PROV. LUGDUN.
Societatis Jesu
25

SOLD BY
THOMAS BAKE

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/commentariorvmac02suar

230.242
Su 13

COMMENTARIORVM,

AC

DISPVTATIONVM IN TERTIAM PARTEM DIVI THOMAE.

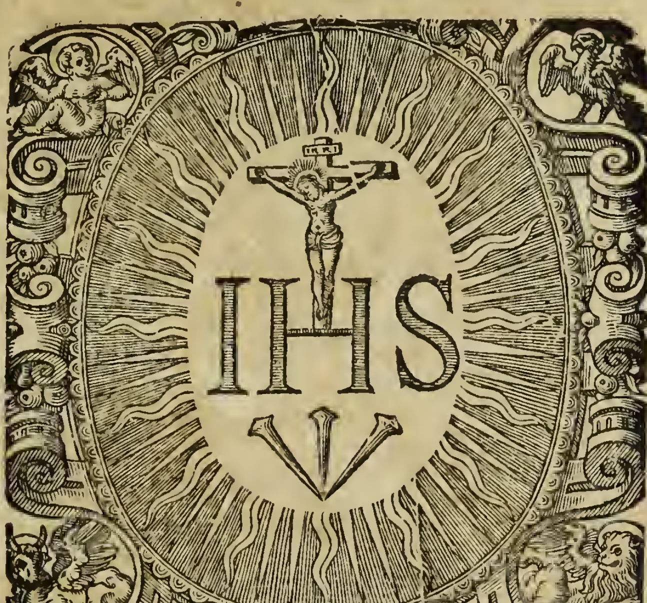
TOMVS SECVNDVS.

MYSTERIA VITÆ CHRISTI, ET VTRIVSQVE ADVENTVS EIVS ACCVRATA DISPVTATIONE ITA complectens, vt & Scholaſticæ doctrinæ ſtudioſis, & Diuini verbi Concionatoribus vſui eſſe poſſit.

AVCTORE

P. FRANCISCO SVAREZ, E SOCIETATE IESV, ACADEMIÆ Conimbricenſis ſacræ Theologiæ primario Profeſſore.

AD RODERICVM VAZQVEZ DE ARCE, ſupremi Senatus Regij in Hiſpania Præſidem digniſſimum.

M. WESTON COLLEGE WESTON MASS.

MOGVNTIÆ,

Ex Officina Typographica Balthaſari Lippij,

Sumptibus Hermanni Mylij.

Cum Priuilegio & Conſenſu Superiorum.

ANNO DOMINI M.DC.XVI.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS PROVINCIÆ RHENANÆ SOCIETATIS IESV.

CVM ſacræ Cæſareæ Maieſtatis decreto, omnibus, & ſingulis Typographis, & Bibliopolis, ac aliis, quamcunque librariam negotiationem exercentibus, ſeriò firmiterque inhibeatur, ne quiſquam vllos libros à noſtris Patribus hactenus editos, vel in poſterum edendos, intra ſacri Romani Imperij, Regnorum & Dominiorum ſuæ Cæſ. Maieſt. hæreditariorum fines, ſimili vel alio characteris genere, aut forma, ſiue in toto, ſiue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos adducere, vendere, & diſtrahere, clam ſeu palam citra iudicium ac teſtimonium ſupradictorum Patrum, audeat vel præſumat: *Concedo ego Theodorus Buſæus Prouincialis Prouincię Rhenanę Societatis IESV, Arnoldo Mylio Typographo Colonienſi, facultatem excudendi & diſtrahendi Tomum ſecundum Commētariorum in tertiam partem D. Thomę, R. Patris Franciſci Suarez, Societatis eiuſdem. In cuius permiſſionis fidem manu propria his ſubſcripſi. Moguntię X. Decembris Anni M.DC.IV.*

labyrintho, tanquam ad ſacram anchoram confugere ſolitus. Quod ſi in huius operis nuncupatione eius potiſſimum ratio habenda fuit, qui poſſet illud & vellet patrocinio defendere, & ſplendore nominis illuſtrare, hoc etiam nomine dignitas, & amplitudo tua, & in noſtrum ordinem beneuolentia primum ſibi locum non iniuria vendicarunt. Ea enim es authoritate apud omnes, vt nihil ſit tam abiectum, nihil tam obſcurum, quod clarum, & illuſtre non ſit ſub tuo nomine conſtitutum: eademque erga nos voluntate, vt nemo ſanus ambigere poſſit, te ſummo ſtudio opus hoc, ſi res poſtulauerit, defenſurum. Accipe igitur Præſes clariſſime, hos mearum lucubrationum fructus, eoſque ad communem vtilitatem exhibitos, tuo fauore commenda, ac de noſtra Societate, exigua illa quidem, ſed tibi addictiſſima, vt hactenus feciſti, bene mereri perge. Noſtrarum vero partium erit, aſſidue precari Deum, vt vitam tuam vniuerſæ Hiſpaniæ diu ſeruet incolumem, omniumque conſiliorum, ac rerum tuarum curſum iubeat eſſe felicem, Vale.

Franciſcus Suarez.

TOTIVS

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM AD LECTOREM.

NEc multa, nec noua ſunt (candide Lector) quæ præmittenda duximus his noſtris ſecundis lucubrationibus de Verbi incarnati myſterijs, cum diſputandi methodum, ſcribendique modum quem in priori opere continenter ſeruauimus, in hoc etiam poſteriori ſtudioſe perſequuti ſimus. Quanuis (ingenue fatear) longius diſputatione mea progreſſus ſum, quam videretur conſuetudo Scholaſtica poſtulare, quod vt facerem vel inuitus, rationes me grauiſſimæ compulerunt. Ecquis enim tam erit in dicendo ieiunus, vel in ſcribendo inops, vt de ampliſſima dignitate, de moribus excellentiſſimis de admirabili vita, & gratia beatiſſimæ Virginis dicturus, breui id, & compendioſo ſermone percurrat? Mihi profecto hoc in genere ſæpe viſa eſt Theologia noſtra (vt modeſte dicã) breuis admodum, & conciſa cum materiæ dignitas, & amplitudo cum ſumma voluptate, eruditione, atque vtilitate coniuncta, longe aliud à viro Theologo poſtulare ſuo veluti iure poſſit. De B. ergo Virgine egimus vberius, nec ratio ipſa permiſit, nos eſſe breuiores in aperiendis opulentiſſimis theſauris myſteriorum vitæ, mortiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſeu negligentiores in colligendis diuitiis, quas in hiſce myſterijs diuina Bonitas velut effudit. Quo fortaſſe illud aſſequemur, & vt qui in ſacris templis abdita myſteriorum arcana pro concione explicant, animiſq; audientium defigunt, & qui in ſcholis acriori diſputatione eadem perſcrutantur, id efficiant diligentius, veritatis rigore obſeruato, ita & vt pietas à veritate fulciri, & veritas poſſit pietatis dulcedine vtilius inueſtigari. Eſt enim ſine veritate pietas imbecilla, & ſine pietate veritas ſterilis, & ieiuna. Adiecimus præterea diſputationem de B. Ioſepho, & de diuino Ioanne Baptiſta, vt cognitio de Chriſto Domino, & de eius præcurſore, de B. Virgine, & de eius dilectiſſimo ſponſo à nobis integra, & perfecta daretur: vtque labor hic noſter ſplendore illuſtriſſimarum virtutum appareret illuſtrior. Viſum deinde nobis eſt myſterijs Chriſti Domini iam patratis quæ peragẽda ſperamus, adiungere, vt qui primum eius aduentum in carne paſſibili pro viribus explicuimus, ſecundum in impaſſibili ſtudio non minore poneremus ob oculos. Tum vt perfectam de Chriſto Domino diſputationem exhiberemus: tum etiam quia ſic nobis eſt in animo totam hanc tertiam D. Tho. partem commentationibus illuſtrare, vt omiſſa de quatuor nouiſſimis tractatione, explicationẽ noſtram in ſeptem Sacramentis Eccleſię terminemus. Quę nos eadem cauſa mouit, vt hoc etiam opere complexi ſimus vniuerſalem omnium hominum reſurrectionem: tum propter coniunctionem, quam habet cum Chriſti domini reſurrectione: tum etiam quia neceſſario præcedit vltimum & vniuerſale iudicium. Hæc ſunt, ſtudioſe lector, quę vniuerſo hoc opere pertractantur, ex

quibus factum eſt, vt & opinionem meam, & forte aliorum expectationem ſua longitudine ſuperarit. Verum hoc concedendum eſt amplitudini, & maieſtati myſteriorum: quod tot ac tanta myſteria vel attingenda non eſſent, vel certe eſſent pro dignitate tractanda. Nunc vero illud vnum eſt nobis maxime in optatis, vt labor hic noſter, qualis qualis ille fuerit quoquo modo iuuet, vt Chriſtus Dominus, ſanctiſſimaque eius mater eo loco à nobis habeantur, eo diligantur amore, quo vel ipſi digni ſunt, vel nos reddere arctiſsime tenemur obſtricti, vtque hæc ſacroſancta myſteria ſumma veneratione colantur ab omnibus, pro quibus illa eadem operatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: à quo tanquam à perenni bonorum omnium fonte, ſi quid occurret laude dignum, intelliges emanaſſe: ſi quid vero minus conſiderate dictum offenderis, ſolita benignitate condonabis.

Vale.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM D. THOMÆ, QVÆ IN HOC TOMO exponuntur.

Prior numerus paginam indicat: poſterior columnam.

QVÆST. XXVII.

DE B. Virginis Mariæ ſanctificatione.14. col.2.

1 V.B.Virgo ſanctificata fuerit ante natiuitatem ex vtero.ib.

2 V.fuerit ſanctificata ante animationem. 16.1.

3 V.per ſanctificationem fuerit ei fomes totaliter ſublatus.31.1.

4 V.per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta,vt nunquam peccaret. 33.1.

5 V.per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.33.2.

6 V.ſic ſanctificari proprium B.Virginis.34.2.

QVAEST. XXVIII.

De Virginitate B.Mariæ.47.1.

1 V.B.Maria fuerit Virgo in concipiendo.ib.

2 V.fuerit Virgo in partu.48.1.

3 V.permanſerit virgo poſt partum.ib.2.

4 V.Virginitatem vouerit.61.2.

QVAEST. XXIX.

De matris Dei deſponſatione.68.2.

1 V.Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata. ibid.

2 V.inter Mariam & Ioſeph, fuerit verum matrimonium.70.2.

QVÆST. XXX.

De B.Mariæ Virginis Annuntiatione.81.1.

1 V.neceſſarium fuerit annuntiari B.Virgini, quod in eâ erat generandum.ib.

2 V.Annuntiatio fieri debuerit per Angelum.82.2.

3 V.Angelus annuntians debuerit viſioni corporali apparere.84.1.

4 V.Annuntiatio fuerit conuenienti ordine perfecta. ib.2.

QVAEST. XXXI.

De Conceptione Saluatoris, quoad materiam de qua corpus eius conceptum eſt.91.

1 V.caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.ib.

2 V.caro Chriſti fuerit ſumpta de Dauid.92.1.

3 V.conuenienter Genealogia Chriſti ab Euangeliſtis texatur.ib.2.

4 V.decuerit Chriſtum naſci de fœmina.94.1.

5 V.corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit.95.1.

6 V.corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundum aliquid ſignatum.96.1.

7 V.caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia. 97.2.

8 V.Chriſtus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.98.2.

QVAEST. XXXII.

De Conceptione Chriſti quoad actiuum principium.99.2.

1 V.Spiritus Sanctus fuerit actiuum principium Conceptionis Chriſti.ib.

2 V.Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto.101.2.

3 V.Spiritus Sanctus debeat dici pater Chriſti ſecundum carnem.102.1.

4 V.B Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti.103.1.

QVAEST. XXXIII.

De modo & ordine conceptionis Chriſti.109.1.

1 V.corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtanti conceptionis.ib.

2 V.fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.110.2.

3 V.in primo inſtanti conceptionis fuerit à verbo aſſumptum.111.1

4 V.conceptio Chriſti fuerit naturalis, vt miraculoſa. ib.2.

QVAEST. XXXIV.

De perfectione prolis conceptæ.116.2.

1 V.Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam.ib.

2 V.in inſtanti habuerit vſum liberi arbitrii.117.2.

3 V.in inſtanti mereri potuerit.118.2.

4 V.fuerit perfectus comprehenſor in illo inſtanti. 119.2.

QVAEST. XXXV.

De Natiuitate Chriſti.120.1.

1 V.natiuitas ſit naturæ, vel perſonæ.ib.2.

2 V.attribuenda ſit Chriſto aliqua natiuitas temporalis.121.2.

3 V. ſecundum temporalem Chriſti Natiuitatem B. Virgo poſſit dici mater eius.122.2.

4 V.B.Virgo debeat dici mater Dei.123.1.

5 V.in Chriſto ſint duæ filiationes.ib.2.

6 V.Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris.130.2.

7 V.Chriſtus debuerit in Bethleem naſci.131.1.

8 V.Chriſtus fuerit tempore congruo natus.ib.2.

QVAEST. XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati.139.1.

1 V.natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.ib.2.

2 V.debuerit aliquibus manifeſtari.140.2.

3 V.ſint conuenienter electi illi quibus eſt manifeſtata.141.2.

4 V.Chriſtus per ſe ipſum illam manifeſtare debuerit.142.1

5 V.debuerit per angelos & ſtellam manifeſtari. ib.2.

6 V.ordine conuenienti fuerit manifeſtata.143.2.

7 V.ſtella quæ Magis apparuit fuerit vna de cœleſtibus ſtellis.144.1.

8 V.Magi conuenienter ad Chriſtum adorandum venerint.145.1.

QVAEST. XXXVII.

De legalibus circa puerum Ieſum obſeruatis.155.1.

1 V.Chriſtus debuerit circuncidi.ib.

2 V.conuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. 156.1.

3 V.Chriſtus conuenienter fuerit in templo oblatus. 161.2.

)(5 4 V.ma-

4 V.mater Dei conuenienter ad templum purganda acceſſerit.162.2.

QVÆST. XXXVIII.

De Baptiſmo Ioannis.211.2.

1 V.conueniens fuerit baptizare.228.1.
2 V.Baptiſmus Ioannis fuerit à Deo.ibid.2.
3 V.in Baptiſmo Ioannis gratia daretur.229.2.
4 V.alii præter Chriſtum Baptiſmo Ioannis baptizari debuerint.230.2.
5 V.Baptiſmus Ioannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato.231.
6 V.Baptizati Baptiſmo Ioannis eſſent poſtea Baptiſmo Chriſti baptizandi.232.

QVÆST. XXXIX.

De Baptizatione Chriſti.239.2.

1 V.fuerit neceſſe Chriſtum baptizari.ib.
2 V.Baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.240.1.
3 V.conuenienti tempore fuerit baptizatus.242.1.
4 V.debuerit in Iordane baptizari.ibid.2.
5 V.Chriſto baptizato cœli debuerint aperiri.248.1.
6 V.conuenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatũ deſcenderit in ſpecie columbæ.249.2.
7 V.illa columba fuerit verum animal.250.2.
8 V.conuenienter Chriſto baptizato fuerit vox Patris audita filium proteſtantis.251.2.

QVAEST. XL.

De modo conuerſationis Chriſti.256.1.

1 V.conueniens fuerit Chriſtum inter homines conuerſari.ibid.2.
2 V.auſteram vitam in hoc mundo ducere debuerit.257.1.
3 V.in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.258.1.
4 V.in hac vita ſecundum legem conuerſatus fuerit.368.2.

QVAEST. XLI.

De tentatione Chriſti.269.2.

1 V.conueniens fuerit Chriſtum tentari.ibid.
2 V.Chriſtus in deſerto tentari debuerit.371.2.
3 V.tentatio debuerit eſſe poſt ieiunium.272.1.
4 V.fuerit conueniens ordo, & modus tentationis. ibid.2.

QVAEST. XLII.

De doctrina Chriſti.281.1.

1 V.conueniens fuerit Chriſtum Iudæis, & non Gentilibus prædicare.ibid.
2 V.debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare.282.1.
3 V. omnia publicè docere debuerit.ibid.2.
4 V.debuerit ſuam doctrinam ſcripto tradere.284.1.

QVAEST. XLIII.

De miraculis à Chriſto factis in generali.291.2.

1 V.Chriſtus debuerit facere miracula.ibid.
2 V.fecerit miracula diuina virtute.292.2.
3 V.inceperit facere miracula in nuptiis.293.1.
4 V.miracula per Chriſtum facta ſufficienter eius diuinitatem oſtenderint.293.2.

QVAEST. XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus.294.2.

1 V.miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint conuenientia.ibid.
2 V.conuenienter fecerit miracula circa cœleſtia corpora.295.2.
3 V.conueniēter circa homines miracula fecerit.297.1.
4 V.conuenienter fecerit miracula circa creaturas irrationales.299.1.

QVÆST. XLV.

De transfiguratione Chriſti.310.2.

1 V.conueniens fuerit Chriſtum transfigurari.ibid.
2 V.claritas Chriſti in transfiguratione fuerit glorioſa.312.2.
3 V.teſtes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.314.1.
4 V.conuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione.315.2.

QVAEST. XLVI.

De paſſione Chriſti.321.1.

1 V.fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis.ibid.
2 V.fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ, quam paſſio Chriſti.322.1.
3 V.fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis.ibid.2.
4 V.Chriſtus pati debuerit in Cruce.323.2.
5 V.Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.326.1.
6 V.dolor paſſionis Chriſti fuerit maior omnibus doloribus.ibid.2.
7 V.Chriſtus paſſus fuerit ſecundum totam animam.328.1.
8 V.tota anima Chriſti in paſſione frueretur fruitione beata.329.1.
9 V.Chriſtus fuerit conuenienti tempore paſſus.354.1.
10 V.fuerit conuenienti loco paſſus.355.1.
11 V.conueniens fuerit Chriſtum, cum latronibus crucifigi.358.1.
12 V.paſſio Chriſti ſit eius diuinitati attribuẽda.360.2.

QVAEST. XLVII.

De cauſa efficienti paſſionis Chriſti.369.2.

1 V.Chriſtus fuerit ab alio occiſus an à ſeipſo.ibid.
2 V.fuerit ex obedientia mortuus.570.2.
3 V.Deus tradiderit Chriſtum paſſioni.371.1.
4 V.fuerit conueniens Chriſtum pati à Gentilibus.372.2.
5 V.Chriſti perſecutores eum cognouerint.373.2.
6 V.peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit grauiſſimum.374.2.

QVAEST. XLVIII.

De modo paſſionis Chriſti, quantum ad effectum.376.2.

1 V.paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.ibid.
2 V.per modum ſatisfactionis.277.1.
3 V.per modum ſacrificii.ibid.2.
4 V.per modum redemptionis.379.1.
5 V.eſſe Redemptorem ſit proprium Chriſti.380.1.
6 V.paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ.381.1.

QVAEST. XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti.381.2.

1 V.per paſſionem Chriſti ſimus liberati à peccato.ib.
2 V.ſimus liberati è poteſtate Diaboli.382.2.
3 V.ſimus liberati à pœna peccati.283.1.
4 V.per paſſionẽ Chriſti ſimus Deo recõciliati.ib.2.
5 V.Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis ianuam cœli.384.2.
6 V.Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari.385.2.

QVAEST. L.

De morte Chriſti.386.1.

1 V.conueniens fuerit Chriſtum mori.ibid.
2 V.in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne.387.1.

V.fue-

3 V. fuerit facta ſeparatio diuinitatis ab anima, 388.1
4 V. Chriſtus in triduo mortis fuerit homo, 389.1
5 V. Fuerit idem corpus Chriſti viuentis, & mortui, ibid.2
6 V. mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem, 390.

QVAEST. LI.

De ſepultura Chriſti, 422.1
1 V. conueniens fuerit Chriſti ſepulchrum, ibid.
2 V. conuenienti modo fuerit ſepultus, 423.
3 V. corpus Chriſti fuerit in ſepulcro inclinatum, 424.1
4 V. Chriſtus fuerit in ſepulcro ſolum vna die, & duabus noctibus, 431.2

QVÆST. LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos, 431.2
1 V. fuerit conueniens Chriſtum ad infernum deſcẽdere, 438.
2 V. deſcenderit ad infernum damnatorum, 440.1
3 V. fuerit totus in inferno, 441.2
4 V. aliquam moram traxerit in inferno, 442.1
5 V. deſcendens ad inferos Sanctos Patres inde liberauerit, 443.2
6 V. aliquos damnatos ab inferno liberauerit, 444.2
7 V. pueri qui in originali peccato deceſſerant fuerint à Chriſto liberati, 445.2
8 V. Chriſtus ſuo deſcenſu liberauerit animas à purgatorio, 446.2

QVAEST. LIII.

De reſurrectione Chriſti, 461.2
1 V. fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere, 477.2
2 V. fuerit conueniens tertia die reſurgere, 485.2
3 V. Chriſtus primo reſurrexit, 496.1
4 V. Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis, 501.1

QVÆST. LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis, 501.1
1 V. Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit verum corpus, ibid.2
2 V. Chriſti corpus reſurrexit integrum, 503.2
3 V. reſurrexit glorioſum, 504.2
4 V. debuerit cum cicatricibus reſurgere, 506.1

QVAEST. LV.

De manifeſtatione reſurrectionis, 539.3
1 V. reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari, 540.1
2 V. fuerit conueniens, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere, ibid.2.
3 V. Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continuè, cum diſcipulis conuerſari, 541.2
4 V. debuerit diſcipulis in alia effigie apparere, 543.1.
5 V. veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare, 562.1.
6 V. argumenta, quæ Chriſtus induxit ſufficienter manifeſtauerint reſurrectionem, 563.1

QVAEST. LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate, 565.1.A
1 V. reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporis, ibid.
2 V. reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animarum, 566.1

QVAEST. LVII.

De Aſcenſione Chriſti, 592.1
1 V. fuerit conueniens Chriſtum aſcendere, ibid.
2 V. conueniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundum diuinam naturam, 594.1
3 V. Chriſtus aſcenderit propria virtute, 595.1
4 V. Aſcenderit ſuper omnes cœlos, ibid.2
5 V. corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem, 596.2
6 V. aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis, 598.1.

QVAEST. LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris, 598.2
1 V. Chriſto conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris, ibid.
2 V. ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundum quod Deus eſt, 599.2
3 V. ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundum quod homo eſt, 600.1
4 V. ſit proprium Chriſti, ibid.2.

QVAEST. LIX.

De iudiciaria poteſtate Chriſti, 613.1
1 V. iudiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda, ibid.
2 V. conueniat Chriſto ſecundum quod eſt homo, 615.2
3 V. Chriſtus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam poteſtatem, 617.2
4 V. Chriſto conueniat iudiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas, 618.1
5 V. poſt iudicium quod agitur in præſenti tempore reſtet aliud iudicium, 619.1
6 V. iudiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos, ibid.2

F I N I S.

INDEX

INDEX DISPVTATIONVM ET SECTIONVM, QVÆ IN HOC TOMO CONTINENTVR.

Prior numerus paginam: poſterior columnam deſignat.

DISPVTATIO PRIMA.

DE matris Dei dignitate in communi.2.colum. 2.

1 *V. beata Virgo vere & proprie fuerit mater Dei,& hominis,ibid.*

2 *Quanta ſit hæc dignitas matris Dei,& quomodo alia dona gratiæ illam comitentur,5.1.*

3 *Quomodo fuerit beata Virgo ad hanc matris Dei dignitatem prædeſtinata,7.1.*

D I S P. I I.

De naturali perfectione, & origine beatæ Virginis,8.2.

1 *V.Beata Virgo fueri naturali modo concepta, & ex quibus parentibus,ibid.*

2 *In qua naturali perfectione concepta fuerit beata Virgo, 9.2.*

3 *V.Beata Virgo ex tribu Iuda, & ſtirpe Dauid originem duxerit,10.1.*

D I S P. I I I.

De tempore quo primum beata Virgo ſanctificata fuit, 17.2.

1 *An beata Virgo fuerit ſanctificata in vtero matris,ibid.*

2 *V.peccauerit in Adamo, & ideo ex vi ſuæ conceptionis fuerit peccato originali obnoxia,18.2.*

3 *V.potuerit ante animationem ſanctificari. 20.1.*

4 *An potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari, ibidem,2.*

5 *An fuerit ab originali peccato præſeruata, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata,22.1.*

6 *Qua certitudine tenendum ſit beatam Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam,30.1.*

D I S P. I V.

De perfectione primæ ſanctificationis beatæ Virginis, 35.2.

1 *V.B.Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam,aut in quo perfectionis gradu.ibid.*

2 *V. omnes habitus virtutum, & donorum acceperit, 37. 1.*

3 *V.per primam ſanctificationem donum perſeuerantiæ, & confirmationem in gratia acceperit,ibid.*

4 *V.in prima ſanctificatione ita fuerit confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit,39.1.*

5 *V.in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in B.Virgine extinctus,42.1.*

6 *V.B. Virgo, in prima ſanctificatione originalem iuſtitiam acceperit,44.1.*

7 *V.habuerit vſum rationis à ſuæ conceptionis, & ſanctificationis initio,ibid.2.*

8 *V. ſanctificata fuerit per propriam diſpenſationem, 46. 1.*

D I S P. V.

De integritate ſeu corporali Virginitate Deiparæ, 49. 2.

1 *V.B.Virgo Chriſtum concipiendo Virginitatem ſeu corporis integritatem amiſerit,50.1.*

2 *V.filium pariendo Virginitatem amiſerit,52.2.*

3 *V.poſt partum ſemper virginitatem ſeruauit.55.2.*

4 *Quomodo Chriſtus legitur habere fratres,ſi mater eius ſemper Virgo permanſit,57.1.*

D I S P. V I.

De Virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat,62.1.

1 *V.beata Virgo ſemper habuerit propoſitum Virginitatis ſeruandæ,ibid. 2.*

2 *An propoſitum Virginitatis ſeruandæ voto firmauerit, & quo tempore,64.2.*

3 *An in ſeruanda, & vouenda Virginitate prima fuerit, 67. 2.*

D I S P. V I I.

De Virginis matrimonio, cum ſponſo ſuo Ioſeph, 71 2.

1 *V.inter Mariam & Ioſeph, verum matrimonium interceſſerit,72.1.*

2 *Quo tempore fuerit matrimonium perfectum inter Mariam & Ioſeph,74.1*

3 *In qua ætate Ioſeph & Maria matrimonium contraxerit, 75.2.*

D I S P. V I I I.

Da Sancto Ioſeph,ſponſo B.Virginis,76.2.

1 *Qualis fuit dignitas, in qua Ioſeph ex diuina electione fuit conſtitutus,77.1.*

2 *Quam ſanctitatis perfectionem S. Ioſeph fuerit conſecutus, 79.1.*

D I S P. IX.

De modo & circumſtantiis annuntiationis Angelicæ,86. 1.

1 *Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ Incarnationis nuntius, ibidem.*

2 *V.Angelus apparuerit Virgini in ſpecie viſibili atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ,87. 1.*

3 *Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta vndeve orta,88.2.*

4 *V. beata Virgo in Angelicæ Annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit,89.2.*

5 *Quo loco & tempore facta ſit hæc annuntiatio,90.2.*

D I S P. X.

De cauſis quæ humanam Chriſti conceptionem ex Virgine operatæ ſunt,104.1.

1 *Quomodo beata Virgo materiam miniſtrauerit conceptioni Chriſti,ibid.*

2 *V.ſolum Spiritus Sanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis Chriſti,106.2.*

3 *V.potuerit beata Virgo Chriſtum ex viro concipere, 108. 1.*

D I S P. X I.

De tempore & modo Conceptionis Chriſti, 112.2.

1 *V.potuerit Conceptio Chriſti fieri in inſtanti, ibid.*

2 *V.facta ſit in inſtanti,113.2.*

D I S P. X I I.

De relationibus quæ ex Chriſti Natiuitate inter eum & matrem conſequuntur,124.2.

1 V.in

1 V. in B. Virgine ſit relatio realis matris ad filium.125.1.
2 V. in Chriſto ſit relatio realis creata filij ad matrem. 128. 1
3 V. perſeuerent nunc in Chriſto, & Virgine relationes matris & filij.130.

DISP. XIII.

De Natiuitate Chriſti ex vtero matris.132.2.
1 V. vere ac propriè Chriſtus natus fuerit ex Virgine. ibidem.
2 V. Chriſti Natiuitas abſq; dolore matris, & ſordibus puerperij perfecta ſit.133.2.
3 Quo in loco natus ſit Chriſtus.135.2
4 Quo tempore.137.2.

DISP. XIV.

De prodigijs quibus Chriſti natiuitas demonſtrata eſt, præſertim Magis.145.2
1 Quibus ſignis, quibuſq; perſonis Chriſti natiuitas manifeſtata ſit.146.1.
2 Quot & cuius conditionis Magi fuerint.147.2.
3 Ex qua regione venerint.148.2.
4 Quo loco & tempore Chriſtum adorauerint.150.2.
5 De ſtella quæ Magis apparuit.152.1
6 Quomodo viſa ſtella Magi cognouerint Chriſti natiuitatem.154.1

DISP. XV.

De myſterio Circunciſionis.157.1
1 V. licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.157.2
2 De nomine Ieſu, Chriſto impoſito 159.1.

DISP. XVI.

De Chriſti præſentatione, & Virginis purificatione. 163.2.
1 V. debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.ib.
2 V. ex obligatione legis B. Virgo ad templum purganda venerit.166.2.

DISP. XVII.

De reliquis myſterijs vitæ Chriſti, vſque ad annum ætatis trigeſimum.168.1.
1 Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit ib.
2 Quando & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit. 171.1
3 Quid egerit Chriſtus, quamq; viuendi rationem, cum parentibus tenuerit.173.1

DISP. XVIII.

De perfectione meritorum, & gratiæ Beatæ Virginis.175. 1.
1 V. B. Virgo toto tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.ib.
2 V. in ſingulis actibus & momentis quaſi continuo meruerit. 177.1
3 V. aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.179.2
4 Quantam gratiæ perfectionem, ac intenſionem fuerit conſecuta.181.2

DISP. XIX.

De ſcientia Virginis in ſtatu viæ.186.1
1 V. B. Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.ib.
2 Quibus modis in ea profecerit.187 1
3 V. habuerit ſcientiam diuinorum myſteriorum per ſe infuſam.189.1
4 V. per ſpeciales reuelationes nonnulla cognouerit. 190. 2.
5 V. habuerit humanam ſcientiam rerum naturalium. 192.1
6 V. in ea aliqua fuerit ignorantia.ibidem 2.

DISP. XX.

De gratiis gratis datis B. Virgini.194.1
1 V. habuerit B. Virgo gratias datas ad cognitionem pertinentes.ib.
2 V. habuerit gratias, quæ circa ſermonem verſantur. 195. 1.
3 V. habuerit gratias ad operationem pertinentes. ibidem. 2.

DISP. XXI.

De glorioſa morte & Aſſumptione B. Virginis.196.2
1 V. corporalem mortem paſſa fuerit.ib.
2 V. paulò poſt mortem glorioſa ſurrexerit, & in cœlum aſſumpta fuerit.198.1
3 De perfectione eſſentiali beatitudinis 200.2
4 V. habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis corporis, & animæ.202.1

DISP. XXII.

De adoratione B. Virginis debita.203.1
1 V. cultu religioſo adoranda ſit.ib.
2 Ob quam potiſſimum rationem 204.2
3 Cuius ſpeciei, & virtutis actus ſit hæc virginis adoratio. 205.2

DISP. XXIII.

De Beatæ Virginis interceſſione, atque inuocatione. 207. 1.
1 V. B. Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.ib.2.
2 V. nunc etiam pro nobis intercedat.208.2
3 V. B. Virgo ſit à nobis oranda.210.1

DISP. XXIV.

De Ioanne Chriſti præcurſore.212.1
1 V. Ioannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.ib.
2 Quodnam fuerit munus præcurſoris.213.1
3 Quanta fuerit eius ſanctitas.215.2
4 V. malo culpæ & defectibus, qui ex illo fluerent, ſubiectus fuerit. 220.1
5 Quæ gratiæ gratis datæ & ſingularia præuilegia in Ioanne fuerint.224.2
6 Quæ ſit excellentia gloriæ S. Ioannis.226.2

DISP. XXV.

De Baptiſmo Ioannis.233.1
1 An conſtiterit ex aliqua materia & forma.ib.1
2 V. ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cuius rei gratiæ. 34.2
3 Quando fuerit datus, quamdiuq; durauerit.236.1
4 V. fuerit Sacramentum alicuius legis.237.2

DISP. XXVI.

De tempore & ætate, in qua Chriſtus baptizatus eſt. 243.1
1 Quo die ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.ib.
2 Quo ætatis anno.245 2

DISP. XXVII.

De his quæ in Baptiſmo Chriſti acciderunt 252.1
1 V. Baptizato Chriſto vere fuerit cœlum apertum.ib.
2 V. Spiritus Sanctus vere in ſpecie columbæ deſcenderit, ita vt externis oculis cerni poſſit.253 2
3 V. Baptizato Chriſto vox Patris vere audita fuerit, & ob quam cauſam.255.1

DISP. XXVIII.

De ratione ſeu ſtatu vitæ, quem Chriſtus in hoc mundo habuit.258.2

1 Cur

1 *Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam.* 259.1.
2 *V. religioſæ vitæ ſtatum coluerit.* 260.1.
3 *V. vitam auſteram agere debuerit* 264.2.

DISP. XXIX.

De receſſu Chriſti in deſertum, & de his quæ ibi acciderunt. 274.1.
1 *Cur Chriſtus in deſertum receſſerit.* ib.
2 *Quomodo quadraginta diebus ſine ſenſu famis ieiunauerit.* 276.1.
3 *Quo loco & tempore ieiunauit, & à Dæmone tentatus eſt.* 277.2
4 *Quibus in rebus, quove ordine ac modo tentatus fuerit.* 280.1.

DISP. XXX.

De Chriſto Doctore eiuſq; doctrina 285.2.
1 *V. Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfecte munus illud obierit.* 286.1
2 *V. decuerit Chriſtum cum offenſione & ſcandalo Iudæorum docere.* 287.1.
3 *Quanto tempore Chriſtus prædicauerit.* 288.2,

DISP. XXXI.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam eius ſuadendam. 300.1.
1 *V. miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam & confirmandam eius doctrinam.* ib.
2 *V. miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent, vt ad credendum cogerent.* 302.1.
3 *V. miracula Chriſti coegerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti ſe eſſe Meſſiam ac Deum.* 304.1.
4 *V. ex Chriſti miraculis cognouerint Iudæi Ieſum fuiſſe Meſſiam promiſſum, verumq; Deum.* 308.1.

DISP. XXXII.

De his quæ in transfiguratione Domini acciderunt. 316.1.
1 *V. transfiguratio facta ſit per nouam claritatem corpori vel faciei Chriſti inhærentem.* ib.
2 *V. Moyſes & Elias, vere cum Chriſto apparuerint in eius träsfiguratione.* 318.2.
3 *Quibus circunſtantiis quove ordine facta ſit transfiguratio.* 320.1.

DISP. XXXIII.

De paſſione Chriſti in genere 329.2.
1 *Quæ paſſionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.* 330.1.
2 *Quam graues & acerbi fuerint dolores paſſionis Chriſti.* 331.1.

DISP. XXXIV.

De his quæ Chriſtus Dominus vſque ad comprehenſionem paſſus eſt. 334.2.
1 *Quam ob cauſam, & quo pretio Iudas Chriſtum vendiderit.* ib.
2 *V. ſudor ſanguineus Chriſti in horto verus ac naturalis fuerit.* 337.2.
3 *Quæ mirabilia acciderint in Chriſti comprehenſione.* 339.1.

DISP. XXXV.

De his quæ Chriſtus Dominus vſq; ad latam mortis ſententiam paſſus eſt. 341.2.
1 *Quoties Petrus Chriſtum negauerit, & quomodo.* 342.2.
2 *Quoties & quam acerbe flagellatus ſit Chriſtus* 346.1.
3 *Quæ & quanta paſſus fuerit Chriſtus quando ſpinis fuit coronatus.* 347.1.

DISP. XXXVI.

De crucifixione Chriſti. 348.2.
1 *Quam inique fuerit Chriſtus ad crucis ſupplicium damnatus.* ibid.
2 *V. Chriſtus crucem in qua ſuſpenſus eſt propriis humeris geſtauerit.* 350.1.
3 *An vere Chriſtus fuerit cruci affixus.* 351.2.
4 *V. omnino nudus & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.* 353.1.

DISP. XXXVII.

De his quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem, paſſus & operatus eſt. 361.1.
1 *Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diuiſerint, & quod genus peccati & iniuriæ hoc fuerit.* ib. 2.
2 *Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.* 362.2.
3 *Quando & quomodo vinum & acetum felle mixtum fuerint Chriſto ad bibendum data.* 364.1.
4 *V. Chriſtus verbis quæ in cruce protulit teſtamentum condiderit.* 366.1.

DISP. XXXVIII.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam & cauſas eius. 391.1.
1 *V. Chriſtus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.* ib.
2 *Quænam ſubſtantialis vnio in Chriſti morte diſſoluta ſit.* 393.1.
3 *V. in morte Chriſti aliqua noua generatio, vel hypoſtatica vnio interceſſerit.* 394.2.

DISP. XXXIX.

De prodigiis quæ in morte Chriſti Domini acciderunt 396.1.
1 *V. in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in vniuerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.* ib.
2 *Quæ prodigia & quomodo mortuo Chriſto & in cruce pendente.* 398.2

DISP. XL.

De tempore paſſionis & morte Domini. 399.2.
1 *Quo anno ætatis Chriſtus diem obierit.* ib.
2 *Quid fuerit paſcha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab Azymorum feſto quomodo differret.* 402.2.
3 *V. Chriſtus cœnam celebrauerit lege præſcripto tempore & decimaquarta luna.* 497.1.
4 *V. Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolemni, ac feſtiuo Azymorum.* 410.1.
5 *Qua die hebdomadæ, & menſis fuerit mortuus.* 415.2.
6 *Qua hora paſſus ſit ac mortuus.* 416.2.

DISP. XLI.

De his quæ poſt mortem circa Chriſti corpus facta ſunt. 425.2.
1 *V. Chriſti corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius ſanguis & aqua manauerit.* ibid.
2 *Quomodo fuerit de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum, quidve tunc B. Virgo paſſa fuerit.* 428.1.
3 *V. expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.* 430.1.

DISP. XLII.

De loco ac ſtatu animarum ſanctarum ante Chriſti mortem. 432.2.
1 *V. fuerint glorioſæ.* 433.1.
2 *In quo loco fuerint.* 436.

DISP. XLIII.

De ſtatu animæ Chriſti à corpore ſeparatæ. 448.1.
1 *An ſtatim fuerit impaſſibilis.* ibid.

2 V. vere

2.V.verè ac propriè deſcenderit ad inferos. 451.2
3.Quid Chriſtus ibi operatus ſit. 455.1
4.Ad quæ loca inferni deſcenderit, quantumque ibi moratus ſit. 459.2

DISP. XLIV.

De Reſurrectione ſecundum ſe. 461.2
1.Quid ſit reſurrectio. ibidem.
2.V. Quod reſurgit, eandem numero animam, & materiam habere debeat. 463.1
3.V.requirat eadem accidentia. 466.2
4.V.Reſurrectio ſit mutatio inſtantanea. 468.2
5.V.ſit ſupernaturalis mutatio à phyſica generatione eſſentialiter diſtincta. 469.2
6.V.ſit poſſibilis. 471.2
7.V.ſit naturæ debita à Deo eius auctore. 474.2
8.V.poſſit naturali ratione oſtendi. 476.2

DISP. XLV.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis eius. 479.2
1.V.Chriſtus verè reſurrexerit. ibidem.
2.Quæ fuerint cauſæ Reſurrectionis Chriſti. 483.1

DISP. XLVI.

De tempore reſurrectionis Chriſti. 486
1.V.tertia poſt mortem die, eaque dominica reſurexerit. ibidem.
2.Qua hora reſurrexerit. 489.2
3.Quot fuerint tranſactæ horæ à morte Chriſti vſque ad Reſurrectionem. 493.2

DISP. XLVIII.

De perfectione naturali Chriſti reſurgentis. 506.2
1.V.corpus Chriſtiglorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani. 507.1
2.Quomodo in eo vulnerum cicatrices permanſerint. 508.1
3.V.in eo ſint ſanguis & alij humores. 510.2
4.V.ſit perfectæ magnitudinis ac pulchritudinis. 513.2
5.V.ſint in eo facultates animæ vegetantis. 514.2
6.V.in eo ſint omnes ſenſus & actiones eorum. 516.1

DISP. XLVIII.

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem. 520.1
1.V.aliquam ſupernaturalem perfectionem habeat. ibid. 2.
2.Quæ & qualis ſit claritas eius. 524.1
3.Quomodo ſit factum impaſſibile. 528.1
4.Quæ ſit agilitas eius & ad quid. 532.1.
5.V.poſſit ſimul eſſe in eodem loco, cum quolibet alio corpore, & quomodo. 536.1

DISP. XLIX.

De apparitionibus Chriſti reſurgentis. 543.2
1.V.Matri ſuæ prius quam cæteris apparuerit. ibidem.
2.Quæ & quot fuerint mulieres quibus apparuit. 545.1
3.Quo ordine eis apparuit. 549.1
4.Quoties apparuit ipſo reſurrectionis die. 555.1
5.Quoties poſt diem illum. 558.2

DISP. L.

De reſurrectione generali mortuorum. 566.2
1.V.futura ſit generalis hominum reſurrectio. 567.1
2.V.omnes homines iuſti reſurrecturi ſint. 571.2
3.V homines damnati reſurrecturi ſint. 571.4
4.V.Chriſtus effecturus ſit per ſe, vel angelos. 575.2
5.V.Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis quantum ad terminum ad quem. 580.
6.V.etiam quoad terminum à quo. 583.1
7.De loco reſurrectionis. 584.2
8.V.omnium reſurrectio futura ſit in die iudicij. 586.1
9.V.ſimul tempore futura ſit. 589.2
10 V.diurno vel nocturno tempore. 591.1

DISP. LI.

De aſcenſione Chriſti. 601.1.
1.V.Chriſtus verè ac propriè in cœlum aſcenderit ibidem.
2.Quibus circumſtantiis. 604.1
3.V. Chriſtus per aſcenſionem conſecutus ſit vt ſedeat ad dexteram Patris. 606.2
4.V.poſt aſcenſionem aliquando Chriſtus deſcenderit. 611.1

DISP. LII.

De iudiciaria Chriſti poteſtate. 620.2
1.Quæ ſit poteſtas iudicandi Chriſto data. ibidem.
2.De actibus eius particulari iudicio. 623.2

DISP. LIII.

De ſecundo Chriſti aduentu ad vniuerſale iudicium. 627.2
1.An ſit futurum vniuerſale iudicium. 628.1
2.An Chriſtus ſecundo venturus ſit ad vniuerſale iudicium peragendum. 630.1.
3.Quo in loco futurum eſt iudicium. 633.2
4.Quo tempore futurum ſit. 635.1

DISP. LIV.

De Antichriſto. 637.2
1.V.ſit aliquis ſingularis homo. 638.1
2.V.iam venerit & futurus ſit, & ex quo genere. 640.1
3.Qui ſint futuri mores eius. 642.2
4.Quæ ſit futura eius doctrina. 644.1
5.Quale ſit futurum eius regnum. 646.1
6.De eius perſecutione & fine illius. 648.1

DISP. LV.

De bonis præcurſoribus ſecundi aduentus Chriſti. 650.1
1.V.Elias & Henoch nunc viuant. ibidem
2.Quid acturi, vel paſſuri ſub Antichriſto. 653.2
3.V. Ioannes Euangeliſta, vel aliquis alius futurus ſit præcurſor ſecundi aduentus. 656.1

DISP. LVI.

De ſignis ſecundi aduentus. 658.1
1.V. ante iudicium prædicandum ſit Euangelium in vniuerſo mundo. ibid.2
2.V.proximè ante iudicium vrbs & Romanum imperium extinguenda ſunt. 662.2
3.Quæ ſunt futura ſigna in cœlis. 665.1
4.Quæ in cæteris rebus ſenſibilibus. 669.1

DISP. LVII.

De aduentu iudicis, & forma iudicij. 670.1
1.An ignis præcedet Chriſtum ad iudicium venientem. ibidem.
2.V.etiam ſignum crucis præcedet. 674.1
3.Qua gloria & maieſtate Chriſtus veniet. 675.2

4.V.aliqui

4. *V. aliqui ſeſſuri ſint cum Chriſto ad iudicandum.* 676.2
5. *V. omnes homines iniqui ſint iudicandi.* 676.2
6 *V. paruuli iudicandi ſint.* 681.1
7. *V. omnes homines iuſti iudicandi ſint.* 682.2
8. *V. omnes Angeli iud candi ſint.* 684.2
9. *Quomodo ſint omnia opera in iudicio manifeſtanda.* 686.2.
10. *Quomodo ſit proferenda ſententia & iudicium conſummandum.* 688.1

DISP. LVIII.

De ſtatu Chriſti & totius vniuerſi poſt iudicium peractum. 689.1
1. *V. Poſt reditum Chriſti in cœlum ſtatim mundus renouandus ſit.* ibid.
2. *Qualis futura ſit mundi renouatio.* 690.2
3. *Quo ordine perfi. ienda ſit.* 696.2
4. *V. Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuo ſit in cœlis regnaturus.* 699

F I N I S.

COMMEN-

COMMENTARII, ET DISPVTATIONES P. FRANCISCI SVAREZ E SOCIETATE IESV IN TERTIAM PARTEM D. THOMÆ.

A QVÆSTIONE VIGESIMASEPTIMA ad quinquageſimam nonam.

PRÆFATIO.

POSTQVAM D. Thom. priorem huius doctrinę partem abſoluit, in qua diuinum Incarnationis myſterium diligenter, & accuratè perſcrutatus eſt, poſteriorem aggreditur, in qua de Chriſti Domini Vita, Morte, Reſurrectione, atque æterna felicitate non minus copiosè, & eruditè diſputat. Cuius diſputationis initium à Deiparę cognitione non immeritò auſpicatur. Erat enim hæc tractatio ad huius materiæ complementum maxime neceſſaria. Nam ſicut æterna Chriſti proceſsio abſq; æterni Patris fide credi non poteſt, ita temporalis eius generatio, quæ ex matre ſine patre initium habuit, ſine præuia eiuſdem Deiparæ cognitione comparari non poterat. Cognitio enim effectus, cognitionem cauſæ ſupponit: cum autem B. Virgo Chriſtum vt hominem genuerit, ſub hac ratione cauſam illius eſſe neceſſe eſt. Recte igitur ad ſcientiam de filio conſequendam, per matris cognitionem paratur via: neque enim poterant, qui & ſanguine, & dilectione adeò coniuncti ſunt, diſputatione ſeiungi, nec par erat in tam lõgo de Chriſto ſermone, de Virgine tacere. Quamquam verò in hoc, ſicut in præcedenti tomo omnes D. Thom. quæſtiones ſuo ſint ordine à nobis elucidandæ, quia tamen in animo eſt integram, ac copioſam de Beata Virgine tractationem inſtituere, ab eius dignitate, & prædeſtinatione vſque ad vltimam exaltationem rem totam arceſſendo, & omnia myſteria, quæ in illa Deus operatus eſt, & omnes gratias, merita, ſcientiam, omnemque illius perfectionem diligenter perſcrutando; ideò poſteriorem hanc de Chriſto tractationem in duas præcipuas partes diſtribuam, in quarum priori de Beata Virgine, & vita Saluatoris vſque ad trigeſimum ætatis annum (quoniam hæc duo inter ſe connexa ſunt,) ſimul diſputabo, & quæſtiones Diui Thomæ à 27. vſque ad 37. exponam, in alia verò parte de reliquo tempore vitæ Chriſti, ac de illius prædicatione, morte, Reſurrectione, Aſcenſione, & ſecundo eius aduentu, ſecundoque in cœlum reditu differendum erit.

Scientia de Chriſto cum Deipara cognitione coniuncta.

Neque exiſtimandum eſt, præſentis diſputationis materiam, ex ea præſertim parte, quæ ad Beatam Virginem ſpectat, eſſe ab inſtitutò ſcholaſtico alienam, vel quia Doctores ſcholaſtici breuiſsime illam attingunt, vel quia certis Theologiæ principiis fundari non poteſt, ſed ſolum probabilibus rationibns aut piis coniecturis. Ego enim poſt ipſius Dei, ac Chriſti cognitionem, nullam, aut vtiliorem, aut viro Theologo digniorem eſſe exiſtimo. Neque intelligo cur de gratia angelorum, deque illorum meritis, ac ſtatu viæ, ac denique de eorum gloria, cæteriſque ſcientiæ, & gratiæ donis, & miniſteriis, ſeu officiis tam accuratè Theologi diſputent, de Angelorum verò regina, eiuſq; dignitate, gratia, ſcientia, meritis, ac ſingulari felicitate longè maiori diligentia differendum non ſit. Cum hæc doctrina & per ſe dignior, ac iucundior, & ad pietatem magis ſit accommodata, & (vt Ariſtot. dixit) melius ſit, de rebus altioribus, vel pauca coniectare, quam inferiores certitudine etiam mathematica cognoſcere, eò vel maxime, quòd maior, ac certior cognitio poteſt de gratia, & gloria B. Virginis, quam Angelorum, ex principiis fidei ratiocinando, colligi. Quocirca ne quis exiſtimet doctrinam hanc non habere firmum in Theologia fundamentum, quoniam de illa in diuinis literis pauca videntur ſcripta, breuiter deſignabo loca, ex quibus argumenta petenda, & controuerſiæ omnes ſunt definiendæ.

Principiò ergo in teſtamento veteri frequens eſt Beatæ Virginis mentio prophetica, vel aperta, vel figurata, nam vt Bernardus ait in ſermone, *Signum magnum. Longè ante patribus eſt cœlitus repromiſſa, myſticis præfigurata miraculis, oraculis annunciata propheticis*, & Epiſtol. 174. dicit, *Patriarchis, & Prophetis fuiſſe præcognitam*, & Homil. 2. in *Miſſus eſt*, dicit, *à patribus eſſe præfiguratam, & à Prophetis promiſſam*, Et Ildefonſus ſerm. 2. de aſſumptione, dicit à *Prophetis eſſe prædictam, & Philoſophis ſanctus præfatam*, & Auguſtinus lib. de aſſumptione, in initio, *Sola*, inquit, *meruit Deum, & hominem paritura ſuſcipere, facta thronus Dei, & aula Regis æterni, ſecundum quod nos docuiſti per ſanctos tuos Patriarchas, Prophetas, & Apoſto-*

Bernard. *Ildefonſ.* *Auguſt.*

poſtolis, figuris, & ſermonibus, quibus credimus, & certi ſumus quia nunquam feſelliſti. Propter quod Hieron. Mich. 6. illam vocat *Vaticinium Prophetarum*. Andreas verò Cretenſ. ſerm. de aſſumptione, *Summam diuinorum oraculorum*, appellat. Quinimo addere poſſumus, ſicut Paulus de Chriſto dicit, in capite libri de illo eſſe ſcriptum: ita de Beata virgine in ſacræ ſcripturæ initio ſcriptum eſſe, *inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum.* His enim verbis Deum ipſum Mariam Virginem prædixiſſe, communis eſt antiquorum Patrum ſententia, vt infra tractantes de ſanctificatione Beatæ Virginis cõmodiori loco trademus. Totum prætereà Canticorum librum, non ſolum per accommodationem, ſed etiam in ſenſu aliquo ab Spiritu ſancto intento, Virginem præcinere, omnes fere patres, qui illum interpretantur, intelligunt. Præſertim Bernard. & Rupert. ibi, & libr. 7. de Proceſsione Spiritus ſancti, cap. 13. Vnde Apponius in fine Canticor. infelicem eſſe dicit, qui hoc non credit. Sunt prætereà in Scriptura veteri Virginis proprietates, & perfectiones, in varijs perſonis, & rebus præfiguratę, quas hoc loco congerere non oportet, tum quià vulgares ferè ſunt, & in ſanctis Patribus facile reperiuntur, tum etiam quia in ſingulis quæſtionibus, vbi oportuerit, præcipuas earum commodius attingemus. Nõnulla etiam ex libris Pſalmorum, & Sapientialibus Eccleſia ad Virginem accomodat, ex quibus interdum non leue argumentum ſumi poteſt.

Hieron. Andr. Cret. Bernard. Rupert. Apponius. In veteri teſtamento vlimentio de B. Virg.

Secundò, in nouo teſtamento pauca quidem verba de virgine ſcripta ſunt, quoniam tota Euangeliſtarum, & Apoſtolorum intentio ad Chriſtum referebatur, quia illo cognito, eiuſque fide ſatis fundata, non poterat matris eius excellentia, aut ignorari, aut occultari. in illis verò paucis verbis, eiſque grauiſsimis, quædam pręcipua capita indicata ſunt, quæ omnia, quæ de Virgine dici poſſunt, virtute cõtinent. Quod in cæteris ferè rebus, etiam in geſtis à Chriſto, quæ ab Euangeliſtis narrantur, obſeruare licet. Eſt enim totum Euangelium breue, ac conciſum, *Quoniam verbum abbreuiatum fecit Dominus ſuper terram*, ad Rom. 9. vt notauit Euſeb. lib. 2. de Demonſtrat. c. 40. & Tert. lib. 4. contra Marcion ca. 16. cùm enim non poſſent Euangeliſtæ ſingula perſequi, ea, quæ maximè neceſſaria erant, attigerunt, vt ex eis reliqua intelligeremus.

Roman 9. Euſeb. Tertull.

Dubium.

Percontabitur autem fortaſſe aliquis, cur Chriſtus dominus qui fidem Centurionis, Magdalenæ charitatem, & Ioannis laudes interdum prædicauit, nunquam de matre ſua quidpiam ſimile locutus ſit.

Reſpondeo.

Reſpondetur primò ad temperantiam quandam, & modeſtiam id ſpectare potuiſſe: quidquid enim de Virgine diceret, ad ſeipſum referri & pertinere videretur. Deinde, tunc præcipuè ſtuduit diuinam ſuam originem homines docere, qua cógnita, facilè erat excellentiam humanæ conceptionis, matriſque ſuæ dignitatem percipere. Denique vbi res ipſæ, & opera, quibus Chriſtus matrem honorauit, clamabant, verba non erant neceſſaria.

Cur Chriſtus in Euangelio nihil de ſua matre prædicauit.

Tertiò, præter ea, quæ in ſcripturis canonicis cõtinentur, ſunt alia multa de Beata Virgine per traditionem, quæ ab ipſis Apoſtolis manauit, & per manus Patrum ad nos vſque peruenit, communi ſenſu Eccleſiæ, & definitione recepta, vt conſtat ex Dionyſ. c. 3. de diuin. nominib. & epiſt. 4. ad Caium, Ignat. epiſt. 1. & 2. ad Ioan. ad Trallianos, & 8. ad Phyli. Iren. Epiph. Hieronym. Aug. & alijs antiquiſsimis patribus, quorum teſtimonia in ſequentibus indicabimus. Illud verò obſeruationẽ dignum cenſeo, videlicet ex quatuor primis concilijs generalibus, quæ Gregorius vt quatuor Euãgelia veneratur: primum Nicenum honorem Filij, & conſequenter honorem etiam Patris contra Arium defendiſſe: ſecundum, ſcilicet Conſtantinopolitanum primum diuinitatem Spiritus Sancti ſtatuiſſe contra Macedoniũ: tertium verò, ſcilicet Epheſinum, ad tuendam matris Dei dignitatem contra Neſtorium, eſſe congregatum. In quo tam multa dicta ſunt de laudib⁹ Virginis, vt vix aliquid addi poſſe videatur, quæ poſtea in quarto Concilio Calcedonenſi, & in 5. & 6. Synod. & in cæteris, vſque ad Trid. confirmata ſunt, & amplius explicata.

Dionyſ. Ignat. Iren. Epiph. Hieronym. Auguſt.

Conc. Epheſinum ad tuendam Virginis dignitatem congregatum.

Quartò tandem, non ſine ſingulari Spiritus Sancti conſilio factum eſt, vt nonnulla Virginis myſteria, & priuilegia, nec ſcripta ſint, nec certa traditione recepta, vt occaſio daretur fidelibus, amplius meditandi, & recogitandi hæc myſteria, loquendique ac ſcribendi de Virgine, ex principijs traditis plura ratiocinando, & colligendo. Quocirca rationibus, etiam in hac materia vtendum eſt, quæ vel in dictis principijs, vel in ipſa rerum natura, & decentia fundare, multum ponderis, & efficacitatis in Theologia habent, vt rectè Canus notauit, lib. 12. de locis ca. 14. & ex vſu ſanctorum patrum ſatis conſtat, vt videre licet apud Aug. lib. 83. q. q. 49. & 50. & Cyril. lib. 5. Theſ. c. 7. Anſel. lib. 2. cur Deus homo ca. 5. & in alijs, quos priori tomo diſp. 1. & fere in diſcurſu totius materiæ retuli, vbicunque enim de myſterijs, & perfectionibus Chriſti tractant, rationibus & coniecturis ex decentia rei ſumptis vtuntur, reliquum eſt vt inſtitutum noſtrũ aggrediamur. Prius verò quam D. Thom. quæſtiones explicare incipiam, vnam vel alteram diſputationem, quæ totius materiæ fundamenta contineat, præmittendam duxi.

Canus. Auguſt. Cyrillus. Anſelmus.

DISPVTATIO I.

In tres ſectiones diſtributa: de matris Dei dignitate in communi.

SICVT initio huius doctrinæ de Chriſto, & Incarnatione primum ſtatuimus, ac demonſtrauimus Chriſtum eſſe Deum ac incarnationem eſſe factam, quoniam hoc erat fundamentum omnium, quæ de hoc myſterio dicenda erant, ita in his diſputationibus de Beata Virgine, præmittere oportet illam eſſe matrẽ Dei, & explicare, qualis & quanta fuerit hæc dignitas, & quomodo ad illam fuerit Beata Virgo prædeſtinata: quoniam ex hoc fundamento ratio omnium, quæ de Virgine dicemus, ſumenda eſt, Hæc igitur in præſenti diſputatione trademus.

SECTIO I.

Vtrum Beata Virgo verè, ac propriè fuerit mater Dei & hominis.

HÆc quæſtio potiſsimum verſari cœpit in Eccleſia poſt annum quadringenteſimum, tempore Concilij Epheſini, quia licet ante illa tempora, hæretici qui negarunt Chriſtum eſſe verum Deum, aut verum hominem vera humana carne conſtantem, conſequenter negarent Virginem fuiſſe veram matrem Dei, aut hominis, ex ijs tamen, qui Chriſti Deum, & hominem confeſsi ſunt, primus fuit Neſtorius, qui negare auſus eſt, Mariam Virginem verè ac propriè fuiſſe matrem Dei vt conſtat ex hiſtoria Concilij Epheſini, & ex Vincentio Lyrinenſi, libro contra profanas vocum nouitates, & Caſsiano, libro. 1. & 2. de incarnatione, & Theophylact. Ioan. 9. in fine, in quo errore verſari etiam hoc tempore nonnullos hæreticos refert Caniſ. li. 3. de B. Virgine c. 22. Fundamentum huius erroris fuit, vel quia vnionẽ veram humanę naturę cum verbo diuino negauit, & conſequenter veram, ac propriã cõmunicationẽ idiomatum, vel quia ſaltẽ negauit hãc vnionẽ factam eſſe in vtero Virginis. Hinc enim conſequens eſſe videtur, licet B. Virgo fuerit mater Chri-

Vincent. Lyrin. Caſſian. Theophyl. Caniſ.

Chriſti, non tamen Dei, quia nec concepit, nec peperit Deum.

Conc. Epheſ. Conc. Chalced. 6. Syno & 7. Conc. Later.

Veritas tamen eſt, Beatam Virginem verè ac propriè fuiſſe matrem Dei, vt definitum eſt in Concilio Epheſ. & Calcedon. & in 6. Synod. act. 4. & 11. & habetur etiam in 7. Synod. act. 4. & 7. in Concil. Lateran. ſub Martino 1. can. 3. & in alijs frequenter. Vt autem veritatem hanc ex proprijs principijs probemus, oportet nonnulla ſupponere.

Virgo Maria vera Chriſti mater. Ioan. 2. Luc. 1. & 2. Matth. 1. & 2. Luc. 3.

Primum eſt, Beatam Virginem propriè eſſe matrem huius hominis, ſcilicet Chriſti. Ita enim expreſſe dicitur Ioan. 2. *& erat mater Ieſu ibi*, & Luc. 1. *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* & capite ſecundo, *Simeon dixit ad Mariam matrem eius*. Matthæi 1. & 2. *accipe puerum, & matrem eius*. Dices, ſimilibus teſtimonijs probaretur Ioſephum fuiſſe patrem Chriſti. Reſpondetur, hoc ipſum explicare veritatem: tum quia propterea, Luc. 3. additum eſt, *vt putabatur filius Ioſeph*, quod de Virgine nunquam eſt dictum: tum etiam, quia de Ioſepho nunquam dicitur in Euangelio genuiſſe Chriſtum: de Virgine autem dicitur concepiſſe, & peperiſſe filium. Hoc etiam confirmat illa frequens appellatio, qua Chriſtus in Euangelio, *filius hominis* vocatur, vt notauit Iren. libr. 3. contra hæreſ. capite 32. & eandem efficaciam habet quod dicitur, *filius Dauid*, vel *Abraham*, media enim generatione ex Virgine matre, ab illis deſcendit. Vnde Iſai. 11. dicitur, *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Sicut ergo flos verè producitur ex arbore: ita Chriſtus ex Virgine; vt notauit Hieronym. ibi, & Leo Pap. ſermon. 4. de natiuit. Ambroſ. libr. de benedictionib. Patriarchar. capite 4. & libro 2. de Spirit. Sanct. capite 5. & de inſtitut. Virg. capite 9. Auguſt. ſermon. 3. de temp. Chryſoſtom. in Pſal. 21. Origen. homil. 12. in Leuitic. Tertul. lib. 5. contra Marcion. capite 8. & lib. contra Iudæos c. 9. Rupert. Abbas lib. 2. in Iſai. cap. 6. & lib. 11. de victoria Verbi, capite 28. 52. Atque eandem vim habet hoc teſtimonium, etiamſi per virgam Chriſtum intelligamus, vt intellexit Clemens Alexand. lib. 1. Pœdagogiæ, capite 9. & Chryſoſtom. homil. 30. in Matth. Origen. homil 9. in Num. Hilar. Pſalm. 2. circa illa verba, *Reges eos in virga ferrea*. Ambroſ. ſermon. 54. & Cyrill. in Iſaiam: eandem (inquam) vim habet, quia Chriſtus non fuit de radice Ieſſe, niſi mediante Virgine.

Irenæus. Iſai. 11. Hieronym. Leo Papa. Ambroſ. Tertull. Rupert.

Ioan. 19. Auguſtin. Chryſoſt. Cyrill. Cyprian. Ambroſ. Hieronym. Greg. Naz.

Secundò hoc confirmatur. Nam Chriſtus in Cruce moriens, ſe eſſe filium Virginis profeſſus eſt, cum dixit Virgini, *Ecce filius tuus*. Ioann. 19. illo enim exemplo, vt Auguſt. tract. 119. Chryſoſt. homil. 84. & Cyril. lib. 12. cap. 34 notarunt, parentes honorandos, & illorum curam à nobis gerendam eſſe docuit. Recognouit igitur, & honorauit Virginem vt matrem, & ideò in extrema anguſtia poſitus tantam illius curam habuit, vt notarunt etiam Cyprianus libro de cardinalibus Chriſti operib. capite, ſeu concione, de reſurrect. Chriſti, dicens, *Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ, cubiculario dilecto commendas, & prouides ſedulò benedictæ inter mulieres, Apoſtolicam clientelam, & obſequium Virginis diſcipulo tradis* & Ambroſ. libro 10. Epiſtol. 82. in fine, *teſtabatur*, inquit, *de Cruce Chriſtus & inter matrem, atque diſcipulum diuidebat pietatis officia*. Denique Hieronymus tom. 1. Epiſtol. 47. de vitando ſuſpecto contubernio, agens de ſubiectione Chriſti ad Virginem, *venerabatur*, inquit, *matrem cuius ipſe erat pater: colebat nutritium, quem nutrierat, geſtatumque ſe meminerat alterius vtero, alterius brachijs: vnde & in Cruce pendens commendat parentem diſcipulo, quam nunquam ante Crucem dimiſerat*, eandem veritatem eleganter docuit Nazianz. orat. 51. ſeu Epiſtol. 3. ad Cledon. prope initium.

Obiectio. Ioan. 2. Matth. 12.

Dices. Quid igitur tam illo loco, quàm Ioan. 2. & aliis locis, Virginem mulierem vocat, nunquam verò matrem? & quod difficilius eſt, cur Matth. 12. matrem negare viſus eſt, dicens, *quæ eſt mater mea?* Ad priorem partem reſpondetur, Chriſtum illo modo fuiſſe locutum, quia ita decebat: tum propter Chriſti modeſtiam, & grauitatem: tum etiam (ait Auguſtinus) *propter exemplum noſtrum*; dixerat enim ipſe Matth. 23. *nolite vocare vobis patrem ſuper terram.* Forταſſe etiam in illo loco Ioann. 19. matris appellationem vitauit, ne Virginem amplius commoueret, vt ibi notauit Lyran. In alio verò loco Ioann. 2. id fecit, vt indicaret, illud opus, & miraculum, quod Beata Virgo poſtulabat, eſſe diuinæ virtutis, non humanitatis proprium, quam ſolam à matre ſuſceperat, vt Auguſt. notat tractat. 8. in Ioan. & lib. de fide, & ſymbolo, capit. 4. vel certe, ſicut ſe vocabat *filium hominis*, ita virginem per antonomaſiam, mulierem appellabat, vt eam eſſe indicaret mulierem illam, per quam damna primæ mulieris inſtauranda forent.

Reſponſio. Matth. 23. Virginem cur mulierem non matrem Chriſtus appellat. Auguſt.

B

Ad aliam verò partem reſpondetur non negaſſe Chriſtum matrem ſuam, ſed illis verbis reprehendiſſe eos, qui ſe concionantem importune interpellabant: ſecundò, docuiſſe, propter conſanguineos non eſſe opus Dei omittendum: tertiò quorundam iactantiam frænare voluiſſe, qui de Chriſti conſanguinitate gloriabantur, ſignificando eam ſine ſpirituali coniunctione nihil prodeſſe: hanc verò per ſe multum valere. Ita ferè Chryſoſtom. homil. 45. in Matth. & Auguſt. lib. de ſancta virginit. cap. 3. & lib. de fide contra Manichæos, & Tertull. libro de carne Chriſti, cap. 7. vbi optime locum hunc contra hæreticos ad fidei veritatem confirmandam retorquet.

Chryſoſt. Auguſt. Tertull.

C

Quartò addunt Hilar. can. 12. in Matth. & Gregor. homil. 3. in Euangelia, & Ambroſ. libr. 6. in Lucam, hoc facto ſignificaſſe Chriſtum, Eccleſiam quæ credidit, ſynagogæ fore præferendam, ex qua ipſe erat ſecundum carnem.

Hilar. Gregor. Ambroſ.

Secundò ſupponendum eſt humanitatem Chriſti eodem temporis momento, quo perfecte formata fuit in vtero Virginis, & exiſtere incepit in rerum natura, fuiſſe aſſumptam, & vnitam Deo hypoſtaticè. Hoc clare demonſtratum eſt ſuperiori tomo, diſput. 16. ſect. 1. vnde concludimus, hunc hominem Chriſtum ſemper à primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe Deum hominem, nunquamque purum hominem extitiſſe. Quæ quoniam eo loco ſatis confirmata ſunt, plura hic addere non oportebit.

D

Tertiò hinc facile concluditur intenta veritas, Beatam ſcilicet Virginem vere ac proprie eſſe matrem Dei. Probatur ex dictis, quia Virgo concepit, & peperit Deum, ergo eſt mater eius. Antecedens conſtat ex dictis. Quia concepit hunc hominem, & hic homo in ipſa conceptione fuit Deus, concepit ergo Deum. Vnde, & Scriptura ſacra ſic aperte loquitur, nam ad Galat. 4. filius Dei, hoc ſenſu dicitur, *factus ex muliere*, & ad Rom. 1. dicitur, *factus ex ſemine Dauid ſecundum carnem*, & Luc. 1. *quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Vocabitur*, inquit, non falſa appellatione, ſed vera, & non ſolum poſt natiuitatem ex vtero: ſed in ipſamet conceptione in vtero, de qua Angelus loquebatur rationem reddens, quare Spiritus Sancti virtute eſſet efficienda, quia nimirum ipſe Deus concipiendus erat, vt notauit Cyrill. Alexandr. libr. de fide ad Reginas, citans Athan. li. de Incarn. Chriſti. Et hoc etiam confirmat locus Iſai. c. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus*, vt dicitur Matt. 1. Hanc deniq; & veritatem confitetur Eliſabeth Luc. 1. dicens, *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* illa enim vox, *Domini*, diuinam indicat perſonam, vt Damaſc. inquit, li. 3. de fide, c. 12. & Greg. lib. 9. regiſtri, Epiſt. 61. *eadem*, inquit, *Virgo & ancilla Domini dicitur, & mater: ancilla enim Domini, quia Verbum ante ſecula vnigenitus æqualis eſt Patri, mater verò, quia in eius viſceribus & ſancto ſpiritu,*

Beata Virgo vera, ac propria mater Dei. Galat. 4. Rom. 1. Luc. 1.

E

Cyrillus Alexand. Athanaſ. Iſai. 7. Matth. 1. Luc. 1. Damaſc. Greg. Papa.

ritu, eiuſque carne factus eſt homo, & infrà ſubdit rationem tactam, *quia non prius in vtero Virginis caro concepta eſt, & poſtmodum diuinitas venit in carnem, ſed ſtatim Verbum factum eſt caro.* ſimilia docet lib. 18. moralium capit. 27. poſt med. aliàs, capit. 35. & eodem modo loquuntur omnes alij antiqui Patres. In Lyturgijs Iacobi, Baſilij, & Chryſoſt. ſæpè vocatur *incontaminata mater Dei noſtri.* Gregor. Nazianz. orat. 51. quæ eſt Epiſtola prima ad Cledonium, *ſi quis*, inquit, *ſanctam Mariam Deiparam non credit, extra diuinitatem eſt.* Athanaſ. ſcripſit librum ſeu concionem de ſanctiſsima Deipara. Iren. lib. 3. cap. 27. & 32. Epiphan. lib. 3. hæreſ. 78. Cyril. homil. 6. contra Neſtor. Auguſt. ſermon. 2. de Annunciatione, & ſæpe aliàs. Leo Pap. Epiſt. 83. & 97. & hac ratione vocant etiam Virginem *thronum, thalamum, tabernaculum, & templum Dei*, & ſimilibus titulis, qui paſsim in ſanctis Patribus reperientur. Confirmatur tandem ex dictis ſupra de communicatione idiomatum. Nam Deus eſt mortuus, quia hic homo eſt mortuus, ergo Deus eſt conceptus, & natus, atque adeò filius Virginis: quia hic homo eſt filius eius: ergo & è contrario virgo, ſicut eſt mater huius hominis, ita Dei. Vltimo addi poteſt coniectura, ſeu congruentia. Quia nimirum voluit Deus, ſeſe omnibus modis hominibus communicare, & (vt ita dicam) omnes cognationis, & affinitatis modos perfectionem importantes cum illis contrahere: vnus autem, & valde perfectus eſt, vt Deus non tantùm ſit homo, ſed etiam filius hominis, & vt quędam humana perſona creata ſit coniuncta Deo, quantum eſſe poteſt in ratione perſonæ. Vnde etiam factum eſt, vt non ſolū humana in Chriſto natura, ſed etiam perſona creata in virgine ſuper omnes Angelorum choros fuerit exaltata.

Athan. Irenæus. Epiphan. Cyrill. Auguſt. Leo Papa. Nazian.

Circa veritatem autem hanc multæ occurrebant difficultates, quarum intelligentia pendet ex modo, quo Beata Virgo Chriſtum Dominum concepit, quod in quæſtionibus ſequentibus D. Thomas copioſiſsimè diſſerit, & ideò in eum locum eas remittemus. Ad fundamentum verò contrarij erroris ex dictis patet reſponſio. Supponit enim falſum fundamentum, ſcilicet Chriſtum priùs conceptum fuiſſe purum hominem, quàm eius humanitas fuerit à Verbo aſſumpta.

Reſpondeo. ad argumenta oppoſita.

Dubium.

Non verò deſunt, qui reſpondeant hos Hæreticos etiam in illatione errare, quia etiam ſi illud ita fuiſſent, exiſtimant Verbum & Deum verè dici poſſe filium Mariæ, quia aſſumere naturam ab alio genitam, ſufficit, vt aliquis dicatur filius eius, à quo fuit talis natura. Probatur, tum quia formalis terminus generationis eſt ipſa natura: tum etiam quia ille homo ſemper eſt idem manente eadem natura, etiam ſi ſubſiſtentiam mutet: tum denique, quia ſemper retineret eandem relationem filiationis, quæ per humanitatem ineſt ſuppoſito.

Reſpond. Verbum non poſſet dici propriè filius Virginis niſi in inſtanti conceptionis humanitatem terminaſſet in vtero Virginis.

Nihilominùs hæc ſententia mihi non probatur. Cenſeo enim non potuiſſe proprie Verbum, aut Deum dici filium Virginis, ſi in ipſomet inſtanti cõceptionis non terminaſſet humanitatem in vtero Virginis. Quod bene docuit D. Thom. infrà q. 35. a. 4. & aperte colligitur ex omnibus Patribus ſupra citatis, omnes enim ad conuincendum Neſtorium, ſupponunt tanquam principium neceſſarium vnionem factam eſſe in eodem humanæ conceptionis momento & diſertis verbis Nazianz. orat. 51. *Si quis formatum hominem fuiſſe, Deumque poſtea ſubiiſſe dicat, damnationi obnoxius eſt, hoc enim non Dei generatio fuerit, ſed generationis fuga*, & exemplis declaratur, quia ſi humanitas Chriſti non eſſet tempore mortis vnita Verbo, licet poſt reſurrectionem vniretur, non poſſet verè dici, Deum fuiſſe mortuum. Et ſimiliter, ſi prius tempore eſſet purus homo, & peccaret, & poſteà illa humanitas aſſumeretur à Verbo, non poſſet verè dici Deus peccauiſſe, ergo ſimile erit in præſenti. Ratio autem eſt, quia hæc com-

A municatio idiomatum fundatur in vnione hypoſtatica, & ideò in iis, quæ tempore antecedunt vnionem, & in alio ſuppoſito ſunt, non poteſt eſſe communicatio idiomatum, cùm hæc non ſit inter perſonas diuerſas, ſed in eadem.

Secundò, quia in eo caſu Verbum nullo modo terminaſſet conceptionem, ſeu generationem ex Virgine, non ergo poſſet dici conceptus, vel natus ex illa, ergo nec poſſet dici filius, neque Virgo mater Dei. Negatur ergo ad hanc denominationem, ſeu communicationem ſufficere aſſumptionem naturæ ab alio productæ, ſed neceſſarium eſſe hanc aſſumptionem fieri, ita vt perſona aſſumens terminet aliquo modo ipſam conceptionem, & generationem, ita vt illam aſſumat eo modo, quo aſſumptibilis eſt, quod fieri non poſſet, niſi eodem inſtanti conceptionis fieret aſſumptio. Et ideò non eſt ſatis, B quod ſemper maneat eadem humanitas, vel idem homo, formaliter loquendo, quia generatio terminatur ad ſuppoſitum, & ad humanitatem vt hic, & nunc ſubſiſtentem: & per hæc patet ad fundamentum contrariæ ſententiæ. De relatione autem filiationis, an maneat in aſſumpta natura, necne, infrà dicam. Nunc dicere ſufficiat, vel non manere, vel in eo caſu, de quo agimus, non ita manere, vt poſsit Deum, aut Verbum denominare, quia nec manet omnino integra, ſicut antea erat, nec ratio fundandi illam, quæ fuit generatio paſsiua, vllo modo fuit terminata, vel aſſumpta à Verbo.

Dubium.

Sed hinc oritur grauis difficultas, huius loci pro- C pria. Quia tota actio Virginis terminata fuit in humanitate priùs natura, quàm aſſumeretur à Verbo, & ex vi actionis eius non fuit ſecuta aſſumptio: ſed ſolum ex voluntate, & efficientia Dei, ergo non poteſt propter hoc dici mater Dei. Patet conſequentia. Tum quia ipſa nullo modo effecit, vt Deus ſit homo, ſicut, ſi quis efficeret calorem, & non vniret illum ligno, non poſſet dici efficere lignum calidum: tum etiam, quia quoad hoc idem valere videtur ordo naturæ, quod temporis: ſi autem Deus poſt totam illam actionem Virginis, aſſumptionem per aliquod tempus diſtuliſſet, non poſſet dici Virgo mater Dei, licet poſtea fieret aſſumptio, vt oſtenſum eſt, ergo idem eſt de ordine naturæ, quia hæc denominatio non tam pendet ex tempore, quàm ex naturali connexione actionum. Tertiò denique, D quia aliàs poſſet Verbum denominari mutatum à mutatione, quæ priùs natura præceſsit in humanitate, poſſet etiam dici cauſatum, & effectum.

Propter principalem difficultatem reſponderi poteſt, Beatam Virginem attigiſſe per veram ac Phyſicam efficientiam vnionem humanitatis cum Verbo. Sed hæc reſponſio, & minus probabili fundamento nititur, vt in 1. tomo, diſputatione 8. ſectione 1. oſtenſum eſt, & non ſatisfacit. Quia, eſto, B. Virgo effeciſſet hanc vnionem, id ſolùm fuiſſet inſtrumentaliter, & non per modum matris generantis, ergo hoc genus efficientiæ nihil refert ad explicandum, quomodo Beata Virgo ſit mater Dei.

Reſponſio:

Beata Virgo quomodo ratione conceptionis ſit verè, ac propriè mater Dei.

Aliter ergo reſpondetur, vt Beata Virgo pro- E priè ac verè dicatur mater Dei, ſatis eſſe, quod in eodem inſtanti temporis, in quo anima Chriſti vnita eſt corpori, concurrente Beata Virgine concurſu materno, (ſiue ille actiuus ſit, ſiue paſsiuus, hoc enim nunc non diſputo) in eodem (inquam) momento anima, corpus & humanitas vnita ſint Verbo, ſicut è contrario Iudæi dicuntur interfeciſſe Deum, quia per actionem eorum diſſoluta eſt vnio animæ cum corpore, & conſequenter humanitas, vt ſic ſeparata eſt à Verbo. Et vtriuſque ratio eſt, quam Diuus Thomas attigit infra quæſtione 35. articulo primo, quia ſicut agere, ita & naſci ſeu generari, eſt proprium ſuppoſitorum. Hoc autem optimè declaratur ſupponendo, quod 1. tom. diſputatio. 17. ſect. 1. & 2. tractatum eſt, ſcilicet animam, & carnem Chriſti

Chriſti priùs natura eſſe vnita Verbo, quàm inter ſe. Hinc enim fit, animam, & carnem Dei ex vi actionis, ſeu concurſus Beatæ Virginis fuiſſe inter ſe vnita ad componendum non tantum humanitatem, ſed etiam hunc hominem, atque adeò Beatam Virginem eſſe matrem huius hominis, & conſequenter Dei per communicationem idiomatum. Sicut in generationibus aliorum hominum, priùs natura creatur anima ſubſiſtens, & ſtatim per actionem generantis vnitur corpori ſubſiſtenti, & ita generatur non proprie hæc humanitas, ſed hic homo. Et ſimiliter in Reſurrectione Chriſti, tota actio verſata eſt in vnione animæ ad corpus, & tamen per illam dicitur reſurrexiſſe Deus, quia per illam actionem inter ſe vnita fuerunt corpus, & anima ſubſiſtentia per ſubſiſtentiam Dei, & conſequenter ex vi illius factum eſt, vt Deus eſſet homo.

Et per hæc facile patet ad omnia, quæ in illa difficultate attinguntur, præterquàm ad vltimam illationem. Ad quam breuiter reſpondetur, Deum quidem recte dici genitum, vel conceptum ex Virgine, quia generatio (vt dictum eſt) vel conceptio terminatur ad ſuppoſitum, non dici autem mutatum, vt in primo tomo ſæpe dictum eſt: tum quia mutatio proprie denominat ſubiectum, non terminum: tum etiam, quia illa mutatio, per quam humanitas vnitur Verbo, antecedit ordine naturæ ipſam vnionem. Deinde non denominatur Deus cauſatus, vel effectus, quia ſimpliciter non eſt factus, ſed eſt factus homo. Et eadem ratione non eſt dicenda Beata Virgo abſolutè cauſa Dei, quia nomen cauſæ non determinat productionem, neque effectionem: at verò, cùm dicitur mater Dei, in ipſo nomine matris determinatur humana generatio, per quam Deus factus homo ex Virgine proceſsit. Videantur quæ ſupra dicta ſunt de idiomatum communicatione.

Maria Virgo cur cauſa Dei non poſſit dici.

SECTIO II.

Quanta ſit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.

Dvplici modo poteſt ratio huius dignitatis à nobis concipi, & explicari: primo abſolute, & ſimpliciter conſiderando quid ipſa in ſe ſit: ſecundo per comparationem ad alias gratias, ſeu dignitates ſupernaturales, & vtrunque modum breuiter proſequemur.

Primò igitur hæc matris dignitas abſolute ſumpta moraliter potiùs, quàm phyſicè conſideranda videtur. Phyſicè enim ſolum hæc interueniunt in hoc munere matris. Primum, quòd Beata Virgo verè ac proprie concurrit ad fabricandum corpus Deo. Secundò hinc factum eſt, vt aliqua ſubſtantia virginei corporis, ex qua fuit Chriſti corpus & in principio conſtitutum, & poſtea auctum, quandiu ſanguine vel lacte matris nutritum fuit, vnita ſit hypoſtaticè Verbo Dei. Propterea dixit Petrus Damianus ſermone de natiuitate Mariæ, *Cum Deus in aliis rebus ſit tribus modis, in Virgine fuit quarto ſpeciali modo, ſcilicet per identitatem, quia idem eſt, quod ipſa. Hinc taceat, & contremiſcat omnis creatura, & quis audeat aſpicere tantæ dignitatis immenſitatem?* & Auguſt. ſerm. de Aſſumptione Virgin. capite 5. *Caro*, inquit, *Chriſti, caro eſt Mariæ*: & infra, *caro Chriſti, quamuis gloria reſurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen manſit, quæ ſuſcepta eſt de Maria.* Ex quo poteſt facile credi, illam ſubſtantiam carnis, quam Chriſtus aſſumpſit ex Virgine, nunquam fuiſſe omnino dimiſſam, aut continua caloris naturalis actione reſolutam, ſed eandem omnino fuiſſe ſemper conſeruatam Verbo Dei vnitam. Quod partim phyſica ratione, partim probabili coniectura fit veriſimile.

Dignitas matris Dei abſolutè, & in ſe ſumpta, qualis, & quanta ſit.

Petr. Dam.

Subſtantia carnis à Chriſto aſſumpta ex Virgine nũquàm à Verbo dimiſſa.

A Illa enim ſubſtantia carnis ex puriſsimis Virginis ſanguinibus deſumpta fuit, & optimè diſpoſita, & in mediocri quantitate. Rurſus in tempore infantiæ, quia alimentum eſt facile, & fere ſine reſiſtentia conuertitur, parum illius ſubſtantiæ per eius actionem reſoluitur, præſertim in Chriſto, qui temperatiſsimo, & conuenientiſsimo cibo alebatur, ſcilicet, *vbere de cœlo pleno*, vt Eccleſia canit. De reliquo autem tempore vitæ Chriſti, fit non diſsimilis coniectura. Quia totum illud fuit tempus augmenti, aut ſtatus, in quo humidum radicale fere integrum perſeuerat, nulla illius reſolutione facta, Probabile denique eſt, ex ſpeciali prouidentia, & voluntate ipſius Chriſti hoc fieri potuiſſe. Tertiò præter hoc genus cauſæ, ſeu concurſus, nihil aliud reale, ac phyſicum ex vi huius dignitatis in Virgi- B ne reſultat, præter relationem realem matris ad Chriſtum hominem Deum, nihil enim aliud fingi aut excogitari poteſt. Quartò verò hinc efficitur, vt moraliter, & ſecundum prudentem exiſtimationem, virgo retineat ſupremum quendam, & excellentem dignitatis gradum, propter ſingularem, quam cum Deo habet coniunctionem, & propinquitatem. Vnde etiam fit, vt ſingulare ius habeat ad bona Dei filij ſui, vt in ſequentibus explicabimus. Vt verò, quanta ſit hæc dignitas, melius declaremus, accedamus ad alteram partem, & illam cum dignitate gratiæ, & filij adoptiui conferamus. Nam cum alijs, nullam comparationem facere neceſſe eſt, nam per ſe notum eſt, & eſſe inferiorem vnione hypoſtatica, & eſſe ſupra omnem C aliam dignitatem, quæ gratiam, ſeu amicitiam Dei formaliter non includat.

Dignitas matris quid Phyſicũ addat perſonæ Virginis.

De hac verò dignitate gratiæ eſt difficultas. Sancti enim videntur illam præferre dignitati matris Dei. Auguſtinus libro de ſancta virgin. capite tertio. *Beatior*, inquit, *fuit Maria, concipiendo mente, quàm ventre*: & infra *Felicius geſtauit corde, quàm carne.* Et epiſtol. 38. dicit: *maternum nomen, etiam in virgine eſſe terrenum in comparatione cœleſtis propinquitatis, quam illi contrahunt, qui voluntatem Dei faciunt*: nimirum per gratiam. Et Iuſtinus q. 136. ad orthodox. dicit, Beatam Virginem beatiorem eſſe prædicandam ob virtutem, quam habuit propter quam meruit eſſe mater Dei, quam ob ipſam matris dignitatẽ. Quod videtur ſenſiſſe Chriſtus Dominus. Lucæ 10. cum D mulieri dicenti, *Beatus venter, qui te portauit*, reſpondit, *quinimò beati, qui audiunt Verbum Dei, & cuſtodiunt illud.* Ac ſi apertè diceret, beatitudinem hanc illi eſſe præferendam. Et ſimilia ſunt illa verba Matth. 12. *quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem patris, &c.* quæ verba tractat Cyprianus, ſermon de paſsione Domini, dicit, *prætuliſſe Chriſtum matri auditores verbi, & pauperes ſpiritu.* Quod non de perſonis, ſed de muneribus, & officijs neceſſariò intelligendum eſt. Ratio denique adiungi poteſt ex dictis. Quia dignitas matris ſolum addit perſonæ Virginis relationem quandam ad Deum, vel hominem: dignitas verò filij adoptiui addit gratiam, gloriam, virtutes omnes, ac verã ſanctitatem, & reddit hominem Deo amicum, & E innocentem, quatenus peccatum excludit, & inde conſequitur relatio filij adoptiui, quæ eſt ad Deum, vt Deus eſt: ergo.

Dubium. Auguſt.

Iuſt. Mart.

Luc. 10.

Matth. 12.

Cyprian.

In contrarium verò eſt. Quia hæc dignitas matris eſt altioris ordinis, pertinet enim quodammodo ad ordinem vnionis hypoſtaticæ, illam enim intrinſecè reſpicit, & cum illa neceſſariam coniunctionem habet. Propter quod Auguſtinus initio libri de aſſumptione, inquit. *Huius dignitatis, & gratiæ effectum nec cor concipere, nec lingua valet exprimere*, Et Bernard. ferm. de aſſumptione, & de natiuit. Virg. & ſuper illa verba, *ſignum magnum*, &c. & homil. 2. in *Miſſus eſt*, varijs modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinite ſuperare, quidquid ſub Deo homi-

Auguſt. Bernard.

homine excogitari poteſt. Et Laurent.Iuſtinian.ſer. de purificatione, & ſerm.de aſſumptione, *tanto*, inquit, *dignitate cæteris eſt effecta excellentior, quanto propinquior erat Verbo.* Et ad eundem modum loquitur Anſel.lib.de excellentia Beatæ Mariæ, præſertim in initio his verbis. *Supereminentem omni, quod poſt hominem Deum creatum eſt, excellentiam Beatæ matris Dei, quomodocunque, & ſaltem lippienti oculo cordis contemplari anhelans, horreo, & valde timeo,* &c.2. *quamuis hoc ſolum de ſancta Virgine prædicari, quod Dei mater eſt, excedat omnem altitudinem, quæ poſt Deum dici, vel cogitari poteſt.*

Cyrill.
Origen.

Et ſimilia habent Cyril.lib.de fide ad Reginas. Et Orig.homil.1.ex varijs. Et confir quia ex hac matris dignitate colligunt Patres omnes Beatam Virginem, non ſolum excellentem gratiam accepiſſe, ſed etiam omnes gratias, & virtutes, & omnia dona, & Priuilegia gratiæ inter alios ſanctos diuiſas, ac diſtribuas, in vna Virgine fuiſſe ſimul congregatas.

Bernard.

Vnde Bern. Epiſt.174. *quod vel paucis,* inquit, *mortalium conſtat eſſe collatum, non eſt fas ſuſpicari tantæ Virgini fuiſſe negatum.* Et antiquus quidam ſcriptor, qui

Idiota.

propter modeſtiam *Idiota* nomen ſibi impoſuit, lib. de contemplatione B.Mariæ cap.2.t.3.Bibliot.ſanct. propter hanc cauſam docet omnia ſpiritualia chariſmata, perfectiſsima in Beata Virgine fuiſſe, &

Bonauent.
Eccleſ 1.

Bonau. in ſpeculo Mariæ. c.5.6. & 7. ad hoc confirmandum accommodat illud Eccleſ.1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Quia omnes huiuſmodi gratiæ, Mariæ capacitatem, matriſque dignitatem non excedunt. Et in hanc ſententiam refert

Auguſt.
Bernard.

Auguſt.& Bernar. qui multa ad rem præſentem tractat in quodam ſer.de Natiuit.Domini, qui inter opera eius dubia ponitur, & in alio ſimili ſerm. de Beata Mar. Huic etiam ſententiæ fauet Aug.ſerm.17. de Nati.Dom.qui eſt 21. de tempore, & eodem principio vtitur

Damaſcen.
Athanaſ.
Cyprian.

Damaſc.orat.1.de dormitione Virginis & Athanaſ.ſermon.de ſanctiſsima Deipara, dicit Beatam Virginem eſſe plenam gratia, quia *omnibus gratiis abundauit,* & cauſam explicans inquit. *Ex te prodiit Deus noſter, omnem tibi largiens gratiam.* Sic Cypri. ſerm de Natiuit. Chriſti, *Matri,* inquit, *plenitudo gratiæ debebatur.*

Sophron.
Lau. Iuſt.
Petr Dam.
Pet. Chryſolog.

Et etiam Sophron.ſer. de aſſumpt.(qui inter opera Hieron. habetur) *cæteris,* inquit, *per partes, Mariæ autem ſe totam infundit gratiæ plenitudo.* Quæ verba vſurpauit etiam Petrus Chryſologus, ſermo. 143. & Laurent. Iuſtin. ſerm. de Aſſumpt. Virginis. Et Petrus Damia. in ſimili concione, vbi tractans illa verba, *quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?* inquit, *Vniuerſus puluis pigmentarius in Virgine proiectus eſt, quando in ea virtutum conuentus reuerendum ſibi thalamum conſecrauit, & ſi cæteris per partes ſpiritus, adfuit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ ſuperuenit.*

Ambroſ.

Similiter Ambroſ.quem Bon.refert (& colligi poteſt ex lib. de inſtit. Virg. c.13.& 14.) hoc dicit eſſe proprium Virginis, *vt omnibus fœcunda ſit gratiis,* ſic

Hieron.

etiam Hieronym.t.3.epiſt.104.ad Principiam de expoſitione, Pſalm.44. circa illa verba. *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo,* inquit, *nam & ſancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia ſalutatur.*

Method.

Optimè Methodius orat. de Purificatione, *Euge, euge,* inquit, *quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuerſi debemus: tibi autem etiam ille debet, proinde qui dixit, honora patrem tuum, & matrem tuam, vt is, decretum à ſe promulgatum obſeruaret, & alios excederet, omnem matri & gratiam, & honorem impendit.*

Albert. Magn.

Vnde Albert. Mag. lib. de Beata Mar. c.69.70.& 71. dicit principium ex terminis per ſe notum eſſe, Virgini perfectius collatas eſſe, omnium ſanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, &

D. Thom.
Caietan.
D Anton.
Durand.

filij, qui Deus ſit, & principium omnis gratiæ & hoc denique ſupponunt omnes Theologi, D. Thom. & cum eo Caiet. q.27. articulo 5.& 6. Antonin.4.p.tit. 15.Durand.in 3.d.q.2.& alij. Comparatur ergo hæc dignitas matris Dei ad alias gratias creatas tanquam prima forma ad ſuas proprietates, & è conuerſo, aliæ gratiæ comparantur ad ipſam, ſicut diſpoſitiones ad formam: eſt ergo hæc dignitas matris excellentior, ſicut forma perfectior eſt ſuis proprietatibus, & diſpoſitionibus. Alias non rectè ex minori dignitate colligerent Sancti aliam multò maiorem, & excellentiorem.

Vt reſpondeamus huic quæſtioni, aduertendum eſt primò, conſiderari poſſe in Virgine coniunctionem maternam, quam habet cum Chriſto vt homo eſt, præſcindendo in illo dignitatem perſonæ increatæ, ſolamque excellentiam gratiæ, & ſanctitatis contemplando: & hoc modo certum eſt, non habere virginem dignitatem aliquam, quæ cum dignitate, gratiæ valeat comparari, quia vt ſic non conſideratur, vt mater Dei. Quo modo poſſent non male exponi verba illa ſanctorum, quibus ſpiritualis conceptio Chriſti corporali præferri videtur. Et ſimiliter verba illa Chriſti. *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud,* mulier enim illa, quæ Virginis vterum beatam dixerat, nihil de Chriſti diuinitate cogitabat. Alio ergo modo conſideranda eſt hæc dignitas, quatenus eſt ſingularis quædam coniunctio cum Deo, quam egregiè D. Thom. &

D. Thom.
Caiet.

Caiet. *affinitatem cum Deo* vocarunt. 2.2.q.103.art. 4.ad 2. & hoc modo, vix poſſunt hæc Dei maternitas, & filiatio adoptiua comparari, ſunt enim diuerſorum ordinum, & mutuò ſeſe quodammodo excedunt.

Dignitas filij adoptiui dignitati matris Dei præferri quomodo poſſit.

Dici tamen poteſt primò, ſi præciſe conferantur ita, vt vna ab alia omnino ſeparetur, præferendam eſſe dignitatem filij adoptiui, vt conuincunt, quæ ad hanc partem confirmandam adducta ſunt, & hac conſideratione meritò dicitur, ſi dignitas matris abſque gratia, & filiatione adoptiua futura eſſet, multò melius eſſe & eligibilius, filium Dei eſſe, quàm matrem. Quo ſenſu rectè etiam exponitur dictum Auguſt. & alia quæ ſupra adducta ſunt.

Dignitas matris Dei altior dignitate filij adoptiui.

Secundò verò addi poteſt dignitatem matris Dei moraliter conſideratam, & prout includit omnia, quæ quodammodo ex natura rei, & ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ illi debentur, altiorem eſſe dignitate filij adoptiui. Hanc ſententiam ſatis confirmant quæ ad demonſtrandam poſteriorem partem adduximus. Et illi fauet etiam D.Tho.1.p.q.25. art. 6.ad 4.dicens hanc dignitatem eſſe ſuo genere infinitam, quia eſt ſuprema quædam coniunctio cum perſona infinito. Nec poteſt dici tantùm coniunctio carnalis, ſed etiam ſpiritualis, quia licet media conceptione carnis facta ſit, tamen ad Deum ipſum aliquo modo terminatur.

D.Thom.

Vnde idem D.Tho. 2.2.q.103.art.4.ad 2.dixit, ratione huius dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationem, quàm aliis ſanctis. *Quia ſua operatione fines diuinitatis propinquiùs attigit,* ita D.Thom.loquitur, & ratione declaratur ex dictis, quia ſicut, ratione vnionis debetur humanitati Chriſti ſumma gratia, & gloria: ita ratione diuinæ maternitatis debetur Virgini ſuo modo magna quędam plenitudo gratiæ, vt expoſuit D. Thom.ſupra quæſtio.7.art.10.dicens: *In Virgine fuiſſe plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam.*

Auguſt.

Quomodo etiam dixit Auguſtin.libr.de nat. & grat. cap.36. *Inde nouimus tantam gratiam illi eſſe collatam, quia Deum concipere meruit, ac parere.* Et Sophron.

Sophron.

ſermo. de aſſumpt. *Talibus decebat Virginem oppignorari muneribus, vt eſſet gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum.* Et ad eundem modum loquitur

Anſelm.
Ildefonſ.
Richard.
Victor.

Anſelm.lib.de conceptu virginali, 18. Ildefonſus li. de vir.Mar.c.2.& Rich. de S.Victor.lib.2.de Emmanuel, ca.26. & omnes alij ſupra adducti. Et plura alia teſtimonia ſanctorum congeremus infrà, de excellentia gratiæ Virginis diſputantes. Et ratione confirmatur, quia dona gratiæ, quamuis in ſe perfectiſſima ſint, dantur tamen à Deo, vt perfectiones neceſſariæ

Iuxta munerum proportionē diuerſa gratiæ priuilegia Deus cōfert. *Luc. 1.* *Roman. 1.* *Numer. 11.*

ceſſariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maxime Deus illa confert, quando ipſemet hominem aliquem in tali munere, vel dignitate conſtituit: hac enim ratione Ioanni Baptiſtæ tot gratiæ priuilegia contulit propter munus Præcurſoris, iuxta illud. Luc. 1. *præibis enim ante faciem Domini parare vias eius*. Et Apoſtoli propter ſimilem rationem abundantiam gratię acceperunt, ad Rom. 1. *Per quem accepimus gratiam, & Apoſtolatum*. Et Num. 11. dictum eſt Moyſi. *Auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis*, ſcilicet ſeptuaginta viris. Quia communicato cũ eis munere, oportuit etiam ſpiritum, & diuinum auxilium cum eiſdem communicari. Tandem hanc totam excellentiam debitam eſſe quodammodo huic dignitati ita poteſt explicari. Quia decet matrem honorari à filio: imò ratione maternæ dignitatis habet ſingulare ius ad bona filij, ergo hac ratione dignitas matris eſt quodammodo ratio, & principium dignitatis gratię, quam quodammodo eminenter continet, ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ: ergo ſub hac ratione dignitas hæc excellentior eſt, & ſimpliciter maius Dei beneficium exiſtimari debet eligi Virginem in matrem Dei, quam eligi v. g. Petrum ad gloriam, quia illa electio hanc in virtute, & eminentiori modo continet.

SECTIO III.

Quomodo fuerit Beata Virgo ad hanc matris dignitatem prædeſtinata.

IN hoc dubio ſeruata proportione tractari poſſunt omnia, quæ tom 1. circa art. 3. q. 1. de Chriſti prædeſtinatione diſputata ſunt, & multa, quæ de prędeſtinatione aliorum hominum diſputari ſolent, vt tamen quæ ad præſentem locum pertinent breuiter complectamur, ſupponamus generalia principia, vel certa, vel quæ in ſuperioribus probabiliora iudicauimus.

Virgo ab æterno in matrem Dei electa.

Primò ergo certum eſt Beatam Virginem fuiſſe ab æterno electam, & prædeſtinatam, tum ad gratiam, & gloriam, tum etiam ad dignitatem matris Dei ante omnia illius merita præuiſa. Hoc conſtat partim ex certa ſententia, qua conſtat omnes homines prædeſtinatos, eligi abſq; propriis meritis, partim ex iis, quæ tom. 1. diſput. 8. diximus, vbi oſtendimus B. Virginem, nullo modo meruiſſe, vt in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendunt ſancti Patres, cùm dicunt Verbum diuinum elegiſſe ſibi matrem, eamque ſola ſua voluntate ab æterno præordinaſſe. Ita ſentit Auguſt. lib. 2. de peccator. merit. & remiſ. cap. 25. & Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*. Et Cyprian. in ſerm. de Natiu. Chriſti, in hoc ſenſu per antonomaſiam vocat Virginem *vas electionis*.

Auguſt. *Bernard.* *Cyprian.*

B. Virgo ideo in tantam gratiam, & gloriam prædeſtinata, quia in matrem Dei electa.

Secundò dicitur Beatam Virginem noſtro modo intelligendi priùs ſecundum rationem prædeſtinatam eſſe, & electam, vt eſſet mater Dei, quàm ad tantam gratiam, & gloriam. Hæc concluſio etiam eſt clara, ſuppoſitis iis, quæ in præcedenti ſectione dicta ſunt, & quæ de huiuſmodi ſignis rationis, in dicto artic. 3. explicabimus. Ideo enim Beata Virgo prædeſtinata eſt ad tantam gratiam, & gloriam, quia electa eſt in matrem Dei. Ordo enim executionis manifeſtat ordinem intentionis. Sed in re ipſa talis gratia, & gloria data eſt Beatæ Virgini, vt eſſet ita diſpoſita, ſicut matrem Dei decebat, ergo ideò fuit electa ad tantam gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat prælecta.

Tertio hinc colligo Beatam Virginem electam eſſe tam ad maternitatem, quam ad talem gloriam per ſe, & abſolute ante præuiſum originale peccatum. Ita docet omnes, qui de prædeſtinatione Chriſti proportionali ratione opinantur, præſertim Galatinus, libro tertio, capite 1. Et probatur ex dictis in illo articulo 3. Primò, quia veriſimilius eſt omnes

Galatinus.

A prædeſtinatos eſſe electos ad gratiam, & gloriam ante præuiſum originale peccatum: ergo multo certius eſt beatam Virginem fuiſſe eodem modo electam ad gloriam, ergo & ad maternitatem diuinam. Secunda conſequentia patet, quia electio ad maternitatem in ordine finis anteceſsit, vt oſtenſum eſt. Prima verò probatur, quia vel inter electos non eſt ordo, ſed omnes ſimul in eodem ſigno rationis electi ſunt, vel ſi aliqua ratio ordinis conſiderari poteſt, potiùs electio Beatæ Virginis anteceſsit, quàm ſubſecuta ſit aliorum electionem, quia eſt altior & excellentior, & ad maiorem Dei gloriam ſpectans. Vnde ſanctus Bernardinus Senenſis, ſermon. 51. de Beata Virg. c. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturam in mente Dei prædeſtinata fuiſti, vt Deum ipſum hominem*

Virgo per ſe ante præuiſionem originalis peccati ad gloriam, & maternitatem electa.

Bernardin. Senenſ.

B *procreares*. Quam ſententiam ex Anſelmo refert, & eandem ſignificat Rupert. lib. 2. in Cantica. Secundò probatur, quia Chriſtus Deus homo prædeſtinatus eſt, ſeu electus ante præuiſum originale peccatum, ergo & eius mater. Probatur conſequentia, quia non tantum per ſe prædeſtinatus eſt vt homo, ſed etiam vt filius hominis, hic enim incarnationis modus, ſcilicet, vt fieret in vtero Virginis, & vt Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem, per ſe ergo intendi potuit, ſicut ipſa incarnatio, atque adeò ſub illam intentionem, ſeu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præſcientiam originalis peccati. Vnde Eccleſia ſancta ad Virginem accommodat teſtimonium illud, quod in ſupra dicto loco de Chriſto expoſuimus, *Dominus poſſedit me in initio*

Rupert.

C *viarum ſuarum*, & illud, *ab initio, & ante ſecula creata ſum, &c.* Quia videlicet mater non fuit à filio diſiuncta, etiam in electione diuina. Quod videtur inſinuaſſe Andreas Cretenſ. in ſermon. de aſſumpt. dicens de Beata Virgo: *Hæc eſt declaratio profundorum diuinæ incomprehenſibilitatis, hic eſt ſcopus, qui excogitatus eſt ante ſecula*. Deinde addi poſſunt coniecturæ. Prima, quia ſi gratia Angelorum, & gloria, per ſe eſt intenta à Deo ante præuiſionem omnis peccati, cur non magis excellentiſsima gratia, & gloria Virginis Beatæ, & conſequenter dignitas matris? Secunda, quia hæc dignitas ſingularis eſt, & ab omni alia creata diſtincta, ergo per ſe pertinet ad conſummatam perfectionem operum Dei; fuit ergo per ſe intenta. Tertia, quia hoc modo illuſtrior

Andr. Cretenſ.

D ſit diuina gratia erga humanum genus, quia non eſt contentus Deus naturam humanam aſſumere, ſed etiam honorare voluit perſonam creatam humanam, quantum in ratione perſonæ capax fuit. Et ideò vtrumque per ſe Deus intendit. Quarta, quia ſi aliorum hominum generatio per ſe intenta fuit, vt cum Auguſtino & D. Thom. ſupra docuimus, cur non magis humana Chriſti generatio ex matre? Quinta denique, quia ſicut mulier ex ſolo viro facta fuit, & per ſe à Deo intenta ante peccatum: ita generatio viri ex ſola muliere, quæ non minus mirabilis futura erat, per ſe debuit intendi propter perfectionem diuinorum operum, quæ ex mirabili quadam varietate conſurgit. Quæ ratio fundamentum habet in Leone Papa, & aliis Patribus,

E quos tomo 1. diſputatio. 3. ſectione 1. citaui, quibus addi poſſunt Damaſcen. libr. 4. de fide, cap. 15. & Cyrill. Ieroſolymit. catecheſi 12. Auguſtin. ſermo. 7. de Natiuit.

Leo Papa. *Damaſc.* *Cyrill. Ieroſolym.* *Auguſt.*

Obiectio. *Auguſt.*

Sed contrà, quia ſicut de Chriſto, ita & de Beata Virgine ſæpe ſancti, indicant, fuiſſe prædeſtinatam matrem Dei occaſione peccati. Vnde Auguſtin. ſermone primo, de Natiuitate, poſtquam multa in laudem Beatæ Virginis dixerat, ita concludit. *Ideo omnes iſtos curſus naturæ Virgo Maria in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum, ſicut omne genus virorum Adam nouus receperat Dominus Ieſus Chriſtus*. Et clariùs in expoſi-

tione ſuper Canticum *Magnificat*, quæ habetur in fine 9. tom. *Eua propter ſuperbiam*, inquit; *abiecta eſt, Maria verò propter humilitatem eſt electa*. Et Iuſtin. Martyr. dialogo cum Tryphone ſatis poſt med. *Homo*, inquit, *natus de Virgine, vt per quam viam fraude ſerpentis intrauit inobedientia, per eandem ſequeretur venia*. Confirmatur, quia ſequitur, ante præuiſum originale peccatum prædefiniſſe Deum totam ſeriem generationum ab Adamo vſque ad Virginem, quia non potuit Beata Virgo per ſeminalem rationem, & naturali modo ab Adamo deſcendere, niſi ex his parentibus, & progenitoribus. Conſequens autem videtur creditu difficile.

Reſpond. Ad Patres reſpondeo, in illis & ſimilibus locis, non explicare primam rationem, neque ordinem huius prædeſtinationis: ſed proximum finem, quem Deus intendit in modo executionis eius, vt plane conſtat ex verbis Iuſtini, & ex priori teſtimonio Auguſtini, vbi non de electione, ſed de illius executione loquuntur. Auguſtinus verò in poſteriori loco, quamuis nomine electionis vtatur, tamen ſolum de illa loquitur quo ad effectum eius, quod euidenter conſtat, quia dicit, Mariam eſſe electam, *Quia factori ſuo humiliter ſe ſubdens, ancillam ſe nominauit.* Certum eſt autem ſi loquamur de prima electione ordine intentionis, non ideò Mariam fuiſſe electam, quia futura erat humilis, ſed potiùs, quia electa eſt, ideo illi datum eſſe, vt eſſet humilis: in re tamen effectum illius electionis conſecuta eſt, quia per humilitatem congruè ſe diſpoſuit.

Ad confirmationem, quamuis illatio illa pendeat ex quæſtione Phyſica, ſcilicet, an hoc indiuiduũ poſſit ex alijs parentibus naturaliter generari, quidquid tamen de hoc ſit, concedo ſequelam. Eſt enim illud conſequens verum, & facile ſuppoſita diuina præſcientia, & efficacia diuinæ voluntatis, vt facile conſtare poteſt ex ijs, quæ dicto articulo tertio diximus.

Quartò ex dictis colligitur, quid reſpondendum ſit interroganti, an ſi homo non peccaſſet, Beata Virgo futura eſſet mater Dei? Dicendum eſt enim ſi ſolum habeatur ratio illius primæ electionis, quia Beata Virgo per ſe electa eſt, ex vi illius futuram fuiſſe, etiam ſi homo non peccaſſet, ſicut futuri fuiſſent alij homines, illorumq; generationes. Quia illa electio, & motiuum eius, nihil inuoluit neceſſariò pendens à peccato, & hoc ſuadent omnes coniecturæ primò adductæ: ſi autem huic electioni coniungatur tota ratio diuinæ prouidentiæ, & præſcientia futuri peccati, ſaltem conditionata, ſic verè dici poteſt neceſſarium fuiſſe peccatum, vt Beata Virgo eſſet mater Dei. Quæ doctrina conſtat ex ijs, quæ in ſimili quæſtione de Chriſto Domino diximus, eſt enim eadem proportionalis ratio.

Si homo non peccaſſet, quomodo Virgo futura eſſet mater Dei.

Dubium. Supereſt tamẽ difficultas circa priorem partem. Quia ſi homo non peccaret, & Verbum fieret homo, non aſſumeret carnem ex materno vtero, ergo nec Beata Virgo futura eſſet mater Dei, nec potuit per ſe eligi in matrem, niſi occaſione peccati. Antecedens probatur, quia ſi Deus fieret homo abſque occaſione peccati, aſſumeret corpus à principio perfectum, & glorioſum, cui perfectioni repugnat conceptio in vtero matris. *Reſpond.* Reſpondetur primum, ſub obiectum illius electionis per ſe, & intrinſecè non cecidiſſe illud, quod in argumento ſumitur, nec ex tali electione hoc neceſſariò inferri, potuiſſet enim Deus fieri homo immortalis, non in ſtatu gloriæ, ſed in eo ſtatu, quem haberent homines viatores Adamo non peccante: per ſe enim decere potuit, Chriſtum eſſe viatorem cum conditione corporis ſtatui hominum accommodata, vt & illis mereretur, & ſuo exemplo viam ad beatitudinem demonſtraret. *Auguſt.* Addo Auguſtinum, lib. 1. de peccat. merit. c. 27. & 28. dubitare, an homine non peccante, homines concipiendi eſſent in paruis, & debilibus corporibus, ita vt nec lingua, nec membris vti poſſent. *Quia non obſtante*, inquit, *exigua vteri capacitate, poſſet omnipotentia creatoris, filios nondum editos, grandes ſtatim facere.* Si igitur de omnibus hominibus, ita Auguſtinus exiſtimauit, non improbabiliter poſſet aliquis dicere, etiam ſi Chriſtus concipiendus eſſet glorioſus, & perfectus, hoc nihil obſtare, quominus ex materno vtero progrederetur. Præſertim quia durante illa vita immortali, in qua homines poſt certum, ac definitum à Deo tempus, eſſent ad beatitudinem transferendi, potuiſſet facile Beata Virgo ſtatim poſt filij conceptionem, & animo, & corpore ſimul cum filio fieri glorioſa. Itaque non eſt cur dicamus dignitatem matris Dei per ſe, aut neceſſariò à peccato pendere.

Si Deus fieret homo abſque occaſione peccati, quomodo aſſumeret corpus glorioſum ex vtero virginis.

DISPVTATIO II.

in tres Sectiones diſtributa.

De naturali perfectione, & origine Beatæ Virginis.

EXplicata dignitate matris, ad quam Beata Virgo prædeſtinata fuit, conſequens eſt, vt tempus, & modum, quo dignitatem hanc conſecuta eſt, & perfectiones omnes, quibus ratione illius nobilitata eſt, explicemus. Quia verò gratia naturam ſupponit, ideò in diſputatione hac, omnia, quę ad naturalem eius perfectionem, & originem pertinent, præmittemus, dicturi poſtea de ſupernaturali perfectione.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus.

PRimum omnium tanquam certum ſtatuendum eſt, Beatam Virginem procreatam eſſe ex viri, & fœminæ commixtione carnali, ad modum aliorum hominum. Quanquam enim hoc, neque in ſacra Scriptura legatur, neque in Concilijs expreſsè definitum ſit, habetur tamen certa traditione, & communi conſenſu totius Eccleſiæ. Eſt enim ſingulare priuilegium Chriſti, quod ex fœmina ſine opera viri conceptus ſit. Vnde Luc. 1. dicit Angelus ad Virginem, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrauit tibi.* Et cauſam ſubdit, dicens. *Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*, fuit ergo hæc propria prærogatiua Filij Dei, & ad eius ſingularem honorem ſpectat, vt alteri communicata non fuerit. Præterea ſequitur hæc veritas ex alio principio fidei, quo conſtat indiguiſſe Virginem redemptione, quia nimirum deſcendebat ex Adamo per ſeminalem generationem. Adde in grauiſsimis etiam hiſtorijs mentionem fieri parentum Virginis, ſub proprijs eorum nominibus, ſcilicet Ioachin, & Annæ, vt conſtat ex Nicephor. libr. 1. cap. 7. & libr. 2. cap. 3. vbi ex Hippolyto Portuenſi hanc hiſtoriam refert. Idem Epiphan. hæreſ. 78. & in fine, & 79. circa medium, vbi expreſſe inquit, *Tametſi hiſtoria Mariæ, & traditio habens dictum eſſe patri ipſius Ioachin in deſerto, vxor tua concepit, non tamen, quod ſine coniugio neque ſine ſemine viri hoc factum ſit*, & ibi damnat hæreſim Collyridianam, quæ aiebat, Mariam humanæ naturæ prorſus fuiſſe expertem. Plura habet Epiph. orat. de laudibus Virg. in tom. 7. Biblioth. Damaſcenus libr. 4. cap. 15. & orationibus de Beata Virg. & Andreas Ieroſolymit. oratione de Dormitione Deiparæ, & German. Conſtantinopolitanus, oratione de oblatione Mariæ in templum, Gregorius Nyſſenus oratione de ſancta Chriſti Natiuitate, Simeon Metaphr. & alij, qui hiſtoriam de Beata Virgine ſcripſerunt.

Virgo ex copula carnali viri, ac fœminæ, vt alij homines nata.

Nicephor. Epiphan. Damaſc. Andr. Ieroſol. German. Conſtan. Greg. Nyſſ. Simeon Metaphr.

Neque

Auguſt.

Neque obſtat quod Auguſt. libr. 23. contra Fauſt. capit. 9. hiſtoriam hanc de parentibus Virginis apocrypham reputet: tum quia ſolum dicit, non habere autoritatem canonicæ ſcripturæ, quod & nos fatemur: tum etiam, quia ſolum illam reijcit, quatenus Fauſtus aſſerebat, Ioachimum fuiſſe Sacerdotem ex tribu Leui, quod citatę hiſtoriæ non dicunt, neque verum eſt, vt infrà videbimus. Quo loco obiter aduertendum eſt omnes prædictos authores honorificè loqui de his parentibus Virginis, ſentientes, illos nobiles, & honeſtæ conditionis, ac ſtatus fuiſſe. Quod notandum eſt contra hæreticos huius temporis, qui iniurioſè de Virgine, & eius parentibus loquuntur, contra quos videri poteſt Caniſ. lib. 1. de Beata Maria, cap. 4. & lib. 4. cap. 7. Notat etiam Damaſc. nomina horum parentum non vacare myſterio, quia *Anna, gratiam*, ſeu *miſericordiam*: *Ioachin* verò, *Dominus firmabit*, ſeu *ſuſcitabit*, interpretari poſſumus. Quo indicatum eſt eos genituros fuiſſe filiam, per quam Deus & miſericordiam ſuſcitaret, & gratiam confirmaret.

Parentes Virginis nobiles.

Caniſ. Damaſc.

Dico ſecundò, Hæc B. Virginis conceptio nòn ſine aliquo miraculo, & ſupernaturali virtute perfecta eſt. Ex dictis patet. Referunt enim Annam fuiſſe ſterilem, & vitam ſine prole vſque ad ſenectutem produxiſſe, & orationibus conceptionem Virginis impetraſſe. Ita referunt Nicephor. Epiphan. Damaſcen. & Gregor. Nyſſ. locis ſupra citatis, & autor libri de ortu Virginis, qui nomine Hierony. inter opera eius habetur. Vnde concluditur ratio, nam ſterilem, ſenem, & ex ſene concipere, non fit ſine miraculo, ſed Beata Virgo hoc modo concepta fuit, ergo. Confirmatur primò ex Damaſceno orat. 1. de natiui. Mar. quia decuit, vt ad ſummum miraculum via per miracula ſterneretur, & vt in fabricāda Virgine gratia naturam iuuaret, ac prȩueniret, & vt parentes Virginis ad talem fructum ſuſcipiendum ſe ſe deſiderijs, & orationibus diſponerent.

Conceptio Virginis miraculoſa.

Nyceph. Epiphan. Damaſcen. Greg. Nyſ.

Obiectio.

Dices, Maius miraculum videtur concipi ex ſene ſterili, quam ex ſola muliere iuuene, & fœcunda. Nam in priori opere deeſt tam efficiens, quàm materia ſufficiens, & vtrumque ſupplet Deus: in poſteriori verò, materia proportionata ſupponitur, Deuſque ſolum vices cauſæ efficientis aſſumit. Reſpondetur negando antecedens, quia in priori opere non omnino deeſt virtus efficiens: & materialis cauſa, ſed vtraque concurrit licet imperfecta, ideoque diuina virtute iuuantur, quanquam conceptio in reliquis omnibus fiat naturali modo, & per carnis concupiſcentiam: at verò poſterior conceptio, quæ ex ſola fæmina, fit virtute Spiritus ſancti, longè altiori modo fit. Quod à poſteriori declaratur, primo quidem, quia qui concipitur virtute Spiritus ſancti, ex vi conceptionis ſuæ, non eſt obnoxius originali peccato, qui verò concipitur ex virili ſemine quantumuis ſenili, & ſterili, ex vi conceptionis debitum habet contrahendi originale peccatum, vt Auguſt. notauit, lib. 3. contra Iulian. cap. 1. Deinde, quia modus conceptionis ex Spiritu ſancto proprius eſt Chriſti (vt diximus) alia verò conceptio ex parente ſterili, & ſene multis alijs ſanctis communicata eſt, vt Ioanni Baptiſtæ, Iſaac, &c. Vnde etiam ſumitur coniectura hunc ſaltem poſteriorem modum miraculoſæ cōceptionis Beatam Virginem decuiſſe.

Reſpenſ.

Auguſt.

Ex quo etiam veriſimile eſt, hanc Virginis conceptionem fuiſſe parentibus diuinitus prænuntiatam, vt apertè refertur in dict. lib. de Natiuitate Mariæ, nomine Hieronymi, & Epiphan. hæreſ. 70. & ſatis indicat Gregor. Nyſſen. ſupra dicens, *Annam cum prolem à Deo poſtularet, nutu diuino fuiſſe confirmatam.* Cuius verba Nicephorus vſurpauit. Et quidem ſi conceptio Iſaac, & Ioannis Baptiſtæ, parentibus diuinitus nunciata fuit, veriſimile admodum eſt parentes Virginis hoc beneficio non fuiſſe priuatos,

Hieronym. Epiphan. Greg Nyſ. Nicephor.

Vnde Damaſce. ſupra de beatiſsima Anna loquens, inquit, *Quemadmodum priſca illa Anna, cum ſterilitatis morbo laboraret, per orationem, ac promiſsionem Samuelem procreauit: eodem modo hæc etiam per obſecrationem, & promiſsionem, Dei genitricem à Deo accepit, vt ne hæc quoq; cuiquam ex illuſtribus matronis cederet.*

Conceptio Virginis parentibus prænuntiata. Damaſc.

Vltimo veriſimile ex dictis fit (quod in eodem libr. Hieron. dicitur) diuinitus reuelatum eſſe parentibus nomen Mariæ, ſicut nomen Iſaac reuelatum fuit Abrahæ, Geneſ. 17. & nomen Ioannis Baptiſtæ, Zachariæ, Luc. 1. Vbi etiam Eliſabeth indicatur fuiſſe reuelatum, vt ibidem notauit Ambroſius: non eſt autem veriſimile ſingulare hoc diuinæ prouidentiæ genus, & amòris indiciū alijs conceſſum, virgini fuiſſe denegatum, quod indicauit Ambroſ. libr. de inſtitut. Virginis, capit. 5. dicens, *Vnde & ſpeciale Maria Domini hoc nomen inuenit, quod ſignificat, Deus ex genere meo.* Quam nominis etymologiam, non inuenio, vnde Ambroſius ſumpſerit. Nam iuxta proprietatem linguæ Hebraicæ, aut Syriacæ, *Maria* potius *ſtella maris*, ſeu *Domina* interpretatur, vt conſtat ex Hieronym. libr. de nominibus Hebraicis, & Damaſcen. libr. 4. cap. 15. & alijs patribus, quos Caniſ. congerit, libr. 1. de B. Virgin. capit. 1. vbi de hoc venerando nomine copioſè, & eleganter diſputat.

Nomen Mariæ diuinitus reuelatum parentibus. Geneſ. 17. Ambroſ.

Hieronym. Damaſc. Caniſ.

SECTIO II.

In qua naturali perfectione concepta fuerit Beata Virgo.

INquiri hoc loco conſequenter poterat, quo tempore Beata Virgo concepta ſit. Sed in hac quæſtione explicanda nihil eſt quod immoremur, ſupponimus enim ex Nicephor. libr. 2. cap. 3. quartodecimo, vel decimo quinto ætatis anno (quod infra ſuo loco definiendum eſt) filium ſuum concepiſſe: vnde, ſi quæ in ſuperioribus dicta ſunt de tempore, quo incarnatio facta eſt, conſiderentur, facile erit tempus cōceptionis, ſeu natiuitatis Virginis, ad veram chronologiæ rationem reducere, ſaltem quod ad numerum annorū pertinet. Nam quod ad menſem attinet, eccleſiaſtica traditione habemus, octauo Septembris die natam fuiſſe, atque adeò octauo Decembris die fuiſſe conceptam. Quo autem die hebdomadæ nata, vel concepta fuerit, incertum eſt.

Nicephor.

Tempus natiuitatis Virginis.

Omiſſa ergo chronologica quæſtione, de naturali perfectione Virginis breuiter dicendum eſt, corpus beatiſsimæ Virginis fuiſſe in ſua ſpecie, & ſexu maximè perfectum. Ita docent omnes patres, qui de Beata Virgine ſcribunt. Nec poteſt ſine temeritate negari, cum nulla autoritas, vel ratio obſtet, & per ſeſe decens, ac myſterio Incarnationis maximè conſentaneum ſit. Primò, quia ex illo corpore Chriſti corpus formandum erat: ad diuinam ergo prouidentiam pertinuit accommodare medium fini, & materiam effectui aptam præparare, præſertim cum diuina virtus, quæ in hoc opere ſingulari modo operabatur, faciliмè hoc poſſet perficere. Secundò, quia decuit Chriſtum, & Virginem eſſe inter ſe ſimillimos, non ſolum moribus, ſed etiam & corporis perfectione, & affectibus. Hæc enim ſimilitudo, & ad conciliandum amorem, & ad maiorem perfectionem pertinet: vnde hoc fuiſſe beatæ Brigittæ reuelatum, legitur in 1. lib. 50. & 51. reuelationum eius.

Corpus beatæ Virginis in ſua ſpecie maximè perfectum.

Vnde colligunt multi, Beatam Virginem propter optimam corporis complexionem cum magna moderatione animi coniunctam, nunquam in verum, ac proprium morbum incidiſſe, & Sophro. in Epiſt. Synodica, quæ habetur in 6. Synod. Act. 11. dicit, corpus Virginis ab omni contagione fuiſſe liberum, & eius carnem, *Immaculatam, & puriſſimam* vocat, quæ *ſancta & immaculata* dicitur in eadem 6. Synodo action. 18. in edicto Conſtantini. Et con-

Complexio Virginis qualis. Sophro. 6. Synod.

Et coniecturæ adductæ de Virginis perfectione, & cum Chriſto ſimilitudine, hoc ſatis confirmant, vt rectè Caiet. docuit opuſculo de ſpaſmo Virg. & Galatinus libr. 7. cap. 10. quanquam Abulenſ. quæſt. 13. in capit. 12. Leuit. contrarium ex parte ſentiat, ſine fundamento tamen, vt latius tractauimus infra de Chriſti conceptione diſputantes.

Caiet. *Galatin.* *Abul.*

Pulchritudo Virginei corporis quanta. *Antonin.* *Richardus Vict.* *Greg Naz.* *Andr. Ieroſ.*

Secundò colligitur Beatam Virginem præditam fuiſſe honeſtiſsima corporis pulchritudine, vt latè docuit Anton. 4. par. theologali tit 15. cap. 10. §. 2. & colligitur ex Ricardo Victorin. capit. 26. in Cantica, vbi dicit fuiſſe, *vultu Angelico, tam corpore, quàm mente*, accommodans illud. *Tota pulchra es amica mea.* Vnde Gregor. Nazi. in Chriſto patien. ante med. ſic inquit. *O Virgo, forma quæ nitore cæteras præis*, & Andreas Ieroſo. ſerm. de aſſumptione ſic ad Virginem loquitur, *Eximia pulchritudo, à Deo ſculpta ſtatua, rectè deſcripta.* Vnde pulchritudo Rachel, & ſimilium mulierum veteris teſtamenti figura fuit pulchritudinis Virginis. Huic denique veritati conſentanea ſunt, quæ de forma Virginis refert Niceph. lib. 2. cap. 23. Ratio præterea ſumpta ex ſimilitudine cū Chriſto, quem priori tom. oſtendimus etiam in corpore fuiſſe pulcherrimum, hoc ipſum confirmat. Deniq; ratione naturali hoc colligi poteſt ex principio poſito. Nam corporis pulchritudo ex optima complexione, & proportione membrorum naſcitur, corpus autē Virginis fuit optimè temperatum, omnia etiam eius membra perfectam proportionem habuerunt, ergo. Addunt verò grauiſsimi Theologi talem fuiſſe Virginis pulchritudinem, vt eam intuentes non niſi ad caſtitatem, & pudicitiam excitaret. Ita docuit D. Tho. in 3. d. 3. q. 1. art. 2. quæſtiuncula 1. ad 4. qui meritò adiungit, hunc fuiſſe ſingularis gratiæ effectum, quia ſola naturalis forma, aut virtus, vel modeſtia ad illum nō ſufficeret. Præſertim cum addat Alen. 3. par. q. 9. m. 3. art. 1. Beatam Virginem ſuo aſpectu concupiſcentiæ motus extinxiſſe. Quod videtur prius docuiſſe Ambr. libr. de inſti. Virg. c. 7. vbi ſic inquit. *Tanta erat eius gratia, vt non ſolum in ſe virginitatem ſeruaret, ſed etiam, ſi quos inuiſeret, integritatis inſigne conferret.* Idem docuit S. Bonauentur. in 3. diſtinct. 3. 1. p. artic. 2. q. 3. Gab. q. 2. art. 3. dub. 1.

Nicephor. *Pulchritudo Virginis caſtitatis incentiuum.* *D. Thom.* *Alen.* *Ambr.* *Bonauent.*

Anima Virginis perfectiſſima.

Vltimò addēdum eſt Beatam Virginem animam perfectiſsimam fuiſſe ſortitam. Hæc concluſio fortius perſuaderi poteſt omnibus teſtimoniis, & rationibus, quibus perfectionem corporis confirmauimus. Primò quidem, quia perfectio animæ magis neceſſaria eſt, quàm corporis Secundò quia ſimilitudo in perfectione animæ nobilior eſt, quàm corporis. Tertiò quia anima accommodari debet corpori, & è contrario. Quartò denique, vt perfectiſsima gratia haberet proportionatum naturæ fundamentum. Quanta verò fuerit tota hæc perfectio, & an cum perfectione Adæ, aut Euæ, conferri poſſit, nec multum refert, neque in hoc certum aliquid definiri poteſt.

SECTIO III.

Vtrùm Beata Virgo ex tribu Iuda, & ex ſtirpe Dauid originem duxerit.

D. Thom.

De genealogia Chriſti tractat D. Thom. infra, quæſt. 31. art. 1. 2. & 3. diſputans enim de Chriſti conceptione, conſequenter diſſerit de illius genealogia, & origine ſecundum carnem. Quia tamen genealogia Chriſti, & Virginis eadem eſt, quoniam Chriſtus non habet humanam originem, niſi per matrem, ideo breuiter hoc loco rem totam expediemus. Fauſtus igitur hæreticus (vt eſt apud Auguſt. libr. 23. contra illum, cap. 3. & 4.) aſſeruit Chriſtum, ſi non fuit genitus ex Ioſeph, non potuiſſe eſſe ex familia Dauid, quia Beata Virgo non erat ex illa tribu, ſed ex Leuitica, cum eſſet cognata Eliſabeth, Luc. 1. Gnoſtici autem hæretici de ſtirpe Mariæ portentoſum librum ſcripſerunt, quem confutat Epipha. hæreſ. 26.

Auguſt. *Luc. 1.* *Epiphani.*

A

B. Virgo de tribu Iuda.

Dicendum verò primo eſt Beatam Virginem duxiſſe originem ab Abraham, & Iacob ex tribu Iudà per familiam Dauid. Eſt res certa de fide. Quia ex ſcriptura conſtat Chriſtum fuiſſe promiſſum Abrahæ. Geneſ. 18. & 22. & Iacob Geneſ. 28. conſtat etiam fuiſſe de tribu Iuda. Gen. 29. & ad Hebr. 7. & filium Dauid, Matth. 1. ad Rom. 1. & ex variis locis Euangeliorum conſtat, communem ſenſum omnium Hebræorum fuiſſe, Meſsiam futurum fuiſſe filium Dauid. Matth. 22. Marci 12. Luc. 20. Ioan. 7. Quod etiam ſatis conuincitur ex promiſsionibus factis Dauid 2. Reg. 7. & Pſal. 131. quas in Chriſto fuiſſe impletas teſtatur Angelus Luc. 1. Denique etiam inter gentes adeò hæc fama percrebuit, vt Veſpaſianus, & Domitianus, omnes, qui erant de ſtirpe Dauid, interficere tentauerint, eo quod ex illa progenie Regem naſciturum audijſſent, qui omnibus dominaretur. Euſe. lib. 3. hiſt. c. 11. & 15. Hæc autem omnia non poſſunt in Chriſtum conuenire niſi ratione matris, cùm ſecundùm carnem patrem non habuerit.

Geneſ. 18. 22. 28. & 49 *Heb. 7.* *Matth. 11. & 22.* *Rom. 1.* *Marc. 12.* *Luc. 20.* *Ioan. 7.* *2. Reg. 7.* *Pſalm. 131.* *Luc 1.* B *Euſeb.*

Obiectio.

Dices, Chriſtus dicitur in Euangelio filius Ioſeph, ergo vt dicatur, filius Dauid, aut Iudæ, ſatis eſt, quod Ioſeph fuerit ex tribu Iuda, & familia Dauid, etiam ſi Beata Virgo non eſſet ex illa tribu, quia Chriſtus fuit veluti adoptatus filius Ioſeph iure coniugij inter Mariam, & Ioſeph, hoc autem ſatis eſſe indicant Origenes lib. 1. ſuper Epiſt. ad Rom. & Auguſt. libr. 2. de conſenſu Euangel. cap. 2. Reſpondetur, certum eſſe debere Chriſtum non tantum hac ratione, ſed quia verè carnem ſumpſit ex filia Dauid, dici, ac verè eſſe ex familia Dauid, vt benè docuit Auguſt. lib. 23. contra Fauſ. cap. 8. 9. & 10. & Euſeb. lib. 7. de Demonſtrat. Euangelic. cap. 5. & 6. & indicat Athanaſ. lib. 1. de humana natur. ſuſcepta non longè à fine. Et probatur, quia aliâs ſicut Chriſtus, non verè fuit ſed exiſtimabatur filius Ioſeph. ita non verè eſſet de tribu Iuda, quod eſt contra Paulum, nec ſecundum veram ſucceſsionem, & originem à Dauid deſcenderet, contra illud Pſalm. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Quod teſtimonium de Chriſto interpretans Petrus Actor. 2. citat. *De fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius*, & Tertull. libr. de carne Chriſti, cap. 21. ſimiliter legit, *De lumbis Dauid.* Conſtat igitur Beatam Virginem contentam fuiſſe in lumbis Dauid, & propterea Chriſtum dici, *Fructum lumborum eius.* Quod expoſuit Iſai. capit. 11. dicens, *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Supra enim ex Hieronym. & alijs patribus interpretati ſumus, hanc virgam eſſe Virginem, florem autem, Chriſtum, qui propterea dicitur. *Leo de tribu Iuda, radix Dauid.* Apocal. 5. Ac denique Paul. ad Roman. 1. *Qui factus eſt* (inquit) *ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.* Nec interpretatio Origenis admittenda vlla ratione eſt, quia ſola adoptio, vel potius exiſtimatio, non ſatis eſt, vt dicatur, *Factus ſecundum carnem ex ſemine Dauid*, ſicut non poſſet vllo modo dici *factus ex ſemine Ioſeph.* Auguſtinus verò in priori loco ſolum dicit, ſi non eſſet alius modus explicandi locum Matthæi, illum poſſe ſufficere. Conſideratis tamen aliis ſcripturæ locis: certum eſt quod diximus.

Origen. *Auguſt.* C *Reſpon.* *Auguſt.* *Euſeb.* *Athanaſ.* *Pſal. 131.* *Petrus.* *Tertul.* *Iſai. 11.* D *Hieron.* *Apoc. 5.* *Rom. 1.* E

Obiectio.

Sed hinc inſurgit grauis difficultas: ſequitur enim Matthæum non rectè narraſſe genealogiam Chriſti, deducendo illam vſque ad Ioſeph, quandoquidem hoc non ſatis eſt, vt Chriſtus oſtendatur eſſe ex familia Dauid. Neque enim ſatisfacit vulgaris reſponſio, nimirum Matthæum hoc feciſſe, vt conſuetudinem ſcripturæ ſeruaret, narrandi genealogiam per paternam lineam. Cur enim oportuit morem hunc in Chriſti genealogia ſeruare, cum mos naturæ in illius conceptione ſeruatus non fuerit, qui ex matre ſine patre procreatus eſt? Quod verò quidam aiunt, cum Matthæus Hebræis ſcriberet,

recens conuerſis ad fidem, non fuiſſe expediens, vt ſtatim in initio Euangelij tantum myſterium illis proponeret, ne illos à fide deterreret, hoc, inquam friuolum eſt. Nam ſtatim in eodem capite primo Euangelij, clariſsimè idem myſterium proponit. dicens. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.*

Reſponſio. Num. vltim. Chryſoſt. Hieronym. Anſelm. Theophyl. Euthy.

Reſponſio communis patrum eſt, non oportuiſſe vſitatum ſcripturæ veteris morem in initio noui teſtamenti ſtatim immutari. Quia explicata origine Ioſeph, conſequenter conſtabat Virginem eſſe ex eadem tribu, quia lege lata Numer. vltimo, fœminas neceſſarium erat, viris ex eadem tribu in matrimonium dari, ita Chryſoſt. hom. ſecunda in Matth. Hiero. Anſelm. Teophyl. Euthy. & alij in Primum cap. Matth.

Obiectio. 1. Reg. 18. Iudic. 21. Exod. 6. 2. Paral. 2. Phylo.

Sed inſtabit aliquis, quia hęc lex, nec fuit vniuerſalis, nec ſemper ſeruabatur, conſtat enim Dauid duxiſſe Michol ex tribu Beniamin, lib. primo Reg. cap. 18. & Iudicum. 21. filij Iſrael iurarunt, ſe non daturos filias ſuas filijs Beniamin in vxores, propter quoddam crimen, quod eſt ſignum id facere antea licuiſſe, tam in illa tribu, quam in alijs. Ac denique certum eſt, inter tribum regiam, & leuiticam, ſæpè eſſe contracta matrimonia, vt conſtat Exod. 6. vbi Aaron accepit vxorem Eliſabeth ex tribu Iuda, & ſecundo Paralip. ſecund. Ioiada Pontifex habuit vxorem Ioſabeth filiam regis Ioran. Vnde non video cur Phylo Iudæus, lib. 2. de monarchia verſus finem dixerit, alijs quidem ſacerdotibus licuiſſe ex alijs tribubus vxores ducere, eo quod non expediret plebem in totum ſubmoueri à ſacerdotum affinitatibus, Pontifici autem non permitti niſi ex ſacerdotali genere vxorem accipere. Niſi fortaſſe regiam tribum non excludat, quia regales fœminæ aliqua ex parte ex ſacerdotali genere deſcendebant. Et augetur difficultas, quia illa lex citata ad ſummum præcipit coniuges eſſe contribules, non verò ex eadem familia, ſic enim habet, *Nubant, quibus volunt, tantùm vt ſuæ tribus hominibus*, ergo ex narratione Matthæi non poteſt colligi Virginem fuiſſe ex familia Dauid, eſto concedamus eſſe ex tribu Iuda.

Reſponſio communis. Tob. 7. Deuter. 25. Ruth 3. & 4. Euſeb. Emiſſ.

Reſponſio communis eſt, eam legem habuiſſe locum in fœminis ſuccedentibus in hæreditate paterna, vt planè colligitur ex citato capite vltimo Numeror. ſi occaſio ferendi legem illam, & illius ratio conſideretur, vnde Septuaginta, & Chaldaica paraphraſis, clarius dixerunt, *omnis filia hæres.* Idemque colligitur ex Tobiæ 7. Tunc autem oportuiſſe hanc filiam hæredem, ſeu vnigenitam dari propinquiori, vt familia ſeruaretur, vt indicatur in eodem cap. vltimo Numer. in verbo, illo. *Ducent vxores de tribu, & cognatione ſua*, & infra, *vt hæreditas permaneat in familijs*, & à ſimili colligitur ex Deuteronomij 25. & Ruth tertio, & quarto. Virgo autem Maria erat filia vnigenita, & hæres Ioachim, vnde concluditur fuiſſe propinquiſsimam Ioſeph, atque adeò ex tribu Iuda, & familia Dauid. Hanc reſponſionem latè, & eleganter declarat Euſebius Emiſſenus. hom. de natiuitate Mariæ. Sed adhuc non eſt euacuata difficultas, hæc enim reſponſio ſupponere videtur, quod probandum erat. Fauſtus enim, vel quiuis alius, qui negaret Virginem eſſe de tribu Iuda, ſed ſacerdotali, ex patre ſacerdote, conſequens eſt, vt negaret illam eſſe filiam hæredem, quia in tribu Leuitica non erant hæreditates: ergo ex Matthæo nullum argumentum contra eum, qui hoc modo contenderet, ſumi poteſt.

Obiectio. Reſponſio.

Reſpondeo igitur Matthæum non intendiſſe eo loco probare Chriſtum eſſe ex tribu Dauid, ſed ſimpliciter narrare hiſtoriam: ſuppoſuit autem id, quod eo tempore erat inter Iudæos notiſsimum, Mariam ſcilicet, fuiſſe filiam vnigenitam, & hæredem & ex eadem tribu, & familia, ex qua erat Ioſeph. Et quia Iudæi, ad quos ſcribebat, in hoc repugnaturi non erant, ſufficiens eſſe duxit familiam, & lineam Ioſephi deſcribere, & ex motione Spiritus Sancti, cuius nutu ſcribebat, vſitatiorem Scripturæ morem ſeruare voluit. Primo vt Scripturarum cõſenſio, & conuenientia in ipſo ſtatim noui teſtamenti exordio appareret. Secundò, vt inter Mariam, & Ioſeph verum interceſsiſſe matrimonium vel eo conſtaret, quòd Ioſepho vt capiti deferebatur. Adde Spiritum Sanctum, præcipuum ſacræ Scripturæ authorem, non tantũ Matthæo, ſed etiam Luca ad ſcribendam Chriſti genealogiam vſum fuiſſe, voluiſſeq; omnibus modis declarare Chriſtum eſſe ex Dauid, vt in ſequẽtibus amplius declarabitur. Et hoc confirmat, quod Lucas c. 2. refert, aſcendiſſe Beatam Virginem cum Ioſeph in Bethlehem ciuitatem Dauid, vt deſcriberentur, tanquam de eadem ſtirpe generati, vt Hieron. notauit, & tanquam habentes propriam facultatem, & hæreditatem in illa tribu & familia. Vt enim colligitur ex Ioſepho libr. 18. antiq. c. 1. illa deſcriptio magis fiebat intuitu facultatum, ſeu hæreditatum, quàm perſonarum.

Luc. 2. Hieronym. Ioſeph.

Origo Virginis ex Iuda & Dauid, per lineam paternam. Auguſt. D. Thom. Ambroſ. Damaſc.

Secundò dicitur, Beatam Virginem deſcendiſſe ex Iuda, & Dauid per lineam paternam, & non tantum maternam. Hanc aſſertionem conſtituo propter Aug. qui dicto loco libr. 23. contra Fauſt. videtur ſentire, ad veritatem ſacræ Scripturæ dicentis Chriſtum eſſe ex Iuda, & Dauid, retinendam, ſatis eſſe, ſi Beata Virgo ſaltem per maternam lineam, ab illis deſcendiſſe credatur. Quod non diſplicet D. Th. q. 31. art. 2. ad 2. in fine. Concluſio tamen poſita eſt D. Tho. in 4. d. 30. q. 2. artic. 1. q. 3. ad 4. & diſertè aſſeritur ab Ambroſ. lib. 3. in Lucam & Damaſc. libro 4. ca. 15. & ab alijs Patribus, quos ſtatim referã, & videtur ſatis probari ex promiſsionibus citatis. Nam, ſi Chriſtus per maſculinam lineam deſcendiſſet ex Leui, potius ad illum, quàm ad Iudam, vel Dauid pertinuiſſet promiſsio. Sed præterea, probatur ex Paulo ad Hebr. 7. vbi affirmat Chriſtum eſſe de tribu Iuda, & negat eſſe de tribu Leui: ergo & Beata Virgo fuit de tribu Iuda, & non de tribu Leui, abſolutè, & ſimpliciter loquendo, quia (vt dictum eſt) Chriſtus non ſortitur tribum, niſi per Virginem: ergo deſcendit Beata Virgo per lineam paternam ex tribu Iuda, & non ex tribu Leui: patet conſequẽtia. Primò, quia abſolutè magis denominatur aliquis ex paterno, quàm ex materno genere. Secundò, quia ſaltem non poteſt verè de aliquo negari, quod ſit ex illa tribu, ſeu origine, ex qua eſt pater eius: Chriſtus autem, & conſequenter Virgo ſimpliciter negatur eſſe ex ſtirpe ſacerdotali, vt notauit etiam D. Tho. ſupra q. 22. art. 1. ad ſecundum. Tertiò quia diſtinctio tribuum in paterna linea conſeruabatur, vt indicauit D. Thom. ſuper ad Heb. 7. & clariùs notauit Ianſen. in concord. capit. 6. & poteſt facilè oſtendi. Quia filiæ Leui dabantur in matrimonium filijs Iuda, & è contrario, vt oſtenſum eſt, ergo, vt tribus non confunderentur, per lineas maſculinas neceſſariò diſtingui debuerunt. Quartò denique confirmatur ex ſupradictis. Quia, ſi Beata Virgo fuiſſet filia ſacerdotis, etiamſi haberet matrem ex tribu Iuda, non habuiſſet hæreditatem paternam, quod eſt cõtra omnia ſupra dicta, ergo Ioachin pater Virginis non fuit ex tribu Leui, fuit ergo ex tribu Iuda, nam ſolum inter has tribus poteſt eſſe controuerſia. Neque Auguſtinus in citato loco contrarium dicit, quamuis confutando Fauſtum, vt illum conuincat, varios modos explicet, quibus Beata Virgo potuit ex Dauid originem trahere. Diuus Thomas autem in priori loco citato, nihil aliud fecit, quàm Auguſtini verba referre. Aduertendum verò eſt, teſtimonio Pauli, & rationibus factis rectè conuinci, Virginem per lineam paternam deſcendiſſe ex tribu Iuda. Quod verò eandem lineam traxerit ex familia Dauid, non ſatis poteſt

D. Thom. Ianſen.

poteſt illo teſtimonio probari. Suaderi autem poteſt alijs teſtimonijs, quibus prædicatur Chriſtus filius Dauid, eiuſque regni ſucceſſor. Reliquæ etiam coniecturæ adductæ, ſeruata proportione hoc ſatis demonſtrant.

Dico tertio: Beata Virgo per lineam paternam deſcendit ex Dauid per Nathan, & filios eius, quamuis veriſimile ſit aliqua alia via habuiſſe originem ex Salomone. Prior pars huius concluſionis non eſt *Damaſcen.* certa ſed probabilis. Docuit illam Damaſc. libr. 4. c. 15. vbi etiam genealogiam deſcribit, iuxta quam, ſi vera eſt, genealogia Virginis eſt eadem, quam deſcripſit Luc. c. 3. exceptis tribus primis generationibus, ſcilicet à Leui vſque ad Virginem: tamen à Leui vſque ad Adam eſt omnino eadem: eam verò compleuit Damaſc. dicens, Leui genuiſſe Pantheram, hic Barpantheram, hic Ioachin Patrem Virginis, vnde iuxta eandem deſcriptionem, Ioſeph, & Maria erunt in quarto gradu conſanguinitatis, non naturali, ſed legali: quia Ioſeph dicitur fuiſſe legalis filius Heli, & pronepos Leui, qui erat atauus beatæ Virginis, ſed hæc deductio Damaſc. habet difficultates infra attingendas. Melius ergo confirmabitur *Luc. 3.* con. ex Luc. 3. ſimulque deſeruiet ad conciliandam genealogiam Chriſti, quam ibi deſcribit Lucas, cum ea quam Matthæus cap. 1. deſcripſit. Primo ergo probatur concluſio ex dicto cap. 3. Lucæ, vbi ſic dicitur. *Et ipſe Ieſus erat incipiens, quaſi annorum triginta, vt putabatur, filius* Ioſeph, *qui fuit Heli, &c.* vbi Euangeliſta deducit lineam vſque ad Nathan filium Dauid, & deinde vſque ad Adam, ſed veriſimile eſt ibi narrare genealogiam Virginis, & non Ioſeph, ergo. Probatur minor primo quia ita exponūt illum locum graues, quamuis recentiores authores, Caietanus, Ianſen. Dionyſ. Carth. Arias Montanus, Gagneius, Palatius, & alij expoſitores Matth. 1. & Luc. 3. Galatin. lib. 7. cap. 12. Ioannes Dried. lib. 3. de dogmat. cap. 5. Par. 4. in fine, & Ioannes Lucidus lib. 7. de emendatione temporum, cap. 1. Cano. 11. de locis, cap. 5. Soto in 4. d. 30. q. 2. art. 1. & idem ſentit Caniſ. lib. 1. de Deipara, cap. 3. vbi hanc ſententiam ex Hoſiandro refert, lib. 1. Harmon. Euan. c. 16. & probare videtur idem Eraſmus annot. in capit. 3 Lucæ. Citari autem ſolent in hanc ſententiam Hieronym. vel author libr. de ortu Virg. & aug. libr. 2. de quæſtionib. Euangelior. q. 5. ſed his locis nullum eſt verbum de hac re. In libro autem primo quæſtion. veteris, & noui teſtamenti. q. 56. & lib. 2. q. 6 qui nomine Aug. in tit. 4. continentur, indicatur hæc expoſitio, quatenus ibi dicitur, cum Lucas ait, *qui fuit Heli*, non de Ioſeph, ſed de Chriſto loqui. Quod ſtatim exponemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſcen. lib. 4. cap 15. Sed immerito: illius enim ſententia iam explicata eſt.

Matth. 1. Caietan. Ianſen. Carthuſ. Arias Mont. Gagneius. Palatius. Galatin. Dried. Ioan. Lucid. Canus. Sotus. Eraſm. Auguſtin.

Secundò hæc expoſitio facilè accommodatur textui. Cùm enim Lucas ait, *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur filius* Ioſeph, *qui fuit Heli*, optimè intelligitur illud relatiuum, qui, non referre Ioſephum, ſed Chriſtum, qui dicitur fuiſſe Heli, non filius, ſed nepos. Cum enim Euangeliſta ex profeſſo ſermonem de Chriſto haberet, & ſolum per occaſionem nominaſſet Ioſeph, non eſt credibile totam ſequentem genealogiam ad Ioſeph, & non potiùs ad ipſum Ieſum retuliſſe, ita vt verbum illud, *qui putabatur filius Ioſeph*, per parentheſim legatur, quæ conſtructio verè quadrat cum textu Græco, vbi non fit aſcenſio, ſeu narratio per relatiua: ſed ſolum per genitiuos hoc modo, *& ipſe Ieſus erat vt putabatur filius* Ioſeph, τοῦ ἡλί. Quia vero Euangeliſta præmiſerat Ieſum non habere Patrem niſi exiſtimatum, & matris nollet mentionem facere, immediatè tranſcendit ad auum. Vnde nihil obſtat quod in alijs generationibus ibi numeratis proxi- [illegible] s referatur, id enim in Chriſto fieri non [illegible], quia aſcendendo non habebat patrem verum, neque hominem progenitorem propinquiorem auo, neque hoc eſt nouum in Euangelio, quia Matthæus ca. 1. eiſdem verbis numerans varias generationes, interdum tranſijt immediatè ad nepotem, quia non decuit interiacentes numerare. *Matth. 1.* Deinde, etiamſi exponamus illud relatiuum, *qui*, referre Ioſeph, non eſt neceſſe vt dicatur eſſe Heli, quia fuerit filius eius naturalis: ſed quia erat quaſi legalis filius ratione coniugij cum beata Virgine, cuius naturalis pater erat Heli, ſic enim interdum gener ſocerum ſuum patrem vocare conſueuit. Eſt itaque veriſimile, cum Matthæus narraſſet naturalem genealogiam Ioſeph, quæ ad Chriſtum comparata, legalis quodammodo dici poteſt, Lucam è contrario veluti legalem originem Ioſeph, naturalem autem Chriſti deſcripſiſſe. Cum enim præmiſiſſet Lucas, Ioſeph non eſſe verum patrem Chriſti, ſed tantum exiſtimatum, non erat, cur illius naturalem genealogiam Virginis, & Chriſti ſecundum carnem. Et confirmari poteſt hæc expoſitio. Quia ferè omnes interpretes fatentur Ioſeph non fuiſſe naturalem filium Heli, quia Matthæus dicit fuiſſe genitum ex Iacob, & ideo alij dicunt eſſe adoptatum, vel legalem, multo ergo facilius exponi poteſt, quod ſit filius, vt ita dicam, coniugalis, & quodāmodo naturalis iure matrimonij, niſi quis velit priorem illam Auguſtini ſententiam hic applicare, dicendo fuiſſe etiam adoptiuum filium Heli patris naturalis Virginis. Nec committitur æquiuocatio, etiamſi in alijs, qui in illa linea deſcribuntur, intelligendi ſint parentes naturales, quia non ſine cauſa Euangeliſta vſus eſt illo communi, & præciſo termino, *qui fuit Heli, qui fuit Matthat, &c.* & à verbo *generandi*, & alio ſimili abſtinuit. Vnde deueniendo ad Adam dixit, *qui fuit Dei*, cum tamen non fuerit propriè filius Dei, quod in omni ſententia neceſſariò dicendum eſt, vt notauit D. Tho. q. 31. art. 3. ad. 3.

Vltimò tandem ſuadetur hæc expoſitio. Quia non eſt veriſimile, Euangeliſtas omnino prætermiſiſſe propriam, ac naturalem Chriſti genealogiam, quæ per Virginem ſeu eius patrem texenda erat, præſertim cum non ſit in ſcriptura inuſitatum, originem fœminarum deſcribere, quando ſingularis ratio occurrit. Sic enim Iudith, illius fœminæ pro- *Iudith. 8.* ſapia deſcribitur propter ſingularem excellentiam illius, & ad extollendam victoriam, quam de Holoferne reportauit, quæ ſicut in alijs, ita & in hoc Beatæ Virginis figura fuiſſe videtur. Solet tandem concluſio poſita confirmari ex verbis Ierem. 22. vbi de *Ierem. 22.* Iechonia dicitur. *Non ſedebit de ſemine eius vir ſuper ſolium Dauid.* Vnde videtur colligi Chriſtum, qui ſuper ſolium Dauid ſedit, non fuiſſe de ſemine Iechoniæ, atque adeò nec Salomonis per maſculinam lineam. Sed hoc teſtimonium non admodum vrget, quia ſatis commodè exponi poteſt de regno temporali Iudæorum, in quo nec Chriſtus Dominus Iechoniæ ſucceſsit, vt cum Ambroſio libr. 3. in Lu- *Ambroſ.* cam notauit Diuus Thom quæſt. 3. 1. artic. 2. ad ter- *D. Thomas.* tium.

Sed occurrunt in hac ſententia, & in expoſitione poſita graues difficultates: prima eſt, quia videtur *1. Obiectio.* pugnare cum tota antiquitate & communi Patrum ſententia, tractantes enim loca Matth. 1. & Luc. 3. omnes ſupponunt vtrunque Euangeliſtam narrare Ioſeph originem, & ideò in his conciliandis admodum laborant, & quamuis diuerſas expoſitiones aſſignent: nullus tamen ante Ioannem Annium dixit, *Ioann. Ann.* illum Heli, cuius Lucas meminit, fuiſſe patrem naturalem Beatæ Virginis. Vnde illa tandem à Patribus recepta ſententia, quæ dicit, Ioſeph fuiſſe naturalem filium Iacob, legalem autem Heli. Fuiſſe enim dicuntur Iacob, & Heli, vterini fratres, & Heli duxiſſe vxorem, & mortuum eſſe ſine liberis, Iacob autem accepiſſe vxorem eius, vt ſuſcitaret ſemen fratri ſuo, iuxta legem Deut. 25. & ex illa genuiſſe *Deuter. 25.* Ioſeph

Ioſeph, qui propterea dicitur filius Iacob naturalis, Heli autem legalis. Nec obſtat, quod Ioſeph non vocaretur eodem nomine, quo pater eius legalis, ſcilicet Heli, quod obijcit Augu. libro. 2. quæſtionum Euang. quæſt. quinta, hoc enim non erat neceſſarium, vt ipſemet reſpondet li. quæſtionum in Deut. quæſt. 46.

Auguſt.

Quia vero Iacob, & Heli diuerſos patres habuerunt, ideò diſtinctæ illorum genealogiæ ab Euangeliſtis narrantur. Cuius ſententiæ primus author dicitur fuiſſe Iulius African. in epiſto. ad Ariſtidem, cuius meminit Hierony. de viris illuſtribus, qui dixit, accepiſſe ſe hanc hiſtoriam ab his, qui ſaluatori propinqui fuerunt ſecundum carnem. Sed eam prius docuit Iuſti. q. 131. ad gentes, ſequitur Hieronym. Matth. 1. Ambroſ. Luc. 3. Anſel. Beda, & alij fere antiqui in eiſdem locis, Damaſcen. lib. 4. c. 15. Nazian. in carmine de genealogia Saluatoris, Euſeb. lib. primo hiſt. c. 6. Niceph. libro 1. cap. 11. & Auguſt. cum in illa ſæpe hæſitaſſet, vt libr. 2. de conſ. Euang. cap. 4. & libr. 3. contra Fauſt. c. 3. & libr. 28. c. 3. & locis ſupra citatis, tandem vero lib. 2. retractat. capit. 7. 12. & 55. illam probat, & retractat aliam, quam prius docuerat, ſcilicet Heli fuiſſe patrem Ioſeph ſolum ratione adoptionis, vel fuiſſe auum ex parte matris, quod hæc reuera nullo nitebantur fundamento. Prædictos denique Patres ſecutus eſt D. Tho. q. 31. art. 3. ad 2. & vehemens coniectura eſt, eos Patres, qui prope Chriſti tempora vixerunt, hiſtoriam hanc diligentiſsime inquiſiuiſſe.

Iul. Afric. Hieronym. Iuſtin. Ambroſ. Anſelm. Beda. Damaſcen. Nazianz. Euſeb. Nyceph. Auguſtin.

Secunda obiectio. Secunda difficultas eſt, quia hæc ſententia ſupponit Heli fuiſſe patrem Beatæ Virginis, cùm tamen omnes Patres dicant illum fuiſſe Ioachin, vt ſupra vidimus.

Tertia obiectio. Tertia eſt, quia iuxta ſupra dictam ſententiam Beata Virgo non deſcendiſſet ex Zorobabel, & Salathiel, quia hi fuerunt ex domo Dauid per Salomonem in recta, & maſculina linea: conſequens eſt contra Lucam, qui in genealogia, quam deſcribit, hos duos conſtituit.

Quarta obiectio. Quarta & vltima eſt, quia ſequitur ex hac ſententia. Beatam Virginem non fuiſſe ex genere Dauid, per regalem lineam: conſequens autem videtur parum cónſentaneum Patribus, & Scripturæ. Ambroſ. enim, libro 3. in Lucam contrarium apertè affirmat. Et Hieronym. Ierem. 22. in fine expreſſe dicit, Chriſtum fuiſſe de ſemine Sedechiæ per Salathiel, Zorobabel, & reliquos, & idem habet Zachar. 4. & Ierem. 38. aperte ſentit Chriſtum deſcendiſſe ex Salomone, & Ezechia: & Theodor. Ierem. 22. in fine. Vnde Bernard. in ſermon. *ſignum magnum*, loquens de Virgine, *Ex regibus*, inquit, *orta, generoſa ex ſtirpe Dauid.*

Ambroſ. Hieronym. Theodoret. Bernard.

Pſalm. 131. Et confirmari poteſt ex illo Pſalm. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, vbi ad literam ſermo eſt de Salomone, & de Chriſto in perſona eius. Et hoc ſenſu videtur Chriſtus dici in Scriptura eſſe ex ſemine, ſeu ex domo Dauid. Luc. 1. *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* Propriè enim *domus Dauid*, ſignificat regalem proſapiam iuxta communem phraſim Scripturæ, ſecundo Reg. 7. tertio Reg. 12. & 13. & ſæpe aliàs, & hoc modo dicitur, *Ioſeph de domo Dauid.* Luc. 1. & 2. & ſimiliter *ſemen Dauid*, abſolute dici videtur ſtirps regia, quæ per Salomonem deſcendit.

Luc. 1. 2. Reg. 7 3. Reg 12. 13 Luc 1. & 2

Reſponſio, ad primam obiectionem. Ad primam difficultatem reſpondetur, illam Patrum interpretationem eſſe quidem probabilem, non tamen certam, neque ab eis ſimpliciter affirmari: ſed eo modo, quo ab Africano tradita eſt, qui his verbis ſuam expoſitionem concludit, *Siue res ita ſe habeat, ſiue alio modo, ita exiſtimandum eſt, quamuis certum deſit teſtimonium, ob id, quod clarior ac verior expoſitio proferri non poteſt*, itaque non ſunt fundati in certa aliqua hiſtoria vel traditione. Imo hiſtoria, quam Euſeb. & Damaſcen. referunt, non conſonat A cum Euangelio Lucæ, ipſi enim dicunt Melchi genuiſſe *Heli*, Lucas vero inter *Melchi*, & Heli ponit Leui, & Matthat, ita vt Melchi genuerit Leui, Leui Matthat, hic Heli, ergo illa hiſtoria ſtare non poteſt, niſi fortaſſe mendoſi ſint codices, & Melchi poſuerint loco Matthat. Imo in codice Damaſceni alius eſt apertus error. Ibi enim dicitur Melchi filius Leui, cum tamen Lucas è contrario Leui dicat eſſe filium Melchi. Melius ergo ſequendo hanc ſententiam dixit Euthy. in Lucam capit. 6. Matthat duxiſſe vxorem, & ex ea genuiſſe Heli, illo autem mortuo alium Matthat duxiſſe eandem, & ex ea genuiſſe Iacob, & ita Heli fuiſſe maiorem natu, & prius duxiſſe vxorem, quo mortuo ſine liberis, Iacob frater eius eandem duxit ad ſuſcitandum ſemen fratris, & B genuit Ioſeph, & hoc modo nihil video poſſe obiici contra hanc ſententiam, quo falſa eſſe conuincatur. Redditur autem dubia, & incerta: tum quia probabile eſt oportuiſſe fratres eſſe germanos, & eiuſdem patris familiæ, ac hæreditatis, vt vnus poſſet alteri ſemen ſuſcitare, vt recte ponderat Corneli. Ianſen. tum etiam quia ipſimet illius defenſores inter ſe non conſentiunt in explicanda illo modo genealogia Ioſeph. Nam præter dicta, plures illum faciunt naturalem filium Iacob, legalem autem ipſius Heli. Ambroſius verò è contrario facit illum naturalem filium Heli, & legalem Iacob. Refert etiam Hieronym. ſuper ad Tit. 3. ſuo tempore hanc quæſtionem fuiſſe valde controuerſam, & quendam Iudæum, qui ſe Chriſtianum ſimulabat ſolutiones quaſdam, quaſi ex adytis, & oraculo detuliſſe, vt cor- C da ſimplicium peruerteret: ipſe autem Hieronymus rem vt dubiam, & controuerſam relinquit. Solum ergo videtur illa reſponſio probabiliter tradita, nihil autem obſtat, vt aliqua expoſitio à poſterioribus inuenta, ſi facilior, & expeditior appareat, præferatur. Addo concluſionem poſitam non pendere ex hac expoſitione recentiorum. Damaſcenus enim, qui antiquiorem ſequitur, nihilominus noſtram ſententiam docet, cuius authoritas grauiſsima eſt.

Ambroſ. Hieronym. Damaſcen.

Ad ſecundam reſpondetur, eundem fuiſſe Heli, qui Ioachin, ſiue quia binomius fuit, ſiue quia in Scriptura, & vſu Hebræorum, nomina Ioachin, & Eliachin, vt ſynonyma vſurpantur. Quarto Reg. 23. 2. Paralipo. 36. Eliachin autem breuitatis cauſa di- D ci potuit Heli. Ita Ioannes Annius in commentariis Breuiarij temporum, falſo Phyloni aſcripti, quem alij ſecuti ſunt.

4. Reg. 23 2. Para 36 Ioan. Annius.

Ad tertiam, Annius eo loco exiſtimans cum Euthymio, Salathiel, & Zorobabel, de quibus Lucas, & Matthæus ſcribunt, eſſe eoſdem, multa falſa, & improbabilia de his genealogiis docet, quæ, quia Scripturæ repugnant, & à Ianſenio, & aliis ſatis refutantur, omittenda cenſui. Dicendum eſt ergo generationes illas, & perſonas omnes, quas numerant Matthæus à Salomone vſque ad Iacob, & Lucas à Nathan vſque ad Heli, eſſe diuerſas, vt conſtat ex numero generationum, & ex magna nominum diuerſitate, & ex Patrum interpretatione. Et ita licet in nominibus interdum conueniant, non opor- E tet perſonas eſſe eaſdem. Quocirca Salathiel, & Zorobabel, quorum meminit Lucas, non ſunt ijdem quos Matthæus recenſuit, vt recte docuit Auguſtin. lib. 5. q. in Deut. quæſt. 46. & ita non procedit difficultas poſita.

Euthym. Ianſen. Auguſt.

Ad quartam reſpondetur, ea omnia, quæ in illa adducuntur, confirmare poſteriorem noſtræ aſſertionis partem, nimirum beatam Virginem deſcendiſſe etiam ex Salomone, & ex aliis Regibus Iuda, per aliquam maternam lineam, vt recte Diuus Thomas docuit quæſt. 31. art. 3. ad ſecundum. Vbi ſi attentè legatur, totam noſtram concluſionem aſtruit: approbat enim ſententiam Damaſceni aſſerentis Beatam Virginem, & Ioachin patrem eius deſcendiſſe

D. Thom.

diſſe ex Melchi, qui à Nathan genus duxit, ſubiungit vero D. Thom. *Tamen credendum eſt, quod etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Mattheus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare.* Hæc D. Thom. Et eſt facilis coniectura. Nam illæ familiæ, cùm eſſent propinquæ, ſæpe matrimonio iungebantur, vt Damaſcen. & alij citati Patres ſignificant. Ex his colligo, licet certum ſit, Mariam, & Ioſeph fuiſſe ex eadem tribu, & familia, non tamen ſatis conſtare, in quo gradu cōſanguinitatis propinqui fuerint. Quidam verò prædictas duas ſententias coniungentes dicunt fuiſſe conſobrinos filios duorum fratrum. Admittunt enim Iacob, & Heli verè fratres fuiſſe, eo prorſus modo, quo affirmat communis opinio: ſumunt verò ex noſtra ſententia Heli non fuiſſe legalem patrem Ioſeph, nec habuiſſe eandem vxorem quam Iacob, ſed fuiſſe Patrem Virginis, & ita rectè quidem concludunt, tamē rem incertam affirmant, quia ſine fundamento has opiniones componunt.

Beata Virgo ex tribu Leui quomodo. D. Thom. Bonauent. D. Anton. Nazianz. Epiphan. Hilar. Ambroſ. Auguſt.

Quartò & vltimo dicendum eſt in hac dubitatione, Beatam Virginem aliqua ex parte duxiſſe etiam originem ex tribu ſacerdotali, ſeu Leuitica. Ita ſentit D. Thom. infra q. 29. art. 1. ad 4. clariùs q. 31. art. 3. ad 3. Bonauent. in 4. d. 30. artic. 1. q. 2. in fine. Anton. 4. part. tit. 15. cap. 3. § 3. & eſt ſententia Nazianz. carmine de genealogia Saluatoris. Epiph. hæreſi. 78. poſt med. Hilar. can. 1. in Matth. Ambroſ. libr. 3. in Luc. & libr. de benedictionib. Patriarch. cap. 3. & 4. Auguſtin. lib. 83. quæſt. 61. Probatur autem à nonnullis ex dictis Patribus, ex eo, quod Lucas narrat generationem Chriſti per Nathan, iudicantibus illum fuiſſe ſacerdotem. Vnde Nazian. cum dixiſſet Dauid dediſſe regnum Salomoni, de Nathan ſubdit, *à patre, ſacrificum duxit genus alter eodem.* Et quod magis mirandum eſt, Auguſt. dixit hunc Nathan fuiſſe illum Prophetam, qui Dauid reprehendit. Quod etiam aſſeruit Origines, homil. 28. in Luca, Lyra, & Burgen. Matt. 1. idem Lyra, & Albert. Luc. 3. Sed hoc vltimum meritò retractatum eſt ab Aug 1. cap. 26. quia hic Nathan fuit filius Dauid ex Betſabee genitus, vt conſtat 2. Regum 3. 1. Paralipomen 3. & 14. non ergo potuit eſſe ille Propheta, qui reprehendit Dauid propter adulterium cum eadem Bethſabee, ex qua etiam natus eſt Salamon, qui nihilominus dicitur, *Vnigenitus matris ſuæ.* Prouerb. 4. quia fortaſſe fuit primogenitus, vt colligi poteſt ex 1. Regum 12. & interdum primogenitus more Hebræorum dicitur vnigenitus, præſertim tempore infantiæ, de quo Salomon in Prouerbijs loquebatur. Vel certe dicitur vnigenitus amore, & affectu, quia ita diligebatur, ac ſi eſſet vnicus, quamuis re vera habuerit fratres, non ſolum Nathan, ſed etiam alios. Ex quo etiam apertè concluditur hunc Nathan, non fuiſſe ſacerdotem, cùm non fuerit de tribu Leui. Vnde rectè D. Thom. dicta q. 31. art 3. ad tertium vidit hoc argumentum non eſſe efficax ad probandum Chriſtum, aut Virginem eſſe aliquo modo de genere ſacerdotali, & recurrit ad ſymbolicam argumentationem, ſcilicet, quod Lucas narrans genealogiam, per eum, qui habebat nomen illius Prophetæ, per quem Deus expiauit peccatum Dauid, indicauit ſacerdotalem dignitatem Chriſti, & aliqualem originem. Et ita tacitè exponit Aug. libr. 2. de conſenſu Euangeliſtar. cap. 4.

Origen. Lyra Burgenſ. Albert. Auguſt. 2 Reg 5. 1 Paralip. 3 & 14. Prouerb 4. 1 Reg. 12. Vnigenitus in Scriptura quis dicitur. D. Thom.

Luc. 1.

Secundò probari poteſt concluſio ex Lucæ 1. vbi Eliſabeth dicitur cognata beatæ Virginis, quæ tamen erat ex filiabus Aaron. Sed neque hoc argumentum videtur omnino efficax, varijs enim modis hoc potuit contingere. Primo, quod mater Eliſabeth fuerit de tribu Dauid, & hoc modo potuerunt Eliſabeth, & Maria eſſe cognatæ, etiamſi Deipara nullo modo deſcenderet ex tribu Leui, & hunc modum indicat Ambroſ libr. 3. in Luc. & Theophyl. Matth. primo, & ſequitur Dried. dicto libr. 3. de dogmatib. tract. 3. cap. 5. part. 4. ad finem, Ianſen. capit. 3. concor. Secundo verò modo fieri potuit, vt Ioachin pater Virginis acceperit Annam ex tribu Leui cognatam Eliſabeth. Quem modum ex Hippolyto refert Niceph. libr. 2. hiſtor. cap. 3. vbi dicit, Annam fuiſſe filiam Matthan ſacerdotis, & ſi hoc verum eſt, ſatis conſtat concluſio poſita. Tertiò hoc eſſe potuit, etiamſi Anna haberet patrem ex tribu Iuda. Nam potuit habere matrem ex tribu Leui, imò idem in Ioachin accidere potuit. Quia (vt ſuprà diximus) hæ tribus facile matrimonio iungebantur. Et hinc etiam vix fieri potuit, quin aliqua ex parte beatiſsima Virgo ex Leuitica tribu deſcenderet. Accedit coniectura ſanctorum Patrum ex ſignificatione ſumpta. Decuit enim vt Chriſtus, qui futurus erat Rex & ſacerdos, ex vtraq; tribu regia, & ſacerdotali deſcēderet. Neq; obſtat quod Pau. ad Heb. 7. negat eſſe ex tribu Leui, intelligit enim abſolutè, & ſimpliciter, id eſt, per maſculinam lineam, ita vt poſſet eſſe Sacerdos legalis. Sic enim, inquit: *Ex Iuda ortus eſt Dominus, ex qua, nullus altario præſto fuit.* Quod intelligi neceſſariò debet de linea maſculina, nam multi Sacerdotes habuerunt matrem ex tribu Iuda, vt de filijs Aaron conſtat, & eodem modo exponendus eſt D. Th. ne ſibi contrarius ſit ſupra quæſt. 22. ar. 1. ad 2. Et hæc ſatis ſint de præambulis diſputationibus. Iam ad D. Thom. literam accedamus.

Ambroſ. Theophyl. Dried. Ianſen. Nicephor. Hebr. 7. D. Thom.

QVÆSTIO XXVII.

De Beatæ Virginis Mariæ ſanctificatione, in ſex articulos diuiſa.

In q. præce.

POſt prædicta, in quibus de vnione Dei, & hominis, & de his quæ vnionem conſequuntur, tractatum eſt Reſtat conſiderandum de his, quæ filius Dei incarnatus in natura humana ſibi vnita geſſit, vel paſſus eſt. Quæ quidem conſideratio quadripartita erit. Nam primò conſiderabimus de his, quæ pertinent ad ingreſſum eius in mundum. Secundò, de his quæ pertinent ad progreſſum vitæ ipſius in hoc mundo. Tertiò, de exitu ipſius ab hoc mundo. Quartò, de his quæ pertinent ad exaltationem ipſius poſt hanc vitam.

Circa primum quatuor conſideranda occurrunt. Primo, quidem de Conceptione Chriſti. Secundo, de eius Natiuitate. Tertio, de eius Circumciſione. Quarto, de eius Baptiſmo.

Circa Conceptionem autem eius oportet primo aliqua conſiderare quantum ad matrem concipientem: ſecundo, quantum ad modum Conceptionis: tertio, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

Ex parte autem Matris occurrunt quinque conſideranda. Primo, quidem de Sanctificatione eius: ſecundo, de Virginitate eius: tertio, de Deſponſatione eiuſdem: quarto, de Annunciatione ipſius: quinto de præparatione ipſius ad concipiendum.

Circa primum quæruntur ſex.

Primo, vtrum Beata Virgo mater Dei fuerit ſanctificata ante natiuitatem ex vtero. Secundo, vtrum fuerit ſanctificata ante animationem. Tertio vtrum per huiuſmodi ſanctificationē fuerit ſibi totaliter ſublatus fomes peccati. Quarto, vtrum per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, vt nunquam peccaret Quinto, vtrum per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem gratiarum. Sexto, vtrum ſic ſanctificari, fuerit proprium ſibi.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Beata Virgo mater Dei, fuerit ſanctificata ante Natiuitatem ex vtero.

AD *primum ſic proceditur. Videtur, quod beata Virgo non fuerit ſanctificata ante Natiuitatem ex vtero. Dicit*

q.5 art.1. 1.Cor 15. Et Pſ.45. *Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed prius, quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale. Sed per gratiam ſanctificantem naſcitur homo ſpiritualiter in Filium Dei, ſecundum illud Ioann. 1. Ex Deo nati ſunt. Natiuitas autem ex vtero eſt natiuitas animalis. Non ergo B. Virgo fuit prius ſanctificata, quàm ex vtero naſceretur.*

In epiſt.57. à medio, tomo 2. *2. Præterea, Auguſt. dicit in Epiſtola ad Dardanum. Sanctificatio, qua efficimur templum Dei, non niſi renatorum eſt. Nemo autem renaſcitur, niſi prius naſcatur. Ergo Beata Virgo non fuit prius ſanctificata, quàm ex vtero naſceretur.*

3. Præterea, Quicunque eſt ſanctificatus per gratiam, eſt mundatus à peccato originali & actuali. Si ergo beata Virgo fuit ſanctificata ante natiuitatem ex vtero, conſequens eſt, quod tunc fuerit emundata ab originali peccato. Sed ſolum originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cœleſtis. Si ergo tunc mortua fuiſſet, videtur, quod ianuam regni cœleſtis introiſſet. Quod tamē fi ri non potuit ante paſſionem Chriſti: habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per ſanguinem eius: vt dicitur Hebræor. 10. Videtur ergo, quòd B. Virgo non fuerit ſanctificata antequam ex vtero naſceretur.

4. Præterea, Peccatum originale contrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu. Sed quamdiu aliquis eſt in actu peccandi, non poteſt à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec beata Virgo à peccato originali mundari potuit dum eſſet adhuc in ipſo actu originis, in materno vtero exiſtens.

Sed contra eſt, quod Eccleſia celebrat natiuitatem beatæ Virginis, non autem celebratur feſtum in Eccleſia, niſi pro aliquo ſancto. Ergo B. Virgo in ipſa ſua natiuitate fuit ſancta. Fuit ergo in vtero ſanctificata.

Reſpondeo dicendum, quòd de ſanctificatione Beatæ Mariæ, quod ſcilicet fuerit ſanctificata in vtero, nihil in ſcriptura canonica traditur: quæ etiam nec de ei⸗s natiuitate mentionem facit. Sic vt tamen Auguſt. in ſermone de Aſſumptione ipſius Virginis, rationabiliter argumentatur, quod cum corpore ſit aſſumpta in cœlum (quod tamen Scriptura non tradit) ita etiam rationabiliter argumentari poſſumus, quod fuer.t ſanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quod illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc. 1. Angelus ei dixit. Aue Maria gratia plena. Inuenimus autem quibuſdam alijs hoc priuilegialiter eſſe conceſſum, vt in vtero ſanctificarentur, ſicut Hieremias, cui dictum eſt. Hierem. 1. Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & ſicut Ioannes Baptiſta, de quo dictum eſt Lucæ 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Vnde rationabiliter creditur, quod beata Virgo ſanctificata fuerit: antequam ex vtero naſceretur.

In lib. de aſſumptione beatæ Mariæ cap 6. præcipuè, tomo 6.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam in beata Virgine prius fuit id quod eſt animale, & poſt id quod eſt ſpirituale, quia prius fuit ſecundum carnem concepta, & poſtea ſecundum Spiritum ſanctificata.

Ad ſecundum dicendum, quòd Auguſt. loquitur ſecundum legem communem, ſecundum quam per ſacramenta non regenerantur aliqui, niſi prius nati. Sed Deus huic legi ſacramentorum, potentiam ſuam non alligauit, quin aliquibus ex ſpeciali priuilegio gratiam ſuam conferre poſſit, antequam naſcantur ex vtero.

Ad tertium dicendum quòd beatæ Virgo ſanctificata fuit in vtero à peccato originali, quantum ad maculam perſonalem, non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, vt ſcilicet non intraret in paradiſum niſi per Chriſti hoſtiam, ſicut & de ſanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Chriſtum.

Ad quartum dicendum, quòd peccatum originale tra- A *hitur ex origine in quantum per eam communicatur humana natura, quam propriè reſpicit peccatum originale: quod quidem fit quando proles concepta animatur. Vnde poſt animationem nihil prohibet prolem conceptam ſanctificari: poſtea enim non manet in materno ad accipiendam humanam naturam, ſed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.*

COMMENTARIVS.

Doctrina D. Thom. in hoc artic. clara eſt, & expoſitione non indiget. Solum pro ijs, quæ de conceptione Virginis à nobis dicenda ſunt, duo occurrunt notanda. Alterum eſt circa corpus articuli, B in quo Diuus Thomas propter rationabilem argumentationem concludit excipiendam eſſe beatam Virginem à lege communi naſcendi in peccato, quamuis talis exceptio in ſacra Scriptura non ſit expreſſa, ne priuilegium, ſeu donum gratiæ alicui conceſſum, Deiparæ credatur eſſe negatum. Alterum eſt in ſolutionibus argumentorũ Si enim rectè argumenta conſiderentur, non minus, imo magis procedunt contra ſanctificationem Virginis in ipſamet conceptione, quàm in reliquo tempore ante natiuitatem eius, & ideò oportet ſolutiones ita accommodare, vt vtrique quæſtioni ſatisfaciant. Quod breuiter faciam per ſingula diſcurrendo.

Primum ergo argumentum eſt. Quia prius eſt id, quod animale, quàm quod ſpirituale. 1. ad Corinth. 15. ergo beata Virgo prius eſt animaliter (vt ita dicam) ex hominibus concepta, vel nata, quàm C ſpiritualiter ex Deo. Reſpondet D. Tho. concedendo totum argumentum, quantum ad Virginis conceptionem. Sed addendum eſt, id, quod eſt animale, ſeu naturale, non oportere eſſe prius tempore, quam id, quod eſt ſpirituale: ſed ſatis eſſe, ſi ſupponatur ordine naturæ tanquam ſubiectum ſuæ formæ. Sicut in Adamo, cum primum à Deo creatus fuit, prius fuit id, quod animale, quàm id, quod ſpirituale eſt, id eſt, natura quàm gratia, non tempore, ſed ordine naturæ, id ergo ſatis eſt. 1. Cor. 15.

Secundum argumentum fundatur in teſtimonio Auguſt. epiſt. 57. dicentis, neminem renaſci, niſi prius naſcatur. Reſponſio vero D. Thom. eſt hoc eſſe verum de lege communi, quæ ſingularia priuilegia non excludit. Quæ reſponſio optimè etiam conceptioni accommodatur. Quamuis addi poſsit nemi- D nem omnino renaſci, niſi prius in vtero naſcatur, ſeu concipiatur, prius (inquam) non tempore, ſed naturę ordine, vt dictum eſt, quanquam (vt opinor) non fuerit hæc Auguſt. intentio. Auguſt.

Tertium argumentum eſt. Quia ſi beata Virgo fuiſſet ſanctificata in vtero, & ab originali peccato liberata, potuiſſet tunc gloriam conſequi, ſi mortua eſſet ante Chriſtum. Reſponſio verò eſt negando conſequentiam, quia licet eius perſona fuerit liberata à culpa, non tamen à reatu, quo tota natura erat obnoxia, donec pro illa exhiberetur ſatisfactio. Quæ ſolutio optima eſt, & eadem omnino ratione locum habet, etiam ſi beata Virgo fuerit ab origina- E li peccato præſeruata, vt iterum in ſequentibus dicemus.

Quartum argumentum eſt. Quia peccatum originale contrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu, ergo non poteſt remitti in ipſa origine, ſicut nec peccatum actuale, cum actu committitur. Reſponſio verò D. Thom. eſt argumentum concludere, peccatum originale non fuiſſe remiſſum Virgini in ipſa conceptione, & animatione, quæ eſt propria origo prolis, non verò procedere de reliquo tempore ante natiuitatem ex vtero, quia in illo proles non accipit naturam humanam à parentibus, ſed in illa perficitur.

Reſpondendum tamen eſt, neutrum probari poſſe illo argumento, aliâs, non ſolum dicendum eſſet, beatam virginem fuiſſe conceptam in peccato originali, ſed etiam impoſsibile fuiſſe aliter fieri, ſuppoſita origine ex Adamo per ſeminalem generationem, conſequens autem improbabile eſſe infra oſtendam. Dicendum eſt ergo cum Auguſtino libr.6.contra Iulian. cap. 4. non poſſe originale peccatum, cum actuali in omnibus comparari, vt patet. Quia manente voluntate in peccato impoſsibile eſt, vt remittatur peccatum eidem ſuppoſito, vel in voluntate, vel in illo membro, per quod peccatum committit, & tamen, licet peccatum non fuiſſet remiſſum Adæ, potuiſſet filijs remitti: non eſt ergo exacta ſimilitudo, & differentia eſt, quia peccatum originale, quod filius Adæ contrahit, eſt numero diſtinctum à peccato, quod perſonæ Adæ inhæſit, & ideò tolli poteſt, vel impediri ſine illo: at verò in eodem ſuppoſito peccatum, quod eſt in voluntate, vel in actu externo ab illa manente, idem numero eſt, nam actus exterior formaliter conſtituitur in eſſe peccati ab interiori actu.

Auguſt.

Differentia inter peccatũ originale, & actuale quoad remiſſionem.

Ad argumentum ergo in forma, negatur ſimilitudo, quia non eſt exacta, ſed aliqualis ad rem explicandam. Vnde non neceſſe eſt, vt in omnibus teneat. Et ratio differentiæ clara eſt ex dictis. Quia actus interior in ſe eſt vnus, & idem, & ideò, dum eſt, non poteſt non eſſe, facta compoſitione. Quod ſi comparetur ad actum exteriorem ab illo manantem, eſt veluti forma eius in eſſe peccati, & ideò etiam fieri non poteſt, quin actus exterior, dum ita ſit ab interiori, non ſit peccatum: at verò proles concepta ex Adamo ſolum comparatur ad illum, vt ſubiectum recipiens influxum culpæ à radice infecta, tanquam à cauſa ſuo modo efficiente. Vnde ſicut poteſt Deus impedire influxum cauſæ efficientis, vel actum, ne influat habitum: ita poteſt per influxum gratiæ impedire, ne Adam influat originalem culpam in prolem conceptam. Præcipuè, quia peccatum Adæ iam reuera non exiſtit, & quamuis exiſteret, peccatum originale denuo eſſet in prolem transfundendum, numero diſtinctum à peccato capitis, poteſt ergo impediri, & præueniri, ne illud transfundat. Sicut, dum homo actualiter peccat, impediri poteſt, ne internum peccatum voluntatis transfundat in membra externa, præueniendo, & impediendo, ne illa ad peccatum moueat.

Peccatum actuale, vt ſic cur remitti non poſſit dum ſit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Beata Virgo fuerit ſanctificata ante animationem.

151. 3 di 3. q 1. artic. 1 & quo. 6 q 5. artic. 1. Cor. & opuſc 3. c. 231. artic. præced.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Beata Virgo ſanctificata fuerit ante animationem. Quia (vt dictum eſt) plus gratiæ eſt collatum Virgini matri Dei, quàm alicui Sanctorum. Sed quibuſdam videtur eſſe conceſſum, quod ſanctificarentur ante animationem: quia vt dicitur Hier. 1. Priuſquam te formarem in vtero, noui te. Non autem infunditur anima ante corporis formationem. Similiter etiam de Ioanne Baptiſta dicit Ambroſ. ſuper Luc. quod nondum inerat ei ſpiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multo magis B. Virgo ante animationem ſanctificari potuit.

Libr 1 in Luc. in tit. de turbari Zacha. confirmat. parũ ante mediũ, tom 5 ca. 18. parũ à principio.

2. Præterea, Conueniens fuit (ſicut Anſelm. dicit in libr. de conceptu Virginali) vt illa Virgo ea puritate niteret, qua maior ſub Deo nequit intelligi. Vnde, & Cant. 4. dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Sed maior puritas fuiſſet beatæ Virginis, ſi nunquam anima eius fuiſſet inquinata contagio originalis peccati. Ergo A *hoc ei præſtitum fuit, vt antequam animaretur caro eius, ſanctificaretur.*

3. Præterea, Sicut dictum eſt, non celebratur feſtum, niſi de aliquo Sancto. Sed quidam celebrant feſtum conceptionis Beatæ Virginis: Ergo videtur quod in ipſa ſua conceptione fuerit ſancta, & ita quod ante animationem fuerit ſanctificata.

art. 1. huius q argu. ſe. contra.

4. Præterea, Apoſtolus dicit Rom. 11. Si radix ſancta, & rami: radix autem filiorum ſunt parentes eorum. Potuit ergo beata Virgo ſanctificari, etiam in ſuis parentibus ante animationem.

Sed contra eſt, quod ea, quæ fuerunt in veteri Teſtamento, ſunt figura noui, ſecundum illud 1. ad Corinth. Omnia in figura contingebant illis. Sed per ſanctificationem B *Tabernaculi, de qua dicitur in Pſalm. 45. Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſsimus, videtur ſignificari ſanctificatio matris Dei, quæ tabernaculum Dei dicitur: ſecundum illud Pſalm. 18. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. De tabernaculo autem dicitur Exod. vlt. Poſtquam cuncta perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud. Ergo etiam B. Virgo non fuit ſanctificata, niſi poſtquam cuncta eius perfecta ſunt, ſcilicet, & corpus & anima.*

Reſpondeo dicendum, quod ſanctificatio beatæ Virginis, non poteſt intelligi ante eius animationem, duplici ratione. Primo quidem, quia ſanctificatio, de qua loquimur, non eſt niſi emundatio à peccato originali: ſanctitas enim eſt perfecta munditia, vt Dionyſ. dicit in 12. capit. de diuin. nomin. C *Culpa autem non poteſt emundari niſi per gratiam, cuius ſubiectum eſt ſola creatura rationalis. Et ideò ante infuſionem animæ rationalis Beata Virgo ſanctificata non fuit. Secundò, quia cum ſola creatura rationalis ſit ſuſceptiua culpæ, ante infuſionem animæ rationalis proles concepta non eſt culpæ obnoxia. Et ſic quocunque modo ante animationem Beata Virgo ſanctificata fuiſſet, nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ: & ita non indiguiſſet redemptione & ſalute, quæ eſt per Chriſtum, de quo dicitur Matth. 1. Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hoc autem inconueniens eſt, quod Chriſtus non ſit ſaluator omnium hominum, vt dicitur 1. ad Timoth 4. Vnde relinquitur, quod ſanctificatio B. Virginis fuerit poſt eius animationem.* D

Cap. 12 parum à principio.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus dicit, ante formationem in vtero ſe Hieremiam nouiſſe, notitia ſcilicet prædeſtinationis: ſed ſanctificaſſe dicit eum non ante formationem, ſed antequam exiret de ventre. Quod autem Ambroſ. dicit, quod Ioanni Baptiſtæ nondum inerat ſpiritus vitæ, cùm iam haberet Spiritum gratiæ, non eſt intelligendum, ſecundum quod ſpiritus vitæ dicitur anima viuificans: ſed ſecundum quod ſpiritus vitæ dicitur aer exterius reſpiratus. Vel poteſt dici, quod nondum inerat ei ſpiritus vitæ, id eſt, anima, quantum ad manifeſtas & completas operationes ipſius.

Loco citato in argum.

E

Ad ſecundum dicendum, quod ſi nunquam anima beatæ Virginis fuiſſet contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Chriſti, ſecundum quam eſt vniuerſalis omnium ſaluator. Et ideo ſub Chriſto, qui ſaluari non indiguit, tanquam vniuerſalis ſaluator, maxima fuit Beatæ Virginis puritas. Nam Chriſtus nullo modo contraxit orignale peccatum, ſed in ipſa ſui conceptione fuit ſanctus, ſecundum illud Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei. Sed beata Virgo contraxit quidem originale peccatum, ſed ab eo fuit mundata antequam ex vtero naſceretur. Et hoc ſignatur Iob. 3. vbi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, id eſt, Chriſtum, & non videat (quia nihil inquinatum incurrit in illam: vt dicitur Sap. 7.) nec ortum ſurgentis auroræ, id eſt, Beatæ Virgi-

Virginis, quæ in ſuo ortu à peccato originali fuit immunis.

Ad tertium idem dicendum, quod licet Romana Eccleſia conceptionem beatæ Virginis non celebret, tolerat tamen conſuetudinem aliquarum Eccleſiarum illud feſtum celebrantium. Vnde talis celebritas non eſt totaliter reprobanda. Nec tamen per hoc quod feſtum conceptionis celebratur, datur intelligi, quod in ſua conceptione fuerit ſancta: ſed quia quo tempore ſanctificata fuerit, ignoratur, celebratur feſtum ſanctificationis eius potius quàm conceptionis in die conceptionis ipſius.

B *Ad quartum dicendum, quod duplex eſt ſanctificatio. Vna quidem totius naturæ, in quantum ſc licet tota natura humana ab omni corruptione culpæ, & pœnæ liberatur: & hæc erit in reſurrectione. Alia vero eſt ſanctificatio perſonalis, quæ non tranſit in prolem carnaliter genitam: quia talis ſanctificatio non reſpicit carnem, ſed mentem. Et ideo ſi parentes beatæ Virginis fuerunt mundati à peccato originali, nihilominus Beata Virgo peccatum originale contraxit, cùm fuerit concepta ſecundum carnis concupiſcentiam ex commixtione maris, & fœminæ, dicit enim Auguſtin. in libr de nuptiis, & concupiſcentia, omnem quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati.* (*cap. 12. circa princ. tom. 7.*)

COMMENTARIVS.

C Titulus huius articuli attente notandus eſt. Quærit enim Diuus Thomas de tempore ante animationem, & in reſponſione tranſilit ad tempus animatione poſterius, omittens momentum ipſum, in quo animatio perficitur, in quo tota difficultas ſita eſt. Cuius occaſio videtur ſanè fuiſſe, quia ſupponit Diuus Thomas, neceſſe eſſe prolem non ſanctificatam ante animationem in ſe, neque in radice ſua, in ipſa animatione eſſe peccato obnoxiam. Et proptereà in corpore articuli reſpondet, beatam Virginem ſanctificatam eſſe poſt animationem. Et ſiquidem illa particula, *poſt*, ſolum naturæ ordinem ſignificaret, nulla eſſet controuerſia. Et reuera argumentum Symbolicum, quo Diuus Thomas vtitur in argumento, *ſed contra*, nihil aliud requirebat, ita enim concludit Virginem non eſſe ſanctificatam, donec eius corpus, & anima perfecta ſunt, & vnita. At verò in corpore articuli manifeſtè intendit loqui de ordine temporis. Nam pro inconuenienti infert, quòd alias beata Virgo nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ. Ratio autem eius difficile deduci poteſt. Omiſſa enim prima ratione, quæ clara eſt, & rectè concludit, beatam Virginem non potuiſſe in ſe, ac propriè ſanctificari ante animationem, in ſecunda idem colligit ex eo, quod alias beata Virgo nunquam fuiſſet obnoxia peccato, quia ante animationem non erat capax peccati, vnde vlteriùs infert: ergo quacunque ratione fuiſſet ſanctificata ante animationem, non fuiſſet obnoxia peccato, ergo nunquam incurriſſet originale peccatum, ergo non indiguiſſet redemptione, quod eſt inconueniens, vnde tandem concludit ſanctificatam fuiſſe poſt animationem. Quæ vltima illatio videtur ſupponere, non poſſe aliquam perſonam in eodem momento eſſe obnoxiam culpæ & eſſe ſanctam, atque adeò idem eſſe prolem aliquam eſſe obnoxiam peccato originali, & eſſe in peccato originali. Nam ſi hæc duo diſtincta ſunt, ratio non procedit: Potuit ergo beata Virgo ex vi ſuæ originis eſſe obnoxia culpæ, & ideò indigeret redemptione, & nihilominus in eodem momento, in quo erat obnoxia, præueniri, ne illam contraheret. Sed de hoc latiùs in diſputatione ſequenti. Ex qua etiam pendent, quæ D. Tho. in ſolutionibus argumentorum docet, præſertim in ſolutione ad ſecundum, & ter-

A tium, in qua vltima ſatis indicat, ſi præſentem Eccleſiæ faciem vidiſſet, aliter de immaculata Virginis conceptione doctorum fuiſſe.

DISPVTATIO III.

in ſex Sectiones diſtributa.

De tempore, quo primùm Beata Virgo ſanctificata fuit.

Dicturi de donis gratiæ Beatæ Virgini collatis, triplicem eius ſanctificationem diſtinguere poſſumus. Prima tunc facta eſt, quando primùm in iuſtitia, & gratia eſt conſtituta. Secunda ſpecialiter tribui ſolet illi tempori, in quo Deum in vtero ſuo concepit. Sed nos latius ſecundã eius ſanctificationem vocamus, totum tempus vitæ, in quo incredibile gratiæ, & meritorum augmentum comparauit. Tertiam ſanctificationem voco eam, quæ eſt per gratiam in beatitudine conſummatam. De prima agit potiſsimum D. Thom. in hac quæſtione, quam hic etiam nos explicabimus. De ſecunda verò, & tertia in fine harum diſputationum de beata Virgine, dicemus. Circa primam autem ſanctificationem, duo occurrunt conſideranda, ſcilicet, quãdo facta ſit, & qua perfectione (an enim facta ſit, non eſt quod quæratur, quia nihil eſt certius, magisq; extra controuerſiam.) De primo ergo dicemus in hac diſputatione. De ſecundo in ſequẽti. Quia verò per primam ſanctificationem hominis ex Adamo communi modo concepti, peccatum originale tollitur, ideò ſimul videndum erit, an & quomodo B. Virgo huic peccato ſubiecta fuerit.

SECTIO II.

An Beata Virgo fuerit ſanctificata in vtero matris.

D In hoc dubio nihil ferè addendum occurrit iis, quæ D. Thom. docuit in art. 1. Veritas enim certa eſt Beatam Virginem fuiſſe ſanctificatã, priùs quàm ex vtero matris naſceretur. In qua conſentiunt omnes Theologi cum D. Tho. hic, & Magiſtro in 3. d. 3. Alenſ. 3. p. q. 8. Marſi. in 3. q. 4. & in eius confirmationem multa congerit Caniſius lib. 1. c. 5. & ſequentibus, & Anton. Cordub. lib. 1. q. 44. concluſ. 4. vnde Rupert. Abbas lib. 6. in Cant. c. 1. tractans illa verba *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit quaſi aurora. Quando nata eſt,* inquit, *Virgo Beata, tunc vera nobis ſurrexit aurora,* & Nyceph. lib. 1. c. 1. *inuenta eſt*, inquit, *Beata Virgo Maria dignum, Deumq; decens Verbi domicilium, etiam ante Natiuitatem Deo conſecrata.* Omnia denique tam teſtimonia, quàm rationes, quibus infrà demonſtrabimus Virginem in ſua conceptione fuiſſe ſanctificatam, veritatem hanc fortius probabunt. Nunc ſufficiat ratio D. Thom. quam breuiter roborare oportet. Fundatur enim in illo principio, quia priuilegium gratiæ, & ſanctitatis ad maiorem puritatem, & gratiæ excellentiam pertinens, quod quibuſdam hominum conceſſum eſt, non eſt negatum Beatæ Virgini, ſed ſanctificari in vtero conceſſum eſt aliquibus: ergo. Maiorem ſatis ſupra tractauimus diſputatione prima ſectione ſecunda. Minorem probat Diuus Thomas ex ſanctificatione Ieremiæ, & Ioannis Baptiſtæ. Nec deſunt, qui priuilegium hoc ad alios extendunt. Sed ſine probabilitate, ac fundamento. Imò & de Ieremia ſunt, qui dubitent. Nam licet Ieremiæ primo dicatur, *Antequam te formarem in vtero, noui te, & antequàm exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te*: exiſtimant tamen poſſe hoc explicari ſecundum diui-

(*D.Thom. — Magiſt. — Alenſ. — Marſil. — Caniſ. — Ant. Cord. — Rupert. — Nyceph. — B.Virgo in vtero matris ſanctificata — Dubium — Ferrar.*)

Abulenſ. Galat. 1. Iren. Bernard. Auguſt. Anaſtaſ. Nyzen.

nam electionem, & prædeſtinationem. Ita ſentit Abulenſ. Iudic. 13. q. 17. quia ibi etiam Samſon dicitur, *Nazaræus ex vtero matris*, id eſt, ſanctificatus. Et Paul. ad Galat. 1. de ſe dicit fuiſſe *ſegregatum ex vtero matris.* Quod ſecundum prædeſtinationem neceſſario intelligendum eſt, & tamen Hieronymus Ieremiæ primo videtur inter ſe conferre, & æquiparare illa duo loca Pauli, & Ieremiæ, quod etiam facit Irenæus libr. 5. c. 15. vnde Bernard. Epiſt. 174. dictam expoſitionem probabilem eſſe exiſtimat. Cui multum fauet Aug. epiſto. 57. q. 2. & Anaſtaſ. Nyzenus in quæſtionibus ſacræ Scripturæ q. 59. tom. 6. Bibliot. & ſuaderi poteſt. Nam eodem modo dicitur Ieremias ſanctificatus in vtero, & effectus propheta, certum eſt autem non accepiſſe donum prophetiæ in vtero matris, ſed ex illo fuiſſe deputatum, & electum in prophetam, ergo eodem modo poteſt dici ſanctificatus in vtero.

Reſponſio. Ioann. Baptiſta in vtero matris ſanctificatus. Luc. 1. Ambroſ. Theophyl. Origen. Chryſoſt. Hieronym. Ieremias ſanctificatus in vtero matris. Bernard. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Bernard. Hieron. Origen. Athanaſ. Nazianz. Ambroſ. Ioann. Maxent. Leo Papa. Tertull.

Sed in primis de Ioanne Baptiſta nulla poteſt eſſe dubitandi ratio, quanquam Auguſtinus nonnihil dubitare videatur: tamen verba Euangelij ſunt adeò expreſſa, vt nullam aliam commodam expoſitionem admittant. Dicit enim Angelus Luc. 1. *& Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* Et ita docent omnes patres ibi. Ambroſ. Theophyl. Origen. homil. 4. Chryſ. ſerm. 2. de Ioanne Baptiſta Hieron. Bernard. & alij ſtatim referendi. Deinde quamuis hoc ſatis eſſet ad præſentem rationem firmandam: tamen etiam de Ieremia, verius, ac fere certum eſt fuiſſe in vtero ſanctificatum, vt D. Thomas hic, & infra art. 6. docet, ac fere Theologi in 3. d. 3. Bonauent. art. 1. q. 3. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 2. & placet etiam Bernard. in dicta epiſt. & Hieronym. qui Ieremiæ 1. comparat ſanctificationem Ieremiæ cum ſanctificatione Ioannis Baptiſtæ, & Origenes homilia in Ieremiam. Dicit enim eam ſanctificationem datam eſſe Ieremiæ in vtero matris, quæ data eſt Abrahæ, quando Deo credidit. Idem Athanaſius oration. 4. contra Arian. circa med. Naziazen, oratio. 1. poſt med. §. *Sed ne omnium voces*, Ambr. Luc. 1. D. Ioannes Maxentius dialogo 1. contra Neſtor. tom. 5. Biblioth. & Leo pap. ſermon. 10. de Natiuitat. propter hanc fortaſſe cauſam Natiuitatem Ieremiæ ponit inter eas, quæ non ſine aliquo miraculo factæ ſunt, & Tertul. lib. de anima, cap. 26. in fine idem indicat. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea textui Scripturæ, quia (vt rectè D. Thomas. hic notauit, art. 2. ad ſecundum) illud primum verbum, *Antequam te formarem in vtero, noui te*, prædeſtinationem ſignificat, & ideò dicitur eſſe ante formationem in vtero: ſecundum autem verbum ſignificat executionem, ſeu iuſtitiæ infuſionem, vt patet tum ex proprietate verbi: tum ne idem iterum repetatur: tum denique quia propterea dicitur facta, non ante formationem, ſed ante natiuitatem ex vtero. Tertium autem illud, *Et prophetam in gentibus dedi te*, cum ibi non ſignetur tempus, poteſt ſatis commode referri ad illud, in quo factum eſt: vel (ſi intelligatur factū in vtero) dicendum eſt donum prophetiæ non eſſe habituale, & permanens, & ideò non dici aliquem conſtitui Prophetam per huiuſmodi donum, nec per actuale, aliàs non diceretur Propheta, niſi cum actu prophetat: dicetur ergo conſtitui per ſpecialem Dei deputationem & fortaſſe per aliquam ſanctificationem ad hoc ordinatam, cum parato Dei auxilio pro tempore opportuno.

Dubium. Catharin. Caietan. Cordub. Reſpond. Conc. Lugd. D. Thom. Bernard. Ildefonſ. Pet. Dam. German. Conſtant.

Sed quæret aliquis, quàm ſit certa hæc aſſertio. Quidam enim ſolùm piam & probabilem illam appellant, vt Caietan. tom. 2. opuſculor. tract. 1. cap. 1. Alij verò hoc reprehendunt, & exiſtimant ſimpliciter eſſe de fide, vt Catharin. lib. 4. contra Caietan. & Cordub. ſupra. Sed media via videtur incedendum. Eſt itaque, vt minimum temeraria contraria ſententia, cùm ſit contra omnium catholicorum ſenſum, nullo contradicente, & non poſſit habere vllum probabile fundamentum, niſi fortaſſe, quod non habetur in Scriptura, ac ſi ſola illa eſſent credenda, quæ in Scriptura habentur, quod eſt hæreticum dogma. Deinde quamuis non ſit aperta hæreſis hoc negare, quia hæc veritas non eſt expreſſè definita, aut tradita tanquam de fide, eſſe tamen cenſeo erroneum, vel errori proximum. Quia eſt contra communem ſenſum ſanctorum, & quia Eccleſia celebrat feſtum Natiuitatis Mariæ, vt patet ex Concil. Lugd. in c. 1. de conſecrat. d. 3. non celebrat autem, niſi quod ſanctum eſt. Qua ratione vtuntur D. Thom. hic, Bernard. Ildefonſ. & alij. Eſt autem huius feſti celebritas antiquiſſima, nam Petrus Damianus, & Germanus Conſtantinopolit. ante mille annos conciones in hoc feſto habuerunt.

SECTIO II.

Vtrùm Beata Virgo peccauerit in Adamo, & ideò ex vi ſuæ conceptionis fuerit originali peccato obnoxia.

Beata Virgo à Chriſto redempta. Rom. 5. 2 Cor. 5. 1 Timoth. 2. Auguſt.

PRimum omnium ſtatuendum eſt Beatam Virginem fuiſſe à Chriſto redemptam, quia Chriſtus fuit vniuerſalis redēptor totius generis humani, & pro omnibus hominibus mortuus eſt, ad Roman. 5. 2. ad Corinth. 5. 1 ad Timoth. 2. & ſæpè aliàs. Ab hac autem generali Scripturæ regula aliquem excipere, contra fidem eſſe, cenſet Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remiſ. c. 27. & 28. & lib. 3. cap. 3. & lib. 6. contra Iulian. capit. 8. Et videtur planè communis Eccleſiæ ſenſus. Nam ſcriptura docet totam humanam naturam collapſam eſſe in Adamo, & per Chriſtum eſſe inſtauratam, & ideò ſimpliciter *mediator Dei, & hominum* appellatur. Denique ab hac redemptione virginem eximere, eſſet aliquo modo dignitati Chriſti derogare. Hoc poſito difficultas eſt, an Beata virgo indiguerit hac redemtione, quia peccauit in Adamo, & de ſe fuit obnoxia originali culpæ, an verò ſine his poſſit ſtare vera redemptio?

Catharin. Galat. Viguer. Cur homines peccauerint in Adamo.

Prima ſententia negat Virginem peccaſſe in Adamo. Ita tenet Catharinus lib. de peccato originali cap. vlt. & libr. de conceptione ad ſynod. Tridentinam. p. 1. c. 1. & Galat libr. 7. c. 10. & Viguerius in inſtitutionibus cap. 18. §. 5. Ad quam ſententiam intelligendam, ſupponendum eſt ex materia de peccato originali, vt omnes poſteri Adæ dicantur in illo peccaſſe, non ſatis eſſe, vt omnes fuerint in illo contenti tanquam in primo parente, & naturali principio hominum futurorum omnium. Quia hæc ſola ratio per ſe ſumpta non ſatis eſt, vt peccatum parētis deriuetur ad filium, neque vt filius in parente peccare dicatur. Oportuit ergo, vt Deus ſpeciali lege, & pacto voluerit conſtituere Adam quodammodo, vt caput cæterorum, & in eius voluntate poſterorum voluntates ponere, vt veluti omnium nomine præceptum impoſitum aut ſeruaret, aut trāſgrederetur, ita vt eo in diuina obedientia perſeuerante omnes poſteri quaſi hæreditario iure iuſtitiam, & gratiam Dei obtinerent: illo autem peccante omnes eſſent Deo inuiſi, & inimici. Poteſt ergo intelligi, Deum in hoc ipſo pacto Beatam Virginem excepiſſe, propter merita Chriſti præuiſa, quia nullam inuoluit repugnantiam, quo minus hoc Deus facere potuerit, quia ſicut liberè voluit, pactum illud cum Adamo inire: ita eadem libertate potuit matrem ſuam iam præuiſam illa lege liberare. Quod ſi hoc potuit, veriſimile eſt feciſſe. Quia (vt ſupra tractatum eſt) prædeſtinatio Chriſti, & matris eius præſcientiam originalis culpæ anteceſſit, & totum hoc priuilegium, dignitaſque conſentanea eſt dignitati matris. Ex hoc autem prin-

principio ſequitur dictorum authorum ſententia (quamquam illud non ſatis explicent) ſcilicet Beatam Virginem non peccaſſe in Adamo. Quia, licet in illo fuerit contẽta tanquam in naturali parente, non tamen fuit in eo pacto comprehẽſa: at ſine hoc pacto nullus peccaſſet in Adamo: ergo. Et confirmatur primò, quia ſentiendo hoc modo de Virgine, & Chriſti & matris eius dignitas illuſtratur: quia & ipſa purior eſſe intelligitur, magiſque à peccato aliena & maiori gratiæ priuilegio præuenta, & Chriſti meritum oſtenditur efficacius: quia non ſolùm poſt lapſum vel in ſe, vel in parente matrem liberare: ſed etiam prçuenire potuit, ne in ipſo parente caderet. Vnde non fit, vt non ſit eius redemptor: ſed potius vt altiori modo illam redemerit. Sicut ſi quis, cùm mulier aliqua in ſeruam venditur, in ipſo contractu quempiam eius filium exciperet, ne ſeruus naſceretur, meritò diceretur illum à ſeruitute liberaſſe. Sic igitur dicetur Virgo à Chriſto redempta, etiam ſi in Adamo non peccauerit, quoniam ex meritis eius præuiſis ita exempta eſt, vt in illo peccare non potuerit. Et hinc vlteriùs ſequitur in hac ſententia, Beatam Virginem in reipſa, & de facto reuera non fuiſſe obnoxiam originali peccato, id eſt, non habuiſſe debitum contrahendi illud, ex vi conceptionis ſuæ: quia nullus habet hoc debitum, niſi in quantum in Adam peccauit: in hoc autem ſenſu poteſt dici obnoxia, quia niſi propter Chriſtum fuiſſet exempta in illo pacto, ex vi modi, quo concepta eſt, peccatum originale contraheret. Hæc ſententia, licet ſpeciem quandam pietatis præ ſe ferat, tamen nec Scripturis ſanctis, nec patribus videtur conſentanea.

Virgo peccauit in Adamo.

Rom. 3. & 5.

Dicendum ergo cenſeo primò, abſolutè, & ſimpliciter fatendum eſſe Beatam Virginem in Adam peccaſſe. Probatur primò quia Paul. ad Roman. 3. & 5. abſolutè dicit omnes peccauiſſe in Adam, & ideò indiguiſſe redemptione, ergo non poteſt magis Beata Virgo ab vna, quam ab alia generali clauſula excipi. Et ita vtramque exceptionem æquè falſam reputat

Auguſtin. *2. Cor. 5.*

Auguſtin. libr. 2. de peccator. merit. cap. 20. 21. & 35. Et hoc planè conuincit locus Paul. 2. ad Corint. 5. vbi ſic argumentatur, *Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt.* Vbi neceſſe eſt vtramque partem diſtributionis æquè vniuerſalem eſſe. Sicut ergo certum eſt Chriſtum mortuum eſſe pro Beata Virgine (aliàs non redemiſſet illam, quia per mortem nos redemit) ita certum eſt Beatam Virginem fuiſſe mortuam ſaltem in Adamo. Et eandem

1. Cor. 15.

vim habent verba Pauli. 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Sicut ergo Beata Virgo in Chriſto vitam habuit, ita & in Adam fuit mortua. Et ſimilia

Rom. 5. *Auguſt.*

ſunt illa ad Roman. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem vitæ.* Quæ teſtimonia in hunc ſenſum ſæpe tractat Auguſtinus de natura, & grat. cap. 4. & libr. 6. contra Iulian. cap. 1. & 8. & libr. 2. de peccat. meri. capite 20. 29. & 35. & Epiſt. 28. ad Hieronym. Et confirmatur, quia aliàs ſequitur, Beatam Virginem non fuiſſe redemptam à Chriſto, neque eum fuiſſe pro illa mortuum. Si enim Beata Virgo fuit illo modo exempta in pacto, & in ipſo Adamo, etiam ſi Deus noluiſſet Chriſtum mori, nec redimere homines, nihilominus non eſſet in peccato concepta, nec indigeret redemptione, quia non peccauerat in Adamo. Ergo ſignum eſt, ſi ita fuiſſet exempta de facto, non fuiſſe redemptam, neque Chriſtum pro illa mortuum. Confirmatur tandem. Quia aliàs Beata Virgo non contraxiſſet mortem, aliaſve corporis pœnalitates ex Adamo: conſequens eſt omnino falſum, & contra Paul. ad

Rom. 5. Mors ex peccato manauit.

Rom. 5. dicentem, *mortem in omnes homines per peccatum introiſſe.* Vnde colligunt ſancti, neminem pati mortem, niſi vel ratione peccati, quod, ad

A ipſum pertineat, vel vt pro aliorum peccatis ſatisfaciat, quod eſt proprium Chriſti. Vnde Auguſtinus libro quarto, contra duas epiſtolas Pelagianor. capite 4. *Paſsi, inquit, mortem ſine meritis mortis, de vno ſolo mediatore Catholica fides nouit.* Habuit ergo Beata Virgo meritum mortis ſaltem in Adamo. Idem confirmat libro 1. de peccator. merit. capite 4. & ſæpè aliàs. Quare tam ipſe, quam alij ſancti (quos infra referemus) vocant carnem virginis, *carnem peccati*, carnem autem Chriſti, tantum *in ſimilitudinem carnis peccati.* Quia illa vere habuit mortem carnis ex peccato Adami contractam. hic vero voluntarie aſſumptam, *vt fratribus aſsimilaretur.* *Auguſtin.*

Beata Virgo originali peccato obnoxia.

Dico ſecundò, Beatiſsima Virgo ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccat, ſeu debitum
B habuit contrahendi illud, niſi diuina gratia fuiſſet impeditum, de quo infra dicetur. Hæc concluſio ſequitur tam ex fundamento in principio poſito, quam ex præcedenti concluſione. Et probatur primò à priori ex dictis, quia Beata Virgo peccauit in Adamo, ex quo tanquam ex radice infecta per ſeminalem rationem eſt orta, ſed hæc eſt tota ratio contrahendi originale peccatum, quod eſt ex vi cõceptionis, niſi gratia Dei præueniat: ergo. Secundò à poſteriori, quia aliàs non eſſet magis redempta, quam Angeli. Quia (vt ex Zozymo Papa, docet Auguſtinus epiſtola 157. & libro tertio, contra Iulian. capite 3.) *Nullus redimitur, niſi is qui ſub peccato ſeruit*, ergo ad veram redemptionem neceſſe eſt vel eſſe in peccato, vel ſaltẽ eſſe ita ſubditum neceſsitati contrahẽdi peccatum, vt ſine gratia ſingulari re-
C demptoris vitari non poſsit. Confirmatur, & explicatur exemplo ſupra poſito de muliere, quæ ſerua efficitur excipiendo in ipſo contractu aliquem ex filijs, ne ſeruus naſci poſsit. Hoc n. poſito, qui poſtea mulierem illam à ſeruitute redimeret, reuera non redimeret filium, quia non erat obnoxius ſeruituti, ſed de ſe liber erat naſciturus: ſic ergo, ſi Bea. Virgo non fuiſſet (vt ita dicam) vendita in Adamo, & de ſe ſeruituti peccati obnoxia, non fuiſſet verè redempta. Chriſtus enim illos ſolos redemit, quos Adam vendidit, & quantum in ipſo erat, fecit captiuos. Quid autem propriè ſit hoc debitum contrahendi peccatum, & quo modo in Virginem conuenire potuerit, explicabimus in ſectionibus proximè ſequentibus.

Dubium.

D Quæret aliquis quàm ſit certa ſententia his concluſionibus explicata. Nonnulli exiſtimant eſſe hæreticum vel ſaltem erroneum illam negare, quod tenet Cordub. citans Diuum Thom. & Gerſon. libro primo, ſuarum quæſtionum. quæſt. 44. conſ. 5. propter teſtimonia adducta. Alijs videtur eſſe tantum probabilior opinio, & contraria nulla cenſura eſſe digna, ſed eſſe probabilis, quia Concilium Trident. ſeſſ. 5. poſt traditam totam doctrinam de peccato originali, in fine, declarat non eſſe mentis ſuæ in illa virginem comprehendere: ergo non eſt erroneum à tota illa doctrina virginem excipere, & tamen inter alia ibi docuerat Concilium omnes peccaſſe in Adam. Mihi videtur dicendum non poſ- *Reſpon.*
E ſe ſine errore negari Beatam virginem ex vi peccati Adæ ita fuiſſe obnoxiam maculæ, & peccato contrahendo, vt ſi per Chriſtum non eſſet verè ac proprie redempta, illud contraheret, hoc enim probant aperte teſtimonia adducta. Nec Concil. Trident. facultatem concedit illa detorquendi ad falſos & improprios ſenſus, ſolum agit de præſeruatione virginis à reali contractione originalis peccati, de qua ſola loquitur Sixtus 4. in ſua extrauaganti, ad quam ſe Concilium remittit. Si quis autem contendat potuiſſe virginem eſſe obnoxiã peccato Adæ contrahendo, atq; adeò proprie redemptã per Chriſtum, & nihilominus non peccaſſe in Adamo, ſed habuiſſe ſolum debitum peccandi in illo, fuiſſe autẽ propter Chriſtum præſeruatam, non ſolùm ne pecca-

peccatum Adæ contraheret, verum etiam ne in ipſo peccaret: talis opinio non poſſet cenſura notari, quia vtcunque ſaluat ſcripturarũ locutiones. Mihi tamen nullo modo probanda videtur, quia nec conſequenter loquitur, neque omnibus teſtimonijs adductis poteſt plene ſatisfacere, neque ad tuendam Virginis dignitatem eſt neceſſaria.

Reſponſio ad fundamentum contrariæ ſententiæ.

Ad fundamentum contrariæ ſententiæ, primùm dicitur, illud ſolum eſſe coniecturam habentem quandam pietatis ſpeciem, quæ ſatis eſſe non debet, vt tantum autoritatis pondus relinquamus. Deinde illa coniectura nullam vim habet: quia vt Auguſtinus docuit lib. 6. contra Iulian. capite 4. *Peccatum originale quatenus conſideratur in actione alterius, alienum eſt, fit autem proprium tantum contagione propaginis.* Sicut ergo alienum peccatum non derogat propriæ innocentiæ, & puritati, ita nec peccatum Adæ, quamdiu in eo conſideratur, & re ipſa aliqua macula ex illo contracta non eſt. Sic igitur, quod Beata Virgo de ſe fuerit obnoxia peccato (ſi illud reuera nunquam habuit) non derogat perfectæ eius ſanctitati, & puritati: ſed tantum oſtendit naturæ originem, & infirmitatem, quæ ita per gratiam ſanari poteſt, vt nullus in ipſa perſona defectus appareat, vt infrà videbimus. Aliunde verò conuenientiſsima ratione diuinæ prouidentiæ factum eſt, vt Beata Virgo ſimul cum tota natura in voluntate Adæ fuerit conſtituta, vt perfecta, & vniuerſalis dignitas redemptoris, & efficacia gratię eius redderetur illuſtrior, & in matre ſua perfectiùs eluceret, vt in ſequentibus magis explicabitur.

SECTIO III.

Vtrùm potuerit Beata Virgo ante animationem ſanctificari.

Sermo eſt de duratione temporis, nam de naturæ ordine poſteà dicendum. Dupliciter autem poteſt intelligi ſanctificatio ante animationem; primò formaliter per propriam infuſionem formalis ſanctitatis, ſecundò in radice, ſcilicet in parentibus, aut in ſemine, ita illa diſponendo, vt non poſſent eſſe organa, per quę originale peccatum in Virginem transfunderetur.

Dico iam primò, impoſsibile fuit Beatam Virginem ante animationem formaliter ſanctificari. Probatur apertè ratione D. Thom. hîc. Quia proprium ſubiectũ formalis ſanctitatis eſt perſona, ſeu anima rationalis: ergo ante animationem per rationalem animam, non eſt ſubiectum capax formalis ſanctitatis, ergo eo tempore non potuit fieri formalis ſanctificatio.

Dico ſecundò. Neque in ipſo ſemine, vel in fœtu inanimi, potuit Beata Virgo ſanctificari radicaliter, ſi propriè loquamur. Probatur, & explicatur. Quia in ſemine non eſt aliqua qualitas, nec priuatio phyſicæ qualitatis, ratione cuius ſit veluti inſtrumentum ad peccatum originale introducendum, vt hac ratione intelligi poſsit veluti mundari ſemen, & ita prolem in illo tanquam in radice ſanctificari. Quia in ſemine nulla qualitas eſt præter connaturales illi, & ſi quid aliud fingitur, planè commentitium eſt: & merito ab omnibus Theologis reiectum, vt friuolum, & carens fundamento. Quia originale peccatum, non inducitur per actionem Phyſicam, ſed morali quodam modo, vt ex propria materia ſuppono, nulla ergo actio Phyſica intelligi poteſt, qua mundetur ſemen, vt in radice fiat hæc ſanctificatio, Solum poſſet intelligi quædam intrinſeca lex Dei qua ſtatuat deputare hoc ſemen, vt per illud proles ſancta, & ſine peccato concipiatur. Sed hæc non eſt propria ſanctificatio in radice, ſed ſolum eſt decretum Dei de ſanctificanda huiuſmodi prole in ipſo conceptionis momento. Et eodem modo poſſet intelligi in ipſis parentibus proximis, vel remotis excipere Deum prolem aliquam à lapſu culpæ, vt v. g. ſi ſtatueret ex talibus parentibus concipi filios, vel nepotes ſine originali culpa. Et hoc fortaſſe modo dixit D. Thom. in 3. diſtinct. 3. quæſt. 1. art. 1. potuiſſe Beatam Virginem in parentibus ſanctificari ante animationem: quanquam hæc reuera non ſit propriè ſanctificatio. Quia ſuppoſito lapſu in primo parente, ſemper naturalis conceptio de ſe eſt inefficax, vt ex vi illius indicatur gratia, vel iuſtitia, & ideò ex vi conceptionis ſemper concipitur proles carens gratia, & iuſtitia, atque adeò in peccato. Quòd autem Deus decreuerit illam conferre alicui, vel omnibus filijs talium parentum, extrinſecum certè eſt, nullamque propriam ſanctificationem in parẽtibus efficit: niſi fortaſſe fingamus ipſis parentibus talem modum gratiæ, aut diuinæ beneuolentiæ fieri, vt per illam quaſi debeatur ijs præſeruatio, & ſanctificatio prolis. Nam ſi hoc fieret, reuera eſſet quidam modus ſanctificationis, ſeu præſeruationis in ipſis parentibus, & fortaſſe non implicat contradictionem talis modus, vt D. Thom. in genere dixit, vanum tamen eſſet, & ſine fundamento dicere Beatam Virginem eſſe hoc modo ſanctificatam ante animationem. Quamquam enim Deus habuerit æternum decretum præſeruandi prolem talium parentum, tamen ſola illa prædeſtinatio non ſanctificat, donec executioni mandetur, mandatur autem in ipſo inſtanti animationis prolis, & non in parentibus, quia in illis nullum habuit effectum, neque ijs data eſt aliqua ſpecialis gratia, ex qua neceſſariò conſequeretur ſanctificatio prolis, quod eſſet proprie in parentibus, vel in radice ſanctificari. Certum ergo eſt non potuiſſe Virginem proprie ſanctificari ante animationem: & multò certius, non fuiſſe prius tempore ſanctificatam, quàm in rerum natura extiterit.

D. Thom.

SECTIO IV.

An Beata Virgo potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari.

Certum eſt abſolute, & ſimpliciter loquendo ac nulla facta ſuppoſitione poſſe Deum ſanctificare animam rationalem in eodem inſtanti, quo illam creat, infunditque corpori, ſicut ſanctificauit Adamum, & ſanctificaret omnes eius poſteros, ſi is non peccaret. Difficultas ergo oritur ex ſuppoſitione facta, quod B Virgo contenta fuit ſub lege Adamo poſita, & in eo peccauit. Videtur enim cum hac ſuppoſitione pugnare, vt ſine peccato concepta ſit. Primò quidem, quia diuinum decretum eſt immutabile, ſed diuina lex, & decretum fuit, vt Adamo peccante omnes poſteri priuarentur iuſtitia, atque adeò inimici Dei conciperentur, ergo huic decreto repugnat vt aliquis ſub illo contentus ſine peccato concipiatur: oſtenſum autem eſt, Beatam Virginem ſub illo eſſe comprehenſam. ergo. Et explicatur à contrario. Nam, ſi Adam non peccaſſet, impoſſibile eſſet aliquem eius filium ſine iuſtitia concipi, quia hoc repugnaret diuino decreto, quo promiſit iuſtitiam omnibus poſteris, ſi Adam in illa perſeueraret, ergo ſimiliter è conuerſo. Secundò, quia Beata Virgo fuit obnoxia peccato originali (vt dictum eſt) ergo ſaltem in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuit obnoxia: quia, antequam exiſteret, non potuit habere debitum contrahendi peccatum, ergo facta hac ſuppoſitione, non potuit in illo primo inſtanti habere gratiam: quia repugnat, ſimul eſſe in gratia, & eſſe obnoxium peccato, aliàs etiam poſt ſanctificationem manſiſſet Beata Virgo toto tempore vitæ peccato obnoxia: ergo facta illa ſuppoſitione neceſſariò conſequens fuit, vt ſaltem in primo inſtanti in peccato conciperetur. Et hanc ſententiam exiſtimant

Beata Virgo in parentum ſemine ſanctificari non potuit.

mant multi eſſe iuxta mentem Diui Thomæ: hac e-A nim ratione, ex hoc quòd Beata Virgo ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, intulit fuiſſe ſanctificatam poſt animationem. Quæ conſequentia, vt bona ſit, ſupponit non potuiſſe ſimul eſſe obnoxiam, & in ipſa conceptione ſanctificari. Eadem eſt ſententia Alexand. Alenſ. 3. part. quæſtio. 9. m. 2. articulo primo. Et idem ſentit Richard. in. 3. diſtinct. 3. articulo 1. quæſt. 1. & omnes, qui exiſtimant, non potuiſſe Beatam Virginem verè, ac propriè eſſe à Chriſto redemptam, niſi fuiſſet in peccato originali concepta, vt etiam D. Thom. indicat, tam hic, quàm prima ſecundæ quæſt. 81. art. 3. & qui eius ſententiam ſequuntur, vt Capr. Ferrar. 4. contra Gent. c. 50. & alij.

Alexand. Alenſ. Richardus. D. Thom. Ferrar.

In primo conceptionis inſtanti ſanctificari B. Virgo potuit. Palud. Bonauent. D. Anton.

B Nihilominùs dicendum eſt, potuiſſe Beatam Virginem præſeruari ab originali peccato, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificari. Præter omnes authores, qui affirmant ita factum eſſe (quos ſequenti ſectione referam) docet hoc expreſſe Palud. in 3. diſtinctione 3. quæſtione 1. artic. 1. & idem ſentit Bonauent. p. 1. illius diſtinctionis, artic. 1. quæſt. 1. Anton. 1. part. Theologali, tit. 8. capite 2. Et probatur oſtendendo nullam eſſe repugnantiam: quia, licet Deus contulerit Adæ originalem iuſtitiam ea lege, vt ſi mandatum tranſgrederetur, totam poſteritatem ſuam, (quod in ea erat) illa priuaret, nihilominus poſt præuiſum peccatum Adæ potuit Deus velle, vt peccatum in re ipſa transfunderetur in Virginem, ſed præuenire, & impedire illud per gratiam C ei infuſam in primo conceptionis eius inſtanti, quia hæc voluntas non repugnat cum priori lege, & pacto: quia illa prior lex nõ includit abſolutam, ac definitam Dei voluntatem, vt peccante Adamo, omnes eius filij ſine gratia conciperentur, ſed vt perderent ius ad gratiam, & ideò, quantum eſſet ex vi conceptionis, ſine illa conciperentur, non tamen priuauit ſe Deus iure, & libertate miſerendi, cuius vellet, & quando vellet: ſicut etiam ex vi prioris pacti, & peccati Adæ, omnes homines incurrunt pœnam mortis, à qua tamen poteſt Deus, quos voluerit, præſeruare, vt conſtat ex D. Thom. prima ſecundæ quæſtione 82. articulo 3. ad primum. Et ſimiliter, omnes ex vi eiuſdem peccati etiam extra vterum naſcuntur ſine gratia, & in peccato, & tamen potuit Deus priuilegium aliquibus concedere. Ac D denique, ſi Rex legem ferat ſub pœna mortis, non ideò abſolute vult omnes tranſgreſſores re ipſa pati eiuſmodi pœnam: ſed vult eſſe reos mortis, ipſe tamen poteſt illam diſpenſare, ſeu remittere. Non eſt ergo repugnantia vlla, quòd beata Virgo fuerit ſub illa lege contenta, & ideò in Adam peccauerit, & nihilominus potuerit Deus priuilegium illi concedere ne re ipſa peccatum contraheret.

D. Thom.

Reſponſio ad argumẽta in oppoſitum.

Vnde ad primam difficultatem neganda eſt conſequentia. Clarè enim ex dictis conſtat inter illas Dei voluntates non eſſe repugnantiam, quia altera eſt generalis, & veluti antecedens, altera particularis, & conſequens. Quin potiùs addo, etiam ſi dicamus (vt probabile eſt) Deum ante præuiſum originale peccatum prædeſtinaſſe Virginem, ſicut ad di-E uinam maternitatem, ita & ad perpetuam ſanctitatem & innocentiam, quæ illam decebat, potuiſſe nihilominus illam ſub lege Adæ poſita comprehendere, & rurſum præuiſo Adæ peccato, vt ſuum primũ propoſitum erga Virginem firmum maneret, velle propter Chriſtum, illam ab omni labe præſeruare, nihil enim hęc inter ſe pugnant, ſed potiùs ſunt valdcoh ærentia, rationique conſentanea.

Vnde etiam obiter intelligitur potuiſſe Beatam Virginem in mente Dei ſemper, & in omni ſigno rationis eſſe præordinatam ad perpetuam ſanctitatem, omnique ex parte perfectam, quamuis in radice, & in alio permiſſa fuerit iuſtitiam amittere. Quia nihilominùs potuit in re nunquam illa carere, amittere autem in alio, non derogat perfectæ puritati & ſanctitati, vt dictum eſt.

Ad confirmationem verò illius difficultatis reſpondetur, exemplum non eſſe ſimile (quidquid ſit de illius veritate) & ratio eſt, quia Deus non poteſt eſſe author culpæ, ſicut poteſt eſſe iuſtitiæ, & ideò Adam non peccante, non poſſet Deus facere, vt vel vnus poſterorum eius in peccato conciperetur, poteſt autem facere, vt non obſtante illius peccato, filius in iuſtitia concipiatur. Dices, poſſet ſaltem Deus facere, vt Adam non peccante, filius nihilominus ſine iuſtitia conciperetur, quamuis non in peccato. Reſpondetur probabile eſſe promiſsionem iuſtitiæ fuiſſe abſolutam & fuiſſe efficacem: & ideò illa ſtante, & Adamo perſeuerante, non potuiſſe non impleri. Quia in bonis conferendis Deus eſt liberalior, & non priuat illis, præſertim ſpiritualibus ſine cauſa ex parte noſtra: & ideò *dona Dei*, dicuntur eſſe *ſine pœnitentia*. Item quia illa priuatio iuſtitiæ non eſt per ſe amabilis, atque adeò nec per ſe intenta: at verò, quòd filij Adæ ipſo peccante careant gratia, ad vindicatiuam iuſtitiam pertinet, cuius remiſsio interdum per ſe amabilis eſt, ac diuinæ miſericordiæ cõſentanea, & ad aliquem finem conueniens.

Obiectio. Reſponſio.

Et ex hoc facilè reſpondetur ad ſecundam difficultatem, quæ duobus modis explicari poteſt: primò, ſi dicamus non oportere, vt B. Virgo in propria perſona fuerit obnoxia peccato, ſed ſolum in radice, id eſt, in parentibus, ſeu in ſemine, & formatione fœtus toto tempore generationis vſque an animationem, ita vt in primo inſtanti animationis non fuerit obnoxia, ſi fuit præuenta per gratiam, ſed in toto anteriori tempore. Ita opinantur Catharin. & Cordub. ſect. 2. citati, quia hoc (inquiunt) ſatis eſt, vt Beata Virgo fuerit propriè redempta, ſicut Dominus arboris, habet ſibi obl gatos fructus, antequàm naſcantur, & ideò poteſt illos vendere, vel redimere. Et iuxta hunc modum facilè intelligitur, quomodo B. Virgo potuerit ſimul eſſe obnoxia peccato, & nunquam eſſe in peccato, quia ſcilicet fuit obnoxia in alio, & antequam exiſteret, caruit autem peccato in ſe, ſimulac eſſe incepit.

Catharin. Cordub.

B. Virgo in propria perſona peccato originali obnoxia in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Secundò & veriùs (mea ſententia) explicatur hæc difficultas, ſi dicamus, Beatam Virginem in propria perſona fuiſſe peccato obnoxiam in primo inſtanti ſuæ Conceptionis, & nihilominùs in eodem potuiſſe carere peccato, & præueniri gratia Dei. Quod facilè patebit, ſi ſemel intelligatur, quid ſit, obnoxiũ eſſe peccato originali. Ad quod explicandum aduertendum primò eſt, hominem, priùs natura eſſe hominem, quàm ſit ſanctus, vel peccator, quia eſſe naturale tam ad gratiã, quàm ad culpam per modum ſubiecti ad accidentariam formam comparatur, & ideò prius etiam natura intelligitur homo eſſe filius Adę, quàm intelligatur actu eſſe in ſtatu gratiæ, vel peccati, quia hic ordo naturæ ſolum eſt ordo cauſæ, quo intelligitur hæc proles ab hoc naturali principio Phyſicè manare, priùs quàm intelligatur aliquid aliud illi ſuperaddi.

Obnoxium eſſe peccato originali quid ſit.

Secundò addendum eſt, in natura lapſa ex hac naturali origine ſtatim conſequi influxum originalis culpæ, niſi Deus per gratiam præueniat, & impediat illud. Vnde fit in illo primo inſtanti, quo proles concipitur, cauſas eius proprias ita eſſe diſpoſitas, vt omnino neceſſariò veluti influxuræ ſint originale peccatum, niſi à Deo præueniantur. Et hoc eſt eſſe obnoxium peccato originali, & quia hanc neceſsitatẽ, & veluti propriarum cauſarum debilitatem habet proles, non ſolum antequam animetur, ſed etiam in ipſomet inſtanti animationis, vt intelligitur natura antecedere omnem gratiæ infuſionem, ideò veriſsimè dicitur in primo inſtanti, & in propria perſona eſſe obnoxia peccato.

Tertiò hinc facilè intelligitur hoc nihil obſtare, quo minùs Deus in eodem inſtanti poſsit gratiam infun-

infundere. Quia hæc duo non repugnant, ſcilicet A effectum procedere à cauſis, à quibus habiturus eſſet aliquam imperfectionem, ſi non impedirentur, & nihilominus cauſas de facto impediri. Et hanc ſententiam benè docuit Caiet. opuſculo de Conceptione, ca.3. dicens, hoc modo melius intelligi Beatam Virginem potuiſſe eſſe propriè redemptam in propria perſona, etiam ſi in illa non habuerit originale peccatum. Quia illamet gratia, qua præuenta eſt, fuit gratia redemptionis, & impediuit culpam neceſſariò emanaturam ex cauſis proximis, Deo non impediente.

Caietan.

Quartò denique addendum eſt, inde non fieri hominem ſic iuſtificatum, ſemper aut poſt primum inſtans conceptionis manere peccato obnoxium, in primo enim inſtanti homo eſt quaſi in diſpoſitione proxima, & cauſæ poſſunt tunc influere originale B peccatum, poſtquàm verò per gratiam præuenientem impeditæ ſunt, prorſus euaneſcunt, vt amplius hominem maculare non poſsint, & ideò omnis homo, qui ab originali liberatur, hoc ipſo amplius non manet illi peccato obnoxius. Vnde intelligitur eſſe obnoxium peccato originali, prout natura antecedit ipſum peccatum, non eſſe culpam, cum illam naturæ ordine antecedat, nec reatum pœnæ, cum hic culpam conſequatur; ſed ſolum eſſe neceſsitatem quandam incurrendi culpam, & veluti ordinem ad cauſas deficientes, quæ neceſsitate quadam illam influunt, vel denique impotentiam quandam vitandi huiuſmodi culpam, niſi Deus eam impediat.

Obnoxium eſſe peccato originali vt ſic non importat culpam.

SECTIO V.

An Beata Virgo fuerit ab originali peccato præſeruata, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata.

Prima ſententia affirmat fuiſſe conceptam in originali peccato, & nihilominus in primo inſtāti ſuæ conceptionis fuiſſe ſanctificatam. Ita ſentit ex parte Henric. quodlib. 13. quæſt. 13. Sed eſt improbabilis ſententia. Quia gratia, & peccatum originale priuatiuè opponuntur, vt conſtat ex propria materia, & latè tractat Durand. 3. diſt. 3. quæſt. 2. Reſpondet autem Henricus, licet non potuerit Beata Virgo in primo inſtanti eſſe in peccato originali, & recipere gratiam, ex parte tamen agentis, ſcilicet Dei, in eodem primo inſtanti fuiſſe infuſionem gratiæ, manente peccato originali pro illo inſtanti. Sed rogo, quid ſit Deum infundere gratiam in illo inſtanti? nam ſi eſt verè illam efficere, & producere intrinſecè, neceſſe eſt in illo inſtanti gratiam eſſe, & conſequenter ineſſe Virgini, quia non ſit extra ſubiectum: Aut non eſt efficere gratiam: & ſic nihil aliud eſt. quàm Deum eſſe veluti paratum ad infundendam gratiam immediate poſt illud inſtans, quod forte non fuit impoſsibile, non tamen de hoc loquimur.

Henric.
Durand.

Eſt ergo ſecunda ſententia, quæ ait Virginem fuiſſe conceptam in originali, & paulò poſt fuiſſe ſanctificatam. Hanc tenuerunt ferè antiqui ſcholaſtici ante Scotum D. Thomas hic, & in 3. diſtinct. 3. vbi Bonauent. Albertus Magn. Richard. Durand. Paludan. Capreol. Alenſ. & Henric. locis citatis Gregor. in 2. diſtinct. 30. quæſt. 2. Anton. 1. part. tit. 8. c. 2. Turrecrem. opuſculo de hac re, Caiet. etiam proprio opuſcul. & hîc, Ferrar. 4. contra Gent. cap. 50. Fundamenta huius ſententiæ ad quatuor capita reuocantur. Primum ſumitur ex Scriptura, vbi ſunt locutiones generales, vt *Omnes in Adam peccauerunt*, ad Rom. 5. & alibi, à quibus regulis neminem licet excipere ſine Patrum, aut Eccleſiæ traditione, quæ in propoſito nulla eſt. Propter quod Albert. Magn. videtur erroris damnare contrariam ſententiam, & D. Tho. quæſt. 4. de malo, art. 6. dicit eſſe erroneum, aliquos ex Adamo genitos per ſeminalem generationem, immunes facere ab originali. Secundum caput eſt ex ſimilibus definitionibus, Concil. Arauſic. Mileuit. & Florent. Poteſt confirmari, quia Pius V. abſtulit proprium officium conceptionis, quia in eo dicebatur Beata Virgo *immaculata, & præſeruata.* Tertium caput ſumitur ex Patribus. Capreol. numerat quadraginta. Caietan. videns non eſſe ad rem reduxit ad quindecim. Cano. lib. 7. ca. 1. addit quædam alia teſtimonia dicens: nullum Sanctorum docuiſſe contrarium, ſed de hoc poſtea.

D. Thom. Bonauent. Albert. Magn. Richard. Durand. Palud. Capreol. Alenſ. Henric. Gregor. Anton. Turrecrem. Caiet. Ferrar. Rom. 5.

Côc. Arauſic. Conc. Mileuit. Conc. Florent. Pius V. Capreol. Canus.

Ex Patribus quatuor modis poſſum argumentari, primò ex generalibus locutionibus, quas omitto, quia communes: illæ tantum habent aliquam vim, quæ ſimul omnes includunt in peccato, & excipiunt ſolum Chriſtum. Leo Papa ſerm. 1. de Nati-uitat. *Sicut nullum à reatu, &c.* Cyril. lib. 16. in Leuit. à principio multa habet. Inter alia, *Solus Ieſus eſt, qui nunquam inuenitur extra ſancta, ſolus, qui peccatum non fecit*, ſimilia habet Dialog. 1. de Trin. poſt med. Ambroſ. lib. 2. in Lucam c. de Circumciſione. *Solus per omnia ex natu de fœmina ſanctus Dominus Ieſus.* Quæ verba commendat multum Aug. 2. contra Iulian. in princip. & de Perfectione iuſtitiæ circa med. dicit alium præter Chriſtum excipere eſſe contra Paulum. Idem primo de peccat. merit. ca. 29. & ſæpe aliàs. Et tract. 4. In Ioann. dicit ſingulare fuiſſe Chriſto non habere carnem peccati, quia non fuit ſemine viri conceptus: *Quis, inquit, innocens? omnes ex illa tradu-* C *ce veniunt, de qua Dauid. In iniquitatibus conceptus ſum, ſolus ille agnus, qui non ſic venit.* Idem Fulgent. de fide ad Petr. c. 2. expreſſe Greg. lib. 11. Moral. in fine, & libro 18. cap. 27. aliàs 35. circa illud, *Non adæquabitur ei aurum de Æthiopia*, vbi tamen etiam de Natiuitate loquitur.

Leo Papa. Cyrill. Ambroſ. Auguſt. Fulgent. Greg. Papa.

Secundò ex illis Patribus, qui in particulari loquuntur de Virgine, ſed non ſatis apertè. Primò, Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. c. 24. dicit de Chriſto, *non ſumpſit carnem peccati, licet de materna carne peccati.* Secundò, idem Auguſt. in id Pſalm. 34. *Ego autem, cum mihi moleſti eſſent*, dicit, *Mariam ex Adam conceptam, fuiſſe mortuam propter peccatum.* Tertiò, Ambr. ſermon. 6. in Pſalm. 118. dicit *Carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiam peccato.* Quartò, Euſeb. Emiſſen. ſer. 2. de Chriſti Natiuit. dicit, *Ab originali nexu immunis, ne-* D *que ipſa Dei genitrix fuit.* Quintò, Anſel. lib. 2. cur Deus hom. c. 16. *Virgo, inquit, in iniquitatibus concepta, & in originali peccato nata eſt, quia & ipſa in Adam peccauit.* Sextò, Bernardin. Senen. ſerm. 51. art. 1. capite 4 dicit per ſanctificationem Virginis remotum eſſe ab illa originale peccatum, & ablatam promptitudinem ad malum. Septimò, Vincent. Ferr. ſerm. 1. de Natiuit. Mariæ, dicit Chriſtum in primo inſtanti Conceptionis, Virginem verò eadem die, vel hora fuiſſe ſanctificatam.

Auguſt. Ambroſ. Euſeb. Emiſſ. Anſelmus. Bernardin. Senenſ. Vincent. Ferrar.

Tertiò ex Patribus, qui dicunt B. Virginem *eſſe mundatam.* Nam hæ locutiones ſupponunt culpam. Ita loquitur Nazian. orat. 38. & 42. ferè circa med. S. Maxi. ſermon. de Aſſumpt. Rhemig Pſalm. 21. Bed. Luc. 1. & citatur in Gloſ. ordinaria, & Fulg ſermon. E de Laudib. Virg. ait, *Cum dixit Angelus gratia plena, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam.* Difficilis loquitur Chryſip. presbyt. Ieroſolym. ſermon. de B. Virgo tom. 7. Bibliot. *Cum omnibus, inquit, ſurgat de lapſu, in quo illam conſtituit vel Euæ cognatio.* Et applicat illud Pſalm. 44. *Obliuiſcere populum tuum, &c.* & Richard. de S. Vict. lib. 2. de Emmanuele c. 26.

Greg. Naz. Maxim. in Epiſt. Rhemig. Beda. Fulg. Chryſip. Ieroſolym. Richard. Victor.

Vltimò ſunt Patres qui manifeſte docent hanc ſententiam, è quibus duos reperio, Bernard Epiſtol. 174. & Rupert. libr. 1. in Cantic. circa princip. Referuntur alij duo Anton. Padua. ſermon. de Natiuitat. Mar. & Erardus, vel Gerardus Epiſcopus, & martyr, ſerm. de Natiuit. Mariæ.

Bernard. Rupert Anton. Padua. Gerard. Epiſcopus.

Quartò ſunt rationes. Primò eſt illa vulgaris, quia aliàs

1.Cor.5.

alias Virgo non fuiſſet à Chriſto redempta. Secundò, ex Paul. 2. ad Cor. c. 5. *Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt.* Et apertè loquitur de morte ſpirituali, ſed Chriſtus eſt mortuus pro Virgine, ergo. Tertiò, quia in B. Virgine non fuit radix originalis peccati, ſcilicet libidinoſa conceptio. Quartò, fuerunt in illa fructus, & pœnæ originalis peccati, ſcilicet, mors, & ſimilia. Quintò, quia alias ſi virgo mortua fuiſſet ante Chriſtum, vidiſſet Deum ſtatim, quia non habuerat impedimentum originale: conſequens eſt falſum: alias Chriſtus non patefeciſſet Virgini per mortem ſuam ianuam Regni cœleſtis. Sextò, quia alias tollitur Chriſto ſingulare priuilegium eius, indicatum ab Angelo illis verbis. *Quod ex te naſcetur ſanctum.*

B

Scot. Aureol. Gabr. Thom. Argent. Almain. Dionyſ. Carthuſ. Io Bacon. Franciſ. Mair. Alenſ. Marſil. Abulenſ. Gerſon. Lypom. Dried. Roffenſ. Clicthou. Galat. Nico. Cuſſan. Iacob. de Valen. Viguer. Caſtr. Veg. Cordub. Catharin. Couarru. Nauarr.

Dicendum nihilominus eſt, B. Virginem in ipſo primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe ſanctificatam, & ab originali peccato præſeruatam. Hanc ſententiam docuerunt graues Theologi in 3. d. 3. Scot. Aureol. apud Capreol. Gab. Thomas de Argentina, Almai. Dionyſ. Carthuſ. Ioann. Bacon. Franc. Maironis, qui referunt Alexand. Alenſ. in fine vitæ mutaſſe ſententiam, idem Scot. in 3. d. 18. q. vnica §. hoc viſo. Marſil. in 2. q 20. & in 3. q. 4. Abul. Paradoxa. 1. c. 21. & in prologo Bibliæ. c. 6. Exod. 34. q. 8. Gerſon. opuſculo de Conceptione, Lypoma. in Cathe gen. 15. Dried. 3. de Dogmatib. tract. 2 c. 4. par. 1. circa fin. fol. 127. Roffenſ. diſput. 2. contra Luther. Clicthouęus opuſcul. de purit. Virg. c. 5. & 8. Galatin. lib. 7. c. 5. Nicola. Cuſſan. lib. 5. exercitat. circa id. *Cœlum, & terra tranſibunt, &c.* & 8. circa illud, *ſicut lilium inter ſpinas.* Iacobus de Valentia in Pſal. 13. Viguer. c. 18. §. 5. Caſtr. verbo, peccatum, hæreſi. 9. Vega li. 2. in Trident. c. 6. Cordub. lib. 1. q. 44. Catharin. opuſcul. de hac re, & ex Canoniſtis referunt aliquos, & ſequuntur Couar. cap. Alma mat. p. 2. §. 5. numero 2. & Nauar. prælud. 8. num. 9. Probatur concluſio illis quatuor fundamentis contrariæ ſententiæ, vt poſsint ſingula ſingulis conferri, & in omnibus appareat manifeſtus exceſſus. Primò ergo ex Scriptura petendum non eſt clarum teſtimonium, vbi hoc aſſeratur: eſſet enim temerarium hoc poſtulare, cùm alia priuilegia Virginis, quæ tanquam certa tenet Eccleſia, nō requirāt huiuſmodi Scripturę teſtimoniū.

Primum fundamentum ex Scriptura ſacra.

Poſſumus ergo primò argumentari ab authoritate negatiua. Quia Scriptura non negat datum eſſe Virgini hoc priuilegium, ergo ſaltem ex hoc capite non eſt negandum, & ſi aliunde ſit ſufficiens ratio, & fundamentum, erit aſſerendum. Antecedens patet. Quia neque negat in particulari de Virgine, neque in vniuerſalibus locutionibus, vt ſumitur ex Trid. ſeſ. 5. vbi declarat Virginem non comprehendi ſub definitione ſua generali de peccato originali, & conſequenter idem declarat, vel certè dat declarandi facultatem, de locutionibus Scripturæ, quia Concilium id definit, quod cenſet in ſacra Scriptura doceri. Idem argumentum ſumitur ex Sixto IV. definiente non eſſe contra fidem dicere Virginem eſſe conceptam ſine peccato, ergo neq; contra Scripturam, non ergo negatur hoc in generalibus illis locutionibus Scripturę. Secundò patet à ſimili, quia tam ſunt generales locutiones illæ de actuali peccato. *Non eſt homo, qui non peccet*, 2. Paral. 6. *& in multis offendimus omnes*, Iacob. 3. Idem de Natiuitate in peccato, *Graue iugum ſuper filios Adam à die exitus eorum de ventre matris eorum*, Eccleſ. 40. ita exponente Aug. Epiſt. 57. Et Iob. c. 14. de hoc etiam loquitur, *nemo mundus à ſorde.* Et Aug. lib. 3. de peccat. merit. c. 6. in quibus omnibus non intelligitur excludi Virginis priuilegium, pari ergo modo in propoſito, ſi aliàs ſit ſufficiens ratio, vel authoritas. Tertiò, illa teſtimonia, quibus Beata Virgo dicitur, *plena gratia*, iuxta omnium (etiam D. Tho.) expoſitionem, omnia priuilegia, & dona gratiæ complectuntur, quæ ſecundū̄ rectam rationem decent matrem Dei. Vnde ex illis

Conc. Trid. Sixtus IV.

2. Parali 6. Iacob. 3.

Eccleſ. 40. Auguſt. Iob. 14.

A

ſufficienter colligunt Patres & Theologi, ſanctificationem in vtero, innocentiam ab omni peccato actuali: pari ergo ratione in illis locis cenſetur contineri hoc priuilegium. Oſtendemus enim infrà non minus decere, nec minus congruentem connexionem habere cum dignitate matris. Sic etiam applicari poteſt illud, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, id eſt, quia benedictus fructus tuus, ideò & tu benedicta, tali ergo benedictione benedicta intelligitur, qualis decebat talem fructum. Sic etiam verbum illud. *Quia fecit mihi magna, &c.* hoc totum virtute continet. Menſura enim priuilegiorum Virginis potentia Dei dicitur, quæ parcendo maximè & miſerēdo manifeſtatur, & decuit ſingulari modo manifeſtari in matre. Quartò, licet ex ſenſu ſpirituali non ſumatur efficax argumentum, tamē ſuppoſito ſenſu, & explicatione Eccleſiæ, multum confert. Et ita fauet id Cant. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea, &c.* & c. 4. *Tota pulcra es*, & infrà. *Hortus concluſus, fons ſignatus*, & c. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit, quaſi aurora*, & Iob. 3. *Expectet lucem, & non videat, neque ortum ſurgentis auroræ.* Quod D. Thom. hic a. 1. explicat de nocte culpę originalis, & applicat Natiuitati Virginis ex vtero. Sed poteſt æquè benè accommodari Natiuitati in vtero. Sic etiam Pſal. 45. *Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.* Quod D. Th. hic intelligit de Virgine, & Method. ſer. de Purific. Indicatur autem ibi ſingularis ſanctificatio, congrua tabernaculo Dei, de quo Pſal. 88. *Thronus eius, ſicut Sol, &c.* Quod de Virgine exponit Dam. lib. 4. c. 15. & Petr. Damia. ſer. de Aſſumpt. dicens, ideò Virginem comparari Soli, quia ita lucet inter Sanctos, ſicut ſol inter ſtellas. Præterea totus Pſ. 84. 86. & 92. facilè ad hoc myſterium applicari poſſunt. Quintò vti poſſumus loco illo Gen. 3. *Inimicitias ponam inter te & mulierem.* Quam mulierem eſſe B. Virginem Patres omnes ſtatim citandi intelligūt, inter quam, & dæmonem perpetuum diſsidium ibi prædicitur, & additur. *Ipſa conteret caput tuum*, ita enim legimus in Vulgata, & legit Auguſt. 13. Geneſ. ad liter. cap. 39. & lib. 2. de Geneſi contra Manichæos c. 18. Ambroſ. de Fuga ſæculi c. 7. Gregor. 1. Moral. cap. 19. aliàs. 38. Bernard. ſer. 6. in *Miſſus eſt*, & ſerm. *ſignum magnum.* Eucher. Beda, & alij in Geneſ. per caput autem dæmonis rectè intelligitur vel peccatum originale, quod fuit omnium origo, & radix, & propter quod principaliter fuit ordinata Chriſti redemptio, vel certè intelligitur omnis dæmonis poteſtas. Cum qua prophetia non rectè conſonat, quod aliquando fuerit virgo dæmoni ſubiecta. Et licet aliqui Patres legāt, *ipſe conteret*, referendo ad Chriſtum, vt Irenæ. lib. 4. c. 78. Cypr. li. 2. ad Quirin. c. 9. Petrus Chryſol. ſerm. 173. & Hier. in quæſtionibus Hebrai. ſenſus tamen in idem redit. Quia B. Virgo à Chriſto, & per Chriſtum intelligitur hoc totum priuilegium habuiſſe. Et hinc relinquitur expeditum primum fundamentum ſecundæ ſententiæ. Illa enim omnia teſtimonia non excludunt priuilegium ſpeciale, quando ſufficienti fundamento aſſeritur.

Menſura priuilegiorum Virginis potentia Dei.

Cant. 2. & 4. & 6. Iob 3. D. Thom. Pſal. 45. D. Thom. Method. Pſal. 88. Damaſc. Pet. Dam. Pſal 84. 86. & 92.

C

Gen. 3. Inter Virginem, & dæmonem pugna qualis.

Auguſt. Ambroſ. Gregor. Bernard. Eucher. Beda.

D

Irenæus. Cyprian. Pet. Chryſolog. Hieronym.

E

Secundum fundamentum ex Eccleſiæ authoritate.

Secundum fundamentum ex Eccleſiæ authoritate ſumendum eſt, & primùm omnium magni ponderis eſt totius Eccleſię ferè vniuerſalis conſenſus, in quo, conſideratione dignum eſt antiquos Patres pauca de hoc Virginis priuilegio eſſe locutos. Quod mirum eſſe non debet, tum quia Spiritus Sāctus paulatim ſuam Eccleſiam docet (vt Gregor. dicit Homil. 26. in Ezechiel.) tùm etiam, quia aliis fidei myſteriis grauioribus, magiſque neceſſariis explicandis, ac defendendis diſtinebantur. Poſtquam verò ante quingentos annos veritas hæc clarius cœpit doceri, ita inſedit fidelium animis, creuitque paulatim eius fides, vt iam ferè omnium conſenſione recepta ſit. Et præſertim ab hinc ducentis annis fermè omnes Eccleſiaſtici ſcriptores, Epiſcopi, vniuerſę ferè religiones, & Academiæ ſubſcripſerunt, ad-

Gregor.

Commun is totius Eccleſiæ conſenſio de priuilegio Virginis.

runt, adeò vt in Academiis Pariſienſi, Valentina & A aliis, nulli ad Doctoratus Theologiæ gradum aditus pateat, qui prius ſub iuramento non promiſerit, nunquam ſe veritatem hanc oppugnaturum: non eſt autem veriſimile, permiſſurum fuiſſe Spiritum ſanctum vniuerſam Eccleſiam in re tanti momenti grauiter errare, imò credendum eſt, ex illius inſpiratione, hunc vniuerſorum fidelium ſenſum, affectumque manaſſe.

Galatin. *Bernard.* *Anſelm.*

Huc accedit ab Eccleſia feſtum Conceptionis celebrari, qui mos in Eccleſia Græca ante mille annos eſt ortus, vt Galatin. refert lib. 7. cap. 4. & in Kalendario Græcorum ſignatur hoc feſtum die nona Decembris, vt videre licet in 4. tom. Bibliot. Sanc. in Latina verò introduci cœpit ante quingentos ferè B annos, vt ex epiſtolis Bernardi conſtat. Et ex quadam epiſtola Diui Anſelmi ad Epiſcopos Angliæ, in qua (vt fertur) ſcribit nõ eſſe verum amatorem Virginis, qui hoc feſtum non celebrat. Tandem verò Eccleſia Romana ante ducentos annos celebritatem hanc generaliter amplexa, cultoribus eius ſingulares indulgentias impertit. Vnde quodammodo videtur, Conceptionem Virginis canonizaſſe. Non eſt ergo pium credere Eccleſiam in re tam graui decipi, aut falsò fundamento niti.

Obiectio. *Reſponſio.* *D. Thomas.* *Bernard.* *Ildefonſ.* *Galatin.*

Dicetur fortaſſe non celebrari hanc Conceptionem eò quod ſancta ſit, ſed quia fuit magnum Dei beneficium, initiumq; maiorum. Sed hoc nulla ratione probandum eſt, quia (vt ex ſenſu fidelium cõſtat) Eccleſia non celebrat hoc feſtum, tantum in C gratiarum actionem reſpectu Dei, ſed etiam in honorem Virginis: non eſſet autem Virgo honore digna propter Conceptionem ſuam, niſi in illa ſancta fuiſſet. Deinde D. Thom. Bernard. & Ildefonſ. putant ſatis probari Virginem, tempore Natiuitatis ſuæ fuiſſe ſanctam, quia Eccleſia Natiuitatem celebrat, ergo idem iudicium ferrent de Conceptione, ſi feſtum celebrari conſpicerent. Denique Galatin. lib. 7. cap. 5. dicit, in quibuſdam martyrologiis expreſſe poni feſtum Conceptionis, propter ſummam puritatem, & ſanctitatem illius, & ex dicendis hoc fiet euidentius.

Obiectio. *Reſponſ.* *Bernard.* *Conc. Baſilienſ.* *Sixtus IV.* *Conc. Trid.*

Iam verò dicunt alij non celebrari feſtum Conceptionis, ſed ſanctificationis, quocunque tempore ſit facta, vel certè, (ſi celebretur dies Conceptionis) non ideò eſſe, quia in primo inſtanti, ſed quia illo D fortaſſe die ſanctificata fuit. Sed hoc etiam eſt contra Eccleſiæ mentem, quæ ſemper intendit ſpeciale Virginis priuilegium, & immunitatem hoc feſto die celebrare. cuius rei manifeſta ſunt ſigna. Primò, quia Bernardus dicta epiſtola 174. hoc ſenſu intellexit mentem Eccleſiarum, quæ hoc feſtum colere incipiebant. Nam ſi ſolam ſanctificationem celebrarent, non eſſet, cur illas reprehenderet. Deinde Concilium Baſilien. ſeſſ. 36. disertè dicit antiquam eſſe Eccleſiæ conſuetudinem celebrandi hoc feſtum in honorem immaculatæ Virginis Cõceptionis. Tertiò, in quodam officio Romano de hoc feſto, quod Sixti quarti authoritate confirmatum eſt, ſæpè hoc expreſsè dicitur, & intentio huius feſti declaratur. Et eodem modo loquitur Sixtus quartus in extrauag. Cum præexcelſa, & extrauag. Graue E nimis, de reliquiis, & veneratione Sanctor. vocans *Conceptionem puram, & immaculatam*, & concedens indulgentias hoc pie credentibus, & colentibus. Et ita etiam intellexit hæc decreta Concilium Trident. ſeſſ. 5. vbi illa cõfirmat. Vnde idem met Sixtus quartus dicit, non peccare eos, qui ſentiunt Beatam Virginem fuiſſe conceptam ſine peccato, & propterea feſtum eius celebrant, eſt ergo hæc ſine dubio intentio, & ratio huius feſtiuitatis. Adde eodem modo dicere aliquem poſſe, cùm Eccleſia celebrat Natiuitatem Virginis, non ideò eſſe, quia in ipſamet Natiuitate ſancta fuerit: ſed quia intra illum diem fuit ſanctificata: at hoc planè falſum eſt, & abſurdum, vt ex dictis conſtat: ergo idem eſt in præſenti. Et ratio generalis eſt. Quia Eccleſia propriè colit, & celebrat ipſa myſteria, & priuilegia ſanctæ Conceptionis, & Natiuitatis.

Bernard. *Bonauentu.* *Henric.* *Marſil.* *Caiet.* *Antonin.*

Tertiò, augetur vis huius fundamenti. Quia hæc celebritas, & perſuaſio initium ſumpſiſſe dicitur ex diuina reuelatione, cuius famam percrebuiſſe ſuo tempore Bernardus refert: nec relinquit vt falſam, ſed vt dubiam, Bonauentura autem, & Henricus illam admittunt, neſcio tamen, quo ſenſu interpretantur. Marſilius tres reuelationes refert, quas dicit fuiſſe graues, & miraculis confirmatas. Habetur etiam reuelatio de hoc myſterio facta ſanctæ Brigitæ, libro 1. capite 9. & libro 6. capite 49. & 55. Ad quam extenuandam Caiet. ex Antoni. 1. part. Theolog. titul. 8. capit. 2. ait contrarium fuiſſe reuelatum ſanctę Catherinæ Senenſi. Sed neque Anton. neque alij, dum ſcripſerunt vitam Beatæ Catherinæ, huius reuelationis meminerunt, ſed tunc inuenta videtur, quando neceſſaria viſa eſt ad minuendam authoritatem aliarum. Quartò, maximè hoc confirmat eſſe in Eccleſia religionem inſtitutam, & approbatam in honorem immaculatæ Conceptionis, in cuius regula, capite 3. dicitur, *animam Virginis à primo inſtanti creationis fuiſſe Sanctam*. Quàm regulam, & inſtitutum probarunt Iulius ſecundus, Leo decimus, & Alexand. ſextus, concedendo priuilegia, vt patet ex compendio Mendic. verbo, communicatio. §. 18. & Conceptio. §. 10. 12. & 13. Quintò, fauet decretum Baſilien. Concil. ſeſſione 13. vbi non ſimpliciter definit hoc de fide, ſed eſſe pium, conſonum fidei, & Scripturæ, vetatque docere contrarium. Et licet illud Concilium non ſit legitimum (vt conſtat ex actis eius, & ex Concil. Lateranenſ. ſub Leone 10. ſeſſio 10.) non propter aliquam hæreſim, ſed propter ſchiſma, quia ſub obedientia Papæ non proceſsit, in his tamen, quæ ad Pontificem non ſpectant, magnam habet authoritatem, & ſaltem magnum, circa hanc veritatem, Eccleſiarum Epiſcoporum conſenſum oſtendit. Sexto, tandem fauet Concil. Trid. ſeſſ. 5. quatenus à generali decreto de originali peccato Beatam Virginem excipit, eamque *immaculatam* vocat, & decretum Sixti 4. confirmat.

Religio inſtituta in honorem immaculatæ Conceptionis B. Virginis. *Iulius 2.* *Leo 10.* *Alex 6.* *Conc. Baſilienſ.* *Conc. Lateran.* *Conc. Trid.*

Ex quibus expeditum relinquitur, ſecundum fundamentum ſententiæ præcedentis. Sicut enim Concilium Trident. decretum ſuum interpretatur, ita ſignificauit antiquorum Conciliorum decreta eſſe intelligẽda, eadem enim eſt omnium fides. Quæ expoſitio per ſe erat neceſſaria, quia illa Concilia non ſolum de Conceptione: ſed etiam de Natiuitate loquuntur. vt patet in Concilio Mileuit. can. 2. & 4. Illa verò officij mutatio à Pio V. facta nihil obſtat. Neque enim id feciſſe credendus eſt, quia aliquid falſum in illo officio contineretur, ſed quia omnia voluit ad antiquum morem reuocari: ſicut etiam Beatam Annam, & ſanctum Rochum è Kalendario expunxit, quo nihil eorum ſanctitati derogatum eſt. In eo verò, quod feſtum Conceptionis, & Natiuitatis eodem officio celebrari voluit, vtriuſque ſolennitatis propria ratione retẽta, huic noſtræ ſententiæ non parum fauit. ¶ Tertiũ principale fundamentum huius ſentẽtiæ ex Patrum authoritate petendum eſt, quorum teſtimonia in varios diſtingui ordines poſſunt. Primus ea continet, quæ in ſpecie de Virgine, & originali peccato loquuntur. Primò Damaſcen. orat. 1. de Natiuit. Mar. virg. de illius Conceptione agens ſic loquitur. *Natura gratiam anteuertere auſa non eſt, ſed tantiſper expectauit, dum gratia fructum ſuum produxiſſet.* Et infrà. *O beatos Ioachimi lumbos, è quibus immaculatum ſemen effluxit, ò præclaram Annæ vuluam, in qua, tacitis incrementis formatus fuit ſanctiſſimus fœtus*: & infra, *fortè illud excelſi brachium obtuſum naturæ ligonem Spiritu ſancto, tanquam digito ſuo, exacuens, viuam ſcalam ſibi ipſi condidit*, & infra. *O ſanctiſſima, quæ principatus & poteſtates feſelliſti, im-*

Conc. Mileuit. *Tertium fundamentum ex Patribus.* *Damaſc.*

maculata

ra'nlata conſeruata in Dei ſponſam. Quibus verbis ſatis apertè, & eleganter, & myſterium explicat, & rationem, & modum illius indicat. Multaque ſimilia habet oratione ſecunda, & inter alia dicit, *ventrem Annæ fuiſſe, locum, in quo Deus ſanctificationis arcam condidit,* & orat. 3. dicit. *Conceptionem Virginis fuiſſe collapſi generis noſtri excitationem, & integram reſtitutionem.* Et oratio. 1. de Aſſumptione, *gratia* (inquit) *abyſſum inuenit, quæ animam non minus, quàm corpus Virgineum cuſtodiret.* Et orat. 2. *Ad hunc,* inquit, *paradiſum ſerpens aditum non habuit,* & infra vocat eam, *immaculatam, quæ cum terrenis affectibus nihil habet commune,* & introducit Virginem hoc modo ad filium loquentem, *animam meam tibi charam accipe, quam à peccati labe puram ſeruaſti,* & ideò lib. 3. de fide capite 2. Virginem vocat, *ſemper ſanctam*: quia nimirum nunquam in ſtatu peccati fuit. B

Laur. Iuſtinian. Secundò, Laurent. Iuſtinian. ſermon. de Annunciat. *Ab ipſa,* inquit, *Conceptione in benedictionibus eſt præuenta dulcedinis, & à damnationis alienæ chirographo prius eſt ſanctificata, quam nata.* Clarius in lib. de caſto connub. Verbi, & animæ, capite ſeptimo, circa med. ait. *Quotquot ex ipſa nati ſunt propagine, exceptis duntaxat mediatore Chriſto Ieſu, & eius matre, ſub hac peccati lege ſunt conditi.* Idem in faſciculo amoris, capite ſeptimo, circa finem. Et libr. de gradib. perfectio. capite primo, poſt medium, *diſcite,* inquit, *Ab originali delicto nullus excipitur, præter illam quæ genuit mundi Saluatorem.* Solent verò nonnulla loca huius ſancti in contrarium citari, quæ omiſi, quia nullam omnino difficultatem habent. Et de illis videri poteſt Epiſtola Philippi Stancharij, quæ in fine operum eius habetur. Tertiò quidam antiquus Pater (qui ob humilitatem Idiotæ nomen ſibi impoſuit, & ante octingentos annos ſcripſit librum de contemplatione Virginis) in capit. 2. & 6. & veritatem hanc ex profeſſo tractat, & definit, & ideò verba eius omitto. Quartò, referri ſolet Cyrill. Alexand. libro 6. in Ioan. capit. 15. vbi ſic inquit, *excepto ſolo Chriſto, & Beatiſſima eius matre etiam excepta, omnes in peccato naſcimur*: ipſum autem de Natiuitate in vtero loqui patet: tum ex contextu: tum, quia ſi de Natiuitate extra vterum loqueretur, plures deberet excipere. Notauit quidem hunc locum Feuardent. in libro 3. Irenæi capite 23. nequemquam tamen minus doctum deciperet, adnotare debuiſſet, illum librum non eſſe Cyrill. ſed Chlyctouei. Poteſt tamen hic locus Cyrill. vtcunque reſarciri ex homilia 6. in Concil. Epheſ. habita, & habetur 6. tom. illius capite 6. vbi de laudibus Virginis mirè loquitur. & inter alia ſunt hæc verba, quæ ad præſentem cauſam facere poſſunt, *Salue ſancta Deipara pretioſum totius orbis theſaurum, lampas inextinguibilis per quam diabolus cœlo decidit, & prolapſum plaſma in cœlum recipitur,* & infrà, *Quis vnquam de architecto audiuit, quòd ſuum ipſius templum conſtruxerit, & in eo habitare prohibitus ſit.*

(Margin: Phil. Stanchar. — Idiota. — C — Cyrill. Alex. — Feuardent.)

Sedulius Poeta. Quintò, Sedulius libr. 2. Paſchalis de miraculis Chriſti, in princ. (habetur tom. 8. Biblio.) qui ante mille centum annos ſcripſit, poſtquam lapſum primi hominis, & totius humani generis deſcripſit, inquit, feciſſe Deum *Vt vnde culpa dedit mortem, pietas daret inde ſalutem,* & ſubiungit.

Et velut in ſpinis mollis roſa ſurgit acutis,
Nil, quod lædat habens, matremque obſcurat honore:
Sic Eua de ſtirpe, ſacra veniente Maria.
Virginis antiquæ facinus, noua Virgo piaret.

Huius autem Doctoris tanta eſt authoritas, vt nonnulla carmina, quibus Eccleſia in laudem Virginis vtitur, ex hoc eius libro deſumpta ſint. Sextò addere poſſumus ſanctum Vincentium Ferrerium, qui licet interdum ſubobſcuriùs loquatur, tamen in hanc ſententiam planè inclinat, in ſermo. primo de Natiuit. dicit enim. *Virginem eadem die, & eadem hora Conceptionis ſine dilatione fuiſſe ſanctificatam,* & ſubdit. *Quando corpus B. Virginis fuit perfectè* A *organizatum, & anima illi coniuncta per creationem, tunc altiſſimus ſanctificauit tabernaculum ſuum,* & ſerm. 2. de Natiuit. Virg. ad illius Conceptionem accommodat verba illa, *fiat lux,* & addit, *non credatis, quia fuerit ſicut in nobis, qui in peccatis concipimur: ſed ſtatim, ac anima fuit creata, fuit ſanctificata, & ſtatim Angeli in cœlo celebrauerant feſtum Conceptionis.*

(Margin: Vincent. Ferrer.)

Auguſt. In ſecundo ordine numerabimus Patres, qui de Virgine loquentes generaliter, & abſolutè docent eam fuiſſe omni culpa liberam, & immunem. Quorum princeps ſit Auguſt. in illo loco celebri de Natu. & Gra. capite 36. *Excepta Virgine matre, de qua, cum de peccatis agimus, nullam prorſus habere volo quæſtionem, inde enim ſcimus, quod plus gratiæ ei collatum eſt ad vincendum omni ex parte peccatum, quia eum concipere meruit, & parere, quem ſcimus nullum habuiſſe peccatum.* Quæ quidem verba (quidquid alij contendant) non poſſunt ad actualia peccata coarctari, Primò quidem, quia toto illo libro generatim tractat de peccato, vt contra Pelagianos concludat neminem eſſe ſine peccato, etiam infantes. Quod non poteſt de actuali ſed de originali peccato verum eſſe. Cùm ergo ab hac generali clauſula Virginem excipiat, eodem ſenſu loqui neceſſe eſt: quia ſi originale peccatum habuiſſet, illam excipere non oporteret. Secundò, quia è conuerſo, ſi de ſolis actualibus loqueretur, non oportuiſſet ſolam Virginem excipere, multi enim ſunt, qui tantum habuerunt originale peccatum: vt innocentes, neque enim illo loco de ſolis adultis tractabat. Tertiò ex ipſis verbis, quæ ſigillatim ponderanda ſunt, dicit enim, *cum de peccatis agitur, nullam de Virgine ſe velle habere quæſtionem,* ergo neque hanc, in qua verſamur. Dicit deinde, *omni ex parte viciſſe peccatum,* ergo ex parte originalis: & actualis, vt nomine Bernardi exponitur in quodam ſermone ſuper Canticum, *Salue Regina,* qui inter opera eius habetur. Tandem rationem ſubdit: *quia concepit Deum, qui nullum habuit peccatum,* ſicut ergo hic non ſolùm actuale: ſed omne omnino peccatum de Chriſto negatur, ita & in prioribus verbis negatur de Virgine, vt (ſicut idem Auguſt. dixit, ſer. 20. ad fratres in eremo) *talis ſuo modo ſit mater, qualis & filius.* Quartò coniungo hunc locum cum alio eiuſdem Auguſti. quinto contra Iulian. capite 9. vbi generalem regulam conſtituit. Eum, qui in adulta ætate peccatum non fecit, in infantili ætate peccatum non contraxiſſe: ſed Beata Virgo in adulta ætate peccatum non fecit, vt ex priori teſtimonio, vt minimum conſtat, ergo ex principiis Auguſtini neceſſariò concluditur Beatam Virginem in infantili ætate non contraxiſſe peccatum. Niſi quis fortaſſe ſubterfugiat, & poſterius illud teſtimonium de eo tantum exponat, qui ſua vi, & natura vitare potuit omne peccatum, ſeu potius impeccabilis fuit. Sed hæc euaſio gratis, & præter vim verborum confingitur, & ſeruata proportione integrum manet argumentum. Sicut enim is, qui natura ſua eſt impeccabilis, ex vi ſuę conceptionis immunis eſt ab originali peccato, ita quæ per virtutem gratiæ nunquam peccauit, eadem ab originali culpa præſeruata fuit.

(Margin: Bernard. — Auguſt. — D)

Cyprian. Secundus teſtis ſit Cyprian. libro de Cardinalib. Chriſt. operib. capite de Natiuit. Chriſti, vbi de Beata Virgine ſic loquitur. *Non ſuſtinebat iuſtitia, vt illud vas electionis communibus laceſſeretur iniuriis, quoniam* E *plurimum à cæteris differens, natura communicabat: non culpa,* & infrà, *matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate eſſet inſignis.*

Ambroſ. Tertiò, Ambr. ſerm. 22. in Pſalm. 118. circa illa verba. *Quare ſeruum tuum, Domine,* inquit, *ſuſcipe me, non ex Eua, ſed ex Maria, vt incorrupta ſit Virgo, ſed Virgo per gratiam, ab omni integra labe peccati.* Et lib. de inſtit. Virg. cap. 5. *Non de terra, ſed de cœlo vas ſibi hoc per quod deſcenderet, Chriſtus elegit, & ſacrauit templum pudoris.*

Hieron. Quartò. Hier circa illud Pſal. 77. *Eduxit eos in nube diei, per nubem.* Virginem allegoricè interpretatur,

tur, quam dicit, diei vocari, quia ſemper fuit in luce, & nunquam in tenebris. Et quamquam non certò conſtet hoc opus eſſe Hieronymi, non eſt tamen dubium, quin antiquum habeat grauem authorem. Fauet etiam idem Hier. ſuper Eccleſiaſtes decimum, vbi conferens Virginem cum Patriarchis & Prophetis, dicit illam fuiſſe *liberam omni peccato, & cortice peccati*.

Sophron.

Quintò, Sophronius Epiſt. Synod. in 6. Synod. act. 11. dicit Beatam Virginem *ab omni contagione corporis, animæ, & mentis fuiſſe liberatam*, & in codice Vaticano habetur: *ab omni corporis & animæ, mentis labe fuiſſe liberam*, & ita vertit Turrian. in panopl.

Turrian. Brunus. Richard. Victor. Petr. Damian.

Sexto, ſic etiam ſanctus Brun. in Pſal. 101. vocat eam *ab omni peccato liberam*. Septimò, eodem modo loquitur Richard. Victor in c. 26. & 42. in Cant. & libr. 1. de Emmanuele c. vltimo. Octauò, Petr. Damian. ſer. de Natiuit. Virg. ait. *Quid vitij in eius corpore, aut mente vindicare ſibi potuit locum, quæ totius diuinitatis meruit eſſe ſacrarium*. Et ſerm. de Annunciat. habet hæc verba notanda. *Cum fecerit Deus omnia ſua opera valde bona, hoc melius fecit, conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureum, in quo ſe poſt tumultus Angelorum & hominum inclinaret, & requiem inueniret*.

Arator.

Tandem Arator libr. 1 in Act. Apoſtolor. in prin. tomo 8. Bibliot. ante mille annos ſic ſcripſit.

A Nato formata ſuo, mala criminis Euæ
Virgo ſecunda fugat: nulla eſt iniuria ſexus.
Reſtituit, quod prima tulit.

Tertiò principaliter ſunt teſtimonia, quibus Virgo dicitur *immaculata, incontaminata, purior Angelis*. Nam cum hæc ſpiritualis puritas conſiſtat non ſolum in poſitiua perfectione gratiæ, ſed etiam in carentia culpæ, neceſſe eſt ad veritatem harum locutionum, quòd Virgo caruerit omni culpa, non minus, quàm Angeli Beati.

Iacobus Apoſto.

Ita verò loquuntur, Iacobus in Liturgia, quam ſexta Synod. Cant. 32. veneratur, ibi autem ſæpe repetit. *Commemorantes ſanctiſſimam; immaculatam, & glorioſiſſimam Dominam noſtram matrem Dei*. Circa finem verò addit, *dignum eſt, vt te verè Beatam dicamus, & omnibus modis irreprehenſam, honorabiliorem, quam Cherubim, tibi, ô plena gratia vniuerſa creatura gratulatur, quæ es templum ſanctificatum, &c.*

Andreas Apoſto. Abdias.

Secundò, Andreas Apoſtolus (vt in eius geſtis refert Abdias lib. 4. hiſt.) dixit, *ſicut primus Adam formatus fuit ex terra antequam eſſet maledicta, ita ſecundus Adam formatus eſt ex terra Virginea nunquam maledicta*:

7. Synod. Conc Fräcford. Ephrem.

Tertiò, in ſepti. ſyno. act. 3. vocatur *immaculata, & omni ſenſibili, & intellectuali natura purior*. Quartò, Concilium Francfor. Epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ vocat, *immaculatam, prorſuſque puram*. Quintò, Ephrem, in lamentatione Virginis, & in oratione ad Virginem ſic incipit, *Immaculata, prorſuſque pura Virgo Deipara*.

Origen. And. Cretenſ. Euthym. Anſelm.

Sextò Origen. hom. 1. ex variis, vocat eam, *immaculatam & dignam matrem digni & immaculati filij*. Septimò, Andreas Creden. ſer. de Aſſumptione, multa habet ſimilia, & Euthym. ſer. de Zona Virginis. Octauò præcipuè notari ſolent verba Anſelmi, libr. de Conceptu Virginali. c. 18. *decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequit intelligi*: cum ergo maior ſit puritas, quæ carentiam peccati originalis includit, & hæc meritò dici poſsit eſſe ſub Deo, quandoquidem non ex propria vi, & natura, ſed per gratiam Chriſti habetur, hæc puritas ſine dubio decuit Dei matrem.

D. Thom.

Vnde D. Thom. in primo, d. 44, q. vnica, articulo 3. ad 3. exponens hoc Anſelmi teſtimonium, dicit, Beatam Virginem habuiſſe tantam puritatem, vt ab actuali, & originali peccato fuerit immunis.

Theodor.

Nonò, Theod. lib. 3. in Cant. circa illa verba: *ſexaginta ſunt Reginæ. ſanctiſſimam, & immaculatam Deigenetricem Mariam*, appellat, & infra inquit, *inter tot animas omnium hominum, qui ſaluantur, vt electa columba, eſt vna illa ſola, quæ Chriſtum genuit virgo mater, puella Maria, qua puritate profectò Cherubim, & Seraphim antecellit*.

Fulbert.

Decimò Fulbertus Car-

A

Carnot. Canu.

notens. (vt Caniſ. refert, libr. 1. c. 7.) ſic Virginem ſalutat, *Aue Maria electa, quæ immaculata ſemper extitiſti ab exordio tuæ creationis, quia paritura eras creatorem totius ſanctitatis*.

Dominic. Greg. Neocæſar.

Citatur etiam S. Dominic. tract. de corpore Chriſti, qui eodem modo de perpetua ſanctitate, & puritate Virginis loquitur, & Gregor. Neocæſarien. in expoſitione ſalutationis Angelicæ, dicens, *ſolam Virginem fuiſſe ſanctam, & prorſus impollutam corpore & ſpiritu*.

Anſelm. Richard. Vict.

Et Anſel. in libr. de Exordio humanæ ſalutis, & Richard. Victor. ſer. de immaculata Virginis Conceptione. item in ſermonibus de Aſſumptione, quæ ſub nominibus. Hieron. & Auguſt. feruntur, & frequentiſsimè apud Patres huiuſmodi locutiones reperiuntur.

Chryſip. Ieroſolym.

Denique Chryſip. Ieroſolym. presbyter in ſermo. de S. Maria. *Aue*, inquit, *ſolis ortus, qui nullum ferre potes occaſum*.

B

Quartò principaliter vti poſſumus illis Patrum teſtimoniis, quibus docent omne gratiæ beneficium aliis collatum, perfectiori modo datum eſſe Virgini, vt ſupra latè retulimus. Vnum enim ex præcipuis beneficiis diuinis eſt creatio in gratia, & perpetua innocentia. De qua ratione plura infrà dicam.

Hippolit.

Nunc notanda ſunt verba Hippoli. orat. de ſanctificat. *Qui dixit honora patrem, & matrem, vt decretum à ſe promulgatum obſeruaret, omnem gratiam matri, & honorem impendit*.

Quintò, confirmari hoc non immeritò poteſt ex Patribus aſſerentibus, per Beatam Virginem deſtructum eſſe originale peccatum, & dæmonis imperium. Neque enim originali culpæ ſubdi oportuit illam, per quam peccatum ipſum expellendum erat.

C

Cyrill. Iren. Auguſt.

Id autem multis docet Cyril. illa hom. 6. in Conc. Epheſi. & Iren. libr. 3. contra hæreſ. c. 33. vbi dicit Beatam Virginem, *ſibi, & vniuerſo generi humano factam eſſe ſalutis cauſam*, & Auguſt. ſer. 35. de Sanctis, *Hæc prima*, inquit, *matris damna reſoluit auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria*.

Epiph. And. Cretenſ.

Et ad eundem modum loquitur Epiphan. hæreſ. 78. Et Andreas Creten. orat. de dormitione de Deipar. *ſola*, inquit, *præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ*. Laurentius etiam Iuſtinian. de Connub. Verbi, & animæ, capit. 9. propter hanc cauſam vocat Virginem, *interemptricem peccati*.

Innocent. S. Brun. Iob. 40.

Similia habet Innoc. 3. ſer. 2. de Aſſumpt. & S. Brun. ſer. de Natiu. Mariæ accommodans illud Iob. 40. *Nunquid illudes ei, aut ligabis eum ancillis tuis*, dicit Virginem eſſe, *cui Dominus ligauit Leuiatan*. Deniq; Heſychius concione 2. de B.

D

Virg. tom. 7. Bibliot. Sanct. inter alia vocat eam, *præclarum noſtræ naturæ ornamentum, gloriam luti noſtri, quæ Euam pudore, Adamum comminatione liberauit, audaciam dæmonis contriuit, quam concupiſcentiæ fumus non attigit, neque vermis voluptatis læſit*.

Anſelm.

Optima etiam ſunt verba Anſel. li. de Excellent. Virg. ca. 9. quæ infra iterum referemus.

Reſponſio ad teſtimonia Patrũ in oppoſitũ.

Sextò, quæ citantur in contrarium, partim nobis fauēt, partim facilè exponi poſſunt, pauca verò contradicunt. Primò enim generales Sanctorum locutiones eundem ſenſum habent, quem ſimiles Scripturæ, & Conciliorum, eandem enim fidem docent. Vnde non excludunt Virginis priuilegia, cùm verò ſolum Chriſtum excipiunt, intelligunt ſolum eum ex vi ſuæ conceptionis fuiſſe ſanctum ad eum modum, quo ſacra Scriptura de Deo dicit,

E

ſolus habet immortalitatem: nemo bonus, niſi ſolus Deus, ſcilicet à ſe, & de ſe. Illis enim loquendi modis non excluditur omnis accidentalis participatio, ſeu communicatio per gratiam, vt rectè dixit Ambr. libr. 3. de fide ad Gratian. c. 2.

Ambroſ.

Hanc verò interpretationem prædictis Patrum locutionibus neceſſariò adhibendam eſſe conſtat. Quia non ſolum de originali, ſed etiam de actuali peccato loquuntur, vt patet apud Auguſt. lib. 5. contra Iulian. cap. 9.

Auguſt. Clem Alex Greg Naz.

& eodem modo dixit Clemens Alexand. libr. 1. Pedag. c 2. *proprium eſſe Dei, nihil omnino peccare*. Et Nazianz. orat. 4. §. viri ſimul, dicit, *eum vita ſtatum, qui omni prorſus peccato vacat*

Deum

Deum ſupra humanæ naturæ modum conſtituiſſe, & in multis ex ſupra citatis idem facilè animaduerti poteſt.

In ſecundo ordine citatur primo Auguſt. qui ſolum dicit carnem Virginis fuiſſe, *carnem peccati.* Quod verum eſt, non quia illa caro aliquando fuit ſubdita peccato, aut informata anima carente gratia: ſed quia fuit mortalis, & paſsibilis ex debito peccati, cui de ſe erat obnoxia, ſi per Chriſti gratiam non fuiſſet præſeruata: Chriſti autem caro ſolum fuit, *in ſimilitudinem carnis peccati*: quia has pœnalitates non contraxit ex peccato, ſed illas aſſumpſit, vt nos peccato liberaret. Et idem ferè ſenſus eſt ſecundi teſtimonij eiuſdem Auguſtini: quamquam ibi non dicit ſimpliciter Virginem mortuam fuiſſe propter peccatum, vt in argumento citatur, ſed cum addito, ſcilicet, propter peccatum Adæ. Ambroſius verò, qui tertio loco ponitur, eundem ſenſum patitur, quamquam reuera non dicat, prout refertur, carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiam peccato, ſed in parentibus, v.g. in Adamo, & aliis. Obſeruandum verò eſt carnem Chriſti, quæ propriè ſignificat corpus, vel humanitatem eius, non poſſe dici obnoxiam peccato, neque in ſe, neque in matre, neque in parentibus: quia ab illis non per ſeminalem rationem deſcendit, ſed altiori modo. Vnde ſolum materialiter, vel (vt Auguſtin. loquitur) *ſecundum corpulentam ſubſtantiam in illis continebatur*: ſolum ergo dixit Ambroſius carnem Chriſti, prout fuit in parentibus, ſeu potius ipſam carnem parentum, in qua caro Chriſti aliquo modo continebatur, fuiſſe peccato obnoxiam. Quartò verò, Euſeb. Emiſſen. non magis fideliter refertur. Non enim abſolutè dicit neminem caruiſſe originali peccato, neque etiam Virginem. Sed verba eius ſunt, *per ſe neque ipſa Deipara immunis fuit.* Quod eſt veriſsimum, ſolus enim Chriſtus per ſe, & vi ſua immunis fuit. Dū verò hic author addit particulam, *per ſe*, ſatis indicat per Chriſtum Virginem fuiſſe immunem. Quintus qui adducitur, eſt Anſelmus, qui non ſolum de conceptione, ſed etiam de natiuitate loquitur, & ideò eius verba in omni ſententia expoſitione indigent. Deinde illa verba non ſunt Anſelmi, ſed Boſij, qui ad Anſelmum velut aliquid obijciens loquitur. Cui Anſelmus nihil reſpondet, præterquam Virginem, *ab omni labe fuiſſe mundatam*, id eſt, præſeruatam, vt commodè exponi poteſt ex doctrina eiuſdem Anſelm. libr. de conceptu Virginali. c. 7. vbi dicit eum, qui ex ſemine, & cum libidine conceptus eſt, hoc ipſo dici poſſe in peccatis conceptum, quia inde habet neceſsitatem contrahendi peccatum, & quia ipſe per ſe non poteſt habere iuſtitiam, quam deſeruit in Adamo. Non ergo requirit ex vi illius locutionis peccatum re ipſa contractum, aut carentiam iuſtitiæ, ſed neceſsitatem contrahendi peccatum, & indigentiam gratiæ Chriſti, vt c. 8. explicat. Quid autem ipſe de Virgine ſenſerit, aliis locis ſatis explicuit, quæ in ſuperioribus retuli. Sextus erat Bernardin. Senenſ. qui apertè præmittit ſe velle ab hac quæſtione abſtinere, & ideò nihil in particulari dicit: ſed generalibus vtitur verbis. Sanctus autem Vincentius, qui ſeptimo loco ponitur, noſtram potius confirmat ſententiam, vt oſtenſum eſt. *Anſelmus.*

Alia teſtimonia, quæ in tertio ordine referuntur optimè, & propriè de præſeruatione intelliguntur, vt ipſe etiam Caietanus faſſus eſt. Oportet enim in hominis generatione duo diſtinguere, primum eſt ipſa conceptio ſeminis, quæ meritò, *immunda* vocatur à Patribus, *& ſubdita peccatis*, quia fit cum libidine, & concupiſcentia, & aliis imperfectionibus ex peccato contractis, & quia de ſe eſt veluti origo originalis culpæ. Alterum eſt corporis animatio, quæ eſt propria conceptio, de qua nunc agimus: & hæc, quamquam de ſe poſsit dici peccato obnoxia, tamen, ſi coniunctam habeat ſanctificationem, non

A propriè dicitur immunda, quia per ipſam ſanctificationem mundatur, dicitur autem hæc ſanctificatio propriè, *mundatio, & purgatio*, (quamuis ſit etiam præſeruatio) quia non ſolum habet pro termino à quo, ſimplicem negationem ſanctitatis: ſed etiam culpam, non quæ præceſsit: ſed quæ futura neceſſariò eſſet, niſi gratia præueniret. Propter hanc ergo cauſam dicunt Sancti Virginem fuiſſe *purgatam, & mundatam*, quamquam Nazianz. non ſine myſterio, *præpurgatam* dixerit.

Ex Patribus, qui vltimo loco referuntur, Gerardū videre non potui, neque Antonium Paduanum, nam in concionibus eius, quæ circumferuntur, nihil huiuſmodi reperitur. Rupertum verò fateor illius fuiſſe ſententiæ, & eius æqualem Bernardum, cuius ætate cœpit feſtum conceptionis celebrari: B priuatim tamen, & ſine Pontificia authoritate, propter quod (vt ipſe expreſsè dicit) timuit ad illam ſententiam accedere. Vnde ſi nunc viueret, & præſentis Eccleſiæ faciem videret, & Romanorum Pontificum authoritatem impensè fauentem huic ſententiæ, dubium non eſt, quin illam veneraretur. Idemque exiſtimandum eſt de D. Thom. qui tantum Eccleſiæ authoritati, & conſuetudini vbique defert, vt præferendam dicat cuiuſcunque Doctoris ſancti authoritati, vt videre eſt. 2. 2. q. 10. art. 12. & hac 3. p. q. 68 art. 10. *D. Thom.*

Vltimo loco rationibus confirmanda eſt noſtra ſententia ex rei decentia, & ſapientiſsima Dei prouidentia ſumptis. Vt enim dixit Auguſt. lib. 3. de liber. arbi. cap. 5. *quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, id ſcias feciſſe Deum.* Quod tunc maximè verum eſt, C quando contrarium aliquo modo incongruum, aut Deum minimè decens apparet. Prima ergo ratio ſumitur ex parte Chriſti Dei hominis, quatenus verus eſt filius Virginis. Decebat enim Deum puritatis, & ſanctitatis amatorem talem ſibi formare matrem, quæ omnino eſſet pura & ſancta, & ab omni peccato aliena. Ad quod maximè confirmandum valent omnia, quibus D. Thom. art. 4. probat in Virgine nullum fuiſſe actuale peccatum, & quæ citat ex ſecunda ad Corinth. 6. *quæ conuentio lucis ad tenebras?* & Prouerb. 17. *Gloria filiorum patres eorum*, & Sapientiæ primo, *in maleuolam animam non introibit ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis*, & Cant. 4. *tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.* Maior enim macula eſt originale peccatum, quàm aliquod actuale, & magis facit ſubditum dæmoni. Confirma- D tur, ſi quis nobilitatis auidus, & honoris poſſet ſibi condere, & eligere parentes, ſine dubio eligeret quantum poſſet, omni ex parte nobiles: ergo. Dices fortè, hoc tantum probare de eo tempore, quo Beata Virgo concepit filium, quia tunc oportuit, vt eſſet omnino pura. Tamen hoc falſum eſt, vt ex ſupra dictis conſtat. Aliàs ex hoc principio non poſſet probari, toto tempore vitæ ante conceptionem filij, fuiſſe præſeruatam ab omni peccato veniali, & motu concupiſcentiæ: & habuiſſe alia priuilegia gratiæ. Ad dignitatem ergo filij non tantum pertinet puritas matris eo tempore quo illum concepit: ſed ſimpliciter toto vitæ tempore. Quod ita declaratur. Nam eo tempore, quo Beata Virgo concepta fuit, iam exiſtebat perſona illa, quæ eam ſibi condebat, & præparabat in matrem: ergo ad prouidentiam eius E & ſapientiam pertinuit, ex tunc illam præuenire, & puriſsimam cuſtodire. Vt ſi filius Regis aliquam fœminam in ſuam ſponſam educaret, omnem adhiberet curam, vt ſumma ſemper honeſtate, & nobilitate viueret. Et confirmatur tandem hæc ratio ex ſimilitudine, quàm eſſe oportuit inter filium, & matrem, præſertim in morib. & gratia, & animæ, ac corporis puritate. Decuit ergo, vt in carentia originalis peccati eſſent ſimiles, licet nō æquales, eſt enim originale peccatum, *habitus diſsimilitudinis ad Deum, hominum ingenitus*, vt Dion. loquitur c. 2. de Eccleſiaſt. Hie-

Quarum fundamentum ex ratione. *Auguſt.* *Primaratio.* *D. Thom.* *2 Cor. 6.* *Prouer. 17.* *Sap. 1.* *Cant. 4.* *Obiectio.* *Reſpon.* *Dionyſ.*

Hierarch. huiuſmodi habitum per Baptiſmum ex- A pelli dicens, & per gratiæ infuſionem, quæ hominem facit ſimilem Deo, non ergo decuit huiuſmodi habitum, vel vno momento eſſe in Virgine, quàm oportuit filio eſſe ſimillimam, cum illi data ſit veluti *Auguſt.* *in adiutorium ſimile ſibi*. Vnde Aug. li. de Aſſumptione Virg. c. 5. ſimili coniectura vtitur, vt oſtendat carnē Virginis non vidiſſe corruptionem, quia nec illam Chriſti caro vidit.

Dici poteſt, totam hanc rationem præciſè conſideratam rectè procedere, ſi aliunde priuilegium hoc *2. Ratio.* non eſſet contra dignitatem Chriſti, vt eſt vniuerſaſalis Redemptor. Propter hoc adiungitur ſecunda ratio, nam hoc ipſum priuilegium Virgini conceſſum maximè redundat in gloriam Chriſti, vt Redemptor eſt, & hanc eandem dignitatem nō parum illuſtrat, ergo ex parte ipſius Chriſti nihil eſt, quod B ad hanc veritatem credendam non inducat. Antece- *Dion.* *Auguſt.* dens patet, quia vt ſupra dictum eſt ex Dion capit. 8. de Diuin. nom. circa finem, & Auguſt. circa id Pſalm. *Duplex modus redemptionis* 85. *eruiſti animam meam ex inferno inferiori*. Duplex eſt redimendi modus, vnus erigendo lapſum, alter prę *Pſal. 143.* ueniendo iamiam lapſurum, ne cadat, iuxta illud Pſalm. 143. *Redemiſti ſeruum tuum de gladio maligno*, id eſt, cuſtodiſti, ne interficeretur. Ex his autem poſterior modus eſt ſine dubio opus maioris gratiæ, & beneuolentiæ, & cæteris paribus maioris efficaciæ, ac poteſtatis, ergo decuit, vt Chriſtus matrem ſuam nobiliſsimo modo redimeret. Præſertim, quia ad gloriam Chriſti pertinuit vterque redēptionis modus. Neq; enim aliquis ita erit impius, vt neget, merita eius potuiſſe ad vtrumque ſufficere, cùm ſint infinita, & multo efficaciora ad influendam gratiam, C quàm peccatum Adæ ad culpam. Si autem fuerunt illa merita efficacia ad hunc effectum, oportuit ſanè in aliquo manifeſtari, ergo maximè in matre eius, & vnicè ac ſingulariter in illa tum propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem: tum quia proprio, ac ſingulari modo ad redemptionem cooperata eſt, illius pretium de ſanguinibus ſuis quodammodo cō- *Merita Chriſti in Virgine redimenda qualiter eluxerint.* ferendo, quatenus ex illis caro Chriſti formata eſt. Propter quod, quamuis Chriſtus hominum ſit ſalus tamen B. Virgo ſingulari modo eum vocat *ſalutare ſuum*, Luc. 1. Quòd benè confirmant verba S. Bern. Senen. ſer. 51. c. 3. dicentis Chriſtum Dominum magis veniſſe in carne mortali pro B. Virgine redimenda, *Luc. 1.* quàm pro omnibus hominibus, etiam ſi omnes ſi- *Bernard. Senenſ.* mul cum illa conferantur, & propter hanc cauſam *Gloſſ. Cant. 4.* illam vocat *primogenitam Redemptoris*, & in hanc ſen- D tentiam refert gloſſam in illud Cant. 4. *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa*.

Tertia ratio. Tertia ratio ex muneribus Virginis colligi poteſt. Dat enim Deus vnicuique gratiam eo tempore, modo, & perfectione, quo ſecundum rectam, & prudentem rationem maximè congruit fini, dignitati, & officio, in quo ab ipſo Deo conſtituitur, vt diſputat. prima: ſect. ſecunda explicatum eſt: ſed prima di- *Dignitas matris Dei quanta.* gnitas Virginis fuit eſſe matrem Dei, quo titulo illi debetur maximus amor, & honor, & cum hac coniuncta eſt alia, ſcilicet ſingualri modo cooperari redemptioni: cui fini nihil poteſt magis eſſe contrariū, quàm peccatum. Et ex his ſequitur tertia ſcilicet, vt *Anſelm.* ſingulari modo ſit domina omnium, & Regina Angelorum. Nam (vt rectè dixit Anſel.) *ſicut Deus omnia creando Pater eſt, & Dominus omnium: ita Beata Virgo ſuis meritis cuncta reparando Mater eſt, & Domina rerum*, non decebat autem dominam eſſe inferiorem ſeruis, ſcilicet ſanctis Angelis in perpetua ſanctitate, & vitę innocentia, ac puritate.

Quarta ratio. Et hinc concluditur quarta ratio in quodā principio ſupra poſito fundata. Quia nullum gratiæ beneficium alicui puræ creaturæ collatum Virgini negatum eſt: ſed creari in gratia eſt magnum gratiæ beneficium quod Adæ & Euæ collatum eſt, & perfecta innocentia excludens omnem culpam communicata eſt Angelis: ergo vtrumque multò perfectius conceſſum eſt Virgini. Nec refert, quòd gratia præſeruans à peccato ſtatim contrahendo, nulli conceſſa ſit: tum quia hinc fit Virginem magis indiguiſſe hoc beneficio, quàm cæteros, ideoque potiori iure atque ratione illi fuiſſe tribuendum: tum etiam, quia nihil mirum eſt, quòd aliquid maius matri, quam cæteris concedat.

Quinta ratio ſit. Quia Chriſtus diſpenſauit cum *Quinta ratio.* matre in alijs legibus, vt in lege fomitis, in illa, *In dolore paries filios*, & in illa, *in puluerem reuerteris*, ergo multo magis oportuit, vt in hac lege cum illa diſpēſaret, qua omnes naſcimur *filij iræ*, Quia non eſt mi- *Priuilegia* nus potens ad diſpenſandum in hac, quàm in cæte- *Virginis* ris, neque erat minor cauſa diſpenſandi, ſed maior, *ſingularia.* cum ad honorem matris, & filij hoc magis neceſſarium ſit, quam reliqua. Vnde non eſt mirum, quod diſpenſatio ſingularis ſit, quandoquidem cauſa vnica eſt, & ſingularis, ſicut etiam caruiſſe dolore in partu & paulò poſt mortem reſurgere ad perpetuam gloriam corporis, ac denique carere omni inordinato motu fomitis, propria, & ſingularia priuilegia ſunt ipſius Virginis, vt etiam Bernard. notauit dicta E- *Bernar.* piſt. 174. Ex quibus etiam veluti inductione quadam concluditur, myſteria gratiæ, quæ Deus in Virgine operatus eſt, nō eſſe ordinarijs legibus metienda, ſed diuina omnipotentia, ſuppoſita rei decentia, abſque vlla Scripturarum contradictione, aut repugnantia.

Sexta ratio confirmat præcedentem. Quia ſicut maius malum eſt originale peccatum, quàm corruptio carnis, vel ſimiles defectus: ita præſeruatio ab hac culpa erat bonum magis neceſſarium, magiſque decens matrem Dei, quàm cætera omnia, cur ergo Deus, qui alia conceſsit, hoc negaret, cum neque ad Chriſti dignitatem pertineat, neque expediat? ſic enim Auguſt. li. de Aſſumptione, capit. 4. & 10. quam- *Auguſt.* quam authoritate non cogeretur, propter ſolam vim rationum dixit, ſentire ſe non poſſe carnem Virginis vermibus, & corruptioni fuiſſe traditam. Et ſi doctores catholici, qui de perpetua Virginitate B. Virginis diſputant, prudenter dicunt, quamquam nulla eſſet authoritas, rationibus ſatis poſſe conuinci, cur non ſimili ratione ſentiemus animam Virginis, nunquam fuiſſe aut dæmoni ſubiectam, aut peccati macula infectam? Quæ ratio ita commodè explicari, & ponderari poteſt. Nam ſi Beatæ Virgini daretur optio, quid potius vellet, carere à principio originali culpa, an corpus ſuum poſt mortem illæſum ſeruari, ſine dubio illud primum eligeret. Imò addit Cordub. li. 1. q. Theol. q. 49. ad finem, potius eligere *Cordub.* debuiſſe carere originali peccato, quàm eſſe matrem Dei. Quia ſi hæc præciſè comparentur, magis eſt deteſtanda culpa: quàm quodlibet aliud malum, ſeu quàm carentia cuiuſcunque boni: ergo eadem ratione ſapientiſsimus Deus, & filius Virginis, multò magis exiſtimandus eſt, hoc malo illam liberaſſe, quam reliquis. Nec veriſimile eſt ſubleuando Virginem ad tam excellens bonum, tantum tamq; indecens malum in illa permiſiſſe.

Septima ratio præcedentem declarat, & confir- *Septima ratio.* mat. Quia Deus non permittit aliquod malum niſi propter aliquod maius bonum, vt docet Dion. ca. 4. *Dionyſ.* de Diuin. Nominib. & Auguſt. ſæpè, qui ex infinita *Auguſt.* E Dei bonitate, ſapientia, & potentia, id euidenter colligit, ſed permittere in Virgine hunc lapſum, nec per ſe amabile eſt, nec vllum adfert bonum, ſed potius multa bona iam explicata impediret. Dicet fortaſ- *Obiectio.* ſe aliquis non eſſe hanc nouam permiſsionem præter eam, qua Deus permiſit lapſum Adæ. Sed hoc *Reſpon.* non rectè dicitur. Quia diuina prouidentia, quæ ad omnia particularia deſcendit, non tantum generatim, & confusè: ſed etiam in indiuiduo, & ſigillatim omnia diſponit, vel permittit, & in ſingulis momentis omnium curam habet, & præſertim exiſtimandum

dum eſt, prouidentiam valde ſpecialem habuiſſe erga matrem ſuam, ſeu in illa condenda, & diſponenda: non ergo eſt veriſimile abſque magna cauſa, & neceſsitate permiſiſſe, vt peccatum originale contraheret. A

Obiectio. Reſponſio. Dicet aliquis potuiſſe hoc permitti ad maiorem Virginis humilitatem. Sed ſi hæc ratio eſſet valida, potius veniale, quàm originale peccatum permittendum fuiſſet. Quia verò illud magis voluntarium eſt, eo magis ad humilitatem conferre poteſt. Deinde, illa ratio ad vtrunque eſt inefficax. Quia perfectior modus obtinendi, ſeu exercẽdi humilitatem eſt, quando id fit ex perfecto lumine, & cognitione, quàm ſi fiat ex alicuius mali experiẽtia. Quod humilitatis genus perfectiſsimum in Chriſto fuit, & illum Beatiſsima Virgo imitata eſt: & ideo non indiguit peccato, propter humilitatis perfectionem.

Octaua ratio. Octaua ratio poteſt ex effectibus colligi, duplices B enim ſunt effectus originalis peccati, alij culpam includunt, vel ad illam inclinant, vel indecentiam quandam ex illa contractam continent, alij ſunt mere pœnales abſque vlla indecentia. Priores non fuerunt in Virgine, & ideo caruit omni culpa actuali, in ordinatoque motu etiam primò primo, & corpus eius propter eandem cauſam non fuit in cineres redactum. Si ergo hi effectus propter ſolam indecentiam, ſeu habitudinem ad culpam non fuerunt in Virgine, multò minus fuit ipſa culpa. Et ideo dixit Auguſt. ſupra, hos effectus præſertim fomitis, & actualis culpę habere infallibilem connexionem cum originali culpa. Alij verò effectus, cum nihil indecens, ſed ſolam pœnam afferant, permanſerunt in Virgine, quia & ad conſeruandam fidem, & ad meriti augmentum, & ad maiorem cum Chriſto ſimilitudinem conferunt, vt latè Damaſcenus tractat duabus orationib. de Aſſumptione. Neque ex his effectibus colligi poteſt originalis culpa, quæ actu præceſſerit. Quia ſicut remiſſo nobis originali peccato relinquuntur hæ pœnæ propter ſupra dictas cauſas, ita præſeruata Virgine ab originali culpa, non fuit neceſſarium hos effectus impediri, nec decuit, vt dictum eſt.

Auguſt. Quinam effectus originalis culpæ fuerunt in Virgine. Damaſce.

Nona ratio. Nona ſumitur ex ſimili, nam Ioannes Baptiſta propter munus præcurſoris, Chriſtique pręſentiam fuit ſanctificatus in vtero matris: ſed matris dignitas infinitè ſuperat dignitatem præcurſoris, & coniunctio Virginis cum Chriſto, & præſentia Chriſti in Virgine eſt longè altioris ordinis, & rationis, vt indicauit Angelus illo ſingulari verbo, *Dominus tecum*, ergo debuit Beata Virgo ſanctificari non ſolum in vtero matris, ſed etiam à principio ſuæ conceptionis, vt non ſolum in quantitate gratiæ, vel aliquali temporis acceleratione, ſed etiam in priuilegio veluti alterius rationis, ſuperaret.

Decima ratio. Decima ex alijs diuinæ gratiæ effectibus, quos Deus in ordine ad Incarnationem diuini Verbi operatus eſt. Nam vt pararet viam Chriſto, ante multa tempora quoſdam homines ſingulariter elegit, eiſque abundantem gratiam contulit, vel vt eſſent, quaſi ex primarijs Chriſti progenitoribus, quibus fieret peculiaris Chriſti promiſsio, vel vt Chriſti myſterium ſingulari reuelatione cognitum alijs prædicarent, & propter hanc etiam cauſam peculiarem populum elegit, & ſanctificauit, magniſque donis, & beneficijs affecit, vt ex illo Chriſtus naſceretur. Quî ergo credibile eſt, moram aliquam prætendiſſe Deum in ſanctificanda, & præparanda ipſamet matre, ex qua proximè, & immediatè carnem erat ſumpturus, & non potius ſtatim à principio conceptionis domum ſuam ſanctificaſſe? Præſertim cum aduerſarij fateantur, vel eadem die, vel eadem hora, vel etiam immediatè poſt primum inſtans hoc factũ eſſe, & Spiritus Sanctus eadem facilitate potuerit in ipſo primo momento gratiam infundere, & hoc ſit magis conſentaneum fini huius operis, vt declaratum eſt.

Vndecima ratio. Vndecimam rationem addere poſſumus ex parte aliorum hominum ſumptam. Multum enim ad gloriam hominum, & ad complemẽtum beneficiorum Dei erga illos ſpectat, vt non ſolum quædam natura humana in Chriſto, ſed etiam aliqua creata perſona humana fuerit perpetuò innocens, & nunquam ſubdita dæmoni. Addo etiam, ad quandam conſummatam diuinorum operum, ac Regni cœleſtis perfectionem hoc pertinere: tum ob maieſtatem, & dignitatem Reginæ: tum etiam, vt omnes modi gratiarum, & miſericordiæ Dei in illo reſplendeant.

Duodecima ratio. Duodecimò ita cõcludere poſſumus. Quia Theologi ad perſuadendum fuiſſe in Virgine alias perfectiones, non vtũtur efficacioribus rationibus, quàm huiuſmodi, quæ in decentia rei nituntur, & eas putant eſſe efficaces, quia debuit Beata Virgo eſſe idonea Dei mater. Cur ergo in præſenti materia non exiſtimabimus eas efficaces, aut certè efficaciores? cũ carentia peccati originalis, quę ſuo modo ſubſtantiam vitæ ſpiritualis attingit, magis ad idoneam diſpoſitionem matris Dei pertineat, quam aliæ perfectiones, quæ licet, decentes ſint, per ſe tamen, & formaliter ſanctitatem non augent, nec minuunt, vt ſunt Virginitatis integritas in partu, carnis incorruptio carentia omnis inordinati motus, &c. Et augetur vis huius rationis, quia, ſi eis non obſtantibus negatur hoc priuilegium eſſe Virgini conceſſum, debilitantur planè rationes omnes, quibus ſimiles gratias aut de Virgine, aut de ipſo Chriſto perſuadere ſolemus. Quòd ſi dicatur alias gratias ſemper niti maiori aliqua autoritate: in primis exiſtimamus C non ita eſſe, ſi attente, quæ diximus, ponderentur, & maximè ſi tempora diſtinguantur, conſidereturque ætas illa, in qua, v.g. reſurrectio, & aſſumptio Beatæ Virginis prædicari cœpit. Deinde (quidquid de autoritate ſit, nunc de illa non agimus, ſed de rationum pondere, & efficacia.

13. Ratio. Vltimo prudentem, & quaſi practicam rationem ita conficio Nam Eccleſia ſua autoritate nobis concedit facultatem ita interpretandi ſcripturas, vt Virginem ſub peccato re ipſa contracto non comprehendant; & non ſolum dat nobis licentiam bene, & digne ſentiendi de puritate, & ſanctitate Virginis, ſed etiam nos inuitat, & conceſsis indulgentijs inducit: quis ergo poteſt recta ratione aliter de Virgine ſentire? cum præſertim recta ratio, & pietas poſtulet, vt quam poſsimus, optimam exiſtimatio- D nem de illa habeamus. Et vnuſquiſque ita eſſe debeat erga illam animatus, & affectus, vt ſi in eius arbitrio, & poteſtate ſitum eſſet, hanc gratiam, & priuilegium illi concedere non dubitaret. Ergo ſaltem in iudicio ferendo, quod nobis conceſſum eſt, euidenti ratione conuincimur, vt in illius fauorem inclinemur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Virgo non eſt ſimpliciter in ſe ſpiritualiter mortua. Tandem hoc idem ſuadent ſolutiones rationum contrariæ ſententiæ, quæ ex dictis colligi facile poſſunt. Prima enim, quæ in redemptione fundatur, potius contrarium probat, vt vidimus. Secunda verò fundata in teſtimonio Pauli, ſolam probat Virginem fuiſſe mortuam in Adamo, non verò in ſe propter ſpeciale priuilegium, loquendo de ſpirituali morte. Neque enim Caietano concedimus (quidquid ipſe contendat) abſolutè, & ſimpliciter ita lo- E quendum eſſe, Virginem fuiſſe ſpiritualiter mortuam, cum abſolutè nunquam caruerit ſpirituali vita, nec in ſe peccatum, & ſpiritualem mortem contraxerit, cuius contrarium propoſitione illa, de indiuidua perſona prolata, ſignificatur. Secus verò eſt ſi ſit ſermo cum illo addito, *in Adamo*, ſic enim eſt vera locutio, quia ſolum ſignificat ſecundum quid, & in alio fuiſſe mortuam. Neque refert Paulum ſimpliciter concluſiſſe, *Ergo omnes mortui ſunt*: in generali enim locutione facilius hoc permittitur: tum, quia eſt locus priuilegio: tũ etiã, quia ex contextu, & ex alijs locis facilis erat ſenſus, vt ad Rom. 5. *ſicut in* *Rom. 5.* *Adam*

Adam omnes moriuntur, &c. Ad tertiam rationem iam dictum eſt, Chriſti meritum efficacius eſſe ad præſeruandam matrem, quam fuerit radix infecta ad influendum peccatum. Quarta item ratio ex effectibus ſumpta contrarium probat, vt vidimus. Sexta quæ fundatur in ſingulari Chriſti priuilegio, ex præcedentibus ſectionibus expedita eſt, ſingulare enim priuilegium Chriſti eſt, ſanctum eſſe ex vi conceptionis ſuę, hoc autem non communicatur Virgini, ſed quædam eius participatio, vt declaratum eſt. Quo loco optimè quadrant verba Vlpiani: in lege. Princeps. ff. de legib. dicentis. *Princeps legibus ſubditus non eſt: Auguſta verò licet ſit ſubdita princeps, tamen eadem priuilegia illi concedit, quæ ipſe habet.*

Vlpianus.

Si virgo ante Chriſtū eſſet defuncta, in ſinū deſcēdiſſet Abrahę.

Ad quintam verò rationem, quę aliam quęſtiunculam indicat, ſcilicet, ſi Beata Virgo fuiſſet mortua ante Chriſtum, quid futurum eſſet. In primis dicitur eãdem interrogationem habere locum in omni ſententia. Quia ad quæſtionem hãc parum refert, quod B. Virgo fuerit à peccato præſeruata, vel ſtatim poſt conceptionem mundata. Secundò verò dicitur, data hypotheſi, probabilius videri, in eo euentu deſcẽſuram fuiſſe in ſinum Abrahæ, nec viſuram fuiſſe Deum, donec Chriſtus morte ſua regni ianuam aperiret, iuxta legem Dei ordinariam. Ita docent D. Th. hic art. 1. ad 3. & Alenſ. 3. p. q 9. m. 3. art. 2. § 3. alij Doctores in 3. d. 3. Cordub. lib. 1. q. 47. & probatur ex generalibus ſcripturæ ſacræ regulis adiuncta ratione, quia Adam peccando ſibi, & vniuerſo generi humano regni cæleſtis ianuam occluſit, & ideo, donec ſatisfactum eſſet pro tota natura, nulli omnino patere potuit. Hæc autem ratio ſecundum legem communem, & ordinariam procedit.

D. Thom. Alenſ. Cordub.

Dubium.

Dubitari autem poſſet, an in illo euentu diſpenſaturus eſſet Deus cum virgine: eſt enim hoc veriſimile, ne Dei mater omnino ſancta, & innocens poſt abſolutam viam, in aliquo inferni loco detineretur, ne ſtatim ad patriam euolaret. In quam ſententiam videtur inclinare Scot. d. 3. q. 1. & Gerſ. ſermone quodam de Incarnatioue, & in Pariſienſi ſcola dicitur eſſe communis. Aliunde verò non videtur decere, vt anima aliqua foret perfectè beata, & in ſtatu omnino impaſsibili, antequam Chriſtus pateretur, & anima eius ad illum ſtatum perueniret. Deinde, quia cum illa dilatio ſit tantum quædam pœna, quæ ſanctitatis, & amicitiæ diuinæ perfectionem nihil minueret, neque indecens eſt, neque incongruum vt anima Virginis illam ſuſtineret, veluti patienter expectans Chriſti animam, nolens perfectè beari, donec illa paſsiones ſuas finiret. Et hæc poſterior ſententia ſicut communior eſt: ita & veriſimilior, quanquam dicere poſsimus, ſapienter prouidiſſe Deum, ne ſimilis euentus accideret, vt omnia incommoda ceſſarent.

Scot. Gerſ.

Reſponſio.

SECTIO VI.

Qua certitudine tenendum ſit B. Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.

Ratio dubitandi eſt, quia Eccleſia celebrando feſtum Cõceptionis, videtur canonizaſſe, ſeu autoritate ſua declaraſſe Beatam Virginem fuiſſe ſanctam in ipſo conceptionis momento, ergo vel iam hoc eſt de fide, vel ſaltem tam certum, quàm indubitatum eſt, Summum Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non poſſe.

Propter hãc fortaſſe cauſam Hæretici huius temporis dicunt eſſe grauem culpam, & errorem contra fidem, feſtum Conceptionis celebrare, vt refert Caniſ. libr. 1. cap. 8. & Parua libr. 5. defenſionis fidei, circa finem. Aliqui verò catholici iudicio prorſus contrario putant eſſe de fide ſententiam à nobis ſupra definitam. Ita ſentit Almain. de poteſtate Eccleſiæ c. 16. Clicthouæus autem ſuper Damaſce. libr. 3. ca. 2. dicit contrariam ſententiam eſſe impiam, & contra

Caniſ. Parua.

Almain. Clicthou. Titelman.

A Eccleſiæ definitionem. Titelman. verò Io. 2. ait non ſine impietate pertinaciter defendi Deniq; Pariſienſes in eadem dicuntur eſſe ſententia propter Concilij Baſil. autoritatem.

Tertia opinio eſt, hanc ſententiam de immaculata Virginis conceptione, ſpecie tantum eſſe piam, & probabilem, re tamen vera falſam, & ita incertam, vt nulla ratione poſsit Eccleſia illam definire. Ita Caiet. Opuſc. citat. c. 5. & Canus. lib. 4. de locis c. 4. & lib. 7. c. 3. & lib. 12. c. 11. Fundamentum eſt, quia Eccleſia ſine Dei reuelatione non poteſt aliquid definire contra generales canones ſcripturæ, & communiorem Patrum ſententiam, & expoſitionem.

Caiet. Canus.

Dico tamen primò veritatem hanc, ſcilicet, Virginem eſſe conceptam ſine peccato originali, poſſe definiri ab Eccleſia, quando id expedire iudicauerit. B Probatur, nam imprimis, Eccleſiam poſſe controuerſiam hanc in alterutram partem decidere, aperte ſupponunt Sixtus IV. & Pius V. in ſuis decretis, & idem ſenſerunt omnes Patres Concilij Baſilienſ. & docuit expreſsè Abulenſ. ſupra, & tandem Caietanus in fine opuſculi negare non audet: ſed non poteſt terminare hanc litem definiendo contrariam ſententiam, cùm falſa ſit: poterit ergo hanc noſtram definire. Secundò hoc ita declaratur. Quia hæc veritas eſt ſupernaturalis, multum referens ad Eccleſiæ vtilitatem, & pietatem, & peruenire res poteſt ad eum ſtatum, in quo abſque noua, & explicata reuelatione habeat Eccleſia ſufficientia motiua ad veritatem hanc definiendam, ex implicita, & tacita Dei reuelatione ſibi ſufficienter propoſita: ergo. Antecedens declaratur, quia ſæpe Eccleſia ſua autoritate, aſsiſtẽnte C ſibi Spiritu ſancto, ſimiles controuerſias definiuit, abſque noua reuelatione expreſſa, vt poteſt manifeſtis exemplis oſtendi, in quæſtione de habitibus infuſis, de canonica autoritate aliquorum librorum ſacræ ſcripturæ, de carentia omnis peccati venialis in ipſamet Virgine. Addi etiam poteſt exemplum de reſurrectione eius, de glorioſa aſſumptione, & de ſanctitate natiuitatis eius: ex his enim aliqua iam ſunt de fide, alia verò ſunt fidei proxima, & nullus dubitat, quin tandem poſsint definiri. Ad hanc definitionem ſatis eſt, vt aliqua ſupernaturalis veritas in traditione, vel ſcriptura implicite contenta ſit, vt creſcente communi conſenſu Eccleſiæ, per quam ſæpe Spiritus ſanctus traditiones explicat, vel ſcripturam declarat, tandem poſsit Eccleſia definitionem ſuam adhibere, D quæ vim habet cuiuſdam reuelationis, reſpectu noſtri, propter infallibilem Spiritus ſancti aſsiſtentiam. Quòd autem hæc veritas huius ordinis ſit, facile hoc modo declaratur. Quia ſæpe in ſcriptura indicata eſt, vt vidimus: deinde ab antiquiſsimis Patribus, & (vt creditur) etiam ab Apoſtolis eſt tradita. Ad hæc vniuerſali Eccleſiæ conſenſione paulatim recipitur non ſine magno animarum fructu, nec ſine motione (vt creditur) Spiritus ſancti, qui plenitudinem gratiæ Virginis ita eſſe intelligendam, ſenſim Eccleſiam docet. Poteſt igitur hic Eccleſiæ conſenſus ita creſcere, vt tandem poſsit Eccleſia abſolute, & ſimpliciter rem definire, neque contraria ſententia habet probabile fundamentum.

Sixtus IV. Pius V. Conc. Baſ. Abulenſ. Caiet.

Quidnam neceſſariū ſit, vt quippiam ab Eccleſia definiri poſſit.

Dico ſecundò hactenus nihil eſſe in hac controuerſia ab Eccleſia definitum, ideoq; ſententiam noE ſtram non eſſe de fide. Hæc concluſio colligitur ex Concilio Trident. Et ex decretis Sixti IV. & Pij V. & conſtat, quia nulla extat talis definitio. Nam concilium Baſilienſe nec propriam & expreſſam definitionem edidit, neque illud concilium habet certam, & infallibilem autoritatem. Addo, neque ex feſti celebritate colligi poſſe tantam certitudinem, quanta in alicuius ſancti canonizatione eſſe ſolet, quia ipſemet Põtifex, qui hoc feſtum approbat, declarat ſe ſolum probare ſententiam illam vt piam, magiſque probabilem. Quod ſatis eſt, vt piè, & ſine vllo

Conc. Trident. Sixt. IV. Pius V.

vllo periculo poſsit hoc feſtum celebrari, quia primario fundatur in ſanctitate Virginis, conſequenter verò reſpicit circumſtantiam temporis, vt piè creditam. Et idem dicendum eſt, de approbatione Religionis, quæ in honorem conceptionis facta eſt. Aliæ verò reuelationes ſupra relatæ non ſatis ſunt certæ, nec ſufficienter propoſitæ, vt ad certam fidem faciendam ſufficiant.

Aſſerere Virginem fuiſſe in originali peccato conceptam nō eſt temerariū. Sixti IV. Pij V.

Dico tertiò non poſſe verè dici impium, aut temerarium aſſerere, Virginem fuiſſe conceptam in peccato originali: tum quia Pontifices declararunt, non eſſe peccatum graue illam opinionem defendere & tenere, vt patet extrauag. Sixti iiij. & ex motu proprio Pij V. anni 1570. Si autem illa ſententia eſſet temeraria, vel impia, cum materia ſit valde grauis, peccatum graue eſſet eam defendere, tum etiam quia ſententia illa habet graues autores, & fundamenta, propter quæ ſaltem ſuperioribus tēporibus fuit ſatis probabilis, & nunc etiam vtcunque tolerabilis eſt & probabilis. Vbi obſeruandum eſt, falſo Medinam hoc loco docere, Eccleſiam, vel Pontifices tradere hanc opinionem eſſe probabilem nunquam enim hoc dicunt, ſed ſolum non eſſe erroneam, neque eſſe peccatum mortale illam aſſerere. Quod valde diuerſum eſt. Adde, quod in vno tempore eſt probabile, diſcurſu temporis poſſe improbabile fieri.

Quanta probabilitas in opinione de immaculata conceptione Virginis.

Dico quarto ſententiā aſſerentem beatam Virginem fuiſſe immunem ab originali culpa, conſentaneam magis eſſe non ſolum rationi, ſed etiam ſanctorum Patrum doctrinæ, & Eccleſiæ autoritati, vt ex ſupra tractatis ſatis conſtat. Quocirca iam hoc tempore exiſtimo ſententiam hanc, tam eſſe probabilem, quàm intra latitudinē opinionis eſſe poteſt. Quia reuera Sixtus quartus plurimum illi fauet, cuius decretum concilium Tridentinum approbat, & tota Eccleſia in illam vehementer inclinat, quo fit, vt contraria ſententia nullo vel firmo, vel ſatis apparenti fundamento iam niti poſsit.

Decretum Pij. V.

Vltimo tandem aduerto, ex præcepto Pij V. non licere, vulgari ſermone ad populum de hac controuerſia diſputare, qua lege non prohibemur veritatem hanc ſimpliciter docere, confirmare, ac perſuadere, ſed interdicitur ſolum diſputatio, controuerſia, & contentio. Prohibitum etiam eſt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne quis alterutrā iſtarum opinionum damnet, vt errorem in fide, aut eius aſſertores dicat mortaliter peccare: quod intelligendum puto per ſe, ſeu ex vi talis aſſertionis. Nam ratione ſcandali poſſet quis interdum peccare, intempeſtiuè tragædias excitando, ex quibus facile generantur odia, contentiones, & ſimilia incommoda, quæ iuxta debitum charitatis ordinem vitanda ſunt.

Ex hac vero Eccleſiæ prohibitione colligit Caſt. lib. 1. de iuſt. hær. pun. ca. 8. Hæreticum eſſe eum, qui pertinaciter aſſerit alteram ex his ſententijs eſſe de fide, qui a huiuſmodi homo in fide errat, aſſerendo eſſe certum, quod Eccleſia declarat eſſe incertum. Sed hæc ſententia non placet. Quia is non errat in iis, quæ Deus reuelauit, nec Eccleſia dicit eſſe reuelatum à Deo, aut eſſe de fide, hoc eſſe incertum. Sed ſolum docet [illegible] ipſa rerum euidētia, præcipitq; ita doceri ad ſcādala atq; ſchiſmata vitāda: eſſet ergo ille temerarius, & inobediens, non tamē hæreticus.

ARTICVLVS III.

154. 3. d. 3. q. 1. ar 2 & ibidē in expoſitione primæ partis tex Et op 3. c. 231.

Vtrum per ſanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totalitèr ſublatus.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Beata Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sicut enim pœna originalis peccati eſt fomes, qui conſiſtit in inferio- A *rum virium rebellione ad rationem, ita etiam pœna originalis peccati eſt mors, & cæteræ pœnalitates corporales. Sed B. Virgo fuit ſubiecta huiuſmodi pœnalitatibus. Ergo etiam fomes ab ea totaliter remotus non fuit.*

2. Præterea, ſecundæ ad Corinth. 12. dicitur. Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, ſecundum quam patiebatur ſtimulum carnis. Sed nihil quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit Beatæ Virgini ſubtrahendum. Ergo non fuit B. Virgini totaliter ſubtrahendus fomes.

3. Præterea, Damaſcen. dicit, quod in B. Virginem ſuperuenit Spiritus Sanctus purgans eam ante conceptionem filij Dei. Quod non poteſt intelligi niſi de purgatione à fomite: nā peccatum non fecit, vt Auguſtin. dicit in libro de Natura, & gratia. Ergo per ſanctificationem in vtero non fuit liberè mundatæ à fomite. B *Lib. 4 orth fi. cap. 15.* *c 36. to 7.*

Sed contra eſt, quod dicitur Cantic. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Fomes autem ad maculam pertinet, ſaltem carnis: ergo in B. Virgine fomes non fuit.

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc ſunt diuerſæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quod in ipſa ſanctificatione Beatæ Virginis, qua fuit ſanctificata in vtero, totaliter fuit ei fomes ſubtractus. Quidam verò dicunt, quod remanſit fomes quantum ad hoc, quod facit difficultatem ad bonum, ſublatus tamen fuit quantum ad hoc, quod facit pronitatem ad malum. Alij vero dixerunt, quod ſublatus fuit fomes, in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit C *ad bonum, remanſit tamen in quantum pertinet ad corruptionem naturæ, prout ſcilicet, eſt cauſa traducendi originale peccatum in prolem. Alij verò dicunt, quod in prima ſanctificatione remanſit fomes, ſecundum eſſentiam, ſed ligatus, in ipſa autem conceptione filij Dei fuit totaliter ſublatus. Ad horum autem intellectum oportet conſiderare, quod fomes nihil eſt aliud, quàm inordinata concupiſcentia ſenſibilis appetitus: habitualis tamen, quia actualis concupiſcentia eſt motus peccati. Dicitur autem concupiſcentia ſenſualitatis eſſe inordinata, in quantum repugnat rationi, quod fit in quantum inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideo ad ipſam rationem fomitis pertinet: quod inclinet ad malum, vel difficulta-* D *tem faciat in bono. Vnde ponere quod remanſerit fomes in B. Virgine non inclinans ad malum, eſt ponere duo oppoſita ſimul. Similiter etiam videtur oppoſitionem implicare, quod remanſerit fomes, in quantum pertinet ad corruptionem naturæ, non autem in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ. Nam ſecundum Auguſtin. in l br. de Nupt. & concupiſcentia. libido eſt, quæ peccatum originale tranſmittit in prolem. Libido autem importat inordinatam concupiſcentiam, quæ non totaliter ſubditur rationi. Et ideo ſi totaliter fomes ſubtraheretur, in quantum pertinet ad corruptionem perſonæ, non poſſet remanere, in quantum pertinet ad corruptionem naturæ.* *c. 24. to 7.*

Reſtat ergo vt dicamus, quod vel totaliter fomes fuerit ab ea ſublatus per primam ſanctificationem, vel quod ſi E *remanſerit, quod fuerit ligatus. Poſſet enim intelligi, quod totaliter fuerit ſublatus fomes hoc modo, quod præſtitum fuerit B. Virgini ex abundantia gratiæ deſcendentis in ipſam, vt talis eſſet diſpoſitio virium animæ in ipſa, quod inferiores vires nunquam mouerentur ſine arbitrio rationis, ſicut dictum eſt, fuiſſe in Chriſto, quem conſtat peccati fomitem non habuiſſe, & ſicut fuit in Adam ante peccatum per originalē iuſtitiā. Ita quod quantum ad hoc gratia ſanctificationis in Virgine habuit vim originalis iuſtitiæ. Et quamuis hæc poſitio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Chriſti, abſque cuius virtute nullus à prima damnatione liberatur. Et quam-* *q. 5. art. 28.*

quamuis per fidem Chriſti, aliqui ante Chriſti incarnationem ſint ſecundum ſpiritum ab illa damnatione liberati: tamen quod ſecundum carnem aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuiſſe, niſi poſt incarnationem eius, in qua primo debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo ſicut ante immortalitatem carnis Chriſti reſurgentis, nullus adeptus fuit carnis immortalitatem: ita inconueniens eſſe videtur dicere, quod ante Chriſti carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis matris eius, vel cuiuſcunque alterius fuerit abſque fomite, qui dicitur lex carnis, ſiue membrorum. Et ideo videtur melius dicendum, quod per ſanctificationem in vtero non fuerit ſublatus B. Virgini fomes ſecundum eſſentiam, ſed remanſerit ligatus, non quidem per actum rationis ſuæ, ſicut in viris ſanctis, quia non ſtatim habuit vſum liberi arbitrij, adhuc in ventre matris exiſtens, hoc enim eſt ſpeciale priuilegium Chriſti: ſed per abundantiam gratiæ, quam in ſanctificatione recepit, & etiam perfectius per diuinam prouidentiam ſenſualitatem eius ob omni inordinato motu prohibentem. Poſtmodum verò in ipſa conceptione carnis Chriſti, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendum eſt, quod ex prole redundauerit in matrem, totaliter fomite ſubtracto. Et hoc figuratur Ezech. 43. vbi dicitur: Ecce gloria Dei Iſrael ingrediebatur per viam orientalem, id eſt, per Beatam Virginem, & terra, id eſt, caro ipſius, ſplendebat à maieſtate eius, ſcilicet Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quod mors, & huiuſmodi pœnalitates, de ſe non inclinant ad peccatum. Vnde etiam Chriſtus, licet aſſumpſerit huiuſmodi pœnalitates, fomitem tamen non aſſumpſit. Vnde etiam in B. Virgine, vt filio conformaretur (de cuius plenitudine gratiam accipiebat) primò quidem fuit ligatus fomes, & poſtea ſublatus, non autem liberata fuit à morte, & aliis huiuſmodi pœnalitatibus.

Ad ſecundum dicendum, quod infirmitas carnis ad fomitem pertinens, eſt quidem in ſanctis viris perfectæ virtutis occaſio, non tamen cauſa, ſine qua perfectio haberi non poſſit. Sufficit autem in B. Virgine ponere perfectam virtutem ex abundantia gratiæ, nec oportet in ea ponere omnem occaſionem perfectionis.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus Sanctus in Beata Virgine duplicem purgationem fecit. Vnam quidem quaſi præparatoriam ad Chriſti conceptionem, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ vel fomitis: ſed mentem eius magis in vnum colligens, & à multitudine ſuſtollens. Nam & Angeli purgari dicuntur, in quibus nulla impuritas inuenitur: vt Dionyſ. dicit 6. c. Eccleſ. hierar. Aliam (c. 6. par. 3. à medio.) *verò purgationem operatus eſt in ea Spiritus Sanctus mediante conceptione Chriſti, quæ eſt Spiritus Sancti opus. Et ſecundum hoc poteſt dici, quod purgauit eam totaliter à fomite.*

COMMENTARIVS.

REfert D. Thomas quatuor ſententias, quarum poſtremam eligit, & alias refutat. Prima eſt, Beatæ Virgini fuiſſe ſublatum fomitem à principio, quatenus ad malum inclinat, non vero quatenus operationem boni difficilem reddit. Quam ſententiam ait D. Thom. repugnantia dicere, quia propria ratio fomitis in hoc conſiſtit, vt inclinet ad malum, & inde eſt, vt difficultatem faciat in bono. Sed reſponderi poſſet, non eſſe de ratione fomitis: vt vtrunque illorum effectũ efficiat, ſed habere veluti extenſionem quãdam in obiectis, vel effectibus ſuis, & ideo poſſe tolli quoad vnũ effectum, & non quoad aliũ: præſertim quia non ſemper difficultas in bono oritur ex propẽſione ad malũ, ſed ex natura talis, obiecti, vel materiæ, vel ex inclinatione ad aliud cõnaturale bonum, vt difficultas ieiunij oritur ex naturali appetitu cibi, non inordinata, ſed bona. Et ſæpe (Obiectio.)

A opus virtutis fit difficile propter corruptibile corpus, quod laſſatur abſque inclinatione ad malum. Reſpondetur diſtinguendam eſſe difficultatem in actu virtutis, quam habet ex ſe, & ex obiecto, ab illa, quã habere poteſt ex repugnantia appetituũ, vel habituum operantis: prior non ſpectat ad fomitem, etiam ſi interdum oriatur ex mortali corpore, vel ex natura appetitus, cuius actio, vel paſsio eſt materia virtutis: vt difficile eſt pati mortem acerbam, ſuſtinere grauem dolorem, potum amariſsimum deguſtare, quæ difficultas etiam in Chriſto fuit: poſterior autem difficultas dupliciter inueniri poteſt, primò ex deliberatione, & conſenſu operantis, qui permittit inferiorem appetitum explicare naturalem propenſionem in aliquo motu, & hoc etiam B non pertinet ad fomitem: cum non ſit præter rationis ordinem, neque difficultatem augeat, quæ in re ipſa eſt, ſed tantum oſtendat illam. Quomodo ſe geſsit Chriſtus, quando orabat, *Pater ſi poſſibile eſt.* Alio modo poteſt contingere hæc difficultas ex inordinato motu, & repugnantia appetitus, & hæc propriè pertinet ad fomitem. Quia vt ſupra (cum de Chriſto diſputarem) dixi, fomes nihil aliud eſt, quam quædam inordinatio appetitus veluti proximè diſpoſiti ad operandum præter rationis ordinem. Et quanquam imperfectio fomitis maxime appareat in motibus, quibus ad malum inclinat: tamen etiam ſi verſentur circa bonum naturæ conueniens, hoc ipſo, quod rationem præueniunt, & inordinate fiunt, ad fomitem pertinent. (*Reſponſio.*) (*Peccati fomes quid ſit.*)

C Quapropter potentia, quæ huiuſmodi motus patitur, de ſe indifferẽs eſt, vt tam ad malum, quam ad bonum inclinet, quia non mouetur ab aliquo principio, quod inter bonum, & malum diſcernat, ſed ab obiecto ſenſibili, quod de ſe æque mouet, etiam ſi rationi contrarium ſit, & ideo rectè D. Thom. dixit non poſſe auferri fomitem, vt difficultatem efficit in bono operando, niſi etiam auferatur, vt inclinat ad malum. Quod potiſsimè verum eſt, ſi intrinſecam appetitus diſpoſitionem conſideremus, extrinſece enim poſſet Deus impedire omnem motum fomitis circa mala obiecta, permittendo illum circa bona, id vero ſolum eſſet per extrinſecam prouidentiam, vel negando concurſum. Sed hic modus eſt imperfectus, & in Virgine locum non D habuit.

Secunda ſententia, quam D. Thom. refert, aſſerebat Virgini ſublatum eſſe fomitem, vt ad perſonam pertinet: non vero, vt ſpectat ad corruptionem naturæ, & eſt cauſa traducendi originale peccatum. Quam ſententiam ex parte docuit Alen. 3. part. quæſtio. 9. m. arti. 1. qui hoc modo opinatur de tempore ante incarnationem, D. Thom. vero exiſtimat eſſe in illis dictis repugnantiam, quia per libidinem traducitur originale peccatum, teſte Auguſtino libro 1. de nuptijs c. 24. & libro 2 capite 26. extincto autem fomite quoad perſonam, tollitur inordinata libido: ergo tollitur ratio traducendi originale peccatum, ergo neceſſario extinguitur fomes etiam quoad corruptionem naturæ. Vnde ſentit D. E Thom. vtroque modo extinctum fuiſſe fomitem in Virgine, quando illi ablatus eſt. Sed difficilis eſt hæc ratio, & ſententia D. Thomæ, quia fomitem extingui quoad corruptionem naturæ nihil aliud eſſe videtur, quam perſonam eſſe ita diſpoſitam, vt licet filium generet, vel concipiat, in illum non transfundat originale peccatum. Sed hoc modo non neceſſario tollitur fomes quoad naturam, licet tollatur quoad perſonam. Nam licet demus ita fuiſſe extinctum fomitem in Virgine, vt ſine vllo inordinato libidinis motu poſſet etiam naturali modo concipere, ſicut fieret in ſtatu innocentiæ, & eſt probabile, vt docuit Abulenſ. paradoxa prima. cap. 40. & 41. & Cordu. dicto libr. 1. quæſtio 45. quanquam (inquam) (*Alenſ.*) (*Per libidinem peccatum originale traducitur Auguſt.*) (*Abulenſ. Cordub.*)

(inquam) hoc demus, nihilominus proles ſic conce-A pta per ſeminalem generationem ex vi cōceptionis eſſet obnoxia originali peccato: tum quia hoc potiſſimum transfunditur ex vi paterni ſeminis: tum etiam quia ſimpliciter trahitur ex peccato Adæ per naturalem originem ab illo ductam.

Non vero pendet ex ſanctitate, aut perfectione proximi parentis, vt latè docet Auguſtinus libro de peccato originali, capit. 33. & libr. 1. de nuptijs, cap. 26. & lib. 2. cap. 27. & ideo non video, quomodo propriè auferri poſsit fomes in ordine ad naturæ corruptionem, quantumuis extinguatur in ordine ad perſonam. Quod ſatis probabiliter docuit Albert. in 3. d. 3. quæſt. 6. negans fuiſſe extinctum fomitem in Virgine, reſpectu corruptionis naturæ. Quod verum eſſe exiſtimo quantum ad communem legem generandi filium in originali peccato, ſi ex humano B ſemine illum conciperet, quanquam, quoad proprium ſenſum inordinatæ concupiſcentiæ, quæ propriè nomen fomitis meretur, omnino illi fuerit ſub latus, vt dicemus.

Auguſt.

Tertia ſententia à D. Tho. relata eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe Virgini fomitem extinctum, quæ illi etiam non placet. Quarta, quam eligit eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe ligatum, in ſecunda verò, id eſt, in conceptione filij fuiſſe extinctum. Sed hæc D. Tho. ſententia habet magnam difficultatē, quam ſtatim diſputabimus. Solutiones argumentorum non indigent expoſitione.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, vt nunquam peccaret. C

153.
3 d. 3 q 2. art 3 & d. 13. q. 1. art. 2. q 1. cor. Et 5. d 6 q 1. art. 1. q. 2 cor. Et ep 3 c. 228. & 231 Et opuſc 7. ca. 6 princ. col. 2 Et opuſc. 60 c. 3. Art præced. c. 12 to. 3. In q ex noui teſta q 73. circa med. to 4. Hom 45 in Matt to. 2. Hom. 20 in Ioan. circa med. illius, tom. 3.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod per ſanctificationem in vtero non fuerit Beata Virgo præſeruata ab omni peccato actuali. Quia vt dictum eſt, poſt primam ſanctificationem fomes peccati remanſit in Virgine. Motus autem fomitis etiamſi rationem præueniat, eſt peccatum veniale, licet leuiſſimum: vt Auguſt. dicit in lib. de Trinit Ergo in B. Virgine fuit aliquod peccatum veniale.

2. Præterea. Super illud Luc. 2. Tuam ipſius animam D *pertranſibit gladius, dicit Auguſt. in q. veteris & noui Teſtamenti, quod B. Virgo in morte Domini ſtupore quodam dubitauit. Sed dubitare de fide peccatum eſt. Ergo B. Virgo nō fuit præſeruata immunis ab omni peccato.*

3. Præterea Chryſoſt. ſuper Matth. exponens illud, Ecce, mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te, dicit. Manifeſtum eſt, quod ſolum ex vana gloria hoc faciebant. Et Ioan. 2. ſuper illud. Vinum non habent, dicit idem Chry. quod volebat illis ponere gratiam, & ſeipſam clariorem facere per Filium: & fortaſsis quid humanum patiebatur, quemadmodum & fratres eius dicentes. Manifeſta teipſum mundo. Et poſt pauca ſubdit. Nondum enim, quam oportebat, de eo opinionem habebat. Quod totum conſtat eſſe peccatum. Ergo B. Virgo non fuit præſeruata immunis ab omni peccato. E

in 36 ante. med to. 7.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib de natu. & grat. de ſancta Virgine Maria propter honorem Chriſti, nullam prorſus, cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.

Reſpondeo dicendum, quod illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & diſponit, vt ad id, ad quod eliguntur, inueniantur idonei, ſecundum illud ſecundæ ad Corinth. 3. Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. Beata autem Virgo fuit electa diuinitus, vt eſſet mater Dei: & ideo non eſt dubitandum, quin Deus per ſuam gratiam eam ad hoc idoneam reddiderit, ſecundum quod Angelus ad eam dicit, Inueniſti gratiam apud Deum, ecce concipies, &c. Non autem fuiſſet idonea mater Dei, ſi peccaſſet aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, ſecundum illud Prouerb. 17. Gloria filiorum, patres eorum: vnde & per oppoſitum, ignominia matris ad filium redundaſſet: tum etiam, quia ſingularem affinitatem habuit ad Chriſtum, qui ab ea carnem accepit, dicitur autem ſecunda ad Corinth. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial? tum etiam, quia ſingulari modo Dei filius, qui eſt Dei ſapientia, in ipſa habitauit: non ſolum in anima, ſed etiam in vtero. Dicitur autem Sap. 1. In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et ideo ſimpliciter fatendum eſt, quod Beata Virgo nullum actuale peccatum commiſit, nec mortale, nec veniale: vt ſic in ea impleatur, quod dicitur Can. 4. Tota pulchra es amica mea & macula non eſt in te.

Ad primum ergo dicendum, quod in beata Virgine poſt ſanctificationem in vtero remanſit quidem fomes peccati, ſed ligatus: ne ſcilicet prorumperet in aliquem motum inordinatum, qui rationem præueniret. Et licet ad hoc operaretur gratia ſanctificationis: non tamen ad hoc ſufficiebat: alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuiſſet præſtitum, vt nullus motus poſſet eſſe in ſenſualitate eius, niſi ratione præuentus: & ſic fomitem non habuiſſet, quod eſt contra ſupra dicta. Vnde oportet dicere, quod complementum illius ligationis fuit ex diuina prouidentia, quæ non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite prouenire.

In corp. & artic. præc.

Ad ſecundum dicendum, quod illud verbum Simeonis, Origenes, & quidam alii doctores exponunt de dolore, quem paſſa eſt in Chriſti paſsione. Ambroſ. autem per gladium dicit ſignificari prudentiam Mariæ, non ignaram myſterij cæleſtis: viuum eſt enim verbum Dei & validum, & acutius omni gladio acutiſsimo. Quidam vero per gladium dubitationem intelligunt. Quæ tamen non eſt intelligenda dubitatio infidelitatis, ſed admirationis & diſcuſsionis. Dicit enim Baſilius in Epiſtola ad Optimum, quod beata Virgo aſsiſtens cruci, & aſpiciens ſingula poſt teſtimonium Gabrielis, poſt ineffabilem diuinæ conceptionis notitiam, poſt ingentem miraculorum oſtenſionem animo fluctuabat, ex vna ſcilicet parte videns eum pati abiecta, & ex alia parte conſiderans eius mirifica.

Hom. 18. in Luc in medio, & deinceps, tom. 3. Amb. lib 2. in Luc. in c. cuius tit. eſt de Simeone, & Anna tom. 5.

Ad tertium dicendum, quod in verbis illis Chryſoſtomus exceſsit. Poſſunt tamen exponi, vt intelligatur in ea Dominum cohibuiſſe non inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipſam, ſed id, quod ab aliis poſſet æſtimari.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Tho. affirmatiuè. Quam concluſionem efficaciſsimè probat in corpore articuli, & adeò clarè, vt nulla expoſitione indigeat. De quibuſdam verò ſanctorum teſtimonijs, quæ in ſolutionibus argumentorum explicat, dicemus latius in diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS V.

Vtrùm beata Virgo per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

156
3. diſt. 3. q. 1. art. 2. q. 3. c. & diſp. 13.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod beata Virgo per ſanctificationem in vtero, non obtinuerit gratiæ plenitudinem, ſiue perfectionem. Hoc enim videtur

q.1 art 2 q. 1.c.Et opuſ. 8 Et opuſc 60 ca 3. co. 2. Et Ioan. 16.co 3. Et Ro.8 lo.5. co.1 fi.

videtur pertinere ad priuilegium Chriſti, ſecundum illud Ioan 1. Vidimus eum quaſi vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Sed ea quæ ſunt propria Chriſti, non ſunt alteri attribuenda, ergo beata Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in ſanctificatione.

2. Præterea. Et quod eſt plenum & perfectum non reſtat aliquid addendum: quia perfectum eſt cui nihil deeſt: vt dicitur in tertio Phyſi. Sed beata Virgo poſtmodum additionem gratiæ ſuſcepit, & quando Chriſtum concepit (dictum eſt enim Luc. 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te) & iterum quando in gloria eſt aſſumpta fuit perfecta. Ergo videtur quod non habuerit in ſua prima ſanctificatione plenitudinem gratiarum.

li 3 tex 63. & 64. to. 2.

3. Præterea, Deus non facit aliquid fruſtra, vt dicitur in 1. de cœlo, Fruſtra autem habuiſſet quaſdam gratias, cùm earum vſum nunquam exercuit: non enim legitur aut docuiſſe, quod eſt actus ſapientiæ: aut miracula feciſſe, quod eſt actus gratiæ gratis datæ, non igitur habuit plenitudinem gratiarum.

lib 1 tex 31. & li 2. tex. 59 tom. 2.

In fol. 2 à princ ſerm. tom. 2.

Sed contra eſt, quòd Angelus ad eam dixit Lucæ 1. Aue gratia plena. Quod exponens Hieron. in ſermon. de Aſſumptione dicit, Bene gratia plena: quia cæteris per partes præſtatur, Mariæ verò ſe totam ſimul infudit gratiæ plenitudo.

cap. 4 ante medium.

Reſpondeo dicendum, quòd quantò aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principij: vnde Dionyſ. dicit 4. c. Cœl. hierar. quod Angeli qui ſunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus diuinis, quam homines. Chriſtus autem eſt principium gratiæ, ſecundum diuinitatem quidem autoritatem ve, ſecundum humanitatem verò inſtrumentaliter: vnde & Ioan. 1. dicitur, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Beata autem virgo Maria propinquiſſima Chriſto fuit ſecundum humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris maiorem debuit à Chriſto gratiæ plenitudinem obtinere.

Ad primum ergo dicendum, quod vnicuique à Deo datur gratia ſecundum hoc ad quod eligitur. Et quia Chriſtus, inquantum eſt homo, ad hoc fuit prædeſtinatus & electus, vt eſſet filius Dei, in virtute ſanctificandi, hoc fuit ſibi proprium vt haberet talem plenitudinem gratiæ, quod redundaret in omnes: ſecundum quod dicitur. Ioan 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed beata Virgo Maria tantam gratiæ obtinuit plenitudinem, vt eſſet propinquiſſima autori gratiæ, ita quod eum qui eſt plenus omni gratia, in ſe reciperet, & eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes deriuaret.

Ad ſecundum dicendum, quod in rebus naturalibus, primò quidem eſt perfectio diſpoſitionis, puta cum materia eſt perfectè ad formam diſpoſita. Secundum autem eſt perfectio formæ, quæ eſt potior, nam & ipſe calor eſt perfectior, qui prouenit ex forma ignis, quam ille qui ad formam ignis diſponebat. Tertio autem eſt perfectio finis: ſicut ignis perfectiſſime habet proprias qualitates, cum ad locum ſuum peruenerit. Et ſimiliter in B. Virgine fuit triplex perfectio gratiæ. Prima quidem quaſi diſpoſitiua, per quam reddebatur idonea ad hoc, quod eſſet mater Chriſti: & hæc fuit perfectio ſanctificationis. Secunda autem perfectio gratiæ fuit in B. Virgine ex præſentia filij Dei in eius vtero incarnati. Tertia autem eſt perfectio finis, quam habet in gloria. Quod autem ſecunda perfectio ſit potior quam prima, & tertia quàm ſecunda, patet quidem vno modo per liberationem à malo. Nam primò in ſua ſanctificatione fuit liberata à culpa originali: ſecundò in conceptione filij Dei, fuit totaliter à fomite mundata: tertiò verò in ſui glorificatione, fuit liberata etiam ab omni miſeria. Alio modo per ordinem ad bonum. Nam primò, in ſua ſanctificatione adepta eſt gratiam inclinantem eum ad bonum: in conceptione autem filij Dei conſummata eſt eius gratia confirmans eam in bono, in ſui verò glorificatione conſummata eſt eius gratia perficiens eam in fruitione omnium boni.

Ad tertium dicendum, quod non eſt dubitandum, quin B. Virgo acceperit excellenter donum ſapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam gratiam Prophetiæ: non tamen accepit vt haberet omnes vſus harum, & ſimilium gratiarum, ſicut habuit Chriſtus, ſed ſecundum quod conueniebat conditioni ipſius. Sapientiæ enim vſum habuit in contemplando, ſecundum illud Luc. 2. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Non autem habuit vſum ſapientiæ quantum ad docendum: quia hoc non conueniebat ſexui muliebri: ſecundum illud 1. ad Timot. 2. Docere autem mulieri non permitto. Miraculorum autem vſus ſibi non competebat dum viueret: quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto & eius diſcipulis, qui erant baiuli doctrinæ Chriſti, conueniebat miracula facere. propter quod etiam de Ioanne Baptiſta dicitur Ioannis. 10. quod ſignum fecit nullũ: vt ſcilicet omnes Chriſto intenderent. Vſum autem prophetiæ habuit, vt patet in Cantico, quod fecit, Magnificat anima mea Dominum, &c.

COMMENTARIVS.

IN titulo articuli obſeruare oportet, ſermonem eſſe de prima Virginis ſanctificatione. De qua in tota quæſtione eſt ſermo, & in ſuperioribus articulis, in quibus eiſdem verbis quæſtionem proponit. Vnde huic ſenſui accommodanda eſt reſponſio articuli. Reſpondet enim D. Thom. præ cæteris habuiſſe Virginem maiorem gratiæ plenitudinem, quia eſt Chriſto coniunctior, quàm cæteri. Non explicat autem D. Thom. de qua plenitudine loquatur, intenſiua ſcilicet, vel extenſiua, vnde videtur ſentire de vtraque eſſe intelligendum, & de omni gratiarum genere, quod à Chriſto, vt à primo gratiæ fonte manat. Non eſt autem intelligendum, habuiſſe Virginem totam hanc plenitudinem in prima ſua ſanctificatione, quia neque tunc habuit perfectam cum Verbo coniunctionem, ſed quia tunc ſanctificabatur ad hanc coniunctionem, tunc habuit plenitudinem primæ ſanctificationi accommodatam, & quaſi in radice, ſeu in ſemine, habuit totam plenitudinem gratiæ, quam poſtea conſecuta eſt.

Solutio ad primum facilis eſt. In ſolutione verò ad 2. & 3. extendit D. Tho. ſermonem ad ſecundam, & tertiam Virginis ſanctificationem, & ad alias gratias, quas in diſcurſu vitæ accepit, nonnulla tamen docet difficilia, quæ in ſequenti diſputatione examinanda erunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm ſic ſanctificari fuerit proprium Beatæ Virginis.

157 3. d 3. q. 10. art. 2 q. 1. 4. Et quol. 6. q 5 artic. 1. cor. in ſi. Et opuſc. 3 ca. 131. Et Pſal. 45. co 5.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod ſanctificari in vtero poſt Chriſtum proprium fuerit Beatæ Virgini. Dictum eſt enim, quod propter hoc Beata Virgo fuit ſanctificata in vtero, vt redderetur idonea ad hoc, vt eſſet mater Dei. Sed hoc eſt proprium ſibi: ergo ſola ipſa fuit ſanctificata in vtero.

Ex artic. 3. & 4 huius quæſt.

2. Præterea. Aliqui videntur propinquius acceſſiſſe ad Chriſtum, quam Hieremias, & Ioannes Baptiſta, qui dicuntur ſanctificati in vtero, nam Chriſtus ſpecialiter dicitur filius Dauid, & Abraham propter promiſſionem eis ſpecialiter factam de Chriſto. Iſaias etiam expreſſiſſimè de eo prophetauit: Apoſtoli etiam cum ipſo Chriſto conuerſati ſunt: nec tamen leguntur ſanctificati in vtero. ergo neque etiam Hieremiæ, & Ioanni Baptiſtæ conuenit ſanctificari in vtero.

3 Præ-

3. *Præterea, Iob de ſe dicit Iob 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum. Nec tamen propter hoc dicimus eum ſanctificatum in vtero: ergo neque etiam Ioannem Baptiſtam, & Hieremiam cogimur dicere ſanctificatos in vtero.* A

Sed contra eſt, quod dicitur de Hieremia, Hiere. 1. Antequam exires de ventre, ſanctificaui te. Et de Ioanne Baptiſta dicitur Luc. 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.

Eſt Epi. 57. circ med & deinceps tom I.

Reſpondeo dicendum, quod Aug. In Epiſtola ad Dardanum, dubiè videtur loqui de horum ſanctificatione in vtero. Potuit enim exultatio Ioannis in vtero (vt ipſe dicit) eſſe ſignificatio rei tantæ (ſcilicet quod mulier eſſet mater Dei) à maioribus cognoſcendæ, non à paruulo cognitæ: vnde in Euangelio non dicitur, credidit infans in vtero, ſed exultauit. B *Videmus autem exultationem non ſolum paruulorum, ſed etiam pecorum eſſe: ſed hæc inuſitata extitit, quia in vtero, & ideo, ſicut ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, non humanitus ab infante. Quanquam etiamſi vſque adeò eſt in illo puero acceleratus vſus rationis, & voluntatis, vt intra viſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, conſentire (ad quod in aliis paruulis ætas expectatur, vt poſſint) & hoc in miraculis habendum puto diuinæ potentiæ. Sed quia expreſſè in Euangelio dicitur, quod Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, & de Hieremia expreſſè dicitur: Antequam exires de vulua, ſanctificaui te: aſſerendum videtur eos ſanctificatos in vtero, quamuis in vtero vſum liberi arbitrij non habuerint (de quo Auguſtin.* C *quæſtionem mouet) ſicut etiam pueri, qui ſanctificantur per Baptiſmum non ſtatim habent vſum liberi arbitrij. Nec eſt credendum aliquos alios ſanctificatos eſſe in vtero, de quibus Scriptura mentionem non facit, quia huiuſmodi priuilegia gratiæ, quæ dantur aliquibus præter legem communem, ordinantur ad vtilitatem aliorum (ſecundum illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem) quæ nulla proueniret ex ſanctificatione aliquorum in vtero, niſi Eccleſiæ innoteſceret. Et quamuis iudiciorum Dei non poſſit ratio aſſignari, quare, ſcilicet, huic & non alij hoc munus gratiæ conferat: conueniens tamen videtur fuiſſe vtrumque dictorum ſanctificari in vtero ad præfigurandam ſanctificationem per Chriſtum faciendam. Primo quidem per eius paſſionem, ſecundum illud Hebr. Vltim. Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt:* D *quam quidem paſſionem Hieremias & verbis, & myſteriis apertiſſimè prænunciauit, & ſuis paſſionibus expreſſiſſimè præfigurauit. Secundo per Baptiſmum. 1. ad Corinth. 6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ad quem quidem baptiſmum Ioannes ſuo Baptiſmo homines præparauit.*

Ead epi dicta tom 8

Ad primum ergo dicendum, quòd B. Virgo quæ fuit à Deo electa in matrem, ampliorem ſanctificationis gratiam obtinuit, quam Ioannes Baptiſta, & Hieremias, qui ſunt electi vt ſpeciales præfiguratores ſanctificantis Chriſti. Cuius ſignũ eſt, quod B. Virgini præſtitum eſt, vt de cætero non peccaret, nec mortaliter, nec venialiter: aliis autem ſanctificatis creditur præſtitum eſſe, vt de cætero mortaliter non peccarent, diuina eos gratia protegente.

Ad ſecundum dicendum, quòd quantum ad alia potuerunt Sancti eſſe Chriſto coniunctiores, quam Hieremias, & Ioannes Baptiſta, qui tamen fuerunt coniunctiſſimi quantum ad expreſſam figuram ſanctificationis ipſius, vt dictum eſt. E

In corp. ar.

Ad tertium dicendum, quod miſeratio, de qua ibi Iob loquitur, non ſignificat virtutem infuſam, ſed quandam inclinationem naturalem ad actum huius virtutis.

COMMENTARIVS.

INtentio D. Thom. in hoc articulo fuit diſputare, an Ioannes Baptiſta, & Hieremias fuerint ſanctificati in vtero. De qua re diſputatione præcedenti, ad demonſtrandam Virginis ſanctificationem, ſatis diximus. Addit verò, & meritò D. Thom. de nullo alio credendum eſſe fuiſſe in vtero ſanctificatum. Eſt enim præter generalem regulam ſacræ Scripturæ, à qua nullus excipiendus eſt ſine eiuſdem Scripturæ, vel Eccleſiæ ſufficienti autoritate. Quod vero hic attigit D. Thom. de Ioanne Baptiſta, an in vtero matris vſum rationis habuerit, in ſequenti diſputatione differendum erit.

DISPVTATIO IV.

In octo Sectiones diſtributa.

De perfectione primæ ſanctificationis Beatæ Virginis.

NOn agimus de perfectione eſſentiali conſtat enim gratiam ſanctificantem Virginis, eiuſdem rationis fuiſſe cum gratia, quæ alijs communicatur, vt per ſe notum eſt, & ex ijs, quæ de gratia Chriſti ſupra dicta ſunt, facilè oſtendi poteſt. Diſputamus ergo de perfectione veluti accidentaria huius ſanctificationis, quæ conſiſtere poteſt, vel in intenſione, vel in ſtatu talis gratiæ, vel in extenſione, ſeu multitudine gratiarum, & virtutum, vel in effectibus, quos per talem gratiam perficere potuit, vel denique in modo obtinendi talem gratiam per proprium actum, vel diſpoſitionem. De quibus omnibus ſigillatim dicemus. Et quãuis hoc loco præcipuè de prima ſanctificatione ſermo ſit, ſi quid tamen occurrerit, quod ad reliquum vitæ tẽpus pertineat, & breuiter expediri poſſit, breuiter erit quaſi per tranſennam expendendum.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu.

PRimum omnium certum exiſtimo gratiam Virginis in prima ſanctificatione non fuiſſe conſummatam. Probatur, quia gratia dicitur eſſe conſummata in ſtatu gloriæ: B. autem Virgo à principio fuit in ſtatu viatoris, non comprehenſoris. Hoc enim fuit ſingulare priuilegium animæ Chriſti, vt omnes Theologi docent, & meritò. Quia illi ſoli fuit gloria connaturalis ratione vnionis, ſtatum autem viatoris non propter ſe, ſed propter nos habuit: Virgo autem per ſe, & propter ſe fuit viatrix, vt ſibi gloriam mereretur, quàm connaturalẽ non habebat, & ideò, dum fuit in via, non comprehendit. Et confirmatur, quia B. Virgo per fidem ambulauit iuxta illud, *Beata quæ credidiſti*, Luc. 1. non ergo fuit in termino. Et hæ rationes probant non ſolum de prima ſanctificatione, ſeu de primo inſtanti, ſed etiam de toto tempore vitæ mortalis. Primum ante filij conceptionẽ. Quia non decuit aliquã animam videre Deum ante animam Chriſti. Deinde ante mortem eiuſdem Chriſti, quia non decuit aliquam animam præter animam Chriſti videre Deum, ante oblatam ſatiſfactionem pro tota natura. De reliquo verò tempore ſolum probari poteſt ex ratione viatoris. Probant autem dictæ rationes, Beatam Virginem non fuiſſe ſimpliciter in termino, quandiu in corpore mortali vixit. An verò interdum in raptu, ſeu ad breue tempus viderit Deum, dicemus infra.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione non fuit cõſummata.

Luc. 1.

Secundò hic ſequitur Virginem non accepiſſe in prima ſanctificatione gratiam ſummè intenſam, quàm habitura erat, quia accepit gratiam viatoris: de cuius ratione eſt, vt poſsit augeri. Eſt enim principium merendi, meritum autem eſt cauſa augmēti. *Iuſtorum enim ſemita, quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem.* Prouerb. 4. Quæ ratio procedit non ſolum de primo inſtanti, ſed de quolibet alio tempore vitæ mortalis, quanquam nonnulli negare hoc tentauerint de tempore poſt conceptionem filij ſed ſine vlla probabilitate, vt infra oſtendam. A

Prou. 4.

Tertiò addo in prima ſanctificatione fuiſſe datam Virgini intenſiorem gratiam, quam vlli hominum, vel Angelorum in ſua prima ſanctificatione. Si hæc comparatio fieret cum ſola prima ſanctificatione aliorum infantium, eſſet clariſsima, exiſtimo enim, etiam Ioannem Baptiſtam, perfectiorem gratiam, ſeu intenſiorem accepiſſe in vtero matris, quàm omnes paruulos, cum ſanctificantur, etiamſi innocentes martyres includamus. Tum quia de illo dictum eſt; *Spiritu Sancto replebitur, &c.* & alibi, *non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta*, quod de prima ſanctificatione à multis exponitur: tum etiam quia ſingulari modo, & priuilegio, & ad munus altiſsimum fuit ſanctificatus: certum eſt autem tantò excellentius fuiſſe ſanctificatam Virginem, quàm Ioannem, quanto eius dignitas fuit maior, vt Diuus Thomas artic. 6. ad primum loquitur. Comparatio autem facta generalior eſt reſpectu omnium hominum & Angelorum. Et hanc exiſtimo eſſe mentem D. Thom. hic artic. 5. tractat enim ibi (vt notaui) de prima ſanctificatione Virginis, & docet in ea datam illi eſſe plenitudinem gratiæ, quam plenitudinem per comparationem ad alios explicat, quia ſcilicet, poſt Chriſtum ſanctior præ cæteris effecta eſt. Ratio etiam eius hoc conuincit, quia ſcilicet præ cæteris coniunctior fuit Verbo, & Chriſto, qui eſt fons gratiæ. Nec refert, quod in primo inſtanti nondum haberet illam coniunctionem, ſatis eſt enim habuiſſe ordinem ad illam ex diuina prædeſtinatione. Vnde propter hunc finem ſanctificata eſt, & veluti ad hanc formam paulatim diſpoſita, & ideò tantò perfectius initium habuit, quantò terminus, & finis altior futurus erat: tantoque melius diſpoſita eſt, quantò propter meliorem formam: tantò denique meliora iacta ſunt fundamenta, quantò ædificium altius erigendum erat. Et confirmatur quodam principio ſupra poſito, nullum donum gratiæ collatum eſſe puræ creaturæ, quod ſimili, vel perfectiori modo non fuerit datum Virgini, ſed ſanctificari à principio cum tanta gratiæ intenſione, vel perfectione eſt magnum beneficium, & gratiæ donum, ergo perfectius datum eſt Virgini, quàm cæteris omnibus. Secundò ab effectu declarari hoc poteſt, quia ex vi huius primæ gratiæ, B. Virgo confirmata eſt in bono & caruit omni propenſione ad malum; (vt infra dicemus) hic autem effectus, vt perfecto & connaturali modo fiat, magnam gratiæ intenſionem, & perfectionem requirit. Vnde ex hoc effectu; perfectiſsimo modo fuiſſe Virginem ſanctificatam colligunt Bernar. epiſt. 174. & Laurent. Iuſtinia. ſer. de Natiuit.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione quam intēſa fuerit.

Bernard. Laurent. Iuſtinian.

Quartò addo, pium & veriſimile eſſe credere, gratiam Virginis in prima ſanctificatione intenſiorem fuiſſe, quàm ſupremam gratiam, in qua conſummantur Angeli, & homines. Solet ad hanc veritatem accommodari illud Pſal. 86. *Fundamenta eius in montibus ſanctis*, quia fundamenta ſanctitatis Virginis poſita fuerunt, vbi alij ſancti conſummantur. *Quia diligit Dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob*, neque mirum, *quia altiſsimus, qui illam fundauit, in ea factus eſt homo.* Licet enim in myſtico ſenſu argumentari, præſertim cum eccleſia huiuſmodi ſcripturas Virgini accommodet. Et in eundem ſenſum videtur Gregor. libr. 1. Reg. cap. 1. explicare illud Iſa. 2: *Et erit præparatus mons domini in vertice montium. Poteſt*, inquit, *huius montis nomine Beatiſsima Virgo deſignari, &c.* in vertice autem montium fuiſſe intelligi poteſt, quia gratia, quæ in alijs fuit finis & terminus, illi initium, ac fundamentum fuiſſe videtur. Ratio verò propria huius concluſionis ſumenda eſt ex D. Thom. hic, quia ſcilicet Beatiſsima Virgo coniunctiſsima fuit Verbo. Quam rationem Caietanus exiſtimat non procedere reſpectu Angelorum, quia illi (inquit) erant coniunctiores Deo ratione beatitudinis: ſed immeritò, nam D. Thom. loquitur de coniunctione alterius ordinis, ſecundum dignitatem matris, & ex hac infert maiorem coniunctionem in genere gratiæ. Poteſt autem amplius hæc ratio explicari ex Laurentio Iuſtiniano dicto ſermon. de Natiuita. Virg. Quia Beata Virgo in inſtanti ſuæ ſanctificationis plus amabatur à Verbo, quàm vllus Angelus vel homo, ſed gratia reſpondet amori, & eſt quaſi obiectum eius, ergo maior gratia illi data fuit, quàm haberent Angeli, etiam beati. Maior patet, quia ex illo inſtanti amabat illam Verbum, vt futuram ſui matrem. Totus autem hic amor debetur matri, & tota hæc perfectio gratiæ optimè quadrat cum tanta dignitate. Vnde eleganter Petrus Damian. ſermo. de Annunciat. dixit. *Attende Seraphin, & videbis, quidquid maius eſt minus Virgine, ſolumque opificem opus iſtud ſupergredi.* Et S. Vincent. Ferrer. ſermon. 1. de Natiuitat. Mar. apertè idem ſentit, dicens, fuiſſe ſanctificatam Virginem in vtero matris, ſupra omnes ſanctos, & ſupra omnes Angelos, accommodans illud Pſalm. 41. *Fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei.* D. Bernard. ſermon. de Natiuitat. Mariæ, & clarius Damaſcenus ſolum dicunt Beatam Virginem, etiam ante filij conceptionem fuiſſe Angelis præſtantiorem. Quia licet nondum in re ipſa eſſet mater effecta, tamen iam erat ad hanc dignitatem deſtinata, & ipſamet perſona Verbi illam amabat; & ſanctificabat, vt perſonam ad ſe valdè pertinentem, & futuram matrem ſuam. Quæ ratio etiam de prima ſanctificatione procedit.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione intenſior, quam ſuprema, & conſummata gratia Angelorū, & hominum.

Pſal. 86.

Greg. Pap. Iſai. 2.

D. Thom. Caiet.

Laur. Iuſti.

Pet. Dam.

Vinc. Fer.

Pſal 41. Bernard. Damaſce.

Sed contra, quia gratia viatoris nunquam poteſt in intenſione æquari gratiæ comprehenſoris. Propter hoc fortaſſe principium Caiet. hic artic. 5. negat hanc concluſionem. Sed exiſtimo illud eſſe valde falſum (vt latius in materia de gratia, & charitate diſputatur) aliàs dicendum eſſet Beatam Virginem, etiam in fine vitæ ſuæ, non habuiſſe intenſiorem gratiam, quàm infans haberet in cœlo, quod eſt incredibile, & plane falſum. Quin potius probabiliſsimum eſt, habitualem gratiam præſertim quæ eſt in eſſentia animæ, intrinſecè non mutari in patria, quia idem numero habitus charitatis, & gratiæ manet, atque adeò eadem intenſio quantum ad gradus in hac vita receptos, qui fortaſſe in vno, & eodem non augentur vltra terminum in via acquiſitum, præſertim ſi homo in via accepit omne augmētum ſuis meritis debitum. Quod ſi fortaſſe reſpectu eiuſdem, gratia ſit intenſior in patria, quàm in via, illud tamen, quod additur, non poteſt eſſe ſemper maior intenſionis gradus, quàm ſit in viatore habente perfectiſsima, & intenſiſsima merita, cui ex vi illius gratiæ, quam habet in via, debetur maior gloria, quàm ſit in multis beatis, & hoc ſenſu negari non poteſt, quin gratia viatoris ſit interdum intenſior, licet per fectio ſtatus beatifici, alia ratione ſit excellentior. Et eodem ſenſu dicimus primam gratiam Beatæ Virginis fuiſſe intenſiorem, quia ex vi eius, ſi cum illa ſola tranſiret ad patriam, maiorem, quàm vllus Angelorum gloriam fuiſſet habitura, & in hoc dubio nobiſcum ſentit Medina hic artic. 5. qui piè & doctè D. Thomam interpretatur.

Obiectio.

Caiet.

Reſponſio.

):(

SECTIO II.

Vtrùm Beata Virgo in prima ſanctificatione omnes habitus virtutum, & donorum acceperit.

QVæſtio hæc ſolum propter doctrinæ complementum eſt propoſita, eſt enim facillima, & ideo breuiſsimè expedienda.

Primò ergo certum eſt, datas eſſe Virgini ſimul cum gratia omnes virtutes per ſe infuſas, & omnia Spiritus ſancti dona. Hoc conſtat, quia hæc omnia veluti ex natura rei gratiam conſequuntur. Vnde Athanaſ. ſermon. de ſanctiſsima Deipara, ad Virginem applicans illud, **Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus**, dicit deſcendiſſe in eam Spiritum ſanctum cum omnibus ſuis virtutib. eſſentialibus. Bernard. verò ſermon. quodam de aſſumptione, ad eandem Virginis ſanctificationem accommodat illud Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem*, quas dicit eſſe, ſeptem Spiritus ſancti dona. Neque oportet ab hac vniuerſali propoſitione excipere virtutes illas, quas propter imperfectionem beatitudini repugnantem, quam includunt, in anima Chriſti fuiſſe negauimus, vt ſunt fides, & ſpes. Nam cum Beata Virgo fuerit ſanctificata vt viatrix, fide, & ſpe indiguit, quanquam in gradu perfectiſsimo ſuæ gratiæ proportionato illas habuerit. Et ſi vera ſunt principia ſupra poſita (vt re vera ſunt) ex eis colligitur habuiſſe Beatam Virginem perfectiorem fidem, quàm Adam, vel vllus hominum, aut angelorum habuit in via. De qua re dicam plura in ſect. vlt. huius diſput. Et infra in diſp. de cognitione, & ſcientia Beatæ Virginis.

Athanaſ. *Bernar.* *Prouer. 9.* *Omnes virtutes morales per ſe infuſæ datæ Virgini in prima ſanctificatione*

De quibuſdam autem virtutibus, quæ dicunt imperfectionem contrariam, vel virtuti heroicæ, & perfectæ, vt eſt continentia, vel perfectæ innocentiæ, vt eſt pœnitentia, dubitari poteſt, an fuerint in Virgine. Sed huius dubioli reſolutio ex ijs, quæ de Chriſto diximus, petenda eſt. Continentia enim ſignificat virtutem in ſtatu imperfecto, & ſub hac ſignificatione non fuit in Virgine, quanquam propterea nulla virtute caruerit, quia continentia non ſignificat virtutem re, & eſſentia à cæteris diſtinctam. De pœnitentia verò dubium etiam non eſt, quin Beata Virgo habuerit virtutem illam, quæ in nobis pœnitentia vocatur, ſiue ſit eadem, quæ religio, vel charitas, ſiue diſtincta à reliquis. De nomine autem erit quæſtio, an ſub hoc nomine illi tribuenda ſit? Nam quia pœnitentia in rigore ſignificat retractationem, vel deteſtationem alicuius actionis propriæ, ideò videri poteſt negandnm eſſe Virginem habuiſſe pœnitentiam, quia certiſsimum eſt nunquam habuiſſe talem actum, neque egiſſe aliquid retractatione dignum. Quia verò pœnitentiæ virtus non actum, ſed habitum ſignificat, ideo ferè omnes ſimpliciter docent fuiſſe Virginem capacem huius virtutis, quia de ſe capax erat peccati, quamuis diuina gratia præuenta fuerit, ne illud committeret, vt dicemus.

Virtus continētiæ, & pœnitentiæ, in Virgine quomodo fuerit.

Secundò addimus datas eſſe Virgini in prima ſua ſanctificatione omnes virtutes morales, etiam per accidens infuſas. Hæc concluſio eſt tantum probabilis, ſuadetur tamen, quia hæ virtutes infuſæ ſunt Adamo, & ſimiliter Euæ in ſua prima ſanctificatione, ergo multo magis Virgini, cui nullum gratiæ donum negatum eſt, quod alijs eſt datum. Quia altiori modo fuit mater viuentium, quam Eua: imò & mater omnis gratiæ, & virtutis. Secundò, quia (vt infra dicemus) appetitus Virginis per ſuam primam ſanctificationem fuit perfectiſsimè ordinatus, & temperatus, ita vt nullum fomitis, vel concupiſcentiæ motum ſenſerit, ſed hic effectus accommodatiſsimè fit per virtutes ſuo genere acquiſitas, & connaturales: illæ enim ſunt, quæ noſtros affectus moderantur. Nam virtutes per ſe infuſæ, cum ſint altioris ordinis, ſecum facilè compatiuntur effrænatas paſsiones, ergo. Tertiò denique, quia valde decuit, vt Beata Virgo fuerit in hac perfectione ſimillima Chriſto, neque eſt vlla autoritas, ratio, vel coniectura, propter quam hoc gratiæ priuilegium illi negetur, ergo.

Omnes virtutes morales ſuo genere acquiſitæ Virgini in prima ſanctificatione infuſæ.

SECTIO III.

Vtrùm Beata Virgo per primam ſanctificationem donum perſeuerantiæ, & confirmationem in gratia acceperit.

QVæſtio hæc ſuperflua videri poſſet, niſi Hæretici huius temporis impio, & ſathanico ſpiritu, grauiſsima Virgini imponerent crimina, quibus reſpondere cogimur, & cum Ambroſ. epiſt. 79. dicere, *Claudat ora ſua perfidia, nec matrem Domini aliquo audeat temerare conuitio.*

Ambroſ.

Sit ergo concluſio de fide certa, B. Virginem nunquam amiſiſſe gratiam, quam in prima ſanctificatione accepit, atque adeo in illa fuiſſe confirmatam, & infallibile perſeuerandi donum accepiſſe. Fundamentum ſumitur ex conſenſu, & traditione Eccleſiæ, quæ hoc modo intelligit plenitudinem gratiæ Virginis. Neq; ad hoc probandum poſſum plura ex ſcriptura, & Patribus afferre, quam diſputat. præced. ſect. 5. attuli, & omnes rationes ibi adductæ hoc fortius conuincunt. Confirmari autem poteſt. Primo, quia hoc priuilegium datum eſt alijs ſanctis. Athanaſius ſermon. 4. contra Arian. circa med. dicit, plures ſanctos fuiſſe *puros, & omnis criminis expertes*, & ſpecialiter nominat Ieremiam, & Ioannem Baptiſtam. Idem Auguſt. in Enchirid. cap. 64. dicit, hominibus interdum per gratiam concedi, *vt hanc vitam ſine crimine tranſigant, licet non ſine peccato*, ex quo conſtat nomine *criminis* mortale peccatum Patres intelligere. Idem docet lib. de nat. & grat. c. 36. Confirmatur ſecundo, nam Eccleſia celebrans natiuitatem Virginis, hoc ipſo ſentit, iam tunc habuiſſe inamiſsibilem ſanctitatem, quia Eccleſia non veneratur publico ſolenni ritu, niſi eam ſanctitatem, quæ perpetuo duratura eſt. Plura dicemus ſectione ſequenti.

B. Virgo in prima ſanctificatione in gratia cō firmata. *Athan.* *Auguſt.*

Primo verò obiiciunt, quod in fide dubitauit, cum Angelo reſpondit. *Quomodo fiet iſtud?* Vnde Chryſoſt. homil. 49. in Geneſ. introducit Gabrielem ita dicentem, atque reſpondentem Virgini. *Ne quæras naturæ modum, quoniam ſupra naturam ſunt quæ fiunt. Atqui propter hoc ipſum fiet, quoniam virum non cognoſcis. Itaque, quamobrem dubitas, eam ob rem crede.* Et infra dicit, ea de cauſa Gabrielem adduxiſſe conceptionem Eliſabeth ſterilis, & ſenis, vt Virginem ad ſuſcipiendam fidem, quam non ſatis capiebat, manu duceret, & eodem fere modo loquitur Auguſt lib. quæſt noui, & veter. teſtamen. quæſt. 51. Reſpondetur, Beatam Virginem in eo facto tantam fidei perfectionem oſtendiſſe, vt fidem etiam Abrahæ ſuperarit, teſte Ambroſ. lib. 2. de Abraham cap. 8. tantum enim abeſt, vt illo verbo, *quomodo fiet iſtud?* dubitaret, vt potius rem certo faciendam ſupponeret, modum autem, quo perficienda erat, inquiſierit. Nam quia filii conceptio, caſtitatis voto videbatur contraria, ad ſe pertinere putauit, quis eſſet futurus modus talis conceptionis, interrogare, & diſcere, quid officii in eo negotio ipſa eſſet præſtitura. Ita ferè Ambroſ. & alij in Lucam, Bernard. homil. 4. in *Miſſus eſt*, Hanc vero fuiſſe mentem, & fidem Virginis ſatis probant verba Eliſabeth Luc. 1. *Beata, quæ credidiſti.* Propter quod Irenæus, libro 3. capit. 33. audet dicere, *quod Eua alligauit per incredulitatem, hoc Mariam ſoluiſſe per fidem, qua & altiſſima myſte-*

Obiectio 1. *Chryſoſt.* *Auguſt.* *Reſponſio.* *Ambroſ.* *Fides virginis in incarnationis myſterio quanta.* *Bernard.* *Luc. 1.* *Irenæus.*

myſteria ſtatim credidit, & ſine mora obediendo conſenſit. Quod confirmari poteſt ex facto Zachariæ, ille enim reprehenſus eſt ab Angelo, pœnaque affectus propter aliqualem dubitationem, & incredulitatem: Beata autem Virgo non ita, ſed de ijs, quæ interrogauit, inſtructa, & ſtatim ſummo Dei beneficio eſt affecta, nullam ergo culpam, neque imprudentem moram habuit in credendo, ſicut Zacharias. Quam differentiam vtriuſque verba ſatis oſtendunt, ille enim reſpondit, *vnde hoc ſciam?* Virgo autem minimè, ſed, *quomodo fiet iſtud*, quod rectè ponderauit Ambroſ. lib. 1. de officiis c. 18. Chryſoſtomus ergo in citato loco piè explicandus eſt, dubitationem enim vocat, prudentem interrogationem & aliqualem fortaſſe moram in credendo, non culpabilem, ſed cordatam: vel certè, non loquitur de dubitatione circa rem reuelatam, ſed circa modum, quem Virgo cupiebat diſcere, vt in ſimili dixit Auguſt. libr. 16. de Ciuita. capit. 24. Quod autem dicit, Angelum adduxiſſe exemplum Eliſabeth, non intelligit abduxiſſe ad confirmandam illam in fide, ſed ſolum ad explicandum myſterium, vt Auguſtinus etiam notauit proximo loco citato, quod ex ipſo facto conſtat. Nam ſi exemplum Eliſabeth eſſet Virgini propoſitum, vt ex vno ſigno aliud crederet, oportuiſſet non ſtatim vtrumque credere, ſed alterum prius experiri, B. autem Virgo non ita fecit, ſed ſtatim vtrique fidem adhibuit & poſtquam Dei voluntatem, & diſpoſitionem probè intellexit, ſine mora conſenſit. Vnde idem Chryſoſt. homil. 1. in Lucam Virginem in toto hoc negotio valde laudat, *& fidam ſermonis Angelici* appellat. Ad locum Auguſt. reſpond. librum illum non eſſe Auguſtini: D. Thomas autem infra quæſt. 30. art. 4 ad 2. piè verba illa exponit, de dubitatione admirationis, non incredulitatis.

Ambroſ. *De quo Virgo dubitauerit, in myſterio Annuntiationis.* *Auguſt.* *Chryſoſt.* *D. Thom.*

Obiectio. 2. Secundo accuſant B. Virginem grauiſsimi peccati, & negligentiæ, quod filium perdidit. Quod peccatum ita exaggerant impudentiſsimi Hæretici, vt cum peccato Euæ illud conferant. Ita refert Feuardent. in ſcholijs ſuper Irenæum lib. 3. capit. 33. *Feuardent.* Sed facile conuincitur horum impietas. Nam ipſum Euangelium Virginem excuſat dicens, *Et non cognouerunt parentes eius*: vt enim notat Beda, vterque parens exiſtimauit, alterum ſecum filium adduxiſſe. *Reſponſio.* *Beda.* Quod ſi hæc cauſa non probatur, quia non ſatis conſtat ſolere vxores ſeparatas à viris in domum redire, certè non eſt difficile intelligere, facile fuiſſe puero Ieſu, ſine culpa, & negligentia parentum à via deflectere. Credibile enim eſt Mariam, & Ioſeph rediſſe ſimul cum alijs cognatis, & comitatu, & potuiſſe puerum ſimul cum alijs, vel parum antecedere, aut detineri, & occulte ab eis diuertere. Quod eo facilius accidere potuit ſine culpa parentum, quod ipſi minus erāt ſoliciti, quia filij virtutem & ſapientiam agnoſcebant, nihilque ſine illius voluntate euenire poſſe certò ſciebant, & ideo Beata Virgo illi dixit, *Fili, quid feciſti nobis ſic?* Significans illud non potuiſſe, niſi ex Chriſti voluntate euenire. At dicent, in hoc ipſo verbo quoddam impatientiæ, vel ſuperbiæ genus latere. Sed impiè, ac temerè iudicant, illa enim verba, non niſi inſignem fidem, & charitatem redolent, quibus propterea Chriſtus ſimili charitate reſpondet. *Quid eſt, quod me quærebatis?* Quaſi diceret, ob nullam aliam cauſam potuiſſe ſe matrem relinquere, niſi ob gloriam patris. *Obiectio.* Sed dicunt tandem, non poſſe Virginem excuſari, quod nimia ſolicitudine, inter cognatos, & notos illum quæſierit, hoc enim non niſi ex vili quadam, & valde humana de Chriſto exiſtimatione oriri potuit. *Reſponſio.* Sed facile hoc etiam ex communi Patrum ſententia reijcitur, qui in hoc etiam perpendunt magnam Virginis prudentiam; quæ licet in ſe culpam non agnoſceret, quia tamen ignorabat, quid iam Chriſtus agere diſponeret, an ſci-

A licet vellet ipſam relinquere, & negotium humanæ ſalutis publice aggredi, merito erat ſolicita: &, quod in ſe erat ſtudebat facere, ne à filio ſepararetur. Præſertim cum ea Simeonis verba perſæpe mente reuolueret. *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius.*

3. Obiectio Tertio obijciunt, quod in morte filii in fide defecerit, & de filii diuinitate dubitauerit, ſicut illi prædixerat Simeon. *Et tuam ipſius animam, &c.* Id enim de gladio infidelitatis, & dubitationis intelligit Origen. Homil. 17. in Luc. inſinuat Hilar. in id Pſalm. 118. *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.* Et autor. libri quæſt. nou. & veter. teſtament. qui eſt inter opera Auguſtin. quæſt. 73. Baſilius citatus à D. Thom. hic articul. 4. ad 2. in epiſtol. ad Optimum, Theophylact. Luc. 2. licet ſubdubitans, citantur etiam à quibuſdam Chryſoſt. enarrat. in Pſalm. 13. Euthym. Luc. 2. & Tertul. lib. de carne Chriſti capit. 7. quòd dicant matrem incredulam fuiſſe, ſicut & fratres, & apud Surium in homilijs Chryſoſt. & Amphilochij de Purificatione legimus, B. Virginem dubitaſſe de filij ſui reſurrectione, quamuis ibidem Chryſoſtomus eam nihil vnquam peccaſſe fateatur. *Origen.* *Baſil.* *D. Thom.* *Theophyl.* *Euthym.* *Tertull.* *Chryſoſt.*

B

Reſpon. Reſpondetur primum temerè, & ſine fundamento verba illa Simeonis in falſum illum ſenſum detorqueri. Nam gladius Chriſti, mors Chriſti dicitur iuxta communem ſcripturæ phraſim, quæ animam Virginis pertranſiſſe dicitur, quia eam ſummo dolore affecit. Ita Ambr. Bed. Oecum. Euthym. Luc. 2. Damaſc. lib. 4. cap. 15. Caſsiod in Pſalm. 104. Paulinus ad Auguſtin. & Auguſtinus ad ipſum, epiſt. 58. & 59. inter epiſtolas Auguſt. Gregor. Nyſſ. orat. 2. de reſurrectione, Bernard ſerm. *Signum magnum.* dicit amorem Virginis fuiſſe morte fortiorem, quia Chriſti mortem ſuam fecit, idem fere Sophro. vel Hierony. ſerm. de aſſumpt. Ephrem, in lamentat. Virginis, Ruper. 13. in Ioan. dicens tunc ſenſiſſe Virginem dolores, quos in filij partu non ſenſerat, tuncque ſingulari modo matrem noſtram eſſe ſtam eſſe, quia nos ſpiritualiter peperit. *Ambr.* *Beda.* *Oecumen.* *Euthym.* *Damaſc.* *Caſſiodor.* *Auguſt.* *Gre Nyſſ.* *Bernard.* *Sophro.* *Hieron.* *Ephrem.* *Rupert.*

C

Nec deſunt qui putent tantum fuiſſe dolorem Mariæ, vt rè vera eam interfecerit ita, vt cum Chriſto mortua vere fuerit, licet poſtea reſurrexit: quod tamen ſine fundamento confictum eſt, & contra omnes Patres ſtatim citandos. Et licet Epiphanius hæreſ. 78. dicat, id poſſe intelligi de morte corporali: addit tamen Virginem non eſſe paſſam eam mortem tempore paſsionis Chriſti. *Epiphan.* Alij ergo dixerunt gladium Chriſti pertranſiſſe Virginis animam, quia ita illam affecit, vt extra ſe ferri, & ſpaſmum pati eam coegerit, vt S. Bernard. loqui videtur opuſculo de hac re, id eſt, de lamentatione Virginis (ſi tamen illius eſt author) & Laurent. Iuſtin. de Triump. Chriſti agone, circa finem. Bonauentur. libr. de vita Chriſti c. 77. 79. & 80. Lodulphus de vita Chriſti. part. 2. capit. 64. & 70. Dionyſ. Chartuſ. Ioann. 19. Vide etiam Sixtum Senenſ. lib. 6. annotat. 126. *Bernard.* *Laur. Iuſt.* *Bonauent.* *Ludolp.* *Carthuſ.* *Six. Senen.* Sed ſi ſermo ſit de proprio ſpaſmo, vt ſignificat corporalem defectum cum perturbatione ſenſuum, languore, & contractione membrorum, &c. nullo modo ponendus eſt; in Virgine, vt oſtendit Caietanus opuſculo de hac re. *Caiet.* Quia illa fuiſſet magna imperfectio derogans multum excellenti gratiæ Virginis, & dominio, quod habebat in omnes ſuos motus, actus, & potentias. Vnde Ioan. Euangeliſta refert eo tempore, quo Chriſtus vehementius patiebatur, Virginem ſtantem permanſiſſe, & nec animo, nec corpore concidiſſe. *Conſtantia Virginis in morte Chriſti quanta.* Vnde Ambr. de obitu Valentiniani, nec fleuiſſe illam affirmare audet, *ſtantem*, inquit, *lego; flentem non lego.* *Ambroſ.* Anſel. de excellentia Virginis, cap. 5. gladium mortis Chriſti animam Virginis penetraſſe dicit, quia tanto dolore illam affecit, vt niſi ſpeciali Dei gratia, & fauore confortaretur, viribus prorſus deficeret. *Anſelm.* Vnde potius colligitur ex magna fide, quam tunc habuit, profectam eſſe

D E

magnam

Bernardi. Ambroſ. Bonauent. Abulenſ. Gerſon.

magnam fortitudinem, & conſtantiam, quam tunc oſtendit. Quod etiam habet Bernardus in concione ſuper illud, *Stabat autem iuxta crucem.* Optimè Ambroſ. de inſtitut. Virginis capit. 7. & Epiſtol. 28. Adduntetiam interdum Patres, eo tempore exercuiſſe Virginem actum ſummæ obedientiæ, & charitatis erga homines, voluntariè offerendo filium pro illis, *quo actu*, ait Bonauentur. in d. 48. quæſt. vltim. *& Deum, & homines ſibi maxime deuinxiſſe.* De quo etiam benè Abulenſ. quæſt. 14. prologi Matth. & Gerſon tractat. 2. de Cantico decachordo. Quando ergo aliqui graues authores videntur ita exaggerare Virginis dolorem, vt ſpaſmum, vel aliquid ſimile illi tribuere videantur, non intendunt imperfectionem aliquam illi tribuere, vt priuationem ſenſuum, contractionem membrorum, vel quid ſimile, ſed ſolum vehementem dolorem, cum ingenti admiratione & quaſi ſtupore, de qua re infra q. 51. forte plura. Addo prætereà, per ſe eſſe incredibilem Virginem Spiritu Sancto pleniſsimam, & quæ tot viderat myſteria, paſsionemque filij, omnes circunſtantias, & rationes eius iam habebant præcognitas, tam facilè dubitaſſe. Denique cura, quam Chriſtus in cruce de matre ſua habuit, ſufficiens teſtimoniũ eſſe debet, fidem, & charitatem nunquam in matre defeciſſe.

Reſponſio ad teſtimonia Patrum.

Ad Patres ergo, qui in obiectione citantur, verba Origenis (ſi illius ſunt) nullam patiuntur expoſitionem: veriſimile tamen eſt, ab aliquo indocto vel Hæretico fuiſſe inſerta. Ipſe enim homil. 1. ex varijs, egregiè ſentit de Virginis innocentia, & ſanctitate. Et D. Thom. hic articul. 4. ad ſecundum, refert Origenem expoſuiſſe verba Simeonis de gladio doloris, non dubitationis. Baſilij locum videre non potui, quia illa epiſtola non extat. D. Thomas autem illum piè exponit de admiratione quadam, & ſtupore, quo ita interdum ſuſpenditur animus viſa re noua, vt quaſi dubitare videatur. Et eodem modo exponitur Auguſtinus, quanquam liber ille (vt dixi) incerti ſit Authoris. Ad Chryſoſtomum reſpondeo, inter eius opera nullam eſſe enarrationem in Pſalm. 13. ſi tamen fortaſſe alicubi reperiatur, eodem modo exponendus eſt. Euthymius falſo citatur, imo expreſſe docet contrarium. Theophylactus verò nihil ſatis affirmat. Tertullianus denique, aut intellectus non eſt, aut infideliter citatur. Verba enim eius ſunt, *fratres domini non crediderunt in illum, mater verò non demonſtratur adhæſiſſe illi.* Vbi non loquitur de fide eius, ſed de conſuetudine ſequendi, ſeu comitandi Chriſtum, vt patet ex verbis, quæ ſubiungit, *cum Martha, & Maria alia, in commercio eius frequententur.*

SECTIO IV.

Vtrum Beata Virgo in prima ſanctificatione, ita fuerit in bono confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit.

Gre. Arim. Auguſt.

OMiſsis Hæreticis, inter Scholaſticos Gregor. in 1. diſtinct. 30. quæſt. 2. articul. 1. auſus eſt dicere Virginem interdum venialiter peccaſſe, ne illam fateretur fuiſſe à peccato originali immunem, quia iuxta Auguſtini regulam, nullus eſt in peccato originali conceptus, qui non interdum venialiter peccauerit. Cui ſententiæ nonnullæ Patrum locutiones interdum fauere videntur. Sed nihilominus hæc ſententia ab Eccleſia reiecta, & damnata eſt.

B. Virgo nunquam venialiter peccauit. Conc. Claramont. Vega. Conc. Trid. Auguſt. Bernard. Rupert. Ric. Vict. D. Thom.

Dicendum eſt ergo, Beatam Virginem in prima ſanctificatione fuiſſe in bono confirmatam, & donum gratiæ ac ſingulare Dei auxilium accepiſſe, vt nec leuiſsimam culpam vnquam committeret. Hæc veritas, quoad rem, quæ in illa intenditur, ſcilicet Virginem nunquam peccaſſe venialiter, de fide eſt, & definita eſſe fertur in Concilio Claramontano ſub Vrbano ſecundo (vt refert Vega lib. 14. in Tridentin. capit. 18.) Concilium etiam Tridentin. ſeſsion. 6. Canon. 23. licet directè hoc non definiat, id tamen ſupponit, dum docet Eccleſiam tenere, Beatam Virginem ex ſpeciali Dei priuilegio omnia venialia peccata vitaſſe. Et hanc eſſe antiquorum Patrum traditionem, & conſenſum: conſtat ex ijs, quæ diſputatione præcedenti ſection. 5. adduximus. Præſertim ex illo celebri loco Auguſtini libr. de Natiuitat. & Grat. capit. 36. *Cum de peccatis agimus, nullam de Virgine matre haberi volo quæſtionem, &c.* & ex Bernard. epiſtol. 174. & ſermon. 2. de aſſumpt. *Abſit* (inquit) *vt proprij quidquam inquinamenti hæc aliquando habuiſſe dicatur.* Et ex Ruperto libr. 7. de glorificatione Trinitatis capit. 13. & libr. 6. in Cant. circa principium, Richard. de ſancto Victor. libr. 2. de Emmanuele cap. 30. & libr. ſuper Cantica capit. 39. vbi inquit, *Omnes virgines eſſe ſpecies Chriſti, Beatam autem Virginem eſſe ſpecialem eius ſpeciem, quæ ſpeciem ſuam nunquam per aliquod peccatum mortale, vel veniale maculauit.* Denique conſtat hæc traditio ex communi conſenſu Theologorum in 3. diſtin. 3. qui varijs rationibus, & coniecturis hanc veritatem confirmant. Nobis verò ſufficere videntur, quæ diſput. præced. ſect. 5. adductæ ſunt, & quas D. Tho. in hoc art. 4. & opuſcul. 6. artic. 3. & quodlib. 6. artic. 7. docuit.

Dubium. Gabr. OKam. Almain. Durand. D Thom. Bonauent. Alenſ. Ric. Vict.

Quanquam verò certum ſit Beatam Virginem nunquam peccaſſe. Dubitant tamen Theologi, an ab exordio ſuæ ſanctificationis facta fuerit impeccabilis. Quidam enim ſimpliciter affirmant, vt Gabriel, in 3. diſt. 3. quæſtion. 2. artic. 3. ſequens O Kam, & Almainus diſtinct. 12. quæſtion. 2. Alij abſolutè negant toto tempore vitæ mortalis fuiſſe impeccabilem, ſed potius potuiſſe peccare, quamuis auxilium gratiæ receperit, vt nunquam peccaret, ita Durand. diſt. 3. quæſt. 4 Alij vero diſtinctione vtuntur dicentes in prima ſanctificatione datum eſſe Virgini ſolum, vt nunquam peccaret, in ſecunda verò, id eſt, in filij conceptione additum eſſe, vt nec peccare etiam poſſet. Ita ſentit D. Thom. hic artic. 4. ad primum, clarius in 3 d. 3. q. 1. artic. 2 Bonauentur. art. 2. quæſt. 1. Alenſ. 3. part. q. 9. m. 3. articul. 2. §. 2. & fuit hæc ſententia Richard. Victor. libr. ſuper Cantic. capit. 26.

Reſpon. B. Virgo quomodo fuerit impeccabilis.

Sed vix intelligo ſuppoſita fidei doctrina, quæ poſsit eſſe diuerſitas inter has opiniones, quæ ad rem pertineat. Primo enim certum eſt Beatam Virginem in hac vita nunquam fuiſſe impeccabilem ab intrinſeco ad modum beatorum, quia fuit tantum viatrix, vt ſupra dictum eſt. Deinde certum etiam eſt à prima ſanctificatione habuiſſe talia gratiæ dona, & auxilia, vt infallibiliter nunquam peccaret, quia talis gratia neceſſaria eſt ad nunquam venialiter peccandum, & hoc eſt ſpeciale priuilegium, quod iuxta Concilium Tridentin. illi conceſſum eſt. Vnde fit ſimpliciter concedendum eſſe in prima ſanctificatione fuiſſe confirmatam in bono, vt nunquam peccaret, quia hæc confirmatio idem eſt cum prædicto priuilegio, ſeu gratia ſpeciali: ex quo etiam fit, vt in ſenſu compoſito peccare non potuerit, apertè enim repugnat cum tali dono gratiæ peccatum exiſtere, ſeu componi, vt per ſe conſtat. Tertio addo, hoc donum non conſtitiſſe in ſolis habitibus infuſis, vel in ſola aliqua inhærente qualitate, quia ſecluſa viſione beata, & Dei amore neceſſariò, qui illam conſequitur, nulla qualitas inhærens per ſe ſola poteſt efficere, vt infallibiliter homo nunquam peccet, niſi adiungatur ſingularis Dei prouidentia, & protectio per actualia & ſpecialia Dei auxilia, vt expreſſe docuit Diuus Thomas quæſtion. 24. de verit. articul. 9 & conſtat ex ijs, quæ ſupra diximus de Chriſti impeccabilitate, & de carentia fomitis, quæ iterum ſection. ſequenti attingemus.

Addo tamen quarto accepiſſe Virginem in prima ſanctificatione perfectionem gratiæ habitualis, & virtutum omnium huic inſigni effectui confirmationis in bono proportionatam. Quia licet poſſet Deus cum minima gratia habituali per auxilia actualia ita cuſtodire Virginem, vel alium hominem, vt infallibiliter nunquam peccaret, ſuauis tamen ratio diuinæ prouidentiæ poſtulat, vt is, cui tale donum confertur intrinſecè diſponatur per habitus virtutum perfectiſsimo, & heroico modo, prout neceſſarium eſt, vt homo facile, & iucunde omnia virtutum opera in quacunque opportunitate operetur, quod valdè neceſſarium eſt ad vitandum omne peccatum, etiam veniale. Quod magis ex ijs, quæ ſection. ſequenti dicemus, conſtabit. Ex quo ſequitur confirmationem hanc in bono datam Virgini in prima, vel ſecunda ſanctificatione formaliter ſeu in eſſentiali modo non fuiſſe diuerſam, ſed ſolum potuiſſe differre ſecundum magis, & minus, quatenus maiora dona gratiæ habuit Beata Virgo in ſecunda ſanctificatione, quam in prima. Vt ſi Deus confirmauit in gratia beatum Ioannē Baptiſtam, & ſanctum Thomam, v. g. modus confirmationis formaliter idem eſt, quamuis Ioannes in maiori gratia fuerit confirmatus. Et ratio eſt, quia vtraque confirmatio fit per dona eiuſdem rationis, & habet effectus, & relinquit libertatem eiuſdem rationis. Sicut enim Beata Virgo poſt primam ſanctificationem in ſenſu compoſito peccare non poterat, & nihilominus liberè implebat præcepta: ita & poſt ſecundam, non eſt ergo inter eas formalis differentia.

Virgo non magis impeccabilis poſt ſecundam ſanctificationem quam poſt primam.

Ex quo tandem concludo, ſimpliciter ac formaliter loquendo, non magis fuiſſe impeccabilem B. Virginem poſt ſecundam ſanctificationem, quam poſt primam. Quia poſt vtramque ex vi intrinſecæ diſpoſitionis peccare poterat, vnde in ſenſu diuiſo, atque ſimpliciter dici pôteſt habuiſſe ſemper potentiam peccandi, habuit enim libertatem, qua *potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus*, quamuis in ſenſu compoſito in nullo tempore, vel ſtatu, potuerit peccare, vt dictum eſt. Poteſt autem nonnulla differentia aſsignari inter ſtatum, quem Beata Virgo habuit ante, vel poſt Conceptionem filij. Nam ante conceptionem, licet eſſet præordinata in matrem Dei, tamen nondum in ſe receperat dignitatem aliquam, cui hæc confirmatio in bono deberetur, licet Deus perfectioni ſuæ ſapientiæ, & prouidentiæ deberet, vt illam conferret Virgini, quam in matrem ſuam prædeſtinauerat: at verò poſt Conceptionem filij habuit Beata Virgo in ſe ſingularem matris dignitatem, cui veluti ex natura rei debita erat hæc gratia confirmationis in bono. Et hac ratione dici poteſt magis impeccabilis poſt ſecundam quam poſt primam ſanctificationem, vt ſi decreuiſſet Deus naturam aliquam priùs in ſe exiſtentem poſtea ſibi hypoſtaticè vnire, decuiſſet certè, vt illam à peccato præſeruaret, etiam eo tempore, quo ante vnionem exiſteret, nihilominus tamen longè aliter eſſet impeccabilis poſt vnionem, quam ante illam. Ita igitur ſuo modo dici poteſt in præſenti materia, quanquam exemplum non ſit omnino ſimile, ſed proportionale.

Confirmatio in bono vnde Virgini debita.

Circa doctrinam hanc occurrebant difficultates de concordia huius confirmationis in bono cum libertate arbitrij, ſed hæ & communes ſunt omnibus confirmatis in gratia, & cum his fere coincidunt, quæ ſupra circa Chriſti impeccabilitatem tractatæ ſunt. Illinc ergo petatur earum reſolutio. Obiectiones verò nonnullæ contra concluſionem fidei hoc loco ſoluendæ ſunt.

Obiectio. 1. *Concil. Mileuit.*

Prima eſt, quia ſæpè Scriptura dicit, neminem eſſe qui non peccet, & eodem modo loquuntur Sancti, & Concilia, vt videre eſt in Mileuit. canon. 6. & 8. vbi etiam definit propterea omnes vere poſſe dicere, & orare, *dimit-*

A *te nobis debita noſtra.* Quam orationem, vtpote à Chriſto traditam, Beatam Virginem frequenter fudiſſe nullus negabit.

Reſponſio. *Conc. Trid.* *Auguſt.*

Reſpondetur, hos generales ſermones, ſpeciale Virginis priuilegium non excludere, vt Concilium Tridentinum declarauit, imò Auguſtinus libro de Spirit. & Lit. capite ſecundo dicit. *Si quis de aliquo ſancto affirmet nunquam peccaſſe, non proprijs viribus, ſed gratia, & dono Dei, non multum eſſe cum illo contendendum, ſed potius, ſi id ſufficienter oſtendat, illi eſſe gratulandum.* Hæc Auguſtinus. *Auguſt.* Quia verò de nullo alio præter quam de Virgine priuilegium hoc ſatis oſtendi poteſt, ideò ad nullum alium extendendum eſt, vt in materia de gratia latiùs traditur. Ad illud vero de oratione Dominica dicunt quidam, licet Beata Virgo nun-B quam peccauerit, non tamen ſemper, & in omni actu ſuo hoc certo cognouiſſe, ſed interdum dubitaſſe, & ideò potuiſſe dicere. *Dimitte nobis debita noſtra.* Sed hoc exiſtimo falſum, & contra excellentem Virginis perfectionem. Dominabitur enim ſuis omnibus actibus perfectiſsime, & in omni opere ſuo perfecte cognoſcebat, & conſiderabat, quid ſecundum rectam rationem fieri poſſet, & oporteret. Et ideo perſpicuè, & clarè videbat, quale vnumquodque opus ſuum exiſteret, neque aliquid operata vnquam eſt, quod non prius certò exiſtimaret Deo gratum, acceptumque fore. Alioquin, ſi vel inconſideratè, vel cum aliqua practica dubitatione operaretur, non poſſet ab omni culpa, vel imperfectione fomitis excuſari. Dicendum eſt ergo, potuiſſe Virginem pro alijs, ſeu pro vni-C uerſa Eccleſia illa verba proferre. *Dimitte nobis debita noſtra.* Pro ſe verò gratias potiùs de acceptis beneficiis agebat, eorumque perpetuam durationem poſtulabat.

Obiectio. *Ioan. 2.* *Chryſoſt.* *Theophyl.* *Euthym.* *Athanaſ.* *Irenæus.*

Secundò obiicitur B. Virgini, quod humana ambitione miraculum à filio poſtulauerit, eamque ob rem ab ipſo fuerit reprehenſa Ioann. 2. vt Chryſoſt. homil. 20. & Theophyl. ac Euthym. videntur exponere, & videtur fauere Athanaſ. ſermo. 4. contra Arian. quatenus dicit fuiſſe matrem à Chriſto increpatam, & Irenæus libr. 3. contra hæreſ. cap. 18. dum inquit, Dominum repellendo eius intempeſtiuam feſtinationem dixiſſe, *Quid mihi, & tibi eſt mulier:* *Reſponſio.* Reſpondetur nullum ambitionis ſignum, ſed potius eximiæ fidei, & charitatis in ea Virginis petitio-D ne fuiſſe, vt effectus probauit, exaudiuit enim Chriſtus matris orationem, quare nulla ratio permittit credere ex inani gloria fuiſſe profectam. *Cyril.* Vnde Cyril. libro. 2. in Ioann. cap. 22. fidem Virginis in hac petitione oſtendi dicit, quia omnia credidit filio poſſibilia, quamuis nondum Chriſtus miracula edidiſſet, & capit. 24. *Magnam*, inquit, *authoritatem, & dignitatem deferri ſibi à Domino mater non ignorauit, quæ perſuaſo, vt par erat, filio, miniſtros præparat.* *Euſ. Emiſſ.* Et Euſeb. Emiſſ. ſermon. in Dominicam ſecundam poſt Epiphan. Virginem, ait, Spiritu Sancto plenam illud miraculum præuidiſſe, quod filius facturus erat. *Bernard.* Et Bernardus ſermon. 46. ſuper Cantic. prudentiam verborum Mariæ ponderat. *Quia non precatur, non imperat, ſed tantum defectum vini nunciat, quia cum* E *beneficiis, & ad liberalitatem propenſis non gratia violenter exprimenda, ſed ſolum eſt occaſio proponenda.* Conſtat igitur verba illa Chriſti, *quid mihi & tibi eſt mulier?* nullam reprehenſionem continere. *Iuſt. mart.* Vt enim recte dixit Iuſtin. martyr. q. 136. ad Gent. *Non verbo matrem obiurgauit, qui facto honorauit.* *Cyrill.* & Cyril. dicto libr. 2. capite. 23. *Quantus*, inquit, *honor parentibus debeatur, facilè oſtendit, cum ſtatim ad actum propter matrem accedat.*

Senſus autem illorum verborum Chriſti variè à Sanctis exponitur. Primò Iuſtin. martyr: ſupra dicit, ſenſum Chriſti ſolum fuiſſe dicere, matri, neque ad illam, neque ad ſeſe pertinuiſſe, vinum prouidere. Vnde ait, *quid mihi, & tibi?* id eſt, quid ad nos attinet?

tinet? quod ſi ex magna charitate tua vis, vt miraculoſe illis ſubueniam, dic miniſtris, vt faciant, quæ ego præcepero, &c. quam expoſitionem habet etiam Epipha. hæreſ. 51. & 79. & Euthym. ibi. Et eſt probabilis expoſitio, cum qua ita connectenda ſunt verba ſequentia. *Nondum venit hora mea*, id eſt, ſi ex charitate cupis, vt illis ſubueniam, priusquam vini defectus omnibus inuitatis manifeſtus ſit, non hoc ad nos pertinet, ſed potius oportet, vt omnes prius intelligant vinum defeciſſe, vt miraculum euidentius fiat, & ideò nondum venit hora illud faciendi. Quæ expoſitio quoad hoc vltimum verbum, videtur fuiſſe Irenæi. libr. 3. contra Valen. cap. 1. eſt etiam Chryſoſt. homil. 21. in Ioann. & Auguſtin. ſerm. 41. de tempore, & Euthymij c. 1. in Ioan.

Epiphan. *Euthym.* *Irenæus.* *Chryſoſt.* *Auguſt.* *Euthym.*

Solùm obſtat huic expoſitioni, quia verba illa. *Quid mihi, & tibi?* iuxta phraſim Hebraicam non ſignificant, quid ad nos? Sed, quid mihi tecum eſt? vt Ioel. 3. *Quid mihi, & vobis Tyrus, & Sydon?* Luc. 8. *Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei?* Et eodem ſenſu Matthæi 27. dixit vxor Pilati ad illum. *Nihil tibi, & iuſto illi*, id eſt, tibi cum illo ſit, vel noli quidquam negotij habere cum illo.

Ioel. 3. *Luc. 8.* *Matth. 27.*

Poſita ergo hac verborum ſignificatione eſt ſecunda expoſitio Auguſtin. tract. 8. in Ioann. Chriſtum illa verba ad ſuam diuinitatem retuliſſe, virtus enim faciendi miracula conuenit Chriſto ratione diuinitatis, ad quem etiam oſtendēdam miracula ordinanda erant, non ad demonſtrandam generationem ex matre. Propter hanc ergo cauſam dicit, quid mihi tecum eſt? quod ſcilicet ad miraculum perficiendum pertineat: non enim ex te diuinitatem, ſed humanitatem habeo. Quam expoſitionem habet idem Auguſt. tract. 19. in Ioan. & libr. de fide & ſymb. cap. 4. & libr. 2. de ſymbolo ad catechumenos, cap. 5. Greg. libr. 8. Epiſt. 42. Bed. D. Tho. Gloſ. & alij in Ioann. & ferè idem ſenſit Grego r. Nyſ. orat. in illud dictum Apoſtoli, *tunc erit & ipſe ſubiectus &c.* cum inquit Chriſtum his verbis quaſi repuliſſe matrem, eò quod veluti iure materno miraculum poſtularet. Quod etiam indicauit Athanaſ. ſerm. 4 contra Arianos, & Auguſt. ſupra. Sed non eſt intelligendum hos ſanctos docere. Virginem opus illud quaſi iure materno ſibi debitum præcepiſſe, aut poſtulaſſe (id enim de fide, & humilitate B. Virginis ſentire, indignum eſt) præſertim cum verba eius tantam erga Chriſtum reuerentiam præſeferant, vt nec expreſſe rogare, ſed ſolum indigentiā, & occaſionem bene faciendi proponere auſa fuerit, vt Bernardus ſupra notauit. Intelligendum ergo eſt, propter circumſtantes illo modo Chriſtum matri reſpondiſſe, ne opus illud ex naturali affectu, aut poteſtate profectum putarēt, vt in ſimili dixit Chriſtus Ioann. 11. & 12. & hoc modo eſt etiam hæc expoſitio ſubtilis, & probabilis.

Auguſt. *Greg. Pap.* *Beda.* *D Thom.* *Gloſſ.* *Gre. Nyſſ.* *Auguſt.* *Athanaſ.* *Bernard.* *Ioan. 11. & 12.* *3 expoſitio.*

Tertia verò expoſitio addi poteſt, vt Chriſtus de ſe vt homine loquatur, & ſenſus ſit, *Quid mihi & tibi?* id eſt, quid mihi tecum eſt? quod non ſimpliciter, & abſolutè eſt intelligendum, ſed in ordine ad negotium, de quo agebatur, ſeu reſpectu miraculi perficiendi, ac ſi diceret, non eſt hoc opus tale, vt ex humano reſpectu, vel conſanguinitate pendeat, ſed ex diuino obſequio, & voluntate. Ita ferè Grego. Nyſ. ſupra, & Maximus, ſermone ſecundo Epiphaniæ, & Bernard. ſerm. 1. & 2. Domin. primæ poſt Epiphan. In quo ſenſu non ſunt hæc verba reprehenſionis, ſed inſtructionis propter circumſtantes, vt circa expoſitionem Auguſtini diximus, nam hæ duæ expoſitiones ferè in idem recidunt.

Greg. Nyſſ. *Maxim* *Bernard.*

Reſpōſio ad teſtimonia Patrum. Ad teſtimonia ergo in principio citata reſpondetur, Chryſoſtomū, & qui eum ſecuti ſunt, exceſſiſſe, (vt D. Th. inquit) Vnde eorum ſententia, iam erronea eſt, vt diximus: piè autem exponi poſſunt, eos non ſenſiſſe in virgine fuiſſe ambitionis, aut

A vanæ gloriæ motum, ſed ſolum iudicari ſuſpicioſè ab iis, qui præſentes aderant, potuiſſe, & ideo Chriſtum Dominum eo modo reſpondiſſe. Ad Athanaſ. dicendum eſt, Chriſtū re vera non reprehendiſſe Virginē, quia vera, & rationabilis reprehēſio culpam aliquā ſupponit, ſed fortaſſe Athanaſ. increpationem vocauit illā admonitionē, ſeu inſtructionē potius, quā Chriſtus illis verbis inſinuauit non tam propter Virginem, quàm propter alios circumſtantes, vt declaratum eſt. Et idem dicendum eſt ad Irenæum. Non enim poteſt verè dici Beata Virgo paſſa fuiſſe repulſam, cum, & quod petiit impetrauerit, & Chriſtus non propter aliquem defectum Virginis, ſed quia nondum erat tempus opportunum ad patrandum, miraculum illud aliquantulum differre voluerit, vt ex illis verbis patet, *nondum venit hora* B *mea*, quod quidem Virginem latere potuit ſine illius culpa. Non enim tenetur, qui orat ſcire, quando ſit opportunum tempus obtinendi, quod poſtulat, præſertim cùm Beata Virgo nō importunè petierit, vt ſtatim miraculum fieret, ſed ſolum aliorum indigentiam, ſuamque interceſsionem inſinuauerit. Vnde factum eſt, vt non ſolum non fuerit à Chriſto repulſa ſed potius vt propter amorem eius, Chriſtus aliquantulum miraculum præuenerit, vt Cyril. dicto libro 2. in Ioann. cap. 23. & Ambroſ. ſerm. 16. in Pſalmum. 118. circa finem, adnotarunt.

Cyrill. *Ambroſ.*

Obiectio. 3. Tertiò obijcitur Virgini, quòd Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. Chriſtum publicè prædicantem, ex humana quadam ambitione interpellauerit. Propter quod videtur à Chriſto acerbè reprehenſa, illis verbis, *Quæ eſt mater mea?* Ita ferè Chryſoſtom. homil. C 45. in Matthæ. Sed reſpondetur facilè. Primò in toto illo facto nullum eſſe imprudentiæ, aut ambitionis indicium, quo poſsit ad culpam imputari, non ſolùm Virgini, verùm nec alijs fratribus Chriſti, qui ipſum quærebant. Fieri enim potuit, vt bono animo, & conuenienti modo illum quærerent: caſu autem accideret, vt alij aſtantes, & audientes, Chriſtum importunè alloquerentur. Vnde nulla eſt prorſus ratio irrogandi aliquam culpam Virgini, cum Euangeliſtæ non dicant ipſam vocaſſe, vel interpellaſſe Chriſtum, ſed turbam, vel fratres Domini, quos ſicut accuſare non oportet; ita nec excuſare neceſſe eſt, vt Auguſtin. notauit tracta. 28. in Ioann. Quocirca, quamuis demus, illa verba Chriſti reprehenſionem aliquam continere, non tamen propterea exiſtimandum eſt illa ad Virginem eſſe directa, ſed ad D turbam, vel fratres, ſi illa digni fuerunt, non eſt autem neceſſe dicere illa verba reprehenſionis fuiſſe, ſed ſolum inſtructionis, vt circumſtantibus indicaret, propter carnaliter coniunctos non eſſe Dei opus intermittendum, vt Auguſtin. libr. de fide contra Manich. & Bernard. ſerm. 2. dominicæ primæ Epiphaniæ, notarunt. Vel docere etiam voluit coniunctionem ſanguinis cum Chriſto ſine ſpirituali non prodeſſe, hanc verò per ſeſe multum valere. Ita Auguſtin. libr. ſeu ſermo. de Virginita. cap. 3. & Tertul. libr. de carne Chriſti, cap. 7. & indicat Hilar. Canone 12. in Matth. circa finem, dum ait. *Chriſtum non faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe, ſed docere voluiſſe, propinquitatis ius atque nomen, non iam de conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum.* Addit etiam eo fa- E cto ſignificatam eſſe Synagogæ repulſam. Quod etiam dixit Greg. homilia 3. in Euangelia. Quæ omnia mirè complexus eſt Ambroſius, libro 6. in Lucam ante medium.

Matth. 3. *Marc. 3.* *Luc. 8.* *Chryſoſt.* *Reſponſio.* *Auguſt.* *Bernard.* *Auguſt.* *Tertull.* *Hilar.* *Greg. Pap.* *Ambroſ.*

SECTIO V.

Vtrùm in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in Beata Virgine extinctus.

Fomes peccati quid ſit.

QVid fomes peccati ſit, ſupra quæſtione 15. cum de Chriſto ageremus, explicatum reliquimus. Supponimus ergo eſſe ipſam naturalem inclinationem appetitus ſentientis, quatenus inordinatè, & abſque rationis conſenſu, ſenſibilia interdum poteſt appetere, quæ imperfectio originalis peccati effectus eſt, quamuis non ſemper auferatur ablata originali culpa, vt in renatis conſtat. Quia verò hic fomes principium eſt, & origo ferè omnis peccati actualis, quod in lapſis hominibus reperitur, ideò illi, qui in Beata Virgine actuale peccatum admittunt, fomitem etiam neceſſariò ei tribuunt: at verò catholici omnes, ſicut negant B. Virginem aliquando venialiter peccaſſe, ita conſequenter negant habuiſſe vnquam vel in appetitu, vel in voluntate motum aliquem indeliberatum præuenientem rationem, & conſenſum liberum voluntatis.

B. Virgo actum fomitis nunquã habuit. D.Thom. Caiet.

Primum ergo ſit veluti fundamentum certum huius quæſtionis, B. Virginem nunquam habuiſſe actum fomitis, ſeu (vt ita loquar) fomitem in actu ſecundo. Ita docet D.Thom. hic articul. 4. ad primum, Caietanus in opuſculo de ſpaſmo Virginis, & alij Theologi ſtatim citandi, & hic videtur eſſe conſenſus omnium Patrum, quos diſputat. præced. ſect. 5. retuli, generatim enim docent nihil indecens, nihilve inordinatum in Beata Virgine fuiſſe. Vnde Bernar. in ſermone circa illa verba, *ſignum magnum*, *Nihil*, inquit, *in ea non duo tenebroſum, ſed obſcurum ſaltem, vel minus lucidum, ſed nec tepidum quidem aliquid, aut non feruentiſſimum liceat ſuſpicari.* Et idem eſt, quod Richard. de S. Victor. libr. 1. de Emmanuel. c. 28. dicit. *Virgini omnem ocioſitatem fuiſſe ſublatam, ſolam pœnam fuiſſe relictam*, & c. 29. Virgini accommodat illud Pſal. 45. *auferens bella vſque ad finẽ terræ*, quia in Virgine nullum internum bellum, ſed ſumma pax fuit. Vnde concludit illam ſolam inter puros homines impleuiſſe in hac vita omni ex parte præceptum illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, mente, & animo.* Quia non tantum rem præceptam, ſed quodammodo etiam finem; & modum præcepti, aſſecuta eſt, &c. 31. *in cæteris Sanctis magnificum fuiſſe*, inquit, *quod à vitiis non ſunt expugnati, in Virgine autem quod nec impugnata fuit.* Et hoc ſenſu Damaſ. orat. de aſſumpt. Virginem vocat *immaculatam, quæ cum terrenis affectionibus nihil habuit commune.* Et eodem ferè modo loquitur Sophro. in Epiſt. ſæpe citata, quæ in 6. Synod. Act. 11. refertur. Denique ſi Ambr. lib. inſtitut. Virg. ca. 7. dixit, Virgini datum eſſe, *vt præſentia ſua, integritatis inſigne aliis conferret*, quid mirum, quod in ſe nunquam inordinatum motum ſenſerit? Ratione verò hoc ipſum demonſtratur: primo, quia *decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequeat intelligi.* Secundò, quia hic eſt quidam effectus originalis peccati, magnam in decentiam, & cum culpa magnam habens affinitatem, iſti enim motus de ſe mali ſunt, & culpabiles, niſi ignorantia vel impotentia illos vitãdi, excuſet. Vnde argumentor tertio ex principio ſupra poſito, quòd B. Virgo nunquam venialiter peccauerit. Nam licet poſſet Deus non obſtante fomite, & motibus eius, impedire omnem culpam in Beata Virgine, tamen cum ſapientiſsime, & ſuauiſsime omnia prouideat, accommodat fini media, & cauſam diſponit, prout expedit, ad intentum effectum. Quia ergo B. Virginẽ ab omni culpa præſeruaturus

Bernard. Ric. Vict. Pſal. 45. Damaſc. Sophro. Ambroſ.

A erat, eandem fecit ab omni inordinato motu liberam, quia moraliter difficillimum eſt pati inordinatos motus, & venialiter ſaltem nunquam delinquere. Vnde fit nullam mentis diſtractionem, vel variarum cogitationum intellectus, aut phantaſiæ inuoluntarias immutationes paſſam vnquam fuiſſe. Hæc enim omnia imperfectionem magnam continent, & ad fomitis inordinationem pertinent.

Obiectio.

Dices, huiuſmodi motus, ſi rationem culpæ non attingant, non ſunt contra perfectionem ſanctitatis, ſed potius ad illius augmentum conferre poſſunt, non eſt ergo cur negemus in B. Virgine fuiſſe permiſſos. Reſpondeo, ſanctitatem perfectam omni ex parte excludere omnem motum diuinæ legi contrarium, & ideò Chriſtus hanc perfectionem aſſumpſit, & participationem eius cum matre communicauit, quæ ad creſcendum in gratia, hac occaſione non indiguit, hoc enim ad ſtatum incipientium pertinet, ipſa vero inde incepit vbi alij poſt longam pugnam conſummationis ſtatum acquirunt.

Reſponſio.

B

Hac ergo certiſsima veritate ſuppoſita, in qua potiſsimum res in hac quæſtione intenta conſiſtit, in modo vel loquendi, vel explicandi hanc rem Theologi diſſentiunt. Quidam enim dicunt fomitem fuiſſe quidem in Virgine ligatum à prima ſanctificatione, non tamen fuiſſe prorſus extinctum vſque ad ſecundum. Alij vero à prima ſanctificatione dicunt fuiſſe fomitem omnino illi ſublatum. Priorem ſententiam docet Diuus Thomas hic, quẽ Caiet. & alij ſequuntur, & fuit ſententia Albert. in 3. diſtinct. 3. vbi Bonauent. 1. part. diſtinction. artic. 2. quæſt. 2. eandem tenet, & Richar. artic. 1. quæſtio. 3. & 4. Durand. quæſt. 3. inclinat etiam Richard. de S. Victor. libr. 2. de Emmanuel. capit. 26. & 27. Fundamentum D. Thom. eſt, quia non decuit carnem aliquam omnino liberari à lege fomitis, & peccati, donec filius Dei aſſumeret carnem ſanctam, & à fomite liberam. Sicut non decuit corpus aliquod humanum ante Chriſti corpus gloria & immortalitate donari. Poſſunt autem in huius ſententiæ. confirmationem citari Cyprian. libr. de cardinalibus Chriſti operibus cap. de natiuitate Chriſti vbi dicit, *in Chriſti conceptione Spiritu Sancto obumbrante, originale incendium extinctum fuiſſe.* Et Cyril. Ieroſolymit. Catecheſ. 17. dicens, *Spiritum Sanctum in Virginem veniendo, & eam obumbrando, ſanctificaſſe eam, quo poſſet eum, per quem ſunt omnia, ſuſcipere.* & Nazianz. oration. 38. & 42. qui ait, Spiritum Sanctum in anima, & corpore purgaſſe Virginem, vt Chriſtum conciperet, & Arnob. Pſalm. 14. in princip. clarius dicit, *Ieſus immaculatus virgineam aulam ingreſſus, ipſum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit, & dedit ſanctificationem potius, quam accepit.*

C D.Thom. Caiet. Albert Bonauent. Richard. Durand. Ric Vict. Cyprian. D Cyril. Ieroſolym. Greg. Naz. Arnob.

Secundam verò ſententiam docet aperte Alenſ. 3. parte, quæſtione nona in ſecund. articulo primo, idem Scot. Gabr. Almai. Mai. diſtinctione tertia & ferè reliqui authores, qui docent Beatam Virginem ab originali culpa fuiſſe præſeruatam. Cui ſententiæ fauent Patres in primo puncto huius Sectionis citati. Et ratio adiungi poteſt, quia à prima ſanctificatione Virginis ſtatuit Deus nullum motum fomitis in illa permittere: ergo non ſolum ligauit, ſed etiam extinxit in ea fomitem. Quorſum enim fomitem in actu primo (vt ita dicam) in ea relinqueret, cum omnem actum ſecundum eſſet impediturus? maximè cum huiuſmodi fomes imperfectum quid ſit, & de ſe ad malum inclinet.

Alenſ. Scot. Gabr. Almain. Mai. E

Vt

Ligari, extinguive fomitem quid ſit.

Vt differentiam harum opinionum, remq́; totam aperiā, operæpretium erit exponere, quid ſit ligare, vel extinguere fomitem, & qua ratione duo hæc inter ſe differant. Conueniunt enim, quia vtroque modo infallibiliter fit, vt appetitus nullum inordinatum motum habere poſsit in ſenſu compoſito, id eſt, poſita illa gratia, vel priuilegio, quo fomes ligari, vel extingui dicitur. Cùm enim appetitus, ſeu fomes ſit potentia de ſe naturaliter operans, præſertim in ijs motibus, qui libertatē anteuertūt, non poteſt infallibiliter impediri, ne hoc modo operetur, niſi careat aliquo principio ad operandum requiſito, videlicet obiecto, concurſu Dei, aliouè ſimili. Quia ſi haberet omnia requiſita ad operandum, cùm ſit potentia naturalis, ſtatim operaretur. In quo multum differt à potentia libera, & ideò neceſſariò fit, vt ſiue fomes extinctus ſit, ſiue ligatus, infallibile ſit nunquam habiturum actum fomitis, atque adeò vt facta illa ſuppoſitione non poſsit illum habere.

Cùm ergo hic effectus communis ſit, vt explicemus, quæ differentia eſſe poſsit inter ligatum fomitem, & extinctum, aduertendum ſecundò eſt tribus modis intelligi poſſe fieri hunc effectum, primo per ſolos habitus, vel qualitates inhęrētes, ita perfectas, vt per ſolam intrinſecam informationem contineant appetitum, ita vt ex vi illarum nullo modo moueri poſsit contra rationem. Et ſi hic modus paſsibilis eſt, per illum propriè dicetur auferri fomes, quia per eum tolletur intrinſecè priuatio iuſtitiæ, & inordinatio appetitur. Et ita videntur ſentire Caietanus. Durandus & multi alij. Fateor tamen me nunqoam potuiſſe intelligere, quomodo per ſolos habitus inhærentes poſsit hic effectus fieri ſine alia actuali, & extrinſeca prouidentia Dei, vel clara eius viſione, quia illæ qualitates, quæ ſolum ſunt per modum actus primi, non poſſunt efficere, vt exiſtens obiectum, & applicatum appetitui, illum non moueat. Quia appetitus de ſe naturaliter operatur circa obiectum applicatum, niſi per actualem motionem à ſuperiori potentia contineatur, quam naturalem inclinationem, & efficaciam non videntur ſoli habitus poſſe impedire. Nam ſicut vitia non ſufficiunt ad tollendam inclinationem ad bonum: ita nec virtutes, licet perfectiſsimæ ſint poſſunt tollere naturalem inclinationem appetitus ad ſenſibilia, quæ interdum rationi repugnant, & ad illa nonnunquam mouebitur, niſi aliundè præueniatur, vt latiùs dicitur in Prima parte, tractando de ſtatu innocentiæ, & de originali iuſtitia.

Caiet. Durand. Per ſolos habitus inhærentes auferri fomes cur non poſſit?

Secundo modo intelligi poteſt fieri hic effectus per ſolam extrinſecam Dei prouidentiam, vel impedientem obiecta, quæ poſſent huiuſmodi motus excitare, vel negantem concurſum ſuum ad eoſdem & hic modus ſine dubio fuit poſsibilis, & poſſet meritò dici ligatio fomitis. Tertiò modo poteſt intelligi hic effectus fieri, partim per habitus, & virtutes perfectas, partim per diuinam gratiam excitantem, præuenientem, & adiuuantem. Et hic modus poſsibilis eſt, & ex ſuo genere in homine puro viatore maximè perfectus. Quia includit gratiam, & heroicas virtutes, & diuinum auxilium neceſſarium. Nam quia homo non videns Deum, neque ipſum ſemper actualiter amat, nec per rationem ſuperiorem de omnibus agendis, ſemper conſiderat, nec poteſt per ſeſe omnes occaſiones præuenire, ne appetitus excitetur priùs, quàm ratio vigilet, ideò neceſſarium eſt hoc diuinum auxilium, quod hominem cuſtodiat. Et hic modus, ſi perfectas virtutes includat, meritò dici poteſt extinctio fomitis, cùm per illum, & appetitus inferior intrinſecè perficiatur, & ſubordinetur ſuperiori, & ipſa ſuperior ratio ex diuino auxilio ſemper, cùm oportet, attendat, & præueniat, ne ab inferiori præueniatur.

A Ex his igitur facile eſt de ſupra dictis ſententijs iudicium ferre. Simpliciter enim dicendum cenſeo in B. Virgine à prima ſanctificatione fomitem extinctum fuiſſe, quamuis hic effectus in ſecunda ſanctificatione auctus fuerit, & perfectus. Probatur quia in primis dici non poteſt in Virgine ſolum fuiſſe impeditos huiuſmodi motus per ſolam extrinſecam prouidentiam, vt ea ratione dicatur tantum fuiſſe ligatus, tum quia ille modus eſt valde imperfectus, & ideò non eſt, cur Virgini tribuatur: pręſertim cùm non ſit conſentaneus ordinario modo prouidentiæ Dei, qui cauſis ſecundis principia tribuit intrinſeca ad huiuſmodi effectus, & ipſe ſolum ſupplet ea, quæ per intrinſeca principia fieri à cauſis ſecundis conuenienter non poſſunt: tum etiam quia
B Beata Virgo à Principio habuit gratiam, & virtutes omnes per ſe, & per accidens infuſas valde perfectas, quibus coniunctum eſt illud diuinum auxilium.

A prima ſanctificationis inſtanti in Virgine, peccati fomes extinctus.

Quòd ſi fortè dicatur, non fuiſſe illi à principio datas virtutes in gradu adeò perfecto, vt ad extinguendum fomitem cenſeri poſsit ſufficiens, vel ſaltem non eſſe illi datam quandam aliam qualitatem: quæ intrinſecè ac propriè perficit hunc effectum: Reſpondetur primum. Hoc, quòd dicitur de quadam alia qualitate commentitium eſt, & intelligi certè non poteſt, vt ex ſupra dictis conſtat, & ex ijs, quæ ſupra de extincto fomite in Chriſto, & alibi de iuſtitia originali Adæ dicta ſunt. Deinde ſiue per huiuſmodi qualitatem, ſiue per virtutes infuſas in gradu perfecto, vel ſolas, vel (quòd verius eſt) coniunctas diuinæ cuſtodiæ dicatur extingui fo-
C mes, ſine cauſa negatur datum fuiſſe Virgini in prima ſanctificatione perfectæ virtutis gradum ad hunc effectum neceſſarium. Quia Adæ, & Euæ in prima ſanctificatione data ſunt gratia, & virtutes in gradu heroico ad hunc effectum ſufficiente, ſed copioſior gratia, & perfectiores virtutes datæ ſunt Virgini in prima ſua ſanctificatione, vt ex principijs ſupra poſitis conſtat. Vnde Bernard. Epiſt. 174. *ego*, inquit, *puto quod copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quæ ipſius non ſolum ſanctificauerit ortum, ſed & vitam ab omni peccato deinceps cuſtodierit immunem*, vbi loquitur de intrinſeca perfectione gratiæ ſanctificantis: quæ (vt ſupra dicebamus) non poſſet ſufficienti modo diſponere ad ſuperandum perfectè omne peccatum, niſi eſſet etiam ſufficiens in ſuo genere ad fomitem extin-
D guendum. Et confirmatur tum ratione facta pro ſecunda ſententia, tum etiam alia ratione ſupra indicata, quia Deus, qui ſuauiter omnia diſponit, tribuit cauſis ſecundis virtutes intrinſecas effectibus accommodatas: tum denique, quia Beata Virgo ante conceptionem filij dicta eſt *plena gratia*, quam plenitudinem proportionaliter habuit à prima ſanctificatione: includit autem hæc plenitudo omnem effectum decentem eam, quæ futura erat mater Dei, tota autem hæc perfectio illam maximè dicet, vt oſtenſum eſt.

Obiectio.

Reſponſio.

Bernar.

Neque in contrarium obſtat fundamentum primæ ſententiæ, nihil enim Chriſti dignitati derogat, quod hanc perfectionem matri communicauerit inferiori modo, quam in ipſo fuit: ipſe enim per ſe habuit omnem & animæ, & corporis ſanctitatem,
E Virgo autem per ipſum: ille, vt Deus homo habuit in ſua voluntate humana perfectum dominium in omnes actiones ſuas, & in omnia obiecta, quæ illas poterant excitare, & vt beatus ſemper actu conſiderabat omnia, vnde etiam per intrinſecam prouidentiam, & virtutem omnia poterat præuenire: Beata autem Virgo pro ſtatu viæ non fuit tantæ perfectionis capax. Sicut autem non derogat ſanctitati animę Chriſti, quod antequam illa extiterit, ex merito eius multæ animæ fuerint ſanctificatæ, etiā in gradu valde perfecto, & eximio, ita non derogat puritati, & ſan-

Reſponſio ad argumentum in oppoſitum.

& ſanctitati carnis Chriſti, quod ante formationem eius caro matris fuerit perfectè ſanctificata vſque ad extinctionem fomitis, ſed hoc potius commendat prouidentiam, charitatem, & efficaciam meriti ipſius. Nec eſt ſimile de perfectione gloriæ, illa enim eſt perfectio pertinens ad terminum, in quo nullus hominum conſtitui debuit, nec in anima, nec in corpore ante Chriſtum, hęc autem eſt perfectio accommodata, & communicabilis viatori.

Reſponſio ad teſtimonium patrum. Ad Patres reſpondetur potius à nobis .tare. Cyprianus enim, non de fomite peccati, ſed de ſenſibili voluptate loquitur, quam B. Virgo in conceptione filij, Spiritu Sancto obumbrante, non ſenſit. Et ſimiliter Arnobius non tractat de fomite, ſed de ęſtu libidinis, & ſordibus puerperij, & has vocat carnales maculas, à quibus Beata Virgo in conceptione, & partu præſeruata fuit. Et idem fere eſt ſenſus Cyrill. Nazianz. & aliorum docentium Virginem in conceptione filij ab omni carnis immunditia, & indecentia fuiſſe immunem. Addi etiam poteſt ex D. Thom. hic art. 3. ad tertium Virginem in filij conceptione ampliori ſanctificatione fuiſſe donatam, cum maiori mentis illuminatione, & totius animæ ad Deū collectione. Et hæc ſolet à Sanctis vocari, *purgatorio*, non à culpa, ſed ab externis impedimentis, à remiſſione animi, ab ignorantia negatiua, ſeu neſcientia, vt Dion. loquitur ca. 6. de cæl. hierar. p. 3. poſt medium. *D. Thom.*

SECTIO VI.

Vtrùm Beata Virgo in prima ſanctificatione originalem iuſtitiam acceperit.

Ratio dubitandi oritur ex pręcedenti dubio, quia ſcilicet, extinctio fomitis eſt effectus formalis originalis iuſtitiæ. Difficultatem hanc tractat latè Cordub. libr. 1. ſui quæſtionar. q. 46. vbi refert quoſdam authores ſimpliciter aſſerentes, Beatam Virginem habuiſſe originalem iuſtitiam. Quod etiam ſentit Carthuſ. lib. de præconio, & dignitate Mariæ: & Caniſius libr. 1. de Deipara. c. 9. referens Cardinalem Cuſanum lib. 8. ſuorum operum circa illud, *Sicut lilium inter ſpinas*. Indicat etiam Durand. in 3. d. 3. q. 3. & Caiet. 1. 2. q. 109. art. 2. dum inquit in B. Virgine fuiſſe, *donum integritatis naturæ*, quod ſo[l]a ratione à iuſtitia originali diſtinguit, & fauet Anſel. lib. de Conceceptu Virginali. c. 20. vbi de Chriſto loquens ait à ſua origine iuſtitiam originalem habuiſſe. Quod nō potuit alia ratione dicere, niſi quia fomite caruit, ergo idem proportione ſeruata: dicendum eſt de Virgine cum etiam fomite caruerit, vt ſicut iuſtitia originalis, quæ communicata eſt Adę vt primo naturæ principio, communicata fuit Euæ, quæ in adiutorium ſimile ſibi data eſt, ita ſuo modo Chriſto, & Beatę Virgini ſit data. *Cordub.* *Carthuſ.* *Caniſ.* *Cardin. Cuſan.* *Durand.* *Caiet.* *Anſelm.*

Iuſtitia originalis quid ſit. Ad explicandam exactè hanc difficultatem oporteret diligenter inquirere, quid iuſtitia originalis ſit quos effectus habeat, & quomodo, ſed quoniam hoc eſt à præſenti inſtituto alienum, ſuppono iuſtitiam originalem fuiſſe quoddam donum ſanans naturam conſtituendo perfectum ordinem inter Deum, & hominem, & inter partes ſeu appetitus hominis inter ſe, ita vt inferiora ſuperioribus, & omnia Deo eſſent perfectè ſubiecta. Hoc autem donum (vt opinor) nihil intrinſecum erat in homine, pręter gratiam in eſſentia animæ exiſtentem, & virtutes omnes per ſe, & per accidens infuſas in gradu heroico, quibus adiungebatur ſpecialis Dei prouidentia, & cuſtodia, vt latiùs in 1. p. q. 95. oſtendi.

Ex quo colligitur primò, fuiſſe in Virgine potiſſimos effectus originalis iuſtitiæ, non tamen omnes, qui ad ſtatum innocentiæ, ſeu originalis iuſtitiæ pertinebant.

Primum conſtat, quia habuit ſuperiorem rationem ſeu portionem perfectiſsimè ſubiectam Deo, & inferiorem rationem, & appetitum ſuperiori, abſq; vlla diſcordia, vt oſtenſum eſt. Et ideò rectè dicitur habuiſſe integritatem naturę in ordine ad humanas operationes. Secundum etiam eſt euidens, quia fuit capax triſtitiæ, timoris, & ſimilium affectionum, quæ in ſtatu originalis iuſtitiæ non erant. Et ſimiliter habuit corpus paſſibile, quod defatigabatur, & morti fuit ſubiectum, à quibus omnibus præſeruabatur homo in illo ſtatu.

Secundò hinc concluditur, ſi iuſtitia originalis ſumatur pro collectione omnium horum effectuū ſeu pro dono, quod omnium illorum principium ſit, in Beata Virgine non fuiſſe originalem iuſtitiam, quia non habuit totam collectionem effectuum, nec principium eius. Nihilominus tamen veriſsimè dici poteſt habuiſſe donum originalis iuſtitiæ, quoad præcipuos, & quaſi formales effectus eius: conſtat enim hos effectus, qui conſiſtunt in ſubiectione ad Deum, & rationem ſuperiorem, & perfecta ſubordinatione potentiarum eſſe præcipuos: conſtat etiam illud donum, quo hi effectus fiebant in Virgine, fuiſſe eiuſdem rationis cum dono collato Adæ ad ſimiles effectus præſtandos. Quia (vt dictum eſt) non fuit aliud præter gratiam, & virtutes perfectas ſub diuina prouidentia, & cuſtodia, & hoc ſenſu multi Doctores in. 2. d. 29. & 30. dicunt, fomitem non excludi niſi per originalem iuſtitiam. Et eodem modo poſſumus loqui de Virgine (quidquid Corduba ſuprà contendat) quanquam, quia B. Virgo non habuit hoc donum ex vi ſuæ originis, neque cum omnibus effectibus originalis iuſtitiæ (vt dictum eſt) ideò magis expedit nō ſimpliciter ita loqui, ſed cum limitatione, & declaratione ſufficienti, quę ex dictis facilè conſtat. *Donum originalis iuſtitiæ quo modo fuerit in Virgine.*

SECTIO VII.

Vtrùm B. Virgo habuerit vſum rationis à ſuo Conceptionis, & ſanctificationis initio.

Hactenus explicuimus, quanta fuerit perfectio, multitudoque donorum gratiæ ſanctificantis, quæ in prima ſanctificatione Beatæ Virgini ſunt data, de alijs verò donis ſeu gratijs gratis datis, quia nō in prima ſanctificatione, ſed poſterius datas eſſe cenſemus, inferius ſuo loco dicendum eſt. Solum igitur ſupereſt explicandum id, quod vltimo loco ſupra propoſuimus, quo modo ſcilicet B. Virgo fuerit ſanctificata, vtrùm ſine propria diſpoſitione (vt ordinariè infantibus contingit) an verò altiori modo, & per propriam diſpoſitionem more adultorum. Huius autem deciſio pendet ex quæſtione, quam in hac ſectione præmittimus. In qua indicantur multa. Primum, an in primo inſtanti habuerit vſum rationis, & actum eius, cum perfecta cognitione, & iudicio. Secundum, quid per illum actum cognouerit, aut cognoſcere potuerit. Tertium, qualis fuerit illa cognitio. Quartum, an hic vſus rationis, vel facultas illa vtendi perſeuerauerit in Virgine tota infantiæ ætate.

Dico ergo primò, Beata Virgo habuit actualem vſum rationis in primo inſtanti conceptionis, & ſanctificationis ſuæ. Ita docet expreſsè Bernardinus Senenſ. ſerm. 51. de B. Virgine. c. 2. art. 1. & Caiet. hic artic. 3. & Viguer. in inſtitutionib. ca. 5. §. 3. verſicul. 9. Probatur autem ex principio ſupra poſito, quia priuilegium gratiæ alicui puro homini conceſſum, non eſt veriſimile B. Virgini fuiſſe negatum: ſed vti ratione tempore ſuæ ſanctificationis datum eſt Ioanni Baptiſtæ, vt patet ex illo verbo Luc. primo, *exultauit infans præ gaudio in vtero meo*, vbi aduertere oportet, verbum, *exultandi*, interdū analogicè, ſeu metaphoricè ſumi in Scriptura, & tribui rebus etiā inanimatis, iuxta illud Pſ. 113. *mōtes exultauerunt vt arie-* *Bernardi. Senenſ.* *Caiet.* *Viguer.* *Virgo ab inſtante conceptionis actualem rationis vſum habuit.* *Luc. 1.* *Pſal. 113.* *Ianſen.*

A *vt arietes*. Propter quod Ianſen. cap. 4. concord. cenſet hanc exultationem Ioannis non fuiſſe cum cognitione, nec ibi gaudium ſignificare propriũ gaudij affectum, ſed motum aliquem externũ, ſeu geſticulationem, quæ gaudij effectus eſſe ſolet. Nam vox Græca Ἀγαλλίασις hoc proprie ſignificat. Sed non eſt cur vbi proprietas verborum ſtare poteſt, ad metaphoras confugiamus: certum eſt autem vocem *exultationis, & gaudij*, propriè ſignificare actum vitæ, qui cognitionem ſupponit, quam propriam ſignificationem, etiam vox Græca commodius admittit, & iuxta illam, perfectior, magiſque accommodatus ſenſus redditur. Præſertim quia (vt notauit Origen. homil. 7. in Lucam) licet verbum *exultandi*, ſimpliciter dictum, metaphoricè interdum in Scriptura ſumatur: tamen *exultare in gaudio*, nunquam inuenietur ſecundum metaphoram dictum. B Quo factum eſt, vt ferè omnes Patres tam Græci, quàm Latini in hac expoſitione conſentiant. Ambroſ. lib. 1. in Luc. *Habebat intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat effectum*. Idem de inſtitut. Virg. c. 13. li. 2. de Virginib. in princip. & libro 4. de fide ad Gratian. c. 4. Leo Pap. ſerm. 10. de natiuit. *Præcurſor*, inquit, *Chriſti ſpiritum Prophetiæ intra viſcera matris accepit, & nondum cælitus, genitrici domini ſigna exultationis oſtendit*, clarius Hier. Epiſt. 7. ad Lætam *Audiebat* (inquit de Ioanne) *verba domini per os Virginis perſonantis*. & Bed. Luc. 1. *Prior*, inquit, *Elizabeth vocem audiuit, ſed Ioannes prius gratiam ſenſit. illa Mariæ, iſte domini ſenſit aduentum*. Idem Petr. Chryſolog. ſerm. 88. Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. ca. 15. & (ſi illius ſunt opera) in oratio. de quinque hæreſib. c. 14. & lib. 3. de mirabilib. ſacræ Scripturæ c. 1. Origenes homilia 4. in Lucam, dicit Ioannem in vtero cognouiſſe C Chriſtum, quem Iudæi, poſt multa facta miracula ignorarunt. Idem docet hom. 7. & homil. 2. ex variis, in hunc ſenſum exponens illud verbum Ioannis Baptiſtæ, quod Ioan. primo habetur. *Qui poſt me venit, ante me*, id eſt, *ante conſpectum meum factus eſt*, vnde ſic inquit, *Qui ordine temporum poſt natiuitatem meam factus eſt in carne, ante conſpectum meum, dum adhuc eſſem in viſceribus matris, prophetico ſpiritu vidi illum coram me conceptum in vtero Virginis*. Idem ſentit Chryſ. homilia prima in Lucam, & Theophylact. Luc. primo, qui ita exponit, Ioannem Baptiſtam fuiſſe plus quàm Prophetam, quia ex vtero matris habuit Propheticam cognitionem: in eadem ſententia eſt Cyril. Ieroſolym. catecheſi 3. & Nicephor. libro 1. hiſtor. cap. 8. & Simeon Metaphraſt. orat. de vita, & D dormitione Deiparæ, apud Surium tom. 5. Ac denique in Concil. Baſilien. ſeſſ. 43 dicitur, Ioannem in vtero matris Chriſtum cognouiſſe. Vnde Eccleſia in eius officio canit. *Senſeras regem thalamo manentem*. Solus Aug. Epiſt. 57. ad Dardan. (quem D. Tho. hic art. 6. imitatur) videtur hoc in dubium reuocaſſe. Sed Auguſtinus eo loco non tantum de vſu rationis, ſed de tota Ioannis Baptiſtæ ſanctificatione quæſtionem mouet, & nihil ibi negat, ſed inquirendo procedit, D. autem Tho. à Caietano exponitur non *aſſertiuè*, ſed, *aduerſatiuè* fuiſſe locutus, ſcilicet, quamuis Ioannes Baptiſta non habuiſſet vſum rationis in vtero matris, non propterea eſſe negandum fuiſſe E ſanctificatum.

Ioannes Baptiſta vſum rationis in vtero matris habuit. *Orig.* *Ambr.* *Leo Papa.* *Hieron.* *Beda.* *Petr. Chryſolog.* *Auguſt.* *Orig.* *Ioan. 1.* *Chryſ.* *Theoph.* *Cyrill Ieroſolym.* *Niceph.* *Simeon Metaphr.* *Conc. Baſil.* *Auguſt* *D. Thom.*

Mirum eſt autem non defuiſſe, qui cum admitterent hoc priuilegium Ioanni fuiſſe conceſſum, nihilominus negauerint datum Virgini, quia hæc non eſt perfectio ad maiorem ſanctitatem pertinens, ſicut breuiori, aut lõgiori vita viuere. Hæc autem ſententia improbabilis mihi videtur. Quanquam enim rationis vſus abſolutè ſumptus, non neceſſariò pertineat ad maiorem ſanctitatem, tamẽ ſi ille vſus ſit per actum fidei, ſeu cognitionis diuinæ, & ſit fundamentum ſanctificationis, & meriti, multum ad perfectionem gratiæ, & ſanctificationis pertinet. Deinde, licet diutius in via, ſeu mortali vita durare, per ſe ad perfectionem non pertineat (præſertim ſi poſt illam finitam, ad ſtatum, & terminum beatitudinis à Deo præfixum ſtatim tranſeundum ſit) quan diu tamen in hac vita viuimus, frequentius, & diuturnius in Dei cõtemplatione, & actuali amore verſari, ſine dubio eſt magna perfectio ſanctificantis gratiæ. Sicut in beatis ſumma quædam perfectio eſt, nunquam huiuſmodi actus interrumpere, nam quo magis in via illis ſimiles efficimur, eo magis ad perfectionem accedimus.

Dico ſecundò, Hæc rationalis cognitio, quam B. Virgo in eo momento habuit, potiſsimum circa Deum, & Chriſtum dominum verſata eſt. Hoc ferè non indiget probatione. Patet enim, tum ex adducto exemplo de Ioanne Baptiſta, qui Chriſtum in vtero matris cognouit. tum etiam, quia hæc cognitio eſt ad ſanctificationem pertinens: alia verò non erat eo tempore neceſſaria.

Dico tertio, Hæc cognitio fuit per actum perfectum fidei. Hæc concluſio non eſt certa, quia potuit Deus dare B. Virgini in eo inſtanti ſcientiam aliquam infuſam ſupernaturalem myſteriorum, & nõ eſt improbabile hoc feciſſe, de quo infra diſputabimus, cum de ſcientia Virginis ex profeſſo agemus: eſt autem certũ, & conſequens ad ea, quæ dicta ſunt, cognitionẽ quam tunc Virgo habuit, fuiſſe ſupernaturalem, & veriſimilius eſt fuiſſe fidem, quã conſtat habuiſſe Virginem aliquando iuxta illud, *Beata, quæ credidiſti*, hæc enim eſt ſufficiens, & accõmodata viatori, & ad perfectionem ſanctificationis, illa ſola eſt neceſſaria. Quam verò expreſſa, & diſtincta fuerit hæc fides Virginis, & quæ myſteria per illã cognouerit, in prædicta diſputat. commodius tractabimus.

Dices, Ioannis cognitio vocatur Prophetica à citatis Patribus, quæ tamen videtur perfectior, quàm cognitio fidei. Reſpondetur non ſemper eſſe perfectiorem, neque aliam in ſubſtantia à cognitione fidei, vt latiùs in 2. 2. tractatur. Dices rurſus, cum fidei cognitio à ſenſibus pendeat, quo modo potuit Beat. Virgo habere actum fidei, antequam poſſet phantaſmatibus vti? Reſpondetur, potuiſſe Deum, vel ita eleuare intellectum Virginis, vt ſine dependentia à ſenſibus per lumen fidei, & ſpecies aliquas per ſe infuſas operaretur, ſicut in perfecto quodam gradu Prophetiæ interdum ſit, vel etiam potuiſſe interiorem ſenſum, ſeu phantaſiam ita confortare, vt intellectui cooperati valeret.

Obiectio. *Reſponſio.* *Obiectio.* *Reſponſio.*

Dico quartò, Probabilé eſt facultatem vtendi ratione datam Virgini in primo inſtanti in ea ſemper duraſſe. Hæc concluſio eſt contra Caiet. hic artic. 4. qui ita interpretatur D. Thomam dicentem, eſſe ſpeciale priuilegium Chriſti habere vſum liberi arbitrij in vtero matris, intelligendum enim dicit de vſu rationis permanente. Concluſionem tamẽ poſitam tenet Bernardinus Senenſis citato loco, qui argumentum ſumit à Ioanne Baptiſta, de quo idem ſentit Iacobus Chriſtopolitanus ſuper Canticum *magnificat*, & poſt fieri veriſimile. Primò ex illo principio, quod ita videntur ſancti de Ioanne Baptiſta ſentire, multo ergo magis eſt nobis ita de Virgine ſentiendum. Antecedens patet ex Amer. li. 2. in Luc. c. de mora Mariæ cum Elizabeth, dicit Ioannẽ creuiſſe in gratia illis tribus menſibus ex præſentia Virginis, & capit. ſequenti. dicit. *Tempus ſiletur infantiæ, quia præſentia Domini matris in vtero roboraretur, qui infantiæ impedimenta neſciuit*, & infra capite de prophetia Zachariæ ait, *Zachariam ideo locutum eſſe ad filium, Et tu puer, &c. quia eum audire poterat, qui ſalutationem Mariæ audierat*. Quæ omnia ſumpſit ex Orig. homilia 8. & 9. in Lucam. Secundò confirmari hoc poteſt, ex fide digna hiſtoria, qua fertur, B. Virginem tertiæ ſuæ ætatis anno intelligentem quidem, ac conſentientem fuiſſe in templum à parentibus oblatam. Ita tradit Greg. Nyſſ. oratione de Chriſti natiuit: & Damaſcen. lib. 4. fidei cap. 15. Euodius & alij, quos

Facultas vtendi ratione data Virgini in conceptione qualis. *Caiet.* *Bernardi. Senenſ.* *Iacob. Chriſtopol.* *Ambr.* *Origen.* *Greg. Nyſſ.* *Damaſce.* *Euodius.*

quos infra referam. Verum eſt tamen, non omnes Patres diſertè affirmare B.Virginem, eo tempore rationis vſum habuiſſe, ſatis tamen indicant, & expreſsiùs habetur in illa hiſtoria, quæ nomini Hieronymi circumfertur, & *Anton.* Antonin.1.p.hiſtoriali, titul.4.capit.6.§.10. dicit, *nihil illi tunc defuiſſe ad perfectam ætatem, & iam tunc aſcendiſſe mente ad quindecim gradus perfectionis, in quindecim Pſalmis cantici graduum ſignificatos*, & idem ſentit *Dionyſ. Carthuſ.* Dionyſius Carthuſ. in 1.p.vitæ Chriſti.§.2.ergo fuit acceleratus vſus rationis Virgini in ea ætate, ordinaria enim lege naturæ, non poterat tunc ratione vti. Quod, vſitato exemplo Ioannis Baptiſtæ, confirmare poſſumus. Ille enim (ſicut virum decebat) à tenera ætate, quando iuxta naturæ leges, nondum ratiocinari poterat ab Spiritu Sācto motus, & illuminatus, in eremum abijt, vt diuinæ contemplationi vacaret, vt *Chryſoſt. Origen. Niceph.* Chryſoſtomus indicat homil.38.in Matth. & Orig.homil.9.in Lucam, & clariùs Nicephorus libr.1. hiſtor.c.14. Sic B ergo Beata Virgo (ſicut decebat Virginem) templū adijt, vbi continua ferè Dei cōtemplatione frui poſſet. Ergo veriſimile eſt, hunc rationis vſum, quem ſępius in infantia Virginem habuiſſe conſpicimus, cōſtantem, ac perpetuum in ea fuiſſe. Tertiò accedit, quod Dei opera perfecta ſunt, eiuſque dona ſine pœnitentia, neque auferuntur ſine culpa, præſertim quando dantur in vtilitatem, & perfectiorem ſanctificationem ſuſcipientium: vnde fit, vt ſit, etiam hæc maior perfectio Virginis, eius ſtatui, & dignitati valde conſentanea, nihilque derogat Chriſto: eſt enim illi proprium habuiſſe in vtero matris vſum rationis in clara Dei viſione, & in facultate vtendi omni ſcientia, & in omni materia pro ſuo arbitrio, C atque adeò in tali vſu rationis, quo poſſet perpetuò vigilare, & omnem inferiorum potentiarum motum præuenire, de quo vſu videtur *D.Thom.* D.Thom art.4. loqui, B.autem Virgo tantum habuit facultatem vtendi ratione in ijs, quæ ad Dei, & Chriſti cognitionem pertinebant.

Obiectio. Sed obijci poteſt, quia Sancti ſupra citati loquentes de accelerato vſu rationis Ioannis Baptiſtæ, dicunt fuiſſe per modum propheticę reuelationis, quę non ſolet dari permanenter & per modum habitus, ſed actualis motionis. Et confirmatur, quia videmur multiplicare miracula ſine neceſsitate. Oportebit enim conſequenter dicere Beatā virginem potuiſſe in infantia intelligere, ſine conuerſione ad phantaſmata, vel certè Deum miraculosè diſpoſuiſſe, aut confortaſſe ſenſus eius, vt perfectè poſſunt rationi D cooperari. Satis ergo eſſe videtur, quod per actualem & tranſeuntem reuelationem rationis vſum habuerit: tum in primo inſtanti ſanctificationis: tum etiam fortaſſe poſteà pro alicuius temporis, ſeu occaſionis opportunitate. *Reſponſio.* Reſpondetur hunc modum dicendi etiam eſſe probabilem, & iuxta illum poſſe non difficile accommodari omnia, quæ ex Patribus, & hiſtorijs attulimus: prior tamen, quem elegimus, veriſimilior videtur, & diuinæ bonitati, atque prouidentiæ magis conſentaneus, & certè ſaltem ex eo tempore, quo Beata Virgo fuit in templo præſentata, non videtur dubitandum, quin facultatem habuerit perfectè intelligendi, ac diuina myſteria contemplandi. Hoc enim munus ſemper in templo exercuiſſe, Patres omnes docent: nec enim ob alium finem illuc oblata eſt: non potuit autem etiam eo tem E pore ratione vti abſque ſpeciali gratia, & priuilegio. Eadem ergo ratione dicere poſſumus ſimilem gratiam anteriori tempore accepiſſe. Præſertim cum *Anton.* Antoninus dicat, eo tempore iam Virginem mente aſcendiſſe ad ſupremum gradum perfectionis.

):(

SECTIO VIII.

Vtrùm Beata Virgo ſanctificata fuerit per propriam diſpoſitionem.

HAEc quæſtio ex præcedenti definita eſt. Dicendum eſt enim Beatam Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem. Ita docet S.Bernardinus loco ſupra citato. *Bernard. Senenſ.* Et probatur ex dictis. *Virgo per propriam diſpoſitionem primo ſanctificata.* Primò, quia in illo inſtanti B.Virgo habuit cognitionem Dei, non eſt autem veriſimile habuiſſe illam ocioſam, & quaſi emortuam. Habuit ergo ſimul actum liberi arbitrij in Deum, quo illum ſuper omnia dilexit: nam in hunc potiſsimum finem data eſt ei hæc cognitio: & omnes coniecturæ: quibus ad cognitionem probandam vſi ſumus, efficacius de ſpe, & amore procedunt: ergo. Secundo, quia ſanctificari per proprium actum eſt perfectior modus (vt D. Tho. infra probat, q.34.a.3.) *D.Thom.* Ergo credendum eſt hoc modo fuiſſe ſanctificatam Virginem. Et confirmatur, quia nullus ſanctificatur ſine proprio libero con ſenſu, niſi veluti per accidens propter impotentiam vtendi ratione, ratio enim perfecta, ac propria ineundi amicitiam diuinam, & veluti ſpiritualem deſponſationem, quæ in prima ſanctificatione fit, vtriuſque partis conſenſum requirit: ſed in Virgine non erat hæc impotentia, nam (vt oſtenſum eſt) ratione vti poterat, ergo. Tertiò, quia propter has rationes tam Angeli, quàm Adam ſanctificati fuerunt per propriam diſpoſitionem, & idem dicendum eſt de Ioanne Baptiſta, nam gaudium illud, quo exultauit, ſignum amoris fuit: multò ergo magis aſſerendum hoc erit de Virgine Beata.

Obiectio. Dices, ergo non eſt operata Beata Virgo in illo inſtanti per habitus gratiæ, & charitatis, diſpoſitio enim ad infuſionem gratiæ, & donorum, non procedit ab habitibus (vt ſuppono) conſequens autem nō videtur verum, quia ille eſt imperfectus modus operandi. *Reſponſio.* Reſpōdetur. Dupliciter intelligi poteſt hæc ſanctificatio per propriam diſpoſitionem, vno modo, vt ſit hæc diſpoſitio præparans ſubiectum ad receptionem habitus, & tunc verum eſt talem diſpoſitionem non effici ab habitu, nam potiùs habitus infunditur, quia diſpoſitio effecta eſt, non vt efficiatur: *Qualis diſpoſitio fuerit in Virgine ad gratiam in ſua Conceptione.* alio modo poteſt hæc diſpoſitio intelligi, non vt pręparans, ſed vt perficiens, & vt ſanctificationem conſumans, & quando diſpoſitio talis eſt, ab habitu, ſeu principio intrinſeco procedit. Poteſt ergo dici, Beatam Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem hoc poſteriori modo, & ita facilè expeditur difficultas poſita. Mihi tamen veriſimilius eſt fuiſſe priori modo ſanctificatam. Ille enim eſt magis accommodatus viatoribus ratione vtentibus, & omnibus penſatis ad maiorem perfectionem pertinet, nam qui ſe ad gratiam diſponit, quodammodo ſe ſanctificat, & cum diuino auxilio eſt ſibi aliquo modo cauſa gratiæ, quod maioris perfectionis eſt, quàm ex habitu primum actum elicere, vel ſolum ex auxilio.

Ex hac doctrina infertur, meruiſſe Virginem in prima ſanctificatione ſua de condigno non gratiam ſed gloriam. *In prima ſanctificatione Virgo meruit de condigno gloriam.* Hoc conſtat ex generali principio, quod in materia de gratia traditur, nimirum vltimam diſpoſitionem ad gratiam eſſe meritoriam, quę cum ad perfectionem ſpectet, etiam in Virgine locum habet, imò etiam Chriſtū Dominum in primo inſtanti Conceptionis meruiſſe, ſimili argumento probat D.Tho. infrà q.34. a.3. *D.Thom.* Certū eſt autem non potuiſſe B.Virginem per eam diſpoſitionem gratiā mereri, quia principium meriti non cadit ſub meritum: gloriam autem mereri potuit, quia illa caruit, qua priuatione ſuppoſita maioris perfectionis eſt obtinere illam ex merito, quàm ſine illo. Et confirmatur argumento ſæpè facto, quia Angeli, & Adam, meruerunt primā gloriam per eum actum, quo ſe ad

gratiam

gratiam diſpoſuerunt, & idem de Ioanne Baptiſta credibile eſt, de quo ſancti aiunt, *ſuo merito patri loquelam reſtituiſſe*, vt Greg.Naz.orat.12. quæ eſt prima de pace, & Ambr.ſer.64.& ſuper Lucam, vbi Beda, & alij. Et Eccleſia canit. *Hinc parens nati meritis, vterq; abdita pandit*, ergo multo magis credendum eſt, Virginem meruiſſe gloriam à prima ſua ſanctificatione. De qua hæc dicta ſufficiant. Nam de merito Virginis & augmento gratiæ, alijsq; donis, & gratijs illis collatis, infrà commodiori loco diſputabimus.

Greg. Naz. Ambroſ. Beda.

QVÆSTIO XXVIII.

De Virginitate Beatæ Mariæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de Virginitate matris Dei. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm fuerit Virgo in concipiendo.

Secundò, vtrùm fuerit Virgo in partu.

Tertiò, vtrùm permanſerit Virgo poſt partum.

Quartò, vtrùm votum Virginitatis emiſerit.

ARTICVLVS I.

Vtrùm B. Maria fuerit virgo in concipiendo.

158. 4.cõ.c.45. Et opuſc 3. c.232 Et opuſc.00. cap.4.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod mater Dei non fuerit virgo in concipiendo Chriſtum. Nulla enim proles quæ habet patrem & matrem, ex virgine matre concipitur. Sed Chriſtus non ſolùm dicitur habere matrem, ſed etiam patrem, dicitur enim Luc.2. erant pater eius, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo, & infra eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te. Ergo Chriſtus non eſt conceptus ex Virgine matre.

2. Prætereà, Matt.1. probatur, quòd Chriſtus fuerit filius Abrahæ, & Dauid, per hoc quod Ioſeph ex Dauid deſcendit. Quæ quidem probatio nulla eſſet, ſi Ioſeph pater Chriſti non fuiſſet. Ergo videtur, quod Mater Chriſti eum ex ſemine Ioſeph conceperit, & ita non videtur fuiſſe Virgo in concipiendo.

3. Prætereà, Galat.4. dicitur, Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Mulier autem conſueto modo loquendo dicitur, quæ eſt viro cognita, ergo Chriſtus non fuit conceptus ex Virgine matre.

4. Prætereà, eorum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, eſt idem modus generationis, quia generatio recipit ſpeciem à termino, ſicut & cæteri motus, ſed Chriſtus fuit eiuſdem ſpeciei cum aliis hominibus, ſecundum illud Phil.2. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Cùm ergo alij homines generentur ex commixtione maris, & fœminæ, videtur quod etiam Chriſtus ſimili modo fuerit generatus, & ita non videtur fuiſſe conceptus ex virgine matre.

5. Prætereà, Qualibet forma naturalis habet materiam ſibi determinatam, extra quam eſſe non poteſt: Materia autem formæ humanæ videtur eſſe ſemen maris, & fœminæ. Si ergo corpus Chriſti non fuerit conceptum ex ſemine maris & fœminæ, non verè fuit corpus humanum, quod eſt inconueniens, videtur igitur non fuiſſe conceptus ex virgine matre.

Obiectio. *Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 7. Ecce virgo concipiet.*

Reſponſio. Vt patet ex Aug.lib. de hæreſi c.8. & 10.to.6.

Reſpondeo dicendum, quod ſimpliciter confitendum eſt matrem Chriſti virginem concepiſſe, contrarium enim pertinet ad hæreſim Hebionitarum, & Cherinti: qui Chriſtum purum hominem arbitrabantur, & de vtroque ſexu eum natum putauerunt. Quòd enim Chriſtus ſit conceptus ex virgi- A *ne, conueniens eſt propter quatuor. Primò propter mittentis Patris dignitatem conſeruandam: cum enim Chriſtus ſit verus, & naturalis Dei filius, non fuit conueniens, quòd alium patrem haberet, quàm Deum, ne dignitas Dei patris transferretur ad alium. Secundò, hoc fuit conueniens proprietati ipſius Filij, qui mittitur, qui quidem eſt Verbum Dei: Verbum autem abſque omni corruptione cordis concipitur: quinimo corruptio perfecti Verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro ſic fuit à Verbo Dei aſſumpta, vt eſſet caro Verbi Dei, conueniens fuit quod etiam ipſa ſine corruptione matris conciperetur. Tertiò, hoc fuit conueniens dignitati humanitatis Chriſti, in qua locum peccatum habere non debuit, per quam peccatum mundi tollebatur, ſecundum illud Ioann. primo. Ecce agnus Dei (ſcilicet innocens) qui tol-* B *lit peccatum mundi: non poterat autem eſſe, quod in natura iam corrupta, ex concubitu caro naſceretur ſine infectione originalis peccati. Vnde Auguſtin. dicit in libr. de Nuptiis & concupiſcentia. Solus nuptialis concubitus ibi non fuit ſcilicet in matrimonio Mariæ & Ioſeph: quia in carne peccati fieri non poterat ſine vlla carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato: ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato. Quartò, propter ipſum finem incarnationis Chriſti: quæ ad hoc fuit, vt homines renaſcerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo, id eſt, ex ipſa Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipſa conceptione Chriſti. Vnde Auguſtin. dicit in lib. de ſancta Virginitate. Oportebat caput noſtrum inſigni miraculo, ſecundum carnem naſci de Virgine, vt ſignificaret membra ſua de Virgine Eccleſia ſecundum ſpiritum naſcitu-* C *ra.*

capit 12.in princ.to.7.

Cap 6.ante med.to.6.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Beda dicit ſuper Lucam, pater Saluatoris appellatur Ioſeph, non quod verè iuxta Photinianos pater fuerit ei: ſed quod ad famam Mariæ conſeruandam pater ſit ab omnibus æſtimatus. Vnde & Luc. 3. dicitur. Vt putabatur filius Ioſeph. Vel ſicut Aug. dicit in lib. de Bono coniugali. Eo modo pater Chriſti dicitur Ioſeph, quo & vir Mariæ intelligitur, ſine commixtione carnis, ipſa copulatione coniugij: multis videlicet coniunctius quam ſi eſſet aliunde adoptatus. Neq; enim propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, quia non eum genuerat concubendo: quandoquidem pater eſſet etiam ei, quem non ex ſua coniuge procreatum aliunde adoptaſſet.

Lib.1.in Lu.c 8 ſecundum eius ordinẽ à med to.2. Li 1.de Nuptiis & cõc. c.11.parum à princ.t.7.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Hieronym. dicit ſuper Matth cum Ioſeph non ſit pater Domini ſaluatoris, ordo ge- D *nerationis eius vſque ad Ioſeph deducitur. Primò quidem, quia non eſt conſuetudinis Scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuit Ioſeph, & Maria, vnde & ex lege eam accipere cogebatur vt propinquã. Et vt Auguſtin. dicit in libr. de Nuptiis & concupiſcentia. fuit generationum ſeries vſque ad Ioſeph perducenda: ne in illo coniugio virili ſexui vtique potiori, fieret iniuria, cum veritati nihil deperiret, quia ex ſemine Dauid & Ioſeph erat, & Maria.*

Mat.c.1.ſuper illud Chriſti generatio ſic erat, to.9.

Cap. 1. non longè à fin. tom.7.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Gloſſ. dicit ibidem, mulierem pro femina poſuit, more locutionis Hebræorum: vſus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, ſed fœminas.

Eſt Aug li. 23 contra Fauſtum c. 7 in media tom 6.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa habet locum in E *his, quæ procedunt in eſſe per viam naturæ: eo quod natura ſicut eſt determinata ad vnum effectum, ita etiam eſt determinata ad vnum modum producendi illum. Sed virtus ſupernaturalis diuina cum ſit infinita, ſicut non eſt determinata ad vnum effectum: ita non eſt determinata ad modum producendi quemcumque effectum. Et ideò ſicut virtute diuina fieri potuit, vt primus homo de limo terræ formaretur: ita etiam fieri potuit, vt diuina virtute corpus Chriſti formaretur de Virgine abſque virili ſemine.*

Ad quin-

lib.1 c.2.& 19.tom.4. Ad quintum dicendum, quod ſecundum Philoſophum in lib.de generatione animalium, ſemen maris non eſt ſicut materia in conceptione animalis, ſed ſolum ſicut agens: ſola autem fœmina materiam ſubminiſtrat conceptui. Vnde per hoc quod ſemen maris defuit in conceptione corporis Chriſti, non ſequitur, quod defuerit ei debita materia. Si tamen ſemen maris eſſet materia fœtus concepti in animalibus, manifeſtum eſt, quod non eſt materia permanens in eadem forma, ſed materia tranſmutata. Et quamuis virtus naturalis non poſſit tranſmutare ad certam formam, niſi determinatam materiam, virtus tamen diuina, quæ eſt infinita, poteſt tranſmutare omnem materiam in quamcunque formam. Vnde ſicut tranſmutauit limum terræ in corpus Adæ, ita in corpus Chriſti tranſmutare potuit materiam à matre miniſtratam, etiam ſi non eſſet ſufficiens materia ad naturalem conceptum.

ARTICVLVS II.

V.mater Dei fuerit virgo in partu.

159. Opuſc.5.c. 232.

AD ſecundum ſic proceditur Videtur quod mater Chriſti non fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambr.ſuper Lucam. Qui vuluam ſanctificauit alienam, vt naſceretur Propheta, hic eſt qui aperuit matris ſuæ vuluam, vt immaculatus exiret. Sed apertio vuluæ virginitatem excludit: ergo mater Chriſti non fuit Virgo in partu. (l.2 in Luc. in c cuius tit eſt de circum ſaluatoris infinito 5.)

2. Præterea, nihil in myſterio Chriſti eſſe debuit per quod corpus eius phantaſticum appareret. Sed hoc non videtur vero corpori, ſed phantaſtico conuenire, vt poſſit per clauſa tranſire eo quod duo corpora ſimul eſſe non poſſunt. Non igitur debuit ex matris vtero clauſo corpus Chriſti prodire, & ita non deducit quòd eſſet virgo in partu.

Eſt hom. 26 in Eu. paulo à princ. 3. Præterea, ſicut Greg.dicit in homil. Octauarum Paſchæ per hoc quod ianuis clauſis ad diſcipulos poſt reſurrectionem intrauit Dominus, oſtendit corpus ſuum eſſe eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Et ſic per clauſa tranſire, videtur ad gloriã corporis pertinere. Sed corpus Chriſti in ſua conceptione non fuit glorioſum, ſed paſſibile, habens ſimilitudinem carnis peccati: vt Apoſtolus dicit Rom.8. Non ergo exiuit per Virginis vterum clauſum.

Sed contra eſt, quod in quodam ſermone Epheſini Concilij dicitur: Natura poſt partum neſcit vlterius virginem: gratia verò, & parientem oſtendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Chriſti virgo in partu.

Reſpondeo dicendum, quòd abſque omni dubio aſſerendum eſt, matrem Chriſti etiam in partu Virginem fuiſſe. Nam Propheta non ſolum dicit, Ecce Virgo concipiet: ſed etiam addit: Et pariet filium. Et hoc quidem conueniens fuit propter tria. Primò quidem, quia hoc competebat proprietati eius, qui naſcebatur, qui eſt Verbum Dei. Nam Verbum non ſolùm in corde abſque corruptione concipitur, ſed etiam abſque corruptione ex corde procedit. Vnde vt oſtenderetur, quod illud eſſet corpus ipſius verbi Dei, conueniens fuit, vt de incorrupto Virginis vtero naſceretur. Vnde in ſermone quodam Epheſini Concilij legitur. Quæ parit carnem puram à virginitate ceſſat: ſed quia natum eſt in carne Verbum, Deus cuſtodit virginitatem, ſeipſum oſtendens per hoc verbum. Neque enim noſtrum verbum cum paritur, corrumpit mentem: neque Deus Verbum, ſubſtantialem partum eligens peremit virginitatem. Secundò, hoc eſt conueniens quantum ad effectum Incarnationis Chriſti. Nam ad hoc venit vt noſtram corruptionem tolleret. Vnde non fuit conueniens, vt virginitatem matris naſcendo corrumperet. Vnde Auguſtin. dicit in quodam ſermone de Natiuitate Domini: Fas non erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venerat ſanare corrupta. Tertio fuit conueniens, ne matris honorem naſcendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos. (In ſerm.6. à med to.1.)

Ad primum ergo dicendum, quòd Ambroſ. dicit hoc, exponens illud, quod Euangeliſta de lege induxit Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Quod quidem, vt Beda dicit, conſueta natiuitatis more loquitur: non quòd Dominus ſacri ventris hoſpitium, quod ingreſſus ſanctificauerat, egreſſus deuirginaſſe credendus ſit. Vnde illa adapertio non ſignificat reſerationem communem clauſtri pudoris virginei: ſed ſolùm exitum prolis de vtero matris. (li.1.in Luc. c.7 ſecundum eius ordinem, tom.2.)

Ad ſecundum dicendum, quòd ita Chriſtus voluit veritatem ſui corporis demonſtrare, quod etiam ſimul eius diuinitas declararetur: & ideò permiſcuit mira humilibus. Vnde vt corpus eius verum oſtenderetur, naſcitur ex fœmina, ſed vt oſtenderetur eius Deitas, naſcitur ex Virgine: talis n. partus decet Deum: vt Ambr.dicit in hymno Natiuitatis. (In hymn. qui canitur in veſperis natalis Domini.)

B Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, Chriſtum in ſua natiuitate dotem ſubtilitatis aſſumpſiſſe, ſicut quando ambulauit ſiccis pedibus ſuper mare, dicunt eum aſſumpſiſſe dotem agilitatis: ſed hoc non conuenit his, quæ ſupra determinata ſunt: huiuſmodi enim dotes corporis glorioſi proueniunt ex redundantia gloriæ animæ ad corpus, vt infra dicetur, cum tractabitur de corporibus glorioſis. Dictum eſt autem ſupra, quòd Chriſtus ante paſſionem permittebat carni ſuæ agere, & pati quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab anima ad corpus. Et ideò dicendum eſt, quod omnia iſta facta ſunt miraculosè per virtutem diuinam. Vnde Aug. dicit ſuper Ioan. Moli corporis, vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas matris inuiolata permanſit. Et Dion. dicit in quadam Epiſtola, quod Chriſtus ſuper hominem operabatur ea, quæ ſunt hominis, & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis, terrenorum pedum ſuſtinens grauitatem. (q.14. — Non compleuit. q.14 a 1. ad 2. — Tra.121.à med.to 9. — C — In epiſt.ad Caium monac incipit Quaris tu quidem.)

ARTICVLVS III.

Vtrùm mater Dei permanſerit virgo poſt partum.

160. Opuſc.3 c. 232.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod mater Chriſti non permanſerit virgo poſt partum. Dicitur enim Matth.1. Antequam conuenirent Ioſeph & Maria, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto. Non autem Euangeliſta diceret: antequam conuenirent, niſi de conuenturis: quia nemo dicit de non pranſuro, antequam pranderet. Ergo videtur, quod B.Virgo quandoque conuenerit carnali copula cum Ioſeph, & ita non permanſerit Virgo poſt partum.

D

2. Præterea, ibidem ſubditur ex verbis Angeli loquentis ad Ioſeph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniugium autem conſummatur per carnalem copulam. Ergo videtur, quod quandoque carnalis copula interuenerit inter Mariam, & Ioſeph, & ita videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

3. Præterea, ibidem poſt pauca ſubditur. Et accepit coniugem ſuam, & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Hoc autem aduerbium, donec, conſueuit determinatum tempus ſignare, quo impleto fiat, id, quod vſque ad illud tempus non fiebat: Verbum autem cognoſcendi ibi ad coitum refertur, ſicut & Gen.4 dicitur, quod Adam cognouit vxorem ſuam. Ergo videtur, quod poſt partum B.Virgo E fuerit carnaliter à Ioſeph cognita: ergo videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

4. Præterea, Primogenitus non poteſt dici, niſi qui habet fratres ſubſequentes: vnde & Rom.3. dicitur. Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Sed Euangeliſta nominat Chriſtum primogenitum matris eius. Ergo habuit alios filios poſt Chriſtum: & ita videtur, quod mater Chriſti non manſerit virgo poſt partum.

5. Præterea, Ioan.2. dicitur, Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe ſcilicet Chriſtus, & mater eius, & fratres eius.

Sed fra-

Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti ſunt. Ergo videtur, quod B. Virgo habuerit alios filios poſt Chriſtum.

6. Præterea, Matth. 27. dicitur, erant ibi, ſcilicet iuxta crucem Chriſti, mulieres multæ à longe, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi. Videtur autem hæc Maria, quæ hic dicitur Iacobi & Ioſeph mater, eſſe etiam mater Chriſti: dicitur enim Ioan. 19. quod ſtabat iuxta crucem Ieſu Maria mater eius. Ergo videtur, quod mater Chriſti non permanſerit virgo poſt partum.

Sed contra eſt, quod dicitur Ezec. 44. Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & vir non trãſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam. Quod exponens Aug. in quodam ſermone dicit. Quid eſt porta in domo Domini clauſa, niſi quod Maria ſemper erit intacta? Et quid eſt, homo non tranſibit per eam, niſi quod Ioſeph non cognoſcet eam, Et quid eſt, Dominus ſolus intrat, & egreditur per eam, niſi quod Spiritus Sanctus impragnauit eam; & Angelorum Dominus naſcetur per eam? Et quid eſt, clauſa erit in æternum, niſi quod Maria virgo eſt ante partum, & virgo in partu, & virgo poſt partum?

In ſerm. 14. de natali Domini qui eſt. 18. de temp. non longè à principio, to. 10.

Reſpondeo dicendum, quod abſq; omni dubio deteſtandus eſt error Heluidij, qui dicere præſumpſit, matrem Chriſti poſt partum. Ioſeph eſſe carnaliter cognitam, & alios filios genuiſſe. Hoc enim primo derogat Chriſti perfectioni, qui ſicut ſecundum diuinam naturam vnigenitus eſt Patris, tanquam perfectus per omnia filius eius, ita decuit, vt eſſet vnigenitus matris tanquam perfectiſſimum germen eius. Secundo, hic error iniuriam facit Spiritui Sancto, cuius ſacrarium fuit vterus virginalis, in quo carnem Chriſti formauit, vnde non decebat quod de cætero violaretur per commixtionem virilem. Tertiò, derogat dignitati, & ſanctitati matris Dei, quæ ingratiſſima videretur, ſi tanto filio contenta non eſſet. & ſi virginitatem, quæ in ea miraculosè conſeruata fuerat, ſponte perdere vellet per carnis concubitum. Quartò etiam ipſi Ioſeph eſſet ad maximam præſumptionem imputãdum, ſi eam quam reuelante Angelo de Spiritu Sancto Deum concepiſſe cognouerat pollucre attentaret. Et ideo ſimpliciter eſt aſſerendum, quod mater Dei ſicut virgo concepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo poſt partum in ſempiternum permanſit.

Tit. huius li. eſt de perpetua Virg. Mariæ non procul à princip. lib. tom 3.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Hierony. dicit, in l. contra Heluidium) intelligendum eſt, quod hæc præpoſitio ante, licet ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantum, quæ prius cogitabantur oſtendit: nec neceſſe eſt vt cogitata fiant, cum ideo aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata ſunt, fierent. Sicut ſi aliquis dicat, antequam in portu pranderem nauigaui: non intelligitur quod in portu prandeat poſtquam nauigauerit: ſed quia cogitabatur in portu pranſurus. Et ſimiliter Euangeliſta dicit, antequam conuenirent; inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto: non quia poſtea conuenerint: ſed dum viderentur conuenturi, præuenit conceptio per Spiritum Sanctum, ex quo factum eſt, vt vlterius non conuenirent.

Cap. 11. non longè à principio. t. 7. Li. 2. in Luc. c. 1 à me tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit in l. de Nup. & concupiſcentia. Coniux Ioſeph, vocatur mater Dei ex prima deſponſationis fide, quam per concubitum non cognouerat nec fuerat cogniturus. Vt enim Ambr. dicit ſuper Lucam non virginitatis ereptio, ſed coniugij teſtificatio & nuptiarum celebratio declaratur.

Homi. 1. in Matt. in ope. impe. ſuper illud, & non cognouit eam donec. to. 2.

Ad tertium dicendum, quod quidam dixerunt hoc non eſſe intelligendum de cognitione coitus, ſed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chr. quod non cognouit eam Ioſeph antequam pareret, cuius fuerit dignitatis, ſed poſtquam peperit tunc cognouit eam: quia per ipſius prolem ſpecioſior, & dignior facta fuerat quam totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in anguſto cubiculo vteri ſui ſola ſuſcepit. Quidã verò hoc referunt ad notitiam viſus: ſicut enim Moyſi cum Deo colloquentis glorificata eſt facies, vt non poſſent intendere in eum filij Iſrael: ſic Maria claritate virtutis Altiſſimi obumbrata, cognoſci non poterat à Ioſeph, donec pareret: poſt partum autem à Ioſeph agnita inuenitur ſpecie faciei, non tactu libidinis. Hieronymus autem concedit hoc eſſe intelligendum de cognitione coitus: ſed dicit quod vſq; vel donec, in Scripturis dupliciter poteſt intelligi. Quandoq; enim deſignat certum tempus, ſecundum illud Galat. 3. Propter tranſgreſſionem lex poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat. Quandoq; vero ſignat infinitum tempus, ſecundum illud Pſal 113. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri: ex quo non eſt intelligendum, quod poſt impetratam miſericordiam, oculi auertantur à Deo. Et ſecundum hunc modum loquendi ſignificantur ea, de quibus poſſet dubitari, ſi ſcripta non fuiſſent: cætera verò noſtræ intelligentiæ derelinquuntur. Et ſecundum hoc Euangeliſta dicit matrem Dei non eſſe cognitam à viro vſque ad partum: vt multo magis intelligamus cognitam non fuiſſe poſt partum.

In fin. comment ad 1. c. Mat. tom. 9.

Ad quartum dicendum, quòd mos diuinarum Scripturarum eſt, vt primogenitum vocent non ſolum eum, quem fratres ſequuntur, ſed eum, qui primus natus ſit. Alioquin ſi non eſt primogenitus niſi quem ſequuntur fratres, tandiu ſecundum legem primogenita non debentur, quandiu & alia non fuerint procreata. Quod patet eſſe falſum, cum intra vnum menſem primogenita redimi mandentur ſecundum legem.

Ad quintum dicendum, quòd quidam, ſicut Hierony. dicit ſuper Matth. fratres Domini de alia vxore, Ioſeph filios ſuſpicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Ioſeph, ſed conſobrinos Saluatoris, Mariæ matertera Domini filios intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicuntur, ſcilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Vnde fratres Domini dicti ſunt, non ſecundum naturam; quaſi ab eadem matre nati, ſed ſecundum cognationẽ quaſi conſanguinei eius exiſtentes. Ioſeph autem ſicut Hieron. dicit contra Eluidium, magis credendus eſt Virgo permanſiſſe, quia aliam vxorem habuiſſe non ſcribitur; & fornicatio in ſanctum virum non cadit.

Circa finem, comment. ad 12. cap. Mat. tom 9.

Contra Heluidium in vlt. fol ante fin. li. t. 3.

Ad ſextum dicendum, quod Maria, quæ dicitur Iacobi & Ioſeph mater, non intelligitur eſſe mater Domini, quæ in Euangelio non conſueuit nominari, niſi cum cognominatione huius dignitatis, quòd ſit mater Ieſu. Hæc autem Maria eſſe intelligitur vxor Alphæi, cuius filius eſt Iacobus minor; qui dictus eſt frater Domini.

COMMENTARIVS.

Hi articuli in ſequenti diſputatione explicabuntur. Nihil enim circa literam D. Tho. dicendum occurrit, præter ea, quæ de re ipſa tractanda erunt.

DISPVTATIO V.

in quatuor Sectiones diſtributa.

De integritate, ſeu corporali virginitate Deiparæ.

POſt tractatũ de Conceptione, & ſanctificatione Beatæ Virginis conuenienti ordine dicẽdum ſequitur de ſtatu, ſeu ratione viuendi, quem in hac vita elegit, vel ad quem potius electa eſt. Quod in hac, & ſequenti quæſtione effeciſſe videtur D. Tho. de ſtatu matrimonij, & virginitatis eius diſputans, ſimul parans viam ad tractandum de cõceptione filij, ad quam hæc aliquo modo ordinata ſunt. Quia verò virginitas & perfectior, & prior eſt matrimonio, ideò prius etiam de illa diſputatio occurrit. In qua duo diſtinguenda ſunt: alterum quaſi materiale, quod in corporis integritatẽ cõſiſtit abſq;

vlla experientia libidinis ex commiſtione, aut voluntaria ſeminis reſolutione prouenientis: alterum eſt veluti formale, quod eſt propoſitum ſeruandi virginitatem, & prædictam libidinem nunquam experiendi. De priori parte hîc agimus, dicturi de altera in diſputatione ſequenti.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo Chriſtum concipiendo virginitatem ſeu corporis integritatem amiſerit.

Luc. 1. Cedren. Locus in tēplo Salomonis dicatus Virginibus. Ambroſ. Gregor. Nyſ. Greg Nic. Damaſc. Andr. Cret.

HÆc quæſtio ſupponit in primis B. Virginem verè, ac realiter concepiſſe Chriſtum Deum hominem in vtero ſuo. Quod ex principio ſupra poſito, quo ipſam veram Dei, & Chriſti matrem eſſe oſtendimus, apertè ſequitur, & inferiùs latiùs diſcutiendum eſt. Secundò ſuppono, B. Mariam vſq; ad Conceptionem filij Virginem permanſiſſe, quod eſt de fide certum ex verbis illis Luc. 1. *Miſſus eſt Gabriel Angelus ad Virginem deſponſatam viro.* Ex quo conſtat fuiſſe Virginem cum tradita fuit Ioſeph in ſponſam. Quod ex alio principio ſupra poſito probari poteſt. ſcilicet quia nunquam peccauit. Et ex ijs quæ Patres docent de vitæ genere, quod B. Virgo ante matrimonium inſtituit, tertio enim ætatis anno in templum oblata eſt, ibiq; vndecim annis inter virgines vixit, erat enim in templo, (vt Cedrenus in Compendio hiſtoriæ refert) ſecretus locus aræ vicinus, in quo virgines ſolæ verſari ſolebant, inter quas Deipara vſque ad matrimonium manſit, & angelicam potius, quam humanam vitam egit, vt Ambr. lib. 1. & 2. de Virginib. latè diſſerit. Grego. Nyſſ. orat. de ortu Saluatoris, & Grego. Nicomedienſ. orat. de oblatione Virginis in templo. Damaſc. lib. 4. cap. 15. Andreas Cretenſ. & alij ſupra citati. De qua re iterū inferius redibit ſermo. Quod autem, poſtquam deſponſata eſt Ioſeph, vſque ad Angeli aduentum Virgo permanſerit, ex citatis verbis Angeli euidenter conſtat.

Clemens Pap. Epiph. Iren. Tertul. Euſeb. Epiph. Auguſt. Damaſ. Iſidor. Theodor. Nicephor.

His poſitis, hæretici quidam dixerunt Virginem concepiſſe Chriſtum ex Ioſeph, atque ita in conceptione virginitatem amiſiſſe. Ita dixerunt Ebionitæ, vt Clemens refert libr. 6. conſtit. c. 6. vbi hos Iudæos fuiſſe ſignificat: nam (vt Epiphan. refert hæreſ. 30.) Moyſi legem obſeruabant, vbi eundem errorē illis tribuit, quamuis addat, in iis, quæ de Chriſto docuerunt, varios, & inconſtantes fuiſſe. Quæ fuit fortaſſe cauſa, vt Irenæus lib. 1. c. 26. de iſtis tractans, hunc tacuerit errorem, dicens, Ebionem non ſimiliter ac Cherintum de Chriſto ſenſiſſe, vnde c. 25. Cherintum, & Carpocratem authores facit huius erroris. Quod ſenſit etiam Tertul. libr. de præſcriptionib. hæreticor. c. 48. & lib. de carne Chriſti, c. 18. & lib. de velandis virginib. c. 6. Euſeb. li. 3. hiſt. c. 21. Epiphan. hæreſ. 27. & 26. Aug. Damaſc. & Iſidor. in Catalogis hæreſum, Theodor. libr. 2. hæreticar. fabular. & Nicephor. lib. 3. hiſt. c. 3. qui duo poſtremi Ebionem, alios præceſſiſſe ſignificant. Quod parum refert, conſtat enim hos hæreticos æquales ferè fuiſſe. Hunc errorem ſecutus eſt poſtea Theodor. vt conſtat ex Epiphan. hær. 54. Fundamentum eius ferè nullum eſt, vt videbimus.

Matth. 1. Luc 1. Auguſt. Virginitas Mariæ in Scripturis manifeſtè ſignificata.

Dicendum eſt ergo primò, B. Virginem non ex viri ſemine, ſed ſola Spiritus Sancti virtute, & operatione Chriſtum Dominum concepiſſe. Eſt articulus fidei. Et probatur primò ex Euangelio Matth. 1. *Inuenta eſt habens de Spiritu Sancto*, & infra, *quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt*, & infrà, *& non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum*, & Luc. 1. *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Quod teſtimonium Adriani quidam malè interpretantes (vt Augu. refert, libr. 3. contra Maximi. c. 17.) *Spiritum Sanctum & virtutem altiſſimi*, tanquam duo diuerſa diſtinguebant, aie- A bantque Spiritum Sanctum diſpoſuiſſe materiam mundando & ſanctificando Virginem, virtutem autem altiſſimi, id eſt, diuinam ſapiētiam, formaſſe Chriſti corpus, quæ expoſitio, quamuis præſenti intentioni nihil obſtet, & in aliquo ſenſu ſit probabilis (vt videbimus inferius. q. 32. artic. 1.) tamen in ſenſu ab illo hæretico intento, ſcilicet, vt opera Trinitatis diuideret, & Spiritum Sanctū negaret Chriſti corpus fabricaſſe, hæretica eſt, quia & ex errore circa myſterium Trinitatis procedit, & teſtimonio Matthæi repugnat.

Iſai. 7. Geneſ. 3. Irenæ. Cyprian. Tertul. Auguſt. Pſ. 131. Leuit. 12. Orig. Baſil. Theophyl. Beda. Euſeb. Emiſ. Bernard. Laur Iuſti. Iſai 53. Orig. Hier.

Secundò, probatur concluſio ex veteri teſtamento, in quo locus illuſtrior eſt ille Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet*, quem in ſequēti ſect. fuſius tractabimus, nunc aliis vtemur minus quidem apertis: ad veritatem B tamen confirmandam ſufficientibus, adiuncta præſertim Patrum expoſitione. Primus ſit Geneſ. 3. vbi Chriſtus dicitur, *ſemen mulieris*, nulla viri mentione facta, quod ponderauit Irenæus. lib. 4. c. 78. Cyprian. lib. 2. ad Quirin. ca. 9. ſic etiam Tertul. lib. 3. contra Marcion. cap. 20. & Auguſtin. exponens promiſſionem illam Pſalm. 131. *de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, ponderant, dictum eſſe *de ventre & non de femore*, quia Chriſti conceptio ex fœmina, & non ex viro futura erat. Quod etiam indicauit Irenęus, lib. 3. cap. 18. Secundus ſit ex lege lata Leuit. 12. *Mulier, quæ ſuſcepto ſemine, &c.* nam quia futura erat mulier, quę abſque ſemine conciperet, ne ſub illa lege comprehenderetur, addita eſt illa particula, *quæ ſuſcepto ſemine*, vt notarunt Origen. homil. 8. in Leuiti. C Baſil. Iſai. 7. Theophyla. & Bed. Luc. 2. Euſeb. Emiſ. Bernar. & Laurent. Iuſtinian. concionib. de Purificatione. Tertius ſit ex Iſai. 53. *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitiente*, vtraque enim ſimilitudine hoc myſterium explicatum eſt. Nam ſicut virgultum, ſeu ramus ex ſola arbore oritur abſque alterius ſeminis commiſtione: ita Chriſtus ex Virgine, vt notauit Origen. hom. 17. in Geneſ. dicitur etiam virgineus vterus, *terra ſitiens*, quia, *nullo humano ſemine fœdatus, aut humectatus eſt*, vt expoſuit Hieron. qui notat, Aquilam vertiſſe *de terra inuia*, vt mirabilem Virginis Conceptionem apertius exprimeret, quanquam alij exponant, Chriſtum comparari virgulto ex ſitienti terra aſcendenti, ad ſignificandum Chriſti ortum pauperem & in externa D ſpecie vilem, & miſerum. Qui ſenſus ſumi poteſt ex Tertul. libro. contra Iudęos, cap. 14. & lib. 3. contra Marcionem cap. 7. & 17. & non eſt contemnendus, eſt enim egregius, & illi fauet multum translatio Septuag. interpret. quæ in noua editione ſic habet, *Annunciauimus, quaſi paruulum in conſpectu eius, & quaſi radicem in terra ſitienti.* Prior tamē pulchra etiam eſt, & optimè literæ quadrat. Quartus ſit ex Iſai. 19. *Aſcēdet Dominus ſuper nubem leuem*, id eſt, *nullo humano ſemine prægrauatam*, vt Cyril. & Hieronym. inquiunt, quamuis tropologicum eſſe ſenſum fateantur, eum tamen maximè probat Ambroſ. de inſtitut. Virginis. c. 13. & Anſelm. Matth. 2. Quintò, addere poſſumus illud Ierem. 31. *Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum.* Vtitur enim *creationis* E nomine, vt ſolum Deum oſtendat eſſe authorem Conceptionis, quam vocat quiddam *nouum*, quia non vſitato modo, & opera viri futura erat. Sic Hieronymus ibi, & Cyprianus ſermone de Natiuitate, Auguſtinus ſermone 9. de tempore, Bernardus homil. 2. in *Miſſus eſt.* Sextò, Danielis ſecundo dicitur Chriſtus, *lapis abſciſſus de monte ſine manibus*, id eſt, de virgine ſine hominis opera, Ita Irenæus lib. 3. cap. 28. Auguſtin. tractat. 9. in Ioan. & tract. 1. in primam Canonicam Ioannis, Hieronym. ibi, & Epiſt. 22. de cuſtodia virginitatis, vbi aduertit, *manus accipi pro opere nuptiarum*, iuxta illud Canticor. ſecundo, *læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*, & Epiſtola. 75. contra Vigilantium refert horrendam blaſphemiam illius Hæretici, qui montem

Tertul. Iſai. 19. Cyril. Hier. Ambr. Anſ. Ierem. 31. Hier. Cyp. Auguſt. Bern. Dan. 2. Iren. Auguſt. Hier. Cant. 2.

illum

Greg. Papa. Iuſt. Mart. Prouerb. 30.

illum interpretabatur eſſe dæmonem, cui huma- A na natura per vicia adhæſerat. Sed hoc non poteſt in humanitatem Chriſti cadere, & ideo dici non poteſt ex diabolo abſciſſa, ſed ex Virgine ſumpta, quæ merito montis nomine ſignificata eſt, propter ſuam excellentiam, vt eleganter tractat Greg. lib. 1. Reg. cap. primo. Denique hanc expoſitionem indicat Iuſtin. Dialog. contra Thryphon. prope medi. vbi refert, aliquos Gentiles prophetiam illam ad ſuorum Deorum fabulas accommodaſſe. Vltimo, tandem non prætermittimus locum Prouerb. 30. *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro*: quod explicans ſubdit, *& viam viri in adoleſcentula*; nam licet in vulgata frequẽtius legatur, *in adoleſcentia*, tamẽ prior lectio interdum in vulgata reperitur, & in Hebræo eſt vox, *Alma*, quæ Virginem ſignificat. Et ita eſſe legendum dicit Nicola. Lyran. qui locum hunc de Chriſti Conceptione intellexit, B quem Ianſen. ſequitur, & Galatin. libr. ſeptimo, eundem ſenſum ex Hebræis referens. Adde Ambroſ. libr. de Salomone, totum hunc locum de Chriſto intelligentem, etiam in illo Verbo, *viam aquilæ in cælo*, myſterium Conceptionis Chriſti pie admodum contemplatum eſſe.

Nic. Lyr. Ianſen. Galatin. Ambroſ.

Virginitas Mariæ in Scripturis præfigurata. Cyrill. Ieroſ. Auguſt. Ambroſ. Maxim. Irenæus. Baſil. Hebr. 7. Lactant. Num. 17. Auguſt. Bernard. Deut. 9. Auguſt. Iudic. 6. Pſal. 71. Ambroſ. Bernard. Exod. 3. Greg. Nyſſ. Bernard. Orig. Chryſoſt.

Tertium Scripturarum argumentum ex huius myſterij figuris confici poteſt. Prima dicitur fuiſſe Adam ex terra virginea, ſolius Dei opera formatus. Ita Cyril. Ieroſolymit. Catecheſi. 12. poſt med. Auguſtin. ſermon. 5. de Natiuitate. Ambroſ. ſermo. 37. *Adam, inquit, de terra virginea natus eſt, Chriſtus de matre virgine procreatus, illius maternum ſolum nondum ſciſſum fuerat, iſtius maternum ſecretum, nunquam eſt concupiſcentia violatum, Adam Dei manibus plaſmatur è limo, Chriſtus Dei ſpiritu formatur in vtero.* C Idem Maxim. homil. 3. de Natiuitat. Irenæ. libr. 3. cap. 31. Baſil. Iſai. 7. Secunda fuit Melchiſedech, *ſine patre & ſine matre*, vt notatur ad Hebr. 7. quia Chriſtus vt Deus non habet matrem, & vt homo patre caruit. Ita Lactant. lib. 4. cap. 12. 13. 14. & ſupra q. 22. plura in hanc rem adduxi. Tertia eſt, virga Aaron, quæ floruit, Numer. 17. Ita Auguſtin. ſermo. 18. de tempore, Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*. Quarta eſt lex digito Dei ſcripta in tabulis, Deuteron. 9. Ita Auguſtin. ſupra. Quinta ex eodem eſt, *panis quem in eremo terra produxit, cuius ſemen in terram arator nullus induxit.* Exod. 16. Sexta vellus Gedeonis plenum rore cæleſti vniuerſam terram irrigans, Iudic. 6. vnde Pſal. 71. *deſcendet ſicut pluuia in vellus.* Ita Ambroſ. ſermo. 13. Bernard. homili. 2. in *Miſſus eſt*. Septima. Rubus D ardens incombuſtus Exod. 3. vt bene Gregor. Nyſſ. in vita Moyſis fol. 7. & late Bernard. in ſermo. *Signum magnum*, & optime Origen. Homi. 1. in varia loca, vbi alia congerit. Octaua, omnes mulieres ſteriles, quæ miraculoſè conceperunt, myſterium hoc adumbraſſe affirmat Chryſoſt. homili. 39. in Geneſ.

Conc. Epheſ. Con. Chalc. 5. & 6. Synod. Conc. Tolet. Nazian. Auguſtin. Fulgent. Ignat. Clemens. Ambroſ. Hilar. Tertullian.

Quartum argumentum eſt ab Eccleſiæ authoritate, & traditione. Omnia enim concilia, quæ de Incarnatione diſſerunt, hoc in primis ſupponunt, & definiunt, vt in Concil. Epheſ. Chalced. quinta & ſexta Synodis, Concilijs Toletanis, 1. 6. & 11. & in alijs paſsim videre licet. Ex Patribus vero, quæ adduximus, ſatis eſſe poſſent: ſed præterea deſignabimus, E nonnulla præclariora loca, vt eſt ille Nazian. orat. 51. quæ eſt Epiſt. prima ad Cledonium, dicentis: *Si quis Chriſtum per Virginem tanquam per canalem fluxiſſe, non autem in ea diuino modo, quia abſque opera viri, humano, quia iuxta pariendi conſuetudinem, formatum eſſe dixerit, atheus eſt*, & Aug Epiſt. 3. ad quam ipſe lectorem mittit in Enchirid. c. 34. Fulgent. libr. de Incarnat. & Grat. cap. 6. Ignat. epiſtolis ad Magneſsianos, & Smyrnenſes. Clemen. lib 7. conſtitut. cap. 36. Ambroſ. de inſtit. Virg c. 14. Hilar. lib. 10. de Trinitat. vbi dicit, vocari Chriſtum, primæ ad Corinth. 15. *hominem cæleſtem*, propter Conceptionem ex Spiritu Sancto, optime Tertullianus in Apologet. c. 21.

Euodius. Lactant. Ambroſ. Baſil. Auguſt.

Quinto, vt hoc myſterium ſuadeant, & credibilem faciant, vtuntur Sancti varijs exemplis ab ipſis naturalibus rebus petitis. Euodius Epiſtol. 3. ad Auguſtin. quæ habetur in fine ſecundi tomi operum Auguſt. vtitur exemplo vermis, qui ex ligno, ex quo coaleſcit ſine ſexus commiſtione generatur, & accommodat illud Pſalm. *Ego ſum vermis, & non homo*, Et ſimilia exempla animalium, quæ ſine commiſtione generantur, congerit Lactant. lib. 4. cap. 12. & Ambroſ. libro. 5. Hexameron, cap. 20. ſpecialiter vtitur vulturis exemplo, dicens. *Quid aiunt, qui noſtra ſolent ridere myſteria, cum audiunt, quod Virgo generauit? nunc aduertimus, quod Dominus ex ipſa natura plurima exempla ante præmiſit, quibus ſuſceptæ Incarnationis decorem probaret, & aſtrueret veritatem?* & ſimilia fere verba habet Baſil. homil. 8. Hexameron ſatis poſt med. circa illa verba, *educant aquæ reptile*, & in cap. 7. Iſai. Auguſtin. libro de bono coniugali, cap. 2. & lib. 3 de mirabilib. ſacræ Scripturæ, c. 2.

Auguſtin. Fulgent. D. Thom. Anſelm. Anſelm. Maxim. Tertul. Damaſc. Chryſoſt. D. Thom. Hieronym. Cyrill. Ieroſ.

Sextò, adducuntur rationes, & coniecturæ: potiſsima autem ratio, & à priori eſt Dei voluntas, & omnipotentia, cui *non erit impoſſibile omne verbum*, vt Angelus dixit: & oſtendi facile poteſt: tum ex alijs Dei operibus: tum quia nulla in hoc apparere poteſt contradictio, aut repugnantia. Congruentiæ autem ſunt. Prima, ne Chriſtus, vel eius humanitas ex vi Conceptionis eſſet originali culpæ obnoxia. Id enim præter dignitatem perſonæ ſuæ, parumque conſentaneum Redemptionis muneri fuiſſet. Ita Auguſtin. libr. 3. de peccat. merit. capit. 12. Fulgent. de Incarnatione. & Grat. c. 4. D. Thom. hic. Dixit autem (Chriſtus, vel eius humanitas) quia (vt C tractat Anſel. libr. 2. cur Deus homo cap. 16.) quatenus Chriſtus ſignificat Deum hominem, quacunque ratione conciperetur, non potuiſſet originale peccatum contrahere, quia hoc ipſo, quod conceptio terminaretur ad diuinam perſonam, ab illa ſanctificaretur, omniſque macula peccati excluderetur. Hoc tamen eſſet ratione vnionis, qua non obſtante ſi Conceptio eſſet ex ſemine viri, conſiderata vi ipſius, & conditione illius humanitatis, vt intelligitur prius natura formata, quam vnita Verbo, de ſe eſſet obnoxia originali culpæ, & ideo non decuit humanitatem à Verbo aſſumendam per huiuſmodi Conceptionem exiſtere, ſed per aliam, quæ ab influxu originalis culpæ prorſus eſſet aliena, vt eleganter Anſelmus proſequitur libr. de conceptu Virginali à cap. 11. vſque ad 18. Secundo, quia decuit D Dei filium non humano, ſed quaſi diuino ſemine, id eſt Spiritu ſancto concipi. Ita S. Maximus, ſerm. 3. de Natiuit. Domini, & Tertul. lib. de carne Chriſti. cap. 12. Damaſcen, etiam lib. 3. c. 2. & Chryſoſt. homi. 1. imperfecti in Matth. dicunt Spiritum Sanctum in Conceptione Chriſti fuiſſe loco ſeminis: & D. Tho. infra, quæſti. 32. art. 2. Qui tamen modus loquendi non placet Hieronymo, Epiſtol. 17. ad Damaſcum de explanatione ſymb. tomo 9. (ſi tamen illius eſt,) cuius ſententia vera eſt, loquendo de ſemine propriè, vel vt eſt quid deciſum ex ſubſtantia perſonæ operantis, vel vt habere poteſt rationem cauſæ materialis. Alij vero Patres loquuntur de ſemine tantum, quoad vim effectiuam, quam dicunt in hac Conce- E ptione per Spiritum Sanctum ſuppleri debuiſſe. Tertiam coniecturam poſuit author imperfecti in Matth. homil. 1. in verbis. *Neque enim dignum erat vt vnigenitus Dei, non propter ſe, ſed propter hominem naſcens, more naſceretur humano; homo enim in carne naſcitur, vt corruptioni ſubiaceat: Chriſtus autem natus eſt, vt ſanet corruptionem. Sicut ergo non eſt conſequens, vt corruptibilis homo ex incorruptibilitate virginitatis naſcatur, ſic non erat conſequens, vt filius Dei, qui ideo naſcebatur vt corruptibilitatem ſanaret, ex corruptione coniugij naſceretur.* Quarta eſſe poteſt, quia decuit, vt ſicut mulier ex ſolo viro facta erat: ita vir aliquis ex ſola muliere procrearetur. Ita Cyril. Ieroſol. catech. 12. propriè

Thom. 2. propriè finem, & Damaſcen. lib. 4. c. 15. Alias rationes propoſuit hic D. Tho. ſatis congruentes, & probabiles, quæ in eo legi poſſunt, & quæ ab eodem afferuntur infra q. 31. art. 4.

Obiectio. Contra hanc concluſionem, (præter primum & ſecundum argumentum D. Tho. in art. 1. quæ contra illam directe procedunt, & ab illo ſufficientiſsimè ſoluuntur) nihil video ex Scripturis obijci poſſe: ex ratione vero obijcitur, quia ſequitur Conceptionem Chriſti, nō fuiſſe naturalē: ſed ſupernaturalem, conſequens autē, præter quam quod repugnat *Ambroſ.* Ambroſio, libr. de Incarn. Dom. Sacramento. cap. 6. videtur plane falſum, quia alias Chriſtus non fuiſſet vere conceptus humana conceptione. *Reſponſio.* Reſpondetur, potius Ambroſium in illo loco aperte docere ſupra naturam fuiſſe, Virginem concipere ſine ſemine viri, & cæteri ſancti hoc ponunt inter magna B *Eutychia. Papa.* Dei miracula. Præſertim Eutychi. Pap. ep. 1. & Anſel. dicto libr. de conceptu Virginali, & *Iſai. 7.* Iſai. 7. vt ſingulare ac diuinum ſignum ponitur, *Ecce Virgo concipiet*: *Luc 1.* & Angelus Luc. 1. vt notaret hoc eſſe diuinæ omnipotentiæ opus, dixit, *quia non erit impoßibile apud Deum omne Verbum*. Et ratio eſt manifeſta, quia principium, & modus illius Conceptionis ſupra naturā fuerunt, quanquam terminus illius Conceptionis, & materia, ex qua perfecta fuit, naturalia fuerint. Et hoc modo ait Ambroſ. multa in illa Conceptione fuiſſe ſecundum naturam, quia ſcilicet corpus per illam formatum naturale fuit, & diſpoſitiones habuit humano corpori connaturales, & in vtero matris naturali modo incepit eſſe, & nutriri, & eodem ſenſu vere fuit Chriſtus conceptus humana C conceptione quoad materiam, & terminum, non quoad modum, & principium efficiens, vt dictum *D. Thom.* eſt, & ex ijs magis explicata manent, quæ D. Thom. docet ad quartum, & quintum eiuſdem articul. primi, quæ ad hanc etiam concluſionem pertinent.

Ex his dico ſecundo, Beatam Virginem concipiendo filium non amiſiſſe virginitatem ſuam, nec vllā libidinis voluptatem ſenſiſſe: hæc concluſio eſt etiam articulus fidei, & continetur in ſymbolo, & in Scripturis, ac patribus ſupra citatis. Et ſequitur ex præcedenti: non enim erat Spiritui Sancto neceſſarium Virginale clauſtrum rumpere, vt opus ſuum poſſet perficere, quia non operatur corporeo organo, & ſubſtantia, ac virtus eius intime eſt vbique præſens, vt ibi operari poſsit ſine vlla interiacentis D corporis diuiſione. Deinde, non decebat Spiritum Sanctum huiuſmodi effectum ſine vlla cauſa, vel vtilitate operari, nec motum aliquem indecentem, aut concupiſcentiam excitare, quin potius ipſo *obumbrante, originalis peccati incendium extinctum eſt*, vt *Cyprian.* Cyprian. dixit ſerm. de Natiui. & Bernar. latè in ſer-*Bernard.* monib. ſuper *Miſſus eſt*.

Solent vero occaſione hac ſcholaſtici interrogare, vtrum naturaliter poſsit Virgo concipere. De *D. Thom.* qua re videri poteſt D. Tho. quodlib. 6. artic. 18. *Richardus.* Richard. in 2. d. 20. & Marſi. quæſt. 13. Abulenſ. opuſculo *Marſil.* circa illa verba Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet*. Mihi enim *Abulenſ.* non eſt in animo rem ab inſtituto alienam diſputare. Illud enim certiſsimum eſt, ſine virili ſemine, E non poſſe naturaliter humanam perfici Conceptionem, quia fœmina, vel nullam, vel inſufficientem habet vim humanæ generationis effectricem.

Ex hac vero concluſione ſimul cum præceden-*Bernard.* ti, colligo cum Bernardo in ſermone. *Signum magnum. Illud moleſtiſsimum tædium, quo omnes grauidæ laborare noſcuntur, ſolam illam non ſenſiſſe, quæ ſola ſine voluptate concepit*. Quod eleganter prius docuerat *Auguſt.* Aug. ſerm. 11. de Natiuit. dicens, *plena ſunt viſcera, & nullum nouit virginis conſcientia, cum eſſet grauida, ſalubri leuitate plaudebat, lumen enim quod intra ſe habebat, pondus habere non poterat*. Quæ verba vſurpauit etiam *Fulgent.* Fulgen. ſermo. de Laudib. Virg.

Obiectio. Contra hanc vero ſecundam concluſionem pro- A cedit tertium argumentum D. Thomæ fundatum *D. Thom.* in verbis Pauli ad Galat. 4. *miſit Deus filium ſuum factum ex muliere*: *factum* enim perinde dictum eſt ac conceptum, vt notauit Tertul. libr. de velandis vir-*Tertull.* ginib. c. 6. & Ambroſ. lib. 1. de fide, c. 6. dicens, *eſſe fa-*Ambroſ.* *ctum ex muliere per carnis ſuſceptionem*. Idem ſermone quinto in Pſal. 118. Auguſt. libr. 23. contra Fauſt. c. 7. *Auguſtin.* Alij vero Patres legunt *natum de muliere*, vt Cypria. lib. 2. ad Quirin. c. 8. & Iren. lib. 3. c. 18. quod tantun-*Cyprian.* dem valet, præſertim ſi ad Natiuitatem in vtero re-*Irenæus.* feratur: quanquam eadem difficultas ſit de Natiuitate ex vtero, quia (vt dicemus) etiam illa fuit ex virgine. Reſpondetur cum D. Tho. nomen *mulieris*, *Reſponſio.* non eſſe nomen corruptionis, ſed ſexus. Vnde Angelus Luc. 1. ad Mariam ingreſſus, antequam con-*Luc. 1.* ciperet, eam tacite mulierem vocat, dicens, *Benedicta tu in mulieribus*, ſeu *inter mulieres*, vt legit, & notat Tertul. ſupra, & idem notari poteſt in ſimilib. ver-*Tertull.* bis Eliſabeth, Luc. 1. ſic etiam Luc. 10. de Martha, *Luc. 10.* quam virginem fuiſſe Eccleſia tradit, dicitur, *mulier quædam Martha nomine excepit illam in domum ſuam*, imo eandem eſſe mulierem illam, quam Dominus à fluxu ſanguinis ſanauit, opinatur Ambroſ. libr. de *Ambroſ.* Salomone c. 5. ita etiam Geneſ. 2. & 3. Eua ſtatim ac *Gen. 2 & 3.* formata eſt, cum adhuc virgo eſſet, *mulier* appellatur, vt notauit Aug. lib. de fide contra Manich. c. 22. *Auguſt.* & ſerm. 63. de verbis Domini. Hieron. contra Elui-*Hieronym.* dium. Optimè Orig. homil. 8. in Leuit. Vbi præter-*Orig.* ea aduertit, nomen *mulieris*, eſſe poſſe nomen ætatis, ſicut *vir* non ſolum ſignificat maſculinum ſexum, ſed interdum connotat maturiorem ætatem, quæ pubertatis annos excedat: *ſic*, inquit, *mulier, ſignificat fœminam profectæ ætatis, iam ad matrimonium habilem*. Quod notauit etiam Cyril. lib. 8. in Leuit. in princip. *Cyril.* & patet ex Geneſ. 24. *Si noluerit mulier ſequi me, &c.* *Geneſ. 24.* cum tamen illa ſine dubio virgo futura eſſet, apta vero ad nuptias. Et hoc modo intelligi poteſt, quod Tertull. ſupra dicit, Mariam vocari *mulierem*, pro-*Tertul.* pter deſponſationem cum Ioſeph, & quod ait Au-guſti. vocari *mulierem*, propter filij Conceptionem. *Auguſt.* Addo denique fortaſſe alluſiſſe Paulum ad locū Geneſ. 3. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, vt ſignifi-*Geneſ. 3.* caret. B. Virginem eſſe illam expectatam mulierem, quæ ſalutem mundo erat allatura: ac proptereà ſingulariter, & per antonomaſiam mulier appellari poteſt, vt ſupra etiam diſp. 1. ſect. 1. notatum eſt.

SECTIO II.

Vtrùm Beata Maria filium pariendo, virginitatem amiſerit.

PRimus error in hac quæſtione fuit Beatam Virginem, quamuis in Conceptione filij virgo permanſerit, in partu tamen virginitatem amiſiſſe. Ita ſenſit Iouinian. Quanquam enim Hieronym. libris contra illum, hunc eius lapſum tacuerit; Auguſtin. *Auguſtin.* tamen illius meminit libr. de hæreſib. cap. 82. & lib. 1. contra Iulian. fere in principio, vbi dicit hunc hæreticum ita ſenſiſſe, *Ne Chriſtum cum Manichæis phantaſma crederemus, ſi matris incorrupta virginitate diceremus exortum*. Et eiuſdem erroris, tacito nomine Iouiniani, meminit Ambroſ. epiſt 81. ex epiſtola tamen 80. quæ eſt Syricij ad Ambroſ. & ex Ildefonſo *Ambroſ. Ildefonſ.* lib. de Virgin. Mar. c. 1. ſatis colligitur eundem Iouinianum fuiſſe huius hæreſis authorem. Quem poſtea ſecuti ſunt in Germania hæretici dicti Lolhardi, quorum dux fuit Gualterus, vt Trithemius refert *Trithem.* in chronico, anno milleſimo trecenteſimo decimo quinto. Et Sander. libro. 7. de viſib. monar. hæreſ. 163. *Sander.* vbi dicit. Proteſtantes hoc tempore idem ſentire. Vnde hæreſ. 87. & 219. refert Buccerum, & Molineum in eandem incidiſſe. Poſſunt in huius hæreſis fauorem citari quædam dicta Patrum, quæ in ſequentibus exponemus.

Secunda ſententia hic referri poteſt ex Durando, *Durand.* qui

qui cùm rectè de Virginitate Mariæ ſentit, quia tamen putat fieri non poſſe, vt duo corpora ſeſe in vno loco penetrent, dicit, fieri potuiſſe in corpore ſanctiſsimæ Virginis, vt parere poſſet, partium, & naturalium viarum dilationem ſine ruptione tamen aliqua, vel diuiſione, ſicut Auguſtin. lib. 14. de Ciuit. cap. 26. & D. Tho. 1. p. q. 98. art. 2. ad 4. exiſtimarunt, futuram fuiſſe hominum natiuitatem in ſtatu innocentiæ, ſi duraret. Et hanc Durandi opinionem Palud. diſti. 44. q. 3. art. 3. probabilem exiſtimat, licet contrariam vt tutiorem amplectatur. Vt veritatem definiamus ſupponendum eſt B. Virginem verè, ac propriè peperiſſe Chriſtum, quod infra q. 53. conſtituendum eſt.

Palud.

Maria in partu Virgo permanſit.

Dicendum igitur eſt primò, B. Virgo pariendo filium, Virginitatem non perdidit, ſed integerrima, prorſuſque incontaminata permanſit. Probatur primò, vnico Scripturæ teſtimonio, aliud enim in ſequentem ſectionem omittimus. Iſaiæ igitur 7. dicitur, *Ecce Virgo concipiet, & pariet*: Ex quibus verbis myſterium hoc confirmant Patres omnes Græci, & Latini. Irenæ. li. 3. contra hæreſ. c. 9. 18. 21. 24. 26. & lib. 4. c. 40. Iuſtin. in Dialog. contra Tryphon. longè poſt initium. Euſeb. lib. 7. de demonſtra. ca. 2. & lib. 5. hiſt. c. 8. Epiphan. hæreſ. 30. prope finem, & hæreſ. 77. in Epiſtola Athanaſij ad Epictetum, quam ibi refert. Gregor. Nyſſ. orat. in ſanctam Chriſt. Natiuit. circa princip. Baſil. homil. 25. de humana Chriſti generatione, & in 7. caput. Iſai. Tertul. libr. contra Iudæos c. 9. & lib. de carne Chriſti. c. 23. in fine, & lib. 3. contra Marcio c. 3. Cyprian. lib. 2. contra Iudæos. c. 9. Ruffinus in expoſit. ſymbol. Optimè Hieron. Iſai. 7. & lib. 1. contra Iouin. circa med. Ambr. dicta Epiſt. 81. Aug. ſerm. 2. & 4. de Natiuit.

Iſai. 7. Irenæus. Iuſtinia. Euſeb. Epiphan. Gregor. Nyſſ. Baſil. Tertull. Cyprian. Ruffin. Hieronym. Ambroſ. Auguſt.

Duobus tamen modis eludi poteſt hoc teſtimonium, primò negando cum Hebræis prophetiam illam dictam eſſe de Chriſto: tùm, quia neque Emanuel appellatus eſt: tum etiam quia neque infans pugnauit contra Regem Aſſyriorum, nec accepit virtutem Damaſci, aut ſpolia Samariæ, quæ omnia ibi prædicuntur. Quod ſi illis obiicias, quia nullus alius natus eſt de Virgine. Reſpondent concedendo: negant tamen ibi eſſe legendum virginem parituram, ſed puellam, ſiue adoleſcentulam, quam ſignificare dicunt Hebraicam vocem *Alma*, ibi poſitam. Vnde ipſi ad Ezechiam, & matrem eius prophetiam accommodant. Sed primò, euidenter conſtat accommodationem hanc ſtare non poſſe, quia Ezechias, vt minimum nouem annis prius natus erat: quàm hoc Iſaias prædiceret, vt ibi Hieronym. oſtendit. Secundò, vox, *Alma*, in alijs locis Scripturæ virginem ſignificat. nam Geneſ. 24. Rebecca, *Alma*, dicitur ante deſponſationem, vbi Latinus interpres rectè vertit virginem, neque altera ſignificatio in Scriptura inuenitur, Imò ait Hieronymus ſignificare hanc vocem ſpecialiter *virginem iam nuptui aptam*, id eſt, quæ ad conuenientem ætatem iam peruenit. Dicitur etiam ſignificare *virginem abſconditam*. Sunt quoque, qui dicant vocem, *Alma*, abſque aſpiratione ſcriptam, *virginem nubilem* ſignificare, tamen cum aſpiratione, prout hoc loco eſt in Hebræo, eam, quæ *virgo ſemper manet* ſignificare. Adde Septuaginta interpretes, & Chaldaicam paraphraſim, *virginem*, vertiſſe. Tertiò, niſi ita exponatur, friuolum eſt, & nullius momenti ſignum, quod attulit Propheta. Quale enim ſignum, aut quàm admirabile prodigium eſt, quod adoleſcentula corrupta filium pariat? Quartò, Hebræorum coniecturæ illos potius conuincunt, quis enim vnquam fuit Emmanuel præter Chriſtum? qui verè fuit, & appellatus eſt, *Nobiſcum Deus*. Propheta enim rem potius, & ſenſum, quàm materialem vocis appellationem contemplabatur. Quis etiam infans Damaſcum, & Syriam debellauit præter Chriſtum? non quidem iuxta corticem literæ, quæ ſine

Obiectio. Reſponſio. Hieronym. Geneſ. 24.

A ſpiritu occidit, & in nullo homine reperietur impleta (vt bene Tertullianus notat) ſed metaphorico ſenſu, quamuis literam intento, mundum, infernum, & vniuerſam dæmonis poteſtatem, in verbis illis intelligendo.

Tertull.

Secunda euaſio eſt Hæreticorum (quibus Eraſmus fauet) dicunt enim, cùm virgo paritura dicitur, non oportet intelligi componendo, ſed diuidendo, nam, quæ fuit virgo, pariet, non quod virginitatem partu retineat. Propter quod etiam Ianſen. in concordia Euangelica, cap. 5. dicit, ex ſolis verbis Iſaiæ conuinci ſatis Virginem parituram permanendo virginem. Sed in primis (ſi hæc verba, quoad partum in ſenſu diuiſo interpretantur) etiam quoad Conceptionem erunt eodem ſenſu intelligenda, quia eodem contextu dicitur, *Ecce Virgo concipiet, & pariet*: conſequens eſt abſurdum, B (vt argumentum ſupra indicatum conuincit.) Nam quale ſignum, vel prodigium eſſet, vt, quæ fuit Virgo, conciperet, & pareret? quo argumento ſæpe vtuntur Sancti ſupra citati. Secundò. ita expoſuit hūc locum Matthæus, cap. 1. dicens. *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem, ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium*, vbi apertè ſignificat prædictum eſſe ab Iſaia, Virginem permanentem integram, concepturam, & parituram. Affert enim hoc teſtimonium Iſaiæ, vt Conceptionem Chriſti ex Spiritu Sancto confirmet. Vnde multi intelligunt illa non eſſe verba ſolius Euangeliſtæ, ſed Angeli loquentis ad Ioſeph, & perſuadentis miram Virginis Conceptionem. Ita Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Iren. libr. 4. C contra hæreſ. cap. 40. Optimè Ambr. epiſt. 81. & Auguſt. ſermon. 14 de Natiuit. quanquam Hieronym. & Anſelmus indicent eſſe verba ſolius Euangeliſtæ, quod ad præſentem quæſtionem non multum refert.

Obiectio. Eraſm. Ianſen. Matth. 1. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Irenæ. Ambroſ. Auguſt. Hieronym. Anſelm.

Secundò, adduci poſſunt in concluſionis confirmationem nonnullæ ex figuris, & alijs obſcuris indiciis, quibus ſupra diximus virginitatem Mariæ fuiſſe adumbratam in veteri teſtamento. Multa enim non ſolum de Conceptione, ſed etiam de partus tempore procedunt. Accommodari etiam ſolent verba Pſal. 21. *Tu es, qui extraxiſti me de ventre*, ſignificatur enim (inquit Cyril. Ieroſol. Catecheſi. 12.) mirabili modo, & diuina virtute de vtero exiuiſſe. Vnde Auguſt. Epiſt. 120. c. 12. *Quid eſt*, inquit, *tu es, qui extraxiſti me de ventre, ſi ad ipſum Ieſum de Virgine D procreatum refertur? an inde ſignificare voluit partum Virginis ſeruata virginitate mirabili? vt cum Deus feciſſe dicitur, quod illic mirabiliter factum eſt, nemini incredibile videatur.*

Pſal. 21. Cyrill. Ieroſ. Auguſtin.

Tertiò, traditur hæc veritas à Patribus, & ab Eccleſia definita eſt. Loca ſunt eadem, quæ in præcedenti ſectione indicata ſunt. Et ſpecialiter videri poſſunt Leo Pap. Epiſtol. 10. cap. 21. & ſerm. 4. & 5. de Natiuit. Hormiſd. Pap. in Epiſt. 1. ad Iuſtinianum Auguſtum, cap. 3. Agapetus Pap. Epiſt. ad Antimum *ſine Verbi potentia*, inquit, *nec conciperet Virgo, nec pareret, & ſine veritate carnis obuoluta pannis infantia non iaceret*. Idem Damaſ. lib. 4. c. 14. Theodoret. ſerm. 10. de prouidentia.

Leo Pap. Hormiſd. Papa. Agapet. Pap. Damaſc. Theodoret.

E Hic etiam addi poſſunt Patres, qui dicunt fuiſſe in templo locum, in quo virgines ſeparatæ à nuptis orare ſolebant, & ad eum ſolitam eſſe accedere B. Virginem etiam poſt partum, vt videre licet in Baſil. hom. de humana Chriſti genera. Grego. Nyſſ. in ſimili hom. Orig. tract. 26 in Matth. Cyril. Alex. libr. contra Antropomorphit. cap. 27. Theophyl. Matth. 23 qui dicunt, Zachariam fuiſſe interfectum à Iudęis quòd Mariæ integritatem defenderet.

Baſil. Greg Nyſſ. Origen. Cyrillus. Alexand. Theoph.

Quartò, ad gentilium perſuaſionem, vtuntur Patres teſtimonijs etiam ex Sybillarum prædictionibus, & hiſtoriis Gentium deſumptis, vt videre licet in Lactantio, lib. 4. diuinar. inſtitut. cap. 6. & 18. Euſe-

Lactan.

Euſeb. Auguſtin. Euſeb. lib. 4. de vita Conſtantini. Auguſtino lib. 1. de conſenſu Euangeliſt. cap. 20. libr. 18. de Ciuit. cap. 23. & oratione contra Iudæos, Paganus, & Arianos, quæ inter opera illius habetur in tomo ſexto. Caniſ. Multa etiam congerit latè Caniſius, libr. 2. de Beata Maria c. 7. Sed ſpecialiter refert Epiphanius in vita Ieremiæ, Aegyptios ab illo Propheta didiciſſe, omnia illorum ſimulachra fuiſſe caſura eo tempore, quo in Ægyptum ingreſſura erat cum ſuo infante Virgo enixa, Deo ſimilis. Nota etiam eſt hiſtoria de lamina aurea tempore Conſtantini inuenta, in qua ſcriptum erat. D. Thom. *Chriſtus naſcetur ex Virgine*, cuius D. Tho. etiam meminit ſecunda ſecundæ. qu. 2. artic. 7. ad 3. & alia etiam prodigia, quæ ad eandem veritatem confirmandam Deus operatus eſt, attigit infra, qu. 36. Bonauent. Antonin. Abulenſ. & Bonau. tom. 2. opuſ. tractatu. de quinque feſtiuitatibus pueri Ieſu, cap. 2. D. Antoni. 1. p. hiſtoriali, titu. 5. Abulenſ. prologo in Geneſ. c. 7.

Quintò, ratio præcipua eſt diuina voluntas, quæ ſupponit hoc non implicare contradictionem, nec cenſeo expedire nunc argumenta Durandi diſſoluere, quibus impoſsibile eſſe exiſtimat, vt duo corpora locum occupantia in eodem ſpatio penetratiuè exiſtant: tùm quod difficilia non ſint: tum, quod alijs locis tractantur, & inferius, cum de Chriſti reſurrectione diſputabimus, ea breuiter attingemus. Poſſumus autem huius diuinæ diſpoſitionis congruentes rationes afferre. Prima, quia non decebat Dei Verbum priuare matrē integritate, quam facile ſeruare poterat, perficere, & conſecrare, cùm eſſet Deus. Ignat. Vnde Ignatius Epiſt. 13. ad Heronem, *decebat*, inquit, *creatorem non conſueto, ſed peregrino, & admirando vti partu vtpote omnium opificem*, Cyril. Auguſt. & fere ſimilia verba habet Cyril. libr. 8. contra Iulian. non longe à fine, & Auguſtinus ſermone. 7. de Natiuitate dicit hoc modo fuiſſe natum, *vt eum hominem teſtaretur partus humanus*, & *Deum probaret æterna virginitas*. Proclus Cyz. Propter quod Proclus Cyzicenus, homilia de Chriſti Natiuit. in Conc. Epheſ. tom. 6. capite 7. ſic argumentatur. *Si ea, quæ genuit Virgo non permanſit, neq; is, qui natus eſt, aliud, quam purus homo extitit*. Et eodem Theodorus. Ancyran. Leo Papa. modo argumentatur Theodorus Ancyranus, in eodem Concilio. & tom. capite 10. & in appendice 5. capite 2. denique Leo Papa, ſermon. 1. de Natiuitate propter hanc cauſam dixit: *Nec damnum credit pudoris, Dei genitrix mox futura*, & infra, *Merito Virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis, quia cuſtodia fuit pudoris editio veritatis*, & ſermon. 2. *Noua*, inquit, *natiuitate genitus eſt natus ex Virgine, ſine maternæ integritatis iniuria, quia futurum hominum Saluatorem talis ortus decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta neſciret*, & infra, *Non cogitetur parientis conditio, ſed naſcentis arbitrium, quia ſic homo natus eſt, vt volebat, & poterat*, & infra. *Oportuit* inquit, *vt primam genitricis integritatem naſcens incorruptio cuſtodiret, & complacitum ſibi clauſtrum pudoris, & ſanctitatis hoſpicium diuini Spiritus virtus infuſa ſeruaret, quæ ſtatuerat deiecta erigere, confracta ſolidare, & ſuperandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiam donare virtutis, vt virginitas, quæ in alijs ſalua non poterat eſſe generando, fieret in aliis imitabilis conſitendo, renaſcendo*. Quibus vltimis verbis aliam coniecturam indicat, quam attigit etiam Greg. Naz. Gregor. Nazian. orat. 38. de Natiuitate. in princip. dicens. *Chriſtus ex Virgine, mulieres virginitatem colite, vt matres Chriſti eſſe poßitis*. Et infra ſatis poſt medium ſimilem aliā rationē innuit his paucis verbis. *Et procreationem honore affici, & Virginitatem præferri oportebat*. Ambroſ. Sic etiam Ambroſius Epiſtola 81. *Speciale ſibi donum virginitatis Chriſtus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipſe repræſentauit, quod elegit in matre*. Cyrill. Ieroſolym. Et Cyril. Ieroſolymi. Catecheſi. 124. *Naſcebatur, vt virgines faceret: Multo ergo magis debuit virgineum conſeruare corpus*. Auguſt. Auguſtin. ſermo. 11. de tempore, *diligamus præ omnibus caſtitatem, quia vt placere*

A *hanc ſibi Chriſtus oſtenderet, pudicitiam vteri virginalis elegit*. Et libr. de Sancta Virginitate. c. 4. *Chriſtus naſcendo de Virgine approbare virginitatem maluit, quam imperare*. Eandem rationem attigit Damaſcen. lib. 4. de fide, capite. 25. Damaſc. Vltima tandem addi poteſt ex Irenæo lib. 3. c. 33. Irenæus. & Fulgentio ſermo. de duplici Chriſti Natiuitate. Fulgent. quia ſicut ex Virgine initium ſumpſit humanæ naturæ ruina, ita decuit, vt per Virginem ſalus hominibus adueniret.

Sed obijci poteſt quorundam Patrum doctrina, Obiectio. qui dicunt Chriſtum naſcendo vuluam matris aperuiſſe, quod putant ſingulare fuiſſe in Virgine, quia alijs mulieribus aperitur vulua in Conceptione, Virgini in partu. Et ita interpretantur legem Exod. 13. Exod. 13. & Num. 8. latam: *Omne maſculinum adaperiens* Numer. 8. B *vuluam, ſanctum Domino vocabitur*, intelligendam eſſe ſingulariter de Chriſto. Ita Epiphan. Hæreſ. 78. Epiph. circa finem, *Hic eſt*, inquit, *qui vere aperuit vterum matris*. Chryſoſt. Gregor. Nyſſenus, & Amphilochius Chryſoſt. homilijs de Purificatione, ſeu de occurſu Domini. Gregor. Nyſ. Origen. homil. 14. in Luc. Theophy. Luc. 2. Ambro. Amphilo. libr. 2. in Luc. cap. de Circumciſione, & oblatione Orig. Saluatoris. Theophyl. Obſcuriſsimè ac duriſsimè Tertull. lib. de carne Chriſti. cap. 23. Ambroſ. vbi addit, ideo Paulum dixiſſe, *factum de muliere*, Tertul. non de Virgine, quia *agnouit adapertæ vuluæ nuptialem paßionem*. Eraſmus. Quæ teſtimonia, ita vt in cortice ſonant, intellexiſſe, & credidiſſe videtur Eraſmus Luc. 2. & ideo male de hoc myſterio ſenſiſſe.

Dicendum vero eſt, in Scriptura ſacra, *claudere vuluam* propriè ſignificare infœcundam, & ſterilem C reddere, vel relinquere aliquam fœminam, vt conſtat Geneſ. 20. 29. & 30. & 1. Reg. 1. Geneſ. 20. 29. & 30. 1. Reg. 3. Igitur *aperire vuluam* è contrario ſignificabit conferre alicui fœcunditatem. In hoc ergo ſenſu exponendi ſunt Sancti Patres, cum dicunt *Chriſtum aperuiſſe vuluam matris*, id eſt, dediſſe illi fœcunditatem, quam nullus alius filius matri ſuæ conferre potuit. Quomodo Chriſtus dicatur matris aperuiſſe vuluam. Vtuntur autem illa metaphora, vt declarent partum Virginis, & Chriſti Natiuitatem veram, & realem fuiſſe, & non tantum phantiſticam, & apparentem, quam expoſitionem ſumo ex Hieronymo, Dial. 2. contra Pelegianos, in princip. vbi ſic inquit. *Solus Chriſtus clauſas portas vuluæ virginalis aperuit, quæ tamen clauſæ iugiter permanſerunt*. Quibus verbis nemo (credo) ſanæ mentis intelliget, voluiſſe dicere Hieronymum, Hieronym. D Chriſtum prius rupiſſe clauſtrum Virginis, vt egrederetur, poſtea verò illud quaſi affuiſſe, & in ſtatum priſtinum reſtituiſſe. Hæc enim intelligentia valde obtuſa eſt, & à mente tanti Doctoris aliena, & decori Virginis, ac integritati, & Chriſti potentiæ, ac maieſtati contraria; aperuit igitur portas relinquendo clauſas, quia fœcunditatem, vimque pariendi dedit conſeruata integritate. Ac ſi quis diceret, aperuiſſe Chriſtum ſepulchrum ſuum, clauſum relinquendo, quia ita illo clauſo vſus eſt, ac ſi eſſet apertum, vt eleganter expoſuit Amphilochius, homilia de Purificatione. Amphil. Sic etiam dixit Eutym. Luc. 2. Euthym. *Solus Chriſtus nondum apertam, ſupernaturaliter aperuit, & clauſam naturaliter conſeruauit*. Sic etiam Am- E broſ. Epiſtol. 81. ita dicit Chriſtum exiuiſſe de vtero Virginis, *ſicut aqua exiuit de petra*. Ex quo loco ſatis conſtare poteſt mens Ambroſij: Et eodem fere Ambroſ. modo expoſuit Gregorium Nyſſenum D. Thom. infra quæſt. 37. articul. 3. ad primum. D. Thom. Et eadem eſt ratio de alijs. Nam licet Tertullianus obſcurus ſit, tamen ex lib. de carne Chriſti, cap. 20. ſatis conſtat illum de virgineo partu recte ſenſiſſe. Addo verò primum illum modum loquendi non eſſe nobis vſurpandum ſine ſufficienti, & aperta expoſitione, quia & metaphoricus eſt, & facile poteſt falſum ſenſum generare. Deinde illam expoſitionem prædictæ legis non eſſe literalem, ſed myſticam, propriè enim *filius adaperiens vuluam*, dicitur omnis primogenitus communi modo natus, quia licet vulua aperiri inci-

incipiat in conceptione, tamē in primo partu, clauſtri ruptio quaſi perficitur, & conſummatur. Vnde lex illa de omnibus primogenitis. non ſolum hominum, ſed etiam iumentorum intelligebatur.

Dico ſecundò, Chriſtum exiuiſſe de vtero matris ſine vlla virginei corporis dilatione, immutatione, aut iniuria ad eum modum, quo exiuit de ſepulcro, vel ingreſſus eſt ad diſcipulos ianuis clauſis, non tranſiliendo, nec dilatando, aut immutando, ſed ſimpliciter penetrando interiacentia corpora, ſimulque cum illis in eodem loco exiſtendo. Hanc concluſionem exiſtimo certam. Primò, ex communi conſenſu reliquorum Theologorum (vno excepto Durando) qui reuera explicarunt communem Eccleſiæ ſenſum, hanc enim exiſtimationem, & fidem de hoc myſterio fideles omnes concipiunt. Secundò, Patres omnes valde exaggerant hoc miraculum Virginei partus: at verò ſi per ſolam partium dilatationem accidiſſet, neque exceſsiſſet modum natiuitatis, qui in ſtatu innocentiæ futurus erat: paruum ſanè, aut ferè nullum miraculum fuiſſet. Antecedens conſtat ex Auguſtino, Epiſtol. 3. & Concil. Toleta. 11. in princip. de hoc ſpeciali miraculo dicentibus. *Si haberet exemplum, non eſſet ſingulare, fateamur ergo Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe.* Idem Auguſtinus lib. contra Felicianum Arian. capite octauo. *Hic fides credat, intelligentia non requirat, neque aut non inuentum putet incredibile, aut non repertum, non credat ſingulare.* Et Ambroſius libr. de inſtitutio. Virginis, capit. 5. præfert miraculum natiuitatis ex Virgine, miraculo reſurrectionis Chriſti & Cyrill homil. contra Neſtorianum dicta in Concil. Epheſ. *O rem*, inquit, *admirandam, miraculum hoc me ſtupidum reddit.* Sophro. etiam in illa Epiſtol. actionis 11. 6. Synod. hoc dicit eſſe vnum ex maximis miraculis diuinæ virtutis. Qui omnes id explicant exemplis illis de Chriſti exitu de ſepulcro lapide obſerato, & de ingreſſu ad diſcipulos ianuis clauſis. Quo etiam vtitur Gregor. homil. 26. in Euangel. Auguſtinus ſermon. 18. 156. & 160. de tempore. Chryſoſtom. homil. 2. de ſymbolo. Proclus Cyzice. ſupra citata homil. circa finem, Diuus Thomas quodlib. 6. artic. 8. & in 4. diſtinction. 44. quæſtio. 2. artic. 3. Tertiò, ſententia Durandi multum derogat Virgineæ puritati, & integritati, cùm tamen Patres non ſolum imminutam negent, ſed etiam auctam eſſe affirment in filij natiuitate. Vnde Gregorius Nyſſenus in vita Moyſi. *A Virgine*, inquit, *Deitatis lux aſſumpta carne illuxit hominibus, eamque omnino incorruptam ſeruauit, virginitatis viriditate nullo pacto commutata.* Amplius Auguſtinus ſermon. 15. de tempore: *Creuit*, inquit, *in eius partu integritas corporis potiùs, quàm decreuit, & virginitas ampliata eſt potiùs quam fugata.* Et eleganter Petrus Chryſol. ſer. 142. *Qui ingreditur, & egreditur, & introitus ſui, & exitus nulla veſtigia relinquit, diuinus habitator eſt, non humanus*, & infrà. *In tuo conceptu, in tuo partu, creuit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roborata.* Apertius Guarricus, homil. 2. de laudib. Virginis: *nequaquam Rex gloriæ vincula laxauit, aut dilatauit.* Et Nicephor. Conſtantinopolit. in Epiſt. ad Leonem, quæ habetur in Concil. Epheſ. tom. 5. c. 22. circa medium, ſic inquit. *Virginem, quæ ſupernaturaliter, & ineffabiliter pepererat, poſt partum Virginem conſeruauit, virginitate illius ſecundum naturam, nulla ex parte demutata, aut labefactata*, & Proclus Cyzicen. ſupra: *Natura*, inquit, *portas reſerauit Emmanuel, vt homo, ſed virginitatis clauſtra non violauit, neque perrupit vt Deus, ita enim ex vtero eſt egreſſus, ſicut per aurem ingreſſus, ita natus ſicut conceptus, qui impatibiliter fuerat illapſus, impatibiliter eſt elapſus.* Quartò denique, hic modus fuit decentiſsimus, & facilis diuinæ omnipotentiæ, quo poſito facilè intelligitur, B. Virginem potuiſſe ſuum fœtum emittere ſine vlla reſiſtentia partium interiacentium, quia diuina virtute factum eſt, vt non impedirent, quo minus corpus Chriſti poſſet in eundem locum ſubintrare, atque pertranſire non immutando illas, neque ex proprijs locis remouendo.

Nulla in vtero Virginis Chriſtum parentis facta mutatio.

Concil. Tol. *Auguſt.* *Ambroſ.* *Cyrill.* *Sophron.* *Greg. Papa.* *Auguſt.* *Chryſoſtom.* *Proclus Cyz.* *Gregor. Nyſ.* *Auguſt.* *Pet. Chryſol.* *Guarricus.* *Nicephor. Conſtant.*

Obiectio. Dices, naturales viæ ſtrictiores ſunt, quam vt intra ſe poſsint capere corpus pueri, niſi vel ipſæ dilatentur, vel corpus quaſi comprimatur, aut propriarum partium penetrationem ſubeat. Sed hoc argumentum magis videtur contra Durandum vrgere, quia difficilius intellectu eſt, & corpus ſolidum, & grandioris quantitatis tranſire per poros alterius interiacentis corporis propter dilatationē abſque vlla diuiſione, vel penetratione. *Reſponſio.* Reſpondetur ergo potuiſſe fortaſſe Chriſtum ſuperiori aliquo, & miraculoſo modo nobis ignoto, ſui corporis partes intra illas anguſtas vias collocare ſine dilatatione. Secundò, ſi fortaſſe interceſsit aliquis modus penetrationis propriarum partium inter ſe, id intelligendum eſt factum eſſe abſque vlla imperfectione, nec exterioris figuræ immutatione, vel ſi hoc viſum fuerit difficile, dici poteſt cum Abulenſi, Parado. 1. cap. 56. ſequentibus, & quæſtion. 49. in primum caput Matth. corpus Chriſti per ſe, & quaſi directè exiuiſſe per naturales meatus. *Abulenſ.* Quod ſi neceſſarium fuit ſecundum aliquas partes ſui corporis, quaſdam alias partes virginei corporis penetrare, ita factum eſſe, quia hoc neque imperfectionem includit, neque veritati partus, & natiuitatis derogat, ſed in hoc myſterio ſecurius, magiſque conſentaneum Chriſtianæ modeſtiæ eſt, fateri ineffabili, & incomprehenſibili modo Chriſtum exiuiſſe de vtero matris, quam talem modum in particulari curioſius inquirere.

SECTIO III.

Vtrùm Virgo poſt partum ſemper virginitatem ſeruauerit.

Svpponendum eſt, licet virginitas vt ad mores, & virtutem pertinet, non amittatur niſi per voluntariam clauſtri virginalis ruptionem, aut ſeminis reſolutionem, vt conſtat ex Diuo Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtion. 152. artic. 1. & quodlib. 6. articul. 18. tamen vt ſolum dicit corporalem virginitatem, ſeu integritatem, amitti per quamcunque ruptionem clauſtri virginalis, ſiue voluntariè fiat, ſiue licite, ſiue illicite, quia hæc virginitas, de qua modo agimus in ſola ipſa naturali perfectione, & corporis integritate conſiſtit. *D. Thom.*

Suppono deinde Beatam Virginem non amiſiſſe hanc corporalem virginitatem per aliquam vim, & inuoluntariam coactionem, nec per concubitum illicitum, nec per aliquem alium extraordinarium modum, vt ſolet interdum hæc integritas auferri per inſtrumenta artis Medicæ, neceſsitatis cauſa. Hæc enim omnia ſunt indecentiſsima, quæ nullus etiam hæreticus vnquam virgini attribuit, & ſupra etiam oſtendimus nunquam in Virgine fuiſſe actum turpem. Oſtendimus etiam nunquam ægrotaſſe, ac denique certum eſt, non fuiſſe permiſſurum Deum, vt Beata Virgo hanc vim, vel neceſsitatem ſubiret. Tota ergo quæſtio ad hoc reuocatur, an Beata Virgo voluntariè, & per actum honeſtum, qualis eſt actus matrimonij, amiſerit virginitatem. Hæretici dicti Antidicomarianitæ, id eſt, Mariæ contrarij, affirmarunt Beatam Virginem poſt partum Chriſti, filios alios ex Ioſepho concepiſſe. Cuius hæreſis authorem fuiſſe Eluidium teſtatur Hieronym. lib. contra illum, indicat Ildefonſus, libr. de Virginitate Mariæ. c. 2. & Auguſtin. hæreſ. 84. Origenes tamen homil. 7. in Lucam, & Hilarius, can. 1. in Matthæ. Eluidio antiquiores, huius hæreſis mentionem fecerunt. Hieronymus etiam

Hieronymus *Ildefonſ.* *Auguſt.* *Origen.* *Hilarius*

Tertullian.

etiam contra Eluid. fatetur Tertullianum in hunc errorem ante Eluidium lapſum eſſe, & indicat ille vehementer libr. de Monoga. c. 8. libr. de carn. Chriſti. ca. 23. & ſæpe aliàs. Hunc verò errorem penè iam extinctum ante annos viginti quinque excitauit Lucas Sternberger, cumque multi ex Nouatoribus ſecuti ſunt, vt referunt Prateol. verbo Lucas Sternberger, & Caniſius, lib. 2. de B. Maria.

Prateol. *Caniſ.*

Dicendum verò eſt B. Virginem perpetuam virginitatem coluiſſe, neque virum vnquam cognouiſſe. Eſt de fide. Et primò probatur vnico teſtimonio veteris teſtamenti Ezech. 44. *Porta hæc clauſa erit, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam.* Quo loco licet ſub metaphora, ad literam ſermo eſt de Virgine ſanctiſsima, vt ibi teſtatur Hieronymus, & ſentiunt alij Patres, qui ad hanc veritatem confirmandam hoc vtuntur teſtimonio, ſcilicet idem Hieronymus Dialogo ſecundo contra Pelagia. Auguſt. ſerm. 2. & 14. de Natiuit. Ambroſ. dicta Epiſt. 81. Chryſ. hom. de Ioanne Bap. tom. 3. Damaſcen. lib. 4. c. 15. & alij. Et cum ipſo contextu, & ratione eius optimè quadrat hic ſenſus, dicitur enim illa porta ſemper clauſa permanſura, *quia Dominus ingreſſus eſt per eam.* Vnde additur illa particula, *erit clauſa Principi*, id eſt, in illius honorem, & reuerentiam. Et poteſt confirmari ex illo verbo Virginis Luc. 1. *Quomodo fiet iſtud*, quo propoſitum perpetuæ virginitatis oſtendit, vt ſequenti diſputatione latius ponderabimus. Adducunt etiam nonnulli ex Patribus argumentum ex eo, quod Chriſtus in cruce pendens matrem Ioanni cómendauit dicens, *Ecce Mater tua*, & èconuerſo, Ioannem matri dicens, *Ecce filius tuus.* Ex hoc enim facto, & verbis, non obſcurè colligitur, non habuiſſe alios filios ex Ioſepho, aliàs illis potius, quàm Ioanni cómendanda videretur, & ideò Chriſtus ſingulariter dixit, *ecce filius tuus*, id eſt, quem loco vnici filij tui habeas. Hoc argumentum accipi poteſt ex Ambroſ. Luc. 1. & Epiſt. 79. Epiphan. Hæreſ. 78. & Hieron. contra Heluidium.

Ezech. 44. *Maria poſt partum Virgo permanſit* *Hieronym.* B *Auguſt.* *Ambroſ.* *Chryſoſt.* *Damaſcen.* *Luc. 1.* C *Ambroſ.* *Epiphan.* *Hieronym.*

Secundò præſertim habetur hæc veritas traditione, conſenſu, & definitione Eccleſiæ, nam in conciliis ſæpe dicitur Deipara, *Semper Virgo immaculata*, vt in 5. Synod. can. 6. & 6. Synod. Act. 11. dicitur *Mariæ virginitas ante partum, in partu, & poſt partum intemerabilis.* Item 7. Synod. Act. 3. in confeſsione Taraſij. Concil. Lateran. ſub Martino. 1. can. 3. Idem tradit Siricius Pap. cum Conc. Rom. in Epiſtola decretali, quæ habetur tom. 1. Conciliorum, & inter Epiſtolas Ambroſij eſt. 80. Idem Ambroſius cum Concilio Mediola. in reſcripto ſeu Epiſt. 81. Idem de inſtitutione virginis, capit. 7. Confirmatur hæc traditio, quia in vniuerſa Eccleſia *Virginis* nomen abſolute dictum, & quaſi per Antonomaſiam Deiparæ attribui conſueuit, vt Aug. notauit in Enchirid. c. 34. Vnde Epiphan. ſupra ſic inquit. *Quis vnquam, aut quo ſeculo auſus eſt proferre Mariæ nomen, & interrogatus non ſtatim intulit Virginis vocem? ex ipſis enim nominibus, etiam virtutis ſigna elucent.* Et hoc modo dicitur in ſymbolo Apoſtolorũ, *natus ex Maria Virgine.* Sic etiam loquuntur frequenter patres Concilij Epheſini, & Calcedonenſis. Athanaſ. ſermone de ſanctiſsima Deipara. Hilar. in can. 1. in Mat. Maximus homi. de cruce, & ſepultura Domini, optime, & ex profeſſo Hieron. epiſtol. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia virginitatis, vbi de modeſtia, & pudicitia Virginis eleganter loquitur. Item Greg. Nyſſ. orat. de ſancta Chriſti Natiuitat. circa med. qui cum Baſil. hom. 25. de humana Chriſti generatione dicit, Mariam diſpenſatione diuina fuiſſe matrimonio coniunctam Ioſepho, vt ille cuſtos eſſet famæ, & virginitatis eius, non vt ex illa filios procrearet. Notanda tamen ſunt verba, quæ inferius Baſil. ſubdit. Cùm enim retuliſſet ſententiam eorum, qui ſentiunt, Mariam poſt Chriſti Natiuitatem nuptialia opera viro non negaſſe, inquit. *Nos verò, licet nihil hoc doctrina pietatis officeret, nam donec diſpenſabatur Chriſti generatio, neceſſaria erat virginitas, quid vero poſtea ſit factum, ad myſterij huius doctrinam, non anxie coniungendum eſt: Verumtamen, ne hoc eorum, qui Chriſtum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando deſierit eſſe virgo, has rationes ſufficere putamus.* Quibus verbis indicare videtur Baſilius veritatem hanc ad fidei certitudinem non pertinere. Sed quia exiſtimo hoc ſemper fuiſſe certiſsima fide creditum, exponenda cenſeo hæc verba ſolum de Incarnationis myſterio, cui, & miraculoſæ conceptioni, & Natiuitati Chriſti non eſt directè contrarius ille error, quanquam reuera aliàs ſit contra fidem, & Eccleſiæ traditionem. Vnde Auguſt. in lib. de Eccleſ. dogmatibus. c. 69. *firma*, inquit, *fide credendum eſt, nec blaſphemia Heluidij acquieſcendum.*

5. Synod. *6. Synod.* *7 Synod.* *Conc. Later.* *Siric. Papa.* *Conc. Rom.* *Ambroſ.* *Conc. Mediolan.* D *Auguſt.* *Epiphan.* *Symbolum Apoſtolo.* E *Conc. Epheſ. & Chalcedon.* *Athanaſ.* *Hilar.* *Maxim.* *Hieronym.* *Greg. Nyſſ.* *Baſil.* A *Auguſtin.*

Tertiò afferri poſſunt congruentes rationes: quatuor optimas attigit D. Thom. hic artic. 3. Prima eſt ex parte Chriſti, nam ſicut eſt vnigenitus patris, ita decuit, vt eſſet & matris. Nec refert quod Matth. 1. dicatur, *primogenitus Virginis.* Nam (vt notarunt Damaſcen. D. Thom. & alij) in Scriptura ſacra hæc appellatio non dicit ſemper relationem ad ſecundo genitum, ſed ſolum negationem prioris, ſicut quando in lege præcipiebatur offerri primogenitus, ſine dubio intelligebatur etiam vnigenitus. Notat verò Cyrill. lib. 2. de fide ad reginas in probatione, quod Chriſtus vnus ſit Dei filius, ex Euangelio Lucæ, Chriſtum Dominum, ideò interdum dici primogenitum, quia inter multos fratres primatum ſortitus eſt, licet ex ſemper virgine natus fuerit. Secunda ratio ex parte Spiritus Sancti eſt, quia non decuit ſacrarium Spiritus Sancti humano ſemine fœdari. Tertia, ex parte Virginis, *incontinentis enim, & ingrati animi ſignum fuiſſet, diuinitus conſeruatam virginitatem prodere, & thalamum conceptionis Chriſti polluere*, vt Siricius Papa loquitur. Quarta huic ſimilis eſt ex parte Ioſephi, qui (vt Euangelium indicat) erat ſingulariter iuſtus, & omnia myſteria probe nouerat. Vnde non eſt veriſimile auſum fuiſſe B. Virginem attingere. Vnde Bernard. ait caſtitatem eius fuiſſe in Patriarcha Ioſeph præfiguratam. Quinta ſit, quia decuit conſilium virginitatis non tantum à Chriſto, ſed etiam ab eius matre perfectiſsimè cuſtodiri, vt omnibus virginibus Euangelij ipſa eſſet perfectum virginitatis exemplum. Propter quod à ſanctis Patribus, *dux, magiſtra, & virgo Virginum* appellatur.

D. Thom. *Matth. 1.* *Chriſtus cur dicatur in Euangelio primogenitus.* *Cyrill.* *Siric. Papa.* *Bernard.*

Sed vrgebat contra hanc varietatem Heluidius ex Matth. 1. *Cum eſſet deſponſata mater Ieſu, Maria, Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto.* Et infrà. *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium*, nam prior particula indicat habuiſſe animum conueniendi, & propter hanc cauſam fuiſſe matrimonio coniunctos: poſterior verò particula, *donec*, ſignificat poſt partum Chriſti cognouiſſe illam. Reſpondent Patres vtraque particula ſolum negari, quod eo tempore factum non erat, nihil verò affirmari, quod poſteriori tempore efficiendum eſſet, vel factum ſit. Senſus ergo prioris particulæ eſt, *antequam conuenirent*, id eſt, ſine eorum coniunctione, vt ſi vulgari ſermone quis dicat, *antequam ſacrum audirem, diſceſſi.* Non indicat poſtea audiſſe, nec habuiſſe animum audiendi. Sic Matthæi 6. dicitur. *Scit pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis*, id eſt, vobis etiam non petentibus. Ita D. Thom. hic, ex Hieronym. contra Heluid. Idem eſt ſenſus alterius particulæ, *donec*, tantùm enim negat id fuiſſe factum vſque ad illud tempus, vt late tractat Auguſt. lib. 83. quæſtion. q. 69. id comprobans ex illo Pſalmo 109. *donec ponam inimicos tuos*, & alijs ſimilibus. In quibus illud obſeruatione dignũ eſt, ſolere præcipuè hac particula indicari tempus illud, in quo potiſſimum exiſtimari poſſet id eueniſſe,

Obiectio. *Matth. 1.* *Reſponſio.* *Matth. 6.* *D. Thom.* *Auguſtin.* *Pſal. 109.*

Particula donec, in ſcriptura quomodo vſurpetur.

niſſe, quod factum eſſe negatur, vt Geneſ. 8. dicitur *miſit coruum, qui non reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ.* Si enim aliquo tempore eſſet reuerſurus, maximè illo, quo aquæ terram operiebant, nam poſt illam exiccatam non erat cur reuerteretur, dum ergo negatur redijſſe, donec terra exiccaretur, non affirmatur poſtea rediJſſe, ſed potius tanquam per ſe notum, & clarum relinquitur, multo minus poſtea eſſe reuerſum. Sic ergo in præſenti teſtimonio negatur coniunctio cum marito vſque ad filij partum, quia eo tempore videri poterat neceſſeria: de ſequenti vero tempore non affirmatur, imo vt clarum ſupponitur, multo minus eo tempore interueniſſe. Ita notarunt (præter Hieron. Baſil. Damaſ. Epiphan. & alios ſupra citatos) Ambroſ. lib. de Noe, & arca. capit. 17. & Gregor. 8. Moral. cap. 40. ſignificat etiam Auguſt. lib. 1. de Trin. c. 8. Bernar. homil. 72. in Cantic. Chryſoſt. homil. 5. in Matth. quem Theoph. & Euthym. ibi imitantur, Anſel. 1. ad Corinth 15. & hanc eſſe cenſeo literalem expoſitionem. Quidam vero aliter exponunt, ſcilicet, *antequam conueniſſent,* non quoad totum, in quo nunquam conuenerunt, ſed quoad cohabitationem in eadem domo, quomodo poſtea conuenerunt. Similiter, quod dicitur, *non cognouit eam*, non ad carnis, ſed ad mentis cognitionem refertur, quia antequam Virgo filium pareret, Ioſeph non ſatis eius dignitatem, & excellentiam agnoſcebat, in qua cognitione poſtea maxime profecit, vt Epiphan. ſupra indicat, & Chryſoſt. homil. 5. imperfecti. Sed non placet hæc. Prior quidem pars verbi *conueniſſent,* plus ſignificat, quam cohabitationem in eadem domo, præſertim, quia exiſtimo eo tempore, iám cohabitaſſe Mariam & Ioſeph. Poſterior vero pars, quia non ſatis quadrat contextui. Multò autem minus veriſimile eſt, quod D. Thom. in catena refert, ex Hilario, quod in eo inuenire non potui, hoc eſſe referendum, ad ſenſum viſus: vt ſicut Moyſes videri non poterat præ claritate vultus ſui, ita nec B. Virgo, quamdiu filium in ventre portauit.

Hieronymus. Baſil. Damaſcen. Epiphan. Ambroſ. Greg. Papa. Auguſt. Bernard. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Anſelmus. Epiphan. Chryſoſtom. D. Thomas.

SECTIO IV.

Quomodo Chriſtus legitur habuiſſe fratres, ſi mater eius ſemper virgo permanſit.

VNum ex præcipuis fundamentis, quo Heluidius nitebatur, erat, quia in Euangelio ſæpe fit mentio quorundam fratrum Chriſti, quos ipſe dicebat fuiſſe filios Virginis ex Ioſepho: & ideo oportet diligenter explicare, qui iſti fuerint, & cur fratres Chriſti dicantur. Quod D. Tho. tetigit in hoc art. 3. ad 5. & 6.

D. Thom.

Prima igitur ſententia in præſenti quæſtione fuit Heluidij aſſerentis, hos *fratres Domini* fuiſſe filios Beatæ Virginis, quoniam cum Chriſtus vt homo nō habuerit patrem, neceſſarium putauit eos fuiſſe filios matris eius, vt poſſent eius fratres appellari.

Secunda ſententia, & grauiſsimorum Patrum fuit, hos fuiſſe filios ſancti Ioſeph, non ex Beata Virgine, ſed ex alia vxore, quam ante Virginem duxerat. Vnde fit ita fuiſſe hos dictos *fratres Domini,* ſicut Ioſeph dictus eſt pater eius, ſcilicet appellatione, & extimatione, *& veluti quadam adoptione,* vt aliquando dixit Auguſtinus contra Fauſt. Aſſerunt autem qui ita ſentiunt, Ioſeph prius, quàm Mariam Virginem duceret, habuiſſe vnam, vel forte plures vxores, ex quibus genuit Iacobum fratrem domini, & fratres eius. Cuius rei probabile argumentum eſt, quia Ioſeph iam erat ſenex, cum duxit Virginē, vt videtur eſſe communis traditio Eccleſiæ, quam frequens, ac vulgaris pictura oſtendit, ergo non eſt veriſimile toto illo tempore abſtinuiſſe à nuptiis, cum in lege veteri continentia non eſſet in æſtimatione, & dignitate: duxit ergo vxorem illa ætate, ex qua veriſimile etiam eſt habuiſſe filios, nam ſterilitas, tunc quoddam genus opprobrij erat. Vnde credi poteſt, Deum non priuaſſe illum hoc beneficio. Hæc fuit communis ſententia Græcorum, quam docuit Epiphan. hæreſ. 51. ante med. & hæreſ. 78. & in Anchorato, Theophylact. Matt. 23. & 27. & Ioan. 19. & ad Galat. 1. & 1. ad Corint. 9. ſequitur Euthym. Matth. 12. & 27. & Ioan. 19. Oecumen. ſuper Acta Apoſt. in principio, & c. 2. Idem Euſeb. libr. 2. hiſt. c. 1. Nicephor. libr. 1. c. 7. cum 21. & lib. 2. c. 3. vbi in hanc ſententiam refert Hippolyt. Portuenſem, & libro 3. c. 10. Origen. Matth. 13. vbi dicit, hanc ſententiam inuentam eſſe ad perpetuam Beatæ Mariæ virginitatem tuendam. Idem Gregor. Nyſſ. orat. 2 de Reſurrect. Chriſti. Ex Latinis docuit hoc etiam Hilar. can. 1. in Matt. & Ambr. ad Galat. 1. & de inſtitutione virginis capit. 6. Nec contradicit Auguſt. in expoſitione eiuſdem epiſtolæ, vbi ſub diſiunctione inquit, Iacobi domini fratrem, vel ex filijs Ioſeph de alia vxore, vel ex cognatione Mariæ matris eius, intelligi debere. Eandem ſententiam ſecutus eſt Platina in vita D. Petri, quanquam ſub diſiunctione, vt infra dicam. Addit verò Origenes opinionem hanc ortam fuiſſe ex quodam Euangelio Hebræorum, Petro aſcripto, aut Iacobo, quod à Seleucio hæretico ſcriptum eſſe, teſtatur Innoc. 1. epiſt. 3. ad Euper. cap. 7. Aug. libr. de fid. cont. Mani. c. 38.

Auguſt. Epiph. Theophyl. Euthym. Oecum. Euſeb. Nicephor. Orig. Greg. Nyſſ. Hilar. Ambroſ. Auguſt. Platina. Origen.

Tertia ſententia hic referri poterat aſſerens, hos dici *fratres Domini,* quia erant filij ſororum Virginis, & nepotes S. Annæ. Sed infra occurret commodior locus illam tractandi.

Dicendum ergo primo eſt, hos fratres Domini non fuiſſe filios B. Virginis, idque non ſolum certa fide, & traditione haberi, ſed etiam ex Euangeliis colligi poſſe. Prior pars huius aſſertionis ex præcedenti ſectione conſtat, cum oſtenſum ſit Deiparam perpetuo virginem permanſiſſe. Poſterior pars probatur, quia ex Euangeliis colligi poteſt, hos, qui dicuntur *fratres,* habuiſſe aliam matrem præter Virginem. Quod ita probatur. Nam Ioan. 19. legimus fuiſſe iuxta crucem tres mulieres, matrem Domini, ſororemq́ eius Mariam Cleophæ, & Mariam Magdalenæ. Matt. autem 27. & Mar. 15. numerantur *Maria Magdalena, Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi,* ſeu Salome (vt Marcus inquit) illam verò matrem Iacobi, & Ioſeph (qui aliis locis dicuntur *fratres Domini*) non fuiſſe Deiparam, certum eſſe videtur. Primò, quia vbicunque fit mentio Deiparæ cum aliis mulieribus, ipſa primo loco numeratur, prout dignitatem eius decebat, vt patet Ioan. 19. vel certe vltimo loco, & ſingulariter ſeparata ab alijs, vt Actor. 1. *cum mulieribus & Maria matre Ieſu.* Et confirmatur ſecundò, quia Matth. c. 28. agens de Reſurrectione Chriſti ſic inquit. *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulcrum.* Vbi conſtat illam alteram Mariam fuiſſe, quam c. 27. vocauerat *Mariam Iacobi & Ioſeph matrem,* de qua ibidem ſubdiderat, *Erat autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria ſedentes contra ſepulcrum,* quod ex Marc. 16. apertiùs colligitur, & Luc. 24. illa ergo *Maria Iacobi,* non erat B. Virgo. Probatur conſequentia argumento facto, quia inter illas duas Marias de Magdalena fit mentio præcipua & indicatur fuiſſe feruentiorem in fide, & charitate, & in priuilegio, quod à Chriſto ſuſcepit videndi illum ante alios in die Reſurrectionis, vt patet ex Mar. 15. At verò, ſi Maria Iacobi fuiſſet Beata Virgo, in nulla iſtarum rerum fuiſſet Magdalenæ poſtpoſita. Vnde eſt tertium argumentum, quia incredibile eſt B. Virginem fuiſſe aliquam ex mulieribus, quæ ad vnguendum corpus Chriſti mortuum tanta ſolicitudine iuerunt in die reſurrectionis, quia (vt ex ipſo facto, & Euangeliis colligitur) quāuis illæ mulieres, piè agerent, imperfectam tamen habebāt fidem, magnaq́ ignorantia circa Chriſti myſteria laborabant. Adde Luc. 24. deliramenta viſa eſſe Apoſtolis, quæ hæc Maria Iacobi cum aliis narrauit.

Ioan. 19. Matth 27. Marc. 15. Marc. 16. Luc. 24. Marc. 15. Luc. 24.

Quis

Quis autem credat tam fuiſſe ſtupidos, vt non maiorem fidem, & reuerentiam illi deferrent, ſi mater Domini fuiſſet? *Bernard.* Vnde Bernard. tractans de paſsione Domini, c. 2. dicit, Deiparam non fuiſſe officioſam circa corpus Domini defunctum, quia de fide Reſurrectionis eius erat certiſsima, & in omnibus myſterijs ab Spiritu Sancto edocta, & inſtructa. Et cõmunis Eccleſiæ ſenſus eſſe videtur B. Virginem domi, glorioſum expectaſſe aduentum filij, eiuſque ibidem, ante omnes alios conſpectu meruiſſe frui. *D. Thom.* Quartò, eſt optima coniectura D. Thom. hic artic. 3. ad 6. B. Virginem in Euangelio non cognominari niſi à filio. Appellatur enim *Mater Ieſu, vel de qua natus eſt Ieſus*. *Luc. 24. Actor. 1.* Vnde Lucas, qui in Euangelio, cap 24. alteram *Mariam Iacobi* nominauerat, Act. 1. Virginem vocat *Mariam matrem Ieſu*, propter quod ab Ignatio appellatur *Maria Ieſu*, *Ignat.* quia hæc erat maxima eius dignitas. Cur enim prætermiſſo Chriſto vocaretur *mater Iacobi & Ioſeph*, ſi illa eadem eſſet *mater Ieſu?* *Hieronym.* Quinto tandem hoc docent Patres, Hieronym. Matth. 12. & 27. & contra Heluid. & lib. de viris illuſtribus in Iacobo, *Beda. D. Thom. Euthym.* Beda libr. 4. in Marcum cap. 44. D. Thom. lect. 4 in capit 11. Ioan. Euthym. ſuo ca. 68. in Matthæ. 27. vbi contrariam ſententiam *abſurdam* vocat.

Ex his ergo aperte concluditur, quod intendimus, ſcilicet, Iacobum, & Ioſephum non fuiſſe filios B. Virginis, ſed alterius Mariæ, & tamen iſti dicuntur, *fratres Domini*, ergo hæc appellatio non inde ſumpta eſt, quod ex eodem vtero fuerint nati. Eadem autem ratio eſt de omnibus alijs, quibus hæc appellatio in Scripturis tribuitur.

Secundo, colligo lapſos fuiſſe nonnullos antiquos ex Græcis, qui exiſtimarunt B. Virginem fuiſſe illam Mariam, quæ cum Magdalena venit ad vngendum Chriſtum in die Reſurrectionis. *Greg Nyſ. Theophyl. Nicephor. Sedul.* In qua ſententia fuerunt Greg. Nyſſ. & Theoph. locis ſupra citatis, & Niceph libr. 1. hiſt. c. 33. & indicat Sedulius lib. 5. Paſchalis circa finem, dicit enim, Virginem in die Reſurrectionis iuiſſe ſummo mane ad corpus Domini vngendum. Eſt enim hæc ſententia ab omni ratione aliena, vt oſtendi. Intelligendum eſt autem, hos authores non ſenſiſſe cum Heluidio, quia non dicunt, B. Virginem vocari *matrem Iacobi & Ioſeph*, quia illos genuiſſet, ſed quia erat ſponſa Ioſeph, cuius ipſi erant filij, *Nicephor.* Vnde inconſtanter loquitur Niceph. qui illam Mariam Iacobi dicit fuiſſe vxorem Iudæ Apoſtoli, ſentiens illam Mariam, quæ iuit cum Magdalena ad ſepulchrum, non fuiſſe Mariam Iacobi, quod repugnat Euangelio, ſed de his mulieribus multa ibi commentatur Nicephorus, quæ nec authoritatem, nec fundamentum habent.

Tertiò, pro infra tractandis, probabiliter èx dictis colligo, Mariam Cleophæ ſororem Virginis, *Ioan. 19.* cuius Ioann. meminit. c. 19. eſſe eandem, quæ ab alijs dicitur, *Maria Iacobi & Ioſeph*, *Hieronym. D. Thom. Chryſoſt.* quæ ſententia Hieronymi contra Heluid. quam tenet etiam D. Thom. lect. 5. ſuper ad Galat. 1. & Chryſo. homil. 19. in Matt. vbi dicit Mariam Iacobi fuiſſe ſororem matris Domini. Conſtat autem in Ioan. 19. Mariam Cleophæ vocari *ſororem Domini*, & probatur. Quia in Euangelijs prærer B. Virginem, & Mariam Magdalenam, non fit mentio alterius mulieris ſectatricis Chriſti, quæ Maria vocaretur, niſi vnius tantum. Nam mater filiorum Zebedæi nunquam vocatur *Maria* ſed *mater* tantum *filiorum Zebedæi*. Quod etiam ex Euangelo Matthæi non obſcurè colligitur, cum ita loquitur, *Maria Magdalena, & altera Maria*: indicat enim in toto illo negotio paſsionis, & Reſurrectionis Chriſti, non interueniſſe niſi alteram Mariam præter Magdalenam, quia de B. Virgine ibi non erat mentio, nec eſſe poterat, vt dixi: ergo illa Maria, cuius Matthæus & Ioannes meminerunt, erat eadẽ, igitur Maria Iacobi eſt eadem, quæ alio nomine ap- A pellatur *Maria Cleophæ*. In Scriptura enim fœminæ interdum à filijs, interdum à maritis cognominantur. Hæc ergo quæ *Mater Iacobi & Ioſeph* dicitur, dicitur etiam *Maria Cleophæ*, qua fortaſſe illius erat vxor (vt infra dicam;) Hunc autem Cleopham fuiſſe fratrem Ioſephi ſponſi Virginis Euſeb. ex Hegeſip. tradit, lib. 3. hiſt. c. 10. aliàs 11. & Nicepho. lib. 1. c. 33. & lib. 3. c. 9. idemque multi ex antiquis authoribus ſequuntur. *Euſeb. Hegeſipp. Nicephorus.* Quod pro ijs, quæ dicemus, annotandum eſt.

Dico ſecundò. Hi, qui in Euangelio dicuntur fratres Domini, non fuerunt à Ioſeph ſponſo Virginis geniti, neque hac de cauſa illo nomine appellantur. *Beda. Theodotus. Anſelmus.* Hanc concluſionem docuit Beda Ioann. 2. Mar. 6. & Luc. 9. Theod. ad Gal. 1. Anſel. Matth. 12. & B probatur primo, teſtimonio omnium illorum Patrum, qui docent, Beatum Ioſephum fuiſſe Virginem. *Hieron.* Hieron. in Matt. & libr. contra Heluid. in fine, *relinquitur*, inquit, *virginem permanſiſſe cum Maria, qui Pater Domini meruit appellari* *Auguſt.* Auguſt. ſerm. 14. de natiuitat. introducit Angelum ita loquentem cum Ioſeph. *Ioſeph Mariæ ſponſus Virgo ſemper fuit.* *Habe ergo, Ioſeph, cum maria coniuge tua communem virginitatem membrorum, quia de virgineis membris virtus naſcitur Angelorum. Sit Maria ſponſa Chriſti in carne ſua virginitate ſeruata, ſis autem & tu Pater Chriſti, cura caſtitatis, & honorificentia.* Et infra, *gaude Ioſeph virginitati Mariæ, qui ſolus meruiſti virginalem affectum poſsidere coniugij, quia per meritum virginitatis ita ſeparatus es à concubitu vxoris, vt pater dicaris Saluatoris.* In quibus verbis non ſolum veritatem docet, ſed etiam congruentiſsimas rationes indicat. Idem C *Rupert.* Rupert. libro. 1. de glor a, & honore filij hominis in Matth. quod confirmat: tum quia decuit virginem permanſiſſe eum, qui *Pater Domini meruit appellari*: tum etiam, quia cuſtos futurus erat virginitatis Mariæ. *D. Thom.* Quam congruentiam ita confirmat D. Thom. lect. 5. in Epiſtola ad Galat. quia ſi Dominus noluit matrem virginem, niſi virgini commendare, quomodo ſuſtinuiſſet ſponſum eius non fuiſſe, & perſtitiſſe virginem? & eandem ſententiam indicat *Bernard.* Bernard. ſerm. 2. in *Miſſus eſt*, circa finem. Clarius eam docet *Hug. Vict.* Hugo de S. Victor. quæſt. 5. in Epiſt. ad Galat. *Petr. Dam.* Petr. Damia. epiſt. 11. cap. 4. dicit hanc eſſe *Eccleſiæ fidem*, id eſt, vniuerſalem ac piam credulitatem. Eam denique communiter ſecuti ſunt ſcholaſtici in 4. diſt. 30. *Palud. Maior.* vbi Palud. q. 2. artic. 2. Maior. quæſtio. 4. & a- D lij, quos referemus artic. ſequenti, vbi D. Thom. dicit, Ioſeph ſimul cum Maria virginitatem vouiſſe. *Gerſon. Lipoman.* Sequitur etiam Gerſon. ſermone de natiuit. Mariæ, conſideratione. 3. Lipoma. in vita ſancti Ioſeph. Secundò probatur concluſio, quia ex dictis in prima concluſione conſtat, matrem Iacobi, & Ioſeph fratrum Domini, ſimul vixiſſe cum Beata Virgine, ergo non eſt veriſimile fuiſſe vxorem Ioſephi, neque illum habuiſſe ſimul duas viuentes vxores. Primò, quia licet in lege veteri interdum licuerit duas ſimul habere vxores, tamen neque conſtat illam conſuetudinem, vſque ad Chriſti tempora duraſſe, nec probabile eſt Ioſeph ea fuiſſe vſum, præſertim cum pauper eſſet, nec facile poſſet tantam alere familiam Secundo, quia non decebat Beatam Virginem ſe- E cum habere ſociam eiuſdem mariti coniugem, neque habere virum, qui affectum ſuum, & officium cum alia communicaret, ſed illud maxime indecens erat, quod eodem nimirum tempore, quo cum Virgine habitabat, mulierem aliam cognoſceret. Tertiò, maximum impedimentum illi fuiſſet ad miniſterium, & officium, ad quod aſſumebatur. Oportebat enim eſſe expeditum, & liberum omnibus alijs curis, & obligationibus, vt poſſet Virgini, & puero Ieſu deſeruire, & cum eis itinera agere, & c. Quarto, ſatis videtur hoc colligi ex verbo Angeli *Matth. 1.* Matth. 2. *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, vbi indicatur vnam tantum habuiſſe coniugem, & præſertim vocatam Mariam, illa ergo

Maria

Maria Iacobi non erat vxor ſancti Ioſephi, ergo nec A eius filij erant geniti à Ioſeph. Supponimus enim, & illos fuiſſe legitimè natos, & Ioſephum virum iuſtum non fuiſſe fornicarium. Tertiò probatur, quia in Euangelio habemus alios parentes horum fratrum Domini præter Ioſeph, nam Iacobus minor, & *frater Domini* dicitur *Iacobus Alphæi*, Matthæ. 10. Marc. 3. Luc. 6. Actor. 1. in quibus locis alter Iacobus maior dicitur *Iacobus Zebedæi*, conſtat autem ſic eſſe dictum, quia erat filius eius, vt patet Matth. 27. Eſt enim hæc phraſis Scripturæ, vt filius à patre cognominetur. 1. Machab. 1. *Alexander Philippi*, ergo *Iacobus Alphæi* dicitur, quia erat filius eius, non ergo erat filius ſancti Ioſeph. Quis enim audeat dicere eundem eſſe Alphæum, qui Ioſeph? aut ſponſum Virginis fuiſſe binominum, vel aliter appellari in Euangelio, B quam Ioſeph.

Matth. 10. Marc. 3. Luc. 6. Actor. 1. Matth 27. 1. Machab. 1.

Obiectio. Dicet aliquis hanc rationem ſupponere Iacobum Alphæi eſſe eundem, qui *frater Domini* dicitur, quod tamen non omnes fortaſſe concedent. *Reſponſio.* Reſpondetur hic inculcari difficultatem infra tractandam, & ideò breuiter nunc dicitur, illud ſuppoſitum eſſe veriſsimum, vt conſtabit apertè conferendo inter ſe loca Matt. 10. 13. & Actor. 1. vbi *Iacobus Alphæi* numeratur inter Apoſtolos, & vnus Iacobus Apoſtolus, *frater Domini* dicitur, quem conſtat non eſſe alium quàm *Iacobum Alphæi*, Nam de Iacobo Zebedæi omnes conſentiunt, non eſſe vocatum fratrem Domini. Similis ratio hic addi poteſt, quia Simon vnus ex fratribus Domini fuit filius Cleophæ, vt ex Hegeſippo antiquo, & graui authore refert Euſeb. lib. 3. hiſtoriæ: c. 10. & 16. alias c. 11. & 32. Niceph. lib. C 3. c. 2. & 9. Cõſtat autem Cleopham fuiſſe diſtinctũ à Ioſeph, & (vt ferunt) fuiſſe fratrem eius Reſponderi ſolet illum fuiſſe filium naturalem Ioſeph, vocari autem filium legalem Cleophæ, cuius vxorem Ioſeph duxerat, vt ſemen eius excitaret, iuxta legem Deuteron. 25. Sed hæc reſponſio apertè repugnat menti Hegeſippi, & Euſebij, qui ſine dubio loquuntur de filio naturali, & deinde eſt conficta ſine fundamento. Adde non omnes filios genitos à fratre, appellatos eſſe ſecundum legem filios alterius fratris defuncti, ſed ſolum primogenitum, vt patet ex Deuteron. cap. 25. cum expoſitione Auguſtini, quæſt. 46. ſuper Deuteron. Alia, quæ in ſecunda ſententia dicuntur de ætate ſancti Ioſeph, infra quę. 29. examinabuntur.

Matt. 10. & 13. Actor. 1. Euſeb. Nicephorus.

D Dico tertio, hi fratres Domini, ſolùm ita appellati ſunt propter aliquam conſanguinitatem veram vel exiſtimatam, quam cum Chriſto Domino ſecũdum carnem habuerunt. Hæc eſt ſententia D. Hieronymi contra Heluid. & Auguſtin. libr. 22. contra Fauſt. cap. 35. & tract. 10. & 28. in Ioann. Bedæ libr. 2. in Marc. ſuo cap. 23. & libr. 3. in Luc. ſuo cap. 30. & aliorum, quos infra referam. Et ſequitur neceſſariò ex dictis, quia (vt Hieronymus ait) quatuor modis ſolent in Scriptura fratres appellari. Primò, propriè, & in rigore, quia verè ſunt naturales fratres, vt Iacob & Eſau, & hunc modum iam excluſimus. Secundò, latiſsimè, ſcilicet affectu, & amore, quomodo Chriſtus Ioann. 20. Apoſtolos *fratres* ſuos vocat. Tertiò etiam latè, gẽte, ſeu natione, quomodo Deuteron. 17. omnes Iſraelitæ *fratres* dicuntur, & hi duo modi non ſufficiunt in præſenti, vt per ſe conſtat, E quia his modis, omnes Iudæi poſſent fratres Chriſti vocari, ſupereſt ergo quartus, & medius modus, ſcilicet, vt propter aliquam ſpecialem propinquitatem carnis *fratres* dicti fuerint. Eſt enim hæc phraſis frequens in Scriptura, vt conſtat ex Geneſ. 13. vbi Loth. & Abraham dicuntur *fratres*, cum tamen conſtet ex ca. 11. Loth. fuiſſe nepotem Abraham. Similiter cap. 29. Iacob. & Laban dicuntur *fratres*, & ſimilia facile occurrent. Et videri poſſunt apud Hieronymum dicto li. contra Heluid. & Aug. li. 16. de Ciuit. c. 19. & Epiphan. hæreſ. 39.

D. Hieron. Auguſtin. Beda. Ioannis 20. Deuter. 17. Geneſ. 11. & 13. Geneſ. 29. Hieronymus Epiphan. Auguſt.

Declarandum verò breuiter ſupereſt, quænam fuerit propinquitas horum, qui *fratres* Chriſti dicuntur, cum ipſo Chriſto. Fuit enim vulgaris, quædam ſententia hos fratres Domini fuiſſe conſobrinos Chriſti filios ſororum Virginis. Dicunt enim Annam matrem Virginis poſt mortem Ioachim nupſiſſe alteri viro, qui Cleophas nominaretur, & ex illo peperiſſe Mariam Cleophæ matrem Iacobi, & aliorum ex fratribus Domini. Rurſus verò, defuncto Cleopha Annam nupſiſſe alteri, ſcilicet Salome, & ex eo tertiam peperiſſe filiam, quam in Euangelio dicunt vocari *Mariam Salome*, & matrem filiorum Zebedæi, Ioannis ſcilicet Euangeliſtæ, Iacobiq; maioris. Hanc ſententiam docuit Gloſſa ordinaria ſuper cap. 1. epiſt. ad Galat. & Hugo de Sancto Victore ibidem in q. ſupra citata, quam ſequitur Echius in ſermone de feſtiuitate ſanctæ Annæ: & fauet Beda, Actor. 1. dicens Mariam Iacobi fuiſſe *materteram Chriſti*, atq; adeò naturalem ſororem Virginis, & idem habet Gloſſa interlinealis Actor. 1. Deniq; Ioan. 19. expreſsè vocatur Maria Cleophæ *ſoror Mariæ* Virginis. Diximus autem ſupra, hanc eandem eſſe Mariam Iacobi. Vnde Hieron. contra Heluid. apertè docet hanc Mariam Iacobi fuiſſe ſororem Virginis. Idem habet Matt. 12. & 27. idem in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Iacobo, & Iſid. in li. de vita & morte Sanct. Patrum.

Gloſſ. ordi. Hug. Vict. Echius Beda. Gloſſ. interlin. Ioan. 19. Hieronym. Iſidorus.

Sed hæc ſententia nec veriſimilis eſt, neque vllo nititur probabili fundamento. Primum, quia (vt ex antiqua Patrum traditione oſtendimus) Anna vſque ad ſenilem ætatem ſterilis fuit, poſteaq; diuino dono Virginem concepit, quî ergo credibile eſt poſt partum Virginis & mortẽ Ioachim, ad ſecundas, & tertias tranſiſſe nuptias? Secũdò, quia ſupra ex Euangelijs oſtẽdimus, præter B. Virg. & Mariam Magdalenam non fieri mentionẽ niſi alterius Mariæ, ergo ſine fundamento duæ aliæ introducuntur. Et quamuis alia ratione probabiliter admitti poſſent, diſtinguendo Mariam Iacobi à Maria Cleophæ (vt facit Gregor. Nyſ. orat. 2. de Reſurrect. quem alij ſequuntur) tamen quod hæc opinio dicit de Maria Salome, omnino eſt improbabile, & non ſatis conſideratum: Quia in Euangelio nunquam hæc vocatur Maria, ſed ſimpliciter *Salome*, vt patet Marc. 15. quod non eſt nomen viri, ſed fœminæ, vt rectè Hieronym. notauit, & ex Ioſepho, & Hegeſippo, & aliis hiſtoriographis conſtat. Nam ſicut à Ioanne, *Ioanna* ita à Salomone, *Salome* dicta eſt. Et veriſimile eſt (quod notauit Origenes, tract. 35. in Matthæum ſub finem) hanc Salome fuiſſe matrem filiorum Zebedæi. Nam Matthęus cap. 27. & Marcus cap. 15. earundem trium mulierum videntur facere mentionem, & alter vocat tertiam illarum *matrem filiorum Zebedæi*, alter verò *Salome*. Quod autem hæc fuerit filia Beatę Annæ, & quod filij Zebedæi fuerint conſobrini Chriſti, gratis confictum eſt ſine teſtimonio Scripturæ, vel alicuius antiquę hiſtorię. Tertiò docuit B. Virginem vnigenitam eſſe matri ſuę, vt certius conſtaret miraculosè fuiſſe in ſenectute, & ex ſterili conceptam, & ita obſeruatum videmus in illuſtrioribus perſonis, quę hoc modo conceptę ſunt, vt in Iſaac, Ioanne Baptiſta, & ſimilibus. Quartò, nec D. Hieronym. nec vllus ex antiquis Patribus hiſtoriam hanc de triplici Maria, tribuſque filiabus Annę docuit. Nam Hieronym. cum alijs antiquis ſupra citatis ſolum Mariam Cleophę dicunt eſſe ſororem Virginis, quod etiam dicit Euangelium: alterius autem ſororis non meminerunt, ſicut neq; Euangeliũ. Quomodo autem illa fuerit ſoror, nõ explicant: non eſt autẽ neceſſe fuiſſe ſororem naturalem in primo gradu. Nam ſicut ſupra dicebamus conſobrinos, vel conſanguineos vocari *fratres* in Scriptura: ita fœminę vocantur *ſorores*, propter aliquem conſanguinitatis gradum. Addo præterea, quamuis admitteremus Annam habuiſſe

Greg. Nyſ. Mar 15. Hieronym. Ioſephus. Hegeſip. Orig. Matth. 27. Marc. 15. Hieronym.

ali-

aliquam aliam filiam præter Virginem, conuenientius foret conſequenter aſſerere illam fuiſſe filiam Ioachim, quam illas ſecundas, & tertias nuptias Annæ confingere, grauitati, ac temperantiæ illius parum conſentaneas, & amori, quem erga Beatam Virginem habuiſſe credendum eſt.

Virgo vnigenita Ioachim, & Annæ.

Quanquam neque hoc verum eſſe exiſtimem, nam fere omnes antiqui Patres explicantes primum caput Matthæi, & genealogiã Chriſti, docẽt, vel ſupponunt Beatam Virginem fuiſſe vnigenitam, & hæredem parentis ſui Ioachim. Quod ſanè dignitatem eius maxime decebat. Addo deniq;, ſi ætatum, ac temporum ratio diligenter ſupputetur, facile intelligi poſſe, Simonem, qui fuit vnus ex fratribus Domini, & poſtea ſucceſsit Iacobo in Epiſcopatu Ieroſolymitano, & tandem (teſte Euſeb. lib.3.hiſt.cap. 10.&26) martyrio affectus eſt decimo Traiani anno, cum ad centeſimum, & vigeſimum, ætatis ſuæ annum perueniſſet, conſtare inquam poſſe, hunc Simonem pluribus annis fuiſſe ætate grandiorem Chriſto, quod apertè repugnat cum prædicta opinione.

Euſeb.

Quia cùm B.Virgo conceperit Chriſtum, ſtatim ac fuit apta ad concipiendum, ſi Simon erat filius minoris ſororis Virginis, neceſſe eſt, vt poſt Chriſtum fuerit conceptus. Et fere idem argumentum de Iacobo fieri poteſt, qui ſeptimo Neronis anno, hoc eſt ſexageſimo tertio, à natiuitate Chriſti mortuus eſt, ſi tamen verum eſt quod Epiphan. addit hæreſ.78. illum, cum nonageſimum ſextum ætatis annum ageret, martyrio fuiſſe coronatum.

Epiphan.

Et fere eodem argumento concludi poteſt, Ioannem Euangeliſtam non fuiſſe filium tertiæ ſororis virginis, quia oportuiſſet aliquot annos natum fuiſſe poſt Chriſtum: cum tamẽ conſtet in principio imperij Traiani, ab ortu Chriſti centeſimo anno, cum ipſe iam nonageſimum nonum ætatis annum ageret, defunctum eſſe. Propter quæ merito D. Thom. lect. 5. ſuper ad Galat.1. hiſtoriam hanc de tribus filiabus Annæ reijcit. Et eiuſdẽ ſententiæ videntur eſſe Euthym. & Theophyl. Ioan.19. Ianſen. c.143. concordiæ. Caniſius lib.1. de B. Maria. cap.4. circa finem, & indicat Canus lib.11. de locis. ca.5. ad 2.

D. Thom.
Euthym.
Theophyl.
Ianſen.
Canus

Quinam in Euangelio fratres Chriſti dicantur, & quomodo.

Quartò ergo dicendum eſt, incertum eſſe, propter quem gradum conſanguinitatis, vel propinquitatis hi fuerint dicti fratres Chriſti, imò neque an verè conſanguinei fuerint, vel tantum putati. Et ſi humanæ hiſtoriæ fides habenda eſt, ex illa ſolum colligitur, hos fuiſſe exiſtimatos conſobrinos Chriſti ex parte Ioſephi exiſtimati Patris eius. Hoc ita declaratur. Nam (vt ſupra ex Euſebio libr. 3. hiſto. cap.11. & Hegeſippo retulimus) Cleophas erat frater Ioſephi ſponſi Virginis, & Simeon frater Domini, erat filius Cleophæ (vt ex eiſdem authoribus retulimus) & Maria mater Iacobi, & Ioſephi, eſt eadem cum Maria Cleophæ, ſic dicta, quia erat vxor eius, ergo qua ratione Ioſeph exiſtimatus eſt pater Chriſti, eadem Cleophas habere potuit Patruus Chriſti, & filij eius conſobrini Chriſti, hac ergo ratione appellari potuerunt *fratres Chriſti.*

Euſeb.
Hegeſip.

Hæc ſententia ſic explicata ſumitur ex pluribus authoribus citatis, & ex Chryſoſt. Actor. 1. & homil. 5. in Matth. dicit Iacobum fratrem Domini, ita eſſe vocatum, *fratrem Domini*, ſicut Ioſeph appellatus eſt pater eius. Miror tamen, cur ibi Chryſo. numeret Ioannem inter *fratres Domini*, cum in Euangelio nunquam hoc nomine nuncupetur. Approbat etiam hanc expoſitionem Aug. libr. q. ſuper Matt. q. vlt. Et hinc etiam intelligi poteſt, cur Maria Iacobi dicta fuerat *ſoror* virginis, quia nimirum ambæ erãt vxores duorum fratrum, & ideò inter ſe *ſorores* dicebantur.

Chryſoſt.
Auguſt.

Dubium.

Vna tantum ſupereſt difficultas circa dicta, quæ hoc loco prætermittenda non eſt. Nam in Euangelio Iacobus minor frater Domini, dicitur *Iacobus Alphæi*, ex quo ſupra docuimus fuiſſe filium eius. Quomodo ergo nunc dicimus fuiſſe filium Cleo-

A

phæ? quo loco ſeſe inſinuat grauis illa quæſtio, an Iacobus Alphæi fuerit idem, qui Iacobus frater Domini, *Iuſtus* appellatus, & primus Ieroſolymitanus Epiſcopus ab Apoſtolis conſtitutus. Eſt enim grauiſsimorum virorum opinio, qui hos diſtinctos fuiſſe ſentiunt, atq; adeò non duos tantum, ſed tres fuiſſe Iacobi nomine appellatos, duos ex numero duodecim Apoſtolorum, ſcilicet Iacobum Alphæi, & Zebedæi, & tertium cognominatum, *iuſtum, & fratrem* Domini. Hæc ſententia ſumpta eſt ex Clemente in libris recognitionum, in quibus ſæpè videtur diſtinguere Iacobum fratrem Domini à duobus Apoſtolis Iacobi nomine appellatis. Sed quia illi libri apocryphi cenſentur, apertius, & probabilius fundatur hæc opinio in authoritate eiuſdem Clementis, lib.2. conſtit. Apoſtolicar. c.59. vbi hunc

B

Iacobum videtur inter ſeptuaginta duos diſcipulos numerare, dicens. *Nos qui digni facti ſumus, vt eſſemus teſtes aduentus ipſius, cum Iacobo fratre Domini, & alijs ſeptuaginta duobus, & ſeptem diaconis.* Sed hic locus etiam exponi poſſet. Clarius ergo in lib. 6. c.12. & 14. ſigillatim numerat duodecim Apoſtolos, & inter eos Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi, & poſtea addit, *Iacobum fratrem Domini, & Paulum.* Idem fit expreſſe in Miſſa, qua vtuntur Æthiopes in quadam deprecatione per Apoſtolos, & alios ſanctos. Et hanc ſententiam ſecutus eſt Epiphan. hæreſ. 76. & Dorotheus in ſynopſi, & Nicepho.2. lib. hiſt. c.44. Et inſinuat Cyri. Ieroſo. catech.14. eandem ſecutus fuit Hieron. Iſai. 17. & ad Galat. 1. & in eam viden-

Epiphan.
Doroth.
Nicephor.
Cyrill. Ieroſ.
Hieronym.

C

tur inclinare omnes, qui dicunt, Iacobum minorem fuiſſe filium Alphæi, Iacobum autem fratrem Domini filium vel Ioſephi, vel Cleophæ, vt Chryſoſt. Theodoret. Theophyl. & alij ſupra citati. Fauet etiam huic ſententiæ Anacletus Papa in epiſto. 2. decretali, vbi primum ait Iacobum fratrem Domini fuiſſe ordinatum Epiſcopum Ieroſolymitanum à Petro, Ioanne, & Iacobo Apoſtolis: indicat ergo illum non fuiſſe Apoſtolum, quia infra ipſe ſubdit omnes Apoſtolos à Chriſto accepiſſe parem poteſtatem. Vnde communis ſententia eſt omnes fuiſſe immediatè à Chriſto, vel Spiritu Sancto Epiſcopos ordinatos, ergo Iacobus, qui ordinatus fuit ab Apoſtolis, fuit extra Apoſtolorum numerum. Fauet prætereà Nicol. 1. ad reſcripta Bulgarorum. cap. 92. quem refert Turria. in ſchol. ad Clementem lib. 6.

Chryſoſt.
Theodor.
Theophyl.
Anacl. Papa.
Nicol. Papa.
Turrian.

D

c.10. pag. 81. vbi dicit eas Eccleſias habendas eſſe patriarchales, in quibus Apoſtolos ſediſſe conſtat, ſcilicet *Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam.* Et infra dicit, *Ieroſolymitanam Eccleſiam, etiam eſſe in honore habendam*, ſentit ergo Iacobum, qui in illa ſedit, non fuiſſe Apoſtolum. Tandem videtur poſſe colligi hæc ſententia ex 1. ad Corinth. 15. vbi Paul. de Chriſto poſt Reſurrectionem loquens, inquit, *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim, deinde pluſquam quingentis fratribus, deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus, deinde tanquam abortiuo viſus eſt mihi.* Quibus verbis videtur ab Apoſtolis Iacobum diſtinguere. Quod ſi vera eſt hæc ſententia, facilè expeditur difficultas tacta, nam cum hæ perſonæ diſtinctæ fuerũt, quamuis eodem nomine appellatæ, nil mirum eſt, ſi diuerſos patres habuerint, Alphæum ſcilicet & Cleopham.

1 Cor. 15.

E

Altera verò opinio eſt, tantum fuiſſe duos Iacobos diſcipulos, & Apoſtolos Domini, atque ita eundem fuiſſe Iacobum minorem, & Alphæi, cognominatum *iuſtum, & fratrem* Domini, Apoſtolum, & primum Ieroſolymorum Epiſcopum. Quæ ſententia eſt ſine dubio verior, & ſolidior, vt latè probat Hieronym. contra Heluid. & tenet Euſeb. Cęſarienſ. lib. 2. hiſt. c. 1. cum Clemen. Alexan. lib. 6. ſtromat. idem Iſidor. lib. de vita, & obitu ſanctorum Patrum, & ſentit Chryſoſtom. homil. 47. in Ioann. vbi dicit Iacobum fratrem Domini fuiſſe Apoſtolum, & homil. 42. in Matth. vbi dicit, Iacobum Alphæi fuiſſe

Hieronym.
Euſeb.
Clemenſ.
Alexand.
Iſidor.
Chryſoſt.

lapi-

lapidatum à Iudæis, & homilia 33. dicit Iacobum Alphæi, & Iudam Thadæum fuiſſe fratres. Et colligi poteſt primo hæc ſententia ex Paul. ad Galat. 1. vbi Iacobum fratrem Domini Apoſtolum vocat, *Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini*: cùm tamen in Scriptura nullus vocetur Apoſtolus præter duodecim, & Paulum, & c. 2. hunc Iacobum columnam Eccleſiæ vocat cum Petro & Ioanne, ſignificans fuiſſe eiuſdem dignitatis & authoritatis. Vnde Actor. 15. in Concilio Apoſtolorum Iacobus Apoſtolica authoritate ſententiam dicit. Præterea, Canonica epiſtola, quam à Iacobo ſcriptam habemus, ſcripta ſine dubio fuit à Iacobo Ieroſolymorum Epiſcopo, vt eſt omnium communis ſententia, vt patet ex Hieronym. libro de Scriptor. Eccleſ. in Iacobo, & Euſeb. libro 2. hiſtor. capite 22. Vnde & ad Iudęos diſperſos ex Ieruſalem ſcripta eſt, & tamen, & in titulo eius, & in Concilio Tridenti. ſeſſ. 4. ſcripta à Iacobo Apoſtolo dicitur. Quod etiam affirmat idem Hieronymus libro 2. contra Pelagian. & Epiphan. in epiſt. ad Ioan. Hieroſolym. Tertiò, maximè vrget Eccleſiæ authoritas, tantum enim celebrat vnius Iacobi minoris feſtum, & illum dicit fuiſſe Iacobum Alphæi Apoſtolum fratrem Domini, & à Iudæis fuſte fullonis occiſum. Quartò, eſt argumentum Hieronym. quia in Euangelio vocantur *Iacobus minor, & maior*, vt diſtinguantur, & cognoſcantur. Hæc autem relatio tantum eſt inter duos, & ſi plures eſſent, non ſatis illo modo diſtinguerentur. Denique de cæteris Apoſtolis legimus in hiſtoris, in quibus Prouinciis prædicauerint, & vbi mortui, vel martyrio coronati fuerint, de Iacobo autem Alphæi nihil legimus. Nam quæ Niceph. lib. 2. cap. 40. commentatur, nullum fundamentum, nec authoritatem habent. Signum ergo eſt hunc eſſe Iacobum, cui Ieroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt, & in ea vſque ad martyrium permanſit, eſt ergo idem, qui frater Domini. Quod non obſcurè colligitur ex hiſtoria Hegeſippi, quam refert Nicephor. lib. 2. hiſt. c. 22. Quæ coniecturæ ſi rectè ponderentur, maioris ſunt ponderis, quàm quæ in contrarium afferebantur, nam locus Pauli 1. ad Corinth. 15. nihil ad cauſam facit, quia potuit Chriſtus poſt Reſurrectionem interdum apparere ſoli Iacobo, interdum verò omnibus Apoſtolis ſimul, & hoc narrat Paulus. Ex quo non poteſt inferri Iacobum non fuiſſe Apoſtolum, ſicut etiam dicit apparuiſſe Petro ſingulariter, & poſtea dicit apparuiſſe Apoſtolis. Cyril. autem Ieroſol. ibi citatus eodem modo loquitur, Hieronymus verò ſuā ſententiam emendauit. Locus autem Clementis fortaſſe corruptus eſt, nam illi libri non cenſentur in rebus omnibus eſſe integri, & corrupti. Alij verò authores Græci ibi citati in ijs rebus, quæ ad hiſtoriam pertinent, non ſunt magnæ authoritatis. Quod verò de ordinatione Iacobi Anacletus dicit, intelligendum eſt, non quoad conſecrationem, ſeu poteſtatem ordinis, ſed quoad ſpecialem inſtitutionem, & deſignationem, per quam Ieroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt ſpeciali curæ Iacobi Apoſtoli, ita vt ille eſſet proprius, & ſpecialis illius Epiſcopus. Quod non habuit immediatè à Chriſto, ſed à Petro (vt dicit Chryſoſt. hom. 87. in Ioan.) Denique locus Nicolai primi potiùs fauet noſtræ ſententiæ, nam concedit Ieroſolymitanam Eccleſiam eſſe patriarchalem, licet propter Petri authoritatem Antiochenam Eccleſiam illi præferat.

Hac ergo ſuppoſita ſententia ad difficultatem poſitam variis modis reſponderi poteſt. Primò enim Hieronymus (quem Beda ſequitur) dicit probabile eſſe Mariam matrem Iacobi non eſſe dictam *Mariam Cleophæ*, quia eſſet vxor eius, ſed à patre vel familia fuiſſe ſic nominatam. Sed hoc non admodum placet, quia non habet fundamentum in hiſtorijs, imò, neq; eſt conſentaneum illis, vt ſupra ex Hegeſippo, & Euſeb. citatum eſt. Alij, vt Cæſar Baronius, dicunt quatuor fratres Domini, qui in Euangelio numerantur, non fuiſſe inter ſe fratres, ſed Iacobum & Ioſeph fuiſſe fratres, & filios Alphæi, & Mariæ, Simonem verò, & Iudam fuiſſe filios alterius Mariæ, & Cleophæ. Sed hoc etiam diſplicet: tum quia non habet fundamentum, & ſine cauſa diſtinguit duplicem illam Mariam: tum quia Iudas frater Domini cenſetur idem, qui Iudas Apoſtolus canonicæ cuiuſdam epiſtolæ ſcriptor, vbi ſe *fratrem Iacobi* appellat. Vnde Luc. 6. Iudas Apoſtolus vocatur *Iudas Iacobi*. Reſpondēdum ergo videtur altero ex duobus modis. Primus eſt, ſi dicamus eundem hominem fuiſſe Alphæum, & Cleopham, illum tamen vel fuiſſe binominum, vt frequenter in Scriptura ſacra contingit, vel certè nomen eius fuiſſe Alphæum, cognomen autem fuiſſe Cleopham, à *gentilitate, vel familia* (vt Hier. dixit) & hanc ſententiam videntur inſinuaſſe Chryſ. Theod. & Theoph. ad Gal. 1. cum dicunt, Iacobum fuiſſe filium Cleophæ, & vocari in Euangelio Iacobum Cleophæ. Quod enim ad voces attinet, nunquam hoc nomine vocatur, ſed in re ita appellatur, quando *Iacobus Alphæi* dicitur. Secundus modus eſt illam Mariam prius nupſiſſe Alphæo, & ex illo genuiſſe Iacobū, & Ioſeph: poſteà verò mortuo Alphæo, nupſiſſe Cleophæ, & ex illo habuiſſe Simonem, & Iudam: inde verò factum eſſe, vt omnes dicerentur filij Cleophæ, & conſequenter fratres Domini, quamuis Iacobus verè fuerit filius naturalis Alphæi. Qui modus dicendi nō diſplicet D. Tho. ad Galat. 1. lect. 5. & eſt probabilis, quamuis incertus. Vtcumq; tamen in hoc dicatur, non refert ad præcipuam intentionem noſtram, quia quomodocunque in hoc ſentiatur, dicendum eſt hos fratres Domini non fuiſſe filios neque Mariæ, neque Ioſeph, ſed ſolum conſanguineos Chriſti, aut veros, aut exiſtimatos.

Marginalia (left column): Galat. 1. — Actor. 15. — Hieronym. Euſeb. — Conc. Trid. Hieronym. Epiphan. — Niceph. — Hegeſipp. Niceph. — Reſponſio ad argumenta oppoſitæ ſententiæ. — Chryſoſt. — Reſponſio. — Hieronym. Beda. — Section letters: A, B, C, D, E.

Marginalia (right column): Hegeſipp. Euſeb. Cæſar Baronius. — Luc. 6. — Hieronym. Chryſoſt. Theodoret. Theophyl. — D. Thom.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm mater Dei virginitatem vouerit.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quòd mater Dei virginitatem non vouerit. Dicitur enim Deuter. 7. Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus. Sterilitas autem ſequitur virginitatem. Ergo ſeruatio virginitatis erat contra præceptum veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat ſtatum antequam Chriſtus naſceretur, ergo non potuit licitè B. Virgo vouere virginitatem pro tempore illo. 161. 4 d 30. q 2. a. 1. q. 2. & 3. & Matth. 1.

2. Præterea, Apoſtolus prima ad Corinth. 7. dicit. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Sed perfectio conſilij à Chriſto debuit inchoari, qui eſt finis legis: vt Apoſtolus dicit Roman. 10. Non ergo conueniens fuit, quòd B. Virgo votum virginitatis emitteret.

3. Præterea, Apoſtolus dicit prima ad Timoth. 5. quòd vouentibus caſtitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere, damnabile eſt. Sed mater Chriſti nullum peccatum damnabile commiſit: vt ſuprà habitū eſt. Cùm ergo deſponſata fuerit (vt habetur Luc. 1.) videtur, quòd ipſa virginitatis votum non emiſerit. q. 27. art. 4.

Sed contra eſt, quod Aug dicit in libro de ſanctâ Virginitate: Annuntianti Angelo Maria reſpondit. Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? Quod profectò non diceret, niſi prius ſe virginem Deo vouiſſet. capit. 4. circ. princ. 10. 6.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in ſecunda parte habitum eſt, perfectionis opera magis ſunt laudabilia, ſi ex voto celebrentur: Virginitas autem in matre Dei præcipuè debuit pollere, vt ex ſupra dictis rationibus patet, & ideò conueniens fuit, vt virginitas eius ex voto eſſet Deo conſecrata. Verùm, quia tempore Legis oportebat generationi inſiſtere 2. 2. q 88. art. 6. Art. 1. huius quæſt.

inſiſtere tam mulieres quàm viros (quia ſecundum carnis originem, cultus Dei propagabatur antequam ex illo populo Chriſtus naſceretur) mater Dei non creditur antequam deſponſaretur Ioſeph. abſolutè virginitatem vouiſſe: ſed licet eam in deſiderio habuerit, ſuper hoc tamen voluntatem ſuam diuino commiſit arbitrio. Poſtmodum verò accepto ſponſo, ſecundum quod mores illius temporis exigebant, ſimul cum eo votum virginitatis emiſit.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia videbatur eſſe lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram, ideò non ſimpliciter virginitatem vouit Dei genitrix: ſed ſub conditione, ſi Deo placeret. Poſtquam autem innotuit hoc eſſe Deo acceptum, abſolutè vouit, antequam ab Angelo annunciaretur.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut gratiæ plenitudo perfectè quidem fuit in Chriſto, & tamen aliqua eius inchoatio præceſſit in matre: ita etiam obſeruatio conſiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidem incepit in Chriſto, ſed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre eius.

Ad tertium dicendum, quòd verbum illud Apoſtoli eſt intelligẽdum de illis, qui abſolutè caſtitatem vouent. Quod quidem mater Dei non fecit antequam Ioſeph deſponſaretur: ſed poſt deſponſationem ex communi voluntate, ſimul cum ſponſo ſuo votum virginitatis emiſit.

COMMENTARIVS.

DVo reſpondet D. Thom. Primum affirmat Deiparam virginitatem vouiſſe, quia modus operandi ex voto perfectior eſt: deinde explicat, quo tempore hoc votum emiſerit, & coniungendo ſolutionem ad primũ cum corpore articuli, dicit ante contractum matrimonium non vouiſſe abſolutè virginitatem: ſed ſolum ſub conditione, ſi Deo placeret. Quia hoc videbatur lege prohibitum Deuter.7.eo, quod tempore legis, quoniam diuinus cultus per carnalem originem propagabatur, oportebat generationi inſiſtere. Poſt matrimonium verò contractum, ante Angeli annunciationem, inquit, agnouiſſe hoc eſſe beneplacitum Deo, & tunc ſimul cum ſponſo abſolutum votum virginitatis emiſiſſe Quæ doctrina difficultatem habet non paruam, in ſeq.diſput.tractandam. Ex illa verò infert D.Thom. in ſolut.ad 3.licuiſſe Virgini matrimonium contrahere, quia non abſolutè, ſed ſub conditione tantum virginitatem vouerat. In ſolutione verò ad 2.indicat, perfectionem caſtitatis voto conſecratæ Deo, in B. Virgine initium ſumpſiſſe. Quod quomodo intelligendum ſit, iam explicauimus. In argumento tertio citat D.Tho.ex Paul.primæ ad Corint.5. verba illa, *Vouentibus caſtitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt.* Quæ non intelligit D. Tho. dicta eſſe à Paulo, ſed ex illo loco eſſe deſumpta, quatenus ibi dicit, viduas illas, quæ, *primam fidem*, id eſt, caſtitatis promiſsionem, irritam fecerunt, & nubere volunt, habere damnationem: citantur autem ex Hieronymo verba illa, in capitul. vouenti. 17. qu. 1. quæ apud ipſum formaliter non reperiuntur. Quamuis eandem rem doceat, libro 1. contra Iouinia. columna 14. vbi dicit, *Virginibus conſecratis Deo, non licere quod antea licebat*, ſcilicet nubere. Reperitur verò illa ſententia apud. Auguſt. lib. de bono viduitatis, cap.9.

Deut.7. 1.Corint.5. Hieronym. Auguſt.

DISPVTATIO VI.

in tres ſectiones diſtributa.

De virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat.

QVamuis id, quod eſt in virginitate veluti materiale, ad corpus pertineat, forma tamen, & perfectio eius in animo reſidet, & in voluntate ſeruandi integritatem, caſtitatemq; conſiſtit, vt latè D.Tho.docet, 2.2.q.152. Et licet verum ſit virginitatem ſimpliciter non amitti per ſolum internum propoſitum coeundi, ſeu experiendi lidinem ex reſolutione ſeminis prouenientem, donec in huiuſmodi externum actum prodeat: multũ tamen per eiuſmodi propoſitum remittitur de perfectione, & integritate virtutis virginitatis, quæ in animo reſidet, & ideò ad hanc perfectionem pertinet, quædam perpetuitas, & quaſi immobilitas in huiuſmodi voluntate ſeruandi virginitatẽ. Inquirendum ergo ſupereſt, an ſicut in corpore: ita etiam in anima habuerit Deipara ſummam, & integerrimam virginitatis perfectionem. D.Thom.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo ſemper habuerit propoſitum virginitatis ſeruandæ.

SVppono, non eſſe quæſtionem de propoſito illicitò caſtitati contrario, nam fides, quæ docet nullum in Virgine fuiſſe peccatum, euidentiſsimè docet per huiuſmodi propoſitum, aut deſiderium, nunquam ſui animi virginitatem violaſſe, aut minuiſſe. Eſt ergo quæſtio de voluntate honeſta, & licita, qualis in Virgine aliqua eſſe poteſt voluntas cõtrahendi, & conſummandi matrimonium. Hæretici enim huius temporis dicunt B. Virginem ante filij conceptionem habuiſſe animum conſummandi matrimonium, & ideò illud contraxiſſe, quamquam poſtea ex Dei reuelatione voluntatem mutauerit. Fundamentum eorum eſt, quia huiuſmodi propoſitum nunquam coeundi, ſecluſa Dei diſpenſatione, eſſet contra illam legem naturæ, *Creſcite, & multiplicamini.* Sed hoc fundamentum hæreticum eſt, perfectioni, & conſilio virginitatis contrarium, quod docuit Paulus primæ ad Corinth. 7. & contra naturalem rationem, quia lex illa neminem obligat ad contrahendum matrimonium, niſi in communis neceſsitatis articulo, extra quem, per ſe loquendo, conſilium eſt, vt caſtitas coniugio præferatur. 1.Cor.7.

Igitur omiſſa hæreſi, apparens ratio dubitandi eſſe poteſt. Primò, quia Beata Virgo habuit voluntatem contrahendi matrimonium, & conſequenter tradendi alteri dominium corporis ſui, ergo neceſſe eſt, vt habuerit etiam animum reddẽdi debitum coniugi petenti. Hoc enim, ſeruata iuſtitiæ lege, illud neceſſariò conſequitur. Secundò, quia propoſitum Virginis ſemper eſſe debuit non ſolùm licitum, ſed etiam de meliori bono, quia ſemper, quod magis beneplacitum Deo eſſe intellexit, id optauit, ac propoſuit, ſed propoſitum virginitatis in ea lege nõ fuiſſet de meliori bono, quia eo tempore meliores erant nuptiæ, quàm continentia, vt D. Tho. hic dicit. Quod præcipuè verum videtur in illis fœminis, quæ erant de tribu Iuda propter ſpem Meſsiæ, quod indicat Auguſtinus tom. 6. libro de bono coniugali, capite 9. dicens, in illis primis temporibus debuiſſe ſanctos viros vti coniugio propter Dei populum propagandum, ex quo Chriſtus naſciturus erat. Idem, lib. 14. contra Fauſt. capite 13. tractans hæc verba ex Deuter. 25. *Maledictus qui non ſuſcitauerit ſemen in Iſrael*, quæ tamen in vulgata editione non habentur. Vnde videtur etiam, nec licitum futurum fuiſſe tale propoſitum, quia fœminæ illius temporis habebant ſpeciale præceptum generationi vacandi, vt patet Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua*, & Deut. 7. *non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus.* D. Thom. Auguſt. Deut.25. Exod.23. Deut.7.

Dicendum nihilominus eſt, B. Virginem à principio vſus rationis habuiſſe abſolutum, & firmum propoſitum ſeruandi perpetuam virginitatem. Hãc concluſionem inſinuat. D. Thom. hic dum ait, B. Virginem, *ſemper habuiſſe virginitatem in deſiderio*, non enim D.Thomas.

enim loquitur de imperfecto deſiderio, quod, *velleitas*, dici ſolet (hic enim actus non ſatis eſt ad perfectam virginitatem, cùm de ſe non excludat contrariam voluntatem, neque eſt, cur attribuatur Virgini cum hac imperfectione) eſt ergo ſermo de voluntate deliberata, & efficaci amore caſtitatis, quòd ex parte Virginis erat. Eandem ſententiam docet Magiſt. in 4. d. 30. & ibi Bonauent. artic. 1. qu. 2. Scot. q. 2. art. 2. ſupplemen. Gab. qu. 1. artic. 2 poſt ſextam concluſ. Richardus articulo 2. quæſtio. 1. Mai. quæſt. 4. Durand. quæſt. 2. Sotus q. 2. artic. 2. ad primum Abulen. Matth. primo, quæſtio. 30. Henric. quod. 9. qu. 11. Albert. Mag. lib. de B. Maria. Hug. de S. Victo. libr. de perpetua virginitate Mariæ, cap. 1. quam ex Scriptura, & Patribus ſequenti ſectio. oſtendam. Nunc ratione vtor. Primò, quia B. Virgini tribuendus eſt perfectiſsim⁹ virtutis caſtitatis & virginitatis grad⁹, B hic enim Dei matrem decebat, vt vniuerſa Eccleſia, eiuſque ſancti Doctores ſentiunt, præſertim, quia poſt Chriſtum futura erat perfectiſsimum exterioris, & interioris caſtitatis exemplar (vt elegantiſsimè tractat Ambroſ. lib. 2 de virgin.) ſed ad hanc perfectionem pertinet perpetuum propoſitum ſeruandi virginitatem, ergo. Secundò, Beata Virgo ab infantia mota eſt ab Spiritu Sancto, vt quod melius, ac gratius Deo eſſet, id amaret, & quantum in ipſa eſt, perficeret, vt in ſuperioribus viſum eſt. Sed virginitas de ſe melior eſt, ac Deo gratior, teſte Paulo primæ ad Corinth. 7. vbi rationes affert, quæ in Beatam Virginem aptiſsimè cadunt, ſcilicet, vt virgo ſemper cogitet, quæ domini ſunt, vt tota ſit Deo dicata, corpore, & ſpiritu, neque habeat cor diuiſum, &c. Ergo credendum eſt, ex prædicta Spiritus Sancti motione ſemper Virginem hunc ſtatum amauiſſe, C & propoſuiſſe.

Virgo ſemper habuit propoſitum virginitatis ſeruandæ.

Magiſt. Bonauent. Scot. Gab. Richard. Maior. Durand. Sotus. Abulenſ. Henric. Mag. Hug. Vict.

Ambroſ.

1. Corint. 7.

Obiectio.

Dicetur fortaſſe tum temporis non fuiſſe melius virginitatem ſeruare, quia licet ſecundum ſe melior ſit virginitas: tamen eo tempore erat prohibita.

Propter hanc rationem quidam exiſtimant Beatam Virginem, antequam ſpeciali reuelatione cognoſceret beneplacitum eſſe Deo, vt perpetuam virginitatem ſeruaret, nunquam concepiſſe abſolutum propoſitum omnino abſtinendi ab opere coniugali, ſed ſolum habuiſſe deſiderium conditionatum virginitatem ſeruandi, ſi Deo placitam eſſe cognoſceret, & hanc eſſe putant mẽtem D. Thom. hic.

Reſponſio.

Quod ſi interroges, quando incepit Beata Virgo cognoſcere gratam eſſe Deo Virginitatem ſuam: nihil ſanè certum, aut fundatum reſpondere poſſunt. D Quocirca quamuis admitteremus, non potuiſſe virginem habere hoc abſolutum propoſitum abſque reuelatione diuina, qua intelligeret, vel Deum cum illa diſpenſaſſe, ne obligaretur lege, quæ tunc omnes obligabat ad procreandum filios, vel ob alias cauſas ſe non teneri illa lege: nihilominus dicendum eſſet Beatam Virginem à principio habuiſſe hanc reuelationem, cùm primum, ſcilicet potuit de ſuo ſtatu, & caſtitate deliberare. Quia certum eſt ante annunciationem Angeli habuiſſe hoc abſolutum propoſitum virginitatis, vt verba illa oſtendunt. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* quæ infra ponderabimus, ergo conſequenter dicendum eſt, ante annunciationem Angeli habuiſſe il- E lam reuelationem, ſi ad habendum licitè illud propoſitum erat neceſſaria, ergo cum non ſit maior ratio de vno tempore, quàm de alio, magis etiam conſequenter dicitur habuiſſe illam à principio, quàm aliquo alio poſteriori tempore, quia hoc ſpectat ad maiorem virginis perfectionem, nullaque eſt ratio, cur dubitemus, ita eſſe factum. Et confirmatur, quoniam aliàs, ſi lata erat lex ad generationem obligans, & Virgo aliquo tempore exiſtimauit ſe obligari illa lege, oportuit, vt habuerit propoſitum ſeruandi illam legem, ſicut alias, & ita potius habuiſſet eo tempore animum generandi filios; quàm ſer- A uandi virginitatem. Vnde etiam dici poſſet, ex hac voluntate, & intentione contraxiſſe matrimonium, & in ea permanſiſſe, donec poſtea voluntatem Dei intellexit. Hæc autem omnia multum derogant perfectioni virginitatis eius.

Dicendum verò vlterius eſt; in lege veteri nullum fuiſſe præceptum, quod omnes, ac ſingulos obligaret ad generandum filios, quodue caſtitatem prohiberet. Quæ ſententia apertè colligitur ex Hieronym. libr. primo contra Iouinianum, & ex alijs Patribus, quos ſtatim referam. Et eam docuit Abulenſ. in Leui. capit. 30. qu. 32. & Sotus ſupra, & Medina hic. Et probatur primò, quia vel tale præceptum erat naturale, & hoc non, quia iam tunc erat genus humanum ſatis propagatum, & quamuis multi virginitatem ſeruarent, poſſet per alios tam genus humanum, quàm Dei populus ſufficienter conſeruari, & augeri, vel erat hoc præceptum poſitiuum diuinum illius legis proprium, & hoc non, quia nullum tale pręceptum in tota lege inuenitur. Illa enim teſtimonia Exod. 23. & Deuter. 7. non continent præceptum, ſed promiſsionem. Nam ſicut Deus promittebat illi populo carnali, ſi legem ſeruaret, pluuiam temporibus ſuis, & fructus terræ, ita & filiorum procreationem ſpondebat. Vnde Deuteron. 7. poſt illa verba. *Non erit in te ſterilis vtriuſque ſexus*, additur, *neque in hominibus, neque in gregibus tuis*, non poterat autem præceptum pecoribus imponi. Omnia etiam præcedentia verba promiſsiones temporales continent. Denique in ipſiſmet verbis hoc contemplari licet, aliud enim eſt, non eſſe ſterilem, aliud non abſtinere à coniugio. Hoc poſterius poteſt eſſe materia præcepti, quia eſt in hominis poteſtate: illud autem prius præcipi non poterat, cum non ſit in hominis voluntate, ſed ſit vel naturale, vel ſpeciale Dei beneficium. Vnde Exodi. 23. poſt illa verba. *Non erit in te infœcunda, nec ſterilis*, ſubdit Deus, *Numerum dierum tuorum implebo*, vt intelligamus vtrumque eſſe diuini muneris promiſsionem. Et hinc etiam contraria ratione ſterilitatem comminabatur Deus legis pręuaricatoribus. Vnde quod interdum Patres citant dictum eſſe in veteri lege, *Maledictus ſterilis, qui non facit ſemen in Iſrael*, vt videri poteſt in Hieron. Iſai. 56. & Auguſt. 14. contra Fauſt. cap. vltimo, intelligendum eſt, vel à contrario ſenſu, vel quia Deuteron. 25. frater qui nolebat vxorem fratris ſui defuncti ducere ad ſuſcitandum ſemen eius, quadam veluti infamia notabatur, nullum ergo eſt fundamentum ad aſſerendum huiuſmodi præceptum. Et confirmatur, nam Iſai. 56. *ſpadonibus*, id eſt, virginibus, & ſeruantibus caſtitatem, ſimulq; alia diuina præcepta cuſtodientibus, promittit Deus, *nomen æternum, & locum inſignem in domo ſua*, vt Auguſt. & Hier. ſupra exponunt. Et Cyrill. lib. 5. in Iſai. tom. 3. ergo virginitas non erat contra Dei præceptum, & voluntatem. Significatur etiam illo loco, (vt notauit Bernardus hom. 3. in *Miſſus eſt*,) ſterilitatem non eſſe ignominioſam apud Deum, quamquam inter homines illius populi, veluti in quoddam opprobrium haberetur. Nec D. Tho. hoc loco apertè docuit fuiſſe in lege veteri hoc præceptum, quamuis in ſolutione ad primum habeat illa verba, *videbatur eſſe lege prohibitum non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram*. In quibus nihil ſimpliciter affirmat, ſed dicit, ita apparere potuiſſe, quia hoc aliquo modo inſinuabatur, & ſtatui illius legis, & promiſsionibus eius videbatur conſentaneũ. Vnde idem D Tho. licet in 4. d. 30. quæſtione 2. art. 1. ad primum eodem ferè modo loquatur, quo in præſenti, diſtinctione tamen 33. art. 2. ad 2. apertè docet, poſt factam ſufficientem humani generis propagationẽ, vel populi colentis Deum, non fuiſſe peccaturum, qui in lege Moyſi virginitatem ſeruaret, quia non ageret contra, ſed ſupra præceptum.

In lege veteri nullum præceptum fuit caſtitatem prohibens.

Hieronym. Abulenſ. Sotus. Medin.

Deuter. 7.

Exod. 23.

Hieronym. Auguſt. Deut. 25.

Iſai. 56.

Auguſtin. Hieronym. Cyrill.

Bernard.

D. Thom.

Ex quibus vlterius infero; non ſolum licuiſſe

B. Virgini abſque ſpeciali reuelatione habere firmum propoſitum, & abſolutum ſeruandi virginitatem, ſed etiam hoc fuiſſe melius, & cōſultius. Probatur quia quamuis fortaſſe in ſtatu integræ naturę ſtatus continentiæ non eſſet melior, quia tunc actiones (vt ita dicam) animales, & onera matrimonij, & filiorum nihil impediret ſpiritus perfectionem (vt ſentit D. Thom. 1. p. quæſt 98. artic. 2. ad 3.) tamen in ſtatu naturæ lapſæ, virginitas eſt ex ſuo genere melior, & appetibilior ſecundum honeſtam rationem, quia magis abſtrahit hominem à ſenſibili amore, & delectatione, & à terrenis curis, & ſolicitudinibus, ergo etiam in lege veteri, cùm non eſſet ſpecialis prohibitio, hoc erat ex ſuo genere melius, & conſultius, præſertim poſt illius populi ſufficiētem propagationem: ergo etiam in Beata Virgine hoc fuit melius, & perfectius. Non enim refert, quod ipſa erat veluti in ſtatu integræ naturæ, & ideò abſq; impedimento ſpiritus videtur potuiſſe generationi carnali incumbere, hoc (inquam) non obſtat, quo minus melius ei fuerit virginitatem ſeruare: tum quia hoc ex ſe, & ex obiecto ſuo eſt melius, quamuis fortaſſe Virgini propter ſpeciale auxilium gratiæ non eſſet neceſſarium. Sicut etiam non indigebat B. Virgo afflictione, & maceratione carnis ſuæ, ad caſtitatem ſeruandam, & nihilominus certum eſt, vſam fuiſſe his corporis afflictionibus, vtpote de ſe melioribus cæteris paribus, & ſtatui naturæ lapſæ magis cōſentaneis: tum etiam, quia quamuis fomite careret, tamē corpus habebat corruptibile, quod grauari poterat, & onerari corporis laboribus, & ſolicitudinibus. Et ex hac parte melius illi erat, etiam ad perfectionem ſpiritus, ſtatus virginitatis. Ac denique, quia licet ipſa frueretur illo ſpeciali priuilegio: tamen fortaſſe non ſemper agnouit habere ſeſe illud, & ideò id ſemper ſtatuit, quod per ſe melius eſt homini fragili, & lapſæ naturæ ſubiecto. Et maximè reſpectu aliorum oportuit, vt eam iniret viuendi rationem, quæ ſecundum ſe melior eſt ſicut etiā in Chriſto Domino, qui multò magis omni fomite carebat, vſu veniſſe conſpicimus. Vnde confirmatur hæc veritas, quia multi viri ſanctiſsimi in illa lege virginitatem, vt meliorem coluerunt, vt de Ieremia. Elia, & aliis teſtatur Ignatius epiſtola ad Philadephienſes, & de Elia Ambr. lib. 1. de virginib. in prin. Quibus adiungit tres pueros Damaſc. li. 4. c. 25. vbi eleganter de Danielis corpore dicit, ita fuiſſe, *virginitate ſolidatum, vt beſtiarum dentes illi infigi nequiuerint.* Quod etiam notauit Hier. li. 1. contra Iouinian. qui in Prolog. ſuper Ierem. illum virginibus annumerat, & de Ioanne Baptiſta conſtat virginitatem ſeruaſſe: & tamen vir eximiæ ſanctitatis, & perfectionis à Iudæis eſt habitus. Quod etiam de Iacobo fratre Domini notat Epiph. hær. 30. dicens illo tempore *etiam Iudæos virginitatem magnifiaſſe.* Adde ex Ioſepho lib. 13. antiq. c. 8. & lib. 2. de bello Iudaico, Eſſenos in magna ſanctitatis æſtimatione inter Iudæos fuiſſe, inter alia, eo quod perpetuam caſtitatem ſeruarent. Neque Auguſt. vnquam hoc negauit, ſed in libro de bono coniugali, c. 9. & lib. 14. contra Fauſt. cap. vlt. dicit, illis primis temporibus generis humani debuiſſe *ſanctos vti neceſſario vſu nuptiarum, propter Dei populum propagandum, per quem & Saluator naſceretur*, nunquam tamen dixit, non potuiſſe eſſe conſultius multis virginitatem ſeruare, præſertim eo tempore, quo lex vetus iam ſenuerat, & Dei populus ſatis propagatus erat, lib. autem 32. contra Fauſt. c. 10. & li. de bono coniug. c. 22. indicat, fuiſſe tunc præceptum, vt frater excitaret ſemē fratris defuncti, tamen non neceſſe eſt intelligi de proprio præcepto, cum nullum ſit in lege, neque ita, vt eſſet prohibitum à nuptiis abſtinere, ſed in eo caſu, ſi frater ducere volebat, conſultius fortaſſe erat vxorem fratris accipere. Simpliciter ergo nihil obſtare potuit B. Virgini, quo minus ſemper efficacius virginitatem amauerit, & ſeruare propoſuerit, quàm vllus hominum, ſolo Chriſto excepto.

D. Thom. — Quinam in lege veteri Virginitatis ſtudioſi fuerint. — Ignat. Ambroſ. Damaſ. — Hieronym. — Epiph. — Ioſeph. — Auguſtin.

Sed dicet tandem aliquis, potuiſſe Virginēm formidare, ne virginitate ſua aduentus Meſsiæ impediretur, ſi fortaſſe mater eius ex ipſa generanda erat. Sed non eſt, quod hoc timore à ſuo virginitatis propoſito arceretur: tum quia erat prudentiſsima, & ſapientiſsima: vnde non ignorabat ſui muneris eſſe id amare, & eligere, quod perfectius eſt, nec propterea diuinā prouidentiam, & promiſsionem impediri poſſe, quia ſi aliquid aliud diuinitus ordinatum eſſet, facilè erat Deo voluntatem eius mutare, & aliud propoſitum inſpirare: tum etiam, quia experiebatur ſeſe ſpeciali Spiritus Sancti prouidentia gubernari, in iis præſertim rebus, quæ ad perfectionem, & ſanctitatem pertinent, vnde non dubitabat, quin ille virginitatis amor quo flagrabat, ab Spiritu Sancto eſſet, & ſi quid aliud Deo magis placitum foret, ſperabat ſe ab illo fore inſtruendam & regendam, ſicut toto vitæ ſuæ tempore experta erat. Denique, cum eſſet in Scripturis verſata, probè ſciebat Chriſtum ex virgine eſſe naſciturum, ergo etiam poterat formidare, ne amittendo virginitatem, Chriſti originem impediret. Cum igitur eſſet humilis, & prudēs nihil hoīum ſpectabat, ſed in maiorem perfectionem, quę in virginitate poſita eſt, incumbebat. Nihil ergo fingi, inueniriuè poteſt, quod eam à virginitatis propoſito retardaret.

Obiectio. — Reſponſio.

Et per hæc ſatis reſponſum eſt ad ſecundam rationem dubitandi in principio poſitam. Prima verò ſoluetur commodius ſectione ſequenti, nunc ſolum dicitur, propoſitum conſummandi matrimonium non eſſe de ſubſtantia illius, vt notū eſt ex c. ſufficiat 27. qu. 1. Aug. lib. de bono coniugal. ca. 25. quomodo autem non ſit contra iuſtitiam, carere illo, dicetur ſect. & diſp. ſequent.

Auguſt.

SECTIO II.

An B. Virgo propoſitum virginitatis ſeruandæ voto firmauerit, & quo tempore.

HÆretici, qui propoſitum negant multo magis reiiciunt omne votum, ſed non eſt, quod cum illis amplius contendamus. Ex catholicis verò tribui ſolet hæc ſententia Martino de Magiſtris, in libro de temperantia, quæſt. 5. de virginitate. Sed hic author eo loco ſolum dicit Mariam decreuiſſe apud ſe, ſiue voto, ſiue ſimplicis mentis definitione, ſe perpetuò virginitatem ſeruaturam, vbi quamuis alterum non definiat, neutrum tamen negat. Et in ſequentibus tam piè & doctè loquitur de virginitate Mariæ, vt potius affirmare videatur. Itaq; inter catholicos concertatio non eſt, quin B. Maria virginitatem vouerit. Quod, quia ſtatim probandum eſt agēdo de tempore, in quo votum emiſit, nunc vt certum ſupponatur. Tota ergo controuerſia eſt quando emiſerit hoc votum.

Martin. de Mag.

Prima ſententia eſt emiſiſſe illud poſt contractū matrimonium cum Ioſeph, ſimulq; cum illo, & non antea. Ita opinatur Sot. in 4. d. 30. q. 2. artic. 2 ad primum, & ibi Durand. q. 2. rem dubiam relinquit. Citatur etiam Abulenſ. Matth. 1. q. 30. Fundamentum eſt. Primum, quia tale votum ante matrimonium emiſſum impediret illud ſaltem ne licitè contrahi poſſet, quia vt dicitur. 27. quæ 1. *Vouentibus virginitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt.* Vnde Hieron. lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Tiberiano eum reprehendit, quòd, *vt canis reuerſus ad vomitum, filiam deuotam Chriſti virginem, matrimonio copulauit.* Confirmari poteſt, quia illud votum eo tēpore non fuiſſet de meliori bono. Sed hæc confirmatio nullam vim habet, vt ex dictis ſectione præcedenti patebit.

Scotus. Durand. Abulenſ. — Hieronym.

Secunda ſententia diſtinguit inter abſolutum, & con-

conditionale votum, & affirmat ante contractum matrimonium, atq; adeò à principio ſuæ deliberationis B. Virginẽ emiſiſſe votũ virginitatis ſub conditione, niſi Deus aliud de ſe ſtatueret: abſolutum autem votum feciſſe ſolum poſt deſponſationem *D. Thom. Capreol. Palud. Richard. Sotus.* cum Ioſeph. Hanc ſententiam tenet D.Thom. hic, & in 4. d.30.q.2.art.1. quam ibi ſequuntur Capreol. q. 1. Palud.q.2. Richard.art.1.quæſt.2. Maior. quæſt.4. Et Sotus profitetur ſe eandem ſequi ſententiam, ita tamen illam explicat, vt prorſus euertat, & in alium ſenſum mutet intelligendo per votum conditionatum deſiderium vouendi. Nonnulli verò ex alijs autoribus è contrario ita illam explicant, vt in re fateantur votum illud à principio fuiſſe abſolutum. Citatur verò tam pro hac, quàm pro præcedẽti ſententia Auguſtin. in cap. Beata Maria. 27. quæſt. 2. ſed caput illud apud Auguſtinum non reperitur, & tam obſcurè loquitur, vt ad omnem ſententiam accommodari poſsit.

Vt ergo tam ſententia D.Thomæ, quàm res ipſa explanetur, aduertendum eſt, dupliciter poſſe intelligi conditionale votum, ſub ea ſcilicet conditione, *ſi Deo placuerit*. Primò, vt conditio ſuſpendat voti obligationem, donec impleta ſit, id eſt, vt Beata Virgo vouerit ſeruare virginitatem, ſtatim, Deus ſibi reuelaret hoc illi eſſe beneplacitum. *Sotus. Votum conditionale quotuplex, & quale.* Ita videtur Sotus intellexiſſe hanc conditionem, quia tale votum parum differt à deſiderio vouendi. Et quamuis reuera aliquid addat, tamen per ſe loquendo, non eſſet prudens vouendi modus, ſub conditione dependente, & quaſi expectante futuram Dei reuelationem. Quare non eſt veriſimile hunc fuiſſe ſenſum D.Thomæ, nec prudenter poſſe hoc de Virgine ſentiri. Nam reuera talis modus vouendi videtur eſſe quoddam genus tentandi Deum, & nimis curioſe inquirendi voluntatem eius. Et pręſertim, ſi verum eſſet materiam talis voti eo tempore fuiſſe prohibitam, eſſet enim, ac ſi quis nunc voueret ſe occidere, ſi Deus reuelaret hoc ſibi placere. Quod ſi fortaſſe dicant Beatam Virginem vouiſſe illo modo ex ſpeciali Spiritus Sancti inſtinctu, ſeu reuelatione, & quia ex magna familiaritate cum Deo aſſueta erat his reuelationibus diuinis, & ſe à Deo ſingulariter regi ferè in rebus omnibus experiebatur: ſi hoc (inquam) dicatur, cum nullo firmo fundamento, ſed coniectura tantum dici poſsit, conuenientiùs ſanè diceretur ab eodem Spiritu Sancto didiciſſe virginem à principio, ſuam virginitatem illi placere, & ideò ſtatim voto illam conſecraſſe. Secundò ergo modo intelligi poteſt conditio, non quæ voti obligationem ſuſpendat, ſed quæ illi veluti terminum ponat, donec de contraria Dei voluntate conſtet, ita, vt ſenſus ſit, Ego voueo, & me obligo ad ſeruandam virginitatem, quandiu mihi Deus non reuelauerit aliud ſibi placere. Qui modus vouendi per ſe bonus eſt, & ſi explicitè declaretur conditio, indicat animum perfectè ſubditum Deo. Et ex hac parte aliquid fortaſſe per- *Palud.* fectionis addit, (vt Paludanus docet) nimirum quemdam ſpecialem actũ obedientię, tamen quamuis non addatur, in omni voto ex natura ſua implicitè includitur. Quo fit, vt votum hoc modo conditionatum in re ipſa parum differat à voto abſoluto. His poſitis, vt à certioribus initium ſumamus.

Ante filij cõceptionem abſolutum virgo caſtitatis emiſit votum. Dicendum primo eſt, Beatam Virginem ante filij ſui conceptionem abſolutum, & perfectum votum caſtitatis emiſiſſe. Hanc aſſertionem poſuit D.Tho. hic ſolutione ad primum, & in ea conſentiunt cæteri Theologi præcedenti ſectione commemorati, & ſtatim referendi. Et colligitur ex capit. ſufficiat, & capit. B.Maria. 27. quæ.2. & ex ſanctis Patribus, quos ſtatim referam. Et fundatur primò in eiuſdem Virginis verbis Luc.1. *Luc. 1.* vbi Angelo annuncianti filij conceptionem reſpondit. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* quæ verba non indicant dubitationem (vt contra Hæreticos ſuprà latè tractauimus)

A ſed indicant apertè, non ſolum habuiſſe Virginem propoſitum non cognoſcendi virum, ſed etiam ita eſſe ligatam, ſeu impeditam, vt licitè non poſſet illũ cognoſcere. Nam licet vſque ad illud tẽpus non cognouiſſet virum: imò etiam ſi propoſitum haberet non cognoſcendi, ſi tamen ſibi eſſet integrum ſuo arbitrio licitè illum cognoſcere, non eſſet, cur tam ſolicitè quæreret, *Quo modo fiet iſtud?* Quia poſſet illi facilè reſponderi, liberam habere facultatem cognoſcendi virum, vt filium conciperet, ergo ſenſus illorum verborum eſt, *Virum non cognoſco*, id eſt, mihi non licet illum cognoſcere, nec eſt iam poſitum in voluntate mea. Vnde ex his verbis ita intellectis colligit votum hoc Auguſt. libr. de ſancta virgin. capit. *Auguſt.* & indicat ſermone 14. de Natiuitate, Bernard. ſerm. *Bernard.* B 4. de Aſſumtione, circa finem, dicens verbis illis indicaſſe virginem, *immobile propoſitum caſtitatis*, Et homilia 4. in *Miſſus eſt*, in princip. dicens, virginem non dubitaſſe, ſed inquiſiuiſſe modum, qui non eſſet ſuæ virginitati contrarius. Quod priùs indicauerat Am- *Ambroſ.* broſ. li.2. in Lucam, quamuis non tam apertè, ſicut *Anſelmus.* & Anſelm. homil. in illud Euangel. *Intrauit Ieſus in Luc. 10.* *quoddam caſtellum*. Luc. 10. hæc verba ponderans dicit, B. Virginem fuiſſe miratam, quia *certiſsime ſciebat nunquam virum cognituram*. Vbi ſignificat habuiſſe diuinam reuelationem, & in libro de excellentiá virginis, capit. 4. apertius indicauit votum dicens, *Deiparam virginitatem ſuam Deo conſecraſſe*. Idem ſentit Bed. lib.1. in Lucam. c.1. dicens, B. Virginem, *o- Beda.* *ſtendiſſe illo verbo ſuæ mentis propoſitum, quia prima fœminarum tantæ ſe virtuti*, id eſt virginitati, *manciparat*, in quo vltimo verbo votum indicat. Clariſsimè, & C elegantiſsimè Gregorius Nyſſenus homil. de ſan- *Greg. Nyſſ.* cta Chriſti natiuit. cuius verba ſtatim attingam. Hunc locum, contemptis ſanctis Patribus, variè eludunt Hæretici, negantes Virginem interrogaſſe, de modo conceptionis, ſed vel dubitaſſe, vel quaſi attonitam, & extra ſe poſitam non ſatis, quid diceret, animaduertiſſe. Sed horum impietatem ſatis refutauimus ſupra. Et ipſa Angeli reſponſio ſatis clare docet. Beatam Virginem ſimpliciter, ac prudenter de modo interrogaſſe. Aliqui verò Catholici *Obiectio.* obijciunt potuiſſe B.Virginem intelligere, ſtatim in illo eodẽm momento eſſe concepturam; & ideò *Reſponſio.* abſque voto interrogare potuiſſe, *Quomodo fiet iſtud?* Sed hoc etiam friuolum eſt, nam Angelus abſolute annunciauit. *Ecce concipies, & paries filium*, & non D dixit, *ſubito nunc concipies*, Sicut alijs ſæpe in Scriptura reuelata eſt filiorum procreatio, vt Zachariæ, Lucæ primo, Abrahæ Geneſ.18. & tamen nullus intellexit, *Luc. 1.* ſtatim, ac ſubito, nec alio, quàm naturali modo, pro- *Geneſ. 18.* lem eſſe procreandam. Et ideò nullus de modo interrogauit, ſicut B.Virgo, quia illis licitum erat naturali modo generare filios. Zacharias vero dubitauit propter impotentiam ſenectutis. Vnde inter illius verba, & verba B. Virginis, & reſponſiones Gabrielis ad ipſos magnum eſt diſcrimen, vt ſupra ponderauimus. Adde quod, ſi ex verbis Angeli Virgo intellexiſſet, vel ſuſpicata eſſet, ſubito ſe & ſtatim eſſe concepturam, eadem ratione exiſtimaſſet eodem momento eſſe parituram. Nam Angelus ſimul dixit, *Ecce concipies & paries*: at hoc poſterius eſt planè E falſum, & abſurdum: ergo & illud prius ſine fundamento confingitur.

Alij dicunt potuiſſe virginem ſtatim intelligere *Obiectio.* ſibi annunciari Meſsiæ conceptionem, quia maieſtas verborum Angeli hoc ſatis præſeferebat, & ideo cũ alias eſſet Scripturis doctiſsima, ſtatim intellexiſſe, eſſe ſe Virgnem concepturam, quia iam ante credebat ex Iſaiæ. 7. Meſsiam ex virgine eſſe na- *Iſaia. 7.* ſciturum. Quæ obiectio reuera eſt difficilis, videtur enim eneruare vim dictorum verborum, quia ſi Virgo iam myſterium intellexerat, non erat cur de virginitate eſſet ſolicita, ergo non ex prædicto effectu protulit illa verba, ſed ſolum vt modũ inquireret.

Reſponſio. rerent. Reſponderi tamen poteſt. Primo. B. Virginem A quando illa verba protulit, nondum intellexiſſe ſibi nunciari Meſsiæ conceptionem, quia Angelus non videtur ſatis aperte docuiſſe filij diuinitatem, vſque ad illa verba, *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi, quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius* Dei. Nam in his diſertè explicuit myſterium, in prioribus vero magis obſcurè: quia in alijs etiam reuelationibus, quibus vel Abrahæ, vel Manuæ filius promittebatur, dicebatur illum fore magnum, & inſignem virum, &c. Accedit, quod cum B. Virgo eſſet humillima, nō ſtatim fortaſſe cogitatione aſcendit ad tam excellentē dignitatem ſuam. Auguſt. Vnde Augu. ſer. 2. de annunciat. poſt illa verba facit Angelum loquentem ad virginem in B hunc modum. *Recole Maria in libro Eſaiæ Prophetæ virginem, quam parituram legiſti, & gaude, atque exulta. quia tu eſſe meruiſti. Tu tibi præfigurata es virgo, tu ecce cōcipies in vtero, non de viro, ſed de Spiritu Sancto.* Et ſtatim concludit Virginem reſpondiſſe. *Ecce ancilla.* Præterea, quia ſi iam Virgo ſciuiſſet ſine opera viri eſſe concepturam, nihil erat, quod amplius interrogaſſet, quia iam conſequens erat, vt crederet diuina virtute filium eſſe concipiendum, & amplius inquirere, nihil aliud erat quam curioſe nimis diuina myſteria ſcrutari: Vel certe ſi interrogare volebat, num aliquid ipſa in eo mirabili opere præſtitura eſſet, nō diceret, *quomodo fiet*, ſed quid me oportet facere, nec cauſam redderet, *quia virum non cognoſco*, ſed potius diceret, cum neceſſe non ſit virum cognoſcere. Nec C Angelus reſponderet eam inſtruendo filium illum fore concipiendum ſine opera viri: at non ſolum docet, ſed etiam rationem reddit, nimirum, quia ille homo futurus erat per ſe ſanctus, & verus filius Dei. Supereſt igitur, vt dicamus ad illam primā Angeli vocem, ſtatim (quod naturale, & per ſe obuium erat) cogitaſſe virginem de naturali modo concipiendi, & quia hic propter votū nō licebat, interrogaſſe. *Quomodo fiet iſtud?* atque ita exponit hunc locum Atha. ſer. de ſanctiſsi. Deipara. Sed in hac reſponſione, illud in primis diſplicet, B. Virginem non intellexiſſe in illis verbis, *Ecce concipies*, &c. ſibi annuntiari conceptionem Meſsiæ, ac filij Dei, quia (vt infra quæſt. 30. artic. 4. dicemus) verba Angeli ſatis aperte hoc ſignificabant, ergo non eſt veriſimile, Virginem ea non intellexiſſe: tum quia iam erat D animo pacatiſsimo, præſertim poſtquam Angelus dixit, *Ne timeas Maria*: tum etiam, quia præterquam quod magno ingenio pollebat, erat illuminatiſsima in rebus diuinis, & tota in ſe collecta attentiſsimè audiebat, vnde cùm reſpondit, *quomodo fiet iſtud?* iā crediderat, non autem crediſſet, niſi prius percepiſſet, quod ſibi dicebatur. Propter quod dicunt aliqui, non oportere B. Virginem antea cognouiſſe Meſsiam concipiendum ex virgine. Sed hoc valde diſplicet: eſt enim & contra doctrinam ſanctorum, & contra perfectionem B. Virginis. Habebat enim perfectam fidem huius myſterij, & intelligebat Iſaiam, quem legebat. Veriſimilius ſane diceretur, quāuis id antea ſciret, non tamen ſtatim ad omnia attendiſſe, & hoc indicat Auguſtinus ſupra, & ſit veriſimile coniecturis adductis, & ſufficienter expedit E difficultatem. Tamen D. Ambroſ. lib. 2. in Luc. capit. de Mariæ interrogatione, aperte ſentit, quando Maria hoc interrogauit, iam intellexiſſe & credidiſſe, ſe Virginē concepturam, & parituram, *legerat enim*, inquit, *hoc Maria Iſa. 7. ideò credidit futurum, ſed quomodo fieret, ante non legerat.* Quod ſi hoc aſſerere velimus, dici adhuc poteſt, eam ignoraſſe modum, & an nihilominus conceptio futura eſſet opera viri, poterat enim Deus vtrunque coniungere, ſicut nonnulli dicunt futurum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, ſcilicet, vt abſque læſione clauſtri virginalis, mulieres ex viris conciperent, ac parerent. Quia ergo ignorabat modum, ſolicita eſſe potuit, & de complexu virili cogitare, quia quomodocunq; fieret, ſuo voto, & propoſito repugnabat. Vel tandem dici poteſt licet Virgo priuatim myſterium intelligeret, ſe tamē geſſiſſe ac ſi id neſciret: tum vt ipſa ſuum immobile propoſitum oſtenderet: tum vt Angelus ſuæ conceptionis modum diuina authoritate teſtaretur, ſicut infra dicemus de Ioanne, quando miſit ad interrogandum Chriſtum, *Tu qui es?*

Præterea pie tantum, ac probabiliter ponderari ſolent in confirmationem huius veritatis verba illa. *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro.* Illa enim abſoluta *virginis* appellatio, præſertim cum deſponſatione coniuncta, non quamcunque integritatem ſed immobilem, Deoque conſecratam virginitatem indicant, cuius rei nonnullum etiam indicium eſt, quod cum ante aliquod menſes eſſet deſponſata, virgo adhuc permaneret. Ratio verò ad confirmandum hanc veritatem, quod ad votum attinet, non eſt alia, niſi quam D. Thomas tetigit, ſcilicet, quia virginitas voto firmata eo gratior eſt Deo, quo perfectior eſt, ſacratior, & immutabilior. Quod vero attinet ad circunſtantiam temporis, illa eſt, quia *neſcit tarda molimina Spiritus Sancti gratia*, vt iam latiùs dicam.

Dico ergo ſecundo, Beatam Virginem emiſiſſe hoc votum ante contractum matrimonium cum Ioſepho. Ita ſentiunt communiter Theologi in. 4. diſt. 30. Richard. arti. 2. q. 1. Bonauen. q. 2. Mai. q. 4. Scot. q. 2. Albert. Magn. Henric. ac fere cæteri ſcholaſtici ſect. præced. citati. Et eandem habet Hugo Victor. libr. de perpetua virginitate Mariæ. cap. 1. & videtur eſſe ſententia Diui Auguſtini libr. de ſancta virginit. c. 4. vbi ex reſponſione Mariæ ad Angelum colligit eius virginitatis votum, & ſubdit. *Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potius cuſtodituro, quod ipſa iam vouerat.* Vbi licet expreſſe noc dicat fuiſſe votum abſolutum, ſatis tamen ſignificat fuiſſe idem votum, quod in aduentu Angeli, & poſt matrimonium habuit. Et idem ſignificat Gregor. Nyſ. homil. de Natiuitate. vbi primum dicit virginem traditam eſſe Ioſepho, nō vt virginitatem eius auferret, ſed vt conſeruaret potius, & cuſtodiret, & rationem ſubdit. *Quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium intactam ſeruari oportebat.* Reliqui Patres ſupra citati, licet indefinite loquantur, ſentiunt tamē votum caſtitatis in virgine non minus antiquū fuiſſe, quam propoſitum. Et reuera eſt par vtriuſq; ratio, quia ſicut votum debuit eſſe de meliori bono: ita etiam fuit propoſitum, vt oſtenſum eſt. Quod ſi admittamus, leges & mores illius ętatis nō permiſiſſe virginitatem, vel ſaltē non exiſtimaſſe illam meliorem, vel negandum erit Virginem habuiſſe & propoſitum, & votum, non ſolum ante, ſed etiam poſt contractum matrimonium, quod falſiſsimum eſt, vel certe dicendum eſt in ea ſententia, diuino nutu, & conſilio virginitatem appetijſſe, & vouiſſe. Quo poſito, probabilius, & magis conſequenter dicetur habuiſſe hanc diuinam reuelationem ante matrimonium contractum, quam poſt illud. Deinde ſicut votum per ſe, & natura ſua repugnare videtur fidelitati, & iuſtitiæ matrimonij: ita & propoſitum non reddendi debitum natura ſua pugnat cum eiſdem virtutibus. Quid enim iniuſtius, quam fieri debitorem, animo, & intentione non ſoluendi debitum? Ergo ſi Beata Virgo habuit à principio propoſitum immobile virginitatis, non potuit reuera contrahere non mutando propoſitum, niſi ex diuino inſtinctu, & reuelatione, qua ſibi conſtitit Ioſephum nunquam petiturum debitum, ſed potius in idem virginitatis propoſitum conſenſurum. Qua reuelatione poſita, nec matrimonium repugnat propoſito, neque voto: habuiſſe autem Beatam Virginem hanc reuelationem, antequam matrimonium contraheret

Richard. Bonauent. Maior. Scotus. Albert. Henricus. Hug. Vict. Auguſt. Gregor. Nyſ.

apertè

Gregor. Nyſſ. Bonauent. aperte docent Gregorius Nyſſen. ſupra, & Bonau. in libr. meditationum vitæ Chriſti, capit. 3. & ferè alij Patres, ergo pari ratione potuiſſet ex eadem reuelatione matrimonium contrahere; etiam ſi votum antea emiſiſſet, ergo nihil eſt cur dubitetur, quòd illud emiſerit. Primò, quia ſummo affectu ſemper amauit caſtitatē, ergo veriſimile eſt effeciſſe, quantum in ſe erat, vt hoc propoſitum eſſet immutabile: vt propria voluntate retractari non poſſet. Studuit enim ſemper puritatem angelicam imitari, & quam illi per naturam, voluit ipſa per voluntariam promiſsionem habere immutabilem. Secundò, quia hoc modo virginitas Mariæ fuit ſemper perfectior, & gratior Deo. Tertiò, quia multæ virgines ferè ab incunabulis per caſtitatis votum ſe Deo conſecrarunt, ergo multo magis hoc credendum eſt de principe omnium virginum, quæ illarum eſt dux, & perfectiſsimum exemplar.

Anſelm. Vnde Anſelm. libro de excellentia Virginis cap. 4. Sic, inquit, *Virgo tenera, & delicata, regali ſtirpe progenita, & ſpecioſiſsima totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum ad hoc intendit, vt corpus, & animam ſuam Deo virginitate perpetua conſecraret. Sciebat enim quòd quanto ſanctius eam ſeruaret, tanto ſublimius ei, qui omnium caſtiſsimus, imò ipſa caſtitas eſt, appropinquaret. Amplectendo itaque quod acceptabilius Deo eſſe cognouit, legem ſuperauit.* Neque exiſtimo neceſſarium eſſe, moroſe diſputare de conditione illa, *niſi aliud Deo placuerit*, prout paulo antea à me explicata eſt, quia (vt rectè notarunt *Palud. Scot.* Paludanus, Scotus, & alij) illa conditio, etiam ſi expreſſe addatur, non tollit vim, & perfectionem voti abſoluti, quia in omni voto intime includit: imò in omni promiſsione imbibitur huiuſmodi ordo ad voluntatem eius, cui fit, nam ſi ipſe non acceptat, vel ſi remittit, aut non vult rem promiſſam, obligatio ceſſat. Quod non ſolùm hac ratione in Deo locum habet, ſed etiam quia eſt ſupremus legiſlator, & dominus, qui poteſt omnem huiuſmodi obligationem diſpenſare, & irritare. An verò, cùm Beata Virgo votum emiſit, contenta non fuerit hac conditione, prout in ipſo voto includitur, ſed in corde ſuo illam diſtinctè explicauerit, res incerta eſt, & quæ non multum referre videtur. Quare ſi *D. Thom. Palud.* D. Thom. (vt Paludanus illum explicat) ſolum hoc docere voluit, facile illi conſentiam, quia fortaſſe hoc aliquid perfectionis addit, præſertim, ſi non fuit à principio Beatæ Virgini reuelatum, quid Deus de corpore eius diſpoſuiſſet. Nam ſi de hac diuina voluntate à principio certior facta eſt per Spiritus ſancti reuelationem (vt eſt probabile) iam non erat illa conditio neceſſaria, quia de diuino beneplacito iam illi conſtabat.

Ad fundamenta contrariarum opinionum, nihil eſt quod reſpondeamus, nam ex dictis ſoluta ſunt. Dicunt verò aliqui, cùm Beata Virgo, ante matrimonium eſſet ſub poteſtate parentum, non potuiſſe, vel ſaltem non debuiſſe votum emittere, præſertim, cùm ab illis poſſet ſtatim irritari: eſt autem veriſimile parentes non conſenſiſſe in huiuſmodi voto: tum quia erat vnigenita (vt creditur) tum etiam, quia eo tempore virginitas in opprobrium, & ignominiam vertebatur. *Reſponſio.* Reſpondetur tamen, Primum, parentes Virginis fuiſſe ſanctiſsimos, vt Eccleſiaſtica habet traditio, quam *Greg. Nyſſ.* Greg Nyſ. & alij referunt. Quare nihil eſt quod de eorum conſenſu, etiam ſi neceſſarius eſſet, dubitetur, quia nec de temporali hæreditate nimium erant ſoliciti, nec ab hominum æſtimatione. & iudicio pendebant. *Bernard.* Vnde Bernardus homilia tertia in *Miſſus eſt*, ita Virginem facit loquentem, & verba poſſunt ad parentes etiam accommodari. *Melius eſt mihi maledictum incurrere, quam caſtitatem violare, nam licet video maledictum, ſed non peccatum, hæc enim maledictio, quid eſt, niſi hominum exprobratio?* Addo denique, licet ſterilitas in ijs, qui generationi vacabant, in aliquod opprobrium tunc cederet: fortaſſe tamen voluntariam caſtitatem in ſimili exiſtimatione non fuiſſe, vt ex ijs, quæ ſupra retulimus, colligi poteſt. Deinde veriſimile eſt, quod ex Beato *Auguſt.* Auguſtino refertur in dicto capitul. Beata Maria, vigeſima ſeptima, quæſtione ſecunda, illam in corde votum emiſiſſe, non tamen expreſsiſſe ore, donec iam deſponſata ſimul cum viro ſuum votum expreſsit. Quare non erat, quod parentes conſuleret, cùm ab Spiritu Sancto regeretur, & certa eſſet gratius eſſe Deo quod vouebat. Neque etiam erat quòd irritationem timeret: tum quia parentes illius votum ignorabant: tum etiam, quia licet illud agnoſcerent, non fuiſſent auſi filiæ voluntatem, cuius ſanctitatem, & diuini Spiritus ſingulare regimen probè nouerant, immutare.

SECTIO III.

Vtrùm B. Virgo in ſeruanda, & vouenda virginitate prima fuerit.

QVæſtio intelligi poteſt, vel de ordine temporis, vel de dignitate, & perfectione caſtitatis, & in vtroque ſenſu breuiter expediri poteſt.

Primùm enim (quod ad ordinem temporis attinet) licet multi ante Virginem caſtitatem ſeruauerint (vt ſupra vidimus) nullus tamen ante illam creditur hoc votum emiſiſſe. Ita ſentit Bernardinus *Bernardin.* homilia ſecunda, & tertia, in *Miſſus eſt*, & in ſermone, *Signum magnum*, accommodans illud Pſalmi, *Pſalm. 44.* quadrageſimi quarti, *Adducentur regi Virgines poſt eam. Nam primatum*, inquit, *ſola vendicat ſibi.* Et Rupertus *Rupert.* libro tertio in Cantica, circa finem, *Votum virginitatis*, inquit, *prima vouiſti.* & Beda, Lucæ primo. *Beda.* *Prima*, inquit, *fœminarum tanta ſe virtuti mancipare curauit.* Et prius hoc indicauit Ambroſius *Ambroſ.* libro de inſtitutione Virginis, capit. quinto, dicens, *Virgo egregia Maria, quæ ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis pium Chriſto vexillum leuauit.* *Virgo in vouenda virginitate prima fuit.* Et Hieronymus epiſtola ſecunda ad Euſtoch. longe à princip. *Hieronym.* *Mihi*, inquit, *virginitas in Maria dedicatur, & Chriſto.* Facit etiam, quod Epiphan. hæreſ. 78. dicit, *Epiph. Abulenſ.* fuiſſe conſuetudinem antiquæ Eccleſiæ vouere Deo virginitatem *in honorem, & imitationem Beatæ Mariæ.* Docuit etiam hanc ſententiam Abulenſ. quarto Reg. decimo octauo, quæſt. decima nona, Chartuſian. in vita Chriſti, part. prima, *Carthuſ.* capit. ſecundo. Vualdenſ. citans Bedam, tomo ſecundo, *Vualdenſis.* de ſacramentis, capit. 130. Rationes ad hanc ſententiam confirmandam nullæ ferè poſſunt adduci, cùm res potiſsimum pendeat ex hiſtoria. Solum poteſt eſſe coniectura, (quam hic indicauit. D. Thomas ad ſecundum.) *D. Thom.* Quia cùm votum virginitatis ad ſtatum perfectionis pertineat, decuit, vt in lege gratiæ haberet initium in Chriſto, & in matre eius.

Dubium. Illud verò eſt in hac ſententia difficile, quia cùm conſtet plures & viros, & fœminas ante Deiparam, virginitatem ſeruaſſe, vnde conſtare poteſt, nullum illorum virginitatem promiſiſſe? Et primò eſt difficultas de Elia, Daniele, & aliis, quos ſupra ex Ignatio, Damaſceno, & aliis Patribus retulimus. Secundò, de Maria ſorore Moyſis, quam fuiſſe virginem ſentit Ambroſius libro primo de *Ambroſ.* virginibus in princi. & in exhortatione ad virgines, & Gregorius Nyſſenus libr. de virginitate, cap. 9. qui *Greg. Nyſſ.* ex Scriptura ſacra id conatur elicere, quia nunquam à marito, ſed à fratribus ſemper nominatur. Tertiò obijci poteſt, de filia Iephte, quam nonnulli exiſtimant voto fuiſſe conſecratam Deo. Ita enim exponunt locum Iudicum vndecimi, Vatablus, *Vatablus.* & alij. Non enim intelligunt, patrem ſacrificaſſe filiam Deo, occidendo illam, ſed conſecrando

crando virginitatem Deo. Quartò obiici etiam poſſunt inter Iudæos Eſſeni, qui (vt ſupra diximus) virginitatem ſeruabant, & cum religioſorum more viuerent, veriſimile eſt illam vouiſſe. Et inter Gentiles virgines Veſtales, quæ falſæ Deę virginitatem vouebant. Cur ergo negabimus, nonnullos fideles virginitatis amatores vero Deo virginitatem vouiſſe? Adde, hoc non pugnare cum imperfectione ſtatus veteris, & naturalis legis. Quia licet rariores eſſent, non tamen defuerunt in illis ſtatibus aliqui Sancti viri, qui opera perfectionis, & conſilii cuſtodirent.

Reſponſio. Ad has obiectiones nihil aliud habeo quod reſpondeam, niſi rem hanc eſſe incertam, & non admodum ad Deiparæ laudes pertinere. Quod enim ipſa perfectum votum virginitatis emiſerit, ad perfectionem eius pertinet: quod verò ante ipſam nullus hoc fecerit, ad eius commendationem non admodum refert. Illud verò certum eſt, ex ſacra Scriptura, de nullo alio colligi poſſe ante Virginem hoc votum emiſiſſe. Et hoc ſenſu, vt minimum, erit etiam certum, ipſam eſſe primam in virginitate vouenda. Deinde dici etiam poteſt prima, quæ propoſita eſt tanquam dux, & exemplar huiuſmodi voti, & hunc exiſtimo eſſe ſenſum ſanctorum Patrum. Addo tamen fortaſſe etiam in re ipſa fuiſſe primam quia omnia, quæ in contrarium proponuntur, facilè expediri poſſunt. De illis enim Prophetis fatemur id eſſe incertum, & neſciri: tamen quia id ſcriptum non eſt, & illis temporibus hoc non erat in vſu, ideo veriſimile exiſtimatur, eos non vouiſſe.

Ad ſecundum de Maria ſorore Moyſis, licet verum eſſet virginem permanſiſſe: tamen non poteſt inde inferri virginitatem vouiſſe. Deinde (quod de virginitate eius dicitur) incertum eſt. Nam Ioſephus, libro tertio, antiquit. capit. ſecundo, & ſexto, refert, Hur fuiſſe maritum illius Mariæ, & Beſeleel fuiſſe filium eius. Vnde ad coniecturam Gregorij Nyſſe. facile dicitur, eam potius à fratribus, quàm à marito in Scriptura nominari, non quia marito caruerit, ſed propter eximiam fratrum dignitatem, & authoritatem.

Ad Tertium de filia Iephte (& ſi illam expoſitionem admittamus) nihil efficitur. Quia illa nec vouit virginitatem, nec eam voluntariè ſeruauit: ſed *deplorando* (vt ipſa dixit) *virginitaem ſuam*. Nec pater etiam vouit virginitatem filiæ, ſed vouit immolare Deo, quod ſibi domum venienti primum occurreret, & quia filia, prima fuit, quæ egreſſa eſt in occurſum eius, voluit in ea ſeruare votum, immolando illam (vt dicit hæc expoſitio) non vt pecudem, ſed modo perſonæ humanæ accommodato, dicando illam cultui diuino, vnde factum eſt, vt innupta permanſerit. Secundo verò dicitur, veriorem eſſe communem Patrum expoſitionem, Iephte immolaſſe filiam interficiendo illam, ſiue hoc temere fecerit, ſiue inſtinctu Spiritus Sancti motus, quod non eſt huius loci fuſius tractare. Sed videri poteſt Chryſoſtomus, tomo primo, homilia de Iephte, Athanaſius, in diuinæ Scripturæ Synopſi, Auguſtin. libr. quæſtionum in Iudicum, quæſtion. 49. & libr. quæſtion. noui, & veteris teſtamenti, quæſtio. quadrageſima tertia, Hieronym. primo contra Iouinian. Epiphan. hæreſ. 55. Ambroſius lib. tertio de officijs. Videri etiam poſſunt Philo, & Ioſephus, qui hoc affirmant, ille in libro Antiquitatum Biblicarum: hic vero libro quinto Antiquit. capitul. duodecimo. Denique idem ſenſit Concil. Francford. in ſecunda parte eius.

Iephte qualiter ſe erga filiam habuerit. Chryſoſtom. Athanaſius. Auguſtin. Hieronym. Epiphan. Ambroſ. Philo. Ioſephus. Conc. Franc.

Ad quartum de Eſſenis, referuntur quidem caſtitatem ſeruaſſe: non tamen vouiſſe, neque eam vt perpetuam, & immobilem cuſtodiiſſe. Lege Ioſephum, libr. 2. de bello Iudaico, capitul. ſeptimo, & Epiphan. hæreſ. decima ſexta. Et idem dicitur de virginibus Veſtalibus. Nam poſt certum ætatis tempus nuptui dabantur, vt refert Alexander ab Alexandro, libro quinto dierum genealium, & indicauit Ambroſius, libro primo de virginib. Ad aliam denique coniecturam dicitur, probare quidem id non repugnaſſe, non tamen factum eſſe.

Ioſephus. Epiphan. Alexand. Ambroſ.

Secundo (quod ad dignitatem, & perfectionem attinet) dicendum eſt abſque vlla dubitatione, in virginitatis perfectione, inter omnes puras creaturas Deiparam primatum tenuiſſe. Hæc concluſio conſtat ex communi doctrina Patrum, & ex omnibus dictis. Ratione verò declaratur, quia virginitas Mariæ, quo ad propoſitum, & animum fuit tanto efficacior, & vehementior, quanto ex maiori charitate, & gratia procedebat, quo ad immobilitatem habuit hoc propoſitum perfecto voto confirmatum, quo ad intentionem ex perfectiſſimo Dei, & puritatis amore hoc fecit, quo ad executionem vero, tam perfectè illud ſeruauit, vt omni prorſus motu contrario, aut repugnante caruerit, imò alios etiam ad caſtitatem prouocauerit, vt ſupra ex Sanctis Patribus diximus, ergo. Deinde caruit omni contrario, quod virginitatis perfectionem poſſet minuere: nam & ipſum coniugium, quod in alijs ad virginitatem tollendam ordinari ſolet, in illa fuit ad eius cuſtodiam, teſtimonium, & honorem inſtitutum. Habuit deinde comitantes omnes virtutes, temperantiam, humilitatem, & alias, quæ illius perfectionem poſſent augere. Fuit denique eius virginitas propter altiſsimum finem à Deo ordinata. Nam & ad filij generationem ordinata eſt (quod eſt admiratione digniſsimum) & ad conſecrandum Deo thalamum, ex quo factus homo naſceretur, quo nihil poteſt perfectius, ac excellentius intelligi.

Maria inter omnes creaturas puriſſima.

Obiectio. Dices, Perfectior eſt virginitas voto ſolenni conſecrata Deo, quam ſimplici, Beata autem Virgo non habuit votum ſolenne continentiæ: tum quia per illud non eſt facta inhabilis ad contrahendum matrimonium: tum etiam quia hæc ſolennitas poſt Chriſtum, imo authoritate Eccleſiæ introducta eſt, vt pontifices docuerunt. *Reſponſio.* Reſpondetur hanc ſolennitatem non eſſe per ſe loquendo ad perfectionem virginitatis neceſſariam. Fuit quidem valde vtilis, & conueniens imperfectis hominibus, qui ad perfectionem tendere ſtudent, & facile mutari poſſunt: at vero in Beata Virgine, quæ ſemper fuit in ſtatu perfectionis, & animum virtute immobilem habuit, illa extrinſeca ſolennitas non fuit neceſſaria: imo nec conueniens, quia (vt iam dicimus) oportebat illam matrimonium contrahere, quod non ſolum virginitatis perfectionem non impendiret, verum potius iuuaret.

Solemnitas in voto quo modo ſit neceſſaria.

QVÆSTIO XXIX.

De matris Dei deſponſatione, in duos articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de deſponſatione matris Dei. Et circa hoc quæruntur duo.

Primò, vtrum Chriſtus debuerit de deſponſata naſci.

Secundò, vtrum fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini, & Ioſeph.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata.

AD primum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non debuerit de Virgine deſponſata naſci. Deſponſatio enim ad carnalem copulam ordinatur. Sed mater Domini nunquam voluit carnali copula vti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipſius. Ergo non debuit eſſe deſponſata. 162. 4. d. 30. q. 2. artic. 1 q. 1. & 3. & Matth. 1. & 23.

2. Præterea, quod Chriſtus ex Virgine naſceretur, miracu-

Epiſt. 3. ante medium illius, t. 2.

miraculum fuit, vnde Aug. dicit in Epiſt. ad Voluſianum, ipſa Dei virtus per inuiolata matris virginea viſcera, membra infantis eduxit, quæ poſtea per clauſa oſtia, membra iuuenis introduxit: hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Sed miracula fiunt ad confirmationem fidei: vnde debent eſſe manifeſta. Cum igitur per deſponſationem hoc miraculum fuerit obumbratum, videtur non fuiſſe conueniens, quod Chriſtus de deſponſata naſceretur.

I. 1. in Matt. ſuper illud, Cum eſſet deſponſata, tomo 9.

3 Præterea, Ignatius martyr, vt Hierony. dicit ſuper Mat. hanc cauſam aſsignauit deſponſationis matris Dei, vt partus eius diabolo celaretur, dum eum putat non de virgine, ſed de vxore generatum. Quæ quidem cauſa nulla eſſe videtur: tum quia diabolus ea, quæ corporaliter fiunt, perſpicacitate B *ſui ſenſus cognoſcit: tum etiam quia poſtmodum per multa euidentia ſigna dæmones aliqualiter Chriſtum cognouerunt, vnde dicitur Marc. 1. quod homo in ſpiritu immundo exclamauit dicens. Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos: ſcio quod ſis ſanctus Dei. Non ergo videtur conueniens fuiſſe, quòd mater Dei eſſet deſponſata.*

Super illud Mat. 1. Cum eſſet deſponſata tom. 9

4. Præterea, Aliam rationem aſsignat Hiero. ne lapidaretur mater Dei à Iudæis, ſicut adultera. Hæc autem ratio nulla eſſe videtur: ſi enim non eſſet deſponſata non poſſet de adulterio condemnari. Et ita non videtur rationabile fuiſſe, quòd Chriſtus de deſponſata virgine naſceretur.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 1. Cum eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, & Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel Anlus ad Mariam virginem deſponſatam viro, cui nomen erat C *Ioſeph.*

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Chriſtum de deſponſata virgine naſci tum propter ipſum, tum propter matrem, tum etiam propter nos. Propter ipſum quidem Chriſtum, quadruplici ratione. Primo quidem, ne ab infidelibus tanquam illegitimè natus abijceretur. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Quid Iudæis quid Herodi poſſet aſſcribi, ſi natum viderentur ex adulterio perſequuti? Secundò, vt conſueto modo eius genealogia per virum deſcriberetur. Vnde dicit Ambroſ. ſuper Luc. Qui in ſeculum venit, ſeculi debuit more deſcribi, viri autem perſona quæritur, qui in ſenatu & reliquis curiis ciuitatum generis aſſerit dignitatem. Conſuetudo etiam nos inſtruit Scripturarum, quæ ſemper viri originem quærit. Tertiò, ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum D *vehementius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipſam fuiſſe deſpõſatã, vt partus eius diabolo celaretur. Quartò, vt à Ioſeph nutriretur: vnde & pater eius dictus eſt, quaſi nutritius: Fuit etiam conueniens ex parte Virginis. Primò quidem: quia per hoc redditur immunis à pœna, ne ſcilicet lapidaretur à Iudæis tanquam adultera: vt Hieron. dicit. Secundò, vt per hoc ab infamia liberaretur. Vnde dicit Ambroſ. ſuper Luc. quòd deſponſata eſt, ne temeratæ virginitatis aduretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur inſigne præferre, Tertiò, vt ei à Ioſeph miniſterium exhiberetur: vt Hierony. dicit.*

l. 2. in Luc. c. 1. inter prin. & medium to. 5. li. 3. in Luc non procul à pri. illius. to. 5.

Vt refert Hier. 1. cap. Mat. tom. 9. & Beda ſuper. 3. capit. Luc. tom. 2.

Super illud Mat. 1. Cum eſſet deſponſata tom. 6. lib. 7. in Luc. non procul à prin l. to. 5.

Ex parte etiam noſtra hoc fuit conueniens. Primò quidem, quia teſtimonio Ioſeph comprobatum eſt, Chriſtum ex virgine natum. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Luc. Locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſſet & dolere iniuriam, E *& vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret ſacramentum. Secundò, quia ipſa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, ſuam virginitatem aſſerentis. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Fides Mariæ verbis magis adſciſcitur, & mendacij cauſa remouetur. Videretur enim culpa obumbrare voluiſſe innupta mendacio prægnans: cauſam autẽ mentiendi deſpõſata non habuit, cũ coniugij præmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatem fidei noſtræ. Tertiò, vt tolleretur excuſatio virginibus, quæ propter ſuam incautelam non vitant infamiam. Vnde Ambroſ. dicit. Non decuit virginibus ſiniſtra opinione viuentibus, velamen excuſationis relinqui, quòd infamata mater quoque Domini videretur. Quartò, quia per hoc ſignificatur vniuerſa Eccleſia: quæ cum virgo ſit, deſponſata tamen eſt vni viro Chriſto, vt Auguſt. dicit in lib. de ſancta Virginitate. Poteſt etiam, & quinta ratio eſſe, quod mater Domini fuit deſponſata, & virgo: quia in perſona ipſius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.*

Loco antea dicto, & contra Heluidium lib. de perpetua virginitate Mariæ, to 3.

Libr. 2. in Luc c 1. ante medium, to. 5.

li. 2. in Luc. non procul à prin to. 5.

cap. 12. ante med. to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Beata Virgo mater Dei ex familiari inſtinctu Spiritus Sancti credenda eſt, deſponſari voluiſſe, confidens de diuino auxilio, quod nunquam ad carnalem copulam perueniret. Hoc tamen diuino commiſit arbitrio, vnde in nullo detrimentum paſſa eſt virginitas.

B

lib. 2. in Luc. non procul à princ li. to. 5.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Ambroſ. dicit ſuper Lucam, maluit Dominus aliquos de ſuo ortu, quam de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram eſſe virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus ſui fidem, matris iniurijs aſtruendam. Sciendum tamen, quod miraculorum Dei quædam ſunt, de quibus eſt fides: ſicut miraculum virginei partus, & reſurrectionis Domini, & etiam Sacramenti altaris, & ideo Dominus voluit iſta occultiora eſſe, vt fides eorum magis meritoria eſſet. Quædam vero miracula ſunt ad fidei comprobationem: & iſta debent eſſe manifeſta.

li. 3. ex ca. 7. & 8. collig. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in 2. de Trinit. diabolus multa poteſt virtute ſuæ naturæ, à quibus tamen prohibetur virtute diuina. C *Et hoc modo poteſt dici, quod virtute naturæ ſuæ diabolus cognoſcere poterat matrem Dei non fuiſſe corruptam, ſed virginem: prohibebatur tamen à Deo cognoſcere modum partus diuini. Quod autem poſtmodum eum aliqualiter cognouit diabolus eſſe filium Dei, non obſtat: quia iam tempus erat, vt Chriſtus ſuam virtutem contra diabolum oſtenderet, & perſecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eum acrius perſequeretur, quando Chriſtus nec pati diſpoſuerat, nec virtutem ſuam oſtendere: ſed in omnibus, alijs infantibus ſe ſimilem exhibebat. Vnde Leo Papa in ſermone de Epiphania dicit, quod Magi viderunt, & adorauerunt puerum Ieſum quantitate paruulum, alienæ opis indigũ, fandi impotem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate* D *diſsimilem. Ambroſ. tamen ſuper Luc. videtur hoc magis referre ad membra diaboli. Præmiſſa enim hac ratione, ſcilicet de fallendo principem mundi, ſubdit. Sed tamen magis fefellit principes ſeculi, dæmonum enim malitia, facile etiam occulta deprehendit, at verò qui ſecularibus vanitatibus occupantur: ſcire diuina non poſſunt.*

In ſermõ. 4. de epiphania in medio incipit hic ſerm. Iuſtum & rationabile lib. 2. in Lu c. 1. circa medium. t. 5.

Ad quartum dicendum, quod iudicio adulterarum lapidabatur ſecundum legem non ſolum illa, quæ iam erat deſponſata, vel nupta, ſed etiam illa, quæ in domo patris cuſtodiebatur, vt virgo quandoque nuptura. Vnde dicitur Deuterono. 22. Si non eſt in puella inuenta virginitas, lapidibus obruent eam viri ciuitatis illius, & morietur, quia fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui. Vel poteſt dici ſecundum quoſdam, quod beata Virgo erat de ſtirpe Aaron: vnde erat cognata Eliſabeth, vt dicitur Lucæ 1. E *Virgo autem de genere ſacerdotali, propter ſtuprum occidebatur: legitur enim Leuit. 21. Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violauerit nomen patris ſui flammis exuretur. Quidam referunt verbum Hieronym. ad lapidationem infamiæ.*

COMMENTARIVS.

VNdecim rationes congerit D. Thom. vt oſtendat oportuiſſe matrem Dei, quamuis ex ſponſo conceptura non eſſet, illius tamen ſocietate, & vinculo non carere, ex parte Dei, ſeu Chriſti, ipſius Virginis, & noſtra deſumptas, quas optimis Patrum teſtimonijs confirmat, & omnes ſunt aptiſſimæ, & perſpicuæ: ſolum duæ peti difficultates poſſunt, quas ipſemet D. Thom. tetigit in argumento tertio, & quarto.

Omiſſis ergo clarioribus: prima quæ difficultatem patitur, eſt, (quam D. Thom. in primo membro tertio loco poſuit) Deiparam ſcilicet fuiſſe nuptam, vt partus eius celaretur diabolo dum Chriſtum putat non ex virgine, ſed ex Ioſepho generatum. Quã ex Ignatio retulit Hieronym. Matth. 1. & ea vtuntur alij Patres, vt Ambroſ. libr. 2. in Lucam in principio, & Damaſcenus libr. 4. de fide capit. 15 Baſil. homilia de humana Chriſti generatione, Bernardus homilia tertia in *Miſſus eſt*, & homilia 4. in vigilia natiuitatis, Rupertus libro vndecimo de Victoria Verbi, cap. 19. Non tamen deſunt Theologi, qui propter tertium argumentum D. Thomæ hic, eam contemnant, vt Scotus in 4. diſtin. 30. quæſt. 2. & Abulenſ. quæſtion. 31. in primum caput Matth. Quia generatio, & integritas virginalis ſunt res corporeæ, quas Angelus euidenter poteſt intueri, ergo non obſtante matrimonio, potuit dæmon euidenter cognoſcere Virginem nunquam cum Ioſepho conueniſſe, & non ſolum abſque opera viri: ſed etiam abſque naturali mora filium concepiſſe, & poſt illius partum, virginale clauſtrum eius integrum permanſiſſe. Quod ſi cum D. Thoma reſpondeas, dæmonem non ſemper omnia actu intueri, & diuina prouidentia potuiſſe fieri, vt hæc omnia nunquam aduerteret. Inſtat Scotus, nam hoc ipſum fieri potuit ſine coniugio. Et ſicut nunc exiſtimauit dæmon Virginem concepiſſe ex Ioſepho: ita tunc ex alieno viro concepiſſe putaret. Sed non videtur aſſecutus Scotus piiſſimam ſanctorum Patrum mentem, tantam enim habuerunt de puritate, & caſtitate Virginis exiſtimationem, vt non crediderint potuiſſe in paruã ſuſpicionem venire, etiam apud dæmonem. Vnde, ſi non potuiſſet exiſtimare, illam concepiſſe ex proprio marito, potius ſuſpicaretur, ſine opera viri, quàm ex prauo concubitu concepiſſe. Diuturna enim experientia, & obſeruatione probè cognoſcebat Virginis ſanctitatem, & puritatem. Expertus etiam erat, nunquam ſe potuiſſe vel minimum prauum motum in ea excitare: cùm tamen aliàs non ignoret nullam ferè fornicationem fieri, niſi ipſo authore, & incitatore. Denique expertus erat nunquam Virginem vel otioſum verbum eſſe locutam, nedum cum homine aliquo ſermonem turpem miſcuiſſe. Et ideo omnibus penſatis, vel nullo modo, vel ægerrimè poſſet induci, vt Beatam Virginem turpiter concepiſſe ſentiret. Vt ergo ſaltem commodius illi occultaretur myſterium, ipſeque facilius, & ſecurius à curioſa obſeruatione, & inquiſitione abſtraheretur, aptiſſimum medium fuit, Virginem eſſe deſponſatam viro.

Ignat. Hieronym. Ambroſ. Damaſcen. Baſil. Bernard. Rupert. Scotus. Abulenſ.

Vnde Damaſcenus, libr. 4. capitul. 15. & Theophyl. Matthæi primo, dicunt, Dæmonem propter Iſaiæ Prophetiam, ſolicitè obſeruaſſe Virginem, ideo que Mariam nuptam fuiſſe, vt facilius ille decipi potuiſſet.

Damaſc. Theoph.

Sed occurrit Abulenſis, quia non erat neceſſariũ hoc myſterium occultari dæmoni magis, quam alia Chriſti miracula. Illi verò etiam D. Thomas reſpondit, id oportuiſſe, ne ſtatim à principio dæmon agnoſceret Chriſtum eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Quod facile coniectaret, ſi intelligeret eum ſine opera viri de Virgine eſſe conceptum. Non enim A ignorabat vaticinium Iſaiæ capitulo ſeptimo, in Meſſia promiſſo eſſe implendum. Deinde, quia cognito hoc myſterio, ſcilicet hunc hominem, ſolius Dei ſingulari virtute & opera eſſe formatum, conſequenter, vel intelligeret, vel ſuſpicaretur illum non eſſe inſtar aliorum, nec in peccatis conceptum, & alia ſimilia, quæ ante paſſionem oportuit latere dæmonem, ne Chriſti mortem, noſtramq; redemptionem impediret. Et ita factum eſſe docent citati Sancti Patres, & eleganter Leo Pap. ſermone 2. de natiui. Et alij plerię; quibus immerito, & ſine fundamento contradicit Abulenſis.

Obiectio. Abulenſ. Iſai. 7. Leo Pap.

Secunda ratio, quæ nonnullam difficultatem habet, eſt quinta apud D. Thomam, ſeu prima in ſecundo membro, ſcilicet oportuiſſe Deiparam eſſe B deſponſatam, ne lapidaretur, vt adultera. Quę ratio eſt Hieronymi, Matth. primo. In qua ſtatim occurrit difficultas, quam D. Thomas argumento quarto attigit. Videtur enim inuoluere repugnantiam quandam, quomodo enim poſſet eſſe adultera, ſi non eſſet deſponſata? Reſponſio verò eſt, ſenſum Hieronymi non eſſe, potuiſſe illam, ſi non eſſet deſponſata, puniri propter exiſtimatum peccatum adulterij, ſed potuiſſe puniri eadem pœna, qua adulteræ puniebantur. Quia virgo, quæ in domo parentum fornicabatur, lapidibus obruebatur, Deuteronom. vigeſimo ſecundo, & ſi erat filia ſacerdotis, flammis exurebatur, Leuitici vigeſimo primo. Sed hoc poſterius (quamuis ex aliorum opinione hic à D. Thom. referatur) re tamen vera in Deipara non C habet locum, vt conſtat ex ſuperius tractatis. Cætera clara ſunt in articulo. Solum reſponſio ad primũ indiget maiori explicatione, quàm in ſequenti diſputatione commodius trademus.

Hieronym. Obiectio. Reſponſio. Deut. 22. Leuit. 21.

ARTICVLVS II.

Vtrùm inter Mariam & Ioſeph fuerit verum matrimonium.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inter Mariam & Ioſeph non fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hieronym. contra Heluidium, quod Ioſeph Mariæ cuſtos fuit potius, quàm maritus eius. Sed ſi fuiſſet D *verum matrimonium, verè Ioſeph maritus eius fuiſſet. Ergo videtur quod non fuerit verum matrimonium inter Mariam & Ioſeph.*

163. 4 d. 30 q. 2. ar. 2. & opu: 60 ca. 2. col. 3. Et Matt. 1. col. 20 ad fi. Tit lib eſt de ſancta virginitate Beatæ Mariæ aliquantulum à prin. to. 3. In 1. capit. Mat. tom. 9.

2. Præterea, ſuper illud Matth. 1. Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, dicit Hierony. Cum virum audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis Scripturarum, quòd ſponſi viri, & ſponſæ vxores vocantur. Sed verum matrimonium nõ efficitur ex ſponſalibus, ſed ex nuptijs. Ergo non fuit verum matrimonium inter Beatam Virginem & Ioſeph.

3. Præterea, Matth. 1. dicitur. Ioſeph vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, ſcilicet in domum ſuam ad cohabitationem aſſiduam, voluit eam occultè dimittere, id eſt, tempus nuptiarum mutare: vt Remigius exponit. Ergo vi- E *detur quod nondum nuptijs celebratis, nondum eſſet verum matrimonium: præſertim cum poſt matrimonium contractũ non liceat alicui ſponſam dimittere.*

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum, Non erat fas, vt Ioſeph ob hoc à coniugio Mariæ ſeparandum Euangeliſta putaret, quòd non ex eius concubitu, ſed Virgo peperit Chriſtum. Hoc enim exemplo magnificè inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere, vocariq; coniugium, non permixto corporis ſexu.

Lib. 2. cap. 1. ante mediũ, tom. 4. Idem habet Aug. lib. 13: contra Fauſtum, c. 8. in fine.

Reſpondeo dicendum, quod matrimonium ſiue coniugium

gium dicitur verum ex hoc, quòd ſuam perfectionem attingit. Duplex eſt autem rei perfectio, prima, & ſecunda. Prima quidem rei perfectio conſiſtit in ipſa forma, ex qua ſpeciem ſortitur: ſecunda vero perfectio conſiſtit in operatione rei, per quam res aliqualiter ſuum finem attingit. Forma autem matrimonij conſiſtit in quadam indiuiſibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuiſibiliter alteri fidem ſeruare tenetur. Finis autem matrimonij eſt proles generanda, & educanda. Ad quorum primum peruenitur per concubitum coniugalem: ad ſecundum per alia opera viri & vxoris, quibus ſibi inuicem obſequuntur ad prolem nutriendam. Sic igitur dicendum eſt, quòd quantum ad primam perfectionem, omnino verum fuit matrimonium Virginis matris Dei, & Ioſeph: quia vterque conſenſit in copulam coniugalem: non autem expreſſè in copulam carnalem, niſi ſub conditione, ſi Deo placeret. Vnde & Angelus vocat Mariam coniugem Ioſeph, dicens ad Ioſeph, Matt. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Cap 11 circa prin. to. 7.

Quod exponens Auguſtin. in libro de Nuptiis, & concupiſcentia dicit. Coniux vocatur ex prima deſponſationis fide, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quantum verò ad ſecundam perfectionem, quæ eſt per actum matrimonij, ſi hoc referatur ad carnalem concubitum, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium conſummatum. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Lucam. Non te moueat, quod frequenter Mariam Scriptura vocat coniugem, non enim virginitatis ereptio, ſed coniugij teſtificatio, & nuptiarum celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiam ſecundam perfectionem quantum ad prolis educationem. Vnde Auguſt. dicit in libr. de Nuptiis, & concupiſcentia. Omne nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, & ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum: fidem, quia nullum adulterium: ſacramentum, quia nullum diuortium. ſolus ibi nuptialis concubitus non fuit.

li. 2. in Luc. ca. 2 à med. tom. 5.

cap. 11. in fi. tom 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Hier. accipit ibi maritum ab actu matrimonij conſummati.

Ad ſecundum dicendum, quod nuptias Hieron. vocat nuptialem concubitum.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum Beata Virgo ſic fuit deſponſata Ioſeph, quod etiam eſſet domi habita. Nam ſicut in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis: ſic in ea, quæ extra domum concipit, eſt ſuſpecta conceptio. Et ita non eſſet ſufficienter prouiſum famæ Beatæ Virginis per hoc, quod fuit deſponſata, niſi etiam fuiſſet domi habita. Vnde quod dicitur, vt nollet eam traducere, melius intelligitur, id eſt, nollet eam diffamare in publicum, quam quod intelligatur de traductione in domum. Vnde & Euangeliſta ſubdit, quòd voluit occulte dimittere eam. Quamuis tamen eſſet domi habita propter primam deſponſationis fidem, nondum tamen interuenerat ſolennis celebratio nuptiarum, propter quod etiam nondum carnaliter conuenerant. Vnde ſicut Chryſoſtomus dicit, Non dicit Euangeliſta, antequam duceretur in domum ſponſi, etenim intus iam erat. Conſuetudo enim fuit veteribus, vt ſponſæ in ſponſorum domibus haberentur. Et ideo etiam Angelus dicit Ioſeph, Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam, id eſt, non timeas nuptias eius ſolenniter celebrare. Licet alij dicant, quod nondum erat in domum inducta, ſed ſolum deſponſata. Primum tamen magis conſonat Euangelio.

Homil. 1. in Matth. in opere imperfecto in fo. 1. ante fi. to. 2.

Homil. 4. in Matt. ſuper illud antequam conuenirent to. 2.

HIc articulus non indiget alia expoſitione, præter ſequentem diſputationem.

DISPVTATIO VII.

in tres Sectiones diſtributa.

De Virginis matrimonio cum ſponſo ſuo Ioſeph.

VT diſputationem hanc commodius tractemus, & ſeriem, ac ordinem rerum, quæ ad vitam, & ſtatum virginis pertinent, in his diſputationibus, quoad fieri poſsit teneamus, ſupponendum hoc loco breuiter eſt, quomodo B. Virgo vitam tranſegerit ab ortu vſque ad deſpõſationem ſuam. Referunt enim grauiſsimi, & antiquiſsimi Patres tribus tantum annis in domo parentum manſiſſe, tertio verò ætatis anno fuiſſe in templo præſentatam, cuius præſentationis feſtum Eccleſia celebrat, vt ſuo loco dicemus agentes de cultu Virgini debito. Dicunt præterea, B. Virginem manſiſſe in templo, ibiq; in diuinis laudibus, & altiſsima contemplatione vitam tranſegiſſe, vſque ad deſponſationem ſuam. Cum enim in lege veteri filij primogeniti Deo offerrentur, quamuis à parentibus redimi poſſent (Leu. 27.) non tamen ad hoc tenebantur, ſed poterãt eos ad templi miniſterium, ſeu diuinum cultum ibi relinquere, Deoq; dicare, ſicut legimus feciſſe Annam matrem Samuelis 1. Reg. 1. cum qua confert Annam Virginis matrem Greg. Nyſ. oratione de Chriſti natiuit. Quanquam vero lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias, non obligaret, poterant tamen parentes voluntariè eas offerre, ac diuino muneri conſecrare. Vnde intelligimus fuiſſe in templo locum aliquem accommodatum, in quo poſſent virgines Deo dicatæ tutè habitare, vt expreſsius, quam alij, indicauit Ambroſ. lib. 2. de virginibus & colligi poteſt ex 2. Machab. 1. in verbis illis, *Sed & virgines, quæ concluſæ erant procurrebant ad Oniam*. Et Exod. 38. fit mentio mulierum, quæ *excubabant in oſtio tabernaculi*. Facit etiam, quod 4. Reg. 11. dicitur, Ioſaba filiam Regis Iorã furatam eſſe Ioas filium Ochoziæ, quem ſex annis ſecum habuit clam in domo Domini. Denique Luc. 2. dicitur de Anna Prophetiſſa, quod *non diſcedebat de templo ieiunijs & orationibus ſeruiens nocte & die*, erat ergo in templo locus, vbi huiuſmodi perſonæ poſſent habitare. Vnde etiam Ioſephus libr. 8. antiquit. ca. 3. refert fuiſſe in templo varias cellulas, quæ ad huiuſmodi habitationem poterant eſſe accommodatiſsimæ. Vbi licet de templo Salomonis loquatur, idem tamen proportionaliter intelligi poteſt de tẽplo poſtea reædificato. Plura de hoc loco legi poſſunt in Caniſ. lib. 1. de Dei para, cap. 12.

Pueritia virginis qualis.

Ambroſ. 2. Machab. 3.

Exod 38.

4 Reg 11.

Luc. 2.

Locus in templo Salomonis deputatus virginibus. Ioſeph.

In hoc ergo loco Deipara Virgo permanſit vſque ad nubiles annos, *Soli Deo vacans, & forma virtutis effecta*, vt Ambroſius dicit libr. 2. de virginib. Quos enim Deus ſingulariter ſibi conſecrat, ab infantia ſeparat à cura ſenſibilium rerum, vt ſibi liberius vacare poſsint. Quod in multis & præſertim in Ioanne Baptiſta cernimus, & multò perfectius credendum eſt hoc eſſe conceſſum Virgini. Vnde etiam referunt authores graues, toto illo tempore accepiſſe Virginem cibum miniſterio Angelorum. Quod ex Hieronymo refert Bonauent. in lib. meditationum vitæ Chriſti cap. 3. & Greg. Nicomedienſ. homil. de oblatione virginis in templo, & Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Et facilè credi poteſt, nam ſimile priuilegium conceſſum legimus Paulo primo Eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum, quòd fuerit conceſſum Beatæ Virgini, eo præſertim tempore, quo vitam tantum contemplatiuam profitebatur, ne vel minimum de illius cura remitteret, vt corpori neceſſaria curaret? Denique, indubi-

Ambroſ.

Habitatio & exercitia Virginis in templo, qualia.

Hieronym. Bonauent. Greg. Nicomed. Cedren.

tatum

A tatum eſt toto illo tempore B. Virginem ardentiſſimis deſideriis, ac frequentiſsimis orationibus incarnationem filij Dei poſtulaſſe, tanto maiori amore, merito, atque efficacia, quàm omnes ſuperiores Sancti, ac Prophetæ, quanto eos perfectione gratiæ, & ſanctitatis ſuperabat, vt in ſuperiori tomo in fine diſp. 8. fuſius diximus.

Addunt denique Patres, conſuetudinem illius populi fuiſſe, vt huiuſmodi virgines, quæ in templo manebant, cùm primùm conuenientem expleſſent ætatem, à ſacerdotibus ad paternas domos remitterentur, vt nuptui traderentur: parentes autem B. Virginis fuiſſe mortuos poſt annos vndecim, quibus Beata Virgo in templo vixerat. Sacerdotes verò iniјſſe conſilium, quid de ſacro illo corpore ſtatuerent, quia nec decebat, nec vſitatum erat, vt mulier iam adulta in templo verſaretur, B & aliunde timebant alicui viro ius, & poteſtatem in corpus illud facere, tandem vero diuina inſpiratione, & inſtinctu decreuiſſe, eam tradere nomine deſponſationis, cuidam viro ad cuſtodiendam eius virginitatem idoneo, qualis Ioſeph ex eadem familia, & tribu inuentus, & exiſtimatus eſt. Ita ferè Greg. Nyſſ. homil. de Chriſti natiuit. Damaſcen. lib. 4. de fide c. 15. Nicephor. ex Euodio, lib. 1. c. 7. & lib. 2. cap. 3. Andreas Cretenſ. orat. de dormitione Virginis, & Simeon Metaphraſ. orat. de ortu Virginis. Indicant etiam Orig. tract. 26. in Matth. & Theophylact. Matth. 23. & alij authores ſupra citati. Vt ergo hoc vltimũ explicetur, tractandum ſupereſt, qualis fuerit deſponſatio Virginis cum Ioſeph, & quo tempore, C modo ve facta.

Greg. Nyſſ. Damaſcen. Nicephor. Euod. Andr. Cretenſ. Simeon Metaphraſt. Origen. Theoph.

SECTIO I.

Vtrùm inter Mariam, & Ioſeph verum matrimonium interceſſerit.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex hiſtoria nuper relata, qua ſignificatur illud non fuiſſe verum matrimonium, ſed veluti quoddam pactum ad mutuam tantum cohabitationem ordinatum, & vt Ioſeph B. Virgini miniſtraret, eiuſque virginitatis cuſtos, & teſtis exiſteret. Vnde Hieronym. Matth. 1. dicit Ioſeph fuiſſe *nutricium, non maritum*, & Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*; *Virum*, inquit, *nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus.* Sic Petrus D Chryſol. ſermon. 157. *Ioſeph*, inquit, *maritus ſolo nomine, conſcientia ſponſus.* Et ferè eodem modo Hilar. can. 1. in Matth. dicit Virginem fuiſſe *ſponſam, non verò coniugem.* Et Chryſoſt. homil. 4. in Matth. *Coniugis*, inquit, *nomine ſponſum intelligit.* Eodem modo loquitur Gregor. Nyſſen. dicta homil. de natiuit. Gregor. Magn. homil. 26. 27. in Euangelia. Epiphan. hæreſ. 78. obſcurius verò loquitur Cyrill. Ieroſolymit. catecheſi 12. circa finem dicens. *Meminimus Iacob, qui prius, quam Rachel acciperet, dicebat ad Laban, da mihi vxorem meam, ſicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem, cum tantum promiſſio interceſſiſſet, vxor Iacob nominabatur: ſic & Maria propter ſolam deſponſationem vxor Ioſeph vocabatur.* Indicat ergo non fuiſſe verum matrimonium. Confirmatur primo ex Cyprian. ſermon. de paſsione domini, Ambroſ. epiſtol. 79. & E libr. 2. in Lucam, in princip. & lib. de inſtitut. Virginis capit. 6. & 7. dicentibus Chriſtum in cruce ſeparaſſe matrem à Ioſeph, eamque Ioanni tradidiſſe, vt indicaret inter eos verum coniugium non interceſsiſſe. Quod etiam indicauit Chryſoſt. homil. 5. in Matth. poſt med. Confirmatur ſecundo, quia votum caſtitatis repugnat cũ vero matrimonio, imo & propoſitum nunquam accedendi ad virum: quia matrimonium intrinſecè includit conſenſum in copulam coniugalem: diximus autem ſupra habuiſſe Virginem propoſitum, & votum abſolutum virginitatis, ergo.

Hieronym. Bernard. Petr. Chryſolog. Hilar. Chryſoſt. Greg. Nyſſ. Greg. Mag. Epiphan. Cyrill. Iero. Cyprian. Ambroſ. Chryſoſt.

Verum matrimonium ratum inter Mariam, & Ioſeph. D. Thom. Luc. 1. & 2. Matth. 1.

Dicendum verò eſt, B. Virginem verum, ac proprium matrimonium ratum cum Ioſeph contraxiſſe. Hanc veritatem eſſe de fide docent omnes Theologi in 4. d. 29. & 30. & ſentit D. Thom. hic, & probatur. Primo ex Luc. 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph*, & cap. 2. *Aſcendit Ioſeph in Bethlehem, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore.* Matth. 1. *Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph.* Vbi verbum illud, *deſponſata*, matrimonium ratum ſignificat, vt conſtat ex verbis ſequentibus, primo, ex illo, *Antequam conuenirent.* Quo verbo ſignificatur, quantum erat ex parte vinculi, potuiſſe honeſtè conuenire. Deinde ex illo, *Ioſeph autem vir eius*, nam in rigore hæc vox vinculum matrimonij ſignificat. Præterea hoc confirmat illa ſolicitudo Ioſephi propter Mariæ conceptionem, quam propterea *voluit occultè dimittere.* Non enim dicitur propriè dimitti, niſi vera vxor. Vnde Angelus tandem diſertè dixit. *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniux enim vocatur*, inquit Auguſt. lib. 1. de nupt. & concup. capit. 11. *ex prima fide deſponſationis*, quam ibidem vocat *vinculum coniugale, & fidele coniugium.* Et eandem ferè ſententiam habet Hieronymus contra Heluid. Secunda ratio in Scriptura fundata eſt, quia in Euangelio Ioſephus vocatur *pater Chriſti*, nimirum, quia talis putabatur, nõ alia certe ratione, niſi quia Virginem matrẽ Chriſti vxorem duxerat. Neque enim cogitandum eſt, fuiſſe Chriſtum exiſtimatum filium Ioſephi ſpurium, aut illegitimè natum, hæc enim cogitatio erronea eſſet: nam potius ad hãc ſuſpicionem tollẽdam hoc matrimonium inſtitutum fuit, vt Patres docent.

Auguſtin. Hieronym.

Obiectio.

Niſi quis fortaſſe dicat, ſicut fuit Ioſeph exiſtimatus pater Chriſti: ita fuiſſe exiſtimatum maritum Virginis, non quia reuera talis fuerit: ſed quia exterius talis apparebat cohabitando cum Virgine, & alia exteriora onera matrimonij cum illa ſuſtinendo, vt verbi gratia ſuis laboribus familiam ſuſtentans, & Virginem ac Chriſtum in Ægyptum ducens, ac reducens, &c. Sed hæc euaſio eſt contra vim verborum Scripturæ, & ſine vllo fundamento in traditione, vel ſcriptura, & ideo erronea eſt, præſertim cum nulla ſit cauſa ad veritatem huius matrimonij negandam. Quin potius, cum B. Virgo indiguerit viro aliquo, qui ſibi eſſet in peregrinationibus comes, & in rebus ad hanc vitam tranſigendam ſibi, & filio puero neceſſarijs fidelis miniſter, multo magis decuit illum fuiſſe verum maritum: id enim ad decentiam & bonum vtriuſq; nomen maximè pertinebat. Et confirmatur hæc ratio, quia propter hanc cauſam Matthæus, c. 1. Chriſti genealogiam vſque ad Ioſephum traxit. Et ſicut Lucas narrat Gabrielem prædixiſſe Virgini nomen, Ieſus, Chriſto imponẽdum: ita Matthæus refert idem nomen nuntiatum fuiſſe Ioſepho, tanquam proprio viro, & veluti capiti, & gubernatori illius familiæ. Tertiò probatur eadem veritas ex traditione Patrum, ex quibus nonnulla referuntur in decretis 27. q. 2. & videndus eſt etiam Auguſtin. ſupra, & libr. 23. contra Fauſt. cap. 8. & lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 1. Ambroſ. de inſtitut. Virginis capit. 6. & Luc. 1. vbi illa ratione vtitur. *Quia maluit*, inquit, *Dominus quoſdam de ſua generatione, quam de matris pudore dubitare*, indicans hoc matrimonium fuiſſe neceſſarium ad vitandam Virginis infamiam. Qua ratione vtũtur etiam Baſil. homil. 25. de humana Chriſti generatione, Origen. homil. 6. in Lucam, Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt*, Chryſoſt. Hierony. & cæteri expoſitores Græci, & Latini, Matth. 1. Quarta ratio hoc loco ſolum eſſe poteſt, quia hoc matrimonium verè, & eſſentialiter perfici potuit abſque vllo detrimento virginitatis, & alias fuit valde conueniens, ergo. Maiorem oſtendemus reſpondendo ad rationem dubitãdi in principio poſitam: Minorem verò

Matth. 1. Auguſt. Ambroſ. Baſil. Origen. Bernard. Chryſoſt. Hieronym.

ſatis

D. Thom.

ſatis oſtendit D. Thomas hic art.1.cuius rationibus nihil fere addi poteſt. Confirmatur tandem, quia ſicut virginitas, & fœcunditas in Virgine coniuncta fuerunt: ita decuit ſtatum virginitatis, & coniugij ſumma perfectione in eadem Virgine copulari. Nam ex virginitate habuit ſummam corporis, & ſpiritus puritatem, & integritatem, ex matrimonio vero, ſocietatis & vnitatis vinculum, & ſubiectionem, ac obedientiam, quam vxor marito debet. Quo factum eſt, vt & vtrumq; ſtatum non ignorauerit, & tam virginum, quàm coniugum fuerit exemplar.

Obiectio.

Sed dicet aliquis, omnes rationes quas D. Thomas affert, ſumptas eſſe ex parte Dei, & diuinæ prouidentiæ, quæ hoc matrimonium ſpecialiter ordinauit, oportere tamen rationem aliquam reddere ex parte Virginis, quæ ipſam ad matrimonium contrahendum inclinauerit. Cùm enim ipſa virginitatem vouiſſet, certum eſt non contraxiſſe matrimonium propter filiorum procreationem, qui ſolet eſſe veluti proprius & intrinſecus matrimonij finis, nec etiam potuit illis rationibus moueri, quæ ex parte diuinæ prouidentiæ afferuntur, cum illæ omnes myſterium Incarnationis reſpiciant, & futuram prolis conceptionem mirabilem, de qua ipſa ante Gabrielis annunciationem nihil potuit cogitare. Niſi fortaſſe quis dicat, ex Cedreno in compendio hiſtoriæ, Mariam anno duodecimo ætatis ſuæ reuelatione diuina cognouiſſe futuram ſe matrem Dei, & hominis. Quod eſt prorſus falſum, & abſurdiſsimum, & plane repugnans iis, quæ de Angelica Annunciatione Lucas narrat. Turbatio enim Virginis, eiuſque cogitatio, ac interrogatio plane indicant eam fuiſſe antea prorſus tanti ignaram myſterij, quod tunc per Angelum didicit, vt omnes Patres intelligunt.

Cedren.

Reſponſio. Auguſt.

Reſpondetur ergo primo ex Auguſtin. lib. de ſancta virginit. cap. 4. ſic ſcribente, *Licet virginem ſe antea Deo vouiſſet, quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro, non violenter ablaturo, ſed potius contra violentos cuſtodituro, quod illa iam vouerat.* Itaque nubere voluit, vt in externo ſtatu, & vitæ genere ſuæ genti ſeſe accommodaret, & morem gereret, & fortaſſe etiam, vt ſacerdotibus, & parentibus ſi viuebant (hoc enim incertum eſt) obediret. Secundo vero addendum eſt, hoc feciſſe ex diuina reuelatione, ſeu ſpeciali inſtinctu. Vnde potiſsima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit, hanc fuiſſe diuinam voluntatem, quamuis rationem eius eo tempore non cognoſceret, neque amplius inquireret, quàm diuinum beneplacitum.

Reſponſio ad argumenta oppoſita ſententiæ.

Ad rationem dubitandi in principio factam vt reſpondeamus, diſtinguenda ſunt tria, quæ in matrimonio poſſunt interuenire. Primum eſt vinculum matrimonij, quod perficitur mutuo conſenſu, quo coniuges ad inuicem ſibi tradunt ius, & poteſtatem in ſua corpora, vt conſtat ex Nicolao Pap. in cap. ſufficiat 27. quæſt. 2. Secundum eſt mutua cohabitatio in eadem domo, cum mutuis obſequijs, &c. quæ neque ad matrimonium ſufficit, vt de ſe conſtat, quia ſine vinculo reperiri poteſt inter fratrem, & ſororem, nec eſt neceſſaria, vt etiam per ſe notum eſt, quia eſt quid poſterius, & valde extrinſecum. Tertium eſt vſus matrimonij, per carnalem copulam, & hanc etiam conſtat non eſſe de eſſentia veri matrimonij, vt tradunt omnes Theologi, in 4. diſtinct. 30. & rectè tractat Vualdenſ. 2. tom. de ſacramentis capit. 130. & colligitur aperte ex dicto capite ſufficiat, & ex Florentino Concil. in decreto Eugenij, vbi definit matrimonium perfici mutuo conſenſu, qui ſine dubio copulam antecedit, & Tridentin. ſeſsion. 24. vbi diſtinguit matrimonium ratum à conſummato, & ſupponit illud eſſe verum matrimonium. Et idem habet communis traditio, & conſenſus Eccleſiæ, imo à principio fuit verum matrimonium inter Adam, & Euam in Paradyſo terre-

Nic. Papa.

Quanam in matrimonio interueniãt.

Vualdenſ. Conc. Flor.

Carnalis copula non eſt de eſſentia matrimonij.

Conc. Trid.

A ſtri, in quo carnalem copulam non habuerunt. Sicut ergo in rebus, quæ vſu non conſumuntur, dominium diſtinguitur ab vſu, & abſque illo haberi poteſt, ita in matrimonio poteſt dari poteſtas, & dominium in corpus coniugis abſque vſu copulæ carnalis, & in traditione illius dominij, vel poteſtatis conſiſtit vera ratio matrimonij, vt ex Paulo primæ, ad Corint. 7. colligitur dicente. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, &c.*

1. Cor. 7.

Ambroſ.

Ad Sanctos ergo in principio citatos reſpondetur verbis Ambroſij, *Virgo deſponſata viro coniugis nomen accepit. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis.* Quocirca nomine *ſponſalium* citati Patres matrimonium ratum, non conſummatum intelligunt. Quod ſi interdum matrimonij, B aut mariti nomen fugere videntur, ſolum hoc faciunt, vt ſignificent non perueniſſe ad dictum ſtatum copulæ coniugalis. Vnde (vt Hierony. notat) in Scriptura ſacra *ſponſa* dici ſolet, quæ nupta eſt, & interdum dicitur *accipi in coniugem*, quando matrimonium conſummatur, vt de Rebecca, Lia, & Rachel conſtat Geneſ. 24. & 29. quanquam hic vſus vocum non ſemper ſit idem, vt patet ex illo exemplo, quo Cyril. Ieroſolym. vtebatur, quod eſt prudenter interpretandum. Non enim affertur, quia in omnibus ſit ſimile, ſed quia à fortiori concludit. Nam, ſi Rachel propter ſolam promiſsionem vocata eſt *coniux*, multo magis B. Virgo propter ſponſalia, quamuis nulla copula interceſſerit.

Hieronym.

Geneſ. 24. & 29.

Cyrill. Ieroſ.

Ad primam confirmationem reſpondetur, Patres ibi citatos eodem ſenſu eſſe intelligendos. Vnde Chryſoſtomus ſolũ inde concludit Beatã Virginem C non habuiſſe alios filios præter Chriſtum, vt ſcilicet excludat matrimonij conſummationem, non veritatem. Quod autem Ambroſius, & Cyprianus in illa coniectura ſupponere videntur, ſcilicet, tempore mortis Chriſti Ioſephum ſuperſtitem fuiſſe, incertum eſt, & non admodum veriſimile. Quin potius ex eo, quod Chriſtus matrem ſuam Ioanni commendauit, inferri certius poſſet, eo tempore Ioſeph fuiſſe mortuum. Nam illo viuente, non quæſiuiſſet Chriſtus fideliorem alium Virginis ſocium, ac miniſtrum. Niſi forte dicatur, fuiſſe adeo ſenem, vt alterius ope indigeret. Sed credibilius eſt fuiſſe iam mortuum, vt docent Epiphanius hæreſi ſeptuageſima octaua, Vincentius ſermone de S. Ioſeph. Petrus Comeſtor. capite 38. ſuæ hiſtor. Et probabile eſt ante trigeſimum annum ætatis Chriſti obiiſſe. In Euangelio enim, vſque ad duodecimum ætatis annum Chriſti Domini, ſit eius mentio, & non amplius, neque in nuptijs Canæ Galileæ neque in hiſtoria paſsionis, neque alijs in locis, vbi ſit mentio matris, & fratrum Domini, quod eſt ſignum illum fuiſſe iam mortuum. Nam cum viuebat, fere ſemper ſimul cum Virgine coniungebatur, & nominabatur.

Mors Ioſeph. Pet. Comeſt. Epiphan. Vincent.

D

Ad ſecundam confirmationem, quidam dicunt, ante ſponſalia conueniſſe inter Ioſeph, & Mariam, neutrum ab altero petiturum fore debitum, & ita veluti ſub hac conditione contraxiſſe, vt neuter peteret, aut redderet debitum. Hanc enim conditio- E nem non eſſe contra ſubſtantiam matrimonij, defendit Palud. in 4. d. 30. quæſt. 2. & Carthuſ. in vita Chriſti part. 1. cap. 3. Abulenſ. c. 30. numer. p 32. Gerſon ſerm. de natiuitat. Mar. & creditur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victore, ſed falſo. Et ratio eſſe poteſt, quia cum dominium (vt dictum eſt) diſtinguatur ab vſu, conferre illud poterat ſub conditione nunquam vtendi tali re, quia hæc conditio non eſt contraria traditioni dominij. Quod patet, quia poteſt habere aliquem effectum, vt in præſenti materia, ſi quis contrahat cum hac conditione, manet inhabilis ad contrahendum cum alio. Item ſi poſtea velint coniungi, & non vti illa conditione, non erunt fornicarij.

Palud. Carthuſ. Abulenſ. Gerſon.

nicarij. Item, quia ſi in huiuſmodi caſu maritus inferat vim vxori, licet peccet contra iuſtitiam, & pactũ initum, non tamẽ erit fornicarius. Sed quidquid ſit, an hæc conditio ſit contra ſubſtantiam matrimonij, vt D. Thomas & eius diſcipuli communius opinantur, & indicatur in cap. vlt. de conditionibus appoſitis, de quo infra ſuo loco dicendum eſt, non cenſeo tamen fuiſſe in præſenti matrimonio neceſſarium. Primò, quia D. Thomas hic, & præcedenti quæſtione contrarium aperte ſentit, ſcilicet inter Mariam, & Ioſeph nihil eſſe actum de ſeruanda virginitate, niſi poſt matrimonium contractum. Secundo, quia illa conditio, non eſt conſentanea matrimonio, eſto non eſſet contra ſubſtantiam eius. Tertio, quia ſola non ſufficit ad perfectionem voti caſtitatis. Nam, qui abſolutum votum virginitatis emiſit, non poſſet ſua authoritate contrahere matrimonium etiam ſub illa conditione, vel intentione, præſertim animo perſeuerandi in illo ſtatu. Nam ſi id faceret animo tranſeundi ad religionem, non eſſet intrinſecè malũ, vt Sotus, & alij docuerunt, & colligitur ex c. commiſſum, de ſponſal.

D. Thom.

Hugo. Vict. D. Thom. Albert. Magn.

Dicendum ergo eſt, cum Hugone Victori. lib. de Virginit. Mariæ, quem. S. Tho. Albert. Magn. & cæteri ſcholaſtici ſecuti ſunt, & fuit etiam ſententia antiquorum Patrum (vt ſupra vidimus) Bea. Virginem ex diuina reuelatione contraxiſſe matrimonium. In omnibus enim rebus ſpeciali Spiritus Sancti directione regebatur, præſertim in re grauiſſima, & quæ ad ſtatum totius vitæ pertinebat, & ad myſterium Incarnationis proximè ordinabatur. Eadem autem reuelatione intellexit Beata Virgo ſuum ſponſum libenter in perpetuam virginitatem fuiſſe conſenſurum, nullumq; detrimentum perfectioni ſuæ virginitatis allaturum. Et hinc etiam intelligitur, potuiſſe B. Virginem conſentire in verum matrimonium, non conſentiendo actualiter, & explicite in carnalem copulam, neque abſolute, neque ſub illa conditione, ſi Ioſeph debitum petijſſet. Quia iam erat certa, illum nunquam petiturum, vnde ſuperuacaneus, & ocioſus fuiſſet talis actus. Dico autem actualiter, & expreſsè, quia in radice, & in cauſa, videtur habuiſſe hunc conſenſum, conſentiendo in matrimonium, quod de ſe ad talem copulam ordinatur, & ita videtur loqui Caietanus, & Auguſt. in citato capitulo B. Maria. 27 q. 1. ſed velle hoc modo in radice, non eſt propriè velle, & maxime quando per contrariam voluntatem directè quis proponit vitare actum, & hoc modo conſenſus in coniugale vinculum, nihil omnino derogat virginitati, & propoſitum virginitatis non pugnat cum conſenſu contrahendi vinculum coniugale. Sicut non repugnat voluntas tradendi, vel accipiendi dominium, & non vtendi.

Caiet.

SECTIO II.

Quo tempore fuerit matrimonium perfectum, inter Mariam, & Ioſeph.

DVplex perfectio matrimonij poteſt hoc loco conſiderari. Prima eſt eſſentialis, quæ conſiſtit in ipſo contractu: altera eſt accidentalis conſiſtens in aliqua ſolennitate, ſeu publica cæremonia, & in cohabitatione viri, & vxoris in eadem domo. Omitto enim carnalem copulam, quam iam excluſimus.

Matrimonialis cõtractus inter Mariam, & Ioſeph ante incarnationem factus. Orig. Luc. 1.

Primo ergo certum eſt, matrimonium inter Mariam, & Ioſeph quoad eſſentiam, & contractum, ante filij Dei Incarnationem perfectum eſſe. Hæc eſt communis ſententia Patrum, & Theologorum quos ſupra citaui, eamque optimè confirmat Orig. homil. 6. in Lucam. Colligitur enim apertè ex illo verbo Luc. 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo ad Virginem deſponſatam viro*, iam enim oſtẽdimus illam de-A ſponſationem, verum matrimonium fuiſſe. Ratio etiam hoc ſuadet, ex fine illius matrimonij ſumpta. Illud enim Deus ordinauit, ne aliqua infamia ex parte filij Virgini accreſceret: oportuit ergo, vt eo tempore, quo concepit, iam haberet ſponſum, ex quo poſſet exiſtimari honeſtè, & abſque turpitudine concepiſſe.

Difficultas ergo ſupereſt de perfectione accidentali quo ad cohabitationem, vel ſolennitatem aliquam. In quo eſt prima ſententia Caieta. hic, qui negat fuiſſe eo tempore nuptiarum ſolennitatem celebratam, fundatur in illis verbis Angeli, *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere* Mariam *coniugem tuam*, nondum ergo illam acceperat. Quod non poteſt intelligi, niſi de modo accipiendi, quando cum ſolennitate nuptiali, & ſacerdotali benedictione ſponſa viro tradebatur. Ex quo vlterius infert, quod eo tempore nondum Ioſeph acceperat Virginem in domeſticum conſortium. Vnde etiam negat fuiſſe perfectum matrimoniũ quoad cohabitationem in eadem domo. Quod confirmare conatur ex Luc. 1. vbi dicitur Beata Virgo redijſſe ex domo Zachariæ, nõ in domum Ioſeph, ſed *in domum ſuam*. Idem tenet Abulenſ. Matth. 2. poſt quæſtionem. 33. & fauet Anſel. Matth. 1. exponens verbum illud, *Noli timere accipere* Mariam, hoc modo, ſcilicet nuptiali conuentu, & aſsidua cohabitatione. Et exponens verbum illud *cum nollet eam traducere*, inquit, *in domum ſuam, & aſsiduam cohabitationem*.

Caiet. Luc. 1. Abulenſ. Anſelm.

C Secunda ſententia media eſſe poteſt, ſcilicet tempore annuntiationis Angelicæ, Mariam & Ioſeph, iam cohabitaſſe in eadem domo, nondum tamen interueniſſe ſolennem celebrationem nuptiarum. Et coniectura eſt, quia propter hanc cauſam, nondum carnaliter conuenerant.

Maria & Ioſeph in eadẽ domo tẽpore conceptionis Chriſti cohabitant.

Chryſoſt. Greg. Nyſ. Epiphan. Ianſen. Titelman. D. Thom. Matth. 1. Ambroſ.

Dico ſecundo, probabilius eſt, Mariam & Ioſeph, cohabitaſſe in eadem domo, tempore conceptionis Verbi diuini, quæ eſt expreſſa ſententia Chryſ. hom. 4. in Matth. quam etiam indicant Gregor. Nyſſenus in orat. de Chriſti Natiuitat. & Epiphan. hæreſ. 78. & eam ſequuntur Ianſen. Titelm. & alij Matth. 1. cap. & D. Thom. hic ait, eſſe *magis conſonum Euangelio*. Quod fortaſſe dixit propter verbum illud Matth. 1. *voluit occulte dimittere eam*, quo indicatur iam antea fuiſſe ad cohabitandum admiſſam. Vt enim D Ambroſius dicit libro 2. in Luc. in principio, *Quam non accepit, nemo dimittit, & ideo, qui volebat dimittere, fatebatur acceptam*. Et ratio S. Thom. eſt optima, quia alias non eſſet ſatis prouiſum famæ Virginis. Nam quando ſponſa concipit in domo ſponſi, merito reputatur conceptio maritalis, ſi verò ante cohabitationem concipiat, ſemper eſt dubia, vel ſuſpecta conceptio. Reſpondet Caietanus, licet non cohabitarent, talem tamen, ac tantam potuiſſe inter eos intercedere familiaritatem, vt omnis vitaretur infamia, præſertim, quia veriſimile eſt Ioſeph aſcendiſſe cum Maria in domum Eliſabeth, ibique habitaſſe menſibus tribus. Sed certe, ſi nondum cohabitabant, non eſt admodum veriſimile Ioſeph iuiſſe cum Maria, & habitaſſe cum illa E in domo Zachariæ. Cur enim in aliena domo ſimul habitarent, qui nondum habitabant in propria? Ac deinde quamuis hæc, & ſimilia ſufficere poſſent, vt multi bonam exiſtimationem haberent, aut non temere iudicarent, non tamen ſufficerent ad vitandam ſuſpicionem, & dubitationem aliquam, & nonnullum incontinentiæ, ac leuitatis indicium. Deinde verbum illud. *Noli timere accipere Mariam*, non ſignificat denuo fuiſſe in domum Ioſephi traducendam, ſed (vt Chryſ. & Ambroſ. expreſſe exponunt) monetur Ioſeph, vt ſponſam, quam domi habebat, & propoſito, & animo dimiſerat, domi retineat; ita vt ſenſus ſit, *Noli timere accipere*, id eſt, tecum illam habitare, & cum illa ſimul viuere, & cohabitare, omnemque timorem, & ſuſpicionem abij-

Caietan.

Chryſoſt. Ambroſ.

cere,

cere, & propoſitum mutare. Quam expoſitionem etiam Theophyl. & Euthym. amplexi ſunt. Præterea, verbum illud, *& nollet eam traducere*, non ſignificat, id eſt, in domum ſuam adducere, ſed ſignificat infamare, & vt adulteram accuſare, vt communiter expoſitores intelligunt. Et Origenes homil 1. in diuerſos, & D. Thom. hic, & eſt certa expoſitio, ſi vis Græci verbi conſideretur, eſt enim, παραδειγματίσαι, quod hoc ſignificat. Quod etiam patet ex verbis illis, *Cum nollet traducere, ſed occultè dimittere*, vnum enim alteri contraponitur. Denique hoc etiam patet ex cauſa, quæ redditur, ſcilicet, *Cum eſſet iuſtus*. Hæc enim non erat ratio, propter quam nollet eam in domum accipere, quanquam enim id facere poſſet, ſi eſſet adultera, non tamen eſſet ad hoc neceſſaria magna iuſtitia. Rectè ergo intelligitur, quia erat iuſtus, noluiſſe eam traducere, quod à Patribus dupliciter exponitur. Primò, quod reuera, viſo euidenti effectu conceptionis, ſibi perſuaſerit adulterium commiſſum, & iniuriam ſibi eſſe illatam, fuiſſe autem magnæ iuſtitiæ opus, patienter illam ferre abſque reuelatione, accuſatione, vel infamia: voluiſſe tamen illam occultè dimittere, ne peccato conſentire videretur. Ita ferè Chryſoſt. ſupra, Greg. homil. 26. in Euangelia, Auguſtin. epiſt. 54. & ſermo. 16. de verbis Domini, & ſermon. 14. natiuit. Iuſtinus dialog. contra Tryphon. ſatis poſt med. Ambro. de inſt. Virgin. c. 5.

Theophyl. Euthym. Orig. D. Thomas. Chryſoſt. Greg. Papa. Auguſt. Iuſt. Mart. Ambroſ.

Ioſeph ante Angeli reuelationem, nihil turpe de Maria prægnante ſuſpicatur.

Altera expoſitio eſt, Ioſephum nihil mali potuiſſe iudicare aut ſuſpicari de Virgine, ſed hinc adductum rei, quàm cernebat, euidentia, inde vero eximia, quam expertus erat, Virginis ſanctitate permotum, in quendam veluti ſtuporem, & admirationem raptum, omne iudicium ſuſtinuiſſe. Quod ſanè fuit magnum iuſtitiæ opus, ſcilicet in tam graui negotio non commoueri, nec nimia aliqua paſſione, aut affectione obcæcari, ſibique perſuaſiſſe, fieri id ſine peccato potuiſſe, & ideo noluiſſe eam traducere, quamuis, quia de hac re nihil illi ſatis conſtabat, ad opus iuſtitiæ pertinere putauit, à tali muliere ſeparari, eamque occulte dimittere. Quam expoſitionem docuit Author imperfecti in Matth. homilia. 1. his verbis. *O inæſtimabilis Mariæ laus, magis credebat caſtitati eius, quam vtero eius, plus gratiæ, quam naturæ, conceptionem manifeſtè videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat: poſsibilius eſſe credidit mulierem ſine viro poſſe concipere, quam Mariam poſſe peccare.* Hieronymus ibi. *Hoc teſtimonium Mariæ eſt, quod Ioſeph ſciens Mariæ caſtitatem, & admirans, quod euenerat, celat ſilentio, cuius myſterium neſciebat.* Quæ fuit etiam expoſitio Origen. hom. 1. ex varijs & Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*. Indicant etiam Baſil. homilia. de humana Chriſti generatione, Theophylact. Matth. 1. qui ſentiunt Ioſeph ante aduentum Angeli, non ſolum ſe continuiſſe, ne paruum aliquid de Virgine ſentiret, ſed etiam cognouiſſe eam concepiſſe de Spiritu Sancto, iuxta illud, *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto*. Sed hoc & per ſe eſt difficile creditu, cum non habuerit reuelationem, nec aliquod ſufficiens principium, ex quo id cognoſceret, & non eſt conſentaneum illis verbis Angeli, *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere* Mariam *coniugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.* Hæc enim ratio non fuiſſet conueniens, ſi antea Ioſeph hoc agnouiſſet, & ea de cauſa cum Virgine permanere, & cohabitare timuiſſet. Neque illa verba, *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto*, ita intelligenda ſunt, vt Ioſeph inuenerit, & intellexerit ipſam concepiſſe de Spiritu Sancto, ſed ita, vt inuenerit, & cognouerit Mariam, quæ ex Spiritu Sancto conceperat, eſſe prægnantem. Vltimo tandem nihil fauet Caietano verbum illud, R*euerſa eſt in domum ſuam*, quia illud verbum tantum ſignificat rediſſe in propriam domum, in qua habitat, quæ non dicitur *ſua*, quia ipſa ſola ſeparata à Ioſepho, in ea habitaret (hoc enim nec fundamentum habet, neceſſe hæc proprietas verbi) ſed dicitur ſua, vt diſtinguitur ab aliena, ſiue fuerit paterna domus ſiue domus ſponſi, ſeu vtrique communis, in qua ambo habitabant. Sicut paulò inferius, dicuntur Maria, & Ioſeph rediiſſe *in ciuitatem ſuam*, ſcilicet, in qua habebant proprium domicilium.

Author imperfecti. Hieronym. Orig. Bernard. Baſil. Theophyl. Caietan.

A B C D E

Tertio, veriſimilius exiſtimo ante conceptionem filij Dei, fuiſſe illud matrimonium perfectum, etiam quoad omnem ſolennitatem accidentalem, & ſacerdotalem benedictionem, ſi fortaſſe inuenire ſolebat. Hæc concluſio (vt ingenuè id fatear) non poteſt ſatis ex Scriptura probari. Ad illam verò perſuadendam ſatis eſſe videtur, quod in Euangelio nullum omnino ſit fundamentum ad hoc negandum. Nam verbum illud, *Noli timere accipere* Mari*am coniugem tuam*, non oportet intelligi de ſolenni traditione, ſeu acceptione, quia phraſis illa, *accipere vxorem*, multiplex eſt in Scriptura. Interdum enim ſignificat, *vxorem ducere*, vt patet Geneſ. 4. & 6. interdum eam cognoſcere, vt exponit Lyra locum Deuteronom. 20. *Quis eſt homo, qui deſpondit vxorem, & non accepit eam?* quamuis poſsit etiam hic locus intelligi de receptione ad cohabitandum, quæ eſt alia illius vocis ſignificatio, ſicut Geneſ. 12. dicitur, *accipe eam, & vade*. Hoc ergo vltimo modo ſumi in citato loco Matthæi Chryſoſtomus, & Ambroſius ſupra expoſuerunt. Nam quia Ioſeph decreuerat illam dimittere, monetur, ne timeat cum illa cohabitare, vt ſupra dictum eſt. Suppoſito ergo, Scripturam nullo modo repugnare, ſine dubio eſt magis conſequens, & rationi conſentaneum, vt nulla ſolennitas huic matrimonio defuerit ante conceptionem filij Dei. Primum quidem, quia non eſt veriſimile ſponſam ſolitam eſſe traduci ad cohabitandum cum ſponſo ante expletam omnem matrimonij cæremoniam, & ſolennitatem, ſicut nunc fieri videmus in familijs bene inſtitutis & ordinatis. Deinde verò, quia cuiuſdam incontinentiæ exceſſus eſt, quod ſponſi copulentur ante perfectam omnem matrimonij cæremoniam, fuit ergo fini huius matrimonij conſentaneum, & ad vitandam omnem ſuſpicionem valde conueniens, vt ante filij conceptionem fuerit matrimonium omni ex parte perfectum. Quocirca ſuppoſita hiſtoria, quam in capite huius diſputationis præmiſimus, veriſimile mihi eſt, Beatam Virginem non rediſſe à templo in domum parentum, qui fortaſſe iam mortui erant, vt Cedrenus refert in compendio hiſtoriæ: ſed poſt expletam omnem matrimonij ſolennitatem, ab ipſis ſacerdotibus immediatè datam eſſe Ioſepho, vt Gregor. Nyſſenus, & alij Patres ibi citati indicant.

Matrimonium inter Virginē, & Ioſeph ante Chriſti conceptionem omni ex parte perfectum. Gen. Geneſ. 12. Chryſoſt. Ambroſ. Cedren. Greg. Nyſſ.

SECTIO III.

In qua ætate Ioſeph, & Maria matrimonium contraxerint.

QVòd ad Beatā Virginem attinet, Ioannes Annius recens Chronographus dixit Beatam Virginem peperiſſe Chriſtum ante expletum decimum quartum annum, vnde neceſſario fit conſequens fuiſſe nuptam decimo tertio ætatis anno nondum peracto; Nam (vt antiqua hiſtoria, & Patres citati in initio huius diſputationis referunt) B. Virgo concepit filium quarto menſe à deſponſatione ſua. Quam ſententiam ſequitur Driedo libro tertio de dogmatibus, tractatu tertio, capite quinto, p. 4. in fine. Alia vero extrema ſententia eſt Caietani, Lucæ primo, qui probabile credit fuiſſe Virginem viginti quatuor annorum, & certum putat, vt minimum habuiſſe decem & nouem annos, quando filium peperit. Ex quo, eodem argumento, colligitur, vno anno, & paulò amplius ante illam ætatem fuiſſe nuptam.

Ioan. Annius. Dried. Caietan.

ptam. Mouetur autem Caietanus ſola coniectura, ſcilicet, vt eſſet firmo, & perfecto corpore ad concipiendum filium.

A

Virgo decimoquarto ætatis inchoato anno Ioſepho nupta. *Euod.* *Nicephor.* *Greg Nyſſ.* *Damaſc.*

Communis tamen, probabiliorque ſententia eſt, Virginem fuiſſe nuptam paulò poſt inchoatum decimum quartum annum, vndecim enim fere annis in templo manſit, & tunc tradita fuit Ioſepho, & poſt quatuor menſes Angelicum nuntium habuit, agens vero decimum quintum annum filium peperit. Ita refert ex Euodio Nicephor. libr. 2. hiſtor. capit. 3. & eiuſdem ſunt ſententiæ Gregorius Nyſſen. Damaſcenus & alij ſupra citati, quorum authoritas maiorem fidem facit, quàm coniectura Caietani. Ætas enim quatuordecim annorum ſufficiens eſt, & aptiſsima in fœmina ad concipiendum filium. Præſertim ſi habeat corpus optimè diſpoſitum, quale erat corpus ſanctiſsimæ Virginis, & ita ex recentioribus ſequuntur hanc ſententiam, Abulenſ. Matth. 2. qu. 101. Ioannes Lucidus, tractatu de vero die paſsionis Christi, & alij, qui annales, vel chronologias ſcripſerunt.

Abulenſ. *Ioan. Lucid.*

B

Epiph. *Nicephor.* *Abulenſ.* *Cedren.*

Secundo, de ætate ſancti Ioſeph fuit ſententia Epiphanij hæreſ. 78. eum fuiſſe vt minimum octogenarium, quando Virginem duxit. Sequitur Niceph. lib. 1. hiſt. capit. 7. & Abulenſ. ſuper cap. 7. Iſai. & paradoxa 1. cap. 8. & in 2. capit. 73. & Matt. 1. q. 32 Numer. 30. quæſt. 31. & Ioan. Gerſon. ſermo. de Natiuita. Mar. conſiderat. 3. Viguerius, in inſtitutionibus cap. 2. §. 9. Cedrenus in compendio hiſtoriæ. Huic ſententiæ fauet antiqua pictura, quæ non contemnendam authoritatem habere ſolet. Et confirmari poteſt, nam Beatus Ioſeph mortuus eſt fere duodecimo anno ætatis Chriſti: ergo veriſimile eſt eum fuiſſe valde ſenem, quando Chriſtus natus eſt, & ſimiliter, quando Virginem duxit. Sed hæc ſententia probari certè nullo modo poteſt. Primo, quia decuit, vt in matrimonio illo ſeruaretur ea proportio inter virum, & vxorem, quæ communi vſu, & conſuetudine ſeruari ſolet. Secundo, quia oportuit, vt Ioſeph eſſet in ætate ad generandum idonea, quia alias non poſſet ſub illius vmbra, fama, & æſtimatio Virginis illæſa ſeruari. Tertiò, oportuit ipſum eſſe viribus valentiorem, vt poſſet tot peregrinationes ſuſtinere, & ad familiam ſuam alendam, & ſuſtentandam laborare, ad hos ergo fines ætas octogenaria erat valde improportionata. Quartò, quando Sancti & Doctores dicunt ſanctum Ioſeph ſimul cum Beata Virgine poſt matrimonium contractum virginitatem vouiſſe, certe ſupponunt illum non fuiſſe ſenem, neque ad actum matrimonij ineptum. Et augetur hæc coniectura ex eo, quòd docent Ioſeph permanſiſſe virginem, & in cœlibatu vſque ad deſponſationem cum Virgine. Nam cùm iuxta conſuetudinem illius populi ferè omnes vxores ducerent, non eſt admodum veriſimile expectaſſe Ioſeph tàm lõgum ætatis tempus ad vxorem ducendam. Quintò, etiam Scriptura nonnihil fauet, nam Luc. 1. dicitur. *Angelus miſſus ad Virginem deſponſatam viro*, non ſeni, & capite. 3. *vt putabatur filius Ioſeph*. Profectò, ſi ille octogenarius fuiſſet, vel non tam facile hæc fama percrebuiſſet, aut certè Virgo in ſuſpicionem aliquam veniſſet. Vnde Iſai. 62. de tempore aduentus Meſsiæ dicitur, *habitabit iuuenis cum Virgine*, quod non incommodè ad hoc myſterium applicant Gloſ. ordinar. & Nicol. Lyra. Tandem, nullum eſt fundamentum, vt contrarium credatur, quia nulla eſt hiſtoria, nullaq; ratio decentię, aut caſtitatis hoc requirit. Quia quod ad exteriorem ſpeciem attinet, nullam indecentiam habet, quod virgo habitet cum iuuene, aut ſaltem viro mediocris, & maturæ ætatis, ſponſo, ac marito ſuo. præſertim, cum ipſum matrimonium ad hoc fuerat ordinatum, vt talis virgo exiſtimari poſſet ex viro ſuo concepiſſe. Quod vero ſpectat ad rem ipſam, id eſt ad obſeruandam caſtitatem vtriuſque coniugis, non erat neceſſaria ſenilis ætas: ſed Spiritus Sancti

Ioſeph non erat ſenex, quando Mariam duxit vxorem.

C

D

Luc. 1. & 3.

Iſai. 62.

E

Gloſſ ordin. *Nicol Lyr.*

robur, ac virtus: alioquin non tam fuiſſet virtutis opus, & voluntatis, quam impotentia quædam. Quocirca, ſicut Patriarcha Ioſeph, qui (teſte Bernardo) figura fuit ſponſi Virginis, in iuuenili ætate perfectiſſime caſtitatem ſeruauit, & fidelitatem domino ſuo: ita multo maiori ratione, de noſtro ſancto Ioſeph exiſtimandum eſt.

Bernard.

Certum ergo videtur Ioſeph non fuiſſe octogenarium, & veriſimilius eſt, non fuiſſe ſenem: qua vero ætate fuerit, iuuenis ne, vel vir triginta, quadragintavè annorum, definiri non poteſt, cum ex hiſtorijs nihil habeamus. Solum ergo dici poteſt aptiſsimæ fuiſſe, conuenientiſsimæque ætatis: hoc enim ad Spiritus Sancti prouidentiam ſpectabat. Vnde potius veriſimile eſt fuiſſe maturæ ætatis, quam iuuenilis, quia (vt Sancti, & Hiſtoriæ referunt) Beata Virgo illi data eſt magno conſilio, & prouidentia ſacerdotum, potius vt illius virginitatem cuſtodiret, quã vt violaret, & ideo veriſimile eſt quæſiuiſſe virum maturæ ætatis, prudentiæ, ac virtutis.

Ætas Ioſeph quando Virginẽ in matrimonium accepit.

Et hinc facile reſpondetur ad coniecturas contrariæ ſententiæ. Illa enim conſuetudo picturæ, propter quandam decentiam, & ad vitandam vulgi opinionem introduci potuit. Vel fortaſſe, cum Ioſeph eſſet maturæ ætatis, & vir iuſtus partim laboribus, partim corporis afflictionibus effecerat, vt prouectioris, quam reuera eſſet, ætatis appareret. Ad aliam coniecturam de morte eius, quamuis veriſimile ſit (vt ſupra dicebam) ante trigeſimum ætatis Chriſti annum fuiſſe vita functum, non tamen exiſtimo ſtatim poſt duodecimum annum obijſſe. Dum enim Lucas cap. 2. ait, deſcendiſſe Chriſtum poſt duodecimum ætatis ſuæ annum cum parentibus ſuis in Nazareth, & fuiſſe *ſubditum illis*, ſatis ſignificat aliquot annis cum vtroque vixiſſe, & non eſt incredibile, vixiſſe Ioſeph fere vſque ad annos prædicationis Chriſti, vt illum ſimul cum Virgine ſuis laboribus ſuſtentaret. Nullum ergo ex hac coniectura pro contraria ſententia ſumi poteſt argumentum, præſertim, cum tam in minori, quam in grandiori ætate homines mori contingat.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Luc. 2.

DISPVTATIO VIII.

in duas Sectiones diſtributa.

De ſancto Ioſeph Beatæ Virginis ſponſo.

QVamuis in præcedenti diſputatione nonnulla de hoc ſancto viro dixerimus, quæ cũ diſputatione de deſponſatione Virginis videbantur eſſe coniuncta, tamen & perfectio doctrinæ, & reuerentia ac deuotio illi debita, exactiorque ipſius myſterij expoſitio poſtulare videntur, vt explicemus, quis, & qualis fuerit ſanctus hic Virginis ſponſus, cuius genealogiam tam accuratè ſcripſit Matthęus, vt nihil de illa dicendum nobis ſuperſit, pręter ea, quę ſupra tractãdo de genealogia Chriſti, & Virginis attigimus. Quocirca de ijs, quę ad corpus eius, ſeu naturalem conditionem pertinent, nihil dicemus: nã de ætate, virginitate, ſtatu, ac morte eius ſatis in ſuperioribus diximus. De arte vero, ſeu corporali munere, qua ad hanc vitam tranſigendam vſus eſt, nihil dicere poſſumus pręter id, quod in Euangelio indicatur, ſcilicet illũ fuiſſe fabrum An verò fuerit faber lignarius, vel ferrarius, incertũ eſſe dixit Caie. Mat. 13. in fine. Nam Sancti ambiguè loquũtur, vt videre licet in Ambr. libr. 3. in Luc. in princip. qui vtrumq; indicat, Hilar. Can. 14. in Matt. Anſel. Matt. 13 Bed. libr. 2. in Marc. ſuo c. 23. qui indicant fuiſſe fabrum *Ferrum igne vincentem*. Iuſtino, Dialogo. cum Tryphone longe à medio, qui indicat fuiſſe fabrum lignarium, & Chriſtum illum interdum iuuiſſe. Sed expreſsius id docet D. Thom. Matth. 13. & ibi Lyran. Carthuſi. Bonau. libr. meditat. vitæ Chriſti. ad finem

Caietaan. *Ambroſ.* *Hilar.* *Anſelm.* *Iuſtinia.* *D. Thom.*

capitis,

capitis 15. Abulenſ. Matth. 13. q. 83. & alij. Quod licet ab eis non ſatis probetur: videtur tamen per ſe magis credibile, magiſque conſentaneum, ac decens. Propter quod hæc opinio, veluti communis quædam conceptio omnium ferè animis inſedit. Omiſſis ergo his, quæ ad corpus, & externas actiones, ſeu fortunæ bona pertinent, ſolum dicemus de ijs, quæ ad animam ſpectant, & de dignitate, ac munere, ad quod diuinitus electus eſt.

SECTIO I.

Qualis fuerit dignitas, in qua ex diuina electione Ioſeph fuit conſtitutus.

DVobus modis poſſumus Ioſephi dignitatem explicare. Primò ratione abſoluta declarando proprietates, actus, & nomina huius dignitatis. Secundò ratione comparata, conferendo ſcilicet hanc dignitatem cum munere Apoſtolico, cum dignitate Præcurſoris, & ſimilibus, quæ ad ſtatus hominum, vel ad gratias gratis datas pertinent. Nolumus enim comparationem facere cum gratia gratum faciente, ſeu cum dignitate filij Dei adoptiui: ſupponimus enim ſine vlla controuerſia, hanc infinita quadam ratione ſuperare, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de dignitate matris Dei ſupra diſputauimus.

Ioſeph verus Mariæ ſponſus. *Damaſc.*

Prima igitur dignitas Beati Ioſeph eſt, verè, ac propriè fuiſſe Virginis ſponſum, & excepto vſu carnalis copulæ habuiſſe omnia iura, & munera veri ſponſi. Quam dignitatem inquit Damaſc. orat. 3. de Natiuitat. Virgin. conceſſam eſſe Ioſeph *ſingulari Dei dono, & per diſpenſationem omni ſermone præſtantiorem.* Atque in ea virtute continentur, quæ de hoc ſancto viro dici poſſunt. Etenim ſi Gregorio Nazianzeno, ad laudandum vno verbo Gorgonię ſororis ſuę maritum, ſcribere licuit, orat. 11. in hæc verba, *Vultis vno verbo virum deſcribam? Vir illius, nec enim ſcio, quid amplius dicere neceſſe ſit:* quo modo ad laudem ſancti Ioſeph, non multo magis nobis ſufficiet, dicere, *Vir Mariæ?* hæc ergo fuit prima eius prærogatiua.

Ioſeph Chriſti pater putatiuus. *Luc. 13.* *Matth. 13.* *Ioan. 6.* *Auguſt.* *Luc. 2.*

Secundò hinc factum eſt, vt patris Chriſti nomen, & exiſtimationem obtinuerit, vt conſtat ex Luc. 3. *vt putabatur, filius Ioſeph*, Matth. 13. *Nonne hic eſt fabri filius?* & Ioannis 6. *Nonne hic eſt filius Ioſeph?* Aduertit autem Auguſtin. libro 2. de conſenſu Euangeliſtar. cap. 1. licet opinionem parentis ſolum apud nos habuerit, qui Chriſti diuinitatem, & admirabilem conceptionem ignorabant, appellationem verò non ab illis ſolum, ſed etiam ab Euangeliſta, & ab ipſa etiam B. Virgine accepiſſe. Lucæ enim 2. dicit Beata Virgo, *Pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te.* Et Euangeliſta dicit, *Cum inducerent Ieſum parentes eius*, & iterum, *Erant pater & mater eius mirantes ſuper iis, quæ dicebantur.* Ex quo intelligi poteſt, non ſine ſingulari Dei ordinatione nomen hoc illi eſſe impoſitum, quia nec Beata Virgo, nec S. Lucas abſque ſpeciali Spiritus Sancti inſtinctu locuti ſunt.

Bernard. *Nomen patris Chriſti quam glorioſum.*

Propter quod Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*, ex hac patris Chriſti appellatione coniiciendum exiſtimauit, quis, & qualis fuerit B. Ioſeph. Solent enim nomina ſapienter impoſita rei dignitatem, naturam, vel conditionem, in qua fundantur, indicare. Cùm ergo æternus Pater ſumma ſapientia, & prouidentia hoc nomen ſibi proprium cum hoc viro communicauerit, ſatis ſignificauit, ad quantam dignitatem eum euexerit, cum nomine ſimul officium, & curam paternam, magna ex parte tribuendo. Quod rectè confirmatur, & explicatur exemplo. Chriſtus enim Dominus, cum morti eſſet propinquus, de Ioanne Euangeliſta dixit Virgini, *Mulier, ecce filius tuus.* Ex qua appellatione colligunt omnes ſancti ſingularem amorem, quem Chriſtus ad Ioannem habuit, quem tanto honore affecit, vt nomen ſibi proprium cum illo communicauerit, non vacuum nomen imponendo (quia opera Dei perfecta ſunt) ſed eum quodammodo in locum ſuum ſubſtituendo, & erga matrem ſuam ſingularem amorem, & curam tribuendo. Multo autem excellentior eſt parentis Chriſti quam filij Virginis appellatio, non ſolum, quia patris appellatio maiorem authoritatem præ ſe fert, ſed etiam, quia dignitas Chriſti dignitatem Virginis infinite excedit.

Tertiò, igitur hinc fit, B. Ioſeph non ſolum patris Chriſti nomē, ſed etiam rem, quæ huic nomini ſubeſt, participaſſe, quantum, excepta carnali generatione, ab homine participari poteſt. Itaq; habuit affectum, ſolicitudinem, & (vt ita dicā) patris authoritatem. Hinc Damaſcenus, dicta orat. 3. non longè à fine, dicit, Ioſephum loco patris fuiſſe aſſumptum, & Bernard. hom. 3. circa finem dicit, eum fuiſſe, *ſeruum fidelem, & prudentem, quem conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatium, ſuæ carnis nutritium, ſolū deniq; in terris magni conſilij coadiutorē fideliſſimum, vt non immerito illi accommodari poſſit, quod de alio Ioſeph ſcriptum eſt, conſtituit eum Dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.* Hinc etiam Iren. l. 4. contra hæreſ. c. 40. dicit, poſtquam monitu Angeli ſine vlla hæſitatione Ioſeph credidit Spiritus Sancti myſterium & Mariam accepit, *in reliqua*, inquit, *vniuerſa Chriſti educatione gaudens, obſequium præſtitit, vſque in Aegyptum ſuſcipiens profectionem, & inde regreſſum, & in Nazareth tranſmigrationem.* Hinc deniq; Rupert. libr. 3. de Diuin. offic. c. 18. & li. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matt. circa illa verba, *Iacob autem genuit Ioſeph*, comparans totam illam generationum ſeriem ſcalæ Iacob, inquit, *ſupremum ſcalæ gradū, cui Dominus innixus eſt, fuiſſe Ioſephum. Sed quo modo*, interrogat, *Deus, & Dominus huic homini innixus eſt?* reſpondet, *Vtique tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo ſine patre natus eſt, ita innixus eſt huic B. Ioſeph, vt ipſe fuerit infantulo pater optimus, cuius ſolatio paterno puer cum Virgine puerpera ſuſtentaretur.* Et eadem ferè conſideratione Andreas Ieroſolymi. ſerm. de annuntiat. B. Ioſeph, *tutorem Virginis* appellat. Addit tandem Aug. libr. 2. de conſen. Euangeliſta. c. 1. aliam huius nominis rationem, his verbis. *Neque enim propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, quia illum non genuerat, quandoquidem rectè pater etiam eſſe potuit eius, quem non ex ſua coniuge procreatum, aliunde adoptaſſet.* Per adoptionem enim, etiam is, qui omnino extraneus eſt, filius efficitur, & qui adoptat, pater vocatur, & ſuo modo exiſtit: Ioſeph verò eum, quem ſibi coniux, ſine ipſius opera, per Spiritus Sancti virtutem genuerat, tanquam dilectiſsimum filium à Deo datum acceptauit, & quodāmodo adoptauit, vt propterea nobiliori quadā ratione, quæ imperfectionē excludat, quodammodo filius eius effectus ſit. Niſi velimus dicere Chriſtum elegiſſe ſibi Ioſeph in patrem, ſeque quodammodo filium eius cōſtituiſſe. Quod alia etiam ratione explicari poteſt. Per verum etiā matrimoniū cum Virgine contractū, quodammodo corporis eius Dominus effectus eſt, quia (Paulus inquit) *mulier corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir.* Hinc ergo factum eſt, vt fructus corporis virginei quodammodo ad Ioſephum pertinuerit. Vt enim dicitur Inſtitut. de rerum diuiſione. §. cum in ſuo ſolo verſiculo, ex diuerſo, *quod in alieno ſolo naſcitur, vel ædificatur, ſub illius dominium cadit, cuius eſt ſolum.* Vnde etiam, ſi miraculoſe in horto alicuius fons naſceretur, illius eſſet, cuius eſt hortus. Quia ergo terra virginea de benedictione Domini concepit, ad Ioſeph, cuius erat terra, fructus illius benedictionis pertinuit, vt Deut. 33. in benedictionibus Patriarchæ Ioſeph præfiguratum erat. Addo tandem, virum, & vxorem per matrimonij vinculum effici quodammodo vnum. Nam licet per carnalem copulam efficiantur vna caro, tamen per vinculum ipſum efficiuntur vnū cor, vna voluntas. Vnde fit, vt bona habeant

Damaſc. *Bernard.* *Opera Ioſeph erga Chriſtum vere paterna.* *Irenæus.* *Rupert.* *Ioſeph Chriſti tutor, & Virginis* *Andr. Ieroſ.* *Auguſt.* *Deut. 33.*

beant quodammodo communia, ita vt quod eſt ſub vnius dominio, & poteſtate, ad alterum ex conſequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit mater Chriſti, non potuit Ioſeph verus eius ſponſus rationem parentis non participare, carnali ſemper generatione excepta.

Ioſeph caput, & ſuperior Virginis quomodo fuerit. 1. Cor 11. 1. Petr 3. Geneſ. 18. Auguſt.

Quartò tandem ex prædicta radice ortum eſt, vt B. Ioſeph aliquo modo fuerit caput, & ſuperior Virginis, & Chriſti, vt hominis. Primum patet, quia teſte Apoſtolo 1. ad Corint. 11. *Caput mulieris vir.* Propter quod Petr. 1. Can. c. 3. præcipit, vt *mulieres ſubditæ ſint viris ſuis*, afferens exemplum Saræ, quæ Abrahæ obediebat, eumque dominum ſuum vocabat, Geneſ. 18. ergo & B. Virgo agnoſcebat, & reuerebatur ſponſum ſuum, tanquam virum, & caput ſuum. Neque obſtat, quod Auguſti. opuſculo de Aſſumptione Virginis c. 4. dicit B. Virginem fuiſſe exemptam ab illa lege, *Sub viri poteſtate eris*: ipſe enim ſe ſtatim explicuit dicens, *non fuiſſe ſub poteſtate viri*, id eſt, *mariti, quæ integerrimis viſceribus de Spiritu Sancto Chriſtum ſuſcepit.* Ac ſi diceret, quantum ad vſum carnalis copulæ, non fuiſſe ſub viri poteſtate. Addo etiam ex D. Tho. infra. q. 30. artic. 2. ad 2. in ijs, quæ pertinent ad myſteriorum Dei cognitionem, & ad priuilegia gratiæ ſuſcipienda, non debuiſſe pendere à viro, nec ſub eius eſſe poteſtate: at vero in externis, & domeſticis rebus, potuit ſuo modo eſſe ſubiecta viro, ad illum enim familiæ gubernatio pertinebat. Vnde quando aliquid huiuſmodi agendum erat ex diuino inſtinctu, illi fiebat reuelatio, vt patet de fuga in Ægyptum, & de reditu ex Ægypto, vnde etiam impoſitio nominis Ieſu illi iniuncta eſt, Matt. 1. *& vocabis nomen eius Ieſum.* Altera pars, quæ ad Chriſtum pertinet, conſtat ex Luc. 2. *& erat ſubditus illis.* Quanquam enim hoc magis ſignificet vſum quam debitum, quia reuera Chriſtus, propter dignitatem ſuæ perſonæ, nulli hominum propriè ſubiectus fuit, tamen ad dignitatem Ioſeph declarandam ſatis eſt, quod præcisè conſiderata humana conditione, & origine, Chriſtus futurus erat iure ſubditus Ioſeph, & quod licet ratione diuinitatis eſſet exemptus, non tamen de facto voluit illi eſſe ſubiectus, eique tanquam patri, ac ſuperiori, obedientiam, honoremque deferre.

D. Thom. Matth 1. Chriſtus Ioſepho quomodo ſubditus. Luc. 1.

Amoris vinculum inter Mariam, & Ioſeph, ac Ieſum, quale.

Ex quibus etiam licet intelligere, interceſsiſſe inter Mariam, & Ioſeph, & inter Ieſum, & Ioſeph ſingulare vinculum mutui amoris, ac perfectiſsimæ amicitiæ, quæ intrinſece oriebatur ex dignitate, & ſtatu, ad quem hic vir aſſumptus eſt, pertinet enim ad virtutem, & ſanctitatem vxoris, vt virum ſuum diligat, & omne bonum præſertim animæ illi exoptet, & procuret. Sed Beatiſsima Virgo in omnibus fuit perfectiſsima, ergo etiam in hoc amore excelluit. Accedit ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur, & nulla alia re, magis quam amore perſoluitur, B. autem Ioſeph multa paſſus eſt, multoſque labores propter Virginem ſuſtinuit, & quidem amore, ac voluntate, vt par erat, ſingulari, & maxima, ergo. Tandem accedit morum ſimilitudo, frequens, ac diuturna familiaritas, & cohabitatio, abſque vlla occaſione diſsidij, vel rixæ, quæ non poteſt non parere ſummum quendam amorem, ac beneuolentiam mutuam. Quæ rationes eâdem fere proportione in Chriſto Domino procedunt, tantoque fortius, quanto ille perfectius, quam Virgo omnia operabatur. Vnde Rupert. lib. 2. in Cant. poſt med exponens verba illa capite. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi qui paſcitur inter lilia.* Quæ inquit, *ſunt lilia, niſi dilectus ſponſo Ioſepho, & ego dilecta, vere ambo illa, videlicet pro virginalibus nuptijs, & cohabitatione caſtiſsima.* Ex his ergo ſatis conſtat, quanta fuerit huius ſancti dignitas, & quam excellens miniſterium eius, & officium per ſe & abſolute conſideratum.

Rupert.

Obiectio. *Dignitas Ioſeph quanta.*

Iam verò officium hoc cum alijs conferendo du- A bitari poteſt, an hæc dignitas maior ſit, quam dignitas Præcurſoris, vel Apoſtolorum, aut Euangeliſtarum, quod ad munus, & officium attinet, vt gratiam, & ſanctitatem omittamus, de qua ſtatim. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc miniſterium Ioſephi videtur fuiſſe proxime coniunctum cum ipſamet Chriſti perſona. Item videtur maxime acceſsiſſe ad dignitatem matris Dei. Item videtur fuiſſe aptiſſimum ad perfectius exercendas omnes actiones vitæ actiuæ, & contemplatiuæ, quam vllum aliud munus puræ creaturæ, ſola Dei matre excepta. De quo enim tam propriè, ſicut de Ioſeph poteſt dicere Chriſtus, *eſuriui, & dediſti mihi manducare? &c.* Itaque illud fuit excellens in munere huius Sancti viri, quod omnes fere labores, & actiones ſuas proximè circa Chriſti perſonam exercebat. Vnde, ſicut B peccatum crucifigentium Chriſtum, maximum in ſuo genere fuit propter perſonæ dignitatem: ita opera pietatis, & beneficentiæ circa perſonam Chriſti, in hoc viro fuerunt eximij cuiuſdam valoris, tanto maiori ratione, quanto ipſe ex perfecta cognitione, & amore illius perſonæ operabatur. Aliunde vero ſimul cum hac parte vitæ actiuæ, habuit ſtatum accommodatiſsimum ad fruendum meliori parte vitæ contemplatiuæ. Nam in primis in matrimonio virginitatem vouit (vt ſupra vidimus) & talem duxit vxorem, vt ſola eius ſocietas, & frequens familiaritas ſatis eſſet ad virtutem omnem, & præſertim religionem, & pietatem erga Deum addiſcendam. Cui ſi adiungatur diuturna Chriſti conuerſatio, frequens, & intima, & quaſi cõtinua occaſio C audiendi diuina myſteria ex ore eius, & orandi ad illum, & cum illo, nihil certè magis ad perfectionem vitæ contemplatiuæ deſiderari poteſt. Cum ergo ille ſtatus perfectior ſit, qui has duas vitas perfectius coniungit, videtur ſanè ſtatus ſancti Ioſeph, & conſequenter dignitas eius, & officium omnibus alijs præferendum.

Dignitas Apoſtolorum quanta. Anſelm. D. Thom. Rom 8. Epheſ. 1.

In contrarium verò eſſe videtur, quia Apoſtolica dignitas videtur à Sanctis Patribus omnibus præferri. Vnde Anſelm. Matth. 3. de Ioanne Baptiſta dicit, *officio miniſterij fuiſſe minorem Apoſtolis, Maius enim miniſterium*, inquit, *non fuit, quam Apoſtolatus.* Et idem docet Diuus Thomas eodem loco Matthæi 3. Quomodo interpretantur aliqui verba illa Pauli ad Roman. 8. *Nos autem primitias ſpiritus ha-* D *bentes*, nimirum in miniſterio, & officio, iuxta illud ad Epheſ. 1. *Secundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia, &c.* Et Poteſt explicari, quia miniſterium Apoſtolicum videtur eſſe altioris rationis, magiſque ſpirituale. Ordinatum enim fuit quaſi ad generandum Chriſtum in mentibus fidelium, & ad procreationem filiorum Dei, qui finis videtur eſſe altior, & eleuatior. Vnde actiones etiam Apoſtolici muneris, quatenus ad vitam actiuam pertinere poterant, altioris ordinis ſunt. Quia actiones ſancti Ioſeph pertinebant ad opera miſericordiæ corporalia, actiones verò Apoſtolicæ ad ſpiritualia. Quod verò ſpectat ad partem vitæ contemplatiuæ, neceſſe E eſt in Apoſtolis fuiſſe perfectiſsimam, quia conſtituti fuerunt in ſummo perfectionis gradu, & abundantiam ſpiritus omnibus modis acceperunt. Denique, certum videtur miniſteria legis gratiæ attigiſſe ſupremum gradum perfectionis, & dignitatis, ſed in hac lege primus, & digniſsimus gradus, quem Chriſtus inſtituit, fuit Apoſtolicus, iuxta illud primæ ad Corinth. 12. *Poſuit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos*, qui propterea *fundamenta Eccleſiæ* dicuntur, Apocaly. 21. & ad Epheſ. 2. ergo.

1 Cor. 12. Apoc. 21. Epheſ. 2.

Reſponſio.

In hac comparatione, quam à nemine video ſatis eſſe diſcuſſam, ac declaratam, nihil temere affirmare volo. Probabiliter tamen dici poſſet, hæc munera eſſe quodammodo diuerſorum ordinum, & ideo nõ

poſſe

poſſe tam propriè comparari, habere tamen ſe mutuo ſicut excedens, & exceſſum. Sentio equidem Apoſtolicum munus eſſe ſupremum omnium eorum, quæ in Eccleſia Chriſti, prout ab eo in lege gratiæ inſtituta eſt, inueniuntur, vt Anſelm. ſupra, & D. Tho. Matth. 3. expreſsè docuerunt, & teſtimonia & rationes factæ probant. Nihilominus tamē non exiſtimo improbabile munus, ſeu miniſterium ſancti Ioſeph, quatenus quodāmodo eſt altioris ordinis, poſſe dici perfectius. Intelligo enim, quædam eſſe miniſteria præciſe pertinentia ad ordinem gratiæ gratum facientis, & in hoc ordine intelligo Apoſtolos habuiſſe ſupremum dignitatis faſtigiũ, & indiguiſſe fortaſſe pluribus gratiæ, præſertim gratis datæ, & ſapientiæ donis, quam reliquos. Alia verò ſunt miniſteria, quæ attingunt ordinem vnionis hypoſtaticæ, qui ex ſuo genere perfectior eſt, vt de dignitate matris Dei ſuprà diximus, & in hoc ordine intelligo inſtitutũ eſſe miniſterium ſancti Ioſeph, & eſſe veluti in infimo gradu illius, & ex hac parte excedere reliqua, tanquam in ſuperiori ordine exiſtens. Vnde D. Thom. ſupra attente dixit, Apoſtolos eſſe maiores officio noui Teſtamenti: officium autem Ioſeph non pertinuit ad nouum Teſtamentum, neque proprie ad vetus, ſed ad vtriuſque authorem, *& lapidem angularem, qui fecit vtraque vnum.* Quid vero ſentiendum ſit de munere præcurſoris comparato ad Apoſtolicum munus, ex hoc ferè diſcurſu intelligi poteſt, & infra id latius attingemus.

Comparatio inter munus Ioſeph, & Apoſtolorum.

SECTIO II.

Quam ſanctitatis perfectionem ſanctus Ioſeph fuerit conſecutus.

HÆC quæſtio eiſdem modis, quibus præcedens tractari poteſt, ſcilicet abſolute, & comparate. Priori quidem modo ſolum affirmare poſſumus, Ioſeph fuiſſe perfectiſsimum, ac eximiæ ſanctitatis virum. Quod facile probari poteſt. Primò, quia Deus vnicuiq; cōfert ſanctitatem, & gratiam ei muneri accommodatam in quo illum conſtituit, vt rectè docuit D. Thomas ſuper ad Roma. 8. lect. 5. & nos ſupra diximus, cum de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Sed Deus contulit huic Sancto altiſsimum quoddam munus, ad quod digne exercendum ſumma puritate, & ſanctitate indigebat: E. Secundo ita explicatur, quia ante matrimoniũ cũ Virgine contractũ, iā erat vir iuſtus, & perfectus, vt conſtat: tum ex verbo illo Mat. 1. *Ioſeph autē vir eius cum eſſet iuſtus*: tum ex eo, quod Sancti, & hiſtoriæ ſupra citatæ referũt, propter ſummā ſanctitatis opinionem iudicatũ eſſe idoneum, cui B. Virgo committeretur, idque non abſq; ſingulari Spiritus Sancti inſpiratione: tum denique ex eo, quod vſque ad illud tempus integram ſeruauit virginitatē, & caſtitatē, quam poſtea ſimul cũ Virgine Deo conſecrauit: an verò dubitari non poteſt, quin poſt matrimoniũ cum Virgine, mirum in modum in ſanctitate, & virtute creuerit, cœleſtem vitam in terris agens. Vnde elegantiſsimè Rupert. Abbas li. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. circa id, *Ioſeph fili Dauid*, ſic inquit, *O coniugium verum, & ſanctum, coniugium cæleſte, non terrenum. Quomodo enim, & in quo coniugati fuerunt? nimirum in eo, quod vnus ſpiritus, & vna fides erat in eis.* Et infra dicit, ideo Chriſtum fuiſſe *de cœlo celeſtem, quia tota coniugum vita, ſiue coniunctio fuit cæleſtis, & Spiritus Sanctus amborum coniugalis amor, quorum vtique conuerſatio erat in cœlis, in ambobus præſidens, coniugem viri huius fidei commiſerit, & de carne Virginis hominem formans, paternum viro huic, qui naſcebatur infantis amorem penitus infuderit.* Vnde vlterius intelligitur poſt Chriſtum natum, longè maius fuiſſe in Ioſepho ſanctitatis augmentum: tùm, quia cum Chriſtum probe cognoſceret, illius frequēti conuerſatione, & continua præſentia, ad frequentiſsimos, & feruentiſsimos charitatis actus excitabatur: tum etiā quia verbis, & exemplis Chriſti plurimùm moueri poterat. Nec dubitare licet, quin ab eodem fuerit toto illo tempore ſingulariter præuentus, & adiutus. Nam ſi Chriſtus ipſe promiſit eũ, qui propter nomē ipſius *dederit potum aquæ frigidæ, non perditurum mercedem ſuam*, quomodo dubitari poteſt, quin tot charitatis opera, non modo in nomine ſuo, ſed etiam ſibi ipſi à Ioſepho facta, abſque cōpenſatione abire non permiſerit? Accedit, veriſimile eſſe, B. Virginem eximiè gratiæ dona, & auxilia, ſponſo ſuo, quem ſingulariter diligebat, exoptaſſe, ſuiſque orationibus impetraſſe. Nam ſi verũ eſt (vt reuera eſt) vnũ ex efficaciſsimis medijs ad obtinenda à Deo gratiæ dona, eſſe deuotionem erga Virginem, eiuſque interceſsionem, quî credi poteſt, Sanctiſsimum Ioſeph Virgini dilectiſsimum, ac deuotiſsimum, per illam non obtinuiſſe eximiā ſanctitatis perfectionem? Refert Nazian. oratione 11. de ſorore Gorgonia, eam vnum hoc ad omnia accedere cupijſſe, *vt maritus quoque perficeretur, vt ſic tota corpore conſecraretur, ac non dimidia tantum ex parte initiata diſcederet, ipſiuſque aliquid imperfectum relinqueretur*, atq; hoc precibus ab eo impetraſſe, qui voluntatem timentium ſe facit. Si ergò hoc fuit inſigne charitatis in Gorgonia, quod viri imperfectionem, ſuam quodammodo exiſtimauit, quoque perfectionem eius deſiderauit, & obtinuit, multo altiori ratione, ac modo huiuſmodi amor Virgini eſt attribuendus.

Sanctitas Ioſeph quanta. *D. Thom.* *Matth. 1.* *Rup. Abb.* *Ex conuerſatione Virginis, & Ieſu, Sanctitas Ioſeph multũ aucta.*

Tertio habemus in Euangelio non obſcura huiuſce ſanctitatis ſigna. Primùm enim in facto illo Matt. 1. cum ſponſam concepiſſe intellexit, ſummā animi moderationē, & prudētiam oſtendit, quod eleganter ponderat Chry. homi. 4. in Matt. vbi inter alia dicit, quod ſicut Chriſtus exiſtens in vtero per matrem Ioannem ſanctificauit: ita per eandē ſummam quandam gratiam Ioſepho cōmunicauit, quia illius difficillimi negotij pondus, tàm forti, ac prudenti animo ſuſtineret, *ac propterea*, inquit, *tantam philoſophiam mentis oſtendit.* De qua re elegāter etiam loquitur Petrus Chryſolog. ſerm. 145. & alij quos diſputatione præcedenti, ſect. 2. retuli. Deinde, in reuelationibus per Gabrielem Archangelum illi factis: tũ eius excellentia, & dignitas oſtenditur: tum maximè fides, & obedientia declaratur. Nam Angelo prius Incarnationis myſterium reuelanti, & poſtea fugam in Ægyptum præcipienti, quanquam myſterium eſſet altiſsimum, & externa ſpecie res ipſę inter ſe non multum cohærere viderentur, promptiſsimè, & ſine vlla hæſitatione credidit, & obediuit: propter quod Rupert. libr. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matth. illius fidem cum fide Dauid, & Abrahæ comparat, & addit, fuiſſe Ioſeph vſque ad illud tempus *iuſtum virum*, ex tunc verò, *iuſtiſsimum.* Bernar. etiā hom. 2. *in Miſſus eſt*, addit comparationē cum patriarcha Ioſeph, cuius noſtrum Ioſeph dicit *non tantum nomen ſortitum eſſe, ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam aſſecutum, & gratiam.* Elegantiſsimè vero Chryſo. homi. 5. in Matt. *Vidiſti*, inquit, *obedientiam, vidiſti animum facile ſacris ſermonibus fidem accommodantem, vidiſti mentem omnino vigilem, & nulla prorſus corruptione violatam*: & homil. 8. plurimum eius obedientiam exaggerat, quod in re obſcura, & perplexa nihil prorſus loquatur, neque interroget, ſed ad notum obediat, tentationes omnes cũ gladio ſuſtinens. Conſtans ergo ſine vlla dubitatione, hunc virum, excellentiſsimum quendam attigiſſe ſanctitatis gradum. Quantus verò, vel qualis ille ſit, cum nobis non ſit reuelatum, non poteſt diſtinctius dici, aut explicari.

Matth. 1. *Chryſoſtom.* *Petr. Chryſolog.* *Rupert.* *Bernard.* *Chryſoſtom.*

Supereſt vero vt de quæſtione comparata, nonnihil dicamus. Nam licet hæc etiam reuelata non ſit, & ideo incerta ſit, & ſoli Deo, ac beatis cognita: poſſumus tamē nonnihil probabilibus rationibus, aut

Dubium.

indicijs coniectare, quod his præſertim temporibus, cum omni rigore explicare oportet. Aliqui enim, pia fortaſſe deuotione moti, nimium aſſeuerãter ſanctum Ioſeph ſupra omnes Apoſtolos, & Angelorum choros conſtituunt, vt videlicet eo ordine, quo à Matth. c. 1. nominantur, *Ieſus, Maria, Ioſeph* eodem in cœleſti gloria ſedeant, & perfectione beatitudinis fruantur, quia officio, & dignitate, & amore fuerunt coniunctiſsimi. Sicut enim humanitas Chriſti eò abundantiorem gratiam obtinuit, quò propinquior fuit Verbo, & ſtatim Beata Virgo, quæ proxima fuit filio: ita exiſtimatur S. Ioſeph, quaſi tertium locum in abundanti gratia obtinuiſſe, quia poſt Virginem propinquiſsimè attigit Chriſtum, familiariuſq; tractauit, & ſingularem coniunctionem cum illo habuit. Alij verò nimiũ fortaſſe timidi, temerarium, aut etiam erroneum exiſtimant, illum Apoſtolis æquare, niſi fortaſſe D. Th. authoritate, qui exponens verba illa Pauli ad Epheſ. 1. *ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis*, ita exponit, id eſt, *abundantius fuit, quã in alijs*, & ſubdit: *Ex quo apparet temeritas illorũ (vt non dicam) error, qui aliquos ſanctos præſumunt comparare Apoſtolis in gratia, & gloria, manifeſte enim patet ex verbis iſtis, quod Apoſtoli habent gratiam maiorem, quam aliqui alij ſancti, poſt Chriſtum, & Virginem matrem.* Et infra hoc confirmat ex Apoſtolo ad Rom. 8. dicente: *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes*, cum Gloſ. addente. *Tempore prius & cæteris abundantius* Vnde iterum concludit. *Temerarium eſt ergo aliquem ſanctum Apoſtolis comparare.* & idem ſentit ſuper ad Roman. 8 lect. 5. quamuis ibi nullam notam, ſeu cenſuram adhibeat. Et poteſt cõfirmari hęc ſententia. Primò, quia gratia noui teſtamẽti maior eſt, quam gratia veteris, & ideo maximum cum maximo comparando, videntur certe Sancti noui Teſtamenti, antiquos excedere, ſed Apoſtoli ſunt principes inter Sanctos noui Teſtamenti, excedunt ergo perfectione Sanctos legis veteris, vel naturæ, & ideo expreſsè D. Th. illos anteponit Moyſi. q. 12. de verit. arti. 14. ad. 5. & Abrahæ, Iſaac, & Iacob, lect. 3. ſuper ad Roman. 11. vbi inquit, propter hanc cauſam comparare Paulũ, Patriarchas radici, Apoſtolos vero pinguedini oliuæ, ſed S. Ioſeph pertinet ad vetus teſtamẽtum, cum ante Chriſtum mortuus fuerit. Confirmatur tandem, quia ſi Ioſeph fuiſſet tam excellens in ſanctitate, non permiſiſſet Spiritus Sanctus tanto tempore ignotum eſſe Eccleſiæ, nec minori religione coli, quã Apoſtolos, & alios inſigniores viros.

Matth. 1. *D. Thom.* *Epheſ. 1.* *Rom 8.* *Gloſſa.*

Sed in primis videndum eſt, an hæc ſententia, ita abſolute intellecta fundamentum habeat in citatis locis Pauli. Verba enim illa ad Epheſ. 1. nihil nos cogunt: tum quia verbum illud, *ſuperabundauit in nobis*, perinde eſt, ac ſi diceretur, quam copioſè in nos effuſa eſt, vt Adamus exponit. Hieronymus vero, qui legit, *quæ abundauit in nobis*, non ſolum in Apoſtolis, ſed in omni Eccleſia de Gentibus congregata interpretatur. Chryſ. vero ſer. 1. vtramque expoſitionem coniungens, *vbertim*, inquit, *nobis gratiam impertiuit*: *Nequit enim ſermone comprehendi, quibus beneficijs amati, & honorati ſumus.* Et eodem fere modo exponunt Theophy. Theodoret. & reliqui. Ac denique quamuis de ſolis Apoſtolis, & per proprijſsimam comparationem locum exponamus, non oportet intelligi de gratia quoad dona, quæ dicuntur gratię gratum facientis, ſed de gratijs gratis datis, quæ ad Apoſtolicum munus neceſſariæ fuerunt. Quam expoſitionem iuuant ſequẽtia verba. *Quæ ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia*, vt D. Anſel. exponere videtur. Alia autem verba ad Rom. 8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes*, à multis exponuntur cum Ambroſio, & Anſelm. & Chryſoſt. qui eleganter hoc tractat ſermo. 14. ad Roman. de omnibus Chriſtianis, qui dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia habent primos fructus, & pinguedinem Spiritus, ſcilicet veram Dei cognitionẽ & amorem, ac veræ felicitatis ſpẽ. Imo Græci videntur exponere de omnibus hominibus, qui dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia habent ſpiritum rationalem, & ad æternam hæreditatem ſunt procreati. Locutus enim Paulus antea fuerat, de irrationali creatura *qui ingemiſcit, & parturit vſq; adhuc*, & ſtatim ſubdit, *Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, &c.* Quod ſi velimus de ſolis Apoſtolis verba exponere, illi dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia ipſi receperunt prima dona, & quaſi primos fructus ſpiritus in lege gratiæ, itaque quaſi ordine temporis primitias acceperunt. Quod ſi etiam intelligantur de maiori ſpiritus abundantia, (vt Gloſſa dicit) comparatio intelligi poteſt fieri cum illis ſolis, qui eo tempore fuerunt, & poſt illos futuri erant, vt ita acceperint abundantius, ſicut prius, & reſpectu eorundem. Itaque ex his locis nullum firmum argumentum ſumi poſſe video contra eos, qui Sanctum aliquem Apoſtolis faciunt æqualem.

Adamus. *Hieronym.* *Chryſoſt.* *Theophyl.* *Theodoret.* *Anſelm.* *Ambroſ.* *Chryſoſtom.* *Gloſſ.*

Deinde cenſura illa D. Thomæ vniuerſaliter, & ſine vlla exceptione intellecta, neque in ſe, neque in eiuſdem Doctoris ſancti doctrina poteſt conſiſtere. Ipſe enim ſuper tertium capit. Matth. exponens illa verba, *Cuius non ſum dignus &c.* interrogat, *Nunquid ergo maiores Apoſtoli Ioanne?* reſpondet, *non merito, ſed officio noui Teſtamenti.* Et ſumpſit ex Anſelmo eodem loco, qui expreſſe dicit, in cœlo non eſſe minorem Ioannem, quam Apoſtolos, imò eſſe illis maiorem. Confirmat Chryſoſt. homili. 17. in capit. 11. Matth. & Auguſt. ſerm. 21. de Sanctis, qui eſt ſecundus de Natiuitate Ioannis, & Ambroſ. ſer. 64. vbi habet illa verba, *Præcellit cunctis, eminet vniuerſis, antecedit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis de muliere eſt, inferior eſt Ioanne*: ergo non poteſt doctrina D. Thom. ita vniuerſaliter intelligi, vt nullam liceat exceptionem facere. Quod ſi aliqua admittitur, non eſt, cur temerarium, aut improbabile cenſeatur, ſanctum Ioſeph excipere, eumque Apoſtolis comparare, vel etiam præferre. Quia probabile eſt Ioſephum perfectiorem gratiam aſſecutum, quam Ioannem Baptiſtam, quia excellentius munus habuiſſe videtur, & maiorem oportunitatem, pluresque occaſiones creſcendi in gratia, & charitate. Et hinc ſumitur confirmatio, quia Deus confert gratiam miniſterio, & dignitati accommodatam, vt eiſdem locis citatis D. Th. dicit: ſed oſtendimus probabile eſſe Ioſephi munus eò fuiſſe excellentius quo ad altiorem ordinem pertinuit. Quid ergo mirũ, quod maiorem gratiam acceperit? Et confirmatur tandem, nam li. 8. conſtitut. Apoſtol. c. 46. alias c. 52. dicunt omnes Apoſto. ſe elegiſſe ſept. Diaconos, *ex quibus*, dicunt, *eſt B. Martyr Stephanus, qui non minus, quam nos, Deum dilexit*, faciũt ergo Stephanum ſibi æqualem in vera ſanctitate, quæ in Dei dilectione conſiſtit: ergo non eſſet temeritas Stephanum alicui Apoſtolorum æquare, ſed non eſſet præter rationem exiſtimare ſanctum Ioſeph æqualem Stephano, vel ſuperiorẽ in ſanctitate, ergo.

D. Thom. *Ioan Baptiſta ſanctior ne Apoſtolis fuerit.* *Anſelm.* *Chryſoſt.* *Auguſt.* *Ambroſ.*

In hac igitur comparatione non exiſtimo eſſe temerarium, neque improbabile, ſed pium potius, & veriſimile, ſi quis fortaſſe opinetur, ſanctum hunc reliquos omnes in gratia, ac beatitudine antecellere, quia ex Scriptura nihil eſt, quod repugnet, neque in Patribus aliquid reperio. Et ſi quæ ſunt generales locutiones, quibus Apoſtolos præferre videantur, intelligi poſſunt facere comparationem regulariter cum alijs Sanctis, & non excludere ſpeciale aliquod priuilegium, & pręſertim loqui de poſterioribus Sanctis: non vero de ijs omnibus qui cum Chriſto vixerunt, & ipſis Apoſtolis contẽporanei fuerũt. Deinde ex vſu Eccleſiæ, & authoritate, nullum poteſt ſumi argumentum: alias concludendum eſſet, ſanctum Ioſephum eſſe inferiorem Laurentio: imò & Doctoribus, & omnibus Sanctis, quos Eccleſia maiori ſolennitate colit, quod falſum eſſet, & ſine fundamento. Quia Eccleſia non ſemper nititur maiori ſancti-

Ioſepho cum Apoſtolis in ſanctitate conferri non eſt temerarium.

ſanctitate, in modo colendi aliquem ſanctum, aliàs eſſet Laurentius exiſtimandus ſanctior multis Apoſtolis, conſiderat ergo alias rationes, & circumſtantias, miniſterium videlicet, quod in Eccleſia habuit, ſingularem aliquam vtilitatem, vel Eccleſiæ ædificationem maiorem, denique notitiam, & cognitionem, & alia huiuſmodi. Adde etiam eos præſertim colere, qui ad nouum Teſtamentum pertinent. Itaque ex cultu Eccleſiæ non poteſt efficax argumentum ſumi. Aliunde vero coniectura, & rationes factæ piæ ſunt, & non parum vrgentes, quapropter in hac pia exiſtimatione nullum eſt periculum, nulla temeritas. Nihilominus tamen cordati, ac prudentis hominis eſſe exiſtimo, nihil temere, aut nimium aſſeueranter affirmare, quia reuera vbi deeſt Scripturæ authoritas, aut Eccleſiæ traditio, nulla poteſt eſſe ſufficiens certitudo, in re præſertim ex diuina electione, ac prædeſtinatione pendente, cuius conſilia inſcrutabilia ſunt, & abditiſsima myſteria.

Reſponſio.

Multo autem minus cenſeo eſſe aſſerenda, vel credenda quædam priuilegia, quæ nonnulli huic Sancto tribuunt, vt fuiſſe ſanctificatum in vtero matris, caruiſſe fomite, vel omni actuali peccato, vt videre licet in Gerſone ſermone quodam de Natiuitate Mariæ, & Iacobo Chriſtopolitano, exponente canticum Virginis. Hæc enim, & ſimilia, quæ ſunt præter generales canones Scripturæ, non ſunt ſine conuincente ratione, & magna authoritate Eccleſiæ, vel ſanctorum Patrum approbanda. Denique quæ dona ſcientiæ, aut ſapientiæ, aut quæ gratiæ gratis datæ huic Sancto donatæ fuerint, incertum nobis eſt: illud ſolum ex Euangelio habemus, recepiſſe interdum Angelicas illuſtrationes, & Propheticas reuelationes. De alijs verò ſolũ dicere poſſumus, ea vt minimum accepiſſe, quæ ſuo muneri conuenienter obeundo fuerunt opportuna, reliqua verò ignota nobis eſſe. Vnde in his donis, & gratiis facile credi poteſt ſuperatum fuiſſe hanc ſanctum non ſolum ab Apoſtolis, ſed etiam ab aliis, quibus ad vtilitatem Eccleſiæ magis erat neceſſaria.

Gerſon. Iacob. Chriſtopol.

Notabile.

Illud verò aduertere non prætermittam, ex quadam ſatis recepta ſententia, probabile fieri, ſanctum hunc corpore, & animo glorioſo cum Chriſto regnare, quia cum ante Chriſtum mortuus fuerit, veriſimile eſt fuiſſe vnum ex illis, qui tempore mortis, vel Reſurrectionis Chriſti ſurrexerunt, quos multi ſentiunt ad immortalem vitam animi, & corporis tranſijſſe, vt ſuo loco dicemus.

QVÆSTIO XXX.

De Beatæ Mariæ Virginis annuntiatione in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de annuntiatione B. Mariæ Virginis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm conueniens fuerit ei annuntiari, quod in ea generandum erat.

Secundò, per quem erat ei hoc annuntiandum.

Tertiò, per quem modum ei annuntiari debebat.

Quartò, de ordine annuntiationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm neceſſarium fuerit annuntiari Beatæ Virgini, quod in ea erat generandum.

164.
3. diſt. 3 q. 3. art. 1. q. 1. & diſt. 30. ar. 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit neceſſarium B. Virgini annuntiari, quod in ea fiendum erat. Annuntiatio enim ad hoc ſolum neceſſaria eſſe videbatur, vt Virginis conſenſus haberetur. Sed conſenſus eius non videtur neceſſarius fuiſſe: quia conceptus Virginis prænuntiatus fuit prophetia prædeſtinationis, quæ ſine noſtro completur arbitrio, vt dicit quædam gloſ. Matt. 1. Non ergo neceſſarium fuit, quod talis annuntiatio fieret.

Gloſſ. ordin. ſuper Matt. 1. cap. ſuper illud, vt adimpleretur.

2. Præterea, B. Virgo Incarnationis fidem habebat, ſine qua nullus eſſe poterat in ſtatu ſalutis: quia vt dicitur Roman. 3. Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes. Sed de eo, quod aliquis per certitudinem credit, non indiget vlterius inſtrui. Ergo B. Virgini non fuit neceſſarium, vt ei Incarnatio filij Dei annuntiaretur.

3. Præterea, ſicut B. Virgo corporaliter Chriſtum concepit, ita & quælibet ſancta anima concipit ipſum ſpiritualiter. Vnde Apoſtol. dicit Galat. 3. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Sed illis, qui ſpiritualiter debent Chriſtum concipere, talis conceptio annuntiatur. Ergo nec Beatæ Virgini fuit annuntiandum, quod eſſet in vtero conceptura filium Dei.

Sed contra eſt, quod habetur Luc. 1. quod Angelus dixit ei, Ecce concipies in vtero, & paries filium.

Reſpondeo dicendum, quod congruum fuit Beatæ Virgini annuntiari, quod eſſet Chriſtum conceptura. Primò quidem, vt ſeruaretur congruus ordo coniunctionis filij Dei ad Virginem, vt ſcilicet prius mens eius de ipſo inſtrueretur, quam carne eum conciperet. Vnde Auguſtinus dicit in lib. de virginitate, Beatior eſt Maria percipiendo fidem Chriſti, quam concipiendo carnem Chriſti. Et poſtea ſubdit, Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi felicius Chriſtum corde, quam carne geſtaſſet. Secundo, vt poſſet eſſe certior teſtis huius ſacramenti, quando ſuper hoc diuinitus erat inſtructa. Tertiò, vt voluntaria ſui obſequij munera Deo offerret, ad quod ſe promptam obtulit dicens, Ecce ancilla Domini. Quartò, vt oſtenderetur eſſe quoddam ſpirituale matrimonium inter filium Dei, & humanam naturam, & ideo per annuntiationem expectabatur conſenſus Virginis, loco totius humanæ naturæ.

cap. 3. à med. tom. 6.
cap. 3. in fine tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetia prædeſtinationis completur ſine noſtro arbitrio cauſante: non tamen ſine noſtro arbitrio conſentiente.

Ad ſecundum dicendum, quod B. Virgo expreſſam fidem habebat Incarnationis futuræ: ſed cum eſſet humilis, non tam alta de ſe ſapiebat: & ideo ſuper hoc erat inſtruenda.

Ad tertium dicendum, quod ſpiritualem conceptionem Chriſti, quæ eſt per fidem, præcedit annuntiatio, quæ eſt ex auditu: vt dicitur Roman. 10. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit ſe gratiam habere, ſed ſcit veram fidem eſſe, quam accepit.

COMMENTARIVS.

LIcet Diuus Thomas de neceſsitate interroget, reſpondet tamen fuiſſe conueniens, ſeu congruum quia ſine vllo dubio nõ fuit hæc annuntiatio ſimpliciter neceſſaria. Potuiſſet enim Deus ſacramẽtum conceptionis Chriſti in Virgine perficere nulla reuelatione præmiſſa, eiuſque conſenſu non expectato, cur enim hoc repugnat? Multo tamen conuenientius fuit, eam prius admoneri. Quod quatuor optimis rationibus probat D. Thom. Primam attigit Leo Papa, ſermo. 1. de Natiuit. dicens. *Virgo regia Dauidicæ ſtirpis eligitur, quæ ſacro grauidanda fœtu, diuinam, humanamque prolem prius conciperet mente quam corpore.* Nam licet B. Virgo expreſſam, ac diſtinctam fidem de myſterio Incarnationis habuiſſet, non tamen cognouerat in ipſa, per ipſam, & cum ipſa fuiſſe perficiendum, donec per Angelum inſtructa eſt, vt ſupra diximus, & docuit Ambroſius, libro 2. in Luc. cap. de interrogatione Mariæ, & Auguſtin. lib. de Sancta virginit. cap. 4. Et colligitur ex colloquio inter Mariam, & Angelum, præſertim ex Mariæ interrogatione, & ex verbo illo Eliſabeth,

Annuntiatio de Chriſti cõceptione cur virgini facta.
Leo Papa.
Ambroſ. Auguſt.

beth, *Beata, quæ credidiſti.* Itaque tunc primum credi-A dit illud myſterium, vt ad ſe pertinens, & vt ex ipſa perficiendum. Oportuit enim, vt hoc modo Verbum prius mente conciperet, quam carne, cuius propriam, & maxime literalem rationem attigit *Leo Pap.* Leo Papa in prædicto ſermone, ſubdens. *Et ne ſuperni ignara conſilij ad inuſitatos paueret effectus* (ita enim legendum eſt iuxta emendatiores codices, quamuis alij habeant, *affatus*) *quod in ea operandum erat, colloquio diſcit Angelico*, etenim, ſi B. Virgo conceptionem filij prius in ſe fuiſſet corporaliter experta, quàm quid illud eſſet, vnde, à quo, vel cuius rei gratia fieret, intelligeret, merito conturbari poſſet. & pauere.

Secunda ratio D. Tho. ex parte noſtra aſſumpta eſt, factam ſcilicet eſſe Virgini hanc reuelationem, vt poſſet eſſe nobis teſtis, & magiſtra tanti myſterij. Cui addi poteſt, per hanc reuelationem factam eſſe, vt præcipuum teſtimoniū virginitatis eius, & modi admirabilis, quo filium ſuum concepit, haberemus.

Tertia ratio ſumpta eſt ex parte ipſius Virginis, & accommodari etiam poteſt, ex parte ipſius myſterij. Primum enim decuit tantum beneficium ſumma reuerentia, ac religione ſuſcipi, & ideo oportuit prius, *tam mire fuiſſe creditum, quàm prouiſum,* *Leo Papa.* vel Leo Papa inquit ſermo. 6. de Natiu. Deinde, ipſi Virgini vtiliſsimum fuit ad tātam dignitatem proprijs actibus præparari, eamq́; quoad fieri poterat, promereri. Quod in hac angelica annuntiatione præſtitit exercendo fidem eximiam, obedientiam, humilitatem, magnanimitatem, ſingularem prudentiam, ſuæ virginitatis ſolicitudinem, ac erga Deum ſummam quandam pietatem, & amorem. Hi enim & ſimiles actus in illo virgineo colloquio mirabiliter elucent.

Quarta ratio D. Tho. in ſuaui ordine diuinæ prouidentiæ fundatur. Sicut enim Deus per gratiam ſuam tametſi efficaciſsimam, nullam perſonam ratione vtentem ad amicitiam ſuam ſine conſenſu illius pertrahit: ita cum per hoc myſterium B. Virgo ad ſingularem cum Deo coniunctionem ineundam leuaretur (futura enim erat, veluti Spiritus Sācti ſponſa) ad ſuauem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem pertinuit, voluntarium eius expectare conſenſum. Imò addit D. Thom. B. Virginem in eo facto totius humanæ naturæ geſsiſſe perſonam, & in admirabile matrimonium, quod inter Deum, & homines perficiendum erat, conſenſiſſe. Vnde de hoc myſterio non incongrue intelligitur illud Canticorum 3. *Cant. 3.* *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Et Petrus *Pet. Chryſol.* Chryſol. ſerm. 140. Sic inquit, *Ad Virginem Deus aligerum portitorem mittit. Nam dat arrham, dotem ſuſcipit, qui fert gratiam, fidem refert, & tradit munere virtutis; qui mox virginei reſoluit ſponſionem.*

In ſolutione primi argumenti notanda eſt illa propoſitio. *Prophetia prædeſtinationis ſine noſtro impletur arbitrio.* Quæ ſupponit celebrem illam diuiſionem prophetiæ in prophetiam præſcientiæ, prædeſtinationis, & comminationis, quam tradit idem D. Tho. 2. 2. q. 174. art. 1. & quæſt. 12. de veritate, arti. 10. Quæ ſolet ita explicari, vt prophetia præſcientiæ, per noſtrum arbitrium, prædeſtinationis autem ſine illo compleatur. Hoc verò limitat, & explicat D. Tho. in hac ſolutione, dicens, prophetiam prædeſtinationis impleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non tamen ſine illo conſentiente. Quæ diſtinctio data eſt à D. Thom. vt breuiter argumentum expediret. Secundum verò eſt, prophetiam prædeſtinationis generaliter dici poſſe omnem illam, quæ eſt de effectu à Deo prædefinito, quæ certitudinem accipit ex prædefinitione diuina, quæ interdum verſari poteſt circa effectum, qui non pendet ex libero arbitrio, nec conſentiente, nec operante. Vt, v. g. ſi

Prophetia prædeſtinationis quomodo ſine noſtro impleri arbitrio poſsit.

Deus prædeſtinaſſet infantem iuſtificare abſque illius, vel alterius operatione. Interdum verò cadere poteſt in effectum exequendum per liberum arbitrium conſentiens, non verò operans, ſeu cauſans, quale eſt præſens myſterium: nonnunquam verò eſſe poteſt de effectu exequendo per liberum arbitrium conſentiens, & operans, vt ſunt actus liberi arbitrij prædefiniti à Deo, vel effectus ſupernaturales, quos cauſa libera, vt inſtrumentum, vel miniſter Dei operatur, qui etiam poſſunt eſſe prædefiniti. Cum ergo D. Thomas dicit, prophetiam prædeſtinationis compleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non verò ſine illo conſentiente, permiſsiuè vtrunq́; intelligendum eſt. Hoc enim ad argumentum ſoluendum ſufficit, niſi velimus dicere cum eodem D. B Thom. dicto loco de veritate ad 6. omnem prophetiam alicuius effectus pendentis à libero arbitrio, vt ſic eſſe prophetiam præſcientiæ: vt verò fit à Deo, eſſe prædeſtinationis: aut effectus ſupernaturales, quia non pendent ex naturali virtute liberi arbitrij, nunquam dici propriè eſſe ab illo operante, ſed conſentiente motioni Dei. Prior verò doctrina ſolidior videtur, magiſque ſatisfacere, & clarior eſt, quàm ea, quam Caietanus hic notat, quæ non mihi videtur admodum neceſſaria.

Solutio ad ſecundum, & quæ Caietan. ibi aduertit ſupra, tractata ſunt. *Caiet.*

In ſolutione ad 3. notetur illa propoſitio. *Qui credit, licet non ſciat ſe eſſe in gratia, ſcit tamen eſſe veram fidem, quam accepit*: C vbi ſi verbum ſcire propriè cognitionem euidentem ſignificet, ad rei credibilitatem, non ad veritatem referendum eſt, ſi tamen ſolum ſignificet cognitionem certam, (vt D. Thom. reuera intendit) ponderanda ſunt verba eius. Solum enim dicit eum, qui credit, ſcire veram eſſe fidem, quam accepit, hoc enim neceſſarium eſt credere, quia alias non crederetur obiectum eſſe, infallibiliter verum: non tamen dixit D. Tho. eum, qui credit, ſcire ſe habere ſupernaturalem fidem. Quia cum hoc non ſolum pendeat ex veritate obiecti, ſed etiam ex modo, quo homo aſſentitur, non poteſt ſub certitudinem fidei cadere. Vnde cum D. Thom. ait, *nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit, ſe gratiam habere*, non videtur intelligere de ſola gratia iuſtificante, ſed etiam de ipſa gratia, quæ datur ad ſupernaturaliter credendū, D per habitum vel actum infuſum, hoc enim potius ad argumentum pertinebat, quam illud aliud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm annuntiatio Beatæ Virginis fieri debet per Angelum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgini non debuerit annuntiatio fieri per Angelum. Supremis enim Angelis fit reuelatio immediate à Deo: vt Dionyſ. dicit 7. cap. Cæleſt. hierar. Sed mater Dei eſt ſuper omnes Angelos exaltata. Ergo videtur quod immediate à Deo debuerit ſibi annuntiari Incarnationis myſterium, & non per Angelum. 165. *3. d. 1. 3. q. 3. art 2. q. 1. & 2.* *ca. 7. parum à med.* E

2. *Præterea, Si in hoc oportebat ſeruari communem ordinem, ſecundum quem diuina hominibus per Angelos reuelantur, ſimiliter diuina ad mulierem per virum deferuntur, vnde & Apoſtolus dicit, 1. ad Corinth. 14. Mulieres in Eccleſiis taceant: ſi quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Ergo videtur, quod Beatæ Virgini debuerit annuntiari myſterium Incarnationis per aliquem virum: præſertim quia Ioſeph vir eius ſuper hoc fuit ab Angelo inſtructus: vt legitur Matth. 1.*

3. *Præterea, Nullus poteſt congrue annuntiare quod ignorat. Sed etiam ſupremi Angeli non plene cognouerunt incarnationis myſterium, vnde dicit Dionyſ. 7. Cæleſt. hier. ex eorū perſona eſſe intelligendam quæſtionem, quæ ponitur Iſai. cap. 63.* *cap. 7. à med.*

Quis

Quis eſt iſte qui venit de Edom? Ergo videtur, quod per nullum Angelum potuit conuenienter annuntiatio Incarnationis fieri.

4. *Præterea, Maiora ſunt per maiores nuntios annuntianda. Sed myſterium Incarnationis eſt maximum inter omnia, quæ per Angelos ſunt hominibus annuntiata. Ergo videtur, quod ſi per aliquem Angelum debuit annuntiari, quod ille debuerit eſſe de ſupremo ordine. Sed Gabriel non eſt de ſupremo ordine, cum ſit de ordine Archangelorum, qui eſt penultimus: vnde Eccleſia cantat, Gabrielem Archangelum ſcimus diuinitus te eſſe affatum. Non ergo huiuſmodi annuntiatio per Gabrielem Archangelum conuenienter facta eſt.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel Angelus à Deo, &c.

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit matri Dei B *annuntiari per Angelum diuinæ Incarnationis myſterium, propter tria. Primò quidem, vt in hoc etiam ſeruaretur diuina ordinatio, ſecundum quam mediantibus Angelis diuina ad homines perueniunt. Vnde Dion. dicit, cap. 4. Cœleſt. hierar. quod diuinum Ieſu benignitatis myſterium Angeli primo edocti ſunt: poſtea per ipſos ad nos cognitionis gratia tranſiuit. Sic ergo diuiniſſimus Gabriel Zachariam quidem docuit, Prophetam Ioannem ex ipſo naſciturum: Mariam autem quomodo in ipſa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis myſterium. Secundò, hoc fuit conueniens reparationi humanæ, quæ futura erat per Chriſtum. Vnde Beda dicit in homil. Aptum humanæ reſtaurationis principium, vt Angelus à Deo mitteretur ad Virginem partu conſecrandam diuino: quia prima perditionis humanæ fuit cauſa, cum ſerpens à diabolo mittebatur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiendam. Tertiò, quia hoc congruebat virginitati matris Dei. Vnde Hieron. dicit in ſerm. Aſſumptionis. Bene Angelus ad Virginem mittitur: quia ſemper eſt Angelis cognata virginitas. Profectò in carne præter carnem viuere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.*

(Margin: c. 4. à med. — Gloſſ. ordin. ſuper Lucam cap. 1. — In 2. fol. à princip ſer. tom 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod mater Dei ſuperior erat Angelis, quantum ad dignitatem, ad quam diuinitus eligebatur: ſed quantum ad ſtatum præſentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia & ipſe Chriſtus ratione paſſibilis vitæ, modico ab Angelis minoratus eſt: vt dicitur Hebr. 2. Sed tamen quia Chriſtus ſimul fuit viator & comprehenſor, quantum ad cognitionem diuinorum non indigebat ab Angelis inſtrui. Sed mater Dei nondum erat in ſtatu comprehenſorum, & ideo de diuino conceptu per Angelos inſtruenda erat.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Aug. dicit in ſermone de aſſumptione) B. Virgo Maria verè æſtimatione à quibuſdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicauit, nec ſub viri, id eſt mariti, poteſtate, fuit, quæ integerrimis viſceribus de Spiritu Sancto Chriſtum ſuſcepit, & ideo non debuit mediante viro inſtrui de myſterio Incarnationis, ſed mediante Angelo. Propter quod etiam ipſa eſt prius inſtructa quam Ioſeph: nam ipſa inſtructa eſt ante conceptum, Ioſeph autem poſt eius conceptum.

(Margin: In libello de Aſſumpt. B. Mariæ c. 4. à med. to. 9. — Circa princ. corp. ar.)

Ad tertium dicendum, quod ſicut patet ex authoritate Dionyſii inducta. Angeli Incarnationis myſterium cognouerunt, ſed tamen interrogabant, perfectius ſcire cupientes à Chriſto huius myſterii rationes, quæ ſunt incomprehenſibiles omni creato intellectui. Vnde Maximus dicit. Quod Angeli nouerint futuram Incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autem eos inueſtigabilis Domini conceptio atque modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus, nec non & in virginea cellula.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt Gabrielem fuiſſe de ſupremo ordine Angelorum: propter quod Gregorius dicit, ſummum Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur, quod fuerit ſummus inter omnes ordines, ſed reſpectu Angelorum: fuit enim de ordine Archangelorum. Vnde & Eccleſia eum A *Archangelum nominat, & Gregorius ipſe dicit in homilia de centum ouibus, quod Archangeli dicuntur, qui ſumma annuntiant. Satis eſt ergo credibile, quod ſit ſummus in ordine Archangelorum. Et ſicut Gregorius dicit, hoc nomen officio ſuo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum dominus: & potens in prælio, ad debellandas poteſtates aereas veniebat.*

(Margin: Hom. 34. an te medium illius. — Hom. 34. in Euang. ante med. eius.)

COMMENTARIVS.

TRibus modis fieri poterat hæc reuelatio, vel proximè ab ipſo Deo, vel per Angelum, vel per hominem, inferior enim creatura, non erat apta ad tantum miniſterium, neque etiam expediebat B fieri per hominem, cùm Beata Virgo, tam perfectione naturæ, quàm gratiæ, cæteris eſſet ſuperior, & ideo decuit fieri per Angelum, vt ſuauis diuinæ prouidentiæ ordo ſeruaretur, vt D. Thomas in prima ratione tetigit. Neque oportuit excipi Virginem ab hoc ordine generalis prouidentiæ, quia licet dignitate eſſet ſuperior, tamen conditione naturæ, & ſtatu viatricis erat inferior, vt in ſolutione ad primum dicitur. Ad quod etiam confirmandum optime eſt ſecunda coniectura D. Thom. quam ſumpſit ex Beda homil. de Incarnatione, quæ eſt vltima de Sanctis, tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent. ſerm. de duplici Chriſti natiuitate, ſub finem. *Venit*, inquit, *ad Euam diabolus, vt vitam malignus auferret, venit ad Mariam Gabriel, vt vitam reddendam hominibus nuntiaret*, & ſermone de Laud. Mariæ, *Quoniam dia-* C *bolus*, inquit, *per ſerpentem Euæ locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem. Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis ſeculis vitam effudit*: & Petrus Chryſolog. ſerm. 142. ſic inquit. *Audiſtis agi, vt homo curſibus eiſdem, quibus dilapſus fuerat ad mortem, rediret ad vitam. Agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eua angelus egerat de ruina, vt noſtræ perditionis initio conueniens noſtræ reparationis principium reſponderet, &* paulò inferius aliam rationem indicat his verbis. *Audiſtis fragilem noſtræ carnis naturam ad portandam totam Deitatis gloriam, angelica exhortatione roborari, ſicut enim Chriſtus interdum per Angelum, conſortari voluit Luc. 22. ita decuit Virginem per Angelum animari.* Differt tamen, quia licet Chriſtus confortatus fuerit, non tamen illuminatus, neque inſtructus, propter eminentem eius gloriam, & ſcientiam: Beata D autem Virgo, cum eſſet purè viatrix, potuit etiam inſtrui.

(Margin: Beda. — Fulgent. — Petr. Chryſolog.)

Tertia coniectura D. Thomæ, & ſolutio ad primum clara ſunt. In ſolutione verò ad ſecundum indicat D. Thom. ex ſingulari priuilegio Virginis factum eſſe, vt immediate, & nō per virum, imò prius, quàm vir, de myſterio Incarnationis fuerit inſtructa. Sed fortaſſe etiam ſine ſpeciali priuilegio hoc intelligi poteſt, quia nulla videtur eſſe lex vniuerſalis, quod omnis reuelatio myſteriorum Dei, ad mulierem per virum deſcendat. Quod enim Paulus primæ ad Cor. 14. dicit, *Mulieres in Eccleſia taceant, ſi quid vero volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent*, intelligitur; in iis, quæ ad communem Eccleſiæ doctri- E nam, & cognitionem pertinent, quæ vir ſcire poteſt, & debet: tamen in diuinis reuelationibus, & extraordinariis Dei donis nulla eſt generalis, vel ordinaria lex, vt mulier non niſi per virum à Deo, vel Angelis illuminetur. Vt in Rebecca videre licet Geneſ. 25. & ex 27. etiam colligitur, & in Scriptura multa exempla ſimilia facile reperientur.

(Margin: 1. Corint. 14 — Geneſ. 25. & 27.)

De ſolutione ad tertium, quomodo Angeli ante hanc annuntiationem myſterium Incarnationis cognouerint, in prima parte, quæſtione 57. copioſe diſſeritur. De ſolutione autem ad quartum dicemus diſputatione ſequenti.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus annuntians debuerit Beatæ Virgini viſione corporali apparere.

166. 3. d. 3. q. 3. a. 1. q. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere viſione corporali. Dignior enim eſt intellectualis viſio, quàm corporalis, vt Auguſtin. dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Et præcipuè ipſi Angelo eſt magis conueniens: nam viſione intellectuali videtur Angelus in ſua ſubſtantia, viſione autem corporali videtur in aſſumpta figura corporea. Sed ſicut ad annuntiandum conceptum diuinum decebat venire ſummum nuntium, ita etiam videtur, quòd decuerit eſſe ſummum genus viſionis. Ergo videtur quòd Angelus annuntians apparuerit Virgini viſione intellectuali.

li. 12. c. 25. & 10 & 14. tom 3.

2. Præterea, Viſio imaginaria videtur etiam eſſe nobilior, quam viſio corporalis: ſicut imaginatio eſt altior potentia, quam ſenſus. Sed Angelus apparuit Ioſeph in ſomnis ſecundum imaginariam viſionem: vt patet Matth. 1. & 2. Ergo videtur, quod etiam apparere debuerit B. Virgini imaginaria viſione, & non corporali.

3. Præterea, Corporalis viſio ſpiritualis ſubſtantiæ, videntes ſtupefacit: vnde & de ipſa Virgine cantatur. Expaueſcit Virgo de lumine. Sed melius fuiſſet, quòd à tali turbatione mens eius eſſet præſeruata. Non ergo fuit conueniens, quod huiuſmodi annuntiatio fieret per viſionem corporalem.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus in quodam ſermone inducit Beatam Virginem ſic dicentem, Venit ad me Gabriel Archangelus, facie rutilans, veſte coruſcans, inceſſu mirabilis. Sed hæc non poſſunt pertinere niſi ad corpoream viſionem. Ergo corporea viſione Angelus annuntians B. Virgini apparuit.

In ſer. 14. de natali Domini antè med. tom. 10

Reſpondeo dicendum, quod Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea viſione: & hoc conueniens fuit. Primò quidem, quantum ad id, quod annuntiabatur, venerat enim Angelus annuntiare Incarnationem inuiſibilis Dei, per quam viſibilis fieret. Vnde etiam conueniens fuit, vt ad huius rei declarationem, inuiſibilis creatura formam aſſumeret, in qua viſibiliter appareret, cum etiam omnes apparitiones veteris Teſtamenti ad hanc apparitionem præordinentur, qua filius DEI in carne apparuit. Secundò, fuit congruum dignitati matris Dei, quæ non ſolum in mente, ſed in corporeo ventre erat Dei filium receptura, & ideò non ſolum mens eius, ſed etiam ſenſus corporei erant viſione Angelica refouendi. Tertiò, congruit certitudini eius, quod annuntiabatur: ea enim, quæ ſunt oculis ſubiecta, certius apprehendimus, quam ea, quæ imaginamur. Vnde Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum, quod Angelus non in ſomnis, imo viſibiliter Virgini aſtitit: nam quia magnam valde reuelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantæ rei euentum viſione ſolemni.

Hom. 4. in Matth. parum ante med. tom 2.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectualis viſio eſt potior, quam viſio imaginaria, vel corporalis, ſi ſit ſola: ſed ipſe Auguſtinus dicit, quod excellentior eſt prophetia quæ habet ſimul intellectualem, & imaginariam viſionem, quam illa, quæ habet alteram tantum: Beata autem Virgo non ſolum percepit viſionem corporalem, ſed etiam intellectualem illuminationem, vnde talis apparitio nobilior fuit. Fuiſſet tamen nobilior ſi ipſum Angelum intellectuali viſione in ſubſtantia vidiſſet, ſed hoc non patiebatur ſtatus hominis viatoris, quod Angelum per eſſentiam videret.

lib. 12. ſuper Gen. c 9. circa med. to. 3.

Ad ſecundum dicendum, quod imaginatio eſt quidem altior potentia, quam ſenſus exterior: quia tamen principium humanæ cognitionis eſt ſenſus, ideò in eo conſiſtit maxima certitudo, quia ſemper oportet, quod principia cognitionis ſint certiora. Et ideò Ioſeph, cui Angelus in ſomnis

A apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, ſicut B Virgo.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam perturbamur, & à noſtro alienamur affectu, quando perſtringimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Et hoc contigit non ſolum in viſione corporali, ſed etiam in viſione imaginaria. Vnde Geneſ. 15. dicitur, quod cum ſol occubuiſſet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus inuaſit eum. Talis tamen perturbatio hominis, non tantum homini nocet, vt propter eam debeat angelica apparitio prætermitti. Primò quidem, quia ex hoc ipſo, quod homo ſupra ſeipſum eleuatur (quod ad eius pertinet dignitatem) pars eius inferior debilitatur, ex quo prouenit perturbatio prædicta: ſicut etiam calore naturali ad interiora reducto exteriora tremunt. Secundò, quia ſicut Origenes dicit

lib. 1 in Luc. in tit. de Angeli apparitione in fine illius tom. 5.

B ſuper Lucam. Angelus apparens ſciens hanc eſſe humanam naturam, primum perturbationi medetur, vnde tam Zachariæ, quam Mariæ poſt turbationem dixit, Ne timeas. Et propter hoc, vt legitur in vita Antonij, non difficilis eſt beatorum ſpirituum, malorumque diſcretio. Si enim poſt timorem ſucceſſerit gaudium, à Domino veniſſe ſciamus auxilium: quia ſecuritas animæ, præſentis maieſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur. Ipſa etiam turbatio Virginis, conueniens fuit verecundiæ virginali, quia vt Ambroſius dicit ſuper Lucam, trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri.

Homil. 4. in Luc. in prin. tom. 3.

lib. 2. in Luc. c. 1. cuius titulus eſt De ſalutat. Mariæ. to. 5.

Quidam tamen dicunt, quod cum Beata Virgo aſſueta eſſet viſionibus Angelorum, non turbata fuit in viſione Angeli, ſed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur, quia C de ſe tam magnifica non cogitabat. Vnde & Euangeliſta non dicit, quod turbata fuerit in viſione Angeli, ſed in ſermone eius.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thomas de viſione corporali in titulo loquatur: tamen reuera intendit interrogare de apparitione in ſpecie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus ſub ſpecie corporea non tamen humana, vt malus Angelus apparuit Euæ in ſpecie ſerpentis: tamen in præſenti myſterio pro comperto habuit D. Tho. ſi Angelus apparuit in ſpecie viſibili, illam humanam eſſe debuiſſe: tum quia omnis inferior forma fuiſſet tam Virginis conſpectu quam tanto myſterio indigna: tum etiam, quia ad D colloquendum modo humano, & docendum aliquem vel inſtruendum, omnis alia forma eſt improportionata, & quodammodo monſtroſa. Vnde nunquam me legiſſe memini, bonum Angelũ apparuiſſe vnquam ad loquẽdum, vel inſtruendum hominem in alia forma viſibili, quam humana, nam licet interdum ſoleant imaginariè tantum loqui abſq; vlla ſpecie exterioribus ſenſibus obiecta, vt cum Gabriel locutus eſt in ſomnis cum Ioſeph. Matt. 1. & 2. & ſæpe aliàs: tamen cum in externa ſpecie apparent, & loquuntur, docentq; homines, id potiſsimum faciunt in ſpecie humana. Docet ergo D. Tho. Angelũ in hac ſpecie Virgini apparuiſſe, de qua re, quoniam longiorem E tractationem requirit, dicemus in ſeq. diſput.

Matth. 1. & 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm annuntiatio fuerit conuenienti ordine perfecta.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod annuntiatio eius non fuerit conuenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed cauſa prius debet manifeſtari, quam effectus: ergo primo debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quam eius dignitatem exponere, eam ſalutando. 167.

2. Præ-

2 *Præterea, Probatio aut prætermitti debet in his, quæ dubia non ſunt, aut prætermitti in his, quæ dubia eſſe poſſunt: ſed Angelus primo videtur annuntiaſſe id de quo Virgo dubitaret, & dubitando quæreret, dicens. Quomodo fiet iſtud? & poſtea probationem adiunxit: tum ex exemplo Eliſabeth, tum ex Dei omnipotentia. ergo inconuenienti ordine annuntiatio per Angelum eſt effecta.*

3. *Præterea, Maius non poteſt probari ſufficienter per minus. Sed maius fuit virginem parere, quam vetulam. Ergo non fuit ſufficiens probatio Angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu ſenis.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Rom.13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Angelus autem miſſus eſt à Deo ad hoc, quod Virgini annuntiaret, vt dicitur Luc.1. ergo ordinatiſſimè fuit annuntiatio per Angelum completa.

Reſpondeo dicendum, quod annuntiatio congruo ordine per Angelum eſt perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primo quidem, reddere mentem eius attentam ad tantæ rei conſiderationem: quod quidem fecit, eam ſalutando quadam noua, & inſolita ſalutatione Vnde Origen. dicit ſuper Lucam, quod ſi ſciuiſſet ad alium quempiam ſimilem eſſe factum ſermonem (vt pote quæ habebat legis ſcientiam) nunquam eam quaſi peregrina talis ſalutatio terruiſſet. In qua quidem ſalutatione præmiſit idoneitatem eius ad conceptum in hoc, quod dixit, Gratia plena: expreſſit conceptum, in hoc quod dixit, Dominus tecum: & prænuntiauit honorem conſequentem, cum dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundo autem intendebat eam inſtruere de myſterio Incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit in prænuntiando conceptum, & partum, dicens. Ecce concipies in vtero, &c. & oſtendendo dignitatem prolis conceptæ, cum dixit. Hic erit magnus: & etiam demonſtrando modum conceptionis, cum dixit, Spiritus Sanctus ſuperueniet in te. Tertio, intentebat animum eius inducere ad conſenſum, quod quidem fecit exemplo Elizabeth, & ratione ex diuina omnipotentia ſumpta.

Hom 6 in Luc. à med. illius to.2.

Ad primum ergo dicendum, quod animo humili nihil eſt mirabilius, quàm auditus ſuæ excellentiæ: admiratio autem maximè attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti myſterij ab eius laude incepit.

Ad ſecundum dicendum, quod Ambroſius expreſſè dicit ſuper Lucam, quod Beata Virgo de verbis Angeli non dubitauit. Dicit enim. Quanto temperantior eſt Mariæ reſponſio, quàm verba ſacerdotis? Hæc ait. Quomodo fiet iſtud? ille reſpondit. Vnde hoc ſciam? Negat ille ſe credere, qui negat ſe ſcire, iſta ſe facere profitetur, nec dubitat eſſe faciendum, quod quomodo fieri poſſit, inquirit, Auguſtinus tamen videtur dicere, quod dubitauerit. Dicitur enim in lib. Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti: Ambigenti Mariæ de conceptu, poſſibilitatem angelus prædicat. Sed talis dubitatio magis eſt admirationis, quam incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferendam infidelitatem, ſed magis ad remouendam eius admirationem.

l.2 in Luc. ca.1 cuius titul eſt De Mariæ interrogatione, &c. to.5

in lib. q ex nouo teſt. q. 51 in princ. cer to.4.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Ambr. dicit in Hexameron, ob hoc, multæ ſteriles præuenerunt, vt partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Eliſabeth ſterilis inducitur, non quaſi ſufficiens argumentum, ſed quaſi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem huius exempli ſubditur argumentum efficax ex omnipotentia diuina.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo eleganter explicat D.Th. colloquium inter Virginem, & Angelum, & in corpore articuli Angelica Verba, in ſolutione vero ad ſecũdum verborum Virginis ſenſum explicat. Ter enim locutus eſt Angelus, bis autem Beata Virgo, & in ſingulis aliquid notatione dignum eſt.

Primum Angeli verbum ſalutationem continet, qua & debitam reuerentiam Angelus Virgini exhibuit, & illam attentam reddidit. Dicit autem D.Th. in illo verbo, *Dominus tecum*, expreſſiſſe Angelum *conceptum*, id eſt, Dominum ex Virgine concipiendum. Non enim exiſtimandum eſt Angelum tũc nũtiaſſe, Dominum iam fuiſſe cnceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quamquam nõnulli antiqui contrarium dixerint, vt diſp. ſeq. tractabimus. Poſuit ergo D.Th. participium illud, *conceptum*, loco nominis, ac ſi diceret, nuntiaſſe illi filium, & ſignificaſſe illi, eſſe electam, vt ſingulari modo Dominus in ipſa eſſet. Quæ expoſitio eſt Aug. ſer.14. de natiuit. & aliorum. Fortaſſe tamen ſimplicior, & planior ſenſus eſt, *Dominus tecum*, id eſt, Dominus te ſingulari fauore, & amore proſequitur, quamuis ferè in idem recidat. Quia licet non expreſsè, & in particulari: tamen generatim, & quaſi confusè indicauit Angelus ſingularem inhabitationem Dei in ipſa, quæ per conceptionem futura erat.

Verba ſalutationis Angelicæ qualia.

In ſecundo verbo, ſeu locutione explicat Angelus myſterium. Vbi ſtatim occurrit illa difficultas ſupra tacta. An in illis verbis ſatis Angelus expreſſerit, prolem concipiendam futuram eſſe Meſsiam, ac verum Deum. Et ſanè D.Th. hic apertè docet in illa ſecunda locutione, inſtruxiſſe Angelum Virginem de myſterio Incarnationis, & non ſolum conceptionem, & partum, ſed etiam dignitatem prolis concipiendę ei declaraſſe, quamquam modum conceptionis non explicuerit vſque ad illud tertium verbum, *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te*, &c. Et quidem ſi verba ſingula ponderentur, videtur hoc ſatis veriſimile: ſed pręſertim vrget illud, *& filius altiſſimi vocabitur*, quo ſatis apertè filius, ex Maria concipiendus prædicatur filius Dei, & in fine illorum verborum dicit, *regnum eius fore æternum*, & ita omnes Patres ex his verbis colligunt, eſſe Chriſtum verum Meſsiam, & verum Deum, vt videre licet in concilio Epheſ. tom.1. cap.5. in probationibus, quod *Chriſtus ſit Deus* ex Euangelio Lucæ, & ex opuſ. Cyrill. libr.2. de fid. ad reginas, & in Ambr. lib.2. in Luc. c. de Mariæ turbatæ conſolatione: & ita omnino ſentiendum exiſtimo, Angelum his verbis ſatis myſterium explicuiſſe. An vero B.Virgo totum illud ſtatim plenè intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione eius exortam. De qua iam ſupra diximus.

Dubium. *Reſponſio.* *Conc Epheſ. Cyrill. Ambr.*

Tertio loquitur Angelus proponens modum conceptionis, & exemplo declarans, ac confirmãs illum. Dicit autem D.Th. hoc feciſſe Angelum, vt Virginem ad conſenſum induceret, non dicit ad fidem (quia iã Virgo plenè crediderat, vt rectè ad ſecũdũ explicat) ſed ad conſenſum, id eſt, vt mater fieri vellet. Quod non ideò factum eſt, quia de obedientia Virginis Angelus formidaret, ſed vt magis eam animaret, ac totã rẽ faciliorẽ redderet, & modo hominib. ac commodato ac ſenſibili exẽplo illã veluti manuduceret.

Quartò, circa primũ verbũ Virginis, quo interrogauit, *Quomodo fiet iſtud?* rectè explicat D.Thom. non fuiſſe verbũ dubitantis, ſed iam credentis, vel admirantis. De qua re ſatis multa diximus ſupra in qu.27. tractando de innocentia Virginis. Vnde non probo, quod Medina hoc loco dicit B.Virgin. voluiſſe illa interrogatione probare, atque diſcernere, an ille ſpiritus, qui ſibi apparebat, Dei eſſet, an dęmonis. Eſt enim hoc non ſolum contra D.Th. & Amb. (quem citat) ſed etiam contra ſynceram Virginis fidem, hoc enim eſt dicere, ipſam dubitaſſe, cum dixit, *Quomodo* an illa eſſet reuelatio diuina, necne: cum tamen Sancti dicant eam iam crediſſe, & modum inquiſiuiſſe Vnde in Concil. Francof. in lib. ſacroſyll. ſic dicitur. *Iam credula Angelicis dictis, cum ordinem tantæ nouitatis inquireret, quomodo ſine viro fieri poſſet, mox Angelus addidit, Spiritus Sãctus ſuperueniet in te, &c.* Dicẽdum eſt ergo ſtatim, ac B.Virgo audiuit ab Angelo, *Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum, &c.* ita fuiſſe inte-

Verba Mariæ ad Angelum qualia. *Medin.* *D.Thom. Ambroſ.*

interius illuminatam, vel (vt Ambr. ait) *ita recognouiſſe Angelum*, vt illum eſſe bonum verumq; Dei nuntiũ non dubitauerit. Et ideo ſtatim, ac audiuit, *Ecce concipies in vtero, &c.* fidem adhibuit, ac credidit, vt idẽ Ambr. ſuper Lucam, & Sancti ſupra citati affirmant. Reliqua, quæ ad hanc interrogationem pertinent, ſupra explicata ſunt.

Quintò, circa illud verbum Virginis, quo ſuum præbuit conſenſum, nihil D. Th. notat, quia nihil dubitationis habet, ſed admirationis quàm plurimum. In ſingulis enim verbis latet myſterium: ſummamq; Virginis prudentiam, & virtutem ſingula oſtendũt: non tamen eſt noſtri inſtituti hæc latius ponderare, ſed ad ſacrarum Scripturarum expoſitores hoc ſpectat, qui legendi ſunt, prȩſertim Ambroſ. libr. 2 Luc. Bern. in homil. ſuper *Miſſus eſt.* Auguſt. & alij Patres in Concion. de annunt.

DISPVTATIO IX.

In quinque Sectiones diſtributa.

De modo, & circunſtantijs Annuntiationis Angelicæ.

QVę hactenus de Beatiſsima Virgine diſputauimus tempus illud potiſsimũ cõprehendũt, quod filij conceptionẽ anteceſsit, nunc verò dicere incipimus de ijs, quę illi acciderunt ab eo tempore, quo Dei eſt mater effecta. Et ideò quaſi communis iam erit, & coniuncta de matre, ac filio diſputatio, ſimulq; explicandus erit modus, quem in exequendo incarnationis myſterio diuina ſapientia, omnipotentiaq; ſeruauit. Habemus autem ex Euangelio initium perficiendi hoc myſterium proximè ab annuntiatione Angeli ſumptum eſſe, cuius rei cauſas, ac rationes in commentario primi & ſecundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quę ad intelligentiam illius admirabilis colloquij pertinent, partim in commentario articuli quarti: partim ſuperius diſputando de innocentia, & Virginitate Marię tradita ſunt, & in ſequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum huius Annuntiationis, & quando, quomodouè peractus ſit. Igitur ſolum ſupereſt, vt de modo, ac circumſtantijs huius Annuntiationis, & de ijs, quæ in ea Virgini acciderunt, pauca dicamus.

SECTIO I.

Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ incarnationis nuntius.

EX qua hierarchia, aut ordine hic Angelus fuerit, Scriptura non exprimit, & Patres variè ſentire videntur, vnde res videtur eſſe incerta, & ambigua. Primum enim Bern. hom. 1. de Annuntiatione dicit, (*Bernard.*) non fuiſſe ex minoribus Angelis, qui frequenter mittuntur, poſtea verò addit, propter ea dici, *Miſſum eſſe à Deo*, quia ab eo immediatè intellexit myſterium, quod nulli prȩterquam ipſi ante Virginem declaratum eſt, & quia ab eodem immediatè eſt miſſus, nullo excellentiori Spiritu inter Deum, & ipſum interueniente. Ex quibus verbis colligi videtur, illum, vel fuiſſe ſupremum Angelorum, vt per nullum ſuperiorem mitti, vel illuminari potuerit, vel ſaltẽ eſſe ex ſupremis ordinibus, qui à Deo immediatè illuminantur. Et ſanè videtur conſonũ dignitati myſterij, vt ſupremus omnium fuerit, quandoquidem ſuprema legatio illi commiſſa eſt: tum etiam quia miſſus eſt ad inſtruendam Virginem, quæ dignitate, & gratia erat om-

A nibus ordinibus Angelorum ſuperior, ergo decuit vt per ſupremum Angelum inſtrueretur. Alij verò Sancti interdum, *Angelum*, interdum, *Archangelum*, eum appellant. Iren. li. 5. contra hȩr. c. 25. *Archangelum* vocat. Idem Ambr. li. 1. de Spir. Sanct. c. 7. Aug. ſer. 14. de natiu. Heſich. hom. 1. de ſancta Deipara, homil. tamen. 2. vocat, *Angelorũ principem*, ſicut Greg. hom. 34. in Euangelia, & *Archangelum*, & *ſummum Angelorum* vocat, & Andræas Ier. hom. de Annuntiatione, *Archangelum*, vocat, & *vnum ex præcipuis Angelorum*. Vnde ex his appellationibus nullum firmum argumẽtum colligi poteſt. (*Irenæus. Ambr. Auguſt. Heſich p. Greg Pap. Andr Ieroſolym.*) Nam etiam Eccleſia Michaelem nunc *Angelum*, nunc *Archangelum*, nũc *principem Angelorum vocat.* Quia ſicut nomen, *Angeli*, & commune eſt omnibus cœleſtibus ſpiritibus, & infimo ordini accommodatur: ita etiam nomen *Archangeli*, quanquam vna ſignificatione proprium ſit ſecũdi ordinis infimæ
B hierarchiæ: tamen alia ratione vniuerſaliori omnis Angelus, qui primatum aliquem habeat inter cœleſtes ſpiritus, Archangelus vocari poteſt. Non conſtat autem certò ſub qua ſignificatione Gabrieli tribuatur.

In re tamen incerta D. Tho. ſententia veriſimilior eſt, eum ſcilic. fuiſſe ex vltima hierarchia, & caput, ac principem ſecundi ordinis Archangelorum. (*Gabriel diuinæ nuntius incarnationis, ex qua nam hierarchia fuerit Angelorum. Dionyſ.*) Coniectura eſt, quia teſte Dion. de cœl. hier. c. 3. Angelorum ordines, & hierarchiæ officijs, ac miniſterijs diſtinguuntur, *neq; alicui* (inquit) *fas eſt operari, niſi quo officij ſui diuina ſanxit inſtitutio*: ex omnibus autem ordinibus duo vltimi infimæ hierarchiæ, ad cuſtodiendos homines, vel res, quæ ad illos pertinent, annuntiandas deſtinati, ita tamen, vt infimus Angelorum
C ordo ad res inferioris ordinis, Archangelorum autem ordo ad altiora myſteria nuntianda deſtinetur, ergo Gabriel, qui ad annuntiandum miſſus eſt, ex his ordinibus fuit. Non enim oportuit hierarchicum illum ordinem immutari, aut Deum diſpenſatione aliqua vti, cum neceſſarium non ſit. Quia verò ad annuntiãdum ſupremum omnium myſteriorum mittebatur, decuit, vt ſupremus eſſet in vtroq; illo ordine, fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionyſij, & Gregorij doctrina in locis citatis fundata eſt. Et confirmari poteſt, quia veriſimilius eſt Gabrielem non fuiſſe ſupremum omnium Angelorum, quia Michael Angelus ſuperior eſt illo, vt ex Dan. 8. colligitur, & ibi Hier. notauit, & clarius Rup. li. 5. in Apoc. in princ. & ſignificat Eccleſia tam in officio ſancti Michaelis, quam in quotidianis precationibus, ſeu litanijs, ergo ſignum eſt, ſolum fuiſſe ſum- (*Hieron. Rupert.*)
D mum eorum Angelorum, qui nuntiorum munere funguntur. Quia ſi propter altitudinem myſterij miſſus fuiſſet aliquis alterius ordinis vel hierarchię, certè eadem ratione mittendus fuiſſet omnium ſupremus, vt ſupremum myſterium nuntiaret, non ergo eſt habita ratio magnitudinis myſterij ſecundum ſe, ſed vt annuntiatur, ſeu annuntiationis eius, & ideo miſſus eſt ſupremus in officio annuntiandi.

Sed ex prædicta ratione, & aſſertione naſcitur dubium, An idem fuerit Gabriel Angelus, qui Danieli apparuit, c. 8. & 9. & Zachariæ, Luc. 1. & qui hoc myſterium Mariæ annuntiauit. (*Dubium. Dan. 8. & 9 Luc. 1.*) Nam quod idem fuerit. Primum ex eodem nomine colligitur. Deinde hoc affirmant Hieron. Dan. S. Iren. ſupra, Ambr. ſer. 63. & Andreas Ier. loco citato. (*Hieron. Irenæus. Ambroſ. Andr. Ieroſol.*) In contrarium vero eſt.
E Primò, quia ſi hic fuit ſupremus Archangelus, quia ad ſupremum myſterium nuntiandum mittebatur nõ videtur decuiſſe, vt ad inferiores legationes mitteretur. Cur enim eiuſdem dignitatis nuntius ad Chriſti, & Ioannis Baptiſtæ conceptionem nuntiandam mitteretur? Deinde, ex identitate nominis, non poteſt iudicari, quòd fuerit eadem perſona: interdum enim diuerſæ perſonæ Angelicæ eodem nomine vocantur, vt notauit Abul. in 23. ca. Exod. q. 81. & in 13. c. Iudic. q. 35. (*Abulenſ.*) Et ratio eſt, quia nomina Angelorum ex officijs, ſeu miniſterijs ſumuntur: vnde licet perſo-

perſonæ diuinæ ſint, propter officij ſimilitudinem, eodem nomine appellari contingit. Eò vel maximè, quòd idem nomen iuxta varias etymologias poteſt diuerſa myſteria, ſeu diuerſas proprietates indicare, ideoque & diuerſis perſonis attribui, vt in præſenti nomine videre licet. Proclus enim Cyzicenus in quadam homilia, quæ habetur in Concil. Epheſ. tomo.6. cap.7. Gabrielis nomen interpretatum dicit idem ſonare, quod *Deus, & homo*, quæ etymologia (ſi vera eſt) accommodatiſsima eſt ad huius myſterij nuntium nominandum. Theoph. verò Luc. primo, interpretatur, id eſt, *Homo Dei*, ſeu, *Vir Dei*, quomodo accommodari poteſt ad eum Angelum, qui cum Daniele loquebatur. Hieronymus autem Daniel.8. & lib. de nominib. Hebraicis in Lucam, & Bernard. homil.3. in *Miſſus eſt*, & Euſeb. Emiſ. homil. in idem Euangel. interpretantur, *fortitudo Dei*, ſeu, *robuſtus Dei*, Quę interpretatio huic etiam myſterio maximè quadrat.

Proclus Cyzicen. Conc. Eph. Theoph. Hieron. Bernard. Euſe. Emi.

Reſponſio. Res ſanè videtur incerta, non oportet tamen à communiori Patrum ſenſu diſcedere, nec in Scriptura ſacra ambiguitatem illam, ſeu diuerſitatem perſonarum Angelicarum ſub eodem nomine, ſine ſufficienti fundamento introducere. Quamuis ergo hic Gabriel ſupremus ſit Archangelorum omnium, & ideò ad ſupremum Dei opus nuntiandum miſſus fuerit: non eſt aliquod inconueniens, quod aliquid aliud aliquando nuntiauerit. Præſertim, quia omnes aliæ legationes, quæ de hoc Angelo leguntur, ad hoc myſterium ſpecialiter ordinabantur. Nam Daniel nuntiauit tempus aduentus Chriſti, & præclarum illud ſignum ſaptuaginta hebdomadarum dedit: Zachariæ verò dixit illa verba. *Ipſe præcedet ante illum*, id eſt, ante Chriſtum, *in Spiritu, & virtute Eliæ*. In quibus ſignificauit, iam proximè inſtare Chriſti aduentum. Ex quo etiam veriſimile eſt, quod Bern. ſupra indicat, eundem fuiſſe Angelum, qui a Matthęi primo & 2. Ioſepho apparuit, & qui Virgini filium nuntiauerit. Quia totum illud erat veluti vnum miniſterium, ad eundem proximum finem ordinatum.

Bernar. Mat.1.&2.

SECTIO II.

V. Angelus Virgini apparuerit in ſpecie viſibili, atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ.

Ratio dubitandi eſt, quia veriſimile eſt factam fuiſſe Virgini reuelationem perfectiſsimam: tum propter myſterii altitudinem: tum propter ipſius Virginis perfectionem, maximamq; capacitatẽ: ſed reuelatio eò eſt perfectior, quò intellectualior, purior, & abſtractior ab omni ſenſu, imaginariaque viſione, vt docet D.Th.2.2.q.174. artic.2.&3. vnde inter reuelationes, quæ aliquo modo concernunt ſenſum, ſeu per illum fiunt, illa erit perfectior, quæ abſtrahi à ſenſu exteriori, & in ipſo interiori fit, quia hęc magis ad intellectualem accedit, ergo hæc reuelatio Virgini facta, vel fuit purè intellectualis, vel ſaltem ab exteriori ſenſu abſtracta, ergo non fuit neceſſe, vt Angelus illius reuelationis nuntius externo ſenſui in humana ſpecie apparuerit.

D.Thom.

Nihilominus certum arbitror eſſe, Gabrielem in ſpecie humana, exteriuſque ſenſibili apparuiſſe Virgini. Quod primo fundari poteſt in illis verbis Luc. primo, *Ingreſſus Angelus ad eam dixit*, & poſtea, *dixit autem Maria*, Ac tandem concludit, *diſceſſit Angelus ab ea*. Ille enim ingreſſus, & diſceſſus corporalem motum indicat. Illa etiam mutua collocutio ſenſibilis ſine dubio erat. Quis enim dubitet, Beatam Virginem ſenſibili voce eſſe locutam? loquebatur ergo ad eum, qui ſenſibiliter audire apparebat, quiq; eodem modo loquebatur. Secundò, eſt hæc ſententia Sanctorum. Ambr. lib.1. de offic. c.8. & lib.1 in Luc. Orig. hom.4. in Luc. Euſeb. Emiſ. dicta hom. in *Miſſus eſt*, & Petr. Chryſ. ſer.140. Hier. tom.1. epiſt.7. ad Lætam de inſtitutione filiæ, & epiſt.22. ad Euſtoch. de cuſtodia Virgin. circa finem. Optimè Aug. ſer.14. de natiuitate cuius verba hic retulit D.Th. in argumento, *ſed contra*. Tertiò, ratio potiſsima eſt, quia ita placuit Deo, qui Angelum mittebat. congruentiæ verò, & coniecturæ ſunt optimæ, quas D.Th. affert. Summa earum eſt, quia hic erat modus ſuauior, & humanæ naturæ accommodatior. Sic enim Angelus præſentia ſua quodam modo repræſentabat eum, quem nuntiare veniebat. Virginemq; non ſolum in mente, ſed etiam in corporeis ſenſibus poterat recreare, & confortare. Ac deniq; hic reuelationis modus non impediebat, ſed potius ad perfectionem Virginis cognitionem, & fidem iuuare poterat.

Angelus in ſpecie viſibili apparuit Virgini. Luc 1. Ambroſ. Orig. Euſe.Emi. Petr Chryſolog. Hieron. Auguſt. D.Thom.

Secundo probabiliter credi poteſt, Angelum non tantum in externa ſpecie, ſed etiam in ſua ſubſtantia apparuiſſe, ac viſum eſſe à B.Virgine. D.Th. hic art.3. ad primum non putat eſſe conſentaneum ſtatui viatoris, quòd B.Virgo Angelum per eſſentiam viderit, ſed licet verum ſit hoc eſſe ſupra ordinarias leges hominum viatorum: tamen non eſt dubium, quin viatori homini hæc viſio communicari poſsit, cùm etiam ipſius Dei intuitio ex priuilegio ſingulari interdum tribui poſsit, vt de Paulo, & Moyſe idem D.Th. ſentit. Quod ſi hæc clara Angeli cognitio potuit facilè B.Virgini tribui, cur non erit veriſimile illi eſſe datam? legimus enim aliquibus alijs ſanctis, ſeu virginibus datum eſſe interdum, vt Angelos, vel animas clarè, & in ſubſtantia ſua intueantur, ergo valde probabile eſt ſæpius hoc eſſe communicatum Beatæ Virgini eo tempore, quo viatrix fuit, ergo ſi aliquando, certè maximè in Annunciatione huius myſterij, ad hanc cognitionem eleuatam eſſe credibile eſt. Deinde hoc expreſſe affirmat Athan. (ſi tamen liber eſt eius) in lib. quæſtion. ad Antioch. q.12. Quod non aliter confirmat, niſi quia decuit, B.Virginem perfectius videre Angelum, quam antiquos Prophetas, cùm illis apparebant.

D.Thom. Virgo Angelum in ſua eſſentia vidit. Athanaſ.

Obiectio. Dices, ſi B.Virgo clarè Angelum vidiſſet, non fuiſſet turbata, nec cogitaſſet, *qualis eſſet eius ſalutatio*. Quia clarè vidiſſet eſſe Angelum ſanctum, & verè Dei nuntium. *Reſponſio.* Reſpondetur illius turbationis varias cauſas aſsignari à Patribus, vt ſectione ſequenti videbimus. Nunc verò dicitur, ſi turbatio illa ſolum fuit admiratio, quæ ex ſumma humilitate proueniens, eò quòd præter exiſtimationem, quam de ſe habebat, tam honorificè ſalutabatur, potuiſſe eam admirationem ſimul eſſe cum clara viſione Angelica: ſi tamen (quod probabilius videtur, & textui Euangelico, ac expoſitioni Patrum magis conſentaneum) turbatio illa, & cogitatio fuit, quia non ſtatim cognouit, an ſalutatio illa à bono ſpiritu proficiſceretur: dicendum conſequenter eſt, Angelum in principio tantum in ſpecie viſibili ſe oſtendiſſe: poſteà verò, & fortaſſe quando dixit illa verba. *Ne timeas Maria*, diuina virtute factum eſſe, vt vſq; ad intuendam ſubſtantiam Angeli fuerit euecta. Quo factum eſt, vt ſtatim omnino ſedata fuerit turbatio, & intentiſsimo animo illum audierit.

Ad difficultatem ergo in principio tactam, reſpõdet hic D.Th. ad primum, & ſecundum: viſionem intellectualem eſſe perfectiorem, quam imaginariam, ſi hæc ſola ſit, ſi autem cum imaginaria intellectualis concurrat, perfectius hoc eſſe. Et eadem ratione dicit perfectiorem eſſe reuelationem, quæ fit per externos ſenſus, quam quæ fit ſola imaginaria viſione, quia cum ſenſibus externis concurrit, & operatur ſimul imaginatio, multumque ab illis iuuatur, vt rem certius, & diſtinctius apprehendat. Quam doctrinam confirmat ex Auguſtin. 12. Gene. ad lit. c.9. & eandem indicat Chryſ. homil. 4. Matth. Vbi hac ratione oſtendit, perfectiorem fuiſſe reue-

D.Thom. Auguſt. Chryſoſt.

lationem factam Virgini,quàm Ioſeph , cum ei Angelus in ſomnijs apparuit. Ne tamen doctrina hæc pugnare videatur cum eodem D.Tho.in citato loco ex 2.2.aduertere oportet,reuelationem intellectualem propriè dici,quæ non habet ortum à ſenſu, vel imaginatione, ſed immediate fit ipſi intellectui per lumen infuſum, & ſpecies intellectuales, vel denuo infuſas,vel præexiſtentes,& diuina virtute ad ſuper naturalem aliquam apprehenſionem, ſeu conceptionem faciendam applicatas:& hoc genus reuelationis dupliciter fieri poteſt. Primò, eleuando intellectum ad cognoſcendum ſine operatione phantaſiæ, & hic modus eſt valde extraordinarius,quia non eſt accommodatus animę vnitæ corpori paſsibili,&ideò raro , & tantum ex ſingulari priuilegio conceditur. Aliter igitur fit hæc reuelatio modo magis humano,& cooperante phantaſia ipſi intellectui, non tam quia motus fit ab ipſa,quàm quia ipſam mouet, & applicat, vt ſecum operetur. At vero imaginaria, ſeu ſenſibilis reuelatio dicitur, non quia ad intellectum non pertingat (illa enim eſt valde imperfecta , & vix meretur propheticæ reuelationis nomen) ſed quia primario fit per ſenſibilem aliquam , vel imaginariam repræſentationem , ex qua oritur mentis conceptio,illiq; quodammodo commēſuratur.Prior ergo intellectualis reuelatio ex ſuo genere perfectior eſt,quia eſt abſtractior,& ſpiritualior : & hoc modo locutus eſt D.Th.in 2.2.ſi tamen ſimul cum illa cognitione ſenſus etiam concurrant,& ad hoc etiam diuinitus iuuentur,nihil de perfectione minuetur,ſed potius augebitur, & hoc eſt quod D.Th.hic docet. Vnde ſentit ita factum eſſe in hac reuelatione Virgini facta,quod explicandum ſupereſt.

Reuelationum varia genera.

Aduertendum ergo ſecundò eſt,in hac reuelatione diſtinguendam eſſe perſonam loquentem à myſterio reuelato.De perſona, ſcilicet, de Angelo Gabriele iam dictum eſt , cum qua intellectuali perfectione Virgini patefactus eſt.De myſterio autem ipſo. Primò,non oportuit, vt ſaltem antequam eſſet, peractum clarè & prout in ſe eſt Virgini demonſtraretur:imò nec neceſſarium fuit, vt ei reuelaretur illo intellectuali modo, qui omnino abſtrahit à cooperatione phantaſiæ , quia oportuit, vt priùs illud per fidem crederet , modo accommodato homini viatori. Secundo,non eſt illi reuelatum hoc myſterium reuelatione imaginaria propriè dicta , ſed reuera intellectuali. Quia nulla ſenſibilis imago ſenſibus,vel imaginationi eius obiecta eſt,per quam myſterium conciperet: ſed nuda veritas eſt menti propoſita,quamuis medio auditu, verboque ſenſibili, quod non repugnat intellectuali reuelationi. Qui auditus eſt ſenſus diſciplinæ,vnde per illum excitari poteſt intellectus,vt ſub lumine diuino interius cooperante,tam perfectè apprehendat obiectum, ac ſi immediatè illi proponeretur (agimus enim de apprehenſione ſeu conceptione abſtractiua , quæ per ſpecies alienas fit,& eſt fidei accommodata) hæc igitur conceptio perfectiſsimè fit per auditum , quia verba ſunt expreſſa ſigna intelligibilis veritatis,quibus optimè mens inſtruitur,& mediantibus illis facilè poteſt ad intellectualem cognitionem abſtractiuam perfectè eleuari. Hoc igitur modo propoſitum fuit hoc myſterium Virgini per verba Angeli , quibus excitata mens eius,& diuina virtute , & lumine interius eleuata, & adiuta , perfectiſsimè concepit myſterium ipſum , quantum per fidei cognitionem fieri poterat, & ita habuit quidquid perfectionis eſt in intellectuali reuelatione, & præterea ſenſus eius, & imaginatio per ſenſibilia verba adiuta fuerunt,vt facilius, ac melius poſſent ad intellectualem conceptionem cooperari.Tertiò dixi hæc intelligenda eſſe de reuelatione huius myſterij , quatenus Virgini facta eſt , antequam in ipſa perficeretur, quia ſi loquamur de illo tempore,ſeu momento, in quo poſt plenam fidem, & conſenſum Virginis , Verbum in

Myſterium incarnationis quomodo Virgini fuerit ab Angelo propoſitum.

A ea factum eſt caro , non eſt incredibile eleuatam eſſe mentem eius,vt ſtatum viatoris quodammodo tranſcenderet , & myſterium , atque adeò Deum, prout in ſe eſt,& prout eſt humanitati coniunctum, clarè videret. Hoc enim beneficium,ac priuilegium ſæpius in hac vita mortali eſſe Virgini conceſſum , authores graues docuerunt, vt infra in proprio loco commodius dicemus. Si quod autem tempus in hac vita potuit eſſe opportunum ad ſuſcipiendum hoc beneficium, videtur ſanè illud fuiſſe, in quo poſt eximiam fidem , admirabilem obedientiam , & humilitatem , mater Dei fieri meruit.Eſt ergo hoc pium,& probabile quamuis incertum.

SECTIO III.

B *Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta,vndeve orta.*

VT explicemus,quis, & qualis motus hic perturbationis fuerit, à cauſa, & radice eius initium ſumamus. Traduntur autem à Patribus variæ cauſæ,quas D.Th.hic ſolut.ad.3.art.3. tetigit. Prima eſt quaſi naturalis quia cum mens hominis eleuatur ad videndam rem inſolitam , & præſertim ſuperioris ordinis,pars inferior quodammodo debilitatur, & inde oritur huiuſmodi perturbatio.Quæ ſanè cauſa nonnihil adiuuat,conſiderata humanæ naturæ fragilitate:non tamen ſatis eſt ad rem præſentem explicandam. Quia perturbatio Virginis non fuit poſita in debilitate,aut defectu virium corporis,ſed in aliquo animi affectu,timoris,pudoris , aut admirationis. Vox enim, *Turbata eſt*,hoc propriè ſignificat,& verba Euangelij propriè intelligenda ſunt,cùm commodè poſsint. Vnde Angelus reſpondit, *Ne timeas Maria*,quæ verba propriè timorem ſignificant. Reſponderi poteſt ex doctrina Caiet.hic artic.3.verum eſſe turbationem fuiſſe in animo, ortam tamen fuiſſe ex neceſsitate materiæ,id eſt,ex infirmitate corporis,quod debilitatur, dum anima multum ad ſuperna intendit. Sed hæc doctrina (vt mihi quidem videtur) non poteſt ad Virginis turbationem commodè applicari.Quia quando perturbatio oritur ex hac debilitate,& neceſsitate, non fit ſine aliqua motione indeliberata præueniente rationem , vel ſine falſa aliqua apprehenſione,& imaginatione,hęc autem imperfectio nullo modo eſt Virgini tribuenda Aſſumptum declaratur, quia cùm perturbatio oritur ex neceſsitate materiæ , non eſt in poteſtate hominis illam præuenire,imò vir eſt ſui compos, vt libere poſsit cogitare,& diſcurrere.Et confirmatur ex diuerſo modo,quo hæc perturbatio Virginis, & alia Zachariæ narretur eodem cap.Luc.1.vel de Daniele, Daniel.10 De illo enim non dixit Euangeliſta turbatum fuiſſe: ſed addidit, *timor irruit ſuper eum*, id eſt, præuenit, & præoccupauit ipſum : de ſe verò dicit Daniel. *Non remanſit in me fortitudo:ſed ſpecies mea mutata eſt in me,& emarcui, neque habui quidquam virium.* At verò Beatiſsimæ Virgini , nihil huiuſmodi accidiſſe dicitur,ſed potius, tanta animi moderatione , & conſtantia fuiſſe turbatam, vt ſimul *cogitaret,qualis eſſet iſta ſalutatio.* Vnde eleganter Bernar. homil.3. *Turbata eſt,ſed non perturbata , turbata eſt, & non eſt locuta , ſed cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Quod turbata eſt verecundia fuit virginalis: quod non perturbata, fortitudinis, quod tacuit, & cogitauit, prudentiæ.* Non fuit ergo illa turbatio motus aliquis indeliberatus ex motione corporis , ſeu inferioris appetitus proueniens, ſed fuit rationabilis quædam admiratio,& prudens timor,ortus ex attentiſsima cogitatione,& ponderatione eorum,quæ audiebat, & videbat.Et confirmatur à ſigno, nam ſtatim ac Angelus dixit, *Ne timeas Maria*, depoſuit omnem timorem,totamq; illius legationē quieto animo audiuit, &pru-

D.Thom. *Caiet.* *Luc.10.* *Dan 10.* *Perturbatio Virginis in annuntiatione qualis.* *Bernard.*

& prudenter reſpondit, *Quomodo fiet iſtud?* ſignum ergo eſt non fuiſſe conturbatam, nec inuoluntaria aliqua affectione commotam.

Ex quibus prætereà colligitur, non corporis imperfectionem: ſed animi potius virtutem, & perfectionem fuiſſe huius turbationis radicem, & cauſam quæ duplex aſsignatur à Patribus. Prima eſt, quam D.Th. ſecundo loco poſuit, verecundia virginalis, vt Bern. etiam paulo antea citatus dixit. Hæc vero cauſa dupliciter explicatur: primò, vt hæc turbatio orta ſit ſolum ex viſione Angeli in viri, & iuuenis ſpecie. Ita indicat Ambr. 1. libr. in Luc. *Trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere,* & latius libr. 1. de offic. c. 18. *ſalutata,* inquit, *ab Angelo tacet, & mota eſt ad introitum eius, quia ad virilis ſexus ſpeciem peregrinam turbatur aſpectus virginis,* & libr. 2. de Virg. in princ. indicans obiectionem, cur B. Virgo Angelicis viſitationibus aſſueta, viſo Angelo turbata fuerit? ſic tacitè reſpondet, *Gabriel eam, vbi reuiſere ſolebat, inuenit, & Angelum Maria, quaſi viri ſpecie mota, trepidauit, quaſi non incognitum audito nomine recognouit, ita peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in Angelo.* Quibus verbis ſignificat, ſolitam quidem fuiſſe Virginem habere Angelicas reuelationes: non vero externas, & in ſenſibili ſpecie viri. Quod etiam ſenſit Hier. epiſt. 7. ad Lætam. dicens. *Ideo forſitan timore perterrita eſt, quia virum quem non ſolebat, aſpexit,* & epiſt. 22. ad Euſtoch. *Quæ hominem formidabat, cum Angelo loquebatur intrepida,* & huic rationi ſic explicatę fauet lectio Græca, quę habet verbum, *vidiſſet,* vbi Latina legit, *aud ſſet,* ſcilicet, *Quæ cum vidiſſet, turbata eſt.* Alio vero modo explicatur hęc ratio, quod ſcil. ex pudore virgineo, & caſtiſſimo turbata ſit: non tamen propter viſionem ſolam Angeli, ſed in ſermone eius, & ſalutatione, quę blanda, ſuauis, & inuſitata apparebat, & ideò, *cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio.* Ita explicat Euſeb. Emiſ. hom. in *Miſſus eſt,* in fer. 4. quatuor temp. aduentus, vel certè vtrumq; iungi poteſt, nam videndo iuuenem fortaſſe turbari cœpit: magis autem audiendo. Quod Bern. ſupra indicauit, & magis Damaſc. orat. 1 de natiuitate Virginis, circa fin. dicens. *Ita comparata eras, vt ad te nullus viri acceſſus pateret. Teſtis eſt metus ille, in quem ex inuſitato Angeli eloquio incidiſti.*

Ambroſ. Perturbationis virgineæ in annunciatione Angelica radix, & cauſa. — *Hieron.* — *Euſ. Emiſ.* — *Bernar. Damaſce.*

Secunda cauſa huius turbationis fuit humilitas. Cùm enim B. Virgo eſſet ſummè humilis, & nihil magnificum de ſe cogitaret, audiens inuſitatam, & honorificentiſsimam ſalutationem, in magnam admirationem rapta, *cogitabat qualis eſſet ſalutatio.* Et hanc etiam cauſam indicat Ambr. ſupra dicens, *ſalutationis nouam formam mirabatur, nuſquam enim erat lecta, vel audita,* & ſumpſit ex Orig. hom. 6. in Luc. qui addit, *ſalutationem nouam, & peregrinam eam terruiſſe.* Indicat etiam Hier. ſeu Sophr. ſer. de aſſumpt. & Pet. Chryſ. ſer. 140. Et hanc cauſam maximè videtur probare D.Tho. qui duo notatione digna conſiderauit. Primum, in ar. 4. ad primum, Angelum annunciationem ſuam ab huiuſmodi ſalutatione inchoaſſe, vt Virginem attentiſsimam redderet. Nihil enim magis ad attentionem mouet, quàm admiratio: nihil vero perſonam humilem magis in admirationem rapit, quàm propria laudatio. Alterum eſt in ar. 3. huiuſmodi turbationem non ſemper vitari, ſed merito interdum permitti in diuinis reuelationibus, propter altiores cauſas, quia eadem diuina reuelatio ſtatim reddit animum pacatum, & confortatum, ſicut hic feciſſe Angelum legimus, illis verbis, *Ne timeas Maria.* Quod notauit etiam Orig. hom. 4. in Luc. & Ambr. li. 1. in Luc. c. de apparitione Angeli, in vltimis verbis. Vnde obiter colligit D.Tho. prudens documentum, ad reuelationes boni, vel mali ſpiritus diſcernendas. Nam quæ ſunt à bono ſpiritu, licet in principio turbent, ſtatim vero pacem, & quietem pariunt, quæ vero ſunt à malo ſpiritu, & perturbant animum, & inquietum relinquunt.

Ambr. — *Orig. Hieron.* — *Petr. Chryſolog.* — *D.Thom.* — *Orig. Ambr.*

SECTIO IV.

V.B. Virgo in Angelica annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit.

QVamuis de modo huius conceptionis in ſequentibus dicturi ſimus, non tamen potuit hæc quæſtio hoc loco pretermitti, quia ad intelligendam exactè annunciationem Angelicam, omnino videtur neceſſaria. Vnum ergo inter Catholicos certum eſt, ſcilicet, B. Virginem concepiſſe Verbum diuinum, antequam Angelus ab ea diſcederet: hæc eſt enim communis ſententia Sanctorum, quos ſtatim referam. Vnde Greg. li. 18. moral. c. 36. *Nuntiante,* inquit, *Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, & intra vterum Verbum caro,* & propter hanc cauſam dixit Damaſc. lib. 4. c. 15. conceptionem *per aurem* contigiſſe. Et nonnulla coniectura huius rei habetur in Euangelio, ſtatim enim ac finita eſt annuntiatio Angeli, B. Virgo cum feſtinatione iuit ad viſitandam Eliſabeth: & tamen iam erat mater Domini, vt teſtantur illa verba *Vnde mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* iam ergo conceperat Chriſtum, & Deum, ergo ſignum eſt, ſtatim in ipſa annuntiatione Angelica cõcepiſſe. Ratio vero eſt, quia illa conceptio ſimul inchoata eſt, & perfecta, (vt infra dicemus) fuit autem ſtatim incepta, quia ad hoc mittebatur Angelus, & Spiritus Sanctus erat cauſa efficax, & paratiſsima, & ideo ſtatim illam perfecit.

Virgo ante diſceſſum annuntiantis Angeli Chriſtum concepit.

B

Difficultas vero eſt, quo tempore, vel poſt quæ verba, facta ſit hæc conceptio. Fuit enim multorum Patrum ſententia factam eſſe, vel illis verbis ſalutationis Angelicæ. *Aue gratia plena, Dominus tecum,* vel ante illa. Ita dicit Pet. Alexan. in lib. de Deitate, vt refertur Conc. Epheſ. to. 2. c. 7. & in Concil. Chalcedon. act. 1. ſub hoc titulo. *Nicenæ ſynodi fide,* vbi ſic ait, *& verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, tum videlicet, cum Angelus ſacram Virginem eiuſmodi oratione ſalutauit, Aue gratia plena, Dominus tecum.* Hoc eſt *Dei Verbum, nunc tecum eſt:* nam illa Gabrielis ſalutatio Deũ Verbum in vtero virgineo natum, & carnem factum inſinuat. Vnde Chryſ. in Liturgia, circa medium, ſic inquit. *Gabriele dicente tibi. Virgo Aue, cum voce incarnatus eſt omnium Deus in te, ſacroſancta arca,* & eodem modo loquitur. Nicephor. libr. 1. hiſt. ca. 8. & in eandem ſententiam ſcribit Aug. ſer. 14. de natiu. vbi introducit Beatam Virginem ſic loquentem de Gabriele Archangelo, *Viſitauit, & perturbauit me, ſalutauit, & gratiidauit, dixitque mihi, Aue gratia plena, Dominus tecum, Dominus,* inquit, *tecum, ſed plus quam mecum, in me autem, licet ſit Dominus, memetipſum creauit Dominus. Ita eſt Dominus tecum, vt ſis in corde tuo, ſit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sentit ergo ſtatim factum fuiſſe myſterium, quando Angelus dixit illa verba. Et idem ſentiunt omnes, qui verba illa exponunt de exiſtentia Domini in virgine per verbi conceptionem, vt ſentit Bern. homil. 3. in *Miſſus eſt,* dicens, *Dominus tecum, non ſolum mente, ſed etiam ventre.* Et Laurent. Iuſt. ſermone de annunciatione, & Aug. ſer. 2. de annunciatione Petr. Damian. ſerm. 1. de natiuitate Virginis.

C — *Pet. Alex.* — *Con. Eph.* — *Concil. Chalced.* — D — *Chryſ.* — *Niceph.* — *Auguſt.* — *Bernard.* — *Laur. Iuſt.* — *Auguſt.* — *Pet. Dam.*

E

Certa tamen ſententia eſt B. Virginem non concepiſſe diuinum Verbum, donec ſuum præbuit conſenſum, illumque illis verbis explicuit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Itaque in eo momento, in quo finita ſunt illa verba, perfecta fuit conceptio, & non antea. Et quidem, quòd non fuerit dilata conceptio vltra illud inſtans, conſtat ſatis ex principio huius ſectionis. Nam ſtatim ſubdit Lucas, *Et diſceſſit ab illa Angelus.* Diximus autem, prius quàm diſceſsiſſet, conceptionem fuiſſe perfectam. Deinde, quia iam nihil deerat, vt Spiritus Sanctus ſuum opus inchoaret, propter quod Angelum miſe-

Quo temporis puncto Chriſtum Virgo concepit, Luc. 1.

miſerat, ſtatim ergo illud inchoauit, ſimul autem, ac A inchoauit, perfecit, vt nunc ſuppono ex ſtatim dicẽdis. Quod verò ante illud momentum non fuerit facta cõceptio, ex diſcurſu Euangelij conſtat. Et in primis, non fuiſſe factam per prima verba ſalutationis Angelicæ, patet ex verbis, quæ poſtea.c.2.dicit Lucas narrans myſterium circumciſionis, *& vocatum eſt nomen eius* Ieſus, *quod vocatum eſt ab Angelo, prius quam in vtero conciperetur.* Hinc enim euidenter conſtat, quando Angelus dixit illa verba, *Et vocabis nomen eius Ieſum* nondum Chriſtum fuiſſe conceptum. Quod ſatis oſtendunt ipſa verba Angeli, quia poſt verba ſalutationis ſubdidit, *Ecce concipies in vtero, & paries*, vtrumque de futuro, quia reuera tam non erat facta conceptio, quàm partus, poſteà vero interrogante Virgine, *Quomodo fiet iſtud?* iterum de futuro inquit Angelus, *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, Quod enim ex te naſcetur Sanctum*, vſque B ad illud, *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*, ergo in toto illo tempore nondum erat perfectum, ſed expectabatur myſterium. Statim vero pro rupit Deipara in illa verba, *Ecce ancilla Domini*, ergo ante illa non eſt peractum myſterium.

Obiectio. Dices, ſaltem fuiſſe perfectum, antequam B. Virgo hæc verba perficeret, vel inchoaret, quia iam prius interius conſenſerat, nam ex interiori conſenſu, & obedientia illa verba manarunt ſed non expectabatur, niſi eius conſenſus, ergo ſtatim ante prolationem verborum perfectum eſt myſterium. Quòd enim voluntatis conſenſus expectaretur, conueniens fuit, propter rationes, quæ in articulo primo explicatæ ſunt. Quod autem vſque ad externam conſenſus expreſſionem myſterium differretur, non videtur neceſſarium, quia Spiritus Sanctus, qui futurus C erat author huius operis, mentem Virginis intuebatur.

Reſponſio. Reſpondetur, licet verum ſit, interiorem conſenſum dicto modo præceſsiſſe, nihilominus tamen oportuiſſe exterius ſenſibiliter exprimi, vt Angelo, cum quo B. Virgo more humano loquebatur, innoteſceret. Sicut enim voluit Deus hoc myſterium perfici, petendo conſenſum Virginis per Angelum: ita etiam decuit, vt non perficeretur, donec B. Virgo ſuum conſenſum Angelo declararet. Et hæc ſententia eſt communis Patrum, vt videre licet in Damaſc.li.3.de fide.c 2.Aug.ſerm. 2. de Annunciatione: optimè Rupert. Abbas libr.1. de operib.Spirit. San. c. 9.Euth.Luc.1. *Diſceſſit*, inquit, *Angelus ab ea, ſimul ac iam per verbum ſuum conceperat.* Et hæc eſt communis Patrum expoſitio eo loco. Citantur etiam quædam verba Anaſtaſij Papæ in fragmento cuiuſ- D dam epiſtolæ, quæ habetur 2. tom. concilior. poſt Breuiarium Liberati, ante Conc. Aruernenſe, quibus expreſſe dicit, ſtatim poſt illa verba, *Ecce ancilla Domini, Verbum ædificaſſe ſibi templum, & vniuiſſe.*

Damaſc. Auguſt. Rupert. Euthym. Anaſt. Papa.

Nec credendum puto, Patres in priori expoſitione citatos contra hanc veritatem ſenſiſſe, ac docuiſſe quia non eſt veriſimile in re tam clara, tamque apertè Euangelio contraria eſſe deceptos. Sed primum intendunt docere, conceptionem eſſe perfectam in toto illo colloquio ſalutationis Angelicæ, & totum illud comprehendunt in primis illis verbis ſalutationis. Deinde ad ſummum volunt, Angelum in illis verbis, *Dominus tecum*, indicaſſe conceptum eo ſenſu, quo D.Th.ſupra art. 4.explicuimus. Explicant autem illa verba de præterito, ac ſi myſterium iam tũc E eſſet factum, vel quia loquuntur de toto illo colloquio, ac de vno momento, vel quia iam ita res inſtabat, vt quaſi facta cenſeretur. Præſertim, quia more prophetico poteſt rectè intelligi dixiſſe Angelus rem, quam certo ſciebat ſtatim futuram, ac ſi iam eſſet facta.

SECTIO V.

Quo loco, & tempore facta ſit hæc Annuntiatio.

PRincipio, de anno in quo perfectum eſt hoc myſterium, nihil ferè dicendum ſupereſt: ſatis enim diffuſe in præcedenti tomo, circa q.4. D.Th.artic.4. tractauimus, quo anno ab orbe condito facta ſit incarnatio, de menſe autem, & die, Eccleſiaſtica traditio habet factam eſſe octauo kalendas Aprilis, eodem nimirum die, quo primus homo formatus eſt, vt ibidem diximus, & Patres retulimus, & videri poteſt Athan.libr.q.ad Antioch.q.17.Chryſ.hom.1.in Luc. Aug.ſerm.18.de natiuitate, & libr.83.q.q.56. Quibus addi poteſt Conc.Flor.in decreto Eug.4.vbi præſcribit Armenis, vt illo die feſtum Annuntiationis celebrent. De hora vero in qua hæc annunciatio Virgini facta eſt, nihil in ſanctis Patribus, vel antiquis authoribus dictum inuenio. Nonnulli tamen ex recentioribus ſcribunt veniſſe Angelum ad Virginem in principio noctis, ſumentes argumentum ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ illa hora ſignum præbet ad Virginem ſalutandam: Nam in vita S.Bonauent.refertur, eum hac de cauſa motum, hoc à Pontifice obtinuiſſe. Sed hæc leuis eſt coniectura, nam etiam ſummo manè datur ſignum ad Virginem ſalutandam, qua hora Albertus Magnus ſuper Miſſus eſt, dixit, Angelum ingreſſum eſſe ad Virginem, neſcio tamen quo fundamento, nam etiam in meridie in multis Eccleſijs datur ſignum ad ſalutandam Virginem. Vnde ſi hoc ſignum datur in memoriam incarnationis Dominicæ, vel id ſit diuerſis horis, quia de hora certa non conſtat, vel certè, quia non eſſet alia hora cõmoda, vt huiuſmodi ſignum poſſet omnibus fidelibus præberi. Igitur ſi coniectura vti licet, veriſimile eſt, eâdem annunciationem factam fuiſſe, quâ Chriſtus fuit natus, vt nouem integris menſibus in vtero matris habitauerit: hoc enim ad perfectionem conceptionis ſpectare videtur, & eſt magis conſentaneum traditioni Patrum, & Eccleſiæ, quam infra videbimus, tractando de Chriſti natiuitate, vbi etiam dicemus, media noctis hora Chriſtum fuiſſe natum, propter quod Eccleſia accommodat illa verba Sap. 18. *Dum medium ſilentium tenerent omnia, &c.* Vnde videtur concludi eadem hora fuiſſe annunciationem factam, ad quam non minus, imò magis accommodari poſſunt ſequentia verba, *Dum nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus venit.* Proprius enim dicitur Verbum deſcendiſſe de cœlo per incarnationem, quam per natiuitatem ſuam. Nec verò eſt, cur exiſtimetur intempeſtiua illa hora noctis, vt in ea Angelus Virgini appareret. Nam veriſimile potius eſt ſolitam fuiſſe Virginem in ſecretiori loco domus ſuæ, maiorem noctis partem in diuina contemplatione tranſigere, & aliunde, propter quietem, ſilẽtium, ac ſecretum noctis, fuiſſe illud tempus aptiſsimum, vt in eo hoc myſterium fieret.

Incarnationis Chriſti dies. *Athan. Chryſoſt. Auguſt. Conc. Flor.* *Incarnationis hora. Sap.18.*

Secundò, nihil ſupereſt, quod de loco dicamus, contemnenda enim eſt Hæreticorum impudentia, dicentium non inueniſſe Angelum domi Virginem: ſed per plateas vagantem. Quod ſine fundamento temerariè fingunt, ſolum vt Virgini detrahant, cum tamen Luc.expreſſe dicat, *& ingreſſus Angelus ad eam.* Vnde omnes Patres ſupra citati ſentiunt locum illum fuiſſe domum, & cubiculum Virginis, vbi orationi vacans, & fortaſſe aduẽtum Meſſiæ deſiderans, ac poſtulans, inuenta eſt. Refert autem Beda libr. de locis ſanctis, cap.16 in illo loco, vbi hæc annuntiatio facta eſt, ædificatam fuiſſe Eccleſiam. Imò certa traditione conſtat, domicilium illud, ſeu cubiculum B.Virginis, poſt Chriſti in cœlos aſcenſum, ab Apoſtolis, & Chriſtianis omnibus fuiſſe in ſumma religione habitum, & in templum ad ſacra facienda fuiſſe

Locus, vbi facta eſt annuntiatio. *Beda.*

fuiſſe conſecratum, propter multa, & ingentia myſteria in eo perfecta. Fuit enim (vt creditur) domus illa domicilium B. Annæ, & in eo B. Virgo nata eſt, Chriſtuſq; conceptus, & ſaltem vſque ad fugam in AEgyptum educatus. Nam de tempore poſt reditũ ex AEgypto: licet Caniſius cum Baptiſta Mantuano cenſeat, in eadem domo Virginem, & Chriſtum habitaſſe: mihi tamen dubia res eſt, quia Beda in citato loco refert fuiſſe in Nazareth ædificatam aliam Eccleſiam in illa domo, in qua Chriſtus poſt reditum ex AEgypto vſque ad grandiorem ætatem educatus eſt. Sed illa prior fuit ſemper ſanctior, ac celebrior habita, & nunc etiam eſt in Eccleſia celeberrima. Nam eadem illa domus, in qua hæc annuntiatio facta eſt, miniſterio Angelorum primum in Illyricum, poſtea in Italiam tranſlata eſt, & vſque ad præſentem diem perſeuerat, & *Lauretana Eccleſia* appellatur, & in ſumma religione habetur, vt ex variis Hiſtoriographis erudite tractat Caniſ. libr. 5. de B. Maria. c. 25. Deniq; illud non omittam, domum hãc fuiſſe ſitam in ciuitate Nazareth (vt ex Euangelio conſtat) & inde fuiſſe Chriſtum *Nazaræum* vocatum, vt notat Hierony. libr. de locis Hebr. in Nazareth. Neque obſtat, quod illa ciuitas erat in Galilæa, quæ ad Tribum Iuda non pertinebat. Quia, vt notauit Abulenſ. Matthæ. 2. q. 88. poſt decem Tribuum diſperſionem, Iudæi qui ex captiuitate Babylonica redierant, totam illam terram occuparunt, & ita multi ex Tribu Iuda, ex qua erat maior pars eorum, qui redierunt, extra Iudæam domicilia & poſſeſsiones habebant.

Caniſ. Bapt. Mantuan. Beda. Lauretana domus. Caniſ. Hieron. Obiectio. Reſponſio. Abulenſ.

QVÆSTIO XXXI.

De conceptione Saluatoris quo ad materiam, de qua corpus eius conceptum eſt, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ipſa conceptione Saluatoris. Primò, quantum ad materiam, de qua eius corpus conceptum eſt. Secundò, quantum ad conceptionis authorem. Tertiò, quantum ad modum, & ordinem cõceptionis.

Circa primum quæruntur octo.

Primò, vtrum caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.

Secundò, vtrùm fuerit ſumpta de Dauid.

Tertiò, de genealogia Chriſti, quæ in Euangeliis ponitur.

Quartò, vtrùm decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

Quintò, vtrùm fuerit de puriſſimis ſanguinibus Virginis corpus eius formatum.

Sextò, vtrum caro Chriſti fuerit in antiquis Patribus, ſecundum aliquid ſignatum.

Septimò, vtrùm caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

Octauò, vtrùm fuerit decimata in lumbis Abrahæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.

168. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti non fuerit ſumpta ex Adam. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo, de cælo cæleſtis. Primus autem homo eſt Adam, ſecundus eſt Chriſtus. Ergo Chriſtus non eſt ex Adam, ſed habet ab eo diſtinctam originem.*

2. Præterea, Conceptio Chriſti debuit eſſe maximè A *miraculoſa. Sed maius eſt miraculum, formare corpus hominis ex limo terræ, quàm ex materia humana, quæ de Adam trahitur. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum ab Adam carnem ſumpſiſſe. Ergo videtur, quod corpus Chriſti non debuerit formari de maſſa humani generis deriuata ab Adam, ſed de aliqua alia materia.*

3. Præterea, Peccatum in hunc mundum intrauit per vnum hominem, ſcilicet per Adam: quia omnes in eo originaliter exiſtentes peccauerunt: vt patet Romanorum. 5. Sed ſi corpus Chriſti fuiſſet ab Adam ſumptum, ipſe etiam in Adam originaliter fuiſſet, quando peccauit. Ergo peccatum originale contraxiſſet, quod non decebat Chriſti puritatem. Non ergo corpus Chriſti eſt formatum de materia ſumpta ab B *Adam.*

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos. 2. Nuſquam Angelos apprehendit, ſcilicet filius Dei: ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Semen autem Abrahæ ſumptum eſt ex Adam: ergo corpus Chriſti fuit formatum de materia ex Adam ſumpta.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, vt eam à corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, niſi ſecundum quod infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam deſcendebat. Et ideo conueniens fuit, vt carnem ſumeret ex materia ab Adam deriuata, vt ipſa natura per aſſumptionem curaretur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundus homo, id eſt, Chriſtus, dicitur eſſe de cœlo, non quidem quantum ad materiam C *corporis: ſed vel quantũ ad virtutẽ formatiuã corporis: eius, vel etiam quantum ad ipſam eius diuinitatem. ecundũ autem materiam corpus Chriſti fuit terrenum, ſicut & corpus Adæ.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ſupradictum, myſterium Incarnationis Chriſti eſt quiddam miraculoſum: non ſicut ordinatum ad confirmationem fidei, ſed ſicut articulus fidei. Et ideo in myſterio Incarnationis non requiritur quod ſit maius miraculum, ſicut in miraculis, quæ fiunt ad confirmationem fidei: ſed quid ſit diuinæ ſapientiæ conuenientius, & magis expediens humanæ ſaluti, quod requiritur in omnibus, quæ fidei ſunt. Vel poteſt dici, quod in myſterio Incarnationis non ſolum attenditur miraculũ ex materia conceptus: ſed magis ex modo conceptionis & partus: quia D *ſcililet Virgo concepit, & peperit.* *q. 2. 9. art. 1. ad 2.*

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, corpus Chriſti fuit in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam: quia ſcilicet ipſa materia corporis Chriſti deriuata eſt ab Adam. Non autem fuit ibi ſecundum ſeminalem rationem: quia non eſt concepta ex virili ſemine. Et ideo non contraxit originale peccatum, ſicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis ſeminis deriuantur. *Ex corp. art. & q. 4. art. 6.*

COMMENTARIVS.

IN hoc, & ſequentibus articulis multa tractat D. Th. de quibus in ſuperioribus, vel alia occaſione, E vel ſub aliis titulis, & rationibus diſputaui. Et quia in eis locis expoſita ſunt, curabo diligenter inutilẽ repetitionẽ vitare, ſignando loca, in quibus de vna quaque re dictum ſit, & ea ſolum addendo, quæ ad præſentis textus expoſitionem fuerint neceſſaria. In hoc ergo articulo rationem reddit D. Thom. ob quam decuit Verbum aſſumere humanam naturam, non ex noua materia, ſeu ex nihilo creatam ſed ex Adami poſteritate formatam. Quam rem attigit etiam ſupra quæſt. 4. art. 6. & à nobis tractata eſt diſputatione 15. ſectione 1. Prioris Tomi. Hic ſolum adde, ex doctrina huius articuli colligi Chriſtum Dominum, ſicut dicitur *filius Abrahæ*, vel Dauid,

uid, ita in rigore poſſe dici *filium Adæ*, quia ſicut per humanam generationem formatus eſt ex filia Abrahæ, ita etiam ex filia Adæ. Quia verò Chriſtus non eſt conceptus per ſeminalem generationem, ideo non eſt filius eius quoad culpam, nec quoad originis defectum, & propterea non ſolet, nec debet ſimpliciter appellari *filius Adæ*, quia hæc appellatio ſolet in malam partem accipi, ad denotandum defectum ex infecta origine participatum.

Chriſtus cur dici nõ debeat filius Adæ.

In ſolutione ad primum tractat D. Tho. illum locum primæ ad Corinth. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* De quo dixit etiam ſupra. quæſt. 5. artic. 1. ad primum, & nos dicta diſputat. 15. ſectio. 3. Reliqua in hoc articulo clara ſunt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Dauid.

169. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non ſumpſerit carnem de ſemine Dauid. Matthæus enim genealogiam Chriſti texens, eam ad Ioſeph perducit, Ioſeph autẽ non fuit pater Chriſti: vt ſupra dictum eſt. Non ergo videtur, quod Chriſtus de genere Dauid deſcenderit:*

q. 1.9 art. 2. & q 28. art. 1 ad 2.

2. Præterea, Aaron fuit de tribu Leui vt patet Exod. 6. Maria autem mater Chriſti cognata dicitur Eliſabeth, quæ eſt filia Aaron: vt patet Lucæ. 1. Cum ergo Dauid fuerit de tribu Iuda (vt patet Matth 1.) videtur, quod Chriſtus de ſemine Dauid non deſcenderit.

3. Præterea, Hierem 22. dicitur de Iechonia: Scribe iſtum virum ſterilem, nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. Sed de Chriſto dicitur Iſai. 9. Super ſolium Dauid ſedebit. Ergo Chriſtus non fuit de ſemine Iechoniæ, & per conſequens, nec de genere Dauid. quia Matth. à Dauid per Iechoniam ſeriem generationum perducit.

Sed contra eſt, quod dicitur Roman. 1. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus ſpecialiter duorum antiquorum patrum filius dicitur eſſe, Abrahæ ſcilicet, & Dauid: vt patet Matth. 1. Cuius eſt multiplex ratio. Prima quidem, quia ad hos ſpecialiter de Chriſto promiſſio facta eſt: dictum eſt enim Abrahæ Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine D *tuo omnes gentes terræ. Quod Apoſtol. de Chriſto exponit, dicens Gala. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Ad Dauid autem dictum eſt. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Vnde & populus Iudæorum, vt Regem honorificè ſuſcipientes, dicebant Matth. 21. Hoſanna filio Dauid. Secunda ratio eſt, quod Chriſtus futurus erat Rex, Propheta, & ſacerdos: Abraham autem ſacerdos fuit: vt patet ex hoc, quod Dominus dixit ad eum Geneſ. 15. Sume tibi vaccam triennem, &c. Fuit etiam Propheta, ſecundum illud quod dicitur Geneſ. 20. Propheta eſt, & orabit pro te. Dauid autem, Rex fuit, & Propheta. Tertia ratio eſt, quia in Abraham primo incepit circumciſio: in* E *Dauid autem maximè manifeſtata eſt Dei electio: ſecundum illud quod dicitur. 1. Reg. 13. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum Et ideo vtriuſque filius Chriſtus ſpecialiſſimè dicitur: vt oſtendatur eſſe in ſalutem, & circumciſioni, & electioni Gentilium.*

Ad primum ergo dicendum, quod hæc obiectio fuit Fauſti Manichæi, volentis probare Chriſtum non eſſe filium Dauid, quia non eſt conceptus ex Ioſeph, vſque ad quem ſeriem generationis Matthæus perducit. Contra quem Auguſtin. reſpondet. 23. libr. contra Fauſtum, quod cum idem Euan- A *geliſta dicat, & virum Mariæ eſſe Ioſeph & Chriſti matrem Virginem eſſe, & Chriſtum eſſe ex ſemine Dauid, quid reſtat, niſi credere Mariam non fuiſſe extraneam à cognatione Dauid, & eam Ioſeph coniugem non fruſtra appellatam, propter animorum confœderationem, quamuis ei non fuerit carne commixtus: & quod potius propter dignitatem virilem ordo generationum vſque ad Ioſeph perducitur? Si ergo nos credimus etiam Mariam fuiſſe de cognatione Dauid: quia Scripturis credimus, quæ vtrumque dicunt, & Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & eius matrem Mariam, non cum viro concumbendo, ſed virginem. Vt enim dicit Hieronym, ſuper Matth. Ex vna tribu fuit Ioſeph, & Maria: Vnde ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam: propter quod & ſimul cenſentur in Bethleem, quaſi ſimul de vna ſtirpe generati.*

li.23.ca.8. poſt medium tom.6.

Gloſſ ord. ſuper 1 cap. Matt. & 3. Luc.

Aug. ib. in initio c.9.

Matt.1. ſu. per illud Chriſti generatio ſic erat to.9.

B *Ad ſecundum dicendum, quod huic obiectioni Gregor. Nazian. reſpondet dicens, quod hoc nutu ſuperno contigit, vt regium genus ſacerdotali ſtirpi iungeretur, vt Chriſtus, qui rex eſt, & ſacerdos, ab vtriſque naſceretur ſecundum carnem. Vnde & Aaron, qui fuit primus ſacerdos, ſecundum legem, duxit ex tribu Iuda coniugem Eliſabeth filiam Aminadab. Sic ergo potuit fieri, vt pater Eliſabeth aliquam vxorem habuerit de ſtirpe Dauid: ratione cuius Beata Virgo Maria, quæ fuit de ſtirpe Dauid, eſſet Eliſabeth cognata. Vel potius è conuerſo, quod pater Beatæ Mariæ de ſtirpe Dauid exiſtens, vxorem habuerit de ſtirpe Aaron. Vel ſicut Auguſtinus dicit. 23. contra Fauſtum. Si Ioachim pater Mariæ de ſtirpe Aaron fuit (vt Fauſtus hæreticus per quaſdam ſcripturas apocryphas aſſerebat) credendum eſt, quod* C *mater Ioachim fuerit de ſtirpe Dauid, vel etiam vxor eius: ita vt per aliquem modum Mariam dicamus fuiſſe de ſtirpe Dauid.*

lib.23.c 9. à med. ad fi. to.6.

Ad tertium dicendum, quod per illam authoritatem propheticam (ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam) non negatur ex ſemine Iechoniæ poſteros naſcituros, & ideo de ſemine eius Chriſtus eſt. Et quod regnauit Chriſtus, non contra prophetiam eſt, non enim ſeculari honore regnauit. Ipſe enim dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo.

li.3. in Luc. circa fin. 2. fo ante fin. libri, to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrùm conuenienter genealogia Chriſti ab Euangeliſtis texatur.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod genealogia Chriſti inconuenienter ab Euangeliſtis texatur: Dicitur enim Iſai. 53. De Chriſto, Generationem eius quis enarrabit? Ergo non fuit generatio Chriſti enarranda. 170.

Matth.1. Luc.1.2.3. & 4.

2. Præterea, Impoſſibile eſt vnum hominem duos patres habere. Sed Matth. dicit, quod Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ. Lucas autem dicit Ioſeph fuiſſe filium Heli, ergo contraria ſibi inuicem ſcribunt.

3. Præterea, Videntur in quibuſdam à ſe inuicem diuerſificari. Matth. enim in principio lib. incipiens ab Abraham, deſcendendo vſque ad Ioſeph, quadraginta duas generationes enumerat: Lucas autem poſt Baptiſmum Chriſti generationem Chriſti ponit incipiens, à Chriſto, & perducens generationum numerum vſque ad Deum, ponens generationes ſeptuaginta ſeptem vtroque extremo computato. Videtur igitur, quod inconuenienter generationem Chriſti deſcribant.

4. Præterea, Quarto Reg. 8. legitur, quod Ioram genuit Oboziam: cui ſucceſſit Ioas filius eius: huic autem ſucceſſit filius eius Amaſias, poſtea regnauit filius eius Azarias, qui appellatur Ozias, cui ſucceſſit Ioatham filius eius Matthæus

4.Reg.c.11. ibi ſup.c. 12. ibi ſupr. c 14. ibi. ſup. c 15.

Matthæus autem dicit: quod Ioram genuit Oziam: ergo videtur inconuenienter generationem Chriſti deſcribere, tres Reges in medio prætermittens.

5. Præterea, Omnes, qui in Chriſti generatione deſcribuntur, patres habuerunt, & matres, & plurimi etiam ex eis fratres habuerunt: Matthæus autem in generatione Chriſti tres tantum enumerat matres, ſcilicet Thamar, Ruth, & vxorem Vriæ: fratres autem nominat Iudæ, & Iechoniæ, & iterum Phares & Zaram. Quorum nihil poſuit Lucas. Ergo videntur Euangeliſtæ inconuenienter genealogiam Chriſti deſcripſiſſe.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dicitur 2. ad Timot. 5. Omnis Scriptura ſacra eſt diuinitus inſpirata. Quæ autem diuinitus fiunt, ordinatiſſimè fiunt: ſecundum illud Rom. 13. quæ à Deo ſunt ordinata ſunt. Vnde conuenienti ordine genealogia Chriſti, eſt ab Euangeliſtis ſcripta.

Gloſſ. ordi. ex Hieron. in c 1. Mat. in princ. to. 9.

Ad Primum ergo dicendum, quòd ſicut Hierony. dicit ſuper Matt. Iſai. loquitur de generatione diuinitatis Chriſti: Matth. autem enarrat generationem Chriſti ſecundum humanitatem. Non quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiam eſt ineffabile: ſed enumerans patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem proceſſit.

Ad ſecundum dicendum, quòd ad hanc obiectionem, quam mouit Iulianus Apoſtata, diuerſimodè ab aliquibus reſpondetur. Quidam enim (vt Greg. Nazianz. dicit) dicunt eoſdem eſſe, quos vterque Euangeliſta enumerat. ſed ſub diuerſis nominibus, quaſi binomios. Sed hoc ſtare non poteſt: quia Matthæus ponit vnum filiorum Dauid, ſcilicet Salomonem: Lucas autem ponit alium, ſcilicet Nathan: quos ſecundum hiſtoriam libri Regum conſtat fratres fuiſſe. Vnde alij dixerunt, quod Matthæus veram genealogiam Chriſti tradidit: Lucas autem putatiuam, vnde incepit, vt putabatur filius Ioſeph. Erant enim aliqui ex Iudæis, qui propter peccata Regum Iuda, credebant Chriſtum ex Dauid non per reges, ſed per aliam eius ſtirpem hominum priuatorum, eſſe naſciturum. Alij verò dixerunt, quod Matthæus poſuit patres carnales, Lucas vero poſuit patres ſpirituales, ſcilicet iuſtos viros, qui dicuntur patres, propter ſimilitudinem honeſtatis. In lib. vero de Quæſtionibus veteris, & noui teſtamenti reſpondetur, quod non eſt intelligendum, quod Ioſeph à Luca dicatur eſſe filius Heli, ſed quod Heli, & Ioſeph fuerunt patres Chriſti diuerſimodè à Dauid deſcendentes. Vnde de Chriſto dicitur, quod putabatur filius Ioſeph, & quod ipſe etiam Chriſtus fuit Heli filius: quaſi diceret, quod Chriſtus ea ratione, qua dicitur filius Ioſeph, poteſt dici filius Heli, & omnium eorum, qui ex ſtirpe Dauid deſcenderunt: ſicut Apoſt. dicit Roman. 9. Ex quibus, ſcilicet Iudæis, Chriſtus eſt ſecundum carnem. Aug. vero in lib. de Quæſt. Euangel. tripliciter ſoluit dicens. Tres cauſæ occurrunt: quarum aliquam Euangeliſta ſecutus eſt. Aut enim vnus Euangeliſta patrem Ioſeph, à quo genitus eſt nominauit: alter verò vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus poſuit. Aut vnus erat huic Ioſeph naturalis pater, & alter eum adoptauerat. Aut more Iudæorum, cùm ſine filiis vnus deceſſiſſet, eius vxorem propinquus accipiens, filium, quem genuit, propinquo mortuo deputauit. Quod etiam quoddam genus adoptionis legalis eſt, vt ipſe Aug. dicit in 2. de conſenſu Euang. Et hæc vltima cauſa eſt verior, quam & Hieron. ſuper Matt. ponit: & Euſeb Cæſarienſis in Eccleſiaſtica hiſtoria ab Aphricano Hiſtoriographo traditam aſſerit. Dicunt enim quod Nathan, & Melchi diuerſis temporibus de vna eademque vxore Ieſca nomine, ſingulos filios procreauerunt: quia Nathan, qui per Salomonem deſcendit, vxorem eam primum ceperat, & relicto filio vno Iacob nomine, defunctus eſt: poſt cuius obitum (quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere) Melchi, qui per Nathan genus ducit, cum eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere, relictam

Aug in lib. q. ex nouo teſt. qui incipit, Deus certè perfectus eſt q. 56. & in alio lib. qui incip. Cur facta & dicta. q. 6 to. 4. lib. 2 c. 5. ante med. to. 4.

li. 2. cap 3. circa princ. to 4.

Euſeb li 1. hiſt Eccleſ. ca. 6. in fin. & c. 7. parũ ante medium, idem habet etiã Ambroſ. in Luc libr 3. & ter princ in med. 5.

A Nathan accepit vxorem, ex qua etiam ipſe ſuſcepit filium nomine Heli. Et ſic ex diuerſo patrum genere efficiuntur Iacob, & Heli vterini fratres: quorum alter, id eſt, Iacob fratris ſui Heli ſine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens vxorem, genuit Ioſeph: natura quidem generis ſuum filium, ſecundum verò legis præceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matthæus dicit. Iacob genuit Ioſeph: ſed Lucas, quia legalem generationem deſcribit, nullum nominat aliquem genuiſſe. Et quamuis Damaſ. dicat, quod B. Virgo Maria Ioſeph attingebat ſecundum illam originem, qua pater eius dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi deſcendiſſe: tamen credendum eſt, quod etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare, præſertim cum Ambr. dicat Chriſtum de ſemine Iechoniæ B deſcendiſſe.

lib. 4. orthod. fidei. c 15. ante med.

lib 3. in Luc. declinando ad fin. to 5.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicit Auguſt. in lib. de conſenſu Euangel. Matthæus regiam in Chriſto inſtituerat inſinuare perſonam; Luc. autem ſacerdotalem. Vnde in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à Domino Ieſu Chriſto: in quantum ſcilicet per carnis originem ſimilitudinem carnis peccati aſſumpſit. In generationibus autem Lucæ ſignatur noſtrorum abolitio peccatorum à Chriſto Domino. Et ideo generationes Matthæus deſcendens enumerat. Lucas autem aſcendens. Inde etiam eſt, quod Matthæus ab ipſo Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit. Lucas vero ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per cuius nominis Prophetam Deus peccatum illius expiauit. Et inde eſt etiam quod quia C Matthæus ad mortalitatem noſtram Chriſtum deſcendentem voluit ſignare, ipſas generationes ab Abraham vſque ad Ioſeph, & vſque ad ipſius Chriſti natiuitatem deſcendendo, commemorauit ab initio Euangelij ſui: Lucas autem non ab initio, ſed à Baptiſmo Chriſti generationem narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo, tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans: vbi teſtimonium Ioannes perhibuit, dicens, Ecce qui tollit peccatum mundi. Aſcendendo autem tranſit ab Abraham & peruenit ad Deum: cui mundati, & expiati reconciliamur. Meritò etiam adoptionis originem ipſe ſuſcepit: quia per adoptionem efficimur filij Dei: per carnalem verò generationem filius Dei filius hominis factus eſt. Satis autem demonſtrauit non ſe ideò dixiſſe Ioſeph filium Heli, quod de illo ſit genitus: ſed quod ab D illo fuerit adoptatus, cum & ipſum Adam filium Dei dixerit, cum ſit factus à Deo. Numerus etiam quadragenarius ad tẽpus præſentis vitæ pertinet, propter quatuor partes mundi: in quo mortalem vitam ducimus ſub Chriſto regnante. Quadraginta autem quater habent decem, & ipſa decem ab vno vſque ad quatuor progrediente numero conſummãtur. Poſſet etiam denarius ad decalogũ referri, & quaternarius ad præſentem vitam, vel etiam ad 4. Euangelia, ſecundũ quæ Chriſtus regnat in nobis. Et ideo Mat. regiam perſonã Chriſti commendans, quadraginta perſonas poſuit, excepto ipſo. Sed hoc intelligendum eſt, ſi ſit idẽ Iechonias, qui ponitur in fine ſecũdi quaternarij & in principio tertij, vt Aug. vult: quod dicit factum eſſe ad ſignificãdum, quod in Iechonia facta eſt quædã deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam tranſ- E migratum eſt: quod præfigurabat Chriſtum circumciſione ad præputium migraturum Hier. autẽ dicit duos fuiſſe Ioachim, id eſt, Iechoniam patrem ſcilicet, & filium, quorum vterque in generatione Chriſti aſſumitur, vt conſtet diſtinctio generationum, quas Euangeliſta per tres quaterdenarios diſtinguit, quod aſcendit ad quadraginta duas perſonas. Qui etiam numerus ſanctæ conuenit Eccleſiæ. Hic enim numerus conſurgit ex ſenario. qui ſignificat laborem præſentis vitæ, & ſeptenario, qui ſignificat quietem vitæ futuræ. Sexies. n. ſeptẽ ſunt quadraginta duo. Ipſe etiam quaterdenarius: quia ex denario & quaternario conſtituitur per aggregationem, ad eãdem ſignificationẽ pertinere poteſt, q̃ attributa eſt quadragenario, qui con-

li. 2. ca. 4. in prin. & poſt medium ſimul, to. 4.

li. 2. de conſenſu Euã. cap. 4. ante med. to 4.

Matt 1 ſuper illud. & poſt tranſmigrationẽ Babylonis, to. 9 idẽ habet Ambr. in Luc. li 3. non multũ procul à fin. to 5.

qui conſurgit ex eiſdem numeris ſecundum multiplicationem. Numerus autem, quo Lucas vtitur in generationibus Chriſti, ſignificat vniuerſitatem peccatorum. Denarius enim tanquam iuſtitiæ numerus in decem præceptis legis oſtenditur. Peccatum autem eſt legis tranſgreſſio. Denarij vero numeri tranſgreſſio eſt vndenarius. Septenarius autem ſignificat vniuerſitatem, quia vniuerſum tempus ſeptenario dierum numero voluitur, ſepties autem vndecim ſunt ſeptuaginta ſeptem, & ita per hoc ſignificatur vniuerſitas peccatorum, quæ per Chriſtum tolluntur.

Matt 1. ſuper illud, Ioram genuit Oziam to 9.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Hieronym. ſuper Matth. dicit, quia Ioram Rex generi ſe miſcuerat impiiſſimæ Iezabelis: idcirco vſque ad tertiam generationem, eius memoria tollitur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur. Et ita vt Chryſ. dicit, quanta benedictio facta eſt ſuper Iehu, qui vindictam fecerat ſuper domum Achab, & Iezabel, tanta eſt maledictio ſuper domum Ioram propter filiam iniqui Achab, & Iezabel, vt vſque ad quartam generationem præcidantur filii eius de numero Regum: ſicut ſcriptum eſt Exod. 20. Reddam peccatum parentum in filios vſque ad tertiam & quartã generationem. Eſt etiam attendendum, quod & alij Reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Chriſti ponuntur: ſed non fuit eorum continua impietas. Nam vt dicitur in libro Quæſtionum veteris, & noui Teſtamenti, Salomon merito patris ſui dimiſſus in regno eſt, Roboam merito Aſa filij ſui: horum autem trium continuauit impietas.

Homil 1. in opere imperfecto, to. 2.

Aug. in lib. q. ex nouo Teſta q 85. tom 4.

Matt. 1. ſuper illud, Iudas genuit Phares to. 9.

Ad quintum dicendum, quod ſicut dicit Hieronym. ſuper Matth. In genealogia Saluatoris nulla ſanctarum mulierum aſſumitur, ſed eas, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat de peccatoribus naſcens omnium peccata deleret. Vnde ponitur Thamar, quæ reprehenditur de ſocerino concubitu: & Raab, quæ fuit meretrix: & Ruth, quæ fuit alienigena: & Bethſabee vxor Vriæ, quæ fuit adultera. Quæ tamen proprio nomine non ponitur, ſed ex nomine viri deſignatur: tum propter peccatum ipſius, quæ fuit adulterij, & homicidij conſcia: tum etiam vt nominato viro peccatum. Dauid ad memoriam reuocetur. Et quia Lucas Chriſtum deſignare intendit, vt peccatorum expiatorem, talium mulierum mentionem non facit. Fratres autem Iudæ commemorat, vt oſtendat eos ad Dei populum pertinere: cum tamen Iſmael frater Iſaac, & Eſau frater Iacob à populo Dei fuerint ſeparati: propter quod in generatione Chriſti non commemorantur, & etiam vt ſuperbiam de nobilitate excludat. Multi enim fratrum Iudæ ex ancillis nati fuerunt: ſed omnes ſimul erant Patriarchæ, & tribuum principes. Phares autem & Zaram ſimul nominantur, (Vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam) quia per eos gemina deſcribitur vita populorum: vna ſecundum legem, quæ ſignificatur per Zaram: altera ſecundum fidem, quæ ſignificatur per Phares: Fratres autẽ Iechoniæ ponit, quia omnes regnauerant diuerſis temporibus, quod in aliis Regibus nõ acciderat, vel quia eorum ſimilis fuit, & iniquitas, & miſeria.

libro 3 in Luc. aliquãtulum ante medium, tom. 3.

DE hac re latè diximus ſupra diſputat. 2. huius tomi ſect. 3. vbi propter loci opportunitatem genealogiam B. Virginis texere neceſſariũ fuit, qua explicata, nihil eſt, quod de Chriſti genealogia dicamus, nec circa literam D. Thom. nouum aliquid explicandum occurrit.

ARTICVLVS IIII.

171. 3. d. 12. q. 3. ar. 1 q. 2. & op 3. c. 218.

Vtrùm decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod materia corporis Chriſti non debuerit eſſe aſſumpta de fœmina. A Sexus enim maſculinus eſt nobilior, quàm ſexus fœmineus. Sed maximè decuit vt Chriſtus aſſumeret id, quod eſt perfectum in humana natura. Ergo videtur, quod non debuerit de fœmina carnem aſſumere, ſed magis de viro: ſicut & Eua de coſta viri formata eſt.

2. Præterea, Quicunque ex fœmina concipitur, vtero fœminæ concluditur. Sed Deo, qui cælum & terram implet, (vt dicitur Hieremiæ 23.) non competit quod paruo fœminæ vtero includatur. Ergo videtur, quod non debuerit concipi de fœmina.

3. Præterea, illi, qui concipiuntur ex fœmina, quandam immunditiam patiuntur. Vnde dicitur Iob. 25. Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Chriſto nulla immunditia eſſe debuit: ipſe enim eſt Dei ſapientia: de qua B dicitur Sapientiæ ſeptimo, Nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo non videtur, quod debuerit carnem aſſumere de fœmina.

Sed contra eſt, quod dicitur Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.

Reſpondeo dicendum, quod licet filius Dei carnem humanam aſſumere potuerit, de quacunque materia voluiſſet: conuenientiſſimum tamen fuit, vt de fœmina carnem acciperet. Primò quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata eſt. Vnde Auguſt. dicit lib. 83. quæſtionum, Hominis liberatio in vtroque ſexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat ſuſcipere, qui ſexus honorabilior eſt, conueniens erat vt fœminei ſexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de fœmina natus eſt. Secundo, C quia per hoc veritas Incarnationis aſtruitur. Vnde Ambroſ. dicit in libro de Incarn. Multa in Chriſto ſecundum naturam inuenies, & vltra naturam: ſecundum conditionem etenim naturæ in vtero fœminei corporis fuit, ſed ſupra conditionem virgo concepit, virgo generauit: vt crederes, quia Deus erat, qui innouabat naturam, & homo erat, qui ſecundum naturam naſcebatur ex homine. Et Aug. dicit epiſtola ad Voluſiam. Si omnipotens Deus hominem vbicumque formatum, non ex materno vtero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus, nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe, vllo modo crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit. Nunc verò ita inter Deum, & hominem mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans D vtramque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. Tertiò, quia per hunc modum completur omnis diuerſitas generationis humanæ. Nam primus homo productus eſt ex limo terræ ſine viro, & fœmina. Eua vero producta eſt ex viro ſine fœmina: alij verò homines naſcuntur ex viro, & fœmina. Vnde hoc quartum quaſi Chriſto proprium relinquebatur, vt produceretur ex fœmina ſine viro.

q. 11. in medio, tom. 4.

ca 6. circa med. to 2.

Eſt epiſt. 3. ante med. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod quia ſexus maſculinus eſt nobilior, quam fœmineus, ideo humanam naturam in maſculino ſexu aſſumpſit: ne tamen ſexus fœmineus contemneretur, congruum fuit, vt carnem aſſumeret de fœmina. Vnde Auguſt. dicit in libr. de Agone Chriſtiano: Nolite voſipſos contemnere viri filius Dei virum ſuſcepit: nolite voſipſas contemnere fœminæ, filius Dei natus ex fœmina E eſt.

cap. 11 circa med. to 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit. 23. libr. contra Fauſtum (qui hac obiectione vtebatur) Non planè, inquit, catholica fides, quæ Chriſtum Dei filium, natum ſecundum carnem credit ex virgine, vllo modo eundem Dei filium ſic in vtero mulieris includit, quaſi extra non ſit, quaſi cæli, & terræ adminiſtrationem deſeruerit, quaſi à Patre receſſerit, ſed vos Manichæi corde illo, quo nihil poteſtis niſi corporalia phantaſmata cogitare, iſta omnino non capitis. Vt enim dicit in epiſtola ad Voluſiam. Hominum iſte ſenſus eſt nihil, niſi corpora valentium cogitare: quorum nullum

lib. 23. cap. 10 ante med. to. 6.

Eſt epiſt. 3. aliquantulum à prin. tom. 2.

tum poteſt eſſe vbique totum: quoniam per innumerabiles partes aliud alibi habeat neceſſe eſt. Longè alia eſt animæ natura, quã corporis: quanto magis Dei, qui creator eſt, & animæ, & corporis, & nouit vbique totus eſſe, & nullo contineri loco: nouit venire, non recedendo vbi erat: nouit abire, non deſerendo quo venerat.

Ad tertium dicendum, quòd in conceptione viri ex fœmina non eſt aliquid immundum, in quantum eſt opus Dei: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus creauit, tu ne commune dixeris, id eſt, immundum. Eſt ibi tamen aliqua immunditia ex peccato proueniens, prout cum libidine quis concipitur ex commixtione maris, & fœminæ, quod tamen in Chriſto non fuit, vt ſupra oſtenſum eſt. Si tamen aliqua eſſet ibi immunditia, ex ea non inquinaretur Dei Verbum, quod nullo
q 19. ar. 2. *modo eſt immutabile, vel alterabile. Vnde Auguſt. dicit in lib. contra quinque hæreſes. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis, Quid eſt, quod te permouet in mea natiuitate? non ſum libid nis conceptus cupiditate: ego matrem, de qua naſcerer, feci. Si ſolis radius cloacarum ſordes ſiccare nouit, eis inquinari non nouit: quantò magis ſplendor lucis æternæ, quocunque radiauerit, mundare poteſt, & ipſe pollui non poteſt.*

Litera huius articuli tam perſpicua eſt, vt non indigeat expoſitione. De re autem ipſa propter ea, quæ in primo tomo, diſput. 3. attigi tractando de cõuenientia Incarnationis, diſputaui ſupra in hoc tomo diſput. 1. ſect. 1. & diſput. 5. ſect. 1. & in ſequentib. nonnulla addemus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit.

172. 3. d 3 q. 2. art. 5. *AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti non fuerit concepta ex puriſſimis ſanguinibus Virginis. Dicitur enim in Collecta, quod Deus Verbum ſuum de Virgine carnem ſumere voluit. Sed caro differt à ſanguine Virginis. Ergo corpus Chriſti non eſt ſumptum de ſanguine Virginis.*

2. Præterea, Sicut mulier formata eſt miraculoſe de viro, ſic corpus Chriſti miraculoſe formatum eſt de Virgine. Sed mulier non dicitur eſſe formata de ſanguine viri, ſed magis de carne, & oſsibus eius, ſecundum illud, quod dicitur Geneſ. 2. Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Chriſti formari debuerit de ſanguine Virginis, ſed de carnibus, & oſsibus eius.

3. Præterea: corpus Chriſti fuit eiuſdem ſpeciei cum corporibus aliorum hominum: ſed corpora aliorum hominum non formantur ex puriſsimo ſanguine, ſed ex ſemine & ſanguine menſtruo. Ergo videtur, quod nec etiam corpus Chriſti fuerit conceptum ex puriſsimis ſanguinibus Virginis.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in libr. quod filius Dei
lib. 3 ortho. fidei c. 2 in med. *conſtruxit ſibi ipſi ex caſtiſsimis, & puriſsimis ſanguinibus Virginis carnem animatam anima rationali.*

Art. præc. *Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, in conceptione Chriſti fuit ſecundum conditionem naturæ, quod quod eſt natus ex fœmina, ſed ſupra conditionem naturæ, eſt natus ex Virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quod in generatione animalis fœmina materiam miniſtret, ex parte autem maris ſit principium actiuum in generatione,*
Lib. 1. c. 19. in fi. præcipuè, & lib. 2 c 4. & 5. tom. 4. *ſicut probat Philoſophus in libro de Generatione animalium. Fœmina autem, quæ ex mare concepit, non eſt virgo: & ideo ad ſupernaturalem modum generationis Chriſti pertinet, quod actiuum principium in generatione illa fuerit virtus ſupernaturalis diuina. Sed ad naturalem modum generatio-*

A *nis eius pertinet, quod eius materia de qua corpus eius conceptum eſt, ſit conformis materiæ, quam aliæ fœminæ ſubminiſtrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia ſecundum Philoſophum in lib. de generatione animalium, eſt ſanguis mulieris non quicunque, ſed perductus ad quandam ampliorem digeſtionem, per virtutem generatiuam matris, vt ſit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Chriſti conceptum.* lib. 1 ex c. 18. & 19. tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod cum B. Virgo fuerit eiuſdem naturæ cum aliis fœminis, conſequens eſt, quod habuerit carnem, & oſſa eiuſdem naturæ. Carnes autem, & oſſa in aliis fœminis ſunt actuales corporis partes, ex quibus conſtituitur integritas corporis, & ideo ſubtrahi non poſſunt ſine corruptione corporis, vel diminutione. Chriſtus autem,
B *qui venerat corrupta reparare, nullam corruptionem, aut diminutionem integritatis matris eius inferre debuit, vt ſupra dictum eſt. Et ideo non debuit corpus Chriſti formari de carne, vel oſsibus Virginis, ſed de ſanguine, qui nondum eſt actu pars, ſed eſt potentia tota, vt dicitur in libro de generatione animalium. Et ideo dicitur, carnem de virgine ſumpſiſſe: non quod materia corporis eius fuerit actu caro, ſed ſanguis, qui eſt potentia caro.* q. 28. artic. 1. & 2.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in prima parte dictum eſt, Adam, quia inſtitutus erat, vt principium quoddam humanæ naturæ, habebat in ſuo corpore aliquid carnis, & oſsis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolum in quantum erat naturæ humanæ principium: & de tali carne formata eſt mulier abſque viri detrimento. Sed Par. 1. q 92. art. 3 ad 2. argum.
C *nihil tale fuit in corpore Virginis: ex quo corpus Chriſti poſſet formari ſine corruptione materni corporis.*

Ad tertium dicendum, quod ſemen fœminæ non eſt generatio aptum, ſed eſt quiddam imperfectum in genere ſeminis, quod non potuit perduci ad perfectum ſeminis complementum, propter imperfectionem virtutis fœmineæ. Et ideo tale ſemen non eſt materia, quæ de neceſsitate requiratur ad conceptum: ſicut Philoſophus dicit in libro de Generatione animalium. Et ideo in conceptione corporis Chriſti non fuit: præſertim quia licet ſit imperfectum in genere ſeminis, tamen cum quadam concupiſcentia reſoluitur, ſicut & ſemen maris. In illo autem conceptu virginali, concupiſcentia locum habere non potuit, & ideo Damaſc. dicit, quod corpus Chriſti non ſeminaliter conceptum eſt. San- lib. 3. ortho. fid. c. 1 4. 6. & 7.
D *guis autem menſtruus, quem fœminæ per ſingulos menſes emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: ſicut & cæteræ ſuperfluitates, quibus natura non indiget, ſed eas expellit. Ex tali autem menſtruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus: ſed hoc eſt purgamentum quoddam illius puri ſanguinis, qui digeſtione quadam eſt præparatus ad conceptum: quaſi purior, & perfectior alio ſanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum: in quantum ex ipſa commixtione maris, & fœminæ, talis ſanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Chriſti non fuit: quia operatione Spiritus Sancti talis ſanguis in vtero Virginis adunatus eſt, & formatus in prolem. Et ideo dicitur corpus Chriſti ex caſtiſsimis, & puriſsimis ſanguinibus Virginis forma-*
E *tum.*

COMMENTARIVS.

NOtanda eſt hoc loco ratio D. Thomæ. Inde enim probat Chriſti corpus fuiſſe formatum ex ſanguine Virginis, quia formatus eſt Chriſtus ex Virgine, tanquam verus filius eius, ad hoc autem neceſſarium fuit, vt B. Virgo in illa cõceptione præſtiterit, quod aliæ fœminæ in conceptione filiorum præſtare ſolent, vt matres poſsint appellari, illud autẽ præcipuum eſt, quod ſanguinẽ ſuum ſubminiſtrãt, ex quo fœtus poſsit formari, hoc ergo vt minimum

mum neceſſarium fuit in Virgine , vt mater poſsit appellari. Non enim ſatis eſſet,quod Chriſtus acciperet corpus ex Virgine formando illud ex coſta v.g.aut alio ſimili modo,quia non magis poſſet filius eius appellari , quam Eua dici poſsit filia Adæ, & ideò formatus eſt, B. Virgine veriſsime, ac propriiſsime ſanguinem ſuum ſubminiſtrante, tanquã vera matre.Dicitur autem ille ſanguis fuiſſe puriſsimus, quia vt hic D.Thom.ex Ariſtotele refert,& indicat Auguſt.lib.83. quæſtionum. q.56.etiam in aliis matribus humanum corpus ex puro ſanguine, magiſque digeſto fabricatur, in B. autem Virgine fuit puriſsimus:tum ob ſingularem eius temperantiam: tum etiam ob ſingularem Spiritus Sancti curam,& prouidentiam.Et hæc ratio D.Thomæ tam efficax eſt, & euidens ſuppoſito principio fidei , vt concluſionem faciat omnino certam,& ita recepta eſt cõmuni conſenſu,& traditione totius Eccleſiæ.Et habetur in 6.Synod.act.11.in epiſt.Sophronij,& in Damaſceno,quem hic D.Tho.citat,& in alis Patribus communiter.Occurrebant autem difficultates circa veritatem hanc,quæ,quia modum conceptionis attingunt,tractabuntur commodius in diſputatione ſequenti.Cætera ſunt clara in articulo. Nam illa quæſtio,an ſanguis informetur anima,quam D.Th. hic attigit in argumento primo in primo tom. circa quæſt.4.latiſsime diſputata eſt.

D Thom. Ariſt. Auguſt. — *6.Synodo. Damaſce.*

ARTICVLVS. VI.

Vtrum corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundum aliquid ſignatum.

173. 3. d.3 q. 4. art 2. — *Lib.10. 19 & 20. tom 3.*

AD ſextum ſic proceditur.Videtur quod corpus Chriſti fuerit ſecundum aliquid ſignatum in Adam, & in aliis Patribus. Dicit enim Aug. 10.ſuper Geneſ.ad literam, quòd caro Chriſti fuit in Adam,& Abraham ſecundum corpulentam ſubſtantiam. Sed ſubſtantia corpulenta eſt quiddã ſignatum. Ergo caro Chriſti fuit in Adam,& Abraham, & aliis Patribus ſecundum aliquid ſignatum.

2. Præterea Roman.1.dicitur, quod Chriſtus factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Sed ſemen Dauid fuit aliquid ſignatum in ipſo. Ergo Chriſtus fuit in Dauid ſecundum aliquid ſignatum , & eadem ratione in aliis Patribus.

3 Præterea , Chriſtus ad humanum genus affinitatem habet , in quantum ex humano genere carnem aſſumpſit. Sed ſi caro illa non fuit ſecundum aliquid ſignatum in Adam,nullam videtur habere affinitatem ad humanum genus, quod ex Adam deriuatur: ſed magis ad alias res, vnde materia carnis eius aſſumpta eſt. Videtur ergo,quòd caro Chriſti fuerit in Adam, & in aliis Patribus ſecundum aliquid ſignatum.

Lib 10.ex. c 19 & 26. colligitur. tom 3. — *1.par.q.vlt. art.1. Art.præced*

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit.10. ſuper Geneſ. ad literam: Quocunque modo Chriſtus fuit in Adam,& Abraham, & aliis Patribus : alij homines etiam ibi fuerunt, ſed non conuertitur. Alij autem homines non fuerunt in Adam, & Abraham,ſecundum aliquam materiam ſignatam , ſed ſolum ſecundum originem , vt in prima parte habitum eſt: ergo neque Chriſtus fuit in Adam, & Abraham ſecundum aliquid ſignatum, & eadem ratione nec in aliis Patribus.

Reſpondeo dicendum,quod ſicut ſupra dictum eſt,materia corporis Chriſti non fuit caro, & os Beatæ Virginis , nec aliquid , quod fuerit actu pars corporis eius , ſed ſanguis,qui eſt potentia caro. Quicquid autem fuit in Beata Virgine à parentibus acceptum,fuit actu pars corporis Beatæ Virginis. Vnde illud, quod fuit in Beata Virgine à Parentibus acceptum,non fuit materia corporis Chriſti, & ideo dicendum eſt,quod corpus Chriſti non fuit in Adam , & aliis patribus A *ſecundũ aliquid ſignatũ,ita ſcilicet quod aliqua pars corporis Adæ,vel alicuius alterius poſſet deſignari determinatè,vt diceretur quod ex hac materia determinatè formabiter corpus Chriſti:ſed fuit ibi ſecundum originem,ſicut & caro & aliorum hominum.Corpus enim Chriſti habet relationem ad Adam, & alios Patres mediante corpore matris eius.Vnde nullo alio modo fuit in Patribus corpus Chriſti, quam corpus matris eius, quod non fuit in Patribus ſecundum materiam ſignatam,ſicut nec corpora aliorum hominum: vt in 1.parte dictum eſt.* *1.p.q. vlti. art.1.*

Ad primum ergo dicendum , quòd cum dicitur Chriſtus fuiſſe in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam,non eſt intelligendum hoc modo, quod corpus Chriſti in Adam fuerit quædam corpulenta ſubſtantia: ſed quia corpulenta ſubſtantia corporis Chriſti, id eſt,materia, quam ſumpſit ex B *Virgine,fuit in Adam, ſicut in principio actiuo , non autem ſicut in materiali principio:quia ſcilicet per virtutem generatiuam Adæ, & aliorum ab Adam deſcendentium vſque ad Beatam Virginem factum eſt, vt illa materia præpararetur ad conceptum corporis Chriſti.Non autem fuit materia illa formata in corpus Chriſti per virtutem ſeminis ab Adam deriuatam.Et ideo Chriſtus dicitur fuiſſe in Adam originaliter, ſecundum corpulantam ſubſtantiam : non autem ſecundum ſeminalem rationem.*

Ad ſecundum dicendum, quod quamuis corpus Chriſti non fuerit in Adam, & in aliis Patribus ſecundum ſeminalẽ rationem:corpus tamen Beatæ Virginis, quod ex ſemine matris eſt conceptum, fuit in Adam, & in aliis Patribus ſecun- C *dum rationem ſeminalem. Et ideo mediante Beata Virgine, Chriſtus ſecundum carnem dicitur eſſe ex ſemine Dauid per modum originis.*

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus habet affinitatem ad humanum genus ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. Simimilitudo autem ſpeciei attenditur,non ſecundum materiam remotam:ſed ſecundum materiam proximam,& ſecundum principium actiuum , quod generat ſibi ſimile in ſpecie. Sic igitur affinitas Chriſti ad humanum genus ſufficienter conſeruatur, per hoc,quod corpus Chriſti formatum eſt ex ſanguinibus Virginis deriuatis ſecundum originem ab Adam, & aliis Patribus. Nec refert ad hanc affinitatem vndecunque materia illorum ſanguinum ſumpta fuerit: ſicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, ſicut in prima parte D *dictum eſt.*

COMMENTARIVS.

REcte aduertit Caietanus,D.Thomam hanc mouiſſe quæſtionem occaſione cuiuſdam antiquæ opinionis, quæ vt carnem Chriſti tam in ſe, quàm in ſuis parentibus omnino faceret à peccato , debitoque peccati liberam,aſſeruit Deum in Adamo particulam quandam ſubſtantiæ eius deſignaſſe , & quaſi ſeparaſſe,vt omnino eſſet à lege peccati præſeruata, eamque vſque ad B.Virginem , per omnes ſibi ſuccedentes progenitores eius, integram fuiſſe transfuſam,vt ex illa puriſsima Chriſti caro formaretur.Quam ſententiam inter recentiores defendit Galatin.lib.7. cap.4.D.autem Thomas meritò hanc E ſententiam reijcit; eſt enim reuera merum figmentum.Indicat autem D.Thomas duplicem rationem. Prima eſt,quia Chriſti caro non fuit formata ex aliqua materia,quæ fuerit actu pars corporis Virginei, non ergo fuit formata ex illa particula ſignata,quæ in prioribus parentibus præceſſerit,& Virgini communicata fuerit. Patet conſequentia, quia Chriſti corpus non fuit formatum ex prioribus parentibus, niſi mediante B.Virgine:B.autem Virgo non habuit à ſuis parentibus, niſi ea, quæ fuerunt actu partes corporis eius. *Galatin.*

Dices:filius non ſolum habet à matre actu partes, ſed etiã humores,& ſanguinẽ,qui eſt pars in potẽtia. *Obiectio.*

Reſpon

Reſponſio Reſpondetur, eſto ita ſit eo tempore, quo fœtus concipitur, nihilominus tamen eo tempore, quo B. Virgo filium concepit, non potuit in ſuo corpore habere aliquid à parentibus acceptũ, quod non eſſet actu pars eius, quia ſi aliquid ſanguinis in prima conceptione ſuſcepit à matre, nõ potuit toto illo tẽpore conſeruari ſub forma ſanguinis, quia cum eſſet potentia caro, & agens propinquum, neceſſe eſt, vt tandem fuerit in carnem, vel oſſa cõuerſum. Vnde confirmari poteſt hæc ratio, nam vel illa particula ſubſtãtiæ, ex qua formatum fingitur Chriſti corpus, erat incorruptibilis, & hoc aſſerere hæreticũ eſt, aut corruptibilis, & mutabilis in hominis ſubſtantiã, & ita non potuit perpetuò immutata conſeruari, & transfundi. Niſi forte dicatur miraculoſe fuiſſe cõſeruatam, quod voluntarium & ſine fundamento eſt, & oportebit præterea aliud miraculũ adiungere, quo illa particula ſubſtantiæ perpetuo fuerit à parẽtibus in filios transfuſa. Non enim transfundi poterat ex vi ſeminalis generationis naturalis: tum quia non transfundebatur, vt ex ea formaretur proles, neq; vt informaretur anima eius, neq; vt cõcurreret ad generationem eius, ſed ſolum, vt deferretur vſq; ad Chriſtum, tum etiam, quia illa particula ſolũ deriuabatur, iuxta hanc ſententiam, ad eos filios, ex quibus venturus erat Chriſtus, & nõ ad alios, etiam ſi fortaſſe prius tempore ab eodem parente, per eandem ſeminalem virtutem, & facultatem generarentur. Sequitur ergo illam transfuſionem, & propagationem prout ad Virginẽ, vel Chriſtum pertinebat, nũquam fuiſſe naturalem, ſed miraculoſam, & potius diuina, quàm humana actione, ac voluntate factum eſſe, vt illa particula transfunderetur, q; per ſe abſurdiſsimum eſt. Et præterea ex illo ſequitur Chriſtum non fuiſſe filium Dauid, neq; Abrahæ, quod eſt contra Scripturam, ſequela patet, quia omnes illi antiqui Patres, re vera non fuerunt iuxta hanc ſententiam viri progenitores Chriſti, ſed ſolum quaſi deferentes illam particulam, quæ diuino arbitrio, & motione comitabatur alicuius filij generationem.

Secunda ratio, quam tacitè indicat D. Thomas, eſt, quia corpus Chriſti non fuit in parentibus aliter, quàm corpus Virginis, quia non fuit in illis, niſi mediante Virgine, ſed corpus B. Virginis non fuit in Patribus ſecundum materiam ſignatam, quia nõ fuit in illis aliter quàm alij filij ſint in ſuis parentibus. Quod D. Thomas non probat, eſt autem certiſsimum, quia Beata Virgo fuit naturali modo concepta per veram ſeminalem propagationem, alias non fuiſſet ex vi ſuæ conceptionis peccato obnoxia; quod Galatinus conſequenter admittit: grauiter tamen errat, vt ſupra oſtenſum eſt. Aliter tamen reſpondere poſſet, & vitare huius rationis vim, negando maiorem, & dicendo, Virginem quidẽ fuiſſe conceptam ex communi, & infecta materia, ſicut progenitores eius, tamen in illam fuiſſe transfuſam illam particulam, ex qua corpus Chriſti formandum erat, ſicut in omnibus præcedentibus progenitoribus factum fuerat. Sed licet hoc ita ſit, nõ obſtat, quia ratio D. Th. procedit cõtra eos, qui aſſerebant, corpus Virginis ex illa particula fuiſſe formatum; tamen contra alium modum explicandi illã ſententiam ſufficienter concludunt, quæ in prima ratione adducta ſunt. Et addi præterea poteſt, quòd iuxta illũ modum nõ fuiſſet formatum Chriſti corpus ex ſanguine Virginis, neque de ſubſtantia eius magis, ſeu proximius, quàm de ſubſtantia Adæ, vel Abrahæ. Patet conſequentia, quia ſolum fuiſſet formatum ex materia illius particulæ, quæ eadem numero fuerat in Adamo, Abraham, &c. ſolũque fuiſſet differentia, quòd tempore formationis Chriſti illa particula inuenta eſt in corpore Virginis, & non in alijs. Hæc autẽ omnia ſunt abſurda, & à doctrina fidei aliena, & ideo hæc ſententia antiquata

A prorſus eſt, & ab omnibus reiecta. Ad fundamentũ verò eius reſpondet D. Thomas duobus articulis ſequentibus. In argumentis verò, quæ in hoc articulo proponit, & in ſolutionibus eorum, nihil explicandum occurrit.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod caro Chriſti in antiquis Patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapien. 7. quod 174. 3.d.5 q 4. art.1.
B *in diuinam ſapientiam nihil inquinatum incurrit: Chriſtus autem eſt Dei ſapientia, vt dicitur. 1. ad Corinth. 1. Ergo caro eius nunquam peccato inquinata fuit.* lib.3 c.6.& 7. non longe à princip. & c.2 à med.

2. Præterea Damaſcenus dicit in tertio libro, quod Chriſtus primitias noſtræ naturæ aſſumpſit. Sed in primo ſtatu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Chriſti non fuit infecta, nec in Adam, nec in aliis Patribus.

3. Præterea, Aug. dicit. 10. ſuper Gen. ad literã, quod natura humana ſemper habuit cum vulnere vulneris medicinam: Sed id, quod eſt infectum, non poteſt eſſe vulneris medicina, ſed magis ipſum indiget medicina. Ergo ſemper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo poſtmodum eſt corpus Chriſti formatum. lib. 10. cap. 20. à med. tom 3.

Sed contra eſt, quod corpus Chriſti non refertur ad Adam, & ad alios Patres, niſi mediante corpore Beatæ Virginis, de
C *qua carnem aſſumpſit. Sed corpus Beatæ Virginis totum fuit in originali peccato conceptum, vt ſupra dictum eſt: & ita etiam ſecundum quòd fuit in Patribus, fuit peccato obnoxium. Ergo caro Chriſti, ſecundum quod fuit in Patribus, fuit peccato obnoxia.* q.27. ar. 2. & q 14 articulo 3 ad 2.

Reſpondeo dicendum, quod cum dicimus Chriſtum, vel carnem eius fuiſſe in Adam & in aliis Patribus, comparamus ipſum, vel carnem eius ad Adam, & ad alios Patres. Manifeſtum autem eſt, quod alia fuit conditio Patrum, & alia Chriſti. Nam Patres fuerunt ſubiecti peccato, Chriſtus autem fuit omnino à peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit. Vno modo vt attribuamus Chriſto, vel carni eius conditionem, quæ fuit in Patribus: puta, ſi dicamus, quod Chriſtus in Adam peccauit: quia
D *in eo aliquo modo fuit, quod eſt falſum: quia non eo modo in eo fuit, vt ad Chriſtum peccatũ Adæ perueniret: quia non deriuatur ab eo ſecundum concupiſcentiæ legem, ſiue ſecundũ rationem ſeminalem, vt ſuprà dictum eſt: Alio modo contingit errare, ſi attribuamus ei, quod actu fuit in Patribus, conditionem Chriſti, vel carnis eius, vt ſcilicet, quia caro Chriſti, ſecundum quod in Chriſto fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiam in Adam, & in aliis Patribus fuerit aliqua pars corporis eius, quæ non fuit peccato obnoxia, ex qua poſtmodum corpus Chriſti formaretur: ſicut quidam poſuerunt. Quod quidem eſſe non poteſt. Primò, quia caro Chriſti non fuit ſecundum aliquid ſignatum in Adam, & in aliis Patribus, quod poſſet diſtingui à reliqua eius carne, ſicut purum ab impuro:* Art præc. ad 1. & q. 15 art. 1 ad 2.
E *ſicut iam ſuprà dictum eſt. Secundo, quia cum caro humana peccato inficiatur ex hoc, quod eſt per concupiſcentiam concepta: ſicut tota caro alicuius hominis per concupiſcentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideo dicendum eſt, quod tota caro antiquorum Patrum fuit peccato obnoxia nec fuit in eis aliquid à peccato immune, de quo poſtmodum corpus Chriſti formaretur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus non aſſumpſit carnem humani generis ſubiectam peccato, ſed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideo in Dei ſapientiam nihil inquinatum incurrit.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus dicitur primitias noſtræ

noſtræ naturæ aſſumpſiſſe, quantum ad ſimilitudinem conditionis: quia ſcilicet aſſumpſit carnem peccato nō infectam, ſicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur ſecundum cōtinuationem puritatis: ita ſcil. quod illa caro puri hominis conſeruaretur à peccato immunis, vſque ad formationem corporis Chriſti.

Ad tertium dicendum, quod in humana natura ante Chriſtum erat vulnus, id eſt, infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu: ſed ſolum ſecundum virtutem originis: prout ab illis Patribus propaganda erat caro Chriſti.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum propoſuit D. Tho. vt illā ſignatam particulam, de qua in præcedenti articulo dictum eſt, oſtenderet neceſſariam non eſſe, vt caro Chriſti ab omni peccato, ac debito peccati immunis fuerit ex vi ſuæ originis. Primū ergo ſupponit Chriſtum omnino fuiſſe à peccato liberum, & debito, ac origine peccati, quia nō peccauit in Adamo, cum in illo non fuerit contentus ſecundū ſeminalē rationem, quoniam non erat ex illo formandus, & concipiēdus per ſeminalem originem. Ex quo fit, non eſſe neceſſarium ad hanc Chriſti immunitatem, & innocentiam, vt præceſſerit in parentibus illa ſignata particula immunis peccati, quia caro Chriſti non fuit in parentibus in actu ſecundum aliquid ſignatum, ſed tantum in potentia materiali proximè, vel remotè. Imo addit D.Tho. non eſſe poſsibilem illam particulam, quia tota caro hominis peccato inquinatur, cum tota per concupiſcentiam concipiatur, quæ cōceptio eſt proxima radix, & origo talis infectionis. Quæ ratio optime concludit, ſi particula illa propagari, ſeu communicari dicatur ex vi ſeminalis conceptionis: ſi verò hoc negetur, vel fingantur alia inuſitata miracula, procedunt rationes ſuperius factæ. Et hactenus D.Thom. in corpore articuli.

Ex quibus, ſi quis attentè conſideret, intelligeret, D.Thomam non reſpondiſſe directe quæſtioni propoſitæ. Solum enim concludit, totam carnem antiquorum Patrum fuiſſe peccato obnoxiam, nec fuiſſe in eis aliquid à peccato immune, de quo poſtmodum Chriſti corpus formaretur, vnde, licet res ſatis conſtet: tamē de modo loquendi dubitari poteſt, an ſimpliciter concedi poſsit, carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiam. Caietanus enim
Caiet. hoc loco exiſtimat poſſe concedi, carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiam. Nam licet prius reduplicationem, & quaſi limitationem poſuiſſet, dicens, *caro Chriſti in Patribus, vt in Patribus:*
Magiſt. poſtea tamen ſimpliciter illud concedit, imo Magiſter Sentē. in 3.d. 3. concedit, carnem Chriſti prius, quàm conciperetur, fuiſſe peccato obligatā, ſeu ob-
D.Thom. noxiam, & videtur fauere D. Thom. artic. ſequenti, argumento tertio cum ſolutione. Sed quamuis res conſtet, in modo loquendi oportet cautionem adhibere. Vnde in primis nullo modo dicendum eſt abſolute, carnem Chriſti fuiſſe peccato obnoxiam: tum quia neque in ſe fuit vnquam ſubiecta debito peccati, neque ex parentibus habuit originem, propter quam futura eſſet peccato obnoxia. Deinde illa propoſitio, caro Chriſti in parētibus fuit peccato obnoxia, non eſt admittenda. Ratio eſt, quia caro Chriſti non continebatur actu in parentibus, vt autem erat in potentia non erat in illis ſecundum ſeminalem virtutem, & ideo non poterat ex vi taliū parentum, ſeu cauſarum maculari, ſeu peccato ſubijci, quia illi parentes ſolum poterant inficere carnem, quam in ſeminali virtute continebant, ergo non poteſt caro Chriſti dici obnoxia peccato in ſuis cauſis, & parentibus, quia hoc nihil aliud ſignificat quàm ita contineri in illis, vt ab illis poſsit infici, ſeu

A maculari per propagationem. Tertio dicere poſſumus, carnem antiquorum Patrum, quæ in potentia carnem Chriſti continebat, fuiſſe peccato ſubiectā, vel obnoxiam. Hoc patet ex præcedenti articulo. Quia caro Chriſti nō fuit formata ex aliqua ſignata particula, quæ in eius parentibus fuerit ab infectione peccati omnino immunis: ſed tota caro præcedentium Patrum de ſe legi peccati ſubiecta fuit, & *Origen.*
hoc modo vere dicitur Chriſtus natus ex peccatori- *Hieron.*
bus, *vt ex peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret*, vt Orig. dixit homil. 28. in Luc. & Hieronym. Matth. 1. qui notat, ad indicandam hanc Dei benignitatem, in genealogia ſaluatoris, potius peccatricum mulierum mentionem fieri, quàm ſanctarum. Et Caietanus ſine dubio nihil aliud intendit, & ideo addit reduplicationem illam, *vt in parentibus*, & D. Thom.
B dixit, *ſecundum qualitatem, quam habuit in ſuis parentibus*, quod eſt dicere, non ipſam, ſed carnem ſuorum parentum fuiſſe obnoxiam peccato. Et ſine dubio melius eſt ita loqui, vt in corpore huius articuli D.Tho. eſt locutus. In quo vlterius aduerto, aliud eſſe loqui de parentibus remotis Chriſti, aliud de parente proximo, quæ fuit ſola mater eius. In illis enim fuit caro non ſolum obnoxia, ſed etiam ſubiecta peccato: in hac verò ſubiecta nō fuit, poteſt vero dici fuiſſe obnoxia, iuxta ſupra tradita de conceptione Virginis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Chriſtus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

C
AD *octauum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus fuerit in lumbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apoſtolus ad Hebræos 7. quòd Leui, pronepos Abrahæ, decimatus fuit in Abraham, quia eo decimas dante Melchiſedech, adhuc Leui erat in lumbis eius. Sed ſimiliter Chriſtus erat in lumbis Abrahæ, quando decimas dedit. Ergo ipſe etiam Chriſtus fuit decimatus in Abraham.* 175. 3.d.3.q.4 1. art 3 q.2. & 4 d.1 q. 2 ar.2.q.3. ad 2.

2. *Præterea, Chriſtus eſt ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem, quam de matre accepit. Sed mater eius fuit decimata in Abraham. Ergo pari ratione Chriſtus.*

3. *Præterea illud in Abraham decimabatur, quod curatione indigebat, vt Aug. dicit. 10. ſuper Gen. ad literam. Cu-* *li.10. c. 20. poſt mediū, to.3.*
D *ratione autem indiget omnis caro peccato obnoxia. Cum igitur caro Chriſti fuerit peccato obnoxia (ſicut dictum eſt) videtur, quod caro Chriſti in Abraham fuerit decimata.*

4. *Præterea. Hoc non videtur aliquo modo derogare dignitati Chriſti: nihil enim prohibet patre alicuius Pontificis decimas dante alicui ſacerdoti, filium eius Pontificem maiorem eſſe ſimplici ſacerdote. Licet ergo dicatur Chriſtus decimatus: Abraham decimas dante Melchiſedech, non tamen propter hoc excluditur, quin Chriſtus ſit maior, quam Melchiſedech.* *Art. præc. in fine cor.*

Sed contra eſt, quod Aug. dicit. 10. ſuper Gen. ad literam, quod Chriſtus ibi, ſcilicet in Abraham, decimatus non eſt: *lib. 10. cap. 20. poſt medium, to.3.*
E *cuius caro inde non feruorem vulneris, ſed materiam medicaminis traxit.*

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum intentionem Apoſtoli oportet dicere, quod Chriſtus in lumbis Abrahæ non fuerit decimatus. Probat enim Apoſtolus, maius eſſe ſacerdotium, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, ſacerdotio Leuitico, per hoc quod Abraham decimas dedit Melchiſedech, adhuc Leui exiſtente in lumbis eius, ad quem pertinet legale ſacerdotium. Si autem Chriſtus etiam in Abraham decimatus eſſet, eius ſacerdotium non eſſet ſecundum ordinem Melchiſedech, ſed minus ſacerdotio Melchiſedech. Et ideo dicē-dum eſt, quod Chriſtus non eſt decimatus in lumbis Abrahæ,

ſicut

ſicut Leui. Quia enim ille, qui decimas dat, nouem ſibi retinet, & decimam alij tribuit, quod eſt perfectionis ſignum (in quantum eſt quodammodo terminus omnium numerorum, qui procedunt vſque ad decem) inde eſt, quòd ille, qui decimas dat, proteſtatur, ſe imperfectum, & perfectionem alij tribuere. Imperfectio autem humani generis eſt propter peccatum, quod indiget perfectione eius, qui à peccato curat. Curare autem à peccato, eſt ſolius Chriſti: ipſe enim eſt agnus, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioann. 1. Figuram autem eius gerebat Melchiſedec. vt Apoſt. probat Hebr. 7. Per hoc ergo, quod Abraham Melchiſedec decimas dedit, præfigurauit ſe velut in peccato conceptum: & omnes, qui ab eo deſcenſuri erant, ea ratione, vt peccatum originale contraherent, indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum. Iſaac autem, & Iacob, & Leui, & omnes alij ſic fuerunt in Abraham, vt ex eo deriuarentur, non ſolum ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum rationem ſeminalem, per quam originale peccatum contrahitur. Et ideo omnes in Abraham ſunt decimati id eſt, præfigurati indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum. Solus autem Chriſtus ſic fuit in Abraham, vt ab eo deriuaretur, non ſecundum rationem ſeminalem, ſed ſecundum corpulentam ſubſtantiam, & ideo non fuit in Abraham ſicut curatione indigens, ſed magis ſicut vulneris medicina, & ideo non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quod quia B. Virgo fuit in originali peccato concepta, fuit in Abraham ſicut curatione indigens: & ideo fuit ibi decimata, velut inde deſcendens ſecundum ſeminalem rationem. De corpore autem Chriſti non eſt ſic, vt dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod caro Chriſti dicitur fuiſſe in antiquis Patribus peccato obnoxia, ſecundum qualitatem, quam habuit in ipſis Patribus, qui fuerunt decimati: non autem ſecundum qualitatem, quam habet, prout eſt actu in Chriſto, qui non eſt decimatus.

Ad quartum dicendum: quod ſacerdotium Leuiticum ſecundum carnis originem deriuabatur: vnde non minus fuit in Abraham, quam in Leui. Vnde per hoc, quod Abraham decimas dedit Melchiſedec, tanquam maiori, oſtenditur ſacerdotium Melchiſedec, in quantum gerit figuram Chriſti, eſſe maius ſacerdotio Leuitico. Sacerdotium autem Chriſti non ſequitur carnis originem, ſed gratiam ſpiritualem. Et ideo poteſt eſſe quod pater det decimas alicui ſacerdoti tanquam minor maiori: & tamen filius eius, ſi ſit Pontifex, eſt maior illo ſacerdote, non propter carnis originem, ſed propter gratiam ſpiritualem, quam habet à Chriſto.

COMMENTARIVS.

Heb. 7. Auguſt.

HIc articulus poſitus eſt ad explicandum locum Pauli ad Hebr. 7. quem Auguſtinus tractat, & in hunc modum exponit, libro. 10. Geneſ. ad lit. ca. 12. Probat enim ibi Paulus ſacerdotium Leuiticum fuiſſe minus perfectum ſacerdotio Melchiſedech, quia in Abraham eſt decimatus Leui. Abraham enim decimas ſoluit Melchiſedech, quando in lumbis ſuis Leuiticam prolem continebat. Quo facto myſtice, & in figura profeſſus eſt ſacerdotium Leuiticum inferius fore ſacerdotio Melchiſedech. Ex quo ſtatim oriebatur difficultas, nam eodem argumento poſſet probari ſacerdotium Chriſti eſſe inferius Melchiſedech, quia etiam ipſe in lumbis Abrahæ continebatur. Vnde etiam in perſona eius intelligi poteſt Abraham ſoluiſſe decimas, & profeſſus eſſe illum fore inferiorem, & hoc eſt Chriſtum eſſe decimatum in lumbis Abrahæ. Reſpondet vero Auguſtinus non eſſe eandem rationem de Chriſto, & de Leui. Quia Chriſtus non continebatur in lumbis Abrahæ *ſecundum ſeminalem rationem*, ſicut ille, ſed tantum *ſecundum corpulentam ſubſtantiam*, & ideo non intelligitur decimatus, ſicut ille, quia ſolum intelligitur decimatus in parente filius in illo contentus ſecundum ſeminalem virtutem: & hoc ſenſu doctrina Auguſtini, & D. Tho. eſt certiſsima, & de fide, & intenta à Paulo in dicto loco.

Chriſtus in lumbis Abrahæ non decimatus.

Obiectio. Dices, cur tantum intelligitur decimatus filius contentus ſecundum ſeminalem rationem, & non ille, qui ſecundum corpulentam ſubſtantiam in illo continetur. *Reſponſio.* Reſpondetur, ſicut in Adam non peccarunt, niſi qui ſecundum ſeminalem rationem in eo continebantur, ita nec in Abraham ſunt decimati; niſi qui eo modo in lumbis eius exiſtebant. Et ratio proxima eſt, quam hic reddit D. Thomas, quia Abraham ſoluendo decimas imperfectionem ſuam profeſſus eſt, & defectum ſuæ conceptionis, & originis, ratione cuius, curatione, quæ per Chriſtum eſt, indigebat. Quia ſicut numerus denarius perfectionem, & conſummationem ſignificat: ita ſolutio decimarum fuit quædam confeſsio propriæ imperfectionis, & indigentiæ, quam Abraham exhibuit, repræſentans omnes ſuos poſteros, qui ex vi illius, ſeu ex vi originis, ab illo, cum eodem defectu & imperfectione dimanaturi erant, huiuſmodi autem erant illi tantum, qui ſecundum ſeminalem rationem, in eo continebantur. Ratio verò radicalis eſt, quia filij contenti in ſeminali virtute parentis, ſunt propriè in virtute, & quaſi in naturali poteſtate eius, & ideo operari poteſt parens vt caput, & principium eorum. At verò filius contentus ſolum ſecundum corpulentam ſubſtantiam, eſt in illo tantum ſecundum potentiam paſsiuam, & quaſi obedientialem, ſaltem quoad modum generationis, & propagationis, & ideo non operatur propriè huiuſmodi pater vt caput, & principium talis filij, ita vt operationes eius ad filium aliquo modo pertinere cenſeantur.

Et ex his (vt hoc circa ſolutionem ad ſecundum D. Thomæ adnotetur) colligitur differentia inter Chriſtum, & Virginem, quia illa decimata fuit in Abraham, quia in eo ſecundum ſeminalem rationem continebatur: ad hoc autem non eſt neceſſe vt fuerit in peccato concepta, ſed ſatis eſt, ex vi ſuæ originis fuiſſe peccato obnoxiam, & indiguiſſe redemptione Chriſti, per quam fuit ab illò peccato præſeruata.

B. Virgo in lumbis Abrahæ decimata.

QVÆSTIO XXXII.

De conceptione Chriſti, quoad actiuum principium, in quatuor articulos diuiſa.

De qua diſputant Theologi in 3. diſt. 4.

DEinde conſiderandum eſt de principio actiuo in conceptione Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum Spiritus Sanctus fuerit principium actiuum conceptionis Chriſti.

Secundo, vtrum poſsit dici, quod Chriſtus ſit conceptus de Spiritu Sancto.

Tertio, vtrum poſsit dici, quod Spiritus Sanctus ſit pater Chriſti ſecundum carnem.

Quartò, vtrum B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione Chriſti.

ARTICVLVS I.

Vtrum Spiritus Sanctus fuerit principium actiuum conceptionis Chriſti.

176. 2 diſ 1. ar. 1. q 2 & 4. col. c. 45. & 46. & op. 3 c. 226. & Ioan. 12. li.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod efficere conceptionem Chriſti, non debeat attribui Spiritui Sancto. Quia vt Auguſtin dicit in primo de Trin. Indiuiſa ſunt opera Trinitatis, ſicut & indiuiſa eſt Trinitatis eſſen-

4.col.2 fin. cap.1. lib.1. c.4. in fi. & 5 in princ. to 3.

A *eſſentia. Sed efficere conceptionem Chriſti, eſt quoddam opus diuinum. Ergo videtur, quod non magis ſit attribuendum Spiritui Sancto, quàm Patri, vel Filio.*

Lib. 4 c. 20. parum ante med. to. 3. — 1 p. q. 43. art 5.

2. Præterea, Apoſt. dicit Gal. 4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Quod exponens Auguſt. in 4. de Trinit. dicit, Eo vtique miſſum, quo factum ex muliere. Sed miſsio Filij attribuitur præcipuè Patri, vt in 1 p. habitum eſt. Ergo, & conceptio ſecundum quam factus eſt ex muliere, debet præcipue Patri attribui.

3. Præterea, Prouerb. 9. dicitur Sapientia ædificauit ſibi domum. Eſt autem ſapientia Dei ipſe Chriſtus: ſecundum illud 1. ad Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Domus autem huius ſapientiæ eſt corpus Chriſti, quod etiam dicitur templum eius, ſecundum illud Ioan. 2. Hoc autem di- B *cebat de templo corporis ſui: ergo videtur, quod efficere conceptionem corporis Chriſti, debet præcipue attribui Filio, non ergo Spiritui Sancto.*

Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c.

Reſpondeo dicendum, quod conceptionem corporis Chriſti tota Trinitas eſt operata: attribuitur tamen hoc Spiritui Sancto triplici ratione. Primò quidem, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis, quæ conſideratur ex parte Dei, Spiritus enim ſanctus eſt amor Patris, & Filij, vt in prima parte habitum eſt. (1 par q. 37. art. 1.) *Hoc autem ex maximo Dei amore prouenit, vt filius Dei carnem ſibi aſſumeret in vtero virginali. Vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Secundò, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis ex parte naturæ aſſumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quod humana natura aſſumpta eſt à filio Dei in vnitatem perſonæ, non ex aliquibus meritis, ſed ex ſola gratia, quæ Spiritui Sancto attribuitur, ſecundum illud 1. ad Cor. 12. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus. Vnde Aug. dicit in Enchirid.* (Euch c. 40. non longe à prin. to. 3.) *Iſte modus, quo eſt natus Chriſtus de Spiritu Sancto, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo primo exordio naturæ ſuæ, quo eſſe cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem, vt idem ipſe eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei. Tertiò, quia hoc congruit termino Incarnationis. Ad hoc enim terminata eſt Incarnatio, vt homo ille qui concipiebatur, eſſet ſanctus, & filius Dei. Vtrumq; autem horum attribuitur Spiritui ſancto: Nam per ipſum efficiuntur homines filij Dei, ſecundum illud Gal. 4. Quoniam eſtis filij Dei, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba, pater. Ipſe eſt etiam Spiritus ſanctificationis: vt dicitur Rom. 1.* (Ex gloſſ. ordin. & Origen.) *Sicut ergo alij per Spiritum Sanctum ſanctificantur ſpiritualiter, vt ſint filij Dei adoptiui: ita Chriſtus per Spiritum Sanctum eſt in ſanctitate conceptus, vt eſſet filius Dei naturalis. Vnde Rom 1. ſecundum vnam gloſ. quod præmittitur, ſcilicet. Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute manifeſtatur per id, quod immediate ſequitur. Secundum Spiritũ ſanctificationis, id eſt, per hoc quod eſt conceptus de Spiritu Sancto, & Angelus annuntians, ex hoc quod præmiſerat, Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, concludit, ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.*

Ad primum ergo dicendum, quod opus conceptionis com- E *mune quidem eſt toti Trinitati, ſecundum tamen modum aliquem attribuitur ſingulis perſonis. Nam Patri attribuitur authoritas reſpectu perſonæ filij, qui per huiuſmodi conceptionem ſibi aſſumpſit humanam naturam. Filio autem attribuitur ipſa carnis aſſumptio. Sed Spiritui Sancto attribuitur formatio corporis, quod aſſumitur à Filio. Nam ipſe Spiritus ſanctus eſt Spiritus Filii, ſecundum illud Gal. 4. Miſit Deus Spiritum filij ſui. Sicut autem virtus animæ, quæ eſt in ſemine per ſpiritum, qui in ſemine includitur, format corpus in generatione aliorum hominum: ita virtus Dei, quæ eſt ipſe filius (ſecundum illud 1. ad Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem) per Spiritum Sanctum corpus formauit, quod aſſumpſit. Et hoc etiã verba Angeli demonſtrant, dicentis, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, quaſi ad præparandam, & formandam materiam corporis Chriſti, & virtus Altiſsimi, id eſt, Chriſtus obumbrabit tibi, id eſt, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Vmbra enim à lumine formatur, & corpore: vt Greg. dicit 18 Mor. Altiſsimus autem intelligitur Pater, cuius virtus eſt Filius.*

Gloſ. ord. ſup. illa verba Lu. 2. — Lib. 8. c 12. in prin.

Ad ſecundum dicendum quod miſsio refertur ad perſonam aſſumentem, quæ à Patre mittitur: ſed conceptio refertur ad corpus aſſumptum, quod operatione Spiritus ſancti formatur. Et ideo licet miſsio, & conceptio ſint idem ſubiecto: quia tamẽ differunt ratione, miſsio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui ſancto: ſed carnem aſſumere attribuitur Filio.

In 2. parte q. ex nouo Teſt. q. 51. in princ. to. 4.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in libro de Quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti, quæſtio iſta gemina ratione poteſt intelligi. Primum enim domus Chriſti Eccleſia eſt, quam ædificauit ſibi ſanguine ſuo. Deinde poteſt & corpus eius dici ipſius, ſicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritus ſancti factum filij Dei eſt, propter naturæ, & voluntatis vnitatem.

COMMENTARIVS.

DVo intendit docere D. Thom. in hoc articulo. Alterum eſt ad rem pertinens, ſcilicet conceptionem Chriſti, ſolius Dei efficacia fuiſſe perfectã, & hoc ſimpliciter affirmat, dicens totam Trinitatẽ conceptionis illius fuiſſe principium. Et nullam ad- C iunxit probationem, præter teſtimoniũ Luc. 1. quia hæc res eſt in fide notiſsima, & in ſuperioribus ſatis tractata, de qua diximus in ſuperiori tomo, cum de cauſis vnionis hypoſtaticæ; & in hoc, cum de virginitate Deiparæ diſputaremus. Alterũ verò, quod D. Thom. docet ad modum loquendi ſpectat, nimirum, hanc operationem attribui, & appropriari Spiritui Sancto. Cuius modi loquendi optimas rationes adducit, & adeo perſpicuè, vt nihil addere oporteat, ſolum notandæ videntur expoſitiones aliquorum locorũ Scripturæ, quas in hoc art. tradit.

Prima eſt in corpore art. circa illa verba Paul. ad Gal. 4. *Quoniam eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem Abba, pater.* Ex quibus verbis D. Tho. colligit, Spiritum Sanctum eſſe, qui filios Dei conſtituit, cum tamen Paulus ſolum di- D cere videatur, Spiritum ſanctum eſſe, qui filios Dei clamare facit, *Abba, pater*, Et potius indicet ſupponi prius filios Dei conſtitutos, & ideo dari illis Spiritũ Sanctum, qui hunc effectum in eis efficiat: vt inſinuant verba illa, *Quoniam eſtis filii Dei*, & Chryſoſto. illa exponens indicauit. Reſpondet Caietanus hic D. Thomam ſumpſiſſe argumentum à poſteriori ex illo loco. Nam in hac ſpirituali generatione idẽ eſt principium, quo efficimur filij, & quo proprium affectum filiorum concipimus. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum Sanctum eſſe, qui in nobis affectum illũ operatur, ex quo clamamus, *Abba, Pater*, ideo ex hoc teſtimonio colligit D. Thom. illum eſſe, qui nos filios adoptiuos efficit. Quem ſenſum indicauit Anſelmus, circa hunc locum dicens. *Effectus ergo probat vtroſque Dei filios eſſe, dum in cordibus vtrorumque clamat Spiritus Sanctus ad Deum, Abba, pater. Et quia eſt ſpiritualis ille clamor, niſi pius affectus electorum erga Deum.* Quæ expoſitio probabilis eſt. D. autem Thomas ſine dubio alluſit ad illius loci intelligentiam, quam ipſe tradidit lect. 3. in illud capit. vbi ſic exponit. *Quoniam eſtis filij Dei, modus adipiſcendi hoc donum, non eſt per coniunctionem cum Chriſto ſecundum carnem: ſed per miſsionem ſpiritus filij in corda veſtra, per quem eſtis Chriſto coniuncti, & adoptati in filios, & in illo clamatis, Abba pater*, Qui ſenſus eſt conſentaneus eidem Paulo ad Roman. 8. dicenti, *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater: ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiri-*

Expoſitio in locũ Pauli. Galat. 4. — Chryſoſt. — Caiet. — Anſelm. — D. Thom. — Roman. 8.

ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei, Itaque ideo ille ſpiritus facit nos clamare, *Abba pater*, quia facit nos filios Dei: eſt enim ſpiritus verax, & efficax: neque ob aliam cauſam illi attribuitur ille affectus, & operatio clamandi, *Abba pater*, niſi quia gratia, & adoptio, à qua procedit, eidem Spiritui Sancto accommodatur.

Expoſitio in locum Pauli ad Rom. 1.

Secunda eſt in eodem corpor. circa illa verba ad Rom. 1. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis.* In quo vltimo verbo vult D. Thomas ſignificatam eſſe conceptionem Chriſti ex Spiritu Sancto. Quod duobus modis poteſt accommodari, ſcilicet, inde conſtare Chriſtum eſſe filium Dei, quia in virtute Spiritus Sancti, qui eſt ſpiritus ſanctificationis, conceptus eſt. Vel certè, quia prædeſtinatus eſt filius Dei, ideo etiam eſſe prædeſtinatum, vt in virtute per ſpiritum ſanctificationis conciperetur. Fateor tamen vtramque expoſitionem eſſe duriuſculam. Sed locum hunc ſatis fuſe tractauimus ſupra q. 24.

Expoſitio in locum, Luc. 1.

Tertia eſt in ſol. ad. 1. circa illa verba angeli Luc. 1. *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Vbi nomine Spiritus Sancti tertiam Trinitatis perſonam intelligit, cui Chriſti conceptio attribuitur: per virtutem autem Altiſsimi intelligit filium, qui eſt, *virtus altiſſimi*, id eſt, æterni Patris, & obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat aſſumpturus, quo ſuæ diuinitatis lumen quodammodo tegens, poſſet ab illa verus Deus, & homo concipi. Quam expoſitionem indicauit Greg. libr. 18. Mor. cap. 12. Bern. hom. 4. in *Miſſus eſt*, & Gregor. Nyſſenus oratione de ſancta Chriſti natiuitate, poſt medium, & Theophyl. Luc. 1. vbi per *virtutem altiſſimi*, Verbum etiam diuinum intelligit, verbum autem *obumbrandi* aliter interpretatur, nimirum vt idem ſit, quod *contegere, & vndique circumdare, & apprehendere* Virginem. *Sicut gallina*, inquit, *contegens pullos ſuos, eos obumbrare dici poteſt.* Et hæc expoſitio probabilis eſt hoc modo intellecta. Vt autem in ſuperioribus annotaui ex Aug. lib. 3. contra Maxim. in cap. 17. Ariani illa abutebantur, vt Spiritum Sanctum minorem filio facerent illique ſolum materiæ præparationem: huic verò propriam corporis formationem attribuerent, non ſolum per appropriationem, ſed per proprietatem, inter perſonas opera diſtribuentes. Qui ſenſus hæreticus eſt. Alij ergo per *virtutem altiſſimi*, omnipotentiam Dei Patris potius intelligunt, vt in hac conceptione pater appropriatione quadã intelligatur habere locum generantis, & obumbrantis, & quaſi contegentis Virginem, & loco ſeminis Spiritum Sanctum in eam immittentis, cuius opera conciperet. Quam expoſitionem & probat, & latius exponit Ianſenius. Mihi verò veriſimilius eſt totum illum ſermonem eſſe de Spiritu Sancto, poſterioremque particulam nihil aliud, quàm prioris expoſitionem continere, ac ſi clarius diceret Angelus, Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, ſuaque omnipotenti virrute te proteget, & confortabit, vimque tribuet, vt ſine virginitatis tuæ detrimento poſsis concipere. Ita exponit Euthym. & indicat Damaſcen. lib. 3. de fide capit. 1. Neque ab illa Spiritus Sancti obumbratione excluditur, quod idem Spiritus Sanctus mentem Virginis recreauerit, cœleſte refrigerium illi conferens, vt Greg. loco citato expoſuit. Neque etiam excluditur, quod omnis concupiſcentiæ motum, ac fomitis incendium extinxerit, vt Cyprian. exponit ſerm. de natiuit. Ambroſ. libr. de myſteriis, ca. 3. & Beda ibi. Verbum enim *obumbrandi*, ſimpliciter explicatum nihil aliud, quam protegere ſignificat, iuxta illud. *Scapulis ſuis obumbrabit tibi*, Vnde omnes prædictos effectus optime in ſignificatione ſua complectitur.

Greg Pap. Bernardi. Greg. Nyſ. Theophyl. Auguſt. Ianſen. Euthym. Damaſce. Greg. Cyprian. Ambr. Beda.

Quarta eſt in ſol. ad 3. circa illa verba Prouer. 9. *ſapientia ædificauit ſibi domum*, quæ dicit tam de Eccleſia, quam de hoc myſterio intelligi poſſe. Et vtraque expoſitio eſt frequens apud Sanctos, vt videre licet in Cypriano epiſt. 63. & Aug. 17. de Ciuit. c. 20. & alijs, quæ in procemio totius materiæ adduximus. Qui ſenſus, licet fortaſſe myſtici ſint: ſublimes tamen ſunt, ac veneratione ſuſcipiendi maxima.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debeat dici conceptus de Spiritu Sancto. Quia ſuper illud Roman. 2. Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, dicit gloſſ. Auguſt Attendendum, quod non ait de ipſo, ſed ex ipſo: ex ipſo enim cœli ſunt, & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sed Spiritus Sanctus non formauit corpus Chriſti de ſubſtantia ſua. Ergo Chriſtus non debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

177. 3 diſ. 4 q. 1. art. 1. q 4. & 4. cont. c 46 & op. 3 cap. 226. Aug. in lib. de natura boni. c. 27. tom. 6.

2. Præterea. Principium actiuum, de quo aliquid concipitur, ſe habet ſicut ſemen in generatione. Sed Spiritus Sanctus non ſe habuit ſicut ſemen in conceptione Chriſti. Dicit enim Hieron. in expoſitione Catholicæ fidei, non ſicut quidam ſceleratiſſimi opinantur, Spiritum Sanctum dicimus fuiſſe pro ſemine, ſed potentia, ac virtute creatoris dicimus eſſe operatum, id eſt, formatum corpus Chriſti. Non ergo debet dici, quod Chriſtus ſit conceptus de Spiritu Sancto.

Ante med. illius to. 2.

3. Præterea, Nihil vnum de duobus formatur, niſi aliquo modo commixtis. Sed corpus Chriſti formatum eſt de virgine Maria. Si ergo Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu Sancto, videtur, quod facta ſit commixtio quædam Spiritus Sancti, & materiæ, quam Virgo miniſtrauit quod patet eſſe falſum. Non ergo Chriſtus debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi primo, Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto.

Reſpondeo dicendum, quod conceptio non attribuitur ſoli corpori Chriſti, ſed etiam ipſi Chriſto, ratione ipſius corporis. In Spiritu autem Sancto duplex habitudo conſideratur reſpectu Chriſti. Nam ad ipſum filium Dei, qui dicitur eſſe conceptus, habet habitudinem conſubſtantialitatis: ad corpus autem eius habet habitudinem cauſæ efficientis. Hæc autem præpoſitio, De, vtramque habitudinem deſignat, ſicut cum dicimus hominem aliquem eſſe de ſuo patre. Et ideo conuenienter dicere poſſumus Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu Sancto, hoc modo, quod efficientia Spiritus Sancti referatur ad corpus aſſumptum: conſubſtantialitas vero ad perſonam aſſumentem.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Chriſti, quia non eſt conſubſtantiale Spiritui Sancto, non propriè poteſt dici de Spiritu Sancto conceptum, ſed magis ex Spiritu Sancto. Sicut Ambroſ. dicit in libro de Spiritu Sancto, quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate eius eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius, qui à patre eſt: ex poteſtate, ſicut ex Deo omnia: quomodo & in vtero habuit Maria ex Spiritu Sancto.

li. 2. c. 5. non procul à fine, tom 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſuper hoc videtur eſſe quædam diuerſitas Hieron. ad quoſdam alios doctores, qui aſſerunt Spiritum Sanctum in conceptione Chriſti fuiſſe pro ſemine. Dicit enim Chryſoſt. ſuper Matth. Vnigenito Dei in Virginem ingreſſuro, præceſſit Spiritus Sanctus, vt præcedente Spiritu Sancto in ſanctificationem, naſcatur ſcilicet Chriſtus ſecundum corpus, diuinitate ingrediente pro ſemine. Et Damaſc. dicit in 3. libro. Obumbrauit ſu-

Hom. 1. in Mat in opere imperfecto in vlt. fol. ante fin. 3. ort f c 2. circa princ.

per ipſam Dei ſapientia, & virtus, velut diuinum ſemen. Sed hoc facile ſoluitur: quia ſecundum quod in ſemine, intelligitur virtus actiua, ſic Chryſoſt. & Damaſc. comparant ſemini Spiritum ſanctum: vel etiam Filium, qui eſt virtus Altiſſimi Secundum autem quod in ſemine intelligitur ſubſtantia corporalis, quæ in conceptione tranſmutatur, negat Hieronymus Spiritum ſanctum fuiſſe pro ſemine.

Locis nunc proxime dictis.

Hieron in loco citato in arg. cap. 38 39. & 40.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in Enchir. non eodem modo dicitur Chriſtus conceptus, aut natus de Spiritu Sancto, & de Maria virgine, nam de Maria virgine materialiter, de Spiritu ſancto verò effectiue. Et ideo non habuit hic locum commixtio.

COMMENTARIVS.

Hic ſolum voluit D.Th. proprietatem loquutionis explicare, propter illam particulam, *de*, quæ (vt Theologi volunt) conſubſtantialitatem indicat, in quo differt ab illa particula, *ex*, quæ latiorem habet ſignificationem, ſolumq; ordinem ſeu habitudinem vnius ab alio ſignificat, vt eleganter tractat Auguſt. lib. de natura boni contra Manichæos. capit. 26. & 27. & D.Tho. hic, & aliis locis frequenter. Vnde videtur fieri, Chriſtum recte dici ex Spiritu Sancto conceptum, non tamen de Spiritu Sancto, quia quatenus Spiritus Sancti opera conceptus eſt, non eſt illi cōſubſtantialis. In contrarium verò eſt, quia Matth. 1. habentur illa verba Angeli. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt*, quibus reſponderi poſſet in Græco haberi particulam, ἐκ, quæ optimè verti poſſet per particulam, *ex*, vt vertit, & interpretatur Amb. lib. 2. de Spiritu Sancto, cap. 5. Tamen quia vulgata lectio habet, *de Spiritu Sancto*, & Eccleſia in ſymbolo confitetur, *conceptum de Spiritu Sancto*, ideo D.Thomas (quem cæteri Theologi in 3. d. 4. imitantur) defendit propoſitionem illam in rigore eſſe veram. Quia Chriſtus ſimpliciter dictus ſuppoſitum includit, & pro illo ſupponit, quod eſt conſubſtantiale Spiritui Sancto, & hoc ſatis eſt, vt poſſit dici Chriſtus *de Spiritu Sancto conceptus*: neque oportet vt ſecundum eam naturam, in qua conceptus eſt, ſit conſubſtantialis. Vnde in ſolutionibus argumentorum rectè D.Thom. colligit corpus Chriſti non propriè dici *de Spiritu Sancto*, ſed *ex Spiritu Sancto*. Quia illud eſt quidem ab Spiritu ſancto, vt ab efficiente cauſa: non tamen eſt illi conſubſtantiale, nec pro ſuppoſito eiuſdem ſubſtantiæ ſupponit.

Auguſt. D.Thom.

Chriſtus vere dicitur de Spiritu Sancto conceptus.

Ambroſ.

D.Thom.

Circa ſolutionem ad 2. de locutione illa, Spiritū Sanctum in hac conceptione fuiſſe *loco ſeminis*, videantur ſupra notata diſp. 5. ſect. 1. in ſexta probatione primæ concluſionis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Spiritus Sanctus dici debeat pater Chriſti ſecundum carnem.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod Spiritus Sanctus debeat dici pater Chriſti ſecundum humanitatem. Quia ſecundum Philoſ. in libr de Generatione animalium, pater dat principium actiuum in generatione, mater vero miniſtrat materiam, Sed B. Virgo dicitur mater Chriſti propter materiam. quam in conceptione eius miniſtrauit. Ergo videtur, quod etiā Spiritus Sanctus poſſit dici pater eius, propter hoc, quod fuit principium actiuum in conceptione ipſius.

178. 3. diſ. 4. q. 1. art 2 q. 1. & q 2. ad 1. ad 4. & in expoſ. lit ad 2. & 4. contra c. 47 & op. 3. c. 210. li. 2. c. 3. & 4. to. 4.

2. Præterea, Sicut mentes aliorum Sanctorum formantur per Spiritum Sanctum, ita etiam corpus Chriſti eſt per Spiritum Sanctum formatum. Sed alij Sancti propter prædictam formationem dicuntur filij totius Trinitatis, & per conſequens Spiritus Sancti. Videtur ergo, quod Chriſtus debeat dici filius Spiritus Sancti, in quantum corpus eius eſt à Spiritu Sancto formatum.

3. Præterea, Deus dicitur Pater noſter ſecundum hoc quod nos fecit, ſecundum illud Deut. 32. Nonne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Sed Spiritus Sanctus fecit corpus Chriſti, vt dictum eſt. Ergo Spiritus Sanctus debet dici pater Chriſti ſecundum corpus ab ipſo formatum.

art. 1. huius quæſt.

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit in Enchir. Natus eſt Chriſtus de Spiritu Sancto non ſicut filius, & de Maria Virgine ſicut filius.

Ench c 40. in prin. to 3

Reſpondeo dicendum, quod nomina paternitatis, & maternitatis, & filiationis generationem conſequuntur, non tamen quamlibet, ſed proprie generationem viuentium, & præcipue animalium. Non enim dicimus, quod ignis generatus ſit filius ignis generantis, niſi forte ſecundum metaphoram. ſed hoc ſolum dicimus in animalibus, quorum generatio eſt magis perfecta. Nec tamen omne quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomen, ſed ſolum illud quod generatur in ſimilitudinem generantis. Vnde ſicut Auguſtinus dicit, non dicimus quod capillus, qui naſcitur ex homine, ſit filius hominis: nec etiam dicimus quod homo qui naſcitur, ſit filius ſeminis, quia nec capillus habet ſimilitudinem hominis, nec homo qui naſcitur ex ſemine, habet ſimilitudinem ſeminis: ſed hominis generantis. Et ſi quidem perfecta ſit ſimilitudo, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quam in humanis Si autē ſit ſimilitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta Sicut in homine eſt quædam ſimilitudo Dei imperfecta, & in quantum creatus eſt ad imaginē Dei, & in quantum creatus eſt ſecundum ſimilitudinē gratiæ. Et ideo vtroque modo poteſt homo dici filius Dei & quia ſcilicet eſt creatus ad imaginem eius: & quia eſt ei aſſimilatus per gratiam. Eſt autem conſiderandum quod illud, quod de aliquo dicitur ſecundum perfectam rationem, non eſt dicendum de eo ſecundum rationem imperfectam: ſicut quia Socrates dicitur naturaliter homo, ſecundum propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo ſecundum illam ſignificationem, qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipſe aſſimiletur alteri homini: Chriſtus autem eſt filius Dei ſecundum perfectam rationem filiationis: vnde quamuis ſecundum humanam naturam ſit creatus, & iuſtificatus: non tamen debet dici filius Dei, neque ratione iuſtificationis, ſed ſolum ratione generationis æternæ, ſecundum quam eſt filius patris ſolius. Et ideo nullo modo debet dici Chriſtus filius Spiritus ſancti, nec etiam totius Trinitatis.

Ench. c 36. circa princ. tom.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus conceptus eſt de Maria Virgine materiam miniſtrante in ſimilitudinem ſpeciei: & ideo dicitur filius eius. Chriſtus autem ſecundum quod homo conceptus eſt de Spiritu Sancto ſicut de actiuo principio, non tamen ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, ſicut homo naſcitur de patre ſuo, & ideo Chriſtus non dicitur filius Spiritus Sancti.

Ad ſecundum dicendum, quod homines. qui ſpiritualiter formantur à Spiritu Sancto, non poſſunt dici filij Dei ſecundum perfectam rationem filiationis. Et ideo dicuntur filij Dei ſecundum filiationem imperfectam, quæ eſt à tota Trinitate. Sed de Chriſto eſt alia ratio, vt dictum eſt. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

In corp. 2.

COMMENTARIVS.

Plus docet D.Tho. in artic. quam proponat in titulo. Cum enim quæſierit, an Chriſtus ratione humanæ conceptionis poſſit dici Spiritus Sancti filius, reſpondet nec ratione conceptionis, nec ratione creationis, nec ratione iuſtificationis poſſe Chriſtum dici filium vel Spiritus Sancti, vel totius Trinitatis. Et de primo quidem membro, quod ad hunc articulum propriè ſpectat, res eſt certiſſima, & omni carens difficultate, Chriſtum vt hominem non poſſe dici filiū Spiritus Sancti, propterea quod per

Chriſtus etiam vt homo non poteſt

dici Spiritus Sancti filius. Conc. Tol. 11. Chryſoſt. Auguſt. Rupert.

per efficientiam eius ſit conceptus. Vnde Conc. Tol. 11. *Spiritus Sanctus*, inquit, *non eſt pater filij incarnati, ne duos filios introducamus*, & Chryſ. hom. 2. in ſymbol. Apoſt. tom. 5. *Non intelligas*, inquit, *patrem Chriſti ſecundum carnem Spiritum Sanctum eſſe.* Idem optimè docuit. Aug. in Enchirid. c. 38. & 39. Rupert. libr. 1 de operib. Spiritus Sancti, c. 10. vbi propriè rationem tetigit, quam etiam adduxit D. Th. in ſol. ad 1. ſcil. quia Chriſtus vt homo non procedit ab Spiritu Sancto ſecundum ſimilitudinem ſpeciei: pater autem non dicitur, niſi qui producit ſibi ſimile in natura viuentis ex viproductionis.

Alia vero duo membra, quæ tractant de relatione fundata in creatione, vel iuſtificatione ſecundum humanitatem, ad hunc locum non ſpectant, & quod D. Th. hic dixit ſine controuerſia verum eſt, ſc. Chriſtum non eſſe his nominibus, ſeu titulis filium appellandum, cum nobilior filiatio illi conueniat. Quod præſertim eſt certum, ſi de Chriſto ſimpliciter & abſque additione vlla loquamur. Cum enim ſimpliciter non poſsit appellari creatura, nec vocari poterit abſolutè filius ratione creationis. Et eadem ratione non erit filius dicendus propter iuſtificationem creatam, quia ſimpliciter non eſt ſanctus per participationem: ſed per eſſentiam. An verò Chriſtus in quantum homo poſsit dici creatura, & conſequenter an habeat relationem creaturæ ad Deum, quæ per metaphoram, & lato modo, filiatio vocatur, ſupra q. 16. tractatum eſt. Et de re quidem non eſt dubium, quin talis relatio in Chriſtum vt hominem conueniat, conſultius tamen eſt non appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquiuocationem, & occaſionem erroris, cum talis relatio, vera filiatio non ſit. De alia verò relatione Chriſti, vt hominis, fundata in gratia ſanctificante, vel vnionis, vel habituali, ſupra q. 23. fusè ſatis diſputatum eſt.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti.

179. Infrà q. 31. art. 4. ad 2. & 3 diſt. 3. q. 2 art. 1. lib. 3 cap. 2. parum ante med.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti. Dicit enim Damaſcen. in 3. libro, quod Spiritus ſanctus ſuperuenit Virgini, purgans ipſam, & virtutem ſuſceptiuam Verbi Dei tribuens, ſimul autem & generatiuam. Sed virtutem generatiuam paſſiuam habebat à natura ſicut & qualibet fœmina. Ergo dedit ei virtutem generatiuam actiuam, & ſic aliquid actiuè egit in conceptione Chriſti.

2. Præterea, Omnes virtutes animæ vegetabilis ſunt virtutes actiuæ: ſicut Commen. dicit in 2. de Anima. Sed potentia generatiua, tam in mare, quam in fœmina pertinet ad animam vegetabilem: ergo tam in mare, quam in fœmina actiuè operatur ad conceptionem prolis.

3. Præterea, Fœmina ad conceptionem prolis materiam miniſtrat, ex qua naturaliter corpus prolis formatur. Sed natura eſt principium motus intrinſecum, ergo videtur, quòd in ipſa materia, quam B. Virgo miniſtrauit ad conceptum Chriſti fuerit aliquod principium actiuum.

lib 10 c. 20 tom. 3.

E *Sed contra eſt, quod principium actiuum in generatione dicitur ratio ſeminalis. Sed ſicut Aug. dicit. 10. ſuper Gen. ad literam: corpus Chriſti in ſola materia corporali, per diuinam conceptionis, formationiſque rationem de Virgine aſſumptum eſt, non autem ſecundum aliquam rationem ſeminalem humanam. Ergo B. Virgo nihil actiuè fecit in conceptione corporis Chriſti.*

Reſpondeo dicendum, quod quidam dicunt B. Virginem aliquid actiuè operatam eſſe in conceptione Chriſti, & naturali virtute, & ſupernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt, quod in qualibet materia naturali eſt aliquod acti- A *uum principium: alioquin credunt, quod non eſſet tranſmutatio naturalis. In quo decipiuntur: quia tranſmutatio dicitur naturalis, propter principium intrinſecum, non ſolum actiuum, ſed etiam paſſiuum. Expreſsè enim dicit Philoſ. in 8. Phyſ. quod in grauibus, & leuibus eſt principium paſſiuum motus naturalis, & non actiuum. Nec eſt poſsibile, quod materia agat ad ſui formationem: quia non eſt actu. Nec eſt etiam poſsibile, quod aliquid moueat ſeipſum, niſi diuidatur in duas partes, quarum vna ſit mouens, & alia ſit mota: quod in ſolis animatis contingit: vt probatur. 8. Phyſic. Supernaturali autem virtute: quia dicunt ad matrem requiri, quod non ſolum materiam miniſtret (quæ eſt ſanguis menſtruus) ſed etiã ſemen, quod commixtum virili ſemini habet virtutem actiuam in generatione. Et quia in B. Virgine nulla fuit facta reſolutio ſeminis propter integerrimam eius virginitatem,* B *dicunt, quod Spiritus Sanctus ſupernaturaliter ei tribuit virtutem actiuam in cõceptione corporis Chriſti, quam aliæ matres habent per ſemen reſolutum. Sed hoc non poteſt ſtare, quia cũ quælibet res ſit propter ſuam operationem (vt dicitur ſecundo de cœlo) natura non diſtingueret ad opus generationis ſexum maris, & fœminæ, niſi eſſet diſtincta operatio maris ab operatione fœminæ. In generatione autem diſtinguitur operatio agentis, & patientis. Vnde relinquitur quod tota virtus actiua ſit ex parte maris: paſsio autẽ ex parte fœminæ. Propter quod in plantis, in quibus vtraq; vis commiſcetur, non eſt diſtinctio maris, & fœminæ. Quia igitur B. Virgo non hoc accepit vt eſſet Pater Chriſti ſed mater, conſequens eſt quod non acceperit potentiam actiuam in conceptione Chriſti, ſiue aliquid egerit: ex quo ſequitur ipſam fuiſſe patrem Chriſti: ſiue nihil egerit,* C *(vt quidam dicunt) ex quo ſequitur huiuſmodi potentiam actiuam ſibi fruſtra fuiſſe collatam. Et ideò dicendum eſt, quod in ipſa conceptione Chriſti, B. Virgo nihil actiuè operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtrauit. Operata tamen eſt ante conceptionem aliquid actiuè, præparando materiam, vt eſſet apta conceptui.*

li 8 te. 29. 30. 31 32. & c. tom. 2.

li. 8 tex. 30. tom. 2.

li. 2. te. 27. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod illa conceptio tria priuilegia habuit, ſcilicet quod eſſet ſine peccato originali: quod eſſet non puri hominis, ſed Dei, & hominis: item quod eſſet cõceptio Virginis. Et hæc tria habuit à Spiritu Sancto. Et ideò dicit Damaſcenus quantum ad primum, quod Spiritus Sanctus ſuperuenit Virgini purgans ipſam, id eſt, præſeruans, ne cum peccato originali conciperet, Quantum ad ſecundum dicit, & virtutem ſuſceptiuam Verbi Dei tribuens, id eſt, vt D *conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium dicit, ſimul autem, & generatiuam, vt ſcilicet manens virgo poſſet generare, non quidem actiuè, ſed paſſiuè: ſicut aliæ matres hoc conſequuntur ex ſemine viri.*

Loco citato in arg.

Ad ſecundum dicendum, quod potentia generatiua in fœmina eſt imperfecta reſpectu potentiæ generatiuæ, quæ eſt in matre. Et ideo ſicut in artibus, ars inferior diſponit materiam ars autem ſuperior inducit formam, vt dicitur in 2. Phyſ. ita etiam virtus generatiua fœminæ præparat materiam, virtus autem actiua maris format materiam præparatam.

li 2. Phyſ. tex 25. to. 2.

In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod ad hoc, quod tranſmutatio ſit naturalis, non requiritur, quod in materia ſit principium actiuum. ſed ſolum paſſiuum, vt dictum eſt.

COMMENTARIVS.

HVic articulo non exiſtimaui addendum eſſe commentarium. Nam multa philoſophica, quæ D. Tho in eo attingit, ſi diſcutienda aſſent, longam requirerent diſputationem à noſtro inſtituto ſatis alienam. Quæ verò ad myſterium conceptionis Chriſti explicandum neceſſaria fuerint, in ſequenti diſputatione attingemus commodius.

):(

DISPVTATIO X.

In tres ſectiones diſtributa.

De cauſis, quæ humanam Chriſti conceptionem ex Virgine operatæ ſunt.

QVod fuerit in Chriſto humana conceptio, diſputari non oportet, cum in ſuperioribus tractando de ipſo Incarnationis myſterio, & de dignitate matris Dei, eiuſque virginitate, ſatis ex principijs fidei probatum ſit. Quid etiam ſit hæc conceptio, diſputationem non requirit, cum hæc quæſtio cęteris hominibus communis ſit: id verò, quod in Chriſti cõceptione fuit proprium, explicatis cauſis, & modo eius conſtabit. Hoc igitur in hac, & in ſequenti diſputatione præſtandum eſt. Ex quatuor autem cauſis, quæ ad naturales effectus concurrere ſolent: finalis in præſenti diſputatione clara eſt. Proximus enim finis huius conceptionis fuit, vt gigneretur homo Deus. Vnde omne id, quod fuit incarnationis finis, poteſt dici finalis cauſa huius conceptionis, de qua re in prima q. huius 3. p. ſatis dictum eſt. Cauſa formalis propria, & intrinſeca conceptionis huius fuit vera anima rationalis vero corpori humano vnita: vnde hoc ipſum corpus, ſeu materia eius fuit intrinſeca materialis cauſa eiuſdem conceptionis, de quibus in q. 4. 5. & 6 huius 3. p. fusè diſſeruimus, non eſt ergo, quod ſine vtilitate eadem repetamus. Idem enim eſt dicere Verbum aſſumpſiſſe verum corpus humanum, veramq́; animam rationalem, & dicere hæc intrinſeca humanæ conceptionis eius fuiſſe principia. Supereſt igitur tantum, vt de cauſa miniſtrante materiam, & per modum matris concurrente ac de efficiente cauſa dicamus.

To. 1. Diſp. 2. ſect. 3; & Diſp. 5 per totam.

SECTIO I.

Quomodo B. Virgo materiam miniſtrauerit, ex qua conceptus fuit Chriſtus.

INquiro potius, quomodo hoc factum ſit, quàm an ſit factum, qui ſuppono B. Virginem veram Chriſti, ac Dei fuiſſe matrem, hoc enim tãquam primum fundamentum huius materiæ in diſp. 1. huius tomi tactum, probatumque eſt. Ex quo nunc infero id, quod de fide etiam certum eſt, Chriſtum ex ſubſtantia Virginis fuiſſe conceptum: hoc enim neceſſarium eſt, vt ipſa fuerit vera eius mater, & propterea dixit Paul. ad Galat. 4. *Miſit Deum filium ſuum factum ex muliere*, id eſt, ſubſtantia eius. Et eandem vim habet verbum illud ad Rom. 1. *Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem*, & illud Angeli, Luc. 1. *Quod enim ex te naſcetur ſanctum.* Vt enim inquit Athanaſ. ſerm. contra omnes hæreſes, *ſi dix iſſet, per te, veriſimile aliquid haberet impudentia eorum, qui dixerunt Verbum tranſiſſe per Virginem tanquam per canalem; cæterum cum dicat, ex te, clare demonſtrat Verbum aſſumpſiſſe ex ea humanum templum.* Quod ferè eodem modo ponderauerat Ambroſ. lib. de Incarn. Dom. ſacramento. c. 6. & optimè Auguſt. afferens prædicta tria teſtimonia, ſerm. 193. de tempore. Et ad hoc confirmandum valent omnia, quę ſupra adduximus, & ad probandum Deiparam eſſe veram matrem Chriſti, & ad oſtendendum Chriſtum, & Virginem ducere genealogiam ex Dauid. Nam vt rectè dixit Theod. Dia. 2. *ſi Chriſtus non ſumpſit ſubſtantiam corpoream ex Virgine, vanæ ſunt omnes promiſſiones antiquis Patribus factæ.* Nam multo minus ſumpſiſſet ex illis, quia non niſi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit: Et hac etiam ratione dicitur Chriſtus *contentus in antiquis parenti-*

Chriſtus ex ſubſtantia Virginis conceptus. *Gal. 4.* *Rom. 1.* *Luc 1.* *Athanaſ.* *Ambr.* *Auguſt.* *Theod.*

A *bus*, ſeu, *in lumbis eorum*, vt citato loco tractauimus. Vnde Aug. lib. 2. de gratia Chriſti, ſeu peccato originali. cap. 27. notat, ideo Abraham iuſsiſſe ſeruum ſuũ ponere manum *ſub femore ſuo* ad iurandum Gen. 24. quia caro Chriſti de illo femore propaganda erat quod etiam notauit Chryſ. orat. quadam ſuper illũ locum, quæ inter quaſdam nondum Latinas factas circumfertur. Deniq́; veritas hæc definita eſt in omnibus concilijs quæ de hac materia tractant. Epheſino Chalced. Quinta Synodo, actio. 8. can. 2. Sexta Synod. act. 11. & act. 13. cap. 2. Lateranenſi. ſub Martino primo, & alijs, quæ in citatis locis latè adduximus: tradunt etiam frequenter Patres, præſertim videri poſſunt Damaſcen. libr. 3. c. 2. & 3. lib. 4. c. 15. & Ambr. dicto libr. de Incarnation. Dominicæ ſacramento. c. 9. Aug. contra Epiſt. fundamenti c. 7. Ratio autem à B priori eſt diuina voluntas, quæ ſtatuit Chriſti conceptionem, & incarnationem hoc modo fieri. A poſteriori verò optima ratio eſt. Nam ſi nihil de Virgine erat ſumpturus, quorſum per illam tranſiret, & naſceretur, niſi fortaſſe, vt nos deciperemur? Nam ſi B. Virgo nihil de ſuo in eum tranſtulit, reuera non peperit filium ſuum: ſed protulit effectum alienum. Coniecturæ autem, ſeu congruentiæ ſunt omnes quibus ſupra oſtendimus decuiſſe Deum naſci ex fęmina, & fieri filium eius: itemque ad vincendum dęmonem oportuiſſe aſſumere naturam ex eadẽ maſſa quæ in primo homine lapſa fuerat, vt hoc modo medicina eſſet magis accommodata vulneri, & ſatisfactio quadam ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quam Deus fuerat offenſus. C Propter quod ad Hebr. 2. dicitur, *qui ſanctificat, & ſanctificantur, ex vno omnes*, & infra, *Quia pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & filius Dei participauit eiſdem.*

Auguſt. *Gen 24.* *Chryſoſt.* *Damaſc.* *Ambroſ.* *Auguſt.* *Hebr. 2.*

Secundò ex eodem principio infertur Chriſtum conceptum eſſe ex puriſsimis ſanguinibus Beatiſsimæ Virginis, ipſa ſuum ſanguinem miniſtrante eo modo, quo veram humanam generationem ex parte matris fieri neceſſe eſt, vt explicando art. 5. D. Th. in q. 31. dictum eſt, & eleganter explicat Sophr. in ſua epiſtola.

In conceptione Chriſti ſuam ſanguinem Virgo miniſtrauit. *Sophron.*

Difficultas igitur tantum ſupereſt, quomodo potuerit B. Virgo ita miniſtrare materiam ad Chriſti conceptionem, vt verè, ac propriè maternum concurſum hac in parte præſtiterit. Et ratio difficultatis eſt. Primò, ex parte ipſius materiæ, nam aliæ ma- D tres partim miniſtrant ſanguinem, partim etiam ſemen. Nam iuxta Galeni ſententiam, lib. 1. de ſemine, fœtus non tantum formatur ex ſanguine tanquam ex materia: ſed etiam ex ſemine fœmineo, & virili, quoad partes ſolidiores, quales ſunt venæ, arteriæ nerui, & ſimiles, quæ facilius ex re craſſa, & viſcoſa, cuiuſmodi ſemen eſt, quam ex ſanguine formantur. Quam ſententiam Medici, & Philoſophi frequentius ſequuntur: at B. Virgo non miniſtrauit ſemen, ergo non habuit plenum concurſum maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipſius ſanguinis eſt difficultas, quia aliæ fœminæ miniſtrant ſanguinem menſtruum ad formationem fœtus. B. autem Virgo ex puriſsimis ſanguinibus Chriſtum concepit. Denique in modo miniſtrandi eſt difficultas, quia aliæ fœminæ miniſtrant modo, & facultate E vitali, quia generare, & concipere eſt actus vitæ vegetatiuæ, qui requirit tempus, ſucceſsionem, & modum à natura præſcriptum: quæ omnia in hac conceptione ſeruata non ſunt, quia (vt diſput. ſequenti dicemus) Spiritus Sanctus infinita ſua virtute ſubito formauit prolem. Nec ſatisfaciet, ſi quis reſpondeat vt B. Virgo dicatur concepiſſe Chriſtum ex ſua ſubſtantia, ſatis eſſe, quod ex ipſius ſanguine Chriſti corpus fuerit formatum, quacunque ratione id factum ſit. Hoc enim reuera nõ eſt ſatis ad veram conceptionem humanam, neque vt B. Virgo ſit verè mater: ſicut neque Adam dici potuit pater, aut mater, eo

Obiectio. *Galen.*

A eò quòd Eua fuerit de coſta eius formata, nec Beata Virgo diceretur verè peperiſſe filium, niſi per naturales vias illum emiſiſſet, neque etiam fuiſſet vera conceptio, ſi (vt quidam dixerunt) Chriſti corpus non in vtero, ſed in corde, aliaue parte corporis formatum eſſet. Neceſſarium ergo eſt, vt conceptio facta fuerit ex materia à natura determinata ad formationem humanæ prolis, & modo vitali, ac humano, aliàs reuera non fuiſſet vera conceptio, nec B. Virgo vera mater euaſiſſet.

Reſpondetur, difficultatem hãc multum ex principijs philoſophicis pendere quę hoc in loco examinanda non ſunt, ſed ſupponenda. Solum oportet vt Theologus aduertat, Philoſophiam ſubditam eſſe debere, & ſubordinatam Theologię, huius enim veritas certior eſt, & quodammodo regula philoſophicæ veritatis, ita vt nihil poſsit eſſe in philoſophia verum, B quod Theologicis principijs ſit contrarium. Duo igitur principia hic certa eſſe oportet. Alterũ eſt B. Virginem concepiſſe, integerrima, prorſusq; illibata manente illius virginitate. Alterum ita concepiſſe, vt propriè, ac verè mater effecta ſit: quæ duo in ſuperioribus demonſtrata ſunt.

B Virgo Chriſtum in vtero concepit.

Ex his infertur primò, B. Virginem concepiſſe filium in vtero, & in loco fœminei corporis ad concipiendum fœtum à natura deſtinato. Quod optimè conuincit Caiet. hic q.31. ar.5. contra quoſdam, quos ſuo tempore dixiſſe refert factam eſſe cõceptionem in corde, hoc enim eſt contra verba Euangelij. *Ecce concipies in vtero*, Luc.1. & contra illa verba eiuſdem Luc. 2. *cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante*. Nam eſſe pręgnantem, vterum grauidum manifeſtè indicat. C Quod clarius dixit Matt. 1. *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto*. Repugnat etiam rationi, & veritati conceptionis, partus, & maternitatis, vt obijciendo tactum eſt.

Luc.1 & 2.

Mat.1.

Secundo infertur concurriſſe in ea conceptionè omnia, quę neceſſaria ſunt ad humanam, ſeu maternam filij generationem: ſi enim aliquid ex neceſſarijs defuiſſet, non fuiſſet vera conceptio.

Reſponſio ad obiectiones in oppoſitum.

Ad primam ergo partem difficultatis propoſitæ reſpondeo, ſi ſemen maternum ſimpliciter neceſſarium eſt ad concipiendum filium, conſequenter dicendum eſſe B. Virginem per naturalem facultatem partem ſanguinis in ſemen conuertiſſe, idque ad debitum locum conceptionis tranſmiſiſſe. Quod inter Scolaſticos abſque formidine concedit Rich. in 3.d. 4.art.2.q.1. citatur etiam Mantuanus *tractatu de conceptione Chriſti*: D Qui tamen ita ſenſerit, conſequenter dicere debet, illam ſeminis tranſmiſsionem factam eſſe ſine vlla inordinatione, & voluptate, aut aliquo motu concupiſcentiæ, vel Spiritu Sancto obumbrante, vel quia ſubito, & abſque vlla commotione, naturalium membrorum facta eſt. Et inde fit, vt nõ magis deroget integritati, & puritati virginitatis, quam ſolius ſanguinis tranſmiſsio. Vnde etiam dicendum eſt, quando ſancti dicunt formatum eſſe Chriſti corpus ex puriſsimis ſanguinibus, vel à maiori, potiori, & certiori parte materiam hanc nominaſſe, vel certè ſub illa neceſſariam ſeminis partem comprehendiſſe, quia ſemen quodammodo ſub ſanguine comprehenditur, quia ex ſanguine decocto, & depurato conficitur.

Richar.
Mantuan.

E Et hęc ſententia probabilis eſt, incerta tamen, neque *frequenter in ore verſanda*, vt Bonauentur. dixit, in 3.d.4.art.2.quæſt.1. Vnde ſatis pium, & probabile etiam eſt, ſi quis velit ſentire cum D. Thom. hic q.31. art.5. ad 3. conceptionem hanc abſque vlla ſeminis tranſmiſsione perfectam eſſe, ſi propriè, & rigoroſè de ſemine loquamur. Hoc enim dictis Sanctorum, & perfectioni virginitatis magis eſt conſentaneum, & philoſophicæ doctrinæ non repugnat, & ſi repugnaret, potius eſſet Theologiæ accommodanda, quàm è contrario. Primum enim, Ariſt.1. de Generat. Animal. cap.20. & lib.2 c.4. in vniuerſum negat fœminam emittere ſemen, aut ex illo formari fœtum: ſed ſolum ex ſanguine. Deinde, quamuis totum hoc Ariſtoteli non concedamus, eſt enim creditu difficile, propter rationes, & experimenta, quæ Medici afferunt, licet (inquam) fateamur poſſe fœminam conficere ſemen, & illud eſſe poſſe partem materiæ, ex qua formatur fœtus: nihil eſt tamen, quod nos cogat ad dicendum illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad formationem prolis. Quia cum ſanguis, & ſemen parum in ſubſtantia differant, & ex ſanguine facile poſsit elaborari ſemen, cur non poterit etiam naturali modo fieri, vt quamuis interdum fœmina non emittat ſemen, ſi ſufficientem ſanguinis copiam miniſtret, & virile ſemen ſit efficax, ac etiam copioſum, hoc ad naturalem generationem ſufficiat? Præterea Galenus ait non ſolum ſemen fœmineum: ſed etiam virile materialiter concurrere ad formationem fœtus: non eſt autem dubium, quin poſſit interdum vnum eſſe in maiori quantitate, quàm aliud, & è conuerſo, ergo eadem ratione, etiam ſi alterutrum deſit quoad materialem partem, vel etiamſi ſit ſterile, vel ita indiſpoſitum, vt ſit ineptum ad formationem prolis, ſi tamen ille defectus ex alia parte, vel ex abundantia, & optima qualitate ſanguinis ſuppleatur, id ſatis, ſuperque erit ad humanam generationem. Denique cum hæc materia ſanguinis & ſeminis reſpectu prolis ſit veluti remota, non eſt cur applicatio eius in tali diſpoſitione ſit ſimpliciter neceſſaria. Quia ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia; per vim formatiuam poterit ea diſpoſitio, quæ neceſſaria fuerit, effici, ac ſuppleri. Cum ergo hæc materia neceſſaria ſimpliciter non videatur, ſatis conſentaneum eſt credere, in Beatiſsima Virgine non fuiſſe aſſumptam, ſed ſolum ſanguinem, ex quo, ſicut Spiritus Sanctus ſuppleuit id, quod defuit virilis ſeminis, ita etiam formauit, quidquid ex fœmineo ſemine formari poteſt.

Bonauent.
D. Thom.
Ariſt.
Semen fœmina non eſt ſimpliciter neceſſarium ad prolis formationem ſed ſufficit ſanguinis miniſtratio
Galen.
B. Virgo in Chriſti conceptione materiam ſanguinis miniſtrat non ſeminis.

Obijci tamen poſſunt verba Bedæ, lib.4. in Luc. c. 49. vbi ex profeſſo videtur probare Chriſtum fuiſſe conceptum ex ſemine Virginis. *Quæ enim conſequentia*, inquit, *eius lacte credatur nutritus, cuius ſemine negatur eſſe conceptus, cum ex vnius eiuſdemque fontis origine ſecundum Phyſicos vterque liquor emanet?* Reſpondetur ibi ſolum agere contra hæreticos, vt probet Chriſtũ eſſe conceptum de ſubſtantia Virginis, & illam vocat *ſementinam materiam*, vt ex verbis antecedentibus conſtat, & ſequentibus, ſic enim ait, *Niſi fortè putanda eſt* Virgo, *ſementinam ſuæ carnis materiam nutriendo in carne Dei filio ſuggerere potuiſſe, incarnando autem quaſi maior, & inuſitato miraculo minimè potuiſſe*: vbi cõſtat per *ſementinam materiam* non intelligere ſemen propriè dictum: non enim illud eſt, quo nutritur fœtus, ſed ſanguis. Vtraq; harum ſententiarum eſt probabilis: dicamus ergo materiam huius conceptionis fuiſſe ſanguinem, nec contendamus, an ſanguis ille, quem B. Virgo ad conceptionem Chriſti miniſtrauit fuerit tantum ſanguis rubeus, vel iam ita decoctus, vt albus effectus ſit, vel in vtraq; diſpoſitione. Siue enim vno, ſiue altero modo dicatur, nihil virginitati, & puritati Deiparæ derogatur: & ſine dubio aſſerendum eſt in ea diſpoſitione illum miniſtraſſe, in qua iuxta debitum naturæ ordinem, miniſtrari à matribus ſolet: quæ autem ſit illa diſpoſitio ex naturali Philoſophia petendum eſt: & tractat prolixè Caieta. 22.q.134. art.12.

Ad alteram partem de ſanguine menſtruo, quidã concedunt, etiam corpus Chriſti formatum eſſe ex ſanguine menſtruo Virginis, Abulenſ. Matt.1.q.25. & Leuit.12.q.5. Alij verò negant, quia is ſanguis imperfectus eſt, & quodammodo ad corruptionem tendens, de quo legi poteſt Caietan.22. q.154. articul.12. Tamen hæc quæſtio poteſt eſſe de nomine. Certum eſt enim iuxta veriorem Philoſophorum, & Medicorum ſententiam, ſanguinem, ex quo forma-

Abulenſ.
Caiet.

Chriſtus ex ſanguine menſtruo Virginis non eſt formatus.

formatur fętus,non eſſe ſanguinem corruptum, ſed A purum,perfectiuſque decoctum, vt D.Th.ſupra q.31 art.3.docuit,&ibi ex Ariſt.Aug.&alijs diximus:quia tamen natura prouidit,vt fœminæ propter neceſsitatem generationis hoc ſanguine abundarent, quã do illi neceſſarius non eſt ad formationem, vel nutritionem fętus,prouidit etiam modum,quo certis, definitiſq; temporibus expelleretur,& fortaſſe quãdo eſt in eo ſtatu,vt expellendus ſit,iam eſt imperfectus,& ad corruptionem tendens,& quaſi excremẽtum quoddam , & tunc conſueuit appellari *Sanguis menſtruus*. Et hoc ſenſu non formatur fœtus ex ſanguine menſtruo, vt ſic, id eſt in eo ſtatu conſtituto, formatur tamen ex illomet ſanguine , qui niſi formando fœtui deſeruiret,menſtruus eſſet.

Ad tertiam difficultatis partem de modo huius conceptionis, dicendum eſt quæſtione ſequenti. Et B quod ad vim effectricem pertinet, dicemus in ſectione ſequenti:nunc breuiter reſponde,in conceptione tres actiones diſtingui poſſe. Prima eſt congregatio ſanguinis materni in vtero. Secunda, formatio fœtus remota.Tertia, vltima diſpoſitio,&informatio fœtus.Quod ſi comprehendamus etiam nutritionem prolis,qua vſq; ad perfectionem, & quaſi maturitatem perducitur, id eſt, vſque ad natiuitatem (nam hæc eſt veluti perfectio,& conſummatio conceptionis)in illa diſtingui poterunt illę tres actiones proportione ſeruata, quia neceſſe eſt, & miniſtrari nutrimentum,ſeu materiam nutritionis,&diſponi, ac tandem conuerti,& animari:tamen in hac poſteriori parte nulla eſt difficultas : tùm quia eſt veluti extrinſeca conceptioni : tùm etiam quia poſt Chriſtum conceptum , reliqua naturali modo perfecta C ſunt,Virgo enim alimentum pręſtabat puriſsimum & perfectiſsimum eodem genere actionis,& motus, quo aliæ matres,quia nihil erat quod impediret:neque eſt vlla ratio,& fundamentum ad miracula non neceſſaria confingenda.Quod autem pertinet ad tres priores actiones, duæ poſtremæ non pertinent propriè ad miniſtrationem materiæ , ſed ad formationem,de qua ſect.ſequenti dicendum eſt: tantum ergo ſupereſt prima actio,quæ naturaliter fit per naturalem facultatem ipſius vteri , qui ſuſcepto virili ſemine,vel ab illo quaſi excitatus , aut fortaſſe etiam adiutus,ſtatim attrahit ex venis ſanguinem formando fœtui conuenientem.Hanc ergo actionem etiam habere potuit Beata Virgo,vt vitali modo hunc ſanguinem miniſtraret, ſolum duplici ratione fuit illa actio miraculoſa.Primò,quia abſque ſuſceptione virilis ſeminis, ſacer illius venter ſanguinem attraxit D ſupplente Spiritu Sancto vim illam, quàm virile ſemen confert ad huiuſmodi actionem, vel certè altiori modo excitando illam facultatem actiuam , vt ſuam actionem exerceret. Secundò, quia illa attractio multo breuiori tempore,quàm naturaliter poſſet,effecta eſt. Hæc autem duplex ratio miraculoſe operandi non eſt contra rationem veræ generationis,quia non mutauit eſſentialem rationem illius actionis,nec vitalem modum, ſed accidentaliter potius illam perfecit.Et eadem ratione addendum eſt, ſi fortaſſe ſanguis Virginis prius non erat ſatis diſpoſitus ad formationem prolis,ea nimirum diſpoſitione , quæ proximè antecedit efficaciam ſeminis , E diuinitus fuiſſe Virginem confortatam,vt ſubito illam diſpoſitionem efficeret , impediendo materiæ repugnantiam, vel alio ſimili modo. Poteſt autem facilè hoc miraculum euitari , ſed dicamus diuina prouidentia factum eſſe,vt Beatæ Virginis corpus ita nutriretur, & gubernaretur , vt in eo momento haberet ſanguinem rectè præparatum,& aptiſſimum ad Chriſti conceptionem.

):(

SECTIO II.

Vtrùm ſolus Spiritus Sanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis humanæ Chriſti ex Virgine.

NOn intendimus excludere duas alias Trinitatis perſonas,ſupponimus enim opera Trinitatis ad extra eſſe indiuiſa quo ad effectionem : & ita quanquam appropriatè hoc opus tribuatur Spiritui Sancto: commune tamen eſſe totius Trinitatis. Senſus ergo quæſtionis eſt,an ſit excludenda omnis alia cauſa creata proximè efficiens, & ſolum poteſt propriè eſſe quæſtio de perſona humana,patre ſcilic.aut matre,quia nulla eſt alia cauſa per ſe,ac propria generationis humanæ.

Supponimus autem ſecundo,in hac conceptione nullum hominem habuiſſe efficientiam vllam, quia non eſt opera viri effecta , & quoad hoc certum eſt, Spiritum ſanctum adhibuiſſe omnem vim actiuam, quàm virile ſemen ſolet in conceptione exercere. Quod totum de fide certum eſt,& ſupra probatum, cùm de virginitate Deiparæ ageremus. Tota ergo quęſtio ad Virginem reuocatur,an ſcilic.ipſa operata fuerit effectiuè cum Spiritu Sancto,vel ſolus Spiritus Sanctus ſine ipſa.

Suppono autem tertio,in Chriſti conceptione interueniſſe duo,nimirum formationem corporis, vſque ad vnionem illius cum anima (quam ſuppono à ſolo Deo creari) & vnionem totius humanitatis cũ Verbo.Hic non agimus de efficientia huius vnionis quia hæc intrinſecè non ſpectat ad humanam generationem,& quia de cauſis eius ſuperius q.2.dictum eſt, agimus ergo de actione illa , quæ verſatur circa corpus vſq; ad perfectam diſpoſitionem,& vnionem cùm anima.

Suppono quarto , B.Virginem habuiſſe omnem efficientiam,quàm neceſſe eſt habere fœminam, vt vera mater ſit , vt ex dictis in præcedenti ſectione manifeſtum eſt.Vnde præter actionem illam antecedentem, qua mater diſponit remote, miniſtratque materiam (de qua iam diximus) certum videtur habuiſſe Virginem aliquam actionem quaſi concomitantẽ,quàm ſine dubio omnes matres habent, quandiu in vtero formatur corpus,vt rectè docuit D.Th. in 3.d.q.2.art.1.Quia ipſe maternus vterus calore ſuo naturali, & ſpiritibus vitalibus fouet, & conſeruat ſemen , & multum iuuat ad bonam diſpoſitionem, & complexionem corporis.Quę actio in alijs fœminis durat per quadraginta, vel octoginta dies vſque ad perfectam conceptionem , Beata autem Virgo quia in ea conceptio ſubito perfecta eſt,non ideo priuari debuit hac efficientia, & ideo ei datum eſt, vt ſubito efficeret totam illam diſpoſitionem, quam hoc modo, & per has qualitates in naturali tempore effectura erat. Igitur quæſtio ſolum ſupereſt de principali illa actione, quæ propriè dicitur formatio fœtus , quæ conſiſtit in organizatione corporis vſque ad vltimam diſpoſitionem.

De qua duplex eſt Theologorum opinio. Prima affirmat,quidquid eſt efficientiæ in illa actione, tribuendum eſſe ſoli Spiritui Sancto, & Beatam Virginem materiam miniſtraſſe duntaxat. Ita D.Thom. hic & quæſtion.ſequenti, articul.4.ad.2. & Caietanus hic,&in 22.quæſtio.154.articul.12. Richar.in.3. diſtin.3.articul.2.quæſt.2.Capreol d.4. & ibi Palud. quæſt.2.in fine,&Marſil.quæſt.5.artic.2.Fundamentum Philoſophicum eſt , quia putant hi Doctores cum Ariſtot.1.de genera.animal.cap.20. & lib.2.cap.4. in omni humana generatione matrem non concurrere actiuè , ſed ſolum miniſtrare materiam : Theologicum autem fundamentum D. Thomæ fuit , ne concederet Virginem in hac conceptione emiſiſſe ſemen,quia hoc puritati, & virginitati eius derogare videtur. Quod tamen neceſſarium fuiſſet, ſi Beata

D.Thom. Caiet. Richard. Capreol. Palud. Marſil. Ariſtot.

ſi Beata Virgo aliquid effectura erat, nam tota vis actiua in humana generatione eſt medio ſemine: Neque enim ſatisfacit, ſi quis dicat, quamuis aliæ matres efficiant per ſemen, Virgini ſupernaturaliter datum eſſe, vt ſine ſemine haberet totam illam efficientiam, quam aliæ matres habere ſolent. Hoc (inquam) non ſatisfacit, quia ſi hæc efficientia fœminæ neceſſaria eſt ad generationem humanam, & in ea fundatur ratio, & relatio matris, vt B. Virgo genuerit tanquam vera mater, neceſſe eſt, vt per facultatẽ hanc animæ vegetantis, & per vitalem actum eius genuerit, hæc autem facultas non eſt niſi vel ad formandum ſemen, vel in virtute, quæ in illo reſidet, ergo, ſi ab his non proceſsit actio, non fuit vera generatio, ergo, vt dicamus Virginem non emiſiſſe ſemen, & nihilominus verè genuiſſe, dicendum eſt, ex parte matris generationem humanam nõ conſiſtere in actione ſeminis, ſed ſolum in miniſtratione materiæ.

Secunda ſententia eſt, Beatam Virginem effectiuè operatam eſſe cum Spiritu Sancto ad Chriſti conceptionem. Hanc ſequuntur plures Theologi in 3. diſtinct. 4. Bonauentura, articulo 2. quæſtio. 1. Scot. & Gabr. quæſt. vnica, & Maior. quæſt. 3. Fundamentum eorum eſt, quia ſentiunt cum Galen. 14. libr. de vſu partium, & lib. 2. de ſemine, fœminas concurrere effectiuè ad generationem prolis emittendo ſemẽ debile quidem, & imperfectum, & ideo per ſe inſufficiens, vt ipſum ſolum formet fœtum, non tamen carens omni vi agendi, coniunctum enim cum ſemine viri vnum integrum generationis inſtrumentum componit. Quam ſententiam Galenus varijs experimentis, & rationibus probat. Ea verò ſuppoſita concludunt prædicti Theologi, Beatam Virginẽ in conceptione Chriſti adhibuiſſe eandem vim, quã aliæ matres adhibere ſolent. Tum quia Spiritus Sanctus ſolum ſuppleuit defectum patris. Tùm quia alias ipſa non fuiſſet vera, ac perfecta mater Chriſti.

Bonauent. Scot. Gabr. Mai. Galen.

Non ſpectat ad præſentem locum, vt controuerſiam inter Ariſtotelem, & Galenum dirimamus: eſt enim valde difficilis, & ambigua, & non poteſt hoc loco pro dignitate tractari, neque huius materiæ grauitas id patitur, obiter autem, & ſine efficienti examine illam definiendo, iniuria tantis Philoſophis fieret: præſertim quia ſi cum Ariſtotele ſentiamus, rectè ſequitur Beatam Virginem non habuiſſe in conceptione Chriſti efficientiam: Si verò cum Galeno teneamus fœminas habere vim adminiſtrandum ſemen efficax, & operatiuum ſimul cum ſemine viri, non ideò neceſſariò cogimur fateri Beatam Virginem transfudiſſe hoc ſemen in matricem, & per illud cooperatam fuiſſe conceptioni. Quia quamuis fœmina poſsit tale ſemen præſtare, non inde fit, illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem, ſicut ſupra de materiali ſemine dicebamus. Quia virtus actiua huius ſeminis eiuſdem rationis erit cum ſemine virili, & ſolum concurrent vt partes vnius agentis integri, ergo poſſet tam efficax, & copioſum eſſe ſemen virile, vt etiam ſi maternum deficiat, ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia, illud ſolum ſufficiat ad efficiendam conceptionem. Patet conſequentia, quia vis actiua, quæ completur ex quantitate, ſeu partibus integralibus eiuſdem rationis, ablata vna parte poteſt per aliam ſimilem ſuppleri. Nihil enim refert, quòd ſemen ſit à viro, vel à fœmina deciſum, ſi alioqui ſit eiuſdem rationis, & in ſufficienti quantitate. Eò vel maximè, quòd ſemen fœminæ dicitur debile, & parum actiuum, vnde fit, vt eius vis facilè ſuppleri poſsit per nonnullum augmentum virilis ſeminis, vel in quantitate, vel in qualitate illius, quamuis è conuerſo ſolum fœmineum ſemen non poſsit ſupplere actionem viri, propter remiſſam virtutem, quàm habet. Quòd ſi hoc verum eſt, vt certè eſt probabile, dicendum erit, quamuis mater poſsit concurrere actiuè: tamen hoc non eſſe de ratione matris, & ita non oportuiſſe Virginem habuiſſe hanc efficientiam, vt vera mater eſſet, & decuiſſe, vt illam non haberet, vt eius virginitas omnino pura & illibata permaneret.

Sed adhuc facta illa hypotheſi, obijci poteſt contra hunc dicendi modum. Primò, quia licet neceſſe non ſit, vt fœmina concurrat actiuè, quando eſt impedita, vel infœcunda ad formandum ſemen, tamen ſi fœcunda ſit, & nihil obſtet, naturalis ordo poſtulat, vt ipſa concurrat, ſed Beata Virgo propter optimam complexionem, & ætatem, fœcunda erat, & ad perfectum generationis modum apta, ergo, vt ex parte ſua naturali modo conciperet, debuit efficere. Secundò, quia eſtò poſsit eſſe mater ſine hac efficientia, dubitari tamen non poteſt, quin perfectiori modo mater ſit, quæ non ſolum effectiuè miniſtrat materiam, ſed etiam format fœtum: & conſequenter perfectior matris relatio inde conſequetur, cur ergo priuabimus Virginem perfectiſsima ratione, & relatione matris? Tertio addere poſſumus, propter hanc cauſam virginitatis perfectionem in nullo diminui: quia in primis, quòd Beata Virgo per naturalem facultatem generatiuam ſemen efficeret, non eſt contra virginitatem, & caſtitatem, quia illud eſt merum opus naturæ, ſicut eſt naturalis digeſtio, vel concoctio cibi. Quod verò ſemen illud poſtea trãnſmiſerit ad locum, in quo formatur proles, non magis videtur contra virginitatem, quàm tranſmiſsio ſanguinis, quia illa tranſmiſsio fieri potuit obumbrante Spiritu Sancto ſine vlla concupiſcentia, titillatione, aut impudico motu, qui poſſet ſenſibilem delectationem parere: materia autem virginitatis non eſt niſi delectatio ſenſualis, & talis ſeminis reſolutio, quæ nata ſit illam cauſare, vt D. Thom. docuit. 2. 2. quæſt. 152. articul. 1. ergo virginitatis perfectio huic efficientiæ nihil obſtat.

Obiectio.

D. Thom.

Hæ rationes faciunt ſanè valde probabilem poſteriorem ſententiam, & explicando illam eo modo, quo in obiectionibus inſinuatur, & ſuppoſita Galeni ſententia, eſt multum veriſimilis, & non aliena à modo loquendi Sanctorum Patrum. Damaſcenus libro tertio, capite ſecundo, dicit, Spiritum Sanctum in Virginem ſuperuenientem, vim ei tum ad ſuſcipiendum Verbi Deitatem, tùm ad gignendum ſuppeditaſſe. Clarius Anſelmus libro de conceptu virginali. c. 13. & 14. dicit corpus Chriſti formatum eſſe de ſemine Virginis. Et obijciens ſibi, quia conceptio ex fœmina eſt immunda, reſpondet, hoc intelligendum eſſe de illo ſemine, quod cum conſenſu ſeminatur voluptatis, ſemen autem de Virgine ſumptum fuit abſq; vlla voluptate, & ideo puriſsimum fuit: Ex quo conſtat Anſelmum de proprio, & effectiuo ſemine loqui.

Reſponſio. *Damaſc.* *Anſelm.*

Nihilominus tamen opinio ſancti Thomæ ſatis probabiliter defendi poteſt modo ſupra dicto. Negare enim ſimpliciter, & in vniuerſum matrem habere vim agendi in conceptione, aut poſſe emittere effectiuum ſemen, difficile exiſtimo eſſe conſideratis omnibus ſenſibilibus ſignis, quæ partim ex anatomia, partim ex alijs effectibus conſpiciuntur. Quod verò ſemen actiuum fœminæ non ſit ſimpliciter neceſſarium, mihi valde probabile eſt, qua opinione poſita dici conſequenter poteſt, etiamſi fœmina fœcunda ſit, & ſemine abundet, non propterea illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem. Quanquam, ſi talis fœmina naturali modo concipiat, conſequutione quadam naturali neceſſariò illud emittet, ſiue hic, & nunc neceſſarium ſimpliciter ſit, ſiue non, quia per ſe ordinatum eſt ad generationem, & per talem motionem, & actum neceſſario emittitur, hæc autem neceſsitas non habuit

Virginem in Chriſti conceptione non actiuè concurriſſe per ſeminis effuſionem, probabiliſſimum eſt.

habuit locum in Virgine, quia modo naturali non concepit, nec cum illis motibus imperfectis, qui ſeminis effuſionem excitant. Neque propterea aliquid de perfectione matris demitur Virgini: tum quia ad perfectam matris rationem ſatis eſt, quòd ea omnia præſtiterit, quæ ad veram generationem humanam neceſſaria ſunt: tum etiam, quia ſi quid fortaſſe illi defuit de actiuitate ſeminis, tamen in miniſtratione materiæ alias matres exceſsit: aliorum enim filiorum corpora (vt eſt probabilis ſententia Galeni) partim ex virili ſemine, partim ex ſanguine matris materialiter formantur, corporis autem Chriſti materia ex ſola matre ſumpta eſt. Deinde etiam exceſsit in illa actione, quia materiam præparauit, fouit, ac diſpoſuit, quæ non parum confert ad humanam generationem, præſertim cùm tota efficientia cauſæ proximæ circa diſpoſitionem materiæ, & corporis organizationem verſetur, neque enim poteſt animam efficere, neque illam aliter corpori vnire, quàm illud perfectè diſponendo. Quòd ſi abſque hac ſeminis tranſmiſsione poſſumus veritatem, proprietatem, ac perfectionem matris tueri, non videtur poſſe negari, quin hoc virginitatis puritatem aliquo modo augeat, quia in Deipara non tantum id, quod formale, & quaſi morale, & ſtudioſum eſt in virginitate, ſed etiam id, quod eſt quaſi materiale, debuit eſſe omni ex parte perfectum, & ideo integerrima in corpore ſeruata eſt, & ab omni illecebra voluptatis naturali, & inuoluntaria præſeruata. Effuſio autem ſeminis, etiamſi ſine voluptate fiat, eſt pars huius materiæ, & ideo omnis carentia illius ad perfectionem virginitatis pertinere potuit ſaltem ex parte materiæ.

Virgo ſine vlla etiam ſeminis actiuitate, perfectiſsime Chriſtum concepit, & genuit.

Neque Damaſcenus contrarium dixit, abſolutè enim loquitur de vi generandi, quàm non negamus in Virgine fuiſſe, atque per vim Spiritus Sancti eleuatam eſſe, & confortatam, vt efficacius, ac velocius operaretur, quàm naturaliter poſſet. Anſelmus verò magis videtur loqui de materiali, quàm de efficiẽte ſemine, & explicari poteſt eo modo, quo verba Bedę præcedenti ſectione explicuimus, omnis enim materia generationis humanæ ſolet interdum ſeminis nomine ſignificari.

SECTIO III.

Vtrùm potuerit B. Virgo Chriſtum Deum, & hominem ex viro concipere.

QVæſtio hæc non poteſt intelligi de potentia ordinaria, quia in his præſertim rebus, quæ à ſola diuina voluntate, & potentia pendent, illud ſolum poteſt dici poſsibile de potentia ordinaria, quod Deus facere decreuit, quodque diuinis myſterijs magis eſt conſentaneum, & hoc ſenſu conſtat non potuiſſe Deiparam ex viro concipere. Intelligenda ergo quæſtio eſt de potentia abſoluta, quam non mouiſſem, niſi in quodam D. Thomæ interprete legiſſem, hîc. q. 31 articul. 4. eſſe impoſsibile Chriſtum Dominum potuiſſe habere patrem naturalem in terris. Et fundamentum eſt, quia generatio actiua non terminatur ad humanitatem, ſed ad perſonam, ergo actio virilis ſeminis terminatur ad eſſe perſonale hominis, ergo implicat contradictionem hominem Deum generari per actionem virilis ſeminis, oporteret enim illam actionem terminari ad eſſe perſonale talis hominis, & conſequenter ex vi talis actionis vniri humanitatem perſonæ diuinæ, quod implicat contradictionem. Nulla enim creatura poteſt concurrere efficienter ad hoc, vt perſona diuina communicet ſuam ſubſiſtentiam perſonæ creatæ, quia illud eſſe, eſt ſupra omnem ordinem creaturæ, & ideo contineri non poteſt in eius virtute, & poteſtate. Confirmari poteſt hæc ſententia, quia non potuit Deus homo ita concipi, vt ex vi ſuæ originis eſ-

A ſet obnoxius originali culpæ, hoc enim repugnat dignitati Verbi Dei, ſed ſi conciperetur ex viro, peccato originali fuiſſet obnoxius, ergo.

Dicendum verò eſt abſque vlla dubitatione, potuiſſe Deum hominem concipi, & generari ex muliere opera viri. Hanc aſſertionem cenſeo adeò certam, vt contraria nec probabilis, nec veriſimilis ſit. Probatur primo, quia non implicat contradictionem, vt patebit ſtatim facilè ſoluendo obiectiones factas. Et præterea declaratur, quia Deus poteſt aſſumere in vnitatem perſonæ naturam hominis geniti ab alio homine (vt ſupra oſtenſum eſt quæſt. 4.) ergo poteſt aſſumere illam naturam in primo inſtanti, quo perficitur generatio. Nam ſi in poſteriori tempore aſſumi poteſt ablata ſubſiſtentia, quam iam habebat, cur non poterit in primo inſtanti aſſumi, &
B præueniri, ne fluat ſubſiſtentia propria? Secundò ita declaratur, quia vel vnio hypoſtatica humanitatis ordine naturæ ſupponit vnionem partium, & compoſitionem humanitatis, vel è contrario prius natura partes aſſumuntur, & poſtea inter ſe vniuntur, & ipſis mediantibus aſſumitur tota humanitas. Si primum dicatur, ergo fieri rectè potuit, vt actio virilis ſeminis verſaretur circa corpus formandum vſque ad vltimum inſtans generationis incluſiuè, animamque illi vniendam, totamque humanitatem componendam, & quod in poſteriori ſigno naturæ aſſumeretur illa humanitas, priuſquam intelligeretur ſubſiſtens. Si autem dicatur ſecundum (quod verius eſt) certè cum anima prius natura creetur, quàm vniatur corpori, poſſet prius natura aſſumi à Verbo, etiam ſi corpus, cui erat vnienda, virili ſemi-
C ne organizatum eſſet: & eadem ratione poſſet idem corpus in eodem inſtanti prius natura aſſumi, & poſterius natura in eodem inſtanti poſſent illæ partes vniri, ex vi illarum diſpoſitionum, quæ virtute eiuſdem ſeminis in tali corpore fierent. In his enim omnibus non ſolum non eſt contradictio: ſed nec difficultas vlla: quin potius ſi verum eſt (vt eſt probabile) B. Virginem concurriſſe effectiuè, alterutro ex his modis neceſſario philoſophandum eſt. Denique, quamuis de facto conceptio Chriſti non fuerit facta opera viri: tamen in ipſa effectione Spiritus Sancti diſtinguenda eſt duplex actio, altera eſt conceptio actiua, altera vnitio hypoſtatica, nam hæ duæ ſunt valde diſtinctæ: per priorem enim ſuppleuit defectum, & efficaciam virilis ſeminis, & id effi-
D cit, quod homo effecturus erat, licet altiori modo, quo etiam poſſet Spiritus Sanctus formare purum hominem ſine hypoſtatica vnione, ergo etiam potuiſſet totam hanc actionem permittere homini, & virili ſemini, quamuis in eodem inſtanti ipſe eſſet aliam actionem, ſeu vnionem hypoſtaticam operaturus. Quocirca valde abſurdum, & ridiculum exiſtimo ſentire, potuiſſe Deũ facere vt homo ſit Deus, & Deus homo, & vt aliqua fœmina ſit mater Dei: & tamen facere non potuiſſe vt aliquis vir pater Deus exiſteret.

Beata Virgo Chriſtum Deum hominem ex viro potuit concipere.

Ad fundamentum ergo reſpondetur, actionem virilis ſeminis terminari quidem ad perſonam ſubſiſtentem in natura, vt ad vltimum terminum, qui genitus, vel natus denominatur, verſari autem proximè circa naturam vniendo partes ex quibus componitur, ex qua compoſitione reſultat ſuppoſitum.
E Et ideò, ſi pater generaret filium, cuius naturam Deus aſſumeret in inſtanti generationis eius, vt ille pater diceretur verè genuiſſe talem filium hominem Deum, non eſſet neceſſarium, vt effectiuè attingeret vnionem hypoſtaticam in ipſa humanitate cum Deo, ſed ſatis eſſet, vt in eodem inſtanti vniret inter ſe animam, & corpus Dei vnita. Sicut homo generat hominem ſubſiſtentem, quia vnit inter ſe animam, & corpus ſubſiſtentia, quamuis illas partiales ſubſiſtentias ipſe non effecerit. Exempla ſunt euidentia, hoc enim modo Chriſtus nutriebat ſe,

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

bat ſe, effectiuè attingendo illam ad generationem partialem: quæ in nutritione fit, quamuis effectiuè non faceret hypoſtaticam vnionem illius partis materiæ. Sic etiam verè dicuntur Iudæi interfeciſſe Deum, quia diſiūxerunt animam à corpore, & è cōtrario, ſi Deus vſus eſſet creatura ad ſuſcitandum Chriſtum, illa diceretur verè ſuſcitaſſe Deum, & effeciſſe hunc hominem, quamuis vnionem hypoſtaticam non effeciſſet. Addo præterea, quamuis contradictionem implicet, hominem per illam actionē ſeminis, quæ ad generandum neceſſaria eſt, vnire effectiuè humanitatem Verbo, quia illa eſt actio naturalis, & à virtute naturali tantum procedens, quod ad vim argumenti pertinebat, cui iam reſponſum eſt: non tamen implicare contradictionem creaturam aſſumi à Deo, vt inſtrumentum ad illam vnionem faciendam, vt probaui latè ſupra quæſt. 2. Quia tota illa actio verſatur circa humanitatē, & id, quod per illam formaliter fit, eſt quid creatum, & finitum, quamuis terminetur ad ſubſiſtentiam Verbi infinitam, quod non refert, quia non oportet, vt illa ſubſiſtentia contineatur in virtute, & potentia inſtrumenti.

Tom. 1. diſp. 10 ſect. 1.

Ad confirmationem reſpondetur, concipi opera viri latius patere, quàm generari ab homine lapſo, & deſcendente ab Adamo, poſſet enim denuo creari homo, à quo Chriſtus generaretur, & hoc ſatis eſſet ad intentionem noſtram, loquimur enim ſimpliciter de abſoluta potentia. Secundò dicitur, nec in homine lapſo habere efficaciam argumentum, quia licet humanitas talis hominis, ſi ſibi ipſi relinqueretur, vt in propria perſona ſubſiſteret, ex vi ſuæ conceptionis, obnoxia eſſet originali peccato, tamen ſuppoſita vnione hypoſtatica, ex vi illius fieret immunis ab originali culpa, vt dixi latius in 1. tom. q. 15. diſp. 33. ſect. 2. concluſ. 2.

QVÆSTIO XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

De qua diſputant Doctores in 3. ſent. d. 3.

Deinde conſiderandum eſt de modo, & ordine conceptionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm corpus Chriſti in primo inſtanti conceptionis fuerit formatum.

Secundò, vtrum in primo inſtanti conceptionis fuerit animatum.

Tertiò, vtrum in primo inſtanti conceptionis fuerit à Verbo aſſumptum.

Quartò, vtrum conceptio illa fuerit naturalis, vel miraculoſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtanti conceptionis.

180. 3. d. 3 q. 5. ar. 2. & 4. contra c. 44.

li 4. de Trin. c. 5 in prin. c. t. 3. l 83. qu. q 56. in fin. to. 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti non fuerit formatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicitur enim Ioan. 2. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, quod exponens Auguſt. in 4. de Trinit. dicit. Hic numerus perfectioni Dominici corporis apertè congruit. Et in lib. 38. Quæſtionum dicit. Non abſurdè quadraginta & ſex annis dicitur fabricatum eſſe templum, quod corpus eius figurabat, vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici

A *perfectione. Non ergo in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti fuit perfectè formatum.*

2. Præterea, Ad formationem corporis Chriſti requirebatur motus localis, quo puriſſimi ſanguines de corpore Virginis ad locum generationi congruum peruenirent. Nullum autem corpus poteſt moueri localiter in inſtanti: eo quòd tempus motus diuiditur ſecundum diuiſionem mobilis: vt probatur in 6 Phyſi. Ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum. *l. 6. phyſ tex. 37. 38 & 39. to. 2.*

3. Præterea, Corpus Chriſti formatum eſt ex puriſſimis ſanguinibus Virginis, vt ſupra habitum eſt. Non autem potuit eſſe materia illa in eodem inſtanti ſanguis, & caro: quia ſic materia ſimul fuiſſet ſub duabus formis. Ergo aliud fuit inſtans, in quo vltimo fuit ſanguis, & aliud in quo primo B *fuit caro formata. Sed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium, ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum, ſed per aliquod tempus.* *q 31. art. 5.*

4. Præterea, Sicut potentia augmentatiua requirit determinatum tempus in ſuo actu, ita etiam & virtus generatiua: vtraque enim eſt potentia naturalis, ad vegetatiuam animam pertinens. Sed corpus Chriſti fuit determinato tempore augmentatum, ſicut & aliorum hominum corpora: dicitur enim Luc. 2. quòd proficiebat ſapientia, & ætate: ergo videtur, quòd pari ratione formatio corporis eius, quæ pertinet ad vim generatiuam, non fuerit in inſtanti, ſed determinato tempore, quo aliorum hominum corpora formantur.

Sed contra eſt, quod Gregor. dicit 18 Moralium, Angelo *li 18. c. 35. in princ.*
C *nuntiante, & Spiritu ſancto adueniente, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro.*

Reſpondeo dicendum, quod in cōceptione corporis Chriſti tria eſt conſiderare Primò quidem motum localem ſanguinis ad locum generationis: ſecundo, formationem corporis ex tali materia: tertio autem augmentum, quo perducitur ad quantitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis conſiſtit, nam primum eſt conceptioni præambulum, tertium autem conceptionem conſequitur. Primum autem non potuit eſſe in inſtanti: quia hoc eſt contra ipſam rationem motus localis corporis cuiuſcunque, cuius partes ſucceſſiuè ſubintrant locum. Similiter, & tertium oportet eſſe ſucceſſiuum: tum quia augmentum non eſt ſine motu locali: tum etiam quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato operantis, quæ non operatur niſi in tempore. Sed ipſa formatio corporis, D *in qua principaliter ratio conceptionis conſiſtit, fuit in inſtanti, duplici ratione. Primo quidem propter virtutem* *q pra. ar. 1.* *agentis infinitam, ſcilicet Spiritus ſancti, per quem corpus Chriſti eſt formatum, vt ſupra dictum eſt. Tanto enim aliquod agens citius poteſt materiam diſponere, quanto maioris virtutis eſt. Vnde agens infinitæ virtutis, poteſt in inſtanti materiam diſponere ad debitam formam. Secundo, ex parte perſonæ Filij, cuius corpus formabatur: non erat congruum vt corpus humanum aſſumeret niſi formatum. Si autem ante formationem perfectam aliquod tempus conceptionis præceſſiſſet, non poſſet tota conceptio attribui filio Dei, quæ non attribuitur ei niſi ratione aſſumptionis. Et ideo in primo inſtanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis, fuit perfectè formatum corpus Chriſti, & aſſumptum.* E *Et per hoc dicitur ipſe filius Dei conceptus: quod aliter dici non poſſet.*

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Auguſtini vtrobique non refertur ad ſolam formationem corporis Chriſti, ſed ad formationem ſimul tum determinato augmento vſque ad tempus partus: vnde ſecundum rationem illius numeri dicit perfici tempus nouem menſium, quo Chriſtus fuit in vtero Virginis.

Ad ſecundum dicendum, quòd motus ille localis non comprehenditur infra ipſam conceptionem, ſed eſt conceptioni præambulans.

Ad tertium dicendum, quod non eſt aſſignare vltimum

inſtans, in quo materia illa fuit ſanguis ſed eſt aſſignare vltimum tempus, quod continuatur nullo interueniente medio ad primum inſtans, in quo fuit caro Chriſti formata. Et hoc inſtans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

Ad quartum dicendum, quod augmentum fit per potentiam augmentatiuam ipſius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generatiuam, non eius qui generatur, ſed ipſius generantis ex ſemine, in quo operatur vis formatiua ab anima patris deriuata. Corpus autem Chriſti non fuit formatum ex ſemine viri (ſicut ſupra dictum eſt) ſed ex operatione Spiritus ſancti, & ideo talis debuit eſſe formatio, vt Spiritum ſanctum deceret. Sed augmentum Corporis Chriſti fuit factum ſecundum potentiam augmentatiuam animæ Chriſti quæ cum ſit ſpecie conformis animæ noſtræ, eodem modo debuit corpus illud augmẽtari, ſicut & alia hominũ corpora augmentantur, vt ex hoc oſtenderetur veritas humanæ naturæ. [q præ. ar. 2.]

COMMENTARIVS.

DIſtinguit D. Thomas tria, quæ in conceptione Chriſti interuenerunt, ſcilicet, congregationem ſanguinis ad locum conceptionis, formationem corporis, & eius augmentum. Primum dicit factum eſſe in tempore, quia fit per motum localem: & in ſolutione ad ſecundum aduertit, hunc motum non pertinere ad conceptionem, ſed eſſe quid extrinſecum applicans illi materiam, & ideo nihil referre ad perfectionem conceptionis, quod hæc ſanguinis congregatio in tempore ſit facta. Illud verò in hac aſſertione difficile eſt explicatu, quid ſub hoc locali motu comprehendatur, quod ſequenti diſputatione explanabimus.

Iam verò corporis formationem ait D. Thom factam eſſe in momento, quod duplici ratione confirmat: Prima eſt, quia virtus Spiritus ſancti eſt infinita. Quæ ratio immediatè ſolum probat hoc eſſe poſsibile: ſubintelligit autem D. Thomas decuiſſe Spiritum ſanctum in medio faciendi hoc opus oſtendere omnipotentiam ſuam, modo perfectiſsimo illud perficiendo, quandoquidem ad Verbi incarnationem ordinabatur. Secunda ratio indiget maiori expoſitione, ſic enim D. Thom. colligit. Deus conceptus eſt ex Virgine, ergo oportuit, vt in primo momento, in quo facta eſt, vel inchoata conceptio, facta etiam fuerit vnio hypoſtatica carnis ad Verbum, aliàs non tota conceptio ad Deum eſſet terminata, ergo oportuit, vt ſimul fuerit conceptio inchoata, & conſummata. vſque ad coniunctionem carnis cum anima rationali, quia non decuit Verbum aſſumere carnem, antequam anima informaretur.

Sed dicet aliquis, non ſequi inconueniens, etiamſi dicamus corpus illud fuiſſe humano more, quadraginta, & amplius diebus perfectum, & tamen non eſſe aſſumptum vſque ad rationalis animæ introductionem, quia vſque ad illud inſtans, nondum eſt corpus humanum, neque actio, quæ antecedit inſtans generationis, eſt reuera humana conceptio, niſi remotè, & habitudine quadam: ſicut dicitur generatio inchoari in alteratione, quæ antecedit. Conceptio enim humana generationem ſubſtantialem in tali ſpecie ſignificat, vnde licet præcedens alteratio ſucceſſiuè facta eſſet, nihilominus verè, ac propriè diceretur Deus conceptus ex Virgine. [Obiectio.] Reſpondetur, nomine conceptionis totum illud includi, & valde decuiſſe, vt diuinum Verbum totam humanam conceptionem aſſumeret, ac quodammodo deificaret, nec decuiſſe, vt Spiritus ſanctus aliquid ex ſanguine Virginis fabricaret, quod non eſſet Deus, ſeu Deo hypoſtaticè vnitum, & ipſam etiam Virginem decuit, nihil vnquam concipere niſi [Reſponſio.]

A Deum, vnde Luc. 1. dicitur, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſsimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.* [Luc. 1.]

Dices fortaſſe non eſſe inconueniens vt caro fuerit à principio aſſumpta priuſquam eſſet animata, ſicut poſt mortem manſit vnita Verbo ſine anima. Nam ſicut eo tempore ſolum erat caro humana per habitudinem ad animam, quam habuerat, ita ab initio conceptionis poteſt dici caro humana, quia ad ſuſcipiendam rationalem animam præparatur. Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem. Non enim decuit Verbum diuinum prius tempore aſſumere corpus, quam rationalem animam, aut prius fieri embrionem, aut aliquid ſimile, quam hominem, vt latiùs ſupra diximus q. 6. [Reſponſio.]

Tertium, ſcilicet augmentum corporis, dicit D. Thom. factum eſſe in tempore, per ſucceſsiuum augmentum. Quod per ſe conſtat, eſt enim hoc extra B rationem conceptionis, & naturali modo, ac virtute animæ fit.

Iuxta hanc aſſertionem explicat D. Tho. in ſol. ad 1. loca Auguſtini in 4. de Trinit. & in libr. 83. quæſtionum, vbi ſentit corpus Chriſti ſucceſſu temporis fuiſſe perfectum in vtero matris, & eſt ſine dubio verus ſenſus eius. Dicit enim quadraginta ſex ſenariis dierum fuiſſe corpus Chriſti perfectum, qui dierum numerus, nouem menſes conficit. Quomodo autem tot dies fuerint requiſiti ad perfectum augmentum corporis Chriſti intra viſcera matris, cum in vno inſtanti habuerit corpus tam perfectum, quam alij habere ſolent quadraginta diebus, hoc non expoſuit Auguſtinus, attigit tamen D. Thomas articulo ſequenti, argumento ſecundo, & dicemus diſputatione C ſequenti. [Auguſt.]

ARTICVLVS II.

Vtrum corpus Chriſti fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti nõ fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicit enim Leo Papa in Epiſtola ad Iulianum: Non alterius naturæ erat caro Chriſti quam noſtra, nec alia illi, quam cæteris hominibus anima eſt inſpirata principio. Sed aliis hominibus non infunditur anima in D primo inſtanti ſuæ conceptionis, ergo nec corpori Chriſti anima debuit infundi in primo inſtanti ſuæ conceptionis.* [181. 3 d 3. q 5. ar. 2. ad. 3. & 4. contra c. 44. & 45 ad. 2. & op. 3 c. 223 & 224 & Io. 1. l. 15 co. 2 & c. 2 l. 3. co 3.]

2. Præterea, Anima ſicut qualibet forma naturalis requirit determinatam quantitatem in ſua materia. Sed in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti non habuit tantam quantitatem, quantam habent corpora aliorum hominum, quando animantur: alioquin ſi continue fuiſſet poſtmodum augmentatum: vel citius fuiſſet natum, vel in ſua natiuitate fuiſſet maioris quantitatis, quam alij infantes. Quorum primum eſt contra Auguſtinum 4. de Trin. vbi probat eum ſpatio nouem menſium in vtero Virginis fuiſſe: ſecundum autem eſt contra Leonem Papam, qui in ſermone Epiphaniæ dicit, quod Magi viderunt, & adorauerunt puerum Ieſum, in nullo E ab humanæ infantiæ generalitate diſsimilem. Non ergo corpus Chriſti fuit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. [Eſt epi. 11 ad Iulianum Epiſ. Eoeſem non remote à fine illius.] [lib. 4 c 5 to. 3] [In ſermo. 4. circa mediũ illius inci. hic ſermo. Iuſtum & rationabile.]

3. Præterea, Vbicunque eſt prius, & poſterius, oportet eſſe plura inſtantia. Sed ſecundum Philoſophum in libr. de Generatione animalium in generatione hominis requiritur prius, & poſterius: prius enim eſt viuum, & poſtea animal, & poſtea homo: Ergo non potuit animatio Chriſti perfici in primo inſtanti ſuæ conceptionis. [lib 2. cap. 4. to 4.]

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in 3. libro. Simul caro ſimul Dei Verbi caro, ſimul caro animata anima rationali, & intellectuali. [lib. 3. cap. 2 à med.]

Reſpon-

A *Reſpondeo dicendum, quod ad hoc quòd conceptio ipſi filio Dei attribuatur (vt in Symbolo confitemur, dicentes. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto) neceſſe eſt dicere, quòd ipſum corpus Chriſti, dum conciperetur, eſſet à Verbo Dei aſſumptum. Oſtenſum eſt autem ſupra, quòd Verbum Dei aſſumpſit corpus mediante anima, & animam mediante ſpiritu, id eſt intellectu. Vnde oportuit, quòd in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti eſſet animatum anima rationali.*

In Symbol. Apoſto. q 6.ar.1.

Ad primum ergo dicendum, quòd principium inſpirationis animæ, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum diſpoſitionem corporis: & ſic nō ab alio principio inſpirata eſt anima corpori Chriſti: & corporibus aliorum hominum: ſicut enim ſtatim formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Chriſto. Alio modo poteſt conſiderari dictum principium ſolum ſecundum tempus: & ſic quia B *prius tempore formatum fuit perfectè corpus Chriſti, prius tempore fuit etiam animatum.*

Ad ſecundum dicendum, quòd anima requirit debitam quantitatem in materia, cui infunditur; ſed iſta quantitas quandam latitudinem habet, quia & in maiori, & in minori quantitate ſaluatur. Quantitas autem corporis, quam habet, cùm primò ſibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum perueniet: ita ſcilicet quòd maiorum hominum maiorem quantitatem corpora habent in prima animatione. Chriſtus autem in perfecta ætate habuit decentem & mediocrem quantitatem, cui proportionabatur quantitas, quam corpus eius habuit in tempore, quo aliorum hominum corpora animantur: minorem tamen habuit in principio ſuæ conceptionis. Sed tamen illa parua quantitas non erat tam parua; vt in ea non C *poſſet ratio animati corporis conſeruari; cum in tali quantitate quorundam paruorum hominum corpora animentur.*

Ad tertium dicendum, quod in generatione aliorum hominum locum habet, quod dicit Philoſophus, propter hoc quòd ſucceſſiuè corpus formatur, & diſponitur ad animam. Vnde primò tanquam imperfectè diſpoſitum, recipit animam imperfectam: & poſtmodum quando perfectè eſt diſpoſitum, recipit animam perfectam. Sed corpus Chriſti propter infinitam virtutem agētis fuit perfectè diſpoſitum in inſtanti, vnde ſtatim in primo inſtanti recepit formam perfectam, id eſt animam rationalem.

HIc articulus non indiget commentario, non enim eſt in illo noua difficultas præter tractatā in articulo præcedenti. Suppoſito enim priori miraculo de perfecta formatione corporis Chriſti in momento, abſq; nouo miraculo quaſi naturali lege cōſequebatur, vt corpus illud in eodem inſtāti anima rationali formaretur. Quia materiæ perfectè diſpoſitæ, proportionata forma naturali lege debita eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Chriſti in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit à Verbo aſſumptum.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod caro E *Chriſti prius fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta. Quod enim non eſt, non poteſt aſſumi. Sed caro Chriſti per conceptionem eſſe incepit. Ergo videtur, quod fuerit aſſumpta à Verbo Dei, poſtquam fuit concepta.*

128. 3 d. 2. q. 2. ar. 3. & di. 3 q. 5 ar. 2. & 4. contra c. 44. & 45.

2. Præterea, caro Chriſti fuit aſſumpta à Verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit aſſumpta, ſed in termino conceptionis dicitur iam concepta, Ergo prius fuit concepta; & poſtmodum aſſumpta.

3 Præterea, In omni generato prius tempore eſt id, quod eſt imperfectum eo, quod eſt perfectum: vt patet per Philoſophum in 9. Metaphyſ. Sed corpus Chriſti eſt quiddam generatum. Ergo ad vltimam perfectionem, quæ conſiſtit in vnione ad Verbum Dei, non ſtatim in primo inſtanti conceptionis peruenit, ſed primò fuit caro concepta, & poſtmodum aſſumpta. li 9. tex. 15. tomo 3.

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit in lib de fide ad Petrum: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, carnem Chriſti non fuiſſe conceptam in vtero Virginis: priuſquam ſuſciperetur à Verbo. capit. 18 in prin to. 1.

Reſpondeo dicendum (ſicut ſupra dictum eſt) propriè dicimus Deum factum eſſe hominem, non autem propriè dicimus, quod homo factus ſit Deus: quia ſcilicet Deus aſſumpſit ſibi id quod eſt hominis, non autem præextitit id quod eſt hominis quaſi per ſe ſubſiſtens antequam ſuſciperetur à Verbo. Si autem caro Chriſti fuiſſet concepta antequam ſuſciperetur à Verbo, habuiſſet aliquando aliquam hypoſtaſim præter hypoſtaſim Verbi Dei; quod eſt contra rationem Incarnationis: ſecundum quam ponimus Verbum Dei eſſe vnitum humanæ naturæ, & omnibus partibus eius in vnitate hypoſtaſis. Nec fuit conueniens quod hypoſtaſim præexiſtentem humanæ naturæ vel alicuius partis eius, Verbum Dei ſua aſſumptione deſtrueret. Et ideo contra fidem eſt dicere, quod caro Chriſti prius fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta à Verbo Dei. q 16. art 6. & 7.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi caro Chriſti non fuiſſet in inſtanti formata, ſeu concepta, ſed per temporis ſucceſſionem, oporteret alterum duorum ſequi, vel quod aſſumpta nondum eſſet caro, vel quod prius eſſet conceptio carnis quam eius aſſumptio. Sed quia ponimus conceptionem in inſtanti eſſe perfectam, conſequens eſt, quod in illa carne ſimul fuit concipi, & conceptum eſſe. Et ſicut Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum: dicimus ipſum Dei Verbum ſuæ carnis acceptione conceptum, ipſamq́; carnem, Verbi incarnatione conceptam. Et per hoc patet etiam reſponſio ad ſecundum. Nam ſimul dum caro illa concipitur, concepta eſt, & animatur.

Ad tertium dicendum, quod in myſterio Incarnationis, non conſideratur aſcenſus quaſi alicuius præexiſtentis proficientis vſque ad vnionis dignitatem: ſicut poſuit Photinus hæreticus, ſed potius conſideratur ibi deſcenſus ſecūdum quod perfectum Dei verbum, imperfectionem naturæ noſtræ ſibi aſſumpſit, ſecundum illud Ioan. 6. Deſcendit de cœlo.

D TExtus D. Thomæ eſt perſpicuus, res autem ipſa tractata eſt in ſuperiori tomo, circa quæſtionem 6. vbi oſtendimus ſimul tempore fuiſſe corpus Chriſti animatum, ac Verbo vnitum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm conceptio Chriſti fuerit naturalis vel miraculoſa.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod conceptio Chriſti fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Chriſtus dicitur filius hominis. Eſt autem verus, & naturalis filius hominis ſicut verus & naturalis Dei filius: ergo eius conceptio fuit naturalis.

183. 3. d. q. 2. ar. 2. & 4. contra ca 45 & quo. 6. q. 10. & opu. 3. ca. 225 vſq; ad. 232 & Iſai. 7 le 2. co. 2. princ.

2. Præterea, Nulla creatura producit operationem miraculoſam. Sed conceptio Chriſti attribuitur Beatæ Virgini, quæ eſt pura creatura: dicitur enim quòd Virgo Chriſtum concepit. Ergo videtur, quod non ſit miraculoſa conceptio, ſed naturalis.

3. Præterea; ad hoc quòd aliqua tranſmutatio ſit naturalis, ſufficit quod principium paſſiuum ſit naturale: vt ſuprà habitum eſt. Sed principium paſſiuum ex parte matris in q. præc. ar. 4.

tris in conceptione Chriſti fuit naturale: vt ex dictis patet. Ergo conceptio Chriſti fuit naturalis.

Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit in Epiſtola ad Caium monachum: Super hominem operabatur Chriſtus ea, quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens.

.92 arti 41. n epi. quæ inc. Quæris tu quidem, circa med. illius cap 6 circa med. tom. 2

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Ambr. dicit in libro de Incarnatione, multa in hoc myſterio, & ſecundum naturam inueniens, & vltra naturam. Si enim conſideremus id, quòd eſt ex parte materiæ conceptus, quam mater miniſtrauit, totum eſt naturale. Si verò conſideremus id, quod eſt ex parte virtutis actiuæ, totum eſt miraculoſum. Sed quia vnumquodq; magis indicatur ſecundum formam, quàm ſecundum materiam, & ſimiliter ſecundum agens, quàm ſecundum patiens: inde eſt quod conceptio Chriſti debet dici ſimpliciter miraculoſa, & ſupernaturalis, ſed ſecundum aliquid naturalis.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram per quam eſt filius hominis: licet eam miraculosè habuerit. Sicut cæcus illuminatus, videt naturaliter per potentiam viſiuam, quam miraculosè accepit.

Ad ſecundum dicendum, quod conceptio attribuitur Virgini Beatæ, non tanquã principio actiuo: ſed quia miniſtrauit materiam conceptui, & in eius vtero eſt conceptio celebrata.

Ad tertium dicẽdum, quod principium paſſiuum naturale ſufficit ad tranſmutationem naturalem, quando naturali, & conſueto modo mouetur à principio actiuo proprio. Sed hoc C *in propoſito non habet locum. Et ideo conceptio illa non poteſt dici ſimpliciter naturalis.*

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius articuli ſolum ſpectat ad modum loquendi, nam res ſatis conſtat ex ijs, quæ ſupra dicta ſunt de hac conceptione, & quæ de illius modo ſtatim dicemus. Vnde nihil in textu D. Thomæ occurrit explicandum præter ſolutionem ad 1. in qua D. Tho. ait Chriſtum dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam eſt filius hominis, licet eam miraculosè habuerit.

Obiectio.

Statim enim occurrit obiectio, aliud eſt enim eſſe naturalem hominem: aliud verò eſſe naturalem filium hominis, vt ergo Chriſtus ſit verus, ac naturalis homo, ſatis eſt quod habeat veram naturam hominis, non tamen hoc ſufficit, vt ſit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur à natura, filius autem ab origine, & ideo, ſicut vt ſit homo, requirit humanam naturam, ita vt ſit naturalis filius, naturalis origo neceſſaria eſt, alias ſi humana eius natura formata eſſet ex coſta Virginis, vel alio ſimili modo, nihilominus fuiſſet naturalis filius hominis quod eſt planè falſum.

Reſponſio

Reſpondetur verum eſſe, quod obiectio ſumit, ad humanam filiationem præter humanam naturam neceſſarium eſſe originem, & hoc ipſum D. Thomas inſinuauit, cum addidit, *in quantum habet naturam humanam, per quam eſt filius hominis.*

Chriſtus quomodo dicatur naturalis filius hominis.

Vt vero mens eius radicitus intelligatur conſiderare oportet, aliud eſſe generationem, vel conceptionem eſſe veram: aliud eſſe naturalem: rurſus recolere oportet, opus interdum dici miraculoſum ratione termini, interdum vero tantum ratione modi. Conceptio ergo Chriſti ex Virgine, vera conceptio, ac generatio humana fuit, quantum ex parte matris eſſe oportet (vt ſuperius explicatum eſt) modus autem fuit aliquo modo ſupernaturalis in velocitate, & ſimilibus circunſtantijs, quæ veritatem conceptionis non tollunt. Rurſus ex parte cauſæ efficientis fuit illa conceptio ſupernaturalis: terminus autem eius omnino naturalis, agimus enim præciſè de conceptione, non de- A hypoſtatica vnione. Quia ergo conceptio actionem ſignificat, & habitudinem dicit ad efficientem cauſam, ideo ſicut ſupernaturali virtute facta eſt, ita ſupernaturalis ſimpliciter dicitur, licet ex parte materiæ, & termini naturalis quodammodo ſit, hoc tamen ſatis eſt, vt Chriſtus dicatur ſimpliciter naturalis filius hominis. Quia vt ſit filius, ſat eſt, quod veram humanam originem habeat ex matre, vt vero dicatur naturalis filius, ſatis eſt, vt ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicitur naturalis filius propter modum, ſed propter terminum originis, & hoc ſignificauit Diuus Thomas cum dixit eſſe filium naturalem, *in quantum habet naturam humanam*, ſcilicet communicatam per veram conceptionem naturalem ex B parte materiæ, & termini. Et in hoc ſenſu rectè vtitur exemplo cæci illuminari. Nam in eo opere, quãuis modus ſit ſupernaturalis, terminus tamen naturalis exiſtit.

DISPVTATIO XI.

in duas Sectiones diſtributa.

De tempore, & modo, quo Chriſti conceptio ex Virgine perfecta eſt.

DE tempore huius conceptionis, id eſt de anno, menſe, die, & hora, quibus facta eſt, nihil eſt, quod dicamus. Supra enim oſtendimus factam eſſe tempore annuntiationis Angelicæ, de qua ea omnia ibi tractauimus. Solum igitur reſtat agendum de tempore, quatenus reſpicit modum conceptionis, & eſt menſura eius, quod eſt quęrere, an hæc conceptio fuerit ſucceſsiua actio, vel inſtantanea, nec enim alius modus inquirendus, aut explicandus ſupereſt: cætera enim omnia, quæ deſiderari poſſunt, explicando cauſas conceptionis, expoſita ſunt. Duo ergo breuiter de hoc modo dicemus, ſcilicet quis fuerit poſsibilis, vel qualis re ipſa ſeruatus ſit.

SECTIO I.

D

Vtrùm fuerit poſſibile conceptionem Chriſti fieri in inſtanti.

SVppono non eſſe ſermonem de tota actione, ſeu augmento poſt creationem, & informationem animæ ſubſequutam, quia extra conceptionem eſt. Suppono ſecundo non eſſe quæſtionem de vnione animæ ad corpus: nam etiam extra controuerſiam eſt, in initio factam eſſe in inſtãti, hoc enim eſt proprium initium rerum permanentium. Tertio nullam oportet eſſe quæſtionem de productione, ſeu intenſione quarumcunque qualitatum, quibus humanum corpus diſponitur. Quia huiuſmodi actio ex vi ſui intrinſeci termini non requirit E ſucceſsionem, ſed ſolum ex contrariarum qualitatum reſiſtentia, ſeu ex indiſpoſitione ſubiecti, virtuti autem infinitæ Spiritus Sancti nullum contrarium reſiſtere poteſt, quominus effectum ſuũ poſsit in inſtanti producere. Difficultas ergo in duobus conſiſtit. Primo, in ſanguinis congregatione, quæ corporis formationem anteceſsit. Secundo in formatione corporis, id eſt organizatione, ac diſtinctione membrorum diuerſas figuras, denſitatem, vel raritatem habentium.

Circa primum D. Thomas hic indicare videtur illam congregationem non potuiſſe fieri in inſtanti, ſed tantum in tempore. Quia neceſſario requirit motum localem, & ita videntur intelligere D. Thomæ interpretes.

Dicen-

Congregatio ſanguinis ad cõceptionem Chriſti neceſſaria conſtitui in vtero Virginis in inſtanti potuit.

Dicendum autem videtur primò, non implicare ſe contradictionem, totum ſanguinem ad formandum corpus Chriſti neceſſarium in vnico inſtanti conſtitui in loco conceptioni deſtinato. Probatur, quia non eſt neceſſarium fieri per motum localem continuum, potuit enim fieri per mutationem indiuiſibilem, qua corpus nunc primo acquirat hunc locum, & primo relinquat, ſeu deſinat eſſe in loco, in quo tempore proximè antecedenti quieuerat, nulla enim eſt in hoc repugnantia, vel implicatio contradictionis. Neque enim obſtat locum illum eſſe extenſum, & conſequenter vel ſecundum ſe totum, vel ſecundum partem eſſe diſtantem à priori loco. Quia loquendo de abſoluta potentia, non eſt neceſſarium, vt ſanguis pertranſierit omnia loca media, potuit enim fieri diuina virtute, vt pertranſiret de extremo in extremum non exiſtendo in medio. Nulla enim in hoc oſtendi poteſt repugnantia, & ex aliis effectibus fit facilè creditu. Nam de Angelis multi opinantur poſſe naturaliter hoc facere: probabilius etiam eſt idem corpus poſſe à Deo conſtitui in locis diſtantibus, quamuis non exiſtat in medio, facilius igitur poterit mutare de loco in locum non pertranſeundo medium. Nunc etiam conſtituitur Chriſti corpus præſens in Euchariſtia, & multi cenſent illam eſſe tantum actionem adductiuam, quod eſt probabile, & certum eſt eſſe poſſibile. Si ergo poteſt Deus adducere huc corpus ex loco diſtanti non ſolum non tranſeundo media, ſed nec relinquendo quidem alium locum, facilius poterit transmutare prędicto modo de loco ad locum. Neq; enim ad vim huius rationis refert, quòd in Euchariſtia non ſit Chriſtus locali modo, ſatis eſt enim, quòd ibi acquirat præſentiam realem, modus enim pręſentiæ difficultatem non auget, nec ſpecialem aliquam repugnantiæ, vel implicationis rationem importat. Denique, poteſt Deus mouere vnum corpus per aliud, non diuidendo, ſed penetrãdo illud, cur ergo facere non poteſt vt tranſiliat de loco in locum non exiſtendo in medio? Quin potiùs Durand. 4. d. 44. q. 6. & Palud. q. 3. ad. 3. multò faciliùs exiſtimant hoc poſterius fieri poſſe, quàm prius. Hoc ergo modo fieri potuit in inſtanti hæc ſanguinis congregatio ad conceptionem Chriſti neceſſaria.

Tranſitus de extremo in extremũ ſine tranſitu per medium nõ eſt impoſsibilis.

Palud.

Addo verò vlterius hanc ſanguinis congregationem fieri non potuiſſe hoc modo in inſtanti concurrente actiuè B. Virgine. & adhibente aliquam naturalem vim ad illam mutationem. Potuit quidem Deus vti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus, tanquam inſtrumento operante per potentiam obedientialem actiuam modo ſupernaturali, ea ſcilicet ratione, qua poſſet Deus per quamcunq; creaturam eam mutationem efficere: non potuit autem fieri, vt B. Virgo per facultatem naturalem propriis viribus naturaliter operantem aliquid circa mutationem illam operaretur. Quia illa mutatio omnino eſt extra ordinem naturalium motuũ & actionum vitæ vegetatiuæ. Differt enim eſſentialiter illa mutatio ab attractione, vel impulſu, quibꝰ tantum duobus modis poteſt naturalis potentia aliquod extrinſecum corpus mouere.

Circa ſecundum de organizatione, ſeu formatione corporis, difficultas oritur ex ſuperiori puncto. Quia ſi motus localis non poteſt fieri niſi in tempore, omnis mutatio, quæ intrinſecè, vel concomitanter requirit mutationem loci, non magis poterit fieri in inſtanti, quàm motus localis. Vnde D. Thomas probat, augmentationem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, quia neceſſariò coniunctam habet loci mutationem, ſed idem omnino eſt de corporis delineatione: nam hæc etiam includit mutationem loci ſecundum diuerſas partes. Quod ita facilè declaratur, conſtituamus enim in loco conceptionis totum neceſſarium ſanguinem, qui homogeneus eſt, eiuſdem figuræ, raritatis, & ſimilium diſpoſitionum, intelligi ergo non poteſt, hunc ſanguinẽ coagulari, condenſari, & in diuerſis partibus varijs figuris formari, niſi neceſſariò intelligatur partes eius mutare locum. Quia pars denſior facta minorem locum occupat, quàm antea, diuerſa etiam figura diuerſum ſitum in loco requirit, ſuppono enim corpus illud in principio, & termino actionis eſſe naturali modo in loco: ergo non magis hæc formatio potuit in inſtanti fieri, quàm localis motus.

Formatio corporis Chriſti in inſtãti fieri quomodo potuit.

Difficultas verò in contrarium eſt, quia D. Tho. magnam differentiam inter hæc conſtituit. Ego autem ingenuè fateor neſcire me ſatisfacere difficultati poſitæ. Vnde conuincor ad dicendum non potuiſſe hanc formationem fieri in inſtanti, ſecundum ſe totam, niſi ſimul efficiendo, vt partes ſanguinis mutarent ſua loca ſine tranſitu per medium: Quia aliàs non poſſet intelligi illa locorum mutatio ſine ſucceſsione. Supponimus enim in eo inſtanti, quo facta eſt conceptio, ſingulas partes corporis fuiſſe tantum in locis ſibi proprijs, & adæquatis, & nullam earum fuiſſe in pluribus locis, aut in maiori loco, quàm naturaliter poſſet occupare, ne nouũ miraculum ſine fundamento, aut neceſsitate fingamus Prædicto autẽ modo poſsibile fuit huiuſmodi corporis formationem in inſtanti fieri, efficiendo ſcilicet, vt totus ſanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupauit, habens hanc partem in hoc loco, & illam in illo, & ſic de alijs, ſubitò in inſtanti conceptionis aliter ſecundum partes ſuas ſe habuerit ad totum locum. Sicut poſſet Deus in vno momento ita mutare ſphæram ſolis intra ſuum ſpatium, vt pars, quæ immediatè antea erat in Occidente, nunc ſit in Oriente, & è contrario: ad quod neceſſarium eſt, vt ſecundum partes mutata fuerit ab extremo in extremum ſine medio: neque in hoc eſt maior repugnantia, quàm in eo, quod circa priorem partem diximus. Quid verò ad D. Th. dici poſſit, explicabimus ſectiõne ſequenti. Ex hoc vero cõſequenter ſequitur, ſi formatio corporis hoc modo facta eſt in inſtanti, non potuiſſe Virginem ad illam concurrere per facultatem vitalem operantem vi naturali, vt talis eſt. Quia hic modus formationis includit mutationem, quæ omnino eſt extra latitudinem naturalium, & vitalium actionum talis facultatis, vt oſtenſum eſt.

SECTIO II.

Vtrùm formatio corporis Chriſti facta ſit in inſtanti.

SVppoſitis, quæ dicta ſunt, ſolum poteſt verſari quæſtio de illa duplici actione, ſcilicet de congregatione ſanguinis, quæ antecedit conceptionem, & de ipſa corporis formatione.

Congregatiõ ſanguinis ad Chriſti conceptiõnẽ neceſſaria, in tempore facta.

Quoad priorem, verãm exiſtimo ſententiam D. Thomæ illam mutationem factam eſſe in tempore per verum localem motum, non quia aliter fieri repugnauerit (vt dixi) ſed quia non omnia miracula aſſerenda ſunt, ſed quæ fundamentum habent, & probari poſſunt, vel quia neceſſaria, vel quia myſterio admodum conſentanea: nihil autem horum hic intercedit. Nulla enim eſt authoritas, quę nos cogat ad credendum hic illud magnum miraculũ transferendi vnum corpus de loco ad diſtantem locum, ſine tranſitu per medium. Nulla eſt etiã neceſsitas. Quia cùm illa ſanguinis congregatio ad conceptionem intrinſecè non pertineat, neceſſarium non eſt, vt Deo, ſeu Verbo poſsit tribui, potuit ergò fieri in ſanguine nondum vnito Verbo, atque adeò in tempore conceptionem, & vnionem hypoſtaticam antecedentem. Deniq; nihil aliud eſt magis conſentaneum myſterio, quia oportuit, vt ſeruata in omnibus, quæ neceſſaria eſſent, conceptionis huius digni-

tate, in alijs ſeruaretur naturalis modus quoad fieri poſſet, & ideo decuit, vt B. Virgo (vt ſupra dicebamus) naturali, ac vitali facultate ſua vim adhiberet ad attrahēdum, congregandumq; ſanguinem, ita vt motus ille quoad ſubſtantiam naturalis eſſet, & vitalis, & ſolum in velocitate, ac ſubtilitate ſupernaturalis. Vnde veriſimile eſt, cùm primum B. Virgo cæpit præſtare cōſenſum illo verbo, *Ecce*, cæpiſſe ſimul quaſi exhibere, & collocare ſanguinē in loco ad conceptionem Chriſti accommodato, Spiritu Sancto eam mouente, & vim, ac efficaciam præſtante, vt ſupra dictum eſt. Neq; circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

Caniſ. Quoad poſteriorem verò actionem, quidam Hæretici hac noſtra tempeſtate (vt Caniſius refert lib. 3. de B. Virgine. c. 2?.) negarunt Chriſti corpus formatum eſſe in inſtanti. Quod non inuenio quo fundamento alio aſſerere potuerint, niſi quia rei difficultate vincebantur, & Scripturæ authoritate non cōuincebantur.

Conceptio Chriſti in inſtanti facta. Dicendum verò eſt, conceptionem Chriſti Domini quoad ea, quæ ſunt de intrinſeca ratione eius, facta eſſe in inſtanti. Hæc concluſio præcipuè nititur teſtimonio Eccleſiæ, & Sanctorum. Probatur autem prius aliquo modo ex Scriptura, Luc. enim 1. *Luc. 1.* dixit Angelus ad Virginem. *Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.* quem infrà dicit fore, *magnum, & filium altiſſimi*, dixit ergo, ipſum Dei filium forè concipiendum ex Virgine, tota ergo conceptio ad filium terminata eſt: ſed non fuit terminata donec perfecta, quia non fuit caro prius aſſumpta, quam animata: ergo tota conceptio ſimul eſt facta. Vnde inferius ſubiungit Angelus, *Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius* Dei, ſicut ergo ſolus Spiritus Sanctus à principio conceptionem operatus eſt, ita etiam filius Dei à principio illam aſſumpſit, ſeu terminauit. Et ideo (vt ex Baſilio ſtatim dicam) illam conceptionem *Natiuitatem* vocat Angelus, quia non fuit prius initium conceptionis, quàm natiuitas in vtero, quæ in ſubſtantiali generatione perficitur.

Synod. Secundò probatur ex 6. Synod. Actione 11. vbi Sophronius in ſua epiſtola dicit ſimul fuiſſe carnem *conceptam, animatam, & vnitam Verbo.* Quem locum *Diſp 16. ſect 3.* priori Tom. latè tractauimus circa quæſtionem. 6. D. Thomæ. Et confirmatur ex Baſil. homil. 25 de humana *Baſil.* Chriſti generatione, vbi tractans illud Angelicum verbum, *Quod in ea natum eſt. Hinc*, inquit, *deprehendere licet quod non ſecundum modum carnis, conſtitutio domini fuit, conceptum namq; illico perfectum, non per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarant, non enim dicit, quod in ea conceptum eſt, ſed quod in ea natum eſt.* Eandem veritatem docet optimè *Damaſ.* Damaſc. lib. 3. de fide c. 2. cuius verba ſtatim perpendā. *Euthym.* Euthy. etiam Mat. 1. tractans illa eadem verba. *Quod in ea natum eſt, Formatum*, inquit, *genitum dixit, vt diſcamus non paulatim modo ſeminis formatum eſſe, ſed repente quoad formationem perfectè factum eſſe*: Vnde quòd paulò antea, id quod formatum eſt in vtero Virginis, embrionem vocat, impropriè & latè vſus eſt illa voce, vt ſignificaret prolem recens genitam. Ratio ad hanc veritatem confirmādam ſatis explicata eſt circa art. 5. D. Tho quia ſcilicet tota conceptio Chriſti ad Verbum eſt terminata. Vnde omnes Sancti, qui docent carnem Chriſti ſimul eſſe conceptam, & vnitam, plurimum fauent eidem veritati. Optima *Fulgent.* ſunt verba Fulgentij de fide ad Petrum, cap. 18. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites non carnem Chriſti ſine diuinitate conceptam, prius quam aſſumeretur*: alia retuli in citato loco 1. tom. Confirmari poteſt hæc ratio: quia ſi Chriſti corpus paulatim perfectum eſſet, conſequens fieret, vt prius quàm omnibus ſuis mēbris conſtaret, rationali anima informaretur, quia iuxta communem Philoſophorum doctrinam in alijs hominibus, in quibus corpus paulatim formatur, anima introducitur poſt principalium partium formationem, vt ſunt iecur, cor, ac cerebrum, antequam corpus omni ex parte perfectum ſit, neceſſarium igitur fuiſſet animam Chriſti hoc pacto introduci. Vnde ſequeretur, vel corpus illud prius eſſe animatum, quàm aſſumptum, quod eſt Hæreticum, vel certè prius aſſumptum, quàm perfectè formatum, quod non decebat.

Ex quibus omnibus intelligitur, veritatem hanc, eſſe concluſionem theologicam omnino certam, quam negare non ſolum temerarium, ſed etiam erroneum eſſet, non dico autem ſimpliciter eſſe de fide, & contrariam hæreſim, quia neque ex Scriptura ſacra apertè colligitur, nec expreſſam Conciliorum definitionem inuenio: habet tamen prædictam certitudinem, quia ex principijs fidei, adiuncta Sanctorum expoſitione, & authoritate, neceſſariò colligitur. Adde præterea, Eccleſiam celebrare feſtum Incarnationis in eodem die, quo annunciatio Angelica facta eſt, ſentiens eodem die Deum factum eſſe hominem. Vnde hoc, vt minimum videtur certum de fide & conſequenter conceptionem Chriſti non eſſe factam per ea interualla temporum, quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam ſupra oſtendimus, antequam Angelus Gabriel è cubiculo Virginis diſcederet, Verbum factum eſſe hominem, huic autem valde affine eſt, vt illa conceptio ſubitò fuerit perfecta, eſt igitur hæc veritas certiſsima. Quapropter obſeruandus eſt locus Theophy. Luc. 1. vbi tractans illa verba. *Virtus altiſſimi obumbrabit tibi*, ſic inquit, *Sunt, qui dicunt, quod vbi Dominus obumbrauit vterum Virginis, ſtatim perfectus fuerit infans: alij autem hoc non recipiunt. Audi enim, quod dicat*, ideo, & quod naſcetur ſanctum, *hoc eſt, quod particulatim in vtero creſcit, & non ſtatim perfectum exiſtit.* Quæ verba exponi poſſent de perfectione augmenti, vt ſenſus ſit, corpus Chriſti non ſtatim in conceptione fuiſſe perfectum, id eſt, ea quantitate, quam alij tempore natiuitatis habent. Sed ſi conſiderentur ſuperiora verba, non habet locum hæc expoſitio, apertè enim loquutus fuerat de prima carnis delineatione, & formatione ex ſanguinib. Virginis, & dubiū relinquit, an paulatim fuerit delineata, & figurata: ſed (vt dixi) aſſertio propoſita omnino certa eſt: an vero dubitatio illa Theophylacti in aliquo ſenſu locum habeat, ſtatim dicam. *Theoph.*

Sed occurrunt nonnullæ difficultates. Prima eſt quomodo potuerit B. Virgo ſimul miniſtrare tantam ſanguinis copiam, vt ex eo ſubitò infantis corpus formaretur. Oportuiſſet enim, vt vel antea B. Virgo nimio ſanguine abūdaret, vel poſtea neceſſario ſanguine, ac proprio corpori proportionato. caruerit. Reſpondetur, ſine aliquo ex hiſce incommodis potuiſſe B. Virginem prædictum miniſtrare ſanguinem. Quia quantitas ſanguinis, cum qua poteſt corpus ſanum, & optimè proportionatum conſeruari, magnam habet latitudinem, & ideò potuit B. Virgo abundare puriſsimo ſanguine abſque vllo incommodo, vel ægritudine corporis. Imò hoc erat quaſi connaturale: tum quia fęminis datum eſt à natura, vt non ſolum ad indiuidui conſeruationē, ſed etiam ad ſpeciei propagationem, magnam vim ſanguinis efficiant, præſertim in iuuenili, & accommodata ætate, qualis erat in Virgine. Ad quod etiam iuuabat optima corporis eius tēperies, nec exiſtimo illi defuiſſe ſingularem Spiritus Sancti prouidentiā, qua factum eſt, vt tali modo corpus ſuum gubernauerit, ac nutrierit, quo poſſet facilè, & ſine detrimēto ſui corporis, Chriſti corpori miniſtrare. Dici etiam poſſet, ſicut ex parua materia coſtæ Adæ formauit Deus corpus Euæ, ita ex perpauco ſanguine Virginis potuiſſe formari corpus infantis, quod multò minoris quantitatis fuit, quam corpus Euæ. *Obiectio.* *Reſponſio*

Secunda difficultas eſt, quia ſi corpus Chriſti integrum formatum fuit tam breui mora, neceſſariū fuiſſet exire de vtero matris ante nouē menſes, quoniam *Obiectio.*

niam alij infantes egrediuntur ante octauum menſem poſt perfectam conceptionem, alioqui oportuiſſet Chriſti corpus exiſtere in vtero matris in maiori quantitate, & mole, quam naturaliter eſſe poſſet. Hæc difficultas tribus modis ſolui poteſt, ſupponẽdo vt certum, Chriſtum extitiſſe in vtero matris nouem menſibus, quod infra probabimus agentes de natiuitate. Primus modus eſt concedendo ſuppoſito primo miraculo conceptionis, naturaliter debuiſſe naſci ante nouem menſes: diuinitus tamen factum eſſe, vt non antea naſceretur: tum vt occultaretur myſterium: tum ne monſtroſa, & præternaturalis natiuitas videretur. Nec cenſebitur inconueniens, vt quantitatem aliquando maiorem in vtero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus non potuit adeo magnum eſſe illud augmentum, vt ſenſibus perciperetur, aut preternaturale videri poſſet. Hæc verò reſpõſio non quadrat: quia multiplicat miracula ſine fundamento, & neceſsitate, nec ſibi ad modum conſtat, vt patebit.

Secundò ergo dici poteſt, licet corpus Chriſti in principio fuerit perfectum, poſtea tamen augmentum eius fuiſſe ita temperatum, & paulatim factum vt non niſi nouem menſibus peruenerit ad debitam naſcendi quantitatem. Cæterùm & hæc reſponſio diſplicet, quia illa retardatio augmenti non potuit eſſe naturalis, vnde oporteret interuenire quaſi perpetuum miraculũ in toto illo 9. menſiũ augmento.

Tertia igitur, & vera reſponſio eſt, quam D.Tho. ſupra tetigit, maximam, & minimam quantitatem corpori humano accommòdatam non conſiſtere in indiuiſibili, ſed nonnullam habere latitudinem: fieri ergo potuit, vt corpus Chriſti formaretur integrum in minima quadam quantitate, non quidem monſtroſa, & præternaturali (vt quidam dixiſſe feruntur) ſed in minima, quæ tali corpori poterat eſſe naturalis conſiderata eius complexione, & diſpoſitione. Poſtea verò per nutritionem nouem menſium, perueniſſe naturaliter, non ſolum ad minimã quantitatem accretionis, quam tale corpus poſſet naturaliter habere in vtero matris (hanc enim ante expletum octauum menſem adipiſci potuit) ſed etiam ad maximam ſuæ complexioni accommodatam. Et hæc eſt ſine dubio mens D. Thom. & ad eam poſſunt accommodari, quæ Caietan. dicit, licet non ſatis rem explicet. Addi etiam poteſt, partum, qui decimo menſe contingit, non eſſe præter naturam, ſed (vt Medici volunt) eſſe ſatis accommodatum naturæ. Vnde Sapientiæ 7. ait ſapiens, *Decem menſium tempore, coagulatus ſum in ſanguine*. Potuit ergo Chriſti corporis perfecta formatio, licet nouem menſibus conſummata fuerit, in aliquo eſſe ſimilis decem menſium formationi propter primæ conceptionis celeritatem.

D.Thom. Caietan.

Sapien 7.

3. Obiectio.

Tertia, & obſcurior difficultas eſt. Quia hęc corporis formatio, & conceptio includit organorum diſtinctionem, condenſationem, & figurarum varietatem: hæc autẽ omnia non poſſunt fieri in inſtãti. Nam (vt ſupra dictum eſt) habent mutationem localem adiunctam. Reſpondent aliqui organizationem eſſe diſpoſitionem vltimam, quæ ſimul, & in eodem inſtanti fit, cum introducitur forma, non ſolum miraculoſe, ſed etiam ex natura rei, eſt. n. quaſi effectus formalis eius, & veluti impreſsio cuiuſdam figuræ. Sed hoc planè repugnat: demonſtratũ. n. eſt, hanc formationem corporis organici, & membrorum eius, non poſſe naturaliter fieri totã ſimul: cum neceſſariò includat mutationẽ partiũ in ordine ad locum: tum in partibus ipſius ſanguinis, tũ etiam in corpore circumſtante. Nam ſi ſanguis ex vna parte contrahitur, & cõdenſatur, vt fiant oſſa, & aliæ partes, neceſſe eſt relinquere aliquod ſpatium: & aerem ſubintrare ad replendum illud, quod planè non fit ſine motu locali, & ex alia parte accidere poteſt, vt membra longiora occupent aliquod ſpatium,

Organizatio corporis non poteſt in inſtanti fieri.

A quòd ſanguis non occupabat, & conſequenter indè expellant corpus præexiſtens, quod ſine motu non fit. Deniq; organizatio propriè non eſt effectus formalis animæ, ſed diſpoſitio materiæ, quæ in vltimo, & perfecto gradu, qui ad generationem requiritur, in inſtanti eiuſdem generationis conſummatur, naturaliter autem loquendo prius tempore inchoatur, & per quadraginta, & amplius dies paulatim fit. Videtur ergo neceſſariò reſpondendum, hanc corporis Chriſti formationem factam eſſe in aliquo tempore, quamuis breuiſsimo, ita vt (exempli gratia) intelligamus eo breui tempore, quo B. Virgo protulit illa verba, *Ecce ancilla Domini*, congregatum eſſe ſanguinem in vtero, & non ſtatim ac illuc peruenit, in vno inſtanti fuiſſe totum corpus formatum: ſed alia breuiſsima morula, v.g. dum diB cebat Virgo, *Fiat mihi ſecundum verbum tuum*, fuiſſe organizationem perfectam, & in inſtãti terminatiuo verborum Virginis conſummatam, introductam animam, & vnionem hypoſtaticam perfectam. Ad quam expoſitionem videtur poſſe accommodari doctrina D.Thom. artic. 1. Cum enim dicit, motum localem ſanguinis ad locum generationis factum eſſe in tempore, ſub illo motu includi poteſt omnis mutatio, per quam tam ſanguis totus, quàm ſingulæ partes eius, conſtitutæ ſunt in eo ſitu, & loco, quo in inſtanti generationis eſſe oportebat. Eſt enim eadem ratio de vtraq; mutatione, nec maius inconueniens videtur ſucceſsionem in vna mutatione admittere, quam in alia. Et explicari poteſt exemplo formationis corporis Adæ, quod licet à DEO ex terra formatum fuerit, tamen propter C prædictam loci mutationem, in tempore formatum fuiſſe videtur, vt colligi poteſt ex D.Thom. 1. p.q.91. ar.2. ad 1. quatenus dicit, Angelos potuiſſe aliquid præuium operari ad illam formationem, per localem motum, atque idem eſt de formatione corporum reſurgentium.

D.Thom.

Hæc reſponſio videtur præ ſe ferre quandã claritatem, & philoſophicæ difficultati ſatisfacere. Tamen in Theologia mihi videtur admodum difficilis. Primò, quia ex illa ſequitur conceptionem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, & quoad hoc ſolum differre à noſtra, quod breuiori tempore ſit facta. Sicut enim conceptio noſtra incipit, quando virtute ſeminis incipit ſanguis coagulari, & ad figuras & diſpoſitiones diuerſorum membrorum coaptari, ita conceptio Chriſti incepit, quãdo virtute D Spiritus Sancti ſimilis actio circa ſanguinem Virginis inchoata eſt. Differentia autem erit, quod illa actio in conceptione noſtra protenditur per quadraginta dies, in Chriſti autem conceptione per breuiſſimam moram accelerata eſt. Addi etiam poſſet alia differentia, quod in naturali conceptione partes ipſæ præcipuæ inter ſe ſucceſsiuè formantur, vna poſt aliam: in Chriſti autem conceptione dici poteſt, omnes fuiſſe ſimul inchoatas, ac breui tẽpore perfectas: hoc tamen non obſtat, quominus conceptio Chriſti, ſicut & noſtra, ſimpliciter, & abſolutè ſucceſsiuè facta ſit. Hoc autem videtur improbari omnibus teſtimonijs, & rationib. ſupra adductis. Primò, quia neceſſariò ſequitur, aut Verbum aſE ſumpſiſſe corpus illo breui tempore, priuſquã informaretur anima, quod eſt Hęreticũ, vel certè non totam conceptionem Chriſti terminatam eſſe ad Verbum, quod repugnat Scripturæ, & Patrib. ſupra citatis. Secundò ſequitur materiã ſanguinis Virginis, ex qua conceptum eſt corpus Chriſti, non tranſiſſe immediatè à forma ſanguinis ad ſuſcipiendam animam rationalem Chriſti: Conſequens primo eſt apertè contra D.Thom. hic ar.1. ad 3. deinde repugnat ſupra dictis. Inde enim fieret prius B. Virginem ex ſuo ſanguine, & in ſuis viſcerib. concepiſſe aliquam aliam ſubſtantiam, & ſuppoſitum creatum, quam Deum. Prima ſequela patet, quia ſi ſanguis ille ſuc-

D.Thom.

ceſsiuè condenſatus eſt, vt formaretur os ex illo, immediatè antequam abſolueretur condenſatio requiſita in ea parte corporis humani, iam nō poterat in illa materia conſeruari forma ſanguinis, præſertim; quia cum tali condenſatione neceſſariò coniuncta eſt alteratio nimia. v.g ſiccitatis, & frigiditatis, ergo neceſſarium fuit prius expelli formam ſanguinis, ſic enim in naturali nutritione propter hanc cauſam non tranſit ſanguis immediatè in os, ſed prius tranſmutatur in medullā, vt ſic paulatim magis, ac magis accedat ad diſpoſitionem oſsis. Et idem argumentum fieri poteſt de toto illo corpore, quod ſucceſsiuè formabatur ad introductionem animæ: Nam immediatè ante animationem neceſſe eſt, vt habuerit eam diſpoſitionem, quam habere ſolent alia corpora humana in eodem ſtatu. Quia ſolum indiuiſibilis terminus deeſſe poterat in eo inſtanti. Nam ſi deeſſet aliquid diuiſibile in condenſatione, & figuratione, eadem difficultas rediret: at verò corpus ſic diſpoſitum eſt aptum ad formam ſanguinis, vt in alijs hominibus conſtat. Quod ſi dicas miraculosè factum eſſe, vt vel illa partium condēſatio ſine alteratione proportionata fieret, vel vt forma ſanguinis permaneret in materia, in qua naturaliter eſſe non poſſet, magis conſentaneū rationi erit aliud miraculū excogitare, quo tota illa conceptio ſubito, & ſine vlla ſucceſsione facta ſit. Denique obſtant huic modo dicendi teſtimonia ſanctorum Patrum ſupra citata, quæ omnem prorſus ſucceſsionem excludunt. Sed inter omnia apertiſsima ſunt verba Damaſ. lib. 3. c. 2. dicens *Dei filium per Spiritum Sanctum pro creationis modo ſibi ipſi corpus condidiſſe, non ita vt paulatim, tacitiſq; incrementis figurā corporis abſolueretur: ſed vno, eodemque momento perficeretur:* At iuxta prædictam reſponſionem figura non eſt tota vno momento perfecta, ſed in tempore, quamuis breui delineata. Obſtat etiam D. Thom. qui in illo artic. 1. & in art. 2. ad 3. docet, ſtatim ac ſanguis Virginis congregatus fuit in vtero eius, in vno inſtanti terminatiuo illius motus localis fuiſſe Chriſti corpus formatum. Obſtat denique communis ſententia Theologorum in 3. d. 3. dicentium, formationem corporis Chriſti in inſtanti fuiſſe perfectam abſque ſucceſsione, & hoc dicunt fuiſſe maximum miraculum huius conceptionis, quod in ſolo inſtanti fuerit perfecta. Si autem ſucceſsio, quamuis exigua interueniſſet, nullum fere fuiſſet miraculum quod in inſtanti fuerit terminata conceptio: ſed ſolum, quod velociori mutatione, & breuiori tempore eſſet perfecta. Ita Bona. ibi qu. vltima totius diſtinct. Gab. d. 4. q. vnica art. 2. con. 2. qui etiam de antecedenti motu concedit factum fuiſſe in inſtanti, Palud. d. 3. q. 3. Alexan. Alenſ. 3. p. q. 8. membr. 2. & q. 9. m. 4. & 4. p. q. 34. m. 3. aliàs q. 10. memb. 4. art. 2. §. 6. Richar. d. 3. a. 2. q. 2.

Damaſc.

D. Thom.

Vera reſponſio.

Quocirca dicendum cenſeo, totam hanc conceptionem factam eſſe in inſtanti, & conſequenter diuina virtute factum eſſe, vt tota illa materia, vel ſecundum ſe totam, vel ſecundum partes occuparet locum alium, quem immediatè ante habebat, eo modo, quo ſupra explicauimus hoc eſſe poſsibile. Cùm enim hoc non repugnet, & authoritati Sanctorum, & rationi, ac dignitati myſterij conſentaneum ſit, non eſt cur id aſſerere formidemus, aut magnitudine miraculi terreamur. Præſertim cum Chryſoſt. hom. 13. in Geneſ. indicet, formationem corporis Adæ hoc modo momentaneo fuiſſe factam, dicens. *Puluerem terræ ſuo præcepto in corporis naturam vertit. Nam ſicut ſubſtantiam terræ, cum non eſſet, produxit, ita & nunc cum vellet, puluerem terræ in corpus vertit.* Iuxta hunc verò dicendi modum conſequenter aſſerendum eſt B. Virginem non habuiſſe efficientiam, quaſi connaturalem & (vt ita dicam) ſeminalem circa hanc corporis formationem, quatenus hanc momentaneam loci mutationem includit, vt ex dictis in præcedenti ſectione conſtat. Neque hoc eſt contra veritatem conceptionis humanæ Chriſti, quæ ex parte principij efficientis omnino fuit miraculoſa, & ex parte matris ſatis eſt, vt in adminiſtratione materiæ, & aliqua alteratione, ſeu diſpoſitione fuerit naturalis. Dices, nullo modo potuiſſe concurrere actiue Beatam Virginem in eo inſtanti virtute naturali, cum tota actio fuerit miraculoſa. Reſpondetur, licet fuerit miraculoſa quoad modum, tamen quoad ſubſtantiam, & terminum fuit naturalis, & ideo potuit aliquo modo concurrere Beata Virgo ad aliquam alterationem, vt fouendo calore ſuo materiam illam, & calefaciēdo, vel quid ſimile, quod ſatis eſt.

Chryſoſt.

Obiectio.

Reſponſio.

Dubium.

Quod ſi quæras, ſi tantum miraculum neceſſarium fuit in momentanea formatione corporis, ſicut in momentanea congregatione ſanguinis, cur D. Tho. vnum potius negauit quàm aliud? Reſpondetur, meritò id feciſſe, quia, vt tota conceptio terminaretur ad Deum, fuit hoc miraculum in ipſa formatione neceſſarium, & aliunde non obſtabat, quominus B. Virgo poſſet in eo inſtanti præſtare, quod ex parte matris neceſſarium eſt: at verò in vtroq; horum contrarium accidit in ſanguinis cōgregatione, vt in principio huius ſectionis explicatum reliquimus.

QVÆSTIO XXXIIII.

De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de perfectione prolis conceptæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm in primo inſtanti conceptionis Chriſtus fuerit ſanctificatus per gratiam. Secundo, vtrum in eodem inſtanti habuerit vſum liberi arbitrij. Tertiò, vtrum in eodem inſtanti potuerit mereri. Quartò, vtrum in eodem inſtanti fuerit plenè comprehenſor.

Doctrina huius quęſtionis fusè tractata eſt in primo tomo huius materiæ. Nam in q. 7. vbi D. Th. agit de gratia Chriſti, omnia diximus, quæ ad 1. art. huius quæſtionis ſpectant, in q. autem. 9. agendo de ſcientia Chriſti in communi, explicuimus, quando & quomodo ratione, & libero arbitrio vti inceperit: in q. verò 10. de ſcientia beata, quādo primam illam ſuſceperit, diximus, quod D. Thom. hic artic. 4. tetigit. Deniq; de merito eius, de quo D. Tho. diſſerit artic. 3. in q. 19. latiſsimè dictum eſt. Omiſſa igitur inutili, & permoleſta earundem rerum repetitione, ſolum ea, quæ ad intelligendum D. Tho. neceſſaria fuerint annotabimus.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ſanctificatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicitur enim 1. ad Corin. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Sed ſanctificatio gratiæ pertinet ad ſpiritualitatem. Non ergo ſtatim à principio ſuæ conceptionis Chriſtus percepit gratiam ſanctificationis, ſed poſt aliquod ſpatium temporis. 184. 3. di. 3. q. 5. art. 3.

2. Præterea, ſanctificatio videtur eſſe à peccato, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Et hoc quidem fuiſtis aliquando, ſcilicet peccatores, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis: ſed in Chriſto nunquam fuit peccatum: ergo non conuenit ſibi ſanctificari per gratiam.

3. Præ-

3. *Præterea. Sicut per Verbum Dei omnia facta ſunt, ita per Verbum incarnatum ſunt omnes homines ſanctificati,* l.11.c.6. non procul à prin. tom.3. *qui ſanctificantur, Hebr. 2. Qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Sed verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, non eſt factum, vt Auguſt. dicit in 1. de Trin. ergo Chriſtus, per quem ſanctificantur omnes, non eſt ſanctificatus.*

Sed cōtra eſt, quod dicitur Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Et Ioan. 10. Quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum.

q 7. art. 1. *Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) abundantia gratiæ ſanctificantis animam Chriſti, deriuatur ex ipſa Verbi vnione, ſecundum illud Ioannis 1. Vidimus gloriam* q. præ. ar. 1. *eius quaſi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Oſtenſum eſt autem ſupra, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis corpus Chriſti animatum fuit, & à Verbo Dei aſſumptum, vnde conſequens eſt, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit plenitudinem gratiæ ſanctificantis animam, & corpus eius.*

Ad primum ergo dicendum, quod ille ordo, quem ponit ibi Apoſtolus, pertinet ad eos, qui per profectum ad ſpiritualem ſtatum perueniunt. In myſterio autem incarnationis magis conſideratur deſcenſus diuinæ plenitudinis in naturam humanam, quam profectus humanæ naturæ, quaſi præexiſtentis in Deum: & ideo in homine Chriſto à principio fuit perfecta ſpiritualitas.

Ad ſecundum dicendum, quod ſanctificari eſt aliquid fieri ſanctum. Fit autem aliquid non ſolum ex contrario, ſed et- li. 18 c. 34. circa mediū & Beda ſuper illa verba Luc. to. 2. *iam ex negatiuè, vel priuatiuè oppoſito, ſicut album fit ex nigro, & etiam ex non albo. Nos autem ex peccatoribus ſancti efficimur, & ita ſanctificatio noſtra eſt ex peccato. Sed Chriſtus quidem ſecundum hominem factus eſt ſanctus, quia hāc gratiæ ſanctitatem non ſemper habuit: non tamen factus eſt ſanctus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, ſed factus eſt ſanctus ex non ſancto ſecundum hominem, non quidem priuatiuè, vt ſcilicet aliquando fuerit homo, & non fuerit ſanctus: ſed negatiue, quia ſcilicet quando non fuit homo, non habuit ſanctitatem humanam: & ideo ſimul factus fuit homo, & ſanctus homo. Propter quod Angelus dicit Luc. 1. Quod naſcetur ex te ſanctum. Quod exponens Gregor. 18. Moral. dicit. Ad diſtinctionem noſtræ ſanctitatis Ieſus ſanctus naſciturus aſſeritur: nos quippe ſi ſancti efficimur, non tamen naſcimur: quia ipſa naturæ corruptibilis conditione conſtringimur: ille autem ſolus veraciter ſanctus natus eſt, qui ex commixtione carnalis copulæ conceptus non eſt.*

Ad tertium dicendum, quod aliter operatur Pater creationem rerum per Filium, aliter tota Trinitas ſanctificationem hominum per hominem Chriſtum. Nam verbum Dei eſt eiuſdem virtutis, & operationis cum Deo Patre: vnde Pater non operatur per Filium ſicut per inſtrumētum, quod mouet motum. Humanitas autem Chriſti eſt ſicut inſtrumentum diuinitatis: vt ſupra dictum eſt, & ideo humanitas Chriſti eſt ſanctificans, & ſanctificata.

COMMENTARIVS.

NOn explicat ſatis D. Thomas, an ſolum loquatur de ſanctificatione per gratiam habitualem, indicat tamen in articulo de ea facere ſe ſermonem, quatenus dicit hanc gratiam ab vnione Verbi deriuari. Aliunde verò obſtare videtur, quod ſolutione ad ſecundum ſignificat, Chriſtum abſque hac gratia non intelligi ſanctum, & per eam factum eſſe ſanctum ex non ſancto, quæ non poſſent eſſe vera, ſi de habituali gratia ſermo eſſet: oſtendimus enim in ſu- *Per gratiam habitualem & vnionis quomodo Chriſtus ſāctificatus* perioribus per gratiam vnionis: quæ prior eſt, ſanctificari. Quapropter intelligi poſſet hic articulus abſolutè de gratia ſanctificante, non limitando doctrinam ad hanc, vel illam gratiam: ſed vtrique, ſeruata proportione, eam accommodando. Vnde, ſi de ſanctificatione per gratiam vnionis interpretemur, quamuis ſecundum rem idem ſit Verbum, cui humanitas vnitur, & per quod ſanctificatur: tamen ſecundum rationem diſtinguuntur, quia aliud eſt aſſumi ad ſubſiſtendum, aliud ſanctificari per ipſum Verbum, ad quod fit aſſumptio. Et hoc ſenſu dici poteſt hæc ſanctificatio deriuari ab vnione, ſicut vnum attributum diuinum dicitur ratio alterius. Et cum hac expoſitione optimè quadrat, quod D. Thomas ad 2. dicit. Chriſtum factum eſſe ſanctum ex non ſancto homine, quatenus factus eſt homo ex non homine. Quo dicendi modo indicat, Chriſtum non ſolum non fuiſſe prius tempore hominē, quàm ſanctum: verum etiam nec prius natura, quia per ipſam vnionem ſanctificatus eſt, loquimur autem de Chriſto homine, qui propriè ſanctificari dicitur. Nam, ſi loquamur de humanitate, illa reuerà prius naturâ extitit, quàm ſāctificaretur, ſicut prius natura extitit, quàm aſſumeretur. Et hoc modo terminus à quo illius ſanctificationis fuit negatio ſubſtantialis ſanctitatis in hac humanitate, non quæ du ratione præcederet, ſed quæ exiſteret, ſi ſtatim in eodem inſtanti non aſſumeretur illa humanitas, vt hic Deus homo conſtitueretur. At verò intelligendo hunc articulum de gratia habituali (vt fortaſſe D. Thom. intellexit, quia hæc reuera eſt, quæ propriè dicitur ab vnione deriuari) ſolutio ad ſecundum ſano modo exponenda eſt. Quia licet temporis duratione, ſimul Chriſtus fuerit homo, & ſanctus ſanctitate accidentali: tamen prius natura fuit factus homo, & ſanctus per gratiam vnionis. Quapropter non intelligitur ſanctificatus per gratiam habitualē ex non ſancto ſimpliciter: ſed ex non ſancto tali modo, id eſt, ſanctitate accidentaria, ſeu (vt D. Thomas loquutus eſt) ſanctitate humana: illa enim ſanctificatio, quæ eſt per gratiam vnionis, multo magis eſt diuina. Cætera perſpicua ſunt in litera. Quæ Caietanus autem notat, ſuperius ſuo loco tractata ſunt: nec oportebat hoc loco iterum contra Scotum inuehi, cum de comparatione inter gratiam vnionis, & habitualem, ſeu viſionem beatam, ſatis ſuperque ſupra dictum ſit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit vſum liberi arbitrij.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus ſecundum hominem non habuerit vſum liberi arbitrij in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Prius eſt enim eſſe rei, quā agere vel operari. Vſus autem liberi arbitrij eſt quædam operatio. Cum ergo anima Chriſti eſſe inceperit in primo inſtanti ſuæ conceptionis (vt ex prædictis patet) videtur eſſe impoſſibile, quod in primo inſtanti conceptionis habuerit vſum liberi arbitrij. 185. Veri. q. 29. art. 8. c.

2. Præterea. Vſus liberi arbitrij eſt electio: Electio autē præſupponit deliberationem conſilij: dicit enim Philoſophus in 3. Ethicor. quod electio eſt appetitus præconſiliati. Ergo videtur impoſſibile, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit vſum liberi arbitrij. Ar præc. & loco ibi cit. l. 3. Eth. c. 3. cir. fi. t. 5.

3. Præterea, Liberum arbitriū eſt facultas volūtatis, & rationis, vt in prima parte habitū eſt, & ita vſus liberi arbitrij eſt actus voluntatis, & rationis, ſiue intellectus, ſed actus intellectus præſupponit actū ſenſus, qui eſſe non poteſt ſine conuenientia organorū, quæ nō videtur fuiſſe in primo inſtanti cōceptionis Chriſti. Ergo videtur, quod Chriſtus non potuerit habere vſum liberi arbitrij in primo inſtanti ſuæ conceptionis. 1. p. q. 83.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libr. de Trin. Mox vt Verbum venit in vterum, ſeruata veritate propriæ natu- Id habet Gre. l. 9 in regiſtr. c. 61. à medio Et Auguſtin.

13. de Trin c 9. 10. 17. 19. tom. 3. naturæ, factum eſt caro, & perfectus homo. Sed perfectus homo habet vſum liberi arbitrij: Ergo Chriſtus habuit in primo inſtanti ſuæ conceptionis vſum liberi arbitrij. A

q 7 art. 11 & q 19 ar. 3. & q. 33 art. 3. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) humana natura, quam Chriſtus aſſumpſit, conuenit ſpiritualis perfectio, in qua non profecit, ſed eam ſtatim à principio habuit. Perfectio autem vltima non conſiſtit in potentia, vel in l. 2. de anima tex. 3 t. 2. habitu, ſed in operatione: vnde in 2. de Anima dicitur, quod operatio eſt actus ſecundus. Et ideo dicendum eſt, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit illam operationem animæ, quæ poteſt in inſtanti haberi. Talis autem eſt operatio voluntatis, & intellectus, in qua conſiſtit vſus liberi arbitrij. Subito enim, & in inſtanti perficitur operatio intellectus, & voluntatis, magis quàm viſio corporalis, eo quod intelligere, velle, & ſentire, non eſt motus, qui ſit actus imperfecti B
l. 3. de anima tex. 28. to. 2. (quod ſucceſſiue perficitur) ſed eſt actus iam perfecti: vt dicitur in 3. de anima. Et ideò dicendum eſt quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit vſum liberi arbitrij.

Ad primum ergo dicendum, quod eſſe eſt prius natura quàm agere: non tamen eſt prius tempore, ſed ſimul cum agens habet eſſe perfectum, incipit agere, niſi ſit aliquid impediens, ſicut ignis ſimul dum generatur, incipit calefacere & illuminare, Sed calefactio non terminatur in inſtanti ſed per Incorp. art. temporis ſucceſſionem, illuminatio autem perficitur in inſtanti. Et talis operatio eſt vſus liberi arbitrij, vt dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod ſimul cum terminatur conſilium, vel deliberatio, poteſt eſſe electio. Illi autem qui deliberatione conſilij indigent, in ipſa terminatione conſilij primò habent certitudinem de eligendo, & ideo non ſtatim eligunt. Ex quo patet, quod deliberatio conſilij non præexigitur ad electionem, niſi propter inquiſitionem incerti. Chriſtus autem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſicut habuit plenitudinem gratiæ ſanctificantis, ita habuit plenitudinem veritatis cognitæ: ſecundum illud, Plenum gratiæ, & veritatis. Vnde quaſi habens omnium certitudinem, potuit ſtatim in inſtanti eligere. C

Ad tertium dicendum, quod intellectus Chriſti ſecundum ſcientiam infuſam poterat intelligere, etiam non conuertendo ſe ad phantaſmata: vt ſupra habitum eſt. Vnde poterat in q. 11. art. 1. eo eſſe operatio voluntatis, & intellectus abſque operatione ſenſus. Sed tamen potuit in eo eſſe etiam operatio ſenſus, in primo inſtanti ſuæ conceptionis, maximè quantum ad ſenſum tactus, quo ſenſu proles concepta ſentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat, vt dicitur l. 2. c. 4 & 3. tom. 4. in libro de Generatione animalium. Vnde cum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit animam rationalem, formato, & organizato corpore eius, multo magis in eodem inſtanti poterat habere operationem ſenſus tactus. D

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo ſolum eſt notanda ſolutio ad 3. in qua D. Thom. dicit potuiſſe Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ ſenſibili phantaſmate vti media tactus operatione, non propter ſpeciale aliquod miraculum: ſed quia proles concepta naturaliter ſentit in vtero matris, prius etiam tempore, quam anima rationali informetur. Vnde fit multò magis poſſe ſentire in illo inſtanti, quo informatur anima rationali, cùm ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit corpus perfectum, & anima rationali informatum, naturaliter ſentire Obiectio potuit ſenſu tactus. Hoc tamen alicui videri poterit difficile: tum quia immutatio huius ſenſus non fit ſine phyſica, & reali alteratione: quæ non fit in inſtanti: tum etiam quia ſenſus tactus non percipit qualitates ſibi congenitas, & proportionatas, niſi Reſponſio. ſecundum aliquem exceſſum, vel intentionem: quæ in eo inſtanti eſſe non potuit. Reſpondetur D. Thomam apertè hoc loco ſentire ſenſum tactus poſſe immutari purè intentionaliter in inſtanti, ad ſentiendum non qualitates ſuo organo inhærentes, ſed in corpore circumſtante, quæ ſunt veluti obiectum illius ſenſationis, & iuxta hanc doctrinam non habēt locum difficultates poſitæ, quam rem diligentius & ex profeſſo expendimus in libro de anima. Addendū etiam eſt in hac ſolutione, ſicut in intellectu habuit Chriſtus in primo inſtanti ſpecies, tum per ſe, tum per accidens infuſas, ita potuiſſe habere in ſenſu phantaſmata diuinitus infuſa, quibus cooperari potuit intellectui per ſcientiam per accidens infuſam operanti. De quà re diximus in q. 12. Quæ verò hic Caieta. inculcat in q. 9. & 11. diligenter inquiſita ſunt. E

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis mereri potuerit.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ cōceptionis mereri non potuerit. Sicut enim ſe habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis non potuit peccare, vt in prima parte habitum eſt: ergo neq; anima Chriſti in primo inſtanti ſuæ creationis (quod fuit primū inſtans conceptionis Chriſti) potuit mereri. 186. 3 d 13. q 1. art. 2 q 3. & diſ. 14: art. 3 q. 6 & diſt. 18 art 3. & 5. c. & veri q. 29. ar. 8 & opu 3. c. 223. & 1. 2. 8. 1. p. q. 63 art. 5.

2. Præterea, Illud quod homo habet in primo inſtanti ſuæ conceptionis, videtur ei eſſe naturale: quia hoc eſt ad quod terminatur ſua generatio naturalis. Sed naturalibus non meremur, vt patet ex his, quæ dicta ſunt in ſecunda parte. Ergo videtur, quod vſus liberi arbitrij, quem Chriſtus habuit ſecundum hominem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, non fuerit meritorius.

3. Prætereà, Id, quod ſemel aliquis meruit, iam fecit quodammodo ſuum: & ita non videtur quod iterum poſſit illud idem mereri, quia nullus meretur quod ſuum eſt. Si ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit, ſequitur quod poſtea nihil meruerit, quod patet eſſe falſum. Non ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit ſuper Exod. Non habuit omnino Chriſtus iuxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere. Potuiſſet autem proficere in merito, ſi in primo inſtanti ſuæ conceptionis non meruiſſet, ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit Chriſtus. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis Art. 1. huius queſt. ſanctificatus fuit per gratiam. Eſt autem duplex ſanctificatio: vna quidem adultorum, qui ſecundum proprium actum ſanctificantur: alia autem puerorum, qui non ſanctificantur ſecundum proprium actum fidei, ſed ſecundum fidem parentum vel Eccleſiæ. Prima autem ſanctificatio eſt perfectior quam ſecunda: ſicut actus eſt perfectior quam habitus, & quod eſt per ſe eo, quod eſt per aliud. Cum ergo ſanctificatio Chriſti fuerit perfectiſſima (quia ſic ſanctificatus, vt eſſet aliorum ſanctificator) conſequens eſt, quod ipſe ſecundum proprium motum liberi arbitrij in Deum fuerit ſanctificatus, qui quidem motus liberi arbitrij eſt meritorius. Vnde conſequens eſt, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus meruerit.

Ad primum ergo dicendum, quod liberum arbitrium non eodem modo ſe habet ad bonum, & ad malum. Nam ad bonum ſe habet per ſe, & naturaliter, ad malum autem ſe habet per modum defectus, & præter naturam. Sicut autem Philoſophus dicit in ſecundo de Cœlo, Poſterius eſt, l. 2 tex. 18. tom. 2. quod eſt præter naturam, eo, quod eſt ſecundum naturam: quia id, quod eſt præter naturam, eſt quædam exciſio ab eo, quod eſt ſecundum naturam. Et ideò liberum arbitrium crea-

creatura in primo inſtanti creationis poteſt moueri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando, ſi tamen natura ſit integra.

Ad ſecundum dicendum, quod illud, quod homo habet in principio ſuæ creationis ſecundum communem naturæ curſum, eſt homini naturale: nihil tamen prohibet, quin aliqua creatura in principio ſuæ creationis aliquod beneficium gratiæ à Deo conſequatur. Et hoc modo anima Chriſti in principio ſuæ creationis conſecuta eſt gratiam, qua poſſet mereri: & ea ratione gratia illa, ſecundum quam ſimilitudinem dicitur fuiſſe illi homini naturalis: vt patet per Auguſt. in Enchirid.

cap. 40. à med. 10 3.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet idem eſſe alicuius ex diuerſis cauſis. Et ſecundum hoc Chriſtus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo inſtanti ſuæ conceptionis, potuit etiam poſterioribus actibus, & paſſionibus mereri, non vt eſſet ſibi magis debita, ſed vt ſibi ex pluribus cauſis deberetur.

COMMENTARIVS.

QVæſtionem huius articuli ſub eiſdem terminis tractaui ſupra citato loco: diſcurſum autem D. Thomæ ſpecialiter expoſui tractando, an Chriſtus meruerit gloriam animæ ſuæ. Vnde circa hunc textum animaduertendum tantummodo occurrit verbum D. Tho. notatione dignum in ſol. ad 1. Cum enim docuiſſet (quod in eius ſchola frequens eſt, & ſatis veriſimile) liberum arbitrium creaturæ, licet in primo inſtanti ſuæ creationis poſsit liberè operari benè merendo: non tamen peccando: cum hoc, inquam, docuiſſet, addidit limitationem dicens, *ſi tamen natura ſit integra.* Quod verbum nec Caietan. nec alij interpretes ponderarunt, & quamuis multum de illo cogitauerim, nihil inueni, quod ſenſum ac mentem D. Tho. attingere videtur. Primò ergo, ſi natura integra cõtra lapsã (vt ſolet) diſtinguatur, non habet locum illa limitatio in Angelica natura, illa enim non poteſt non eſſe integra in primo inſtãti ſuæ creationis; quia nec eſt capax originalis peccati (vt per ſe conſtat) neque actualis pro illo inſtanti, ſecundum D. Tho. Nec etiam accommodari poteſt ad humanam naturam, primum quia etiam homo lapſus non poteſt in primo inſtanti ſuæ creationis peccare, cum naturaliter tunc non poſsit ratione vti. Quod ſi diuinitus illuminetur, non poterit etiam in eo inſtanti, quo à Deo illuminatur, peccare tum quia illuminatio illa eſſet à Deo, & non eſſet libera, vnde non poſſet eſſe talis, quæ ad peccandum induceret, tum etiam, quia non minus tale peccatum tribueretur authori naturæ, quam peccatum commiſſum ab Angelo in primo inſtãti. Quid enim refert, quod natura ſit lapſa, ſi in primo inſtanti operatur quaſi naturaliter ducta, & gubernata ab authore naturæ. Et hæc ratio in vniuerſum probat de homine miraculoſe creato à Deo cum vſu rationis, in quocunq; ſtatu creetur, ſiue in gratia, ſiue in natura integra, ſiue in puris naturalibus.

Creatura rationalis in inſtanti ſuæ creationis, vſu rationis diuinitus accepto peccare non poteſt.

Dici fortaſſe poſſet D. Thomam ſub primo inſtanti creationis comprehendiſſe primum inſtans, quo homo peruenit ad vſum rationis, in quo homo lapſus peccare poteſt, quia iam à ſe, & non tantum ab authore naturæ moueri cenſetur. Sed eſto hoc verum ſit (quod non eſt hoc loco examinandum) non ſatisfacit, quia eadem ratione dici poſſet, hominem natum, & educatum in natura integra potuiſſe peccare in primo inſtanti, quo peruenit ad vſum rationis. Quare dicere quis poſſet non fuiſſe D. Thomam vſum ea voce, *natura integra*. in illa vſitata ſignificatione, qua à natura lapſa, vel pura ſeparatur, ſed dicere voluiſſe: liberum arbitrium non poſſe peccare in primo inſtanti, *ſi natura ſit integra*, id eſt ſi habeat à ſuo authore auxilium, & prouidentiam ſibi pro illo inſtanti debitam. Sed neque hoc mihi ſatisfacit. Tum quia eſt inuſitata illa ſignificatio vocis. Tum etiam, quia nunquam D. Thom. poneret ſub conditione, quod exiſtimabat nulla ratione poſſe deeſſe. Vnde ſuſpicor illam vocem vel caſu excidiſſe, vel fortaſſe aliunde v.g. ex marginali notatione alicuius, aliorum errore in textum irrepſiſſe. Cuius indicium eſſe poteſt, quod cum pluribus alijs locis idem argumentum cum eadem ſolutione pertractauerit, ſimpliciter, & abſque vlla limitatione vbiq; reſponderit, vt videre licet. 1. p. q. 63. a. 5. ad 3. & in 3. d. 18. q. vnica, art. 3. ad 4. & q. 29. de veritate, ar. 8. ad 2.

Vltimo cauenda eſt notatiuncula Caiet. quod Sacramenta nõ conferant gratiam eis, qui abſq; actuali attentione, & deuotione illa ſuſcipiunt. Eſt enim hæc falſa doctrina vt ſuo loco látius dicemus.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus fuerit perfectus comprehenſor in primò inſtanti ſuæ conceptionis.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit perfectus comprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Meritum enim præcedit præmium, ſicut & culpa pœnam. Sed Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit, ſicut dictum eſt. Cum ergo ſtatus comprehenſoris ſit principale præmium, videtur quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis non fuerit comprehenſor.

187. Locis ſup. ar. 3 adductis. Art. præc.

2. Præterea, Dominus dicit Luc. vltim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Sed gloria pertinet ad ſtatum comprehenſoris: Ergo Chriſtus non fuit in ſtatu comprehenſoris in primo inſtanti ſuæ conceptionis, quando adhuc nullam ſuſtinuerat paſſionem.

3. Præterea, Illud quod non conuenit nec homini nec Angelo, videtur eſſe proprium Deo, & ita non conuenit Chriſto ſecundum quod homo. Sed ſemper eſſe beatum, non conuenit nec homini nec Angelo: ſi enim fuiſſent conditi beati, poſtmodum non peccaſſent. Ergo Chriſtus ſecundum quod homo, non fuit beatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalm. 64. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, quod ſecundum Gloſ. refertur ad humanam naturam Chriſti, quæ aſſumpta eſt à Verbo Dei in vnitatem perſonæ. Sed in primo inſtanti conceptionis fuit aſſumpta humana natura à Verbo Dei in vnitatem perſonæ. Ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus, ſecundum quod homo, fuit beatus, quod eſt eſſe comprehenſorem.

Aug. hoc loco Pſal. 64. tom 8.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ex dictis patet) non fuit conueniens, vt Chriſtus in ſua conceptione acciperet gratiam habitualem tantum abſque actu: accepit enim gratiam non ad menſuram, vt ſupra habitum eſt. Gratia autem viatoris cum ſit deficiens à gratia comprehenſoris, habet menſuram minorem reſpectu gratiæ comprehenſoris. Vnde manifeſtum eſt quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis, accepit non ſolum tantam gratiam, quantam comprehenſores habent, ſed etiam omnibus comprehenſoribus maiorem. Et quia gratia illa non fuit ſine actu, conſequens eſt quod actu fuerit comprehenſor, videndo Deum per eſſentiam clarius cæteris creaturis.

Art. præc.

q. 7. art. 9. 10 & 11.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus non meruit gloriam animæ, ſecundum quam dicitur comprehenſor, ſed gloriam corporis ad quam per ſuam paſſionem peruenit.

q. 19. art. 3.

Vnde patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus ex hoc, quod fuit

Deus

Deus & homo, etiam in ſua humanitate habuit aliquid præ A
cæteris creaturis: vt ſcilicet ſtatim à principio eſſet beatus.

D. Thomę litera nulla indiget expoſitione, ſolum notatiuncula Caietan. corrigenda eſt. Docet etiam gratiam viatoris ſemper eſſe intenſiorem gratia comprehenſoris, de qua re diximus ſupra, cũ de prima ſanctificatione Virginis ageremus, & in materia de charitate latius diſputatur.

QVÆSTIO XXXV.

De natiuitate Chriſti, in octo articulos diuiſa.

Conſequenter poſt Chriſti conceptionem agendum eſt de eius natiuitate. Et primo, quantum ad ipſam natiuitatem. Secundò, quantum ad natiuitatis manifeſtationem. B

Circa primum quæruntur octo.

Primò, vtrum natiuitas ſit naturæ vel perſonæ.

Secundo, vtrum Chriſto ſit attribuenda alia natiuitas præter æternam.

Tertio, vtrum ſecundum natiuitatem temporalem B. Virgo ſit mater eius.

Quarto, vtrum debeat dici mater Dei.

Quinto, vtrum Chriſtus, ſecundum duas filiationes ſit filius Dei Patris, & Virginis matris.

Sexto, de modo natiuitatis.

Septimo, de loco.

Octauo, de tempore natiuitatis.

Circa titulum huius quæſtionis adnotare oportet, duplicem poſſe diſtingui hominis natiuitatem, aliam in vtero, de qua Matth. 1. dicitur. *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt*, aliam extra vterum, de qua ibidem capite 2. dicitur. *Cum natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ.* Inter quas magna differentia intercedere videtur. Quia natiuitas in vtero conſiſtit in ſubſtantiali hominis generatione: at verò natiuitas extra vterum ſolum in quodam motu locali vitali modo effecto, quo mater à ſe filium ſeparat, & quaſi per ſe conſtituit. D. Thomas ergo in hac quæſtione (vt rectè Caiet. aduertit) de vtraq; natiuitate diſputat: in quinque prioribus articulis de illa præſertim, quæ fit extra vterum. Dices, iam Diuum Thomam egiſſe de conceptione, quæ nihil aliud eſſe videtur, quam natiuitas in vtero. Reſpondet Caiet. hæc duo inter ſe differre, nam cõceptio in hoc conſiſtit, quod mater intra ſe capit, quod generandum eſt, natiuitas verò eſt via ad naturam. Quæ differentia magis vocum etymologiam, quam rerum diuerſitatem explicat: Propria ergo differentia eſt, quod conceptio complectitur totam illam actionem, quà corpus prolis formatur, & vſque ad inſtans generationis organizatur, ac diſponitur: natiuitas verò in vtero propriè ſignificat ſubſtãtialem actionem, qua animus vnitur corpori, vt generetur homo, quæ duo licet in Chriſto Domino ſimul duratione effecta ſint: tamen ſecundum ſe diuerſam rationem habent, & conceptio natiuitatem antecedit. Ideo D. Tho. conuenienti ordine, poſtquam de conceptione diſſeruit, de natiuitate dicere aggreditur, & prius de natiuitate in vtero, quia alteram antecedit. Omnia verò diſputat ſub cõmuni voce natiuitatis, quia multa ſunt vtriq; natiuitati communia, & ſeruata vtriuſq; ratione eis poſſunt accommodari.

Mat. 1. & 2. — Caietan. — Obiectio. — Reſponſio.

):(

ARTICVLVS I.

Vtrum natiuitas ſit naturæ, vel perſonæ.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod natiuitas naturæ conueniat magis, quam perſonæ. Dicit enim Auguſt. in lib. de fide ad Petrum Natura æterna, atq; diuina non poſſet concipi, & naſci ex humana natura niſi ſecundum veritatem humanæ naturæ. Si igitur diuinæ naturæ conuenit concipi, & naſci ratione humanæ naturæ, multo magis conuenit humanæ naturæ. 188. 3 di. 8. art. 2. Cap. 40. in mea. to 3.

2. Præterea, Secundum Philoſophum 5 Metaph. nomen naturæ à naſcendo ſumptum eſt. Sed determinationes fiunt ſecundum ſimilitudinis conuenientiam, ergo videtur, quod natiuitas magis pertineat ad naturam, quam ad perſonam. lib. 5 Metap. tex. 5. to. 3.

3. Præterea, Illud propriè naſcitur, quod per natiuitatem incipit eſſe. Sed per natiuitatem Chriſti non incepit eſſe perſona Chriſti ſed eius humana natura Ergo videtur, quod natiuitas propriè pertineat ad naturam, non ad perſonam.

Sed contra eſt, quod Damaſ. dicit in 5. li. Natiuitas hypoſtaſis eſt non naturæ.

Reſpondeo dicendum, quod natiuitas poteſt attribui alicui dupliciter, vno modo ſicut ſubiecto: alio modo ſicut termino. Sicut ſubiecto quidem attribuitur ei, quod naſcitur, hoc autem propriè eſt hypoſtaſis, non natura. Cum enim naſci ſit quoddam generari, ſicut generatur aliquid ad hoc quod ſit, ita naſcitur aliquid ad hoc quod ſit. Eſſe autem propriè eſt rei ſubſiſtentis: nam forma, quæ non ſubſiſtit, dicitur eſſe ſolum, quia ea aliquid eſt, perſona autem, vel hypoſtaſis ſignificatur per modum ſubſiſtentis: natura autem ſignificatur per modum formæ, in qua aliquid ſubſiſtit. Et ideo natiuitas tanquam ſubiecto naſcenti, propriè attribuitur perſonæ, vel hypoſtaſi, non naturæ. Sed ſicut termino attribuitur natiuitas naturæ: terminus enim generationis, & cuiuslibet natiuitatis eſt forma: natura autem per modum formæ ſignificatur. Vnde natiuitas dicitur eſſe via in naturam, vt patet per Philoſophum 2. Phyſ. terminatur enim naturæ intentio ad formam, ſeu naturam ſpeciei. l. 3 c. 6 paulo à princip. C Li. 2. Phyſ. tex. 14. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod propter identitatem, quæ in diuinis eſt inter naturam, & hypoſtaſim, quandoque natura ponitur pro perſona, vel hypoſtaſi. Et ſecundum hoc dicit Aug. naturam diuinam eſſe conceptam, & natam: quia ſcilicet perſona Filij eſt concepta, & nata, ſecundum humanam naturam. D Loco citato in argum.

Ad ſecundum dicendum, quod nullus motus, ſeu mutatio denominatur à ſubiecto, quod mouetur, ſed à termino motus, à quo ſpeciem habet. Et propter hoc natiuitas non denominatur à perſona, quæ naſcitur, ſed à natura, ad quam natiuitas terminatur.

Ad tertium dicendum, quòd natura propriè loquendo, non incipit eſſe, ſed magis perſona incipit eſſe in aliqua natura: quia (ſicut dictum eſt) natura ſignificatur, vt quo aliquid eſt: perſona autem ſignificatur, vt quæ habet eſſe ſubſiſtens. In corp. art. E

COMMENTARIVS

Quæſtio hæc Philoſophica potius eſt, quàm Theologica, cum non ſolum ad Chriſti: ſed etiam ad omnium hominum, imò ad rerum omnium generationem pertineat, meritò tamen à D. Tho. pręmiſſa eſt, quoniam verus, ac proprius modus loquendi de Chriſti natiuitate ex illa plurimum pendet. Reſpondet ergo D. Tho. dupliciter natiuitatem alicui tribui, vt ſubiecto ſcilicet, vel termino, Priori modo dicit natiuitatem pertinere ad hypoſtaſim, quia illa eſt, quæ & generatur, & naſcitur, poſteriori autẽ modo (inquit) natiuitatem tribui naturę quia eſt veluti forma integra ſuppoſiti.

Sed

Obiectio. Sed occurrit duplex difficultas. Altera communis, quia potius integer terminus natiuitatis eſt homo, ſicut terminus calefactionis, potius eſt calidum, ſubiectum autem ſolum eſt quædam pars naturæ, ſcilicet materia prima: illa enim eſt ſubiectum generationis, vt conſtat ex 1. & 5. Phyſ. Altera eſt propria Chriſti domini, in quo perſona non potuit eſſe ſubiectum natiuitatis creatæ, quia cum hæc natiuitas ſit mutatio quædam, non poteſt ineſſe in perſona immutabili, ineſt ergo in ſola natura, ergo illi tribuenda eſt tanquam natiuitatis ſubiecto.

Reſponſio. Ad priorem difficultatem nonnulli recentiores contentioſe negant materiam primam eſſe ſubiectum, in quo natiuitas inhæret, ſed perſonam, vel hypoſtaſim. Sed hęc ſententia neque apta eſt ad explicandam Theologicam difficultatem, quia (vt ſupra argumentabamur) in Chriſto Domino neceſſe eſt natiuitatem inhærere in natura, ſiue ratione materiæ, ſiue ratione totius naturæ, quod ad præſentem D. Tho. quæſtionem nihil refert: neque etiam eſt in Philoſophia admodum veriſimilis. *Subiectum natiuitatis ſeu generationis materia prima.* Nam repugnat Ariſt. citatis locis, & 1. de generatione, c. 13. ac 12. Meta. ca. 2. ac D. Tho. & omnibus antiquis expoſitoribus. Ac denique repugnat rationi, nam ſicut in mutatione accidentaria, ſubiectum, cui inhæret mutatio, eſt illud, quod vtrique termino ſubijcitur, ita in ſubſtantiali mutatione, qualis eſt generatio ſeu natiuitas, ſubiectum, cui mutatio inhæret, eſt id, quod ſub vtraque forma manet: hoc autem eſt materia, à qua altera forma expellitur, & in quam altera inducitur, vel, ſi materialis ſit, ex ea educitur. In ea enim actione, quæ in materia, vel circa materiam verſatur, inducendo, vel educendo, ſubſtantialem formam, tota generatio conſiſtit.

Caietan. *In generatione aliud ſubiectum denominationis, aliud inhæſionis.* Melius ergo Caietanus diſtinguit, aliud eſſe ſubiectum denominationis: aliud inhæſionis, atque generationem inhærere materiæ, denominare verò ſuppoſitum: quæ doctrina in philoſophia ſatis vulgaris eſt. Addere verò oportet aliam etiam vulgarem diſtinctionem duplicis termini mutationis, ſeu generationis, nimirum integri, ſeu *vt quod*, & formalis, ſiue *vt quo*, prior eſt ſuppoſitum, ſeu compoſitum, poſterior verò eſt forma, ſi Phyſicè, vel natura, ſi metaphyſice loquamur. D. Tho. igitur in hoc textu per terminum apertè intelligit formalem, terminum *vt quo*, terminum autem completum, ſeu *vt quod*, vocauit natiuitatis ſubiectum. Dicit enim eſſe ſubiectum quod naſcitur, & hoc verè dixit eſſe ipſum ſuppoſitum: D vt in ea natura ſubſiſtit, quæ eſt talis natiuitatis terminus formalis: quia generatio eſt via quædam, & tendentia ad eſſe, & ideo propriè denominat id, quod per ſe eſt, ſeu quod habet eſſe: huiuſmodi autem eſt homo, non humanitas, & ita manet expedita vtraque difficultas, quæ de ſubiecto inhæſionis procedebat.

Conſtat etiam ex ijs totam hanc quæſtionem magis ad modum loquēdi, quam ad rem ſpectare. Nam in re ſatis conſtat, in quo recipiatur generatio, & quid per illam fiat; modus autem loquendi D. Th. eſt ſine dubio verus ac proprius, & non ſolum Philoſophiæ conſentaneus, ſed & in Theologia neceſſarius. Propter hanc enim cauſam confitemur hominem, & Deum natum eſſe de Virgine, & æternum filium à Patre: negamus tamen diuinitatem eſſe natam. Vnde Gabriel, & alij, qui humanitatem, vel partes eius dicunt nata eſſe de Virgine, improprijſsimè loquuntur, & vix poſſunt rationem reddere cur diuinitus etiam genita, vel nata dici nō poſsit. De qua re diximus plura in ſuperioribus circa q. 1. & 2. D. Thomæ.

Hæc, quæ dicta ſunt, ad natiuitatem in vtero propriè pertinent; accommodari verò poſſunt ad eam, quæ eſt extra vterum, obſeruando nonnulla, in quibus differunt. Primum enim, cum hæc natiuitas locali motu perficiatur, inde fit, vt ſubiectum, cui in- A hæret, ſit totum compoſitum, quod naſcitur. Supponit enim hæc natiuitas ſuppoſitum iam conſtitutum, ac genitum, quod per ſe primo expellitur, ſeu ex vtero matris egreditur. Solum eſt circa hoc notanda differentia inter Chriſtum, & reliquos homines: hi enim cum naſcuntur, omnino tam in ſuppoſito, quam in natura de loco ad locum transferuntur: at verò in Chriſto, quia ſuppoſitum ſecundum ſe vbique eſt, & immutabile, licet naſci, ſicut ambulare dicatur ratione naturæ, tamen ſecundum ſe reuera non tranſit de loco in locum, ſed tantum ſecundum aſſumptam naturam. Vnde fit, vt in alijs hominibus hæc natiuitas adæquatè inhæreat in toto ſuppoſito, ſeu compoſito ex natura, & ſubſiſtentia, in Chriſto verò ſolum in humanitate inſit. Et hoc ſenſu etiam de hac natiuitate in Chriſto verum eſt, B ſuppoſitum eſſe ſubiectum denominationis eius, non verò inhæſionis, niſi eo modo, quo ea, quæ inhærent naturæ, poſſunt dici inhærere ſuppoſito media natura. Denominat autem hæc natiuitas ſolum ſuppoſitum, quamuis aliàs motus localis ſoleat etiam partem denominare, quia licet natiuitas hæc motu locali perficiatur, conſideratur tamen vt complementum quoddam generationis ſubſtantialis, & quaſi via quædam ad conſtituendum indiuiduum quoddam per ſe diſtinctum, & à matre ſeparatum, & eadem de cauſa non conſideratur locus, aut vbi, tanquam formalis terminus eius, ſed ipſa natura (à qua natiuitas dicta eſt) quatenus eſt diſtincta à matre, ſeu ab vtero eius, & vt ſic eſt quid conſtituens hominem omnino, ac per ſe à ſua cauſa diſtinctum, qui vt C ſic eſt integer terminus eiuſdem natiuitatis, & denominationis ſubiectum, vt diximus.

In primo argumento attingit D. Th. materiam de communicatione idiomatum, quærens an diuinitas poſsit dici nata, vel concepta ex Virgine, propter quædam verba Aug. ſeu potius Fulgentij libro de fide ad Petr. c. 2. *Fulgent.* & merito dicit illam locutionem eſſe impropriam, & pie explicandam, vbi fuerit inuenta de qua re diximus plura q. 16. Hinc verò inferunt aliqui etiam hanc eſſe impropriam, *Diuinitas eſt incarnata*. Sed errant, eſt enim illa locutio frequenter à Patribus vſurpata, & in varijs Concilijs probata, quia incarnari propriè ſignificat carni vniri, & diuinitas, quamuis non ſit ex fœmina nata, verè tamen, ac propriè eſt carni vnita in Verbi perſona. De qua re plura in citato loco.

ARTICVLVS II.

Vtrùm tatribuenda ſit Chriſto aliqua natiuitas temporalis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto non ſit attribuenda aliqua natiuitas temporalis. Naſci enim eſt velut quidam motus rei non exiſtentis, antequam naſcatur, id agens beneficio natiuitatis, vt ſit. Sed Chriſtus ab æterno fuit. Ergo non potuit temporaliter naſci. 189. 3. d. 14. q. 1. art 2. ad 4. & 3 di. 8 a. 4 q. 1. & de vnio. art. 3. ad 6.

2. *Præterea. Illud quod eſt in ſe perfectum, natiuitate non* E *indiget. Sed perſona filij Dei ab æterno fuit perfecta. Non ergo indiget temporali natiuitate. Et ita videtur, quod non ſit temporaliter natus.*

3. *Præterea. Natiuitas propriè perſonæ conuenit. Sed in Chriſto eſt vna tantum perſona. Ergo in Chriſto eſt tantum vna natiuitas.*

4. *Præterea. Quod duabus natiuitatibus naſcitur, bis naſcitur. Sed hæc videtur eſſe falſa, Chriſtus eſt bis natus, quia natiuitas eius, qua de Patre eſt natus, interruptionem non patitur, cum ſit æterna. quod tamen requiritur ad hoc aduerbium, bis. Ille enim dicitur bis currere, qui cum interruptione currit. Ergo videtur, quod in Chriſto non ſit ponenda duplex natiuitas.*

l. 3. ort. fi c. 7. in med. *Sed contra eſt, quod Damaſcen. dicit in 3. libr. Confitemur duas Chriſti natiuitates: vnam quæ eſt ex Patre, æternam, & vnam, quæ eſt in vltimis temporibus propter nos.*

Art præc. *Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) natura comparatur ad natiuitatem, ſicut terminus ad motũ, vel mutationem. Motus autem diuerſificatur ſecundum diuerſitatem terminorum: vt patet per Philoſophum in 5. Phyſ. in Chriſto autem ſunt duæ naturæ, diuina ſcil. & humana, quarum vnam accepit ab æterno à Patre, alteram accepit temporaliter à matre. Et ideo neceſſe eſt attribuere Chriſto duas natiuitates, vnam, qua æternaliter natus eſt à Patre, aliam, qua temporaliter natus eſt à matre.* (l 5. Phyſ. te. 41. & ſeq tom. 2.)

ar. 11 paul. poſt princ. tom. 61. *Ad primum ergo dicendum, quod hæc fuit obiectio cuiuſdam Feliciani hæretici, quam Aug. in lib. contra Felician. ſic ſoluit. Fingamus, inquit, ſicut plerique volunt, eſſe in mundo animam generalem, quæ ſic ineffabili motu ſemina cuncta viuifi. et, vt non ſit concreta cum genitis, ſed vitam præſtet ipſa gignendis. Nempe cum hæc in vterum, paſsibilem materiam ad vſus ſuos formatura peruenerit, vnam facit ſecum eſſe perſonam eius rei, quam non eandem conſtat habere ſubſtantiam: & fit operante anima, & patiente materia, ex duabus ſubſtantijs vnus homo. Sicque animam naſci fatemur ex vtero, non quia antequam naſceretur, quantum ad ſe attinet, ipſa penitus non fuiſſet. Sic ergo, imò ſublimius natus eſt de matre filius Dei, ſecundum hominem eo pacto, quo cum corpore naſci docetur & animus: non quia vtriuſque ſit vna ſubſtantia: ſed quia ex vtraque fit vna perſona. Non tamen ab initio carnis incepiſſe dicimus Dei filium, ne temporalem credat aliquis Deitatem: non ab æterno filij Dei nouimus carnem, ne non veritatem humani corporis, ſed quandam eum ſuſcepiſſe putemus imaginem.*

In Concil. Chalced. actione. 1. in epiſt. ad Neſtorium circa med. & in ſerm. Conc. Epheſin. *Ad ſecundum dicendum, quod hæc fuit ratio Neſtorij quã ſoluit Cyrillus in quadam epiſtola, dicens. Non dicimus, quod filius Dei induerit neceſſario propter ſe ſecunda natiuitate poſt eam, quæ ex Patre eſt, eſt enim fatuum, & indoctum, exiſtentem ante omnia ſecula, & conſempiternum Patri indigere dicere initio, vt ſit ſecundo. Quoniam autem propter nos, & propter noſtram ſalutem vniens ſibi ſecundum ſubſiſtentiam, quod eſt humanum, proceſſit ex muliere, ob hoc dicitur naſci carnaliter.*

Ad tertium dicendum, quod natiuitas eſt perſonæ vt ſubiecti, naturæ autem vt termini. Poſsibile eſt autem vni ſubiecto plures tranſmutationes ineſſe, quas tamen neceſſe eſt ſecundum terminos variari. Quod tamen non dicimus, quaſi æterna natiuitas ſit tranſmutatio aut motus, ſed quia ſignificatur per modum mutationis, aut motus.

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus poteſt dici bis natus ſecundum duas natiuitates. Sicut enim dicitur bis currere qui currit duobus temporibus, ita poteſt dici bis naſci, qui ſemel naſcitur in æternitate, & ſemel in tempore: quia æternitas, & tempus multo magis differunt, quam duo tempora, cum tamen vtrumque deſignet menſuram durationis.

COMMENTARIVS.

VEritas fidei, quam hoc articulo D.Tho. docet, in ſuperioribus varijs teſtimonijs ſcripturæ ſacræ, Conciliorum, & ſanctorum confirmata eſt, vbi oſtendimus Beatiſsimam Virginem eſſe veram Dei matrem, Deumque, & hominem verè concepiſſe, ac genuiſſe. Nihil enim aliud eſt Chriſto attribui natiuitatem temporalem (ſi de natiuitate in vtero agamus) quam ipſum eſſe factum, ſeu genitum hominem ex Maria vera matre ſua: de natiuitate autem extra vterum dicendum eſt ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Vnum igitur tantum adnotandum hoc loco ſupereſt circa ſolutionem ad 4. in qua D.Thom. mouet dubium, an Chriſtus poſsit dici bis natus. In quo Durand. in 3. d. 8. q. 2. negat eam loquutionem eſſe veram Quia ille terminus, *bis*, ſolum numerat actiones, quæ in eadem menſura ſucceſsiuè fiunt, & per interruptionem multiplicantur: at verò æterna Chriſti natiuitas, & temporalis non ſunt in eadem menſura, nec illa interrupta eſt: ſed ſemper durat, ſicut non dicitur aliquis bis legiſſe librum, etiamſi ſimul duos libros legat, nec bis vidiſſe Deum, etiam ſi duobus actibus videat. Nihilominus tamen dicendum eſt cum D.Tho. hic, verè ac propriè dici Chriſtum bis natum. Quod etiam ſenſit Magiſter. d. 8. & ibi Bonau. ar. 2. q. 1. ac ferè cæteri, & ita expreſsè loquitur Lactan. lib. 4. diuin. Inſt. c. 8. Fulgent. verò de fide ad Pet. c. 3. *Natus eſt*, inquit, *ſemel ex patre, & ſemel ex matre*, perinde autem eſt dicere, *ſemel & ſemel*, quod *bis*, aut *ſemel, & iterum*: Vnde confirmari hoc poteſt ex Paul. ad Heb. 1. dicente, *& cum iterum introduxit primogenitum in orbem terrarum*. Per natiuitatem enim temporalem dicitur filius Dei, *iterum introductus in orbem terrarum*. Ratio eſt, quia in illo termino, *bis*, tantum numeratur duplex Chriſti natiuitas. Quatenus enim in ratione ſaltem analoga natiuitatis conueniunt, & inter ſe diſtinguuntur, numerari illo modo poſſunt: nec neceſſe eſt, vt ſub eadem menſura comprehendantur, neque vt altera interrupta ſit, ſeu ceſſauerit, hæc enim accidentaria ſunt: per ſe verò ſufficit: vt re ipſa origines diſtinctæ ſint, & earum etiam durationes. Vt rectè diceretur, hic aer bis illuminatus, ſi poſtquam ab vno agente lumen in illo productum eſt, aliud lumen ab alio introduceretur, priori illuminatione non interrupta, ſed durante. (Durand. — *Chriſtus vere, ac propriè bis natus dicitur. D.Thom. Mag. Bonau. Lactan. Fulgent. Hebr. 1.*)

Obiectio. Dices, ergo etiam dici poterit Chriſtus bis filius, quia duplicem natiuitatem duplex filiatio conſequitur. *Reſponſio.* Reſpondetur, primum Chriſtum non eſſe duos filios: quia hic numerus requirit multitudinẽ ſuppoſitorum. Deinde, propter ſimilitudinem loquutionum, ne ſub vna videatur altera introduci, cauendus videtur ille loquendi modus: maximè cum multis videatur filiatio reſpicere ſuppoſitum, magis quam natiuitas: quapropter cenſent illam poſteriorem loquutionem eſſe falſam. Alij addunt illum terminum, *bis*, magis numerare actiones, quam formas. Quod non video, quàm ſit firmum, propriè enim dicimus aliquem eſſe bis canonicum, vel doctorem, videtur ergo illa loquutio in rigore vera, ſed cauenda eſt, vel explicanda propter prædictum errorem.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſecundum temporalem Chriſti natiuitatem, B.Virgo poſſit dici mater eius.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod ſecundum temporalem natiuitatem Chriſti, B.Virgo non poſſit dici mater eius. Vt enim ſupra dictum eſt, B.Virgo Maria nihil actiuè in generatione Chriſti operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtrauit. Sed hoc non videtur ſufficere ad rationem matris, alioquin lignum diceretur eſſe mater lecti aut ſcamni. Ergo videtur quod B.Virgo non poſſit dici mater Chriſti. 190. (3. d. 3. p. 2. art. 2. & 2. & diſt 4. q. 2. art 2. & 4. cont. c. 32 §. 4. & c. 3. 4. & 44. & op 3. c. 22. 9. & 230 & op. 6 c. c 3. col. 4.)

2 Præterea Chriſtus ex B.Virg. miraculosè natus eſt. Sed miraculoſa generatio non ſufficit ad rationem maternitatis: non enim dicimus Euam fuiſſe filiam Adæ. Ergo videtur quod nec Chriſtus debeat dici filius B.Virginis. q 32 ar. 4.

3. Præterea, ad matrem pertinere videtur deciſio ſeminis. Sed ſicut Damaſ. dicit in 3. lib. corpus Chriſti non ſeminaliter ſed conditiuè à Spiritu Sancto formatum eſt. Ergo videtur, quod B Virgo non debeat dici mater Chriſti. lib 3. c. 2. 4. & 7.

Sed contra eſt, quod dicitur Mat. 1. Chriſti generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria, Ioſeph &c.

Reſpondeo dicendum, quod B.Virgo eſt vera & natu-

ralis

q.5.2.art.2. ralis mater Chriſti. Sicut enim ſupra dictum eſt, corpus Chriſti non eſt de cœlo allatum ſicut Valentinus hæreticus poſuit: ſed de Virgine matre ſumptum, & ex puriſsimis ſanguinibus q.5.3 1.artic. eius formatum. Et hoc ſolum requiritur ad rationem matris: vt ex ſupra dictis patet. Vnde Beata Virgo verè eſt mater Chriſti.

q.32.artic.3. Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) paternitas, ſiue maternitas, & filiatio, non competunt in quacumque generatione, ſed in ſola generatione viuentium. Et ideo ſi aliqua inanimata ex aliqua materia fiant: non propter hoc conſequitur in eis relatio maternitatis, & filiationis: ſed ſolum in generatione viuentium, quæ propriè natiuitas dicitur.

l.3.ca.7.cir. med. Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Damaſc. dicit in 3 lib. natiuitas temporalis, qua Chriſtus eſt natus propter noſtram ſalutem, eſt quodammodo ſecundum nos: quoniam natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis debito. Super nos autem, quoniam non ex ſemine, ſed ex Spiritu Sancto, & ſancta Virgine ſupra legem conceptionis. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa fuit naturalis, ſed ex parte operationis Spiritus Sancti fuit miraculoſa, vnde B. Virgo eſt vera, & naturalis mater Chriſti.

q.32 artic 4. Ad tertium dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) reſolutio ſeminis fœminæ non pertinet ad neceſsitatem conceptus, & ideo reſolutio ſeminis non ex neceſsitate requiritur ad matrem.

Hi duo articuli explicati ſunt in prima diſputatione huius tomi.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm B. Virgo debeat dici mater Dei.

191. 3.d 4.q.2.a.3. & 4 contr. ca.34 43 & 45 fin. & op. 3.cap.219.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod B. Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum eſt circa diuina myſteria, niſi quod ex ſacra Scriptura habetur. Sed nunquam in ſacra Scriptura legitur, quod ſit mater aut genitrix Dei: ſed quod ſit mater Chriſti, vel mater pueri: vt patet Mat.1. Ergo non eſt dicendum quod Beata Virgo ſit mater Dei.

2. Præterea, Chriſtus dicitur Deus ſecundum diuinam naturam. Sed diuina natura non accepit initium eſſendi ex Virgine, ergo B. Virgo non eſt dicenda mater Dei.

Can. 1. conc. Eph 1 tom.1. conc & habetur inter opera Cyrill epiſt. 4. to.4. 3. Præterea, Hoc nomen Deus, communiter prædicatur de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto. Si ergo Beata Virgo eſt mater Dei, videtur ſequi, quod B. Virgo ſit mater Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quod eſt inconueniens. Non ergo B. Virgo debet dici mater Dei.

Sed contra eſt, quod in capitulis Cyrilli approbatis in Epheſina ſynodo legitur. Si quis non confitetur Deum eſſe ſecundum veritatem Emmanuel, & propter hoc Dei genitricem ſanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum) anathema ſit.

q.16. art.11. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) omne nomen ſignificans in concreto naturam aliquam, poteſt ſupponere pro qualibet hypoſtaſi illius naturæ. Cum autem vnio Incarnationis ſit facta in hypoſtaſi (ſicut ſupra dictum eſt) manifeſtum eſt quod hoc nomen Deus poteſt ſupponere pro hypoſtaſi habente humanam naturam, & diuinam. Et ideo quicquid conuenit diuinæ naturæ, vel humanæ, poteſt attribui illi perſonæ, ſiue ſecundum quod pro ea ſupponit nomen ſignificans diuinam naturam, ſiue ſecundum quod pro ea ſupponit nomen ſignificans humanam naturam. Concipi autem & naſci perſonæ attribuitur, & hypoſtaſi, ſecundum naturam illam, in qua concipitur, & naſcitur. Cum igitur in ipſo principio q.35 artic 3. conceptionis fuerit humana natura aſſumpta à diuina perſona (ſicut prædictum eſt) conſequens eſt, quod verè poſsit

A dici, Deum eſſe conceptum, & natum de Virgine. Ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicuius mater, quod eum concepit, & genuit: vnde conſequens eſt, quod B. Virgo verè dicatur mater Dei: ſolum enim ſic negari poſſet, B. Virginem eſſe matrem Dei, ſi vel humanitas prius fuiſſet ſubiecta conceptioni, & natiuitati, quam homo ille fuiſſet filius Dei (ſicut Photinus poſuit) vel humanitas non fuiſſet aſſumpta in vnitatem perſonæ, vel hypoſtaſis Verbi Dei, ſicut poſuit Neſtorius. Vtrumque autem horum eſt erroneum, vnde hæreticum eſt negare B. Virginem eſſe matrem Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc fuit obiectio Neſtorij. Quæ quidem ſoluitur ex hoc, quod licet non inueniatur expreſſè in Scriptura dictum, quod B. Virgo ſit mater Dei: inuenitur tamen expreſſè in Scriptura, quod Ieſus Chriſtus eſt verus Deus, vt patet 1. Ioan. vlt. & quod B. Virgo eſt mater Ieſu B Chriſti, vt patet Mat.1. Vnde ſequitur ex neceſsitate ex verbis Scripturæ, quod ſit mater Dei. Dicitur etiam Rom.9 quod ex Iudæis eſt ſecundum carnem Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Innuitur in epiſt.1 quæ habetur inter opera Cyrill tom.4. Non autem eſt ex Iudæis niſi mediante B. Virgine. Vnde ille, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, eſt verè natus ex B. Virgine, ſicut ex ſua matre.

Ad ſecundum dicendum, quod illa eſt obiectio Neſtorij, ſed Cyrillus in quadam epiſt contra Neſtor. eam ſoluit, ſic dicens. Sicut hominis anima cum proprio corpore naſcitur, & tanquam vnum reputatur: & ſi voluerit quiſpiam dicere, quod eſt genitrix carnis, non tamen & animæ genitrix, nimis ſuperflue loquitur. Tale aliquid geſtum percipimus in generatione Chriſti: natum eſt enim ex Dei Patris ſubſtantia Dei Verbum: quia verò carnem aſſumpſit, neceſſarium eſt confiteri, C quod natum eſt ſecundum carnem ex muliere: Dicendum eſt ergo, quod B. Virgo dicitur mater Dei, non quia ſit mater Diuinitatis, ſed quia perſonæ habentis diuinitatem & humanitatem, eſt mater ſecundum humanitatem.

Ad tertium dicendum, quod hoc nomen Deus, quamuis ſit commune tribus perſonis: tamen ſupponit quandoque pro ſola perſona Patris, quandoque pro ſola perſona Filij, vel Spiritus Sancti: vt ſupra habitum eſt. Et ita cum dicitur, B. Virgo eſt mater Dei, hoc nomen, Deus ſupponit pro ſola perſona Filij P p q 3. ar 7. incarnata.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in Chriſto ſint duæ filiationes.

D

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod in Chriſto ſint duæ filiationes. Natiuitas enim eſt cauſa filiationis. Sed in Chriſto ſunt duæ natiuitates, ergo etiam in Chriſto ſunt duæ filiationes. 192. 3 diſt.8 ar.5. Et quol.1.ar.2. Et quol.9. q.& 2.art 3. & opuſ.3 ca.219.

2. Præterea, Filiatio, qua quis dicitur filius alicuius, vt matris, vel patris, dependet aliqualiter ab ipſo, quia eſſe relationis, eſt ad aliud aliqualiter ſe habere, vnde & interempto vno relatiuorum, interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Chriſtus eſt filius Dei Patris, non dependet à matre, quia nullum æternum dependet à temporali, ergo Chriſtus non eſt filius matris filiatione æterna. Aut ergo nullo modo eſt filius eius, (quod eſt contra prædicta) aut oportet quod ſit filius eius qua- E dam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes. art. præced.

3. Præterea, Vnum relatiuorum ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quod vnum relatiuorum ſpecificatur ex alio. Sed vnum, & idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus, ergo impoſsibile videtur quod vna, & eadem relatio terminetur ad extrema omnino diuerſa. Sed Chriſtus dicitur filius Patris æterni, & matris temporalis, qui ſunt termini omnino diuerſi, ergo videtur, quod non poſsit eadem relatione Chriſtus dici filius Patris, & matris. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes.

l 3. orth. fid. c 13 in med. *Sed contra eſt, quod ſicut Damaſ. dicit in lib. 3. Ea quæ ſunt naturæ, multiplicantur in Chriſto, & non ea quæ ſunt perſonæ. Sed filiatio maximè pertinet ad perſonam: eſt enim proprietas perſonalis, vt patet ex his, quæ in 1. parte dicta ſunt. Ergo in Chriſto eſt vna tantum filiatio.*

P p. q 40. art. 2 3. & 4.

Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc ſunt diuerſæ opiniones. Quidam enim attendentes ad cauſam filiationis, quæ eſt natiuitas, ponunt in Chriſto duas filiationes, ſicut & duas natiuitates. Alij verò attendentes ad ſubiectum filiationis: quod eſt perſonæ, vel hypoſtaſis filij, ponunt in Chriſto vnam tantum filiationem, ſicut & vnam hypoſtaſim, vel perſonam. Vnitas enim relationis, vel eius pluralitas, non attenditur ſecundum terminos, ſed ſecundum cauſam vel ſubiectũ. Si enim ſecundum terminos attenderetur, oporteret quod quilibet homo in ſe duas filiationes haberet: vnam, qua referretur ad Patrem, & aliam qua referretur ad matrem. B *Sed rectè conſideranti apparet eadem relatione referri vnumquemque ad ſuum Patrem, & matrem propter vnitatem cauſæ: eadem enim natiuitate homo naſcitur ex Patre, & matre, vnde eadem relatione ad vtrumque refertur. Et eadem relatio eſt de magiſtro, qui docet multos diſcipulos eadem doctrina: & de domino, qui gubernat diuerſos ſubiectos eadem poteſtate: Si verò ſint cauſæ diuerſæ ſpecie differentes, ex conſequenti videntur etiam relationes ſpecie differre, vnde nihil prohibet, plures tales relationes eidem ineſſe: ſicut ſi aliquis eſt aliquorum magiſter in Grammatica, & aliorum in Logica, alia eſt ratio magiſterij vtriuſque, & ideo relationibus diuerſis vnus & idem homo poteſt eſſe magiſter, vel diuerſorium, vel eorundem ſecundum diuerſas doctrinas.* C *Contingit autem quandoque quod aliquis habet relationem ad plures ſecundum diuerſas cauſas: eiuſdem tamen ſpeciei: ſicut cum aliquis eſt pater diuerſorum filiorum ſecundum diuerſos generationis actus: vnde paternitas non poteſt ſpecie differre, cum actus generationum ſint ijdem ſpecie. Et quia plures formæ eiuſdem ſpeciei non poſſunt ſimul ineſſe eidem ſubiecto: non eſt poſſibile quod ſint plures paternitates in eo, qui eſt pater plurium filiorum, generatione naturali. Secus autem eſſet, ſi eſſet pater vnius generatione naturali, & alterius per adoptionem. Manifeſtum autem eſt, quod non vna, & eadem natiuitate Chriſtus eſt natus ex Patre ab æterno, & ex matre ex tempore, nec natiuitas eſt vnius ſpeciei, vnde quantum ad hoc, oporteret dicere in Chriſto eſſe diuerſas filiationes, vnam temporalem, & aliam æternam. Sed quia ſubiectum filiationis non eſt natura, aut pars naturæ, ſed ſolam perſona, vel hypoſtaſis: in Chriſto autem non eſt hypoſtaſis, vel perſona niſi æterna: non poteſt in Chriſto eſſe aliqua filiatio, niſi quæ ſit in hypoſtaſi æterna.* D *Omnis autem relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, non ponit in ipſo Deo æterno aliquid ſecundum rem, ſed ſecundum rationem tantum: ſicut in prima parte habitum eſt. Et ideo filiatio, qua Chriſtus refertur ad matrem, non poteſt eſſe realis relatio: ſed ſolum ſecundum rationem. Et ſic quantum ad aliquid, vtraque opinio verum dicit: nam ſi attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, ſecundum dualitatem natiuitatum. Si autem attendamus ad ſubiectum filiationis quod non poteſt eſſe niſi ſuppoſitum æternum, non poteſt in Chriſto eſſe realiter niſi filiatio æterna. Dicitur tamen relatiuè filius ad matrem relatione, quæ cointelligitur relationi maternitatis ad Chriſtum. Sicut etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur realirelationi, qua creatura ſubijcitur Deo.* E *Et quamuis relatio dominij non ſit realis in Deo, dicitur tamen realiter dominus ex reali ſubiectione creaturæ ad ipſum. Et ſimiliter Chriſtus dicitur realiter filius Virginis matris, ex relatione reali maternitatis ad Chriſtum.*

P. p. q. 13. art. 7.

Ad primum ergo dicitur, quod natiuitas temporalis cauſaret in Chriſto temporalem filiationem realem, ſi eſſet ibi ſubiectum huiuſmodi filiationis capax. Quodquidem eſſe non poteſt, ipſum enim ſuppoſitum æternum non poteſt eſſe ſuſceptiuum relationis temporalis: vt dictum eſt. Nec poteſt dici, In cer art.

A *quod ſit ſuſceptiuum filiationis temporalis ratione humanæ naturæ, ſicut etiam & temporalis natiuitatis: qui oporteret naturam humanam aliqualiter eſſe ſubiectam filiationi, ſicut eſt aliqualiter ſubiecta natiuitati: cum enim Æthiops dicitur albus ratione dentis, oportet quod AEthiopis dens ſit albedinis ſubiectum. Natura autem humana nullo modo poteſt eſſe ſubiectum filiationis: quia hæc relatio directè reſpicit perſonam.*

Ad ſecundum dicendum, quod filiatio æterna non dependet à matre temporali: ſed huic filiationi æternæ cointelligitur quidam reſpectus temporalis dependens à matre, ſecundum quem Chriſtus dicitur filius matris.

libr. 4 text. 3. tom 3.

Ad tertium dicendum, quòd vnum, & ens ſe conſequuntur, vt dicitur in 4. Met. ideo ſicut contingit, quod in vno extremorum relatio ſit quoddam ens: in alio autem non ſit ens, ſed ratio tantum (ſicut de ſcibili, & ſcientia Philoſophus dicit in 5. Met.) ita etiam contingit quod ex parte vnius extremi eſt vna relatio, ex parte autem alterius extremi ſunt multæ relationes. Lib. 5 Meta. text. 20. to. 3. *Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quæ ſunt ſpecie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia ratione mater eſt generationis principium. Si vero eſſent plures eadem ratione principium vnius actionis (puta cum multi ſimul trahunt nauem) in omnibus eſſet vna & eadem relatio. Ex parte autem prolis eſt vna ſola filiatio ſecundum rem: ſed duplex ſecundum rationem, in quantum correſpondet vtrique relatione parentum, ſecundum duos reſpectus intellectus. Et ſic etiam quantum ad aliquid in Chriſto, eſt vna tantum filiatio realis, quæ reſpicit Patrem æternum: eſt tamen ibi alius reſpectus, qui reſpicit matrem temporalem.*

COMMENTARIVS.

Sententia D. Th. in hoc art. eſt, duas eſſe in Chriſto Domino relationes filiationis, quia natiuitates, quas conſequuntur, diuerſarum rationum ſunt. Negat tamen vtramque eſſe realem: ſed ſolum ęternam qua refertur ad Patrem: temporalem verò, qua refertur ad matrem ſolum dicit eſſe relationem rationis, quanquam Chriſtus dicatur realiter filius ex relatione matris ad ipſum. Fundamentum eius eſt, quia filiatio eſt proprietas perſonæ, & in illa recipitur, perſona autem Chriſti non eſt capax relationis nouæ, ac temporalis, eſt enim perſona diuina, cui nulla res ex tempore aduenire poteſt. Reſponderi poſſet, filiationem eſſe in ſuppoſito, tamen media natura. Quod tacitè refellit D. Th. in ſol. ad 1. quia natura humana, inquit, nullo modo poteſt eſſe ſubiectum huius relationis, quia filiatio directè reſpicit perſonam. Quod D. Th. amplius non probat, ſed vt per ſe notum aſſumit, multaque alia dicit in articulo, quæ magnas poſſent excitare quæſtiones, dialecticas tamen, ac metaphyſicas, ideoque ab huius loci grauitate alienas. Prætermittendæ igitur ſunt, & ſolum de ijs, quę ad Chriſtum, & matrem eius ſpectant diſſerendum.

DISPVTATIO XII.

In tres Sectiones diſtributa.

De relationibus, quæ ex Chriſti natiuitate inter eam, & matrem conſequuntur.

DE natiuitate Chriſti in vtero, an ſit, quid ſit, & quæ fuerint illius cauſæ, dum de conceptione eius tractaretur, neceſſario dicendum fuit, ſunt enim hæc duo reipſa ita inter ſe coniuncta, vt

vt diſputatione diſiungi non potuerint. Solum igitur ſupereſt, & ordo etiam doctrinæ poſtulat, vt de relationibus hanc natiuitatem conſequentibus diſſeramus. Cum enim hæc natiuitas (vt diximus) ſit ipſa generatio ſubſtantialis viuentis ex viuente, ſi quæ ſunt inter ipſa relationes, hanc natiuitatem cōſequi neceſſe eſt. Nec verò nunc eſt vniuerſaliter diſputandum de his relationibus, quales ſint & quę habeant fundamenta, ſed his ſuppoſitis, quæ cæteris hominibus communia ſunt, dicendum eſt, quid Chriſto, & eius matri ſit tribuendum.

SECTIO I.

Vtrùm in B. Virgine ſit relatio realis matris ad filium.

RAtio dubitandi eſſe poteſt, qua non exiſtente termino, non exiſtit relatio, ſed in Chriſto non eſt proprius terminus ad relationem matris neceſſarius: quia relatio matris reſpicit perſonam ab ipſa procreatam, vnde talis relatio neceſſario requirere videtur in termino perſonam creatam, perſona autem Chriſti eſt increata.

Dicendum verò eſt primò in Beata Virgine eſſe relationem realem maternitatis. Hanc concluſionem ſupponit D.Th. hic & à nemine Theologorum (quem ego viderim) in dubium reuocatur. Vnde non poſſet ſine temeritate negari, ſupponendo hanc relationem in alijs matribus eſſe realem. Non aſſero eſſe de fide, quia licet fides doceat Beatam Virginem verè, ac realiter genuiſſe, & hoc ſenſu de fide ſit verè ac realiter eſſe matrem, ſi quis tamen negaret inde eſſe conſecutam relationem realem, ſed appellari realiter matrem tantum à munere generandi, nihil diceret contra dogmata fidei: illis tamen ſuppoſitis non conſentaneè philoſopharetur, quia in Beata Virgine ſunt omnia, ex quibus hæc relatio reſultare ſolet. Habuit enim (vt ſupra oſtendimus) in Chriſti conceptione, & natiuitate eundem concurſum, quem aliæ matres in interna, ac ſubſtantiali filiorum conceptione, ac generatione habere ſolent: relatio autem matris ex hoc concurſu, ſeu generatione reſultat. Nec poteſt eſſe ſufficiēs terminus ad talem relationem, vbi non deeſt talis generatio, quia neceſſe eſt ipſam generationem ad aliquem terminum per eam productum terminari, idem autem, qui eſt terminus per generationem productus, eſt etiam terminus, quem reſpicit relatio matris: hæc enim eſt relatio cauſæ: relatio autem cauſæ terminatur ad effectum: effectus autem eſt terminus per actionem productus, ergo de primo ad vltimum, idem eſt terminus generationis, & relationis maternæ, ergo ſicut Chriſtus eſt ſufficiens terminus realis generationis ex matre, ita etiam eſt ſufficiens terminus realis relationis maternitatis, nihil ergo hic deeſt, vt hæc relatio realis ſit.

In Virgine relatio realis maternitatis ad filium. D.Thom.

Dico ſecundo. Hæc relatio matris in Beata Virgine eſt eiuſdem ſpeciei cum relationibus aliarum matrum. Hæc aſſertio, licet diſtinctè etiam non afferatur à Theologis: ſupponitur tamē, & ex eorum principijs apertè colligitur, quia hæc relatio in Virgine habet fundamentum, & terminum eiuſdem rationis. Primum patet, quia Deipara verè genuit Chriſtum Deum hominē, & natiuitas temporalis Chriſti eſt vera natiuitas humana eiuſdem rationis cum natiuitate aliorum hominum, vt certa fide conſtat ex omnibus ſupra adductis: hæc autem natiuitas, & generatio eſt proximum fundamentum, ſeu ratio fundandi hanc relationem. Secundum probatur, ſcilicet habere terminum eiuſdem rationis, quia hic terminus eſt idem, qui eſt terminus natiuitatis, ſed illa natiuitas habet terminum eiuſdem rationis cum noſtra, ergo. Et confirmatur, quia Chriſtus, vt ho-

Relatio maternitatis in Virgine eiuſdem rationis cum relationibus aliarum matrum.

A mo, eſt eiuſdem rationis nobiſcum, licet ſuppoſito differat, relatio autem illa, ſicut & natiuitas, terminatur ad Chriſtum, vt hominem. Confirmatur ſecundò, quia ſicut calefactio habet eundem terminum, ſiue recipiatur in homine, ſiue in ligno, & in calefaciente eadem relatio conſequitur, quia forma inducta, & actio, per quam inducitur, eiuſdem actionis eſt, quamuis ſubiecto differant, ita dicendum eſt in præſenti, ſeruata proportione. Nam licet ſuppoſitum Chriſti, & noſtrum ſecundum ſe diuerſa ſint: tamen quia natura humana, quæ tali ſuppoſito coniungitur, eſt eiuſdem rationis, cum noſtra, & actio, qua Beata Virgo concurrit, eiuſdem etiam rationis exiſtit, ideo etiam relatio eiuſdem ſpeciei in in ea conſurget. Tandem confirmatur, quoniam alias Deipara non eſſet vniuocè mater cum reliquis, quod eſt contra mentem Conciliorum, & Sanctorum de hac materia loquentium, quos ſupra retulimus.

B

Obijcies etiam, B. Virgo miraculoſè Chriſtū concepit, miraculoſè etiam ad humanam eius generationem operata eſt, ergo eſt mater miraculoſa, ergo relatio matris eſt ſupernaturalis proportionata fundamento, quod proximè conſequitur. Reſpondetur cùm D.Tho. hic art.3. Beatam Virginem ſimpliciter dicendam eſſe veram, & naturalem matrem Chriſti, ſicut cū eodem D.Th. ſupra q.33. ar.4 explicuimus Chriſtum eſſe naturalem filium hominis hæc enim duo correlatiua ſunt, relatio ergo matris, vera, ac naturalis relatio eſt, atq; adeo eiuſdem ſpeciei cum reliquis. Ad obiectionem autem reſpondetur ex eodem D.Th. quamuis conceptio Chriſti fuerit miraculoſa: tum propter vnionem hypoſtaticam: tum C ratione cauſæ efficientis humanam generationem, prætereà ex parte modi, tamen ex parte matris quoad ſubſtantiam, & eſſentiam fuiſſe conceptionem naturalem (vt rectè dixit Ambr. libr. de Incarn. domin. ſacram. c.5. & 6. & in ſuperioribus ſatis declaratum eſt) relatio autem conſequitur eam conceptionem, vt eſt à matre ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam illius: Vnde fit, licet propriè poſſit dici, Beatam Virginem miraculoſè concepiſſe (vt D.Th. ſupra docet) quia conceptio includit modum, & habitudinem ad cauſam efficientem: non tamen tam propriè dici matrem miraculoſam, & ſupernaturalem, quia mater vocatur à relatione, in qua propriè nihil eſt ſupernaturale, quamuis aliqui interdum piè hoc modo loquantur ad explicandam dignitatem, & excellentiam conceptionis, & perſonæ in illa conceptæ. Bonau. in 3. diſt.4 art.3. vlt. q.2. & Rich. D art.2. q.3. Gab. q.1. art.2. Marſil. q.5. art. dub.2.

Obiectio.

Reſponſio. D.Thom.

Conceptio Chriſti in vtero Virginis, quomodo miraculoſa, & quomodo naturalis.

Ambr.

Bonauent. Richar. Gabr. Marſil.

Ad rationem dubitandi in principio poſitam reſponſio facilis eſt ex dictis. Nam terminus huius relationis eſt perſona Chriſti non ſecundum ſe; ſed vt cum humanitate componit hunc hominem: hoc autem modo nihil obſtat, quod ſicut perſona æterna temporaliter genita eſt, ita etiam ſit terminus relationis realis. Dices, Ergo non poterit B. Virgo dici mater Dei, aut Verbi, ſed ſolum Chriſti, aut huius hominis, quia relatio ſolum reſpicit ſuum terminum, quatenus talis eſt. Sed neganda eſt conſequutio: quia relatio quæ per ſe primo, & formaliter reſpicit aliquem terminum, conſequenter & quaſi materialiter reſpicit ſubiectum remotum, ſeu ſuppoſi- E tum illius termini. Vt licet homo albus ſit ſimilis rei albæ, vt ſic; tamen etiam dicitur ſimilis Petro, qui eſt ſuppoſitum illius albedinis, quod ferè in omnibus formis, quæ habitudinem dicunt ad aliud videre licet.

Obiectio.

Reſponſio.

SECTIO XI.

Vtrùm in Christo ſit relatio realis, & creata filij ad matrem.

Henricus. PRima ſententia eſt Chriſtum referri ad matrem relatione reali, ſed increata. Ita ſentit Henricus, 4.q.3. fundamentum eius eſt, quia in vno ſuppoſito, vna eſt relatio eiuſdem rationis, ſicut in vno patre plures filios generante vna eſt paternitas. Et confirmari poteſt, quia filiatio æterna terminat humanam naturam, & inde reſultat hic homo, ergo illa eadem relatio, vt terminans talem naturam, refert hunc hominẽ ad Virginem: & hoc modo proprijſsimè dicetur Virgo mater Dei, ſeu Verbi. Hanc ſententiam videtur amplecti Alex. Alenſ. 3.p qu.10.m.3. ad argumenta. Alenſ.

Secunda ſententia eſt, Chriſtum referri ad Virginem ſola relatione rationis filiationis temporalis. Ita D.Th. hic, & in 3.diſt.8.art.5. & ibi latè Capreol. & Sanctus Bonau. art.2.q.2 Fundamentum D.Th. iam ſupra explicatum eſt, nimirum relationem filiationis reſpicere perſonam, quod à Caietano & alijs Thomiſtis non probatur, niſi ex denominatione, quoniam videlicet humanitas non poteſt denominari filia: ſed ſolum ſuppoſitum, ſi autem relatio filiationis inhæreret immediatè ſoli naturæ, & compoſito, vel ſuppoſito non niſi ratione naturæ, denominaret illa relatio aliquo modo naturam ipſam. Sed hæc ratio (ſi nihil amplius addatur) videtur euidenter infirma: ſimili enim argumento probari poſſet, natiuitatem humanam Chriſti non eſſe realem, aut non inhærere in humanitate. Probatur, quia non denominat illam natam, ſed ſolum ſuppoſitum, quod ergo ipſi reſponderint de natiuitate, idem dici poterit de relatione filiationis. Addendum igitur eſt, vt hæc ratio vim aliquam habeat, adæquatum ſubiectum, cui inhæret hæc relatio eſſe totum ſuppoſitum, vt conſtat ex natura, & ſubſiſtentia: Et huius ratio eſt, quia illud eſt ſubiectum huius relationis, quod eſt adæquatus terminus, qui naſcitur, ſeu generatur, ſed hic terminus eſt totum ipſum ſuppoſitum, quia donec illud perfectum ſit, non eſt conſummata generatio, ergo adæquatus terminus, cui inhęret hæc relatio, eſt ipſum ſuppoſitum, ita vt ſaltem inhęreat in compoſito ex natura, & ſubſiſtentia vt ſic, & hoc ſatis eſt, vt non poſsit in Chriſto hæc relatio eſſe realis, cum inhærere non poſsit in compoſito ex Verbo, & humana natura. Et hinc poteſt conſtitui nonnulla differentia inter natiuitatem, & filiationem. Natiuitas enim eſt veluti via, quæ quaſi præcedit in materia, introducendo formam, & ideo, licet in natura inhæreat, denominat terminum, ad quem dicit habitudinem, at verò filiatio eſt veluti proprietas conſequens vltimum terminum generationis, ac tantummodo ſe habet, vt forma inhærens, ideoque ſolum denominat ſubiectum, cui inhæret. Et confirmari poteſt primò, quia in diuinis relatio filiationis nullo modo eſt in natura, nec illam denominat, ſed eſt ſolum proprietas perſonalis. Secundò, quia propter hanc cauſam Chriſtus non eſt capax relationis realis adoptiuæ. Tertiò, nam ſi Chriſtus per humanitatem aſſumptam genuiſſet, non haberet relationem paternitatis: & ſi aſſumpſiſſet duas naturas, & in eis fuiſſet genitus à duabus matribus, & per eas genuiſſet duos filios, non haberet niſi vnicam relationem paternitatis, aut filiationis etiam ſecundum rationem. Quartò, quia aliàs ſequitur, ſi Chriſtus nunc dimitteret humanitatem, illum hominem fore filium Virginis, quia maneret in humanitate eadem relatio filiationis: conſequens autem falſum eſt, quia Beata Virgo non genuit illum hominem.

D.Thom. Capreol. Bonauent. Caietan.

A Tertia ſententia eſt, eſſe in Chriſto relationem filiationis realem, ac temporalem ad matrem. Hæc eſt communior ſententia Theolog. in 3.diſt.8. Richard. art.2.q.2. in fine, Scot. q.vnica. Durand. q.3. quamuis vtatur diſtinctione non neceſſaria. Dicit enim, filiationem, vt eſt proprietas perſonalis, id eſt, conſtituens perſonam, tantum eſſe vnam in Chriſto, quod eſt certiſsimum, quia in Chriſto tantum eſt vna relatio ſubſtantialis, & ſubſiſtens, quæ eſt perſonalitas Verbi Dei: at verò de filiatione, vt eſt tantum forma referens ad aliud, concedit eſſe duas in Chriſto filiationes reales. Eandem ſententiam tenet Gab. ibi concl. 3. licet in alijs concluſionibus doceat, quomodo loquendum ſit poſita ſententia Nominalium, qui putant has relationes non eſſe formas reales, & eodem ferè modo procedit Marſil. quæſtione 7. artic. 2. Fundamenta, ac rationes huius ſententiæ, poſtea referemus. B

Richard. Scot. Durand. Gab.

Dico igitur primo, Chriſtum Dominum non referri ad Beatam Virginem, nec denominari filium eius per increatam filiationis relationem. Hæc aſſertio videtur mihi certa, primò quia illa relatio nullo modo conuenit Chriſto propter generationem eius ex matre, ergo non poteſt denominare illum filium Virginis, nec ad illam eum referre. Patet conſequutio, quia Chriſtus ſolum dicitur filius Virginis propter humanam generationem: & quæ per illam ipſi cõueniunt. Antecedens verò patet, quia illa relatio conuenit Chriſto ſecundum ſe, propter æternam generationem, eidem verò vt ſubſiſtenti in humana natura conuenit ratione vnionis hypoſtaticæ, quæ eſt actio diſtincta ab humana generatione. C

Christus non denominatus filius Virginis per increatam relationem filiationis.

Secundò, generatio æterna, & temporalis ſunt omnino diuerſæ rationis, ſolumq; analogicè in ratione generationis conueniunt, ergo & relationes filiationis ſunt eodem modo diuerſæ, nam relationes accommodantur fundamentis, ſeu rationibus, ex quibus aliquo modo oriuntur. Vt in eodem homine relatio diſcipuli, & relatio filij diuerſæ ſunt, quia & ex diuerſis principijs reſultant, & diuerſos terminos reſpiciunt: multo autem magis differunt natiuitas æterna, & temporalis, quam generatio, & doctrina, maiorque differentia eſt inter patrem æternum, & Beatiſsimam Virginem, vt matrem, quàm inter humanum Patrem, & præceptorem. Neque oportet decipi propter conuenientiam in nomine filiationis, illa enim (vt dixi) eſt analoga, & non impedit diſtantiam inter rem creatam, & increatam, explicarique optime poteſt, ſi fingamus Spiritus Sancti perſonam ſumpſiſſe carnem ex Virgine, tam propriè enim eſſet filius Virginis, ſicut nunc eſt Verbum, de illo tamen nec veriſimiliter cogitari poſſet referri ad matrem per increatam relationem proceſsionis, cum in illam ratio filiationis nequaquam conueniat, idem autem iudicium eſt de perſona Verbi, quia licet eius proprietas ſit filiatio, eſt tamen altioris ordinis. D

Tertiò, illa relatio conuenit Chriſto, vt Deus eſt, ſeu vt eſt talis perſona prorſus increata: ſed ſub hac ratione non refertur ad matrem, ſed ſolum in quantum homo eſt, aliquo modo creatus, ſeu productus ex matre, ergo illa relatione non refertur ad matrem. Denique reſpectus realis eſt aliquid pendens aliquo modo à termino, quem reſpicit, præſertim quando reſpectus eſt temporalis, & terminus creatus, ſi ergo Chriſtus vt homo habet reſpectum realem ad Virginem per ipſam relationem æternam: neceſſe eſt vt ille reſpectus ſit aliquid reale in ipſa relatione dependens à ſuo termino, ita vt ſi B. Virgo non exiſtat, neceſſe ſit Chriſtum illo reſpectu carere, hoc autem repugnat perfectioni, & immutabilitati increatæ relationis. Quod ſi dicas illum reſpectum nihil ſecundum rem addere: ſed ſolum ſecundum rationem: iam incides in ſecũdam opinionem, E

quia

quia ille reſpectus erit relatio rationis formaliter A diuerſæ rationis à relatione æterna, cum diuerſum habeat terminum, & fundamentum, etiamſi quaſi ineſſe in eodem ſuppoſito concipiatur. Si autem dicas hunc reſpectum eſſe realem, & poni poſito termino, & auferri illo ablato, & tamen nihil omninò eſſe præter ipſam relationem increatam, id planè intelligi non poteſt, quia ſi nihil eſt præter relationem æternam, ergo poſito tali fundamento, & termino nihil ponitur, nec aufertur, quia relatio æterna, & quicquid eſt omnino idem formaliter cum ipſa, nec denuo ponitur, nec aufertur, ergo ille reſpectus, nihil eſt, quomodo ergo eſt reſpectus realis? Quod prætereà declaratur, quia aliàs eodem modo poſſet dici Deus referri ex tempore ad creaturas reſpectu reali, ſine additione vlla, vel dependentia, B quod quia intelligi non poteſt, meritò negant Theologi huiuſmodi relationes ſeu reſpectus in Deo: & eadem ratione inter homines, cum pater habens vnum filium, alium generat, neceſſe eſt, vt vel illi adueniat noua relatio à priori diſtincta, vel certè, vt præexiſtens aliquo modo augeatur, ſeu extendatur, & vt ſecundum aliquid ſui habeat dependentiam à nouo termino, ad quem habet nouam habitudinem, ſeu reſpectum.

In Christo relatio realis filiationis ad matrem.

Dico ſecundò, Probabilius videtur eſſe in Chriſto Domino, vt homine, relationem realem filiationis ad matrem eiuſdem ſpeciei cum alijs filiationibus humanis. Probatur primo, quia in Chriſti humanitate potuit inhærere relatio aliqua realis reſpiciens Virginem, vt terminum, & cauſam, & habens pro fundamento actionem, vel paſſionem, ſeu ge- C nerationem, & natiuitatem, hęc autem relatio, quãuis humanitati inhæreat, propriè ſuppoſitum, ſeu hunc hominem denominat, ergo non eſt niſi relatio vera filiationis. Maiorem concedit Caietanus *Caieta.* hic veritate conuictus, dum in fine ferè totius commentarij dicit, Chriſtum referri ad matrem reali relatione cauſati ad cauſam, quam relationem humanitati inhærere neceſſe eſt, vt ipſe etiam fatetur. Ratione etiam conuinci poteſt, quia Beata Virgo eſt cauſa realis, à qua humanitas illa aliquo modo effecta eſt, & illa eſt ſubiectum capax relationis, ergo reſultat in illa relatio ex vi talis effectionis. Quod varijs modis explicatur. Nam cum lignum, verbi gratia, fit calidum ab igne, licet illud ſuppoſitum non habeat ſimpliciter ſuum eſſe ab igne: nihilominus D tamen calor in illo factus reſpicit ignem, vt effectus cauſam, ergo ſimiliter quamuis humanitas fiat in Verbo, licet Verbum ipſum non fiat à Virgine, nihilominus in humanitate poterit eſſe relatio effectus ad cauſam, cùm non minus, quàm calor ſit capax illius. Alio modo explicatur, ſi fingamus humanitatem ſolam, & ab omni ſuppoſito, proprio, & alieno ſeparatam fieri, & concipi ex Virgine: vt ſic eſſet capax relationis realis effectus ad cauſam, ergo, quòd nunc fiat in Verbo, non impedit hanc relationem. Denique illa humanitas eſt capax relationum realium, ſimilitudinis, æqualitatis, & aliarum, quarum fundamenta poſſunt ineſſe ipſi humanitati: ſed etiam fundamentum huius relationis cauſati ineſt (vt oſtenſum eſt) humanitati, & non habet aliunde E ſpecialem repugnantiam, quia cauſari commune eſt naturis, & formis.

Minor propoſitio in primo argumento aſſumpta, ſcilicet, relationem hanc propriè denominare hunc hominem, & non naturam, probatur primo. Quia relatio eum propriè denominat, quem denominat eius fundamentum, vt inductione in omnibus relationibus videre licet. Ille enim dicitur pater, qui generare dicitur, & ille ſimilis, vel æqualis, qui quantus, aut albus, vel aliquid huiuſmodi. Ratio eſt, quia cùm relatio conueniat alicui medio fundamento, ſeu ratione illius, neceſſe eſt, vt ei conuenire dicatur, cui conuenit fundamentum; fundamentum autem relationis (de qua agimus) non eſt aliud, quàm generatio, vel natiuitas ex Virgine, quia Beata Virgo non habuit alium influxum, vel cauſalitatem, in qua hæc relatio fundari poſsit, ergo, quem denominat hoc fundamentum, eundem denominat hęc relatio, ſed natiuitas non denominat humanitatem, ſed hunc hominem, ergo ſimiliter hæc relatio. Confirmatur, & explicatur ſupra poſito exemplo: Nam cum lignum ſit calidũ ab igne, ſicut quod fit per ſe eſt calidum, ſeu compoſitum, & non ſolus calor, ita quòd per ſe primò refertur, vt effectus ad cauſam, eſt calidum vt ſic, quamuis relatio illi conueniat medio calore, ſic ergo intelligi poteſt in præſenti. Quod in alijs relationibus Chriſti, quæ non negantur eſſe reales, videre licet, dicitur enim Chriſtus ſimilis, vel diſsimilis, ęqualis, vel inęqualis, quãuis hæ relationes in ſola humanitate inhæreant.

Relatio eũ propriè denominat, quem denominat eius fundamentum.

Obiectio.

Dices, quamuis hæ relationes denominent ſuppoſitum, vel hunc hominem, poſſunt tamen denominare naturam, vel partes eius, poteſt enim humanitas dici ſimilis, vel corpus æquale, at vero hæc relatio non poteſt denominare naturam, nõ enim dicitur propriè cauſata, ſeu producta, ſed concauſata, aut comproducta. Reſpondetur, hoc ipſum nos intendere, & ex alijs relationibus ſolum ſumimus ſimilitudinem in hoc, quòd inhærendo naturæ poſſunt denominare perſonam, quamuis in alio non ſit ſimilitudo, id enim prouenit ex diuerſitate fundamenti, vt prior ratio ſupra tacta declarat. Adde, eſſe in Chriſto alias proprietates in hoc etiam ſimiles huic relationi. Nam operatio, vel amor ineſt naturæ, & non propriè denominat operantem, vel amãtem, niſi perſonam, & hinc conſequuntur relationes reales operantis, ſeu amantis, vel amici. Cur enim negabimus has eſſe reales in Chriſto, quamuis naturam non denominent, ſed perſonam, quia ſuis fundamentis accommodantur?

Reſponſ.

Iam verò prima conſequentia, & concluſio intenta multipliciter probatur. Primò; quia hæc relatio non eſt cauſati ad cauſam in genere, ſed in ſpecie, eſt ergo relatio geniti ad genitricem, quia non habuit Virgo reſpectu Chriſti, vel humanitatis eius aliud cauſalitatis genus: ergo eſt relatio filiationis. Primum antecedens videtur per ſe euidens: tum quia illa relatio conſequitur ex cauſalitate, vt in re fit, non fit autem in genere, ſed in tali ſpecie: tum etiam quia ex parte Virginis non eſt alia relatio matris, alia cauſæ: ſed eſt vna, & eadem nomine generico, vel ſpecifico ſignificata, quia Beata Virgo non eſt aliter cauſa, quam generando. Secundò, quia in alijs hominum filijs non eſt duplex relatio, altera in humanitate cauſati ad cauſam: altera in ſuppoſito filij ad Patrem, ſed ſicut eſt vna generatio, qua per ſe primò fit homo, & cum producitur humanitas ita eſt vna relatio, quia per ſe primò refertur hic homo, & (vt ita dicam) correfertur humanitas, ergo illa relatio cauſati in alijs hominibus eſt relatio filiationis, ergo & in Chriſto. Probatur conſequentia, quia habet fundamentum proximum, & terminum eiuſdem rationis, ſcilicet generationem humanam, & veram matrem, & ab his ſumit relatio ſuam ſpecificam rationem. Tertiò argumentor explicando amplius rationes factas, & euertendo fundamentum contrariæ ſententiæ: quia non magis requirit relatio filiationis, vt inhæreat ſuppoſito ſecundum ſe, quam hæc relatio cauſati, ergo ex hoc capite non poſſunt diſtingui hæ relationes, & cum ex nullo alio poſsint (vt probatum eſt) relinquitur non eſſe diſtinctas. Antecedens patet, quia ſicut denominatio filij cadit in ſuppoſitum, & non in naturam, ita & denominatio propria huius relationis (vt oſtenſum eſt) ergo non eſt maior ratio, cur vna harum relationum inhæreat ſuppoſito ſecundum ſe, quàm altera. Et idem argumentum ſumi poteſt ab operationibus, alijſque proprietatibus, vel relatiuis,

tiuis, vel abſolutis, quæ licent denominent ſolum ſuppoſitum, non poteſt inde colligi neceſſe eſſe, vt illi inhæreant. Et idem argumentum fieri poteſt de ipſa natiuitate. Neque ſolutio, aut differentia ſupra indicata ſatisfacit, ſcilicet quòd generatio ſit veluti via, & relatio veluti proprietas conſequens: Tum quia hoc nihil refert, quia operatio eſt etiam proprietas totius ſuppoſiti iam conſtituti: & nihilominus denominant ſuppoſitum, & non naturam, licet huic inhæreat, quia eſt ab illo tanquam adæquato, & integro principio. Tum etiam quia relatio accommodatur fundamento in denominando.

Quartò, argumentor explicando rationem à priori, quia actio, ſeu cauſalitas matris non verſatur per ſe circa ſubſiſtentiam filij cauſandam, vel efficiendam, ſed ſolum circa vnionem formæ, cum materia medijs diſpoſitionibus, quæ cauſalitas tam integra, & perfecta fuit in Beata Virgine, ſicut in aliis matribus, eiuſdemq́ rationis, & ad illam nihil prorſus refert, quod ſubſiſtentia filij ſit creata, vel increata, & hac ratione relatio matris in Virgine eſt realis, perfecta, & eiuſdem rationis cum alijs, ergo eadem ratione ex parte filij ad realem relationem filiationis impertinens eſt ſubſiſtentiam eſſe creatam, vel increatam, dummodo ſubſiſtens in hac humanitate verè ſit productus à matre per ſupra dictum cauſalitatis modum. Primum antecedens ita declaro, nam in humana generatione cuiuſuis hominis ſupponitur materia ſubſiſtens, & ſimiliter anima prius natura creatur ſubſiſtens, tota autem actio, ſeu cauſalitas matris verſatur circa materiam miniſtrandam, vel diſponendam, & formæ coniungendam, qua vnione facta neceſſario cōſequitur, vt adæquatus terminus illius ſit res ſubſiſtens: ergo ad hãc matris cauſalitatem non refert, quod materia, & forma ſupponantur prius natura ſubſiſtẽtes, ſubſiſtentia propria magis, quàm aliena, aut creata potius, quàm increata. Eodemque modo erit productus à matre talis filius, ſiue hac ſubſiſtentia ſubſiſtat, ſiue illa, ergo eadem ſimiliter relatione ad matrem referetur, quia relatio in effectu conſequitur ex cauſalitate, vel actione, ſecundum id, quod per ſe, ac formaliter ex vi illius fit: non verò ſecundum id, quod aliunde ſupponitur. Sicut eadem relatio calidi ſequitur ex actione ignis, ſiue fiat circa lignum, ſiue circa aquam, vel aliquid aliud.

Quintò, relatio matris in Virgine eſt realis, & per eam refertur ad Chriſtum, vt à ſe cauſatum, ergo relatio cauſati, quæ reſpondet in Chriſto, eſt relatio filiationis. Patet conſequentia: tum quia huic relationi matris nulla alia relatio reſpondere poteſt: tũ etiã quia per illud idem poteſt Chriſtus in ſe ſuſcipere relationem filij ad matrem, per quod terminat relationem matris ad ipſum. Nam in his relationibus mutuis, vel formalis terminus vnius eſt alia relatio (vt aliqui volunt,) atque ita neceſſe eſt, vtramque eſſe realem, quia non poteſt relatio eſſe ſine ſuo formali termino, vel certè, ſi formalis terminus eſt aliquid abſolutum, illud eſt proximum ſubiectum, ſeu fundamentum oppoſitæ relationis, vt in relatione ſimilitudinis in albedine formalis terminus vnius, ſi non eſt alia ſimilitudo, ſaltem eſt albedo, in qua alia ſimilitudo fundatur. Oſtenſum autem eſt terminum formalem relationis matris eſſe humanitatẽ, quatenus eſt terminus etiam formalis generationis ex matre, ergo illa etiam erit ſufficiens ſubiectũ, ſeu ratio recipiendi relationem filij ad matrem. Sextam rationem ex reali denominatione filij ſumptam addemus ſoluendo argumenta.

Dico tertiò, quamuis in Chriſto ſit duplex relatio realis filiationis, non tamen eſt duo filij, ſed vnus tantum. Probatur facilè, quia ad multiplicationem illius concreti (ſiue adiectiuè, ſiue ſubſtantiuè ſumatur) non ſufficit multiplicatio formæ, ſine ſuppoſitorum multitudine: qua de cauſa licet in Chriſto

A ſint multæ operationes, vel natiuitates, vel artes, aut ſcientiæ, non eſt plures operantes, &c. ſed vnus operans, vnus natus, vnus artifex, vnus ſciens, ſic ergo in propoſito.

Reſpōſio ad argumenta in oppoſitū.

Supereſt, vt ſecundæ opinionis argumentis ſatiſfaciamus; nam de prima nihil noui eſt, quod dicamus. Igitur ad præcipuum fundamentum rectè ibi dictum eſt, integrum & completum ſubiectum, quod relatio denominat, eſſe ſuppoſitum, quod generatur, non tamen neceſſarium eſſe, vt relatio illi adæquatè, ac per ſe primò inhæreat, ſicut de natiuitate, & operationibus dicendum eſt. Nec differentia ibi poſita ſatisfacit, vt probando concluſionem oſtendimus. Vnde ad probationem, ſcilicet illud eſſe ſubiectum filiationis, quod eſt terminus adæquatus
B generationis, reſpondetur, eſſe quidem ſubiectum denominationis, non tamen inhæſionis. Nam ſicut illud ſuppoſitum, ſeu cōpoſitum eſt terminus adæquatus generationis, quãuis tota generatio formaliter verſetur circa naturam, illiq́ inhæreat, ita hæc relatio filiationis poteſt denominare idem ſuppoſitũ, quamuis inſit ſoli humanitati.

Obiectio.

Sed vrgebis, quia alij homines geniti plus habent à ſuis matribus, quam Chriſtus à Virgine, habent enim ab illis humanitatem, & ſubſiſtentiam, atque adeò ipſum ſuppoſitum: Chriſtus autem à Virgine tantum habuit humanitatem, ergo aliam relationem cauſati vel producti habent alij filij ad matres, quàm Chriſtus ad Virginem. Hoc ductus argumento dicere ſolebam, relationẽ filii ad matrem in Chriſto, & aliis hominibus eſſe quidem eiuſdem ſpeciei,
C vt probatum eſt, in Chriſto tamen non eſſe ita completam, vel (vt ſic dicam) ita extenſam ſicut in reliquis hominibus. Vt, ſi intelligeremus ignem producere in vno ſubiecto calorem vt octo cum ſuo intrinſeco termino: in alio verò minorem calorem, ſeu abſque tali termino, conſequenter diceremus relationem effectus in vtroq́ calido eſſe eiuſdem rationis: tamen in vno eſſe magis completam, & perfectã, quàm in alio. Iuxta quam doctrinam dicendũ vlterius erat, in aliis hominibus filiationem, ſecundum ſuum eſſe completum, inhærere in toto ſuppoſito, vt conſtat ex humanitate, & ſubſiſtentia: in Chriſto verò inhærere tantum in humanitate. Quia alii filii generantur à matribus tam ſecundum naturam, quam ſecundum ſubſiſtentiam, quæ denuo ſit
D ex vi talis generationis; Chriſtus autem ſolum habuit à matre humanitatem, ſecundum quam ab illa genitus eſt, quod formaliter, & eſſentialiter ſufficit ad rationem filiationis. Quia formalis ratio talis generationis non ſumitur ex ſubſiſtentia: ſed ex natura. Nam ſicut Chriſtus eſt homo eiuſdem rationis, & ſpeciei nobiſcum, quia ratio hominis ſumitur à natura, non à perſona, ita generatio, & relatio eius eſt eiuſdem rationis, quia per ſe, & formaliter terminatur ad hominem ratione humanitatis, non ratione ſubſiſtentiæ. Hæc doctrina probabilis eſt: nunc verò non admodum placet, ex ea enim ſequitur relationem matris non eſſe in Beata Virgine tam completam, & integram, ſicut eſt in alijs matribus. Deinde, quia (ſi res attente conſideretur) nihil
E minus habet Chriſtus à matre, quàm quilibet alius filius. Subſiſtentia enim creata, quæ eſt in aliis filiis, ſecundum ſe non ſit à matre, ſed partim in anima, & materia ſupponitur, facta autem vnione formæ cum materia abſque noua matris cauſalitate, reſultat integra ſubſiſtentia totius, conſtans ex partialibus ſubſiſtentiis partium, ita vt impoſsibile ſit illam impedire, ſuppoſitis in corpore & anima propriis partialibus ſubſiſtentiis. Simili autem modo in generatione Chriſti ex Virgine, ordine naturæ ſupponuntur anima, & corpus vnita Verbo, & ſubſiſtentia in illo, & hæc inter ſe per generationem vniuntur: qua vnione facta, abſque alia matris cauſalitate neceſſariò ſequitur, vt tota humanitas illa ſubſi-

Reſponſio. Relatio filiationis in Chriſto, & maternitatis in Virgine æque cōpleta, ac perfecta, ſicut inter alios homines.

ſubſiſtentia ſubſiſtat, atque adeò, vt hic homo ſic ſubſiſtens productus ſit: tantam ergo cauſalitatem habet Beata Virgo ad productionem huius hominis, ſicut aliæ matres, nec plus habent alij filij à matribus, quàm Christus à Virgine, ergo relatio filiationis in Christo, & matris in Virgine æquè completæ, ac perfectæ ſunt, ſicut inter alios homines. Ad inſtantiam ergo factam negatur aſſumptum, eſt enim falſum, vt planè conſtat ex dictis.

Filiationis diuinæ, & creatæ in Chriſto differentia.

Ad confirmationes eiuſdem opinionis. Ad primam de filiatione diuina negatur ſimilitudo, quia illa eſt relatio per ſe ſubſiſtens, conſtituens perſonam in ratione perſonæ, & ideo non poteſt recipi in natura, ſed terminare illam: hæc vero relatio ſupponit perſonam conſtitutam, & inhæret media natura. Eſt etiam aliud diſcrimen: quia in Diuinis Filius non diſtinguitur natura à Patre, ſed ſola relatione, quare neceſſe eſt, vt per ſe conſtituat perſonam, & non inhæreat ratione naturæ: at vero hæ relationes creatæ ſupponunt perſonas matris, & filij conſtitutas in proprijs naturis, per quas poſſunt illis inhærere.

Ad ſecundam confirmationem de filiatione adoptiua, reſpondetur, in Chriſto, vt ſanctificato per gratiam creatam, eſſe quidem relationem realem ad Deum, vt ſanctificantem, illam verò non eſſe filiationem adoptiuam, non propter illud principium, quod filiatio debeat inhærere ſuppoſito, ſed quia illa relatio in Chriſto non ſequitur ex adoptione, ſed ex gratia connaturali, vt ſupra q. 23. latiùs dictum eſt.

Ad tertiam confirmationem reſpondetur omnia eſſe falſa quæ aſſumuntur, & potius retorqueri poſſe argumentum. Nam ſi Chriſtus per humanitatem generaret filium, reſultaret verè in eo relatio realis paternitatis, quia ſicut actio, ita & relatio ex illa reſultans conuenit ſuppoſito, medio principio agendi quod eſt forma, ſeu natura. Et eadem ratione, ſi Verbum aſſumeret plures naturas, plures haberet relationes filiationis, & ſi per eas generaret, haberet plures relationes paternitatis. Ac denique ſi fingeremus humanitatem B. Virginis eſſe vnitam hypoſtaticè Deo, & genuiſſe Chriſtum, ſicut modo genuit, non minus haberet relationem realem matris, quã modo habet, & in eo caſu magis oſtenditur efficacia cuiuſdam vulgaris argumenti in hac materia, ſumpti ex denominatione reali filij, & matris. Nam quia Chriſtus verè, & realiter eſt filius Virginis, videtur rectè colligi, habere relationem realem. Reſponderi autem ſolet cum D. Thoma hic, Chriſtum dici realiter filium Viginis ex relatione reali matris ad ipſum. Hæc verò reſponſio non haberet locum in caſu poſito, quia non magis eſſet Virgo capax relationis realis maternitatis, quam Chriſtus filiationis: vel certè, ſi Beata Virgo, quamuis eſſet perſona increata, eſſet capax relationis realis maternitatis, non eſt, cur negemus Chriſtum eſſe capacem relationis realis filiationis. Niſi fortè quis dicat, in eo caſu poſſe realiter dici matrem, aut filium propter originem non vero propter relationem. Sed ſi hoc licet gratis dicere, pari ratione poſſet aliquis negare omnem relationem realem inter matrem & filium, dicendo ita denominari ab origine, non à relatione.

D. Thom.

Ad quartam confirmationem, concedo, ſi Verbum dimitteret humanitatem, permanſuram in illo homine, ſeu in humanitate illa ſubſiſtente in proprio ſuppoſito eandem relationem filiationis, quam nunc habet, vt rectè videtur probare argumentum factum, quia manet ſubiectum, fundamentum, & terminus: ergo non eſt, quòd corrumpatur relatio. Ex quo vlterius ſequitur illum hominem eſſe filium Virginis, quandoquidem habet in natura humana relationem realem filiationis ad ipſam. Addit verò Gabr in 3. diſt. 4. quæſt. vnica, artic. 3. dub. 3. illum non eſſe eundem filium Virginis, qui antea erat, vnde concedit conſequenter poſſe Virginem habere duos filios ex vi eiuſdem generationis, & alia ſimilia infert non minus impropria, & falſa, quam fundamentum, vnde colliguntur. Dico ergo vlteriùs, illum hominem in eo caſu non ſolum fore filium Virginis, ſed eundem filium. Quia habet eandem numero filiationem, & in eadem numero natura, & ex vi eiuſdem generationis: nec obſtat, quòd ſuppoſitum ſit diuerſum, quia (vt ſupra dixi) etiamſi duæ perſonæ eandem humanitatem aſſumant, eſſent vnus homo: ergo in eo caſu eſſet idem homo, licet eſſet diuerſum ſuppoſitum, ergo pari ratione eſſet idem filius. Quapropter non conſequenter loquuntur nonnulli recentiores Thomiſtæ, qui negant, in eo caſu poſſe illum hominem dici filium Virginis, cùm alias cum D. Thoma fateantur eſſe vnum & eundem hominem, ſi ſit vna & eadem natura, quamuis ſuppoſita ſint diuerſa. Neq; enim refert, quod ſimul, aut ſucceſsiuè eadem humanitas in vno, vel diuerſis ſuppoſitis ſubſiſtat: quãdoquidem ſola vnitas naturæ ad hanc vnitatem ſufficere cenſetur, ſicut patet à ſimili, nam quemadmodum eſt vnus artifex, qui ſimul habet plures artes, ita etiam qui ſucceſsiuè.

Gabr.

Obiectio.

Sed inſtabis, ergo ſi Verbum diuinum nunc dimitteret humanitatem, vt ſubſiſteret nõ in proprio, & creato ſuppoſito, ſed in perſona Patris, Pater eſſet filius Virginis, quia eſſet idem homo & in humanitate haberet eandem relationem filiationis, conſequens eſt falſum, diximus enim ſupra, quod ſi humanitas Chriſti priùs in proprio ſuppoſito extitiſſet, licet poſtea aſſumpta eſſet à Verbo, Verbum non eſſet filius Virginis. Reſpondetur negando ſimpliciter conſequentiam: concedi quidem poſſet hunc hominem formaliter, quatenus hic homo eſt, eſſe filium Virginis, quia hic homo ſolum dicit ſubſiſtẽs in hac humana natura, & hoc verè fuit genitum ex Virgine, quamuis hoc ſuppoſitum, ſeu hoc ſubſiſtẽs non fuerit ab illa genitum, & ideò non ſequitur Patrem fuiſſe genitum ex Virgine, quia Pater iam dicit definitè, & quaſi materialiter hoc ſuppoſitum, quod nec terminauit generationem ex Virgine, nec eſt de ratione huius hominis vt ſic. Et ratio à priori eſt, quia quæ hic homo facit, vel patitur, non dicuntur de Patre, aut Verbo, niſi per communicationem idiomatum: hæc autem communicatio non eſt niſi ratione vnionis: & ideo ſolum habet locum in ijs, quæ antecedunt. Vnde etiam ſi Deus aſſumeret humanitatem hominis peccatoris, non diceretur Deus peccaſſe, eo quòd ſuppoſitum proprium illius humanitatis prius per illã peccaſſet, & ſimiliter ſi Verbum nũc dimitteret humanitatem, & Pater eam aſſumeret, non diceretur Pater redemiſſe homines, neq; mortuus pro illis. Eadem ergo ratione non diceretur filius Virginis, quia hæc denominatio dicit ordinem ad præteritam actionem, ſeu paſsionem, quæ nullo modo facta fuit in perſona Patris. Nec eſt omnino eadem ratio, ſi humanitas dimiſſa à Verbo in propria perſona ſubſiſtere incipiat: duplex enim differentia intercedit. Prima, quia quando natura creata ſubſiſtit in proprio ſuppoſito, non poteſt hoc ſuppoſitum condiſtingui ab ipſa natura, & ideo non aliter poſſumus loqui de hoc ſuppoſito, quàm de hoc homine formaliter, ac propterea ſimpliciter dicimus hunc hominem eſſe genitum, vel eſſe filium Virginis: at verò quando natura aſſumitur ab alia perſona, ſuppoſitum illud ſecundum ſe condiſtinguitur à natura & ideo non fit communicatio idiomatum talis naturæ ſub nominibus proprijs illius ſuppoſiti, vel propriæ naturæ eius, niſi ſuppoſita vnione eiuſdem cum alia natura. Secunda differentia eſt, quia ſubſiſtẽtia propria cõuenit naturę ab intrinſeco, & ideo, quãuis à principio fuerit diuinitus impedita, ſi poſtea ſuæ naturæ relinquatur, cenſetur habere

Reſponſio.

bere eam ſubſiſtentiam ex vi illius actionis, & productionis, qua incepit eſſe, & ideo totum id poteſt tribui, & referri in cauſam propriam, & principium illius naturæ. At verò ſubſiſtentia alterius perſonæ nullum habet fundamentum in natura, neque in actione, qua recepit eſſe, & ideo, ſi illa perſona non terminauit talem naturam in ipſo generationis inſtanti, nulla ratione poteſt genita, vel filius denominari.

SECTIO III.

Vtrùm perſeuerent nunc in Chriſto, & Virgine relationes matris, & filij.

RAtio dubitandi eſſe poteſt, nam in Chriſti morte extincta vtraque relatio eſt. Quia ſicut poſt illam mortem non manſit hic homo, vt ſic, neque humanitas, ita neque relatio filiationis, neque filius Virginis, vt ſic: ablato autem vno extremo, neceſſe eſt tolli relationem in alio, ſed reſurgente Chriſto non videntur ex natura rei poſſe redire tales relationes, quia iam non habebat Chriſtus eſſe hominis, ex vi maternæ generationis, illa enim cauſalitas iam habuit ſuum effectum, qui poſtea deſtructus eſt, & deinde per aliam actionem redit idem ſecundum rem: non tamen formaliter vt terminus, vel effectus prioris actionis, relatio autẽ filiationis fundari videtur in huiuſmodi eſſe, vt cauſato per maternum concurſum, ſeu operationem, ergo per reſurrectionem non redijt talis relatio, ſicut nec fundamentum eius quod fuit generatio. Et confirmatur, quoniam aliàs fieri non poſſet, quin inter perſonas, quarum vna ſemel aliam generauit, eſſet relatio realis, etiam ſi poſtea ſæpius eſſe deſinerent, & alijs modis iterum producerentur.

Reſpondetur quæſtionem hanc communem videri omnibus alijs filijs, & matribus, quia nihil poteſt hic dici factum ex ſpeciali miraculo, ſed natura rei attendenda eſt, quia relatio habet talem modum exiſtendi, & incipiendi, vt poſitis fundamento, & termino, neceſſario omnino reſultet, illis autem non poſitis, fieri non poteſt relatio etiam de potentia abſoluta: totum autem fundamentum harum relationum eſt, quòd Chriſtus homo ſemel fuit genitus ex Virgine, ſi ergo hoc fundamentum ſufficiens eſt, vt illæ relationes non ſolum durent durante illo eſſe hominis, ſed etiam vt iterum, atque iterum pullulent, etiamſi illud eſſe hominis interruptum ſit (vt ita dicam) ſi poſtea alia via ſit inſtauratum: ſi hoc, inquam, ſufficit in Chriſto, & Virgine, ſufficiet in omni alia filiatione, & maternitate. Si autem in alijs non ſufficit, nec in Chriſto ſufficiet, & conſequenter nec miraculosè potuiſſent tales relationes redire, quia fierent ſine ſufficienti fundamento, quod illis repugnat.

Maternitas, & filiatio in Virgine, & Chriſto ſemper durant.

Videtur autem veriſimile, illud fundamentum ſatis eſſe, vt hæ relationes ſemper reſultent. Quia ſemper eſt verum dicere hunc hominem fuiſſe genitum ab illa muliere: ex hoc autem intrinſecè ſequuntur dictæ relationes. Item quia ſi Chriſtus, & Beata Virgo nunquam fuiſſent mortui, ſed tranſlati ad gloriam, non eſſet dubium, quin in eis perſeuerarent dictæ relationes: ſolum quia ſemel Virgo genuit Chriſtum: Sed hoc æquè verum eſt, etiamſi extrema inter quæ verſantur illæ relationes interdum defuerint, & poſtea redierint, ſicut duæ albedines, quæ nunc ſunt ſimiles, retinent eaſdem numero relationes ſimilitudinis, ſiue perpetuò durent, ſiue aliquando corrumpantur, & iterum producantur. Vnde non eſt, cur dicamus de ratione filiationis eſſe, vt ſubiectum eius proxima, ſeu vltima productione habuerit eſſe per generationem ex matre, ſed ſatis eſt, quod aliquando traxerit originem ex matre: & ita, ſicut res facta, ſeu præterita, non poteſt iam non A fuiſſe facta, ſeu præterijſſe, ita non eſt inconueniens, vt relatio filiationis ſemel habita, amitti non poſsit, exiſtentibus eius ſubiecto, & termino. Quod tandem ex modo loquendi confirmatur: Quia ita nunc abſolutè loquimur de Chriſto, & Virgine, matrem, & filium eos appellando, prout nunc ſunt in ſtatu gloriæ. Quo circa addendum eſt vltimò (quidquid ſit de metaphyſica quæſtione relationum) quod attinet ad matris dignitatem morali modo conſideratam, certiſsimum eſſe, eam perſeuerare in Deipara: imo nunquam fuiſſe imminutam etiam in triduo mortis Chriſti: quia licet tunc non eſſet hic homo, quem B. Virgo genuerat, verè tamen erat ille, quem genuit Virgo habens vnitas ſibi partes illius humanitatis, quas ex Virgine accepit, quod ſatis eſt ad hanc matris dignitatem conſeruandam, quæ (vt ſupra dixi) magis moraliter, quam phyſicè explicanda eſt. B

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit natus ſine dolore matris. Sicut enim mors hominum ſubſecuta eſt ex peccato primorum parentum (ſecundum illud Geneſis 2. Quacunq; die comederis ex eo, morte morieris) ita etiam dolor partus, ſecundum illud Geneſ. 3. In dolore paries filios. Sed Chriſtus mortem ſubire voluit, ergo videtur, quod pari ratione eius partus eſſe debuerit cum dolore. C

193. 2.2.q.164. art.2.ad3.

2. Præterea Finis proportionatur principio. Sed finis vitæ Chriſti fuit cum dolore, ſecundum illud Iſai. 53. Verè dolores noſtros ipſe tulit. Ergo videtur, quod etiam in ſua natiuitate fuerit dolor partus.

3. Præterea, in libr. de ortu Saluatoris narratur, quod ad Chriſti natiuitatem obſtetrices occurrerunt, quæ videntur eſſe neceſſariæ parienti propter dolorem: ergo videtur, quod B. Virgo peperit cum dolore.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in ſermone de Natiuitate, alloquens Virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inuenta es ſine pudore, nec in partu inuenta es cum dolore.

In ſerm. 14. paulò à princ. tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quod dolor parientis cauſatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Dictum eſt D *autem ſuprà, quod Chriſtus eſt egreſſus ex clauſo vtero matris: & ſic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, ſicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc, quod homo Deus eſt natus in mundum ſecundum illud Iſaiæ 35 Germinans germinabit ſicut lilium, & exultabit lætabunda, & laudans.*

q.28 art.2.

Ad primum ergo dicendum, quod dolor partus conſequitur in muliere commixtionem virilem: vnde Ge. 3. poſtquam dictum eſt, in dolore paries, ſequitur, & ſub viri poteſtate eris. Sed ſicut dicit Aug. in ſerm. de Aſſumpt. B. Virginis, ab hac ſententia excipitur Virgo mater Dei, quæ quia ſine peccati colluuione, & ſine virilis admiſsionis detrimento Chriſtum ſuſcepit, & ſine dolore genuit: & ſine integritatis violatione, pudore virginitatis integro permanſit. E *Chriſtus autem mortem ſuſcepit ſpontanea voluntate, vt pro nobis ſatisfaceret, non quaſi ex neceſsitate illius ſententiæ: quia in ſe mortis debitor non erat.*

cap. 4. paulò ante princi. Incipit hic ſerm. Ad interrogata: & habetur tom 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Chriſtus moriendo deſtruxit mortem noſtram, ita ſuo dolore nos à doloribus liberauit, & ideo mori voluit cum dolore. Sed dolor parientis matris non pertinebat ad Chriſtum, qui pro peccatis noſtris ſatisfacere veniebat, & ideo non oportuit quod mater eius pareret cum dolore.

Adter-

A *Ad tertium dicendum, quod Luc. 2. dicitur, quod B. Virgo ipſum puerum quem pepererat, pannis inuoluit, & poſuit in præſepio. Et ex hoc oſtenditur narratio illius libri (qui eſt apocryphus) eſſe falſa. Vnde Hieronymus dicit contra Heluid. Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit, & mater, & obſtetrix fuit, pannis (inquit) inuoluit Infantem, & poſuit in præſepio. Quæ ſententia apocryphoni deliramenta conuincit.*

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Chriſtus debuerit in Bethlehem naſci.

194. Infr. q. 40. artic 10. & Matth. 2. co. 6. & opuſ 60. ca. 4. col. 3.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit in Bethlehem naſci. B *Dicitur enim Iſaiæ 1. De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Ieruſalem: ſed Chriſtus eſt verè Verbum Dei: ergo de Ieruſalem debuit prodire in mundum.*

2. Præterea, Matth. 2. dicitur ſcriptum eſſe de Chriſto quod Nazarenus vocabitur, quod ſumitur ex eo, quod ſcribitur Iſa. 11. Flos de radice eius aſcendet: Nazareth enim, flos interpretatur. Sed maxime aliquis denominatur à loco ſuæ natiuitatis: ergo videtur quod in Nazareth naſci debuerit, vbi etiam fuit conceptus, & nutritus.

3. Præterea, Ad hoc Dominus natus eſt in mundo, vt veritatis fidem annunciaret: ſecundum illud Ioan. 18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Sed hoc facilius fieri potuiſſet in ciuitate Romana, quæ tunc dominatum orbis habebat. Vnde & Paulus Romanis ſcribens dicit, Rom. 1. Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Ergo videtur, quod non debuerit in Bethlehem naſci.

Sed contra eſt, quod dicitur Michææ 5. Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus in Bethlehem naſci voluit duplici ratione. Primò quidem, quia factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem, vt dicitur Roman. 1. Cui etiam facta fuerat repromiſſio ſpecialis de Chriſto, ſecundum illud 2. Reg. 23. Dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. Et ideo in Bethlehem, de qua natus fuit Dauid, naſci voluit, vt ex ipſo loco natiuitatis promiſſio ei facta impleta oſtenderetur. Et hoc deſignat Euangeliſta dicens, Eo quod eſſet de domo, & familia Dauid. Secundo, quia (vt Gregor. dicit in homil.) Bethlehem domus panis interpretatur: ipſe autem Chriſtus eſt, qui ait, Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi.

Homil. 8. in Euang. non procul à princip. & Beda in ca. 5. ſuper Lucam, to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Dauid in Bethlehem natus eſt, ita etiam Ieruſalem elegit, vt in ea ſedem Regni conſtitueret, & templum Dei ibi ædificaret, & ſic Ieruſalem elegit, vt eſſet ciuitas regalis, & ſacerdotalis. Sacerdotium autem Chriſti, & eius regnum præcipuè conſummatum eſt in eius paſſione, & ideo conuenienter Bethlehem elegit natiuitati, Ieruſalem verò paſſioni. Similiter etiam per hoc hominum gloriam confutauit, qui gloriantur de hoc, quòd ex ciuitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipuè volunt honorari. Chriſtus autem è conuerſo in ciuitate ignobili naſci voluit, & in Ciuitate nobili pati opprobrium.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus florere voluit ſecundum virtuoſam conuerſationem, non ſecundum carnis originem: & ideo in Nazareth voluit educari, & nutriri, & in Ieruſalem quaſi peregrè naſci. Quia (vt Gregorius dicit) per humanitatem, quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur, non ſecundum poteſtatem, ſed ſecundum naturam. Et etiam (vt Beda dicit) in diuerſorio loco egebat, vt nobis multas manſiones in domo Patris ſui præpararet.

Homil 8. in Euang. non remotè à principio. ca 2 in Lucam ſuper illud, Reclinauit illum in præſepio.

Ad tertium dicendum, quòd ſi ut dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilij, ſi maximam Romam elegiſſet ciuitatem, propter potentiam ciuium mutationem orbis terrarum putarent. Si filius fuiſſet Imperatoris, poteſtati vtilitatem aſcriberent. Sed, vt diuinitas cognoſceretur, orbem transformaſſe terrarum, pauperculam elegit matrem & pauperiorem patriam. Elegit autem Deus infirma mundi, vt confundat fortia, ſicut dicitur. 1. ad Corinth. 1. Et ideo vt ſuam poteſtatem magis oſtenderet, in ipſa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Eccleſiæ ſuæ ſtatuit, in ſignum perfectè victoriæ: vt exinde fides deriuaretur in vniuerſum mundum, ſecundum illud Iſai. 26. Ciuitatem ſublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis (ſcilicet Chriſti) greſſus egenorum, id eſt Apoſtolorum Petri & Pauli.

Eſt ca. 5. ſecundum ordinem, Bedæ to. 9.

COMMENTARIVS.

IN hoc etiam articulo nihil explicandum occurrit in D. Thomæ litera. Quæ verò pertinent ad teſtimonium Michææ 5. fuſius diſputatione ſequenti explicabuntur, vbi & examinanda ſunt ea quæ Caietanus notat in ſolutione ad ſecundum. Quæ verò ſcribit in ſolutione ad. 3. de ſede Romana, quòd iure diuino illius Epiſcopus ſit vniuerſalis Eccleſiæ Paſtor, ita vt ex præcepto Chriſti hæc duo coniuncta eſſe neceſſe ſit, ad hunc locum non ſpectant, & maiori ac diligentiori examinatione indigent. Nam licet C conſtet de iure diuino eſſe, vt ſummus Pontifex ſit caput totius Eccleſiæ, & Petri ſucceſſor in Epiſcopatu orbis: non tamen ita conſtat eſſe de iure diuino, vt ille idem ſit Epiſcopus vrbis. Sed de hoc aliàs. Teſtimonium autem, quod D. Thomas affert ex Conci. Epheſino, habetur in tom. 6. illius, appendice 5. ca. 2. in oratione Theolloti Ancyrorum Epiſcopi, de Natiuitate Saluatoris.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Chriſtus fuerit tempore congruo natus.

D *AD octauum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Chriſtus venerat vt ſuos in libertatem reuocaret. Natus eſt autem tempore ſeruitutis, quo ſcilicet totus orbis tempore Auguſti deſcribitur, quaſi tributarius factus, vt habetur Lucæ 2. Ergo videtur quòd non congruo tempore Chriſtus fuerit natus.*

2. Præterea, Promiſſiones de Chriſto naſcituro gentibus non fuerant factæ, ſecundum illud Roman. 9. Quorum ſunt promiſſa. Sed Chriſtus natus eſt tempore, quo Rex alienigena dominabatur: ſicut patet Matthæi. 2. Cum natus eſſet Ieſus in diebus Herodis Regis. Ergo videtur, quòd non fuerit congruo tempore natus.

3. Præterea, Tempus præſentiæ Chriſti in mundo diei cõparatur, propter id, quòd ipſe eſt lux mundi: vnde ipſe dicit E *Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt. Sed in æſtate ſunt dies longiores, quàm in hyeme: ergo cum natus fuerit in profundo hyemis octauo Kalendas Ianuarij, videtur, quòd non fuerit conuenienti tempore natus.*

Sed contra eſt quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege.

Reſpondeo dicendum, quòd hæc eſt differentia inter Chriſtum, & alios homines, quòd alij homines naſcuntur ſubiecti neceſſitati temporis: Chriſtus autem tanquam Dominus, & conditor omnium temporum elegit ſibi tempus, in quo naſceretur, ſicut & matrem, & locum. Et quia quæ

à Deo ſunt, ordinata ſunt, & conuenienter diſpoſita: conſequens eſt, quod conuenientiſſimo tempore Chriſtus naſceretur.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus venerat nos in ſtatum libertatis reducere de ſtatu ſeruitutis. Et ideo ſicut mortalitatem noſtram ſuſcepit, vt nos ad vitam reduceret: ita (vt Beda dicit) eo tempore dignatus eſt incarnari, quo mox natus cenſui Cæſaris aſcriberetur, atque ob noſtri liberationem ipſe ſeruitio ſubderetur. Tempore etiam illo, quo totus orbis ſub vno principe viuebat, maxima pax fuit in mundo, & ideo decebat, vt illo tempore Chriſtus naſceretur, qui eſt pax noſtra faciens vtraque vnum, vt dicitur Epheſ. 2. Vnde Hieronym. dicit ſuper Iſai. Veteres reuoluamus hiſtorias, & inueniemus vſque ad vigeſimum octauum annum Cæſaris Auguſti, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam: orto autem Domino, omnia bella ceſſauerunt, ſecundum illud Iſai. 2. Non leuabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam vt in illo tempore, quo vnus princeps dominabatur in mundo, Chriſtus naſceretur, qui venerat congregare ſuos in vnum, vt eſſet vnum ouile, & vnus paſtor, vt dicitur Ioan. 10.

Super illud Luc. 2. Vt profiteretur cum Maria eſt c. 5. ſecundum ordinẽ Beda, to. 2.

Super illud Iſai. 2. Non leuabit gẽs contra gentem. to. 5.

Ad ſecundum dicendum, quod ideo Chriſtus, Regis alienigenæ tempore naſci voluit, vt impleretur prophetia Iacob dicentis, Geneſ. penultim. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Quia vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quamdiu Iudaica gens ſub Iudaicis Regibus, quamuis peccatoribus, tenebatur, Prophetæ mittebantur ad remedium eius: Nunc autem quando lex Dei, ſub poteſtate Regis iniqui tenebatur, naſcitur Chriſtus. quia magna, & deſperabilis infirmitas medicum artificioſiorem quærebat.

Homil. 2. in Matth. in ope. imperf. non longè à prin. to. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in lib. de quæſt. veter. & noui Teſtam. tunc Chriſtus naſci voluit, quando lux diei incrementum incipit accipere: vt oſtenderetur, quod ipſe venerat, vt homines creſcerent in lucem diuinam, ſecundum illud Lucæ 1. Illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent. Similiter etiam aſperitatem hyemis elegit ad natiuitatem: vt ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

In libr. q. ex nou. Teſt. q. 53. tom. 4. inter opera Auguſt.

COMMENTARIVS.

Conſtituit D. Thom. differentiam inter Chriſtum, & alios homines, quòd alij ſubdantur neceſsitati temporis vt naſcantur: Chriſtus verò ſibi naſcendi tempus elegit. Vnde concludit fuiſſe conuenienti tempore natum, quia, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Videtur autem nulla prorſus intercedere differentia. Quia Chriſtus non vt homo, ſed vt Deus elegit ſibi tempus naſcendi, vnde vt homo etiam fuit ſubditus neceſsitati naſcendi tali tempore à Deo præordinato: idem autem eſt in alijs hominibus, qui non niſi ex diuina prouidentia certis temporibus naſcuntur. Quare ſi de Ioanne Baptiſta. v. g. quæreremus, an conuenienti tempore natus fuerit, eadem ratio eſſet reddenda, ſcilicet tempore à Deo prædefinito fuiſſe natum, & ideo tempus illud non potuiſſe non eſſe conueniens. Reſpondetur in primis non eſſe hoc loco diſputandum, an Deus eodem modo omnium hominum natiuitates, & tempora prædefiniat, certum autem eſt tempus natiuitatis Chriſti ſingulari modo eſſe prædefinitum ex ratione diuinæ bonitatis, & ſapientiæ. Nec dubito quin aliorum etiam hominum, præſertim ſingulariter electorum, natiuitates, ac tempora eodem prædefiniantur modo. Itaque ſolum eſt differentia, quòd in Chriſto eadem perſona ſibi ipſi prædefiniuit tempus naſcendi in aſſumpta natura: & ideò abſolutè, & ſimpliciter hæc perſona, ſeu hic homo per communicationem idiomatum, dicitur ſibi prædefiniſſe tempus naſcendi. Niſi fortaſſe quis dicat, quāuis Chriſtus vt homo non potuerit ſibi eligere tempus naſcendi in vtero matris, quia neceſſario ſupponitur homo, & conſequenter natus in vtero: potuiſſe tamen ſibi eligere tempus, & horam natiuitatis extra vterum. quod profectò eſt probabile, quāuis non ſit D. Thomæ ſenſus, neque ad rem admodum pertinens. Tum, quia illud tempus non tam fuit prædefinitum à Chriſto, vt homine, quàm voluntariè ſuſceptum ex prædefinitione diuina. Tum maximè, quia ſuppoſita priori natiuitate in vtero, ex illa neceſſariò ordine naturæ definitum fuit tempus naſcendi extra vterum: ſuppoſito tali corporis temperamento, & alijs circunſtantijs, quæ in illa natiuitate fuerunt.

Tempus natiuitatis Chriſti ſingulariter à Deo prædefinitum.

In ſolutione ad ſecundum attigit D. Thomas expoſitionem illius loci Geneſ. 49. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c.* de quo in prima diſputatione tomi ſuperioris fusè dictum eſt.

Geneſ. 49.

DISPVTATIO XIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De natiuitate Chriſti, ex vtero matris.

Poſtquam de conceptione, & natiuitate Chriſti in vtero matris dictum eſt, ſequitur, vt de myſterio Virginei partus, quo Chriſtus in lucem eſt editus, diſſeramus. Quoniam autem (vt in ſuperioribus diximus) in his diſputationibus eam dicendi rationem tenere curamus, qua vniuerſam ſimul vitæ Virginis ſeriem texamus, ac explicemus, ratio temporis poſtulabat, vt ſi quid notatu dignum in illis nouem menſibus, quibus Chriſtus in viſceribus matris latuit, actum eſt, illud adnotaremus: ſed de illo tempore nihil in ſcripturis, vel monumentis fide dignis habemus, niſi quod Lucas narrat, de viſitatione Eliſabeth. Statim enim poſt filij conceptionem eadem fortaſſe die (vt Euangeliſta innuit) comite ſancto Ioſeph (vt decentius, ac veriſimilius ab omnibus prudenter indicatum eſt) in montana perrexit Virgo, non vt in fide confirmaretur, *neq; quaſi incredula de oraculo* (vt Hæretici calumniantur) *ſed quaſi læta pro voto, religioſa pro officio, & feſtinans præ gaudio* (vt dixit Bernard. hom. 4. ſuper *Miſſus eſt*, & Ambroſ. & alij expoſitores Luc. 1.) Ait autem Euangeliſta ibi permanſiſſe *quaſi menſibus tribus*: An vero tempore natiuitatis Baptiſtæ præſens affuerit, dicemus infra, cùm de Ioanne Baptiſta diſputabimus. Poſt illud ergo tempus reuerſa eſt in domum ſuam, ſcilicet, in ciuitatem Nazareth: & poſtea accidit, quod Matthæus narrat de ſuſpicione, ac turbatione ſancti Ioſephi, deque Angeli apparitione. Qua de re ſupra, cùm de matrimonio Virginis, & de ſancto Ioſepho diſputaremus, nonnulla diximus. Appropinquante itaque partus tempore, profecti ſunt Bethlehem, vbi Chriſtus natus eſt. De hac igitur natiuitate primùm videndum eſt qualis fuerit, deinde de circumſtantijs loci, ac temporis: de ſignis verò, ac prodigijs, quæ in illa contigerunt, dicemus commodiùs in diſputatione ſequenti.

Maria cur viſitat Eliſabeth.

Bernar.

SECTIO I.

Vtrùm verè, ac propriè Chriſtus fuerit natus ex Virgine.

Non defuerunt qui negarint Chriſtum propriè natum eſſe ex Virgine, quia non naturali, & ordinaria via: ſed alia neſcio qua ex Virgine prodijt, quod fortaſſe dixerunt, vt eius Virginitati, & integritati conſulerent. Ad quem errorem acceſsit

Gotfre-

Gotfred. *Durand.*

Gotfredus, quodlib. 7. quæſt. 6. dicens Chriſtum non fuiſſe natum tranſeundo per medium: ſed ab extremo in extremum immediate tranſiliendo. Hoc enim facilius ei viſum eſt, quam quod interiacentia corpora penetrauit abſque ruptione. Quam ſententiam inter alias refert Durand. in 4. diſt. 44. quæſt. 6. & illi non admodum diſplicet.

Iſai 7. Matth. 1 Virgo vere, ac proprie Chriſtum parit. Luc. 2. Concil. Lateranenſ. Conc. Chalcedonen. Leo Pap.

Dicendum vero eſt Beatam Virginē vere, ac proprie peperiſſe Chriſtum, ipſumq; vere, ac proprie natum eſſe ex Virgine. Eſt concluſio certa de fide. Probatur prior pars apertiſsimis Scripturis, Iſai. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet*, tam vere ergo peperit, quam concepit Matth. 1. *Pariet filium*, & infra. *Non cognouit eam, donec peperit filium.* Si ergo eſt verus, ac proprius filius, etiam eſt verus, ac proprius partus, vel ſi alterum improprie exponimus, cur non etiam alterum? Et Lucæ 2. *Completi ſunt dies, vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitum.* Secundo probatur ex definitione & traditione Eccleſiæ, in Concilio Lateranenſi, ſub Martino primo, conſult. 5. can. 3. definitur Beatam Virginem vere & proprie fuiſſe Dei genitricem, *quia veraciter ipſum Deum concepit, & incorruptibiliter genuit.* Idem traditur in Concilio Chalcedonenſ. act. 5. in confeſsione fidei, vbi etiam approbatur Epiſt. 11. Leonis Pap. ad Flauianum, in cuius cap. 1. ita ad rē præſentem loquitur. *Non ita intelligenda eſt illa generatio ſingulariter mirabilis, & mirabiliter ſingularis, vt per nouitatem creationis, proprietas remota ſit generis?* Quæ verba tam ad conceptionem, quam ad partum accommodari poſſunt. Et eandem veritatem docent omnia Concilia, & Patres, quos ſtatim referam, & rationem aſsignabo. Ex hac vero priori parte neceſſario ſequitur poſterior. Nam illa duo, ſcilicet, partus & natiuitas correlatiua ſunt. Vnde alijs Scripturæ locis Chriſtus natus dicitur, Ioan. 18. *Ego in hoc natus ſum*, & Iſai. 9. *Paruulus natus eſt nobis.* Et dicto Concilio Lateranēſi, can. 4. definitur, *proprie, & ſecundum veritatem duas eſſe in Chriſto natiuitates.* Idem in 5. Synodo, collat. 8. can. 3. & in 6. Synodo, act. 11. in epiſtola Sophronij, & in 1. epiſtol. Cyril. ad Neſtor. quæ in Concilio Epheſino habetur, *Verbum Dei ſuſtinuiſſe*, dicitur, *generationem carnalem, carnis ſuæ natiuitatem, ſuam faciens, & ideo vere prodiiſſe ex Virgine, & natum eſſe carnaliter*: & ſimilia habentur in epiſtola Cyrilli cum Concilio Alexan. ad eundem Neſtor. quæ in Epheſino recipitur, & approbatur: Idem docet egregie Damaſcen. lib. 3. de fide, cap. 7. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

Natiuitas Chriſti ex Virgine vera, & propria. Ioan. 18. Iſai. 9. Concil. Lateranenſ. 5. Syno. 6. Synod. Conc. Epheſ. Cyril Alex. Concil. Alexandrin. Damaſ. Fulgent.

Ex hac concluſione ſequitur primo Chriſtum exiuiſſe de vtero Virginis per naturalem viam, qua reliqui homines naſci ſolent. Quod Damaſcen. libr. 4. cap. 15. his verbis docuit. *Conceptio quidem per aurem contigit, procreatio autem per eam partem, qua fœtus in lucem oriri conſueuit.* Ratio eſt, quia hoc eſt de ratione veri partus, veræq; natiuitatis. Congruentia vero tā concluſionis, quam huius conſectarij eſt, quia Deus non tantum voluit fieri homo, ſed etiam filius hominis, & fœminam quandam voluit eſſe veram Dei matrem: nō eſſent autem vera mater, & verus filius, niſi eſſet verus partus, & vera natiuitas: vnde eleganter dixit Nazian. orat. 51. quæ eſt epiſt. 3. ad Cheledon. *Chriſtum diuino modo genitum eſſe, quia ſine opera viri, & humano, quia iuxta pariendi conſuetudinem.* Et non minus ſapienter idem Nazianz. oratio. 16. de amore pauperum, non longe à principio dixit, *voluiſſe Deum, non tantum naturam, ſed etiam natiuitatem noſtram honorare, & ideo vtramque aſſumpſiſſe, cum omni proprietate, abſque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.* Et confirmatur, quia quidquid aliud dicatur, ſine fundamento, & neceſsitate dicitur: & præſertim quia aſſerere trāſitum ab extremo in extremum ſine medio, maius fortaſſe miraculum eſt, remque obſcuriorem, & difficiliorem reddit. Video tamen poſſe aliquem multa ex his, quæ adduximus de natiuitate in vtero interpretari: dicendum vero

Nazian.

A eſt multa ex illis neceſſario intelligi de natiuitate extra vterum: alia vero ad illam etiam extendi, quatenus ad quoddam complemētum, & perfectionem matris hæc natiuitas pertinet.

Virgo actiuo impulſu Chriſtum emittit ex vtero.

Secundo colligitur ex eadem concluſione B. Virginem ad partum Chriſti, non mere paſsiue, ſed aliquo modo agendo, & quaſi impellendo concurriſſe ad fœtum emittendum. Hoc enim ad partus, & natiuitatis veritatem pertinet, quoniam alias non ipſa Virgo peperiſſet Chriſtum, ſed vel ab aliqua extrinſeca cauſa eductus eſſet ex vtero, vel certe ipſe virtute ſua ex vtero exiuiſſet, ſicut egreſſus eſt de ſepulcro. Beata igitur Virgo, vt vera ſit mater, eū impulſum, vel efficaciam, quam aliæ matres ſolent, in ſuo partu ad emittendam prolē adhibuit. Vnde Eccleſia canit, *Enixa eſt puerpera Regem.* Et cōfirmari hoc poteſt, quia in hoc nulla eſt difficultas neq; indecen- B tia. Nam efficere per ſe potius ad perfectionem pertinet, & potuit fieri ſine vllo labore aut violentia: præſertim cum diuina virtute factum ſit, vt ſine vlla reſiſtētia, vel repugnātia id fieret, ſicut ſupra cū de Virginitate Mariæ ageremus, declaratū eſt, vbi fundamentum contrarij erroris diſſoluimus, latius de illo dicturi infra, agentes de Chriſti reſurrectione. Quo in loco oſtendemus poſſe vnum corpus ſimul cū alio in eodem loco exiſtere. Quod (vt Auguſt. inquit lib. 22. de Ciuit. c. 8.) *illi ſoli non credunt, qui etiam Dominum Ieſum per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos oſtiis clauſis ingreſſum non credunt.*

Auguſt.

SECTIO II.

Vtrum Chriſti natiuitas abſque dolorē matris, & ſordibus puerperij perfecta ſit.

Abulen. Eraſm. Caietan.

C NEminem ex iis, qui Deiparam, Virginē in partu permanſiſſe crediderunt, inueni, qui aſſeruerit cum dolore peperiſſe: hæc enim duo conſentanea eſſe non poſſunt: non defuerunt tamen, qui ſordibus puerperij eam putarint obnoxiam. In quam ſententiam inclinauit Abulen. ſuper cap. 12. Leuitic. quæſt. 2. 3 4. & 13. & clarius in 20. Idē aſſeruit Eraſmus Luc. 2. Caieta. vero hic artic. 6. circa ad 3 partim deſcēdit in hanc ſentētiam, partim eam corrigit. Dicit enim, interceſsiſſe in illo partu omnia, quæ non ex peccato, ſed ex natura ſunt, quæque in ſtatu innocētię extitiſſent: addit vero, Angelorū miniſterio prouiſum fuiſſe, vt nulla neceſſaria eſſet ablutio: *vt & manus Virgineæ* (inquit) *ab huiuſmodi obſcuris ſeruarentur mundæ, & mens ipſius ad tanti gaudij fructus magis vnita eſſet.* D Ratio huius ſententiæ eſſe poteſt, quia vt conſtat ex Ariſtot. 2. de Gener. Animal. cap. 4. & Galeno, libr. de formatione fœtus, quādo homo concipitur, mēbranæ quædam in vtero matris formantur, in quibus fœtus inuoluitur, & intra illas vſque ad tempus natiuitatis continetur, quæ licet varia habeant nomina & officia (quorum explicatio non eſt huic loco neceſſaria) vulgari tamen appellatione *ſecundinæ* dicuntur, & hæ rumpuntur tempore natiuitatis, vt proles exeat: poſt cuius natiuitatem mater ſecundinas emittit, & copiam ſanguinis, qui ad nutrimentū prolis illic fuerat congregatus. Certum igitur videtur Chriſti corpuſculum, intra huiuſmodi membranas fuiſſe conceptum, alias nec naturalem ſtatum habuiſſet in vtero matris, nec naturali modo potuiſſet alimentum exurgere, nec excrementa emit- E tere, neque ab externis alterationibus tueri, ad quæ munera huiuſmodi membranæ à natura ſunt datæ: ſi igitur Chriſti corpus, quādiu fuit in vtero matris, his eſt ſecundinis inuolutum, neceſſe fuit tempore natiuitatis rumpi, vel alio modo illis expoliari, vt alijs hominibus accidit, ergo neceſſarium etiam fuit Beatam Virginem extra corpus ſuum illas emittere (erant enim iam ſuperfluæ & quaſi excrementa quædam) cum hac autem emiſsione, ſanguinis etiā emiſsio coniuncta eſt.

Ariſtot. Galen. Secundinæ quid.

Partus Virginis ſine dolore. *Greg.Naz.* *Greg.Nyſ.* *Damaſc.* *Iſai.66.*

A Dicendum vero eſt primo : Beatam Virginem peperiſſe abſque vllo dolore.Probatur primo,ex patribus Greg.Nazian.in Tragœdia de Chriſto patiente, circa princ.Virginem introducit de ſe dicentem. *Parens expers laboris, & doloris* Gregorius Nyſſ.orat. 1.de reſurrectione,idem docet,& Damaſce.lib.4. de fid. c. 15.qui accommodant illud Iſai. 66. *Antequam parturiret,peperit, & antequam perueniret partus eius,peperit maſculum,*vbi Septuaginta legunt,*antequam veniat dolor parturientium, effugit, & peperit maſculum:* Idem docet Auguſtin.ſerm.14.de Natiuitat. & ſer.1. de Aſſumptione. Fulgent. ſerm.de laudibus Virgin. Bernar.homil.3. in *Miſſus eſt*,& ſerm.4.in vigilia Natiuitatis,vbi eleganter tractat,quomodo Virgo tam à pœna pariendi cum dolore, quã ab ſterilitatis maledictione fuerit immunis. Denique Eccleſia, in officio natiuitatis canit.*Neſciens Virgo viru , peperit ſine dolore Saluatorem ſeculorum.* Vltimo probatur rationibus. Prima eſt (qua ſancti Patres vtuntur,) quia dolor partus reſpondet libidini,& voluptati conceptionis.Vnde Damaſc.ſupra. *Quam voluptas*,inquit, *non anteiuit, nec dolor quidem in partu ſequutus eſt.* Secundo,quia maxime decebat Chriſtum,vt ortu ſuo nullum prorſus incommodum etiam temporale matri afferret , præſertim cum facillime poſſet huiuſmodi nocumentum vitare. Tertia,& propria ratio philoſophica eſt illa,D. Thomæ,quia dolor oritur ex diuiſione,aut violenta compreſsione, vel relaxatione partium,oſtenſum autem eſt nihil horum paſſam fuiſſe B.Virginem.

Auguſtin. *Fulgent.* *Bernard.* *Damaſc.*

In partu Virgo ſecundinas non emiſit. *Canon. Trullan.*

Dico ſecundo, B.Virgo in partu ſuo non emiſit ſecundinas. Hæc concluſio aſſerta eſt à Patribus in Trullo congregatis Can.79.his verbis:*Abſque vllus ſecundinis ex Virgine partum eſſe confitentes, vt qui ſine ſemine conſtitutus ſit, idque toti gregi annunciantes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod nõ decet, correctioni ſubiicimus*,& infra ſubdit, *non licere ex communibus,& iis, quæ in nobis fiunt, inenarrabilem Virginis partum,quæ ſupra mentem,& ſermonem Verbum peperit,definire,metiri,ac deſcribere.*Quæ definitio magnam habet authoritatem,quoniã illi canones, præterquã quod pluſquam à ducentis viginti Patribus editi ſunt , in 7.Synodo,act.7.can.1.approbati videntur , vt Surius adnotauit. Qui etiam aduertit eandem Synodum,& Florentinam,& Adrianum, ac Michaelem ſummos Pontifices horũ canonum authoritate vſos fuiſſe. Et quamuis quorundam Græcorum temeritate aliqui eorum deprauati eſſe dicantur, hic tamẽ (de quo agimus)nunquam in dubium reuocatus eſt. Illud tamen valde huius canonis vim, atq; efficaciã minuit,quod aliqui codices non legunt, *abſq; ſecundinis*, ſed , *abſq; vllo dolore*,& ita vertit Iouerius in ſuis ſanctionibus Eccleſiaſticis.Ego vero cum originale Græcum conſulere nõ potuerim,quod illo caream, non poſſum de alterutra verſione certum ferre iudicium:ſi tamen intentionem illius decreti ſpectemus, veriſimile eſt mentem illorum Patrum fuiſſe, quam Surius explicuit. Reprehendũt enim ibi quorundam conſuetudinem, qui in honorem ſecundinarum impollutæ Virginis, quaſdam obſeruabant cæremonias & rationem reddunt, quia non eſt honor Virginis illi attribuere,quæ cæteris parientibus communia ſunt.Intendunt ergo negare huiuſmodi ſecundinas in partu virgineo.Et hanc concluſionem confirmabunt,quæ in ſequenti afferemus.

7. Synod. *Surius.* *Iouer.*

Natiuitas Chriſti ſine ſordibus facta *6 Synod.* *Sophron.* *Epiphan.* *Gregor. Nazian.* *Cyprian.*

Dico ergo tertio. Virginis partum,Chriſtique natiuitatem puriſsime ſine vllis ſordibus fuiſſe perfectam.Probatur primo ex Patribus in 6.Syno.act.11. Sophron. in ſua epiſtola partum Virginis vocat *incorruptibilem*,quia ſcilicet,*ſine fluxu ſanguinis,aut ſimili paſſione perfectus eſt* , & ſimili ratione Epiphan.lib.3. cont. hæreſ.in fine. *Natus eſt*,inquit,*per genitales meatus citra pudefactionem, impollute,abſque inquinamentis.* In eandem ſententiam conſpirant Nazianz. in Tragœdia,Chriſtus patiens,colum.10.& 11.Cyprian.in ſerm.de natiuit.Chriſti,*Maria*,inquit,*genitrix,& obſtetrix , nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio*: vbi alia multa habet ad idem propoſitum. Item Aug.29.cont.Fauſtum.c.3.& 4.& lib.de quinque hæreſib.c.5.*Stulte*,inquit, *vnde ſordes in Virgine matre,vbi non eſt concubitus cum homine patre?* Denique D.Tho. hic art. 6.ad 3. in eadem eſt ſententia. Negat enim,& merito cum Hieron. lib. cont. Heluid. interfuiſſe in partu Virginis obſtetricum miniſterium, aut mulierum ſedulitatẽ,quæ non parum fuiſſet neceſſaria, ſi B. Virgo ſordibus puerperij fuiſſet obnoxia. Et quamuis Caieta.propter hanc cauſam adhibendum putauerit Angelicum miniſterium: non videtur tamen neceſſarium, nec expediens in hoc negotio alterius creaturæ, præterquam ipſius Virginis operam B interpoſitam fuiſſe. Et confirmatur. Nam propter hanc cauſam docent ſancti Patres infra referendi,B. Virginem non indiguiſſe purificatione quia *germinans germinauit ſicut lilium* , ſi licet verba Iſai. 35. accommodare. Vnde Cyprian. ſupra eleganter dicit prodijſſe Chriſtum ex Virgine , *ſicut fructum ex arbore,aut ſicut radium ex ſole*, quibus,& alijs exemplis explicãt ſancti Patres ſummam puritatem, & munditiam illius partus. Ratione tandem declaratur:nam hæc concluſio ex præcedenti ſequitur.Sunt autem, qui exiſtiment poſſe interdum naturaliter fieri , vt mulier ſine huiuſmodi ſecũdinis, aut ſordib.pariat. Quod indicare viſus eſt Cornel. Ianſen. in concord. c.10. citans Ariſtotelem : tamen neq; Ariſtot.id aſſerit,neq; videtur naturaliter poſsibile.Tractat quidẽ hac de re Ariſt.lib.7 de Hiſtor.Anim.& c.9.dicit,interdum C emittere fœminam parientem ſaniem pallidam,interdum cruentã, & ſubdit nonnullis neutrũ accidere : non tamen dicit alicui accidere partũ ſine emiſsione ſecundinarum , aut ſanguinis,& aliorum excrementorum, vt ex ſequenti cap.manifeſte conſtat.Et ratio id cõuincit,quia ille modus conceptionis eſt à natura præſcriptus,& fieri non poteſt,quin nouem illis menſibus, quibus puer alitur in vtero, aliqua excremẽta, & ſanguinis copia cõgregata ſint, quæ in partu neceſsitate quadam naturali expelluntur. Non oportet igitur in naturali actione fundari: ſed operæpretium eſt fateri miraculũ aliquod fuiſſe neceſſarium, vt Chriſti natiuitas dicto modo fieret: ſed illud miraculum maxime decebat, & tanti filij dignitatem, & Virginis puritatem. Et ſicut expediẽs D fuit, vt Chriſtus naſcendo non eſſet matri alicuius, doloris cauſa , ita quoq; , vt nullam ei corporalẽ immunditiam , aut indecentiam afferret. Vnde, licet hoc miraculum non ſit in Euangelio expreſſum : ex ipſa tamen rei decentia piiſsimè creditur,accedente præſertim Patrum,quos attulimus authoritate. Et in Euangelio nonnullũ habemus indicium, dicente Luca,c.2. *peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit: & reclinauit eum in præſepio.* Quibus verbis inſinuatur nullam aliam actionem , mundationemve in eo negotio interceſsiſſe,aut fuiſſe neceſſariam , vt Hieron. ponderauit, contra Heluidium,& D.Thom.hic art.6.ad 3.& bene Caietanus.

Auguſt. *D. Thom.* *Hieronym.* *Caietan.* *Iſai.35.* *Cyprian.* *Cornel. Ianſen.* *Ariſtot.* *Partus fœminarum naturaliter non eſt ſine ſordibus.* *Luc.2.* *Hieron.* *D Thom.* *Caietan.*

Dupliciter autem explicari poteſt hoc miraculũ. Primo , vt Chriſti conceptio facta fuerit abſque illis E membranis,& ſecundinis. Quod fieri poteſt veriſimile:tũ quia miraculoſe Spiritus ſancti virtute conceptus eſt:tum etiam , quia videtur ceſſaſſe illarum neceſsitas. In naturali enim conceptione incipit ſecundina formari,vt geniturã complectatur, in qua vis ſeminis ineſt , vt ita paulatim formetur fœtus. Hæc autẽ ratio in Chriſti conceptione ceſſauit,quia momento perfecta eſt abſque ſemine,& abſq; impuro ſanguine matris, ex quorum concurſu,& actione vnius, & alterius diſpoſitione generatur hæc membrana craſſa, ſicca, & duriuſcula. Si autẽ Chriſtus in vtero matris non fuit inuolutus his mẽbranis,abſq; nouo miraculo factum eſt, vt in natiuitate inuentæ non ſint, ablatis autem ſecundinis facile intelligitur ratio,

ratio,ob quam nullæ aliæ ſordes inuētæ fuerint,nec ſanguinis emiſsio, quia hæc omnia potiſsimum eueniunt in aliorum partu ex diuiſione ſecundinarum, in quibus illa omnia congregantur. Hic vero dicendi modus, quamuis fieri potuerit, neceſſe tamen eſt,vt multa miracula congerat fere continua illis nouem menſibus,vt in principio huius ſect. argumentabamur. Duo tamen ſunt præcipua. Alterū pertinet ad alimentū fœtus, quia fœtus per vmbilicum ſecundinis copulatur,per quas ſugit ſanguinem à matre,& ideo ſecundinæ plenæ ſunt venis. Vnde ſi Chriſti corpuſculum his membranis caruiſſet,non potuiſſet naturaliter ali. Niſi fortaſſe verū ſit (quod aliqui dicūt) præter has membranas prodire ex venis matricis fœminę quoſdam veluti funiculos,quibus fœtus coniūgitur matri in vmbilico, vt nutriatur. Nam ſi hoc verum eſt,facile intelligitur fieri potuiſſe,vt Virgo non haberet tēpore partus ſuperfluū ſanguinem, quē euacuaret,ſed ſolū ſanguinē puriſſimum,qui & ad ſui corporis,& filij nutritionē ſufficeret. Alterū miraculum eſt, quia non poterat naturaliter corpus Chriſti in vtero Virginis nō habere aliqua excrementa, oportuiſſet ergo vel illa inijcere in matricem Virginis, quod nec decebat, neq; eſt ordini naturæ conſentaneum, vel certe fieri miraculoſè debuit,vt alia via reſoluerentur.

Alius modus explicandi hoc miraculum facilior eſſe videtur, ſi dicamus Chriſtum quidē fuiſſe conceptum membranis inuolutum, & ita habuiſſe in vtero matris ſtatum omnino naturalem: tempore autē natiuitatis,ſicut prodijt per naturales vias ſine ruptione clauſtri virginalis,ita etiā exuiſſe illas mēbranas eas penetrando abſque ruptione,atq; hac ratione purum, ac nudum ex vtero matris elapſum fuiſſe. Membranas autē illas,cum omni ſanguine,& excrementis in illis concluſis non fuit neceſſe in lucē hanc prodire poſt Chriſtum natum: ſed diuina virtute fieri potuit, vt vel in aliam materiam reſoluerentur, vel alio miraculoſo modo in alium conuenientem locum transferrentur. Primum quidem,vt partus Virginis omni ex parte eſſet puriſsimus,eiuſque integritas,ac virginitas ex illius modo,manifeſtaretur. Deinde, quia cum ſecundinæ ſint corpus denſum ac durum, non poterant ex vtero Virginis exire abſq; ruptione clauſtri virginalis ſine miraculo penetrationis, vel tranſitus ab extremo in extremum ſine medio. Cum ergo neceſſarium fuerit aliquod miraculum, credendum eſt Deum illud elegiſſe,quod & dignitati myſterij accommodatius eſſet, & facilius, vt omnia poſſunt optime expediri. Nam(vt docte dixit Caietan.) hæc ſecreta miracula, quæ aliena ſunt ab omni ſuſpicione, maxime decuerunt Chriſtum, etiam in tempore infantiæ propter matris obſequium, & vt ſuauius omnia diſponerentur, & citius expedirentur. Addit præterea & recte, hæc omnia conduxiſſe ad confirmationem, & augmentum fidei Ioſeph, qui cum matre adorabat natum mundi Dominum.

Denique circa hanc rem obſeruatione dignus eſt locus Hierony. libro contra Eluid. (*Hieron.*) vbi ad illum loquens,ſic inquit, *Iunge ſi libet,noſtras contumelias, nouem menſibus vterum intumeſcentem, faſtidia partum, ſanguinem,pannos, non erubeſcimus.* Hæc enim verba per exaggerationem intelligi poſſunt, ſenſu quaſi conditionato, vt quando alteri reſpondendo dicimus,etiam ſi totum,quod aſſumit,concedatur, non ſequi,quod intendit. Sic inquit Hieronym. licet neceſſarium eſſet concedere aduerſario illa,quæ in humana conditione vilia,& abiecta eſſe videntur, non propterea negandum fuiſſe Chriſtum natum eſſe ex Virgine, & illam virginem permanſiſſe. Quo fit,vt ſi neceſſarium non ſit omnia illa concedere, magis conuincatur hæreticus, quod ſine occaſione, vel cauſa in illam ſententiā inciderit. Et quia reuera illa concedere non erat neceſſarium, quaſi ſe corrigens ſubdit Hieron. *Sed vt hæc,quæ ſcripta ſunt, non negamus, ita illa,quæ non ſunt ſcripta, renuimus.* Quæ reſponſio, ſatisfacere poſſet huic loco,niſi idē Hieron. in epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia Virginitatis,mentem ſuā amplius explicuiſſet, dicens: (*Hieron.*) *Nouem menſibus in vtero vt naſcatur expectat, faſtidia ſuſtinet,cruentus egreditur.* Quorum verborum nullam commodam expoſitionem inuenio, nihilominus ſententia à nobis explicata magis probanda videtur.

SECTIO III.

Quo in loco natus ſit Chriſtus.

TRia loca huius glorioſæ natiuitatis poſſumus ex Euangeliſtis colligere,Bethlehem,diuerſorium, ac præſepe,vt vnus ſit veluti proprius,alius communis,tertius communior,quique pluribus pateret. De ſingulis igitur aliquid breuiter adnotandum.

(*Chriſtus naſcitur in Bethlehem Iudæ. Matth.2. Luc.2. Mich.5. Ioan.7.*)

Primum itaque Chriſtum natum eſſe in Bethlehem Iudæ, fide conſtat ex Matthæo, & Luca, & æqua certitudine conſtat fuiſſe prædictum à Michæa, c.5 Meſsiam naſciturum fuiſſe in Bethlehem, ita enim. Matth. c. 2. & Ioan.c.7. illum locum interpretantur. Nam quamuis dici poſsit, eos non interpretari, ſed referre,quod ſacerdotes,& ſcribæ,aliiq; dicebāt: tamen reuera eam interpretationem approbant, imo ideo referunt, vt doceant impletum fuiſſe in Chriſto illud ſignum Meſsiæ,quod inter Iudæos communi omnium erat conſenſione acceptum, eo quod in Scriptura eſſet expreſſum. Neque ad alium applicari poſſunt illa verba, *ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.* Non enim poſſunt attribui Dauid, cum multo ante hanc prophetiam, quæ de futuro loquitur,natus ſit: neque Zorobabeli, qui natus eſt Babylone: neque alicui alteri,nullus enim alius dux Iſrael, poſt illā prophetiam ortus eſt ex Bethlehem.

(*Obiectio. Reſponſio.*)

Sed dicent Hebræi, etiam Chriſtum nunquam fuiſſe ducem,aut Dominum populi Iſrael. Reſpondemus, vel non eſſe ſermonem de Iſrael ſecundum carnem,nec de principatu, aut dominio temporali: ſed de Iſrael, & duce,ac paſtore ſpirituali,de quo dictum eſt Oſeæ 1. *Congregabuntur filij Iudæ, & filij Iſrael pariter,& ponent ſibimet caput vnum,* & Hierem. 31. (*Oſea 1. Hiere.31.*) *Ecce dies venient,dicit Dominus, & feriam domui Iſrael,& domui Iuda fœdus nouum,* & infra, *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Vel etiam addere poſſumus Chriſtum eſſe ducem populi Iſrael. Multi enim à principio Euangelicæ prædicationis illi nomina dederunt, & plures quotidie cōuertuntur, & in fine ſeculi omnes tandem illi ſubiicientur. Illud vero in prædictis teſtimonijs obſeruandū eſt, Michæam prædixiſſe Chriſtum naſciturum in Bethlehem Ephrata,Matthæum tamen referre,illum natum eſſe in Bethlehem Iudæ. Hæc tamen nulla eſt differentia, quæ ad rem pertineat:eadem enim vrbs Bethlehem olim dicta eſt *Ephrata*, vt patet Gen. 35. & 48. & Pſal. 131. (*Gen 35. & 48. Pſal.131. Hierony.*) quē ad hoc myſterium accōmodat eleganter Hiero. epiſt. 27. dicens, Dauidem in verbis illis: *Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inueniam locum Domino*, explicaſſe deſideriū,quo tenebatur cognoſcendi hoc myſterium,& ſtatim oculis prophetalibus illud agnouiſſe,dicens: *Ecce audiuimus eum in Ephrata,inuenimus eum in campis ſyluæ.* Hæc autem Bethlehem erat in ſorte Iudæ non procul ab Ieruſalem, (vt ait Euſeb. lib.7. de Dem. c.2.) id eſt,vel triginta quinque ſtadiis,vt ait Iuſtinus Apolog.2. vel ſex milliariis, vt ſcribit Hierony. de locis Hebraicis, (*Euſeb. Iuſtin.*) & ideo dicta etiā eſt Bethlehem Iudæ, vt diſtingueretur ab alia Bethlehem, quæ erat in tribu Zabulon, vt cōſtat Ioſue.19. & notauit Hiero. in Matt. & lib. de locis Hebraicis. (*Ioſue.19. Hierony.*) Qui etiā animaduertit vtrūque nomen myſterio natiuitatis Chriſti recte adaptari. Bethlehē enim *domus panis*, interpretatur, Ephrata autem *fructifera*, Chriſtus autē & panis eſt vitæ,& præcipuus vniuerſi fructus. Quanquā enim hæc nomina non fuerint ab hominib. propter hoc myſterium

impoſita: ſed vel propter illius terræ pinguetudinē, ac fœcunditatem, vel (vt alij volunt) appellatione ſumpta ab aliquibus priſcis hominibus, de quibus mentio fit.1.Parali.4.diuina autem prouidentia fieri potuit, vt myſterio à ſe prædefinito nomina cōgruerent. Vnde etiā ratio colligitur, ob quam Chriſtū eo loco naſci oportuit, ſcilicet, vt in eo, quod per Prophetā dictū fuerat, impleretur. Prędictū autē fuit, vt hoc eſſet nobis vnū ex certis ſignis aduentus Meſsię.

Obiectio. Reſponſio.

Dices: Sed cur prædefiniuit Deus, vt in hoc loco potius, quam in alio naſceretur. Reſpondetur ſi generatim loquamur, & conſideremus Bethlehem, vt erat patria Dauid, non alia ratione elegit eam, quam ipſum Dauid, ſcilicet, ſua voluntate, & beneplacito: poſtquam autem elegit naſci ex Dauid, decuit in patria illius naſci, vt locus ipſe natiuitatis originē demonſtraret. Si vero conſideretur Bethlehem, vt erat exigua, & humilis ciuitas, eadem ratione electa eſt, qua Chriſtus humilem, ac pauperem naſcendi modum elegit. Vnde ſer. 1. de Epiphan. inquit Leo. *Sed qui ſerui ſuſceperat formam, Bethlehem praelegit natiuitati, Ieroſolymam paßioni.*

Bethlehem in natiuitatē Chriſti cur electa.

Dubium. Matth.2. Mich.1.

Sed hinc oritur grauis difficultas ex loco Michæę. 5. prout ab ipſo ſcribitur, & à Matthæo refertur c. 2. ille enim Bethlehem ciuitatem minimam, ac paruam appellat, dicens, *& tu Bethlehem Ephrata minimus es in millibus* Iuda, Matthæus autem, *Nequaquam minima es.* Quæ videtur aperta contradictio, in qua diſſoluenda tam Hieronymus, quam alij deſudarunt. Sed quoniam & ad noſtrum inſtitutū non multum refert, & ab alijs diligenter tractata eſt, præſertim à Cornel. Ianſen c.9. Concordiæ, & à Franciſco Ribera Michææ 5. ideo breuiter tantum adnotabo, nonnullos ex Patribus antiquis tam Græcis, quam Latinis citare hoc teſtimonium Michæę cum negatione, vt videre licet in Iuſtino in Dial. cōtr. Triphon. Cyri. Alex. l. 2. de fide ad Reginas, ſub titulo, quod Chriſtus ſit Deus. Orig. l. 1. cōtra Celſ. ſatis poſt med. Tertull. l. contra Iudæos, c. 12. Cypri. l. 2. teſtimon. ca. 12. & Aug. 18. de Ciuit. c. 30. Chryſt. in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus, imo & Hierony. epiſt. 27. eodem modo legit, & Euſeb. l. 6. de Demon. c. 13. quamuis lib. 2. demonſtration. 51. & lib. 7. demonſtratio. 4. negationem non adhibeat. Vnde coniici poteſt, aliqua exēplaria Græca habuiſſe illam negationē (vt indicatur in noua editione Septuaginta interpretum iuſſu Sixti quinti edita) aut fortaſſe (quod veriſimilius eſt) interdum Patres citaſſe verba Prophetę, prout ab Euangeliſta relata ſunt, quod ex Ambroſ. lib 5. epiſt. 18. non obſcure colligitur. Prius enim refert verba Prophetæ cum negatione & tamen paulò inferius dubium mouet de apparenti contradictione inter Euāgeliſtam, & Prophetam, quam dicit eſſe verborum, non tamen ſenſuum, vt ipſe explicat.

Cornel. Ianſen. Ribera. Teſtimonij Michææ & Matthæi, concordia. Iuſtin. Cyril. Alex. Origen. Tertul. Cyprian. Auguſt. Chryſoſt. Hieron. Euſeb. Ambroſ.

Breuiter tamen ſenſus Prophetæ fuiſſe videtur, Bethlehem exiguum oppidum fuiſſe, ciuiū, ſcil. numero, & murorum ambitu: non tamen dignitate, & nobilitate, quandoquidē ex illo naſciturus erat Meſſias. Quod enim, cum *paruulum* eum vocat de quantitate (vt ita dicam) ſitus, ſeu loci, loquatur, nullus eſt qui dubitet. Nam & proprietas verborū id poſtulat, & ex re ipſa cōſtat Bethlehem paruum fuiſſe oppidum. Vnde Ioan. 6. *Caſtellum* appellatur. Quod autem docere voluerit Propheta dignitate, & nobilitate fore magnum, conſtat ex ſequentibus verbis: *Ex te mihi egredietur dominator in Iſrael*: imo ideo præmiſit, & ante oculos poſuit localem exiguitatem eius, vt amplitudo eius, & dignitas mirabilior videretur. Euangeliſta autem Matthæus, quia prior pars de loci quantitate nihil ad myſterium pertinebat, partem aliam de illius dignitate diſertis verbis explicare ſtuduit, dicens: *Nequaquam minima es in Principibus Iuda.* Et vt explicaret ſe loqui de loci dignitate ſubdit: *Ex te enim exiet* Dux: addens particulam, enim, quæ etiam non eſt in Propheta. Nam cauſa, ob quam Bethlehem non eſt minima dignitate, ea eſt, quia in illa natus eſt Chriſtus. Quæ tamen ratio ad loci magnitudinem accommodari non poſſet. Et ita nulla eſt contradictio, qui Euangeliſta non tam exteriorem verborum ſonum, quam ſenſum reſpexit. Nec exiſtimo neceſſarium vt legantur in Propheta per interrogationem verba illa. *Minimus es in millibus Iudæ*: tum, quia nec in Hebręo, neq; etiam in Græco codice eſt nota interrogationis, neque vllus Patrum illam adhibuit: tū etiam, quia ſi ita legatur, ex vi horum verborum non habebitur ex hoc loco Bethlehem fuiſſe exiguum oppidum, quod ſine dubio intendit affirmare Propheta. Deniq; quia hoc modo affirmatiue legendo, melius conſiſtit ſenſus: tacite enim indicata ſeu ſubintellecta latet ibi coniunctio aduerſatiua, vt ſenſus ſit: *Tu Bethlehem paruulus quidem es, ſed ex te egredietur dominator in Iſrael*: ac ſi diceret, ſed virtute, & dignitate magnus exiſtis. Vnde Greg. Naz. orat. 19. Funebr. in Patr. ſuum *Nulla* (inquit) *res prohibuit quo minus Bethlehem ſimul & parua ciuitas eſſet, & totius terræ Metropolis, vtpote Chriſti parens, atque nutrix.*

Ioan. 6.

Secundò dicitur Chriſtus natus in diuerſorio, vt conſtat Luc. 2. Quid autem hoc diuerſorium fuerit, & vbi fuerit ſitum, non ſatis conſtat, & quidem Hieron. in epitaphio Paulæ, ſeu epiſt. 27. ſignificat fuiſſe domum aliquam in Bethlehem ſitam, ad quam aduenæ tanquam ad hoſpitium cōmune diuertebant: ſic enim de Paula ſcribit: *Bethlehem ingreſſa, & in ſpecum Saluatoris introiens, poſtquam vidit ſacrum Virginis diuerſorium, & ſtabulum, in quo agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe* Domini *ſui.* Fauere etiam videtur Cypria. ſerm. de Natiuit. Chriſti. vbi de paſtoribus loquens inquit: *Veniunt in Bethlehem, quem prædixit Gabriel, inuenitur Emanuel, ciuitas parua, domus paupercula, ſuppellex exigua.* Beda lib. de locis ſanctis. c. 8. dicit, diuerſorium fuiſſe, *quaſi naturale ſemiantrum, in Orietali angulo Bethlehem ſitum*, vbi ſignificat fuiſſe intra muros Bethlehem.

Hierony. Cyprian. Beda.

Aliorum vero ſentētia eſt diuerſorium illud fuiſſe ſpeluncam quandam in ſuburbijs Bethlehemiticis poſitam. Ita indicat Hieronym. in epiſt. 17. & 18. vbi locum illum appellat ſpeluncam Saluatoris, & paruum terræ foramen. Orig. etiam, 1. cōtra Celſ. ſatis poſt. med. Euſeb. lib. 7. de demonſt. ca. 1. demonſtra. 4. vbi dicit, nunc oſtendi agrum, in quo Virgo enixa infantem depoſuit. Clarius Nice. li. 1. Hiſt. cap. 13. affirmat locum illum fuiſſe ſpeluncam extra oppidum poſitā. Et poteſt afferri probabilis coniectura, quia cum eo tempore magna hominum multitudo in Bethlehem conflueret, vt deſcriberetur iuxta Cæſaris edictū, accidere facile potuit, vt Ioſeph, & B. Virgo intra Bethlehem hoſpitium non inuenirent, & ideo ad prædictam ſpeluncam extra muros diuertere cogerentur. Dicitur enim fuiſſe locus ille quaſi publicum & commune receptaculū, ad quod pauperes, peregrini, vel paſtores cōfugere ſolebant. Ratio vero, ob quam Chriſtus huiuſmodi locum, in quo naſceretur, elegit, moralis quidem eſt, vt reprobaret gloriam mūdi, & damnaret ſeculi vanitatem, vt Bernard. dicit orat. 3. de Natiuita. Quæ ratio optima eſt, ſi locus ille, vt pauper, & abiectus conſideretur: ſi autem ſpectemus illum, vt hoſpitium quoddam, & Chriſtum velut in via naſcētem, conueniens etiā fuit (vt inquit Petr. Chryſolo. ſer. 175. *Vt viator in via naſceretur, vt omnis aditus excluderetur erroris, & viator tandem cælū peteret, qui terreni itineris in caſum diu ſudores pertulerat, & labores.* Vel certe (vt Gregor. ait hom. 8. in Euāg.) *propterea non in parētū domo, ſed in via naſcitur, vt oſtenderet quod per humanitatem ſuam, quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur.* Addit vero Caiet. hic literalē rationē huius myſterij fuiſſe, quia ad occultandā huius Natiuitatis excellētiam, & matris Virginitatem, oportuit vt remotis arbitris, proculque ab amicis, & cognatis, atque adeo extra domicilium proprium Beata Virgo pareret. Eademq; ratione potuit eſſe conueniens, vt in loco remoto, & extra

Hieron. Origen. Euſeb. Nicepho. Diuerſoriū in quo naſcitur Chriſtus quale. Bernard.

extra vrbem poſito partus accideret, alioqui vel oporteret obſtetricem vocari, & alia, quæ in partu neceſſaria eſſe ſolent, adhiberi, vel neceſſarium eſſet myſterium Virginei partus omnibus parere. Præſertim quia oportebat, Paſtorum ac Magorum adorationem abſque tumultu, & publica manifeſtatione, ac multorum admiratione fieri. Cum ergo diuina Sapientia ſuauiter omnia diſponat, locum ad hæc omnia accommodatum elegit: & ideo credibile eſt locum hunc extra vrbem poſitum fuiſſe. Neque obſtat, quod dicitur Chriſtus in Bethlehem natus, quia alicuius oppidi ſeu ciuitatis nomine etiam ſuburbia comprehenduntur.

In præſepio reclinatur Chriſtus.

Tertius locus huius natiuitatis dicitur præſepe, de quo Hieronymus epi. 18. Præſepe (inquit) in quo Infantulus vagit, ſilentio magis, quam infirmo ſermone honorandũ eſt. Obſeruandum vero eſt, præſepe non fuiſſe proprium locum natiuitatis Chriſti, id eſt, quem Chriſtus exiens ex vtero matris primo attigit, ſeu occupauit: prius enim B. Virgo, vt Euangeliſta dicit, *Peperit filium ſuum*, & poſtea, *reclinauit illum in præſepio.* Vnde non immerito ſcire aliquis cupiet, quis fuerit locus, quem naſcens Chriſtus ſuo ſacratiſsimo corpore primò tetigit. Videri enim poteſt fuiſſe terra, ſeu pauimentum illius ſpelũcæ, quia ibi nulla fuit obſtetrix, quæ prolẽ reciperet. Quod ſi ita fortaſſe fuit, nõ exiguum in eo facto Chriſtus humilitatis exemplum præſtitit. Veriſimilius autem eſt manus, & brachia B. Virginis fuiſſe primum locum, quem Chriſtus extra vterum occupauit, vt Caiet. hic artic. 6. docere videtur. Et quia vix poterat decenti modo fieri, vt ipſamet Virgo naſcentem ex ſe Infantem ſuſciperet, veriſimile eſt Angelorum miniſterio fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis poſitum. Hoc enim totum Chriſti dignitatem decebat, & B. Virgini tale gaudium, & amoris ſignificatio debebatur. Vnde eleganter Cyprian. ſerm. de nati. Chriſti, Genitrix (inquit) eſt, & obſtetrix, & deuotam dilectę ſoboli exhibet clientelam, attrectat, amplectitur, iungit oſcula, porrigit mammam: totum negotium plenum gaudij.

Caiet.

Chriſtus ex vtero matris prodiẽs Angelorum manibus ſuſcipitur

Cyprian.

Sed rogas cur B. Virgo filiũ poſtea reclinauerit in præſepio. Reſpondeo ſi literalem & humanam rationem ſequamur, id neceſsitate quadam factum eſſe, quia nec ſemper poterat brachiis Virginis aut Ioſephi ſuſtineri, neque ibi commodior inueniebatur locus. Si autem contemplemur diuinam prouidentiam, cuius admirabili conſilio omnia fiebant, tradunt Patres rationes varias, tum morales, tum allegoricas, vt videre licet in homilijs, & orationibus de Natiuitate Chriſti. Illa hoc loco notãda videtur, quã Chryſoſt. homil. 1. in Lucam attigit, dicens: *Quare in præſepio? vt impleretur vaticinium Iſaiæ Prophetæ, cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Scriptum eſt in alio loco homines, & iumenta ſaluabis Domine. Si homo es, panem comede: ſi animal es, ad præſepe accede.* Et eandem rationem latius proſequitur, alias ſimul inſinuans Greg. Nyſſen. orat. de ſancta Chriſti Nati. *Porro præſepe rationis, atque ſermonis expertium animalium domicilium eſt: in quo Verbum naſcitur, vt bos cognoſceret poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: bos ſubditus legi, aſinus oneribus portandis deſtinatum animal, quod peccato ſimulachrorum cultus oneratum atque grauatum eſt. At brutis quidem conueniens cibus, & victus gramen, ac fœnum eſt. Qui producit enim gramen, & fœnũ pecoribus (inquit* Propheta*) rationale autem animal pane nutritur. Quamobrem præſepio, quod eſt habitaculum brutorum is, qui de cœlo deſcendit, panis vitæ proponitur, vt etiam bruta rationali inuicem ſumpto cibo, rationem adipiſcantur. Medius igitur inter bouem & aſinum in præſepio vtriuſque Dominus eſt, vt ſoluto interſtitio ſepis ambos in ſeſe creet vnum nouum hominem, & ab hoc graue legis iugũ auſferat, & illum ſimulachrorũ cultus onere leuet.* Ex quibus verbis intelligimus Chriſtum non ſolum iacuiſſe in præſepio, verumetiã inter animalia bruta, bo-

Chriſtus in præſepio cur reclinatus.

A uem ſcilicet & aſinum, & tunc ad literam impletum eſſe, quod iuxta ſeptuaginta interpretes Abacuc. c. 3. prædixit: *Conſideraui opera tua, & expaui, in medio duorum animaliũ cognoſceris.* Quam lectionẽ & interpretationem videtur amplecti Eccleſia in officio Nati. Domini, dicens, *O magnum myſterium & admirabile ſacramentum, vt animalia viderent Dominum natum iacentem in præſepio.* Et in officio de Circunci. Domini, inquit, *Domine audiui auditum tuum & timui: conſideraui opera tua, & expaui, in medio duorum animalium iacebat in præſepio, & fulgebat in cælo.* Atque hæc fuit ſententia antiquorum Patrum, Greg. Nyſſ. nuper citati, Nazianz. orat. in Chriſti natiuitatẽ. Cyri. Ieroſ. Catech. 12. Aug. orat. cont. Iudæos, & Paga. c. 13. Hiero. epiſt. 27. ad Euſtochium, Paulin. epiſt. 10. ad Seuerum.

Inter bouẽ & aſinum naſcitur Chriſtus. Abacuc. 1.

Greg. Nyſſ. Greg. Naz. Cyril. Iero. Auguſt. Hierony.

B Vltimo circa præſepis locũ notandum eſt, Chryſ. citata homilia indicare fuiſſe lapideũ ſeu luteum, *ô ſi mihi liceret,* inquit, *videre illud præſepe, in quo Dominus iacuit, nunc nos Chriſtiani, quaſi pro honore, tulimus luteũ, & poſuimus argenteum, ſed mihi pretioſius eſt, quod ablatum eſt.* Alij vero dicunt fuiſſe ligneum, & hæc videtur eſſe communior Eccleſiæ Romanæ traditio, in qua præſepe illud vſq; in hodiernũ diem ſumma reuerẽtia ſeruatur in D. Mariæ tẽplo, quod *Maioris* nomẽ obtinuit. Denique refert Hieron. epiſt. 48. in loco illius ſpeluncæ inſignẽ Eccleſiam extructam eſſe, & pręſepe loco altaris collocatum. Eiuſdem quoque Eccleſiæ meminit Beda, lib. de locis ſanctis. c. 8.

Chryſoſt.

Hieron.

Beda.

SECTIO IV.

Quo tempore Chriſti natiuitas acciderit.

C Omnia fere, quæ de circũſtantijs huius tẽporis inquiri poſſunt, in ſuperioribus ſunt definita. Supponenda ergo ſunt hoc loco, quæ in 1. tomo diſput. 6. ſect. 1. de tempore, quo facta eſt Incarnatio, ſcripſimus, vbi concluſimus factam fuiſſe fere quater milleſimo anno à creatione mũdi, anno ſecũdo Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, qui iuxta cõputationem Romanorũ fuit annus quadrageſimus primus imperij Auguſti. Huic autem fundamento addẽdum eſt ab Incarnatione vſque ad Natiuitatem Chriſti nouẽ integros menſes fuiſſe trãſactos. Refert enim Epipha. hæreſ. 51. quoſdam dixiſſe Chriſtũ ſeptimo à ſua conceptione menſe fuiſſe natum, alios vero, fuiſſe geſtatum in vtero nouem menſibus, & fere decem & ſeptem diebus. Vtrumque vero eſt o- D mnino falſum, vt cõſtat ex Eccleſiaſtica traditione, quam notauit Aug. lib. 4. de Trinit. c. 5. & lib. 83. q. in 56. & Chryſoſt. hom. 1. in Lucam, & hoc idem intelligit Sophronius in epiſtola ſynodali, quæ refertur. 6. ſynodo, act. 11. cum inquit, *In vtero Virgineo deportatum, tempus expleuiſſe legitimi puerperij.* Damaſce. vero, lib. 4. cap. 15. *Nouem,* inquit, *menſes expleuerat, ac decimum iam ingreſſus erat, cum in lucem prolatus eſt,* & Theorianus, in legatione ad Armenos, dicit nouem menſibus & quinque diebus Chriſtũ fuiſſe in vtero matris, ſed nihil docet à ſuperioribus Patrib. diuerſum. Nam Auguſti. etiam dicit nouem menſes & ſex dies inter cõceptionem & natiuitatem interceſsiſſe: loquitur autem de menſibus æqualibus, & triginta diebus conſtantibus, numerando autem menſes inæquales, prout ſunt in communi vſu hominum, ſo- E lum nouem integri menſes interfuerunt, qui omnes ducentos ſeptuaginta ſex dies complectuntur, vt etiam Aug. animaduertit, & facile poteſt dignoſci cõputando dies, qui ſunt inter feſta Annuntiationis, & Natiuitatis Chriſti, prout in Romana Eccleſia celebrantur. Ratio autem huius temporis nõ eſt alia (vt notarunt Sophronius, & Damaſ.) niſi quia, hoc eſt legitimum tempus, & maxime cõnaturale ad perfectam hominis natiuitatem, in ijs autem quæ ad perfectionem naturæ pertinent, & indecentiam nõ habẽt, voluit Chriſtus naturali modo naſci. Tertio tãdem ſupponẽdum eſt ex dictis ſupra citato loco, tomi primi, & ex hoc ipſo diſput. 9. ſect. 5. Chriſtũ conceptum

Quo tempore Chriſti natiuitas euenerit.

Epiphan. Auguſt. Chryſoſt.

Sophron. Damaſce. Theorian.

ceptum eſſe vigeſimo quinto die Martij, vt ex Athanaſio, Chryſoſt. & Aug. Clemente Alexandr. & Nicephо. ibi citatis, & ex Eccleſiaſtica traditione conſtat.

Athanaſ. Chryſoſt. Auguſt. Cle. Alex. Nicephor. Ex his igitur ſequitur primo, Chriſti natiuitatem contigiſſe iuxta Græcorum computationem anno tertio Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, iuxta modum autē computandi Romanorum anno quadrageſimo ſecundo imperij Auguſti, vt ex Euſebio, Epiphanio, Clemente Alexan. & Beda citato loco notauimus: & in eādem ſententiā Tertullianum, & Irenæū interpretati ſumus. *Euſeb. Epiphan. Cle Alex. Beda. Tertul. Irenæ. Dubium.* Vna verò difficultas ſupereſt hoc loco explicanda: nam Lucas Euangeliſta refert Chriſtum natum eo fere tempore, quo facta eſt prima deſcriptio ſub Quirino: At teſte Ioſepho, libr. 18. antiquit. ca. 13. *Ioſeph.* ille cenſus, ſeu deſcriptio ſub Quirino incidit in annū trigeſimum ſeptimum poſt victoriam Actiacam, qui fuit quadrageſimus B nonus imperij Auguſti, illud ab initio conſulatus, ſeu triumuiratus numerando. *Reſponſio.* Reſpondetur, vel Ioſephum non loqui de cenſu, & deſcriptione, cuius Euangeliſta Lucas meminit, vel certè annorum cōputatione lapſum eſſe. Priorem reſpondendi modum amplexus eſt ſcholiaſtes Euſebij, Dadræus, li. 1. Hiſt. cap. 5. *Dadræus. Euſeb.* quanquā Euſebius ibi illo teſtimonio Ioſephi in confirmationē hiſtoriæ Euangelicæ vtatur, nulla huius diſcordię mentione facta: Itaque ex ipſis verbis Lucæ *Luc. 2.* conſtat non ſemel tātum, ſed ſæpius exactum fuiſſe hoc tributum ſub Quirino, ſic enim, inquit, *Hæc deſcriptio prima facta eſt ſub præſide Siriæ Cyrino*. *Deſcriptio ſub Cyrino Præſide quo anno facta.* Nam quod dicit *primā* non ſimpliciter intelligit, ſed ſub illo præſide, nam ſub aliis prius ſæpe fuerat C tributum Iudæis à Romanis impoſitum, & imperatum. Dicit ergo prædictus author, Ioſephum non fuiſſe loquutū de primo cenſu, cuius Lucas mentionem fecit: ſed de ſecūda, vel tertia deſcriptione (illæ enim per luſtra fiebant) quæ poſt Herodis mortem, & Archelao iam in exilium miſſo, facta eſt. Poſteriorem vero reſpondēdi modū conſtātiſsime defendit vir eruditus Baronius *Baron.* in apparatu ſuorum annaliū, quia reuera (ſi attente legatur idem Ioſephus in vltimis verbis libr. 17. & cap. 1. & 3. libr. 18.) aperte loqui videtur de primo cenſu ſub hoc præſide exacto: latiſsime ergo probat hic author lapſū fuiſſe Ioſephū, referentem hanc deſcriptionem ad tēpora Archelai poſt defunctum Herodem: quem ſæpius in eadem hiſtoria lapſum eſſe demōſtrat, ne præſens error incredibilis videatur. Indicat etiā cauſam erroris, ni- D mirum, quod in rebus ad Herodianum regnum pertinentibus, nouem annos prætermiſerit. Ac denique oſtendit, præter diuinam authoritatē, licet humana coniectura agēdum eſſet, maiorē fidem Lucæ adhibendam eſſe, quam Ioſepho: tū quod fuerit illis tēporibus vicinior: tum etiā, quod res Chriſtianorū, & melius nouerit, & ſincerius vbiq; tractet, ac referat: tū denique quia hęc hiſtoria Lucę à nullo ethnicorum, & antiquorum hoſtiū fidei in hac parte reprehenſa eſt: Quin potius Iulianus apoſtata apud Cyrillum, *Cyril.* lib. 6. contra illum, hoc Lucæ teſtimonio comprobat Chriſtum cum patre, & matre fuiſſe deſcriptum ſub Cyrino. Igitur quicquid ſit de Ioſephi teſtimonio, certum eſt hanc deſcriptionē factā fuiſſe eodem anno, quo natus eſt Chriſtus. Id enim diſerte affirmat Euāgeliſta. Quod autē Euſeb. *Euſeb.* in Chro- E nico deſcriptionem hanc videtur ponere in ſecundo anno Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, natiuitatē autē Chriſti in tertio, intelligendum eſt, Quirinū ſuperiori anno fuiſſe Roma miſſum, vt cēſum faceret, deſcriptionem autem factā eſſe ſequēti anno, quo natus eſt Chriſtus. Vnde etiā certū eſt illā deſcriptionē factā eſſe regnāte Herode, ante Archelaum, atque adeo vigeſimo nono, vel ad ſummū trigeſimo anno ab Actiaca victoria, qui fuit quadrageſimus ſecundus imperij Auguſti. Sub quibus autem conſulibus Romanis, & quo anno Herodiani regni natiuitas Chriſti cōtigerit, prætermitto dicere: tum

A quod neq; ad ſcholaſticū inſtitutū, neq; ad fidei confirmationem, vel defenſionē pertinere cēſeo: tū etiā, quia res mihi eſt incerta, de qua nihil affirmare, ſed aliorum tātum ſententias poſſem referre. Quod ſatis diligenter præſtitit Cæſar Baronius ſupra, & Benedictus Pererius, lib. 11. in Daniel. q. 5. *Caſ. Baron. Benedict. Pereir.*

Secūdo ex dictis principijs colligitur, quo menſe, & die natus eſt Chriſtus. *Clem. Alе.* Clemens enim Alex. libr. 1. ſtromat. verſus finem refert quoſdam hæreticos aſſeruiſſe Chriſtūm Dominum natum eſſe vigeſimo, vel vigeſimo primo die Aprilis: alios vero vigeſima quinta die Maij, Epiphanius autē hæreſ. 51. *Epiphan.* dicit natum fuiſſe ſexto die Ianuarij, quam ſentētiam tacito authoris nomine refert, ac reiicit Hieronymus, *Hierony.* Ezech. 1. in principio, dicens eo die manifeſtatū fuiſſe Chriſtum, non natum, quanquā ipſe non de ſexto, ſed de quinto die Ianuarij loquatur. De quo infra dicemus agentes de baptiſmo Chriſti, & Aegyptios eo die ſolitos fuiſſe celebrare natalem Domini diem refert Caſsiā. coll. ca. 1. & habetur etiā in præfatione, ad epiſt. Theophyl. Alexand. tom. 1. Bibli. & apud Iſid. lib. 1. Eccl. off. & inſinuat Origen. hō. in diuerſos. *Caſsian. Theophyl. Alex. Iſidor. Origen.*

Vera ergo ſentētia eſt Chriſtum natum eſſe vigeſimo quinto die menſis Decembris, quæ ſatis probatur ex Eccleſiaſtica traditione, & feſti celebritate, quā à temporibus Apoſtolorum eo die obſeruatam eſſe conſtat ex Clemente, lib. 5. cōſt. Apoſtol. cap. 12. alias 13. & ex Oroſio, libr. 7. c. 2. *Clem. Pap. Oroſ.* Eadem eſt ſententia antiquorū Patrū, Euodij apud Niceph. lib. 2. Hiſt. c. 3. Chryſoſt. hō. 1. in Lucam, Aug. 4. de Trinita. c. 5. & in enarratione Pſal. 132 paulo ante finem, Anaſtaſij Epiſcopi Nicæni, libro quæſt. in Scripturam. q. 92. *Chryſoſt. Auguſt. Anaſtaſ. Nic. Nicepho.* Ratio autem ob quam Chriſtus elegit eo menſis tēpore naſci, moralis quidem, ac myſtica multiplex aſsignatur à Patribus, qui notāt natum eſſe aſperiori tempore hyemis id ſtatim amplectens, quod carni laborioſius erat, & moleſtius. Bernard. hom. 3. de Natiui. Domini, natum etiam eſſe ait quando dies creſcete incipiunt, quia Dei diſpenſatio in ipſo creſcebat, & Auguſtinus in dicto Pſal. 132. & ſerm. 18 de nati. Domini. *Bernard. Natiuitatis Chriſti menſis, & dies. Auguſt.* Propria vero ratio eſt, quia facta conceptione vigeſimo quinto die Martij, naturalis ordo poſtulabat, vt natiuitas in prædictū diem incideret.

Sed quæres fortaſſe, quęnam dies hebdomadę illa fuerit. *Dubium. Reſponſio. Baron.* Reſpondetur rem eſſe incertam. Quidam enim (vt Baronius ſupra refert) dixerunt natum eſſe feria ſexta. Cæterum probabilius eſt natū fuiſſe die dominica. Id enim affirmat ſexta Synodus c. 8. *Sexta Synod.* Idem tradit Niceph. 1. lib. Hiſt. c. 12. *Nicephor.* vbi de die Circunciſionis loquitur, ſed in idem incidit. In eadem ſententia eſt Sophronius *Sophron.* orat. de natali Chriſti, & Anton. *Anton.* 1. p. Hiſt. tt. 5. ca. 1. §. 2. ſequitur Gulie rmus Duran. *Guli. Dur.* libr. 6. rationalis c. 13. & Dadręus *Dadræus.* in lib. de emendatione tēporum, & in ſcholio ſuper Euſeb. li. 1. hiſt. c. 5. Et quidem, ſi Chriſtus conceptus eſt feria ſexta hebdomadæ, neceſſario conſequitur vt die Dominica fuerit natus. Cuius enim recte computāti, facile patebit, ſi vigeſima quinta dies Martij incidit in feriam ſextā, neceſſe eſſe, vt dies vigeſima quinta ſequentis menſis Decembris ſit dies dominica. Quod autem Chriſtus incarnatus fuerit feria ſexta hebdomadæ, veriſimile ſit ſententiis Patrum dicentium eodem die fuiſſe incarnatum & mortuū, vt videre licet in Auguſtino, *Auguſt. Athanaſ.* & aliis ſupra citatis, & in Athanaſio q. 17. ad Antiochum, vbi dicit Chriſtum eodem die fuiſſe conceptum, quo Adam fuit creatus. Conſtat autem illum fuiſſe creatum feria ſexta (vt notat Gaudētius tracta. 1. in Exodum) quia creatus eſt ſexta die pridie ante ſabbathum.

Obiectio. Dices, Sancti patres numerātes res admirādas, quę die dominica acciderunt, ponunt in illa reſurrectionem Domini, non tamen Natiuitatem, vt videre licet in Leone *Leo Papa.* epiſt. 81. ad Dioſcorum, & Aug *Auguſtin.* ſer. 154. de temp. *Reſponſio.* Reſpondeo ex authoritate negatiua non ſumi efficax argumentum, potuerunt igitur ſancti hoc

hoc omittere,vel quia erat incertum,vel quia illis in mentem non venit. A

Anaſt. Nicen. *Anaſtaſ. Synai.* *Iſich.* *Baron.*

Vltimo tãdem inquiri poteſt de hora huius natiuitatis. Anaſt. enim Nicen. loco citato dixit natum eſſe hora ſeptima diei; Anaſt.vero Sinaita libr.7.Hexamer. dicit natum fuiſſe ad veſperam, Iſichius autem (vt refert Baronius) ſcripſit natum fuiſſe hora tertia diei.Non citat autem locum, neque explicat, de qua hora tertia intelligat, quia ſi loquatur de hora tertia veſpertina fere coincidit cum præcedẽtẽ,& eſt improbabilis ſententia:ſi autẽ de matutina (licet incerta ſit) tamen propinquior eſt veritati. Dicendum eſt ergo Chriſtum natum eſſe poſt duodecimam horam noctis illius,quę fuit naturalis diei initium,antequam artificialis dies inchoaretur. Hoc colligitur ex Euangelio adiuncta Eccleſiæ traditione:ex Lucæ enim.2.ca. non obſcure colligitur Chriſtum noctu natum eſſe in illis verbis, *peperit filium ſuum primogenitum*,ſi adiungantur alia. *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* Et hinc orta eſt Eccleſiaſtica traditio celebrandi ſacram noctem illam, & ſacrificium in ea offerendi ex decreto Theleſphori Papæ in ſua epiſt.decretali c.2.Quod notauit etiam Damaſus Papa in Pontificali,in vita Teleſphori. Quod vero poſt mediam noctem Chriſtus natus ſit,neceſſario dicendum eſt (vt recte Caietanus Luc.2.notauit) vt Chriſti natiuitas ad diem ſequentem pertineat. Nam ſi natus eſſet ante mediam noctem, potius dicendus eſſet natus vigeſima quarta, quam vigeſima quinta Decembris die. Neque enim dici poteſt,quod fuerit natus nocte ſequenti,in qua vigeſimus quintus dies terminatur, nam Eccleſiaſtica traditio docet contrarium:illa enim nox, in qua dies vigeſimus quintus inchoatur,ſacra, & ſolemnis in vniuerſa Eccleſia habetur. Et confirmari hoc poteſt à contrario. Nam quamuis Chriſtus Dominus Euchariſtiæ Sacramentum inſtituerit in ea parte noctis feriæ quintæ,quæ ad exitum,& finem illius diei tendebat: tamen quia ante mediam noctem illud myſterium perfecit,eius celebritas in feriam quintam, non vero in ſextam refertur. At feſtum Reſurrectionis diei Dominicæ tribuitur,quia licet Reſurrectio fortaſſe noctu facta ſit,tamen poſt mediam noctem,inchoante iam naturali die Dominica perfecta eſt. Idem ergo iudicium eſt de die,& hora Natiuitatis. De illis autẽ horis,quæ ſunt à media nocte vſq; ad initium lucis, nihil certi affirmari poteſt:quò autem aliquis crediderit natiuitatem hanc immediatius mediæ nocti iam elapſæ contigiſſe, eo (vt exiſtimo) minus à vero aberrabit.Ita enim ſentire videtur Eccleſia, quæ ad hanc natiuitatem accommodat verba illa Sapie. 18. *Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet,omnipotens ſermo tuus exiliens è cœlo à regalibus ſedibus venit.* Et Platina in vita Teleſphori, refert ex inſtitutione ipſius primam miſſam natalis Domini circa mediam noctem celebrandam eſſe:quod etiam nunc ſeruat conſuetudo.

Luc 2. *Natalis Chriſti hora.* B *Pap. Damaſ. Teleſpho.* *Caietan.* C *Sap.18.* *Platin.* D

QVÆSTIO XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati, in octo articulos diuiſa.

De qua re Doctores tractant,Matth.2.& Luc.2.

DEinde conſiderandum eſt de manifeſtatione Chriſti nati.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primo vtrum natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

Secundo,vtrum debuerit aliquibus manifeſtari.

Tertio,quibus manifeſtari debuerit.

Quarto,vtrum debuerit ipſe ſe manifeſtare, vel potius manifeſtari per alios.

Quinto,per quæ alia manifeſtari debuerit.

Sexto,de ordine manifeſtationum.

Septimo, de ſtella per quam manifeſtata fuit eius natiuitas.

Octauo,de veneratione Magorum, qui per ſtellam Chriſti natiuitatem cognouerunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta. Impletio enim promiſſioni debet reſpondere. Sed de promiſſione aduentus Chriſti dicitur in Pſalm. 49. *Deus manifeſte veniet. Venit autem per carnis natiuitatem: ergo videtur, quod eius natiuitas debuerit eſſe toti mundo manifeſta.* 199. *Inf.q.37. art.8.3.*

2.Præterea, Primæ ad Timoth.1.dicitur, Chriſtus in hunc mundum venit peccatores ſaluos facere. Sed hoc non fit,niſi in quantum eis gratia Chriſti manifeſtatur, ſecundum illud Tit.2. Apparuit gratia Dei, & Saluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos,vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria,ſobrie,& pie,& iuſte viuamus in hoc ſeculo. Ergo videtur, quod Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta.

*3 Præterea Deus ſuper omnia pronior eſt ad miſerendum, ſecundum illud Pſ.*144. *Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Sed in ſecundo aduentu,quo iniuſtitias iudicabit, veniet omnibus manifeſtus:ſecundum illud Ma.24.Sicut fulgor exit ab Oriente,& paret vſq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Ergo multo magis primus aduentus, quo natus eſt in mundo ſecundum carnem, debuit eſſe omnibus manifeſtus.*

Sed contra eſt,quod dicitur Iſa.45.Vere tu es Deus abſconditus,ſanctus Iſrael ſaluator.Et Iſa.53. Quaſi abſconditus eſt vultus eius,& deſpectus.

Reſpondeo dicendum,quod natiuitas Chriſti non debuit eſſe communiter omnibus manifeſta.Primo quidem: quia per hoc impedita fuiſſet humana redemptio, quæ per crucem eius peracta eſt.Quia vt dicitur primæ ad Cor.3. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

Secundo, quia hoc diminuiſſet meritum fidei, per quam venerat homines iuſtificare:ſecundum illud Rom 3. Iuſtitia Dei,per fidem Ieſu Chriſti.Si enim manifeſtis indiciis Chriſto naſcente,eius natiuitas omnibus appareret,iam tolleretur ratio fidei: quæ eſt argumentum non apparentium, vt dicitur Hebr.11.Tertio quia per hoc veniſſet in dubium veritas humanitatis ipſius.Vnde Aug.dicit in Epiſtola ad Voluſianum, Si nullas ex paruulo in iuuentutem mutaret ætates, nullos cibos nullos caperet ſomnos: nonne opinionem confirmaret erroris nec hominem verum vllo modo ſuſcepiſſe crederetur,& dum omnia mirabiliter facit auferret, quod miſericorditer fecit. *Eſt Epiſt 3. nõ multum remote ante med. t.2.*

Ad primum ergo dicendum, quod authoritas illa intelligitur de aduentu Chriſti ad iudicium,ſecundum quod gloſſa ibidem exponit.

E *Ad ſecundum dicendum,quod de gratia Dei ſaluatoris erudiendi erant omnes homines ad ſalutem, non in principio natiuitatis eius:ſed poſtea tempore procedente,poſt quam operatus eſt ſalutem in medio terræ.Vnde poſt paſſionem, & reſurrectionem ſuam dicit diſcipulis ſuis,Mat.vltimo.Euntes docete omnes Gentes.*

Ad tertium dicendum,quod ad iudicium requiritur,quod authoritas iudicis cognoſcatur: & propter hoc oportet,quod aduentus Chriſti ad iudicium ſit manifeſtus. Sed primus aduentus fuit ad omnium ſalutem quæ eſt per fidem, quæ quidem eſt de non apparentibus,& ideo primus Chriſti aduentus debuit eſſe occultus.

COMMENTARIVS.

NOn eſt facile explicare, quo ſenſu de manifeſtatione Chriſti D.Th.interroget:varijs enim modis potuit Chriſti natiuitas manifeſtari:tum in modo:tum etiam in obiecto.In modo quidem,quia potuit manifeſtari vel clarè,& ſecundum ſe,aut per intellectualem viſionem , aut etiam per corporalem, vel ſolum per prædicationem,& teſtimonium,& ſigna externa,aut euidentia,quę intellectum conuincerent,vel ſolum ſufficientia ad certam rei fidem faciendam.In obiecto autem, quia poterat prædicari vel ſola natiuitas illius hominis, vel ſalus etiam futura per ipſum,aut etiam eius diuinitas. Quod ergo ad obiectum attinet,ſeu ad rem manifeſtam,ſine dubio ſermo eſt de Chriſto Deo,& homine,hominumque redemptore,prout eius cognitio ad ſalutem neceſſaria eſt. Manifeſtare enim illum tantum,vt hominem recens natum,parum & ad eius honorem,& ad noſtram ſalutem referebat. Quod vero pertinet
Caietan. ad modum manifeſtationis,Caiet.D.Tho.intelligit de vltimo modo,qui eſt per ſigna,quæ euidenter facerent rem fide dignam,& omnes homines ad illam credendam inducerent , & efficaciter attraherent. Quæ expoſitio videtur ſanè conſentanea rationi : quia huiuſmodi manifeſtatio eſt accommodata viatoribus,& ad eorum ſalutem,&ad Chriſti honorem pertinere maximè videri poterat:& ideo de illa videtur mouiſſe quęſtionem D.Th.vt ex ſecunda ratione huius art.& ex art.ſequ.ad 1. non obſcurè colligitur. Vult tamen D.Th.his locis,vt indicia talia ſint,quæ omnino rem manifeſtent , non quod oporteat, vt rem clare,& prout in ſe eſt,oſtendant:ſed ſolum, vt ſint tam efficacia,vt ad ſubijciendum,&conuincendum intellectum bene diſpoſitum ſufficiant, qualia fuerunt oſtenſa paſtoribus,aut Magis: quamuis neceſſe non ſit, ſemper eſſe externa , poterat enim etiam interius ſimilis manifeſtatio fieri. Itaque de eodem genere manifeſtationis videtur D.Tho. in hoc art.loqui,& in ſequenti, vbi concludit debuiſſe natiuitatem Chriſti aliquibus manifeſtari, certum eſt autem ſolum prædicto modo fuiſſe manifeſtatam.

Suppoſita vero hac tituli expoſitione , difficiles ſunt rationes,quibus D.Thom.reſponſionem ſuam
Obiectio. confirmat.Negat enim debuiſſe Chriſti natiuitatem omnibus ſtatim manifeſtari triplici ratione.Primo, quia impedita fuiſſet humana redemptio , quæ per crucem perficienda erat.Secundo,quia impediretur meritum fidei.Tertio,quia poſſet de veritate humanitatis Chriſti dubitari.Hæc autem incommoda,& præſertim ſecundum,& tertium minime ſequuntur ex ſola manifeſtatione prædicta. Nam imprimis quamuis omnibus ſtatim prædicata eſſet natiuitas, & ſufficientibus ſignis demonſtrata : non tamen omnes neceſſario crederent,poſſet ergo nihilominus non impediri mors Chriſti.Et confirmatur,nam Herodi fuit quodammodo manifeſtata natiuitas, qui nihilominus non credidit, ſed Chriſti mortem me-
Reſponſio. ditatus eſt. Reſponderi vero poteſt,ſuppoſito modo redemptionis noſtræ à Deo prædefinito , non fuiſſe conueniens natiuitatem Chriſti manifeſtari ſtatim omnibus v.g.Iudæis,eo modo, quo fuit manifeſtata paſtoribus,vel alio ſimili,quia licet non omnino neceſſario ſequatur,valde tamen veriſimile eſt potuiſſe inde ſequi,vt omnino,vel magna ex parte impediretur modus redemptionis noſtræ à Deo præordinatus.Et credibile eſt Deum in ęterno ſuo conſilio prępidiſſe hoc fore,ſi illud fieret.
Obiectio. Secunda vero ratio D.Th.videtur difficilior. Cur enim ſi natiuitas Chriſti omnibus prędicaretur,meritum fidei tolleretur,&non potius fundaretur?Re-
Caietan. ſpondet Caiet.non omnino auferendum,ſed minuendum ſaltem fuiſſe meritum fidei.Sed imprimis D.
A Th.non minuendum, ſed tollendum fuiſſe concludit,ſic enim loquitur,*Iam tolleretur ratio fidei.* Et idem repetit ar.ſequenti ad 1 Deinde,cur etiam minueretur?certe in paſtoribus,& Magis non fuit diminutũ: nam potius eorum fides laudatur , & exaggeratur à Patribus.Reſponderi poteſt,licet D.Th.loquatur de *Reſponſio.* manifeſtatione,quę per prædicationem,ſeu ſigna interna,vel externa incipiat,tamẽ ſimul includere terminum illius manifeſtationis, quæ tendat vſque ad claram,& corpoream viſionem Chriſti nati, talis enim fuit manifeſtatio facta paſtoribus, Simeoni, & Annæ,vt magis ex art.6.conſtabit:hæc autem manifeſtatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei.Nam circa ea,quæ clarè viderentur, tolleret fidem,& ita minueret meritum eius. Nec refert nunc metaphyſicè diſputare,an circa myſteria ſic viſa poſſet fides exerceri,præſenti enim inſtituto, & rationi
B ſatis eſt,quod moraliter,& vt in plurimum , nullus ferè fide crederet,quæ clarè eſſet intuitus. Vnde,ſecundo dici poteſt,ſi Chriſti natiuitas tam euidentibus ſignis omnibus eſſet manifeſtata, quamuis non ſequatur in omnibus,& ſingulis hominibus tollendam eſſe rationem fidei, valde tamen probabiliter ſequi,quam plures eſſe credituros magis propter indicia.& ſigna,quæ exterius apparebant, quam propter diuinum teſtimonium, & ita potuiſſet vera ratio fidei,& meritum eius impediri.

Tertia denique ratio ſubobſcura eſt. Cur enim,ſi vera Chriſti natiuitas omnibus manifeſtaretur, reuocanda eſſet in dubium veritas humanitatis eius ?
Obiectio. Nam potius facilius ab omnibus crederetur, ſicut à Magis, & paſtoribus eſt credita, præſertim quia ea manifeſtatio ex virtute diuinitatis crederetur pro-
C fecta. Reſpondetur, non oportere,vt ſingulæ rationes omnia probent:ſed ſatis eſſe,ſi vnaquęq; aliquid *Reſponſio.* concludat. Hæc ergo ratio potiſsimum probare videtur, non decuiſſe Chriſtum naſci in ea ætate , in qua poſſet per ſeipſum omnibus manifeſtari , & ita videtur illam exponere D.Th.art.4. & teſtimonium Auguſtini,quo hic vtitur,hoc maximè indicat Dein de addi poteſt, licet non omnes homines:plures tamen potuiſſe inde ſumere occaſionem,negandi verã Chriſti humanitatem,& præſertim homines poſterioribus temporibus futuri,quibus illa manifeſtatio tam clara facta non fuerat.Diuina ergo ſapiẽtia,quæ ſuauiter omnia diſponit,& omnibus hominibus,ac temporibus prouidet , non in principio natiuitatis Chriſti: ſed poſtea conuenienti tempore Saluatoris aduentum,omnibus manifeſtare diſpoſuit,vt rectè
D hic D.Tho.ad 2.concludit art.ſequenti magis explicat.

In ſolutione ad primum explicat D.Th. verba illa Pſ.49.*Deus manifeſte veniet*,intelligenda eſſe de poſteriori Chriſti aduentu,qui erit ad iudicandum,& indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia ſimilia ſacrę Scripturę loca,in quibus publicus, ac manifeſtus Chriſti aduentus prædicatur. Et in ſolutione ad 3. optimam rationem reddit, ob quam Chriſtus in priori aduentu occultè venit, in poſteriori vero publice venturus eſt. Quæ ſunt notanda pro his, quæ in vltima parte huius operis dicenda ſunt,vbi de ſecundo aduentu,&iudicio latius differemus.

E
ARTICVLVS II.

Vtrum natiuitas Chriſti debuerit aliquibus manifeſtari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod natiuitas Chriſti nulli debuerit manifeſtari Quia,vt dictum eſt,hoc erat congruum humanæ ſaluti , vt primus Chriſti aduentus eſſet occultus. Sed Chriſtus venerat, vt omnes ſaluaret, ſecundum illud prima ad Timotheum 97.

motheum 4. Qui eſt ſaluator omnium hominum, maxime fidelium. Ergo natiuitas Chriſti nulli debuit manifeſtari.

2. Præterea, Ante natiuitatem Chriſti, manifeſtata erat Beatæ Virgini, & Ioſeph futura Chriſti natiuitas. Non ergo erat neceſſarium Chriſto nato, eandem aliis manifeſtari.

3. Præterea, nullus ſapiens manifeſtat id, ex quo turbatio naſcitur, & detrimentum aliorum. Sed manifeſtata Chriſti natiuitate, ſubſecuta eſt turbatio: dicitur enim Matt. 2. quod audiens Herodes Chriſti natiuitatem, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Ceſſit etiam hoc in detrimentum aliorum, quia ex hac occaſione, Herodes occidit pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infra. Ergo videtur quod non fuerit cõueniens Chriſti natiuitatem aliquibus manifeſtari.

Sed contra eſt, quod Chriſti natiuitas nulli fuiſſet proficua, ſi omnibus eſſet occulta. Sed oportebat Chriſti natiuitatem eſſe proficuam: alioquin fruſtra natus fuiſſet. Ergo videtur, quod aliquibus manifeſtari debuerit Chriſti natiuitas.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Apoſtolus dicit Romanorum decimotertio. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Pertinet autem ad diuinæ ſapientiæ ordinem, vt Dei dona, & ſecreta ſapientiæ eius non æqualiter ad omnes, ſed immediate ad quoſdam perueniant, & per eos ad alios deriuentur. Vnde, & quãtum ad reſurrectionis myſterium dicitur Actorum decimo, quod Deus dedit Chriſtum reſurgentem manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo. Vnde, & hoc etiam debuit circa ipſius natiuitatem obſeruari, vt non omnibus Chriſtus manifeſtaretur, ſed quibuſdam, per quos poſſet ad alios deuenire.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut fuiſſet in præiudicium ſalutis humanæ, ſi omnibus hominibus Dei natiuitas innotuiſſet, ita etiam ſi nulli nota fuiſſet. Vtroque enim modo tollitur fides: tam ſcilicet per hoc, quod aliquid eſt totaliter manifeſtum, quam etiam per hoc, quod à nullo cognoſcitur, à quo poſſit teſtimonium audiri. Fides enim eſt ex auditu, vt dicitur Romanorum decimo.

Ad ſecundum dicendum, quod Maria, & Ioſeph inſtruendi erant de Chriſti natiuitate antequam naſceretur: quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obſequi naſcituro: Eorum autem teſtimonium propter hoc, quod erat domeſticum, fuiſſet habitum ſuſpectum circa magnificentiam Chriſti, & ideo oportuit, vt alius manifeſtaretur extraneis, quorum teſtimonium ſuſpectum eſſe non poſſet.

Ad tertium dicendum, quod ipſa turbatio ſubſequuta ex natiuitate Chriſti manifeſtata congruebat Chriſti natiuitati: Primo quidem, quia per hoc manifeſtatur cœleſtis Chriſti dignitas. Vnde Gregorius dicit in Homilia. Cœli Rege nato, Rex terræ turbatus eſt: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celſitudo cœleſtis aperitur. Secundo quia per hoc figurabatur iudiciaria Chriſti poteſtas. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone Epiphaniæ. Quid erit tribunal iudicantis quando ſuperbos Reges cunabula terrebant infantis? Tertio, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli, quia, vt Leo Papa dicit in ſermo de Epiphania, nõ tantũ Herodes in ſemetipſo turbabatur, quantum diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominem æſtimabat, ſed diabolus Deum cognoſcebat, & vterque regni ſui ſucceſſorem timebat, diabolus cœleſtem, ſed Herodes terrenum. Superflue tamen, quia Chriſtus non venerat regnum in terra habere. Vnde Leo Papa dicit Herodi loquens, non capit Chriſtum regia tua: nec mundi Dominus, poteſtatis tui ſceptri eſt contentus anguſtiis.

Hom 10. in Euang in principio.

Id formaliter habet Chryſoſt homil 2. in Matt. ante medium, in opere imperfecto, to. 2.

In ſer. 4. de Epiphan. inter princip. & medium.

Quod autem Iudæi turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc eſt, quia, vt Chryſoſtomus dicit, de aduentu iuſti non poterant gaudere iniqui, aut volentes fauere A *Herodi quem timebant: populus enim plus iuſto fauet eis, quos crudeles ſuſtinet. Quod autem pueri ab Herode ſunt interfecti, non ceſſit in eorum detrimentum, ſed in eorum profectum. Dicit enim Auguſtinus in ſermone quodam de Epiphania. Abſit, vt ad liberandos homines Chriſtus veniens, de illorum præmio qui pro eo interficerentur, nihil egerit, qui pendens in ligno, pro eis, à quibus interficiebatur, orauit.*

Homil. 2 in Matth. in opere imperfecto, ſuper illud. audiens Herodes turbatus eſt, to. 2. ſer. 13. de Epip.

Ex mille loq. titul. Magus.

Hic art. ex dictis in pręcedenti expoſitus relinquitur. Quod vero in ſol. ad 3. de cæde innocentum attingitur, dicetur commodius infra diſput. 17.

ARTICVLVS III.

B *Vtrum ſint conuenienter electi illi, quibus eſt Chriſti natiuitas manifeſtata.*

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non ſint conuenienter electi illi, quibus eſt Chriſti natiuitas manifeſtata. Dominus enim Matthæi decimo mandauit diſcipulis. In viam Gentium ne abieritis, vt ſcilicet prius manifeſtaretur Iudæis, quam Gentibus. Ergo videtur, quod multo minus à principio fuerit reuelanda Chriſti natiuitas Gentilibus, qui ab Oriente venerunt, vt habetur Matth. 2.

2. Præterea, Manifeſtatio diuinæ veritatis præcipuè debet fieri ad Dei amicos: ſecundum illud Iob. 36. Annuntiat de ea amico ſuo. Sed Magi videntur eſſe Dei inimici: dicitur enim Leuitici 19. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini. Non ergo debuit Chriſti natiuitas Magis manifeſtari. C

3. Præterea, Chriſtus venerat totum mundum à poteſtate diaboli liberare: vnde dicitur Mal. 1. Ab ortu ſolis vſq; ab Occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus. Non ergo ſolum in Oriente poſitis debuit manifeſtari, ſed etiam vbiq; terrarum debuit ailquibus manifeſtari.

4. Præterea, omnia ſacramenta veteris legis erant Chriſti figura. Sed ſacramenta veteris legis diſpenſabántur per miniſterium ſacerdotum legalium: Ergo videtur, quod magis debuerit Chriſti natiuitas manifeſtari ſacerdotibus in templo, quam paſtoribus in agro.

5. Præterea Chriſtus ex Virgine matre natus eſt, & ætate paruulus erat. Conuenientius igitur videtur fuiſſe, quod Chriſtus manifeſtaretur iuuenibus, & virginibus, quam ſenibus, & coniugatis, vel viduis, ſicut Simeoni, & Annæ. D

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 13. Ego ſcio quos elegerim. Quæ autem fiunt ſecundum Dei ſapientiam, conuenienter fiunt. Ergo conuenienter ſunt electi illi, quibus eſt manifeſtata Chriſti natiuitas.

Reſpondeo dicendum, quod ſalus, quæ erat futura per Chriſtum, ad omnem diuerſitatem hominum pertinebat, quia ſicut dicitur Coloſſ. 3 In Chriſto Ieſu non eſt maſculus, & fœmina, Gentilis, & Iudæus, ſeruus, & liber, & ſic de aliis huiuſmodi. Et vt hoc in ipſa Chriſti natiuitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum eſt manifeſtatus: quia, vt Auguſtinus dicit in ſermone de Epiphania. Paſtores fuerunt Iſraelitæ, Magi Gentiles, illi prope, iſti longe: vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diuerſitas: nam Magi fuerunt ſapientes, & potentes, paſtores autem ſimplices, & viles. Manifeſtatus etiam eſt iuſtis, Simeoni, & Annæ, & peccatoribus, ſcilicet Magis: Manifeſtatus eſt etiam, & viris, & mulieribus, ſcilicet Simeoni, & Annæ, vt per hoc oſtenderetur, nullam conditionem hominum excludi à Chriſti ſalute. E

In ſerm 4. qui eſt 32. in ord non procul à princ. toto.

Ad pri-

Ad primum ergo di endum, quod illa manifeſtatio natiuitatis Chriſti fuit quædam prælibatio plenæ manifeſtationis quæ erat futura. Et ſicut in ſecunda manifeſtatione primo annuntiata eſt gratia Chriſti per Chriſtum, & eius Apoſtolos, Iudæis, & poſtea Gentilibus: ita ad Chriſtum primo peruenerunt Paſtores, qui erant primitiæ Iudæorum, tanquam prope exiſtentes: & poſtea venerunt Magi à remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium: vt Auguſtinus dicit.

Ser. 2. de Epiph qui eſt 30 in ordine, circa prin to. 10. inſer 2. Epiph. à med tom. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Auguſtinus dicit in ſerm. de Epiph.) Sicut præualet imperitia in ruſticitate Paſtorum, ita præualet impietas in ſacrilegiis Magorum: vtroſque tamen ſibi lapis ille angularis applicuit, quippe qui venit ſtulta eligere, vt confunderet ſapientes: & non vocare iuſtos, ſed peccatores: vt nullus magnus ſuperbiret, nullus infirmus deſperaret. Quidam tamen dicunt, quod iſti Magi non fuerunt malefici, ſed ſapientes Aſtrologi: qui apud Perſas, vel Chaldæos Magi vocantur. B

Ho. 2. Mat. in oper imper. ſup illud. Ecce Magi ab Orient. to. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit, Ab Oriente venerunt Magi, quia vnde dies naſcitur, inde initium fidei proceſſit, quia fides lumen eſt animarum. Vel quia omnes, qui ad Chriſtum veniunt, ab ipſo, & per ipſum veniunt. Vnde dicitur Zachar. 6. Ecce vir, Oriens nomen eius. Dicuntur autem ab Oriente, ad literam, veniſſe, vel quia de vltimis Orientis partibus venerunt, ſecundum quoſdam, vel quia de aliquibus vicinis partibus Iudææ venerunt, quæ tamen ſunt regioni Iudæorum ad Orientem. Credibile tamen eſt, etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia natiuitatis Chriſti apparuiſſe, ſicut Romæ fluxit oleum, & in Hiſpania apparuerunt tres Soles, paulatim in vnum coeuntes.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit, Angelus manifeſtans Chriſti natiuitatem, non iuit Hieroſolymam, non requiſiuit Scribas, & Phariſæos, erant enim corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed paſtores, qui erant ſynceri, antiquam conuerſationem Patriarcharum, & Moyſi colentes. Per hos etiam paſtores ſignificabantur Doctores Eccleſiæ, quibus Chriſti myſteria reuelantur, quæ latebant Iudæos. C

li 2. in Luc. cuius initium eſt de Simeone & Anna to. 5.

Ad quintum dicendum, quod ſicut Ambroſius dicit, generatio Domini non ſolum à iuuenibus, ſed etiam à ſenioribus, & iuſtis accipere teſtimonium debuit, quorum etiam teſtimonio propter iuſtitiam magis credebatur.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus per ſeipſum natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit. D

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus per ſeipſum, natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit. Cauſa enim quæ eſt per ſe, ſemper eſt potior ea, quæ eſt per aliud: vt dicitur in octauo Phyſicorum. Sed Chriſtus ſuam natiuitatem manifeſtauit per alios, puta, paſtoribus per Angelos, & Magis per ſtellam. Ergo multo magis per ſeipſum debuit ſuam natiuitatem manifeſtare.

lib. 8. Phyſ. tex. 39. to. 2

Præterea, Eccleſ. 20. dicitur, Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Sed Chriſtus à principio ſuæ conceptionis plene habuit ſapientiæ & gratiæ theſaurum: Niſi ergo hanc plenitudinem manifeſtaſſet per opera, & verba, fuiſſet fruſtra data ſapientia, & gratia: quod eſt inconueniens, quia Deus, & natura nihil fruſtra faciunt: vt dicitur in 1. de Cœlo. E

li. 1. de Cœlo tex. 32 to. 2

3. Præterea, in libro de infantia Saluatoris legitur, quod Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur, quod ſuam natiuitatem per ſeipſum manifeſtauerit.

Sed contra eſt, quod Leo Papa dicit, quod Magi viderunt, & adorauerunt puerum Ieſum in nullo ab humana infantia generalitate diſſimilem. Sed alij infantes non ſeipſos manifeſtant. Ergo nec decuit, quod Chriſtus per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtaret.

Inſer 4. de Epipha in med incipit hic ſer. Iuſtum & rationabile

Reſpondeo dicendum, quod natiuitas Chriſti ad humanam ſalutem ordinabatur, quæ quidem eſt per fidem. Fides autem ſalutaris diuinitatem, & humanitatem Chriſti confitetur. Oportebat igitur ita manifeſtari natiuitatem Chriſti, vt demonſtratio diuinitatis eius, fidei humanitatis ipſius non præiudicaret. Hoc autem factum eſt: dum Chriſtus in ſeipſo natiuitatem ſimilem infirmitati humanæ exhibuit, & tamen per Dei creaturas diuinitatis virtutem in ſe monſtrauit. Et ideo Chriſtus non per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtauit, ſed per quaſdam alias creaturas.

Ad primum ergo dicendum quod in via generationis, & motus, oportet per imperfecta ad perfectum perueniri. Et ideo Chriſtus prius manifeſtatus eſt per alias creaturas: & poſtea manifeſtauit ſe per ſeipſum manifeſtatione perfecta.

Ad ſecundum dicendum, quod licet ſapientia abſcondita ſit inutilis, non tamen ad ſapientem pertinet, vt quolibet tempore manifeſtet ſeipſum, ſed tempore congruo. Dicitur enim Eccleſ. 20 Eſt tacens non habens ſenſum loquelæ, & eſt tacens ſciens tempus apti temporis. Sic ergo ſapientia Chriſto data non fuit inutilis, quia ſeipſum tempore congruo manifeſtauit & hoc ipſum, quod tempore congruo abſcondebatur, eſt ſapientiæ indicium.

Ad tertium dicendum, quod liber ille de infantia Saluatoris eſt apocryphus. Et Chryſ. dicit ſuper Ioan. quod Chriſtus non fecit miracula antequam aquam conuertit in vinum, ſecundum illud, quod dicitur Ioa. 2. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus. Si enim ſecundum primam ætatem miracula feciſſet, non indiguiſſent Iſraelitæ alio manifeſtante eum: cum tamen Ioannes Baptiſta dicat Ioan. 1. Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incepit facere ſigna in prima ætate, exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe Incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent, liuore liquefacti.

Ho. 22. in Ioan non longè à prin. to 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum natiuitas Chriſti debuerit per Angelos, & ſtellam manifeſtari.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod non debuerit manifeſtari per Angelos Chriſti natiuitas. Angeli enim ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſecundum illud Pſalm. 103. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Sed Chriſti natiuitas erat ſecundum carnem, non autem ſecundum ſpiritualem eius ſubſtantiam. Ergo non debuit per Angelos manifeſtari. 100.

2. Præterea Maior eſt affinitas iuſtorum ad Angelos, quam ad quoſcunque alios, ſecundum illud Pſal. 53. immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Sed iuſtis ſcilicet Simeoni, & Annæ, non eſt manifeſtata Chriſti natiuitas per Angelos. Ergo nec paſtoribus per Angelos manifeſtari debuit.

3. Præterea, Videtur, quòd nec magis debuerit manifeſtari per ſtellam. Hoc enim videtur eſſe erroris occaſio, quantum ad illos, qui æſtimant ſydera natiuitatibus hominum dominari. Sed occaſiones peccandi ſunt hominibus auferendæ. Non ergo fuit conueniens quod per ſtellam Chriſti natiuitas manifeſtaretur.

4. Præterea, Signum oportet eſſe certum ad hoc, quod per ipſum aliquid manifeſtaretur. Sed ſtella non videtur eſſe

eſſe ſignum certum natiuitatis Chriſti, ergo inconuenienter fuit Chriſti natiuitas per ſtellam manifeſtata.

Sed contra eſt, quod dicitur Deut. 32. Dei perfecta ſunt opera. Sed talis manifeſtatio fuit opus diuinum. Ergo per conuenientia ſigna fuit effecta.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut manifeſtatio ſyllogiſtica fit per ea, quæ ſunt magis nota ei, cui eſt aliquid manifeſtandum: ita manifeſtatio quæ fit per ſigna, debet fieri per ea, quæ ſunt familiaria illis, quibus manifeſtatur. Manifeſtum eſt autem, quod viris iuſtis eſt familiare, & conſuetum interiori Spiritus Sancti inſtinctu edoceri, abſque ſignorum ſenſibilium demonſtratione, ſcili. et per Spiritum prophetiæ. Alij vero corporalibus rebus dediti, per ſenſibilia ad intelligibilia adducuntur. Iudæi autem conſueti erant diuina reſponſa per Angelos accipere, per quos etiam legem acceperant: ſecundum illud Act. 7. Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum. B *Gentiles vero, & maximè Aſtrologi conſueti ſunt ſtellarum curſus inſpicere. Et ideo iuſtis, ſcilicet Simeoni, & Annæ manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per interiorem inſtinctum Spiritus Sancti: ſecundum illud Luc. 2. Reſponſum accepit à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Paſtoribus autem, & Magis tanquàm rebus corporalibus deditis manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per viſibiles apparitiones. Et quia natiuitas non erat pure terrena, ſed quodammodo cœleſtis, ideo per ſigna cœleſtia vtriſque Chriſti natiuitas reuelatur.* Gl. or. ſup. 2. c. Mat ſup. id, Vidimus ſtellam. *Vt enim Aug. dicit in ſer. de Epiph. Cœlos Angeli habitant, & ſydera ornant, vtriſque ergo cœli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem paſtoribus tanquam Iudæis, apud quos frequenter factæ ſunt apparitiones Angelorum, reuelata eſt natiuitas Chriſti per Angelos.* C *Magis autem aſſuetis in conſideratione cœleſtium corporum, manifeſtata eſt per ſignum ſtellæ: quia (vt Chryſ. dicit) per conſueta eos Dominus vocare voluit, eis condeſcendens.* Ho 6. in Mat ſup. illud, Ecce ſtella quã viderãt. & 2 *Eſt autem & alia ratio: quia, vt Greg. dicit, Iudæis tanquam ratione vtentibus rationale animal, id eſt, Angelus, prædicare debuit.* Gr. ho. 10. in Euang. circa princ. *Gentiles vero, quia vti ratione neſciebant, ad cognoſcendum Dominum, non per vocem, ſed per ſigna perducuntur. Et ſicut Dominum iam loquentem annuntiauerunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eum nondum loquentem elementa muta prædicauerunt. Eſt etiam & alia ratio: quia, vt Aug. dicit in ſermone Epiphaniæ, Abrahæ innumerabilis fuerat promiſſa ſucceſſio non carnis ſemine, ſed fidei fœcunditate generanda. Et ideo ſtellarum multitudini eſt cõparata, vt cœleſtis progenies ſperaretur. Et ideo Gentiles in ſyderibus deſignati, ortu noui ſyderis excitantur, vt perueniant ad Chriſtum, per quem efficiuntur ſemen Abrahæ.* D

Ad primum ergo dicendum, quod illud manifeſtatione indiget, quod de ſe eſt occultum: non autem illud quod de ſe eſt manifeſtum. Caro autem eius qui naſcebatur, erat manifeſta, ſed Diuinitas erat occulta. Et ideo conuenienter manifeſtata eſt illa natiuitas per Angelos, qui ſunt Dei miniſtri: Vnde & cum claritate Angelus apparuit, vt oſtenderetur, quod ille qui naſcebatur, erat ſplendor paternæ gloriæ.

Ad ſecundum dicendum, quod iuſti non indigebant viſibili apparitione Angelorum: ſed eis ſufficiebat interior inſtinctus Spiritus Sancti propter eorum perfectionem.

Ad tertium dicẽdum, quod ſtella natiuitatem Chriſti manifeſtans, omnem occaſionem erroris ſubtraxit. E lib. 2. c. 5. à med. tom. 6. *Vt enim Aug. dicit contra Fauſtum. Qui taudem aſtrologi ita conſtituerunt naſcentium hominum fata ſub ſtellis, vt aliquam ſtellarum homine aliquo nato circuitus ſui ordinem reliquiſſe, & ad eum qui natus eſt, perrexiſſe aſſeuerent? ſicut accidit circa ſtellam, quæ demonſtrauit natiuitatem Chriſti. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui ſortem naſcentium hominum aſtrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt aſtrorum ordinem ad hominis natiuitatem poſſe mutari.* Hom. 6 in Mat. nõ pro. à pr. tom 2. *Similiter etiam, vt Chryſ. dicit, Non eſt hoc aſtronomiæ opus, à ſtellis ſcire eos, qui naſcuntur: ſed ab hora natiuitatis futura prædicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognoue-* A *runt: vt hinc ſumentes initium, à ſtellarum motu futura cognoſcerent, ſed potius è conuerſo.*

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſ. refert, in quibuſdam Scripturis apocryphis legitur: Ho 2. in Mat in op imp ſuper illud. Vidimus ſtellã eius, tom. 2. *quod quædam gens in extremis Orientis iuxta Oceanum, Scripturam quandam habebat ex nomine Seth, de apparitura hac ſtella & muneribus huiuſmodi offerendis: quæ gens diligenter obſeruabat huius ſtellæ exortum, poſitis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte aſcendebant in montem, in quo poſtmodum eam viderunt, habentem in ſe quaſi paruuli formam, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis. Vel dicendum, quod ſicut dicitur in libr. de Quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti.* in l. q. ex no. teſt. q 39 to. 4 op. Aug. *Magi illi traditionem Balaam ſequebantur, qui dixit, Orietur ſtella ex Iacob. Vnde videntes ſtellam extra ordinem mundi, hanc eſſe intellexerunt, quam Balaam futuram indicem Regis Iudæorum prophetauerat. Vel dicendum, ſicut Aug. dicit in ſer. de Epiphania,* in ſer. 7 qui eſt 35 in ord. ante med. *quod ab Angelis aliqua admonitione reuelationis audierunt Magi, quod ſtella Chriſtum natum ſignificaret: & probabile videtur quod à bonis, quando in Chriſto adorando ſalus eorum iam quærebatur. Vel ſicut Leo Papa dicit in ſermone de Epiphania* In ſer. 4. pariũ ante med. *præter illam ſpeciem, quæ corporeum incitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.*

ARTICVLVS VI.

C *Vtrum natiuitas Chriſti ordine conuenienti fuerit manifeſtata.*

Ad ſextum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienti ordine Chriſti natiuitas fuerit manifeſtata. 201. *Illis enim debuit primo manifeſtari Chriſti natiuitas, qui Chriſto propinquiores fuerunt, & qui magis Chriſtum deſiderabant ſecundum illud Sap. 6. Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, vt ſe priorem illis oſtendat. Sed iuſti propinquiſſimi erant Chriſto per fidem, & maximè eius aduentum deſiderabant: vnde dicitur Luc. 2. de Simeone, quod erat homo iuſtus, & timoratus expectans redemptionem Iſrael. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Simeoni, quam paſtoribus, vel Magis.*

2. Præterea, Secundum Auguſtinum Magi fuerunt primitiæ Gentium Chriſto crediturarum. Sed primo plenitudo Gentium intrat ad fidem, & poſtmodum omnis Iſrael ſaluus fiet, vt dicitur Rom. 11. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Magis, quam paſtoribus.

3. Præterea, Matth. 2. dicitur, quod Herodes occidit omnes In ſerm 2. de Epiph. to. 10. *pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Et ſic videtur, quod per duos annos poſt Chriſti natiuitatem Magi ad Chriſtum peruenerint. Inconuenienter igitur poſt tantum tempus fuit Gentilibus Chriſti natiuitas manifeſtata.*

Sed contra eſt, quod dicitur Dan. 2. Ipſe mutat tempora, & ætates. Et ita tempus manifeſtationis natiuitatis Chriſti videtur congruo ordine eſſe diſpoſitum.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſti natiuitas primo quidem manifeſtata eſt paſtoribus ipſo die natiuitatis Chriſti. Vt enim dicitur Luc. 2. Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, & vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, loquebantur adinuicem, tranſeamus vſque Bethlehem, & venerunt feſtinantes. Secundo autem Magi peruenerunt ad Chriſtum decimatertia die natiuitatis eius: quo die feſtum Epiphaniæ celebratur. Si enim reuoluto anno, vel etiam duobus annis veniſſent, non inueniſſent eum in Bethlehem: cum ſcriptum ſit

Luc. 2.

Luc. 2. quod poſtquam perfecerunt omnia ſecundum legem Domini (offerentes ſcilicet puerum Ieſum in templum) reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. Tertio autem manifeſtata eſt iuſtis in templo quadrageſimo die à natiuitate Chriſti, vt habetur Luc. 2. Et huius ordinis ratio eſt: quia per paſtores ſignificantur Apoſtoli, & alij credentes ex Iudæis, quibus primo manifeſtata eſt fides Chriſti: inter quos non fuerunt multi potentes, nec multi nobiles: vt dicitur 1. ad Corinth. 1. Secundo autem fides Chriſti peruenit ad plenitudinem Gentium, quæ eſt præfigurata per Magos. Tertio autem peruenit ad plenitudinem Iudæorum, quæ eſt præfigurata per iuſtos: vnde & in templo Iudæorum eſt eis Chriſtus manifeſtatus.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Apoſtol. dicit Roman. 9. Iſrael, ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit: ſed Gentiles, qui non quærebant iuſtitiam, Iudæos communiter in iuſtitia fidei præuenerunt. Et in huius figuram Simeon, qui expectabat conſolationem Iſrael, vltimo Chriſtum natum cognouit, & præceſſerunt eum Magi, & paſtores, qui Chriſti natiuitatem non ita ſolicite expectabant.

Ad ſecundum dicendum, quod licet plenitudo Gentium prius intrauerit ad fidem, quam plenitudo Iudæorum: tamen primitiæ Iudæorum præuenerunt in fide primitias Gentium, & ideo paſtoribus prius manifeſtata eſt Chriſti natiuitas, quam Magis.

Chryſ ho. 10. in Mat ante med. tom. 2. Aug. in ſer 7 ante med & in alio ſer. de Epipha. poſt ſer ad fra. in eremo, to. 10.

Ad tertium dicendum, quod de apparitione ſtellæ, quæ apparuit Magis, eſt duplex opinio. Chryſo. enim ſupra Matt. & Aug in ſerm. Epiph. dicunt, quod ſtella Magis apparuit per biennium ante Chriſti natiuitatem: & tunc præmeditantes, & ſe ad iter præparantes, à remotiſſimis partibus Orientis peruenerunt ad Chriſtum tertia decima die à ſua natiuitate. Vnde & Herodes ſtatim poſt receſſum Magorum, videns ſe ab eis illuſum mandauit occidi pueros à bimatu: & infra, dubitans ne tunc Chriſtus natus eſſet, quando ſtella apparuit, ſecundum quod à Magis audierat. Alij vero dicũt ſtellam apparuiſſe primo, cum Chriſtus natus eſt, & ſtatim Magi viſa ſtella iter arripientes, longiſſimum iter in tredecim diebus peregerunt, partim quidem adiuti diuina virtute, partim autem dromedariorum velocitate. Et hoc dico, ſi venerunt ex extremis partibus Orientis. Quidam tamen dicunt eos veniſſe de regione propinqua, vnde fuerat Balaam, cuius doctrinæ ſectatores fuerunt. Dicuntur autem ab Oriente veniſſe: quia terra illa eſt ad Orientalem partem terræ Iudæorum. Et ſecundum hoc Herodes non ſtatim recedentibus Magis, ſed poſt biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accuſatus Romam iuiſſe, vel aliquorum periculorum terroribus agitatus, à cura interficiendi puerum interim deſtitiſſe. Vel quia potuit credere Magos fallacis ſtellæ viſione deceptos, poſtquam non inuenerunt, quem natum putauerant, erubuiſſe ad ſe redire: vt Aug. dicit in lib de Conſenſu Euangeliſtarum. Ideo autem non ſolum binos pueros interfecit, ſed etiam infra: quia (vt Auguſtinus dicit in quodam ſermone Innocentum) timebat ne puer, cui ſydera famulantur, ſpeciem ſuam paulò ſupra ætatem, vel infra transformaret.

l. 2 c 11. inter med & ſi to. 4. gl ord ſup: illa verba Mat. 2 à bimatu.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſtella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœleſtibus ſtellis.

101. Op 60. c. 7. Et Matth. 2. tom. 4.

AD ſeptimũ ſic proceditur. Videtur, quòd ſtella, quæ magis apparuit, fuerit vna de cœleſtibus ſtellis. Dicit enim Aug. in quodam ſermone Epiphaniæ. Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repen- A *te nouum de cœlo ſydus effulſit. Fuit igitur ſtella cœleſtis, quæ Magis apparuit.*

2. Præterea, Auguſtin. dicit in ſermone quodam Epiphaniæ: Paſtoribus Angeli, Magis ſtella Chriſtum demonſtrat vtriſque loquitur lingua cœlorum: quia lingua ceſſauit Prophetarum. Sed Angeli paſtoribus apparentes, fuerunt fere de cœleſtibus Angelis. Ergo & ſtella Magis apparens, fuit vere de cœleſtibus ſtellis.

In ſer 2. Epiphan qui eſt 30. in ord. & ſer. 3 eiuſdẽ feſti, tom. 10.

3. Præterea, Stellæ quæ non ſunt in cœlo, ſed in aere, dicuntur ſtellæ cometæ, quæ non apparent in natiuitatibus Regum, ſed magis ſunt indicia mortis eorum. Sed illa ſtella deſignabat Regis natiuitatem: vnde Magi dicunt Matth. 2. Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam eius in Oriente. Ergo videtur, quod fuerit de cœleſtibus ſtellis.

B *Sed contra eſt, quod Aug. dicit in li. 2. contra Fauſtum. Nõ ex illis erat hæc ſtellis, quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinem ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed nouo Virginis partu nouum ſydus apparuit.*

libr. 2. ca. 5 à med. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth. quod illa ſtella, quæ Magis apparuit, non fuerit vna cœleſtium ſtellarum, multipliciter manifeſtum eſt. Primo quidem, quia nulla alia ſtellarum hac via incedit: hæc enim ſtella ferebatur à Septentrione in Meridiem, ita enim Iudæa iacet ad Perſidẽ, vnde Magi venerunt. Secundo apparet hoc ex tempore: non enim ſolum apparebat in nocte, ſed etiam in media die, quod non eſt virtutis ſtellæ, ſed nec etiam Lunæ. Tertio, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cum enim intrauerũt Hieroſolymam, occultauit ſe ipſam: deinde vbi Herodem reliquerunt, ſeipſam monſtrauit. C *Quarto, quia non habebat continuum motum, ſed cum oportebat ire Magos, ibat, cum oportebat ſtare, ſtabat, ſicut & de columna nubis erat in deſerto. Quinto, quia non ſurſum manens, partum Virginis demonſtrabat, ſed deorſum deſcendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matth. 2. quod ſtella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. Ex quo patet, quod verbum Magorum dicentium, Vidimus ſtellam eius in Oriente, non eſt ſic intelligendum, quaſi ipſis in Oriente poſitis ſtella apparuerit exiſtens in terra Iuda, ſed quia viderunt eam in Oriente exiſtentem, & præceſſit eos vſque in Iudæam, quamuis hoc à quibuſdam ſub dubio relinquatur. Non autem potuiſſet diſtincte domum demonſtrare, niſi eſſet terræ vicina. Et ſicut ipſe dicit, hoc non videtur proprium eſſe ſtellæ, ſed virtutis rationalis cuiuſdam. Vnde videtur hæc ſtella virtutis inuiſibilis fuiſſe in talem apparentiam transformata.* D *Vnde quidam dicunt, quod ſicut Spiritus Sanctus deſcendit ſuper baptizatum Dominum in ſpecie columbæ: ita apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alij vero dicunt, quod Angelus qui apparuit paſtoribus in humana ſpecie, apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Probabilius tamen videtur, quod fuerit ſtella de nouo creata non in cœlo, ſed in aere vicino terræ, quæ ſecundum diuinam voluntatem mouebatur. Vnde Leo Papa dicit in ſermone Epiphaniæ. Tribus Magis in regione Orientis, ſtella nouæ claritatis apparuit, quæ illuſtrior cæteris, pulchriorque ſyderibus, in ſe intuentium oculos, animoſque conuerteret, vt confeſtim aduerteretur, non eſſe otioſum, quod tam inſolitum videbatur.*

Hom. 6 poſt med primi fol. à princip. hom. tom. 2.

In ſer 1 non longè à prin.

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum in ſacra Scriptura, quandoque dicitur aer: ſecundum illud, Volucres cœli, & E *piſces maris.*

Ad ſecundum dicendum, quod ipſi Angeli cœleſtes ex ſuo officio habent, vt ad nos deſcendant in miniſterium miſſi: ſed ſtellæ cœleſtes ſuum ſitum non mutant. Vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſtella illa non eſt ſequuta motum ſtellarum cœleſtium, ita nec etiam, ſtellarum cometarum: quæ nec de die apparent, nec curſum ſuum ordinatum mutant. Et tamen non omnino aberat ſignificatio cometarum, quia cœleſte Regnum Chriſti, commi-

comminuit, & conſumit vniuerſa Regna terræ, & ipſum ſta- A
bit in æternum: vt dicitur Daniel. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Magi conuenienter ad Chriſtum adorandum venerint.

103.
Matth. 2.
princ.

AD octauum ſic proceditur. *Videtur, quod Magi non conuenienter ad Chriſtum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à ſuis ſubiectis: Magi autem non erant de Regno Iudæorum. Ergo cum ex viſione ſtellæ cognouerunt natum eſſe Regem Iudæorum, videtur, quod inconuenienter venerint ad eum adorandum.* B

2. Præterea. Stultum eſt viuente Rege aliquo, extraneum Regem annuntiare. Sed in Regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo ſtulte fecerunt Magi, alterius Regis natiuitatem annuntiantes.

3. Præterea, certius eſt cæleſte indicium, quam indicium humanum. Sed Magi ducatu cœleſtis indicij ab Oriente venerant in Iudæam. Stulte ergo egerunt, præter ducatum ſtellæ humanum indicium requirendo, dicẽtes, Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?

4. Præterea, Munerum oblatio, & adorationis reuerentia, non debetur niſi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Chriſtum regia dignitate fulgentem. Ergo inconuenienter ei munera, & reuerentiam regiam exhibuerunt. C

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Sed qui Diuino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi, abſq; errore, Chriſto reuerentiam exhibuerunt.

art. 6. huius q. arg. 2.

Reſpondeo dicẽdum, quod ſicut dictum eſt, Magi ſunt primitiæ Gentium in Chriſtum credentium: in quibus apparuit, ſicut in quodam præſagio fides, & deuotio Gentium venientium à remotis ad Chriſtum. Et ideò ſicut deuotio, & fides Gẽtium eſt abſq; errore per inſpirationem Spiritus ſancti: ita etiam credendum eſt Magos à Spiritu ſancto inſpiratos: ſapienter Chriſto reuerentiam exhibuiſſe.

In ſer. 2. qui eſt 30 in ord. ante medii illius, to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in ſermone Epiphaniæ, cũ multi Reges Iudæorum nati fuiſſent, atq; defuncti nullum eorum Magi adorandum quæſierunt. Non itaque Regi Iudæorum quales illic eſſe ſolebant, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenæ, & ab eodem regno prorſus extranei à ſe deberi arbitrabantur: ſed talem natum eſſe didicerunt, in quo adorando, ſe ſalutem, quæ ſecundum Deum eſt, conſecuturos minime dubitauerunt. D

Hom. 2. in Matth. in ope. imper. ſuper illud, Vidimus ſtellam, to. 2. In ſer. 6. & eſt 34. in or. de med to. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod per illam annunciationem Magorum præſignabatur conſtantia Gentium, Chriſtum vſque ad mortem confitentium. Vnde Chryſ. dicit ſuper Matth. quod dum conſiderabant Regem futurum non timebant Regem præſentem: adhuc non viderant Chriſtum, & iam parati erant pro eo mori.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in ſermone Epiphaniæ: Stella, quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre Virgine Deus Infans, poterat eos ad ipſam perducere ciuitatem Bethlehem, in qua natus eſt Chriſtus: ſed tamen ſubtraxit ſe, donec de ciuitate, in qua Chriſtus naſcetur, etiam Iudæi teſtimonium perhiberent: vt ſic geminato teſtimonio confirmati (ſicut Leo Papa dicit) attentiori fide expeterent, quem & ſtellæ claritas, & prophetiæ manifeſtabat authoritas. Et ita ipſi annuntiant Iudæis Chriſti natiuitatẽ, & interrogant locum, credũt & quærunt, tanquã ſignificantes eos, qui ambulant per fidem, & deſiderant ſpeciem: vt Auguſtinus dicit in ſermo. Epiphania. Iudæi autem indicantes eis locum natiuitatis Chriſti, ſimiles facti ſunt fabris arcæ Noe, qui aliis, vbi euaderent, præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquiſitores, dixerunt, E

In ſer. 4. de Epiphan. inter prin. & med.

In ſer. 6. qui eſt 34. in or. de temp. paulò à prin. tom. 10.

& remanſerũt doctores ſimiles lapidibus milliariis, qui viam oſtendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum eſt, vt aſpectu ſtellæ ſubtracto, Magi humano ſenſu in Ieruſalem irent quærentes in ciuitate regia Regem natum, vt in Ieruſalem primo Chriſti natiuitas publice annuntiaretur (ſecundum illud Iſa. 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem) & vt etiam ſtudio Magorum de longe venientium, damnaretur Iudæorum pigritia prope exiſtentium.

Homil. 2. in Matt. in ope. imp. ſuper illud & intr. do. tom. 2.

Ad 4. dicendum, quod ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matt. ſi Magi terrenum regem quærentes, veniſſent, fuiſſent confuſi: quia tanti itineris laborẽ ſine cauſa ſuſcepiſſent, vnde nec adoraſſent, nec munera obtuliſſent. Nunc autem quia cæleſtem regem quærebant, etſi nihil regalis excellentiæ in eo viderent, tamen ſolius ſtellæ teſtimonio contenti eum adorauerunt: vident enim hominem, & agnoſcunt Deum. Et offerunt munera dignitati Chriſti congruentia: aurum quidem, quaſi Regi magno: thus, quod in Dei ſacrificio ponitur, immolatur vt Deo: myrrha, qua mortuorum corpora condiuntur, præbetur, tanquam pro ſalute omnium morituro. In quo etiam, vt Gregor. dicit, inſtruimur, vt nato Regi aurum (per quod ſignificatur ſapientia) offeramus, in conſpectu eius, ſapientiæ lumine ſplendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offerimus Deo, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus. Myrrham autem, quæ ſignificat mortificationem carnis, offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificemus.

Hom 10. in Euang poſt med. illius.

DISPVTATIO XIV.

In ſex ſectiones diſtributa.

De ſignis, & prodigiis, quibus Chriſti natiuitas manifeſtata eſt præſertim Magis.

DIuus Thomas in tota hac quæſt. non diſputat ſolum de illa manifeſtatione Chriſti nati, quæ eadem die, ſeu nocte natiuitatis eius facta eſt: ſed ſimpliciter de omnibus manifeſtationibus, quæ illis diebus Natiuitati proximis in Scriptura factæ eſſe leguntur, & eas ad quatuor reuocat. Prima facta dicitur Mariæ, & Ioſepho, quàm attigit art. 2. ad 2. de qua nihil aliud dicit, quam eam eſſe factam ante natiuitatẽ Chriſti, quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obſequi naſcituræ, & hoc quidem indubitatum eſt, quantum ad reuelationem fidei, quam Virgo, & Ioſephus habuerunt de Diuinitate & dignitate Chriſti naſcituri, & de modo etiam (vt exiſtimo) naſcendi ſalua matris integritate, & virginitate, quanquam hoc poſterius non ſit tam certum, ſicut prius, quod in Euangelio expreſsius habetur, de qua re plura dicam inferius tractando de perfectione fidei B. Virginis. An vero circumſtantiæ huius natiuitatis, ſcilicet locus, tempus, & reliquæ reuelatæ fuerint Beatæ Mariæ, & Ioſepho ante Chriſti ortum, incertum eſt, pie tamen ita credi poteſt. Ratio enim D. Th. hoc etiam probabiliter perſuadet, oportuiſſe ſcilic. hæc etiam illis prius manifeſtari, vt conuenientius, & opportunius naſcituræ proli deſeruirent. Et de hac manifeſtatione nihil aliud dicendum occurrit. Secunda ergo manifeſtatio facta eſt paſtoribus, tertia Magis, quarta Simeoni, & Annæ, de quibus promiſcue D. Tho. agit in omnibus his articulis. Quia vero de prima, & tertia pauca dicenda occurrunt præter ea, quæ in Euangelio continentur, quæ ad illas pertinet, quæq; omnibus his manifeſtationibus, & aliis ſignis, vel prodigiis in hac natiuitate factis communia ſunt, in ſequẽti ſectione expediemus: in reliquis vero, quę ad Magorũ aduentũ, & adorationẽ pertinent, & longiore indigẽt expoſitione, perſequemur.

SECTIO I.

Quibus ſignis, quibuſque perſonis Chriſti natiuitas manifeſtata ſit.

DE materia huius dubij nihil ferè certum inuenio præter ea, quæ Euangeliſtæ referunt, & ideò breuiſsimè dicendum eſt, quamuis non oportuerit Chriſti natiuitatem vniuerſo orbi ſtatim manifeſtari (vt circa art. 1. D. Tho. explicatum reliquimus) oportuiſſe tamen aliquo modo diſponi, ſeu præparari mundum, vt venientem Saluatorem ſuſciperet. Vt enim ait Leo Pap. ſerm. 1. de Epiphan. *Ad omnium hominum ſpectabat ſalutem, vt iam vniuerſo declararetur mundo, cum adhuc exiguo detineretur oppidulo.* Quocirca eo tempore adimpletum videtur, quod Aggæus Propheta. c. 2. prædixerat. *Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Varia enim legimus in hiſtoriis eo tempore accidiſſe prodigia, vt videre licet in Oroſio libr. 6, cap. 22. & ſequentibus, & in Iulio Obſequente libr. de prodigiis, capit. 128. & ſequent quæ licet non omnia in die natalis Domini facta fuerint, vniuerſa tamen ad Chriſti ortum illuſtrandum diuinitus ordinata fuiſſe, omnes Scriptores, ac Catholici annotarunt.

Leo Pap. *Agga. 2.* *Oroſi.* *Iul. Obſeq.*

Primum prodigium fit de templo pacis, quod à Romanis æternum exiſtimabatur, quod ex ſuis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum: corruiſſe autem dicitur ea nocte, qua Deipara Chriſtum peperit. Ita refert Bonauent. opuſc. de quinque feſtiuitatibus pueri Ieſu, capit. 2. & habetur etiam in quadam homilia de natiuitate Chriſti, quæ ſub nomine Petri Damiani habetur in Lippomano tom. 8. & Surio tom. 6. Cæſar tamen Baronius, in principio ſuorum annalium diligenter obſeruauit homiliam illam non eſſe Petri Damiani, quod in ea mentio fiat Bernard. qui (vt ipſe dicit) quinquaginta annis, vel (vt ex Trithemio colligitur) nonaginta poſterior fuit, & erudite oſtendit hiſtoriam illam non ſolum incertam, ſed etiam falſam eſſe, quia ante Veſpaſianũ, qui templum pacis Romæ ædificauit (teſte Ioſepho lib. 7. de bello Iudaico) nullum aliud templum pacis Romæ fuiſſe legitur, quod in natali Chriſti corruere potuerit.

Prodigia in aduentu Chriſti qualia. *Bonauent.* *Lippoman.* *Surius.* *Cæſ. Baron.* *Templum pacis, Romæ quando fuerit.* *Trithem.* *Ioſeph.*

Secundum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodam die ſine intermiſsione fluxit. Huius meminit D. Th. hic art. 3. ad 3. & multi exiſtimant hoc accidiſſe eadem die, ſeu nocte, qua Chriſtus natus eſt. Oroſius tamen, qua dicto lib. 6. cap. 19. huius prodigij meminit illud tertio anno Triumuiratus, hoc eſt viginti ſeptem annis ante Chriſti natiuitatem accidiſſe confirmat, quanquam illa ſignificatum fuiſſe dicat Chriſtum (qui *vnctus* interpretatur) regnante Auguſto fuiſſe naſciturum. Idemque dicit de multis aliis prodigiis, quæ eodem tempore refert accidiſſe: quale etiam tertium illud prodigium eſt, quod D. Th. eodem ſupra citato loco ponit, de tribus ſolibus, qui in Hiſpania apparuerunt, inv numque paulatim coierunt. Cuius etiam meminit Iulius Obſequens ſupra. Plinius vero. lib. 2. hiſtor. c. 31. ſæpius refert apparuiſſe tres ſoles: non dicit tamẽ in vnum coiuiſſe, quamuis hoc tempore Auguſti Imperatoris accidiſſe commemoret prope initium Triumuiratus, vt ex Conſulibus, quos ibi refert colligi poteſt.

D Thom. *Oroſ.* *D. Thom.* *Iul Obſeq.* *Plin.*

Quarto refert Sanctus Bonau. citato loco, in nocte natiuitatis omnes nefando peccato inquinatos ſubito interiiſſe, additque alia, quæ incerta ſunt. Quintum prodigium eſſe poteſt, dæmonum oracula eo tempore conticuiſſe, & interdum vel inuitum dæmonem hanc cauſam, ſeu rationem ſui ſilentii

A reddidiſſe, vt Niceph. poſt alios refert lib. 1. hiſt. c. 17. Cum enim Auguſtus nullum in templo Apollonis reſponſum acciperet, cauſamque interrogaret, tandem reſpondit in hunc modum. *Nicephor.*

Me puer Hebræus, diuos Deus ipſe gubernans
Cedere ſede iubet, triſtemque redire ſub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitis abſcedito noſtris.

Sexto ac poſtremo loco prodigii ponere poſſumus generalem pacem in vniuerſo Imperio Romano ſub vno Principe factam, vt Chriſtus Princeps pacis naſceretur, ſicut prędictum fuerat Iſa. 9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c. *Iſai 9. & 11.*

Secundo dicendum eſt oportuiſſe Chriſti natiuitatem aliquibus perſonis peculiariter manifeſtari. Hoc recte declarat D. Th. hic ar. 2. quoniam ſicut poſB ſet in detrimentum fidei cedere, ſi Chriſtus omnibus abſque delectu manifeſtaretur: ita etiam ſi omnes lateret. Nam *ſapientia abſconſa, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriuſq;?* Eccl. 20. Item propter hanc cauſam reſurrectio Chriſti, quamuis nõ fuerit omnibus patefacta, demonſtrata tamen eſt *teſtibus præordinatis à Deo*, vt dicitur Act. 10. Deniq; ex Euangelio hoc conſtat, in quo tres narrantur huius myſterii manifeſtationes. Prima facta paſtoribus, circa quam ſolum occurrit notandum ex Beda de locis ſanctis cap. 8. illos paſtores fuiſſe tres, & in loco, vbi eis apparuit Angelus, fuiſſe Eccleſiam ædificatam: Illum autem locum fuiſſe prope Bethlehem iuxta turrim Ader, id eſt *gregis*, iuxta quam Iacob pauit greges ſuos (vt refert Hiero. in epitaphio Paulæ, ſeu epiſt. 27.) Secunda eſt facta Simeoni, & Annæ: quam inquit D. Tho. art. 6. fa-C ctam eis eſſe in templo. Intelligendus autem videtur quoad viſibilem, ſeu corpoream manifeſtationem Chriſti nati, ſimul cum interna illius cognitione. Nã quo ad aliquam interiorem reuelationem ante pręceſsiſſe videtur. Nam de Simeone inquit Luc. cap. 2. quod *reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini, & venit in Spiritu in templum.* De hac reuelatione præter Ambr. & expoſitores Luc. 2. legi poſſunt homilię ſanctorum Patrum de feſto Purificationis, & de Simeone legi poteſt Epiphan. libr. de Vitis Prophetarum iuxta finem, & Timotheus presbyter Ieroſolymitanus ſermone de Sancto Simeone: de Anna vero legi poteſt Ambr. in libr. de viduis parum à principio, & Cyrillus Ieroſolymitanus, catech. 10. & de vtroq; Gregor. Nyſſen. & Amphilochius, & Chryſ. hom. de occurſu D Domini.

Natiuitatis Chriſti manifeſtatio neceſſaria. *D. Thom.* *Eccleſ. 20.* *Act 10.* *Beda.* *Hieron.* *D. Thom.* *Luc. 2.* *Epiphan.* *Timoth.* *Ieroſolym.* *Ambroſ.* *Cyrill.* *Ieroſolym.* *Gregor.* *Nyſſen.* *Amphiloch.* *Chryſoſtom.*

Tertia reuelatio facta eſt Magis, de qua in ſequentibus ſectionibus fuſe dicendum eſt. Nunc ſolum eſt obſeruandum, duas priores reuelationes factas eſſe Iudæis: tertiam vero Gentibus. Hoc tamen ordine, vt prius Chriſtus natus viſus ſit à paſtoribus Iudæis, deinde adoratus à Magis gentilibus: poſtea in templo cognitus à Simeone, & Anna Iudæis. Quibus ſignificatum eſt, Chriſtum eſſe Saluatorem Iudæorum, & gentium, & ab vtriſque eſſe cognoſcendum, & adorandum: ita tamen, vt agnitionis Chriſti initium à Iudæis ſumeretur, ab eis vero ad gentes tranſiret, in eiſque propageretur, & conſeruaretur vſque ad finem ſeculi, quando Iudæorum vocatio iterum conſummanda eſt. Indicauit hoc Auguſtinus, ſermone ſecundo de Epiphania, dicens, *Nunc ergo* E *chariſsimi gratiæ filij, & hæredes, videte vocationem veſtram in manifeſtato Iudæis & Gentibus Chriſto, tanquam angulari lapide, perſeuerantiſsima dilectione cohærere. Manifeſtatus etenim eſt in ipſis cunabulis infantiæ ſuæ iis qui prope; & iis qui longe erant, Iudæis, in paſtorum propinquitate, gentibus, in Magorum longinquitate*, Et ſermone quarto, *Illi Magi, quidnam fuerunt, niſi primitiæ* Gentium *Iſraelitæ Paſtores, Magi gentiles: illi prope, iſti longe, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt: veniens quippe, ſicut Apoſtolus dicit, euangelizauit pacem nobis, qui eramus longe, & pacem his qui prope: ipſe eſt enim pax noſtra,*

Auguſtin.

Chryſoſt. *noſtra, qui fecit vtraque vnum.* Addit vero Chryſoſtomus homilia ſexta ſuper Matthæum, voluiſſe Chriſtum ab ipſo ſtatim initio, *Oſtium gentibus reſerare, vt Iudæorum amentiam reprehenderet, & domeſticos cultores ſuos per externos erudiret.* *Rupert.* Conſiderat etiam Rupertus libro ſecundo in Matthæum propè initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem præſignificatam eſſe. Paſtores enim Iudæi, & ab Angelo inſtructi, non adeo ſunt eruditi, vt procidentes adorarent, aut munera offerrent, ſed tantummodo, *venerunt, & cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis*: Magi vero primitiæ gentium, & venerunt, & *procidentes adorauerunt, & munera obtulerunt*, quibus interiorem fidem, magnamq; myſteriorum Chriſti cognitionem proteſtati ſunt.

SECTIO II.

Quot, & cuius conditionis viri, Magi fuerint.

Gloſſa. TAm de numero, quam de Magorum ſtatu, & conditione varia eſt Scriptorum opinio. Gloſſa enim Matthæi ſecundo, eos in magna multitudine fuiſſe exiſtimat. De illorum vero ſtatu, & conditione, quidam exiſtimant illos fuiſſe Reges: alij vero negant, *Ianſen.* quibus magis aſſentit Ianſenius, capit. nono concordiæ. Fundamentum eſt, quoniam neque Euangeliſta eos Reges vocat: quod tamen non tacuiſſet, quippe cum ad gloriam Chriſti non parum pertineret, quod non quilibet homines, ſed Reges, ac Principes illi ſubmitterentur. Præterea hoc explicare fuiſſet neceſſarium ad perfectam hiſtoriæ narrationem. Erat enim hæc circumſtantia valde neceſſaria: tum ad intelligendas prophetias in hoc myſterio impletas: tum etiam, vt Sacramentum futuræ conuerſionis gentium expreſſius indicaretur. Ad hæc, ſi Magi Reges fuiſſent, Herodes certe regio Honore & apparatu eos excepiſſet, quod tamen non fecit, quantum ex Euangelio colligi poteſt. Denique hoc plurimum ſuadet, quod nullus veterũ Patrum eos *Reges* appellat. Quanquam, quia erant potentes viri, & propter magiam, ſeu ſapientiam Regi adſtarent, quia ſine eorum conſilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari poſſint. Huiuſmodi autem fuiſſe ſapientes, & magos in Perſide ex libr. Eſther colligi poteſt: ex qua Regione Magos veniſſe, poſtea oſtendemus. Et in hanc ſententiam videtur inclinare Hieronym. Daniel. 2. qui dicit apud Chaldæos philoſophos, *Hieronym.* & ſapientes *Magos* appellari, & iuxta eorum ſententiam Reges, & Principes eiuſdẽ gentis omnia facere, & ſubdit, *vnde & in natiuitate Domini, ipſi primum ortum eius intellexerunt.* De eorum deniq; ſcientia varia etiam eſt opinio. Quidam enim exiſtimant illos vere fuiſſe ſapientes, alij vero fuiſſe maleficos, & ariolos. Ita ſenſit Auguſtinus ſermone ſecundo de Epiphania, dicens. *Præualet imperitia in ruſticitate paſtorum, & impietas in ſacrilegiis Magorum.* Idem ſentit Origenes, libr. primo contra Celſum, circa finem, *Origen.* vbi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eoſque ad artes ſuas, & operationes inuocare ſolent.* Et ſubdit viſo in cœlis prodigio, viſos fuiſſe hos Magos ſuis incantationibus, vt quid ſignificaret, intelligerent: dæmones autem iam à Chriſto ſuperatos conticuiſſe, indeq; coniectaſſe hominem, qui per ſtellam ſignificabatur, potentiorem eſſe dæmoniis, ideoque eum adorare decreuiſſe. Idem fere homilia 13. in Num. Inclinat in eandem ſententiam *Baſil.* Baſilius, homilia de humana Chriſti generat. & Iuſtinus Martyr *Iuſti. Mart.* contra Triphonem circa medium in illis verbis: *Magi enim, quos dæmon ſibi vendicarat ad omnia maleficia, poſtquam venerunt, vt adorarent Chriſtum, videntur ab illo defeciſſe redacti in huius poteſtatem.* *Ignat.* Idem ſentit Ignatius epiſtol. 14. ad Epheſios circa finem, vbi agens de ſtella, quæ apparuit Magis, inquit: *Hinc euanuit mundi ſapientia: praſtigiæ factæ ſunt nugæ: magia riſus, omnes ritus malitiæ aboliti.* Et ab hac ſenten- A tia non abhorret D. Thomas hic articulo tertio, ad *D. Thom.* ſecundum. Fundamentum horum authorum ſolum in Magorum nomine poſitum eſt, quia Magiæ nomine huiuſmodi artes maleficæ ſignificari ſolent, vt ſumitur ex Philone libro trigeſimo hiſtoriæ, ca- *Philo.* pite primo, & Tertullianus libro de idolatria, vbi *Plinius.* hac ratione dicit magiam Romanis legibus pu- *Tertul.* niri.

Magi tres. Dicendum vero eſt primo, hos Magos tres tantum numero fuiſſe. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum, Leonis Pap. ſermone primo de Epipha- *Leo Papa.* nia. *Tribus igitur Magis, &c.* & ſermone quarto. *Tres itaque viri, &c.* & ſermone quinto. *Tres Magos prauia ſtella perduxit.* B & in reliquis ſermonibus ſemper illos tres fuiſſe teſtatur Auguſt. ſerm. primo Epiphaniæ, *Auguſt.* vbi dicit ſignificatum eſſe Trinitatis myſterium in tribus muneribus, & tribus perſonis, ſingulis ſingula munera offerentibus. Rupertus libro ſecundo *Rupert.* in Matth. *Tres homines,* inquit, *tribus partibus orbis Aſiæ, Africæ, & Europæ, fidei confeſsionis, & adorationis exempla exiſtere meruerunt.* Eadem eſt ſententia Anſelmi, & *Anſelm.* fere reliquorum expoſitorum Matthæi ſecundo. Et coniectura ex tribus muneribus deſumi poteſt, ſi verum eſt (quod Auguſtinus dixit) ſingulos ſingula munera obtuliſſe, quod etiam probat Beda in- *Beda.* fra citandus. Quanquam Anſelmus ſupra, & Abu- *Anſelm.* lenſ. quæſtione decima octaua in Matth. ſecundum *Abulenſ.* capit. potius exiſtiment ſingulos tria munera obtuliſſe, C quia hoc magis congruit myſterio, quoniam ſinguli agnoſcebant, & profitebantur Chriſtum eſſe Deum, Regem, & mortalem hominem: hæc itaque coniectura incerta eſt. Maius argumentum ſumi poteſt ex communi ſenſu Eccleſiæ, & vulgari, ac antiquiſsima pictura. Denique Beda in collecta- *Beda.* neis, non longe à principio, horum virorum nomina, vultusque deſcribit. *Prius,* inquit, *dicitur fuiſſe* *Magorum nomina & vultus.* *Melchior ſenex, & canus, barba prolixa, & capillis, aurum obtulit Regi Domino. Secundus nomine Gaſpar, iuuenis imberbis, rubicundus, thure, quaſi Deo oblatione digna,* Deum *honorabat. Tertius fuſcus integre barbatus, Balthaſar nomine per myrrham filium hominis moriturum profeſſus eſt.*

Dico ſecundo, hos non fuiſſe maleficos, ſed veriſimile eſt, fuiſſe ſapientes Aſtrologos. Docet expreſſe Anſelmus. Matth. 2. dicens. *Non malefici, ſed ſa-* *Anſelm.* D *pientes Aſtrologi fuerunt.* Quæ verba ſumpſit ex ope- *Tres Magi aſtrologi, nõ malefici.* re imperfecto homil. 2. Rupertus etiam vocat *ſapientes gentiles*, indicat Leo Papa. ferm. 4. de Epiphan. his *Rupert.* verbis, *Gens, quæ ſpectandorum ſyderum arte pollebat,* *Leo Pap.* clarius Cyprianus, ſermone de ſtella, & Magis, *Ar-* *Cyprian.* *te,* inquit, *mathematica vim, & diſcurſum nouerant planetarum, & elementorum naturam, & aſtrorum miniſteria certis experimentis obſeruabant.* Inclinat in eandem ſententiam Iſidorus libro. de paſsione Domini, *Iſidorus.* cap. decimoquarto. Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt, quia nomen *Magorum* non ſemper in malam ſumitur partem: ſed interdum veros ſapien- *Magi qui nam dicantur.* tes ſignificare ſolet, ergo non eſt, cur propter ſolum Magorum nomen eos maleficos eſſe iudicemus. Nam ex illo ſolo nomine hoc non probatur: qui autem non probatur malus, bonus præſumi debet. E Aſſumptum patet, primo ex Iſidoro libro octauo Etymolog. capite nono, vbi dicit primum ſtellarum interpretes Magos fuiſſe vocatos, & ſubdit huiuſmodi fuiſſe, qui ad Chriſtum adorandum venerunt. Quanquam ibidem etiam dicat maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. ſecundo, vbi ſic inquit, *Videntur mihi incantatores eſſe, qui verbis rem peragunt, Magi, qui de ſignis philoſophantur, malefici, qui ſanguine vtuntur, & victimis.* Et infra. *Conſuetudo, & ſermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint philoſophi Chaldeorum,* & huiuſmodi ſigni- *Perſarum Magi.* ficat fuiſſe hos Magos, qui Chriſtum adorauerunt. Et ſimilia fere habet Iſai. 47. vbi tamen indicat hos

PROV. LUGDUN.

Magos fuiſſe ex iis, qui ex *Aſtrorum curſu, lapſuque ſyderum res humanas regi arbitrantur.* Tertio idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, capite de abſtinentia Philoſophorum, refert apud Perſas tria fuiſſe genera Magorum, & quoſdam eorum fuiſſe doctiſsimos, & eloquentiſsimos, qui præter farinam, & oleum, nihil aliud in cibum ſumebant, non eſt ergo incredibile, ex horum genere fuiſſe Magos Chriſti adoratores.

Adoratores Chriſti Magi Reges fuerunt.

Dico tertio, Quamquam incertum ſit an iſti Magi Reges fuerint; veriſimile tamen, ac probabile eſt, eos Reges fuiſſe. Prior pars ex dictis inter referendam contrariam ſententiam ſatis conſtat. Poſterior vero probatur teſtimonijs antiquorum Patrum, *Auguſt.* Auguſtin. ſeu Author. operis de mirabilibus ſacræ Scripturæ. libro. 3. capit. 4. hoc ſentit in verbo B illo, *Reges alacres pergunt.* Idem ſerm. 43. ad fratres in eremo. *Audiſtis,* inquit, *fratres mei chariſsimi, ſanctiſsimos Reges Dominum diligenter quæſiuiſſe.* *Tertullian.* Tertullianus libr. 3. contra Iudæos. capite 9. de hoc myſterio *Iſaiæ 8.* interpretans verba Iſai. 8. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci:* *Pſal. 71.* & illud Pſalm. 72. *Dabitur illi de auro Arabiæ, & Reges Arabum, & Saba dona adducent,* inquit. *Nam & Magos Reges fere habuit Oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur, antequam tranſcripta eſſet in Syrophœnicem ex diſtinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Chriſtus accepit, accipiendo inſignia eius, aurum ſcilicet, & odores.* *Iſidor.* Vnde Iſidor. libr. de paſsione Domini capit. 15. idem ſentiens, inquit, *Nam & Magos Reges habuit Oriens.* C *Plin.* Et vterque videtur alludere ad locum Plinij *Cicer.* ſupra citatum ex libr. 30. capit. 1. Cicer. etiam refert libr. de Diuinat. neminem eſſe potuiſſe Regem Perſarum, qui non prius Magicam ſcientiam didiciſſet, quod etiam retulit Philo, libro. de ſpecialibus legibus. *Theophyl.* Theophyl. præterea Matth. 2. eos *Reges Perſicos* appellat, ſimiliter & Anſelm. ibi *Reges* vocat. Quã ſententiam multi alij expoſitores ſequuntur; & eandem docet *Arnold. Carnot.* Arnoldus Carnotenſis, in opuſculo de laudibus Virginis. *Reges,* inquit, *Arabum, & Saba, ab Oriente egreſsi ſequuti ſtellam inſoliti luminis, genibus curuatis, & humi purpura defluente, Ieſum noſtrum pannoſum adorantes donis Sacramentalibus venerati ſunt:* Et confirmatur, nam Patres dicunt, & Eccleſia in officio feſti Epiphaniæ, indicat, in hac Magorum adoratione impletam eſſe prophetiam Dauid D *Pſalm. 71.* Pſalm. 71. *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent;* *Iſai. 60.* Cui concinit Iſaias capit. 60 dicens *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.* Recte enim ſtella, quæ Magis apparuit, *ſplendor ortus* Chriſti, & *lumen* illum indicans interpretari poteſt, quam ſequentes ambularunt gentes, & Reges Magi, vt Chriſtum natum colerent. Vnde infra ſubdit, *Omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, &c.* *Proſper.* Ita expoſuit D. Proſper. de promiſ & prædict. Dei parte tertia promiſ. 6. *Chryſoſt.* Chryſoſtomus homilia 1. ex varijs in Matthæ. & *Eucher.* Eucherius in Iſaia. & *Iulian Archipiſcop. Tolet.* Iulianus Archiepiſcopus Toletanus, libr. 1. contra Iudæos à medio, & *Arnold. Carnoten.* Arnoldus Carnotenſis ſupra. Nec diſſentit commentarius *Hieronym.* Hieronym. Pſalm. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatum eſſe, quod ibi fuerat à Propheta prædictum:* E ſubdit tamen. *Ipſi enim gentium, Regumque typum tenuiſſe monſtrantur.* Quibus verbis contrariæ ſententiæ, & Ianſenij expoſitioni fauere videtur: tamen ſicut dicens Hieronymus, hos Magos fuiſſe *typum gentium,* non excludit quin vere gentiles fuerint, ita dicens fuiſſe *typum Regum,* non excludit, quin vere Reges fuerint; dicuntur ergo *typus,* tanquam primitiæ gentium, earumque Regum, ac Imperatorum. Et quamuis hæc ſententia, non poſsit in Euangelio ſatis fundari; tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud *Apertis theſauris ſuis,* apparatum regium indicat. Euangeliſta vero Magorum nomine, potius quam Re-

A gum vſus eſt, fortaſſe, quia ſapientiæ nomen dignius, quam potentiæ exiſtimauit. Vel (vt Canus dixit *Canus.* libr. vndecimo de locis, capite quinto ad quartum) non exiſtimauit Euangelij teſtimonium regio apparatu cumulandum. Quod vero Herodes Magos, parum honorifice exceperit, Herodianæ ſuperbiæ *Canus.* tribuendum exiſtimauit idem Canus. Ego vero ex Euangelio non video colligi poſſe, quo apparatu, vel honore Magos exceperit. Itaque Euangelij hiſtoria ab hac ſententia non abhorret, & antiqui Patres (quicquid Ianſenius dicat) ita ſimpliciter loquuntur; Et alioqui ſententia hæc plauſibilis eſt: eamque Chriſtianus populus iam olim imbuit, non eſt ergo, cur ſine alio fundamento, aut vtilitate deſeratur: pie igitur ac probabiliſsime creditur Magos fuiſſe Reges.

SECTIO III.

Ex qua regione venerint Magi ad adorandum Dominum.

DVæ circumſtantiæ huius myſterij diligenter inquirendæ ſunt, locus ſcilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione hiſtoriæ veritas multum pendet. In vtraque autem duo loca & tempora explicanda ſunt, nimirum locus vnde diſceſſerunt, & ad quem venerunt, ſeu in quo Chriſtum adorarunt: & ſimiliter tempus in quo ſtella eis primum apparuit, vt in eo à patria ſua diſceſsiſſe credantur: & tempus in quo Chriſtum venerati ſunt.

Principio igitur de regione ex qua Magi venerunt, Euangelium ſolum dicit eos *ab Oriente* veniſſe. Vnde hoc ſolum certum eſt, nimirum patriam Magorum reſpectu Bethlehem Orientalem fuiſſe. Animaduertendum eſt enim, particulam illam, *Ecce Magi ab Oriente venerunt,* dupliciter poſſe exponi, primo tantum reſpectiuè, habita ratione vtriuſque loci, ex quo, & ad quem tendebant: quo ſenſu, qui Roma Hiſpaniam veniret, poſſet dici ab Oriente venire, id eſt à regione, quæ reſpectu Hiſpaniæ Orientalis eſt. *Regio Magorum Orientalis.* Quod exemplum declarat hunc ſenſum, licet quiddam verum contineat; non tamen eſſe proprium, nec ſatis explicare ſenſum dictorum verborum. Alio ergo modo explicari poteſt abſolute *ab Oriente;* id eſt, à regione aliqua in Orientali plaga ſita: quem ſenſum magis etiam explicant ſequentia verba. *Vidimus ſtellam eius in Oriente.* Hic enim modus loquendi (vt ex vſu etiam Latinorum conſtat) proprie indicat illam mundi partem, quę Orientalem plagam occupet, ſicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licet reſpectiue poſsint diſtingui pars Occidentalis, & Orientalis: tamen ſimpliciter non appellatur hęc regio *Oriens,* ſed *Occidens.* Quoniam autem ipſum Oriens vaſtiſſimum eſt cui Paleſtina confinis eſt: & quaſi terminus eius, quamquam iſti Magi dicantur ab Oriente veniſſe, intelligi poteſt (vt hic Diuus Thomas articul. tertio, ad tertium notauit, & dubium reliquit) veniſſe à vicino aliquo Orientali loco, vel à remotis Orientis partibus: hoc vero poſterius magis indicant verba Euangelij. *Vidimus ſtellam eius in Oriente,* & illud *Reuerſi ſunt in regionem ſuam.* Et ita hoc ſæpe repetit Leo Papa in ſermonibus de Epiphania, in *Leo Papa.* quorum ſecundo inquiens. *Hunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes inſolito noui ſyderis ſplendore didicerunt,* & in tertio vocat Magos *remotioris Orientis habitatores,* & ſermone quarto, *gens in longinqua Orientalis plagæ regione conſiſtens,* & ſermone quinto, *Hoc autem ſignum, quod Magos in longinquo poſitos efficaciter mouit, &c.* & ſermone ſexto, *à remotiſsima Orientis parte venerunt.* Et eodem modo loquitur Chryſoſtom. homili. ſexta, in Matt. Ambroſius libr. *Chryſoſt.* ſecundo, in Lucam, capite de Magis, & alij Patres in- *Ambroſ.* fra citandi. Quorum ſententia aptior etiam eſt ad exagge-

exaggerandum, & amplificandum myſterium. Et hæc eſt ſufficiens ratio, ſeu congruentia, propter quàm creditur Chriſtus, potius ex remotis, quam ex vicinis regionibus Magos ad ſe colendum, & adorandum adduxiſſe.

Quæ autem fuerit illa Magorum regio incertum eſt, quia ex Scriptura nihil habemus, & ſancti Patres variè loquuntur. Quidam enim ex Perſia eos veniſſe dixerunt, fortaſſe quia Maiorum authoritas inter Perſas maxima fuit, vt ex Plinio, & Cicerone ſupra retulimus. Ita Baſilius homil. de humana Chriſti generatione, & Iuuencus libro ſecundo Hiſtoriæ Euangelicæ, Chryſoſtomus (quem ſequuntur Theophylactus & Euthymius) homilia 6. in Matth. Qui inſuper addit eos ex Septentrione veniſſe. Nam & Hieronym. Mich. 5. dicit Perſidem Occidentalem eſſe reſpectu Ieruſalem. Sed non video, quo modo hæc duo cum Euangelio cohæreant; niſi fortaſſe intelligat Chryſoſtomus Magos quidem veniſſe ex Oriente, non tamen linea recta, ſed declinando ad Septentrionalem plagam, ſimpliciter tamen certius eſt Perſiam eſſe Orientalem. Eadem ſententia habetur in imperfecto homilia ſecunda. Tribuitur etiam Cyrillo Alexandrino, ſed de illius ſententia ſtatim dicam. Certant etiam Hieronymus, Daniel. ſecundo, & Theodoretus libro quinto Hiſtoriæ, capit. 38. Sed hi ſolum dicunt Magorum ſcientiam, & authoritatem plurimum in Perſide viguiſſe.

Plin. Cicer. Baſil. Iuuencus Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. Hieronym. Hieronym. Theodor.

Secunda ſententia affirmat eos veniſſe ex Meſopotamia, ſeu Chaldæa; vel quia Magorum ſcientia inter Chaldæos maxime floruit: vel certe, quia Balaam, cuius ſucceſſores Magi fuiſſe dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes homilia decima tertia in Numer. verſus finem, & Hieronym. Iſai. 47. Daniel. ſecundo, & Ambroſ. libro ſecundo, in Lucam, capit. de Magis, & Theodotus Ancyranus orat. de Natiuitat. Chriſti: & hanc ſententiam defendit Ianſenius capit. nono. Concordiæ, qui exiſtimat Patres pro priori ſententia citatos ab hac non diſſidere: ſed ſub nomine Perſarum Chaldæos comprehendiſſe, quòd aliquando vnum fuerit Perſarum, & Chaldæorum regnum.

Orig. Hieronym. Ambroſ. Theodot. Ancyr. Ianſen.

Patria Magorum Arabia Felix.

Veriſimilius tamen eſt hos Magos ex Arabia Felice veniſſe. Triplex enim eſt Arabia. Prima dicitur *Deſerta*, quæ in controuerſiam non cadit, quia non habitatur. Altera dicitur *Petrea*, quæ minus quidem diſtat à Palæſtina, non tamen Orientalis eſt: ſed meridionalis maximè reſpectu Iudææ. Solum ergo relinquitur *Arabia Felix*, vt ſi verum eſt Magos ex aliqua Arabia fuiſſe, conſequenter credatur ex hac Arabia, & non ex alijs aduenìſſe. Illud autem fit veriſimile primùm teſtimonijs Scripturarum, quæ de hoc myſterio ab Eccleſia, & ſanctis Patribus intelliguntur, Pſalm. ſeptuageſimo primo. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*, & inferius; *Dabitur ei de auro Arabiæ*: Quamquam enim Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius, Theodoretus, & alij intelligant ibi generaliter eſſe prædictum Gentes, Reges, ac Principes adoraturos Chriſtum, eique vt vero Deo munera oblaturos, eaque expoſitio reijcienda non ſit: non tamen propterea excluditur, quin ibi etiam prædictum ſit huius adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus ſumendum fuiſſe. Quod Eccleſia ſentire videtur, cùm Pſalmum illum huic feſtiuitati accommodat, & alij Patres ſupra citati, qui de hoc myſterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexandrinus, libro quarto in Iſai. oratione quarta: Tertullianus libr. contra Iudæos, cap. nono, & libro tertio contra Marcion. cap. decimo tertio. Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alij in expoſitione illius Pſalmi. Et conſonat prophetia Iſaiæ cap. ſexageſimo. *Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes*, vbi Hieronymus, *Madian*, inquit, *& Epha regiones ſunt trans Arabiam, fertiles camelorum, omniſque prouincia appellatur Saba, vnde fuit & Saba Regina, quæ venit ſapientiam audire Salomonis.* Idem verò Hieronymus libr. quæſtionum, in Geneſim, circa illa verba, capit. decimi, *filij autem Chus, Saba*, & circa illa *filij Regina Saba*, dicit à priori Saba, qui per *Samech* ſcribitur, appellatos eſſe Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc*, inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum eſſe illud Pſalm. ſeptuageſimi primi. *Reges Arabum, & Saba.* Alij vero exiſtimant eam regionem traxiſſe nomẽ à nepote Abrahæ, de quo fit mentio Geneſ. vigeſimo quinto: nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deinde ſubditur Abraham ſeparaſſe eos ab Iſaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus, in quæſtion. Hebraicis ait, iuxta hiſtoricos Hebræorum eos occupaſſe Arabiam, quod etiam ſentit Epiphanius, in compendio doctrinæ, quod habetur libro tertio, aduerſus hæreſes in fine, qui tamen Arabicam illam regionem, vnde Magi venerunt, *Magodiam* appellat, indicans ab ea fuiſſe Magos ſic appellatos. Denique Plinius, libr. ſexto, capitul. vigeſimo octauo, Sabæos Arabes eſſe dicit: quod latius tractat libr. 12. c. 14. Iuxta prædictas ergo prophetias rectè intelligitur Magos Arabes fuiſſe.

Pſal. 71. Hieronym. Auguſt. Baſil. Theodor. Cyril. Alexandr. Tertullian. Aymo. Incognonit. Hugo Cardin.

Nico Lyr. Iſai 60. Hirony. Regio Madian, & Epha. Geneſ 25. Epiphan. Plinius.

Secundo in hac ſententia ſunt antiqui Patres, Iuſtinus Martyr. dialog. cum Tryphone. *Quam primum*, inquit, *natus eſt, Magi ex Arabia profecti adorarunt eum*: & vt ad hoc myſterium accommodet prophetiam Iſai. 8. *Priuſquam ſciat peruocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damaſci*, ſubdit, Damaſcum ſitam eſſe in terra Arabica, quamuis nunc contributa ſit Syrophœnicæ. Et idem dixit expreſſè Tertullianus dicto libro. 3. contra Marcio. capite. 13. Cyprianus etiam ſermon. de ſtella & Magis: *Nec multo poſt*, inquit, *Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari ſtella luminis cæleſte numen nouis ſplendoribus indicauit.* Præterea Cyrillus Alexandrinus, libro 4. in Iſai. oratione quarta: exponens verba illa capit. 49. *Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & Mari, & iſti de terra Auſtrali*, ipſe legit *de terra Perſarum*, & exponit de aduentu Magorum, & ſubdit interdum Perſiam Arabiam nominari, vel è conuerſo. Et fortaſſe eodem ſenſu Iſidorus libr. de paſſione Domini, capite. 14. dicit Magos veniſſe *de gente Perſarum, & de Arabia, & Saba.* Nam quia Arabia Fœlix ſic eſt Perſiæ vicina, vt ab ea ſolo Perſico ſinu ſeparetur, interdum ſub *Perſia* appellatione comprehenditur. Et hoc modo poſſent ad hanc ſententiam accommodari ſancti in prima citati.

Iuſti mart. Iſai. 8. Tertullia. Cyprian. Cyril. Alexandrin. Iſidor. Quomodo Magi veniſſe dicantur è Perſide.

Tertio ſumitur coniectura ex qualitate donorum, quæ Magi Chriſto obtulerunt: Arabia enim Felix ferax eſt auri, & aromatum, vnde Regina Saba magnam vim auri, & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam venit. 3. Regum 10. Vnde Tertullian. in Apologet. capite. 42. ad hanc Arabiæ abundantiam alludens, inquit. *Thura planè non eminus, ſi Arabia queruntur, ſciant Sabai pluris, & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quam Dijs fumigandis.* & capite 30. grana thuris vocat *Arabicæ arboris lachrymas.* Et Plinius libr. 12. capite. 14. Regionem Saba *thuriferam* vocat, & ſolam fere Arabiam eſſe *feracem thuris.* De auro vero ſufficiens teſtimonium eſt illud Pſalm. *Dabitur ei de auro Arabiæ.* Vnde obiter colligimus literalem rationem, ob quam Magi hæc dona obtulerunt, fuiſſe, quia illorum regio illis rebus maximè abundabat, & in maiori æſtimatione, ac pretio inter ipſos habebantur. Myſticas autem rationes tradunt ſancti Patres ſupra citati, quæ in eis videri poſſunt, præſertim in Irenæo libro 3. contra Hæreſ. capite 10. Hilario canoni. 1. in Matthæo. vbi ſic inquit. *In auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominem.*

3 Reg. 10. Tertullia. Arabia fælix aromatũ ferax, & auri. Irenæ. Hilar

PROV. LUGDUN.

minem. Atque ita Sacramenti omnis eſt conſummata co- A
Leo Papa. *gnitio, in homine mortis, in Deo reſurrectionis, in Rege*
Cyprian. *iudicij*: Similia vere leguntur in Leone, Cypriano,
Chryſoſt. & Chryſoſtomo, & Gregorio Nyſſeno oratio. de
Greg. Nyſſ. ſancta Christi Natiuitate. Iſidoro libro, de allegorijs
Iſidor. noui teſtamenti in principio, & Ruperto libro ſe-
Rupert. cundo in Matthæ. in principio, qui ſentiunt eas ra-
tiones myſticas fuiſſe ab ipſis Magis intellectas, &
intentas ad profitendam veram fidem, quam de
Chriſti diuinitate, ac humanitate habebant. Quod
Theodoret. expreſsius docuit Theodorus Ancyranus, ora-
Ancyran. tione de Natiuitate Chriſti, habita in Concilio E-
pheſino, tom. 6. appendice 5. capite 2. Addi poteſt
Hieronym. in confirmationem concluſionis, ex Hieronymo
Iſai. 15. Iſai. 15. quòd licet Balaam oriundus fuerit ex Me-
ſopotamia: illud tamen vaticinium, *orietur ſtella ex
Iacob*, non in Meſopotamia, ſed in Arabia protulit. B
Illuc enim à Rege Moab vocatus fuerat, vt conſtat
Num. 23. ex Numer. 23. Moab autem, inquit Hieronymus,
prouincia eſt in Arabia. Fateor tamen Hiero-
nymum non explicare illam eſſe Arabiam Feli-
cem.

Obiectio Pſal 71. Sed obijci poteſt, quia in illo eodem Pſalm. 71. di-
citur, *coram illo procedent Aethiopes, & inimici eius ter-
ram lingent, Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent.* &
Pſal. 67. Pſalm. 67. dicitur. *Aethiopia præueniet manus eius Deo*:
Sed Tharſis eſt in India Orientali: AEthiopia verò
longè ab Arabia diſtat. Et confirmatur, nam vbi
Pſal. 71. in illo Pſalm. 71. dicitur. *Reges Arabum, & Saba*, illud
Saba in Hebræo per *Samech* ſcribitur, quomodo re-
Iſai. 43. & 45 gionē Aethiopiæ ſignificat, vt ex Iſai. 43. & 45. colli-
Hieronym. gitur, & ibi Hieronymus indicat in poſteriori capi-
te. Confirmatur ſecundo, quia Arabia potiùs eſt me-
ridionalis, quàm Orientalis, vnde Regina Saba, *Re-* C
Reſponſio *gina Auſtri* appellatur.

Ad primum de nomine *Tharſis*, reſpondetur ex
Hieronym. 3. tom. Epiſt. 133. ad Marcel. & Iſai. 2. il-
lud nomen æquiuocum eſſe, & interdum ſignifica-
Regio Tharſis quæ. re Indiæ regionem: interdum verò ipſum mare: &
hoc poſteriori modo ſumitur in prædicto Pſalm. vt
Reges Tharſis dicantur, qui regnant in inſulis maris,
ſiue hoc generatim intelligatur, ſiue ſpecialiter de in
ſulis maris, ſeu ſinus Perſici, cui fortaſſe aliquis ho-
rum Magorum dominabatur. De nomine autem
Aethiopiæ omnes Sancti intelligunt ea voce per me-
taphoram ſignificari omnem Eccleſiam ex gentibus
congregandam, quia peccatis deformis, ac nigra e- D
rat, ſed per Chriſtum erat pulchritudinem conſe-
quutura & Iſraeliticum populum præuentura.
Theodoret. Ita exponunt Theodoretus, Ruffinus, Auguſtinus,
Ruffin. Incognitus, & alij dicto Pſalmo, 67 & 71. & Origen.
Auguſt. homilia. 1. in Cantica, Chryſoſtomus homil. prima
Incognit. ex varijs in Matth. Neq; obſtat, quod illud verbum
Orig. gentium conuerſionem generatim ſignificet, quia
Chryſoſt. (vt ſupra dixi) hæc expoſitio alteram non excludit,
præſertim quòd potuit prius prædici vniuerſalis
conuerſio gentium, & poſtea in particulari initium;
& primitiæ illius conuerſionis deſignari, vt prædi-
cti Sancti etiam exponunt.

Ad primam confirmationem, incertum eſt illud,
quod aſſumitur: nam Hieronymus quæſtion. Hæ-
Saba regio quæ. braicis in Geneſ. & Iſai. 43. indicat *Saba* per *Samech*
ſcriptum Arabiæ regionem ſignificare: Vnde for- E
taſſe ſcriptum per vnam literam, ſcilicet, *Schin*, ſi-
gnificat vniuerſam Arabiam, ſcriptum verò per a-
liam literam *Samech*, ſpecialem aliquam prouin-
ciam, vel regionem eius. Vnde in hoc Pſalmo. 71. v-
bi nos legimus, *Reges Arabum, & Saba*, Hebræi legunt
Reges Saba, & Saba, primum per *Schin*, & ſecundum
per *Samech*. Quod ſi fortaſſe eſt aliud Saba in AE-
thiopia, cuius nomen ibi poſitum eſt Reſpondetur,
non omnia quæ ibi prædicta ſunt, ad Magorum ad-
uentum pertinere: neq; oportere, vt omnia ſtatim
initio natiuitatis Chriſti fuerint impleta. Quod vero
potius Reges Arabiæ, quàm AEthiopiæ initium
huic conuerſioni daturi eſſent, & prophetia Iſaiæ
confirmauit, apud quem nullus dubitat, quin *Saba*
Arabiam ſignificet, & euentus ipſe probauit.

Vnde ad ſecundam confirmationem reſponde-
tur, eam rectè concludere hos Magos non fuiſſe
AEthiopes. Nam AEthiopia omnino eſt Auſtralis:
propter quod aliqui exiſtimant, & indicat Origen.
ſuprà, Reginam Auſtri, ex Saba AEthiopia veniſſe:
At verò Arabia, quamuis nonnihil ad Auſtrum de- Origen.
clinet, Orienti tamen vicinior eſt. Vnde Tacitus lib. Tacitus
5. Hiſtor. Iudæam à parte Oriētali dicit ſpectare Ara-
biam, quod maximè verum eſſe cenſetur, ſi hiemalis
ſolſtitij ratio habeatur.

SECTIO IV.

Quo loco, & tempore, Magi Chriſtum adorauerint.

PRimò de loco in quo Magi Chriſtum inuenerūt,
omnes ferè Patres conueniunt illum fuiſſe Be-
thlehem. Quia Matthæ. 2. ſatis apertè indicatur, in Matth. 2.
illis verbis. *Et mittens eos in Bethlehem dixit, Ite, &c.*
adiunctis illis. *Qui cùm audiſſent Regem, abierunt*, vtiq;
Bethlehem ſtella duce. *Vſque dum veniens ſtaret ſupra
vbi erat puer.* Diſſenſio tamen eſt, in quo loco Bethle-
mitico, & inuenerint, & adorauerint Magi Chri-
ſtum. Nonnulli enim exiſtimant, locum illum non
fuiſſe ſpeluncam, ſeu ſtabulum, in quo Chriſtus na-
tus fuerat: ſed domum aliquam oppidi Bethlehem,
fundati fortaſſe in verbo illo Matth. 2. *Et intrantes* Matth. 2.
domum, inuenerunt puerum. Ita docet Epiphan. libr. 2. Epiphan.
contra hæreſes in 51. *Ingreſſi, inquit, in domum, inuene-
runt puerum cum Maria, non amplius in præſepi, non am-
plius in ſpelunca, ſed in domo.* Exiſtimat enim Epipha-
nius Magos non poſt decimum tertium à natiuita-
te diem: ſed poſt duos annos Chriſtum adoraſſe, &
ideò conſequenter rectè opinatur, non in ſpelunca,
ſed in aliqua alia domo eum inueniſſe.

Verior tamen, ac communior ſententia eſt, eo- Chriſtus in
dem loco fuiſſe Chriſtum adoratum à Magis, quo præſepi adoratus à Magis.
fuit natus. Ita docet Hieronymus Epiſtol. 18. & 27.
Hic demonſtratus à ſtella, hic adoratus à Magis. Chryſo- Hieronym.
ſtomus homilia ſexta, in Matth. *In præſepi, inquit, &* Chryſoſt.
tugurio. Idem ſignificat homil. prima ex varijs in
Matth. & orat. de ſancto Philogonio paulò poſt me-
dium. *Accurrunt, inquit, vt illum videant in præſepi ia-
centem*, Gregor. Nyſ. orat. de ſancta Chriſti natiuita- Greg. Nyſ.
te. *Regem in ſpelunca latentem non ignorauerunt.* Cy- Cyprian.
prian. de ſtella, & Magis. *In loco humili, & ſupellectile
vili Rex Regum, & Dominus dominantium inuenitur, co-
gnoſcitur, adoratur.* Idem indicat Theodotus Ancyra- Theod. Ancyran.
nus, ſuprà dicta oratione de natiuitate, & optimè
Euthym. Matth. 2. dicens de Euangeliſta. *Tugurium
hic domum appellat, quod Lucas diuerſorium dixit, domus
enim erat, quod vtcunque inhabitaretur.* Et eadem ſen-
tentia frequens eſt apud ſanctos Patres, Leonem, Leo Papa.
Auguſtinum, Fulgentiū, & Euſebium Emiſſenum, Auguſt. Fulgent.
Bernardum, & reliquos in concionibus de Epipha- Euſeb. Emiſ.
nia. Vnde Nicephor. lib. 1. Hiſtoriæ cap. 13. hanc ſen- Bernard.
tentiam certiorem eſſe dicit Et conſtat, quia Beata Nicephorus.
Virgo non diſceſsit à loco partus vſque ad Purifica-
tionem: oſtendemus autem hoc myſterium ante pu
rificationem contigiſſe, Deinde qua ratione negat
Epiphanius inuētum eſſe Chriſtum in præſepi, poſ-
ſet negare inuentū eſſe in Bethlehem, vt ſtatim com-
modius argumentabimur, quia hæc quæſtio ex alia
de tempore pendet.

Secundò ergo de tempore adorationis Magorum
quod ad menſem, & diem attinet, ſuppono accidiſſe
ſexta die Ianuarij, de qua re commodior diſputandi
locus incidet infra quæſt. 38. Tota ergo hoc loco di-
ſputatio eſt de anno, quo poſt Chriſti natiuitatem
hoc myſterium peractum fuit. Nam idem Epipha- Epiph.
nius loco ſupra citato, & libr. 1. hæreſi. 30. verſus fi-
nē, docet Chriſtum adoratum fuiſſe à Magis biennio
poſt.

poſt ſuam Natiuitatem. Fundatur, quoniam Herodes iuſsit interfici infantes *à bimatu, & infra ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis.* Signum igitur eſt eos perueniſſe Ieruſalem, biennio poſtquam ſtellam Chriſtum natum oſtendentem inſpexerant.

Obiectio.

Quod ſi obijcias, quia iuxta hanc ſententiam, non inueniſſet Magi Chriſtum in Bethlehem, nam Euangeliſta dicit, ſtatim poſt Virginis Purificationem reuerſos eſſe parentes Chriſti in Nazareth ciuitatem ſuam.

Reſponſio.

Reſpondet Epiphanius, ob venerationem Natiuitatis Chriſti ſolitos fuiſſe Deiparam, & Ioſeph redire ſingulis annis Bethlehem, & ita contigiſſe, vt ibi inuenirentur à Magis, non quidem in ſpelunca; ſed in domo aliqua (vt Euangeliſta ſignificat.) Quia in alijs annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium, vt deſcriberentur iuxta Cæſaris edictum, quę fuit occaſio, vt in nocte Natiuitatis Virgo & Ioſeph non ad domum aliquam, ſed ad ſpeluncam diuerterent.

Euſeb.

Huius ſententiæ videtur etiam eſſe Euſebius in Chronico. Nam eodem anno videtur ponere, & aduentum Magorum, & occiſionem Innocentium: quod videtur potiſsimum huius ſententiæ fundamentum. Quia veriſimile eſt Herodem non diſtuliſſe tanto tempore Innocentium cædem: ſed ſtatim, ac intellexit ſe fuiſſe illuſum à Magis, illam exequutioni mandaſſe,

Nihilominus communior ſententia, ac veriſimilior eſt. Magos perueniſſe Bethlehem decimo tertio die poſt Chriſtum natum.

Matth. 2.

Quod aliquantulum indicat Matth. dicens, *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iuda, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Deinde hæc videtur eſſe communis traditio, & ſenſus Eccleſiæ, quam ſupponunt omnes Patres ſupra citati: qui dicunt Chriſtum inuentum eſſe à Magis in diuerſorio, quod non fuiſſet credibile, ſi poſt duos annos Magi aduenſſent.

Ammon. Alexand. Niceph. Albin. Anſelmus. Auguſt. Iſaia 60.

Ita ſcribit Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Euangeliorum. Nicephor. libro. 1. capit. 13. & Albinus de diuinis officijs capit. de Epiphania, & Anſelm. Matth. 2. Vnde eleganter Auguſtin. ſerm. 2. de Epiphania. *In præſepi tunc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat, abſcondebatur in ſtabulo, & agnoſcebatur in cœlo, vt agnitus in cœlo manifeſtaretur in ſtabulo.* Tertio, quia, vt venirent ex Arabia, vſque Bethlehem, non indigebant tanto temporis ſpatio: diſtat enim trecentis ab ſummum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præſertim cum Iſai. 60. indicetur, eos in dromedarijs fuiſſe venturos. Quod obiter confirmat hos Magos veniſſe ex Arabia, in qua hi cameli procreantur, qui dromedarij dicuntur:

Ariſtot. Philoſtrat.

hoc autem animal velociſsimum eſt, teſte Ariſt. libr. 9. de hiſt. animal. capit. vltimo, & Philoſtratus in vita Apollonij ait, conficere vno die *mille ſtadia*, id eſt, quadraginta leucas.

Prima reſponſio ad Fundamentum Epiphan. Auguſtin.

Ad fundamentum Epiphanij reſpondent aliqui ſtellam apparuiſſe Magis biennio ante Natiuitatem Chriſti. Ita docet Auguſtinus, & ex eodem fundamento id colligit ſerm. 7. de Epiphania, cum enim dixiſſet Magos veniſſe paucis diebus à Natiuitate Chriſti tranſactis, ſubdit in cœlo vidiſſe ſtellam, *non ante paucos dies, ſed ante ferme biennium, ſicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde à bimatu, & infra, ſecundum tempus, vt ſcriptū eſt, quod inquiſierat à Magis.*

Chryſoſtom.

In eadem ſententia eſt Chryſoſt. hom. 7. in Matt. quamuis non dicat ante biennium, ſed ante multū tempus ſtellam apparuiſſe. In imperfecto autem Matth. hom. 2. dicitur, Magos iter egiſſe per bienniū præcedente ſtella: non explicatur autem, illud an biennium præceſſerit, vel ſubſequutum fuerit Chriſti Natiuitatē, ex ijs vero, quę inferius dicuntur, colligi poteſt pręceſsiſſe, cùm aſſeratur Magos inueniſſe Chriſtum in præſepi.

Theoph. Nicephor.

Atque idem plane ſenſit Theophylact. Matth. 2: & Nicephor. libr. 1. Hiſtor. cap. 13.

Ceterùm hæc ſententia difficilis creditu eſt. Primò, quia (vt contra Epiphanium argumentabamur) non potuerunt Magi tantū tempus in via conficere:

A nec veriſimile eſt eos poſt viſam ſtellam profectionem diſtuliſſe: nec oportuit illis ſtellam apparere ante tempus ad illud iter agendum neceſſarium, præſertim quia *Spiritus Sancti gratia neſcit tarda molimina.*

Stella Magis non apparuit ante Chriſti natiuitatem

Deinde cum peruenerunt Ieruſalem, non inquirebant de Rege naſcituro: ſed iam nato dicentes. *Vbi eſt, qui natus eſt rex Iudæorum*, & addunt, *Vidimus enim ſtellam eius*, id eſt, regis nati, ergo ſtella ſtatim, ac illis apparuit, indicauit illis non naſciturum, ſed natum.

Auguſt.

Vnde Aug. ſer. 4. de Epiphan. *Eo*, inquit, *die quo natus eſt Chriſtus, illi ſtellam in Oriente viderunt, & quem natum indicabat, agnouerunt, & ex illo die ad hunc diem occurerunt.*

Leo Papa. Fulgent. D. Thom.

Idem indicat Leo Papa, ſermo. 1. de Epiphania, in illis verbis. *Mox ab omnibus voluit agnoſci, qui dignatus eſt omnibus naſci. Tribus igitur Magis in regione Orientis ſtella noua claritatis apparuit*, & B ſermo. 2. dicens, *ſimul* Magos *per ſtellam, & Paſtores per Angelos ortum* Domini *didiciſſe.* & Fulgentius ſermo. de Epiphania ſic loquitur. *Hæc ſtella nunquam ante apparuit, quia nunc eam puer iſte creauit, & à Magis ad ſe venientibus præuiam deputauit.* Atque ad eundem modum loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania ſcribunt. Et hanc ſentētiam magis videtur probare D. Thom. hic art. 6. ad. 3.

Secunda Reſponſio.

Ad fundamentum ergo Epiphanij reſponſio vulgaris eſt (quam ibidem D. Tho. refert) Herodem non occidiſſe infantes ante biennium tranſactum, quia Romam eo tempore vocatus fuit, eò quod à filijs ſuis apud Cæſarem fuerat accuſatus: neque eo anno vſque ad ſequentem redire potuit. Sed hoc non ſolum eſt incertum: verùmetiam antiquis hiſtorijs C parum conſentaneum.

Euſeb.

Euſebius enim libro. 1. hiſtor. cap. 8. poſt Innocentium mortem, indicat Herodem domeſticis calamitatibus, ac ſeditionibus fuiſſe afflictum.

Aliter reſpondet Aug. 2. lib. de conſenſu Euangeliſt. cap. 41. his verbis. *Omitto dicere, quot, & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel auerti omnino, vel impediri.* Et in illo toto capite varias huius dilationis cauſas, & occaſiones excogitat, quæ ſine dubio accidere potuerunt.

Vera reſponſio.

Non tamē exiſtimo neceſſarium concedere Herodem per biennium diſtuliſſe Innocentium cædem: habemus quidem ex Luca non occidiſſe illos intra primum, vel fortaſſe etiam intra ſecundum menſem. Nam prius Virgo præſentauit filium in templo, & deinde D deſcendit cum Ioſeph Nazareth, & veriſimile eſt ibi aliquo tempore habitaſſe, priuſquam admoniti ab Angelo in Ægyptum diſcederent, poſt quem diſceſſum teſte Matthæo mors Innocentium ſequuta eſt. Interceſsit ergo aliquod tempus à reditu Magorum, vſque ad mortem Innocentium, fortaſſe, non fuit tantum duorum menſium, ſed plurium: tum propter coniecturas Auguſtini: tum etiam quia veriſimile eſt, priuſquam tam immane facinus Herodes aggrederetur, omnem adhibuiſſe diligentiā, vt conquiſitos Magos ad ſe reuocaret.

Infantes innocētes quo tempore ab Herode interempti.

Quanquam autem ſtatim intra paucos mēſes infantes occidi iuſſerit, fecit tamen vt interficerētur omnes à bimatu, & infra, non quia exiſtimaret ſtellā ante duos annos apparuiſſe Magis: ſed præ nimio timore, & ob maiorem certitudinem, & ſecuritatem.

Chryſoſt.

Quod recte docuit Chryſoſt. hom. 7. his verbis. E *Quod à biennio, & infra interfecit, ne miremur, ſi quidem pauor, & furor, maioris ſecuritatis, & certitudinis cauſa etiam tempus profert, ne quiſquam eius ætatis & forte is potiſsimum, propter quem alij interimuntur, effugiat.*

D. Thom.

Addi etiam poteſt (quod hic D. Tho. ex Aug. refert) timuiſſe Herodem, *ne cui ſydera famulabantur, ſpeciem ſuam paulò ſupra, vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quanquam Herodes à Magis didiciſſet tempus apparitionis ſtellæ: non tamē potuiſſe ab eis diſcere an eodem die, quo ſtella apparuit, natus fuerit puer, necne, & ideò, vt quod intendebat, certius aſſequeretur, interficiēdos curauiſſe infātes,

PROV. LUGDUN.

etiam natos aliquo tempore ante apparitionẽ ſtellæ, cuius ſignum eſt, quia etiam alios necandos iuſſit, quos poſt ortam ſtellam natos eſſe certo comperiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Euangeliſtæ, *à bimatu & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis*: quia ſcilicet conſiderato tempore ortus ſtellæ, humana quadam aſtutia arbitratus eſt intra tempus illud Redemptoris natiuitatem contigiſſe. Ex dictis in hac ſectione obiter colligitur (ſi vera ſunt, quæ ſupra de die Natiuitatis Chriſti diximus) hanc adorationem Magorum die veneris contigiſſe, quia Chriſtus ortus fuit die dominica, & à Magis adoratus fuit eodem anno poſt tredecim dies. Neque obſtat, quod in quibuſdam decretis, quæ poſt ſextam Synodum habentur in 3. tom. Con. & illi tribuuntur, in 8. eorum ſignificatur, hanc diem fuiſſe dominicam. Nam (ſi attente legatur) non dicit die dominica Chriſtum adoratum fuiſſe à Magis: ſed illis ſtellam refulſiſſe, quod verum eſt. Quia (vt diximus) illis apparuit in die Natiuitatis Chriſti. Aliud vero ibi dicitur, ex quo poſſet nonnullum ſumi argumentum, ſcilicet baptiſmum Chriſti accidiſſe die dominicà: dicemus autem infra, hoc & illud myſterium in eadem die facta fuiſſe. Sed eſt facilis reſponſio. Fuerunt enim in eodem die menſis, id eſt, ſexto Ianuarij, qui non ſemper eſt idem hebdomadæ dies, vt per ſe conſtat.

Adoratio Magorũ die veneris contigit.

Obiectio.

Reſponſio

SECTIO V.

Quæ fuerit ſtella, quæ Magis apparuit, & quomodo moueretur, ac eos duceret.

Stella, quæ Magis apparuit, non fuit ex cæleſtibus. D. Thom. Chryſoſt. Damaſc. Baſil. Origen. Auguſt. Fulgent. Leo. Papa

DE ſtella, quæ Magis apparuit, concors eſt omnium ſententia, non fuiſſe aliquam ex cœleſtibus. Ita docet D. Tho. hic art. 7. Vbi plures rationes adducit ſumptas ex Chryſoſt. hom. 6. in Matth. quas Damaſcen. lib. 2. cap. 7. his breuioribus verbis complectitur. *Sydus, quod Magis apparuit, non ex illis erat, quæ in ipſo mundi ortu condita ſunt. Id quod ex eo liquido perſpicitur, quod ea nunc ab Ortu ad Occaſum, nunc à Septentrione ad Auſtrum progrediebatur, nunc deliteſcebat, nunc ſeſe rurſus aperiebat, id quod à ſyderum ordine, & natura diſcrepat.* Et eaſdem prius docuerat Baſilius homilia de humana Chriſti generatione. Et eadem eſt ſententia Origenis libr. 1. contra Celſum non longè à fine. Quam optime confirmat Auguſtin. libr. 2. cont. Fauſt. capit. 5. & ſerm. 3. de Epiphania, Fulgentius in ſerm. de Epiphania: Leo item Papa ſerm. 3. de Epiphania *nouum ſydus* illud appellat. Quæ ſententia (vt Auguſt. docte indicauit) ſolum probabilior eſt, non certa. Nam rationes illæ ex motu eius deſumptæ non omnino cogunt. Nam licet illa eſſet ex ſtellis cœleſtibus, iuberi poterat nato Chriſto relinquere, quod agebat, & ad Chriſtum manifeſtandum deſcendere, nouoque modo, & inuſitato moueri. Sed licet hoc diuina potentia facere potuerit: id tamen, quod facilius eſt, & pauciora miracula, minoremque immutationem ordinis vniuerſi requirit, feciſſe credendum eſt: multo autem facilius fuit nouam ſtellam concedere, quam è cœlo diuellere, & vacuum illum locum relinquere, aut cœlum ad illum replendum rarefacere, aut nouo, & inuſitato corpore illum replere, ac rurſus ſtellam, ſuo peracto miniſterio illuc reducere. Adde ſtellam hãc, quæ Magis apparuit (vt Leo Papa. inquit ſerm. 1. & 3. de Epiphania) illuſtriorem, ac pulchriorem cæteris ſyderibus fuiſſe. Quod etiam docuit Ignatius epiſt. 14. ad Epheſ. & Chryſoſto. ſupra, qui probat eluxiſſe pluſquam ſolem, quia lucebat in die, hoc autem (vt ipſe rectè argumentatur) non poterat ſtellis cœleſtibus naturaliter cõuenire, cum ab ipſo ſole lumen accipiant, oportuit ergo, vt Deus illi lumen adderet: eadem autẽ facilitate potuit nouam ſtellam creare.

Stella à Magis viſa cæteris illuſtrior ſyderibus. Leo Papa. Ignat. Chryſoſt.

Difficultas vero ſupereſt, cuius naturæ fuerit illa

Stella á Magis viſa verè corporea, & lucida.

A ſtella. In qua in primis certum exiſtimo illam fuiſſe naturę corporeę, id eſt, verum corpus lucidum, & illuminans. Itaq; neque fuit aliquid ſpecie tantum apparens, ſeu phantaſticum, quia Euangelium apertè ſignificat fuiſſe ſtellam exterioribus ſenſibus obiectam, atq; lucentem: neq; etiam fuit lux aliqua quaſi ſubſiſtens, & per ſe ſeparata: tum quia non eſt neceſſe hoc nouum miraculum ſine neceſsitate fingere: tum etiam, quia ſtella ſignificat corpus aliquod, & non tantũ accidens. Et hinc fit illam ſtellam, ex materia, & forma ſubſtantiali fuiſſe compoſitam: hoc enim (vt ſupponimus) cõnaturale eſt omni corpori: & habuiſſe præterea lucem, quę accidens eſt corporis illuminantis, quale illud fuiſſe, & nomen ipſum ſtellæ probat, & munus: quomodo enim dux viæ eſſe poſ-
B ſet, niſi illuminando? Ex qua autẽ materia conſtiterit, qualis etiam eius forma fuerit, & quale lumen, valde incertum eſt.

Dubium. 1.

Primum enim inquiri poteſt, an illa materia fuerit cœleſtis, vel inferioris ordinis. Primũ enim videtur nomen *ſtellæ* ſuadere, quod ſignificat corpus aliq; cœleſte: Scriptura autem propriè intelligenda eſt, ſi cõmodè poteſt. Vnde fere omnes ſancti ſupra citati hoc vocant *cœleſte ſignum*, ſeu *à cœlo datum*. In contrarium vero eſt, quia non fuit neceſſarium aliquid nouum ex nihilo creari. Item quia oportuiſſet poſt illud breue tempus, vel ſtellam illam annihilari, vel cœlo poſtea affigi, vtumque autem abſurdum eſt.

Reſponſ. Materia ſtellæ à Magis viſæ qualis. Origenes.

Quare veriſimilius videtur fuiſſe ex materia aerea ſeu elementari procreatam, vt ſentit Abul. Matt. 2. D. Thom. hic artic. 7. ad 1. & hoc ſignificant Patres,
C quando dicunt illam non fuiſſe *cœleſtem ſtellam*. Non enim ſolum intelligunt non fuiſſe ex numero cœleſtium aſtrorum: ſed etiam non fuiſſe illius ordinis, & naturæ. Et hoc ipſum ſignificare voluit Origenes dicto lib. 1. contra Celſum, cum dixit illam eſſe *ad ſimilitudinem Cometæ*. Non enim intelligit fuiſſe eiuſdem rationis, quoad ſplendorem, & motum, ſed ſolum quoad materiam, ex qua facta eſt. Nec nomẽ *ſtellæ* obſtat: tum quia ſæpè in Scripturà nominatur res, prout exterius apparet, ſeu prout vulgo nominatur: tum etiam, quia interdum nomẽ *ſtellæ* in Scriptura cometas ſignificat, ſeu corpora lucida in aëre apparentia, ſicut & ipſe aer interdum *cœlum* appellatur.

Dubium. 2.

Deinde inquiri poteſt, qualis fuerit forma, & ſpe-
D cies huius ſtellæ, an fuerit forma alicuius corporis ſimplicis, vel mixti, atq; ita perfecta, vt ei fuerit connaturalis totus ille ſplendor, & lux. In quibus, ſi diuinare licet, dicẽdum eſt in primis fuiſſe tale illud corpus, vt ei fuerit connaturalis illa lux. Quia hoc non repugnat: imò tam facile fieri poterat virtute diuina, ſicut in præternaturali ſubiecto, & alias prior effectus perfectior eſt, magiſque diuinam ſapientiam & Chriſti maieſtatem demonſtrans. Hinc vero probabile fit, corpus illud fuiſſe mixtum aliquod perfectum, quia non fuit corpus cœleſte (vt diximus) neque aliquod ex elementis, ſunt enim valde imperfecta corpora, & nulli eorum tantum lumen connaturale eſt: præter hæc autem non dantur alia cor-
E pora ſimplicia.

Reſponſio.

Dubium 3.

Rurſus de ipſa luce talis ſtellæ inquiri poteſt, quãta fuerit. Nam (quod ad eſſentiam ſpectat) veriſimile eſt fuiſſe eiuſdem rationis cum reliquis: de intenſione vero Patres citati ſignificant fuiſſe ſole ſplendiorem, vt patet ex Ignatio, Chryſo. Damaſc. & alijs ſupra citatis, qui omnes inde argumentum ſumunt, quod in meridie luceret, Eccleſia in hymnis Epiphaniæ canit, *Quem ſtella, quæ ſolis radium vincit, decore, ac lumine.*

Reſponſio. Lux ſtellæ à Magis viſæ quanta.

Nihilominus tamen non exiſtimo neceſſarium, vt habuerit lucem inteñſiorem & maiorem luce ſolis; quia difficile creditu eſt perfectiorẽ lucem eſſe connaturalem alicui inferiori corpori, aut datam eſſe à Deo ſine neceſsitate. Vt enim in meridie luceret, &

ret, &

ret, & videri poſſet, ſatis erat, quod eſſet terræ pro- A pinqua, & haberet lucem valde perfectam, & materiam admodum denſam, hoc enim plurimum cōfert ad lucendum magis. Ex quo etiam obiter reſponderi poteſt ad curioſam interrogationem, ſi ſtella illa tam pulchra & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab aliis hominibus pręterquam à Magis viſa non fuit, non ſolum in propinquis, ſed etiam in remotis regionibus? Vel ſi viſa fuit, quomodo non omnes in ſui admirationem rapuit, & per totum orbem eius fama percrebuit? Ratio enim fortaſſe eſt, quia cum eſſet terræ vicina tantum in locis propinquis lucebat præſertim in die: nocte vero fortaſſe eleuabatur, ita vt ſolum ab ijs qui ſyderibus cognoſcendis vacabant, diſcerni poſſet, vt Niceph. inquit lib. 1. Hiſt. cap. 13. *Nicephor.*

Dubium. 4. Vltimo tandem inquiri poteſt de motu, & motore huius ſtellæ. Quod enim ſtella illa moueretur ad ducendos Magos, veriſimile eſt. Duplex enim eſt opinio in hac re. Altera dicit Magos non ſemper vidiſſe ſtellam, ſed ſemel tantum in principio, poſtea diſparuiſſe, donec iterum eis apparuit, quando egrediebantur Ieruſalem, vt Bethlehem pergerent. Cui ſententiæ videntur fauere illa verba Matthæi. *Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente, accedebat eos.* Tantum ergo viſa fuit in Oriente, & poſtea non fuit dux itineris, niſi ab Ieruſalem vſque Bethlehem. Idem videntur iudicaſſe Magi illis verbis. *Vidimus ſtellam eius in Oriente.* Et hanc ſententiam amplexi ſunt Caietan. Matthæi 2. & Ianſenius c. 9. Concordiæ, & tribui ſolet Baſilio homil. de humana Chriſti generatione, & Augu. ſerm. 2. Epiphaniæ: ſed hi ſancti nihil clare dicunt. Vnde contraria ſententia, ſcilicet ſtellam fuiſſe ducem Magorum, ſemperque eos fuiſſe comitatam, & ab eis viſam, communis eſt antiquorum, Chryſ. hom. 6. in Matt. & 2. imperfecti, quem Theophylactus, Euthymius & alij ſequuntur Matth. 2. vbi Hieron. idem indicat, & clarius Beda, & Leo Papa ſermone 4. Epiphan. & fauet hymnus Eccleſiaſticus. *Ibant Magi, quam viderant, ſtellam ſequentes præuiam.* Et hæc ſententia eſt ſatis veriſimilis: oportebat enim homines ignorantes, & nouos in fide ſenſibili ſigno duci, & ita D. Thom. hic hanc amplectitur ſententiam. Neque Euangelium repugnat, quia non oportuit omnia explicate dici. Sed eſt vlterius animaduertendum ex eodem D. Thom. dupliciter poſſe intelligi Magos vidiſſe ſtellam, & illius ductu in Iudæam veniſſe. Primo, quod ipſa non fuerit localiter præſens in Oriente: ſed tantum in Iudæa, ſeu ſupra Bethlehem, fuerit autem viſa à Magis in Oriente exiſtentibus, qui illam reſpicientes, & quaſi ante oculos ſemper habentes in Iudæā venerint. Secundo, quod ipſa ſtella viſa fuerit exiſtens in Oriente, & ſemper comitata fuerit Magos venientes per viam, illiſque iter demonſtrans, ſicut ducebat Deus populum Iſrael per deſertum in columna nubis, & ignis. Et hic poſterior modus eſt ſine dubio verus, & ab omnibus citatis Patribus explicatus, & conſentaneus illis verbis Euangelij. *Vidimus enim ſtellam eius in Oriente*, & euidentius illis, *& ecce ſtella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebant eos vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer.* Mota ergo fuit illa ſtella vſque ad locum natiuitatis Chriſti.

Ex quo facile intelligitur motum illum non fuiſſe naturlem, & ab intrinſeco: ſed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus quaſi progreſsiuus, & (vt Chryſoſtom & alij notant) interdum erat vniformis: interdum vero per modum deſcenſus, & aliquando quiete interrumpebatur ex libertate motoris abſque vlla alia Phyſica cauſa, vt videre licet, cum peruenit Bethlehem; tunc enim & ſtetit ſtella, & deſcendit prope ipſum locum natiuitatis Chriſti, vt illum enidentius deſignaret, quæ omnia non poterant, niſi ab intellectuali motore proficiſci. Quis autem ille motor fuerit, non conſtat: veriſimile autem eſt non fuiſſe motam immediate à Deo, ſeu Spiritu Sancto, vt videtur indicari in hom 2. imperfecti, ſed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cum commode fieri poteſt, operatur per cauſas ſecundas, & quantum ex Scripturis colligi poteſt, regulariter loquendo huiuſmodi motus per Angelos operatur, atque in hac ſententia eſt Abulen. ſupra, & hoc modo interpretari poſſumus Chryſoſt. hom. 6. in Matth. & Theophylact. ac Euthym. qui eum ſequuntur, & Auguſtin. ſi author eſt operis de mirabilibus ſacræ Scripturæ, in lib. 3 capit. 4. qui dicunt illam ſtellam non fuiſſe veram, ſed inuiſibilem aliquam virtutem in ſpeciem ſyderis transfiguratam, intelligunt enim nō fuiſſe veram ſtellam cœleſtem, non tamen non fuiſſe verum corpus lucidum: quia vero inuiſibilis virtus illam mouebat, & quaſi per B illam loquebatur, ideo dicitur fuiſſe inuiſibilis virtus in ſpeciem ſtellæ transfigurata, ſeu quaſi aſſumens, & mouens corpus in figuram ſtellæ apparens. *Chryſoſtom.*

Dubium. Vnum vero ſupereſt dubium, ſi Magi à ſtella dirigebantur, quomodo diuerterunt à via, & neceſſarium fuit illis inquirere, vbi Chriſtus natus eſſet. *Reſponſio.* Reſpondetur, hoc confirmat, quod nuper dicebamus, ſtellam illam motam fuiſſe ab aliqua intelligentia, cuius arbitrio, & diuina in primis voluntate factum eſt, vt aliquando ſeſe occultaret: vel radios luci continendo, ſuſpendente Deo concurſum ſuum: vel ita ſeſe eleuando, vt videri non poſſet. Veriſimile autem eſt (quod Chryſoſt. inquit) duxiſſe Magos vſque Ieruſalem, & ibi ſe occultaſſe, vnde factum eſt, vt ipſi putauerint ibi eſſe terminum itineris, & (vt Leo Papa inquit) *Regem natum in ciuitate re-* C *gia fuiſſe requirendum.* Cur autem voluerit Deus occultari ſtellam magis, vt ipſi Chriſtum in Ieruſalem requirerent. Cur etiam conſequenter voluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, eleganter diſputatur à ſanctis Patribus in citatis locis, qui varias rationes reddunt, quas D. Thom. attigit ſupra artic. 2. ad 3. ſumma earum eſt. Primo voluiſſe Deum Chriſti natiuitatem publice annuntiari Iudæis per gentes: tum vt eorum ignorantia, & excæcatio indicaretur: tum vt ipſi verum proferrent teſtimonium de loco natiuitatis Meſsiæ, quo conuincerentur, vt ſcribit Leo ſermo 2. de Epiphan. tum denique, vt Magi, qui erant primitiæ gentium, fidem ſuam, & animi conſtantiam manifeſtarent, & omnibus, quorum duces futuri erant, exemplo eſſent. Secundo, voluiſſe Deum permittere Herodis turbatiouem: tum vt illius tyranni crudelitas, & D aſtutia oſtenderetur: tum etiam, vt exemplo illo conſtaret nihil poſſe humana conſilia aduerſus diuina, neque Chriſtum fuiſſe interficiendum quando Reges terræ volebant, ſed quando ipſe voluit, vt eleganter tradit Fulgentius ſerm. de Epiphania. Tum denique, vt manifeſtaretur praua Iudæorum diſpoſitio, qui ſimul cum Herode turbati, & Chriſti necem machinati fuerunt, vt notat Hiero. Matt. 3. Tertio, voluiſſe Deum cædem Innocentium permittere: tum propter eorum commodum, & gloriam, vt veri martyres efficerentur, vt eſt conſtans totius Eccleſiæ, & Patrum omnium ſententia, vt agentes de baptiſmo latius dicturi ſumus: tum etiam, vt Chriſtus omnibus modis à martyribus teſtimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum ſemina ac initia ſtatim iacerentur, & vt in infantibus, in quibus nullum meritum, aut diſpoſitio inueniri poterat gratia Chriſti, & ſingularis prærogatiua martyrij euidentius commendaretur, vt Bernardus inquit, ſermone de Innocentibus. Præterea, vt opere ipſo infantes infanti Chriſto deſeruirent, eiuſque natiuitatis teſtes eſſent, vel quia dum in eis completur prophetia illa, *Rachel plorans filios ſuos*, ſignum natiuitatis Meſsiæ datum eſt, vel quia dum propter Chriſtum natum occiduntur, certiſsimum illi teſtimonium præbent. Vnde etiam factum,

Chryſoſt. *Leo Papa.* *D. Thom.* *Leo Papa.* *Fulgent.* *Hieronym.* *Innocentiũ cædes cur à Deo permiſſa.* *Bernard.* *Ierem.*

ctum, vt non ſolum teſtes, ſed etiam præcones eiuſdem natiuitatis extiterint. Nam vt eleganter inquit Leo Magn. ſermo. 2. de Epiphania. *Et ſæuitia Herodis volens primordia ſuſpecti ſibi regis extinguere, huic diſpenſationi neſciens ſeruiebat, dum atroci interius facinori, ignotum ſibi puerum indiſcreta infantium cæde perſequitur, annuntiatum cœlitus dominatoris ortum inſignior vbiq; fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum, diligentioremque faciebat, & ſupernæ ſignificationis nouitas & cruentiſsimi perſecutoris impietas.*

Leo Papa

SECTIO VI.

Quomodo viſa ſtella Magi cognouerint Chriſti Natiuitatem.

FVit quorundam ſententia Chriſti Natiuitatem potuiſſe à Magis per Aſtrologiæ ſcientiam, & ſtellarum conſtellationem agnoſci. Ita docuit Petrus de Aliaco. q. 30 in Geneſ. vt latius tractat Sixtus Senen. libr. 6. Bibl. annotat. 10. Cui ſententiæ videtur fauere Hieronymus in 47. capit. Iſai. circa finem, dicens, *Magi de Oriente venerunt Domini ſtellam ſe vidiſſe dicentes, vel ex artis ſcientia, vel ex vaticinio Balaam prophetæ ſui.* Et ſimilia verba reperiuntur nomine Aug. lib. 3. de mirabilib. Scripturæ capit. 4. Sed eſt ſententia prorſus falſa, nec poteſt habere niſi hereticum fundamentum: nimirum generationes hominum fatali quadam neceſsitate ex ſtellarum conſtellationibus prouenire: quod eſt hæreticum, humanamque libertatem deſtruens. Et multo abſurdius, ac intolerabilius eſt id ſentire de diuinis operibus, ab ſupernaturalibus myſterijs, in quo ordine Chriſti conceptio, & Natiuitas exiſtunt. Legatur contra hūc errorem generaliter Leo Papa epiſt. 91. vel iuxta alios codices. 93. ad Turibrum, & in ſpeciali tractando de hoc myſterio Gregorius Nyſſenus, Oratione de Natiuitate Chriſti, Chryſoſtomus, & cæteri Græci in Matthæum, Greg. Papa. homil. 10. in Euang. Auguſt. ſerm. 6. Epipha. & 2. libr. cont. Fauſt. cap. 5. & ſequentibus, qui tamen præcipue diſputant de ſtella, quæ Magis apparuit, & rectè dicūt non potuiſſe illam eſſe fatum pueri, ſed (ſi ita loqui licet) potius puerum ſtellæ fatum appellandum eſſe. Quia non puer propter ſtellam, ſed ſtella propter puerum demonſtrandum exorta eſt. Vnde eleganter Petrus Chryſolo. ſermo. 156. circa illud verbum *Stellam eius*: *Habere*, inquit, *caput ſtellam vnam, totam, qui fecit, habet, & continet creaturam: qui habet ſtellam, non habetur à ſtella, neque ipſe agitur curſu ſtellæ: ſed ipſe ſtellæ agit curſum, cuius per cœlum ſic curſum dirigit, ſic moderatur inceſſum, ſic viam temperat, vt Magorum ſeruiat, & mittatur ad egreſſum* Quocirca verbum ſupra citatum ex Hieronymo, obiter tantum dictum eſſe videtur, & non affirmando: ſed ſub diſiunctione quadam. Poteſt præterea ita exponi, vt non ſit ſenſus, potuiſſe Magos viſa ſtella ex illa per artis ſcientiam cognoſcere Chriſti Natiuitatem: ſed quod arte iuuari potuerint ad intelligendum eam ſtellam fuiſſe nouam, & inuſitatam. Eadem expoſitio adhiberi poteſt verbis Auguſtini, quæ obſcuriora ſunt, quanquam ille liber incertæ eſt authoritatis.

Petr. Aliacenſ. Six. Senenſ. Hieronym. Auguſt. Leo Papa Greg. Nyſſ. Chryſoſt. Greg Papa. Auguſt. Pet. Chryſ.

Secunda ſententia eſt, Magos, qui ſucceſſores erant Balaam, ex vaticinio illius fuiſſe edoctos orituram aliquādo ſtellam, quæ Natiuitatem Regis cuiuſdam Iudæorum indicaret, iuxta verbum illud Num. 24. *Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael*, ac propterea ſumma cura, ac ſolicitudine obſeruaſſe, & exſpectaſſe ortum illius ſtellæ, & ideo illa viſa ſtatim fuiſſe motos ad quærendum Regem per eam indicatum. Hæc eſt communis antiquorum Patrum ſententia, Orig. hom. 13. 15. & 18. in Num. & lib. 1. cont. Celſum, Baſil. dicta homili. de humana Chriſti generatione. Qui addunt, forſan per aduentum Domini ſenſiſſe Magos ſuorum Deorum, ſeu potius dæmonum poteſtatem debilitatam, indeq; cœpiſſe cognoſcere magnæ virtutis eſſe Regem natum, & per ſtellam indicatum In eadem ſententia ſunt fere omnes expoſitores Matth. 2. Hieronym. Theoph. Euthym. Anſelm. Chryſoſto. in imperfecto homi. 2. Idem fere omnes Patres in homilijs de Epiphan. Leo Pap. præſertim ſerm. de ſtella, & Magis, & bene Petrus Chryſolo. ſerm. 156. *Non curioſitate*, inquit, *Chaldæa, non arte magica, ſed Iudaica prophetia*: & ſermo. 157. *Non Chaldæa arte, ſed de priſca ſanctorum traditione maiorum. Erant iſti de genere Noe, de filiis Abrahæ, qui Chriſtum naſci per Deum didicerant, non per artem, eumque hominem Deum Regem moriturum alto cognouerant Sacramento.* Quibus verbis indicat hic author non ex ſola prophetia Balaam: ſed etiam ex maiorum traditione habuiſſe Magos fidem de aduentu Chriſti, & ex illa motos fuiſſe, vt ad Chriſtum adorandum feſtinarent. Eandem ſententiam de prophetia Balaam docuit Iſidorus lib. de Paſsione Domini, cap. 13. & idem ſentiunt. Hierony. Iſai. 47. Auguſtinus l. b. 3 de mirabilibus ſacræ Scripturæ, & Gregor. Nyſſenus oratio. de ſancta Chriſti Natiuitate. Denique Ambroſ. lib. 2. in Lucam capite. de Magis. Accedit, etiam prophanos authores tradidiſſe per totum Orientem famam percrebuiſſe, Regem quendam naſciturum in Iudæa fuiſſe, qui rebus omnibus potiretur. Ita colligitur ex Cicerone libro. 2. de diuinatione, & Suetonio in vita Veſpaſiani: & tradunt ex noſtris Oroſius libr. 6. capite. 6. & Ægeſippus libr. 5. & alij.

Numer. 24. Orig. Baſil. Hieronym. Theophyl. Euthym. Anſelm. Leo Papa. Cyprian. Chryſolog. Iſidor. Hieronym. Auguſtin. Greg. Nyſſ. Ambroſ. Cicer. Sueton. Oroſius. Ægeſipp.

Dicendum tamen eſt, Magos ſimul cum externo ſigno ſtellæ habuiſſe internum lumen, ac diuinam illuſtrationem. Ita docet D. Thom. hic art. vltimo: & videtur mihi conſtans, ac certa ſententia, quam ijs verbis docuit Leo Papa ſer. 1. de Epiphania. *Dedit ergo aſpicientibus intellectum, qui præſtitit ſignum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & ſe inueniendum obtulit requiſitus*: & ſermo. 3. *Magnitudinem ſignificationis intelligunt, agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione diuina, vt eos tantæ viſionis myſterium non lateret, & quod oculis oſtendebatur inſolitum, animis non eſſet obſcurum*, & ſer. 4. *Præerat huic miraculo gratia Dei, &c.* & inferius, quaſi exponens ſecundum ſententiam ſupra citatam, inquit. *Quamuis autem diuinæ dignationis eſſet hoc munus, vt cognoſcibilis gentibus fieret Natiuitas Saluatoris, ad intelligendum tamen miraculum ſigni potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam prænunciationibus commoneri.* Idem ſenſit Fulgentius ſermo. de Epiph. & latè Chryſolog. ſerm. 156. & ſequentibus de eodem myſterio, & Auguſtinus ſerm. 7. *Hanc ſtellam*, inquit, *(ſicut intelligitur) admirati, cuius etiam eſſet, conſequenti reuelatione noſſe meruerunt, Regis videlicet* Iudæorum, *eoque nato, cum & hoc eius gratia cognouiſſent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt*, & optime etiā Chryſoſt. hom. 6. in Matth. Qui hoc confirmat, ſimul cum Auguſtino ſupra, quia Magi non venerunt ad Chriſtum ſola cogitatione, & ſpe regni temporalis: tum quia non ſperarent illum futurum temporalem Regem ſuum, ſed gentis alienę: tum etiam, quia magno periculo ſe expoſuerunt, nouum Regem in alieno Regno, & in ciuitate regia, & coram Rege qui tunc regnabat, futurum ſucceſſorem quærentes. Præterea, quia infantulum adorarunt nulla Regis videntes inſignia, cuius gratiam tunc captare non poterant, ſi tantum homo, & Rex temporalis futurus crederetur, quandoquidem eorum obſequium non agnoſcebat, neque etiam apud illius parentes humanam aucupari beneuolentiam, ſeu adulationem potuerunt, cum eos pauperes, & inopes eſſe proſpicerent. Denique quia ad patriam redeunt nullo ſpectato temporali præmio. Cognouerunt igitur Chriſtum eſſe plus quam hominem, & Regem plus quam temporalem: atqui huiuſmodi cognitionem ſine gratia Spiritus Sancti habere nequiuerunt. Eo vel maxime, quod ſuis muneribus inſignem quandam de Chriſto cognitionem declararunt, vt ſupra

Viſa ſtella. interius illuminati Magi. D. Thom. Leo Papa. Fulgen. Chryſol. Auguſt. Chryſoſt. Fides, & religio Magorum inſignis.

ſupra ex ſanctis Patribus citauimus, & vno verbo dixit eleganter Fulgentius ſupra. *Attende, quid obtulerunt, & agnoſce, quid crediderunt.* Deinde in toto itinere, ac diligentia quærendi Chriſtum, & in illa animi conſtantia, qua de illo Ieroſolymis interrogarunt, & in illo *gaudio valde magno*, quo gauiſi ſunt, viſa iterum ſtella, ac denique in eo obſequio, quo coram puero in præſepi inuento prociderunt, eumque adorarunt, inſignem animi virtutem, fidem, religionem, atque charitatem oſtenderunt. Ergo non eſt dubium, quin ſingulari, & excellenti gratia ab Spiritu Sancto fuerint interius præuenti, & adiuti. Poſtremo in Euangelio legimus poſt adoratum Chriſtum accepiſſe Magos in ſomniis reſponſum, *ne redirent ad Herodem*, quid ergo mirum, quod exiſtentes in Oriente diuinum reſponſum acceperint, vt Chriſtum adorandum adirent? cognouerunt ergo ſtellæ ſignificationem diuino lumine. Voluit autem Deus non tantum interius eos illuminare: ſed etiam ſenſibili ſtellæ ſigno ducere: tum quia erant imperfecti, & quaſi paruuli in fide: tum etiam, quia hæc eſt ſuauis diuinæ prouidentiæ diſpoſitio, vt per ea, quæ vnicuique familiaria ſunt, vnumquemque ad ſe trahat, & moueat. Quia ergo Magi in rerum cœleſtium, ac ſtellarum conſideratione verſabantur, ideo eis per noui ſyderis illuſtrationem demonſtrari voluit, vt recte D. Tho. art. 5. declarat & art. 3. ad 3. vbi dicit ideo ab Oriente fuiſſe vocatos, vt ſignificaretur à Chriſto, cuius nomen *Oriens* eſt Zachar. 6. attractos fuiſſe. Denique Chryſoſt. hom. 11. in cap. 1. Ioannis, Magos dicit fuiſſe factos à Chriſto magiſtros Iudæorũ, & homi. 16. & varijs in Matt. ad Chriſtum loquens, inquit, *Ipſe aduentu tuo Magos ab Oriente vocaſti, & Euangeliſtas eos ad ſua remiſiſti.*

Zachar.
Chryſoſt.

QVÆSTIO XXXVII.

De legibus circa puerum Ieſum obſeruatis, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de circumciſione Chriſti. Et quia circumciſio eſt quædam profeſſio legis obſeruandæ (ſecundum illud Gal. 5. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ) ſimul cum hoc quærendum eſt de aliis legalibus circa puerum Ieſum obſeruatis.

Vnde quæruntur quatuor.

Primo, de eius circumciſione.
Secundo, de nominis impoſitione.
Tertio, de eius oblatione.
Quarto, de matris purgatione.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus debuerit circumcidi.

204
Infr. q. 40. v art. 4 co. Et 4. di 1. c. q. 2. art. 2 q. 3. & opu 60. cap. 5.

Ad primum ſic proceditur, Videtur, quod Chriſtus non debuerit circumcidi. Veniente enim veritate, ceſſat figura. Sed circuncifio fuit Abrahæ præcepta, in ſignum fœderis, quod erat de ſemine naſcituro, vt patet Geneſ. 17. Hoc autem fœdus fuit in Chriſti natiuitate completum. Ergo circumciſio ſtatim ceſſare debuit.

2. Præterea, Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: vnde dicitur Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos non debemus circumcidi: ſecundum illud Gala. 5. Si circumcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit. Ergo videtur, quod nec Chriſtus debuerit circuncidi.

3. Præterea, circumciſio eſt ordinata in remedium originalis peccati. Sed Chriſtus non contraxit originale peccatum: vt ex ſupra dictis patet. Ergo Chriſtus non debuit circumcidi.

A *Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ. 2. Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer.*

Reſpondeo dicendum, quod pluribus de cauſis Chriſtus debuit circumcidi. Primo quidem, vt oſtendat veritatem carnis humanæ, contra Manichæum, qui dixit eum habuiſſe corpus phantaſticum, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Chriſti eſſe diuinitati conſubſtantiale: & contra Valentinum, qui dixit Chriſtum de cœlo corpus attuliſſe. Secundo, vt approbaret circumciſionem, quam olim Deus inſtituerat. Tertio, vt comprobaret ſe eſſe de genere Abrahæ, qui circumciſionis mandatum acceperat in ſignum fidei, quam de ipſo habuerat. Quarto, vt Iudæis excuſationem tolleret ne eum reciperent, ſi eſſet incircumciſus. Quinto, vt obediendi virtutem nobis ſuo commendaret exemplo. Vnde & octaua die circumciſus eſt, ſicut in lege erat præceptum. Sexto, vt quia in ſimilitudinem carnis peccati aduenerat, remedium, quo caro peccati conſueuerat mundari, non reſpiceret. Septimo, vt legis onus in ſe ſuſtinens, alios à legis onere liberaret, ſecundum illud Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret.

B

Ad primum ergo dicendum, quod circumciſio per remotionem carnalis pelliculæ in membro generationis facta ſignificat ſpoliationem vetuſtæ generationis, à qua quidem vetuſtate liberamur per paßionem Chriſti. Et ideo veritas huius figuræ non fuit plene impleta in Chriſti natiuitate, ſed in eius paßione, antequam circumciſio ſuam virtutem & ſtatum habebat. Et ideo decuit Chriſtum ante ſuam paßionem tanquam filium Abrahæ circumcidi.

C *Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus circumciſionem ſuſcepit eo tempore, quo erat ſub præcepto. Et ideo ſua actio in hoc eſt nobis imitanda, vt obſeruemus ea, quæ ſunt noſtro tempore in præcepto: quia vnicuique negotio eſt tempus, & opportunitas, vt dicitur Eccleſ. 8. Et præterea, vt Origen. dicit, ſicut mortui ſumus cum illo moriente, & conſurreximus Chriſto reſurgenti: ita circumciſi ſumus ſpirituali circumciſione per Chriſtum, & ideo carnali circumciſione non indigemus. Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit Coloſſ. 2. In quo ſcilicet Chriſto, circumciſi eſtis circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

D *Ad tertium dicendum, quod ſicut Chriſtus propria voluntate mortem noſtram ſuſcepit, quæ eſt effectus peccati (nullum in ſe habens peccatum) vt nos à morte liberaret, & ſpiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam, & circumciſionem, quæ eſt remedium originalis peccati, ſuſcepit abſque hoc, quod haberet originale peccatum, vt nos à legis iugo liberaret, & vt in nobis ſpiritualem circumciſionem efficeret: vt ſcilicet ſuſcipiendo figuram impleret veritatem.*

COMMENTARIVS.

NON inquirit D. Thom. de debito præcepti, ſeu de morali debito ad morum honeſtatem neceſſario: ſed ſolum de debito decentiæ, aut congruitatis. Et hoc ſenſu reſpondet debuiſſe, ſeu decuiſſe Chriſtum circumcidi. Cuius rei ſeptem rationes affert, non quidem neceſſarias: ſufficientes tamen, E ſuppoſito myſterio iam facto. Solum in quinta, quæ fundatur in exemplo obedientiæ, obſeruandum eſt, non eſſe ſenſum Chriſtum obediiſſe præcepto circumciſionis, quo obligaretur, & hoc modo dediſſe nobis exemplum obedientiæ, ſed potius ob reuerẽtiam illius legis ſe illi ſubdidiſſe, cũ ea non teneretur, & hoc modo exemplum obediẽtiæ præbuiſſe.

Argumenta D. Tho. facilia ſunt, eorumque doctrina in ſequenti diſputatione explananda amplius eſt. Id vero quod Caietan. notat circa ſolutionem ad ſecũdum, quãquam alienum eſt ab hoc loco, corrigendum tamen breuiter eſt. Tractat enim, an liceat nũc vti circũciſione, nõ vt legali ceremonia, neq; ad obſer-

Caietan.
Vſus circũciſionis omnino illicitus hoc tempore.

obſeruandam legem antiquam, neq; in remedium A originalis peccati: ſed ſolum propter conformitatem ad Chriſtum: & licet dubitando tantum procedere videatur: in eam verò ſententiam inclinat, vt ablato ſcandalo hoc per ſe malum non ſit: ſed potius bonum, quia obiectum eſt indifferens, & finis, ad quem ordinatur bonus. Hæc ſententia ſine dubio falſa eſt (vt D.Thom. docuit in 4 d.1.q.1.art.5. q.3.ad 3.) Ratio eſt, quia Chriſtus non aſſumpſit circumciſionem, niſi vt cæremoniam legalem, velle ergo conformari Chriſto in vſu circumciſionis, eſt re ipſa velle conformari illi in vſu cæremoniæ legalis, quod non magis licet in circumciſione, quam in omnibus aliis cæremoniis legis, quas Chriſtus ſeruauit. Quod ſi quis in ea actione: vel paſsione conſideret ſolum id quod materiale, & corporale eſt, B vanum eſt & ſuperſtitioſum velle in hoc conformari Chriſto, ſi vero reſpiciat dolorem, & carnis afflictionem, non licet homini in hoc conformari Chriſto abſcindendo, vel minimam corporis ſui partem, ſicut nemini licet, vel manum ſibi perforare, ſpineam coronam capiti infigere, vt Chriſto conformetur.

D.Thom.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. Veritas enim Euangelica debet prænuntiationi propheticæ reſpondere. C *Sed Prophetæ aliud nomen de Chriſto prænuntiauerunt: dicitur enim Eſaiæ ſeptimo. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Et 8. Voca nomen eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. Et nono. Vocabitur nomen eius, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſæculi, Princeps pacis: & Zach. 6 dic tur, Ecce vir, Oriens nomen eius. Ergo inconuenienter vocatum eſt nomen eius Ieſus.*

2. Præterea Iſaiæ 62. dicitur, Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit: Sed hoc nomen Ieſus non eſt nomen nouum, ſed pluribus fuit in veteri Teſtamento impoſitum: vt patet etiam ex ipſa genealogia Chriſti, Lucæ tertio, ergo videtur, quod inconuenienter vocatum eſt nomen eius Ieſus. D

3. Præterea, hoc nomen, Ieſus ſalutem ſignificat, vt patet per id, quod dicitur. Matthæi 1. Pariet filium, & vocabit nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum à peccatis eorum. Sed ſalus per Chriſtum non eſt facta ſolum in circumciſione, ſed etiam in præputio: vt patet per Apoſt. Rom. 4. inconuenienter ergo hoc nomen fuit Chriſto impoſitum in ſua circumciſione.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ, in qua dicitur Lucæ 2. quod poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus.

Reſpondeo dicendum, quod nomina debent proprietatibus rerum reſpondere. Et hoc patet in nominibus generum, & ſpecierum: quia, vt dicitur quarto Metaph. ratio, quam ſignificat nomen, eſt definitio, quæ deſignat propriam rei naturam. E *Nomina autem ſingularium hominum ſemper imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Vel à tempore, ſicut imponuntur nomina aliquorum Sanctorum his, qui in eorum feſtis naſcuntur. Vel à cognitione: ſicut cum filio imponitur nomen patris. Vel alicuius de cognatione eius: ſicut propinqui Ioannis Baptiſtæ volebant eum vocare nomine patris ſui Zachariam, non autem Ioannem: quia nullus erat in cognatione eius, qui vocaretur hoc nomine, vt dicitur Lucæ primo. Vel etiam ab euentu, ſicut Ioſeph vocauit primogenitum ſuum Manaſſem, dicens, Obliuiſci fecit me Deus omnium laborum meorum, Gen. quadrageſimoprimo. Vel etiam ex aliqua qualitate eius, cui nomen imponitur, ſicut Geneſ. vigeſimoquinto dicitur, quod quia primus egreſſus eſt de vtero matris, rufus erat, & totus (in morem pellis) hiſpidus, vocatum eſt nomen eius Eſau, quod interpretatur rubeus. Nomina autem quæ imponuntur aliquibus diuinitus, ſemper ſignificant aliquod gratuitum donum eis diuinitus datum: ſicut Geneſ. 17. dictum eſt Abrahæ, appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium conſtitui te. Et Matthæi 16. dictum eſt Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Quia igitur Chriſto hoc munus gratiæ collatum erat, vt per ipſum omnes ſaluarentur, ideo conuenienter vocatum eſt nomen eius Ieſus, id eſt, Saluator, Angelo hoc nomen prænuntiante, non ſolum matri, ſed etiam Ioſeph, qui erat futurus eius nutritius.*

Ad primum ergo dicendum, quod in omnibus illis nominibus quodammodo ſignificatur hoc nomen Ieſus, quod eſt ſignificatiuum ſalutis. Nam in hoc quod dicitur, Emmanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus, deſignatur cauſa ſalutis, quæ eſt vnio diuinæ, & humanæ naturæ in perſona Filij Dei, per quam factum eſt, vt Deus eſſet nobiſcum, quaſi particeps noſtræ naturæ. Per hoc autem quod dicitur. Voca nomen eius, Accelera, ſpolia detrahe, &cæt. deſignatur, à quo nos ſaluauit, quia à diabolo, cuius ſpolia abſtulit ſecundum illud Coloſſ. Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter. In hoc autem quod dicitur, Vocabitur nomen eius admirabilis, &cæt. deſignatur via, & terminus noſtræ ſalutis, in quantum, ſcilicet, admirabili diuinitatis conſilio, & virtute, ad hæreditatem futuri ſeculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorum Dei, ſub ipſo principe Deo. Quod vero dicitur, Ecce vir, Oriens nomen eius, ad idem refertur, ad quod primum, ſcilicet ad incarnationis myſterium, ſecundum quod exortum eſt in tenebris lumen rectis corde.

Ad ſecundum dicendum, quod his, qui fuerunt ante Chriſtum, potuit conuenire hoc nomen Ieſus, ſecundum aliquam aliam rationem, puta, quia aliquam particularem, & temporalem ſalutem attulerunt. Sed ſecundum rationem ſpiritualis, & vniuerſalis ſalutis, hoc nomen proprium eſt Chriſto, & ſecundum hoc dicitur eſſe nomen nouum.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Geneſ. decimo ſeptimo legitur, ſimul Abraham ſuſcepit nominis impoſitionem à Deo & circumciſionis mandatum. Et ideo apud Iudæos conſuetum erat, vt ipſo die circumciſionis nomina pueris imponerentur, quaſi ante circumciſionem perfectum eſſe non habuerint. Sicut etiam nunc pueris in baptiſmo nomina imponuntur. Vnde ſuper illud Prouerbiorum quarto. Ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea, dicit Gloſ. Quare Salomon ſe vnigenitum coram matre nominat, quem fratrem vterinum præceſſiſſe Scriptura teſtatur, niſi quia ille mox natus ſine nomine, quaſi nunquam eſſet, de vita deceſſit. Et ideo Chriſtus ſimul cum fuit circumciſus, nominis impoſitionem accepit.

COMMENTARIVS.

QVatuor breuiter, & eleganter explicat D. Thomas in hoc articulo. Primum hoc nomen IESVS fuiſſe Chriſto accommodatiſsimum, fuit enim diuinitus impoſitum: nomina autem, quæ diuinitus imponuntur, ſumi ſolent ex aliquo munere gratiæ diuinitus collato, Chriſto autem hoc munus gratiæ datum eſt, vt ſcilicet fuerit omnium Saluator. Secundum eſt in ſolutione ad primum: in hoc nomine cætera Chriſti nomina, quæ in ſcripturis inueniuntur, mirabiliter contineri, de qua re plura in diſputatione ſequenti dicenda ſunt. Tertium eſt in ſolutione ad 2. hoc nomen, prout Chriſto im-

Nomen Ieſu conuenienter Chriſto impoſitum.

A ſto impoſitum eſt, fuiſſe nouum, & nunquam antea alteri impoſitum, quia licet ipſo materiali nomine nonnulli antea inſigniti fuerint, ratio autem, & etymologia nominis noua, ac ſingularis in Chriſto fuit. Alij enim dicti ſunt, *Ieſus*, vel propter aliquod temporale commodum, quod hominibus attulerunt, vel propter eorum imitationem, & cognationem, ſolus autem Chriſtus dictus eſt *Ieſus*, eo quod futurus erat author ſpiritualis vitæ, ac ſalutis. Iuxta quã doctrinam explicat D. Thomas locum Iſai. 62. *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Quæ doctrina, & expoſitio conſentanea eſt Cyril. lib. 5. de Trinit. dicenti nomen *Ieſus*, eſſe nomen nouum Verbo impoſitum, carnis natiuitatem indicans, & Iſaiæ vaticinium implens. Idem expreſsius docet idem Cyril. libro. de fide ad Theodoſ. prope medium. Sed licet hæc expoſitio probabilis ſit, idem tamen Cyril. & Hieronym. non ad Chriſtum, ſed ad Eccleſiam, & ſpiritualem populum Iſrael, locum illum Prophetæ referendum putant. Et quidem planus contextus literæ hoc requirit, ſic enim inquit: *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur, vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius, vt lampas accendatur. Et videbunt gentes iuſtum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Illud enim pronomen, *tibi*, ad Eccleſiam manifeſte refert prophetiam, illi ergo noua ex ore ipſius Dei nomenclatura promittitur. Quod dicit Hieron. impletum fuiſſe, quando Chriſtus dixit Petro, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Vnde Euſeb. libr. 2. de Demonſt. Euangel. Demonſtrat. 49. dicit hoc nomen nouum, eſſe nomen Chriſtianorum, *quod à Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti appellatione deductum in toto orbe terrarum laudibus, & fauore celebratur.* De quo legi poteſt Chryſo. hom. 18. in. 1. cap. Ioannis.

Iſaiæ 62. *Cyril.* *Hieronym.* *Euſeb.* *Chryſoſt.*

Quartum eſt in ſolutione ad tertium, conuenienter fuiſſe Chriſto nomen impoſitum in die circumciſionis, cuius literalem rationem reddit. Quia inter Iudæos ita erat in more poſitum, quem morem ortum eſſe dicit, tum ex eo, quod Abraham ſimul cum circumciſionis mandato nouum nomen à Deo accepit: tum etiam, quod ante circumciſionem, cum infantes non eſſent Deo reconciliati, non cenſebantur habere eſſe perfectum, neque nomine digni. Quæ ratio eſt optima, & accommodari poteſt impoſitioni nominis, quæ nunc fit in baptiſmo. In Chriſto tamen Domino locum non habet: nam ſecundum ſe ab initio conceptionis meruit, & habuit tale nomen: imo, illud *vocatum eſt ab angelo, priuſquam in vtero conciperetur*, ſeruari tamen in ſe voluit populi ſui conſuetudinem. De qua re nonnulla addemus diſputat. ſequenti.

DISPVTATIO XV.

In duas Sectiones diſtributa.

De myſterio circumciſionis.

QVæ ad materiã de circumciſione ſpectant, non ſunt hoc loco tractanda, cum de hac re ex profeſſo diſputet D. Thom. qu. 70. quam diuina ope in ſequenti tomo explicabimus. Solum ergo ſupponenda eſt hiſtoria Gen. 17. vbi Deus præceptum tradidit Abrahæ, eiuſque poſteris de circumcidendis octauo die infantibus. Quod præceptum non poterat obligare infantes, donec ad ætatem adultam peruenirent: obligabat tamen parentes, vt in filijs ſuis illud obſeruarent. De hoc ergo præcepto videndum eſt, qua ratione, vel obligatione in Chriſto fuerit impletum, ac deinde nonnihil de nomine ei impoſito dicemus. Quam diſputationem, & duas proxime ſequentes breuiter expediemus, quia res faciles ſunt: eas tamen non omnino prætermittendas duximus, vt integra, ac completa doctrina traderetur.

Gen. 17.

SECTIO I.

Vtrum licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.

SVppono in primis Chriſtum non fuiſſe ſubiectum præcepto circũciſionis, ſeu quod idem eſt, parentes eius non fuiſſe obligatos ad circumcidendum illum, non ſolum, quia Deus erat, ſed etiam, quia non fuerat ex ſemine virili, communi aliorum modo genitus (vt latius probaui tomo præcedenti, diſput. 43. ſectione 2.) Quod tamen per ſe, & ex vi illius præcepti intelligendum eſt, an vero propter ſcandalum vitandum nonnulla fuerit obligatio, dicam inferius.

B Duplex ergo hinc oritur dubitandi ratio. Prior eſt, quia ſecluſo præcepto Dei non liceret Iudæis filios ſuos circumcidere: tum quia vulnus illud in tenerrima ætate mortis periculum afferre poterat: tum etiam, quia nullius membri abſciſsio, vel mutilatio per ſe licita eſt, ſecluſo Dei præcepto, vel vrgente neceſsitate, ſed in Chriſto ceſſauit diuinum præceptum, ergo non licuit hominibus diuinam eius carnem attingere, & ſacratiſsimum ſanguinem fundere.

Secunda ratio dubitandi eſt, quia circumciſio præcipue inſtituta fuit, vt eſſet ſignum fœderis inter ſemen Abrahæ, & Deum, Geneſ. 17. ſignificabat autem, vel Chriſtum venturum: erat enim quædam proteſtatio, & ſignaculum fidei Chriſti venturi, vt indicatur ad Rom. 4. vel ſpiritualem circumciſionem per fidem Chriſti conferendam. Hac enim ratione dabatur in membro generationis, quia Chriſtus ex ſemine Abrahæ erat naſciturus, & quia futurus erat remedium peccati originalis, quod per circumciſionem traducitur, ergo tale ſignum non poterat vere applicari Chriſto iam nato, & natura ſua à peccato immuni. Et hæc ratio efficacius probat non decuiſſe Chriſtum circumcidi, & ſignum peccatoris aſſumere. C

Gen. 17. *Rom. 4.*

Dicendum vero eſt, primo ſanctum, & honeſtum fuiſſe Chriſtum circumcidi. Eſt concluſio de fide: nam in primis de fide certum eſt, Chriſtum fuiſſe circumciſum. Ita enim vniuerſa Eccleſia intellexit verbum illud Luc. 2. *Poſtquam cõſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus.* Nam licet Euangeliſta, facta mentione diei ad circumciſionem inſtituti, tranſitum facere ad nominis impoſitionem, nec affirmare expreſſe videatur Chriſtum fuiſſe circumciſum: tamen verus ſenſus illius loci eſt: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo*, id eſt, poſtquam aduenit dies octauus circumciſioni puerorum indictus, & poſtquam in eo circumciſus eſt puer, illi Ieſu nomen impoſitum eſt. Ita Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Euangeliorum, Ambroſ. hic, & alij expoſitores. Nam quia conſuetum erat, & lege præſcriptum, vt infantes circumciderentur, ideo Euangeliſta potius id tanquam indubitatum, manifeſtumque ſupponere, quam diſerte narrare viſus eſt. Quia vero impoſitio nominis propria & peculiaris fuit, & ideo de illa diſtinctius ſcripſit. Quanquam ſi textum Græcum attendamus, in eo apertius hoc indicatur, additur enim coniunctio, &, hoc modo, *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumciderentur puer, & vocatum eſt nomen eius Ieſu*, illa enim dictio copulatiua manifeſte ſupponit illum circumciſum eſſe, & præterea illi fuiſſe impoſitum nomen Ieſu. D

Chriſtus octauo die circumciſus. *Luc. 2.* *Ammon. Alexand.*

Deinde certum etiam de fide eſt, licitè, ac ſanctè egiſſe eos, qui Chriſtum circumciderunt. Primum enim B. Virgo, quæ peccare non poterat, in eum actum conſenſit, iuſtus etiam Ioſeph, tanquam nutritius, & quaſi pædagogus Chriſti, ſuam in eo facto voluntatem interpoſuit, imo (vt aliqui volunt) cir-

Ad Gal 4. / Obiectio.

cumciſionis etiam ipſe miniſter fuit. Præterea totũ id factum eſt voluntate eiuſdem Chriſti, & æterni Patris, qui *ipſum miſit factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret.*

Reſponſio. / Circumciſio Chriſti ſancta. / Epiphan. / Galat.5.

Dices, etiam voluntarie paſſus eſt Chriſtus, & nihilominus actio, à qua proueniebat illa paſsio, non erat bona, ergo idem poſſet quis dicere in præſenti. Reſpondetur eſſe valde diuerſam rationem, illa enim actio erat iniurioſa, & intrinſece mala: hæc autem minime, & ideo non ſolum, vt paſsio, ſed etiam vt actio fuit Chriſto voluntaria, & non ſolum permiſſa, ſed etiam ordinata ab æterno Patre. Quod dupliciter explicari poteſt: primo, quia veriſimile eſt non eſſe factam à Ioſeph, & B. Virgine abſque ſpeciali Dei reuelatione. Et fortaſſe quando Angelus docuit Ioſeph nomen, quod puero erat impoſitũ, ſimul ſignificauit, vt illud imponeret die circũciſionis, more conſueto. Vnde Epiphanius, lib.1. hęreſi.30. ſub finem alios pueros, inquit, non eſſe authores circumciſionis, ſed parentes ipſorum. Chriſtum autem ſicut incarnationem, & conceptionem, ac nominis impoſitionem, ita & circumciſionem ſibi ipſi diſpoſuiſſe. Secundo, ſecluſa etiam reuelatione, illa circumciſio, tunc erat actio ſacra, & religioſa, & authoritate diuina ad diuinum cultum inſtituta, & vt illius vſus eſſet licitus, nõ oportebat, vt obligatione legis fieret, poterat enim voluntarie aſſumi ab his, qui lege Moyſis non obligabantur, quãquam poſt illam aſſumptam ſeruandæ legi obnoxij manerẽt, teſte Paulo ad Galat.5. Ergo, & ſi Chriſtus non eſſet ſubiectus legi circumciſionis: iuſtè tamen & ſanctè potuit à parentibus circumcidi.

Primaria circumciſionis ſignificatio quæ. / Geneſ.17. / Actor.16.

Neque obſtat circumſionis ſignificatio; eſt enim hęc differentia inter voces, & res, ſeu facta, quod vocum vſus primarius eſt ſignificatio: at vero res, ſeu facta habere poſſunt aliũ primarium vſum. Deinde voces expreſsius ſignificant, quam facta, ac denique in eodem facto poteſt multiplex ſignificatio fundari, ita vt vna poſsit ab alia ſeparari. Prima ergo ratio inſtituendi circumciſionem fuit ad conſignandum populum Dei, & homines diuino cultui quodammodo deſtinandos, iuxta illud Geneſ. 17. *Statuam pactum meum inter me, & te, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te*, & infra, *Circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*: hic ergo vſus, & ſignificatio optime potuit in Chriſtum Dominum cadere. Aliæ vero ſignificationes, cum non eſſent expreſſæ, non erant neceſſario coniunctæ cum illo opere, & ita poterant ſeparari, & vitari omne mendacium; ſicut conſtat: quia nõ ſolum poſt Chriſtum natum, ſed etiam poſt mortem eius multo tempore licita fuit circumciſio, & Paulus licite circumcidit Timotheum abſque vllo mendacio, vel falſa ſignificatione.

Ex quibus fere expeditæ relinquuntur rationes dubitandi initio poſitæ. Quibus addo, quamuis per ſe non fuerit neceſſarium parentibus Chriſti, puerum circumcidere: per accidens tamen ad vitãdum ſcandalum, merito exiſtimari potuiſſe neceſſarium. Quia cum partus eſſet manifeſtus omnibus, miraculum autem cõceptionis eſſet occultiſsimum, non potuiſſet non generari graue ſcandalum, ſi circumciſio fuiſſet prætermiſſa. Et quanquam hæc neceſsitas fortaſſe non tanta fuerit, vt obligationem ſimpliciter induceret, quia non erat neceſſarium, vt cęteris conſtaret, ſi fortaſſe circumciſio omitteretur, nihilominus tamẽ demonſtrat ratio facta hunc fuiſſe cõuenientiſsimum modum non ſolum ad vitandum ſcandalum: ſed etiam ad ſignificandam promptiſsimam voluntatem parendi legi, eiq; reuerentiam exhibendi, eam nimirũ exequendo etiam cum non obligaret.

Epiphan. / Circumciſio Chriſti multis modis decentiſſima. / Chryſoſt. / Euſe. Emiſ. / Cyprian. / Epiphan. / Euſ. Emiſ. / Auguſt.

Dico ſecundo, decuiſſe maxime Chriſtum circũcidi. Eſt concluſio æque certa, ac præcedens. Quam optimis rationibus confirmat. D.Tho. in art. quæ omnes fere ad literam deſumptæ ſunt ex Epiphanio loco nuper citato, vbi ſic inquit, *Propter multas cauſas circumciſus eſt, & primum, vt oſtenderet ſeipſum in veritate carnem aſſumpſiſſe, propter Manichæum, & eos, qui dicunt, eum in ſpecie apparuiſſe*, & poſtea eandem rationem applicat contra Appollinarem, & Valentinum. Secundo. *Vt non haberent Iudæi excuſationem, ſi enim non fuiſſet circumciſus, poterant dicere, non potuimus Chriſtum ſuſcipere.* Quam ratiõe eleganter tetigit Chryſoſt. ſimilem cauſam agens, homil.34. in acta Apoſt. & rationem reddens, cur Paulus Timotheum circumciderit, inquit, *Hæc eſt cauſa circumcidendi, non enim ferebant audire verbum ab incircumciſo, vnde opus circumcidit, vt circumciſionem tollat.* Tertio addit Epiphanius. *Oportebat ipſum, qui præceperat Abraham, vt circumcideretur, ſignaculi apparentis gratia dati vero ad figuram veri, ac inuiſibilis, nunc circumcidi, & hoc ſignaculum confirmare.* Sic Euſe. Emiſ. hom. in octaua natiuitatis Domini. *Ideo ipſe circumciſus eſt, vt legem compleret, & bonum oſtenderet.* Et Cyprianus ſerm. de hoc myſterio. *Neque hoc ſacramentum*, inquit, *conſuetudini antiquæ ſubtrahere voluit Chriſtus, & licet non eſſet in hoc tempore neceſſarium, tamen ne antiqua religio prorſus reproba videretur, in ſe voluit circumciſionis aptari ſignaculum.* Quarto pergit Epiphan. *Durauit hæc vſque ad Chriſtum, & hac de cauſa etiam ipſe circumcidi voluit.* ſic Euſeb. Emiſ. ſupra, *Circumciſio in Chriſto completa eſt, in quo, & aliæ legis cæremoniæ conſummatæ ſunt, finis enim legis Chriſtus.* Vnde eleganter Auguſt. ſerm. 13. de tempore. *Dominus quidem ſuſcepit circumciſionem, ablaturus ipſam circumciſionem, ſuſcepit vmbram, daturus lucem, ſuſcepit figuram, impleturus veritatem.* Apertius idem Aug. lib. quæſt. noui. Teſtamenti. q.22. *Circumciſio*, inquit, *vſque ad Chriſtum ducta eſt*, & infra, *Ideo debuit circumcidi, vt ipſe probaretur eſſe, qui promiſſus Abrahæ eſſet, ita vt de cætero circumciſio ceſſaret impleta promiſſione.* In quibus verbis quintam rationem indicat Auguſt. videlicet oportuiſſe Chriſtum circũcidi, ne à ſemine Abrahæ exiſtimaretur alienus, & conſequenter non crederetur eſſe ille, de quo Abrahæ prædictum fuerat. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.*

Epiphan. / Euſe. Emiſ. / Matth.3. / Bernard. ſer.1. de circumſione. / Euſe. Emiſ. / Gal.5. / 2. Corin.5.

Sexto ſubiungit Epiphan. *Vt circumciſus rationabiliter, circumciſionem diſſolueret, & aliam maiorem oſtenderet, non velut qui non haberet, & ſibi ipſi conſtitueret, ſed qui haberet quidem, oſtenderet autem, quod hac non amplius eſſet opus, ſed maiori.* Quam rationem eiſdem fere verbis tradit Euſeb. Emiſ. ſupra dicens. *Ideo circumciſus, vt eius nobis ſignificationem commendaret.* Et infrà, *& Iudæi quidem in vno membro circumciduntur, quare autem circumcidantur, non intelligunt: Chriſtiani vero quid circumciſio ſignificet intelligentes, non vnum tantum, ſed omnia membra circumcidunt, non pellis inciſione, ſed totius ſuperfluitatis abiectione.* Septima ratio ſumi poteſt ex verbis ipſius Chriſti ad Ioannem Baptiſtam Matthæ.3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Sicut enim Chriſtus baptizari volens ſummum dedit exemplum humilitatis, ita circumciſionem ſuſcipiens: *Manifeſtum* (inquit Bernardus) *dedit humilitatis exemplum, quia nec veſtigium quidẽ vllum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris.* Dedit etiam exemplum obedientiæ, patientiæ, charitatis, cæterarũmq; virtutum, quæ omnes iuſtitiæ nomine comprehenduntur. Octauam deniq; rationem addere poſſumus, voluiſſe ſtatim poſt natiuitatẽ circumcidi, vt pro nobis Deo Patri ſatisfacere inciperet, & redẽptionis noſtræ initium, quod non minoris valoris eſſet, quam totũ pretium, Patri offerret. *Nobis enim*, inquit Euſebius Emiſſ. *circumciditur Dominus, ſicut enim pro nobis eſt baptizatus, & paſſus ita & pro nobis eſt circumciſus.* Vnde Paulus ad Galatas quinto, *Factus*, inquit, *ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret*, & 2. ad Corinth.5. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.* Itaq; ſicut non fuit indecens, Chriſtum aſſumere carnem in ſimilitudinem carnis peccati,

ità nec fuit indecens, ſed multis rationibus conuĕnientiſsimum circumciſionem aſſumere, quæ licet in alijs carnem peccati ſignificaret: in ipſo vero ſolum veritatem carnis, ſimilitudinem autem carnis peccati, & totius peccati remedium indicaret, ac polliceretur.

Cætera, quæ de hoc myſterio deſiderari poterant, vel facilia ſunt, vel ex communi ratione circũciſionis petenda, quale eſt illud de circumſtantia tĕporis, ſeu octaui diei. De qua videri poteſt Bernard. ſermo. 3. de hoc myſterio. De circumſtantia autem loci cauendus eſt lapſus Niceph. lib. 1. Hiſt. capite 12. dicentis Chriſtum fuiſſe circumciſum in domo Ioſeph, in quo nec ſibi conſtat, cum ſtatim cap. ſequenti dicat, Chriſtum inuentum eſſe à Magis in ſpelunca, & præſepi: nec verum dicit, quia certum eſt, B. Virginem vſque ad diem purificationis à loco natiuitatis Chriſti non diſceſsiſſe: fuit ergo in eodem diuerſorio circumciſus, vt recte notauit Epiphan. libr. 1. contra Hæreſes tom. primo cap. vltimo poſt Hæreſim 20.

Bernardus *Nicephor.* *Locus circumciſionis Chriſti.* *Epiphan.*

Vltimo tandem inquirere aliquis poſſet, quid de præputio Chriſti factum ſit. In qua re ſolum dicere poſſumus in præſenti loco, præputium illud ſumma diligentia, ac veneratione ſeruatum eſſe à B. Virgine, hoc enim per ſe veriſimile eſt, & pietati, ac charitati Virginis conſentaneũ. An vero in reſurrectione iterum particula illa fuerit corpori Chriſti coniũcta, infra agentes de Chriſti Reſurrectione dicemus.

Dubium. *Præputium Chriſti.*

SECTIO II.

Cur nomen Ieſus fuerit Chriſto Domino in circumciſione impoſitum.

D. Cyprianus, lib. de cardinalibus Chriſti operibus, c. de ratione circumciſionis, indicat, ſicut præceptum fuit Iſraelitis, vt octauo die paruulos circumciderent, ita etiam fuiſſe mandatum, vt eodem die nomina eis imponerent. Sic enim inquit. *Hoc cum octaua die iuſſum ſit celebrari, & nomen circumciſio aptari, intimatum eſt iis, qui digni Sanctorum conſortio cenſebantur, quod eorum nomina ſcriberentur in Cælis, & æternæ beatitudinis, quam poſt vitæ huius ſeptimanam octaua conſequitur, hæredes fierent, & conſortes, quicunque vitæ innocentia ſeſe Domino conſecraſſent.* Non eſt autem intelligendum, vtrumq; fuiſſe à Deo diſtincte, & proprie præceptum, Geneſ. enim. 17. vbi lex circumciſionis traditur, nulla de nomine imponendo ſit mentio: ſed conſuetudinem imponendi nomen octauo die, veluti neceſſaria quadam conſequutione ſuppoſita hominum conditione ex lege circumciſionis ortam fuiſſe. Eſt enim neceſſarium hominibus, vt filijs ſuis propria imponant nomina, vt eos diſtinguere, vocare, ac de ijs loqui poſsint, & propter eaſdem cauſas neceſſe eſt hanc impoſitionĕ non differri, ſed à principio natiuitatis fieri. Quia vero oportet eam publice, & cum aliqua ſolemnitate fieri, ideo omnibus nationibus in more fuit, vt poſt aliquot natiuitatis dies ſolemni aliquo ritu hęc nomina imponerĕtur. Vnde Athenienſis apud Suidam, decimo natiuitatis die conuocatis cognatis, & amicis, & oblatis Dijs ſacrificijs nomina filijs imponebant. Romani vero (vt author eſt Feſtus) octauo die puellis, pueris autem nono imponebant nomina, eos prius luſtrando Dijs, & ideo dies illi *luſtrici* vocabantur. Cum ergo ritus circumciſionis inter Iudæos fuerit celeberrimus, & per illum infantes ſuos paucis diebus poſt natiuitatem Deo conſecrarent, conſequens fuit, vt eodem die, quo eos circumcidebant, eis inderent nomina. Vnde hanc fuiſſe Iudæorum conſuetudinem, aperte colligitur ex Luca 1. & 2. & docent omnes Patres explicantes hoc myſterium. Ex quo Theophyl. & Euthym. Luc. 1. recte coniectant, circumciſionem fuiſſe ſolitã præcedere nominis impoſitionem. Tum quia decebat, vt prius ſignaculum Dei inprimeretur, quã imponeretur humanum. Tum etiã, quia nõ cĕſebatur inter homines dignus nomine, qui nondũ fuerat Deo conſecratus.

Gen. 17. *Suidas* *Feſtus.* *Luc. 1 & 2.* *Theopyl.* *Euthym.*

Hunc igitur morem, & quaſi politicam legem obſeruare voluit Chriſtus: tum vt in omnibus rebus honeſtis, ac decentibus ſuæ genti aſsimilaret ſeſe: tum etiam, vt in omnibus ſe verum hominem oſtĕderet, vt late tractat Auguſt. ſer. 40. de tĕpore. Chriſtus enim verus Deus cum ſit, & homo, ſicut proprium nomen habet, quod diuinam eius perſonam, & naturam exprimit, quale eſt nomen Verbi, filij, ſapientiæ genitæ, imaginis, ac ſimilia, ità oportuit, vt ſecundum humanam naturam proprium nomen haberet, quo inter veros homines cenſeretur, & ideo inter alias cauſas, quando per circumciſionem vera eius caro, & ſanguis comprobata ſunt, tunc illi proprium hominis nomen imponitur.

Ex ijs ergo primo concluditur decuiſſe, vt Chriſto recens nato in die Circumciſionis proprium hominis nomen imponeretur. Secundo vero addendum eſt, oportuiſſe vt hoc nomen diuina quidem authoritate: miniſterio tamen angelorum, & hominum imponeretur. Quod enim diuina authoritas, & angeli miniſterium interceſſerit ex Matt. 1. & Luc. 1. & 2. aperte conſtat, vbi angelus prius ad Mariam miſſus, *Ecce*, inquit, *concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum*: certũ eſt autem angelum non nunciaſſe Virgini, niſi quod à Deo acceperat. Vnde Cyril. libro de fide ad Theodoſium prope medium, hæc angeli verba tractans. *Nomen*, inquit, *hoc nouum à Patre opinor per angeli vocem impoſitum eſt*, & infra *Quando ergo vnigenitus filius, qui patri coæternus ante omnia ſecula exiſtit, nouiſsimis temporibus homo factus, & ex muliere natus, & filius declaratus, & primogenitus appellatus, & inter multos fratres numeratus eſt, tunc ille quoque qui ſecundum naturam pater eſt, patris leges (vt ita loquar) ſequutus, nomen hoc præfiniuit.* Et ideo (vt notauit Bernard. ſermo. 2. de circumc.) de hoc nomine loquens cap. 2. idem Euangeliſta Lucas, *vocatum*, dicit *eſſe ab angelo. Vocatum plane*, ait Bernardus, *non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno, à natura propria habet, vt ſit Saluator, innatum ei eſt nomen hoc non inditum ab humana, vel angelica creatura.* Ratio vero eſt: primo, quia nomen imponere munus eſt habentis authoritatem in eum, cui imponitur, nullus autem proprium ius, & authoritatem habuit in Chriſtum hominem, niſi Deus ipſe. Secundo, quia perfecta nominis impoſitio ex perfecta rei cognitione procedit; nullus autem dignitatĕ Chriſti perfecte cognoſcebat, niſi ſolus Deus. Tertio, hæc nominis impoſitio, quando à Deo fit, eſt ſignum ſpecialis beneuolentiæ diuinæ, & ſingularis dignitatis eius, cui imponitur, vt in Abraham, Iſaac, Ioanne Baptiſta, & Petro videre licet. Deniq;, priuilegium hoc accipiendi nomen à Deo in veteri, ac nouo teſtamento paucis quidem, aliquibus tamen inſignibus perſonis conceſſum fuit, non debuit igitur Chriſto denegari. Vbi obiter obſeruandum eſt, in Scripturis ſacris interdum inueniri nomina aliquorum virorum, poſt ætatis progreſſum mutata, interdum à principio impoſita vel ante conceptionem reuelata. Quando enim vel in Dei cognitione, aut meritis, aut in munere aliquo, & dignitate progreſſu temporis erant ſpecialiter profuturi, non à principio, ſed poſt aliquod tempus ætatis nomen à Deo ſuſcipiebant, vt nominis mutatio mutationem in perſona factam indicaret, vt in Abraham, & Petro conſtat, & notarunt Origenes, in præfat. Epiſtolæ ad Romanos. & Hieronym. in principio epiſtolæ ad Roman. & libr. 4. in Ieremiam, in fine. At vero, qui à principio inſigne munus, vel donum aliquod gratiæ acceperunt, ſimul habuere nomina diuinitus indita, quibus eorum prærogatiua indicaretur, vt videre licet in Iſaac, in quo ſpes Meſsiæ ex ſingulari Dei promiſsione poſita

Matth. 1. Luc. 1. & 2 *Chriſto diuinitus nomen inditum.* *Cyril.* *Luc. 2.* *Bernard.* *Nomina in ſcriptura qualiter imponi ſolita.* *Origen.* *Hyeron.*

poſita fuit, & in Ioanne Baptiſta, qui in vtero matris gratiam ſuſcepit. Chriſtus igitur, quia à principio in omni munere, & gratia fuit perfectiſsimus, merito à ſuo ortu proprium, ac perfectiſsimum nomen à Deo ſortitus eſt.

Chriſto per homines nomen imponitur.

Deinde, quod hæc impoſitio per homines facta ſit, conſtat, quia tam Mariæ, quam Ioſeph dictum eſt ab angelo, *& Vocabis nomen eius Ieſum*. Et merito. Primum quidem, quia ſuauis diuinæ prouidentiæ diſpoſitio hoc poſtulabat. Deinde, quia Beata Virgo quaſi iure materno hanc ſibi poteſtatem vendicabat. Pertinet enim ad parentes, vt filiis nomina imponant: & quamuis hoc ius patri potiſsimum debitum ſit, tanquam capiti primariam poteſtatem habenti, in cuius ſignum legimus, Abraham filio Iſaac nomen impoſuiſſe Geneſ. 18. non tamen omnino mater excluditur, vt ex Gene. 29. & ex aliis locis facile colligi poteſt. Quod tunc maxime locum habet, quando vel filius patre deſtituitur, vel ipſe exſequi hoc munus non poteſt, qua de cauſa Lucæ 1. cum Zacharias loqui non poſſet, Eliſabeth quaſi ſuo iure vtens, dixit, *Nequaquam ſed vocabitur Ioannes.* Cum ergo Beata Virgo eſſet vera Chriſti mater, ipſa debuit filio ſuo nomen imponere, imo cum reuera ſola ipſa fuerat parens eius, ad eam ſolam hoc munus pertinere videbatur. Noluit autem Deus ſanctiſsimum Ioſeph, vtpote verum ſponſum, & maritum Virginis hac dignitate, & authoritate priuari. Vnde recte Chryſoſt. hom. 4. in Matth. ita introducit Angelum loquentem ad Ioſeph. *Non quia ex Spiritu Sancto eſt, idcirco te à miniſterio tantæ exiſtimes diſpenſationis extraneum. Nam & ſi nihil habeas in hac generatione commune, tamen quod eſt proprium patris, quodque nihil lædit Virginis dignitatem, hoc tibi facile concedo, vt ſcilicet nato nomen imponas. Quanquam enim non ſit filius tuus: tu tamen curam erga illum, & ſolicitudinem oſtendes parentis, & propterea te illi ab ipſa ſtatim nominis impoſitione approprio, familiaremq; facio nato infanti.* Denique cum Chriſtus futurus eſſet ſubditus illis, ſcilicet Mariæ, & Ioſeph, mirum non eſt quod eorum volũtate, & mutuo conſenſu nomen receperit.

Gen. 18. & 29.

Luc. 1.

Chryſoſt.

Nomen Ieſu, Chriſto conuenienter inditum.

Tertio dicendum eſt, nomen Ieſus aptiſsimum & conuenientiſsimum fuiſſe, vt Chriſto domino imponeretur. Ad hanc concluſionem confirmandam ſufficit quod in præcedenti dictum eſt, hoc nomen à diuina ſapientia fuiſſe excogitatũ, eiuſque voluntate, & authoritate ſapienter inditum. Vt autem eius impoſitionis cauſam explicemus, primo ſtatuẽdum eſt hoc nomẽ Hebræũ eſſe, cuius etymologiam nonnulli ſequuti Oſiandrum hæreticum, à nomine ineffabili, & tetragrammaton Ieoua deducendam putant, addita, ſeu interpoſita vna, vel altera litera, quæ Hebraicum nomen Iohoſua compleat, quo myſterium Incarnationis ſignificari dicũt. Sed hęc, quæ in Scriptura, & Patribus fundata non ſunt, omittamus. Certum igitur eſt *Ieſu* nomen à verbo ſaluandi originem dũcere, teſte angelo Matt. 1. *Vocabis nomen eius* Ieſum, *ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Vbi Hieronymus. *Ieſus Hebræo ſermone ſaluator dicitur, etymologiã ergo nominis eius Euangeliſta ſignauit, dicens,* Vocabis nomen eius Ieſum, *quia ipſe ſaluum faciet populum ſuum.* Vnde vbicunq; in veteri teſtamento ſub hoc nomine Meſsias promittitur, ſeptuaginta σωτὴρ vertunt, & Hieronymus, ſeu vulgata *ſaluatorem*, Iſai. 62. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius, vt lampas accendatur*, & Mich. 7. *Ego autem ad* Dominum *aſpiciam & expectabo* Deum *ſaluatorem meum*, quod Abac. 3. Ieſu nomine retento dicitur. *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.* Vbi in Hebræo non eſt nomen integrum Ieſu, ſed nomẽ *Ieſu*, quod ſalutem ſignificat: & poteſt intelligi abſtractum poſitum pro concreto actiuo, ad denotandam ſaluatoris perfectionem, & ita ſeptuaginta verterunt *in Deo ſaluatore meo.*

Matth. 1. Hieronym.

Ieſus à ſaluando dictus.

Iſai. 62.

Mich. 7. Abac. 3.

A Secundo obſeruandum eſt, hoc nomen fuiſſe Chriſto impoſitum tanquam proprium eius. Poteſt autem dici proprium. Primo vt diſtinguitur contra metaphoricum. Cum enim in Scriptura ſacra Chriſtus dominus variis nominibus metaphoricis appelletur, dicitur enim *paſtor, oſtium, via*, & aliis pluſquam triginta, quæ numerat Hierony. Ezech. 46. & multa congerit Cypri. lib. 2. ad Quirinum, à principio, & Cyril. Ieroſ. cate. 10. omnia tamen ſub hoc nomine *Ieſu*, & propria eius ſignificatione comprehenduntur. Secundo poteſt hoc nomen *Ieſu* dici proprium, vt à communi, ſeu appellatiuo diſtinguitur, vt enim notauit Hieron. Matth. 16. Redemptor noſter, & *Chriſtus* dicitur, & *Ieſus*, ſed nomen *Chriſti*, nomen eſt dignitatis, nomen autem *Ieſu* ſolum eſt
B proprium. Nomen enim *Chriſti* ex vi ſuæ ſignificationis commune eſt, reges & ſacerdotes ſignificans, qui oleo vngebantur, & inde deductum eſt ad ſignificandos iuſtos, & ſanctos, quia gratia Dei vnguntur, & inde tandem deriuatum ad Meſsiam per antonomaſiam ſignificandum, quod Rex futurus eſſet, & ſacerdos, ac Deus, & homo oleo diuinitatis vnctus, vt late Euſebius, lib. 4. de demonſt. Euangelica, cap. 15. & Nicephor. lib. 1. Hiſt. ca. 4. At vero nomen *Ieſu*, proprium fuit ad hanc perſonam in hac natura ſignificandam impoſitum. Tertio poteſt hoc nomen dici proprium Redemptoris, quia nulli alteri tributum eſt, & hoc ſenſu cõtendunt aliqui hoc nomen, vt ita dicam, materialiter ſumptum ita eſſe propriũ
C Chriſti, vt nulli alteri antea fuerit impoſitũ. Ita tradidit Galatinus lib. 3. de arcanis, cap. 20. & Sanctes Pagninus in interpretatione nominum Hebraicorum, quos ſequutus eſt Ianſenius, c. 7. concordiæ. Nã etiam ſi aliqui ſunt in teſtamento veteri ſimili nomine appellati, vt *Ieſus Naue, Ieſus Syrach, & Ieſus Ioſedech*, reſpondent hi ſcriptores, eorum nomen non fuiſſe eiſdem omnino literis conſcriptum, nomen enim eorum erat Iehoſua, Chriſti autẽ Ieſua, quod neq; eſt idem neq; eandem habet interpretationem. Nam *Iehoſua* ſignificat *Deus ſaluabit*, ſeu *Deus ſaluat*, *Ieſus* vero (vt dictum eſt) ſignificat *Saluatorem*. Sed maiorem fidem exiſtimo adhibendam eſſe antiquis Patribus, & in linguarum cognitione peritiſsimis, qui docuerunt nomen hoc quoad materialem literarum ſonum multis antea fuiſſe impoſitum, quan-
D quam vis, & efficacia illius nominis noua, & ſingularis fuerit in Chriſto. *Ipſe enim ſolus* (vt Cyril. Ieroſ. ſupra dixit) *Ieſus appellatur vero nomine, à ſalutari medicina habens appellationem.* Propter quod excellentiores viri, quibus hoc nomen prius impoſitũ eſt, typi ac figuræ Chriſti extitiſſe cẽſentur. Quod abũde probat locus ille Zach. 3. *Oſtẽdit mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum.* Quo loco, verum ac propriũ Ieſu nomen poſitum eſſe, omnes Patres docuerũt, adeo, vt quidam eorum de ſolo Chriſto verba illa ad literam interpretentur, vt Tertul. li. contra Iudæos, ca. vlt. vbi inquit, delineatum eſſe ibi Chriſtum ſummum ſacerdotem, *& in perſona ſua, & in ipſius nominis ſacramento.* Idem Lactan. li. 4. ca. 14. Origen. hom. 9. in Leuit. Ambroſ. li. 3. de fide, ca. 4. Alij vero licet in ſenſu
E hiſtor. de Ieſu filio Ioſedech interpretentur: allegorice tamen intelligi de Chriſto non negãt, & omnes conſentiunt typũ fuiſſe ob ſimilitudinem nominis, officij, &c. vt late eo loco Hieron. tractat, & Euſeb. 4. li. de Demõſt. Euang. ca. 29. vbi ſic inquit. *Magnus ſacerdos, qui dicitur Ieſus, apertiſsimam imaginem, & notam euidentiſsimam ſeruare mihi videtur* Saluatoris *noſtri Ieſu Chriſti, quando & illius nomine decoratur, & populi de Babylone redeuntis, qui captiuus illic fuerat, ductor extitit.* Eadem eſt ſententia Auguſt. 12. cõtra Fauſt. ca. 36. Theodoreti, & aliorum interpretum Zach. 3. Deinde, quod Ioſue eodem nomine in Chriſti figurã donatus fuerit, ſæpius teſtatur Iuſtin. Martyr, in dialogo contra Tryphonem, vbi inter alia conſiderat, Moyſen, cum Ioſue mitteret in terrã promiſsionis, illi

Ieſu nomen Chriſto proprium.

Hieronym. Cyprian. Cyril. Ieroſ.

Euſeb. Nicephor.

Galatin. Sanctes Pagninus. Ianſen.

Cyril. Ieroſ.

Zachar. 3.

Tertullian.

Lactan. Origen. Ambroſ.

Hieronym. Euſeb.

Auguſt. Theodoret. Iuſt. Mar.

illi nomen mutaſſe, & ablato nomine Auſes, vel Oſeæ Ieſum vocaſſe, quoniam introducturus erat populum in eam, vt ſicut in hoc munere, ita & in nomine typum Chriſti gereret. Et idem ſenſit Tertullianus libro contra Iudæos, ca. 9. & lib. 3. contra Marcionem, cap. 16. & Auguſt. lib. 16. cont. Fauſtum, cap. 18. & ſequentibus, & libro 2. quæſtionum in Exodum q. 103. & Ambroſ. in Pſal. 47. in fine, & Hierony. libro 1. cōtra Iouinianum, latiſsimè omnium Origen homilia 2. in Exod 22. in Numero & 1. Ioſue, & optimè Theodoretus in principio libri Ioſue: Denique Philo libro de humanitate, & Ioſephus libro 5. antiquitatum, cum ſæpius Ioſue nominant, *Ieſum* illum appellant. Et Euſeb. lib. 4 de Demonſt. in vltimis ferè verbis id confirmat, ipſius vocis interpretationem exactè explicans. Non eſt igitur hoc nomen in ſono verborum proprium ſolius Chriſti domini: neque hoc refert ad dignitatem, vel excellentiam eius, quæ magis ex impoſitione, & ratione eius, quàm ex ſono petenda eſt.

Tertul. August. Ambroſ. Hieronym. Origen. Philo. Ioſeph. Euſeb. Vide Leonem Caſtrũ in 7. c Iſai.

Nomen Ieſu cur Chriſto impoſitum.

Tertio igitur loco obſeruandæ ſunt cauſæ, ob quas Chriſto Domino hoc nomen impoſitum eſt, quas Patres citati latè perſequuntur, & ideo breuiter illas indicabo. Prima eſt (quam hic tetigit D. Thomas in corp. art.) Quia nomina propria imponuntur ex rerum, ſeu perſonarum proprietatibus: eſt autem Chriſto maxime proprium eſſe Saluatorem nō ſolum corporum, ſed etiam animorum: nec tantum à temporalibus damnis, ſed maximè ab æternis, nec ſolum auferendo ſummum peccati malum, ſed conferendo etiam perfectam gratiæ ſanitatem. Cum enim perfecta ſanitas in proportione conſiſtat, Chriſtus veluti vniuerſis rebus debitam tribuens proportionem, ſaluatoris nomen perfectiſsimè adimpleuit, *pacificans per ſanguinem ſuum quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt*, ad Coloſ. 1. Vnde obiter intelligimus huius nominis impoſitionem, aptiſsimè infantis circuncisionem fuiſſe ſubſequutam. Non enim prius Saluatoris nomine inſigniri voluit, quàm ſanguinem ſuum pro hominibus funderet: quia verò quælibet gutta illius ſanguinis ad omnium hominum ſalutem ſufficere poterat, ideo oblato noſtræ redemptionis pretioſiſsimo ſymbolo Saluatoris nomen digniſsimè eſt meritus. Et hinc colligitur ſecunda ratio huius impoſitionis, quia hoc nomen ad Chriſti Domini dignitatem, & honorem maximè pertinet, non ſolum quia Diuinam eius vim, & efficaciam indicat, quæ ad ſalutem hominum perficiendam illi neceſſaria fuit: ſed etiam quia ſuis operibus, & victorijs illud promeruit. Eſt namque illud nomen vnicuique glorioſius, quod non ſolum à natura, ſeu ab origine manat: ſed etiam proprijs, ac egregijs factis comparatum eſt. Vnde Paulus ad Philip. 2. *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & c.*

Coloſ. 1. Philip. 2.

In nomine Ieſu quomodo reliqua Chriſti continentur nomina.

Tertiam rationem inſinuat Diuus Thomas hic ad primum, & eam latè perſequitur Bernard. ſerm. 2. de Circumciſiōe, videlicet, quia in hoc nomine omnia alia Chriſti nomina, tam propria, quam metaphorica comprehenduntur. In primis enim in hac voce diuinitas Chriſti exprimitur, quia nullus alius, niſi verus Deus nos ſaluare poterat, vt Patres citati docent, & explicando hoc nomen dixit Epiphan. hæreſ. 29. In quo illud ſpecialiter perpendendum eſt, quod Matt. capite 1. cùm dixiſſet, *& vocabis nomen eius Ieſum*, ſtatim ſubdidit, hoc factum eſſe vt impleretur, quod Iſaias prædixerat, Et *vocabitur nomen eius Emmanuel*. Solēt enim Patres interrogare, & latè tractare, quomodo, cùm de Meſsia fuerit prædictum, vocandum eſſe Emmanuel, non illud, ſed Ieſu nomen acceperit. Et quamuis diuerſi diuerſa reſpondeant, vt videre licet in Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. ibi Lactan. lib. 4. cap. 22. Tertullian. li. 3. contra Marcionem

Bernard. Epiphan. Matth. 1. Emmanuelis nomen Chriſto cur non inditū.

A capit. 8. & 9. Auguſt. ſerm. 8. de Natiuitate. Matthæus tamen potius dixit per huius nominis impoſitionem, prophetiam illam impletam eſſe: non enim erat ſenſus illius, Meſsiam nominandum eſſe hac materiali voce Emanuel, ſed rem illa voce ſignificatam ei eſſe tribuendam; quia tunc verè, ac ſingulari modo Deus nobiſcum eſſe incepit, quando Verbum caro factum eſt. Quod myſterium apertiſsimè nobis declarat nomen *Ieſus*, quo non ſolum Verbi maieſtas, ſed etiā humanitatis veritas indicatur, ſine qua Saluatoris munus Deus exequi non poſſet. Significatur autem illa humanitas, tanquam principium, & radix bonorum omnium, quæ ſub nomine *ſalutis* comprehenduntur.

Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. Lactant. Tertul. Auguſt. Matth. 1.

Vnde tanquam quarta ratio colligi poteſt, quæ ad B nos homines pertinet. Voluit enim Deus hoc nomine miſeros homines conſolari, eorumque ſpem exigere. Prædixerat enim Deus Iſaiæ ſexageſimoſecundo. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius; & Saluator eius vt lampas accendatur.* Et quoniam hic Saluator futurus erat hominibus omnium bonorum fons, & origo in toto illo capite hæc deſcribit Iſaias, & tandem concludit. *Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion, Ecce Saluator tuus venit.* Et aliis ſæpe locis volens prædicto Chriſti aduentu homines conſolari, & ad fiduciam excitare, ſub nomine Saluatoris illum proponit, vt potiſsimum videre licet, cap. 12. *Confiteor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem: haurie-* C *tis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Vnde etiam Angeli prædicantes Chriſti Natiuitatem, Luc. 1. *Saluatorem* ſtatim nominant, dicentes, *Quia natus eſt vobis hodie Saluator.* Propterea ergo *Ieſu* nomen Chriſtus elegit, vt vel ipſo nomine audito hominum animi erigerētur: tum etiam vt beneuolentiam ergà homines commendaret. Cum enim poſſet ab aliis innumeris perfectionibus appellari, eam potiſsimum elegit, quæ ſummum eius erga homines amorem indicaret. Denique ſicut inter omnia Dei attributa, miſericordia eſt, quæ potiſsimum prædicatur, & extollitur, ita illud maxime nomen elegit, quod miſericordiam commendaret, maxime cui potiſsimum conuenit illud Canticor. 1. *Oleum effuſum nomen tuum*, vt late & eleganter perſequitur Bernard. ſermone D 15. in Cantica. Et ideo de hoc nomine dicitur Actor. 4. *Non eſſe aliud ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri.*

Iſaiæ 61. Saluatoris nomen ſolatium, ac ſpes hominum. Iſaia 12. Luc. 1. Bernard. Actor. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus conuenienter fuerit in templo oblatus.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerit Chriſtus in templo oblatus. Dicitur enim Exod. 13. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Iſrael. Sed Chriſtus exiuit de clauſo Virginis vtero, & ita matris vuluam non aperuit. Ergo Chriſtus E *ex hac lege non debuit in templo offerri.* 266.

2. Præterea, Illud quod eſt ſemper præſens alicui, non poteſt ei præſentari. Sed Chriſti humanitas ſemper fuit Deo maxime præſens, vtpote ſemper ei coniuncta in vnitate perſonæ. Ergo non oportuit, quod coram Domino ſiſteretur.

3. Præterea, Chriſtus eſt hoſtia principalis, ad quam omnes hoſtiæ veteris legis referuntur, ſicut figura ad veritatem: Sed hoſtiæ non debet eſſe alia hoſtia. Ergo non fuit conueniens vt pro Chriſto alia hoſtia offerretur.

4. Præterea, Inter legales hoſtias præcipua fuit agnus, qui erat iuge ſacrificium: vt habetur Numer. 28. vnde etiam Chriſtus dicitur agnus, Ioann. 1. Ecce agnus Dei. Magis ergo fuit

fuit conueniens, quod pro Chriſto offerretur agnus, quàm par turturum, vel duo pulli columbarum.

Sed in contrarium eſt authoritas Scripturæ, quæ hoc factũ eſſe teſtatur. Luc. 2.

Art. 1. huius quæ in corp. & ad 3.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus noluit ſub lege fieri, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, & vt iuſtificatio legis in ſuis membris ſpiritualiter impleretur. De prole autem nata duplex peccatum in lege traditur. Vnum quidem generale, quoad omnes: vt ſcilicet, completis diebus purificationis matris offerretur ſacrificium pro filio, ſiue pro filia: vt habetur Leuit. 12. *Et hoc quidem ſacrificium erat, & ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata, & etiam ad conſecrationem quandam ipſius: quia tunc primo præſentabatur in templo, & ideo aliquid offerebatur in holocauſtum, & aliquid pro peccato.*

B

Aliud autem præceptum erat ſpeciale in lege de primogenitis, tam in hominibus, quàm in iumentis. Sibi enim Dominus deputauerat omne primogenitum filiorum in Iſrael, pro eo, quod ad liberationem populi Iſrael percuſſerat primogenita Ægypti, ab homine vſque ad pecus, primogenitis filiorum Iſrael reſeruatis. Et hoc mandatum ponitur Exod. 23. *in quo etiam præfigurabatur Chriſtus, qui eſt primogenitus in multis fratribus, vt dicitur* Roman. 8. *Quia igitur Chriſtus ex muliere natus erat quaſi primogenitus, & voluit fieri ſub lege, hæc duo Euangeliſta Lucas circa eum fuiſſe obſeruata, oſtendit, primo quidem id quod pertinet ad primogenitos, cum dicit. Tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Secundo, illud, quod pertinet communiter ad omnes, cum dicit. Vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum erat in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.*

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Grego. Nyſſen. dicit, illud legis præceptum in ſolo incarnato Deo ſingulariter, & ab aliis differenter impleri videtur. Ipſe namque ſolus ineffabiliter conceptus, ac incomprehenſibiliter editus, virginalem vterum aperuit non antea connubio reſeratum, ſeruans & poſt partum inuiolabiliter ſignaculum caſtitatis. Vnde quod dicit, adaperiens vuluam, deſignat, quod nihil antea inde intrauerat, vel exiuerat. Et per hoc etiam ſpecialiter dicitur maſculinus, quia nihil de fœmineitate culpæ portauit. Singulariter etiam ſanctus, quia terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non ſenſit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut filius Dei non propter ſeipſum factus eſt homo, & circumciſus in carne, ſed vt nos per gratiam faceret deos, & vt ſpiritualiter circumcidamur: ſic propter nos ſiſtitur Domino, vt diſcamus Deo præſentare noſmetipſos. Et hoc poſt circumciſionem eius factum eſt, vt oſtendat neminem niſi circumciſum vitiis, dignum eſſe diuinis conſpectibus.

Ad tertium dicendum, quod propter hoc ipſum voluit hoſtias legales pro ſe offerri, qui erat vera hoſtia, vt figura veritati coniungeretur, & per veritatem figura approbaretur,

E

contra illos, qui Deum legis negant à Chriſto fuiſſe in Euangelio prædicatum. Non enim putandum eſt (vt Origen. dicit) quod filium ſuum bonus Deus ſub lege fecerit, quam ipſe non dederat.

Homi 14 in Luc. à medio illius tom. 3.

Ad quartum dicendum, quod Leuit. 12. *præcipitur, vt qui poſſent, agnum pro filio, aut filia, ſimul & turturem, ſiue columbam offerrent: qui vero non ſufficerent ad offerendum agnum, duos turtures, vel duos columbarum pullos offerrent. Dominus ergo qui cum diues eſſet, propter nos egenus factus eſt, vt illius inopia diuites eſſemus: vt dicitur* 2. ad Corinth. 8. *pro ſe pauperum hoſtiam voluit offerri: ſicut & ipſa natiuitate pannis inuoluitur, & reclinatur in præſepio. Nihilominus tamen huiuſmodi aues figuræ congruunt: turtur enim quia eſt auis loquax, prædicationem, & confeſ-*

A

ſionem fidei ſignificat: quia vero eſt animal caſtum ſignificat caſtitatem: quia verò eſt animal ſolitarium, ſignificat contemplationem. Columba vero eſt animal manſuetum, & ſimplex, manſuetudinem, & ſimplicitatem ſignificans. Eſt etiam animal gregale: vnde ſignificat vitam actiuam. Et ideo huiuſmodi hoſtia figurabat perfectionem Chriſti, & membrorum eius. Vtrumq; etiam animal propter conſuetudinem gemendi, præſentes Sanctorum luctus deſignat: ſed turtur, quæ eſt ſolitaria, ſignificat ſecretas orationum lacrymas. Columba vero, quæ eſt gregalis, ſignificat publicas orationes Eccleſiæ. Vtrumque vero animal duplicatum offertur, vt ſanctitas ſit non ſolum in anima: ſed etiam in corpore.

Gloſ. ord. ſuper illa verba Luc. 2. Par turturum.

COMMENTARIVS.

DVo præſtat D. Thom. in corpore art. Primum enim declarat duo præcepta in veteri lege data, aliud generaliter ad omnes filios, aliud ſpecialiter ad primogenitos pertinens, & vtrumque oſtendit in Chriſto fuiſſe ſeruatum ex Euangelio Lucæ. De qua re in ſequẽti diſputatione fuſius dicturi ſumus. Secũdo rationem reddit, ob quam hæc legalia præcepta in Chriſto ſeruata ſint: & nullam aliam reddit, niſi *quia voluit fieri ſub lege*, ſubintelligit autẽ ſub his breuibus verbis fere omnes rationes ſupra tractatas art. 1. nam fere omnes hic accommodari poſſunt, vt idem D. Thom. art. ſequenti ſignificauit.

C

In ſolutione ad primum refert D. Tho. ex Greg. Nyſſeno expoſitionem illius pręcepti de ſanctificando primogenito, quod aperit vuluam matris, quod videlicet in Chriſtum maxime conueniat: quam D. Tho. non reiicit, ſed ex illa potius ſoluit argumentum. De hac tamen re quid ſentiendum ſit, diximus ſupra, cum de virginitate B. Mariæ ageremus, vbi alia etiam teſtimonia Ambr. Orig. & aliorum Patrũ tractauimus, ac oſtendimus hanc non eſſe literalem expoſitionem, ſed allegoricam, illamque locutionẽ, quod Chriſtus aperuerit vuluam matris, quamuis in ſenſu, quo ab his Patribus aſſeritur, vera ſit, quia ipſe dedit matri ſuæ fœcunditatem, quia tamen non eſt propria, ſed metaphorica, non eſſe abſque ſufficienti declaratione vſurpandam. Quo circa ad literã intelligendo legis præceptum, concedi poſſet argumento, legem illam ad Chriſtum non pertinuiſſe,

D

ipſum tamen ſe illi voluntarie ſubdidiſſe. Præſertim quia licet reuera illum non comprehenderet tamen ſpecie, & exiſtimatione hominum ſub illa continebatur, & propterea cum nollet miraculum conceptionis ſuæ tunc omnibus manifeſtari, voluit omne offendiculum, & ſcandali occaſionem auferre. Aliæ ſolutiones argumentorum doctrinam moralem cõtinent obſeruatione dignam.

ARTICVLVS IV.

Vtrum mater Dei conuenienter ad templum purganda acceſſerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter mater Dei purganda ad templũ acceſſerit. Purgatio enim non videtur eſſe niſi ab immunditia. Sed in B. Virgine nulla fuit immunditia, vt ex ſupra dictũ patet. Ergo non debuit, vt purganda ad templum accedere. 207.

art. præ. ad. 1.

2. Præterea Leui. 12. *dicitur: Mulier quæ ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus: & ideo ei præcipitur, quod non ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius. Sed Beata Virgo peperit maſculum ſine virili ſemine. Non ergo debuit ad templum venire purganda.*

3. Præterea, Purgatio ab immunditia non fit niſi per gratiam.

tiam. Sed ſacramenta veteris legis gratiam non conferebant, ſed ipſa potius ſecum gratiæ authorem habebat. Non ergo conueniens fuit, vt ad templa purganda veniret. A

Sed contra eſt authoritas Scripturæ, qua dicitur Lucæ 2. quod impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut plenitudo gratiæ à Chriſto deriuatur in matrem, ita decuit vt mater humilitati filij conformaretur, humilibus enim Deus dat gratiam, vt dicitur Iacobi 4. Et ideo ſicut Chriſtus licet non eſſet legi obnoxius, voluit tamen circumciſionem, & alia legis onera ſubire, ad demonſtrandum humilitatis, & obedientiæ exemplum, & vt approbaret legem, & vt calumniæ occaſionem Iudæis tolleret: propter eaſdem rationes voluit & matrem ſuam implere legis obſeruantias, quibus tamen non erat obnoxia.

B *Ad primum ergo dicendum, quod licet B. Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obſeruantiam implere, non propter indigentiam, ſed propter legis præceptum. Et ideo ſignanter Euangeliſta dicit, quod impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem: ipſa enim ſecundum ſe purgatione non indigebat.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſignanter Moyſes videtur fuiſſe locutus ad excipiendā ab immunditia matrem Dei, quæ non peperit ſuſcepto ſemine. Et ideo patet, quod non obligabatur ad impletionem illius præcepti, ſed voluntariè purgationis obſeruantiam adimpleuit, vt dictum eſt. In cor. ar.

Ad tertium dicendum, quod legalia ſacramenta non purgabant ab immunditia culpæ, quod fit per gratiam, ſed hanc purgationem præfigurabant. Purgabant autem purgatione C *quadam carnali ab immunditia irregularitatis cuiuſdam: ſicut in ſecunda parte dictum eſt. Neutram tamen immunditiam B. Virgo contraxerat: & ideo non indigebat purgari.* P.2.q.102. art.2.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. conuenientiſsime id feciſſe B. Virginem, non quod lege teneretur, ſed vt filio in humilitate conformaretur. Vbi duo breuiter obſeruanda ſunt, primo cum D. Thomas dicit, B. Virginem non fuiſſe obnoxiam legis obſeruantiis, non eſſe intelligendum abſolute, & in vniuerſum: nulla eſt enim ratio, ob quam dicamus B. Virginem omnino fuiſſe liberam, & exemptam ab omni legis obligatione, etiam poſt filij conceptionē, & partum, D quia nec ex dignitate matris Dei, hoc neceſſario ſequebatur, nec ad dignitatem Virginis pertinebat, nec ſpecialem aliquam decentiam, vel conuenientiam habebat, præſertim cum lex illa eſſet diuina, & omnibus generaliter eſſet propoſita. Senſus ergo D. Thomæ eſt, decuiſſe B. Virginem implere legis obſeruantias, etiam illas, quibus reuera non erat obnoxia, vt in hac cæremonia ſpecialiter accidit, propter ſingularem rationem, quam in ſol. ad ſecundum explicat, ſcilicet, quia in ipſis verbis legis B. Virgo fuerat exempta, quam rationem ſtatim fuſius explicaturi ſumus.

Secundo obſeruandum eſt, quamuis D. Thomas prius ſolum dixerit, propter humilitatem debuiſſe Virginem legem purificationis ſeruare, poſtea vero tacite tres alias cauſas inſinuare, ſcilicet, vt obedien- E tiæ exemplum præberet, vt approbaret legem, & vt calumniæ occaſionem tolleret, quæ omnes facile poſſunt ad vnam humilitatem reuocari, nam qui vere eſt humilis, & perfecte obedit legi, & optime de illa ſentit, ac ſentire ſe oſtendit, & potius vult exiſtimari abiectus & impurus, quam ſcandalum fratribus, aut offenſionis occaſionem tribuere.

DISPVTATIO XVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti præſentatione, & Virginis Purificatione.

SVpponenda in primis eſt fides hiſtoriæ, ex Luc. 2. capite, vbi ſic habetur: *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, &c.* Ex quibus verbis, adiunctis legibus Exod. 13. & Leuit. 12. conſtat hoc factum eſſe quadrageſimo die à natiuitate Domini, vt Eccleſiaſtica etiam traditio habet. Vſque ad illum ergo diem permanſit B. Virgo in Bethlehem: quid autem eo tempore, præſertim poſt aduentum Magorum, factum fuerit, ſcriptum non eſt: ſed vniuſcuiuſq; conſiderationi, contemplationiq; relinquitur. Igitur prætermiſſo illo tempore ad declarandum myſterium præſentationis, & purificationis accedimus. Luc. 2. Exod. 13. Leuit. 12.

SECTIO I.

Vtrum debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.

PRincipio præ oculis habenda ſunt verba duarum legum, quæ ad myſterium præſens ſpectant. Prior eſt de primogenitis, Exod. 13. *Sacrifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Iſrael, &* infra, *Cumque introduxerit te Dominus in terram Cananæi, ſicut iurauit tibi, & patribus tuis, & dederit tibi eam, ſeparabis omne, quod aperit vuluam Domino,* & infra, *Omne primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes.* Illud autem pretium quantum futurum eſſet explicatur Num. 18. illis verbis: *Redemptio erit poſt vnum menſem ſiclis argenti quinque pondere ſanctuarij.* Poſterior, quæ ad omnes filios pertinebat, Leuitici 12. *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis menſtruæ, & die octauo circumcidetur infantulus: ipſa vero triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ,* & infra: *Cumq; expleti fuerint dies purificationis ſuæ pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem pro peccato,* & infra: *Quod ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.* Exod. 13. Leuit. 12.

Circa has igitur leges primo omnium obſeruandum eſt, in prima earum deſignari quidem locum, ſcilicet templum, quod ſolum erat oblationi ſacræ accommodatum, non vero præfigi certum diem, quo illa oblatio primogeniti facienda erat. Veriſimile tamen eſt ſolitam fuiſſe fieri eam oblationem eodem die, quo mater purificanda templum adibat, quia neque ante illum poterat commode filius offerri, cum mater non poſſet templum adire, nec erat vlla ratio cur amplius differretur, cum opportune poſſet vtraque lex eâdem operâ impleri. E contrario vero in altera lege definitur tempus, ac dies, quo illud ſacrificium offerendum erat: non tamen in ea præſcribitur, vt filius in templum & ad locum ſacrificij adduceretur, vel Deo, & Sacerdoti præſentaretur. Vnde, quando filius non erat primogenitus, non erat neceſſarium ex vi alicuius legis, vt in templo præſentaretur: cum vero erat primogenitus, quia ratione prioris legis offerēdus erat in templo, ſimul, & præſentabatur, & ſacrificium offerebatur. Quapropter cum Lucas dicit. *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecūdum legē Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalē, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in legē Domini:* in priori parte facit mentionē ſecundæ legis, in po-

in poſteriori verò primæ, & poſtea ad ſecundam legem regreditur, cum inquit. *Et vt daret hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege* Domini. Itaque ex concurſu (vt ita dicam) ſeu coniunctione legum euenit, vt hæc omnia eodem loco & tempore peragerentur.

Secundo obſeruandum eſt, certum eſſe priorem legem latam eſſe ratione filij; non vero ratione matris. Nam licet non obligaret filium, ſed parentes ad ipſum filium offerendum, tamen per ſe præcipiebatur oblatio, & ſanctificatio filij, non propter ſanctificationem, ſeu purificationem matris: ſed per ſe in memoriam accepti beneficij, quando Deus primogenitos Ægypti interfecit, vt in manu forti populum ſuum ex Ægypto educeret. Dicebatur autem, tunc ſanctificari primogenitus, non quia ab aliqua immunditia etiam legali purificaretur: ſed quia ſpeciali ritu Deo conſecrabatur, & à rebus prophanis ſeparabatur. Ex qua explicatione ſatis perſpicuum eſt, nulla ratione fuiſſe indecens, aut incongruum, Chriſtum in templo præſentari, & offerri, & multis titulis, ac rationibus fuiſſe conuenientiſsimum. Primo enim hic applicari poſſunt rationes omnes, quæ ſupra de circumciſione factæ ſunt, quæ in præſenti myſterio quodam modo magis vrgent, quia in eo nulla eſt vmbra, vel ſignificatio peccati: ſed potius ex illo intelligitur Chriſtum eſſe verum hominē ex muliere procreatum, ac vere ſanctum, quia ſtatim ab initio Domino fuit conſecratus, & oblatus, quod in hoc myſterio ſpecialiter ſignificatum eſſe, inquit Amb. in Luc. in hunc modum. *Verbis legis promittebatur Virginis partus, & vere ſanctus, quia immaculatus.* Quæ verba, & alia, quæ ibi ſubiicit, tractaui ſupra diſputatione de virginitate. Deinde fuit hoc ſpecialiter expediens: tum vt Chriſtus omnibus modis ſeſe pro nobis in ſacrificium offerret: tū etiam, vt non ſolum nos redimeret: ſed etiam pro nobis redimeretur: primogenitus enim in templo oblatus, non ibi manebat: ſed pretio redimebatur: vt eodem cap. 13. dicitur: illud autem pretium erant quinque ſicli Num. 18. Tum etiam, vt ſtatim ab infantia templū illud honoraret, & impleret prophetiam Aggæi. 2. *Venit deſideratus cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum, magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ*: & illud Malach. 3. *Et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuū Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis.*

Chriſtum in templo præſentari, & offerri, conuenientiſſimum. *Ambroſ.* *Exod. 13.* *Num. 18.* *Agga. 2.* *Malach. 3.*

Dubium. 1. Difficultas vero eſt, an hæc oblatio Chriſti in templo etiam ſecundum legem Moyſi, facienda fuerit. Vbi non eſt dubium, an hæc lex Chriſtum obligauerit. Diximus enim ſupra, eo quod eſſet Deus, & abſque virili ſemine de Spiritu Sancto conceptus, exemptum fuiſſe à totius legis Moſaicę obligatione. Solum igitur poteſt dubitari, an verba illius legis iuxta formam præcipiendi, quam præ ſe ferunt, in Chriſtum conueniant, quāquam eum propter alias cauſas non obligēt. Et ratio dubij oritur ex illo verbo. *Quod aperit vuluam in filiis Iſrael.* Videtur enim Chriſtus Dominus non aperuiſſe vuluam matris, cum natus ſit integra manente eius virginitate, & ideo ex hoc capite verba legis nullo modo videntur poſſe Chriſto adaptari. In contrarium vero eſt, quia Lucas dixit. *Tulerunt eum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini. Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur*: indicat ergo Chriſtum fuiſſe, ex primogenitis, qui aperiunt vuluam matris, quin potius Chryſ. Ambr. Origen. Greg. Nyſſenus, & alij Patres diſputatione 5. ſectione. 2. citati, ſentiunt Chriſtum ſingulari modo aperuiſſe vuluam matris, & ideo hanc legem ſingulariter illum indicaſſe.

Circa hoc, prætermiſſa illa ſententia antiquorū, quæ magis myſtica eſt, & ſpiritualis (vt ſupra dixi) duplex poteſt eſſe dicendi modus. Primus eſt, verbum illud, *Qui aperit vuluam*, ab Spiritu ſancto ad-A ditum eſſe propter Chriſtum, vt verbis huius legis nullo modo comprehenderetur, quia aperire vuluam proprie, & in rigore ſignificat, more conſueto, & ordinario naſci, vias, & meatus generationis perfecte aperiendo. Quomodo dixit Hormiſda Papa, epiſt. 1. c. 3. Chriſtum non aperuiſſe vuluam matris: & hanc expoſitionem videtur indicare Beda, Luc. 2. licet ſubobſcurè: & Cyrillus Ieroſolymit. homil. de occurſu Domini dicens. *Samuel quidem, & Iſaac, & ſimul etiam Iacob, & Ioſeph, & alij multi, qui præter ſpem nati ſunt ex ſterilibus, & aperuerunt infertiles vuluas matrum*, *Sancti Domino vocati ſunt*: *Chriſtus autem ſolus ex ſolo vnigenitus, cum virginales portas non aperuiſſet, non eſt ſanctus Domino: ſed Sanctus ſanctorum, & Dominus dominorū, & Deus Deorū, & primogenitus primogenitorū*, *Rex* B *regnantiū, & vocabitur, & credetur, & nunc in templo à Simeone prædicabitur.* Et hæc ſententia eſt probabilis, quia verba legis in proprietate ſermonis intelligenda ſunt. Item quia ex vi illius verbi filius maſculus, qui poſt fœminam naſceretur, quamuis inter maſculos eſſet primus, non comprehendebatur hac lege, nec erat offerendus in templo, quia non aperiebat vuluam matris: ſed inueniebat apertam ex priori partu fœminæ, vt Caietan. Lippomanus, & Oleaſter, & alij expoſuerunt, ergo maiori ratione Chriſtus, licet fuerit primogenitus, cum non aperuerit vuluam matris, nullo modo fuit verbis legis comprehenſus. Neque huic expoſitioni obſtant verba Lucæ. Solum enim ſignificare voluit Chriſtum fuiſſe oblatū in templo, vt in eo ſeruaretur, quod de primogenitis aperientibus vuluam in lege ſtatutum e-C rat, non quia hæc verba ad ipſum pertinerent: ſed quia cum reuera eſſet primogenitus, & myſterium natiuitatis eius ignoraretur, decuit illam legem in eo obſeruari.

Hormiſda. Pap. *Cyril. Ieroſ.* *Reſpon. 1. vera.* *Caietan. Lippom. Oleaſt.* *Chriſtus lege de præſentatione non comprehenſus.*

Reſponſio. 2. probabilis. Alter dicendi modus eſſe poteſt, vt verbum illud: *Qui aperit vuluam*, non in ea proprietate, & quaſi materiali ſignificatione ſumatur, videlicet vt neceſſarium fuerit ad obligationem illius præcepti apertionem vuluæ fieri ex filij natiuitate: ſed vt nihil aliud ſit aperire vuluam, quam primo exire per vuluam. Quanquam enim ab illo effectu, qui naturaliter fieri ſolet à filiis, qui primo exeunt ab vtero matris, eo nomine appellentur *primogeniti*: tamen id, ad quod ſignificandum translata videtur illa vox, ſolum eſt, ipſe filius, qui abſolute eſt primogenitus, D ſeu qui primo exit ex vtero, ſiue materialiter rūpat clauſtrum matris, ſiue non. Et iuxta hanc exponendi rationem Chriſtus erit primogenitus adaperiens vuluam, & ita verbis quidem legis comprehendetur, quamuis lege non obligetur. Et hunc dicendi modum indicat Rupertus, lib. 2. de Trin. & operibus eius in Exod. cap. 24. & Abulenſis, cap. 13. Exodi, in principio, & eum ſequutus eſt Ianſenius, cap. 10. Cōcordiæ. Et eſt probabilis: prior tamen ſicut ſimplicior, ita & altior, & proprietati literæ magis conſentaneus videtur.

Rupert. Abulenſ. Ianſen.

Dub. 2. Tertio principaliter circa poſteriorem legem obſeruandum eſt, ambiguum eſſe verbum illud, *pro peccato*, ſimpliciter enim ponitur, & non explicatur an ad matrem, vel ad filium referendum ſit. Vnde conſequenter manet ambiguum, an hæc lex ſaltem quantum ad ſacrificium offerendum pro peccato, E filium, vel matrem reſpiciat, id eſt, an poſita ſit propter aliquam matris, vel potius propter filij ſanctificationem. In qua re duplex etiam poteſt eſſe dicendi modus: Primus, verbum illud referendum eſſe ad matrem, pro cuius peccato hoc ſacrificium offerebatur, atq; ita legē hanc nullo modo ad Chriſtum pertinuiſſe: ſed ad Virginis purificationem, de qua in ſequenti ſectione dicendum eſt. Huius ſententiæ eſt Lyra, Leuit. 12. quam ibidem ſequutus eſt Abulenſis, quæ. 23. & 30. & Caiet. ibi, & Ianſen. cap. 10. Concordiæ. Et poteſt fundari primo in ſequentibus verbis. *Et tradet ſacerdoti, qui offeret illam*

Nic. Lyr. Abulenſ. Ianſen.

coram Domino, & orabit pro ea: quæ verba non obſcure indicare videntur fœminam eſſe, pro qua ſacerdos offerebat hoc ſacrificium, ſicut pro ea orabat, vt mundaretur. Secundo, quia (vt ait Caietanus) *Caietan.* regulare eſt, vt offerens pro peccato, intelligatur offerre pro peccato ſuo. Tertio, quia filius non habebat peccatum, pro quo offerretur: originale enim iam ſupponebatur per circumciſionē deletum, vel in fœminis per aliud remedium illis accōmodatum. Quod ſi ab iis authoribus inquiras, quod ſit hoc peccatum fœminæ, pro quo hoc ſacrificium offerebatur? Abulenſis, & Caietanus, reſpondent nullum in particulari, ſed in communi pro peccatis, à quibus nemo eſt immunis. Sed hoc duriuſculum eſt: nam hæc ſpecialia ſacrificia ſemper ad ſpecialem maculam delendam inſtituebantur. Lyranus reſpondet, offerri pro peccato libidinis, quod in coitu, quantumuis licito regulariter admiſcetur, ſaltem ſecundum aliquam venialem inordinationem. Sed neque hoc placet: tum, quia hoc peccatum non neceſſario, neque ſemper committitur: tum etiam, quia eadem ratione inſtituendum eſſet ſacrificium pro ſimili peccato viri: tum denique, quia ſi quod eſt huiuſmodi peccatum, non in partu: ſed in conceptione committitur, prius ergo expiandus eſſet, nec oportuiſſet partum expectare. *Burgenſ. Ianſen.* Burgenſis ergo, & Ianſenius reſpondent, hoc non eſſe peccatum aliquod, quod ſit vera culpa: ſed eſſe legalem immunditiam, vel irregularitatem ex ſordibus puerperij, & fluxu ſanguinis contractam. Sed licet hæc expoſitio recte explicata probabilis ſit, interrogare ab his authoribus poſſumus, cur non poſſit ſimiliter explicari de peccato filij? id eſt, pro immunditia legali, & irregularitate contracta ex immunda natiuitate.

Aliter modus exponendi verbum illud, *pro peccato*, eſt vt ad prolem referatur, ita, vt illud ſacrificium eſſet propter aliquod peccatum prolis expiandum, ita docuit Auguſtinus libr. quæſtionum in Leuiticum, quæſtione 40. quem hic articulo tertio Diuus Thom. & Caietanus ſequutus eſt, & Gloſſa ordinaria Leuit. duodecimo, & ibi Hugo Cardinalis, Rupertus libr. ſecundo in Leuiticum cap. decimo ſexto Beda, & Euthymius Lucæ ſecundo, Sanctus Eligius homilia de Purificatione. *Auguſtin. D. Thom. Caietan. Gloſ. Ord. Hug. Card. Ruper. Beda. Euthym. Eligius.* Auguſtinus fundatus videtur in verbo illo Leuitici. *Cumque expleti fuerint dies Purificationis ſuæ, pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum anniculum, &c.* Non ignorauit tamen Auguſtinus poſſe facile reſponderi, verbum illud, *pro filio, ſiue pro filia*, non eſſe conſtruendum cum ſequenti verbo, *Deferet agnum, &c.* ſed cum antecedenti ſcilicet, *Cum expleti fuerint dies Purificationis*, ita vt ſenſus ſit, cum expleti fuerint purgationis dies deſignati pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum in holocauſtum. Cum hanc igitur expoſitionem, quæ plane literalis eſt, Auguſtinus videret, adiunxit verba Lucæ capite ſecundo. *Luc. 2.* *Cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo*: quibus indicatur pro eo oblatum fuiſſe ſacrificium. Sed hæc etiam verba per ſe ſumpta non admodum cogunt, quia referri poſſunt, non ad hanc legem; ſed ad alteram ſupra expoſitam. Induxerunt enim eum in templum, vt pro eo facerent, ſecundum conſuetudinem legis, id eſt, vt illum præſentarent, & offerrent Deo. Sed obſtat huic expoſitioni, quod Eccleſia in officio Purificationis, Reſponſorio ſecundo, & tertio primi nocturni, aliter videtur exponere, dicens: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos pullos columbarum.* Quæ verba torqueri quidem poſſunt ad improprios ſenſus, vt *pro eo* dicatur oblatum ſacrificium, id eſt, propter Natiuitatem eius, ſeu occaſione illius: tamen in rigore multum fauent huic ſententiæ: quæ (quidquid nimis licenter dicat Ianſenius) *Ianſen.* valde probabilis eſt, præſertim cum ſit grauiſsimorum Patrum.

A Oportet tamen illam conuenienter exponere: nunquam enim ij ſancti dixerunt offerri hoc ſacrificium pro peccato originali prolis. Nam licet Auguſtinus *Auguſt.* dicat hic indicari vitiatam originem ex Adamo, & prolem in iniquitatibus eſſe conceptam, propter quod Diuus Thomas *D. Thom.* dixit hoc ſacrificium fuiſſe *ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata*: nihilominus non exiſtimo loquutos *Reſponſio probabilis.* fuiſſe de peccato originali quoad culpam eius, quam vbique docent ſolitam fuiſſe auferri per circumciſionem, loqui ergo videntur de immunditia contracta ex vi conceptionis impuræ, ac libidinoſæ, & natiuitatis ſordidæ, & (vt ita dicam) ſanguinolentæ. Nam quia tota hæc corruptio ex infectione peccati orta eſt, ideo ſacrificium illud dicitur eſſe pro peccato.

Reſponſio vera. Quocirca quaſi tenendo mediam viam inter B has ſententias, vel alias conciliando, probabiliter cenſeo illud verbum, *pro peccato*, neque ad ſolam matrem, neque ad ſolum filium, ſed ad vtrumque eſſe referendum. Quod ſane videtur Auguſtinus *Auguſt.* indicaſſe his verbis. *Cur ergo non illud, quod natum eſt, purgari dicit Scriptura per hoc ſacrificium ſed ipſam quæ peperit? an ad ipſam quidem vnde illa origio trahebatur, relata purgatio eſt propter ſanguinis fontem? non poterat tamen ſine ipſius fœtus purgatione, qui ex ipſo ſanguine exortus eſt.* Et eandem ſententiam indicat Origenes *Origen.* homilia 14. in Lucam. Vbi enim nos legimus, *Cum impleti eſſent dies purgationis eius*, ipſe legit, *dies purgationis eorum*, vt habent nonnulli codices Græci, & ad vtrumque, matrem ſcilicet, & prolem purgationem refert. Ad *Ianſen.* quod magis explicandum, conferre poteſt doctrina, C quam Ianſenius affert: cum in Scriptura dicitur offerendum eſſe aliquod ſacrificium *pro peccato*, non ſemper intelligi illud ſacrificium offerendum eſſe in ſatisfactionem, ac remiſsionem alicuius culpæ: ſed illam vocem eſſe compoſitam ad ſignificandum quoddam genus ſacrificij inſtituti ad quamcunque expiationem, vt ex Leuitic. decimoquarto, & decimoquinto, & ex aliis locis conſtat. *Leuit. 14. & 15.* In hac ergo lege præcipiebatur fœminæ, vt tam pro ſe, quam pro filio offerret holocauſtum in gratiarum actionem, & ſacrificium pro peccato, ad ſuam purgationem, & ſatisfactionem filij, qui ſpeciali modo tunc Deo dicabatur. Nam licet per circumciſionem maſculi ſanctificarentur: tamen neque illa cæremonia fuerat peculiariter in lege Moyſi inſtituta: ſed antiquior, nec erat generalis omni proli, & habuit D aliam propriam, & ſpecialem rationem inſtitutionis, & ideo conueniens fuit, vt per ſpeciale legis ſacrificium ſtatim filij ſanctificarentur legali ſanctificatione, ac Deo conſecrarentur, vel certe, vt magis, ac magis mundarentur, ac liberarentur à reliquiis originalis peccati, vt Hugo Cardinalis *Hug. Card.* adnotauit, & indicauit Euthymius *Euthym.* ſupra dicens: *Iuſſit lex, vt darent par turturum, propter pueri temperantiam. Eſt enim turtur animal caſtiſsimum, aut duos pullos columbarum, propter eius fœcunditatem.* Ex quibus omnibus intelligere licet, hanc legem obſeruatam eſſe à Virgine, non ſolum propter ſe: ſed etiam propter filium. Itaque non ſolum mater, ſed etiam filius huic legi ſe ſubiecit: quamquam multis nominibus E ab illa eſſet liber, & ſpecialiter, quia nulla indigebat ſanctificatione, nec propria, nec legali. Potuit tamen holocauſtum, quod erat in gratiarum actionem, proprie pro illo offerri, ſacrificium autem pro peccato, non ita proprie, ſi ſecundum ſpecialem rationem, & intentionem ſuam conſideretur. Nam quatenus omne ſacrificium continet cultum Dei, & poteſt in gratiarum actionem offerri, ſic poterat etiam tale ſacrificium pro Chriſto offerri: imo ab ipſomet offerebatur, etiam in ſatiſfactionem pro totius naturæ peccato.

Quarto & vltimo obſeruandum eſt, in lege præceptum eſſe, vt in hoc holocauſto agnus offerretur: paupe-

pauperibus tamen fuiſſe permiſſum, vt loco agni offerrent vnum pullum columbæ, ſeu turturem in holocauſtum: alterum vero pro peccato. Lucas ergo Euangeliſta, vt denotaret parentes Chriſti obtuliſſe ſacrificium pauperum, nulla agni mentione facta, inquit: *vt darent hoſtiam, ſecundum quod ſcriptum eſt in lege Moyſi, par turturum, aut duos pullos columbarum.* Eſt autem obſeruatione dignum, cur Euangeliſta non definite: ſed ſub diſiunctione eorum oblationem retulerit, lex enim ſub diſiunctione fuit lata, quia voluit hoc offerentium voluntati relinquere, tamen in effectu non ſeruabatur, niſi definite alterum eorum offerendo: cum ergo Lucas non legiſlatoris, ſed hiſtoriographi munus exerceat, cur non definite retulit, quid Virgo obtulerit? Reuera nulla alia eſt ratio, niſi quia ſolum voluit ſignificare Virginis paupertatem, quod nobis eſſe poterat vtile. Nam quod obtulerit turturem, aut pullum columbæ, nihil ad noſtram inſtitutionem referebat.

Abulenſ. Addit vero Abulenſ. Leuit 13. quæſtio. 29. Beatam Virginem non propter paupertatem, quam reuera pateretur, id eſt, quia eſſet impotens ad offerendum agnum: ſed propter paupertatem, id eſt, vt affectum paupertatis demonſtraret, & vt filium, quem offerebat, paupertatis amatorem eſſe ſignificaret, ideo non agnum, ſed turturem obtuliſſe. Et addunt aliqui myſterium aliud; ſcilicet, quia cum verum agnum offerret, non oportebat figuratiuum agnum offerre. *Turturem Virgo cur obtulerit, & non agnum.* Confirmat autem Abulenſis ſuam ſententiam, quia Beata Virgo habuit quinque ſiclos, quibus Chriſtũ redimeret, ergo etiam potuiſſet agnum emere, ſi voluiſſet. Præterea confirmatur, quia paucis ante diebus dono acceperat à Magis aurum, & alia, quæ erant ſufficientis valoris ad emendum agnum.

Sed hæ coniecturæ, & myſticæ rationes ita ſunt accipiendæ, vt literalis ſenſus non corrumpatur. Certum eſt itaque Beatam Mariam impleuiſſe legem vere, ac proprie, ac ſi ea obligaretur: verba autem legis erant: *Quod ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, &c:* oportet ergo, vt hæc verba ad literam vera ſint in Virgine: alioquin nõ obſeruaſſet legem. Verba autem illa moraliter intelligenda ſunt, ſi non poſſet commode, & iuxta ſtatum ſuum, & hoc ſenſu fatendum eſt Virginem non potuiſſe: habebat enim tenuem ſubſtantiam, & extra patriam multis diebus peregrinabatur, & ideo licèt abſolute poſſet: non tamen moraliter iuxta ſtatum ſuum, & ideo non tenebatur in rigore offerre agnum, etiamſi aliâs fingamus lege obligari. Hoc autem poſito, ſunt optimæ duæ rationes adductæ, ob quas elegit potius offerre pauperum oblationem, quam diuitum. Tum etiam propter humilitatem, quia libenter ſe pauperem oſtendebat, ac profitebatur. Coniectura autem illa de quinque ſiclis non cogit, nam potius, quia oportuit expendere quinque ſiclos in redemptionem filij, pro vt abſolute, & ſine vlla remiſsione in lege ſtatuebatur, ideo non erat ei tanta facultas, vt ſimul poſſet commode agnum offerre. Ad alteram vero coniecturam de oblatione facta à Magis dicitur, vel dona Magorum non fuiſſe magni valoris, & quantitatis, vel magna ex parte Virginem, & Ioſeph alijs pauperibus ex eis ſubueniſſe. Ac denique (quidquid de hoc ſit) non mutauit ſtatum Virginis, ac pauperẽ conditionem, quod eo tempore aliquam maiorem pecuniæ copiam haberet, poterat enim prudenter eam in futuros vſus reſeruare.

Origenis ſententia ſingularis. Non prætermittam in fine huius ſectionis aduertere ſingularem quandam ſententiam Origenis, ne fortaſſe aliquis in eam offendat. Ille enim de hac Virginis oblatione ſermonem habens homilia 14. in Lucam, ſic inquit: *Turturum par, & duos pollos columbarum pro Saluatore videmus oblatos, ego, & aues iſtas beatas puto, quæ pro ortu Domini oblatæ ſunt.* Et *quomo-*

A *do aſinam Balaam miror, & felicitate accumulo, quia digna fuerit non ſolum videre angelum Dei, ſed etiam ore reſerato in humanum ſermonem erumpere: ſic multo amplius has volucres prædico eaſque ſuſtollo, quod pro Domino noſtro, & Saluatore oblatæ ſunt. Vt offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum. Nouum quid forſitan videar inferre: ſed pro maieſtate rei parum dignum. Sicut noua fuit generatio Saluatoris non ex viro, & muliere, ſed ex ſola tantum Virgine, ſic & par turturum, & duo pulli columbarum non fuerunt tales, quales oculis carnis aſpicimus: ſed qualis Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit, & venit ſuper Saluatorem, quando in Iordane baptizatus, tale fuit & par turturum. Non erant volucres* B *iſtæ, vt iſtæ quæ per aerem volitant, ſed diuinum quiddam, & humana contemplatione auguſtius, ſub ſpecie columbæ, & turturis apparebat, vt non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille, qui pro toto mundo naſcebatur, & pati habebat, coram Domino mundaretur: ſed vt diſpenſatio eius noua omnia, ita etiam nouas haberet hoſtias ſecundum voluntatem omnipotentis Dei.* Hæc fortaſſe ab Origine dicta fuerunt in aliquo ſenſu metaphorico ad innuendum hoc ſacrificium, quatenus à Virgine, & pro Chriſto oblatum eſt, ſingularem habuiſſe excellentiam, ac ſpeciali Spiritus ſancti prouidentia fuiſſe ordinatum: alioqui tamen de fide certum eſt, aues illas fuiſſe veras, quales ab alijs offerri ſolebant. Hoc enim veritas, & proprietas Scripturæ requirit, & Origenes in hac parte ſuſpectus C eſt, facile enim, literali ſenſu Scripturæ relicto, ad metaphoricum diuertit.

SECTIO II.

Vtrum ex neceſſitate, vel obligatione legis Beata Virgo, ad templum purganda venerit.

NOn eſt quod in controuerſiam vertamus, an Beata Virgo ſanctè ac conuenienter egerit, legem Purificationis obſeruans. Quoniam (vt eleganter Bernardus dixit ſermone 3. de Purification.) *Bernard.* non eſt diſsimilis ratio Purificationis matris, & filij Circumciſionis. Sicut enim decuit, vt filius, etiamſi impurus, ac peccator eſſet exiſtimandus, legem ſeruaret, vt humilitatem, ac obedientiam profiteretur; omnemque ſcandali occaſionem vitaret; D ita ob eaſdem cauſas oportuit Virginem purificari. *Eſto itaque* (inquit Bernard.) ô *Beata Virgo, inter mulieres tanquam vna earum, nam & filius tuus ſic eſt in numero pueorum.*

Cum ergo conſtet hoc fuiſſe conueniens, quærimus an etiam fuerit neceſſarium. In qua quæſtione duæ includuntur: prima, an cauſa, ſeu ratio huius legis in Beata Virgine inuenta fuerit, vt propterea cenſenda ſit ſub lege comprehenſa: altera eſt, an verba legis ad ipſam pertineant, ſolent enim leges obligare, etiamſi ratio earum in particulari ceſſet. *Abulenſ.* Priorem quæſtionem late tractat Abulenſ. Leuitic. 12. quæſtio. 2. & ſequent. & opinatur rationem propter quam lex illa introducta eſt, in Beata Virgine inuentam fuiſſe. Nam illa lex lata fuit propter immunditiam corporalem parturientium ex fluxu ſan- E guinis prouenientem, vt patet ex illis verbis: *Orabit pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur à profluuio ſanguinis ſui.* Sed licet Beata Virgo in ſuo partu mundior fuerit alijs fœminis; non tamen omnino caruit fluxu ſanguinis, ergo ratio legis in ea viguit: Sed hæc ipſamet ratio oppoſitam ſententiam veram eſſe demonſtrat: oſtendimus enim ſupra diſputatio. 13. ſectio. 2. partum Virginis fuiſſe puriſsimum, omniſque ſordis immunem, & à fluxu ſanguinis liberum. *Macula in Virgine nulla Purificationis indiga.* Quam eſſe communem Patrum ſententiam, & rationi valde conſentaneam oſtendi ſupra citato loco. *Bernard.* Vnde eleganter Bernardus dicto ſermone: *Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum. Nimirum cum proles iſta fons puri-*

puritatis ſit, & purgationem venerit facere delictorum, quid in me legalis purificet obſeruatio, quæ puriſſima facta ſum, ipſo partu immaculato? Et Euſebius Emiſſenus ſermone de Purificatione. *Quamuis*, inquit, *purgationis dies ad Beatam Mariam Virginem non pertinerent: expectauit tamen ipſa, donec omnes purgationis dies complerentur, quos non ſibi, ſed aliis mulieribus lex conſtituerat. Non enim de ea dictum fuerat, omne ſanctum non tanget, quæ ipſum ſanctum ſanctorum in gremio tenebat, in ſinu fouebat, & virgineo lacte nutriebat.* Et Sanctus Eligius. *Nequaquam immunda iudicatur, quæ ſancto Spiritu obumbrante totius munditiæ, & ſanctitatis authorem genuiſſe probatur*, & ſimilia habet Anſelmus in hoc Lucæ Euangelium. Sed omnium grauiſsime Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo de fide ad Reginas, parum à principio, vbi ex ſua, & cuiuſdam antiqui Epiſcopi, cuius nomen non refert, ſententia, hæc profert verba. *Quod ſi is, qui Deus ſecundum naturam eſt, vtpote vnigenitus* Dei *Filius, ſeruili forma indutus, ſacræque Virginis primogenitus appellari non dedignatus, ſemetipſum redemptionem pro omnibus tradidit: clare patet, in quantam impietatem prolabantur Ariani, qui* Deiparam *Mariam iis ſacrificiis, quæ pro puerperiis ex lege offerri mos erat, opus habuiſſe aſſerunt.* Sit igitur conſtans, ac certum, Beatam Virginem nullam habuiſſe maculam, propter quam purificatione indigeret.

Euſeb. Emiſ. Eligius. Anſelm. Cyril. Alex.

Reliquum eſt explicemus, an verbis legis fuerit comprehenſa. Fuit enim fere omnium Patrum, qui hanc legem explicarunt, concors ſententia, non abſque myſterio, & ſingulari Spiritus ſancti prouidentia additum eſſe in ea verbum illud, *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum*: vt indicaretur, hac lege non eſſe comprehenſam illam mulierem, quæ abſque ſuſcepto ſemine maſculum pareret. Ita ponderauit Origenes homilia octaua in Leuiticum, Rupertus libro ſecundo in Leuiticum capite decimoſexto, Euſebius Emiſſenus, Sanctus Eligius, Bernardus, & Laurentius Iuſtinianus in citatis concionibus de Purificatione, & Theophylactus Lucæ ſecundo. *Bene*, inquit, *dixit ſecundum legem Moyſi, nam ſecundum veritatē nulla neceſſitate adſtringebatur, dictum enim eſt in lege, mulier, quæ ſuſcepto ſemine conceperit, &c.* Similia fere verba habent Euthymius, & Beda ibi, quos ſequutus eſt Caietanus ibi. At vero Abulenſis in cap. 12. Leuitic. quæſtione ſecunda, hanc ſententiam reijcit coniecturis quibuſdam, & rationibus parum vrgentibus. Summa earum eſt, quia ſine cauſa legiſlator intenderet illo verbo excipere Beatam Virginem, cum illa exceptio nullius futura eſſet vtilitatis, quia nec B. Virgo illa vſura erat, nec aliis conſtare poterat eam abſque ſemine concepiſſe. Hanc vero ſententiam amplexi ſunt moderni expoſitores, qui Hebraicarum literarum peritiores ſibi videntur. Oleaſter in Leuiticum, Ianſenius capitulo decimo Concordiæ, & inclinat etiam Caietanus ſuper Leuiticum. Me autem coniectura Abulenſis nihil mouet, valde enim vtile eſſe potuit, quod admiranda Virginis Conceptio, tanto antea tempore fuerit à Moyſe prophetice indicata. Quod vero ad phraſim Hebraicam pertinet, licet fortaſſe verum ſit, *ſemen*, ſæpe non ſignificare principium generationis; ſed prolem ipſam, & ideo, *facere ſemen*, idem eſſe quod *generare*: tamen, ſi conſideremus nullum verbum eſſe in Scriptura ſine myſterio, & legiſlatorem vtrumque verbum poſuiſſe, veriſimile eſt non ſine cauſa id feciſſe: ſed ad indicandum aliquod myſterium, præſertim cum ſeptuaginta interpretes non vertant. *Mulier, quæ fecerit*, ſed, *quæ ſuſceperit ſemen*, quod proprie ad principium generationis refertur. Et Hieronymus hanc retinens interpretationem, ita ſentire viſus eſt. Nec factum exiſtimo abſque ſpeciali DEI prouidentia, quod vulgata editio tam apertè hoc myſterium indicauerit, quodque tot annis in Eccleſia fuerit receptum; non igitur eſt à viris Catholicis, ac piis tam facile contemnendum. Addo, quamuis phraſis illa Hebraica idem ſignificet, quod *prolem concipere, vel emittere*, vel (vt alij ad rem explicandam dicunt) idem ſit, quod *ſeminificare*: nihilominus ſi verbi, & locutionis vim, & etymologiam conſideremus, propriè ſignificare, prolem emittere ex concepto ſemine, ergo quacunque ratione exponatur, eſt locus prædicto myſterio. Denique omnes fatentur, Beatam Virginem non fuiſſe obligatam hac lege, vt videre licet in citatis Patribus, & in Chryſoſtomo homilia de occurſu Domini, ſolus enim Abulenſis hoc in dubium reuocare auſus eſt, dicens obligatam quidem fuiſſe ex vi verborum legis: an vero re ipſa fuerit obligata, vel alia via, aut ratione fuerit exempta, incertum eſſe, & ex diuino arbitrio, & diſpenſatione pendere. Ianſenius autem videns hoc aduerſari communi ſenſui Eccleſiæ, & Sanctorum, prudentius quidem, fortaſſe tamen minus conſequenter dixit, licet verba legis Virginem comprehendere poſſent, ac ligare; nihilominus tamen illam non obligaſſe: tum quia in ea ceſſauit ratio legis, non ſolum quia ſordibus puerperij caruit; ſed etiam, quia ipſum auctorem ſanctitatis, & munditiæ peperit: tum etiam, quia peperit Deum, qui ſupra omnem legem erat. Hæ tamen rationes (ſi recte expendantur) non ſufficiebant, vt Beata Virgo non obligaretur lege, ſi verbis legis comprehenderetur. Nam ceſſante fine legis in particulari, non ceſſat obligatio legis, & quod filius fuerit omni lege ſuperior, quia Deus erat, non oſtendit idem eſſe matri attribuendum, alioqui totius veteris legis obligatione Virgo libera fuiſſet, quod nulla ratione nititur. Vt ergo firmo, ac conſtanti fundamento dicamus Beatam Virginem non fuiſſe hac lege obligatam, aſſeramus neceſſe eſt verbis legis non fuiſſe comprehenſam.

Origen. Rupert. Euſeb. Emiſ. Eligius. Bernard. Laur. Iuſt. Theophyl. Euthym. Beda. Caietan. Abulenſ. Oleaſter. Ianſen. Caietan. Hierony. Virgo lege de Purificatione lata non fuit cōprehenſa. Chryſoſt. Ianſen.

Circa quæ de hoc myſterio deſiderari poſſunt, legantur in homiliis ſanctorum Patrum, & in expoſitoribus Euangeliorum, & ſpecialiter de reuelatione facta Simeoni, & Annæ nonnulla tetigimus ſupra diſputatione decimaquarta, ſectione prima, vbi ſanctos Patres, qui de hac re ſcripſerūt, indicauimus præſertim Chryſoſtomum, Gregorium, Niſſenum, Cyrillum Ieroſolymitanum, ex quibus colligere licet, quā antiqua in Eccleſia huius myſterij celebratio, ac feſtiuitas, & vnde duxerit originem cæremonia benedicēdi, ac accendendi cæreos in hac feſtiuitate, quæ tempore etiam Cyrilli Ieroſolymitani erat in vſu, *Læti*, inquit, *hodie lampades ornemus, iamque filij lucis veræ luci Chriſto offeramus. Quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit, ideo lumina ex lumine reſplendeamus.* Legatur Albinus Flaccus libro de Diuinis officiis, capit. de Purificatione, vbi dicit, Eccleſiam inter alias cauſas introduxiſſe hanc ceremoniam ad mutandam luſtrandi cōſuetudinem, quam Gentes obſeruabant, dicantes hunc menſem Deo Februo, vt Auguſtinus etiam retulit libro ſeptimo de ciuitate, capite ſeptimo, & eandem rationem habet Beda in libro de ratione temporum, & latius Innocent. 3. ſermone de Purificatione, & plures alias rationes affert Eligius dicta homilia 2. de eadem feſtiuitate.

Chryſoſt. Grego. Nyſ. Cyril Ieroſo. Mos benedicendi, & accendendi cæreos in die Purificationis vnde ortus. Alb. Flacc. Auguſt. Beda. Inn. 3 Papæ.

Vltimò obſeruari hoc loco poteſt, legem hanc de Purificatione, ſicut alias cæremoniales omnes veteris legis, iam ceſſaſſe; permiſſum tamen eſſe ab Eccleſia, vt ſi fœminæ velint poſt partum abſtinere aliquamdiu ab ingreſſu Eccleſiæ, & poſtea deferre prolem, vt pro ea ad Dominum preces fundantur, poſsint id facere, vt patet ex capit. vnico de Purificatione poſt partum. Oportet tamen, vt omnis ſuperſtitio ſeruandi legem veterem abſit, ſolumque fiat cauſa religionis, & ob reuerentiam loci ſacri, & in hunc ſenſum pie interpretāda ſunt quędam verba;

Lex vetus de Purificatione puer. peræ iam ceſſauit.

verba;

verba quæ in Miſſa AEthiopum leguntur in benedictione puerperæ, in hunc modum: *Tu Domine inſtituiſti Moyſem ſeruum tuum in lege tua, & docuiſti eum conſtitutionem mundam, quæ conuenit omni fœminæ, quæ peperit,* & infra, *Quæſumus pro ancilla tua, quæ ſeruauit conſtitutionem tuam, & optat ingredi in ſanctum tabernaculum tuum, &c.* Intelligitur enim ſeruaſſe conſtitutionem, quantum ad ſimilitudinem quandam externæ ceremoniæ, non quoad propriam rationem, & obligationem legis.

DISPVTATIO XVII.

In tres Sectiones diſtributa.

De reliquis myſteriis vitæ Chriſti vſque ad annum ætatis eius trigeſimum.

EXplicato purificationis myſterio, ac reliquo tempore vitæ Chriſti prætermiſſo, diſputationem de baptiſmo eius ſtatim aggreditur D. Thom. nos vero, priuſquam ad illius myſterij explicationem accedamus, duo præſtanda duximus. Primum enim, vt hiſtoriæ ſeriem melius texendo, nihil, quoad fieri poteſt, intactum relinquamus, de Saluatoris infantia, deque reliquo vitæ tempore ab Euangeliſtis prætermiſſo, pauca dicemus. Deinde, quoniam reliqua myſteria vitæ Chriſti minus coniuncta ſunt cum diſputatione de Beata Virgine, abſoluemus omnia, quæ ad illius excellentiam, & dignitatem ſpectare videbuntur. Quibus finitis reliqua vitę Chriſti myſteria, & cæterarum quæſtionum D. Thomæ explicationem perſequemur.

SECTIO I.

Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit.

Matth. 2.

MAtthæus Euãgeliſta, c. 2. poſt narratam trium Magorum hiſtoriam, ſtatim ſubiungit. *Qui cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi, vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* In quibus verbis ſignificari videtur ſtatim poſt diſceſſum Magorum, nullaque mora temporis interpoſita Chriſtum in Ægyptum fugiſſe. Si tamen, quæ ſupra dicta ſunt, recolamus, neceſſe eſt, vt multi dies interceſſerint. Diximus enim ſupra Magos adoraſſe Chriſtum decimotertio die ab eius natiuitate: ex Luca autem capit. 2. conſtat, quadrageſimo die fuiſſe Chriſtum in templo oblatum, & poſtea reuerſos eſſe parentes eius in Galilæam, in ciuitatem Nazareth: & veriſimile eſt aliquo tempore ibi habitaſſe, conſtat igitur plures dies, & fortaſſe aliquot menſes præceſsiſſe, antequam Beata Virgo diſcederet in Ægyptum, quamuis incertum ſit, quantum illud tempus fuerit. Verbum ergo illud Matthæi, *Qui cum receſſiſſent, ecce Angelus Domini, &c.* poſitum eſt ad hiſtoriam continuandam, non ad indicandum ſtatim poſt reditum Magorum hanc reuelationem fuiſſe ſubſequutam. Dicere verò poſſet aliquis, reuelationem quidem eſſe factam Ioſepho ſtatim poſt diſceſſum Magorum, ante purificationem: illum vero expectaſſe conueniens tempus fugiendi. Quod videtur inſinuare Anſelmus Matth. 2. dicens: *Quamuis timerent Herodem, tamen non ſunt auſi tranſgredi legem, quin ad templum puerum deferrent, vbi Simeon accepit eum in vlnas ſuas, & Anna de eo multa prophetauit.* Sed hoc nullo modo dici poteſt, repugnat enim conſequentibus verbis Euangelij. Matth. *Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.* Vbi omnes ſancti contemplantur ſummam

Luc. 2. *Quo tempore Chriſtus in Ægyptũ ſeceſſerit.* *Obiectio.* *Anſelm.* *Reſponſio.*

A diligentiam, & obedientiam ſancti Ioſephi, quia ſubitò, & abſque vlla mora Angelicæ monitioni paruit, & ita omnes expoſitores hanc reuelationem ponunt factam, vt minimum poſt purificationem. Et quamuis Ianſenius in Concordia indicet factam eſſe antequam redirent Nazareth, poſt præſentationem templi, & expreſsius Caietanus id affirmet Matth. 1. motus coniectura probabili, non tamen efficaci, vt videbimus: tamen (ſi attente Euangelium Lucæ conſideretur) contrarium verius apparet, vt Euthymius ibi adnotat, & ſenſerunt Tatianus, & Ammonius Alexandrinus in harmoniis Euangeliorum, & colligi poteſt ex Origine homilia vigeſima octaua in Lucam, & Anſelmus (ſi recte perpendatur) in eadem eſt ſententia. Nam poſt verba ſupra citata ſubiungit. B *Quo facto ſeceſſerunt in Nazareth, & cum rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus Gabriel, qui in Aegyptum faciat puerum deportari.* Vbi indicat (quod Ammonius etiam ſupra notauit) ante præſentationem in templo Herodem non fuiſſe commotum, nec cœpiſſe quærere Chriſtum ad interficiendum, poſtea vero, cum ex ijs, quæ in templo Simeon & Anna publice de Chriſto prædicauerant, adiunctis aliis, quæ præceſſerant, rumor de illo percrebuiſſet, cœpiſſe illum magis pertimeſcere, & contra Chriſtum ira incitari, ideoque miſſum eſſe Angelum, qui Ioſephum admoneret. Quod ergo Anſelmus dixerat parentes Chriſti timuiſſe Herodem etiam ante Purificationem, non eſt intelligendum, ac ſi timor ille ex reuelatione ab Angelo facta, ortus eſſet: ſed quia ex humana coniectura, & C prudentia, cum ardenti amore ad Chriſtum coniuncta, & diligenti cura cuſtodiendi illum, ſuſpicionem aliquam, vel timorem concipere potuerunt.

Ianſen. *Caietan.* *Euthym.* *Tatian.* *Ammon.* *Alex.* *Anſelm.* *Ammon.*

His ergo poſitis inquirendum occurrit: quæ fuerit neceſsitas fugiendi in Ægyptum. Et eſt ratio dubij, qua Herodes non iuſsit interfici omnes infantes Regni ſui, ſed ſolum in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, Chriſtus autem, & parentes non habitabant Bethlehem, ſed Nazareth: ergo nullum erat periculum, quod eſſet Chriſtus interficiendus: non ergo erat, quod hac occaſione arrepta, fugerent in Ægyptum. Eo vel maxime, quod Deus, à quo illa reuelatio profecta eſt, iam præuiderat quo in loco innocentium cædes futuræ eſſent, & præſcierat non fuiſſe futuras in Nazareth. Et confirmatur, quia D quando Ioſeph rediit ex Ægypto propter timorem Archelai filij Herodis diuertit à Iudæa ad ciuitatem Nazareth, exiſtimans ibi ſe futurum omni periculo liberum, ac ſecurum, ergo eadem ratione potuiſſet ibi manere ante diſceſſum. Addunt infideles, ſi Chriſtus verus Deus fuit, quid oportuit fuga vitæ conſulere? Imo quid poteſt eſſe iniquius (aiebant Neſtoriani apud Maxentium dialogo primo) quam vt credatur DEVS propter hominem fugiſſe in Ægyptum.

Chriſtus in Ægyptum cur fugit.

Dicendum vero eſt primo, proximam, & litteralem cauſam, ſeu rationem huius itineris fuiſſe ad vitandum periculum mortis, quod ex inſidiis Herodis Chriſto Domino imminebat. Erat enim à Deo prædefinitum, vt non in infantia, ſed in adulta ætate poſt prædicatum Euangelium pro hominibus E moreretur, & ideo (ait Fulgentius ſermone de Epiphania) *Dignatus eſt in Aegyptum fugere, vt poſtea crucem dignaretur aſcendere: faciet enim* (vt ſubdit infra) *eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Neque huic rationi obſtat obiectio facta: quia in primis, licet potuiſſet Chriſtus potentia, ac maieſtate ſua non ſolum Herodis inſidias impedire, ſed etiam regno illum, vitaque priuare: noluit tamen poteſtate vti, ſed dignatione. Vt enim notauit Euſeb. li. 9. de demonſt. Euangel. demonſt. 4. *Non decebat Saluatorem adhuc puerum miracula exordiri, atque ante tempus diuinam oſtentare virtutem.* Vnde recte Fulgen. *fugit,*

Fulgent. *Euſeb.* *Fulgen.* *Petr. Chryſol.*

inquit,

inquit, *non formidine humana ſed diſpenſatione Diuina, fugit non neceſsitate, ſed poteſtate.* Et eleganter Petr. Chryſologus ſermon.150. *Quid eſt*, inquit, *quod ſic cœleſtis cauſa triſtatur, vt humanus ſe confundat auditus, laſſetur animus, laboret intelligentia, ſenſus hebetetur, fides nutet, ſpes titubet, credulitas ipſa ſuccumbat, perſequente homine Deus fugit, ſæuiente terra cœlum trepidat, & pauor patris filio fugiente monſtratur, Dauid perſequente Saul ad Iudæam confugit, recepit vicinia, domus vnius viduæ Heliæ ſufficit ad latebras, Chriſto fugiente locus deeſt, prouincia deficit, non ſubuenit patria,* & quæ ſequuntur vſque illud, *Euangeliſta igitur referendo talia videtur excitaſſe hæreticorum latratus.* Cauſam vero, & myſterium explicans ſubiungit inferiùs. *Bellicoſus quod in bello fugit, artis eſt, non timoris, Deus quando fugit hominem, Sacramenti eſt, non pauoris, potens, quando ſe ſubducit infirmo, inſequentem non pauet, ſed foris producit, vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoſte victoriam, hinc eſt quod Chriſtus fugit, vt cedat tempori, non Herodi:* & cætera quæ eleganter perſequitur. Deinde licet Diuina prouidentia poſſet in ciuitate Nazareth, eum cuſtodire immunem, tamen ſi prouidentiam humanam ſpectemus, nõ ſatis exiſtimari poterat ibi eſſe ſecurus, quia cum Herodes tunc eſſet vtriuſque prouinciæ Rex: facilè poterat inquirere, & perſcrutari diligenter donec intelligeret fœminam quandam peregrinam, & aduenam Bethlehem peperiſſe, ac poſtea diſceſsiſſe, ac ita paulatim poterat Saluatorem inuenire. Præſertim cum (vt notat Hieron. circa illa verba Matth. 2. *Mortui ſunt enim, qui quærebant animam pueri*:) non ſolum Herodes, ſed etiam Scribæ, & Phariſæi, vt illi morem gererent, Chriſti necem procurarent. Nec refert, quod Deus præſciuerit Herodem non fuiſſe interfecturum infantes Nazareth, ſed Bethlehem: tum quia noluit Deus negotium hoc gubernari iuxta præſcientiam ſuam, ſed iuxta periculi grauitatem, prout modo hominibus accommodato vitari poterat: tum etiam, quia licet tantum conſtet interfectos fuiſſe Bethlehemiticos infantes, non tamen inde ſequitur non adhibuiſſe Herodem omnem aliam diligentiam in toto Regno ſuo, ſi fortaſſe alicubi veſtigium aliquod noui Regis nati inueniret. Denique (ſi coniectura Caietani vera eſſet) facilius videretur hoc expediri, putat enim ille Virginem, & Ioſeph poſt purificationem non rediiſſe Nazareth, ſed potius voluiſſe habitare in Iudæa, Ieroſolymis, aut Bethlehem. Tamen huic coniecturæ non aſſentior: tum quia non habet fundamentum, neque eſt conſentanea Lucæ: tum quia etiam oportet rationem reddere, cur non redierint Nazareth, vel ſaltem cur de hoc non fuerunt admoniti, ſi ſatis ibi erant ſecuri, & neceſſe erit tunc vti rationibus adductis.

1 Reg.21. & 22.
3.Reg.17.
Hieron. Matth. 2.

Secundam verò; & principalem cauſam addidit Euangeliſta ſcilicet, fugam hanc *non de periculi metu, ſed de prophetiæ veniſſe myſterio*, vt Petrus Chryſologus ſupra dicit. *Vt adimpleretur*, inquit, *quod dictum eſt à Domino per prophetam dicentem, ex Ægypto vocaui filium meum. Si enim in Ægyptum non fugiſſet, ex Ægypto vocari non potuiſſet*, vt Euſeb. Emiſſenus loquitur. Hoc autem loco cauenda eſt nimis libera (ne dicam temeraria) interpretatio Ianſenii, capit.11. Concordiæ, vbi negare auſus eſt, verba illa (vt ſunt apud Oſeam) continere vllo modo de Chriſto prophetiam, ſed ſolum per accommodationem quandam ab Euangeliſta citari. Vt ſi quis de patre nimium amante filium dicat in illo impleri illud poetæ. *Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.* Et (quod grauius eſt) licentiam præbet ita interpretandi ſimilia Euangeliſtarum loca, cùm dicunt, *Vt adimpleretur, quod dictum eſt per prophetam.* Sed (vt quemadmodum ſentio, loquar) ſententia hæc grauem errorem, & Euangelicæ veritati valde perniacioſum continet. Primò, quia pugnat cum verbis Euangeliſtæ dicentis, *Vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per prophetam.* Non enim potuit clarius dicere, Dominum per prophetam loquutum fuiſſe in illis verbis de hoc myſterio, quod in Chriſto impletum eſt. Deinde pugnat cum intentione Euangeliſtæ. Vt enim oſtendat Chriſtum eſſe, quem prophetiæ reſpiciebant, & in quo omnes implentur, adducit prophetiam, & oſtendit concordiam inter prædictionem, & effectum, & hanc vim habet illud verbum, *Vt adimpleretur*, illud enim propriè adimpleri dicitur, quod prædictum erat. Tertiò pugnat cum communi ſententia ſanctorum: omnes enim exponentes, tam locum Matth. quam Oſeæ, intelligunt ibi contineri de Chriſto prophetiam, vt videre licet in Hieron. vtroque loco & epiſtol.150. ad Algaſiam.q.2. & Chryſoſto. Theoph. Euthy. Anſel. Beda, D. Thoma, Gloſſ. ordinaria & alijs expoſitionibus Matth.2. Vnde Euſeb. Emiſſenus ſupra ſic inquit. *Impleta eſt prophetia, & vtilitas prophetiæ.* Et Petrus Chryſologus ſupra dixit, verba illa allata eſſe ab Euangelio, vt cauſam redderet ex myſterio prophetiæ. Hanc etiam ſententiam indicauit Gregor. Nazianz. orat.24. dicens. *De quo*, id eſt de Chriſto, *nunc mihi quoque patrem audire videor dicentem, ex Ægypto vocaui filium meum*, vbi Elias Cretenſis adnotat, ex Euangeliſtæ teſtimonio conſtare hanc fuiſſe de Chriſto prophetiam. Et eodem modo exponit Athanaſ. tom.1. libr. de Incarn. Verbi Dei longè à medio, clarius Proſper de promiſsionib. & prædiction. Dei, par. tertia, cap. 8. & Anaſtaſius Synaita lib. duodecimo commentariorum in Hexameron. Euſebius, & alij quos ſtatim referam.

Petr. Chryſ.
Euſeb. Emiſſen.
Ianſen.
Fuga Chriſti in Ægyptum ab Oſea Propheta prænunciata
Hieron. Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. Anſelm. Beda. D.Thom. Gloſſ.ordin. Euſeb.Emiſ. Petr.Chryſ. Greg.Naz.
Elias Cret.
Proſper. Anaſt.Syn.
Euſeb.

Dubium.

Dubitari autem ſolet, vtrùm verba illa, prout à Propheta ſunt dicta ad prædicendum hoc myſterium, in ſenſu literali, vel ſpirituali ſint dicta. Euſebius enim dicto libr. de Demonſt. demonſt.4. non ſolum ſentit illam prophetiam ad literam eſſe de Chriſto, ſed etiam nullum alium pati literalem ſenſum. Quæ ſententia veriſimilis non eſt, & ideo alii concedunt, illa verba ad literam eſſe dicta de populo Iſrael, nihilominus tamen etiam in ſenſu literali dicta eſſe de Chriſto: ita Lyranus, & Carthuſianus, Matthæi 2.

Reſponſio.
Exod.4.

Communior tamen ſententia eſt, illa verba in ſenſu literali eſſe dicta de populo Iſrael, qui ſolet filius Dei in Scriptura appellari, vt patet Exod. 4. *Filius meus primogenitus Iſrael*, & ideò ſub ea ratione interdum gerere figuram Chriſti: atque ita conſequenter dicta eſſe de Chriſto in ſenſu ſpirituali. Ita exponunt Chryſoſt. hom. 8. in Matth. quem Theophylact. & ferè alij Græci ſequuntur, Origenes homil.17. in Numeros, tractans verba illa. *Deus eduxit illum de Ægypto, cuius fortitudo ſimilis eſt Rhinocerotis*, & probabile exiſtimat hæc verba eodem modo intelligi de Chriſto, quod etiam notauit Hieronym. Matth.2. clariùs verò tandem ſententiam docuit idem Hieronymus Oſeæ. 11. & alij, quos congerit Franciſcus Ribera in illum locum, vbi clarioſè, ac doctè hanc ſententiam ſuadet. Et eſt ſine dubio vera, niſi fortaſſe in modo loquendi ſit controuerſia. Concedimus enim omnes hunc ſenſum fuiſſe ab Spiritu Sancto intentum, vt Euangeliſta Matthæus explicuit. Quamquam enim ſenſus ſit ſpiritalis: ſi tamen in alio loco Scripturæ explicatus ſit, ab eo ſumitur firmum argumentum, cùm iam conſtet eſſe ab Spiritu Sancto intentum. Præterea nullus negare poterit, quin illa verba immediatè ſignificauerint populum Iſrael educendum de Ægypto, & rem illam fuiſſe figuram Chriſti vocati ex Ægypto. Vnde fit verba illa mediante re proximè ſignificata hoc myſterium expreſsiſſe, quæ eſt definitio ſpiritalis ſenſus. Quia tamen illa verba immediatè relata, ad hoc myſterium illud etiam in omni proprietate ſermonis apertè continent, & declarant: ideò addiderunt alij authores, non ſolum in ſenſu ſpiri-

Chryſoſtom. Theophyl. Origen.
Hieronym. Ribera.

ſpiritali,ſed etiam in literali illud ſignificare. Nam illa verborum proprietas,non abſque ſingulari Spiritus Sancti prouidentia ſeruata eſt : quod quidem piè,&non inerudite animaduerſum eſt.Quia tamen propria ratio ſenſus literalis requirit, vt non ſolum oratio nudè ſumpta illum ſenſum in proprietate ſermonis referre poſsit,ſed etiam vt in eo ſenſu poſſit cum antecedentibus,&conſequentibus texi,&vnum integrum hiſtoricum , ſeu literalem ſenſum conficere: quod prædictis verbis in dicto ſenſu non poteſt conuenire,ideò non poteſt in rigore , & propriè dici ſenſus literalis.

Fuga Chriſti in Ægyptum ab Iſaia propheta prædicitur. *Iſai.19.* *Chryſoſt.* *Euſeb.* *Athanaſ.* *Procop.*

In confirmationem huius rationis Euangeliſtæ addere poſſumus factum etiam id eſſe , vt adimpleretur;quod dictum eſt per Iſaiam,c.19. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum,& commouebuntur ſimulachra Ægypti à facie eius.* Ita confirmauit hanc rationem Euangeliſtæ Chryſoſtom. homil.2.imperfecti: Et Euſebius libro 6.de Demonſtrat.capit.20. latè locum hunc de hoc myſterio declarat,& Athanaſ.loco ſupra citato de Incarnatione Verbi,& Procopius in Iſaiam, qui per *nubem leuem,* ſacram Virginem intelligit , cuius vlnis in Ægyptum Saluator inuectus eſt. Quæ *nubes* dicitur,quia per eam Deus pluit in terras gratiam Chriſti (vt dixit Ambroſius de inſtitutione Virginis) *leuis* vero , quia *virili ſemine prægrauata non eſt* , vt ibidem dixit Ambroſius & in exhortatione ad Virgines , & Hieronymus ſuper Iſaiam,vel quia nullum habuit pondus peccati, nec paſsionis, aut fomitis, vel quia *ſuper res omnes terrenas volabat* , vt dixit Procopius. Quanquam per *nubem leuem* , etiam caro Chriſti ex Spiritu Sancto concepta intelligi poſsit , vt iidem Patres interpretantur , & Auguſtinus tractatu trigeſimo quarto in Ioannem , & Proſper de prædictionibus Dei,parte tertia, capitulo ſecundo. Addit præterea Euſebius tunc etiam impletum illud eſſe , *Commouebuntur ſimulachra Ægypti à facie eius. Nam Dæmones,* inquit, *qui animas Ægyptiorum ſubiectas habebant, cum ſenſiſſent nouam, diuinamque virtutem ad ſe acceßiſſe, illico commoti ſunt, & fluctuationem, ac perturbationem in ſeipſis pertulerunt , corque ipſorum, & vis intelligendi intrinſecus in ipſis conuicta ſunt , ceſſeruntque, ac fugata ſunt.* Indicat autem Euſebius ſimulachra tunc non fuiſſe ſenſibiliter commota,ſubdit enim,*Et tunc quidem inuiſibiliter Dæmones talia paßi ſunt,* Nicephorus verò libro decimo Hiſtoriæ, capitulo trigeſimo primo ſignificat , etiam ipſa corporea ſimulachra corruiſſe , vbi miraculum quoddam refert de arbore , quæ in ciuitate Hermipoli ad Chriſti ingreſſum ſeſe ad terram vſque reuerenter inflexit , vt ipſum adoraret. idem refert Sozomenus libro quinto Hiſtor. capitulo vigeſimo. Et in Hiſtoria Lauſiaca in vita ſancti Apollinis Abbatis , capitulo quinquageſimo ſecundo memoriæ prodidit Palladius , in eadem ciuitate Hermipoli extare templum, in quod ingreſſo Saluatore , omnia idola proſtrata,comminutaque ſunt. Procopius etiam ſuper dictum locum Iſaiæ hoc indicat , dicens , *Cum Dominus in puerili ætate in Ægyptum deuectus eſt, ineffabili potentia confregit idola.* Citari etiam ſolent in hanc ſententiam Athanaſius libro de Incarnatione Verbi, & Origenes homil.3.in diuerſos. Tamen reuera ij Patres ſolum dicunt per Chriſtum confracta eſſe Ægypti idola , quando gens illa per Euangelij prædicationem , ad ipſum conuerſa eſt, cuius veluti indicium, ac præſagium fuit introitus pueri Ieſu in Ægyptum, & ita apertè ſe exponit Euſebius. Illud ergo quod de euerſione idolorum dicitur incertum eſt. Et quidem quod in tota Ægypto acciderit , non eſt admodum veriſimile ; quod verò in aliqua ciuitate, in qua Chriſtus habitauit, diuina eius virtus idola confregerit , non eſt incredibile, quamquam in dicto loco Iſaiæ non habeat fundamentum ; ſed in quadam humana hi-

Ambroſ. *Hieronym.* *Auguſtin.* *Proſper.* *Euſeb.* *Chriſtus puer Ægyptū ingreſſus Idola deſtruit.* *Sozomen.* *Pallad.* *Procop.*

A ſtoria ſatis incerta. Et idem iudicium ſit de alijs miraculis , quæ circumferuntur à puero Ieſu in Ægypto facta , de quibus videri poteſt Burchardus in deſcriptione terræ ſanctæ, parte ſecunda, capitulo quarto , & Cæſar Baronius in Annalibus anno primo.

Burchard. *Cæſar Baron.*

Exilij Chriſti in Ægyptum rationes & cauſæ. *Leo Papa.*

Vltimò his duabus cauſis migrationis Chriſti in Ægyptum , quas Euangeliſta attigit , & veluti literales ſunt,addere poſſumus alias myſticas, & morales. Prima eſt, quam attigit Leo Papa ſermone ſecundo de Epiphania, his verbis. *Tunc autem etiam Ægypto Saluator illatus eſt , vt gens antiquis erroribus dedita , iam ad vicinam ſalutem per occultam gratiam ſignaretur , & quæ nondum eiecerat ab animo ſuperſtitionem , iam hoſpitio reciperet veritatem.* Quam rationem

B magis explicans Euſebius ſupra , inquit in Ægypto initium accepiſſe idololatriam, eamque gentem fuiſſe omnium ſuperſtitioſiſsimam , & inimicam populi Dei , & longiſsimè à Prophetis abfuiſſe,& ideo apud illos Dei virtutem primo commoratam eſſe.Ex quo dicit factum eſſe , vt plus apud Ægyptios , quàm apud alios homines Euangelicæ doctrinæ verbum inualuerit. Quibus adde , propter hanc cauſam Ægypti nomine ſæpe in Scriptura ſignificari gentes vniuerſas , vt notauit Hieronymus dicto loco Iſaiæ 19. qui hoc modo illum tropologicè interpretatur, vt ſcilicet ibi prædictum ſit,Dominum in humana carne venturum in mundum,& vniuerſam AEgyptum , id eſt,gentilitatem ſubiugaturum. Ad hoc ergo ſignificandum voluit Chriſtus ſtatim in infantia in veram ac propriam

Euſeb. *Hieron.*

C AEgyptum deferri , & AEgyptiorum errores profligare,(vt ait Gregorius Nazianzen. oratio. 35.) Et hanc rationem eleganter perſequitur Origen. dicta homil.3. in diuerſos. Eam verò auget, & confirmat Leo Papa ſermone 3. de Epiphania his verbis, *Ægypto ſe parentum miniſterio ſubuectus intulerat, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula,& principatum veri Ioſeph maioris prouidentiæ poteſtate diſponens,vt illam diriorem omni inediæ famem, qua Ægyptiorum mentes veritatis inopia laborabant,veniens de cœlo panis vitæ , & cibus rationis auferret: ne ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum,in qua primum occiſione agni ſalutiferum crucis ſignum & Paſcha Domini fuerat præformatum.*

Greg. Naz. *Origen.* *Leo Papa.* *Orig.*

Altera ratio moralis eſt,quam Origenes ſupra tetigit his verbis Chriſtum alloquens , *Fuge in AEgyp-*

D *ptum,vt ij,qui nomine Chriſti perſecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant,qui iniurias perferunt, fortiter ſtent, viriliter prælientur,Eccleſiam non deſerant: ſed ſemper meminerint, quia Dominus à peccatoribus perſecutionem perpeſſus eſt:* Et infra, *Fugit enim Dominus de loco in locum, non mortem timens , neque interfectionem formidans : ſed myſterium & conſummationem paßionis expectans.* Vnde vlteriùs colligunt ſancti, voluiſſe Chriſtum docere exemplo ſuo ſectatores ſuos, licere in perſecutionibus fugere.*Nam quiſquis in Chriſto manens interim cedit, non fidem denegat,ſed tempus expectat,* vt dixit Cyprianus in libro de lapſis,parum à principio: Et Athanaſius apolog.de fuga,qui addit, *decuiſſe Chriſtum,ſicut eſuriendo,ſitiendo,patiendo,ita quoque ipſa ratione fugien-*

Cyprian. *Athanaſ.*

E *do oſtendere ſe carnem geſtare , & hominem factum eſſe.* Et ſtatim adducit in exemplum myſterium , quod explicamus: eandemq; rationem tetigit Tertullianus libro de fuga in perſecutione,capit.8.& Auguſt. tract.15.in Ioan & epiſtol.180. Addit Euſebius Emiſſenus ſermo.de Innocentibus , Chriſtum fugiendo Herodem , nos docuiſſe,Diabolum , & membra eius fugere,nec itineris difficultate terreri, quia melius eſt duro labore fatigari,quam ab hoſtibus necari. Et eleganter Petrus Chryſologus ſermon. 150. *Chriſtus fugit nobis,non ſibi Chriſtus fugit,vt diſpenſata temporibus ſacramenta ſeruaret, Chriſtus fugit,vt futuris & virtutibus perfidis materiam tolleret excuſandi , crediturus, &*

Tertullian. *Auguſtin.* *Euſeb. Emiſſen.* *Petr. Chryſ.*

fidei

fidei fiduciam largiretur, quia in perſecutione melius eſt fugere, quam negare, & ſermo. 151. acutè ponderat non dixiſſe Angelum Ioſepho, vade in Ægyptum, ſed *fuge in Ægyptum*, vt apertè fuga ipſa & mandari & honorari videretur; infrà verò ſubdit, *Chriſtum fugiſſe, vt fugas noſtras in perſecutionibus temperaret*; vbi rationes alias eleganrer affert; quæ ibi videri poſſunt.

SECTIO II.

Quando, & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit.

NOn eſt quòd de ratione, & cauſa, ob quam Chriſtus ex Ægypto redijt, quæſtionem moueamus. Redijt enim, quoniam Ieruſalem elegerat paſſioni, & vt in Iudæa doctrinam ſuam diſſeminaret. Definitum quippe erat, vt *de Sion exiret lex, & Verbum Domini de Ieruſalem*. Solum ergo videntur poſſe, deſiderari in hoc reditu duæ illæ circumſtantiæ temporis, & loci, in titulo propoſitæ, quoniam ad Euangelicæ hiſtoriæ intelligentiam earum cognitio conferre poteſt.

De tempore igitur huius reditus illa quæſtio tractanda occurrit, quo anno ætatis ſuæ Chriſtus ex Ægypto redierit, hoc enim cognito, & ſtabilito tempore, quo è Galilæa egreſſus eſt, facilè erit colligere, quot annis Ægyptum incoluerit. Prima ergo ſententia eſt Epiphanij dicentis. Chriſtum quarto ætatis ſuæ anno ex Ægypto redijſſe. Ita docet libr. 1. de Panarij, tom. 1. in fine, poſt hæreſim 20. & libro 3. hæreſ. 78. vnde colligit Chriſtum tantum duobus annis habitaſſe in Ægypto, exiſtimat enim illo expleto biennio à natiuitate fuiſſe adoratum à Magis, & deinde in Ægyptum profectum. Hæc ſententia tribui etiam poteſt Seuero Sulpitio libr. 2. Sacræ hiſtoriæ, quatenus opinatur, ſicut Epiphanius, Chriſtum natum eſſe trigeſimo tertio anno regni Herodis, & Herodem regnaſſe triginta ſeptem annos. Inde enim fit Chriſtum redijſſe quarto ætatis anno, redijt enim ſtatim poſt obitum Herodis, vt ex Euangelio colligitur. *Epiphan. Seuer. Sulpit.*

Secunda ſententia eſt Niceph. lib. 1. c. 14. qui dicit redijſſe tertio anno ætatis, atq; adeò ferè eiſdem tribus annis manſiſſe in Ægypto. Decuerat enim ca. 13. fugam Chriſti in Ægyptum accidiſſe ſtatim poſt eius præſentationem.

Tertia opinio eſt, Chriſtum eodem, vel initio ſequentis anni, quo iuit in Ægyptum, inde rediiſſe. Ita refert Cæſar Baronius in Annalibus anno octauo, & tribuit Onuphrio Panuinio in Faſtis, atque idem ſentit in Chronico Eccleſiaſtico, vbi ponit hunc reditum Chriſti ex Ægypto in tertio anno ætatis Chriſti: cum tamen alibi in eodem anno videatur ponere fugam. Nam in Faſtis libr. 2. Comment. dicit Chriſtum natum eſſe anno ſeptingenteſimo quinquageſimo ſecundo, ab vrbe condita in fine eius, circumciſum autem, adoratum à Magis, & oblatum in templo initio anni ſeptingenteſimi quinquageſimi tertii. Poſtea verò anno 754. ſubdit hæc verba, *Hoc anno Herodes Iudæorum Rex pueros interfecit, Ioſeph, & Maria Chriſtum Dominum in Ægyptum tranſportarunt*. Harum ſententiarum nullum reperio probabile fundamentum.

Quarta opinio eſſe poteſt Chriſtum veniſſe ex Ægypto, vel in fine quinti: vel initio ſexti anni ætatis ſuæ. Ita Ianſenius c. 11. Concordiæ. Cuius fundamentum eſt, quia Chriſtus natus eſt anno trigeſimo ſecundo regni Herodis (vt colligitur ex Euſebio in Chronico.) Ponit enim initium regni Herodis anno tertio Olympiadis 186. natiuitatem autem Chriſt Olympiade. 194. anno tertio: regnauit autem Herodes triginta ſeptem annis, vt eſt omnium ſententia, Euſebii ibi, & Ioſeph. 14. antiquitatum, ca. 26. & lib. 17. c. 10. & aliorum, quos referam. Relinquitur ergo Chriſtum agentem ferè ſextum ætatis annum ex Ægypto rediiſſe. Et pro eadem ſententia afferri poteſt Beda, libr. de ſex ætatibus. Licet enim dicat regnum Herodis triginta ſex annis finitum fuiſſe: aſſerit tamen Chriſtum natum eſſe in trigeſimo primo anno regni eius. *Ianſen. Euſeb. Ioſeph. Beda.*

Quinta ſententia eſt Chriſtum rediiſſe ex Ægypto in fine ſeptimi, vel initio octaui anni ætatis ſuæ. Ita ſentit Ammonius Alexandr. in harmonia Euangeliorum, dicit enim Chriſtum continuum ſeptennium egiſſe in Ægypto, & in eadem ſententia eſt Anſelmus Matthæi ſecundo dicens, Dominum latuiſſe ſeptem annis, & habitaſſe in quadam ciuitate Ægypti, quæ vocata eſt Heliopolis; & inferius ſignificat fugam Chriſti in Ægyptum contigiſſe ferè poſt annum à natiuitate. Dicit enim innocentes fuiſſe occiſos poſt annum, & dies quatuor ab ortu Chriſti: colligitur autem ex Euangelio Chriſtum paulò ante Innocentum necem aufugiſſe, vnde fit, iuxta ſententiam Anſelmi, fieri etiam potuiſſe vt Chriſtus in Ægypto octauum ætatis annum expleuerit. Quòd verò Anſelmus dicit de tempore cædis Innocentium, non video, quo fundamento nitatur, niſi quòd fortaſſe exiſtimauit, Innocentes eo die fuiſſe interfectos, quo eorum ſolemnitas ab Eccleſia celebratur, nimirum 28. die Decembr. cumque hoc non potuerit fieri eodem anno, quo Chriſtus eſt natus, cùm nondum fuiſſet circumciſus, adoratus à Magis, oblatus in templo, & in Ægyptum delatus, quæ omnia ante Innocentinm necem facta eſſe compertum eſt; coniectauit Anſelmus eam cædem ſequenti anno à Natiuitate Chriſti accidiſſe. Illud verò fundamentum, quod Anſelmus ſupponit, infirmum eſt, & incertum, non enim neceſſe eſt Innocentes eo die interfectos eſſe, quo Eccleſia eos colit; imò fortaſſe, neque vno die interfecta eſt tanta Innocentium multitudo. *Ammon. Alexandr. Anſelm.*

Vltima opinio eſt Cæſaris Baronii, qui in Annalibus anno 8. exiſtimat Chriſtum rediiſſe ex Ægypto, inchoato nono anno ætatis ſuæ, & nititur diſcurſu quodam ſatis probabili. Primum enim ſupponit Herodem ſuperuixiſſe vſque ad octauum annum ætatis Chriſti: mortuum autem (vt omnes cum Ioſepho teſtantur) poſt Paſchale tempus. Deinde ſumit hunc reditum Chriſti ex Ægypto accidiſſe ſeptimo die Ianuarii, vt habetur in omnibus martyrologiis, Romano, Bedæ, Adonis, Vſuardi, & aliorum. Vnde concludit non rediiſſe Chriſtum vſque ad initium anni noui ætatis ſuæ; quod eſt apertè conſequens. Quod enim cùm mortuus fuit Herodes Chriſtus ageret octauum annum, probat Cæſar; quia natus eſt vigeſimo nono anno regni Herodis, qui (vt eſt omnium ſententia) triginta ſeptem annis regnauit. Aſſumptum probat idem Author latè in apparatu; oſtendens initium regni Herodis ſumendum eſſe ab anno ſecundo 187. Olympiadis, quo anno Auguſtus Antonium, & Cleopatram bello ſuperauit Actiaco. Nam licet priùs aute aliquot annos Herodes fuiſſet Rex inſtitutus; anni tamen regni illius: (vt ipſe coniectat) non ſunt numerandi niſi à victoria Actiaca, poſtquam fuit ab Auguſto in regno confirmatus, & ſtabilitus. Nam in ſuperioribus annis partim non fuerat potitus regno propter Antigonum, qui illud occupauerat, partim videbatur cecidiſſe à dignitate Regia, quod Antonii partes eſſet ſequutus, vt conſtat ex Ioſepho, libro decimoquinto Antiquitatum, capitulo decimo. Et confirmat hanc ſententiam, quia cùm Auguſtus omnia Antonii acta reſcidiſſet, & Herodes priùs ope Antonii regnum ſuſcepiſſet, non eſt veriſimile, Herodem ab eo tempnre, quo ab Auguſto illud accepit. Quod verò *Cæſar. Baron. Ioſeph.*

verò ab eo tempore triginta ſeptem anni tranſierint A colligit ex alijs locis Ioſephi, libr.14. antiquitatum cap.17 & lib.17. cap.8. & lib.1. de bello Iudaico, ca.25. in quibus ſcribit Herodem decimum quintum egiſſe ętatis annum, quando Antipater pater eius adminiſtrationem Iudææ ſuſcepit à Iulio Cæſare in Conſulatu Caleni, & Vatinij, & ſuperuixiſſe vſque ad ſeptuageſimum ætatis annum. Quibus annis computatis, planè colligitur regnaſſe triginta ſeptem annis ſumpto initio à monarchia Auguſti, vſque ad octauum Chriſti annum.

Reditus Chriſti ex Ægypto quando.

In hac re nihil certum, ac firmum definiri poteſt, pendet enim ex re valde incerta, vnde ſcilic. ſumendum ſit initium regni Herodis, quam etiam Benedictus Pererius, vir alioqui in his chronologijs valde verſatus, inſolutam reliquit libr.11. in Dan q.5. Si tamen coniectura vtendum eſt, certè non diſplicet B diligens Baronij obſeruatio. Illud ergo in primis probabilius fit, Chriſtum Dominum intra paucos menſes à natiuitate Ægyptum petijſſe, ſupra enim veriſimilius exiſtimauimus Herodem non plus temporis Innocentium necem diſtuliſſe. Deinde veriſimilius etiam eſt ſtatim poſt obitum Herodis ex Ægypto redijſſe, vt ex Matth. c. 2. colligitur. Nec refert, quod Herodes obijſſe dicatur initio Veris, & Chriſti reditus ex Ægypto Ianuario menſe in Kalendarijs annumeretur. Exiſtimo enim non numerari diem, quo ex Ægypto diſceſsit, ſed quo in patriam peruenit. Et non oportuit vt ſtatim eodem die, aut menſe, quo mortuus eſt Herodes, Ioſepho Angelus appareret, vt reditum pararet. Denique certum eſt rediiſſe Chriſtum aliquot annis ante duodecimum ſuæ ætatis, vt colligitur ex illo verbo Luc. 2. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Ieruſalem in die ſolenni Paſchæ*, vbi loquitur de eo tempore, quo habitabant Nazareth ſimul cum puero Ieſu, habitarunt ergo ibi aliquot annis, priuſquam Ieſus factus eſſet duodecim annorum. An verò illi fuerint tres, aut plures anni, incertum eſt, parumque ad fidei myſteria explicanda refert, ſicut etiam abſcondita ſunt, & occulta, quæ à Chriſto, & eius matre illis annis peracta ſunt.

Matth. 2.

Luc. 2.

Supereſt vt de altera Sectionis parte breuiter diſſeramus, de loco ſcilicet, ad quem parentes Chriſti ex Ægypto redierunt, quem Matthæus dicit fuiſſe Nazareth, & ita de hoc nulla eſt controuerſia: quod verò Euangeliſta ſubdit Ioſephum ob timorem Archelai illuc migraſſe, duplicem quæſtionem habet. D Prior eſt, cur dicatur illuc diuertiſſe ob timorem, & non potius, quia illa erat propria patria vnde diſceſſerat. Poſterior eſt, quomodo exiſtimauerit ſe ibi fore ſecuriorem, cum ſicut Archelaus in Iudæa, ita in Galilæa regnaret Herodes Tetrarcha pro Herode patre ſuo.

Dubium.

Propter priorem difficultatem exiſtimauit Caiet. Mat 2. parẽtes Chriſti, poſt illius pręſentationẽ non rediiſſe Nazareth, neq; intendiſſe ibi amplius habitare, & ideo in reditu in eadem intentione perſeuerantes in Iudæa habitare voluiſſe.

Caietan.

Sed hæc reſponſio neque habet ſufficiens fundamentum, nec nobis viſa eſt verbis Lucæ ſatis conſentanea vt ſupra diximus. Aug igitur lib. 2. de conſenſu Euang. ca. 9. reſpondet, cùm primum Angelus apparuit Ioſepho in Ægypto, illum intellexiſſe *iuſſum eſſe pergere in Iudæam, ipſa enim primitus intelligi potuit terra Iſrael*; E poſtea verò cum audiſſet regnare Archelaum noluiſſe ſe tali periculo obiicere, ſed cogitaſſe Galilæam etiam potuiſſe ſub terra Iſrael comprehendi. Quæ reſponſio neque ipſi Auguſtino ſatisfecit, quia non eſt veriſimile Ioſephum exiſtimaſſe aliquid ſibi eſſe præceptum ab Angelo, quod reuera non erat, niſi cum Hilario dicamus reuera prius fuiſſe Ioſephum monitum ab Angelo, vt in Iudæam rederet, poſtea vero, vt iret in Galilæam. Quod tamen neque ex verbis Euangelii colligi poteſt, nec videtur admodum veriſimile. Nam (vt idem Hilarius obiicit) cur per Angelum fieret admonitio, quæ ſtatim mutanda erat. Et ideo Auguſtinus ſubdit aliam reſponſionem, quæ videtur nonnihil Caietano fauere. Dicit enim, *videri potuiſſe parentibus Chriſti cum puero, de quo talia per Angelica reſponſa didicerant, non iſſe habitandum niſi in Ieruſalem, vbi erat templum Domini; poſtea vero ob timorẽ Archelai mutaſſe voluntatem, quia non iubebantur diuinitus ibi habitare.* Quæ reſponſio eſt veriſimilis; nec tamen fauet ſententiæ Caietani, quia non dicit parentes Chriſti à principio concepiſſe eam voluntatem; ſed poſt Angelicas apparitiones. Solum occurrunt duo addenda; primum, indicare Auguſtinum in vltimis verbis, Ioſephum concepto timore Archelai ſui arbitratu mutaſſe voluntatem, & decreuiſſe ire in Galilæam, quia aliud non erat diuinitus præceptum: ex verbis tamen Matthæi colligitur illum ex diuina reuelatione id feciſſe, vt patet ex illo verbo, *Et admonitus in ſomnis*, Vnde Hilarius canone 2. in Matthæum illud explicans, inquit, *per Angelum monetur, vt in Galilæam tranſeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth inhabitet.* Alterum eſt, ſatis probabile videri (quod Ianſenius dicit) Ioſephum voluiſſe ire in Iudæam, non vt ibi habitaret, ſed vt gratias Deo ageret, & ſacrificium in templo Deo offerret; poſtea vero timuiſſe, ne in templo agnitus Chriſtus Archelao manifeſtaretur.

Auguſtin.

Hilar.

Reſponſio.

Hilar.

C Sed quæret aliquis, quomodo ergo ſingulis annis regnante eodem Archelao ibant parentes Chriſti in templum Ieroſolymitanum? (vt Lucas narrat.) Non eſt enim dubium quin vltra duodecimum ætatis Chriſti annum Archelaus regnauerit, licet Auguſtinus hoc vertat in dubium, omnes enim hiſtorię nouem annos illum regnaſſe referunt. Dici ergo poteſt cum eodem Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euangel. c. 10. *fieri potuiſſe, vt per diem feſtum inter tam ingentem hominum turbam latenter aſcenderent, mox reuerſuri: ibi tamen aliis diebus habitare metuerent.*

Dubium. Luc. 2.

Reſponſio. Auguſtin.

Ad ſecundam dubitationem reſpondet Auguſtinus dicto lib. 2 ca. 8. eo tempore, quo Archelaus regnabat, nondum Herodem patrem eius habuiſſe tetrachiam Galilææ, ſed illam poſteà ſuſcepiſſe, quando miſſus eſt Archelaus in exilium. Sed hoc non conſonat hiſtoriis, quibus narratur, Herodem diſtribuiſſe regnum inter tres filios, & Cæſarem teſtamentum illius confirmaſſe, vt author eſt Ioſephus lib. 17. antiq. c. 17. aliàs 13. Reſpondetur ergo, Ioſephum minus timuiſſe Herodem Antipam, quam Archelaum, vel quia Archelaus propriè ſucceſſerat in regno Iudææ, & quamuis nondum Regis nomen à Romanis obtinuerat, affectabat tamen illud, & Ieroſolymis imperabat, ad quam Magi acceſſerant, quærentes nouum Regem Iudæorum, & ideo veriſimilius erat eum ſimul cum regno alterius ſucceſſoris odium à patre hæreditaſſe. Vel certè, quia Antipas iuſtè, ac pacificè prouinciam ſuam moderabatur; Archelaus verò crudelior erat, ac tyrannicè gubernabat, propter quod etiam regno priuatus eſt, & miſſus in exilium, vt videre eſt in Ioſepho, dicto lib. Antiq. c. vlt. & li. 2. de bello Iudaic. cap. 6.

Auguſtin.

Ioſeph.

)?(

SECTIO

SECTIO III.

Quid egerit Chriſtus, quamque viuendi rationem cum parentibus tenuerit, vſque ad trigeſimum ætatis annum.

DE toto hoc tempore vitæ Chriſti Domini nihil certi habemus præter nonnulla valde generalia capita, quæ ex Scripturis colliguntur. Primum eſt, Chriſtum hoc tempore habitaſſe in Nazareth cum parentibus ſuis. Hoc colligitur ex Luc. 2. vbi expreſsè hoc aſſeritur de tempore vſque ad duodecimum ætatis annum; de reliquo verò ſolum dicitur, *Et deſcendit cum eis, & venit* Nazareth, Et infra, *Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud* Deum *& homines.* Si autem cum his coniungantur, quæ ſtatim capitulo tertio idem Euangeliſta ſcribit, *Anno autem quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris, &c.* Satis indicatur, vſque ad illum annum permanſiſſe in Nazareth, rationemque viuendi in ſuperiori capite deſcriptam tenuiſſe, hoc eſt, non ſolitariam, nec ab hominum conuictu ſemotam: ſed veluti communem & ordinariam in exterioribus. Ita Abul. Matthæi 13. q. 79. qui aduertit Chriſtum vocatum eſſe Nazaræum, quod maiorem vitæ partem Nazareth tranſegiſſet, cur autem hoc vitæ genus in ea ætate elegerit dicemus infra, quæſtionem quadrageſimam explicantes.

Hinc intelligimus eo tempore pauperem vitam Chriſtum duxiſſe, quia parentes eius pauperes fuerunt, vt ex Euangelio colligitur: tum ex iis, quæ de Natiuitate Chriſti narrantur: tum ex iis, quæ dicuntur de Purificatione Virginis, & de oblatione ab ipſa facta, quę pauperum propria fuit (vt ibi notauimus) tum etiam ex iis, quæ dicuntur de fabrili arte, quam Ioſephus exercebat, quæ accommodata eſt homini
Chryſoſtom. pauperi. Vnde Chryſoſtomus homilia 67. in Matthæum. *Regulas*, inquit, *nobis præbuit, ne maiora, quam neceſſarius vſus exigat, requiramus. Itaque quando naſcebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem, ſed pauperrimam, & fabro deſponſatam elegit.* Et ſimilia habet
Baſil. Baſilius libro de conſtitutionibus monaſticis capite quinto, cuius verba paulò inferiùs commodiùs referemus. Ac denique Origenes homilia octaua in Leuiticum, agens de oblatione Virginis in templo, *In hoc*, inquit, *oſtenditur, verum eſſe illud, quod ſcriptum eſt, quia Chriſtus Ieſus, cum diues eſſet, pauper factus eſt, ideo, & matrem, de qua naſceretur, eligit pauperem.*

Pauperem vitam Chriſtus agit. Secundò hinc colligo, quamquam Chriſtus hac ætate pauperem egerit vitam: non tamen adeo inopem, vt è mendicato viueret; an vero hunc modum viuendi poſtea ſponte aſſumpſerit, quando ad prædicandum progreſſus eſt infra dicemus. Ratio verò cur de illo tempore id aſſeramus, in promptu eſt.
Hieronym. Quia eo tempore in domo parentum, & ex eorum bonis, vel laboribus alebatur, vnde Hieronymus epiſtola 22. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, *Vſque ad triginta*, inquit, *annos parentum paupertate contentus eſt.* Non ergo opus fuit victum mendicare: neque enim putandum eſt parentes Chriſti adeò inopes fuiſſe, vt aliorum eleemoſynis viuerent (vt hęretici huius temporis non in laudem, ſed in Virginis contemptum falsò, & ſine vllo fundamento confingunt.) Nam in primis ex Scriptura ſacra habemus Ioſephum fabrilem artem exercuiſſe, non ſolent autem huiuſmodi artifices mendicare, neque eleemoſynas exhibere. Deinde ſupra diſputation. 2. ſection. 1. & 3. Sanctos Patres retulimus aſſerentes parentes Virginis honeſtæ fuiſſe conditionis, & Beatam Virginem fuiſſe vnigenitam, & hæredem, & ideò nupſiſſe viro eiuſdem tribus, & familię, quin potiùs an-
Nicephor. notat Nicephorus libr. 1. Hiſtor. capite tertio parentes Domini rediiſſe Nazareth è Bethlehem, poſt Chriſti natiuitatem, *propter eam, quæ tũ ibi eis erat, ſubſtantiam, & poſſeſſionem, Vtrobique enim*, inquit, *habitabant, quod vtroque loco prouentum aliquem, (vt conijcere licet) haberent.* Denique Euſebius Emiſſenus homil. in Natiuitat. Virgin. Mar. *Manifeſtum*, inquit, *eſt*, *Beatiſſimam* Virginem *Mariam, quæ nobiliſſima hæres parentibus ſuis in hæreditatem ſucceſſerat (ſi quidem neque fratres habuit, neque habuiſſe legitur) neminem de alia tribu coniugem accipere potuiſſe. Sed fortaſſe dicis eam non habuiſſe hæreditatem. Lege ergo in Leuitico, & inuenies, quod nemo hæreditatem ſuam ex toto vendere poterat, etſi vſum eius vendere potuiſſet. Veniente namque iubilæo omnis hæreditas ad proprium* Dominum *reuertebatur, quomodo ergo ſine hæreditate eſſe poterat, quæ ex tam nobiliſſimis parentibus orta fuerat?* Itaque licet non eſſent diuites Maria, & Ioſeph; non tamen adeò inopes exiſtimandi ſunt, vt ſine aliorum ſubſidio paruam familiam ſuam alere non poſſent. Neque decebat Sanctiſsimam Virginem talis egeſtatis modus, ac viuendi ratio. Neque etiam ad virtutis, ac Sanctitatis perfectionem fuit neceſſaria, neque conueniens, ſaltem pro eo tempore, quo in ſtatu matrimonii vitam priuatam, & in exterioribus rebus communem agebat. Et eadem ratione non oportuiſſet, Chriſtum, ſaltem pro illo tempore hunc paupertatis modum aſſumere.

Euſeb. Emiſſen.

Hæc vero generatim intelligenda ſunt, vt caſus ſpeciales excipiamus. Nam de tribus illis diebus, quibus Chriſtus annum agens duodecimum à parentibus abfuit. Bern. Bonau. & alii, qui de illo myſterio ſcribunt, probabiliter credunt, Chriſtum è mendicato vixiſſe. Et idem aliqui contemplantur de tempore, quo in Ægypto peregrinabatur, quod accidere fortaſſe interdum potuit; incertum tamen eſt an factum fuerit.

Secundum caput eſt, Chriſtum duodecimo ætatis anno in die ſolenni Paſchæ veniſſe cum parentibus ad Ieroſolymitanum templum, conſummatiſque diebus feſtiuitatis, parentibus id ignorantibus, Ieroſolymis remanſiſſe, poſt triduum verò inuentum fuiſſe in templo, *ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos, ita vt omnes ſtuperent ſuper prudentia, & reſponſis eius.* De quo myſterio, quia quæ ad ſcholaſticum inſtitutum pertinent, ſupra dicta ſunt diſput. 3. ſect. 3. ideò hoc loco ſolum adiiciam: primò ex hac hiſtoria colligi, quod Lucas Euangeliſta capit. 2. dicit, *Et ibant parentes per ſingulos annos in Ieruſalem in die ſolemni Paſchæ*, etiam de Chriſto intelligendum eſſe. Nam ſtatim de anno duodecimo ſubdit, *Aſcendentibus illis, conſummatiſque diebus, cum redirent, remanſit puer Ieſus.* Vbi dicit puerum remanſiſſe, quem anteà non dixerat apertè cum parentibus veniſſe. Vult ergo intelligi, filium nunquam ſeparari à parentibus ſolere, præſertim in operibus religionis; & pietatis, & ideò ſub verbo illo, *Aſcendentibus illis*, filium etiam fuiſſe comprehenſum; ergo ſimiliter in prioribus verbis, cùm dicuntur parentes ſoliti eſſe aſcendere per ſingulos annos; de Chriſto etiam dictum eſſe, intelligendum eſt. Secundo obſeruandum eſt, voluiſſe Chriſtum (vt Ambroſ. notat libr. 2. in Lucam) à duodecimo ætatis anno ſumere ſuæ diſputationis exordium, ſuæque eximiæ ſapientiæ indicium dare, & quaſi radium quendam ſui ſplendoris emittere, vt ab ea ætate, in qua perfectum rationis iudicium incipere ſolet, ſeſe paratum oſtenderet ad iuſſa Patris implenda, & vt Iudæorum animos aliquo modo excitaret, ac diſponeret, vt poſtea doctrina eius non omnino noua videretur, neque ipſe repente omnino Doctor prodiret; ſed recordari poſſent eum à tenera ætate, magnum ſapientiæ ſuæ ſpecimen illis exhibuiſſe. Cætera videri poſſunt in expoſitoribus Euangelii, legi etiam poteſt Baronius in Annalibus, anno

Luc. 2. In templum Salomonis quotannis Chriſtus aſcendat.

Ambroſ.

Baron.

anno 12. nam quæ adducit, hiſtoriam illuſtrare poſſunt.

Luc. 2.

Tertium eſt, quod Lucas ſubdit capit. 2. *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis* Ex quo verbo colligunt ſancti Patres, Chriſtum Dominum toto hoc tempore coluiſſe, & obediuiſſe parentibus ſuis, vt eleganter notat Hieronymus epiſtol. 47. de vitando ſuſpecto contubernio, cuius verba ſupra retuli agens de dignitate ſancti Ioſephi. Addunt etiam, eos in rebus domeſticis iuuiſſe, & præſertim ſanctum Ioſephum, quandiu vixit in arte fabrili. Vnde Baſilius in conſtitut. Monaſticis capit. 5. *cum prima*, inquit, *ſua ætate, parentum ſuorum imperio eſſet ſubiectus, & labores corporis omnes æquo vnà cum ipſis animo illis obediens tolerauit. Veriſimile eſt enim cum homines illi eſſent & iuſtitiæ, & pietatis cultores: tenues tamen, ſolitos eos in aſſiduis corporis laboribus verſari, & hac ratione quotidianum ſibi victum quæritare. Porro Ieſus cum his (vt diuinæ literæ prædicant) eſſet ſubiectus; ſine dubio in perferendis etiam vnà cum ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedientiam*, & ſimilia ferè habet Iuſtinus dialogo contra Tryphonem, & reuelatum fertur ſanctæ Brigittæ, libro 6. reuelation. capit. 18. Ex quo veriſimile eſt etiam poſt mortem Ioſephi (diximus enim ſuprà probabile eſſe eum, ante trigeſimum Chriſti annum mortuum fuiſſe) Chriſtum Dominum per ſe ſolum in ea ætate fabrilem artem exercuiſſe, vt ſe, ac Beatiſsimam matrem ſuam aleret. Vnde Marc. 6. dicebant de illo Iudæi, *Nonne hic eſt faber, filius Mariæ? &c.* Quod verbum licet conuincat, potuit enim ſic appellari, vel ob vulgi exiſtimationem, vel quia erat filius fabri, vt putabatur, ſicut ibi Chartuſia. & Ianſenius notant: nihilominus adiuncta ratione, ſumitur inde veriſimile argumentum, nam vt ibi Caietan. notat, cum eo tempore literis non vacaret, (vt patet ex aliorum verbis & admiratione, *quomodo literas ſcit, cum non didicerit?*) credendum eſſe, arti fabrili operam dediſſe, ne vagus, & otioſus videretur. Et idem conſiderauit idem Caietan. infra q. 40. in prin. & ante illum ſanctus Bonau. in li. med. vitæ Chriſti c. 15. ac ferè omnes, qui vitam Chriſti Domini deſcribunt, vno excepto Simone de Caſ. li. 4. de vita Domini c. 2. qui oppoſitum indicat ſine fundamento.

Hieron. — Baſil. — Obedientia Chriſti erga parentes. — Iuſt. mart. — Fabrilem artem Chriſtus exercet. — Marc 6. — Caietan. — Bonauent.

Quartum eſt, verbum illud eiuſdem Euangeliſtæ Luc. capit. 2. *Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Quæ verba in primo tomo huius materiæ, agens de gratia, & ſcientia Chriſti fusè tractaui, & ex poſitionibus ibi datis intelligi poteſt his verbis deſcripſiſſe Euangeliſtam ſummam perfectionem omnium, ac ſingularum actionum, quas Chriſtus toto hoc tempore exercuit. Apud Deum enim erant excellentis meriti, & coram hominibus etiam ſumma prudentia, & honeſtas in eis elucebant. Nec prætermittendum exiſtimo, quod cum Euangeliſta in eo capite bis indicet hunc Chriſti profectum, diuerſis tamen verbis illum deſcribit. Prius enim agens de ætate Chriſti ante duodecimum annum, *Puer*, inquit, *creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia* Dei erat in illo. Vbi nullam mentionem facit de profectu, niſi quoad ætatem; de ſapientia autem, & gratia ſolum dicit, fuiſſe illis plenum. Nam cum in his nunquam creuerit in ſe; ſed ſolum quoad oſtenſionem, & manifeſtationem per operationes, quas in ea ętate coram hominibus non ita demonſtrabat, ideò tunc non dicitur in his creuiſſe, ſed his fuiſſe plenus. At poſtea agens de illo in grandiori ætate; *Proficiebat*, inquit, *ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines*, quia toto eo tempore maxima virtutis, ac ſapientiæ opera perficiebat, & in eis quodammodo augebatur, vel in multitudine & excellentia operum, vel in demonſtratione, ac oſtenſione ſuæ virtutis. Scio priora verba à multis accipi in eodem ſenſu, quo poſteriora. Quia in Græco dicitur, *& confortabatur ſpiritu*, quam particulam *ſpiritu* ferè omnia exemplaria Græca habent, licet in vulgata Latina deſit: & ita legunt Theophylactus & Euthymius, & interpretantur de augmento in extenſione ſpiritus, & virtutis, & in robore ad vincendam omnem malitiam. Illud autem verbum, *Plenus ſapientia*, ſi ad verbum è Græco reddatur, idem ſignificat, quod implebatur ſapientia: Participium enim πληρούμενον de præſenti eſt, & prædictam propriam ſignificationem habet, vt iidem authores interpretantur, & Cyrillus, ac Origenes ſtatim citandi: quæ lectio, & interpretatio probabilis quidem eſt; prior tamen, quam adduximus, non eſt omnino reijcienda. Nam in primis illa particula, *ſpiritu*, etiam ab antiquioribus Patribus Græcis videtur prætermiſſa, vt apertè colligitur ex Origene, homilia decima octaua, & decima nona in Lucam, & clariùs ex Cyrillo Alexand. libro. 2. de fide ad Reginas ante medium; vbi illud verbum *& confortabatur*, ad corpus refert, his verbis *exinanitioni quidem verè conuenire aſſerimus, cum corpore incrementi ſuſceptionem: tum corpulentarum quoque partium conſolidationem, & confortationem.* Et eodem modo legit, & exponit hunc locum S. Vigilius, libro 4. contra Euthychem, circa finem, & Gaudentius Brixienſis in reſponſione ad Paulum Diaconum, de his verbis, *Pater maior me eſt.* Aliud autem verbum, *plenus ſapientia*, licet iuxta vim verbi Græci, ſupra dicto modo verti poſſet; tamen etiam admittit vulgatam lectionem, & ſignificationem. Vnde B. Vigilius lib. 3. contra Euthychem, verſus finem ita citat hunc locum, *puer autem creſcebat, & confortabatur repletus ſapientia.* Denique (vtcumque legatur) res, de qua agimus, ſatis conſtat; voluiſſe ſcilicet Euangeliſtam docere Chriſtum; in quo gratia, & ſapientia Dei ſingulari modo ſemper habitauit, toto illo tempore eximia gratiæ, & ſapientiæ opera exercuiſſe, & vnà cum corporis incremento (vt Cyrillus ſupra dixit) ſapientiam illius, & gratiam quotidiè magis, magiſque foris ſeſe prodidiſſe.

Theophyl. — Euthym. — Cyrill. Alexandr. — Origen. — S. Vigil. — Gaudent.

Quintò & vltimò addere poſſumus, verbum illud Ioannis ſecundo. *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam.* Nam ex hoc loco colligunt Patres. Chriſtum toto hoc ætatis ſuæ tempore miracula non edidiſſe; Quidam enim exponere voluerunt illud fuiſſe primum ſignum factum à Chriſto in Cana Galilææ: non verò primum ſimpliciter. Quam expoſitionem refert Chryſoſtomus hom. 22. in Ioan. & licet non probet, non tamen reijcit. Tamen reuera non eſt veriſimilis quia Euangeliſta nō dicit hoc eſſe primum miraculum factum in Cana Galilææ, ſed ſimpliciter dicit hoc fuiſſe initium ſignorum Ieſu, & hoc initium dicit factum eſſe in Cana Galilææ, deinde ſubdit, *& manifeſtauit gloriam ſuam*, indicans antea non illam manifeſtaſſe per ſigna, & miracula. Denique quid referebat, quòd illud miraculum eſſet primum in illa ciuitate? vel cur potius adnotatum eſſet ab Euangeliſta primum miraculum in Cana factum, quàm in aliis ciuitatibus? Senſus ergo planus eſt, illud miraculum fuiſſe initiū ſignorum, quibus Chriſtus cœpit ſuam gloriam manifeſtare, & diſcipulorum fidem ſibi conciliare. Propter quod dixit de Chriſto Tertullianus libro de baptiſmat. capit. 9. *Prima rudimenta poteſtatis ſuæ vocatus ad nuptias aqua auſpicatur.* Eandem ſententiam latè probat Epiphanius hæreſi 51. Ita etiam exponunt Ambroſius ſermone 19. Diuus Thomas infrà quæſtion. 43. articul. 3. Theophylactus & Euthymius ibi & inclinat magis Chryſoſtomus, qui tanquam certiùs affirmat Chriſtum ante baptiſmum miracula non edidiſſe; quod latius confirmat homilia decima ſexta in Ioannem, dicens, ſigna illa, & miracula, quæ de Chriſti infantia referuntur, vera non eſſe, & optimas congruentias adducit, ob quas non de-

Ioann. 2. Initium miraculorum Chriſti quando. — Chryſoſt. — Tertullian. — Epiphan. — Ambroſ. — D. Thom. — Theophyl. — Euthym. — Chryſoſtom.

non decuit Chriſtum in ea ætate miracula facere. Primo, quia cum nondum doceret, nec diſcipulos haberet, non indigebat miraculis, miracula enim ſunt ad doctrinam confirmandam. Deinde, quia ſi ante ætatem conuenientem miracula ederet, vel phantaſma putaretur, vel ante conueniens tempus morti traderetur. Denique quia oportuit prius manifeſtari à Ioanne Baptiſta, ſicut ipſe dixit Ioann. 1. *Vt manifeſtetur in Iſrael, ego veni in aqua baptizans*: ergo ſignum eſt antea non fuiſſe miraculis manifeſtatum. Quod tamen intelligendum eſt, de miraculis ab ipſo Chriſto factis in ſui manifeſtationem, ita vt ipſe oſtenderet ſe eſſe authorem eorum: quod ideo dico, vt excludam mira illa opera, quæ in Chriſti infantia parata ſunt. Nam in illis ex modo, quo fiebant, non oſtendebatur ipſum puerum eſſe authorem eorum, ſed à Deo fieri ſingulari amore, & beneuolentia erga illum. Relinquitur ergo Chriſtum ea ætate priuatam vitam egiſſe, & reliqua omnia, quæ ab eo tunc temporis geſta dicuntur, incerta eſſe, & apocrypha, vt Gelaſius Papa docuit in capitul. Sancta Romana, decima quinta diſt. de quibus videri etiam poteſt Irenæus libro primo contra Hæreſes capite decimo ſeptimo; & quæ ibi Feuardentius notat. Et hæc de infantia, & priuata vita Saluatoris ſufficiant, quæ hoc loco intermittenda eſt, vt quæ de B. Virgine dicenda ſuperſunt, antequam ab illa ſeparemur, compleamus.

Miracula in infantia de Chriſto cur non edita.

Gela. Pap.

Iren.

Feuarden.

DISPVTATIO XVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De perfectione meritorum, & gratiæ Beatæ Virginis.

Diſtinximus in principio huius materiæ triplicem Virginis ſanctificationem, & ſolum primam explicuimus (quoniã de illa fere ſola Diuus Thom. quæſtio. 27. differuit) ſupereſt igitur, vt de ſecunda, quæ per totum illius vitæ tempus durauit. ac demum de tertia, quæ in fine vitę illi in præmium data eſt, ſermonem inſtituamus. Quoniam verò ſecunda ſanctificatio per propria merita potiſsimũ facta eſt, & cum illa coniuncta fuit aliorum donorum gratiæ, ſcientiæ, ac ſapientiæ perfectio, de his omnibus hoc in loco diſputabimus eodem fere ordine, quo in priori tomo de huiuſmodi donis animæ Chriſti collatis diſſeruimus. In præſenti autem diſputatione ſolum de meritis ac perfectione gratiæ ſanctificantis, quam Beata Virgo obtinuit, in ſequenti verò de donis ſcientiæ, & ſapientiæ, poſteà de gratijs gratis datis dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo, toto tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.

Poſt primam ſanctificationem, Beatam Virginem ſuis meritis ac operibus magnum gratiæ augmentum conſequutam eſſe, compertum eſt. Diximus enim ſupra non fuiſſe à principio Beatam ſed viatricem: gratia autem viatoris augeri poteſt per bona opera (vt fides docet) quanto ergo Virginis opera fuerunt meliora, tanto vberius gratiæ augmentum per ea mereri potuit, quod euidentius ex dicendis conſtabit. Solum igitur diſputari poteſt, an hæc poteſtas merendi, & augendi gratiam durauerit in Beata Virgine toto tempore mortalis vitæ. In qua neminem inuenio, qui negauerit potuiſſe Virginem creſcere in gratia vſque ad filij conceptionem, quia eo tempore potuit ſemper ad maiorem perfectionem tendere, & ex fide & charitate magis, ac magis operari, & nunquam vltimam perfectionem gratiæ conſequuta eſt, quamdiu filium non concepit. Vnde Gabriel Angelus, qui eam *gratia plenam* appellauerat, deinde ſubiunxit, *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te*, vt nimirum *ſuperimpleret eam* (vt Bernardus dixit) id eſt, vt abundantiori gratia, & ſanctitate cumularet, vt cæteri Patres exponunt. Videantur, quos in primo tomo citaui, diſputatione octauâ, ſectione ſeptima & octaua, dum tractarem, quomodo Beata Virgo meruerit eſſe mater Dei, condignam illi dignitati diſpoſitionem merendo: totum enim illud meritum incarnationem filij anteceſsit.

Bernard.

De tempore autem ab incarnatione filij vſque ad mortem fuit quorundam opinio, Beatam Virginem non potuiſſe amplius mereri, neque in gratia creſcere. In hanc ſententiam, quamuis cum timore inclinat Scotus in 4. diſtinctione 4. quæſtione ſext. ad quintum, Almain. in 3. diſtinctione, 3. quæſtione 3. Poſſunt etiam citari Richardus ibi articulo primo, quæſtione quarta, & Alenſis 3. parte quæſtione 9. memb. 3. articulo ſecundo, §. ſecundo, ad primum, quatenus dicunt Beatam Virginem poſt conceptionem filij non potuiſſe peccare, quia erat in ſtatu plenæ gratię, & perfectæ charitatis. Et Diuus Thomas ſupra, quæſtione 27. articulo quinto, ad ſecundum, quatenus dicit *gratiam Virginis fuiſſe conſummatam in conceptione filij*, & Diuus Bernardinus ſermone 51. de conceptione, qui dicit Virginem in filij conceptione, accepiſſe tantam gratiam, quantam accipere poteſt viatrix creatura, ac denique Damaſcenus orat. 1. de dormitione Deiparæ, vbi ita loquitur, *Mors enim eos*, id eſt, alios ſanctos, *perficit, beatoſque oſtendit, id videlicet ipſis afferens, vt in eorum virtutem nulla iam mutatio cadat; minime tamen hoc in te vſurpabimus, neque enim mors tibi beatitudinem attulit, neque migratio perfectionem conciliauit. Omnium etenim bonorum initium, medium, & finis, ſecuritas etiam, ac vera confirmatio in illa ſeminis experte conceptione poſita fuit.* Fundamentum huius ſententiæ ſolum eſſe poteſt, quia decuit Beatam Virginem ad concipiendum filium perfectiſsimè præparari, ac diſponi, ergo veriſimile eſt accepiſſe tunc gratiam, quantam pura creatura capere poteſt, non igitur habuit poſtea, quo vltra progrederetur.

Scotus. *Almain.* *Richar.* *Alenſ.*

D. Thom.

Bern. Sen.

Damaſ.

Hæc verò ſententia mihi probabilis non eſt, quare ſine vlla dubitatione dicendum exiſtimo, potuiſſe Virginem poſt filij incarnationem creſcere in gratia. Ita ſumo ex Diuo Thoma, dicta quæſtione 27. articulo quinto, ad ſecundum, vbi triplicem perfectionem gratiæ Virginis diſtinguit: primam qua diſpoſita fuit, vt eſſet idonea mater Chriſti: ſecundam, quam accepit in conceptione Chriſti: tertiam, quam habet in gloria. Et quamuis expreſsè non dicat hanc vltimam, & conſummatam gratiam in intenſione fuiſſe maiorem cæteris: tamen reuera hoc etiam intendit, ita enim præfert tertium ſtatum ſecundo, ſicut ſecundum primo: & ſimilia habet opuſculo 60. articulo tertio. Et eandem doctrinam alijs verbis inſinuauit Rupertus libro ſexto in Cantica, non longe à principio, dicens Virginem *in ſua prima ſanctificatione fuiſſe vt auroram, in filij conceptione vt lunam, in morte vt ſolem*, quia ſemper perfectiorem gratiam habuit. Et ſub hac ipſa metaphora *Auroræ* explicauit optimè eandem doctrinam Bonauentura in ſpeculo Mariæ capite 9. & 11. expreſsius docuit hanc concluſionem Durand. in tertio, diſtinctione 3. quæſtione 4. dicens, licet Beata Virgo poſt filij conceptionem non potuerit peccare, potuiſſe tamen mereri, quia erat purè viatrix. Idem Gabriel. ibi quæſtion. 2. articulo 3. dub. 1. inde enim probat Virginem habuiſſe libertatem ad actus præceptos, etiam poſt filij conceptionem,

D Thom:

Poſt Chriſti incarnationem creſcere in gratia Virgo potuit.

Rupert.

Bonauent.

Durand.

Gabr.

quia

quia alias non potuiſſet mereri, nec de facto meruiſſet eliciendo actum bonum, quod reputat omnino falſum, idemque tenet Ocham, quem ibi citat. *Vega.* Eandem ſententiam docuit Vega lib. 10. in Tridentinum, cap. 2. cuius verba, quia probabiles rationes continent, referam. *Quis enim, inquit, neget ipſam ſanctiorem, & gratiorem Deo fuiſſe, poſtquam filium Dei concepit, peperit, nutriuit, & pro nobis patienter tulit in cruce mori? ſi fieri poteſt, vt gratior ſit aliquis apud Deum vno tempore, quàm alio, neſcio, quemadmodum poſſit quis credere, tam parui apud Deum fuiſſe tanta illa, ac præcellentia obſequia, vt non eam, poſt ipſa, multo habuerit cariorem, & gratiorem? Nam quòd quidam exiſtimant, datam ei eſſe in conceptione filij Dei totam gratiam, quam poſtea meritura erat, ſomnium eſt abſque vllo fundamento, contra legem Dei effectum, quod eadem facilitate, qua dicitur, merito eſt contemnendum.* *Sotus.* Item docuit Sotus in 4. d. 3. articulo. 2. eiſdem ferè verbis. *Quis ambigat, quin, cum merita præmium præcedant, per tam egregia omnium virtutum officia, quæ poſt ſacratiſſimum partum accumulauit, cumulatior etiam in dies, & excellentior illi accreſceret gratia? fuit quidem gratia plena ante conceptionem filij, quantum par erat, vt fieret Chriſti mater: attamen gratia illa non fuit eo modo ſumma, vt non poſſet deinceps meritis augeri.* Eandem denique ſententiam cæteri Theologi in 3. diſt. 3. ſupponere videntur vt certam, & Patres vbicunque diſputant de obſequiis B. Virginis in Chriſtum, & de doloribus, ac cruciatibus, quos in eius nece ſuſtinuit. Tandem ratione probatur primò, quia (vt benedicti autores dicunt) per ſe incredibile eſt, tot labores, & dolores ex perfectiſsimo amore, & charitate pro Chriſto ſuſceptos nullius fuiſſe meriti apud Deum, aut perſonam Virginis illi gratiorem, & cariorem non reddidiſſe.

Obiect. Dicet aliquis, etiam Angeli exhibent Deo multa miniſteria, & obſequia, & ex perfecto amore: & tamen neq; merentur, neque fiunt illi gratiores. Chriſtus quoque per ſua opera non reddebatur gratior Deo. Sed differentia inter hos ſanctos, & Virginem, veritatem hanc illuſtrat, & rationem eius à priori *Reſponſio.* oſtendit. Primò enim Beata Virgo quamdiu in corpore mortali vixit, non fuit beata, neque in ſtatu comprehenſoris ſecundum animam (vt in ſuperioribus probatum eſt) ergo per fidem ſemper ambulauit, ergo erat in ſtatu merendi, ergo poterat mereri augmentum gratiæ. Quia ex parte gratiæ nullum erat impedimentum, cum nondum eſſet in termino, & ipſa de ſe augeri poſsit in infinitum, neque alia conditio ad hoc meritum neceſſaria deerat. Niſi quis fingat ſingularem legem in Virgine, vel potius exceptionem à lege communi, de poteſtate merendi in ſtatu viæ, quæ conficta eſſet, & ſine fundamento, & in Virginis potius detrimentum poneret, quam vtilitatem. Melius eſt enim cuilibet viatori poſſe mereri, quam ſine fructu operari: ſed hæc poteſtas conceſſa eſt omnibus viatoribus, cur ergo dicemus negatam eſſe Virgini, eo præſertim tempore, quo perfectius operata eſt? Exemplum ergo de ſanctis Angelis adductum, non eſt accommodatum, cum illi in termino ſint. Neque etiam exemplum de Chriſto Domino eſt ad rem: tum quia ob dignitatem ſuæ perſonæ erat infinitè gratus: tum præterea, quia etiam ille ſecundum animã fruebatur Deo, & vt ſic non erat viator: tum etiam, quia vt viator fuit, mereri potuit, & alijs, & ſibi quatenus capax erat alicuius præmij, ergo negandum non eſt Beatam Virginem mereri potuiſſe, ſed non potuit mereri alijs de condigno, ergo ſibi: ergo potuit per merita in gratia creſcere: quia nec ratione dignitatis ſuæ perſonæ, nec ratione ſtatus erat incapax huius augmenti.

Obiectio. Sed dici poteſt, Beatam Virginem potuiſſe quidem toto vitæ ſuo tempore mereri non augmentum gratiæ de nouo obtinendo, ſed iam obtentum. A Potuit enim Deus eo momento, quo filium concepit, dare illi omnem gratiam, quam toto tempore vitæ ſuæ meritura erat: iam enim Deus omnia illa merita præuidebat, & poterat illorum præmium ſtatim conferre, decuiſſe autem videtur, ſaltem gratiæ augmentum illi ſtatim præbere, vt Beata Virgo, ſimul ac mater Dei effecta eſt, fieret illi gratiſsima, atque chariſsima. *Reſponſio.* Sed hæc euaſio in primis ſine fundamento conficta eſt, præter ordinariam legem, exactamque, ac propriam merendi rationem, quæ poſtulat, vt meritum antecedat præmium, & principium meriti ipſum meritum, præſertim in eadem perſona. Prætereà principium meriti nunquam cadit ſub meritum: ſi autem tota gratiæ, quæ futura erat præmium meritorum Virginis, anteceſsiſſet tẽpore eadem merita, neceſſariò fuiſſet principium illorum. Nam gratia, quæ antecedit in operante exe B quutionem operum, eſt principium eorum, quatenus apud Deum grata, & meritoria ſunt: meruiſſet ergo Beata Virgo ipſum principium meriti: quod neque in Chriſto Domino concedimus. Rurſus vix poteſt intelligi ille modus meriti, & præmij niſi omnino immutando omnes leges, ac conditiones merendi. Quod ita declaro, quia ſi Beata Virgo à principio incarnationis habuit omnem gratiæ intenſionem, quam perpetuo eſſet habitura, ergo ex illo tempore potuit elicere actus charitatis æquales in intenſione ipſi gratiæ. Quia gratia de ſe non eſt otioſa: ſed efficax ad operandum iuxta totam perfectionis ſuæ latitudinem: & ſi in aliquo puro viatore ita vnquam operari potuit, maximè in Virgine, quę nunquam diuinæ gratiæ reſtitit, neque obſtaculum eius efficaciæ oppoſuit, operabatur ergo C ex tota intenſione habitus gratiæ, & charitatis, ſed per vnum actum charitatis ita intenſum meretur homo æqualem intenſionem habitus (vt ex materia de gratia, & de charitate ſuppono) ergo Beata Virgo vel poſt vnum actum ſuæ gratiæ adæquatum nihil per ſequentes meruit (quod improbatum eſt) vel ampliorem, quam receperat, meruit gratiam. Niſi quis fortaſſe dicat, tam ſingulis actibus æqualibus, quam omnibus ſimul eandem omnino gratiam veluti pluribus titulis meruiſſe, ſicut de Chriſto Domino dici ſolet. Sed hoc non rectè dicitur, Chriſti enim meritum fuit infinitum, & ideo non potuit eſſe intenſiuè maius in multis actibus, quàm in vno, in Virgine autem meritum ſingulorum actuum erat finitum, & vnumquodque capax noui præmij, non ergo poterat omnibus ex æquo D ſatisfieri vno, & eodem finito præmio, ſeu gratiæ augmento. Denique aliorum hominum merita non ita remunerantur (vt ſuppono) cur ergo dicemus Beatam Virginem in hoc deterioris fuiſſe conditionis?

Reſponſio. ad argumẽta in oppoſitum. Supereſt reſpondeamus teſtimonijs initio poſitis. Diuus Thomas, cum dicit Beatam Virginem in conceptione filij fuiſſe in gratia conſummatam, non intelligit de conſummatione ſimpliciter, quæ ſolum futura eſt in gloria: ſed de conſummatione, per quam ita confirmata eſt in bono, vt amplius peccare non poſſet. Vnde ſic inquit, *in conceptione filij conſummata eſt in gratia confirmante eam in bono.* Et idem eſt reliquorum Scholaſticorum ſenſus, vno, vel alio excepto. Ad teſtimonium ſancti Bernardini re E ſpondetur, veriſimile eſſe Beatam Virginem in conceptione filij habuiſſe maiorem gratiam, quàm vllus viator in ſtatu vię vnquam habuerit: non tamen inde fit, habuiſſe tunc tantam gratiam, quantam ipſamet in ſtatu viæ habitura erat.

Ad Damaſcenum (cuius verba difficilia ſunt, & per exaggerationem dicta) reſpondeo intelligendum eſſe de perfectione gratiæ, quoad omnis mali remotionem, & perfectam ſecuritatem, & confirmationem in bono: non verò quoad omnem intenſionem, ſeu perfectionis modum, aliàs ex eiſdem

dem verbis colligi poſſet Beatam Virginem ab eo tempore, quo filium concepit, fuiſſe plenè, ac perfectè Beatam.

Ad vltimam coniecturam reſpondetur plenitudinem gratiæ Virginis non repugnare augmento, ſemper enim ab inſtanti conceptionis plena fuit: quia ſemper habuit quidquid pro temporis opportunitate conueniens fuit, & dignitatem eius decuit: ſemper tamen magis, ac magis impleri potuit, quia hoc ipſum eidem dignitati, ac meritis eius debitum erat. Quocirca, ſicut dignitati matris non fuit debitum, vt ad ſtatum gloriæ ſubitò tunc eleuaretur, ita neque, vt omne gratiæ augmentum illi conferretur: ſed quod viatoris ſtatui eſſet proportionatum, ſufficienſque principium perueniendi ad ſtatum gratiæ conſummatæ, ſeu gloriæ Deiparæ conſentaneum. Et hoc ſenſu etiam dici poteſt accepiſſe in conceptione filij omnem gratiæ perfectionem, non formaliter, ſed quaſi in radice. Quo ſenſu explicari etiam Bernardinus, & Damaſcenus poſſent. Sit ergo certum, Beatam Virginem quamdiu hic vixit, potuiſſe mereri.

SECTIO II.

Vtrum Beata Virgo in ſingulis actibus, ſingulisque momentis vitæ ſuæ perfectè, & quaſi continuè meruerit.

EXpoſita poteſtate merendi, quam Beata Virgo toto tempore vitæ habuit, ſequitur, vt actum, ſeu perfectum exercitium huius poteſtatis explanemus. In qua re illud ſolum in genere certum eſt, Beatam Virginem meruiſſe ſuis actibus, perfectumque gratiæ augmentum conſequutam eſſe, quoniam illa poteſtas non fuit otioſa, ſed in actum prodijt multo perfectius, quam in cæteris iuſtis. Vnde Auguſtinus de bono coniugali, capite vigeſimo quinto. *Quæ ſint*, inquit, *Mariæ merita, quis ignorat?* & Damaſcenus libro quarto, capite decimo quinto, creuiſſe dicit ſicut *oliuam fructiferam*. A nobis verò ſpecialius explicandum eſt, qualis fuerit perfectio huius meriti, tam in multitudine actuum, quam in perfectione (vt ita dicam) intenſiua, & extenſiua, eiuſque continuatione.

Auguſt.

Damaſ.

Dico ergo primo, Beatam Virginem per omnes ac ſingulos actus humanos, quos in mortali vita poſt primam ſanctificationem exercuit, augmentum charitatis, gratiæ, & gloriæ meruiſſe. Dixi *poſt primam ſanctificationem*, quia per actum, quo ſe ad illam diſpoſuit, licet primam gloriam meruerit; non tamen gratiam, & augmentum eius, vt in ſuperioribus docui. Probatur ergo, quia in primis Beata Virgo nullos habuit actus indeliberatos, neque inter deliberatos habuit aliquem malum (vt in ſuperioribus demonſtratum eſt) ergo omnes actus eius fuerunt moraliter boni (quia non datur actus indifferens in indiuiduo, in eo præſertim qui perfecto modo operatur) ergo omnes fuerunt meritorij, quia (vt per ſe credibile eſt) omnes actus ſuos frequenter referebat in DEVM magna charitate dilectum, quia nullum habebat inordinatorum affectuum impedimentum. Vnde veriſimile eſt frequentiſsimè, ac ferè ſine intermiſsione, quamdiu vigilabat, de Diuinis rebus cogitaſſe, mentemque ſuam in Deo fixam habuiſſe. Cum enim plenum dominium ſuorum actuum haberet, nunquam præter voluntatem ſuam diſtrahebatur, voluntariè autem non auertebat mentem à Diuina contemplatione, niſi fortaſſe corporis imbecillitas, aut neceſsitas eam compelleret, quod raro accidere poterat. Ad externas enim actiones peragendas ſatis erat interiorem mentis attentionem remittere, quanquam non omnino ſuſpenderetur: vt autem corruptibile corpus id ferre poſſet, in cauſa erat, quod ſumma facilitate, & iucunditate in Diuinis meditationibus verſabatur. Teſtis eſt Ambroſius, libro ſecundo, de Virginibus in principio, qui eleganter virtutum officia, quibus Beata Virgo apud Deum promerebatur, deſcribit. Inter alia, *Intenta*, inquit, *operi, verecunda ſermone, arbitrum mentis ſolita non hominem, ſed Deum quærere*, & infra. *Vt ipſa corporis ſpecies ſimulacrum fuerit mentis, figura probitatis*, & iterum, *Hæc ad ipſos ingreſſus Angeli inuenta domi in penetralibus ſine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat.* Nihil ergo in ſingulis operationibus Beatæ Virginis ad rationem meriti de condigno deeſſe poterat.

Per ſingula opera Virgo augmentum gratiæ merebatur, & gloriæ.

Ambroſ.

Dico ſecundo. Ita meruit per ſingulos actus, vt ſtatim augmentum gratiæ, quod promerebatur, obtineret. Hæc concluſio probari poteſt iuxta varias Theologorum ſententias, de augmento gratiæ, & charitatis per noſtra merita. Quidam enim exiſtimant omne gratiæ augmentum, quod iuſtus meretur (ſiue per intenſos, ſiue per remiſſos actus illud mereatur) ſtatim conferri. Quæ ſententia valde probabilis ſemper mihi viſa eſt, quia meritum eſt ſufficiens cauſa præmij, & ideò, ſi ratione ſtatus non repugnat, ſtatim confertur. Et in hac ſententia, concluſio poſita euidens eſt. Alij verò cenſent, non dari ſtatim augmentum gratiæ, niſi meritum eius in actu intenſiori, ac feruentiori fundetur: & in hac ſententia probanda eſt concluſio ſumpto alio principio, ſcilicet Beatam Virginem ſemper reſpondiſſe Diuinæ gratiæ vocanti, tantumque cooperatam fuiſſe, quantum poterat iuxta menſuram Diuinæ gratiæ, quæ illi conferebatur. Quod probo primò, quia quidquid perfectionis in genere gratiæ ſanctificantis alicui puræ creaturæ conceſſum eſt, non eſt Beatæ Virgini denegatum (vt initio huius materiæ oſtendimus) ſed illa gratiæ perfectio data in primis eſt Angelis ſanctis (vt conſtat ex prima parte quæſtione 62. articulo ſexto) & nonnullis hominibus ſaltem aliquo tempore vitæ, vt Beato Franciſco poſt vocationem ſuam, vſque ad mortem: quod facilius credi poteſt de Paulo, ac reliquis Apoſtolis: & per ſe probabile eſt, in tanta multitudine, ac varietate donorum gratiæ, hoc etiam fuiſſe aliquibus hominibus diuinitus datum, maximè igitur Beatæ Virgini. Secundo ita explicatur, quia in Beata Virgine nihil fuit, quod eam impediret, ac retardaret, quominus Diuinæ gratiæ cooperatur quantum poſſet, quia nec habebat fomitem, neque vllam potentiarum deordinationem: ergo ſicut ſancti Angeli propter hanc cauſam omnino cooperati ſunt Diuinæ gratiæ, ita etiam Beata Virgo. Præſertim: quia licet in conditione naturæ eſſet inferior, in diuinis donis erat ſuperior, & ab Spiritu Sancto facile poterat tam accommodatè, tamque ſuauiter ſemper moueri, vt pro menſura vocationis reſponderet. Ex hoc ergo principio ita concludo: Beata Virgo quando amabat Deum ſemper operabatur ex tota efficacia charitatis, & gratiæ, tam habitualis, quam actualis, ſeu mouentis: ergo ſemper ita operabatur, vt mereretur augmentum gratiæ, & ſe diſponeret ad illud ſtatim obtinendum. Probatur conſequentia, quia veriſimile eſt actum ſic elicitum à charitate eſſe intenſiorem habitu, à quo procedit, quia habitus de ſe eſt ſufficiens principium actus æqualis, quod ſi accedat ſpecialis DEI motio, facile elicet intenſiorem, Quod ſi quis contendat, Beatam Vir-

Augmentum gratiæ, quod Virgo merebatur, ſtatim obtinuit.

Virginem non ſemper habuiſſe motionem, qua intenſius operaretur, in hoc non multum contendam, quia res incerta eſt, quamuis pietati magis conſentaneum ſit, altiùs, & excellentiùs de Virgine ſentire. Ad probandam verò conſequentiam illatam ſatis eſſe exiſtimo, quod Beata Virgo (vt dixit etiam Sanctus Bernardinus dicto ſerm. 51. cap. 3.) *nihil vnquam elegit, niſi quod ei ſapientia diuina demonſtrabat, tantumque ſemper dilexit Deum, quantum à ſe diligendum exiſtimauit.* Quid enim amplius in homine viatore deſiderari poteſt, quo ſe ad recipiendum gratiæ augmentum diſponat, quàm quod cum diuina, & ex diuina gratia operetur, quantum iuxta menſuram diuinæ motionis poteſt? Si enim Deus non denegat ſuam gratiam facienti ex priori gratia quod in ſe eſt, quomodo negabit præmium augmenti gratiæ facienti quantum ex diuina gratia poteſt ad illud merendum? Certè qui plus requirit, impoſsibilem conſtituit huius augmenti conſequutionem in hac vita, idq; ſine fundamento, & præter diuinæ gratiæ liberalitatem, vel potiùs præter diuinæ iuſtitiæ in remunerandis meritis æquitatem, & præter infirmorum hominum neceſsitatem, & vtilitatem. Ex qua ratione, cum proportione applicata, idem concludi poteſt de omni merito Beatæ Virginis fundato in quibuſcunq; actibus, quarumcunq; virtutum, & de quacunque latitudine, ac multitudine meritorum, vel ex multitudine actuum, vel ex continuatione, ac perſeuerantia proueniente. Nam cum Beata Virgo omnibus iis modis meruerit operando perfectè, & ex tota efficacitate ſuæ gratiæ, & auxilij, ſtatim obtinebat quidquid gratiæ merebatur: quia faciebat, quod in ſe erat ad id obtinendum: nihil autem aliud deſiderari poteſt, vt dictum eſt.

Bernard.

Dico tertio, Beata Virgo meruit per actus perfectiſsimos tam vitæ actiuæ, quam contemplatiuæ. Hanc concluſionem pono ad explicandam amplius perfectionem huius meriti, ſimulq; declarandam eximiam, ac perfectiſsimam rationem viuendi, & aptiſsimam ad ſanctitatem agendam, quam Beata Virgo in hac vita habuit. Et primum in genere probari poteſt, quia perfectiſsimus ſtatus hominis vtramq; vitam actiuam, & contemplatiuam, complecti debet, vt Diuus Thomas docet Secunda Secundæ, quæſt. 188. articulo ſexto, & infra quæſtion. 40. articulo primo ad ſecundum. Vbi hanc viuendi rationem dicit Chriſtum aſſumpſiſſe: maximè autem decuit Virginem imitari filium, & poſt illum, perfectiſsimum viuendi modum habere. Secundò declaratur breui diſcurſu facto de vita Deiparæ, quam in tria potiſsima tempora partiri poſſumus. Primum protenditur vſque ad filij conceptionem, de quo ſupra initio diſputation. ſeptimæ ex antiquorum Patrum ſcriptis oſtendimus, Beatam Virginem in templo habitaſſe, ibiq; diuinæ contemplationi potiſsimum vacaſſe, & ardentiſsimis deſideriis, ac orationibus Meſsiæ aduentum impetraſſe, ac promeruiſſe. Addit verò Ambroſius libr. ſecundo de virginibus in principio, non caruiſſe tunc Virginem perfectiſsimo exercitio virtutum ad vitam actiuam pertinentium, inter alia, *Quid ego*, inquit, *exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam ſuperfuiſſe, alterum pene ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies, & ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas, cibus plerunq; obuius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret.* Vbi quanquam Ambroſius, non loquatur in particulari de hoc tempore, ſed generatim de tota vita Virginis: tamen, quæ dicit, ad illam maximè ætatem ſunt accommodatiſsima. Refert prætereà Sabellicus libro ſecundo exemplorum capitulo quarto, & nono, & libro octauo, capitul. quarto, ex quadam antiqua traditione, ſolitam fuiſſe Virginem tota hac ætate à prima luce ad tertiam diei horam contemplationi, ac rebus ſacris

Maria per actus perfectiſsimos vitæ actiuæ & contemplatiuæ meruit. D. Thom.

Modus viuendi Virginis vſque ad filij conceptionem.

Ambro.

Sabellic.

A vacare: deinde verò vſque ad meridiem operi alicui incumbere: reliquam verò diei partem ſacræ lectioni, & orationi impendere. Quod etiam ita fuiſſe reuelatum ſanctæ Brigittæ refert Caniſius, qui de hac ætate Virginis latè diſputat. libro de Beata Maria: capitulo 12. & 13.

Caniſ.

Secundum tempus durauit ab Incarnatione vſque ad Aſcenſionem Domini, in quo excellentiora opera vtriuſque vitæ exercuit: tum quia maiori ſemper gratia, & ſanctitate pollebat: tum etiam quia maiorem opportunitatem perfectius operandi nata eſt. Primò enim ad hoc tempus ſpectat ſingulare illud meritum fidei, charitatis, obedientiæ, & humilitatis, quod in ipſa filij conceptione enituit, quando ſuum conſenſum præſtitit. Vt mirum in modum ponderat, & exaggerat Bernardinus Senenſis ſermone 51. Ponderant etiam Ambroſius B libro ſecundo in Lucam. Bernardus in homilijs in *Miſſus eſt*, & Laurentius Iuſtinianus ſermone de Annunciatione. Deinde quod ad vitam contemplatiuam pertinet, plurimum ad perfectionem eius contulit præſentia filij, qua ſemper fruebatur, & ad illum amandum non tantum gratiæ, ſed etiam naturæ impetu ferebatur, vt rectè notauit Anſelmus, lib. de excellentia Virginis, capite 5. Accedit quod *ſedens ſecus pedes filij audiebat verbum illius*, nunquam enim ferè à filio diſcedebat, propter quod Epiphanius hæreſ. 78. eam vocat, *Perpetuam Ieſu ſectatricem.* Quod ſi audiendo verba Simeonis, vel aliorum, cuſtodiebat ea, *conferens in corde ſuo*, quid audiendo verba filij exiſtimandum eſt effeciſſe? Deniq; quod ad vitam actiuam ſpectat, in hac ætate exercuit ſumma pietatis officia erga filium: ſponſo etiam ſuo miniſtrauit, ac familiæ curam geſsit. Et (quod caput C eſt) maximos labores, & dolores ſimul cum filio ſuſtinuit, vt rectè conſiderauit Anſelmus libro de excellentia Virginis, capite quinto, & eleganter Rupertus 3. libro in Cantica, in fine: Item Petrus Damianus ſermone primo, de natiuitate Beatæ Mariæ.

Modus viuendi Mariæ ab incarnatione vſque ad Aſcenſionem Domini

Bern Sen.

Ambroſ.

Lau. Iuſtin.

Anſelm.

Epiphan.

Anſelm.

Rupert.

Pet. Dam.

Tertium tempus durauit vſque ad Beatæ Virginis obitum, quo tempore cœleſtem quandam vitam egiſſe nemo pius dubitare poteſt. Vnde (vt eſt apud Sabellicum ſupra, & Nicephorum libro ſecundo Hiſtor. capit. 3.) poſt Chriſti mortem in Ioannis domo habitauit, priuatamq;, & ab hominum conſortio ſemotam vitam egit, vbi filij abſentiam perpetua illius conſideratione, & charitate compenſabat. Vnde Laurentius Iuſtinianus ſermone de Aſ- D ſumptione, de hac ætate Deiparæ loquens, inquit, *Nullus ardorem Virginis ſufficit explicare, quanto deſideriorum cremabatur incendio, quam crebris ſuſpiriis angebatur*, & alia, quæ eleganter perſequitur, & Rupertus libro quinto in Cantica, cuius magnam partem in explicanda altiſsima Virginis contemplatione ponit. Nec verò huic tempori exercitium actiuæ vitæ defuit: quin potius, cum alijs temporibus actiuam vitam circa corporales actus exercuiſſet, in hoc tempore illam in ſpiritualibus actibus, qui ex ſuo genere perfectiores ſunt, exhibuit. Nam (vt ſub nomine Hieronymi refertur ſermone de Aſſumptione, & ſequent. diſputat. latius dicemus) Apoſtolos docuit, & Lucam Euangeliſtam de myſteriis fidei inſtruxit. Et credibile eſt in conſolandis, ac ſpiritualiter iuuandis aliis fidelibus ſæpè occupatam fuiſſe: Vnde E Beatus Ignatius epiſtol. 3. ad Mariam, eam deprecatur, vt ſe confortare, & conſolari dignetur, ad quem Beata Virgo reſcripſit, eum confirmans in fide, & ad perſequutiones ſuſtinendas erigens, eique aduentum ſuum cum Ioanne Euangeliſta ad Antiochenam Eccleſiam inuiſendam pollicetur. Et Epiphanius hæreſ. 78. dubitat, an Beata Virgo cum Ioanne in Aſiam profecta ſit: Patres autem Concilii Epheſini, capite 27. tomi. 2. affirmant ipſam cum Ioanne Euangeliſta Epheſiorum

Modus viuendi Mariæ in nouiſſimo vitæ tempore.

Sabellic.

Niceph.

Lau. Iuſt.

Hieron.

Ignat.

Epiphan.

Conc. Epheſ.

rum

rum ciuitatem incoluiſſe. Quod ſi ita factum eſt, propter proximorum ſalutem, & Eccleſiæ augmentum ſine dubio peractum eſt. Conſtat igitur Beatam Virginem in toto vitæ ſuæ progreſſu perfectiſsimas operationes actiuæ, ac contemplatiuæ vitæ exercuiſſe, quas eleganter deſcribit Ignatius epiſtol. 1. ad Ioannem Euangeliſtam, vbi poſt multa ita concludit. *Sicut nobis à fide dignis narratur, in Maria matre Ieſu humanæ naturæ natura ſanctitatis Angelicæ copulatur, & hæc talia excitauerunt viſcera noſtra, & cogunt valde deſiderare aſpectum huius, ſi fas eſt fari, cæleſtis prodigij, & ſacratiſsimi ſpectaculi.* Cuius epiſtolæ meminit etiam Bernardus, ſermone 7. in Pſal. 90.

Ignat. — Bernard.

Dico quarto. Veriſimile eſt, Beatam Virginem toto tempore vitæ ſuæ continuæ meruiſſe, & in gratia creuiſſe. Hæc concluſio duplicem poteſt habere B ſenſum, & in vtroque eſt pia, & probabilis, in altero autem certior. Docet illam Albert. Magnus, libro de Beata Virgine, capite 1.6. & 177. & 197. Vbi dicit nouum priuilegium Virginis fuiſſe, quia quolibet tempore meruit. Quod dictum refert & approbat Antoninus. 4. part. titul. 15. cap. 20. §. 6. Idem tenet Bernardinus de Buſto. 4. part. ſerm. 9. §. vltimo, dicens non eſſe dubitandum, quin à primo inſtanti vſus liberi arbitrij vſque ad ſuum feliciſsimum tranſitum ſemper fuerit in actu merendi. Indicat Caniſius libro 5. capite 1. in illo verbo; *Cuius vita ingis, & continua quædam fuit contemplatio*, & alios ſtatim referemus. Poteſt autem hæc concluſio intelligi, vel de tempore, quo vigilabat, & hoc ſenſu C non ſolum eſt veriſimilis, ſed etiam certa, quia quãdiu ratione vſa ſit, ſine vlla intermiſsione ſemper eſt bene operata, vt rectè dixit Ambroſius libro 2. de virginibus in principio. Et patet, quia cum haberet perfectum dominium ſuorum actuum, nunquam eſt indeliberatè operata, nec verò ceſſare omnino poterat ab omni actu externo, & interno: tum quia hoc ferè eſt humano modo impoſsibile: tum etiam quia in homine vtente ratione, & potente aduertere, nonnulla culpa eſſet, ſic otioſum manere, ſemper ergo ex quo permanentem vſum rationis habuit, aliquem actum liberum exercuit, vel internum tantum: vel ſimul externum: ergo continuè benè operata eſt: ergo continuè meruit: vtraq; conſequentia conſtat ex principijs poſitis. Alio ergo modo intelligi poteſt concluſio etiam de D tempore, quod ſomno tribuebat, & hoc ſenſu eſt incerta, ſed quod ſit veriſimilis probari poteſt. Primo teſtimonio Bernardini Senenſis dicto ſermon. 51. art. 1. Vbi ex ſua, & aliorum ſententia dicit, non fuiſſe ſomno impeditam, quominus libere in Deum conuerti poſſet, & affert coniecturam, quia hoc priuilegium aliquibus ſanctis pro aliquo vitæ tempore conceſſum eſt. Accommodat etiam illud Ierem. 1. *Virgam vigilantem ego video.* Idem habet in 3. opere ſermonum tractatu de Beata Virgine ſermo. 4. art. 1. cap. 2. vbi dicit, etiam cum dormiebat, fuiſſe Virginem in altiori contemplatione, quam fuerit aliquis alius dum vigilaret. Vnde illi attribuit verba illa Cant. 5. *Ego dormio, ſed cor meum vigilat.* Quæ eleganter de Virgine exponit Rupertus, libro 5. in Cantica. initio, vbi inter alia inquit. *Multarum quoq; animarum fuit, & eſt, non ſolum ſecundum ſimilitudinem otio ſancto dormire, id eſt, à terrenis curis vacare; & in cæleſtibus per contemplationem corde vigilare: verum etiam eodem modo, quo & Iacob dormiuit, ſecundum corpus dormire, & ſecundum animam, cæleſtia videre, ſed tu, ô Cœlum Dei, vnica ſedes Domini, in vtroq; vigilandi modo cunctis mortalibus, ſiue terrenis hominibus longè eminentior extitiſti, longè ſtudioſior ad contemplandum eum, in quem deſiderant angeli proſpicere, atque aptior fuiſti.* Fauet huic ſententiæ Ambroſius libro. 2. de Virginibus in principio dicens, *Dormire non prius cupiditas, quam neceſſitas fuit: & tamen, cum quieſceret corpus, vigilaret* E

Alb. Magn. — Antonin. — Bernard. de Rub. — Caniſ. — Ambro. — Bern. Sen. — Ierem. 1. — Cant. 5. — Rupert. — Ambroſ.

A *animus, qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit, aut ſomno interrupto continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda pranunciat.* Quæ verba tractans Caniſius libr. 1. cap. 13. in hanc ſententiam inclinat, quam etiam tenet Bernardinus Buſto in Mariali. 3. p. ſermon. 1. p. 3. & Dionyſi. Richelius in illud Cantic. 5. *Ego dormio, & cor meum vigilat*, art. 18. Et confirmari poteſt ex Auguſtino 5. contra Iulian. cap. 9. Vbi de hominibus in ſtatu innocentiæ inquit: *Tam felicia erant ſomnia dormientium, quam vita vigilantium.* Ergo maiori ratione poſſumus de Beata Virgine dicere, tam felicem fuiſſe dormiendo, quam vigilando. Quidquid enim perfectionis gratiæ in illo ſtatu communicatum eſt, illi non eſt denegatum. Ex quo aliam ſumo confirmationem, quia angelis ſanctis datum eſt, vt ex quo in primo inſtanti ſuæ creationis conuerſi ſunt in Deum, nunquam ab illius actuali amore ceſſauerint, ſed hoc donum maximè pertinet ad perfectionem charitatis, & ſanctitatis, ergo credi poteſt communicatum eſſe Beatæ Virgini. Præterea, ſi verum eſt Beatæ Virgini datam eſſe aliquam ſcientiam, ſeu cognitionem per ſe infuſam, qua vti poſſet ſine conuerſione ad phantaſmata, facile intelligimus etiam in ſomno potuiſſe illa ſcientia vti, & conſequenter meritoriè per voluntatem operari, quia hæc non pendet à corpore, ſi intellectus expeditus ſit ad cogitandum, & proponendum obiectum: eſt autem probabile Beatam Virginem præditam fuiſſe hac ſcientia, vel toto, vel maiori tempore vitæ ſuæ. Eſt ergo veriſimilis hæc ſententia, quanquam in re adeò incerta, vt nihil conſtanter affirmare poſsimus.

a iſ. — Bernardin. Buſto — Dionyſ. Richel. Aug.

Addo tamen, licet demus hoc meritum propter ſomnum, & corporis imbecillitatem interdum interrumptum eſſe: nihilominus tam breuem fuiſſe illam moram, totque diuinis cogitationibus fuiſſe interceptam, vt morali quodam modo poſsit hoc meritum appellari continuum, Beata enim Virgo partim propter optimam corporis temperiem, partim propter moderatiſsimam viuendi rationem exigui temporis ſomno indigebat, & ex virtute perfecta, qua corpus ſuum affligebat, magnam etiam illius temporis partem vigilijs, & orationi tribuebat. Vnde Bernardinus, ac Bonauentura, & Caniſius ſupra, varias reuelationes referunt, quibus nonnullis hominibus patefactum fuit, ſolitam fuiſſe Beatam Virginem ferè integras noctes inſomnes meditando, ac orando traducere, & ipſo eo tempore, quo dormiebat, credi poteſt ſolitam fuiſſe, præ nimia Charitate, qua Deum diligebat, frequenter excitari à ſomno, ac ſtatim animum ſuum in Deum eleuare. Hoc enim experimento conſtat accidere, & ex diuina gratia concedi multis, qui diuina charitate flagrant, præſertim eo tempore, quo de rebus diuinis frequentius cogitant, & in actibus diuini amoris ſæpius, ac feruentius exercentur: hæc enim animi promptitudo, atque facilitas ad eiiciendos huiuſmodi motus in Deum maior fuit, ac perfectior in Beata Virgine à principio vitæ, quàm fuerit in quocunque alio ſancto eo tempore, quo maiorem perfectionem, & deuotionem conſequutus eſt, vt ex ſupra dictis de perfectione primæ ſanctificationis Virginis ſatis conſtat.

Bernardin. — Bonauent. — Caniſ.

SECTIO III.

An Beata Virgo aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.

QVod Beata Virgo magnum gratiæ augmentum ex opere operato fuerit conſequuta, dubitari non

non poteſt, quia non fuit peioris conditionis, quàm alij iuſti: nec ſacramenta fuerunt in illa minus efficacia, imò eo quidem magis, quo meliori diſpoſitione illis vtebatur. Solum ergo neceſſe eſt, vt modos, ſeu tempora huius augmenti diſtinctius aperiamus, & explicemus. Poſſunt autem ad tria capita reuocari. Primum eſt ſacramentum illud, quod in remedium originalis peccati fœminis applicari ſolitum erat, in illo enim gratia dabatur non propriè ex opere operato, ſed ad modum eius, id eſt præter omne meritum ſuſcipientis, ſicut dabatur in circũciſione, & in remedio legis naturæ: præſertim quãdo infantibus applicabantur, vt infra dicemus agẽtes de ſacramentis in genere. Certum eſt autem B. Virgini paulo poſt eius natiuitatem applicatum eſſe hoc ſacramentum, ſicut Ioannes Baptiſta circumciſus fuit, etiamſi in vtero matris fuiſſet ſanctificatus. Extraordinaria enim Dei ſanctificatio non obſtat, quominus ordinaria remedia contra peccata applicari debeant, præſertim cum hæc ſupernaturalia, & diuina myſteria non ſint hominibus nota: ergo in hoc ſacramento datum eſt Virgini aliquod augmentum gratiæ ad modum operis operati. Quia hæc gratia infallibili lege dabatur per tale ſacramẽtum, & B. Virgo eo potiſsimum tempore capax erat augmenti gratiæ, & prior ſanctificatio non reddiderat illam incapacem huius ſacramentalis gratiæ. Notauit hoc Paludan. in 3. d. 3. q. 2. paulo ante ſolutiones principalium argumentorum.

Sacramentum pro remedio originalis peccati inſtitutum Maria cum augmento gratiæ ſuſcepit.

Palud.

Alterum caput continet vſum ſacramentorum nouæ legis, & fructum eorum, de quibus ſimiliter certum eſt, non caruiſſe Virginem fructu illorum, quibus eſt vſa, quanquam Scotus in ſectione citatus in hoc dubitauerit, cuius ſententiam Sotus, & alij ibidem citati, merito reiiciunt. Eſt enim certum principium fidei, hæc ſacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem. Solum ergo ſupereſt, vt dicamus, quibus ſacramentis nouæ legis Deipara vſa fuerit: & quidem de tribus conſtat non fuiſſe Virgini collata. Primum eſt Ordo, cuius non erat capax propter fœmineum ſexum. Secundum eſt Pœnitentia, cuius materiam non habuit, & ideo illud ſuſcipere non potuit. Tertium fuit Matrimonium, quod à Virgine contractum non eſt, poſtquã in ſacramentum nouæ legis eſt inſtitutum. De duobus verò certum eſt, illa ſuſcepiſſe: primum eſt ſacramentum Baptiſmi, vt omnes Theologi docent, & Euth. Ioan. 3. *Scribunt*, inquit, *quidam Apoſtolorum temporibus proximi, quod Chriſtus Petrum, & Virginem matrem baptizauerit: Petrus verò reliquos Apoſtolos*, quibus verbis videtur explicari hiſtoria, quam ex Euodio refert Nicephorus, lib. 2. cap. 3. Vbi dicit Chriſtum manibus ſuis Petrum *tantummodo* baptizaſſe, explicandum autem videtur, vt illa dictio excluſiua non excludat Virginem Chriſto coniunctiſsimã, quæ non eſt eiſdem legibus, quibus cæteri, comprehendenda. Ratio verò eſt, quia præceptum Baptiſmi omnibus generatim propoſitum eſt, & verbum illud, *Niſi quis renatus fuerit*, neminem excipit, neque oportet, vt nos Beatam Virginem ex aliquo ſpeciali priuilegio excipiamus, cum nec fundamentum habeat, neque ad eius perfectionem pertineat. Secundò, quia hoc decuit ad exemplum aliorum fidelium. Tertiò, quia per Baptiſmum conſtituuntur, & ſignantur membra Eccleſiæ, prout à Chriſto inſtitutæ, cuius perfectiſsimum membrum debuit eſſe Beata Virgo. Tandem quia per Baptiſmum datur poteſtas vtendi ſacramentis nouæ legis, ſacratiſsima autem Virgo eis vti debuit, præſertim Euchariſtia.

Scotus. Sotus.

Sacramentum ordinis pœnitentiæ, & Matrimonij Virgo non ſuſcepit

Euthym. Maria Virgo Chriſti manibus baptizata Euod. Niceph.

Alterum ergo ſacramentum, quod certum eſt Beatam Virginem frequenter accepiſſe, eſt Euchariſtia. Primò, quia vſus huius ſacramenti eſt in præceptp diuino, quod eadem ratione, qua præceptum Baptiſmi Virginem comprehendebat. Secundò,

Euchariſtiæ ſacramentũ frequenter Virgo ſuſcepit.

A frequentia eius eſt in conſilio, & per ſeſe honeſtiſsima, & vtiliſsima, & valde conformis eximiæ charitati Virginis erga filium. Tertiò, quia legimus Act. 2. in Primitiua Eccleſia fideles omnes vel quotidie, vel frequenter vſos eſſe hoc ſacramento, ergo multo magis Beata Virgo hanc conſuetudinem obſeruauit.

Act. 2.

His duobus adiungi poteſt tertium Confirmationis ſacramentum, nam licet reuera illud non receperit quoad ſignum viſibile, in quo ratio ſacramẽti conſiſtit, recepit tamen characterem, gratiam, & abundantiam Spiritus Sancti, quæ ſunt effectus illius ſacramenti. Sicut enim Apoſtoli in die Pentecoſtes præter omne meritum ſuum receperunt quaſi ex opere operato Spiritum Sanctum, & perfe- B ctiſsimum confirmationis effectum, & ideo poſtea ſacramentum ipſum non ſuſceperunt, quia iterari non poteſt, ita maiori ratione Beata Virgo eodem die ſimilem effectum, & donum perfectius, ac copioſius accepit.

Sacramentum confirmationis aliquo modo Virgo recepit.

Solum igitur de ſacramento Extremæ Vnctionis poteſt eſſe controuerſia. Multis enim indecens, ac indecorum videtur, quod B. Virgo illo munita fuerit. Ita ſentit Palud. in 4. diſt. 23. quæſt. 3. artic. 2. Supplementum Gabrielis, quæſt. 1. dub. 3. & Victoria in ſum. num. 222. Fundamentum eſſe poteſt, vel quia Beata Virgo erat incapax huius ſacramenti, quoniam inſtitutum eſt pro ijs tantum, qui aliquando actualiter peccauerunt, vt conſtat ex forma illius, in qua dicitur. *Remittat tibi Deus, quidquid peccaſti per viſum, auditum, &c.* Beata autem Virgo nun- C quam actualiter peccauit: ſicut ergo, quia hoc ſacramentum inſtitutum eſt prò infirmis ægritudine corporali, ideo dari non poteſt ſanis, ita quia inſtitutum eſt pro ijs, qui actuali labe peccati aliquando infecti fuerunt, ideo dari non poteſt ijs, qui nunquam peccauerunt. Vel ſecundò, licet admittamus Beatam Virginem fuiſſe capacem huius ſacramenti, videtur tamen indecens, vt vngeretur: tum quia non decuit deprecari illi remiſsionem actualium peccatorum: tum etiam propter honeſtatem, præſertim cum illo non indigeret, nec ratione effectus, nec ratione alicuius præcepti diuini, quod nullum eſſe creditur de tali ſacramento.

Palud. Supplement. Gabr. Victor.

Alij verò exiſtimant Beatam Virginem ante mortem vnctam fuiſſe. Ita docuit Albert. Magn. in Ma- D riali. cap. 72. & 74. cuius ſententiam referens Antonin 3. p. tit. 14. cap. 8. §. 3. *Ponit*, inquit, *Albertus, quod Beata Maria in morte ſe fecerit inungi, ſicut etiam communicauit, & hoc non, quia indigeret, cum nullum peccatum etiam veniale, nec reliquiæ peccati eſſent in ea, ſed vt præberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis, & viæ Chriſtianæ.* Et hanc ſententiam ſequutus eſt Sylueſter in Roſa aurea, tractat. 3. de quæſtionibus impertinentibus, caſu 53. & Bernardinus de Buſto. 4. parte principali, ſerm. 11. part. 3. Caniſius etiam libr. 1. de Beata Maria, c. 9. in hac eſt ſententia, dum laudat Albertum ſupra cap. 81. dicentem Beatam Virginem omnia ſacramenta nouæ legis ſuſcepiſſe, *præter Ordinem*, quod verbum, vel correctione, vel pia aliqua interpretatione indiget, vt ex dictis patet, debuiſſet E enim matrimonium, & pœnitentiam excipere. Supponit verò hæc ſententia non eſſe de neceſsitate huius ſacramenti, vt perſona cui tribuitur, aliquando peccauerit actualiter: ſed ſatis eſſe, vt habeat vſum rationis, & conſequenter, quod in ſe eſt, peccare poſsit, & à dæmone tentari, vt graues Theologi docent in 4. d. 23. Bonauent. Richard. Gulielmus de Rubio, Maior, & alij. Quia hoc ſatis eſt ad primarium effectum, propter quem per ſe primo hoc ſacramentum eſt inſtitutum, ſcilicet ad confortandum hominem in vltima pugna, præbendo auxilium aduerſus inſidias inimici, quæ eo tempore ſolent eſſe vehementiores, ſimulq; ſpiritualem ſanitatem præſtandam, ſi homo illa indiguerit, atq; etiam corpora-

Alb. Magn. Antonin. Sylueſter Bernard. de Buſto. Caniſ. Bonauent. Richar. Guliel. de Rub. Maior.

poralem, ſi illi expedierit. Ita enim graues Theologi hunc effectum explicant, vt ſuo loco vberius dicemus, & interim videri poſſunt Petrus Sotus lectione 2. de hoc ſacramento, & Palatius in 4. d.23. diſputatione 2. concluſione 1. homo autem adultus, quamuis nunquam peccauerit, ex ſe capax eſt huius effectus, & verba formæ circa illum vera erunt in ſenſu conditionali, ſcilicet, *ſi quid peccaſti.* Hoc enim modo ordinatum eſt hoc ſacramentum ad peccata, vel eorum reliquias delendas, vt ex verbis Iacobi cap. 5. colligitur, *ſi in peccatis eſt, dimittentur ei.* Ergo licet Beata Virgo nunquam peccauerit, capax fuit effectus huius ſacramenti, quia capax fuit gratiæ, & ſpiritualis auxilij, quo aduerſus inſidias inimici in vltima pugna ita muniretur, ac ſi illi obijciendæ eſſent, nam ſimpliciter libertatem habuit, quamuis diuinitus eſſet in bono confirmata.

Pet Sotus. Palat.

Sacramentũ extremæ vnctionis virũ Virgo ſuſceperit.

Iudicium inter has ſententias pendet ex principijs pertinentibus ad ſacramentum extremæ vnctionis, ſcilicet, quod ſit ſubiectum capax illius, quis effectus, & quæ forma. Ne igitur hoc loco hæc omnia ſine ſufficienti probatione, & examine definiamus, reſpondeamus tantum ſub conditione, ſi vt homo ſit capax huius ſacramenti, neceſſarium non eſt, quod actualiter peccauerit, B. Virginem fuiſſe capacem illius, ſi autẽ fuit capax illius, veriſimilius eſſe illud ſuſcepiſſe, tum propter fructum eius, tum propter fidei, ac fidelium ædificationem, & humilitatis exemplum. Neque enim ex parte formæ eſt vlla indecentia, tum quia facile intelligi poteſt, conceſſum eſſe in hoc peculiari caſu, aliquod ſpeciale priuilegium. Tum maximè: quia ſenſus illius eſt conditionalis, vel (vt ita dicam) potentialis, id eſt, *Remittat tibi Deus, ſi quid peccaſti*, vel conferat Deus tibi gratiam ſufficientem ad delendam omnem maculam, quæ per ſenſus contrahi ſolet. Neque etiam ex parte materiæ erat hoc indecens, quia ſemper applicatur cum ſumma honeſtate.

In conceptione filij Virgo ſingulariter ornata.

Tertium caput huius augmenti conſtitui poteſt in aliquibus temporibus, vel opportunitatibus, in quibus B. Virgo immediatè à Deo ſuſcepit ſingularẽ ſanctificationem, ſeu augmentum eius. Huiuſmodi intelligimus fuiſſe inſtans illud, in quo filium concepit, vt omnes Theologi in 3.d.3. ſentire videntur. Qui dicunt, ſicut in conceptione ſua accepit primã ſanctificationem, præter omne meritum, & præter omnem ſacramentalem ſanctificationem, ſed ex ſingulari priuilegio: ita in conceptione filij accepiſſe præter omne meritum ſingularem perfectionem ſanctificationis, ob nouam, & admirabilem præſentiam diuini Verbi, iuxta verbum Angeli dicentis. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.* Et hoc modo ſenſit aperte D.Th. ſupra q.27.art.3. tunc fuiſſe illi ſublatum fomitem peccati, qui iuxta illius ſententiam, antea tamen fuerat ligatus, & art.4. docet gratiam Virginis in filij conceptione fuiſſe quodammodo conſummatam. Idem late Durand. ſupr. q.3. Scotus etiam, & reliqui, quos ſect.1. retuli, dum aiunt, tam perfectam fuiſſe in eo inſtanti gratiam Virginis, vt amplius creſcere non potuit, hoc neceſſariò ſupponunt. Idem aperte docent Damaſcen. Rupertus, ac Bernardinus ibi citati, Bernardus ſæpè in homilijs ſuper *Miſſus eſt*, Laur. Iuſtin. ſerm. de Annuntiat. Denique Athan. ſerm. de ſanctiſsima Deipara inquit, *Tunc deſcendiſſe Spiritum Sanctum in Virginem cum omnibus ſuis virtutibus eſſentialibus, imbuentem eam gratia, & virtute*, & infra excludit errorem, *putantium tantum vim quandam, & energiam illi datam eſſe Spiritus, vt incarnatio perficeretur.* Et paulo poſt ſubdit, *ſecundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem virtute, & ſpiritu eſſe impletam Virginem, tum vt corpus eius ſanctificaretur, tum vt ſalutarem illum fœtum concipere poſſet.* Vnde Euſeb. Emi. hom. ſuper *Miſſus eſt*, in feriam quartam Dominicæ quartæ Aduentus. *Cum gratia*, inquit, *plena ſit priuſquàm concipiat, poſt conceptionem quanta abundauit?* Et Albertus Magnus in Mariali, cap. 69. quem imitatur D.Thomas opuſcul.60. articulo tertio, triplicem diſtinguit plenitudinem gratiæ Virginis, aliam vocat *ſufficientiæ*, quam habuit à principio, aliam *abundantiæ*, quam dicit habuiſſe in filij conceptione: aliam *ſingularis excellentiæ*, quam in toto vitæ decurſu conſecuta eſt. Denique afferri poteſt coniectura, quia quando Beata Virgo viſitauit Eliſabeth, propter Chriſti præſentiam, & Ioannes fuit ſanctificatus, & Eliſabeth gratia impleta: quid ergo mirum, quod diuinum Verbum ingrediens vterum Virginis, ſingulari modo illam ſanctificauerit. De hoc ergo argumento nullus ſine temeritate dubitare poteſt. Alia verò ſunt tempora, de quibus ſimile quidpiam probabiliter coniectare poſſumus, quamuis ſit res minus certa, huiuſmodi ſunt dies natiuitatis Chriſti, dies mortis, vel reſurrectionis eius: de die verò Pentecoſtes iam diximus.

D. Thom. Durand. Sotus. Damaſc. Rupert. Bernardin. Bernar. Lau. Iuſt. Athana. Euſeb. Emiſ. Alb. Magn. D.Thom.

SECTIO IV.

Quantam gratiæ perfectionem, ac intenſionem fuerit B. Virgo conſequuta.

HActenus varios modos explicuimus, quibus Beata Virgo toto tempore vitæ ſuæ in gratia, & ſanctitate creuit, reliquum eſt vt tandem concludamus, & explicemus cumulum gratiæ, quem toto illo tempore congregauit, id eſt, in quo gradu, & intenſione gratiam habuit in inſtanti mortis ſuæ. In qua re vnum tantum eſt certum, ſcilicet, eam gratiam fuiſſe intenſiorem, quam ſit in ſupremis Angelis, vel hominibus ſanctis. Sicut enim de fide eſt, Deiparam in perfectione beatitudinis eſſe omnibus ſuperiorem, ita etiam certum eſt in intenſione gratiæ, omnes antecellere, quia perfectio beatitudinis perfectioni gratiæ reſpondet. Et hoc etiam facile oſtendi poteſt ex his, quæ de prima ſanctificatione, & meritis Beatæ Virginis hactenus tractata ſunt. Solum ergo deſiderari poteſt, vt explicemus, quanta fuerit hæc excellentia, vel quis exceſſus huius gratiæ Virginis reſpectu gratiæ collatæ reliquis ſanctis, vel ſingulis, vel omnibus ſimul ſumptis. Quæ res cum nec reuelatione manifeſta ſit, nec certa ratione oſtendi poſsit, vix tractari poteſt, nedum à nobis definiri, quia non poſſumus verè dicere Beatam Virginem tot habuiſſe gradus gratiæ, neque plures, neq; pauciores. Nihilominus tamen conandum nobis eſt, vel ſub ratione aliqua communi, & vniuerſali, vel per comparationem ad alios ſanctos, perfectionem, & excellentiam huius gratiæ, quoad fieri poſsit, explicare.

Damaſc. Epiphan. Gratia Virginis in fine vitæ immẽſa prope.

Dico ergo primò, Beatam Virginem in fine vitæ perueniſſe ad ſummam, & (vt ita dicam) pene immenſam gratiæ perfectionem, & intenſionem. Probatur primò ex modo loquendi ſanctorum Patrum. Damaſcenus enim orat. 2. de Aſſumptione, *gratiæ abyſſum*, Virginem vocat, Epiphanius oratione de laudibus Virginis, *Gratia*, inquit, *ſanctæ Virginis eſt immenſa.* Et infra vocat eam, *mare ſpirituale habens gemmam cœleſtem Chriſtum*, Et infra, *ſolo Deo excepto cunctis ſuperior exiſtis, cui prædicandæ, neque hominum, neque Angelorum, lingua ſufficit.* Sic etiam Anſelmus de excellentia Virginis, capite 3. inquit, *Nullus hominum, vel Angelorum penetrare poteſt immenſitatem diuini amoris erga Virginem.* Et infra, *Ineffabilis eſt, & ſtupenda omni ſeculo huius mulieris gratia, & exaltatio*, Et cap.8. poſt multa concludit, *Quid amplius dicere poſſum, Domina, immenſitatem quippe gratiæ, & gloriæ, & felicitatis tuæ conſiderare incipienti, & ſenſus deficit, & lingua fatiſcit.* Sic etiam Bernardus ſermone quarto, de Aſſumptione, *ineffabile* vocat priuilegium meritorum ſanctiſsimæ Virginis, & Bernardin.

Anſel. Bernard. Bernardin.

Q

nardinus dicto ſermone 51. tantam dicit eſſe perfectionem Virginis, *vt ſoli Deo cognoſcenda reſeruetur.* Multa ſimilia habet Andreas Cretenſis oration. de dormitione Virginis, vbi inter alia vocat eam *omnis ſanctitatis ſanctiſsimum theſaurum.* Ephrem quoque in oratione de laudibus Virginis inter alia inquit, *Sanctior Cherubim, ſanctior Seraphin, & nulla comparatione cæteris omnibus ſuperis exercitibus glorioſior.* Bonauentura in ſpeculo Mariæ, capitulo 5. *Immenſa certè fuit gratia, qua ipſa fuit plena.* Denique verba illa quæ ſupra ex Ignatio citauimus, quibus in epiſtola prima ad Ioannem, eam vocat *cæleſte prodigium, & ſacratiſsimum ſpectaculum,* ſatis indicant hanc gratiæ immenſitatem.

And. Cret. *Ephrem.* *Bonauent.* *Ignat.*

Secundò, explicatur concluſio rationibus. Prima, quia ſupremus inter ſanctos Angelos valde intenſam habet gratiam, ita, vt veriſimile ſit nullum ſanctorum hominum ad eam gratiæ perfectionem perueniſſe, ſolis Christo & Virgine exceptis: peruenit autem ille ſupremus Angelus ad eam gratiæ perfectionem, per vnum, vel ad ſummum, duos actus fidei, ſpei, charitatis, religionis, obedientiæ, humilitatis, & aliarum virtutum, ſi fortaſſe illos in breuiſsimo illo interuallo, quo fuit viator, exercere potuit. Eſt enim communis Theologorum doctrina angelum in primo inſtanti per aliquem actum ſe diſpoſuiſſe ad primam gratiam recipiendam, & in ſecundo perfectè, & ex toto conatu operando, illam conſummaſſe. Ex hoc ergo concluditur ratio. Nam Beata Virgo in primo inſtanti ſuæ ſanctificationis perfectiorem gratiam aſſequuta eſt, quàm ſupremus Angelus in ſua prima ſanctificatione, ſed Beata Virgo non duobus, aut tribus: ſed penè infinitis actibus perfectis, & ex toto conatu, atque tota efficacia ſuæ gratiæ, & charitatis elicitis, eiuſdem gratiæ augmentum, & perfectionem promeruit, ergo eſt pene immenſum hoc augmentum. Vtraque aſſumptio in ſuperioribus probata eſt, conſequentia verò ſolum conſideratione indiget, & (vt ita dicam) enumeratione frequentiſsimorum actuum charitatis, & aliarum virtutum, quos Beata Virgo ſexaginta annorum ſpatio exercuit.

Secundo vt hoc amplius explicetur, ſuppono actus amoris Dei elicitos à charitate eſſe meritorios augmenti eiuſdem charitatis, & conſequenter gratiæ, & gloriæ ſecundum totam latitudinem graduum, eorumque æqualitatem, & adæquationem, ita vt ſi actus ſit vt quatuor, mereatur quatuor gradus augmenti gratiæ, & ſic de reliquis. Et quidem quod ij actus meritorij ſint ſecundum totam latitudinem ſuam augmenti habitus, certum eſſe cenſeo, quia ſi ſolum eſſent meritorij ſecundum exceſſum actus remiſsi, vel æqualis, nullius eſſent valoris, ac meriti, quod pluſquam falſum eſſe cenſeo, & repugnans doctrinæ Concilij Trident. Seſſ. 6. vt latius in prima ſecundæ docetur. Quod verò hoc augmentum ſit cum prædicta æqualitate, & proportione, non de omnibus actibus meritorijs, ſed de ſolis perfectiſsimis actibus charitatis aſſeritur, non vt certum, ſed vt veriſimilius, quia ſicut in prima ſanctificatione ſi quis diſponitur per actum charitatis vt quatuor, habitum æqualem ſuſcipit ex vi talis diſpoſitionis, ita etiam pari, vel maiori ratione, qui poſt iuſtificationem primam ſimilem actum operatur totidem gradus augmenti, & perfectionis habitus conſequitur: quia in hoc actu intercedit meritum de condigno, quod non inuenitur in prima diſpoſitione. Prætereà ſicut hi actus charitatis ſunt nobiliſsimi, ita etiam ſunt efficaciſsimi ad meritum, & augmentum eiuſdem charitatis: ergo rationi conſentaneum eſt, vt tot gradus mereantur, quot in ſe habent. Ex hoc ergo principio concluditur, Virginis gratiam ſæpiſsimè fuiſſe effectam duplo maiorem quàm ante erat, quia (vt ſupra oſtendi) operabatur ex tota virtute gratiæ, & motionis diuinæ, igitur eliciebat actus æqualis, vel maioris intenſionis, quam eſſet habitus: ergo per ſingulos actus huiuſmodi ita creſcebat illa gratia, vt fieret duplo maior, quam in principio erat: ſed hi actus numero, & multitudine fuerunt pene infiniti, vt ex dictis etiam patet ergo.

Tertio conſiderandum vlterius eſt poſteriores actus hoc modo, & cum hac perfectione elicitos ſemper extitiſſe duplo maioris meriti, quam priores, quia ſemper procedebant ex habitu facto intenſiori per priorem actum ſecundum totam latitudinem eius. Vnde ſi prior gratia Virginis fuit verbi gratia, vt centum, & per illam operata fuit vt centum, gratia effecta eſt ducentorum graduum, ſi ergo poſtea gratia illa operabatur ſecundum totam actiuitatem ſuam, efficiebat actum habitui proportionatum, vel intenſiorem: ergo vlterius talis gratia per talem actum in duplo augebatur: ergo ſi hoc modo iterum, atque iterum, ac ſæpiſsimè, & gratia augeatur per actus, & aucta eliciat meliores actus, & à melioribus melius augeatur, in fine augmenti tanta erit perfectio, vt vix poſsit humano ingenio comprehendi. Hic autem diſcurſus præter principium poſitum de merito actus ſecundum totam latitudinem, ſupponit aliud, ſcilicet ſtatim dari homini totum augmentum, quod per huiuſmodi actus meretur. Sed hoc quam ſit verum, & rationi conſentaneum ex dictis in ſecunda ſectione ſatis conſtat. Nam licet de merito fundato in actibus, in quibus homo non operatur, quantum poteſt, nec facit totum, quod in ſe eſt, magis ſit controuerſum, ac dubium, an ſtatim detur augmentum illi reſpondens: tamen de merito illorum actuum, in quibus homo facit totum quod in ſe eſt, nulla videtur eſſe poſſe ratio dubitandi. Præſertim quia etiam de merito actuum remiſſorum veriſimilius eſt ſtatim habere effectum augmenti gratiæ ſibi reſpondentis, quia meritum de ſe eſt ſufficiens cauſa præmij.

Quarto ex eiſdem principijs poteſt amplius explicari hæc perfectio: nam ex illis manifeſtè ſequitur Beatam Virginem in fine vitæ ſuæ potuiſſe tot gradus gratiæ vno actu mereri, quot in toto tempore ſuperioris vitæ, per omnes actus, & modos ſanctificationis, & augmenti eius, fuerat conſecuta. Quia ille actus eliciebatur ab actu ſic intenſo, ex tota virtute, & efficacia ſua, & ex toto conatu, & auxilio ſibi proportionato, ergo merebatur per talem actum tot gradus gratiæ, & charitatis, quot antea habebat. vel certe plures, ergo multiplicando huiuſmodi actus, pene immenſum, & incomprehenſibile erit tale augmentum.

Contra hanc aſſertionem nihil inuenio, quod poſsit difficultatem parere, niſi fortaſſe quod aliquibus videri poterit incredibile tale, ac tantum augmentum, quia excellentiam, ac magnitudinem eius capere non poſſunt. Si tamen quis conſideret Deiparæ dignitatem penè infinitam, & initium ſanctificationis eius, quod fundamentum habuit in montibus ſanctis, ſeu in culmine ſanctitatis, & progreſſum vitæ eius admirabilis, ac diuinæ, non hæſitabit ob admirationem: ſed facile (vt exiſtimo) intelliget totam hanc gratiæ perfectionem optimè in Beatam Virginem conuenire. Dices, hinc ſequi videtur, quemlibet iuſtum, vel ſanctum, ſi aliquo tempore merendo perſeueret, præſertim poſtquam ad perfectionem peruenit, breui tempore poſſe conſequi ingens gratiæ augmentum: nam principia poſita eadem ferè proportione applicari poſſunt. Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem, primò, quia reliqui ſemper habent impedimētum fomitis, & raro operantur ſecundum totā latitudinem habituū, præſertim ſi ſint valde intenſi. Deinde quia etiam, cum ad eam perfectionem deueniunt, vix attingunt pri-

Obiectio. *Reſponſio.* *Obiectio.* *Reſponſio.*

primam gratiam, quam, vel B. Virgo, vel primus Angelus in ſua prima ſanctificatione obtinuerunt.

Augmentũ charitatis, & gratiæ Virginis in fine vitæ quantum.

Dico ſecundo: Probabiliter credi poteſt Beatam Virginem conſequutam eſſe plures gradus gratiæ & charitatis, quàm ſint in omnibus ſanctis hominibus, & Angelis, etiam collectiue ſumptis: itaque ſi mente concipiamus ex multitudine gratiarum ſanctorum omnium vnam intenſiſsimam gratiam conſurgere (quod ſolum explicandæ rei gratia dictum ſit) non adæquaret intenſionem gratiæ Virginis. Concluſio hæc ab Scholaſticis, antiquisque ſcriptoribus non diſputatur, & ideo fortaſſe in terminis à nemine reperietur aſſerta, ſicut etiam neque negata eſt, neque improbata: ſit tamen probabilis, & veriſimilis, tum teſtimonijs, & coniecturis adductis in prima concluſione, tum etiam iis quas nunc adiiciemus. Primum enim ſancti Patres, vbicunque loquuntur de gratia Virginis, & gloria (perinde namque eſt) tam magnificè de ea ſentiunt, & loquuntur, vt non ſolum prædictam perfectionem, ſed maiorem etiam illi tribuere videantur. Ildefonſus ſermone ſecundo, de Aſſumptione, *Sicut eſt incomparabile quod geſſit, & ineffabile, quod percepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod meruit.* Andreas Cretenſis ſermone de dormitione Deiparæ talem, ac tantum dicit eſſe ſtatum gloriæ Virginis, *vt quia nec diſcerni poſſit, honoretur ſilentio.* Et infra. *Quæ habes cum aliis non comparabilem appellationem, quæ excepto Deo ſolo, es omnibus altior.* Ac denique concludit, *O ſancta, & ſanctis ſanctior, & omnis ſanctitatis ſanctiſſime theſaure.* Petrus Damianus, ſermone de Aſſumptione, *Virgo*, inquit, *inter animas ſanctorum, & Angelorum choros ſupereminens, & euecta, merita ſingulorum, & omnium titulos antecedit*, vbi illæ duæ particulæ, *ſingulorum*, & *omnium*, energiam aliquam habere videntur, & ibidem, ita dicit ſuperare Virginem alios ſanctos in gratia, ſicut Sol in luce, & claritate ſtellas excedit; ac tandem de eadem Virgine ſic loquitur; *In illa inacceſſibili luce perlucens, ſic vtrorumque ſpirituum habebat dignitatem, vt ſint quaſi non ſint, & comparatione illius nec poſſint nec debeant apparere.* Et ſermone de natiuitate Virginis. *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem ſummæ diuinitatis intra ſui ventris concluſit arcanum? Attende Seraphim, & videbis quidquid maius eſt, minus Virgine, ſolumque opificem opus iſtud ſupergredi*, & infra, *gloria, quæ eam ex hoc mundo tranſeuntem excepit, principium ignorat, neſcit finem; de qua nihil aliud poſſumus dicere, niſi quia glorioſa dicta ſunt de te gloria Dei*, Et ſermone de Annuntiatione, *Hæc eſt, in quam dulcis Dominus cum omni ſua dulcedine ſuperuenit. Cum enim fecerit Deus omnia opera ſua valde bona, hoc mel ius fecit, conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureum.* Damaſcenus orat. 1. de dormitione Virginis, ſatis poſt medium, *Dei matris*, inquit, *& ſeruorum Dei infinitum eſt diſcrimen.* Chryſoſtomus in liturgia, primum negat aliquid eſſe in tota rerum vniuerſitate, quod cum Beata Virgine comparari queat. Deinde eam vocat *incomparabiliter glorioſiorem, quam Seraphim.* Et in ſermon. quem Eccleſia refert in feſto natiuitatis B. Virginis, *Magnum reuera miraculum; fratres dilectiſſimi, fuit ſemper Beata Virgo Maria. Quidnamque illa maius, aut illuſtrius vllo vnquam tempore inuentum eſt, ſeu aliquando inueniri poterit? hæc ſola cœlum, ac terram amplitudine ſuperauit. Quidnam illa ſanctius? non Prophetæ, non Apoſtoli; non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphim, non Cherubim non denique aliud quidpiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles maius, aut excellentius inueniri poteſt.* Nihil ergo Chryſoſtomus excipit, ſiue Virgo Beata cum ſingulis, ſiue cum omnibus ſanctis comparetur. Vnde Ephrem oratione de laudibus Virginis, *Nulla*, inquit, *comparatione omnibus ſuperis exercitibus glorioſior, præſtantiſſimum orbis terrã miraculum, omnium ſanctorum corona ob fulgorem inacceſſa.* Lauren. Iuſtin. in

Ildefon.

Andr. Cr.

Damaſc.

Ephrem.

A ſermone de Aſſumptione apertius inquit. *Meritò quidquid honoris, quidquid felicitatis habebatur in ſingulis, totum abundabat in Virgine. Hinc ſanctorum admiratio de Maria.* Anſelmus de laudibus Virginis, cap. 9. *Pura ſanctitas, & ſanctiſſima puritas piiſſimi pectoris eius omnem omnis creaturæ puritatem, ſiue ſanctitatem tranſcendens, incomparabili ſublimitate hoc promeruit. vt reparatrix perditi orbis digniſſime fieret*, & cætera, quæ ſubiungit, quæ ad eandem rem confirmandam plurimum valent. Et hoc ipſum confirmat, quod Bonauentura opuſculo de laudibus Virginis cap. 7. ex ſententijs Patrum docet, Dei gloriam magis in ſola Virgine, quàm in cæteris Dei operibus purè creatis relucere, atque adeò perfectiones omnes in cæteris rebus diuiſas, ac diſtributas in Virgine beata excellentiori modo eſſe congregatas. Et ac-

Anſelm.

Bonauent.

B commodat verba illa, *Omnia flumina intrant in mare & mare non redundat.* Quia omnia flumina gratiarum intrant in Mariam, & dignitatem eius non excedunt. Vnde *ſicut in mari*, inquit, *aquarum, ita in Maria ſunt congregationes gratiarum.* Quod Hieronymi verbis confirmat, dicentis, *Cæteris per partes præſtatur, Mariæ vero ſimul ſe tota infudit gratiæ plenitudo.* Affert etiam id Eccl. 24. *in plenitudine ſanctorum detentio mea*, & cum Bernardo ſic explicat. *Ideo in plenitudine ſanctorum Mariæ detentio fuit, quia in mirifica perfectione ſua, plenitudo perfectionis omnium ſanctorum illi non defuit.* Quod poſtea declarat diſcurrendo per ſingulas virtutes, & gratiarum genera: poſſumus autem eadem ratione per omnes gradus gratiæ ſanctificantis diſcurrere: horum enim collectio, & congregatio multo magis ad illius perfectionem

Hieron.

Eccl. 24.

Bernard.

C pertinet. Et ad hoc confirmandum conferre poſſunt, quibus ſupra diſputat. 3. oſtendimus, quidquid donorum gratiæ diuiſum eſt in reliquis ſanctis, totum fuiſſe collectum in Virgine. Quamobrem Hieronymus eam vocat, *hortum deliciarum, in quo condita ſunt omnia florum genera, & odoramenta virtutum*, & Petrus Damianus ſupra *locum voluptatis* appellat, *quem Deus omnibus gratiæ diuitiis cumulauit.*

Hieron.

Pet. Dam.

Secundò principaliter ſit veriſimilis concluſio variis coniecturis. Prima ſumitur ex dignitate matris Dei, quæ in ſuo genere eſt infinita. Nam Deus vnicuique dat gratiam accommodatam ſtatui, ac muneri ſuo, vt in principio huius materiæ explicuimus: ſed tota hæc gratiæ intenſio, ac plenitudo optimè conuenit cum dignitate matris Dei. Primò,

D quia illa dignitas eſt altioris ordinis, & ſuo modo infinita: vnde etiamſi in infinitum illa gratia intenderetur, nunquam excederet terminos, aut debitam proportionem illius dignitatis. Propter quod Euthym. ſermone de Zona Virg. & Andreas Cretenſis ſerm. de dormitione Deiparæ, dixerunt, *Si quid, quod nos ſuperat, in ea diuina operata eſt gratia, nemo miretur intuens ad nouum, & ineffabile, quod in ea peractum eſt myſterium ab omni infinitate infinities infinite exemptum*: ergo, cum ex diuina ſapientia ad certum gradum definita fuerit illa gratia, veriſimile eſt eam eſſe talem, tamque perfectam, vt omnes inferiores in ſe quodammodo complectatur. Sicut enim Anſelmus dixit, *decuiſſe Virginem ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequeat intelligi*, ita dicere poſſumus decuiſſe ea ſanctitate, & gratia perfici, qua

Euthym.

And. Cret.

Anſelm.

E nulla maior in vlla pura creatura, neque in omnibus ſimul intelligatur. Et confirmatur, quia maior eſt dignitas matris Dei, quàm munera ſanctorum omnium, & dignitates, etiamſi in vnum congregentur, ergo optimè huic dignitati reſpõdet gratia, quæ omnium aliorum gratias ſuperet. Propter quod S. Bernardin. ſermon 15. de feſtiuitatibus Virginis dicit plus meruiſſe Mariam eo actu fidei, & obedientiæ, quo Angelo annuntianti filij conceptionem aſſentita eſt, & aſſentiendo ſeſe condigne diſpoſuit, ac de congruo meruit, vt eſſet mater Dei, quàm me-

Bernard.

meruerint omnes ſancti omnibus actibus, ac meritis ſuis, quia videlicet eo actu meruit ſaltem de congruo eam dignitatem, cui excellentior gratia, & gloria quodammodo debetur. Et ad hoc accommodat verba illa Sapientis. *Multæ filiæ congregauerunt ſibi diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas.* Ac tandem concludit tantam eſſe perfectionem Virginis, vt ſoli Deo cognoſcenda reſeruetur. Dices hac ratione probaretur, Beatam Virginem habuiſſe hanc gratiæ plenitudinem ab eo ſaltem inſtanti, in quo incepit eſſe mater Dei. Reſpondetur negando conſequentiam: ſatis eſt enim, quod tunc habuerit totam hanc perfectionem quaſi in radice, quia nondum peruenerat ad vltimũ terminum perfectionis ſuæ: quanquam, ſi quis illud conſequens concederet, fortaſſe non admodum erraret.

Obiectio. *Reſponſio*

Secunda ratio eſſe poteſt, quia Deus plus amat Virginem, quam reliquos ſanctos omnes, ergo plus gratiæ illi confert, gratia enim reſpondet amori Dei erga perſonam quam perfectè amat. Antecedens probatur, quia talis amor videtur debitus matri. Vnde Auguſtinus (prout refert Bonauentura in ſpeculo Mariæ, capite ſexto.) ad Virginem ſic loquitur, *Te ipſe Rex Regum, vt matrem veram, & decoram ſponſam præ omnibus diligens amoris amplexu ſibi aſſociat.* Et Anſelmus libro de excellentia Virginis, capitulo quarto, inde concludit amorem Dei erga Virginem eſſe maiorem, quam erga alias creaturas, quia, quod carius amauit, illi ſeruauit. *Oſtendit ergo*, inquit, *amorem erga matrem, quo nullum putemus eſſe poſſe maiorem*, & infra, *Quid ergo hic dicemus, eſt ne, putatis, vlla mens hominis, quæ modum huius dilectionis, quam Deus ad hanc Virginem habuit, queat penetrare?* & infra, *Poteſtne, quæſo, vllus hominum, aut Angelorum iſtius amoris immenſitatem penetrare, vel dignitati honoris illius, quidquam cogitatu percipere comparabile?* Hinc etiam Bernardinus dicto ſermone, capitulo tertio, Chriſtum potius veniſſe pro ſola Virginè redimenda, quam pro cæteris omnibus hominibus, quod refert ex Gloſſa in id Canticorum quarto, *Vulneraſti cor meum, ſoror mea, ſponſa*, &c. Hinc etiam Methodius ſermone de Purificatione Virginis ad eam ſic loquitur, *Euge, quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuerſi debemus, tibi autem etiam ille debet.* Quocirca quod Abulenſis, primo Prologo in Matthæum quæſtione decima nona ſimpliciter dixit, Chriſtum plus diligere Eccleſiam, quam matrem ſuam, ſi ſub Eccleſia matrem comprehendat, indubitatum eſt, quia hoc modo comparatur totum cum parte, & hoc ſenſu rectè probant, quæ adducit Chriſtum maximè diligere Eccleſiam ſuam, quam *ſuo ſanguine redemit* ad Epheſios quinto. Si verò per Eccleſiam intelligit reliquum corpus Eccleſiæ excludendo Virginem (quo modo ſumi debet, vt rectè fiat comparatio) in hoc ſenſu falſum eſt, quod inquit, amorem Chriſti ad Eccleſiam eſſe incomparabiliter maiorem, quam ad matrem ſuam, & Eccleſiam incomparabiliter maioris æſtimationis eſſe apud Chriſtum, quàm matrem ſuam. Ratio autem illius eſt, quia Deipara eſt quædam pars Eccleſiæ, & redempta, ſicut vnus de Eccleſia. Quæ ratio in prædicto ſenſu nullius eſt momenti, quia etiam reliquum corpus abſque Virgine, non eſt tota Eccleſia, ſed pars eius, quæ licet multitudine, & extenſione maior ſit, tamen Beata Virgo intenſiuè, & in valore, ac pretio eſt longe excellentior: & illius redemptio (vt cum Bernardino diximus) magis fuit à Deo intenta, quam reliquorum hominum. Poteſt vero confirmari hæc ratio, quia veriſimile eſt, Beatam Virginem plus amare Deum quã cæteros ſanctos ſimul. Nã (vt rectè dixit Boauentura in ſpeculo Mariæ, c. ſexto, circa finem.) *Quid mirum, ſi præ omnibus diligat, quæ præ omnibus eſt dilecta?*

Auguſtin. *Bonauent.* *Anſelm.* *Bernard.* *Gloſſ. Cant. 4.* *Methodi.* *Abulenſ.* *Epheſ. 5.* *Maria magis Chriſto dilecta, quã Eccleſia.* *Bonauent.*

A Decuit enim inter matrem, & filium amorem mũtuum eſſe perfectiſsimum, præſertim, quia tali filio à tali matre, talis amor debebatur, habuit autem Beata Virgo omnem perfectionem, quam habere debuit. Denique veriſimile eſt Beatam Virginem hunc amorem & optaſſe, & petijſſe, cur ergo dubitabimus illum impetraſſe? Ponderat, & exaggerat hunc amorem eleganter Anſelmus quinto libro de excellentia Virginis, capitulo quarto, & inter alia ſic Virginem alloquitur: *Et tu, ô beatiſſima fœminarum, in quam fluxit tam copioſa, & ſupereminens gratia omnium gratiarum, quid animi quæſo gerebas ad eum, qui tibi hæc magna fecit?* quaſi dicat, habuiſſe amorem diuino amori conſentaneum.

Amor Virginis erga Deũ quantus. *Anſel.*

B Tertia ratio ijs non diſsimilis colligi poteſt ex ſimilitudine, ac proportione inter Chriſtum, & Virginem. Diximus enim in priori tomo, gratiam creatam animæ Chriſti infuſam, cum non fuerit infinita, (quia eſſe non potuit) fuiſſe tamen, quantum eſſe potuit, proportionatam dignitati capitis, & maieſtati Verbi Dei, & ideo in intenſione ſuperaſſe omnes aliorum hominum, & Angelorum gratias etiam ſimul ſumptas, decuit autem Virginem eſſe Chriſto ſimillimam, & coniunctiſsimam, ergo in hac etiam perfectione, & intenſione gratiæ debuit ad illius perfectionem cum debita proportione accedere.

Similitudo inter gratiã Chriſti & Virginis.

Dices, cum hæc excellentia conueniat Chriſto ratione ſuæ dignitatis, potius ſit illi iniuria, ſi Virginem ei faciamus æqualem. Reſpondetur, C ideo diximus cum debita proportione, non cum æqualitate: Chriſti enim gratia tam ipſius Virginis, quàm reliquorum ſanctorum Angelorum & hominum gratias etiam ſimul collectas plurimum ſuperat: gratia autem Virginis ſolum cum aliorum ſanctorum gratijs confertur, & illas ſuperare dicitur, & in hoc dicimus ſeruari optimam proportionem, & ſimilitudinem. Primo quidem quia (vt Bernardus dixit ſermone de Natiuitate Beatæ Mariæ) Chriſtus in Eccleſia eſt tanquam fons gratiæ: Beata autem Virgo, vt aquæ ductus, reliqui verò ſancti, vt riuuli; ergo in Chriſto, vt in fonte congregantur omnes gradus gratiæ, qui tam ad aquæ ductum, quam ad riuulos fluunt; in Virgine verò, vt in aquæ ductu congregantur omnes, qui ad riuulos deriuantur. D Hoc enim modo, & in toto corpore Eccleſiæ eſt optima proportio, & inter Chriſtum, & Virginem conueniens ſimilitudo, & coniunctio.

Obiectio. *Reſponſio.* *Bernard.* *Maria aquæ ductus gratiæ.*

Deinde hinc poteſt quarta ratio formari. Nam quia gratia Chriſti reſpectu omnium eſt gratia capitis, ideo habet illam excellentiam, ſed Beata Virgo participat illam dignitatem; decet ergo, vt & gratia eius illam perfectionem participet. Explicatur ſecunda propoſitio aſſumpta ex Sanctis Patribus, Irenæo libro tertio contra Hæreſes, capitulo trigeſimo tertio, *Sicut Eua inobediens facta, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt mortis, ſic & Maria habens prædeſtinatum virum: tamen Virgo obediens, & ſibi, vniuerſo generi humano cauſa facta eſt* E *ſalutis*, & infra, *Euæ inobedientiæ nodus ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ, quod enim alligauit Virgo Eua per incredulitatem, hoc Virgo Maria ſoluit per fidem.* Quo modo dixit etiam Hieronymus in Epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, *Mors per Euam, vita per Mariam.* Latius Auguſtinus, ſermone trigeſimo quinto de ſanctis. *Altior cœlo eſt, de qua loquimur, abyſſo profundior, cui laudes dicere conamur. Hæc eſt enim, quæ ſola meruit mater, & ſponſa vocari, hæc prima matris damna reſoluit, hæc homini perdito redemptionem adduxit. Mater enim generis noſtri pœnam intulit mundo, genitrix Domini*

Iren. *Hieronym.* *Auguſt.*

mini noſtri ſalutem edidit mundo, auctrix peccati Eua A *auctrix meriti Maria: Eua occidendo obfuit, Maria viuificando profuit, illa percuſſit, iſta ſanauit.* Ex quo principio inferius ita concludit. *Quid dicam pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus eſt, quam dignitas tua meretur? Si cœlum te vocem, altior es: Si matrem gentium dicam, præcedis, ſi formam Dei appellem, digna exiſtis, ſi dominam Angelorum vocitem, per omnia te eſſe probaris.* Similia multa habet ſermone vndecimo, & decimo ſeptimo de Natiuitate. Eleganter vero &

Petr. Chryſ.

copiosè Petrus Chryſolog. ſermone 140. *Quantus ſit Deus, ſatis ignorat ille, qui huius Virginis mentem non ſtupet, animum non miratur. Pauet Cœlum, tremunt Angeli, creatura non ſuſtinet; natura non ſufficit, & vna puella ſic Deum in ſui pectoris capit, recipit, oblectat hoſpitio, vt pacem terris, Cœlis gloriam, ſalutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum Cœleſtibus parentelam, ipſius Dei cum* B *carne commercium, pro ipſa domus exigat penſione,* & ſermone 142. *ipſe,* inquit, *Angelus miratur, omnes homines vitam meruiſſe per fœminam.* Hinc Bernardus,

Bernar.

ſermone ſecundo, de Aſſumptione, *Per te,* inquit, *acceſſum habemus ad filium, ô benedicta, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ,* & ſermone ſecundo Pentecoſtes, *Tunc* inquit, *operabatur ſalutem noſtram in medio terræ, in vtero videlicet Virginis, qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim, ſicut ad medium; ſicut ad arcam Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negotium ſeculorum reſpiciunt, & qui in cœlo habitant; & qui in inferno, & qui nos præceſſerunt; & nos qui ſumus, & qui ſequentur: & nati natorum, & qui naſcentur ab illis:* & infra, *In te Angeli lætitiam, iuſti gratiam, peccatores ve-* C *niam inuenerunt in æternum: Merito in te reſpiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te benigna manus omnipotentis, quidquid creauit, recreauit.* & ſimilia multa habet in ſerm. *Signum magnum,* & in

Maria omnibus ſalutaris, & vtilis.

ſermone de Natiuitate Mariæ, quibus in locis indicat nullum gratiæ donum communicari hominibus niſi per Mariam, & inter alia inquit; *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus, & inſipientibus copioſiſſima charitate ſe debitricem effecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi, captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij perſona humanæ carnis ſubſtantiam, vt nemo ſit, qui ſe abſcondat à calore eius.*

Ephrem. *German.* *Pet. Dam.*

Subſcribunt eidem ſententiæ Sanctus Ephrem, orat. ad ſanctiſsimam Virginem, vbi *mediatricem, &* D *reconciliatricem* appellat, & ſanctus Germanus; ſermone de Cœna Domini, latiſsimè Petrus Damianus, ſermone de Annuntiatione, & ſermone de Aſſumptione, & ſermone primo de Natiuitate Mariæ, quorum nonnulla verba infra afferremus tractantes de interceſsione Virginis, & cultu illo debito. Si ergo omnia gratiæ dona per Virginem cæteris communicantur, rationi conſentaneum eſt, vt in ipſa prius recipiantur: Quod ſi de gratijs, vel donis, aut virtutibus (vt ita dicam) diuerſarum rationum, nemo hoc negabit, propter dictam cauſam, & alias, quas in principio huius materiæ adduximus, videtur ſanè, neque de gradibus, & intenſione gratiæ id eſſe negandum, cum ad perfectionem ſanctitatis hoc

Bonauent. *Lau. Iuſtin.*

maxime pertineat. Vnde rectè dixit Bonauent. ſupra, *Quid mirum, ſi omnis gratia ad Mariam confluxit, per* E *quam tanta gratia ad cæteros diffluxit?* Et Laur. Iuſtin. ſermon. de Annuntiatiône, *Magna,* inquit, *profecto fuit Maria gratia, exuberans atque completa, quæ cœlis dedit gloriam, terris præbuit Deum, gaudium præſtitit Angelis, ſeculoque pacem refudit, fide docuit gentes, vitijſque finem impoſuit: humanæ vitæ inſtituit ordinem, atque ſpiritualem edidit moribus diſciplinam. Quomodo non eſt* Maria, *iuxta Gabrielis oraculum, plena gratia, quæ effecta eſt mater* DEI, *paradyſi ſcala, cœli ianua, interuentrix mundi, dæmonum fuga, peccatorum ſpes,* DEI *& hominum veriſſima mediatrix?*

Quinta & vltima ratio formari poteſt ex præcedentibus, quia actus perfectæ charitatis, quos Beata Virgo habuit in hac vita innumerabiles fuerunt, ita vt eorum multitudo poſsit fortaſſe cum numero Sanctorum omnium conferri, quia (vt oſtendimus) ferè totam vitam in perpetua contemplatione tranſegit, in qua feruentiſsimè Deum amabat, & hunc amoris actum frequentiſsimè repetebat. Prætereà oſtendimus, non minus meruiſſe Beatam Virginem quolibet horum actuum, quam meruit ſupremus Angelus illo actu perfectè libero, quo meritum ſuum conſummauit: Vnde fit, conſequens ſæpiſsimè ſingulis actibus plus meruiſſe Beatam Virginem, quàm ſingulos homines ſanctos omnibus actibus vitæ ſuæ, quia meritum ſupremi Angeli non fuit minus perfectum, quàm totum meritum cuiuslibet hominis, ſaltem regulariter loquendo (vt abſtineamus à quæſtione non neceſſaria, an ſcilicet aliquis homo præter Virginem, maiorem gratiam conſequutus fuerit, quàm ſupremus Angelus) igitur, ſi huiuſmodi actus meritorij Beatæ Virginis adæquant numerum omnium beatorum, plane conſequitur, etiam gratiam eius ſuperare gratiam omnium illorum. Si verò numerus actum eſt inferior numero ſanctorum (vt credi facile poteſt) compenſari poteſt hæc inæqualitas. Primò, gratia ipſa quæ data fuit Virgini ex opere operato. Secundò perfectione, & valore ſingulorum actuum, nam etiam meritum primi Angeli excedit merita multorum inferiorum ſimul ſumpta. Tertiò augmento, & maiore intenſione ipſorum actuum, non enim fuerunt omnes inter ſe æquales, ſed quo gratia fiebat auctior, eo actus ab illa procedentes erant intenſiores, & maioris meriti, vt ſupra fusè declaratum eſt. Quæ omnia ſi exactè computentur, fit reuera valde veriſimile, quod aſſerimus: in re enim adeò obſcura, & non apertè reuelata, non eſt quærenda maior certitudo.

Obiectio.

Nec video, quid poſsit contra hanc ſententiam obijci, niſi fortaſſe, quod noua, inuſitata, ac præter hominum opinionem eſſe videatur. Sed non eſt

Reſponſio.

cur nouum cenſendum ſit, quod doctrinæ priſcorum Patrum, non ſolum non aduerſatur: verumetiam ita ab eis inſinuatur, vt merito illis attribui poſsit: vel ſaltem exiſtimari, hanc eſſe accommodatam explicationem eorum, quæ ipſi magno verborum pondere virtute docuerunt. Accedit, quod cum ante viginti annos in Academia Salmanticenſi rogatus à grauibus viris, quæſtionem hanc diſputare, atque definire fuerim aggreſſus, cumque in hanc ſententiam valde propenderem, rei nouitate detentus, eam proprio iudicio, ac ſententia definire auſus non fui, donec doctores ſapientiſsimos, & in rebus Theologicis valde verſatos conſului, quibus omnibus pia, atque probabilis hæc ſententia viſa eſt.

Poterat hoc loco diſputari: quid amplius præter gratiæ perfectionem Beata Virgo ſibi meruerit, ſed ſi generalia principia de merito obſeruentur, & cōmodè applicentur, non eſt quod in hac re amplius immoremur. Nam ſingularis illa quæſtio, an Beata Virgo aut Incarnationem, aut dignitatem matris Dei meruerit, in priori tomo, diſputatione decima, ſectione ſeptima diligenter tractata eſt, de gloria verò, quam ſibi Virgo promeruit, infra eſt dicendum. Præter gratiam autem, & gloriam nihil eſt, quod per ſe cadat ſub meritum; niſi quod ad illas per ſe ordinatur, aut per ſe eſt cum illis coniunctum. Denique de merito Beatæ Virginis reſpectu aliorum, an ſcilicet alijs etiam meruerit, nonnihil in hac ſectione attigimus, & ſuperius tractantes de merito Incarnationis. Conſtat enim de condigno nihil meruiſſe nobis Beatam Virginem, quia eſt proprium priuilegium Chriſti, de congruo verò me-

rendo Incarnationem magnum bonum nobis promeruit, & dum vixit, potuit etiam multa bona aliquibus hominibus mereri. An vero aliquid amplius nobis meruerit, dum hic viueret aut nunc etiam nobis mereatur, vel ſaltem impetret, infra diſputandum eſt, Diſputatione 23. Sectione prima, & ſecunda.

DISPVTATIO XIX.

In ſex Sectiones diſtributa.

De ſcientia, & ſapientia, quam B. Virgo in ſtatu viæ conſequuta eſt.

QVÆ diximus de gratia ſanctificante Virginis Beatæ communia ſunt omnibus virtutib. Theologicis, & moralibus, & Spiritus Sancti donis, quæ cum eadem gratia connexa ſunt, vnde explicãdo perfectionem huius gratiæ, & meritorum Deiparæ, excellentiam quam in his omnibus virtutibus habuit, explicatam reliquimus: & obiter nonnulla adduximus de frequentiſsimo vſu: ac ferè continua eorundem exercitatione. Quapropter nihil amplius de illis dicendum occurrit. Solum ergo ſupereſt, vt de intellectualibus perfectionibus, atque gratijs gratis datis ſermonem inſtituamus: de prioribus in hac diſputatione, de poſterioribus verò in ſequenti differendo.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.

PRincipio ponendum eſt, quamdiu Deipara vixit in corpore mortali, non fuiſſe Beatam ſecundum animam (vt oſtendimus ſupra diſputatione quarta, ſectione prima,) vtor autem beatitudinis nomine, vt indicem, non habuiſſe ſtabilem, ac permanentem viſionem, an verò habuerit interdum illam in raptu, dicemus diſputatione ſequenti.

Ex hoc autem principio neceſſario ſequitur, habuiſſe in hac vita fidem myſteriorum Dei (vt eadem diſputatione quarta, ſectione ſeptima dixi) quia fundamentum ſanctitatis, & iuſtitiæ in viatore eſt fides, ſed Beata Virgo quamdiu fuit in corpore mortali, fuit viatrix, & ſancta: ergo per fidem ſemper ambulauit, quia ſine fide non potuiſſet placere Deo, & ideo Lucæ ſecundo, Beata prædicatur, quia credidit. *Luc 2.*

Ex quo vlterius manifeſtum eſt, hanc fidem in Virgine fuiſſe perfectiſsimam, tum ex parte ſubiecti, in quo fuit valde intenſa, & prorſus certa, omnem motum etiam primò primum dubitationis excludens: tum ex parte obiecti, quia per illam diſtinctiſsimè credidit myſteria Trinitatis, & Incarnationis, & reliqua omnia, quæ ad diuinitatem, & humanitatem pertinent. Ita docent Patres, Ambroſius libro ſecundo de Virginibus, & libro ſecundo in Lucam, Epiphan. ſermone de laudibus Virginis, Auguſtinus ſermone de aſſumptione. Bernardus ſermone trigeſimo quinto in Cantica, circa finem, & in libro de paſsione Domini, qui inter eius opera habetur, capitulo ſecundo. Rupertus ferè toto libro in Cantica. Vnde Abulenſis parad. prima, capitulo trigeſimo primo, dicit propter hanc fidei perfectionem vocari Virginem ab Augnſtino, & Bernardo *matrem credentium.* Ratio autem ſumenda eſt ex principijs ſupra poſitis. Oſtendimus enim Beatam Virginem habuiſſe omne donum, omnemque perfectionem gratiæ

Virginis fides perfectiſſima.

Ambroſ. Epiphan. Auguſt. Bernard. Rupert. Abulen.

A ſanctificantis, quæ Angelis, vel hominibus communicata eſt, imo & excellentiori modo: tota autem hæc perfectio fidei ad dona gratiæ ſanctificantis pertinet. Deinde oſtendimus in Beata Virgine fuiſſe in omni genere virtutis eximiam ſanctitatem: ſed fides eſt fundamentum iuſtitiæ: ergo debuit infundi in perfectione proportionata tantæ ſanctitati, & iuſtitiæ. Prætereà oſtendimus in Beata Virgine nullum fuiſſe inordinatum motum in aliqua potentia ipſius: ergo nullum dubitationis impulſum, aut motum paſſa eſt. Denique agentes de eius innocentia, eximiam fidem, quam in filij conceptione, paſsione, ac morte habuit, aperte demonſtrauimus. Blaſphemat igitur Lutherus, qui fidem Centurionis, Mariæ fidei præfert, eò B quòd Matthæi octauo, de Centurione dixit CHRISTVS, *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* Eo tamen loco non comparat Chriſtus Centurionem cum omnibus, ac ſingulis, qui ex populo in ipſum crediderunt, hoc enim modo, non ſolum fides Virginis, ſed etiam Simeonis, & Annæ, Ioſephi, & Ioannis Baptiſtæ, & Magorum, atque aliorum plurimorum fuit maior, quam fides Centurionis. Comparat ergo cum his, quibus ipſe prædicauerat, & coram quibus miracula fecerat, quique fidem in Chriſtum inde conceperant, inter quos hic Centurio excelluiſſe dicitur, vel ſimpliciter, vel ſolum proportione quadam, quia ille cum eſſet gentilis, & neque ex Scriptura, neque ex maiorum traditione eſſet inſtructus, facilius, conſtantius, atque admirabilius c credidit.

Obiectio. Matt 8. Reſponſio. Dubium. I.

C Sed quæret aliquis, an Beata Virgo fuerit conſecuta totam hanc fidei perfectionem à principio ſuæ ſanctificationis, vel poſtea temporis decurſu. Vbi non poteſt eſſe difficultas de perfectione intenſiua. Nam certum eſt, non habuiſſe totam illam à principio, ſed in illa creuiſſe, ſicut in gratia, alijſque virtutibus, habuit tamen à principio, & ſingulis temporibus eam fidei intenſionem, quæ intenſioni gratiæ proportionatè reſponderet. Deinde nulla etiam eſt difficultas de illa perfectione, quæ omnem dubitationis motum excludit. Quia conſtat hanc habuiſſe principio, ex quo caruit fomite, igitur ſolum poteſt inquiri de perfectione ex parte obiecti crediti, præſertim an à principio diſtinctè cognouerit myſteria Trinitatis, & Incarnationis. D Eraſmus enim ſenſit Beatam Virginem non adoraſſe filium ſuum ſtatim ac illum peperit, quia non conſtat tunc cognouiſſe illum eſſe Deum. Sed eſt impia, & hæretica ſententia, contra vniuerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem, vt conſtat ex ijs quæ in ſuperioribus de Ante Annuntiatione Angelica, & de Chriſti Natiuitate tractauimus, & ex ijs, quæ ſancti Patres tradunt explicantes hæc myſteria, præſertim Cyprianus ſermone de Natiuitate, Auguſtinus ſermone nono de Natiuitate, Bernard. homelijs ſuper *Miſſus eſt*, Ambroſius ſuper Lucam, & libro de Ioſeph Patriarcha, capitulo ſecundo, vbi Mariæ, & Ioſephi meminit, & Diuus Thomas ſupra quæſtione trigeſima, articulo primo ad ſecundum. Item ex Lucæ primo colligitur ſanctam Eliſabeth E cognouiſſe, & crediſſe eum, quem Beata Virgo conceperat, eſſe Deum, vt patet ex illis verbis, *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Quomodo igitur potuit hoc ignorare Sancta Virgo? Dicendum eſt igitur Beatam Virginem à principio ſuæ ſanctificationis habuiſſe fidem explicitam Trinitatis, quia huius obiecti cognitio maximè ſpectat ad primariam fidei perfectionem, quam Angeli, & Adam habuerunt in ſua prima ſanctificatione, ergo multo magis Beata Virgo. Deinde cognouit explicitè myſterium Incarnationis, quoad ſubſtantiam illius, id eſt, Verbum diuinum ſecundam Trinitatis perſonam carnem fuiſſe aſſumpturum. Quod eodẽ argumento probari poteſt,

Eraſm. Qualem fidei perfectionem ab initio ſuæ ſanctificationis Virgo habuit.

Cyprian. Auguſt. Bernard. Ambroſ. D. Thom. Luc. 1.

quia

A quia etiam hæc eſt maxima fidei perfectio, quæ aliquibus in prima ſanctificatione eſt communicata; & ſuperius oſtẽdimus etiam Ioannem Baptiſtam, cum in vtero ſanctificatus eſt, Chriſtum Deum, & hominem cognouiſſe. Non oportuit autem, vt à principio cognoſceret Beata Virgo omnes circumſtantias huius myſterij. Certum eſt enim non agnouiſſe, ex qua fœmina Deus eſſet aſſumpturus carnem, neq; quo loco, & tempore, in horum igitur cognitione proficere potuit, prius legendo, & intelligendo vetus teſtamentum, poſtea per Annuntiationem Angelicam, Chriſti doctrinam, ac multarum rerum experimentum.

Dubium.

Ex hac verò reſpõſione alia dubitatio oritur. Quãtum Beata Virgo in hac Dei cognitione profecerit, an ſcilicet Apoſtolos, & Theologos omnes, qui in Eccleſia Dei fuerunt, ſuperauerit.

Reſponſio. Apoſtolos & Theologos omnes fidei cognitione Virgo ſuperauit.

Reſpondetur ſine vl-
B la dubitatione ita de Beata Virgine ſentiendum eſſe. Primò enim ita ſentiunt Patres,

Anſel.

Anſel. libr. de excellentia Virginis, ca. 7. *Licet ipſi*, ſcil. Apoſtoli, *per reuelationem Spiritus Sancti edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamẽ eminentius, ac manifeſtius ipſa per eum Spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat & per hoc multa eis per hanc reuelabantur, quæ in ſe non ſolum ſimplici ſcientia, ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat.* Vnde Sancti eam ſæpe vocant *Apoſtolorum Magiſtram*,

Ignat. Rupert. Virgo Apoſtolorum Euangeliſtarumq; magiſtra.

Ignat. epiſt. 1. vocat *noſtræ religionis magiſtram*. Ac propterea Rupert. lib. 2. de gloria, & honore filij hominis circa principium, inter alia dicit, habuiſſe Virginem tempus tacendi, & tempus loquendi, priusq;
C duraſſe quamdiu Chriſtus in hoc mundo vixit, *cum conſeruabat, & conferebat in corde ſuo omnia diuina verba, & erat hortus verè concluſus, & fons ſignatus*: poſterius verò tempus à Chriſti Domini Aſcenſione inchoaſſe, in quo *erant emiſſiones eius paradiſus & fauus diſtillans labia eius*.

Bernar.

Denique eadem ratione Bern. ſerm. 4. in *Miſſus eſt* dicit Mariam Euangeliſtas illuminaſſe *iuxta ſui nominis*, inquit, *etymologiam*. Nam Maria inter alias inpretationes *illuminatrix* exponitur à D. Hieron. libr. de nominibus Hebraicis in Exodum.

Hieron. Ambroſ.

Denique Ambroſ. lib. 1. de inſtitutione Virginis, capit. 7. de Ioanne Euangeliſta dicit, *mirum non eſſe præ cæteris fuiſſe loquutum myſteria, cum ei præſto eſſet aula cœleſtium ſacramentorum*.

Euſeb. Emiſſen.

Euſeb. Emiſſ. ſerm. de Aſſumptione Virginis, *Ipſa*, inquit *non ſolum ſecundum humanitatem, ſed etiam ſecundam diuinitatem, & contemplari, & plus omnibus cogno-*
D *ſcere meruit.* Et confirmatur, quia B. Virgo à ſanctis Patribus eſſe dicitur, *omnium hæreſum interemptrix*, vt patet ex

Athanaſ. Hieronym. Sophron. Bernard. Rupert. Maria hæreſum interemptrix quomodo dicitur.

Athanaſ. ſerm. de ſanctiſsima Deipara, Hieronym. vel Sophron. in ſerm. de Aſſumptione, Bern. in ſerm. *ſignum magnum*, & ſuper *Salue Regina*, prout habetur inter opera eius; & Rupert. lib. 1. in Cantica, *Quia ſicut ante nos*, inquit, *dictum eſt, Tu es ſola Virgo, quæ vniuerſam hæreticam prauitatem interemiſti.* Vnde canit Eccleſia, *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreſes interemiſti in vniuerſo mundo.* Poteſt autem hoc ſpecialiter attribui Beatæ Virgini, vel quia generando eum, qui eſt *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, omnes errorum tenebras fugauerit: vel quia ſingulari modo cunctis fidei defenſoribus, ac doctoribus opitulatur: vel (quod ad rem præſentem pertinet) quia ſingulari
E modo fuerit fidei magiſtra; & quia ipſos etiam Apoſtolos docuerit, quorum doctrina omnes hæreſes interimuntur. Denique confirmatur ratione, quia tota hæc perfectio fidei, & cognitionis diuinæ erat proportionata ſanctitati, & dignitati Beatæ Virginis: tum etiam, quia in ea fuerunt cauſæ potiores, & efficaciores ad hanc diuinam ſapientiam conſequendam, vt in ſequenti Sectione docebimus.

SECTIO II.

Quibus modis B. Virgo in Dei cognitione profecerit, dum in humanis fuit.

Spiritus ſanctus primus Mariæ in fide & cognitione magiſter.

VArijs modis ſolẽt rerum cognitio comparari: doctrinâ, ad quam librorumq; continua lectio reuocatur, & inuentione, ad quam pertinet effectuum experimentum, & obſeruatio ad ipſorum cauſas cognoſcendas conducens. Primum igitur certum eſt Beatæ Virginis ſapientiam, omneſque progreſſus, quos in ea fecit, primum ab Spiritu Sancto, vt à pri-
B mo, & principali Doctore manaſſe; ab illo enim accepit per reuelationem, & infuſionem primam cognitionem diuinorum myſteriorum, & dona ſcientiæ, ſapientiæ, & intellectus, quibus hæc cognitio maximè iuuatur. Deinde per ſanctos Angelos, præſertim per Gabrielem ante filij conceptionem ſæpe fuit inſtructa, & edocta, vt Cedrenus refert in Compendio hiſtoriæ, & Gregorius Nicomedienſis, homilia de oblatione Virginis, & Bernardus, homilia quarta, in *Miſſus eſt*, cuius verba ſtatim referam, de qua re multa etiam ſupra diximus agentes de Annuntiatione Angelica.

Cedren. Greg. Nico. Bernard.

Rurſus poſt Chriſti incarnationem, dubium non eſt, quin ab illo fuerit, ſingulariter inſtituta, atque illuminata, vt latè proſequitur Rupertus,
C libro primo in Cantica.

Rupert. Ambroſ.

Vnde Ambroſius, libro de inſtitutione Virginis, capitulo decimo quarto, ab eo tempore, quo filium geſtabat in vtero, ſentit, illius opera, & auxilio in hac ſapientia profeciſſe, ſic enim inquit, *Vere autem aluus ille Mariæ crater tornatilis, in quo erat ſapientia, quæ miſcuit in cratere vinum ſuum indeficientem piæ cognitionis gratiam, diuinitatis ſuæ plenitudinem ſubminiſtram.*

Anſelm.

Hinc etiam ſic colligit Anſelmus in homilia ſuper Euangelium, Lucæ decimo, *Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum: Chriſtus, vt dicit Apoſtolus prima ad Corinthios, & ad Coloſſenſes ſecundo, eſt Dei virtus, & Dei ſapientia, & in eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, & Chriſtus eſt in Maria, ergo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt in Maria.*

Dubium.

Quæri verò non immeritò poteſt, an ab alijs ho-
D minibus aliquid Beata Virgo didicerit in hac diuinarum rerum cognitione.

Bernard. Quædam ab hominibus de diuinis myſteriis Virgo cognouerit.

Bernardus enim, homilia quarta, in *Miſſus eſt*, partem negantẽ indicare videtur dum inquit Gabrielem nuntiaſſe Virgini conceptionem Eliſabeth, *quia decuit, vt ab Angelo potius quam ab homine myſterium diſceret, ne mater à conſiliis filij aliena videretur. Et vt ipſa rerum tempus, & ordinem melius tenens, ſcriptoribus, & prædicatoribus Euangelij referet veritatem, quæ & plene de omnibus à principio cœlitus fuerat inſtructa myſteris.*

Anſelm.

Anſelmus etiam libro de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo dicit, per ſpiritum veritatis fuiſſe altius, ac profundius edoctam, quàm Apoſtolos. Sicut ergo ipſi non ab hominibus, neq; per hominem (ſcilic. purum) ſed per reuelationem Spiritus Sancti, & Chriſti domini inſtructi ſunt, ita
E multò potiùs Beata Virgo.

Obiectio. Luc. 1. & 2.

Quòd ſi quis obijciat, quia Lucę ſecundo, Simeon docuit Virginem dicens, *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, &c.* & ibidem ſubiungitur, quod ca. etiam 1 dictum fuerat, *Maria autem conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* Quibus verbis indicatur Beatam Virginem multa didiciſſe ex ijs, quæ alij de Chriſto loquebantur.

Reſponſio.

Reſponderi poteſt, Simeonem non propter Virginem inſtruendam, ſed propter alios, & propter Eccleſiam illa prophetica verba protuliſſe; loquutũ autem eſſe ſingulariter ad Virginẽ, quia illa myſteria ſpecia-

ſpecialiter ad eam pertinebant. Quæ expoſitio ſuaderi præterea poteſt, quia Simeon in illis verbis alluſiſſe videtur ad locum Iſaiæ octauo, *Et erit vobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis: & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum, & in ruinam habitantibus Ieruſalem, &c.* Quem locum de Chriſto exponunt Petrus prima Canonica, capitulo ſecundo, & Paulus ad Romanos. 9. qui etiam ad Hebræos 2. de Chriſto exponit ſequentia verba Iſaiæ, *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus: in ſignum, & in portentum Iſrael, à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Indicauit ergo ſanctus Simeon hoc ſignum, & hunc lapidem eſſe Chriſtum: ſed Beata Virgo erat verſatiſsima in Scripturis, & eas optimè norat: ergo nihil docuit eam Simeon, quod ignoraret, ſed in memoriam adduxit, quod ſæpè legerat, & intellexerat. Quod autem Beata Virgo obſeruaret verba, quæ audiebat, & in corde ſuo ea recogitaret, nullum argumentum eſt, quod propterea ab hominibus aliquid diſceret, ſed ſolum quod audiendo huiuſmodi verba occaſionem ſumeret, magis, ac magis diuina myſteria contemplandi. Et hunc eſſe Euangelij ſenſum conſtat, tum quia huiuſmodi verba dicuntur de rebus, ac myſterijs notioribus, & pertinentibus ad ipſam ſubſtantiam incarnationis, & redemptionis humanæ, quæ non eſt veriſimile Virginem ignoraſſe; tum etiam, quia de eiſdem rebus ſæpius illa eadem verba dicuntur. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, & non parum confirmari poteſt ex ijs, quæ multi Theologi docent de eximia ſapientia Beatæ Virgini infuſa, quæ partim iam attigimus, partim attingemus Sectione ſequenti. Et quidem ſi ſermo ſit de ſubſtantia myſteriorum fidei, & perfecta eorum intelligentia, nihil exiſtimo Virginem à puro homine didiciſſe, quia nec decuit, nec oportuit, cum ſingulariter fuerit à Spiritu Sancto præuenta. Si tamen ſit ſermo de aliquibus circumſtantijs, vel de alicuius rei futuræ prædictione, vel fortaſſe etiam alicuius loci Scripturæ intelligentia, & ſimilibus, non eſt inconueniens, quod miniſterio hominum ea interdum didicerit: quia non ſimul habuit à principio horum omnium exactam cognitionem.

Iſai. 8. — *1. Petr. 2.* — *Rom 9.* — *Hebr. 2.* — *Reſponſio.*

Secundò creuit B. Virgo in cognitione, & ſapientia, ex aſsidua lectione, ac meditatione ſanctarum ſcripturarum, ac diuinorum myſteriorum contemplatione. Ita docet Auguſtinus, ſermone quinto de Natiuitate, dum Virginem alloquitur, *Recole Maria propheticam lectionem, neque enim te ſcientia poteſt diuinorum præterire librorum, quæ ipſam plenitudinem paritura es Prophetarum.* Ambroſius libro ſecundo de Virginibus, *Tunc minus ſola eſſe videbatur, cum ſola eſſet. Nam quomodo ſola, cum tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ?* Origenes homilia ſexta, in Lucam, dicit *Mariam fuiſſe turbatam* in ſalutatione Angeli, quia nunquam legerat ad alium quempiam ſimilem factum eſſe ſermonem, *Habebat,* inquit, *legis ſcientiam, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat.* Vnde Gregor Nyſſen. ſermone de Natiuitate, & Sophronius ſermone de Aſſumptione dicunt, Beatam Virginem à tenera ætate didiciſſe ſanctam linguam, & quamdiu in templo vixit, lectioni ſacrarum Scripturarum, & meditationi vacaſſe. Et Andreas Ieroſolymitanus, ſermone in ſalutationem Deiparæ, *Veriſimile,* inquit, *eſt ipſam & de clara ſtirpe natam, & Dauidis filiam, haud ignaram diuinorum, quæ in diuinis literis habentur, oraculorum fuiſſe.* Ratio vero eſt, quia (vt ſupra oſtendimus) Beata Virgo optimam partem vitæ contemplatiuę ſibi elegit, munera autem huius vitę ſunt diuinarum rerum, ac ſcripturarum lectio, meditatio, & contemplatio, ergo in ijs maximè Beata Virgo ſe exercuit. Quod autem hoc exercitio plurimum in diuina cognitione profecerit, per ſe notum eſt, nihil enim eſt, quod ad huius cognitionis perfectionem magis iuuet; vt ipſa etiam experientia docere poteſt. Præſertim, cùm Beata Virgo perfectiſsimo ingenio, ac intellectu polleret, & animum haberet pacatiſsimum, & ab omni mentis perturbatione ſemotum, cumq; earum rerum, quas legebat, intelligentiam orationibus ſuis à Deo deprecaretur, nemo enim (vt exiſtimo) audebit hoc in dubium reuocare aut negare, quin fuerit tam iuſta deprecatio à Deo exaudita, ergo ſingulari etiam Spiritus Sancti gratia, & lumine continuè adiuuabatur, vt legendo, meditando, ac contemplando in hac diuina ſapientia mirabiles progreſſus faceret.

Auguſtin. — *Ambro.* — *Orig.* — *Maria ſacrarum literarũ ſcientiſsima.* — *Gregor. Nyſſen.* — *Sophron.* — *Andr. Ieroſolym.*

Tertiò dicendum eſt, Beatam Virginem multorum effectuum experimento, & obſeruatione, ita in aliquorum myſteriorum cognitione profeciſſe, vt euidentia quadam naturali, ſeu morali illa vera eſſe diiudicauerit. Quomodo dixit Bernardus, homilia quarta, in *Miſſus eſt. Soli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri.* Et Anſelmus, de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo: *Multa in ſe non ſolum ſimplici ſcientia: ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat myſterijs Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Et Bernardinus dicto ſermone quinquageſimo primo, *non ſolum per diuinam reuelationem, ſed ipſo experimento*; Et Antoninus quarta parte titulo decimo quinto, capitulo decimo ſeptimo, paragrapho primo, *Vidit,* inquit, *& experta eſt ſe concepiſſe non opere humano, & ſe peperiſſe paruulum cum virginitatis honore.* Et infrà ex hoc principio colligit cum Alberto, Beatam Virginem habuiſſe de Incarnatione, & de Verbo incarnato cognitionem, quæ eſt ſupra fidem. Denique Auguſt. in libro de Aſſumptione Virginis, capitulo ſeptimo inter alia dicit, ex ijs, quæ acciderunt in conceptione, natiuitate, & aliis myſteriis Chriſti, liquido potuiſſe Virginem cognoſcere, quod talia obſequia non niſi Deum decerent. Et Athan. ſermon. de ſanctiſsima Deipara, dicit, per ſigna & effectus vidiſſe Virginem Verbum incarnatum non in ſeipſo, & facie ad faciem, ſed eo modo, quo nos per actiones vitæ cognoſcimus euidenter animam noſtram. Et declaratur breuiter, quia quædam opera miraculoſa euidenter experta eſt in ſe, vt conceptionem ſine viro, ſubitam, ac momentaneam prolis animationẽ in vtero exultantem, melius quàm Ioannes exultauerit, partum ſine dolore, Angelorum miniſteria, Magorum, ac paſtorum aduentum. Deinde in mente, ac voluntate experiebatur mirificos ardentiſsimi amoris effectus, ſingularis gaudii omnino ſpiritualis, ac diuini, admirabilis intelligentiæ cum profundiſsima humilitate. Quæ omnia non obſcurè teſtabantur, Deum eſſe illorum operum authorem. Ad hæc adiungebat prophetias, eaſque euidenter impleri intuebatur. Ex his ergo, & ſimilibus euidenter inferebat Gabrielem Angelum fuiſſe nuntium à Deo miſſum, & conſequenter ſibi vera narraſſe, ſeq; verũ Deum in vtero concepiſſe, ac deniq; omnia, quæ ipſe poſtea edocuit, vera eſſe.

Bernard. — *Anſelm.* — *Bernard.* — *Antonin.* — *Albert.* — *Auguſtin.* — *Athanaſ.*

Dices, Qualis fuit hæc Virginis cognitio, naturaliſne, an ſupernaturalis: ſcientiæ, an fidei? Reſpondeo reſpectu aliquarum rerum, quas euidenti experimento immediatè cognoſcebat Beata Virgo, fuiſſe cognitionem naturalem non ſcientiæ propriè dictæ ſed euidentis experientiæ, vt verbi gratia, quod concepit ſine viro, quod peperit ſine dolore, & ſimilia. Aliarum verò rerum cognitio, quam ex hac euidenti experientia eliciebat, naturalis etiam erat, cùm ex naturali cognitione profecta, & in illa omnino fundata eſſet. Vnde non erat fides; ſed dici poteſt ſcientia, quia, quatenus ex effectibus naturalibuſque ſignis oriebatur: & quoad multa erat cognitio euidens in teſtificante, vt quando ſola euidentia ſignorum & effectuum abſque aliquo adiuncto teſtimonio, non erat ſufficiens ad colligendam alicuius veritatis euidentem cognitionem. Et huius generis ſunt myſteria ad diuinitatem pertinentia, nam quæ ad huma-

Dubium. — *Reſponſio.*

ad humanitatem pertinent, priori modo cognoſci poterat.

Obiectio. Dices, Si Beata Virgo conſequuta eſt euidentem cognitionem myſteriorum fidei, ergo neque indiguit fide, neque illam habuit. *Reſponſio.* Reſpondetur, negando conſequentiam, nam in primis ante huiuſmodi veluti experimentalem cognitionem neceſſaria illi fuit fides, niſi enim credidiſſet, nunquam intellexiſſet, neque ſupernaturales effectus in ſe experta eſſet. Deinde, cognitio euidens poſtea acquiſita, non potuit expellere fidem, eſt enim inferioris rationis, & minus certa, quam ſupernaturalis fides, & ideo non poteſt certudinem eius excludere, neque illius actum omnino impedire. Vnde etiam fit, vt ad iudicandum de ſupernaturalibus myſterijs iuxta eorum dignitatem, modo, ac lumine ſupernaturali, neceſſaria Virgini fuerit fides infuſa, quæ licet obſcuritate videatur inferior, tamen in obiecto formali, atque adeo in eſſentia ſua ſimpliciter eſt ſuperior.

SECTIO III.

Vtrum habuerit Beata Virgo ſcientiam aliquam diuinorum myſteriorum per ſe infuſam.

PRima ſententia eſſe poteſt, habuiſſe Virginem ab inſtanti conceptionis ſupernaturalem ſcientiam per ſe infuſam diuinorum myſteriorum. Ita ſentit *Bernardin.* Sanctus Bernardinus, tractatu de Beata Virgine, ſermone quarto, articulo primo, capitulo quarto, dicens, *In prima ſanctificatione quantum ad rationem, & intellectum, tanta ei ſapientiæ claritas à Deo ſuperinfuſa eſt, quod perfectè intelligebat creaturas, & creatorem, & ſpiritus, & omnia bona amplectenda, & mala fugienda.* In eadem ſententia videtur eſſe Albertus Magnus libro *Albert. Magn.* de Beata Virgine, capitulo ſeptuageſimo primo, vbi inquit, Virginem habuiſſe cognitionem ſupra fidem, & ſuper cognitionem puræ creaturæ exiſtentis in via: & capitulo nonageſimo ſexto dicit ſimul cum habitu fidei habuiſſe habitum, quo perfectius, quam Adam in ſopore, & quam Ioannes ſuper pectus Domini recumbens, & quam Paulus in raptu cognouit myſteria ſupernaturalia: & capitulo centeſimo trigeſimo ſecundo & centeſimo quadrageſimo nono, inter alia Virginis priuilegia ponit, quod Trinitatem ſine medio per ſpecialiſsimam gratiam in via cognouit, & idem ferè dicit de myſterio Incarnationis. Addit etiam habuiſſe Virginem per gratiam *cognitionem matutinam, & veſpertinam. Veſpertinam* intelligere videtur fuiſſe fidem; *matutinam* autem ſcientiam infuſam. Quam doctrinam fere amplectitur Antoninus, *Antonin.* quarta parte, titulo decimo quinto, capit. decimo ſeptimo, paragrapho primo, vbi inter alia dicit habuiſſe Beatam Virginem in habitu, & in actu perfectiorem cognitionem, quam Paulum in raptu. Quanquam non à principio ſanctificationis, ſed ex quo Deum concepit, hanc diuinam cognitionem illi tribuat. Et capitulo decimo octauo, paragrapho ſecundo, diſtinctius refert, & approbat Alberti doctrinam. Præterea Dionyſius Richelius Cantic. 5. dicit ab initio habuiſſe *ſplendidiſſimam, & exulerantiſſimam ſapientiam ſibi infuſam.* Idem Bernardinus de Buſto in Mariali, ſermone ſecundo, & nono. *Dionyſ. Richel. Bernar. Buſto.* Fundamentum ſolum eſt, quia Deus potuit hanc perfectionem matri ſuæ tribuere, & eſt conſentanea dignitati, & ſtatui eius. Quæ ſententia, & pia eſt, & probabilis, præſertim de tempore poſt filij conceptionem, nam de anteriori tempore non videtur adeo veriſimilis.

Mihi tamen diſtinctione vtendum videtur; poſſumus enim loqui proprie, & in rigore de ſcientia per ſe infuſa, vt includit, & lumen intellectuale clarum ac euidens, & ſpecies repræſentantes res ſupernaturales creatas, prout in ſe ſunt, increatas verò, quantum ex creatis ſupernaturali euidentia cognoſci poſſunt. Alio modo loqui poſſumus de cognitione per ſe infuſa in communi, comprehendendo fidem, ita tamen, vt non ſolum ratione luminis; ſed etiam ratione ſpecierum intelligibilium, quæ ad vſum illius luminis neceſſariæ ſunt, intelligatur eſſe per ſe infuſa, & apta, vt anima coniuncta corpori mortali, poſsit illa vti ſine conuerſione ad phantaſmata. Lumen enim fidei per ſe infuſum eſt, & de ſe non requirit conſortium phantaſmatum, cum Angelis etiam commune ſit. Vnde proprius etiam actus eius, qui eſt aſſenſus veritatis reuelatæ, de ſe non requirit phantaſmata. Nam & Angeli viatores actum habuerunt eiuſdem rationis; (vt opinor) cum noſtra fide. Per accidens ergo ratione ſubiecti, vſus fidei, prout in nobis eſt, fieri non poteſt ſine conuerſione ad phantaſmata, quia obiectum illi proponitur modo connaturali homini per ſpecies ſenſibus acquiſitas. Vnde in Angelis, quia propoſitio obiecti fit altiori modo illis connaturalis, ideo vſus eiuſdem fidei in eis nullo modo à ſenſibus pendet.

Dico ergo primo, veriſimilius eſſe, habuiſſe Beatam Virginem cognitionem ſupernaturalem per ſe infuſam, quoad lumen, & ſpecies, ita vt obiecta fidei illi fuerint diuinitus propoſita independenter à phantaſmatibus. *Scientiam diuinorum myſteriorum per ſe infuſam Virgo quomodo habuerit.* Et in hoc ſenſu explicato ſententia principio adducta, eſt reuera probabiliſsima, & multi ex citatis authoribus poſſunt facile in hunc ſenſum adduci. Et probatur primo, quia totus hic modus cognitionis eſt non ſolum poſsibilis, ſed etiam facilis, & multum conferre potuit ad maiorem, ac perfectiorem vſum gratiæ ſanctificantis, & non excedit limites viatoris, quin potius in viatoribus Angelis inuentus eſt, ergo valde credibile eſt conceſſum fuiſſe Beatæ Virgini. Secundo multa priuilegia conceſſa creduntur Beatæ Virgini, quæ vel hunc modum cognitionis requirunt, vel certè illo poſito, facilius, & commodius intelliguntur; vt verbi gratia, quod in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit per propriam diſpoſitionem, & conuerſionem in DEVM ſanctificata. Item quod toto tempore infantiæ habuerit vſum rationis circa res diuinas. Item quod tempore ſomni, in DEI contemplatione, & amore occupari poſſet, quæ omnia, & ſi quæ ſunt alia id genus, facile intelliguntur poſito prædicto modo cognitionis per ſe infuſæ, & ſine illo intelligi nequeunt, abſque alijs permultis miraculis. Tertiò, hoc modo recte etiam intelligitur, potuiſſe Virginem in ſtatu viæ nunquam deſiſtere ab actuali aliqua diuinarum rerum conſideratione, abſque corporis impedimento, aut defatigatione: corpus enim non defatigatur contemplatione intellectus, niſi propter neceſſariam eius cooperationem, & phantaſmatum concomitantiam: decuit autem (vt ſupra diximus) animam Beatæ Virginis, ex quo creata eſt, nunquam à Dei cognitione, & amore ceſſare. Nam ſi hoc Angelis datum eſt, quomodo credemus B. Virgini fuiſſe negatum?

Quartò, hoc etiam modo intelligimus potuiſſe Virginem altius, & perfectius ex vi cognitionis, & amoris Diuini, quem perpetuo habebat, præuenire in ſe, & cohibere omnem inordinatum motum. Vnde Sanctus Bernardinus ſupra *Bernardin.* ſermone quarto, articulo primo, capite tertio, & ſermone octauo, articulo tertio, capite quarto: & Gerſon tractatu quinto, ſuper *Magnificat,* Alphabeto *Gerſon.* octuageſimo ſexto, litera. C. requirunt vt potiſsimam cauſam intrinſecam huius perfectionis, independentiam mentis Virginis à corpore in Diuina

Diuina cognitione, & ſapientia. Ex quibus rationibus colligitur, Virginem habuiſſe hoc genus cognitionis, ab initio ſuæ ſanctificationis: Hoc enim conſequenter probant rationes factæ, ſi alicuius ſunt momenti.

Dico ſecundo, veriſimile eſt, Beatam Virginem, non ſolum habuiſſe infuſam ſimplicem fidem, ſed etiam Theologicam ſapientiam, qua diſtinctius cognoſcuntur myſteria fidei, & veritates, ſeu concluſiones, quæ in eis continentur. Iuxta hanc etiam concluſionem poſſunt intelligi multi ex authoribus in principio huius Sectionis citatis, & illi fauet Bernardus dicta homilia quarta, in *Miſſus eſt*, dicens, *à principio fuiſſe cœlitus, ac plenè de omnibus myſterijs inſtructam*: & Anſelmus ſupra dicens. *Licet Apoſtoli per reuelationem Spiritus Sancti edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentius, ac manifeſtius ipſa per eum Spiritum Sanctum, veritatis illius profunditatem intelligebat.* Quem imitatur Bonauentura in libro de laudibus Virginis, capite octauo. Præterea fauent Sancti ſupra citati, dicentes, Mariam fuiſſe Apoſtolorum magiſtram: ergo decuit eam eſſe ſapientiſsimam in omnibus myſterijs noſtræ religionis, multo magis quam Apoſtoli fuerunt: conſtat autem Apoſtolos non ſolum habuiſſe habitum fidei infuſum, ſed etiam habitum ſcientiæ Theologiæ, qui ad explicandam, & defendendam fidem vtiliſsimus eſt. Hoc autem fiet veriſimilius, ſi ſupponamus hunc habitum Theologiæ, ſi ſit perfectus, & inclinans ad aſſentiendum, cum maiori certitudine, quam ſit omnis certitudo naturalis, eſſe ſupernaturalem, & ex natura ſua per ſe infuſum, ſicut eſt prudentia infuſa, quod eſt valde probabile, vt nunc ſuppono ex ijs, quæ in principio primæ partis, & in materia de gratia tradi ſolent. Quo ſuppoſito, rationi valde conſentaneum eſt, Beatam Virginem habuiſſe hunc habitum per ſe infuſum, quia decuit illam eſſe perfectam omni ſupernaturali virtute tam morali, quam intellectuali, ſtatui viatorum accommodata. Præſertim cum & ad propriam perfectionem, & ad diuinarum rerum contemplationem, & ad aliorum vtilitatem, multum potuerit ei talis ſcientia deſeruire.

Bernar. Anſelm. Bonauent.

Dubium. Sed quæres, vtrum habuerit hanc ſententiam à principio ſuæ conceptionis, vel à filij incarnatione, vel aliquo alio tempore, vt in die Pentecoſtes: de his enim tribus temporibus dubitari poteſt, & coniecturæ in vtramque partem facile afferri. Reſponſio. Mihi tamen videtur, omni tempore habuiſſe hanc ſcientiam, non tamen ſemper cum eadem perfectione, ſed in ſingulis ætatibus per eam intellexiſſe omnia, quæ illo tempore erant opportuna, & pro ratione ſtatus decebant. Itaque in principio exiſtimo habuiſſe perfectam ſcientiam Theologicam earum rerum, quæ ad cognitionem Diuinitatis, & Trinitatis ſpectant, quia hæc cognitio per ſe eſt valde expetenda, & quaſi neceſſaria ad perfectionem viatoris. Habuit etiam perfectam ſcientiam de promiſsione Meſsiæ, & conſequenter de myſterio Incarnationis ſecundum ſubſtantiam eius, quia aliqua illius cognitio in omni ſtatu per ſe fuit neceſſaria. Vnde perfectio eius pertinebat ad perfectionem ſtatus viatoris. Habuit denique eam ſcientiam infuſam, quæ ad intelligendum vetus teſtamentum ſufficeret, quia hæc etiam perfectio decebat Virginem in omni ſtatu vitæ ſuæ, vt ex ſupra dictis ſatis conſtare poteſt. Nihilominus tamen potuit ille habitus diſcurſu temporis perfici, cum in intenſione, tum etiam fortaſſe in extenſione quadam, & in maiori vſu, & exercitio, cum acquiſitione plurium ſpecierum intelligibilium, per quas homo redditur habilior ad ipſius ſcientiæ operationes. Sed ſpecialiter credi poteſt aliquibus temporibus

A accepiſſe Virginem ſingulare augmentum huius ſcientiæ à Deo infuſum, vt in Incarnatione, vel natiuitate Chriſti circa ea, quæ ad Chriſtum ipſum, & ad myſterium redemptionis humanæ pertinebat. Quia ſtatui illius temporis conſentaneum erat, vt maior cognitio daretur Virgini de myſterio, quod in ipſa, & per ipſam perficiebatur. Et eadem ratione in die Pentecoſtes accepit ampliorem ſcientiam de rebus omnibus, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Chriſti pertinent, vt de ſacramentis omnibus, de vocatione Gentium, & reprobatione Iudæorum, de ceſſatione legalium, & ſimilibus.

Dubium. Quæres, ſi ita edocta fuit Beata Virgo in omnibus myſterijs fidei, cur in controuerſia illa de ceſſatione legalium, cum tanta fieret inquiſitio, non fuit B ipſa ab Apoſtolis vocata, vt rem totam doceret, & illuſtraret? Quod enim quidam dicunt eo tempore iam obijſſe, falſum eſſe inferius oſtendemus. Reſpondet Rupertus, libro primo in Cantica, circa medium, Virginem interfuiſſe Concilio, & omnem ſoluiſſe quæſtionem. Ruperi. Sed hoc neque in Scriptura legitur, neque conſentaneum eſt his, quæ in actibus Apoſtolorum narrantur, neque eſt veriſimile, quia munus illud in Eccleſia ad ſtatum, & ſexum fœmineum non pertinet. Reſponſio. Neque oportuit Beatam Virginem ex ſingulari aliqua diſpenſatione illud exercere: tum quia hoc nihil ad eius perfectionem pertinebat: tum maximè, quia eo tempore veluti indicabatur forma futurorum Conciliorum; & docebatur Eccleſiæ modus, qui in definiendis fidei quæſtionibus obſeruandus eſſet. Quapro- C pter licet quilibet Apoſtolus per ſe poſſet quæſtionem definire: maluerunt tamen publico Concilio rem totam ſtatuere, & ob eandem cauſam non oportuit, vt Virgo in Concilio adeſſet, vel loqueretur, quamquam fieri potuerit, vt Apoſtoli priuatim Virginem conſuluerint, & ab illa fuerint inſtructi.

Dico tertio: Veriſimilius eſt Beatam Virginem non habuiſſe ſcientiam euidentem, & per ſe infuſam ſupernaturalium myſteriorum. Hæc concluſio videtur contraria nonnullis ex authoribus ſupra recitatis, ſed nihilominus eſt conſentanea antiquioribus Theologis, qui, licet quæſtionem hanc ex profeſſo non exagitent, tamen, dum omnino de illa tacent, & hanc ſcientiam Chriſto ſingulariter tribuunt, eam ſatis indicare videntur. Et idem ar- D gumentum ſumi poteſt ex Patribus antiquis, apud quos nullam huius ſcientiæ mentionem inuenio, ſed ſolum perfectæ fidei, & illius ſcientiæ, & ſapientiæ, quæ cum perfecta fide coniuncta eſſe poteſt. Præterea (vt non diſputemus, an cum tali ſcientia potuiſſet ſimul eſſe fides) tamen vel otioſa eſſet, vel ſaltem parum neceſſaria. Nam, cum illa ſcientia ſit ſupernaturalis, & per ſe infuſa, eſſet eiuſdem ordinis cum fide, & non minus certa: ergo ſuperflua eſſet fides, vel denique multum minui poſſet meritum, & exercitium eius. Vnde ſumitur alia coniectura; quia hæc ſcientia non erat neceſſaria ad perfectionem ſanctitatis, & meriti, neque ſtatui viatorum eſt accommodata, non eſt ergo ſine ſufficienti ratione, aut aliquo maiori fundamento ponenda.

E

SECTIO IV.

Vtrum per ſpeciales reuelationes nonnulla cognouerit Beata Virgo.

IN ſuperioribus Sectionibus egimus de cognitione rerum ſupernaturalium permanente, & per modum habitus, nunc dicendum ſupereſt de reuelationibus, ſeu illuſtrationibus, quæ fieri ſolent tran-

tranſeunter, & per modum actus. Quæ (vt generatim loquamur) ad duo capita reuocari poſſunt, ſcilicet in Verbo; & extra Verbum, ſeu per viſionem Dei claram, aut per aliquod aliud genus abſtractiuæ cognitionis.

B. Virgo in hac vita interdum vidit diuinam eſſentiam.

Dico ergo primò, piè, ac probabiliter credi poſſe, Beatam Virginem in hac vita interdum eleuatam fuiſſe ad videndum clarè diuinam eſſentiam breui tempore. Hæc eſt ſententia grauium authorum Diui Antonini quarta par. titulo decimo quinto capit. decimo ſeptimo paragapho primo, *forte*, inquit, *in ipſo conceptu, vel partu illi datum eſt ad horam, vt videret myſterium huiuſmodi, vt in patria, ſicut* Paulus *Vidit Deum in raptu*: Et affert in huius rei confirmationem verba illa Bernardi homilia quarta in *Miſſus eſt. Illi ſoli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri*: & illa. *Vt qui ſoli Patri notus eſt, ſic & illi*: & in eandem ſententiam citat Albertum. Quam eſſe certam dixit Dionyſius Richelius ſuper Dionyſium de cœleſti hierarchia, articulo decimo octauo: & Gerſon Alphabeto decimo quinto titulo octauo, Alphabeto octuageſimo octauo titulo nono: & Vbertinus Caſſalius libro primo arboris vitæ crucifixi capite nono, circa finem, & Villanoua Archiepiſcopus Valentinus, in ſermone de reſurrectione: & Medina ſupra quæſtione vigeſima ſeptima articulo quinto in fine. Et inſinuat Diuus Cyprianus, ſermone de natiuitate, his Verbis. *Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis, & mentis integritate inſignis, ſpirituali, & corporali intus, & extra Chriſti præſentia fruebatur.* Vbi agit de die natiuitatis, in quo dicit fuiſſe datam Virgini abundantiorem gloriam, qua Chriſti præſentia intus, & extra frueretur. Rupertus etiam libro tertio in Canticis in ea verba. *Oculi tui columbarum*, dicit Virginem *raptam eſſe in tertium Cœlum: & vidiſſe arcana myſteria, quæ non licet homini loqui, perfectius, & excellentius, quam Paulum.* Ex quo verbo ſumi poteſt prima coniectura. Quia probabilis ſententia eſt Paulum, & Moyſem vidiſſe aliquando Diuinam eſſentiam viuentes in corpore mortali: ergo idem de Virgine ſentire non ſolum probabile, ſed & probabilius, magiſque rationi conſentaneum exiſtimandum eſt, quia omnia priuilegia gratiæ reliquis conceſſa, perfectiori, & abundantiori modo Virgini fuere collata.

Antonin. Bernard. Albert. Dionyſ. Richel. Gerſon. Caſſalius Villanoua. Medin. Cyprian. Rupert.

Obiectio.

Dicunt aliqui, illud principium eſſe verum in ijs bonis, quæ ad propriam ſanctificationem ſpectant: priuilegium autem illud videndi interdum Deum in via, non referre ad maiorem hominis ſanctificationem, ſed ſolum eſſe quoddam donum gratis datum, & ideò licet probabile ſit, illud eſſe conceſſum Paulo, & Moyſi, quia ſcriptura ſacra id indicat, & nonnulli ſancti ita eam exponunt, non propterea fieri veriſimile de Beata Virgine, de qua nec Scriptura ſacra quidquam indicat, neque antiqui Patres aliquid docent, cum tamen alioqui ſit vniuerſalis Scripturæ lex, *Non videbit me homo, & viuet.* Exodi trigeſimo tertio, & apud Ioannem capite primo. *Deum nemo vidit vnquam*, & apud Paulum priori ad Timotheum ſexto. *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.*

Exod. 33. Ioann. 1. 1. Timoth 6. Reſponſio.

Sed inprimis, ſine cauſa negatur hoc donum inter ea, quę ad propriam ſanctificationem hominis pertinent, eſſe annumerandum. Non enim per ſe ad aliorum tantum vtilitatem, ſed potiſſimum ad ſuſcipientis bonum, ac perfectionem confert. Magnum enim ſpirituale bonum ſecum affert non ſolum, quia pro eo tempore, quo durat, totam animam Deo vnit, & ſingulari eius amore, & charitate inflammat, (quod per ſe ſatis eſſet) ſed etiam, quia tranſacta illa viſione, memoria, & veſtigium eis manens in homine plurimum poteſt excitare ad eun-

A

dem Dei amorem, & ad maiorem cum eo familiaritatem, cordiſque puritatem. Quocirca, ſi priuilegium hoc aliquibus hominibus datum eſſe creditur, immerito Virgini negatur; non enim oportet aliud ſpeciale teſtimonium, vel rationem magis propriam ſpectare ad credenda huiuſmodi priuilegia, & ſingularia beneficia diuinitus Deiparæ eſſe data. Nam in ipſamet dignitate matris tanquam in radice, & fonte omnia continentur, vt ſuprà latè declarauimus, agentes de prima eius ſanctificatione, præſertim cùm non deſint authores graues, & ſancti, qui ita ſentiant.

Addo denique, ſimpliciter loquendo probabilius fortè eſſe, neque Paulum, neque Moyſem donatos fuiſſe, dum adhuc vitam mortalem agerent, claro conſpectu Diuinæ eſſentiæ.

B

Quia reuera Scriptura ſacra hoc non affirmat, ſi rectè intelligatur, vt frequentius à ſanctis Patribus intelligitur, & ablato Scripturæ teſtimonio, nullum eſt fundamentum, neque ſufficiens ratio, vt illos à generali regula Scripturæ excipiamus. Hoc verò non obſtante, de Beata Virgine piè ſatis, ac probabiliter creditur interdum vidiſſe in hac vita Deum, vel in die Incarnationis, aut Natiuitatis Chriſti, propter ſingularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta eſt, vel in die Reſurrectionis, propter incredibilem dolorem, quem in Chriſti paſsione ſuſtinuit, vel alijs temporibus opportunis iuxta diuinæ ſapientiæ diſpoſitionem.

C

Obiect. Athanaſ.

Contra hanc verò concluſionem obijci poteſt Athanaſius ſermone de ſanctiſsima Deipara, vbi negat, vidiſſe Beatam Virginem in die Incarnationis Verbum, ſeu Incarnationis myſterium, prout in ſe eſt. Et in quæſtionibus ad Antiochum, quæſtione duodecima generalius negare id videtur de toto tempore vitæ.

Reſponſio.

Sed hoc poſterius teſtimonium incertum eſt. Ad vtrumque verò, licet fateamur Athanaſium fuiſſe illius ſententiæ, id non obſtat, quominus contraria ſententia probabiliter defendi poſſit.

Multas inuita reuelationes Virgo habuit.

Dico ſecundò, extra Verbum, ſeu per cognitionem abſtractiuam etiam habuit Beata Virgo in hac vita varias, ac multiplices reuelationes. Concluſio eſt certa, & probatur primo, generali ratione, quia

D

hoc beneficium, & ſignificatio diuini amoris, & familiaritatis ferè omnibus hominibus, qui ſingulari dono ſanctitatis excelluerunt, conceſſum eſt, & præſertim virginibus, & ſtatum contemplatiuæ vitæ profitentibus, vt ex hiſtorijs, quæ geſta ſanctorum continent, ſatis conſtat, ergo multo magis hoc beneficium concedendum eſt Virgini. Deinde ante filij conceptionem, dum in templo habitaret, frequentes habuiſſe diuinas illuſtrationes, & Angelorum conſpectus docent Ambroſius, Hieronymus, Gregorius Nicomedienſis, & alij Patres, quos ſupra retuli, diſputatione ſeptima, in initio, & diſputatione nona Sectione tertia. In filij autem conceptione, primùm accepit inſignem illam reuelationē, quam per Angelum Gabrielem factam Lucas narrat, capitulo primo. Addit præterea Anſelmus, libro de ex-

Ambroſ. Hieronym. Gregor. Nic. Luc 1. Anſelm.

E

cellentia Virginis, capitulo ſeptimo, *Accepiſſe Virginem ea hora, qua filium concepit, ſuæ prædeſtinationis, & ſuper omnes choros Angelorum exaltationis, certam, atque indubitatam reuelationem.* Quod etiam ſentit Damaſcenus oratione prima, de dormitione Deiparæ. Poſt Incarnationem verò inter diuinas reuelationes computari poteſt, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam illi ante cæteros apparuit, ſuamque gloriam euidenter oſtendit, vt infrà ſuo loco tractabimus. Huc etiam ſpectat, quòd poſt Aſcenſionem ſuam, Chriſtus illam frequenter viſitaſſe, ac docuiſſe creditur, vt affirmat Rupertus, libro tertio in Cantica, &

Rupert.

Lau. Iuſtin. tica, & eleganter Laurentius Iuſtinianus, ſermone de Aſſumptione, dicens, *Neque Angelica tantum, verum etiam filij iugiter viſione, ac colloquio exultauit, illi enim cœleſtis viſio debebatur, cui incomparabilis gratiæ inerat plenitudo.* *And. Cret.* Hinc denique Andreas Cretenſis, ſermone de Aſſumptione, Virginem vocat, *fontem, qui non poßit exhauriri diuinarum reuelationum.*

Dubium. Reſponſio. Sed quæret aliquis, qualis eſſet cognitio, quæ per has reuelationes Virgini communicabatur? Reſpõdetur, non poſſe aliquid certum, quodq; omnibus reuelationibus commune ſic affirmari; ſed pro diuerſitate obiectorum, ac rerum, vel opportunitatũ, credendum eſt fuiſſe qualitatem cognitionis. Itaq; ſæpe erat cognitio fidei, vt patet in reuelatione, quæ de conceptione filij Dei, & hominis per Gabrielem facta eſt. Et idem eſt credibile de reuelatione propriæ ſalutis, & prædeſtinationis: (ſi verum eſt, illam habuiſſe) interdum verò fortaſſe eleuabatur, vt clarè videret, ac intueretur rem, quæ ſibi reuelabatur, vel perſonam, per quam fiebat reuelatio, *Athanaſ.* vt ſupra cum Athanaſ. q. 12. ad Antiochum diximus, vidiſſe clarè, & in ſe Gabrielem Angelum ſibi incarnationem Chriſti nuntiantem. Deniq; nonnulla myſteria potuit cognoſcere per euidentiam in atteſtante, ſicut Prophetæ interdum illa cognoſcebant. Nam, quod ipſa verum ac perfectum Prophetiæ donum habuerit, in ſequenti diſputatione probandum eſt.

SECTIO V.

Vtrum habuerit Beata Virgo humanam ſcientiam rerum naturalium.

QVæſtio hæc intelligi poteſt de ſcientia acquiſita, & infuſa, rurſus de infuſa, tam per accidẽs, quam per ſe: (ſuppono enim de rebus etiam, & obiectis naturalibus poſſe homini communicari ſcientiam per ſe infuſam: vt in priori tomo agentes de ſcientijs animæ Chriſti, latiùs diximus.) Quidam ergo exiſtimãt habuiſſe Virginem ſcientias omnes naturales, & humanas, per accidens infuſas. *Antonin. Albert.* Ita ſentit Antoninus, 3. p. tit. 15. c. 19. §. 2. & in eandem ſententiam refert Albertum. Et ſuaderi poteſt primo, quia Adam habuit has ſcientias infuſas. Secundò, quia hæ ſcientiæ ſunt neceſſariæ primum ad perfectionem ſcientiæ Theologicæ, in qua diximus Beatam Virginem fuiſſe inſtructiſsimam: deinde ad exactam Scripturarum intelligentiam, deniq; ad ſcientiam morum, & prudentiam, quam ſupra diximus habuiſſe Virginem ab initio infuſam, non tantum per accidens. Alij verò addunt, habuiſſe Virginem harum rerum ſcientiam etiam per ſe infuſam, vt poſſet ſpirituales ſubſtantias, Angelos, & animas, prout in ſe ſunt, perfectè cognoſcere, ac contemplari. *Iacob Chriſtopolit.* Quæ ſententia tribui ſolet Iacobo Chriſtopolitano, in tractatu quodam ſuper Canticum *Magnificat.*

Mihi tamen videtur, primo eſſe veriſimilius, non fuiſſe communicatam Virgini in hac vita ſcientiam rerum naturalium, naturalem capacitatem intellectus humani ſuperantem, & ita hoc ſenſu non fuiſſe illi datam ſcientiam per ſe infuſam huiuſmodi rerũ. Hæc concluſio non aliter probatur, niſi, quia de hac ſcientia Virginis nulla eſt mentio apud Doctores sãctos, & antiquos Theologos, & alioqui nec neceſſaria illi fuit ad propriam ſanctitatem, & perfectionẽ, neq; ad munus, & officium, ad quod aſſumpta fuit; non enim futura erat magiſtra ſciẽtiarum, aut veritatum naturalium. Præterea ſcientia huiuſmodi nõ eſt debita ſtatui viatoris, neque ad perfectionem fidei neceſſaria. Ad hæc, ſcientia hæc de ſe vniuerſalis eſt, & primario circa res ſupernaturales verſatur, diximus autem, de rebus ſupernaturalibus non habuiſſe Virginem huiuſmodi ſcientiam, cur ergo exiſtimabimus, habuiſſe illam de rebus naturalibus, quarum cognitio minus eſt neceſſaria? Quod deniq; Beata Virgo habuerit cognitionem propriam ſubſtantiarum ſpiritualium, prout in ſe ſunt, nullum eſt argumentum, quòd habuerit hanc ſcientiam per ſe infuſam, de qua in hac concluſione loquuti ſumus. Primum quidem, quia non fuit neceſſe, vt habuerit illã cognitionem permanenter, ac per modum habitus, ita vt arbitrio ſuo poſſet, cum vellet, ſpirituales ſubſtantias intueri, hoc enim nulla ſufficienti ratione, vel authoritate conſtat, ſed ſolum quòd aliquando Diuina reuelatione ad huiuſmodi cognitionem fuerit eleuata. Deinde, quia licet concedamus habuiſſe illam cognitionem habitualem, potuiſſet fieri per ſpecies proportionatas animæ ſeparatæ, confortãdo ſolum intellectum Virginis, vt poſſet illis vti independenter à corpore mortali, nulla ergò ratione videtur hæc ſcientia per ſe infuſa neceſſaria Virgini, nec ſine aliquo maiori fundamento aſſerenda.

Qualiter Virgini ſcientia rerum naturalium ſit infuſa. Dico ſecundo veriſimile eſſe habuiſſe Beatam Virginem per accidẽs infuſam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, quæ ad perfectam ſcripturarum intelligentiam, & ad perfectionem Theologicæ doctrinæ, item ad penetranda, explicanda, ac ſuadenda fidei myſteria, deniq; ad conſummatam prudentiam, & cognitionem rerum agendarum, illi fuit neceſſaria, aut expediens. Hæc concluſio ex ipſis terminis videtur per ſe probabilis. Nam huiuſmodi ſcientia naturalis ex ſe, non eſt admodum neceſſaria Virgini, neq; ita accommodata ſtatui, & conditioni eius, vt propter ſe eſſet expetenda, aut inquirenda. Et ita (vt mea fert opinio) in harum ſcientiarum vſu parum ſe exercuit: libentius enim, ac vtilius ſupernaturalium rerum cognitioni, & cõtemplationi vacabat. Nihilominus tamen hæc naturalium veritatum cognitio, ad eos fines, quos in concluſione explicuimus valde vtilis eſt, ac neceſſaria. Oſtendimus autem, decuiſſe Beatam Virginem habere omnem illam ſupernaturalis cognitionis perfectionem: ergo credendum eſt habuiſſe eam naturalem cognitionẽ, quę ad ſupernaturalem neceſſaria eſt: non eſt autem veriſimile proprio labore, ac induſtria paulatim illã acquiſiuiſſe, quia (vt diximus) non decuit eam in huiuſmodi actionibus occupari: ergo veriſimile eſt habuiſſe hanc cognitionem, vel omnino, vel maiori ex parte dono datam à Deo. Quanquam potuerit etiam ex principijs cognitis, plurium veritatum cognitionem eiicere: plurimum enim valebat ingenio, & pacatiſsimum habebat animum, vt facillimè poſſet quaſdam veritates ex alijs indagare.

Dubium. Quòd ſi quis inquirat quãdo fuerit illi infuſa hæc cognitio, & an ſimul habuerit totam eius perfectionem, vel per diſcurſum, aut interualla temporis. *Reſponſio.* Reſpondetur rem eſſe incertam; ſolumq; dici poſſe eo tempore, & modo illam habuiſſe, quo ſecundum ordinem Diuinæ ſapientiæ, & iuxta conditionem, & ſtatum vitæ eius conueniens fuit.

SECTIO VI.

Vtrum in Beata Virgine aliqua fuerit ignorantia.

DVplex à Dialecticis diſtinguitur ignorantia, alia poſitiua conſiſtens in errore, quæ dicitur *prauæ diſpoſitionis.* Alia eſt priuatiua conſiſtens in carentia ſcientiæ, quæ dicitur *ignorantia negationis,* quæ à Theologis diſtingui ſolet in propriam ignorantiam priuatiuam, *Ignorantia quotuplex.* quæ dicit carentiam ſcientiæ debitæ, aut conuenientis alicui iuxta illius ſtatum, & cõditio-

ditionem, & hæc propriè meretur *ignorantiæ* nomen: alia eſt per ſolam negationem ſcientiæ poſſibilis, non tamen debitæ, aut pertinentis ad hominis ſtatum, & hæc non propriè dicitur ignorantia, ſed negatio ſcientiæ.

Prima ergo ſententia eſſe poteſt, Beatem Virginem interdum habuiſſe in intellectu errorem, & in phantaſia falſas imaginationes. Ita ſentit Gerſon *Gerſon.* Alph. 15. liter. S. qui ſolum loquitur de eo tempore, quo Virgo dormiebat, in quo dicit potuiſſe habere falſa ſomnia. Generalius tamen etiam de tempore vigiliæ, & de proprio iudicio erroneo hoc docuit *Cordub. Luc. 2.* Cordub. libro primo Theologicarum quæſtionum, quæſtione quadrageſima ſexta, fundatus in verbis *Luc. 1. & 2.* illis Lucæ 2. *Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu.*

Secunda ſententia eſſe poteſt, fuiſſe in Virgine ignorantiam priuatiuam: quia (vt conſtat ex Euangelio Lucæ. 1. & 2.) multa non intelligebat, & ideò interdum admirabatur, & conſeruabat verba quæ audiebat, eaque in corde ſuo conferebat, interdum interrogabat, *Quomodo fiet iſtud?* denique de illa, & Ioſepho expreſsè dicitur: *Et ipſi non intellexerunt*, nimirum Chriſti Domini reſponſionem.

Nullus error ignorãtiave praua diſpoſitionis in intellectu Virginis.

Dicendum vero eſt primo, in intellectu Beatæ Virginis nunquam fuiſſe errorem, neque ignorantiam prauæ diſpoſitionis. Hæc concluſio apud me certa eſt, & contraria pias aures offendere videtur, eamque ſupponere videntur omnes authores, qui tribuunt Virgini donum iuſtitiæ originalis ab initio ſanctificationis ſuæ: expreſsè vero id docuit Bartholomæus Medina ſupra, quæſtione trigeſima, articul. 1. Probatur autem primo, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet illa imperfectio erroris: Beatæ autem Virgini communicata eſt omnis perfectio illius ſtatus, iis exceptis quæ corpori mortali, & paſsibili repugnant: omnis enim huiuſmodi perfectio ſtatum, ac dignitatem Virginis decebat. Secundo, quia error vel deceptio pœna eſt per peccatum introducta, vt *D. Thom.* ex prima ratione conſtat, & ex D. Thoma. 1. 2. quæſtion. 85. articul. 3. ergo ſicut Beata Virgo non contraxit culpam, ita neque hanc pœnam. Diximus enim in ſuperioribus, ſicut Beata Virgo fuit præſeruata à culpa, ita fuiſſe præſeruatam ab illis pœnis, quæ magnam aliquam indecentiam, & ſpiritualem imperfectionem continent, inter quas ſine dubio annumeanda eſt pœna erroris, & deceptionis, non minus quam quælibet alia inordinatio virium animæ. Vnde oritur tertia ratio, quia Beata Virgo habuit plenum dominium ſuarum potentiarum, ſummamque prudentiam, abſque vllo inordinato motu, ergo poterat facile nunquam definite iudicare de rebus incertis: ſed vel ſuſpendere iudicium, vel iudicare hoc eſſe probabile, aut veriſimile, vel apparens, vel aliquid huiuſmodi. Hæc enim exiſtimatio ſufficit ad operandum prudenter, & qui non vult ſe exponere periculo errandi, ſi perfecte dominatur ſuis actibus, cum hac moderatione iudicat, ad eo vt ipſi etiam Beati de his rebus, quas certò non norunt, non aliter iudicium ferant, niſi Diuina reuelatione inſtruantur: quos in hac perfectione imitatam eſſe Beatam Virginem credibile eſt, cum & facilè potuerit, & melius, ac perfectius hoc ſit.

Et hinc facile exponi poſſunt verba illa *exiſtimantes illum eſſe in comitatu.* Primò per Synecdochen, vt ſcilicet pluraliter dicatur de multis, quod in aliquo tantum accidit, ſicut dicuntur latrones blaſphemaſſe Chriſtum, quamuis alter tantum blaſphemaret. Sic enim dici potuerunt parentes Chriſti exiſtimaſſe illum eſſe in comitatu, quia Ioſeph ita exiſti- *Rupert.* mabat. Vnde Rupertus libro primo in Cantica docet, Virginem optimè tunc temporis cognouiſſe, vbi filius eſſet, ſed quia erat tempus tacendi, diſsimulaſſe, atque ita ſe geſſiſſe, ac ſi id ignoraſſet, & exiſtimaſſet filium eſſe in comitatu. Quod tamen abſolutè, & ſimpliciter nō placet. Patres enim ſimpliciter intelligunt Euangelicã hiſtoriã, prout ſonat, atq; ſentiunt Beatam Virginem ignoraſſe, vbi Chriſtus tunc eſſet, quia hoc nullam imperfectionẽ importat, quæ Virginem non deceat, & propter myſterium expedire potuit, vt tunc ſe CHRISTVS matri occultaret, quod etiam illi ad meritum, & nobis ad exemplum prodeſſe poterat. Secundo ergo exponi poſſunt illa verba, parentes CHRISTI exiſtimaſſe eum eſſe in comitatu, non ſimpliciter iudicando ita eſſe, iudicio falſo, ac erroneo, ſed ſolum iudicando id accidere potuiſſe, & ex ſignis, & circumſtantiis occurrentibus id fuiſſe veriſimilius, quod iudicium verum erat, & ſufficiens ad illa omnia, quæ ab Euangeliſta narrantur. Et eodem ſenſu pie exponendos cenſeo expoſitores ſacros, ſi alicubi falſam exiſtimationem Virgini tribuere videantur, vt circa eandem hiſtoriam, quod perdiderit filium exiſtimando rediiſſe cum Ioſepho, & ſi quæ ſunt ſimilia.

Dico ſecundo, Beatam Virginem non omnia ſemper ſciuiſſe, ſed pro temporum varietate nonnulla ignoraſſe negatiuè: nihilominus tamen nunquam habuiſſe propriè ignorantiam priuatiuam. Prior pars nota eſt ex Euangelio Lucæ primo & ſecundo: vt inter referendum ſecundam ſententiam *Luc. 1 & 2.* dictum eſt. Ratio vero ſolum eſt, quia ſicut non oportuit, illam ſemper eſſe Beatam, ita etiam neque *In intellectu Virginis ignorantia non fuit.* fuit neceſſarium, neque conſentaneum ſtatui eius, vt omnia ſciret, & ideo neque ante Angelicam annuntiationem ſciuit ſe futuram matrem DEI, neque modum conceptionis, & ſimiliter poſt Incarnationem non omnia futura ſemper cognouit, neque quæ in loco diſtanti fiebant, neque omnes circumſtantias myſteriorum Chriſti. Quo ſenſu piè exponendus eſt Origenes homilia vigeſima in Lucam, dum negat habuiſſe Virginem eo tempore fi- *Origen.* dem plenam omnium myſteriorum, ſcilicet quoad diſtinctam cognitionem rationum omnium, ac circumſtantiarum illorum. Altera pars explicatur, quia Beata Virgo omni tempore vitæ ſuæ eam omnium rerum cognitionem habuit, quæ pro ratione ſui ſtatus illi maximè expediebat: hoc enim illius dignitatem, & perfectionem decebat, ergo non habuit propriè ignorantiam priuatiuam, quæ huic cognitioni opponitur, vt in principio Sectionis expoſitum eſt.

Obiectio. Contra hanc vero poſteriorem partem ſolum video obiici poſſe verbum illud Lucæ ſecundo. *Et ipſi non intellexerunt.* Cum enim Chriſtus de Patre ſuo æterno loquutus eſſet, & Beata Virgo illius verba non intellexerit, videtur illa ignorantia fuiſſe valde moralis, ac propria, & de re ad ſtatum eius valde pertinente. *Reſponſio.* Reſpondetur. Si verba illa ad Virginem referantur (non enim deſunt qui vel propter circumſtantes, vel per Synecdochen propter Ioſeph dicta eſſe exiſtiment) ſi (inquam) de Virgine intelligantur, non poteſt eſſe ſenſus eam non intellexiſſe Chriſtum, cum dixit. *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* de ſuo æterno Patre fuiſſe loquutum. Tam clarum enim hoc erat, vt neque Ioſeph in hoc hæſitare potuerit. Sciebant enim Chriſtum non habere Patrem alium in terris. Et licet veriſimile ſit, Chriſtum interdum Ioſephum ipſum patris nomine appellaſſe: tamen euidens erat, Chriſtum non dixiſſe illa verba propter Ioſeph, tum quia numero multitudinis loquutus eſt, *Neſciebatis, quia in his quæ Patris mei ſunt, &c.* Patrem ſuum ab vtroque diſtinguens. Tum etiam, quia manifeſtum erat Chriſtum illis diebus non traxiſſe negotia, quæ ad Ioſephum pertinerent. Quamuis ergo Beata Virgo rectè intellexerit CHRISTVM loqui de Patre ſuo cæleſti, dicitur tamen non intellexiſſe Chriſti verba, quia non ſatis comprehendit, quænam eſſent res illæ ad

æternum Patrem pertinentes, in quibus Chriſtum occupari, & propter eas parentes ſuos relinquere oportuerat: vel etiam quia non intellexit, an ſignificare voluerit Chriſtus appropinquaſſe iam tempus manifeſtandi ſeipſum mundo, & inchoandi humanam redemptionem, vt notauit Ianſenius capit. vndecimo Concordię. *Ianſen.* Et hoc modo explicatis illis verbis non attribuitur Virgini aliqua ignorantia priuatiua, ſed ſolum carentia ſcientiæ alicuius rei, quæ ad ipſam illo tempore minimè ſpectaret.

Et ex iis facile intelligitur quomodo in Beata Virgine potuerit eſſe vera, ac propria admiratio: tum, quia in ea fuit noua rerum cognitio, quæ admirationem parere ſolet: tum etiam, quia de rebus antea cognitis, ſi noua quadam attentione conſiderentur, aut nouo modo proponantur, poteſt etiam admiratio oriri, vt latius in priori tomo diximus agentes de Chriſti admiratione in commenta. artic. octauo, quæſtione. 8.

DISPVTATIO XX.

In tres Sectiones diſtributa.

De gratiis gratis datis Beatæ Virgini.

HÆc ſola ſupereſt diſputatio de donis ſupernaturalibus Deiparæ collatis in ſtatu viæ, quam pro materiæ dignitate breuiſsimè expediemus, has gratias datas ad tria capita reuocantes. Quædam enim ad cognitionem, quædam ad ſermonem, quædam denique ad operationem ſpectant, de quibus ſigillatim dicendum eſt.

SECTIO I.

Vtrum habuerit Beata Virgo gratias gratis datas ad cognitionem pertinentes.

PRæcipua harum gratiarum eſt prophetia, ad quā ſpirituum diſcretio reuocatur, interpretatio item ſermonum in quodam ſenſu ſub hoc capite cōprehendi poteſt.

Dico ergo primo Beatam Virginem verè ac proprie fuiſſe prophetiſſam, atque adeo habuiſſe gratiam prophetiæ. *Luc. 1. Virgo veram habuit gratiam prophetiæ.* Concluſio eſt certa, & communis Sanctorum, quam colligunt ex Lucæ primo: vbi Beata Virgo, cum dixit, *Magnificat anima mea Dominum, &c.* prophetico ſpiritu loquuta eſt. Vnde Ambroſius ibi. *Ambroſ.* *Quo maior*, inquit, *eſt perſona, eo plenior eſt prophetia.* Quamobrem Baſilius *Baſil. Iſai 8.* exponens illa verba Iſai. 8. *Acceſſi ad prophetiſſam, & in vtero concepit*, de Beata Virgine illa interpretatur, dicens, *Quod Maria prophetiſſa fuerit, ad quam proxime per ſpiritus prænotionem acceſſerit Iſaias, nemo contra dixerit, qui ſit memor verborum Mariæ, quæ prophetico afflata ſpiritu eloquuta eſt, Magnificat anima mea Dominum.* Et inferius. *Quod ſi animum ad vniuerſa eius verba accommodaueris, non vtique diſſidium negaueris, quod fuerit prophetiſſa.* Eodem modo expoſuit illa verba Iſaiæ, Cyrillus *Cyril.* libro primo in Iſaiam oratio. quinta dicens. *Sanctam Virginem prophetiſſam vocat:* & eandem amplectuntur Nazian. *Greg Naz.* oration. 42. quæ eſt ſecūda in Paſcha, Epiphanius *Epiphan.* hæreſ. 78. ſub finem Gregorius Nyſſenus *Greg Nyſſ.*, libro de teſtimonio ex veteri Teſtamento contra Iudæos, capite de Natiuitate Chriſti ex Virgine, Euſeb. *Euſeb.* libro 7. de Demonſtratio. capite 6. Hieronymus *Hierony.* vero in Iſaiam (licet aliam ſequatur expoſitionem) ſubdit tamen. *Quidam prophetiſſam ſanctam Mariam interpretantur, quam prophetam fuiſſe non dubium eſt. Ipſa enim loquitur in Euangelio, Ecce enim amodo beatam me dicent omnes generationes.* Auguſtinus *Auguſt.* etiam 17. de Ciuitat. ca. vltimo. *Iſtorum*, inquit, *quinq; prophetatio, ſcilicet, Zachariæ, Eliſabeth, Simeonis, Annæ, & Ioannis Baptiſtæ, ex Euangelio nobis nota eſt; vbi & ipſa Virgo mater Domini, ante Ioannem prophetaſſe inuenitur.* Præterea Rupertus *Rupert.*, libro primo, in Cantica, eam vocat *Prophetiſſam Prophetarum, quia & prophetas docuit, & de ipſa omnes Prophetæ prophetarunt.* Idem libro primo de Trinitate, & eius operibus in Iſaiam, capit. 34. Diuus Thomas *D. Thom.* ſupra, quæſtion. 26. articulo quinto ad tertium. Adamus *Adamus.* Iſaiæ octauo Galatinus *Galatin.*, libro ſeptimo de Arcanis, capit. 4. 5. & 12. & ad hoc confirmandum valent, quæ ſupra diximus de reuelationibus Beatæ Virgini factis. Nam ferè illæ omnes reuelationes Prophetiæ dici poſſunt. Ratio verò generalis, tam huic gratiæ, quam cæteris omnibus communis eſt, quia Beata Virgo ita fuit plena gratiæ, vt quidquid aliis per partes datum eſt, totum ſimul in ea fuerit cumulatè perfectum, ſicut dignitatem eius decebat.

Et ex hac concluſione infertur obiter, accepiſſe Virginem aliquo modo donum illud, & ſingulare Spiritus ſancti auxilium quod ſolet dari Scriptori ſacro ad canonicam ſcripturam ſcribendam. Nam ſicut ſcriptori canonico Spiritus Sanctus dictat ſingula verba, ita Beatæ Virgini dictauit ſingula verba, quæ in illo celebri cātico, *Magnificat anima mea Dominum*, protulit, quæ omnia, ſicut ab ipſa prolata ſunt, Lucas Euangeliſta ſcripſit (hoc enim. & ad fidem hiſtoriæ, & ad reuerentiam debitam Virgineis verbis pertinet) canticum autem illud canonica eſt ſcriptura non ſolum quaſi materialiter, id eſt, quia Euangeliſta refert B. Virginem illud protuliſſe: ſed etiam formaliter, ac per ſe, vt ab ipſa Virgine prolatum eſt, & vt tale recipitur ab vniuerſa Eccleſia: fuerunt ergo ſingula verba illius à Spiritu ſancto dictata. Habuit ergo tunc donum, & gratiam de qua loquimur. Nam quòd hæc detur ad loquendū, vel ſcribendum, non variat rationem doni, quod ad gratiam prophetiæ reuocari poteſt, vel (vt alii volunt) ad interpretationem ſermonum. An vero Beata Virgo aliquid ſcripſerit, non conſtat. Nam epiſtola quædam ad Ignatium, quæ nomine eius circumfertur, incertæ authoritatis eſt, ſi tamen Eccleſiæ conſtaret, illam vel aliquam aliam fuiſſe à B. Virgine ſcriptam, nemo (vt exiſtimo) dubitaret, quin inter canonicas ſcripturas eſſet annumeranda.

Dico ſecundò, datam fuiſſe Virgini gratiam interpretationis ſermonum. Probatur concluſio, quia ſi hæc gratia exponatur in ſenſu ſuperius tractato, iam conſtat fuiſſe in Virgine: ſi autem intelligatur eſſe ſpeciale donum, & auxilium Dei ad veram Scripturæ ſacræ intelligentiam aſſequendam, in præcedenti diſputatione oſtendimus, quantum B. Virgo in hac cognitione excelluerit, quam certum eſt non tantum proprio labore, & ingenio fuiſſe aſſequutam, ſed multo magis ope ac inſpiratione diuina. Confirmatur, & declaratur, quia hæc gratia quamuis propter vtilitatem aliorum potiſsimū dari ſoleat, multum tamen ad propriam ſuſcipientis perfectionem confert, non ſolum quatenus intellectum illuſtrat: ſed etiam quatenus ad excitandam, & mouendam voluntatem adiuuare poteſt: vtraq; autem ratione oportuit dari Virgini ſcilicet, & propter eius perfectionem, & propter aliorum vtilitatem, quia futura erat magiſtra Apoſtolorum, & Euangeliſtarum, quibus hoc donum datum eſt, quia futuri erant lux mūdi: ergo multo magis debuit dari Beatæ Virgini, quæ ipſorum lux futura erat, cuiuſque *vita inclyta* (vt Eccleſia canit) *cunctas illuſtrat Eccleſias.*

Dico tertiò, datam præterea eſſe Beatę Virgini gratiam illam, quæ dicitur *diſcretio ſpirituum.* Poteſt autem hæc gratia duobus modis explicari, primò vt ſit internum lumen, ſeu reuelatio, per quam homo intuetur interiores cogitationes cordium, quæ cognitio per modum ſcientiæ habitualis infuſæ ſoli Chriſto communicata creditur. Vnde non exiſtimamus Virgini tribuendam, iuxta ea quæ pręcedenti diſputatione diximus: non eſt tamen incredibile, interdū per ſpe-

per ſpecialem reuelationem Spiritus ſancti datum eſſe Virgini, vt aliorum cogitationes poſſet intueri, prout expedire aliquando potuit, vel ad res agendas, vel ad aliorum vtilitatem. Hæc enim gratia ſic explicata pars eſt prophetiæ, & alijs ſanctis interdum communicata eſt, præſertim initio naſcentis Eccleſiæ, quoniam plurimum conferre poterat ad perſuadendam fidem, & confirmandos eos, qui credere incipiebant, vt colligitur ex 1. ad Corinth. 14. Alio modo exponi poteſt, hæc gratia, vt ſignificet ſpeciale donum Spiritus ſancti ad diſcernendum, à quo ſpiritu bono, vel malo interiores cogitationes, ac deſideria proueniant, tàm in ipſomet, qui donum hoc recipit, quam in alijs. Quod ergo pertinet ad proprios interiores motus ipſius Virginis, certum eſt in omni ætate, ac vitæ ſuæ tempore habuiſſe ſingulare Spiritus ſancti auxilium, vt certiſsime iudicaret omnes ſuos motus, & affectus ab Spiritu ſancto eſſe profectos: quia ſingulari modo ab Spiritu ſancto regebatur, & nullam mentis cogitationem, aut motionem habere potuit veluti ab extrinſeco motore inſpiratam, quæ nõ eſſet à bono ſpiritu quia caruit fomite, & omni interna deordinatione potẽtiarum, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Quocirca licet exterius tẽtari potuerit, ſicut tẽtatus fuit Chriſtus: non tamen interius per inordinatum aliquem affectum, vel motum. In exterioribus verò tentationibus, vel apparentibus reuelationibus (ſi fortaſſe interdum eas paſſa eſt, in hoc enim potuit Chriſto aſsimilari, quamuis interdum id fit) in ijs, inquam, occaſionibus credendum eſt, ita fuiſſe ab Spiritu ſancto illuminatam, partim per infuſam prudentiam, partim per hanc gratiam diſcernendi ſpiritus, vt certitudine quadam infallibili poſſet inter bonum, & malum ſpiritum diiudicare. Cuius ſufficiens argumentum eſt diuinum illud colloquium, quod cum Angelo Gabriele habuit, in quo tanta prudentia vſa fuit, *vt omnia verba eius à ſapientiæ theſauro profecta, & à Spiritu ſancto dictata* eſſe videantur, ſicut Damaſcenus dixit oratione prima de Aſſumptione. Denique (quod attinet ad diſcernendos ſpiritus aliorum) credendum eſt Beatam Virginem etiam in hoc habuiſſe gratiam ſingularem, non ſolum propter ſummam experientiam, quam de rebus ſpiritualibus habuit, ſed etiam per ſpeciale Spiritus ſancti donum, quo maximè indiguit poſt Chriſti Domini Aſcenſionem. Erat enim tunc omnium magiſtra, ad quam conſilij cauſa fideles vndique confluebant, vt ex Epiſtolis Ignatij, & ex alijs Patribus ſupra citatis conſtat. Addit Diuus Antonius, hanc gratiam diſcernendi ſpiritus fuiſſe quodammodo debitam ſummæ Virginis humilitati. Cùm enim Beatus Antonius vniuerſum mundum videns plenum laqueis inter ſe connexis, exclamaſſet, *Quis euadet laqueos iſtos*? reſponſum ei eſt, *Sola humilitas.* Summæ igitur humilitati Virginis datum eſt, vt omnes Dæmonum deceptiones poſſet agnoſcere, atque ita ſpiritus diſcernere.

1. Cor. 14. *Gratia diſcernendi ſpiritus virgini data.* *Damaſ.* *Ignatius.* *Antoni.*

SECTIO II.

Vtrùm habuerit Beata Virgo gratias illas, quæ circa ſermonem verſantur.

GRatiæ hæ quatuor ſunt, ſermo fidei, ſcientiæ, ſapientiæ, ac donum linguarum.

Gratia fidei Virgini data. Primò igitur gratia fidei dupliciter exponitur, primò vt non tantum ad ſermonem, ſed etiam ad interiorem mentis actum referatur, & importet ſingularem, & extraordinarium modum certitudinis in rebus fidei credendis, vel abſolutè, & per ſe, ſeu quaſi ſpeculatiuè, vel practicè in ordine ad aliquid operãdum. Et hoc ſenſu nemo dubitare poteſt, quin B. Virgo gratiam fidei habuerit, quia omnibus modis habuit perfectiſsimam mentis fidem, vt ſæpè in

A ſuperioribus oſtenſum eſt. Alio modo refertur hæc gratia fidei ad ſermonem, & nihil aliud eſt, quàm ſpeciale donum Spiritus ſancti ad proponendas, & explicandas res fidei modo accommodato hominibus ſimplicioribus, & rudioribus, præſertim cùm primum ad fidem veniunt. Et hoc etiam ſenſu per ſe ſatis credibile eſt habuiſſe Virginem huiuſmodi donum, ſeu auxilium, quia (vt diximus) omnium magiſtra fuit, & omnibus omnia fieri oportuit.

Secundò ex eodem principio cõſtat habuiſſe gratiam ſermonis ſcientiæ, & ſapientiæ, quæ nihil aliud ſunt, quam vires, & facultates quædam, ſeu auxilia ad explicandas facilè & confirmandas res fidei per cauſas, & rationes, vel ſuperiores, vel inferiores. Cùm enim Beata Virgo de rebus fidei cum ſimpli- B cioribus, & cum ſapientioribus tractaret, omnibus modis oportuit in eis tùm intelligendis, tùm explicandis eſſe inſtructam. De quibus gratijs plura videri poſſunt in D. Antonio. 4. part. tit. 15. cap. 19. §. 1. & 2.

Obiectio. D. Thom. 1. Tim. 2. Reſponſio. Obijci verò poteſt D. Thomas, quæſtio. 27. artic. 5. ad. 3. Vbi negare videtur habuiſſe Virginem vſum ſapientiæ quantum ad docendum, quia hoc non conueniebat ſexui muliebri, ſecundum illud, 1. ad Timoth. 2. *Docere autem mulierem non permitto.* Reſpondetur tamen cum Caietano ibi, illud eſſe intelligendum de vſu docendi publice, & pro concione: priuatim enim docere, vel inſtruere aliquem de rebus fidei, interdum decet etiam fœminas, & in ſuperioribus oſtendimus, Beatam Virginem Apoſtolos etiam docuiſſe. Quin potius Rupertus, libr. 5. in Cantic. contendit, interdum etiam publice docuiſ- C ſe. Nam ob ſingularem aliquam rationem aliquando conceſſum eſt hoc fœminis, vt de Maria Magdalena legimus. Sed hoc dictum Ruperti incertum eſt. *Rupert.*

Tertiò hinc oritur ratio dubitandi de dono linguarum, quia videtur dari ad publicas functiones, & conciones, & ideo videri poteſt hæc gratia non fuiſſe Virgini neceſſaria. Et ita Caietanus dicta quæ. 27. articul. quinto negare videtur Beatam Virginem habuiſſe vſum huius gratiæ, quod eſt negare illi hanc gratiam, quia hæ gratiæ gratis datę in vſu conſiſtunt non in aliquo habitu. Sed nihilominus veriſimilius creditur non defuiſſe Virgini hanc gratiam, vt docent Albertus in Mariali, & Antonius ſupra §. 8. qui exiſtimat in die Pentecoſtes ſimul cum Apoſtolis hoc donum accepiſſe, vt nihil ſpiritualis gratiæ D illi deeſſet. Quod etiam poteſt colligi ex Athanaſio ſermo. de Deipara, dicente, *Virginem omnibus gratijs abundaſſe.* Et confirmatur, quia initio Eccleſiæ, frequenter dabatur hoc donum fidelibus non ſolum illis, qui futuri erant prædicatores Euangelij, ſed etiam alijs fere communiter, vt conſtat Actor. 8. & 19. quid ergo mirum, quod fuerit Beatæ Virgini conceſſum? Eo vel maximè, quod licet Beata Virgo, non eſſet ad varias nationes, ac gentes migratura, vt eas doceret: veriſimile tamen eſt, & ex patribus, ac hiſtorijs colligitur, fideles ex varijs nationibus ad illã confluxiſſe, tum pietatis cauſa, tum vt ab ipſa magis inſtruerentur, ac in fide confirmarentur, oportuit ergo, vt & illos intelligeret, & ab illis intelligi poſſet, E quæ duo ſunt huius gratiæ munera. Denique mihi eſt probabile etiam ante illa tempora habuiſſe vſum huius gratiæ (ſi fortaſſe neceſsitas, vel occaſio illum poſtulauit) vt, verbi gratia, quando Chriſtus adoratus fuit à Magis, credibile eſt illos intellexiſſe, vel cum peregrinata eſt in Ægyptum, Ægyptiorum lingua vti potuiſſe.

Caiet. Donum linguarum virgini datum. Albert. Antonin. Athanaſ. Act. 8. & 19.

SECTIO III.

Vtrùm Beata Virgo habuerit gratias ad operationem pertinentes.

DVæ ſunt huiuſmodi gratiæ, ſcilicet, gratia miraculorum, & gratia ſanitatum, quæ ad vnam

reuocari poſſunt: quia ſanitatis reſtitutio, prout per huiuſmodi gratiam fit, præter naturam, & extraordinariam legem eſt, & ideò inter miracula computari poteſt. De gratia ergo miraculorum generatim dicta, vt has duas gratias comprehendit D.Thom.q. 27.arti 5.ad.3. negat B.Virginem in vita mortali habuiſſe vſum huius gratiæ, quod eſt dicere non habuiſſe illam, quia hæc etiam gratia in vſu conſiſtit. Fundamentum eſt, *quia tunc temporis confirmanda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto, & diſcipulis eius, qui erant baiuli doctrinæ Chriſti, conueniebat miracula facere.* Et hanc ſententiam ſequens Caietan. ibi, addit aliud fundamentum, quia ſolida Theologia fundatur in ſacra Scriptura: ex ſacra autem Scriptura non habemus, Beatam Virginem, dum vixit in vita mortali, feciſſe miracula.

D.*Thom.* *Caietan.*

B Contrariam verò ſententiam docent Albertus in Mariali, & D. Antoninus ſuprà. §. 5. & 6. & Rupertus, libro tertio in Cantica, dum in vniuerſum docet Beatam Virginem habuiſſe omnes gratias gratis datas. & eodem modo citari poteſt pro hac ſententia Athanaſ. dicto ſermon. de ſanctiſsima Deipara. Et hæc ſententia ſimpliciter videtur vera: vt tamen eam explicemus, oportet, & varia tempora, & varia miraculorum genera, ſeu varios modos illa operandi diſtinguere.

Albert. *Antoninus.* *Athanaſ.*

Primò igitur de tempore, ſeu ætate Virginis, antequàm filium conciperet, nec cõſtat, nec aliqua veriſimili ratione affirmare poſſumus, eam aliqua miracula edidiſſe, nec videtur illud tempus fuiſſe adeò opportunum ad huiuſmodi gratiam exercendam. Quia neque ad doctrinam confirmandam erant neceſſaria, nec merita, & ſanctitatem Virginis oportebat tūc per miracula manifeſtari.

C Secundò, de tempore à conceptione Chriſti Domini, vſque ad eius Aſcenſionem, etiam eſt veriſimile nulla per ſe edidiſſe miracula præſertim publica. Et hoc fortaſſe præcipuè intendit Diuus Thomas, probabiliterq́; ſuadet eius ratio, & exemplum, quo vtitur de Ioanne Baptiſta, qui propter hanc cauſam *ſignum fecit nullum*, vt dicitur Ioann. decimo. Dico autem per ſe, quia per filium dici poteſt Virgo interdū operata eſſe miracula fide, ac impetratione ſua. Hic enim eſt vnus modus concurrendi ad miracula, ſcilicet, impetrando, & hac ratione operatio virtutum fidei attribui ſolet. Quia talis oratio requirit peculiarem fidei perfectionem, & ſingularem Spiritus ſancti motionem ad petendum miraculum tanta fide D & fiducia, vt infallibiliter obtineatur, iuxta illud. *Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis mōti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit.* Matthæi decimo ſeptimo. Et hoc modo dicere poſſumus B. Virginem habuiſſe fidem miraculorum, & per illam operatam eſſe, obtinendo à filio miraculorum operationem. Cuius ſignum habemus in miraculo nuptiarū, quod fide ſua mater à filio obtinuit, ſuamq́; fidem oſtendit (vt Sancti notāt) tum in eo quod primum miraculum publicum à filio poſtulauit: tum etiam in eo, quod Chriſti reſponſione conturbata non fuerit, quamuis exteriori ſpecie videri poſſet, paſſa fuiſſe repulsā. Quin potius confidenter dixit miniſtris. *Quidquid dixerit vobis, facite.* Dixi præterea, præſertim publica, quia de ſecretis miraculis incertū eſt, an aliqua fecerit, præ- E ſertim tempore infantiæ Saluatoris, vel in Ægypto, vel alijs temporibus, ſi fortaſſe aliqua opportunitas vel neceſsitas occurrit.

Ioan. 10. *Matth.*17.

Tertio, de tempore poſt Chriſti Aſcenſionem, veriſimile eſt Beatam Virginem multa miracula perpetraſſe, vel præbuiſſe multis ſanitatem. Quia licet ad eam non pertineret, publice concionari, vel perſuadere fidem, tamen ad magnum Eccleſiæ bonum, & profectum pertinebat, quod agnoſceretur, & coleretur vt Dei mater. Quod totum in Chriſti Domini manifeſtationem redundabat, & fidem in ipſum confirmabat: ergo non fuit præter ſtatum, & con-

Gratiam miraculorum, & ſanitatū quo tempore Virgo exercuit.

A ditionem Virginis, vt eo tempore miracula faceret, & inſignia beneficia hominibus conferret, quibus eorum fides, & deuotio augeretur. Quamobrem Damaſcenus, ſermone primo de Natiuitate Virginis, eam vocat *miraculorum abyſſum.* Et Andreas Cretenſis, ſermone de Aſſumptione, eam vocat *miraculorum effectricem, poteſtatem habentem, quæ nequeat labefactari.* Et confirmatur, nam (vt ibidem refert hic author, & Damaſcenus ſermone primo, de Aſſumptione: & Simeon Mataphraſtes de vita, & dormitione Deiparæ) corpus Beatæ Virginis, ſtatim poſt obitum eius, multa miracula operatum eſt, & ſepulcrum eius ſolum, quia corpus illud aliquo tempore habuit, effectione miraculorum illuſtre fuit. Quid ergo mirum, quod etiam dum vitam ageret, ſimilia opera interdum effecerit? Nec ratio D. Thomæ contra hoc concludit: quia etiam Beata Virgo fuit illo tempore ſuo modo magiſtra fidei, & miracula eius in gloriam filij & fidei confirmationem cedebāt. Ratio verò Caietani inefficax valde eſt, ab authoritate enim negatiua ſcripturæ nullum argumentum in Theologia ſumitur, vt conſtat ex ijs, quæ de alijs myſterijs ſupra tractata ſunt, & quę generatim de traditionibus Eccleſiaſticis contra hæreticos Theologi docent.

Damaſc. *And. Cret.* *Simeon Metaphraſt.*

DISPVTATIO XXI.

in quatuor Sectiones diſtributa.

De glorioſa morte & Aſſumptione Beatæ Virginis.

DIſputauimus hactenus de donis gratiæ & ſcientiæ, quæ Beata Virgo in ſtatu viæ conſequuta eſt, ſimulque (quantum ſcholaſtica ratio patitur) myſteria vitæ eius percurrimus, reliquum eſt, vt de felici ſtatu gloriæ eius diſſeramus. Quoniam verò mors terminus eſt viæ, ac tranſitus ad beatitudinem prius de morte eius, poſtea de Reſurrectione, Aſſumptione, ac denique de eximia eius gloria, & beatitudine dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm Beata Virgo corporalem mortem paſſa fuerit.

EPiphanius hæreſ.78. hanc quęſtionem attingens inſolutam relinquere viſus eſt. *Quærant*, inquit, *veſtigia ſcripturarum, & inuenerint vtique neque mortem Mariæ neque an mortua ſit, aut non mortua, neq; an ſepulta ſit, aut non ſepulta.* Et inferiùs. *Ego enim non audeo dicere, ſed ſilentium mihi impero, fortaſſis enim alicubi etiam veſtigia inuenerimus ſanctæ illius, ac beatæ, ſic nec inuenire datur mortem ipſius.* Et paulo poſt. *Non autem omnino definio hoc, & non dico, quòd immortalis manſit, ſed neque affirmo an mortua ſit.* Fundamentum eius eſt ſupra tactum, quod iterum repetit, dicens. *Exceſſit enim ſcriptura mentem humanam, & in ſuſpenſo reliquit propter vas pretioſum ac excellentiſſimum.* Cui fundamento addi poteſt, quòd nec ex hiſtorijs humanis aliquid certi habemus de morte eius. Libellus enim, qui de trāſitu Virginis inſcribitur, & à Tritthemio, Melitoni Sardicenſi tribuitur, & apocryphus eſt, teſte Gelaſio Papa in capitul. ſancta Romana, diſt. 15. & falsò Melitoni imponitur, vt ex Hieronymo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis colligi poteſt. Referens enim Melitonis ſcripta, huius non meminit. Et ex Beda in retractione Actorum, capite octauo. Vbi & opus ipſum refutat, quod multa hiſtoriæ Lucæ de Actis Apoſtolorum repugnantia contineat, & non dicit eſſe Melitonis, ſed illi imponi. Præterea alius liber, qui de eodem tranſitu, ſeu Aſſumptione Virginis inter opera Hieronymi refertur, omnium ſententia non eſt Hieronymi, quia in eo fit mentio hæreſum Neſtorij & Eutychetis, quæ poſt Hiero-

Epiphan. *Tritthem.* *Gela. Pap.* *Hierony.* *Beda.*

Hieronymum exortæ ſunt. Quæ coniectura eodem modo probat non eſſe Sophronij, vt aliqui exiſtimant, quia Sophronius æqualis eſt Hieronymo, vt ex libro eiuſdem Hieronymi de Scriptoribus Eccleſiaſticis conſtat. Nihil ergo eſt ſcriptum vnde aliquid certi de Virginis obitu definiri poſsit.

Virginis mors. — *Damaſ. Epipha. Cõ. And. Cret. Iuuen. Iero. Nicephor. Simeon. Metaphraſt.*

Nihilominus ſine vlla dubitatione dicendum eſt, B. Virginem mortem obijſſe. Ita ſentit hoc tempore vniuerſa Eccleſia, & ad id confirmandum ſufficit generalis regula ſcripturarum. Nam omnes filij Adæ corporali morti obnoxij ſunt, à qua regula neq; authoritas vlla, neque ratio ſuadet excipiendam eſſe Virginem. Quin potius grauiſsimi, & antiquiſsimi Patres eam mortuam eſſe teſtantur, vt conſtat ex Damaſceno, Epiphanio Presbytero Conſtantinopolitano, Andrea Cretenſi, ſermon. de dormitione Deiparæ, & Iuuenali Ieroſolymitano, apud Nicephorum, libr. 5. Hiſt. c. 4. & Simeone Metaphraſte de vita, & dormitione Deiparæ, die 15. Auguſti, qui omnes referũt Dionyſium Areopagitam loco ſtatim citando, & ex alijs recentioribus, quos ſtatim commemorabo. Ratio etiam hoc ſuadet, quia in primis decuit B. Virginem eſſe ſimilem Chriſto: cum ergo Chriſtus mortem ſuſceperit, non oportuit Beatam Virginem ab hac lege excipi. Deinde vt per mortem Virginis conſtaret euidentiùs, & indiguiſſe Chriſti morte, qua fuit redempta, & habuiſſe carnem paſsibilem, à qua Chriſtus ſimilem ſumpſit, & ita excluderetur error eorum, qui finxerunt, Beatã Virginem fuiſſe cuiuſdam cœleſtis, ſeu angelicæ naturæ, vt Epiphan. ſupra refert, & D. Thom. in 3. diſt. 4. quæſt. 2. artic. 1. Tandem quia mors nullam imperfectionem includit, quæ Virginem non deceat: quin potius eſt pœna, quæ propter Deum ſuſcepta magnum gratiæ augmentum promereri poteſt: propter quod *mors Sanctorum pretioſa in conſpectu Domini* eſſe dicitur: ergo nulla eſt cauſa, ob quam à morte corporis fuerit præſeruata. Neq; Epiphan. hanc veritatem negat citato loco: ſed ſolum aſſerit in ſcriptura nihil de illius morte referri.

Epiphan. D. Thom.

Dubium. 1.

Sed quæret aliquis primo. Quæ fuerit cauſa, vel occaſio mortis Deiparæ, an ſcilicet morbo aliquo, ſeu ægritudine vſque ad mortem laborauit, vel abſque aliqua naturali cauſa, ſola Dei voluntate, & arbitrio defuncta ſit, ſicut mortuus videtur Moyſes, cui dixit Deus. *Aſcende in montem, & morere ibi.* Deuteron. 32. Vnde c. 34. ſubditur, *Mortuuſque eſt ibi Moyſes ſeruus Domini in terra Moab, iubente Domino*, & ſicut mortuus videtur Ioannes Euangeliſta, ſi vera eſt hiſtoria, quam Nicephorus refert libr. 2. c. 42. qui propter hanc fortaſſe cauſam dixerat li. 1. c. 35. Ioannem mortuum fuiſſe eo modo, quo Dei genitrix. Ex quibus exemplis hæc pars poſterior veriſimilis fieri videtur, quia hic mortis modus videtur excellentior, & innocentiæ ac puritati Virginis quodammodo debitus. Item quia mortua creditur ſine vllo dolore, (vt Damaſcenus ſentit orat. 2. de dormitione Virginis.) Tùm, quia ſine libidine concepit, omniq; inordinata concupiſcentia ſemper caruit. Tùm etiam, quia in morte filij maiores dolores, quàm in morte ſentiantur, deguſtauit.

Deut. 23. & 34. — *Nicephor.* — *Damaſc.*

B Virgo vi amoris mortua.

Addere tamen poſſumus, quamuis B. Virgo mortua non fuerit, vi alicuius morbi corporalis: vi tamen amoris, & ardentiſsimi deſiderij, & intentiſsimæ contemplationis obijſſe. Fieri enim poteſt, vt mens tanta efficacia, & intenſione in his actibus occupetur, vt veluti deſtituat corpus, ita vt paulatim eius diſpoſitiones remittantur, ac deficiant, ac tandem, ob earum defectum, non poſsit anima in corpore conſeruari.

Iſidor. Ambroſ. Beda.

Non defuerunt tamen, qui dicerent, eam fuiſſe martyrio coronatam, vt videre licet apud Iſidorum libr. de vita, & morte Sanctorum, capite. 68. & apud Ambroſium, & Bedam Lucæ ſecundo, ſed (vt idem authores dicunt) hoc nullo probabili fundamento nititur, quia nulla hiſtoria, nulla traditio, nullaque probabilis authoritas hoc confirmat. Verba autem illa Simeonis, *tuam ipſius animam pertranſibit gladius*, ex quibus falſa ſuſpicio orta videtur, non eſſe de corporali eius morte intelligenda, in ſuperioribus oſtenſum eſt.

Dubium 2. — *Reſponſio.*

Quæres ſecundò, quo ætatis anno mortua fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Ex his enim, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de Chriſti conceptione, & in ſequentibus de morte eius dicemus, conſtat Beatam Virginem egiſſe annum quadrageſimum nonum, quando Chriſtus Dominus mortuus eſt. Quia quando illum peperit, iam decimum quintum annũ expleuerat, & Chriſtus trigeſimo quarto anno ætatis inchoato mortuus eſt: expleuerat ergo tunc temporis Beata Virgo quadraginta octo ætatis annos, & agebat quadrageſimum nonum. Poſt Chriſti autem mortem quidam dixerũt vixiſſe tantum annum integrum, & aliquod menſes. Quæ tamen ſententia, inter omnes improbabiliſsima eſt, & ſolum in quadam incerta, & apocrypha reuelatione fundata.

Euſeb. Hieronym.

Alij ergo exiſtimarunt vixiſſe Virginem vſque ad ſecundum annum imperij Claudij, qui fuit vndecimus à Chriſti morte, quo primum Petrus profectus fuit Romam, teſte Euſebio in Chronicis, & Hieronymo de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Vnde fit coniectura, Petrum permanſiſſe in Iudæa, quandiu Deipara vixit: ſtatim vero poſt mortem eius diſceſsiſſe vt Romam pergeret. Quocirca iuxta hanc ſententiam B. Virgo obijt anno ætatis quinquageſimo nono, vel iam expleto, vel propè. Quæ fuit ſententia Euodij apud Nicephorum, libr. 2. Hiſtor. capit. tertio, quam ipſe videtur ſequi, tàm ibi, quam capit. 21. vbi dicit, Beatam Virginem obijſſe cum annum ageret ſexageſimum. Vnde ſentit, quod Euodius dixit, intelligendum eſſe de annis quinquaginta nouem expletis: non tamen ſibi conſtat Nicephorus, dum dicit B. Virginem mortuam eſſe quinto anno imperij Claudij, qui eſt decimus quartus à morte Chriſti, vt apertè conſtat ex dictis, & ex Chronico Euſebij. In eandem ſententiam de quinquaginta nouem annis refertur Hippolitus Thebanus ab Epiphanio Preſbytero Conſtantinopolitano, in ſermone de Deipara, vt refert Turrianus libro tertio, pro Epiſtolis Pontificijs, capit. 26. Quanquam (vt Cæſar refert in Annalibus anno quadrageſimo octauo) ille author potius aſſeruit Beatam Virginem tantum quinquaginta ſeptem annos vixiſſe: & ibidem refert alios aſſeruiſſe, quinquageſimo octauo ætatis anno diem humanæ vitæ clauſiſſe. Quæ fortaſſe varietas ex eo orta eſt, quòd circa annum conceptionis, vel mortis Chriſti, aliter, quam nos ſupponimus, opinabantur. Ab hac ſententia parum diſcrepat Driedo libro tertio, de dogmatibus ſacræ Scripturæ, tractat. tertio, capite quarto: vbi dicit, B. Mariam obdormiſſe anno duodecimo poſt Chriſti mortem, ſecũdum Chronologiam Euſebij. Sed apud Euſebium hoc ego non reperio: quin potius in Chronico eius Aſſumptio B. Virginis annotatur in anno ſexto imperij Claudij, qui eſt decimus quintus à morte Chriſti, vt dixi, quanquam illa adnotatio videatur potius ab aliquo addita, quam ab Euſebio ſcripta. Sic enim habet. *Maria Virgo, Ieſu Chriſti mater, ad filium in Cœlum aſſumitur, vt quidam fuiſſe ſibi reuelatum, ſcribunt.* Nunquã enim Euſebius huiuſmodi incertis reuelationibus vti ſolet, neque ante ipſum aliquid de huiuſmodi reuelatione ſcriptum inuenimus.

Euod. Niceph. Hippoly. Theban. Epiphan. Cõſtant. Turrianus. Cæſ Baron. Dried. Euſeb.

Turrian. Cæſ Baron.

Hinc autem orta eſt aliorum opinio dicentium, B. Virginem obijſſe annum agentem ſexageſimum tertium, quam eſſe vulgi opinionem dicit Turrianus ſupra. Cæſar autem Baronius ſcribit opinionem hanc fundari in traditione quadam, eamque diſtinguit ab opinione, quæ colligitur ex dicto loco Euſebij. Sed ſi iuxta principia poſita fiat computatio, nulla eſt diuerſitas.

Reſponſio.

Quo ætatis ſuæ anno Virgo ſit mortua. *Epiphan. Presbyter.* *Cedren.* *And. Cret.* *Cæſ. Baron.* *Diony.*

Vltima verò ſententia, quæ in re ambigua veriſimilior videtur, eſt, B. Virginem mortuam fuiſſe anno ætatis ſeptuageſimo ſecundo. Ita ſentit dictus Epiphanius Presbyter, & Cedrenus in compendio hiſtoriæ, & inſinuat Andreas Cretenſis, ſermo. de dormitione Deiparæ, dum inquit perueniſſe Virginem *ad ſummam ætatem.* Et hanc ſententiam confirmat eleganter Cæſar ex teſtimonio Dionyſij, c. 3. de diuinis nominibus, vbi ſic inquit. *Nam, & apud ipſos diuino ſpiritu plenos Pontifices noſtros, cum & nos (vt noſti) & plerique ex ſanctis fratribus noſtris ad contuendum corpus illud, quod authorem vitæ, Deumq́ ceperat conueniſſemus, aderat autem, & frater Domini Iacobus, & Petrus ſupremum decus, & antiquiſsimum Theologorum columen, vbi poſt contuitum placuit, vt infinitè potentem, diuinæ infinitatis bonitatem Pontifices laudarent omnes, quiſque pro captu ſuo.* Quæ verba de ſancto corpore B. Virginis, & non de ſepulchro Chriſti, aut de domo Ioãnis, in qua Chriſtus cœnauerat, eſſe intelligenda, & ipſa verba per ſe ſumpta ſatis ſuadent, & eſt communis ſententia Sanctorũ, qui ex hoc loco colligunt, diuina prouidentia factum eſſe, vt omnes Apoſtoli, qui tunc temporis viuebant, & præcipuè ex eorum diſcipulis ac Pontificibus Eccleſiæ ad tranſitum, ac funus Beatæ Virginis conuenirent. Ita Maxim. D. Tho. & Albert. Mag. illum locum exponentes. Damaſc. & And. Cretenſis orationibus de dormitione, & Aſſumptione Virginis, Epiphan. Presbyter, & Simeon Metaphraſtes ſcribentes de vita, & eductione Deiparæ, Nicephorus, & Iuuenalis Ieroſolymitanus apud eundem libr. 2. hiſtor. cap. 21. 22. & 23. Vbi hanc hiſtoriam de tranſitu, & glorioſo funere virginei corporis latè deſcribit. Et inter alia affirmat etiã Chriſtum Dominum magna Angelorum multitudine comitatum dormitioni eius interfuiſſe. Quod etiam affirmarunt Damaſc. And. Cret. & alij. Indicant etiam Atha. de ſanctiſsima Deipara, & Bernard. ſer. 1. de Aſſumptione. Igitur (vt quod intendimus concludamus) ſcribit Dionyſ. citato loco tranſitum Virginis, & Apoſtolorum conuentum illius cauſa coactum: at verò Dionyſius (vt ex hiſtoria Actuum Apoſtolicorum colligitur) non venit ad fidem, vſque ad decimum octauum annum à nece Chriſti, qui fuit quinquageſimus ſecundus à natiuitate eius, quia non anteà Paulus peruenit Athenas: ergo, vt poſſet adeſſe morti Virginis, neceſſe eſt, vt B. Virgo vltra ſexaginta ſex annos vixerit, & ita euertuntur omnes ſuperiores ſententiæ. Veriſimile autem eſt à conuerſione Dionyſij vſque ad aduentum eius in Ieruſalem, aliquot annos fluxiſſe, præſertim ſi (vt Turrianus, & Baronius citatis locis indicant) conuentus ille Apoſtolicus abſque miraculo, ſuaui diſpoſitione diuinæ prouidentiæ factus fuit. Quia & Petrus eo tempore Roma Ieroſolymam rediiſſe creditur, & Paulus etiam circa illa tempora Ieroſolymam reuerſus fuit poſt conuerſionem Dionyſij, & alia ab eo geſta, quæ in Actibus Apoſtolorum narrantur à cap. 18. ad 21. eſt ergo in re incerta veriſimilis hæc coniectura.

Maxim *D. Tho.* *Albert.* *Damaſc.* *And. Cret.* *Epi. Presby* *Simeon Metaphraſt.* *Nicephor.* *Iuuen. Iero.* *Damaſc.* *And. Cret.* *Athanaſ.* *Bernard.* *Act. 17.* *Turrian.* *Cæſ. Baron.* *Act. 20. & 21.*

SECTIO II.

Vtrum B. Virgo paulò poſt mortem glorioſa ſurrexerit, & in Cœlum aſſumpta fuerit.

Sepulcrum Virginis multis miraculis clarum *Damaſc.* *And. Cret.* *Simeon Metaphraſt.* *Hieron.* *Euſeb.* *Sozomen.* *Theodoret.* *Beda.*

DE ſtatu, quem corpus, & anima B. Virginis poſt mortem eius habuerunt, antequam iterum coniungerentur, nihil ferè dicendum occurrit. Nam de corpore eius conſtat ex omnibus hiſtoriis ſupra citatis, ſtatim poſt mortem fuiſſe in ſepulchro repoſitum, quod Dama. And. Cret. & Simeon Metaphraſt. magnis miraculis fuiſſe à Deo illuſtratum referunt. Vnde admiratione dignum videri poteſt, Hieronymum, Euſebiũ, Sozomenum & Theodoretum, numerantes celebriora ſepulchra, aut loca ſancta Ieroſolymitana, ſepulchri huius non meminiſſe. Beda tamen libr. de locis ſanctis, c. 6. huius ſepulchri men- A tionem facit, & in illius loco Eccleſiã extructam eſſe dicit. Vnde veriſimile eſt, (quod dicit Burchard. in deſcrip. terræ Sanctæ 1. p. c. 7 §. 47.) poſt cladem Ieroſolymitanam ſepulchrum hoc multo tempore latuiſſe: poſteaq́; fuiſſe repertum. Nam nunc etiam, qui ſacra Ieroſolymorum loca inuiſunt, hunc locum ſepulchri Virginis cernere ſe dicunt. Et in libr. de Aſſumptione Virginis, (qui nomine Hieronymi circũfertur) dicitur monſtrari ſepulchrum eius in valle Ioſaphat in monte Sion, & Oliueti: additque Beda propè illud conſpici ſepulcrum ſancti Ioſeph. In illo ergo ſepulchro repoſitum fuit corpus B. Virginis, & integrum, atq́; prorſus incorruptum vſq́; ad glorioſam eius reſurrectionem perdurauit, vt omnes citati Patres docent, & per ſe manifeſtum eſt, conſidera- B ta dignitate, puritate, ac innocentia Virginis Beatiſſimæ, & ex dicendis hoc amplius conſtabit.

Burchard.

Anima Virginis à corpore ſeparata ſtatim vidit Deum.

De anima autem Virginis à corpore ſeparata, certum eſt ſtatim vidiſſe Deum, atque in cœlum fuiſſe ſublatam. Hoc conſtans eſt ex certiſsimis principiis fidei. Eſt enim mors terminus viæ hominibus à Deo præſcriptæ ad præmium promerendum, quod animæ perfectè purgatæ, & mundæ ſtatim ac diſcedunt è corporibus, conſequũtur, poſtquam Chriſtus Dominus per mortem ſuam pro toto humano genere ſatisfecit, ſed anima B. Virginis abſque vlla macula, aut debito pœnæ, & perpetuò vixit, & à corpore diſceſſit, ergo ſtatim beata fuit, & ad locum beatorum euecta.

In tranſitu à via ad patriam amorem virgo Dei non interrupit.

Vnde obiter coniectare licet, in tranſitu à via ad patriam non interrupiſſe, aut intermiſiſſe B. Virgi- C niem diuinę charitatis, & amoris actum, ſed vel eundem, quem vſque ad mortem in terra viuens libere exercuit, in termino viæ maiori quadam perfectione, & neceſsitate continuiſſe (ſi tamen verum eſt, vt fortaſſe eſt, actum diuini amoris in via, & in patria eſſe poſſe eiuſdem rationis) vel certè ſi quis ſentiat eſſe diuerſos, ſaltem ſequitur B. Virginem ab actu amoris viæ immediatè tranſiſſe ad actum amoris patriæ abſque intermiſsione. Veriſimile enim eſt animam B. Virginis eo præſertim tempore, quo morti appropinquabat, nunquam ab actu diuini amoris ceſſaſſe, quia neque corporis dolore, neque ſenſuum perturbatione impediebatur. Quin potiùs, quia ex diuina reuelatione horam, & momentũ ſui diſceſſus præſciebat, (vt Patres omnes ſuperiùs allegati do- D cent) quò ad exoptatum illum terminum magis, ac magis accedebat, eò vehementius diuina charitate: & amore flagrabat, atq́; ſic diſpoſita vſque ad inſtans mortis, quod dicitur *primum non eſſe hominis*, peruenit, in quo, & videre Deum, & illum beatifica charitate diligere incepit, nulla ergo facta fuit interruptio. Ad quantam verò perfectionem anima Virginis tunc aſſumpta fuerit, dicemus Sect. 4.

Paulò poſt mortem Virgo in corpore glorioſa reſurrexit.

Addendum eſt vltimò, Beatam Virginem paulò poſt mortem ad glorioſam, & immortalem vitam corporis, & animæ reſurrexiſſe, atque in cœlum glorioſam aſcendiſſe. Ita ſentit vniuerſa Eccleſia: & hic eius conſenſus ex antiquorum Patrum traditione manauit, vt conſtat ex Athanaſio in ſermone de ſanctiſsima Deipara. Quod tamen opus plerique viri eruditi dubitant an ſit Athanaſij, quia videtur poſt tempora concilij Epheſini editum, cùm in eo refel- E latur error Neſtorij, & Cyrillus, ac alij Patres concilij Epheſini nunquam illius operis meminerint, cum tamen authoritate Athanaſij ſæpius vtantur. Alij tamen probabile exiſtimant eſſe Athanaſij, quia ſub eius nomine eſt ab Eccleſia receptum ante multos annos, & nullus dubitat authorem illius fuiſſe virum aliquem valde illuſtrem in Eccleſia, pietate, doctrina, & antiquitate prętantem. Et idem iudicium eſt de libris de aſſumptione, qui ſub nomine Auguſtini, Hieronymi, vel Sophronij referuntur, ex quibus hæc veritas confirmari poteſt. Præterea ex Damaſceno, & Andrea Cretenſi orationibus de

Athana. *Sophron.* *Damaſc.* *And. Cret.*

Iuuenal. Ieroſol. *Nicephor.* bus de dormitione Deiparæ. Item ex Iuuenali Ieroſolymitano apud Nicephorum, lib. 2. hiſt. cap. 23. Vbi refert non ſine diuino conſilio factum eſſe, vt funeri Virginis Apoſtolus Thomas defuerit, cumque paulo poſt Ieroſolymam veniſſet, ſacrum tumulum, vbi corpus Virginis poſitum fuerat, reſeratum fuiſſe, vt à ſancto Apoſtolo, & videri poſſet, & adorari, non tamen fuiſſe repertum, ſed ſola ſepulcralia linteamina, aptè loco commodo compoſita: *Quæ & ipſe* (inquit Nicephorus) *& qui cum eo aderant, cum veneratione exoſculati, incredibilique voluptate, odoriſque ſuauitate repleti, ſepulcrum quidem ad priſtinum conformant modum, miraculum autem ipſum quaſi per manus poſteris traditum, ad nos quoque tranſmiſerunt.*

A

Bernard. *Lau Iuſt.* *Anſel.* *Ruper.* Vnde omnes poſteriores Sancti, & Doctores traditionem hanc amplexi ſunt, Bernardus, & Laurentius Iuſtinianus in ſermonibus de Aſſumptione, Anſelmus de excellentia Virginis, capite 8. Rupertus, libro ſexto in Cantica, tractans illa verba. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, tanquam aurora conſurgens?* *Richar.* *Victor.* Richard. Victorinus in Cantica, cap. 42. *Hug. Victorin.* Hugo item Victorinus, libro tertio, eruditionis Theologicæ, cap. 125. vbi inter Beatæ Virginis priuilegia ponit, *quod ſine dolore mortis obijt, quodque cum corpore in Cœlo viuit, & ad dexteram filij ſingulariter ſedet, Pſalmiſta teſtante: Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* *D. Thom.* Item Diuus Thom. ſupra quæſtion. 27. articul. 1. & Opuſc. 8. *Bonauen.* Bonauent in ſpeculo Mariæ, cap. 2. *Anton.* Antoninus, prima part. Hiſtor. titulo 6. capite tertio. *Gerſon.* Gerſon Alphabeto. 14. & conſentiunt Scholaſtici, in 3. diſtinct. 3. Et confirmatur ex celebritate feſti Aſſumptionis Beatæ Virginis, quod valde antiquum eſt in Eccleſia. *Feſtum Aſſumptionis Mariæ quã ſit antiquũ.* Nam licet Niceph. lib. 17. cap. 28. dicat tempore Mauritij Imperatoris *Nicephor.* inſtitutum fuiſſe: tamẽ ex Athanaſio, Andrea Cre- *Athan.* *And Cret.* tenſi, Sophronio, & aliis conſtat fuiſſe antiquius. *Sophron.* Dicit etiam Nicephorus, tunc fuiſſe inſtitutum feſtum dormitionis Virginis. *Vſuard.* *Ado.* Vnde Vſuardus, & Ado in ſuis Martyrologiis dicunt, Eccleſiam celebrare dormitionem Virginis. Nam *vbi eius ſanctiſſimum corpus collocatum ſit, plus*, inquiunt, *elegit ſobrietas Eccleſiæ, cum pietate neſcire, quam quid friuolum, & apocryphum inde tenendo docere.* Sed hoc apertè pugnat cum communi ſenſu Eccleſię, vt conſtat ex omnium fidelium, tam ſimplicium, quam ſapientum mente, & ſermone, & ex inſcriptione Romani Martyrologij, ac Miſſalis, ex officio illius diei in introitu Miſſæ, & alijs antiphonis, & verſiculis, in quibus ſæpe repetit Beatam Virginem aſſumptam fuiſſe in cælum. Neq; eſt veriſimile, intelligere de Aſſumptione ſolius animæ: tum, quia Aſſumptio localis propriè, & in rigore refertur ad corpus: tum, quia etiam animæ aliorum Sanctorum deferuntur in cœlum: & tamen Eccleſia nullius Aſſumptionem confitetur, aut celebrat, ſed ſolum tranſitum, migrationem, aut natalem diem.

B

C

D

Rationes ſeu congruentiæ ad hanc veritatem perſuadendam accuratè indicantur à citatis Patribus, præſertim Auguſtino, & Damaſceno, & obiter *Auguſt.* attinguntur nonnullæ Scripturæ: quæ ad hoc myſterium piè accommodantur. Summa earum eſt: Prima, quia cum corpus CHRISTI ex corpore Virginis ſumptum ſit, dici poſſunt quodammodo eſſe vna caro. Quare ſicut Adam dixit: *Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea*, ita è contrario Chriſtus dicere poteſt, *Hæc nunc caro, de qua eſt caro mea*: ſicut ergo decuit carnem Chriſti omni ex parte eſſe beatam, & incorruptam: ita etiam, & carnem matris, cuius gloria in illius honorem redundat. Vnde hic merito accommodatur illud *Pſal. 131.* Pſalm. 131. *Surge in requiem tuam, tu, & arca ſanctificationis tuæ.* Hæc enim arca videtur eſſe illa, de qua Eccleſia canit. *Ventris ſub arca clauſus eſt.* Vnde à Patribus Græcis frequenter appellatur Virgo, *arca ſacroſancta.* Ad quam merito accommodari poſſunt verba illa Apocalyp. 11. *Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius.* *Apoc. 11.* Sicut Bonauent. ſupra, capit. 9. accommodat etiam illud 3. Reg 8. *3. Reg. 8.* *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.* *Ioan. 12.*

E

Secunda, quia Chriſtus Ioannis 12. promiſit: *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit*: Beata autem Virgo ſingulariter miniſtrauit Chriſto, quia ex proprio ſanguine proprium illi corpus præbuit, ac miniſtrauit, & proprio lacte illum aluit, ergo ſingulariter etiam in illa completa eſt hæc Chriſti promiſsio, ergo vbi ipſe eſt, iam ipſa cum eo regnat corpore, & anima glorioſa. Tertia, quia incredibile eſt (vt Auguſtinus inquit) corpus illud ex quo Deus indutus eſt carne, & in quo primum ab homine Deus viſus eſt, corruptum, & in cinerem redactum eſſe. Vnde *Auguſtin.* Auguſtinus, *corpus Virginis eſcam vermibus traditum, quia ſentire non valeo, dicere perhorreſco.* Rurſus ſi corpus Virginis integrum, & incorruptum in terra perſiſteret, incredibile eſt permiſſurum fuiſſe Deum, vt tanto tempore Eccleſiam lateret, & abſque honore, & veneratione in occulto aliquo, & inuiſo loco iaceret. Variis enim exemplis conſtat, cum corpora aliquorum Sanctorum in obſcuris, ac minus decentibus locis laterent, diuina prouidentia factum eſſe, vt Eccleſiæ reuelarentur, atque honorificè conderentur: quid ergo facturum fuiſſe credendum eſt cum corpore Beatæ Virginis, ſi adhuc in terris permaneret? Quarta, corpus Virginis fuit quodammodo initium humanæ ſalutis, quia ex illius ſanguine, corpus, ſanguiſque Chriſti ſumptus eſt, quod fuit noſtræ ſalutis pretium, ergo rationi conſentaneum eſt, vt idem Virginis corpus ſingulari modo redemptionem participauerit, atque adeo vt gloriam, & immortalitatem ſtatim fuerit conſequutum.

Quinta, quia hunc honorem quodammodo debebat filius matri, & ſponſus ſponſæ: ſicut ergo Salomon 3. Reg. 2. in ſpeciali throno matrem ad dexteram collocauit, ita & Chriſtus in Cœlo regnans: *3. Reg. 2.* vnde multi de Chriſto, & Virgine intelligunt verba illa. Luc. 22. *Exierunt obuiam ſponſæ, & ſponſo.* Sexta, *Luc. 12.* aliqui probabiliter exiſtimant, Ioannem Euangeliſtam iam ſurrexiſſe cum corpore glorioſo: probabilis etiam ſententia eſt, eos, qui cum Chriſto ſurrexerunt, corpore, & animo glorioſo cum Chriſto regnare, ergo de corpore Beatæ Virginis non ſolum erit hoc probabile, ſed certum. Septima, quia animæ beatorum appetunt gloriam corporum, & illam petunt. Vnde quatenus ex hac parte non habent expletum omnem appetitum, quædam accidentalis beatitudinis perfectio illis deeſt, ergo etiam anima Beatæ Virginis à corpore ſeparata hunc habuit appetitum, ac deſiderium: ergo decuit ſtatim expleri, vt omni ex parte eſſet perfecta: & ſi hoc poſtulauit, ſine dilatione exaudita eſt propter ſingularem dignitatem, & quaſi iure materno. Tandem hoc priuilegium Virginis ad gloriam Dei ſpectat, Chriſtique Domini, & dignitatem Virginis, ſummamque innocentiam, puritatem, & charitatem maximè decet, quæ enim vniuerſæ carnis maculas non contraxit, & ab omnibus ſordibus, quam longiſsime abfuit, non debuit, vt cæteri, carnis reſurrectionem expectare. Cui veritati nihil eſt, quod repugnet, ergo ſicut alia priuilegia proportionata matris Dei creduntur Virgini eſſe conceſſa, ita eſt ſine vlla dubitatione de hoc iudicandum.

Sed quæres, qua certitudine hæc veritas tenenda ſit. *Dubium 1.* Author enim libri de Aſſumptione nomine Hieronymi, eam dubiam relinquere viſus eſt, quanquam ita pie poſſe exiſtimari non neget. Et ferè cum eadem formidine hoc aſſeruit Auguſtinus (ſi au- *Auguſt.* thor

thor eſt libri de Aſſumptione, qui inter eius opera refertur, tom. 9.) & ſerm. 34. de Sanctis, Abulenſis etiam Matth. 22. q. 230. ſolum dicit eſſe probabiliorem opinionem. Caietan. autem opuſc. de Conceptione dicit eſſe piam ſententiam, & ferè idem docet Sotus in 4. d. 43. Canus verò lib. 12. de locis, c. 11. addit eſſe petulantem temeritatẽ hoc negare, quem ſequutus eſt Corduba, lib. 1. quæſtionum Theologicarum, q. 17. Catharinus autem libr. 4. contra Caietanum, & in opuſ. de Conceptione contendit eſſe de fide. Sed reuera non eſt, quia neque eſt ab Eccleſia definita, nec eſt teſtimonium ſcripturæ, aut ſufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem. Eſt igitur iam nunc tam recepta hæc ſententia, vt à nullo pio, & catholico poſsit in dubium reuocari, aut ſine temeritate negari, atque adeo videtur habere eum gradum certitudinis, quem habet alia veritas ſupra tractata de ſanctificatione Virginis in vtero matris.

Abulenſ. Caiet. Sotus. Canus. Cordub. Catharinus Reſponſ.

Dubium. 2.

Ex ijs colligère licet, incertum eſſe quanto tempore poſt mortem Virgo reſurrexit, in Cœlumque aſſumpta fuit. Quidam enim aſſeruerunt reſurrexiſſe, & aſſumptam eſſe quadraginta diebus poſt mortem ſuam, id eſt, 23. Septemb. Nam mors creditur accidiſſe die decima quinta Auguſti, quando Eccleſia celebrat feſtum Aſſumptionis. Cui ſententiæ fauet Beda, qui in Martyrologio, nono Kalend. Octobris ponit ſecundam Aſſumptionem ſanctæ Mariæ Virginis, & priorem poſuerat decimo octauo Kalend. Septembr. Vnde neceſſe eſt hanc intelligi de Aſſumptione in ſola anima: illam verò de Aſſumptione in anima, & corpore. Alij exiſtimant eodem die mortem, reſurrectionem, & Aſſumptionem accidiſſe, quia Eccleſia eodem die omnia celebrat. Quæ tamen coniectura debilis eſt, vt aſſertionem parum veriſimilem confirmet, aliquam verò probabilitatẽ habet ad præcedentem ſententiam refellendam; Eccleſia enim duplicem illam feſtiuitatem non agnoſcit.

Beda. Reſpon.

Probabilior ergo coniectura eſt poſt triduum reſurrexiſſe, hoc enim magis conſentaneum eſt hiſtoriis dictis. Dicit enim Nicephorus Apoſtolos totum triduum ad monumentum Virginis perſeueraſſe, hymnorum carmina audientes: poſt diem autem tertium aduenſſe Thomam, & quod ſupra narratum eſt, accidiſſe; deinde quandam congruitatem habet, quod in hoc etiam B. Virgo fuerit filium imitata. Eodem autem die, quo reſurrexit, in cœlum aſſumpta eſt, quia nulla erat ratio, vel occaſio alicuius dilationis, ſicut in Chriſti Domini Aſcenſione fuit. Quo autem honore, & Angelico comitatu perducta in paradiſum fuerit: tractant eleganter Sancti Patres ſupra citati, & pia potius conſideratione quam ſcholaſtica diſcuoſsine indiget. Præcipuè videri poſſunt Athanaſ. ſerm. de ſanctiſsima Deipara, & Sophronius epiſtol. de Aſſump. Virg. & Damaſc. orat. 1. de dormit. Virginis in fine, & orat. 2. per totum, & D. Anſelmus de excellentia Virginis, cap. 8. qui Patres piè credunt non ſolum omnes Angelorum, & Sanctorum choros, verum etiam ipſummet Chriſtum Dominum in Virginis occurſum veniſſe, & cum ingenti gloria, & gaudio ſecum eam in thronum deduxiſſe: quos Patres ſecutus eſt D. Anton. 1. parte. Hiſtor. titul. 6. cap. 2. §. 1. & videri etiam poteſt Caniſius, libro 5. de Deipara, cap. 3. & ſequentibus. Illud denique in hoc myſterio aduertendum eſt, propter Aſſumptionis nomen, & propter vulgarem picturam, qua depingitur Virgo quaſi Angelico miniſterio, & virtute in cœlum eleuata; videlicet non eſſe hoc ita intelligendum, ac ſi Beata Virgo illorum opera ad aſcendendum indigeret, propria enim virtute, quæ omnibus glorioſis corporibus communis eſt, aſcendere poterat. Dicitur ergo aſſumpta ab Angelis, quia honoris cauſa eam comitabantur, & magis dicitur aſſumi, quam aſcen- A dere, quia illa virtus ſimpliciter non erat connaturalis tali perſonæ, ſicut fuit Chriſto, ac propterea etiam (vt ſupra dicebam) magis propriè dicitur aſſumptio de corpore, quàm de ſolo ſpiritu, qui ſpiritus non tantum glorioſa, ſed etiam propria, & naturali virtute aſcendere poteſt.

Quanto poſt mortem tempore Virgo reſurrexit.

Cur Virgo ab Angelis in cælum dicatur aſſumpta.

SECTIO III.

Ad quantam perfectionem eſſentialis beatitudinis fuerit Virgo aſſumpta.

PRimum omnium certum eſt, Beatam Virginem ſuperare in perfectione beatitudinis, omnium B hominum, & Angelorũ hierarchias. Hæc eſt veritas fidei, quã Eccleſia confitetur illis verbis. *Exaltata eſt ſancta Dei genitrix ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna.* Et eam vt certiſsimam vniuerſa Eccleſia amplexa eſt. Vnde Anſelm. de excellentia Virginis, c. 4. *Tota*, inquit, *Chriſtianitas nouit, quæ illam ſuper omnes cœlos exaltatam, & Angelicis choris prælatam certiſsime credit.* Quod infra cap. 8 eleganter confirmat. Et eadem eſt omnium antiquorum Patrum traditio, quos magna ex parte ſupra retuli diſputatio. 18 ſectio. 4. de eximia Virginis ſanctitate ſermonem habens, vbi attuli Chryſoſto. Damaſcen. Ephrem, Andream Cretenſem, Petrum Damianum, & alios. Quibus adiungi poteſt Iacobus, qui in liturgia, Virginem appellat *glorioſiorem, quam Cherubim, & Se-* C *raphim.* Et Athanaſ. de ſanctiſsima Deipara, vbi eam inquit, *vere eſſe Reginam & dominam omnium à dextris filij aſsiſtentem, & vbiq; regnantem.* Et Bernardus ſermone 1. & 2. de Aſſumptione. *Quantum gratiæ in terris adepta eſt præ cæteris, tantum obtinuit in cælo gloriæ ſingularis.* Et Guarricus ſermone de aſſumptione, ſic introducit Chriſtum loquentem; *Nullus mihi plus miniſtrauit in humilitate mea, nulli abundantius adminiſtrare volo in gloria mea, nec ſatis glorificatus videor, donec tu glorificeris.* Et Damaſcen. orat. 1. de dormitione Deiparæ. *Omnes*, inquit, *res creatas ſuperat, omnibus dominatur operibus, ſuper cælos cælorum extollitur incomparabiliter.* Et Nazian. in inuocatione ad Virginem. *Præſtantiorem exercitibus cæleſtibus vocat.* Rationes verò non ſunt neceſſariæ, quia ex ijs, quæ de gratia, & merito B. Virginis diximus, ſunt ſatis ma- D nifeſtæ.

Virgo in perfectione beatitudinis omnium hominum & Angelorum hierarchias ſuperat. Anſel. Chryſoſt. Damaſ. Ephrem. And Cret. Pet. Dam. Iacob. Athana. Bernard. Guarric. Damaſ. Greg. Naz.

Reliquum eſt, vt ad explicandam hanc beatitudinis virgineæ perfectionem, quid in Verbo ſingulariter videat, doceamus. Dico autem *ſingulariter*, quia ſuppono videre ea omnia, quę communia ſunt omnibus beatis, vt ſunt myſteria fidei: & rerum naturalium genera, & ſpecies, & ſi quæ ſunt ſimilia. Suppono etiam hæc omnia videre maiori intenſione, & claritate, quam vllum Angelorum, aut hominum; hoc enim neceſſario conſequitur ex perfectiore beatitudine, vt per ſe notum eſt. Solum ergo deſiderari poteſt, vt explicemus perfectionem quaſi extenſiuam in ordine ad res creatas, ſeu effectus in Deo viſos, ac deniq; vt viſionem Beatæ Mariæ cum aliorum beatorum viſionibus compare- E mus.

Secundo ergo probabiliter dicitur Beatam Virginem videre in Verbo quidquid omnes Angeli, & puri homines vident. Explicatur concluſio, contingit enim aliquem, qui eſt minus perfectè beatus, aliquid videre in Verbo, quod non videatur à perfectiori beato, quia perfectio beatitudinis non ſumitur ex ijs obiectis ſecundarijs, ſed ex perfectiore viſione Dei. Et inter ipſa obiecta ſecundaria, quamuis vnum lateat perfectiorem beatum, poſſunt alia ab ipſo videri, ratione quorum non ſolum compenſetur perfectio viſionis, ſed etiam ſuperetur. Hoc igitur modo, quamuis Deipara beatitudinis perfectione omnes ſuperet, poſſet aliquis videre in Verbo aliquid, quod ipſa non videat. Dicimus ergo, quam.

Virgo videt in Verbo quicquid Angeli, homineſq; vident.

quamuis ex ſola maiore perfectione intenſiua beatitudinis non ſequatur Beatam Virginem videre omnia, quæ omnes, ac ſinguli Beati vident, nihilominus verum eſſe Beatam Virginem etiam in hac perfectione extēſiua ſuperare omnes beatos. Quod vt probem, rurſus aduerto, tripliciter poſſe in hoc genere vnum Beatum excedere alium. Primò, quia vnum, & idem ſupernaturale opus, ſeu myſterium perfectius cognoſcit, quam alius, plures v.g. rationes, circumſtantias, ſeu cauſas illius cognoſcendo. Secundò, quia vnus cognoſcit aliquas rerum ſpecies, quas non cognoſcit alius. Tertiò, quia cognoſcit aliqua indiuidua. De primo, & ſecundo membro fere nulla eſt difficultas in præſenti concluſione, quia de ſupernaturalibus myſterijs certum eſt omnia perfectius videri à Beata Virgine in Verbo, quam ab vllo beato. Hæc enim myſteria ad duo præcipuè referuntur, Trinitatis, ſcilicet, & Incarnationis, omnes enim alij effectus ſupernaturales, & gratiȩ, ad incarnationem aliquo modo ordinantur, vel ab illa manant. Myſterium autem Incarnationis magis ad Virginem pertinet, quam ad vllum alium beatorum, & ideo nullus eſſe poteſt infra ipſam, qui plura de hoc myſterio cognoſcat, quam illa, prȩſertim cum coniunctio, quam Beata Virgo habet cum tali opere, & fructus gratiæ, ac meritorum, quos per ipſum obtinuit, omnium aliorum beatorum ſtatum, ac dignitatem excedat. Myſterium verò Trinitatis, cum nihil aliud ſit, quam Deus ipſe, eò ab vnoquoque beato perfectius videtur, quo in eſſentiali perfectione beatitudinis magis reliquos ſuparat, quia eſſentialis perfectio beatitudinis penes hoc potiſsimum obiectum attendenda eſt. In quo non ſunt aliæ rationes præter eſſentiales, & notionales, quas omnes vuiuerſi beati neceſſario vident, quamuis vnus maiori claritate, & intenſione, quam alius, in quo B. Virgo omnes antecedit, vt in principio huius ſectionis dictum eſt. Rurſus (quod ad ſpecies rerum pertinet) vident omnes beati vniuerſas, quæ vel in aliqua temporis differentia futuræ ſunt, vel in virtute cauſarum naturalium continentur. De ſpeciebus verò abſolutè poſsibilibus incertum eſt, an aliquis beatus aliquid in hoc genere videat. Si tamen nonnulli vident aliquas, ſolum eſt, quatenus ex perfectione viſionis neceſſario conſequitur: quidquid autem eſt perfectionis in viſione beatifica aliorum beatorum, viſioni B. Virginis deeſſe non poteſt: quia & dignitas eius, & merita, & gratia pene infinitè dignitatem, gratiam, ac merita reliquorum beatorum excedunt, ergo ſi quæ ſpecies poſsibiles à Beatis videntur in verbo, omnes illas videt B. Virgo & tum has, tum cæteras omnes perfectius videt, ac comprehendit, quam cæteri.

In tertio autem membro, ideſt, in indiuiduorum cognitione, ſolet eſſe maior differentia inter beatos. Fieri enim poteſt, vt inferiores beati plura ex ijs videant, quia ad eorum ſtatum pertinent. Sed de his etiam rebus vera eſt doctrina tradita, B. ſcilicet Virginem videre omnia ſingularia, & indiuidua, quæ omnes, ac ſinguli beati vident. Nam (vt ſuppono ex 1. par. q. 12.) videtur vnuſquiſque beatus in Verbo à principio beatitudinis omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes, menſurando ſtatū illum non per momenta, & ſucceſsiones noſtri temporis: ſed per inſtans æternitatis, in qua ipſi, vt beati ſunt, viuunt: ſed omnia, quæ ad ſtatum omnium, & ſingulorum beatorum pertinent, altiori quadam ratione ſpectant ad Virginis ſtatum, ergo videt ipſa quidquid ſinguli vident. Explicatur minor, quia omnes iſti effectus, vel res ſingulares, quæ dicuntur ad ſtatum beatorum pertinere, pertinent aliquo modo ad effectus gratiæ, & ad ſalutem prædeſtinatorum ordinantur. Nam qui huiuſmodi non ſunt, nec de illis beati ſoliciti ſunt, nec per ſe pertinent ad beatificam eorum perfectionem: ſed B. Virgo ſingulari

A modo cooperata eſt Chriſto ad omnium hominum ac prædeſtinatorum ſalutem, vt ſuperius diſput. 18. ſect. 4. ex Patrum ſententiis oſtendimus. Et nunc ſufficiunt verba Andreæ Cret. ſerm. de dormit. Virginis. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ.* Et confirmatur, nam B. Virgo propter hanc cooperationem, & propter matris dignitatem vocatur à Patribus *Mater viuentium, domina rerum, regina beatorum*, vt videre eſt in Auguſt. ſermonibus de natiuit. & ſer. 35. de Sanctis, Athan. de ſanct. Deipara, Damaſc. lib. 4. cap. 15. Anſelm. lib. de excellentia Virginis, cap. 9. ergo ad ſtatum eius pertinent omnia, quæ ad ſingulos ſubditos, ſeruos, ac ſpirituales eius filios ſpecialiter pertinent. Denique vt exemplis rem explicemus, quidquid ſanctus Bernardus in ſua religione operatus eſt, adiutricem habuit B. Virginem, & hoc idem de B. Dominico, ac ſingulis alijs merito affirmare poſſumus: comparatur ergo ad omnes B. Virgo tanquam vniuerſalis cauſa, ad quam referūtur omnia, quæ ad ſingulos pertinent. Complectitur ergo eminenti dignitate, & ſtatu ſuo omnia, quæ ad inferiores ſtatus ſingulorum pertinēt: ergo in omni rerum genere videt in Verbo, quidquid omnes, ac ſinguli beati vident.

And. Cret. *Auguſt.* *Athan.* *Damaſc.* *Anſelm.*

B

Tertio, ex his piè, & probabiliter colligo, videre Beatam Virginem in Verbo, quidquid Deus videt ſcientia viſionis, ijs ſolum exceptis, quæ ſingulariter ad Chriſtū, & ad interiores animæ eius cogitationes pertinent. De hac exceptione nullus (vt opinor) dubitabit. Quia cum Beata Virgo longè ſit Chriſto inferior tam dignitate, quam beatitudine, non decet vt ſine manifeſtatione, & conſenſu eius omnes illius cogitationes, & interiores actus intueri poſſit. Nec enim pertinet ad ſtatum inferioris, vt omnes cogitationes ſuperioris videat, neque vllum eſt probabile fundamentum ad hoc aſſerendum, præſertim cum B. Virgo non omnino comprehendat excellentiam gratiæ, & gloriæ Chriſti Domini. Hac igitur relicta exceptione, de reliquis probatur concluſio. Primò ex ijs quæ Patres docent de excellentia gloriæ, ac beatitudinis Deiparæ, Bernard. enim in ſerm. *ſignum magnum.* tractans illa Apocalyp. 12. *Et mulier amicta ſole*, & per illam Virginem intelligens cum Auguſtino, libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. *Iure*, inquit, *ſole perhibetur amicta, quæ profundiſſimum Diuinæ ſapientiæ, vltra quam dici poteſt, penetrauit abyſſum, vt quantum creaturæ conditio patitur, luci illi inacceſſibili videatur vnita.* Quæ verba, ne nimium probare videantur, non de abſoluta capacitate obedientiali intelligenda ſunt: ſed ſecundum legem ordinatam, & iuxta congruentem, ac decentem rationem, conſiderata conditione perſonæ ac dignitate, cum qua aptiſsimè quadrat hæc perfectio viſionis, de qua loquimur. Vnde Germanus ſerm. de Aſſumptione. *Spiritus tuus ô Maria, viuit in æternum, omnia obſeruas, omnia intueris, & inſpectio tua ad omnes ſe porrigit.* Et plures ſtatim referam. Secundo ita hoc confirmo, quia veriſimile eſt, totam multitudinem beatorum inferiorum Virgine videre omnia, quæ habitura ſunt eſſe in aliqua differentia temporis, his exceptis, quæ ad perſonas Chriſti, & Virginis ſpectant. Non quod ſinguli omnia videant, ſed quod, dum hi quædam vident, alij alia, tota beatorum collectio totam rerum collectionem exhauriat, quia re vera omnia ſunt propter electos, ita vt peccatorum, & reproborum permiſsio ad bonum prædeſtinatorum ordinetur. Cum ergo vnuſquiſque videat, quæ ad ſe ſpectant, & omnia ſint propter illos, omnes videbūt omnia. Sed Beata Virgo videt omnia, quæ omnes, & ſinguli vident (vt probatum eſt) & præterea videt omnia, quæ ſibi ſunt propria, ergo. Tertiò, ratio in præcedenti aſſertione facta, ad hanc poteſt accommodari, quia omnia ſupernaturalia, quodam-

C D E

Videt Virgo in Verbo quicquid Deus per ſcientiam viſionis, exceptis ijs, quæ ad Chriſtum ſingulariter pertinent.

Bernard. *Apocalyp. 12* *Auguſt.* *German.*

dammodo per Virginem, & propter Virginem facta ſunt, vt ſancti loquuntur. Quia per illam facta eſt incarnatio, per quam, ſeu propter quam facta ſunt cætera omnia bona: mala enim ſunt horum defectus, quæ ſicut priuationes per habitus cognoſcuntur: eſt ergo Beata Virgo ſub Chriſto veluti vniuerſalis cauſa illi coniunctiſsima, ergo ad illius ſtatum pertinet totum vniuerſum: & ſtatum beatorum omnium, ac damnatorum in Verbo comprehendere. Quæ tota perfectio maximam congruentiam habet cum dignitate matris Dei, Dominæ, ac reginæ rerum omnium, nihilque eſt quod illi obſtare poſsit; ergo.

Obiectio. Dices. Videmur æquare matrem filio in perfectione gloriæ, atque eſſentialis beatitudinis. *Reſponſio.* Reſpondetur minimè id ſequi, primum, quia ſimpliciter non videt anima Virginis omnia, quæ cadunt ſub ſcientiam viſionis, ſicut videt anima Chriſti. Deinde licet videret omnia: nihilominus multum excederet Chriſtus in viſione Dei, quia perfectiori lumine, & claritate videt Deum, & ex rebus poſsibilibus multo fortaſſe plura intuetur.

Perfectio Virgineæ beatitudinis quanta. Quarto addo, probabiliter credi poſſe ſuperare Virginem in perfectione viſionis beatæ non ſolum ſingulos ſanctos Angelos, vel puros homines, ſed etiam vniuerſas omnium perfectiones in vnum collectas. Senſus huius aſſertionis, eiuſque fundamentum ex ſupra dictis de gratia, & meritis Beatæ Virginis petenda ſunt. *Ildephon.* Nam (vt Ildephonſus loquitur ſermo. 2. de Aſſumptione) *ſicut eſt incomparabile quod geſsit, & inæſtimabile quod accepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod promeruit.* Quæ verba cum alijs multis ſanctorum Patrum teſtimonijs retuli ſupra diſputat. 18. ſectio. 4. quæ hoc loco repetere moleſtum, & ſuperuacaneum eſſet. Addi verò poteſt, *Bonauen.* quod Bonauent. libr. de laudibus Virginis, ex Patrum ſententijs dicit, Dei gloriam magis in ſola Virgine, quam in cæteris Dei operibus (Chriſtum ſemper excipio) enitere. Quod verum non eſſet, niſi omnium bona, & perfectiones gloriæ in Virgine eſſent congregatæ. Vnde concludit, *glorioſum gloriæ Mariæ priuilegium eſt, quod poſt Deum maior noſtra gloria, & maius noſtrum gaudium ex Maria eſt.* Cætera quæ hic deſiderari poſſunt, in prædicto loco videantur.

SECTIO IIII.

Vtrùm habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis, corporis, & animæ.

Ex ijs, quæ de eſſentiali gloria Virginis dicta ſunt, facile intelligi poteſt, quid de accidentali eius gloria ſit ſentiendum. Hæc enim gloriam eſſentialem conſequitur, illique proportionatur, ac commenſuratur. Primum igitur (quod ad animam pertinet,) quædam ſunt perfectiones gloriæ accidentalis omnibus beatis communes, quamuis non ſint æquales in omnibus, vt ſunt variæ reuelationes, quæ fiunt extra Verbum gaudia, impetrationes aliquorum effectuum, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi. De quibus nullum eſt dubium quin B. Virgo perfectius, & cumulatius abundet huiuſmodi præmijs accidentalibus, quam omnes alij beati, vt per ſe conſtat ex hactenus dictis. Aliæ verò ſunt perfectiones ſingulariter, & propriè pertinentes ad quaſdam perſonas, ſeu munera, & ſtatus earum. In quo ordine poni poſſunt aureolæ, quę tribus ſtatibus hominum attribui cenſentur, ſcilicet, Virginibus, Doctoribus. & martyribus. Et de aureola quidem virginitatis conſtat, tanto eſſe excellentiorem in Virgine: quanto ipſa perfectius cæteris virginitatem coluit: quod enim abſque pugna carnis, perfectiſsimam caſtitatem ſeruauerit, nec illius meritum, nec coronam diminuit, vt doctè, ac piè, & copioſe ad hoc propo-

A ſitum diſſeruit Supplem. Gab. 4. d. 49. q. 4. art. 3. dub. 2. *Aureola doctoris in cælo Virgo fruitur.* Rurſus exiſtimo non caruiſſe propria aureola Doctoris, quia (vt ſupra ex ſanctis Patribus oſtendimus) ſingulari, & excellentiori modo fuit fidei magiſtra, & Doctorum doctrix. Neque enim ad hanc aureolam promerendum neceſſe eſt publicè docere, aut pro concione prædicare: ſed ſatis eſt, veritatem fidei in alios diffundere, vt D. Thom. docet in 4. d. 49 q. 5. ar. 5. *D. Thom.*

Dubium. Dubitatio nonnulla eſt de aureola martyrij, quia Beata Virgo violentam mortem paſſa non eſt, vt ſupra diximus, non ergo fuit vere martyr: ergo neque habet aureolam martyrij. Neque enim ſatis eſt, quod in morte filij valde de illius paſsionibus doluerit: B alioqui qui meditando Chriſti paſsionem vehementer dolent, hanc aureolam conſequerentur, quod eſt aperte falſum. Et hanc ſententiam tenet Abulen. Matth. 13. q. 20. & Sotus in quarto d. 49. q. 5. articu. 2. *Abulenſ. Sotus.* Alijs ſimpliciter videtur Beatam Virginem vere, ac propriè habere aureolam martyrij. Ita docuit Supplem. Gab. ſupra, & Viguerius in inſtitutionib. Theolog. capit. 14. §. 3. verſ. 2. *Viguer.* & poteſt fundari, quia ſancti abſolutè eam vocant *martyrem & pluſquam martyrem*, vt colligitur ex Bernardo. in ſermon. *ſignum magnum* Hieron. ſermo. de Aſſump. Ildephonſ. ſerm. 2. de Aſſump. Anſelm. libr. de excelle. Virg. ca. 5. *Bernard. Hierony. Ildephon. Anſelm.* qui hoc epithetum præcipuè Mariæ attribuunt propter dolorem, quem in filij morte paſſa eſt. De quo Simeon C dixit: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Qui* (inquit Anſelmus) *maior fuit omnibus doloribus. Quidquid enim crudelitatis inflictum eſt corporibus martyrum leue fuit aut potius nihil comparatione tuæ paſsionis. Quæ nimirum ſua immenſitate transfixit cuncta penetralia tua tuique benigniſsimi cordis intima. Et vtique pia domina non crediderim te potuiſſe vllo pacto ſtimulos tanti cruciatus, quin vitam amitteres, ſuſtinere, niſi ipſe ſpiritus vitæ dulciſsimi filij tui, pro quo moriente conquerebaris, & tantopere torquebaris, te confortaret.* Ex quibus verbis poteſt hæc ſententia in hunc modũ explicari. Chriſtus Dominus vere, ac propriè martyr fuit. Nam propter veritatem morum, & doctrinæ violenter interfectus eſt, vt docet D. Thomas loco citat. ex 4. ſententiarum, B. autem Virgo, tum propter ſummã cum Chriſto coniunctionem, tum, quia ſimul cum filio conſtanter perſeuerabat in ſuæ fidei, & amo- D ris teſtimonio, ſimul cum ipſo patiebatur. Et (vt inquit Lauren. Iuſt. libr. de triumphali Chriſti agone, capit. 21.) *cor eius clariſsimum paſsionis Chriſti ſpeculum, & perfecta mortis imago effectum erat.* Ergo ſimul cum Chriſto martyr effecta eſt. Nam licet Chriſti interfectores directè non intenderent illam propter Chriſtum affligere, tamen re ipſa perſequendo Chriſtum, ipſam perſequebantur, & occidendo Chriſtum quantum in ipſis erat, eam interficiebat. Qui modus paſsionis, & perſequutionis ſufficiens eſt ad martyrium, vt in Innocentibus conſtat, qui verè fuerunt martyres, quamuis perſequutores non intenderent occidere eos propter Chriſtum, ſed ſolum interficere Chriſtum, ergo ex hac parte ſufficienter B. Virgo paſſa eſt propter fidem, & propter E Chriſtum. Aliunde vero ſuſtinuit dolorem ſufficientem ad inferendam mortem corporis, niſi peculiari Dei auxilio fuiſſet ſuffulta, ergo poteſt dici martyr, vel (vt Ephre. eam vocat orat. ad Virginem) *Ephrem.* *martyrum honor ac decus*: ergo hoc ſatis eſt ad aureolam martyrij comparandam.

Hæc controuerſia parui momenti eſſe videtur, nam in gloria eſſentiali conſtat habere Virginem, quidquid reſpondere poteſt perfectiſsimo martyrio: tum propter diſcurſum factum: tum, quia animo, & voluntate paratiſsima fuit ad mortem pro Chriſto ſuſtinendam. *Aureolam martyrij in cælo, quomodo Virgo habeat.* Quod verò pertinet ad accidentalem ornatum, ſeu decorem, qui *aureola* dicitur, etiam videtur certum aliquid peculiare habere B. Virginem in hoc genere, quod eſt veluti inſigne quod-

quoddam excellentiſsimæ fortitudinis, & charitatis eius, ſiue hoc dicatur aureola martyrij, ſiue aliquid eminentius illa, quod videtur proprius, ac verius dici. Quemadmodum etiam veriſimile eſt, ob dignitatem matris Dei, & egregium pietatis opus, quod B. Virgo in Chriſtum exercuit, habere ipſam ſingularem aliquem ſplendorem, ac decorem, qui perfectior ſit, quam omnis aureola, qui tamen inter aureolas non connumeratur: ſed perfectio quædam eſt altioris rationis.

Dotes Virginis corporis in cælo quales.

Et ex ijs facile eſt intelligere, quid de gloria corporis Virginis ſentiendum ſit. Habet enim omnes illas dotes, quæ omnibus beatis communes ſunt, tantoque excellentius, quanto perfectiori animæ beatitudine fruitur. Rurſus ob ſingularem filij generationem, caſtiſsimam, atque puriſsimam, exiſtimo habere in corpore ſingularem aliquem, & admirabilem ſplendorem, vel aliquid aliud, quod ſit veluti inſigne Regiæ dignitatis, ac diuinæ maternitatis ac principatus, & dominij in omnes beatos, Bonau. in ſpeculo B. Virginis. c. 6.

Bonauen.

Singularem in cælo chorum ſub Chriſto Virgo conſtituit

Ex quibus omnibus tandem ſequitur B. Virginem ita in omnibus excedere alios beatos, vt ſub Chriſto ipſa ſola ſpecialem ſedem, & ſingularem chorum in beatitudine conſtituat. In ordinibus enim Angelorum ſanctorum nouem chori diſtinguuntur miniſterijs, & operationibus diſtincti: ſancti verò homines, vel ſub illis ordinibus collocantur, vel certe in illis ordinantur, & conſtituuntur. Nam (vt Theologi docent in ſecundo d. nona) ad ſingulos ordines Angelorum aliqui homines aſſumuntur: at vero Beata Virgo; quoniam habuit ſuperiorem dignitatem, quæ altioris eſt ordinis, & miniſtrorum ſtatum excedit, ideo per ſe ſingularem chorum conſtituit. Et hoc modo dicitur ab Eccleſia *exaltata ſuper omnes choros Angelorum*, tanquam omnium domina, ac regina. De qua melius, quam de Eſther verum eſt, quod ſcribitur Eſther 2. *Ducta eſt ad cubiculum regis; & habuit gratiam, & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite eius.*

Eſther. 2.

DISPVTATIO XXII.

In tres Sectiones diſtributa.

De adoratione Beatæ Virginis.

POſtquam de omnibus Deiparæ perfectionibus actum eſt, ſupereſt, vt de cultu, ac veneratione, qua illam proſequi tenemur, ſermonem inſtituamus. Hic autem cultus ad duo præcipua capita reuocari poteſt. Alterum eſt honor, ſeu adoratio, de quo in diſputatione præſenti. Alterum eſt oratio, de quo in ſequenti dicemus. Quoniam verò de adoratione: tum in genere, tum de illa, quæ ſanctis hominibus, & Angelis debetur, in priori tomo copioſè ſatis diſputatum eſt, ideo ea ſolum, quæ ſunt Virginis propria, hoc loco adiungemus.

SECTIO I.

Vtrum Beata Virgo cultu religioſo adoranda ſit.

HÆretici, qui ſanctos homines adorandos negant, nullam Virginis exceptionem faciunt. Sed quoniam nihil ſpeciale afferunt ad cultum Virginis euertendum, & quæ generalia ſunt, prædicto loco ſatis ſunt pertractata, eos miſſos faciamus. Alia hæreſis extremè contraria fuit Colyridianorum, qui Virginem adorabant vt Deam, & illi ſacrificia offerebant. Ita refert Damaſcen. libr. de hæreſib. & Epiphan. hæreſ. 78. Eccleſia verò, & Catholica veritas media via incedit.

Collyridianorũ hæreſis. Damaſc. Epiphan.

Dicendum eſt ergo primo, Beatam Virginem eſſe adorandam. Eſt de fide ex ſupra dictis de Sanctis in communi. Nam ſi reliqui ſunt adorandi, multo magis Beata Virgo. Vnde in ſeptima Synodo Actione 4. 6. & 7. & in Tridentino Seſsione 25. in decreto de reliquijs, & veneratione Sanctorum, primo loco docetur Deiparæ adoratio. Sanctorum teſtimonea ex citato loco peti poſſunt, & ſtatim plura afferemus explicando rationem huius adorationis. Ex qua etiam conſtabit à priori ratione huius concluſionis. Contra quam nihil video, quod obijci poſsit niſi fortaſſe Epiphanius dicta hæreſ. 78. vbi negare videtur Virginem eſſe adorandam. Sed mens eius ex hæreſi, quam impugnat, colligenda eſt; nomen ergo adorationis pro latria vſurpauit, vnde ibidem poſtea docet Beatam Virginem honore, ac veneratione proſequendam eſſe.

7. Synod. Con. Trid.

Obiectio. Epiphan. Reſponſio.

Adoratio Virginis peruetuſtã.

Secundo, pie addi poteſt Beatam Virginem ab initio ſeculi, tam in Eccleſia triumphante, quam in militante aliquo modo adoratam eſſe. Explicatur, quia in primis S. Angeli, à principio ſuæ creationis Chriſtum fide cognouerunt, & à principio beatitudinis eundem in Verbo intuiti ſunt. Tum, quia fidei viſio reſpondet. Tum etiam, quia ad eorum ſtatum maximè ſpectabat ſuum caput, ac Regem agnoſcere. De qua re in priori tom. ſuper q. 18. & 19. D. Thomæ plura attulimus, & in 1. p. q. 57. & 62. fuſius tradi ſolet. Hinc ergo veriſimile eſt cognitam etiam fuiſſe à Sanctis Angelis ab initio Deiparam, vel communi conceptu, vt in ſtatu viæ, credendo Deum ex fœmina ſumpturum carnem, vel proprio, & particulari, vt in beatitudine intuendo fœminam illam, ex qua Verbum incarnandum erat. Cum enim illa viſio ſit perfectiſsima, & clariſsima, veriſimile eſt, ita eſſe terminatam ad myſterium Incarnationis, vt clarè etiam viſa ſit ea, quæ futura erat mater Dei: præſertim quia etiam Beatæ Virginis cognitio multum ad eorum ſtatum pertinebat, cum ipſa perpetuo futura eſſet eorum Domina, ac Regina. Item, quia incredibile eſt tam perfectum Dei opus, quale eſt Beata Virgo, non videri ab aliquo beato in Verbo. At ſi ab aliquo videtur, maximè à Sanctis Angelis. Quod ſi nunc ab eis videtur in Verbo, etiam ab initio viſum eſt, quia viſio beata non recipit mutationem, & augmentum. Et hoc indicauit D. Thomas ſup. q. 30. art. 2. ad 3. ſi recte ponderetur ſolutio, & cum argumento conferatur. Et ex doctrina, quam ibi tradit, interpretari poſſumus nonnullos Patres, qui interdum ſignificari videntur, Angelos non cognouiſſe matrem Dei, vt videre licet in Bernhardo homilia 1. in *Miſſus eſt*, & ſermo. 4. & 5. de Aſſumptione, vbi Angelis accommodat verba illa. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur?* quaſi inquirentibus de perſona ſibi ignota: quod etiam habet Lau. Iuſtin. ſerm. de Annun. Tamen ex D. Thom. citato loco interpretamur hæc intelligenda eſſe de cognitione quoad omnes circumſtantias, non vero quoad ſubſtantiam, & perſonam ipſam. Ex hoc ergo vlterius concluditur, ſicut Chriſtus, vel fide creditus, vel clarè in Verbo viſus ſtatim adoratus eſt ab Angelis, quomodo multi interpretantur illud ad Hebræ. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli eius*, ſemel enim præceptus eſt adorari ab Angelis, cum primum illis per fidem propoſitus eſt, & iterum cum reipſa fuit incarnatus. Sic igitur etiam Beatiſsima eius mater, cum primum ſanctis Angelis eſt cognita, fuit ab eis adorata, cum ab eis ſit cognita, vt Dei mater, ac Domina omnium, atque adeo, vel adoratione digna. *Decet enim*, (vt Damaſcenus inquit, orat. 1. de Natiuitate, Beatæ Mariæ. & 2. de Aſſumptione.) *Dei matrem ea quæ filij ſunt, poſsidere, & ab omnibus adorari.*

D. Thom. *Bernard.* *Laur. Iuſt.*

Cultus Virginis in Eccleſia qualis, quãmq; antiquus.

Rurſus eodem ferè diſcurſu explicari poteſt ſemper Virginem fuiſſe in Eccleſia ex hominibus conſtante cognitam, & in veneratione habitam. Ante aduentum Chriſti, non quidem ab vniuerſa plebe, quæ valde implicitè, & confuſe, ac imperfecte Chriſtum cognoſcebat, ſed à Sapientibus, Patriarchis, ac Prophetis, à quibus & præcognita fuit, & prædicta, vt ex Hieronymo, Bernardo, & alijs Patribus in principio huius libri oſtendimus: poſt Chriſti autem

autem aduentum, dum in vita mortali extitit, à fidelibus omnibus, qui illam cognoſcebant, in ſummo honore eſt habita, vt ex antiquis hiſtorijs conſtat, & ex Epiſtolis Ignatij ad Ioannem Euangeliſtam. *Auguſt.* *Dies feſti in honorem Virginis dicati.* Poſtquam verò in cælum tranſlata eſt, ſingulari cultu eſt ab vniuerſa Chriſti Eccleſia celebrata. Cuius rei certam fidem faciunt: primò vniuerſalis conſenſus, & traditio Eccleſiæ, cuius initium ignoratur, quod teſte Auguſt. lib. 4. de Bap. ca. 24. certum indicium eſt huiuſmodi traditionem vſque ad Apoſtolorum tempora eſſe reuocandam. Secundo ex antiquorum Patrum certis teſtimonijs, quæ partim in ſuperioribus attulimus, agentes de dignitate, gratia, & gloria Beatæ Virginis, partim in ſequentibus ſectionibus afferemus. Tertio ex diebus feſtis, quos Deo in memoriam, & honorem Virginis Eccleſia dicauit. Cuiuſmodi ſunt, in primis feſtum Annuntiationis, in quo ante mille annos, conciones habuere Auguſtin. Andreas Ieroſolymitan. & alij. *Auguſt. And. Ieroſ. Athana. Leo Papa Conc. Tol. 12* Et multo antiquius eſſe conſtat ex Athana. de ſanctiſsima Deipara, & ex Leone Papa, epiſtol. 4. capite 2. & ex Concilio Tolet. 12. cap. 1. quibus locis ſignificatur feſtiuitatem hanc eſſe ab Apoſtolis inſtitutam. Aliud feſtum eſt Purificationis Virginis, quod nonnulli exiſtimarunt tempore Iuſtiniani Imperatoris fuiſſe inſtitutum ex Nicephor. libr. 17. hiſt. cap. 28. & Paulo Diaco. lib. 10. rerum Romanarum. *Niceph. Paul. Diac.* Sed licet fortaſſe eo tempore fuerit ſpeciali præcepto ſancitum, ſeu renouatum: ſolennitatem autem ipſam antiquiorem fuiſſe, conſtat ex Gregorio Nyſſen. Chryſoſtom. Cyril Alexand. concionibus de Purificatione, quæ apud Surium leguntur. & ex Leone Papa, ſupr. *Grego. Nyſ. Chryſoſt. Cyril Alex. Surius. Leo Papa. Alb Flac.* Et de hoc videri poſſunt, quæ tradit Albin. Flaccus, libro de diuin. offi. ca. de Purificatione. Tertium eſt feſtum Aſſumption. de quo in ſuperioribus dictum eſt, & huius, ac præcedentis meminit Concilium Maguntiacum ſub Carolo Magno, capit. 36. Conc. Lugdun. capit. 1. de conſec. diſtin. 3. *Conc Mog. Conc. Lug.* Quartum eſt feſtum Natiuitatis Virginis, de cuius antiquitate diximus ſup. agentes de prima ſanctificatione Virginis. His quatuor feſtiuitatibus, quæ celebriores & antiquiores ſunt, additæ ſunt aliæ in Eccleſia Roma. Quinta ergo eſt feſtiuitas S. Mariæ ad niues, ante mille ducentos annos, tempore Liberij Papæ inſtituta ob diuinam reuelationem, vt conſtat ex eius geſtis, & ex antiquiſsima traditione, & ex inſigni monumento, quod Romæ adhuc extat. Sexta eſt viſitationis, quæ in Eccleſia Græca antiquior eſt, vt conſtat ex Græcorum Calendar. In Latina vero ab Vrbano 6. ante ducentos annos fuit inſtituta: poſtea vero in Concilio Baſilien. confirmata, vt conſtat ex Seſsione. 43. huius Concilij. *Conc. Baſil.* Septima eſt Conceptionis eiuſdem Virginis, de qua ſupra diſputatio. 3. ſectio. 5. late dictum eſt. Octaua eſt Præſentationis Beatæ Virginis in Templo, quæ ante multos annos in Eccleſia Latina inchoata eſt. Nam in conſtitutionibus Manuelis Imperatoris, quas in Latinum vertit Ioannes Cleondagus, *Ioan. Cleondagus.* quædam extat tit. de ferijs, conſtitut. 1. qua præcipitur hoc feſtum ſeruari, ac celebrari die 21. Nouemb. quæ conſtitutio facta eſt ante quadringentos quinquaginta annos tempore Cœleſtini ſecundi. Et quamuis non fuerit in vniuerſali Eccleſia iam inde introducta: à multis tamen Eccleſiis celebrata eſt, præſertim in Hiſpania, ac tandem à Sixto Quinto vniuerſali Eccleſiæ propoſita. *Six. V. Pap.* Vnde nunc rectè quadrat (quod ab Anton. par. 4. tit. 15. cap. 24. §. 3. animaduerſum eſt) *Antonin.* cum in Eccleſia octo ſint ſolennitates Deo in ſolum ipſius cultum dicatæ, ſcilicet Trinitatis, Pentecoſtes, Natiuitatis, Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis, & corporis Chriſti, tot eſſe vniuerſales feſtiuitates in Virginis honorem eidem Deo conſecratas. Quibus addi poſſunt ſingulares feſtiuitates Virginis, quæ in diuerſis prouincijs celebrantur. Quales ſunt in Hiſpania feſtum Expectationis Virginis, ante nongentos annos

A inſtitutum, vt ex Concilio decimo Toletano conſtat, *Conc. Tol. X.* & feſtum Deſcenſionis eiuſdem, quod in Eccleſia præſertim Toletana antiqua traditione colitur, & vtraque feſtiuitas à Gregorio dicimotertio nuper confirmata eſt. Tandem in vniuerſa Eccleſia dies Sabbathi in peculiarem Virginis memoriam, & honorem deſtinatus eſt. Cuius rei certum initium reperire non potui: dicitur autem inchoata fuiſſe in Concilio Claramontano, ſub Vrbano II. ante quingentos annos, quod tamen Concilium nunc non extat.

Quartò principaliter teſtantur eandem traditionem antiquiſsima templa Deo in honorem Beatæ Virginis conſecrata, *Templa in honorem Virginis cõſecrata.* quorum tam frequens eſt in hiſtoriis mentio, tamque euidens experientia: cum maiorum traditione coniuncta, vt ſuperuacaneum ſit in eis numerandis immorari. Quod maximè illud confirmat, quia in huius cultus cõfirmationem B magna, & frequentia miracula in huiuſmodi templis Virgineis Deus operatur. Legantur, quæ eruditè congerit Caniſius lib. 5. de B. Maria, capit. 23. 24. 25. & quæ cap. 22. refert de imaginibus Virginis, & veneratione earum eandem veritatem confirmare poſſunt. De qua re multa attigimus pręcedenti tomo agentes de imaginum adoratione.

Ex quibus omnibus conſtat adorationem hanc, quæ Virgini debetur, eique ab Eccleſia tribuitur, cultũ Religioſum continere, quia & in Dei honorem redundat, & ad pietatem, & ſpirituale bonum animarum conducit. Quod maximè confirmant ea quæ de ſimili cultu religioſo Sanctorum in genere diximus, & in ſequentibus ſectionibus amplius explicabitur.

C

SECTIO II.

Ob quam potiſſimam rationem Beata Virgo ſit adoranda.

EXpedita quæſtione, an ſit hæc adoratio, vt explicemus qualis, ſeu cuius rationis illa ſit, oportet obiectum eius explicare. Et quoniam de materiali obiecto conſtat, cùm de Beata Virgine ſermo ſit, ſolum ſupereſt, vt formalem rationem huius adorationis explicemus. Triplex enim poteſt ratio adorationis in Virgine intelligi.

Prima igitur ratio, propter quam poteſt Virgo adorari, extrinſeca eſt, qualis in reliquis, vt in cruce, vel clauis Chriſti reperitur. *Prima ratio adorationis Virginis.* Sicut enim crux, & Chri- D ſtum tetigit, & inſtrumentum fuit noſtræ redemptionis, ita multo perfectius Beatiſsima Virgo, & Chriſtum tetigit, & ad noſtram redemptionem eſt cooperata. Hoc igitur modo adorabilis eſt Beata Virgo ratione extrinſeca, id eſt, quatenus Chriſtum tetigit, ita vt tota ratio huius adorationis ſit Chriſtus. Ita ſentit D. Thom. ſup. q. 25. art. 5. Vbi Caiet. id clarius exponit. *D. Thom. Caietan.* Eſt tamen ex eiſdem authoribus, & aliis Theologis in 3. di. 9. obſeruandum, quanquam hæc ratio ſpeculatiuè conſiderata ſufficiens ſit, vt propter eam Virgo ſit adorabilis: practicè tamen, ſeu in vſu non eſſe hoc modo adorandam, præſertim communi, ac publica Eccleſiæ adoratione, non quia hoc ſit intrinſece malum, nam reuera non eſt. E Nam ſi quis idoneus ſit ad diſcernẽdas rationes adorationis, & cauendum omne periculum, & ad ſcandalum vitandum, nulla eſt in huiuſmodi adoratione deordinatio, aut malitia. Sed tamen illius communis vſus vitandus dicitur. Primo, propter periculum, quod eſſe poteſt in adoranda creatura rationali propter diuinam excellentiam, licet extrinſece applicatam. Cum enim creatura rationalis per ſe ſit capax abſolutæ adorationis, propter aliquã intrinſecam excellentiam, fieri poteſt, vt homines, pręſertim ignorantes, in errorem labantur diuinam illi tribuentes excellentiam. Propter quam cauſam ſupe-

ſuperiori libr. diximus, neque hominem, vt eſt ad imaginem Dei, neq; Sanctos, vt ſingulari modo ſunt templa Dei, eſſe latria adorandos propter diuinam excellentiam. Secundo, quia maior honor perſonæ adoratæ eſt, quod propter intrinſecam, & propriam excellentiam colatur, quam propter intrinſecam habitudinem contactus, v. g. aut repræſentationis: quia huiuſmodi honor potius eſt teſtimoniũ excellentiæ illius perſonæ, propter quam fit adoratio, quam eius in quam materialiter terminatur adoratio.

Secunda ratio adorationis Virginis.

Secũdo adorari poteſt B. Virgo propter intrinſecam ſanctitatem, quã habet: quod eſt per ſe notum ex his quæ in genere de adoratione ſanctorum dicta sũt Quia in B. Virgine eſt ſanctitas eiuſdem rationis, & maioris perfectionis, vt ſupra probatum eſt.

Tertia ratio adorationis Virginis.

Tertia ratio propter quam eſt adorabilis B. Virgo aſsignari poteſt dignitas matris Dei. Hoc ſumo ex D. Thom. in 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. & ita declaratur. Quia hæc dignitas diſtincta eſt à dignitate gratiæ & altioris quodammodo rationis, quam illa, vt in principio huius materiæ oſtendimus. Rurſus non eſt extrinſeca, ſed propria, & intrinſeca ipſius Virginis, ſiue in ea intelligatur eſſe phyſicè, propter relationem realem ad Chriſtum, quæ eſt in Virgine, ſiue moraliter, vt eodem loco ſupra citato explicui, ſicut dignitas Regis eſt in Rege, quod ſatis eſt ad abſolutam, & propriam adorationem. Eſt ergo adorabilis Virgo propter hanc dignitatem, ſicut ipſa dixit, Lucæ 1. *Quia fecit mihi magna qui potens eſt. Et quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: vt illi non incommode applicare poſsimus verba apoſtoli ad Philip. 2. *Humiliauit ſemetipſam propter quod & Deus exaltauit illam, & dedit illi nomen quod ſub Deo eſt ſuper omne nomen*, ſcilicet, nomen matris Dei, vt in hoc nomine omne genu flectatur congruenti, & accommodata adoratione. Vt enim ſupra ex Damaſceno dicebamus orat. 2. de Aſſumptione Virginis, *Decet matrem ea quæ filij ſunt poßidere, & ab omnibus rebus adorari.* Ex quibus verbis confirmatur, & magis explicatur hic titulus adorationis. Nam Beata Virgo eo quod mater Dei eſt, habet ſpeciale quoddam ius, & dominium in omnes creaturas, ſed vnicuique iure dominij debetur ab inferioribus adoratio: ergo. Maior patet ex ſanctis Patribus, qui primo fundant hoc dominium in coniunctione, & affinitate inter Deum, & Virginem. Athanaſ. ſerm. de ſanctiſsima Deipara. *Quia ipſe Rex eſt, & Dominus, mater quæ eum genuit, & Regina, & Domina vere cenſetur.* Et infra quaſi explicãs, vel limitãs hoc dominium dicit *eſſe ſecundum ſexum fœmineum*, ac ſi deceret eſſe tale, quale eſſe ſolet in vxore, vel matre, propter coniunctionem ad Regem. Quanquam enim non ſoleat habere ſupremum dominium: ſuam tamen poteſtatem impetrandi habet, & omnes illi, tanquam dominæ, ac ſuperiori deferunt. Vnde Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 15. *Vere enim*, inquit, *rerum omnium conditarum domina effecta eſt, cum creatoris mater extitit.* Et Auguſt. ſer. 35. de Sanctis, agẽs de hac matris dignitate, *Quid*, inquit, *dicam pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus ſit quam dignitas tua meretur?* & infra, *Si dominam Angelorum vocitẽ, per omnia te eſſe probaris.* Et Rup. li. 3. in Can. circa id Can. 4. *Veni coronaberis, ita* (inquit) *coronaberis, vt in cœlis Regina ſanctorũ, & in terris Regina ſis regnorum.* Et Anſel. de excellentia Virg. c. 8. *Deus eam cuncta ſecum creaturæ perenni iure dominaturam in throno gloriæ ſuæ collocauit.* Et eodem modo loquuntur Bern. ſer. 1. de Aſſum. Petrus Dam. ſer. 1. de Nati. Mariæ. Ac denique VII. Synodus, actione 4. citans Gregorium, eam ſpecialiter vocat, *omnium Chriſtianorum dominã* indicans alium titulum huius dominij, ſcilicet, quia ad noſtram redemptionem ſingulari modo cooperata eſt. Sicut enim Chriſtus eo quod nos redemit, ſpeciali titulo Dominus eſt, ac Rex noſter, ita & Beata Virgo propter ſingularem modum, quo ad noſtram redemptionem concurrit, & ſubſtantiam ſuam miniſtrando, & illum pro nobis voluntarie offerendo, noſtramque ſalutem ſingulariter deſiderando, petendo, procurando. Propter quod *mater* etiam *omnium hominum* dicitur, vt inquit Rupert. lib. 13. in Ioan. *Quia nimirum, ſalutis omnium cauſam, tunc ſine dolore peperit, quando Deum hominem factum de carne ſua genuit. Et tunc magno dolore parturiebat, quando iuxta crucem eius ſtabat.* Ergo titulus hic maternitatis, ac dominij eſt ſufficientiſsima adorationis ratio. In quo magna eſt differentia inter Virginem, & alios ſanctos, quidquid Durand. dicat in 3. d. 9. q. 3.

Luc. 1. Philip. 2. Damaſc. Dominium Virginis in creaturas omnes vnde ortum. Damaſc. Auguſt. Rupert. Anſelm. Bernard. Pet. Dam. 7. Synod. Rupert. Durand.

Obiectio.

Sed dicet aliquis hanc rationem adorationis non eſſe à prima diſtinctam, quia Beata Virgo non aliter effecta eſt mater Dei, quam concipiendo ipſum, contingendo, & in vtero ſuo portando. Reſpondeo eſſe magnam, & apertam differentiam, quia in prima ratione ſolum conſideratur præciſa ratio contactus, vel repræſentationis, quæ, vt ſic, non dicit moralem dignitatem propriam creaturæ rationalis, ſed ſolum habitudinem quandam, quæ in rebus etiam inanimatis reperitur. Item illa prima ratio non requirit cauſalitatem aliquam nec propriam coniunctionem ad Chriſtum & Deum: ſed reperiri poteſt in qualibet alia perſona quæ Chriſtum tetigiſſet. At vero in hac vltima ratione conſideratur dignitas omnino propria creaturæ rationalis, fundata in vera cauſalitate matris: & ſingulari ad Chriſtum coniunctione: ſunt ergo hi tituli valde diuerſi.

Reſponſ.

Obiectio.

Rurſus tamen obijci poteſt, quia hæc dignitas ſic explicata, & præciſe ſumpta, non eſt ſufficiens ratio abſolutæ adorationis. Nam ſi à gratia ſanctificante ſeparetur, non conſtituit perſonam per ſe adorabilem, ergo hic titulus ſeparatus à ſecundo non eſt ſufficiens ratio adorationis. Reſpondeo primo fieri non poſſe ſecundum potentiam ordinariam, & iuxta legem quaſi connaturalem dignitati matris, quin dignitas gratiæ coniuncta ſit, & veluti conſequatur dignitatem matris, vt in ſuperioribus oſtendi: & hoc ſatis eſt, vt hæc matris dignitas per ſe, & vi ſua intelligatur eſſe ſufficiens ratio adorationis. Secundo admiſſo illo caſu, dupliciter poſſet fingi: primo, vt ea perſona, quamuis eſſet ſine gratia, non tamen eſſet in peccato mortali, ſed veluti in puris naturalibus adiuncta ſolum dignitate matris Dei, abſque vlla alia gratia, vel beatitudine ſupernaturali, vel ordinatione, vel acceptatione ad illam: & in eo caſu dico eam perſonam fore adorabilem propter dignitatem matris, quia eſt ſufficiens ratio, & non eſſet impedita. Secundo poteſt fingi talis perſona in ſtatu peccati, & inimicitiæ diuinæ, & in eo ſtatu non poſſet adorari cultu ſaltem religioſo, quia peccatum exiſtens redderet illam indignam tali adoratione, & impediret rationem aliam propter perſonæ indignitatem.

Reſpon.

SECTIO III.

Cuius ſpeciei & virtutis actus ſit hæc Virginis adoratio.

Virgo non poteſt propria adoratione latria adorari.

Explicato formali obiecto huius adorationis, facile erit exponere, & cuius naturæ ſit, & ad quã virtutem pertineat. Primo enim de fide certum eſt, Beatam Virginem non poſſe adorari propria, ac perfecta latria. Hæc enim ſoli Deo debetur propter excellentiam infinitam, & increatam, quam Virgini attribuere idolatria eſſet, & hoc ſenſu Epi. & Damaſ. damnant, vt hæreticos Collyridianos, qui Virginem latria colebant, & eodem dixi Ambroſ. libro tertio de Spiritu ſancto, capit. 12. adorationem Chriſti propriam non eſſe cum eius matre communicandam.

Epiphan. Damaſc. Ambroſ.

Obiectio.

Sed contra, nam Eccleſia videtur hanc adorationem Virgini tribuere, dum eam vocat ſpem noſtram

ſtram, matrem gratiæ, & ſimilibus titulis eam honorat, ac ſi ipſe eſſet author gratiæ, & ſalutis, quod pertinet ad cultum latriæ. Et ſimilia reperiuntur in Sanctis Patribus, Aug. ſermone ſecundo de Annunciatione, qui vocat eam *ſpem vnicam peccatorum*. Similia habet Bernardin. ſermone de Natiuitate Beatæ Mariæ, Ephrem oratione de laudib. Virginis vbi vocat, *gaudium, ſalutem, & pacem mundi*, & pleraque id genus in ſuperioribus allata ſunt. Reſpondetur in his omnibus non verba, ſed verborum ſenſum eſſe attendendum. Quanquam enim etiam inter homines eodem verbo petamus à Rege, & ab amico Regis, vt noſtri miſereatur, vel nos adiuuet: tamen non idem reſpectu vtriuſque ſignificamus, neque idem ab vtroque poſtulamus: ſed alterum vt faciat, alterũ vero vt intercedat, rogamus. Sic igitur Eccleſia, & Patres loquuntur ad Virginem, quam etiam (vt ſupra vidimus) interdum vocant *reparatricem*, ac *mediatricem*, non immediate, & per ſe, ſed per Chriſtum, quia redemptorem nobis genuit, & apud illum plurimum valet vt in diſputatione ſequenti latius dicemus. Quæ mens, & ſenſus Eccleſiæ tam eſt per ſe perſpicuus, & omnibus notus, vt propterea Sancti nihil formident illis modis ſecuriſsime loqui.

Auguſt. *Bernard.* *Ephrem.* *Reſponſ.*

Secundo licet ſupra dixerimus Beatam Virginem publico, & communi culto non eſſe adorandam propter extrinſecam excellentiam Chriſti, ſeu propter contactum ad illum: tamen ſi ita aliquando ab aliquo adoretur, certum eſt illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici poſſe ſecundariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiſcitur, quamuis reuera ſit actus diſtinctus ab adoratione latriæ proprie, & ſimpliciter dicta. Quia illa adoratio, vt terminatur præciſe ad Virginem, non eſt ſumma adoratio, neque abſoluta, neque propter intrinſecam excellentiam increatam, ſed eſt ſimilis illi, qua reliquiæ Chriſti adorantur. Quæ omnia cõſtant ex dictis ſupra de reliquijs: eſt enim prorſus eadem ratio, itaque hæc concluſio iuxta ibi dicta explicanda eſt, & amplificanda.

Adoratio hyperdulia Virgini debita ob ſanctitatem gratiæ, quam habet

Tertio, ſi Beata Virgo propter ſanctitatem gratię, & gloriæ adoretur, talis adoratio eſſentialiter eiuſdem ſpeciei eſt cum adoratione aliorum Sanctorum, & ab eadem virtute proficiſcitur, quia excellentia, in qua nititur, eiuſdem ſpeciei eſt, & eodem modo eſſentiali Virginem perfecit. Quanquam quia hæc dignitas excellentior eſt in Virgine, quam in alijs ſanctis, adoratio etiam illi reſpondens perfectior in eadem ſpecie, magiſque illi debita eſt. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem non ſimpliciter *duliam*, ſed *hyperduliam* vocarunt: quæ vox excellentem duliam ſignificat. Circa quam vocem ſolum obſeruandum eſt, interdum ſolere vſurpari ad ſignificandam omnem adorationem, quæ aliquo modo excedit communem duliam, & inferior eſt, quam perfecta latria, Et hoc modo non ſolum dicitur de adoratione fundata in ſanctitate gratiæ, ſed etiam de alijs, vt in ſuperioribus dictum eſt, & in ſequenti aſſertione dicam. Alio autem modo, & magis proprio, vox *hyperdulia*, ſignificat adorationem, quæ propter gratiam creatam datur, eminens tamen eſt, ac perfectiſsima in illa oratione, & hoc modo in præſenti ſumitur: ſed habet etiam hic vſus quandam latitudinem. Eſt enim in hoc genere quædam hyperdulia non ſimpliciter, ſed reſpectu quorundam, quo modo ſicut Ioannes Baptiſta, & Apoſtoli dicuntur habere excellentem gratiam, & gloriam, ita dici poſſunt adorari hyperdulia. Et ita loquitur Felicianus contra ſecundam confeſsionem Andeburgenſem, articul. 2. quæſt. 4 Alia vero eſt hyperdulia non reſpectu huius vel illius, ſed ſimpliciter in tali genere, & hoc modo dicitur Beata Virgo adoranda hyperdulia, quia habet ſummam excellentiam gratiæ, quæ moraliter, & in vſu Eccleſiæ ſit fundamentum, & ratio huius

Hyperdulia quotuplex. *Felician.*

A adorationis. Quod propterea dico, quia in Chriſto Domino eſt gratia creata, multo perfectior, quam in Virgine, propter quam poſſet excellentiori hyperdulia adorari, quam Beata Virgo, tamen hic modus adorationis in Chriſto non eſt vſitatus, quia in Chriſto eſt excellentior dignitas gratiæ vnionis.

Dubium 1.

Sed quæret aliquis in quo conſiſtat hic exceſſus, ſeu maior perfectio hyperduliæ vltra communem duliam. Quia neque externi actus ſunt diuerſi, vt per ſe conſtat, neque interni, cum dictum ſit actus voluntatis eiuſdem rationis eſſe, nec per ſe poſsint in intenſione differre, quia interdum inferior ſanctus poteſt intenſiori affectu coli, quam Beata Virgo. Reſpondetur primum eſſe differentiam in exiſtimatione, à qua hæc adoratio procedit, quæ de B Virgine altior eſt, & excellentior. Secundo in actibus voluntatis poteſt aſsignari differentia non intenſionis (hæc enim eſt impertinens, vt recte argumentum probat) ſed veluti obiectiua: & appretiatiua, quatenus aliquis vult, & maiora honoris ſigna Virgini exhibere, & (quantum in ſe eſt) honorem Virginis aliorum honori præferre, ita vt ſi neceſſarium eſſet alterutrum prætermittere, potius aliorum ſanctorum, quam Virginis cultum omitteret. Tertio hinc poteſt aſsignari differentia in actibus externis, poſſunt enim aliqui deſtinari ad ſingularem Virginis excellentiam ſignificandam, qui alijs ſanctis accommodari non poſſunt, vt in verborum vſu conſpicitur, & alias actiones facile acommodari poteſt.

Reſponſ.

Qualis Virgini debeatur adoratio ob dignitatem matris Dei.

Quarto adoratio illa, quæ tribuitur Virgini pro- C pter ſpecialem matris Dei dignitatem, quamuis lato modo ſupra expoſito *hyperdulia* vocetur: videtur tamen eſſe diuerſæ naturæ, ac ſpeciei à dulia, ſeu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur, & præcedenti aſſertione explicata eſt. Hæc videtur eſſe ſententia D. Thomæ 2. 2. quæſtio. 103. articul. 4 ad 2. Vbi dicit, hyperduliam, quæ debetur Virgini propter affinitatem ad Deum, eſſe potiſsimam ſpeciem duliæ communiter ſumptæ. Vbi Caietanus aduertit Virginem habere conſanguinitatem cum Chriſto, vt Deo: & ideo illi deberi ſpecialem adorationem, *quia propria*, inquit, *operatione attigit fines diuinitatis*, id eſt, quia concepit, peperit, ac nutriuit Deum. Ratione probatur, quia dignitas in qua fundatur hæc adoratio, eſt ſpecie diſtincta à dignitate gratiæ habi- D tualis, & ad alium ordinem ſpectat, ſcilicet ad ordinem vnionis hypoſtaticæ, ergo adoratio in illa fundata eſt diuerſæ rationis, quia habet obiectum formale diuerſum. Dices: ergo adoratio ſancti Petri propter dignitatem Epoſtolicam, vel ſancti Ioannis propter dignitatem præcurſoris, erit etiam diuerſæ ſpeciei ab adoratione propter ſanctitatem. Reſpondetur non eſſe eandem rationem: tum, quia hæ non ſunt dignitates, quæ præciſe ſumptæ ſint ſufficiens ratio religioſi cultus, de quo nunc loquimur, ſed ſunt miniſteria quædam, quæ coniuncta cum gratia conferre poſſunt ad maiorem quendam honorem, & venerationem. Tum etiam, quia illa omnia miniſteria immediate ordinantur ad gra- E tiam ſanctificantem, & ita in eodem ordine conſtituuntur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet: dignitas autem matris Dei in vtroque excellit.

Caietan. *Obiectio.* *Reſpon.*

Dubium 2.

Sed quæres, an hæc adoratio ſit perfectior altera, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (vt ſupra vidimus) multis excellentior videtur, quam dignitas matris Dei præciſe conſiderata, ergo etiam adoratio in ea fundata erit perfectior, quia licet altera videatur ad altiorem ordinem pertinere, quia aliquo modo reſpicit hypoſtaticam vnionem: tamen fieri poteſt, vt ſupremum inferioris ordinis excedat infimum ſuperioris. In contrarium vero eſt; quia dignitas matris conſiderando omnia, quæ formaliter, & in virtute, vel quaſi in radice includit, excel-

Reſponſ.

excellentior eſt (vt ſupra oſtendimus) ergo etiam adoratio, quæ in illa nititur, perfectior eſt. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam Eccleſia potiſsimum veneratur Virginem, & matrem Dei, & hanc rationem maxime prædicat, & omnibus præponit, ergo intelligit ob hanc cauſam illi deberi potiſsimum cultum. Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquam congruentem, & veluti connaturalem diſpoſitionem, & ideo illa vna adoratione, qua adoratur mater Dei, vt ſic, etiam coadoratur eius ſanctitas, & omnis eius perfectio ſub altiori quadam ratione, quatenus ſcilicet omnia manent ex maternitate Dei, & ad illã ordinantur. Et hic videtur perfectiſsimus modus adorationis Virginis, & maxime proprius, & accõmodatus dignitati eius.

Dubium 3.

Vltimo inquiri poteſt à quo habitu oriatur hæc adoratio. Ad quod tribus modis reſponderi poteſt. Primo, vt oriatur à virtute duliæ, à quo oritur adoratio aliorum Sanctorum, quia hæc virtus inclinat ad honorandam perſonam creatam, propter quam cunque dignitatem creatam ſupernaturalem, vel ſupernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis, neque conſentaneus ijs quæ dicta ſunt. Quia ratio formalis huius adorationis eſt valde diuerſa, & licet ſit ſupernaturalis tamen eſt in diuerſo ordine, & conſtituit actum valde diuerſum, non ergo eſt cur dicamus habitum eſſe eundem. Secundo ergo dicitur proficiſci ab eodem habitu Religionis, à quo oritur Dei, & Chriſti adoratio. Primo, quia licet hęc dignitas matris creata ſit: tamen reſpicit excellentiam increatam, & inde ſumit valorem ſuum, quod videtur ſufficere ad vnitatem habitus. Vnde in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandum Regem, inclinat etiam ad honorandum matrem Regis vt ſic. Videntur enim hæc eſſe quaſi correlatiua, & ideo conſequutionem quandam inter ſe habere, quæ ſatis eſt, vt in eodem habitu, ſeu principio radicentur. Et huc ſpectare videtur, quod ſæpe Patres dicunt, *totum honorem matris ad filium referri.* Tandem, quia hæc dignitas (vt dixi) pertinet ad ordinem vnionis hypoſtaticæ, ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem, quæ vnionem hypoſtaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ reſpicit gratiam creatam, complectitur omnia quæ ſunt illius ordinis, ita religio, quæ reſpicit excellentiam increatam, & conſequenter gratiam vnionis, comprehendet omnia, quæ in eodem ſunt ordine. Hic dicendi modus videtur ſatis probabilis.

Reſponſio

Tertio vero dici poſſet hoc genus adorationis cõſtituere propriam virtutem, & habitum diſtinctum à cæteris, quia fundatur in ſingulati quadam dignitate propria, & intrinſeca creaturæ. Quod ſatis eſſe videtur, vt diſtinguatur à virtute religionis, vt ſignificare viſus eſt D. Tho. in citato loco ex 2. 2. reuocans hanc adorationem potius ad duliam in communi, quam ad religionem. Quia licet vltimate totus hic honor matris, cedat in honorem filij: proxima tamẽ & immediata ratio eius diuerſa eſt, & non conſideratur vt reſpectiua, ſed vt abſolute conſtituit hanc perſonam excellentem, & veneratione dignam: cum vero hæc dignitas ſingularis ſit inter omnes creaturas, mirum non eſt, quod ſingularem, ac propriam virtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis cenſendus eſt. Quid autem ſimpliciter verius ſit, alijs iudicandum relinquo.

D. Thom.

DISPVTATIO XXIII.

In ſex Sectiones diſtributa.

De Beatæ Virginis interceſſione, atque inuocatione.

MAteria huius diſputationis reliquis Sãctis communis eſt. Et quoniam de illa nihil in ſuperioribus diximus, non omnino generalia principia prætermittemus, præſertim cum hæretici, qui hanc Virginis interceſsionem deſtinantur, nihil ſingulare afferant quod in reliquos Sanctos maiori ratione non conueniat. Curabimus tamen in ea præſertim incumbere, quæ Beatæ Virgini ſunt propria. Quoniam vero inuocatio interceſsionem ſupponit (ſi enim Beata Virgo pro nobis non intercederet, ſuperuacanea eſſet eius inuocatio) idcirco prius de illius interceſsione, ac deinde de inuocatione diſſeremus.

SECTIO I.

Vtrum Beata Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.

NOn defuerunt hæretici, qui dicerent Beatam Virginem eſſe præcipuam ſalutis noſtræ cauſam, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti, & redemptionis. In quem errorem videntur incidiſſe hæretici, quos refert Epiphanius, hære. 78. & 79. Et eandem Eccleſiæ Catholicæ tribuunt huius temporis hæretici. Quoniã Catholici Virginem oramus, vt noſtri miſereatur, eamque nuncupamus *matrem gratiæ, & miſericordiæ, reparatricem ſæculi, & mediatricem generis humani.* Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantum orare Chriſtum, ſed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamentum. Quod vero ſit falſa calumnia, quam Nouatores imponunt Catholicis, ex dicendis conſtabit.

Epiphan.

Dicendum ergo eſt primo Beatam Virginem non fuiſſe per modum cauſæ efficientis propriam, aut principalem cauſm anoſtræ ſalutis. Hæc cõcluſio eſt certiſsima, & in primis ſi intelligatur de cauſa prima, vel etiam de cauſa principali, ac per ſe noſtræ ſalutis, eſt certa de fide. Quia Beata Virgo, nec Deus eſt, vt ſit cauſa prima alicuius effectus, nec virtutem habet iuſtificandi, aut dandi gratiam, vel gloriam: cum etiam hoc ſit proprium ſolius Dei, iuxta illud Pſalm. 83. *gratiam & gloriam dabit Dominus.* Vbi nomine *gratiæ*, omne ſupernaturale donum comprehenditur, iuxta illud Iacobi primo. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum.* Quod ſi hæc concluſio intelligatur de cauſa efficiente quacunque ratione, vel principali, vel inſtrumentali, non eſt expreſſe de fide. Quia neque eſt expreſſa in Scriptura, neque tradita, aut definita ab Eccleſia, neque ex principiis fidei euidenter colligitur: tamen eſt certa, ita vt oppoſitum aſſerere, plus ſit quam temerarium. Quia eſt præter omnium Theologorum doctrinam, & ſine fundamento. Neque enim Beata Virgo habet de ſe hanc efficientiam inſtrumentariam, neque vlla probabili authoritate, vel ratione dici poteſt, Deum illam eleuare ad huiuſmodi actionem: quin potius ſolam Chriſti humanitatem ſentit Eccleſia eſſe inſtrumentum Deo coniunctum ad efficiendam gratiam: ſacramenta vero eſſe inſtrumenta ipſius humanitatis. Quod autem Beata Virgo ſit etiam inſtrumentum Chriſti inauditum eſt, alias etiam poſſet dici eſſe inſtrumentum ad conſecrandum (quod eſſet hæreticum) nullo igitur modo eſt cauſa efficiens gratiæ, præſertim ſi ex lege ordinaria, ac regulariter loquamur. Nam ſi quis dicat per modum miraculi interdum aſſumptam fuiſſe, vt inſtrumentum ad alicuius ſanctificationem, verbi gratia, Ioannis Baptiſtæ, vel alterius, id eſſet quidem incertum: non tamen aliqua cenſura dignum.

Virgo non fuit proprie cauſa noſtræ ſalutis.

Pſalm. 83.

Iacobi 1.

Vnde vlterius, ſi eadem concluſio generalius intelligatur de omnibus beneficiis, non ſolum ſupernaturalibus, ſed etiã naturalibus, vt ſunt ſalus corporis, bona tẽporalia, &c. proportione ſeruata eandem habet veritatem. Quia Beata Virgo, nec cauſa prima poteſt eſſe horum bonorum, nec cauſa ſecunda principalis, nec ordinarie poteſt illa efficere, etiam inſtrumentaliter, niſi per modum miraculi,

quando Deus ei virtutem præſtat. An vero ex Dei dono conceſſum ſit B. Virgini, & poſitum in eius voluntate, vt hæc bona, vel omnia, vel aliqua poſſit in hominibus operari miraculoſe, & inſtrumentaliter, in hoc nihil inuenio certa fide eſſe definiendum: probabilius tamẽ exiſtimo hoc eſſe proprium animæ Chriſti, cui potentia faciendi miracula per modum habitus, ſeu permanentis facultatis data eſt, & ideo non tantum rogando Deum, ſed etiam volendo, & imperando creaturis, operatur.

Quomodo Virgo ſalutis noſtra cauſa fuerit. Dico ſecundo, quamuis Beata Virgo, nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit: tamen impetrando, merendo de congruo, & ad Incarnationem Chriſti ſuo modo cooperando, ad noſtram ſalutem aliquo modo cooperata eſt. Prior pars eſt certa de fide, quia eſſe mediatorem Dei, ac B hominum proprie, ac perfecte ſolius eſt Chriſti, vt in præcedenti tomo, in q. 26. probatum, & explicatum reliquimus. Poſterior vero etiam eſt clara, ſcilicet quod Beata Virgo tribus modis ad ſalutem noſtram operata fuerit. Primo merendo de congruo Incarnationem. Secundo orando, & petendo, & quamdiu fuit in via, de congruo merendo nobis ſalutem. Tertio concipiendo Chriſtum noſtræ ſalutis authorem. Quæ omnia ex dictis in ſuperioribus ſatis patent. Et eiſdem modis ſæpiſsime Sancti Patres Beatæ Virgini attribuunt, quod noſtræ fuerit ſalutis cauſa, quos late ſupra retuli, diſput. 18. ſect. 4. agens de excellentia gratiæ Virginis, & diſp. 3. ſect. 5. explicando locum illum Gen. 3. *Ipſa conteret caput tuum*. Præter quos videri poſſunt *Irenæ.* Irenæus, lib. 3. cap. 33. *Anſel.* Anſelm. lib. de Laud. Virg. cap. 9. *Fulgen.* Fulgent. ſermo. C de Laudib. Mariæ, ex partu Saluatoris, vbi egregie opponit Mariam Euæ, vt ſicut hæc fuit humani caſus principium, ita illa fuerit noſtræ reparationis exordium, & cauſa, *Auguſt.* Vnde Aug. ſer. 17. de Nati. *Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria.* *Innocen.* Et Innocen. 3. ſermo. 2. de Aſſumpt. *Quod damnauit Eua, ſaluauit Maria.* Quæ comparatio prædictum Sanctorum ſenſum exponit. Eua enim non fuit propria, ac directa cauſa humani caſus, quia in ea non peccauimus, dicitur autem cauſa noſtræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit: ita igitur B. Virgo non fuit per ſe cauſa noſtræ ſalutis, nec nos redemit, nec de condigno nobis meruit: dicitur ergo cauſa, quia nobis Chriſtum genuit, & aliquo modo ipſum nobis promeruit, & obtinuit. *Bernard.* Quo ſenſu dicit etiam Bernard. D ſerm. 98. *Per te Virgo ſancta, cælum repletum eſt, infernus euacuatus eſt, & ruinæ cæleſtis Ieruſalem inſtauratæ.* Et infra, *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus, & inſipientibus copioſiſsima charitate debitricem ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi, captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij perſona carnis humanæ ſubſtãtiam, vt non ſit, qui ſe abſcondat à calore eius.* *German.* Et Germanus ſermone de Zona Domini, ſic Virginem alloquitur. *Non eſt vlla ſatietas tuæ defenſionis, non eſt numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim eſt, qui ſaluus fiat, niſi per te Virgo ſanctiſsima, nemo eſt qui liberetur à malis, niſi per te ô puriſsima: nemo eſt cui donum concedatur, niſi per te ô caſtiſsima, nemo eſt cui miſereatur gratia, niſi per te ô honeſtiſsima.* Quæ omnia per Chriſtum, quem ipſa genuit, veritatem habere intelligenda ſunt. *Andreas.* Quo modo etiam dixit Andreas Ieroſolymit. orat. de dormit. Virg. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam: ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ.* Quod infra explicans ſic loquitur ad Virginem, *Rex deſiderauit gloriam tuæ pulcritudinis & adamauit diuitias tuæ Virginitatis, & in te habitauit, & inter nos fixit tabernacula, & per te Deo, & Patri nos reconciliauit.* *Ephrem.* Similiter Ephrem. orat. ad Virginem, inquit *Per te reconciliati ſumus Chriſto, Deo meo, Filio tuo: tu captiuorum redemptio, & omnium ſalus, Aue pax, gaudium* A *& ſalus mundi: aue mediatrix glorioſiſsima, aue vniuerſi terrarum orbis conciliatrix.* *Pet. Dam.* Deinde Petrus Damianus, ſermone de Annunciatione, *Euocatur cæleſtis ille conuentus, init Deus conſilium, cogit concilium, facit Deus ſermonem cum Angelis de reſtauratione eorum, & de redemptione hominum, ac ſtatim de theſauro diuinitatis Mariæ nomen euoluitur, ac per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decernitur, vt ſicut ſine ipſo nihil factum eſt, ita ſine illa nihil refectum ſit,* & multa ſimilia habet ſermone de Aſſumptione, vbi poſt multa concludit: *In Virgine virga, & baculo cruce, peccatorum ſpes, & conſolatio ſita eſt, quemadmodum Propheta clara voce declarat, dicens. Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Et ſermone primo de Natiuitate Virginis. *Hodie,* inquit, *nata eſt illa, per quam renaſcimur omnes,* quod tum illa, tum in duabus ſequentibus concionibus eleganter *Richar. Victor.* proſequitur. Denique Richard. Victorinus, ca. 26. in Cant. *Talis,* inquit, *fuit in virtutibus, tantaq; fuit eius charitas, vt non ſolum ad eius gentem. Iudæos videlicet, extenderetur: ſed ad ignotos, & notos, ad omnes deniq; homines dilatata fuerit, pro his indeſinenter orauit, pro his ſolicita fuit, pro his orando exaudita fuit, dicente ad eam Angelo Gabriele, Inueniſti gratiam apud Deum, ſcilicet quem quærebas. Omnium ſalutem deſiderauit, quæſiuit & obtinuit: imo & ſalus omnium per ipſam facta eſt, vnde & mundi ſalus dicta eſt.*

SECTIO II.

Vtrum B. Virgo nunc etiam in cœlo exiſtens ad noſtrã ſalutem cooperetur, pro nobis intercedendo.

NOn inueni aliquem in particulari negaſſe Beatæ Virginis interceſsionem potius, quam aliorum Sanctorum, neque potuit hoc in alicuius mentem cadere, ſeruos nimirum poſſe rogare pro nobis Deum: non vero matrem. Illi vero hæretici, qui generaliter, & in vniuerſum negarunt Sanctos intercedere pro nobis, idem de Beata Virgine docuerunt. Horum author Vigilantius fuit, vt teſtis eſt *Hierony.* Hieronymus, lib. contra illum, quem ſequuti ſunt *Bernard.* Henriciani, vt tradit Bernardus, ſermon. 66. in Cantica: & VValdenſis, vt refert *Antoninus* Antonin. quarta part. titul. 11. capit. ſeptimo. §. ſecundo. Cathari. vt refert *Turrecre.* Turrecremata in ſumma de Eccleſia, libr. 4. part. 2. capit. 35. & Ioannes VVicleph apud *VValdenſ.* VValdenſem tomo tertio, de ſacramentalib. capite 108. Fundamentum horum eſſe potuit, vel quia inutile putarunt, quod Beata Virgo intercedat pro nobis, cum Deus ſit paratiſsimus ad benefaciendum nobis: vel ſecundo, quia putant hoc eſſe iniurioſum Chriſto, quia hoc eſt ponere alium mediatorem præter ipſum, ac ſi eius interceſsio non eſſet ſufficiens, vel denique quia exiſtimant ſanctos ignorare res noſtras, & ideo non poſſe excitari, vt nobis quicquam poſtulent.

Ex quo tertio fundamento videtur ortus ſecundus error, quem Lutherani ſectantur, Beatam Virginem, & alios Sanctos in genere, & in vniuerſali intercedere pro nobis, quia in communi cognoE ſcunt indigentiam noſtram, labores, pericula, &c. Quæ cognitio ſufficit, vt ex charitate moueantur ad optanda; & petenda nobis Diuina beneficia: at vero in particulari negant Sanctos intercedere, hoc, vel illud beneficium huic, vel illi perſonæ petendo, quia ignorant, quid vnuſquiſque deſideret, vel quare indigeat.

Dicendum vero eſt primo Beatam Virginem pro nobis in cœlo orare, ac intercedere. Eſt de fide ex communi ſenſu Eccleſiæ, & traditione. Et probari in primis poteſt teſtimoniis, & rationibus, quibus probari ſolet in genere Sanctos orare pro nobis. Nam ſi alij pro nobis intercedunt, multo magis id præſtabit Beata Virgo, quæ & gratia apud Deum, & cha-

A & charitate erga homines reliquos omnes ſuperat. Antecedens vero de Sanctis Angelis conſtat frequẽtibus ſcripturæ locis. *Tob. 12.* Tobiæ duodecimo. *Ego obtuli orationem tuam Domino.* *Dani 10.* Daniel. decimo: *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi.* *Apoc. 8.* Apocalypſ. octauo. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* De Sanctis vero hominibus, ſunt egregia verba illa Petri. *2. Pet. 1.* 2. canon. cap. 1. *Dabo autem operam frequenter habere vos poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis,* id eſt, habere vos in memoriam, voſque iuuare. vt hæc adimpleatis. *Apoc. 5.* Apocalyp. etiam capit. 5. *Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno habentes ſinguli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum.* B Et hic eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum, quorum egregia teſtimonia congerunt *Alanus.* Alanus toto Dialogo 3. & *Bellarmin.* Bellarminus libro 1. de Sanctorum beatitudine, capit. 18. Hic vero afferre poſſumus propria teſtimonia de beata Virgine. *Auguſtin.* Auguſtinus ſermoni 35. de Sanctis, poſtquam de felicitate Virginis multa dixerat, ita ipſam alloquitur. *Has ergo tuas felicitates poſſidens, conuertere ad noſtrarum miſeriarum ſalutem. Inter hæc igitur fratres cum toto mentis affectu Beatiſſimæ Virginis nos interceſſionibus committamus, vt ipſa nos ſedula prece commendare dignetur in cœlis. Neq; enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, poſſe plus omnibus libera tis impendere ſuffragium.* C Et multa ſimilia habet ſermone ſecundo de Annunciatione. *Ger. Conſt.* Germanus Conſtantinopolitanus, ſermone de Zona Virginis: *Quis,* inquit, *poſt tuum filium, curam gerit generis humani ſicut tu? quis ita nos defendit in noſtris afflictionibus? quis in ſupplicationibus adeo pugnat pro peccatoribus? Tu enim, cum habeas maternam apud tuum filium fiduciam, & potentiam, nos tuis interpellationibus, & interceſſionibus ei efficis familiares, & das ſalutem, & ab æterno liberas ſupplicio: omnia tua admirabilia ſunt, ô Deipara, omnia ingentia, & aliorum vires ſuperantia: propterea, & patrocinium tuum maius eſt, quam intelligentia apprehendi poſſit.* Et inferius concludit: *Potens ergo eſt tuum auxilium, ô Deipara, ad ſalutem, & non indiget aliquo alio ad Deum interceſſore.* D Quo vltimo verbo non excludit Chriſtum, quem nomine Dei merito complectitur, nec aliorum Sanctorum interceſſionem excludit: ſed ſolum docet Virginem non vti alijs ſanctis, vt interceſſoribus ad Deum: ſed alios potius ad Virginis interceſſionem confugere. *And. Cret.* Similiter Andreas Cretenſis, in ſermone de Aſſumptione Virginis, ſic illam affatur: *Abi in pace, placa Dominum pro communi figmento. Nam, quandiu verſabaris in terra, te habuit parua terræ portio: ex quo tamen tranſlata es è terra, te vniuerſus mundus continet commune propitiatorium. O vitæ ſuppeditatrix, & vita viuentium, & cauſa vitæ.* *Ephrem.* Nec diſsimiliter Ephrem in oratione citata, eam vocat, *Peccatorum, & auxilio indigentium apud Deũm adiutricem.* Ex his verbis illã ſalutat: *Aue vallum fidelium, & mundi ſalus, Aue tranquillum portus, Aue refugium peccatorum, & hoſpitium, Aue propitiatorium laborantium. Aue anima meæ ſpes bona, Aue Chriſtianorum omnium firma ſalus.* E *Bernard.* Præterea ſanctus Bernardus, multis in locis, hanc Beatæ Virginis interceſſionem eleganter commendat, & exaggerat, vt videre licet, homilia ſecunda, in *Miſſus eſt,* ex qua nonnulla verba ſequenti ſectione referam, & in ſermone, *Signum magnum. Quod ſi vere eſt plena pietatis, & gratiæ, plena manſuetudinis, & miſericordiæ, age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Denique omnibus omnia facta eſt,* & quæ ſupra retuli. Multa ſimilia habet in ſermone de Natiuitate Mariæ, de aquæ ductu, & ſermo. ſecundo Dominicæ primæ poſt Epiphaniam, *Si pie à nobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ, quoniam miſericors eſt, & mater miſericordiæ.* Præterea Sanctus *Bonauent.* Bonauentura in ſpeculo Mariæ, ſæpius veritatem hanc docet, & nonnulla ex Scriptura, & ex ſanctis Patribus colligit præſertim, capitul. 8. *quia Dominus,* inquit, *potentiſſimus tecum eſt, ideo & tu es potentiſſima ſecum, potentiſſima es per ipſum, potentiſſima apud ipſum, ita vt vere dicere poſſis illud Eccleſiaſt. vigeſimo quarto, in Ieruſalem poteſtas mea.* Et infra refert Anſelmum dicentem: *Anſelm.* *Exaudi pia, adeſto propitia, adiuua potentiſſima,* & infra, *Quid mirum,* inquit, *ſi Maria in filio ſuo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in ſeruis ſuis permaneant in æternum?* Et infra, accommodans illud Ruth ſecundo: *Ruth. 2.* *Benedicta es à Domino filia, quæ priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti, Magna,* inquit, *erga miſeros fuit miſericordia Mariæ adhuc exultantis in mundo, ſed multo maior erga miſeros eſt miſericordia eius iam regnantis in Cælo. Vnde pro ſplendore prioris miſericordiæ fuit pulchra vt Luna, pro ſplendore vero poſterioris, miſericordiæ eſt electa vt Sol Lunam ſuperat magnitudine ſplendoris, ſic priorem Mariæ miſericordiam ſuperat magnitudo poſteriorum.* Similia repetit capit 12. citans Bernardum dicentem: *Bernard.* *Quis miſericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & ſublimitatem, & profundum queat inueſtigare?* Et in toto illo libro multa congerit ſimilia, & capit. 5. accommodat Virgini verba illa Pſalm. *Pſalm.* *Abyſſus abyſſum inuocat,* exponens, id eſt, *mater filium pro nobis,* & refert Auguſtinum de Virgine dicentem; *Auguſt.* *Sicut apud Deum eſt potentior, ita & præ omnibus Sanctis eſt pro nobis ſolicitior.* Hinc Gregorius Nicomedienſ. *Greg Nic.* *omnipotentem,* vocat Virginem, oratione ſua. Et Anſelm. de laudibus Virginis, cap. duodecimo, inquit, *Te ſic Deus exaltauit, vt omnia ſecum poſſibilia eſſe donauerit.* Et infra, *Tu velis, & nequaquam fieri non poterit.* Ac denique Petr. Damian. ſermone primo de Natiuitate Mariæ: *Fecit,* inquit, *tibi magna, qui potens eſt, & data eſt tibi omnis poteſtas in Cœlo, & in terra, & nihil tibi impoſſibile, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis reuelare. Quomodo enim illa poteſtas potentiæ tuæ poterit obuiare, quæ de carne tua, carnis ſuſcepit originem? accedis enim ad illud aureum reconciliationis humanæ altare, non ſolum rogans, ſed etiam imperans, Domina, non ancilla.* Quæ poſteriora verba calumniantur, valdeque reprehendunt hæretici huius temporis, vt refert *Caniſ.* Caniſius libro quinto capite vndecimo, vbi ſimilia verba refert ex Bonauentura, & propter hanc cauſam, nobis imponunt, quod rogemus Virginem, vt iubeat filium facere, quod petimus. Sed nullus Chriſtianorum hoc modo orat. Quod enim per metaphoram dictum eſt ad exaggerandam efficaciam interceſſionis Virginis, non eſt proprie vſurpandum, ſicut Ioſue. 10. dicitur. *Ioſue. 10.* *Obediente Deo voci hominis.* Vnde non fit, nos, cum rogamus Deum, imperare illi.

Rationes ad hanc veritatem confirmandam colliguntur ex prædictis verbis Sanctorum. Prima, quia Beata Virgo, dum in mortali corpore vixit, orabat pro hominibus: ergo multo magis in patria. Antecedens neque ab hæreticis negatur, quia conſtat ex Scriptura ſacra in hac vita fideles, & iuſtos orare pro aliis, & Lucæ 2. *Luc. 2.* Beata Virgo rogauit filium, vt indigentibus ſubueniret. Conſequentia vero probatur, quia orare pro hominibus eſt opus charitatis, miſericordiæ, ac religionis: ſed Beata Virgo in ſtatu beatitudinis, nec minore charitate nos proſequitur, noſtrique miſeretur, nec minus Deum colit, ac reueretur, quam in via, ergo ex hac parte non minus excitatur in patria ad orandum Deũ pro nobis, quam in via. Aliunde vero in ſuperioribus oſtenſum eſt Beatam Virginem intueri in Verbo, quæ hic geruntur apud nos: ergo hinc etiam potentior erit ad orandum in patria, quam in via: quia in via, neque omnes noſtras miſerias cognoſcebat, & quas cognoſcebat, non ſemper conſiderabat, ſicut nunc eas ſemper in Verbo contemplatur.

Præterea ex parte Dei nihil eſt quod huic interceſſioni magis in patria obſtet, quam in via. Quia quãuis ſit paratiſsimus ad benefaciendum nobis: nihilominus vult rogari à nobis tam pro nobis, quàm pro aliis, quia ita vult nobis benefacere, vt tamen velit per media, charitati & religioni magis conſentanea, nobiſque vtiliora, ſua bona nobis elargiri: ergo eadem ratione vult rogari à Virgine pro nobis ad maiorem ſui gloriam, & charitatis Virginis oſtenſionem, & vt ſecundum ipſum Beata Virgo à nobis honoretur, vt par eſt, vt ſtatim dicemus. Denique nulla fit in hoc iniuria Chriſto: ſed totum potius in illius gloriam cedit, quia (vt in fine ſuperioris tomi quæſt. 16. articul. primo diximus) quamuis ſolus Chriſtus ſit per ſe mediator præcipuus inter nos, & Deum, nihilominus ſancti homines, & Angeli quodam modo ſunt mediatores, tamen per ipſum Chriſtum. Nam ad ipſum, & per ipſum intercedunt pro nobis, & ita etiam Beata Virgo in nomine eius petit, cum pro nobis orat, & per ipſum impetrat, quidquid impetrat. Quia quidquid omnes homines, & ipſa etiã Virgo à Deo obtinent, per merita Chriſti obtinent, vt in eodem priori tomo, quęſtione decima nona latiſsime probatum eſt. Sic igitur per Virginis interceſsionem non obſcuratur, ſed illuſtratur potius Chriſti gloria, quandoquidem tota illa oratio Virginis Chriſto nititur, & non adhibetur eo quod merita & orationes Chriſti per ſe ſufficere non poſsint: ſed quia ipſe voluit vt conuenienti modo, & ordine nobis applicarentur, vt eadem applicatio in maiorem noſtram vtilitatem, & ſuorum ſanctorum, ac præſertim Beatæ matris ſuæ honorem cederet.

Ex quibus rationibus colligitur Beatam Virginem non ſolum in generali, ſed etiam in particulari pro nobis orare. Quia omnia, quæ adduximus, hoc probant, & ſi ꝙ obſtaret, maxime quod res noſtras ignoraret. Atqui certiſsimum eſt illas agnoſcere (vt in ſuperioribus oſtenſum eſt.) Nam licet de modo cognoſcendi, & de multitudine rerum cognitarum diſputatio ſit inter Theologos: tamen quod res noſtras aliquo modo cognoſcat, quantum ad ſtatum ſuæ beatitudinis, & ad Eccleſiæ vtilitatem neceſſarium eſt, nullus catholicus dubitat. Id enim non ſolum de Beata Virgine, ſed etiam de cæteris Sanctis proportione ſeruata vniuerſalis Eccleſia ſentit. De qua re in materia de beatitudine diſputatur latius in 1. par. qu. 12. & in 1. 2. qu. 3. & 2. 2. q. 83. & videri poteſt Aug. li. de cura pro mortuis agenda c. 15. & Greg. 12. Moral. ca. 13. *Auguſt. Grego. Pap.*

Vltimo colligitur ex dictis, non ſolum intercedere pro nobis Beatam Virginem, ſed etiam eius interceſsionem eſſe omniũ efficaciſsimam, vt omnes Sancti citati docent, & rationes factæ conuincunt, Quin potius, ſi vera ſunt quæ de charitate, & gratia Beatæ Virginis in ſuperioribus docuimus, exiſtimo à B. Virgine in hac poteſtate, & efficacia, non ſolum Sãctos ſingulos: ſed omnem etiam cęleſtem curiam ſuperari. Itaq; ſi cogitatione fingamus Beatã Virginem aliquid poſtulare, totamq; curiam cæleſtem illi reſiſtere (ſicut apud Danielem vnus Angelus alteri reſiſtebat) potentior eſſet, maioriſque efficaciæ, & valoris apud Deum Virginis, quam reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem ſentiunt S. Patres paulo ante citati, eſtque dignitati matris maxime conſentaneum, & perfectiſsimæ gratiæ, & charitati Beatæ Virginis quodammodo debitum. Et ideo Eccleſia & frequentius, & altiori quodam modo orat ad Virginem, quam ad reliquos Sanctos, vt iamiam dicemus. *Efficacia Virgineæ interceſſionis quanta.*

SECTIO III.

Vtrum B. Virgo ſit à nobis adoranda.

HÆretici qui negant Virginem orare pro nobis, conſequenter negaturi ſunt ipſam eſſe à nobis A orandam. Quia neque petere ab illa poſſumus, vt nobis bona elargiatur tanquam eorum author, neque etiam vt à Deo vel Chriſto ea nobis obtineat, ſi pro nobis non orat. In quo errore verſantur omnes hæretici citati Sectione præcedenti, & præterea omnnes huius temporis Nouatores, qui generaliter dicunt inutile eſſe interpellare ſanctos, quia nos non audiunt: & illicitum, quia eſt contra gloriam Chriſti vnici mediatoris noſtri: nullus tamen hæreticus fuit, qui admittens aliquem Sanctorum poſſe à nobis orari, hoc ſpecialiter Beatæ Virgini denegauerit.

Quapropter dicendum eſt, Beatam Virginem inuocandam eſſe, & orandam ab hominibus, Concluſio eſt de fide ex communi vſu, & conſenſu totius Eccleſiæ, ac perpetua traditione Sãctorum, quæ colligitur ex omnibus ſupra adductis. Vbicunque enim dicunt Beatam Virgnem orare pro nobis, & B ipſam orant, & à nobis orandam eſſe docent. Præterea in canone Miſſæ, & in liturgiis Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi, ſæpe fit inuocatio, & oratio ad ſanctiſsimam Virginem, ex quo euidenter colligitur hanc eſſe Apoſtolicam traditionem. Accedunt præterea ſancti Patres, Auguſtinus, ſermone 18. de Sanctis. *Accipe itaque quaſcunque exiles, quaſcunque meritis tuis impares gratiarum actiones, & cum ſuſceperis vota, culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis, &c.* & ſimilia habet ſermone 35. de Sanctis, & Anſelmus, de Laudibus Virg. capite 12. *Rogamus te Domina, per ipſam gratiam, qua te prius & omnipotens Deus ſic exaltauit, & omnia ſecum poßibilia eſſe donauit, quatenus id apud ipſum impetres, nec ſis obſecratu difficilis, quia proculdubio ideo vnigenitus filius tuus* C *Dominus noſter Ieſus Chriſtus erit ad concedendũ promptiſſimus.* Optima etiam ſunt verba illa Germani Conſtantinopolitani in ſermone de Zona Virginis. *Quæſo vt in aduentu filij tui, cum aßiſtemus omnes iudicandi, tu vt maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripias.* Illuſtris etiam eſt, quamuis vulgaris, locus ille Bernardi, homil. 2. in *Miſſus eſt*, *Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationum, reſpice ſtellam, voca Mariam. In periculis, in anguſtiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis ſuffragium, non deſeras conuerſationis exemplum.* Et in ſermone. *Signum magnum. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas?* Et infra. *Amplectamur veſtigia Mariæ, fratres mei,* D *& deuotißima ſupplicatione beatis illius pedibus prouoluamur, teneamus eam nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens eſt enim, nempe vellus eſt medium inter rorem & aream, mulier inter Solem, & Lunam, Maria inter Chriſtum, & Eccleſiam conſtituta.* Et in ſermone de Nat. Mariæ. *Ad patrem verebaris accedere, Ieſum tibi dedit mediatorem, ſed forſitan & in ipſo maieſtatem vereare diuinam, aduocatum habere vis, & ad ipſum, ad Mariam recurre, &c.* quæ late, & eleganter proſequitur Athanaſ. in ſerm. de ſanctiſsima Deipara ſub finem, ſic inquit. *Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima Virgo, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es.* E *Nam ideo his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoriis, præcipue in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa Eccleſia offertur.* Gregor. Nazian. orat. 18. de laudibus ſancti Cypriani, de eodem ſancto hæc refert. *Virginemque Mariam ſupplex obſecrans, vt periclitanti ſuppetias ferret, ieiunij, & chameuniæ pharmaco ſeſe communit.* Et Gregor. Nyſſenus ſimilia refert in oratione de Gregorio Thaumaturgo, cui Virginem inuocatam apparuiſſe ſignificat. Neque eſt diſsimile, quod de ſe ipſo refert Rupertus Abbas, initio Canticorum. Tandem in concilio Epheſino, frequentes ſunt homi-

B. Virgo inuocanda & oranda. *Auguſt.* *Anſelm.* *German. Conſtantinop.* *Bernard.* *Athan.* *Greg. Naz.* *Greg. Nyſ.* *Rupert.* *Con. Epheſ.*

homiliæ Cyrilli, & aliorum Patrum, in quibus Beatæ Virginis auxilium, & opem implorant. Et in 6. *6. Synod.* Synodo, actione decimaoctaua, Conſtantinus Imperator fidei ſubſcribens ait, *ſperare ſe ſalutem conſequi à multorum munerum datore Deo interceſsionibus ſanctæ* *7. Synod.* *immaculatæ Deiparæ*. Et in 7. Synodo act. 6. tom. 6 cum relatus eſſet canon. 15. Conciliabuli Conſtantinopol. vbi anathema fertur in eum, qui Deiparæ interceſsiones ſyncera fide non poſtulauerit: reſpondet *Epiphan.* Epiphanius totius ſacroſanctæ ſynodi nomine: *In his firmata, & ſtabilita catholica Eccleſia, ab iis, qui aliter, quam dogmata, & traditiones eius habent, ſentiunt, non* *Conc Baſil.* *vult confirmari*. Et Concil. Baſilienſe, ſeſſ. 43. *Inter omnes*, inquit, *qui cæleſtem Regem pro nobis interpellant, præcipue ad glorioſiſſimam illam, & omni laude digniſſimam Dei genitricem* Mariam *eſt recurrendum, quæ quanto altior exiſtit, tanto humilius ad nos reſpicit, omnes ad ſe trahere* *Conc. Trid.* *cupiens, pro quibus in vtero geſtauit Saluatorem*. Denique Trident. ſeſſ. 25 generatim definit ſanctorum inuocationem. Vnde his addi poſſunt omnia teſtimonia, quæ inuocationi Sanctorum communia ſunt, quæ tanto efficacius conuincunt de Virgine, quanto ipſa excellentior eſt ipſis.

Præterea adiungi poteſt ratio ſimilis illi, quæ ſectione præcedenti facta eſt. Quia Beata Virgo orat, & intercedit pro nobis, & hoc modo nos adiuuat, cur ergo non expediet illam orare, vt hoc ipſum beneficium nobis præſtet? Inter homines enim non ſolum rogamus eum, qui rem optatam præſtare poteſt: ſed etiã eum, qui apud eum intercedere poteſt: quid ergo obſtare poteſt, quin ſimili modo ad Virginem oremus? Neque enim timendum eſt, ne noſtras orationes nõ agnoſcat, quia (vt probauimus, & vniuerſa Eccleſia ſentit) res noſtras cognoſcit, & præcipuè orationes, quæ maximè ad illius honorem, & ſtatum beatificum, & ad noſtram vtilitatem pertinent. Deinde non obſtat Chriſti honor, quia ſicut ipſa Virgo per Chriſtum orat, & ſicut nos, cum Deũ oramus, per Chriſtum petimus, ita cum oramus Virginem, non aliud petimus, quam vt Chriſtum ipſum pro nobis oret, vel Deum per Chriſtum: & vt noſtrã indignitatem & infirmitatem ſuppleat, & ita totum redundat in gloriam Chriſti. Atque eadem ratione totum cedit in diuinam gloriam: quia hæc oratio ad Virginem prædicto modo, & ſenſu facta non ad cultum latriæ, ſed ad cultum duliæ, vel hyperduliæ pertinet.

Obiectio: Dices, Nonne maior eſſet fiducia, maiorque Dei gloria, ſi immediate ad Deum accederemus? *Reſponſio.* Reſpõdetur, interdum hoc facere, bonum eſſe, ac expediens: tamen quod aliquando per Virginem accedamus, etiam eſt illi placitum, & per ſe conueniens. *Bernard.* Primo ob maiorem reuerentiam Diuinæ maieſtatis, vt ſignificauit Bernardus locis ſupra citatis. Secundo, propter matris honorem. Vt enim Deus amicos ſuos honoret, interdum per eos facit, quod ſine illorum interceſsione non concedit, ſicut legimus feciſſe cum Abraham, & Abimelech, Geneſis 20. & clarius *Geneſ. 28. Iob. 42.* cum Iob & amicis eius, Iob. 42. *Iob aũt ſeruus meus orabit pro vobis, faciẽ eius ſuſcipiam*. Tertio, vt dignitas interceſſoris ſuppleat inopiam noſtram, vnde Virginem interpellare, non eſt de diuina miſericordia *Bernard.* diffidere: ſed de propria indignitate, & indiſpoſitione timere: Vnde Bernardus dicta homilia in *Miſſus eſt*. *Si* (inquit) *criminum immanitate iactatus, &c.* & eodem *And Cret.* ſenſu dixit in ſermone de Natiuitate Mariæ: *Hæc pec-* *Richard. Vict.* *catorum ſcala, hæc tota ratio ſpei meæ*. Et ſimilia multa habent Petrus Damianus, Andreas Creten. & alij ſupra citati, & optime Richardus Victorinus, capitulo 23. in Cant.

Ex his ſequitur, non ſolum eſſe à nobis Virginem orandam: ſed etiam præ omnibus ſanctis. Primo, eius oratio dignior eſt, & efficacior (vt oſtendimus) & ipſa quo nos magis amat, humiliorque eſt, promptior, & ſolicitior pro nobis. Secundo, quia eius oratio vniuerſalior eſt, nam quidquid alij impetrant, aliquo modo per Virginem impetrant; (quia Bernadus dixit) illa eſt mediatrix ad mediatorem, & veluti collum, per quod influentiæ capitis ad corpus deſcendunt, & ideo epiſtola 174. monet Bernardus, vt quidquid Deo offerre volumus, per Mariam offeramus, *Vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat,* *Bernard.* *quo fluxit*, & ſermone *ſignum magnum. Totum*, inquit, *nos habere voluit per Mariam*. Et Germanus, ſermon. de Zona, *Nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te*: Et *German.* ideo vocant illam, *refugium noſtrum, naufragantium portum*, & ſimilibus encomijs, quæ paſſim in citatis ſanctis reperientur. Et hinc ortum eſt, vt inter alios ſanctos non vtamur vno vt interceſſore ad alium, quia omnes ſunt eiuſdem ordinis: ad Virginem autem tanquam ad Reginam, & Dominam, alij adhi- B bentur interceſſores. Quo ſenſu Angelicam ſalutationem alijs ſanctis recitamus, vt nimirum eam pro nobis Virgini repræſentent. Rurſus, hinc etiam fit interdum, vt nonnullos ſanctos ad hæc, vel illa ſpecialia beneficia obtinenda ſingulares aduocatos habeamus, vt conſtat ex vſu Eccleſiæ, & indicauit Auguſtinus epiſtola 137. Virginem autem ad omnia habemus vniuerſalem aduocatam, quia in omnibus *Auguſt.* eſt potentior, quam cæteri in ſingulis. Hinc denique ortum eſt vt Eccleſia ſancta, & præſtantioribus modis Virginem oret, eam vocando, *ſpem noſtram, vitam dulcedinem, matrem miſericordiæ, &c.* Et frequentius, ac inſtantius ad illam, quam ad reliquos ſanctos oret. Nullus enim eſt dies, in quo non illi publicas orationes offerat, vel in horis canonicis, vel in Miſſæ ſacri- C ficio, vel ſigno publice dato ſemel, aut bis, aut ter in die, vt vniuerſus populus Virginem deprecetur. De qua conſuetudine nihil omnino certum reperire potui, quamuis in vita D. Bonauenturæ referatur, eius authoritate, & diligentia cœpiſſe introduci conſuedinem præbendi ſignum in occaſu Solis ad Virginem ſalutandam, quod in ſuperioribus etiam tactum eſt. Præterea in concionibus etiam publicis orationem ad Virginem præmittit: de qua cõſuetudine legi poteſt Arboreus 4. Theoſophiæ, cap. 6. & Caſtro verbo, Oratio. hæreſi. 4. Deinde ad eam inuocandam plures dies feſtos illi habet dicatos, vt ſupra late explicuimus. Sentit ergo Eccleſia Virginis interceſsionem, & orationem præ omnibus aliis ſibi eſſe vtilem ac neceſſariam, eſt ergo Beata Virgo à no- D bis præ omnibus oranda. Vt autem Bernardus dixit, *Bernard.* ne oratio inefficax ſit, poſt Deum eſt à nobis amanda, & imitanda.

QVÆSTIO XXXVIII.

De Baptiſmo Ioannis in ſex articulos diuiſa.

De qua re diſputant Doctores in 4. diſt. 2. & expoſitores ſanctarum Scripturarum Matth. 3.

E *Deinde conſiderandum eſt de Baptiſmo, quo Chriſtus baptizatus eſt baptiſmo Ioannis: primo conſiderandum eſt de baptiſmo Ioannis in communi: ſecundo, de baptizatione Chriſti.*

Circa primum quæruntur ſex.

Primo, vtrum conueniens fuerit, quod Ioannes baptizaret.

Secundo, vtrum ille baptiſmus fuerit à Deo.

Tertio, vtrum contulerit gratiam.

Quarto, vtrum alij præter Chriſtum illo baptiſmo debuerint baptizari.

Quinto, vtrum baptiſmus ille ceſſare debuerit Chriſto baptizato.

Sexto, vtrum baptizati baptiſmo Ioannis erant poſtea baptizandi baptiſmo Chriſti.

DISPVTATIO XXIV.

in ſex Sectiones diſtributa;

De Ioanne Chriſti præcurſore.

QVoniam ab hac diſputatione præcipuã iam nunc huius materiæ partem exordimur, in qua de myſterijs vitæ ac mortis Chriſti Domini, ac de eo pręſertim tempore, quo ſeſe hominibus publice manifeſtauit, ac prodidit: tractandum eſt, operæ pretium duximus à Ioanne Chriſti præcurſore initium ſumere, quoniam & ad hoc præcipue eſt miſſus, vt de Chriſti aduentu publicum teſtimonium prædicaret, & ab illius baptiſmate Chriſtus cognoſci, ac manifeſtari cœpit. Dicemus ergo primo de ipſo Ioanne, quis, qualiſue fuerit, & ad quod munus à Deo aſſumptus, quibuſque gratiæ donis, ac priuilegijs ornatus ſit, deinde de baptiſmo eius in genere, ac tandem de Chriſto à Ioanne baptizato, & ab æterno patre inter Iordanis fluenta manifeſtato diſſeremus.

SECTIO I.

Vtrùm Ioannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.

DVo ſũt pręcipua in ſcripturis vaticinia, quibus futurus Meſsiæ præcurſor pręditus eſt. Primũ eſt apud Iſai. ca. 40. *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.* Alterum eſt apud Malachiam c. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Quæ teſtimonia (vt indicauit Iuſtinus Martyr dialogo cum Triphone, enarrans præſertim prius teſtimonium) ſi ante rem impletam conſiderentur, obſcuram prophetiam, & ambiguum continere ſenſum videri poſſunt: poſtquam tamen manifeſtata veritas eſt, ac Ioannes Chriſtum prædicauit, & poſt prædicationẽ eius lex, Prophetæque ceſſarunt, & in Chriſto impleta ſunt omnia, quæ de Meſsia prædicta olim fuerant, ſatis aperte monſtratum eſt prænunciari hiſce in locis Meſsiæ præcurſorem. Vnde Euſeb. libr. 9. de Demonſtr. cap. 5. & Proſper. de prædictionib. & promiſsion. Deipar. 3. cap. 1. & Iuſtinus ſupra ſignificant, inter alia ſigna quæ dicta ſunt Iudæis ad cognoſcendum Meſsiæ aduentum, id vnum fuiſſe, quod ante illum præcurſor quidam, tanquam publicus præco anteceſſurus eſſet, qui & hominum reſeraret aures, & oculos illuminaret, vt venientem Meſsiam, & audire poſſent, & cognoſcere. Quapropter merito huius præcurſoris munus ſub duplici metaphora in illis teſtimoniis ſignificatur. Primo enim appellatur *Vox.* Quia (vt inquit Epiphan. hæreſ. 69. circa mediũ) *vox eſt præparatiua auditus hominum, primum enim in articulatam vocem ſonantem reddere ſolent, clamantes, è longinquo vocantes eos, qui ab ipſis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem ſolam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, aureſque præparauerint, tunc is qui ſonantem vocem emiſit, de cætero diſtinguit ſermonem, quem dicere voluit. Sic etiam Ioannes vox fuit, aures hominum præparans, non enim ipſe verbum, ſed, poſt ipſum venit verbum.* Deinde appellatur *Angelus*, non natura (vt ſentit Origenes, tom. 5. in Ioan. & eius tacito nomine Cyril. refert, li. 1. in Ioan. c. 7. & Beda Marc. 1.) ſed munere & officio, vt iidem Patres tradunt. Quia nimirum præcurſor Domini futurus erat nuncius à Deo miſſus, qui clamaret, & aduentum Meſsiæ hominibus nuntiaret, ſicq́ viam Domino præpararet. Vnde quaſi ad euertendum illum errorem dixit Ioan. capit. 1. *Fuit homo miſſus à Deo, homo,* inquit, propter naturam, ſed *miſſus à Deo*, & ideo Angelus miniſterio. Vt autem notauit Chryſoſt. in imperfecto in Matthæum, homil. 27. ſingulariter vocatus eſt *Angelus*, præcurſor Domini, vt ſanctitas eius, ac vitæ puritas, quæ tanto muneri neceſſaria erant, iudicarentur. *Puto*, inquit, *quod glorioſior eſt Ioannes, quia homo fuit, & propter virtutis meritum, Angelus eſt vocatus, quam ſi nomine Angelus, & natura fuiſſet. Angelus enim hoc ipſo, quod Angelus non eſt virtutis præmium, ſed naturæ proprietas. Iſte autem mirabilis eſt, qui in humana natura Angelicam ſanctitatem tranſgreſſus eſt, & obtinuit quod non habuit natura, per gratiam.*

Iſaiæ 40. Malach 3. Iuſti. Mart. Præcurſor Chriſti à Prophetis prædictus. Euſeb. Proſper. Iuſtin. Epiphan. Origen. Cyril. Beda. Ioan 1. Chryſoſt.

A

Primum igitur omnium conſtat ex his teſtimoniis, promiſſum fuiſſe à prophetis quendam hominem Meſsiæ præcurſorem, cuius id eſſet futurũ munus: Præparare ſcilicet viam ante faciem Meſsię non ſolum nuntiando aduentum eius, (quod aliis quoq; B Prophetis commune fuit) ſed etiam oſtendendo illum præſentem, & quaſi digito monſtrando, & prædicatione ſua homines diſponendo, vt illum ſuſciperent. Vnde Chryſoſtomus ſupra. *Omnes Prophetæ venturum teſtati ſunt, ille ſolus iam veniſſe monſtrauit: Deinde alij Prophetæ miſsi ſunt vt aduentum eius annũtiarent: iſte autem vt præpararet viam ipſius: aliud autem eſt aduentum eius annuntiare: aliud eſt viam præparare. Nuntiantibus aduentum eius prædicationis ſermo commiſſus eſt: præparanti autem vias, humanæ correctionis opus iniunctum eſt.*

Secundo conſtare ex his facile poteſt, has prophetias impletas eſſe in Ioanne, atque adeo illum fuiſſe præcurſorem Meſsiæ à Deo promiſſum. Primo quidem, quia priorem prophetiam expoſuit idem Ioannes de ſeipſo Ioannis primo, vbi interrogatus à Iu- C dæis, quiſnam eſſet, cum negaſſet ſe Chriſtum eſſe, Eliam, aut Prophetam, & ipſi vrgerent, dicentes. *Quis es, & reſponſum demus iis, qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo?* ait. *Ego vox clamantis in deſerto dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta.* Vbi clare affirmat eſſe ſe præcurſorem Meſsiæ, illum, quẽ ſub nomine *vocis* Iſaias ante prædixerat, & ita etiam expoſuerunt Matthæus & Lucas capite tertio, & Marcus capite primo. Poſterius autem teſtimonium, de ipſomet Ioanne expoſuit Chriſtus Matth. vndecimo dicens. *Hic eſt de quo ſcriptum eſt, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Secundo hoc patet ex conſenſione verborum vtriuſque prophetiæ cum rebus à Ioanne geſtis, & in Ioanne. Primum enim vere is dicitur *vox clamantis in deſerto.* Quia, vt Lucas dicit capite D tertio, *factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Quin potius vniuerſa eius vita appellari poteſt perpetua quædam *vox clamantis in deſerto*, quia ab vtero matris cœpit Chriſtum in montanis Iudææ prædicare, ac diuulgare: & ſtatim ac natus eſt, per patrem ſuum cœpit de Chriſto prophetare, ac prædicare. Nam (vt dicit Eccleſia in hymno ſancti Ioannis) per ipſum fuit vox Zachariæ reſtituta, & gratia prophetiæ communicata, qua Chriſti aduentum prædicauit, dicens. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Deinde ſtatim ab infantia eremum inhabitare orſus (vt infra dicemus) quamuis non verbis, factis tamen ac exemplo Chriſtum vir- E tutiſque viam prædicare cœpit. Inde tandem poſtea egreſſus, propriè, & vere fuit *vox clamantis*, ſeu, *vox clamantis in deſerto.* Quod ad literam (vt inquit Cyrillus in Eſaiam & Euſebius ſupra) intelligitur de deſerto prope Iordanem, in quo pœnitentiam prædicare exorſus eſt. Per metaphoram vero (vt inquit Hieronymus) *intelligitur Eccleſia ſolitudo*, de qua Iſaiæ 35. dicitur. *Lætare deſerta ſitiens, exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium.* Hæc enim deſerta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur. Verba item alterius prophetiæ optime in Ioannem conueniunt, qui & nuntius Dei fuit, & Angelicam in terris vitam agens, miſſus à Deo Patre eſt *ante faciem ſuam*, id eſt, ante Verbum incarnatum, quod *facies Patris* dicitur, iuxta illud Pſalmi 79. *Domine DEVS virtutum conuerte nos, & oſtende*

Ioannes Baptiſta Meſsiæ præcurſor à Deo promiſſus. Ioan. 1. Matth. 3. Luc. 3. Marc. 1. Matth. 11. Luc. 3. Tota Ioãnis vita vere vox clamantis in deſerto. Cyril. Euſeb. Hieronym. Iſaiæ 35. Pſalm 79.

oſtende faciem tuam, & ſalui erimus, Vel certe miſſus eſt ab ipſomet Verbo, *ante faciem ſuam*, id eſt, ante ſeipſum, iuxta communem phraſim Scripturæ. Vnde Zacharias Luc. 1. intelligens completam eſſe in filio ſuo hanc prophetiam, inquit; *Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias eius.* Parauit autem viam Domini (vt in vtraq; prophetia prædictum erat) prædicando Chriſtum iam veniſſe, & Regnum cœlorum prope eſſe, & hortando omnes ad pœnitentiam, vt ſeſe ad Chriſtum, & ſpirituales eius fructus ſuſcipiendos compararent. Eſt igitur manifeſte in Ioanne impleta vtraque de præcurſore Meſsiæ, prophetia: ipſe ergo fuit præcurſor à Deo promiſſus. De quo nonnulli patres etiam interpretantur illud Pſalm. 131. *Paraui lucernam Chriſto meo.* Ita Cyrillus libro primo in Ioannem capite ſeptimo, & Tertullianus libro contra Iudæos, capite nono, vbi ſic inquit: *Nec nouum eſt Spiritui ſancto, Angelos appellare eos, quos miniſtros ſuæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Ioannes non tantum Angelus Chriſti vocatus eſt, ſed & lucerna lucens, ante Chriſtum, Paraui enim, inquit, lucernam Chriſto meo, vt Dauid prædicat. Quare ipſe Chriſtus veniens adimplere Prophetas, dicit ad Iudæos. Ille fuit lucerna ardens, & lucens, vtpote qui non tantum vias eius præparabat in eremo, ſed & agnum Dei demonſtrando, illuminabat mentes hominum præconio ſuo.* Eandem expoſitionem habent Idacius Clarus libro primo contra Varimadum Arianum non longe à principio, Aug. & Hieronym. eundem Pſalmum exponentes.

Luc. 1. — *Ioannes Chriſti lucerna.* — *Pſalm. 131. Cyril. Tertul.* — *Idacius Cla. Auguſtin. Hieronym.*

SECTIO II.

Quodnam fuerit munus præcurſoris.

IN hoc munere explicando hæretici huius temporis mire allucinantur, & infinita mendacia confingunt. Dicunt enim Baptiſtæ miniſterium fuiſſe abrogare Moſaicam legem, ſicut de facto, inquiunt, & iure abrogauit, & cæremonias Moſaicas abſtulit, totumque ſtatum religionis mutauit. Hinc præterea addunt ipſum nouum teſtamentum inchoaſſe, & baptiſmum in illo permanſurum inſtituiſſe, genteſteſque ad illum, & ad Eccleſiæ ſocietatem manifeſtè recepiſſe, & alia ſimilia, quæ late refert Caniſius lib. de ſancto Ioanne cap. 6. Ad hæc autem portenta aſſerenda ſolum nituntur verbis illis Chriſti Lucæ decimoſexto. *Lex, & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Propter quæ nonnulli etiam Patres aſſeruerũt Ioannem fuiſſe antiquæ legis finem, & nouæ principium. Vnde Cyril. Ieroſolymit. cat. 3. *Veteris*, inquit, *Teſtamenti finis, & noui principium eſt baptiſmus. Ioannes erat dux eius, quo maior inter natos mulierum nullus, qui finis erat Prophetarum. Omnes enim Prophetæ & lex vſque ad Ioannem, & idem erat rerum Euangelicarum principium, initium enim Euangelij Ieſu Chriſti erat Ioannes baptizans.* Et infra vocat Ioannes huius gratiæ ducem. Et ſanctus Paulinus in natali 9. de ſancto Felice, ſic inquit:

Hic eſt præcurſor Domini, & Baptiſta Ioannes,
Idem Euangelij ſacra ianua, metaque legis.

Inſuper Petrus Chryſologus ſermone 91. de ſancto Ioanne in hunc modum loquitur, *Chriſti præco, arcanum Patris, filij nuntius, ſignifer ſuperni Regis, peccatorum venia, Iudæorum correctio, vocatio gentium, & (vt proprie dicam) legis, & gratiæ fabula.*

Sed horum hæreticorum ſententia, & in Chriſtum iniurioſa eſt, & nullo nititur apparenti fundamento. Dicendum igitur eſt, præcurſoris munus illud dumtaxat fuiſſe, quod in prædictis Prophetarũ teſtimonijs continetur, quodq; Zacharias Luc. 1. illis verbis complexus eſt. *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius.* Hanc vero *ſcientiam ſalutis*, præcurſoriſq; miniſterium apertius explanat Ioannes capite 1. dicens. *Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Primum ergo, ac præcipuum munus præcurſoris fuit, vt teſtimonium de Chriſto perhiberet, prædicando ipſum eſſe Meſsiam in lege promiſſum, & vt populum præpararet, ac diſponeret ad hoc teſtimonium de Chriſto ſuſcipiendum. Quod partim fecit exemplo vitæ innocentiſsimæ, & integerrimæ, partim prædicando pœnitentiam, & ad hunc eundem finem (vt infra dicemus) ordinatus eſt baptiſmus eius, quo mediante multitudinem hominum congregabat, quibus Chriſtum, ac Meſsiam annunciabat. Et ita exponunt hoc munus præcurſoris Patres omnes exponentes prædicta Ioannis, & Lucæ teſtimonia, præſertim Auguſtinus Ambroſius, Chryſoſtomus, Cyrillus, & alij, quos ſtatim referam. Cõfirmatur ex rationibus, quas ſancti aſsignant, ob quas fuit neceſſarium hoc præcurſoris munus: nimirum quoniam Chriſti aduentus futurus erat occultus, & in humilitate, ac paupertate, ideoque conueniens fuit, vt præter alia ſigna de Meſsia exhibita præcederet etiam quidam teſtis omni exceptione maior, qui illum veluti digito demonſtraret, vt recte dicit Auguſtinus tractatu trigeſimoquinto in Ioannem. Accedebat præterea, homines propter innumera peccata fuiſſe veluti obcæcatos ad videndum lumen Chriſti, quare expediens idcirco erat, vt prædicatio Ioannis præcederet, qua homines ad pœnitẽtiam prouocaret, vt ablatis denſiſsimis delictorum tenebris, ſplendidiſsimum iuſtitiæ ſolem intueri poſſent, vt Auguſtinus late proſequitur homilia 20. & 21. de ſanctis, & Origen. tom. 5. & Chryſoſt. homilia 5. in Ioannem, præcurſoris ergo munus nullum aliud fuit, quam teſtimonium reddere Meſsiæ, & præparare homines ad illud teſtimonium ſuſcipiendum.

Ex quo infero, & dico ſecundo, non pertinuiſſe ad munus præcurſoris ferre legem gratiæ, aut nouum condere teſtamentum. Eſt de fide, & probatur primo, quia id non eſſet ante Chriſtum præcurrere, ſed munus potius ac dignitatem Chriſto præripere. De illo enim ſolo ſcriptum erat Iſaiæ 33. *Dominus Rex noſter, Dominus legifer noſter*, & Ioel. ſecundo. *Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis Doctorem iuſtitiæ.* Quæ teſtimonia, aliaque ſimilia fuſe explicuimus, & confirmauimus in præcedenti tomo, diſputatione 47. ſectione 2. ſed omnia clarius explicuit Ioannes capite primo dicens. *Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Et infra refert teſtimonium eiuſdem præcurſoris dicentis. *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Sub gratia autem, quæ à veteri lege diſtinguitur, vniuerſa lex gratiæ comprehenditur, in qua potiſsimum eſt gratia ipſa, & efficacia, quam ad illam conferendam habet. Propter quam ad Romanos octauo vocatur à Paulo, *lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu.* Et confirmatur, quia nunquam æternus Pater iuſsit nobis, vt obediamus præceptis Ioannis, ſed filij ſui dicens. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite* Matth. & Luc. 9. & 2. Pet. 1. Neque Chriſtus ipſe præcepit nobis ſeruare mandata Ioannis, ſed ſua, Ioannis 13. *Mandatum nouum do vobis*, & capite 14. *Mandata mea ſeruate.* Et capite 15. Si *præcepta mea ſeruaueritis: manebitis in dilectione mea.* Et Matthæi vltimo dicit Apoſtolis. *Docete omnes gentes, docentes eos ſeruare omnia quæcumq; mandaui vobis.* In tota autem Scriptura nullum eſt verbum, in quo inſinuetur Ioannem fuiſſe legiſlatorem: ergo hæretici hoc aſſerentes & ſibi ipſis contrarij ſunt, qui nihil credendum exiſtimant, niſi quod in ſcriptura habetur, & ipſi Scripturæ repugnant, quæ ſolum Chriſtum facit legis gratiæ authorem. Et confirmatur ſecundo, nã præceptũ de ſuſcipiendo baptiſmo (quod videtur

Caniſ. — *Luc 16.* — *Cyril. Iero.* — *Paulin.* — *Pet. Chryſ.* — *Præcurſoris officium quod. Luc. 1.* — *Ioann. 1.* — *Auguſt. Ambroſ. Chryſoſt. Cyril.* — *Auguſt.* — *Origen. Chryſoſt.* — *Nouam legem, aut teſtamentum condere non fuit munus præcurſoris.* — *Iſai 33. Ioel. 2.* — *Ioan. 1.* — *Matth. 9. Luc 6. 2 Pet. 1. Ioann. 13. 14. & 15. Matth. vlt.*

videtur eſſe veluti ianua totius legis gratiæ, & in quo ipſi hæretici multum ponunt) non eſt à Ioanne latum, ſed à Chriſto. Tum quia (vt infra probabo) baptiſmus Chriſti valde diuerſus eſt à baptiſmo Ioannis, & præceptum de baptiſmo Chriſti durat, de baptiſmo autem Ioannis nullum eſt, imo nec fuiſſe vnquam etiam quando Ioannes baptizabat, veriſimile eſt, vt infra dicemus. Et quidem tametſi fuerit, ad legem gratiæ non pertinuiſſe, certum profecto eſt, cum in illa non obliget, neque obligauerit vnquam, Tum etiam, quia

Ioan. 3. Ioann. 3. legimus Chriſtum dixiſſe. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto*, de Ioanne vero nec ſcriptum, nec traditum habemus, quod ſimilia verba, quæ præceptum indicare poſſunt, protulerit. Nec ſine cauſa dixit Chriſtus: *Ex aqua, & Spiritu ſancto*, vt ſignificaret ſe non præcipere baptiſmũ Ioannis, qui erat in ſola aqua:

Ioan. 1. ſed ſuum, qui futurus erat etiam *in Spiritu ſancto*, vt dicitur Ioan. 1. Tandem lex noua, vel eſt idem quod nouum Teſtamentum, vel in illo continetur: ſed non eſt teſtator noui Teſtamenti Ioannes, ſed Chriſtus: non enim Ioannes morte ſua, ſed Chriſtus il-

Hebr 9. lum confirmauit, teſte Paul. ad Hebr. 9. non ergo Ioannes eſt author legis nouæ, ſed Chriſtus. Neque enim à Ioanne factæ ſunt promiſsiones noui Teſtamenti: ſed à Chriſto, neque in Ioannis meritis fundantur, ſed Chriſti, nec Ioannes fundauit Eccleſiam, inſtituit Sacramenta, ſummuſve illius eſt Pontifex, ſed Chriſtus, vt prædicta diſp. 47. ſuperioris tomi latius tractatum eſt.

Hinc dico tertio Ioannem non immutaſſe, neq; abrogaſſe legem veterem, neq; hoc ad munus illius pertinuiſſe. Hæc aſſertio de fide eſt, & neceſſario ſe-

Lex vetus non eſt à Ioanne abrogata. quitur ex præcedenti. Quia lex vetus non eſt abrogata, niſi per nouam. Neque authoritas abrogandi legem eſt, niſi apud eum, qui authoritatem habet

Galat. 3. illam condendi. Vnde vtraque authoritas æque ſoli Chriſto in Scriptura tribuitur, ad Galat. 3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictus*, & infra. *Quid igitur lex, propter tranſgreſsionem poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat*, & infra. *Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, at vbi venit fides iam non ſumus ſub pædagogo.* Per fidem autem intelligit Paulus viuam fidẽ Chriſti & gratiam noui Teſtamẽti, ſicuti aperte explicuit ſubiungens. *Omnes enim filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu. Quicunq; enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*, & cap. 4. *Cum eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes: at vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt*

Lex vetus per Chriſtũ abrogata. *eos qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.* Et deinde poſtquam veritatem hanc variis modis, ac teſtimoniis Scripturæ confirmaſſet, concludit. *Itaque fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit.* Non ergo Ioannes, ſed Chriſtus legem veterem abrogauit, noſque ab illius iugo, & ſeruitute liberauit. Quapropter in

Act. 15. Scriptura vbicunque excluditur lex, ſtatim gratia Chriſti ſubiungitur, Act. 15. *Qui tentatis Deum imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neq; nos portare potuimus, ſed per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari.* Et hæc veritas vt manifeſta ſupponitur ab omnibus Patribus, & Theologis, vbicunque de ceſſatione legalium diſputant, vt videre licet præſertim in Auguſtino, & Hieronymo in epiſt. quas inter ſe mutuo de hac materia ſcripſe-

Deuter. 18. runt. Adiungi etiam poteſt in huius, & præcedentis aſſertionis confirmationem locus ille Deuteron. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi* Dominus Deus tuus, *ipſum audies*, & infra, *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba eius, quæ loquetur in*

A *nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtam.* Quod teſtimonium de Meſsia eſſe intelligendum in ſuperiori tomo diſput. 2. fuſius oſtendi. Prædicitur autem in illo Meſsiam futurum alterum legiſlatorem diuinæ legis: & inſinuatur non obſcure Moyſi legem fuiſſe obſeruandam, donec ipſe veniret, & noua, diuinaque præcepta ferret. Ille ergo diuinus Propheta fuit author nouæ legis, & abrogator veteris, & non Ioannes, qui interogatus à Iudæis, an eſſet Propheta, vere, ac fideliter reſpondit, *Non.* Vt enim

notauit Cyrill. lib. 1. in Ioan. c. 24. non ſciſcitabantur *Cyril.*

illum, an eſſet qualiſcunq; Propheta (hoc enim modo non inficiaretur eſſe ſe Prophetam) ſed an eſſet

B ὁ προφήτης, id eſt, ille Propheta, cuius præcepta, & leges audituri eſſent. Et ideo merito reſpondit, ſe non eſſe Prophetam illum, ſed eſſe vocem præparantem homines, vt eſſent diſpoſiti ad audiendũ illum Pro-

phetam, eiuſq; fidem, & Euangelium ſuſcipiendum. *Auguſt.*

Et hoc ſenſu dixit recte Auguſt. ſermo. 20. de ſanctis Ioannem ſub lege exiſtentem Chriſtum proclamaſſe, & prædicaſſe, & hoc modo legem ad Euangelium tranſmiſiſſe. *Quod enim*, inquit, *nondum natus de ſecreto materni vteri prophetauit, & expers lucis iam teſtis eſt veritatis, hoc eſt intelligendum, quod latens ſub velamine & carne litera, & Redemptorem mundi ſpiritu prædicauit, & nobis Dominum noſtrum de quodam legis vtero proclamauit*, & infra. *Quod autem Ioannes in carcere conſtitutus ad Chriſtum diſcipulos ſuos ordinat, legem ad Euangelium*

C *tranſmittit*, & infra. *Præmittitur ante Ieſum Chriſtum Ioannes, quaſi Teſtamentum vetus ante nouum.* Similiter *Hilar.*

Hilar. can. 14. in Matth. *Ioannes*, inquit, *formam prætulit legis, quia lex Chriſtum prædicauit, & Ioannes profectus ex lege eſt, Chriſtum ex lege prænuncians.* Elegantius, *Chryſoſt.*

& apertius Chryſ. homil. 3. imperfecti, tractans illa verba, *Vox clamantis in deſerto. Vox*, inquit, *eſt ſonus confuſus, nullum ſecretum cordis oſtendens*, & infra. *Verbum autem eſt ſermo rationabilis myſterium cordis aperiens*, & infra. *Ideo ergo Ioannes dictus eſt vox, non verbum quia per Ioannem neque miſericordias ſuas Deus, neque iuſtitias, neque ante conſtitutionem mundi præparata conſilia, demonſtrauit. ſed hoc tantummodo, quia aliquid magnifacere Deus in hominibus meditabatur: poſtea autem per filium ſuum pleniſſimum myſterium ſuæ voluntatis aperuit*, & in-

D fra allegorice exponens locuſtas, quas manducabat Ioannes: *Quod docebat, inquit, idem manducabat, volatilia quidem erant, nõ autem magna, nec ſatis in altum volantia, quia Iudæi, quibus à Ioanne pœnitẽtia ſola iniungebatur, ſecundum iuſtitiam legis, metu pœnæ viuebant, non ſecundũ ſpiritualia, & altiſsima Chriſti præcepta*, & infra. *Ideo Ioannes mel agreſte edebat, quoniã adhuc ante Chriſtum, ante Spiritum ſanctum conſtitutus ſub lege, legis vtebatur eloquiis, inſipidis, inſuauibus: & agreſtibus*, & infra. *Filius Dei ſub lege factus eſt, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, & educeret: Ioannes autem ſub lege natus eſt, non vt eos, qui ſub lege erant educeret, ſed vt eſſet ſub lege, & ſecundum legem, & viuerent, & docerent, propterea nihil extra legem aut fecit, aut docuit: ſed tantum pœnitentiam prædicauit.*

E Præterea ex re ipſa, & ex proceſſu Euangelicæ hiſtoriæ facile conuinci poteſt, Ioannem, neque factis ſuis legis opera neglexiſſe, neque verbis illam non eſſe obſeruandam docuiſſe. Si enim Iudæi frequenter Chriſto obijciebant, quod (ipſorum exiſtimatione) legem tranſgrederetur, quomodo crimen hoc non obſeruaſſent in Ioanne, aut cur illud diſſimulaſſent? Deinde in Actibus Apoſtolorum ſæ-

pe legimus, præſertim cap. 21. vſque ad 26. quam *Act. 20.*

acriter Iudæi Paulum proſequerentur, quod gentibus communicare, legem tranſgredi, & templum violare videretur, ac docere non eſſe neceſſarium legem Moyſi obſeruare: quid igitur facturi eſſent, ſi Ioannes ante Chriſti, & Apoſtolorum prædicationẽ ac miracula legẽ abrogare auſus eſſet. Ad hæc, cum bapti-

baptiſmus Ioannis non eſſet legi cõtrarius: ſed potius quodam modo conſentaneus, eo quod aquæ baptiſmata, ac lauacra frequentiſsima eſſent in illa lege: nihilominus tamen quoniam nouũ baptizandi ritum introducebat, ab illo interrogant. *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* ergo ſi aliquid contra legem aut faceret, aut doceret, multo magis illud obijcerent, eiusq́; rationem poſtularent: ergo id aſſerere alienum eſt ab Euangelica hiſtoria, voluntarieq́; confictum.

Obiectio. hæreticorũ.

Sed hæreticorum reſpondendum obiectionibus, qui præcipue nituntur verbis illis; *Lex, & Propheta vſq; ad Ioannem.* In quibus duo ſunt explicanda, alterum de duratione Prophetiæ, alterum de duratione legis: quorum primum licet ad præſentem controuerſiam pertinere non videatur, per ſe tamẽ difficultatem habet, quia non ſolum ipſe Ioannes Propheta fuit: ſed etiam multi poſt ipſum prophetauerunt, præſertim Ioannes Euangeliſta, & alij de quibus in Actibus Apoſtolorum fit mentio, & in epiſtolis Pauli, & alijs, & præſertim in Apocalypſi multa ſpiritu prophetico dicta continentur. Imo & in antiquis Prophetis multa ſunt, quæ vſque ad Ioannem non ſunt impleta, ſed tempora legis gratiæ reſpiciunt. Dicendum vero eſt cum Hieronymo Mat. 11. ſermonem eſſe de Prophetis, qui de Chriſto venturo ſcripſerunt. Nam quia Ioannes non ſolum illum venturum eſſe dixit, ſed iam veniſſe oſtendit, & digito demonſtrauit, ideo vſque ad illum dicuntur eſſe prophetiæ. Nam licet in eis multa cõtineantur poſterioribus impleta temporibus, tamen quia præcipuus omnium prophetiarum ſcopus erat Chriſtus, ideo abſolute dicuntur prophetiæ eſſe vſque ad illud tempus, in quo Chriſtus præſens manifeſtari cœptus eſt. Aliam interpretationem ſtatim trademus.

Reſponſio

Prophetias vſq; ad Ioannem duraſſe quomodo intelligendum. Hieronym.

Legem duraſſe vſque ad Ioannem quomodo intelligendũ. Matth. 1.

Altera pars de lege, primo poteſt in eundem ſenſum exponi ex verbis Matth. cap. 11. *Prophetæ, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.* Vbi non dicitur Lex, vſque ad Ioannem duraſſe: ſed prophetaſſe. Vniuerſa enim lex quædam erat prophetia, myſteria Chriſti repræſentans: quæ dicitur prophetaſſe vſque ad Ioannem, quia ex eo tempore cœpit impleri. Antea enim erat veluti grauida, & ſub velaminibus, ac figuris Chriſtum continebat: à temporibus autem Ioannis parturire eſt orſa, quando iam non in figuris, ſed aperte Regnum cœlorum prædicare, & Chriſtus cœpit oſtendi. Et hanc expoſitionem indicauit Euthym. cap. 58. in Lucam, & capit. 20. in Matth. qui aliam expoſitionem addit, dicens omnes Phophetas, & legem vſque ad Ioannem Iudæis prophetaſſe, eumq́; fuiſſe vltimum prophetarum. deinceps vero nullum alium eis prophetaſſe. Vel aliter dicamus ſenſum eſſe, legem duraſſe vſque ad Ioannem (vt philoſophicis terminis vtamur) intelligendum eſſe intrinſece duraſſe vſq; ad illum, quia toto ipſius tempore durauit, & iam inde abrogari cœpit, quaſi extrinſece, quia tunc cœpit Euangelium prædicari, & homines præparari ad deſerendã illam legem, altioremq́; amplectendam. Vnde Ambroſ. libr. 8. in Lucam, in principio, *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem, non quia lex deficit, ſed quia incipit Euangelij prædicatio Videntur enim minora compleri, cum potiora ſuccedunt.* Et ad eundẽ fere modum exponit Auguſt. lib. 83. quæſt. in 58. aliam partem de prophetia, vbi dicit Ioannem prophetiæ geſtaſſe perſonam: Chriſtum autem, qui per prophetiam prænuntiabatur, Euangelij dixiſſe perſonam, & ideo prophetiam cœpiſſe minui, poſtquã id, quod prænuntiabat aduenit. Itaq́; ſentit ideo dictum eſſe: *Lex, & Prophetæ vſq; ad Ioannem*, quia ex tunc antiqua prophetia minui cepit. Vnde inferius inquit. *Poſtquam ergo prophetia ipſam Ioanne conſtituta digito oſtendit præſentem, quem venturum ab exordio generis humani cecinerat, incipit minui, atq; inde creſcere prædicatio regni Dei.* Et in eodem ſenſu Hieron. epiſt. 151. ad Algaſiam, qu. 1. *Lex,* inquit, *& Prophetæ vſque ad Ioannem prophetauerunt, nõ quod Ioannes prophetarum ſit finis, & legis: ſed ille qui Ioannis teſtimonio prædicatus eſt.*

Euthym.

Ambroſ.

Auguſt.

Ex his conſtat, quis ſit ſanctorum Patrum ſenſus, quorum authoritate hęretici abutuntur. Vocant enim Ioannem principium legis nouæ, & finem veteris in eodem ſenſu, quia ab illo prædicari cœpit, & promitti regnum Cœlorum, & demonſtrari Chriſtus noui teſtamenti conditor: & ita dici poteſt Ioannes quaſi extrinſecum principium nouæ legis, ſicut lucifer dicitur eſſe initium diei, & finis noctis. Vnde Tertul. lib. 4. in Marcion. cap. 33. *Agnoſcamus,* inquit, *Ioannem conſtitutum inter vetera, & noua, ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus,* quod infra explicans ſubdit. *Ioannes antecurſor, & præparator oſtenditur viarum Domini Euangelium ſuperducturi, & regnum Dei promulgaturi.* Sic etiam Greg. Naz. orat. 21. in laudem Athanaſij, Ioannem vocat, *lucernam ante lucem, vocem ante ſermonem, mediatorem,* & ſubdit, *mediatorem, inquam, veteris, & noui teſtamenti,* & orat. 20. Baſilium cum Ioanne conferens, inter alia inquit, *Ipſe quoque inter duo teſtamenta medius, illius videlicet literam euertens, huius autem ſpiritum in publicum efferens, ac per externæ & viſibilis legis euerſionem, occultam legem implens.* Quæ verba per accommodationem de Baſilio dicuntur: nomine autem *viſibilis legis*: intelligi videtur lex carnis: nomine autem *legis occultæ*, lex ſpiritus, & rationis: proprie vero pertinent ad Ioannem Baptiſtam. Non ſunt autem ita intelligenda, ac ſi Ioannes directe euertiſſet legem veterem, aut contra illam prædicaſſet, ſed quod regnum Cœlorũ, & ſpiritum legis nouæ, & eius authorem paulatim oſtendens, ac prædicans, quoddam fuerit legis veteris euertendæ principium. Hinc denique Aug. libr. quæſtionum veteris, & noui teſtamenti, in. 69. ſimul dicit prædicante Ioanne ceſſaſſe legem veterem, & illam nihilominus duraſſe vſque ad Chriſtum, per quem abrogata eſt, & ſimul etiam dicit legem & prophetas fuiſſe vſque Ioannem, & fuiſſe vſq; ad Chriſtum. Quia vtrumque iuxta diſtinctionem poſitam verum eſt.

Ioannes initium legis nouæ, & finis veteris quomodo.

Tertul.

Greg Naz.

Aug.

SECTIO III.

Quam ſanctitatis, & gratiæ perfectionem, fuerit Ioannes Baptiſta conſequutus.

IN hac ſectione ſermo eſt de gratia ſanctificante, nam de gratiis gratis datis in ſectione. 5. dicẽdum. Duplex autem perfectio gratiæ diſtingui poteſt: altera quæ conſiſtit in collatione boni; altera, quæ ad remouendum malum pertinet. De priori dicemus in ſectione hac, de poſteriori vero in ſequenti.

Dico ergo primo perfectionem gratiæ, & ſanctitatis, quam B. Ioannes eſt conſequutus, fuiſſe eximiam. Hæc aſſertio dupliciter explicari poteſt, primo abſolute, ita vt ſenſus ſit Ioannem dignioribus, atq; excellentioribus ſanctis, & Dei amicis eſſe annumerandum, & hoc ſenſu eſt de fide, vt eſt vniuerſalis Eccleſiæ ſenſus, ac traditio, quæ ſatis probatur teſtimonio Angeli, Luc. 1. *erit magnus coram Domino,* & infra. *Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ.* Vbi Ambroſ. *Non corporis,* inquit, *ſed animi magnitudinem declarauit, eſt coram Domino magnitudo animi magnitudo virtutis. Aetatem enim animæ numeramus non pro ratione temporis, ſed pro qualitate virtutis,* & infra. *Ideo fortaſſe in ſpiritu, & virtute Eliæ, quia ſanctus Elias, & virtutem habuit magnam, & gratiam* Similiter & Procopius ibidẽ docet more Scripturę ſacrę ſolum eum magnum prædicari, qui virtute & ſanctitate, vere magnus, & ſingularis exiſtit. Quod etiã optime declarauit Angelus verbo illo, *coram Domino.* Homines enim ea vidẽt & in exiſtimatione habent, quę apparent, Deus autẽ intuetur cor, Et hoc ſaltem

conuincit ſermo Chriſti Matthæi 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.* Ex quibus verbis licet colligere alteram rationem explicandi hanc Ioannis ſanctitatem, eum cum alijs conferendo. In ea vero exponenda ſunt duo extrema vitanda.

Vnum eſt eorum, qui propter prædicta Chriſti verba exiſtimare poſſent, Ioannem in perfectione ſanctitatis, & gratiæ omnibus hominibus teſtimonio Chriſti anteponi. Alterum eſt hæreticorum huius temporis, qui vel ad vitandum extremum errorem, vel certe, quia ipſi neque inæqualis ſanctitatis gradus, neque veram aliquam in hominibus ſanctitatem agnoſcunt: ſed ſolam imputationem iuſtitiæ Chriſti, negant verba illa eſſe de perfectione ſanctitatis intelligenda: ſed ſolum de excellentia muneris, & officij præcurſoris. Sed in primis quod Chriſtus de perfectione vitæ, ac ſanctimoniæ loquutus ſit, tum ex ipſis verbis, tum ex Sanctorum Patrum expoſitione euidenter conſtat. *Quid*, inquit, *exiſtis in deſertum videre, arundinem vento agitatam?* Hic certe non officium, ſed animi virtutem, conſtantiamque commendat. *Quin exiſtis videre hominem mollibus veſtitum?* Quibus ſane verbis vitæ auſteritatem, ac ſeueritatem perfectamq; mundi abnegationem declarat. *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? etiam dico vobis pluſquam Prophetam*: ijs quidem verbis muneris magnitudinem, ac dignitatem exaggerat, non tamen vt in ea perſiſtat: ſed vt lex illa ad explicandam excellentiam ſanctitatis aſcendat. Vnde ſequentibus verbis ſatis indicat eũ ſicut munere, ita & ſanctitate, & innocentia Angelum fuiſſe. Ac tandem iure iurando confirmat, *inter natos mulierum non ſurrexiſſe maiorem Ioanne Baptiſta.* Eo vel maxime quod nomine prophetæ Iudæi in communi, ac vulgari ſermone intelligebant hominem, qui non ſolum futura prædiceret: ſed etiam ſingulari quadam virtutis laude, & Dei familiaritate polleret. Vnde Ioan. 9. cum phariſæi cæcum interrogaſſent, quid de Chriſto ſentiret, ille reſpondit, *quia Propheta eſt*, illo verbo ſignificans illum eſſe eximium, ac ſanctiſsimum virum. Similiter turbæ Chriſti ſanctitatem confiteri, & laudare volentes, ſæpe dicebant eum eſſe Prophetam, aut prophetam magnum ſurrexiſſe, & Deum viſitaſſe plebem ſuam, cum ergo Chriſtus interrogat, *Quid exiſtis videre? Prophetam?* communi & conſueta ſignificatione, Prophetæ nomine vſus videtur. Vnde cum ſubiungit eſſe *pluſquam Prophetam*, plane indicat non ſolum munere, ſed etiam ſanctitatis gloria inter cæteros Prophetas excelluiſſe, quod ſtatim apertius declarans dixit. *Inter natos mulierum, &c.*

Ioannis ſanctitas eximia.

Propheta nomen apud Iudæos excellens.

Ioan 9.

Accedunt Sanctorum Patrum teſtimonia, & expoſitiones Chryſoſto. homilia 37. in Matt. hæc verba Saluatoris de magnitudine ſanctitatis intelligens ex rebus ipſis ita confirmat, *Veniat tibi in mentem menſa illius, educatioque, & mentis altitudo, ita enim in terris, quaſi in cælis verſabatur, &c.* & homil. 27. operis imperfecti. *Quando vxor proximior verbo, non tamen verbum, tanto Ioannes propinquior Chriſto, non tamen Chriſtus, &* iterum, *Vide ergo, quia omnibus ſanctus eſt maior, cui ſolus Chriſtus eſt prior.* Hæc autem Chryſoſtomi verba ſupra tactam difficultatem inculcant, quoniam in aliud extremum inclinant. Ita enim videtur Chryſoſt. ſanctitatem Ioannis extollere, vt ſolum Chriſtum ei anteponere videatur, quod commune ei eſt cum reliquis Patribus, vt videre licet in Theophyl. Euthymio, & alijs expoſitoribus. Ambroſ. libr. 5. in Lucam prope finem, qui dicunt Chriſtum comparare Ioannem cum natis ex mulieribus humano, & communi Natiuitatis modo, non vero cum nato ex Virgine. Vnde Ambroſi. *Hunc* (id eſt Ioannem) *omnibus dico eſſe maiorem, ſed inter mulieris, non virginis natos. Maior enim fuit ijs, quibus æqualis eſſe poterat ſorte naſcendi. Alia iſta natura eſt, nec cum humanis generationibus comparanda.* Sentiunt igitur hi Patres Ioannem, omnibus ſanctis teſtimonio Chriſti eſſe prælatum

Chryſoſt.

Theophy
Euthym.
Ambroſ.

A Chriſto ipſo dumtaxat excepto: Quin etiam iuxta expoſitionem Auguſtini libro 2. contra aduerſar. leg. & Prophet. capite 5. & tractat. 13. in Ioann. & Epiphan. hæreſ. 26. & Chryſoſtom. in imperfecto, quem Theophylact. & Euthym. imitantur, ipſemet Chriſtus fecit hanc exceptionem, cum dixit. *Qui autem minor eſt in regno Cœlorum, maior eſt illo*, ſeipſum vocans minorem in Regno Cœlorum, quia & minor erat ætate, & apud homines in Eccleſia militante (quam Regnum Cœlorum appellat) in minori æſtimatione habebatur. Quę expoſitio propter authoritatem dictorum ſanctorum valde probabilis eſt, quanquam Cyrillus libro 2. Theſau. cap. 4. eo quod illa abuteretur Eunomius, vt Chriſtum purum hominem faceret, eam reijciat. At vero (vt Iuriſperiti dicunt) *excepiio firmat regulam*, ergo Chriſtus ſe ſolum excipiens affirmat Ioannem eſſe omnibus alijs, ſine vlla exce- B ptione maiorem. Quapropter Ambroſ. ſerm. 94. hæc eadem verba tractans. *Præcellit*, inquit, *cunctis; eminet vniuerſis antecellit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis ex muliere eſt inferior eſt Ioanne.* Et Cyrillus Ieroſolymitan. cat. 3. ad illuminatos. *Etiamſi Eliam Teſbitem dixerit eſſe in Cœlum aſſumptum, attamen non eſt maior Ioanne. Moyſes maximus legiſlator, & omnes Prophetæ, ſed non maiores Ioanne. Non ego prophetas prophetis audeo comparare, ſed ipſe Dominus noſter, & illorum Dominus Ieſus pronuntiauit. Maior inter natos mulierum Ioanne non ſurrexit: non inter natos Virginum, ſed mulierum. Magna ſerui ad conſeruos comparatio: filij vero ad ſeruos minime comparanda eſt gratia, & excellentia.* Auguſtinus ſermo. 23. de ſanctis, *Si in natis mulierum, hoc eſt in hominibus.* C *nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta, quiſquis Ioanne plus eſt, non tantum homo, ſed & Deus eſt:* & præfat. in 2. enarrationem in Pſalmo 29. tractans verba illa Pſalm. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*, colligit Chriſtum non eſſe vnctum eo modo, quo cæteri homines iuſti, Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, & quidquid magnum eſt in genere humano. Quandoquidem, inquit, nihil maius *extitit in genere humano quam Ioannes Baptiſta, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Ioannes Baptiſta eſt. Cuius autem Ioannes ſe dicit non eſſe dignum corrigiam calceamenti ſoluere, quid erat ille niſi amplius quam cæteri homines?* Interpretatur ergo hanc gratiæ magnitudinem de excellentia gratiæ ſanctificantis, quam in nullo pro homine ſentit eſſe maiorem, D quam in Ioanne Baptiſta. Eodem fere modo loquũtur alij Patres in concionibus de Ioanne Baptiſta, Maximus, Honorius, Euſebius Emiſſenus, Petrus Chryſologus, Bernardus, Laurentius Iuſtinianus, & alij. Sed inter omnes excedere videtur Cyrillus libro ſecundo theſauri, capite 4. vbi prædicta verba tractans, inquit, *Non maior inter natos mulierum tempore dicitur, ſed virtutis ſublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quo natura humana peruenire poteſt.*

Auguſt.
Epiphan.
Chryſoſtom.
Theophyl.
Euthym.
Cyril.

Auguſtin.

Maxim.
Honor.
Euſ. Emi.
Petr Chryſ.
Bernard.
Laur. Iuſt.
Cyril.

Nihilominus huiuſmodi ſanctorum Patrum dicta prudenti moderatione explicanda ſunt, & ad verba Saluatoris, & ad rem, de qua agimus, applicanda. In primis enim certum eſt in huiuſmodi ſanctorum comparationibus non poſſe Beatam Virginem com- E prehendi. Etenim in gratiæ, & ſanctitatis perfectione Beatam Virginem ſuperiorem Ioanne extitiſſe, indubitatum eſt, atq; etiam eo tempore, cum Chriſtus prædicta verba protulit, vt ex tractatis in ſuperioribus ſatis conſtat. Neq; quoad hoc verba Chriſti difficultatem habent, vt ex dicendis facile conſtabit, præſertim cum dici poſsit non cum fœminis, ſed cum viris tantum illum contuliſſe. Nonnulla autem Patrum verba præſertim Chryſoſtomi, Ambroſij, & Auguſtini, quæ videntur vniuerſaliora, & veluti per quandam exaggerationem dicta, pie interpretanda ſunt, & vel ad ſenſum verborum Chriſti accommodanda: vel ſaltem dicendũ, B. Virginem ita eſſe cum Chriſto coniunctam, vt cum illo excipi intelligatur.

Ioannes minor Virgine.

Nam

Nam ſicut Theologi dicunt, dictionem excluſiuam A non excludere concomitantia, ita dici poteſt, cum nonnulli Patres aſſerunt ſolum Chriſtum eſſe maiorem Ioanne, nõ excludi Virginem, ſed potius cum Chriſto copulari, & comprehendi. Cuius manifeſtum argumentum eſt, quia aliis locis anteponunt Virginem non modo omnibus ſanctis hominibus, ſed etiam omnibus Angelis, quorum teſtimonia ſuperius attulimus: Ioannem verò nunquam præferunt omnibus Angelis, vt videre licet citatis locis, & Petrus Chryſologus ſermone 127. ad ſummum vocat illud *Angelis parem*, & eodem modo loquutus fuit Auguſt. ſerm 22. de ſanctis. Quin potius Auguſt. libr. 2. contra aduerſ. legis, & Prophet. capit. 5. & libr. quæſtionum veteris teſtam. q. 28. dicit alios Prophetas eſſe æquales Ioanni, licet non maiores, quæ eſt etiam ſententia Hieronymi Matth. 11.

Pet. Chryſ. *Auguſtin.* *Hierony.*

Deinde ex vi verborum Saluatoris non conſtat Ioannem eſſe ſanctiorem omnibus ſanctis noui te- B ſtamenti, præſertim Apoſtolis, non quod hoc affirmare dignum aliqua cenſura ſit: ſed quod ſit incertum, & Chriſti teſtimonio probari non poſsit: Chriſtus enim de præterito tempore vſque ad illud, in quo ea verba protulit, loquutus eſt, dicens. *Inter natos mulierum non ſurrexit maior.* Vnde non ſequitur maiorem vnquam poſtea fuiſſe reſurrecturum neminem. Quod in verbis Lucæ euidentius apparet, vbi non ſimpliciter *maior*, ſed inter Prophetas *maior*, dicitur: ergo inde non colligitur eſſe maiorem Apoſtolis, præſertim cum prophetarum nomine ſancti præcipuè veteris teſtamenti intelligi ſoleant. Adde Anſelmi & S. Thomæ iudicio Matth. 3. Apoſtolos munere & officio ſuperiores fuiſſe Ioanne, quia fuerunt Eccleſiæ fundamenta, vniuerſaleſque C paſtores, ac principes, & in vniuerſo orbe teſtimonium Chriſto reddiderunt, quod Ioannes in vno populo Iudæorum præſtitit. Cum ergo Deus det gratiam, & ſanctitatem muneri accommodatam, fieri poteſt, vt ſicut Apoſtoli miniſterio ſuperiores fuerunt Ioanne, ita fuerint & gratia, igitur Chriſti verba non poſſunt de Apoſtolis intelligi.

Anſelm. *D. Thom.* *Inter Ioannem, & Apoſtolos comparatio.*

Non tamen ideo aſſero Apoſtolos fuiſſe ſanctiores Ioanne, nam Anſelmus, & D. Thomas, qui affirmant eos miniſterio antecellere Ioannem, negant meritis, & ſanctitate eſſe illo ſuperiores. Et ratio adhiberi poteſt, quia licet ſimpliciter munus Apoſtolicum fuerit maius poteſtate, dignitate, & rerum agendarum magnitudine, ac difficultate; fieri tamen potuit, vt miniſterium Ioannis conſiderata Iudæorum diſpoſitione, & temporis opportunitate, quan- D do neque Chriſtus vlla miracula ediderat, neque gratia Spiritus Sancti adhuc effuſa fuerat, abundantiorem quandam gratiam, & vitæ innocentiam poſtulauerit, vt eius teſtimonium, quod nullis miraculis, aut ſignis, ſed ſolius vitæ authoritat, confirmabat, idoneum, & omni fide digniſsimum prudenter exiſtimari poſſet. Vnde egregie Cyril. libr. 1. in Ioan. cap. 7. *Quomodo*, inquit, *authoritati eius credendum non erat, qui tanto cumulo virtutis præfulſit, vt lux ipſa à nonnullis crederetur*? Et in eandem ſententiam Euſeb. lib. 6. de Demonſt. capit. 5. quæſtionem proponit, quid eſſet in Ioanne, *quo capta multitudo illa admiraretur hominem & prædicanti baptiſma pœnitentiæ fidem haberet, cum præſertim nulla illius geſta memoriæ prodita ſint. Neque enim quod aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit, ſcriptum extat.* Et Reſpondet, *nihil aliud, quam nouum, & admirabile vitæ genus*: cumque latè illius mores deſcripſiſſet, tandem concludit. *Hæc igitur arbitror ipſum Ioannem intuentibus, admirationem, ac ſtuporem erga hominem attuliſſe.* Addo denique, quamquam Deus nunquam deneget omnem gratiam neceſſariam ad obeundum munus, in quo ipſe hominem conſtituit: non tamen ſolam illam neceſſariò præbere, ſed interdum longè maiorem. Sicut quibuſdam Apoſtolorum ma-

Anſelm. *D. Thom.* *Inter Ioannē & Apoſtolos comparatio.* *Cyril.* *Euſeb.*

iora impertiuit dona gratiæ, quam alijs, licet in Apoſtolico munere omnes fuerint æquales. Et è contrario, quamuis B. Petrus fuerit alijs poteſtate, ac dignitate ſuperior, non propterea neceſſe eſt, vt ſanctitate omnes ſuperauerit. Sic igitur quamuis miniſterium Ioannis inferius fuerit, & propter illud præcisè conſideratũ, non indiguerit tanta gratia, quanta Apoſtoli: nihilominus fieri potuit: vt ex ſingulari Dei beneuolentia, & propter coniunctionem, & ſpiritualem quandam familiaritatem ad Chriſtum, cumulatiorem gratiam ſuſceperit. Ergo hæc comparatio incerta eſt, nihilque videtur in ea temere affirmandum.

Præterea, etiamſi comparationem hanc à Chriſto factam ad Prophetas veteris teſtamenti limitemus, neceſſe non eſt, vt propter verba Chriſti ſtrictè, ac rigoroſè intellecta eum omnibus ſanctis Chriſto antiquioribus anteponamus.

Ioannes Baptiſta maior ne ſanctis omnibus fuerit.

Primò quidem, quia (vt ex verbis Lucæ colligitur) non cum omnibus ſanctis, qui eum anteceſſerunt, ſed cum ſolis prophetis comparatus eſt. Niſi dicamus perinde eſſe comparare Ioannem cum Prophetis, & cum omnibus antiquioribus iuſtis. Nam ante Ioannem nulli ſancti fuerunt maiores Prophetis. Omnes enim Patriarchæ, & celebriores veteris teſtamenti homines prophetiæ gratia claruerunt. Præſertim quia (vt paulo ante diximus) propter hãc cauſam deriuatum eſt hoc nomen in illo populo ad ſignificandum quemlibet virum vitæ moribus, & ſanctitate conſpicuum.

Secundo eſto hoc ita ſit, in prædictis verbis non aſſeritur Ioannem eſſe maiorem ſuperioribus iuſtis, ſeu Prophetis, ſed alios non eſſe maiores illo. Vnde fieri potuit (vt Auguſtinus & Hieronymus notarunt) vt aliqui fuerint Ioanni pares. Quamquam ad hoc etiam reſponderi poſsit, licet verba illa nudè, atque præcisè ſumpta, ita poſsint exponi: cum antecedentibus tamen ſequentibuſque coniuncta & iuxta vſitatum loquendi modum, non ſolum negatiuum, ſed etiam poſitiuum, & affirmatiuum ſenſum continere. Primo quidem, quia præmiſerat Chriſtus Ioannem eſſe pluſquam Prophetam, & in huius confirmationem, ac declarationem ſubdidit, nullum ex muliere natum eſſe maiorem illo. Deinde quia in communi modo loquendi eo dicendi genere ſignificamus aliquem eſſe ſanctiorem, doctiorem ve aliis.

Auguſt. *Hieronymi.*

Tertiò addi poteſt, Chriſtum non dixiſſe ſimpliciter Ioannem fuiſſe ſanctiorem omnibus Prophetis, ſed nullum ſurrexiſſe maiorem illo. Quod multi exiſtimant referri poſſe ad primam ſanctificationem Ioannis, ita vt ſenſus ſit, nullum Prophetam ſurrexiſſe à peccato originis cum abundantiori gratia, ac pluribus priuilegiis, & Spiritus Sancti donis. Quo non obſtante fieri potuit, vt in progreſſu viæ alij fuerint maiorem ſanctitatem conſequuti. Sed & hoc etiam facile reijci poteſt. Tum quia ille ſenſus de prima ſanctificatione non videtur literalis, ſed valde metaphoricus. Numquam enim verbum, *Surrexit*, in Scriptura in ea ſignificatione ad literam ſumitur, & in Euangelio Lucæ non eſt verbum, *ſurgo*, ſed verbum ſubſtantiuum, *eſt*, vnde idem ſignificat E aliud verbum abſolutè dictum: ſicut quando Chriſto populus acclamabat. *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, id eſt, apparuit, ſeu miſſus eſt à Deo: & Deuter. 9. *Non ſurrexit vltra Propheta in Iſrael ſicut Moyſes.* Tum etiam, quia (vt ſtatim dicam) ex prima Ioannis ſanctificatione adiuncta perfectione vitæ eius ſatis veriſimiliter colligitur, non minus Ioannem reliquos Sanctos in augmento ſanctitatis gratię, quam in prima ſanctificatione antecelluiſſe.

Deut. 9.

Quartò dici poſſet ex Cyrillo libro 2. Theſauri ca. 4. Ioannem dictum eſſe maiorem, *propter humanam virtutem, in cuius vſu, & exercitio mirabilis fuit, propter aſperrimam vitam, & quia eremum ſemper coluit: & robore*

bore animi carnem rationi ſubiecit. Nihilominus tamen mirabiliores Ioanne *eſſe, qui per ſpiritum renati ſunt, cuius donum* Regnum Cœlorum *dicitur illud,* Regnum *Cælorum intra vos eſt,* Lucæ decimo ſeptimo. In quibus verbis non eſt intelligendum, docere Cyrillum Ioannem habuiſſe virtutem humanam ſine gratia Spiritus: ſed præciſe alteram cum altera comparare, & ſignificare voluiſſe meliorem eſſe vel minimam gratiam, quam maximam virtutem humanam per ſe conſideratam. Quæ expoſitio eſt quidem ſubtilis: non tamen admodum literalis, præſertim cum perfectio virtutis Ioannis, non niſi ex abundanti gratia ſpiritus profecta ſit, & illius augmentum, perfectionemq́; meruerit.

B Quintò tandem exponi poſſunt prædicta verba; Ioannem non dici maiorem propter ſolam ſanctitatis excellentiam ac perfectionem: ſed propter ſingularem modum, maioreſque prærogatiuas, ac priuilegia ſanctitatis, in quibus ſine dubio excelluit, ac ſingularis fuit. Sed hoc etiam nō ſatisfacit: tum quia declaratum eſt, Chriſtum præcipuè locutum eſſe de vitæ ſanctitate, quæ reuera ſola eſt, quæ facit ſimpliciter maiorem apud Deum: tum etiam, quia ex illis prærogatiuis rectè perpenſis, fit conſequens in perfectione etiam ſanctitatis Ioannem excelluiſſe, vt ſtatim explicabitur. Quocirca quamuis propter hos varios exponendi modos, nec certū nec conſtans ſit, in quo gradu ſanctitatis Ioannes inter omnes Sanctos, & Prophetas collocandus ſit: eſt tamen veriſimile ſuperare omnes antiquos Patriarchas ac Prophetas, & abſque iniuria poſſe cum Apoſtolis, ac reliquis Sanctis noui teſtamenti conferri.

Secundo ac principaliter explicari poteſt aſſertio ſupra poſita ex progreſſu vitæ Sancti Ioannis, quæ in Euangelio deſcribitur (quod inter ſingularia eius priuilegia non immerito annummerādum eſt.) Primo enim conceptio eius ab Angelo eſt annuntiata, quod de nullo alio, niſi de Chriſto in nouo teſtamento legitur: in veteri autem de vno tantum, aut altero, iiſque præſtantiſsimis viris, nimirum Iſaac, & Samſone, qui præter inſignem ſanctitatem, Chriſti Domini typi fuerunt. Et in hoc priuilegio ſingulare prætereà fuit in Ioanne quod eius conceptio ab eodem Gabriele Angelo, à quo Chriſti Incarnatio annuntiata eſt, & quidem in templo: imò & in ſacratiori parte templi, nimirum in Sācta ſanctorum, D vt putant Bernard. ſerm. de priuilegiis Ioannis Baptiſtæ. Ambroſ. Beda, Euthym. Lucæ. 1. & Auguſtin. tract. 49. in Ioannem, qui hac de cauſa cenſent Zachariam patrem Ioannis fuiſſe ſummum ſacerdotē. Verius tamen eſt: Zachariam non fuiſſe ſummum ſacerdotem. Lucas enim non vocat eum principem Sacerdotum, vel ſacerdotem ſummum, ſed ſimpliciter *Sacerdotem,* qui alios habebat æquales, atque eiuſdem ordinis, vt colligitur ex illo verbo Lucæ. 1. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias,* & infra. *Factum eſt autem, cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ,* id eſt, ſuę claſsis, ſeu familiæ, de qua prius dictum fuerat, *de vice Abiæ.* Vt enim conſtat ex 1. Paralipomen. 24. ſacerdotum multitudo in viginti qua- E tuor ordines, ſeu claſſes erat diſtincta, quæ *vices* dicebantur, ſeu *turmæ.* 2. Paralip. 20. Vnus ergo ex his ſacerdotibus erat Zacharias. Vnde non eſt ingreſſus in ſancta ſanctorum, in quæ ſolus Summus ſacerdos ſemel in anno ingrediebatur: ſed in aliam templi partem, quæ vocabatur *primum tabernaculum,* ſeu *ſancta* ad Hebr. 9. quod erat poſt primum velum, & in eo erat altare thymiamatis, & panes propoſitionis atque illuc ſoli ſacerdotes functionis ſuæ tempore ingrediebantur. In hoc ergo loco facta eſt conceptionis Ioannis annuntiatio, & quidem grauiſsimis verbis, magnificiſq́; de Ioanne prædictionibus, nomenque illi impoſitum, quod gratiam ſignificat, quæ omnia excellentem Ioannis ſanctitatem futuram manifeſtè indicant.

Gen. 17. Iud. 11. Bernard. Ambroſ. Beda Euthym. Auguſt.

Zacharias Ioannis pater non fuit ſummus ſacerdos. Luc. 1. 1. Par. 10. & 24.

Heb 9. Lege Franciſcum Toletum in ca 18. Ioannis & Baroniū in apparatu.

Secundo poſt conceptionem in vtero matris, repletus eſt Spiritu Sancto, & donum gratiæ ſanctificantis, & prophetiæ ac liberi arbitri vſum, & perfectam quandam Chriſti cognitionem accepit, quæ omnia latè in ſperioribus tractata ſunt, cum de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Et videri prętereà poteſt Ambroſ. ſerm. 63. Vbi ad Ioannem accommodat illud Ieremiæ 1. *Priuſquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te.* Quæ ibidem Hierony. de Ioanne interpretatur. Vnde eleganter Petrus Chryſol. ſerm. 88. *Beatus,* inquit, *Ioannes, qui ante Dei ſpiritum meruit intonare, quàm hominis vagiret in fletu. Beatus, qui ante diuina poſſidere meruit, quàm ſortiretur mala. Beatus, qui ante meruit Cælum ſcire, quàm terram. Beatus, qui antequam videret præſentia, futura meruit nuntiare. Beatus, qui ante Deum capere potuit, quàm ſuo ipſe caperetur à corpore. Beatus, & ſingulariter eſt. Beatus qui antequam ſaperet quærere, meritum conquiſiuit. Beatus qui non peruenit ad gratiam per laborem, ſed ad labores ipſius gratiæ dignatione deſcendit.* Et ſimilia habet ſerm. 91 *Videtis, quemadmodum Ioannes ante peruenit ad cælum, quam tangeret terram, ante accepit diuinum ſpiritum, quam haberet humanum, ante ſuſcepit diuina munera, quam corporis membra, ante cœpit viuere Deo, quam ſibi, ante rapuit arma, quam membra, & vt vinceret mundum, vicit ante naturam, antequam Chriſtum præcederet, ſe præceſſit.*

Ioannes in vtero matris gratia repletus.

Ambroſ. Ierem 1.

Hieronym. Pet. Chryſ.

C Tertiò, poſt primam ſanctificationem in vtero vſque ad natiuitatem ſuam plurimum in diuina gratia, & ſanctitate creuit. Quia (vt Orig. Ambroſ. & alij Patres ſentiunt (non ſolum in ipſo ſanctificationis inſtanti vſum rationis habuit: ſed etiam poſtea in illa permanſit. Quod ſi verum eſt, dubitari non poteſt, quin actus fidei, charitatis, ac religionis ſæpius exercuerit, & quod B. Virginis, & Chriſti præſentia, ſingulariter fuerit illis tribus menſibus ad eos exercendos excitatus, & adiutus. Ac denique in eius natiuitate tot ſigna, & mirabilia facta ſunt, vt hominis ſtupore repleti dicerent. *Quis putas puer iſte erit? etenim* (ſubdit Euangeliſta) *manus Domini erat cum illo.* Vnde licet Hæc per ſe ſe ſanctitatem, aut gratiam ſanctificantem non augerent, ſunt tamen honorifica eximiæ beneuolentiæ diuinæ, ac conſpicua Ioannis ſanctitatis indicia.

Origen. Ambroſ.

Quanta paulo poſt natiuitatem ſtatim ab infantia in eremum ſe abdidit, & admirabilem vitæ rationem inſtituit iis verbis indicauit Lucas, capite primo. *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Quod explicans cap. 3. dicit fuiſſe ibi, donec factum eſt ſuper eum verbum Domini, & ad concionandum, & baptizandum exiuit. Ex quibus locis, (quidquid hæretici huius temporis nugentur) intellexit ſemper Eccleſia, Ioannem à prima ætate conſortia hominū vitaſſe vitamq́; ſolitariam in eremo duxiſſe, vnde in eius hymno canit.

Ioannes ab infantia eremi incola. Luc. 1. & 3.

Antra deſerti teneris ſub annis,
Ciuium turmas fugiens petiſti.

Vnde Simeon Metaphraſt. Ioannis vitam deſcribens dixit, *vix à faſciis ſolutum ſolitudinem habitaſſe, vitamq́; egiſſe angelicam.* Et Chryſoſt hom. 10 in Matt. *Ab ipſis incunabulis in eremo ſemper inhabitauit, & angelicam quandam vitam mortali in carne præ ſe tulit,* & hom. 38. *Ita in terris, quaſi in cælo verſabatur,* & infra, *Nulli hominum, antequam ad baptizandum accederet, Deo autem ſoli ſua ſemper offerebat colloquia, neminem vidit vnquam conſeruorum, neq; ab aliquo horū viſus fuit, non lacte nutritus, non lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non alia re humana vſus erat.* & ho. 15. in Ioan. *Vita, & aſperitate, & omnium hominum contemptu erat inſignis, ſi quidē veſte, menſa, domo, & ipſo victu contempto eremum ab ineunte ætate coluit,* & Hierony. aduerſus Luciferianos,

partum

A parum à principio. *Quid mihi neceſſe eſt in talis viri laudibus immorari, cum à Deo Patre etiam angelus nuncupetur? Plane Angelum, qui poſt materni ventris hoſpitium eremi deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit, qui oculis ſpectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere, quia eloquiis Domini, quæ melle, & fauo dulciora ſunt, dignam Deo vocem erudiuit, & ne quæſtionem morer, ſic decebat creſcere præcurſorem Domini,* & epiſt. 4. ad Ruſticum, *Ioannes baptiſta ſanctam matrem habuit, Pontificiſque filius erat: & tamē nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitatis. Viuebat in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. Veſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, melque ſylueſtre, omnia virtuti, continentiæque præparata.* Et epiſt. 7. ad Lætam. *Samuel nutritur in templo, Ioannes in ſolitudine præparatur, hic fugit vrbes, zona pellicea cingitur,* B *locuſtis alitur, ac melle ſylueſtri, & in typum pœnitentiæ prædicādæ tortuoſiſſimi animalis veſtitur exuuiis.* Similia habet Orig. hom. 11. in Lu. *Orig.* *Digne qui ſic conceptus fuerat, & natus, non expectauit, vt aperte nutriretur, ſed receſſit, & abijt in deſerta, vbi purior aer erat, & cœlum apertius, & familiarior Deus, vt vacaret orationibus, & cum Angelis conuerſaretur, appellaretque Dominum, illumque audiret reſpondentem, & dicentem: Ecce adſum. Sicut enim Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei, ſic puto, quod Ioannes loquutus fuerit in deſerto, & Dominus reſponderit ei.* Eadem ferè repetit homilia 16. Vnde de augmento gratiæ illius ſic loco ſuperiori loquitur, tractans illud. *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu. Non in eadem permanebat menſura, qua cœperat: ſed ſemper creſcebat in eo ſpiritus,* C *& per ſingulas horas, & momenta ſpiritu ſuccreſcente anima quoque ſua incrementa capiebat, & non ſolum anima, ſed etiam ſenſus, & mens augmenta ſpiritus ſequebantur.* Eodem modo de Ioanne loquuntur, & vitæ illius rationem exponunt Epiphan. hæreſ. 63. in fine Euſeb. lib. 9. de Demonſt. c. 5. Theophylact. Euthym. & alij exponentes loca Matthæi & Lucæ, Auguſt. Bern. Beda, Euſeb. Emiſſen. & reliqui Patres concionibus de Ioanne Baptiſta. Huic etiam rei fidem faciunt Hiſtoriographi, qui referunt Ioannem Baptiſtam annum cum dimidio ætatis agentem ductum eſſe in eremum à matre ſua, Herodianam fugiente fortaſſe iram, vt ſcribit Niceph. lib. 1. Hiſtor. c. 14. & Cedren. in compendio hiſtor. qui addit delituiſſe in ſpelunca quadam, ibique matrem obijſſe, Angelum autem D curam pueri ſuſcepiſſe. Cuius ſpeluncæ ad Iordanem ſitæ fit mentio in Prato ſpirituali, cap. 1. & ibi dicitur Eccleſia ædificata, cuius etiam meminit Beda lib. de locis ſanctis, c. 13. Errant ergo Hæretici, qui negant Ioannem eremum inhabitaſſe, & ſolitariam egiſſe vitam, nihil aliud deſerti nomine interpretantes, quā domum parentum in montanis ſitam. Quod & alienum eſt à proprietate verborum Scripturæ, & à ſanctorum Patrum expoſitione, & ſenſu Eccleſiæ. Eo vel maximè, quod domus Zachariæ non erat in deſerto, ſed intra quandam ciuitatem in montanis ſitam, vt colligitur ex illis verbis Luc. 1. *Exurgens Maria abijt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit domum Zachariæ.* Ex his ergo omnibus conſtat, cum B. Ioannes à principio plenitudinem Spiritus Sancti fuerit conſequutus, & poſtea tanto tem- E pore, adeo continue, conſtanter ac intenſe per illam meruerit, magnam perfectionem fuiſſe ſanctitatis adeptum.

Epiphan. Euſeb. Theophyl. Euthym. Auguſtin. Bernard. Beda. Euſeb. Emiſ. Niceph. Cedren. Beda.

Vltimo perfectionem gratiæ, & meriti Ioannis inde explicare poſſumus, quod perfectiſſimum ſtatum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ aſſequutus eſt: primum enim ad perfectionem vitæ contemplatiuæ duo potiſſimum pertinere videntur: alterum quaſi diſponens, & præparans, ſcilicet corporis mortificatio, & carnis afflictio: alterum, in quo proprie huiuſce vitæ ratio conſiſtit, ſcilicet vnio mentis ad Deum, & charitatis, ac contemplationis perfectio. Primum horum explicatur in Euangelio varijs in locis. Nam de eius abſtinentia dixit Chriſtus Mat. 11. *Venit Ioannes, neque manducans, neque bibens.* Propter quod dixit Baſilius concione prima de ieiunio. *Ioannis baptiſtæ vita quid aliud erat, quam vnicum, ac perpetuū ieiunium?* Et Ambr. lib. de Elia & ieiunio c. 3. *Quia vita*, inquit, *humanæ poſſibilitatem continentia ſupergreſſus fuerat, non homo, ſed Angelus appellatus eſt.* Dicitur ergo Ioannes veniſſe *non manducans, neque bibens*, non quia omnino nihil manducaret: ſed quia vix humano cibo, & qui ad hominem alendū ſufficeret, vteretur. Vnde Mat. 3. dicitur. *Eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.* In quo cibo exponēdo licet Sancti varij ſint: omnes tamen conueniunt, fuiſſe cibum auſterum & vilem, inſuauem, & amarum, vt notarunt Aug. ſerm. 65. de tempore, Chryſoſt. Euthym. & Ambroſ. in Matth. & Luc. 3. cap. & Chryſoſt. etiam in hom. 2. in Marcum, Orig. homil. 11. in Lucam. Rurſus dicitur de veſtitu eius in eiuſdem locis Euangelij, fuiſſe *de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos.* Quod veſtimentum cilicium fuiſſe ſignificat Paulinus epiſtola 10. ad Seuerum dicens. *Ioannem pili camelorum hirto tegmine veſtiebant.* Et in carmine de Ioanne Baptiſta.

Matth 11. Baſil. Ioannis abſtinentia. Matth 3. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Ambroſ. Orig. Paulin.

Veſtis erat curui ſetis contexta Cameli.
Contra luxuriam, molles duraret vt artus:
Arceretq; graues compuncto corpore ſomnos.

Apertius D. Anſel. Matt. 3. *Gerebat*, inquit, *habitum pœnitentiæ, dum cilicio camelino indutus eſſet, & ſylueſtres comederet.* Alij vero Patres, quamuis non apertè dicant fuiſſe cilicium: omnes tamen docent fuiſſe aſperum, ac pœnitentis indumentum. Id etiam colligunt ex aliis verbis Chriſti Matth. 11. *Quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum?* vt videre licet in Ambroſ. ſerm. 65. Gregor. hom. 6. in Euangelia, & Chryſoſtomus homil. 3. imperfecti vbi de Zona pellicea ſpecialiter dicit fuiſſe morem Iudæorum, Zonis laneis præcingi: Ioannem vero ob maiorem carnis macerationem Zona pellicea vſum fuiſſe. Vnde gaudentius Brixienſ. tract. 2. in Exo. *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos mortificationem ſignificat vitiorum: pellis enim, quæ aptatur in vſu, non niſi mortui animantis eſt.* Et eodem ferè modo loquuntur Hieron. Theophyl. & alij in Matth. alijque Patres ſupra citati, ac denique Nazian. qui hæc omnia his verſibus complectitur in carmine de præceptis ad Virgines.

Anſelm. Matth. 11. Ambr. Greg. Chryſo. Gau. Brix. Hieron. Theoph. Greg. Naz.

Melle famem agreſti repulit vilique locuſta.
Zacharias genitore ſatus, texitque cameli.
Membra pilis, habuitque domum verſatile cœlum.
Atque in humo dura corpus dabat ipſe ſopori:

Alterum, quod ad perfectionem vitæ contemplatiuæ præſertim ſpectat, inſinuatum eſt à Luca c. 1. his verbis: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu.* Et ex dictis de vita eius ſolitaria, auſtera, & pœnitenti per ſe fit credibile nonniſi in diuinis cogitationibus, colloquiis, & affectibus potuiſſe toto illo tempore verſari, vt docēt Patres locis ſupra citatis, & optimè Bernard. ſerm. de priuilegiis Ioan. Baptiſtę. *Relinquit Ioannes mundum, homines fugit, patriam neſcit, parentes aſpernatur, & in ſolius diuinitatis apicem defigit obtutus. Mira rerum conuerſio, hominem vix mūdum ingreſſum, mundi fugere gloriam, & ſeculi cupiditates non ſolum obliuiſci: ſed neſcire, perpetuumque cum diuinitate habere conſortium.* Et Chryſoſt. hom. 1. in Marcum. *Felix iſta conuerſatio, deſpicere homines, angelos quærere, vrbes deſerere, & in ſolitudine inuenire Chriſtum.* Hinc docet Bern. ſer. de natiuit. Baptiſtæ Ioannem in rebus diuinis magiſterio ſpiritus intrinſecus edoctum fuiſſe, *Ioannes in ſpiritu, tanquam Angelus eruditur, nimirum tanto propinquior Verbo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris ſonet, oportet intimari. Neque enim Ioannem prædicatio, ſed inſpiratio docuit, quem repleuit ſpiritus in vtero matris ſuæ verè ardens & vehementer accenſus, quæ ſic præocupa-*

Luc. 1. Bernard. Chryſoſt. Ioannis contemplatio quanta. Bernard.

uit flamma cæleſtis, & infra. *Ardens erat in ſeipſo vehementi auſteritate conuerſationis erga Chriſtum intimo quodam & pleno feruore deuotionis.* Nec diſsimilia

Chryſo.

ſunt verba Chryſoſt. hom. 12. in Ioannem. *Ita igitur Ioannes cum omnibus ſe ſenſibilibus exuiſſet, alijs magiſtris non indiguit, ſed cœlitus eruditus eſt.* Et eodem mo-

Greg.

do loquitur Gregor. lib. 1. dialog. cap. 1. Huc accedit quod hac de cauſa frequenter ſancti Patres Ioannem vocant *Principem*, *& quaſi exemplar vitæ mo-*

Bernard.

naſticæ, quæ tota in contemplatione poſita eſt. Vnde Bernard. ſupradicto ſermone de priuilegijs Baptiſtę, *Ioannes ætatis ſupergreſſus infantiam, & nobilioris generis generoſitatem oblitus, ſoli vacat diuinitati, factus for-*

Chryſoſt. Hieron.

ma vitæ, monachorum propoſitum, Anachoretarum principium, totius religionis aſſertio. Et Chryſoſtomus hom. 1. in Marcum, *Monachorum principem* vocat. Hieronymus vero epiſtol. 22. ad Euſtochium de cuſtodia

Iſidor. Caſſian. Euthym. Theoph. Niceph. Sozomen.

Virginitatis *principem anachoretarum* appellat. Et eadem eſt ſententia Iſidor. lib. de diuinis officiis, cap. de monachis. Caſsiani collat. 18. cap. 6. Euthym. & Theophyla. in Matth. Nicephori lib. 8. Hiſtoriæ, cap. 38. & Sozomeni libr. 1. cap. 12. Conſtat igitur beatiſſimum Ioannem vitæ contemplatiuæ ſummum apicem attigiſſe.

Bernard.

Quod vero actiuæ vitæ partem ſumma cum laude, ac virtutis exemplo exercuerit, *Non eſt* (vt Bernardus inquit) *currentis linguæ volubilitate diſſerendum, ſed Euangelicæ dignitatis comprobandum eloquio.* In illo enim legimus perfectiſsima munera vitæ actiuæ, in

Luca 3.

quibus S. Ioannes diuino iuſſu, & inſpiratione ſe exercuit. Primo enim (vt Lucas ait ca. 3.) *Factum eſt ſuper eum verbum Domini, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum.* Et vt Patres animaduertunt, illi ſingulariter datum eſt, vt primus omnium regnum cœlorum clarè, ac diſtinctè hominibus annuntiaret. Deinde miſſus eſt ad baptizandos homines, eoſq; ad Chriſti baptiſma præparandos, & (quod maximæ dignitatis indicium eſt) ipſiuſmet Chriſti baptizator effi-

Matth. 3.

citur dicente Chriſto: *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Tertiò, Chriſto teſtimoniū perhibet, eumq; præſentem demonſtrat, dicens, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Deniq; ſumma animi conſtantia, veritatem docens, vitia, ac hominum peccata reprehendit, & vſque ad mortem, quam pro tuenda veritate ſuſtinuit, in hoc admi-

Ambr.

rabilis vitæ genere perſeuerauit. Concludamus igitur cum Ambroſ. præfat. in Lucam Ioannem Baptiſtam humilitate, abſtinentia, fide, veſtimento, cibo nuntio ad ſummum quẽdam ſanctitatis gradum perueniſſe.

SECTIO IV.

Vtrùm Ioannes malo culpæ, & defectibus, qui ex illo fluunt ſubiectus fuerit.

TRia ſunt culparum genera, originale, mortale, ac veniale, defectuſque duo, qui ex illis naſcuntur, ignorantia, & fomes peccati, de quibus in præſenti quæſtione aliquid deſiderari poteſt. Nam de cæteris malis pœnæ, quæ licet ex peccato oriantur: per ſe tamen nec indecentia ſunt, nec inter maxima mala annumerantur (vt ſunt mors, dolor, & huiuſmodi) nihil eſt quod dicamus, cum ex Euangelio conſtet Ioannem his incommodis fuiſſe ſubiectum, & ad illius profectum, maximumque bonum pertinuerit ea pati, ac propter Deum ac virtutem conſtanter ſuſtinere. Primò igitur certum

Ioannes in originali peccato conceptus.

ſit Ioannem in peccato originali fuiſſe conceptum, & vſque ad ſextum à conceptione ſua menſem in culpa, ac Dei inimicitia extitiſſe. Hoc exiſtimo eſſe omnino certum. Licet enim in Scriptura non ſit in particulari expreſſum, & explicatum, conti-

A netur tamen illis regulis generalibus, quibus ſignificatur omnes homines, qui ex Adamo per ſeminalem rationem originem ducunt, originalem ab eo maculam contrahere. Conſtat autem ex Luca 1. Io- *Luc. 1.*
annem hoc naturali modo fuiſſe conceptum. Quod autem ab illa generali regula non fuerit ſpeciali priuilegio exemptus, totius Eccleſiæ conſenſu, & Sanctorum Patrum traditione conſtat, & inſinuatum *Luc. 1.*
eſt ab *Angelo* Luc. 1. *Et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* Senſus enim eſſe videtur, quamuis non in ipſo conceptionis momento: adhuc tamen in matris vtero exiſtentem eximio quodam fuiſſe ſanctificationis genere ſanctificandum. Vnde infe-

B rius ſubditur, cum poſt ſex menſes à conceptione Ioannis audiiſſet vocem Mariæ Eliſabeth, Ioannem in vtero exultaſſe, & repletam eſſe à Spiritu Sancto Eliſabeth. Vbi Patres omnes in ſuperioribus citati intelligunt, tunc primum Ioannem ſanctificatum, & originale peccatum illi fuiſſe dimiſſum. Ratio verò, præter communem legem, ſolum eſt, quia non oportuit priuilegium hoc alteri quam Deiparæ communicari, neque ad munus pręcurſoris neceſſarium erat.

Secundo ex hoc principio colligo, Ioannem Ba- *Ioannes Baptiſta fomiti peccati ſubiectus.*
ptiſtam fuiſſe ſubiectum fomiti, & ex renatis motibus ſententis appetitus, quibus *ſentiebat aliam le-*

C *gem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuum ipſum ducentem in legem peccati.* Hæc aſſertio eiſdem modis, quibus præcedens probanda eſt. Nam hic fomes intrinſece ſequitur ex originali culpa, atque carentia originalis iuſtitiæ, huiuſmodi autem fomes ſecundum ordinariam legem non tollitur, quando originale peccatum remittitur, vt in baptiſmo conſtat, & experientia ipſa ſatis oſtendit, & colligitur ex ijs, quæ Concil. Trident. tradit Seſſ. 5. *Conc. Trid.*
can. 5. & Auguſtinus 1. retra. ca 26. & ſæpè alias, er- *Auguſt.*
go quamuis Ioanni fuerit remiſſa originalis macula: nihilominus in illo fomes permanſit. Quia nullum eſt fundamentum, quo illum hac in parte à generali regula excipiamus, & ſingulare ei priuilegium fuiſſe conceſſum affirmemus: cum ex Scriptura ſacra colligi poſsit, neque ab aliquo Sancto-

D rum Patrum aſſeratur: imo neque in dubium reuocetur. Quin potius omnibus in locis ſupra citatis (in quibus de pœnitentia Ioannis diſputant) apertè ſupponunt eum paſſum eſſe carnis pugnam, & contradictionem, & ad eam moderandam, ac ſuperandam, ieiunijs, vigiliis, ac diuturna carnis maceratione indiguiſſe. Denique neque ex munere præcurſoris, vel ex alia Ioannis dignitate, probabilis coniectura fieri poteſt, vt fomite caruiſſe dicatur. Neque enim Paulus poſtquam à Deo vocatus, & gentium Apoſtolus effectus eſt, inferior fuit dignitate, & officio, neque charitate in CHRISTVM neque diuina contemplatione, & tamen interdum vehementibus fomitis motibus premebatur. Quin potius (ſi occaſiones, aut miniſtrij neceſsitatem ſpectemus) multo magis indigebant hoc dono Apoſtoli, quam Ioannes, hic enim ferè ſolitariam vitam egit, ita vt etiam eo tempore, quo conciona-

E batur, & baptizabat, in deſertis verſaretur: Apoſtoli vero per vniuerſum orbem peregrinabantur, varias prouincias peragrando. Vnde neceſſe erat inter homines, hoc eſt, inter occaſiones, & pericula ſæpè verſari, & nihilominus tali dono caruerunt, & cuidam eorum (vt de omnibus intelligatur) dictum eſt, *Sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur*: Idem ergo eadem vel maiori ratione de Ioanne intelligendum eſt. Contra hoc verò obij- *Obiectio.*
ci poteſt Origen. homil. 9. in Leuit. dicens, Zonam *Origen.*
pelliceam circa lumbos Ioannis ſignificaſſe partem illam corporis eius, ita emortuam, vt neque leuis motus, neque alius quiſquam in lumbis eius fuiſſe credatur: ſed ſola caſtitas, & pura pudicitia. Reſpondeo, idem de Ieremia affirmat, vnde ſano *Reſponſ.*
modo

modo intelligendus eſt de motu voluntario, aut quod rariſsimè & leuius quam cæteri homines hos motus paſſus fuerit.

Tertiò ex his probabilius colligo, Ioannem Baptiſtam non caruiſſe omni culpa veniali. *August.* Hæc conſequutio nititur doctrina Auguſtini lib. 5. contra Iulian. capite 8. vbi exiſtimat rectè inferri eum, qui caruit actuali culpa, carere etiam originali, ergo ſi Ioannes habuit originale, habuit etiam actuale. Vnde idem Auguſtinus libro de natura, & gratia, capitulo 36. cum oſtendiſſet in vniuerſum omnes homines concluſos eſſe ſub peccato tam originali, quam actuali, ſolam Beatam Virginem excepit, de qua nullam vult, cum de peccatis agitur, haberi controuerſiam. Quæ exceptio ſatis indicat ex ſententia Auguſtini neminem alium eſſe excipiendum, & merito. Sunt enim in Scriptura generales regulæ, *neminem eſſe qui non peccet, ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.* Propter quas Auguſtinus libro de bono perſeuerant. capitulo 2. inter tria dogmata, quæ dicit Eccleſiam aduerſus Pelagianos defendere. *Vnum eſt, in quantacunque iuſtitia, ſine qualibuſcunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem viuere.* *Cyprian.* Et in eam ſententiam refert Cyprian. in expoſitione orationis dominicæ. Qui libr. de opere, & eleemoſynis ita loquitur, *Agnoſcamus diuinæ indulgentiæ munus ſalubre & emendandis, purgandiſque peccatis noſtris, qui ſine aliquo conſcientiæ vulnere eſſe non poſſumus inſiſtamus.* Et infra. *Si autem nemo ſine peccato eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt.* Similia habet libro tertio ad Quirinum, *Hieron.* numero 56. Et eadem generalis locutio paſsim *Greg.* in Patribus reperietur, præſertim apud Hieronymum in dialogis contra Pelagianos, Gregor. lib. 17. Moral. c. 10. alias 8. & lib. 81. cap. 5. alias 4. vbi quædã *Bernard.* dicit eſſe peccata, quæ à iuſtis vitari poſſunt, quædã, quæ non poſſunt, & lib. 23. cap. 4. aliàs 2. & Bernard. libro de præcepto & diſpenſatione. Vbi abſolute dicit eſſe impoſsibile cuiuis mortalium, quin interdum ſaltem venialiter peccet. Non eſt ergo, cur ab hac generali regula Ioannẽ Baptiſtam ſine alia authoritate, aut rationis fundamento excipiamus. Addo Apoſtolos etiam poſt Apoſtolatum & confirmationem in gratia, ac plenitudinem Spiritus *Galat.2.* ſancti, interdum venialiter deliquiſſe: Paulus enim ad Galat. 2. affirmat Petrum reprehenſibilem fuiſſe, Dixi tamen aſſertionem hanc ſolum eſſe probabiliorem, quia non defuerunt Catholici quidam, qui *Galatin.* hoc priuilegium Ioanni tribuerint, vt Galatin. libr. *Catharin.* 7. de Arcanis, capit. 9. & Catharinus opuſ. 2. de eximia Chriſti prædeſtinatione, quoniam de illo canit Eccleſia.

Antra deſerti teneris ſub annis,
Ciuium turmas fugiens petiſti,
Ne leue ſaltem maculare vitam
Famine poſſes. Et rurſus.
O nimis felix, meritiq; celſi
Neſciens labem niuei pudoris.

Quibus adiungi poſſunt nonnulla Patrum teſtimonia, quæ in aſſertione ſequenti declarabimus. *Dried.* Propter quæ horum authorum ſententia nulla cen- *August.* ſura digna eſt, vt notauit Driedo. libro. 1. de grat. & liber. arbit. cap. 5. part. 2. Præſertim cum D. Auguſt. qui conſtantius, ac frequentius docet, nullum hominem poſſe vitare omnia peccata, interdum dicat, *Si quis doceat aliquem fuiſſe, qui non ex viribus liberi arbitrij, ſed ſingulari gratiæ priuilegio illa vitauerit, nec temere, nec pernicioſe errare*, vt videre licet libr. de ſpiritu, & litera, capit. 2. & epiſtol. 95. quam ipſe cum aliis quatuor Epiſcopis Africanis ad Innocentium I. ſcri- *Con. Trid.* pſit. Vnde Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 23. negat quidem poſſe hominem ſine ſpeciali priuilegio viuere abſque peccato veniali, & affirmat hoc priuilegium datum eſſe Beatæ Virgini. An verò alteri conceſ-

A ſum fuerit, nec affirmat, nec negat. Eſt ergo res hæc, quę ſub opinionem cadere poteſt: tamen quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hoc priuilegiũ aſſerendum, & generales regulæ ſunt in contrarium ideo aſſertionem poſitam longe probabiliorem iudicamus. Prædicta autem Eccleſiæ verba ita exponi poſſunt, quod priorum ſenſus ſit: Ioannem fugiſſe hominum conſortia, vt (quoad fieri poſſet) venialia peccata vitaret, & ne ſermone offenderet, quod frequentiſsimum eſt: non tamen inde fit aſſequutũ fuiſſe, ne vnquam venialiter caderet. In poſterioribus autem verbis, nomine *labis* intelligi poteſt mortalis culpa, præſertim caſtitati oppoſita, propter cu- B iuſ inſignem perfectionem merito appellari poteſt *niuei pudoris.* Addere deniq; poſſumus duplex eſſe genus venialium peccatorum: aliud quod plena libertate, & deliberatione committitur: aliud quod ex ſurreptione contrahitur. De hoc poſteriori genere euidentior eſt aſſertio poſita, quia vix, & non ſine magno miraculo fieri poteſt, vt homo, qui inordinationi fomitis ſubditus eſt, interdum hoc peccati genere non inficiatur. At verò de priori genere peccati non eſt improbabile, Ioannem nunquam venialiter peccaſſe, & ita exponi poſſe prędictum Eccleſiæ hymnum. Nec de Apoſtolis poſt Spiritus Sancti aduentum ideſt incredibile, quia hoc genus peccati, in modo peccandi, ſimile eſt mortali, ſolumq; in grauitate, & materia differt. Sed in hac re nihil certi ſtatuẽdum cenſeo.

C Quarto dicendum eſt, Ioannem Baptiſtam nunquam mortaliter peccaſſe, atque adeo in prima ſuá ſanctificatione confirmatum in gratia fuiſſe. *Ioannes Baptiſta ab utero matris confirmat. in gratia.* Hanc aſſertionem exiſtimo ita certam, vt ſine magna temeritate, ac errore negari non poſsit. Probari primum poteſt ex verbis Angeli ad Zachariam: *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* *Luc.1.* Luc. 1. in quo teſtimonio ponderandum in primis eſt aduerbium illud, *adhuc*, & illa præpoſitio, *ex*, Nam vis illorum verborum eſt, non ſolum replendum fuiſſe in vtero Spiritu Sancto, ſed ex vtero, quia ex eo tempore deinceps ſemper futurus erat Spiritu Sancto repletus. Quod rectè perpendit Ianſenius c. 2. Con- *Iansen.* cordiæ. Deinde verbum ipſum *replebitur Spiritu Sancto*, perfectam quandam ſanctificationem, firmam, D ac ſtabilem indicat. Quod ſi antecedentia, & ſubſequentia verba ponderentur, hoc plurimum confirmabunt. Præmiſit enim Angelus; *Erit magnus coram Domino, & vinum, & ſiceram non bibet*: quibus verbis indicauit fore perpetuo conſecrandum diuino obſequio, & poſtea ſubiungit: *Et multos filios Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum in Spiritu, & virtute Eliæ.* Ac denique in fine capitis concluditur: *Puer autem creſcebat & cõfortabatur ſpiritu*: nunquam ergo amiſit Spiritum Sanctum, quem in prima ſanctificatione recepit, ſed in illo ſemper creuit. Et hoc etiam maximè confirmant omnia quę de eius prædicatione, & vita nar- E rat idem Luc. c. 3. Matth. c. 3. & 11. *Luc.3. Matth.3. 11.* Propter quæ dixit Greg. Nyſſ. lib. 6. de beatitudinib. in 3. *Quod par-* *Greg. Nyss.* *uum aut magnum in vita illorum* (agit enim etiam de Elia) *hiſtoria nouit delictum?* Quæ verba, & alia, quæ ibidem adiungit, iuxta hanc aſſertionem temperanda ſunt. Secundo, vniuerſa Eccleſia, & Patres omnes hoc modo ſcripturam intelligentes, ita planè ſentiunt de innocentia, & prima ſanctificatione Ioannis. Etenim niſi Eccleſia ſentiret Ioannem ab eo tempore perpetuo fuiſſe ſanctum, Deique amicum, nunquam natiuitatem eius tanta veneratione coleret. Vnde Ambroſ. lib. 2. in Lucam dicit. *Ioan-* *Ambros.* *nem cœpiſſe à menſura perfectæ ætatis plenitudinis Chriſti*, Clarius Athan. ſerm. 4. contra Arian. ad medium di- *Athanas.* cit, *quoſdam fuiſſe puros omni crimine, ſiquidem Ieremias ex vtero ſanctificatus, & Ioannes dum adhuc à grauida matre geſtaretur, exultauit in gaudio ad vocem Deiparæ Virginis.* Quibus verbis aliam egregiam coniecturam indi-

indicat: valde enim veriſimile eſt non fuiſſe Deum largiturum alicui tam ſingulare, ac miraculoſum ſanctificationis modum, quem permiſſurus eſſet in grauia peccata labi, ac tanto beneficio priuari. Quapropter Beda ſerm. in vigil. Ioan. Baptiſt. ſic colligit. *Quid viuenti, & conuerſanti inter homines poterat deeſſe virtutis, qui etſi vt homo in iniquitatibus conceptus eſt, contra morem tamen humanæ conditionis non in delictis eum præuaricationis, ſed in gratia remiſsionis mater ſua peperit. Neque enim dubitandū eſt, quin Spirit. Sanctus, qui eum repleuit, etiam peccatis omnibus abſoluit.* Vbi *Abſoluere* aperte vocat, præuenire, ne in ea laberetur. Hinc etiam Cyprian. li. 1. epiſt. 6 alias epiſt. 76. inquit, vt certum eſſet Ioannem, quando baptizauit Chriſtum, habuiſſe Spiritum Sanctū, accepiſſe illum, adhuc in vtero matris conſtitutum. Quæ collectio nullius eſſe momēti, niſi Cypr. vt manifeſtum ſupponeret, non potuiſſe Ioannem Spiritum Sanctum amittere, à quo tam mature fuerat præuētus. Præterea Greg. li. 3. Moral. cap. 5. de carcere, & morte Ioannis ſermonem habens. *Nunquid credimus*, inquit, *aliquid fuiſſe, quod in eius vita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed quando ille, vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolummodo, & mel ſilueſtre edit? quid Deo, vel de qualitate ſui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? quid de conuerſatione ſua offendere potuit, qui de eremo non receſsit?* Apertius loquitur Beda, homil. de decollatione Ioan. Baptiſt. dicens. *Quis noſtrum dicere audeat Beatum Ioannem actu vel dicto, vel habitu, vel motu peccaſſe? Quis in eius præcordijs peccato poterat eſſe locus, quem & ante natiuitatem Spiritus Sancti conſecrauit aduentus?* Quæ verba tam generalia ſunt, vt peccatum etiam veniale excludere videantur: ſed temperanda ſunt, vt ſolum de mortalibus, quæ ſimpliciter peccata ſunt, intelligantur. Et eodem modo exponendus eſt Euſeb Emiſ. ſerm. 1. de Ioanne Bap. cum in hæc verba loquitur. *Sicut vas plenum balſamo admixtionē liquoris alterius reſpuit, & penitus excludit, ita in eū nihil ſecularis maculæ introire poterat, in quo ſanctificationis plenitudo regnabat.* Deinde hoc confirmari poteſt ex ſupra citatis Sanctorū teſtimoniis, in quibus agentes de acerbiſsima Ioannis pœnitentia, ex eo potiſsimum capite illam exaggerant, quod cum eſſet à peccato immunis, tam aſperam vitæ rationem amplexus ſit. In cuius rei confirmationem egregia ſunt Bernardi verba, ſermon. in Natiuitat. Baptiſt. *Ioānes ſanctus homo miſſus à Deo, imo Angelus Dei, quo nullus maior in natis mulierum, innocentiſsimum illud corpus ſic caſtigat, ſic affligit.* Denique afferri poſſunt ad hoc oſtendendum varia epitheta, quibus Sancti Patres Ioannem ornant, dum illum vocant *virtutis ſcholam, magiſterium vitæ, ſanctitatis formam, normam iuſtitiæ, orbis exemplum, correctionem Iudæorum.* Quæ omnia, & ſimilia videri poſſunt in Auguſt. ſermone 22. de Sanctis, Petro Chryſologo ſermone 127. Bernard. ſermone de Excellent. Ioannis, & Andrea Ieroſolymitano de amputatione capitis Ioannis Bapt. & Iſidor. libro de vita, & morte Sanctorum, cap. 67. Sed in illis omnibus titulis, & nominibus, vel ſupponitur, vel apertè continetur Ioannis innocentia, ſimulq́; indicatur multiplex ratio, propter quam expediens fuit, vt hoc donum Chriſtus ſuo præcurſori, teſti, ac eximio concionatori concederet, quem ad corripiendos Iudæos, ac iuſtitiæ parandam viam præmittebat. Sic ergo conſtans, atq́; certiſsimum, Ioannem à prima ſanctificatione fuiſſe in gratia confirmatum. In qua re, nec diſſentientem aliquem Catholicum, nec difficultatem ex Scriptura, aut ex rationibus deſumptam inuenio. Quid verò hæreticorum ineptiis reſpondendum ſit, poſt ſequentem aſſertionem ſubijciemus.

Cypr. — *Greg. Mag.* — *Ioannes Baptiſta culpæ mortalis expers.* — *Beda.* — *Euſ. Emiſ.* — *Bernard.* — *Auguſt. Chryſoſt. Bernard. Andr. Iero. Iſidor.*

Quinto igitur, quod ad ignorantiam pertinet, quamuis negandum non ſit, Ioannem multa ignoraſſe, & vt hominem interdum decipi, aut errare A potuiſſe: tamen in rebus ad bonum animæ pertinentibus, certum eſt nihil ignoraſſe, quod ad perfectionem ſanctitatis neceſſarium ſit. Prior pars conſtat primo ex ipſa naturali hominis conditione, & imbecillitate. Deinde ex radice originalis peccati. Tertiò, quia ſi Ioannes fuit ſubiectus fomiti, cur non etiam ignorantiæ, ac humanæ deceptioni? Denique quia nullo probabili fundamento affirmari poteſt, datum eſſe Ioanni peculiare aliquod priuilegium, quo hæc imperfectio tolleretur, cum nonnulli dubitent, an id ipſi Deiparæ ſit datum. Occurrebat verò hoc loco ſtatim inquirendum, quarum rerum ſcientiam Ioannes habuerit, & vtrum aliqua vel per ſe, vel per accidens infuſa, illi data fuerit: ſed non exiſtimo oportere de re prorſus incerta prolixius diſputare. Præſertim cum nihil aliud probabiliter dici poſsit, neque amplius neceſ- B ſarium ſit, quam quod in poſteriori parte aſſertionis continetur, quæ ex dictis in hac, & præcedenti Sectione probata relinquitur. Oſtendimus enim Ioannem ab initio ſuæ ſanctificationis perfectam quandam gratiam, & perfecto modo, id eſt, cum Dei, & Chriſti cognitione, amore, & exultatione ſuſcepiſſe, atque in ea in dies ſingulos debita proportione creſcendo, ad ſanctitatis faſtigium tādem perueniſſe, ergo neceſſe eſt, vt ſemper habuerit ſpiritualium, ac diuinarum rerum cognitionem huic perfectioni ſanctitatis accommodatam. Deinde Ioannes Propheta fuit, & pluſquam Propheta miſſus à Deo, vt de Chriſto teſtimonium perhiberet, ergo habuit quidquid neceſſarium eſt, vt aliquis teſtis fide dignus habeatur: ad hoc autem non C tantum innocentia, & vitæ probitas, ſed etiam ſcientia earum rerum neceſſaria eſt, quarum ferēdum eſt teſtimonium: ergo cum Beatus Ioannes de Chriſto, de Regno Cœlorum, de Spiritus Sancti gratia in homines effundenda teſtimonium eſſet redditurus, & rectas ad Deum vias oſtenſurus, oportuit de his omnibus perfectam habuiſſe notitiam. Quod refellendo hæreticorum errores amplius confirmabimus.

Ioannes qualem habuerit ſcientiam.

Contra doctrinam enim in hac, & præcedenti aſſertione contentam Brentius, & alij hæretici huius temporis (vt Caniſius refert libro de ſanct. Ioann. capite 9.) varia mendacia ex falſa ſacrarum literarum intelligentia, confingunt. Primo enim docent, imprudenter egiſſe Ioannem, ac grauiter peccaſſe, quando Chriſtum recuſauit baptizare, di- D cens. *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Matthæi 3. Quia eo facto iudicium, conſiliumque ſuum iudicio & conſilio Chriſti videtur prætuliſſe. Secundo, ex verbo illo, *Et ego neſciebam eum.* Ioann. 1. Colligunt ante baptiſmum habuiſſe Ioannem ſolum humanam quandam opinionem de Chriſto, donec in baptiſmo aſſequutus fuit perfectam cognitionem per diuinam reuelationem. Tertiò, hic referri poteſt antiqua ſententia quorundam, qui dixerunt etiam poſt baptiſmum dubitaſſe Ioannem an Ieſus eſſet Meſsias promiſſus, quando in vinculis conſtitutus miſit ad illum diſcipulos, qui eum interrogarent, *Tu es qui venturus es, an alium* E *expectamus?* Matthæi 11. & Lucæ 7. Ita ſentit Tertullianus libro de præſcriptionib. Hæret. ca. 8. his verbis. *Cum adhuc dubitaretur apud omnes, an eſſet Chriſtus, cum etiam Ioannes certus eſſe deſiiſſet*, & libr. de baptiſ. cap. 10. *Ipſum, quod cæleſte donum in Ioanne fuerat ſpiritus prophetiæ, poſt totius ſpiritus in Dominum tranſlationem, vſque adeo defecit, vt quem prædicauerat, quem aduenientem deſignauerat, poſtmodum an ipſe eſſet, miſerit ſciſcitatum*: Idem repetit lib. 4. contra Marc. c. 18. vbi inquit Ioannem auditis virtutib. Chriſti, ſcandalum paſſum fuiſſe, & ideo dubitaſſe an Chriſtus eſſet, qui expectabatur, & cauſa Ioannis Chriſtum dixiſſe, *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Quem errorē de Ioannis ſcandalo fuiſſe Marcionis, col-

Hæreticorū errores circa ſanctitatem Ioannis. — *Caniſ.* — *Matth 3.* — *Ioan. 1.* — *Matth. 11.* — *Luc. 7.* — *Tertul.*

Epiphan. colligitur ex Epiphanio hæreſ. 42. confutat. 8. vbi A dicit, verba illa, *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Marcionem ad Ioannem retuliſſe. Quin etiam Iuſtin. Iuſtinus Martyr. quæſt. 38. ad Orthodoxos ſignificat Ioannem hanc interrogationem per diſcipulos feciſſe, vt diſceret: & Chriſtum miracula coram diſcipulis Ioannis feciſſe, vt & illis, & per illos Ioanni perſuaderet, ſe eſſe eum, de quo idem Ioannes teſtatus fuerat.

Ad primam obiectionem facilis eſt reſponſio. Patres enim omnes factum illud Ioannis explicantes illius fidem, humilitatem, modeſtiam, ac moderationem maxime commendant. Inter peccatores enim Dominum, ac Redemptorem ſuum agnouit, & quaſi ſtupore quodam in admirationem raptus B expauit, eumq; attingere, & vt peccatorem baptizare veritus eſt. Vt tamen Chryſoſto. notat, nec pertinax fuit, nec contentioſus: ſed Chriſto præcipienti ſtatim obſequutus eſt. Ita exponunt Ambr. libr. 2. in Lucam, Chryſoſt. hom. 12. in Matth. Cyprian libr. de cardinalib. Chriſti operibus, cap. de baptiſ. Chriſti, Auguſt. ſerm. 29. & 37. de tempore, & alij Patres, quorum teſtimonia, & ſententias Caniſius refert ſuo loco ſuperius citato.

Chryſoſt. Ambroſ. Cyprian. Auguſt. Caniſ.

Ad ſecundam obiectionem. Occaſio errandi hæreticis fuit, quod de tota infantia, & de Ioannis educatione ſiniſtrè, & contra Euangelicam hiſtoriam ſentiunt. Putant enim in domo parentem vixiſſe, & cum Chriſto Domino omni tempore ætatis ſuæ familiariter, & amicè conuerſatum eſſe. Vnde fit, vt C non potuerint interpretari verba illa. *Et ego neſciebam eum*, quod Chriſtus de facie ignotus fuerit Ioanni, & ideo exponunt de ignorantia perſonæ, quod ſcilicet eius diuinitatem, & dignitatem certa fide, ac reuelatione nondum agnoſceret. At vero ſancti Patres ſicut aliter de Ioanne ſentiunt, ita longè aliter locum hunc interpretantur. In primis enim docent, Ioannem à viſceribus matris Chriſtum verum Deum eſſe, verumque Meſsiam cognouiſſe. Ita docent Ambroſius & alij multi, quos retulimus agentes de prima ſanctificatione Ioannis, & de vſu rationis illi accelerato. Docent præterea reliquo vitæ tempore vſque ad baptiſma ſolitariam vitam egiſſe, & Spirtus Sancti inſtinctu, ac illuſtratione magis, ac magis edoctum eſſe, vt præcedenti Sectione retulimus. Et ita conciliari poſſunt Hilarius, & Bernardus. Ille e- D nim libro 6. de Trinitate verſus medium tractans verbum illud Patris, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, Hoc,* inquit, *Ioannes licet non ignarus audiuit; tamen ad doctrinam noſtram paternæ vocis teſtimonium mittitur,* & infrà, *Ioannes enim iam ab vtero prophetans non eguit hac voce. Hunc audite.* At verò Bernard. in ſermo. de excellentia Ioannis inter eius priuilegia ponit, quod illi in baptiſmate prima facta ſit Trinitatis reuelatio. Intelligendum enim hoc eſt de reuelatione externa clariori, & expreſsiori, quam antea facta eſſet alicui. Etenim ſi loquamur abſolutè de quacunque reuelatione, neque ipſi Ioanni tunc primum facta eſt, cum prius Chriſtum filium Dei eſſe, eumque in Spiritu Sancto baptizaturum cognouiſſet, neque ipſe Ioannes fuit primus cui Trini- E tas reuelata eſt.

Ioannes ab vtero matris Chriſtũ verum Deum, & Meſſiam eſſe cognouit. Ambroſ. Hilar. Bernard.

Ex his ergo principiis neceſſario colligunt Patres, cum dixit Ioannes, *Et ego neſciebam eum*, non ignoraſſe, eum eſſe verum Meſsiam, verumque Deum, quamquam in illo verbo exponendo varij ſint, vt latè tractat, ac diligenter Franciſcus Toletus, capite 1. Ioan. annotat. 72. & Ianſen. capite 14. Vera tamen expoſitio eſt, Ioannem quandiu in deſerto fuit, de facie Chriſtum ignoraſſe, quia nunquam cum illo conuerſatus fuerat, neque familiariter egerat, quod non abſque diuina prouidentia factum eſt; vt teſtimonium eius de Chriſto apud homines, omni ſuſpicione careret. De illo ergo tempore dixit Ioannes, *Et ego neſciebam eum,* & ideò ſubdidit. *Sed qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum Sanctum deſcendentem, & manentem, ille eſt qui baptizat in Spiritu Sancto.* Hæc expoſitio colligitur ex Chryſ. Theophyl. Ruper. Euthym. & alijs.

Ioannes de facie Chriſtum ignorabat. *Franciſcus Tolet.* Ianſen. Chryſoſt. Theophyl. Rupert. Euthym.

Solum poteſt obſtare, quia priuſquam Ioannes vidiſſet Spiritum Sanctum in ſpecie columbæ deſcendentem in Chriſtum, eum agnouerat, eiq; teſtimonium reddiderat dicens, *Ecce agnus Dei*, nam illa viſibilis oſtenſio facta eſt poſt baptiſmum Chriſti; Ioannes vero ante baptiſmum protulit illa verba, cum videret Ieſum venientem ad ſe, & poſtea timuit illum baptizare propter reuerentiam, & humilitatẽ. Reſponſio communis ex Chryſoſt. Euthym. & alijs ſuper 1. caput. Ioannis eſt, Ioannem non vno modo cognouiſſe Chriſtum, ſed prius propheticè, & interiori reuelatione, poſtea externa, & ſignum datum Ioanni illis verbis. *Super quem videris Spiritum Sanctum deſcendentem, & manentem,* non fuiſſe ſolum ad ipſius cognitionem, id eſt, vt ipſe in particulari Chriſtum agnoſceret, ſed vt agnoſceret ad teſtimonium de eo reddendum, & populo manifeſtandum, vt etiam ſignificauit ipſe Ioannes dicens ſtatim poſt illa verba, *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Ita reſpondet Ianſenius capit. 14. & 16. concord. Addendum verò eſt in obiectione facta aliquid aſſumi incertum, ſcilicet id quod narrat Ioannes capite, *primo. Altero die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, &c.* contigiſſe ante Chriſtum baptizatum. Quanquam enim interdum hoc indicet Gregor. homil. 6. in Euang. & homil. 1. in Ezech. probabilius tamen eſt, poſtea contigiſſe. Nam ſtatim ſubditur, *& teſtimonium perhibuit Ioannes dicens, quia vidit Spiritum Sanctum quaſi columbam deſcendentem.* Quod conſtat in Chriſti baptiſmate factum eſſe, igitur ex hac parte obiectio nullam difficultatem habet. Quomodo autem Ioannes cognouerit Chriſtum accedentem ab baptiſmum, priuſquàm columba ſuper eum apparuiſſet: dici poteſt, ante publicam oſtenſionem columbæ, Ioannem vidiſſe deſcendentem ipſam columbam & manentem ſuper Chriſtum, quia non ſine cauſa ſingulariter illi dictum fuit, *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem,* ſed hoc non ſatis quadrat contextui Matth. & aliorum Euangeliſt. vt latius dicemus Diſputat. ſequenti. Addi ergo poteſt communi reſponſioni ſupra poſitæ, Ioannem habuiſſe eo tempore reuelationem de Chriſto, & per eam illum cognouiſſe, quem antea non agnouerat; tamen hanc reuelationem prius incepiſſe interius, ac tandem conſummatam eſſe in illo externo ſigno columbæ deſcendentis, & vocis Patris perſonantis, ac tunc reuelationem perfectam, & aptam non ſolum ad priuatam Ioãnis cognitionem; ſed etiam ad reddendum publicum de Chriſto teſtimonium, & ideò meritò dixiſſe Ioannem illud ſignum ſibi eſſe datum, quo Chriſtum cognoſceret, & agnitum demonſtraret, ac de illo teſtimonium præberet.

Obiectio. *Reſponſio.* *Chryſoſt.* *Euthym.* *Ianſen.* Ioan. 1. *Greg.*

Ad tertiam obiectionem dicitur, Ioannẽ non miſiſſe diſcipulos ad Chriſtum eo, quod dubitaret eum eſſe verum Meſsiã & Redemptorem mundi; ſed potiꝰ, vt ipſi diſcipuli, & occaſione interrogationis eorũ, reliqua plebis, viſis miris operibus Chriſti, eiuſq; verbis auditis, magis in fide eius cõfirmarentur. Vnde eleganter Hieron. epiſt. 151. ad Algaſiam. q. 1. *Ioannes mittebat diſcipulos ſuos in vinculis conſtitutus, vt ſibi quærens illis diſceret, & capite truncandus illum doceret eſſe ſectandũ, quem interrogatione ſua magiſtrum omniũ fatebatur. Neq; enim poterat ignorare, quẽ ignorantibus antea monſtrauerat, de quo Patrem intonantem audierat, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Et hæc eſt ſine dubio literalis expoſitio illius interrogationis. Subiungit vero ſtatim Hieronym. aliam his verbis. *Quid autem dicit. Tu es qui venturus es? hunc quoque ſenſum habere poteſt. Scio, quod ipſe ſis, qui tollere veniſti peccata mundi. Sed quia ad inferos deſcenſurus ſum, etiam interro-*

Ioannes ad Chriſtum diſcipulos cur miſerit cum legatione. *Hieronym.*

interrogo, vtrum & illuc ipſe deſcendas, vt qui te in terris A
hominibus nuntiaui, etiam inferis nuntiem, ſi forte ventu-
rus es? Quam poſteriorem expoſitionem ſequutus
Greg. Gregor. homilia 6. in Euangel. & 1. in Ezech. & illam
Bed. poſt priorem ſubiunxit Beda libr. 3. in Lucam capite
27. Tamen reuera potius eſt allegorica, quam litera-
lis, vt patet tum ex illo verbo: *Qui venturus es*, nam
abſolutè dictum, ſignificat venturum in hunc mun-
dum non in infernum, præſertim cùm tunc Ioan-
nes in mundo eſſet, & nōdum ad ſinum Abrahæ de-
ſcendiſſet: tum ex illo verbo, *alium expectamus.* Planè
enim loquutus eſt de Meſsia expectato à Iudæis, nam
quod deſcenſurus eſſet in infernum, neque omnibus
erat notum, neque ita expectatum: tum denique ex
reſponſione Chriſti, in qua ſolum oſtendit ſe eſſe
Chriſtum, & per eum impleri ſigna Meſsię à Prophe-
tis prædicta: de deſcenſu autem ad inferos nihil re-
ſpondit. Addo interrogationem illam in hoc ſenſu
vix fuiſſe vtilem futuram, quia quod Chriſtus iam
veniſſet, veriſimile eſt, iam tunc fuiſſe notum Patri-
bus in limbo exiſtētibus, vel per diuinam reuelatio-
nem, vel certè teſtimonio iuſtorum, qui poſt Chri-
ſtum natum illuc deſcenderant, Simeonis, Ioſephi,
& aliorum, & non erat cur Ioannes dubitaret, quin
deſcendens in limbum hoc ipſum teſtificari poſſet.
Quod vero Chriſtus deſcenſurus eſſet in infernum ſi
Ioannes antea ignorabat, certè ex illa interrogatio-
ne, & reſponſione addiſcere non poterat. Veriſimi-
lius autem eſt, myſterium illud & ipſi Ioanni, & ve-
teribus iuſtis fuiſſe ex antiquis prophetis notum. Li-
cet enim de illo myſterio nō ſint admodum frequē-
tes, nec ſine obſcuritate; tamen à ſapientibus pro-
phetis, & à Ioanne, qui pluſquam propheta erat,
non ignorabantur.

Et propter eaſdem rationes mihi etiam non pla-
cet alia expoſitio, quàm in commentariis ſuper
Matthæum adiungit Hieronymus his verbis. *An non*
Hieronym. *conueniat filio Dei, vt guſtet mortem, & alium ad hæc Sa-*
cramenta miſſurus es? Quomodo enim dubitare potuit
Ioannes Chriſtum fuiſſe moriturum pro homini-
bus, quem mundi redemptorem eſſe credebat? Aut
quomodo ſuſcitari poterat, an alterius mors ad hæc
Sacramenta perficienda futura erat ſufficiens? Ad
hæc in Scripturis, præſertim Iſaiæ, clariſsimè erat
prædictum, Meſsiam moriturum eſſe pro homini-
bus, quis autem exiſtimet Ioannem, aut non legiſſe
Iſaiam, aut legendo non intellexiſſe? Denique vete-
res Patres animaduertunt, Ioannem demonſtraſſe
Chriſtum ſub metaphora agni, vt indicaret illum
per mortem fuiſſe offerendum in ſacrificiū pro pec-
Chryſoſt. catis hominum. Sola ergo prima expoſitio vera eſt,
& literalis, quam elegantiſsimè confirmat Chryſoſt.
homil. 37. in Matth. oſtendens nullo modo potuiſſe
cadere dubitationem, vel formidinem in Ioannem,
qui tot, ac tantis teſtimonijs Chriſtum agnouerat,
neque rationem vllam habebat, quæ ſe ad dubitan-
dum induceret, & hom. 38. id rectè confirmat ex ver-
bis, quibus conſtātiam Ioannis Chriſtus prædicauit:
Quid exiſtis videre? arundinem vento agitatam? Excuſat,
inquit, *Ioannem oſtendens non ipſum eſſe mutatum à priori*
ſua ſententia, neque eſſe leuem hominem, qui huc, atque illuc
iactetur: ſed ſtabilem, atque conſtantem. Nec minus ele-
Hilar. ganter Hilarius canon. 11. in Matthæ. *Ioannes detentus*
carcere Dominum ignorat? & propheta tantus Deum ſuum
neſcit? atque venturum vt præitor nuntiauit, conſiſtentem vt
propheta agnouit, aduenientem vt confeſſor veneratus eſt,
vnde tam variæ, & tam abundāti eius ſcientiæ error obrepſit?
Sed conſequens de eo Domini teſtimonium ſentire hoc ita non
ſinit, neque ſanè credi poteſt Spiritus Sancti gloriam in carcere
Ambroſ. *poſito deſuiſſe.* Et infra. *Tali igitur Ioannes exemplo non ſua,*
Anſelm. *ſed diſcipulorum ignorantiæ conſuluit.* Et eandem expoſiti-
Theophyl. onem habet Ambr. li. 5. in Lucam, circa finem, Anſel.
Euthym. Theophyl. & Euthym. in Matth. eamque egregiè ex
Rupert. plicat Rupert. libr. 9. de gloria, & honore filij homi-
nis in Matthæum, in principio, priùs demonſtrans,
nihil aliud interrogaſſe Ioannem à Chriſto per Di-
ſcipulos, niſi an eſſet verus Meſsias in lege promiſſus,
ac deinde oſtendens hoc feciſſe Ioannem, vt ij diſci-
puli ab ipſomet Chriſto audirent, & operibus eius
comprobatum viderent, ipſum eſſe Chriſtum. Ad-
dit denique Chryſoſto. dicta homil. 37. de hoc fuiſſe *Chryſoſt.*
ſolicitum Ioannem, cum eſſet in vinculis, & mortem
ſibi eſſe propinquam agnoſceret? *Deum timeret, ne*
pernicioſæ materiam opinionis relinqueret, ſi diſcipuli ma-
iorem ſe Chriſto putantes, nullo pacto illi coniungerentur,
& ideo hoc modo Chriſto ipſos offerre curauit. Nulla ergo
in fide Ioannis dubitatio, nulla in hoc eius facto cul-
B pa fuit, nullum denique ſcandulum paſſus eſt. Non
igitur propter Ioannem dixit Chriſtus, *Beatus eſt qui*
non fuerit ſcadaliZatus in mè; ſed propter diſcipulos
Ioannis, qui inuidiæ moribus in Chriſtum inſurge-
bant, & ita illius operibus ſcandalizabantur, vt ex-
ponit Hieronymus ſuprà, & cæteri Patres; Addit *Hieronym.*
verò Hilarius, Chriſtum ſtatim ſubiunxiſſe Ioannis *Hilar.*
encomium, ne exiſtimare quiſquam poſſet propter
Ioannem illa verba dixiſſe. Aliter tamen Epiphani. *Epiphan.*
inquit dicta hæreſ. 42. quoniam Chriſtus aiebat nul-
lum eſſe maiorem Ioanne inter natos mulierum, i-
deo dixiſſe beatum eſſe qui in ipſo non ſcandalizare-
tur, exiſtimans Ioannem ſe etiam maiorem eſſe. Quę
C tamen expoſitio aliquantulum videtur eſſe violen-
ta, quia Chriſtus nondum encomium illud de Ioan-
ne protulerat, quando hanc edixit ſententiam. Po-
tius ergo accommodanda eſt hæc expoſitio ad ani-
mum diſcipulorum Ioannis, qui affectu quodam
humano cupiebant Ioannem eſſe maiorem, & ideo
in Chriſto ſcandalizabantur, cuius opinionem &
exiſtimationem indies augeri cernebant. Quo ſanè
modo expoſitio hæc cum ſuperiori coincidit.

SECTIO V.

Quæ gratiæ gratis datæ, & ſingularia priuilegia in Ioanne fuerint.

D Iximus de gratia ſanctificante, meritis, & inno-
centia ſanctiſsimi Ioannis, & obiter fidem, &
cognitionem ſupernaturalem eius attigimus: Ex
quibus facile colligere licet, fuiſſe in illo omnes vir-
tutes per ſe infuſas, & omnia Spiritus Sancti dona;
hæc enim ex natura ſua gratiam ſanctificantem co-
mitantur, earumque perfectio gratiæ perfectioni
proportionatæ reſpondet. Reliquum ergo eſt, vt de
gratiis gratis datis nonnulla dicamus, ac tandem
ſingularia eius priuilegia breuiter enumeremus.

Primo igitur ex omnibus gratiis gratis datis ſo-
lum videtur certum, fuiſſe in Ioanne gratiam pro-
phetiæ: Pars negatiua huius aſſertionis ex ſequenti-
bus conſtabit, quia reliquę gratię nulla certa autho-
ritate oſtendi poſſunt, quod ſecus eſt in gratia pro-
phetiæ. De hac enim prædixit Zacharias Lucæ pri- *Lucæ 1.*
mo. *Et tu puer propheta Altiſsimi vocaberis.* Et ex ipſo v-
ſu id confirmari poteſt, ſtatim enim capite tertio di-
cit idem Euangeliſta. *Factum eſt verbum Domini ſuper*
Ioannem Zachariæ filium in deſerto; qui dicendi modus
ſpiritum propheticum indicat. Vnde ſtatim deſcri-
bit actum prophetandi. *Veniet fortior me, ipſe vos bapti-*
zabit in Spiritu Sancto, & igne, cuius ventilabrum in ma-
nu eius, & purgabit aream ſuam. Et ad eundem ſpiri-
tum prophetiæ ſpectat, quod refert Ioannes capite
primo. *Qui miſit me baptiZare in aqua, ille mihi dixit, &c.*
Eſt ergo ſecundum fidem certum, Ioannem fuiſſe
verè ac propriè prophetam. Quo circa, cum Chriſtus
dixit Matthæi 11. *Quid exiſtis videre? Prophetam? Amen* *Matth. 11.*
dico vobis, & pluſquam prophetam; non ita intelligen-
dum eſt, ac ſi affirmare voluerit Ioannem quidem
eſſe aliquid maius propheta, & negare eſſe verum
prophe-

prophetiam, ſed potius, quod vtrumque affirma- A
uerit, ſcilicet & eſſe prophetam, & aliquid amplius. Et in hunc ſenſum exponunt locum illum ſancti Patres.

Hieron. Vnde Hieronymus dicta epiſtol. ad Algaſ. quæ 1. *Plus*, inquit, *quam Propheta, quod ad priuilegium propheticale etiam Baptiſtæ acceſſit præmium, vt Dominum ſuum baptizaret.* Rurſus idem Hieronym. Matthæi 11. & ſuper ad Epheſ. 3. *Plus*, inquit, *quam propheta, quod quem alij prædicauerant, ipſe digito demonſtrat*, vt etiam tradit Auguſt. lib. 2. contra literas Petiliani, capite 37. & tract. 4. in Ioannem, & Hilarius can. 11. in Matth. *Gloriam*, inquit, *omnem Ioannis Dominus oſtendit dicens eſſe eum, vltra prophetam, quia ſoli ipſi licuerit, & prophetare Chriſtum, & videre.* Addit præterea Hieronym. ad Galat. 1. in principio, eſſe plus, quam prophetam, *Quia non tantum propheta, ſed etiam Apoſtolus fuit.* Quam A- B
poſtoli dignitatem eidem Ioanni tribuunt Chryſo. ho. 15. ex variis in Matth. Dam. lib. 4. de fide c. 16. Cyril. lib. 2. in Ioan. c. 1. Origenes to. 32. in Ioan. circa illa verba. *Amen amen dico vobis, qui recipit eum, quem ego miſero me, recipit.* Qui Patres, vt Ioannem Apoſtolum vocent, nituntur verbis illis Ioann. 1. *Fuit homo miſſus à Deo*, quia *Apoſtolus* idem eſt quòd *miſſus*. Vnde non loquuntur de dignitate Apoſtolica propriè ſumpta, vt ad legem Euangelicam pertinet, & includit vniuerſalem quandam poteſtatem, & iuriſdictionem in vniuerſum orbem; ſed largè, vt ſignificat Chriſti prædicatorem, ac teſtem ſpeciali modo à Deo miſſum. Propter quod etiam *Angelus* in Scriptura dictus eſt, *miſſus ad viã Domino præparandam*, qua etiã appel- C
latione, & munere ſuperior cæteris prophetis fuit, vt eodem loco Chriſtus ſignificauit. Eodem modo interpretatur Ambroſ. 4. de fide capite 4. Ioannem eſſe plus quam prophetam, quamquam diuerſam rationem adiungat, ſcilicet, quia nondum editus prophetauit. Quam rationem habet etiam Iſidorus libr. de vita, & obitu ſanctorum noui teſtamenti, & Bernardus ſermone de natiuitate Ioannis Baptiſt. Deinde Chryſoſtomus homilia 27. imperfecti eandem expoſitionem indicans, rationem illam magis exaggerat his verbis. *Quis prophetarum cum eſſet propheta prophetam facere potuit? Elias quidem vnxit Eliſeum in prophetam: non tamen prophetandi gratiam illi donauit. Iſte autem in vtero matris exiſtens diuini introitus ſcientiam matri donauit, & os illius in verbo confeſſionis aperuit, vt cuius non videbat perſonam, cognoſceret dignitatem*, D
& infra, *Statim exultans puer prophetauit non voce, ſed motu.* Præter has vero addi poteſt alia ratio ex eodem Chryſoſt. ibi. *Quia omnes Prophetæ prophetauerunt de Chriſto: de illis autem non prophetatum eſt: ipſe autem non ſolum prophetauit de Chriſto: ſed etiam alij propheta prophetauerunt de ipſo.* Tandem dici poteſt ex Chryſoſtom. homil. 15. ex varijs in Matthæ. *Quia Ioannes non ſolum propheta fuit: ſed etiam ſilentium prophetarum*, quoniam ſicut ipſe Chriſtus ibidem dixit. *Lex, & prophetæ vſque ad Ioannem.* Quæ ratio fundatur in altera ſupra poſita, quod Ioannes non prophetauit Chriſtum futurum; ſed præſentem monſtrauit, & ideo in illo reliqui Prophetæ ſiluerunt. Vnde rectè Auguſt. libr. 17. de Ciuitate capite 24. *Nouiſſimus propheta*, inquit, *fuit Ioannes, qui inueniens iam iuuenem Chriſtum non quidem futurum prædixit, ſed tamen incognitum* (ſcilicet de E
facie) *prophetica cognitione monſtrauit, propter quod ipſe Dominus ait. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.* Fuit ergo Ioannes verus propheta, licet omnibus dictis modis pluſquam propheta fuerit. Et eodem ſenſu accipiendum eſt, quod de illo Chriſtus dixit Luc. 7. *Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt.* Nam his verbis aperte affirmat, vel potius ſupponit, eum eſſe prophetam: imo & maiorem cæteris. Congruentia deniq; adiungi poteſt, quia hoc donum maximè neceſſarium erat Ioanni, vt fidem, & authoritatem teſtimonio ſuo conciliaret. prima enim conditio in fideli teſte neceſſaria eſt certa rerum cognitio, quæ

Ioannes quo modo plus quam propheta. Auguſt. Hilar. Hieronym. Chryſoſtom. Damaſc. Cyril. Origen. Ioan. 1. Ambroſ. Iſidor. Bernard. Chryſoſt. Chryſoſt. Ioannes ſilentium prophetarum. Auguſt. Luc. 7.

de rebus diuinis, & occultis ab homine viatore maximè per prophetiam comparatur.

Obiectio. Solum poteſt contra hanc veritatem obijci eiuſdem Ioannis teſtimonium, qui interrogatus. *Propheta es? reſpondit, Non ſum.* Ioann. 1. & difficultatem auxit interpretatio, Auguſtin. tract. 4. in Ioannem, dicentis, *Et non erat propheta Ioannes: maior erat, quam propheta.* Vbi etiam Chriſti teſtimonium ſupra tractatum, aliter quam nos, interpretari videtur. Quod acutè confirmat à ſimili. Nam illæ interrogationes Chriſti. *Quid exiſtis videre, arũdinem vento agitatam? hominem mollibus veſtitum?* ſenſum reddunt negatiuum ergo & illa, *Quid exiſtis videre? prophetam?* ſimilem quoque ſortitur intelligentiam. *Reſponſio.* Reſpondetur primum cum Cyrillo & Chryſoſtom. Origen. Teophyl. & Euthym. Ioann. 1. hanc interrogationem intelligi non de quocunq; propheta in communi; ſed in particulari de illo, quem Moyſes Deuter. 18. prædixerat: Iudæi enim non intelligebant illum prophetam futurum eſſe Meſsiam, & ideo poſtquam ſciſcitati ſunt à Ioanne, an eſſet Meſsias, Eliaſvè, quem ante Meſsiam expectabant, rurſus interrogant, an ſit inſignis ille propheta: & hoc ſenſu meritò negauit Ioannes eſſe ſe illum prophetam, quamuis alioqui verus eſſet propheta. Quam expoſitionem tanquam improbabilem reijcit Ianſenius capite 16. concordiæ, ſed exceſsit valde, ſufficiens enim erat tantorum Patrum authoritas, vt eam faceret probabilem, & ratio, quia (vt Euthymius inquit) illi aut vix, aut nullo modo dubitare poterant, quin Ioannes eſſet Propheta, quem frequenter prophetantem audierant, igitur interrogabat de aliquo ſingulari Propheta. Cui etiam fauet articulus Græcus, quia non propheta ſimpliciter, ſed *ille propheta* dicitur. Secundo reſpondeo cum Auguſtino (quem Gregorius ſequitur homilia 3. in Euangel. Iudæos in communi interrogaſſe, an eſſet propheta, eos tamen de propheta aliquo ex ijs, qui iam antea præceſſerant, vel certè illis ſimili in gratia, & munere prædicendi futura intellexiſſe. Et in hoc ſenſu negauit Ioannes ſe eſſe prophetam, non quod negauerit ſe habere ſpiritum prædicendi futura: ſed quod negauerit hoc eſſe ſuum præcipuum munus, aut ſe eſſe ordinarium prophetam, qui quaſi in obſcuro, & de longinquo futura tantum prædiceret, & non potius præſentem demonſtraret eum, in quem prophetiæ tendebant vniuerſæ, quo ſenſu dictum eſt, *Lex & prophetæ vſque ad Ioannem.* Et ad eundem modum intelligi rectè poteſt, Chriſtum negaſſe Ioannem eſſe prophetam, quamquam iuxta ſenſum magis litteræ conſonum reuera non neget, ſed affirmet potius, cum ſubiungat, *etiam dico vobis pluſquam prophetam.*

Gratia interpretationis ſermonis Ioanni dat. Secundò de alia gratia gratis data, quæ ad cognitionem etiam pertinet, & *interpretatio ſermonis dicitur*, veriſimile eſt datam eſſe Ioanni, ſiue hæc gratia ſignificet ſpeciale auxilium ad Scripturam ſacram interpretandam, ſiue ad ſcribendum, vel loquẽdum more canonici ſcriptoris. Et quidem in priori ſenſu eſt res facilior, & magis propria. Oportebat enim tam inſignem prophetam, Chriſti præconem, ac nuntium, eo Scripturas intelligere ſpiritu, quo eſſent diuinitus conditæ. Et vt vno exemplo rem totam exponamus, quando Ioannes de ſeipſo interpretatus eſt prophetiam Iſaiæ. *Vox clamantis in deſerto*, ſine dubio eius interpretatio infallibilem habuit authoritatem, quia non ſolum ex humanis coniecturis: ſed ex ſingulari Spiritus Sancti inſtinctu orta eſt. Hanc ergo vocamus gratiam interpretationis ſermonum. At verò in poſteriori ſenſu certum eſt, Ioannem Baptiſtam non fuiſſe ſcriptorem canonicum, atque ita ad hoc munus non accepiſſe ſpecialem gratiam: tamen quia verbo multa dixit, & prophetauit, quę in Euangelio narrantur, & canonicam authoritatem habere videntur, non tamen quaſi materia-

Ioan. 1. Auguſtin. Origen. Theophyl. Euthym. Ioan. 1. Cyril. Chryſoſt. Origen. Theophy. Euthym. Deut. 18. Ianſen. Greg. Pap. Auguſt. Iſaia 40.

materialiter, vt ab Euangeliſta referuntur; ſed etiam formaliter, prout ab ipſo Ioanne ſunt dicta, ideò quoad hæc dicimus aliquo modo hanc gratiam participaſſe.

Gratia diſcernend ſpiritus Ioanni quomodo data. Tertiò eſt alia gratia ad cognitionem pertinens, quæ *diſcertio ſpirituum* appellatur, quæ in vno ſenſu, ſed in maxima ſua perfectione ſignificat diuinam quandam vim ad cognoſcendas cordium cogitationes. Quo ſenſu probabilius exiſtimo, Ioannem non habuiſſe hanc gratiam, quià qua ratione non fuit expediens vt ſigna, vel miracula faceret (ſicut infra dicemus) eadem non oportuit, vt poſſet hominum cogitationes reuelare, quia hoc eſt vnum ex maximis miraculis, & quod in Scriptura ſacra poni ſolet, vt maximum diuinæ omnipotentiæ ſignum. *Obiectio:* Dices, Potuit cognoſcere etiamſi non eſſet alijs reuelaturus. *Reſponſio.* Sed contra, quia huiuſmodi gratia non datur propter propriam perfectionem, ſed ad vtilitatem aliorum, & maximè ad confirmandam fidem quæ vtilitas non obtinetur, niſi alijs de huiuſmodi gratia, ſeu cognitione conſtet. Sicut in Chriſto Domino videmus ſæpè verbis, & factis oſtendiſſe ſe cognoſcere aliorum corda, & cogitationes, vt hoc modo fidem ſibi conciliaret, doctrinamque ſuam confirmaret. Sicut ergo eo tempore cætera ſigna Chriſto reſeruata ſunt, & ideo *Ioannes ſignum fecit nullum*, ita de hac gratia videtur exiſtimandum. Alio vero ſenſu ſignificat hæc gratia ſpeciale donum ad diſcernendos motus à bono vel malo ſpiritu prouenientes. Et hoc ſenſu non dubito quin Ioannes hanc gratiā habuerit. Maximè enim pertinet ad perfectionem ſpiritualis viri, & præſertim cum Ioannes fuerit publicus concionator, & doctor ad quem conſilij cauſa homines confugiebant, vt etiam ex Euangelio colligitur Luc. 3. vbi eum interrogabant *Quid ergo faciemus?* *Luc 3.*

Gratia ſermonis quomodo Ioanni communicata. Quarto de gratijs pertinentibus ad ſermonem non videtur dubium quin Ioānes habuerit gratiam fidei, ſcientiæ, & ſapientiæ. Quoniam hæ in tanto concionatore valde fuerunt neceſſariæ. Gratiam autem, ſeu donum linguarum probabilius videtur non habuiſſe: tum quia prædicaturus non erat, niſi in regione Iudæorum: tum quia hoc etiam fuiſſet quoddam miraculoſum ſignum, quod non minus homines in admirationem raperet, quam cætera miracula, vt in Apoſtolis experientia docuit Act. 2. *Act. 2.* ergo nec neceſſarium, nec conueniens fuit hoc donum communicari Ioanni.

Quinto de alijs duabus gratijs ad operationem pertinentibus expreſſe dicitur Ioannes 10. *Ioan 10.* *Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.* Vbi ponderanda ſunt Euangeliſtæ verba. *Ioannes miracula non patrauit.* Non enim videtur ipſe hoc affirmare, ſed ex aliorum ore referre. Sic enim ait loquēs de Chriſto *Quærebant igitur eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, & abijt iterum trans Iordanem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primum, & manſit illic, & multi veniebant ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.* Ex quibus conſtat alios hoc aſſeruiſſe & Euangeliſtam ſolum referre, quod illi dixerunt. Vnde non videtur eſſe de fide, quia ipſe non affirmat eos vera dixiſſe neque Spiritus Sancti inſtinctu loquutos, neque fuiſſe homines ſingularis ſanctitatis: ſed de media plebe, qui nondum in Chriſtum credebant, ſed illis ſeſe rationibus & coniecturis, ad credendum excitabant. Nihilominus non videtur in dubium reuocandum, quin ea ſententia ſit vera, & certa. Tum quia licet Euangeliſta id non expreſſe affirmet, ſed referat, tacitè confirmat tamen. Commemorat quippe credidiſſe in Chriſtum permultos, & explicat, qua ratione fuerint ad credendum permoti, conferendo ſcilicet facta Ioannis cum factis Chriſti, & verba Ioannis, quibus teſtimonium Chriſto reddiderat, cum ijs, quæ in ipſo Chriſto eſſent experti. Sicut ergo mens Euangeliſtæ fuit, eos rectè feciſſe credendo, ita etiam

A tacitè affirmauit prudenti, veraq; ratione fuiſſe adductos. Hoc ergo modo, & refert, & affirmat ſimul Ioannem ſignum feciſſe nullum. Et ita intelligit hunc locum Chryſoſt. homil. 60. in Ioannem, quem Theophyl. & Euthym. imitantur, & eadem eſt ſententia Aug. tract. 48. *Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Auguſt.* Ex quo vlterius addendum eſt, nomine ſignorum comprehendi operā vtriuſque gratiæ, ſic enim ait, *Nullum miraculum oſtendit Ioannes, non dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cæcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit, &c.* Et eadem eſt ſententia aliorum expoſitorum, & ex ipſa voce *ſigni* conſtat. Vſurpatur enim ad ſignificanda extraordinaria & ſingularia operā, atq; adeo miraculoſa, quibus annumeratur ſanitatum effectio, quando præter ordinem naturæ fit. Ratio autem, ſeu congruentia, ob quam ita diuinitus ordinatum eſt, redditur à B D. Thom. in hac q. art. 2. ad. 2. Quia Ioānis doctrina, & operatio ad Chriſtum ordinabatur, & ideo vt homines principaliter in Chriſtum intenderent, & differentiam inter ipſum, & Ioannem agnoſcerent, expediens erat vt Ioannes miracula non faceret, ſed vt vitæ exemplo, & Scripturæ teſtimonio doctrinam confirmaret ſuam.

Vltimo ex dictis in hac, & præcedentibus Sectionibus conſtat, quot, & quanta fuerint priuilegia ſancti Ioannis. Omnia enim reuocari poſſunt vel ad gratiam ſanctificantem, & virtutes, quæ illam comitantur, vel ad gratias gratis datas, vel ſtatum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ, vel ad miniſterium, in quo eſt à Deo conſtitutus, de quibus omnibus in ſuperioribus dictum eſt. Quocirca nihil hoc loco ad- C dendum ſupereſt ijs, quæ in ſequenti Sectione de illius gloria, & aureolis dicemus.

SECTIO VI.

Quæ ſit excellentia gloriæ S. Ioannis.

HActenus diximus de donis, ac miniſterijs gratię, quę in hac vita Ioannes eſt conſequutus, reliquū eſt, vt de donis gloriæ dicamus, quod facilè erit ex præcedentibus colligere, cum gloria gratiæ, operibuſque reſpondeat.

Gloria Ioannis quanta. Primò igitur certum eſt, in eſſentiali gloria B. Ioannem ſummum quendam gradum, & excellens præmium fuiſſe conſequutum. Gratia enim, & merita, quibus in hac vita Ioannes inter alios excelluit, D non fuerunt inania, vel humana tantum; ſed digna ſingularis coronæ, ac præmij apud Deum. Vnde eleganter Bernar. dicto ſerm. de Excellent. S. Ioannis: *Bernard.* *Conſidera, inquit, manſiones regni, & vniuerſum ordinem humanæ generationis circunuola, ſolumque Ioannem tam veteris, quam noui teſtamenti Patribus videbis eſſe præpoſitum, vel æquatum*, & inferius in Seraphinorum ordine illum conſtituit.

Hic vero addendum eſt, glorioſam B. Ioannis animam non ſtatim, ac ſeparata eſt à corpore, hanc gloriam fuiſſe conſequutam. Quia (vt ex Euangelio conſtat) ante Chriſtum Dominum mortuus eſt, quo tempore ianua regni nondum erat hominibus pate- E facta. Vnde æquali quoque certitudine conſtat fuiſſe Ioannem eo tempore in eo loco, in quo iuſtorum animæ recipiebantur, eiuſq; inſtantem iam iam ſui exilij terminum annuntiaſſe.

Dubium. Hinc vero dubitatio oritur, vtrum Ioannes dicendus ſit ad nouum, an potius ad vetus teſtamentū ſpectare? Videtur enim ex hoc ſequi pertinere ad teſtamentum vetus: tum quia in eo videntur diſtingui Sancti noui ac veteris teſtamenti, quod illi in termino viæ ſtatim ad gloriam admiſsi ſunt, ſi nullum habuiſſent perſonalem obicem: hi vero minimè, donec totius naturæ impedimentum auferretur: tum etiam, quia Ioannes mortuus eſt, priuſquam nouum teſtamentum eſſet confirmatum, ſanguine enim, & morte Chriſti (vt Paulus inquit) confir-

confirmatum eſt. Tum denique quia vetus teſtamentum obſeruauit, illiuſque præceptis, & legibus obnoxius fuit, non autem præceptis, & legibus noui teſtamenti. Vnde Epiphan. lib. de vitis Prophetarum, Ioannem vltimo loco ponit, indicans fuiſſe vltimum prophetam veteris teſtamenti. Nihilominus D. Thom. 2. 2. quæſtione 174. articulo 4. ad tertium ſimpliciter dicit Ioannem pertinere ad nouum teſtamentum. Et hoc modo explicat, quomodo Ioannes potuerit eſſe maior propheta, quam Moyſes, de quo ſcriptum erat Deuteronom. vltimo. *Non ſurrexit vltra in Iſrael Propheta ſicut Moyſes. Nam hoc loco,* inquit, *comparatio fit cum prophetis veteris teſtamenti: Ioannes autem ad nouum teſtamentum pertinet, cuius miniſtri præferuntur etiam ipſi Moyſi, quaſi magis clare ſpeculantes, vt habetur 2. ad Corinth. 3.* Quo vltimo verbo rationem huius rei indicat, quia Ioannes aperte Chriſtum cognouit, & in eum non iam venturum, ſed præſentem credidit. Quæ videtur prima, & quaſi fundamentalis differentia inter Patres veteris, & noui teſtamenti. Deinde probabile eſt, Ioannem à Chriſto fuiſſe baptizatum, vt D. Thom. hic artic. 6. ad 3. exiſtimat cum Chryſoſto. hom. 4. imperfecti Quod etiam ſentit Nazian. oratio. 39. verſus finem, dicens de Chriſto, *Sciebat enim paulo poſt futurum, vt ipſe Baptiſtam baptizaret.* Baptiſmus autem ianua eſt noui teſtamenti. Quamobrem Iſidor. lib. de vita & morte ſanctorum, Ioannem ponit inter ſanctos noui teſtamenti. Hæc verò diſceptatio videtur eſſe poſſe de modo loquendi. Quia non poteſt certa aliqua ratione definiri quid omnino requiratur, vt quiſpiam ex Sanctis ad nouum teſtamẽtum propriè pertinere dicatur. Nam ſi aliquis contendat neceſſarium eſſe, vt viuat is aliquo tempore poſt confirmatum huiuſmodi teſtamentum per mortem Chriſti, non poterit (vt exiſtimo) ab opinione ſua efficaci aliqua ratione adduci, & idem fere erit, ſi quis è contrario contendat ſufficere baptiſmum, vel fidem Meſſiæ iam Incarnati, vt aliquis de nouo teſtamento eſſe cenſeatur.

Epiphan. *D. Thom.* *Deuter. 34.* *2. Cor. 3* *D. Thom.* *Chryſoſt.* *Greg. Naz.* *Iſidor.*

Reſponſ. Ioannes Baptiſta non ad vetus, ſed ad nouum teſtamẽtum pertinet.

Hic verò poſterior modus loquendi cum D. Tho. mihi magis probatur. Quia cum præcipua ratio veteris teſtamenti conſiſtat in promiſsione, & expectatione Meſsiæ, qui iam illum non expectabat, ſed præſentem intuebatur, ſub ea ratione non ad vetus, ſed ad nouum teſtamentum pertinere meritò cenſebitur. Confirmatur ac declaratur in Ioanne, nam promiſsio, ac prædicatio expreſſe Regni cœlorum, propria eſt noui teſtamenti: hæc autem initium habuit à Ioanne baptiſta: ergo ille etiam ad nouum teſtamentum pertinuit. Poſſet tamen aliquis diſtinctione fortaſſe non improbabili vti. Poteſt enim Ioannes cõſiderari, vel vt membrum Eccleſiæ, vel vt Propheta, & præcurſor Chriſti. Priori modo non pertinuit Ioannes ad nouum teſtamentum, quia non fuit propriè membrum Eccleſiæ, vt à Chriſto inſtitutæ, prius enim mortuus eſt, quàm Chriſtus Eccleſiam ſuam perfectè fundaret: poſteriori autem ratione meritò dicitur pertinere ad nouum teſtamentum, quia præſentem Chriſtum, annuntiabat, non futurum, ſicut veteres Prophetæ. Et hoc modo locutus eſt Diuus Thomas citato loco, & ſimili modo in præſenti quæſtione, articulo primo ad primum dicit, baptiſmum Ioannis aliqua ratione pertinuiſſe ad legem Chriſti, quia fuit quaſi Sacramentale quoddam diſponens ad baptiſmum Chriſti.

Ioannes virgo perpetuus. *Ignatius.* *Epiphan.* *Ambroſ.* *Caſſian.* *Chryſoſt.*

Secundò dicendum eſt habere Ioannem in beatitudine, præter communem gloriam accidentalem, quæ ex eſſentiali manat, tres aureolas, Virginis, Doctoris, & Martyris: probantur ſingulæ partes. Nam in primis Ioannem fuiſſe perpetuò Virginem, communis eſt totius Eccleſiæ vox, & conſenſus, eumque inter virgines numerant Ignatius epiſtol. A nona ad Philadelphienſes, Epiphanius hæreſi 63. Ambroſius ſermone. 65. Caſsianus libro ſexto de cœnobiorum inſtitutis, capit. quarto. Et idem colligitur ex omnibus Patribus, qui eum *Angelum* appellatum eſſe dicunt, quod Angelicam vitam in corpore duxerit (quos ſupra late retulimus) ſed præcipuè videri poteſt Chryſoſtomus homilia 10. & 38. in Matthæum. Ratio præterea ex dictis eſt manifeſta, quia oſtendimus Ioannem nunquam mortaliter peccaſſe: rurſus ex Euangelio, & ex ijs, quæ ſupra de inſtituto, & ratione eius diſſeruimus, conſtat eum vxorem non duxiſſe, cum ſolitariam & eremiticam vitam egerit: ergo neceſſe eſt, vt virgo permanſerit. Nam ſine graui peccato, aut illicita copula virginitas à cœlibe amitti non poteſt. Vnde recte Petrus Chryſologus. B *Meritò in natis mulierum cunctis maior eſt hic Ioannes, qui non ſolum adulteras arguit: ſed & licita mulierum conſortia virginitatis amore calcauit,* & rurſus. *Quid peteret luxuria, niſi caſtitatis interitum, pudicitiæ necem?* Idem ſermone 127. Ioannem vocat *virginitatis ſpeculum, pudicitiæ titulum, caſtitatis exemplum.*

Pet. Chryſ.

Quæret verò fortaſſe aliquis, an Ioannes non ſolum virgo fuerit, ſed etiam virginitatem ſuam Deo voto conſecrauerit. De hoc nihil inuenio à veteribus ſcriptum: ſatis tamen piè, & probabiliter id affirmare poſſumus, quoniam ab infantia ſe totum Deo conſecrauit, viamque cœlibem, ac ſolitariam perpetuò agere decreuit, ergo veriſimile eſt, hoc ſuum propoſitum voto firmaſſe: vt & immobilius eſſet, & Deo gratius. Neque id omnino intactum C Patres reliquerunt, ſed indicant potius, cum dicunt Ioannem monaſticam vitam egiſſe, ac monachorum principem fuiſſe, ſicut antea retulimus. Ex his ergò ſatis conſtat habere Ioannem in gloria virginis aureolam. Nam ſi virginitatem coluit, non carebit propria virginum corona. Atque eadem ratione probari breuiter poteſt, habere aureolam Doctoris, quia teſte Chriſto *lucerna fuit ardens & lucens.* Quibus verbis munus Doctoris, ſeu Euangelici prædicatoris indicatur, quemadmodum Chriſtus Apoſtolis dixit. *Vos eſtis Lux mundi, & ſic luceat lux veſtra coram hominibus* Matthæi quinto. Denique ex Euangelica hiſtoria, & ex iis, quæ in ſuperioribus diximus de munere Ioannis ſatis conſtat, ipſum Doctoris munus obiiſſe.

Aureolam virginis, & Doctoris in cœlo Ioannes habet. *Matth 5.*

Poſtremò martyrem fuiſſe Ioannem, atque adeò D martyris aureolam habuiſſe, etiam colligitur ex Euangelio, in quo legimus interfectum fuiſſe ab Herode, eò quòd de adulterio ab ipſo reprehenderetur: Interfectus ergo eſt, quia teſtimonium perhiberet veritati, ſed quòd virtutis actum exerceret, quod ad rationem martyrij ſatis eſt, vt D. Thomas oſtendit. 2. 2. quæſtione 124. articulo quinto, vbi hoc exemplo Ioannes probat id ſufficere ad rationem martyrij. *Nam in Eccleſia,* inquit, *beati Ioãnis Baptiſtæ martyrium celebratur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterij mortem ſuſtinuit.* Quam rationem ſcripſit Auguſtinus Pſalmo 140. in fine his verbis *Pro lege veritatis, pro æqualitate, pro iuſtitia, ideo ſanctus, & ideo mar-* E *tyr.* Et eandem appellationem illi tribuit Ambroſius dicto ſermone 65. & cæteri Patres exponentes hiſtoriam decollationis eius, vel in concionibus de eadem re. Vnde obiter notandus eſt, & cauendus error Ioſephi libro 18. antiquitat. capite ſeptimo dicentis, Ioannem fuiſſe interfectum ab Herode, quoniam veritus eſt, ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pareret. Quæ ratio (ſi vera eſſet) per ſe ſola ſatis non eſſet, vt ea mors rationem martyrij haberet. Vera ergo ratio eſt, quam Euangeliſta protulit, quæ abſque vlla prorſus dubitatione ad martyrium ſatis fuit, vt benè confirmat Nicephorus libro primo Hiſtoriarum capit. 19. Qui rurſus addit eum paſſum eſſe martyrium anno trigeſimoſecundo ætatis cum dimidio, quod etiam dixit Algerus

Aureolam Martyrij in cœlis Ioannes habet vt verus Martyr. *D. Thom.* *Auguſtin.* *Ambroſ.* *Ioſeph.* *Nicephor.*

Alger. Hieronym. Iſidor Nicephor. gerus lib. 2. de Euchar. capit. 7. Addunt deniq; Hieronym. Epiſt. 27. & Iſidor. de vita, & morte Sanctorum, corpus eius apud Sebaſtem fuiſſe ſepultum: & notat Hieronym. (quem Nicephorus imitatur) truncum corpus fuiſſe ſepulturæ traditũ. Nam *Herodiades* (ait Nicephorus) *Ioannis reprehenſionem quodam modo etiam poſt capitis reſectionem verita, coniungereq; id rurſus reliquo corpori timens, apud ſe remotis arbitris in abſtruſiori regiæ loco ſepeliendum duxit.*

Corpus Ioannis vbi ſepultum, & quomodo. Hoc vero loco offerebat ſeſe quæſtio de reliquijs, & corpore Ioannis, an credendæ ſint eſſe in terris, & quo in loco eſſe probabiliter exiſtimētur, & qua rurſum veneratione habendæ. Sed hoc poſtremũ commune eſt Ioanni cum cæteris ſanctis, & diſputatum in ſuperiori tomo: de alijs verò, quæ ad hiſtoriam pertinent, legi poteſt Can. de S. Ioan. c. 14. & nonnihil attingemus inferius, cum de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt, diſputabimus. (Caniſ.)

Greg. Hic verò adnotare non omittam, locum Gregor. lib. 9. epiſtol. 39. dicentis. *Corpus præcurſoris poſt mortem à perſecutoribus fuiſſe incenſum, ſicut* (inquit) *hiſtoria mortis eius teſtatur.* Quę verba vt admiranda notauit Adrianus Pap. ſupra in Reſcripto de imaginibus ad Carolum Magn. c. 23. eò quòd in Euangelio legimus, corpus Ioannis poſt mortem à diſcipulis eius ſepultum eſſe. Marc. 6. Fieri tamen potuit, vt poſt illa tempora oſſa Ioannis fuerint igni tradita, & hoc fuiſſe, memoriæ proditum in hiſtoria, quam Greg. allegat.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Ioannem Baptizare.

208. 4. d q. 2. art. 2. 4. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Ioannem baptizare. Omnis enim ritus Sacramentalis ad aliquam pertinet legem. Sed Ioannes non introduxit nouam legem. Ergo inconueniens fuit, quod nouum ritum baptizandi introduceret.*

2. Præterea, Ioannes fuit miſſus à Deo in teſtimonium tanquam Propheta: ſecundum illud Lucæ. 1. Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis. Sed Prophetæ qui fuerunt ante Chriſtum, non introduxerunt nouum ritum ſed ad obſeruantiam legalium rituum inducebant, vt patet Malac. vltim. Mementote legis Moyſi ſerui mei. Ergo nec Ioannes nouum ritum baptizandi introducere debuit.

3. Præterea, Vbi eſt alicuius rei ſuperfluitas, non eſt ad illud aliquid addendum. Sed Iudæi excedebant in ſuperfluitate baptiſmatum, dicitur enim Marci 7. quod Phariſæi, & omnes Iudæi niſi crebrò lauerint manus, non manducant, & à foro venientes niſi baptizentur, non comedunt, & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum & æramentorum, & lectorum. Ergo inconueniens fuit, quod Ioannes baptizaret.

Sed contra eſt authoritas Scripturæ Matth. 3. vbi præmiſſa ſanctitate Ioannis, ſubditur. Quod exibant ad eum multi, & baptizabantur in Iordane.

Habetur ex ſerm. 1 de Epiphan. tom. 10. *Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Ioannem baptizare, propter quatuor. Primò quidem, quia oportebat Chriſtum à Ioanne baptizari, vt baptiſmum conſecraret, vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem. Secundò, vt Chriſtus manifeſtaretur. Vnde ipſe Ioannes Baptiſta dicit Ioannis primo, vt manifeſtetur, ſcilicet Chriſtus in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans: concurrentibus enim turbis ad baptiſmum, annuntiabat Chriſtum, quod quidem facilius ſic factum eſt: quam ſi per ſingulos diſ-*

A *curriſſet, vt Chryſoſtom. dicit ſuper Ioan. Tertiò vt ſuo baptiſmo aſſuefaceret homines ad baptiſmum Chriſti. Vnde Gregorius dicit in quadam homil. quod ideo Ioannes baptizauit, vt præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, qui naſciturum Dominum naſcendo præuenerat, baptizando quoque baptizaturum Dominum præueniret. Quarto, vt ad pœnitentiam homines inducens, homines præpararet ad digne ſuſcipiendum baptiſmum Chriſti. Vnde ibidem Beda dicit, quod quantum catechumenis nondum baptizatis prodeſt doctrina fidei, tantum profuit baptiſma Ioannis ante baptiſma Chriſti. Quia ſicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti prænuntiabat, & in cognitionem veritatis, quæ mundo apparuit attrahebat: ſic miniſtri Eccleſiæ primo erudiunt poſt peccata eorum redarguunt,* B *demum in baptiſmo Chriſti remiſsionem peccatorum promittunt.* (Chryſ. ho. 16. in Ioan. ante mediũ, to. 3. Homil. 7. in Euã. parum ante med.)

Ad primum ergo dicendum, quod baptiſmus Ioannis non erat per ſe Sacramentum: ſed quaſi quoddam Sacramentale diſponens ad baptiſmum Chriſti. Et ideo aliqualiter pertinebat ad legem Chriſti, non autem ad legem Moyſi.

Ad ſecundum dicendum, quod Ioannes non ſolum fuit Propheta, ſed plus quam Propheta, vt dicitur Matth. 11. fuit enim terminus legis, & initium Euangelij. Et ideo magis pertinebat ad eum, verbo & opere inducere homines ad legem Chriſti, quam ad obſeruantiam veteris legis.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmata illa Phariſæo- C *rum erant inania, vtpote ad ſolam munditiam carnis ordinata. Sed baptiſmus Ioannis ordinabatur ad munditiam ſpiritualem, inducebat enim homines ad pœnitentiam: vt dictum eſt.*

Quæſtio huius art. per ſe facilis eſt, & litera D. Tho. adeò perſpicua, vt non indigeat commentario, præter dicta Diſp. præcedenti, & ea quæ in ſequenti addemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm baptiſmus fuerit à Deo.

D *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd baptiſmus Ioannis non fuerit à Deo. Nihil enim Sacramentale, quod eſt à Deo, denominatur ab homine puro, ſicut baptiſmus nouæ legis non dicitur Petri, vel Pauli, ſed Chriſti. Sed ille baptiſmus denominatur à Ioanne ſecundum illud Matthæi vigeſimo primo, Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cælo, an ex hominibus? ergo baptiſmus Ioannis non fuit à Deo.* (209. 4. d. 2. q. 3. art. 1. q. Baptiſmus hic non fuit Sacramentũ ſed Sacramẽtale.)

2. Præterea, Omnis doctrina de nouo à Deo procedens, aliquibus ſignis confirmatur, vnde & Dominus Exod. 4. dedit Moyſi poteſtatem ſigna faciendi. Et Hebr. 2. dicitur, Cum fides noſtra principium accepiſſet enarrari à Deo ab eis qui au- E *dierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis. Sed de Ioanne Baptiſta dicitur Ioan. 1. Ioannes ſignum fecit nullum. Ergo videtur, quod baptiſmus quo baptizauit, non eſſet à Deo.*

3. Præterea, Sacramenta, quæ ſunt diuinitus inſtituta, aliquibus ſacræ Scripturæ præceptis continentur. Sed baptiſmus Ioannis non præcipitur aliquo præcepto ſacræ Scripturæ. Ergo videtur, quod non fuerit à Deo.

Sed contra eſt quod dicitur Ioan. 1. Qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritum, &c.

Reſpondeo dicendum, quod in baptiſmo Ioannis duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſe ritus baptizandi, & effectus ba-

ctus baptiſmi. Ritus quidem baptizandi non fuit ex hominibus, ſed à Deo qui familiari Spiritus Sancti reuelatione Ioannem ad baptizandum miſit. Effectus autem illius baptiſmi fuit ab homine: quia nihil in illo baptiſmo efficiebatur quod homo facere non poſſet. Vnde non fuit à ſolo Deo, niſi in quantum Deus in homine operatur.

Ad primum ergo dicendum, quod per baptiſmum nouæ legis homines interius per Spiritum Sanctum baptizantur; quod facit ſolus Deus. Per baptiſmum autem Ioannis, ſolum corpus mundabatur aqua. Vnde dicitur Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu Sancto. Et ideo baptiſmus Ioannis denominatur ab ipſo: quia ſcilicet nihil in eo agebatur, quod ipſe non ageret. Baptiſmus autem nouæ legis non denominatur à miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit, ſcilicet, interiorem emundationem.

B

Ad ſecundum dicendum, quod tota doctrina, & operatio Ioannis ordinabatur ad Chriſtum, qui multitudine ſignorum, & ſuam, & Ioannis doctrinam confirmauit. Si autem Ioannes ſigna feciſſet, homines ex æquo Ioanni, & Chriſto attendiſſent. Et ideo vt homines principaliter Chriſto intenderent, non eſt datum Ioanni vt faceret ſignum: Iudæis tamen quærentibus quare baptizaret, confirmauit ſuum officium authoritate Scripturæ, dicens, Ego vox clamantis in deſerto, & vt dicitur Ioann. 1. Ipſa etiam auſteritas vitæ eius officium commendabat, quia vt Chryſoſtomus dicit ſuper Matt. mirabile erat, in humano corpore tantam patientiam videre.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus Ioannis non fuit ordinatus à Deo niſi vt modico tempore duraret, propter cauſas prædictas. Et ideo non fuit commendatus aliquo præcepto communiter edito in ſacra Scriptura, ſed familiari quadam reuelatione Spiritus Sancti, vt dictum eſt. C

COMMENTARIVS.

Ioannis baptiſmus à Deo.

PRoprius ſenſus huius articuli eſt: an baptiſmus Ioannis quoad ritum, & modum baptizandi fuerit à Deo inſtitutus, & Ioanni traditus, ac inſpiratus, an verò fuerit humanum inuentum? Ad maiorem autem doctrinæ explicationem, diſtinguit D. Tho. inter ritum, & effectum baptiſmi, & quoad ritum dicit baptiſmum illum fuiſſe à Deo, iuxta illud Ioan. 1. *Qui miſit me baptizare in aqua.* (*Ioan. 1.*) D Ex quo verbo conſtat, ex peculiari Spiritus Sancti inſpiratione fuiſſe Ioannem ad baptizandum miſſum, atque ita à Deo accepiſſe baptiſmum. Sed poſſet aliquis reſpondere, accepiſſe quidem Ioannem à Deo reuelationem, ſeu præceptum baptizandi, non tamen modum, ritumve baptiſmi. Sed cum Euangeliſta dicat, *Qui miſit me baptizare in aqua,* illo verbo ſatis totum illius baptiſmi ritum expreſsit, quia (vt infra videbimus) nihil aliud erat de neceſsitate illius baptiſmi quam exterior aquæ ablutio. Quamquam, etiam ſi aliquid aliud ad ritum illius baptiſmi pertinuiſſet, totum id foret intelligendum ſub illo verbo eſſe comprehenſum, ſicut cum dicimus Chriſtum miſiſſe Apoſtolos ad baptizandum, illa voce complectimur, totum id, quod ad baptiſmum Chriſti perficiendum neceſſarium eſt. E Quia licet nomen illud ab exteriori lotione ſumptum ſit: ſignificat tamen totam illam actionem, vel cæremoniam, quæ ad baptiſmum perficiendum eſt neceſſaria. Quoad effectum verò illius baptiſmi ait D. Th. fuiſſe ab homine. Quod nihil aliud dictum eſt, quam baptiſmum illum non habuiſſe effectum vllum ſupernaturalem: ſed in ſola externa lotione, quæ ab homine fit, conſtitiſſe: Quod (vt infra videbimus) certum eſt de effectu ex opere operato, & propria efficacia ipſius baptiſmi. Nam ad effectum gratiæ ex opere, ſeu diſpoſitione operantis conſequendum, poterat

A ille baptiſmus aliquo modo concurrere, excitando, & mouendo homines ad pœnitentiam: quo ſenſu, inter alios (dictus eſt ille) *baptiſmus pœnitentiæ.*

In ſolut. ad primum notandum eſt verbum illud. *Baptiſmus nouæ legis non denominatur à miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit; ſcilicet interiorem emundationem.* Exponendum namque eſt iuxta communem doctrinam D. Th. ſcilicet in baptiſmo nouæ legis miniſtrum non agere effectum gratiæ ſua virtute, neque ſuo nomine: ſed in virtute Chriſti, & ideò merito vocari *baptiſmum Chriſti.* In baptiſmo autem Ioannis nihil fiebat, niſi illud ſenſibile, & externum, quod ab homine virtute propria fieri poteſt. De ſolut. ad 2. & 3. dicemus in proxima diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS III.

Vtrum in baptiſmo Ioannis gratia daretur.

210. 4. d. 2. q. 2. a. 1. q. 1. co.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod in baptiſmo Ioannis gratia daretur. Dicitur enim Marci primo, Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Sed pœnitentia, & remiſſio peccatorum eſt per gratiam? Ergo baptiſmus Ioannis gratiam conferebat.

2. Præterea, Baptizandi à Ioanne confitebantur peccata ſua, vt habetur Matth 3. & Marc. 1. Sed confeſſio peccatorum ordinatur ad peccatorum remiſſionem, quæ fit per gratiam. Ergo in baptiſmo Ioannis, gratia conferebatur.

3. Præterea, Baptiſmus Ioannis, propinquior erat baptiſmo Chriſti, quam circumciſio. Sed per circumciſionem remittebatur peccatum originale: quia, vt Beda dicit, idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptiſmus agere reuelatæ gratiæ tempore conſueuit. Ergo multo magis baptiſmus Ioannis remiſſionem peccatorum operabatur, quod ſine gratia fieri non poteſt.

Bed. in hom. circumciſionis inter pr. & med. Eã habes in to: totius anni.

Sed contra eſt, quod Matth. 3. dicitur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Quod exponens Greg. in quadam Hom. dicit, Ioannes non in Spiritu, ſed in aqua baptizat, quia peccata ſoluere non valet. Sed gratia eſt à Spiritu Sancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptiſmus Ioannis gratiam non conferebat.

Ho. 7. in Euã parum ante med.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, tota doctrina, & operatio Ioannis præparatoria erat ad Chriſtum: ſicut miniſtri, & inferioris artificis eſt præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratia autem conferenda erat hominibus per Chriſtum, & ſecundum illud Ioann. 1. Gratia, & veritas per Ieſum facta eſt. Et ideo baptiſmus Ioannis gratiam non conferebat, ſed ſolum ad gratiam præparabat tripliciter. Vno quidem modo per doctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Chriſti. Alio modo aſſuefaciendo homines ad ritum baptiſmi Chriſti. Tertio modo per pœnitentiam, præparando homines ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quod in illis verbis (vt Beda dicit) poteſt intelligi duplex baptiſmus. Vnus quidem, quem Ioannes baptizando conferebat, qui dicitur baptiſmus pœnitentiæ; quia ſcilicet ille baptiſmus erat quoddam inductiuum ad pœnitentiam: & quaſi quædam proteſtatio qua profitebantur homines ſe pœnitentiam acturos. Alius autem eſt baptiſmus Chriſti, per quem peccata remittuntur, quem Ioannes dare non poterat: ſed ſolum prædicabat, dicens.

Super illud Marc. 1 Fuit Ioannes in deſerto baptizans. eſt c. 3 ſecundum ordinem Bedæ.

dicens. Ille vos baptizabit in Spiritu ſancto. Vel poteſt dici quod prædicabat baptiſmum pœnitentiæ, id eſt, inducentem ad pœnitentiam: quæ quidem pænitentia ducit homines in remiſſionem peccatorum. Vel poteſt dici quod per baptiſmum Chriſti (vt Hieronymus dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum, ſcilicet Ioannem. Vnde dicitur, quod baptizabat, & prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum: non ideo, quia hoc ipſe perficeret, ſed quia præparando, ad hoc homines diſponebat.

Super illud Mar. 1 Prædicans baptiſm pœn. tom 9.

Ad ſecundum dicendum, quod illa confeſſio peccatorum, non fiebat ad remiſſionem peccatorum ſtatim per baptiſmum Ioannis exhibendam, ſed conſequendam per pœnitentiam conſequentem, & per baptiſmum Chriſti, ad quem pœnitentia illa præparabat.

Ad tertium dicendum, quod circumciſio inſtituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptiſmus Ioannis ad hoc non erat inſtitutus, ſed ſolum erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti: vt dictum eſt. Sacramenta autem ex vi inſtitutionis, ſuum habent effectum.

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli nihil occurrit explicandum, quia tam aſſertio negatiua D. Tho. quæ poſita etiam erat in articulo præcedenti, quam ratio, ſeu cōgruentia, quam adiungit, ſatis in ipſo contextu perſpicua ſunt, de re vero ipſa diſputabimus ſtatim diſputatio. 25. Sect. 2.

In ſolutione ad primum, explicat D. Tho. locum Marci. 1. *Fuit in deſerto Ioannes baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Quia in eo obſcurum eſſe videtur, quo modo Ioannes dicatur baptizaſſe in remiſſionem peccatorum, cum per baptiſmum eius gratia non daretur, per quam peccata remittuntur. Et ideo eſt prima expoſitio in illis verbis non vnum: ſed duo baptiſmata indicari. Aliud. n. eſt baptizare, aliud baptiſmū prædicare. Ioannes ergo vnū baptiſmū dabat, & aliū prædicabat, nō ergo baptiſmus à Ioāne datus: ſed prædicatus dicitur eſſe in remiſſionē peccatorū, dabat. n. baptiſmū ſuum, prædicabat autē baptiſmum Chriſti, qui dicitur dari *in remiſſionem peccatorum.* Quæ expoſitio confirmari poteſt teſtimonio eiuſdem Ioannis Baptiſtæ, ſic loquentis apud Ioānem, ca. 1. *Ego baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt,* & infra. *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto.* Ecce duplex baptiſma, aliud datum à Ioanne, aliud prædicatum. Et hanc expoſitionem attigit Gregor. homil. 20. ſuper Euangelia, Beda ſuper Marcum, nec videtur valde diſsimilis expoſitio Hieronymi in Marcū dicentis. *Quod conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum.* Dicitur enim Ioannes præparaſſe, & diſpoſuiſſe homines ad baptiſmum Chriſti: tum baptizando: tum perfectiorem Chriſti baptiſmum prædicando. Hæc vero expoſitio non videtur probanda, nam certū eſt, ipſummet baptiſmum Ioannis dici in Scriptura baptiſmum pœnitentiæ, vt conſtat ex verbis Pauli Actuum decimo nono: *Ioannes baptizauit baptiſmo pænitentiæ populum.* Cum ergo dicitur Ioannes prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ, non eſt ſenſus prædicaſſe baptiſmum Chriſti, ſed ſuum, prius enim quam illum daret, oportebat prædicando homines ad eum ſuſcipiendum inuitare. Vnde Matthæ. cap. 3. *Venit,* inquit, *Ioannes prædicans, & dicens, pœnitentiam agite.* Lucas verò capit. 3. addit. *Venit prædicans baptiſmum pænitentiæ.* Vnde Ambroſ. *aliud,* inquit, *fuit baptiſma pœnitentiæ, aliud vero gratiæ eſt.* Secunda ergo expoſitio, & facilis eſt, Ioannem prædicaſſe pænitentiam, & baptiſmum pænitentiæ in remiſſionem peccatorum, non vt hæc per ipſum baptiſmum obtineretur: ſed per pænitentiam, in cuius quaſi teſtimonium baptiſmus ille dabatur, & ideo dictus eſt *baptiſmus pænitentiæ.* Et hanc expoſitionem magis videtur probare D. Thom. hic, & Caiet. & ad illam magis accommodat verba Hierony. ſupra citata. Quia enim Ioannes prædicatione & baptiſmo ſuo inuitabat homines ad pęnitentiam, & remiſſionem peccatorum, quæ per Chriſtum conſummantur, ideò dicit Hieronymus, initiari per Ioannem, quod conſummatur per Chriſtum.

Baptiſmus Ioannis cur baptiſmus pœnitentiæ dicitur.

In ſolutione ad ſecundum inſinuat D. Tho. confeſſionem illam peccatorum, quam faciebant Iudæi ad Ioannis baptiſmum accedentes, fuiſſe propriam, & vocalem manifeſtationem peccatorum, quæ vnuſquiſque commiſerat. Et quidem, quod fuerit actio diſtincta à ſuſceptione illius baptiſmi, dubitari non poteſt, quidquid Caietan. ſuper Euan. dicat, quia verba Euangeliſtarum ſunt ſatis aperta. Quod verò illa non tantum fuerit confeſſio peccatorum in genere, (vt quidam putant) ſed in ſpecie (vt hic D. Thom. inſinuat) ſententia eſt Baſil. libr. 1. de baptiſ. part. 2. aliquantulum à principio & in regulis breuioribus regula. 288. & Chryſoſtom. hom. 3. imperfecti, & Tertul. libr. de baptiſm. cap. 20. quem ſequitur Ianſenius. cap. 13. concordiæ, & Caniſ. libr. 1. de corrupte. ver. Dei, capit. 8. quia aliud eſt, ſe agnoſcere peccatorem, quòd omnes homines habent, aliud peccata ſua confiteri, quod difficilius eſt. Illa verò confeſſio nec Sacramentalis erat, vt per ſe notum eſt, nec à Ioanne exigebatur, ſed vel ex quodam feruore verè pœnitentis animi, vel ex quadam conſuetudine, quæ in illa lege erat huiuſmodi confeſſiones faciendi, proficiſcebatur, vt latè ac benè explicat Ianſenius ſupra.

D. Thom. Caietan.

In ſol. ad tertium ſignificat D. Thom. circumciſionem ex vi ſuæ inſtitutionis habuiſſe effectum remittendi originale peccatum. Dicit enim fuiſſe inſtitutam in remedium originalis peccati, & ſubdit, Sacramenta habere effectum ex vi ſuæ inſtitutionis. Sed hæc intelligenda ſunt accommodatè, iuxta ea quæ D. Thom. in proprio loco de Circumciſione docet. Non enim fuit Circumciſio propria cauſa gratię, ſed ſignum, & conditio, ad cuius præſentiam Deus gratiam conferebat, peccatumque originale remittebat; non ex virtute ipſius Circumciſionis, neque ex ſpeciali, ac propria ratione inſtitutionis eius. ſed ex prouidentia, ac promiſſione Diuina, qua propter Chriſtum venturum, ſtatuit iuſtificare infantes, cum primum ritu aliquo religioſo Deo conſecrarentur. Sed de hoc latius in ſequenti tomo.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm alij præter Chriſtum, baptiſmo Ioannis baptizari debuerint.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod baptiſmo Ioannis ſolus Chriſtus debuerit baptizari. Quia ſicut dictum eſt, ad hoc Ioannes baptizauit, vt Chriſtus baptizaretur: ſicut Auguſtin. dicit ſuper Ioannem. Sed quod eſt proprium Chriſto, non debet aliis conuenire. Ergo nulli alij debuerunt illo baptiſmo baptizari.

2. Præterea, Quicunque baptizatur, aut accipit aliquid à baptiſmo, aut baptiſmo aliquid confert. Sed à baptiſmo Ioannis nullus aliquid accipere poterat, (quia in eo gratia conferebatur, vt dictum eſt) nec aliquis baptiſmo aliquid conferre poterat, niſi Chriſtus, qui tactu mundiſſimæ ſuæ carnis aquas ſanctificauit. Ergo videtur, quod ſolus Chriſtus baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.

Articul. 1. Tracta. 13. in Ioan. inter princi. & mediū, to. 9.

3. Præter-

3. Præterea. Si alij illo baptiſmo baptizabantur, hoc non A *erat niſi vt prępararentur ad baptiſmum Chriſti: & ſic conueniens videbatur, quod ſicut baptiſmus Chriſti omnibus confertur, & magnis, & paruis, & Gentilibus, & Iudæis, ita etiam & baptiſmus Ioannis conferretur. Sed non legitur quod ab eo pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Mar. 1. quòd egrediebantur ad illum Iſraelitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo. Ergo videtur, quod ſolus Chriſtus à Ioanne debuerit baptizari.*

Art. præced.

Sed contra eſt quod dicitur Luc. 3. Factum eſt, cùm baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante aperti ſunt cœli.

Reſpondeo dicendum, quod duplici de cauſa oportuit alios à Chriſto baptizari baptiſmo Ioannis. Primo quidem: (vt Aug. dicit ſuper Ioan.) quia ſi ſolus Chriſtus baptiſmo Ioannis baptizatus eſſet, non deeſſent, qui dicerent baptiſmum Ioannis, quo Chriſtus eſt baptizatus, digniorem eſſe baptiſmo B *Chriſti, quo alij baptizantur. Secundo, quia oportebat per baptiſmum Ioannis alios ad baptiſmum Chriſti præparari: ſicut dictum eſt.*

Tra. 4 in Io. à med. & tr. 5. inter pr. & med. to. 9 ar. 1. & 3 hui q.

Ad primum ergo dicendum, quod non propter hoc ſolum fuit Ioannis baptiſmus inſtitutus, vt Chriſtus baptizaretur, ſed etiam propter alias cauſas, vt dictum eſt. Et tamen ſi ad hoc ſolum eſſet inſtitutus, vt Chriſtus eo baptizaretur, oportebat prædictum inconueniens vitari, aliis hoc baptiſmo baptizatis.

ar. 1. huius q.

Ad ſecundum dicendum, quod alij qui ad baptiſmum Ioannis accedebant, non poterant quidem baptiſmo aliquid conferre, nec tamen à baptiſmo gratiam accipiebant, ſed ſolum pœnitentiæ ſignum.

Ad tertium dicendum, quod quia ille baptiſmus erat pœnitentiæ, quæ pueris non conuenit, ideo baptiſmo illo pueri non baptizabantur. Conferre autem Gentibus viam ſalutis, ſoli Chriſto reſeruabatur, qui eſt expectatio Gentium, vt dicitur Gen. pen. Sed & ipſe Chriſtus Apoſtolis inhibuit Gentilibus Euangelium prædicare, ante paſſionem, & reſurrectionem: vnde multo minus conueniebat per Ioannem Gentiles ad baptiſmum admitti. C

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius articuli eſt facillima, & nulla indiget expoſitione, nec ferè habet dubitandi rationem. Nam cum ille eſſet baptiſmus pœnitentiæ, & ad hoc præcipue daretur, vt omnes ad illam excitarentur, & ad baptiſma Chriſti prępararentur, perſpicuum eſt, debuiſſe generatim omnibus hominibus conferri. Hinc vero colligit D. Thom. in ſolut. ad 3 baptiſmum illum non eſſe datum infantibus, qui non ſunt capaces pœnitentiæ, in cuius ſignificationem, vel excitationem baptiſmus ille dabatur. Baptiſmus enim Chriſti, quia virtute ſua prodeſſe poteſt, datur infantibus: ille autem baptiſmus, cum per ſe non prodeſſet, & alioqui non poſſet excitare infantes ad pœnitentiam, non erat cur ipſis tribueretur. Quod non obſcure colligitur ex Matth. & Lucæ 3. vbi ij, qui baptizabantur à Ioanne, dicuntur confiteri peccata ſua, & corripi à Ioanne, & ſimilia, quæ non niſi in adultos conueniunt. Addit denique D. Thom. baptiſmum illum non fuiſſe datum Gentilibus, quod ex eiſdem Euangeliſtis, & ex Marco, & Ioanne haud obſcurè colligitur. Nam ratio D. Tho. eſt optima. Et ante Chriſti prædicationem non expediebat viam ſalutis publicè gentibus prædicari. Vnde Luc. 1. inquit Zacharias ad Ioannem. *Tu puer propheta Altiſsimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius*: non ergo miſſus eſt ad prædicandum gentibus, ſed Iudæis tantum: Ioannes autem illos ſolos baptizabat, quibus baptiſmum, & pœnitentiam prædicabat. Denique ad munus præcurſoris ita fieri oportebat, quia magnum fuiſſet Iudæis ſcandalum, ſi Ioannes ad baptiſmum ſuum homines gentiles, & incircumciſos vocaret.

Matt. 3. Luc. 3.

Luc. 1.

ARTICVLVS V.

Vtrum baptiſmus Ioannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato.

AD quintum ſic proceditur. *Videtur, quòd baptiſmus Ioannis ceſſare debuerit, poſtquam Chriſtus fuit baptizatus. Dicitur enim Ioan. 1. vt manifeſtetur in Iſraël, propterea veni in aqua baptizans, ſed Chriſto baptizato ſufficienter fuit manifeſtatus, tum per teſtimonium Ioannis, tum per deſcenſum columbæ, tum etiam teſtimonio paternæ vocis. Ergo videtur, quod debuerit poſtea baptiſmus Ioannis durare.*

2. Præterea Aug. dicit ſuper Ioan. Baptizatus eſt Chriſtus, & ceſſauit Ioannis baptiſmus. Ergo videtur, quod Ioannes poſt Chriſtum baptizatum, non debuerit baptizare. Tra 4 in Io. inter med & fin. tom. 9.

3. Præterea, Baptiſmus Ioannis erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti. Sed baptiſmus Chriſti incœpit ſtatim Chriſto baptizato, quia tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis, vt Beda dicit. Ergo videtur, quod baptiſmus Ioannis ceſſauerit Chriſto baptizato. Sup 3. c. Luc. ſuper illa ver ba. factum eſt ante, & gl. or ſuperil. la verba Luc. Et Ieſu baptizato.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 3. quod venit Ieſus in Iudæam terram, & baptizabat, erat autem & Ioannes baptizans. Sed Chriſtus non baptizauit, niſi poſtquam fuit baptizatus. Ergo videtur, quod poſtquam Chriſtus fuit baptizatus, adhuc Ioannes baptizabat.

Reſpondeo dicendum, quod baptiſmus Ioannis ceſſare non debuit Chriſto baptizato. Primo quidem, quia (vt Chryſ. dicit) ſi ceſſaſſet Ioannes baptizare, Chriſto baptizato, exiſtimaretur, quod zelo, vel irâ hoc faceret. Secundo, quia ſi ceſſaſſet à baptizando, Chriſto baptizante, diſcipulos ſuos in maiorem zelum immiſiſſet. Tertio, quia perſiſtens in baptizando, ſuos auditores mittebat ad Chriſtum. Quarto, quia (vt Beda dicit) adhuc permanebat vmbra veteris legis: nec debuit præcurſor ceſſare, donec veritas manifeſtaretur. Ho. 28. in Io. nonmultum remote à pr. tom 3.

Ad primum ergo dicendum, quod nondum Chriſtus erat plene manifeſtatus eo baptizato: & ideo adhuc neceſſarium erat, quod Ioannes baptizaret. Habetur in gl. or ſup 3 c. or. ſup. illa verba, Erat autem & Ioann.

D *Ad ſecundum dicendum, quod baptizato Chriſto ceſſauit baptiſmus Ioannis: non tamen ſtatim, ſed eo incarcerato. Vnde Chryſ. dicit ſuper Ioannem. Æſtimo propter hoc per miſſam eſſe mortem Ioannis, & eo ſublato de medio, Chriſtum maximè prædicare cœpiſſe, vt omnis multitudinis affectio ad Chriſtum tranſiret, & non vltra his quæ de vtroque erant, ſententiis ſcinderetur.* Ho 18. in Io. non remote à princ. to 3.

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus Ioannis præparatorius erat non ſolum ad hoc, quod Chriſtus baptizaretur, ſed etiam ad hoc quod alij ad Chriſti baptiſmum accederent. Quod nondum fuit impletum Chriſto baptizato.

COMMENTARIVS.

E IN hoc articulo explicatur tempus quo durauit Ioannis baptiſmus, & in corpore articuli ſolum dicit D. Th. duraſſe poſt Chriſti baptiſmum. Quòd rectè colligit ex Ioan. 3. vbi dicitur. *Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon, iuxta Salim*: & c. 4. in initio: *Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quod Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, &c.* certum eſt autem, Chriſtum nõ habuiſſe diſcipulos, nec baptizaſſe per illos donec baptizatus fuit à Ioãne. Durauit ergo baptiſmus Ioãnis aliquo tempore, poſtquã baptizatus eſt Chriſtus. In ſol. verò ad 2. addit Diuus Thomas, duraſſe vſque ad incarcerationem Ioannis, quod non

non obſcurè etiam indicatur Ioan.3.cum dicitur, *Erat autem Ioannes baptiZans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic,& veniebant,& baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem*, indicat ergo Euangeliſta,Ioanne coniecto in vincula ceſſaſſe eius baptiſmum. Vnde Chryſoſt.hom.28. exponens illud verbum Ioannis, inquit, *In eum vſque diem eum baptizaſſe ſignificat*,vbi optimas etiam congruentias adducit, Ioannes enim poſtquam in carcerem coniectus fuit,per ſe baptizare non potuit,(vt conſtat) nullibi autem legimus per diſcipulos ſuos baptizaſſe. Quod non ſine myſterio,& ratione actum eſt,tum quia baptiſmus illius duraturus non erat , tum etiam quia præcipue baptizabat,vt occaſiooem haberet prædicandi Chriſtum,& diſponendi homines ad cognitionem illius,quod munus fuit proprium eius,nec poterat per diſcipulos exerceri. Antequam vero coniectus eſſet in vincula , ſicut non fuit expediens vt à prædicando Chriſto ceſſaret, ita neque à collatione baptiſmi,quia nondum erat Chriſtus perfectè manifeſtatus.

Obſeruandum verò hic eſt, D.Th.ſolum egiſſe de fine,aut termino huius baptiſmi,nihil autem de initio dixiſſe,fortaſſe quoniam ex Luca,c.3. habemus, cœpiſſe Ioannem baptizare anno 15.imperij Tiberij Cæſaris,& multos ante Chriſtum baptizaſſe. Obſeruandum denique eſt,D.Th.explicaſſe terminum baptiſmi Ioannis ex circumſtantia coniectionis eius in vincula,quo autem anno vtrumque acciderit, ſcilicet Ioannem coniectum eſſe in vincula,& ceſſaſſe baptiſmum eius,D.Thom.non explicat. Vnde etiam obſcurum relinquitur, quanto tempore, ſeu quot annis baptiſmus Ioannis durauerit. De qua re dicemus agentes de tempore,quo Chriſtus fuit baptizatus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum baptizati baptiſmo Ioannis,eſſent poſteà baptiſmo Chriſti baptizandi.

213. infr.q.66.a.9 2.& 4.d. 2 q.2.art.4.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur,quod baptizati baptiſmo Ioannis, non fuerint baptiZandi baptiſmo Chriſti. Ioannes nim non fuit minor Apoſtolis, cum de eo ſcriptũ ſit Matt.11. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Sed illi qui baptizabantur ab Apoſtolis,non iterum baptiZabantur, ſed ſolummodo addebatur eis impoſitio manuum. Dicitur enim Actor.8. quod aliqui baptizati tantum erant à Philippo in nomine Domini Ieſu: tunc Apoſtoli, ſcilicet Petrus, & Ioannes, imponebant manus ſuper illos,& accipiebant Spiritum Sanctum. Ergo videtur,quod baptizati à Ioanne,non debuerint baptizari baptiſmo Chriſti.

tr.4.in Ioan. inter med.& fin.tom.9.

2. Præterea , Apoſtoli fuerunt baptiZati baptiſmo Ioannis : fuerunt enim quidam eorum diſcipuli Ioannis, vt patet Ioann. 1. Sed Apoſtoli non videntur eſſe baptizati baptiſmo Chriſti : dicitur enim Ioann. 4. quod Ieſus non baptizabat, ſed diſcipuli eius. Ergo videtur, quod baptizati baptiſmo Ioannis,non erant baptizandi baptiſmo Chriſti.

3. Præterea, Minor eſt,qui baptizatur, quam qui baptizat. Sed ipſe Ioannes non legitur baptizatus baptiſmo Chriſti. Ergo multo minus illi qui à Ioanne baptizabantur, indigebant baptiſmo Chriſti.

4. Præterea, Actor.19 dicitur, quod Paulus inuenit quoſdam de diſcipulis, dixitque ad eos. Si piritum Sanctum accepiſtis credentes. At illi dixerunt ad eum. Sed neque ſi A *Spiritus Sanctus eſt, audiuimus. Ille vero ait : in quo ergo baptiZati eſtis? Qui dixerunt, in Ioannis baptiſmate. Et ſequitur, quod baptizati ſunt iterum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sic ergo videtur , quod quia eſſe Spiritum Sanctum neſciebant,oportuit eos iterum baptizari: ſicut Hieronymus dicit ſuper Ioelem, & in epiſtola de viro vnius vxoris,& Ambroſius in libro de Spiritu Sancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis,qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptiZandi iterum baptiſmo Chriſti.*

c.2 Ioel non multum remote à fi t 6. Ambr.li.1.c. 3 circa pr t.2

5. Præterea, Roman.10.ſuper illud. Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus,dicit gloſſ Auguſtinus. Vnde eſt iſta tanta virtus aquæ,vt corpus tangat,& cor abluat,niſi faciente verbo,non quia dicitur, ſed quia creditur ? Ex quo patet,quod B *virtus baptiſmi dependet ex fide. Sed forma baptiſmi Ioannis ſignificauit fidem Chriſti,in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuum.19. Ioannes baptizabat baptiſmo pœnitentiæ populum,dicens. In eum qui venturus eſt poſt ipſum, vt crederent,hoc eſt in Ieſum. Ergo videtur, quod non oportebat baptizatos baptiſmo Ioannis , iterum baptizari baptiſmo Chriſti.*

Eſt gl. Aug. tr 40.in Io.à me. illius,t.9

Sed contra eſt,quod Aug.dicit ſuper Ioann. Qui baptizati ſunt baptiſmate Ioannis,oportebat vt baptizarentur baptiſmate Chriſti.

Tr.5 in Ioa. inter prin & med tom 9.

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum opinionem Magiſtri in 2.diſtinct. 4.Sentent. illi,qui baptizati ſunt à Ioanne, C *neſcientes Spiritum Sanctum eſſe , ac ſpem ponentes in illius baptiſmo,poſtea baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Illi vero qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis,& Patrem, & filium,& Spiritum Sanctum credebant, non fuerunt poſtea baptizati,ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta, Spiritum Sanctum receperunt. Et hoc quidẽ verum eſt,quantum ad primam partem, quod multis authoritatibus confirmatur.*

Sed quantum ad ſecundam partem eſt penitus irrationabile quod dicitur. Primo quidem, quia baptiſmus Ioannis, neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, ſed erat ſolum in aqua,vt ipſmet dicit Matth.3. Vnde baptizatis fides vel ſpes,quam habebant in Chriſtum , non poterat hunc defectum ſupplere. Secundo: quia quando in ſacramento omittitur,quod eſt de neceſſitate ſacramenti, non ſolum D *oportet ſuppleri, quod fuerat omiſſum, ſed oportet totaliter innouari. Eſt autem de neceſſitate Baptiſmi Chriſti, quod fiat non ſolum in aqua , ſed etiam in Spiritu Sancto: ſecundum illud Ioannis tertio. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Vnde illis qui tantum in aqua baptizati erant baptiſmo Ioannis , non ſolum erat ſupplendum quod deerat (vt ſcilicet daretur eis Spiritus Sanctus per impoſitionem manuum) ſed erant iterato totaliter baptizandi in aqua , & Spiritu.*

Ad primum ergo dicendum , quod ſicut Auguſtinus dicit ſuper Ioannem,ideo poſt Ioannem baptizatum eſt, quia non dabat baptiſmum Chriſti ſed ſuum : quod autem dabatur à Petro,& ſi quod datum eſt à Iuda, Chriſti erat. Et ideo ſi E *quos baptizauit Iudas,non ſunt iterum baptizandi: baptiſma enim tale eſt,qualis eſt ille,in cuius poteſtate datur, non qualis ille,cuius miniſterio datur. Et inde eſt etiam quod baptiZati à Philippo diacono,qui baptiſmum Chriſti dabat non ſunt iterum baptiZati : ſed acceperunt manus impoſitionem per Apoſtolos,ſicut baptizati per ſacerdotes confirmantur per Epiſcopos.*

Tr.5 in Ioan. inter prin.& med. tom.6.

Ad ſecundum dicendum , quod ſicut Auguſtinus dicit ad Seleucianum , intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos , ſiue baptiſmo Ioannis (ſicut nonnulli arbitrantur) ſiue quod magis credibile eſt , baptiſmo Chriſti, neque enim miniſterio baptizandi defuit , vt haberet baptiZatos ſeruos,per quos cæteros baptizaret , qui non defuit memora-

Epiſt.108 à med.pract.t.2

memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis pedes lauit.

Ho. 4 in Mat in op imper ſup illud, ſine modo, t. 6.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matthæum per hoc quod Chriſtus Ioanni dicenti: Ego à te debeo baptizari, reſpondit, Sine modo: oſtenditur, quod poſtea Chriſtus baptizauit Ioannem. Et hoc dicit in quibuſdam libris apocryphis manifeſte ſcriptum eſſe. Certum tamen eſt, vt Hieron. dicit ſuper Matth. quod ſicut Chriſtus fuit baptizatus in aqua à Ioanne, ita Ioannes à Chriſto erat in Spiritu baptizandus.

Ad quartum dicendum, quod non eſt tota cauſa quare illi fuerunt baptizati poſt baptiſmum Ioannis, quia Spiritum Sanctum non cognouerant, ſed quia non erant baptiſmo Chriſti baptizati.

Ad quintum dicendum, quod ſicut dicit Auguſtinus contra Fauſtum, Sacramēta noſtra ſunt ſigna præſentis gratiæ: ſacramenta vero veteris legis fuerunt ſigna gratiæ futuræ. Vnde ex hoc ipſo, quod Ioannes baptizauit in nomine venturi, datur intelligi, quod non dabat baptiſmum Chriſti, qui eſt ſacramentum nouæ legis.

DISPVTATIO XXV.

In quinque Sectiones diſtributa.

De baptiſmo Ioannis.

DIſputatio hæc poſſet in materiam de ſacramento baptiſmi reijci, quoniam collato inter ſe Chriſti, Ioannisq́ue baptiſmo, vtriuſque ratio melius dignoſci poſſet: tamen tum propter D. Tho. tum propter rationem, quæ ipſum mouit, ſcilicet vt commodius myſterium baptiſmatis Chriſti, explicemus, hoc loco expedienda eſt. Primum igitur naturam, cauſas, effectuſque huius baptiſmi explicabimus: deinde cum Chriſti baptiſmate illud breuiter conferemus.

SECTIO I.

An baptiſmus Ioannis eſſentialiter conſtiterit ex aliqua materia, & forma.

QVoniam ex omnibus Euangelijs conſtat Ioannem baptizaſſe, & in actis Apoſtolorum ſæpe etiam fit mentio baptiſmatis Ioannis, ideò ſuppono illud reuera extitiſſe, & inquiro, quid fuerit? Poteſt autem eius eſſentia dupliciter explicari. Primo per partes phyſicas, illusvè ſimilis, materiam ſcilicet, & formam, vel per principia metaphyſica, genus ſcilicet & differentiam: hoc poſteriori modo explicabitur poſtea declarando, an ille baptiſmus ſacramentum fuerit, quod nunc intelligi non poteſt, donec effectus, & inſtitutio illius baptiſmatis intelligatur. Priori igitur modo nunc tractanda res eſt.

Materia remota baptiſmi Ioannis aqua naturalis. Matth. 3. Marc. 1. Ioan 3. Act 1. Luc. 3. Ioan. 1.

Principio igitur certa fide conſtat, quaſi materiam remotam baptiſmatis Ioānis fuiſſe aquam naturalem. Nam, vt conſtat Matth. 3. & Mar. 1. Ioannes in Iordane baptizabat aqua ipſius fluminis, quæ naturalis erat, & Io. 3. dicitur. *Erat Ioannes in Ænon baptizans iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.* Aquæ autem ſimpliciter dictæ naturales aquas ſignificāt. Vnde Act. 1. dixit Chriſtus: *Ioannes quidem baptizauit aqua,* quod ipſemet Ioannes teſtatus fuerat Matth. & Luc. tertio, & Marc. ac Ioan. primo ca. dicens. *Ego baptizo in aqua.*

Secundo certum item eſt, quaſi materiam proxi-

A mam, vel eſſentiam illius baptiſmatis cōſtitiſſe in ipſo vſu, vt nomē ipſum baptiſmi præfefert, & in his duobus abſq́ue vlla controuerſiā habuit ſimilitudinē ille baptiſmus cum baptiſmo à Chriſto inſtituto, & hoc ſenſu dixit Tertull. lib. de bapt. c. 4. *Nec quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tyberi tinxit,* ſcil. quoad ſimilitudinem materiæ. Tractat enim ibi de ſimilitudine, quę eſt inter naturales aquas propter quam quælibet ad baptiſmum conficiendū ſufficit. Difficultas ergo ſupereſt, an totus ritus, & eſſentia illius ceremoniæ poſita fuerit in ſola externa ablutione aquę, vel illa ſola fuerit materia, & aliquid aliud adiunctum per modum formæ. *Tertul.*

Prima ſententia affirmat, habuiſſe baptiſmum illum eandē formam: quam habet noſter baptiſmus: ita neceſſe eſt ſentiant hęretici, qui affirmant baptiſ-

B mum Ioannis, & Chriſti omnino eiuſdem rationis fuiſſe. Quem errorem Donatiſtis tribuit Aug. libr. 2. contra literas Petiliani ca. 32. quanquam Donatiſtæ reuera non affirmabant Ioannem baptizaſſe ſub forma Trinitatis, vt ex Auguſtino conſtat. Vnde neceſſe eſt eos negaſſe, hanc formam eſſe de eſſentia baptiſmi Chriſti, vel certè imperite ſecum pugnaſſe. Et in eodem errore verſantur huius temporis hęretici, vt referunt Caniſ. li. de ſanct. Ioan. c. 9. Et Bellar. li. 1. de ſacramento bapt. c. 19. *Auguſtin. Caniſ. Bellarmin.*

Secunda ſententia eſt, Ioānem baptizaſſe ſub aliqua forma, non quidem inuocando Trinitatem, ſed Chriſtum venturum, vt, verbi gratia, dicendo. *Ego te baptizo in nomine Chriſti venturi,* vel alio ſimili modo. Ita ſentit D. Th. hic ar. 6. ad 5. vbi Caiet. id ſupponit, ac ſentit. Idem tenet Magiſt. in 4. d. 2. & Bonau. ibi ex

C plicans literam Magiſt. Palud. q. 2. ar. 1. Marſ. q. 2. ar. 2. Alenſ. 4. p. q. 9. mem. 3. ar. 1. Hug. Victor. li. 2. de ſacra. p. 6. c. 6. Cui ſententiæ videtur fauere Hieron. circa illa verba Ioel. 2. *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem,* vbi ſic inquit, *Vnde & in actibus Apoſtolorum, qui baptizati erant baptiſmate Ioannis, in eum, qui venturus erat, hoc eſt in nomine Domini Ieſu, quia reſponderunt Paulo interroganti, ſed nec ſi ſit Spiritus Sanctus nouimus: iterum baptizantur, imo verū baptiſma accipiunt, quia ſine Spiritu Sancto, & myſterio Trinitatis quidquid in vna vel altera perſona accipitur, imperfectum eſt.* Ambr. item 1. de Sp. S. c. 7. *Ioannes quidem in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizabat nomine; & ideo ſpiritū neſciebant* (loquitur de illis, de quib. eſt ſer. Act. 19.) *quia nec baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut* *D Thom. Caietan. Magiſt. Bonauent. Pallud. Marſil. Alenſ. Hugo Vict. Hieron. Ioel. Ambrô. Auguſtin. Act. 19. Beda.*

D *Ioannes baptizare ſolebat, acceperant.* Deniq́ue Aug. in li. q. noui teſtam. q. 29. dicit baptiſmum Ioannis non fuiſſe *ſine Saluatoris mentione.* Fundari poteſt hæc opinio in verbis Act. 19. *Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum dicens in eum qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent,* hoc eſt, in Ieſu, vbi Beda in eadem eſt ſententia.

Tertia ſententia negat, Ioannem baptizaſſe ſub aliqua forma verborum. Hanc tenent in 4. diſt. 2. Dur. q. 3. Gabr. q. 1. Sotus q. 2. art. 1. Scotus verò q. 2. vtramque cenſet probabilem Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia ex ſcriptura hoc non colligitur, & alioqui non erat neceſſaria hęc forma ad finem illius baptiſmatis. *Durand. Gabr. Sotus. Scotus.*

Dico breuiter primò certum eſſe, Ioannem non baptizaſſe ſub illa forma, *ego te baptizo in nomine Pa-*

E *tris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Hoc colligitur ex Actor. 19. vbi baptizati baptiſmo Ioannis negant ſe nomen Spiritus ſancti audiuiſſe, ergo ſignum eſt in illo baptiſmo non fuiſſe ſolitam fieri Trinitatis inuocationem. Quod teſtimonium eſſet euidens, ſi certum eſſet illis hominibus datum fuiſſe integrum baptiſmum Ioannis; ſed quia hoc Ambroſius ſupra negare viſus eſt, ideò non videtur omnino concludere, quanquam (vt verum fatear) non video qua ratione, aut fundamento id negetur. Quia abſolutè ibi dicuntur illi homines baptizati baptiſmo Ioannis, quod ſimpliciter non ita eſſet, niſi baptiſmum illum integrum accepiſſent. Deinde, ideò Paulus, explica- *Act. 19.*

explicauit illis, quomodo Ioannes baptizaret, vt eos doceret, qua ratione fieri poterat, vt baptizati eſſent Baptiſmo Ioannis, & nihil de Spiritu Sancto audiuiſſent: ergo ſupponit, potuiſſe illos accipere integrum, Ioannis baptiſmum, ſine Spiritus Sancti inuocatione. Et ita intellexit hunc locum Hieronym. loco ſuprà citato, & idem indicat in epiſtol. 150. ad Hedibiam. quæſtion. 2. Præterea conſtat hæc veritas, quia Chriſtus fuit, qui hanc formam inſtituit, vt conſtat ex verbis illis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Matth. vltim. Ac meritò, quia expreſſa fides Trinitatis non eſt omnibus publicè prædicata, niſi per Chriſtum, & Apoſtolos, non per Ioannem. Rurſus (vt infra dicemus) baptiſmus Ioannis non dabat Spiritum Sanctum; neque ergo neceſſe erat in illo inuocari. Vnde quod Ioannes ipſe dixit. *Ego vos baptizo in aqua, alius veniet qui fortior me eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto.* Exponi poteſt tum dando, tum etiam inuocando Spiritum Sanctum. Vnde apud Auguſtin. libr. 2. contra literas Petiliani, capit. 32. habentur hæc verba, *Ioannes dedit aquam ſine nomine Trinitatis, ſicut ipſe profeſſus eſt dicens, ego baptizo vos in aqua, &c.* Fateor tamen hæc verba eſſe Petiliani, non Auguſtini, cæterum quia Auguſtinus illa admittit, ſententiam approbare viſus eſt.

Hieron. — *Matt. vlt.* — *Auguſtin.*

Baptiſmus Ioannis non fuit ſub vlla forma verborum.

Dico ſecundo, ex ſcripturis colligi non poſſe an Ioannes baptizauerit ſub certa forma verborum, nec ne? illis tamen, & rationi magis conſentaneum videtur, Ioannem in ſuo baptiſmo nulla forma vſum fuiſſe. Prior pars conſtat, quia in Euangelio, vbi præcipuè narrantur huius baptiſmi hiſtoria, nulla talis formæ fit mentio, neque etiam in loco illo Actuum, quia ibi non dicitur, Ioannem baptizaſſe in nomine Chriſti, ſeu inuocando illud ſed dixiſſe, *vt crederent in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum.* Quorum verborum ſenſus apertus eſt Ioannem docuiſſe, & monuiſſe eos, quos baptizabat, vt in Chriſtum crederent, ex quo non fit, vt formam illam ſuo baptiſmati adhiberet, quia non eſt ſermo de forma, ſed de doctrina, vt latè Chryſ. hom. 10. in Matt. quanquam eo loco nihil dicat de prædicto Pauli teſtimonio, ſed ſolum prædicationem, & baptiſmum Ioannis explicet.

Chryſoſt.

Poſterior pars declaratur primo, quia vbique in Scriptura tantum dicitur Ioannis baptiſma fuiſſe in *aqua*, non eſt ergo vnde aſſeramus fuiſſe etiam in verbo, ſeu habuiſſe formam aliquam. Deinde eſt coniectura, quia poſtquam Ioannes aliquo tempore baptizauit, miſerunt ad eum Phariſæi interrogantes, an eſſet Chriſtus, ergo ſignum eſt illum non fuiſſe ſolitum baptizare in nomine Chriſti venturi. Præterea, vel intelligitur baptizaſſe in nomine Chriſti venturi, ſolum eo ſenſu quo Iudæi credebant, Chriſtum eſſe venturum, & hoc non eſt veriſimile: tum qui Chriſtus tunc non erat venturus hoc ſenſu; ſed iam venerat, neque ad Ioannis munus pertinebat prædicare hoc modo Chriſtum venturum, ſed præſentem; vel baptizabat in nomine Chriſti venturi, id eſt, quia iam iam manifeſtandus erat hominibus, & baptizaturus eos in ſpiritu. Quomodo intelligendum videtur, quod dicit Paulus prædicto loco, Ioannem docuiſſe homines, vt crederent in eum, qui poſt ipſum venturus erat: at, ſi Ioannes baptizaſſet hoc ſenſu explicato, ante baptiſmum exigeret ab hominibus fidem illius, in cuius nomine baptizandi erant: hoc autem non eſſe veriſimile non obſcurè colligitur ex Marc. tertio, & Lucæ ſeptimo. Ad hæc eſt alia coniectura, quia ſi Ioannes baptizaret ſub illa forma, etiam Chriſtum ſub eadem baptizaſſet, conſequens autem videtur abſurdum. Dices, in Chriſto non ſeruaſſe illam formam, vt reſpondent Paludanus & Marſilius. Sed contra, quia ſequitur reuera Chriſtum non recepiſſe baptiſmum Ioannis, ſicut non recipit nunc Sacramentum Baptiſmi, qui abluitur ſine forma. Deinde, cum ille baptiſmus fuerit potiſſimum inſtitutus; vt eſſet occaſio parandi viam Chriſto, vt ipſe baptizaretur ad ſanctificandas aquas, credendum eſt eo modo fuiſſe inſtitutum, quo expediebat vt Chriſto commodè applicaretur. Tandem in Sacramentis nouæ legis, formæ verborum inſtitutæ ſunt, quia ſunt aptæ ad expreſsius ſignificandos ſpirituales effectus gratiæ horum ſacramentorum, & ad inuocandam, ſeu applicandam virtutem Diuinam, quæ in eis principaliter operatur: ſed in baptiſmate Ioannis non dabantur gratia, aut ſpirituales aliqui effectus (vt iam dicemus) nec virtus Diuina ſpecialiter in eo operabatur, ergo non fuerunt in eo verba neceſſaria: ſicut neque in Sacramentis veteris legis adiungebantur verba propter eorum imperfectionem, & propter prædictam cauſam.

Marc. 3. Luc 7.

Baptiſmus Ioannis in externa aqua ablutione poſitus.

Vltimò igitur ex ijs concluditur, totam ſubſtantiam, & eſſentiam illius baptiſmi poſitam fuiſſe in exteriori aquæ ablutione. Patet tam ex dictis teſtimonijs Scripturæ, quàm à ſufficienti enumeratione, quæ excluſis verbis nihil aliud eſſe videtur, quod de neceſsitate, vel de eſſentia illius baptiſmi dici poſſit. Dices, ſi ille baptiſmus tantum erat ablutio quædam exterior, nihil ergo habebat ſacri, nihilque à communi, & vulgari ablutione differebat. Reſpondetur negando conſequentiam, nam illa cęremonia ex intentione, & ſpeciali deputatione, ſeu impoſitione, & modo quo fiebat, habebat rationem quandam ſigni, & cæremoniæ ſacræ. Baptizabat enim Ioannes *baptiſmo pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum.* Vnde ille baptiſmus erat ſignum quoddam ſubiectionis, & humilitatis, quo homines ſeſe peccatores profitebantur, & indigere interna ablutione, atque remiſsione peccatorum. Erat enim ille baptiſmus ad ſignificandum perfectiorem baptiſmum Chriſti futuram: & ita licet materialiter non eſſet niſi ablutio aquæ: tamen in ratione talis cæremoniæ, & ſigni à communi ablutione differebat.

Obiectio. — *Reſponſio.*

SECTIO II.

Vtrum baptiſmus Ioannis, ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cuius rei gratia.

EXplicata eſſentia & natura huius baptiſmi, ſequitur vt aperiamus cauſas eius. Et quoniam intrinſecæ cauſæ cum rei ſubſtantia coincidunt, ſuperſunt tantum extrinſecæ explicandę, dicemus ergo primò de finali, quoniam hæc quodammodo prior eſt, & rei naturam maximè declarat, præſertim in rebus arte, ſeu vſu hominum factis, ſimul verò dicemus de effectu, quoniam finis, & effectus in eandem rem incidunt. Hæretici ergo huius temporis contendunt baptiſmum Ioannis non minus contuliſſe gratiam, quàm noſtrum, qui ſanè conſequenter videntur loqui. De noſtro enim baptiſmo dicunt, non conferre gratiam niſi excitando fidem, quis autem neget etiam baptiſmum Ioannis potuiſſe excitare fidem? Et hæc videtur eſſe antiquior hæreſis Donatiſtarum, vt colligitur ex citato loco Aug. li. 2. contra Petilianum cap. 23.

Auguſt.

Baptiſmus Ioannis non contulit gratiam.

Dicendum verò eſt primo, baptiſmum Ioannis non habuiſſe virtutem conferendi gratiam, neque ad hunc finem fuiſſe inſtitutum. Hæc aſſertio eſt de fide. Et probatur primo ex Scriptura, Sãctorum expoſitionibus adiunctis. Nam Matt. & Luc. 3. Marc. & Ioannis 1. differentiam conſtituit ipſemet Ioannes inter ſuum, & Chriſti baptiſma, dicẽs. *Ego baptizo vos in aqua, qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto.* Quæ differentia ita ſumenda neceſſario eſt, vt intelligatur baptiſmus Ioannis non contuliſſe

Matt. 3. Luc 3. Marc. 1. Ioan. 1.

tuliſſe

tuliſſe gratiam, & ſpiritum. Nam cum vterque baptiſmus Ioannis, & Chriſti ſint in aqua, certe cum inter eos conſtituitur differentia, & Ioannis baptiſma eſſe in aqua dicitur, neceſſario intelligendum eſt eſſe tantum in aqua: baptiſmum autem Chriſti habere vtrumq́; aquam ſcilicet, & ſpiritum, vt dicitur Ioan. 3. Vnde eleganter Richar. Vict. tract. de baptiſ. Chriſt. *Ioannes baptizat in aqua ſolum, ſicut homo, Ieſus in aqua, & Spiritu Sancto, ſicut homo Deus. Baptizare in aqua, & ſpiritu eſt omni ſorde peccati mundare, inſuper gratiā infundere.* Idē docent Ori. to. 8. in Ioā. Cyr. lib. 1. in Ioā. c. 26. & lib. 2. c. 57. Chryſo. ho. 10 11. & 12. in Matth. Vbi expreſſe dicit in Chriſti baptiſmo dari Spiritus Sancti gratiam: Ioannis autem baptiſmum hoc dono caruiſſe, & hom. 16. in Ioan. id confirmat illis verbis, quæ dixerunt quidam baptizati baptiſmo Ioannis Act. 19. *Sed neq́; ſi Spiritus Sanctus eſt, audiuimus.* Idem ho. 40. in acta Apoſt. Nazian. orat. 39. in ſancta lumina, prope finem dicit, baptiſmum Ioannis non fuiſſe omnino ſimilem Iudæorum baptiſmatibus, quia ad pœnitentiam dabatur, neque etiam fuiſſe æqualem baptiſmo Chriſti, quia ſpiritum non dabat. Cuius ſententiæ ſenſus eſſe videtur, Ioannis baptiſmum non fuiſſe, vel ſolum ſignum, aut figuram futurorum, ſicut fuit tranſitus maris rubri, vel ad tollendos aliquos legales defectus, vel immunditias, ſicut erant Iudæorum lauacra, ſed fuiſſe ad excitandos homines ad pœnitentiam, eoſque ad Chriſti baptiſma diſponendos, & in hoc legalia baptiſmata ſuperaſſe: fuiſſe tamen inferiorem baptiſmo Chriſti, quia gratiam ex opere operato nō conferebat. Eodem modo Baſil. loquitur hom. 13. & lib. 1. de baptiſmo non longe à principio. *Quantum diſcriminis eſt inter ſpiritum, & aquam, tantundem videlicet eſt inter eum qui baptizat in Spiritu Sancto, & eum qui baptizat in aqua.* Vnde Damaſc. lib. 4 cap. 10. propter hanc cauſam baptiſmum Ioannis *rudimentarium*, appellat. Eandem ſententiam latè docet Hieron. dial. contra Luciferianos, vbi contrarium errorem vocat *dogma peruerſum.* Eandem ſententiam tradunt Ambr. præfat. in Pſalm. 37 Greg. hom. 7. in Euangelia, Auguſt. frequenter contra Donatiſtas li. 2. contra literas Petiliani. cap. 32. & libr. 3. cap. 56. & lib. de vnico baptiſmo cap. 7. & lib. 5. de Baptiſmo, capite 9. & 10. & epiſtol. 48. ad finem, & præterea in Enchirid, cap. 49. & lib. quæſtionum noui teſtamēti. q. 29 optimè Leo Pap. epiſt. 4. c. 6. Denique videtur hæc veritas definita in Concilio Trident. ſeſ. 7. canon. 1. de baptiſmo, vbi anathemate ferit, qui dixerit baptiſmū Ioannis habuiſſe eandem vim, quam habuit baptiſmus Chriſti. Nam licet poſſet aliquis tergiuerſari dicens, hinc ſolum colligi baptiſmum Ioannis non contuliſſe tantam gratiam, vel eoſdem ſpirituales effectus omnes, quos Chriſti baptiſmus, non verò nullum omnino contuliſſe, aut peccatum non remiſiſſe. Quæ interpretatio, ſi nuda verba conſideremus, non poteſt ex illis ſatis confutari: ſi tamē attendamus mentem Concilij, quæ non eſt alia, quàm Scripturæ, & ſanctorum, quibus nititur, intelligemus apertè non fuiſſe intentionem eius comparare hæc baptiſmata in quantitate virtutis ſed in ſpecie (vt ita dicam) quia vnum habet vim conferēdi gratiam, qua caruit aliud. Ratio vero ſeu congruentia eſt, quia Ioannes neque erat author gratię, nec redemptor peccatorum, ſed præcurſor redemptoris, ergo neq́; oportuit, nec decuit, vt ante Chriſtum inſtitueret baptiſmum, quo gratiam daret, vel ex opere operato peccata remitteret, hoc enim ad illius munus non pertinuit: ſed ſolum, vt ſua prædicatione homines ad gratiam Chriſti ſuſcipiendam præpararet. Et ideo de Chriſto dictum eſt. *Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*, Ioan. 1. de Ioanne verò ſolum dicitur, *Præibis ante Dominum parare vias eius.* Luc. 1. Hanc rationem attigit, & eleganter explicuit Tertul. lib. de bap. cap. 10.

Ioan. 3. Rich. Vict. Orig. Cyril. Chryſoſtom. Act. 19. Greg. Naz. Baſil. Damaſc. Hieron. Ambroſ. Greg. Auguſtin. Leo Papa. Conc. Trid. Ioan. 1. Luc. 1. Tertul.

A Dico ſecundo Ioannis baptiſmus ſolum fuit inſtitutus, vt Chriſti manifeſtationi, ac oſtenſioni deſeruiret, atque viam ac baptiſmum Chriſti pararet. Ita docuit ipſemet Ioannes illis verbis, *ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans.* Ioann. 1. Quomodo autem baptiſmus ille ad manifeſtandum Chriſtum contulerit, varijs rationibus explicuit D. Thom. hic art. 1. Nam in primis, ſicut prædictum erat, venturum eſſe Meſsiam, ita de illo fuerat ſcriptum effuſurum ſuper homines aquam mūdam, qua ab omnibus inquinamentis mundarentur, Ezech. 36. & alijs locis, quæ congerit eleganter Cyprian. epiſt. 63. & ideo, vt admonerentur homines, Meſsiam, eiuſque baptiſmum iam iam adeſſe, decuit (vt Gregor. inquit hom. 7. in Euang.) vt ſicut Ioannes prædicatione ſua, ita baptiſmo, homines ad B Chriſtum, & baptiſmum eius excitaret. Deinde, in ipſo baptiſmo Ioannis manifeſtatus eſt Chriſtus à Patre coram vniuerſa multitudine, quæ ad baptiſmum Ioannis confluebat, & ipſe Ioannes commodius hoc modo potuit Chriſtum prædicare omnibus, qui ad baptiſmum accedebant, vt Chryſo. notauit hom. 16. in Ioan. & latius hom. 10. in Matth. & Cyrill. in Ioan. c. 26. & Aug. tract. 4. in Ioan. qui alias rationes adducunt, quæ in D. Thoma legi poſſunt. Solum notanda eſt alia, quam tetigit Aug. tractatu 5 in Ioan. his verbis. *Quare miſſus eſt Ioannes baptizans, quia oportebat baptizari Chriſtum.* Quæ poteſt ad illam de manifeſtatione reuocari, oportuit enim vt Chriſtus in baptiſmo à Patre manifeſtaretur.

Supereſt verò hæreticorum obiectio, quia Matt. 3 dicitur Ioannes dediſſe *Baptiſmum pœnitentiæ in re-* C *miſſionem peccatorum.* Quæ verba explicans Baſil. lib. de baptiſmo, excellentiam baptiſmi Ioannis ex illis colligit, dicens. *Simul atque acceſſerat quis, & peccata ſua, quantacunque & qualiacunque fuiſſent, confeſſus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confeſtim peccatorum remiſsionem accipiebat.* & Cyrillus Ieroſolymitan. cat. 3 *Baptizabantur*, inquit, *ab illo confitentes peccata ſua, primum oſtendebant vulnera, deinde ille medicamenta ponebat, & credentes liberabat ab igne æterno*, & Aug. lib. 5. de baptiſmo, cap. 9. dicit, baptizati in aqua pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum, nulli hominum niſi Ioanni fuiſſe conceſſum, & in illo libro q. noui teſtamenti, qui eius nomine circūfertur, in q. 29. indicatur, baptiſmum Ioannis remiſiſſe peccata, quamuis gratiam non contulerit. Reſpondetur ad locum Matth. illum baptiſmum dictū D eſſe *pœnitentiæ*, quia introductus eſt ad excitandos homines ad pœnitentiam, quam propterea Ioannes cæpit prædicare, dicens, *pœnitentiam agite.* Et quia per pœnitentiam remittuntur peccata, dicitur etiam fuiſſe *in remiſsionem peccatorum*, non quam ipſe per ſe daret, ſed ad quam per pœnitentiam comparandā, homines excitaret. Vnde eleganter Chryſologus ſerm. 137. *Erat*, inquit, *penes Ioannem venia, ſed non ſine pœnitentia, erat remiſsio, ſed luctibus comparata:* & infra, *Per baptiſmum Ioannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouebatur ad gratiam: at vero Chriſti baptiſma ſic regenerat, ſic immutat, ſic hominem reddit ex vtero nouum, vt præterita neſciat, &c.* Aug. ſerm. 27. de tem. *Prædicabat in deſerto Ioannes baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum, non quo crimina* E *commiſſa deleret, ſed quo emendaret errantes. Nam remiſſio peccatorum Chriſti gratiæ ſeruabatur.* Et hinc eſt, quod in Scriptura baptiſmus Chriſti, ſæpe dicitur *mundare, regenerare, & ſaluare*, ad Epheſ. 5. ad Titū. 3. nunquam verò hoc dicitur de baptiſmo Ioannis. Item quamuis ad baptiſmū Chriſti requiratur pœnitētia Act. 2 nō tamē ipſe appellatur *baptiſmus pœnitentiæ*, ſicut baptiſmus Ioan. Quia non eſt ſolū ad excitandos homines ad pœnitentiam, ſicut erat ille, ſed potius ſupponere debet pœnitentiā. Deniq́; baptiſmo Chriſti tribuitur remiſsio peccatorum tan-

Baptiſmus Ioannis cur inſtitutus. Ioan. 1. D Thom. Ezech. 39. Cypr. Greg. Chryſoſtom. Cyrill. Auguſtin. D. Thom. Obiect. Matt. 3. Baſil. Cyrill Iere. Auguſt. Reſponſio. Baptiſmus Ioannis baptiſmus pœnitentiæ cur dictus. Petr. Chryſ. Auguſt. Epheſ. 5. Titum 3. Act. 2.

quam proximæ cauſæ, vt act.2. & alijs locis citatis: at verò Ioannis baptiſma ſolum media pœnitentiâ dicitur fuiſſe propter remiſsionem peccatorum. Et idem eſt ſine dubio ſenſus Cyrill. & Baſil. locis ſupra citatis. *Auguſtin.* Auguſtinus verò expreſsè negat baptiſmum Ioannis dediſſe remiſsionem peccatorum, quin potius lib.5. de baptiſm. cap.10. aliam expoſitionem illorum verborum Matthæi indicat, quam ſupra tractauimus in commentario art.1. D.Thom. dicens, Ioannem baptizaſſe *in remiſsionem peccatorum*, quia dando baptiſmum aquæ, prædicabat alium baptiſmum, in quo erant remittenda peccata, & hoc modo dicit Ioannem, vel baptiſmum eius dediſſe remiſsionem peccatorum, non *in re*, ſed *in ſpe*. *Greg. Beda.* Quod ex Gregor. & Beda ibidem retulimus.

SECTIO III.

Quando fuerit inſtitutus, & datus baptiſmus Ioannis, quantumq; durauerit.

DVplex diſtingui ſolet cauſa efficiens ſacramentorum, inſtituens, & miniſtrans, & vtraque inquirenda eſt in baptiſmo Ioannis. Quia licet propriè ſacramentum non ſit (vt infra dicam) modum tamen ſacramentorum imitatur.

Baptiſmus Ioannis à Deo. Luc. 3. Primò igitur de inſtitutione Baptiſmi Ioannis certum eſt, illum à Deo duxiſſe primam originem. Hoc conſtat ex Luca cap. 3. dicente, *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Quibus verbis ſatis indicatur, hoc fuiſſe verbum Domini factum ſuper Ioannem, ſcilicet vt ad baptizandum, & baptiſmum prædicandum exiret. *Ioan. 1.* Quod clarius explicuit ipſemet Ioannes dicens Ioann. 1. *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, &c.* ex præcepto ergo Dei baptizauit, hoc ergo modo baptiſmus ille à Deo traxit originem. Nam qui Ioanni dixit, *Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu Sancto*, non fuit alius niſi Deus (fuit enim illa diuina reuelatio) idem ergo Deus illum ad baptizandum miſit, *Cyrill.* vt rectè exponit Cyril. libr.2. in Ioan. cap.2 & 3. dicens hæc dixiſſe Ioannem, *ne ſua ſponte prædicare videretur, qui non ſuæ voluntatis, ſed diuinæ diſpenſationis miniſter fuit.* *Auguſtin.* Et Auguſt. libr.4. de bap. cap.22. dicit, eundem Dominum Ioanni dediſſe munus baptizandi, qui ab eodem baptizatus eſt, quod per communicationem tantum idiomatum intelligendum eſt (vt ipſe diſertè explicuit tract.5 in Ioann.) baptizatus enim fuit Dominus in humanitate, non eſt autem veriſimile per humanitatem miſiſſe Ioannem ad baptizandum, ſicut Apoſtolos poſtea miſit, vt ex verbis Euangelij ſatis conſtat. *Matt. 21.* Et confirmatur primo concluſio poſita ex verbis Chriſti Matth. vigeſimo primo, vbi Chriſtus interrogat, *Baptiſmus Ioannis vnde erat, è cælo, an ex hominibus?* quod ideò interrogauit, quia intelligebat Phariſæos non fore negaturos baptiſmum Ioannis fuiſſe è cælo, & à Deo duxiſſe originem. Ex quo tanquam ex vero principio eos conuincere volebat, quod malè agerent non credentes Ioanni, qui de ipſo teſtimonium præbuerat, *Chryſoſtom.* vt Chryſoſtom. & cæteri exponunt. Rurſus confirmatur, quia non fuiſſet auſus Ioannes propria authoritate nouum, & inuſitatum ritum introducere, quin potius ipſi etiam Iudæi intelligebant id ſine diuino mandato, & authoritate non licuiſſe. Vnde, cum Ioannes negaſſet ſe eſſe Meſsiam, Eliam, aut Prophetam, ab eo ſciſcitantur. *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neq; Elias, neque Propheta?* Ac ſi dicerent, ſi non es Propheta, ergo non habes diuinam reuelationem, & mandatum baptizandi, quomodo ergo audes propria authoritate baptizare? Ipſe autem Ioannes reſpondit tacitè, ſe non propria, ſed diuina authoritate baptizare, quia plus erat, quam propheta, ſcilicet Præcurſor Domini, vnde inquit: *Ego vos baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis.*

Difficultas verò ſupereſt, vtrum ille baptiſmus ita duxerit à Deo originem, vt ab illo fuerit immediatè inſtitutus, an ſolum quia ipſe miſit Ioannem ad baptizandum, illi committens, vt ſuo arbitrio baptiſmum inſtitueret. Hæretici enim huius temporis priori modo explicant inſtitutionem huius baptiſmi, vt illum noſtro baptiſmo ſimiliorem efficiant. Nonnulli verò Catholici, vt ab illis omnino diſsideant, docent, proximum inſtitutorem huius baptiſmi fuiſſe Ioannem, cuius arbitrio, & voluntati ritus illius baptiſmi à Deo commiſſus eſt. Quod confirmant ex appellatione, quia in Scriptura, ille baptiſmus frequenter vocatur *baptiſmus Ioannis*, fuit ergo Ioannes non miniſter ſolum, ſed inſtitutor illius baptiſmi, illa enim denominatio non ſolet miniſtris attribui. Hac enim ratione baptiſmus Chriſti nunquam appellatur baptiſmus Petri, aut Pauli. Quam differentiam inter baptiſmum Chriſti, & Ioannis indicauit Aug. libr.5. de bap c.13. & hanc ſententiam tradit Bellarmin. lib.2. de bap. c.20. & Medina hic. *Auguſt. Bellarmin. Medin.*

Nihilominus dico ſecundo, ritum huius baptiſmi immediatè eſſe à Deo inſtitutum, & Ioanni traditum. *Baptiſmus Ioannis de Deo inſtitutus.* Hæc eſt expreſſa ſententia D.Tho. hic, arti.2. quem ſequitur Sotus in 4.d.2.q.2.artic.1. Et in eandē ſententiam inclinat Caniſ. libr. de B.Ioanne. c.7. Et ſatis probata videtur in commentario ar. D.Thom. ex verbis illis Ioannis, *Qui miſit me baptizare in aqua.* *D.Thom. Sotus. Caniſ. Ioann. 1.* ex ijs enim habemus totum ritum illius baptiſmi: ergo Ioannes non tantum in genere præceptum baptizādi: ſed etiam in particulari accepit ritum quo baptizaturus eſſet, quia ille ritus (vt probatum eſt) non erat alius, niſi vt in aqua fieret baptiſmus. Et declaratur amplius, nam in ritu illius baptiſmi duo poſſunt ſpectari, alterum (vt ita dicam) poſitiuum, alterum negatiuum. Poſitiuum appello, quod fiebat per ablutionem naturalis aquæ, & quoad hoc negari non poteſt, fuiſſe in particulari ex inſtitutione diuina, vt verba citata videntur conuincere. Negatiuum autem voco, quod non habuit alias eſſentiales cæremonias, neque aliquam formam, &c. Et quoad hoc contendere poſſet aliquis, quamuis Deus præſcripſerit Ioanni, vt in aqua baptizaret: illis tamen arbitrio commiſiſſe, vt modum, & ritum talis baptiſmi inſtitueret, vt v g. quod cum forma, vel ſine illa fieret, vel alio ritu. Sed hoc mihi non probatur, & variis modis reiici poteſt. Primò quia de facto probabilius credimus, in illo baptiſmo non fuiſſe alium ritum præter ablutionem aquæ: ergo ſaltem de facto totus ille ritus non fuit alius, niſi quē Deus præſcripſit, ergo gratis, & ſine fundamento dicitur, fuiſſe liberum Ioanni adiungere alium ritum, ſi voluiſſet. Deinde, quia Chriſtus dixit Apoſtolis: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; *Matt. 28.* non ſolum poſitiuè colligimus hunc ritum eſſe eſſentialem huic baptiſmo, ſed etiam negatiuè, nihil illi adiungi poſſe, quod eſſentiale ſit, ergo ſi Deus præciſè dixit Ioanni, *baptiza in aqua*, non ſolū poſitiuè colligendum eſt, illum fuiſſe ritum eſſentialem, ſed etiam negatiuè nihil adiungi potuiſſe, quod eſſet eſſentiale. Vnde licet fateremur, potuiſſe Ioannem ſuo arbitrio adiungere aliquas cæremonias: non tamen propterea dicendum eſſet, eas eſſe potuiſſe de eſſentia illius baptiſmi. Et confirmatur, qui vbicunque in Scriptura dicitur Ioannem baptizaſſe *in aqua*, intelligitur excluſiue in ſola aqua, vt ſupra notauimus, ergo ſi Deus præciſè reuelauit Ioanni vt baptizaret in aqua, rectè intelligitur, præſcripſiſſe ritum illius baptiſmi in ſola aqua. Et confirmatur præterea: quia aliàs potuiſſet Ioannes inſtituere ſuum baptiſmum ſub illa forma. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*: quod

quod non apparet veriſimile. Sed dicunt aliqui hæc rectè conuincere, illum baptiſmum datum eſſe Ioanni ex inſtinctu Spiritus ſancti, nihilominus Ioannem illum ritum inſtituiſſe. Sed non video quomodo hæc cohæreant. Alias eodem modo poſſent dici ſacramenta vetera inſtituta à Moyſe. Quia licet ea acceperit ex reuelatione diuina: ipſe tamen fuit primus eorum promulgator. Deinde quæro, quid ſit baptiſmum inſtitui à Deo, niſi quod Deus ipſe tradat, & præcipiat ritũ talis baptiſmi, quod enim tradat per hominem, non tollit, quin inſtitutio diuina ſit. Quocirca ſi aliquando vocatur Ioannes inſtitutor illius baptiſmi, intelligendum eſt, quia fuit primus promulgator. Ita loquitur D. Th. 4. d. 2. q. 2. ar. 1. Tandem coniectura alterius opinionis parum efficax eſt, eam enim diſſoluit D. Tho. hic art. 2. ad 1. dicens baptiſmum Ioannis denominatum fuiſſe ab ipſo Ioanne. Quia cum ſpiritualem non conferret effectum, nihil in eo agebatur quòd ipſe non faceret, & ideo quamuis ipſe non eſſet inſtitutor illius baptiſmi: tamen quia in exequutione non ſolum erat miniſter, ſed veluti cauſa principalis, ideo ab ipſo Ioanne denominabatur. Et nihil aliud ſignificauit Auguſtinus citato loco, cum enim dicit Ioanni datam eſſe poteſtatem baptizandi, non eſt ſenſus, illi datam eſſe poteſtatem inſtituendi baptiſmum: ſed conferendi illum propria virtute, & per modum

Tertullian. principalis cauſæ. Quo etiam ſenſu dixit Tertul. lib. de baptiſmo cap. 10. *Ioannis baptiſmum diuinum fuiſſe, mandato tamen, non & poteſtate, quod & Ioannem à Domino miſſum legimus in hoc munus, cæterum humana conditione.* Quibus verbis idem, quod D. Thom. hic, docet, ſcilicet baptiſmum illum fuiſſe diuinum quo ad ritum, & inſtitutionem: non verò quoad effectũ, ideoque *humanum* denominari, quod idem eſt, ac denominari baptiſmum Ioannis. Addi etiam poteſt, ſicut lex vetus dicta eſt *lex Moyſi*, non quia eius ille autor fuerit (hoc enim ſenſu lex illa diuina fuit, quia ſolum Deũ habuit autorem) ſed quia per Moyſem primum eſt promulgata, & quia ſpiritum non dabat, neq; alium effectum ſupernaturalem ſecundũ ſe habebat: ſic nimirũ dici de baptiſmo Ioã. poſſe.

Ex his dico tertio proximam cauſam illius baptiſmi effectiuam fuiſſe ſanctum Ioannem. Hoc per ſe notum eſt ex Euangelio, & ex paulò ante dictis explicatum relinquitur, Ioannem non tam fuiſſe miniſtrum, quam principalem cauſam illius baptiſmi, quamuis vtroque modo denominari poſſit. Nam in genere cauſæ moralis dici poteſt miniſter Dei, quia miſſus ab illo eiuſque iuſſu illud miniſterium exercebat, tamen in genere cauſæ phyſicæ dici cauſa propria, & principalis poteſt, vt ex D. Th. hic colligitur. Quia quidquid erat in illa actione, vel effectu eius, humana poterat virtute fieri.

Sed quæret aliquis, vtrum Ioannes ſolum per ſe

Dubium. ipſum baptizauerit, an verò etiam diſcipulis illud munus commiſerit. Cum enim ille baptiſmus tantum fuerit quædam ablutio exterior, videtur veri-

Reſponſio. ſimile potuiſſe facile per alios exerceri. Nihilominus Ioannem ſolum per ſe ipſum baptizaſſe, eſt expreſſa ſententia Cyril. li. 2. in Ioan. c. 57. & fortaſſe aliter fieri non potuiſſe, probabilius eſt. Et primum

Ioannes non per diſcipulos, ſed per ſeipſum baptizat. Cyrill Ioan. 1. & 2. quidem colligi poteſt ex Ioan. 3. & 4. nam in priori loco ſic dicitur. *Erat autem & Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem.* Vbi ponderanda eſt illa particula. *enim*, redditur enim cauſa, quod Ioannes baptizaret, quia nondum erat miſſus in carcerem, ex quo colligitur non per diſcipulos, ſed per ſeipſum baptizaſſe. Nam ſi per diſcipulos baptizaſſet, potuiſſet vtiq; baptiſmus eius durare etiam ipſo coniecto in vincula. Vnde in poſteriori loco de Chriſto explicatur, quod non baptizaret ipſe: ſed diſcipuli eius, quod de Ioanne non dicitur, ſed ſolum baptizaſſe.

A Denique hoc colligi poteſt ex illis verbis eiuſdem Ioannis, *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit*, Ioann. 1. *Ioann. 1.* ſoli ergo Ioanni datum eſt præceptum baptizandi, nec legimus datam eſſe ei poteſtatem communicādi munus illud cum alijs hominibus. Præterea ex fine illius baptiſmi hoc colligi poteſt. Ordinabatur enim ad Chriſti manifeſtationem (vt diximus) & ad munus præcurſoris pertinebat, ſicut ergo Ioannes non poterat per alios exercere munus præcurſoris, ita neque baptizare. Quocirca quamuis ille baptiſmus eſſet tantum in aqua: tamen quatenus erat cæremonia quædam ſacra, vna ex circumſtantijs illius erat, vt à Ioanne ſolo miniſtraretur. Et hinc ſumi poteſt alia ratio, ob quam ille dictus eſt baptiſmus Ioannis, quam ſignificauit etiam Augu. lib. 5. de baptiſ. c. 13. & tract. 5. in Ioan. *Auguſtin.*

B Contra hoc verò obiici poteſt, quia Act. 19. dicitur, cum Paulus perueniſſet Epheſum, perueniſſe ibi quoſdam diſcipulos Ioannis baptiſmate baptizatos, qui non videntur ab ipſo Ioanne potuiſſe immediatè baptizari, cum ille nunquam Epheſi baptizauerit. Reſpondetur potius credendum illos fuiſſe Iudæos aliquos, qui eo tempore, quo Ioannes baptizabat, Ieroſolymis inuenti fuerant, & ab illo tunc fuiſſe baptizatos. Quod ipſemet Paulus ſequẽtibus verbis indicauit, dicens, *Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, &c.*

Ex quo vltimo colligitur, qua ratione baptiſmus ille durare non potuerit vltra vincula Ioannis, & cũ vita illius ſimul fuerit extinctus, vt late docet Augu. tract. 4. in Ioann. Quia nimirum ſolo illius miniſterio nitebatur: & ſicut Ioanni nullus ſucceſsit in mu- *Auguſtin.*

C nere præcurſoris, ita neque in miniſterio baptizandi illo baptiſmo. Quod autem vſque ad incarcerationem Ioannis durauerit, in commentario art. 5. explicatum eſt.

SECTIO IV.

Vtrum baptiſmus Ioannis fuerit ſacramentum veteris, aut nouæ, aut alterius legis.

PRimo hæretici ſupra citati, qui hunc baptiſmum eundem eſſe exiſtimant cum baptiſmo Chriſti, conſequenter dicent eſſe ſacramentum nouæ legis, non enim negant noſtrum baptiſmum eſſe verum ſacramentum. Quanquam fortaſſe Donatiſtæ non dicerent, illum baptiſmum, prout à Ioanne inchoa-

D tum, pertinuiſſe ad nouam legem, ſed fuiſſe etiam ante illam. Hæretici verò huius temporis, qui dicunt Ioannem inchoaſſe nouam legem, conſequenter dicunt, illum eſſe ſacramentum nouæ legis, vt referunt Lindan lib. 4. Panopl. cap. 19. Caniſ. lib. de B. Ioanne. Bellarmin. l b. 1. de bap. cap. 16. Et hi conſequenter etiam docent, baptizatos baptiſmo Ioannis non fuiſſe iterum baptiſmo Chriſti baptizandos. *Lindan. Caniſ. Bellarmi.*

Sed horum hæreticorum nullum eſt fundamentum, vt ex hactenus tractatis de ritu, & effectu illius baptiſmi conſtare poteſt.

Secundo fuit multorum Catholicorum ſententia, baptiſmum illum fuiſſe verum ſacramentum ſpecie, ac natura diuerſum à noſtro baptiſmo, quia tam in ritu, quam in ſignificatione, & efficacia ab il-

E lo differebat, diſtinctum etiam à ſacramentis veteris legis, quia talis baptiſmi modus in tota illa lege non continebatur: ſimile tamen ſacramentis veteribus, quia erat egenum elementum, quoniam gratiam non conferebat. Ita opinatus eſt Hugo Victorin. lib. 2. de ſacram. p. 6. c. 6. Magiſter in 4 d. 2. quem ibi D. Th. q. 2. ar. 1. q. 1. ſequutus eſt, & Bonau. ar. 2. q. 2. Duran. q. 3. Palu. q. 2. ar. 2. Richar. ar. 2. q. 1. Alexand. 4. p. q. 3. mem. 3. Marſil. q. 2. ar. 2. Fundamentum eſt, quia ille baptiſmus erat quædam ſancta cæremonia ordinata ad aliqualem hominum ſanctificationem, *Hug Vict. Magiſt. D. Thom. Bonauent. Durand. Palud. Richard. Alen. Marſil.*

& ſigni-

& ſignificans gratiam, & ſpiritualem ablutionem per Chriſtum dandam, nihil ergo illi deerat ad veram rationem ſacramenti, quin potius Marſilius exiſtimat fuiſſe perfectius ſacramentum, quàm legalia, quia non ſolum ſignificabat gratiam, ſed etiam proximè ad illam diſponebat.

Baptiſmus Ioannis non fuit ſacramentum noua legis.

Dicendum verò eſt primò, illum baptiſmum non fuiſſe ſacramentum nouæ legis. Hoc eſt de fide. Et probatur primò, quia ſacramenta nouæ legis tantũ ſunt ſeptem à Chriſto inſtituta, ille autẽ baptiſmus nullum ex his ſacramentis fuit, maximè enim fuiſſet baptiſmus Chriſti: quod dici non poteſt ſecundum fidem, vt ex dictis conſtat. Quia differebant, primò in ritu ex parte formæ, quæ rei eſſentiam cõſtituit. Secundò in efficacia, vt oſtenſum eſt. Tertiò conſequenter in ſignificatione, quia baptiſmus Chriſti ſignificat gratiam præſentem, quæ per ipſum datur: baptiſmus autem Ioannis, vel non ſignificabat gratiam, vel non vt à ſe conferendam. Quartò in origine, quia noſter baptiſmus inſtitutus eſt à Chriſto Deo homine, ille autem à Deo, vt ſic inſpiratus eſt. Quintò hinc fit, vt ille baptiſmus non potuerit eſſe profeſsio, neque omnino Sacramentum nouæ legis, ſicut eſt noſter baptiſmus, quia neque fuit inſtitutus ab authore huius legis, vt ſic, neque etiam tempore huius legis. Nam antequam hæc eſſet inchoata, ille incepit, & extinctus eſt antequam illa fuerit tradita. Hinc fit ſextò, quod per illum baptiſmum non imprimebatur character indebilis, ſicut inprimitur per noſtrum. Quia per illum non regenerabantur homines, neque profitebantur aliquam legem, neque efficiebantur membra alicuius Eccleſiæ, nec denique fiebant capaces aliorum ſacramentorum magis, quam antea eſſent. Et ita hæc eſt omnium Sanctorum Patrum ſententia, quos latè retulimus ſect. 1. & 2. & omniũ Theologorum, quos paulo ante citaui.

Ioannis baptiſmo baptizati baptiſmum Chriſti tenebantur ſuſcipere. D Thom. Act. 19.

Ex quo inferunt omnes (vno excepto Magiſtro, qui in hoc grauiter errauit) illum baptiſmum Ioannis non fuiſſe ita ad ſalutem ſufficientem, quin poſt inſtitutum, & præceptum Chriſti baptiſmum obligati fuerint omnes ad ſuſcipiendum illum, etiamſi baptiſmo Ioannis eſſent baptizati, ſicut D. Thomas hic docet artic. vltim. & ſine vlla dubitatione eſt de fide certum. Quod manifeſtè probatur primò ex illa hiſtoria Act. 19. Vbi baptizati baptiſmo Ioannis iuſsi ſunt iterum baptizari baptiſmo Chriſti, vt euidenter conſtat ex plano literæ contextu, & proprietate verborum, quæ hæretici huius temporis variis modis conantur ad falſos, & metaphoricos ſenſus detorquere, tam improbabiliter, atque impudenter, vt ſuperuacaneum cenſeam eos referre. Præſertim cum legi poſsint apud Caniſium lib. ſæpe citato, cap. 7. & Bellarminum libro 1. de bap. cap. 22. Prædicto autem modo intelligunt eam hiſtoriam Chryſ. Beda, & omnes expoſitores. Innocentius Pap. epiſt. 22. cap. 1. Orig. tom. 8. in Ioannem. Hier. Ioelis 2. & Dialog. contr. Luciferianos Ambroſ. ad Galat. 3. Augu. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & lib. 5. de baptiſmo, cap. 9. & 10. Vnde tract. 5. in Ioannem: *Qui baptizati ſunt à Ioanne, non eis ſuffecit, baptizati ſunt enim baptiſmo Chriſti, quia non baptiſmus Chriſti erat baptiſmus Ioannis, qui decipiunt baptiſmum Chriſti, baptiſmum Ioannis non quærunt, qui acceperunt baptiſmum Ioannis, baptiſmum Chriſti quæſierunt.* Et confirmatur, quia veriſimile eſt aliquos ex Apoſtolis Chriſti fuiſſe baptizatos à Ioanne, præſertim Andream, qui diſcipulus eius fuerat: quin potius de omnibus, id affirmant Chryſoſt. hom. 1. in Acta Apoſt. & Tertul. lib. de baptiſ. c. 12. & tamen conſtat omnes Apoſtolos fuiſſe baptizatos baptiſmo Chriſti, vt videre licet in Auguſt. epiſt. 108. ad Seleucianum. Quin etiam eſt veriſimile, multos ex iis Iudæis, qui initio Apoſtolicæ prædicationis Ieroſolymis conuertebantur ad fidem Chriſti, fuiſſe

Caniſ. Bellarmin. Chryſoſtom. Beda. Innocen. Orig. Hierony. Ambroſ. Auguſtin. Chryſoſtom. Tertul. Auguſtin.

A antè à Ioanne baptizatos. Dicit enim Marcus cap. 1. quòd *egrediebatur ad Ioannem omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab eo,* & tamen omnes ſine diſcrimine, cum conuertebantur, ſtatim baptizabantur baptiſmo Chriſti, vt conſtat ex Actibus Apoſtolorum, vbi c. 2. quærentibus Iudæis à Petro & reliquis Apoſtolis: *Quid faciemus viri fratres?* reſpondit Petrus. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, &c.* Quibus verbis baptiſmum Chriſti proponit omnibus vt neceſſarium, quanquam dubitari non poſsit, quin multi ex illis eſſent baptiſmo Ioannis abluti. Tandem ſimile argumentum ſumi poteſt ex verbis Chriſti Matth. vltimo. *Baptizantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus Sancti.* Ex quo præcepto ſumenda eſt ratio à priori huius veritatis, quia baptiſmus Chriſti omnibus hominibus eſt in præcepto, vt neceſſarius ad ſalutem: ſed per ſolum baptiſmum Ioannis non impletur hoc præceptum. Tum quia baptiſmus Ioannis longè alius erat à baptiſmo Chriſti. Tum etiam quia ille baptiſmus non imprimebat characterem Chriſti, ergo. Quocirca ſine fundamento diſtinxit Magiſter inter baptizatos baptiſmo Ioannis. Nam ſi non habebant, inquit, notitiam Trinitatis ſeu Spiritus Sancti, indigebant baptiſmo Chriſti propter locum Act. 19. ſi autem iam habebãt notitiam Trinitatis, non oportebat iterum baptizari. In quo grauiter, & valde inconſtanter lapſus eſt. Quia neceſsitas baptiſmi Chriſti non eſt propter notitiam Trinitatis comparandam (ad id enim ſatis eſt inſtructio, & doctrina) ſed ex præcepto Chriſti oritur, quod non minus obligabat eos, qui fidem Trinitatis habebant, quam qui illius ignari erant. Item cum baptiſma Chriſti non ſolum ſit præceptum: ſed etiam medium neceſſarium ad ſalutem, eius neceſsitas etiam eſt propter effectum eius, quem non dabat baptiſmus Ioannis, etiamſi homines illum ſuſcipientes, cognitione Trinitatis pollerent.

Marc. 1. Matt. vlt. Act. 19.

B C

Ex his ergo colligitur alia differentia inter baptiſmum Ioannis, & noſtrum, quod hic eſt, ad ſalutem neceſſarius, non verò ille. Vnde etiam fit, vt oportuerit hunc durare vſque ad finem mundi, non tamen illum. Fit etiam, hunc vniuerſo mundo fuiſſe propoſitũ & prædicatum: illum verò tantum vni regioni Iudæorum. Denique hinc conſequenter neceſſarium fuit, vt hic miniſtrari potuerit non ſolum à Chriſto, vel Apoſtolis, ſed ab alijs etiam hominibus: illi verò ſatis fuit ſolius Ioannis miniſteriũ, quia ſolum pro illo breui tempore inſtitutus eſt.

Ioannis baptiſma erat neceſſarium.

D

Quæri verò hic obiter poteſt: an pro illo tempore quo ille baptiſmus durauit, fuerit neceſſarius Iudæis, non quidem neceſsitate medij, nam hoc modo ſatis ex dictis conſtat non fuiſſe neceſſarium, cum nihil contulerit neceſſarium ad ſalutem, ſed neceſsitate ſaltem præcepti. Elias Cretenſis ſuper orationem 1. Nazian. §. *Idcirco Ieſus baptiſmi aqua tingitur*: ſignificat de hoc fuiſſe eo tempore Diuinum præceptum, ſicut erant alia legalia. Verius tamen contrarium apparet, & ideo dicendum eſt, neque hoc modo fuiſſe neceſſarium, vt bene docuit Paludan. in 4. diſtinction. 2. quæſtione 2. articulo ſecundo. Quia huiuſmodi præceptum non continetur in præceptis legis nouæ, nec veteris, vt per ſe notum eſt. Neque ſine certa ratione, aut authoritate affirmandum eſt, cum ex voluntate Dei pendeat. Et confirmatur ex Luca ſeptimo, vbi ſic dicitur. *Phariſæi, & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos non baptizati ab eo*, fuit ergo ille baptiſmus in conſilio, non ſub præcepto. Vnde ſtatim, & inferius capite vigeſimo: reprehendit Chriſtus Phariſæos, quod Ioanni fidem non adhiberent, quodque in eum eſſent blaſphemi: quod autem baptizari ab eo noluerint, nunquam eos reprehendit tanquam alicuius præcepti tranſgreſ-

Dubium. Elias Cre. Reſponſio. Palud. Baptiſmus Ioannis in concilio Iudæis fuit, nõ in præcepto. Luc 7. & 20.

E

greſſores, ſignum ergo eſt non fuiſſe in præcepto. Congruentia verò eſſe poteſt, quia ille baptiſmus non erat res adeo vtilis, & neceſſaria, vt oporteret ſtrictè mandari.

Baptiſmus Ioannis non fuit ſacramentum legis antiquæ. Iuſtinus.

Dico ſecundo, baptiſmum illum non fuiſſe ſacramentum legis veteris. Ita docent ferè omnes Theologi relati, & ferendi, & Iuſtin. Martyr. q. 36. ad Orthodoxos, *Baptiſma,* (inquit) *Ioannis præuium erat legis gratiæ, & ideo ſupra legem erat*, id eſt, præter obligationem legis, vel etiam aliquo modo perfectior veteribus vmbris, quia propinquius ad Chriſtum diſponebat. Et hoc modo dixit Naz. orat. 36. in ſancta lumina, Ioannem non baptizaſſe *Iudaico more*, & Aug. libr. 5. de bap. cap. 9. nulli hominum conceſſum eſſe ante Ioannem illo baptiſmi genere baptizare. Quia non in aqua ſolum, ſed ad pœnitentiam, & aliquo modo ad remiſſionem peccatorum comparandam dabatur, quod non habebant vetera baptiſmata. Ratio verò eſt, quia ſacramenta legis veteris ſunt illa, quæ in veteri lege continentur, & per Moyſem à Deo data fuerunt. Vnde etiam circumciſio, quæ non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus. à multis non cenſetur ſacramentum veteris legis, quanquam de illa maior quædam ſit ratio. Quia licet non fuerit primum in illa lege data, fuit tamen veluti acceptata, & eius præceptum in ea lege obligauit & veluti ianua ac fundamentum illius extitit: baptiſmus autem Ioannis nullo modo contentus fuit ſub lege veteri, nec per Moyſem traditus, nec præceptus aut obſeruatus. Vnde ipſimet Iudæi cum viderent illum ritum eſſe præter legem Moyſis, interrogabant: *Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus?* Corrigendus ergo eſt Orig. libr. 5. in ad Roman. cap. 6. vbi dicit, Chriſtum fuiſſe baptizatum, *non eo baptiſmate quod in Chriſto eſt, ſed eo quod in lege eſt.* Vbi baptiſmum Ioannis vocat baptiſmum in lege. Et infra ſubdit, *Baptiſmus Ioannis expletio erat veterum, non inchoatio nouorum.* Sed re vera ille baptiſmus nō fuit propriè in lege veteri, (vt oſtenſum eſt) potuit tamen hoc modo appellari, propter quandam ſimilitudinem, quia erat baptiſmus inefficax, & in aqua ſolùm.

Nazian. Auguſtin. Ioann. 1. Orig.

Obiectio.

Dices, Cur magis dicitur *expletio veterum, quam inchoatio nouorum?* Quia ſicut fuit quodammodo terminus legis veteris: ita fuit initium nouę, extrinſecus tamen vtrique, quia ad neutram pertinuit.

Reſponſio.

Reſpondetur. Quia durante lege veteri, & antequā noua promulgata eſſet, & inſtitutus eſt, & ceſſauit.

Baptiſmus Ioannis non fuit proprie ſacramentō. Albertus. Sotus.

Dico tertio, baptiſmus Ioannis non fuit propriè ſacramentum. Ita D. Thom. hic art. 1. & Alber. in 4. d. 2. art. 6. Sot. q. 2. art. 1. & recentiores omnes. Ratio tamen non ab omnibus efficax redditur. Prima eſſe ſolet quia omnia ſacramenta ſpectant ad veterem vel nouam legem. Neceſſe enim eſt, ſacramentum ad legem aliquam diuinam pertinere: quia à ſolo Deo inſtitui poteſt ſaltem ſecundum potentiam ordinariam: lex autem diuina poſitiua nulla eſt præter veterem, aut nouam. Baptiſmus autem Ioannis non fuit ſacramentum veteris legis, nec nouæ. Quæ ratio efficax eſſet, ſi probaretur de ratione ſacramenti eſſe, vt ſub aliqua lege comprehendatur, quod prædicta ratione non ſit, nec videtur neceſſarium: quia non eſt de ratione ſacramenti, vt eius vſus præcipiatur, ſicut multi de Confirmatione, & Extrema vnctione putant. Et quia præceptum eſt quid extrinſecum, & poſterius ratione Sacramenti.

Alia ratio eſt, quia ille baptiſmus non fuit per ſe inſtitutus ad ſignificandum, ſed ad diſponendos homines ad pœnitentiam. Verum hoc in primis videtur gratis dictum. Cur enim ille baptiſmus non fuit propter aliquam ſignificationem, ſicut alia ſacramenta vetera? Deinde non poſſet ille baptiſmus deſeruire ad excitandos, & præparandos homines, niſi haberet aliquam ſignificationem, quia non poterat excitare, niſi tanquam ſignum: ſicut vox non A poſſet hominē excitare, ſi nō ſignificaret. Denique omnes ſancti dicunt, Ioannem baptiſmo ſuo Chriſto baptiſmum prænuntiaſſe. Et D. Tho. dixit fuiſſe ſacramentale quoddam, quod intelligi abſque ratione ſigni ſacri non poteſt. *D. Thom.*

Tertia ergo ratio ſit, quia de ratione ſacramenti eſt, vt ſit cæremonia ſtabilis ad ſanctificandum hominem aliquo modo inſtituta, & gratiam ſanctificantem modo practico ſignificans. Quam definitionem nunc ſuppono, latius in materia de Sacramentis in genere explanandam: ſed in hoc baptiſmo ferè nihil horum reperitur, quia ille baptiſmus nec conferebat per ſe aliquam ſanctificationem internam, & ſpiritualem, nec legalem, ſeu cæremonialem, quia non auferebat irregularitatem aliquā, B immunditiam vt legalem: nullo ergo modo per ſe ſanctificabat, ſed ſolum excitabat homines, vt ſe peccatores recognoſcerent, & aliquod humilitatis opus exercerent. Deinde non fuit ille baptiſmus cæremonia ſtabilis, quæ pro ſtatu alicuius legis permaneret. Quo ſane ſenſu intellecta prima ratio reiicienda non eſt. Quia licet de ratione ſacramenti non ſit, vt ſingulis ſit in præcepto: eſt tamen, vt permanentem habeat inſtitutionem, atque vt hoc modo ad aliquam legem, ſeu ſtatutum alicuius legis pertineat. At Baptiſmus Ioannis non fuit inſtitutus, vt cū aliqua lege duraret, ſed ſolum vt præambulū quoddam, & diſpoſitio remota ad introductionem legis nouæ. Rurſus non videtur ille baptiſmus habuiſſe practicam ſignificationem gratiæ, quę per illum baptiſmū, tanquā per ſignū quoddam practicum pro- C mitteretur, ſed primo, & per ſe introductus fuit, ad excitandos homines ad pœnitētiam, & humilitatē, & hinc quaſi ex naturali ſimilitudine habuit, vt aliqualiter Baptiſmum Chriſti futurum ſignificaret eo modo, quo vnus actus virtutis ex natura rei ſignificat alium ſimilem, vel actus exterior interiorē. Et hoc modo admitti etiam poteſt ſecunda ratio ſupra tacta. Non ergo fuit ille baptiſmus Sacramentū.

Dubium. Reſponſio. Baptiſmus Ioannis quid. Hieronym. Cyrill. D. Thom.

Quod ſi inquiras, quid tandem ſit, Iuſtinus q. 37. vocat illum *præludium*, ſeu *proœmium euangelicæ gratiæ*. Rabbanus libro 2. de inſt. cleric. c. 26. vocat, *Veluti catechiſmum ad* Baptiſmum *Chriſti*. Indicat etiam Hieron. Mar. 1. Cyr. 2. in Ioan. c. 57. appellat, *Introductorium ad perfectionem*. D. Tho. art. 1. vocat *quaſi quoddam ſacramentale diſponens ad Baptiſmum Chriſti*. D Denique (vt ſæpè dixi) ſolum fuit cæremonia quædam externa ad prouocandos homines ad virtutē, quod non ſatis eſt ad rationem Sacramenti, niſi latiſsimè ea voce vti velimus.

QVÆSTIO XXXIX.

De baptizatione Chriſti, In octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de baptizatione Chriſti. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum debuerit baptizari. Secundo: vtrum debuerit baptizari baptiſmo Ioannis. Tertio, de tēpore baptiſmi. Quarto, de loco. Quinto, de hoc quod ei ſunt cœli aperti. Sexto, de Spiritu Sancto apparente in ſpecie columbæ. Septimo, vtrū illa co- E *lumba fuerit verū animal. Octauo, de voce paterni teſtimonij.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum baptizari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum baptizari. Baptizari enim eſt ablui. Sed Chriſto non conuenit ablui, in quo nulla fuit impuritas. Ergo videtur quod Chriſtum non decuerit baptizari.

214. 4. d. 2. q. 2. art. 3 q 3. & q 3. art. q. 1. corp. & Matt. 3. co. 12 opu. 60. cap 9.

2. Præterea, Chriſtus circumciſionem ſuſcepit, vt impleret legem. Sed Baptiſmus non pertinebat ad legem. Ergo non debebat baptizari.

3 Præ-

3. *Præterea, Primum mouens in quolibet genere eſt immobile ſecundum illum motum: ſicut cælum quod eſt primum alterans, non eſt alterabile. Sed Chriſtus eſt primum baptizans, ſecundum illud Ioannis 1. Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt qui baptizat. Ergo ipſum non decuit baptizari.*

Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi 3. quod venit Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Lib. 2 in Luc. c. vlt. in prin. to. 5

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit, Chriſtum baptizari, Primò quidem, quia vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam Baptizatus eſt Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas, vt ablutæ carnem Chriſti, quæ peccatum non cognouit, baptiſmatis vim haberent: & vt ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum baptizandis, ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quamuis ipſe non eſſet peccator, tamen naturam ſuſcepit peccatricem, & ſimilitudinem carnis peccati, propterea, etſi pro ſe baptiſmate non indigebat, tamen in alijs, carnalis natura opus habebat. Et ſicut Greg. Nazian dicit, Baptizatus eſt Chriſtus, vt totum veteranum Adam immergat aqua. Tertio baptizari voluit, ſicut Aug. dicit in ſermone de Epiphania: quia voluit facere quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc eſt quod ipſe dicit: Sic decet nos implere omnem iuſtitiam. Vt enim Ambroſ. dixit ſuper Luc. Hæc eſt iuſtitia, vt quod alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo.

Hom. 4 in oper imperfecto non remote à prin. tom. 2.
In orat. in Sancta Lumina à medio tom. 5.
Li. 2 in Luc art à med. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus non fuit baptizatus, vt ablueretur, ſed vt ablueret, ſicut dictum eſt.

In corp.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non ſolum debebat implere ea, quæ erant veteris legis, ſed etiam inchoare ea, quæ ſunt noua legis. Et ideo non ſolum voluit circumcidi, ſed etiam baptizari.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus eſt primum baptizans ſpiritualiter: & ſic non eſt baptizatus, ſed ſolum in aqua.

TItulus huius articuli generatim de baptiſmo intelligendus eſt, abſtrahendo à baptiſmo Chriſti, vel Ioannis. Nam in artic. ſequenti inquirit Diuus Thomas, qua ſpecie baptiſmi oportuerit baptizari Chriſtum. Et ideo vt rationes, propter quas id fuit expediens, melius explicemus, commodius erit vtrumq; ſimul Articulum interpretari.

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari baptiſmo Ioannis. Baptiſmus enim Ioannis fuit baptiſmus pœnitentiæ. Sed pœnitentia Chriſto non conuenit, quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur, quod non debuerit baptizari baptiſmo Ioannis.

Hom. 12. in Matt. non longe à med. tom.

2. *Præterea Baptiſmus Ioannis, ſicut dicit Chryſoſt. medium fuit inter baptiſmum Iudæorum, & Chriſti baptiſmum. Sed medium ſapit naturam extremorum. Cum ergo Chriſtus non fuerit baptizatus baptiſmate legali, nec etiam baptiſmate ſuo: videtur, quod pari ratione baptiſmate Ioannis baptizari non debuerit.*

3. *Præterea, Omne quod in rebus humanis eſt optimum, debet attribui Chriſto. Sed baptiſmus Ioannis non tenet ſupremum locum inter baptiſmata. Ergo non conuenit Chriſtum baptizari baptiſmo Ioannis.*

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 3. quod venit Ieſus A *in Iordanem, vt baptizaretur à Ioanne.*

Tract. 13 in Ioan. aliquantulum à prin to. 9.
Beda Mar. c. 1. circa prin c 4. tom. 2.
Nazian. in ora in ſanct. lumina à med.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicit Aug. ſuper Ioan. baptizatus Dominus baptizabat, non eo baptiſmate, quo baptizatus eſt. Vnde cum ipſe baptizaret baptiſmo proprio, conſequens eſt, quod non fuerit baptizatus ſuo baptiſmate, ſed baptiſmate Ioannis. Et hoc fuit conueniens, primo quidem propter conditionem baptiſmi Ioannis, qui non baptizauit in Spiritu, ſed ſolum in aqua: Chriſtus autem ſpirituali baptiſmate non indigebat, qui à principio ſuæ conceptionis gratia Spiritus Sancti repletus fuit, vt patet ex dictis, & hæc eſt ratio Chryſoſtomi. Secundo: vt Beda dicit, baptizatus eſt baptiſmo Ioannis, vt baptiſmo ſuo baptiſmum Ioannis comprobaret. Tertio, ſicut Greg. Nazian. dicit: Accedit Chriſtus ad baptiſmum Ioannis, ſanctificaturus baptiſmum.

art. præc. Caietan.
lib. 2. in Luc. c. vlt à med. tom. 5.

B *Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit, vt nos ſuo exemplo induceret ad baptiſmum. Et ideo ad hoc, quod eſſet efficacior eius inductio, voluit baptizari baptiſmo, quo manifeſtè non indigebat, vt homines ad baptiſmum accederent, quo indigebant. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit.*

Ad ſecundum dicendum, quod baptiſmus Iudæorum in lege præceptus, erat ſolum figuralis: baptiſmus autem Ioannis aliqualiter erat realis, in quantum inducebat homines ad abſtinendum à peccatis: baptiſmus autem Chriſti habet efficaciam mundandi à peccato, & gratiam conferendi. Chriſtus autem neque indigebat percipere remiſſionem pec- C *catorum, quæ in eo non erant: neque recipere gratiam qua plenus erat: ſimiliter etiam cum ipſe ſit veritas, non competebat ei, id quod in ſola figura gerebatur. Et ideo magis congruum fuit, quod baptizaretur baptiſmo medio, quam aliquo extremorum.*

Ad tertium, dicendum, quod baptiſmus eſt quoddam ſpirituale remedium. Quanto autem aliquid eſt magis perfectum, tanto minori remedio indiget. Vnde ex hoc ipſo, quod Chriſtus eſt maximè perfectus, conueniens fuit, quod non baptizaretur perfectiſſimo baptiſmo: ſicut ille qui eſt ſanus, non indiget efficaci medicina.

COMMENTARIVS.

D QVamuis D. Thomas ſimplicem, ſeu affirmatiuam tantum quæſtionem proponat, mens tamen ipſius fuit excluſiuam tractare quæſtionem, an ſcilicet debuerit ſolo baptiſmate Ioannis baptizari. Vnde ex his duobus articulis tres aſſertiones colligi poſſunt.

Baptiſmo Ioannis baptizari cur Chriſtus debuit.
Greg. Naz. Hilar. Chryſoſt. Ambroſ. Hierony. Auguſt.

Prima eſt, conueniens fuiſſe Chriſtum baptizari baptiſmate Ioannis. In qua alia generalis concluſio continetur, ſcilicet fuiſſe conueniens aliquo baptiſmo baptizari. Huius aſſertionis varias adducit rationes D. Thom. Prima, vt ſuo baptiſmo mundaret, & ſanctificaret aquas, vimq; regenerandi illis conferret. Hæc eſt 1. in 1. arti. & 3. in 2. quam eiſdem ferè terminis habent Gregor. Nazian. oratione in ſancta lumina, quæ eſt 39. Hilarius canone 2. in Matth. E Chryſoſt. homil. 10. in Matth. Ambr. ſerm. 4. Epiphan. & libr. 2. in Lucam, cap. vlt. Hieronymi. Mat. 3. Aug. ſerm. 1. Epiphan. & ſermo. 1. dominicæ, infra Oct. Epiph. & ſerm. 2. addit. *Vt noui baptiſmatis conſtituat ſacramentum.* Vbi indicat, Chriſtum recipiendo baptiſmum Ioannis, inſtituiſſe ſuum. Quia (vt ſuo loco latius dicendum) tunc veluti deſtinauit aquas ad ſacramentale miniſterium. Et eodem modo intelligendum eſt *ſanctificaſſe illas*, aut dediſſe eis virtutem, non imprimendo qualitatem aliquam, ſed per extrinſecam denominationem, ſeu deputationem. Eodem modo explicanda eſt illa vox *mundaret*, quæ metaphoricè hic vſurpatur, eamque ma-

gis explicans Aug.lib.3. de mirabilibus ſcriptu. cap. 5. *Ad baptiſmum* (inquit) *deſcendit, vt aquas, quas in delicto Adæ Deus non maledixerat, terræ tamen, qua continebantur, maledictione infectas purgaret.*

Secunda ratio in primo artic. eſt, vt ſuo baptiſmo nobis proficeret: Ipſe enim baptiſmate non indigebat, quod Nazian. ſup. dixit, quem Damaſcen. imitatur, lib. 4. cap. 10. *vt veterem Adam in aquis ſepeliret,* quod poteſt exponi, vel ſecundum repræſentationem, quia illo baptiſmate ſignificatū eſt, totam humanam naturam in Chriſto, & per Chriſtum à peccatis abluendam: vel ſecundum valorem, & meritum, quia per illum humilitatis actū, meruit Chriſtus, vt hominis peccatum deleretur, in aquiſque ſepeliretur. Vel ſecundum inſtitutionem, quia ſuo baptiſmate dedit Chriſtus aquis virtutem ad lauandum, atque mundandum veterem Adam. Et hoc vltimo ſenſu hæc ratio cum prima coincidit.

Greg. Naz. Damaſc.

Tertia ratio in primo artic. eſt. Quia decuit Chriſtus prius exequi, quod faciendum omnibus imperabat. Quam rationem refert D. Thom. ex Aug. ſerm. de epiphania. Nam in primo ſic ait: *Quod facere nos voluit, prior ipſe fecit,* videtur tamen difficilis, quia ſi quid probat, illud eſt, oportuiſſe ſcilicet baptizari Chriſtum ſuo baptiſmo, non Ioannis, quia non hunc, ſed illum præcepit. Hanc vero difficultatem veluti explicans Auguſt. tra. 5. in Ioann. ſic ait: *Authoritatem dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt, vt cognoſcerent ſerui ſui, quanta alacritate deberent currere ad baptiſmum Domini, quando ipſe dignatus eſt, accipere baptiſmum ſerui,* & infra, *accipiens vt, quod inferius erat ab inferiori ad id, quod ſuperius erat, hortaretur inferiorem,* ſimilia habet libro 4. de baptiſm. cap. 22. & lib. 3. de mirabilibus Scripturæ, cap. 3. & eodem modo dixit Ambroſ. libro 2. in Lucam prope finem. *Quid enim tam diuinum ad populos prouocandos, quam vt nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit? nemo ſe dicat exortem eſſe peccati, quando Chriſtus venit ad remedium peccatorum.* Ad hunc etiam modum accipiendum eſt, quod ait Nazian. oratione 40. tres ſcilicet eſſe hominis natiuitates, per generationem, per baptiſmum, per reſurrectionem, quas Chriſtus honorauit naſcendo, reſurgendo, & baptiſmum recipiendo. Hoc enim neceſſe eſt intelligi de baptiſmo ſecundum externam ablutionem, non vero ſecundum propriam rationem, & ritum noſtri baptiſmi. Et eodem modo exponenda ſunt verba Auguſt. lib. quæſt. noui Teſtament. q. 49. *Dignum erat, vt ipſe exemplo eſſet futuris filiis Dei, qui per baptiſmum filios Dei fieri docebat, & qui credentibus Spiritum ſanctum à Deo dari promittebat, debuit iſtud in ſemetipſo viſibiliter demonſtrare.* Et infra, *Hominis cauſam ſuſcipiens, & per regenerationem filios Dei fieri docens baptizari debuit, vt in ſe hoc oſtenderet ratum.*

Auguſt. Ambroſ. Greg. Naz. Auguſtin.

Quarta ratio ex art. 2. eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum, vt Ioannis baptiſmum comprobaret, ſicut circumciſus eſt, vt circumciſionem bonam eſſe exemplo ſuo oſtenderet. Quam rationem attigit Chryſo. hom. 4. imperfecti, & Beda Mar. 1. & explicari amplius poteſt. Nam cum Chriſtus eſſet ſtatim baptiſmum ſuum inſtituturus, ne videretur baptiſmum Ioannis, tanquam malum abiicere, alium loco eius introducendo, decuit illum prius accipere.

Quinta ratio adiungi poteſt ex Auguſt. in Enchirid. cap. 49. dicente: *In qua voluit baptizari à Ioanne, non vt iniquitas eius dilueretur: ſed vt magna commendaretur humilitas,* & ſer. 63. de verbis Domini, *Hoc fecit ad humilitatis exemplum, in ipſa quippe humilitate oſtendit impleri iuſtitiam.* Alludens ad verba Chriſti Matt. 3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Similia habet tract. 5. & 13. in Ioan. & lib 4. de baptiſm. c. 22. & Bern. ſerm. 4. de Epiphan.

Auguſtin. Matt. 3. Bernard.

Sexta, quæ præcedentem magis explicat, ſumitur ex Nazian. oratio. 39. dicente, *Chriſtus baptizatus eſt ante ſuæ prædicationis initium, vt ea res nobis documento* A *eſſet, purgationem, animiq; ſubmiſſionem prius adhibendam eſſe, nec concionandi prouinciam ante ſuſcipi debere, quam ad ſpiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit.*

Greg. Naz.

Septima addi poteſt ex eodem Nazian. ibi, baptizatum eſſe Chriſtum, *vt ſuum baptizatorem ſanctificaret,* id eſt, vt ampliori ſanctitate illuminaret.

Auguſtin.

Octaua adiungi poteſt ex Aug. lib. 3. de mirabilib. ſcripturæ. c. 5. vbi inquit, Chriſtum eſſe baptizatum, vt ſe dæmoni occultaret exiſtimanti illum ad baptiſmum acceſsiſſe tanquam lauacri, & purgationis indignum. Dices id non potuiſſe fieri ſine mendacio, quia illud erat ſignum peccatoris, & indigentis pœnitentia. Reſpondetur ſæpe in ſuperioribus expeditam eſſe obiectionem ſimilem. Nam opera, quæ per ſe bona ſunt, fieri poſſunt propter ſuam honeſtatem ſine animo ſignificandi aliquid falſum, quamuis futurum forte ſit, vt alij occcaſionem deceptionis inde accipiant. Addi vero poteſt, Chriſtum propter ſe non indiguiſſe pœnitentia: tamen propter nos debuiſſe ſatisfacere, & humilitatis opera exercere, & hoc potuiſſe illo facto ſignificari.

Obiectio. Reſponſio. B

Secunda aſſertio D. Thomæ eſt, non oportuiſſe Chriſtum baptizari ſuo baptiſmate. Quam concluſionem notandam cenſeo propter huius temporis hæreticos. Qui ea potiſsimum ratione probant, Ioannis baptiſmum eundē fuiſſe cum baptiſmo Chriſti, quoniam Chriſtus ſolo vno baptiſmo baptizatus fuit, cōſtat autem illum fuiſſe baptiſmum Ioannis. Decuit autem (inquiunt) vt ſuum baptiſmum ipſe reciperet. Tum propter magnum fidelium ſolatium. Tum etiam, quia per baptiſmum efficimur vnum corpus (vt dicitur 1. ad Corinth. 12.) D. Thom. igitur veluti his hæreticis occurrens negat, decuiſſe Chriſtum proprium baptiſma ſuſcipere: cuius rei nonnullas reddit rationes. Primam inſinuat artic. 1. ad 3. *Quia Chriſtus fuit primum baptizans ſpiritualiter* ac ſi diceret. Chriſtum eſſe principium noſtri baptiſmi in ſuperiori ordine exiſtens, & ideo ad hoc ſignificandum decuiſſe, vt ipſe non ſubderetur baptiſmo, quod inſtituebat. Quæ ratio explicanda eſt ex ijs, quæ tradit D. Thom. ſupra q. 63. articu. 5. & 6. vbi probat, in Chriſto non eſſe characterem, quia in eo eſt plenitudo poteſtatis, & ſacerdotij, cuius character ſolum eſt participatio quædam. Sic enim in præſenti, cum per baptiſmum Chriſti imprimatur character baptiſmalis, qui eſt proprium inferiorum militum inſigne, non oportuit illo inſigniri ſupremum ducem. Secunda ratio ex 2. artic. eſt, quia baptiſmus Chriſti eſt non tantum *in aqua*: ſed etiam *in ſpiritu* (eſt enim regeneratio ſpiritualis) ne igitur videretur Chriſtus indigere tali regeneratione, non oportuit illum baptiſmum ſuſcipere. Quæ ratio non habuit locum in baptiſmo Ioannis, qui tantum erat *in aqua*. Tertia ratio ex ſolut. ad 2. & 3. in eodem artic. eſt, quia baptiſmus Chriſti eſt ſpirituale remedium: Chriſtus autem, cum eſſet perfectiſsimus, remedio non indiguit. Vt hoc igitur ſignificaretur, non oportuit ſuo lauari baptiſmate. De qua re commode dicemus infra in fine totius quæſtion. diſputatio. 27. ſectione 3.

Chriſtum ſuo baptizari baptiſmate non decuit. C *1. Cor. 12. D Thom.* D

Tertia aſſertio D. Tho. eſt, non oportuiſſe Chriſtum baptizari aliquo baptiſmo de legali, ſeu veteris legis. Hanc habet D. Tho. articu. 2. ad 2. & ſolum eam probat, quia ille baptiſmus erat tantum figura: cum autem Chriſtus eſſet veritas, non competebat ei (inquit) quod in ſola figura gerebatur. Quæ ratio videtur nimium probare, alioquin neque circumciſionem debuiſſet Chriſtus aſſumere, neque alias cæremonias legales exercere, quia *omnia in figura contingebant illis.* Quocirca hæc ratio D. Thom. ſolum probat in illis baptiſmatibus veteribus ſecūdum ſe conſideratis non fuiſſe ſufficientem rationem, propter quam eis Chriſtus vteretur, & ideo, cum in illis non inueniatur peculiaris ratio, quæ in circumciſione, &

Baptiſmo legali Chriſtum baptizari cur nō decens. E

ne, & alijs ſimilibus reperta eſt, veriſimile eſſe Chriſtum nõ fuiſſe illis vſum. Addo præterea baptiſmata illa legalia non potuiſſe ab omnibus proprio arbitrio exerceri, ſed ad aliquam purificationem ab immũditijs legalibus. Quia ergo Chriſtus nulla purificatione indiguit, neq; immunditiam legalẽ contraxit, idcirco neceſſe non fuit, illis baptiſmatib. vti. A

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus conuenienti tempore fuerit baptizatus.

216. 4 d. 4. q. 3. art. 1 q. 2. 1. & d 44. in prin. expoſitionis literæ.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non conuenienti tempore Chriſtus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Chriſtus baptizatus eſt, vt ſuo exemplo alios ad baptiſmum prouocaret. Sed fideles Chriſti laudabiliter baptizantur, non ſolum ante trigeſimum annum, ſed in infantili ætate. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari in ætate triginta annorum. B

2. Præterea Chriſtus non legitur docuiſſe, vel miracula feciſſe ante baptiſmum. Sed vtilius fuiſſet mundo, ſi priori tempore docuiſſet, incipiens à viceſimo anno, vel etiam prius. Ergo videtur, quod Chriſtus, qui pro vtilitate hominum venerat, ante trigeſimum annum debuerit baptizari.

3. Præterea, Iudicium ſapientiæ diuinitus infuſæ, maxime debuit manifeſtari in Chriſto. Eſt autem manifeſtatum in Daniele tempore ſuæ pueritiæ: ſecundum illud Daniel 13. Suſcitauit Dominus ſpiritum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, ergo multo magis Chriſtus in ſua pueritia debuit baptizari, & docere. C

4. Præterea, Baptiſmus Ioannis ordinatur ad baptiſmum Chriſti, ſicut ad finem. Sed finis eſt prior in intentione, & poſterior in executione, ergo vel Chriſtus debuit primus à Ioanne baptizari, vel vltimus.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 3. Factum eſt, cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante: & infra. Et ipſe Ieſus erat in ipiens quaſi annorum triginta.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus conuenienter fuit in trigeſimo anno baptizatus. Primo quidem, quia Chriſtus baptizabatur quaſi tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas: qualis eſt triginta annorum. Vnde legitur Gneſ. 41 quod triginta annorum erat Ioſeph, quando accepit regimen Ægypti. Similiter etiam 2. Reg. legitur de Dauid, quod triginta annorum erat, cum regnare cœpiſſet. Ezechiel etiam in trigeſimo anno cœpit prophetizare, vt habetur Ezech. 1. Secundo, quia ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. futurum erat, vt poſt baptiſmum Chriſti lex ceſſare inciperet. Et ideo hac ætate Chriſtus ad baptiſmum venit, quæ poſt omnia peccata ſuſcipere, vt lege ſeruata nullus dicat, quod ideo eam ſoluit, quia implere non potuit. Tertio, quia per hoc, quod Chriſtus in ætate perfecta baptizatur, datur intelligi, quod baptiſmus parit viros perfectos, ſecundum illud Epheſ. 4. donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Vnde & ipſa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur: conſurgit enim trigenarius numerus ex ductu ternarij in denarium. Per ternarium autem, intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorum legis, & in his duobus perfectio vitæ Chriſtianæ conſiſtit. D E

Homil. 10. non remotè ep. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Gregor. Nazianzen. dicit, Chriſtus non eſt baptizatus, quaſi indigeret purgatione, nec quod aliquod illi immineret periculum differendo baptiſmum, ſed cuiuis alij non in paruum redundat periculum, ſi exeat ex hac vita non indutus veſte incorruptionis, ſcilicet gratia. Et licet bonum ſit poſt baptiſmum baptiſmi munditiam cuſtodire, potius tamen eſt (vt ipſe dicit) interdum pauliſper maculari, quam gratia omnino carere.

In oratio. in Epiphan. Lumina poſt med.

Eodem loco.

A *Ad ſecundum dicendum, quod vtilitas, quæ à Chriſto prouenit hominibus, præcipue eſt per fidem, & humilitatem; ad quorum vtrumque valet, quod Chriſtus in pueritia, vel adoleſcentia non cœpit docere, ſed in perfecta ætate: ad fidem quidem, quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quod per temporum incrementa corporaliter profecit: & ne huiuſmodi profectus putaretur eſſe phantaſticus, noluit ſapientiam ſuam, vel virtutem manifeſtare ante perfectam corporis ætatem: ad humilitatem vero, ne ante perfectam ætatem aliquis præſumptuoſe prælationis gradum, & docendi officium aſſumat.*

B *Ad tertium dicendum, quod Chriſtus proponebatur hominibus in exemplum omnium, & ideo oportuit in eo oſtendi id, quod competit omnibus ſecundum legem communem: vt ſcil. in ætate perfecta doceret. Sed ſicut Greg. Nazianz. dicit, non eſt lex communis, quod raro contingit, ſicut nec vna hirundo ver facit. Aliquibus enim ex quadam ſpeciali diſpenſatione ſecundum Diuinæ ſapientiæ ordinem, & rationem, conceſſum eſt præter legem communem, vt ante perfectam ætatem officium vel præſidendi, vel docendi haberent: ſicut Salomon, Daniel, & Hieremias.*

Loco citato ad arg. 1.

C *Ad quartum dicendum, quod Chriſtus nec primus, nec vltimus debuit à Ioanne baptizari: quia vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth. Chriſtus ad hoc baptizabatur, vt confirmaret prædicationem, & baptiſmum Ioannis: & vt teſtimonium acciperet à Ioanne. Non autem creditum fuiſſet teſtimonio Ioannis, niſi poſtquam fuerunt multi baptizati ab ipſo. Et ideo non debuit primus à Ioanne baptizari. Similiter etiam nec vltimus: quia (ſicut ipſe ibidem ſubdit) ſicut lux ſolis non expectat occaſum Luciferi: ſed eo procedente egreditur, & ſuo lumine obſcurat illius candorem: ſic & Chriſtus non expectauit, vt curſum ſuum Ioannes impleret, ſed adhuc eo docente, & baptizante, apparuit.*

Homil 4. in opere imper. circa pr. illius tom. 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus debuerit in Iordane baptizari.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit baptizari in Iordane. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed figura baptiſmi præceſſit in tranſitu maris Rubri: vbi Ægyptij D *ſunt ſubmerſi, ſicut peccata delentur in baptiſmo. Ergo videtur, quod Chriſtus magis debuerit baptizari in mari Rubro, quam in flumine Iordanis.*

217. Matt. 3. co. 4. fin.

2. Præterea, Iordanis interpretatur deſcenſus. Sed per baptiſmum aliquis aſcendit magis, quam deſcendat, vnde etiam Matth. 3. dicitur, quod baptizatus Ieſus confeſtim aſcendit de aqua. Ergo videtur inconueniens fuiſſe, quod Chriſtus in Iordane baptizaretur.

3. Præterea, Tranſeuntibus filijs Iſrael, aquæ Iordanis conuerſæ ſunt retrorſum, vt legitur Ioſu. 4. & ſicut etiam in Pſal. 113. dicitur. Sed illi, qui baptizantur, non retrorſum, ſed in antea progrediuntur. Non ergo fuit conueniens, quod Chriſtus in Iordane baptizaretur.

E *Sed contra eſt, quod dicitur Marc. 1. quod baptizatus eſt Ieſus à Ioanne in Iordane.*

Reſpondeo dicendum, quod fluuius Iordanis fuit per quem filij Iſrael in terram promiſſionis intrauerunt. Hoc autem habet baptiſmus Chriſti ſpeciale præ omnibus baptiſmatibus, quod introducit in regnum Dei: quod per terram promiſſionis ſignificatur. Vnde dicitur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ad quod etiam pertinet, quod Helias diuiſit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiendus in cælum, vt dicitur 4. Reg. 2. quia ſcilicet tranſeuntibus per aquam baptiſmi, per ignem Spiritus Sancti patet aditus in cælum. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus in Iordane baptizaretur.

Ad pri-

Ad primum ergo dicendum, quod tranſitus maris Rubri præfigurauit baptiſmum, quantum ad hoc, quod baptiſmus delet peccata, ſed tranſitus Iordanis, quantum ad hoc, quod aperit ianuam regni cœleſtis, qui eſt principalior effectus baptiſmi, & per ſolum Chriſtum impletus. Et ideo conuenie͂tius fuit, quod Chriſtus in Iordane, quam in mari baptizaretur.

Ad ſecundum dicendum, quod in baptiſmo eſt aſcenſus per profectum gratiæ, qui requirit deſcenſum humilitatis: ſecundum illud Iacob. 4. Humilibus autem dat gratiam. Et ad talem deſcenſum referendum eſt nomen Iordanis.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſtin. dicit in ſermone de Epiphania. Sicut antea aquæ Iordanis retrorſum conuerſæ fuerant, ita modo Chriſto baptizato retrorſum peccata conuerſa ſunt. Vel etiam per hoc ſignificatur, quod contra deſcenſum aquarum, benedictionum fluuius ſurſum ferebatur.

DISPVTATIO XXVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De tempore, & ætate, in qua Chriſtus baptizatus eſt.

DE Chriſti baptiſmo, quoad ſubſtantiã, & cauſas eius nihil addendum occurrit iis, quæ in ſuperioribus dicta ſunt, quoniã ex Euangelio conſtat baptizatum fuiſſe Chriſtum baptiſmo Ioan. de quo quid fuerit, iam dictum eſt: cauſæ vero, ſeu rationes, ob quas Chriſtus baptizatus eſt, ſatis ſunt in commentario artic. 2. explicatæ. Supereſt igitur, vt de circunſtantijs illius baptiſmi, ac de ijs, quæ in ipſo acciderunt, diſſeramus. Tractat autem D. Tho. in his duobus articulis de circumſtantiis temporis, & loci baptiſmi Chriſti, & quidem de circumſtantia loci nihil dicendum occurrit. Tum quia non videtur eſſe res magni momenti. Tum etiam, quia rationes omnes, quas D. Thom. affert, allegoricæ ſunt, ac morales. Literalis enim fortaſſe ratio, ob quã Chriſtus in Iordane baptizatus fuit ſolum eſt, quia ille erat aptus, & accommodatus locus, vt ad illũ maior hominum multitudo cõflueret, vt coram eis Chriſtus à Patre, & à Ioanne manifeſtaretur. De circumſtantia vero temporis accurate diſputandum eſt, quoniam hic iaciendum eſt fundamentum ad ea, quæ de tempore prædicationis, & mortis Chriſti, tractanda poſtea ſunt.

SECTIO I.

Quo die, ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.

Epiphan.

PRima ſententia eſt Epiphanij hæreſ. 51. non longe à fine aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe ſexto idus Nouembris. Quæ ſententia nullo teſtimonio ab ipſo probatur, nec video, quo niti fundamento poſsit. Quid vero de ea ſentiendũ ſit, dicã poſtea.

Onuphr. Canus. Baron.

Secunda ergo ſententia eſt, illum fuiſſe bapizatum ſexto die Ianuarij. Hanc tenent Onuphrius in faſtis lib. ſecundo. Canus lib. vndecimo de locis, ca. 5. ad 6. & Cæſar Baronius in apparatu ſuorum Annalium, vbi dicit Romanam Eccleſiam ſemper ab Epiphanij ſententia abhorruiſſe, & antiquos Patres, ac ipſammet Eccleſiam hanc ſententiam profiteri. Quod quam conſtanter ab ipſo dictum ſit, ex dicendis conſtabit. Nititur ergo hæc opinio in quadam Eccleſiaſtica traditione, quæ docet Epiphaniam, ſeu apparitionem Domini factã Magis, ſexta die Ianuarij accidiſſe (vt ſupra de illo myſterio agentes, indicauimus.) Sed eadẽ Eccleſiaſtica traditio docet eodem menſe, menſiſque die Chriſtum fuiſſe baptizatum. Quod patet primo ex officio Epiphaniæ, vbi ſæpe hoc Eccleſia repetit. Vnde in primo reſponſorio inquit: *Hodie in Iordane bapizato Domino, aperti ſunt cæli*, & in quadam antiphona. *Hodie cæleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia, quoniam in Iordane lauit Chriſtus eius crimina*, & rurſus in alia, *Tribus miraculis ornatum diem ſanctum colimus, hodie in Iordane à Ioanne Chriſtus baptizari voluit.* Ac denique in Hymno, *Lauacra puri gurgitis cæleſtis agnus attigit, peccata, quæ non detulit, nos abluendo ſuſtulit.* Secundo videtur hæc antiquorum Patrum ſententia: Aug. ſer. 37. de tempore, ſic inquit, *Quanquam nonnulli hodie Dominum à Magis æſtiment adoratum, alij aquam in vino mutaſſe, quidam vero baptizatum illum à Ioanne confirment, in omnibus tamen filius Dei creditur, in omnibus eſt vera feſtiuitas*, & eodẽ ſenſu dixerat ſermo 29. *In hac die, ſiue quod ſtella ortus ſui nuntium præbuit, ſiue quod aquam in vinum cõuertit, ſiue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis ſuo baptiſmo conſecrauit, in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur.* Et eodem fere modo loquitur Ambro. ſerm. 18. 21. & 22. Sed (ſi recte prædicta verba ponderentur) hi duo Patres non multũ fauent huic ſententiæ. Nam fatentur quidem alterum ex iis myſterijs hoc die factũ eſſe, incertum tamen relinquũt omniáne, an vnum tantum, & quod illorum fuerit. Et quamuis Ambr. in poſtremo loco addat hæc verba. *Licet à diuerſis alterutrum factum eſſe credatur, ego vero vtrumque factum eſſe confirmo*: tamen myſtice hoc eſſe intelligendum ſtatim declarat, dicens vnũ myſterium in alio contineri. Neque aliter videtur ſentire S. Maximus, cui potiſsimum ſolet hæc ſententia tribui: In ſermone enim de Epiphania ſic loquitur. *In hac, dilectiſsimi, celebritate, ſicut relatu paternæ traditionis inſtruimur, multiplici nobis eſt feſtiuitate lætandum. Ferunt enim hodie Chriſtum Dominum vel ſtella duce à gẽtibus adoratum, vel inuitatum ad nuptias aquas in vina vertiſſe, vel ſuſcepto à Ioanne baptiſmo conſecraſſe fluenta Iordanis.* Vbi ſub diſiunctione loquens indicat quidem aliquod ex ijs myſterijs illo die contigiſſe, non tamen omnia. Et ad eundem modum loquitur Origen. homil. 8. in diuerſos, & Caſsian. col. 10. capit. 2. vbi refert Ægyptios ſolitos eſſe vna die celebrare Epiphaniorum feſtum, & natalis, ac baptiſmi Domini, *quoniam ſacerdotes illius prouinciæ* (inquit) *vel dominici baptiſmi, vel ſecundum carnem natiuitatis eundẽ diem eſſe definiunt.* Vbi etiam, ſub diſiunctione loquitur, & occaſionem præbet eodem fere modo interpretandi Latinæ Eccleſiæ conſuetudinem, dum nimirum eodem die celebrat illa tria myſteria. Quia certum exiſtimat aliquod ex illis eo die eſſe factum, & incertum eſt, quod illorum ſit. Quocirca cum in ea feſtiuitate dicitur. *Hodie baptizatus eſt*, vel *Magis apparuit*, iuxta hãc ſententiam non intendit affirmare, reuera omnia hæc facta eſſe illo die, ſed omnia illo die repræſentari, atque in memoriã reuocari: ſicut quãdo Chriſti Domini reſurrectionem, aut mortem colit, etiam dicit eo die Chriſtum eſſe mortuum, aut ex mortuis ſurrexiſſe, cum tamen ſecundum veram anni computationem, ſæpe non ſit idem dies, in quo hæc myſteria ſunt geſta. Et in aliquibus annuis feſtiuitatibus ſæpe hoc accidit, quandocunque Eccleſia ad recolendum aliquod myſterium, vel memoriam alicuius ſancti faciendam propter ſpeciales cauſas eligit diem aliquem præter eum, in quo reuera res ipſæ contigerunt: & nihilominus ita Eccleſia loquitur, ac ſi illo die facta eſſent.

Auguſt. *Ambroſ.* *Maximus.* *Origenes.* *Caſſian.*

Propter hæc eſt tertia opinio, quæ negat quidem baptiſmum Chriſti accidiſſe ſexto die Ianuarij: non tamen affirmat, quo die contigerit: ſed incertum relinquit. Ita opinatur Ianſenius capit. 14. Concordię, vbi negat interceſsiſſe annum inter baptiſmum, & nuptias: & tamen capit. 18. affirmat nuptiarum miraculũ ſexta die Ianuarij factum eſſe. Eodem modo opinatus eſt Benedictus Pererius lib. 11. in Danielem, par. 1. Nam quæſtio. 6. affirmat Chriſtum ſexto Ianuarij conuertiſſe aquam in vinum: & tamen quę-

Ianſen. *Pererius.*

ſtione 7. veriſimilius credit non annum integrum, ſed paucos menſes fluxiſſe à die baptiſmi vſque ad nuptiarum diem. Præterea Franciſcus Toletus ſuper Ioannem, cap. 2. annot. 15. credit eſſe probabilius, magiſque traditioni Eccleſiæ conſentaneum, tria illa myſteria non accidiſſe vno, eodemque die: non tamen docet, quod ex his myſterijs ſexto Ianuarij die contigerit. Rurſus Cæſar Baronius in Annalibus, anno 31. negat etiam ſupradicta tria myſteria facta eſſe eodem die. Fundamentum eſt, quia Patres ſupra relati non copulatiue, ſed ſubdiſiunctiue loquuntur: ſentiũt ergo non omnia, ſed ſolum aliquod ex ijs myſteriis illo die factum eſſe. Accedit quod ſi baptiſmus, & nuptiæ eodem die acciderunt, neceſſe eſt inter illa annum integrum fuiſſe tranſactum: quia certiſsimum eſt nõ fuiſſe facta eodem numero die. Nam vt conſtat ex Euangelio Matt. 3. & 4. Ioan. 1. & 2. poſtquam Chriſtus baptizatus eſt, ieiunauit quadraginta diebus, deinde vero diſcipulos vocauit, priuſquam nuptiarum miraculum patraret, ergo, vt eodem die factum ſit, neceſſe eſt, vt integer annus reuolueretur: hoc autem creditu difficile eſt. Primo, quia D. Petrus Act. 1. dicit Chriſtum cœpiſſe docere, & congregare diſcipulos à baptiſmate Ioannis, ergo non eſt veriſimile integrum annum tranſegiſſe nullo ſigno, ſeu miraculo facto. Secundo, quia in baptiſmo Chriſtus declaratus eſt à Patre doctor, & magiſter hominum, ergo ſtatim cœpit eo fungi munere, non ergo per annum diſtulit. Tertio eſt vrgens locus apud Auguſt. ſerm. 154. de tempore, vbi affirmat baptiſmum Chriſti, & miraculum nuptiarum die Dominico accidiſſe, quod eſſet impoſſibile, ſi poſt annum eodem die menſis vtrumque eſſet factum. Addi præterea poſſent hoc loco difficultates, quæ ex oppoſita ſententia ſequuntur circa ætatem Chriſti, & tempus mortis eius. Sed de his poſtea oportunius.

Fran Tole. *Cæſ. Baron.* *Matth. 3. & 4. Ioan. 1. & 2.* *Act. 1.* *Auguſtin.*

Inter has ſententias difficile eſt ferre iudicium; quoniam pendent ex hiſtoria valde incerta: exiſtimo tamen (vt conſequenter, & cum aliquo fundamento loquamur) alterutrum è duobus eſſe dicendum, ſcilicet vel omnia illa tria myſteria eodem die eſſe facta, vel de nullo illorum definite conſtare an illo die fuerit factum, necne? Vnde miror Ianſenium, Pererium, & Baronium, quomodo, cum illud primum negent, potuerint de aliquo illorum determinate tam conſtanter affirmare illo die factum eſſe, vt dicant eſſe vetuſtiſsimam traditionem, vſum, & obſeruationem Eccleſiæ, communemque Doctorum ſententiam, cum nullum ſit maius fundamentum ad hoc aſſerendum de vno, quam de alio, neque ipſi vllum afferant: ſed vnuſquiſque id eligat, quod aliis opinionibus vnicuique propriis videtur magis conſentaneum. Vnde fit, vt inter ſe etiam non conueniant, dum alius de baptiſmo, alius de nuptiarum miraculo, id affirmet.

Quocirca, ne cogamur omnia in dubium vocare, ſentiendum exiſtimo baptiſmum Chriſti, & alia etiam duo myſteria ſexto die Ianuarij facta eſſe. Primo, quia id negare de feſto Epiphaniæ videtur ſane communi fidelium conſenſui reluctari, & iis teſtimoniis, quæ de tempore aduentus Magorum ſupra retulimus, non eſt autem maior ratio certitudinis (vt dixi) de hoc myſterio, quam de reliquis. Secundo, quia reuera Eccleſia in officio Epiphaniæ multum huic ſententiæ fauet. Quod vero quidam dicunt elegiſſe Eccleſiam illam opinionem, vt probabilem ad ſuam inſtituendam feſtiuitatem, nos omnino iuuat. Non enim contẽdimus noſtram ſententiam eſſe certam: ſed vt probabiliorem eſſe eligendam, quandoquidem Eccleſia illam eligit. Tertio, licet fateamur Auguſtinum, & Ambroſium locis citatis non affirmare omnia illa eodem die eſſe facta: ſed ſolum referre quoſdam ita de vno myſterio ſenſiſſe: quoſdam vero de alio; non tamen referunt quenquam negaſſe, aliquod ex iis myſteriis eo die eſſe tranſactum. Vnde ſine cauſa illis imponitur, quod inſinuent non omnia, ſed vnum tantum illo die accidiſſe, ſed ſolum præſeferunt dubitationem aliquam, vel incertitudinem. Ita tamen vt in eam ſententiam magis propendeant, & iuxta illam ſimpliciter loquantur, vt videre licet in eodem Auguſtino ſermone 36. de tempore, & Ambroſius d. ſermone 18. & 20. Sanctus vero Maximus licet vtatur coniunctione diſiungente *vel*, videtur tamen eam pro copulante poſuiſſe, quod Latinis frequens eſt. Et colligi poteſt ex verbis, quæ ſubiungit, *Et quam rectè nobis tria hæc myſteria vno acta die prædicantur, qui ineffabile Trinitatis arcanum vno Dei ſub nomine confitemur.* Et eodem ſenſu videntur loquuti Paulinus in natali 9. Sancti Felicis, & Iſidorus libr. 1. de officiis Eccleſ. capit. de Epiphania, qui ſimili modo loquendi vtuntur. Quod euidens eſt, præſertim apud Iſidorum, qui ſic inquit, *ſiquidem eodem die idem Ieſus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuiſoque cælo Spiritus Sancti deſcendentis teſtimonio Dei filius eſſe declaratur, cuius dici nomen ex eo, quod apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur:* dixerat autem eodem die Magis apparuiſſe. Deinde non eſt contemnenda authoritas Bernardi, qui ſermone primo de Epiphania expreſſe id affirmat, dicens. *Nec ſola hæc apparitio, ſed altera quædam (ſicut à Patribus noſtris accepimus) hodie celebratur, quæ etſi longo poſt tempore, facta creditur hoc ipſo die*, Vnde ſermonem ſecundum ſic exorditur, *Tres apparitiones Domini legimus vno quidem die: ſed non vno tempore factas.* Idem repetit ſermone tertio. Et Petrus Chryſologus ſermone 57. vbi poſt multa in fine ita concludit. *Chriſtus diuerſo tempore, vno, eodemque die Magorum munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus trino teſtimonio noſcitur, ſitque de trina oſtenſione Chriſti Epiphania vna, & ſacrata ſolemnitas.* Et ſimiliter ſermon. 160. poſtquam multis verbis idem docuerat, concludit, *Tribus autem modis hodie Chriſti Deitas eſt probata, Magorum munere, Patris teſtimonio, aquæ mutatione in vinum, quia tribus ſtare omne verbum Scripturæ firmauit authoritas.* Ad hæc Hieronym. Ezech. 1. exponens illa verba: *In quinta menſis*, dicit menſem illum fuiſſe Ianuarium, & in illa die ſignificatum eſſe baptiſma (in quo aperti ſunt Chriſto cæli,) & Epiphaniorum diem huсuſque venerabilem. Quibus verbis indicat Chriſtum apparuiſſe, & baptizatum eſſe quinta die Ianuarij. Sed fortaſſe propter propinquitatem dierum non exiſtimauit hoc ad figuram, ſeu metaphoram referre: Inſinuat ergo Hieronymus hanc ſententiam, & ſatis aperte ſignificat baptiſmum, aduentumque Magorum in eundem incidiſſe diem. Huc accedit Albinus libr. de Eccleſt. officijs, capit. de baptiſmo Domini, qui memoriæ prodidit ieiunium Chriſti abſolutum eſſe decimo quinto Kalen. Mart. quem diem conſtat eſſe quadrageſimum à die ſexto Ianuarij. Deinde vero ſubdit poſt anni reuolutionem inchoaſſe miracula, aquas in vinum conuertendo. Tandem diſertis verbis docet, illa tria myſteria eodem die eſſe facta. Denique in hanc ſententiam propendet Leo Papa epiſtol. 4. vbi dum reprehendit eos, qui in die Epiphaniæ ſolemni ritu catechumenos baptizabant, cum iuxta Eccleſiæ Romanæ ritum in die Paſchatis, & Pentecoſtes baptizandi ſint, ſubdit in hunc modum. *Si quis autem Epiphaniæ feſtiuitatem, quæ in ſuo ordine debito honore veneranda eſt, ob hoc exiſtimat priuilegium habere baptiſmatis, quia hoc quidam putant, quod in ea die Dominus ad baptiſmum ſancti Ioannis acceſſerit, ſciat illius baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, neque ad eandem pertinuiſſe virtutem, qua ex Spiritu Sancto renaſcuntur, qui ex Deo nati ſunt.* Vbi quamuis eam ſententiam non referat, vt certam, eam tamen probabiliorem eſſe ſentiens non reiicit, vt aliorum rationem excludat:

Auguſt. Ambroſ. *Baptiſmus Chriſti quando contigerit.* *Paulin. Iſidor. Bernard.* *Pet. Chryſ.* *Hierony.* *Albinus.* *Leo Papa.*

dat:ſed illam potius,vt veram,amplecti videtur, vt aliam cauſam Eccleſiaſticæ conſuetudinis præbet.

A

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Caietan.

Neque contra hanc ſententiam vrgent coniecturę,quibus tertia opinio fulciebatur,quin potius prima, & ſecunda poſſunt hanc ſententiam comprobare. Nam veriſimilius eſt inter baptiſmum, & nuptias annum interceſsiſſe, vt Caietan. etiam ſenſit quæſtione 43.artic.3. & patet. Quia Chriſtus poſt baptiſmum receſsit in eremum, & ieiunauit quadraginta diebus, poſt ieiunium vero ſtatim rediit Nazareth, ibique aliquo tempore commoratus eſt

Epiphan.

Luc.4.

(ſi Epiphanio loco ſuperius commemorato credimus,ex Euang.enim probari id nõ poteſt.) Quia etſi Luc.c.4. ſtatim poſt hiſtoriam ieiunij,& tentationis ſubdat: *Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exijt per vniuerſam regionem de illo, & ipſe docebat in ſynagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & venit Nazareth, vbi erat nutritus.* Tamen hoc (quod Lucas narrat) non accidit ſtatim poſt ieiunium,& tentationem:ſed poſtquam iam Chriſtus aliquo tempore prędicauerat,& multa ediderat miracula,vt ex ipſis verbis Euangeliſtæ,& ex Mat.13. & Marc.6.colligitur.

B

Matth.13. Marc. 6. Auguſtin.

Vnde Auguſtin. li.2.de conſenſu Euangeliſt.capit. 17. hunc reditum Chriſti in Galilæam (quem Lucas memorat) poſt coniectum in vincula Ioannem accidiſſe teſtatur. Nihilominus tamen veriſimile eſt, etiam poſt ieiunium rediiſſe Nazareth, & nonnunquam inter ſuos fuiſſe verſatum, interdum vero veniſſe, vbi baptizabat Ioannes, vt illi eſſet occaſio ſæpius de ipſo reddendi teſtimonium. Quod valde conueniens, ac neceſſarium fuit,vt Chriſti fama,& prædicatio,ac teſtimonium Ioannis de ipſo, per omnium aures vulgaretur,& ora.

C

Ioan.1.

Et aliquo modo indicatur capite 1.Ioannis,vbi narratur, Chriſtum ſemel,& iterum veniſſe ad Ioannem, qui ſtatim viſo Chriſto illum demonſtrabat, dicens: *Ecce agnus Dei*,& tamen ex contextu hiſtoriæ Euangelicæ, & ex ijs, quæ ſupra diximus, conſtat illi omnia accidiſſe poſt baptiſmum,& conſequenter poſt ieiunium, & tentationem, quæ immediate baptiſmo ſucceſſerunt. Deinde poſtquam ſatis fuerat Chriſtus Ioannis prædicatione manifeſtatus, antequam miraculum in nuptijs edidiſſet, cæpit prædicare, & diſcipulos vocare,ac congregare, vt conſtat ex Ioannis ſecundo.

Ioan.1.& 2.

Vbi legimus Chriſtum habuiſſe diſcipulos, qui nuptiis & miraculo præſentes affuerunt,& capit.1. Andream,& alterum diſcipulum Ioannis adhæſiſſe Chriſto, eumque interrogaſſe, *Magiſter vbi habitas?* Qua interrogatione ſatis indicarunt (vt ibi Caietanus notat) iam tunc habitum fuiſſe Chriſtum publicum magiſtrum, & doctorem.

D

Quod certe nomen breuiori tempore, quam vno anno, ſibi comparare non poterat, igitur nihil mirum eſt(imo id congruit quidem) quod annus integer inter baptiſmum, & nuptias interceſſerit. In quo non deſiit Chriſtus doctoris munere fungi, quamuis non ſtatim cœperit patrare miracula.

Chryſoſtom.

Quia (vt Chryſoſtomus ait homil. 22.in Ioan.) *prius debuerunt congregari diſcipuli, qui deuoti attenderent miraculis, quæ fieri incipiebant, iiſque in fide, quam conceperant, confirmarentur.*

Ad tertiam vero coniecturam negatur vtrumque myſterium baptiſmi, & conuerſionis aquæ in vinum die Dominico accidiſſe. Nec eſt vlla ratio probabilis, qua id perſuadeatur.

E

Illud autem Auguſtini teſtimonium non omnino cogit, vt huic rei fidem faciamus, præſertim cum inter illos ſermones falſo nonnulli ſint Auguſtino adſcripti, ex quibus ille exiſtimari vnus poteſt. Quia neque Auguſtini ſtylum redolet, neque aliquid habet Auguſtino dignum.

6. Synod.

Vnde in quibuſdam decretis, quæ ſextæ ſynodo tribuuntur, in octauo vbi narrantur mira opera, quæ Deus die Dominico patrauit, inter alia ponitur baptiſmus Chriſti, non tamen nuptiarum miraculum.

SECTIO II.

Quo ætatis ſuæ anno Chriſtus Dominus fuerit baptizatus.

Circa annũ decimum quintum Tiberij imperantis baptizatus Chriſtus, Luc.3.

DVo ſunt hac in re certa. Primum eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum circa annum decimum quintum Imperij Tiberij Cæſaris. Hoc ex Euangelio aliquo modo colligi poteſt. Nam Lucæ tertio aſſeritur anno decimo quinto Tiberij, factum eſſe verbum Domini ſuper Ioannem, vt ad prædicandum, & baptizandum exiret. Ex quo neceſſario ſequitur ante illum decimum quintum annum Chriſtum non fuiſſe baptizatum, vt per ſe conſtat. Additur vero ibidem, cum baptizaretur omnis populus, Ieſum etiam baptizatum fuiſſe: non tamen expreſſe eodem anno baptizatus dicitur.

D.Thom. Chryſoſtom.

Non vero id eſt probare difficile. Primo, quia (vt hic notauit Diuus Thomas articulo tertio ad quartum ex Chryſoſtomo homilia quarta imperfecti) Chriſtus, neque primus, neque vltimus fuit à Ioanne baptizatus. Quia vt conueniēter poſſet Ioannes teſtimoniũ de Chriſto reddere, oportuit, vt prius ad baptiſmum populi multitudo conflueret. Neque etiam vſque in finem differre baptiſmum ſuum decebat Chriſtum, quia oportuit, vt adhuc Ioanne docente, ac baptizante, manifeſtaretur, & inciperet docere, ac baptizare Chriſtus, vt nulla inter eos videretur eſſe contentio, diſcipuloſque ſuos ad Chriſtum mittere,& reliquos omnes in fide eius confirmare Ioannes poſſet,

Differre baptiſmum ſuum Chriſtus cur non debuit.

vt latius docuit Diuus Thomas quæſtione præcedent. articu. quinto. Et vtramque partem inſinuauit Lucas illo verbo: *Cum baptizaretur omnis populus, Ieſu baptizato, &c.* Nam in hoc verbo continetur, vna cum aliis acceſsiſſe Chriſtum ad baptiſmum, atque adeo veniſſe ante ipſum alios, alios poſt ipſum. Baptiſmus autem Ioannis non durauit niſi per annum, & paulo amplius, quod ex hiſtoria Euangelica, & ex iis, quę ſupra diximus de ætate, in qua obiit Ioannes, manifeſte datur intelligi: neceſſe eſt ergo, Chriſtum fuiſſe baptizatum eodem anno, quo Ioannes baptizare primum cœpit, & ante impletum illum. Baptizatus ergo eſt ipſo anno decimo quinto Imperij Tiberij, vel certè non multo poſt illum impletum. Neque enim affirmare ſimpliciter poſſum, eueniſſe id intra ipſum annum decimum quintum. Quia non mihi conſtat, quo menſe illius anni Ioannes baptiſmum inchoarit: quanquam veriſimile ſit, ex quo Ioannes baptizare cœpit, Chriſtum non per plures menſes diſtuliſſe baptiſmum. Tum quia oportebat in operibus pietatis,& humilitatis promptum ſe, & paratum oſtendere, atque alijs exemplo eſſe. Tum etiam, quia ſciebat tempus prædicationis Ioannis futurum eſſe perbreue, & ideo expediens eſſe non differri manifeſtationem ſuam.

Ioan.1.& 2

Et confirmari poteſt, nam (vt colligitur ex primo, & ſecundo capit. Ioannis) quando Chriſtus fecit miraculum in Cana Galileæ, nondum erat Ioannes coniectus in vincula, ergo (ſi vera ſunt, quæ ſectione præcedenti docuimus) baptizauit Ioannes toto illo anno à Chriſti baptiſmate, vſque ad nuptias, ergo cum eius baptiſmus paulo amplius durauerit, neceſſe eſt, dicamus, Chriſtum prope initium baptiſmatis Ioannis, ſtatim ac populi multitudo cœpit ad illum concurrere, fuiſſe baptizatum: ergo baptizatus fuit eodem decimo quinto Imperij Tiberij. Et addi poteſt coniectura: Quia Lucas non tam propter Ioannem Baptiſtam, quam propter Chriſtum texuit hiſtoriam, deſignauitque tempus, & annum, in quo Ioannes cœpit baptizare, ergo non

Euſeb.

ſolum voluit indicare initium baptiſmi Ioannis, ſed multo magis initium baptiſmi Chriſti: credendum eſt ergo eodem anno vtrumque factum eſſe. Et ita ſentiunt Patres omnes, & expoſitores Euangeliorum,& Euſebius in Chronico.

Tertul.

Hinc colligitur grauem eſſe errorem, qui apud Tertullianum legitur, libr. contra Marcion. capit. 15. nimirum cœpiſſe Chriſtum Dominum ſeſe hominibus manifeſtare anno duodecimo Imperij Tiberij. Siue enim hoc ex propria ſententia aſſerat, ſiue ex Marcione referat, nulla ratione poteſt conſiſtere. Tum quia Chriſtus nec docere cœpit, nec miracula edere, nec alio modo ſe publice manifeſtare ante baptiſmum, vt omnes docent, & ex Euangelio non obſcure colligitur, & manifeſte teſtatur Petrus Actor. primo illis verbis. *Incipiens à Baptiſmate Ioannis.* Denique quia Præcurſor præire debuit ante Dominum, ſed Ioannes non cœpit ſeſe populo oſtendere, nec baptizare ante decimumquintum annum Tiberij, ergo nec Chriſtus.

Act. 1.

Trigeſimum circiter ætatis annum agens baptizatur Chriſtus.

Secundo eſt certum, ac de fide, Chriſtum baptizatum fuiſſe circa trigeſimum ætatis ſuæ annum. Id enim teſtatur Lucas eodem loco ijs verbis: *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Quæ verba ſine dubio referuntur ad ea, quæ immediate præceſſerant. *Factum eſt, cum baptizaretur omnis populus, Ieſu baptizato, & orante apertum eſt cælum*: dicitur ergo Chriſtus fuiſſe quaſi triginta annorum, quando hoc accidit. Et hęc eſt communis omnium Patrum, ſcriptorumque ſentētia. Quam vero ob cauſam vſq; ad tantam ætatem baptiſmum Chriſtus diſtulerit, variæ rationes redduntur à Patribus (vt hic D.Thom. articul.3. notauit) quæ partim morales ſunt, partim allegoricæ. Quas fere Greg. Naz. oratio. 39. his verbis complexus eſt. *Quæ res nobis documento eſſe debet, purgationem, animique ſubmiſsionem prius adhibendam eſſe, nec concionandi prouinciam ante ſuſcipi debere, quam ad ſpiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit*, latius oratione 40. *At dices, Chriſtus triceſimo anno baptizatur. idque cum Deus eſſet, tu me baptiſmum vrgere iubes? Cum Deum dixiſti, quæſtio abs te ſoluta eſt* Primo, *nam ille purgatio ipſamet erat, nec purgatione indigebat.* Secundo, *Nec vero ei quicquam periculi metuendum erat baptiſmi prorogandi.* Tertio, *Ille triceſimo anno, ac non prius ſeſe indicauit, ne oſtentationis cuiuſdam opinionem præberet.* Quarto, *Quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet.* Quinto, *Quoniam ei ſalutiferum mundo ſupplicium ſubeundum erat, omnia, quæ ad paſsionem ſpectabant, ad paſsionem concurrere oportebat, nimirum oſtenſionem, baptiſmum cœleſte teſtimonium, prædicationem, multitudinis concurſum, miracula, & velut corpus vnum fieri non diuulſum, nec temporum interuallis diſiunctum, & interruptum.* Addi verò poteſt (ſi literalem, vt ita dicam, rationem ſpectemus) Chriſtum non fuiſſe antea baptizatum, quia Ioannes antea baptizare non cœperat: ideo autem Ioannes ante illud tempus baptizare non cœperat, quia, cum eſſet illius baptiſmi primus inſtitutor, nō poterat ante maturam, & perfectam ætatem tātum, tamq; graue munus inchoare. Præſertim cum oporteret prius prædicare pœnitentiam, & per eam homines ad baptizandi ritum omnes in admiratione rapere, ac deinde in ipſo baptiſmo teſtimonium de Chriſto præbere. Quæ omnia in minori ætate, nec grauiter, nec conuenienter fieri poterant.

Luc. 3. *D. Thom.* *Greg. Naz.*

Baptiſmi Chriſti prorogandi cauſæ quæ fuerint.

His ergo poſitis, grauis, & difficilis controuerſia ſupereſt, quomodo intelligendum ſit, Chriſtum baptizatum eſſe agentem quaſi annum trigeſimum. Cuius deciſio pendet ex vero ſenſu illorum verborum Lucæ. *Et erat Ieſus incipiens quaſi annorum triginta.*

Caiet.

In qua re prima ſententia eſt, Chriſtum Dominum veniſſe ad baptiſmum, anno vigeſimo nono ætatis ſuæ, in fine eius, antequam illum expleret, & trigeſimum inchoaret, vt ſenſus ſit, erat Ieſus quaſi incipiens annum trigeſimum ætatis, nondum enim inceperat: ſed iamiam prope ad illum accedebat. Ita Caietanus Lucæ tertio. Cui ſane non multum repugnant verba Euangeliſtæ. Nam licet multi dicant (& probabile ſit) nec participium illud, *Incipiens*, ad ætatem, ſed ad manifeſtationem, & præ-

A dicationem Chriſti, eſſe referendum: nec aduerbium illud, *quaſi*, referri ad participium *Incipiens*, nec diminuere illud: ſed pertinere ad ætatem triginta annorum: Quia Lucas non dicit *Quaſi incipiens annorum triginta, ſed incipiens quaſi annorum triginta.* Ita vt ſenſus planus ſit, erat Ieſus, quando baptizatus eſt, & cœpit manifeſtari quaſi annorum triginta: Licet hoc (inquam) ita ſit: nihilominus poſſet litera commodè admittere illum ſenſum. Recte enim dici poteſt quaſi triginta annorum ille, qui fere iam compleuit vigeſimumnonum annum, quamuis trigeſimum nondum attigerit, quia hanc vim habet illud aduerbium *quaſi*.

Et hæc ſententia probanda neceſſario eſt illis authoribus, qui exiſtimarunt, Chriſtum trigeſimo ætatis anno paſſum eſſe, quanquam eorum ſit opinio

B improbabilis, vt infra dicam. Item poſſet facile defendi hæc opinio Caietani, ſi vera eſſet ſententia Epiphanij aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe mēſe Nouembri. At vero poſitis iis, quæ diximus, & ipſe etiam Caietanus admittit, nempe Chriſtum baptizatum eſſe ſexto Ianuarij, nullo modo poteſt hęc opinio defendi. Quia Chriſtus explebat ætatis annum vigeſimoquinto die Decembris, ergo ſi nondum expleuerat vigeſimumnonum ætatis annum, attigiſſet quidem ille tantummodo vigeſimumoctauum, & tredecim dies, ergo non potuit dici quaſi triginta annorum, eo quod fere vigeſimumnonum ætatis annum impleſſet. Accedit, quod nullus veterum hunc dicendi modum ſequutus eſt.

Secunda ſententia extremè contraria eſt Chriſtum triginta annos natum, attingentemque iam

C trigeſimumprimum per aliquot menſes, aut ſaltem dies ad baptiſmum veniſſe. Primus author, qui diſertis verbis hanc ſcripſit ſententiam fuit Beda, libro de ratione temp. capite quadrageſimoquinto, quem ex recentioribus multi, & graues ſcriptores ſequuntur, & ex antiquis Patribus in illius confirmationem adducuntur multi. Quorum præcipuus eſt Ignatius epiſtola quinta ad Trallianos vbi ſic inquit. *Et expletis tribus annorum decadibus vere baptizatus eſt à Ioanne.* Quibus verbis (vt multis placet) expreſſe dicit expleuiſſe iam trigeſimū annum. Quod confirmare videtur Chryſoſtomus homilia decima in Matth. dicens, *poſt triginta annos Ieſum veniſſe ad baptiſma*, eodemque modo loquitur Euthymius Matth. 3. in principio, & Bernardus ſermone primo

Beda. *Ignat.* *Chryſoſt.* *Euthym.* *Bernard.*

D Epiphaniæ dicit. *Cum trigeſimum annū exegiſſet in carne.* Sed hæc Patrum teſtimonia (ſi exacte conſiderentur) parum fauent huic ſententiæ. Nam ijs locis non tractant, an omnino completus eſſet trigeſimus annus ætatis Chriſti, quando ad baptiſmum peruenit, ſed loquuntur communi, & vulgari modo: in communi autem ſermone vere, ac proprie dicitur aliquid factum eſſe expletis triginta annis, etiamſi durante anno trigeſimo factum ſit. Sicut Lucæ ſecundo dicitur. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer*, cum tamen durante octauo die ſit circumciſus. Et Chriſtus dixit Marc. 8. *Poſt tres dies reſurgam*, cum tamen in ipſa die tertia reſurrecturus eſſet. Eſt præterea ad hanc expoſitionem confirmandam optimum teſtimoniū deſum-

Luc. 2. *Marc. 8.*

E ptum ex canonibus collectis ex Græcis Synodis per Martinum Bracarenſem Epiſcopum, vbi can. 20. ſic dicitur. *Si quis triginta ætatis ſuæ non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etiamſi valde ſit dignus, quia & ipſe Dominus trigeſimo anno baptizatus eſt, & ſic cœpit docere*, conſtat autem non fuiſſe neceſſarium integrum complere trigeſimum ætatis annum, vt quis poſſet ordinari. Ex antiquis ergo Patribus non poteſt hæc ſententia ſatis ſuaderi: ex Scriptura autem probari etiam nequit hunc eſſe ſenſum Lucæ, perſuaderi verò poteſt, verba Lucæ commode, & ſine vlla vi hunc ſenſum pati. Quia aduerbium illud *Quaſi*, non ſemper diminutionem: ſed interdum exceſ-

Martin. Brac. Epiſ.

A excesſum, licet exiguum ſignificat. Vt cum dicimus, *Hic ſunt quaſi mille homines*, ſignificare poſſumus, vel pauciores eſſe, quam mille, vel paulo plures. Exemplum eſt in Euangelio Marc. 8. *Erant, qui manducauerant, quaſi quatuor millia*, & ſimiliter Ioan. 6. dicuntur manducaſſe, *quaſi quinque millia*, & tamen Matth. 14. dicitur fuiſſe numerus *quinque millia virorum, exceptis paruulis, & mulieribus.* Quocirca, ſi hic modus dicendi magis conuenit cum humana hiſtoria, & chronologia, ſuſtineri poteſt non repugnare Scripturæ. Ex Scriptura vero, aut alia Eccleſiaſtica authoritate probari ſatis non poteſt.

Marc. 8. Ioan. 6. Matt. 14.

Tertia opinio eſt, Chriſtum poſt expletum vigeſimum nonum annum, & inchoatum trigeſimum, ad baptiſmum veniſſe. Hæc eſt communis ſententia, vt Abulenſ. 3. & Lyranus Luc. 3. adnotarunt. Videturque B eſſe expreſſa D. Th. ar. 3. dicentis, Chriſtum fuiſſe in trigeſimo anno baptizatum. Nam in omni ſermonis proprietate illud dicitur fieri tali anno, quod fit illo durante, antequam ad finem deueniat. Et eodem fere modo loquuntur Patres antiqui, Nazianzenus oratione 39 & 49. *Trigeſimo* (inquit) *anno baptizatur.* Hieron. Ezechiel. 1. *Triginta annos natus venit ad baptiſmum, quæ in homine perfecta ætas eſt.* Et vtitur exemplo Num. 4. vbi ſacerdotes dicuntur miniſtrare à triceſimo anno, & ſupra, vbi ſine dubio requiritur, quod attigerint triceſimum annum, non quod expleuerint. Sic etiam Auguſt. lib. 3. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, ca. 5. dicit, Chriſtum trigeſimum annum agentem veniſſe ad baptiſmum. Orig. hom. 1. in Ezechielem fere nihil aliud dicit, quam Euangeliſta & eodem fere modo Iuſtinus Martyr in dialogo cum C Triphone ait, *Chriſtus per annos ferme triginta expectauit, donec Ioan. præiret baptiſmum prædicando,* Theophyl. Luc. 3. ſolum dicit, *cum triginta annorum eſſet Dominus, baptizatus eſt*: & eodem fere modo loquitur Ambroſ. Luc. 3. Quin etiam Iren. lib. 2. c. 39. dicit Chriſtum incepiſſe annum triceſimum, & Euſeb. lib. 1. Hiſtoriæ, cap. 10. *Incipiebat* (inquit) *tunc triceſimum annum.* Denique Epiphanius ex profeſſo hoc ſuadet hæreſ. 51. Et hæc ſententia optime verbis Lucæ conſonat. Quia aduerbium illud *quaſi*, & proprius, & frequentius ad diminuendum ponitur, quam ad augendum: ergo, cum dicitur Chriſtus fuiſſe *quaſi annorum triginta*, recte exponitur nondum illos expleuiſſe.

Abulenſ. Nico. Lyran. D. Thom. Trigeſimo ætatis inchoato anno baptizatus eſt Chriſtus. Greg. Nazian. Hieronym. Num. 4. Auguſtin. Orig. Iuſtin. Mar. Theoph. Ambroſ. Iren. Euſeb. Epiphan.

Poteſt etiam hæc ſententia humana hiſtoria, ſeu chronologia confirmari, quanquam & illa etiam D tam incerta ſit, vt facile ad alias detorqueri quoque ſententias poſſit: ſi tamen nonnulla ſtatuamus probabiliora, magiſque recepta principia, videbitur fortaſſe opinio hæc veriſimilior. Primum eſt, Chriſtum natum eſſe quadrageſimo ſecundo anno Imperii Auguſti, vt ex ſententia Clementis Alexandrini, Euſebii, Epiphanii, ac Bedæ oſtendimus in priori tomo, diſputatione ſexta, ſectione prima, in fine. Alterum eſt, Auguſtum imperaſſe annos quinquaginta ſex integros, numerando imperium eius ab initio conſulatus. Nam eodem fere die, quo menſe Auguſti conſul renuntiatus eſt, poſt quinquaginta ſex annos, qui fuit ætatis eius ſeptuageſimus ſextus, defunctus eſt. Vnde, ſi imperium ab initio Triumuiratus arceſſamus; idem eſt annorum numerus, duobus tamen exceptis menſibus, qui ſoli E à conſulatu ad Triumuiratum vſque fluxerunt. Hæc chronologiæ ratio ſumpta eſt ex Dione libro. 48. & 56. hiſtor. Roman. Eutropio libro ſeptimo eiuſdem hiſtoriæ. Suetonio capite quinto, octauo & ſequentibus. Quam amplecti videtur Euſebius in chronicis, tribuens Auguſto prædictos quinquaginta ſex annos imperii. Et idem colligitur ex Tertulliano libro contra Iudæos capite octauo. Dicit enim, Chriſtum natum eſſe quadrageſimo primo anno imperii Auguſti, & illo imperante quindecim annis vixiſſe, ex quo aperte efficiuntur dicti quinquaginta ſex anni, quicquid ſit, an ea, quæ aſſumit, vera ſint Idem ſentit Nicephorus, libr. primo, capit. 17. quatenus dicit, Auguſtum vixiſſe ſupra ſeptuaginta quinque annos, id eſt, fere ſeptuaginta ſex. Conſtat enim ex prædictis hiſtorijs eum accepiſſe conſulatum pridie, quam vigeſimum ætatis annum impleret, ſuperſunt ergo quinquaginta ſex anni imperij. Quod ergo ibidem ait Nicephorus imperaſſe quadraginta tribus annis intelligendum eſt de tempore monarchiæ, quod fere quadraginta quatuor annorum fuit iuxta veriorem ſententiam. Denique hanc computationem ſequitur Onuphrius, libro ſecundo faſtorum, & fere reliqui recentiores. At vero Epiphanius in Anchorato, & Beda libr. de ſex ætatibus, ſex menſes addunt huic imperio Auguſti. Quia fortaſſe non ab initio conſulatus, ſeu triumuiratus illud numerant: ſed ab eo tempore, quo miſſus eſt à Senatu cum exercitu contra Antonium, quod ſex menſes durauit ante conſulatum, vt conſtat ex Suetonio, & illo etiam tempore dici poteſt imperaſſe. Quod ergo Ioſephus lib. 18. Antiquit. c. 7. tribuit imperio Auguſti quinquaginta ſeptem annos cum dimidio, ab omnibus reijcitur. Niſi Auguſti imperium computetur à morte Iulij Cæſaris, quæ duobus fere annis anteceſsit primum Auguſti conſulatum teſte Appiano libro quarto de bello ciuili, Quamuis alij vnum tantum annum interceſsiſſe contendant, vt late Baronius in apparatu annalium. Ex his ergo cõſtat vixiſſe Chriſtum, imperante Auguſto, quatuordecim annos integros, & præterea octo menſes, qui ſunt à fine Decembris, quando natus eſt Chriſtus, vſque ad finem Auguſti, quando Auguſtus mortuus eſt, ſi ergo ijs quindecim addamus Tiberij imperantis annos, in cuius decimo quinto anno diximus Chriſtum fuiſſe baptizatum, efficiuntur prædicti triginta anni inchoati, & nondum expleti.

Clem. Alex. Euſeb. Epiphan. Beda. Anni imperij Auguſti quot. Dionyſ. Eutrop. Sueton. Euſeb. Tertullian. Niceph. Onuphr. Epiphan. Beda. Sueton. Ioſeph. Appian. Baron.

Sed vt hæc collectio clarior ſit, oportebit tertium principium adiungere, ſcilicet Tiberium ſtatim poſt mortem Auguſti abſque vlla intermiſsione, ſeu alicuius interregni interpoſitione, imperij gubernacula ſuſcepiſſe. Memoriæ enim proditum eſt, eodem fere die, quo Auguſtus obijt, Tiberium tanquam filium hæredem adoptatum ab Auguſto, regnare cœpiſſe, vt videre licet in Onuphrio ſupra, & aliis. Ex quo etiam intelligitur Tiberium cœpiſſe imperare menſe Auguſto, vel (vt alii volunt) Septembri, quia eo tempore mortuus eſt Auguſtus. Vt hinc etiam concludamus (ſuppoſita ſententia, quam præcedenti ſectione elegimus) Chriſtum fuiſſe baptizatum quinto menſe anni decimi quinti Imperii Tiberii (tot enim menſes fluxerunt à fine Auguſti vſque ad ſextum diem Ianuarii) vixit ergo Chriſtus imperante Tiberio quatuor decim annos, & menſes fere quinque, qui additi ſupra quatuordecim annos, & menſes octo, quos ſub Auguſto vixerat, efficiuntur viginti nouem anni integri, & aliquot dies. Vltimo tandem confirmari poteſt hæc ſententia ex Olympiadibus Euſebii, quarum computatio ad texendas chronologias, & temporum ſeries, omnium probabiliſsima exiſtimatur, & tamen ille ponit baptiſmum Chriſti anno quarto Olympiadis ducenteſimæ primæ, cum natiuitatem eius poſuiſſet anno tertio Olympiadis centeſimæ, nonageſimæ quartæ, quæ ſi recte computentur, aperte colliguntur triginta anni non integri, ſed inchoati.

Onuphr. Epiphan.

Hinc etiam explicatum relinquitur, quot menſes, aut dies agerentur anni triceſimi Chriſti Domini, quando baptizatus eſt. Epiphanius enim ſupra conſequenter dicit, attigiſſe tunc Chriſtum decimũ menſem triceſimi anni. Sed hoc non poteſt conſiſtere cum iis, quæ de die baptiſmatis ſunt dicta, neque cum Romana chronologia, vt à nobis eſt explicata. Nam ſi Chriſtus fuiſſet baptizatus menſe Nouembri

poſt expletum vigeſimum nonum ætatis annum, non potuiſſet baptizari intra decimum quintum annum Imperij Tiberij. Sed oportebat illum expleri, & inchoari decimū ſextum, ſaltem per tres menſes, qui inter Auguſtum, & Nouembrem intercedunt, quod facile ſupputari poteſt ex ijs, quæ diximus. Dicendum eſt ergo, tantum per tredecim dies inchoaſſe annum triceſimum. Totidem enim, & non plures fluxerant à vigeſima quinta die decembris, quando iuxta Eccleſiaſticam traditionem natus eſt, & vigeſimum nonum ætatis annum impleuerat vſque ad ſextam Ianuarij, quando illum baptizatum diximus. Ex quo etiam obiter colligitur baptizatum à Ioãne Chriſtum poſt tres, vel ad ſummum, poſt quatuor menſes, ex quo baptizare cœperat. Quia id orſus eſt facere inchoato iam decimo quinto anno Imperij Tiberij, Chriſtus autem baptizatus eſt quinto menſe illius anni. Vnde etiam veriſimile ſit Ioannem incepiſſe prædicationem ſuam fere in initio anni decimi quinti Imperij Tiberij. & ita eſſe Lucæ narrationem intelligendam.

Obiectio. Vna vero ſupereſt obiectio, quia iuxta hanc ſententiam non videntur commode exponi illa verba, *Erat Ieſus, incipiens quaſi annorum triginta.* Non enim rectè dicitur eſſe aliquis, *quaſi triginta annorum*, eo quod ſolum per tredecim dies, triceſimum annum inchoauerit: ſed potius cum ad complementum fere triceſimi anni peruenerit. *Reſponſio.* Reſpondetur quacumque ratione hæc verba exponamus, in omni rigore, & proprietate prædictum ſenſum admittere. Nam ſi participium illud, *Incipiens*; referatur, non ad Chriſti ætatem, ſed ad manifeſtationem, ſeu prædicationem (vt ſupra dicebam) nihilominus recte dicitur Chriſtus fuiſſe, *quaſi triginta annorum*, quando prædicare cœpit. Quia iam annum agebat trigeſimum. Nam illud: *Quaſi*, præciſe ſumptum non indicat multum vel parum defuiſſe temporis illius trigeſimi anni; ſed ſolum annum fuiſſe inchoatum, & nondum impletum. Et ita videtur exponere Origenes hom. 28. in Lucam. & clarius Euthymius Luc. 3. *Orig. Euthym.* Si vero participium illud, *Incipiens*, referatur ad ætatem Chriſti, adhuc eſt clarior, & euidentior expoſitio. Si enim ſimpliciter dixiſſet fuiſſe, *quaſi annorum triginta* ambiguum relinqueretur, eſſetne in initio, vel fine, aut medio illius anni. Additum ergo eſt participium, *Incipiens*, ad indicandum ita fuiſſe, *quaſi triginta annorum*, vt trigeſimum inchoaret.

Obiect. Dices hoc ſenſu ſuperflua eſt illa particula, *Quaſi*, ſatis enim fuiſſet dicere. *Erat incipiens annorum triginta.* *Reſponſio.* Reſpondetur, ſi ita eſſet ſimpliciter ſcriptum, exiſtimari poſſet, vel ſaltem dubitari, an incipere habere triginta annos cõpletos, & ideo ad rem magis explicandam vtraque vox addita eſt. Ita videtur intellexiſſe Theoph. apud quem ita legimus. *Et ipſe Ieſus incipiebat eſſe ferme annorum triginta.* *Theophyl.*

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſto baptizato, cæli debuerint aperiri.

218. Inf. q. 49 a. 5. 3 & 3 d. 18. a. 6. q. 3. 2. & d. 22 q. 3. a. 1. 4. & op. 60. cap 9.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtò baptizato non debuerint cæli aperiri. Illi enim aperiendi ſunt cæli, qui indiget intrare in cœlum, quaſi extra cœlum exiſtens. Sed Chriſtus ſemper erat in cœlo: ſecundum illud Ioann. 3. Filius hominis, qui eſt in cœlo. Ergo videtur, quod non debuerint cœli aperiri.

2. Præterea, Apertio cœlorum, aut intelligitur ſpiritualiter aut corporaliter. Sed non poteſt intelligi corporaliter: quia corpora cœleſtia ſunt impaßibilia, & infrangibilia: ſecundum illud Iob. 37. Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidißimi, quaſi ære fuſi ſunt. Similiter etiam nec poteſt intelligi ſpiritualiter, quia ante oculos filij Dei cœli antea clauſi non A *fuerant. Ergo videtur inconuenienter dici, quod baptizato Chriſto, aperti fuerint ei cœli.*

3. Præterea, Fidelibus cælum apertum eſt per Chriſti paßionem, ſecundum illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti. Vnde etiam nec Chriſti baptiſmo baptizati, ſi qui ante eius paßionem deceſſerint, cælos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri cæli Chriſto patiente, quam eo baptizato.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 3. Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit, vt ſuo baptiſmo conſecraret baptiſmum, quo nos baptizaremur. Et ideo in baptiſmo Chriſti ea demonſtrari debuerunt, quæ pertinent ad efficaciam noſtri baptiſmi. Circa quam tria ſunt conſideranda. (a. 1 huius q.) B *Primo quidem principalis virtus, ex qua baptiſmus habet efficaciam: quæ quidem eſt virtus cœleſtis. Et ideo baptizato Chriſto, apertum eſt cœlum, vt oſtenderetur, quod de cætero cœleſtis virtus baptiſmum ſanctificaret.*

Secundo operatur ad efficaciam baptiſmi fides Eccleſiæ, & eius qui baptizatur, vnde & baptizati fidem profitentur: & baptiſmus, fidei dicitur ſacramentum. Per fidem autem inſpicimus cœleſtia, quæ ſenſum, & rationem humanam excedunt. Et ad hoc ſignificandum Chriſto baptizato aperti ſunt cœli.

Tertio, quia per baptiſmum Chriſti ſpecialiter aperitur nobis introitus regni cœleſtis, qui primo homini præcluſus fuerat per peccatum. Vnde baptizato Chriſto, aperti ſunt cœli: vt oſtenderetur, quod baptizatis patet via in cœlum. (Bed c. 10 ſuper Luc.) C *Poſt baptiſmum autem neceſſaria eſt homini iugis oratio, ad hoc quod cœlum introeat. Licet enim per baptiſmum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati, nos impugnans interius, & mundus, & dæmones, qui impugnant exterius. Et ideo ſignanter dicitur Luc. 3. quod Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cœlum, quia ſcilicet fidelibus neceſſaria eſt oratio poſt baptiſmum. Vel vt detur intelligi, quod hoc ipſum quod per baptiſmum cœlum aperitur credentibus, eſt ex virtute orationis Chriſti. Vnde ſignanter Mat. 3 dicitur, quod apertum eſt ei cœlum, id eſt, omnibus propter eum, ſicut ſi Imperator alicui pro alio petenti dicat, Ecce, hoc beneficium non illi do, ſed tibi, id eſt, propter te illi: vt Chryſ. dicit ſuper Matth.* (Hom. 4. in Mat. à med: illius in oper. imper libr. 2.)

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth. ſicut Chriſtus ſecundum diſpenſationem humanam baptizatus eſt, quamuis ipſe propter ſe baptiſmo nõ indigeret, (Homli 4. in Mat. in oper imp. in med. illius tom. 2.) D *ſic etiam ſecundum humanam diſpenſationem aperti ſunt ei cœli, ſecundum autem naturam diuinam ſemper erat in cœlis.*

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Hier. dicit ſuper Mat. cœli aperti ſunt Chriſto baptizato, non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis, ſicut & Ezechiel in principio voluminis ſui cœlos apertos eſſe commemorat. Et hoc probat Chryſ. ſuper Matth. dicens, Quod ſi ipſa creatura: ſcilicet cœlorum rupta fuiſſet, non dixiſſet, aperti ſunt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus eſt apertum. (Circa finem comm. in 3. c. Matth. to. 9. Hom 4. in Matth. in op imp. circa me. illius, t. 2.) *Vnde etiam Marc. 1. expreſſe dicitur, quod Ieſus ſtatim aſcendens de aqua vidit apertos cœlos: quaſi ipſa apertio cœlorũ ad viſionẽ Chriſti referatur. Quod quidẽ aliqui referunt ad viſionem, dicentes, quod circa Chriſtum baptizatum tantus ſplendor fulſit in baptiſmo, vt viderentur cœli aperti* E *Poteſt etiam referri ad imaginariam viſionem, per quem modum Ezechiel vidit cœlos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina & voluntate rationis talis viſio in imaginatione Chriſti: ad deſignandum, quod per baptiſmum cœli aditus hominibus aperitur. Poteſt etiam & ad viſionem intellectualem referri, prout ſcilicet Chriſtus vidit iam baptiſmo ſanctificato apertum eſſe cœlum hominibus: quod tamen etiam ante viderat fiendum.*

Ad tertium dicendum, quod per paſſionem Chriſti aperitur cœlum omnibus, ſicut per cauſam communem apertionis cœlorum. Oportet tamen hanc cauſam communem aper-

A *apertionis cœlorum, ſingulis applicari ad hoc, quod cœlum introeant, quod quidem fit per baptiſmum, ſecundum illud Roman. 6. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et ideo potius fit mentio de apertione cœlorum in baptiſmo, quam in paſſione Chriſti.*

Hom.4.in Mat in oper. imp à med. illius, tom.2

Vel ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth. baptizato Chriſto, cœli tantum ſunt ei aperti: poſtquam vero tyrannum vicit per crucem, quia non erant neceſſariæ portæ cœlo, nunquam claudendo, non dicunt Angeli, Aperite portas, iam enim erant apertæ, ſed, Tollite portas. Per quod dat intelligere Chryſ. quod obſtacula, quibus prius obſiſtentibus animæ defunctorum introire non poterant cœlos, ſunt totaliter per paſſionem Chriſti ablata: ſed in baptiſmo Chriſti ſunt aperta, quaſi manifeſtata iam via, per quam homines erant in cœlum intraturi.

COMMENTARIVS.

B DVo præcipue tractat D. Th. in hoc articulo: primum, cuius cauſa hoc ſignum factum ſit: alterum quomodo factum ſit. Primum explicat in corpore art. vbi tres rationes affert, ob quas Chriſto baptizato aperti ſunt cœli. Prima eſt, vt ſignificaretur, virtutem cœleſtem datam eſſe baptiſmo. Vnde Cyprianus ſermone de bapt. Chriſti, *Adeſſe ſe tantis myſteriis, & præſentiam ſuam dignoſci dignata eſt ſempiterna diuinitas, cœliſque apertis in ſpecie columbæ Spiritus Sanctus, & intelligi voluit, & videri.* Secunda, vt ſignificaretur, fidem, quæ humana tranſcendat, & cœleſtia attingat, neceſſariam eſſe, vt baptiſmus in nobis efficax ſit: & præſertim indicatũ eſt, debere eos, qui in Chriſto baptizantur, oculis fidei videre cœlos ſibi aperiri, & Spiritum Sanctum ad eos mitti, ſi ipſi non reſiſtant, vel obicem ponant. Addit præterea Chryſ. hom. 12. in Matt. hoc factum eſſe, vt baptizati intelligant, ſe ad cœleſtia quærenda vocatos, nihilq; iam cum rebus terrenis habere commune. C

Baptizato Chriſto cur cœli aperti ſint.
Cyprian.
Chryſoſt.

Tertia ratio, & vulgariſsima eſt, vt ſignificaretur per Chriſti baptiſmum ianuam regni cœlorum, quę prius clauſa erat hominibus, recluſam eſſe, & apertam. Ita Chryſoſt. ſupra, & hom. 4. imperfecti, & Anſelm. Matth. 3. & ibidem Beda, & Luc. 3. *Ieſu* (inquit) *baptizato apertum eſt cœlum, quia dum corporis humilitate Dominus vndas Iordanis ſubiit, diuinitatis ſuæ potentia cœli nobis ianuas pandit.* Quæ omnes rationes partim morales, partim allegoricæ conuenientiſsimæ ſunt. Tamen ad literam, dici poteſt, quia Spiritus Sanctus viſibiliter deſcenſurus erat in ſpecie columbæ, oportuiſſe viſibiliter demonſtrari columbam illam è cœlo deſcendere ſingulari, atque extraordinario modo. Ad hoc ergo cœlum aperiri viſum eſt, ac præterea, vt vox Patris inde proficiſci videretur. Addi etiam poteſt ex Chryſoſtomo ſupra oportuiſſe tunc maieſtatem Chriſti oſtendi, nam multi exiſtimare poterant Ioannem eſſe maiorem illo. Tum propter admirandam vitæ rationem, & inſignem Ioannis famam, ac nomen. Tum etiam, quod Chriſtum viderent ab ipſo baptizatum. Vt ergo non deciperentur, ſed intelligere poſſent Chriſtum eſſe maiorem Ioanne, & quodammodo cœleſtem hominem, imo & pluſquam hominem, ideo illo baptizato aperti ſunt cœli, & reliqua ſigna facta. Hæc enim ratio æque de cunctis procedit, & efficacius de omnibus ſimul ſumptis, quam de ſingulis. Vnde Cyrill. Ieroſol. cat. 17. *Spiritus Sanctus deſcendit, cum Dominus baptizaretur, ne baptizati dignitas lateret,* & infra, *Aperti ſunt cœli, propter dignitatem deſcendentis Verbi.*

Anſelm.
Beda.

Secundum, quomodo hoc factum ſit explicat D. Th. in ſol. ad 2. vbi varias opiniones refert, nec ſatis aperte ſententiam definit ſuam: qua de re poſtea diſſeremus: cætera argumenta non indigent expoſitione.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter Spiritus Sanctus ſuper Chriſtum baptizatum dicatur deſcendiſſe in ſpecie columbæ. Spiritus enim Sanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Chriſto fuit plenitudo gratiæ à principio ſuæ conceptionis, quia fuit vnigenitus à Patre: vt ex ſupra dictis patet. Non ergo debuit Spiritus Sanctus ad eum mitti in baptiſmo.

2. Præterea Chriſtus dicitur in mundum deſcendiſſe per myſterium Incarnationis, quando exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Sed Spiritus Sanctus non eſt incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur, quod Spiritus Sanctus deſcenderit ſuper eum.

3. Præterea, In baptiſmo Chriſti oſtendi debuit, ſicut in quodam exemplari, id quod fit in noſtro baptiſmo. Sed in noſtro baptiſmo non fit aliqua miſsio viſibilis Spiritus ſancti. Ergo nec in baptiſmo Chriſti debuit fieri viſibilis miſsio Spiritus Sancti.

4. Præterea, Spiritus Sancti à Chriſto in omnes alios deriuatur: ſecundum illud Ioann. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed ſuper Apoſtolos Spiritus Sanctus deſcendit, non in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis. Ergo nec ſuper Chriſtum debuiſſet deſcendere in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 3. Deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.

Reſpondeo dicendum, quod hoc, quod circa Chriſtum factum eſt in eius baptiſmo (ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Mat.) pertinet ad myſterium omnium, qui poſtmodum fuerant baptizandi. Omnes autem, qui baptiſmo Chriſti baptizantur, Spiritum Sanctum recipiunt, niſi fictè accedant, ſecundum illud Matth. 3. Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto. Et ideo conueniens fuit, vt ſuper Chriſtum baptizatum Spiritus Sanctus deſcenderet.

Hom.4.in Mat. in oper. imp. à med. præc. tom. 3.

D *Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit 15. de Trinit. abſurdiſſimum eſt dicere, quod Chriſtus cum iam triginta eſſet annorum, acceperit Spiritum Sanctum. Sed venit ad baptiſmum, ſicut ſine peccato, ita non ſine Spiritu Sancto. Si enim de Ioanne ſcriptum eſt, quod Spiritu Sancto replebitur ab vtero matris ſuæ, quid de homine Chriſto dicendum eſt cuius carnis ipſa conceptio non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Tunc ergo, id eſt, in baptiſmo, corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam præfigurare dignatus eſt, in qua baptizati præcipue accipiunt Spiritum Sanctum.*

l.15.c.26.à med. tom 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 2. de Trinitate. Spiritus Sanctus deſcendiſſe dicitur ſuper Chriſtũ corporali ſpecie, ſicut columba: non quia ipſa ſubſtantia Spiritus Sancti videretur, quæ eſt inuiſibilis, neque ita quod illa viſibilis creatura in vnitatem perſonæ diuinæ aſſumeretur: neque enim dicitur, quod Spiritus Sanctus ſit columba, ſicut dicitur E *quod filius Dei eſt homo ratione vnionis. Neque etiam hoc modo Spiritus Sanctus viſus eſt in ſpecie columbæ, ſicut Ioannes vidit agnum occiſum in Apocalypſi: vt habetur in Apocalyp. 2. Illa enim viſio facta fuit in Spiritu per ſpirituales imagines corporum: de illa vero columba nullus vnquam dubitauit, quin oculis viſa ſit. Nec etiam hoc modo in ſpecie columbæ Spiritus Sanctus apparuit, ſicut dicitur 1. ad Corinth. 10. Petra autem erat Chriſtus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat: illa autem columba ad hoc tantum ſignificandum repente extitit, & poſtea ceſſauit, ſicut flamma, quæ in rubo apparuit Moyſi. Dicitur ergo Spiritus S. deſcendiſſe ſuper*

l.2.c.6.to 3.

Chri-

Chriſtum, non ratione vnionis ad columbam, ſed vel ratione ipſius columbæ ſignificantis Spiritum Sanctum, quæ deſcendendo ſuper Chriſtum venit. Vel etiam ratione ſpiritualis gratiæ, quæ à Deo per modum cuiuſdam deſcenſus in creaturam deriuatur: ſecundum illud Iacob 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum.*

Homil 12 in Mat. ante me. tom. 2. *Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. in principiis ſpiritualium rerum ſemper ſenſibiles apparent viſiones, propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt: vt ſi poſtea non fiant, ex his, quæ ſemel facta ſunt, recipiant fidem. Et ideo circa Chriſtum baptizatum corporali ſpecie Spiritus Sanctus viſibiliter deſcendit, vt ſuper omnes baptizatos inuiſibiliter poſtea credatur deſcendere.*

Ad quartum dicendum, quod Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ apparuit ſuper Chriſtum baptizatum propter tria. Primo, quidem propter diſpoſitionem, quæ requiritur in baptizato, vt ſcilicet non fictus accedat: quia dicitur Sapient. 1. *Spiritus Sanctus diſciplinæ effugiet fictum. Columba autem eſt animal ſimplex, aſtutia, & dolo carens: vnde dicitur Mat.* 10. *Eſtote ſimplices ſicut columbæ. Secundo ad deſignandum ſeptem dona Spiritus Sancti, quæ columba ſuis proprietatibus ſignificat. Columba enim ſecus fluenta habitat, vt inde viſo accipitre, mergat ſe, vt euadat: quod pertinet ad donum ſapientiæ, per quam ſancti ſecus Scripturæ diuinæ fluenta reſident, vt incurſum diaboli euadant. Item columba meliora grana eligit: quod pertinet ad donum ſcientiæ, qua ſancti ſententias ſanas, quibus paſcantur, eligunt. Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donum conſilij, quo Sancti homines, qui fuerunt pulli, id eſt, imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo. Item columba non lacerat roſtro: quod pertinet ad donum intellectus, quo ſancti bonas ſententias lacerando non peruertunt hæreticorum more. Item columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam ſancti ira irrationabili carent. Item columba in cauernis petræ nidificat, quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Chriſti, qui eſt petra firma, nidum ponunt, id eſt, ſuum refugium, & ſpem. Item columba gemitum pro cantu habet: quod pertinet ad donum timoris, quo ſancti delectantur in gemitu pro peccatis. Tertio apparuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ propter effectum proprium baptiſmi, qui eſt remiſſio peccatorum, & reconciliatio ad Deum, columba enim eſt animal manſuetum. Et ideo ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuntians, & nunc etiam columba apparet in baptiſmo, liberatorem nobis demonſtrans. Quarto apparuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ ſuper Dominum baptizatum, ad deſignandum communem effectum baptiſmi: qui eſt coniunctio Eccleſiaſticæ vnitatis, vnde dicitur Ephef.* 5. *quod Chriſtus tradidit ſemetipſum, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et ideo conuenienter Spiritus Sanctus in baptiſmo demonſtratus eſt in ſpecie columbæ, quæ eſt animal amicabile, & gregale: vnde & Cantic.* 5. *dicitur de Eccleſia. Vna eſt columba mea. Super Apoſtolos autem in ſpecie ignis Spiritus Sanctus deſcendit propter duo. Primo quidem ad oſtendendum feruorem, quo corda eorum erant commouenda, ad hoc quod Chriſtum vbique inter preſſuras prædicarent: & ideo etiam in igneis linguis apparuit. Vnde Auguſtin. dicit ſuper Ioann. Duobus modis oſtendit viſibiliter Dominus Spiritum Sanctum, ſcilicet per columbam ſuper Dominum baptizatum & per ignem ſuper diſcipulos congregatos: ibi ſimplicitas, hic feruor oſtenditur. Ergo ne Spiritu Sanctificati dolum habeant, in columba demonſtratus eſt: & ne ſimplicitas frigida remaneat: in igne demonſtratus eſt. Nec te moueat, quid linguæ diuiſæ ſunt, vnitatem in columba cognoſce. Secundo, quia ſicut Chryſoſto.*

Homil 12 in Mat. parum ante med. t. 2

Tr 6. in Ioan aliquantulũ à prin. 10. 9.

A *dicit, cum oportebat delictis ignoſcere (quod fit in baptiſmo) manſuetudo neceſſaria erat, quæ demõſtratur in columba: ſed vbi adepti ſumus gratiam, reſtat iudicij tempus, quod ſignificatur per ignem.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum illa columba, in qua apparuit Spiritus Sanctus fuerit verum animal.

AD *ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod illa columba, in qua Spiritus Sanctus apparuit, non fuerit verum animal. Illud enim videtur ſpecietenus apparere, quod ſecundum ſimilitudinem apparet. Sed Luc.* 3. *dicitur quod deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum. Non ergo fuit vera columba, ſed quædam ſimilitudo columbæ.* 116. Io. 1. l. 20 c. 2. & op 10. c. 9.

B

2. *Præterea, ſicut natura nihil facit fruſtra, ita nec Deus, vt dicitur in* 1. *de Cœlo. Sed cum columba illa non aduenerit, niſi vt aliquid ſignificaret, atque præteriret (vt Aug. dicit* 2. *de Trin.) fruſtra fuiſſet vera columba: quia hoc ipſum fieri poterat per columbæ ſimilitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.* l. 1. de cælo te. 32. t 2 l. 2 de Tr. c 6. in fin. tom. 3.

3 *Præterea, Proprietates cuiuslibet rei ducunt in cognitionem naturæ illius rei. Si ergo fuiſſet illa columba verum animal, proprietates columbæ ſignificaſſent naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus Sancti. Non ergo videtur, quod illa columba fuerit verum animal.*

C

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de agone Chriſtiano. Neq; hoc ita dicimus, vt Dominum Ieſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum autem Sanctum fallaciter appar uiſſe oculis hominum, ſed ambo illa corpora vera eſſe credimus.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) non decebat, vt filius Dei, qui eſt veritas Patris, aliqua fictione vteretur: & ideo non phantaſticum, ſed verum corpus accepit. Et quia Spiritus Sanctus dicitur ſpiritus veritatis, vt patet Ioan. 16. *ideo etiam ipſe veram columbam formauit, in qua appareret, licet non aſſumeret ipſam in vnitatem perſonæ. Vnde poſt prædicta verba Aug. ſubdit. Sicut non oportebat, vt homines falleret filius Dei, ſic etiam non oportebat vt falleret Spiritus Sanctus: ſed omnipotenti Deo, qui vniuerſam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile, verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut non fuit ei difficile verum corpus in vtero Mariæ ſine virili ſemine fabricare cum creatura corporea, & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandum columbam, vt imperio Domini, voluntatique ſeruiret.* c. 22. à med. to 3. q. 5 ar. 1. Eod l de ag. Chriſtian c. 22 poſt med. tom. 3.

D

Ad primum ergo dicendum, quod Spiritus Sanctus dicitur deſcendiſſe in ſpecie, vel ſimilitudine columbæ, non ad excludendam veritatem columbæ, ſed ad oſtendendum quod ipſe non apparuit in ſpecie ſuæ ſubſtantiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod non fuit ſuperfluum formare veram columbam, vt in ea Spiritus Sanctus appareret: quia per ipſam veritatem columbæ ſignificatur veritas Spiritus Sancti, & effectuum eius.

E

Ad tertium dicendum, quod proprietates columbæ, eodem modo ducunt ad ſignificandum naturam columbæ, & ad ſignificandos effectus Spiritus Sancti. Per hoc enim quod columba habet tales proprietates, oſtenditur quod columba ſignificet Spiritum Sanctum.

COMMENTARIVS.

IN his articulis tria tractat D. Tho. Primũ, cur baptizato Chriſto Spiritus ſanctus viſus eſt in eũ deſcendere: ſcilicet ad ſignificandum Spiritũ Sanctum dandum eſſe per Chriſti baptiſmum, iuxta illud. *Ipſe* *vos* *In Chriſtum baptizatum cur Sp. S. deſcendit.*

Ioann.1.&3.

vos baptizabit in Spiritu Sancto. Ioan.1.& illud. *Niſi quis* A *renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto.* ca.3. Quod amplius explicans D.Th. in ſolut. ad primum dicit cum

Auguſtin.

Aug. lib.15. de Trinitate, ca.26. non deſcendiſſe Spiritum Sanctum in Chriſtum baptizatum, quod eum tunc primo repleuerit. Ab inſtanti enim conceptionis ſuæ ita fuit omni gratia refertus, vt creſcere non potuerit. Deſcendit ergo ad ſignificandum donum, quod dandum erat baptizandis in Chriſto, & præterea ad indicandum donum illud pleniſsime, ac perfectiſsime in Chriſto habitare, de cuius plenitudine omnes alij erant accepturi. Quod ſignificatum eſt Ioanni Baptiſtæ, quando illi dictum eſt, Ioann.1. *Super quem videris Spiritum Sanctum deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu Sancto:* vt latiſſime exponit Aug. tract.5. in Ioannem. Ex quo intelligitur aliter deſcendiſſe viſibiliter Spiritum Sanctum in Chriſtum, & in Apoſtolos, aliosve ſanctos: B ad Chriſtum enim facta eſt miſsio viſibilis ſolū quoad externam ſpeciem, & ſignificationem, non vero quoad internum effectum, & inuiſibilem miſsionem. Vnde Spiritum Sanctum viſibiliter mitti ad Chriſtum, nihil aliud fuit, quam Spiritus Sancti donum, quod à principio conceptionis in Chriſto erat, ac permanebat, nouo ſigno viſibili manifeſtari. At vero in alijs ſimul cum nouo viſibili ſigno facta eſt interior Spiritus Sancti miſsio per noua dona gratię aut ſpecialem eorum perfectionem. Et ad hunc modum exponendi ſunt Patres, cum interdum videntur docere Chriſtum in baptiſmate Spiritu Sancto fuiſſe vnctum, impletumque illud Pſalm. 44. *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ:* vt Athanaſ. orat.2. contra Arianos, & Cyril. Ieroſolymitan. cat.17. illuminat. & C 3. myſtagogica, & Optatus Mileuitan. libr.4. contra Parmen. Hieron. Iſa.61. & Hilar. lib 11. de Trinitate, intelligendi (inquam) ſunt, quoad externam manifeſtationem illius vnctionis. Nam alioqui certū eſt, Chriſtum in conceptione ſua fuiſſe perfectiſsimo Spiritu Sancto vnctum perpetua; atque inamiſsibili vnctione, vt docuit Damaſc. lib.4. de fid. ca.6. Ambr. lib. de Noe, & arca cap.3. & lib.2. in Lucam, in fine, ex quo id mutuatus eſt Beda libr.1. in Lucam, cap.10 & Greg. lib.9. regiſtri, epiſt. 61. De qua re latiſsimè egimus, multaque alia congeſsimus ex Patrib. in priori tomo, diſput.18. Sect.1.2.& 3.

Ioan.1. — Auguſt. — Miſſio viſibilis Spiritus Sancti qualiter ad Chriſtum ſit facta. — Pſal.44. — Athanaſ. — Cyril. Ieroſolym. — Optat. Mileuitan. — Hieronym. — Hilar. — Damaſc.

Secundum declarat D.Tho. in ſol. ad 4. cur apparuerit Spiritus S. in ſpecie columbæ. Cuius rei varias D adhibet rationes, quæ ab ipſo enucleante ſatis exponuntur. Summa omnium eſt: vt in columbæ proprietatibus tum effectus baptiſmi: tū diſpoſitio ſuſcipientis ſignificentur. Quas breuiter attigit Tertul. lib. de baptiſmo, c.8. dicens: *Tunc ille ſanctiſsimus Spiritus ſuper emundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit ſuper baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit columbæ figura delapſus in Dominum, vt natura Spiritus Sancti declararetur per animal ſimplicitatis, & innocentiæ, quod etiam corporaliter ipſo felle careat columba,* lege Iſidorum libr.12. originum. c.7. Vnde quod D. Tho. hic dixit per ſimplicitatem columbæ ſignificari diſpoſitionem, quam accedentes ad baptiſmum habituri ſunt, vt expoſuerunt etiam Ambr. & Beda in Lucam. Tertull. refert ad effectum baptiſmi, ſeu donum Spiritus Sancti, quod per illum datur. Subiungit deinde Tertull. rationem aliam, quæ hic apud D. Th. eſt tertia, quam paucioribus verbis ille complexus eſt lib. contra Valentinum. c.2. dicens: *Columba à principio diuinæ pacis eſt præco.* Quem imitatus Hieron. dial. aduerſus Lucif. *Emittitur* (inquit) *de arca coruus, & non redit; & poſtea pacem terræ columba nuntiat. Ita & in baptiſmate Eccleſiæ teterrimo alite expulſo, id eſt, diabolo, pacem terræ noſtræ columba Spiritus Sancti nuntiat.* Similia habet epiſt.83. ad Ocean. & Chryſoſt. homil.12. in Matth. & egregie Cyril. Ieroſ. dicta cat.17. vbi latius figuram hanc, & vtramque rationem perſequitur, &

Supra Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ cur Spiritus Sanctus apparuit. — Tertullian — Iſidor. — Athanaſ. Beda. Tertul. Hieron. — Chryſoſt. Cyrill. Iero. Beda.

Beda Matth.3. vbi aliam ſignificat rationem his verbis: *Ideo Spiritus Sanctus ſuper Saluatorem in ſpecie columbæ apparuit, quia non veniebat, vt per zelum peccata puniret: ſed vt per manſuetudinem toleraret.* Et inde colligit rationem, ob quam Spiritus Sanctus in baptiſmo deſcendit in ſpecie columbæ, in die vero Pentecoſtes in ſpecie ignis, dicens: *In igne vero ſuper ſimplices homines apparuit, vt eos ad punienda in ſe peccata ſpiritalis feruor accenderet, quæ Deus per manſuetudinem vindicari parceret.* Quibus verbis comprehendit vtramq; rationem D. Th. hic in eadem ſolutione ad 4. Tertio declarat D. Th. ar 6. ad 2. & toto ar.7. qualis illa columba fuerit, & quomodo apparuerit. Quæ res diligentiorem examinationem requirit in diſputat. ſequenti tractandam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter Chriſto baptizato, fuerit vox Patris audita filium proteſtantis.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter Chriſto baptizato, fuerit vox Patris audita, Filium proteſtantis. Filius enim, & Spiritus Sanctus ſecundum hoc, quod ſenſibiliter apparuerunt, dicuntur viſibiliter eſſe miſſi. Sed patri non conuenit mitti, vt patet per Aug. in 2. de Trin. Ergo etiam nec apparere.

221. Inf. q.45. a 4 & q.66 a 6. cor. & op.60. cap.22. — l.2. de Tri. c. 12. in fin. t.3.

2. Præterea: Vox eſt ſignificatiua verbi in corde cōcepti. Sed Pater non eſt verbum, ergo inconuenienter manifeſtatur in voce.

3. Præterea, Homo Chriſtus non incepit eſſe filius Dei in baptiſmo ſicut quidam hæretici putauerunt, ſed à principio ſuæ conceptionis fuit filius Dei, magis ergo in natiuitate debuit vox Patris proteſtari Chriſti diuinitatem, quam in eius baptiſmo.

Sed contra eſt, quod Matth.3. dicitur. Ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) in baptiſmo Chriſti, qui fuit exemplar noſtri baptiſmi, demonſtrari debuit, quod in noſtro baptiſmo perficitur. Baptiſmus autem, quo baptizantur fideles, conſecratur in inuocatione, & virtute Trinitatis, ſecundum illud Mat. vlt Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti. Et ideo in baptiſmo Chriſti (vt Hieron. dicit) myſterium Trinitatis demonſtratur. Dominus enim in natura humana baptizatur, Spiritus Sancti deſcendit in ſpecie columbæ, Patris vox teſtimonium filio perhibentis auditur. Et ideo conueniens fuit, vt in illo baptiſmo Pater declaretur in voce.

a.6. huius q. — In commē. 3. c. Mat. circa fin. tom 9.

Ad primum ergo dicendum, quod miſſio viſibilis addit aliquid ſuper apparitionem, ſcilicet authoritatem mittentis. Et ideo filius, & Spiritus ſanctus qui ſunt ab alio, dicuntur mitti viſibiliter, & non ſolum apparere: Pater autem, qui non eſt ab alio, apparere quidem poteſt, viſibiliter autem mitti non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod Pater non demonſtratur in voce, niſi ſicut auctor vocis, vel loquens per vocem. Et quia proprium eſt Patri producere verbum, quod eſt dicere, vel loqui: E *ideo conuenientiſsimè Pater per vocem manifeſtatus eſt, quæ ſignificat verbum. Vnde & ipſa vox à Patre emiſſa filiationem Verbi proteſtatur. Et ſicut ſpecies columbæ, in qua demonſtratus eſt Spiritus Sanctus non eſt ipſa natura Spiritus Sancti, nec ſpecies hominis, in qua demoſtratus eſt ipſe filius, eſt ipſa natura filij Dei: ita etiam ipſa vox non pertinet ad naturam Verbi, vel Patris loquentis. Vnde Ioan.5 Dominus dicit, neque vocem eius, id eſt, Patris vnquā audiſtis, neq; ſpeciem eius vidiſtis. Per quod (ſicut Chryſ. dicit ſuper Ioa.) paulatim eos in philoſophicū dogma inducens, oſtendit, quoniā neq; vox circa Deū eſt, neq; ſpecies, ſed ſuperior eſt, & figuris, & loquelis talibus. Et ſicut colūbā, & etiā humanā naturā à Chriſto aſſūptā tota*

Ho.39. in Io. à med. to.3.

Trinitas

Trinitas operata eſt, ita etiam & formationem vocis. Sed tamen in voce declaratur ſolus Pater, vt loquens, ſicut naturam humanam ſolus Filius aſſumpſit, & ſic columba ſolus Spiritus ſanctus demonſtratus eſt, vt patet per Aug in libr. de Fide ad Petrum.

Cap 9 circa princ. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quod Diuinitas Chriſti non debuit omnibus in eius natiuitate manifeſtari: ſed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quando iam peruenit ad perfectam ætatem, in qua oportebat eum docere, & miracula facere, & homines ad ſe conuertere, tunc teſtimonio Patris erat eius diuinitas manifeſtanda, vt eius doctrina credibilior fieret: vnde & ipſe di. it Ioan. 5. Qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibet de me. Et hoc præcipue in baptiſmo, per quem homines renaſcuntur in filios Dei adoptiuos. Filij autem Dei adoptiui inſtituuntur ad ſimilitudinem filij naturalis: ſecundum illud Rom. 9. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Vnde Hilarius dicit ſuper Matt. quod ſuper Ieſum baptizatum deſcendit Spiritus Sanctus, & vox Patris audita eſt, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus: vt ex his, quæ conſummabantur, in Chriſto cognoſceremus per aquæ lauacrum, & de cœleſtibus portis ſanctum in nos Spiritum inuolare, & paternæ vocis adoptione, Dei filius fieri.

Can. 2 in Matth circa finem.

COMMENTARIVS.

Vox Patris in baptiſmo Chriſti audita cur. *Auguſtin.* *Hieron.* *Beda.* *Anſelm.* *Chryſoſt.* *Ambro.* *Cyprian.* *Hilar.*

RAtio, quam D. Th. reddit, vocem Patris auditam idcirco eſſe, vt expreſſa repræſentatio Trinitatis, illiusq; profeſsio in baptiſmo Chriſti futura indicaretur, communis eſt ſanctorum omnium, vt videre licet in Aug. ſerm. 63. de verbis Domini. Hieron. Beda, Anſelm. & Chryſ. & alijs Græcis, & Latinis Matt. 3. & Luc. item 3. Vbi rectè Ambr. *Vidimus* (inquit) *Spiritum, ſed in ſpecie corporali, videamus & Patrem, ſed quia videre non poſſumus, audiamus.* Alia verò ratio addi poteſt ex Cypr. lib. 1. ad Quirinum, cap. 10. auditam eſſe vocem Patris dicentis: *Ipſum audite*, eo quod tunc lex gratiæ inchoari videretur. Tertia addi poteſt ex Hilario canon. 2. in Matth. illius paternæ vocis teſtimonio indicatum eſſe, nos per adoptionem filios Dei fieri, cum per baptiſmum regeneramur. Reliqua, quæ in ſolutionibus argumentorum traduntur, licet obſeruatione digna ſint, expoſitione non indigent.

DISPVTATIO XXVII.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis, quæ in baptiſmo Chriſti acciderunt.

TRia narrantur ab Euangeliſtis, cœlorum apertio, columbæ deſcenſus, & vox Patris. De quibus ſigillatim dicemus, ac tãdem ordinem eorum, quidque ad baptiſmum Chriſti contulerint, vel an naturam eius mutauerint, explanabimus.

SECTIO I.

Vtrum baptizato Chriſto vere fuerit cœlum apertum, ita vt externis ſenſibus percipi potuerit.

Baptizato Chriſto non eſt in cœlis facta diuiſio.

PRimo Doctores omnes ſine controuerſia, ac fere ſine diſputatione docent cœlum, quod elementis imminet, nõ fuiſſe reipſa diuiſum, nõ quia id fuerit Deo impoſsibile: ſed quia tam inuſitatum miraculum nec fuit tunc neceſſarium, nec verba Scripturæ cogunt, vt id fingamus. Primum declaratur, quia in primis cœlum incorruptibile diuidi miraculum eſt. Deinde illo diuiſo, vel oportuiſſet ſpatium interiectum vacuum relinqui, vel elementa ad illud replendum aſcendere. Ad hæc, ſi illa diuiſio fieret in cœlo, & non in aere, non poſſet certe oculis percipi A ſine nouo miraculo, ſi vero facta eſt ſimul in aere, hoc ſufficit ad repræſentationem myſterij, nec oportuit diuiſionem ad cœlos vſque peruadere, quo vix poſſunt humani ſenſus attingere. Deniq; etiam Ezechiel. cap. 1. dicuntur cœli fuiſſe aperti, & Geneſ. 7. & Act. 7. & ſæpe alias reperitur idem modus loquendi Scripturæ, & non propterea fit, vt paſsim cœli diuiſi fuerint. Quomodo autem cœli dicantur aperti Chriſto baptizato, non eodem modo ab omnibus explicatur.

Ezech. 1. *Geneſ. 7.* *Act. 7.*

Quidam enim dicunt, in externis corporib. nullam diuiſionem, vel mutationem, quæ oculis cerni poſſet, factam eſſe, ſed ſolum interius in mente, ſeu in imaginatione cœlum, ac ſi apertum eſſet, apparuiſſe. Ita videtur ſenſiſſe Hieron. Matth. 3. & Ezech. 1. Quæ ſententia dupliciter explicari poteſt, primo, vt B ſolum per metaphoram dicatur *cœlum apertum*, non quia vel viſui, vel imaginationi ſic apparuerit: ſed ſolum, quia viſus eſt ſenſibilis effectus columbæ, quaſi deſcendentis è cœlo, ſicut Gen. 7. dicuntur, *apertæ cataractæ cœli*, propter abundantem aquarum fluxum: non vero propter aliquam cœli vel aeris diuiſionem. Quæ metaphora eſt frequens in Scriptura. *Aperiatur terra, & germinet ſaluatorem*, vel quia apparuerunt, & quodammodo viſa ſunt cœleſtia myſteria ſicut Act. 7. dixit Stephanus, *ecce video cœlos apertos*, non quia viſu, aut imaginatione cœlum tanquam diuiſum aſpiceret: ſed quia videbat Chriſtum in cœlo exiſtentem. Similiter quoque dicitur Ezech. 2. *Aperti ſunt cœli, & vidi viſiones* Dei. vbi Hieron. hunc dicendi modum indicans ait, *apertos cœlos non diuiſione* C *firmamenti: ſed fide credentis intelligi, eo quod cœleſtia ſint illi reſerata myſteria. Vnde & in baptiſmate Saluatoris, quando Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum, apertos cœlos legimus.* Eundem ſenſum indicat Matth. 3. cum inquit: *Aperiuntur cœli, non reſeratione elementorũ, ſed ſpiritalibus oculis, quibus & Ezech. &c.* Idem Beda Marc. 1. & Chryſ. in imperfecto, hom. 4.

Geneſ. 7. *Act. 7.* *Ezech 2.* *Hierony.* *Beda.* *Chryſoſtom.*

Secundo modo explicari poteſt hæc ſententia, quod ipſum cœlum diuiſum apparuerit, quaſi ſenſibili diuiſione, ita tamen, vt hæc apparitio non oculis, ſed ſolum imaginariæ viſioni ſit facta. In hũc modum explicant aliqui ſententiam Hierony. Bedæ, & Chryſ. iam expoſitam, & D. Th. hic ita interpretatur Ezechielem vidiſſe cœlos apertos, & licet vtrumque modum probabilem exiſtimet, in hunc tamen maxime videtur propenſus. Nam eum ſecundo loco D ponit, & ex duobus modis explicandi, priorem, qui eſt omnino per metaphoram, intellectualemque viſionem ſignificat, vltimo loco conſtituit, & ita videtur eum præferre alijs (vt etiam Caiet. notauit) rationemque indicauit, quia viſio intellectualis perfectior eſt. Solet autem hæc ſententia fundari præcipue in verbo Matth. 3. *Et ecce aperti ſunt ei cœli.* Nam illo pronomine *ei*, indicatur ſoli Chriſto oſtenſam eſſe illam cœlorum apertionem. Vnde Marcus: *Et ſtatim aſcendens de aqua vidit cœlos apertos.* Solus ergo ipſe vidit, ergo non eſt facta mutatio, neq; oſtẽſio aliqua in obiectis ſenſibilibus, quæ aliorum etiam oculis patebant, ergo fuit ſolum imaginaria in Chriſto, vel certe intellectualis.

D. Thom. *Caietan.* *Matth. 3.* *Marc. 1.*

Cœlos in Iordane ſenſibiliter apertos alij præter Chriſtum vident quomodo.

E Sed retorquendo hoc idem fundamentum, reiicienda videtur hæc ſententia, quia illa apertio cœlorum non ſoli Chriſto, ſed cæteris etiam, qui præſentes aderant, oſtenſa eſt: ergo ſignum eſt factam eſſe per aliquam externam mutationem, & viſionẽ ſenſibilem. Patet conſequentia, quia licet potuerit fieri in ſingulorũ imaginationibus, tamen alius modus erat facilior, & hominum multitudini accommodatior. Antecedens vero conſtat ex omnibus cõiecturis, quas ſupra adduximus, ob quas fuit expediens cœlos aperiri in Chriſti baptiſmate Nam omnes fundantur in ſignificatione myſterii, quæ illo ſenſibili ſigno facta eſt: illa autem ſignificatio ſenſibilis, nõ erat Chriſto neceſſaria, ſed nobis: ergo oportuit, vt ta-

vt talis eſſet, quæ ab alijs perciperetur. Vnde ſancti omnes, qui eas rationes afferunt, non obſcurè hoc ſupponunt. Et hinc etiam fit, illam apertionem non debere omnino metaphoricè exponi, quia ſic expoſita non ſignificat aliquod ſenſibile ſignum diſtinctum à deſcenſu columbæ, ſed ſolam intelligentiam myſterij cœleſtis, & ſpiritualis ibi reconditi: ergo cum illa apertio cenſeatur facta propter ſpecialem ſignificationem, non ſolam metaphoram continet, ſed veram mutationem in re factam, & ſenſibus obiectam ſignificat. Et augeri poteſt vis huius rationis, quia Euangeliſtæ tria illa diſtinctè enumerant, cœlum apertum, columbam deſcendentem, & vocem de cœlo factam: ac duo poſteriora intelliguntur aliquo modo propriè facta, & ſenſibus obiecta, inter ſeſe diſtincta, ergo eodem modo interpretandum eſt primum, quod ſit ſignum aliquod ſenſibile diſtinctum ab alijs duobus. Confirmatur præterea ex Marco, qui ſub eodem verbo inquit. *Vidit cælos apertos, & ſpiritum tanquam columbam*, ſicut ergo intelligit ſenſibili, & externa viſione vidiſſe columbam, ita & vidiſſe cœlos apertos intelligendum eſt. Vnde ſicut dicens Marcus Chriſtum vidiſſe columbam, non excludit quin alij viderint, ita etiam dum dicit vidiſſe cœlos apertos, non propterea ſolum ipſum vidiſſe putandum eſt. Neque etiam ex verbo Matthæi hoc colligi poteſt. Tum quia verbum illud: *Aperti ſunt ei*. Ex Græco verbo verti poteſt, aperti ſunt *ſuper eū*, ἐπ' αὐτόν. Quod dici poteſt, non quia ipſe viderit, ſed quia circa eum facta eſt illa oſtenſio, & explicari potuiſſet illo modo, etiamſi ipſe eam non vidiſſet; ſed ſolum alij, qui aderant. Vel ſi ad cognitionē referatur, ita vt ſenſus ſit Chriſtum vidiſſe cœlum ſibi apertum, non proptereà excluduntur alij (vt dixi) quin idem viderint, ſed explicatum eſt ab Euangeliſta illo ſpeciali modo, ad indicandum myſterium, cœlos ſcilicet ſingulariter aperiri ei, qui baptizatur.

Marci 1.

Secundò igitur probabilius ſit, illam cœlorum apertionem externis oculis viſam eſſe omnibus, qui aderant, & conſequenter factam eſſe per externam aliquam mutationem in obiecto ſenſibili. Nam licet interdum fieri poſſit, vt etiam oculus aliquid videre videatur, non per mutationem obiecti, ſed per ſolam impreſſionem ſpeciei factam in oculo: tamen in præſenti non ita factum eſt. Quia quando ita fit viſio, vt eodem modo obiectum ab omnibus videatur, ſignum eſt, non fieri viſionem per huiuſmodi impreſſionem ſolam in vidente factam, ſed per mutationem obiecti, vt D. Thom. docuit (quamuis de re alia diſputans) infra quæſtio. 76. art. 8. Ratio verò eſt (quam etiam ſupra tetigi de viſione imaginaria) qua hic modus eſt facilior, & magis proportionatus: tum ad ſenſibilem repræſentationem: tum ad viſionem, quæ omnibus præſentibus communis eſt. Ita ergo veriſimile eſt factam eſſe illam cælorum apertionem, vt Ianſen. & alij recentiores docent, & prius ſignificauerat Euthym. Matth. 3. & D. Tho. hic non repugnat.

Cælorum apertio ſenſibiliter in Iordane facta, aſtantium oculis viſa.

Ianſen. Euthym. D. Thom.

Quod ſi tandem inquiras, quænam mutatio in obiecto facta, & in quo obiecto, ſeu corpore facta ſit. Dicendum eſt factam eſſe in aere, qui in Scriptura nomine *cæli* frequentiſsimè appellatur. Nullum enim erat corpus propinquius, & aptius ad eam immutationem recipiendam. Modus autem eſſe potuit. Primò, quod reuera ipſe aer diuiſus ſit, & in partes ſeparatus: ſed hoc difficultatem inuoluit, an ſpacium illud, quod erat inter partes diuiſas interiectum, eſſet vacuum, vel quodnam aliud corpus illud occuparet. Secundo, formari potuit in aere ſpecies, ſeu ſimilitudo aliqua apertionis, ſeu hiatus ſenſibilis, faciendo ſcilicet vt partes aeris ita oculos immutarent, vt apparerent diuiſæ, & diſtātes. Quod intelligi poteſt, ſi partes illæ, quæ ſeparari videntur, denſiores fiant, & lucidiores, ita vt ad illas poſſit viſus terminari: aer autem interiectus maneat rarior. Tunc enim videbuntur partes illæ inter ſe diſiungi, atque ita cœlum aperiri.

Cælos in Iordane apertos intelligendum quomodo.

SECTIO II.

Vtrùm Spiritus Sanctus verè in ſpecie columbæ deſcenderit, ita vt externis oculis cerni poſſet.

Non hinc inquirimus id, quod ad ipſam perſonā Spiritus Sancti ſpectat, quia ſupponimus illam nec per ſui mutationem deſcendere potuiſſe, ſed ſolum, quia nouo modo repræſentata eſt in ordine ad ſpecialem gratiæ effectum, (vt latius 1. par. quæſtio. 43. diſſeritur) nec ipſam ſecundum ſe oculis videri poſſe corporeis: ſed ſolum in figura, vel ſigno ſenſibili (vt tractatur ex profeſſo 1. p. q. 12.) Agitatur ergo hæc quæſtio de ipſo ſigno ſeu columba, ſub cuius ſpecie Spiritus Sanctus apparuit.

Qua in re primo certum eſt, columbam illam exterioribus oculis viſam eſſe ſuper Chriſtum deſcendere, & in hoc omnes conueniunt. Primò, propter proprietatem verbi *videndi*, quod non oportet metaphorice exponi de intellectuali, vel imaginaria viſione: Vnde Auguſtinus libro 2. de Trinitate, capite 6. ſic ſcribit. *De illa columba nullus vnquam dubitauit, quod oculis viſa ſit.* Secundo, quia non ſolum Chriſtus, ſed etiam Ioannes illam vidit, vt dicitur Ioannis 1. Tertiò, quia veriſimilius eſt ita deſcendiſſe, vt ab omnibus qui aderant conſpecta ſit, vt indicat Auguſtinus ſupra, & docent expoſitores omnes ſuper Euangelia, præſertim Chryſoſtom. hom. 16. in Ioann. & probari poteſt omnib. rationibus ſuperiori ſectione adductis, & ſequenti ſect. latius tractabitur, & confirmabitur.

Columba in Iordane apparens oculis viſa. *Auguſt.* *Ioan. 1.* *Chryſoſt.*

Secundò certum eſt, ſiue illa columba verum fuerit animal, ſiue ſpecie tenus duntaxat, non fuiſſe hypoſtaticè vnitam Spiritui Sancto, vt hic docet D. Thom. ad 2. cum Auguſtino loco citato, & Chryſoſt. hom. 11. in Matth. & eſt omnino certum. Non enim dicitur Deus factus columba, ſicut dicitur factus caro aut homo, neq; ad finem miſsionis, ſeu apparitionis Spiritus Sancti neceſſaria erat hypoſtatica vnio: ſicut fuit ad finem Incarnationis, vt rectè notauit D. Thomas 1. p. q. 43. articu. 7. ad 4. Quia non apparuit Spiritus Sanctus ſub ſpecie columbæ, vt per illam aliquid operaretur merendo, aut ſatisfaciendo, ſicut verbum per humanam naturam. Denique licet huiuſmodi natura irrationalis non ſit huius hypoſtaticæ vnionis omnino incapax, non tamen diuinā maieſtatem decet illi vniri. De qua re latius in ſuperiori tomo dictum eſt. Circa hoc verò obſcurus eſt locus Tertul. libr. de carne Chriſti ca. 3. vbi dicit. *Spiritum columbæ corpori illapſum deſcendiſſe ſuper Dominum, qui Spiritus* (ait) *cum hoc eſſet, tam verè erat columba, quam Spiritus, nec interfecerat ſubſtantiam propriam aſſumpta ſubſtantia extranea.* Sed hæc verba vel corrigenda ſunt, quia Euangelium non dicit Spiritum fuiſſe verè columbam, ſed apparuiſſe quaſi columbam: vel exponenda ſunt iuxta ea, quæ ſtatim dicemus.

D. Thom. Auguſtin. Chryſoſtom. *D. Thom. Tertul.*

His ergo poſitis controuerſia eſt, vtrum illa columba fuerit verum animal, nec ne. Prima ſententia eſt, fuiſſe verum animal de nouo à Deo creatum ad illud munus. Ita ſentit Augu. libr. de agone Chriſtiano. ca. 22. ſolet etiam tribui Chryſoſto. hom. 12. in Matth. & 4. in acta, ſed ijs locis reuera neutrum affirmat, ſed ſolum docet Spiritum Sanctum non dici apparere in ſpecie columbæ, vel ignis, quia naturam columbæ aſſumat, ſed quia in his repræſentatur. An verò ſub illa ſpecie vera fuerit natura columbæ, nec ne, non explicat. Ad hanc vero ſententiam accommodari poſſunt verba Tertul. ſupra citata, vt non ſit ſenſus Spiritum vere factum eſſe columbam, ſed

Auguſt. Chryſoſt. *Tertul.*

ſed veram columbam aſſumpſiſſe, non hypoſtaticè: ſed vt in eâ repræſentaretur. Auguſtinum ſequutus eſt Anſelm. Matth.8. & Hugo Cardinalis Ioann.1. & nonnulli ex Scholaſticis in 1. diſt. 16. ac denique D. Tho. hic art.7. qui vtitur ratione ſumpta ex Auguſtino. Quia decuit, vt Spiritus veritatis, nec fictione vteretur, nec homines falleret: hoc enim argumento concludimus Verbum aſſumpſiſſe veram hominis naturam quoniã alias non decepiſſet. Sed (quidquid ſit de aſſertione) certum eſt rationem hanc nõ concludere. Eam enim in re ſimili diſſoluit idem D. Tho. 3.p.q.76. articu. 8. ex doctrina eiuſdem Aug. lib.2. quęſtionum in Euangelia, quæſt. vltim. dicens: quando ſpecies aliqua diuinitus formatur, & ad veritatem aliquam ſignificandam refertur, nullam eſſe deceptionem, ſed veritatis ſignificationem. Vt cum Chriſtus apparuit diſcipulis euntib. in Emaus in ſpecie peregrini, nulla fuit deceptio, etiamſi ob eam cauſam contigerit alios decipi. Quia aliorum deceptio tribui non poteſt illi, qui verbis, vel factis vera ſignificat ſine intentione fallendi. Neque eſt eadem ratio de humana natura à verbo aſſumpta. Quia aſſumpta eſt non tantum ad repręſentandum: ſed ad exiſtendum, & operãdum, & ideo non ſolum dicitur Verbum apparuiſſe in ſpecie hominis, ſed factum homo: quod nequit eſſe verum ſine vera natura hominis.

Anſelm. Hug. Card. D Thom. Auguſt.

Secunda ergo ſententia eſt, columbam illam non fuiſſe veram ſed tantum apparentem. Hanc docet Aug. epiſt.102. Vbi late probat non oportuiſſe illam ſpeciem columbæ vera informari anima, ſicut nec vocem Patris, quæ in eodem baptiſmate audita eſt, per organa vitæ formari. Idem lib.3 de mirabilibus Scripturæ, cap.5. his verbis. *Quamuis corporali ſpecie Spiritus Sanctus ſuper Dominum deſcendere dicitur, non tamen de auibus ſumpſiſſe columbam, ſed ex aere minime dubitatur.* Quæ verba non poſſunt exponi ſolum de aſſumptione ad vnionem hypoſtaticam: alioqui poſterior pars falſa eſſet, quia hoc modo nec veram nec apparentem columbam Spiritus Sanctus aſſumpſit. Videri tamen poteſt Auguſti. his verbis ſolum negare illam columbam ſumptam eſſe ex auibus, quæ antea exiſtebant, non tamen fuiſſe verum animal de nouo ex aere procreatum. Sed huic ſenſui repugnat ratio, quam Auguſtin. ſubiungit, dicens. *Nequaquam enim ex auibus Spiritum Sanctum neceſſe fuit corpus aſſumere, dum aues in nullo tranſgreſſæ ſunt legem naturæ, ſed & ſi in aliquo tranſgrederentur, non debuit à Spiritu aſſumi, vt ei delicti vindicta ſolueretur, cum neq; rationalis ſit, neque æterna.* Quæ ratio directè ſolum probat, naturam columbæ non eſſe aſſumptam à Spiritu in vnitatem perſonę, hinc tamen cõſequenter voluit concludere non oportuiſſe, vt eſſet vera, ſed tantum apparens, vt etiam in principio capitis dixerat, & inſinuat libr.2. de Trinitat. cap. 5. dum ait, *Facta eſt quædam creaturæ ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur Spiritus Sanctus, ſiue cum in ipſum Dominum corporali ſpecie velut columba deſcendit, ſiue cum die Pentecoſtes, &c.* Vbi etiam perpendendum eſt eodem modo loqui Auguſt. de columba, & de igne Pentecoſtes, quem & ipſe Auguſt. dicta epiſto. 102. & omnes docent non fuiſſe verum ignem. Clarius videtur hoc docere Ambr. lib.1. de Sacram. cap. 5. dicens. *Non columba deſcendit, ſed quaſi columba: Chriſtus carnem ſuſcepit, non ſicut carnem, ſed carnis veritatem: Spiritus autem Sanctus in ſpecie columbæ, non in veritate columbæ.* Huc accedit Optatus Mileuitan. libr. 4. contra Parmenian. *ſpiritale (inquit) oleum in imagine columbæ, deſcendit.* Nazian. verò orat.39. ſolum dicit. *Deſcendit vt columba corporeo modo conſpecta.* Et hoc ipſum videntur ſentire Chryſoſto. Theophylact. & Euthym. Matt.3. qui ſemper vocant *ſpeciem columbæ*, ſeu *quaſi columbam*: expreſsius verò id docent recentiores expoſitores, Caietan. Ianſenius poſt Gloſſam Matth.3. Lyra. Mar.1. Abulenſ. quæſtion. 84. & 85. in tertium caput Matth. & Procopius Geneſ.18. & hanc ſententiam ſequutus fuerat D. Thom. in 1.d.16.art. 3 qu. vnica. Quæ videtur veriſimilior: cui in primis fauent verba Scripturæ, quæ non appellat ſimpliciter columbam, ſed *tanquam*, vel *ſicut columbam.* Quod licet referri poſsit ad ipſam perſonam Spiritus Sancti, qui non poteſt dici ſimpliciter columba, etiamſi illa eſſet verum animal, cum non eam hypoſtaticè aſſumpſerit, ideoque dicatur *quaſi columba*, commodius tamen intelligitur de tota illa re, quæ apparuit: ſicut enim Actor. 2. dicitur apparuiſſe *tanquam ignis*, non ſolum intelligitur de Spiritu Sancto, ſed & de ſpecie externa. Coniecturæ verò ſunt, prima, quia Deus nihil facit fruſtra, ad finem autem illius apparitionis ſatis ſuperque erat imago columbæ, cum ſolum eſſet ad repræſentandum: & (vt Auguſtin. dixit dicta epiſt.102.) non minus declaretur omnipotentia, & ſapientia Dei in hoc, quod ita illi creatura obtemperet, vt ſine animę viuificantis miniſterio figura, motuſque volucris eadem potentia creatoris ingeratur aſpectibus, quam creando verũ animal. Secundo quia poſt factam illam repræſentationem, vel illud animal erat corrumpendum, & deſtruendum (vt Tertul. & alij authores primæ ſententię factum eſſe fatentur, (& ita ſuperuacanea fuiſſet illa creatio; præſertim cum Deus non ſoleat deſtruere ea, quæ condidit, quando alioqui ex propriis principiis, & cauſis corruptio non ſequitur: Vel permanſura erat illa columba, vt peracto miniſterio auolaret, ſicut reliquæ aues, & hoc non erat ita decens, neque ad confirmandum miraculũ neceſſariũ vel admodum vtile. Tertiò omnes aliæ apparitiones, quæ miniſterio Angelorum in corporibus aſſumptis factæ ſunt, ita explicantur, vt res non ſint veræ, quæ apparent, niſi fortaſſe quando res apparentes ſunt ita ſimplices, ſeu imperfectæ, vt non poſſint facilius repræſentari, quam fieri, vt nubes, & aliæ res huiuſmodi, non verò res aliæ perfectæ, ac viuentes. Neque enim tres viri, qui Abrahæ apparuerunt, fuerunt veri homines, & ſic de cæteris. Non eſt ergo, quod in hac apparitione aliquid ſingulare, & inuſitatum ſine nouo fundamento fingamus.

Columba in baptiſmo ſuper Chriſtũ deſcendens non fuit vera, ſed apparens. Auguſtin. Ambroſ. Optat Mileuit. Greg. Naz. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Caietan. Ianſen. Gloſ. Lyra. Abulenſ. D. Thom. Act. 2. Auguſt. Tertul.

Sed inquiret tandem aliquis. Vtrum hęc columba apparuerit ſuper Chriſtum ante, an poſt baptiſmum eius, aut vtroq; tempore. Quæ difficultas orta eſt ex verbo Ioannis, *Super quem videris Spiritum Sanctum deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat.* Hinc enim videtur ſequi, antequam Ioannes Chriſtum baptizaret, vidiſſe Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper Chriſtum, quia antea illum cognouit: vnde fit ante baptiſmum deſcendiſſe columbam: & ita opinatur Caietan. Mat.3. & alij, quos audacter loquutos eſſe meritò dixit Franciſcus Toletus Ioan.1. annotat.72. quia ſine vllo ſcripturę fundamento id cõfingunt. Certum ergo fit columbam apparuiſſe, Ieſu baptizato, vt dixit Lucas cap.3. imò expreſsè Matth c.3. dicit poſt baptiſmum Chriſtum aſcendiſſe de aqua, & ſtatim vidiſſe cœlos apertos, & Spiritum deſcendentem, quaſi columbam; tunc igitur ſolum credendum eſt, columbam apparuiſſe. Nam ſi antea etiam deſcendiſſet, vidiſſet vtique illam Chriſtus, & Euangeliſtæ aliquam illius mentionem feciſſent, quod non ſolum non faciunt: imò in ipſo narrationis modo indicant apparitionem illam fuiſſe nouam & inſolitam. Ad difficultatem autem poſitam, iam ſupra declaratum eſt, quomodo Ioannes prius de facie ignorauerit Chriſtum, & poſtea ante baptiſmum priuata reuelatione illum cognouerit abſque ſigno externo: poſtea verò, publica reuelatione & aptiori ad teſtimonium de Chriſto reddendum.

Dubium. Ioan. 1. Caietan. Fran. Tolet. Reſponſ. Poſt Chriſtũ baptizatum columba apparet. Luc. 3. Matth. 3.

SECTIO III.

Vtrùm baptizato Chriſto vox Patris verè audita fuerit, & ob quam cauſam.

QVæſtio hæc intelligi primum poteſt de ipſo ſigno externo, an verum fuerit, id eſt, an fuerit vera vox, quæ percipi auribus poſſet: & hoc modo exiguam, aut ferè nullam difficultatem habet. Nam certum eſt illam non fuiſſe vocem in ea veritate, ac proprietate, qua vox dicitur ſonus formatus, per organa vitæ informata anima, vt Auguſt. notauit epiſtol. 102. & eſt per ſe clarum. Æque tamen certum videtur illum fuiſſe verum ſonum realem, ac ſenſibilem, qui & ſenſum immutare, & menti non minus ſignificare poſſet, quam ſi eſſet vox ab homine prolata, vt eodem loco Auguſtin. aduertit, qui propterea dicit ſonum illum talem fuiſſe, qualis edi poteſt ex corpore animato. Et patet ex verbis Euangeliſtarum dicentium factam eſſe vocem de cœlo. Nam, vt hoc verum ſit, neceſſe eſt, vt ſaltem fuerit ſonus articulatus ad modum vocis, quia non poterat aliquid aliud, ſeu imago, aut ſimilitudo vocis illis verbis ſignificari. Quod confirmari poteſt ex alijs locis Euangeliorum, in quibus voces ſimiles auditæ eſſe dicuntur, quæ ſtatim commemorabimus.

Auguſt. *Vox in Iordane cælitus delapſa verus ſonus realis, & ſenſibilis.*

Hinc neceſſario ſequitur eam vocem auditam eſſe non ſolum à Chriſto, & Ioanne, ſed etiam à reliquis hominibus, qui præſentes aderant. Probatur ex dictis, quia erat verus ſonus ſenſibilis, nec poterat ſine nouo miraculo peruenire ad aures Ioannis, quin ad alios etiam deferretur. Deinde ex fine illius vocis, non enim propter Chriſtum, & Ioannem ſolum neceſſaria erat illa vox. Sicut Ioann. 12. cum veniſſet de cœlo vox, & audita eſſet à turba, dixit Chriſtus. *Non propter me hæc vox venit; ſed propter vos.* Tertiò ex communi omnium interpretatione: Chryſoſtom. hom. 12. in Matth. Theophylact. Euthym. & aliorum.

Vox ſuper Chriſtum baptizatum de cœlo lapſa ab aſtantibus audita. Ioan. 12. *Chryſoſt. Theophyl. Euthym.*

Verum eſt, Hilarium libr. 9. de Trinitate ante medium ſignificare illam vocem non eſſe auditam, niſi à ſolo Ioanne præter Chriſtum. Et poteſt ſuaderi, quia ſi omnis populus illam audiſſet de cœlo delatã, omnes credidiſſent, nec fuiſſet teſtimonium Ioannis neceſſarium: cum tamen ille poſt baptiſmum non ceſſauerit teſtimonium Chriſto reddere, quod ſe maior eſſet. Sed hæc ſententia reuera non eſt veri ſimilis, neque Hilarius eam docet. Ibi enim obiter interpretatur verba illa Ioann. 5. *Neque vocem eius audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis:* Quæ ipſe refert ad hanc vocem Patris in baptiſmo auditam; & interrogat, quomodo illam non audierint Iudæi? & reſpõdent, *Sed forte in Ieroſolymis manentes non audierant, quia in deſertis Ioannes ſolus audierat.* Ex qua ratione potius colligitur eos, qui non manſerant Ieroſolymis: ſed in deſerto cum Ioanne fuerant, audiuiſſe vocem illam. Etenim ſi illi non audierunt, quia Ieroſolymis manſerũt, certe, ſi cum Ioanne fuiſſent, audiuiſſent, cum ergo dicit *ſolus Ioannes,* non excludit eos, qui comitabantur eum: ſed eos, qui Ieroſolymis manſerant. Et hoc quo ad mentem Hilarij. Nam quod attinet ad verba illa Ioann. 5. *Vocem eius non audiſtis,* fortaſſe alium habent literalem ſenſum, de quo legi poſſunt expoſitores.

Obiectio. Hilar. Reſponſ. Ioan 5.

Ad coniecturam vero reſponderi poteſt ex Alberto Matthæi 3. eos qui aderant, audiiſſe quidem confuſum ſonum illius vocis, non tamen diſtinctè ſignificationem eius percepiſſe. Sicut Ioann. duodecimo, quando audita eſt vox illa. *Et clarificaui, & iterum clarificabo, turba; quæ ſtabat, & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum: alij dicebant, Angelus ei loquutus eſt.* Sed hoc & dicitur gratis ſine fundamento, & licet credi poſſet de aliquibus, qui fortaſſe longè aberant, vel de ru-

Albert. *Ioann 12.*

A di plebe, tamen veriſimili non eſt, verba illa non eſſe clarè, ac diſtinctè percepta, & audita à multis, ſicut in die transfigurationis Apoſtoli diſtinctè audierunt ſimile Patris teſtimonium, vt Petrus inquit 2. Canonica capite 1. Reſpondetur ergo, mirum non eſſe, quod Iudæi, quamuis vocem audierint, non ſtatim illi fidem adhibuerint, neque enim erat illis euidens eam vocem eſſe à Deo. Nam euidentiora ſigna poſteà habuerunt: quibus tamen non crediderunt.

Ex iis colligitur ac confirmatur, quod ſupra dicebamus, neceſſarium eſſe, vt tria hæc ſigna ab omnibus, qui aderant, perciperentur. Quia (vt eleganter notat Chryſoſt. homil. 12. in Matth.) ſi omnes audiſſent vocem illam, *Hic eſt filius meus dilectus,* & nullum vidiſſent ſpeciale ſignum, quod indicaret eum, B de quo verba illa dicebantur, potius crederent de Ioanne, quam de Chriſto proferri. Quia non eſt dictum: *Hic qui, baptizatur,* ſed ſimpliciter *hic,* Vnde, cum maiorem haberent de Ioanne, quam de Chriſto exiſtimationem, potius illum deſignari putarent quam Chriſtum. Propterea ergo deſcendit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ, & ſuper Chriſtum manſit, vel vt Optatus Mileuitanus ait loco citato, *capiti eius inſedit, & vocem* (ait Chryſoſtomus) *traxit ad filium, cunctiſque fecit eſſe perſpicuum, quod illa vox de baptizato deberet intelligi,* quam ſententiam eiſdem ferè verbis habet Damaſc. orat. de transfig. *Paterna,* inquit, *voce cœlitus intonante, dilectus filius eſſe aſſerebatur, is baptizabatur, columba autem tanquam à ſpiritu, veluti digito indicabatur is, cui teſtimonium dicebatur.* Ne- C ceſſarium ergo fuit, vt columba ab omnibus conſpici poſſet, quemadmodum vox potuit audiri: & quia cœlorum apertio ad deſcenſum columbæ fiebat, & omnia in eundem finem, Chriſti ſcilicet manifeſtationem tendebant, conſequens eſt, vt omnia æquè fuerint coniunctorum ſenſibus obiecta.

Chryſoſt. *Opta. Mil.* *Chryſoſt.* *Damaſc.*

Secundo poteſt intelligi quæſtio propoſita de veritate illius vocis quoad eius ſignificationem, id eſt, an vera fuerit illa vox de Chriſto prolata. Cum qua quæſtione coniuncta eſt alia, ſcilicet quo ſenſu illa vox prolata ſit. Sed huiuſmodi quæſtiones partim ad materiam de Trinitate ſpectant, partim in priori tomo à nobis explicatæ ſunt: tum diſputatione ſecunda dum diuinitatem Chriſti monſtraremus: tum pius diſputatione 49. dum de Chriſti filiatione dice- D remus, vbi Adrianum Papam. Concil. Francoford. & alios Patres retuli ex hoc loco probantes Chriſtum eſſe filium Dei naturalem, & non adoptiuum, quod illi proprium eſt, ac ſingulare, & ideo ſingulariter vocantur à Patre *Filius meus,* id eſt, proprius, ac naturalis, ac ſingulariter dilectus, id eſt, non filius, quia dilectus, quod proprium adoptiuorum eſt: ſed dilectus, quia filius.

Et hinc colligitur primo, verba illa, vt vera ſint, ſingulariter tribuẽda eſſe perſonæ Patris, quia Chriſtus non eſt filius totius Trinitatis, ſed ſolius primæ perſonæ. Quod ſi quæras quomodo poſſit illa vox ſoli Patri tribui, cum à tota Trinitate ſit effecta. Reſpondet D. Thomas hic ad 2. cum Fulgentio libr. de E fide ad Petrum capite nono, licet efficientia vocis communis ſit toti Trinitati: ſicut columba ſpecialiter eſt ad repræſentandam perſonam Spiritus Sancti: ita illa vox ad declarandum ſolum Patrem, vt loquentem, & ideo vox illa ei ſingulariter tribuitur, & eius ſignificatio de ſola illius perſona vera exiſtit. Vnde eleganter Cyprianus ſermone de baptiſmo ſic ait. *Huc vſque Domine ſancte Pater, non audiuimus te ita loquentem, vt perſonaliter tibi aſſignetur loquutio, quam proferres, hanc vocem à paternitate tua delatam, nemo eſt, qui ambigat, non eſt, qui ſibi hoc verbum audeat arrogare,* & infra. *Hoc teſtimonium auditum eſt; quia filius Dei eſt, quem Ioannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus Patris, dilectus à Patre, immeritos nos dilexit.* Duo grata vocabula, *filius, & dilectus,* ipſo Deo di-

D. Thom. Fulgent. Cyprian.

ctante noſtris ſenſibus imprimuntur, vt communio nominum nos aſſociet collegio munerum, & tanta dulcedinis nomina noſtrum emolliant animum, accedantque deuotionis affectum. Per omnia ſibi Pater in filio complacuit. A

Secundum: ex prædicta verborum veritate, & teſtimonio Cypriani colliguntur variæ rationes, propter quas hoc paternum ſignum datum eſt in Chriſti baptiſmate, quas etiam in commentario ar. 8. explicatas reliquimus. Intelligitur denique, quomodo in Chriſti baptiſmo facta eſt expreſſa Trinitatis repræſentatio, ac manifeſtatio. Quia in Chriſto baptizato perſona filij erat, in columba autem, & voce, perſonæ Patris, & Spiritus Sancti repræſentatæ ſunt, ſimulque indicatum eſt Chriſti baptiſmum in Trinitatis profeſsione, ac inuocatione perficiendum fore.

In Chriſti baptiſmo expreſſe Trinitatis manifeſtatio facta.

B Ex hac autem veritate ſumpſerunt aliqui occaſionem aſſerendi illum baptiſmum, quo Chriſtus baptizatus eſt, non tantum fuiſſe baptiſmum Ioannis, & aquæ; ſed & gratiæ, eiuſdemque rationis cum baptiſmo à Chriſto inſtituto. Cui opinioni videtur fauere Damaſce. libr. 4. de fide cap. 10. vbi diſtinguens varia genera baptiſmatum: *Quartum*, inquit, *Ioannis fuit, quintum Domini baptiſma, quo ipſe tinctus eſt.* Vbi Clichtoueus ita exponit Damaſceni ſententiam, vt ſimpliciter ſonat, & mordicus illam defendit. Sed licet fortaſſe hæc ſententia potius ad loquendi modum; quam ad rem pertineat, vitanda tamen eſt: tum quia fauet huius temporis Hæreticis: tum etiam quia repugnat Patribus dicentibus Chriſtum baptizatum eſſe baptiſmo Ioannis, vt illum approbaret, & vt magnã oſtenderet humilitatem aſſumẽdo imperfectum baptiſmum pœnitentiæ, cum ipſe pœnitentia non egeret: tum denique quia in rigore eſt falſa. Primò, quia quando Chriſtus baptizatus eſt; nondum erat baptiſmus illius inſtitutus, quanquam tunc aliquo modo inceperit eius inſtitutio. Secundo, quia Ioannes, qui fuit miniſter illius baptiſmi, non habuit intentionem baptizandi baptiſmo Chriſti: ſed ſuo, quia tunc poteſtatem aliam non acceperat. Tertiò, quia de ratione baptiſmi Chriſti eſt, vt miniſter, qui baptizat, Trinitatem inuocet propriis verbis, quod Ioannes tunc non fecit: quin potius (ſi verba Euangeliſtarum attentè conſiderentur) illa met Trinitatis repræſentatio, quæ illo baptiſmo facta eſt, non fuit ad perficiendum, conſecrandumque baptiſmum. Sed potius peracto iam baptiſmate, & poſtquam Chriſtus iam ex aquis aſcenderat, facta eſt, ergo nec propter illam repræſentationem, nec propter aliam cauſam poteſt dici Chriſtus baptizatus ſuo baptiſmo, ſed Ioannis. Damaſcenus autem lato quodam, & improprio modo loquutus eſt, dicens Chriſtum baptizatum eſſe ſuo baptiſmo, quia tum baptizatus eſt à Ioanne, ſuum baptiſmum prefigurauit, & quodammodo inſtituit vt ex Auguſtino ſumi poteſt libr. 15. de Trinitate c. 26. Hieron. & Chryſoſto. Ambr. Beda, aliiſque expoſitoribus in Matth. & Luc. c. 3.

Damaſ.

Clichton.

Chriſtus baptiſmo Ioannis lotus non ſuo.

C

QVÆSTIO XL.

De modo conuerſationis Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

Conſequenter poſtea, quæ pertinent ad ingreſſum Chriſti in mundum, vel ad eius principium, conſiderandum reſtat de his quæ pertinent ad progreſſus ipſius.

Et primo conſiderandum eſt de modo conuerſationis ipſius: ſecundo, de tentatione eius: tertiò, de doctrina: quartò, de miraculis.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primò, vtrum Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere, an inter homines conuerſari.

Secundò, vtrum debuerit auſteram vitam ducere in cibo & potu, & veſtitu, an cum alijs communem.

Tertiò, vtrum debuerit abiectè viuere in hoc mundo, an in diuitijs, & honore.

Quartò, vtrum debuerit ſecundum legem viuere.

COMMENTARIVS.

Qvanquam in ordine Euangelicæ narrationis baptiſmum proximè ſequatur Chriſti ieiunium, & tentatio, D. Thomas autem, vt ſeruato doctrinæ ordine ab vniuerſalibus ad ſingularia deſcendat: explicato Chriſti baptiſmo, qui fuit quaſi initium oſtenſionis, & manifeſtationis Chriſti, quæſtionem hanc interponit, in qua explicat rationẽ, modumq́ue viuendi, quem Chriſtus in hac vita elegit. Et quæ in tribus primis articulis docet, ſunt quidem egregia, & ad mores hominum componendos notanda: adeo tamen perſpicua, vt expoſitione non egeant. Quare nullum illis adijciemus commentarium: ſed vna breui diſputatione complectemur omnia.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit Chriſtum inter homines conuerſari.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit inter homines conuerſari, ſed ſolitariam vitam agere. Oportebat enim quod Chriſtus ſua conuerſatione non ſolum ſe hominem oſtenderet eſſe, ſed etiam Deum. Sed Deum non conuenit cum hominibus conuerſari: dicitur enim Dan. 2. Exceptis dijs, quorum non eſt cum hominibus conuerſatio. Et Philoſophus dicit in primo Politicæ, quod ille, qui ſolitarius viuit, aut eſt beſtia, ſi ſcilicet propter ſæuitiam hoc faciat: aut eſt Deus, ſi hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum inter homines conuerſari.

222. Inf. art 2. co & ad. 3. & 22 q. 25. art 6. co. 5. Prou 30

lib 3 q. 1. à med. tom. 5.

2. Præterea, Chriſtus dum in carne mortali vixit, debuit perfectiſſimam vitam ducere. Perfectiſſima autem vita eſt contemplatiua: vt in ſecunda parte habitum eſt. Ad

22. q 188. art. 4.

D *vitam autem contemplatiuam maximè competit ſolitudo: ſecundum illud Oſeæ. 2. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius: ergo videtur, quod Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere.*

3. Præterea, conuerſatio Chriſti debuit eſſe vniformis, quia ſemper in eo debuit apparere id, quod optimum eſt. Sed quandoque Chriſtus ſolitaria loca quærebat turbas declinans. Vnde Remigius dicit ſuper Mat. Tria refugia legitur Dominus habuiſſe, nauim, montem & deſertum: ad quorum alterum quotieſcunque turbis comprimebatur, conſcendebat: Ergo & ſemper debuit ſolitariam vitam agere.

E *Sed contra eſt, quod dicitur Baruch. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt.*

Reſpondeo dicendum, quod conuerſatio Chriſti talis debuit eſſe, vt conueniret fini Incarnationis, ſecundum quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primo quidem ad manifeſtandum veritatem: ſicut ipſe dicit Ioannis 18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Et ideo non debebat ſe occultare vitam ſolitaria agens: ſed in publicum procedere publicè prædicando. Vnde Lucæ 4. dixit illis, qui volebant eum detinere. Quia & alijs ciuitatibus oportet me Euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Secundo venit ad hoc, vt homines à peccato liberaret: ſecundum illud 1. ad Timo. 1. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere.

Et ideo vt Chryſoſt. dicit, licet in eodem loco manendo poſſet Chriſtus ad ſe omnes attrahere, vt eius prædicationem audiret: non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum, vt perambulemus ex requiramus pereuntem: ſicut paſtor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. Tertio venit, vt per ipſum habeamus acceſſum ad Deum, vt dicitur Rom. 5. & ideo familiariter cum hominibus conuerſando, conueniens fuit, vt omnibus fiduciam daret ad ſe accedendi. Vnde dicitur Mat. 9. Factum eſt diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes, diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. Quod exponens Hieron. dicit, Videbant publicanum à peccatis ad meliora conuerſum, locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus per humanitatem ſuam, voluit manifeſtare diuinitatem. Et ideo conuerſando cum hominibus (quod eſt proprium hominis) manifeſtauit omnibus ſuam diuinitatem, prædicando, & miracula faciendo, & innocenter, & iuſte inter homines conuerſando.

2.2.q.182.ar. 4.& q.188. art.6. Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut in ſecunda parte dictum) vita contemplatiua ſimpliciter eſt melior, quam actiua, quæ occupatur circa corporales actus. Sed vita actiua, ſecundum quam aliquis prædicando, & docendo contemplata alijs tradit, eſt perfectior, quam vita, quæ ſolum contemplatur: quia talis vita præſupponit abundantiam contemplationis. Et ideo Chriſtus talem vitam elegit.

Ad tertium dicendum, quod actio Chriſti fuit noſtra inſtructio. Et ideo vt daret exemplum prædicatoribus, quod non ſemper ſe darent in publicum, ideo quandoq; Dominus ſe à turbis retraxit. Quod quidem legitur feciſſe propter tria. Quandoq; quidem propter corporalem quietem. Vnde Marc. 6. dicitur, quod Dominus dixit diſcipulis. Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum: erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant. Quandoq; verò cauſa orationis. Vnde dicitur Luc. 6. Factum eſt in illis diebus, exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Vbi ait Ambroſ. quod ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo. Quandoq; verò, vt doceret fauorem humanum vitare: vnde ſuper illud Matth. 5. Videns Ieſus turbas, aſcendit in montem, dicit Chryſoſt. Per hoc quod non in ciuitate, & foro, ſed in monte, & ſolitudine ſedit, erudiuit eos, nihil ad oſtentationem facere, à tumultibus abſcedere, & maxime cum de neceſſarijs diſputare oportuit.

l 5 in Luc. c. cuius titulus eſt De oratione Ieſu in monte ante med. to 5. Hom 15. in Matth circa princ. tom. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus auſteram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

223. Inf q 41. ar. 3. ad 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus debuerit auſteram vitam ducere in hoc mundo. Chriſtus enim multo magis prædicauit perfectionem vitæ, quam Ioannes. Sed Ioannes auſteram vitam duxit vt ſuo exemplo homines ad perfectionem vitæ prouocaret: dicitur enim Matth. quod ipſe Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos ſuos, eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre. Quod exponens Chryſ. dicit. Erat mirabile in humano corpore, tantam patientiam videre: quod & Iudæos magis attrahebat. Ergo videtur quod multo magis Chriſtum decuerit auſteritas vitæ.

Hom 10. in Matth ante med to. 2.

2. Præterea Abſtinentia ad continentiam ordinatur: dicitur enim Oſeæ 4. Comedent, & non ſaturabuntur, fornicati ſunt, & non ceſſauerunt. Sed Chriſtus continentiam in ſe ſeruauit, & alijs ſeruandam propoſuit, cum dixit A Matth. 19. Sunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: qui poteſt capere capiat. Ergo videtur, quod Chriſtus in ſe & in ſuis diſcipulis auſteritatem vitæ ſeruare debuerit.

3. Præterea, Ridiculum videtur, vt aliquis diſtrictiorem vitam incipiat, & ab ea in laxiorem reuertatur: poteſt enim dici contra eum quod habetur Luc. 14. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Chriſtus autem diſtrictiſſimam vitam incepit poſt baptiſmum, manens in deſerto: & ieiunans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Ergo videtur non fuiſſe congruum quod poſt tantam vitæ diſtrictionem ad communem vitam rediret.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 11. Venit Filius hominis manducans, & bibens.

B Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) congruum erat incarnationis fini, vt Chriſtus non ageret ſolitariam vitam, ſed cum hominibus conuerſaretur. Qui autem cum aliquibus conuerſatur, conuenientiſſimum eſt, vt ſe eis in conuerſatione conformet, ſecundum illud Apoſtoli primæ ad Cor. 9. Omnibus omnia factus ſum. Et ideo conuenientiſſimum fuit, vt Chriſtus in cibo, & potu communiter ſe, ſicut alij, haberet. Vnde Auguſt. dicit contra Fauſtum, quod Ioannes dictus eſt, non manducans, neq; bibens, quia illo victu quo Iudæi vtebantur, non vtebatur. Hoc ergo niſi Dominus vteretur, non in eius comparatione, manducans, bibenſq; diceretur. Ar. præc. l.16 c.30. ante med. to.6.

C Ad primum ergo dicendum, quod Dominus in ſua conuerſatione exemplum perfectionis dedit in omnibus, quæ per ſe pertinent ad ſalutem. Ipſa autem abſtinentia cibi, & potus, non per ſe pertinet ad ſalutem: ſecundum illud Romanor. 14. Non eſt Regnum Dei eſca & potus, & Auguſt. dicit in lib. de Quæſtionibus Euangel. exponens illud Matth. 11. Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis: quia ſcilicet ſancti Apoſtoli intellexerunt Regnum Dei non eſſe in eſca, & potu, ſed in æquanimitate tolerandi: quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas. Et in tertio de doctrina Chriſtiana dicit, quod in omnibus talibus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Vtraq; autem vita eſt licita, & laudabilis: vt ſcilicet aliquis à communi conſortio hominum ſegregatus, abſtinentiam ſeruet, & vt in ſocietate aliorum poſitus, communi vita vtatur. Et ideo Dominus voluit vtriuſq; vitæ exemplum dare hominibus. Ioannes autem (ſicut Chryſoſt dicit ſuper Matth.) nihil plus oſtendit præter vitam, & iuſtitiam: Chriſtus autem & à miraculis teſtimonium habebat: Dimittens ergo Ioannem ieiunio fulgere, ipſe contraria inceſſit via, ad menſam intrans Publicanorum, & manducans & bibens. l.2.c.11. ante med. to.4. l 3. ca.12. parum à prin. tam.3.

D

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut alij homines, per abſtinentiam conſequuntur virtutem continendi, ita etiam Chriſtus in ſe, & in ſuis diſcipulis, per virtutem ſuæ Diuinitatis, carnem comprimebat. Vnde ſicut Mat. 9. dicitur: Phariſæi, & diſcipuli Ioannis ieiunabant, non autem diſcipuli Chriſti. Quod exponens Beda dicit, quod Ioannes vinum & ſiceram non bibit: quia illi abſtinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ. Dominus autem, cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinentibus poterat reddere puriores. ſuper illud Mar. 2. Quare diſ. tui nō ieiunant.

E Ad tertium dicendum, quod ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. Vt diſcas quam magnum bonum eſt ieiunium, & quale ſcutum eſt aduerſus diabolum, & quoniam poſt baptiſmum non laſciuiæ, ſed ieiunio intendere oportet, & ipſe ieiunauit, non eo indigens, ſed nos inſtruens. Non autem vltra proceſſit ieiunando, quam Moyſes, & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio. Secundum myſterium autem, vt Greg. dicit, quadragenarius numerus exemplo Chriſti in ieiunio cuſtoditur: quia virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelij impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium ſurgit. Vel quia in hoc mor- hom. 13. in Mat non remote à prin. tom.2. Hom. 16 in Euang. poſt mediū illius

mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus: per cuius voluptates, præceptis dominicis contraimus, quæ per decalogum ſunt accepta. Vel ſecundum Auguſt. in li. 83. Quæſtionũ, omnis ſapientiæ diſciplina eſt Creatorem, creaturamq́ cognoſcere. Creator eſt Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Creatura verò partim eſt inuiſibilis, ſicut anima, cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim viſibilis, ſicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum, & ſiccum. Denarius ergo numerus, qui totam inſinuat diſciplinam, quater ductus, id eſt, numero, qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenarium conficit numerum, & ideo tempus quo ingemiſcimus, & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamen incongruum fuit, vt Chriſtus poſt ieiunium, & deſertũ, ad communem vitam rediret: hoc enim conuenit vitæ ſecundum quam aliquis contemplata alijs tradit, quam Chriſtus dicitur aſſumpſiſſe, vt primò contemplationi vacet, & poſtea ad publicum actionis deſcendat, alijs conuiuendo. Vnde & Beda dicit ſuper Marc. Ieiunauit Chriſtus, ne præceptum declinares, manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cernens, agnoſceres poteſtatem.

l. 83. q. 81. in prin. to 4.

Id habet formaliter Ambr. li. 2. in Luc. in c. de Maria turbatæ cõſolatione, non remote à prin. t 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

224. 4 cont. c 5. ad 10 & opuſc. 18 c. 15. & opuſ. 20. l. 3. c. 5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere, Chriſtus enim debuit eligibiliſſimam vitam aſſumere. Sed eligibiliſſima vita eſt, quæ eſt mediocris inter diuitias & paupertatem: dicitur enim Prouerbiorum 30. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo neceſſaria. Ergo Chriſtus non debuit pauperem vitam ducere, ſed moderatam.

2. Præterea, Exteriores diuitiæ ad vſum corporis ordinantur, quantum ad victum, & veſtitum. Sed Chriſtus in victu, & veſtitu communem vitam duxit, ſecundum modum aliorum, quibus conuiuebat. Ergo videtur, quod in diuitijs & paupertate communem modum viuendi ſeruare debuerit, & non vti maxima paupertate.

3. Præterea, Chriſtus maximè homines inuitauit ad exemplum humilitatis: ſecundum illud Mat. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Sed humilitas maximè commẽdatur in diuitibus: vnde dicitur 1. Tim. vltim. Diuitibus huius ſeculi præcipe, non altum ſapere. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit ducere pauperem vitam.

Sed contra eſt, quod dicitur Mat. 8. Filius hominis non habet vbi caput reclinet, quaſi dicat, ſecundum Hieronym. Cur me propter diuitias, & ſeculi lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, vt nec hoſpitiolum quidem habeam, & tecto vtar non meo. Et ſuper illud Matthæ. 17. vt non ſcandalizemus eos, vade ad mare, dicit Hieronym. Hoc ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit tantæ Dominum fuiſſe paupertatis, vt vnde tributa pro ſe, & Apoſtolo redderet, non habuerit.

In illud Mat 8 accedens vnus ſcriba, ait illi t 9 l circa ſin com. ment. ad c. 17. Mat. t. 8.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primò quidem, quia hoc erat congruum prædicationis officio, propter quod veniſſe ſe dicit Marc. 1. Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Oportet autem prædicatores verbi Dei, vt omnino vacent prædicationi, omnino à ſecularium rerum cura eſſe abſolutos: quod facere non poſſunt, qui diuitias poſſident. Vnde & ipſe Dominus Apoſtolos ad prædicandum mittens, dicit eis Matth. 10. Nolite poſſidere aurum, neque argentum. Et ipſi Apoſtoli dicunt, Act. 6. Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Se-

A *cundo, quia ſicut mortem corporalem aſſumpſit, vt nobis vitam largiretur ſpiritualem: ita corporalem paupertatem ſuſtinuit, vt nobis diuitias ſpirituales largiretur. Secũdum illud 2 ad Corinth. 8. Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Tertiò, ne ſi diuitias haberet, cupiditati eius prædicatio adſcriberetur. Vnde Hieron. dicit ſuper Matth. Quod ſi diſcipuli eius diuitias habuiſſent viderentur non cauſa ſalutis hominum, ſed cauſa lucri prædicare, & eadem ratio eſt de Chriſto. Quartò, vt tanto maior virtus diuinitatis eius oſtenderetur, quanto per paupertatem videbatur abiectior. Vnde dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilij: Omnia paupera, & vilia elegit, omnia mediocria, & plurimis obſcura, vt diuinitas cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecunijs: & hoc tibi exponi præſepe.*

In illud Mat. 10. nolite poſſidere aurum to 9.

B *Ad primum ergo dicendum, quod ſuperabundantia diuitiarum, & mendicitas, vitanda videntur ab his, qui volunt viuere ſecundum virtutem, in quantum occaſiones peccandi. Abundantia namq́ diuitiarum eſt ſuperbiendi occaſio: mendicitas autem eſt occaſio furandi, & mentiendi, aut etiam periurandi. Quia verò Chriſtus peccati capax non erat, propter hanc cauſam, ex qua Salomon hoc vitabat, Chriſto vitanda non erant. Neque tamen quælibet mendicitas eſt furandi, & periurandi occaſio, vt ibidem Salomon ſubdere videtur, ſed ſola illa, quæ eſt contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur, & periurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talem paupertatem Chriſtus elegit.*

C *Ad ſecundum dicendum, quod communi vita vti, quantum ad victum, & veſtitum, poteſt aliquis non ſolum diuitias poſſidendo, ſed etiam à mulieribus, & diuitibus neceſſaria accipiendo. Quod etiam circa Chriſtum factum eſt: dicitur enim Luc. 8. quod mulieres quædam ſequebantur Chriſtum, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Vt enim Hier. dicit contra Vigilantium, conſuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de ſubſtantia ſua victum, atq́ veſtitum præceptoribus ſuis miniſtrarent. Sed quia hoc ſcandalum facere poterat in nationibus, Paulus ſe abieciſſe commemorat. Sic ergo communis victus poterat eſſe ſine ſolicitudine impediente prædicationis officium: non autem diuitiarum poſſeſſio.*

Hoc habet formaliter c. 17. Mat: ſuper illud Erant ibi mulieres. tom. 9.

D *Ad tertium dicendum, quod in eo, qui ex neceſſitate pauper eſt, humilitas non multum commendatur: ſed in eo qui voluntariè pauper eſt (ſicut fuit Chriſtus) ipſa paupertas eſt maxima humilitatis indicium.*

DISPVTATIO XXVIII.

In tres Sectiones diſtributa.

De ratione, ſeu ſtatu vitæ, quem Chriſtus in hoc mundo habuit.

E IN hac diſputatione ſolum tractandum eſt de tẽpore à baptiſmo Chriſti, quod dici poteſt tempus prædicationis, ac manifeſtationis eius. Nam de tempore quod baptiſmum anteceſsit, in ſuperioribus dictum ſat eſt: hic verò pauca quædam addemus, prout loci, & materiæ opportunitas poſtulauerit. Supponendum igitur in primis eſt, in modo ſeu ratione vitæ CHRISTI Domini duo poſſe conſiderari. Vnum eſt id quod ad proprios mores, alterum quod pertinet ad munus, ſeu officium, quod ad aliorum vtilitatem exercuit. Quæ duo complexus eſt Lucas illis verbis Actorum. 1. *Cœpit Ieſus facere, & docere*: & de illis eodem ordine tractat D. Thom. diſputabiturque à nobis. Hic enim de priori parte

Act. 1.

parte ſolum agemus, de poſteriori verò quæſt. 42. & A ſequentibus. Deinde ſupponenda ſunt ea generalia principia, quæ in priori tomo ſatis probata ſunt, ſcilicet Chriſtum Dominum non potuiſſe non inſtituere vitam irreprehenſibilem, atque honeſtiſsimam: imò operatum ſemper eſſe quod gratius erat Deo, cuius voluntatem cognoſcebat, ſummaque, ac perfectiſsima charitate diligebat. Quocirca de interiori animi eius perfectione, & virtutum exercitio nihil ferè eſt quod hoc loco addamus. Quia ex dictis locis, & ex ijs quæ de gratia, & ſcientia beata, & infuſa animæ Chriſti diximus, conſtat fuiſſe veluti in continuo actu, ſeu exercitatione virtutum, actibus earum ſemper ſine otio, vel interruptione, ſibi inuicem ſuccedentibus, prout ordini charitatis Dei, & proximorum magis erat conſentaneum. Solum ergo dicendum ſupereſt de ratione viuendi, quam inſtituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem, & conuictum humanum pertinent. Nam licet ex prædictis generalibus principijs apertè inferatur in his omnibus elegiſſe quod penſatis omnibus foret honeſtius, Deoque gratius, explicandum verò à nobis eſt, quid illud fuerit, quam vè ob cauſam ita ſit factum.

SECTIO I.

Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam, & ab hominum conſortio ſeiunctam.

RAtio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc genus vitæ eſt perfectiſsimum, & aptiſsimum ad nobiliores actus charitatis exercendos, & familiarius cum Deo agendum, iuxta illud, *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius*, Oſeæ. 2. Propter quod de hoc vitæ genere videtur Chriſtus dixiſſe, *Optimam partem elegit ſibi Maria*; debuit ergo Chriſtus eandem eligere. Dicet fortaſſe aliquis, hæc habere locum in puris hominibus, qui externis actionibus, vel hominum conuerſatione impediri poſſunt, ne ſe Diuinis rebus feruenter impediant, & interdum etiam exponi periculo minus honeſtè operandi; non verò in Chriſto, cui nihil poterat ad perfectam virtutis rationem officere. Sed hoc non ſatisfacit: tum quia Chriſtus Dominus in modo vitæ ſuæ non ſolum quid ſibi neceſſarium, ſed quid etiam nobis futurum eſſet exẽplo, obſeruare debuit. Tum etiam quia licet omnia Chriſti opera ex dignitate perſonæ haberent infinitam quandam perfectionem, ex ſe tamen, & ex obiectis vnum præſtabat alijs, cumque non poſſet omnia ſimul efficere (neque enim miracula non neceſſaria fingenda ſunt) debuit ea, quæ meliora eſſent, præſtare: huiuſmodi autem ſunt quę in vita ſolitaria exerceri poſſunt, ergo.

Oſea.2. *Luc.10.*

Vota Chriſto eremitica cur non decent.

Dicendum verò eſt conuenientiùs fuiſſe, vt Chriſtus Dominus inter homines verſaretur, & cum illis vitam communem ageret. Hoc eſt certum, quia ita factum eſſe conſtat ex Euangelio: certum eſt autem Chriſtum id egiſſe quod magis decebat. Rationem autem reddit D. Thomas. Quia hoc vitæ genus maximè neceſſarium, vel vtile fuit ad finem Incarnationis, exercendumque munus, ad quod à Patre fuit miſſus in mundum. Non enim venit ſolum, vt eſſet redemptor hominum, ſed etiam doctor, & magiſter, tum veritatem docendo, tum etiam exemplo, ac doctrina hominum mores componendo. Quam rationem eleganter, ac perſpicuè D. Thom. declarat & in tria capita diſtinguit. Solum poteſt obijci, quia hæc ratio ad ſummum videtur probare de eo tempore, quo Chriſtus prædicauit in mundo. Tunc enim neceſſe fuit peregrinari inter homines, & facilem ſe tractabilemque præbere, vt eos ad ſui cognitionem, & amorem alliceret: at vero de toto tempore vitæ ante baptiſmum non concludit hæc ratio. Quia tunc priuatam vitam egit, & neque docebat, neque populo concionabatur, ergo non oportuit tunc communem vitam agere. Potuiſſet quippe more Ioannis Baptiſtæ prius ſolitariam, & eremiticam vitam degere: poſtea verò opportuno tempore homines docere, & ad eum finem cum ipſis vnà conuiuere. Nec dici poteſt, propter exemplum manſiſſe etiam illis prioribus annis inter homines: tum quia opera illo tempore facta ita priuata fuerunt, & paucis hominib⁹ cognita, vt nemini ferè exemplo eſſe potuerint. Tum quia licet ſolitariam vitam ageret, plurimum poſſet exemplo ſuo homines ad ſimilẽ vitæ rationẽ, quæ omniũ eſt perfectiſsima permouere. Reſpondetur primò ad ipſũmet doctoris munus, quo poſtea fungendum ei fuit, conduxiſſe quàm plurimũ, vt totũ prioris vitæ tempus in cõſpectu, & cõmuni hominũ conuictu traduceret, vt cõpertum eſſet omnibus nihil ab hominibus didiciſſe vnquam nec potuiſſe niſi diuinitus edoctũ admirandã rerum B diuinarũ ſcientiã oſtendere. Vnde hinc poſtea mirabantur dicentes, *Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit?* Ioan. 7. Mar. 6. *Admirabantur in doctrina eius dicentes, Vnde huic hæc omnia, & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur, Nonne hic eſt faber, filius* Mariæ? *&c.* Itaq; ipſemet conuictus, & quaſi familiaris communicatio, & vulgaris officij, ac vitæ ratio occaſio fuit, vt eius doctrina maiorem haberet ſplendorẽ, & admirationẽ. Secundò, nõ oportuit exordiri ſolitariã vitã, & ab hominũ frequentia, conſortioq; ſemotam, cum oporteret cum ijs poſtea valde familiariter agere, etiã cum publicanis, & peccatoribus, eorũ fragilitati quodammodo (in ijs, quæ praua non erãt) ſeſe accõmodando: tum vt eos ipſe à peccatis abduceret: tũ vt ipſi maiori cum fiducia ad C eum accederẽt: hæc autem tanta mutatio poſſet, aut leuitatẽ indicare animi, aut ſuſpicionẽ afferre, quod de prioris vitæ perfectione aliquantulum remiſiſſet. Tertiò magnum, & admirabile eo tempore datũ eſt hominibus humilitatis exemplũ, quod maioris eſſe momenti Chriſtus exiſtimauit, quàm omnem aliam vitæ rationẽ inſtituere, quæ hominibus ſanctior, & excellentior appareret. Addo etiã decuiſſe, vt Chriſtus exemplo ſuo doceret homines temperatè, & ſine reprehenſione inter homines degere.

Ioan.7. *Marc.6.*

Obiectio.

Ad rationẽ ergo dubitandi in principio poſitã reſpõdet D. Tho. hic ad ſecundum, perfectius eſſe illud vitæ genus, quod cum diuina cõtemplatione cõiunctã habet eam actionẽ, qua aliquis cõtẽplando, & docendo, quæ meditatus eſt, alijs tradit. Et huiuſmodi vitæ ratio à Chriſto eſt inita, quia licet non ſẽper prę- D dicauerit: ſemper tamen vitæ ſuæ modũ ad eum finẽ retulit, & quãdo munus prædicatoris exercuit, diuinã contẽplationẽ non omiſit, non ſolũ interiùs (vbi nunquã illa caruit) ſed etiã exteriùs, vocando ſcilicet ab externis functionibus, & ab hominũ frequẽtia ſeſe abducendo. Et hinc patet reſponſio ad alterã difficultatis partẽ. Nã in hoc vitæ genere inſtituẽdo perfectiſsimũ virtutũ exẽplar hominibus Chriſtus prębuit. Nec tamen oportuit exercere ſemper actus ex obiecto perfectiſsimos: tũ quia debuit humano modò viuere, & operari, perfectio autem humanæ vitæ varietatẽ quandã actionũ neceſſario requirit: tũ etiam quia nõ ſemper eſt melius operari actũ ſecundũ ſe, ſeu ex obiecto meliorẽ, ſed eũ, qui fini charitatis E magis eſt conſentaneus: tũ deniq; quia cùm Chriſtus ſit velut exemplar vniuerſale omnibus hominibus propoſitũ, operæpretium fuit, vt omniũ virtutum opera in eo eluceret, & (quoad fieri poſſet) oẽs in ſe hominũ conditiones, ætates, & ſtatus cõplecteretur eminentiori quadã ratione, vt omnes in eo haberẽt quod imitarentur. Quã certè ob cauſam oportuit, vt & actiuã, & cõtẽplatiuã vitam, ita cõiungeret, vt interdum eam actionẽ exerceret, quæ poſita eſt in corporalibus rebus, interdũ verò ſpiritualem, item aliquando vitam ageret in exterioribus vulgarẽ, & cõmunem: aliquando rurſum cœleſtem, vt ieiunando quadraginta dies, pernoctando in oratione Dei.

Greg Naz. Hanc denique D. Thomæ doctrinam confirmare poſſumus eleganti Gregorij Nazian. teſtimonio, quod ipſe quidem Baſilio præſtitit oratio. 20. multo tamen verius, ac perfectius Chriſto quadrat. *Cum ſolitaria* (inquit ille) *vita, & quæ ſocietate gaudet, vt plurimum inter ſe diſsiderent, ac pugnarent, ne vtraque omnino, vel commoda, vel incommoda ſua, pura, & immixta haberet: præclarè eas inter ſe reconciliauit, ac permiſcuit, vt nec contemplatio communicationis, expers eſſet, nec actio contemplatione careret, ſed quemadmodum terra, & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda ſua inter ſe communicantes ad vnicam Dei gloriam concurrerent.* Multaque ſimilia in eandem ſententiam ediſſerit orat. 21. in Athanaſ. vbi inter alia ſic ſcribit. *Sic enim hæc duo, hoc eſt, tranquillam actionem, & actuoſam tranquillitatem, conſociauit, & copulauit; vt perſuaſum omnibus redderet, monaſticæ vitæ profeſsionem, morum potius grauitate & conſtantia, quam corporis ſeceſsione exprimi, atque inſigniri.*

SECTIO II.

Vtrum Chriſtus Dominus religioſæ vitæ ſtatum coluerit.

SI nomine vitæ religioſæ intelligamus vitam ſanctam, & honeſtam, eo generalis locutionis genere, quo dixit Iacobus cap. 1. *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo*: hoc inquam, loquendi modo non eſt locus quæſtioni, ſatis enim conſtat, Chriſtum ſanctiſsimam duxiſſe vitam. *Iacob. 1.* Si vero ea voce peculiarem illam viuendi rationem, & ſtatum intelligamus, in quo homines ab effectibus terrenarum rerum abſtracti Diuino muneri conſecrantur, paupertatem, caſtitatem, & obedientiam colentes, hoc ſenſu pauca poſſunt certò affirmari, dubitari vero, & inquiri permulta.

Primò igitur de obedientiæ voto, aut profeſsione certum eſt non habuiſſe locum in Chriſto. Quia propter dignitatem perſonæ nulli hominum iure ſubditus fuit, vt priori tomo oſtenſum eſt. Et quamuis prioribus annis ſubditus fuerit parentibus; poſtea verò nullum habuit cui ſpecialiter obediret, nec iure, nec facto, quamuis ſacerdotibus, & Principibus Rempublicam gubernantibus iuxta communem legem, & morem obedierit. Secundò certum eſt, Chriſtum Dominum perpetuam virginitatem ſeruaſſe. Hoc eſt de fide certum, quia licet in Euangelio in proprijs terminis non ſit expreſſum; tamen ex tota illius ſerie ſatis conſtat, & vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, & omnes Patres paſsim prædicant, neque oportet rem ſatis perſpicuam ac manifeſtam, quam ne hæretici quidem in dubium vnquam vocarunt, latius comprobare. Congruentiæ autem ſunt etiam per ſe notæ, primò quia hæc vitæ ratio eſt per ſe excellentior, & ad omnem finem incarnationis, & vitæ Chriſti magis accommodata, & officio Doctoris, ac ſacerdotis ſummi aptiſsimè conueniens. *Perpetua in Chriſto virginitas.* Secundo quia Euangelica puritas maximè decebat Diuinam perſonam. Tertiò propter exemplum: Prædicaturus enim erat hominibus virginitatis conſilium, ideoque operæ pretium fuit, vt eos ad amplectendam illam ſuo exemplo permoueret. Quo loco adduci poſſunt omnia, quæ ſupra agentes de virginitate B. Mariæ ex Patribus congeſsimus, illa enim multo magis in Chriſto locum habent.

Dubium. Inquiri tamen conſequenter poteſt, vtrum Chriſtus Dominus Deo virginitatem ſuam, & perpetuam caſtitatem voto conſecrarit. Sed de hac re nihil vel in Scriptura ſacra, vel in veteribts Patribus ſcriptum inuenio: *D.Thom.* D.Thom. quidem 2.2.q.88. arti. 4. ad. 3. in genere attigit quæſtionem, an Chriſtus aliquid vouerit, & id ſimpliciter negare videtur, quanquam ſolum dicat, quod Chriſto ſecundum ſe non competebat vouere, duaſque huius rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secunda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bono: (finis enim voti eſſe videtur ſtabilire voluntatem in ea re, quæ Deo promittitur) ſed natura harum rationum concludit. Nam quamuis Deus eſſet, erat etiam homo.

Quapropter mihi non eſt dubium, quin non obſtante Diuinitate perſonæ ſuæ fuerit capax voti, & obligationis ex illo ortæ. Probatur, quia ratione naturæ, & voluntatis humanæ erat capax proprij dominij, proprijque iuris, & obligationis. *Chriſtus voti capax ſicut & præcepti.* Item hac ratione poterat ſeſe obligare homini per veram promiſsionem, cur non etiam Deo? Nam vnitas perſonæ Diuinæ in vtraque natura Diuina, & humana nõ obſtabat, quia ea non obſtante poterat intercedere vera ratio iuſtitiæ, & ſatisfactionis Chriſti hominis ad Deum (vt in ſuperioribus oſtenſum eſt) ergo poterat etiam interuenire promiſsio, & obligatio eius. Non enim hæc eſt magis ad alterum, quàm iuſtitia. Præterea fuit Chriſtus capax præcepti, ergo & voti: Patet conſequentia, tum quia votum habet vim cuiuſdam particularis legis, tum etiam quia non minus videtur repugnare Deo recipere legem à ſuperiore, quam ſe obligare ſuperiori, ergo ſi primum habet locum in Deo propter aſſumptam naturam, ſecundum non repugnabit illi. Et hæ quidem rationes non ſolum videntur probare non repugnaſſe ſimpliciter votum Chriſto, eò quod Deus eſſet; ſed etiam non fuiſſe indecens, neque minus conueniens, ſicut non fuit indecens habere præceptum, neque orare, ſacrificium offerre, alioſvè actus religionis exercere, ergo neque actus vouendi, & voti obſeruatio, qui ſunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc etiam videtur eneruari altera D. Thomæ ratio. Quia votum nec ſolum, nec præcipuè eſt propter firmandam voluntatem: ſed propter offerendum Deo obſequium, conſecrandamque & ad nobiliorem ordinem eleuandam ipſam voti materiam. Ac denique, vt actus ex voto factus perfectior ſit, quam ſine voto. Et hic etiam locum habet argumentum factum de præcepto, quod poſitum fuit Chriſto, etiamſi haberet voluntatem firmatam in bono idemque facturus eſſet, etiamſi non interueniret præceptum. Quia præceptum non ſemper ponitur propter inducendam, ſeu firmandam voluntatem, ſed per ſe propter maius obedientiæ bonum.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, ſicut Chriſtus habuit præceptum moriendi pro hominibus, ita etiam de eadem re votum emiſiſſe. Atque ad hoc accommodant illud Pſalm. 21. *Vota mea Domino reddam.* *Pſalm. 21.* Nam Pſalmum illum de Chriſto omnes interpretentur. In eo enim habentur verba illa, quibus Chriſtus in Cruce vſus eſt, *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti*, & ita Gloſſa ibi verba illa de Chriſto interpretatur: *Gloſſa.* Et quamuis Diuus Thomas probabiliter dicat Chriſtum ibi eſſe loquutum in perſona ſuorum membrorum, *D. Thom.* ſi tamen propriè, & ſine incommodo poteſt de Chriſto intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam & Hieronymus ibi inter alia inquit, *Vota Chriſti ſunt Natiuitas, vel paſſio, vel myſterium corporis, ac ſanguinis eius.* *Hieronym.* Quæ non poſſunt vota dici, niſi quatenus voto oblata ſunt. Eodem ferè modo exponit Auguſtinus ibi. *Auguſt.* Baſilius verò, & Theodoretus addunt, *votum*, ibi propriè ſignificare promiſsionem. *Baſil. Theodoret:* Eſt ergo probabile Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ, ſe voto conſecraſſe Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones, ac paſsiones vitæ ſuæ voto obtuliſſe, erit igitur etiam probabile perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe. *Reſponſio Chriſtum perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe probabile eſt.* Et confirmatur tandem, quia virginitas per

ſe eſt

ſe eſt amabilis, & digna Chriſto: ergo & eius perfectio ac conſecratio. Huc accedit quòd hac ratione voluit Chriſtus, matrem ſuam virginitatem vouere: nobis etiam conſuluit vt idem faciamus, quid ergo obſtare poteſt quo minus in hoc ipſe præierit exemplo, cum ad perfectionem hoc ſpectet & nullam imperfectionem includat, quæ Chriſtum deceat? Certè videtur hic dicendi modus habere plurimum pietatis ac probabilitatis. Neque videtur aduerſari D. Thomæ, quia ipſe ſolum videtur docuiſſe, non fuiſſe eandem rationem vouendi in Chriſto, quæ in nobis eſt: atque eſſe in eo peculiarem cauſam, ob quam voto non indiguerit, quòd rectè probant rationes eius. An verò de facto vouerit, nec ne, videtur conſulto prætermiſiſſe propter rei incertitudinẽ: quod ſanè conſilium eligendum nobis eſt ne rem nouam & incertam ſimpliciter affirmare videamur. Nobis ergo ſufficiat Chriſtũ à principio caſtitatem coluiſſe eamque firma, ac ſtabili voluntate ſibi propoſuiſſe, & in diuinum honorem, & gloriam retuliſſe. Vnde fit, vt eminenter habuerit, quidquid perfectionis eſt in caſtitate Deo conſecrata per votum, ſiue proprium, ac formale votum emiſerit, ſiue non.

Chriſtus paupertatẽ ſeruauit, & coluit. Matth. 17. 2. Cor. 8. Matth. 10. & 19.

Tertiò certum eſt, Chriſtum Dominum paupertatem ſeruaſſe, atque coluiſſe. Hoc conſtat ex hiſtoria Euangelica. Nam Matth. 8. dicitur: *Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Idem notat Hierony. Matt. 17. in illo facto, quando Chriſtus miſit Petrum ad mare, vt afferret vnde ſolueret tributum: vnde 2. ad Corin. 8. ait Paulus, *Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniã propter vos egenus factus eſt.* Deinde Chriſtus conſilium dabat Apoſtolis ſuis Matth. 10 *Nolite poßidere aurum, neque argentum*, ergo maximè decebat vt quod prædicabat verbo, doceret exemplo. Vnde Matth. 19. dicebat, *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me*, id eſt, imitare me, & ſtatim ſubiunxit diuitem difficilè poſſe ſaluari, & ideo Petrus reſpondit: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te*, ergo dabat Chriſtus diſcipulis ſuis exemplum paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere, & abſolutè ſumpta de fide eſt, & tradita in decretis Pontificum, quos ſtatim referam.

In modo autem explicandi hanc paupertatem magna controuerſia eſt, quæ (vt multi exiſtimant) inter ſummos quoque Pontifices verſatur. Vt verò intelligatur, ponendum eſt primo, non eſſe ſermonem de paupertate, quæ excludat excellens illud, & quaſi diuinum dominium, quod Chriſtus habuit in omnes creaturas ratione hypoſtaticæ vnionis, de quo in priori tom. diſputa. 48. Sect. 2. latius diſſeruimus: eſt igitur ſermo de paupertate, vt eſt in vſu hominum, & dicit carentiam humani dominij, aut vſus liberi earum rerum quæ corpori neceſſaria ſunt. Secundò ponendum eſt, non eſſe quæſtionem de tempore vitæ Chriſti ante baptiſmum. Nam de illo iam ſuperius ſatis diximus, victitaſſe ſcilicet ex bonis parentum: & fortaſſe etiam aliquid ſuo labore, & fabrili arte peperiſſe. Nec affirmari ſatis poteſt, vtrum aliquid eo tempore, vt proprium poſſederit, quanquam de bonis immobilibus ſatis certum videatur, eorum non habuiſſe dominium, quia neque parentum fuit hæres, neque illis emendis, aut acquirendis nauauit operam. Quod ſi Beatus Ioſeph bona aliqua immobilia reliquit, veriſimilius eſt dono illa dediſſe Virgini, ſi ijs ad vitam tranſigendam indigebat. Cæterarum autem rerum mobilium potuit fortaſſe Chriſtus habere dominium aliquod, ſeu proprietatem, licet etiam fieri potuerit, vt ſolo vſu contentus ſibi à parentibus dato, dominium illis proprietatemque permiſerit. Vel credi etiam poteſt in illa ſanctiſsima Familia Ieſu, Mariæ, & Ioſeph omnia fuiſſe communia, ſeruato tamen ordine. Nam Ioſepho commiſſum erat, vt eſſet veluti diſpenſator illius domus, & veriſimile eſt, Chriſtum ſemper ſeſe vt ſubditum, inferioremque geſſiſſe: at-

Quod genus paupertatis ante baptiſmum profeſſus ſit Chriſtus.

A que adeo nihil vt proprium toto illo tempore poſſediſſe, ac diſpenſaſſe, ſed iuxta parentum arbitratum.

Omiſſo ergo hoc tempore, de reliquo eſt controuerſia, quod genus paupertatis profeſſus tunc fuerit. Et primò eſt dubitatio de modo, ſeu obiecto huius paupertatis, vtrum ſcilicet omnium rerum dominium à ſe abdicauerit, ſolo vſu retento, an proprietatem aliquarum rerum habuerit, vel in particulari, vel in communi: & eſt quæſtio de rebus mobilibus, nam de immobilibus eadem, vel maior ratio eſt de hoc tempore, quæ de tota vita ſuperiori, & B ita de his bonis nulla eſt controuerſia, ſed de mobilibus & vſu conſumptibilibus. Ratio verò difficultatis eſt, quia Nicolaus IV. in c. *exit*, de verb. ſign. in ſexto, tradit Chriſtum exemplo ſuo docuiſſe eam paupertatem, quæ omnium rerum paupertate, tam in communi, quàm in particulari priuat. Vnde ſentire videtur, eo tempore non habuiſſe Chriſtum dominium, neque in particulari, neque in communi etiam earum rerum quæ vſu conſumuntur. At verò Ioannes XXII. in extrauagantibus, *Ad conditorem*, & *Cum inter nonnullos*, & *Quia quorundam*, de verborum ſignificatione, videtur damnare vt hæreticum, dicere, Chriſtum nullius rei proprium dominium habuiſſe. De quorum Pontificum diſſenſione videri C poſſunt Turrecremat. libro 2. ſumm. capite 112. & Bellarmin. libro 4. de ſummo Pontifice, capite 14. & Soto. libr. 4. de iuſt. quæſt. 1. articul. 1. Sed exponamus breuiter primò, quid res habeat: inde vero conſtabit, quid ad prædicta iura reſpondendum ſit. De re igitur ipſa quatuor mihi videntur partim certa, partim veriſimilia.

Aliquo tempore poſt baptiſmum Chriſtus aliquarũ rerum dominium in communi habet. Ioan. 4. & 6. Matth. 14.

Primum eſt in aliqua parte illius temporis habuiſſe Chriſtum aliquarum rerum dominium, ſaltem in communi, id eſt, ſimul cum diſcipulis. Hoc vt minimum docet Ioannes 22. & colligi poteſt ex Ioannis 4. vbi dicitur, *diſcipulos abiiſſe in ciuitatem, vt cibos emerent.* Et capit. 6. dixit Chriſtus ad Philippum: *Vnde ememus panem, vt manducent hi?* & Matthæi 14. dixit: *Non habent neceſſe ire, date illis vos manducare*: & Io- D annis duodecimo dicitur: *Iudam habuiſſe loculos, & ea quæ mittebantur portaſſe*, & additur ibidẽ Iudam fuiſſe *furem & latronem* eo, quod aliquid ex illis bonis vſurparet. Agebat ergo contra iuſtitiam, & dominium, quod in ea bona Chriſtus, & alij Apoſtoli habebant: & cap. 13. cum Chriſtus dixiſſet Iudæ, *Quod facis fac citius*, putarunt diſcipuli, *quia loculos habebat Iudas quod dixiſſet ei Ieſus, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut vt egenis aliquid daret.* Quæ omnia ſupponunt fuiſſe aliquarum rerum dominium in collegio Apoſtolico, cui Chriſtus præerat. Vnde Gregorius Nazianzenus oratione 16. in fine, vt exemplo Chriſti homines ad erogandam eleemoſynam inducat, inquit. *Quin me mouet Chriſti crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur.* Et Auguſtinus lib. de mendacio capite 15. *Videmus & ipſum Dominum habuiſſe loculos, quò ea, quæ dabantur, mittebantur, vt ſeruari poſſent ad vſus pro tempore neceſſarios.* Similia habet de E opere monachorum capite decimoquarto & concione tertia in Pſam. 103. & ratio probatur. Quia non poterat Chriſtus non habere vſum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omnino eſſet extra collegium Apoſtolicum, ergo neceſſe eſt, vt vel CHRISTVS ipſe, vel ſaltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet conſequentia, tum quia dominium nihil aliud eſt, quam facultas libera vtendi re in omnem vſum. Tum etiam quia illæ res non habebant alium dominum. Niſi quis fortaſſe dicat voluiſſe Chriſtum, vt vel ſoli Apoſtoli haberent illud dominium, vel certè, vt maneret apud eos, à quibus eleemoſynas accipiebant, ipſis ſolum vſum recipientibus, quæ tamen & valde friuola ſunt, &

Ioan. 12. & 13.

Greg. Naz.

Auguſt.

ſunt, & ſine fundamento confiſta. Quia hoc neque ad perfectionem ſpectabat, neq; ad moralem vſum aliquid referebat: Et hæc eſt fundamentalis ratio huius veritatis. Quia huiuſmodi dominium in cōmuni neq; perfectioni, neq; eius ſtatui repugnat.

Proprium, particulare rerum dominium poſt baptiſmum quando Chriſtus habuit.

Secundo veriſimilius mihi eſt in aliqua etiam parte illius temporis habuiſſe Chriſtum dominium aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non ſtatim, ac baptizatus fuit, habuit diſcipulos, quibus cum in communi viueret, vt eis ſtatim eſſent omnia communia: ſed aliquo tempore ſaltem breui ſolus degebat, & quando cœpit habere ſectatores, non ſtatim habuit illos ſtabiles, & perfectionem profitentes. Vnde legimus ſemel, atque iterum Apoſtolos vocaſſe, quia non ſtatim à principio cum eo permanſerunt, nec effecerunt vnum veluti corpus politicum, quod eſſet capax dominij communis, ergo neceſſe erat, vt eo tempore eorum, quæ Chriſtus poſsidebat, & ad victum, & veſtitum ei donabantur, proprium, ac peculiare habere dominium, vt eiſdem rationibus oſtendi poteſt. Quia tunc habebat liberum vſum illarum rerum, nec poteſt fingi, apud quem alium earum dominium reſideret. Præterea hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis, & ſtatus opportunitate non poterat eſſe alia conueniens viuendi ratio. *Ioan. 22. Pa* Denique hoc ipſum inſinuat Ioannes vigeſimus ſecundus dicens, cum hoc non ſit per ſe malum, etiam decuiſſe, vt in hoc genere paupertatis, & moderati dominij Chriſtus eſſet hominibus exemplo. Cum enim Chriſtus eſſet commune omnium exemplar, & doctor, decuit vt omnibus præberet exemplum, & ijs, qui perfectam, & ijs, qui minus rigidam paupertatem profiterentur.

Tertiò certum eſſe debet Chriſtum Dominum aliqua parte illius temporis, nihil proprium in Particulari habuiſſe: ſed ad ſummum in communi. Hoc ſentit vterque Pontifex ſupra citatus. Et colligitur ſatis ex locis Euangelij, & alijs coniecturis, & rationibus adductis.

Chriſtus aliquando rerum omnium dominio omnino caruit.

Quartò, an aliquando Chriſtus tam in ſpeciali, quam in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium, & incertum eſt. In hoc enim Pontifices diſsidere videntur: poſſumus autem hac vti diſtinctione. Nam aliud eſt actu carere huiuſmodi rerum dominio: aliud verò etiam profeſsione, ſeu propoſito, vel (vt ita dicam) etiam aptitudine. Priori modo dubitari non poteſt, quin Chriſtus Dominus aliquando caruerit dominio rerum omnium tam in communi, quàm in particulari, vt fortaſſe *Matth. 8.* cum dicebat. *Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet*; vel quando: *Mulieres eum ſequebantur miniſtrantes ei ex facultatibus ſuis*. Lucæ octauo. Quod ſi *Luc. 8.* dicas tunc ſaltem habuiſſe veſtes, quibus operiebatur, quarum dominium non erat apud alium, ſed apud ipſum, vel ſaltem apud collegium Apoſtolicum dicam certè, ſaltem eo tempore, quo in Cruce pependit omnium rerum temporalium, & vſu, & dominio caruiſſe. Nam libenter ceſsit ijs, qui proprias veſtes eripuerant. Alij verò ab hac generali propoſitione excipiunt veſtes, quibus vtebatur, quod mihi non diſplicet. Nam licet in Cruce vi priuari potuerit vſu illarum, non tamen dominio, quod antea habebat, qualecunque illud fuerit. Vnde ſcriptum eſt. *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*. Pſalm. 21. vbi vox illa *mea* dominium indicat. *Pſalm. 21. Nicol. Pap.* Et hoc ſatis fuiſſe videtur, vt Nicolaus dicere potuerit Chriſtum dediſſe nobis perfectiſsimæ paupertatis exemplum, tam in communi quam *Chryſoſt.* in particulari. Nam & Chryſoſt. hom. 17. in 2. epiſt. ad Corint. explicans illa verba, *Propter nos egenus factus eſt*, & inquirens, quæ fuerit illa Chriſti paupertas, reſpōdet fuiſſe eam, quam in ſua paſsione monſtrauit. Poſteriori modo non reperio quod aliquo tempore Chriſtus Dominus hoc genus paupertatis profeſ-

A ſus ſit ita, vt neque in communi, neque in particulari aliquid proprium habere decreuerit. Quod vt declaretur, fingamus Chriſtum paupertatem voto firmaſſe, & Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe. Dico ergo nunquam inſtituiſſe eam vitæ rationem, & ſtatum, in quo nihil eſſent habituri neque in communi, neq; in particulari, nec hanc paupertatem vouiſſe. Probatur quia in nocte cœnæ Chriſtus habebat loculos; ergò in communi habebat dominium aliquarum rerum (vt Nicolaus fatetur) ergò ſignum eſt nunuquam antea profeſſum eſſe illum vitæ ſtatū, qui hoc dominium in communi non admitteret. Nam ſi aliquando eam rationem viuendi Chriſtus inſtituiſſet, ab ea nunquam receſsiſſet. Fuiſſet enim B quodāmodo ab inchoato maioris, ac ſtrictioris paupertatis ſtatu decidere: & iuxta hæc poſſunt intelligi quę Ioan. 22. de Chriſti paupertate docet, quanquam fundamentum eius nobis probare non ſit neceſſe. Exiſtimat enim vſum, & dominium non diſtingui in his rebus quæ vſu conſumuntur, & inde concludit, ſi Chriſtus habuit vſum, habuiſſe etiam dominium. Quæ collectio, ſi bona eſſet, non ſolum concluderet de dominio in communi, ſed etiam in ſpeciali. Illud ergo, quod Ioannes aſſumit, nō pertinet ad doctrinam fidei, vnde non eſt ab eo, vt Pontificé definitum: ſed vt à priuato doctore probabiliter exiſtimatū, atq; idcirco neceſſe non eſt, vt illi aſſentiamus. Verius enim eſt etiam in his rebus inueniri poſſe fa- C cultatem vtendi, quæ verè dominium nō ſit, & quod definita ſit ad determinatum vſum, ſemperq; à voluntate alterius pendeat. Non igitur hac ratione negamus Chriſtum caruiſſe hoc dominio in communi: ſed quia ex Euangelio colligi poteſt, nunquam eum profeſſum eſſe huiuſmodi paupertatis genus.

In rebus vſu conſumptibilibus dominium ab vſu quomodo diſtinguitur.

Obiectio. Dices, Hoc eſt perfectius: ergo oportuit vt aliquo tempore illud profiteretur. *Reſponſio.* Reſpondeo primum ſatis eſſe, vt interdum eam paupertatem exercuerit. Qui licet profiteri hanc paupertatem ad ſtatum perfectionis pertinere poſsit, non tamen neceſſe eſt, vt ad maiorem perfectionem pertineat. Nam pro diuerſitate perſonarum, & ſtatuum, interdum ita eſſe poteſt, interdum minime. Vnde Ioan. 22. in hoc ſenſu definit, non eſſe ſtatui perfectionis contrarium aliquid in communi poſsidere. *Act. 4.* Et quidam dicti Fratricelli (qui oppoſitum docuerunt) vt hæretici damnati fuerunt. D Quapropter, cum Nicolaus indicat quod habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicens Chriſtum, cum loculos habuit, ſeſe infirmioribus, minuſque perfectis accommodaſſe, vt omnibus exemplo eſſet. Quidam dicunt non hoc definijſſe, ſed aliud agendo, vt particularem doctorem tradidiſſe: quod inſinuauit Bened. 12. vt colligitur ex directorio inquiſitorum q. 12. & 18. Melius verò dicitur, Nicolaum ſolum aſſeruiſſe in genere paupertatis minorem, minuſque rigidam eſſe illam, quæ loculos habere permittit: non verò inde fit, quod ſemper pertineat ad maiorem perfectionem ſimpliciter. Adde quamuis in particulari perſona, vel Eccleſiæ congregatione ad perfectionis ſtatum pertineat, profiteri paupertatem in cōmuni, vel in par- E ticulari: tamen reſpectu totius Eccleſiæ, non pertinere ad perfectionem eius, vt non habeat bona cōmunia, id eſt, vt ea bona, quibus aluntur membra eius, non ſint ſub dominio ſaltem ipſius corporis Eccleſiæ. Vnde primitiua Eccleſia, quæ videtur profeſſa ſtatum perfectionis, habebat dominium bonorū in communi. Quia ergo Chriſtus cum Apoſtolis Eccleſiam inchoabant, neceſſe fuit, vt ea bona, quæ habebant, eſſent ſub dominio illius corporis. Et ad hunc modum poſſet exponi Nicolaus Papa. Nam ibi ait Apoſtolos abdicaſſe dominium rerum in particulari, & in communi. Quod nequid intelligi de abdicatione communi reſpectu totius Eccleſiæ. Neque enim negari poteſt, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant communia, ea bona, quibus vtebantur

bantur Apoſtoli: eſſent ſub dominio totius Eccleſiæ, A ergò ſolum dici poſſunt abdicaſſe dominium in cõmuni, communitate aliqua particulari, quæ fuerit ſpecialis congregatio, & pars Eccleſiæ. Sicque dici poteſt, viuente Chriſto nihil proprij habuiſſe collegium Apoſtolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant, commune erat ipſis, & omnibus fidelibus, ſeu Chriſti ſectatoribus, & diſcipulis. Et ita veriſsimum eſt Chriſtum dediſſe exemplum omnis perfectæ paupertatis, quæ in Eccleſia eſſe poteſt conuenienter.

Inter Nicolaum, & Ioannem 22. Pôtifices nullum de Chriſti paupertate diſſidium. Ex his conſtat, quid dicendum ſit ad dictorũ Pontificum decreta. Vt enim alia omittamus, quæ præſentis diſputationis non ſunt, quod ad nos pertinet: nulla eſt inter eos contradictio, quod etiam Ioannes B 22. in vltima extrauaganti declarauit. Ioannes enim docuit Chriſtum aliquando habuiſſe rerum dominium, vel in particulari, vel in communi, & contrarium vt hæreticum damnat: hoc autem Nicolaus non negat. Sed potius expreſsè id admittit, dum declarat Chriſtum habuiſſe loculos. Non definit autem Ioannes, ſemper Chriſtum habuiſſe hoc dominium, quia ex Euangelio colligi non poteſt, & ipſe ſolum docet, quòd in Euangelio continetur, fieri ergo potuit quòd Ioannes non negat, vt aliquando neque in communi, neque in ſpeciali, quicquam CHRISTVS habuerit, quanquam hoc multò minus ſit certum, quod à Nicolao non expreſsè aſſeritur, & explicandum eſt iuxta ſuperius dicta. Sed roget quis

Dubium. D. Thom. vtrum Chriſtus votum prædictæ paupertatis nuncupauerit, ſicut Diuus Thomas de Apoſtolis probabiliter colligit ex illis verbis: *Ecce nos reliquimus omnia* *Matth. 19.* *& ſequuti ſumus te.* Nam inde videtur haberi, Apoſtolos hac in re fuiſſe Chriſtum imitatos, atque adeò illum vt ipſis foret exemplo, idem propoſitum oſtendiſſe, votoque firmaſſe. *Reſpon.* Sed hâc in re nihil addendũ occurrit ijs, quæ in ſimili de caſtitate antea diximus. *Medinæ.* Nam licet Medina hic definiat vt certum, Chriſtum huiuſmodi votum non emiſiſſe: nihil tamen noui affert quod id oſtendat; nec D. Thomas cuius ſola authoritate, & rationibus ipſe nititur, id vt certum definit, vt ſupra ſatis explicato reliquimus.

Illud ſanè certius eſt, ſiue Chriſtus paupertatem hanc vouerit, ſiue non: libera tamen & ſpõtanea voluntate illam aſſumpſiſſe, vt noſtram ſalutem operaretur, nobisq́; perfectionis exemplo eſſet. In quo D grauiter errauit Armachanus ſer. 4. qui dixit. Chriſtum nullius rei dominium, vel proprietatem habuiſſe, non voluntate ſua, ſed quia ea conditione accepit à Deo vſũ rerum, vt nullam ſibi poſſet appropriare. Tale enim, inquit, accepit dominium, quale Adam in ſtatu innocentiæ: Adam verò hac cõditione vſum rerum accepit. Quæ omnia vana ſunt, & ſine fundamento, & contra Paul. 2. ad Cor. 8. dicentẽ, eſſe gratiam & beneficiũ Chriſti, quòd egenus fuerit propter nos. Ad hæc Chriſtus voluntariè pro nobis dolores, paſsioneſque ſuſtinuit, ergò ſimili voluntate pro nobis pauper factus eſt. Item Ioã. 6. cum turbæ illum creare vellent Regem, voluntariè fugit. Deniq́; illud, quod de Adamo dicitur, incertum eſt, & fortaſſe non verum, tamen (quãuis ita eſſet) Chri- E ſtus non erat ſubditus illis legibus, & præterea cum ſecundum corpus factus fuerit in ſimilitudinẽ carnis peccati & quoad hoc non aſſumpſerit perfectiones iuſtitiæ originalis, conſequenter fuit capax dominij, & ꝓprietatis, quę introducta eſt, & accommodata ſtatui naturæ lapſæ, & carnis paſsibilis. Quod ergo Chriſtus non aſſumpſerit hoc dominium politicum & humanum, non ideò fuit, quia eſſet incapax illius, ſed quia voluntariè illud à ſe abdicauit, ſeu vſurpare noluit.

Dubium. Caiet. Medina. Caſt. Tandem ſolet circa hanc Chriſti paupertatem inquiri, an interdum tanta fuerit, vt mendicare compulſus ſit. Caiet. Matt. 5. negat, Chriſtum aliquando mendicaſſe: cuius ſententiam ſequitur Medina hic, & Caſtrus lib. 10. aduerſus hæreſ. verbo, mendicitas. Fundamẽtum horum authorum ſolum eſt, quia nõ legimus Chriſtum mendicaſſe. Quanquã enim Ioan. 4. legamus Chriſtum petijſſe à Samaritana potum aquæ, illud verò non fuit propriè mendicare, nam illud etiam diuitibus, & nobilioribus interdũ euenit. *Ioann. 4.* Quin potius legimus, Chriſtum mendicis, & egenis eleemoſynã erogaſſe: legimus etiam mulieres quaſdã Chriſti ſectatrices, ſuis cum facultatibus aluiſſe. Addi ſolet in huius ſentẽtiæ confirmationem, quod in veteri lege videtur prohibitum mendicare. Deut. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.* *Deut. 15.*

Contrariam ſententiam conſtantiſsimè defendit VValdenſis lib. 4. doctrin. fidei antiquæ c. 3 & 4. vbi *VValden.* priorem ſententiam appellat nimis hęreticã, & Scripturę, ac veterum doctorum aſſertioni contrariam. Sed in hac cenſura exceſsit, niſi loquatur iuxta mentem eorum hæreticorum, quos impugnat. Illi enim negabant licere religioſis mẽdicare, & ideò negabãt Chriſtum mendicaſſe vt mendicitatem damnarent. Et hoc modo hæreticum eſt dicere, Chriſtũ mendicitatẽ vitaſſe vt malam quod vero re ipſa mendicauerit, necne, ad dogmata fidei non ſpectat. Eandem ſententiam ſcilicet Chriſtum mendicaſſe tenuit Cathar. lib. 2. contra Caiet. & Sixtus Sen. lib. 6. Biblioth. *Cathar. Sixt. Senen. Alb. Pig.* anno 118. & 137. & Albertus Pighius lib. 5. contra Eraſmum. Probari autẽ poteſt, primo quia coniecturæ alterius ſententiæ nullius momenti eſſe videntur. Vt enim omittam interdum Auguſt. interpretatum *Auguſt.* eſſe, actum illum petendi potum à Samaritana fuiſſe C actum mendicandi. Item, quod alijs placet verbum illud Chriſti Lu. 19. *Zachæe in domo tua oportet me manere*, fuiſſe quoddam mendicãdi genus: etiam ſi do- *Luc. 19.* mus, ſcriptum non eſſe Chriſtum interdum mendicaſſe, non propterea ſequitur nunquam mendicaſſe. Quia neq́; hoc etiam legitur, neq́; omnia, quæ Chriſtus fecit, vel non fecit, ſcriptis mandata ſunt: deinde ex ijs quæ ſcripta ſunt, conijcimus quæ ſcripta non ſunt. Vt ex eo quòd Chriſtus duodecimo ætatis anno relictis parentibus Ieroſolymis manſit, piè colligunt Bernard. & Bonauent. illis diebus è mendicato *Bonauent.* vixiſſe: Sic igitur legimus, eo tempore quo Chriſtus prædicauit, aliquando indiguiſſe vt alienis facultatibus aleretur, vt videre eſt Luc. 8. non conſtat autẽ, *Luc. 8.* neq́; eſt admodum veriſimile ſemper fuiſſe illi vltro oblatas res omnes neceſſarias ipſo nihil petente, ergo veriſimile eſt interdum ſibi neceſſaria poſtulaſſe, quod eſt mendicare. Explicatur minor, primò quia licet legamus aliquando mulieres ſequentes ipſum, cum ſuis facultatibus ſuſtentaſſe: non tamen ſemper habuit mulieres ſectatrices. Nam in principio ſuæ prædicationis, quando diſcipulorum delectum habere cœpit, non eſt veriſimile, ſtatim adhęſiſſe ei comites fœminas, in eiuſque obſequium ſuas facultates erogaſſe. Deinde quia Matthæi 21. legimus Chri- *Matth. 21.* ſtum aliquando venientem Bethania Ieroſolymam in itinere eſuriuiſſe, & ad arborem fici acceſsiſſe, vt *Matth. 10.* inde reficeretur, non ergo tunc aderant fœminæ quæ ex facultatibus ſuis illum alerent. Quid ergo *Luc. 10.* prohibet, quo minus ſimilem perſæpe paſſus inopiam, è mendicato ſibi ſubuenerit? Præterea veriſimilius videtur Apoſtolos interdum mendicaſſe, vt quando miſsi ſunt ſine pecunijs, & cæteris rebus apud Matth. & Luc. vtrobique capite 10. vt prædicarent, & ab ijs, quos docebant, victum haberent, iuxta illud. *Dignus eſt operarius mercede ſua*, cur ergo non crederemus illud etiam interdum feciſſe Chriſtum vt Apoſtolos ſuo inflammaret exemplo, & quia actus ille eſt bonus, & humilitatem præſefert. Neque enim verum eſt, fuiſſe inter Iudæos mendicare prohibitum. Verbum enim illud Deuteronom. 15. *Deut. 15.* non prohibitionem continet: ſed promiſsionem, promittit enim Deus illis tantam rerum abundantiam, vt nemini mẽdicare, futurum neceſſe ſit. Quæ promiſsio ſub conditione facta eſt, quæ ibi ſta-

tim ſub-

tim ſubiungitur, *Si audieris vocem Domini Dei tui*: & ideo non eſt impleta, quia conditio non eſt appoſita. Vel certè (vt exponit D. Thomas 2.2. quæſtion. 189. articul. 5. ad 3.) licet illa ſit prohibitio, non tamen fit egenis ne mendicent: ſed diuitibus, ne in ſubueniendis pauperibus ita ſint auari, vt eos cogant mendicare. Quæ expoſitio videtur magis conſentanea textui: tum quia ibi non tradebantur promiſsiones: ſed potiùs præcepta, vel admonitiones quædam ad miſericordiam pertinentes. Tum quia ſtatim ſubiungitur in vulgata, *Non erit mendicus inter vos, vt benedicat tibi Dominus.* Intelligendum autem puto illud non tam fuiſſe rigoroſum præceptum, quam exhortationem ad elargiendas copioſè eleemoſynas: tamen, quia id reipſa futurum non erat, ſubiungitur ibidem. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo, &c.* vbi nomen *pauperis* mendicum ſignificat, vt conſtat ex Hebræo, quia eadem vox eſt vtrobique. Et quia præceptum eleemoſynæ (quod ſtatim ſubiungitur) rarò obligat, niſi quando is, qui indiget, petit, non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri eſſe prædicuntur. Vnde in Euangelio legimus multos inter Iudæos mendicaſſe, vt de duobus cæcis Ioann. 9. Lucæ 18. & de alio claudo Actorum 3. & de Lazaro Lucæ 16. Et hinc facilè conſtat nullius momenti eſſe coniecturam illam, quod Chriſtus interdum alijs eleemoſynam dabat. Hoc enim etiam de Apoſtolis dici poſſet, & de omnibus ferè, qui paupertatem voluntariam profitentur, quibus frequenter accidit, vt nonnulla, quæ mendicando quæſierunt, pauperibus elargiantur. Tandem de Chriſto rectè intelligitur illud Pſalmo 39. *Ego autem mendicus ſum & pauper.* Nam pſalmum illum de Chriſto intelligit Paul. ad Hebræ. 9. item illud Pſalm. 108. *Perſecutus eſt hominem inopem, & mendicum.* Petrus enim Actor. 1. exponit perſequutorem illum eſſe Iudam, atque adeò mendicum fuiſſe Chriſtum. Et ita etiam ibi interpretatur Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, & Arnobius, Baſilius etiam in regulis breuiorib. regul. 262. ita legit locum illum Paul. 2 ad Corinth. 8. *Propter nos mendicus factus eſt.* Quia verbum Græcum, πτωχεύω, propriè mendicare ſignificat, quanquam interpretetur, eum poſſe dici mendicum, quia ex diuite egenus factus eſt, & ſimiliter alij Patres ſentiunt poſſe *mendicum* exponi, id eſt, *pauperem, & egenum*, tamen nihil etiam vetat, quod proprie, & in omni rigore intelligatur, & idem eſt de alijs teſtimonijs, quæ VValdenſis congerit.

Ioann. 9. Luc. 18. Act. 3. Luc. 16. Pſalm. 32. & 108. Act. 1. Hierony. Auguſtin. Theodoret. Arnob. Baſil. 2 Cor. 8.

Reſponſio. Chriſtum aliquando mendicaſſe probabile. Hieronym.

Quocirca (ſi in re incerta iudicium ferendum eſt) hæc poſterior ſententia videtur magis probanda, quia ſuppoſita Chriſti paupertate, & varijs itineribus, vix fieri potuit, vt non interdum illi occurrerit neceſsitas mendicandi: præſertim *cum tantæ paupertatis fuerit* (vt notat Hieron. Matthæi 21.) *& ita nulli adulatus ſit, vt interdum in vrbe maxima nullum hoſpitem nullam inuenerit manſionem, & oportuerit eum redire Bethaniam, vt in domo Lazari hoſpitio reciperetur*, quod certe quoddam genus mendicitatis erat. Atque hactenus de Chriſti paupertate.

Chriſtus religioſus quomodo fuerit.

Vltimo loco ex his omnibus facile colligi poteſt, quid propoſitæ quæſtioni reſpondendum ſit. Nam ſi loquamur de ſtatu religionis, qui per tria vota eſſentialia conſtituitur, manifeſte conſtat Chriſtum Dominum hoc ſenſu religioſam vitam profeſſum non eſſe. Quia neque illa tria vota emiſit, nec ſatis conſtat an aliquod eorum nuncupauerint. Si verò conſideremus id quod perfectionis eſt in ſtatu religionis, & religioſum vocemus eum, qui ſe totum ab effectu humanarum rerum abſtraxit, ac diuino cultui perpetuò, & immobiliter conſecrauit, ſic certum eſt Chriſtum inſtituiſſe vitam habentem excellentiori modo quidquid perfectionis eſt in vita religioſa ſecluſis imperfectionibus. Nam ſtatus religionis ſolum eſt via ad perfectionem, Chriſtus autem nunquam fuit in via perfectionis: ſed ſemper in termino. Rurſus alij indigent voto, quo eorum vitæ ratio ſtabilis, ac firma cenſeatur: Chriſto autem Domino ſufficiens ad hoc erat deliberata voluntas, firmumque propoſitum, quia de ſe erat ita confirmatus in bono, vt ſemper, quod eſſet perfectius, facillimè poſſet operari. His autem, aliiſque ablatis imperfectionibus, in Chriſto fuit ſumma perfectio paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ad Deum quidem iure, & facto, ad homines verò ſaltem vſu, & facto. Nam homini iure ſubdi non debuit, non propter defectum, ſed potius propter perſonæ maieſtatem, & excellentiam. Denique ſummam habuit perfectionem charitatis, ad quam hæc omnia ordinantur, habuit ergo eminentiſsimo modo quidquid perfectionis in religioſorum conuentibus, & in quolibet alio perfectionis ſtatu eſſe poteſt.

SECTIO III.

Vtrum Chriſtus vitam auſteram agere debuerit, an moderatam.

QVæſtio intelligitur de vitæ ſeueritate in victu, & veſtitu, rebuſque aliis, quæ ad corporis caſtigationem pertinent. Ratio dubitandi eſt, quia multis de cauſis videtur decuiſſe, vt Chriſtus magis, quam alij homines; hoc vitę genus inſtitueret. Primò, quia eiuſmodi vitę ſeueritas maximè eſt ad hominis perfectionem in ſtatu naturæ lapſæ propter vincendas cupiditates, exercendamque patientiam neceſſaria ergo quamuis Chriſtus propter ſeipſum non egeret hoc medio ad perfectionem acquirendam: tamen vt homines ad illud amplectendum alliceret, oportuit vt eo vteretur. Secundò, quia huiuſmodi corporis afflictiones ſunt ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis aptiſsimæ, quamuis autem Chriſtus non haberet peccata, pro quibus ſatisfaceret: tamen tota mortalis eius vita ordinata eſt, ad ſatisfaciendum pro noſtris, ergo, vt non ſolum ex dignitate perſonę, ſed etiam ex ipſorum operum proportione, & qualitate magis ſatisfaceret, decuit vt hanc vitæ rationem aſſumeret. Tertiò, multum confert hoc ſeueræ vitæ inſtitutum ad commouendos homines, & perſuadendum, quia magnam conciliat ſanctitatis opinionem. Et licet non debeat propter hunc finem præcipuè fieri: tamen quando ſimul ſperari hic fructus poteſt, non eſt malum: ſed potius bonum ſimul intendere. Sed incarnatio, & vita Chriſti ordinabatur ad docendos, excitandoſque homines ad virtutem, & pœnitentiam, ergo propter hunc etiam finem maximè decuit, vt vitæ ſeueritatem ſeruaret Chriſtus, & oſtenderet: Quæ omnia in Ioanne Baptiſta confirmari poſſunt, qui eximia vitæ auſteritate eſt vſus, non quidem propter peccata, quæ commiſerat, quæ vel nulla, vel exigua fuerunt: ſed ne illa committeret, & vt hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, ſicque ſanctitatis exemplo, & opinione, apud homines plurimum valeret, & teſtimonium de Chriſto redderet. Quartò, poteſt hæc pars ſuaderi ex facto ipſo: nam vita auſtera nihil aliud eſſe videtur, quàm vita laboribus, & doloribus plena, & perpetuę cuidam abiectioni ſeu corporis mortificationi & cruci ſubiecta: cònſtat autem ex hiſtoria Euangelica, huiuſmodi fuiſſe Chriſti Domini vitam: ergo.

Vita Chriſti cur auſtera non decuit. Matth. 11.

Dicendum verò eſt primò, non oportuiſſe, vt Chriſtus auſterum vitæ genus profiteretur. Concluſio hæc eſt certa, quæ ſatis probatur, primo ex factis, & verbis ipſiuſmet Chriſti Matth. enim 11. dixit. *Venit Ioannes non manducans, neque bibens; & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax, & potator vini*, ex quo loco colli-

Chryſoſtom.

colligunt Sancti Patres, conſulto Chriſtum inſtituiſſe vitam minus ſeueram, ac rigidam, quam Ioannem, *vt facilius omnes lucrifaceret.* vt dixit Chryſ. hom. 38. in Matt. qui ſubdit. *Illam autem viuendi viam, quæ ieiunio claros efficit, Ioanni omnino poſtea dimiſit, ipſe vero publicanorum, atq; peccatorum menſas elegit, vt publicanos & peccatores ſaluaret.* Dicit autem *poſtea*, quia, vt paulo antea dixerat, aliquãdo Chriſtus, *illam quoque vitam confecit, cum quadraginta diebus ieiunauit.* Quod breui tempore fecit vt duret exemplum: communis autem modus vitæ fuit alius, vt commodius munus ſuum impleret. Et ex eodem etiam loco colligit Irenæus libro 4. contra Hæreſ. c. 51. *Chriſtum ita conuerſatum eſſe cum hominibus, vt eorum communibus cibis vteretur, & vinum biberet.* Sed latius hoc perſequitur Auguſtinus libro 16. contra Fauſt. capite 31. animaduertens non ideo dictum eſſe, Ioannem nec manducaſſe, nec bibiſſe, quia omnino non manducaret, nec biberet: ſed quia vinum, & ſiceram non biberet, ſed aquam, nec communibus cibis hominum vteretur: ſed locuſta, & melle ſylueſtri. Vnde recte concludit de Chriſto dici, *venit filius hominis manducans, & bibens,* eo quod *& vino, & illo victu, quo Iudæi vtebantur, vteretur.* Apertius D. Thom. Matthæi 11. *dupliciter* (inquit) *homines attrahuntur ad bonam vitam, quidam enim per ſpeciem ſanctitatis, alij per viam familiaritatis, Dominus & Ioannes diuiſerunt ſibi duas vias: Ioannes, immo Dominus per Ioannem elegit ſibi viam auſteritatis: per ſe elegit viam lenitatis.* Et infra quærit cur ita ſe geſſerit Chriſtus, & tres reddit rationes ſumptas ex fine redemptionis, quæ ibi legi poſſunt. Idem in Catena Matthæi vndecimo, vbi Chryſoſtomum, & Hieronymum citat, & Lucæ ſeptimo ibi affert Auguſtinum libro 2. quæſtion. Euangel. in 11. dicentem, Chriſtum vtendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni ſignificaſſe. Multa ſimilia habent alij Patres, & expoſitores his locis, Ambroſ. libr. 2. in Lucam cap. 1. Abulenſ. Matth. 11. quæſtion. 43. Quinque rationibus confirmat, non decuiſſe Chriſtum auſteram vitam agere. Idem Theophylactus, Euthymius, Caietanus, Gagneius, Titelmanus, & alij Matth. 11. vbi Palacios refert Druthmarum dicentem, Dominus ſumens à publicanis corporalem cibum, vt eis ſpiritualem traderet, ideo laxius viuebat: idem Albertus Magnus Lucæ 7. Ianſenius in concordia ca. 47. De veſtitu autem conſtat ex Euangelio non fuiſſe vſum veſte contexta ex pilis camelorum, aut zona pellicea, ſicut Ioannem: ſed aliis, quæ in more eſſent apud Iudæos. Tum quia ſi in hoc aliquid ſingulare Chriſtus egiſſet, non omnes Euangeliſtæ id prætermiſiſſent. Tum etiam, quia veſtis aſpera, & rigida, ac menſa vulgaris, & communis non recte inter ſe cohærent. Tum etiam, quia ſæpe in Euangelio fit mentio veſtimentorum Chriſti, & indicatur non fuiſſe vnum, & ſimplex: quin etiam fuiſſe ex materia communi, qua reliqui homines vterentur. Hoc patet ex Ioann. 13. *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua,* non quidem omnia (vt per ſe conſtat) neque enim nudum manere decebat, pluribus ergo veſtibus induebatur. Quod etiam ex iis, quæ in paſsione narrantur, euidenter cõſtat. Nam Ioan. 19. milites quædam veſtimenta inter ſe diuiſerunt, ſuper tunicam vero inconſutilem ſortem miſerunt, ergo neceſſe eſt fuiſſe veſtes diuerſas. Imo Euthy. his locis, & ſuper Matt. ex prædictis verbis colligit Chriſtum, vt minimum tribus veſtibus vſum fuiſſe, nimirum interiori tunica, ſiue ſubucula, & alio veſtimento, quod ſuper induſium geſtari ſolet, & pallio, quod eſt externum operimentum aliarum veſtium. In quo (vt idem author meminit) non agebat Chriſtus contra conſilium, quod Apoſtolis dederat Matthæi 10. *Neque duas tunicas, &c.* Quia ibi non agit de pluribus veſtibus diuerſarum rationum, quæ veluti vnum integrum indumentũ conſtituunt, ſed de veſtibus mutatoriis eiuſdem rationis. Sicut Ioann. Bapt. cum Luc. 3. dicebat. *Qui habet duas tunicas, det non habenti,* non loquebatur de veſtibus diuerſarum rationum, quæ ſingulæ ad munus ſuum neceſſariæ ſunt, vt homo integre, & decenter veſtiatur: ſed agebat de veſtibus ſuperfluis, & ad eundem finem confectis. Rurſus ex eiſdem locis colligere licet, quanquam veſtes Chriſti pretioſæ non fuerint (quod aliqui de veſte inconſutili opinati ſunt, non tamen recte, quia id non decet Chriſtum, qui dixerat. *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.*) Licet (inquam) pretioſæ non fuerint, non fuiſſe tamen omnino viles, ſed mediocres, & communes. Alioquin non tantam diligentiam adhibuiſſent milites, vt eas partirentur inter ſeſe, ſortem mittentes, vt nec fieret vlli iniuria, nec inter ſe contenderent, cui pars melior eſſet tribuenda. Nam (vt recte notauit Ianſen. capite 143. concord. & inſinuarunt Theophyl. in Marcum & Ambroſ. in Lucam) ſuper omnia veſtimenta ſortem miſerunt (vt ex verbis eorundem Euangeliſtarum non obſcure colligitur) ſed ſpecialiter ſuper tunicam, quam nullo modo ſcindere voluerunt, ne tota diſſolueretur, & omnino periret. Erat ergo veſtis illa lanea, & iuxta communem morem illius populi contexta. Vnde notat Iſidorus Peleuſiota libro 1. Epiſt. 74 ad Cratonem, fuiſſe communem veſtem, qua vtebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo victus, & veſtitus Chriſti communis, & vulgaris. Quod ſi hoc verum eſt de illo tempore, quo mundo prædicauit, potiore id iure credendum de priori tempore, quo priuatam degebat vitam. Præſertim cum tum temporis vulgarem exerceret artem, & more aliorum exterius viueret. Ratio autem omnium eſt, quam ſupra tetigit Chryſoſt. & hic explicuit D. Tho. artic. 2. quia ad finem incarnationis, ita fuit expediens, vt prædicatione ſua, familiarique vſu poſſet homines ad ſe allicere. Quam rationem ipſemet Chriſtus reddidit Phariſæis, quando eis calumniantibus, quod cum publicanis, & peccatoribus manducaret, reſpondit. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.* Matthæi 9. Præterea, quia vt dixit Nicolaus 4. in ca. *Exijt qui ſeminat*, de verborum ſignificat cum Chriſtus omnibus ſit propoſitus in exemplar virtutis, oportuit, vt omnes & fortes, & infirmi in eo haberent quod imitarentur, atque in illum intuentium nullus poſſet de virtute conſequenda deſperare. Et ideo ſummæ charitatis, atque adeo & perfectionis in eo fuit, quod *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus aſsimilari, vt miſericors fieret.*

Irenæus. Victus Chriſti qualis. Auguſtin. Veſtitus Chriſti qualis. Ioan. 13. Ioan. 19. Euthym. Matth. 10. Luc. 3. Matth. 11. Luc. 7. Veſtimentorum Chriſti qualitas. Ioan. 10. Ianſen. Theophyl. Ambroſ. Iſidor. Chryſoſt. D. Thom. Matth. 9.

Dico ſecundo, quamuis Chriſtus non egerit exteriorem vitam nimis ſeueram, & rigidam: egit tamen moderatiſsimam, quæ ad ſeueram potius & auſteram, quam ad blandam, ac ſuauem propius videretur accedere. Hanc concluſionem probant rationes dubitandi in principio poſitæ, & per ſe videtur ſatis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Chriſti perſonam, & grauitatem, præſertim cum vitam perfectam prædicaret, omneſque delicias aſpernandas doceret. Quod facere expediebat & verbo, & exemplo, vt ex his, quæ de paupertate eius dicta ſunt, & de myſteriis infantiæ, & iuuentutis eius liquido conſtare poteſt. Denique hæc aſſertio ſoluendo difficultates in principio poſitas explicabitur, & confirmabitur melius.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. D. Thom. Rom. 8. Auguſtin.

Ad primam ergo rationem reſpondetur ex Diuo Thom. hic ad 1. abſtinentiam cibi, & potus, (& idem eſt de cæteris corporis afflictionibus) per ſe non pertinere ad ſalutem, neque ad perfectionem virtutis. *Quia regnum Dei non eſca, & potus,* ad Roman. octauo. *Sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas,* vt dixit Auguſt. quem D. Thomas citat. Quod vt magis explicetur, aduertendum eſt, moderationem in cibo, & potu, & reliquis, quæ ad corporis cultum ſpectant, quatenus per eam ſeruatur medium rationis, pertinere, ac neceſſariam eſſe ad vir-

ad virtutem. Quia hoc eſt temperantiæ obiectum: quæ virtus per ſe, & in omni ſtatu homini eſt neceſſaria, præſertim in animali corpore viuenti: huiuſmodi autem virtutis obſeruatio non poteſt dici ſeueritas vitæ, ſed moderatio, & temperatio. Alia vero eſt abſtinentia cibi, & potus, & aliarum deliciarũ corporis, quæ non ſolum ſuperflua moderatur, ſed etiam ex ijs, quę temperata cẽſentur multa reſpuit, & hæc in tota ſua latitudine dici poteſt pœnitentia: quæ ſi aliquo modo ſit excellens, vel ſupra communem hominum virtutem poteſt dici auſteritas, ſeu ſeueritas vitæ, in qua varij poſſunt eſſe gradus, vt per ſe conſtat. Hæc ergo vitæ auſteritas, ſeu pœnitentia per ſe non eſt neceſſaria ad ſalutem, neque in ſtatu innocentiæ eſſet neceſſaria ad perfectionem virtutis, in ſtatu tamen naturæ lapſę eſt valde vtilis, & neceſſaria ad perfectionem virtutis non propter ſe, ſed propter aliud. Primo ad ſatisfaciendum pro peccatis. Secundo ad frę nandam carnis concupiſcẽtiam. Tertio ad abſtrahendum animum ab affectu terrenarum rerum, vt delicijs corporis carens, proprijs, ac ſpiritualibus oblectetur. Quarto ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & ſimilium virtutum exercitationem, Chriſtus ergo Dominus in primis dedit nobis exemplum moderationis, & temperantiæ, quatenus per ſe eſt ad virtutem neceſſaria, quia cum hæc ſit propter ſe amanda, & obſeruanda, non potuit in Chriſto non eſſe perfecta. At vero auſteritatis, & ſeueritatis vitæ non fuit ita neceſſarium, vt nobis daret exemplum, quia in eo non erat eadem ratio, & neceſsitas huius auſteritatis, quæ in nobis eſt, ſicut in ſtatu innocentiæ non eſſet neceſſaria. Quia quantum pertinet ad animi rectitudinem & perfectum potentiarum omnium ordinem, atque integram ſubiectionem partis inferioris ad ſuperiorem, Chriſtus habuit pluſquam donum originalis iuſtitiæ, & impeccabilis fuit & connaturaliter in omni virtute perfectus, & ideo non indiguit vitæ ſeueritate, aut pœnitentia propter ſupra dictos fines: & ideo ex hoc capite non fuit ita neceſſarium, vt exemplum ſummæ auſteritatis, vel ſeueritatis hominibus præſtaret. At vero, quia non ſolum propter ſe, ſed magna ex parte propter nos plurimum virtutum actus exercuit, & quia erat doctor, & exemplar hominum, idcirco non omnino prætermiſit huius auſteritatis opera, ſed tempore opportuno quædam perfectiſsima, & eximia illius præbuit exempla: vt cũ quadraginta diebus ieiunauit, & cum circumiit ita docens, vt non haberet vbi caput reclinaret, vt Chryſ. ſupra aduertit. Quæ tamen exempla ita cum ordinaria, & communi vitæ moderatione coniunxit, vt & pœnitentiæ, ac ſeueritatis vtilitatem nobis oſtenderet, & ſuo muneri prædicandi, ac leniter, & familiariter conuerſandi cum hominibus, vt eos ad ſe traheret, non deeſſet.

Auſteritas vitæ in ſtatu naturæ lapſæ vtilis & neceſſaria quomodo.

Auſteritas vitæ nõ fuit Chriſto neceſſaria.

Ex quo præterea intelligi voluit (vt etiam Auguſtinus, & D. Thom. parum antea citati adnotarunt) quanquam auſteritas vitæ multum ad perfectionem conferat, & quodam modo neceſſaria ſit, non tamen ab illa ſumendam eſſe regulam perfectionis, ita vt ratio aliqua, ſeu inſtitutum vitę religioſæ eo perfectius cenſendum ſit, quo maiorem vitæ auſteritatem profitetur. Quod pręter exemplum Chriſti, & Auguſtini, & Thomæ authoritatem ratio etiam conuincit, quia hæc auſteritas non eſt neceſſaria ad perfectionem propter ſe, ſed vt medium ad virtutẽ comparandam, pręſertim charitatem Dei, & proximi, vt per ſe conſtat, & tradit D. Tho. 2.2. q. 184. art. 3. & Caſsian. quem ipſe refert collat. 1. cap. 7. ergo ſi de hoc medio aliquid remittatur, vel quia charitas Dei, & proximi id poſtulat, vt accidit Chriſto, vel quia adhibentur alia media, quæ iudicantur magis neceſſaria, & oportuniora in aliquo ſtatu, conſiderato fine, & actionibus eius, quæ non poſſunt omnia

Auguſt. D. Thom. Vitæ ſanctitas, & regulæ perfectionis non eſt ex vitæ auſteritate penſanda. D. Thom. Caſſian.

A cum ſumma illa ſeueritate coniungi, hominum fragilitate ſpectata, hæc (inquam) auſteritatis diminutio nihil remittet de perfectione ſtatus, ſed ea non obſtante tanto poterit eſſe maior perfectio, quanto & finis vitæ perfectior, & media ad eum obtinendum magis ſunt proportionata. Nam vt Paulus inquit 1. ad Tim. 4. *Exercitatio corporalis, ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia.* Quem locum, licet Chryſ. & Gręci aliter interpretentur tamen Ambr. Anſelm. D. Tho. Caiet. & alij intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione, & caſtigatione, & non quidem eam reiicere inutilem, ſed eam conferre cũ pietate, quæ in Dei cultu, & proximorum beneuolẽtia, & miſericordia poſita eſt, & hanc illi præferre, vt me**B**liorem, & vtiliorem. Vnde Anſelmus. *Corporalis* (inquit) *exercitatio, quæ eſt ieiunijs, vigilijs, labore manuũ, ac multimoda corporis afflictione, parum vtilitatis habet reſpectu magnæ vtilitatis, quam habet pietas religioſæ mentis*, & infra. *Exerce te ad pietatem, id eſt, compaſsionem proximorũ, & ad opera miſericordiæ.* Quod magis explicans D. Th. inquit, *Exercitatio ieiunij, & huiuſmodi in ſua natura non ſunt bona ſed pœnalia, & ſi homo non peccaſſet, nihil horum fuiſſet, ſed ſunt bona medicinalia. Sicut enim rhabarbarum eſt bonum, in quantum releuat à cholera, ſic & iſta, in quantum comprimunt concupiſcentias: ergo ad iſtud modicum ſunt vtilia*, & infra, *Quia tantum ad morbum peccati carnalis, non ſpiritualis, quia aliquando propter abſtinentiam homo in iracundiam, in inanem gloriam, & huiuſmodi incur***C***rit, præfert ergo abſtinentiæ pietatem, & accipitur hic vtroque modo pro cultu Dei, & miſericordia.* Quod adhuc amplius exponens Caietanus ait. *Secundum genus propriũ corporalis exercitatio in ieiunijs, abſtinentijs, peregrinationibus, cilicijs & huiuſmodi ad modicum vtilis eſt, quia tantum valet ad domãdum corpus propriũ pietas autẽ vtilis eſt, id eſt, officia pietatis erga Eccleſiæ mẽbra, & cultus erga Patrem familias domus, quæ eſt Eccleſia ſunt vtilia ad omnia tam ſpiritualia, quam temporalia.* Ad eundem modum intellexit hunc locum D. Bernardus in Apologia ad Guliel. Abbatem, vbi poſtquam prædicto modo Paulum expoſuerat, ſubiungit. *Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc, quæ ex regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam, ſed illa oportet agere, & iſta non omittere: alioquin cum aut iſta omitti neceſſe eſt, aut* **D** *illa, iſta potius omittenda ſunt, quam illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cum de horum obſeruatione elatus, alijs eadem non obſeruantibus derogas, non te magis tranſgreſſorem regulæ indicas, cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus, AEmulamini, ait, chariſmata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem, quæ ſunt chariſmata meliora. Tu, ſi tuum corpus multis, ac nimijs laboribus attereris, ac regularibus aſperitatibus mortificas membra tua, quæ ſunt ſuper terram, benefacis. Sed quid ſi ille, quem ſimiliter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac,* **E** *quæ ad modicum eſt vtilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autem, quam tu de illa, quæ ad omnia valet, id eſt, pietate.* Non poteſt ergo ex ſola vitæ auſteritate perfectio menſurari, ſed omnia conſideranda ſunt, præſertim finis, mediaque omnia, quatenus tali fini ſunt magis accommodata, ita vt non vnum tantum, aut alterum medium per ſe conſideretur, & cum alio conferatur, ſed vniuerſa mediorum, & videndi ratio. Nam interdum, quod de corporali auſteritate remittitur, aliis laboribus compenſatur, & præſertim omnium ſpiritualium affectuum deligenti, ac continua moderatione, & omnium humanarum dignitatum, & ho-

1. Timoth. 4.

Chryſoſtom. Ambroſ. Anſelm. D. Thom. Caiet.

Perfectio ſtatus religioſi maior, minorue vnde ſumendus.

Anſelm.

D. Thom.

Caietan.

Bernard.

& honorum abdicatione, ac denique integra volun- A tatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinendam maxime confert. Nam vt eleganter dixit Ioannes 22. in extrauaganti *Quorundam*, de verborum ſignificatione. *Magna quidem paupertas, ſed integritas maius bonum eſt, ſed obedientia maximum, ſi cuſtodiatur illæſa. Nam prima rebus, ſecunda carni, tertia vero menti donatur, & animo.* Vnde fit, cum corporis caſtigatio ad caſtitatem per ſe, & vi ſua referatur, non poſſe inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari: ſed medium locum tenere. Ac propterea Chriſtus Dominus prima, ac præcipua exempla vitæ ſuæ in virtute obedientiæ conſtituit: deinde in operibus pietatis, & hominum conuerſione, & ijs omnibus adiunxit aliquam vitæ ſeueritatem, docens hanc etiam eſſe neceſſariam, ſed in ea menſura, quæ ſuo muneri expediret.

Ioan. 22. Pap.

B Vnde ad ſecundam rationem in principio poſitam reſpondetur, Chriſtum munus redemptoris cũ munere doctoris coniunxiſſe, & vtrique omni ex parte ſatisfeciſſe, & ideo aſſumpſiſſe omnes dolores, & afflictiones corporis, quæ ſecundũ perfectam ęqualitatem, & proportionẽ ad ſatisfaciendum pro nobis, ſatis, ſuperq; eſſent, eam autem vitæ ſeueritatem, quæ ad perficiendum prædicatoris munus accommodata non erat, omiſiſſe. Addere præterea poſſumus auſteritatem vitæ, & caſtigationem corporis non conſiſtere ſolum ijs in rebus, quæ manifeſte, & in hominum conſpectu fiunt. Multa enim occulte, ac ſecreto fieri ſolent, quibus corpus caſtigatur, & affligitur, vt ſecreta verberatio, cilicium, humiq; cubatio & alia id genus: quis autem ſcire poteſt vtrum Chriſtus Dominus ſæpe his modis carnem ſuam occulte afflixerit, vt magis ac magis pro noſtris ſceleribus ſatisfaceret? Ego quidem non dubito, quin ſæpe cum in oratione Dei dies, noctesque conſumeret, peccata noſtra defleret, pro eisq; contriſtaretur. Quia charitas Dei, & hominum illum vrgebat. An vero alijs ſupradictis vſus fuerit ad affligendam carnem ſuam, & ſatisfaciendum pro nobis, quia neq; ſcriptum inuenio, neq; admodum neceſſarium apparet, affirmare non audeo, quanquam neq; indecens neq; incredibile mihi eſſe videatur.

Corpus ſuũ quomodo Chryſoſt afflixerat.

C

Ad tertium & ſimul ad exemplum de Ioanne Baptiſta reſpondetur cum Chryſ. hom. 38. in Matt. Vbi de hoc argumento multa eleganter diſputat, & primum inquit. *Ioannes præter vitæ ſanctimoniam nihil aliud magni oſtendit, quia nullum fecit ſignum, Chriſtus vero ſignorum, atq; miraculorum teſtimonio claruit, & ideo aliam viuendi viam Ioanni dimittens, ipſe publicanorum, atq; peccatorum menſas elegit, vt publicanos, atque peccatores ſaluaret.* Secundo ait Ioannem, & Chriſtum venatorum more diuerſis, & quaſi contrariis viis inceſsiſſe, vt homines caperent. *Nam quoniam vniuerſum pene genus humanum maxime ieiunantes ſolet admirari, & duritiam viuendi nimium approbare, ideo à teneris vnguiculis diſpenſatione diuina duriter vixit Ioannes, vt ad credendum verbis ſuis populi ducerentur, Chriſtus vero licet hanc viam ipſe confecerit, cum quadraginta diebus ieiunauit, & cum circumiit, ita docens, vt non haberet, vbi caput reclinaret, ſed tamen etiam alteram præparauit, vt facilius omnes lucrifaceret, & vt Iudæi nullam haberent excuſationem, ſi ſeueritas Ioannis triſtis, & grauis videbatur, cur Ieſum edentem, & bibentem repulerint.* Vnde concludit eadem fuiſſe vtriuſque ſtudia, & ſi ſpecie tenus contraria videantur. Nam à ſumma concordia diuerſas iniere vias, quæ tamen ad vnum exitum omnino perducerent. Hæc in ſententia, & fere ad verbum Chryſ. quæ valde notanda ſunt ijs, qui diuerſa ſtudia virtutis, ac religionis profitentur vt intelligant ad eundem terminum tẽdere omnia, & quamuis in exteriori cultu diuerſa, & quaſi contraria ſint, re tamen vera ſummam inter ſe habere, & poſſe, & debere concordiam.

Chryſoſt. Chriſtus, & Ioannes in eligendo vitæ ſtatu cur tam diuerſi.

D

E

Ad quartum reſpondetur, cum de vitæ auſteritate agitur, non eſſe ſermonem de his laboribus, qui in actionibus miſericordiæ circa proximos inueniuntur: neq; de ea difficultate aut labore, quem in diuturna oratione, aut contemplatione corpus pati ſolet: neque etiam de iniurijs & doloribus, quos ab alijs Chriſtus paſſus eſt, neque de paupertate vitæ, & alijs huiuſmodi, quæ proprias habent cõſiderationes. Sed eſt ſermo de dura & rigida viuendi ratione, in modo tractandi corpus proprium, eiuſque neceſsitatibus ſubueniendi, vel illud moderandi, aut caſtigandi. Vnde ſi hæc omnia, quæ commemorauimus, ſimul in Chriſto Domino conſiderentur, non eſt dubium quin eius vita fuerit aſperrima, quia ex illis omnibus ſimul ſumptis non coaleſcit (vt ita dicam) vita auſtera, ſed vita ſanctiſsima & ſtudioſiſsima, & in ſe complectens perfectum exemplar omnium virtutum. Auſteritas autem vitæ non hæc complectitur, ſed quandam partem, vt diximus, pertinentem ad voluntariam corporis caſtigationem, & illam non omnem, ſed quæ in exteriori viuendi ratione ac modo tractandi proprium corpus poſita eſt. Et hoc modo dicimus, eſtque omnino certum, non paſſum fuiſſe Chriſtum ſummam auſteritatem, ſed cum ea moderatione, quæ ad munus Redemptoris, & Doctoris maxime congruebat.

Dubium.

Ex ijs verò, quæ in hac ſectione diſputauimus, facile expediri poteſt breuis quædam dubitatio, huic ſane loco non importuna. Vtrũ ſcilicet Chriſtus Dominus nudis pedibus inceſſerit. Nonnulli enim ita exiſtimarunt, Bonau. opuſc. ſeu epiſt. hac de re, quæ habetur tom. 1. opuſc. Lyranus Ioannis 1. & Replicator Mar. 1. Abu. q. 68. in 3. c. Matt. & q. 49. in 20. c. Exod. & videtur eſſe ſententia Hiero. epiſt. 72. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, vbi ſic habet: *Moyſes, & Ieſus Naue nudis in ſanctam terram pedibus iubentur incedere, & diſcipuli ſine calceamentorum onere, & vinculis pellium ad prædicationem noui Euangelij deſtinantur, & milites veſtimentis Ieſu ſorte diuiſis, caligas non habuere, quas tollerent, nec enim habere poterat Dominus quod prohibuerat ſeruis.* Quibus verbis etiam fundamenta huius ſententiæ indicat. Primum eſt, quod Chriſtus mittens diſcipulos ad prædicandum conſuluit, vel iuſsit, ne calceamenta portarent Luc. 9. & Matth. 10. Quod interpretans Chryſoſt. hom. 9. ſuper Epiſt. ad Philip. ad literam intelligit fuiſſe præceptum, quod Chriſtus eo tempore diſcipulis ſuis impoſuit, quamquam illud poſtea in nocte cœnæ reuocauerit, quando dixit Apoſtolis. *Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram*, Luc. 22. quod eodem modo intelligit Auguſt. 21. cont. Fauſt. c. 67. Secundum, quia quando Chriſtus eſt crucifixus, nudatus eſt veſtibus, non calceis. Tertium addi poteſt, quia Magdalena lauit pedes Ieſu in domo Phariſæi Luc. 7. quod non potuiſſet commode fieri, niſi Chriſtus nudis pedibus eſſet.

Bonau. Lyra. Replicat. Abulenſ. Hieron.

Luc. 22. Auguſt.

Luc. 7.

Cæterum contraria ſententia probabilior eſt, quam amplectuntur Burgenſis Marc 1. addition. 1. Caiet. Luc. 3. Ianſenius in concord. cap. 55. & Franciſcus Toletus Ioan. 1. annotat. 65. & eſt ſententia D. Auguſt. ſerm. 42. de ſanctis, vbi metaphorice exponens illud verbum Chriſti, *Neque calceamenta*, de mortuis operibus, ſubdit, *Nam de ijs calceamentis quibus calceati ambulamus, conſolatur me idem Dominus meus. Si enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Ioannes diceret. Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum.* Quibus verbis vnum fundamentum huius ſententiæ indicat ſumptum ex dictis verbis Ioannis, quæ videntur ſupponere Chriſtum vſum fuiſſe calceis, quanquam hæc verba multi exiſtimant dicta fuiſſe per modum prouerbij, quo voluit Ioannes dicere

Reſponſ. Chriſtus calceatus inceſſit.

Burgenſ. Caietan. Ianſen. Franc Tol. Auguſt.

dicere ſe eſſe indignum, vt vel in miniſterio viliſsimo Chriſto famularetur. Quæ quidem interpretatio probabilis eſt, ſed non ſatis facit, quia licet verũ ſit Ioannem, id ſignificare voluiſſe, probabilius tñ eſt vſum fuiſſe verbis, & modo dicendi quæ in omni veritate, & proprietate Chriſto poſſent adaptari. Deinde ſi id erat prouerbium illius gentis ſignum eſt omnibus commune, ac vulgare fuiſſe, vti calceis, ergo veriſimilius eſt Chriſtũ etiam illis fuiſſe vſum. Dici præterea poteſt verbis Ioannis, tunc Chriſtum inceſsiſſe calceatum, quod nemo certe negare poteſt, quia illo tempore neque muneri neque modo viuendi Chriſti aliud expediebat, credi tamen poſſe, poſtquam prædicare incepit, calceos abieciſſe. Contra hoc tamen eſt potiſsima coniectura huius opinionis, quia oſtenſum eſt, Chriſtum etiam tempore prædicationis ſuæ vſum fuiſſe communi modo viuendi in victu, & veſtitu. ergo etiam in calceorum vſu reliquis ſimilis fuit. patet conſequentia, quia eſt eadem ratio, vel fortaſſe maior. Quia nudis pedibus ambulare magna pars eſt auſteritatis vitæ, & præſertim in terra aſpera, & calidiori. qualis eſt Iudæa, per quam aſsidue diſcurrebat, & peregrinabatur. Et confirmatur, nam prophetæ non incedebant nudis pedibus, vt colligi poteſt ex Iſa. 20. vbi ad commouendum populum, & aliquod ſupplicium indicandum dixit Deus ad Iſaiam, *Vade, & tolle calceamenta tua de pedibus tuis*, ergo cum hoc non fuerit moris apud Iudæos, & Chriſtus ſtuduerit ſeſe in exterioribus communi modo accommodare, non eſt credibile in hoc ſolo fuiſſe ſingularem, præſertim cum Euangeliſtæ nullum huius rigoris mentionem faciant, quæ non videretur omittenda, eo quod eſſet inuſitata, notatuque digniſsima.

Iſaia 20.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.
Auguſtin.
Hieronym.

Neque obſtant alterius ſententiæ fundamenta. Ad 1. enim (vt omittamus metaphoricas expoſitiones Auguſt. ſupra dicto ſerm. & lib. 2. de conſenſu Euangel. cap. 30. quas etiam attigit Hierony. Epiſt. 24.) dicendum eſt, ſiue illud fuerit conſilium, ſiue præceptum, ſiue temporale, ſiue perpetuum. non fuiſſe ſenſum verborum Chriſti inſtruere diſcipulos, vt nudis omnino pedibus incederent, ſed vel, vt ſecum non ferrent duplicia calceamenta & mutatoria, ſicut ſupra explicuimus prohibuiſſe duas tunicas, & ita exponunt Burgenſ. & Caietan. Matt. 10. in idem fere incidit, quod alii dicunt ſolum eſſe illo modo dicendi prohibitam nimiam curam, & ſolicitudinem earum rerum, quæ corporis commoditati inſeruiunt. Sicut cum ibidem dicitur. *Neminem ſalutaueritis in via*, non ſignificatur id, quod litera præſeferre videtur, ſed illo modo dicendi ſignificata eſt diligentia, & ſolicitudo, quam in ſuo exercendo munere prædicatores Euangelici adhibere debent. Vel certe melius intelligitur, Chriſtum dixiſſe diſcipulis, vt ſine calceis illud iter agerent: tum quia (ſi proprietas literæ retineri poteſt) non eſt cur ad alios ſenſus diuertamus. Tum etiam, quia Luc. 22. iterum dixit illis, *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis.* At vero licet eos miſerit ſine calceis, non inde fit, vt nudis pedibus ambulauerint, ſed (vt Marcus cap. 6. expreſſe dicit) *calceati ſandaliis*, quæ hoc differunt à calceis, quod non cooperiunt totum pedem. Sed ſuperiorem partem relinquunt apertam. Quod ſignificat Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 10.

Burgenſis.
Caietan.
Luc. 22.
Marc. 6.
Auguſt.

Diſcipuli Chriſti calceati ſandaliis cur incedere iuſſi.

Quod ſi quæras cur Chriſto curæ fuerit, vt diſcipuli potius ſandaliis calceati incederent, quam calceis: Auguſtinus varias rationes affert allegoricas, & inter alias hæc reddi poteſt. Chriſtum ſignificare voluiſſe ſolum neceſſaria ferenda eſſe, ſandalia autem cum plantam pedis muniant, humanæ neceſsitati præciſe ſubueniunt, quod autem ſuperior pedis pars tecta ſit, potius commoditatis cuiuſdam, quam neceſsitatis eſſe videtur. Sed fortaſſe literalis ratio eſt, quia Iudææ incolæ præſertim pauperes ſan-

A daliis frequentius vterentur: ad iter vero agendum ſandalia cum calceis commutarent. Voluit autem Chriſtus diſcipulos ſuos etiam in via vti ſandaliis, vt ſignificaret nullo ipſis apparatu, vel ſumptu opus eſſe, neque aliter in via, quam in vrbe, cum ſe comitarentur, inſtructos ire oportere. Ita reſpondet Ianſenius. Sed quia hæc tantum eſt coniectura, potuit etiam è contrario accidere, vt iter agentes ſandaliis vterentur propter maiorem facilitatem, & agilitatem, ſicut noſtrates homines, vulgares nimirum, ac plebei, in itinere quidem ſculponeis, in oppidis autem, & vrbibus calceis vti cernimus. Voluit ergo Chriſtus, vt nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere vſuri eſſent, ſecum adferrent, & hoc modo hæc reſponſio incidit in expoſitionem Caietani, eamque magis explicat.

Ianſen.

Ex hac vero doctrina, colligunt multi Chriſtum B tempore prædicationis vſum fuiſſe ſandaliis, & non calceis: Ita ſentiunt Ianſenius, & Toletus ſupra. Tum propter hoc conſilium, quod Apoſtolis dedit, & eorum vſum, quem Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalenæ. Nam ſi Chriſti pedes non erant ſuperius cooperti facile poterant à Magdalena lacrymis irrigari. Præterea quia Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem dicuntur vſi fuiſſe ſandaliis. Quod iuxta lectionem Græcam colligi poteſt ex Actor. 12. vbi dixit Angelus Petro, *calceate caligas tuas.* Græce enim legimus *ſandalia*, vbi Chryſoſt. & alii Græci ita exponunt, & gloſſa ordinaria. Vnde fertur Romæ ſeruari quoddam Petri ſandalium, & aliud B. Andreæ fertur eſſe in Hiſpania in ciuitate Ouetenſi, & ita de Apoſtolis opinantur Abulenſ. Matth. 10. q. 60. & 83. & Diony. Carthuſianus ibidem. Et eundem C fuiſſe vſum priſcorum Chriſtianorum colligi poteſt ex Tert. lib. de pallio. c. 5. & clarius ex Clemen. Alexand. lib. ſecundo pædagogi. c. 11. ergo veriſimile eſt, Chriſtum illis etiam fuiſſe vſum. Quæ coniecturæ probant quidem fieri potuiſſe, vt Chriſtus interdum ſandaliis vteretur, præſertim ſi illorum vſus erat in more Iudæorum, quod vero nunquam vſus fuerit calceis, nõ ſatis probant. Nam ſi illi quoque erant in vſu, cur non etiam fieri potuit, vt illis interdum vteretur: cum communi vſui ſe accommodauerit, ſicut diximus. Nihil ergo de hoc affirmari certo poteſt.

Ianſen.
Tolet.
Marc. 6.
Luc. 7.
Chryſoſt.
Glo. Ordi.
Tertul.
Cle. Alex.

Ad ſecundam ergo coniecturam Hieronymi reſpondetur, vel milites crucifigentes Chriſtum contempſiſſe calceos vel ſandalia, quod nullius eſſent D valoris, vel certe nomine veſtimentorum comprehendi potuiſſe, ita enim vulgari more loquimur.

Ad Tertiam de Magdalena, iam reſponſum eſt, ſi verum eſt Chriſtum vſum fuiſſe ſandaliis. Alii vero reſpondent morem fuiſſe veteribus, (quoniam in ſtragulis accumbebant in conuiuiis) diſcalciari vt diſcumberent, ne forte calceorum ſordibus pretioſa lectorum ſtragula inquinarentur. De quo multa congerit Dion. Lambinus in Scholiis Oratii, ſatyra vltima. li. 2. & Guilielmus Philiander ſuper Vitruuium. lib. 6. ca. 5. Et fortaſſe hac de cauſa dictum eſt Iudæis Exod. 12. vt manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conuiuiis ſine calceis accumbere ſolerent, ſed de hac re E hactenus.

Accubitus veterum in menſis qualis.
Diony. Lam.
Guil. Phil.
Exod. 12.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus in hac vita ſecundum legem conuerſatus fuerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit conuerſatus ſecundum legem. Lex enim præcipiebat vt nihil operis in ſabbatho fieret: ſicut Deus die ſeptimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipſe in ſabbatho curauit hominem, & ei manda-

mandauit, vt tolleret lectum ſuum, ergo videtur, quod non fuerit ſecundum legem conuerſatus. A

2 *Præterea. Eadem Chriſtus fecit, & docuit, ſecundum illud Actor. 1. Cœpit Ieſus facere, & docere. Sed ipſe Matthæi 15. docuit, quod omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod eſt contra præceptum legis, quæ per eſum, & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, vt patet Leuit. 11. Ergo videtur, quod ipſe non fuerit ſecundum legem conuerſatus.*

3. *Præterea, idem iudicium videtur eſſe facientis, & conſentientis: ſecundum illud Roman. 1. Non ſolum illi qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. Sed Chriſtus conſenſit diſcipulis ſuis ſoluentibus legem, in hoc quod ſabbatho ſpicas vellebant, excuſando eos: vt habetur Matth. 12. Ergo videtur quod Chriſtus non conuerſatus fuerit ſecundum legem.* B

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Nolite putare quoniam veni ſoluere legem aut prophetas. Quod exponens Chryſoſt. dicit Legem impleuit, primo quidem nihil transgrediendo legalium, ſecundo iuſtificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

Hom 16 in Matth 4. p. à princ. il lius tom. 2.

Reſponſio: dicendum, quod Chriſtus in omnibus ſecundum legis præcepta conuerſatus eſt. In cuius ſignum etiam voluit circumcidi: circumciſio enim eſt quædam poteſtatio legis implendæ: ſecundum illud Galat. 5. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Voluit autem Chriſtus ſecundum legem conuerſari: primo quidem, vt legem veterem approbaret. Secundo, vt eam obſeruando, in ſeipſo conſummaret, & terminaret, oſtendens, quod ad ipſum erat ordinata. Tertio, vt Iudæis occaſionem calumniandi ſubtraheret. Quarto, vt homines à ſeruitute legis liberaret: ſecundum illud Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret. C

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ſuper hoc ſe excuſat à tranſgreſſione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per præceptum de ſanctificatione ſabbathi, non interdicitur opus diuinum, ſed opus humanum: quamuis enim Deus die ſeptimo ceſſauerit à nouis creaturis condendis, ſemper tamen operatur in rerum conſeruatione, & gubernatione. Quod autem Chriſtus miracula faciebat erat operis diuini. Vnde ipſe dicit Ioannis quinto. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Secundo excuſat ſe per hoc, quod illo præcepto non prohibentur opera, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis etiam corporalis. Vnde ipſe dicit Luc. decimotertio. Vnuſquiſque veſtrum ſabbatho non ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepio, & ducit ad aquare? Et infra 14. Cuius veſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſabbathi? Manifeſtum eſt aūt, quod opera miraculorum, quæ Chriſtus faciebat, ad ſalutem corporis, & animæ pertinebant. Tertio, quia illo præcepto non prohibentur opera, quæ pertinent ad Dei cultum. Vnde dicitur Matth. 12. An non legiſtis in lege, quia ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt? & Ioannis ſeptimo dicitur, quod circumciſionem accipit homo in ſabbatho. Quod autem Chriſtus paralytico mandauit, vt lectum ſuum ſabbatho portaret, ad cultum Dei pertinebat, id eſt, ad laudem virtutis diuinæ. Et ſic patet, quod ſabbathum non ſoluebat, quamuis hoc ei Iudæi falſo obijcerent, dicentes Ioan. 9. Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathum non cuſtodit. D

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus voluit oſtendere per illa verba, quod homo non redditur immundus ſecundum animam ex vſu ciborum quorumcunque ſecundum ſuam naturam, ſed ſolum ſecundum quandā ſignificationem: quod autem in lege quidam cibi dicuntur, immundi, hoc eſt, per quandam ſignificationem Vnde Auguſtinus dicit contra Fauſtum, ſi de porco & agno requiratur: vtrum natura mundus eſt, dicimus, quia omnis creatura Dei bona eſt, quadam vero ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt.

li 6 c 7. non longe à prin. tom. 6.

Ad tertium dicendum, quod etiam diſcipuli quando eſurientes, ſpicas ſabbatho vellebant, à tranſgreſſione legis excuſantur, propter neceſſitatem famis. Sicut & Dauid non fuit tranſgreſſor legis, quando propter famis neceſſitatem comedit ſanctos panes, quos ei edere non licebat.

Hic articulus diligenter expoſitus eſt ſuperiori tom diſp. 43. ſect. 2. dum quæritur. Vtrum Chriſtus ſubiectus fuerit alicui legi. Quapropter earundem rerum inutili repetitione lectori moleſti non erimus. Quod in ſequentibus ſemper obſeruabimus.

QVÆSTIO XLI.

De tentatione Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

De qua Doctores ſuper Matth. cap. 4.

Deinde conſiderandum eſt de tentatione Chriſti.

Circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum fuerit conueniens Chriſtum tentari Secundo, de loco tentationis. Tertio, de tempore. Quarto, de modo, & ordine tentationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit Chriſtum tentari.

AD primum ſic proceditur, Videtur, quod Chriſto tentari non conueniebat. Tentare enim eſt experimentum ſumere, quod quidem non fit niſi de re ignota. Sed virtus Chriſti erat nota etiam dæmonibus: dicitur enim Lucæ 4. quod non ſinebat dæmones loqui: quia ſciebant eum eſſe Chriſtum. Ergo videtur, quod non decuerit Chriſtum tentari.

Opuſc 60. c. 11. prin.

2. *Præterea, Chriſtus ad hoc venerat, vt opera diaboli diſſolueret: ſecundum illud Ioan. 3. In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli. Sed non eſt eiuſdem diſſoluere opera alicuius, & ea pati. Et ita videtur inconueniens fuiſſe, quod Chriſtus pateretur ſe tentari à diabolo.*

3. *Præterea, Triplex eſt tentatio, ſcilicet à carne, à mundo, & à diabolo. Sed Chriſtus non fuit tentatus nec à carne, nec à mundo. Ergo nec etiam debuit tentari à diabolo.*

Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi 4. Ductus eſt Ieſus à ſpiritu in deſertum à diabolo.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus tentari voluit. Primo quidem, vt nobis contra tentationes auxilium ferret. Vnde Gregor. dicit in hom. Non erat indignum redemptori noſtro, quod tentari voluit, qui venerat occidi: Iuſtum quippe erat, vt ſic tentationes noſtras ſuis tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare. Secundo propter noſtram cautelam, vt nullus quantumcunque ſanctus ſe æſtimet ſecurum, & immunem à tentatione. Vnde & poſt baptiſmum tentari voluit: quia ſicut Hilarius dicit ſuper Matth in ſanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta graſſantur: quia victoria magis eſt ei exoptata de ſanctis. Vnde & Eccleſ. 2. dicitur. Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

Hom 16 in Euang non longe à prin.

Canon 3 in Matth. non longe à prin.

E *Tertio, propter exemplum, vt ſcilicet nos inſtrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Vnde Auguſtinus dicit in quarto de Trin. quod Chriſtus diabolo ſe tentandum præbuit: vt ad ſuperandas tentationes eius mediator eſſet, non ſolum per adiutorium, verum etiam per exemplum.*

lib 4. c 13. aliquantulū à princ. to. 3.

Quarto, vt nobis fiduciam de ſua miſericordia largiretur. Vnde dicitur Heb. 4. Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in 9. de Ciuitate Dei, Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit: non per id quod eſt vita æterna, ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta: ex quibus quandam coniecturam habebant Chriſtum eſſe filium Dei. Sed quia

lib. 9 c 21 à princ to. 5.

quia rurſus in eo quædam ſigna humanæ infirmitatis videbant, non pro certo cognoſcebant, enm eſſe filium Dei, & ideo eum tentare voluit. Et hoc ſignificatur Matth. 4. vbi dicitur, quod poſtquam eſuriit, acceſſit tentator ad eum: quia vt Hilar. dicit. Tentare Chriſtum diabolus non fuiſſet auſus, niſi in eo per eſuritionis infirmitatem quæ ſunt hominis, recognoſceret. Et hoc etiam patet ex ipſo modo tentandi, cum dixit, Si filius Dei es. Quod exponens Amb. dicit. Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per hanc infirmitatem corporis non putabat.

Canone 3. in Matth non remote à princ.
Amb l 4. in Luc. c. 14. in ord in tit. de 1. tentatione Chriſti to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus venerat diſſoluere opera diaboli, non poteſtatiuè agendo, ſed magis ab eo, & eius membris patiendo, vt ſic diabolum vinceret iuſtitia, non poteſtate, ſicut Aug. dicit 13. de Trinit. quod diabolus non potentia Dei, ſed iuſtitia ſuperandus fuit. Et ideo circa tentationem Chriſti conſiderandum eſt, quid propria voluntate fecit, & quid à diabolo paſſus fuit. Quod enim tentatori ſe offerret, fuit propriæ voluntatis. Vnde dicitur Matth. 4. Ductus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Quod Greg. intelligendum dicit de Spiritu Sancto: vt ſcilicet illuc eum Spiritus ſuus duceret, vbi eum ad tentandum ſpiritus malignus inueniret. Sed à diabolo paſſus eſt, vt aſſumeretur, vel ſupra pinnaculum templi, vel etiam in montem excelſum valde. Nec eſt mirum (vt Gregor. dicit) ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam à membris ipſius crucifigi. Intelligitur autem à diabolo aſſumptus non quaſi ex neceſſitate: ſed quia (vt Origen. dicit ſuper Lucam) ſequebatur eum ad tentationem, quaſi athleta ſponte procedens.

lib. 13. c. 13. in princ. tom. 3.
Hom 16. Euang. non longe à prin.
Hom. 16. Euang non longe à princ.
Hom. 31 in Lucam in princ. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd, ſicut Apoſtolus dicit, Chriſtum in omnibus tentari voluit abſque peccato. Tentatio autẽ, quæ eſt ab hoſte, poteſt eſſe ſine peccato: quia fit per ſolã exteriorẽ ſuggeſtionem. Tentatio autem, quæ eſt à carne, non poteſt eſſe ſine peccato: quia huiuſmodi tentatio fit per delectationem, & concupiſcentiam. Et ſicut Aug dicit nonnullum peccatum eſt quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum ſpiritum. Et ideo Chriſtus tentari voluit ab hoſte ſed non à carne.

COMMENTARIVS.

lib 19. de ciuit. Dei c. 4. à med. to. 5.

RAtiones D. Thomæ optimæ, & perſpicuæ ſunt, atque ex ſanctis patribus deſumptæ, quos ipſe refert, quibus addi poteſt Cyprianus ſermone de ieiunio, & tentat. Chriſti, vbi inter alia, inquit. *Voluit ſapientia Dei erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, vt videret, & ſentiret humana ratio, quam inſuperabilis ſit, victrixque peccati, ſi libero moderamine dirigatur.* Addit Chryſoſt. homilia 13. in Matth. ideò poſt baptiſmum tentatum fuiſſe. *Vt vnuſquiſque baptizatorum, ſi poſt baptiſma maioribus tentationibus vrgeatur, non turbetur, quaſi inſperatum ſibi aliquid obuiauerit.* In hom. verò 5. imperfecti dicit ideo tentatum eſſe Chriſtũ, poſtquam teſtimonio Patris declaratus eſt filius Dei, vt ſignificaret nobis, quando abrenuntiamus diabolo, & filij Dei per baptiſmum efficimur, tunc totis nos, & viribus, & impetu agitari à dæmone, quaſi à ſe alienos, & iam Chriſti milites deſignatos. Significatum ẽt eſt, inquit Tertul. lib. de bap. c. vlt. neminem intentatum regnum Dei cõſequuturum, ſimul verò declaratum eſt, ait idem Tertul. de ora. c. 8. quis ſit artifex, & præſes tentationum omnium, dataque nobis eſt virtus ad eum ſuperandum, vt docuit Damaſ. lib. 3. cap. 20. & in idem redit quod ait Athanaſ. lib. de paſſione, & cruce Domini non longe à fine, tentatoris vires eſſe confractas, ita vt à ſectatoribus Chriſti conculcari, & ludibrio haberi poſſit. Quòd rectè expoſuit Aug. lib. 3. de mirabil. ſacræ Scripturæ cap. 6. dicens. *Cum inimicus damnatur, & vincitur, humano generi libertas, & redemptio præparatur. In hoc namque conflictu, dum Satanas ſupra authorẽ ſe eleuare voluit, homo, qui ſub eo illuc vſque fuerit, per Domini victoris auxilium vltra ipſum excreuit, & dum contra ſe fortiorem pugnare nititur, interim ille qui erat infirmior, aduerſus eum roboratur.* Ac denique eleganter Amb. libr. 4. in Luc. *ductus eſt, vt diabolum prouocaret, nam niſi ille certaſſet, non mihi iſte viciſſet. Myſterio, vt illum Adam de exilio liberaret. Exemplo, vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis eſſe cauendum, ne myſterij gratiam deſerat mentis infirmitas.*

Tentari cur Chriſtus debuit.
Cyprian.
Chryſoſt.
Tertul.
Damaſc.
Ambroſ.
Auguſtin.

A

Ambroſ.

Sed eſt hoc loco obſeruandum (vt ſimul ſolutionem ad 1. D. Thom. explicemus) alias eſſe cauſas, ob quas Chriſtus ſe tentari permiſit, quas citati patres explicarunt: alias vero, ob quas Dæmon Chriſtum tentare auſus eſt. Alios enim homines potiſſimum tentat Dæmon, vt ad peccandum inducat. Chriſtum vero nec ſolum, nec præcipue eam ob cauſam aggreſſus eſt, ſed potiſſimũ, vt exploraret, vtrum verè filius Dei eſſet. Varijs enim modis & ſuſpicatus fuerat, & audierat (inquit Chryſ. dicta homil. 5. imperfecti) Chriſtum eſſe filium Dei, & Saluatorem mundi, ab Angelis in die natiuitatis, à Ioanne, & à Patre in baptiſmo, aliunde vero ſigna, & infirmitates veri, ac paſſibilis corporis in eo conſpiciebat, & ideo acceſſit exploraturus, an eſſet vere filius Dei. Quod ſatis indicauit prima interrogatione, *ſi filius Dei es*, quod omnes expoſitores intelligunt de filio Dei vero, ac naturali. Nam quod Chriſtus eſſet filius Dei per gratiam, id eſt, bonus ac ſanctus, dubitare non poterat, cum peccatum nullum, opera autem virtutis innumera in eo conſpexiſſet. Quin etiam declarauit hoc in eo ſigno, quod ab eo poſtulauit. *Dic, vt lapides iſti panes fiant.* Nam à puro homine, licet ſancto non erat cur huiuſmodi ſignum exigeret, quia certus erat opus illud, nec potuiſſe fieri humana virtute, imo neque Angelica, neque ignorabat, homini iuſto ex eo, quod ſit filius Dei adoptiuus, non ſtatim dari virtutem ac ſimilia opera facienda: de filio autem Dei naturali non dubitat, quin tale miraculum edere poſſet. Voluit ergo explorare, an eſſet filius Dei naturalis: & ita exponunt Chryſoſto. Cyprianus, & reliqui patres ſupra citati.

B

Dæmõ Chriſtum cur tentauit.

C

Chryſoſt.
Cyprian.

Ex quo intelligimus primo, dæmonem vſque ad illud tempus nondum agnouiſſe, Chriſtum eſſe verum Deum, an vero illum poſtea cognouit, infra diſputabimus. Hoc vero facile credi poteſt: tum ex hac ipſa tentatione, nam ſi perſuaſus eſſet, Chriſtum eſſe verum Deum, ac naturalem, illum aggredi auſus non eſſet. Tum etiam quia vſque ad id tempus nondum Chriſtus fecerat miracula in ſuæ diuinitatis teſtimonium, & quamuis multa mirabilia in eius conceptione, & natiuitate contigerant, nonnulla creduntur fuiſſe dæmoni occultata virtute diuina, vt conceptio ex virgine ſine viro, & fortaſſe alia ſimilia. Præterea cum opportuerit Deus illa omnia efficere in puro homine, dubitare potuit dæmon, factũ ne ita fuiſſet. Quando vero audiebat Chriſtum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & exiſtimare ſolum propter ſingularem ſanctitatem, & beneuolentiam Dei erga illum ita appellari.

D

Quocirca potius poteſt aliquis inquirere, quomodo potuerit dæmon dubitare, an Chriſtus eſſet filius Dei naturalis, cum non dubitaret eum eſſe verum hominem, & de myſterio vnionis hypoſtaticæ nihil poſſet ſuſpicari. Reſpondetur (vt omittamus quæſtionem illam: an ex carentia ſubſiſtentię potuerit in hanc ſuſpicionem venire, de qua in priori tomo ſatis dictum eſt) cum Ambr. lib. 4. Luc. & Th. hic cognouiſſe dæmonem Dei filium eſſe venturũ, quod intelligere potuit, vel per illam reuelationem, quam de Dei Incarnatione habuit, ſtatim ac creatus fuit, cuius occaſione, & inuidia peccauit, per quam licet nec tempus, nec modum, nec cauſam humanę redẽptionis agnouit, habuit tñ notitiam aliquam hypoſtaticæ vnionis, quam non ſolũ poſſibilem, ſed & futuram eſſe credidit, & ideo perſpectis indicijs, quę in Chriſto iã viderat, meritò in ſuſpicionẽ diuinitatis ei⁹ venire potuit. Vel certè cognoſcere potuit Deum eſſe

Dubium.

E

Reſponſio.
Ambroſ.
D. Thom.
De Chriſti diuinitate dubitare dæmon quomodo potuit.

eſſe venturum per Scripturas, & oracula Propheta-rum,quib. ſatis aperte prędictum erat Meſsiam vẽturum,& futurum eſſe verum Deum, & hominẽ, vt in princip.prioris tomi probatum eſt.Eas ergo cum intelligeret dæmon, dubitare potuit, an Ieſus eſſet Meſsias,& conſequenter an eſſet verus Deus. Dices, ex Scripturis cognitionem accepiſſet, non eſſet verum,quod ſtatim addunt Ambro.& D. Tho. *Sed venire per hanc infirmitatem corporis non putabat.* Quia iiſdem Scripturis ſatis manifeſtum erat,Meſsiam quidem (quamuis verus Deus futurus eſſet) venturum tamen mortalem, atq; paſsibilem: ergo dæmon, eò quod videret Chriſtum paſsibilem, non dubitaret, an eſſet verus Deus,vt dicti Patres dicunt,ſed potius coniungendo ſigna infirmitatis cũ ſignis maieſtatis adduci profecto poſſet, vt eum Meſsiam, ac verum Deum eſſe crederet. Reſpondetur hoc argumento concludi dæmonem nõ ſatis intellexiſſe Scripturas omnes: neq; omnia illarum myſteria inter ſe contuliſſe, vt Chriſtum agnoſceret. Quia quamuis dæmõ magna vi naturali ad intelligendum polleat: tamen Scripturæ altiori,quo ſunt conditę Spiritu,intelligẽdæ ſunt,præſertim propheticæ prædictiones,q́ antequã omnino cõpleantur,obſcuriſsimę ſunt.Accedit q̃ dæmon prauo ſuperbiæ, & inuidiæ affectu impediri multum poterat,nec ſyncerũ Scripturæ ſenſum percalleret, ſed de hac re iterum poſtea redibit ſermo.

Obiectio. *Reſponſ.*

Secundo ex dictis intelligitur, hanc tentationem à dæmone fuiſſe inſtructam,& ad explorandum, & ad inducendum ad malum. Quod eleganter dixit ſupra Ambroſ. *Artificem diaboli diſce verſutiam, ſic tentat vt exploret,ſic explorat, vt tentet.* Vſus enim eſt Ambroſ.verbo *tentandi* in ea ſignificatione magis vulgari,qua in malam partem accipitur, idemq; eſt, quod ad malum inducere, quãuis primaria ſignificatione idem tẽtare ſit,quod rem incognitam explorare, vt D.Th.etiam notauit 1.p.q.114.ar.2.Vnde in Scriptura ſacra tẽtatio vtroq; modo ſumitur,vt vulgare eſt. Ex ijs deniq; fortaſſe ortum eſt,quod Aug.exiſtimauit li.9.de ciuit.c.21.diabolũ, qui ad tentandũ Chriſtum acceſsit, fuiſſe principẽ dæmonũ, eò quod ad rem grauiſsimam explorandam venerat.

Ambroſ. Tentare quid ſit: *D.Thom.* *Auguſt.*

Inſolut. ad ſecundum reſponſio in forma notanda eſt,argumentum enim erat: *Chriſtus apparuit, vt diſſoluat,opera diaboli*: atqui tentatio eſt opus diaboli: ergo nõ debuit illi ſubiici, ſed eam impedire potius, ac diſſoluere.Dicendum vero eſt,tentationem poſſe dici opus diaboli actiue(vt ſic dicam)id eſt,vt ab illo progreditur,non tamen paſsiue, vt in homine recipitur. Quia tentari, & pati non eſt malum, ſi homo tentationib.reſiſtat,ſi vero cõſentiat, malum id eſt, atq; peccatum,quod licet per ſe, ac proxime ſit opus hominis, etiam eſt opus diaboli, vt conſulentis, & inducentis, Chriſtus ergo præcipue venit ad diſſoluendum illud opus diaboli,quod eſt peccatum,non tamen ad tentationes ita diſſoluendas, vt omnino non ſint,ſed vt à nobis vinci poſsint,& ideo non fuit contrarium fini eius,vt ſe tentari permiſerit,ſed potius valde conſentaneum, vt victoriam nobis cõtra tentationes dæmonum reportaret, non ſolum magnitudine potentiæ,ſed etiã merito iuſtitiæ, vt recte D.Tho.declarauit in hac ſolutione ad ſecundum.

Tentari quo modo non ſit malum.

Solutio ad tertium exiſtimari ſolet difficilis, quoniam in eo D.Tho.ait Chriſtum non potuiſſe tentari per delectationem,& concupiſcentiam carnis, quia hæc non poteſt eſſe ſine peccato. Quod non videtur verum, quia hæc concupiſcentia ſæpe eſt omnino naturalis, & præueniens omnem vſum rationis, & libertatis. Sed hæc difficultas expedita fuit in ſuperiori tomo diſp.34.ſect. 2 vbi diximus in nobis poſſe eſſe huiuſmodi motus ſine vlla culpa,etiam veniali, vt aperte probat ratio facta, & tradit Conc. Triden.ſeſ.6.Quę res tam clara eſt,vt D.Tho.de illa dubitare non potuerit. Cum ergo dicit in Chriſto eſſe

Conc. Trid

A non potuiſſe huiuſmodi tentationis genus, quia nõ poteſt eſſe ſine peccato,intelligi poteſt non ſimpliciter,ſed ſub ea conditione,ſi ab homine præueniri poteſt, & euitari, & quia à Chriſto ſemper vitari poterat,ideo nõ potuit admitti ſine aliqua culpa. Vel ſecundo poteſt exponi, vt non ſit ſenſus non poſſe eſſe ſine peccato, id eſt, quin ipſa ſit peccatum, ſed non poſſe eſſe ſine aliquo peccato, quod ſit veluti origo, & radix eius.Quia hæc tentatio, ſeu concupiſcentia ad fomitem pertinet,qui tantum ex originali peccato originem ducit,& ideo interdum quaſi per denominationem extrinſecam peccatum appellatur, vt Conc. Trident.ſupra dixit. Addo etiam huiuſmodi motus per ſeſe eſſe indecẽtes, & ideo,quãuis vi ſua, ac formaliter culpę non ſint,ſi nulla voluntas intercedat, habent tamen quodãmodo materialem turpitudinem culpæ,& idcirco nullo modo decebat eſſe in Chriſto:& ſic intelligẽdus etiam eſt B.Cyprian. qui ſerm.de tentat.Chriſti hæc ſcribit: *Honeſtius cum ſpiritu, quam cum carne luctamur, quia carnis fœdus complexus exhalans nebulas, eum qui ſibi adhæſerit aliqua ex parte contaminat,nec libidinum morſus quiſquam euaſit illæſus.*

Concupiſcentia carnis quomodo nõ eſt ſine peccato. *Conc. Trid.* B *Cyprian.*

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus in deſerto tentari debuerit.

227. art.præced.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus nõ debuerit tẽtari in deſerto. Chriſtus enim tentari voluit propter exemplum noſtrum,vt dictum eſt. Sed exemplum debet manifeſte proponi illis,qui ſunt per exemplum informandi. Non ergo debuit in deſerto tentari.

C

2. Præterea, Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quod tunc maxime inſtat diabolus ad tentandum, cum viderit ſolitarios: vnde & in principio mulierem tentauit, ſine viro eam inueniens. Et ſic videtur per hoc, quod in deſertum iuit,vt tentaretur, quod tentationi ſe expoſuit. Cum ergo eius tentatio ſit noſtrum exemplum,videtur quod etiam alij debeant ſe ingerere ad tentationes ſuſcipiendas: quod tamen videtur eſſe periculoſum,cum magis tentationum occaſiones vitare debeamus.

Hom 13. in Mat paulo poſt princ. to.5.

3.Præterea, Mat.4.ponitur ſecunda Chriſti tentatio,quia diabolus Chriſtum aſſumpſit in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi. Quod quidẽ non erat in deſerto.Non ergo tentatus eſt ſolum in deſerto.

D

Sed contra eſt,quod dicitur Matt. 1 quod erat Ieſus in deſerto quadraginta diebus,& quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana.

Reſpondeo dicendum,quod(ſicut dictum eſt) Chriſtus propria voluntate ſe diabolo exhibuit ad tentãdum, ſicut etiam propria voluntate membris eius ſe exhibuit ad occidendum, alioquin diabolus venire ad eum non auderet. Diabolus autem magis attẽtat aliquem,cum eſt ſolitarius,quia vt dicitur Eccleſ.4 ſi quiſpiam præualuerit contra vnum,duo reſiſtunt ei.Et inde eſt,quod Chriſtus in deſertum exiuit,quaſi ad campum certaminis,vt ibi à diabolo tentaretur.Vnde Ambr.dicit ſuper Lucam, quod Chriſtus agebatur in deſertum conſilio, vt diabolum prouocaret:nam niſi ille certaſſet,ſcilicet diabolus,nõ iſte mihi viciſſet,id eſt,Chriſtus.Addit autẽ & alias rationes,dicens hoc Chriſtum feciſſe myſterio,vt Adam de exilio liberaret,qui ſcilicet de Paradyſo in deſertum eiectus eſt:& exemplo, vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere.

art præce.1. *li.4.in Lucã in tit. de ductu Ieſu in deſertum non longe à fine, to.5.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus proponitur omnibus in exemplum per fidem, ſecundum illud Heb. 12. Aſpicientes in Authorem fidei,& conſummatorem Ieſum.Fides autem (vt dicitur Rom.10.) eſt ex auditu: non autem ex viſu. Quinimo Ioan.20.dicitur: Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Et ideo ad hoc, quod tentatio Chriſti eſſet nobis in exem-

in exemplum non oportuit, quod ab hominibus videretur, ſed ſufficiens fuit quod hominibus narraretur. A

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt tentationis occaſio. Vna quidem ex parte hominis, puta cum aliquis ſe peccato propinquum facit, occaſiones peccandi non euitans Et talis occaſio tentationis eſt vitanda, ſicut dictum eſt Lot. Gen. 16. Ne ſteteris in omni regione circa Sodomam. Alia vero tentationis occaſio eſt ex parte diaboli, qui ſemper inuidet ad meliora tendentibus: vt Ambr. dicit. Et talis tentationis occaſio non eſt vitanda. Vnde dicit Chryſoſt. ſupra Matthæum, quod non ſolum Chriſtus ductus eſt in deſertum à Spiritu, ſed omnes filij Dei habentes Spiritum ſanctum. Non enim ſunt contenti ſedere otioſi, ſed Spiritus vrget aliquod magnum apprehendere opus. Quod eſſe in deſerto quantum ad diabolum: quia non eſt ibi iniuſtitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum opus eſt deſertum quantum ad carnem, & mundum: quia non eſt ſecundum voluntatem carnis, & mundi. Talem autem occaſionem tentationis dare diabolo, non eſt periculoſum: quia magis eſt auxilium Spiritus ſancti, qui eſt perfecti operis actor, quam impugnatio diaboli inuidentis.

Art. præc. ad 3 & 2. 2. q. 88 art. 4 ad 2.

Amb lib. 4. in Luc. de ductu Ieſu in deſertum non procul à fine t. 5.

Hom in opere imperfecto in 3. par. à prin to. 2.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt omnes tentationes factas fuiſſe in deſerto. Quorum quidam dicunt quod Chriſtus ductus eſt in ſanctam ciuitatem, non realiter, ſed ſecundum imaginariam viſionem. Quidam autem dicunt, quod etiam ipſa ciuitas ſancta, id eſt, Hieruſalem, deſertum dicitur quia erat derelicta à Deo. Sed hoc non eſt neceſſarium: quia Marcus dicit, quod in deſerto tentabatur à diabolo, nõ autem dicit, quod ſolum in deſerto.

In hoc art. & duobus ſequentibus explicat D. Th. circumſtantias, ordinemq́; ac modum tentationis Chriſti, obiter attingit aliqua de ieiunio eius. Quæ omnia in ſequenti diſp. commodius explicabũtur, contextus enim D. Tho. ſatis perſpicuus eſt, nec alia indiget expoſitione.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſti tentatio debuerit eſſe poſt ieiunium.

228. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſti tentatio non debuerit eſſe poſt ieiunium. Dictum eſt enim ſupra, quod Chriſtum non decebat conuerſationis auſteritas. Sed maximæ auſteritatis fuiſſe videtur, quod quadraginta diebus, & quadraginta noctibus nihil comederit: ſic enim intelligitur quadraginta diebus & noctibus ieiunaſſe, qui ſcilicet in illis diebus nullum omnino cibum ſumpſit, vt Greg. dicit. Ergo non videtur, quod debuerit huiuſmodi ieiunium tentationi præmittere.*

q. præ. art. 2.

Hom. 16 in Euang. circa medium.

2. Præterea, Marci 1. dicitur, quod erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Sed quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, ergo videtur, quod non poſt ieiunium, ſed ſimul dum ieiunaret, ſit tentatus à diabolo.

3. Præterea, Chriſtus non legitur niſi ſemel ieiunaſſe. Sed nõ ſolum ſemel fuit tentatus à diabolo: dicitur enim Luc. 4. quod conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo vſq; ad tempus. Sicut ergo ſecundæ tentationi non permiſit ieiunium, ita nec primæ permittere debuit.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 4. Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum Tentator.

Reſpondeo dicendum, quod conuenienter Chriſtus poſt ieiunium tentari voluit: Primo quidem propter exemplum: quia cum omnibus (ſicut dictum eſt) immineat ſe contra tentationes tueri, per hoc, quod ipſe ante tentationem futurã ieiunauit, docuit quod per ieiunium nos oportet contra tentationes armari: vnde inter arma iuſtitiæ Apoſtolus ieiunia connumerat. 2. ad Cor. 6. Secundo, vt oſtenderet, quod etiam ieiunante diabolus aggreditur ad tentandum, ſicut alios qui bonis operibus vacant, & ideo ſicut poſt baptiſmum, ita poſt ieiuniũ Chriſtus tentatur Vnde Chryſ. dicit ſuper Mat. vt diſcas, quã magnum bonum ſit ieiunium, & qualiter ſcutum eſt aduerſus diabolum, & quoniam poſt baptiſmum non laſciuiæ, ſed ieiunio intendere oportet: & ideo Chriſtus ieiunauit non ieiunio indigens, ſed nos inſtruens. Tertio, quia poſt ieiunium ſequuta eſt eſuries, quæ dedit diabolo audaciam eum aggrediendi: ſicut dictum eſt. Cum autem eſuriſt Dominus (vt Hilar. dicit ſuper Mat.) non fuit ex ſurreptione inediæ, ſed naturæ ſuæ hominem dereliquit: non enim erat à Deo diabolus, ſed à carne vincendus. Vnde etiam vt Chryſ. dicit, non vltra proceſſit in ieiunando, quã Moyſes & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio.

art. 1 huius quæſt.

Hom 11. in Matt paulo poſt princ. tom. 10.

Art. 1 ad 1. arg. Can 3. in Mat non longe à prin.

Hom 5 in Mat. in opere imperfecto ante me to 3 & hom 1 in Gen. à me. t. 1.

B *Ad primum ergo dicendum quod Chriſtum non decuit cõuerſatio auſterioris vitæ vt ſe communem exhiberet illis, quibus prædicauit. Nullus autem debet aſſumere prædicationis officium, niſi prius fuerit purgatus, & in virtute perfectus, ſicut & de Chriſto dicitur Act. 1. quod cœpit Ieſus facere, & docere. Et ideo Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum auſteritatem vitæ aſſumpſit, vt doceret poſt carnem edomitam, oportere alios ad prædicationis officium tranſire: ſecundum illud Apoſtoli, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar.*

Ad ſecundum dicendum, quod verbum illud Marci, poteſt ſic intelligi, quod erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quibus ſcilicet ieiunauit. Quod autem di- C *citur. Et tentabatur à Satana, intelligendum eſt, non in illis quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quibus ieiunauit, ſed poſt illos, eo quod Mat. dicit Quod cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctib. poſtea eſuriit: ex quo ſumpſit tẽtator occaſionem accedendi ad ipſum vnde & quod ſubditur. Et Angeli miniſtrabant ei, conſecutiue intelligẽdum eſſe oſtenditur, ex hoc, quod Mat 4. dicitur. Tunc reliquit eum diabolus, ſcilicet poſt tentationem, & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Quod vero interponit Mat Eratq; cum beſtiis, inducitur, ſecundum Chryſ. ad oſtendendum quale erat deſertum, quia ſcilicet erat inuium hominibus, & beſtiis plenum. Tamen ſecundum expoſitionem Bedæ, Dominus tentabatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum eſt non de illis tẽtationibus viſibilibus, quas narrant Mat. & Lucas, quæ manifeſtæ factæ ſunt poſt ieiunium,* D *ſed de quibuſdam aliis impugnationibus quas forte illo ieiunij tempore Chriſtus eſt à diabolo paſſus.*

Hom. 15 in Mat paulo poſt pr t. 2 c. 1. Mar. in c. 5. ſecundo eius ord t. 21

Ad tertium dicendum, quod ſi ut Ambroſ. dicit ſuper Luc. receſſit diabolus à Chriſto vſq; ad tempus, quia poſtea non tentaturus, ſed aperte pugnaturus aduenit: tempore ſcilicet paſſionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur Chriſtũ tentare de triſtitia & odio proximorum, ſicut in deſerto de delectatione gulæ, & contemptu Dei per idolatriam.

li. 4. in Lucã c. de receſ diaboli à Chriſto ante me to. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum fuerit conueniens ordo, & modus tentationis Chriſti

E

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod Chriſti non fuerit conueniens tentationis modus & ordo. 229.
Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed ſi Chriſtus ſubueniſſet corporali fami, conuertendo lapides in panem, non peccaſſet: ſicut non peccauit, cum panes multiplicauit (quod non fuit minus miraculum) vt turbæ eſurienti ſubueniret. Ergo videtur, quod nulla fuerit illa tentatio.

Opuſ. 60. c. 11 circa mediũ.

2. Præterea. Nullus perſuaſor conuenienter ſuadet contrarium eius, quod intendit. Sed diabolus ſtatuens Chriſtum ſupra pinnaculum templi, intendebat eum de ſuperbia ſeu vana gloria tentare. Ergo inconuenienter perſuadet ei, vt ſe mittat deorſum: quod eſt contrarium ſuperbiæ, vel vanæ gloriæ, quæ ſemper quærit aſcendere.

3. Præte-

3. *Præterea. Vna tentatio conueniens eſt, vt ſit de vno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit in monte, duo peccata perſuaſit, ſcilicet cupiditatem, & idololatriam. Non ergo conueniens videtur fuiſſe tentationis modus.*

4. *Præterea. Tentationes ad peccata ordinantur. Sed ſeptem ſunt vitia capitalia: vt in ſecunda parte habitum eſt. Non autem tentauit niſi de tribus, ſcilicet gula, vana gloria, & cupiditate, non ergo videtur ſufficiens tentationis modus fuiſſe.*

5. *Præterea. Poſt victoriam omniũ vitiorum, remanet homini tentatio ſuperbiæ, vel vanæ gloriæ: quia ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant, ſicut dicit Auguſt. Inconuenienter ergo Mat. vltimã ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autẽ inanis gloriæ in templo, præſertim cum Lucas ordinet è conuerſo.*

Super illud Matt. 4. non in ſolo pane viuit homo. tom. 9.

6. *Præterea. Hieronym. dicit ſuper Mat. quod propoſitum Chriſti fuit diabolum humilitate vincere non poteſtate. Ergo non imperioſè, & obiurgando, eum repellere debuit, dicens, Vade retro Satana.*

7. *Præterea, Narratio Euangelij videtur falſum continere. Non enim videtur poſsibile, quod Chriſtus ſupra pinnaculũ templi ſtatui potuerit, quin ab alijs videretur: neq; aliquis mons tam altus inuenitur, vt inde totus mundus inſpici poſſit, vt ſic ex eo potuerint Chriſto omnia regna mundi oſtendi. Inconuenienter ergo videtur deſcripta Chriſti tentatio.*

Sed contra eſt, ſcripturæ ſacræ authoritas.

Hom. 16. in Euang. paulo poſt pri.

Reſpondeo dicendum, quod tentatio, quæ eſt ab hoſte, fit per modum ſuggeſtionis, vt Greg. dicit. Non autem eodem modo poteſt aliquid omnibus ſuggeri, ſed vnicuiq; ſuggeritur aliquid ex his, circa quæ eſt affectus. Et ideo diabolus hominem ſpiritualem non ſtatim tentat de grauibus peccatis: ſed paulatim à leuioribus incipit vt poſtmodum ad grauiora perducat. Vnde Gre. exponens illud Iob. 39 Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus, dicit. Bene duces exhortari dicti ſunt: exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe ingerunt, ſed innumera quæ ſequuntur, dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt, quaſi beſtiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus obſeruauit in tentatione primi hominis: nam primo ſolicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti eſu, dicens Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradiſi? ſecundo de inani gloria cum dixit. Aperientur oculi veſtri. Tertio perduxit tentationem ad extremam ſuperbiam, cum dixit. Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem ſeruauit in Chriſto. Nam primo tentauit ipſum de eo quod appetunt quantumcunque ſpirituales viri, ſcilicet de ſuſtentatione corporalis naturæ per cibum: ſecundo, proceſsit ad id, in quo ſpirituales viri quandoque deficiunt, vt ſcilicet aliqua ad oſtentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: tertio, perduxit tentationem ad id, quod iam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ſcilicet vt diuitias, & gloriam mundi concupiſcant vſque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit, Si filius Dei es, non autem in tertia, quæ non poteſt conuenire ſpiritualibus viris (qui ſunt per adoptionem filij Dei) ſicut duæ primæ. His autem tentationibus Chriſtus reſtitit teſtimonijs legis, non poteſtate virtutis: vt hoc ipſo, & plus hominem honoraret, & aduerſarium plus puniret, cum hoſtis generis humani non quaſi à Deo, ſed quaſi ab homine vinceretur, ſicut dicit Leo Papa.

li. 31. Moral c. 32 in principio.

In ſerm. 1. de quadrag. paulo ante medium.

Ad primam ergo dicendum, quod vti neceſſarijs ad ſuſtentationem, non eſt peccatum gulæ, ſed quod ex deſiderio huius ſuſtentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere poteſt. Eſt autem inordinatum, quod aliquis, vbi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, pro ſolo corpore ſuſtentando, miraculoſe ſibi cibum quærere velit. Vnde & Dominus filijs Iſrael miraculoſe manna

A *præbuit in deſerto, vbi aliunde cibus haberi non poterat, ſimiliter & Chriſtus in deſerto turbas pauit miraculoſe, vbi aliter cibi haberi non poterant. Sed Chriſtus ad ſubueniendum fami, poterat aliter ſibi prouidere, quam miracula faciendo, ſicut & Ioannes Baptiſta fecit (vt legitur Matth. 3.) vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus, quod Chriſtus peccaret, ſi ad ſubueniendum fami miracula facere attentaret, ſi eſſet purus homo.*

Ad ſecundum dicendum, quod per humiliationem exteriorem, frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa ſpiritualia bona. Vnde Auguſt. dicit in libro de ſermone Domini in monte. Animaduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam. Et ad hec ſignificandum diabolus Chriſto ſuaſit, vt ad quærendum gloriam ſpiritualem, corporaliter mitteret ſe deorſum. *l. 2. c. 19. in med. to. 4.*

B *Ad tertium dicendum, quod diuitias, & honores mundi appetere peccatum eſt, quando huiuſmodi inordinate appetuntur. Hoc autem præcipue manifeſtatur ex hoc, quod pro huiuſmodi adipiſcendis homo aliquid inhoneſtum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus perſuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: ſed induxit ad hoc, quod propter huiuſmodi adipiſcenda Chriſtus eum adoraret, quod eſt maximum ſcelus, & contra Deum. Nec ſolum dixit. Si adoraueris me: ſed addidit. Si cadens: quia, vt dicit Ambroſ. habet ambitio domeſticum periculum: vt enim dominetur alijs prius, ſeruit, & curuatur obſequio, vt honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior. Et ſimiliter etiam in præcedentibus tentationibus,* *lib. 4. in Lucam in tit. 3. de tentat. Chriſti, à med tom. 5.*

C *ex appetitu vnius peccati in aliud peccatum inducere eſt conatus, ſicut ex deſiderio cibi, conatus eſt inducere in vanitatem, ſine cauſa miracula faciendi & ex cupiditate gloriæ, conatus eſt inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.*

Ad quartum dicendum, quod (ſicut dicit Ambroſ. ſuper Lucam) non dixiſſet Scriptura, quod conſummata omni tentatione, diabolus receſsit ab illo, niſi in tribus præmiſsis eſſet omnium materia delictorum: quia cauſæ tentationum, cauſæ ſunt cupiditatum, ſcilicet carnis oblectatio, ſpes gloriæ, & auiditas potentiæ. *li. 4. de receſſu diaboli à Chriſto circa prin. to. 5.*

Ad quintum dicendum: quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangel. incertum eſt quid prius factum ſit, vtrum regna terræ prius demonſtrata ſint ei, & poſtea in pinnaculum templi locatus ſit, an hoc prius, illud poſtea: nihil tamen ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. Videntur autem Euangeliſtæ diuerſum ordinem tenuiſſe: quia quandoq; ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque è diuerſo. *l. 3. c. 16. circa med to. 4.*

D

Ad ſextum dicendum, quod Chriſtus cum paſſus fuiſſet tentationis iniuriam, dicente ſibi diabolo, Si filius Dei es, mitte te deorſum, non eſt turbatus, nec diabolum increpauit. Quãdo vero diabolus Dei ſibi vſurpauit honorem, dicens, Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me, exaſperatus eſt, & repulit eum dicens. Vade Satana. Vt nos illius diſcamus exemplo noſtras quidem iniurias æquanimiter ſuſtinere, Dei autem iniurias nec vſq; ad auditum ſufferre.

E

Ad ſeptimum dicendum, quod ſicut Chryſoſtom. dicit forſitan diabolus, quantum ad ſe, ſic Chriſtum aſſumebat in pinnaculum templi, vt ab omnibus videretur, ipſe autem neſciente diabolo ſic agebat, vt à nemine viderentur. Quod autem dicit, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, non eſt intelligendum, quod videret ipſa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel aurum vel argentum. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum vel ciuitas poſita eſt, diabolus CHRISTO digito demonſtrabat: & vniuſcuiuſq; regni honores, & ſtatum verbis exponebat. Vel ſecundum Origen. oſtendit ei quomodo ipſe per diuerſa vitia regnabat in mundo. *Hom 5 in Matt. circa medium, in opere imperfecto. tom.* *Hom. 13 in Luc. paulo à pri. tom. 2.*

DISPV-

DISPVTATIO XXIX.

In duas Sectiones diſtributa.

De receſſu Chriſti in deſertum, & ijs, quæ ibi acciderunt.

NArrant Euangeliſtæ Matthæus & Luc. 4. Marc. vero c.1. Chriſtum ſtatim poſt baptiſmum, ductum eſſe in deſertum, & ieiunaſſe quadraginta dies, & noctes, poſteaque eſurijſſe, ac tentatum eſſe. Quæ omnia eo quo ſunt ordine propoſita, explananda à nobis ſunt.

SECTIO I.

Quid cauſæ fuerit cur Chriſtus in deſertum ſeceſſerit.

Matth 4. Marci 1. Luc.4.

Chriſtus in deſertum ab Spiritu Sancto ducitur.

DVæ cauſæ huius myſterij explicandæ nobis ſunt, efficiens & finalis. De efficiente dicit Matthæus. *Ductus eſt Ieſus in deſertum ab ſpiritu.* Marcus, *Expulit eum ſpiritus.* Lucas vero, *Agebatur in ſpiritu.* Quo loco omnes Patres intelligunt Spiritum ſanctum ſignificari, Hieron. in Matth. Ambr. lib. 4. in Lucam. Chryſoſtom. hom. 13. in Matth. & 5. imperfecti. Origenes. 29. in Lucam. *Quia quotquot Spiritu Dei ducuntur filij ſunt Dei: hic autem extra omnes, proprie filius Dei erat, ideo & ipſum oportebat ſpiritu ſancto duci.* Idem Cyprian. ſerm. de tentat. Athanaſ. in epiſt. ad Serapionem, ſpiritum ſanctũ non eſſe creaturam. Greg. hom. 16. in Euangelia, Chryſolog. ſerm. 11. Et primo hoc colligit Athanaſ. ex abſoluta, *Spiritus*, appellatione, antequam proxime præceſſerat, Spiritum Sanctum tanquam columbam deſcendiſſe in Chriſtum. Vnde aperte conſtat eundem ſpiritum indicare, cum ſubiungitur, *Ductus eſt à Spiritu.* Quod clarius eſt apud Lucam dicentem. *Ieſus autem plenus Spiritu Sancto regreſſus eſt à Iordane, & agebatur in Spiritu. Nam cum ſermo eſt* (inquit Athanaſ.) *de illis, apud quos eſt ſpiritus ſanctus, & aliquid dicitur de ſpiritu in illis operante, ſine additamento Dei, aut alterius notæ, ambiguum eſſe non poteſt, quin Spiritus Sanctus intelligendus ſit, maxime ſi adſit,* Tò, quem hoc loco reperies in omnibus Euangeliſtis. Præterea hoc ſatis probari poteſt ex verbis Matth. *Ductus eſt à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo* Nam ſi ſpiritus malus eum duxiſſet, dicturus potius erat Euangeliſta. *Duxit eum ſpiritus vt tentaret eum.* Illa ergo diſtinctio & contrapoſitio *ſpiritus, & diaboli*, ſatis declarat ductum eſſe ab Spiritu Sancto.

Hieronym. Ambroſ. Origen. Cyprian. Anaſtaſ. Greg. Pap. Chryſolog.

Sine violentia ab Spiritu Chriſtus in deſertum adducitur. Matth 4. Cyprian. Luc 4.

Ex quo intelligimus primo, non fuiſſe Chriſtum ductum ab ſpiritu, motu corporali, externo & quaſi violento, ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione, cui Chriſtus voluntarie conſentiens, ſeipſum agebat, & ita intelligendum eſt naturali motu, & progreſſu iuiſſe in deſertum. Atque hac ratione exponenda ſunt illa verba Matth. *Ductus eſt à ſpiritu*, id eſt, *Spiritu Sancto duce & comite*, vt Cyprianus inquit. Quod magis explicuit Lucas dicens. *Agebatur in ſpiritu.* Quod ita intelligendum eſt, ſicut illud Pauli ad Rom. 8. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei*, id eſt, qui eius interno cientur impulſu, de quo impulſo intelligendum eſt illud Marci, *Expulit eum in deſertum.* Vnde eleganter Cyril. libr. 2. ad Reginas §. de Chriſti ſanctificatione, *Virtute* (inquit) *ſpiritus in deſertum agi dicitur, non quod vi aliqua eo abreptus, adductuſue ſit: ſed quod vitam ad tempus ibi traduxerit, moratuſque ſit ſpiritus virtute armatus ſupra humanæ naturæ conditionem.*

Roman. 8. Marci 1. Cyril.

Colligitur ſecundo, non potuiſſe Chriſtum non recta intentione, & propter honeſtiſsimas cauſas in deſertum duci, quandoquidem & Spiritus Sancti A motione, proprioque conſenſu, & voluntate, quæ non poterat non eſſe ſancta, & honeſta, ductus eſt. Sed oritur circa hoc difficultas ex verbis Euangeliſtæ dicentis, *Ductus eſt vt tentaretur à diabolo.* Vbi hanc vnicam ponit cauſam, quæ non videtur rationi conſentanea. Quia licet tentari non ſit malum, quærere tamen tentationum occaſiones, & hominem aliquid eo fine operari, vt tentetur, non videtur honeſtum, qui enim hoc intendit, virtute vult aliquid mali fieri, nam tentatio, vt à dæmone proficiſcitur, mala eſt. Sicut ſi homo quippiam faceret, vt alteri daret occaſionem peccandi, ipſe ſine dubio peccaret, ergo idem eſt de eo, qui operatur, vt B dæmoni occaſionem præbeat male operandi. Quia licet illa praua actio dæmoni non imputetur ad nouam pœnam ratione ſtatus: tamen reuera ipſa vi ſua eſt praua, quare non poteſt honeſta volũtate intendi. Nec refert, quod dæmon ſit paratiſsimus ad tentandum, quia quamuis propter honeſtum finem liceat vti malitia eius qui paratus eſt: directe tamen intendere, vt is malum illud exequatur, quod facere paratus eſt, & hac intentione aliquid efficere, id eſt, ad exercitandum, ſeu prouocandum illum, non licet, quia hoc eſt malum ipſum intendere, ac velle. Et augetur difficultas, quia *omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio*: licebit ergo nobis occaſiones quærere. vt à dæmone tentemur, quod plane videtur abſurdum. Hoc enim eſſet tentare Deum, & C occaſionibus ac periculis peccandi ſeſe exponere.

Dubium.

Ex hac difficultate oritur alia, quia non videtur decuiſſe, vt Chriſtus in deſertum recederet, & quaſi eremiticam vitam inſtitueret. Tum quia nec propter ſe indiguit, nec propter nos: quia non oportuit, vt illius viuendi modi nobis exemplum præberet, qui hominibus non expedit, cum ſit charitati, beneficentiæ, & humanæ communicationi contrarius, innumeriſque periculis expoſitus. Tum maxime, quia non decebat ſolitariam, ac ſeueriſsimam vitam aggredi, quadraginta tantum dies duraturam, ne videretur manum ad aratrum miſiſſe, & poſtea retro reſpexiſſe, atque inde ſumerent homines occaſionem ab inſtituta vitæ ſeueritate recedendi, quod ipſemet Chriſtus damnauit, Luc. 9. Dicendum D vero eſt primo Chriſtum Dominum ob multas, eaſque iuſtiſsimas cauſas, ſtatim poſt baptiſmum in eremum ſeceſsiſſe. Nam licet Euangeliſtæ vnam tantum commemorent: non tamen excludunt alias, quæ à ſanctis Patribus excogitatæ ſunt. Et in primis, ſi proximam, & quaſi intrinſecam cauſam contemplemur, ſine dubio Chriſtus reliquit hominum conſortia, & receſsit in locum omnino ſolitarium, & incultum, vbi tantum beſtiæ verſabantur (vt Marcus notauit,) vt illis diebus cæleſtẽ, & quaſi Angelicam vitam ageret, *non quidem humanam & corpoream*, ait ſupra Cyrill. *ſed ſupra humanæ naturæ conditionem*, vt ab omni corporis cura, & actionibus liber, ſoli diuinæ contemplationi vacaret. E Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Chriſtum egiſſe illis diebus, nec enim otioſus eſſe poterat, cuius animus Deo erat coniunctiſsimus, nec ſomno indigebat, qui cibo, & potu non vtebatur. Cumque ille receſſus in deſertum quaſi de ſe, & natura ſua ad hunc finem tendat, non videtur dubitandũ, quin propter hunc finem à Chriſto & Sancto Spiritu inſtitutus ſit, & in hunc modum poſſunt exponi illa verba Lucæ *agebatur in ſpiritu diebus quadraginta*, vt ſignificet omnibus illis diebus actum eſſe à ſpiritu, id eſt vitam omnino ſpiritualem, ac pene diuinam omnibus illis diebus egiſſe: & ad hoc illuc eſſe ductum, vt huiuſmodi vitam ageret. Verumtamen hæc expoſitio violenta eſſe videtur, tum quia Græce non dicitur *in deſerto*, ſed *in deſertum*, quod ſignificat terminum localis motus, qui non durauit quadraginta diebus: tum etiam quia vt ex teſtibus Græcis emendatioribus conſtat, illud *quadraginta diebus*, non

In deſertum Chriſtus cur ſecedit. Marci 1. Cyril.

non coniungitur cum verbo agebatur quod præceſſerat, ſed cum ſequentibus, vel ſi cum illo conſtruatur, aliquid ſubintelligendum eſt, ſcilicet agebatur in deſertum vt ibi eſſet quadraginta diebus.

Cyprian.

Docuit tamen hanc ſententiam Cypria. dicto ſerm. de tentat. *Eligitur* (inquit) *ſolitudo, vt ſoli Deo vacans, anima, cum in ſe per continentiam mactauerit voluptatis purgatis affectibus ad cæleſtia euolet*: loquitur de Chriſto ac ſi indigeret purgatione, & carnis maceratione, quia propter exemplum noſtrum ita operatus eſt, ac ſi hæc illi eſſent neceſſaria.

Obiectio.

Et hinc ſolui poteſt obiectio, ſi quis dicat vt Chriſtus huiuſmodi duceret vitam, non indigebat ſolitudine, nec ceſſatione à cæteris humanis actionibus Quia nihil illi impedimento eſſe poterat, quominus ſemper & Deo frueretur per viſionem beatam, & per inferiorem aliquam ſcientiam in perpetua contemplatione perſeueraret.

Reſponſ. Ad vacandum Deo quomodo ſolitudine Chriſtus indiguit.

Reſpondetur quamuis per ſcientiam per ſe infuſam potuerit Chriſtus ſine dependentia à ſenſibus contemplari diuina, tamen per cognitionem omnino naturalē non poterat ſine ſpeciali miraculo multa ſimul perfecte conſiderare, neque etiam per operationem phantaſiæ ſimul comitari operationem intellectus, ſi circa res varias, omninoq́; diuerſas verſaretur. Vt igitur Chriſtus Dominus ſecundum omnes animi vires tam naturales, quam ſupernaturales, tam intellectus & voluntatis quam phantaſiæ, & appetitus, totum ſeſe in res diuinas immergeret, longe perfectiori modo quam ex natura rei poſſet, dum alia ſenſibila tractaret, & cum hominibus conuerſaretur, potuit illis diebus in deſertum recedere. Quo etiam modo intelligi poſſunt Euangeliſtæ, cum alijs in locis dicunt, ſolitum eſſe Chriſtum in deſertum ſecedere, vt oraret, vt Luc. 5. *Ipſe ſecedebat in deſertum, & orabat*, præterea quamuis receſſus in eremum non eſſet Chriſto neceſſarius propter hunc finem: tamen oportuit, vt ſuo exemplo nobis oſtenderet ſolitariam vitam eſſe ad contemplationem aptiſſimam, & ad eam, vt ad finem potiſſimum ordinari, vt late diſſerit Caſſian. collat. 19. Et hinc oritur ſecunda cauſa, & quaſi finis extrinſecus huius receſſus Chriſti in eremum, ſcilicet, vt hominibus daret exemplum. Primo quidem iis qui ſolitariam vitam amant, iam ſuo exemplo approbando, & ſuadendo: vt eleganter notauit Baſilius opuſc. de laudibus eremi, vbi poſt multa, quæ de illo argumento dixerat, concludit. *Et quid amplius memorem? quandoquidem ipſe ſaluator omnium in exordio ſuæ manifeſtationis inuiſere, ac propria te dignatus eſt habitatione conſecrare. Poſtquā enim baptiſmatis aquam, qua lotus eſt, lauit (vt Euangeliſta teſtatur) ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum.* Similia fere habet in epiſtola ad Chelidonium. Deinde hoc etiam facto dedit Chriſtus exemplum hominibus communem vitam degentibus, nimirum eos debere interdum ab hominum conſortio recedere, & ſoli Deo vacare, vt ſine offenſione, & periculo poſſint ad actionem deſcendere, & cum hominibus agere. Quod (vt D. Thomas notauit) ad eos ſpectat maxime, qui profitentur munus docendi, & inſtruendi alios: quos prius oportet contemplationi ſe dare, vt poſtea ſecurius, maiorique cum fructu poſſint in proximorum ſalutem incumbere. Nam quia Chriſtus hoc erat genus vitæ profeſſurus, idcirco à diuina contemplatione exorſus eſt. Vnde obiter expeditur vltima difficultas ſupra tacta. Non enim erat Chriſto domino, & muneri eius conueniens, vt illa ſolitudo per totam vitam duraret, ſed ſolum vt eſſet diſpoſitio, & præparatio ad ſuum munus exercendum: & hac intentione inita eſt, ideoque non fuit præter animi conſtantiam, & robur, quod quadraginta tantum diebus in ea permanſerit.

Luc. 5. — Caſſian. — Solitaria vita quam vtilis.

Vltimo dicendum eſt, Chriſtum etiam ductum

A eſſe in deſertum, vt cum dæmone pugnaret, eumque ſuperaret. Hanc cauſam reddit Euangeliſta, eo quod aptior erat ad explicandam tentationē, quam ſtatim erat narraturus.

Quomodo deſertum Chriſtus cum diabolo pugnaturus egreditur.

Poteſt autem (vt ad primam difficultatem reſpondeamus) hoc explicari, primo vt illa particula, *vt*, dicat conſequutionem, non vero propriam cauſam, & rationem, quod eſt in Euangeliis frequentiſsimum. Itaque primario ac per ſe receſsit in eremum Chriſtus propter honeſtatem, & exercitium virtutis, quod in eo obiecto reperitur, præſciens autem fore, vt ibi tentaretur à Satana, voluit id permittere propter cauſas articulo 1. commemoratas. Et hunc ſenſum indicauit Petrus

Pet. Chryſ.

B Chryſolog. ſermone 11. dicens. *Ieſus ductus eſt in deſertum a ſpiritu non à diabolo, vt eſſet diuinus curſus, non humanus incurſus, vt eſſet ſpiritus præſcientia, inſcitia non eſſet humana.* Secundo poteſt illa particula, *vt*, cauſaliter explicari, ita tamen, vt non tentatio, ſed permiſsio tentationis, & fructus eius intelligantur intenta. Quod quidem ad Spiritum ſanctum propriiſſime referri poteſt, atque ita facilis eſt. Nam Deus ſapientiſsime, ac rectiſsime facit permittendo tentationes peccatorum, & aliquid operando, vt facilius tentationi locus ſit, ſi dæmon illam exercere voluerit. Nam per hoc ipſe neq; inducit dæmonem, nec poſitiue prouocat, ſed ſolum permittit propter

C maius bonum. Tamen quia hæc permiſsio Dei cum præſcientia illius coniuncta, tam certa, & infallibilis eſt, ac ſi eſſet efficax voluntas, ideo interdum in ſcriptura ſacra dicitur Deus facere, quæ permittit, vel operari, ac ſi illud intenderet, cum ſolam intendat permiſsionem, & hoc etiam modo loquuntur ſancti Patres in præſenti tentatione, vt videre licet in Ambroſio libro quarto in Lucam. Chryſoſtomus homilia decimatertia in Matthæum, & aliis ſupra citatis. Sic ergo Spiritus ſanctus hac intentione duxit Chriſtum in deſertum, vt cum à Dæmone tentari permitteret propter effectum, & fructum tentationis, quem præſciebat. Quod non ſolum cum Chriſto, ſed etiā cum aliis hominibus præſtat Deus, interdum cum iuſtis propter maius illorum bonum, interdum cum peccatoribus in pœnam, &

D ſupplicium. Poteſt etiam hæc intentio humanæ Chriſti voluntati tribui, ita vt non ſolum Spiritus ſanctus eum hac intentione duxerit, ſed etiam ipſe hac intentione inceſſerit. Et hoc etiam Chriſto domino licuit: tum quia illi conſtabat hanc eſſe diuini ſpiritus voluntatem, & intentionem: tum maxime quia præſciebat nullum ſibi ex ea tentatione periculum imminere, ſed potius in magnam Dei gloriā, hominum vtilitatem, ac dæmonis confuſionem redundaturam. Quamobrem non ſequitur, poſſe alios homines temere velle à dæmonibus tentari, aut ſeſe eorum tentationibus obiicere. Quia illis, nec de ſuo periculo, nec de Spiritus ſancti voluntate, & ſpeciali auxilio ita conſtat: quanquam (vt recte hic D. Thomas dixit articulo 2. ad 2.) omnibus liceat virtutis

D. Thom.

E perfectionem profiteri, tametſi intelligāt, vehementius eſſe ſe à dæmonibus agitandos. Quia hoc non eſt Deum tentare, ſed de illius potius auxilio, & virtute ſperare, quæ efficacior eſt, quam omnis Dæmonum tentatio. Et eadem ratione licet ſolitariam vitam aggredi, ſi quis à Spiritu ſancto excitetur, licet illic vehementius ſoleat Dæmon homines vexare, vt idem notauit Diuus Thomas ex Chryſoſtom. hom. 13. in Matthæum. Cauendum tamen eſt, ne temere id fiat, quia ſecluſo extraordinario Spiritus ſancti inſtinctu ſecundum ordinariam legem, vita prorſus ſolitaria non eſt incipientibus accommodata, ſed iis, qui diu ſe in virtute exercuerunt, & perfectionis apicem attigerunt, vt docuerunt antiqui Patres, Benedictus in ſua regula c. 1. Hieronym. epiſtola 1. ad Ruſticum, Auguſt. lib. de morib. Eccleſiæ cap. 3. Qua de re eleganter loquitur Abbas Ioannes apud Caſſianum collat. 19. capite tertio. Et his ſit ſatis difficul-

Chryſoſt. — Bened. — Hieronym. — Auguſt. — Caſſian.

ficultatibus ſupra poſitis. Quærere vero poteſt aliquis, quare remotus, ac ſolitarius ſit locus electus ad congrediendum cum Dæmone, ſed hac de re opportunius erit ſermo ſect. 2. & 3. A

SECTIO II.

Quomodo potuerit Chriſtus quadraginta diebus ſine ſenſu famis ieiunare.

PRimo Chriſtum quadraginta diebus ieiunaſſe: manifeſte teſtantur Euangeliſtæ: cauſæ verò cur ieiunare voluerit, facile ex dictis in præcedenti ſectione colligi poſſunt. Scilicet vt exemplo nobis eſſet. *Ne putet homo* (inquit Cyprian.) *ſe iam euaſiſſe periculum, & maceratione carnis nō indigere, cum in eremum venit*, & rurſus: *Elegit deſertum, ac ieiunium, vt ſolitudine fugiens mundum, & ieiunio macerans carnem, cum ſolo Dæmone dimicetur.* Sic Baſ. hom. 1. de ieiunio. *Dominus noſter non prius in carne, quam pro nobis aſſumpſerat, diaboli inſultus excepit, quam eam ieiunio communiſſet.* Deinde, vt ieiunij neceſsitatem, ac præſtantiam commendaret: Vnde Tertull. lib. aduerſus Pſychicos. c. 8. *Ipſe Dominus baptiſma ſuum, & in ſuo omnium, ieiuniis dedicauit, imo nouum hominem in veteris ſugillationem virtute faſtidiendi cibi initiabat: vt eum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti, fortiorem fame oſtentaret. Præſtitit deinde ieiuniis legem ſine triſtitia tranſigendu: cur enim triſte, quod ſalutare? Docuit etiam aduerſus diriora Dæmonia ieiunijs præliandum. Quid enim mirum, ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educitur, qua ſanctus inducitur?* Denique oſtendere ſuo exemplo voluit ad orationem, & contemplationem ieiunium eſſe inſtar alarum, quibus anima ſurſum ferri, & cœleſtia contemplari valet, vt dixit Chryſoſt. hom. 1. in Geneſ.

Cyprian. *Chriſtus cur ieiunauerit.* B *Baſil.* *Tertul.* *Chryſoſt.*

Secundo conſtat ex Euangelio, Chriſtum ita ieiunaſſe illis quadraginta diebus, vt nullum omnino cibum, potumve ſumpſerit. Expreſſe enim Lucas dicit. *Et nihil manducauit in diebus illis.* Vbi licet expreſſa mentio non fiat abſtinentiæ à potu: nomine tamen manducationis comprehenditur. Quia mãducatio ſeu refectio integra potum, ac cibum comprehendit. Atque in hunc modum ieiunium hoc Chriſti ſemper vniuerſa intellexit Eccleſia. Vnde Cyril. lib. 2. ad Reginas. *Abſque cibo, & potu* (inquit) *rebus vtique humani corporis neceſſariis ibi degebat.* Et Ignat. epiſt. 8. ad Philippen. *Quadraginta dies, & noctes perdurauit ſine humano alimento*, & Auguſt. lib. 3. de mirabi lib. ſcrip. c. 6. *Nullo humani paſtus ſuffragio fultus.*

Cyr. Alex. *Ignatius.* *Auguſt.*

Statim vero ſeſe offert inquirendum, qua virtute potuerit Chriſtus tot dies, noctesque ſine cibo, potuque tranſigere, ſolâne diuina & miraculoſa, an aliquo modo naturali? Quibuſdam enim videtur potuiſſe hoc fieri modo quodammodo naturali, ſuppoſita ſupernaturali perfectione animæ Chriſti, per quam ita fuit illis diebus diuinæ contemplationi intentus, & quaſi continua raptus ecſtaſi, vt operationes animæ vegetantis omnino fuerint impeditæ: ad eum modum, quo Paulus in raptu ſine cibo, & potu, ac famis ſenſu permanſit. Quia cum eadem anima ſit harum operationum principium, dũ eius virtus circa ſuperiores actiones veluti abſorpta eſt, impeditur profecto, ne alias inferiores actiones exerceat. Quare tanta poteſt eſſe animæ in illas operationes intentio, vt hæ omnino impediantur. Vnde experimur ex nimia animi attentione in rerum meditatione, & contemplatione fieri, vt cibus concoqui, ac digeri nequeat, ergo eadem ratione, & proportione fieri poterit, vt omnino impediatur, impedita autē actione naturalis caloris, neceſſario, ac ſine nouo miraculo fit, vt homo ſine cibo, & potu conſeruari poſsit, quandiu illa animi attentio durauerit.

Dubium. Ieiunium Chriſti in deſerto quale *Baſil.*

Sed hæc ſententia non poteſt ſatisfacere. Quia licet demus inter actiones vitales, in quibus anima propria virtute, & ſuo intrinſeco, ac ſpeciali modo operatur, eſſe connexionem ſupra dictam, actiones tamen mere naturales, quæ per ſolam alterationem qualitatum naturalium fiunt, impediri non poſſunt propter animi attētionem ad alias ſuperiores actiones, quia illæ qualitates in actione ſua mere naturali nō pendent ab actuali animæ operatione, & influxu. At vero ſola actio harum qualitatum ſufficiens eſt, vt homo non poſsit naturaliter conſeruari quadraginta diebus ſine cibo, & potu. Quia tanto tempore neceſſario fieret alteratio à calore naturali & partibus diſsimilibus inter ſe, & à medio, ſeu corpore circunſtante, & ab aliis cauſis externis, quæ naturale hominis temperamentum ad vitam conſeruandam neceſſarium diſſoluerent.

Reſponſio.

Quapropter dicendum eſt, Chriſtum Dominum ſupernaturali virtute, & miraculorum effectrice vſum eſſe, qua huiuſmodi actionem, & alterationem impediuit. In quo Moyſem, & Eliam ſuperauit, qui ſimili quidem modo quadraginta diebus ſine cibo potuque manſerunt Exod. 34. & 3. Reg. cap. 19. ſed illi extrinſeca virtute Diuina: Chriſtus vero propria, & intrinſeca virtute, qua plenum dominium habebat ſupra corpus ſuum, vt ea tantum agere, & pati poſſet, quæ vellet. Atque hæc eſt concors Patrũ ſententia, præſertim Cyril. & Auguſtini locis ſtatim citandis.

Qua Chriſtus virtute quadraginta diebus ieiunus in deſerto permãſit. *Exod. 34.* *3 Reg 19.* *Cyril.* *Auguſt.*

Et hinc facile expeditur dubitatio alia, quæ propter ſingularem Caietani ſententiã prætermitti hoc loco non poteſt. Dubitat enim ille Matth. 4. vtrum Chriſtus quadraginta hiſce diebus, quibus ieiunauit, eſurierit, an vero expletis omnibus diebus. Et reſpondet omnibus illis diebus famem ſenſiſſe, quia ſuperfluum eſt (inquit) multiplicare miracula ſine neceſsitate. imo alias quoque fruſtra ieiunaſſet, ſi nihil ſenſiſſet. Nihil enim tale ieiunium, vel ad meritum, vel ad corporis afflictionem, vel ad noſtrum exemplum contuliſſet. Quam ſententiam hoc loco referens Medina probabilem exiſtimat. Mihi tamē & improbabilis, & temeraria vt minimum videtur. Primum, quia fere aperte repugnat verbis Euangeliorum. Nam Matth. dicit, *Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.* Dices, non tamen dicit antea non eſuriiſſe. Reſpondeo niſi velimus vim literæ inferre, ſatis hoc ſignificat illa vox, *poſtea*, præſertim cum Lucas addiderit: *Et conſummatis illis eſuriit.* Nam ſi quis narret expleto tali tempore aliquid eſſe factum, plane ſignificat antea non eſſe factum, vt patet ex ſimilibus locutionibus eiuſdem Lucæ. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo*, cap. 2. *Et cum complerentur dies Pentecoſtes.* Act. 1. Adde hanc eſſe communem veterum Patrum, & expoſitorum intelligentiam, vt videre licet in Hilario Origene, Hieron. Chryſoſt. Ambroſ. alijs denique Græcis & Latinis ſuper Matth. & Lucam. Vnde Baſ. dicta hom. 1. de ieiunio. *Et vide* (inquit) *quam mirabiliter ille tentatori per eſuritionem præbuit anſam, alioqui propter Diuinæ naturæ ſublimitatem non patebat ad illum aditus diabolo, niſi ſe per eſuritionem ad humanam imbecillitatem ſubmiſiſſet:* & Gregorius Nyſſenus libro de Beatitudinibus in 4. *Cum quadraginta dies* (inquit) *ieiunus permanſiſſet, poſtea eſuriit. Dedit enim quando volebat occaſionem naturæ officio ſuo fungendi, ſed tentationum inuentor, cum intellexit affectum famis etiam illum inuaſiſſe, conſuluit vt lapidibus exciperet appetitum, &* cætera quę perſequitur. hoc tentationis genus egregie ad mores accommodans, & Cyril. dicto lib. ad Reg. *Cum quantum ſat erat, iam ieiunaſſet, diuinaque virtute abſque cibo, & potu incorruptam carnem conſeruaſſet, vix tandem, quæ propria illius ſunt, pati eam ſiuit: eſuriiſſe enim dicitur. Sed quam ob cauſam, quæſo eſuriit? Ob eam nimirum, quo apte per vtrumque Deum ſimul, & homi-*

C *Dubium.* *Caietani ſententia.* *Medina.* *Reſponſio.* *Matth. 4.* D *Poſt quadraginta dies non ceſſ. ieiunij Chriſtus eſuriit.* *Luc. 2.* *Actor. 1.* *Hilar.* *Orig.* *Hieron.* *Chryſoſt.* *Ambroſ.* E *Baſil.* *Greg. Nyſ.* *Cyril.*

Auguſt. & hominem ſe eſſe declararet. Præterea Auguſtinus lib. A 3. de Mirab. ſcrip. capit. 6. *Quare conſummatis quadraginta diebus eſurire Dominus Ieſus deſcribitur, cum Moyſes, & Elias tanto temporis ſpacio per ieiunium famem pati non memorentur? Famem vero, & laborem Redemptor noſter conſummato tanto dierum numero ſuſtinet, quatenus & tentatori occaſionem tentandi inferret, & noſceretur, quam veram humanæ carnis ſubſtantiam geſtaret.* Chryſolog. Tandem Petrus Chryſologus dicto ſermone vndecimo. *Poſtea* (inquit) *eſurijt: Hoc non eſt infirmitatis ſignum, ſed inſigne virtutis, quia cum dicit, poſtea eſuriit, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus probat in illo eſuriem non fuiſſe. Eſuriem ſentire, & vincere eſt laboris humani, diuinæ virtutis eſt eſuriem non habere.* Deinde vero ſubiungit rationes, ob quas poſtea eſurire voluit, à ſuperioribus Patribus tactas. Quas etiam non obſcurè ſignificauit Ignatius dicta epiſtola & Cyprianus ſermone de ieiunio, & tentat. Domini, & Irenæus libro quinto contra hæreſ. capite trigeſimo primo. Ratione præterea hoc declaratur, refellendo ſimul coniecturas Caietani. Quia vno, eodemque miraculo fieri potuit, vt Chriſtus ſine cibo, & potu quadraginta dies, noctesque tranſigeret, & vt famem, ac ſitim non ſentiret: nimirum impediendo ac ſuſpendendo actionem caloris naturalis, aliorumque contrariorum agentium, ergò in hoc nulla multiplicantur miracula, quin potiùs maius eſſet miraculum, quod fame premeretur tot diebus, nec tandem conſumeretur. Nam vel illa eſuries augebatur in dies, vel in eodem ſtatu permanebat: Si primum, ergo naturaliter mortem induceret, & maius eſſet miraculum in tanta corporis alteratione, ac C debilitate viuum, ac vegetum conſeruari. Si ſecundum, illud certè vt minimum eſſet æquale miraculum: quia in agentibus naturalibus eiuſdem rationis eſt, poſtquam applicata ſunt, & non impedita, inchoare actionem, & in ea ad finem vſque progredi. Et ſimiliter eiuſdem miraculi eſt eorum actionem, vel in principio, vel in progreſſu ſuſpendere, ergò (ſi alterutrum hic dicendum eſt) meliùs dicitur, actionem eſſe ſuſpenſam in principio: & ideò illis diebus omnino fuiſſe appetitum cibi, & potus impeditum. Præterea dicunt Patres ſupra citati non ſine myſterio factum eſſe, vt prius Chriſtus tot diebus famis morſum non ſentiret, & poſtea eſuriret, nimirum vt cum prius aliquod dediſſet ſuæ diuinitatis indicium, veram poſtea humanitatem oſtenderet, atque ita dæmonem dubium, ancipitemque relinqueret. D Denique Chriſtus illis diebus non tantum ieiunauit, vt per carnis afflictionem pro nobis ſatis faceret, nobiſque exemplo eſſet, ſed etiam vt doceremur propter ſpirituales delectationes, corporales contemnere. Item, per diuinam contemplationem, & gaudium, quod ex ea naſcitur, quodammodo rerum ſenſibilium appetitum extingui, & memoriam cibi, ac potus auferri. Caſſian. Sicut de Ioanne Abbate refert Caſſian. collat. 19. cap. 4. quod delicijs ſpiritualibus occupatus, non recordabatur, an pridem comediſſet, necne. Vnde etiam ſumi poteſt confirmatio, quia non ſentire famem, ſine magno miraculo prouenire interdum poteſt ex nimia rerum diuinarum attentione, quæ omnes vires tum intellectus: tum etiam imaginationis abſorbeat. E Ergo vel hac de cauſa potuit Chriſtus non eſurire illis diebus: poſtea verò de illa attentione remittens, & calori naturali, alijsque agentibus veluti facultatem agendi præbens, famem ſenſit, eamque ſuſtinuit toto tempore, quo tentationes durarunt. In quo opportunum ſatis nobis exemplum præbuit patienter, & æquo animo ferendi corporis moleſtias, quæ ex ieiunijs, & tentationibus oriuntur.

SECTIO III.

Quo loco & tempore Chriſtus ieiunauit, & à dæmone tentatus eſt.

De cauſis ob quas Chriſtus tentari ſe permiſit, ſatis in commen. articulo 1. dictum eſt, de circumſtantijs vero illius tentationis pauca dicenda ſuperſunt.

Principiò igitur de tempore, quo tentatus fuit, ſic ſcribit Matthæ. *Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & accedens tentator dixit ei, ſi filius Dei es, &c.* Matth. Ex quibus verbis colligunt omnes Patres, & docet expreſsè hic D. Thomas arti. 3. Chriſtum fuiſſe tentatum illis tentationibus (quas Euangeliſtæ narrant) poſt quadraginta dies ieiunij: *Quo tempore Chriſtus tentatus ſit.* Ita ſupponunt apertè omnes allegati in ſuperiori Sectione, qui dicunt, Dæmonem accepiſſe cauſam tentandi Chriſtum, quod eum eſurientem vidiſſet.

Circa quod dubitare poteſt aliquis, quia Mattheus non affirmat tentatorem acceſsiſſe, poſtquam vidit Chriſtum eſurientem: *Dubium.* ſed ſolum vnum poſt aliud narrat, ex ordine autem literæ non rectè colligitur, eodem ordine res geſtas eſſe, quo recenſentur, præſertim cum alij Euangeliſtæ ſimpliciter narrent, Chriſtum tentatum fuiſſe illis diebus; imò Lucas prius narrat fuiſſe tentatum, poſtea ieiunaſſe. *D. Thom.* Eſt autem aduertendum, D. Thomam hic articulo 3. in argument. ſed contra, in hunc modum citare verba Matth. *Reſponſio* *Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum tentator.* Sed in textu Euangelij non eſt illa particula, *Tunc*, nec in Græcis, Latiniſvè codicibus, cùm tamen in ea tota vis teſtimonij ſita eſſe videatur. Deinde refertur totus ille contextus, tanquam vna periodus, cum tamen duplex ſit, quarum prior ibi finitur, *poſtea eſurijt*: poſterior verò ſubſequitur. *Et accedens tentator*, & ita locum habet difficultas propoſita. Ad quam dicendum videtur, non ex ſolo ordine literæ: ſed ex tota narratione hoc ſufficienter colligi, præſertim cum in fine illius concludant Matthæus, & Lucas. *Et conſummata omni tentatione reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.* Ex quo rectè intelligimus poſt finitam tentationem Chriſtum ſoluiſſe ieiunium, quod quadraginta diebus durauerat, ergo ſignum eſt, tentationem fuiſſe factam finitis illis diebus, vel certè in vltimo eorum. Quid enim horum duorum veriùs ſit, non ſatis certum eſt. Nam cum Lucas dicat: *Conſummatis diebus poſtea eſurijt*, & tentatio poſt famem intelligatur ſubſequuta, videtur accidiſſe die quadrageſimo primo ab inchoato ieiunio: & hoc ſentit D. Thom. hic artic. 3. Aliunde verò obſtat, quod Patres dicunt, non ſine myſterio factum eſſe, vt Chriſtus non minus, quam quadraginta diebus ieiunauerit, ne minor eſſe, quàm Moyſes, & Elias videretur: & vt ieiunium in Eccleſia ſeruandum præſignificaret: Nec etiam quadraginta dies ieiunij exceſſerit, ne exiſtimaretur non eſſe verus homo, & propter multa myſteria, quæ de quadragenario numero frequenter ipſi commentantur. At verò ſi poſt integros quadraginta dies Chriſtus fuiſſet tentatus, oportuiſſet eum vltra quadraginta dies ieiunare, *Quadraginta diebus cur Chriſtus ieiunauerit.* quia non poterant tentationes illæ vna hora, imò neque fortaſſe minori tempore, quàm vnius diei abſolui. Adde, argumentum illud ſumptum ex eo verbo, *conſummatis diebus*, non eſſe efficax, quia hic loquendi modus etiam locum habet, quando vltimus dies inchoatus eſt, vt ſupra diximus, exemplo eiuſdem Lucæ capite primo. *Luc. 1.* *Poſtquam conſummati ſunt dies octo.*

Nihilominus facilè poteſt prior ſententia defendi, dicendo tentationes breui tempore fuiſſe conſummatas, & ideo non poſſe dici Chriſtum vltra quadra-

quadraginta dies ieiunaſſe, quamuis non ſtatim in initio, ſed poſt aliquot horas diei quadrageſimi primi cibum ſumpſerit.

Sed quanquam ratio facta ſatis concludat finem totius tentationis fuiſſe vel poſt quadraginta dies, vel in fine illorum: tamen non ſatis probat initium, ſeu primam illarum tentationum antea non fuiſſe. Quod quidem ex eo pendet, vtrùm illæ tentationes quaſi continuè factæ fuerint, prout narrantur, an verò interpoſitis aliquot diebus. Intelligi enim poteſt Dæmonem cœpiſſe tentare Chriſtum prima tentatione decimo aut vigeſimo die, poſtea verò nonnullis diebus interiectis addidiſſe ſecundam, ac denique in fine tertiò, ac vehementius incubuiſſe. Quæ explicatio Matthæo non repugnat, vt dixi, Marco autem, & Lucæ conſentaneo eſt dicentibus: *Erat in deſerto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana.*

Chriſtus tentari quando cœperit.

Sed nihilominus omnes Patres, & expoſitores intelligunt tentationes expreſſas ab Euangeliſtis continenter eſſe factas: quia Matthæus & Lucas narratione ſua hoc magis indicant. Item quia & ex modo primæ tentationis, & ex verbis Euangeliſtarum non obſcurè colligitur, illam tentationem factam eſſe, poſtquam Chriſtus eſurire cœpit. Hinc enim occaſione ſumpta inſtigabat illum Dæmon, vt lapides in panem conuerteret, ergo omnes illæ tentationes factæ ſunt poſt quadraginta dies. Deinde finitis tentationibus addit Lucas. *Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus,* ergo ſignificat, poſtquam illum tentare cœpit non deſtitiſſe vnquam, donec omnes tentationes conſummaret. Sine dubio ergo aſſerendum eſt ſine dierum interpolatione factas fuiſſe, atque adeò poſt quadraginta dies ieiunij, & inchoatas, & perfectas fuiſſe.

Dubium.

Sed ad huc explicanda ſuperſunt verba illa Lucæ, & Marc. *& tentabatur à Satana.* Propter quæ graues aliqui authores dixerunt, quamuis illæ tentationes, quas in ſpecie Euangeliſtæ exprimunt, factæ ſint poſt ieiunium, alijs tamen modis, qui in Euangelio non explicantur, Chriſtum tentatum à Dæmone fuiſſe illis quadraginta diebus. *Beda.* Ita ſentit Beda libro primo in Marcum capite quinto dicens. *Tentatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt indicet, quod quandiu hic viuentes Domino ſeruimus, adeſt aduerſarius, qui iter noſtrum tentando impedire non ceſſat.* *Origen.* Clarius Origenes homilia vigeſima nona in Lucam. *Quadraginta* (inquit) *diebus tentatur Ieſus, & quæ fuerint tentamenta, neſcimus, quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia maiora erant, quam vt literis crederentur. Etſi ſic oportet dicere, ſicut mundus capere non poterat omnes libros, ſi ſcripta fuiſſent, quæ fecit, & docuit Ieſus: ſic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus eſt Dominus à diabolo, mundus ferre non poterat, ſi ſcriptura docuiſſet.* *Euſeb.* Idem ſentit Euſebius libro 9. de Demonſtrat. cap. ſeptimo vbi dicit diebus, & noctibus tentatum eſſe, & ad hunc ſenſum accommodat verba illa. *Pſalm 90.* Pſalmi 90. *Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & Dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam Dæmonum cateruam omnibus illis diebus Chriſtum circumdaſſe ad eum inuadendum. *Enthym.* Enthym. verò Matth. 4. ita explicat hanc ſententiam, vt dicat illis diebus Dæmonem tentaſſe Chriſtum, *è longinquo per ſomnium, per triſtitiam, per ignauiam, & ſimilia.* *D.Thom.* Nec Diuus Thomas hic articul. 3. ad 2. ab hac ſententia eſt alienus, ſed intelligendam eſſe dicit non de illis tentationibus viſibilibus, quas Euangeliſtæ narrant: ſed de quibuſdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tempore Chriſtus eſt à diabolo paſſus. *Caiet.* Et Caietanus addit probabile videri illis diebus Dæmones formaſſe corporeas ſimilitudines varias ad tentandum Chriſtum, ſicut de Beato Antonio, alijſque Patribus anachoretis legimus. Denique hanc A ſententiam ſequitur Ianſenius capite decimo quinto Concordiæ. *Ianſen.* Eſt igitur hæc opinio ſatis probabilis. Nam & per ſe credibile eſt Dæmonem fuiſſe valde propenſum ad tentandum Chriſtum, & niſi fortaſſe ſpeciali Dei prouidentia fuit impeditus, magnâ ſolicitudine ac diligentia id peregiſſe. Præterea verba Euangelij fauere videntur. Nam licet verba Marci non ita vrgeant, quia ille, rem breuiter, & conciſè narrat, & ſimul dicit: *Tentabatur à Satana, & Angeli miniſtrabant illi.* Vnde ſicut ex hoc colligi non poteſt, ſæpius Angelos ei miniſtraſſe illis diebus: ſed ſolum poſt ieiunium, & tentationes, ita non poteſt colligi ſæpius fuiſſe tentatum ante quadrageſimum diem: ſenſus ergo erit in illis quadraginta diebus, vel immediatè poſt illos hæc omnia accidiſſe. Cæterũ verba Lucæ magis videntur fauere, quæ ita habent. B *Agebatur à ſpiritu in deſerto,* vel, *in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo,* vbi in Græco deeſt illa particula, &, vnde ille numerus dierum coniungi videtur cum verbo *tentabatur*, ſeu cum participio *tentatus*, quod eſt in Græco, ſcilicet *quadraginta diebus tentatus à diabolo.*

Reſponſ. Quot dies, & quando tentatus à Dæmone Chriſtus ſit. Auguſt.

Sed reuera ſenſus Lucæ non eſt alius è ſenſu Marci. Nam in Græco vtrobique eſt participium, idemque contextus. Vnde rectè intelligi poteſt primum illud verbum dictum eſſe à Luca per recapitulationem, ſeu anticipationem; poſtea verò diſtinctè, ſuoque ordine eſſe narrata, quæ breuiter anticipata fuerant, quod frequens eſt in Scriptura iuxta ſextam regulam Ticonij apud Auguſt. lib. 3. de doct. Chriſt. C capite 36. Quocirca nullum video in Euangelijs ſufficiens fundamentum, vt aſſeramus illis diebus fuiſſe Chriſtum à Dæmone tentatum. Deinde probabilius videtur Dæmonem non tentaſſe illis diebus Chriſtum in forma viſibili, & quaſi humana perſuaſione, ſicut poſtea fecit, quod rectè docuit hic Diuus Thomas, & eſt clara ſententia omnium Patrum, quos ſect. præcedenti retuli, Ignatij, Hilarij, Hieronymi, Chryſoſtom. Ambroſ. Cypriani, & aliorum, qui dicunt Dæmonem non fuiſſe auſum aggredi Chriſtum, donec eum conſpexit eſurientem, & humana patientem. Valde enim timebat, ne fortaſſe eſſet pluſquam homo, propter ea quæ de illo audierat, & viderat. Et ideò quandiu in deſerto illum vidit vitam agentem ſupra humanæ naturæ conditionem, & nihil ſentientem, nec occaſionem inuenit, nec auſus eſt apertè cum illo congredi. Rurſus D ſecluſo hoc tentationis genere, cùm ipſe non potuerit Chriſtum tentare interna tentatione: ſed tantum externa per ſuggeſtionem, vix apparet, quibus aliis modis tentare eum illis diebus potuerit, niſi fortaſſe obiecta aliqua ſenſibilia exterius proponendo, quibus vel terreretur, vel perturbaretur, vel excitando ſtrepitum vehementem, aut proponendo monſtroſas figuras, & imagines. Qui ſane modus poſsibilis quidem fuit: ſed tam puerilis mihi videtur, vt vix credam Dæmonem iis modis aggreſſum eſſe Chriſtum, cuius inſignem virtutem, & perfectionem, vel inuitus agnouerat, & dignitatem Diuinam ſuſpicabatur, ac reuerebatur. Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimiæ ſunt, & ſine aliquo fundamento ſcriptæ: verba autem Euthymij minus cautè dicta. E Quia dæmon non poterat torporem, vel ſegnitiem in Chriſtum immittere, quia hæc pertinent ad intrinſecum tentandi modum, & ad imperfectionem fomitis, cum hæc ſine aliquo affectu ſenſibili minimè fiant: quem non potuit Dæmon in Chriſto excitare: ſed externa ſolum obiecta proponere, ac repræſentare. Atque de tentationis tempore hactenus.

In deſerto cur Chriſtus tentatus.

Secundò de loco tentationis docent Euangeliſtæ Chriſtum ductum eſſe in deſertum, ibique tentatum eſſe, quare dubium non eſt, quin CHRISTI tentatio in deſerto aliquo modo ſit facta. Cuius rei variæ rationes morales traduntur à Patribus

D. Thom. Cyprian. locis citatis, quas hic articul. 2. attigit D. Thomas. Quibus addi poſſunt duæ, quas indicauit Cyprian. alteram ijs verbis. *Locus ſecretus eligitur, quia ſolius Dei iudicio ieiunia ſunt agenda.* Quam latè proſequitur, docens voluiſſe Christum hoc exemplo docere in huiuſmodi externis operibus virtutum in primis humanas eſſe laudes fugiendas. Quæ ratio licet à Cypriano in ieiunio explicetur, eandem, maioremque vim habet in inſigni victoria de Dæmone reportata. Quod infrà declarat dicens receſsiſſe in deſertum, vt fugiendo mundum, expeditior eſſet ad Dæmonem ſuperandum. Vnde alteram rationem his verbis adiungit. *Vt anima expedita liberius obuiet impugnanti, ſecurior eſt congreſſus, vbi ſingula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

Dubium. Difficultas verò communis hoc loco eſt, an tota illa tentatio peracta fuerit in deſerto. Ratio dubitandi eſt, quia quamuis Matthæus, & Lucas referant, primam tentationem factam eſſe in eodem deſerto, in quo Christus ieiunauit: ſecundam tamen in pinnaculo templi: tertiam verò in monte excelſo narrant eſſe factam. Circa hoc quidam dicunt reipſa omnes tentationes fuiſſe in deſerto factas, & Chriſtum non verè, ſed imaginariè tantum ductum eſſe in Ieruſalem ſuper pinnaculum templi. Ita refert hic Diuus Thomas: & videtur inſinuare, licet ſubobſcurè, Cyprianus dicto ſermone, dum D. Thom. Cyprian. ait. *Localiter quidem in deſerto prima fuit tentatio: ſed cæteras eo modo circumduxit tentatoris aſtutia, quomodo Ezechiel, cum ſuper fluuium Chobar ſederet Ieroſolymam raptus in ſpiritu, ciuitatem ædificat, & metitur, & muros & templum inſtaurat, hoc modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu.* Et poteſt hoc ſuaderi, quia in Euangelio dicitur, Dæmonem oſtendiſſe Chriſto ſuper excelſum montem poſito omnia regna orbis terræ: quod nequit intelligi ſecundum veram, ac realem præſentiam. Quia non poterant ſimul omnia regna mundi ita objici oculis, ac fieri localiter propinqua, vt verè, & in ſeipſis cernerentur, ergo neceſſe eſt id ſecundum imaginariam præſentiam intelligi: ergo eadem ratione cætera quoque poſſunt intelligi.

Reſponſ. Nihilominus vera ſententia eſt, Chriſtum Dominum verè, & corporaliter ductum eſſe Ieroſolymam, & ſuper pinnaculum templi collocatum. Ita D. Thom. Caietan. Matth. 4. Luc 4. ſentit Diuus Thomas hic, & Caietanus contrariam ſententiam *figmentum* vocat, quia verba Euangeliorum ſunt ſatis expreſſa. Matthæus enim ſic ait. *Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem*, ſeu, *in Ieruſalem* (vt ait Lucas) *& ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.* Quæ verba ſunt hiſtorica, & propriè poſſunt intelligi. Deinde ſubiungit Euangeliſta, dixiſſe Dæmonem, *Mitte te hinc deorſum*, quæ verba neceſſariò ſupponunt CHRISTVM reuera fuiſſe in loco illo eminenti poſitum, quia (niſi ita eſſet) non poſſet inde ſe præcipitem agere. Præterea, quia Dæmon non poterat interius immutare Chriſti phantaſiam (hoc enim non decebat) ſed externa ſolum obiecta proponere, non poterat ergo efficere, vt CHRISTVS imaginaria apprehenſione ſupra pinnaculum templi ferri videretur. Denique in hoc nullum eſt incommodum, nulla indecentia, vt videbimus. Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad literam intelligunt, vt verba ſonant, vt ex omnibus ſupra citatis patet, & ſtatim etiam nonnullos indicabimus.

Tentationes Chriſti non in deſerto omnes ſunt facta.

Nec coniectura ex tertia tentatione ſumpta quicquam contrariæ ſententiæ confert. Quia etiam in illa reipſa Chriſtus fuit ductus ſuper montem excelſum, eique demonſtrauit Dæmon omnia regna mundi, non ſolum imaginaria cognitione, ſed (vt Euthym. rectè dixit Euthymius) *digito ei demonſtrans partes orbis, in quibus mundi regna ſita erant, dicens. In hac parte eſt regnum Romanorum, in illa Perſarum, in illa Syrorum, & ſic de alijs, & hoc gloriam habet in iis rebus, illud in alijs, &c.* Hoc ergo modo in momento, id eſt, in breui tempore, (vt Lucas ait) *oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.* Quæ omnia ſumpſit Euthymius, ex Chryſoſtomo in imperfect. homil. 5. Theophyl. verò addit, *ſenſibiliter ei monſtraſſe in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, vix intelligi poteſt, niſi fortaſſe veluti deſcribēdo imagines quaſdam vrbium, quod non videtur neceſſarium. Chryſoſt. Theophyl.

Dubium. Cyprian. Sed quæres rurſus: quomodo Chriſtus à Dæmone in hæc loca ſit ductus. Cyprianus ſupra inconueniens ait eſſe credere diabolum eum tuliſſe, aut quòd Chriſtus ei ferendum ſe commiſerit, cuius inſidias agnoſcebat. Vnde concludit, proprio ſpiritu, id eſt, virtute animæ ſuæ Chriſtum ad hæc loca deductum Dæmonis ſequentem veſtigia. In eandem ſententiam propendent Anſelm. Matthæ. 4. & Origenes homilia 31. in Lucam: Diuus autem Gregorius homilia 16. in Euangelia ſentit, Chriſtum Dominum ab ipſo Dæmone fuiſſe in templum, & in montem excelſum tranſportatum. *Nec mirum* (inquit) *eſt, ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadem ſententia eſt Chryſoſtom. homil. 5. imperfecti, & ferè reliqui expoſitores, & Diuus Thomas hic articul. 4. ad ſeptimū. Et hæc ſententia videtur magis conſentanea verbis Euangeliorum. Primum, illud verbum *Aſſumpſit*, propriè hoc ſignificat. Deinde etiam verbum illud *ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi*, ſupponit quòd ab ipſo vehebatur. Et addi poteſt coniectura, quia hic modus erat facilis Dæmoni. Nam ſi humano greſſu totum illud iter eſſet agendum non niſi longo tempore, & magna Chriſti defatigatione confici poſſet. Rectè vero annotat Diuus Thomas cum Chryſoſtomo, quamuis Chriſtus per aera vectus ſit, non permiſiſſe tamen, vt ab alijs cerneretur, ne aut ſcandalum, & admirationem eis ingeneraret, aut magis videretur. Anſelm. Origen. Greg Papa. Reſponſio. Chriſtus in templum, & montem excelſum à dæmone tranſportatus. Chryſoſtom. D. Thom.

Ex his ergo neceſſariò concluditur, non omnes tentationes factas eſſe in deſerto: ſed primam tantum: ſecundam vero in templo Ieroſolymitano in pinnaculo, id eſt, in faſtigio ſeu in ſummitate ædificij: tertiam verò in alio monte excelſo. Quod autem fuerit illud deſertum, & quis hic mons, quantumque inter ſe, & à Ieroſolymis diſtauerint, affirmare non poſſum. Quia quamuis nonnulla in expoſitoribus legantur, mihi valde incerta ſunt, & ambigua, fuerunt autem hæc loca ſingulis tentationibus accommodata. Nam locus deſertus, vbi cibus humanus inueniri non poterat, aptus erat, vt homo famelicus cibum ſibi miraculosè fieri optaret, locus eminens, & altus, atque in medio regiæ ciuitatis ſitus vanitati commodus: denique mons excelſus, opportunus apparebat, vt oculus multa conſpiceret, quæ animus appeteret, & ideò ad tētandum de auaritia meritò electus eſt. Neque huic ſententiæ Euangeliſtæ repugnant, cùm ex eis potiùs deprompta ſit. Nec enim affirmant omnem tentationem factam eſſe in deſerto, ſed ſolum Chriſtum tentatum eſſe in deſerto, quod verum eſt, quia ibi primò tentatus eſt, indeque ſumptum omnis tentationis initium. Neque eſt incredibile, ſtatim poſt vltimam tentationem Chriſtum inuentum eſſe in deſerto, propter verba Marc. 1. dicentis. *Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana, eratque cum beſtijs, & Angeli miniſtrabant illi.* Ex quo loco videtur colligi hæc omnia peracta eſſe in deſerto. Refert autem Matthæus illud Angelorum miniſterium fuiſſe poſt vltimam tentationem, & omnes expoſitores intelligunt cibum illi, ac potum in eodem deſerto, in quo ieiunauerat, miniſtraſſe; ergo credibile eſt reductum eſſe in deſertum è monte, in quo tentatus fuerat. Quod ſi hoc verum eſt, non eſt credendum, vectum eſſe à Dæmone, cùm iam à tentando

Loca tentationum opportuna. Marci. 1. Poſt vltimā tentationem Chriſtus in deſertum reducitur.

tando deſtitiſſet, & Matth. & Lucas narrent ſtatim ab eo receſsiſſe, ſed vel eorundem ſanctorum Angelorum miniſterio, qui iam in deſerto menſam illi parauerant, vel ſua certè propria virtute, vt erat ei facillimum.

SECTIO IV.

Quibus in rebus, quove ordinē, ac modo Chriſtus tentatus fuerit.

TRia in titulo proponuntur, quæ ad complementum huius diſputationis neceſſaria videri poſsūt & ideò breuiter expedienda ſunt. Primo igitur (quod ad res, ſeu materias harum tentationum attinet) omnes affirmant vnam fuiſſe gulæ, alteram ſuperbiæ, ſeu gloriæ vanæ, auaritiæ alteram. In quo nulla ferè eſt difficultas, ſolum eſt circa primam aduertendum, illam vocari tentationem gulæ, quia in materia cibi verſabatur, & quia inducebat Chriſtum ad ſubueniendum fami modo indebito, in quo includitur nimius cibi appetitus, & inordinatus, non ex parte materiæ, ſeu quantitatis, quæ reuera non exceſsiſſet medium temperantiæ in homine ſic eſurienti, cui nec manducatio, nec talis ſpecies cibi prohibita erat, ſed in modo iam explicato. Qui etiam vanitatem quandam continebat petendo miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinebat, neque ad alium finem tunc erat neceſſarium, ſed ſolum cuiuſdam oſtentationis cauſa. Idem ferè in tertia tentatione adnotandum eſt. Nam licet promiſsio regnorum ad auaritiam pertineat: in ea tamen continentur ambitio, ſuperbia, & ſimilia vitia. Etenim appetitus regnandi, dominandique libido hæc omnia complectitur, & ita in omnibus his tentationibus fuit præcipuè intentata ſuperbia, & vanitas, quamuis ſub diuerſis (vt ita dicam) coloribus, & ad diuerſas materias applicata.

Qua de re in deſerto tentatus ſit Chriſtus.

B

Illud prætereà conſiderandum eſt, licet hæc vltima tentatio, ratione promiſsionis à Dæmone factæ, ad auaritiam pertinere dicatur: tamen ratione materiæ, ſeu actus ad quem inducebat Chriſtum pertinuiſſe potiùs ad ſacrilegium, & idolatriam. Tamen ſicut Ariſtoteles dixit, qui furatur propter mæchiam potius eſt mæchus, quam fur, ita Dæmon inducens ad ſui adorationem propter auaritiam, ſimpliciter dicitur de auaritia tentaſſe, & hoc ipſum in alijs tentationibus notandum eſt, quamuis in eis videatur paulatim proceſsiſſe. Nam in prima, videtur reſpexiſſe ad aliquod de ſe non malum, nempe eſurientis corporis refectionem, per medium tamen malum, & inordinatum. In ſecunda, reſpexit ad aliquid turpe quidem, & malum, ſed quod de ſe videri poſſet, non admodum graue, vt eſt vana apud homines exiſtimatio: per medium tamen magis, atque euidentius inordinatum. In terra verò manifeſtiùs prodidit malitiam ſuam, & ad ſummum malum contra Deum induxit, propter infirmum quoddam motiuum, quod radix, & occaſio vitiorum omnium eſſe ſolet.

Caietan.

Rectè etiam aduertit Caietanus hoc loco, ita voluiſſe Dæmonem inducere Chriſtum ad hæc vitia, vt in ſingulis diuinitatem eius explorare ſtuduerit, ideoque in prima ab illo requiſiuit opus diuinitatis proprium, nempe vt rem vnam in aliam ſolo imperij ſui nutu, verboque conuerteret: quod non niſi à Deo, vel ſaltem virtute diuina fieri poteſt. Vnde ſi Chriſtus in teſtimonium, & probationem, quòd eſſet filius Dei, prout à Dæmone exigebatur, opus illud patraſſet, euidenter agnouiſſet Dæmon, quod optabat. Christus autem Dominus (vt notauit Irenæus libr. 5. contra hæreſ. capit. 21.) ita illum eluſit.

Irenæ.

Vt ad illud, ſi filius Dei es, tacuerit, & hominis confeſsione eum excæcauerit, dicens. Non in ſolo pane viuit homo. Et

A hæc ferè omnia in ſecunda tentatione obſeruari poſſunt, in qua etiam opus ſupernaturale in teſtimonium diuinitatis Dæmon poſtulauit. Cui tamen ita Chriſtus reſpondit, vt de ſua diuinitate ſilens, & humanitatem recognoſcens, ac ſecundum illam ſubiectionem ad Deum diceret, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* At verò in tertia tentatione Dæmon nullum ſupernaturale opus exegit, quod de illo obtinendo iam deſperaſſet: ſed flagitauit potius opus omnino diuinitati contrarium, & iniurioſum, vt ſi verus Deus eſſet, tanta blaſphemia, & illata ſibi prouocatus iniuria, ſe Dæmoni potius adorandum imperaret, atque hoc modo ſuam diuinitatem proderet, Chriſtus autem ſumma ſapientia, & eximia authoritate (qualis hominem iuſtum deceret) & Dæmonis temeritatem, audaciamq; perfringit dicens, *Vade Sathana,* & ſuam diuinitatem abſcondit adiungens, *Dominum Deum tuum adorabis.*

Ex quibus etiam relinquitur, quomodo Chriſtus exemplo ſuo docuerit, qua ratione ſint à nobis Dæmonis tentationes ſuperandæ. Primò, verbo Dei & Scripturis ſanctis vtendo. Secundò, diuina mandata in memoriam reuocando. Tertiò diuinis promiſſionibus confitendo. Quartò, tentatoris inſidias percallendo, & nulla in re earum, quas intendit, ei cooperando: ſed magna fiducia in Deum, & authoritate etiam, ſi opus fuerit, illum repellendo.

C

Secundo (quod ad ordinem pertinet) nonnulla eſt diuerſitas inter Euangeliſtas, quoad ſecundam, & tertiā tentationē. Quia Lucas ſecūdo loco tentationem de auaritia, ſeu idololatria in excelſo monte factam commemorat. Matthæ. vero hanc ponit tertio loco, in ſecundo verò tentationem factam in templo, quam Luc. tertio loco recenſet. Quapropter Auguſtinus libro 2. de conſenſ. Euangeliſt. capit. 16. dubium relinquit, quid horum factum ſit prius, quē Diuus Thomas hic imitatur articulo 4. ad. 5. Caietanus autem ibidem miratur, cur Auguſtinus hoc in dubium vocauerit, & certum exiſtimat eum ordinem ſeruatum fuiſſe quem præſcribit Matthæus. Quia in Luca nulla eſt vox, quæ ordinem indicet, ſed ſimplex narratio vnius rei poſt aliam, ex qua ſerie narrationis non ſatis colligitur ordo rerum, at vero apud Matthæum multa ſunt, quę ordinem indicant. Nam finita prima tentatione, dicitur. *Tunc aſſumpſit &c.* quæ particula conſequutionem vnius poſt aliud indicat, & ſimiliter poſt ſecundam ſubiungitur *Iterum aſſumpſit eum, &c.* Quibus verbis item ordo indicatur, & tandem abſoluta vltima tentatione, concluditur, *Tunc reliquit eum diabolus.* Et hanc ſententiam ſequuntur communiter expoſitores omnes & veteres Patres, Hieronym. Hilar. Chryſoſtom. & alij ſupra citati, quibus addi poteſt Pacianus in pareneſi de pœnitentia, in vltima parte, quæ eſt de baptiſmo, & expreſsius Caſsian. collat. 5. ca. 6. Qui ordo tentationum eſt etiam ipſis rebus magis accommodatus, vt ex dictis, & ex ijs quæ D. Thomas tradit planè colligitur.

Auguſt. D. Thom. Ordo tentationum Chriſti. Caietan.

D

Hieronym. Hilar. Chryſoſt. Pacian. Caſſian.

E

Tertio de modo harum tentationum omnes dicunt apparuiſſe Dæmonem in ſpecie viſibili, vt ipſa verba Scripturæ inſinuant. *Accedens tentator,* nam illud verbum motum corporalem indicat. Deinde ipſa mutata colloquutio etiam indicat corporalia organa. In qua autem ſpecie apparuerit Dæmon non ſatis conſtat, omnes tamen exiſtimant, in humana ſpecie apparuiſſe, quia hæc ad loquendū, & audiendum eſt aptior. Et Carthuſ. addit apparuiſſe ſub ſpecie viri ſancti. Denique credendum eſt apparuiſſe ſub illa forma, quæ aptior ei ad perſuadendum viſa eſt: modus autem ſolum fuit per exteriorē ſermonem, quia Dæmon non poterat Chriſti affectum, vel interiores ſenſus aliter excitare, vt in ſuperioribus diximus, & notauit Damaſc. libr. 3. de fide ca. 20. Vbi id confirmat, quia Dæmon non potuit alio modo Adamum tentare, ergo multo minus Chriſtum.

Sub ſpecie viſibili Chriſto diabolus tentator apparet.

Vnde

Vnde bene coniectat Caietanus hic, quamquam paucisſimis verbis rei ſumma ab Euangeliſtis referatur, tamen veriſimile eſſe Dæmonem longa oratione fuiſſe vſum, vt Chriſtum flecteret, quanquam veriſimilius ſit à CHRISTO ſolo vno, aut altero verbo Dæmonem fuiſſe ſuperatum, ac repulſum.

QVÆSTIO XLII.

De Doctrina Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de doctrina Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrum CHRISTVS *debuerit prædicare ſolum Iudæis, an etiam Gentilibus.*

Secundò, vtrum in ſua prædicatione debuerit turbationem Iudæorum vitare.

Tertiò, vtrum debuerit prædicare publicè, vel occultè.

Quartò, vtrum debuerit docere ſolum verbo, vel etiam ſcripto.

De tempore autem, quo docere incepit, ſupra dictum eſt, cum de baptiſmo eius ageretur.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit, Chriſtum Iudæis, & non Gentilibus prædicare.

40. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod* CHRISTVS *non ſolum Iudæis, ſed etiam Gentilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Iſaiæ quadrageſimo nono. Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iſrael, & fæces Iacob conuertendas, dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Sed lumen, & ſalutem* CHRISTVS *præbuit per ſuam doctrinam: ergo videtur, parum fuiſſe ſi ſolum Iudæis, & non Gentilibus prædicauit.*

2. Præterea, Sicut dicitur Matthæi ſeptimo. Erat docens eos, ſicut poteſtatem habens. Sed maior poteſtas doctrinæ oſtenditur in inſtructione illorum, qui penitus nihil audierunt quales erant Gentiles, vnde Apoſtol. dicit ad Romanos decimoquinto. Sic prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. Ergo multo magis Chriſtus prædicare debuit Gentibus, quam Iudæis.

3. Præterea, Vtilior eſt inſtructio multorum, quam vnius. Sed Chriſtus aliquos Gentilium inſtruxit, ſicut mulierem Samaritanam Ioannis quarto, & Chananæam Matthæi 15. Ergo videtur, quod multo fortius Chriſtus debuerit multitudini Gentium prædicare.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matthæi 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Sed Rom. 10. dicitur. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? ergo Chriſtus non debuit prædicare niſi Iudæis.

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit prædicationem Chriſti, tam per ipſum, quam per Apoſtolos à principio, ſolis Iudæis exhiberi. Primo quidem, vt oſtenderet per ſuum aduentum impleri promiſſiones antiquitus factas Iudæis, non autem Gentilibus. Vnde Apoſtol. dicit Roman. decimoquinto. Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis (id eſt Apoſtolum, & prædicatorem Iudæorum) propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum. Secundo, vt eius aduentus oſtenderetur eſſe à Deo. Quæ enim à Deo ſunt, ordinata ſunt: vt dicitur Roman. 13. Hoc autem debitus ordo exigebat, vt Iudæis, qui Deo erant propinquiores per fidem, & cultum vnius Dei, prius doctrina Chriſti proponeretur, & per eos tranſmitteretur ad Gentes. Sicut etiam in cœleſti hierarchia, per ſuperiores Angelos ad inferiores, diuinæ illuminationes deueniunt. Vnde ſuper illud Matt. 15. Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael, dicit Hieronymus Non hoc dicit, quin & ad gentes miſſus ſit: ſed quod primum ad Iſrael miſſus eſt. Vnde & Iſa. vltimo dicitur. Mittam ex eis, qui ſaluati fuerint (ſcilicet ex Iudæis) ad Gentes, & annuntiabunt gloriam meam Gentibus. Tertiò, vt Iudæis auferret calumniandi materiam: vnde ſuper illud Mat. 10. in via Gentium ne abieritis, dicit Hieronym. Oportebat primum aduentum Chriſti nuntiari Iudæis, ne iuſtam haberent excuſationem, dicentes, ideò ſe Dominum rejeciſſe, quia ad Gentes, & Samaritanos Apoſtolos miſerit. Quartò, quia Chriſtus per crucis victoriam, meruit poteſtatem & dominium ſuper Gentes. Vnde dicitur Apocal. 2. Qui vicerit dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, ſicut & ego accepi à Patre meo: & Phil. 2. dicitur, quod quia factus eſt obediens vſque ad mortem crucis, Deus exaltauit illum, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & omnis lingua ei cõfiteatur. Et ideo ante paſſionem ſuam noluit Gentibus prædicari ſuam doctrinam: ſed poſt paſſionem dixit diſcipulis, Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes, propter quod, vt legitur Ioann. 12. cùm imminente paſſione quidam Gentiles vellent Ieſum videre, reſpondit, Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ſicut Auguſt. dicit ibidem, ſe dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum, & multiplicandum in fide omnium populorum.

[*In illud verbum Matth. 15. Non ſum miſſ. tom. 9.*]

[*In illud Matth. 10. in viam gentium tom. 9.*]

[*Tract. 51. in Ioann. circa medium illius tom. 9.*]

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus fuit in lumen, & ſalutem Gentium per diſcipulos ſuos, quos ad prædicandum Gentibus miſit.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt minoris poteſtatis, ſed maioris facere aliquid per alios, quam per ſeipſum. Et ideo in hoc maximè poteſtas diuina in Chriſto monſtrata eſt, quòd diſcipulis ſuis tantam virtutem contulit in docendo, vt Gentes, quæ nihil de Chriſto audierant, conuerterent ad ipſum. Poteſtas autem Chriſti in docendo attenditur, & quantum ad miracula, per quæ doctrinam ſuam confirmabat, & quantum ad efficaciam perſuadendi, & quantum ad authoritatem loquentis: quia loquebatur quaſi dominium habens ſuper legem, cum diceret. Ego autem dico vobis: & etiam quantum ad virtutem rectitudinis, quam in ſua conuerſatione monſtrabat, ſine peccato viuendo.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Chriſtus non debuit à principio indifferenter Gentilibus ſuam doctrinam communicare, vt Iudæis tanquam primogenito populo deditus obſeruaretur: ita etiam non debuit Gentiles omnino repellere, ne ſpes ſalutis eis præcluderetur. Et propter hoc aliqui Gentilium particulariter ſunt admiſſi, propter excellentiam fidei, & deuotionis eorum.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc articulo eſt, conueniens fuiſſe vt Chriſtus per ſe Iudæis tantum prædicaret, gentibus autem per Apoſtolos, & diſcipulos ſuos. Cuius rei optimas, & perſpicuas congruentias affert. Intelligendum eſt autem (vt ex eodem colligitur in ſolut. ad 3.) non fuiſſe ſimpliciter Chriſto prohibitum ne gentes doceret, cum interdum legamus id feciſſe: ſed miſſum eſſe dumtaxat, vt publicè, & ex inſtituto Iudæis prædicaret, non verò gentibus, vtque hoc conuenienti tempore reſeruaret per Apoſtolos exequendum. Ex quo rectè colligit Diuus Thomas in ſol. ad 3. Chriſtum non ſolum fuiſſe doctorem Iudæorum, ſed etiam Gentium, modo nimi-

[*Chriſtus doctor gentium quomodo.*]

nimirum quodam modo excellentiori, quippe virtutem eius, & poteſtatem excellentiæ valde commendat. Habuit quippe authoritatem ad creandos doctores gentium longè aliter, quàm homines poſſint: etiamſi vtantur poteſtate ab eodem Chriſto data. Nam licet vicarius Chriſti poſsit mittere ad prædicandum & dare ius docendi, non tamen facultatem, ſeu ſufficientiam ad docendum, & multò minus poteſt tribuere vim, & efficaciam verbo. At verò Chriſtus vtrumque præbuit Apoſtolis, quos totius orbis doctores inſtituit, iuxta illud: *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere omnes*
Luc 21. *aduerſarij veſtri*. Luc. 21. Et ideo Paulus ad Gal. 1. glo-
Galat. 1. riatur ſe eſſe conſtitutum Apoſtolum gentium *non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum,*
1. Tim 2. & 1. ad Timoth. 2. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus (veritatem dico, & non mentior) doctor gentium in fide, & veritate*, quod nimirum Doctores ab ipſo Chriſto immediatè creati excellentiores fuerint, & ſapientia, virtuteq; maiores.

Sed poteſt quis circa rationem quartam D. Tho.
Obiectio. obijcere. Probat enim ideo noluiſſe Chriſtum doctrinam ſuam gentibus ante mortem prædicare: quia eadem morte poteſtatem, & dominium ſuper gentes meruit. Quæ ratio eodem modo in Iudæis procedit, quia etiam in illos ſingulare dominium, & poteſtatem per mortem comparauit: nam & pro
Reſponſio. illis mortuus eſt, ſicut & pro gentibus: Reſpondetur rectè concludi, hoc ſolo titulo non fuiſſe prædicandum Iudæis ante mortem: fuerunt tamen aliæ cauſæ, propter quas illis prædicare Chriſtus debuit, ſcil. quia illis fuerat ſpecialiter promiſſus ac miſſus: & quia illis credita erant eloquia Dei, ac deniq; quia omnino oportebat, vt Chriſtus per ſeipſum aliquibus prædicaret: non poterat autem ab alijs conuenientius ordiri, quam à Iudæis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare.

131. AD ſecundum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare. Quia vt Auguſtinus dicit in libr. de Agone Chriſtia in homine Ieſu Chriſto ſe nobis ad exemplum vitæ præbuit filius Dei. Sed nos debemus vitare offenſionem non ſolum fidelium, ſed etiam infidelium: ſecundum illud* 1. Corinth. 10 *Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Ergo videtur quod etiam Chriſtus in ſua doctrina offenſionem Iudæorum vitare debuerit.*

2 *Præterea, Nullus ſapiens debet facere vnde effectum ſui operis impediat. Sed per hoc, quod ſua doctrina Chriſtus Iudæos turbauit, impediebatur effectus eius doctrinæ: dicitur enim Lucæ vndecimo, quod cum Dominus Phariſæos, & Scribas reprehenderet, cœperunt grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis, inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarent eum. Non ergo videtur conueniens fuiſſe, quod eos in ſua doctrina offenderet.*

3. *Præterea, Apoſtolus dicit primæ ad Timotheum quinto. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Sed ſacerdotes, & principes Iudæorum erant illius populi ſeniores. Ergo videtur, quod non fuerint duris increpationibus arguendi.*

Sed contra eſt, quod Iſaiæ 8. fuerat propheti Zatum, quod Chriſtus eſſet in lapidem offenſionis & petram ſcandali duabus domibus Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quod ſalus multitudinis eſt præferenda paci, quorumcunque ſingularium hominum. Et ideo
A *quando aliqui ſua peruerſitate multitudinis ſalutem impediunt, non eſt timenda eorum offenſio à prædicatore vel doctore ad hoc, quod multitudinis ſaluti prouideat. Scribæ autem & Phariſæi, & principes Iudæorum ſua malitia plurimum impediebant populi ſalutem: tum quia repugnabant Chriſti doctrinæ, per quam ſolam poterat eſſe ſalus: tum etiam quia praui ſuis moribus vitam populi corrumpebant. Et ideo Dominus non obſtante offenſione eorum, publice veritatem docebat, quam illi oderant, & eorum vitia arguebat. Et ideo dicitur Matthæi 15. quod diſcipulis Domino dicentibus, Scis quia Iudæi audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt: reſpondet, Sinite illos, cæci ſunt, duceſque cæcorum: cæcus autem ſi cæco ductum præſtet, ambo in foueam cadunt.*

Ad primum ergo dicendum, quod homo ſic debet eſſe ſi-
B *ne offenſione omnibus, vt nulli det ſuo facto vel dicto minus recto occaſionem ruinæ. Sed cum veritate ſcandalum oritur, magis eſt ſuſtinendum ſcandalum, quam virtus relinquatur: vt Gregor. dicit.*

Ad ſecundum dicendum, quod per hoc, quod Chriſtus publicè Scribas & Phariſæos arguebat, non impediuit, ſed magis promouit effectum ſuæ doctrinæ, quia cum eorum vitia populo innoteſcebant minus auertebatur à Chriſto propter verba ſcribarum, & Phariſæorum, qui ſemper doctrinæ Chriſti obſiſtebant. Homil. 7 in Ezech aliquantulum à princ.

Ad tertium dicendum, quod illud verbum Apoſtoli eſt intelligendum de illis ſenioribus, qui non ſolum ætate vel authoritate, ſed etiam honeſtate ſunt ſenes, ſecundum illud Numerorum vndecimo Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſeni-
C *oribus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint. Si autem authoritatem ſenectutis in inſtrumentum malitiæ vertant, publicè peccando, ſunt manifeſtè & acriter arguendi: ſicut & Daniel dixit Danielis decimo tertio. Inueterate dierum malorum, &c.*

DOctrina huius articuli moralis eſt, & concionatoribus vtilis, vt & prudenter, & fideliter ſuo munere fungi ſciant, & ideo in ſequenti diſputatione latiùs tractabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus omnia publicè docere debuerit.

D AD tertium ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus non omnia publice docere debuerit. Legitur enim multa ſeorſum diſcipulis dixiſſe, ſicut patet in ſermone Cœnæ, vnde & Matth. decimo dixit. Quod in aure audiſtis in cubilibus, prædicabitur in tectis. Non ergo omnia publice docuit.* 231. Opuſc. 60. c. 14.

2. *Præterea: profunda ſapientiæ non ſunt niſi perfectis exponenda: ſecundum illud* 1. ad Corinth. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed doctrina Chriſti continebat profundiſsimam ſapientiam. Non ergo erat imperfectæ multitudini communicanda.*

3. *Præterea, Idem eſt, veritatem aliquam occultare ſilen-*
E *tio & obſcuritate verborum. Sed Chriſtus veritatem, quam prædicabat, occultabat turbis obſcuritate verborum, quia ſine parabolis non loquebatur ad eos: vt dicitur Matth. 13. ergo pari ratione poterat occultare ſilentio.*

Sed contra eſt, quod ipſe dicit Ioannis 18 In occulto locutus ſum nihil.

Reſpondeo dicendum, quod doctrina alicuius poteſt eſſe in occulto tripliciter. Vno modo quantum ad intentionem docentis, qui intendit ſuam doctrinam non manifeſtare multis: ſed magis occultare. Quod quidem contigit dupliciter, quandoque ex inuidia docentis, qui vult per ſuam ſcientiam excellere, & ideo ſcientiam ſuam non vult alijs communicare. Quod in Chriſto locum non habuit: ex cuius perſona dicitur Sap. 7. Quam ſine fictione didici, & ſine inuidia communico, & hone-

Tra. 96. circa fin. to. 5.

& honeſtatem illius non abſcondo. Quandoq; verò hoc contingit propter inhoneſtatem eorum, quæ docentur: ſicut Aug. dicit ſuper Ioan. quod quædam ſunt mala, quæ portare non poteſt qualiſcunq; pudor humanus, vnde de doctrina hæreticorum dicitur Prou. 9. Aquæ furtiuæ dulciores ſunt. Doctrina autem Chriſti non eſt, neq; de errore neq; de immunditia, & ideo Dominus dicit Mar. 4. Nunquid venit lucerna, idest, vera & honeſta doctrina, vt ſub modio ponant? Alio modo aliqua doctrina eſt in occulto, quia paucis proponitur, & ſic Chriſtus etiã nihil docuit in occulto: quia Chriſtus omnem doctrinam ſuam vel turbæ toti propoſuit, vel omnibus ſuis diſcipulis in communi. Vnde Aug. dicit ſuper Ioann. Quis in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos vult innoteſcere multis? Tertio modo aliqua doctrina eſt in occulto quantum ad modum docendi. Et ſic Chriſtus quædam turbis loquebatur in occulto, parabolis vtens ad annuntianda ſpiritualia myſteria, ad quæ capienda non erant idonei, vel digni. Et tamen melius erat eis, vel ſic ſub tegumento parabolarum, ſpiritualium doctrinam audire, quam omnino ea priuari. Harum tamen parabolarum apertam, & nudam veritatem Dominus diſcipulis exponebat, per quos deueniret ad alios, qui eſſent idonei: ſecundum illud 2. ad Timot. 2. Quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt, & alios docere. Et hoc ſignatum eſt Num. 4. vbi mandatur, quod filij Aaron inuoluerent vaſa Sanctuarij, quæ Leuitæ inuoluta portarent.

Tra. 113. in Ioan in me tom. 9.

Can. 10. in Mat parum à med.

Super verbũ Mat. citatũ in art. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Hilarius dicit ſuper Mat. exponens illud verbum inductum) non legimus Dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari & doctrinam tradidiſſe in tenebris: ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbum eius infidelibus nox eſt. Itaq; quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei, & confeſſionis vult eſſe loquendum. Vel ſecundum Hier. comparatiuè loquitur: quia videlicet erudiebat eos in paruo Iudææ loco reſpectu totius mundi, in quo erat per Apoſtolorum prædicationem doctrina Chriſti publicanda.

Tra. 113. in Ioan. in med. illius. to. 9.

Ad ſecundum dicendum, quod Dominus non omnia profunda ſuæ ſapientiæ ſua doctrina manifeſtauit, nõ ſolum turbis, ſed nec etiam diſcipulis, quibus dixit Ioan. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo. Et tamẽ quodcunq; dignum duxit alijs tradere de ſua ſapiẽtia, non in occulto, ſed palam propoſuit, licet non ab omnibus intelligeretur. Vnde Auguſtinus dicit ſuper Ioann. Intelligendum eſt ita dixiſſe Dominum. Palam locutus ſum mundo: ac ſi dixiſſet. Multi me audierunt, & rurſus non erat palam, quia non intelligebant.

In cor. art.

Hom. 48. in Mat. circa prin. illius. to 2.

In lib. q. ex Ma. c 15. t. 4. in prin.

Ad tertium dicendum, quod turbis Dominus in parabolis loquebatur (ſicut dictum eſt) quia non erant digni, nec idonei nudam veritatem accipere, quam diſcipulis exponebat. Quod autem dicitur, quod ſine parabolis non loquebatur eis, ſecundum Chryſoſtom. intelligendum eſt quantum ad illum ſermonem: quamuis alias ſine parabolis multa turbis loquutus fuerit. Vel ſecundum Auguſt. in libr. de Quæſtionibus Euangeliſt. hoc dicitur, non quia nihil proprie loquutus eſt, ſed quia nullum fere ſermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid ſignificauerit, quamuis in eo aliqua proprie dixerit.

COMMENTARIVS.

Chriſtus omnia publice, nihil in occulto docuit.

Ioan 18.

Obiectio. Auguſt. Chryſoſt. Cyril.

RESponſio D. Thom. ſimpliciter, & abſolutè eſt, Chriſtum omnia publicè, nihilque in occulto tradidiſſe. Quæ aſſertio ſub his terminis de fide eſt, nam eiſdem illam Chriſtus aſſeruit. Ioan. 18. *Ego palam loquutus ſum mundo, & in occulto loquutus ſum nihil.*

Circa quæ verba omnes ferè expoſitores, præſertim Auguſtinus, Chryſoſtom. & Cyrill. dubitant A quomodo Chriſtus nihil in occulto docuerit, cum ſæpè cum diſcipulis ſuis de diuinis rebus ſecreto egerit. Matth. 20. *Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, &c.* & cap. 15. *Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum?* & ſtatim ipſe docuit eos. Et ſimiliter c. 24. *Acceſſerunt ad eum ſecreto dicentes: Quando hæc erunt?* & ſimiliter eos ſolos inſtruxit de ſignis diei iudicij. Præterea in die Transfigurationis, cum opere ipſo gloriam ſuam tribus tantum Apoſtolis oſtendiſſet, dixit eis: *Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Matth. 17. Ac denique in nocte cœnæ ſolis Apoſtolis multa, magnaque myſteria declarauit, & illis ſpecialiter dixit. *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Nam licet interdum Chriſtus publicè coram multis lo- B queretur: ita tamen ſub figuris, & parabolis loquebatur, vt à paucis intelligeretur, videlicet ab Apoſtolis, quibus interdum doctrinam ſuam priuatim declarabat, & dicebat. *Vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Dei: ceteris in parabolis, vt audientes non intelligant.*

Mat. 17. 20. & 14.

Ioan. 15.

Mat. 13.

Reſponſio.

Ad has igitur difficultates ſoluendas, vſus eſt D. Thom. diſtinctione trimembri, quam ſumpſit ex Auguſt. tract. 113. in Ioannem, & poſſumus eam ad bimembrem reuocare. Dupliciter enim poteſt aliquis dici occultè loqui. Primo ex parte eorum, quibus loquitur, & ex modo, ac intentione qua loquitur: quia videlicet, & paucis loquitur, & ſecrete, ita vt intendat doctrinam ſuam occultare. Secundo ex parte modi, quia loquitur verbis obſcuris, & ſub ænigmate, quamuis coram multis loquitur. Prior C ſenſus eſt proprius, quia hæc eſt ſignificatio propria illius verbi, *in occulto loqui.* Et hoc ſenſu loquutus eſt Chriſtus in citato loco. Vnde id explicuit, quia non in locis abditis, ſed in ſynagoga, in templo coram omnibus ſemper docuerat. Quo verbo non excludit, quin interdum in deſerto, interdum in naui, nonnunquam domi loquutus ſit: ſed quod publica loca ad docendum non fugerit, neq; aliud publicè, aliud occulte prædicarit. Denique quod nunquam ita docuit, vt voluerit doctrinam ſuam tanquam mendacem, & fraudulentam in angulo latere. Vnde ſi interdum ſolos diſcipulos docebat, eos tamẽ iam antea inſtruxerat. *Quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, & quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Matth. 10. Vt autem acutè dicit Auguſt. qui D ita loquitur, vt velit publice quæ docuit, non poteſt dici occultè loqui, etiamſi paucis loquatur. Et ita facile expediuntur omnia, quæ in prima ratione dubitandi proponebantur. Quibus ſolum addenda ſunt duo. Vnum eſt, licet Chriſtus aliqua dixerit, vel oſtenderit Apoſtolis, quæ voluit ſecreto teneri, quamdiu ipſe viueret, hoc non repugnare ſupra dictis verbis eius. Quia illa omnia non aduerſabantur ijs quæ publicè docebat, neque erant talia, quæ publicè dici non poſſent eo quod eſſent mala, aut ſuſpecta (de quo genere doctrinæ Iudæi arguere Chriſtum volebant) ſed erant eiuſdem rationis cum ijs, quæ publicè docebat, & ad ea magis ſtabilienda, & declaranda referebantur, vtq; oportuno tempore E publicè vulgarentur. Alterum eſt, multa Chriſtum docuiſſe Apoſtolos, quæ non erant in vulgus imperitæ plebi propalanda: nec propterea dicendus eſt ea occultè docuiſſe. Quia (vt notauit Greg. lib. 2. Paſtor. c. 4. & latius Clemens Rom. epiſt. 3.) ad ſapientiam doctoris pertinet, non omnia in vulgus effundere, ſed ea duntaxat quæ neceſſaria ſunt, & quæ capere vulgus poteſt: altiora verò myſteria doctoribus ſolũ ac magiſtris populi tradendo. Quę ſatis docentur publice, quando ijs qui ſunt capaces, & ad quorum munus pertinet eorum cognitio, proponuntur.

Doctrina à Chriſto in occulto quo modo tradita.

Matt. 10. Auguſt.

Quænam & quibus publice proponenda.

Greg. Pap. Clem. Pap.

Vide Cap. in mandatis diſt. 43.

Ex his facile expediri poteſt ſecunda obiectio, quę procedit iuxta aliam acceptionem occultæ doctrinæ ex parte modi, quæ ad veritatem verborum Chri-

Chriſti non referebat. Quia (vt Auguſtin. etiam notauit) quando dixit, *palam loquutus ſum*, non fuit ſenſus, id eſt, perſpicuè, & clarè: ſed coram multis: Poteſt tamen etiam hoc modo explicari Chriſti ſententia: vt etiam volunt Cyril lib. 11. in Ioan. cap. 44. Chryſoſt. hom. 82. Theophyl Ioan 18. qui tamen nō eodem modo exponit verba Chriſti. Chryſoſtom. enim, & Theophyla. dicunt Chriſtum reſpondiſſe ad mentem interrogantis, vt negaret ſe aliquid ſeditioſum, aut falſum docuiſſe, quale ipſi Phariſæi, & pontifices exiſtimabant, & hoc modo dicit ſe palam ſemper docuiſſe. Quia nunquam propter eam cauſam quicquam occultè, & ſub ænigmate dixerat: ſed ſi quid interdum hoc modo docuiſſet, ſolum fuit, qui myſteria erant altiora, quam à multitudine capi poſſent. Aliter verò ait Auguſt. Chriſtum dicere omnia ſe loquutum eſſe palam, nam (quod in ipſo erat) paratus profectò erat in palam docere omnia, vt à cunctis poſſet intelligi: quia verò non omnes ad intelligendum erant, credendumque diſpoſiti, idcirco non omnibus ita loquebatur. Tertiò poteſt dici ex Cyrillo, & ex paulo antea notatis, pietatis viam non ænigmatice, ſed dilucidè Chriſtum mundo prædicaſſe, quoad omnia, quæ neceſſaria ſunt, id eſt, quoad præcepta, doctrinamq́ moralem, & cognitionem fidei, quoad myſteriorum ſubſtantiam, altiora tamen myſteria pro temporum & perſonarum opportunitate obſcurius tradidiſſe.

Cyril. Chryſoſtom. Theophyl.

Auguſt.

Cyril.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus debuerit doctrinam ſuam ſcripto tradere.

Ad Heb 8. l. 2. in fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus doctrinam ſuam debuerit ſcripto tradere. Scriptura enim inuenta eſt ad hoc, quod doctrina commendetur memoriæ in futurum. Sed doctrina Chriſti duratura erat in æternum: ſecundum illud Luc. 21. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt: Ergo videtur, quod Chriſtus debuerit ſuam doctrinam ſcripto mandare.

D *2. Præterea, Lex vetus in figura Chriſti præceſſit: ſecundum illud Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum. Sed lex vetus à Deo fuit deſcripta: ſecundum illud Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi. Ergo videtur, quod etiā Chriſtus doctrinam ſuam ſcribere debuerit.*

3. Præterea, Ad Chriſtum, qui venerat illuminare his, qui in tenebris, & vmbra mortis ſedent (vt dicitur Lucæ primo) pertinebat erroris occaſiones excludere, & viam fidei aperire. Sed hoc feciſſet doctrinam ſuam ſcribendo: dicit enim Auguſtin. in primo de conſenſu Euangel. quod ſolet nonnullos mouere, cur ipſe Dominus nihil ſcripſerit, vt alijs de illo ſcribentibus neceſſe ſit credere. Hoc enim illi & maximè Pagani quærunt, qui Chriſtum culpare aut blaſphemare non audent, eique tribuunt excellentiſſimam ſapientiam, ſed tamen tanquam homini. E *Diſcipulos verò eius dicunt magiſtro ſuo amplius tribuiſſe, quam erat, vt eum filium Dei dicerent, & Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia. Et poſtea ſubdit. Videntur parati fuiſſe hoc de illo credere, quod de ſe ipſe ſcripſiſſet non quod alij de illo pro ſuo arbitrio prædicaſſent. Ergo videtur quod Chriſtus ipſe doctrinam ſuam ſcripto tradere debuerit.*

Li. 1 c. 7. ante medium to. 4.

Eod lib. 1. de conſenſu Euang c. 7. circa med. tom.

Sed contra eſt, quod nulli libri ab eo ſcripti habentur, in canone Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, conueniens fuiſſe Chriſtum doctrinam ſuam non ſcripſiſſe. Primo quidem, propter dignitatem ipſius. Excellentiori enim doctori excellentior modus do- A *ctrinæ debetur, & ideo Chriſto tanquam excellentiſſimo doctori hic modus competebat, vt doctrinam ſuam auditorum cordibus imprimeret. Propter quod dicitur Matth. 7. quod erat docens eos ſicut poteſtatem habens. Vnde etiam apud Gentiles Pythagoras & Socrates, qui fuerunt excellentiſſimi doctores, nihil ſcribere voluerunt. Scriptura enim ordinatur ad impreſſionem doctrinæ in cordibus auditorum, ſicut ad finem. Secundo, propter excellentiam doctrinæ Chriſti, quæ literis comprehendi non poteſt: ſecundum illud Ioann. vltim. Sunt & alia multa quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. Quos ſicut Auguſtin. dicit, non ſpatio locorum credendum eſt mundum capere non poſſe: ſed capaci-* B *tate legentiū comprehendi fortaſſe non poſſe. Si autē Chriſtus ſcripto doctrinam ſuā mandaſſet, nihil altius de eius doctrina homines æſtimarent, quam quod Scriptura contineret. Tertiò, vt ordine quodam ab ipſo, doctrina ad omnes perueniret, dū ipſe ſcilicet diſcipulos ſuos immediatè docuit, qui poſtmodū alios verbo, & ſcripto docuerunt. Si autem ipſemet ſcripſiſſet, eius doctrina immediatè ad omnes perueniſſet. Vnde & de ſapientia Dei dicitur Prou. 9 quod miſit ancillas ſuas vocare ad arcem. Sciendum tamen eſt (ſicut Auguſtin. dicit in primo de conſenſu Euang.) aliquos Gentiles exiſtimaſſe Chriſtum quoſdam libros ſcripſiſſe, continentes quædam magica, quibus miracula faciebat, quæ diſciplina Chriſtiana condēnat. Et illi tamen, qui Chriſti libros tales ſe legiſſe affirmant, nulla talia* C *faciunt, qualia illum libris talibus feciſſe mirantur. Diuino enim iudicio ſic errant, vt eoſdem libros ad Petrum & Paulum dicant tanquam epiſtolari titulo prænotatos, eo quod in pluribus locis ſimul eos cum Chriſto pictos viderunt. Nec mirum, ſi à pingentibus fingentes decepti ſunt, toto enim tempore quo Chriſtus in carne mortali cum ſuis diſcipulis vixit, nondum erat Paulus diſcipulus eius.*

Tra. vlt. in Euau Ioan. non procul. à fine.

lib. 1. c. 61. & 10 tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Auguſt dicit in eodem lib.) omnibus diſcipulis ſuis tanquam membris ſui corporis Chriſtus caput eſt. Itaque cum illi ſcripſerunt quo ille oſtendit, & dixit, nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit: quandoquidem membra eius id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus imperauit.

D *Ad ſecundum dicendum, quod quia lex vetus in ſenſibilibus figuris dabatur, ideo etiam conuenienter ſenſibilibus ſignis ſcripta fuit. Sed doctrina Chriſti, quæ eſt lex Spiritus vitæ, ſcribi debuit non atramento, ſed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit. 2. ad Cor. 3.*

Ad tertium dicendum, quod illi qui Scripturæ Apoſtolorum de Chriſto credere noluerunt, nec ipſi Chriſto ſcribenti credidiſſent: de quo opinabantur, quod magicis artibus feciſſet miracula.

COMMENTARIVS.

E PRobat D. Thom, 3. rationibus non fuiſſe conueniens, vt Chriſtus doctrinam ſuam ſcripto traderet. Et prima quidem ratio rectè probat, magis oportuiſſe vt Chriſtus verbo doceret, quia ille eſt perfectior docendi modus. Præſertim quando doctrina non tantum ad illuminandum intellectum: ſed etiam & maximè ad excitandum affectum ordinatur. Non videtur autem probare illa ratio non fuiſſe conueniens, vt præter illum modum ſcripto quoque Chriſtus doceret, cum hic modus neque imperfectus ſit, neque quidpiam includat, quod Chriſtum non deceat, & melius videatur pluribus modis, quam vno duntaxat docere: Eo vel maxime, quod modus docendi in ſcripto habet aliquam per-

Obiectio: circa rationes. D. Tho.

perfectionem, qua alius modus caret, ſcilicet durationem ſtabilem. Quo fit, vt non modo præſentibus, ſed prodeſſe etiam poſteris queat. Et hinc eneruatur etiam tertia ratio. Cur enim non decuit, imo & melius fuit, vt Chriſtus omnes nos immediate doceret, ſi non verbo, ſaltem ſcripto? Certè ſi fieri potuiſſet, vt omnes eum loquentem audiremus, melius id exiſtimaretur, àc cōuenientius: ergo cum id potuerit ſaltem ſcripto fieri, cur negabimus id fuiſſe conueniens? Nam reuera magna fuiſſet conſolatio fidelium, ſi haberemus doctrinam ab ipſomet Chriſto ſcriptam. Et hinc tandem obſcurior redditur ſecunda ratio D. Thom. ſcilicet quod altitudo doctrinæ Chriſti non poterat literis comprehendi. Quidquid enim verbo profertur, poteſt literis ſignificari. Verba enim vel ſcripta, vel voce prolata idem ſignificant, ſi ergo doctrina Chriſti quantumuis excellens, & alta potuit verbo doceri, cur non etiam ſcripto? Deinde doctrina Dei, & Spiritus Sancti ſcriptis continetur, nec propterea putant homines in diuina ſciētia nihil aliud eſſe, quam in Scriptura contineatur, non eſt autem altior, quam Spiritus Sancti, doctrina Chriſti.

Potiſsima quidem ratio, quæ conuincit fuiſſe conueniens, vt Chriſtus nihil nobis in ſcriptis traderet, & ita feciſſe eum, quem conſtat nihil potuiſſe facere, vel omittere, quod non fuerit conueniens. Dixi tamen ſuper articulo 1. huius 3. part. interdum dici conueniens, quod non eſt malum: ſed recta aliqua ratione fieri poteſt. Quidquid enim bonum eſt, ea ratione conueniens dici poteſt, & hoc ſenſu nulla eſt hic difficultas. Quod enim Chriſtus Dominus per ſe ipſum doctrinam ſuam ſcriberet, vel non ſcriberet, ex ſe indifferens eſt, & ſine dubio potuit propter aliquam honeſtam rationem, vel fieri, vel omitti. Vnde, cum de facto omiſſum ſit, non eſt dubium quin conſulto, & non caſu fuerit à Chriſto factum, & conſequenter quod propter honeſtum finem effectum ſit, atque adeo, quod in hoc ſenſu fuerit conueniens. Alio verò modo dicitur cōueniens, quod conſideratis omnibus magis eligendum iudicatur, vel quia propter ſe eſt amabilius, vel quia ad res alias eſt vtilius: & in hoc ſenſu non eſt facile rationem reddere, cur fuerit conueniens vt Chriſtus doctrinam ſuam ſcriptam non reliquerit. Neq; fortaſſe id dicere eſt admodum neceſſarium, nam ſi aliquid ſcripſiſſet, non deeſſent rationes plures, propter quas id conuenientius crederetur, vel ſaltem erat res æque indifferens, quia & ſcribendo, & non ſcribendo æquè commodè, ac ſufficienter potuit Chriſtus finem ſuum aſſequi, & noſtræ ſaluti, ac inſtructioni prouidere. Si tamen hoc verum eſt (vt reuera eſſe videtur) hinc ſatis probabiliter concludi poteſt, conuenientius fuiſſe, vt Chriſtus in ſua doctrina ſcribenda nullam operam poneret. Quia ſcriptioni intendere, per ſe non eſt expetibile, neque Chriſto ad aliquam eius perfectionem, dignitatemve neceſſarium. Si ergo ad commodum noſtrum, neque erat neceſſarium, neque vtilius, impertinens fuit Chriſto huiuſmodi actio. Quod autem nobis neceſſaria non fuerit, notum eſt. Quod autem nec vtilior, patet, quia quidquid Chriſtus per ſeipſum ſcribere potuit, potuit etiam per alios, & cum eodem fructu, & æquali certitudine, & authoritate. In quo differt multum Scriptura à voce viua. Nam Scriptura à quocunq; manet, non magis mouet, neque illuminat, dummodo omnino eandem doctrinam, & eiſdem verbis contineat, & eadem veritatis authoritate munita ſit. Quæ omnia potuit habere Scriptura facta à Chriſto per miniſtros ſuos, & non per ſeipſum: at vero viua vox tam ad docendum, quam ad mouēdum, & delectandum magnam vim, & energiam habet à perſona loquentis, & ideo maxime oportuit, vt hoc ſaltem modo Chriſtus nos doceret.

Doctrina in ſcriptis à Chriſto tradi, conueniēs ne fuerit.

Reſponſio ad obiectionem.

Ex ijs facile eſt intelligere vim rationum D. Tho. Nam prima fundatur non ſolum in hoc, quod modus docendi voce melior eſt àc perfectior: ſed etiam qui illo poſitō, aliud nihil ad Chriſti perfectionem, vel ad noſtram vtilitatem referebat. Secunda verò ſolum eſt congruentia quædam, quia videtur magis conſentaneum excellentiæ tantæ doctrinæ, vt in ipſo modo docendi primi, ac ſupremi doctoris eius, indicatum ſit illam literis comprehendi non poſſe. Tertia etiam eſt optima, quia ſuppoſito, Scripturā illam non fuiſſe neceſſariam, conuenientius fuit ſeruare ordinem ſuauis prouidentiæ Dei, vt homines per homines doceantur. Ex his etiam facile intelliguntur, quæ de hac quæſt. diſſeruit Aug. li. 1. de conſenſu Euang. ca. 7. & ſequentibus. Ex quo etiam intelligere licet ad Chriſti authoritatem pertinuiſſe, vt ſcriptoribus eius tanta fides haberetur, ac ſi ipſe per ſeipſum ſcripſiſſet.

Auguſt.

Dubium.

Hic verò optabit ſcire quiſpiam, quæ fides adhibenda ſit iis, qui dicunt Chriſtum aliquid ſcriptitaſſe. Nam Euſebius 1. li. Hiſt. ca. 13. refert ſe vidiſſe epiſtolam à Chriſto domino ſcriptam, & ad Regem Abgarum miſſam. Ioannis etiam 8. legimus Chriſtū digito ſcripſiſſe in terra. Reſpondetur, certiſsimum eſſe Chriſtum nihil ſcripſiſſe ad docendū, ſeu quod doctrinam contineret, ita enim docet vniuerſæ Eccleſię traditio. Nec enim veriſimile eſt Chriſtū ſcripſiſſe aliquid ad docendum, idq; in Eccleſia nunquam fuiſſe receptum. De illa verò epiſtola, & res incerta eſt, nam inter apocryphas ponitur à Gelaſio, & ignoratur (ſi forte talis extitit epiſtola) vtrum à Chriſto per ſeipſum, an per aliquem diſcipulum ſit ſcripta. Ac deniq; illa non fuit ad doctrinam tradendam, ſed vrbanitatis, & ſalutandi cauſa.

Euſeb. *Ioan. 8.* *Reſpon.* *Nihil ad doctrinam in ſcriptis à Chriſto relictum* *Gelaſ. Pap.* *Chriſtus digito ſcripſit in terra cur.*

Aliud verò quod ex Ioanne 8. affertur non eſt ad rem. Primò, quia illa non erat Scriptura permanens & durabilis, de qua nunc loquimur. Secundo, quia non erat ad docendum, ſed ad ſignificandum iis, qui adulteram accuſabant, dignos eſſe qui in terra ſcriberentur, iuxta illud Ierem. 17. *Recedentes, à te in terra ſcribentur*, vt indicauit Hieron. libr. 2. cont. Pelag. & Rabanus in Ioannem, & Ambroſius epiſtol. 76. dum ait. *Peccatores in terra ſcribuntur, iuſti in cælo.*

Ierem. 17. *Hieron.* *Raban.* *Ambroſ.*

DISPVTATIO XXX.

In tres Sectiones diſtributa.

De Chriſto Doctore, eiuſq; doctrina.

IN ſuperiori tomo diſp. 46. in initio adnotaui, pertinuiſſe ad Chriſtū, quatenus ſacerdos eſt, & ſummus Eccleſiæ Pontifex, munus docendi, ac prædicandi hominibus: huius verò rei tractationem, quamuis cum diſputatione de ſacerdotio Chriſti coniuncta videretur, in hunc tamen locum diſtulimus: tum vt ſeruaremus D. Thom. ordinem: tum etiam quia Chriſtus in mortali vita hoc præcipue munus exercuit, poſtquam ſe hominibus manifeſtare cœpit. Poſſent autem de hac re multa diſputari, quæ vel in ſuperioribus ſunt dicta, vel ad alia Theologiæ loca ſpectant, & ideo, ne eadem repetamus, neque ad peregrinas quæſtiones diuertamus, indicabo breuiter omnia, & ea ſeligam quæ ad præſens inſtitutum ſpectant. Primò ergo inquiri poſſet, an in Chriſto Domino fuerint omnia, quæ ad perfectum doctorem neceſſaria ſunt. Sed circa hanc rem videantur, quæ diximus de ſcientia, gratia, innocentia, ac perfecta vita eius. Nā hæ ſunt, quæ perfectū aliquem doctorē conſtituunt: hic ergo ſolum dicendum, qua ratione cōueniat Chriſto hoc munus, ſeu ius docendi homines. Secundo, inquiri poſſet, quibus, & vbi prædicauerit, de qua re ſatis dictū eſt in commentariis artic. 1. & 3. Tertio, quid, ſeu quam

quam doctrinam docuerit, & hæc res pertinet ad materiam de Fide, & de Sacramentis, docuit enim doctrinam fidei, & Sacramentorum: hic ſatis eſt ſupponamus docuiſſe ſemper veritatem, non ſolum quia Deus erat, ſed etiam quia vir ſummè ſapiens, ac ſummè iuſtus non potuit aliud docere. Quia neque falli potuit propter ſummam ſapientiam, neque fallere propter bonitatem, & innocentiam Vnde etiam conſtat non quamcunque veritatem, ſed ad bonum animi ſpectantem docuiſſe, de quo nonnihil poſtea dicemus.

Quarto tractari poteſt, quomodo docuerit. In quo multa continentur, ſcilicet, an verbo, vel ſcripto, clarè, vel obſcurè, publicè, vel ſecreto, de quibus iam egimus. Rurſus an ſufficienter doctrinam ſuam tradiderit, & veram eſſe, ac fide dignam oſtenderit, & hoc ad materiam fidei ſpectat, vbi de credibilitate Chriſtianæ fidei latiſsime diſſeritur, & in ſequenti Diſputatione agentes de miraculis Chriſti nonnulla inſinuabimus. Deinde ad hoc etiam pertinet, quanta authoritate, efficaciq; virtute verborũ atque adeo quo fructu, vel ſcandalo prædicauerit, de quibus nonnulla dicemus. Vltimo dicendum eſt, quanto tempore prædicauit. Nam de initio prædicationis eius iam diximus fuiſſe poſt baptiſmum, ſeu tentationem eius. Quot verò annis durauerit, hoc loco dicendum erit.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfecte munus illud obierit.

Chriſtus mundi doctor, & magiſter diuinitus datus Iſaiæ 30.

Dico primò, Chriſtum Dominum eſſe miſſum à Patre in mundum, vt eſſet doctor hominum, eſt de fide. Quæ ſatis probatur Iſai. 30. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & non faciet auolare à te vltra doctorem tuum.* Quia ex quo Chriſtus Eccleſiam docere cœpit, non illam deſeruit, ſed eam ſemper docet per ſe, aut per diſcipulos ſuos. Et ideo nomen hoc *doctoris*, ſeu *magiſtri*, ſibi ſpecialiter reſeruari voluit idem Dominus Matth. 23. dicens, *Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus*, de quo propterea dicit æternus Pater per eundem Iſaiam c. 55. *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus*, & capite 49. *Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iſrael, & fæces Iacob conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ*, & cap. 61. *Spiritus Domini ſuper me, ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem.* Et Ioel. 2. *Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis Doctorem iuſtitiæ.* Quem locum de Chriſto eſſe intelligendum nullus, qui Iudæus nõ ſit, negare poterit. Præſertim cum paulo inferius ſubiungatur. *Et erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Quæ verba de Spiritus ſancti aduentu interpretatus eſt Pet. Act. 2. Præterea ipſemet Chriſtus teſtatus eſt de ſe Ioan. 18. *Ego in hoc natus ſum & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati*, & Luc. 4. *ad euangelizandum pauperibus miſit me.* Et ideo Matthæi 11. vt ſe Chriſtus oſtenderet verum Meſsiam, inter alia ſigna, hoc præbuit, *Pauperes Euangelizantur.* Ac denique Ioannis 13. *Vos*, (inquit) *vocatis me magiſter, & Domine, & bene dicitis, ſum etenim.* Et ideo æternus Pater ſemel in baptiſmo, & iterum in transfiguratione eum vt proprium doctorem nobis propoſuit, dicens, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui, ipſum audite.* Vnde Auguſtinus orat. de quinque hæreſibus ad finem, *Gratias* (inquit) *tibi Deus, æterna virtus, gratias tibi Deus Pater omnipotens, qui & filium tuum oſtendiſti, & mihi in doctorem dediſti.* Ratio verò, ſeu congruentia eſt. Quia ad ſalutem noſtram, non tantum neceſſarium erat, vt Chriſtus redemptionem noſtram perficeret, ſed etiam vt viam

Matth. 23. Iſaiæ 49. 55. & 6. Ioel. 2. Act. 2. Ioan. 18. Luc. 4. Matth. 11. Ioan 13. Luc. 9. Auguſt.

A ſalutis opere, & verbo nobis oſtenderet, alioqui non eſſet nobis ſufficienter prouiſum, quia ſine fidei, & mediorum cognitione, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, nullus poſſet ſaluari. Et ideo (vt Gregor. inquit 1. p. paſtor. capit. 3.) *Ita Deus in carne apparuit, vt non ſolum nos per paſsionem redimeret, ſed etiam conuerſatione doceret.* Et ipſe Dominus propter hanc cauſam ſeipſum appellat *bonum paſtorem*, quod & verbo, & doctrina oues ſuas paſcat, & pro eis animam ſuam ponat. Vnde in priori tomo diſput. 3. ſectione 3. inter rationes quas adduximus, propter quas fuit per ſe conueniens Deum fieri hominem, vna fuit vt ipſa Dei ſapientia, quæ eſt *lux vera*, hominem doceret, ac viam ſalutis oſtenderet.

Greg. Pap. Ioan 10.

B Dico ſecundo. Poteſtas docendi per ſe conuenit Chriſto ratione hypoſtaticæ vnionis, vnde non ſolum homines, ſed etiam Angelos docere, & illuminare poteſt. Concluſio eſt certa, quia Chriſtus ratione vnionis habet quod ſit caput omnium, & conſequenter vt poſsit in omnes influere, modo omnibus accommodato. Deinde ratione vnionis eſt ſummus Sacerdos, ac ſupremus Eccleſiæ paſtor, eſt autem de ratione ſummi Pontificis vt poſsit docere, & illuminare ſibi ſubditos. Habet etiam Chriſtus, quia Deus homo eſt, quaſi ius quoddam ad ſaluandos: & redimendos homines, & hoc etiam titulo habet, vt poſſit eos docere, quatenus hoc medium neceſſarium eſt ad ſalutem hominum. Et hinc fit potuiſſe Chriſtum obligare omnes homines ad ſuam doctrinam audiendam, quam ipſe per ſe, vel per diſcipulos ſuos C prædicabat, quod ad poteſtatem excellentiæ Chriſti pertinet, de qua ſuperiori tom. diſputatione 47. dictum eſt.

Poteſtas docendi, & Chriſto vnde orta.

Dico tertio. Facultas, ſeu virtus dicendi fuit maior in Chriſto, quam in vlla creatura eſſe poſsit. Hoc conſtat primò, quia in Chriſto maior eſt ſcientia, & altiori modo, quam ſit in vlla pura creatura, quam à principio habuit ſummè perfectã & connaturalem. Vnde hoc illi ſingulare eſt, quod ita docet, vt nunquam diſcat, & ita ſit magiſter, vt nunquam fuerit diſcipulus. Nam licet anima eius in primo inſtanti ſuæ creationis à Verbo ſcientiã acceperit, & ea ratione dici poſsit tunc didiciſſe, & habuiſſe magiſtrum Deum ipſum. Quomodo intelligi poſſunt verba illa Ioannis 7. *Doctrina mea, non eſt mea, ſed eius, qui miſit me*, vt intelligit etiam Auguſtinus libro 1. de Trinita. D capite 12. & Ambroſ. lib. 2. de fide cap. 4. & lib. 5. cap. 2. tamen quia vnam, & eandem perſonam cum Verbo componit, dicitur Chriſtus hanc ſcientiam à ſe habere, vt ſibi connaturalem, & ideo non tam didiciſſe, quam perfectam ſcientiam ſimul accepiſſe. Diſcere enim videtur quendam motum, ſeu progreſſum ab imperfecto ad perfectum ſignificare. Sicut etiam Chriſtus vt Deus per æternam generationem habet ſcientiam à Patre, de qua etiam intelligi poſſunt verba illa, *Doctrina mea non eſt mea, ſed eius, qui me miſit*, vt exponunt Auguſtinus 2. de Trinit. capit. 2. & tract. 27. in Ioannem, & Cyrillus libr. 4. in Ioannem, capite 42 & Chryſoſto. homil. 58. in Ioannem, & nihilominus non poteſt propriè, aut verè dici Verbum diſcere à Patre, quia per naturalem generationem ab illo habet ſcientiam perfectam. Ad hunc ergo E modum loqui poſſumus de ſcientia humanitatis, quamuis nec tam perfecta illa ſit, neque eodem modo connaturalis. Intelligendum ergo hoc eſt ſecundum quandam imitationem: non verò ſecundum æqualitatem. Et huic modo loquendi fauet Ambroſ. priori loco ſupra citato. Nam cum prius dixiſſet Chriſtum vt hominem protuliſſe illa verba. *Mea doctrina non eſt mea*, ſubdit, *Iudæi cum doctrinam eius ſecundum hominem quærerent, & dicerent, quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit Ieſus, Mea doctrina non eſt mea. Nam cum ſine eruditione literarum doceat, non quaſi homo, ſed vt Deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit, ſed inuenerit. Adinuenit enim omnem*

Virtus docendi in Chriſto quã excellens. Ioan. 7. Auguſtin. Ambroſ. Auguſtin. Cyril. Chryſoſt. Excellentia doctrinæ in Chriſto vnde. Ambr. Ambroſ.

rem viam diſciplinæ, & poſt hæc in terris viſus eſt, & cùm hominibus conuerſatus eſt, Baruc. 3. [Baruc 3.] Hæc eſt ergo prima cauſa ob quam Chriſtus in ratione doctoris ſuper omnes eminet. [A] Nam vt de eo teſtatus eſt Baptiſta Ioann. 3. [Ioan. 3.] *Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt, & quod vidit, & audiuit, hoc teſtatur.* Secunda ratio eſt, quia in Chriſto eſt maior ſanctitas, & vitæ puritas, quæ ad excellentiam doctoris maximè pertinet. Propter quod ipſe dixit Ioan. 9. [Ioan. 9.] *Quis ex vobis arguet me de peccato?* & ſubiunxit, *ſi veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Tertia eſſe poteſt, quia Chriſtus non ſolum habebat vim ad docendum exterius, proponendo veritatem (quod alij homines habere poſſunt) ſed etiam interius illuminando, & virtutem dando ad intelligen- [B] dum, & credendum altiſsima myſteria, quæ ratio non attingit. Deniq; quia ita docet, vt etiam rudes & *quodammodo* ad ſcientiam capeſſendam ineptos interdum ſubito ſapientes reddat, & diuinorum capaces myſteriorum. Quarta excellentia eſt, quia docendo non ſolum illuſtrat intellectum, ſed etiam cor penetrat, vt Paul. ait ad Hebræ. 4. [Heb. 4.] Propter quod meritò dicebant diſcipuli Ioann. 6. [Ioan. 6.] *Quo ibimus: verba vitæ æternæ habes.* Et ideo, quádo volebat, vnico verbo ita excitabat hominem, vt ſuæ voluntati, & vocationi ſtatim obediret, quod diuinæ virtuti, & efficaciæ verbi tribuendum eſt.

[In modo docendi Chriſtus inter omnes excellens.] [C] Ex quibus prætereà intelligitur, excelluiſſe etiam Chriſtum in modo docendi, vt art. 1. ad 2. D. Thom. [D Thom.] notauit, vbi ex quatuor cōditionibus hoc declarat. Prima, quod ſuam doctrinam miraculis confirmabat. Secunda, quia loquebatur in virtute, & efficacia ad perſuadendum. Tertia, quia magna authoritate ſuam doctrinam proponebat. Quarta, quia quod docebat, probitate vitæ confirmabat. Vbi Caietanus [Caietan.] addit cōditiones alias, quæ magis ſunt proprietates doctrinæ, quam modi docendi, ſcilicet excellentia doctrinæ, vtilitas, rectitudo, integritas & conſummata perfectio in rebus omnibus, quæ ad mores pertinent. Sed hæc (vt dixi) in materia de fide latius explicanda ſunt.

SECTIO II.

Vtrum decuerit Chriſtum cum offenſione, & ſcandalo Iudæorum docere.

[D] [Matth. 7.] Ratio difficultatis eſt, quia ipſemet Chriſtus Dominus Matth. 7. mouet. *Nolite dare ſanctum canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Et Prou. 9. [Prou. 9.] commonefacit Sapiens, *Noli arguere deriſorem, ne oderit te*, Et Eccl. 8. [Eccleſ. 8.] *Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.* Cum ergo Chriſtum non lateret doctrinam ſuam nō profuturam Iudæis, ſed potius futuram eis occaſionem perpetrandi maiora mala, non pareret vt eos doceret, aut corriperet. Nam & ratio charitatis hoc poſtulat, quæ prohibet dari proximis occaſionem peccandi: & ratio etiam ipſius doctrinæ, ne otioſè, & ſine fructu proijciatur, atque omnino contemnatur. [E] Quamobrem dixit Aug. [Auguſtin.] libr. 5. hom. in 41. *Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem*, & ſer. 36. de Sanctis. *Solent*, (inquit) *aliquoties doctores Eccleſiæ non pro negligentia peccantium, ab increpatione ceſſare, ſed quia eos timent ex ipſa caſtigatione ad peiora mala prorumpere.* Quam rationem docendi tanquam prudentem laudat, & commendat, & 1. libr. de Ciuit. c. 9. *Si propterea,* (inquit) *quiſque obiurgandis, & corrigendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant infirmos alios, & premant, atq; auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio: ſed conſilium charitatis.* Eadem autem eſt ratio de doctrina, & de correptione, & hæc omnia quæ Aug. deſcribit, in Chriſti prædicatione, & doctrina, vſu venerunt: fuiſſet ergo charitatis conſilium Iudæos ita diſpoſi-[A]tos non docere. Vnde Hieron. [Hierony.] ſuper Amos. 5. [Amos 5.] in hanc ſententiam videtur interpretari verba illa. *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. Quando* (inquit) *vir Eccleſiaſticus, & prudens in domo Dei multas impietates eſſe cognouerit, & non ſolum multas, ſed & fortes, quæ opprimere poſſint iuſtitiam, taceat in illo tempore, nec det ſanctum canibus.* Ac deniq; Gregor. [Greg. Pap.] libr. 6. in 1. Regum c. 2. prope finem. *Quandoq;* (inquit) *mala Regum, & terra magnorum toleranda ſunt, ne exaſperati ad priora dilabantur.* Vnde tandem augetur difficultas, quia prædicatio Chriſti exemplum eſſe debuit futuris Euangelij prædicatoribus, ſed ij prædicare aut docere non debent, quando maius time-[B]tur damnum, quam fructus ſperetur, ergo nec docere Chriſtus debuit cum tanta Iudæorum oſtenſione.

Hæc difficultas ferè communis eſt in materia de correptione fraterna, & de ſcandalo. Nam de illa interrogari ſolet (vt videre eſt 2. 2. q. 33. art. 7.) an interdum ſit facienda publicè, etiamſi is qui corrigitur, non ſit emendatus: de ſcandalo verò tractari etiam ſolet, an propter aliquorum ſcandalum correptio ſit omittenda, atque eadem eſt ratio de doctrina. Et ad vtramq; quæſtionem definiendam regula generalis eſt, quam hic ſtatuit D. Thomas, ſalutem multitudinis præferendam eſſe bono priuato cu-[C]iuſcunq; perſonæ. [Peccata publica etiam cum proximorum offenſione quando corrigenda.] Vnde ſi doctrina per ſe bona ſit, & ad ſalutem populi neceſſaria, aut valde vtilis, vel ad bonum promouendum vel ad vitanda mala & peccata, omittenda non eſt, quanquam aliqui perturbandi ſint, & peiores efficiendi. Quia illud ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum, nec factum, ſed permiſſum, ordo autem charitatis non obligat ad vitandum huiuſmodi ſcandalum cum aliorum detrimento, vel incommodo. Et eadem ratio eſt de correptione, ſi enim conſideretur correptio, vt ad emendationem delinquentis dirigitur, ſub hac ratione facienda non eſt, vbi deſperatur fructus, necdum ſi maius detrimentum timeatur. At ſi reprehenſio vnius conſideretur, vt medium ad coercendos alios, vel ſaltem ad impediendum, nec ſcelera quorūdam alios ad ſimilia peccata inducant (quod [D] ſolum habet locum in peccatis publicis) ſæpe non eſt omittenda, non ſolum, ſi non ſperetur emendatio priuatæ perſonæ, ſed neq; etiam ſi maiora mala, & peccata ipſius timeantur. Quia tunc reprehenſio non eſt inutilis, cum communitati profutura ſperetur. Neque eſt iniuſta, cum ſit quædam innocentum hominum, & ipſius virtutis, ac diuini honoris iuſta defenſio, & pœna quædam ipſius peccatoris de ſe medicinalis, ad quam infligendam ius habet Euangelicus prædicator, ac doctor, quatenus ad commune bonum neceſſaria eſt. Neq; etiam eſt contra ordinem charitatis, quandoquidem minus malum permittitur propter maius bonum, & ſcandalum illud non eſt actiuum ſed paſſiuum, vt explicatum eſt. Et hæc regula ſic explicata, & generatim ſumpta, omnino certa eſt, & indubitata. Hoc enim ſenſu in [E] Scriptura reprehenduntur Prophetæ, & paſtores, qui peccata populi non corrigunt, ſed diſsimulant. Iſai. 55. [Iſai. 55. & 56] *Clama, ne ceſſes*, & c. 56. *Canes multi non valentes latrare.* Threnor. 2. [Thren 2.] *Neque aperiebant iniquitatem tuam*, & latiſsime Ezech. 3. 13. & 33. [Ezech. 3 13. & 33.] quibus locis videndus eſt Hieron. [Hieronym.] qui hoc rectè declarat, & confirmat. Et Greg. [Greg. Pap.] 2. p. Paſt. c. 4. Optimè Chryſoſt. [Chryſoſt.] in illud ad Tim. 5. [1. Tim. 5.] *Peccantem corā omnib. argue. Quid* (inquit) *nō ne maius ſcandalū facit coram omnibus arguere? Minime id quidē. Magis n. ſcandalizantur, ſi peccata non ignorantes, nullū inferri videant cruciatū? ſicut n. ſi impune peccatur, plurimi delinquunt, ita ſi peccata puniantur, cōplures virtuti ſtudent*, loquitur autem de peccatis publicis, de quibus Paulus fuerat loquutus, vt omnes exponūt, & per ſe clarum eſt. Nā de occultis Chriſtus dixerat. *Corripe illum inter te, & ipſum ſolum.* [Matt 18.] De qua re Bernar. [Bernard.] epiſt. 78. eleganter dixit. *Cum carpuntur vitia, &*

inde

indeſcandalum oritur, ipſe ſibi ſcandali cauſa eſt, qui fecit quod argui debet, non ille qui arguit. Denique, *nec cautior ſum in verbo, nec circumſpectior in ſenſu illo qui ait, Melius eſt vt ſcandalum oriatur, quam vt veritas relinquatur. Quanquam neſcio quid proſit, ſi quod mundus clamat, ego tacuero, omniumq́; paſsim naribus infecto fœtore ſolus diſsimulo peſtem.* & Gregor. lib. 7. epiſt. 1. quæ refertur in c. Paulus 2. q. 7 exponens illud. *Seniorem ne increpaueris. Hæc regula tunc ſeruanda eſt, cum culpa ſenioris exemplo ſuo non trahit ad interitum corda iuniorum, vbi autem ſenior ad interitum iuuenibus exemplum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt.* Atque multa ſimilia de hoc argumento facilè reperiuntur tam in dictis, quam in factis, & exemplis: tum Prophetarum, cum Apoſtolorum, & aliorum Sanctorum Patrum. Quanquam vero hæc generalis doctrina indubitata ſit, eam tamen ad praxim reducere, circumſtantias omnes prudenter perpendere, vt doctor Euangelicus, neque in tacendo ſegnis, neque in loquendo imprudens ſit, valde eſt difficile, & ideo & conſtanti animo, & maturo iudicio pollere neceſſe eſt eum qui hoc munere fungitur.

Greg.

Prudentia Chriſti in inſtruendis, corripiendiſque Iudæis.

Ex hac verò regula optime colligitur, prudentiſsimè egiſſe Chriſtum Dominum conſtanter docendo, & corripiendo Iudæos, etiamſi multorum offenſionem, & ſcandalum inde oriturum eſſe præſciret. Hoc conſtat primo ex ipſius Chriſti authoritate, qui nihil potuit imprudenter, aut præter charitatis ordinem operari: ſed legimus ita feciſſe, & diſcipulis interdum ipſum monentibus quod Iudæi ſcandalizarentur, reſpondiſſe. *Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorū.* Secundo id patet ex re ipſa. Nam doctrina Chriſti erat vniuerſo mundo neceſſaria maiorisque momenti erat, quod vel pauci illam reciperent, qui erant futuri veluti ſemen diſſeminandum, & multiplicandum in vniuerſo orbe, quam quod Iudæi offenſionis, ac ſcandali occaſionem acciperent. Deinde Iudæorum principes, Scribæ, & Phariſæi publicè corrumpebant populum, eiuſque ſalutem impediebant: tum prauis moribus: tum etiam reſiſtendo veritati, & doctrinæ Chriſti, quæ ſufficienter illis proponebatur, reprehendendo, & ideo non obſtante qualibet eorum offenſione, publicè à Chriſto obiurgandi fuerunt. Denique quamuis ex doctrina, & reprehenſione Chriſti Iudæi ſumpturi erant occaſionem occidendi ipſum, quod grauius peccatum fuit, quàm cætera omnia, quæ antea ipſi commiſerant, tamen hoc eorum malo bene vſurus erat Deus ad maximum bonum, qualis eſt redemptio, & totius mundi ſalus. Non ergo debuit Chriſtus doctrinam ſuam celare, ne illud malum fieret, ſed potius debuit, neque à docendo, neque increpando deſiſtere, ne tantum bonum impediretur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum

Rationes autem dubitandi in initio poſitæ ſolum procedunt in illis caſibus, quando ex doctrina, aut reprehenſione, vel priuata, vel publica nullum ſperatur commodum, ſed ſolum detrimentum. Vel certè quando tantum eſt malum, quod timetur, tamque exiguum bonum, quod ſperatur, vt hoc potius prætermitti debere, quam illud permitti, prudenter iudicetur. Sæpè enim huiuſmodi caſus morales euenire poſſunt cumque hæc res, neque intrinſecè mala ſit, neque neceſſario bona, ſed iuxta diuerſas circumſtantias interdum vnum expediat, interdum aliud, ideo Scriptura, & ſancti nunc vno modo loquuntur, nunc alio, vbique tamen idem intendunt, nimirum vt id ſemper fiat, quod ordini charitatis magis fuerit conſentaneum.

* *
*

SECTIO III.

Quanto tempore Chriſtus prædicauerit.

HÆc quæſtio neceſſaria eſt, vt intelligatur, qua ætate Chriſtus mortuus eſt, & ideo diligenter eſt hoc loco diſcutienda. Prima ergo ſententia eſt quorūdam Patrum, qui ſolum vnum annum Chriſti prædicationi adſcribunt. Ita dicit Clemens Alexand. libr. 1. ſtrom. non longe à fine, afferens illud, Iſai. 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me Dominus,* & infrà, *Vt prædicarem annum placabilem Domino,* & in hanc ſententiam meritò citari poſſunt Lactantius, Iulius Africanus, & alij, qui aſſerunt, Chriſtum trigeſimo ætatis anno obiiſſe, quos infra ſuo loco referemus. Tribui etiam ſolet hæc opinio Tertulliano, qui libro cont. Iudæos, capit. 8. dicit. Chriſtum mortuum eſſe anno 15. Imperij Tiberij. Sed hic author potius videtur erraſſe ponens initium prædicationis Chriſti anno 12. Tiberij, vt ſupra ex libr. cont. Marcion. annotauimus.

Clem. Alex. Iſaia 61.

Lactan. Iul. Afr. Tertul.

Secunda ſententia eſt, Chriſtum Dominum duobus annis prædicaſſe. Hæc videtur fuiſſe ſententia Apollinaris Laodiceni apud Hier. Dan. 9. & eam ſequitur Cyrill. Alexandr. in 29. capit. Iſaiæ in principio.

Apol. Hieronym. Cyril.

Tertia ſententia & communis eſt Chriſtum prædicaſſe tribus annis, & nonnullis menſibus, cuius authores poſtea referam.

Quarta ſententia eſſe poteſt, poſuiſſe in prædicatione ſuper quatuor annos, menſes quoque aliquot. Vt autem de his tribus ſententijs vltimis feramus iudicium (prima enim in omni ſenſu eſt improbabilis) eſt animaduertendum, initium prædicationis Chriſti poſſe computari vel à baptiſmo, vel à miraculo nuptiarum. Quæ differentia in noſtra ſententia multum ad præſentem quæſtionem refert. Exiſtimamus enim annum integrum inter illa duo myſteria interceſsiſſe: qui verò hoc negant, tātumque aliquod menſes interceſsiſſe aſſerunt, nihil referre putant, quod à baptiſmo, vel nuptijs prædicationis ſumatur exordium.

Primo igitur certum exiſtimo à miraculo nuptiarum poſuiſſe in prædicatione Chriſtum vt minimum duos annos, & aliquot menſes aut dies, in quo fere omnes ſancti Patres conueniunt, idque ex diſcurſu Euangelij Ioannis manifeſte colligunt. Nā capite 2. ſtatim poſt miraculum nuptiarum commemorat vnum paſcha, quod Chriſtus Ieroſolymis celebrauit, deinde c. 6. aliud memorat, quod ſine vlla dubitatione eſt diſtinctum à ſuperiori (vt aperte conſtat ex hiſtoria illorum capitum) atque ita numeratur vnus annus, qui vt minimum inter illa Paſchata interpoſitus eſt. Rurſus cap. 11. & 13. mentionem facit alterius paſchatis, in quo Chriſtus interfectus eſt, quod eſſe diſtinctum à reliquis eodem modo ex eadem hiſtoria conſtat, ergo neceſſe eſt, vt prædicatio Chriſti durauerit ſaltem duobus annis, quia tria paſchata non poſſunt minori tempore numerari. Quibus inſuper addendum eſt tempus illud, quod à miraculo nuptiarum vſque ad proximum paſcha fluxit, quod iuxta ſententiam ſupra à nobis approbatam fuit à 6. die Ianuarij vſque ad finem Martij. Et ex eadem ſententia ſequitur, ſi numeremus annos prædicationis Chriſti à baptiſmate, non poſſe à nobis pauciores, quam tres numerari, & hinc etiam euidēter confutatur prima ſententia. Quia ſiue initium prædicationis ſumatur à baptiſmo, ſiue à miraculo nuptiarum, non poteſt prædicationis tempus vno anno coarctari. Aliæ verò tres ſententiæ omnes habent aliquid probabilitatis, vel ſtatuendo diuerſum prædicationis initium, vel iuxta diuerſas ſententias probabiles circa annum, qui à baptiſmo ad nuptias vſque fluxit, diuerſimode ſentiendo.

Ioan. 2. & 6.

Ioan. 11. & 13.

Iam

Iam vero inquirendum ſupereſt, an ex hiſtoria Euangelica colligi poſsit alius huiuſce prædicationis annus, petitio ipſius principij, à miraculo nuptiarum, atq; adeo vtrum ab eo die numerandi ſint tres anni, an tantum duo. Nam quod vltra triennium nõ extendatur, ex eadem hiſtoria Euangelica Ioannis ferè omnes authores colligunt. Quia Ioannes late deſcribit, & per diuerſa paſchata indicat annos prædicationis Chriſti, ſaltem à miraculo nuptiarum. Et ideo vanum eſſet, & ſine fundamento, aliquem annum addere qui ex hac Euangelica hiſtoria non colligatur, vt dicemus latius agentes de morte Chriſti. Tota igitur controuerſia poſita eſt in expoſitione illorum verborum Ioannis 5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.* Dubium eſt enim quod fuerit illud feſtum. Si enim fuit paſcha, cum illud ſit diſtinctum ab ijs, quæ ca.2. & 6. memorantur, atq; illis interiectum, neceſſe erit addere alium annum: ſi autem fuit feſtum Pentecoſtes, vel aliquod aliud, nulla erit neceſsitas addendi alium annum. Prima ergo expoſitio, & ſatis frequens eſt, illud feſtum non fuiſſe paſcha. Primo quia non eſt veriſimile Ioannem ca.5. mentionem facere vnius paſchatis, & ſtatim c.6. tranſitum ad aliud facere vnius integri anni hiſtoria prætermiſſa.

Teſtimoniũ Io.5 de die feſto Iudæorum. 1 expoſitio.

Secundo, quia Ioann. diligens fuit in deſignandis feſtis paſchæ, vt ſeriem, & veluti chronologiam prædicationis Chriſti notaret, & ideo diſtinctè ſemper illa nominat, & non communi, vulgarique voce *diei feſti*. Denique, quia alias neceſſarium erit nobis admittere quatuor annos integros prædicationis Chriſti, numerando à baptiſmate, quod inauditum eſt, & cum humana hiſtoria, & chronologia non poteſt cohærere. Quod ſi inquiras quodnam fuerit illud feſtum de quo fit mentio Ioan.5. Chryſoſt.ho. 35. in Ioann. (quem Theophyl. & Euthy. ſequuntur) ſine probatione dicit, *Vt mihi videtur Pentecoſtes*, Cyrillus vero libr.2.cap.123. eandem tenens ſententiam probationem adiungit, quia hoc feſtum videtur immediate ſequutum poſt paſcha, at vero Iudæi nullum feſtum immediate poſt paſcha celebrant, niſi Pentecoſtes. Aſſumptum vero ſolum probatur à Cyrillo ex ordine hiſtoriæ, quia poſtquam cap.2. Ioannes mentionem fecerat paſchatis, vſq; ad c.5. non fecit mentionem alterius diei feſti. Quæ tamen probatio non eſt efficax, ſæpe enim Euangelica hiſtoria facit tranſitum ab vno feſto ad aliud remotum. Hanc ſententiam docuit etiam Apollinaris, apud Hiero. Daniel.9. D.Thom. Albert. Magn. Lyran. & alij ſuper Ioann. & Petrus Comeſtor in hiſtor. Euang. cap.81.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Cyril. Apollin. Hieronym. D.Thom. Albert. Lyran. Petr Com.

Secunda expoſitio eſt illud feſtum fuiſſe paſcha. Ita ſenſit Iren. libr.2. aduerſ. Hæreſ. capi.39. & optimè Rupert. libr.5. in Ioannem in initio. Atque idem ſentiunt alij antiqui Patres, infra citandi, & ex recentioribus Ianſen. & Fran. Tolet. ibi, & Benedic. Pererius libro 11. in Danielem quæſtion 7. Suaderi poteſt primo ex abſoluta appellatione *diei feſti*. Quia neque in veteri, neque in nouo teſtamento, alia ſolemnitas abſoluta *diei feſti* appellatione nominatur, paſcha vero quaſi per antonomaſiam ſæpe ita vocatur, præſertim à Ioanne, vt cap.4. *Cum veniſſet in Galilæam exceperunt illum Galilæi, cum omnia vidiſſent, quæ fecerat Ieroſolymis in die feſto, & ipſi enim venerant ad diem feſtum.* Vbi per diem feſtum neceſſe eſt Paſcha intelligi, alludit enim ad hiſtoriam, quam capi.2. narrauerat, quomodo ſcilicet in die Paſchæ, eieciſſet Chriſtus ementes, & vendentes è templo. Et videtur hic locus non parum vrgere, quia paucis interpoſitis ſubdit Ioan. in cap.5. *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum*, ergo veriſimile eſt in eadem ſignificatione vſum eſſe illa voce. Præſertim quia ſtatim cap.7. agens de alia ſolemnitate ſub nomine *diei feſti*, non ſimpliciter ita vocauit, ſed cum addito *diem feſtum Scenopegiæ*, cap. vero 11. & ſequentibus ſæpe Paſcha, *diem feſtum*, ſimpliciter appellat. Et ſimiliter Matth. cap.26. *Non in die feſto*, & Luc. cap.2. *ſecundum conſuetudinem diei feſti*, quem paulo antea *Paſcha* vocauerat. Secundo eſt vehemens coniectura, quia illa omnia, quæ à Ioanne narrantur dicta, & facta à Chriſto, à capit.2. (vbi in die Paſchæ dicitur eieciſſe ementes & vendentes è templo) vſque ad cap.5. (vbi fit mentio huius diei feſti) non videntur potuiſſe fieri ſolis quinquaginta diebus, imò neq; breuiori tempore, quam integro anno.

2 expoſitio. Iren. Ianſen. Tolet. Pererius. Teſtimoniũ Io. de die feſto intelligendum de Paſchate. Ioann.1. & 3. Ioan.7 & 11. Marc.26. Luc.2.

Quod ita declaratur: nam c.3. narrat colloquium Chriſti cum Nicodemo, & poſtea dicit veniſſe Ieſum cum diſcipulis in Iudæam, & ibi moratum eſſe, & baptizaſſe. Quo loquendi modo ſignificat non paucis diebus illic habitaſſe. Deinde (quod magis vrget) cap. 4. narrat rediiſſe Chriſtum à Iudæa in Galilæam, & tranſiiſſe per Samariam, & poſt colloquiũ cum Samaritana inter alia dixiſſe diſcipulis. *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt: & meſsis venit?* Quæ verba perpendens Rupert. ſupra inquit, *Conſtat, quod vbi non plus, quam quatuor menſes ad meſſem interſunt, paſchalis feſtiuitas non plus, quam duobus menſibus longe abeſt, quo vtique ſpatio temporis nulla alia feſtiuitas occurrit, in qua ſecundum præceptum legis omne maſculum deberet apparere ante conſpectum* Domini. Et ex eiſdem verbis colligunt S.Thom. Hugo Cardin. Claud. Caiet. & Ianſen. illud tempus, in quo Chriſtus Samariam pertranſiit, fuiſſe hyemale, inter Nouembrem, & Ianuarium. Quia tempus meſsis in Iudæa erat menſis Martij, vel Aprilis, vt colligi poteſt ex Ioſue 4. Vbi dicitur populus Iſrael pertranſiſſe Iordanem decimo die menſis primi (qui erat Martius) & tamen cap. 3. dictum erat, illud fuiſſe tempus meſsis his verbis, *Iordanis ripas aluei ſui tempore meſsis impleuerat.*

Ioan.4. Tempus meſſis in Iudæa quando. Rupert. D.Thom. Hugo Card. Claud. Caietan. Ianſen. Ioſ.3. & 4.

Dicere verò aliquis poſſet in c.4. per menſem primum non intelligi Martium, qui ſolum erat primus in ordine ad feſtiuitates celebrandas, ſed Septembrem, qui erat primus in computatione anni communis Hebræorum. Sed hæc fuga excluditur. cap.5. vbi dicitur *tranſmiſſo Iordane feciſſe populum Phaſe decima quarta die menſis ad veſperam in campeſtribus Iericho*; non autem eſt dubium quin de eodem menſe intelligatur: quia non permanſerunt ibi ſex menſes, vt facerent paſcha, ſed poſt quatuor dies illud celebrarunt, vt notauit Theod. quæ.2. in Ioſue, & indicauit Hieronym. libr.1. contra Iouinianum circa med. Aliter eludi poſſet hic locus, dicendo verbis illis capit.3. non affirmari illud fuiſſe tempus meſsis, ſed comparari venundationem illam cum ea quæ tempore meſsis fieri ſolebat. Nam Septuaginta legunt, *ſicut in tempore meſsis*. Sed huic expoſitioni obſtat vulgata lectio, quæ non habet, *ſicut in tempore*, ſed ſimpliciter, *tempore meſsis*. Secundo, quia ſtatim ca.5. poſt narratam paſchæ celebrationem additur, *& comederunt de frugibus terræ die altero* (ſcilicet die decimo quarto menſis primi) *azimos panes, & polentam eiuſdem anni, defecitque manna, poſtquam comederunt de frugibus terræ, neque vſi ſunt vltra cibo illo filij Iſrael, ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Canaan.* Ergo negari non poteſt, quin eo tempore fructus terræ iam ad maturitatem perueniſſent, atque adeo, quod tempus meſsis iam inſtaret. Atque ita exponunt hunc locum Lyranus, Hugo, & Abulenſ. qu.35. in cap.3. qui aduertunt primum menſem Iudæorum interdum coincidere cum noſtro Aprili, & ita potuiſſe accidere illo anno, cumque illa regio calidior ſit, & prope Iordanem eſſet, & humidior, atque magis diſpoſita, vt citius fructus matureſcerent, fieri potuiſſe, vt eo iam tempore aliqua ex parte meſsis inciperet: Et confirmari poteſt hæc ſententia ex Leuitic.23. vbi præcipitur in paſchate offerri manipulum primitiarum coram Domino, quod eſt ſignum eo tempore ſegetes fuiſſe iam aptas ad meſſem. Vnde Ioſeph 3. antiquit. ca.12. refert, tempore paſchatis ſoli-

Ioſ.5. Theod. Hierony. Hugo. Abulenſ. Lyran. Leuit.23. Ioſeph.

ſolita eſſe omnia ſata habere iam culmum, ſpicam, & grana, & quamuis non eſſent omnino perfecta, fuiſſe tamen vicina maturitati, ſaltem in aliquibus locis, ita vt meti poſſent, vt manipulus ſpicarum offerretur Deo, vtque poſſent grana torreri, & in ſacrificium offerri. Quod etiam notauit Lyranus ſupra, & Leuit. ac Exod. 23. vbi propter hanc cauſam primus menſis vocatur, *Menſis nouorum*, & apertius capit. 23. *Menſis nouarum frugum.* Relinquitur ergo, tempus, illud, in quo Chriſtus pertranſiit Samariam non potuiſſe eſſe paulo ante pentecoſtem. Illud namque tempus non diſtabat à tempore meſsis per menſes quatuor, maxime cum Chriſtus non de fine: ſed de initio meſſis loquatur. Sic enim ait: *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſsis venit,* ergo illud feſtum, de quo Ioannes loquitur cap. 5. non potuit eſſe feſtum Pentecoſtes, quia illud proxime ſequutum eſt poſt tranſitum Ieſu per Samariam. Et eadem ratione concluditur, non poſſe etiam explicari locum illum de feſto tabernaculorum proximo Septembri celebrato poſt illud Paſcha, cuius facta fuerat mentio capit. 2. Quia in illo temporis interuallo nunquam defuere quatuor menſes, vſque ad tempus meſsis, ergo feſtum illud non fuit feſtum tabernaculorum. Nec etiam eſſe potuit feſtum Encæniorum (vt Caietan. finxit Ioan. 5. quem Canus ſequitur lib. 10. de locis. ca. 5. ad 6.) Tum quia illud feſtum non erat adeo ſolenne, vt ſimpliciter *dies feſtus*, quaſi per antonomaſiam diceretur. Quæ ratio generaliter probat de reliquis feſtis minoribus, quæ hyeme celebrabantur. Tum etiam, quia illo modo non poſſunt commode verba Chriſti explicari. Oportuiſſet enim vt ante menſem Nouembris, in quem feſtum illud incidebat, Chriſtus tranſiiſſet per Samariam, ergo tunc dicere non poſſet. *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſsis venit.* Eo vel maxime, quod ſolum in tribus ſolemnioribus, feſtis Paſchæ, Pentecoſtes, & Tabernaculorum tenebantur omnes Iudæi, qui terram promiſsionis incolebant, Ieroſolymam ad ſacrificandum aſcendere, vt conſtat Exod. 23. Illud autem feſtum, de quo Ioannes loquitur ca. 5. videtur fuiſſe aliquod ex iis tribus, vt omnes grauiores expoſitores intelligunt. Nam verba illa: *Erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam,* vim habent cauſalis propoſitionis, ſcilicet aſcendiſſe Chriſtum, quia erat dies feſtus, nimirum in quo omnibus aſcendendum erat. Cum ergo oſtenſum ſit non fuiſſe feſtum Pentecoſtes, neque Tabernaculorum, nihil ſanè veriſimilius dici poteſt, quam quod fuerit feſtum Paſchæ.

Lyran. Exod. & Leuit. 23

Ioan. 5.

Ioann. 2.

Caietan. Canus.

Exod. 23.

Contra hoc verò aliqui contẽdunt, tempus meſſis apud Iudæos fuiſſe eodem tempore, quo eſt apud nos. Nam Leuit. 23. & Exod. 23. indicatur finem meſsis in fine Auguſti accidere ſolitum eſſe, atque ita colligunt feſtum Paſchæ incidere ſolitũ in principium veris, vt Hieron. notat Aggæi. 1. Vnde fit eodem tempore paulo poſt paſcha potuiſſe Chriſtum dicere. *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſsis venit,* vt ſenſit Cyrill. lib. 2. in Ioan. cap. 106. Cui ſententiæ fauet Chryſoſto. tom. 2. ſermone quodam de Ioanne Baptiſta, vbi dicit, Iunium fuiſſe initium meſsis frumentaceæ. Iuxta quam ſententiam rectè intelligi poteſt locus Ioannis de feſto Pentecoſtes. Sed præterquam quod illa expoſitio de feſto Paſchæ non ſolum prædicta ratione ſed etiam aliis, & quidem efficacibus nititur. Hæc, quæ ad refellendam prædictam rationem afferuntur, nullo modo nobis ſuaderi poſſunt. Tum quia loca Scripturæ in contrarium adducta, tam aperta ſunt, vt vix poſsint explicari. Tum etiam, quia id quod dicitur, repugnat & principiis geographiæ & omni hiſtoriæ, ac experientiæ. Tum etiam quia ex citatis locis Leuitic. & & Exod. 23. conſtat in feſto Pentecoſtes ſolitas eſſe offerri primitias frugum, & duos panes ex primitiis tritici. Vnde fit eo tempore non ſolum inchoatum,

A ſed fere finitum fuiſſe tempus meſsis: in fine autem Auguſti non ſolum meſsis, ſed etiam vindemia finita erat, vt eiſdem locis Lyranus notat, & Deuter. 26. Quod etiam eſt ſignum multo antea finitum fuiſſe tempus meſsis. Nullo ergo modo à Paſchate ad initium meſsis poterãt quatuor menſes ſupereſſe, non ergo potuerunt illa verba à Chriſto dici tempore veris, ſtatim poſt paſcha, ſed tempore hyemis ante paſcha, ergo locus ille Io. 5. non poteſt de Pentecoſte, ſed ſolum de paſcha intelligi.

Ex hac ergo huius loci expoſitione (quam veriorem exiſtimamus) concluditur, quatuor paſchata numerari à Ioanne poſt miraculum nuptiarum, & conſequenter numerando prædicationem Chriſti ab eo miraculo, tribus annis: & tribus menſibus durB aſſe, atque adeo (ſi ſumamus initium à tempore baptiſmi) numerandos eſſe quatuor annos, & tres menſes.

Tempus prædicationis Chriſti quãtum.

Sed ſuperſunt nonnullæ difficultates circa hanc ſententiam. Prima eſt, quia nullus author grauis tot annos tribuit prædicationi Chriſti, ſed ad ſummum tres, & aliquot menſes, vt videre licet in Euſeb. libr. 8. de Demonſtrat. demonſt. 2. circa finem, vbi tamen non declarat, ex quo tempore illorum annorum ſeriem ordiatur, in chronico tamen apertè, vt videtur illos à baptiſmate Chriſti repetere, vt patet computando quæ narrat in Olympiade ducenteſima prima, & ducenteſima ſecunda, ſed apertiſsimè id docet libr. 1. hiſt. c. 10. Euſebium autem ſecutus eſt Hieron. Daniel. 9. vbi Theodoret. idem ſenſit, & clarius Ignat. epiſt. 5. ad Trallianos, *Triennium prædicauit Eu-* C *angelium, ſigna, & prodigia patrauit.* Et videtur initium ſumere à baptiſmate, cuius proxime mentionem fecerat. Eandem ſententiam videtur tenuiſſe Beda libr. de ratione temporum, cap. 45. & Aymo Apocalypſ. 12. & Nicephorus lib. 1. cap. 29. Ad hanc difficultatem nihil aliud habeo quod reſpondeam, niſi hos Patres non ſatis diſtinxiſſe inter initium prædicationis Chriſti ſumptum à baptiſmo, vel à miraculo nuptiarum, ſolumque docere voluiſſe ex Euangelio Ioannis tres tantum annos colligi poſſe, quod nos etiam fatemur. Cæterum, quia ex traditione Eccleſiaſtica alium integrum annũ credimus interceſsiſſe à baptiſmo, vſque ad nuptias, ideo annum alium annumerandum cenſemus, ſiue ille annumeretur inter annos prædicationis (quia ex tunc cœpit docere, & diſcipulos congregare, vt ſupra diximus) ſiue dica D tur initium potius eſſe ſumendum à nuptiis, quia tunc cœpit Chriſtus Dominus manifeſtare gloriam ſuam hominibus, & doctrinam miraculis confirmare, quod ad modum loquendi ſpectat. Quamuis prior, qui initium doctrinæ ſumit à baptiſmate, videatur magis vſitatus, magiſque hiſtoriæ, & rationi conformis.

1 Obiect.

Euſeb.

Hierony.

Theod.

Ignat.

Beda.

Aymo.

Niceph.

Reſponſio.

Secunda difficultas ſumitur ex Luca c. 3. dicens. *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæſaris, ſub principibus ſacerdotum Anna, & Caipha factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem.* Ex quibus verbis colligi videtur totum tempus prædicationis Chriſti comprehenſum eſſe ſub pontificatibus Annæ, & Caiphæ, id eſt, baptizatum eſſe eo anno quo Annas pontificatum gerebat, mortuum autem in pontificatu Caiphæ, E Nam hoc poſterius manifeſto conſtat ex omnibus Euangeliſtis, illud vero prius ex hoc loco Lucæ deducitur. Et ita interpretatur Euſeb lib. 1. Hiſt. ca. 10. Rurſus addendum eſt ex Ioſepho lib. 8. antiquitatum cap. 3. inter Annam, & Caipham tres Pontifices interceſsiſſe Iſmaelem, Eleazarum, & Simeonem, qui eo tempore annui erant, vt aperte colligitur ex verbis illis Ioannis cap. 11. *Cum eſſet pontifex anni illius,* & Ioſephus idem teſtatur, ergo tota Chriſti prædicatio à baptiſmo vſque ad mortem non potuit integrum quadriennium efficere. Quo argumento vſus eſt Euſebius ſupra, eumque imitatur Nicephorus.

2. Obiectio. Luc. 3.

Euſeb. Ioſeph.

Ioan. 11.

Euſeb. Nicephor.

Sed

Reſponſio. Sed eſt valde ineſſicax argumentum multis de cauſis. Primo quia etiam ſi concedantur omnia, quæ in argumento ſumuntur, conſequentia non eſt efficax. Quia cum non conſtet, quando inciperet, vel finiretur annus Pontificatus illorum pontificum, fieri rectè potuit, vt ſub illis quinque pontificibus Chriſtus prædicauerit quatuor annis integris, & aliquot menſibus, vt facile conſtabit intuenti, & conſideranti. Secundo, quia non ſatis conſtat Annam fuiſſe Pōtificem eo anno, quo Chriſtus eſt baptizatus. Quia verba illa Lucæ. *Sub principibus Anna, & Caipha*, valde ambigua ſunt & obſcura. Quia nudè, ac ſimpliciter accepta potius indicare videntur, vtrumque fuiſſe Pontificem eo anno, & per vices miniſtraſſe, vt ſentit Auguſtin. tract. 49. in Ioannem. (*Auguſtin.*) Alij exiſtimant Caipham tunc fuiſſe Pontificem, & duraſſe vſque ad Chriſti mortem. Nam illum accepiſſe pontificatum quarto, vel quinto anno imperij Tiberij, & in eo perduraſſe vſque ad finem imperij eius, non obſcurè colligitur ex Ioſeph. libr. 18. antiq. capit. 3. & 7. quod verò ipſe ſolus ſummus Pontifex eſſet, ſatis conſtat ex Matth. 26. *Duxerunt eum ad Caipham principem ſacerdotum*; & Ioan. 11. & 18. *Duxerunt eum ad Annam primum, erat enim ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius*, ergo etiam ille ſolus erat Pontifex anno baptiſmi Chriſti. (*Matt. 26. Ioan. 11. & 18 Annæ, & Caiphæ pontificatus qualis.*) Cum illo autem numeratus eſt Annas à Luca: tum quia Pontificatum paulo ante geſſerat, & idcirco nomen principis ſacerdotum nondum amiſerat: tum etiam quia erat ſocer Caiphæ, ac propterea eximia authoritate pollebat, atque hanc ob cauſam in paſſione Domini ad illum primum ductus eſt Chriſtus. Quidam etiam arbitrantur illum fuiſſe ſummum præſidem concilij Sanhedrin, ad quod veræ, vel falſæ doctrinæ iudicium pertinebat. Nam Act. 4 in illo Concilio, quod aduerſus Apoſtolos coactum eſt, Annas vocatur princeps ſacerdotum, Caiphas vero deinde cum reliquis annumeratur, cum tamen eodem anno, quo mortuus eſt Chriſtus, durante adhuc Caiphæ Pontificatu concilium illud congregatum ſit. Alij denique arbitrantur Annam, & Caipham alternis annis pontificalem dignitatem obtinuiſſe, & ideo dictum eſſe, *ſub Anna, & Caipha*: Quia licet eo anno, quo Ioannes Baptiſta prædicare cœpit, alter eorum tantummodo eſſet Pontifex, tamen ſub vtriuſque pontificatu prædicauit, & vterque dicebatur princeps ſacerdotum, quia alternis ſibi annis mutuo ſuccedebant. Quæ res ſicut probari non poteſt, ita neque alia efficaciori ratione refelli. Addo præterea contra Euſebium non potuiſſe dici *factum eſſe verbum Domini ſub Anna, & Caipha*, ſolum quia Caiphas futurus erat pontifex poſt triennium, vel quadriennium, quando Chriſtus mortuus eſt, præſertim cum eo anno defunctus iam eſſet Ioannes, nullo ergo modo conſiſtere poteſt Euſebij computatio. Quod præterea euidenter conuincitur, quia hiſtoria Ioſephi qua Euſe. vtitur, anteceſsit fere per quatuordecim annos Chriſti baptiſmum, & prædicationem: accidit enim in initio imperij Tiberij, vt dictum eſt, & euidenter conſtat ex Ioſepho. Ex quo etiam facile intelligitur, non fuiſſe perpetuo obſeruatum eo tempore, vt ſummi pontifices annui eſſent. Sed hoc pendebat ex Romanorum imperio: qui interdum breuiori tempore interdum diuturniori, aliquem pontificem patiebantur eſſe. Vnde etiam euenire poterat, vt idem ſæpe pontifex fieret. Ex hiſtoria ergo, & ſucceſsione horum pontificum nihil certi de tempore prædicationis Chriſti haberi poteſt.

3. Obiectio. Reſponſio. Tertia, grauis difficultas ſumitur ex chronologia Romana Euangelicæ coniuncta. Nam ex Luca habemus Chriſtum baptizatum eſſe anno decimo quinto imperij Tiberij, ſed hiſtoriæ graues anno eiuſdem imperij decimo octauo, Chriſtum defunctū memorant, ergo non potuit prædicatio Chriſti à baptiſmate inchoata, quatuor integris annis durare. Sed hæc difficultas commodiorem locum habebit infra cum agemus de anno quo defunctus eſt Chriſtus, vbi docebimus eueniſſe id quidem anno decimo nono imperij Tiberij, ex quo etiam confirmabitur amplius ſententia, quam hic defendimus.

QVÆSTIO XLIII.

De miraculis à Chriſto factis in generali, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de miraculis à Chriſto factis: & primo in generali. ſecundo in ſpeciali de ſingulis miraculorum generibus: tertio in particulari de transfiguratione ipſius.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo, vtrum Chriſtus debuerit miracula facere.

Secundo, vtrum fecerit ea virtute diuina.

Tertio, in quo tempore inceperit miracula facere.

Quarto, vtrum per miracula fuerit ſufficienter oſtenſa eius diuinitas.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus debuerit facere miracula.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus miracula facere non debuerit. Factū enim Chriſti verbo ipſius debuit concordare. Sed ipſe dicit Matth. 16. Generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Non ergo debuit miracula facere. (234. Op. 2. c 7. & op. 3. c. 135. & op 11. a. 17. & op 60. c. 51. pr.)

2. Præterea, Sicut Chriſtus in ſecundo aduentu venturus eſt in virtute magna & maieſtate, (vt dicitur Matt. 24.) ita in primo aduentu venit in infirmitate: ſecundum illud Iſa. 53. Virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. Sed operatio miraculorum magis pertinet ad virtutem quam ad infirmitatem. Ergo non fuit conueniens, quod in primo aduentu miracula faceret.

3. Præterea, Chriſtus venit ad hoc vt homines ſaluaret per fidem, ſecūdum illud Heb. 12. Aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorem Ieſum. Sed miracula diminuunt meritum fidei, vnde Dominus Ioan. 4 dicit, Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis. Ergo non videtur, quod Chriſtus debuerit miracula facere.

Sed contra eſt, quod ex perſona aduerſariorum Dei dicitur Ioan. 11 Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?

Reſpondeo dicendum, quod diuinitus conceditur homini miracula facere propter duo. Primo quidem, & principaliter ad confirmandam veritatem quam aliquis docet, quia enim ea, quæ ſunt fidei humanam rationem excedunt, non poſſunt per rationes humanas probari: ſed oportet quod probentur per argumentum diuinæ virtutis, vt dum aliquis facit opera, quæ ſolus Deus facere poteſt, credantur ea, quæ dicuntur eſſe à Deo, ſicut cum aliquis defert literas annulo Regis ſignatas, creditur ex voluntate Regis proceſsiſſe, quod in illis continetur. Secundo, ad oſtendendam præſentiam Dei in homine per gratiam Spiritus Sancti, vt dum ſc. homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiam. Vnde dicitur Galat. 3. Qui tribuit vobis Spiritum operatur virtutes in vobis. Vtrumque autem circa Chriſtum erat hominibus manifeſtandum, ſcilicet quod Deus eſſet in eo per gratiam, non adoptionis, ſed vnionis, & quod eius ſupernaturalis doctrina eſſet à Deo. Et ideo conuenientiſsimum fuit, vt miracula faceret. Vnde ipſe dicit Ioannis decimo. Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Ioannis 5. Opera quæ dedit mihi

pater vt faciam, ipſa ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod dicit. Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ, intelligendum eſt, vt Chryſ. dicit, quod tunc non acceperunt tale ſignum, quale petebant, ſcil. de cœlo: non quod nullum ſignum eis dederit, vel quia ſigna faciebat, non propter eos, quos faciebat lapideos eſſe, ſed vt alios emendaret: & ideo non eis, ſed aliis illa ſigna dabantur.

Homil. 54. in Matth. ante med. tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod licet Chriſtus venerit in infirmitate carnis, quod manifeſtatur per paſsiones: venit tamen in virtute Dei, quod erat manifeſtandum per miracula.

Ad tertium dicendum, quod miracula in tantum diminuunt meritum fidei, in quantum per hoc oſtenditur duritia eorum, qui nolunt credere ea, quæ ſcripturis diuinis probantur, niſi per miracula. Et tamen melius eſt eis, vt vel per miracula conuertantur ad fidem, quam quod omnino in infidelitate permaneant: dicitur enim prima ad Corinth. 14. quod ſigna data ſunt infidelibus, vt ſcilicet conuertantur ad fidem.

COMMENTARIVS.

RESpondet D.Tho. conuenientiſsimum fuiſſe, vt Chriſtus miracula faceret. Quod euidenter probat ex fine prædicationis Chriſti, & excellentia eius, ad quam confirmandam, & demonſtrandam Chriſti diuinitatem vtilia erant miracula. Non tamen declarat, vtrum ad hunc finem fuerint ſimpliciter neceſſaria: cum tamen ex verbis Chriſti Domini interdum neceſsitas, interdum vtilitas colligi videatur. Quam rem inferius diſputabimus, vbi etiam exponemus, quod in ſol. ad 3. tetigit D.Tho. quomodo miracula conferant ad fidem, & augeant, vel minuant meritum eius.

Matt. 12 & 16.

In ſol. ad 1. explicat D.Thom. locum illum Matth. 12. & 16. *Generatio praua, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* In quo primum obſeruandum eſt, Phariſęos petẽtes à Chriſto ſignum de cœlo dupliciter peccare potuiſſe. Primo, ex praua intentione, quia non petebant illud ſignum, vt crederent, ſed vt occaſionem haberent calumniandi Chriſtum vt ariolum, ſeu incantatorem. Hanc enim fuiſſe iſtorum mentem indicauit Chriſtus, tum eos appellans hypocritas, (vt Græca habent, nonnullaque latina) tum acriter inceſſens illis verbis, *Generatio praua, & adultera.* Secundo peccabant per duritiam, & infidelitatem contemnendo cætera miracula, quæ Chriſtus faciebat, & nouum atque inuſitatum ſignum exigentes, vt Chriſti potentiam explorarent. Propter quod dicuntur acceſsiſſe ad tentandum eum, & hanc eorum mentem indicauit Chriſtus, cum illos arguit, quod ex ſignis aeris, faciem cœli diiudicare noſſent: Meſsiæ autem aduentum ex proprijs eius operibus, & ſignis nollent agnoſcere, & ideo ſine neceſsitate nouum ſignũ poſtularent. Propter hanc ergo duplicem cauſam Chriſtus eos acriter repulit, & omnino negauit ſignum eis ſe eſſe daturum. Quod dupliciter D.Tho. exponit. Primo, quod Chriſtus non negauerit abſolute ſe daturum vnum ſignum, quandoquidem poſtea multa edidit miracula, ſed non daturum tale ſignum, quale illi volebant. Ita exponit Chryſoſtom. hom. 44. Iuxta quam expoſitionem, illud, *Niſi ſignum Ionæ Prophetæ,* non habet vim excipiendi propriè (nã exceptio propriè fit ex rebus comprehenſis ſub clauſula vniuerſali, à qua fit exceptio, reſurrectio autem non erat tale ſignum, quale petebant Iudæi) habet ergo vim aduerſatiuæ, ita vt ſit ſenſus, non dabitur eis ſignum, quale petunt, ſed aliud longe diſsimile, quod omnes eorum calumnias poſsit ſuperare,

Signum de cœlo Iudæi quorſum petunt.

Signum de cœlo quomodo Iudæis Chriſtus negat.

Chryſoſt.

A Alia expoſitio eſt, *Non dabitur eis,* id eſt, propter eos, ita vt non negauerit Chriſtus ſe facturum ſigna, quę alijs prodeſſent, ſed negat ſe facturum, vt conſulat eorum vtilitati, vel vt annuat eorum petitioni, quia lapidei erant, imo ferrei, ideoque talia ſigna poſcebant. Ita etiam exponit Chryſ. & ſequitur Euthym. in Matth. ſuo cap. 23. & Theoph. Matth. 26. *Chryſoſt. Euthym. Theophyl.*

Quod ſi obijcias. Etiam illud ſignum Ionæ non eſſe datum iſtis, qui ſignum petebant, id eſt, propter ipſos, aut ipſorum petitionem. Reſpondent Theophylact. & Euthym. ſigna de cœlo, quæ facta ſunt in morte Chriſti, & in eius reſurrectione, ipſis Iudæis, & induratis ſpecialiter data eſſe, vt vel conuerterentur, vel inexcuſabiles fierent, eorumque cęcitas omnibus nota foret. Vide Ianſ. c. 49. Con. & Tolet. Ioan. 2. annot. 23. *Obiectio. Reſponſio. Ianſen. Tolet.*

B

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus fecerit miracula diuina virtute.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fecerit miracula diuina virtute. Virtus enim diuina eſt omnipotens. Sed videtur quod Chriſtus non fuerit omnipotens in miraculis faciendis: dicitur enim Marc. 9. quod non poterat ibi, ſcilicet in patria ſua virtutem vllam facere. Ergo videtur quod non fecerit miracula virtute diuina.

233. 3. d. 15 q. 1. a. 3. c. & d. 15 q. 1 ar 3. cor & ad 4. & d. 5. q 1 arti. 1 & op. 11. cap 17.

C *2. Præterea, Dei non eſt orare. Sed Chriſtus aliquando in miraculis faciendis orabat, vt patet in ſuſcitatione Lazari Ioann. 11. & in multiplicatione panum, vt patet Matth. 13. Ergo videtur, quod non fecerit miracula virtute diuina.*

3. Præterea, Ea quæ virtute diuina fiunt, nõ poſſunt virtute alicuius creaturæ fieri. Sed ea quæ Chriſtus faciebat, poterant etiam fieri in virtute alicuius creaturæ: vnde & Phariſæi ei dicebant, quod in Belzebub principe dæmoniorum eijciebat dæmonia. Ergo videtur quod Chriſtus non fecerit miracula virtute diuina.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioan. 14. Pater in me manens, ipſe facit opera.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut in prima parte habitum D *eſt, vera miraculoſa virtute diuina fieri poſſunt: quia ſolus Deus poteſt mutare naturæ ordinem, quod pertinet ad rationem miraculi. Vnde Leo Papa dicit in epiſtola ad Flauianum, quod cum in Chriſto ſint duæ naturæ, vna earum eſt diuina, quæ fulget miraculis: altera ſcilicet humana, quæ ſuccumbit iniuriis. Et tamen vna earum agit cum communicatione alterius, in quantum ſcilicet humana natura eſt inſtrumentum diuinæ actionis, & actio humana virtutem accipit à natura diuina, ſicut ſupra habitum eſt.*

q. 1. q. 110. a. 4 — *Ep 10. cap. 4. parum à pri.*

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod dicitur, non poterat ibi vllam virtutem facere, non eſt referendum ad potentiam abſolutam: ſed ad id quod poteſt fieri congruenter, non enim congruum erat, vt inter incredulos operaretur miracula. Vnde ſubditur. Et mirabatur propter incredulitatem eorum: ſecundum quem modum dicitur Gen. 28. Num celare E *potero Abraham quæ geſturus ſum? & 19. Non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.*

q. 13. arti. 3. — *Homil 50. in Mat. parum à princ. to. 2.*

Ad ſecundum di endum, quod (ſicut Chryſoſtõ. dicit ſuper illud Matth 14. Acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum, benedixit & fregit) oportebat credi de Chriſto, quoniam à Patre eſt, quod ei æquale eſt. Et ideo vt vtrumque oſtendat, nunc quidem cum poteſtate, nunc autem orans miracula facit: & in minoribus quidem reſpicit in cœlum, puta in multiplicatione panum: in maioribus autem, quæ ſunt ſolius Dei, cum poteſtate à ſeipſo agit: puta quando peccata dimiſit, mortuos ſuſcitauit. Quod autem dicitur Ioann. 11. quod in ſuſcitatione Lazari oculos ſurſum leuauit

uauit, non propter neceſſitatem ſuffragij, ſed propter exemplum hoc fecit. Vnde dicit, propter populum, qui circumſtat, dixi, vt credant, quia tu miſiſti.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus alio modo expellebat dæmones, quam virtute dæmonum expellantur. Nam virtute ſuperiorum dæmonum, ita dæmones à corporibus hominum expelluntur, quod tamen remanet dominium eorum quantum ad animam: non enim contra regnum ſuum diabolus agit. Sed Chriſtus dæmones expellebat non ſolum à corpore, ſed multo magis ab anima. Et ideo Dominus blaſphemiam Phariſæorum dicentium eum in virtute dæmoniorum dæmonia eijcere, reprobauit, primo quidem per hoc, quod Satanas contra ſeipſum non diuiditur: ſecundo, exemplo aliorum qui dæmonia eijciebant per Spiritum Dei: Tertio, quia dæmonium expellere non poſſet, niſi ipſum viciſſet virtute diuina: Quarto quia nulla conuenientia in operibus nec in effectu erat ſibi, & Satanæ, cum Satanas diſpergere cuperet, Chriſtus colligebat.

De hoc articulo legantur, quæ ſcripſimus priori tomo diſput. 31. ſect. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus inceperit facere miracula in nuptiis.

236. *4. d. 44 in expoſitione lit & op. 11. a. 18. & 10. 1. le 21 co. 1 & c 2. l. 1 ſi & c. 15. l. 5 fin.*

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non inceperit miracula facere in nuptiis mutando aquam in vinum. Legitur enim in libro de infantia Saluatoris, quod Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculum de conuerſione aquæ in vinum fecit in nuptiis triceſimo, vel triceſimo primo anno ſuæ ætatis. Ergo videtur quod non inceperit tunc miracula facere.

2. Præterea, Chriſtus faciebat miracula ſecundum virtutem diuinam. Sed virtus diuina in eo à principio ſuæ conceptionis erat: ex tunc enim fuit Deus, & homo. Ergo videtur quod à principio miracula fecerit.

3. Præterea, Chriſtus poſt baptiſmum, & tentationem cœpit diſcipulos congregare: vt legitur Matt. 4. & Ioan. 1. Sed diſcipuli præcipue congregati ſunt ad ipſum, propter miracula, ſicut dicitur Luc. 4. quod Petrum vocauit obſtupeſcentem propter miraculum quod fecerat in captura piſcium. Ergo videtur quod ante miraculum quod fecit in nuptiis, fecerit alia miracula.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioa. 3. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ.

Reſpondeo dicendum, quod miracula facta ſunt à Chriſto propter confirmationem doctrinæ eius, & ad oſtendendam virtutem diuinam in ipſo. Et ideo quantum ad primum, non debuit ante miracula facere, quam docere inciperet. Non autem debuit incipere docere ante perfectam ætatem, vt ſupra habitum eſt, cum de baptiſmo eius ageretur, quantum autem ad ſecundum, ſic debuit per miracula deitatem oſtendere, vt crederetur veritas humanitatis ipſius. Et ideo ſicut dicit Chryſoſt. ſuper Ioan. decenter non incepit ſigna facere in prima ætate: exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent. *(q. 36 artic. 3.) (Ho. 20. in Io. parum ante me. illius t. 3.)*

Ad primum ergo dicendum quod ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Ioannem ex verbo Ioannis Baptiſtæ dicentis. Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans, manifeſtum eſt quod illa ſigna, quæ quidam dicunt in pueritia à Chriſto facta, mendacia & fictiones ſunt. Si enim à prima ætate miracula feciſſet Chriſtus, nequaquam Ioannes eum ignoraſſet, neq; reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro ad manifeſtandum eum. *(Ho. 16 in Io. circa med. illius tom 3.)*

Ad ſecundum dicendum, quod Dei virtus operabatur in Chriſto ſecundum quod erat neceſſarium ad ſalutem humanam, propter quam carnem aſſumpſerat. Et ideo ſic miracula fecit virtute diuina, vt fidei de veritate carnis eius, præiudicium non fieret.

Ad tertium dicendum, quod hoc ipſum ad laudem diſcipulorum pertinet, quod Chriſtum ſecuti ſunt, cum nulla eum miracula facere vidiſſent, ſicut Greg. dicit in quadam hom. Et Chryſ. dicit, tunc ſigna maximè neceſſarium erat facere, quando diſcipuli iam congregati erant & deuoti, & attendentes his, quæ fiebant. Vnde ſubditur. Et crediderunt in eum diſcipuli eius: non quia tunc primum crediderunt: ſed quia tunc diligentius, & perfectius crediderunt. Vel diſcipulos vocat eos, qui futuri erant diſcipuli, ſicut exponit Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum. *(Greg. ho. 5 in Euang in pr. Chryſ. ho. 21. in Io paulo à princ. tom. 3.) (lib 2 ca. 17. a med. tom. 4.)*

Circa hunc articulum videantur dicta ſupra hoc tomo, diſputatione 17. ſect. 3.

ARTICVLVS IV.

Vtrum miracula per Chriſtum facta ſufficienter eius diuinitatem oſtenderint.

237. *3. d. 15. q. 1. a. 1. & d 16. q. 1. a. 3. co. & 1. co c. 6 & l 4. c. 55 ad 8 & quod. 2. ar. 6. ad 4 & Ioã. 15. l. 5. col. 2.*

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, nõ fuerint ſufficientia ad oſtendendam diuinitatem ipſius. Eſſe enim Deum & hominem, proprium eſt Chriſto. Sed miracula quæ Chriſtus fecit, etiam ab alijs ſunt facta, ergo videtur: quod non fuerint ſufficientia ad oſtendendam diuinitatem ipſius.

2. Præterea, Virtute diuina nihil eſt maius. Sed aliqui fecerunt maiora miracula, quam Chriſtus, dicitur enim Ioan 14. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Ergo videtur quod miracula quæ Chriſtus fecit, non fuerint ſufficientia ad oſtendendam diuinitatem ipſius.

3. Præterea, Ex particulari non ſufficienter oſtenditur vniuerſale. Sed quodlibet miraculorum Chriſti fuit quoddam particulare opus. Ergo ex nullo eorum potuit manifeſtari ſufficienter diuinitas Chriſti, ad quam pertinet vniuerſalem virtutem habere de omnibus.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit. Ioann. 5. Opera quæ dedit mihi Pater vt faciam, ipſa teſtimonium perhibent de me.

Reſpondeo dicendum, quod miracula, quæ Chriſtus fecit, ſufficientia erant ad manifeſtandam diuinitatem ipſius, ſecũdum tria. Primo quidem, ſecundum ipſam ſpeciem operum, quæ tranſcendebant omnem poteſtatem creatæ virtutis: & ideo non poterant fieri niſi virtute diuina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Ioan. 9. A ſeculo non eſt auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati: niſi eſſet hic à Deo non poterat facere quicquam. Secundo, propter modum miracula faciendi: quia ſcilicet quaſi ex propria poteſtate miracula faciebat, non autem orando, ſicut alij. Vnde dicitur Luc. 6 quod virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Per quod oſtenditur (ſicut Cyrillus dicit) quod non accipiebat alienam virtutem, ſed cum eſſet naturaliter Deus, propriam virtutem ſuper infirmos oſtendebat, & propter hoc innumerabilia miracula faciebat, Vnde ſuper illud Matth. 8. Eijciebat ſpiritus verbo, & omnes male habentes curauit dicit Chry. Intende quantam multitudinem hominum curatam tranſcurrunt Euangeliſtæ, non vnumquemq; curatum enarrantes, ſed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducẽtes. Et ex hoc oſtendebatur, quod habet virtutem coæqualem Deo patri, ſecundum illud Ioan. 5. Quæcunque Pater facit, hæc & filius ſimiliter facit. Et ibidem. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius hominis, quos vult viuificat. *(Hom. 38 in Matt. paulo à prin tom. 2)*

Tertio ex ipſa doctrina, qua ſe Deum dicebat, quæ niſi vera eſſet, non confirmaretur miraculis diuina virtute factis. Et ideo dicitur Marc. 1. Quænam eſt doctrina hæc noua? quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

Ep.3 poſtme. illius tom 2.

A Ad primum ergo dicendum, quod hæc erat obiectio Gentilium Vnde Aug. dicit in Epiſt.ad Voluſianum. Nulla, inquiunt competentibus ſignis tantæ maieſtatis indicia claruerunt: quia laruialis illa purgatio, qua ſcilicet dæmones effugabat, debilium curæ reddita vita defunctis ſi & alia conſiderentur Deo parua ſunt. Et ad hoc reſpondet Aug Fatemur & nos talia quædam feciſſe Prophetas, ſed & ipſe Moyſes, & cæteri Prophetæ Dominum Ieſum prophetauerunt, & ei gloriam magnam dederunt. Qui propterea talia, & ipſe facere voluit: ne eſſet abſurdum quod per illos faceret, ſi ipſe etiam non faceret. Sed tamen, & aliquid proprium facere debuit, naſci de virgine reſurgere à mortuis, cœlum aſcendere: hoc Deo qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Num homine aſſumpto alium mundum facere debuit vt eum eſſe crederemus per quem factus eſt mundus. Sed nec maior mundus nec iſti æqualis in hoc mundo fieri poſſet. Si autem minorem faceret infra iſtum ſimiliter hoc quoque parum putaretur. Quæ tamen alij fecerunt, Chriſtus excellentius fecit. Vnde ſuper illud Ioan.15. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. dicit Aug Nulla in operibus Chriſti videntur eſſe maiora, quam ſuſcitatio mortuorum: quod ſcimus etiam antiquos feciſſe Prophetas. Fecit tamen aliqua Chriſtus, quæ nemo alius fecit. Sed reſpondetur nobis, & alios feciſſe quæ nec ipſe nec alius fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas valetudines, vexationeſque mortalium tanta poteſtate ſanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Vt enim taceam quos iubendo, ſicut occurrebant ſaluos ſingulos fecit: Marcus dicit, quod quocunque loco introibat in vicos, aut in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum ſalui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum eſt quod ait, in eis, non inter eos, aut coram eis, ſed prorſus in eis, quia ſanauit eos. Nec tamen alius quicunque in eis talia opera fecit, quoniam quiſquis alius homo aliquid eorum fecit, ipſo faciente fecit: hoc autem ipſe non illis facientibus fecit.

Epi 3 à med. illius tom.2.

Innuitur 23. tr in Io ſuper illud maiora demonſtrabat illis, Io 9.

Ad ſecundum dicendum, quod Aug. exponens illud verbum Ioan. inquirit, quæ ſint iſta opera maiora, quæ credentes in eum erant facturi: an forte, quod ægros ipſis tranſeuntibus etiam eorum vmbra ſanabat, maius eſt enim quod ſanet vmbra quam fimbria. Verumtamen quando iſta Chriſtus dicebat, verborum ſuorum facta, & opera commendabat. Cum enim dixit, Pater in me manens ipſe facit opera: quæ opera tunc dicebat, niſi verba quæ loquebatur? Et eorundem verborum fructus erat fides illorum. Verumtamen euangelizantibus diſcipulis non tam pauci, quam illi erant, ſed Gentes etiam crediderunt. Nonne ab ore ipſius diues ille triſtis abſceſſit? & tamen poſtea, quod ab illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, cum per diſcipulos loqueretur. Ecce maiora fecit prædicatus à credentibus, quam loquutus eſt audientibus. Verum hoc adhuc mouet, quod hæc maiora per Apoſtolos fecit: non autem ipſos tantum ſignificans ait: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Audi ergo, & intellige: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Prius ego facio, deinde & ipſe faciet: quia facio, vt faciat Quæ opera niſi vt ex impio iuſtus fiat? Quod vtique in illo ſed non ſine illo, Chriſtus operatur. Prorſus maius hoc eſſe dixerim, quam creare cœlum & terram, cœlum enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus, & iuſtificatio permanebit. Sed & in cœlis Angeli ſunt opera Chriſti, nunquid etiam his operibus maiora facit qui cooperatur Chriſto ad ſuam iuſtificationem? Iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos creare, quam impios iuſtificare. Certè ſi æqualis eſt vtrumque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ Sed omnia opera Chriſti intelligere, vbi ait. Maiora horum faciet: nulla nos neceſſitas cogit: horum enim forſitan dixit, quæ illa hora faciebat. Tunc autem verba fidei faciebat: & vtique minus eſt verba iuſtitiæ prædicare (quod fecit propter nos) quam impios iuſtificare, quod ita facit in nobis, vt faciamus & nos.

A Ad tertium dicendum, quod quando aliquod particulare opus proprium eſt alicuius agentis, tunc per illud particulare opus probatur tota virtus agentis, ſicut cum ratiocinari ſit proprium hominis, oſtenditur aliquis eſſe homo ex hoc ipſo quod ratiocinatur circa quodcunque particulare propoſitum. Et ſimiliter cum propria virtute miracula facere ſit ſolius Dei, ſufficienter oſtenſum eſt Chriſtum eſſe Deum, ex quocunque miraculo quod propria virtute fecit.

DE quæſtione huius articuli integra diſputatio nobis eſt ſtatim inſtituenda, & ideo ſolum eſt circa literam adnotandum, tria illa quæ D.Tho. in ar. ponit, non eſſe diuiſim, ſed coniunctim accipienda, & præſertim tertium non eſſe ſeparandum à reliquis. Niſi enim Chriſtus affirmaſſet, ſe eſſe Deum, & in huius veritatis confirmationem miracula ediB diſſet, ſola ipſa miracula per ſe ſumpta non ſatis oſtenderent, ipſum eſſe verum Deum, at vero facta in confirmationem doctrinæ, efficaciſſima fuerunt ad illam roborandam, vt ſtatim oſtendemus. Oportet autem, antequam diſputationem inſtituamus, ſequentem quæſtionem D.Tho. percurrere, quoniam eandem continet materiam, & ſi quid eſt in ea difficultatis, eadem diſputatione aptius comprehendetur.

QVÆSTIO XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus, in quatuor articulos diuiſa.

C Deinde conſiderandum eſt de ſingulis miraculorum ſpeciebus.

Et primo, de miraculis quæ fecit circa ſpirituales ſubſtantias.

Secundo, de miraculis quæ fecit circa cœleſtia corpora.

Tertio, de miraculis quæ fecit circa homines.

Quarto, de miraculis quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICVLVS I.

Vtrum miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint conuenientia.

D Ad primum ſic proceditur Videtur, quod miracula, quæ fecit Chriſtus circa ſpirituales ſubſtantias non fuerint conuenientia Inter ſpirituales enim ſubſtantias ſancti Angeli præpollent dæmonibus. quia vt Aug. dicit in 3 de Trinit. ſpiritus vitæ rationalis deſertor, atque peccator, regitur per ſpiritum vitæ rationalem pium, & iuſtum. Sed Chriſtus non legitur aliqua miracula feciſſe circa Angelos bonos. Ergo nec etiam circa dæmones aliqua miracula facere debuit.

lib.3 c 4 non procul à pri. tom.3.

2. Præterea, Miracula Chriſti ordinabantur ad manifeſtandam diuinitatem ipſius. Sed diuinitas Chriſti non erat dæmonibus manifeſtanda, quia per hoc impeditum fuiſſet myſterium paſſionis eius, ſecundum illud 1. Cor.2 Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Ergo non E debuit circa dæmones aliqua miracula facere.

3. Præterea, Miracula Chriſti ad gloriam Dei ordinabantur, vnde dicitur Matth 9. quod videntes turbæ paralyticum ſanatum à Chriſto, timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Sed ad dæmones non pertinet glorificare Deum, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, vt dicitur Eccl.15. Vnde & ſicut dicitur Mar.1 & Luc.4. non ſinebat dæmonia loqui ea, quæ ad gloriam ipſius pertinebant. Ergo videtur non fuiſſe conueniens, quod circa dæmones aliqua miracula faceret.

4 Præterea, Miracula à Chriſto facta, ad ſalutem hominum ordinantur. Sed quædam dæmonia ab hominibus eiecta fuerunt cum hominum detrimento quandoque quidem corporali, ſicut dicitur Mar. 9. quod dæmon ad præceptum Chriſti exclamans, & multum diſcerpens hominem, exijt ab eo, & factus eſt ſicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus eſt. Quandoque etiam cum damno rerum: ſicut quando dæmones ad eorum preces miſit in porcos, quos præcipitauerunt in mare. Vnde ciues illius regionis rogauerunt eum, vt tranſiret à finibus eorum, vt legitur Mat 7. Ergo videtur inconuenienter feciſſe huiuſmodi miracula.

Sed contra eſt, quod Zach. 13. hoc prænuntiatum fuerat vbi dicitur, Spiritum immundum auferam de terra.

Reſpondeo dicendum, quod miracula quæ Chriſtus fecit, argumenta quædam fuerunt fidei, quam ipſe docebat. Futurum autem erat, vt per virtutem diuinitatis eius excluderet dæmonum poteſtatem ab hominibus credituris in eum: ſecundum illud Io. 12. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et ideo conueniens fuit, quod inter alia miracula etiam obſeſſos à dæmonibus liberaret.

Ad primum ergo dicendum, quod homines ſicut per Chriſtum erant à poteſtate dæmonum liberandi, ita per eum erant Angelis conſociandi: ſecundum illud Col. . Pacificans per ſanguinem crucis eius quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt. Et ideo circa Angelos alia miracula hominibus demonſtrare non conueniebat, niſi vt Angeli hominibus apparent, quod quidem factum eſt in natiuitate ipſius, & in reſurrectione, & aſcenſione eius.

l. 9. c. 21. parū à princ. to. 5.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Aug. dicit 9. de Ciuit. Dei, Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit eis non ſicut Angelis ſanctis per id quod eſt vita æterna: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta. Et primo quidem videntes Chriſtum eſurire poſt ieiunium, æſtimauerunt eum non eſſe filium Dei. Vnde ſuper illud Luc 4. Si filius Dei es, &c. dicit Ambroſ. Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per infirmitatem corporis non putauit. Sed poſtmodum viſis miraculis, ex quadam ſuſpicatione coniecturauit, eum eſſe filium Dei. Vnde ſuper illud Marc 1. Scio quod ſis ſanctus Dei dicit Chryſoſtom. quod non certam, aut firmam aduentus Dei habebat notitiam. Sciebat tamen ipſum eſſe Chriſtum in lege promiſſum. Vnde dicitur Luc. 4. Quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Quod autem ipſum confitebantur eſſe filium Dei, magis erat ex quadam ſuſpicione quam ex certitudine. Vnde Beda dicit ſuper Luc. Et dæmonia filium Dei confitebantur. Et ſicut poſtea dicitur, Sciebat eum eſſe Chriſtum: quia cum ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit. Sed quia tentando non præualuit, vtrum filius Dei eſſe dubitabat. Nunc autem per ſignorum potentiam, vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non ideo igitur Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Chriſtum Dei filium non eſſe putauit: ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum. De hoc enim myſterio à ſeculis abſcondito, dicit Apoſtolus, quod nemo principum huius ſeculi cognouit: ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

l. 4. in Luc c 14 in ti. de 1. tent Chriſti, non procul à princ tom 3

Su illud Lu. 4 Sciebant ipſum eſſe Chriſtū eſt c. 14 ſecund. ord. Bedæ t. 2

Ad tertium dicendum, quod miracula in expulſione dæmonum non fecit Chriſtus propter vtilitatem dæmonum, ſed propter vtilitatem hominum, vt ipſi eum glorificarent. Et ideo prohibuit eos loqui ea, quæ ad laudem ipſius pertinebant, primo quidem propter exemplum: quia, vt dicit Athanaſ. compeſcebat diaboli ſermonem, quamuis vera fateretur: vt nos etiam aſſuefaciat, ne curemus de talibus, etiamſi vera loqui videatur. Nefas eſt enim, vt cum adſit nobis Scriptura diuina, inſtruamur à diabolo: Eſt enim hoc periculoſum, quia veritati frequenter dæmones immiſcent mendacia. Secundo quia (ſicut Chryſoſt. dicit) non oportebat eos ſurripere officij Apoſtolici gloriam: nec decebat Chriſti

Id habet Chr concio. 8 1. de Lazaro ante med to. 2 & Theop Lu. 4 & Marc 1.

A myſterium lingua fœtida publicari, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatorum. Tertio, quia (vt Beda dicit) nolebat ex hoc inuidiam accendere Iudæorum. Vnde etiam ipſi Apoſtoli iubentur reticere de ipſo, ne diuina maieſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur.

c. 4. in Lu eſt in ca. 14 ſec. or. Bed. circa fin. illius t. 2.

Ad quartum dicendum quod Chriſtus ſpecialiter venerat docere, & miracula facere propter vtilitatem hominum principaliter quantum ad animæ ſalutem: Et ideo permiſit dæmones, quos eijciebat, hominibus aliquod nocumentum inferre vel in corpore, vel in rebus propter animæ humanæ ſalutem ad hominum ſcilicet inſtructionem. Vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quod Chriſtus permiſit dæmonibus in porcos ire, non quaſi à dæmonibus perſuaſus: ſed primo quidem, vt inſtruat magnitudinem nocumenti dæmonum, qui hominibus inſidiantur. Secundo, vt omnes diſcerent quoniam nec B aduerſus porcos audeant aliquid facere, niſi ipſe conſentiat. Tertio, vt oſtenderet, quod grauiora in illos homines operati eſſent, quam in illos porcos, niſi eſſent diuina prouidentia adiuti. Et propter eaſdem etiam cauſas permiſit eum, qui à dæmonibus liberabatur, ad horam grauius affligi, à qua tamen afflictione eum continuò liberauit. Per hoc etiam oſtenditur (vt Beda dicit) quod ſæpe dum conuerti ad Deum poſt peccata conamur, maioribus, nouiſque antiqui hoſtis pulſamur inſidijs. Quod facit, vel vt odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ vindicet iniuriam. Factus eſt etiam homo ſanatus velut mortuus (vt Hieronym. dicit) quia ſanatis dicitur, Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

Homil 29 in Matth. circa med. tom. 2.

Marc. 9 ſup. verbum in ar. cita. to. 9.

C In hoc articulo ſola ſolutio ad 2. ſingularē difficultatem tangit, an dæmones agnouerint Ieſum eſſe Meſsiam, & Deum, quam ſtatim diſcutiemus.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter facta fuerint miracula per Chriſtum circa cœleſtia corpora.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fuerint à Chriſto facta miracula circa cœleſtia corpora, vt enim Dionyſ. dicit. 4. capit. de Diuin. nom. diuinæ prouidentiæ non eſt, naturam corrumpere, ſed D ſaluare. Corpora autem cœleſtia ſecundum ſuam naturam ſunt incorruptibilia, & inalterabilia, vt probatur in primo de cœlo. Ergo non fuit conueniens, vt per Chriſtum fieret aliqua immutatio circa ordinem cœleſtium corporum.

2. Præterea, Secundum motum cœleſtium corporum, temporum curſus deſignantur, ſecundum illud Gen. 1. Fiant luminaria in firmamento cœli, & ſint in ſigna & tempora, & dies & annos. Sic ergo mutato curſu cœleſtium corporum, mutatur temporum diſtinctio, & ordo, ſed nō legitur hoc eſſe præceptum ab Aſtrologis, qui contemplantur ſydera, & computant menſes: vt dicitur Iſaiæ 47. Ergo videtur, quod per Chriſtum non fuerit aliqua mutatio facta circa curſum cœleſtium corporum.

E 3. Præterea, Magis competebat Chriſto facere miracula viuens, & docens quam moriens: tum quia, vt dicitur ſecundæ ad Corinth. vltimo, Crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei, ſecundum quam miracula faciebat: tum etiam quia eius miracula confirmatiuæ erant doctrinæ ipſius. Sed in vita ſua non legitur, Chriſtum aliquod miraculum circa cœleſtia corpora feciſſe: quinimo Phariſæis petentibus ab eo ſignum de cœlo, eis dare renuit: vt habetur Matth. 12 & 10. Ergo videtur, quod nec in morte circa cœleſtia corpora aliquod miraculum facere debuerit. Sed

contra eſt, quod dicitur Lucæ 23. Tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque ad horam nonam: & obſcuratus eſt Sol.

ar 4. q. præc.

Reſpondeo dicendum, (quod ſicut ſupra dictum eſt) miracula Chriſti talia eſſe debebant, vt ſufficienter eſſe Deum oſtenderent. Hoc autem non ita euidenter oſtenditur per tranſmutationes corporum inferiorum, quæ etiam ab alijs cauſis moueri poſſunt, ſicut per tranſmutationem curſus cœleſtium corporum, quæ à ſolo Deo ſunt immobiliter ordinata. Et hoc eſt quod Dionyſius dicit in Epiſt. ad Polycarpum. Cognoſcere oportet non aliter aliquando poſſe aliquid peruerti cœleſtis ordinationis, & motus, niſi cauſam haberet ad hoc mouentem, quæ facit omnia, & mutat ſecundum ſuum ſermonem. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus miracula fecerit etiam circa cœleſtia corpora.

Parum ante med. epiſtol.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut inferioribus corporibus naturale eſt moueri à cœleſtibus corporibus (quæ ſunt ſuperiora ſecundum naturæ ordinem) ita etiam naturale eſt cuilibet creaturæ, vt tranſmutetur à Deo ſecundum eius voluntatem. Vnde Auguſt. dicit 26. contra Fauſtum, & habetur in gloſſ Rom. 11. ſuper illud. Contra naturam inſertus es, &c. Deus creator, & conditor omnium naturarum nihil contra naturam fecit, quia id eſt cuique rei natura, quod Deus facit. Et ita non corrumpitur natura cœleſtium corporum, cum eorum curſus immutatur à Deo, corrumperetur autem ſi ab aliqua alia cauſa immutaretur.

li. 26 c 3. ante med to. 10

Ad ſecundum dicendum, quod per miraculum à Chriſto factum, non eſt peruerſus ordo temporum. Nam ſecundum quoſdam illæ tenebræ vel Solis obſcuratio, quæ in paſſione Chriſti accidit fuit propter hoc, quod ſol ſuos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum cœleſtium corporum, ſecundum quem tempora menſurantur. Vnde Hieron. dicit ſuper Matth. Videtur luminare maius retraxiſſe radios ſuos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impij blaſphemantes ſua luce fruerentur. Talis autem retractio radiorum non eſt ſic intelligenda, quaſi ſol in ſua poteſtate habeat radios emittere, vel retrahere: non enim ex electione, ſed ex natura radios emittit: vt dicit Dionyſ. 4. c. de Diuin. nomin. ſed ſol dicitur retraxiſſe radios, in quantum diuina virtute factum eſt, vt ſolis radij ad terram non peruenirent. Origenes autem dicit hoc accidiſſe per interpoſitionem nubium. Vnde ſuper Matth. dicit, Conueniens eſt intelligere, quaſdam tenebroſiſſimas nubes multas, & ideo factæ ſunt tenebræ profundæ à ſexta hora vſque ad nonam. Arbitror enim ſicut cætera ſigna, quæ facta ſunt in paſſione, ſcilicet quod velum templi eſt ſciſſum, quod terra tremuit, &c. in Hieruſalem tantummodo facta ſunt, ita & hoc. Aut ſi latius voluerit quis extendere ad terram Iudææ, propter hoc quod dicitur, Tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra. Quod intelligitur de terra Iudææ ſicut in 3. lib. Regum dicit Abdias ad Eliam, Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut regnum, vbi non miſerit Dominus meus quærere te, oſtendens quod eum quæſierat in gentibus, quæ ſunt circa Iudæam. Sed circa hoc magis credendum eſt Dionyſ. qui oculata fide inſpexit hoc accidiſſe per interpoſitionem lunæ inter nos, & ſolem. Dicit enim in Epiſtol. ad Polycarpum. Inopinabiliter ſoli lunam incidentem videbamus, in Aegypto ſcilicet exiſtentes: vt ibidem dicitur. Et deſignat ibi quatuor miracula.

In c 27 ſuper illud. Ab hora 6. tenebræ factæ ſunt, t. 9 Hom 35 in Matt. in 5 f. ante ſi. h. t. 3.

In epiſtol. ad Polycarpum poſt me. illius

Quorum primum eſt, quod naturalis eclipſis ſolis per interpoſitionem lunæ, nunquam accidit, niſi tempore coniunctionis ſolis, & lunæ: tunc autem erat luna in oppoſitione ad ſolem, decima quinta exiſtens, quia erat Paſcha Iudæorum. Vnde dicit: Non enim erat coniunctionis tempus. Secundum miraculum eſt, quod cum circa horam ſextam luna viſa fuiſſet ſimul cum ſole in medio cœli, in veſperis apparuit ſuo

Loco nunc dicto.

A *loco, id eſt in Oriente oppoſita ſoli. Vnde dicit. Rurſus ipſam vidimus, ſcilicet lunam, à nona hora (in qua ſcilicet receſſit à ſole ceſſantibus tenebris) vſque ad veſperam ſupernaturaliter conſtitutam ad diametrum ſolis, id eſt vt diametraliter eſſet ſoli oppoſita, & ſic patet, quod non eſt turbatus conſuetus temporum curſus, quia diuina virtute factum eſt, & quod ad ſolem ſupernaturaliter accederet præter tempus debitum, & quòd à ſole recedens, in locum proprium reſtitueretur tempore debito. Tertium miraculum eſt, quòd naturalis eclipſis ſemper incipit ab Occidentali parte ſolis, & peruenit vſque ad Orientalem. Et hoc ideo: quia luna ſecundum proprium motum, quo mouetur ab Occidente in Orientem, eſt velocior ſole in ſuo proprio motu, & ideo luna ab Occidente veniens attingit ſolem, & pertranſit ipſum, ad Orientem tendens.*

In prædic. op. ad Polycarpū à med illius.

B *Sed tunc luna iam pertranſiuerat ſolem, & diſtabat ab eo quaſi per medietatem circuli, in oppoſitione exiſtens, vnde oportuit, quod reuerteretur ad Orientem verſus ſolem, & attingeret ipſum primò ex parte Orientali, procedens verſus Occidentem. Et hoc eſt quod dicit. Eclypſim etiam ipſam ex Oriente vidimus inchoatam, & vſque ad ſolarem terminum venientem (quia totum ſolem eclipſauit) poſtea regredientem. Quartum miraculū fuit, quod in naturali eclipſi ex eadem parte incipit ſol prius reapparere, ex qua parte incepit prius obſcurari: quia ſcilicet luna ſe ſoli ſubijciens naturali ſuo motu ſolem pertranſit verſus Orientem, & ita partem Occidentalem ſolis, quam primò occupat, primo etiam derelinquit. Sed tunc luna miraculosè ab Oriente verſus Occidentem rediens, non pertranſiuit ſolem, vt eſſet eo Orientalior: ſed poſtquam peruenit ad terminum ſolis, reuerſa eſt*

C *verſus Orientem: & ita partem ſolis, quam vltimo occupauit, primo etiam dereliquit. Et ſic ex parte Orientali inchoata fuit eclipſis, ſed in parte Occidentali prius incepit claritas apparere. Et hoc eſt quod dicit. Et rurſus vidimus non ex eodem, id eſt, non ex eadem parte ſolis & defectum & purgationem, ſed è conuerſo ſecundum diametrum factam. Quintum miraculum addit Chryſoſtom. ſuper Matth. dicens quod tribus horis tunc tenebræ permanſerunt, cum eclipſis ſolis in momento pertranſeat, non enim habet moram, vt ſciunt illi qui conſiderauerunt. Vnde datur intelligi quod luna quieuerit ſub ſole, niſi forte velimus dicere, quod tempus tenebrarum computatur ab inſtanti, quo ſol incepit obſcurari, vſque ad inſtans, in quo totaliter fuit repurgatus. Sed ſicut Origen. dicit ſuper Matth. aduerſus hoc filij ſæculi huius dicunt. Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum aut Barbarorum ſcripſit? Et dicit, quod quidam nomine Phlegon in Chronicis ſuis ſcripſit hoc in principatu Tiberij Cæſaris factum, ſed non ſignauit quod fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc contingere: quia Aſtrologi vbique terrarum tunc temporis exiſtentes non ſolicitabantur de obſeruanda eclipſi, quia tunc tempus non erat: ſed illam obſcuritatem ex aliqua paſſione aeris accidere putauerunt. Sed in Ægypto, vbi raro nubes apparent propter aeris ſerenitatem permotus eſt Dionyſ. & ſocij eius, vt prædicta circa illam obſcuritatem obſeruarent.*

Homil. 89. in Matth. non multum lōge à pr. 2. Hom. 35 in Matth. fol 4 & 5 in fin. ante fin. hom. tom. 3.

D

Ad tertium dicendum, quod tunc præcipuè oportebat in Chriſto diuinitatem per miracula oſtendere, quando in eo maximè apparebat infirmitas ſecundum humanam naturam. Et ideo in Chriſti natiuitate ſtella noua in cœlo apparuit. Vnde Maximus dicit in ſermone Natiuitatis. Si præſepe deſpicis, erige parumper oculos, & nouam in cœlo ſtellam, proteſtantem mundo natiuitatem Dominicam contuere. In paſſione autem adhuc maior infirmitas circa humanitatem Chriſti apparuit, & ideo oportuit vt maiora miracula oſtenderentur circa principalia mundi luminaria. Et ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. hoc eſt ſignum quod petentibus promittebat dare dicens. Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi

E

Chryſ 89. in Matth circa princ. tom. 2.

ſignum

ſignum Ionæ prophetæ, crucem ſignificans, & reſurrectionem. Et enim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri quam in eo ambulante ſuper terram.

COMMENTARIVS.

IN hoc art. D. Thom. totus eſt in explicandis ſignis cœleſtibus, quæ in morte Chriſti contigerunt. De qua re inferius ſuo loco diſputandum à nobis eſt: ſicut ſuo etiam loco ſupra diſſeruimus de ſigno cœleſtis ſyderis, quod tempore natiuitatis Chriſti Magis apparuit (quod hic D. Tho. in ſol. ad 3. attigit) ideoque hoc loco non eſt nobis amplius immorandum.

Verba Auguſtini de potentia creaturarum obedientiali quomodo intelligenda.

Solum in ſolut. ad. 1. ſano modo intelligenda ſunt verba illa, quæ D. Tho. ex Aug. affert, id eſſe cuiuſque B rei naturam, quod Deus facit, & ideo nihil poſſe Deum facere in creatura, quod ſit contra naturam eius, nec corrumpi aliquo modo cœlum, ſi à ſuo naturali motu à Deo immutetur, corrumpendum autem fore, ſi ab aliqua creatura immutaretur. Nam per hæc verba ſolum indicata eſt potentia obedientialis, quã omnis creatura habet, vt Deo obediat, ratione cuius dicitur habere quandam vniuerſalem propẽſionem ad omnia, quæ Deus in ea operari voluerit. Non eſt autem negandum, quin vnaquæq; res habeat ſuam propriam, particularemque naturam, & connaturales proprietates, quæ tales ſunt, non ſolum, quia à Deo donantur, ſed quia ipſa res ex ſe illas poſtulat. Vnde ſi iis priuetur, à quocumque priuetur, ſiue à Deo, ſiue à creatura, aliquid præter naturam patietur, & ex parte corrumpetur, ac imperfecta manebit. C

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit.

240. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit In homine enim potior eſt anima: quam corpus. Sed circa corpora, multa miracula Chriſtus fecit, circa animas vero nulla miracula legitur feciſſe: nam neque aliquos incredulos ad fidem virtuoſe conuertit: ſed admonendo, & exteriora miracula oſtendendo, neque etiã aliquos fatuos ſapientes legitur feciſſe. Ergo videtur quod non conuenienter ſit circa homines miracula operatus.*

q. præc art. 2. *2. Præterea, Sicut ſupra dictum eſt, Chriſtus faciebat miracula virtute diuina, cuius proprium eſt ſubito operari & perfectè abſque adminiculo alicuius. Sed Chriſtus non ſemper ſubito homines curauit quantum ad corpus: dicitur enim Marc. 8. quod apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & exſpuens in oculos eius, impoſitis manibus, interrogauit eum ſi quid videret, & aſpiciens ait. Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius & cœpit videre, & reſtitutus eſt ei viſus, ita vt clare videret omnia. Et ſic patet, quod nõ ſubito eum curauit: ſed primo quidem imperfectè, & per ſputum. Ergo videtur, non conuenienter circa homines miracula feciſſe.*

3. Præterea, Quæ ſe inuicem non conſequuntur, non oportet quod ſimul tollantur. Sed ægritudo corporalis non ſemper ex peccato cauſatur, vt patet per illud quod Dominus dicit Ioan. 6. Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus naſceretur. Non ergo oportuit vt hominibus corporum curationem quærentibus peccata dimitteret, ſicut legitur feciſſe circa paralyticum Matt. 9. Præſertim quia ſanatio corporalis cum ſit minus, quam remiſſio peccatorum, non videtur eſſe ſufficiens argumentum, quod poſſit peccata dimittere.

4. Præterea, Miracula Chriſti facta ſunt ad confirma- A *tionem doctrinæ ipſius, & teſtimonium diuinitatis eius: vt ſupra dictum eſt. Sed nullus debet impedire finem operis ſui.* *q. præc. art. 4.* *Ergo videtur inconuenienter Chriſtus quibuſdam miraculoſe curatis præcepiſſe, vt nemini dicerent: vt patet Matth. 9. & Matth. 8. præſertim quia quibuſdam alijs mandauit, vt miracula circa ſe facta publicarent, ſicut Marc. 5. legitur, quod dixit ei, quem à dæmonibus liberauerat. Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia eis quanta tibi Dominus fecerit.*

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. 7. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

Reſpondeo dicendum, quod ea, quæ ſunt ad finem, debent fini eſſe proportionata. Chriſtus autem ad hoc in mundum venerat, & docebat, vt homines ſaluos faceret: ſecundum illud Io 3. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et ideo conueni ns fuit, vt Chriſtus parti ulariter homines miraculoſè curando oſtenderet ſe eſſe vniuerſalem & ſpiritualem hominum ſaluatorem.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ ſunt ad finem, diſtinguuntur ab ipſo fine. Miracula autem à Chriſto facta ordinabantur ſicut ad finem, ad rationalis partis ſalutem, quæ conſiſtit in ſapientiæ illuſtratione, & hominum iuſtificatione: quorum primum præſupponit ſecundum: quia, vt dicitur Sap. 1. in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Iuſtificare autem homines, non conueniebat niſi eis volentibus, hoc enim eſſet & contra rationem iuſt tiæ, quæ rectitudinem voluntatis importat: etiam contra rationem humanæ naturæ, quæ libero arbitrio ad bonum ducenda eſt, non autem per coactionem. Chriſtus ergo virtute diuina interius homines iuſtificauit, non tamen eis inuitis: nec hoc ad miracula pertinet, ſed ad miraculorum finem. Et ſimiliter etiam virtute diuina ſimplicibus diſcipulis diuinam ſapientiam infudit: Vnde dicit eis Luc. 21. Ego dabo vobis eos, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Quod quidem quantum ad interiorem illuminationem inter viſibilia miracula, non numeratur, ſed ſolum quantum ad exteriorem actum, in quantum ſcilicet videbant homines eos: qui fuerant illiterati & ſimplices, tam ſapienter, & conſtanter loqui. Vnde di itur Act. 4. Videntes Iudæi Petri conſtantiam, & Ioannis, comperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabantur. Et tamen huiuſmodi ſpirituales effectus, D *& ſi à miraculis viſibilibus diſtinguantur, ſunt tamen quædam teſtimonia doctrinæ, & virtutis Chriſti, ſecundum illud Hebr. 2. Conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti diſtributionibus. Sed tamen circa animas hominum, maxime quantum ad immutandas inferiores vires, Chriſtus aliqua miracula fecit. Vnde Hieron. ſuper illud Matth. 9, Surgens ſecutus eſt eum dicit, Fulgor ipſe, & maieſtas diuinitatis occulta, quæ etiam in facie relucebat humana, videntes ad ſe trahere, poterat ex primo aſpectu, & ſuper illud Mat. 21. Eijciebat omnes vendentes, & ementes, &c. dicit idem Hieron. Mihi inter omnia ſigna, quæ fecit Dominus hoc videtur eſſe mirabilibus quod vnus homo & illo tempore contemptibilis, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem. Igneum enim quiddam, atque ſydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie eius. Et Orig. dicit ſuper Io. hoc eſſe maius miraculum eo, quo* E *aqua conuerſa eſt in vinum, eo quod illic inanimata ſubſiſtit materia, hic vero tot millium hominum domantur ingenia. Et ſuper illud Io. 18. Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram dicit Aug Vna vox tantam turbam odijs ferocem, armiſque terribilẽ ſine telo vllo percuſſit, repulit, ſtrauit: Deus enim latebat in carne. Et ad idem pertinet quod dicitur Lu. 4. quod Ieſus tranſiens per medium illorum ibat. Vbi dicit Chryſ. quod ſtare in medio inſidiantium & non apprehendi, diuinitatis eminentiam oſtendebat. Et quod dicitur Ioan. 8. Ieſus abſcondit ſe, & exiuit de templo: vbi Auguſtin. dicit, Non abſcondit ſe in*

Super illud Mat. 9. Cum tranſiret vidit hominem ſedentem, t. 9. Super illud Matt. 21. videntes Pr. & Scribæ mirabilia quæ fecit, tom. 9. In fol. 128. qui liber primo in lucem prodijt anno Domini 1555. Pariſiis apud Carolum Guillari Tr. 112 in Io poſt med tom. 9.

ſe in angulo templi quaſi timens, vel poſt murum aut columnam diuertens: ſed diuina poteſtate ſe inuiſibilem inſidiantibus conſtituens, per medium illorum exiuit. Ex quibus omnibus patet, quod Chriſtus quando voluit virtute diuina animas hominum immutauit: non ſolum iuſtificando, & ſapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem, ſed etiam exterius alliciendo, vel terrendo: vel ſtupefaciendo, quod pertinet ad ipſa miracula.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus venerat ſaluare mundum non ſolum virtute diuina, ſed per myſterium incarnationis ipſius. Et ideo frequenter in ſanatione infirmorum non ſola poteſtate diuina vtebatur, curando per modum imperij, ſed etiam aliquid ad humanitatem ipſius pertinens apponendo. Vnde ſuper illud Luc. 4 Singulis manus imponens curabat omnes, dicit Cyrill. Quamuis vt Deus potuiſſet omnes verbo pellere morbos: tangit tamen omnes, oſtendens propriam carnem efficacem ad præſtanda remedia. Et ſuper illud Marc. 8. Expuens in oculos eius impoſitis manibus, &c. dicit Chryſ. Spuit quidem, & manus imponit cæco, volens oſtendere quod verbum diuinum operationi adiunctum miracula perficit: manus enim operationis eſt oſtenſiua, ſputum ſermonis ex ore prolati. Et ſuper illud Ioan. 9. Fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos cæci, dicit Auguſtin. De ſaliua ſua lutum fecit, quia verbum caro factum eſt. Vel etiam ad ſignificandum, quod ipſe erat qui ex limo terræ hominem formauerat: vt Chryſoſt. dicit. Eſt autem circa miracula Chriſti conſiderandum, quod communiter perfectiſſima opera faciebat. Vnde ſuper illud Ioan. 2. Omnis homo primum bonum vinum ponit, dicit Chryſoſtom. Talia ſunt Chriſti miracula, vt multo his, quæ per naturam fiunt, ſpecioſiora, & vtiliora fiant. Et ſimiliter in inſtanti infirmis perfectam ſanitatem conferebat. Vnde ſuper illud Matth. 8. Et ſurrexit, & miniſtrabat illis, dicit Hieronym. Sanitas, quæ confertur à Domino, tota ſimul redit. Specialiter autem in illo cæco contrarium fuit propter infidelitatem ipſius: vt Chryſoſt. dicit. Vel ſicut Beda dicit. Quem vno verbo totum ſimul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis oſtendat, quæ vix, & quaſi per gradus ad lucem redeat, & gratiam ſuam nobis indicet, per quam ſingula perfectionis incrementa adiuuat.

Chr. in Mat. circa me. t. 2.

Tr. 54. in Io. non remote à prin. tom. 9

Ho. 21. in Io. poſt med. illius tom. 3.

Super illud Mat. 8. Cum veniſſet Ieſus in domũ Petri, t 9. Ho. 9. in Matth. in nuitur. Beda Mat. 8. Eſt c. 34. ſecũdum eius or. t. 2. q. præc. artic. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, Chriſtus miracula faciebat virtute diuina. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dicitur Deuteronomij 32. Non eſt autem aliquid perfectum, ſi finem non conſequatur: finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ. & ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Ioan. 7. Totum hominem ſanum fecit in ſabbatho, dicit Auguſtin. quod curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore: & credidit, vt ſanus eſſet in animo. Specialiter autem paralytico dicitur. Dimittuntur tibi peccata: quia vt Hieronym. dicit ſuper Matth. datur ex hoc nobis intelligentia propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates: & ideo forſitan prius dimittuntur peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Vnde & Ioann. 5. dicitur. Iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vbi dicit Chryſoſtom. Dicimus quod ex peccatis nata erat ei ægritudo. Quamuis autem vt Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. quanto anima eſt potior corpore, tanto peccatum dimittere maius ſit, quam corpus ſanare: quia tamen illud non eſt manifeſtum fecit minus, quod eſt manifeſtius vt demonſtraret maius, & non manifeſtum.

Tract. 30 in Io. à me. to. 9

Mat 9 ſuper illud quid eſt facilius dicere, tom 9.

Ho 37. in Io. t 3. Ho. 30. in Ma. à me. t. 2

Ad quartum dicendum, quod ſuper illud Matth. 9. Videte, ne quis ſciat, dicit Chryſoſtom. Non eſt hoc contrarium, quod hic dicitur, ei quod alteri dicitur, Vade, & annuntia gloriam Dei. Erudit enim nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudare: ſi autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, ſed magis iniungere, vt hoc fiat.

Hom. 33 non multum longe à pri. to. 2.

COMMENTARIVS.

QVæ D. Thomas docet in artic. perſpicua ſunt. In ſolutione vero ad 1. inueſtigat, an, ſicut Chriſtus fecit miracula in corporibus hominum, ita fecerit in animabus. In qua re in primis dubitari poteſt cur D. Thom. omnino prętermiſerit mortuorum reſurrectionem. Huiuſmodi enim miraculum non minus circa animam, quam circa corpus fit. Tam ſupernaturale enim eſt animam ſemel à corpore ſeparatam iterum illi vniri, ſicut corpus animæ. Quando enim Chriſtus dixit, *Lazare veni foras*, non minus miraculoſum fuit animam obedire, & ab inferis illius vocis virtute reuocari, & corpori copulari, quã corpus ipſum ſubito excitari: & extra monumẽtum prodire, hoc igitur miraculi genus circa animas verſatur. Tamen D. Tho. de illo non eſt loquutus, quia in argumento non conſiderat animam in ordine ad corpus, ſeu vt eſt forma corporis. Quoniam miracula quæ circa illam ſub hac ratione fiunt, cum terminentur ad totum compoſitum, ſub miraculis (vt ita dicam) corporeis continentur. Conſiderauit ergo animam, vt eſt mens, ſeu ſpiritus, id eſt, vt intelligit, & amat, nam ſub ea ratione quodammodo abſtrahit à corpore.

Dubium.

Reſponſio.

In hac re eſt ſecundo conſiderandum, quod licet hominum iuſtificatio potius ſit finis miraculorum, quam inter miracula annumeranda, tamen quoad modum interdum eſt miraculoſa, & tali modo facta, potuit etiam ad doctrinæ confirmationem, & teſtimonium diuinitatis Chriſti adduci. Et hoc modo miraculoſum fuit, quod Chriſtus verbo, & imperio ſuo peccata dimitteret, quanquam quia talis modus non obijciebatur ſenſibus, interdum oportuerit eum alio ſenſibili ſigno confirmare, ac manifeſtare, ſicut legimus factum Matth. 9. In hoc etiam genere numerari poſſunt ſubitæ conuerſiones hominum, qui diuturna conſuetudine in peccatis volutabantur, ſicut de Matthæo legimus. Sicut enim Auguſt. inter magna miracula Chriſti ponit, quod per paucos, & ſimplices homines mundum conuerterit, ita merito etiam inter miracula magna numerari poteſt, quod vno verbo Matthæum conuerterit. Mat. 9. vt ibidem notat Hier. quanquam ipſe indicet aliquid ſenſibile reluxiſſe in facie Domini, quo videntes ad ſe trahere poterat primo aſpectu, quod etiam hic D. Thom. refert, & non videtur ei diſplicere. Mihi tamen incertum eſt: non enim videtur neceſſariũ, quod in vultu Chriſti aliquid ſenſibile miraculoſè apparuerit, præter decentiſsimam vultus eius grauitatem, ac venuſtatem, efficacia enim verbi eius non erat in ſenſibili ſpecie, ſed in virtute, quamquam etiam aſpectus eius eſſet gratiſsimus, & vt ſic poſſet aliquid deſeruire.

Cõuerſio peccatorũ inſigne miraculũ.

Matth. 9.

Auguſtin.

Matt. 9.

Hieronym.

D. Thom.

Tertio eſt in vltima parte eiuſdem ſolutionis obſeruandum, duo genera miraculorum ibi numerari. Primum eſt in virtute, quam Chriſtus habebat in verbo ad terrendos homines, eoſque ſolo etiam verbo in terram proſternendos, vt Ioan. 18. fecit. Et hæc virtus eſſe poterat vel ex actione circa animam, quia timorem, ac terrorem illis incutiebat, vel etiam circa corpora, quia efficaciter illa mouere poterat, atque deijcere.

Verbo Chriſtus, virtus, & energia.

Ioann. 18.

Aliud erat genus miraculi, quod Chriſtus hominum ſenſibus in eorum ſeſe præſentia, & clara luce celabat. Quomodo exponit D. Thomas cum Auguſtin. quem ipſe refert, & Euthym. Ioan. 8. illud Ioa. 8. *Ieſus abſcondit ſe, & exiuit de templo*, & fortaſſe eodem modo accidit, quod dicitur Luc. 4. *Ieſus tranſiens per medium illorum ibat.* Quanquam potuerit alio etiam modo id fieri, ſcilicet vt ſua ita illos præſentia perterruerit, vt in eum quantumuis præſentem manus injicere non ſint auſi. Illa vero ſui occultatio fieri potuit abſque actione miraculoſa circa alios per ſolam

D. Thom.

Auguſt.

Euthym.

Ioan. 8.

Luc. 4.

Miraculoſa Chriſti præſentis, occultatio Iudæis coram, qualiter facta.

ſolam ſuſpenſionem influxus ſenſibilium ſpecierum ſicut D.Thom ſupra docuit, tenebras in die paſſionis fieri potuiſſe per ſolam ſuſpenſionem influxus radiorum ſolarium. Et ſi hoc modo facta eſt, non poteſt computari hoc miraculum inter ea, quæ facta ſunt circa animas, ſed potius videtur eſſe miraculum circa ipſum corpus Chriſti, in quo tale habebat dominium, vt poſſet etiam actionem naturalem ſeu emanationem ſpecierum ſuſpendere, ſicut miraculum tenebrarum magis fuit circa ſolem, quàm circa aerem. Alio vero modo potuit illud miraculum fieri, ſcilicet vt quamuis ipſe Chriſtus ſui species effunderet, alij nihilominus vel illis vti, vel ad eum videndum attendere non poſſent, & ſi hoc modo factum eſt, magis propriè dici poteſt: miraculum illud circa animas extitiſſe, prior tamen modus videtur facilior, & conſentaneus doctrinæ D.Tho.inf.q. 54.art.1.ad 2.& 3.

In ſol.ad 2.duo attigit D.Thom. Alterum eſt, cur Chriſtus miracula fecerit per actiones, & res ſenſibiles, quales ſunt contactus, ſaliua, & alia id genus. Et reſpondet id feciſſe, vt doceret ipſam carnem ſuam habuiſſe vim effectricem horum miraculorum: de qua re videri poſſunt dicta ſuperiori tomo diſpu. 31.Sect 3.5.6.& 8 Alterum eſt, cur Chriſtus quædam miracula non ſubito, ſed paulatim perfecit. Et duplicem cauſam indicat. Prior eſt in diſpoſitione non phyſica ſed moralis hominis ſuſcipientis beneficiū, quem paulatim volebat Chriſtus ad perfectè credendum inflectere: poſterior eſt ſignificatio alicuius myſterii. Quod eſt notandum, vt Chriſti miracula non ſolum vt eximia opera, ac beneficia à nobis conſiderentur, ſed etiam vt ſigna, per quæ interdum aliquid innuebat, ſeu loquebatur. Reliquæ ſolutiones non indigent aliqua notatione.

ARTICVLVS IV.

Vtrum conuenienter Chriſtus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter fecerit Chriſtus miracula circa creaturas irrationales. Bruta enim animalia ſunt nobiliora plantis. Sed Chriſtus fecit aliquod miraculum circa plantas, puta cum ad verbum eius eſt ſiccata ficulnea: vt dicitur Matth.21 Ergo videtur, quod etiam circa animalia bruta miracula facere debuiſſet.

2.Præterea, Pœna non iuſtè infertur niſi pro culpa. Sed non fuit culpa ficulneæ, quod in ea Chriſtus fructum non inuenit, quando non erat tempus fructuum. Ergo videtur, quod inconuenienter eam ſiccauerit.

3.Præterea, Aqua, & aer ſunt in medio cœli & terræ. Sed Chriſtus aliqua miracula fecit in cælo (ſicut ſupra dictum eſt) ſimiliter etiam in terra, quando in eius paſſione terra mota eſt. Ergo videtur, quod etiam in aere, & aqua aliqua miracula facere debuerit, vt mare diuidere, ſicut fecit Moyſes, vel etiam flumen, ſicut fecerunt Ioſue & Helias, & vt fierent in aere tonitrua, ſicut factum eſt in monte Sinai, quando lex dabatur & ſicut Helias fecit 3.Reg.18.

4.Præterea, Opera miraculoſa pertinent ad opus gubernationis mundi per diuinam prouidentiam. Hoc autem opus præſupponit creationem. Inconueniens ergo videtur quod Chriſtus in ſuis miraculis vſus eſt creatione, quando ſ. multiplicauit panes. Non ergo conuenientia videntur fuiſſe eius miracula circa irrationales creaturas.

Sed contra eſt, quod Chriſtus eſt Dei ſapientia, de qua dicitur Sap.8. quod diſponit omnia ſuauiter.

Artic.Præce.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) miracula Chriſti ad hoc ordinabantur, quod virtus diuinitatis cognoſceretur in ipſo ad hominum ſalutem: Pertinet autem ad A *virtutem diuinitatis, vt omnis creatura ſit ei ſubiecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, & non ſolum in hominibus, ſed etiam in irrationalibus creaturis.*

Ad primum ergo dicendum, quod animalia bruta propinque ſe habent ſecundum genus ad hominem, vnde & eodem die cum homine facta ſunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat, non oportebat, quod circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret: præſertim quia quantum ad naturam ſenſibilem, & corporalem, eadem ratio eſt de hominibus, & de alijs animalibus, præcipuè terreſtribus. Piſces autem cum viuant in aqua, magis à natura hominum differunt, vnde & alio die ſunt facti. In quibus miraculum Chriſtus fecit in copioſa piſcium captura: vt legitur Lu. 5. & Ioan. vlt & etiam in piſce, quem Petrus cœpit, & in eo B *inuenit ſtaterem. Quod autem porci in mare præcipitati ſunt, non fuit operatio diuini miraculi: ſed operatio dæmonum ex permiſſione diuina.*

Homi.68 in Mat dum agit de hiſt. ficulneæ, to 3.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Chryſ. ſuper Mat. cum in plantis, vel brutis aliquid tale Dominus operatur non quæras qualiter iuſtè ſiccata eſt ficus, ſi tempus non erat. Hoc enim quærere eſt vltimæ dementiæ, quia ſcilicet in talibus non inuenitur culpa, & pœna: ſed miraculum inſpice, & admirare miraculi factorem. Nec facit creator iniuriam poſſidenti, ſi creatura ſua ſuo arbitrio vtatur ad aliorum ſalutem: ſed magis (vt Hilar. dicit ſuper Matt.) in hoc bonitatis dominicæ argumentum reperimus. Nam vbi afferre voluit procuratæ per ſe ſalutis exemplum virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit: vbi verò in contumaces formam ſeueritatis conſtituebat, futuri ſpeciem damno arboris indicauit, & præcipuè (vt Chryſoſt. dicit) in ficulnea, quæ eſt humidiſſima, vt C *miraculum maius appareat.*

Can.21. in Mat. parum ante mediū.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus etiam in aqua, & in aere fecit miracula, quæ ſibi conueniebant, quando ſcilicet, vt legitur. Mat.8. imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Non autem conueniebat ei, qui omnia in ſtatum pacis, & tranquillitatis reuocare venerat, vt vel turbationem aeris, vel diuiſionem aquarum faceret. Vnde Apoſtol. dicit Hebr.12. Non acceſſiſtis ad tractabilem, & acceſſibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam. Circa paſſionem tamen diuiſum eſſe velum, ad oſtendendum reſerationem myſteriorum legis. Aperta ſunt monumenta, ad oſtendendum, quod per per eius mortem, mortuis vita daretur. Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, ad oſtendendum, quod lapidea hominum corda per eius paſſionem emollirentur, & D *quod totus mundus virtute paſſionis eius erat in melius commutandus.*

Loco iam dicto in pr. huius ſolutionis

Ad quartum dicendum, quod multiplicatio panum non eſt facta per modum creationis, ſed per additionem extraneæ materiæ in panes conuerſæ. Vnde Aug. ſuper Ioannem dicit, Vnde multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes: Manifeſtum eſt autem, quod per conuerſionem grana multiplicantur in ſegetes.

Tr.24. in Io. non procul à princ. tom.9.

COMMENTARIVS.

LItera Diui Thomæ eſt elegantiſſima, & perſpicua: Solum ergo ſupereſt circa totam quæſtionem animaduertendum, D.Thom. mentionem feciſſe omnium miraculorum, quæ circa res à ſe di- E ſtinctas operatus eſt Chriſtus, prætermiſiſſe autem ea, quæ circa ſeipſum eſt operatus, cum tamē illa ſint omnium excellentiſſima, & maxima, & ad doctrinā Chriſti confirmandam efficaciſſima, ex quibus alia facta ſunt in Chriſti infantia, vt partus ex Virgine, alia tempore prædicationis, vt quod quadraginta diebus ſine cibo, & potu ieiunauerit, quod ſuper aquas ambulauerit, &c. alia in eius paſſione, & morte, vt quod aqua, & ſanguis fluxerint è corpore iame-

iam emortuo, alia in eius reſurrectione. Hæc verò non ſine cauſa prætermiſit D. Thom. Nam inter hæc quædam ſunt, quæ ita pertinent ad corpus Chriſti, vt etiam fiāt circa res alias, vt eſt occultari ſenſibus, ambulare ſuper aquas, & hæc non ſunt omiſſa, ſed inter illa cenſentur miracula, quæ circa res alias ſunt facta. Alia verò ſunt miracula propria ipſius corporis Chriſti, quaſi in ipſo manentia, & hæc inter myſteria ipſius vitæ Chriſti meritò numerantur, & declarantur, ſicut in ſuperioribus factum eſt de miraculis infantiæ, & ieiunij, & inferiùs fiet de miraculis paſsionis, & reſurrectionis, & ideò nullum ex his miraculis declarandum ſupererat, præter quam transfiguratio eiuſdem. De qua propterea conuenientiſsimo ordine D. Thomas quæſtionem ſequentem inſtituit, eamque nos poſt ſequentem itidem diſputationem explicabimus.

DISPVTATIO XXXI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam eius ſuadendum.

DE miraculis Chriſti ſecundum ſe, id eſt, an verè facta ſint, quave poteſtate, ac virtute, quaque actione, ac modo, nihil hoc loco addendum occurrit ijs quæ in priori to. diſpu. 31. tractauimus. Quoniam verò ea miracula Chriſtus edidit ad ſuam diuinitatem manifeſtandam, confirmādamq; doctrinam, illud videtur huius loci proprium, vt oſtendamus quàm fuerint ad hunc finem aſſequendum efficacia. In quo tria potiſsimum conſideranda veniunt, ſcilicet, quam fuerint illa miracula ad prædictum effectum neceſſaria, vel vtilia, rurſus quā ſufficientia, & efficacia, ac denique in quibus hunc effectum habuerint.

SECTIO I.

Vtrùm miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam, ac confirmandam eius doctrinam.

Ioann. 15. RAtio dubitandi eſt, quia ipſemet Chriſtus Ioan. 15. dicit, *Si opera non feciſſem eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*: ergo erant illa opera ſimpliciter neceſſaria, vt homines Chriſto credere tenerentur, quandoquidem ſine illis non peccarēt non credendo: certum eſt autem Chriſtum de peccato infidelitatis fuiſſe locutum: ergo fuerunt illa miracula neceſſaria, vt Chriſti doctrinam ſatis credibilē redderent. Quia (vt conſtat ex materia de fide) obligatio ad credendum ſtatim oritur, cum doctrina ſufficienter prædicatur, ac proponitur. Vnde Ioan. 10. ait ipſemet Chriſtus, *Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me*, & infra, *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. In quibus conditionatis loquutionibus neceſsitas talis medij virtute continetur. In contrarium verò eſt, quia præter miracula poſſunt eſſe alia teſtimonia, quę ad doctrinam confirmandam ſufficiant, vt ſunt vitæ puritas cum ſapientia coniuncta, vnde Chriſtus docebat. *Quis ex vobis arguet me de peccato: Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Ioannes 8. Item, prophetia, quæ cum impleta oſtenditur, ſufficiens eſt veritatis teſtimonium: ſic igitur Chriſtus ſine miraculis poterat ex prophetijs impletis oſtendere ſe eſſe verum Meſsiam (vt ſæpius fecit) hoc autem principium ſufficiens erat, vt oſtenderet ſe eſſe Deum, nam hoc etiam de vero Meſsia erat prædictum: ergo hoc etiam ſatis erat, vt ſuæ doctrinæ veritatem confirmaret. Et

Ioann. 10.

Ioann. 8.

A confirmatur, nam Ioannes Baptiſta nullis factis miraculis ſola vitæ ſanctitate ſatis comprobauit teſtimonium, quod de Chriſto reddebat, ita vt non poſſent Iudæi prudenter non illi fidem adhibere: ergo, &c.

Suppono ſermonem eſſe poſſe, vel de vtilitate miraculorum ad confirmandam doctrinam, vel de neceſsitate ſimpliciter, quæ intelligi poteſt aut ſecūdum legem Dei ordinariam, aut etiam de potentia Dei abſoluta: rurſus, vel de neceſsitate abſoluta, id eſt, nulla ſuppoſitione facta, vel de neceſsitate tantum ex hypotheſi. Item tractari poteſt de neceſsitate, vt doctrina prudenter credi poſsit, vel non tantum vt poſsit, ſed etiam debeat, nec poſsit homo ſine infidelitate illi non aſſentiri. Denique ſermo eſſe

B poteſt de neceſsitate vel in ordine ad fidem humanam, vel in ordine ad diuinam, id eſt, certam & infallibilem quæ diuina authoritate nitatur. Aduertendum vltimò eſt, non eſſe hic ſermonem de quacunq; doctrina in generali, ſed in particulari de doctrina Chriſti, quę eſt ſupra omnem ſenſum, & ſupra omnem creatum intellectum.

Primò igitur certum eſt, ad ſuadendam hanc doctrinam aptiſsima media, & conuenientiſsima fuiſſe opera miraculoſa in eius cōfirmationem facta. Hoc eſt certiſsimum, primò ex ipſo vſu Chriſti teſtimonio confirmato. Ioan. 5. *Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati*, & infra, *Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit Pater, vt perficiam ea, illa teſtimonium perhibent de me*, & capit. 10. *Opera, quæ facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium*

Miracula ad ſuadendam Chriſti doctrinam conuenientiſſima.

Ioan. 5. Io. 10. & 14.

C *perhibent de me*, & infra. *Si mihi non vultis credere, operibus credite*. & cap. 14. *Alioquin propter opera ipſa credite*. Idem confirmat poteſtas data Apoſtolis ad facienda miracula, quia poſt Chriſtum futuri erant primi huius doctrinæ prædicatores. Vnde Paul. ad Heb. 2. *Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ cum initium accepiſſet enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis & portentis*. Idē videri licet in lege veteri. Moyſi enim, quia futurus erat primus illius legiſlator, magna virtus, & poteſtas in miraculis faciēdis data eſt. Item apud omnes homines, qui Deo nolunt reſiſtere, magnam vim ſemper habuerūt miracula ad cœleſtem doctrinam cognoſcendam. Vnde Ioan. 3. dicebat Nicodemus, *Scimus, quia à Deo veniſti Magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit*

Hebr. 2.

Exod. 4.

Ioan 3.

D *Deus cum eo*, & 3. Reg. 17. mulier illa videns reſuſcitatum filium, dicebat ad Eliam. *In iſto cognoui, quod vir Dei es tu, & quod verbum Dei manet in ore tuo*. Ratio denique hoc confirmat, quia ſupernaturalis doctrina neceſſe eſt, vt Deum ipſum habeat principalem authorem, & aſſertorem: ergo opera propria ipſius Dei ſunt etiam aptiſsima ad confirmandam talem doctrinam: quod nimirum à Deo ipſo originem ducat. Quia euidens eſt talia opera non poſſe fieri niſi virtute diuina: euidens rurſum eſt non poſſe Deum ſua authoritate, ſingulariq; virtute mendacium confirmare, & ideò hæc mira opera in veritatis confirmationem facta vocantur à Patribus, *Quaſi ſigillum Dei*, quo talem doctrinam conſignat.

3 Reg 17.

E Secundò certum eſt, talia miracula nō fuiſſe ſimpliciter neceſſaria vt doctrina Chriſti prudēter credi poſſet, & deberet, nō ſolū fide humana, ac formidoloſa, ſed etiam infuſa, ac certa. Hoc etiā exiſtimo certum, & probatur primo exemplo adducto Ioannis Baptiſtæ, cuius teſtimonium de Chriſto tale erat vt omni fide dignum eſſet, ita vt qui ſufficientem illius cognitionē haberet, grauiter peccaret illi non aſſentiēdo, ſed ille nō fecit miracula, ergo nō ſunt ſimpliciter neceſſaria ad hūc effectū, nō ſolū de potentia abſoluta, ſed nec de ordinaria. Maior patet ex illo Io. 1. *Hic venit in teſtimoniū, vt teſtimoniū perhiberet de lumine*: opera autē Dei ſunt perfecta, & quando ad munus aliquod ſeu miniſterium deſtinat quempiam, dat ei

Miracula nō fuerunt ſimpliciter neceſſaria ad credendum Chriſti doctrinam.

Ioann. 1.

omnia

omnia neceſſaria, ad illud obeundum; dedit ergo Ioanni omnia neceſſaria, vt ſufficiens teſtimonium de Chriſto redderet (alioqui quid opus erat inſufficienti teſtimonio, & fide non digno?) & ideo Chriſtus Ioan. 5. tacite reprehendit Iudæos, quod teſtimonio Ioannis non habuiſſent fidem, vt ibi ſignificarunt Chryſ. hom. 39. & Cyrill. lib. 2. cap. 149. A

Ioann. 5. Chryſoſt. Cyprian. Obiectio.

Dices, Ioanni non fuiſſe neceſſaria miracula, quia non introducebat nouam legem, nouamue doctrinam ſupernaturalem, ſed eandem, quam haberent Iudæi, ſtabiliebat, & confirmabat, ſolumque monſtrabat Meſsiam, quem ipſi expectabant. Accedit, quod ſanctitas, & aſperitas vitæ eius, magnaque authoritas, quam apud populum habebat, poterant ad prædictum genus doctrinæ confirmandum ſine miraculis ſufficere. Sed imprimis myſterium præcipuum, quod Chriſtus, & Ioannes prædicarunt, & B ex quo tota veritas doctrinæ vtriuſque pendebat, idem omnino fuit, ſcilicet Ieſum eſſe verum filium Dei, & Meſsiam in lege promiſſum, qui peccata mūdi tolleret, & ſpiritum vitæ conferret: ergo ex parte doctrinæ eadem erat difficultas. Deinde quoad vitæ innocentiam, & ſanctitatem maior fuit in Chriſto; & licet in exteriori modo viuendi maior eſſet aſperitas in Ioanne: tamen hæc non eſt ſimpliciter neceſſaria ad veritatis confirmationem, quando alioqui puritas, & innocentia vitæ omnibus nota eſt, quæ tanta in Chriſto fuit, vt coram aduerſarijs auſus ſit dicere, *Quis ex vobis arguet me de peccato*; vbi non ſolum criminis probationem, verum ne probabilem quidem, & apparentem obiectionem extimuit. Tanta erat, tamque omnibus euidens ipſius innocentia. Aliunde etiam ſuperabat Chriſtus Ioannem C in virtute, ſapientia verborum, & in authoritate, qua loquebatur *tanquam poteſtatem habens*. Vnde non dubito quin ſecluſis miraculis, ſola Chriſti prædicatio prout ab illo fiebat, eſſet ſufficiens ad doctrinam ita ſuadendam, vt ad adhibendam ſibi fidem prorſus obligaret. Quomodo intelligi poteſt, quod ipſemet Chriſtus dixit Ioann. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Vbi nulla miraculorum mentione facta inexculpabiles appellat eos, qui ſibi loquenti non crediderant. Tanta erat vis, & efficacia verborum eius Vnde Ioann. 4. Samaritana abſque miraculis propter ſolum Chriſti ſermonem credidit & poſtea, *multo plures crediderunt propter ſermonem eius, & mulieres dicebant. Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt ſaluator mundi*, & tamen Chriſtus ibi nulla D miracula feciſſe legitur, ſed efficacia verbi ſui illos ita inferius commouit, vt & credere poſſent, & tenerentur. Et hæc eſt ratio à priori huius veritatis, quia Chriſti virtus non erat alligata miraculis, ſed poterat alijs modis veritatem doctrinæ ſuæ oſtendere & confirmare, atq; ita eam prædicare, vt exterius ſufficienter proponeretur, & interius etiam ſufficienter excitaret, atque illuminaret hominem, vt ſi vellet, poſſet quidem diuino fultus auxilio ſibi præſentiſsimo credere.

Reſponſio. Innocentia Chriſti quāta. Ioann. 8. Efficacia verborū Chriſti quanta. Ioann. 15. Ioann. 4.

Dico tertio: Miracula Chriſti Domini quodam modo dici poſſunt ad confirmandam ſufficienterq; proponendam Chriſti doctrinam fuiſſe neceſſaria. E Declaratur primo, quia quod moraliter eſt valde vtile, dici poteſt quodammodo neceſſarium: miracula autem Chriſti fuiſſe ad hunc effectum valde vtilia iam oſtenſum eſt. Et præter dicta notant ſancti Patres aliam vtilitatem. Nam Chriſti opera ſimul erant & miracula, & magna beneficia, & miſericordiæ opera hominibus collata, & ad illuſtrandum intellectum, & ad amorem conciliandum aptiſsima. Quoniam vero ad ſuſcipiendam doctrinam, quæ euidenter non cogit intellectum, neceſſaria eſt pia voluntatis affectio, ideo ex hoc etiam capite fuerunt illa opera quodammodo neceſſaria, vt ea doctrina ab animis audientium beneuole ſuſciperetur. Secundo, quamuis miracula non ſint neceſſaria ſingulis, vt poſſent credere, tamen reſpectu communitatis poſſunt dici quodammodo neceſſaria, quia ſine illis pauci crederent. Cuius ſignum eſt, quia interuenientibus ſignis etiam miraculis, pauci in Chriſtum crediderunt; quid ergo ſi miracula non extitiſſent? Et hæc ratio neceſsitatis maxime augetur, ſi Eccleſia non conſideretur ſolum, prout erat in illis hominibus, qui Chriſtum audierunt, ſed vt erat perpetuo vſque ad finem ſeculi duratura in eis, qui nec viderunt Chriſtum, neque audierunt, & hoc ſenſu videtur dixiſſe Gregor. lib. 27. Moral. cap. 6. *Sanctis prædicatoribus nequaquam ad perſuadendum verba ſuffi iunt, niſi etiam miracula addantur.* Tertio poteſt hæc neceſsitas ita explicari, vt non ſit abſoluta, ſed ex ſuppoſitione. Prædictum enim erat: Meſſiam patraturum magna miracula, vt conſtat Iſa. 35. & alijs locis, vt ergo Chriſtus perſuaderet hominibus ſe eſſe verum Meſsiam, neceſſarium fuit, vt miracula faceret, quæ de Meſsia erant prædicta. Quia ſicut neceſſarium fuit alia ſigna primi aduentus Meſsiæ impleri, ita & hoc.

Miracula ad firmandam Chriſti doctrinā quomodo neceſſaria. Gregor. Iſai. 35.

Ex his ergo facilis eſt reſponſio ad rationes dubitandi initio poſitas. Nam, quæ ſecundo loco ſunt poſitæ ſecundam aſſertionem confirmant: quæ priori loco iuxta primam, & tertiam exponi poſſunt vno è tribus modis. Primus eſt, ſi Chriſtus tam mira opera non feciſſet, Iudæos fore excuſandos, vt ſaltem non eo genere peccati nec tam grauiter delinquerent, ſicut nunc peccarunt, non vero quod omnino culpa vacarent. Nam etiamſi abſque tot miraculis non crederent, eſſet ignorantia craſſa, & culpabilis, nunc autem non ſolum fuit ignorantia, ſed & malitia, & blaſphemia in Spiritum Sanctum. Ab hoc ergo peccato excuſari poſſet, ſi non fuiſſent miracula, non tamen ſimpliciter ab omni peccato. Hanc reſponſionem indicat Toletus Ioan. 4. annot. 27. in fine. Sed difficultatem patitur, quia verba Chriſti abſoluta ſunt, & generalia, vnde ſimpliciter negare videtur Iudæos commiſſuros peccatum infidelitatis non credendo in Chriſtum, ſi ipſa miracula non feciſſet. Ita videtur exponere Auguſtinus tract. 89.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Teſtimonij Ioan 15. prima expoſitio. Tolet. Auguſt.

Alter modus eſt, ſi Chriſtus miracula non feciſſet, plurimos Iudæorum excuſari potuiſſe à peccato infidelitatis. Doctores enim, qui Scripturas intelligebant, Chriſtique prædicationem facilius capere poterant, inexcuſabiles eſſent non credendo, etiam ſine miraculis, at vero plebei, qui difficilius myſteria capiunt, potuiſſent excuſari à peccato, ſi nulla miracula vidiſſent, viſis autem tot miris operibus, inexcuſabiles facti ſunt. Hanc expoſitionem habet Toletus capit. 15. annot. 22. Sed non minorem difficultatem habet, quam præcedens. Qui etiam quoad hoc, verba Chriſti ſunt generalia, imo (ſi recte ſeries contextus conſideretur) prædicta Chriſti verba potius ad Principes, quam ad plebem Iudæorum referebãtur. Sic enim inquit, *Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur*, at vero potius Principes quam turba, perſequiti fuerant Chriſtum. Addit, *Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum*, at Principes Iudæorum perſecuti ſunt Apoſtolos potius, quam plebs. Subiungit, *Quia neſciunt eum, qui miſit me, ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem eis*, & infra, *Si opera non feciſſem in eis*, &c. de perſecutoribus ergo ſuis loquitur, & de eiſdem vtramque conditionalem propoſitionem profert.

2. expoſitio. Tolet. Ioann. 15.

Tertius ergo modus exponẽdi eſſe poteſt, vt Chriſtus loquatur de neceſsitate ex ſuppoſitione. Nam cum ſe Meſsiam eſſe prædicaret, ſi mira opera non præſtitiſſet, quæ de Meſsia prædicta erant, non eſſet dignus, cui fides haberetur, nam facta dictis repugna-

3. expoſitio. Si Chriſtus miracula

nō feciſſet nū Iudæi in non credēdo peccaſſent. pugnarent, & ideo dicere potuit, *Si opera non feciſſem, peccatum non haberent.* Dices ergo antequam Chriſtus efficeret omnia miracula, quæ de Chriſto prædicta erant, non tenebantur in eum credere. *Obiectio.* *Reſponſio.* Reſpondetur, negando conſequentiam. Sicut etiam, ſi Chriſtus non reſurrexiſſet, non peccaremus in illum non credendo. Nam ſi Chriſtus non reſurrexit, *inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra, inuenimur autem & falſi teſtes Dei.* 1. ad Cor. 15. *1. Cor. 15.* & tamen non inde fit, antequam Chriſtus reſurgeret Iudæos non fuiſſe obligatos ad credendum ei. Nam talis præceſſerat prædicatio, quæ ſufficiens erat ad credendum, illum eſſe Meſsiam promiſſum, & ad ſperandum fore, vt implerentur, quæ deerant. Vnde vtrumq; verum eſt ſcilicet non fuiſſe expectanda omnia dicta miracula ad credendum, & quod (ſi facta non fuiſſent) non peccarent, non credendo. Quia ſi Chriſtus non fuiſſet facturus ea miracula, quæ de Meſsia erant prædicta, neq; etiam poſſet ita proponere ſe eſſe Meſsiam, vt alios ad credendum obligaret, & in ſenſu compoſito impoſsibile fuit ſic prædicare, & non facere prędicta miracula. *4. expoſitio.* Præter hos modos occurrit alius, nimirum, vt illis verbis, *Si opera non feciſſem in eis,* non tantum miracula, ſed tota Chriſti vita, & prædicatio contineantur, atq; hoc modo nulla eſt difficultas. Quia ſenſus non eſt, ſi miracula non feciſſem, ſed abſolute, niſi dictis & factis meam fidem ſatis confirmaſſem, *peccatum non haberent*, ex quo non ſequitur quod ſi ſola miracula deeſſent, etiam excuſarentur. Et hic ſenſus videtur certe ſimplicior eumq; indicauit Cyrill lib. 10. in Ioannem, c 30. *Cyrill.*

Teſtimonij Ioann. 10. expoſitio. Deniq; circa aliud teſtimonium ex Ioanne 10. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere,* addi poteſt alius, qui mihi videtur germanus, ſcilicet ſi opera, quæ facio, non ſunt à Patre meo, id eſt, ſi non ſunt virtute diuina facta, ſed Dæmonis præſtigijs, non eſt quod mihi credatis: ſi autem ipſa opera ſeſe manifeſtant, quod ſint diuina, vel illis ſaltem credite. Ex quo ſenſu nulla difficultas relinquitur præſenti quæſtioni. Quia licet Chriſto non eſſent miracula ſimpliciter neceſſaria, vt dignus fide haberetur: tamen poſtquam mira opera feciſſet, ſi non ſatis conſtrret illa eſſe vera, & non ficta, non poſſet illi fides adhiberi, & hoc modo veritas miraculorum neceſſaria erat ad Chriſti doctrinam confirmandam. Quæ etiam non eſt neceſsitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, ſcilicet ſuppoſito quod miracula fiant.

SECTIO II.

Vtrum miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent vt ad credendum cogerent.

PRincipio certum eſt, miracula Chriſti ſufficientia fuiſſe ad doctrinam confirmādam, ita vt qui illa conſpexerant, prudenter credere; & poſſent, & tenerentur. Quod euidenter probant verba Chriſti paulo ante tractata, & alia multa in ſuperiori ſectione adducta, & quæ dicemus, euidentius hoc confirmabunt. Quod ergo hic explicatione indiget, illud eſt, vtrum illa miracula euidenter oſtenderent, Chriſtum eſſe Deum, atque hoc modo cogerent, ſeu neceſsitatem inferrent intellectui ad aſſentiendum. Ratio difficultatis eſt, quia illa miracula non ſolum oſtendebant euidenter, Chriſti doctrinam eſſe credibilem, ſed etiam eſſe veram, euidentia autem veritatis cogit intellectum. Antecedens probatur, quia euidens eſt talia opera, ſcilic. ſuſcitationem mortui, illuminationem cæci, & ſanitates tali modo factas ſcilicet per ſolum imperium, vel per contactum non poſſe fieri niſi diuina virtute. Rurſus eſt euidens illa opera eſſe facta à Chriſto in confirmationem doctrinæ ſuæ propterea enim dicebat. *Ipſa teſtimonium perhibent de me, & operibus credite.* *Ioann. 10.* Deniq; etiam eſt euidens, Deum non poſſe mentiri, & ideo

A nec etiam poſſe virtute ſua ſpeciali mendacium cōfirmare, ergo ex his principijs euidens erat Chriſtum eſſe Deum & vera dicere. In contrarium vero eſt; quia ſi miracula Chriſti euidenter intellectum conuincerent, omnes neceſſario illum agnouiſſent, eiq; credidiſſent: atqui non ita accidit: ergo.

Vt controuerſiam hanc melius comprehēdamus, reuocanda tota Chriſti doctrina eſt ad duo principia, quæ ipſe in ea perſæpe inculcabat, quoniam ab illis, & totius doctrinæ veritas, & cunctorum hominum ſalus pendebat. Vnum eſt eſſe ſe verum Meſsiam. Alterum eſt, eſſe verum Deum. Quāquam enim hoc poſterius ex priori neceſſario conſequatur B ſuppoſitis ijs, quæ de Meſsia in veteri teſtamento prædicta erant (vt ſuperiori tom. diſput. 2 late tractatum eſt) tamen quia intelligentia, & cognitio ſcripturarum non omnibus inerat, voluit Chriſtus vtrumque diſtincte prædicare, & miraculis confirmare. Vnde vlterius aduertendum eſt miracula Chriſti dupliciter conſiderari poſſe, vno modo vt coniuncta cum ſcripturis, & prædictionibus, quæ de Meſsia erant, alio modo per ſe, ſine coniunctione cum ſuperioribus prophetijs, non aliter, quam ſi illę non præceſsiſſent. Et ſub hac poſteriori ratione adhuc poſſunt dupliciter conſiderari, vel vt cadunt in aſſertionem Chriſti, qui affirmabat ſe eſſe Meſsiam, & Deum, & in eius veritatis confirmationem talia C miracula faciebat, vel per ſe ſola, vt ſunt veluti effectus diuinitatis ſub illa humanitate latentis abſque vllo alio principio.

Dico primo, miracula Chriſti per ſe ſola, & cum nullo alio principio coniuncta, etiam ſi euidenter vera eſſe cognoſcerentur, non erant ſufficientia ad cognoſcendum Chriſtum eſſe Meſsiam aut Deum. *Miracula Chriſti per ſe ſola non euidēter cōuincunt illum eſſe Meſſiam & Deum.* Aſſertio eſt per ſe euidens, quia poterat Deus illa miracula facere per hominem purū qui non eſſet Meſſias. Nam etiam Chriſtus Dominus de diſcipulis ſuis dixit, *Maiora horum facient*, Ioann. 14. de qua re dixi etiam priori tomo diſputat. 3. ſect. 2. Quinimo nec miracula ſola per ſe euidenter oſtendunt hominem eſſe ſanctum, atq; adeo nec vera ſemper dicere. Quia D poteſt Deus miracula per peccatores facere, gratię enim gratis datæ non ſunt euidentia ſigna ſanctitatis.

Dico ſecundo, miracula Chriſti, vt coniuncta prophetijs, quæ de Meſsia erant abſq; alia Chriſti teſtificatione ſuæ diuinitatis euidenter oſtendebant ipſum eſſe Meſsiam, & Deum, dummodo, & Prophetiæ intelligerentur, & crederentur, & veritas miraculorum euidenter cognoſceretur. *Ex miraculis Chriſti, cum Prophetarum teſtificatione coniunctis diuinitas eius quomodo euidenter agnoſcitur.* Ratio huius poſterioris partis eſt, quia cognitio concluſionis præſupponit cognitionem præmiſſarum. Quod autem ex illis principijs euidenter ſequatur hæc concluſio, probatur. Quia in veteri teſtamento ſatis clare reuelatum erat Meſsiam futurum eſſe verum Deum, vt dicto loco oſtendimus. Deinde prædicta erant eius miracula tanquam propria ſigna, quibus certo dignoſci poſſet, ergo qui intuebatur illa opera & euidenter cognoſcebat eſſe illa, quæ Iſa. 35. erant prædicta, euidenti ſigno cognoſcere poterat Chriſtum eſſe *Iſai. 34.* E Meſsiam & conſequenter eſſe verum Deum. Et hoc argumento tacite vſus eſt Chriſtus Matt. 11. cum Ioanni interroganti per diſcipulos, an ipſe eſſet Meſſias, reſpondit quidem miracula ipſa quæ faciebat oſtendens, alludens ſine dubio ad locum Iſaiæ, in quo eadem miracula eiſdem pœnæ verbis prædicta fuerant, vt indicauit Chryſoſto. & ibi hom. 37. & optime, ac eleganter Lactantius libr. 4. de vera ſapientia cap. 15. & Athanaſ. libr. de incarnatione Verbi, eiuſque corporali aduentu. *Matt. 11.* *Lactant. Athanaſ.* *Euidentia* (inquit) *documenta intueantur. Ait enim Scriptura. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Quomodo audent vel contra iſta oculos at tollere, ſiquidem prophetia Deum aduenturum ſignificet, & ſigna eius præſentia tempus oſtendunt?* & deinde notant quanquam antiqui Prophetiæ vnum, vel illud miraculum

culum patrauerint:tam multa vero miracula edere, proprium ſignum fuiſſe Meſsiæ. Quod etiam obſeruauit Amb.lib.5.in Luc.c.de miſsione diſcipulorum Ioannis ad Ieſum. Alia patrum teſtimonia videri poſſunt in priori tom.diſp.2.ſect.3.

Ambroſ.

Obiectio. Dicet aliquis hanc euidentiam ſolum eſſe conſequentiæ,non conſequentis:quia non ſolum fundadatur in euidentia miraculorum, ſed in teſtimonijs etiam veteris teſtamenti, quæ non erant euidenter vera,ſed fide credita. *Reſponſio.* Reſpondetur quando teſtimonia continent prædictionem rerum futurarum, ſi res prædictę iam videantur impletę,euidenter tunc conſtare illa fuiſſe vera. Quamuis ergo prophetiæ, in quibus hæc miracula, & ſigna Meſsiæ prædicta erant,antequam implerentur, ſola fide crederentur: viſis tamen effectibus,& euidenter agnitis, conuincitur intellectus vt credat illam prædictionem fuiſſe veram. Et in præſenti materia etiam conuincitur, illam prædictionem eſſe à Deo: tum quia erat de re contingenti,& libera:tum etiam, quia erat de effectibus ſupernaturalibus, quia à Dei voluntate, & ſingulari influxu pendebant. Vnum vero eſt, quod in tota hac cognitione videtur potius creditum, quā euidens, ſcilicet an hæ prophetiæ dictæ ſint de Meſſia, & in quo ſenſu: & quoad hoc fatemur non eſſe hic maiorem euidentiam,quam eſſe poſsit in interpretatione cuiuſuis locutionis in propria,& ſimplici verborum ſignificatione. Omnis enim euidentia, quæ eſt in teſtificante,neceſſario ſupponit verba,vel ſigna quibus ille loquitur,& eorum nudam, atque apertam intelligentiam. Hic vero ſupponimus prædictas prophetias de Meſsia,& eius diuinitate, tam eſſe perſpicuas,& claras,vt à nemine, qui non ſit admodum pertinax, negari poſsint, maxime poſt earum euentum,vt prædictis diſputationibus, prima & ſecunda ſuperioris tomi fuſe diſſeruimus. Deniq; ad rem præſentem ſatis nobis eſt euidentia conſequentiæ. Quia ſolum hoc intendimus,ex illis Prophetijs ſic intellectis,& euidentia miraculorum,neceſſario ac euidenter inferri Chriſtum eſſe Meſsiam, ac verum Deum.

Dico tertio, Miracula Chriſti euidenter cognita, & coniuncta teſtimonio ipſius Chriſti,qui aſſerebat ſe eſſe Meſsiam,& verum Deum,& in eius confirmationem talia miracula faciebat, conuincere poterat Chriſtum eſſe verum Deum euidentia morali in teſtificante. Hæc eſt ſententia D.Th.hic,vt eum exponit Caiet.hic & infra q.47.arti.5. & in eandem inclinat D.Th.3.diſt,16.q.1.art.3.& 1.contr.gen.c.6. Scot. in prolog.ſent.q.4.& eandem ſupponere videtur Athan.dicto lib.de Incarn.& Orig.lib.8.cont.Celſum eamque probat prima ratio dubitandi in principio poſita. Fundatur enim hæc euidentia in hac ratiocinatione. Quidquid Deus ſua authoritate confirmat eſt verum, ſed id quod Chriſtus affirmabat, Deus ſua authoritate confirmabat,ergo erat verum,atqui affirmabat ſe eſſe Meſsiam,& Deum, ergo vere ita erat. Omnes præmiſſæ ſunt euidentes. Maior primi ſyllogiſmi,primi euidens eſt,Deum non poſſe mentiri,vt nunc ſuppono. Minor,quia euidens eſt,vera miracula non poſſe fieri niſi virtute diuina:ſuppono autem euidenter cognoſci illa miracula eſſe vera, & in confirmationem eorum, quæ à Chriſto dicebantur facta. Deniq; quod Chriſtus hæc doceret euidens erat audientibus.

D. Thom. *Caietan.* *Sent.* *Athanaſ.* *Orig.*

Obiectio. Subterfugere poſſet aliquis, dicendo minime repugnare vt Deus ſpeciali auxilio,& gratia gratis data concurrat cum homine ad facienda miracula, quamuis ipſe homo illa faciat in confirmationem falſitatis. Quia hinc non ſequitur, quod Deus mentiatur, & nullum aliud eſt principium huius repugnantiæ aut incommodum, quod inde ſequatur. Antecedens declaratur. Nam primo, Deus dat ſacerdoti ſupernaturalem facultatem conſecrandi, & eam ipſius libertati committit, vt bene,vel male, ea vtatur:& quando male vtitur,Deus nihilominus ſpeciali,ac ſupernaturali auxilio cum illo concurrit, ad faciendum opus vi ſua miraculoſum & nihilominus malitia hominis in Deum non redundat:ergo idem erit in præſenti proportione ſeruata. Secundo, Deus poteſt conferre homini gratiam ſanitatum, vt ſimiliter ea bene, vel male vtatur: ergo ſicut poteſt Deus concurrere cum tali homine ad conferendam miraculoſe ſanitatem,etiamſi id faciat propter auaritiam,vel vanam gloriam, poteſt etiam concurrere, etiamſi id faciat ad decipiendos alios homines, atque adeo in confirmationem falſitatis. Tertio eſt ratio à priori,quia licet homo,qui facit miracula,dicat ſe id facere in confirmationem eorum, quæ loquitur, non inde fit Deum concurrere ad eandem confirmationem. Sed concurret ſolum ex vi prioris donationis, ſeu legis, vel pacti, quo ſtatuit dare illi homini talem virtutem,& concurrere cum illo,propter quemcumque finem ipſe operetur,ergo etiamſi Deus concurrat, non ſequitur ipſum mentiri, nec confirmare mendacium:ſed ſolum permittere,vt alii putent, confirmare. Denique nunquam eſt euidens miracula,prout à Deo procedunt, fieri in confirmationem veritatis:ſed ſolum,prout ſunt ab homine. Quarto, amplius hoc exemplo illuſtratur difficultas:Fingamus Deum decreuiſſe craſtina die miraculum aliquod facere propter finem ſibi cognitum, & alicui homini hoc reuelaſſe. In eo caſu poſſet huiuſmodi homo errorem aliquem prædicare, ac dicere in eius confirmationem facturum Deū tali die tale miraculum,nunquid propterea teneretur Deus ceſſare à perpetrando miraculo,ne mendacium confirmaretur? aut propterea confirmaret, quia homo dicit propter hanc cauſam fieri, cum reuera Deus hoc non intendat, nec propter hanc cauſam faciat? Sicut ergo in hoc caſu non obſtante mendacio hominis,poſſet Deus miraculum facere,& nō propterea mentiretur, licet homines deciperentur, nec confirmaret mendacium, quamuis homines id exiſtimarent:ita quamuis propter alias cauſas daret alicui homini poteſtatem faciendi miracula, cum pleno dominio vtendi illa in quemcumq; vſum bonum,vel malum,non propterea mentiretur cōcurrendo cum tali homine, nec reuera mendacium ſua authoritate cōfirmaret,quidquid homines ſibi perſuaderent.

Reſponſio. Hæc argumenta (vt verum fatear) ſunt apud me difficilia, & vellem potius eorum ſolutiones ab aliis diſcere,quam docere. Vnde Durand.q.1.prologi illa breuiter attingens, propter ea negat miracula facta in teſtimonium veritatis efficere euidentiam eius. *Durand.* Cuius ſententia fortaſſe eſt vera de euidentia Mathematica,non tamen de euidentia morali, quæ ſufficiat ad conuincendum intellectū nō admodum praue diſpoſitum. Quod ita declaro, ſupponendo id,quod in materia de fide latius docetur, pertinere ad diuinā prouidentiā,vt non permittat aliquid falſum ſuo ſub nomine & authoritate ita proponi,atq; exterius confirmari, vt ſecundum rectam rationem cogantur homines ad credēdum illud eſſe dictum à Deo & aſſentiendum ea certitudine, quæ omnem dubitationem expellat. Quia ſi Deus hoc permitteret,& cooperetur ad omnia ſigna, & opera, quibus mendacium confirmatur, quamuis reuera proprie non mentiretur (vt argumenta facta probant) quomodo tamen abuteretur ſuprema ſua poteſtate in præiudicium ſuæ authoritatis, qua fide dignus exiſtit. Nam ſi concurrentibus tot ſignis, & diuinis operibus exterius factis in confirmationem veritatis adhuc poſſet ſubeſſe falſitas, nulla ſupereſſet via ad credendum Deo loquenti per homines,vel per ſigna quod eſt contra diuinam veritatem & authoritatē, quam ipſum oportet habere in dicēdo. Propter hāc ergo cauſam exiſtimo eſſe moraliter euidens,fieri nō poſſe, vt Deus concurrat cum homine ad perficienda vere

Deus mēdaciacōfirmare nō poteſt per opera ſupernaturalia in cōfirmationē falſæ doctrinæ facta.

da vera opera ſupernaturalia, quæ fieri non poſſunt niſi virtute diuina, & quod illa faciat in confirmationem falſæ doctrinæ, quam vt diuinam, & à Deo reuelatam proponit.

Obiectio. Dices, ergo eadem ratione pertinet ad Dei prouidentiam non permittere apparentia miracula, quæ virtute dæmonum fieri ſolent, & ab Antichriſto fient. Quia illa etiam moraliter ſufficiunt ad decipiendos homines, qui vix poſſunt vera miracula à falſis internoſcere; illa autem deceptio, cum fiat ſub ſpecie diuinæ virtutis & authoritatis, etiam redundat in præiudicium eiuſdem diuinæ authoritatis, & merito poteſt diminuere fidem, quæ Deo loquenti debetur. *Reſponſio.* Reſpondetur non eſſe eandem rationem, quia quando ſunt falſa miracula, ſemper relinquitur aliquis modus, quo moraliter poſſint diiudicari, ſi homines, quod in ſe eſt, faciant ad cognoſcendam veritatem. Primo bene conſiderando ipſamet opera, ſignaque & circumſtantias eorum. Secundo, conſiderãdo perſonam, vitam, & mores eius qui ſic loquitur, & operatur. Tertio, conſiderando doctrinam ipſam, an aliqua in parte rationi aduerſetur, vel alijs reuelationibus diuinis ſufficienter propoſitis per Eccleſiam. Deniq; orando Deum, & conſulendo ſcripturas, & prędicationes in ea factas, & ſigna data, ne in errorem inducamur. Itaque non pertinet ad prouidentiam Dei non permittere falſa ſigna, quę ad probationem, & profectum electorum proſunt: ſed pertinet ad prouidentiam Dei dare auxilium, ac modum quo poſſint diiudicari, & cognoſci, quia non eſt diuinæ bonitatis, & ſapientiæ, vt permittat hominē tentari vltra id quod poteſt. Ac propterea quando facta morali diligentia, & inueſtigatione adhuc conſtat euidenter vera eſſe miracula, quæ fiunt in confirmationem doctrinæ, nulla relinquitur ratio dubitandi de talis doctrinæ veritate, præſertim ſi miracula ſint frequentia & magna authoritate, ac poteſtate facta, & vitæ innocentia, ac ſanctitate confirmata, & in ipſa doctrina nihil contra honeſtatem, nihil contra rationem rectam, nihil denique contra alias diuinas reuelationes appareat. Quæ omnia in doctrina, & miraculis Chriſti cumulatiſsimè inuenta ſunt, & ideo ad moralem euidentiam præſtãdam ſatis fuiſſe creduntur. Ex his ergo ad difficultates poſitas dicendum eſt, quamuis demus poſſe Deum permittere aliquem efficere miraculum, ſeu opus ſupernaturale, affirmantem ſe id facere in confirmationem alicuius rei, quæ in ſe falſa eſt, quam tamen Deus neque affirmare, neque confirmare intendit: nihilominus ſemper poſſe hominem, ſi velit, omnia, quæ tale opus circumſtant, attente conſiderare, ex eis cōijcere, quo ſpiritu tale opus fiat, ita vt ſaltem dubitare poſſit, & ad Deum recurrere, & quantum in ſe eſt facere ad falſitatem vitandam, quod ſi ita ſe gerat, ad diuinam prouidentiam ſpectabit non permittere eum decipi. Addo deniq; quãdo Deus dat poteſtatem ad ſupernaturale opus faciendum conſiderandum eſſe modum & finem eius. Quando enim datur modo ſtabili, ac permanenti non ad confirmandam veritatem, ſed ad aliquam publicam vtilitatem, vt interdum datur gratia ſanitatis, vel alia ſimilis: tunc licet quis diceret ſe illa vti in confirmationem veritatis, non ideo ſtatim eſſet illi fides adhibenda, ſed vtendum potius eſſet alijs regulis fidei certis, & infallibilibus. Si vero poteſtas hæc, & vſus eius datur ſingulari, & extraordinario modo, ita vt non appareat alius finis vel vtilitas eius, præter veritatis confirmationem: tūc certe maxime ſpectat ad diuinam prouidentiã non concurrere ſpecialiter ad tale opus: quando homo per illud intendit falſitatem perſuadere, ac alios decipere propter rationes dictas.

SECTIO III.

Vtrum miracula Chriſti coegerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti, ſe eſſe Meſsiam, ac Deum.

A QVæſtio hæc in malis Angelis tantum locum habet quia beati ſemper Chriſtum clare cognouerunt, ac in verbo viderunt: habere tamen poſſet locum in quolibet Angelo, ſecundum ſuam naturam ſolum conſiderato. Et ſpecialis ratio dubitandi in illis eſt, quia ipſi euidentiſsime cognoſcunt veritatem miraculorum, quia vident rerum ſubſtantias, & actiones prout in ſe ſūt. Vnde, ſi miraculum ſit ſupernaturale quoad terminum, vt quod duo corpora ſint penetratiue in eodem loco, poſtquam factum eſt, euidenter illud vident. Idemque eſt, ſi miraculum ſit in modo, ex parte ſubiecti, vt quando cæcus illuminatur, vel mortuus reſurgit, vel ex parte actionis, ſeu agentis, vt quando ſubito, & ſine applicatione naturalis agē- B tis ſit effectus ſanitatis, vel alius ſimilis. Rurſus euidenter etiam ſciunt hæc miracula non poſſe fieri niſi virtute diuina, quia euidenter cognoſcunt naturas rerum, & ſciunt in tota natura non eſſe virtutem quæ ad hoc ſe extendat, ſed ſolum in authore naturę ergo viſis huiuſmodi miraculis conuincūtur ad credendum Deum eſſe teſtem eius doctrinæ, quę per talia miracula confirmatur: ergo ad credendam ipſam doctrinam. Sed dæmones hoc modo videbant miracula Chriſti, videbant etiam ea facere in confirmationem doctrinæ ſuę: Audiebant enim eum dicentē. *Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, adoleſcens, tibi dico ſurge,* Matth. 9. & Ioan. 11. *Vt credant, quia tu me miſiſti,* & Ioan. 5. & 10. ſæpe in ſua prædicatione hoc Chriſtus ſignificabat. Et quod maxime vrget, non ſolum Chriſti, ſed etiam ipſius Dei teſtimonium bis audierunt. *Hic eſt filius meus* C *dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite,* & euidenter cognoſcebant illud nō fuiſſe pronuntiatum opera alicuius dæmonis, ſed Dei, vel per ſeipſum, vel (quod perinde eſt) per ſanctos Angelos, ac miniſtros ſuos: ergo conuicti fuerunt ad credendum, eo modo quo Iacobus ait, *Dæmones credunt, & contremiſcunt.* In contrarium vero eſt illud Pauli. 1. Cor. 2. *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

D. Thom. 1. p. q. 105. ar. 8. *Matth. 9. Ioann. 11. Ioa. 5. & 10. Matt. 17.* *Iacob. 2. 1. Cor. 2.*

In hac difficultate idem eſt quærere, an dæmones de facto cognouerint, Chriſtum eſſe verum Meſsiam ac Deum, & ad hoc credendum fuerunt conuicti & neceſsitate compulſi. Quia ipſi vel non habent aſſenſum opinatiuum, & cum formidine, vel (ſi illum habent) non habent viam voluntatis affectionem, qua propenſi ſint ad ſupernaturalem veritatem credendam, quando nullo modo coguntur, & conuincun- D tur. Et ideo explicando, quid factum ſit, ſimul explicabimus modum, ſeu neceſsitatem talis aſſenſus.

Dico ergo primo, ſi dæmones ſpeciali Dei prouidentia impediti non fuerunt, ne Chriſtum cognoſcerent, conuicti ſunt ad credendum, & aſſentiendum, illum eſſe verum Meſsiam à Deo promiſſum. Propono concluſionem hanc ſub conditione. Quia vt Aug. ait lib. 9. de Ciu. c. 21. *Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit.* Hæc igitur concluſio colligitur ex doctrina D. Th. & Sanctorum, vt ſtatim oſtendã, eamq; docet Caiet. hic, Nunc ſolū ratione probatur. Quia (vt dixi) dæmones euidenter cognoſcebant veritatem miraculorum Chriſti, & (quod magis eſt) à Deo non fuerunt impediti, cognouerunt euidenter fuiſ- E ſe cōceptum ſine opera viri, & natum ex virgine, matris integritate ſeruata, & in eius natiuitate euidenter audire potuerunt Angelos annuntiantes natum eſſe Saluatorem, qui eſt Chriſtus Dominus, quos euidenter ſciebant non poſſe mentiri, cum ſciant eſſe beatos. Rurſus euidenter cognoſcebant innocentiam, & puritatem vitæ Chriſti. Adhæc audiebant ipſum Chriſtum expreſſe dicentem ſe eſſe Meſsiam promiſſum Ioann. 4. *Ego ſum, qui loquor tecum,* & Matth. 15. cum Petrus confeſſus eſſet. *Tu es Chriſtus filius Dei viui:* ipſe confeſsionem eius approbauit dicens: *Beatus es, &c.* & cap. 11. cum Ioannes Bapt. miſiſſet ad quærendum, an ipſe eſſet Meſsias, ſatis clare affir-

Auguſt. *D. Thom. Caietan.* *Dæmõe euidēter agnoſcebat veritatē miraculorū Chriſti.* *Ioann. 4. Matt. 15. Matth. 11.*

Ioann.11. affirmauit,oſtendens miracula,&Ioan.11.cũ Martha dixiſſet: *Ego credidi,quia tu es Chriſtus*, ipſe tacite probauit,& poſtea faciens miraculum,inquit:*Vt credant quia tu miſiſti*, intelligens ſe eſſe illum, qui quaſi per antonomaſiam mittendus expectabatur. Quod clarius dixit Ioan.17. Ioann.17. *Vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Quæ verba tam clara ſunt,& aperta,vt nullam amphibologiam,vel violẽtam,aut falſam interpretationem patiatur. Præterea clare intelligebant dæmones Chriſtum facere miracula in confirmationẽ huius veritatis iuxta illud: *Vt credant homines,quia tu me miſiſti.* Deniq; ſciebant ſcripturas,& ſigna,ac miracula, quæ de Meſsia prædicta erant, & euidenter cernebant ea omnia compleri per Chriſtum: ergo vel inuiti cogebãtur fateri ipſum eſſe Chriſtum,ſi à Deo non ſunt impediti, ne ipſum agnoſcerent. Neq; vero dici poteſt dæmonem voluntarie non animaduertiſſe omnia ſigna,quibus Meſsias cognoſci poterat,neq; ac inter ſe,& cum operib.Chriſti contuliſſe,vt eum agnoſceret.Quia(vt ex Euãgelio colligitur,& notãt patres explicãtes Chriſti tentationem,vt ſupra vidimus) dæmõ ſummo ardebat deſiderio cognoſcendi Chriſtum, quis eſſet: ergo nõ eſt veriſimile,volũtarie, & data opera prætermiſiſſe aliquid,quo ipſum poſſet agnoſcere:ſi ergo diuina prouidentia impeditus non fuit, euidenter cognouit illum eſſe Meſsiam ex miraculis,&ſignis eius, cum eiuſdem ac ſcripturarum teſtimonio coniunctis,& inter ſe collatis.

Dubium. Sed inquirendũ ſupereſt,an fuerit dæmon impeditus à Deo,ne hoc agnoſceret. Quidã affirmant toto tempore vitæ mortalis nunquã dæmonẽ cognouiſſe Ieſum eſſe Meſsiam,ita vt definite,& indubitãter hoc iudicaret, conſequenterq; impeditum eſſe à Deo ne vel omnia Chriſti myſteria intueri, vel omnia verba eius audire,vel omnes Prophetias, quę de illo erant,conſiderare,& inter ſe conferre poſſet. Ita Carthuſ. ſentit Carthuſ.Luc.4.& Marc.1.& ſuper ad Rom.10. ar.4.citantur etiam Caiet.Scot.Abulenſis, ſed falſo. Poteſt vero ſuaderi hæc opinio: quia ſi dæmõ agnouiſſet Ieſum eſſe Meſsiam,agnouiſſet ẽt filium Dei,ac verum Deum, quia ex ſcripturis notũ erat,Meſsiam 1.Cor.2. futurum fuiſſe verum filium Dei:conſequens autem eſt falſum.

Quia (vt Paulus citato loco dixit) ſi eũ cognouiſſent eſſe Deum,non eſſent auſi ei paſsionem,ac mortem tã ſolicite moliri. Et ideo Hieron. Hier.Matt. cũ Ignatio Ignat. dicit impeditum eſſe dæmonem,ne myſteria natiuitatis,& conceptionis Chriſti cognoſceret, ne ſi eum Deum eſſe ſciret,mortem eius impediret.

Reſponſio. Chriſtũ dæmõ Meſsiam verum eſſe cognoſcit. D.Thom. Sed contraria ſententia mihi ſine dubio vera videtur. Quia licet fortaſſe tempore infantiæ impeditus ſit dæmon,ne Chriſtum agnoſceret (nõ ob eam profecto cauſam,ne mortem eius impediret;ſed ob eam potius,ne illum acrius inſectaretur,& maturius quã diuina prouidẽtia diſpoſuerat interficeret,vt D.Th. ſupra docuit.q.29.artic.1.ad 3.) Nihilominus tamen, poſtquam Chriſtus cępit prædicare,antequam pateretur,permiſſus eſt dæmon,ſeu non impeditus cognoſcere ipſum eſſe Chriſtum. Ita docet eodem loco. Lyran. D.Th.& hic,q.44.a.1.ad 2.& inf q.47.a.5.Lyr.Mar.1. Abulenſ. & Luc.4.& Abul.Matt.4.q.22. Idem ſentit Amb.1.ad Ambroſ. Corin.2.vbi expreſſe ait ſciuiſſe dæmones Ieſum eſſe Auguſt. eum,qui in lege promiſſus erat. Et Aug.lib.q.noui,& Gregor. vet.teſt.q.66.Greg.Beda,& alij infra citandi. Beda. Qui Patres hoc colligunt ex Marc.1.& Luc.4.vbi dæmon ſic Marc.1. Luc.4. Chriſtum alloquebatur. *Quid nobis,& tibi Ieſu Nazarene,veniſti perdere nos?ſcio te,qui ſis,ſanctus Dei*,& Marc. Marc.5. Matth 8. Luc 8. c.5.& Mat.ac Luc.8. vocabant dæmones Chriſtum, *filium Dei altiſſimi*. Reſponſio. Reſponderi vero poteſt,vel vocaſſe filium Dei per adoptionem, & eximiam ſanctitatem,& eadem de cauſa vocaſſe, *Sanctum Dei*, vel certe mentitos eſſe,& adulandi,& tentandi cauſa eum vocaſſe *Filium Dei*. Sed quanquam verba dæmonis Luc 4. non faciant fidem:tamen verba Lucę videntur conuincere:ſubdit n.dicto cap.4.*Non ſinebat ea loqui,quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Quæ verba aliqui ita interpretantur,vt illud, *Quia ſciebant* nõ ſumatur cauſaliter,neq; Euangeliſta reddat cauſam,ob quã Chriſtus non ſinebat dęmonia loqui:ſed ſumantur indefinite,ſeu ad explicãdum,quid erat illud quod ea loqui,non ſinebat,nempe quod ſcirẽt ipſum eſſe Chriſtum. Nam hoc eſt quod dæmones dicebãt:*Scio, quod ſis Sanctus Dei*,ita Ianſ.c.28.Conc.& Eraſ. Marc.1. Ianſen. Cui expoſitioni fauet Græca lectio quãquam alteram ẽt Eraſm. expoſitionem admittat. Et iuxta hãc interpretationem hoc teſtimoniũ nõ habet maiorem vim, quam præcedentia. Tamen ſimplicior ſenſus videtur,vt illa ſint verba Euangeliſtæ, & cauſaliter exponantur. Et ita exponit Beda lib.2.in Luc.c.4.dicens:*Dæmonia* Beda. *filium Dei confitebantur,& atteſtante Euangeliſta ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Siue aũt vno,ſiue alio modo interpretemur,Sancti Patres dicunt dæmonem compulſum eſſe tacere,nõ quia falſum diceret:Sed quia nolebat Chriſtus dæmonis teſtimonio comprobari ſe eſſe filium Dei. Ita Tert.licet ſubobſcure lib.4.cõtra Mar.c.7.& 8.Hier.Mar.1.*Sciens ſanctum Dei obmuteſcere iubetur,quia ſciens Deum,non ſicut Deum glorificauit*,& Dæmones tacere de Chriſti diuinitate cur ab eo cõpulſi. Matth.8.circa illa verba.*Quid tibi,& nobis Ieſu fili Dei. Non voluntatis* (inquit) *iſta confeſsio eſt,ſed neceſsitatis extorſio*:& infra, *Dæmones cernentes Dominum in terris repente verſari,ad iudicandos ſe veniſſe credebant.* Quæ verba Tertullian. ex Hier.mutuatus eſt Beda Chryſ.hom.5.in Mar- Hieronym. cum.*Cogitur verum dicere,tormenta cogunt, ſed malitia* Beda. *vetat.* Et infra, explicans verbum illud Chriſti. Chryſoſt. *Obmuteſce. Nolo me laudet vox tua,non veni, vt tuo teſtimo-* Euthym. *nio comprobarer*:Clarius id dixit Euth.Mar.1.& Theo. Theophyl. Auguſt. Lu.4.*Non ſinebat* (inquit) *dæmonia loqui: tum quod non indigebat immundorum teſtimoniis: tum quod nolebat accendi in inuidia Hebræorum videntium ab omnibus honorari.* Et Mar.1.addit aliam rationem,ſc. vt nos doceret ne crędamus dæmonijs,etiamſi vera dicant. Qui omnes Patres plane ſentiunt verum pronũciaſſe dęmonem,cum aiebat ſe ſcire illum eſſe Chriſtũ. Ratio vero eſt,quia nullum eſt fundamentum,vt aſſeramus Deum impediuiſſe dæmonem,ne hanc veritatem agnoſceret: ergo cum alias cõſtet ipſum habuiſſe ſufficiens principium ad eam cognoſcẽdam,& ſcriptura hoc magis ſignificet,non eſt cur negetur. Antecedens probatur. Quia nec eſt authoritas vlla ad id aſſerendum,nec ratio,aut incõueniens,quod inde ſequatur,vt ex ſequẽti concluſione apertè cõſtabit. Et cõfirmatur tandẽ expreſſo teſtimonio Aug. lib. 9.de Ciu.c.21.*Ipſi* (inquit) *dæmones etiam hoc ita ſciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint:quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene,veniſti huc ante tempus perdere nos? Clarũ eſt in his verbis,quod in eis & tanta ſcientia erat, & charitas nõ erat*:& inferius ſubdit,quãuis in principio dæmõ dubitaret, & ideo in tẽtatione explorare voluerit,an eſſet Chriſtus: poſtea vero illũ cognouiſſe, *per quadam temporalia ſuæ veritatis effecta,& occultiſsima ſigna præſentiæ,quæ Angelicis ſenſibus,etiã malignorum ſpirituũ potius,quã infirmitati hominũ poſſent eſſe conſpicua.*

Dico ſecundo, quamuis in principio dæmon de Chriſti diuinitate dubitauerit, veriſimile tamen eſt antequã mortem eius machinaretur, exiſtimaſſe,ac iudicaſſe illum eſſe filium Dei naturalẽ. Chriſti diuinitatẽ dæmones ante eius mortẽ agnouerant. Hæc eſt ſententia D.Th.locis citatis,quãuis dicat,dęmonẽ non habuiſſe firmum hac de re iudiciũ: ſed potius ſuſpicionem,& formiduloſum aſſẽſum. Et eodem modo intelligendũ eſt,quod docet D.Th.1.p.q.64.arti.1.ad D.Thom. 4.& eandẽ ſententiam tuetur Caiet.hic. Quę probatur ex eiſdem locis Euangelij ſupra adductis,adiunctis Patrum expoſitionibus,ac teſtimonijs. Hieron. Hieron. Mat.8.in verbis ſupra citatis,non ſolũ de Meſsia,ſed de Deo,ſeu filio Dei loquitur, quanquam addat hæc verba. *Tam dæmones,quã diabolus ſuſpicari, magis filium Dei,quam noſſe intelligendi ſunt.* Sed verba, quæ poſtea ſubiungit,declarant vocare ſuſpicionem, non quod non eſſet iudicium definitum,ſed quia nõ erat clara cogni-

Matt. 11. Beda Euthym. Theophyl Greg Pap. Iob.40.

cognitio,ſeu per Dei reuelationem,ſed per ſigna. Sic enim inquit. *Nemo enim nouit patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Et eodem modo intelligendus eſt Beda lib.2.in Luc.cap.14. cum ait de dæmone. *Per ſignorum potentiam vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium* Dei.Idem lib.1.in Marc.c.8. & lib.2. in Matt. c.8.Euthy.& Theoph.ſupra,& expreſſe Greg.33.lib. Moral.ca 7.alias 10.tractans illa verba. *In oculis eius quaſi homo capiet eum.* In hamo (inquit) *Incarnationis captus eſt, quia dum in illo appetit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis,* & infra ſubdit. *Et quidem Behemoth iſte filium Dei incarnatum nouerat, ſed redemptionis noſtræ ordinem neſciebat.* Et infra. *Vnde bene dicitur, In oculis eius quaſi hamo capiet eum, in oculis quippe habere dicimus, quod coram nobis poſitum videmus. Antiquus vero hoſtis humani generis redemptorem ante ſe poſitum vidit, quem cognoſcendo confeſſus, confitendo pertimuit dicens. Quid nobis,& tibi fili Dei? In oculis itaque ſuis hamo captus,quia & nouit,& momordit.* Idem fere ſentit hom.25 in Euangelia,quamuis nonnihil recedat à priori ſententia.In eadem vero eſt Greg Nyſ.orat. 1.de reſurrect. vbi eodem modo locum Iob interpretatur.Item Auguſt.locis citatis præced.concluſione.Chryſ.etiam hom.5.in Marcum, prius videtur in hanc ſententiam propẽſus,poſtea vero,aut ab illa recedit,aut rem dubiam relinquit. Ponderat enim, cur dixerit dæmon, *Scio, qui ſis, ſanctus Dei.* Et non *Scio, qui ſis ſanctus Dei.* Inquit, *O peruerſitas mentis. Inter flagella & tormenta poſitus & ſcit verum, & tamen confiteri non vult.* Subdit vero poſtea. *Fingis te ſcire, ſed neſcis, aut enim ſcis, & doloſe taces, aut certe ignoras: Non eſt enim ſanctus Dei,ſed ſanctus Deus.* Notat autem circa hoc Euthy. non ſimpliciter dixiſſe, *Sanctus,ſed cum adiectione articuli: Ille ſanctus, ſi quidem & Prophetæ ſancti ſunt: ſed per participationem, ſolus autem Deus proprie, & natura ſanctus eſt. Ob id ergo dixit ſanctus ille, hoc eſt, natura & proprie ſanctus.* Et idem Chryſ.hom. 29.in Matt.affirmat tunc acceſsiſſe dæmones diuinitatem Chriſti prædicantes. Nec diſſentit Amb.lib. 4.in Luc.cap.de confirmatione doctrinæ Chriſti per miracula, qui Iudæorum improbitatẽ inde exaggerat,quod quem dæmones confitentur,& Deum agnoſcunt,ipſi negarunt.Clarius Tertul.li.contra Praxea.c.28.probant Chriſtum eſſe naturalem filiũ Dei. *Hoc* (inquit) *& Sathanas cum in tentationibus nouit, Si filius Dei es,hoc & exinde dæmonia confitentur. Scio,qui ſis, filius Dei.*&lib.5 contra Marcionem,ca.6.eadem fere habet verba. Et eleganter Athanaſ.lib.de Incarnatione Verbi Dei,eiuſque corporali aduentu ſatis poſt medium,vbi ſic inquit. *Quod non eſt perſuaſum hominibus impiis, id dæmones ſuis oculis contuentur. Deumque illum eſſe & ſentiunt & credunt, ideoque fugitiui, & adorabundi in has voces erumpunt, quæ tunc loquebantur, cum ille adhuc in carne verſaretur, nouimus qui ſis, tu es ille ſanctus Dei. Rurſumque clamabant, quid tibi nobiſcum fili Dei?* Idemq; ſentit in epiſt.ad Marcel.de interpr. Pſalmorum in fine.Et Greg. Nazianz. orat 42.agens de Chriſti diuinitate. *Deitatis fidem abrogas? hoc ne Dæmonis quidem ipſi fecerunt.Ita & iudaicꝫ peruerſitate Iudæos,& incredulitate dæmones ſuperas. Illi enim filij vocabulum æqualitatis vocem eſſe cenſuerunt, hi autem eum à quo fugabantur, Deum agnouerunt doloribus nimirum, quos ſentiebant,fidem ipſi facientibus:* vbi Nicetas notat Gregor.alludere ad prædictum locum Marc.1.

Greg. Nyſ. Auguſt. Chryſoſtom. Euthym. Chryſoſt. Ambro. Tertullian. Athana. Greg. Naz. Nicet.

Secundo principaliter probatur ratione. Primo, quia in vet.teſtamento euidentiſsime prædictũ erat Meſsiam futurum verum Deum, Deique filium (de quo in priori to.diſput.2. teſtimonia multa congeſſimus) ſed dæmon intelligebat eas ſcripturas,& cognoſcebat Ieſum eſſe Meſsiam, ergo & eſſe Deum. Secundo,audiuit vnum,& alterum teſtimoniũ Patris (vt ſupra diximus) audiuit etiam ſæpe ab ipſomet Chriſto ſe eſſe filiũ Dei,& vnum cũ Patre, Ioan. 5.8.10.& ſæpe,euidenterq; cernebat miracula in eius rei confirmationem facta.

Io.5.8 & 10.

Euaſio. Sed ad hæc dici poteſt primo, Deum impediuiſſe, ne dæmon intelligeret ſcripturas de diuinitate Meſsiæ,aut certe,ne illas applicaret,& inter ſeſe,& cum verbis,factis,& perſona Chriſti conferret,impediuiſſe etiam, ne audiret teſtimonium Patris de Chriſto, aut ipſiuſmet Chriſti de ſeipſo.Sed hæc euaſio (vt ſupra in ſimili dixi) nullo fundamento nititur. *Reſponſio.* Quia licet aliquo tempore oportuerit Chriſtum occultari dæmoni, tamen hoc non fuit neceſſarium toto tempore vitæ ad eum finem, ſcilicet vt noſtra redemptio, & paſsio Chriſti non impediretur,vt ſtatim oſtendam,ſecluſa autem hac neceſsitate nulla eſt ratio,neque authoritas,quę probet dæmonem impeditum eſſe à Deo, ne Ieſum Deũ eſſe agnoſceret. Secundo reſponderi poteſt,dæmonem ſæpe quidem audiuiſſe,& legiſſe, Meſsiam eſſe Deum,Deiq; filium:tamen non ſatis intellexiſſe, an diceretur filius Dei naturalis, vel per participationem,& veriſimilius eſſe hoc poſteriori modo ea intellexiſſe, cum non poſſet myſterium Incarnationis intelligere naturali cognitione, & aliunde haberet voluntatem praué affectam, vt propterea, vbi non omnino cogeretur,in deteriorem partem rem acciperet. Quę quidem euaſio conferre poteſt,vt intelligamus,quod aliqui ſancti dicũt, dæmonem nõ tam habuiſſe certam cognitionem,quam ſuſpicionem diuinitatis Chriſti, quia ſemper habuit hanc qualemcumq; occaſionem nonnihil formidandi, vel timẽdi:tamen non fuit ſufficiens vel ad iudicandum cõtrarium,vel ad ſuſpendendum aſſenſum. Nam in primis dæmon non ignorat Deum habere naturalem filium (myſterium enim Trinitatis à principio creationis agnouit) ſimiliter ante Incarnationis tẽpus cognouit filium Dei fore incarnandum, vt Ambroſ.Greg.ante citati,& probatiores Theologi ſentiunt,&D.Th.in loco citato ex 1.p.docet etiã à principio creationis habuiſſe omnes Angelos huius myſterij reuelationem. Ex hoc ergo capite non fuit difficile dæmoni intelligere,ac credere aliquem hominem eſſe filium Dei naturalem. Quia hoc iam credebat eſſe poſsibile,& futurum:aliunde vero prædictiones ſcripturæ erant tam multæ,tamque perſpicuę, vt vix credi poſsit angelicum intellectum in eis perſpiciendis allucinatum fuiſſe,verba etiam Chriſti erant tam clara,vt ipſi quoq; Iudæi (ſicut Nazian. ſupra notauit) intelligerent prædicare ſeipſum verum Dei filium,& æqualem Patri. Quãquam ergo dæmõ, quandiu non ſatis intellexit Ieſum eſſe Meſsiam, potuerit dubitare de ſenſu, in quo Chriſtus in baptiſmo.v.g.dictus eſt filius Dei,tamen poſtquam ſibi perſuaſit illum eſſe Meſsiam,& tot teſtimonia diuinitatis eius vidit & audiuit,ſine dubio id credidit,quanuis fortaſſe interdum, quando non omnia conſiderabat,propter magnitudinem myſterij,& ſuam prauam diſpoſitionem vel hæſitaret, vel etiam dubitaret.

Ambroſ. Gregor. D.Thom. Vnde diabolus Chriſtũ agnouit eſſe filium Dei naturalem. Greg. Naz.

Ex his vero neceſſario concluditur, poſt Chriſti Reſurrectionem multo euidentius cognouiſſe dæmonem Chriſti diuinitatem,& ſi quam fortaſſe hæſitationem,vel formidinem patiebatur,eam abieciſſe,& vel inuitum credidiſſe: atq; tũc maxime locum habuiſſe,quod Iacob.ait.c.2. *Dæmones credunt, & contremiſcunt,* quodq; ait Paul.ad Philip.2. *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium,& infernorum, & omnis lingua confiteatur, &c.* Ratio vero eſt manifeſta, quia in Chriſti morte, & reſurrectione experti ſunt dæmones euidentiora ſigna diuinitatis Chriſti. Viderunt enim illum deſcendentem ad inferos cum dominio, & poteſtate, & iuſtorũ animas ex Tartari faucibus eripientem, videbant præterea ab angelis ſanctis adorari, & proclamari Deum ac Dominũ virtutum. Sic enim multi Patres interpretantur verba illa Pſ.23. *Attollite portas Principes veſtras, & eleuamini portæ æternales,& introibit Rex gloriæ. Quis eſt*

Poſt reſurrectionẽ nullã de Chriſti diuinitate dubitationẽ dæmon habuit. Ioann.2. Philip.1. Pſal.23.

eſt iſte Rex gloriæ? *Dominus virtutum ipſe eſt* Rex gloriæ. Rurſus ex tunc cœperunt euidentius intelligere, quo ſenſu Ieſus prædicaretur Deus, Deique filius: nō per participationem, vel adoptionem: ſed per naturam. Ac denique intellexerunt eum eſſe, qui ſibi ipſis cum primum creati ſunt, per fidem eſt propoſitus, vt eū venerarentur, & tāquam ſuum caput, ac principem recognoſcerent, quod ipſi facere detrectantes, eiusq; diuinitatem ambientes, *tanquam fulgur è cœlo ceciderunt.*

Teſtimonij Pauli 1 ad Cor. 2. 1. expoſitio. Orig. Tertul. Chryſoſt. Hieron. Theoph. Anſelm. 1. Cor. 2.

Supereſt vt explicemus illa verba Pauli. 1. ad Cor. 2. *Si cognouiſſent, nunquam* Dominum *gloriæ crucifixiſſent.* Quæ à multis non de dæmonibus, ſed de Iudæorum principibus, vel in vniuerſum de principibus, ſeu de ſapientibus, ſeu philoſophis huius ſæculi intelliguntur. Quod patet ex Orig. hom. 2. in Cantica & Tertull. libr. 3. contra Marc 6. Chryſ. Hier. Theoph. Anſelm. ibi. Et eſt probabilis expoſitio, tamen habet difficultatem, quam attingam ſect. ſequenti. Præterea illa verba Pauli. *Sapientiam loquimur non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi,* non videntur Iudæorum principibus conuenire. Tum quia non poſſunt dici *principes huius ſæculi.* Tum etiam quia Paul. vniuerſaliter loquitur, dicēs, neminem principum huius ſæculi cognouiſſe myſterium Chriſti, quod propter ſolos Iudæos dici nō potuiſſet. Quod argumentum viſum eſt Caietano ibi inſolubile. Sed reſponderi poſſet, quod ſi qui erant principes ſæculi, qui Chriſtum potuiſſent, & debuiſſent agnoſcere, maxime erant principes Iudæorum, vt Pilatus, ac alij, inter quos Chriſtus verſatus eſt, & ideo potuit Apoſtolus ex eo, quod Chriſtus eſt crucifixus ab illis principibus huius ſæculi propter ignorantiam, generaliter concludere, non eſſe agnitum à principibus huius ſæculi.

2. expoſitio. Hieron. Ambroſ. Anſelm. Auguſt. Gregor. Caietan.

Sed quidquid ſit de hac expoſitione, alij verba illa de dæmonibus interpretantur, quæ etiam expoſitio eſt probabilis, & ſatis cōſentanea textui, eamq; Hieron. amplectitur Dan. 10 Amb. 1. ad Cor. 2. & ibi Anſelm. Auguſt. dicta q. 66. Noui teſtamenti, vbi propterea negat, dæmones cognouiſſe Ieſum eſſe filium Dei, quamuis cognouerint eſſe Chriſtū. Ille vero non eſt certæ autoritatis. Gregor. etiam locis ſupra citatis verba illa de dæmonibus intelligit, & propterea in poſteriori loco dicit dæmones prius in miraculis Deum cognouiſſe: poſtea vero, dum viderent eum paſsibilem, de cognitione ſua in dubitationem cecidiſſe. Sed melior eſt reſponſio, quæ ex priori eius loco colligitur. Nimirū non dixiſſe Paulum, ignoraſſe dæmones Chriſti diuinitatem: ſed myſteriū abſconditum in Chriſti paſſione, & morte, ſcil. ſalutem, ac reparationē hominum, ac imperij dæmonum euerſionem, maximamq; Dei gloriam, & honorem in ea contineri.

D. Thom.

Ita exponit. D. Th. hic dicens. *Non ideo dæmon Chriſtum Iudæis crucifigere perſuaſit, qui filium Dei non eſſe putauit; ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum.* Quæ verba ſumpſit D. Tho. ex Beda locis ſupra citatis. Eādem expoſitionē tradit Leo Pap. ſerm. 9. de paſſione dicens. *Neque ipſe itaque diabolus intellexit, quod ſæuiendo in Chriſtum, ſuum deſtrueret principatum, qui antiquæ fraudis iura non perderet, ſi ſe à Domini Ieſu ſanguine contineret; ſed malitia nocendi auidus dum irruit, ruit, dum capit, captus eſt; dum proſequitur mortalem, incidit in Saluatorem.*

Beda. Leo Papa. Caietan.

Caiet. etiam tam 1. ad Co. 2. quam hoc loco ingenioſe declarat, quomodo dæmones, etiā ſi diuinā Maieſtatē in Chriſto cognouerint, non propterea à Chriſto perſequendo abſtinuerint, quin potius ex odio, & ira, quam cōtra Deū & res omnes eius inueteratam habent, vehementius in eum exarſerint. Quod ita poteſt amplius explicari. Nam dæmones ita Deum odio habent, vt ſi poſſent in ipſam diuinitatem irruere, eamque in nihilū redigere, id facere tentarent. Ergo etiam ſi cognouerint Chriſti humanitatem eſſe deificatam, & ipſius Dei ſingulari modo effectam, multo maiori odio

A mortem, ignominiam, atq; omnia illi machinarētur mala. Item etiamſi dæmon cognouerit perſonam Chriſti, non propterea contineri potuit ex amore, aut reuerentia (vt per ſe conſtat) neq; etiam ex timore ſeruili, quia nullum certum damnum timebat, vt magis iam explicabo.

Obiectio.

Duæ vero difficultates ſuperſunt in hac expoſitione. Prior eſt, quia non videtur potuiſſe dæmon cognoſcere Ieſum eſſe Meſſiam, ac verum Deum, & ignorare, per paſſionem, & mortem eius eſſe homines redimēdos, quia hoc etiam erat expreſſe prædictum in Prophetis, præſertim in Pſalmis, & Iſaia, quin etiā ipſe Chriſtus ſæpe prædixerat ſe poſt triduum reſurrecturum, ergo neceſſario hoc etiam credebat dæ-B mon: ergo ſciebat per mortem tendere Chriſtum ad gloriam, non tantum ſuam, ſed etiam aliorum. Nam hoc etiam ſatis aperte prædixerat ipſemet Chriſtus, vt cum dicebat, *Vado parare vobis locum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis.* Poſterior eſt, quia dæmon, vt Iudæos ad necem Chriſti incitaret, præcipue mouebatur ex odio Dei, ergo quamuis ſciret futurum eſſe, vt per mortem Chriſti amitteret imperium in omnes, non propterea deſiſteret à procuranda morte Chriſti; quia intelligebat maiorem fieri iniuriam Deo, Chriſtum occidendo, quam quolibet alio peccati genere. Hanc ergo iniuriam præ nimio odio prætuliſſet cuicunque alteri incommodo.

Reſponſio.

C Ad priorem difficultatem reſpondetur, eas prophetias, non fuiſſe adeo claras, vt neceſſarium fuerit dæmoni omnes intelligere, antequam implerentur, & ideo facile potuit, vel ignorare illas, vel certe non animaduertere. Præſertim cum ob nimiam ſuperbiam, & inuidiam totus eſſet poſitus in Chriſto expugnando, & ſuperando. Conſiderandum eſt enim, ſicut, cum homo vehementi paſſione dicitur aduerſus inimicum, non ſemper conſiderat incommoda ſibi imminentia, & licet interdum aliquo modo repræſententur, fidem non adhibet: ſed ſeipſum excæcat, ita accidiſſe dæmoni ob prauū affectum, quē in Chriſtum habebat. Multi vero exiſtimant in ipſamet nocte paſſionis Chriſti, quando iam antiquæ prophetiæ ad exitum perducebantur, cæpiſſe dæmonem aliquid ſuſpicari, & per vxorem Pilati voluiſſe Chriſti D mortem impedire. Ita ſentit Anſ. Lyr. & Caiet. Mat. 27. & Petr. Com. in hiſt. Euangelica c. 166. & optime Bern. ſerm. 1. de reſurrectione. Sed hoc valde incertum eſt, nam multi antiqui Patres exiſtimant, non dæmonem, ſed bonum aliquem Angelum immiſiſſe ſomnum illum vxori Pilati, non vt impediretur mors Chriſti (ſciebat enim Deus non fuiſſe impediendam) ſed vt cauſam ſuam magis iuſtificaret, & nullam excuſationem peccati Pilato relinqueret, & fidem noſtram magis confirmaret. Nam ſi dæmon voluiſſet impedire mortem Chriſti, potius per Iudæos, quam per vxorem Pilati id facere aggrederetur. Ita ſentiunt ſuper Mat. c. 27. Orig. Hilar. Hieron. Chryſ. Theoph. Euthy. Ambr. Luc. 23. Aug. ſerm. 121. de tempore, & Athan. ſerm. de paſſione, & cruce Domini, qui tamen fatetur, dæmonem in morte Chriſti E fuiſſe ſolicitum de perditione ſua, & ideo incitaſſe Iudæos, vt dicerent verba illa. *Si filius Dei eſt, deſcendat de cruce, & credimus ei. Quid* Domini *mortem,* inquit, *euitare cupiebat, ne alijs ſalus efficeretur.*

Matt. 27. Anſelm. Lyran. Caietan. Petr. Com. Bernard. Orig. Hilar. Hieron. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Ambroſ. Auguſt. Anaſtaſ.

Ad poſteriorem partem reſpondetur, quanquam peccatum interficiētium Chriſtum fuerit maximū: tamen multo maiorem eſſe diuinam gloriam, quæ ex Chriſti morte, & hominum reparatione reſultat. Item multo maius malum eſſe; quod conſurgit ex infidelitate, & idololatria fere totius orbis. Denique cum dæmon ſit ſuperbiſſimus, numquam committeret aliquid, ex quo futurum ſciret, vt imperium in homines amitteret, & cultu, ac adoratione priuaretur.

SECTIO IV.

Vtrum ex Chriſti miraculis cognouerint Iudæi, Ieſum fuiſſe Meſſiam promiſſum, vtrumq; Deum.

DIximus de Angelis, ſupereſt dicamus de hominibus,& tota quæſtio reuocatur ad Iudæos. Illi enim & Meſsiam ſperabant, & notitiam diuinarum ſcripturarū habebant,& doctrinam Chriſti, ac miracula experti sūt. Agit aūt ex profeſſo de hac re D.Th. inf. q. 47.a.5.nō potuit tamē hoc loco prætermitti. ne res inter ſe cōnexas ſepararem⁹.Supponim⁹ ergo ex hactenus dictis, potuiſſe Iudæos pſertim qui ſcripturas nouerant,& verba Chriſti audiebant, eiusq; miracula conſpiciebant, cognoſcere illū eſſe Meſsiā, & conſequenter verū Deum. Probatur primo de cognitione per fidem infuſam, quia illud obiectū ſatis, ſuperq; proponebatur, vt expoſitū eſt. Secūdo de cognitione per fidē humanā vehementer inducentem intellectum ad aſſentiendū propter motiua ſenſibus manifeſta, ſuppoſita præſertim prædictione ſcripturarū, ad quas Chriſtus ſemper illos prouocabat dicens,

Ioan 5.

Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimoniū perhibent de me. Et ſi Moyſi crederetis, crederetis & mihi. Neq; hoc indiget maiori probatione,& ex ijs quæ dicemus, euidētius cōſtabit. Difficultas ergo ſupereſt, an de facto Iudæi cōuicti fuerint ad hoc credendū. Ratio difficultatis eſt, quia ſupra diximus miracula Chriſti cōiuncta ſcripturis,& teſtificationi eius euidēter oſtēdiſſe ipſius diuinitatē, euidentia aūt cogit intellectū ergo coegit etiam intellectus Iudæorū. In contrariū vero eſt, quia ēt ſupra diximus hanc euidentiam nō orati niſi veritas miraculorū euidenter cognoſcatur & prophetiæ & teſtimonia perſpicue intelligātur: at vero homines nec poſſunt euidenter cognoſcere veritatem miraculorū, quia non intuētur naturas rerum nec ſcripturas poſſunt adeo clare intelligere, pſertim prophetias. Adhæc quamuis nonnulla ſigna Meſsiæ in Ieſu viderentur impleta: tamē multa alia implēda ſupererant, pſertim ea, quę de ſecūdo Chriſti aduentu ſunt: neq; vero erat illis euidens, quæ eſſent de primo, quæue de ſecūdo aduentu intelligenda Deniq; hæc euidentia etſi aliqualis eſſe poſsit, cōſurgit tamen ex plena multarum rerū,& circumſtātiarum conſideratione: ingenium autem humanum vix poteſt ita omnia neceſſaria conſiderare, quin aliquid prætermittat, præſertim ſi aliquo prauo, & repugnante affectu ducatur.

In hac re prima ſentētia eſt, Iudæos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſsiam,& verū Deum, & nihilominus ex ira, atq; odio, quod contra eū animo cōceperant, illum interfeciſſe. Ita ſentiunt multi Patres exponentes parabolam vineæ Mat.21.vbi ait Chriſtus.

Matth.21.

Agricolæ autē videntes filium, dixerūt intra ſe, hic eſt hæres, venite occidamus eū. Per quos agricolas Iudæos ſignificabat, vt ipſi etiam ſtatim intellexerunt, ſignificat ergo eos cognouiſſe Chriſtum. Ita Orig.tract.19. in Matt vbi inquit Iudæos cognouiſſe Chriſtū filium Dei, eumq; nihilominus occidiſſe, ſicut Herodes credidit Chriſtum naſciturū in Bethlehem,& nihilominus quęſiuit illū, vt occideret, etiam ſi eſſet Meſsias promiſſus.

Origenes

Chryſoſtom.

Deniq; filius, Chryſ.quoq; hom.40 imperfecti aperte dicit. *Ex omnibus operibus eius cognouerunt eum filium Dei eſſe,& hoc ſignificat: dicentes, hic eſt hæres.* Rurſus Beda lib.3.in Mat. *Manifeſtiſsime* (inquit) *probat Dominus non per ignorantiam, ſed per inuidiam Principes Iudæorum crucifixiſſe filium Dei. Intellexerunt hunc eſſe de quo dictum eſt. Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* quę verba vſurpauit Anſ.eodem loco Et confirmari hęc ſententia poteſt ex verbis Chriſti Ioann.15. *Si non veniſſem,& loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem nō habent de peccato ſuo, quia & viderunt,& nouerunt me,& patrem meum.* Et ideo c.12. vocat eos Chriſtus *obcæcatos & obduratos*, non ergo ex ignorantia, ſed ex malitia Chriſtum cognitum occiderunt.

Beda.

Anſel.

Ioa.12.& 5.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Iudæos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſsiam: nō tamen eſſe verum Deum. Ita ſentit Euth.in Mat.ſuo c.50. Dicit enim Chriſtum agnitum eſſe à Iudæis Regem Iſrael à Prophetis prædictū, non tamen filium Dei. Idem inſinuat Theoph. ibidē dicens agnouiſſe Chriſtū, idem Burgenſ. Matt. 21. Sixtus lib.6.anno 98. Lyran. Mat 21. Et hęc opinio quoad partē negantem fundari poteſt in illis verbis 1.Cor.2. *Quem nemo principum huius ſæculi. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominū gloriæ crucifixiſſent*, quæ (vt ſupra vidimus) à multis Patribus exponuntur de principibus Iudæorum. Neq; hic habet locū expoſitio quod ignorauerint fructū redemptionis: nō autem Chriſti diuinitatē. Quia Iudæi non habebant tā prauum affectum,& odium in Deum, ſicut Dæmones, vt verum Deum agnitum interficere auderent. Et confirmari poteſt. Nam ſæpe voluerunt Iudæi Chriſtum interficere eo quod ſe Deo æqualem faceret, vt patet Ioann.8.& 10. *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu, homo cum ſis, facis teipſum Deum.* Deniq; nō videntur Phariſæi intellexiſſe Meſſiam futurum verum Dei filium naturalem: ergo licet cognouerint eſſe Meſsiam, nō inde fit cognouiſſe etiam filium Dei. Antecedens colligi poteſt ex Matt. 22. vbi Chriſtus Phariſæos interrogauit. *Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt?* Ipſis autem reſpondētibus eſſe filium Dauid (quoniam reuera ſentiebant futurum purum hominem) obiecit rurſus verba eiuſdem Prophetæ, *Dixit Dominus Domino meo, &c.* vt cōcluderet eſſe pluſquam hominem,& pluſquam filium Dauid.

Euthym.

Theoph.

Burgenſ.

Sixt.

Lyran.

1.Cor.2.

Ioa.8.& 10.

Matt.22.

Pſal.109.

Tertia ſententia eſt, Iudæos neutrum cognouiſſe, ſcilicet neq; eſſe Meſsiam, neq; verum Deum. Ita ſentit Abulenſis Matth.21.q.vlt. Caiet. Luc.23. circa illa verba. *Ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt*: vbi ait ignoraſſe Iudæos, quis eſſet ille, quem crucifigebāt. Expreſsius id docet hic.q.47.a.5. Quorum potiſsima ratio eſt, quam ſuperius tetigimus. Quia ipſi ſperabant Meſsiam futurum Regem temporalem. Nihil enim ſpirituale in diuinis promiſsionib.ac Prophetijs intelligere valebant, vt in priori tomi.diſp.1 ſect.4. fuſe declarauimus, vbi plures ex Patribus retulimus hoc docentes,& in Euangelio habemus nōnulla veſtigia. Nam ipſi etiam Chriſti diſcipuli in principio, nihil altius de regno Chriſti cogitabant. Vnde dicebant, *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael*: Act. 1.& Luc 24. *Non ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael*, ſcilicet à Romanorum Imperio. Deniq; filij Zebedæi (vt Patres notant) nihil aliud, quam regnum temporale cogitabant, quando præcipuas in illo ſedes petebāt, Mat.20. Cum ergo Iudæi de regno Chriſti temporali cogitarent,& in eo nullum ſignum, indiciumue eiuſmodi regni cernerent, non videntur potuiſſe cognoſcere eum eſſe Meſsiam.

Abulenſ.

Caietan.

Luc.23.

Act.1.

Luc.24.

Matt.20.

In hac quæſtione primum oportet diſtinguere de ijs Iudæis, qui in Chriſtum crediderunt, vel de ijs qui eum interfecerunt: nam de his poſterioribus præcipue eſt quæſtio: De prioribus autem breuiter dicendum eſt, eos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſsiam, ac verum Deum, ſicut cognouit Petrus, quando confeſſus eſt. *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Matth. 16. & Martha, cum dixit. *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundum veniſti.* Ioann.11. iuxta interpretationem Auguſtin. tractat. 49. & Hilarij lib. 6. de Trinitat. Ea vero cognitio ſolum erat per fidem, vt aperte conſtat ex verbis citatis, & ex illis, quæ Chriſtus dixit Petro: *Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus.* Et fortaſſe in aliquibus, ſaltem in principio non fuit illa fides cum certitudine neceſſaria ad fidem infuſam, ſed ſolum fides quædam humana propter apparentia motiua. Rurſus intelligendum eſt, eoſmet, qui in Chriſtum credebant, facilius crediſſe illum eſſe Meſsiam, quam verum Deum.

Iudæi in Chriſtū credētes Meſſiā illū eſſe, verumq; Deū agnouerunt.

Matth.16.

Ioann.11.

Auguſt.

Hilar.

Matth.16.

Quid

Quia hoc poſterius continebat myſterium altius & A obſcurius, quod (vt veriſimile eſt) pauci diſtinctè intellexerunt vſq; ad Chriſti reſurrectionem & Apoſtolorum prædicationem: ſed inuolute credebant, Chriſtum eſſe filium Dei cum inſigni quadam ſanctitate, & excellentia. Quia vulgus non erat tunc capax maioris cognitionis, vt patet ex toto diſcurſu Euangelii, & ex ignorantia, quæ in aliquibus Apoſtolis erat nocte cœnæ, vt merito Chriſtus eis dixerit: *Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me?* Ioann. 14. Vnde Petro dictum eſt ex ſingulari Patris dono tantam, tamque diſtinctam de Chriſto cognitionem ei fuiſſe datam, & de Martha Chryſoſt. & alii probabilius exiſtimant non cognouiſſe diſtinctè Chriſtum eſſe filium Dei naturalem. Ex his conſequenter colligitur hos qui in Chriſtum crediderunt non omnes habuiſſe euidentiam veritatis doctrinæ B eius, neq; quod ipſe eſſet Meſsias, aut Deus. Fuit quidem ipſis euidens, ipſum eſſe dignum fide, & prudenter fieri credendo illi (vt ſatis ex ſuperioribus conſtat) non tamen fuit euidens, vera eſſe quæ diceret: tum quia fere omnes erant ſimplices ac illiterati homines, qui non ſciebant ſcripturas. Tum etiam quia non omnes videbant cuncta miracula, & multo minus eorum veritatem euidenter cernebant. Præterea, quia non omnes ſciebant euidenter miracula illa fieri in confirmationem doctrinæ, aut non poſſe permittere Deum, vt falſitatis prædicator talia ſigna faceret.

Ioann. 14.
Chryſoſt.

Credentes in Chriſtū qualē de ipſo, eiuſq; doctrina notitiam habuerunt.

Non eſt autem incredibile, imo valde probabile, ac fortaſſe verum, nonnullos, qui miracula Chriſti viderunt, & in eum crediderunt, aliquando perueniſſe ad euidentem cognitionem veritatis doctrinæ C Chriſti, ac diuinitatis eius. Quod maxime credi poteſt de Apoſtolis, ſaltem poſt Chriſti reſurrectionem (vt omittam beatam Virginē, quæ multo antea hāc euidentiam habuit.) Ita docuit hoc loco Medina ſuper q. 42. Et ſuadetur breuiter. Quia (vt oſtendemus) Chriſti opera coniuncta cum eius doctrinā, & Prophetarum prædictionibus ad exitū iam productis, ſufficientia erant ad præſtandam hanc cognitionem euidentem in teſtificante: ſed Apoſtoli hæc omnia conſiderabant, & intelligebant. Nam inprimis veritas miraculorū ſatis euidēter illis erat nota. Quid enim euidentius quam Lazarum fuiſſe mortuum & poſtea vixiſſe? certe non erat minus euidens, quam quemlibet alium hominem viuere, & idem iudicium eſt de illuminatione cæci nati, & ſimilibus operibus, quæ ex diuturnitate, atque permanentia effe- D ctuum, & ex eorum frequentia ſatis ſe ſe oſtendebant eſſe vera. Præſertim cum is, qui ea faciebat, & homines ad bonos mores inſtitueret, & ad illos ſe ſe perfecte formaret, nullamque temporalem vtilitatē ab hominibus quæreret: ſed ſolum Dei honorem, & gloriam, & bonorum morum inſtaurationem. Accedit, quod dum ipſimet Apoſtoli faciebant miracula, euidenter ſciebant ſe non iniiſſe fœdus cum dæmone, ſed potius hoſtile bellum: ſciebant etiam talia opera eſſe, quæ non poterant fieri vi dæmonis, & tamen fieri videbāt virtute Chriſti, & in confirmationem doctrinæ eius. Præterea euidenter conſpexerant Chriſtum à mortuis ſuſcitatum (quantum humanis ſenſibus aliquid poteſt euidenter iudicari) ergo omnibus conſideratis euidens illis erat teſtimonium de Chriſti diuinitate, ac eius doctrinæ veritate. Neq; contra hanc euidentem cognitionem a- E liquid afferri poteſt, quod difficultatē ingerat. Quia hæc euidentia non excludit fidem ab homine: quanquam enim aſſenſus hic euidens ex ſignis, non ſit aſſenſus fidei infuſæ, nec tam perfectus, aut certus, ſicut ille, nec in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, ſicut ille, quia nititur ſolo humano diſcurſu, & principijs, quatenus per ſenſus, vel naturale lumen euidenter cognoſcuntur, nihilominus tamen huiuſmodi cognitio non excludit à ſubiecto fidem infuſam, qua homo voluntarie certiori aſſenſu credit, non humanis ſenſibus, ſed diuinæ veritati tanquam rationi aſſentiendi innixus. De qua re latius in 2.2. diſſeritur.

Medin.

Secundo, de alijs Iudæis, qui non ſunt Chriſtum ſequuti, D. Th. diſtinguit communem plebem à Iudæorum principibus, & Phariſæis, & de communi plebe docet non agnouiſſe Ieſum eſſe Meſsiam, neq; Deum: quæ ſententia quoad hanc partē (ſi ſano modo explicetur) mihi certa videtur. Quia iſti (vt ſupponimus) non crediderunt in Chriſtum fide voluntaria (agimus enim de illis, qui per voluntatem non ei adhæſerunt) nec etiam fide coacta, quæ euidentiam aliquam ſupponit. Quia ij non erant tam capaces, vt poſſent ad euidentem cognitionem peruenire. Neſciebant enim ſcripturas, nec virtutem miraculorum, nec ſenſum verborum Chriſti, neque alia multa, quorum perfecta cognitio ad huiuſmodi euidentiam eſt neceſſaria. Non poteſt tamen negari fuiſſe in illo populo rumorem ſparſum, & vehementem ſuſpicionem exortam, quod Ieſus eſſet Meſsias. Vnde Ioann. 7. dicebant quidam, *Ecce palam loquitur & nihil ei dicunt, numquid vere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?* ſtatim vero ſubiungunt, *ſed hunc ſcimus, vnde ſit, Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit, vnde ſit.* Ex quo etiam dubitari non poteſt quin præter eos, qui vera, ac infuſa fide in Chriſtum credebant, multi ex plebe interdum hoc crederent fide humana, ſicut accidit in omnibus rebus, quæ in ore vulgi circunferuntur, & per coniecturas eliciuntur. Et tales fortaſſe fuerunt multi ex illis, qui Matth. 22. clamabant, *Oſanna filio Dauid*, & illi, de quibus apud Ioann. capit. 7. ſubditur. *De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant, Chriſtus cum venerit numquid plura ſigna faciet, quam quæ hic facit?* & infra. *Alij dicebant, hic eſt vere propheta, alij, hic eſt Chriſtus, alij numquid è Galilæa venit Chriſtus? & facta eſt diſſenſio.* Itaque nullus ex his habebat euidentem cognitionem, ſed fidem aliquam humanam cum formidine, vel tantum dubitationem, & ſuſpicionem. Alii vero habebant repugnantem ſententiam ortam, aut ex praua voluntate, aut ex leuibus coniecturis, & nonnullis ſignis, quæ videbantur non eſſe in Chriſto impleta, vel ex conſideratione, vel denique ex timore Principum, qui eos inſectabantur, qui in Chriſtum credebant. Nam (vt dicitur Ioann. 9.) *Iam conſpirauerant, vt ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Quæ tamen omnia ad eorum ignorantiam excuſandam ſatis non erant. Quia motiua ad credendum erant de ſe ſufficientiſsima, & vrgentiſſima, & ſi quid habebant dubitationis, facta mediocri diligentia poterant facile ab ipſo Chriſto, eiuſq; diſcipulis edoceri: timor autem humanus nō poterat eos excuſare, vt per ſe conſtat. Potuit autem illa ignorātia culpæ grauitatem minuere, & ex parte excuſare, & impedimenta auferre, vt poſtea facilius eos poſſet tanti peccati pœnitere. Vnde Iuſtinus qu. 108. ex iis, qui Chriſtum non agnouerunt, exiſtimat fuiſſe eos, qui poſt Chriſti mortem facilè conuerſi ſunt. Et eodem fortaſſe ſenſu dixit Beda lib. 6. in Luc. cap. 94. Chriſtum orando in Cruce obtinuiſſe remiſſionem peccati eis, qui ex ignorantia peccauerant, non aliis.

D. Thom.
Plebs Iudæorū non agnouit Chriſtum eſſe Meſſiam ac Deum.
Ioann. 7.
Matt. 22.
Ioann. 7.
Ioann. 9.
Iuſtin.
Beda.

Tertio, de principibus Iudæorum, & Phariſæis, qui Chriſtum perſequuti ſunt, verius videtur, eos non cognouiſſe, Chriſtum eſſe filium Dei naturalem Quod etiam D. Tho. docet, & in eo conueniunt authores primæ & ſecundæ ſententiæ, & ad id ſuadendum videntur efficacia ea, quę in cōfirmationem ſecundæ ſententiæ adducta ſunt. Quia (quidquid ſit, an cognouerit, illum eſſe Meſsiam) tamen (vt ego exiſtimo) pauci, vel nulli ex principibus Iudæorum, qui eo tempore viuebant, intelligebant Meſſiam futurum verum Deum, neque myſterium Incarnationis ſuſpicabantur, & ideo in eo maxime ſcandalum patiebantur, quod CHRISTVS, cum eſſet

Iudæorum principes &

Phariſæi diuinitatem Chriſti ignorant.

eſſet homo,ſe prædicare Deum:quod tamen nullum A ſcandalum eis eſſet , ſi ſperârent aliquem,qui ſimul eſſet verus homo,veruſque Deus.

Obiectio. Dices,Ergo non erat in tota Synagoga Iudæorum qui veram de Meſsia exiſtimationem haberet. Reſponſio. Reſpondetur veram exiſtimationem habebant,qui ſpectabant illum verum hominem,Prophetam ſanctũ ac Deo coniunctiſsimum , in qua vera cognitione implicite credebant reliqua,quæ ad Chriſtum pertinent, quod illis tunc ad ſalutem ſufficiebat ; pauci vero erant, qui diſtincte altiora myſteria de Meſsia cognoſcerent,& ſi qui erant, fuerant à Deo ſingulariter illuminati,vt Simeon,Anna,Zacharias, Elizabeth,& alij,qui ſine dubio Chriſto non repugnarũt, ſed facile obtemperant. Fortaſſe etiam aliquis erat, tam verſatus in ſcripturis,tamq́; ſyncere,ac proprie eas intelligens, vt aliquid de diuinitate Meſsiæ , vel B ſuſpicaretur, vel opinaretur: ſed in hoc nihil certi affirmari poteſt. Quia illi Iudæi nullum ſignum aut veſtigium dederunt talis cognitionis, neque tempore,quo Chriſtus prædicauit,neque poſtea,ſemper enim conati ſunt ſcripturas euertere,& ad falſos ſenſus detorquere.

Quarto (quod attinet,an cognouerint Ieſum eſſe Meſsiam (exiſtimo illos fuiſſe ancipites, vel inconſtantes, multum enim & ſignis & prophetijs vrgebantur,& conuincebantur. Vnde quando actuali paſsione odij, iræ, aut inuidiæ non erant commoti, & obcæcati,videbantque ſigna Chriſti,& conſiderabant verba prophetarum,exiſtimo ſæpe definito aſſenſu,quamuis humano,& ex coniecturis, iudicaſſe eum eſſe Meſsiam. Quia argumenta erant fortiſsima,quare ablato impedimento praui effectus,vehe- C mentiſq́; paſsionis non poterant non interdum habere ſuũ effectum. Euthym. D.Thom. At vero (vt notauit Euthym. Luc. 23.& ſignificat D.Thom.ſuper 21.capi. Matth.& loco ſupra citato) ſuborta paſsione,vel timore humano, quidam facile ab hac perſuaſione cadebant,quia firmam fidem non habebant. Ioann.12. Nam (vt dicitur Ioa.12.) Phariſæi Chriſtum nõ cognouerunt eſſe Meſsiam. *Cum tanta ſigna feciſſet coram eis , non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur,excæcauit oculos eorum &c.* Alii vero,quamuis in eadem opinione perſiſterent, non audebant eam profiteri propter hominũ timorem:Sic Ioannes eodem loco ſubiungit. *Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum , ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum , quam Dei.* Quocirca tempore paſsionis Phariſæos,& Prin- D cipes, qui Chriſtum crucifixerunt, veriſimilius eſt tunc non crediſſe illum fuiſſe verum Meſsiam , quod ſatis ſignificauit eis Chriſtus, quando in concilio interrogatus,an eſſet Chriſtus,reſpondit, Luc.22. *Si dixero vobis,non credetis mihi?* Io.10.& 12. Luc.22. & Ioann.10. cum Iudæi dicerent. *Quouſque animam noſtram tolles?* ipſe reſpondit. *Loquor vobis,& non creditis mihi,* & capit.12. Act 3. habentur verba ſupra citata. Ad hæc Petrus Actor.3. *Scio,quod per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.* Caietan. Nam licet Caietan. hic dicat poſſe illam ſimilitudinem intelligi in facto, ſeu in cooperatione eiuſdem peccati,non tamen in modo, ſeu origine culpæ: tamen verba ipſa plane intellecta ſatis indicant vtroſque ex ignorantia peccaſſe. Act 22. 1.Timoth.1. Deinde Paulus in lege edoctus ad pedes Gamalielis dicit ſe miſericordiam conſequutum eſſe,quod ex ignorantia fecerit. Vnde E etiam colligi poteſt præceptorem eius in lege edoctum eadem ignorantia laboraſſe, idem ergo credibile eſt de cæteris ſaltem frequentius. Matt.23. Præterea hoc ipſum indicauit Chriſtus affixus cruci. Matt.23. illis verbis: *Ignoſce illis,quia neſciunt,quid faciunt.* Denique cum Iudæi magna Dei beneficia per Meſsiam ſperarent, & hanc fidem, & expectationem Meſsiæ non mutaſſent,ſi ſibi perſuaſiſſent hunc eſſe Meſsiam, & in hac perſuaſione duraſſent,nõ potuiſſent illi mortem, ac perniciem tanto ſtudio machinari , vt hic etiam optime locum habeat,quod Paulus dixit.1.ad Cor.2. *Si cognouiſſent,nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* 1.Cor.2.

Neque contra hanc ſententiam ſic explicatam video aliquid obijci poſſe,quod difficultatem habeat, Obiectio. niſi fortaſſe illud Matth.21. *Hic eſt hæres.* Reſponſio. Ex quo (cum in parabola dictum ſit) non poteſt colligi firmum ar Matt.21. gumentum : tum quia non eſt neceſſe applicare ſin- Sap.2. gula verba parabolarum:tum etiam, quia non omnia in proprietate & rigore dicuntur. Vnde exponi poteſt eos dixiſſe, *Hic eſt hæres,* id eſt, hic ſe facit hæredem,& Dei filium,ſicut Sap. 2. de Iudæis prædictum erat dicturos, *Filiũ Dei ſe nominat, morte turpiſsima condemnemus eum.* Deinde poteſt exponi. *Hic eſt hæres,*id eſt,qui primum locum in populo tenet quemque omnes ſequuntur,& colunt. Præterea Caietan. inquit illo verbo Chriſtum ſub parabola prædixiſſe Caietan. quod poſtea in Concilio Iudæi proprijs verbis dixerunt. *Omnes credunt in eum.* Dicere ergo. *Hic eſt hæres,* non fuit dicere,hic eſt Meſsias,ſed hic eſt,in quem omnes credent, & ita fiet Dominus, ac hæres populi Iſrael. Ianſenius vero dicit illo verbo ſignificatum eſſe,vel quod multi ex populo credebant, vel quod Ianſen. ipſi principes facile cognoſcere poterant , & debebant : quæ reſponſio colligitur ex Iuſt.q.140. Deniq́; id dici potuit,quia interdum conuincebantur ad id Iuſtin. credendum, quamuis poſtea propter humanum timorem aut auaritiam,alioſue affectus in ſua cæcitate permanſerint.

Vltimo vero addendum in hac quæſtione eſt, Iudæos, vel omnes, vel fere omnes euidenter cognouiſſe Chriſtum fuiſſe virum iuſtum,& innocentem; & pœna mortis indignum. Hoc conſtat ex publica C innocentia vitæ Chriſti,quæ tanta erat, vt eo interrogante, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Nullus ſit auſus ei quicquam obijcere, etiamſi maximo illorũ odio proſequerentur. Deinde ex operibus miraculoſis,& doctrina eius,id euidenter intelligere potuerunt. Deniq́; etiam Iudas coram Iudæis profeſſus eſt ſe tradidiſſe ſanguinem iuſtum, cui ipſi non contradixerunt.

QVÆSTIO XLV.

De transfiguratione Chriſti,in quatuor articulos diuiſa.

De qua Doctores Matth.17.Marc.9.Luc.9.& Doctores in 3.diſt.16.

DEinde conſiderandum eſt de Transfiguratione Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo,vtrum conueniens fuerit Chriſtum transfigurari.

Secundo, vtrum claritas transfigurationis fuerit claritas glorioſa.

Tertio,de teſtibus transfigurationis.

Quarto,de teſtimonio Paternæ vocis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Chriſtum transfigurari.

AD primum ſic proceditur. Videtur,quod non fuerit conueniens Chriſtum transfigurari. 240. *Non enim competit vero corpori,vt in diuerſas figuras mutetur,ſed corpori phantaſtico. Corpus autem Chriſti non fuit phantaſticum, ſed verum: vt ſupra habitum eſt. Ergo videtur quod transfigurari non debuerit.*

2. Præterea, Figura eſt in quarta ſpecie qualitatis, claritas autem eſt in tertia,cum ſit ſenſibilis qualitas. Aſſumptio ergo claritatis à Chriſto,transfiguratio dici non debet. qu 5.artic.1.

3. Præterea , Corporis glorioſi ſunt quatuor dotes (vt infra

Noncõplenit morte prænũtus.

infra dicitur) ſcilicet impaßibilitas, agilitas, ſubtilitas, & claritas. Non ergo debuit transfigurari magis, ſecundum Aſſumptionem claritatis, quam ſecundum Aſſumptionem aliarum dotium.

Sed contra eſt, quod dicitur Mat.17 quod Ieſus transfiguratus eſt ante tres diſcipulorum ſuorum.

Reſpondeo dicendum, quod Dominus diſcipulos ſuos prænuntiata ſua paßione, induxerat ad ſuæ paßionis ſequelam. Oportet autem ad hoc quod aliquis directe procedat in via, quod finem aliqualiter præcognoſcant: ſicut ſagittator non recte iaciet ſagittam, niſi prius ſignum proſpexerit in quod iaciendum eſt. Vnde & Thomas dixit Ioan.14. Domine, neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Et hoc præcipue neceſſarium eſt, quando via eſt difficilis & aſpera, & iter laborioſum, finis vero iucundus. Chriſtus autem per ſuam paßionem ad hoc peruenit, vt gloriam obtineret non ſolum animæ, quam habuit à principio ſuæ conceptionis, ſed etiam corporis, ſecundum illud Luc. vltim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ad quam etiam perducit eos, qui veſtigia ſuæ paßionis ſequuntur, ſecundum illud Actor.14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et ideo conueniens fuit, vt diſcipulis ſuis gloriam ſuæ claritatis oſtenderet, quod eſt ipſum transfigurari, cui ſuos configurabit, ſecundum illud Philipp.3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Vnde Beda dicit ſuper Mat. Pia prouiſione factum eſt, vt contemplatione ſemper manentis gaudij ad breue tempus delibata, fortius aduerſa tolerarent.

Mat 9. parũ à pr to.1. Super illud Mat.17. trãsfiguratus eſt ante eos, t 9.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Hieron. dicit ſuper Matth nemo putet Chriſtum per hoc quod transfiguratus dicitur, priſtinam formam, & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatem, & aſſumpſiſſe corpus ſpirituale, vel aereũ. Sed quomodo transformatus ſit, Euangeliſta demonſtrat dicens. Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. Vel ſplendor faciei oſtenditur, & candor deſcribitur veſtium, non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur.

Ad ſecundum dicendum, quod figura circa extremitatem corporis conſideratur: eſt enim figura, quæ termino vel terminis comprehenditur Et ideo omnia illa, quæ circa extremitatem corporis conſiderantur, ad figuram quodammodo pertinere videntur. Sicut autem color, ita & claritas corporis non tranſparentis, in eius ſuperficie attenditur. Et ideo aſſumptio claritatis transfiguratio dicitur.

Ad tertium dicendum, quod inter prædictas quatuor dotes ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonæ in ſeipſa: aliæ vero tres dotes non percipiuntur niſi in aliquo actu, vel motu, ſeu paßione. Oſtendit igitur Chriſtus in ſeipſa aliqua illarum trium dotium indicia, puta agilitatis, cum ſuper vndas maris ambulauit: ſubtilitatis quando de clauſo vtero Virginis exiuit: impaßibilitatis, quando de manibus Iudæorum vel præcipitare, vel lapidare eum volentium, illæſus euaſit. Nec tamẽ propter illa transfiguratus dicitur, ſed propter ſolam claritatem, quæ pertinet ad aſpectum perſonæ ipſius.

COMMENTARIVS.

PRimum omnium in argumento primo & ſecũdo, cum ſolut. explicat D.Thom. quid nomen *Transfigurationis* ſignificet, dicens non ſignificare mutationem formæ, aut figuræ corporis Chriſti Domini. Quia talis mutatio fieri non poterat ſine magna alteratione, & immutatione intrinſeca corporis Chriſti, quam tunc fieri non decebat, ſolum ergo ſignificat immutationem in vultus ſplendore, & candore veſtium. Quod (vt D.Tho. refert) optime colligit Hieronym. ex ipſis verbis Euangeliſtæ. *Transfiguratus eſt ante eos, & reſplenduit facies eius, ſic-* A *ut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba, ſicut nix.* Quod ergo dixerat *Transfiguratus*, ſequentibus verbis expoſuit. Eadem autem erit vocis ſignificatio, etiamſi iuxta proprietatem Græci idiomatis *transformationem* vocemus. Quia forma, & figura ad idem ſignificandum accipi ſolent, vt patet ex Ariſt. cap. de qualitate, & ideo mutatio facta in hominis vultu, quoad omnia quæ in eius ſuperficie apparent, ſiue ſit color, ſiue ſplendor, *transformatio*, vel *transfiguratio* dici poteſt. Vnde recte Euth. ſuo c.34. in Matt. *Transformatus* (inquit) *eſt, corpore quidem in propria figura manente, animo vero ſplendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem illuſtrante, ſpeciemque illius ad maiorem Dei ſimilitudinem immutante.* Et eodem modo exponendum eſt verbum Luc.9. dicentis. *Et facta eſt ſpecies vultus eius altera*; ſcilicet quoad ſplendorem, non vero quoad ſignum, vel alias qualitates.

Hieronym. Matt.17.

Ariſtot. prædica. c. de qualit.

Euthym.

B

Luc.9.

Trãsfigurari cur Chriſtus voluit.

Secundo in corp. art. reddit D.Tho. rationem, ob quam Chriſtus transfigurari voluit, ſcilicet vt hominibus oſtenderet finem, & terminum, quo per crucem, & paſsionem peruenturus eſſet, diſcipulosque ſuos, atque in illis omnes homines ad veſtigia crucis ſuæ, ſpe perueniendi ad eundem terminum ſeu eiuſdem gloriæ parcipationem excitaret, iuxta illud ad Rom.8. *Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi autem compatimur, vt & conglorificemur.* Quam rationem ex Beda refert D.Th. eandem vero late explicat Leo Papa in ſerm. de transfigur. & eam tetigit Damaſc. orat. de transfiguratione dicens: *Nam qui laborum fructus perfectos habet, idem quoque intrepido animo in certamen deſcendit. Et enim lucri cupiditas homines eo adducere ſolet, vt corpori ſuo minime parcant.* Quod humanis exemplis fuſe declarat, & tacitam obiectionem diſſoluit.

Rom 8.

Beda.

D.Thom.

Leo Papa.

Damaſc.

C

Obiectio.

Poſſet enim aliquis dicere, ſatis fuiſſe per fidem oſtendi Apoſtolis Chriſti gloriam, & laborum terminum, vt poſſent viam crucis amplecti: non ergo neceſſe fuit etiam quoad externam ſpeciem oſtendi, Nam & ipſemet Petrus huius myſterij teſtis de eodẽ ſermonem habens epiſtol.2. cap.1. *Habemus* (inquit) *firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Cui reſpondendum eſt, potuiſſe quidem fidem ſufficere, & ideo hanc oſtenſionem gloriæ Chriſti non fuiſſe ſimpliciter neceſſariam: fuiſſe tamen valde vtilem, ac conuenientem. Quia vt Damaſ. prædicto loco ſubiungit) *Spirituales Domini propugnatores non terrenorum quæſtuum cupidi, nec flaxorum bonorum deſiderio flagrantes, cum ea, quæ in ſpe poſita ſunt, ipſis etiam oculis contuentur, eoſque, qui prius labores pertulerunt, bonorum in ſpe poſitorum deliciis fruentes conſpiciunt, maioribus animis ad certamina ſe comparant.* Secundam rationem ſignificat eodem loco Damaſc. Chriſtum transfiguratum fuiſſe, ſuamque gloriam diſcipulis oſtendiſſe, vt diſcrimen inter vetus ac nouum teſtamentum ſignificaret. Olim enim Iſraeliticus populus in faciem Moyſi intendere non poterat propter ſplendorem vultus, nunc autem Apoſtoli, *reuelata facie gloriam Domini ſpeculantur.* Quod etiam ſignificatum eſſe dicit in nube lucida, quæ in transfiguratione apparuit. Moyſes enim caliginem ſubibat, vmbram, & opacitatem legis ſubindicans: Chriſtum autem, & Apoſtolos nubes lucida obumbrat, quia iam *myſterium à ſæculis abſconditum* detectum eſt, ac perpetua, & ſempiterna gloria oſtenditur. Tertiam rationem addere poſſumus ex Leone Papa, ſermone de transfigurat. Transfiguratum eſſe Dominum, *Vt de cordibus diſcipulorum crucis ſcandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas paßionis, quibus reuelata eſſet abſconditæ excellentia dignitatis.* Itaque hoc myſterio actum eſt, vt Apoſtoli in fide de Chriſti diuinitate confirmarentur, & eum eſſe agnoſcerent, quem prophetæ prædixerant, & lex præfigurauerat. Petrus enim

2.Petr.1.

Reſponſio.

D

Damaſc.

2.Cor.3.

Coloſſ.1.

E

Leo Papa.

Matth.

Matt.16. Mat.16.Chriſti diuinitatem prius confeſſus eſt:poſtea vero cum Chriſtus ſuam paſsionem, & mortem prædicaret,exiſtimans rem illam Chriſto indignam *Abſit*,inquit,*à te Dominus,non erit tibi hoc*,quem Chriſtus acriter reprehendit.Vt vero eius,& aliorum diſcipulorum infirmitati ſubueniret,ſtatim c.17.eis ſuam gloriam oſtendit, *Matt.17.* vt neq; propter infirmitatem paſsionis de ipſius diuinitate dubitarent, neq; propter magnitudinem diuinitatis Crucis opprobrium exhorreſcerent, cum illud talis haberet exitum gloriæ.Vnde quartam rationem colligere poſſumus,vo luiſſe Chriſtum hoc myſterio hominibus oſtendere, quid corpori ſuo eſſet debitum,quantaq; illud priuaret gloria propter eorum commodum ac reparationem. Et propter eandem fortaſſe cauſam, quando transfiguratus eſt loquebatur *de exceſſu,quem completurus erat in Hieruſalem*,id eſt de paſsione ſua,quam vt pro hominibus poſſet aſſumere,gloriam corpori ſuo debitam intra ſinus animæ miraculoſæ repreſſerat. Cuius rei ſignum ac teſtimonium in die illa hominibus oſtendit.Nam (vt Damaſcenus ſupra dixit.) *Non externa gloria illi corpori acceſsit,ſed interna ex verbi deitate,modo quodam omnium ſermonem excedente, ipſi perſonaliter vnita.*

Corpus Chriſti gloria priuatũ in hæc verba propter hominũ ſalutem.

Damaſc.

Tertio in ſol.ad 3.incipit D.Th. amplius explicare, quid ſit hæc transfiguratio, nempe quod ſit aſſumptio ſeu communicatio illius claritatis, quæ eſt vna ex quatuor dotibus gloriæ corporis. Quam rationem arti.ſequenti magis explicat:hic vero rationem reddit, cur potius aſſumptio huius dotis dicatur *transfiguratio*,quam aſſumptio agilitatis,quando ſuper mare ambulauit, vel ſubtilitatis, quando de clauſo Virginis vtero prodijt.Habet autem difficultatem ratio D.Th quia indicat ex quatuor dotibus corporis glorioſi ſolam claritatem inhærentem illi, quod certe non omnes admittunt. Multi enim exiſtimant alias dotes eſſe qualitates, præſertim agilitatem,&impaſsibilitatem.Dici vero poteſt primum D.Th.non negare eſſe qualitates, ſed eſſe qualitates ſenſibiles,quæ per ſe immutent ſenſum,ſic enim ait, *Aliæ vero tres dotes non percipiuntur,niſi in aliquo actu,vel paſsione*,non ergo dicit non eſſe, ſed non percipi. Et hoc ſenſu recte accommodatur ratio. Nam ratio,& perfectio claritatis tota conſiſtit in informatione, ſeu actu formali, quem confert corpori, quod propterea facit apparere alterius formæ, & idcirco immutatio ſecundum hanc dotem recte vocatur,*transfiguratio,ſeu formatio*, at vero aliæ dotes vel non ſunt qualitates vel non ſunt huiuſmodi: ſed ordinantur ad aliquem actum ſecundum efficiendum,vel impediendum, vnde fit, vt non immutent corporis formam,prout ſenſibus obijcitur,atq; ita ſecundum illas non dicitur fieri *transfiguratio*, ſeu *transformatio*.

Trãsfiguratio quid ſit.

Obiectio.

Reſponſio D.Thom.

Addo præterea (quidquid ſit, an proprie dotes corporis glorioſi omnes ſint qualitates, necne) certum tamen eſſe ad effectus aliarum dotium quos Chriſtus in mortali corpore aſſumpſit non fuiſſe neceſſarias inhærentes qualitates, quia quod ambulauerit ſuper vndas maris, id fecit per virtutem miraculorum effectricem,quæ non eſt aliqua qualitas corpori Chriſti ſuperaddita (vt late diſſeruimus priori tom. diſp.31.ſect.3.& 5.)quod vero per aliud corpus penetrauerit, non poteſt per qualitatem hærentem fieri, quia neq; in corpore glorioſo ille poteſt eſſe effectus qualitatis corporeæ,vt infra latius dicemus. Deniq; quod de manibus Iudæorum interdum illæſus euaſerit (quod D.Th.reuocat ad dotem impaſsibilitatis) ſine dubio non eſt factum per qualitatem, quia illud corpus in ſe fieret impaſsibile, ſed ſolum, quia Iudæis occultatus eſt (vt ſupra circa, qu.44.in commentario ar.3.explicuimus) At vero claritas transfigurationis non poteſt intelligi abſq; inhærente qualitate,vt magis ex ſequentibus patebit,& ideo optima eſt differentia à D.Thom. aſsignata.

Cur ſola immutatio ſecundum dotẽ claritatis, dicatur in Chriſto trãsfiguratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum claritas Chriſti in transfiguratione fuerit claritas glorioſa,

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod illa claritas non fuerit claritas glorioſa. Dicit enim quædam gloſſ.Bedæ ſuper illud Matth.17.Transfiguratus eſt coram eis. In corpore, inquit, mortali oſtendit non immortalitatem,ſed claritatem ſimilem futuræ immortalitati.Sed claritas gloriæ eſt claritas immortalitatis Non ergo illa claritas,quam Chriſtus diſcipulis oſtendit,fuit claritas gloriæ. *3 d.q.2.a.2*

2.Præterea,Super illud Luc.9.Non guſtabunt mortem donec videant regnum Dei,dicit gl.Bedæ, id eſt glorificationem corporis in imaginaria repræſentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicuius rei, non eſt ipſa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis.

3.Præterea,Claritas gloriæ non eſt niſi in corpore humano Sed claritas illa transfigurationis apparuit non ſolum in corpore Chriſti: ſed etiam in veſtimentis eius & in nube lucida, quæ diſcipulos obumbrauit. Ergo videtur quod illa claritas non fuerit claritas gloriæ.

Super illud Matth.17. transfiguratus eſt eos t.6

C *Sed contra eſt quod ſuper illud Matth.17. Transfiguratus eſt ante eos,dicit Hieronym. Qualis futurus eſt tempore iudicij,talis Apoſtolis apparuit.Et ſuper illud Matth.17.Donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo, dicit Chryſoſtom. Volens monſtrare quid eſſet illa gloria, in qua poſtea venturus eſt, eis in præſenti vita reuelauit, ſicut poſſibile erat eos diſcere, vt neque in Domini morte iam doleant.*

Homil 57 in Matth circa princ tom.2.

Reſpondeo dicendum quod claritas illa, quam Chriſtus in transfiguratione aſſumpſit, fuit claritas gloriæ quantum ad eſſentiam,non tantum quantum ad modum eſſendi.Claritas enim corporis glorioſi deriuatur ab animæ claritate,ſicut Auguſtin.dicit in Epiſtol.ad Dioſcorum.Et ſimiliter claritas corporis Chriſti in transfiguratione deriuata eſt à diuinitate ipſius (vt Damaſcen.dicit) & à gloria animæ eius Quod enim D *à principio conceptionis Chriſti, gloria animæ non redundaret ad corpus,ex quadam diſpenſatione diuina factum eſt, vt in corpore paſsibili,noſtræ redemptionis expleret myſteria,ſicut ſupra dictum eſt. Non tamen per hoc adempta eſt Chriſto poteſtas deriuandi animæ gloriam ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in transfiguratione: aliter tamen quam in corpore glorificato:nam ad corpus glorificatum redundat claritas ab anima, ſicut qualitas quædam permanens corpus afficiens,vnde fulgere corporaliter, non eſt miraculoſum in corpore glorioſo. Sed ad corpus Chriſti in transfiguratione deriuata eſt claritas à diuinitate & anima eius,non per modum qualitatis immanentis: & afficientis ipſum corpus,ſed magis per modum paſsionis tranſeuntis:ſicut cum aer illuminatur à ſole. Vnde ille fulgor tunc in corpore* E *Chriſti apparens miraculoſus fuit, ſicut & hoc ipſum quod ambulauit ſuper vndas maris. Vnde Dionyſius dicit in Epiſt. quarta ad Caium. Super hominem operabatur Chriſtus ea quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis, materialium & terrenorum pedum ſuſtinens grauitatem. Vnde non eſt dicendum (ſicut Hugo de Sanct. Vict. dicit) quod Chriſtus aſſumpſit quatuor dotes, claritatis, in transfiguratione,agilitatis, ambulando ſuper mare, ſubtilitatis egrediendo de clauſo vtero Virginis, & impaſsibilitatis in cœna, quando dedit corpus ſuum ad edendum,ſine hoc quod diuideretur: quia dos nominat quandam qualitatem immanentem corpori glorioſo.Sed miraculoſe habuit ea,quæ pertinent ad dotes. Et eſt ſimile quantum ad animam de viſione,qua Paulus vidit Deum in raptu, vt in ſecunda parte dictum eſt.*

Epiſt 56 ante med.to.2.

q 14.a.1 ad 1

Incipit hæc ep. Quæris tu quidem circa me.illius.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod ex illo verbo non oſtenditur, quod claritas CHRISTI *non fuerit claritas gloriæ, ſed quod non fuerit claritas corporis glorioſi, quia corpus* CHRISTI *nondum erat immortale. Sicut enim diſpenſatiue factum eſt, vt in Chriſto gloria animæ non redundaret ad corpus, ita fieri potuit diſpenſatiue, vt redundaret, quantum ad dotem claritatis, & non quantum ad dotem impaſſibilitatis.*

Ad ſecundum dicendum, quod illa claritas dicitur imaginaria fuiſſe, non quia eſſet vera claritas gloriæ: ſed quia erat quædam imago repræſentans illam gloriæ perfectionem, ſecundum quam corpus erit glorioſum.

Ad tertium dicendum, quod ſicut claritas quæ erat in corpore Chriſti, repræſentabat futuram claritatem corporis eius, ita claritas teſtamentorum eius deſignabat futuram claritatem ſanctorum quæ ſuperabitur à claritate Chriſti, ſicut candor niuis ſuperatur à ſplendore ſolis. Vnde Greg. dicit 32. Moralium, quod veſtimenta Chriſti facta ſunt ſplendentia, quia in ſupernæ claritatis culmine ſancti omnes, ei luce iuſtitiæ fulgentes adhærebunt. Veſtium enim nomine iuſtos, quos ſibi adiunget, ſignificat: ſecundum illud Iſai. quadrageſimo nono. His omnibus velut ornamento veſtieris. Nubes autem lucida ſignificat Spiritus ſancti gloriam vel virtutem paternam (vt Origen. dicit) per quam ſancti in futura gloria protegentur. Quamuis etiam conuenienter ſignificare poſſit claritatem mundi innouati, quæ erit ſanctorum tabernaculum. Vnde Petro diſponente tabernacula facere, nubes lucida diſcipulos obumbrauit.

Lib. 32. c 5 in fine.

lib 3 in Mat. inter medium & fin. to. 3.

COMMENTARIVS.

RESponſio D. Tho. eſt illam fuiſſe claritatem gloriæ quantum ad eſſentiam, non tamen quantum ad modum eſſendi. Explicat autem diuerſitatem huiuſmodi conſiſtere in hoc, quod illa claritas non eſt data corpori Chriſti per modum qualitatis permanentis: ſed paſsionis tranſeuntis: non explicat autem vtrum illa differentia fuerit eſſentialis, an accidentalis. Dicens enim fuiſſe claritatē gloriæ quoad eſſentiam, indicat fuiſſe eiuſdem ſpeciei, atque adeo ſolum accidentaliter diſtingui, niſi interpretemur, dici *claritatem gloriæ quoad eſſentiam*, non ſecundum ſpeciem vltimam: ſed ſecundum gradum, ſeu ordinem rerum, quæ expoſitio videtur violenta. Aliunde, cum D. Thom. dicat differre, ſicut lumen aeris à claritate ſolis, videtur conſtituere differentiam ſpecificam. Nam ita cenſent multi Philoſophi differre inter ſe lumen aeris, & lucem ſolis. Sed prior expoſitio videtur probabilior, & quoad mentem D. Th. (vt probatum eſt ex verbis eius) & quoad rem ipſam. Quia maior vel minor duratio qualitatis, quæ prouenit ex ſola cauſa extrinſeca conſeruante, non eſt ſatis ad ſpecificam diſtinctionem, neque illam indicat: ſicut ſi Paulo in raptu data eſt viſio Dei clara, & lumen gloriæ (hoc enim exemplo D. Thom. hic vtitur) lumen illud, & viſio non erant ſpecie diuerſa ab eis, quæ ſunt in animabus beatis quamuis breui tempore durauerint. Quia hoc fuit ab extrinſeco, ſolum ex voluntate cauſæ conſeruantis, ſic ergo in præſenti. Item qui ſancti citati dicunt Chriſtum oſtendiſſe tunc gloriam, quam prædicabat: ergo.

Claritas transfigurationis in Chriſti corpore miraculoſa.

Ex hac vero concluſione infert duo D. Tho. Primum eſt, fuiſſe miraculoſum corpus Chriſti fulgere illa claritate. Poteſt autem hoc miraculum explicari aut ex parte corporis, quia in ſtatu corruptibili, & (vt ita dicam) animali, non eſt capax illius ſplendoris, & ex parte ipſius claritatis. Nã præter naturam eius eſt, quod fiat tranſeunter, & non permanenter, atq; incorruptibiliter. Vbi ſolum eſt conſiderandum corpori humano ſecũdum propriam & intrinſecam naturam ſemper eſſe ſupernaturalē claritatē gloriæ, ſicut intellectui humano ſēper eſt ſupernaturale lu-

A men gloriæ intellectuale. Ex hoc ergo capite non min⁹ eſt miraculoſa claritas corporis glorioſi, quam fuit claritas transfigurationis. Rurſus corpori humano informato anima beata ratione beatitudinis animæ quodammodo naturalis, ac debita eſt propria gloria, & claritas. Vnde quia corpus Chriſti anima beata informabatur, ex hoc capite non magis fuit miraculoſa hęc claritas transfigurationis, quam claritas corporis glorioſi. At vero quia non quidquid eſt ſupernaturale, miraculoſum dicitur, ſed quod præter legem, ordinariumq; modum fit, ideo claritas transfigurationis data corpori mortali tali modo miraculoſa dicitur, non ex parte principij, ſeu animæ, neque ex parte corporis ſecundum nudam eſſentiam eius, ſed ex parte ſtatus, & ex parte modi. Adde etiam, ex eo quod illa claritas data eſt ab B aliis dotibus ſeparata.

Claritas transfigurationis fuerit ne dos corporis glorioſi.

Secundo infert D. Tho. illam claritatem non eſſe dicendam dotem corporis glorioſi: ſed participationem eius, aut aliquid ad illam pertinens. Quod magis ad modum loquẽdi quam ad rem ipſam ſpectat, ſuppoſita ſententia (quam duximus probabiliorem) has claritates non differre ſpecie. Vult enim D. Tho. dotẽ ſignificare qualitatem habentem modum ſtabilem ac permanentem, ſeu inamiſsibilem, ſicut beatitudo hunc etiam ſtatum requirit: dos enim ſignificat beatificam proprietatem ad accidentalem ſaltem beatitudinem pertinentem.

Dubium.

Circa rationem autem, qua D. Tho. probat illam fuiſſe claritatem glorioſam, dubitat Caietan. Quia ſolum probat in anima Chriſti, eo, quod glorioſa C eſſet, & diuinitati coniuncta, fuiſſe poteſtatem communicandi gloriam illam, & claritatem corpori. Sed hoc (vt idem Caieta. vidit) facilem habet reſponſionem, quia probata ea poteſtate, Diuus Thomas pro comperto habuit à nemine poſſe in dubium reuocari, quin illa fuerit claritas gloriæ. Tum quia ſi aliqua claritas futura erat, potiori iure ac ratione futura illa, quæ à principio intrinſeco dimanare poterat, quam alia, quæ extrinſecus aduenire. Tum etiam quia illa claritas erat magis accommodata fini trãſfigurationis, ſcilicet, vt homines aliquo modo ſuis oculis gloriam Chriſti conſpicerent. Quia, ſi non fuiſſet illa glorioſa claritas, non vidiſſent homines gloriam Chriſti.

Reſponſio

Dubium. Auguſtin. Damaſcen. Reſponſio.

Maior difficultas eſſe poterat in principio (quod D D. Thom. aſſumit) claritatem corporis glorioſi deriuari ex claritate animæ, ex Auguſt. epiſt. 56. ad Dioſcorum, & in Chriſto deriuari à diuinitate illi corpori coniuncta, ex Damaſceno dict. orat. de transfiguratione. Sed prior pars, cum communis ſit omnibus hominibus, non eſt hoc loco late diſputanda. Ego vero ſic exiſtimo, id non eſſe intelligendum de propria, ac phyſica dimanatione, quia claritas glorioſa animæ non eſt niſi aut lumen gloriæ, aut viſio beata: lumen autem gloriæ eſt virtus quædam intellectualis, quæ ex natura ſua ſolũ eſt principiũ ſui actus ſecundi ſeu operationis, operatio autem, quę eſt ipſa viſio beata eſt quidam actus immanens, qui per ſe, & natura ſua non eſt operatiuus extra ſuam poten- E tiam. Deinde illud lumen, ac viſio per ſe omnino abſtrahunt à corpore, & communia ſunt Angelis, atq; illis omnino accidentarium eſt, quod anima vniatur corpori: non eſt ergo vnde habeãt naturalem virtutem effectricem claritatis in corpore, neq; in anima glorioſa fingi, aut excogitari poteſt aliud principiũ, à quo phyſice manet claritas. Nam gratia, quæ eſt in eſſentia animæ, & quando conſummata eſt, vocatur etiam *gloria*, non eſt principium phyſicum talis claritatis, vt per ſe conſtat. Illud ergo fundamentũ, ſeu dictum Augu. intelligendum eſt, non ſecundum dimanationem phyſicam, ſed ſecundum quandam rationem debiti fundatam vel in merito, vel in connaturali proportione inter animam, & corpus, & inter beatitudinem animæ, ac beatitudinem corporis. Et

Claritas corporis glorioſi quomodo ex animæ claritate dimanet.

hoc ſatis eſt ad intentionem D.Tho.vt ex dictis conſtat. Et eodem modo intelligenda eſt altera pars ex Damaſc. ſumpta. Nam ſi conſideretur diuina perſona, quatenus ſubſiſtentiá eſt vnita illi corpori, vt ſic non eſt principium alicuius phyſicæ actionis ad extra, ſed ſolum quatenus habet voluntatem, & omnipotẽtiam cum Patre, & Spiritu ſancto communem; ergo ab illa vt vnita non potuit phyſice manare hæc claritas. Sed, quia ratione illius eſt aliquo modo debita, & quia eadem perſona, quæ illam efficiebat, erat perſona illius naturę, ideo dicitur ab ipſa diuinitate manaſſe. Sicut etiam gratia habitualis, & aliæ virtutes infuſæ dicuntur dimanare à gratia vnionis, ſicut explicuimus in priori tomo diſp. 18. ſect. 3. Hæc vero intelligenda ſunt de emanatione connaturali per propriam, & connaturalem actionem. Nam ſi ſit ſermo de actione inſtrumentaria, facile intelligitur, animam Chriſti habere vim ad efficiẽdam gloriam in ſuo corpore, ſed hanc vim nõ habet propter beatitudinem animæ, nec ſolum per illam, ſed propter vnionem ad Verbum, & per ſuam ſubſtantiam, vel voluntatem, vel per viſionem, ſi voluerit. Hanc vero actionem inſtrumentariam concedere omnib. beatis, ſeu viſionibus beatificis voluntarium eſt.

Solutiones argumentorum claræ ſunt. Solum in
D. Thom. ſol. ad 3. eſt animaduertendum, D. Thom. explicare candorẽ veſtium Chriſti in transfiguratione nihil a-
Caiet. liud fuiſſe quam claritatem, & ſplendorem Caietan. addit ſplendorem veſtium à corporis ſplendore re-
Euthym. dundaſſe, quod etiam ſignificauit Euthym. ſuo c. 34. in Matth. dicens: *Veſtimenta eius facta eſſe candida, ſicut*
Candor in veſte Chriſti & ſplendor in nube vnde ortus. *lumen diffuſo etiam in illa ſplendore.* Addit etiam Caiet. nubem lucidám ſplendore à corpore Chriſti & eius veſtibus reſultante illuminatam eſſe. Quæ pie, ac probabiliter ſunt conſiderata. Quia non eſt dubium, quin ipſamet virtus Chriſti fuerit proximũ principium efficiens omnem illum ſplendorem. Et ſic quidem fieri potuit, vt vnus ſplendor ab alio reſultaret. Et hic modus eſt magis connaturalis, magisq; declarat vim, & energiam illius glorioſæ charitatis, qua corpora beata non ſolum in ſe lucida erunt, ſed etiam *fulgebunt ſicut ſol*, & circumſtantia corpora illuſtrare poterunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum teſtes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.

244. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod non conuenienter inducti fuerint teſtes transfigurationis. Vnuſquiſque enim maxime poteſt prohibere teſtimoniũ de notis. Sed qualis eſſet futura gloria, tempore transfigurationis Chriſti nulli homini per experimentum erat adhuc notum ſed ſolis Angelis. Ergo teſtes transfigurationis magis debuerunt eſſe Angeli, quam homines.*

2. *Præterea, Teſtes veritatis non decet aliqua fictio, ſed veritas: Moyſes autem, & Helias non ibi vere affuerunt, ſed imaginarie: dicit enim quædam gloſ. ſuper illud Lucæ 9. Erant autem Moyſes & Helias, &c. Sciendum eſt, inquit, non corpora vel animas Moyſi & Heliæ ibi apparuiſſe, ſed in ſubiecta creatura illa corpora fuiſſe formata. Poteſt etiam credi Angelico miniſterio hoc factum eſſe, vt Angeli eorum perſonas aſſumerent. Non ergo videtur, quod fuerint conuenientes teſtes.*

3. *Præterea, Act. 10. dicitur, quod Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent. Ergo non ſoli Moyſes, & Helias debuerunt adeſſe tanquam teſtes, ſed etiam omnes Prophetæ.*

4. *Præterea, gloria Chriſti omnibus Chriſti fidelibus repromittitur: quos per ſuam transfigurationem ad illius gloriæ deſiderium accendere voluit. Non ergo ſolos Petrum, Iacobum, & Ioannem in teſtimonium ſuæ transfigurationis aſſumere debuit, ſed omnes diſcipulos.*

A *In contrarium eſt Euangelicæ Scripturæ authoritas.*

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus transfigurari voluit, vt gloriam ſuam hominibus oſtenderet, & ad eam deſiderandam homines prouocaret: ſicut ſupra dictum eſt. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducuntur homines per Chri- *art. 1. huius* *ſtum, non ſolum qui poſt eum fuerunt, ſed etiam qui eum* *quæſt.* *præceſſerunt. Vnde eo ad paſſionem properante, tam turbæ, quæ ſequebantur, quam quæ præcedebant, ei clamabant, Hoſanna: vt dicitur Matth. 21. quaſi ſalutem ab eo petentes. Et ideo conueniens fuit, vt de præcedentibus ipſum teſtes adeſſent, ſcilicet Moyſes, & Helias: & de ſequentibus ipſum, ſcilicet Petrus, & Iacobus, & Ioannes, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtaret hoc verbum.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus per ſuam transfigurationem manifeſtauit diſcipulis corporis gloriam, quæ ad
B *ſolos homines pertinet. Et ideo conuenienter non Angeli, ſed homines ad hoc pro teſtibus inducuntur.*

Ad ſecundum dicendum, quod gloſ. illa dicitur eſſe ſumpta ex libro, qui intitulatur de Mirabilibus ſacræ Scripturæ, qui non eſt liber authenticus, ſed falſo adſcribitur Auguſt. & ideo illi gloſſæ non eſt ſtandum. Dicit enim expreſſe Hierony. ſuper *Super illud* *Matth. Conſiderandum eſt, quod Scribis & Phariſæis de cœ-* *Matt. 17 &* *lo ſigna poſcentibus dare noluit: hic vero vt Apoſtolorum au-* *apparuit illis* *geat fidem, dat ſignum de cœlo. Helia inde deſcendente, quo* *Moyſes &* *conſcenderat, & Moyſe ab inferis reſurgente. Quod non eſt ſic* *Helias 10. 9.* *intelligendum quaſi anima Moyſi ſuum corpus reſumpſerit: ſed quod anima eius apparuerit per aliquod corpus aſſumptũ. ſicut Angeli apparent. Helias autem apparuit in proprio corpore, non quidem de cœlo empyreo allato, ſed de aliquo emi-*
C *nenti loco, quo fuerat in curru igneo raptus.*

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper *Homil. 57. in* *Matth.) Moyſes & Helias in medium adducuntur propter* *Matt. ſuper* *multas rationes. Prima eſt hæc: quia enim turpe dicebant eum* *illud, Apparuerunt* *eſſe Heliam, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, capita* *Moyſes &* *Prophetarum ſecum ducit, vt ſaltem hinc appareat differen-* *Helias, to. 2.* *tia ſeruorum, & domini. Secunda ratio eſt, quia Moyſes legem dedit. Helias pro gloria Domini æmulator fuit. Vnde per hoc, quod ſimul cum Chriſto apparent, excluditur calumnia Iudæorum accuſantium Chriſtum tanquam tranſgreſſorem legis, & blaſphemum, Dei ſibi gloriam vſurpantem. Tertia ratio eſt, vt oſtendat ſe habere poteſtatem mortis, & vitæ, & eſſe iudicem mortuorum, & viuorum, per hoc quod Moyſem iam mortuum, & Heliam adhuc viuentem ſecum ducit. Quarta*
D *ratio eſt: quia ſicut Luc. dicit, Loquebantur cum eo de exceſſu, quem completurus erat in Hieruſalem, id eſt de paſſione, & morte ſua. Et ideo vt ſuper hoc diſcipulorum animos conformaret, inducit eos in medium, qui ſe morti expoſuerunt pro Deo. Nam cum Moyſes periculo mortis ſe obtulit Pharaoni: Helias vero Regi Achab. Quinta ratio eſt: quia volebat vt diſcipuli ſui æmularentur Moyſi manſuetudinem, & Ze-* *Canone 17.* *lum Heliæ. Sextam rationem addit Hilar. vt oſtenderet ſcili-* *in Matt. non* *cet ſe per legem, quam dedit Moyſes, & per Prophetas, inter* *remote à* *quos fuit Helias præcipuus, eſſe prædicatum.* *princ.*

Ad quartum dicendum, quod alta myſteria non ſunt omnibus exponenda immediate: ſed per maiores ſuo tempore ad
E *alios debent deuenire. Et ideo, vt Chryſoſtomus dicit, aſſumpſit tres tanquam potiores. Nam Petrus excellens fuit* *Homil 57. in* *in dilectione, quam habuit ad Chriſtum, & iterum in pote-* *Matth. non* *ſtate ſibi commiſſa. Ioannes vero in priuilegio amoris, quo* *procul à pr.* *à Chriſto diligebatur propter ſuam virginitatem: & iterum* *tom. 2.* *propter prærogatiuam Euangelicæ doctrinæ. Iacobus autem propter prærogatiuam martyrij. Et tamen hos ipſos noluit hoc quod viderant, aliis annuntiare ante reſurrectionem, ne (vt Hieronymus dicit) & incredibile eſſet pro rei* *Super illud* *magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes animos ſe-* *Matth. 17.* *quens crux ſcandalum faceret, vel etiam totaliter impedire-* *Nemini dixeritis viſio-* *tur à populo, & vt cum eſſent Spiritu ſancto repleti, tunc ge-* *nem.* *ſtorum ſpiritualium teſtes eſſent.*

COMMENTARIVS.

Myſterium transfigurationis coram teſtib. cur effectum. *Euthym.*

IN corpore artic. probat D. Thom. oportuiſſe myſterium hoc coram aliquibus teſtibus fieri. Quia (vt recte ſupra notauit Euthym.) non fiebat propter Chriſtum: ſed propter vtilitatem noſtram: ſi autem eſſet omnino occultum, quæ fuiſſet in eo vtilitas? Rurſus optimam etiam cōgruentiam affert D. Tho. ob quam decuit teſtes illos aſſumi, & ex hominibus, qui Chriſtum præceſſerant, & qui eum ſequebantur, vt indicaretur omnes futuros eſſe participes illius gloriæ per eundem Chriſtum. Cui addi poteſt, (quod Damaſc. ait) vocaſſe Chriſtum teſtes vtriuſque teſtamenti, vt ſe vtriuſq; Dominum declararet, & eorum conformitatem oſtenderet. Deniq; rectè etiam probat D. Thom. fuiſſe conuenientem illum numerum teſtium, vt in ore duorum, vel trium firmaretur hoc verbum. Quam rationem tetigit Leo Papa dict. ſermo. de transf. Cui addi poteſt, accerſitos eſſe tres ex ijs, qui ſequebantur Chriſtum, cum ex ijs, qui ipſum anteceſſerant, duo ſint tantum vocati, vel vt ſignificaretur maior perfectio legis gratiæ, pluresq; eſſe gloriam conſequuturos ex ijs, qui Chriſtum ſequuntur, quam ex ijs, qui præceſſerunt: vel certe: quia teſtimonium de excellentia illius gloriæ magis neceſſarium erat ijs, qui crucem Domini erant inſpecturi, & imitaturi, quam iis, qui iam præceſſerant. Cur autem hi potius homines, quam alii aſſumpti ſint ad teſtimonium de hoc myſterio reddendum, explicat D. Tho. in ſolut. argument.

Damaſc. *Deut. 71.* *2. Cor. 1.* B *Leo Papa.*

In ſol. ergo ad primum rationem tradit, cur non ſint vocati angeli, eamq; eſſe dicit, *quia non ſpiritualis, ſed corporalis gloria oſtendebatur.* Vbi ponderandum eſt, ſi D. Thom. cenſuiſſet, Angelos non habere gloriam per Chriſtum, potuiſſe rationem reddere conſentaneam iis, quæ in corp. arti. docuerat, ſolum vocatos fuiſſe homines, qui ſoli illi per Chriſtum ad gloriam adducuntur: tamen quia D. Thom. eſt in ea ſententia, (quæ vera eſt) Angelos etiam habere gloriam à Chriſto, ideo non eſt vſus ea ratione: ſed alia de gloria corporis, quæ ſufficiens eſt.

C

In ſolut. vero ad 3. (omiſſa ſolutione ad 2. de quā poſtea diſputandum) plures rationes adducit, ob quas Moyſes, & Elias potius, quam alij ex veteribus in transfiguratione apparuerunt, quæ ſumptæ ſunt ex Chryſoſt. hom. 57. in Matt. & ex Hilario, can. 17. in Matth. Eaſdem fere habet Damaſc. dicta orat. de transfiguratione, & Leo Magnus loco citato. Qui aliam rationem indicat, ſcilicet apparuiſſe Moyſem legiſlatorem, vt oſtenderetur poſsibilia fieri mandata per gratiam, & Eliam inſignem Prophetam, vt doceretur prophetiam veram fieri per Chriſti præſentiam. Adde ex Tertulliā. libr. 4. contra Marc. c. 22. apparuiſſe Moyſem, & Eliam, quando Pater dedit teſtimonium filio, eumque nos audire præcepit. *Vt intelligatur facta translatio auditionis à Moyſe legiſlatore, & Elia æmulatore legis, à creatore in Chriſtum eius ſecundum deceſsionem veteris, & ſucceſsionem noui Teſtamenti. Tradit igitur Pater filio diſcipulos nouos, oſtenſis prius cum illo Moyſe, & Elia in claritatis prærogatiua, atque ita dimiſsis quaſi iam officio, & honore perfunctis,* & hanc rationem tetigit etiam Epipha. hæreſ. 42. confu. 17. Euangelij Marcionis dicens, Chriſtum duxiſſe ſecum in gloria ſua Moyſem, & Eliam, vt ſeſe oſtenderet, non eſſe contrarium legi, & Prophetis.

Chryſoſtom. *Hilar.* *Damaſc.* *Leo Papa* D *Tertul.* E *Epiphan.*

In ſolut. ad 4. rationem reddit, quare potius Petrus, Ioannes, & Iacobus huius myſterii teſtes vocati ſint, quam alij Apoſtoli. Et fere eandem habet Damaſcen. dicta oratione, dicens, Petrum quidem vocatum eſſe, & quod eſſet caput Eccleſiæ, & quod Chriſto teſtimonium reddidiſſet, eſſe filium Dei vi- ui, & experimento cognoſceret reuelatione æterni Patris ſe tantum myſterium didiciſſe, Ioannes vero quod eſſet virgo, quodque de Chriſti diuinitate clariſsimum illud eſſet teſtimonium redditurus. In *A principio erat verbum*, vſq; ad illud, *& Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre.* Ioann. 1. vt poſſet dicere: *Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus: & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ annuntiamus vobis.* 1. Ioann. 1. Iacobum denique, quod Apoſtolorum primus martyrium eſſet pro Chriſto ſubiturus. Denique (ait Damaſce.) *hi vocati ſunt, quod ſummis virtutum ornamentis præditi eſſent, & ſingulariter à Chriſto diligerentur.*

Petrus, Iacobus, & Ioannes teſtes aſſumpti trāſfigurationis cur. *Damaſc.* *Ioan. 1.* *1. Ioan. 1.* *Damaſc.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum conuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus. Quia vt dicitur Iob. 33. ſemel loquitur Deus, & ſecundo idipſum non repetit. Sed in baptiſmo hoc ipſum paterna vox fuerat proteſtata. Non ergo fuit conueniens, quod hoc iterum proteſtaretur in transfiguratione.

245. In cat. an Mat. 17. lib. 2. & Mar. 9. lib. 1.

2. *Præterea, In baptiſmo ſimul cum voce paterna affuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ, quod in transfiguratione factum non fuit. Non ergo conueniens videtur fuiſſe Patris proteſtatio.*

3. *Præterea, Chriſtus docere incepit poſt baptiſmum, & tamen in baptiſmo vox Patris ad eum audiendum homines non induxerat: ergo nec in transfiguratione inducere debuit.*

4. *Præterea, Non habent aliquibus dici ea, quæ ferre non poſſunt, ſecundum illud Ioann. 16 Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ non poteſtis portare modo. Sed diſcipuli vocem Patris ferre non poterant, dicitur enim Matth. 17. quod audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde, ergo non debuit vox paterna ad eos fieri.*

In contrarium eſt authoritas Euangelicæ Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, quod adoptio filiorum Dei eſt per quandam conformitatem imaginis ad filium Dei naturalem. Quod quidem fit dupliciter. Primo quidem fit per gratiam vitæ, quæ eſt conformitas imperfecta. Secundo, per gloriam patriæ, quæ erit conformitas perfecta, ſecundum illud primum Ioannis tertio. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt. Quia igitur gratiam per baptiſmum conſequitur, in transfiguratione autem præmonſtrata eſt claritas futuræ gloriæ, ideo tam in baptiſmo, quam in transfiguratione conueniens fuit manifeſtari naturalem Chriſti filiationem teſtimonio Patris, quia ſolus eſt perfecte conſcius illius perfectæ generationis ſimul cum filio, & Spiritu S.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum referendum eſt ad æternam Dei locutionem, qua Deus Pater Verbum vnicum protulit ſibi coæternum. Et tamen poteſt dici, quod licet idem corporali voce Deus protulerit, non tamen propter idem, ſed ad oſtendendum diuerſum modum, quo homines participare poſſunt ſimilitudinem filiationis æternæ.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut in baptiſmo, vbi declaratum fuit myſterium primæ regenerationis, oſtenſa eſt operatio totius Trinitatis per hoc, quod fuit ibi filius Incarnatus, apparuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, & Pater fuit ibi declaratus in voce: ita etiam in transfiguratione, quæ eſt Sacramentum ſecundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritus Sanctus in nube clara. Quia ſicut in baptiſmo dat innocentiam, quæ per ſimplicitatem columbæ deſignatur: ita in reſurrectione dabit electis ſuis claritatem gloriæ, & refrigerium ab omni malo, quæ deſignantur in nube lucida.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus venerat gratiam a- A *ctualiter dare, gloriam vero promittere verbo. Et ideo conuenienter in transfiguratione inducuntur homines, vt ipſum audiant, non autem in baptiſmo.*

Ad quartum dicendum, quod conueniens fuit diſcipulos voce paterna terreri & proſterni, vt oſtenderetur, quod excellentia illius gloriæ, quæ tunc demonſtrabatur, excedit omnem ſenſum, & facultatem mortalium, ſecundum illud Exodi. 33. Non videbit me homo, & viuet. Et hoc eſt quod Hieronymus dicit ſuper Matth. quod humana fragilitas conſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet. Ab hac autem fragilitate ſanantur homines per Chriſtum, eos in gloriam adducendo: quod ſignificatur, per hoc quod dixit eis. Surgite, nolite timere. B

Super illud Matth 17. audientes diſcipuli ceciderunt in facies to 9.

Litera D. Tho. eſt elegans, & perſpicua, nihilque addendum occurrit ijs, quæ ſupra diximus agentes de baptiſmo Chriſti, in quo Pater idem teſtimoniũ filio reddidit.

DISPVTATIO XXXII
in tres ſectiones diſtributa.

De ijs, quæ in transfiguratione Domini acciderunt.

Ex rebus omnibus à Chriſto in vita geſtis ante paſsionem, ſolum myſterium transfigurationis ſupereſt explicandum, quod licet fuerit vnum ex miraculis, quod ad confirmationem doctrinæ ſuæ perfecit: tamen quia in propria C illius perſona geſtum eſt, & ſingularem habet excellentiam, dignitatem, atque vtilitatem, ideo merito propria, & ſpeciali diſputatione tractatur. Tria vero ſunt, quæ ad illius cognitionem deſiderari poſſunt: Nimirum quid ſit trãsfiguratio, propter quid, & quibus circumſtantijs ſit facta. Quæſtio enim, an facta ſit, locum non habet: ſed ſupponenda eſt ex hiſtoria Euangelica. Ex his autem tribus partibus, ſecunda ſufficienter explicata eſt in commentario. arti. 1. D. Tho. vbi rationes varias reddidimus, propter quas Chriſtus transfiguratus eſt: de prima vero tertiaque parte multa etiam circa præcedentes art. dicta, pauca vero quædam addenda ſuperſunt.

SECTIO I.

Vtrum transfiguratio facta ſit per nouam claritatem D *gloriæ corpori, vel faciei Chriſti inhærentem.*

IN hac re variæ poſſunt eſſe ſententiæ. Prima eſt. transfigurationem Chriſti non eſſe factam nouam per aliquam mutationem effectam in ipſo obiecto: ſed ſolum per immutationem ſenſuum Apoſtolorum. Quæ ſententia duobus adhuc modis fingi poteſt. Vnus eſt, quod Apoſtoli reuera nihil exterius viderint: ſed ſolum imaginaria repræſentatione omnia, quæ ibi narrantur, tranſacta ſint. Hanc ſententiam tribuit Henrico Medina hic, non tamen deſignat locum, neque ego reperire potui. Eandem adſcribunt aliqui Bedæ propter quædam verba, quæ D. Tho. hic ar. 2. argumento. 2. refert. Sed illa, & à D. Tho. ſatis explicantur, & in Beda non reperiuntur. E Quin potius Luc. 9. docet expreſſe contrarium. In gloſſ. autem interlineali Luc. 9. inueniuntur verba ſimilia: tamen ſenſus eſt quem D. Tho. tradit. Igitur cuiuſcunque ſit illa opinio, erronea eſt, contra veritatem, expreſſamque hiſtoriam Euangelij, quam ipſe Beda ſatis apte, & conuenienter exponit lib. 3. in Lucam capit. 38. Itaq; certum ſit proprietatem verborum eſſe retinendam, prout fides hiſtoriæ requirit, atque ita vere, ac ſenſibiliter faciem Chriſti ſplẽduiſſe, & idem iudicium eſt de reliquis, quæ narrantur. Alter modus, ſeu ſecunda ſententia eſt, faciem Chriſti affulſiſſe oculis diſcipulorum, non quia nouum acquiſierit: ſed quia tunc datum eſt diſcipulis, vt videre poſſent lumen, quo caro Chriſti in ſe ſemper fulgebat. Sicut enim Aug. 22. de ciui. c. 16. dicit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem claritatem non defuiſſe; ſed oculis fuiſſe diſcipulorum abſconditam, quia eam ferre non poterat humanus atque infirmus aſpectus. ita exiſtimare aliquis poſſet, hanc claritatem nunquam defuiſſe corpori Chriſti, oculis tamen hominum fuiſſe occultam, quia illam intueri non poterant, atque ita in transfiguratione ſolum fuiſſe confortatos oculos diſcipulorum, vt illã poſſent aſpicere. Quem dicendi modum poſſet aliquis ex Damaſcen. colligere: ſic enim ſcripſit in prædicta oratione. *Coram diſcipulis transfiguratur, qui ſemper eodem modo glorificatus eſt, ac diuinitatis fulgore collucet,* & infra, *Ac gloriam quidem; caro ſimulatq; ex nihilo* B *in ortu producta eſt, obtinuit, diuinitatiſq; gloria corpori quoque gloriam conciliauit,* & infra, *quanquam igitur nunquam ſanctum illud corpus diuinæ gloriæ expers fuerit: at cum ea gloria in corpore ſub aſpectu cadente obſcura eſſet, ab iis, qui carnis vinculo conſtringebantur, cerni non poterat: Transfiguratur itaq; non quod erat aſſumens, neque in id, quod non erat, migrans, verum id, quod erat diſcipulis ſuis declarans, eorum nimirum oculos aperiens. Atque hæc ſententia eſt horum verborum. Transfiguratus eſt ante eos. Idem enim ipſe manens præter id, quod prius cernebatur, aliud nunc diſcipulis apparere videbatur.* Ad hũc modum videtur loqui Epiph. libr. 2. hæreſ. 69. in fin. Sed longe alia eſt mens Damaſceni. Sententia enim illa nullo modo ſuſtineri poteſt, eſt enim erronea contra veram corporis Chriſti paſsibilitatem. Dicere C enim corpus Chriſti fuiſſe ſemper in ſe glorioſum licet non apparuerit, nihil aliud eſt, quam affirmare ipſum in ſe fuiſſe impaſsibile, quamuis pati videtur. Dices, habuiſſe ſemper in ſe dotem claritatis, abſque dote impaſsibilitatis. Sed hoc eſt in primis contra vniuerſę Eccleſiæ ſenſum, ac perpetuam traditionem, quę docet Chriſti corpus caruiſſe corporis gloria, quandiu vixit. Eſt præterea fingere ſine fructu & fundamento quoddam perpetuum miraculum, nimirum vt corpus paſsibile, & mortale fuerit ſemper glorioſa claritate affectum, & quod ſplendor ille exiſtens in corpore nullo modo ſenſibus obijceretur, & quod corpus ipſum conſpiceretur non aliter lucidum, aut coloratum, quam ſint alia corpora humana. Damaſcen. ergo in citato loco, gloriam corporis Chriſti vocat non claritatem D corpoream: ſed ipſammet hypoſtaticam vnionem: ſeu diuinitatẽ ipſi carni Chriſti ſubſtantialiter vnitam, & hoc ſenſu dicit corpus illud fuiſſe glorificatum ſtatim, ac formatum eſt: hãc vero eius gloriam propter carnis paſsibilitatem fuiſſe occultã: in transfiguratione autem fuiſſe manifeſtatam non in ſe, ſed per radios glorioſæ claritatis ab illa manantes, nec quia ipſa tunc de nouo facta fuerit: ſed quia tunc quodam modo ſit facta viſibilis oculis diſcipulorum qui hoc ſenſu dicuntur fuiſſe tunc aperti, non quia immutatio in ſolis illis facta ſit, ſed quia latens diuinitas tunc quodammodo illis manifeſtata eſt. Hunc autem eſſe ſenſum Damaſ. conſtat. Tum ex eius doctrina lib. 3. de fide cap. 17. & in alijs locis frequenter, vbi hoc modo explicat hanc carnis glorificationem, E quam *deificationem* etiã appellat. Tunc etiam ex illamet oratione, vbi ſæpe dicit claritatem transfigurationis manaſſe ex ipſa pietate, & diſcrimẽ conſtituit inter claritatem, qua facies Moyſes ſplẽduit, à Chriſti claritate, quod illa fuit ab extrinſeco: hæc vero (inquit) *ex inſita diuinæ gloriæ claritate manabat.* Sentit ergo fuiſſe hanc claritatem nouã, quamuis à diuinitate manantẽ, & eodẽ modo exponendus eſt Epiph. Cum hac vero interpretatione optime conſentit alter locus Greg. Naz. orat. 49. de fide, vbi de hoc myſterio ſic loquitur. *Vt ſol cũ in nube tegitur, claritas eius cõprimitur, non cæcatur, & lumen illud, quod toto orbe diffuſum claro ſplendore cuncta perfundit, paruo admodũ obſtaculo nubis includitur, non affertur: ſic & homo ille, quem Dei filius induit, deitatem in illo nõ intercepit, ſed abſcondit.*

Auguſt.

Damaſc.

Epiphan.

Chriſti corpus ante reſurrectionem non erat glorioſum.

Verba Damaſceni quomodo intelligenda.

Deniq;

Deniq; cum ſe in monte paululum extra ipſum hominem extuliſſet, fulgore luminis eius pene obcæcati Apoſtoli ſunt, & infra. *Vt claritas ſolis non vſq; ad noſtros emicat viſus, ſed ſibi ſalua eſt, quia quod non videtur, infirmitatis eſt noſtræ, quorum oculos nubium texit obſcuritas, ita & maieſtas illa diuina, quæ vt dixi, corpus induerat, probat ſe nō ſuo detrimento proprio latuiſſe fulgore, ſed carnis (vt dixi) beneficio, cuius cauſa filius* DEI *filius hominis eſſe ſuſtinuit.*

Tertius modus explicandi hoc myſterium eſt, quod reuera noua quædam claritas circa Chriſtum ſit effecta, ratione cuius facies eius ſplendeſcere viſa ſit, ipſa vero claritas reuera nō adhæſerit ipſi corpori, ſeu faciei Chriſti, ſed ſolum aeri: ad faciem autem Chriſti terminata fuerit extrinſece, ſeu per ſolam contiguitatem, ſicut multi cenſent lucem ſolis terminari ad ſpeculum, ſeu ad corporis opaci ſuperficiem. Hic modus dicendi videtur inſinuari ab Aug. libro 3. de mirab. ſacr. Scrip. c. 10. Vbi ſic inquit, *Licet in hac oſtenſione Domini facies, ſolari ſplendore fulſerit, non ipſa caro ſplenduit, ſed diuinitas latens in corpore luminis ſui portiunculam conſpiciendam foris videntibus, quantum poterant, conceſſit.* Sed hic etiam modus explicandi, licet non ſit tam aperte erroneus ſicut præcedentes, eſt tamen ſine dubio falſus. Primo, quia Matth. dicit, *reſplenduiſſe faciem eius, ſicut ſolem, & eſſe transfiguratum, ſeu transformatum*, & Lucas dicit, *Et facta eſt ſpecies vultus eius altera.* Sed hæc omnia non poſſunt in proprietate ſermonis eſſe vera propter ſolum extrinſecum corpus Chriſto adiacens de nouo immutatum, neceſſe eſt ergo, vt in ipſamet facie, & carne Chriſti facta ſit immutatio per aliquam qualitatem illi inhærentem, non quidem corrumpentem, neque alterantem naturalem diſpoſitionem eius, ſed perficientem, & illuſtrantem illam.

Auguſt.

Matth. 17.
Luc. 9.

Secundo, quia quod Chriſtus paulo ante dixerat Matth. 17. *Sunt quidam de hic aſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis, venientem in regno ſuo*, id eſt, in gloria ſua, multi ſancti interpretantur eſſe impletum in Chriſti transfiguratione, vt Chryſoſt. Damaſce. Leo Papa, & alij ſupra citati, & Euſeb. Emiſſen. ſerm. in ſabbato poſt 2. Dominicam Quadrageſimæ. Qui omnes colligunt tunc eſſe viſum corpus Chriſti in glorioſa claritate corporis ſui, ſed corpus glorioſum non erit ſplendens per claritatem alterius corporis ad ipſum extrinſece terminatam: ergo nec corpus Chriſti. Neq; mens Augu. in verbis ſupra citatis fuit negare carnē Chriſti vere ſplenduiſſe, ſed non proprio lumine, ſeu quod à ſe haberet, ſed lumine, à diuinitate manante, vt verba ſtatim ſubiuncta declarant. *Vnde veſtimenta candorem niuis habuerunt, dum neque de carne, neque de diuinitate erant? Niſi forte vt per carnem diuinitas foris illuxit, ſic & caro illuminata de diuinitate per veſtimenta radiabat.*

Matth. 17.
Chryſoſt.
Damaſc.
Leo Papa.
Euſeb. Emiſ.
Auguſtin.

Dicendum eſt igitur, Chriſtum transfigurari nihil aliud fuiſſe, quam corpus eius eximia gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente de nouo affici, ac illuſtrari. Quod ex refutatione aliorum modorum, & ex dictis in comment. artic. 1. & 2. D. Thom. ſatis eſt comprobatum.

Dubium.

Sed poſſunt circa hoc nōnulla dubia agitari. Primum eſt, an illa claritas fuerit eiuſdem naturæ cum lumine, & claritate ſolis. Sed hæc dubitatio communis eſt omnibus beatis, ſuppoſitis iis, quæ diximus, ſcilicet claritatem corporis Chriſti fuiſſe eiuſdem rationis cum claritate gloriæ, & ideo de illa plura dicemus infra de reſurrectione diſputantes. Nunc breuiter videtur illam claritatem eſſe altioris rationis, quamuis contrarium doceat Durand. in 3. diſ. 16. q. 2. ſine efficaci probatione. Noſtra vero ſententia eſt D. Thom. ibi. q. 2. art. 1. ad 4. & ad 2. & eandem videtur ſupponere in tota hac quæſt. tenet etiam Richar. in 4. d. 49. art. 4. q. 6. vbi dicit hanc claritatem eſſe ſupernaturalem. Idem ſētit Scot. ibi. q. 15. & Sot. q. 4. art. 8. quamuis nonnihil hæſitet. Et videtur hoc magis conſentaneum modo, quo Scripturæ de hac claritate loquūtur. Quanquam enim interdū illam comparent cum luce ſolis, ſicut hic dicitur, *Et ſplenduit facies eius, ſicut ſol*, & Matt. 23. *Fulgebunt iuſti, ſicut ſol*, tamen hæ comparationes fiunt (vt Patres notāt) quia non eſt in ſenſibilib. aliud exemplum, quo intellectus noſter poſſit manuduci ad concipiendam illam admirandam claritatem corporum glorioſorum. Quam alterius rationis eſſe indicant Scripturę alijs locis, Apocalyp. 21. vbi cœleſtem beatitudinem Ioannes deſcribit, *Ciuitas* (inquit) *illa non eget ſole neq; luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius eſt agnus*, & prius dixerat, *Vidi ciuitatem ſanctam habentem claritatem* Dei. Solet enim Scriptura, quando excellentiam alicuius rei explicare vult, Dei cognomine inſignire, vt *paradiſus* Dei, *cedri* Dei, *montes* Dei. Sic ergo Ioannes, vt ſignificet claritatem illam eſſe alterius ordinis & excellentiæ, vocat *claritatem* Dei. Vnde Paul. ad Phil. 3. *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*, nō claritatis ſolis: ſed alterius excellentioris claritatis, quæ propria eſt corporis Chriſti, & ab illo tanquam à primo fonte, & exēplari ad alia corpora beatorum manat. Deinde illa claritas habet principium, & radicem alterius ordinis, nempe ſupernaturalem gloriam animæ ergo & ipſa eſſe debet ſupernaturalis. Nam ſi anima dotibus ſupernaturalib. perficitur, cur non etiam, & corpus? Præſertim cum aliæ tres dotes corporis ſupernaturales ſint. Deniq; non repugnat intelligere claritatem corporalem in ſpecie ſua nobiliorē claritate ſolis: cur ergo negabimus Deum illā dediſſe corporib. beatorum, cū hoc totū perfectioni illius beatitudinis ſit cōſentaneum.

Reſponſio
Durand.
D. Thom.
Richard.
Scotus.
Sotus.
Matth. 23.
Philip. 3.

An vero illa claritas gloriæ naturaliter poſſit oculis corporis videri, alio loco diſputandū eſt. Mihi tamen videtur, illā non eſſe extra latitudinem obiecti viſibilis, quāquam corruptibilis oculus propter imbecillitatē nō poſſit fortaſſe in illā intendere, vt ideo veriſimile ſit (quod Durand. etiā ſupra notauit) confortatos fuiſſe diſcipulorū oculos, vt poſſent eā claritatem intueri. Nā quod eam oculis corporis viderint, certiſſimū eſt, vt notauit Aug. lib. cōt. Adimant. Manich. c. 28. De quo legi poteſt D. Th. in 4. d. 44. q. 1. art. 4. q. 2. & quæ dicemus in materia de reſurrect.

Claritas corporis glorioſi corporis oculis nō videri naturaliter poſſit.

Alterum dubium eſt, vtrum hæc claritas transfigurationis fuerit tantū in ſuperficie corporis Chriſti, an etiam in intimis partib. corporis: ſicut erat in nube, & videtur etiam fuiſſe in veſtibus, quia *diuinæ lucis communicatione condecoratæ fuerunt*, vt Damaſce. loquitur; inſinuans id, quod cum Caietano ſupra dicebamus, corpus ipſum fulgore ſuo illuminaſſe veſtes. non potuiſſent autem veſtes illuminari à corpore ita, vt in externa ſuperficie candidæ apparerent, ac lucidæ, niſi lux totam ſubſtantiam veſtium penetraret, ac ſi eſſet Chryſtallus, vel aliud ſimile corpus. Nam ſi ſola ſuperficies vltima illuſtraretur, ſola interior ſuperficies, quæ erat carni coniuncta fuiſſet illuminata: exterius autem non appareret lux: ſed potius contegeretur, ſi ergo lux veſtes omnino penetrauit, multo magis totum Chriſti corpus. Deinde hæc claritas dicitur manaſſe ab anima beata: ergo ſicut anima beata totū corpus intime informat, ita videtur proportionatum, ac debitum illi eſſe, vt totum illud reddat fulgens, ac lucidum, atq; ita videntur ſentire Theologi de corporibus beatorum: ſicut ignitus carbo totus fulget non ſolū in extima ſuperficie, ſed intus, quia intus habet conceptum lumen, qui per poros foras radios effundit, vel ſicut ſol non ſolū in vltima ſuperfice: ſed intime in tota ſua ſubſtantia lucidus eſt, ergo idem dicendum eſt de corpore Chriſti. Quod ſicut ſol fulſiſſe dicitur, & in gloria ſua apparuiſſe eo modo, quo à beatis conſpicietur (vt Damaſcen. ait) vel ſicut in die Iudicij apparebit

Dubium 2.
Damaſcen.
Caietan.
Damaſce.

Hieronym. *Leo Papa.*

rebit(vt inquit Hieron.)quantum ad claritatem ſcilicet corporis,non verò quantum ad viſionem diuinitatis,quam diſcipuli mortali carne circumdati intueri non poterant,vt Leo Papa dicit.

D Thom. *Durand.* *Claritas transfigurationis in ſuperficie tantum extima corporis Chriſti recepta.*

Nihilominus D.Thom.ar.1.ad 2.ſentit claritatem illam tantum fuiſſe in ſuperficie externa corporis Chriſti,& idem habet in 3.d.16.qu.2.art.1.ad 3.& Durand.q.2.num.7.& D.Thom.hoc colligit ex nomine transfigurationis. Nam ſicut figura eſt in termino, ſeu ſuperficie,ita color,ſeu claritas corporis opaci,& inde dicta eſt transfiguratio mutatio illa, quæ facta eſt in extremitate,ſeu ſuperficie corporis Chriſti,ergo illa claritas tantum ibi fulſit. Deinde non poteſt eſſe claritas tam profundi corporis, quin illud reddat transparẽs & viſu penetrabile,quia lux eſt actus diaphani, vt diaphanum eſt: corpus autem Chriſti B non videtur factum fuiſſe transſparens in transfiguratione, alioqui viderent Apoſtoli interiores partes corporis eius: cum tamen ſolum legantur vidiſſe faciem eius ſplendeſcere. Quocirca nec veſtimenta eius facta ſunt transſparẽtia,quia ſola ipſa ſunt alba, & non per illa viſa eſt caro Chriſti. Vnde ſicut candor in extrema ſuperficie tantum videtur,ita ille candor ſeu ſplendor veſtium. Ex his ſententijs quælibet poteſt facile defendi:hæc tamen poſterior videtur probabilior. Tum propter authoritatem D. Tho. Tum quia eſt magis conſentanea verbis Euangelij. Tum quia ad finem,& vtilitatem huius miraculi hoc ſatis eſt,& ideo non eſt augendum miraculum ſine neceſſitate: multo autem maius miraculum eſt mortale corpus totum intime lucere, quam in ſola ſuperficie extrema claritatem quantamcunque recipere. Quapropter licet probabile ſit corpora glorioſa futura eſſe lucida omnino & tranſparentia, non eſt neceſſe, vt de corporis Chriſti transfiguratione hoc fateamur. Quia licet tunc aſſumpſerit claritatem gloriæ, non tamen modo perfecto,& ſtabili,& ideo ſatis eſt, quod ſuperficie tenus aſſumpſerit.

Reſponſ.

Dubium. Matth. 17. Luc. 9.

Tertium dubium eſſe poteſt,an hæc claritas fuerit tantum in facie Chriſti. Et ratio dubitãdi eſſe poteſt, quia Matth. ſolum dicit. *Et reſplenduit facies eius, ſicut ſol.* Lucas vero. *Et facta eſt ſpecies vultus eius altera*, indicant ergo ſolum in facie Chriſti fuiſſe claritatem illam. Deinde ad vtilitatem miraculi hoc ſatis eſt,quia ſola ſpecies faciei ab Apoſtolis cõſpiciebatur. Nihilominus veriſimilius eſt,totum corpus fuiſſe claritate perfuſum,quia totum dicitur *transfiguratum*, ſeu D *transformatum*. Et quia totum informabatur anima beata, & quia tota hæc illuſtratio poterit miraculo deſeruire. Nam dum Euangeliſtæ dicunt ſplenduiſſe faciem eius,non excludunt reliquas corporis partes. Nam ſine dubio etiam ſplendebant manus cum cerni oculis poſſent, reliquæ autem intimæ partes,quæ veſtibus tegebantur, quamuis in ſeſe immediate nõ viderentur, in veſtibus tamen quodammodo conſpiciebantur, nempe per ſplendorem, qui in veſtes ipſas redundabat. Vnde Mar. nulla faciei facta mentione ſolum dixit, *Transfiguratus eſt, & veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia,* Vbi particula, &, conſequutionem quandam videtur ſignificare, ac ſi diceret, totus ipſe eſt transfiguratus, & noua claritate perfuſus: E vnde factum eſt, vt etiam veſtimenta ſplenduerint, eſt ergo veriſimile claritatem illam per totum Chriſti corpus fuiſſe diffuſam. Quam ſententiam expreſſe docuit Hieron. in epiſt. 61. ad Pamachium aduerſus errores Ioannis Ieroſolymitani, dicens. *Sic & Dominus noſter in monte transfiguratus eſt in gloria, non vt manus ac pedes, cæteraque membra perderet, & ſubito in rotunditate, vel ſolis, vel ſphæræ volueretur: ſed eadem membra ſolis fulgore rutilantia Apoſtolorum oculos perſtringerent: Vnde & veſtimenta eius mutata ſunt in candorem, non in aerem, ne forte & veſtes eius aſſeras ſpiritales. Et facies eius* (inquit) *fulgebat ſicut ſol. Vbi autem facies nominatur exiſtimo, quod & cætera membra conſpecta ſint* Quod vltimum verbum ſic intelligendum exiſtimo, eſſe con-

Reſponſio. Totum Chriſti corpus claritate gloriæ perfuſum.

Marc.

Hieronym.

A ſpecta per veſtimentorum ſplendorem, qui ex corpore radiabat. Nam, quod veſtes ipſæ factæ ſint trãſparentes, & membra omnia in ſe ipſis viſa ſint, nec neceſſarium eſt, nec veriſimile, quamquam (ſi id aſſeratur) multo magis dicendum erit omnia illa perfuſa fuiſſe lumine, & claritate. Sed illud, prius (vt dixi) eſt veriſimilius. Quod etiam Auguſtinus ſignificauit illis verbis, *Caro illuminata per veſtimenta radiabat,* & idem ſentit Lyra. Luc. 9. dicens, *Veſtimenta facta eſſe candida, vt eſſent conformia claritati corporis.*

Auguſtin. *Lyra.*

SECTIO II.

Vtrum Moyſes, & Elias, vere cum Chriſto apparuerint in eius transfiguratione.

D. Thom. *Gloſ.*

PRincipio dicendum erit de Elia, de quo minor difficultas eſt. D. Thom. igitur art. 3. refert Gloſſam ſuper Luc. 9. dicentem Eliam vere non apparuiſſe, ſed Angelico miniſterio ſimulacrum Eliæ demonſtratũ eſſe, & in ſolutione ad 2. dicit illam Gloſſam ſumptam fuiſſe ex libro de mirabilibus ſacræ Scripturæ, Auguſtino falſo adſcripto, ac propter ea nullius eſſe authoritatis. Sed in illis libris de mirabilibus ſacræ Scripturæ eam inuenire non potui. Nam licet referri ſoleat ex lib. 3. cap. 13. tamen ibi nulla omnino fit mentio Eliæ, in cap. autem 10. expreſſe cõtrarium docetur, nimirum vere ibi Eliam apparuiſſe. In Gloſſa vero ordinaria, & apud Hugonem Luc. 9. indicatur hæc ſententia, & vt probabilis relinquitur, eamq; tribuit Ambroſio Hugo Cardinalis, quã apud illum non reperio, neque alium inuenio huius C ſententiæ defenſorem, neque rationem, qua nitatur, quapropter vt erronea reijcienda eſt.

Gloſ. ord. *Hugo Card.*

Marc. 9. Matth. 17. Luc. 9. Elias verè in transfiguratione Chriſti apparuit.

Dicendum itaque Eliam in propria, ac vera perſona corpore, & animo viuẽtem ibi apparuiſſe. Hoc probatur ex hiſtoria Euangelica, Marc. enim ſic inquit, *Et apparuit illis Elias cum Moyſe*, Matthæus vero, *Et apparuerunt Moyſes, & Elias cum eo loquentes*, Lucas autem addit, *Et ecce duo viri loquebantur cum eo, erant autem Moyſes, & Elias.* Quæ verba in ſua proprietate, quam hiſtoria requirit, vera eſſe non poſſunt, niſi in prædicto ſenſu, & ideo omnes Patres ita illa intelligunt, & conſentit vniuerſa Eccleſia. Præterea nulla in hoc eſt difficultas, quia Elias corpore, & animo viuus perſeuerat, vt eſt communis traditio Patrum, quos infra agentes de ſecundo Chriſti aduentu cõmemorabimus, nunc duos tantum teſtes proferamus. Alter eſt Auguſtinus libro primo de peccator. meritis capite 3. dicens. *Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt, neque tamen credo eos iam in illam ſpiritualem qualitatem corporum commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit, niſi quia iſti fortaſſe, neque iis cibis egent, qui ſui conſumptione reficiunt.* Alter eſt, Tertull. libr. de anima capite 35. *Elias* (inquit) *non ex deciſione vitæ, ſed ex translatione venturus eſt, neque corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus, ſed mundo reddendus, de quo eſt translatus, non ex poſtlimio vitæ, ſed ex ſupplemento prophetiæ.* Cum ergo Elias non eſſet ex mortuis reuocandus, ſed ex alio loco, in quo viuit in monE tem Tabor transferendus, quod facili negotio fieri poterat, non eſt, quod ambigamus ita factum eſſe, cum Scriptura dicat ibi Eliam apparuiſſe, & cum Chriſto loquutum eſſe. Vnde merito Epipha. hæreſ. 64. ex Proclo, & Methodio hæc verba refert, & approbat. *Nihil Dominus mentitus eſt, quare non ſpectrum aut viſum oſtendit diſcipulis in monte, Eliam, & Moyſem, quo ipſos deciperet, ſed id quod erant extra falſitatem.* Statim vero occurrebat quæſtio, ex quo loco adductus ſit: D. Thom. enim hic ſolum dicit allatum eſſe non de cœlo empyreo, ſed de aliquo eminenti loco, quo fuerat curru igneo raptus, ſed quæſtionem hanc in prædictum locum reiiciamus, vbi de Elia ex profeſſo diſputabimus.

Auguſt. *Tertullian.* *Epiphan. Proclus. Method. Auguſt.*

Secundo ex dictis licet colligere veram Moyſis animam

animam alicui corpori coniunctam præſentem myſterio affuiſſe. Hoc enim, vt minimũ probant verba Scripturæ, & communis omnium Patrum conſenſus, vt ſtatim videbimus. Vnde Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, ca. 15. vbi probat animas mortuorũ interdum apparere, cũ induxiſſet Samuelis exemplum, quod in dubiũ reuocari poterat, ſubdit: *Quid de Moyſe dicturi ſumus, qui & in Deuter. mortuus, & in Euangelio cum Elia, qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viuentibus*: Vbi aperte ſentit hoc non poſſe in dubiũ reuocari. Quapropter quod Hugo Cardinalis Lu. 9. ex Chryſ. refert, nullam animã ex inferno exiuiſſe, donec Chriſtus illuc deſcendit, intelligendũ eſt de exitu ad ſtatum glorię, quamuis ipſe Hugo non recte in hoc ſentiat, ſicut de Elia dictum eſt.

Hug. Card. Chryſoſt.

Dubium.

Controuerſia autem eſt, in quo corpore Moyſes apparuerit, & quomodo illi fuerit anima coniuncta. Quam vt explicemus ſupponendum eſt, ante illud myſterium animam Moyſis manſiſſe à corpore ſeparatam, & in ſinu Abrahæ cum alijs Patribus quieuiſſe. Quod præmitto ad excludendas duas falſas opiniones: Prior eſt quorundam, qui dixerunt, Moyſem nondum eſſe mortuum, ſed cũ Elia, vſq; ad iudicij diem reſeruari, vt ijdem ſint teſtes iudicij, qui fuerunt transfigurationis. Ita ſentit Hilar. can. 20. in Matth. Ambr. etiam lib. 1. de Cain. & Abel. c. 2. ſentit Moyſem non fuiſſe mortuũ, & ideo dicit: *Nemo ſcit ſepulturam Moyſi, quia vitam eius omnes nouerunt.* Idem inſinuat Hierony. exponens verba illa Amos 9. *Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam*, *Aſcendit* (inquit) *Dominus in cælo cum Henoch, aſcendit cum Elia, aſcendit cum Moyſe, cuius ſepulturæ locus, quia in cælum aſcenderat, in terra non potuit inueniri*, & Grego. Nyſſen. lib. de vita Moyſis, ſub finem, ſic de illo ſcribit: *Virtuoſa vita huius ſæculi finem affert verbo Dei conſummatum, finem dico viuum, cui non ſuccedat ſepultura, cui non addatur tumulus, cui nullam oculus caliginem, nullam faciei corruptionem inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc ſententiam Catharin. Gen. 1. & 2. Ioan. Arboreus lib 11. Theoſophiæ. c. 11. Qui autores nituntur quibuſdam cõiecturis, quas omitto, quia nihil habent difficultatis. Præſertim cum de morte Moyſis expreſſa habeamus ſacræ Scripturæ teſtimonia, Deut. 34 ſic dicitur. *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebo: mortuuſq́; eſt ibi Moyſes ſeruus Domini in terra Moab, iubente Domino.* Quæ vulgata verſio tollit ambiguitatem, quam habet verſio Septuaginta interpretum, & Ambroſium decepit. Illi enim legũt. *Mortuus eſt ibi iuxta verbum Domini*, ex quo Ambroſ. colligit, illam nõ fuiſſe veram mortem, nam verbum Domini non occidit, ſed viuificat. Quæ leuis eſt coniectura, nam verbum Dei interdum occidit. Verbum ergo illud nullum aliud fuit, niſi illud: quod c. 32. Dominus dixerat Moyſi: *Aſcende in montem Nebor: & morere in monte.* Quod eſſe intelligendum de vera morte, tam expreſſe ibi explicatur, vt non videatur, quomodo potuerit in dubium reuocari. Additur enim: *Quem conſcendens iungeris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus in monte Hor, & appoſitus populis ſuis.* Quid clarius? Rurſus additur: *Quia præuaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael.* Vbi illa præmatura mors dicitur eſſe pœna illius culpæ. Deniq; poſt mortem dicitur traditus ſepulturæ, vnde quod ſepulcrum eius occultũ dicatur, tantum abeſt, vt inde conijciendũ ſit fuiſſe mortis expertem, vt potius mortem eius manifeſte confirmat. Vnde Epipha li. 1. hæreſ. 9. ſcribit, corpus Moyſis fuiſſe ab Angelis ſepultum, quod in honorẽ tanti viri factum eſſe dicit OEcumen. ſuper epiſtolam Iudæ ex Philone lib. de vita Moyſis, & late tractat Abulenſ. Deut. 34. q. 3. & ſequentibus. Chryſo. vero homil. 1. in Matth. dicit, factum id eſſe, ne Hebræi corpus eius adorarent. Denique Ioſephus lib. 4. antiquitatũ in fine, dicit conſulto Moyſem in ſacris voluminibus ſcripſiſſe ſe mortuũ, ne Iudæi propter excellentẽ eius virtutem à Deo raptum prædicarent.

Hilar. Ambroſ. Hierony. Amos 9. Greg. Nyſ. Catharin. Ioan. Arb. Deut. 34. Moyſes, vere mortuus. Deut. 32. Sepulcrum Moyſi occultum quare. Epiphan. Philo. Abulenſ. Chryſoſt. Ioſeph.

Poſterior ſententia (quam etiam omnino falſam eſſe ſupponimus) dicit, Moyſem quidem mortuum eſſe: ſtatim tamẽ ſurrexiſſe, ac propterea ſepulcrum eius agnouiſſe neminem. Ita tradidit Rabbi Samuel lib. de aduentu Meſſiæ. cap. 13. Sed hæc ſententia erronea eſt, & ſine vllo fundamento, & contra omniũ Patrum conſenſum, vt videbimus ſtatim, & latius infra agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos.

Rabbi Samuel.

Cum igitur animus Moyſis tunc eſſet à corpore ſeparatus de corpore, in quo apparuit in transfiguratione, duplex eſt opinio. Prima apparuiſſe in corpore aereo, quod nõ informabat: ſed ſolũ vt motor illi coniungebatur, ad eum modum, quo Angeli ſolent aſſumere corpora. Hęc eſt opinio D. Tho. hic art. 3. ad 2. quem Lyranus ſequitur Matt. 17. Abul. q. 54. & 55. ibi. Ratio ſolum eſt, quia ad illam apparitionem id ſatis erat, neq; oportebat tantum miraculum fieri. cum ſtatim eſſet corpus relicturus.

D. Thom. Abulenſ.

Secunda ſententia eſt, Moyſem in ſuo vero corpore per veram Reſurrectionem, & propriam animæ informationem apparuiſſe: Ita docet Hierony. cap. 17. Matth. illis verbis: *Moyſe ab inferis reſurgente.* Idem expreſſe Auguſt. dicto lib. 3. de mirabil. ſacræ Scripturæ cap. 10. vbi in terminis quæſtionem tractat, & vtramque opinionem referens, hanc eligit, & eandem indicat Damaſcen. dicta orat. dicens: *In hoc monte mortuorum reſurrectionis fides aſtruitur, ac mortuorum, ac viuorum Dominus eſſe declaratur, vt qui ſcilicet ex mortuis Moyſem aſſumpſerit, viuum autem Eliam teſtem adhibuerit*, & hanc opinionem amplexus eſt Sotus in 4. d. 43. q. 2. art. 1. ad. 2. Et licet prima ſit probabilis, hæc mihi magis probatur. Primo, quia hoc modo ſyncerior eſt veritas Scripturæ. Dicit enim apparuiſſe Moyſem, non eſſet autem Moyſes in omni proprietate, niſi corpore conſtaret. Secundo, quia ibi apparuerunt Moyſes, & Elias, vt eſſent teſtes gloriæ Chriſti, quapropter non ficte, ſed vere apparere debuerunt, ergo eadem ratione debuit adeſſe Moyſes in corpore proprio, quia adhibitus eſt, vt eſſet teſtis oculatus, qui proprijs ſenſibus gloriã Domini conſpiceret, quod eſſe non poterat, niſi in proprio corpore. Tertio, quia (vt eſt probabilior opinio) anima ſeparata vi ſua naturali non poteſt aſſumere corpus, neque mouere illud, ergo vt anima Moyſis aſſumeret aereũ corpus, & per illud loqueretur, oportebat vim ei ſupernaturalẽ, & miraculoſam imprimi: ergo, ſi oportet, vt fateamur aliquod ſupernaturale opus, melius eſt proprij corporis aſſumptionem, ac temporaneam reſurrectionem fateri, cum & æque facile à Deo fieri potuerit, illaque poſita ſcripturę verba, ac totum myſteriũ proprius, ac verius intelligantur. Quin etiam conſonum huic ſententiæ eſt, quod aliqui ex antiquis Patribus docent in transfiguratione expleuiſſe Deum, quod Moyſi promiſerat Exod. 33. Vbi Moyſi petenti à Deo, *Oſtende mihi gloriam tuam.* Dominus reſpondit, *cum tranſibit gloria mea, videbis poſteriora mea*, vt exponit Tertullian. lib. 4. contra Marcionem. c. 22. & lib. contra Praxeam. capitul. 14. quibus locis dicit etiam in hoc monte expletum eſſe illud Numer. 12. *Os ad os loquar ad eum in ſpecie, non in ænigmate*, id eſt, *in ſpecie hominis, quam erat geſtaturus.* Eandem expoſitionem late tradidit Irenæus lib. 4. contra hæreſ. ca. 37. & Cyrill. Ieroſolym. cap. 10. & Orig. homil. 12. in Exodum, quia omnes Patres ſentiunt, Moyſem non tantum viſione intellectuali, ſed etiam corporali vidiſſe gloriam Chriſti, & ſimiliter, eſſe cum eo locutum ſentiunt, ergo in proprio corpore viuum apparuiſſe.

Moyſes in proprio ſuo corpore in transfiguratione apparet. Hieron. Auguſt. Damaſc. Sotus. Exod. 33. Tertul. Irenæus. Cyril. Ieroſ. Origen.

Sed duo hinc oriuntur breuia dubia. Primum eſt, an corpora Moyſi, & Elię apparuerint etiã ſplendentia, & gloriæ claritate rutilantia. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia Lucas inquit: *Erant autem Moyſes, & Elias viſi in maieſtate*, quod alij vertunt, *viſi in gloria, iuxta proprietatem vocis Græcæ δόξῃ.*

Dubium I.

Tertul. Origen. Damaſc. Epiphan.

Vnde Tertul. libr. contra Marc. cap. 22. dicit Moyſem, & Eliam viſos eſſe. *In conſortio claritatis, quod dignationis, & gratiæ exemplo eſt.* Et Origenes hom. 12. in Exod. *Apparuerunt* (ait) *Moyſes, & Elias in gloria, hic non refertur, quia glorificatus eſt vultus eius*, ſcilicet Moyſes, *ſed quia totus apparuerit in gloria*, & infra, *neceſſario gauiſus eſt, quia iam non ſolum vultu glorificatus deſcendit de monte, ſed totus glorificatus aſcendit in montem.* Quin Damaſc. dicta orat. de transfiguratione, eandem ſententiam indicans, rationem adhibet dicens, *Oportebat ſiquidem ipſis* (id eſt, diſcipulis) *conſeruorum ſuorum, ac Dei famulorum gloria, animique fiducia conſpecta, Domini benignitatem, atque indulgentiam admirari, atque Zelum inde maiorem concipere, & ad ſuſcipienda certamina confirmari*, & eandem ſententiam indicat Epiphan. hære. 42. dum inquit Chriſtum duxiſſe ſecum in propria ſua gloria, Moyſem, & Eliam, & oſtendiſſe diſcipulis, *quo ipſos cohæredes ſui regni oſtenderet.* In contrarium vero eſt. Primo quia Euangelium de ſolo Chriſto dicit, *Reſplenduit facies eius, ſicut ſol*, & ſolum illum fuiſſe transfiguratum, at ſi Elias claritatem gloriæ accepiſſet, etiam ille eſſet tráſfiguratus. Deinde quia Moyſes, & Elias non erant beati ſecundum animam, ergo non conueniebat illis, vt haberent corpora glorificata.

Reſponſio. Corpora Moyſis & Eliæ num apparuerint cũ claritate glorioſa. Tertul. Exod 34.

In hac re probabilius videtur, eos aliquo modo fuiſſe factos participes gloriæ, & claritatis corporis Chriſti (vt Luc. ſignificat) videtur autem veriſimile, habuiſſe illam claritatem ex conſortio, & redundantia corporis Chriſti, quod videtur ſignificaſſe Tertu. ſupra loquens de Moyſe, dum ait, *ſtetiſſe cum Chriſto os ad os, & faciem ad faciem, & in gloria ipſius nedum in conſpectu.* De qua (inquit) *gloria non aliter illuſtratus diſceſſit à Chriſto, quam ſol ibat à creatore.*

Dubium. 2. Tertul.

Alterum dubium eſt. Quomodo cognouerit Petrus Moyſem, & Eliam. Hoc tetigit Tertul. ſupra, & primum dicit, nõ potuiſſe eos cognoſcere per imagines eorũ, quia imaginum vſus erat Hebræis prohibitus. Sed hæc ratio rem incertam aſſumit, vt late in priori tomo dixi diſp. 54. ſectio. 1. & 2. eſt tamen ratio veriſimilis. Quia (qnantum ex hiſtorijs colligitur) imagines apud Hebręos non erant in vſu. Deinde docet Petrum eos cognouiſſe, *in ſpiritu*, id eſt, interno inſtinctu, & reuelatione, & eſt hoc veriſimile. Quia cum illi apparerent vt teſtes maieſtatis, & gloriæ Chriſti, oportebat eos ab Apoſtolis cognoſci. Tertio vero non eſt improbabile eos fuiſſe cognitos ex colloquio cum Chriſto, vel quia interdum ſunt ab illo propriis nominibus appellati, vel quia talem ſermonem ipſi habuerunt de paſſione Chriſti, vt ex illo agnoſci potuerint, vt notauit, & latius explicuit Ianſen. c. 67. concordiæ.

Reſponſio. Quomodo Moyſem, & Eliam in monte Thabor Petrus agnoſcit. Ianſen.

SECTIO III.

Quibus circumſtantiis, quoue ordine facta ſit transfiguratio.

Transfigurationis Chriſti tempus. Matth. 16. Ammõ. Ale. Ianſen. Baron.

IN hac ſectione breuiter comprehendam pauca quædam, quæ ad completam huius myſterij explicationem videntur neceſſaria. Primum igitur de tempore, in quo Chriſtus transfiguratus eſt, ſcilicet quo menſe, die, aut anno, nihil fere inuenio ab auctoribus ſcriptum. Illud ſolum ex ſerie Euangelicæ hiſtoriæ veriſimilius colligitur, Chriſtum poſt mortem Ioannis, cum iam trigeſimum tertium ætatis annum ageret, nec multum à paſſione abeſſet, quam paulo antea (Matth. 16.) vt iam imminentem, diſcipulis nuntiauerat, transfiguratum eſſe. Ita ſentiunt Ammon. Alexa. in harmonia Euangelica. Ianſenius in concordia, & Baronius in annalibus. In verbis autem Euangeliorum notari ſolet quædam diuerſitas. Nam Matth. Marc. & Lucas numerant diem transfigurationis ab eo die, in quo Chriſtus ſermonem habuerat cum diſcipulis, eoſque ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens ſermonem illis verbis: *ſunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis*, &c. Matth. & Marc. dicunt transfiguratum eſſe, *poſt dies ſex*: Lucas vero *ferè poſt dies octo.* Sed hanc varietatem facile Patres cõciliant, quia Matt. & Mar. omiſerunt dies extremos, quos Luc numerauit. Ita Aug. de conſenſu Euangeliſtarum c. 56. & omnes expoſitores, & Epiph. l. 2. hæreſ. 66. in fine, ac Damaſc. in prædicta oratione. Qui addit Euangeliſtas vtroq; modo numeraſſe propter varia myſteria, quę in vtroq; numero indicantur, vt latius ipſe proſequitur.

Locus transfigurationis Chriſti. Damaſc. Euthym. Transfigurari in monte cur Chriſtus voluit. Tertul. Exod. 19. Pſalm. 2. Iſai 50. Matth. 28. Hieronym. Beda. Damaſ. Pſalm. 88.

Secundo, de loco. Primum Euangeliſtæ dicunt, Chriſtum transfiguratum eſſe in monte. Cuius rei ſancti Patres varias rationes morales, & myſticas afferunt. Illę nobis ſufficiant, quas paucis verbis complexi ſunt Damaſc. dict. orat. & Euthy. ſuper Matth. *ſubducit illos in montem excelſum, ſeorſim, vt à nullo alio conſpici poſſit, nihil enim faciebat ad gloriam, ſed omnia ad vtilitatem.* Præterea, vt diſcamus oportere à terrena ſubleuari humilitate eum, qui diuina contemplatione dignus habendus eſt. Item vt oſtenderet tantum perfectis in charitate fore manifeſtandum. Denique quoniã ſolitudo mater eſt orationis. Addit Tertul. lib. 4. contra Mar c. 22. *In montem ſecedit, nam & priſtinum populum apud montem, & viſione, & voce ſua Creator initiarat: oportebat in eo ſuggeſtu conſignari nouum teſtamentum, in quo conſcriptum vetus fuerat, ſub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit de aere creatoris conglobatam. Nec nunc muta nubes fuit, ſed vox ſolita de cælo, de quo in Pſal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, & in Iſaiæ qui Deum metuens audi vocem filij eius?* Addũt præterea expoſitores euangeliorum, ex hiſtoria vel traditione recepta, illum fuiſſe montem Thabor, quem multi cenſent eſſe illum montem, in quem (vt dicitur Matth. 28.) diſcipuli iuſſu Domini congregati ſunt vt ipſum iam viuentem, & à mortuis ſuſcitatum, priuſquam in cælum aſcenderet, conſpicerent. Qui propterea in magna veneratione à Chriſtianis eſt habitus, vt ex Hier. colligitur in Epitaphio Paulę vbi refert eam ſolitam eſſe montem illum, religionis ergo, conſcendere, & ex Beda de locis ſanctis ca. 17. qui refert ibi fuiſſe tres Eccleſias ædificatas in memoriam huius myſterij. Denique Damaſc. ſupra dicta orat. intelligit tunc impletum eſſe illud. Pſalm. 88. *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Nam Hermon* (inquit) *prius exultauit, quando paterno teſtimonio Chriſto ad baptiſmum profecto filij nomen tributum eſt, nunc vero exultat, ac lætitia perfunditur Thabor, diuinus, ac ſanctus ille mons non minus gloria, quam altitudine ſublimis*, & cætera, quæ ibidem eleganter proſequitur.

Ordo geſtorum in trãsfiguratione Chriſti. Dubium. Auguſt. Reſponſio.

Tertio circa ordinem ex Matth. & Marc. colligitur, primo Chriſtum fuiſſe transfiguratum, deinde apparuiſſe ei Moyſem, & Eliam, poſtea dixiſſe Petrũ, *Bonum eſt nos hic eſſe*, & ſtatim factam eſſe nubẽ, quæ omnes illos complexa eſt, ac tunc auditam vocem, *Hic eſt filius meus dilectus*, qua territi diſcipuli ceciderunt in terram, poſteaq; à Chriſto confortati, lauantes oculos *neminem viderunt niſi ſolum Ieſum.* Ex Luca vero addendum eſt, antequam Chriſtus transfiguraretur, oraſſe, & interam diſcipulos ſomno grauatos dormitaſſe, eiſque dormientibus Chriſtum transfiguratũ eſſe, eiq; Moyſem, & Eliam apparuiſſe & poſtea Apoſtolos excitatos è ſomno vidiſſe gloriã Chriſti, & qui cum eo adſtabant. Subdit autem Lucas Petrum non eſſe locuturum donec Elias, & Moyſes iam à Chriſto diſcedebant. Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Aug. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. c. 56. quia alij Euangeliſtæ ſignificant multo antea Petrum loquutũ, quam Moyſes & Elias cum Chriſto loquerentur. Dicendum vero eſt Petrum nõ eſſe loquutum donec Moyſes, & Elias colloquium cum Chriſto finierunt & ſignum aliquod diſcedendi præbuerunt. Hinc enim Petrus motus videtur

Reſponſio. videtur ad ea verba proferenda, quaſi dolens, quod gaudium illud tam breui tempore duraret. Addunt deniq; Euangeliſtæ præcepiſſe Chriſtum diſcipulis, ne quidquam de iis, quæ viderant, loquerentur. Cuius rei cauſas adducit hic D.Tho. art. 3. ad 4. ex Hieron. quibus addi poteſt alia ex Damaſcen. ſupra, quæ mihi valde placet, hoc feciſſe Chriſtum, ne aliorum diſcipulorum pectora mæſtitia perfunderetur. Addeetiam, ne inuidiæ ſtimulis concitarentur, & præſertim (ait Damaſc.) *ne proditorem inuidiæ rabies in furorem ageret.*

D.Thom. Hieronym. Damaſ.

QVÆSTIO XLVI.

De paſſione Chriſti, in duodecim articulos diuiſa.

De qua Doctores in 3. d. 15. vſque ad d. 20.

Conſequenter conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad exitum Chriſti de mundo. Et primo de paſſione eius: ſecundo de morte: tertio de ſepultura: quarto de deſcenſu ad inferos.

Circa paſſionem occurrit triplex conſideratio: prima de ipſa paſſione: ſecunda de cauſa efficiente paſſionis: tertia de fructu paſſionis

Circa primum quæruntur duodecim.

Primo, vtrum neceſſe fuerit Chriſtum pati pro liberatione hominum.

Secundo, vtrum fuerit alius modus poſſibilis liberationis humanæ.

Tertio, vtrum ille modus fuerit conuenientior.

Quarto, vtrum fuerit conueniens, quod in cruce pateretur.

Quinto, de generalitate paſſionis eius.

Sexto, vtrum dolor, quem in paſſione ſuſtinuit, fuerit maximus.

Septimo, vtrum tota anima eius pateretur.

Octauo, vtrum paſſio eius impediuerit gaudium fruitionis

Nono, de tempore paſſionis.

Decimo, de loco.

Vndecimo, vtrum conueniens fuerit, ipſum cum latronibus crucifigi.

Duodecimo, vtrum paſſio ipſius Chriſti ſit diuinitati attribuenda.

QVoniam præcipua myſteria à Chriſto in vltima cæna peracta, in ſequenti tomo in materia de Euchariſtia explicanda ſunt, ideo eis prætermiſsis incipit D.Thom. agere de paſsione. In quo tractatu multa repetit, quę de Incarnatione, & actionibus Chriſti in genere dicta ſunt, & ideo vt breuitati cōſulamus, ea ſemper omittemus, & loca deſignabimus, in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat, niſi à Deo: ſecundum illud Iſai. 45. Nūquid non ego Dominus, & non eſt vltra Deus abſq; me? Deus iuſtus, & ſaluans non eſt præter me. In Deum autem non cadit aliqua neceſſitas: quia hoc repugnaret omnipotentiæ ipſius. Ergo non fuit neceſſarium Chriſtum pati.

246. 2. diſt. 20. art. 1 q. 3. & art. 4 q. 1 & op. 2. cap. 7.

2. Præterea, Neceſſarium voluntario opponitur. Sed Chriſtus propria voluntate eſt paſſus: dicitur enim Iſai. 53. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, non ergo neceſſarium fuit eum pati.

3. Præterea, ſicut in Pſalm 24. dicitur: Vniuerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas. Sed non videtur neceſſarium, quod pateretur ex parte miſericordiæ diuinæ: quæ ſicut gra-

A *tis dona tribuit, ita videtur, quod gratis debita relaxet abſque ſatisfactione, neque etiam ex parte diuinæ iuſtitiæ, ſecundum quam homo æternam damnationem meruerat Ergo videtur, non fuiſſe neceſſarium, quod Chriſtus pro liberatione hominum pateretur.*

4. Præterea, Angelica natura eſt excellentior, quam humana, vt patet per Dionyſ. 4. capite de di. no. Sed pro reparatione angelicæ naturæ, quæ peccauerat, Chriſtus non eſt paſſus. Ergo videtur, quo nec etiam fuerit neceſſarium eum pati pro ſalute humani generis.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 3. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ſic oportet exaltari Filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur, ergo videtur, quod Chriſtum oportuerit pati. cap. 4. non remote à princ.

B

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut Philoſophus docet in quinto Metaph.) neceſſarium multipliciter dicitur. Vno quidem modo, quod ſecundum ſui naturam impoſſibile eſt aliter ſe habere: & ſic manifeſtum eſt, quod non fuit neceſſarium Chriſtum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium ex aliquo exteriori. Quod quidem, ſi ſit cauſa efficiens vel mouens, facit neceſſitatem coactionis: vt pote cum aliquis non poteſt ire propter violentiam detinentis ipſum. Si vero illud exterius, quod neceſſitatem inducit, ſit finis, dicetur aliquid neceſſarium ex ſuppoſitione finis, quando ſcilicet finis aliquis, aut nullo modo poteſt eſſe conuenienter, niſi tali fine præſuppoſito. Non ergo fuit lib. 5 text. 6. tom. 3.

C *neceſſarium Chriſtum pati neceſſitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Chriſtum diffiniuit pati, neque etiam ex parte ipſius Chriſti, qui voluntarie paſſus eſt. Fuit autem neceſſarium neceſſitate finis: qui quidem poteſt tripliciter intelligi. Primo quidem ex parte noſtra, qui per eius paſſionem liberati ſumus: ſecundum illud Ioan. 3. Oportet exaltari Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Secundo, ex parte ipſius Chriſti, qui per humilitatem paſſionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet, quod dicitur Luc. vlt. Nonne oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam ſuam. Tertio ex parte Dei, cuius definitionem circa paſſionem Chriſti prænuntiatam in ſcripturis, & præfiguratam in obſeruantia veteris Teſtamenti oportebat impleri. Et hoc eſt quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, ſecundum quod definitum eſt, vadit. Et Luc. vltimo. Hæc*

D *ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis.*

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte Dei.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte hominis Chriſti.

Ad tertium dicendum, quod hominem liberare per paſſionem Chriſti, conueniens fuit, & miſericordiæ, & iuſtitiæ eius. Iuſtitiæ quidem: quia per paſſionem ſuam Chriſtus ſatisfecit pro peccato humani generis: & ita homo per iuſtitiam Chriſti liberatus eſt. Miſericordiæ vero, quia cum homo per ſe ſatisfacere non poſſet pro peccato totius humanæ natu-

E *ræ (vt ſupra habitum eſt) Deus ei ſatisfactorem dedit filium ſuum, ſecundum illud Rom. 3 Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius. Et hoc fuit abundantioris miſericordiæ, quam ſi peccata abſque ſatisfactione dimiſiſſet. Vnde dicitur Ephe. 2. Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qui dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto.* q. 1 art. 2.

Ad quartum dicendum, quod peccatum Angeli non fuit remediabile, ſicut peccatum hominis, vt ex ſupra dictis in prima parte patet. p. p. q. 64. art. 2.

COM-

COMMENTARIVS.

TExtus D. Thomæ eſt perſpicuus, ſi aduertamus, eum non loqui, de neceſsitate ſimpliciter, neq; id melius eſſe, vel ex ſuppoſitione, ſed abſtracte, ac præciſe, nam in ſequentibus explicat modum huius neceſsitatis. Tres verò quæſtiones hic attigit D. Tho. Prima, an Chriſtus libere, vel neceſſario ſeſe morti obtulerit, quam priori tomo diſput. 37. late diſputauimus. Secunda an eius paſsio fuerit neceſſaria ad reparationem generis humani. Tertia, in ſol. ad 3. cur Deus hominem lapſum reparauerit, & non Angelum, quas eodem tomo diſputat. 4. ſect. 1. & 2. & 4. tractauimus, vbi etiam diximus, cur magis dicatur nos redemiſſe Chriſtus per paſsionem, & mortem, quam per alia opera vitæ ſuæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ quam per paſſionem Chriſti.

247. [*3 diſt. 20. ar. 4. q. 1. & opuſ. 1. c. 17.*]

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ, quam per paſſionem Chriſti. Dicit enim Dominus Ioann. 12. Niſi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert, vbi dicit Auguſtinus quod ſeipſum granum dicebat. Niſi ergo mortem paſſus eſſet, aliter fructum noſtræ liberationis non feciſſet. [*Tract. 15. in Ioan. circa med. to. 9.*]

2. Præterea, Matth. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat volũtas tua. Loquitur aũt ibi de calice paſſionis, ergo paſſio Chriſti præterire non poterat. Vnde & Hilar. dicit: ideo calix tranſire non poteſt, niſi illum bibat, quia reparari, niſi ex eius paſſione, non poſſumus. [*Can. 31. in Mat. nõ multum remote à fine.*]

3. Præterea, Iuſtitia Dei exigebat, vt homo à peccato liberaretur, Chriſto per paſſionem ſatisfaciente. Sed Chriſtus ſuam iuſtitiam non poteſt præterire: dicitur enim 2. ad Tim. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Seipſum autem negaret, ſi iuſtitiam ſuam negaret, cum ipſe ſit iuſtitia, ergo videtur, quod non fuerit poſſibile alio modo hominem liberari, quam per paſſionem Chriſti.

4. Præterea, Fidei non poteſt ſubeſſe falſum. Sed antiqui Patres crediderunt Chriſtum paſſurum, ergo videtur, quod non potuerit eſſe, quin Chriſtus pateretur.

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit 13. de Trin. Iſtum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, Deus liberare dignaretur, aſſerimus bonum, & diuinæ congruum dignitati. verum etiam oſtendamus, non alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cuius poteſtati cuncta æqualiter ſubiacent. [*lib. 13. c. 10. circa princ. tom 3.*]

Reſpondeo dicendum, quod aliquid poteſt dici poſſibile, vel impoſſibile dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & abſolute, alio modo ex ſuppoſitione. Simpliciter igitur abſolute loquendo, poſſibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quam per paſſionem Chriſti: quia non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum, vt dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua ſuppoſitione facta, fuit impoſſibile: quia enim impoſſibile eſt Dei præſcientiam falli, & eius voluntatem, ſeu diſpoſitionem caſſari, ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei de paſſione Chriſti, non erat ſimul poſſibile Chriſtum non pati, vel hominem alio modo, quam per eius paſſionem liberare. Et eſt eadem ratio de omnibus his, quæ ſunt præſcita, & præordinata à Deo, vt in prima parte habitum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ibi loquitur ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei ſecundum quam erat ordinatum, vt fructus humanæ ſalutis non ſe- [*Part 1. q. 13. art. 3.*]

A *queretur, niſi Chriſto patiente. Et ſimiliter intelligendum eſt, quod ſecundo obijcitur. Si non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, ſcilicet propter hoc, quod tu ita diſpoſuiſti, vnde ſubdit: Fiat voluntas tua.*

Ad tertium dicendum, quod hæc etiam iuſtitia dependet ex voluntate diuina, ab humano genere ſatisfactionem exigente pro peccato, nam ſi voluiſſet abſque omni ſatisfactione hominem à peccato liberare, contra iuſtitiam non feciſſet. Ciuilis enim Iudex non poteſt ſalua iuſtitia culpam ſine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium commiſſam: puta, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, ſiue in ſuperiorem principem. Sed Deus non habet aliquem B *ſuperiorem, ſed ipſe eſt ſupremum, & commune bonum totius vniuerſi. Et ideo ſi dimittat peccatum, quod habet rationem culpæ ex eo, quod contra ipſum committitur, nulli facit iniuriam: ſicut quicunque homo remittit offenſam in ſe commiſſam abſque ſatisfactione, miſericorditer, & non iniuſte agit. Et ideo Dauid miſericordiam petens, dicebat: Tibi ſoli peccaui: quaſi dicat, poteſt ſine iniuſtitia mihi dimittere.*

Ad quartum dicendum, quod fides humana, & etiam Scripturæ Diuinæ, quib. fides inſtruitur, innituntur præſcientiæ, & præordinationi Diuinæ. Et ideo eadem ratio eſt de neceſſitate, quæ prouenit ex ſuppoſitione eorum, & de neceſſitate, quæ prouenit ex præſcientia, & voluntate Diuina. C

Huic art. nihil àddendum occurrit, ſed videnda ſunt dicta in citatis locis.

ARTICVLVS III.

Vtrum fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis, quam per paſſionem Chriſti.

248. [*3 diſt. 18. ar. 6 q. 3. cor. & diſt. 20 art. 4 q. 2 & quod 2. ar. 2.*]

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod alius modus conuenientior fuiſſet liberationis humanæ, quam per paſſionem Chriſti. Natura enim in ſua operatione imitatur D *opus diuinum, vtpote à Deo mota, & regulata. Sed natura non facit per duo, quod per vnum poteſt facere. Cur ergo Deus potuerit hominem liberare ſola propria voluntate, non videtur conueniens fuiſſe, quod ad liberationem humani generis Chriſti paſſio adderetur.*

2. Præterea, Ea, quæ fiunt per naturam, conuenientius fiunt, quam ea, quæ fiunt per violentiam: quia violentia eſt quædam exciſio, ſeu caſus ab eo, quod eſt ſecũdum naturam: vt dicitur in libr. 2. de cœlo. Sed paſſio Chriſti mortem violentam induxit, ergo conuenientius fuiſſet, vt Chriſtus naturali morte moriendo, hominem liberaret, quam quod pateretur. [*Ex lib. 2. tex. 18. tom. 2.*]

3. Præterea conuenientiſſimum videtur, quod ille, qui violenter, & iniuſte detinet aliquid, per ſuperioris potentiam ſpolietur, vnde Iſaiæ 52. dicitur: Gratis venundati eſtis, & ſi- E *ne argento redimemini. Sed diabolus nullum ius in hominem habebat, quem per fraudem deceperat, & per quandam violentiam ſeruituti ſubiectum detinebat. Ergo videtur conuenientiſſimum fuiſſe, quod Chriſtus diabolum per ſolam potentiam ſpoliaret, abſque ſua paſſione.*

Sed contra eſt, quod Auguſtin. dicit 13. de Trinit. Sanandæ noſtræ miſeriæ conuenientior modus alius non fuit, quam per Chriſti paſſionem. [*lib. 13 c. 10. paulo poſt princ. tom. 3.*]

Reſpondeo dicendum, quod tanto aliquis modus conuenientior eſt ad aſſequendum finem, quanto per ipſum plura concurrunt, quæ ſunt expedientia fini. Per hoc autem, quod homo per Chriſti paſſionem eſt liberatus, multa concurrerunt ad ſalutem hominis pertinentia præter liberationem à peccato. Primo enim per hoc homo cognoſcit, quantum Deus hominem diligit, & per hoc prouocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanæ ſalutis conſiſtit

-ſiſtit. Vnde Apoſtol dicit Roman. 5. *Commendat ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cum inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Secundo, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, conſtantiæ, iuſtitiæ, & cæterarum virtutum in paſſione Chriſti oſtenſarum, quæ ſunt neceſſariæ ad humanam ſalutem. Vnde dicitur 1. Petr. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Tertio, quia Chriſtus per paſſionem ſuam non ſolum hominem à peccato liberauit, ſed etiam gratiam iuſtificantem, & gloriam beatitudinis ei promeruit, vt infra dicetur.* (marg.: quæſt. 48.) *Quarto, quia per hoc eſt homini inducta maior neceſſitas, ſe immunem à peccato conſeruandi, qui ſe ſanguine CHRISTI redemptum cogitat à peccato: ſecundum illud primæ Corinth. 6. Empti enim eſtis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. Quinto, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis ceſſit: vt ſicut homo victus fuerat, & deceptus à Diabolo, ita etiam homo eſſet, qui diabolum vinceret: & ſicut homo mortem meruit, ita homo moriendo, mortem ſuperaret: vnde dicitur primæ ad Corinthios 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et ideo conuenientius fuit, quod per paſſionem Chriſti liberaremur, quam per ſolam Dei voluntatem.*

Ad primum ergo dicendum, quod natura etiam vt aliquid conuenientius faciat plura ad vnum aſſumit, ſicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in aliis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Chryſoſtomus dicit, CHRISTVS non ſui mortem, quam non habebat, cum ſit vita, ſed hominum mortem venerat conſumpturus, Vnde non propria morte corpus depoſuit, ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit. Sed et ſi ægrotauiſſet corpus eius, & in conſpectu omnium ſolueretur, inconueniens erat, eum, qui ſanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & ſi abſque morte corpus alicubi ſeorſum depoſuiſſet, ac deinde ſe offerret, non crederetur ei de reſurrectione diſſerenti. Quomodo enim pateret CHRISTI in morte victoria, niſi coram omnibus eam patiens per incorruptionem corporis probaſſet extinctam.

Ad tertium dicendum, quod licet diabolus iniuſte inuaſerit hominem: tamen homo propter peccatum, iuſte erat ſub ſeruitute diaboli derelictus à Deo. Et ideo conueniens fuit, vt per iuſtitiam homo à ſeruitute Diaboli liberaretur, CHRISTO ſatisfaciente pro ipſo per ſuam paſſionem. Fuit etiam hoc conueniens ad vincendam ſuperbiam diaboli, qui eſt deſertor iuſtitiæ, & amator potentiæ, vt CHRISTVS diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per ſolam potentiam Deitatis, ſed etiam per iuſtitiam, & humilitatem paſſionis, vt Auguſtinus dicit 13. de Trinitate. (marg.: l. 1. ex c. 13 & 19. ſimul t. 3.)

COMMENTARIVS.

HIc etiam articulus in ſupradictis locis eſt expoſitus. Solum circa rationes D. Thom. & id, quod Caietanus notat, aduertendum eſt, duplicem hic fieri poſſe comparationem: vna eſt, alterius modi redemptionis, quæ eſſet à perſona creata, cum redemptione facta à perſona diuina, in quo ſenſu quæſtio hæc magis eſt de incarnatione ipſa, quam de paſsione, quanquam rationes D. Thom. præſertim 1. 3. & 4. etiam in hoc ſenſu procedant. Poteſt vero fieri alia comparatio inter hunc modum redemptionis, & alium qui eſſet ab eadem perſona diuina, non per mortem, ſed per aliud genus actionis: & hæc videtur eſſe propria huius loci, & de illa optime procedunt etiam rationes D. Tho. cætera videantur locis citatis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus pati debuerit in cruce.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non debuerit pati in cruce. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in figura Chriſti præceſſerunt omnia ſacrificia veteris Teſtamenti, in quibus animalia gladio necabantur, & poſtmodum igni cremabantur. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit pati in cruce, ſed magis gladio, vel igne. (marg.: 249. 3 diſt. 20. ar. 4 q. 2 ad 1. & 4 contr. c. 55. ad 17. & 18. & 1. quo. q. 1. art. 2. & op. 3. c. 235.)

B *2. Præterea, Damaſcenus dicit, quod CHRISTVS non debuerit aſſumere deteſtabiles paſſiones. Sed mors crucis videtur fuiſſe maxime deteſtabilis, & ignominioſa, vnde dicitur Sapient. 2. Morte turpiſſima condemnemus eum. Ergo videtur, quod CHRISTVS non debuerit pati mortem crucis.* (marg.: l. 3. orth. fid. c. 20.)

3. Præterea, De CHRISTO dicitur, Benedictus qui venit in nomine Domini, vt patet Mat. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, ſecundum illud Deut. 21. Maledictus eſt à Deo, qui pendet in ligno. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum crucifigi.

Sed contra eſt, quod dicitur Phil. 2. Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

Reſpondeo dicendum, quod conuenientiſſimum fuit Chri-
C *ſtum pati mortem crucis. Primo quidem, propter exemplum virtutis. Dicit enim Auguſtin. lib. 83. quæſt. Sapientia Dei hominem ad exemplum, quod recte viueremus, ſuſcepit.* (marg.: l. 83. quæſt. q. 25. in pr. t. 4.) *Pertinet autem ad vitam rectam, ea quæ non ſunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipſam non timeant, genus tamen mortis horreſcunt. Vt ergo nullum genus mortis recte viuenti homini metuendum eſſet, illius hominis cruce oſtendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis, illo genere execrabilius, & formidabilius. Secundo, quia hoc genus mortis maxime conueniens erat ſatisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo, quod contra mandatum Dei, pomum ligni vetiti ſumpſit. Et ideo conueniens fuit, quod Chriſtus ad ſatisfaciendum pro illo peccato ſeipſum pateretur ligno*
D *affigi, quaſi reſtituens quod Adam ſuſtulerat: ſecundum illud Pſalm. 64. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Vnde Auguſtin. dicit in quodam ſermone de paſſione. Contempſit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum: ſed quicquid Adam perdidit, Chriſtus in cruce inuenit. Tertia ratio eſt, quia (vt Chryſoſtomus dicit in ſermone de paſſione) in excelſo ligno, & non ſub tecto paſſus eſt, vt etiam ipſius aeris natura mundetur, ſed & ipſa terra ſimile beneficium ſentiebat, decurrentis de latere ſanguinis ſtillatione mundata. Et ſuper illud Ioannis 3. Oportet exaltari filium hominis, dixit. Exaltari audiens, ſuſpenſionem intelligas in altum, vt ſanctificaret aerem, qui ſanctificauerat terram, ambulando in ea.* (marg.: In homil. de cruce & latrone, quæ incipit, Hodierna die, non remote à princ. to. 3.) *Quarta ratio eſt: quia per hoc, quod in alto moritur, aſcenſum nobis parat in cœlum, vt Chryſoſtomus dicit. Et inde eſt, quod ipſe dicit Ioann. 12. Ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Quin-*
E *ta ratio eſt, quia hoc competit vniuerſali ſaluationi totius mundi. Vnde Gregorius Niſſenus dicit, quod figura crucis à medio contactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem & prouidentiam eius, qui in ea pependit, vbique diffuſam. Chryſoſtom. etiam dicit, quod in cruce expanſis manibus moritur, vt altera manu veterem populum, altera eos, qui ex Gentibus ſunt, trahat. Sexta ratio eſt, quia per hoc genus mortis diuerſæ virtutes deſignantur. Vnde Auguſtin. dicit in lib. de gratia vet. & noui Teſtamenti. Non fruſtra tale genus mortis elegit, vt latitudinis, & altitudinis, & longitudinis, & profunditatis, de quibus Apoſt. loquitur, magiſter exiſteret. Nam latitudo,* (marg.: In epi. 120 c. 26 à med. tom. 2.)

quæ

quæ eſt in eo ligno, quod tranſuerſum deſuper figitur, hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipſo ligno vſq; ad terram conſpicuum eſt, ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt, perſiſtitur & perſeueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illa, quæ tranſuerſum figitur, ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt, ad caput crucifixi: quia bene ſperantium ſuperna expectatio eſt. Iam vero illud ex ligno, quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ. Et ſicut Auguſt. ſuper Ioan. dicit: Lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magiſtri docentis. Septima ratio eſt, quia hoc genus mortis plurimis figuris reſpondet. Vt enim Auguſt. dicit in ſermone de paſſione, de diluuio aquarum humanum genus arca lignea liberauit. De Ægypto Dei populo recedente, Moyſes mare virga diuiſit, & Pharaonem proſtrauit, & populum Dei redemit. Idem Moyſes lignum in aquam miſit, & amaram aquam in dulcedinem commutauit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris vnda profertur. Et vt Amalec vinceretur, circa virgam Moyſes expanſis manibus extenditur: & lex Dei, arcæ Teſtamenti creditur ligneæ, vt his omnibus ad lignum crucis, quaſi per quoſdam gradus veniatur.

Tract. 119. in Ioan parum à prin. to 9.

Ad primum ergo dicendum, quod altare holocauſtorum, in quo ſacrificia animalium offerebantur, erat factum de lignis, vt habetur Exod. 26. & quantum ad hoc veritas reſpondet figuræ. Non autem oportet, quod quãtum ad omnia: quia iam non eſſet ſimilitudo, ſed veritas, vt Damaſ. dicit in 3. lib. Specialiter tamen, vt Chryſ. dicit, nō caput ei amputatur, vt Ioanni, neq; ſectus eſt, vt Iſaias: vt corpus integrum, & indiuiſibile morti ſeruet, & non fiat occaſio volentibus Eccleſiam diuidere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocauſto Chriſti, ignis charitatis.

li. 3. orth. fid. c. 26. non longo à fine.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus deteſtabiles paſſiones aſſumere renuit, quæ pertinebant ad defectum ſcientiæ, vel gratiæ, aut etiam virtutis. Non autem illas, quæ pertinent ad iniuriam ab exteriori illatam: quinimo, vt dicitur Hebræorum 12. ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.

lib 14. c. 3. & 4 tom. 6.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Auguſtin. dicit 14. contra Fauſtum) peccatum maledictum eſt, & per conſequens mors, & mortalitas ex peccato proueniens. Caro autem Chriſti mortalis fuit, ſimilitudinem habens carnis peccati: & propter hoc Moyſes eam nominat maledictum: ſicut & Apoſtolus nominat eam peccatum: dicens ſecundæ ad Corinth. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ſcilicet propter pœnam peccati. Nec ideo maior inuidia eſt: quia dixit, Maledictus eſt à Deo: niſi enim Deus peccatum odiſſet, non ad eam ſuſcipiendam, atq; tollendam filium ſummitteret. Confitere ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis, quem confiteris mortuum eſſe pro nobis. Vnde ad Galat. 3. dicitur: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

COMMENTARIVS.

Paſsio Chriſti in cruce multio mortis conuenientiſſima.

QVoniam de materia huius art. integram diſputationem inſtituturi ſumus, nunc circa textum D. Thom. ſolum annotabimus, ex ſeptem rationibus, quibus probat fuiſſe conueniens Chriſtum in Cruce pati, non omnes, ac ſingulas per ſe ſumptas probare aſſertionem: ſed vnaquæque ratio probat fuiſſe conueniens aliquid, quod in eo mortis genere reperitur, & conſequenter omnes ſimul ſumptæ recte concludunt illud mortis genus ad reparationem, & exemplum noſtrum fuiſſe conuenientiſsimum. Itaq; prima ratio D. Thom. probat decuiſſe Chriſtum ſuſtinere mortem valde *execrabilem, ac formidabilem*. Quæ duo verba videntur referri ad ignominiam, & dolorem, eo enim magis formidatur mors, quo maioribus cruciatibus ac doloribus ſu-

A ſtinenda eſt, & eo magis eam execramur, quò cum maiori ignominia, & dedecore cōiuncta eſt. Vt ergo Chriſtus exemplo ſuo nos doceret, non ſolum non timere mortem, ſed nec genus mortis, etiamſi cum ſummo eſſet dolore, ignominiaq; coniunctum, Crucem ſubire voluit, in qua & ingens dolor erat, & ignominia non minor. Vnde Iſidor. libro. 5. Originū cap. vlt. circa finem. *Maiorem* (inquit) *eſſe pœnam Crucis, quam patibuli. Nam patibulum appenſos ſtatim exanimat, Crux autem ſuffixos diu cruciat Vnde & in Euangelio latronibus, vt morerentur, & de ligno ante Sabbathum deponerentur crura confracta ſunt, quia ligno ſuſpenſi, cito mori non poterant.* Et Auguſt. tract. 31 in Ioan. *Supplicium ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur.* Et ideo cum Chriſtus citius inuentus fuerit mortuus, omnes admirati ſunt. Et in

Iſidor.

Auguſt.

Ignominia crucis quanta.

B eandem ſententiam eleganter loquitur Aug. tract. 36. vbi dicit: *Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortium, &c.* Eadem luculentius repetit idem Aug. ſer. 18. de verbis Domini, vbi inter alia, inquit: *Si genus mortis exhorreſcit infirmitas, nihil eo tempore fuit ignominioſius, quam mors Crucis, non enim fruſtra commendans eius obedientiam Apoſtolus addit, dicens, Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortē autem Crucis.* Quod verbū ponderans etiam Chryſ. ſer. 7. in epiſt. ad Philippenſ. ſic ſcribit: *Pape, quam magnum, & vehementer ineffabile eſt, quod ſeruus factus eſt. Quod vero mortem ſuſtinuit, multo plus eſt: ſed eſt & aliud maius quiddam iſto, & admirabilius, Quamobrem? Quoniam non quæuis mors iſti ſimilis eſt. iſta namq; omnium videbatur probroſiſsima, iſta plena dedeco-*

Auguſt.

Chryſoſt.

C *re, iſta maledicta, Maledictus enim, inquit, omnis, qui pependit in ligno:* & D. Thom. ibi dicit illo verbo, *mortem, mortem autem crucis*, notari Chriſtum nō fugiſſe ignominiam, quia mors erat ignominioſiſſima. Vnde & Sap. 2. dicitur in perſona Iudæorum, *Morte turpiſsima condemnemus eum.* Illo enim ſupplicii genere ſolum mancipia, aut ſerui, non autem liberi ſolebant affici. Vnde Lactant. lib. 4. diuinarum Inſtit. cap. 26. *Dicat*, inquit, *fortaſſe aliquis, cur ſi Deus fuit, & mori voluit, non ſaltem aliquo honeſto mortis genere affectus eſt? cur potiſſimum cruce? cur infami genere ſupplicij? quod etiam homini libero, quamuis nocenti, videatur indignum.* Cuius rei optimam rationem affert, veluti amplificãs ſuperiorem cauſam, ex noſtro exemplo deſumptam, ijs verbis: *Vt is, qui humilis aduenerat, humilibus, & infirmis opem fer-*

D. Thom.

Sap. 2.

Lactant.

D *ret, & in omnib. ſpem ſalutis oſtenderet, eo genere afficiendus fuit, quo humiles, & infirmi ſolent, ne quis eſſet omnino, qui eum non poſſet imitari.* Addendum vero vlterius eſt, nō ſolum propter exemplum noſtrum voluiſſe Deum tam acerbum, & ignominioſum mortis genus Chriſtum exaltare: ſed etiam, vt Chriſti obedientia ad Deum, & charitas erga homines, & ſeueritas diuinæ iuſtitiæ magis oſtenderetur. Deniq; vt diuina ſapientia, ac virtus amplius eluceret, dum per mortem ignominioſam, & dæmonem vicit, & homines ad ſui cognitionem, & amorem traxit. Et ideo Paul. 1. ad Corinth. 1. Verbum crucis *Dei virtutem* appellat, &

Acerbitas, & ignominia tanta in morte à Chriſto, cur aſſumpta.

1. Cor. 1.

E ſubdit, *Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Vnde Leo Papa ſer. 1. de paſſ. Domini. *Nō eſt*, inquit, *dilectiſsimi, erubeſcenda crux Chriſti, quæ de virtute eſt diuini cōſilij, non de conditione peccati*, & ſer. 2. *Crux Chriſti ſacramentū, veri, & prænuntiati habet altaris, vbi per hoſtiam ſalutarem, naturæ humanæ celebraretur oblatio Ibi ſanguis immaculati agni, antiquæ præuaricationis pacta delebat, ibi tota diabolicæ dominationis cōterebatur aduerſitas & de elatione ſuperbiæ victrix humilitas triūphabat.* Rurſus ſer. 8. *O admirabilis potētia crucis. ô ineffabilis gloria paſſionis in qua & tribunal Domini, & iudiciū mundi, & poteſtas eſt crucifixi.* Et cętera, quæ eleganter proſequitur. Vltimo conſiderãdum eſt in hac ratione ex Chryſ. dict. ſer. 7. ad Phili. quamuis

Leo Papa.

Chryſoſtom.

quãuis Chriſtus ob prędictas cauſas hoc genus mortis elegerit, Iudæos vero idem genus ignominioſæ mortis ad eum interficiendum delegiſſe, vt Chriſtũ probroſum efficerẽt, *vt etſi nemo propterea ab ipſo abſtineret, quod occiſus eſſet: abſtineret tamen vel ideo, quod hoc pacto occiſus eſſet.* Quam Iudæorum mentẽ ſatis ſignificauit Ieremias illis verbis. *Venite mittamus lignum in panem eius, & nomen eius non memoretur amplius. Verum* (proſequitur Chryſ.) *tanto magis ſplendet veritas, tanto redditur illuſtrior, quia tali mortis genere putabãt eum abominandum fore, & omnino abominandiſſimum, & tamen nihil potuerunt, ſed ipſe illuſtrior, ac maior eſſe oſtenditur.*

Secunda ratio probat tantum decuiſſe Chriſtum in ligno mori, quoniam per lignum, ſeu fructum arboris deceptus homo fuerat. Quam rationem indicat Eccleſia, cũ in hymno canit. *Et medelam ferret inde, hoſtis vnde læſerat.* & alibi. *Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur.* Eandem breuiter ſignificauit Leo Papa ſer. 6. de paſsione, dicens. *Per lignũ erigitur lapſus in ligno, & guſtu fellis, & aceti diluitur eſca peccati.* Et Dam. l. 4. c. 12. *Quoniam morti per lignum aditus patuerat, conſentaneum erat, vt per lignum quoq; vita & reſurrectio donaretur.* Et Hieron. ad Galat. 3. *Ille pependit in ligno vt peccatum, quod cõmiſeramus in ligno ſcientiæ boni, & mali, digno deleret appenſus.* Decuit enim vt eiſdem armis, quibus dæmon hominem vicerat, ab eodem vinceretur, & vt homo, ſicut per inobediẽtiam ligni peccauerat, ita per obedientiam in ligno redimeretur. Ad quod accommodari poſſunt verba illa Can. 8. *Sub arbore malo ſuſcitauit, ibi corrupta eſt mater tua.* Nam priora verba de arbore crucis intelligit Greg. ibi.

Leo Papa. Damaſc. Hieronym. Cant. 8. Greg.

Exaltari Chriſtum à terra in ligno cur decuit. Ioan. 3 & 12. Chryſoſt. D. Thom. Lactant.

Tertia, & quarta ratio ſolum ſunt cõgruentiæ, ob quas expediens fuit, Chriſtum à terra eleuatũ, ſeu in aere mori: iuxta illud Ioan. 3. *Oportet exaltari filium hominis,* & cap. 12. *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Quam rationem pręter Chryſoſtomum (quem D. Tho. citat) luculenter tractat Lactãt. li. 4. de vera ſapientia capit. 26. vbi ſic inquit. *Illa quoque præcipua fuit cauſa cur Deus crucem maluerit, quod illa exaltari eum fuit neceſſe, & omnibus gentibus paſsionem Dei noteſcere. Nam quoniã is, qui patibulo ſuſpenditur, & cõſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, crux potius electa eſt quæ ſignificaret illum tam conſpicuum, tamq; ſublimem futurum, vt ad eum cognoſcendum pariter, & colendũ cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent.* Eãdẽ rationem ſimul cum multis alijs amplificat eleganter Athanaſ. lib. de Incarnatione Verbi, & corporali eius aduẽtu. Primo, quia oportuit Chriſti mortẽ eſſe notiſsimã, & in oculis omnium, vt tanto eſſet admirabilior, & certior reſurrectio, quanto mors eſſet omnibus manifeſtior, ſeu (quod perinde fere eſt) vt victoria de morte clarius oſtẽdi poſſet, dum eã in oculis omniũ in ſe prouocatam, mortuã reddidiſſet, *ac iam deinde inanem, & exhauſtam, ſui corporis incorruptibilitate probaſſet.* Secundo, quia oportuit Diabolum præcipitari, aeremque purificari. Dæmon enim è cælo lapſus in hoc aere vim ſuam exercebat, & ideo Chriſtus in aere ſublimatus, aerem purgauit, & contra dęmonũ inſectationes vim, atq; efficaciã tribuit. Tertio ſublimatus eſt in aere, quia nouum cælorum iter nobis aperiebat, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. Nam queadmodum illud pro omnibus morti obtulit, ita quoq; per illud viam ad cælos commonſtrauit.

Athanaſ.

Quinta & ſexta ratio D. Tho. proprie procedunt de ſupplicio crucis quoad figuram, & propriũ modum eius. Et quinta eſt præcipua, & quæ frequẽtius reperitur in Patribus, optime Lactan. ſupra, *Extendit in paſsione manus ſuas, orbemq; dimenſus eſt, vt iam tunc oſtenderet ab ortu ſolis vſq; ad occaſum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum, ſub alas ſuas eſſe venturum: & ſignum illud maximum, atque ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum.* Et Athan. loco etiam ſupra citato. *Si mors Domini redemptio eſt hominum, quomodo nos aduocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In ſola enim cruce mori extenſis manibus toleratur, ideo ergo par erat, vt Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manuſq; eius extenderentur, vt hac quidem veterem populum, illa vero gentiles attraheret, & ambos in ſe coniungeret.* Iuxta quã interpretationẽ aliter poſſumus exponere latitudinẽ, lõgitudinem, ſublimitatem, & profunditatem crucis: quam Aug. hic à D. Tho. citatus. Latitudo enim crucis deſignata ligno eius tranſuerſo indicat generalem fructum crucis, per vniuerſum orbem diffundendum, vt Lactantius, & Athanaſius expoſuerunt: longitudo vero ſignificata in ligno recto, cuius extremæ partes ſunt ſublimitas, & profundum, quia ex altera in terra infixum, ex altera verſus cælum erigitur, hoc (inquam) lignum indicabat crucem, & in terra, & in cælo. & etiam ſubtus terrã, vim, & efficaciam habituram, iuxta illud ad Coloſ. 1. *Pacificans per ſanguinem crucis eius, & quæ in cælis, & quæ in terra ſunt,* & illud ad Philip. 2. *Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Vnde Damaſc li. 4. de fide, capit. 12. dicit verbum crucis appellari *virtutem Dei, quia ſicut quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringuntur, ita per Dei potentiam ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, omnis tam viſibilis, quam inuiſibilis creatura continentur.* Aliter Hier. Marc. 15. inquit, *Species crucis, quid eſt, niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arcton dextera tenet, Auſter in læua conſiſtit, Occidens ſub plantis firmatur.* Et idem fere habet Beda Luc. 22. vbi refert carmina Sedulij lib. 5 Paſchalis, in quibus eadem ſententia continetur. Aliter Clemens Alex. oratione exhortatoria ad Gentes in fine, dicit, per extenſionem manuũ Chriſti ſignificari, ſolutum eſſe hominẽ, qui alligatus erat interitui, & corruptioni. Deniq; Gregor. Naz. oratione prima apologetica ante medium, fere omnes has rationes breuiſsimis verbis complexus eſt, dicens, *Idcirco lignum aduerſus lignum, & manus aduerſus manum, illæ inquam fortiter extenſæ, aduerſus incontinenter extenſam, illæ clauis confixæ, atq; conſtrictæ, aduerſus remiſſam, & ſolutam, illæ orbis fines coniungentes, aduerſus eam, quæ Adamum è paradiſo exturbauit. Idcirco ſublimitas aduerſus lapſum, & fel aduerſus guſtum, & ſpinea corona aduerſus prauum imperium, & mors aduerſus mortem, & tenebræ aduerſus lumen, & ſepultura aduerſus illam in terram reuerſionem, & reſurrectio propter reſurrectionem.* Plura de hac re videri poſſunt apud Ambroſium ſer. 55. & 56. Chryſoſtomum tribus homilijs de cruce, in tertio tomo, & Irenæum libro quinto contra hæreſ. capit. 17. & Cyprianum, ſeu potius Ruffinum in expoſitio. ſymboli, Cyprianum etiam ſermon. de paſsione Domini, & Auguſtinum lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 41. & tract. 118. in Ioannem.

Lactant. Athanaſ.

Quatuor partes crucis Chriſti quid portendant. 1. Coloſ. 1. Philip. 2. Damaſc. Hieron. Beda. Sedul. Clem Alex. Greg. Naz. Ambroſ. Chryſoſt. Irena. Ruffin. Cyprian. Auguſt.

Septimam rationem ex eo conficit D. Tho. quod oportuit veteres figuras crucis impleri. Quæ ratio ſupponit myſterium futurum, & conuenientiã eius ſecundum ſe, & ex eius ſuppoſitione procedit. Et ſimile argumentum ſumi poſſet ex prophetijs, quas infra ſuo loco afferemus. Nam etiã prophetias impleri neceſſarium erat. Offerebat autem ſe hoc loco occaſio multa dicendi de huiuſmodi Crucis figuris. Sed eam rem vt alienã ab ſcholaſtico inſtituto prætermittamus. Videri autem poſſunt multa de hoc argumento apud Iuſtinum Mar. dialogo cum Triphone, & apolog. 2. & Tertull. lib. 3. contr. Marcion. cap. 18. & ſequentib. & libr. contra Iudæos capit. 10. & ſequentib. Lactant. libro quarto de vera ſapientia capit. decimo octauo & Auguſtinum lib. 16. cõtr. Fauſt. capit. 15. & ſequentibus, vbi explicat. Virgam, qua Moyſes petram percuſsit, fuiſſe crucis figuram, Damaſcen. libro 4. capit. 12. vbi inter alia explicat, Iacob, quando cancellatis manibus, & adorato virgæ faſtigio, filijs Ioſeph benedixit, crucis myſterium delineaſſe. Quod etiam attigit Hieronym. Ierem. 13. Peruulgata etiam eſt Crucis figura in ſerpente ęneo, quam ipſemet Chriſtus explicuit Ioann. 3. *Sicut Moy-*

Iuſtin. Tertullian. Lactant. Damaſc. Hieronym. Figura crucis Chriſti. Ioan. 3.

Cyrill. August. Chryſoſt. Galat 3. Iuſt.Mar. *ſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filiū hominis.* Quam Cyrillus ibi, Auguſt. Chryſoſtom. & alij exponentes illud ad Galat.3. *Factus pro nobis maledictum.* Refert etiam Iuſtin. ſupra, agnum paſchalē in figuram Crucis ſolitū eſſe aſſari affixum duobus lignis recto, & tranſuerſo in modum Crucis expanſis. Moyſen prætereа orantem expanſis manibus in figuram Crucis, vt populus vinceret, hoc myſteriū ſignificaſſe, multi Patres exponunt, quos retuli priori tom. diſp. 56. ſect. 3. Sed de his hactenus. Solutiones argumentorum primi & ſecundi non indigent annotatione vlla. De loco vero illo ad Galat.3. qui in ſol. ad 3. tractatur. plura dicemus inferius in diſput. de Myſterio Crucis.

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.

250. Infr q.48 ar 2 l 10. ir. 2 fo à principio libri. AD quintum ſic proceditur. *Videtur, quod Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit. Dicit enim Hilar.10. de Trin. Vnigenitus Dei ad peragendum mortis ſuæ ſacramentum conſummaſſe ſe omne humanarum genus paſſionum teſtatur, cum inclinato capite emiſit ſpiritum. Videtur ergo, quod omnes paſſiones humanas ſuſtinuerit.*

2. Præterea. Iſai.52 dicitur, Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius, & forma eius inter filios hominum. Sed Chriſtus eſt exaltatus ſecundum hoc, quod habuit omnem gratiam, & omnem ſcientiā, pro quo ſuper eum multi admirantes obſtupuerunt Ergo videtur, quod inglorius fuerit, ſuſtinendo omnem paſſionem humanam.

art. 3. huius quæſt. *3. Præterea Paſſio Chriſti ordinata eſt ad liberationem hominis à peccato, vt ſupra dictum eſt Sed Chriſtus venit liberare homines ab omni genere peccatorum, ergo debuit pati omne genus paſſionum.*

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 19. quod milites primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo : ad Ieſum autem cum veniſſent, non fregerunt eius crura. Non ergo paſſus eſt omnem humanam paſſionem.

Reſpondeo dicendum, quod paſſiones humanæ poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo quantum ad ſpeciem, & ſic non oportuit Chriſtum pati omnem paſſionem, quia multæ paſſionum ſpecies ſibi inuicem contrariantur, ſicut combuſtio in igne, & ſubmerſio in aqua. Loquimur enim nunc de paſſionibus ab extrinſeco illatis, quia paſſiones ab intrinſeco cauſatas, (ſicut ſunt ægritudines corporales) non decuit q 14 art.4. *eum pati, vt ſupra dictum eſt. Sed ſecundum genus, paſſus eſt omnem paſſionem humanam. Quod quidem poteſt conſiderari tripliciter. Vno modo ex parte hominum, à quibus paſſus eſt. Paſſus eſt enim aliquid & à Gentilibus, & à Iudæis, & à maſculis, & à fœminis, vt patet de ancillis accuſantibus Petrum. Paſſus eſt etiam & à principibus, & à miniſtris eorum, & popularibus, ſecundum illud Pſal. 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Paſſus eſt etiam à familiaribus, & notis, ſicut patet de Iuda eum prodente, & Petro ipſum negante Alio modo patet idem ex parte eorum, in quibus homo poteſt pati. Paſſus eſt enim Chriſtus in ſuis amicis, eum deſerentibus In fama per blaſphemias contra eum prolatas In honore & gloria, per irriſiones, & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc quod etiam veſtibus ſpoliatus eſt. In anima per triſtitiam, tædium, & timorem. In corpore, per vulnera, & flagella Tertio poteſt conſiderari quantum ad corporis membra : Paſſus eſt enim Chriſtus in capite, pungentium ſpinarum coronam, in manibus, & pedibus fixionem*

A *clauorum, in facie alapas, & ſputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiam paſſus ſecundum omnem ſenſum corporeum: ſecundum tactum quidem flagellatus, & clauis confixus: ſecundum guſtum, felle & aceto potatus: ſecundum olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorum (qui dicitur Caluaria) appenſus patibulo: ſecundum auditum, laceſſitus vocibus blaſphemantium & irridentium: ſecundum viſum, videns matrem & diſcipulum, quem diligebat, flentes.*

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Hilar. eſt intelligendum quantum ad omnia genera paſſionum, nō autem quantum ad omnes ſpecies. Citat in argument. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod ſimilitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum paſſionum & gratiarum, ſed quantum ad magnitudinem vtriuſq; : quia ſicut ſublimatus eſt in donis gratiarum ſuper alios, ita deiectus eſt infra alios
B *per ignominiam paſſionis.*

Ad tertium dicendum, quod ſecundum ſufficientiam vna minima paſſio Chriſti ſuffeciſſet ad redimendum genus humanum ab omnibus peccatis: ſed ſecundum conuenientiam, ſufficiens fuit quod pateretur omnia genera paſſionum, ſicut iam dictum eſt.

COMMENTARIVS.

CIrca literam huius articuli fere nihil annotandum occurrit, quia perſpicua ſunt omnia, quæ D.Thomas dicit, & ſub illis capitibus, quæ numerat, poteſt quilibet ex Euangelica hiſtoria recenſere in indiuiduo perſonas, à quibus Chriſtus paſſus eſt, conuitia, iniurias, paſſiones, ac dolores, quæ ſuſti-
C nuit, de quibus omnibus infra in diſputationibus aliquid attingemus. Videri etiam poſſunt circa hunc articulum, quæ in ſuperiori tomo diſputata ſunt de defectibus à Chriſto aſſumptis, diſputat.32. & 34. In his vero, quæ Caietan. notat, recte dictum eſt mala pænę quodam modo eſſe deificata eo quod à Chriſto aſſumpta ſunt. Quod vero malum culpæ quodammodo etiam deificatum ſit, non recte dictum eſt. Nam malo culpæ tanta dignitas omnino repugnat: Ratio enim ob quam malum pœnæ ad tantam dignitatem euectum eſt, nimirum vt valorem infinitum haberet ad ſatisfaciendum Deo, & vt nobis fieret amabile, ac deſiderabile, non habuit locum in malo culpæ, quod neq; eſt aptum ad ſatisfaciendum ſed potius ſatisfactionem requirit, neq; etiam debet
D à nobis expeti, quin potius ipſum malum pœnæ aſſumptum eſt, vt ſit indicio, quam ſit nobis odio habendum malum culpæ. Quod vero Chriſtus aſſumpſerit corpus de maſſa peccatrice, nō id fecit, vt peccatum vllo modo deificaret, quia parentum peccata nullo modo ad ipſum pertinuerunt quoad culpam: ſed ſolum quoad pœnam: ſed id fecit, vt peccatores honoraret, eorumq; naturam deificaret. Hæc obiter dicta ſint propter notatiunculam Caietani, quem non in re, ſed ſolum in proprietate ſermonis lapſum eſſe exiſtimo. De hac vero re diſputatum eſt diſp.33. ſect.2. tomi prioris.

E

ARTICVLVS VI.

Vtrum dolor paſſionis Chriſti fuerit maior omnibus doloribus.

AD ſextum ſic proceditur *Videtur, quod dolor paſſionis Chriſti nō fuerit maior omnibus alijs doloribus. Dolor enim patientis augetur, ſecundum grauitatem, & diuturnitatem paſſionis. Sed quidam martyres grauiores paſſiones & diuturniores ſuſtinuerunt, quā Chriſtus, ſicut patet de Laurentio, qui eſt aſſatus in craticula, & Vincentio, cuius carnes ſunt vngulis ferreis laceratæ, ergo videtur, quod dolor Chriſti patientis non fuerit maximus.* 251. 3.d.15. q.2.a.1 3 q 3 & op.3. c.238.&239.

2.Præ-

2 Præterea, Virtus mentis eſt mitigatiua doloris, in tantum quod Stoici poſuerunt, triſtitiam in animum ſapientis l.2.Ethic.ca. 6.&9.to 5 non cadere, & Ariſtot. poſuit quod virtus moralis medium tenet in paſſionibus. Sed in Chriſto fuit perfectiſſima virtus mentis, ergo videtur, quod in Chriſto non fuerit maximus dolor.

3. Præterea, quanto aliquod patiens eſt magis ſenſibile, tanto maior ſequitur dolor paſſionis. Sed anima eſt ſenſibilior, quam corpus, cum corpus ſentiat ex anima. Adam etiam in ſtatu innocentiæ videtur corpus ſenſibilius habuiſſe, quã Chriſtus, qui aſſumpſit corpus humanum cum naturalibus defectibus, ergo videtur, quod dolor animæ patientis in purgatorio, vel in inferno, vel etiã dolor Adæ, ſi paſſus fuiſſet, maior fuiſſet, quam dolor paſſionis Chriſti.

4 Præterea, Maioris boni amiſſio cauſat maiorem dolorẽ. Sed peccator peccando amittit maius bonum, quam Chriſtus patiẽdo: quia vita gratiæ eſt melior, quam vita naturæ. Chriſtus etiam, qui amiſit vitam, poſt triduum reſurrecturus, minus aliquid amiſiſſe videtur, quam illi, qui amittunt vitam permanſuri in morte. Ergo videtur, quod dolor Chriſti non fuerit maximus dolorum.

5. Præterea, Innocentia patientis diminuit dolorem paſſionis. Sed Chriſtus innocenter eſt paſſus, ſecundum illud Hierem. Ego autem quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, ergo videtur, quod dolor paſſionis Chriſti non fuerit maximus.

6. Præterea, in his, quæ Chriſti ſunt, nihil fuit ſuperfluum. Sed minimus dolor Chriſti ſuffeciſſet ad finem ſalutis humanæ: habuiſſet enim infinitam virtutem ex perſona diuina. Ergo ſuperfluum fuiſſet aſſumere maximum dolorem.

Sed contra eſt, quod Threnorum primo, dicitur ex perſona Chriſti, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.

q.15.ar.5.& 6. Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, cum de defectibus aſſumptis à Chriſto ageretur, in CHRISTO patiente fuit verus dolor, & ſenſibilis, qui cauſatur ex corporali nociuo: & dolor interior, qui cauſatur ex apprehenſione alicuius nocumenti, qui triſtitia dicitur. Vterq; autem dolor in CHRISTO fuit maximus inter dolores præſentis vitæ, quod quidem contingit propter quatuor. Primo quidem, propter cauſas doloris: nam doloris ſenſibilis cauſa fuit læſio corporalis, quæ acerbitatem habuit: tum propter generalitatem paſſionis, de qua dictum eſt: q.15.& ar. praced. tum etiam ex genere paſſionis, quia mors confixorum in cruce eſt acerbiſſima: quia configuntur in locis neruoſis, & maxime ſenſibilibus, ſcilicet in manibus, & pedibus, & ipſum pondus corporis pendentis continue auget dolorem, & cum hoc etiam eſt doloris diuturnitas, quia non ſtatim moriuntur, ſicut hi, qui gladio interficiuntur. Doloris autem interioris cauſa fuit: primo quidem omnia peccata humani generis, pro quibus ſatisfaciebat patiendo, vnde ea quaſi ſibi adſcribit dicens in Pſal. 21. Verba delictorum meorum: ſecundo, ſpecialiter caſus Iudæorum, & aliorum in eius morte delinquentium, & præcipue diſcipulorum, qui ſcandalum paſſi ſunt in CHRISTI paſſione: tertio, etiam amiſſio vitæ corporalis, quæ naturaliter eſt horribilis humanæ naturæ. Secundo poteſt magnitudo doloris eius conſiderari ex perceptibilitate patientis, & ſecundum animam, & ſecundum corpus. Nam & ſecundum corpus erat optime complexionatus, cum corpus eius fuerit formatum miraculoſe operatione Spiritus ſancti: ſicut & alia, quæ per miracula facta ſunt, fuerunt aliis potiora (vt Chryſoſtomus, dicit de vino, in Homil 21. in loco à medio illius, to. 3. quod CHRISTVS aquam conuertit in nuptiis) & ideo in eo maxime viguit ſenſus tactus, ex cuius perceptione ſequitur dolor. Anima etiam ſecundum vires interiores, efficaciſſime apprehendit omnes cauſas triſtitiæ. Tertio, magnitudo doloris CHRISTI patientis poteſt conſiderari ex doloris, & triſtitiæ puritate. Nam in aliis patientibus mi-

A tigatur triſtitia interior, & etiam dolor exterior, ex aliqua conſideratione rationis, per quandam deriuationem, ſeu redundantiam à ſuperioribus viribus ad inferiores, quod in CHRISTO patiente non fuit, quia vnicuique virium permiſit agere, quod eſt ſibi proprium, ſicut Damaſcenus dicit. l.3.c.15. à medio. Quarto poteſt conſiderari magnitudo doloris Chriſti patientis, ex hoc quod paſſio illa, & dolor à CHRISTO fuerunt aſſumpta voluntarie, propter finem liberationis hominum à peccato. Et ideo tantam quantitatem doloris aſſumpſit, quæ eſſet proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Ex his igitur omnibus cauſis ſimul conſideratis manifeſte apparet, quod dolor Chriſti fuerit maximus.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit ex vno tãtum prædictorum, ſcilicet ex læſione corporali, quæ eſt cauſa B ſenſibilis doloris. Sed ex aliis cauſis multo magis dolor Chriſti patientis augetur, vt dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quod virtus moralis aliter mitigat triſtitiam interiorem, & aliter exteriorem dolorem ſenſibilem. in corp. art. Triſtitiam enim interiorem diminuit directe, in ea medium conſtituendo, ſicut in propria materia. Medium autem in paſſionibus virtus moralis conſtituit (vt in ſecunda parte habitum eſt) non ſecundum quantitatem rei, ſed ſecundum quantitatem proportionis, vt ſcilicet paſſio non excedit regulam rationis. p 2.q.64.ar. 1 & 2. Et quia Stoici reputabant, quod nulla triſtitia eſſet ad aliquid vtilis: ideo credebant, quod totaliter à ratione diſcordaret, & per conſequens, quod totaliter eſſet ſapienti vitanda, ſed ſecundum rei veritatem triſtitia aliqua laudabilis eſt (vt Auguſtin. probat in 14. de ciuit. C Dei) quando ſcilicet procedit ex ſancto amore, vt pote cum aliquis triſtatur de peccatis propriis, vel alienis. Aſſumitur etiam, vt vtilis ad finem ſatisfactionis pro peccato, ſecundum illud Apoſt. 2. ad Cor. 7. Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, Lu.14.c.9. tom.5. pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et ideo Chriſtus, vt ſatisfaceret pro peccatis omnium hominum, aſſumpſit triſtitiam maximam quidem quantitate abſoluta, non tamen excedentem regulam rationis. Dolorem autem exteriorem ſenſus, virtus moralis directe non minuit: quia talis dolor non obedit rationi, ſed ſequitur corporis naturam. Diminuit tamen ipſum indirecte, per redundantiam à ſuperioribus viribus in inferiores, quod in Chriſto non fuit, vt dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod dolor animæ ſeparatæ patientis, pertinet ad ſtatum futuræ damnationis, quæ excedit D omne bonum præſentis vitæ. Vnde cum dicimus Chriſti dolorem eſſe maximum, non comparamus ipſum dolori animæ ſeparatæ. Corpus autem Adæ pati non poterat niſi peccaret, & ſic fieret mortale & paſſibile, & minus doleret patiens, quã corpus Chriſti, propter rationes prædictas. Ex quibus etiam apparet, quod etiamſi per impoſſibile ponatur, quod Adam in ſtatu innocentiæ paſſus fuiſſet, minus fuiſſet dolor eius, quam Chriſti.

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus non ſolum doluit pro amiſſione vitæ corporalis propriè, ſed etiam pro peccatis omnium aliorum, qui dolor in Chriſto exceſſit omnem dolorem cuiuſcunq; contriti: tum quia ex maiori ſapien- E tia, & charitate proceſſit, ex quibus dolor contritionis augetur: tum etiam quia pro omnibus peccatis ſimul doluit: ſecundum illud Iſai. 53. Vere dolores noſtros ipſe tulit. Vita autem corporalis Chriſti fuit tantæ dignitatis, & præcipue propter diuinitatem vnitam, quod de eius amiſſione etiam ad horam, magis eſſet dolẽdum, quam de amiſſione vitæ alterius hominis per quantumcunq; tempus. Vnde & Philoſophus l.3 c.9 circa med. to 5. dicit 3. Ethic. quod virtuoſus plus diligit vitam ſuam, quanto ſcit eam eſſe meliorem, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et ſimiliter Chriſtus vitam ſuam maxime dilectam expoſuit propter bonum charitatis, ſecundum illud Hiere. 12. Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

Ad quintum dicendum, quod innocentia patientis minuit dolorem paſsionis quantum ad numerum: quia cum nocens patitur, dolet non ſolum de pœna, ſed etiam de culpa: innocens autem ſolum de pœna. Qui tamen dolor in eo augetur ex innocentia, in quantum apprehendit nocumentum illatum, vt magis indebitum. Vnde etiam & alij magis ſunt reprehenſibiles, ſi ei non compatiuntur, ſecundum illud Iſai. 27. Iuſtus autem perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo.

Ad ſextum dicendum, quod Chriſtus voluit genus humanum à peccatis liberare non ſola poteſtate, ſed etiam iuſtitia. Et ideo non ſolum attendit quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinitate vnita, ſed etiam quantum dolor eius ſufficeret ſecundum humanam naturam ad tantam ſatisfactionem.

COMMENTARIVS.

DE materia huius artic. agemus proxima diſputatione. Litera autem D. Tho. non indiget alia expoſitione: nã ex ijs, quæ ibi dicemus, fiet ſatis perſpicua. Quod vero D. Tho. dicit hîc in vltima ratione, & in ſol. ad 6. Chriſtum aſſumpſiſſe eam quantitatem doloris, quæ non ſolum ex vnione ad Verbũ: ſed ex ſe ſufficeret ad cõdignam ſatisfactionem pro humana natura, explicatum eſt in ſuperiori tom. diſputat. 4. ſect. 4. in ſol. ſecundæ obiectionis, vbi diximus id eſſe intelligendum ſecundum quandam proportionem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Chriſtus paſſus fuerit ſecundum totam animam.

252.
5. diſt 15 q 2. art 1 q 3 & a 3 q & ver q. 26 ar. 3 ad 1 & art 8 & 9. & quol 7. ar. 5 & opuſ. 3 c. 435. Ex l. 3. ex te. 6 & 12. to 2.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundum totam animam. Anima enim patitur patiẽte corpore per accidens in quantum eſt corporis actus. Sed anima non eſt actus corporis, ſecundum quamlibet partem eius: nam intellectus nullius corporis actus eſt, vt dicitur in 3. de anima. Ergo videtur, quod Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundum totam animam.

li. 12 c. 7. in fine to. 3.

2. Præterea. Qualibet potentia animæ patitur à ſuo obiecto. Sed ſuperioris partis rationis obiectum ſunt rationes æternæ: quibus inſpiciendis, & conſulendis intendit, vt Auguſt. dicit 12. de Trinit. Ex rationibus autem æternis nullum potuit Chriſtus pati nocumentum, cum in nullo ei contrarientur. Ergo videtur, quod non fuerit paſſus ſecundum totam animam.

Hier. ſuper illud Mat. 2. Capit cõtriſtari & mæſtus eſſe, to. 9. Incipit hæc epiſt. Dion Saluto te anima, & c. circa mediũ illius.

3. Præterea, quando paſsio ſenſibilis vſq; ad rationem pertingit, tunc dicitur completa paſsio, quæ in Chriſto non fuit, ſed ſolum propaſsio, vt Hier. dicit. Vnde & Dion. dicit in epiſt. ad Ioan. Euangeliſtam, quod paſsiones ſibi illatas patiebatur ſecundum iudicare ſolum. Non ergo videtur, quod Chriſtus ſecundum totam animam pateretur.

1 Topic. c. 13. in loco Ab his, in quib reperitur alterum contrarium, t. 1. Pſal. 87. Eſt Auguſt. in tom 8.

4. Præterea, Paſsio dolorem cauſat. Sed in intellectu ſpeculatiuo non eſt dolor: quia delectationi, quæ eſt ab eo, quod eſt conſiderare, nulla triſtitia opponitur, vt Philoſophus dicit in 1. Topic. Ergo videtur, quod Chriſtus non pateretur, ſecundum totam animam.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 87. dicitur ex perſona Chriſti, Repleta eſt malis anima mea. Gloſſa, non vitiis, ſed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, ſcilicet pereuntis populi compatiendo. Non autem fuiſſet anima eius his malis repleta, ſi non ſecundũ totam animam paſſus eſſet. Ergo Chriſtus eſt ſecundum totam animam paſſus.

Reſpondeo dicendum, quod totum dicitur reſpectu partium: partes autem animæ dicuntur potentiæ eius. Sic ergo dicitur anima tota pati, in quantum patitur, ſecundum ſuam eſſentiam, vel in quantum ſecundum omnes ſuas potentias patitur. Sed conſiderandum eſt, quod aliqua potentia animæ poteſt pati dupliciter. Vno modo paſſione propria, quæ quidem eſt ſecundum quod patitur à ſuo obiecto, ſicut ſi viſus patiatur ex ſuperabundanti viſibili. Alio modo patitur aliqua potentia paſsione ſubiecti, ſuper quod ſundatur, ſicut viſus patitur patiente ſenſu tactus in oculo, ſuper quem fundatur viſus, puta cum oculus pungitur, aut etiam diſtemperatur per calorem. Sic igitur dicendum eſt, quod ſi intelligamus totam animam ratione ſuæ eſſentiæ, ſic manifeſtum eſt totam animam Chriſti paſſam eſſe. Nam tota eſſentia animæ coniungitur corpori, ita quod tota eſt in toto, & tota in qualibet parte eius, & ideo corpore patiente, & diſpoſito ad ſeparationem ab anima, tota anima patiebatur. Si vero intelligamus totam animam ſecundum omnes potentias eius ſic loquendo de paſsionibus propriis potẽtiarum, patiebatur quidem ſecundum omnes vires inferiores: quia in ſingulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid, quod erat cauſa doloris Chriſti: ſicut ex ſupradictis patet. Sed ſecundum hoc ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte ſui obiecti, ſcilicet Dei, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis & gaudij. Secundum autem illum modum paſsionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte ſui ſubiecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebantur. omnes enim potentiæ animæ radicantur in eſſentia eius, ad quam peruenit paſsio, paſſo corpore, cuius eſt actus.

ar 5 & 6. huius q.

Ad primum ergo dicendũ, quod licet intellectus, ſecundum quod eſt potentia quædam, non ſit corporis actus: eſſentia tamen animæ eſt corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiua, vt in prima parte habitum eſt.

P. p. q. 77. art. 1. & 8.

Ad ſecundum dicendum, quod illa ratio procedit de paſsione, quæ eſt ex parte proprij obiecti, ſecundum quam ſuperior ratio in Chriſto paſſa non fuit.

Ad tertium dicendum, quod dolor tunc dicitur eſſe paſsio perfecta, per quam anima perturbatur, quando paſsio ſenſitiuæ partis pertingit vſq; ad immutandum rationem à rectitudine ſui actus, vt ſcilicet ſequatur paſsionem, & non habeat liberum arbitrium ſuper eam. Sic autem paſsio ſenſitiuæ partis non peruenit in Chriſto vſq; ad rationem, ſed ex parte ſubiecti. ſicut dictum eſt. In corp. art.

Ad quartum dicendum, quod intellectus ſpeculatiuus non poteſt habere dolorem, vel triſtitiam ex parte ſui obiecti, quod eſt verum abſolute cõſideratum. quod eſt perfectio eius. Poteſt tamẽ ad ipſum pertingere dolor, vel cauſa doloris per modum iam dictum. In corp art.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius artic. multæ quæſtiones continentur, quas D. Thom. in corpore diſtinguit, vt bene Caiet. explicat. Sed vna tantum eſt, in qua nonnihil põt eſſe difficultatis, quæ à nobis in ſuperioribus eſt ſatis tractata. Prima ergo quæſtio eſt, an tota anima Chriſti ſecundum eſſentiam ſuam dolores paſſa ſit, & in hac, licet videatur eſſe aliqua controuerſia inter D. Thom. hic, qui affirmat, & inter Scotum in 3. d 15 qui hoc negare videtur: tamen in re non poteſt eſſe controuerſia: quia & certum eſt, dolorem non recipi immediate in eſſentia animæ: ſed in potentia, cuius eſt actus vitalis, & immanens: & certum etiam eſt, totam animam ſecundum eſſentiam eſſe principale principium doloris, & hoc ſenſu ipſam pati, & ſentire dolorem.

Dubium 1. D. Thom. Scotus. Reſponſio.

Altera quæſtio eſt, an omnes potẽtiæ animæ Chriſti paſſæ fuerint ex parte ſubiecti, & hæc quæſtio videtur potius de modo loquendi, quam de re. Quia potentiam aliquam pati ſolum ex parte ſubiecti, nihil aliud eſſe videtur, (quantũ ex D. Tho. colligitur) quam quod ſubiectũ, in quo talis potẽtia exiſtit, ſeu radi-

Dubium Reſponſio.

radicatur, patiatur, & hoc modo ex deciſione prio- A
ris quæſtionis eſt manifeſtum, omnes potentias animæ Chriſti paſſas eſſe patiente ipſa anima, in qua omnes potentiæ radicantur. Sed reuera valde impropriè dicetur aliqua potentia pati, ſolum quia eſt in ſubiecto, quod per aliam potentiam patitur, niſi paſſio vnius potentiæ aliquo modo redundet in alterã, impediẽdo illam à ſua actione, vel alio ſimili modo. Vt in exemplo D. Tho. quando tactus, qui eſt in oculo, patitur, dicitur viſus pati, quia illa paſſio aliquo modo redũdat in viſum, nam dum alteratur tactus, mutatur diſpoſitio neceſſaria in organo, ad exercendam conuenienti modo operationem viſus. Quod ſi hoc rigoroſo ſenſu hæc ſecunda quæſtio agitaretur, negandum potius eſſet, Chriſtum paſſum eſſe ex parte ſubiecti ſecundum omnes animæ potentias quia paſsio, aut dolor vnius potentiæ, quantumuis maximus, non redundabat neceſſario in omnes, etiam ſi omnes in eadem anima radicarentur, neque impediebat illas, quominus operationes ſuas perfectè exercerent, vt hic D. Tho. docet, & latius dictum eſt in ſuperioribus, loco ſtatim citando. D. Thom. ergo quoad hanc quæſtionem non eſt loquutus in hoc ſenſu rigoroſo, ſed in peiori, ſiue ille proprius ſit ſiue improprius.

Dubium 3.

Tertia quæſtio eſt, an anima Chriſti paſſa fuerit in omnibus potentijs ſuis per ſe, ac directe, ex proprijs actibus, & obiectis omnium potentiarum. Et hæc eſt propria quæſtio ad rem ſpectans, & hoc loco intenta. Cui D. Thom. reſpondet, animam Chriſti paſſam eſſe in omnibus inferioribus potentijs; non tamen in ratione ſuperiori. Et in priori quidem parte huius reſponſionis nulla eſt difficultas, ſi conſiderentur ea, quæ in præcedenti artic. dicta ſunt, & animaduertatur, non vocari hic paſsionem ſolum dolorem, vel triſtitiam, (hæc enim formaliter non ſunt, niſi in appetitu, & voluntate.) Sed vocatur paſſio, omnis immutatio corporis, vel animi, ex qua nata ſunt oriri dolor vel triſtitia. Illud etiam eſt aduertendum ſermonem hic eſſe ſolum de potentijs animæ, quæ ſunt ad cognoſcendum, & appetendum, quia eſt ſermo de paſsione animali, ſeu vitali, & ita in hac parte nulla eſt difficultas. At vero alia pars negans Chriſtum paſſum eſſe in portionẽ ſuperiori, maiorem difficultatem, & controuerſiam habet, ſed ea eſt à nobis late diſputata in ſuperiori tomo, diſput. 38. ſect. 2. vbi dixi etiam in portione ſuperiori paſſum eſſe Chriſtum triſtitiam, & dolorem, & expoſui, D. Thomam hic eſſe intelligendum de ra- D
tione ſuperiori in ordine ad ſuum obiectum primarium, quod eſt Deus, ita enim ipſe ſeipſum expoſuit. Et eodem loco late diſputaui, quomodo in eadem voluntate Chriſti potuerint ſimul eſſe gaudium, & triſtitia, quod D. Thom. articul. ſequenti tractat, cui propterea nihil addendum hoc loco occurrit.

Reſponſio. Anima Chriſti num in omnibus potentiis ſuis directe paſſa fuerit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum tota anima Chriſti in paſſione frueretur fruitione beata.

253. 3. diſt. 15. q. 2. art 3. q 2 & veri qu. 10 art. 11. ad 3. & q 26. art. 9 & .10 & quodlib 1 q. 2 art 2 cor. & opuſc 3 cap. 238 & 239 q. 15. art. 10 libr. 10. c. 5. & libr. 7 c. vlt. arti 6 huius quæſtionis.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quod anima CHRISTI in articulo illius paſſionis, non tota frueretur fruitione beata. Impoſſibile eſt enim ſimul dolere, & gaudere, cum dolor, & gaudium ſint contraria. Sed anima Chriſti tota patiebatur dolorem in tempore paſſionis: vt ſupra habitum eſt. Non ergo poterat eſſe vt tota frueretur. E

2. Præterea Philoſophus dicit in 7. Ethic. quod triſtitia, ſi ſit vehemens, non ſolum impedit delectationem contrariam, ſed quamcunque & è conuerſo. Dolor autem paſſionis Chriſti fuit maximus (vt oſtenſum eſt) & ſimiliter delectatio fruitionis eſt maxima: vt in principio Secundæ partis habitum eſt. Non ergo potuit eſſe, quod anima Chriſti tota ſimul pateretur, & frueretur. *P. 2 q 4.*

3. Præterea, fruitio beata eſt ſecundum cognitionem, & amorem diuinorum, vt patet per Auguſt. in 1. de doctrina Chriſtiana. Sed non omnes vires animæ attingunt ad cognoſcendum & amandum Deum. Non ergo tota anima Chriſti fruebatur. *lib. 10. ex c. 4 & 10. to. 3.*

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. quod diuinitas Chriſti permiſit carni agere, & pati quæ propria. Ergo pari ratione cum proprium eſſet animæ Chriſti, in quantum erat beata, quod frueretur, paſſio eius fruitionem non impediebat. *lib. 3 c. 15. poſt med.*

Reſpondeo dicendum, ſicut, quod dictum eſt prius, tota anima poteſt intelligi, & ſecundum eſſentiam, & ſecundum omnes eius potentias. Si autem intelligatur ſecundum eſſentiam, ſic tota anima fruebatur, in quantum eſt ſubiectum ſuperioris partis animæ, cuius eſt frui diuinitate, vt ſicut paſſio ratione eſſẽtiæ attribuitur ſuperiori parti animæ, ita è cõuerſo fruitio ratione ſuperioris partis animæ attribuatur eſſentiæ. Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum eius, ſic non tota anima fruebatur, nec directe quidem quia fruitio non poteſt eſſe actus cuiuslibet partis animæ, nec per redundantiam gloriæ: quia dum Chriſtus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ à ſuperiori parte in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec è conuerſo ſuperior pars animæ impediebatur circa id, quod eſt ſibi proprium, per inferiorem, conſequens eſt, quod ſuperior pars animæ perfecte fruebatur Chriſto patiente. *art præced.* B

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium fruitionis non contrariatur directe dolori paſſionis: quia non ſunt de eodem, nihil autem prohibet contraria eidem ineſſe non ſecundum idem. Et ſic gaudium fruitionis poteſt pertinere ad ſuperiorem partem rationis per proprium actum, dolor autem paſſionis ſecundum ſuum ſubiectum. Ad eſſentiam vero animæ pertinet dolor paſſionis ex parte corporis, cuius eſt forma: gaudium vero fruitionis ex parte potentiæ, cui ſubijcitur. C

Ad ſecundum dicendum, quod verbum illud Philoſophi habet veritatem ratione redundantiæ, quæ naturaliter fit ab vna potentia animæ in aliam. Sed hoc in Chriſto non fuit, vt ſupra dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de totalitate animæ, quantum ad eius potentias. *In corp. ar. 6.*

DISPVTATIO XXXIII.

In duas Sectiones diſtributa.

De paſſione Chriſti in genere.

SVppono primo, ſermonem eſſe de iis, quæ Chriſtus Dominus paſſus eſt hominum actionibus, & iniuriis, præſertim eo tempore, quo poteſtati, & manibus eorum eſt traditus. Nam de cæteris paſsionibus, laboribus ac doloribus, quæ reliquo vitæ tempore ſuſtinuit, nihil fere in particulari ſcriptũ habemus, quod expoſitione indigeat, in cõmuni vero ſatis de hoc diximus in ſuperioribus, & præſertim in primo tomo ſuper qu. 14. & 15. D. Tho.

Ex quo loco ſecundo eſt in præſenti ſupponendũ, Chriſtum Dominum vere, & nõ tantum ſpecie ſuſtinuiſſe paſsiones omnes, quæ de ipſo leguntur, vt dolorem, triſtitiam, timorem, & huiuſmodi connaturales, & irreprehenſibiles affectus. Quod late ibi oſtendimus diſp. 32. ſect. 1. & 3. & diſpu. 34. ſect. 3. & latius diſpu. 38. ſect. 3. & ſuper quæſt. 15. D. Tho. in commentariis art. 5. & 17. Quibus locis & varios errores refellimus, & nonnulla Patrum dicta præſertim Hilarij, quæ obſcuriora videbantur, expoſuimus. Rurſus, Chriſtum ab hominibus paſsiones multas ſuſtinuiſſe, ex hiſtoriæ Euangelicæ veritate conſtat, de cauſis vero earum, & de fructu, qui ex illis ad nos redun-

redundauit, nihil nunc dicendum eſt, tum quod D. Thom. tribus ſequentibus quæſtionibus de hac re latiſsimè diſputat; tum quod in ſuperiori tomo ſatis à nobis explicata ſunt, vt ibi annotauimus. Quid vero hæc paſsio ſit, ex ipſo nomine conſtat, & ex ijs, quæ in citato loco de triſtitia, & dolore dicta ſunt, & in ſequẽti ſectione amplius explicabitur: igitur duo tantum in genere explicanda ſuperſunt: quæ nimirum fuerint, & quam graues hæ Chriſti paſsiones.

A

SECTIO I.

Quæ paſsionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.

HÆretici huius temporis non contenti ijs paſsionibus & doloribus, qui in Scriptura de Chriſto referuntur, dicunt ipſum pertuliſſe inferni cruciatus, & dolores. Quod non ſolum affirmant de anima Chriſti poſt mortem (qua de re poſtea agemus) ſed etiam de Chriſto viuẽte in hac mortali vita, præſertim eo tempore, quo paſſus dicitur, ſcilicet ab illa hora, qua in horto orauit vſq; ad crucem. Cum autem hi hæretici cruciatus, & dolores inferni nominant, non intelligũt dolorem ex combuſtione ignis prouenientem, quam vocamus *pœnam ſenſus*, ſed intelligunt *pœnam damni*, ſeu quandam participationẽ eius, quæ conſiſtit in interna quadam, ac vehementi anxietate, atq; triſtitia, quam dicunt Chriſtum habuiſſe, eo quod ſentiret Deum ſibi iratum, ſeq; ita ab ipſo derelictũ, vt vehemẽtiſsime timeret, ne à morte abſorberetur, ac perpetuo à Deo alienatus maneret. Huius blaſphemiæ primus aſſertor, & inuentor fuit Caluinus, quẽ Brentius, Melanchthon, & alij ſequuti ſunt (vt refert Robertus Bellarminus lib. 4. de Chriſto cap. 8.) Sed in hoc errore quam plures hæreſes & blaſphemiæ continentur. Primo, quod Chriſtus in paſsione ſua ita ſenſerit Deum ſibi iratum, vt de propria ſalute dubitauerit, quod repugnat & cum vera Chriſti diuinitate, & cum perpetua beatitudine animæ eius, & cum ſumma innocentia, ac perfecta ſcientia, qua & ſe immunem omni culpa cognoſcebat, & diuinam iuſtitiam non ignorabat, quæ neminem ſine propria culpa perpetuò damnat. Deniq; pugnat cum verbis ipſiuſmet Chriſti: qui in horto diſcipulis dixit. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*, Et Petro, *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Nunquid hæc verba ſunt hominis ſentientis ſibi Deum iratum? Poſtea vero dixit principi ſacerdotum. *Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Sunt ne hæc verba hominis de ſua ſalute dubitantis? Deinde in cruce dixit latroni, *Hodie mecum eris in paradyſo*: non ergo formidabat de ſua ſalute, qui etiam alteri, & quidem maximo peccatori, ſalutem pollicebatur. Quod argumentum notauit Hilarius lib. 10. de Trinit. vt hunc errorem, antequam natus eſſet, confutaret. Præterea Ioan. cap. 18. ſic inquit. *Ieſus itaq; ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper ſe proceſſit*, &c. non ergo acceſsit Chriſtus ad paſsionem ignorans quid ſibi euenturum eſſet, atq; adeo nec de ſalute ſua dubitans: quin potius ſæpe antea ipſe prædixerat. *Filius hominis tradetur ad flagellandum, & crucifigendum & tertia die reſurget.* Ac denique diſceſſurus ex hac vita, dixit ad Patrem, *In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum.*

Bellarmin. Matth. 26. Luca 23. Hilar. Ioan 18. Matth. 10. Luc. 23.

B C D E

Secundus error horum hæreticorum eſt, quod Chriſto attribuũt vel deſperationem, vel certe motus deſperationis, & verba inordinate prolata, quibus illum deſperationis motum expreſsit. Quod eſt hæreticum, vt conſtat ex dictis in priori tomo diſp. 33. ſect. 1 & 34. ſect. 2.

Tertio errant hi hæretici, quoniam non putant ad redemptionem noſtram ſuffeciſſe dolores, paſsionem, & mortem, quę Scriptura de Chriſto refert. Quod etiam eſt hæreticum, nam Scriptura ſacra nõ tribuit noſtram redemptionẽ, niſi ſanguini, & morti Chriſti ad Rom. 5. ad Coloſ. 1. ad Eph. 1. & ſępe alias.

Rom. 5. Coloſ. 1. Epheſ. 1.

Quarto denique errant, qui ſine vllo fundamento confingunt huiuſmodi genus doloris & anxietatis in Chriſto. Quia neque in Scriptura fundamentum habet, neque perfectioni, & excellentiæ Chriſti conſonat, quia huiuſmodi pœnæ genus coniunctum eſt vel cum culpa, vel cum magna ignorantia: nec denique ad noſtram vtilitatem confert. Quia neque ad exemplum, cum non deceat, neque expediat nos huiuſmodi actiones imitari, neque etiam ad noſtrã redemptionem, quia aliæ paſsiones, quæ in Euangelio narrantur, ſatis, ſuperque fuerunt ad ſatisfaciendum pro nobis. Non immorabor autem in referendis ac diſſoluendis argumentis, quibus hi hæretici nitũtur: tum quod in eis nihil difficultatis ſit, vt videre eſt in Bellarmino ſupra: tum etiam, quia (ſi aliquid in ea re poteſt eſſe vtilitatis) traditum eſt à nobis priori tomo locis nuper citatis.

Dicendum eſt ergo primo, Chriſtum Dominum ſuſcepiſſe tantum eas paſsiones humanas, quas naturali modo ab hominibus tolerare poterat. Non aſſero, paſſum eſſe omnes paſsiones huiuſmodi, quæ poſsibiles ſunt. Neque enim fuit igne cõbuſtus, neq; enſe occiſus, neque membra eius fracta ſunt, oſſa ve confracta, quę omnia, & infinita ſimilia vnus homo ab alijs pati poteſt, ſed aſſero, quidquid Chriſtus paſſus eſt, contineri ſub hoc paſsionis modo. Quod ita declaro, quia non eſt fingendum Deum per ſeipſum exagitaſſe Chriſtum, aut ſpeciali modo, vel miraculoſo fuiſſe operatum, vt Chriſtus inuſitatas aliquas paſsiones ſuſtineret, id enim alienum eſt à Dei benignitate, neque fundamentum vllum habet in Scripturis, aut traditione aliqua. Quod enim Iſai. 53. dicitur, Chriſtus *percuſſus à Deo, & humiliatus*, de morte, ac flagellis eius à Hieronymo & omnibus expoſitoribus, & permiſsiue intelligitur, ſicut ad Rom. 8. dicitur. *Proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnib. tradidit illum.* Rurſus non eſt etiam fingendũ Deum permiſiſſe dæmoni, vt per ſeipſum illum torqueret ſuo arbitrio, & voluntate. Quia quãquam hoc per ſe indecens non eſſet, neque alienum à charitate Chriſti, ſi nobis eſſet neceſſarium (nam qui permiſit ſe tẽtari, & in montem ferri à dæmone, permittere etiam poſſet, ſe torquere: & dolorem ab eodem pati, & qui paſſus eſt à membris dæmonis, potuiſſet etiam permittere ſe ab eodem dæmone immediate torqueri, vt alias argumentatur Gregor. ho. 16. in Euangelia) nihilominus tamen aſſerendum non eſt, ita factum fuiſſe, quia neq; nobis eſt neceſſariũ, nec id legimus, aut nobis eſt traditum: ſed ſolũ permiſſum eſſe dæmoni, vt per malos homines Chriſtum affligeret, ac contriſtaret, quantum poſſet, ac vellet, iuxta illud Luc. 22. *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum*, id eſt malignorum ſpirituum, qui cum hactenus ſemper per vos me perdere conati ſint, nunc tandem permittuntur, quod diu concupierunt, perficere per vos, qui eorum eſtis miniſtri, vt bene expoſuit Ianſen. cap. 137. Concord. & ante eum Euthym. ſuo cap. 78. in Lucam, & Lyran. Luc. 22.

Quas Chriſtus paſſiones ſuſceperit. Iſaia 53. Hieronym. Roman. 8. Dæmon per ſeſe non cruciauit Chriſtum. Greg. Luc. 22. Ianſen. Euthym. Lyra.

Ex his ergo concluditur, Chriſtum tantũ ea paſſionum genera ſuſtinuiſſe, quæ vi, & malitia humana effici potuerunt. Quia ſecluſa ſpeciali virtute Dei, & immediata actione dæmonis, non ſupereſt alius paſsionis modus, quia (vt ſupponimus) ſermo eſt de paſsionibus ab extrinſeco illatis, non à naturalibus cauſis, nec caſu, ſed virtute, & induſtria alicuius liberi agentis.

Secundo dicendum eſt in hoc genere ſuſtinuiſſe Chriſtum omnes quodammodo paſsiones, quas aliquis homo induſtria hominum pati poteſt. Hanc concluſionem recte explicuit D. Tho. arti. 5. & recte docet intelligendam eſſe non de ſingulis ſpeciebus paſsionum, quia hoc non fuerat poſsibile. tum quia quædam ex ijs paſsionibus alijs repugnant: tum etiam quia poſſunt infinitis modis excogitari. Intelligitur

gitur ergo de generibus paſsionũ, quia ſcilicet Chriſtus in omni bono humano paſſus eſt, in omni exteriori parte corporis, in omnibus ſenſibus, ab omnibus perſonis, à coniunctis, ab alienis, Iudæis, à gentibus, & ſic de reliquis. Solum eſt aduertẽdum nomine *paſsionis*, hic non comprehendi ſolum paſsionem phyſicam, quæ corpus realiter attingit, & alterat, & dolorem efficit, ſed in vniuerſum omnem actum, quo priuatur homo aliquo bono ſuo, vel aliquod malum patitur, ſiue fit per realem paſsionem, ſiue per extrinſecam tantum denominationem, vt accidit in infamia, vel per immutationem intentionalẽ ſenſuum, vt in contumeliis, vel per ſolam priuationem, vt in amicorum deſertione, & ſimilibus. Et hoc modo eſt facilis, & perſpicua concluſio quæ ſatis ex Euangeliſtis conſtat.

A

Eſt vero prudenti lectori conſiderandum in his Chriſti paſsionibus nihil eſſe leuiter fingendũ, quod vel ab Euangeliſtis narratum nõ ſit, vel ex ijs, quæ ipſi narrant, adiuncta Patrum expoſitione probabiliter colligi nõ poſsit. Poſſunt quidem fideles pie meditari acerbitatem earum paſsionum, quæ narrantur, earumq́; circumſtantias ex ijs, quę humano modo contingunt, & ex affectu, & diſpoſitione talium perſonarum coniectare: non tamen licet noua paſsionum figmenta confingere, quia hoc neq́; temeritate carere poteſt, neq́; euidenti periculo falſitatis. Cur autem voluerit Chriſtus tot paſsionum genera perferre, optima eſt ratio, quam hoc loco Caiet. adhibet, ſcilicet vt omnes illas deificaret, & hominib. expetendas redderet, & vt doceret hominem omnia humana commoda contemnere, & nihil eorum malorum timere, quæ ab hominibus inferri poſſunt, ſicut ipſe dixerat. *Nolite timere eos* (timore ſcilicet mundano) *qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere*. Mat. 10. Quod vno verbo dixit Damaſc. l. 3. de fide cap. 20. *Omnia hæc aſſumpſit, vt ſanctitatem omnibus afferret*, & hic accommodari poſſunt rationes omnes, quæ de ſupplicio crucis in ar. 4. D. Tho. explicatæ ſunt.

Caietan.

Matth. 10.

Damaſc.

B

C

SECTIO II.

Quam graues, & acerbi fuerint dolores paſsionum Chriſti.

QVoniam humana paſsio eo maxime videtur habere rationem pœnæ, quo dolorem vel triſtitiã infert, ideo ad intelligendam pœnã, quam Chriſtus pro nobis ſuſtinuit, acerbitatẽ dolorum eius oportet explicare. Poſſumus autem id præſtare, vel abſolute, vel comparatione facta cum alijs doloribus. Et quidem priori modo, cum nobis non conſtet, quis fuerit gradus illius doloris, ſolum dicere poſſumus dolores paſsionum Chriſti fuiſſe maximos, ac vehementes, vt cõſtat ex ipſa narratione Euangelicæ hiſtoriæ, quam in ſequẽtibus diſputationibus ex parte explicabimus, & ſanctorũ teſtimonia proferemus. Nunc ſufficiant teſtimonia Dauidis, & Iſaiæ, qui elegantiſsime acerbitatem paſsionum Chriſti deſcribunt. ille Pſal. 21. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me, aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens. Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquã cera liqueſcens in medio ventris mei*, & Pſal. 68. *Suſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur, & non inueni*, Iſaias cap. 53. *Non eſt ſpecies ei, neq́; decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſsimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem.*

Acerbitas dolorum Chriſti quanta.

Pſalm. 21.

Pſalm. 68.

Pſalm. 53.

D

Vt ergo hæc grauitas dolorũ Chriſti aliquo modo à nobis explicetur, oportet cõparatione vti. Poteſt autem hæc cõparatio fieri, vel in ſpecie doloris, quæ ex obiecto, & cauſis eius ſumẽda eſt: vel in intenſione, quæ comparatio locum habet etiam inter dolores ſpecie diſtinctos: ſicut calor, & frigus poſſunt in intenſione conferri, quamuis ſpecie differat: vel poteſt etiam fieri cõparatio in duratione doloris: vel deniq́; in extẽſione, quæ ſolum habere poteſt locum in dolore ſenſibili, quatenus eius cauſa per plures, vel pauciores partes corporis extẽdi poteſt. Rurſus comparari poteſt dolor Chriſti, vel cum dolore, quẽ patitur anima, aut Angelus: ab igne inferni, vel purgatorij, vel cum dolore, quem patientur damnati cum corporibus ſuis poſt reſurrectionem: vel deniq́; cum omnibus doloribus, quos homines in hac vita paſsi ſunt, aut etiam pati poſſunt. Deniq́; animaduertendum eſt, nomine doloris non ſolum intelligi ſenſibilem dolorem, qui ex reali læſione corporis naſcitur, ſed etiam interiorem triſtitiam, quæ naſcitur ex apprehenſione cuiuſcunq́; mali præſentis, & odio illius, quæ triſtitia ſeu dolor interdum eſſe poteſt de malo culpæ propriæ, vel alienæ, aut de malo pœnæ. Vt igitur de his omnibus nonnihil dicamus, ab iis quæ clariora ſunt initium ſumamus.

Primo itaq́; certum eſt, dolorem de peccatis omnibus fuiſſe in Chriſto vehementiorẽ, & intenſiorem, quam fuerit, vel ſecundum ordinariam potentiam eſſe poſsit in alio homine. Hoc affirmat D. Th. ar. 6. ad 4. Vbi ſolum facit comparationem cum dolore cuiuſcunq́; hominis contriti. Et hoc ſenſu eſt euidens ob rationes, quas breuiſsime D. Tho. attigit. Quia ex parte materialis obiecti Chriſti doluit de omnibus peccatis hominum ſimul ſumptis, ac perfectiſsime cõſideratis: ex parte obiecti formalis nullus ita cognouit, ac perpendit offenſionem Dei, ingratitudinem, & malitiam omnem, quæ eſt in peccato: ex parte cognitionis, nullus tam clare, ac tanta animi attentione omnia, quæ ad deteſtandum peccatum mouere poſſunt, conſiderauit: ex parte principij nullus tanta charitate Deum dilexit, aut Deum colere ac diuinũ ius illæſum ſeruare ſtuduit. Deniq́; nullus tantam gratiam habuit, tantumq́; auxilium ad deteſtandum peccata, ergo ſine vllo dubio vehementius de illis doluit, quam quiuis alius. Quæ ratio procedit de dolore peccati, vt eſt ad ſatisfaciendum Deo, vel ex charitate Dei: eadem tamen fieri poteſt de dolore peccatorum, vt ſunt mala ipſorum hominum, eiſq́; æternam damnationem pariunt. Nam etiam Chriſtus intenſius diligebat homines, & diſtinctius, ac clarius hæc eorum mala, & damna perpẽdebat, quam vlla creatura. Quin potius addo huiuſmodi dolorem de peccatis hominũ, fuiſſe in Chriſto vehementiorem & intenſiorem, quã ſint omnes alij dolores de quibuſcunq́; rebus, vel obiectis, qui in hominibus, vel Angelis ſunt, vel ſecundũ ordinariã potẽtiam eſſe poſſunt. Quod ita declaro, quia omnes alij dolores, aut ſunt praui aut honeſti, naturales aut ſupernaturales. De ſupernaturalibus iã dictum eſt, & eadem eſt ratio de quolibet dolore honeſto, quia cũ hic dolor de peccatis omnibus oriretur in Chriſto ex perfectiſsima charitate, & gratia, exceſsit in intẽſione omnẽ actũ virtutis cuiuſcunq́; creaturæ, quia nulla creatura tã intenſe operata eſt in aliquo genere virtutis, ſicut Chriſtus Dominus, quia gratia in Chriſto excedit in intenſione omnem virtutem creaturæ: Chriſtus autem dolebat de peccatis hominũ ſecundum totam intenſionem gratiæ ſuę, & charitatis, Et eadẽ ratio cõcludit, ſi cõparatio fiat cum quouis dolore prauo, & turpi. Quia omnis dolor huiuſmodi, elicitur per ſolas vires naturæ humanæ, vel Angelicæ: nulla autẽ eſt naturalis potẽtia, quæ in ſuo gradu poſsit tã intenſum actũ efficere, ſicut poteſt gratia Chriſti in ſuo ordine: exceſsit ergo hic dolor Chriſti in intenſione, omnes dolores hominum, vel dæmonum, cuiuſcunq́; rationis ſint.

D. Thom.

Dolor Chriſti de peccatis omnibus quantus.

D

Secundo, ſi loquamur de interiori triſtitia, quæ prouenire poteſt ex malo pœnæ proprio, certum eſt naturalem triſtitiam, quam Chriſtus habuit de malis, quæ paſſus eſt, non fuiſſe tam vehementẽ ex parte obiecti, ſeu ſecundum ſpeciem ſuã, ſicut eſt triſtitia, quã damnati habent de ſuo ſtatu, ac perditione. Hoc etiam docet D. Tho. articul. 6. ad 3. Et ratio eſt

Triſtitia, quam Chriſtus habuit de malis, quæ patiebatur, ſitne cũ triſtitia damnatorum cõparanda.

D. Thom.

manifeſta, quia illa triſtitia oritur ex malo pœnæ altioris ordinis, & rationis, nimirum ex pœna damni, & amiſsione æternæ beatitudinis (de hac enim potiſsimum agimus, & habet coniunctam deſperationem ſalutis, ſicut gaudium beatorum cum certa, & inamiſsibili poſſeſsione coniunctum eſt: triſtitia vero Chriſti de proprio malo pœnæ ſolum fuit de malo temporali & humano, ergo ſunt hę triſtitię diuerſarum rationum, & illa eſt ſpecie ſua multo acerbior, ſicut malum ipſum quo nititur, eſt longe maius, nam actus proportionatus eſt obiecto ſuo, & effectus cauſæ. An vero idem dicendum ſit, ſi hæ triſtitiæ in gradu intenſionis comparentur, non ita cōſtat. Quia ſicut in naturalibus qualitatibus, poteſt qualitas in ſua ſpecie minus perfecta, minuſque actiua, in intenſione habere tot gradus, quot habet qualitas perfectior, vt patet in frigore, & calore, ita in actibus voluntatis, & appetitus poteſt idem reperiri, vt in amore patet, vel gaudio. Nam licet amor Dei, & gaudium de bonis eius, ſit excellentius ſecundum ſpeciem, quam amor vel gaudium boni creati: poteſt nihilominus interdum hoc eſſe intenſius illo: ſic igitur, quamuis hæc triſtitia Chriſti ſecundum ſpeciem ſit inferioris rationis, quam triſtitia damnatorum, fieri potuit, vt intenſiue eſſet maior. Quæ ratio ſane concludit hoc non repugnare, ſed ita accidere potuiſſe. An vero ita de facto fuerit, non poteſt conſtare, & veriſimilius eſt non fuiſſe tam intenſam, quia hęc triſtitia ſolum eliciebatur ab appetitu, vel voluntate Chriſti iuxta naturales vires, & efficaciam earum, erat enim triſtitia mere naturalis, ergo ad ſummum habuit maximam intēſionem, quā anima Chriſti per naturales facultates, & vires earū poteſt efficere circa tale obiectum: ſed veriſimile eſt damnatos, v. g. Dæmones, etiam triſtari de ſuo damno æternæ damnationis totis viribus, ac toto conatu, quem naturaliter poſſunt adhibere, ergo elicient triſtitiam intenſiorem, nam eorum voluntas natura ſua efficacior eſt, & obiectum ipſum vehementius excitat ad talem conatum. Quod ſi ſit ſermo de voluntatibus hominum damnatorum, quāuis illæ in naturali efficacia non ſuperent naturales vires voluntatis Chriſti: tamen vt minimum elicient actum triſtitiæ intenſum, quantum per vires naturæ poſſunt, quia hoc naturale eſt, ſuppoſita apprehenſione tanti mali; & vltra hoc vnuſquiſque cogetur diuina virtute, vt eo vehementiorem triſtitiā ſentiat, quo maiori pœna dignus eſt. Itaque hæc Chriſti triſtitia, cum triſtitia damnatorum, nec in ſpecie, nec in gradu comparabilis eſt.

Obiectio. *Iſai. 53.* Dicūt hæretici, Ergo non ſumpſit Chriſtus pœnā pro qua ſatisfacturus erat, nec æqualem illi; conſequens eſt falſum: tum quia eſt cōtra illud Iſai. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Tum etiam, quia inde ſit Chriſtum non ſoluiſſe condignam pœnam. *Reſponſio.* Sed hæc nullius momenti ſunt: concedo enim Chriſtum nō aſſumpſiſſe formaliter, & in ſe pœnam illam, pro qua ſatisfecit, alioquin aſſumpturus eſſet pœnam damni & pœnam ignis æternā: aſſumpſit ergo pœnas huius vitæ, per quas pro pœnis alterius vitæ ſatisfaceret. Huius autem ſatisfactionis dignitas non ex identitate pœnæ, ſed ex proportione, neq; ex ſola qualitata, & quantitate pœnę, ſed maximè ex dignitate perſonę, & perfectione charitatis penſanda eſt, vt latius diximus in ſuperioribus.

D. Thom. *Triſtitia Chriſti quanta.* Tertio, ſi conferamus hanc Chriſti triſtitiam cum omni alia humana triſtitia, quæ de humanis, ac temporalibus malis concepta eſt, veriſsimum eſt (quod D. Th. ait) Chriſti triſtitiam fuiſſe ſummam in intēſione, & acerbitate. Quod recte probat D. Tho. diſcurrendo per omnes cauſas quæ huiuſmodi triſtitiā generare, vel augere poſſunt. Nam obiectū huius triſtitiæ ſecundum ſe maximū erat primū mors, quod inter omnia humana mala cenſetur maximum, & in Chriſto augebatur ex dignitate vitæ eius, quæ diui-

A na erat propter vnionem. Secundo, modus mortis ignominioſiſsimus, & acerbiſsimus, & cum aliis grauiſsimis doloribus coniunctus, ex flagellis, ſpinis, & alijs ſimilibus paſsionibus ortis. Tertio, accedit perfecta, & intenſiſsima apprehenſio horum omnium, quæ maxime ſolet triſtitiam excitare. Quarto, voluntas & appetitus Chriſti permiſſus eſt naturæ ſuæ. vt circa tale obiectum ſic propoſitū, quantū naturæ propēſione, & efficacia poſſet, cōtriſtaretur, & diuinitus factum eſt, vt vnus actus alium nō impediret, nec gaudium vnius partis in aliam redundaret, nec denique aliquod aliud ſolatium adhiberetur, quod triſtitiam illam poſſet minuere, vel leuare. Nam humanum nullū habuit, quia ab amicis derelictus eſt, & ab vno venditus, ab alio negatus. Vnde de Chriſto dictum eſt. Iſai. 63. *Torcular calcaui ſolus*, & Pſal. 68. *Iſai. 63.*
B *Conſolantem me quæſiui, & non inueni.* Diuina vero cōſolatione omnino priuatus eſt modo iam explicato. *Pſalm. 68.* Porro quanquam neceſſarium non ſit, Chriſtum toto tēpore vitæ hoc genus triſtitiæ aſſumpſiſſe, tamen quod aliquo tempore ſaltem in paſsione illam aſſumpſerit, omnes Theologi dicunt in 3. d. 15. cum D. Th hic, eiuſq; triſtitię ſufficientia ſigna ſunt ſudor ſanguineus, & illa verba Chriſti, *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*, quæ ita multi interpretantur, *Tanta afficior triſtitia, quæ poſſet mortem afferre, niſi ego mea virtute illam impedirem*, Augu. vero Pſal. 86. ita exponit, *Tanta eſt triſtitia animæ meæ, vt parum abſim à morte.* Illa autem triſtitia, quæ tunc maxima videbatur, in progreſſu paſsionis aucta eſt, quando ipſe dolor ſenſibilis, & mali perpeſsio interiori reprę ſētationi ad-
C iungebatur: ac tandem in cruce videtur ad ſupremum gradū perueniſſe, vt declarant illa Chriſti verba *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* de quibus poſtea redibit ſermo. Ergo omnibus perſpectis talem interdum habuit Chriſtus triſtitiam humanam ac naturalem, qualem nullus hominum habuit nec habebit. Fuit autē cōueniens Chriſtum tantam triſtitiam aſſumere, propter congruentias ſæpe allatas, ſcilicet propter maiorem excellentiam ſuæ ſatisfactionis, etiā ex parte pœnę aſſumptę, & propter exēplum noſtrum, ac præterea, vt euidentius veritatem naturæ aſſumptæ demonſtraret.

Sed obijci poteſt, quia in Chriſto multa erant, quę *Obiectio.* poſſent triſtitiam eius lenire. Primò ipſa virtutis operatio, atque animi fortitudo, & cōſtantia, quæ per
D ſe plurimum valet ad conſolandum hominem, etiam ſi inter maximos labores, & res triſtes verſetur. Secūdo charitas Dei, & proximi, quæ magnum gaudium ſecum affert. Tertio, ſpes fructus, videbat enim per eas paſsiones, hominum æternam ſalutem eſſe comparandam. Quarto, etiam humana conſolatione non omnino caruit. Nam licet exterius nullus amicorum permitteretur ad illum accedere, & eum alloqui: tamen multi, præſertim B. Virgo, & Apoſtoli fidem ad illum ſeruarunt, & de eius paſsionibus anxij erant, ac ſoliciti, quod ipſum nō latebat, ex quo nonnullum ſolatium humanum capere poterat. Imo nec Angelica cōſolatione caruit, vt in horto declaratum eſt. Vnde nonnulla ſumi poteſt conie-
E ctura, non omnino caruiſſe diuina, ſicut multi ſancti martyres inter ingentia tormenta exultabant cōſolatione diuina. ergo non videtur triſtitia Chriſti fuiſſe tam acerba, tamq; omni conſolatione deſtituta. *Reſpon.* *Chriſtus in paſſione ſua omni ſolatio deſtitutus.* Reſpondetur, quanquam fieri potuerit, vt Chriſtus interdum aliqua cōſiderauerit, quę triſtitiā poſſent remittere, & conſolationem afferre, non tamen oportuit, vt hęc ſemper haberet animo pręſentia, vt ab eis aliquam conſolationē caperet. Sed interdum vt ſummæ triſtitiæ locū daret, ab ijs omnibus, quæ conſolationem afferre poterāt, animum auertebat: (loquor extra viſionem beatam, quæ ita ſuperiorem partem perficiebat, vt in inferiorem nullo modo redundaret.) Interdum vero, ne triſtitia conficeretur, ac naturales vires ad patiendum amitteret, poterat triſti-

triſtitiã remittere & ea cõſiderare, quæ & conſolari & confortare hominẽ poſſent. Et hoc ſolum probãt omnia adducta: nihil tamen faciunt contra ſententiam á nobis poſitã, quia nõ aſſerimus ſemper Chriſtum habuiſſe illã ſummam triſtitiam, ſed aliquãdo. Addo tamen aliud eſſe mente contemplari ea, quæ poſſunt hominẽ excitare, & cõfortare ad agendum fortiter, cõſtanterq́; ſuſtinẽdas paſsiones, & iniurias: aliud vero hæc cõſiderare, vt triſtitiã remittãt. Poſſunt enim hæc duo cõiungi, magna, ſcil. animi conſtantia, & fortitudo cũ eximia triſtitia, & ita in Chriſto Domino fieri potuit, vt ea conſideratio, quæ animũ confortabat, triſtitiã non leniret. Vnde in horto dicitur appar uiſſe Angelus *confortans eum*: non vero gaudiũ aliq;, vel delectationẽ afferens. Itaq; hoc ſenſu non eſt dubiũ quin interdũ in portione inferiori caruit omni diuina conſolatione, q́ triſtitiam mitigare poſſet, quin in hoc voluit ſuos martyres ſuperare, & maiorẽ animi fortitudinẽ, ac potentiã oſtendere, & ſua triſtitia eorum cõſolationem promereri.

Luc 22.

Dolor Chriſti ſenſibilis quantus.

Quarto ſupereſt conferamus ſenſibilem Chriſti dolorẽ cum reliquis, eſt enim in eo alia difficultatis ratio, quam in triſtitia: Et vt omittamus, quæ clara ſunt, cõſtat in duratione non fuiſſe Chriſti dolorem maiorẽ reliquis, cum breui tempore durauerit. Deinde etiam eſt manifeſtum in extenſione, quæ eſt ex parte ſubiecti, non exceſsiſſe, neq; ſuperaſſe dolores omnium martyrum. Quia aliqui martyres ita fuere minutatim in fruſta diſſecti, vt in omnibus partibus corporis externis & internis dolorem vehementem ſenſerint. Alij ſunt ferreis vnguibus laniati: alij lentis vel facibus, vel igne combuſti per totum: at vero de Chriſto Domino non conſtat, quod in omnibus partib. corporis etiam externis læſionem acceperit, quæ proprium dolorem cauſare potuerit, vt v.g. in brachio, in crure, & in alijs fortaſſe partib. De interioribus autem multo certius eſt nõ accepiſſe Chriſtum propriam læſionem doloris effectricẽ. Quia nec flagella, nec claui, aut alia inſtrumẽta doloris omnes partes penetrarunt. Verum eſt tamẽ quaſi per quandam redundantiam, dolorem illum fuiſſe per totum corpus & omnes partes præſertim ſolidas, & ſentientes diffuſum. Tũ quia læſis quibuſdã partibus, nerui contrahebãtur, & aliarum partium virtus debilitabatur. Tum etiã, quia ex nimio labore, & fatigatione abſq; vlla requie, quam haberet præſertim in cruce, neceſſarium fuit, vt omnes partes dolore afficerentur: & hoc ſenſu in extenſione ex parte ſubiecti nullus dolor humanus videtur potuiſſe dolorẽ Chriſti ſuperare, quamuis alij fortaſſe fuerint in hoc æquales. Quia cum corpus humanum ſit finitum, facile poteſt dolor totum illud occupare. Quod ſi ita contingat, nõ poterit eſſe in hoc exceſſus, ſed æqualitas; in hoc autem dicimus exceſsiſſe interdum aliquos martyres, quod ferro, aut igne directe in pluribus partib. corporis externis, & internis tormenta paſsi ſunt. Et hinc vlterius ſequitur accidere potuiſſe, vt multi martyres in vna, vel altera parte corporis maiorem, ac intẽſiorem dolorẽ perpeſsi ſint, quã Chriſtus in alia, vt v.g. in oculis, lingua, & ſimilib. partibus, in quib. alij vehementer cruciati ſunt: Chriſtus autẽ aut minime, aut certe leuius. Comparatio ergo fieri debet inter ſummum dolorem ſenſibilem, quẽ Chriſtus habuit in ea parte corporis, in qua maximũ dolorem ſenſit, & alium quemcunque dolorem maximum. Ex quo intelligitur ad explicandã hanc acerbitatem doloris Chriſti non referre multitudinem dolorum ſeu læſionum, nempe quod in manibus, & pedib. clauis fuerit confixus, in capite ſpinis coronatus, & toto corpore flagellatus, nam hæc augent dolorem extenſiue, non intenſiue. In quo eſt notanda differentia inter dolorem & triſtitiam. Nam triſtitia oritur ex apprehenſione interiori: poteſt autem intellectus, vel imaginatio ſimul, ac per modum vnius apprehendere multa, quæ triſtitiam vehementiorem, ac intenſiorem efficiant: at vero dolor ſenſibilis cauſatur ex reali læſione, & ideo quod hæc in diuerſis partibus multiplicetur, non auget dolorem intenſiuè, ſed extenſiue, niſi fortaſſe læſio vnius redũdet in alteram, vt ſupra dicebamus.

Dolores Martyrum in comparatione dolorum Chriſti quales & quanti.

Dolor Chriſti intenſiuè omnium maximus.

Sic igitur intellecta, & explicata hac comparatione ſententia D. Tho. eſt, dolorem Chriſti fuiſſe maximum intenſiue, non quidem omnium dolorum, qui eſſe poſſunt de potẽtia abſoluta, (nam in eodem Chriſto potuiſſet eſſe maior dolor, ſi vehementior cauſa, aut læſio adhiberetur) ſed eorum, quos homines paſsi ſunt. Cuius aſſertionis duplex ratio ex D. Tho. colligitur. Prima eſt, quia magnitudo doloris oritur, & ex magnitudine læſionis, quæ eſt cauſa doloris, & ex diſpoſitione patientis, quæ eſſe poteſt magis perceptiua doloris, tum ex optima complexione corporis, in qua ſenſus tactus maxime viget: tum ex efficacia animæ, & interiori apprehẽſione, ex qua vis doloris maxime pendet. At vero in Chriſto Domino, & læſio corporis fuit magna, præſertim quando clauis affixus, iiſq; toto corporis pondere duntaxat innixus, capite ſpinis coronatus, totoq; corpore cruciatus, in cruce pependit. Complexio etiam corporis eius fuit perfectiſsima, & vis animæ ad apprehendendum, & attinendum efficaciſsima, ergo & dolor eius fuit maximus. Secunda ratio, quæ ex D. Thom. colligitur, eſt, quia Chriſtus voluntariè aſſumpſit hanc doloris magnitudinem, vt pro nobis exactius ſatisfaceret. Hæc vero ſecunda ratio ita intelligenda eſt, vt non putetur Chriſtus ſuo arbitrio intendiſſe illum dolorem vltra eum gradum, quem tales cauſæ in tali corpore ſic diſpoſito naturaliter efficere poterant. Quia (vt concedamus hoc miraculum fuiſſe poſsibile) non eſt neceſſarium, neq; vlla authoritate, vel ratione fundatum, ſed ex hac ratione ſolum concludendum eſt, Chriſtum Dominum nullo modo impediuiſſe cauſas huius doloris, neque auertiſſe interiorem mentis ſeu imaginationis apprehenſionem: ſed potius efficaciſsime ea omnia conſideraſſe, quæ augere dolorem poſſent. Itaque tota vis rationis in priori conſiſtit, & poſterior ſolum eſt addita, vel ad explicandam congruentiam, ob quam Chriſtus tam acerbum dolorem aſſumpſit, vel ad excludendam tacitam obiectionem, cauſas ſcilicet doloris fuiſſe grauiſsimas: Chriſtum autem volũtate ſua potuiſſe illas impedire: nec enim ita fecit, ſed vnicuique cauſæ, & facultati permiſit operari, quæ illius ſunt propria, vt Damaſ. dixit lib. 3. cap. 15. & 20.

Damaſc. *Obiectio.*

Sed adhuc ſupereſt difficultas circa aſſertionem D. Tho. & priorem eius rationem. Quanquam enim recte concludat in eodem genere doloris, vel ſuppoſitis cauſis æqualibus, ſeu eiuſdẽ rationis, non tamen in vniuerſum probat de omnibus doloribus ſenſibilibus. Nam in iis poteſt eſſe non ſolum diuerſitas maioris, & minoris intenſionis intra eandem ſpeciem: ſed interuenire etiam poteſt differentia ſpecifica pro diuerſitate læſionum, ſeu cauſarum. Non enim videtur eſſe eiuſdem rationis dolor, qui prouenit ex combuſtione ignis, & qui ex diuiſione continui, aut qui ex nimio calore, vel ex nimio frigore naſcitur. Habent enim obiecta valde diuerſa, vnde etiam in ipſo effectu ſenſibili modo valde diuerſo percipiuntur, vt in fame, & ſiti perſpicere licet: ſunt enim hæ paſsiones quædã doloris. Et è contrario ex delectationibus ſenſibilib. confirmari poteſt, neq; enim omnes ſunt eiuſdem rationis, igitur nec dolores. Hoc ergo ſuppoſito, fieri poteſt, vt alius dolor ſenſibilis ſpecie ſua ſit grauior, quã is, qui oritur ex confixione manuũ, aut pedũ, aut ex alijs læſionibus, q́ in Chriſti corpore factæ ſunt. Vnde enim cõſtat eã læſionẽ natã eſſe efficere ſummũ dolorẽ, quoad eſſentiã, & ſpeciẽ doloris ſenſibilis? Quod ſi ex alia cauſa v.g. igne aut ſimili poteſt oriri grauior dolor in ſpecie, ergo, cũ aliæ cauſæ doloris alterius rationis applicatę fuerint alijs hominib. fieri poteſt, vt ex eo capite eorum

dolor fuerit maior, ſaltem quoad grauitatem eſſentialem, quanquam ex diſpoſitione patientis fuerit minor aptitudo ad dolendum. Quin potius hæc ratio procedere poteſt, etiamſi ſupponantur dolores eſſe eiuſdem rationis, & differre ſolum in intenſione. Nam poteſt eſſe tantus in læſione, cauſaue doloris, vt exceſſum ex diſpoſitione ſentientis exuperet. videntur autem læſiones, ſeu vulnera aliquorum Martyrum plurimum exceſsiſſe læſionem factam in corpore Chriſti. ergo.

Reſponſ. Hæc obiectio apud me conuincit, non poſſe in hac re eſſe certitudinem, ſed rem eſſe dubiam, & ancipitem, & potuiſſe quidem vno, vel altero modo accidere. Neque ad perfectionem noſtræ redemptionis, & paſsionis Chriſti multum refert exacta hæc in intenſione, & doloris acerbitate comparatio: ſatis enim eſt, quod aſsũpſerit grauiſsimos dolores, quantum expediebat, decebatque maxime: nihilominus tamen recedendum non eſt à ſententia D. Th. quam etiam Theologi in 3. diſt. 15. magis probant, & communi ſenſu piorum fidelium videtur recepta, & ad illam accommodari ſolent verba illa Thren. 1. *Attendite ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.* Magis enim exaggerat charitatem Chriſti erga nos: atq; illius prouidentia potuerunt facile omnes cauſæ ita diſponi, præparari, aut permitti, vt maximũ ipſi dolorem incuterent. Deinde ex parte ſubiecti cõſtat fuiſſe in Chriſto ſufficientem cauſam maioris doloris: ex parte vero læſionis valde grauem, & efficacem: ita, vt de nulla alia cõſtet eſſe maiorẽ intenſiue in determinata parte ſubiecti, ergo omnibus conſideratis ſẽtiendum eſt, dolorem Chriſti fuiſſe maximum inter omnes dolores, quos mortales homines in hac vita paſsi ſunt, vel aliquando patientur.

Ex quibus colligo primum, non ſolum in determinata corporis parte v. g. manibus, pedibus, & capite ſenſiſſe Chriſtum dolorem maximum, ſed etiã in toto corpore: ita quod conſiderando dolorem illum, quem Chriſtus in cruce patiebatur, tanquam vnam paſsionem per totum corpus diffuſam, nullus hominum vnquam habuerit totum corpus ſuũ ſimul tanto dolore affectum. Quia licet ille dolor Chriſti nõ fuerit æqualis in omnibus partibus eius, & in aliqua habere potuerit remiſsiorem dolorem, quam aliquis Martyr in alia: tamẽ conſiderando totam integram corporis affectionẽ, in nullo fuit vnquam ſimilis diſpoſitio, & acerbitas doloris, vt ratio facta proportionaliter applicata ſufficiẽter oſtendit.

Dolor Chriſti pœna, & dolore damnatorum minor.

Secundo colligitur quid dicendum ſit, ſi hic dolor comparetur cum dolore gehennæ, qui dicitur *pœna ſenſus.* Ille enim ſine vlla dubitatione eſt longe alterius rationis, & prout ſit in ſolis ſpiritibus habet etiam perceptionem, ſeu ſenſum alterius ordinis, & ideo non eſt dubium quin ratione ſua ſit acerbior. Quod autem ſit etiam intenſior in gradibus, non ita conſtat: eſt tamen veriſimilius propter rationem ſupra factam de triſtitia; quę hic facile applicari poteſt. Nam & cauſa doloris, quæ eſt ignis, vt inſtrumẽtum diuinæ iuſtitiæ, & diſpoſitio patientis, cum ſit pure ſpiritualis, ac propterea magis efficax, etiam ad maiorem intenſionem conferre poteſt: An vero idem dicendum ſit de animabus purgatorij, res magis dubia eſt, quia illæ mitius puniuntur. Vnde aliqui credunt non ſolum in Chriſto: ſed etiam in alijs hominibus reperiri poſſe interdum maiorem dolorem, quam in animabus purgatorij. Sed quoad genus pœnæ & doloris mihi non eſt dubium, quin dolor purgatorij ſit maior, quia eſt eiuſdem ordinis cum pœna ſenſus inferni. Quod vero attinet ad intẽſionem, probabile eſt, poſſe aliquam pœnam purgatorij eſſe minus intenſam, quia poteſt eſſe propter cauſam leuem. De qua re latius in materia de purgatorio. Deniq; quid dicendum eſt, ſi comparatio fiat cum dolore ſenſibili, quem patiuntur corpora damnatorum poſt reſurrectionem? Res etiam eſt incerta, quia illo

A dolor damnatorum videtur eſſe futurus ſenſibilis, eiuſdem rationis cum dolore qui percipitur ex combuſtione ignis. Nihilominus probabilius eſt etiam illum dolorem futurum eſſe maiorem, & ignem non ſolum naturali virtute: ſed etiam vt inſtrumentum Dei ad illum eſſe cooperaturum: ſed de hoc alias.

DISPVTATIO XXXIV.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis quæ Chriſtus Dominus vſque ad comprehenſionem paſſus eſt.

EXplicata generatim acerbitate paſſionis Chriſti, vt ea quæ nonnullam difficultatem habent in ijs, quæ de rebus in ea geſtis narrantur, & theologicam expoſitionem requirunt, B in particulari pertractemus, totam illam hiſtoriam in tres præcipuas partes diuidemus: primam vſque ad Chriſti comprehenſionem: ſecundam vſque ad crucis geſtationem: tertiam vſq; ad mortem. In hac igitur diſputatione, quæ primam partem continet, tria potiſsimum myſteria declaranda occurrunt, ſcilicet venditio Chriſti, Iudæque crimen, ſudor ſanguinis, quem orans in horto paſſus eſt, ac denique quomodo à Iudæis fuerit comprehenſus. In quibus myſterijs exponendis non ſolum dicemus, quid Chriſtus paſſus fuerit (quod videtur noſtri inſtituti propriũ) ſed etiam, ſi oportuerit, vt res tota magis illuſtretur interdum declarabimus, quid Chriſtus fecerit, loquutusve ſit.

C

SECTIO I.

Quam ob cauſam, & quo pretio Iudas Chriſtum vendiderit.

PRimo ſupponendum eſt ex hiſtoria Euangelica, Iudam Chriſtum vendidiſſe, vt conſtat ex verbis illis Matth. 26. *Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad Principes Sacerdotum, & ait, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Ex quo loco coniectare poſſumus Iudam pepigiſſe cum Iudæis de Chriſto tradendo pridie ante noctem cœnæ. Vt enim ex eo loco conſtat, biduo ante Paſcha Principes, & Phariſæi concilium coegerunt, vt de Chriſto capiendo, & interficiẽdo deliberarent. Narrat autem ſtatim Matth. Iudam, cũ ægre tuliſſet fa- D ctum illud de muliere, quæ in Bethania effudit vnguentum ſuper caput Ieſu, abijſſe ad Principes ſacerdotum. Hinc ergo intelligi poteſt iuiſſe ad conciliũ, in quo erant congregati, atque ita illo eodem die de tradendo Chriſto pepigiſſe. *Matth. 26.*

Obiectio. Dices, Ergo die Martis vendidit illum; quia ille erat dies biduus ante Paſcha, quod die Iouis ad veſperam incipiebat, non ergo factũ eſt hoc pridie ante cœnam. *Reſponſio.* Reſpondetur, ſi ſolum conſideremus literã Euangelij, potuiſſe hoc modo exponi, tamẽ adiuncta Eccleſiaſtica conſuetudo, & traditio declarat illud biduum dictum eſſe reſpectu diei feſti, qui die Veneris celebrabatur, atq; adeo factum Iudæ contigiſſe die Mercurij, & in eodem fuiſſe coactum conciliũ E Iudæorum aduerſus Ieſum. Nam propter hanc cauſam dies Mercurij inter dies, qui ſpectant ad paſsionẽ Domini, numeratur: quia in eo cœpit pati Chriſtus, cum in eo venditus ſit, & ideo etiam apud cõplures fuit antiqua conſuetudo ieiunãdi feria quarta in honorẽ paſsionis Dñi, vt conſtat ex Aug. epi. 86.

Quonam die Iudas Chriſtum vendidit. *Auguſt.*

Obiectio. *Ioan. 12.* Sed rurſus dices, Matthæus narrat Iudam vendidiſſe Chriſtum ſtatim poſt cœnam factam in Bethania: conſtat autem ex Ioan. ca. 12. cœnam illam factã eſſe ſexto ante paſcha die, ergo venditio Iudæ antea etiam facta eſt.

Non defuerunt qui dicerent, cœnam illam, & vnctionem, de qua loquitur Ioannes, eſſe diuerſam ab ea, de qua loquitur Matthæus; & ita potuiſſe diuerſo tempore celebrari, alteram ſexto die ante Paſcha, alteram

Matth. 26. *Ioann. 12.* alteram biduo. Nam etiam videntur in diuerſis domibus celebratæ: Matthæus enim ait, Chriſtum cœnaſſe in domo Simonis leproſi: Ioannes vero ſignificat cœnaſſe in domo Marthæ, aderant enim Lazarus, & Maria, & Martha miniſtrabat, non eſt autem veriſimile miniſtraſſe in aliena domo. Item Matth. dicit fœminam illam vnxiſſe caput Ieſu, Ioannes vero ait Mariam vnxiſſe pedes: apud Matth. diſcipuli indignantur, apud Ioannem ſolus Iudas: & iuxta hanc ſentētiam facilis eſt reſponſio ad obiectionem, ſcilicet cœnam narratam à Matth. contigiſſe biduo ante Paſcha: quam vero narrat Ioannes antea celebratam, fuiſſe diuerſam. Hæc fuit ſententia Origen. tract. 35. in Matth. & eandem indicat Chryſ. hom. 81. in Matt. & clare Euthy. ſuo. c. 62. in Matt. & hanc ſententiam ſequutus eſt Cæſar Baronius in Annalibus, anno 32. & 34. eamq; ex Euangelio colligi exiſtimat. *Orig. Chryſoſt. Euthym. Caſ. Baron.*

Sed leui fundamento motus eſt, quia neq; Matth. neq; Marc. ſcripſerunt cœnam illam factam eſſe biduo ante Paſcha, ſed cum narrare inciperent concilium Iudæorum illo die factum, & deinde narraturi eſſent proditionem Chriſti, quam in eo concilio Iudas fecit, per recapitulationem interpoſuerūt, quid ante paucos dies geſtum eſſet in illa cœna, vt occaſionem indicaret, qua Iudas indignatus, & ad Chriſtum prodendum impulſus eſt. *Reſponſio.* Vnde neq; etiam dicunt Iudam ſtatim poſt illam cœnam abijſſe ad prodendum Chriſtum. ſed finita narratione vnctionis, quam interpoſuerant, reuertuntur ad hiſtoriæ narrationem, quam aggreſsi erant. Deinde tot ſunt circumſtantiæ ſimiles in vtraque cœna, & vnctione, vt non ſit veriſimile diuerſas fuiſſe præſertim cum cōtrariæ coniecturæ nō repugnent eidem cœnæ. Nam illa de diuerſo tempote iam reiecta eſt: alia vero de diuerſa domo non cogit: tum quia Chryſoſt. homil. 64. in Ioan. refert multos ſenſiſſe cœnam quam narrat Ioannes, non fuiſſe factam in domo Lazari, potuit enim Martha, vel ex magna ad Chriſtum deuotione, vel propter cognationem, & familiaritatem aliquam cum Simone in domo eius miniſtrare. *Chryſ.* Tum etiam, quia Theophyl. in Matth. refert illum Simonem fuiſſe Patrem Lazari, & Marthæ, quod etiam refert Niceph. li. 1. Hiſt. cap. 17. *Nicephor. Theophyl.* Reliquæ coniecturæ faciliores ſunt: non enim oportet, vt ſinguli Euangeliſtæ ſingula narrent, ſed ſatis eſt, vt ea quæ referunt, inter ſe non pugnent: nō pugnant autem quod eadem mulier in eadem cœna vnxerit pedes, & caput, & quod Iudas cœperit indignari, & poſtea alij diſcipuli eum imitati ſint, quamuis fortaſſe non eadem intentione, vt Chryſoſt. dixit. Et eadem reſpōſio eſt ad cætera, quæ obijci ſolent, vt egregie obſeruauit Aug. qui præcipuus author eſt huius ſententiæ lib. 2. de conſenſu Euang. ca. 79 quā ſequuti ſunt Anſel. Matth. 26. & Rupert. lib. 10. in Ioannem, & eā videtur tandem tenuiſſe Chryſ. hom. 64. in Ioan. dum Matthæum cum Ioanne concordare nititur, & eandem ſequitur Hiero. Matth. 26. qui attente eſt legendus, nam initio videtur diſtinguere mulierem, quæ vnxit pedes Domini ab ea, quæ vnxit caput. *Auguſt. Anſelm. Rupert. Chryſoſt. Hieronym.* Sed quidquid ſit de eius ſententia quoad diſtinctionem perſonarum, (de quo alias) tamen non diſtinguit has cœnas in Bethania factas, & narratas à Matt. & Ioan. vt euidenter patet ex ſequentibus, imo in priori diſtinctione non videtur agere de vnctione pedum, quam narrat Ioannes, ſed quam narrat Luc. c. 7. quæ ſine dubio fuit diuerſa, & antea facta eſt. Deniq; hanc ſententiā ſequuntur Caiet. Janſen. Tolet. & alij. & iuxta illā facile patet ſolutio ad obiectionē factā, nimirum Iudā non vendidiſſe Chriſtum eo die, quo cœna facta eſt. Quia licet immediate poſt illā narretur, nō oportet res eodē ordine geſtas eſſe, quo narrantur.

Chriſtus à Iuda vendi cur paſſus eſt. Secundo dicendum eſt de cauſa huius venditionis, quæ inquiri poteſt, vel ex parte Dei, vel ex parte Iudęorum, aut ex parte Iudæ. Ex parte quidem Dei, cur permiſerit Chriſtum à Iuda vendi. Ad quod reſpondendū eſt, propter eam cauſam permiſiſſe vendi, propter quam permiſit comprehendi, flagellari, & crucifigi. Quam Paulus ad Rom. 8. vno verbo cōplexus, dixit, *Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* *Roman. 8.* Itaq; inter alia voluit Chriſtum pro nobis hoc genus iniuriæ, infidelitatis, & ingratitudinis perpeti, vt & nos doceret ſimilia mala patienter ferre, & vt ſpecialem modum triſtitiæ, & doloris, quem talis proditio cauſare poterat, ad ſatisfaciendum pro nobis aſſumeret. Vnde de hoc afflictionis genere ſcriptum eſt Pſalmo 40. *Homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem.* *Pſalm. 40.* *Auguſtin. Hieron.* Vbi Augu. & Hieron de Iuda hoc interpretantur, & pōderant verbum illud *panes meos*, quo dicunt eſſe indicatum myſterium Euchariſtiæ, cuius proditor Iudas particeps fuit, vt in

B materia de Euchariſtia latius dicendum eſt. Et eodē modo exponunt verba illa Pſalm. 54. *Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq; & ſi is, qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo, tu vero homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu, &c.* *Pſalm. 54.*

Rurſus ex parte Iudæorum inquiri poteſt, non quidem, quid eos impulerit, vt Chriſtum comprehendere cuperent, (nam ſatis notum eſt ex Euangelio, inuidia, & odio motos eſſe) ſed ſpecialiter quid eos mouerit, vt pecunijs emerent, quem quotidie in templo, vel in ciuitate ſuo arbitrio, ſine difficultate vlla poterant comprehendere. Sed huius rei cauſam aperuerunt etiam Euangeliſtæ: Marcus enim ſic

C inquit capit. 14. *Quærebant ſummi Sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.* Lucas vero addit, *Timebant vero plebem.* Itaq; ſicut timebāt illum occidere *in die feſto, ne tumultus fieret in populo*, ita etiam timebant publicè, & coram plebe eum comprehendere, ne fieret ſeditio, & ne fortaſſe multi eū defendere conarentur. Propter hanc ergo cauſam quærebant opportunitatem, vt in loco ſecuro, & remoto eum caperent, atque in iudicio ſiſterent & tumultum, ac plebem contra eum excitarent, priuſquam ſe tueri, aut à diſcipulis, amiciſq; defendi poſſet. Ad hoc ergo caute præſtandum ſuam induſtriam, ac diligentiam Iudas promiſit, & propterea gauiſi ſunt Iudæi, pecuniamque ei ſpoponderunt. Addi etiam poteſt timuiſſe Iudæos, ne Chriſtus eorum cogitata

D cognoſcens fugeret, ſeque occultaret. Nam ca. 11. inquit Ioannes, Iudæos ad inuicem colloquentes dixiſſe: *Quid putatis, quia non venerit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices, & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.* *Ioan. 11.*

Denique ex parte Iudæ quid ipſum impulerit ad vendendum Chriſtum, non defuerunt quidam hæretici Caiani appellati, qui dicerent: Iudam bene egiſſe vendendo Chriſtum, vel quia Chriſtus legem peruertebat, quod Iudas impedire voluit, vel certè, quia Chriſtum perfecte cognouit, & ex perfecta cognitione veritatis eū prodidit zelo generis humani, quod cognouit non poſſe ſaluari, niſi per Chriſtum, nec Chriſtum potuiſſe mori, niſi ab ipſo proderetur.

E Ita fere refert Iren. lib. 1. contra Hæreſ. c. vlt. & Tertullian. lib. de præſcriptionib. aduerſus hæreticos, c. 47. Epiphān. hæreſ. 38. Poſſunt autem hi hæretici in confirmationē ſui erroris adducere verba illa Chriſti. *Quod facis, fac citius.* Niſi enim bene operaretur, non eum Chriſtus ad operandum impelleret. *Irenæ. Tertul. Epiphan. Ioan. 13.*

Sed repugnant euidentibus ſcripturę teſtimonijs: paſsim enim in Euangelio hoc Iudæ peccatum damnatur, & Chriſtus dixit, *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille*, Matt. 26. & apud Ioannem c. 13. *Vos mundi eſtis, ſed non omnes; ſciebant enim, quis eſſet qui traderet eum, & propterea dixit. Non eſtis mundi omnes*, & ibidem. *Cum diabolus miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas*, & infra. *Et poſt buccellam introiuit in eum Sathanas, & exi-* *Matt. 26. Ioan. 13.*

uit continuo. Denique iſti hæretici priores ipſo Iuda eſſe videntur. Ille enim peccatum ſuum confeſſus eſt & agnouit, dicens: *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum.* (*Matth. 27.*) Quibus verbis etiam rationem ſui peccati agnoſcit, quod nimirum contra omnem iuſtitiam, vtrum innocentem, ac ſanctum prodiderit. Quamquam (vt notauit Leo Papa ſer. 1. de Paſsione) (*Leo Papa.*) non totam grauitatem ſui peccati declarauit: in quo aliud peccatum ſuæ infidelitatis indicauit, non enim peccauit ſolum tradendo hominem iuſtum, ſed etiam tradendo ipſum filium Dei, quem ille non ſatis agnoſcebat, nec credebat.

Auaritia cauſa Iudas Chriſtum vendit.

Dicendum eſt ergo, Iudam propter auaritiam Chriſtum vendidiſſe. Hæc eſt communis ſententia omnium Patrum quam colligunt, tum ex eo, quod Matth. & Marcus antequam narrent hanc Iudæ proditionem, interponunt indignationem eius ob vnguentum effuſum ſuper caput Ieſu. Quam ortam fuiſſe ex auiditate pecuniæ, declarauit Ioannes illis verbis: *Non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat.* (*Ioann 12.*) Vnde colligunt ex eo die machinatum eſſe Iudam, quomodo Chriſtum venderet, vt illam iacturam reſarciret. Tum etiam quia hanc mentem ſuam ſatis ipſemet expandit illis verbis: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* (*Matth 16.*) Vnde Auguſtinus enarrat Pſalm. 63. (*Auguſt.*) *Auaritia, quæ captiuauit diſcipulum comitem Chriſti, captiuauit & militem cuſtodem ſepulchri:* & Chryſoſt. hom. 64. in Ioannem inquirens, (*Chryſoſt.*) cur Chriſtus diſpenſatorem pecuniæ fecerit eum, quem furem, & auarum eſſe non ignorabat, dicit Chriſtum hoc permiſiſſe, vt maius malum vitaret, ſcilicet, vt cupiditas, & auaritia eius inde expleri poſſet, & ita tolleretur ei proditionis occaſio. Quam rationem attigit etiam Euthym. ſuper cap. 12. Ioannis. Quæ tamen hoc ſenſu accipienda eſt, quod tanta fuerit cupiditas Iudæ, vt expleri non potuerit iis, quæ furabatur, niſi etiam magiſtrum ſuum venderet. Et ita ſunt intelligenda verba, quæ ſubdit Chryſoſt. *Neque enim poteram dicere pecuniarum id cupiditate feciſſe, ſufficientes enim loculi eſſe debebãt, qui eius ſatisfacerent cupiditati, ſed ſola malitia.* Quod enim intendit negare Iudam hoc feciſſe cupiditate pecuniæ: ſed ſolum non fuiſſe talem cupiditatem illam, quæ aliquam vel humanam poſſet excuſationem habere, erat enim nimis effrenata cupiditas, & ex ingenti malitia orta. Quam porro admixtam auaritiæ malitiam ſignificare volens Leo Papa ſerm. 8. de paſsione, (*Leo Papa.*) inquit: *Impius Iudas maluit miniſter eſſe diaboli, quam Apoſtolus Chriſti, quem non timoris perturbatione deſeruit, ſed pecuniæ cupiditate diſtraxit. Hoc perfidus Iudas inebriatus veneno, dum ſitit lucrum, peruenit ad laqueum, & tam ſtulte impius fuit, vt triginta argenteis, & Dominum venderet, & magiſtrum.* Illud vero eſt conſiderandum, non fuiſſe proditum à Iuda Chriſtum, vt occideretur: ſed ſolum quia exiſtimauit fore, vt in exilium mitteretur, aut in carcere detineretur, ne populum commoueret. Hinc enim factum eſt, vt poſtea intelligẽs, Chriſtum damnatum eſſe à Iudæis, pœnitentia ductus fuerit referens triginta argenteos, vt narratur Matt. 27. (*Matth. 27.*) non ergo motus eſt inuidia aut odio, ſicut alij Iudæi, ſed auaritia.

Obiectio.

Dices, Quî potuit Iudas qui tot, ac tanta miracula Chriſti conſpexerat, propter ſolum affectum pecuniæ illum tradere Iudæis? Quidam dicunt, Iudam non credidiſſe, illa fuiſſe vera miracula: ſed apparentia, & virtute dæmonis facta, quod ſentit Hierony. Matth. 26. (*Hieronym. Matth. 26*) Vel dici poteſt, quamuis crediderit miracula eſſe vera: non tamen cognouiſſe, nec credidiſſe Chriſtum eſſe Deum, ſed ſolum virum iuſtum & ſanctum, hoc enim tam euidens illi erat ex dictis, & factis Chriſti, vt aliud ſibi perſuadere non potuerit, vt poſtea ipſemet confeſſus eſt, dicens: *Tradens ſanguinem iuſtum:* excœcatus tamen paſsione, & auaritia ipſum prodidit. Ad quod eo facilius induci potuit, quo & indignatus erat ex priori facto, & non æſtimauit tantum nocumentum fuiſſe Chriſto inferẽdum, vt dictum eſt. Quanquam autem ille iuſtum eſſe Chriſtũ crederet, cum aũt ad Phariſæos eſt locutus, vt eũ proderet, grauiſsime mentitũ eſſe credendum eſt (quod eſt nouum peccati genus. (Vt. n. factum ſuũ excuſaret, & probabile Iudæis faceret, neceſſarium illi fuit Chriſtum accuſare, & dicere ſe zelo legis moueri ad illum tradendũ, cuius mores expertus erat, neq; ferre poterat, &c. Ianſen. in Con. c. 128. (*Ianſen.*)

Tertio dicendum de pretio, quo Iudas Chriſtum vendidit, de quo ſolus Matth. ſcripſit fuiſſe triginta argenteos. (*Matth. 27.*) Circa quod duæ occurrũt dubitationes. Prima eſt, quæ fuerit illa pecunia quantitatis, ſi eam iis menſuris, quæ apud nos ſunt in vſu, metiamur. Secunda, quomodo veritas non exacte reſponderit figuræ. Nam Patriarchæ Ioſeph venditio figura fuit venditionis Chriſti, ille autem tantum viginti argenteis venditus legitur Gen. 37.

Circa primum, magna eſt opinionum diuerſitas (*Geneſ. 37. Dubium. Ianſen.*) quas late refert Ianſen. c. 128. Concord. quarum breuis ſumma eſt, quoſdam aſſeruiſſe illos argenteos eiuſdem valoris fuiſſe cum noſtris, quos Hiſpani *reales* vocant. Ita ſentit Rupert. lib. 10. in Matth. qui ait, (*Rupert.*) Iudam ſolitum fuiſſe furari decimam partẽ eorum quæ habebat in loculis, & ita ceptis his triginta denariis, recuperaſſe decimam partem trecentorum denariorum, quibus vnguentum vendi poterat, quam ſibi periiſſe indigne ferebat.

Secunda opinio eſt, vnumquemq; argenteum illorum habuiſſe valorem decem denariorum, ſeu argenteorum noſtrorum, atque ita vendidiſſe Chriſtum trecentis illis denariis, quibus vnguentum vẽdi poterat. Ita Lyran. Matthæi 26. (*Lyra.*) Sed hæc dicta ſunt ſine fundamento.

Tertia ergo opinio Ianſenij eſt valorem argentei (*Ianſen.*) fuiſſe quatuor argenteorum ex noſtris, atque adeo triginta argenteos æquiualuiſſe duodecim ſcutis argenteis, ſeu quindecim florenis, ſeu centum, & viginti argẽteis ex noſtris: hæc enim omnia idem ſunt. Fundamentum eſt, quia *argenteus* ſubſtantiue ſumptus, idem ſolet ſignificare, quod *ſiclus*, vt patet ex (*Sicli & drachmæ valor. 2. Reg 18. Iſai. 7.*) lib. 2. Reg. c. 18. & Iſai. 7. adiuncta expoſitione Hierony. & ex Ioſeph. libr. 3. antiquitat. cap. 9. Siclus autem pendebat quatuor drachmas, vt dicit Ioſephus, & (*Hierony. Ioſeph.*) Hieronym. Ezechiel. 4. & Iere. 32 drachma autem eiuſdem fere ponderis, & valoris erat cum noſtro argenteo, vt Budæus, & omnes tradunt.

Addit vero idem author ex Budæo libro 5. de aſſe, (*Budæus.*) probabile etiam eſſe, argenteum, quo Hebræi vtebãtur, duas drachmas Atticas pepẽdiſſe, & ex iis eſſe triginta illos argenteos, quibus venditus fuit Dominus, quia ẽt nunc aliqui eorum viſuntur Romæ, & Pariſiis eius põderis, & qualitatis. Quam ſententiam ſequutus eſt Franciſc. Ribera Amos 8. & Zach. 11. (*Franc Rib.*)

At vero Cæſar Baronius in Annalibus, in Appendice (*Cæſ. Bar.*) ad annum 34. aliam excogitauit ſententiam, dicens, verum quidem eſſe hoc pretium ſolutum eſſe Iudæ in nummis argenteis, qui erãt in vſu Iudæorũ, quales ſunt, qui modo oſtenduntur, & creduntur eſſe ex illis, qui Iudæ numerati ſunt à Scribis, & Phariſæis, non tamen ſolos triginta eſſe numeratos, ſed multo plures. Exiſtimat enim argenteum hoc loco ſignificare libram argenteam, quia iuxta Hebræorum traditionem, quam ibi ex Rabinis, & ex Aria (*Argenteum quid.*) Montanó refert, hæc vox *argenteus*, licet in Pentateucho ſignificet *ſiclum*: in Prophetis vero ſignificat *libram*, & veriſimile eſt Matthæum hac ſignificatione vſum eſſe illa voce, cum propheticam prædictionem afferat. Et ita iuxta hanc ſententiam triginta argenteorum valor fuit fere trecẽtorum aureorum. Nam vnaquæq; libra argentea pendere dicitur quatuor & centũ denarios, ſeu argenteos ex noſtris. Præter dictã vero vocabuli obſeruationẽ, nititur potiſſimum hic author ea coniectura, quod 30. illis argẽteis emptus eſt ager figuli in peregrinorũ ſepulturã, vt con-

Matth. 27. *Act. 1.*

Vt conſtat Matt. 27. & Act. 1. vbi dicitur ager ille *Emptus de mercede iniquitatis*, quo ſignificatur ſolo illo pretio emptum eſſe. Nõ eſt autem veriſimile agrum propè Ieroſolymam, quem eſſe oportuit non exiguę magnitudinis, vt poſſet capere omnes peregrinos, quibus Ieroſolyma abundabat, potuiſſe emi minori pretio, præſertim cum ager ille non ad tempus, id eſt, vſque ad annum Iubilæi (vt moris erat apud Iudæos) ſed in perpetuum emeretur, eò quod vſui ſepulturæ aſcribi deberet in poſterium.

Iudas cur tã vili pretio Chriſtum vendidit.

Sed (ſi coniectura vtendum eſt) obſtat huic ſententię alia, quæ apud me maiorem (vt verum fatear) probabilitatem efficit. Quî enim credi poteſt, Iudæos tam facilè obtuliſſe trecentos aureos propter opus, quod nullius ferè laboris, vel negotij erat, præſertim cum Iudas nec rogatus, nec quæſitus, ſeſe ad tradendum Chriſtum obtulerit propenſumque oſtenderit? Vnde Hierony. Matth. 26. hac coniectura colligit Iudam vili pretio Chriſtum vendidiſſe. *Sed quaſi vile* (inquit) *tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare.* Et cæteri omnes expoſitores idem ſentiunt, illud ſcilicet pretium fuiſſe multò minoris valoris. Quanquam enim dicere quis poſſet, Iudæos præ nimio deſiderio, quo ardebant comprehendendi Chriſtum, facilè maximam pecuniæ vim obtuliſſe: id fieret veriſimile, ſi vel in opere ipſo, vel in proditore aliquam difficultatem experti eſſent, eo vel maximè, quod eo tempore decem aurei in maiori pretio, & exiſtimatione habebantur, quam nunc centum.

Reſponſio. Quo pretio Chriſtus à Iuda venundatus.

Quocirca non coniecturis, ſed propria ſignificatione vocis *argenteus*, quæſtio hæc definienda eſſet: cum autem vox illa ſit valde æquiuoca, & varias monetas ex argento factas ſignificare ſoleat, vix poteſt certa ratione definiri, in qua ſignificatione hoc loco ſumenda ſit tam in Euangelio, quam apud Zachar. c. 11. Videtur autem veriſimilius argenteum illic ſignificare ſimplicem aliquam monetam argenti, quæ tunc erat in vſu, & illam fuiſſe vel ſiclum, vel dimidiam partem ſicli, vt tertia, & quarta opinio aſſerebat. Potuit autem ea quantitas pecuniæ ſufficere ad emẽdum agrum in ſepulturam peregrinorum, vel quia non ſola illa emptus eſt, nam licet ſcriptura dicat ex illis emptum eſſe, non tamen affirmat ex ſolis illis, vel certè quia non oportebat agrum eſſe adeò magnum, quia rari ſolent eſſe peregrini, qui in aliqua ciuitate moriuntur, etiamſi magna illorum multitudo illuc confluat, vt etiam nunc Romæ, & Compoſtellæ videre licet. Nam ad ſepeliendos peregrinos exiguus locus ſufficit, præſertim, quia (vt dicebam) eo tempore moneta carior erat, quam nunc ſit, quare tunc decem aureis emi poterat ager, qui nunc fortaſſe non potuiſſet centum comparari.

Dubium. *Ioſeph.* *Ezech. 45.* *Hieron.* *Reſponſio.* *Ioſeph. à fratribus in Ægyptum quo pretio venditus.*

Ad vltimam dubitationem non defuerunt, qui in loco Gene. triginta argenteos exiſtimarent eſſe legendum. Sed lectio illa nullam habet probabilitatem, quia & Hebræi codices habent viginti, & eodem modo legunt omnes codices emendatiores vulgatæ editionis. Septuaginta etiam interpretes quoad numerum *viginti* legunt, quamuis quoad pecuniæ qualitatem non argenteos, ſed aureos interpretati ſint. Ioſephus etiam libr. 2. Antiquit. ca. 3. numerum viginti retinuit, ſed non dicit viginti aureis, vel argenteis fuiſſe venditum, ſed viginti minis, quod longè maius pretium eſt. Nam vnaquæq; mina ſexaginta ſiclos pendebat, vt conſtat Ezech. 45. Sed in vtroque erratum eſt, nam & Hebraica veritas, & vulgata editio viginti argenteos habet, & ita eſſe legendum notauit Hieronym. quæſtionib. Hæbraicis in Gen. & Matth. 26. Vbi expreſſe refellit tranſlationem ſeptuaginta ſubdens. *Neque enim pretioſior eſſe poterat ſeruus, quam Dominus.* Ad dubitationem ergo reſpondetur, non oportuiſſe figuram in omnibus conuenire cum re repræſentata. Et addi poteſt ex prædictis verbis Hieronymi in hoc ſeruatam eſſe proprietatem figuræ, quod ſeruus minori pretio venditus eſt, quam Dominus. Addo denique neque hunc pretij numerum relictum eſſe ſine figura, & prophetia. Nam Exodi 21. pro ſeruo, aut ancilla occiſis ſolui præcipiebantur triginta ſicli argentei: vnde Iudæi tanti Chriſtum emere voluerunt, quantum ab eis ſeruus æſtimabatur. Zachariæ autem 11. de hoc pretio prædictum erat. *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*, id eſt, cùm pro beneficijs acceptis gratiam reddere deberent, dederunt Iudæ triginta argenteos, vt me traderet. Ita exponunt Hieron. ibi, & ſuper Matth. Ruffin. in ſimbo. Cyril. Ieroſolym. catecheſ. 13. & huius prophetiæ meminit Matth. capit. 27. quanquam mutatis verbis, & non tribuit illam Zachariæ, ſed Ieremiæ, quod non paruam difficultatem multis ingeſsit, quam variè expediunt Origen. Hierony. & alii expoſitores ibi, & Auguſt. libr. 3. de conſen. Euangeliſtarum cap. 7. Sed illud veriſimilius videtur, Euangeliſtam non poſuiſſe nomen Ieremiæ, ſed ſimpliciter nomen prophetæ: ab aliquo autem additum nomen Ieremiæ in margine, poſtea irrepſiſſe in textum in aliquibus codicibus, non enim in omnibus habetur. Et hæc eſt ſententia Hieron. quam Ianſenius capit. 140. magis probat, & eandem ſequitur Cæſar Baronius in dicta appendice.

Exod. 21. *Zacha. 11.* *Hieron.* *Ruffin.* *Cyril. Iero.* *Origen.* *Auguſtin.* *Ianſen.* *Cæſ. Baron.*

SECTIO II.

Vtrùm ſudor ſanguineus Chriſti in horto orantis vêrus, ac naturalis fuerit.

EXplicata Chriſti venditione, quæ legalem cœnam anteceſsit, explananda ſequebantur myſteria cœnæ: ſed quoniam hæc in ſequentem tomum, vbi myſterium Euchariſtiæ explicabimus, à nobis remittuntur, gradum facimus ad explicandum ea, quæ Chriſto oranti in horto contigerunt: hæc enim proximè poſt cœnam ſubſequuta ſunt. Sic enim habent Euangeliſtæ, *& hymno dicto exierunt in montem oliueti*, qui propè Ieruſalem erat, *Sabbathi habens iter*, vt dicitur Act. 1. id eſt, per vnum milliare diſtans, tantum enim itineris licebat Iudæis in ſabbato agere (vt OEcumenius ibi notat) vel ſex ſtadijs (vt Ioſephus tradit libro 6. de bello Iudaico capite 3.) In eo ergo itinere, quantum ex Matthæ. & Marc. colligi poteſt, ſermonem habuit Chriſtus cum diſcipulis, in quo & eorum ſcandalum, & mortem ſuam, ac reſurrectionem iterum prædixit, Petroque aſſerenti ſe nullo modo ſcandalum in eum paſſurum, quod eum eſſet negaturus, etiam prædixit, quamuis iam antea in cœna iterum, atq; iterum eandem negationem illi prædixiſſet (vt Auguſt. notauit libr. 3. de conſenſu Euangeliſt. capite 2.) & in eodem itinere pertranſijt Chriſtus torrentem Cedron, qui per vallem fluit, quæ inter montem oliuarum, & Ieruſalem interiacet (vt Ioſeph. ſupra retulit) ac tandem peruenit in villam Gethſemani, quæ erat ad radices montis Oliuarum (vt Hieronym. refert libr. de traditionibus Hebraicis) Erat autem ibi hortus (vt Ioannes refert) in quem ingreſſus eſt Ieſus cum diſcipulis, vt oraret. Tria autem ſunt potiſsima, quæ ab Euangeliſtis narrantur facta in illa oratione: primum, quod *cœpit Ieſus pauere, & tædere, & mæſtus eſſe.* Secundum, oraſſe ad Patrem illis verbis, *Pater ſi poſſibile eſt, &c.* Tertium addit ſolus Lucas dicens, *Et factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.* Quæ verba, quamuis Hilarius libr. 1. de Trinitat. dicat in multis codicibus tam Græcis, quam Latinis deeſſe, & idem ſignificet Hieronym. libr. 2. contra Pelagian. quatenus ſolum dicit eam partem hiſtoriæ in multis codicibus Græcis, & Latinis reperiri:

Matth 26. *Sabbathi iter quantũ.* *Act 1.* *Oecumen.* *Ioſeph.* *Auguſtin.* *Ioſeph.* *Hierony.* *Luc. 22.* *Hilar.* *Hieronyi.* *Conc. Trid.*

periri : tamen certa fide tenendum eſt eam partem A eſſe canonicam, & Scripturam Sacram: præſertim poſt Con. Tridentini decretum in ſeſſ. 4. vbi definit, libros Scripturæ integros eſſe ſuſcipiendos cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in Vulgata Latina editione habentur. Hæc autem pars communi Eccleſiæ conſuetudine, & cōſenſu recepta eſt, & antiquiſsimi Eccleſiæ Patres eam vt canonicam ſuſceperunt, vt patet ex Dionyſ. c. 4. de Cæleſt. Hiera. Epiph. hæreſ. 69. Auguſt. Irenæo, & alijs quos ſtatim referam, Quæ omnia intelligenda ſunt etiam de illa parte, in qua Lucas refert apparuiſſe angelum cōfortantem Chriſtum. Vnde ſi in aliquibus codicibus hæc pars deeſt, credendum eſt expunctam fuiſſe ab aliquibus indoctis, ſpecie pietatis. Nam & S. Nicon in quadam epiſtola de religione Armenorum refert, eos abſtuliſſe ex Euangelio hanc hiſtoriam de ſudore ſanguinis, imbecillitatis hoc eſſe exiſtimantes non diuinæ maieſtatis.

Igitur de prima, & ſecunda parte huius myſterij multa dicta ſunt in ſuperioribus, de prima in primo tomo circa quæſt. 15. D. Thom. in comment. artic. 7. & diſp. 28 Sect. 1. & in hoc, præcedenti diſput. multa de hac triſtitia Chriſti dicta ſunt. De ſecunda verò parte, id eſt, de illa Chriſti oratione, & de voluntate à qua profecta eſt, dixi in primo tomo diſp. 33. Sect. 1. vbi refutaui hæreticos, qui hanc Chriſti orationem auſi ſunt reprehendere, & diſpu. 24. Sect. 3. interpretatus ſum Auguſt. & Hieron. qui interdum indicant verba illa, *ſi poßibile eſt*, &c. profecta eſſe ex ignorantia aliqua, & dubitatione, in diſputat. verò 38. Sect. 2. expoſui, illa oratione declaraſſe Chriſtum naturalem affectum voluntatis ſuæ: quem permittere in ſe voluit, & exterius exprimere, ad confirmandam naturæ aſſumptæ veritatem, & triſtitiæ ſuæ acerbitatem declarandam. Solum ergo ſupereſt, vt hoc loco de tertia parte huius myſterij ſermonem inſtituamus.

Chriſtus in horto verum ac naturalē ſanguinem ſudauit.

Dico ergo primò, Chriſtum Dominum verum, proprium, ac naturalem ſanguinem emiſiſſe, quando ſanguinem ſudaſſe fertur. Hæc aſſertio mihi eſt certa, nam verba Lucæ ſunt expreſſa, & cum hiſtoriam contineant, propriè intelligenda ſunt. Vnde (quod Theophylactus dixit) ea ſcripta eſſe per hyperbolem. *Theophyl.* Nam ſicut qui amarè flet, dicimus ſanguinem flere, ita qui præ anxietate, & interno labore nimium ſudat, dicitur ſanguinem ſudaſſe, id eſt, D fluentem ſudorem fortiter ſtillaſſe: hæc (inquam) interpretatio cum aliena ſit à literæ proprietate, & neceſſaria non ſit, nullo modo eſt admittenda. Sed ait Euthym. *Euthym.* qui in eadem eſt ſententia ſuo ca. 64. in Matth. Lucam non dicere Chriſtum ſudaſſe ſanguinem: ſed ſudorem eius fuiſſe, ſicut ſanguinis guttas, id eſt, fuiſſe craſſum, & concretum ſudorem ſimilem guttis ſanguinis. Sed certè, ſi ſolam ſimilitudinem voluiſſet Lucas ſignificare, potius dixiſſet, *Sicut guttæ aquæ*: ſimiliores enim videntur guttæ ſudoris guttis aquę, quam ſanguinis. Adde particulam illam, *ſicut*, quemadmodum & particulam, *quaſi*, non ſemper ſignificare in Scriptura ſimilitudinem: ſed E interdum identitatem, & veritatem, vt Ioan. 1. *Ioan. 1.* *Vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à Patre.* Deniq; ſi in hoc loco per particulam illam *Sicut*, importatur aliqua ſimilitudo, quæ à veritate deficiat, non eſt in ſubſtantia ſanguinis, quaſi verum ſanguinem nō ſudauerit Chriſtus, ſed in forma, & figura guttarum. Quia fortaſſe non habebant perfectam figurā guttę, ſed illi ſimilem, vel certè, quia non erant ex puro ſanguine, ſed aliquid ſudoris habebant admixtum. Itaque ſimpliciter fatendum eſt, Chriſtum ſanguinem verum ſudaſſe, vt Euangelij litera præſefert, & communi ſenſu Eccleſiæ intellecta eſt, etiam ab Apoſtolorum temporibus, vt colligere licet ex Iuſtino Martyre dialog. cum Triphone, *Iuſti. Martyr.* Irenæo *Irenæus.* libro 4. contra hæreſ. cap. 32. vbi contra negantes veritatem carnis Chriſti illud incommodum infert, quod *globos ſanguinis* non ſudaſſet. Idem repetit lib. 4. cap. 69. Idem ſentit apertè Epipha. *Epiphan.* in Anchoreto, & Athanaſ. *Athanaſ.* libr. 6. ad Theophyl. qui eſt de beatitudine filij DEI, anathema dicit in eos, qui Chriſtum verum ſanguinem ſudaſſe negant: Hilar. etiam & Hieronymus *Hier. Hilar.* locis citatis, planè intelligunt ea verba de vero ſanguineo ſudore, & Auguſtin. *Auguſtin.* libro 3. de conſenſu Euangeliſtar. capit. 4. vbi dicit Chriſtum emiſiſſe ſudorem ſanguineum. Ammonius verò Alexan. *Ammon. Alexan.* in Harmonia Euangeliorum *ſudorem ſanguinolentum*, appellauit. Ratio huius ſudoris propria, & litteralis ſtatim explicabitur. Rationes autem myſticæ variæ traduntur à Patribus, Beda *Beda.* ſuper Lucam dicit, ſignificatum eſſe hoc Chriſti ſudore defluente in terram, B etiam terrenos homines ſanguine Chriſti eſſe irrigandos. Auguſtin. *Auguſtin.* in libr. ſententiarum, ſententia 68. *Orans* (inquit) *cum ſudore ſanguineo Dominus Ieſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore, quod eſt Eccleſia, emanaturas martyrum paſsiones.* Bernard. *Bernard.* ſermo. 3. in Dominicam Palmarum, dicit Chriſtum non fuiſſe contentum lacrymis oculorum: ſed totius corporis ſanguineis lacrymis peccata noſtra flere, ac lauare voluiſſe.

Sanguinei ſudoris in Chriſto cauſa quæ fuerit.

Dico ſecundo, Chriſtus Dominus abſque ſpeciali miraculo ſanguinem ſudauit ex vi internæ afflictionis, & agoniæ, quam in illa oratione paſſus eſt. Ita ſentit Caietan. *Caietan.* Luc. 22. ab cuius opinione non multum diſcrepat Ianſenius *Ianſen.* cap. 137. Concord. Declaratur primo, ratione theologica. Quia ſi ille ſanguis C miraculosè eſſet emiſſus, & non ex vi interioris afflictionis, non fuiſſet ſignum certum, & euidens maximi angoris, & triſtitiæ interioris, quia miraculosè poterat etiam cum minima afflictione, imò ſine vlla emitti: conſequens autem eſt contra ſenſum omnium ſanctorum ab vniuerſa Eccleſia receptum. Secundo hoc explicat Caietan. naturali, & phyſica ratione. Quia ſicut magnitudo paſsionis pellit violenter ſudorem, ita ſi vehemens ſit paſsio, & deficiat ſudoris materia, fieri poteſt vt ſanguinem expellat. Sicut natura vi (vt ita dicam) effrenis concupiſcentiæ coacta, deficiente ſemine in proprijs organis, ſanguinem fundit, & deficiente lacte, qui nimiū vbera emungit, vt dicitur, elicit ſanguinem: in Chriſto autem corpus erat debile, & exhauſtum, cumque alioqui afflictio interior eſſet vehemens, fieri potuit, vt deficiente materia ſudoris, ſanguis fuerit ex vi interioris afflictionis expulſus. Nam & Ariſt. *Ariſtot.* lib. 3. de Hiſt. animal. c. 19. dicit interdum euenire ex abundantia ſanguinis, & intemperie corporis, vt aliquis ſanguinem ſudet: hæc autem cauſa nō habuit locum in Chriſto: tamen, ſicut hæc à natura eſt, ita alia à nobis explicata eſt naturalis & ſufficiēs ad hunc effectum.

Obiectio. Dices, Metus, & triſtitia, quibus tunc Chriſtus angebatur, non emittunt ſanguinem foras, ſed potius ad cor attrahunt, natura ita prouidente, vt principaliori membro in huiuſmodi afflictionis tempore ſubueniatur. *Reſponſ.* Reſpondetur, ſi angor & afflictio ex triſtitia, metuque proueniens tanta ſit, vt corpus commoueat, & inflammet, vim habent attenuandi ſanguinem, & aperiendi poros, & hinc conſequi poteſt emiſsio ſanguinis ad exteriores partes corporis. Eo vel maximè, quod licet Chriſtus naturali affectu timeret, tamen deliberata voluntate, & efficaci, & actu appetitus à voluntate imperato, mortem, & omnes dolores, qui efficaciſsimè proponebantur, amplectebatur, & naturalem affectum ſuperabat, & hinc agonia proueniebat. Ex hoc ergo actu fortitudinis, & audaciæ, magis quàm ex timore, & triſtitia illa corporis alteratio, & ſanguinis omiſsio prouenire potuit. Quod ſatis narratione ſua Lucas indicauit dicens. *Luc. 22.* *Et factus in agonia prolixius orabat,*

& factus

& factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.

Obiectio. Sed vrgebis: nam licet fieri poſsit, vt aliquis ſubtilis ſanguis per poros effluat: tamen verba Lucæ indicant, non tenues, ſed craſsiores guttas, ex craſsiori ſanguine concretas, vſque ad terrã decurriſſe. Hanc enim vim habet dictio Græca θρομβὸι, quæ grumum craſsiorem ſignificat; ergo non videtur hoc naturaliter fieri potuiſſe. Quæ ratio tandem mouit Ianſenium, vt diceret non omnino naturali cauſæ, ſed miraculo tribuendum eſſe, quod de Chriſti ſudore refert Lucas. Sed dici poteſt, licet propter dictam cauſam naturalem, ſubtilis ſanguis, & liquidus è Chriſti corpore flueret, tamen ſtatim ac perueniebat ad externam corporis ſuperficiem condenſari potuiſſe abſq; miraculo, propter aëris intemperiem, præſertim cùm eſſet nox, aerque frigidior. Sic ergo ſanguis denſior, & craſsior effectus, & in guttulas diuiſus, in terram decidebat.

Ianſen.

Reſponſ.

Obiectio. Hilar. Reſponſio. Huic verò noſtræ ſententiæ contradicere videtur Hilar. libro 10. de Trinitat. his verbis. *Sudorem vero nemo infirmitati audebit deputare, quia dum & contra naturam eſt ſudare ſanguinem, neque infirmitas eſt, quod poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſſit.* Exponi tamen poteſt hoc non fuiſſe infirmitatis, hoc eſt impotentiæ, & coactionis: Chriſtus enim non ex imbecillitate, aut ex impotentia ita timuit, aut triſtatus eſt, vt ſanguinem ſudauerit, ſed voluntariè hos affectus in ſeipſo permiſit. Deinde dici poteſt, poteſtatis miraculoſæ in Chriſto fuiſſe ſuſtinere tam ingentem triſtitiam, ac internum dolorem, ex quo tam mirabilis externus effectus effluxit, fortaſſe enim id non eſt homini poſsibile per naturam: vel ſaltem fieri non poteſt, vt homo huiuſmodi paſſionem patiatur, quin mors inde ſubſequatur, & hoc modo concedi poteſt aliquod miraculoſum opus hic interceſsiſſe. Non negat autem Hilarius, quod poſito tali affectu in corpore ita diſpoſito, potuerit naturaliter ſequi prædictus effectus.

Angelus Chriſtum in horto confortat. Reliquum erat, vt de Angelo confortante Chriſtum (quod eodem loco Lucas narrat) aliqua diſputaremus: ſed hunc locum ſufficienter tractauimus in priori tomo ſuper quæſt. 12. D. Tho. in comment. articul. 4. quibus nihil ferè hoc loco addendum occurrit. Id eſt duntaxat adnotandum, Angelum illum in forma ſenſibili, & humana apparuiſſe, ſolumque exterius loquutum ad Chriſtum fuiſſe, vt ex verbis Lucæ facilè colligi poteſt, & ex ijs, quæ ſupra agentes de tentatione Chriſti diximus, ſcilicet: non potuiſſe interiores Chriſti potentias immutari immediatè ab Angelis. Vnde ſicut exteriùs tantum tentari potuit, & ita confortari, non tamen doceri, aut illuminari, vt in prædicto loco ex priori tomo citato D. Thomas diſſeruit. Quis autem ille Angelus fuerit, incertum eſt, nihilque inuenio de ea re à Sanctis Patribus dictum.

SECTIO III.

Quæ mirabilia acciderint in Chriſti comprehenſione.

Iudæ oſculum maxima Chriſti iniuria. IN hoc myſterio duo præcipuè conſiderari poſſunt, ſcilicet quid in eo Chriſtus ſit paſſus, & quid egerit. Prior pars propria eſt noſtri inſtituti, nihil tamen habet, quod ſcholaſticam diſputationem requirat, ſed piam potiùs conſiderationem, ac meditationem. Ad tria verò capita reuocari poſſunt, quæ tunc Chriſtus paſſus eſt. Primùm eſt iniuria, & infidelitas Iudæ, qui oſculi ſigno illum tradidit. De quo legi poteſt Origen. tractat. 36. in Matth. & Hieronym. Matthæ. 26. qui dicunt timuiſſe Iudam, ne Chriſtus ſeipſum transformaret, vel transfiguraret, ne agnoſci poſſet, & ideo dediſſe Iudæis hoc ſignum.

Origen. Hieronym.

Sed hoc difficile creditu eſt. Primo quia non eſt ſufficiens fundamentum vt aſſeramus Iudam hoc timuiſſe, quia transfigurationi Domini non affuerat: neque ab alijs audire id potuit, cum illis præceptum fuerit ne id dicerent, & ipſi tacuerint, vt dicitur Lucæ nono. Deinde, quia ſi Iudas timuit ne Chriſtus eo modo ſe occultaret, etiam timere potuit ne ſibi ipſi inuiſibilis fieret, vel alterius formæ, ergo pari ratione timere poſſet ne ſuum ſignum eſſet inutile. Quin potius Cyril. lib. 11. in Ioann. cap. 33. & Chry. homil. 82. in Ioannem, dicunt Chriſtum poteſtate diuina ita ſeſe occultaſſe miniſtris Iudæorum, & ipſi Iudæ, vt eum non agnouerint, quando eos interrogauit. *Quem quæritis?* quanquam neque hoc ſit admodum veriſimile, ſed probabilius eſt quod Augu. dicit lib. 3. de conſen. Euang. cap. 5. & Ammonius in harmonia Euan. Iudam, qui alios antecedebat, primum omnium vſque ad Chriſtum veniſſe, eumque agnouiſſe, & oſculum dediſſe, & tunc Chriſtum eum interrogaſſe, *Amice ad quid veniſti?* vt cor eius leniret, & ad meliorem mentem reuocaret: ſtatim vero, vt eum confunderet, ſubiunxiſſe, *Oſculo filium hominis tradis?* ac deinde vlterius proceſsiſſe quaſi ſeſe offerens ijs, qui ad eum comprehendendum veniebant eoſque interrogaſſe, *Quem quæritis?* non quia prius ſeſe illis occultaſſet, ſed vt oſtenderet potentiam ſuam in miraculo, quod ſtatim fecit, & quod voluntariè ſeſe morti offerebat. Qui ordo rerum ex ipſo Euangelio ſatis conſtat, & quia ſi Iudas non cognouiſſet Chriſtum, antequam ipſe interrogaret, *Quem quæritis?* ſuperuacaneum poſtea fuiſſet illius ſignum, quia iam Chriſtus ſe ſatis prodiderat.

Luc. 9. Cyril. Chryſoſt. Ioan. 18. Auguſtin. Ammon. Matth. 26.

O biectio. Oſculi ſignũ Iudæis à Iuda cur datum. Dices, Quid neceſſe fuit, Iudam præbere hoc ſignum, cum Chriſtus eſſet omnibus probè cognitus, præſertim Phariſæis eorumque miniſtris? Multi cẽſent id factum eſſe propter Iacobum fratrem Domini, qui erat Chriſto ſimillimus. Sed facilius dici poteſt, Iudam fuiſſe valde ſolicitum, ne errore aliquo Chriſtus è manibus militum elaberetur, vt illa eius verba ſatis declarant *Tenete eum, & ducite cautè.* Ferebatur enim ſemper eadem pecuniæ cupiditate, quia nondum illam acceperat: ſed promiſſa tantum illi erat, vt plane ex Euangelio conſtat. Hac ergo de cauſa, ſolicitus fuit in eo ſigno præſtãdo, & quia nox erat, & ideo facile in perſona errari poterat, & præterea quia cohors militum Romanorum, quæ ad Chriſtum capiendum veniebat, facilè poterat eum de facie non agnoſcere. Hæc ergo fuit prima iniuria, quam in hoc myſterio Chriſtus paſſus eſt, quæ ſanè fuit maxima: in qua ferenda Chriſtus ſummam patientiam, & charitatem oſtendit. Iudas autem ſummam ingratitudinem, ac mentis cæcitatem adeò vt viſum Hieronymo ſit eum non crediſiſſe ſigna, & miracula Chriſti fuiſſe vera: ſed magicis artibus facta, alioqui non exiſtimaſſet poſſe à ſe Chriſtum decipi: Cyrillus autem ſupra dicit eum paſsione obcæcatum non conſideraſſe ea, quæ faciebat. Plura de hoc Iudæ facinore legantur apud Chryſoſt. hom. de proditione Iudæ, & leonem Magnum ſerm. de paſsione.

Reſponſio. Ingratitudo Iudæ erga Chriſtum quanta. Hieron. Cyril. Chryſolog. Leo Papa

Ab omnibus in comprehenſione Chriſtus deſeritur. Secundo paſſus eſt Chriſtus deſertionem ab amicis, & diſcipulis, *omnes enim relicto eo fugerunt*, quod non ſine ſpeciali Chriſti prouidentia factum eſſe ſatis ſignificatum eſt illis verbis, quæ Ioannes refert, dixiſſe Chriſtum. *Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, vt ibidem Auguſt. notauit tractat. 112. *Oſtendit*, inquit, *quam curam ſalutis eorum omni tempore habuerit.* Quod magis explicans Rupertus libro 13. in Ioan. ait prænouiſſe Chriſtum non fuiſſe tunc Apoſtolos ſatis firmos in fide, neque diſpoſitos ad patiendum, & ideò non permiſiſſe eos comprehendi. Quia facilè eum eſſent negaturi, & ita rectè exponit illud verbum, quod ſubdit Ioannes, *Vt adimpleretur, quod dixit, quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam*, quia etiam tunc ſeruauit eos corporaliter, ne ſpiritualiter

Ioan. 18. Auguſt. Rupert. Ioan. 18.

liter perirent. Addunt verò Aug. & Chryſ. hom. 82. ex hac Chriſti prouidentia, & efficacia verbi eius factum eſſe: vt Iudæi neminem Apoſtolorum comprehenderint: neque etiam Petrum, quia auſus fuerat ſeruum principis ſacerdotum vulnerare, quod non immeritò inter miracula à Chriſto tunc facta computari poteſt.

Caietan. In nullum Apoſtolorũ miniſtri Iudæorum in hortomanus iniecerunt. Epiphan. Hierony. Beda. Gregor. Theophyl. Euthym.

Ex quo vlterius colligit Caietan. adoleſcentem illum (quam Marcus refert comprehenſum eſſe à militibus, & nudum relicta ſyndone ex manibus eorum effugiſſe) non fuiſſe aliquem ex Apoſtolis: quanquam Epiphan. hæreſ. 68. dicat fuiſſe Iacobum fratrem Domini, & Hieron. pſ. 37. Et quamuis Beda ſuper Marcum probabile cenſeat illum fuiſſe Ioannem Euangeliſtam, quæ fuit etiam ſententia Ambr. ſuper Pſal. 36. & Gregor. lib. 6. Reg. cap. 2. & 14. Morali, cap. 23. Sed Caietani ſententia veriſimilior videtur, quam latius ipſe confirmat in ientaculo. 6. q. 4. & fuit etiam ſententia Theodoreti, & Euthym. in Mar. Quia cum verbum Chriſti fuerit efficax, non potuerunt Iudæorum miniſtri in aliquem Apoſtolorum manus iniicere. Addo nullum fuiſſe fundamentũ ad affirmandum illum fuiſſe Iacobũ, vel Ioannem, præſertim cum neuter eorum adoleſcens tunc fuerit, vel potius adoleſcentulus (vt Græca habent.) Nam Iacobus ſexageſimum ætatis annum exegerat, Ioannes vero trigeſimum attigerat, ſi tempora, & ætates, in quibus mortui ſunt, conſulantur. Addo incredibile eſſe aliquem ex Apoſtolis tunc fuiſſe nudum, & ſola ſyndone coopertum, quare veriſimile eſt (quod Caietanus dicit) illum fuiſſe aliquem ex ſeruis, qui in ea villa degebant. Sed de his ſatis.

Dubium. Reſponſio. Fuga Apoſtolorum Chriſtum deſerentium peccatumne fuerit.

Inquiri verò hic poſſet, an Apoſtoli peccauerint fugiendo, & deſerendo Chriſtum. Reſpondeo breuiter, ſi actum illum externum ſecundum ſe, & ſecundum occurrentes circumſtantias per ſe conſideremus, non videri actum de ſe malum, quia neq; ipſi poterant defendere Chriſtum, nec debebant, (vt ſtatim dicam:) ſeſe autem obijcere morti, aut comprehenſioni non erat eis ſpecialiter præceptũ. Quia non erant ipſi pro hominibus morituri: nec Chriſto erat eorum mors tunc neceſſaria: neque etiam ad confitendam, vel non negandam fidem, erat neceſſarium non fugere. Quia fuga de ſe non eſt contra fidei confeſsionem, ordinátur enim ad vitam cuſtodiendam, non ad explicandam mentem, ergo non habebat ille actus, vnde eſſet de ſe malus, maximè cum diſcipuli audiiſſent Chriſtum dicentem, *Sinite hos abire.* Dico autem per ſe, quia per accidens, aut ratione ſcandali, aut ob cõſcientiam erroneam, aut ſi fortaſſe fuga illa ex aliqua dubitatione in fide, ſeu fiducia in Chriſtum orta eſt, potuit in illo actu interuenire peccatum.

Comprehenſio Chriſti qualis.

Tertiò paſſus eſt Chriſtus comprehenſionẽ violẽtam magno cum ſtrepitu armatorum hominum, à quibus non ſolum eſt comprehenſus: ſed etiam ligatus tanquam inſignis quidam latro: & malefactor, vt ipſemet dixit. De quo myſterio legi poteſt Cyril. Ieroſol. cate. 13. Et Alexandrinus, libro 11. in Ioan. cap. 32. & 33. & tunc impletum eſt illud Pſalm. 21. *Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me,* & illud, *Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me,* Et illud Iſai. 53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur,* Et illud Thren. 4. *ſpiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt,* vt ibi Hieronym. exponit.

Cyrill. Pſal. 21. Iſai. 53. Thren 4. Hieronym.

Quoad ſecundam partem ſuperiùs propoſitam, duo miracula breuiter conſideranda ſunt, quæ tunc Chriſtus eſt operatus. Quia licet non directè pertineant ad paſsionem eius: pertinent tamen ad oſtendendam innocentiam eius, & voluntatem, qua patiebatur: quæ duo in toto hoc negotio præ oculis ſemper habenda ſunt. Ideo enim Chriſtus etiam eo tempore, quo infirmior, & imbecillior videbatur, miracula operari non deſtitit, ne exiſtimaretur à maieſtate, & poteſtate ſua accidiſſe, aut inuitus, & coactus pati. Primum ergo miraculum fuit proſtrare vnico verbo, *ego ſum,* tantam hominum multitudinem, quod factum eſt efficacia verbi, & potentiæ Chriſti. Nam ſicut verbo ſuo omnia creauit, & panem in corpus ſuum conuertit, vel ſicut Pſalm. 24. dicitur. *Vox Domini confringentis cedros,* ita facile fuit eodem verbo homines proſternere. Et non caret myſterio (vt Rupertus indicauit) verbum illud, *ego ſum,* quod eſt diuinitatis proprium, à qua virtus, & efficacia illius verbi manauit. De quo eleganter Leo Pap. ſer. 1. de Paſsione. *Hoc verbum illam manum ita ex ferociſsimis congregatam, quaſi quodam fulmineo ictu proſtrauit, atq; perculit, vt omnes illi atroces, minaces, atq; terribiles retro acti corruerent,* & ſerm. 15. dicit hoc fuiſſe diuinæ poteſtatis indicium. *Quæ impiorum conatus, non armis contrarijs, neque vllius creaturæ potentiæ auxilio, ſed ſola Dei virtute proſterneret.* Et ibidem: *Vna Domini voce ita percuſſa eſt illa multitudo, vt omnes ſimul amiſſo membrorum officio retrorſum acti, eliſiq; corruerint.* Quo ſignificat nõ ſolum impetu quodam deiectos eſſe in terram, ſed etiam priuatos eſſe virtute ſentiente, & mouente, ita vt ſuſtinere ſe ac regere non valerent, ſicut paralyticis ſolet accidere.

Efficacia verbi Chriſti quanta. Ioan. 18. Pſal. 24. Rupert. Leo Papa.

Dubium. Reſponſio. Cyril. Greg.

Quæri autem ſolet, cur potius factum eſt, vt retrorſum caderent, quam in faciem, vel alio modo. Cuius rei variæ rationes myſticæ videri poſſunt in Cyril. lib. 11. in Ioannem, cap. 33. & Greg. hom. 9. in Ezech. Propria, & literalis ratio eſſe videtur, quia maior potentia, & efficacia verbi Chriſti reluxit in eo deiectionis modo.

Ioann. 18. Auguſt.

Secundum miraculum fuit, quòd Chriſtus reſtituit auriculam Malcho, quam ei Petrus abſciderat. Hoc enim poſt præcedens factum fuiſſe conſtat ex Ioan. 18. & latè explicat Auguſt. lib. 3. de conſen. Euang. ca. 5. De hoc autem miraculo præter ſupra dicta nihil aliud notandum occurrit, quàm quod propria & ſpeciali ratione videtur Chriſtus hoc miraculum feciſſe, non ſolum ad exemplum manſuetudinis, & patientiæ: ſed etiam ne Iudæi arriperẽt occaſionem accuſandi illum, quod ſe violenter defendere voluiſſet, & publicum Reipublicæ miniſtrum, per ſe, aut per diſcipulos vulneraſſet.

Dubium. Chryſoſt. Hieron. Auguſt. Eccl. 4. Prou. 24. Cyril. Ambroſ. Num. 25. Luc. 22. Auguſt.

Hinc verò occaſio oritur inquirendi, an peccauerit Petrus in eo facto. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Petrus ex amore Chriſti motus eſt ad eum defendendum, vt Chryſoſtom. notat homil. 85. in Matth. & Hieronym. Matth. 26. & Auguſtinus libr. de agone Chriſtiano, cap. 27. *Petrus* (inquit) *non ſuperbia, ſed quamuis carnali, tamen amore Domini hoc fecit,* idq; per ſe ſatis credibile eſt: & alioquin factum ipſum ex obiecto non erat malum, quia licitum eſt defendere innocentem, Eccleſiaſtici. 4. & Prouerb. 24. Vnde Cyrillus libro. 11. in Ioannem capite. 35. *Petrus* (inquit) *gladium habuit, quia ſecundum legem gladio ſe defendere licebat. Vnde intentio Petri, qui gladium aduerſus hoſtes accepit, à mandato legali non fuit aliena,* & infra ſignificat CHRISTVM non reprehendiſſe factum Petri, vt malum, ſed vt minus perfectum, *Chriſtus* (inquit) *motum huiuſmodi, quamuis ſecundum legem fuerit, repreſsit, quaſi longè à perfecta virtute conſtitutum.* Quin potius Ambroſius Lucæ. 22. factum Petri comparat cum facto Phinees. *Petrus* (inquit) *eruditus in lege, promptus affectu, qui ſciret Phinees reputatum ad iuſtitiam, quod ſacrilegos peremiſſet, percuſsit principis ſeruum.* Et confirmatur, nam Chriſtus paulò antea dixerat diſcipulis, *qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium,* ergo potuit Petrus intelligere voluntatem CHRISTI fuiſſe, vt gladios haberent ad ſui defenſionem, ergo exiſtimauit actum illum eſſe iuxta Chriſti volũtatem. Vnde Auguſtinus in quæſtionibus noui, & veteris teſtamenti, quæſtione. 104. indicat, Petrum non in-

non iniuſtè percuſsiſſe. *Quia ſicut ſignificatur in Luca, ipſo Domino permittente percuſsit*, & infrà addit, Chriſtum non dixiſſe Petro, *Qui accipit gladium, gladio peribit*, propter id, quod fecerat, *ſed ne iterum percuteret, permiſſum enim ei erat, vt dolorem faceret, non vt occideret.* In contrarium verò eſt, quia Chriſtus videtur reprehendiſſe factum illud, vt malum, pœnaque dignum, ſic enim ait, *Conuerte gladium tuum in vaginam, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Quæ verba ius indicant, non factum. Neque enim omnes, qui gladio aduerſus alios vtuntur, re ipſa gladio pereunt, digni tamen ſunt, vt gladio perimantur. Quod de ijs neceſſe eſt intelligi, qui iniuſtè gladio vtuntur, & ideo non ſine myſterio dixit Chriſtus, *Omnes, qui gladium acceperint*, propria ſcilicet authoritate, vel arbitratu ſuo, vt notauit Augu. 22. contra Fauſtum, capit. 70. ſignificat ergo Petrum, hoc modo vſum eſſe gladio. Item huius rei rationes varias ſubdit Chriſtus, dicens. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ?* Petrus enim ſatis intellexerat Dei ordinationem eſſe, vt Chriſtus pateretur, & Chriſti voluntatem eſſe, vt omnino ita fieret. Vnde alio in loco, cùm Petrus Chriſto prædicenti paſsionem ſuam dixiſſet, *Abſit à te Domine*, grauiter ab ipſo increpatus audiuerat. *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea, quæ* Dei *ſunt, ſed ea, quæ hominum*: ergo in hoc opere fecit contra Dei ordinationem, & Chriſti voluntatem ſibi cognitam, & (quantum in ſe eſt) voluit ſcripturarum prædictiones inanes reddere. Deinde addidit Chriſtus, *an putas, quia non poſſum rogare Patrem meum? & c.* ac ſi diceret, Tu exiſtimas indigere me defenſione tua, in quo multum erras, ergo etiam ex hoc capite reprehenſibile fuit factum Petri. Ex imperfecta enim fide & Chriſti exiſtimatione ortum eſt.

Matth.16. Auguſt. Matth,26. Matth.16.

Reſponſio. In hac re mihi vera videtur ſententia Hieronymi, qui Matthæ. 26. vno verbo dixit, Petrum hoc feciſſe eodem mentis ardore, quo cætera. Alludit autem Hieronym. ad id, quod ipſemet dixerat Matth. 14. *In omnibus locis ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Volentem ad paſsionem pergere prohibet, & licet erret in ſenſu non tamen errat in affectu, nolens eum mori, quem filium* Dei *fuerat paulo ante confeſſus.* Itaque ſi factum ipſum ſecundum ſe conſideremus, excuſari non poteſt propter rationes dictas: & prætereà (vt rationi in contrarium factæ reſpondeamus) quia factum Petri non potuit habere rationem iuſtæ defenſionis, non ſolum quia erat contra Chriſti voluntatem ſed etiam quia illa non erat defenſio, ſed temeraria quædam aggreſsio, & iræ impetus, aut vindictæ. Non enim Petrus poterat CHRISTVM à tot armatis militibus vno mucrone defendere. Vel igitur Petrus conſiderabat Chriſtum vt imbecillem hominem indigentem defenſione, & ſic etiam ipſe erat impotens ad defendendum, & ideò non habebat iuſtam rationem inchoandi defenſionem, vt ſi aliquis videret decem homines aggredientes innocentem, ſi non ſperaret ſe poſſe defendere innocentem, etiamſi ſperaret poſſe vnum, vel alterum ex aggreſſoribus occidere, non iuſtè faceret, neque actio illa dici poſſet iuſta defenſio: vel Petrus conſiderabat CHRISTVM, vt habentem virtutem pluſquam humanam, qua nixus, & in virtute verbi eius, quod dixerat. *Qui non habet tunicam, emat gladium*, ſperabat ſe poſſe aduerſus totam cohortem illum tueri ſicut alibi dixit, *Tota nocte laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.* Hanc enim fuiſſe mentem Petri veriſimiliter poſſumus inde conijcere, quod ſtatim Chriſto obtemperauit imperanti, *Conuerte gladium tuum in vaginam*, vt Chryſ. ſupra indicauit. Sed (licet hoc admittamus) non poſſumus factum Petri ſecundum ſe excuſare, quia vt tantum facinus aggrederetur virtute Chriſti fretus, debuiſſet illius verbum, & præceptum expectare. Et ita rectè intelligitur quod Auguſtinus dixit libro 22. contra Fauſtum, capit. 70. Petrum non benè vſum fuiſſe gladio. *Quia Dominus* (inquit) *iuſſerat vt ferrum diſcipuli eius ferrent: ſed non iuſſerat, vt ferirent.* Ex quo vlteriùs duplex alia inordinatio in illo actu inuenitur. Altera quòd Petrus ſe expoſuit euidenti periculo mortis ſine iuſta cauſa: imo propter actionem iniuſtam. Altera, quòd Chriſtum ipſum, quem defendere cupiebat, maiori periculo expoſuit. Dedit enim occaſionem Iudęis, vt acriùs in Chriſtum ſæuirent, & cauſandi iuſtam aliquam, vel apparentem occaſionem accuſandi Chriſtum. Et hæc quidem vera ſunt, conſiderando factum ſecundum ſe. An verò perſona ipſa excuſanda ſit, non facilè dixerim, quia ex nimio feruore, & amore potuit non conſiderare has rationes omnes, inuoluntaria, ſeu inuincibili inconſideratione. Vnde Chryſoſt. dicit id feciſſe Petum ex pio, & feruenti amore: Ambroſ. verò indicat, fuiſſe illum actum quaſi ex dono Spiritus Sancti: At verò Auguſtinus ſupra, id non excuſat: ſed plane dicit peccaſſe non minus, quam Moyſem, quando percuſsit Ægyptum, *Vterque enim* (inquit) *non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate iuſtitiæ regulam exceſsit.* Imò nec Cyril. dict. cap. 35. videtur illum omnino excuſare. Sed cum hoc ex interiori affectu, & diſpoſitione Petri pendeat, non poteſt à nobis certa ratione definiri, non caret autem magna probabilitate dicere, Petrum tanto feruore, & amore motum eſſe, vt nihil peccauerit non conſiderando omnia, quæ in illo negotio conſideranda erant.

Hieron. Quo animo Petrus Malchi auriculam obtruncat. Luc. 22. Luc. 5. Chryſoſt. Auguſt. Factum Petri culpa ne caruerit. Chryſoſtom. Ambroſ. Auguſt. Exod. 22.

A B C D E

DISPVTATIO XXXV.

in tres Sectiones diſtributa;

De ijs quæ Chriſtus Dominus vſque ad latam mortis ſententiam paſſus eſt.

IN ijs omnibus, quæ Chriſtus paſſus eſt ex quo fuit comprehenſus vſque ad flagellationem, nihil fere eſt, quod diſputationem noſtram requirat, præter ea quæ Euangeliſtæ narrant de Petri negatione. Quæ licet non videatur ad Chriſti paſſionem pertinere, pertinet tamē maximè: quia licet non externū dolorē, iniuriā tamē, & triſtitiā ei intulit maximā. De cęteris ergo omnibus paſsionibus ſolū eſt hiſtoria Euangelica breuiter adnotanda. Chriſtus enim à militibus comprehēſus, primum ductus eſt ad Annam, de hoc enim nulla poteſt eſſe controuerſia, cùm ſit expreſſum in Euangelio. Vnde, quod legitur apud Clemen. libr. 5. Conſt. Apoſtol. cap. 16. primum ductum eſſe ad Caipham, deinde ad Annam, vt apocryphum reijciendum eſt. Quanquàm Turrianus illud interpretari conetur. Deinde aliqui exiſtimant in domo Annæ contigiſſe, quæ Ioannes narrat de prima negatione Petri & de alapa Chriſto inflicta propter reſponſum quod pontifici reddiderat: & ita intelligit Auguſt. libr. 3. de conſenſ. Euang. cap. 6. Quia poſt eam narrationem ſubdit Ioannes. *Et miſit eum Annas ligatum ad Caipham.* Alij verò exiſtimant hæc verba dicta eſſe à Ioanne per recapitulationem, non ſeruato ordine hiſtoriæ, aut præteritum illud *miſit* poſitum eſſe pro præterito pluſquam perfecto *miſerat.* Iuxta quam expoſitionem non eſt neceſſe aliquid horum factum eſſe in domo Annæ, ſed in domo Caiphæ, vt ſentit Origen. tractat. 35. in Matth. & Cyril. libr. 12. in Ioannem, cap. 1. qui tamen in libr. 11. capit. 38. quædam verba interponit in textu Ioannis, quæ non habentur in vulgata, ſcilicet *miſerunt autem eum ligatum ad Caipham pontificem.* Et hæc expoſitio magis accommodata eſt textui, præſertim iux-

Clem. Papa. Turrianus. Auguſt. Ioan. 18. Origen. Cyril.

tim iuxta ea, quæ alij Euangeliſtę narrant, vt videbimus ſequenti Sectione. Itaq; in domo Annæ nihil actum legimus: ſed ſolum videtur eò Chriſtus adductus propter coniunctionem Annæ cum Caipha, vel vt illi aliquis honor deferretur, vel certè vt ipſe authoritate ſua Chriſti comprehenſionem approbaret, atq; proueheret, vt omittam rationes alias, quæ in Auguſt. Cyril. Beda, Euthy. & alijs expoſitoribus legi poſſunt.

Chriſtus ad Annam cur adductus. Auguſt. Cyril. Beda. Euthym.

Poſt hæc ab Anna ductus fuit ad Caipham: in cuius domo multa quidem contigerunt admiranda & conſideratione digniſsima, quæ tamen noſtram explicationem non deſiderant, nec noſtri ſunt inſtituti, ſed ſolum ad literam Euangeliorum explicandam pertinent. Obſeruandum ergo eſt breuiter, tota illa nocte Chriſtum Dominum in domo Caiphæ varijs B iniurijs, ac doloribus fuiſſe affectum. Primum enim alapis, & colaphis percuſſus eſt: deinde velauerunt faciem eius, vt liberiùs irriderent, & conuitijs inceſſerent dicentes, *Prophetiza nobis, &c.* quaſi irridentes ei, quòd ſeſe prophetam iactaret. Rurſus expuebant in faciem eius, quod erat eximiæ ignominiæ, vt cõſtat ex Deu. 25. & Num. 12. Præterea credibile eſt alijs modis eum afflixiſſe, & ictibus eum cæcidiſſe, & præſertim barbam eius expilaſſe, genaſque vulſiſſe, iuxta illud Iſai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.* Illud etiam eſt obſeruandũ, Chriſtum Dominum percuſſum, & iniurijs affectum à Iudæis, interdum tacuiſſe: interdum verò manſuete, quidem, tamen prudenter & grauiter reſpondiſſe quod præcipuè notatum eſt ab Auguſt. tracta. 115. in Ioan. & lib. 1. de ſer. Domini in monte, cap. 20. & epi. 5. ad Marcellinum, notatum (inquam) eſt in verbis illis, quæ Chriſtus dixit, cum primum alapam accepit, *ſi malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, ſi autem benè, cur me cædis?*

Chriſtus in domo Caipha quanta ſit paſſus. Matth. 26. Deut. 25. Num. 12. Iſaiæ 50. Auguſtinus. Ioann. 18.

Circa quæ dubitat Auguſtinus, quomodo Chriſtus non obſeruauit conſilium, quod dederat, *ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Et in primis reſpondet, illud conſilium non eſſe iuxta corticem literę intelligẽdum, ſępius enim id facere non expedit. Sed literalis ſenſus illius modi loquendi eſt, ſimilem iniuriam æquo & tranquillo animo eſſe ferendam, & debere nos eſſe paratos ad ſuſtinendam potiùs aliam iniuriam, quàm vlciſ- D cendam priorem. Et hoc modo perfectiſsimè ſeruauit Chriſtus, quod præceperat. Vnde addit Augu. Chriſtum tunc non tacuiſſe, ſed reſpondiſſe, ne videretur ob iniuriam iratus, aut perturbatus: dum enim magna animi tranquillitate, & verborum manſuetudine loquutus eſt, ſatis oſtendit nihil eſſe interius perturbatum. Sic Chryſ. hom. 3. in 1. ad Cor. circa finem, dicit Chriſtum his verbis magis declaraſſe ſuam mãſuetudinem, quàm ſi tacuiſſet. Hinc etiam Baſil hom. contra iraſcentes, hæc verba Chriſti tractans. *Manſuete* (inquit) *atque immoto animo percutientem ſuſtine*, quod etiam optimè proſequitur Sanct. Ephrem. ſer. de paſsione Domini. Addendum vlterius eſt, Chriſtum ita fuiſſe loquutum, vt innocẽtiam ſuam tueretur, & ſuam cauſam, quæ ſimul etiam Dei, & omnium noſtrum cauſa erat, defenderet, ne tacendo videretur ſentire, ſe malè fuiſſe loquutum, aut iuſta de cauſa percuſſum. Et hoc ipſum in toto progreſſu dominicæ paſsionis eſt diligenter obſeruandum. Vbicunque enim ad refellendam calumniam, vel contra doctrinam ſuam, vel contra perſonam, & innocentiam reſpondere oportebat, id fecit ſumma animi modeſtia atque interdum magna authoritate, ne animum deſpondiſſe videretur, & vt nobis exemplum daret, non ſolum patienter ſuſtinendi iniurias, verumetiam conſtanter loquendi vbi oportuerit, & Dei honor, aut publica vtilitas id requiſiuerit. Et hæc ſatis ſint de reliqua parte totius hiſtoriæ paſsionis. Quomodo ſcilicet ductus fuerit

Dubium. Matth. 5. Reſponſ. In paſſione ſua interdũ cur proſe Chriſtus reſponderit. Auguſtinus Chryſoſt. Baſil. Ephrem.

A Chriſtus ad Pilatum, & Herodem, & coram hoc omnino tacuerit, coram illo verò interdum reſponderit, interdũ minimè. Quę rectè perpendit Athanaſius orat. de paſsione, & cruce Domini, & alij Patres exponentes Euangelia. Igitur tria præcipua capita totius Hiſtoriæ, vſque ad crucifixionem excluſiue tractanda ſelegimus, ſcilicet de negatione Petri, de Chriſti flagellatione, & de coronatione & illuſione, quæ cum illa coniuncta fuit.

Athanaſ.

SECTIO I.

Quoties Petrus Chriſtum negauerit, & quomodo.

Dvo ſunt præcipuè declaranda, primum numerus negationum, ſecundum genus peccati, vbi nonnihil de Petri pœnitentia adiungemus. Circa primum nonnulli aſſerunt, Petrum negaſſe Chriſtum pluries, quam ter. Ita Carthuſian. Matth. 27. & Caiet. Ioann. 18. Fundamentum eſt, quia ex tribus primis Euangeliſtis conſtat aperte, Petrum vt minimum ter negaſſe Chriſtum in domo Caiphæ: ſed ex Ioanne etiam colligitur negaſſe illum in domo Annæ, ergo neceſſe eſt, vt pluries quam ter negauerit. Imo ſi credendum eſt Auguſtin. tractatu 113. in Ioan. & libro 3. de conſenſu Euangel. capit. 6. hinc efficitur ſexies vt minimum negaſſe Chriſtum, quia Auguſt. dicit ter in domo Annæ illum negaſſe. Exiſtimat eC nim Auguſtinus omnes negationes relatas à Ioanne factas eſſe in domo Annæ. Primam quidem, quia ordo literæ Ioannis hoc indicat, & præterea quia Matthæus ſignificat primam negationem in domo Caiphæ factam eſſe, poſtquam Petrus ingreſſus fuerat atrium, iamque ſedebat: Ioannes vero indicat negationem à ſe relatam accidiſſe in ipſo ingreſſu. Et ſimile argumentum fit de ſecunda, nam Matthæus refert Petrum ſecundo negaſſe, cum ianuam exiret ad interrogationem ancillæ, Ioannes verò dicit Petrum ſtantem ad ignem, vt calefieret, interrogatum ab ijs qui aſtabant, negaſſe. Et idem argumentum fit de tertia negatione. Nam Ioannes dicit interrogatum fuiſſe Petrum à ſeruo Pontificis: Matth. vero ab ijs, qui aſtabant. Verba etiam, quibus Petrus interrogatur, & quibus negat, in ijs Euangeliſtis ſunt valde diuerſa, ſunt ergo omnes negationes diſtinctæ. Quin potius propter ſimile argumentum addidit Caietanus ſeptimam negationem in domo Caiphæ: quia Lucas poſt negationem ad interrogationem ancillæ, addit. *Et poſt puſillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es: & dixit, O homo non ſum.* Quæ negatio videtur diuerſa ab omnibus, quæ Matthæus & Marc. narrant, & tamen accidit in domo Caiphæ, quater ergo negauit in domo Caiphæ, & ter in domo Annæ.

Carthuſ. Caietan. Auguſtinus. Caiet. Luc. 22.

Dicendum verò eſt, Petrum ter tantum negaſſe Chriſtum. Hæc ſententia communior eſt, & probari poteſt primo eſt verbis Chriſti, *ter me negabis.* Si enim pluries eſſet negaturus, cur non prædixiſſet: vel cur potius numerum ternarium deſignaret, quam E alium? Certe niſi voluiſſet deſignare certum numerum, & dicere neque maiorem neque minorem eſſe futurum, potius ſimpliciter prædixiſſet, *Me negabis.* Addo Euangeliſtas omnes fuiſſe ſolicitos in demonſtrando Chriſti prædictionem fuiſſe impletam, & ideo ſinguli Petri negationem narrarunt (vt notauit Chryſoſt. homil. 82. in Ioannem,) vnde nonniſi trinam ſinguli ſcripſere negationẽ, indicantes Chriſti prædictionem trina tantum negatione fuiſſe implẽdam. Secundo, omnes antiqui Patres exponentes Euangelia tantum trinæ negationis mentionem faciunt. Multi enim tractantes 21. cap. Ioan. dicunt pro trina negatione reddidiſſe Petrum trinam confeſſionem. Vnde Aug. tract. 123. in Ioan. *Redditur* (inquit) *trinæ*

Petrus ter tantum Chriſtum negauit. Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioann. 13. Chryſoſtom. Ioann. 21. Auguſt.

Trina à Petro redditur Chriſto pro trina negatione confeſſio.
Cyrill.
Ambroſ.

trina negationi trina cõfeſſio, ne minus amori lingua ſeruiat, quam timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens, quam vita præſens, & Cyril. lib. 12. in Ioann. cap. 64. *Quoniam Petrus ter in tempore paſſionis negauit, iure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur, vt terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur. Ita, quod verbis commiſſum fuit, verbis curatur.* Idem ſignificauit Ambroſ. libro 2. de ſacram. capit. 7. dicens. *Petrus, qui antea negauerat, vt illum lapſum aboleret, tertiò interrogatur à Chriſto, ſi ſe amaret*, Idem Lucæ 22. Et Euthym. Ioan. 21. *Pro trina negatione trinam offert confeſſionem*, Et Hieron. epiſt. 149. ad Marcellam, *Trinam negationem trina poſtea confeſſione deleuit*, qui epiſt. 39. dixerat, *Petrum ter negantem, amara in ſuum locum reſtituere lacryma.*

Euthym.
Hier.

Tertiò, quia omnia, quæ Euangeliſtæ referunt, poſſunt ſatis in concordiam redigi. Quia in primis B veriſimilius eſt, omnes negationes, quas Ioannes refert, accidiſſe in domo Caiphæ. Quod dupliciter explicari poteſt. Primo cum Euthym. ſuper 26. cap. Matth. ſi dicamus eandem fuiſſe domum Annæ, & Caiphæ. Potuit enim id facile contingere, eo quod Annas eſſet ſocer Caiphæ: contingit autem ſæpè, vt gener domum ſoceri incolat: Hæc verò reſponſio primo omnino diuinat: quia non habet fundamentum ad hoc aſſerendum. Deinde non videtur conſona Euangelio, nam dicitur Chriſtus miſſus ab Anna ad Caipham: ſi autem in eadem domo habitaſſent, non eſſet cur mitteretur. Nam licet dici poſſet, in eadem domo fuiſſe diuerſa conclauia, inter quæ erat atrium, & ita potuiſſe ab vno ad alium mitti: tamen ſi intra eandem domum habitarent, cum vterque maximo deſiderio teneretur videndi Chriſtum comprehenſum, & alloquendi, & examinandi illum, non eſt veriſimile expectaſſe, vt ab vno ad alium mitteretur, & non potius ſtatim conueniſſe ſimul, vt illum venientem exciperent. Secundo ergo hoc melius explicatur dicendo, Chriſtum ad Annam adductum nihil ibi fuiſſe immoratum, ſed protinus ad Caipham fuiſſe deductum: atque ita negationes Petri, & omnia, quæ Ioannes narrat, in domo Caiphæ accidiſſe (vt ſupra ex Orig. retulimus) & fit veriſimile. Quia ſemper Ioannes vocat *atrium*, ſeu *domum pontificis*. Annas autem non erat Pontifex: ſed Caiphas. Quod enim Caiet. & alij dicunt ſimul ambos fuiſſe Pontifices, & fundamentum non habet, & contra legem erat, & mores Iudæorum, & verbis ipſius Ioannis repugnat dicentis ſingulariter de Caipha. *Quia erat pontifex anni illius*, & de illo pontifice ſemper loquitur, cum ait, *Erat notus pontifici*: *In atrium pontificis*, ac denique cum dixit, *Pontifex ergo interrogauit Ieſum.* Ex quo actu etiam intelligi poteſt illum fuiſſe Caipham. Nam examinare reum, ad pontificem pertinebat. Denique iam ſupra explicuimus, quomodo illa verba Ioannis, *& miſit eum Annas ad Caipham pontificem*, ad hunc ſenſum rectè accommodentur, vel per recapitulationem, aut ſumendo illud præteritum *Miſit*, pro pluſquam perfecto *Miſerat*. Quod ait Cyrill. Ioannem repetiuiſſe, vt indicaret locum, in quo omnes negationes Petri acciderunt.

In domo Caiphæ negationes Petri omnes acciderunt.
Orig.
Ioan. 18.
Caiet.
Ioan. 11 & 18
Cyril.

Secundo, ſuppoſita identitate loci, declaratur, quomodo omnes negationes, quas Euangeliſtæ referunt, ſint eædem. Et quidem de prima nulla eſt difficultas inter Matth. Marcum, & Lucam. Solum eſt inter eos differentia, quod vnus quibuſdam verbis vtitur, alius alijs, rem tamen eandem explicant, vel etiam vnus addit aliquid, quod alius tacet, vt v. g. Marcus, & Lucas referunt, Petrum tunc ſediſſe ad ignem, quod Matth. non negauit, quamuis neq; hoc dixit. Eſt etiam alia differentia quod Matth. & Marc. Incipiunt narrare negationes Petri, poſt contumelias Chriſto factas in domo Pontificis: Lucas verò prius narrat negationem, ſed hoc non refert (vt Aug. notauit lib. 3. de conſ. Euang. c. 6.) quia non

A oportet ordinem narrationis ſemper ordini rerum eſſe conformem, & veriſimilius eſt neque omnino anteceſsiſſe, neque ſubſequutas eſſe, ſed fuiſſe interpoſitas. Quia contumeliæ ferè continuè illa nocte Chriſto irrogabantur, negationes autem per interualla temporum factæ ſunt. Quod autem prima negatio (quam refert Ioannes) non ſit alia ab ea, quæ eſt prima apud alios Euangeliſtas, non difficilè explicatur. Quia in duobus videtur eſſe differentia, primo quia Matth. dicit Petrum extitiſſe foris in atrio, quando primum Chriſtum negauit: Ioannes verò dicit iam fuiſſe introductum ab alio diſcipulo. Sed hæc non ſunt pugnantia, quia aduerbium illud *foris*, relationem quodammodo dicit. Prius ergo erat Petrus *foris*, id eſt, extra totam domum, & à diſcipulo introductus eſt in primum atrium, & hoc dixit Ioannes, adhuc tamen dicitur eſſe *foris*, non reſpectu totius domus, ſed reſpectu ſecundi atrij, vel illius aulæ in quam erat Chriſtus introductus, & hic eſt ſenſus Matt. vt conſtat. Quoniam poſtquam narrauit contumelias Chriſti, ſubdit, *Petrus autem ſedebat foris in atrio.* Tum ex Marco, qui loco illius aduerbij *foris* dicit. *In atrio deorſum*: In hoc ergo atrio quod erat foris, & intus, reſpectu diuerſorum, prima contigit negatio. Neque eſt verum Ioannem dicere factam eſſe in ipſo ingreſſu oſtij, ſed ſolum narrat, Ioannem introduxiſſe Petrum: deinde ancillam oſtiariam interrogaſſe Petrum, non vero dicit, ſtatim in ipſo ingreſſu id accidiſſe. Alterum, in quo diſcordare videntur, eſt, quia Lucas dicit, Petrum cum alijs circumſediſſe ad ignem. Ioannes verò cum C illis ſtetiſſe, conciliantur tamen, quia in primis verbum *ſtandi*, interdum ſignificat ſolum præſentiam, vt Ioannis. 1. *Medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis*, & Luc. 6. *Foris ſtant quærentes te.* Deinde Ioannes non dicit Petrum ſtetiſſe, quando primo negauit: ſed prius narrat negationem, poſtea ſubdit, *ſtabant autem, &c.* intelligi ergo poteſt ſediſſe quando negauit: ſtatim verò poſt hanc negationem ſurrexiſſe, & exijſſe foras ante atrium (vt Marcus retulit) & deinde iterum intraſſe, & acceſsiſſe ad ignem, & cum alijs ibi fuiſſe.

Prima Petri negatio quæ.
Ioan. 1.
Luc. 6.

De ſecunda negatione conueniunt Matt. & Marc. factam eſſe ad interrogationem ancillæ, quam Matthæus explicat fuiſſe diuerſam à priori. Lucas verò ait: *Et poſt puſillum alius*, quo pronomine relatiuo maſculini generis indicat, non fuiſſe ancillam, ſed D aliquem hominem. Quod euidentius colligitur ex reſponſione Petri. *O homo, non ſum*, at verò Ioannes ſolum dicit. *Dixerunt ergo ei, Nunquid tu ex diſcipulis eius es?* Propter quod Aug. ſupra, ait aliquem hominem ſimul cum ancilla interrogaſſe Petrum, dediſſeque illi huius negationis occaſionem. Sed eſt diligenter conſiderandum, Marcum & Matt. non dicere ancillam alloquutam Petrum, ſed circumſtantes ad quos cum illa eſſet loquuta, vnus ex eis interrogauit Petrum, an ita eſſet, ſicut illa affirmabat: in hoc ergo nulla eſt repugnantia. Maior apparere poteſt eſſe in eo, quod Matth. dicit, hanc ſecundam interrogationem ancillæ factam eſſe, Petro ianuam exeunte: Ioannes verò dicit. *Erat autem Simon Petrus ſtans, & calefaciens ſe, dixerunt ergo ei, &c.* Propter hoc fortaſſe dixit Cyrillus lib. 12. in Ioan. c. 1. omnia hæc E quæ Ioannes narrat poſt primam negationem, pertinere ad tertiam. Sed iuxta hanc expoſitionem, vel fatendum eſt, eſſe plures negationes tribus (quod noſtræ ſententiæ aduerſatur) vel Ioannem non narraſſe tres, quod videtur eſſe contra contextum, & intentionem tam Ioannis, quam reliquorum Euangeliſtarum, vt ſupra notauimus. Aliter Origenes. tract. 35. in Matt. explicat illud. *Exeunte autem ipſo*, id eſt, volente exire, nondum autem egreſſo. Sed hoc repugnat Marc. qui ſtatim poſt primã negationẽ dicit. *Et exijt foras ante atrium, & ſtatim gallus cantauit.*

Secunda Petri negatio.
Luc. 22.
Ioan. 18.
Auguſtin.
Ioan. 18.
Cyrillus.
Origen.

Beda. Anſelm Concordia Euãgeliſtarum circa ſecundam Petri negationem.

Dicendum ergo videtur cum Beda, & Anſelmo, Marcum explicaſſe, quod Matt. breuius dixit. Cum ergo Matth. ait. *Exeunte autem illo*, non eſt intelligendum in ipſo exitu, vel Petro foras exiſtente, ſecundo negaſſe: nam ex eodem Matthæo conſtat omnes negationes factas eſſe intra atrium, vt patet ex illis verbis, quæ in fine ſubiungit. *Egreſſus foras fleuit amarè.* Intelligendum ergo eſt, Petrum poſt primam negationem exijſſe extra atrium (vt Marcus dixit) & tunc ab alia quadam ancilla viſum, atque ad eum iterum in atrium reuerſum, & ad ignem applicatum acceſsiſſe illam ancillam, & interrogaſſe, occaſionemque ſecundo negando dediſſe. Imò addit Anſelmus ancillam ſtatim, ac vidit, & obſeruauit Petrum exeuntem, dixiſſe circumſtantibus. *Et hic erat cum Ieſu.* Petrum vero non fuiſſe interrogatum ab aliquo homine, nec reſpondiſſe negando, donec ad atrium, & ad ignem reuerſus eſt.

Anſelm.

Tertia Petri negatio.

In tertia negatione facilior eſt concordia. Nam quòd Matthæus & Marcus aiunt. *Poſt puſillum.* Lucas explicuit, *& interuallo facto quaſi hora vnius.* Rurſus Matthæus & Marcus generatim dicunt eos qui aſtabant, interrogaſſe Petrum. Lucas verò dicit quendam ſingularem hominem hoc feciſſe, & Ioannes explicat, illum hominem fuiſſe ſeruum Pontificis, cognatum Malchi, cuius auriculam Petrus abſciderat. Sed hæc etiam facile rediguntur in concordiam, potuit enim ille ſeruus inchoare ſermonem, inſtare deinde alios, & Petrum vrgere. Atque hac ratione nulla eſt repugnantia, nam omnis alia varietas, quæ eſt in interrogationibus aliorum, & reſponſionibus Petri, non ſpectat ad repugnantiam, vel contrarietatem: ſed ad illam generalem varietatem, quæ in Euangeliis reperitur, & ad concordiam potius eorum ſpectat, vt Auguſtinus notat libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum c. 12. & ſequentibus, ſcilicet, quod eandem rem variis modis referũt, & vnus attigit, quod alius omiſit.

Auguſt.

Dubium. Petri negationes quomodo ante galli cantũ fuiſſe dicantur. Matth 26. Reſponſio. Marci 14.

Solum hic dubitare quis poterat, nam iuxta hæc quæ diximus ante galli cantum tantum ſemel Petrus Chriſtum negauit: Chriſtus autem ſimpliciter dixerat. *Antequam gallus cantet ter me negabis*, Matthæi 26. Reſpondetur hoc explicuiſſe Marcum capit. c. 14. dicentem. *Priusquam gallus vocem bis dederit.* Et ideo ipſe ſolus inter Euangeliſtas curam habuit obſeruandi poſt primam negationem ſemel gallum cantaſſe, iterum autem poſt tertiam. Quod ergo apud Lucam & Mathæum dixit Chriſtus: *Antequam gallus cantet*, intelligendum eſt, vel cum Auguſtin. Beda, & Anſelmo ſupra, antequam gallus cantet, animo paratus eris ad ter me negandum, & exterius id exequi incipies. Vel melius cum recentioribus, antequam gallus præcipuum cantum ſuum det, ſeu antequam cantum ſuum expleat: dicitur enim gallus bis cantare, ſemel media nocte, & iterum prope auroram, & hunc poſteriorem cantum eſſe præcipuum, & quaſi complementum alterius. Sed facilius eſt dicere Marcum explicaſſe, quod alij Euangeliſtæ dixerunt, & hæc de priori parte ſectionis.

Auguſt. Beda. Anſelm.

Circa poſteriorem partem, ſcilicet quomodo Petrus peccauerit, non defuerunt etiam ex priſcis Patribus, qui Petrum in eo facto à peccato excuſauerint, quanquam non omnes eodem modo. Principio igitur Hilar. can. 32. in Matthæum, & Ambroſ. lib. 10. in 22. capit. Luc. excuſant Petrum, ita verba eius interpretando, vt falſam negationem non contineat. Quod enim dixit, *Non noui eum*, dicunt eſſe verum, quia, *Nemo nouit filium, niſi Pater.* Quod vero dixit: *Non noui hominem, quem dicitis*, dicunt eſſe verum, quia non noſcebat purum hominem, aut malefactorem hominem, ſicut ipſi putabant. Et ſimiliter, quod dixit, ſe non fuiſſe ſequutum Ieſum Nazarenum, dicunt ſenſum eſſe, non eſſe illum ſequutum, quod eſſet Nazarenus, & Gallilæus, ſed quod eſſet filius Dei. Secundo dixit Origenes tractatu 35. in Matthæum

Hilar. Ambroſ. Matth. 11. 1 Cor 11. Matth. 10. Ioan. 7.

A Petrum quidem negaſſe Chriſtum: tamen non peccaſſe, quia non poterat non negare. Quia, *Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto*, & ideo ad eos, qui Ieſum confitentur, dicitur. *Non eſtis vos qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Matth. 10. At verò Petrus non habebit Spiritum Sanctum. *Nondum enim erat hominibus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus.* Adde quod Chriſtus prædixerat, Petrum ſe negaturum, & non poterat falſum eſſe, quod dixerat, ergo non poterat Petrus non negare.

Matth. 10.

Dicendum eſt primo, Petrum grauiter peccaſſe negando Chriſtum. Hoc eſt de fide. Probatur primo ex verbo Chriſti, *ter me negabis*, negare autem Chriſtum, graue peccatum eſt ex obiecto ſuo, & ideo dixit idem Chriſtus: *Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Præterea negando Chriſtum mentitus eſt, dicens. *Non ſum, non noui hominem*, quod mendacium de ſe, & pernicioſum, & iniurioſum erat Deo. Sed vlterius fuit iuramento confirmatum, periurium autem graue peccatum eſt. Rurſus quod Petrus peccauerit, ſatis ſignificauit Chriſtus illis verbis Lucæ 22. *Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Denique ipſemet Petrus peccatum ſuum agnoſcens, *Fleuit amarè.* Et in hac ſententia conueniunt omnes catholici Scriptores, & eſt vniuerſæ Eccleſiæ ſenſus. Ex quo etiam certum eſt illud peccatum fuiſſe mortale, vt aperte docent Auguſtinus tractatu 113. in Ioannem, & Chryſoſtom. hom. in Matth. vbi illud appellat *tetrum, & inſolitum crimen.* Neque excuſatio Ambroſ. & Hilar. probabilis eſt, repugnat enim verbis Chriſti, *Ter me negabis*, & alibi, *Donec ter abneget noſſe me.* Vnde Hieron. Matth. 29. & epiſt. 149. ad Marcellam, *Ridiculam*, appellat illam interpellationem, quia mendacem facit Saluatorem. Auguſtinus etiam tractatu 6. in Ioan. de hac expoſitione dicit. *Quidam fauore peruerſo Petrum excuſare nituntur*, & infra, *ſed quid multis immoror? cum ipſe Dominus abſtulerit omnes humanæ argumentationis ambages, dicens. Donec ter me neges, non accuſemus Chriſtum, cum defendimus Petrum.* Tandem per ſe ſatis conſtat incredibile eſſe, illas amphibologias, & verborum interpretationes fuiſſe à Petro excogitatas, & intentas. Et fortaſſe Hilarius, & Ambroſius ſolum aſſerere voluerunt, verba Petri ſecundum ſe conſiderata poſſe in hunc modum exponi. Vnde Hilarius non excuſat Petrum à culpa, ſed dicit, *prope ſine piaculo fuiſſe: tamen quia ex infirmitate carnis, vel ambiguus extitit, amariſsime fleuiſſe, recolentem trepidationis iſtius culpam, ſe neque admonitum potuiſſe vitare.* Ambroſius etiam poſt illas interpretationes ſubdit. *Sed nos excuſamus: Dominus autem non excuſauit. Non enim ſatis eſt inuoluta reſponſio confitentis Ieſum, ſed aperta confeſsio. Quid prodeſt verba inuoluere, ſi videri vis negaſſe? & ideo Petrus non de induſtria ſic reſpondiſſe inducitur, quia poſtea recordatus eſt, & tamen fleuit. Maluit enim ipſe ſuum accuſare peccatum, vt iuſtificaretur fatendo, quam grauaretur negando. Quare fleuit? quia culpa obrepſit ei.* Fortaſſe etiam voluerunt hi ſancti dicere, Petrum non negaſſe corde, & animo Chriſtum: ſed exterius & in hoc peccaſſe: indicant tamen etiam exterius vſum eſſe verbis ambiguis. Quod nõ eſt hæreticum: neque erroneum: non eſt autem probabile. Multo verò magis improbabilis, & erronea eſt excuſatio Origenis. Quia certum eſt Petrum antea habuiſſe gratiam Spiritus ſancti. Neque enim ſine ipſius auxilio confiteri potuit Chriſtum *filium Dei viui*, neque gratia carebat, quando Chriſtus illi dixit. *Vos mundi eſtis, ſed non omnes, &c. Qui lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet.* Itaque quamuis ante paſsionem non eſſet datus Spiritus ſanctus ſigno viſibili, & cum ea plenitudine, qua die Pentecoſtes: tamen gratia Spiritus ſancti, & auxilium ad non peccandum, & confitendum Chriſtum conferebatur hominibus: alioqui neque Iudæi peccatum haberent non credentes

Petrus in Chriſti negatione grauiter peccauit. Luc. 22. Matth. 26. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Hilar. Hieronym. Auguſtin. Hilar. Matth. 16. Matth. 16. Ioan. 11.

tes illi. Quod vero Chriſtus prædixerat Petro peccatum ſuum, non abſtulit ei libertatem ad non peccandum, de qua re alias latius.

Auguſt. Cyril. *Petrus negãdo Chriſtum, fidem non amiſit.* Secundo vero dicendum eſt, Petrum non ita negaſſe Chriſtum, vt fidem amiſerit, ſed ſolum charitatem. Ita docet Aug. tract. 113. in Ioan. & Cyril. libr. 12. ca. 1. Et ratio eſt, quia non legimus Petrum negaſſe diſſentiendo: ſed ſolum exterius negando, imo neque exterius negauit Chriſtum eſſe Deum, vel Meſsiam, ſed ſolum ſe noſſe illum, ſequutum ve fuiſſe. Hoc autem peccatum directè eſt contra confeſsionem fidei, non contra fidem: vnde non expellit fidem, ſed charitatem. Sicut qui exterius negat ſe eſſe Chriſtianum, non negat fidei veritatem, ſed in eius confeſsione deficit, non eſt autem cur Petro imponamus aliud peccatum, quam eius verba indicent. Vnde Leo Papa. ſerm. 9. de paſsione, ſic Petrum alloquitur. *Vidit in te Dominus non fictam fidem, non dilectionem auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam.* In quibus verbis non eſt intelligendum, Petrum habuiſſe charitatem: ſed non amiſiſſe illam exiſtimationem, quam de Chriſto habebat, & bonum affectum erga illum, quamuis humanum, & imperfectum. Et eodem modo intelligendus eſt Bernardus dicens, *in Petro non fuiſſe extinctam charitatem, ſed ſopitam.* Quod durius quidem dictum eſt: exponi tamen poteſt, quod quia non peccauit ex defectu fidei, neque ex directa auerſione in ipſum Chriſtum: ſed ex quadam fragilitate, ita charitatem amiſit vt facile potuerit eam recuperare, ideoque dicitur non tam extincta, quam ſopita. Quinimo Cyrill. libro 11. in Ioan. ca. 41. addit, illum negaſſe Chriſtum ex quodam nimio affectu ad Chriſtum, quia ex amore illius cupiebat eum videre, & ideo negauit, ne ingredi atrium, & ibi adeſſe, ac videre Chriſtum prohiberetur. Probabilius autem eſt præ timore eum negaſſe, ſicut ei indicauerat Chriſtus, dicens. *Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.* Nam his verbis ſatis ſignificauit, non ex affectu ad ipſum: ſed ex metu illum fuiſſe negaturum.

(margin: Leo Papa; Bernard.; Cyril.; Ioann. 13. *Petrus negare Chriſtum cur à Deo permiſſus.*)

Leo Papa. Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. Greg. Quas verbo ob cauſas Deus tam grauem lapſum permiſerit, facile poteſt vnuſquiſque conſiderare, & apud prædictos Patres legere, præſertim Leonem dicto ſermon. 9. Chryſoſt. hom. 80. in Matth. Auguſt. ſerm. 124. de tempore, Cyrillum lib. 12. cap. 1. & Gregor. hom. 21. in Euangelia. Solum hoc adnotandum exiſtimo, propter huius tẽporis hæreticos, qui propter hunc Petri lapſum, & alios, quos ipſi vel confingunt, vel vltra veritatem exaggerant, eum dicunt fuiſſe indignum Eccleſiæ primatu: adnotandum (inquam) eſt: ideo permiſſum fuiſſe ſic cadere, quia futurus erat paſtor Eccleſiæ, vt in ſua culpa diſceret, qualiter aliorum miſereri debuiſſet (vt Gregor. ait.) Vel (vt ait Hierony. dicta epiſtol. 149.) vt exemplo Petri intelligeremus, quanta vis ſit pœnitentiæ, per quam non ſolum veniam conſequi: ſed etiam maiorem dignitatem recuperare, aut obtinere poſſumus. Addunt etiam Ambroſ. Luc. 22. & D. Thom. Matth. 26. Petrum permiſſum eſſe cadere, quia nimium de ſua conſtantia fidebat, vt paulo antea illis verbis oſtendit, *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*, (vt ibidem Hieron. & Chryſoſt. hom. 83. adnotarunt) & ita illius exemplo omnes edocti ſumus, neminem quantumuis ſanctum, & in quauis dignitate conſtitutum, debere de ſua gratia, vel ſtabilitate confidere.

(margin: Greg. Hieron.; Ambroſ. D. Thom.; Hieronym. Chryſoſtom.)

Petrus poſt pœnitentiam peccati veniam adeptus. Vltimo dicendum eſt, Petrum ſtatim ſui peccati perfectam pœnitentiam egiſſe, atque illius veniam fuiſſe conſequutum. Hoc conſtat ex Euangeliſtis, ex quibus ſolus Lucas originem huius pœnitentiæ indicauit dicẽs. *Et conuerſus Dominus, reſpexit Petrum.* *Dubium.* Circa quæ verba dubitari ſolet, an intelligenda ſint de corporali, vel tantum de ſpiritali intuitu. Ratio

A difficultatis eſt, quia Petrus negauit deorſum in atrio: Chriſtus autem erat ſuperius in interiori parte domus. Propter quod Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Euang. cap. 6. & libr. 1. de gratia Chriſti, cap. 45. hoc interpretatur de interiori aſpectu, ſeu auxilio, quo Chriſtus Dominus reſpexit Petrum, eumq; ad pœnitentiam excitauit, & negat poſſe dici, quod corporalibus oculis Dominus viſibiliter aſpexerit Petrum. Et ita etiam interpretatur prędicta verba Ambroſ. ſuper Lucam. Idem ſentit Beda libr. 6. in Luc. 22. capit. eadem videtur eſſe ſententia Leonis Papæ, ſermo 9. de paſsione, dicens: *Dominus Ieſus, qui intra pontificale concilium, ſolo corpore tenebatur, trepidationem diſcipuli foris poſiti diuino vidit intuitu, & pauentis animum, mox vt reſpexit, erexit, & in fletus pœnitudinis incitauit.* Et eleganter ſermo 3. *illis turbatum diſcipulum* B *conuenit oculis, quibus eum pie viderat eſſe turbandum: & in illum conuerſa eſt veritatis inſpectio, vbi erat cordis facienda correctio.* Et poteſt hæc ſententia confirmari ex illis Scripturæ locutionibus. *Reſpice in me, & miſerere mei*, & ſimilibus. Quæ ſententia, cum ſit tantorum Patrum, non poteſt nõ eſſe valde probabilis. Mihi tamen difficultatem ingerunt verba Luc. Non enim tantum dixit. *Dominus reſpexit Petrum*, ſed dixit. *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum.* Nam illud participium, *conuerſus*, non poteſt intelligi de interiori, & ſpiritali conuerſione, quia Chriſtus non fuerat ante auerſus à Petro, ergo intelligitur de cõuerſione corporali, habebat enim faciem auerſam à Petro, eamque ad illum conuertit. Et ita intelligunt Chryſ. hom. 86. in Matt. Euthy. cap. 66. in Matt. C Theophyla. Luc. 22. qui notant, Petrum adeo fuiſſe timore turbatum, vt vix galli cantum audierit, donec Chriſtus ſigno vultus eum alloquens, excitauit, & ad ſaniorem mentem reuocauit. Et hanc ſententiam amplectitur Maximus Turienſis duabus homilijs de negatione Petri, vbi dicit, Chriſtum oculis reſpexiſſe Petrum, & mihi videtur magis literalis. Neque eſt difficile inuenire modum, quo Chriſtus potuerit corporaliter reſpicere Petrũ: vel quia Chriſtus eductus eſt foras, & in tranſitu reſpexit Petrum, vel quia nõ conſtat tertiam negationem, quæ per horam diſtauit à ſecunda factam eſſe infra in atrio. Nullus enim Euangeliſtarum hoc dicit: ſed tantum de prima. Imo neq; dicunt factam eſſe ad ignem, & potius ibi ſignificant factam quo ſatellitum multitudo confluebat, quos veriſimile eſt non longe à D Chriſto concurriſſe: fieri ergo potuit, vt Petrus cupiens videre Chriſtum (vt ex Cyrillo ſupra dicebamus) curauerit aſcendere, & ingredi atilam, ita vt potuerit videre Chriſtum, ſimulque ab eo conſpici. Vtcunque verò ſit, certum eſt aſpectum exteriorem non fuiſſe ſine interiori illuſtratione, & motione, qua ita Chriſtus tetegit cor Petri, vt flante eius ſpiritu, ex oculis Petri aquæ fluxerint, & felices manarint lachrimæ, *quæ ad diluendam culpam negationis* (vt Leo Papa inquit) *virtutem ſacri habuere baptiſmatis.* Quibus verbis ſignificat talem fuiſſe pœnitentiam Petri, vt non ſolum ad culpam, ſed etiam ad omnem pœnam tollendam ſuffecerint. Quod veriſimile faciunt illa verba Euangeliſtarum: *Fleuit amarè.* De quibus, ac de pœnitentia Petri plura videri poſſunt apud citatos Patres, præſertim Ambroſium D ſuper Luc. 22. capite Auguſtin. dicto libro primo, de gratia Chriſti cap. 44. & 45. Chryſoſtom. hom. 1. & 4. de pœnitentia, & orat. 5. contra Iudæos.

(margin: Auguſtin.; Ambroſ. Beda. Leo Papa.; Pſal. 24. *Chriſtus corporalibus oculis Petrum negantem aſpexerit.*; Chryſoſt. Euthym. Theophyl.; Maxim.; *Petri lacrymæ.* Pſal. 147. Leo Pap.; Matth. 26.; Luc 22. Auguſtin. Ambroſ. Chryſoſt.)

SE-

SECTIO II.

Quoties, & quam acerbe flagellatus ſit Chriſtus.

Matth.27. Marc.15. Ioan.19.

QVod Chriſtus Dominus iuſſu Pilati ſit flagellatus, expreſſe referunt Matthæus, Marcus & Ioan. An vero de eadem flagellatione loquantur, non conſtat, quia Marcus & Matthæus ſignificant fuiſſe flagellatum, poſtquam ſententia mortis fuit in eum prolata, ſic enim aiunt. *Videns Pilatus, quia nihil proficeret, tradidit illis Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur:* at vero Ioannes capit. 19. aperte dicit eum fuiſſe flagellatum ante ſententiam mortis in eum latam. Ex qua diuerſitate oritur ratio dubitandi: an fuerit bis flagellatus (vt quidam volunt) ſemel ante ſentẽtiam, iterum verò poſt illam, vel ſi ſemel tantum, an ante ſententiam, & Marcus & Matthæus loquuti fuerint per recapitulationem: an vero poſt ſententiam, & Ioannes locutus fuerit per anticipationem. Et hinc oritur alia dubitatio, quæ fuerit ratio huius flagellationis. Hieronymus enim Matthæi 27. refert fuiſſe Romanis conſuetudinem eos prius flagellandi, qui pœna capitis damnandi forent, quod Chriſtus ob hanc ſolam cauſam flagellatus eſt ſemel, & poſt ſententiam latam flagellandus fuit. Lucas autem, quãuis flagellorum expreſſe mentionem non fecerit: tamen illis verbis, *Corripiam eum, & dimittam,* ſignificauit (vt notauit Euthymius) & ita ex ea his verbis colligunt Cyril. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & alij expoſitores, Pilatum flagellaſſe Chriſtum, vt aliqua ex parte ſatisfaceret furori Iudæorum, eumque poſſet morte liberare. Quod ẽt indicauit Ioann. referens poſt flagellationẽ exijſſe Pilatum, & oſtendiſſe Iudæis Chriſtum, atque dixiſſe, *Ecce homo, nullam inuenio in eo cauſam.* Et iuxta hæc neceſſe eſt fuiſſe flagellatum ante ſententiam. Quod ſi flagellatus etiam fuit propter priorem cauſam (vt ſentit Hieron. & Matth. indicat) ſequitur bis eſſe flagellatum. Tertio hinc oritur alia dubitatio de acerbitate flagellationis. Nam ſi ſolũ eſt facta tanquam via ad mortis ſupplicium, credendum eſt non fuiſſe valde acerbam: ſed pro conſuetudine, & more Romanorum. Si autem facta eſt animo ſatisfaciendi Iudæis, vt eſſent contenti illa pœna, ſit veriſimile fuiſſe acerbiſsimam ad placandos Iudæorum animos.

Hieronym. Chriſtus à Pilato flagellari iubetur quare.
Luc.23. Euthym. Cyril. Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Ioan.19.

Chriſtus ſemel tantum flagellatus ante mortis ſententiam.

Dico primo, Chriſtum Dominum fuiſſe flagellatum, antequam ſententia mortis in eum eſſet lata, & non amplius. Prior pars eſt certa, nam expreſſe id aſſerit Ioannes, neque habet locum anticipatio, quia ipſe ſatis explicat ordinem rerum, cum ait poſt flagellationem contendiſſe Pilatum cum Iudæis, an eſſet morte dignus, necne, ac tandem timore humano adductum, ſediſſe pro tribunali, mortiſque ſententiam protuliſſe. Poſterior pars eſt ita recepta, vt contraria, vel propter ſolam nouitatem nullo fere fundamento nixam, prorſus reijcienda ſit. Nullus enim antiquorum Patrum hoc excogitauit, & Euangelium Ioannis vix hoc admittit. Nam poſt ſententiam mortis latam illis verbis. *Tunc ergo tradidit eis illum: vt crucifigeretur,* ſtatim ſequitur. *Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt eum,* &cæt. Denique verba Matthæi & Marci, nullo modo indicant aliam flagellationem, quæ poſt latam ſententiam ſubſecuta ſit, ſic enim habent. *Tunc dimiſit eis Barrabam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.* Quibus verbis non dicunt flagellaſſe Ieſum, vt crucifigeretur: ſed Ieſum iam flagellatum tradidiſſe, vt crucifigeretur, quod verum erit, etiamſi multo antea Chriſtus eſſet flagellatus. Deinde (ſi attente conſiderentur omnes circumſtantiæ) facile intelligetur omnes hos Euangeliſtas de eadem flagellatione eſſe loquutos. Nam Ioannes ante ſententiam narrat

Ioan.19. Matth.27. Mar.15.

A Chriſtum fuiſſe flagellatum, ſpinis coronatum, & à militibus illuſum, quæ omnia Matt. & Marcus poſt ſententiam retulerunt, neceſſe eſt ergo dicamus omnia hæc per recapitulationem fuiſſe ab eis narrata, niſi velimus fingere ea omnia bis facta eſſe. Denique eſto concedamus fuiſſe Romanis morem flagris cædendi capite plectendos: tamen ea flagellatio potuit etiam ad hunc finem ſufficere, vt dicemus.

Flagellari Chriſtus cur voluerit.

Dico ſecundo, Pilatum flagellaſſe Chriſtum, vt Iudæis ſatisfaceret. Chriſtum verò flagellari voluiſſe, vt Patri ſatisfaceret. Ratio enim huius inſignis ignominiæ, ac doloris inquiri poteſt vel ex parte Dei & Chriſti, vel ex parte Pilati, & Iudæorum. Et ex parte quidem Dei, & Chriſti eadem ratio eſt, huius paſsionis, quæ cæterarum, quam explicauit Iſa. ca. 53. *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum,* & B infra. *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* & Pſalmo 128. *ſupra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam,* & ideo Pſalmo 34. dicitur in perſona Chriſti, *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui,* id eſt, innocens fui, & cauſam illorum in me neſciui: ſed aliorum culpas in me expiãdas ſuſcepi. Propter quod Pſalm. 37. ait. *Et ego in flagella paratus ſum,* & per Iſaiam cap. 50. *Corpus meum dedi percutientibus,* & Pſalmo 72. *Et caſtigatio mea in matutinis.* Chriſtus enim matutino tempore flagris cæſus fuit. Ex quibus colligere licet aliam diuinam rationem huius flagellationis, ſcilicet, vt prophetiæ implerentur, quanquam ipſarum prophetiarum ratio ſit, quæ prius eſt tacta. Quæ ita etiam explicari poteſt, Chriſtũ flagellatum C eſſe, vt à nobis auerteret diuina flagella. Item, vt nos doceret patiẽter ſuſtinere, ſi contingat propter eum flagellari, iuxta illud Acto. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes,* &c. At verò ex parte Iudæorum non eſt, quod rationem reddamus: ipſi enim reuera nec poſtularunt, nec intenderunt flagellationem Chriſti, quanquam eis non diſplicuerit, dummodo non ea ſola afficeretur pœna. Pilatus ergo ſuo arbitratu illum flagellauit, vt Iudæis aliquid concederet: vſus autem eſt illa pœna. Primo, quia extra pœnam mortis, aut mutilationis nulla eſt in vſu grauior, maioris ve doloris. Secundo, quia nulla erat maioris ignominiæ, erat enim pœna ſeruorum, vt colligitur ex lege in ſeruorum ff. de pœnis. Et ex Actorum vigeſimo ſecundo conſtat, non licuiſſe ciuẽ Romanũ flagellari propter ignominiam. Quod etiam legitur apud Ci- D ceronem orat. pro Caio Rabirio, & in ſeptima actione in Verrem. Tertio, quoniam hæc pœna non excludebat pœnam mortis: ſed illam fortaſſe antecedebat, voluit Pilatus hanc potius adhibere, quam aliam, ne Iudæos ad iram commoueret, ſi forte deſperarent eum mortis pœna eſſe puniendum, voluit ergo eos paulatim lenire, atq; adducere, vt pœnam mortis ei remitti conſentirent.

Iſa.53. Pſalm.128. Pſal.34. Pſalm 37. Iſai.50. Pſalm.72. Act 5.
Flagellarum ignominia quanta. Act 22. Cicero.

Chriſtus atrociter flagellatur.

Dico tertio, Chriſtum valde grauiter fuiſſe flagellatum. Ita videntur ſentire omnes viri Catholici, ac pij, qui de hoc myſterio ſcripſerunt, & colligi poteſt ex prædicta ratione. Nam Pilatus eo animo Chriſtum flagris cædi iuſsit, vt ea eſſet totius accuſationis integra pœna, Iudæique maiorem non exi- E gerent: ergo veriſimile eſt præcepiſſe, vt flagellatio eſſet acerba, & grauis: ſi enim eſſet moderata, non exiſtimaretur ſatis ad placandos Iudæos. Secundo confirmari poteſt: nam Chriſtus vbicunque prædicebat ſuam paſsionem primum, omnium commemorabat flagella Matth. 20. *Tradetur gentibus ad flagellandum, &c.* & in prophetiis de paſsione Chriſti, ſit inſignis mentio huius vapulationis, Pſalm. 72. *Fui flagellatus tota die.* Quod aliqui explicant dictum eſſe propter magnitudinem flagellationis, id eſt, tam crudeliter, ac ſi tota die eſſem flagellatus. Non eſt ergo veriſimile, quod quidam dicunt tantum quadraginta plagas vna minus iuxta conſuetudinem

Matth 20. Pſalm.72.

Iu-

Iudæorum accepiſſe. Tertio hoc explicatur ex cir- A cumſtantijs huius flagellationis, nam primo Chriſtus, vt flagellaretur alligatus columnæ eſt, vt habet traditio. Nam hæc columna dicitur Romæ eſſe in
Hieronym. templo ſanctæ Praxedis, & Hier. epiſt. 27. ſic inquit, de locis Ieroſolymitanis. *Oſtendebatur illic columna Eccleſiæ porticum ſuſtinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & flagellatus.* Quibus verbis ſignificat columnam illam eſſe maiorem ea quæ Romæ conſpicitur, & ideo fortaſſe illa Romana tantum eſt pars
Beda. eius columnæ, niſi loquatur Hiero. de inferiori porticu, quæ humiliori columna poterat ſuſtineri. Beda libro de locis ſanctis cap. 3. dicit in ſuperiori planitie montis Sion ædificatam eſſe magnam Eccleſiam, *in cuius medio erat columna marmorea, cui adhærens Dominus* B *flagellatus eſt.* Secundo flagellatus fuit Chriſtus à militibus. Quod enim Ioannes dicit. *Apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit*, non eſt putandum Pilatum manu
Beda. ſua flagellaſſe Chriſtum, vt exiſtimauit Beda lib. 4. in
Chriſtus à militibus Romanis flagellatus. Marc. cap. 44. Id enim incredibile eſt, non enim erat officium illud Præſidis, cum vile & infimum ſit, & præter omnium gentium conſuetudinem. Neque verò fingi poteſt Pilatum aliqua ira percitum id feciſſe. Nam potius fauebat Chriſto, & curabat eum eripere è manibus Iudæorum. Dicitur ergo flagellaſſe illum, quia tradidit eum militibus, vt flagellarent. Vnde cõiectare licet eos magna vi adhibita eum verberaſſe, quod ex alijs conuitijs, quibus eum affecêre, non obſcurè colligitur. Et pręſertim quia præter iuſſum præſidis videntur illum ſpinis coronaſſe. Quod C ſignificauit Ioannes, cum ſubdit, *& milites plectentes*
Ioan 19. *coronam de ſpinis*, &c. Et veriſimile etiam eſt Iudæos, qui aderant, milites incitaſſe, & data etiam pecunia corrupiſſe, vt eum acrius verberarent. Tertiò flagel-
Euthym. lum (vt Euthym. notat, cap. 67. in Matt.) erat è funiculis, aut loris contextum, & quidam dicunt habuiſſe in extrema parte ferrea quædam puncta, quę carnem lacererent, alij verò affirmant etiam catenas fuiſſe loris admixtas. Quamuis alij dicant primo fuiſſe funibus craſsioribus flagellatum: ſecundo additos eſſe ferreos ſcorpiones: tertio catenis, quarto virgis ſpineis cæſum, non quod quater ſit flagellatus ſed quod in eadem flagellatione hæc omnia inſtrumenta ſint continenter intermixta. Sed hæc incerta ſunt quamuis dicantur ex quadam traditione referri ab eis, qui terram ſanctam incolunt D

Quarto de numero plagarum nihil inuenio ab antiquis Patribus ſcriptum, multi tamē pij ſcriptores præſertim ex recentioribus affirmant fuiſſe vltra quinque millia, quod aliquibus videtur incredibile. Quia nec Iudæi, nec Romani conſueuerant ita flagellare, & quia tot verbera ſufficerent ad necandum hominem; cum ergo Pilatus flagellaret
Ludolph. Echius. Chriſtum, ne illum necaret, non eſt veriſimile permiſiſſe eum tam acriter verberari. Et licet Ludulphus Carthuſ. in vita Chriſti 2. p. ca. 58. & Echius in ſermone de paſsione Domini, & alij referant hoc fuiſſe reuelatum cuidam fœminæ, tamen neq; huiuſmodi reuelationes fœminarum cogunt nos, vt eas veras eſſe credamus, neque ibi dicitur plagas flagellorum, ſed vulnera paſsionis eum numerum ex- E ceſsiſſe, itaq; hæc res incerta eſt. Vnde licet veriſimilius ſit flagella multum exceſsiſſe quadragenarium numerum propter rationes adductas, & quia Chriſtus non more Iudæorũ, ſed Romanorum flagellatus eſt: tamen quantus fuerit ille numerus, affirmare non poſſumus, quia neq; in Euangelio habetur, neque in Scriptura, neq; à ſanctis Patribus traditus eſt.

SECTIO III.

Quæ, & quanta paſſus fuerit Chriſtus, quando ſpinis fuit coronatus.

IN hoc myſterio explicando ferè nihil eſt difficultatis, & ideo breuiter expediemus illud. Tria enim poſſunt hoc loco deſiderari: primo quæ, & qualis fuerit hæc corona. Secundo quibus circumſtantiis hæc coronatio facta ſit. Tertio quæ fuerit eius cauſa, & ratio.

Circa primum Euangeliſtæ nihil aliud dicunt, *Spinea corona Chriſti.* præterquam Chriſto Domino impoſitam fuiſſe à militibus ſpineam coronam. Vbi eſt apud Ioannem *Ioan 19.* obſeruandum, quod ſupra cępimus indicare: ſic enim ſcribit, *Apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit, & milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti eius.* In qua diuerſitate narrationis, videtur plane indicare Pilatum non iuſsiſſe militibus, vt imponerent hanc coronam Chriſto, neque aliis contumeliis eum afficerēt, quæ ibi narrantur. Nam ſi Pilatus hoc iuſsiſſet, ſicut dicitur flagellaſſe Chriſtum, ita dici poſſet & ſpinis coronaſſe. Quia (ſicut diximus) non per ſeipſum flagellauit: ſed per milites, cum ergo Euangeliſta vnum tribuat Pilato, aliud vero militibus, videtur plane inſinuare Pilatum non ita præcepiſſe vnum ſicut aliud, vt obſeruauit Chryſoſtomus homilia 83. in Ioannem, Auguſtinus vero tractatu 116. *Chryſoſt. Auguſt.* ſolum ſub diſiunctione dicit Pilatũ præcepiſſe hæc, vel permiſiſſe: quo pacto etiam Leo Papa ſermone *Leo Papa* 10. de paſsio. loquens de Pilato (inquit) *Dominum Ieſum diuerſis contumelijs affici aut permiſit, aut iuſsit.* Qualis autem fuerit illa corona, & quales ſpinæ, ex quibus fuit contexta, communiter fertur fuiſſe ex iuncis marinis, qui habent oblongas, & acutas ſpinas duriores terreſtribus, & ita indicant ſpinæ illæ, quæ in Eccleſia aſſeruantur. De numero vero ſpinarum nonnulli affirmant fuiſſe duas, & ſeptuaginta, alij plures, alij verò pauciores: quo autem fundamento, vel traditione hoc nitantur, non inuenio, quia veteres Patres agentes de hoc myſterio, nihil dicunt: omnes tamen intelligunt illã coronam fuiſſe integram, ac circularem, quæ coronæ inſtar regiæ totum vndique caput Saluatoris ambiret.

Poteſt vero aliquis dubitare, cum hæc corona *Dubium.* Chriſto ſit ante latam ſententiam mortis impoſita, quando Pilatus adhuc curabat eum à morte liberare, quomodo permiſerit huiuſmodi coronam illi imponi, quæ non poterat non inferre vulnera lethalia: Reſpondetur non eſſe hoc neceſſarium, quia non eſt intelligendum ſpinas illas craneum capitis perforaſſe, ſed ſolam carnem, & pellem, quæ eſt in capite, & veriſimile eſt ſpinas ita fuiſſe infixas, per ſu- *Reſponſio.* periorem capitis partem, vt per inferiorem ſanguine conſperſæ prodirent, atque hac ratione fortiter in carne infixæ hærerent. Vnde neceſſe erat vehementem ſequi dolorem, præſertim quando venas ſimul & neruos traieciſſent.

Quod attinet ad ſecundum, multas & graues cõtumelias narrant Euangeliſtæ, quas Chriſtus in hoc myſterio paſſus eſt ab integra cohorte. Etenim cum Iudæorum vox eſſet, Chriſtum ſe feciſſe Regem, voluerunt milites, (vt Hierony. Athanaſius, Cyrillus, *Hieronym. Athanaſ. Cyril. Chryſoſt.* Chryſoſtomus, & omnes notant) ei vt falſo fictoque Regi illudere. Primum ergo adduxerunt Ieſum in prætorium, vt in loco publico maior eſſet iniuria, maiorque contumelia. Deinde exuunt illum propriis veſtibus (vt inquit Matth.) ex quo aliqui colligunt omnibus veſtibus fuiſſe priuatum, ita vt nudus manſerit. Sed eſt animaduertendum duobus modis poſſe intelligi, hæc peracta fuiſſe: primò vt eodem loco, & vna quaſi continenti actione Chri- *Matth. 27.* ſtus fuerit flagellatus, indutus purpura, coronatus, & illuſus, & ſi hoc ita eſt, conſtat illum fuiſſe nudatum omnibus veſtibus, vt flagellaretur, & cõſequenter veſte purpurea indueretur, & illuderetur, quia iuxta hãc expoſitionē non fuit bis denudatus, ſed ſemel tantũ. Neq; videtur aliq d eſſe in Euangelio quod repugnat huic expoſitioni. Nam licet Matt. poſt illa *Matt. 27.* verba: *Tunc dimiſit illis Barrabam, Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur*, ſubdat. *Tunc milites præſidis*

ſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei: tamen certum eſt, vel illa verba: *Ieſum autem tradidit, vt crucifigeretur*: dicta eſſe per anticipationem, vel hæc poſteriora per recapitulationem. Nam ex Euangelio Ioannis conſtat, prius fuiſſe Chriſtum ijs omnibus contumelijs affectum, quam fuerit traditus ad crucifigẽdum, ergo non obſtantibus illis prioribus verbis rectè intelligi poteſt Ieſum, ſtatim ac flagellatus eſt, antequã proprijs veſtibus indueretur, chlamyde coccinea circumdatum, aliaque ludibria eſſe paſſum. Et confirmatur, nam veriſimile eſt Chriſtum, quando flagellatus eſt, traditum eſſe militibus, quos ſupra diximus fuiſſe miniſtros, & ab eis ductum eſſe in atriũ prætorij: tum quia ſi verum eſt Chriſtum alligatum eſſe ad columnam, vt flagris cæderetur, melius intelligitur id factum eſſe in atrio, quam in interiori parte domus. Tum etiam quia ſi flagellatus eſt ad placandos Iudæos, etiam veriſimile eſt publice fuiſſe flagellatum, vt & ab omnibus conſpiceretur, maiorique ignominia afficeretur: ergo quamuis Euangeliſtæ in ordine narrationis hoc non explicent, tamen ex his, quæ narrant, veriſimiliter colligitur non bis, ſed ſemel tantum fuiſſe Chriſtum traditum militibus ante ſententiam mortis, vt eum educerent in atrium prætorij, & flagellarent, eos vero ſtatim poſt flagellationem induiſſe eum purpura, coronaſſe ſpinis, atque illuſiſſe.

Alio vero modo intelligi poteſt, Chriſtum poſt flagellationem permiſſum eſſe proprijs veſtibus indui: poſtea vero, cum Pilatus differret mortis ſententiam in eum dicere, vel eo præcipiente milites, vt magis Iudæos placaret, vel ſua voluntate in Iudæorum gratiam, aut certe, vt veluti ludicro aliquo ſpectaculo oblectarẽtur, eum iterum exuiſſe. Quem ſenſum videtur indicare Matth. illis verbis: *Et exuerunt eum, & chlamydem coccineam circumdederunt.* Quibus ſignificat, tunc eum non ad flagellationem, ſed ad hunc ſpecialem actum, exutum fuiſſe. Et hæc videtur eſſe communior expoſitio omnium interpretum. Quia ſuppoſita non ſatis conſtat, an tunc fuerit nudatus omnibus veſtibus: vel ſolum aliqua ſuperiori veſte, hinc enim videtur hoc poſterius probabile, quia veſtis purpurea, qua indutus eſt, erat tantum ſuperior quædam veſtis: non videtur autem conſentaneum, vt toto corpore nudus ſola chlamyde coccinea fuerit circumdatus: veſtis enim illa non erat ad hunc vſum apta, neq; ad repræſentationem, quam ipſi milites intendebant. Nihilominus Orige. tractat. 31. in Matth. dicit eum tunc non ſolum fuiſſe veſtimentis ſpoliatum extimis, ſed etiam tunica inconſutili, & ſtola. Itaque ſentit omnino fuiſſe nudatum: & verbum illud Matth. *& exuerunt eum*, ſimpliciter, & abſolutè dictum videtur hoc indicare. Atque ita hæc ſententia eſt probabilis, & accommodata: tum ad pietatem: nam hoc modo intelligitur hanc iniuriam, nec ſine magno dolore fuiſſe, quia, veſtes carnibus recenti verberatione laceratis adhærebant, vnde non poterant ſine magno dolore diuelli, nec ſine magno pudore, qui ex illa denudatione oriebatur: tum etiam ad myſticos ſenſus. Sic enim intelligitur ter fuiſſe Chriſtus propriis veſtibus omnino nudatus: vt flagellaretur, vt illuderetur, vt crucifigeretur. In quibus plura moralia documenta facile excogitari poſſunt.

Origen.

Chriſtus in prætorio à Pilati militibus nudatus.

Præterea poſt prædictam denudationem ſequutæ ſunt aliæ contumeliæ. Induerunt enim eum veſte coccinea, coronarunt ſpinis, dederuntque ei arundinem pro regali ſceptro, ac denique flectentes genua coram ipſo, ſpuebant in faciem eius, alapas dabant, & arundine percutiebant. Quæ multa indigent meditatione, diſputatione verò fere nulla. Illa enim diuerſitas, quæ videtur eſſe inter Matth. & alios Euangeliſtas, de veſte rubra, quia Matt. eam

A vocat *coccineam*, Marcus vero, & Ioannes *purpuream*, facile conciliatur. Quia licet *coccus & purpura*, propriè, & in rigore ſumpta diuerſa ſint, vt conſtat ex Plinio lib. 9. cap. 35 & 36. & lib. 21. c. 8. tamen propter ſimilitudinem coloris interdum vnum pro alio vſurpatur, & ita in præſenti nihil aliud ſignificant, quam veſtem rubei coloris, aptam ad lubricam illam regni Chriſti repræſentationem: qua purpura Reges & Imperatores vti ſolebant. Et ita exponit Athanaſ. in libr. de Paſſ. & cruce Domini. Ambroſ. vero Lucæ 23. *chlamydem coccineam & purpuream tunicam* diſtinctas veſtes fuiſſe exiſtimat. Sed id non eſt neceſſe, quamuis ſi verum eſt Chriſtum omnino fuiſſe nudatum propriis veſtibus, non eſt incredibile præter chlamidem indutum eſſe alia veſte. Quia chlamys ſolum erat paludamentum. quo principes, B & milites Romani ſuper arma vtebantur.

Chlamide coccinea Chriſtus induitur.

Plin.

Athan.

Ambr.

Quod attinet ad tertiam rationem huius myſterij, eodem modo explicanda eſt, quo in aliis fecimus. Nam ex parte eorum, qui his iniuriis Chriſtum afficiebant, ratio iam explicata eſt, ſcilicet vt regno eius irriderent, ſimulque vt eum dolore, ac dedecore afficerent. Ex parte autem Dei, & Chriſti plura myſteria ſancti Patres conſiderant, ex quibus Hieronymus Matthæi 27. *Nos*, inquit, *hæc intelligamus myſtice, in chlamyde coccinea opera gentium cruenta ſuſtentat, in corona ſpinea maledictum ſoluit antiquum, ſpinas & tribulos germinabit tibi, Geneſ. 3. in calamo venenata occidit animalia.* Quod explicans Athanaſ. ſermone de Paſſ. & cruce Domini, inquit, dæmon ignorantem C dediſſe Chriſto gladium contra ſe, quia arundo ſerpentibus lethalis eſſe dicitur. Alij in chlamide rubea dicunt ſignificatum eſſe imperium, quod Chriſtus ſuo ſanguine comparabat. Vnde Apocal 19. viſus eſt veſte conſperſa ſanguine, in qua ſcriptum erat: *Rex Regum, & Dominus Dominantium* Clemens verò Alexand. libr. 2. Pædagog. c. 8. addit coronam ſpineam nos propheticè ſignificaſſe, & typum fidei noſtræ fuiſſe, quod ibi late explicat. Nec diſsimiliter. Tertu. lib. de corona militis, c. 14. *Ex ſpinis*, inquit, *in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis*, & alia quæ ibi proſequitur.

Myſtica in contumeliis Chriſti ſignificatio.

Hieronym.

Gen 3.

Apoc. 19.

Clem. Alex.

Tertul.

DISPVTATIO XXXIV.

D in quatuor articulos diuiſa.

De crucifixione Chriſti.

EXplicatis omnibus cruciatuum, ac ignominiarum generibus, quæ ante latam ſententiam Saluator noſter paſſus eſt, ſupereſt vt de vltimo eius ſupplicio ſermonem inſtituamus. Duo ſunt autem cõſideranda, primum id quod pertinet ad crucifixionem ipſam & intrinſecum modum eius: ſecundum de extrinſecis circumſtantiis illius.

SECTIO I.

E *Quam inique fuerit Chriſtus ad Crucis ſupplicium damnatus.*

ANtequam de crucifixione ipſa dicamus, oportet vt de ſententia iudicis, ac de itinere Chriſti vſque ad locum ſupplicij nonnulla præmittamus. Primum expediemus in hac ſectione. In qua breuiter dicendum eſt, Chriſtum Dominum iniqua, atque iniuſta Pilati ſententia damnatum eſſe ad crucis ſupplicium, Iudæis hoc pertinaciter efflagitantibus. Hoc conſtat ex narratione Euangeliſtarum, præſertim Ioannis: Vnde Petrus 1. cano. ca. 2. inquit. *Tradebat autem iudicanti ſe iniuſte*, id eſt, permittebat

1. Pet. 2.

ſe tra-

ſe tradi iudici, qui iniuſtè eum iudicaturus erat. Aduertendum autem eſt Græcè legi; *Iudicanti ſe iuſtè* & ſic eſt ſenſus diuerſus, ſed non contrarius, ſcilicet, *Cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem* id eſt, committebat omnia diuino iudicio ſeu Deo, qui iuſtum iudicium de ſe ferebat, non iniuſtum, ſicut homines.

Ioan. 19.

Dubium.

Solum poteſt hoc loco inquiri primo, quid mouerit Iudæos, vt hoc genus ſupplicij Chriſto Domino procurarent. Ratio dubitationis eſt, quia ipſimet dixerunt. *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit*: at verò in tota lege veteri non erat lex, quæ hoc genus mortis imponeret. Illi enim alluſerunt ad legem latam Leuit. 24. contra blaſphemos, ſic enim paulo ante dixerant. *Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus?* ibi autem non imponebatur pœna crucis, ſed lapidationis. Reſpondetur Iudæos ex ſola ira, & odio optaſſe hanc mortem Chriſto, propter maiorem acerbitatem, & ignominiam eius (vt ſupra in commentario artic. 4. diximus.) Vnde non poſtulabant vt iuxta legem Moyſi iudicaretur: ſed iuxta morem Romanorum, nec ſolum vt blaſphemus, ſed etiam vt reus Cæſareæ maieſtatis, quia ſe Regem fecerat, & ideo ſummam & acerbiſsimam pœnam poſtulabant. Quia tamen interdum videbant Pilatum propenſum ad abſoluendum Ieſum, ſuam etiam legem interponebant, & ſecundum illam etiam eſſe reum mortis affirmabant. Nam ſi hoc ſemel obtinerent, facile exiſtimabant fore, vt illud etiam genus mortis quod optabant aſſequerentur. Notant etiam aliqui, Iudæos ſolitos eſſe homicidas crucifigere: Romanos vero, famoſos latrones. Vnde hoc ſupplicium duplici titulo Barrabæ debitum erat, qui & homicida erat, & latro (vt Euangelium teſtatur.) Quoniam ergo Iudæi Barrabam Chriſto prætulerant, in eum transferendum putarunt eſſe ſupplicium, quod illi homicidæ, ac latroni debebatur, & ita ſtatim ac illis data eſt optio, & Barrabam elegerunt, aduerſus Chriſtum clamare cœperunt: *Crucifige, crucifige.*

Leuit. 24. Matth. 26. Reſponſio. Luc. 23. Ioann. 19.

Dubium.

Secundo inquiri poteſt, quamuis hæc ſententia lata in Chriſtum reipſa iniuſta fuerit, & Iudæi ab hac iniuſtitia, & multiplici alia malitia odij, inuidiæ, &c. excuſari non poſsint, eo quod vel ex malitia, vel ex affecta ignorantia id egerint: an ſaltem Pilatus poſsit excuſari ignorantia. Videtur enim potuiſſe excuſari, quia ſecundum allegata teſtimonia ſatis videntur probata delicta, quæ Chriſto obijciebantur, quandoquidem infinita erat hominum multitudo, quæ hæc teſtabatur. Et confirmatur, nam Chriſtus dixit Pilato: *Non haberes poteſtatem vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper*: ergo Pilatus vtens hac poteſtate à Deo data, exiſtentibus legitimis accuſatoribus, & teſtibus, poteſt à culpa excuſari. Reſpondetur nullo modo excuſari poſſe. Fuit quidem peccatum eius aliqua ex parte leuius peccato Iudæorum: non tamen poteſt excuſari quin grauiſsimè peccauerit. Et vtrumque ſignificauit Chriſtus illis verbis Ioan. 19. *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Vbi iuxta communem expoſitionem Cyril. Chryſoſtom. Auguſtini, Euthymij, & aliorum, quam etiam probant Leo, ſermon. 8. de paſsione, & Baſil. in regulis breuioribus, reſpon. 46. & colligitur ex Auguſtino, in enarrat. Pſalm. 63. comparatio fit inter peccatum Pilati, & Iudæorum, & horum grauius eſſe dicitur, quam illius. Deinde ipſemet Pilatus cognouit Chriſti innocentiam, imò Athanaſ. ſerm. de paſs. & cruce, dicit, cognouiſſe Chriſti diuinitatem, quod difficilius eſt creditu, tamē de innocentia non eſt dubium, id enim ipſe teſtatus eſt, & verbis, & ſigno lauandi manus. Euidenter etiam cognouit non fuiſſe legitimas probationes, quia neque ordo iuridicus ſeruatus eſt, nec examinati teſtes. Denique publica quadam euidentia conſtabat de Chriſti innocentia, & Iudæos odio, atque inuidia contra eum fuiſſe percitos. Peccauit ergo Pilatus tam in re iudicata, quam in modo iudicandi, & celeritate, ac temeritate ferendi ſententiam. Quo loco rectè accommodari poſſunt verba Baſil. epiſtol. 37. dicentis, *Si ij, qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinoroſum, aliquem morti ſunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & ſpectatiſſimos quoſque ad cauſæ tractationem aduocant, multumque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multumque ingemiſcentes, iudicandi neceſſitatem deplorantes, quanto magis oportebat, &c.* Et ſimilia legi poſſunt in Clemente lib. 2. Conſt. c. 56. Ad rationem ergo dubitandi iam reſponſum eſt.

Reſponſio. Ioan. 19. Cyril. Chryſoſt. Auguſtinus. Euthym. Leo Papa. Baſil. Peccatum Pilati in Chriſti damnatione leuius peccato Iudæorum. Baſil. Clem. Papa.

Ad illud verò de poteſtate Pilati reſpōdetur cum Chryſoſt. hom. 83. in Ioan. illa Chriſti verba permiſſiuè eſt intelligenda. Itaque non fuit illi data poteſtas, ſed permiſſa. *Alioquin*, ait Chryſoſtomus, *ſi data eſſet ei poteſtas, non eſſet reus criminis.* Sed hoc expoſitione indiget, quia nomine poteſtatis intelligi poteſt, vel facultas, ſeu vis ad interficiendum, vel iuriſdictio, & authoritas: priorem poteſtatem habebat Pilatus in Chriſtum, ſi ſolum naturales vires humanitatis conſideremus. Nam ſi Chriſtus voluiſſet poteſtate effectrice miraculorum vti, non haberet Pilatus vim interficiendi Chriſtum, & ex hoc capite poteſt illa poteſtas dici permiſſa potius, quam data, quamuis aliunde vis illa, & facultas, quam Pilatus habebat per ſe, & ſuos milites, ad occidendum Chriſtum, non ſolum permiſſa, ſed data dici poteſt à Deo, eo modo, quo temporalia bona dantur à Deo per prouidentiam naturalem, quamuis poſtea homo illis malè vtatur. At verò ſi loquamur de poteſtate vt dicit iuriſdictionem, & authoritatem ſuperioris, hanc dicunt aliqui habuiſſe Pilatum non ſolum permiſſam, ſed conceſſam, quia erat præſes, & Dominus ſe ei ſubdiderat; nihilominus vero peccaſſe non peccato vſurpatæ iuriſdictionis: ſed peccato abutendi iuriſdictione ſibi data. Sed verius exiſtimo Pilatum non habuiſſe talem poteſtatem in Chriſtum. Cum enim eſſet Dei filius, liber erat, nullique humanæ poteſtati ſubiectus, vt dictū eſt priori tomo diſpu. 43. ſect. 2. Hoc ergo ſenſu non poteſt dici illi data poteſtas, ſed permiſſa. Quia Chriſtus Dominus nunquam ſe illi ſubdidit iure, (vt ita dicam) id eſt volens reuera fieri ſubditus illius, & vt alius haberet iuriſdictionem in ſe. Vbi eſt enim declarata hæc Chriſti voluntas, vel quo fundamento fingi poteſt? De facto verò permiſit ſe tractari vt ſubditum. Vnde etiam ex hoc capite fuit iniqua ſēntentia Pilati, quia fuit in non ſubditum, quanquam circa hanc circūſtātiam potuerit facilius per ignorātiam excuſari, non credo tamen fuiſſe illam ignorātiam inuincibilem, quia ab ipſiſmet Iudæis audiuit, quod Chriſtus filium Dei ſe feciſſet, & *cum audiſſet hunc ſermonem, magis timuit*, & ex ore ipſius Chriſti audierat, ipſum eſſe Regem, non ad modum regum huius mundi, ſed alio excellentiori, audierat etiam multa alia de Chriſto, quæ illum obligabant, ſaltem ad expectandum, & inquirendum, vt veritatem cognoſceret, & quis ille eſſet, quem iudicandum ſibi offerebant, & tamen propter humanum timorem temerè ſe præcipitem egit: & in illum ſententiam damnationis dixit.

Chryſoſtom. Fueritne aliqua Pilati poteſtas in Chriſto. Ioann. 19.

Ex quibus tandem colligitur hanc Pilati ſententiam multis capitibus fuiſſe iniuſtam, ex defectu iuriſdictionis, ordinis iudiciarij, & ex defectu æquitatis. Nihilominus tamen peccatum Iudæorum fuit grauius, quia omnis hæc iniquitas ab illis habuit originem, ipſi enim quaſi coegerunt illum: vnde ij ex odio peccarunt, ille verò ex timore humano. Denique illi maiorem habebant de Chriſto, & de diuinis rebus cognitionem, & ideo minus poteſt eorum peccatum excuſari.

Pilati in Chriſtum ſententia multis modis iniuſta.

* *
*

SECTIO II.

Vtrum Chriſtus crucem in qua ſuſpenſus eſt, proprijs humeris geſtauerit.

Luc 23. HAc in re nonnulla videtur eſſe diuerſitas inter Euangeliſtas. Nam Lucas videtur hoc negare, cum dicit. *IESVM verò tradidit voluntati eorum. Cum autem ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenenſem venientem de villa, & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum*, & eodem fere modo loquuntur Marc. & Matth. Ioan. 19. At verò Ioannes expreſſe dicit. *Et baiulans ſibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur, Caluariæ locum.* Chriſtus crucem ſuis humeris portat. Vnde certum de fide eſt, Chriſtum portaſſe crucem ſuam aliquo tempore, vel ſpatio illius itineris. Nam hoc manifeſte dicit Ioannes. Vnde omnes colligunt, vt minimum impoſitam eſſe Chriſto crucem, quando exiuit de prætorio, eamq́ portaſſe vſque ad eum locum, in quo Simoni Cyrenenſi occurrerunt. Nam, quod eum in via offenderint, Lucas ſignificat illis verbis, *venientem ad villa*, ergo vſque ad eum locum portauit illam Chriſtus. vt Ioannes docet. In quo dicunt ſancti impletam eſſe figuram Iſaac, portantis ligna ad ſacrificium Gen. 22. Gen 22. Chryſoſt. Auguſtin. ita Chryſoſt. hom. 84. in Ioan. & Auguſt. ſerm. 71. de tempore, qui addit, tunc etiam impletum eſſe illud, quod per Iſaiam ſcriptum erat c. 9. Iſa 9. *Factus eſt principatus ſuper humerum eius.* Crux enim, quia Chriſtus per illam de dæmone triumphauit, & ſuam exaltationem meruit, (vt dicitur ad Philip. 2.) Philip. 2. inſigne eſt, & quaſi ſceptrum regale imperij Chriſti. Vnde eleganter Tertul. Tertul. lib. cont. Iudæos. c. 10. *Quis omnino Regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, & non aut capite diadema aut in manu ſceptrum, aut aliquam propriæ veſtis notam? ſed ſolus nouus Rex ſæculorum Chriſtus Ieſus nouæ gloriæ, & poteſtatem, & ſublimitatem ſuam in humero extulit, crucem ſcilicet, vt ſecundum prophetiam,* Pſal. 59. *Dominus exinde regnaret à ligno.* Eadem repetit lib 3. cont. Marc. c. 19. Iuſtin. Sic etiam Iuſtinus Apol. 2. pro Chriſtianis dicit illis verbis, *ſignificatam eſſe vim crucis, cui dominus humeros ſubiecit.* Ambroſ. Auguſt. Eadem ferè tradit Amb. li. 3. de fide c. 4. & eleganter Aug. tract. 117. in Ioan. *Ibat, inquit, ad locum vbi fuerat crucifigendus portans crucem ſuam Ieſus, ſi ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum, ſi pietas, grande fidei munimentum: ſi ſpectet impietas, videt regem, pro virga regni lignum ſui portare ſupplicij: ſi pietas, videt Regem baiulantem lignum ad ſemetipſum figendū, quod figuratus fuerat etiam in frontibus regum, in eo ſpernendus oculis impiorum, in quo erant eum gloriatura corda Sanctorum. Dicturo enim Paulo, mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ, quæ ſub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat.* Sed elegantiſsimè inter omnes Leo Pap. Leo Pap. ſer. 8. de paſſ. *Traditus, inquit, Dominus ſæuientium voluntati, ad irriſionem regiæ dignitatis, ſupplicij ſui iuſſus eſt eſſe geſtator, vt impleretur quod Iſaias propheta præuiderat: dicens. Ecce natus eſt puer, cuius imperium ſuper humeros eius. Cum ergo Dominus lignum portaret crucis, quod in ſceptrum ſibi conuerteret poteſtatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium: ſed manifeſtabatur fidelibus grande myſterium: quia glorioſiſſimus diaboli victor inimicarum virtutum potentiſſimus debellator, pulcra ſpecie triumphi ſui portabat trophæum, & inuictæ patientiæ humeris ſignum ſalutis adorandum regnis omnibus inferebat.* Ex quibus teſtimoniis colligi poſſunt plures rationes ex parte Dei, & Chriſti, propter quas hoc myſterium peractum eſt. Quibus addi poſſunt egregia verba Euthym. Euthym in Ioan. *Ferebat crucem in humeris tanquam ex ſtrenuus miles lanceam, qua deiecturus erat aduerſarium.* Et Cyrill. quæ ſcribit Cyrill. libr. 12. in Ioan. c. 28. *Crucem portat Chriſtus, non ſibi, ſed nobis tranſgreſſoribus debitam, & infra hoc ſingulari, præclariſſimoq́; Chriſti facinore ad fortitudinē,*

A *roburq́; animi: quo pati omnia pro pietate velimus, mirum in modum exhortamur: Omnis enim, inquit, qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Et hæc quidem ex parte Chriſti.

At verò ex parte militum, & Iudæorum impoſita eſt illi crux, quia moris erat, vt homines crucifigendi crucem deferrent, vt teſtatur Plutarch. lib. de ſera Numinis vindicta. Plutar. Quocirca ex vi ſententiæ latæ, & non ſolum ex ſingulari odio, hæc pœna Chriſto fuit addita. Quod indicauit Euthym. ca. 67. in Matt. Euthym. dicens. *Primum impoſuerunt ipſi Crucem tanquam condemnato, & baiulans eam exiuit.* Nec ſunt diſsimilia, quę dixit Athanaſius, de paſſ. & cruce Domini. *Poſtquam Dominus iudicatus eſt, crucem ſuam, ſiquidem iudiciū ſubijt* Athanaſ. B *& ſtetit ante præſidem.* Et idē inſinuat Chryſ. hom. 88. Chryſoſt. in Ioannem, illis verbis. *Et ei crucem tanquam reo impoſuerunt.*

Addendum denique eſt propter alios Euangeliſtas ab eo loco, quo Simon Cyrenæus in via occurrit, ei fuiſſe crucem impoſitam, vt eam poſt Chriſtum portaret. Quod duobus modis intelligi poteſt: Primo vt non fuerit Chriſto crux ſublata: ſed Simon conductus fuerit, vt ſimul cum Chriſto illam portaret, & ita intelligit Caietan. verba illa Luc. 23. Luc 23. Caietan. Ioan 19. *Impoſuerunt crucem Simoni, vt portaret illam poſt Ieſum, Chriſtus enim,* (inquit) *ferebat illam in anteriori parte: Simon vero in poſteriori, & ita ibat poſt Ieſum.* Atq́ hæc explicatio videtur poſſe confirmari ex Ioanne dicente, *Et baiulans ſibi crucem exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum.* C In quibus ſignificat, vſque ad illum locum eam portaſſe. Et hanc expoſitionem confirmant multæ picturæ. Alio verò modo exponi poſſunt illa verba Luc. occurrente Simone, crucem ſublatam Chriſto, illi fuiſſe impoſitam, vt eam ferret poſt Ieſum, ſiue illud, *poſt*, explicetur in ordine ad tempus, id eſt, poſtquam Chriſtus illam portauerat, ſiue in ordine ad locum, id eſt, quod Chriſtus anteiret, ſequeretur autem Simon portans crucem. Et hoc ſignificant magis verba Euangeliſtarum. *Angariauerunt Simonem, vt tolleret crucem eius, & impoſuerunt ei crucem.* Atque eſt communior Patrum expoſitio Hieronym. Theophylact. Euthym. Matthæi 27. & Auguſtin. lib. 2. de conſenſ. Euang. cap. 10. Origen. tract. 35. in Matthæ. & Athanaſ. orat. de paſſ. & cruce Domini. Hierony. Theophyl. Euthym. Auguſt. Orig. Athanaſ. Ratio verò huius facti veriſimilis D eſt, quia Chriſtus defatigatus cruciatibus, vel deficiebat in via, & interdum cadebat, vel lentius incedebat, quam ipſi cuperent, qui vitam eius cito finire cupiebant, & ne turbatio populi oriretur, & quia erat dies feſtus, & poſt illum Sabbathum ſequebatur. Fuerunt autem à Deo multa myſteria in hoc facto ſignificata, quæ in prædictis ſanctis legi poſſunt, & apud Gregorium libro octauo, Moral. capite vigeſimo ſexto. Greg.

Dubium 1. Inquiri verò poteſt hoc loco (quod ad ea, quæ diximus magis explicanda, attinet) quanta fuerit crucis magnitudo. De hac re nihil dicunt ſancti Antiqui. Quidam verò recentiores explicantes Euangelia referunt crucem Chriſti fuiſſe longitudinis quindecim palmorum: tantæ verò craſsitudinis, vt E poſſet pondus hominis etiam proceræ ſtaturæ facile ſuſtinere. Addit verò Petr. Comeſt. c. 172. hiſtor. Pet. Com. Euang. quatuor fuiſſe ligna in cruce, primum rectū, quod fuit prædictæ magnitudinis, ſecundum tranſuerſum, de quo nihil legimus: credendum verò eſt fuiſſe alteri proportionatū, tertium fuit tabula, in qua titulis crucis ſcriptus fuit. Ex quo obiter colligi poteſt, neceſſarium fuiſſe, vt in cruce Domini ſuper lignum tranſuerſum fuerit aliqua pars ligni recti eminens, in qua titulus crucis configi potuerit, ita vt crucis figura talis fuerit, qualis in Eccleſia depingitur. Quod etiam ſignificare videntur omnes Patres diſtinguentes quatuor crucis partes altitudinem, latitudinem, longitudinem, & profundum. Omnes enim, & præcipuè Auguſtinus libro ſecundo Auguſt.

de

A de doctrin. Chriſtian. cap. 41. diſtinguentes has quatuor crucis partes, altitudinem appellāt ſuperiorem partem crucis, quæ eſt ſuper lignum tranſuerſum. Verum eſt tamen, argumentum illud ex titulo crucis deſumptum non ſatis oſtendere, figuram crucis per ſe habuiſſe hanc ſuperiorem partem. Vnde aliqui exiſtimant tantum fuiſſe inſtar figuræ literæ, T. quæ erat ſignum ſalutis, & liberationis à percuſſione Angeli, Ezechielis 9. & apud Ægyptios dicitur vitam ſignificaſſe (vt Ruffinus refert lib. 2. Hiſtor. c. 29. & lib. 5. c. 17.) Ad affigendum autem titulum poterat aliquod fruſtum ligni ſuperaddi, & cruci affigi. Sed quanquam hoc ità ſit, & res ſit incerta, non tamen videtur ſine maiori fundamento recedēdum à communi exiſtimatione fidelium, videtur enim orta ex antiqua traditione, quę in imaginibus etiam B conſeruatur. Et videtur quoque hæc figura magis accommodata homini crucifixo, qui corpore ſimilem figuram refert. Denique ſæpe homines inuerſo ordine crucifigebantur (vt de Sancto Petro communis habet traditio) & tunc neceſſe erat crucem habere ſupra lignum tranſuerſum, partem aliquam, quæ terræ infigeretur. Quartum lignum crucis dicitur fuiſſe ſtipes defoſſus in rupe, in quo infixa erat Crux. Sed de hoc ligno maior mihi eſt dubitatio, quia non video, cur non fuerit facilius, & firmius ipſummet lignum crucis in terra, ſeu rupe defigi. Quidquid tamen ſit, certum eſt, quando Chriſtus Crucem portabat, ſolum conſtaſſe ex duobus lignis recto ſcilicet, & tranſuerſo.

Ruffin. — *Figura crucis Chriſti qualis.*

Dubium. 2. — *Reſponſio.* — *Bonau.* — *Brigit.* — *Chriſto crucem geſtanti occurriſſe matrem in via veriſimile eſt.* — *Luc. 23.* — *Leo Pap.*

Tandem poteſt inquiri, an verum ſit, quod à multis affirmari ſolet: Beatam Virginem occurriſſe Chriſto Domino in via Crucem portanti. C Reſpondetur hoc in Scriptura non contineri: neque ab antiquis Patribus tradi: non tamen eſſe reijciendum. Id enim affirmant ſanctus Bonauentur. in lib. meditat. vitæ Chriſti, cap. 77. & ſancta Brigitta libr. 1. reuelat. ca. 10. vbi dicit Beatam Virginem præſētem affuiſſe, quando Chriſtus flagellatus eſt, & quando portauit crucem, & quando fuit cruci affixus, cumque hoc poſtremum ex Euangelio conſtet, ex eo poteſt id de quo agimus, probabiliter colligi. Quia rumor paſſionis Chriſti per Ioannem, vel alios potuit ad Virginem perferri ſtatim ac comprehenſus eſt. Vnde veriſimile eſt multo ante, quam damnatus eſſet ad mortem, Virginem exijſſe domo, vt eum videret, vehementi enim amore, & dolore angebatur, non D ergo fuit difficile, vt audita ſententia mortis ſtatim ad locum ſupplicij properaret, & in via vel illi occurrerit, vel expectarit vt eum conſpiceret. Cauendum eſt tamen, ne quis exiſtimet Beatam Virginem fuiſſe inter mulieres illas, quæ Chriſtum flebant, ad quas ipſe dixit. *Nolite flere ſuper me.* Illæ enim (vt notat Leo Papa ſermon. 10. de Paſſione) ſolum mouebantur quodam humano affectu, quo *ſolet infirmior ſexus, etiam pro iis qui digni ſunt morte, ad lachrymas moueri*: quem non reprehendit Chriſtus, nam licet ſupernaturalis non eſſet: erat tamen pius, ſed reprehendit earum exiſtimationem. Putabant enim eum coactum pati vt imbecillem, & qui ſe tueri non E poſſet, & cauſam mortis non intelligebant, nec peccatum eorum qui eum occidebant; & ideo illis dixit Chriſtus. *Nolite flere ſuper me: ſed ſuper filios veſtros*: hæc autem exiſtimatio in Beatam Virginem cadere non poterat. Et quamuis ſumme doleret, ac fleret: tamen exterius nullum ſignum vociferationis, aut perturbationis edidiſſe, ſed ſumma modeſtia, ac conſtantia dolorem hunc vehementiſsimum tuliſſe, putandum eſt. Vnde quod ſupra Bonauentura dicit, Beatam Virginem factam eſſe ſemimortuam præ anguſtia, pie interpretandum eſt, ſicut infra dicemus, agentes de crucifixione.

SECTIO III.

An vere Chriſtus Dominus fuerit crucifixus.

Irenæ. Tertul. Euſeb. Epiphan. Auguſt. Deut. 21. Prateol.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent Chriſtum Dominum fuiſſe in Cruce poſitum: ſed Simonem Cyrenenſem, qui conductus fuit vt crucem ferret, fuiſſe etiam Chriſti loco cruci affixum. Ita ſenſit Baſilides, vt reſerunt Irenæus libr. 1. contr. hæreſ. cap. 23. Tertull. lib. de præſcript. Hæreticor. cap. 46. Euſeb. lib. 4 Hiſtor. c. 8. Epiphan. hæreſ. 2. Augu. hæreſ. 4. qui nullum referunt huius hæreſis fundamentum. Poteſt tamen afferri illud Deuteronom. 21. *Maledictus omnis qui pendet in ligno*, ſi ergo Chriſtus in eo pependiſſet: eum hæc maledictio comprehendiſſet, quod abſurdiſsimum eſt dictu. Alij verò hæretici dixerunt quidem Chriſtum poſitum fuiſſe in cruce: negarunt tamen fuiſſe clauis affixum, ſed funibus, aut alio modo ligatum. Hunc errorem tribuunt aliqui Anabaptiſtis. Sed ego non reperio apud Prateolum, vel alium, qui hæreſum catalogum conſcripſerunt: refert autem Prateolus quendam Ioannem VVeſtphalum hæreticum in quadam concione de paſsione dixiſſe. *Quis ſcit, an funiculis eum alligauerunt cruci?* Fundamentum horum hæreticorum eſſe potuit, quia apud Hebręos erat mos ſuſpēdendi homines in cruce, non tamen clauis affigendi, vt patet ex Deut. 21.

Deut. 21. Crucis ſupplicio Chriſtus affici tur. Philip. 2. 1. Cor. 1. Deut. 28. Leo Papa. Auguſtin. Iren. Lactan. Tertullian. Cyprian. Pſalm. 95. Iuſt. Mart. Tertul. Leo Papæ. Cyprian. Auguſt. Arnob. Ambroſ. Genebrar. Pamel. Myſterium crucis olim prænuntiatum. Ierem. 11. Tertullian. Iuſtin. Lactant. Cyprian. Ruffin. Hieron. Orig.

Dicendum verò eſt primo, Chriſtum Dominum in cruce fuiſſe poſitum, ac ſupplicio affectum: eſt de fide, quæ primo conſtat ex hiſtoria Euangelica, & ex Paulo ad Philipp. 2. dicente. *Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.* & 1. Corint. 1. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum*: Et plura afferemus in ſecunda concluſione. Eſt enim in nouo Teſtamento frequentiſsima hæc veritas. Secundo, probari poteſt ex veteri teſtamēto, in quo multis oraculis prædicta fuit hæc veritas, Deuteron. 28. *Erit vita tua pendens ante te*, quod de hoc myſterio interpretatur Leo Pap. ſerm. 8. de Paſsione, Auguſt. 16. con. Fauſt. ca. 22. & 22. Iren. lib. 5. cap. 18. Lactan. libr. 4. de vera ſapientia, cap. 18. Tertull. libr. cont. Iudæos, cap. 11. & 12. qui legit. *Erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*, & Cyprian. lib. 2. ad Quirinum cap. 20. Prætereà Pſal. 95. Dauid prædixerat, *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno.* Quanquam enim neque in vulgata editione habeatur particula illa, *à ligno*, neque in Hebræis codicibus, tamen olim fuiſſe particulam eam in Hebræo, & malitia Iudæorum expunctam, contendit Iuſtinus Martyr dial. cont. Triphonem, & ità refert hunc locum Tertul. cont. Iudæos cap 10. & 12. & Leo Pap. ſerm. 4. de Paſsion. Cyprian. lib de monte Syna, & Syon, Auguſtin. & Arnob. in illum locum, & Ambroſ. 1. Corinth. 15. Ac denique magno argumento eſt, quod ſeptuaginta interpretes ita vertērint, quanquam Genebr. exiſtimat, particulam illā additam eſſe ab ipſis interpretibus ſpiritu prophetico, ad explicandum modum ſingularem, quo Dominus regnaturus erat, & tempus, ex quo regni poſſeſsionem erat obtenturus, ſcilicet ex quo mortuus eſt in ligno. Sed verius exiſtimo, (quod etiam viri docti cenſent, vt notauit Pamelius ſuper Tertullianum) hanc eſſe genuinam lectionem illius loci, quā Eccleſia videtur recepiſſe in illo hymno. *Impleta ſunt, quæ concinit Dauid fidelis carmine, dicens in nationibus; regnauit à ligno Deus.* Prætereà hoc idem myſterium indicatum eſt à Ierem. cap. 11. *Mittamus lignum in panem eius*, id eſt crucem in corpus eius, quod eſt *panis vitæ*, vt exponit Tertullian. libr. 3. cont. Marcion. cap. 19 & libro. 4. capit. 40. & Iuſtinus prædicto dialog. & Lact. lib. 4. cap. 18. & Cyprian. lib. 2. cont. Iud. c. 15. & 20. & Ruffinus in expoſitione Symboli, & indicant Hieronymus, & Origenes in Ieremiam. Denique in

Deut. 33. Iuſtin. hunc etiam ſenſum à prædictis Patribus exponitur illud Deuter. 33. vbi Moyſes benedicens Ioſeph, ait: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, & cornua Rhinocerotis in manibus eius, in illis ventilabit gentes vſque ad terminos eius.* De quo teſtimonio videri poteſt Iuſtinus dicto dialogo: & optime Tertullian. (Tertul.) lib. contra Iudæos cap. 10. vbi dicit cornua Rhinocerotis præferre figuram crucis. Vnde de eodem myſterio recte intelligitur illud Achab. 3. (Achab. 3.) *Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius.* Quem locum de eodem myſterio exponunt Hieronym. (Hieron.) ibi, & Cypria. (Cyprian.) dicto libro contra Iudæos cap. 21. Auguſtin. (Auguſtin.) 18. de ciuitat. cap. 32. & Euſeb. (Euſeb.) lib. 6. de demonſtrat. capit. 15. Et ad hoc videtur alludere Paul. 1. ad Corinth. 1. (1. Cor. 1.) dicens: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Nam in cruce Chriſti, quæ hominibus infirma videtur, eius maxima fortitudo relucet. Rationes ad probãdam hanc concluſionem petendæ ſunt ex dictis ſupra in commentario, art. 4. vbi expoſuimus, quid mouerit Iudæos, vt Chriſtum ſupplicio crucis afficerent: quid verò Deum, & Chriſtum, vt tantam ignominiam ſuſtinere voluerit.

Quocirca nihil huic veritati repugnat locus ille Deut. 21. Primo, quia vt Paul. ait ad Gala. 3. (Gal 3.) tanta fuit Chriſti charitas, vt, *nos redemerit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Vnde Auguſtin. (Auguſt.) lib. 14. contr. Fauſt. cap. 2. & 12. refellens Fauſti hæreſim, qui propter hunc locum libros Moyſis reijciebat, ſic inquit: *Aufert Chriſtus de maledicto maledictum, quomodo de morte mortem, & de peccato peccatum.* In Chriſto ergo nihil aliud eſt illa maledictio, quam mors, vel pœna peccati non proprij, ſed noſtri. Et eandem reſponſionem habet idem Auguſt. contra Adimantum Manichæum cap. 21. Secundo addendum eſt ex Hieronym. (Hieronym.) ad Galat. 3. & Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 31. literalem ſenſum illius loci Deut. 21. eſſe, maledictionem illam ferri in eum, qui propter merita delictorum ſuorum ſuſpẽditur in ligno, quia non pati pœnam, ſed eſſe dignum pœna, inuiſum eſt Deo, & eandem expoſitionem amplectitur Epiph. (Epiphan.) hæreſ. 66. & colligi poteſt ex ipſo contextu, ſic enim incipit: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, &c.* Idq; recte confirmat Hieronym. Nam ſi Mardochæus iniuſte ſuſpenderetur in ligno, in quo iuſte fuit ſuſpenſus Aman, aut ſi tres pueri apud Danielem cruci affigerentur, quia non adorabant idola, nullo modo ad eos pertinuiſſet hæc maledictio. Iuxta hanc ergo expoſitionem non eſt Chriſtus cõprehenſus ſub hoc maledicto legis, quin potius de ligno, in quo ipſe fuit ſuſpenſus, ſcriptum eſt, *Benedictum lignum, per quod fit iuſtitia.* Sapientiæ 14. (Sapient. 14) Tamen ſicut Chriſtus, quamuis non aſſumpſerit carnem peccati, quia aſſumpſit ſimilitudinem eius, dicitur interdum ab Apoſtolo factus pro nobis peccatum, ita quamuis non aſſumpſerit id quod maledictione dignum eſt, in ijs qui iuſte ſuſpenduntur in ligno, dicitur tamen ab Apoſtolo factus pro nobis maledictum, & hæc eſt mens Auguſtini citatis locis. Non omittam vltimo animaduertere, quod Hieronym. (Hieronym.) ſupra refert, ſe fuiſſe edoctum à quodam Hebræo, poſſe illum locum Deuteronom. ita legi. *Non permanebit cadauer eius in ligno, quia contumelioſe Deus ſuſpenſus eſt.* Iuxta quam lectionem ſenſus erit, quia Deus contumelioſe ſuſpendendus eſt in ligno, in eius honorem lege præſcriptum ſit, vt corpora crucifixorum non maneant in ligno: ſed ſepulturæ tradantur.

Chriſtus in cruce clauis affixus. Dico ſecundo, Chriſtus Dominus fuit in cruce clauis affixus. Eſt de fide, expreſſe enim habetur ſæpe in Euangelio. Nam vox *crucifixionis*, hoc propriè ſignificat, ea autem vtuntur Euangeliſtæ, & Petrus (Act. 2. & 4) Act. 2. & 4. *Quem vos crucifixiſtis*, & Paul. 1. ad Corin. 1. (1. Corinth. 1.) *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum.* Denique, ne poſsint hæretici impropriè interpretari crucifixionem pro ſuſpenſione, vel adhæſione in ligno, eſt euidens locus Ioan. 20. (Ioan 20.) vbi dixit Thomas, *Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, non credam.* Cui poſtea dixit Chriſtus: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas.* Præterea prædicta erat hæc veritas Zachariæ c. 12. (Zach. 12. & 13) *Aſpicient ad me, quem confixerunt.* Quem locũ de hoc myſterio expoſuit Ioan. c. 19. (Ioan 19.) & latè tractant expoſitores ibi, & Euſeb. (Euſebius.) lib. 8. de Demonſt. c. 4. Auguſt. (Auguſt.) 1. de Trinit. c. 13. & 20. de Ciuit. ca. 30. Et rurſus apud eundem prophetam c. 13. dicitur. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* Et dicet, *His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me.* Quæ verba Eccleſia intelligit de plagis Chriſti, & eſt ſatis conſentanea expoſitio, vt rectè proſequitur Franciſcus Ribera (Franc. Rib.) in eum locum. Denique eſt aperta prophetia Pſalm. 21. (Pſal 21.) *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Nam licet Hebræi contendant, non eſſe ita legendum: ſed *Sicut leo manus meas, & pedes meos*, ſupple, lacerauerunt: tamen illa lectio noua eſt, ab inimicis Chriſti excogitata ex ſimilitudine quadam literarum: cæterum ſeptuaginta Interpretes verterunt, vt vulgata habet lectio, & Hieronymus (Hieron.) ſequens Hebraicam veritatem eodem modo tranſtulit, *Fixerunt manus meas, & pedes meos*, neque vnquam meminit alterius lectionis, quod argumento eſt, eius tempeſtate non fuiſſe confictam. Rurſus ex Eccleſiaſtica hiſtoria conſtat hæc veritas. Nam Helena Conſtantini mater, ſimul cum cruce clauos inuenit, quibus Chriſtus Dominus crucifixus fuit, vt refert Theodoret. (Theodoret.) libro 1. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 18. Nicephor. (Nicephor.) lib. 8. cap. 29 Sozomenus (Sozom.), lib. 7. cap. 1. Socrates (Socrat.) lib. 1. cap. 17. Ruffinus (Ruffin.) lib. 1. cap. 18. & Ambroſ. (Ambroſ.) in oration. de obitu Theodoſij.

Denique vt fundamento contrariæ hæreſis reſpondeamus. Primum, non fuit omnino præter conſuetudinem Iudæorum, eos, quos Cruce puniebant clauis affigere, legimus enim 2. Reg. cap. 21. (2. Reg 21.) ſeptem filios Saul fuiſſe crucifixos, nam licet lex non præſcriberet talem modum pœnæ: non tamen prohibebat. Deinde (quidquid ſit de lege Iudæorum) conſtat tamen Romanos vſos eſſe hoc genere ſupplicij, de quo multa legi poſſunt apud Couarru. (Couarru.) lib. 4. variarum reſol. cap. 5. Chriſtus autem non eſt punitus à Iudęis, ſed à Romanis: vnde multa in illo geſta ſunt quæ lege veteri non erant præſcripta. Latus enim eius apertum eſt, & niſi inuentus eſſet mortuus, crura eſſent illi cõfracta. Et ex his etiam colligi poteſt ratio, ob quam Chriſtus eſt hoc ſupplicio affectus. Nã ex parte Gentilium fuit eorum conſuetudo: ex parte Iudæorũ odium in Chriſtum: ex parte verò Chriſti fuit voluntas ſuſtinendi maximum dolorem, qui in his clauorum vulneribus ſentitur, vt in ſuperiob. explicatum eſt.

Dubium Duo verò ſuperſunt hic explicanda. Primum eſt, an Chriſtus fuerit Cruci affixus in terra, vel in aere, id eſt, vtrum priuſquam erecta fuerit Crux, & defoſſa in terram, Chriſtus in ea fuerit affixus: an verò è contrario, prius fuerit erecta, deinde Chriſtus in ea ſit appenſus. Quidam dicunt factum eſſe priori modo, & referunt, in locis ſanctis demonſtrari nunc locum crucifixionis diſtantem à loco, in quo Crux infixa eſt terræ per aliquot paſſus. Et videtur hic modus eſſe facilior: tum ad crucifigendum Chriſtum: tum ad amplius eum torquendum. (*Reſponſio*) Vnde multi meditantur vehementer fuiſſe extenſum corpus Chriſti, vt manus, & pedes eius foramina in cruce facta poſſent attingere. Quo ſenſu exponunt Hieronym. (Hierony.) Auguſtin. (Auguſt.) & Euthym. (Euthym.) illud Pſalm. 21. (Pſal. 21.) *Dinumerauerunt omnia oſſa mea*, & illud, *Diſperſa ſunt omnia oſſa mea*, id eſt quaſi ex locis ſuis euulſa, atque ita diſtenta, vt dinumerari poſſent: hoc autem non poterat tam facile fieri in aere, ſicut iacente cruce ſuper terram. Alij nihilominus dicunt prius fuiſſe crucem erectam, & poſtea eleuatum Chriſtum, vt in ea crucifigeretur. Et hoc docet Bonauentura, (Bonauen.) in lib.

Ludolphus. Ambroſ. Cyprian. Gregor. Gen.49.

in libr. meditat. vitæ Chriſti cap.78. & Ludolphus 2. part. vitæ Chriſti cap.73. & lib. reuelationum S. Brigittæ capit.10. vbi etiam ſcribitur, poſtquam altera manus confixa fuit cruci, fune attractam eſſe alterã, donec pertingeret ad foramen in alia crucis parte factum. Et huic ſententiæ videtur fauere ſancti, qui de crucifixione Chriſti per modum aſcenſus loquuntur, vt Ambroſ. libr. 10. in Lucam cap. *Qualis Chriſtus crucem aſcenderit*, quod ſic incipit: *Refert igitur ſic conſiderare qualis aſcendat, &c.* & Cyprianus ſer. de paſsione Domini. *Aſcendiſti Domine palmam, quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo*, & Greg. Cant.7. ita explicat, illud, *Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius, quia in cruce ſuſpenſus fructum vitæ apprehendit*, iuxta illud Gen. 49. *Ad prædam fili mi aſcendiſti.* Sed hæc facile poſſunt ad vtrumque dicendi modum accommodari, & ideo vtrumque poteſt quilibet pie meditari, nam quomodo re ipſa factum ſit, incertum eſt.

Dubium 2.

Secundo quæri poteſt, quot clauis fuerit Chriſtus affixus. Nam cum certum ſit non fuiſſe pauciores tribus, nec plures quatuor, non ſatis conſtat, an fuerint tres, vel quatuor. Multi enim cenſent fuiſſe tantum tres, quod ſentiunt Bonau. & Ludolphus Carthuſian. locis antea citatis, & nonnulli recentiores, videturque eſſe communis ſenſus populi Chriſtiani, frequens pictura Chriſti crucifixi. Ratio vero adiungi poteſt, vel quia hic numerus clauorum ſufficit, vel quia maiorem cruciatum, & dolorem affert, quia ſi tantum fuerunt tres claui, oportuerit vtrumque pedem alterum ſuperpoſitum alteri, vno clauo confingi, quare neceſſe fuit huiuſmodi clauum longiorem, & craſsiorem eſſe, ac proinde magis, magiſque terebrare pedes. Propter quam rationem videtur in hanc ſententiam inclinare Abulenſ. Parad.3. cap.10. Eamq; nonnulli confirmare nituntur ex citatis hiſtorijs de inuentione clauorum, ſed nihil ex eis effici poteſt, quia nihil dicunt de numero clauorum, & Ambroſ. & alij tantum duorum mentionem faciunt quorum alterum in fræno equi, alterum in clypeo Conſtantini Helena ponendum curauit. Aliorum vero opinio eſt, eos clauos fuiſſe quatuor, ita ſentit. Greg. Turonen. lib.1. de gloria martyrum cap.6. vbi dicit in ſtipite crucis fuiſſe tabulam, in qua pedes Chriſti ſingulis clauis infixi fuerunt. Et huic ſententiæ videtur fauere Cyprian. ſerm. de paſsion. dicens *Clauis ſacros pedes terebrantibus*, atque eadem ſententia habetur 1. libr. reuelat. S. Brigittæ ca.10. & illi fauent aliquæ antiquæ imagines, in quibus cernitur Chriſtus hoc modo crucifixus. Et poteſt etiam afferri cõiectura: tum quia difficile erat vtrumque pedem vno clauo perforari, & præſertim, quia erat vehemens periculum, ne aliquod os confringeretur: cum tamen certum ſit nullum os corporis Chriſti fuiſſe cõfractum. In hac re nihil certi ſtatui poſſe exiſtimo.

Bonauen. Ludolph. Carthuſ. Quot clauis cruci Chriſtus affixus. Abulenſ. Ambroſ. Greg. Tur. Cyprian.

SECTIO IIII.

Vtrùm Chriſtus omnino nudus, & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.

EXplicato myſterio crucifixionis Chriſti, ſequitur, vt de circumſtantijs eius dicamus. Incipimus autem ab ijs, quæ propinquiores videtur Chriſti corpori, hæ verò tantum duæ ſunt, quæ in titulo propoſito attinguntur.

Circa priorem ergo partem de Chriſti nuditate. Vnum videtur certum, ſcilicet, Chriſtum Dominũ fuiſſe nudatum omnibus veſtibus, quibus induebatur. Nam Euangelium dicit, milites diuiſiſſe ſibi veſtimenta Chriſti, & ſuper tunicam, quæ interior ſubucula fuiſſe exiſtimatur, miſiſſe ſortem. In dubium ergo reuocatur, an nudus omnino fuerit crucifixus, vel aliquod velum ei ſit datum, quo verenda tegerentur. Quidam enim hoc poſterius ſentiunt, ac piè meditantur, quod legitur in dicto libro reuelat. S. Brigittæ, vbi Beata Virgo ſic loquẽs introducitur. *Stante filio meo, ſicut natus erat, nudo corpore, vnus tunc accurrens apportauit ſibi velamen, quo ipſe exultans intime velabat verenda ſua.* Iuxta quæ verba Chriſtus prius tectus fuit, quam crucifigeretur, vel in altum eleuaretur. Et confirmari pòteſt, quia Chriſtus tantum ea paſſus eſt, quæ ipſe decreuit, ac voluit, ergo cum in hac nuditate videatur eſſe quædam indecentia valde repugnans honeſtati, veriſimile eſt Chriſtum ita decreuiſſe paſsionem ſuam, ac mouiſſe voluntates eorum qui aſtabant, vt huiuſmodi nuditatem adeo verecundam pati minimè coactus ſit. Denique propter hanc naturalem honoſtatem omnes crucifixi imagines hoc modo depinguntur, ergo veriſimile eſt propter eandem cauſam effeciſſe Deum, vt in ipſa re repræſentata eadem honeſtas ſeruaretur.

Chriſtus omnino nudus cruci affigitur. Ambroſ.

Nihilominus communior ſententia ſanctorum Patrum eſt, Chriſtum omnino nudum, abſque alicuius partis velamine, crucem aſcendiſſe. Ita Ambroſius lib.10. in Lucam, vbi ſic inquit. *Refert conſiderare qualis aſcendat, nudum video. Talis aſcendit, quales nos authore Deo natura formauit, qualis in paradiſo homo primus habitauerat, t alis ad paradiſum homo ſecundus intrauit.* Idem ſignificat Athanaſius orat. de paſsione & cruce Domini dicens. *Exuebat veſtimenta ſua: dicebat enim cum homines introduceret in paradyſum, exuere tunicas, quas Adam accepit, cum è paradyſo eijceretur.* Atque eandem ſententiam amplectuntur Bonauen. & Ludolphus locis citatis. Coniectura etiam adiungi poteſt, primo, quia Chriſtus, cum alligatus fuit columnæ, vt flagellaretur, omnium ſententia omnino nudus fuit, ergo non recuſauit pro hominibus affici hoc dedecore, & dolore, atque triſtitia ex huiuſmodi pudore ort. Præterea (ſi ratione humana vtamur) non eſt veriſimile hoſtes ipſos Chriſti habuiſſe curam tegendi illum: quis etiam ex iis qui aſtabant, auſus eſſet illi ſubuenire, aut hanc beneuolentiam in eum oſtendere? quinimo, etiam ſi aliquis, vt Beata Virgo, Magdalena, & Ioannes hoc auderet, non fuiſſe permiſſus ab eis, qui omnem iniuriam, & ignominiam Chriſto vehementer optabant. Si autem diuinæ prouidentiæ rationem ſpectemus, nihil abſurdi eſt, quod Chriſtus nuditate ſua noſtram nuditatem aperire voluerit, omniumque temporalium rerum abiectionem perfectam docuerit. Item hoc ſigno manifeſtauit, fuiſſe à Patre relictum voluntati, & arbitrio Iudæorum. Denique in huius rei confirmationem afferri poteſt, hanc Chriſti nuditatem figuratam eſſe in Noe Geneſ nono, qui, cum vineam plantaſſet, inebriatus vino illius, omnino nudatus eſt. Quod de Chriſto eleganter explicant Auguſtinus 16. de Ciuitate cap.2. & lib.12. contra Fauſt. ca.263. & Cyprian. epiſtol. 63. Rupertus, & Eucher. in Geneſ. In re igitur incerta, hęc ſententia poſterior probabilior videtur.

Athanaſ. Bonauent. Gen 9. Auguſt. Cyprianus. Rupert. Euchar.

Circa poſteriorem partem prima ſententia eſt, Chriſtum non fuiſſe crucifixum cum ſpinea corona, quia quando nudatus eſt chlamyde coccinea, & propriis iterum indutus veſtibus ad portandam crucem, depoſuit cætera inſignia regia, quamuis ludicra, ergo veriſimile eſt etiam tum ablatam illi fuiſſe coronam. Ita colligit Euthym. capit. 67. in Matth. Sed hæc opinio nullam affert probabilem coniecturam, & ideo probabilior eſt altera ſententia, quæ affirmat Chriſtum ductum eſſe ad patibulum cum ſpinea corona, & cum eadem eſſe Cruci affixum. Ita docuit Orig. tract.35. in Matth. qui melius quam Euthym. ita colligit ex verbis Matt. *De chlamyde ſcriptum eſt, quoniam denuò ſpoliauerunt eum chlamydẽ coccineam, de corona autem ſpinea nihil tale Euangeliſtæ ſcripſerunt, propterea quod, & nos quærere voluerunt exitum rei de corona ſemel impoſita, & nunquam detracta.* Et eandem ſen-

Euthym. Chriſtus ſpinis coronatus cruci affigitur. Origen.

Cyprian. ſententiam indicat Cyprian. ſerm. de paſs. Domini, vbi Chriſtum in cruce pendentem, ſic alloquitur. *Conſideraui opera tua, & expaui: clauis ſacros pedes terebrantibus, foſſiſq; manibus de vulnerum anxietate non loqueris, de ſpinis ſacrum caput pungentibus non quereris, ſed ſatagis, vt innoteſcat poſteris, quare derelictus à Deo videaris, expoſitus contumeliis, & Iudæorum ludibriis.* In eadem ſententia eſt Tertul. lib. cont. Iudæos. c. 13. vbi de Chriſto explicans figuram Iſaac, inquit, *Iſaac cum ligno reſeruatus eſt, ariete oblato in vepre cornibus hærente, & Chriſtus ſuis temporibus lignum humeris ſuis portauit, inhærens cornibus crucis, corona ſpinea in capite eius circumdata.* *Tertul.* Confirmari etiam hoc poteſt ex traditione, quæ habet, Chriſtum, cum duceretur ad locum ſupplicij portans crucem in via, ſudario quodam faciem terſiſſe, atq; in eo effigiem ſuã impreſſã reliquiſſe, & ſudarium ipſum ſanguine tinctum, qui per faciem fluebat propter ſpineam coronam. Deinde, ſi ex parte militum rationem literalem attendamus, poteſt reddi probabilis ratio, quare exuerũt eum chlamyde, non verò abſtulerunt coronam ſpineam, quia veſtis illa purpurea fortaſſe erat alicuius valoris, & erat aliena, & fieri potuit, vt proprius Dominus eam recuperare voluerit: Quæ ratio in corona ſpinea locum non habet. Rurſus auferre coronam eſſet aliquo modo leuare dolorem eius: in mutatione autem veſtium nulla erat diminutio doloris: quin potius poterat eſſe aliqua accretio: non eſt ergo eadem ratio de vtroq; : & ideo non rectè dicitur, Euangeliſtam ſub vno aliud comprehendiſſe, ſed melius colligitur, affirmando vnum, & tacendo aliud indicaſſe veſtem eſſe ſublatam, non autem coronam. Vltimo non omittam aduertere, quoſdam exiſtimare, neceſſarium fuiſſe auferri coronam, vt veſtis inconſutilis indui, exuive poſſet. Vnde meditantur tempore crucifixionis ſublatam eſſe, & iterũ impoſitam. Quod etiam indicatur in lib. 1. Sanctæ Brigittæ cap. 10. & 11. Et aliqui addunt, quando iterũ corona impoſita eſt, noua vulnera in capite effeciſſe. Sed hæc quamuis vera eſſe poſſint, & ideo nullũ ſit periculum ea pie meditandi: tamen non habent ſufficiens fundamentum, vt ſimpliciter aſſerantur, quia ſpinæ non erant adeo oblongæ, & veſtis ipſa, quamuis eſſet inconſutilis, poterat eſſe ſuperiori parte ſatis diuiſa, ita vt commode exui poſſet, ſed de his hactenus.

Aliæ circumſtantiæ huius myſterij ſunt tempus, locus, & latronum ſocietas, cum quibus crucifixus eſt Chriſtus, de quibus quoniam D. Th. tractat in reliquis articulis huius quæſtionis, ideo illos explicando hanc diſput. ſimul abſoluemus.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Chriſtus fuerit conuenienti tempore paſſus.

354. Infr ar. 10. Corint. *AD nonum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit cõuenienti tempore paſſus. Paſſio enim Chriſti figurabatur per immolationem agni paſchalis. vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed agnus paſchalis immolabatur decima quarta die ad veſperam. vt dicitur Exod. 12. Ergo videtur quod Chriſtus tunc debuerit pati, quod patet eſſe falſum. Nam tunc paſcha cum ſuis diſcipulis celebrauit (ſecundum illud Mar. 14. primo die azymorum, quando paſcha immolabant) ſequenti autem die paſſus fuit.*

2. Præterea, Paſſio Chriſti dicitur eius exaltatio: ſecũdum illud Ioan. 3. oportet exaltari filium hominis: Ipſe autem Chriſtus dicitur ſol iuſtitiæ: vt patet Malac. vlt. Ergo videtur quod debuerit pati hora ſexta, quando ſol eſt in ſua maxima exaltatione, cuius contrarium videtur per id quod dicitur Mar. 15. Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum.

3. Præterea. Sicut ſol in hora ſexta maxime exaltatur A *quolibet die, ita in ſolſtitio æſtiuali maximè exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus ſolſtitij æſtiualis, quam circa tempus æquinoctij vernalis.*

4. Præterea. Per præſentiam Chriſti in mundo, mundus illuminabatur, ſecundum illud Ioan. 9. Quamdiu ſum in mundo, lux ſum mundi: conueniens igitur fuiſſet humanæ ſaluti, vt diutius in hoc mundo vixiſſet, ita quod non pateretur in iuuenili ætate ſed magis in ſenili.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioann. 13. Sciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat de hoc mundo ad patrem Et Ioan. 2. dicit, Nondum venit hora mea. Vbi dicit Auguſt. Vbi tantum fecit: quantum ſufficere indic uit, venit hora eius, non neceſſitatis, ſed voluntatis. Conuenienti igitur tempore paſſus eſt. Tract. 8. in Ioan non procul à fin.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) paſſio Art 1 huius quæſt. B *Chriſti ſubiecta erat eius voluntati. Voluntas autem eius regebatur diuina ſapientia: quæ omnia conuenienter, & ſuauiter diſponit, vt dicitur Sap. 8. Et ideo dicendum eſt quod conuenienti tempore paſſio Chriſti celebrata eſt. Vnde Aug. in lib. Quæſtionum vet. & nou. Teſt. dicit. Omnia propriis locis, & temporibus geſſit Saluator.*

Ad primum ergo dicendum, quod quidam dicunt Chriſtum fuiſſe paſſum decima quarta luna, quando Iudæi paſcha immolabant. Vnde & Ioan. 18 dicitur, Iudæi non introierunt in prætorium Pilati ipſo die paſſionis, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Vbi Chryſoſtom. dicit, quod tunc Iudæi faciebant paſcha, ipſe verò ante vnam diem celebrauit paſcha, reſeruans ſuam occiſionem ſexta feriæ, quando vetus paſcha fiebat. Cui videtur conſonare: quod dicit Ioan 13 quod ante diem feſtum paſchæ, Chriſtus facta cœna pedes diſcipulorum lauit. Sed contra hoc videtur eſſe quod dicitur Matth. 26. quod prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? Ex quo patet, quod cum primus dies azymorum dicatur decimus quartus dies, menſis primi, quando agnus immolatur, & luna plenißima eſt (vt Hieronym. dicit) conſtat decima quarta luna Chriſtum cœnam feciſſe, & decima quinta eum eſſe paſſum. Et hoc expreſſius manifeſtatur per id quod dicitur Marc. 14. Primo die azymorum, quando paſcha immolabant, &c. Lu. 22. Venit dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Hom 82 in Ioan. parum à med to 3. C Super illud Mat 26 prima die azymorum acceſſerũt. t. 9.

Et ideo quidam dicunt quod Chriſtus die cõuenienti in 14. luna paſcha cum diſcipulis ſuis mandu auit, demonſtrans vſq; ad vltimum diem non erat contrarius legi, vt Chryſ. dicit ſuper Mat. Sed Iudæi occupati circa procurationẽ mortis Chriſti cõtra legem celebrationem paſchæ in craſtinum diſtulerũt. Et propter hoc de his dicitur quod in die Paſſionis Chriſti noluerunt intrare prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Hom. 82. in Mat. paulo à princ. t. 2. D

Sed nec iſtud videtur eſſe conſonum verbis Marci dicentis: primo die azymorum quando paſcha immolabant. Simul ergo Chriſtus, & Iudæi vetus paſcha celebrauerunt. Et ſicut Beda dicit ſuper Mar. licet Chriſtus, qui eſt paſcha noſtrum, ſit crucifixus ſequenti die, hoc eſt, decima quinta luna: attamen nocte qua agnus immolabatur, corporis ſanguiniſq; ſui diſcipulis tradens myſteria celebranda, & à Iudæis tentus, ac ligatus ipſius immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacrauit exordiũ. Cum autem dicitur Ioan. 13. ante diem feſtum paſcha intelligitur hoc fuiſſe decima quarta luna, quod tunc euenit 5. feria, nam luna exiſtente decima quinta erat dies ſolenniſſimus paſchæ apud Iudæos. Et ſic eundem diem, quem Ioannes nominat ante diem feſtum paſchæ propter diſtinctionem naturalem dierum, Matthæus nominat primum diem azymorum: quia ſecundum ritum Iudaicæ feſtiuitatis ſolennitas incipiebat à veſpera præcedentis diei. Quod autem dicitur, eos comeſturos eſſe paſcha in decima quinta luna, intelligendum eſt, quod ibi paſcha non dicitur agnus paſchalis (qui immolatus fuerit decima quarta luna) ſed dicitur cibus paſchalis, id eſt, Beda in cap Mat. 14 in c. 43 ſecundũ Bedæ ordinem. to. 2. E

Hom.86. in Ioan.à medio, tom.3.

id eſt, azymi panes: quos oportebat comedi à mundis. Vnde Chryſoſtomus ibidem aliam expoſitionem ponit, quod paſcha poteſt accipi pro toto feſto Iudæorum, quod ſeptem diebus agebatur.

Lib 3 ca.13. non procul à prin. to. 4.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in libr. de conſenſu Euangeliſtarum, hora erat quaſi ſexta cum traditus eſt Dominus crucifigendus à Pilato, vt Ioannes dicit. Non enim erat plenè ſexta, ſed quaſi ſexta, id eſt, peracta quinta, & aliquid etiam de ſexta eſſe cœperat, donec completa ſexta, Chriſto pendente in cruce, tenebræ fierent. Intelligitur autem fuiſſe hora tertia, cum clamauerunt Iudæi vt Dominus crucifigeretur, & veraciſſimè demonſtratur, tunc eos crucifixiſſe quando clamauerunt. Ergo ne quiſquam cogitationem tanti criminis auerſus à Iudæis in milites conuerteret, erat, inquit, hora tertia, & crucifixerunt eum, vt illi eum potius crucifixiſſe inueniantur, qui hora tertia, vt crucifigeretur, clamauerunt. Quamquam non deſunt, qui per paraſceuem, quam Ioannes commemorat, dicens: Erat paraſceue hora quaſi ſexta, horam diei tertiam velint intelligi. Paraſceue quippe interpretatur præparatio. Verum autem paſcha quod in paſſione Domini celebratur, incepit præparari ab hora noctis nona, quando ſcilicet omnes principes Sacerdotum dixerunt, Reus eſt mortis. Ab illa ergo noctis hora, vſque ad Chriſti crucifixionem, occurrit hora paraſceues ſexta, ſecundum Ioannem, & hora diei tertia ſecundum Marcum. Quidam tandem dicunt, quod hæc diuerſitas ex peccato ſcriptoris apud Græcos contingit: nam figuræ, quibus tria & ſex repræſentantur, ſatis ſunt propinquæ apud eos.

In lib. qu ex nou. Teſta. quæſt. 55 in prin. tom. 4. inter opera Auguſt.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in libr. de Quæſtionibus vet. & noui teſtamenti, tunc voluit Dominus paſſione ſua mundum redimere, & reformare, quando eum creauerat, id eſt, in æquinoctio. Et tunc dies ſuper noctem increſcit: quia per paſſionem Saluatoris à tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in ſecundo aduentu Chriſti: ideo tempus ſecundi aduentus æſtati comparatur. Matth. 24. vbi dicitur. Cum ramus eius iam tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas: ita & vos cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt, & in ianuis: Et tunc etiam erit maxima Chriſti exultatio.

qu.14.ar.4.

Ad quartum dicendum, quod CHRISTVS in iuuenili ætate pati voluit, propter tria. Primo quidem, vt ex hoc magis ſuam dilectionem commendaret, quod vitam ſuam pro nobis dedit, quando erat in perfectiſſimo ſtatu. Secundo, quia non conueniebat, vt in eo appareret naturæ diminutio, ſicut nec morbus, vt ſupra dictū eſt Tertio, vt in iuuenili ætate moriens & reſurgens, futuram inſurgentium qualitatem in ſeipſo præmonſtraret. Vnde dicitur Epheſ. quarto. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in vnum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Materia huius articuli latiſsima eſt, & integram diſputationem, ac plures quæſtiones requirit, & comprehendit non ſolam crucifixionem, ſed totam paſsionem Chriſti à principio eius vſque ad finem, & ideo infrà commodiori loco poſtquam de Chriſti morte dixerimus, propriam de hac materia diſputationem inſtituemus.

ARTICVLVS X.

Vtrum Chriſtus fuerit conuenienti loco paſſus.

255.
Supra qu. 35. art. 7. ad 1. & inf q. 83. art 3 ad 1. Et op 60 ca. 18. col 2.

AD decimum proceditur. Videtur, quod non conuenienti loco Chriſtus paſſus fuerit. Chriſtus enim paſſus eſt, ſecundum carnem humanam, quæ quidem concepta fuit ex Virgine, in Nazareth, & nata in Bethlehē.

A

Ergo videtur, quod non in Ieruſalem, ſed in Nazareth vel in Bethlehem pati debuerit.

2. Præterea, veritas debet reſpondere figuræ. Sed paſſio Chriſti figurabatur per ſacrificia veteris legis. Sed huiuſmodi ſacrificia offerebantur in templo. Ergo videtur, quod & Chriſtus in templo pati debuerit, & non extra portam ciuitatis.

3. Præterea, Medicina debet morbo reſpondere. Sed paſſio Chriſti fuit medicina contra peccatum Adæ. Adam autem non fuit ſepultus in Ieruſalem, ſed in Hebron, dicitur enim Ioſue decimoquarto. Nomen Hebron ante vocabatur Cariatarbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt. Ergo videtur, quod Chriſtus in Hebron, & non in Ieruſalem pati de-

B

buerit.

Sed contra eſt, quod dicitur Lucæ 13. Non capit prophetam perire extra Ieruſalem. Sed Chriſtus fuit Propheta. Conuenienter ergo paſſus eſt in Ieruſalem.

Aug in li q. ex nou Teſt. q. 55 in prin. tom. 4.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicitur in lib. 83. quæſtionum. Omnia proprijs locis & temporibus geſſit Saluator: quia ſicut omnia tempora ſunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideo ſicut conuenienti tempore Chriſtus paſſus eſt, ita etiam conuenienti loco.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus conuenientiſſime in Ieruſalem paſſus eſt. Primo quidem: quia Ieruſalem erat locus à Deo electus, ad ſacrificia ſibi offerenda. Quæ quidem figuralia ſacrificia figurabant Chriſti paſſionem,

C

quod eſt verum ſacrificium, ſecundum illud Epheſ. quinto. Tradidit ſemetipſum hoſtiam & oblationem in odorem ſuauitatis. Vnde Beda dicit in quadam homilia, quod appropinquante hora paſſionis, Dominus appropinquare voluit loco paſſionis, ſcilicet in Ieruſalem, quo peruenit ante ſex dies Paſchæ, ſicut agnus Paſchatis ante ſex dies Paſchæ, id eſt, decima luna ſecundum præceptum legis ad locum immolationis ducebatur. Secundo, quia virtus paſſionis eius ad totum mundum diffundēda erat, in medio terræ habitabilis pati voluit, id eſt, in Ieruſalem. Vnde dicitur Pſalm. ſeptuageſimotertio. Deus autem Rex noſter, ante ſæcula operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt, in Ieruſalem: quæ dicitur eſſe vmbilicus terræ. Tertio, quia hoc maxime conueniebat humilitati eius: vt ſcilicet, ſicut turpiſſimum genus mortis elegit, ita etiam ad eius humilitatem pertinuit, quod in loco tam celebri con-

Hom. in Dominica Palmarum in princ quære eam in homiliario totius anni.

D

fuſionem pati non recuſauit. Vnde Leo Papa dicit in quodam ſermone Epiphaniæ. Qui ſerui ſuſceperat formam, Bethlehem prælegit natiuitati, Ieruſalem paſſioni. Quarto, vt oſtēderet à principibus populi Iudæorum, exortam eſſe iniquitatem occidentium ipſum: & ideo in Ieruſalem, vbi principes morabantur, voluit pati. Vnde dicitur Actuum quarto. Conuenerunt in iſta ciuitate aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem vnxiſti. Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael.

In ſer. 1. antè medium.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non in templo, aut in ciuitate, ſed extra portam paſſus eſt propter tria. Primo quidem, vt veritas reſponderet figuræ: nam vitulus, & hircus, qui ſollenniſſimo ſacrificio, ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra caſtra comburebantur, vt præcipitur Leuit. decimoſexto Vnde dicitur Hebræorum decimotertio. Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra; propter quod & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Secundò, vt per hoc daret nobis exemplum exeundi à mundana conuerſatione. Vnde ibidem ſubditur. Exeamus igitur ad eum, extra caſtra, improperium eius portantes. Tertiò, vt Chryſoſtomus in ſermone de paſſione, dicit. Noluit Dominus pati ſub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi ſubtraherent ſacrificium ſalutare, ne putares pro illa tantum plebe oblatum. Et ideo foras ciuitatem, foras muros, vt ſcias ſacrificium eſſe commune, quod totius terræ eſt oblatio, quod communis eſt purificatio.

In ſerm. qui incipit: hodierna die Dominus noſter aliquantulum à prin tom. 3.

Super illud Matth. 27. Et venerunt in locum qui dicitur Golgatha to. 9.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Hieronymus dicit, ſuper Matthæum) quidam expoſuit Caluariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum: quia ibi antiqui hominis ſit conditum caput. Fauorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim, & foras portam, loca ſunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ, id eſt, decollatorum ſumpſere nomen. Propterea autem ibi crucifixus eſt Ieſus, vbi prius erat area damnatorum, vt ibi erigerentur vexilla Martyrij. Adam vero ſepultum iuxta Hebron, & Arbee, in Ieſu filij Naue volumine legimus. Magis autem Ieſus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quam iuxta ſepulchrum Adæ, vt oſtenderetur quod crux Chriſti, non ſolum erat in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ, ſed etiam contra peccatum totius mundi.

COMMENTARIVS.

Act. 2. & 4.

Prima generalis aſſertio D. Thomæ eſt Chriſtum eſſe conuenienti loco paſſum. Quam fundat in ratione generali, ſcilicet, quia omnes circumſtantiæ paſsionis Chriſti fuerunt ſpeciali Dei prouidentia definitæ, ac ordinatæ, iuxta illud Actuum 2. *Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemiſtis*, & cap. 4. *Conuenerunt in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri.* Circa quam rationem, quoniam D. Thomas in his articulis ſæpè illam repetit, obſeruandum eſt in paſſione Chriſti conſiderari poſſe actionem Iudæorum, quæ cum mala ſit, non fuit definita à Deo abſoluta, & efficaci voluntate: ſed ſolum permiſſa. Poteſt item conſiderari paſsio Chriſti, quæ bona eſt, & hæc fuit à Deo voluntate abſoluta præordinata, ſicut etiam ab ipſo Chriſto fuit abſoluta voluntate amata. Quoniam verò paſsio hæc ab illa actione neceſſariò pendebat, eſt vlterius conſiderandum, Deum prius ratione, noſtro modo intelligendi, quam in æterno conſilio præordinaret hanc paſsionem, præuidiſſe quid Iudæi facturi eſſent in Chriſtum, ſi illis permitteret ſuo arbitrio & voluntate vti, qua præſcientia ſuppoſita Deus ordinauit Chriſtum tali tempore, & loco naſci, prædicare, & alia opera facere, ſimulque voluit permittere Iudæos ea facere, quæ facturos ipſe præuiderat, ſi permitterentur, & tunc etiam voluit, & ordinauit vt Chriſtus ea pateretur, quæ paſſus eſt, & eo tempore, loco, atque modo, quo paſſus eſt: & hoc ſenſu dicitur præordinata paſsio Chriſti, ita vt illud verbum dicat anteceſsionem æternitatis, in qua conſilium Dei definitum eſt ad tempus, in quo executioni mandatum eſt, non verò, vt dicat anteceſsionem ordinis, ſeu rationis voluntatis prædefinientis paſsionem Chriſti, ad voluntatem permittentem actionem Iudæorum, neque ad prædictam ſcientiam conditionatam, quæ vtrique voluntati neceſſariò ſupponenda eſt. Hoc ergo modo dicitur Deus prædefinijſſe locum, & tempus paſsionis Chriſti, quatenus ſe tenent (vt ita dicam) ex parte paſsionis, non verò, vt tenent ſe ex parte actionis Iudæorum, quia vt ſic non ſunt prædefinita, ſed permiſſa. Quanquam ea permiſsio, ſuppoſita prædicta ſcientia conditionata, quoad infallibilem conſequutionem rei permiſſæ, eandem certitudinem habeat, quam voluntas efficax, ſolumque differat in cauſalitate. Addo denique, quamuis Deus non prædefiniat actum peccati, quia non poteſt inſtigare, nec determinare voluntatem ad talem actum, nec abſolutè velle illud, cum prauum obiectum ſit: tamen ſuppoſita determinatione voluntatis humanæ ad aliquod malum agendum, poſſe Deum pro ratione ſuæ ſapientiæ inclinare illam, vt in hoc loco, potius, quam in alio id o-

Paſſio Chriſti qualiter à Deo præordinata.

Locus paſſionis quomodo præordinatus à Deo.

A peretur, quia facta priori ſuppoſitione iam hoc non eſt malum, ſed indifferens, vel bonum reſpectu cauſæ extrinſecæ. Sicut ſuppoſita determinatione voluntatis ad peccandum, verbi gratia, ad iniuriam faciendam non eſt per ſe malum inclinare, & conſulere, vt hanc potius, quam illam inferat. Hoc ergò etiam modo potuit Deus præordinare locum mortis, & paſsionis Chriſti ſuppoſita Iudæorũ praua diſpoſitione à Deo præuiſa, ſed hæc in p.p. & 1.2. vberius diſputantur. Suppoſita ergo hac generali aſſertione, vt magis in ſpecie hæc circumſtantia explicetur, diſtinguere poſſumus more philoſophorum, tria loca paſsionis Chriſti. Vnus eſt communiſsimus, ſcilicet ciuitas Ieroſolymorum, alius eſt locus communis extra ciuitatem, tertius quaſi pro-
B prius, nimirum mons Caluariæ. De his ergo tribus locis tres aliæ colliguntur aſſertiones ex tribus ſolutionibus argumentorum.

Chriſtus cur Ieroſolymis paſſus.

Secunda ergo aſſertio D. Thom. eſt, conueniens fuiſſe Chriſtum pati Ieroſolymis. Hanc probat D. Thom. ſol. ad. 1. quatuor optimis rationibus. Prima ex eo ſumitur, quod Ieruſalem erat ciuitas à DEO conſtituta ad ſacrificia ſibi offerenda, quibus Chriſti ſacrificium præfigurabatur. Circa quam ſolum occurrit aduertendum (ſi rationem à priori ſpectemus) potius ea de cauſa ſtatuiſſe Deum, vt ſacrificia, Chriſti holocauſtum repræſentantia, Ieroſolymis ſibi offerrentur, quia in eo loco erat Chriſtus moriturus. Nam ſacrificium mortis Chriſti fuit cauſa exemplaris, & quodammodo finalis præcedentium ſacrificiorum, cum ergo dicitur Chriſtus tali loco
C mortuus, vt implerentur figuræ, illud non tam explicat cauſam & rationem, quam conſequutionem, & neceſſariam connexionem.

Pſal. 73.

Secunda ratio ſumpta eſt ex Pſalm. 73. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ.* Qui locus ſaltem in ſpirituali ſenſu, rectè intelligitur de redemptione hominum, quam Chriſtus operatus eſt, quæ quia omnibus hominibus erat profutura, meritò in Ieruſalem facta eſt, quæ in medio terræ ſita eſſe dicitur. Quam rationem indicauit Tertullian. libr. 2. carminum contra Marcionem cap. 4. Tertul.

Golgotha locus eſt, capitis caluaria quondam,
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit,
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.

D

Hieronym. Ezech. 5.

Hieronymus etiam in Ezechiel. 5. dicit Ieruſalem *in medio mundi ſitam eſſe*, ita exponens prædicta verba Pſalm. 73. & illa Ezechiel. 5. *Iſta eſt Ieruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras.* Idem Cyrill. catech. 13. & Hilar. canon. 33. in Matth. Beda etiam de locis ſanctis capit. 3. Ioſephus autem libr. 3. de bello Iudaico cap. 2. ſolum dicit, Ieruſalem eſſe in medio Iudææ, & quaſi vmbilicum illius regionis, inde autem fit eſſe ferè in medio orbis, qui tunc habitari exiſtimabatur, & hoc ſatis eſt ad ſignificationem myſterij, quanquam in rigore, & propriè non ſit Ieruſalem in medio totius mundi. Tertia ratio eſt moralis, & ſatis clara. Quarta verò videtur ma-
E ximè literalis. Nam quia Ieruſalem erat quaſi Metropolitana ciuitas Iudæorum, in qua erant capita totius ſynagogæ, & principes ſacerdotum, & concilium ſanhedrim, oportuit Chriſtum ibi prædicare, & ſeipſum manifeſtare. Ex quo conſequutum eſt, vt ibi etiam fuerit interfectus. Propter quod generalem ſententiam protulerat ipſe Chriſtus, *Non capit Prophetam perire extra Ieruſalem.* Luc. 13. Quod intelligi poteſt vel per antonomaſiam dixiſſe de ſeipſo, qui erat propheta ille prædictus Deut. 18. Vel (ſi generaliter intelligatur) ſenſus eſt, Ieroſolymitanam ciuitatem fuiſſe aptiſsimum locum ad ſimilia flagitia patranda. Quia ad eam præcipuè mittebantur prophetæ, & quia quò erat magis ampla, ac nobilis, eo maioribus peccatis, & iniuſtitijs abundabat.

Cyril. Hilar. Beda. Ioſeph.

Luc. 13.

Deut. 18.

Tertia

Extra muros Ieruſalē cur Chriſtus ſit paſſus.

A Tertia aſſertio D. Thomæ, in ſolu. ad 2. eſt, oportuiſſe Chriſtum pati, non in ciuitate, ſed extra portam eius. Ex qua concluſione intelligemus, præcedentem ita eſſe intelligendam, vt nomine Ieruſalem comprehendatur non ſolùm ciuitas, ſed etiam eius ſuburbia; vel certe vt Ieroſolymis interfectus dicatur Chriſtus, quia à ciuitate Ieroſolymitana, quæ præcipuè ſunt homines ipſi, & intra ciuitatem ipſam traditus eſt & damnatus ad mortem, quamuis extra ciuitatis mœnia ductus ſit, vt interficeretur. Huius autem aſſertionis tres etiam congruentias optimas affert D. Thomas myſticas, & morales. Et de prima videri poteſt locus Pauli ad Hebræ. 13. & ibi expoſitores, & Tertullian. libro 9. contra Iudæos in fine. *Hebr. 13. Tertul.* Addi præterea poteſt, ſicut ſacrificium Chriſti figuratum fuit in Abel, ita etiam in hoc fuiſſe impletam illam figuram, quia Cain foras fratrem eduxit, vt eum occideret. B Deinde pati voluit Chriſtus extra Ieruſalem, vt ſignificaret, paſsionem ſuam parum profuturam fuiſſe illi genti, & futurum fuiſſe vt fructus eius ad alias gentes diriuaretur. Vnde aliqui traditione haberi dicunt, Dominum in cruce poſitum terga vertiſſe ad ciuitatem Ieruſalem. Sed hæc, & alia ſimilia myſtica ſunt. Hiſtorica vero ratio eſſe videtur, tum quòd malefactores frequentius occidi ſolent extra ciuitatem. Tum etim, quod in lege Moyſis præcipiebatur, blaſphemos duci extra caſtra vt punirentur, Chriſtus autem vt blaſphemus delatus fuit.

In monte Caluariæ cur Chriſtus ſit paſſus.

Quarta aſſertio D. Tho. in ſolu. ad 3. eſt Chriſtum conuenienter crucifixum eſſe in monte caluariæ, qui erat communis locus damnatorum. C Circa quam concluſionem eſt aduertendum, fuiſſe communem ſanctorum Patrum traditionem, Adam ſepultum eſſe in eo monte, in quo Chriſtus fuit crucifixus, indeque appellatum eſſe *Caluariæ montem*, quia ibi primi hominis caput reconditum erat. Ita docuit Origen. tract. 35. in Matt. Tertul. libr. 2. Carminum contra Marcionem, c. 4. *Greg. Tertul.*

Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum,
Hic patitur Chriſtus, pro ſanguine terra madeſcit,
Puluis Adæ vt poſsit veteris, cum ſanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute lauari.

Adam in monte Caluariæ ſepultus creditur. Athanaſ. Epiphan. Chryſoſt. Ambroſ. Auguſtin.

Idem Athanaſ. ſerm. de paſsione, & cruce Domini, Epiphan. hæreſ. 46. Chryſoſt. homil. 84. in Ioannem, Ambroſ. lib. 5. epiſto. 19. & Luc. 23. Auguſtinus D ſermon. 71. de tempore, vbi has etiam congruentias adiungit, dicens. *Et vere, fratres, non incongrue creditur quia ibi erectus ſit medicus, vbi iacebat ægrotus, & dignum erat, vt vbi occiderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret diuina miſericordia, & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris, dum dignatur ſtillando contingere, redemiſſe credatur*, & Baſilius in capite 5. Iſaiæ in principio dicit, hanc famam non ſcripto proditam, ſed memoria conſeruatam in Eccleſia fuiſſe, & ſtatim adiungit ſimiles congruentias. *Baſil.* In eadem ſententia eſt Cyprianus ſermon. de Reſurrectione Domini, ac denique Hieronymus Epiſtola 17. ad Marcellam, nomine Paulæ, & Euſtochij. *Hierony. Cyprian.* Hæc verò ſententia non placuit eidem Hieronymo Matth. 27. & ſuper ad Epheſ. 5. exiſtimat enim eum locum, in E quo crucifixus eſt Dominus fuiſſe illum, in quo alij malefactores ſolebant ſupplicio affici, & ideo dictum eſſe Caluariæ locum, quia *capita damnatorum ibi truncabantur.* Et confirmat ex eo, quod alij duo latrones ibidem crucifixi ſunt cum Chriſto. Addit tandem, Adam ſepultum eſſe iuxta Hebron, vt legimus Ioſue 14. *Ioſue 14.* *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Et hanc ſententiam ſequuti ſunt multi ex poſterioribus doctoribus: Rupertus in Ioannem, & D. Thomas hoc loco, Lyranus, Ianſenius, Eraſmus & alij. *Rupert. D. Thom. Lyra. Ianſen. Eraſm.* Addit D. Thomas congruentiam, quia magis fuit expediens Chriſtum crucifigi in communi loco damnatorum, quàm ſuper ſepulchrum Adæ, ne Chriſti crux profutura putaretur peccato Adæ, & non aliorum.

Sed in hoc aliud eſt loqui de re ipſa, an ſcilicet Adamus ſepultus eſſet in loco Caluariæ, aliud de denominatione Caluariæ, vnde ſumpta ſit. Quod ergo ad rem attinet, in primis non videtur contemnenda tantorum Patrum traditio. Neque enim veriſimile eſt, non fuiſſe ex aliquo probabili fundamento ortam. Præſertim, quia argumentum Hieronym. ex loco Ioſue 14. deſumptum, non eſt efficax. Quia nomen *Adam*, non eſt tantum proprium ſed commune, idem ſignificans quod *homo*, 2. Reg. 7. Oſeæ 11. *2. Reg. 7. Oſeæ 11.* Sumitur autem prædicto loco in hac ſignificatione, & ſenſus eſt, aliquem hominem proceræ ſtaturæ ibi eſſe ſepultum. *Hieronym.* Vnde idem Hieronym. in Epiſtola 27. quæ eſt epitaphium Paulæ, dicit pleroſque exiſtimaſſe illum maximum hominem ibi ſepultum eſſe Caleb. Alij ex textu colligunt eſſe Enach filium Arbe, de quo fit mentio Ioſue 15. *Ioſue 15. Enac gigantum progenitor.* Ille enim exiſtimatur fuiſſe gigas, & progenitor gigantum, qua de cauſa gigantes in Scriptura vocantur filij Enacim Numer. 15. Deuteronom. 1. & 2. Ioſue 11. *Num. 13. Deut. 1 & 2. Ioſue 11. Ioſeph.* Et Ioſeph. lib. 3. Antiquit. capit. 2. refert. eo loco ſolita eſſe reperiri oſſa gigantum, qui ibi ſepeliebantur. Alij cenſent, illum hominem fuiſſe Arbe, cuius erat illa ciuitas, & à quo nomen accepit. Denique aliqui dicunt, Adamum prius ſepultum eſſe Ieroſolymis in monte Caluariæ: poſtea verò tranſlatum eſſe in Hebron. Sed hoc nullo nititur fundamento. Prior verò ſolutio omnino ſoluit argumentum Hieronymi, quare non eſt relinquenda communis traditio.

Addendum autem eſt, ſatis etiam credibile eſſe, illum locum fuiſſe quoque communem alijs damnatis ad mortem: tum quia nulla eſt ratio, cur fingamus CHRISTVM ad locum peculiarem fuiſſe ductum: tum etiam, quia cum eſſet eminens, & prope ciuitatem, facile intelligi poteſt fuiſſe commodum ad illum vſum. *Obiectio. Ioan. 18.* Neque obſtat, quod Ioannes dicat in illo loco fuiſſe hortum, ſeu prædium. Quia non oportet intelligi eam partem, in qua crucifixus eſt Dominus, fuiſſe prædium, vel hortum, alioqui nō dixiſſet in loco, vbi crucifixus eſt Dominus, fuiſſe hortū: ſed potius Chriſtū fuiſſe crucifixum in horto. *Reſponſio.* Intelligi ergo debet, propriè illum locū fuiſſe hortū aut certè in ipſo monte ad radicem eius fuiſſe prædia, ſolitoſque eſſe puniri damnatos ad montem, in ſuperiori eius parte, à qua potuit totus *mons Caluariæ* appellari. Atque ita in illo loco, vbi crucifixus eſt Dominus, id eſt in monte illo, potuit eſſe hortus, quamuis ex alia parte, etiam eſſet locus inſtitutus ad ſupplicia damnatorum.

Caluariæ locus vnde dictus.

Vnde (quod attinet ad denominationem Caluariæ) probabile eſt, quod Hieronym. dicit ſumptam eſſe ex eo, quod ibi *truncarentur capita damnatorum*, illa enim alia etymologia eſt valde recondita, & incerta; ſed hoc cum ad nomen pertineat non multum refert. Non prætermittam autem adnotare aliam etymologiam, quam Cyrillus Ieroſolymitan. catech. decima tertia, ſcriptam reliquit. *Cyrill. Ieroſ.* *Aliqui* (inquit) *prophetice locum hunc Caluariæ appellarunt, in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit, ſicut Apoſtolus dicit, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis, caput hoc in loco Caluariæ paſſum eſt. O magnam propheticam appellationem, modo enim & nomen hoc te admonet, vt non tanquam ſimplici homini attendas crucifixo, caput enim omnis poteſtatis crucifixum eſt.* Denique ad notandum eſt, quod affirmat Aug. dict. ſer. 71. de tempore, hunc montē, in quo crucifixus fuit Dominus, fuiſſe illum, in quo Abraham filium Iſaac ſacrificare voluit, & in eam ſententiam refert Hieronymum, qui hoc affirmat Marc. 15. ex traditione Iudæorum, quamuis multi exiſtiment, hos commentarios non eſſe Hieronymi, *Hierony.*

Beda. ronymi, & in eandem ſententiam conſentit Beda li. de locis ſanctis c.2.

ARTICVLVS XI.

Vtrum conueniens fuerit, Chriſtum cum latronibus crucifigi.

156. AD vndecimum ſic proceditur. *Videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum cum latronibus crucifigi, dicitur enim 2. ad Corinth. 6. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Sed Ch iſtus factus eſt nobis iuſtitia à Deo, iniquitas autem pertinet ad latrones. Non ergo* B *fuit conueniens, vt Chriſtus ſimul cum latronibus crucifigeretur.*

Ori hom 35 in Matt poſt 3 fol. á prin. hom t.3 l 10 in Luc cuius ti eſt, de ſpon ſione præmij to 5.

2. Præterea, Super illud Matt.26. Si oportuerit memori tecum, non te negabo, dicit Ori. Mori cum Ieſu pro omnibus moriente hominum non erat. Et Ambroſ. dicit ſuper illud Luc. 22. Paratus ſum tecum & in carcerem, & in mortem ire. Paßio, inquit, Domini æmulos habet, pares non habet. Multò igitur minus conueniens videtur, quod Chriſtus ſimul cum latronibus pateretur.

3. Præterea, Matth. 27. dicitur, quod latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. Sed Luc. 23. dicitur, quod vnus eorum, qui crucifixus erat cum Chriſto, ei dicebat, Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Ergo videtur, quod præter latrones blaſphemantes fuerit cum eo cru- C *cifixus alius non blaſphemans. Et ſic videtur inconuenienter ab Euangeliſtis narratum, quod Chriſtus fuerit cum latronibus crucifixus.*

Sed contra eſt, quod Iſa 53. fuerat prophetatum. Et cum ſceleratis reputatus eſt.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus inter latrones crucifixus eſt, alia quidem ratione quantum ad intentionem Iudæorum, alia vero quantum ad Dei ordinationem. Quantum enim ad intentionem Iudæorum, duos latrones vtrinque crucifixerunt (ſicut dicit Chryſoſtom.) vt eorum ſuſpicionis fieret particeps. Sed non ita euenit: nam de illis nihil dicitur. Huius autem vbique crux honoratur, Reges diademata deponentes, aſſumunt crucem in purpuris, in diadematibus, in armis, in menſa ſacrata: vbique terrarum crux emicat. Quantum vero D *ad Dei ordinationem, Chriſtus cum latronibus crucifixus eſt: quia vt Hieron. dicit ſuper Matthæum. Sicut pro nobis maledictum crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute inter noxios quaſi noxius crucifigitur. Secundò, dicit Leo Papa in ſermone de paßione, duo latrones, vnus ad dexteram, & alius ad ſiniſtram crucifiguntur: vt in ipſa patibuli ſpecie monſtraretur illa, quæ in iudicio ipſius, omnium hominum facienda eſt diſcretio. Et Auguſt. dicit ſuper Ioan. Ipſa crux, ſi attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice conſtituto: vnus, qui credidit, liberatus, alius qui inſultauit, damnatus eſt: iam ſignificabat quid facturus eſt de viuis, & mortuis, alios poſiturus ad dextram, alios vero ad ſiniſtram. Tertiò, ſecundum Hilarium duo latrones læuæ, ac dextræ affiguntur, omnem humani generis vniuerſitatem vocari ad Sacramentum paßionis Domini oſtendentes. Sed quia per diuerſitatem fidelium, ac infidelium,* E *fit omnium ſecundum dextram, ſiniſtramque diuiſio, vnus ex duobus ad dextram eius ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur. Quartò quia vt Beda dicit ſuper Marc. latrones, qui cum Domino crucifixi ſunt, ſignificant eos, qui ſub fide, & confeßione* CHRISTI, *vel agonem martyrij, vel qualibet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide deſignantur: qui verò humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur & actus.*

Hom. 88 in Mat. aliquantulum à pri. to. 2.

Matt 27 ſuper illud: venerunt in locum qui dicitur Golgotha to. in 4. ſer. de paſſione parum à prin.

Aug tract. 31 in Ioann. in fin to 9.

Cano. 33. in Matth ante medium.

Capit. 15 in Marc. in cap 44 ſecundum eius ord circa med.

Hom 84 in Io non remote à prin. t 3.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Chriſtus debitum mortis non habuit: ſed mortem voluntariè ſubijt, vt ſua A *virtute vinceret mortem, ita etiam non habuit meritum, vt cum latronibus poneretur, ſed voluit cum iniquis deputari, vt ſua virtute iniquitatem deſtrueret. Vnde Chryſoſtomus dicit ſuper Ioan. quod latronem in cruce conuertere, & in paradyſum inducere, non minus fuit, quam concutere petras.*

Ad ſecundum dicendum, quod non conueniebat, vt cum Chriſto aliquis alius pateretur ex eadem cauſa. Vnde Origen. ibidem ſubdit. Omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, vt pro eis alius moreretur, non ipſi pro alijs.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, poſſumus intelligere Matth. poſuiſſe pluralem numerum pro ſingulari, cum dixit, latrones B *improperabant ei. Vel poteſt dici ſecundum Hieron quod primum vterque blaſphemauerit, deinde viſis ſignis vnus eorum crediderit.*

Finitis 5. f. prioribus à pri. hom 35. in Mat numeranda, to: 3. Lib 3 c 16. in medio t. 4.

Super illud Mat 27. latrones improperabant ei, tom. 9.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo replicat D. Thom. aliam circumſtantiam crucifixionis Domini, eiuſque optimas rationes reddit: tum ex parte Iudæorum: tum ex parte Dei. Ex parte quidem Iudæorum vnam reddit rationem ſumptam ex Chryſ. hom. 88. in Matth. voluiſſe ſcilicet Iudæos Chriſti cauſam confundere cum cauſa latronum, vt eadem omnium ratio eſſe exiſtimaretur. Item addi poteſt id feciſſe, vt ſupplicium Chriſti in maiorem eius ignominiam cede- C ret, iuxta illud Iſai. 53. *Et cum iniquis deputatus eſt.* Quanquam enim hoc intelligi poſsit impletum in ipſomet ſupplicio crucis, quo affectus eſt, ac ſi eſſet reus: tamen Marcus capit. 15. notauit, hoc facto ſpecialiter impletam prophetiam illam. Secundo ex parte diuinæ prouidentiæ affert D. Thom. quatuor rationes ex Patribus deſumptas, ob quas hoc facinus permiſſum eſt. Quibus addi poteſt alia ex Chryſoſtomo hom. 84. in Ioann. Permiſiſſe hoc Deum, vt ſicut (iuxta commune prouerbium) oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcūt, ita iuſtitia Chriſti inter latrones poſita clarior appareret. Vnde *tribus crucifixis miracula patuerunt: nemo tamen vllum alteri latronum attribuit, ſed ſoli Ieſu, & ita diaboli inſidiæ irrita factæ ſunt.* Alia etiam ratio adiungi poteſt. Fuiſſe ſcili- D cet hoc eximium diuinæ prædeſtinationis conſiliū, quod præordinatum erat, vt latro ille eo modo admirabili ſalutem æternam conſequeretur, vt tradit Aug. ſerm. 120. de tempore his verbis. *Vt redimeret impios (ſicut ait ſermo diuinus) vt redimeret iniquos, inter iniquos reputatus eſt, inter duos, quos dextra, læuaque legimus pependiſſe. Seipſum confuſioni, & opprobrio crucis tradidit, vt latronem glorificaret.* Hoc autem conuenientiſsimum fuit. Tum vt efficacia paſsionis ſtatim in ipſo ligno crucis conſpiceretur: tum etiam, vt diaboli inſidiæ in caput ipſius retorquerentur, vt Chryſoſt. ſupra dixit. *Quia dum ex duobus vnus ſaluus factus eſt, non ſolum crucifixi gloriam non offendit: ſed potius non parum auxit.* Neque enim minus fuit in cruce latronem conuerti, & in paradiſum ingredi, quam petras collidi.

Chryſoſt. *Iſai 53.* *Marc 15.* *Chryſoſt.* *Auguſtin.* *Chryſoſt.*

Solutiones ad primum, & ſecundum non indi- E gent expoſitione. In ſolutione vero ad 3. attingit D. Thom. concordiam Euangeliſtarum. Nam Matth. & Marcus in plurali dicunt latrones improperaſſe Chriſto: Lucas verò vnum ait blaſphemaſſe, alterum verò confeſſum eſſe Chriſtum. Et duas adhibet ſolutiones. Prior eſt, in principio vtrumque latronem blaſphemaſſe Chriſtum, poſtea verò alterum pœnituiſſe. Hanc ponit D. Thom. poſteriori loco, vnde videtur illam magis probare. Fuit autem hæc expoſitio Hieronym. Chryſo. Theophylact. & Euthymij in Matth. & Cyril. Ieroſolym. cat. 13. Origen. tractat. 35. in Matth. ſignificat eam Hilar. canon.

Matth. 17. Mar 15. Luc. 15. Hieronym. Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Cyrillus. Origen. Hilar. Matth. Epiphan Auguſtin. Anſelm. Ambroſ.

33. Matthæ. Poſterior expoſitio eſt: Marcum & Matthæum loquutos fuiſſe figuratè, vtentes numero plurali pro ſingulari, quæ locutio eſt frequens in Scriptura. Ita Epiph. hæreſ. 66. in catalogo hæreſum & Aug. lib. 3. de conſen. Euang. cap. 16. & Anſelm. in Matthæ. Et hæc expoſitio videtur mihi præferenda, quamquam Ambr. lib. 10. in Luc. ſub dubio vtramq; relinquens, dicat. *Fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt, ſed repente conuerſus*, & infrà. *Potuit enim de vno pluraliter dicere, ſicut eſt illud ad Hebr. 11. In pellibus caprinis, ſecti ſunt, obturauerunt ora leonum, cum ſolus Elias melotem habuiſſe, Iſaias ſectus eſſe, Daniel leonibus intactus manſiſſe doceatur.*

Dubium. 1.

Sed antequam ad alia tranſeamus, oportet de his latronibus nonnulla breuia dubia explicare. Primũ eſt, an fuerint clauis affixi crucibus. Cui breuiter affirmando reſpondendum eſt ſine vlla dubitatione. Primò propter verbum *crucifigendi*, quo Euangeliſtæ vtuntur. Nam propriè ſignificat fixionem clauis factam, præſertim cum in eodem contextu eodem modo de Chriſti, atque iſtorum crucifixione ſermo ſit. Et vbicunque in Scriptura legimus aliquem fuiſſe crucifixum, & non tantum ſuſpenſum, intelligimus clauis eſſe affixum. Deinde ex ijs, quæ leguntur de inuentione crucis Chriſti. Legimus enim in hiſtorijs ſupra citatis, cum inuentæ eſſent tres cruces, non potuiſſe diſcerni, quænam illarum eſſet Chriſti, donec miraculo dijudicatum hoc eſt. Hinc enim neceſſario concluditur cruces illas fuiſſe, & eiuſdem figuræ, & omnes habuiſſe foramina clauorum. Si enim crux Chriſti hac in re excelleret, facile potuiſſet eo ſigno à cæteris diſcerni. Et quamquam Ambroſ. in oratione de obitu Theodoſij, differat à prædictis hiſtoriographis, quia non dicit crucem Chriſti miraculo eſſe cognitam: ſed in titulo, nam licet titulus ſeparatus fuerit inuẽtus, & non cruci affixus, tamen potuerunt videri in ſummitate crucis ſigna, & veſtigia affixionis tituli, quod etiam ſentit Chryſoſt. hom. 84. in Ioan. Quamquam hoc ita ſit, nihilominus Ambroſius confirmat hanc ſententiam, quatenus dicit, illas cruces in reliquis omnibus fuiſſe ſimiles, nec potuiſſe diſcerni. Tandem adhiberi poteſt coniectura, quia cum Iudæi voluerint Chriſtum exiſtimari latronem, eiuſque cauſam ſimilem reputari cauſæ latronum, veriſimile eſt eodem genere pœnæ exterioris latrones affeciſſe. Et hanc ſententiam docuit Auguſt. ſermo. 130. de tempore, vbi de bono latrone loquens, inquit. *In ſemetipſo erat clauis confixus, & non ſaucium intellectum, neque confixum ſenſum habebat*: & Chryſoſtom. homil. 1. de cruce, & latrone. *Quod mente iam vigilabat clauorum confixione conſtrictus, quis poterit non admirari?* & Gregor. 18 Moral. capit. 23. *In cruce claui manus, pedeſque eius ligauerunt, nihilque in eo à pœnis liberum, niſi cor, & lingua remanſerant.* Denique Abulenſ. paradoxa 3. capit. 44. rectè notat conſuetudinem quorundam, qui aliter latrones pingunt ligatos, & non affixos, ex indiſcreta aliquorum deuotione introductam eſſe.

Reſponſ. Latrones cũ Chriſto crucibus clauis affixi. Ambroſ. Chryſoſt. Auguſt. Greg. Abulenſ.

Dubium. 2.

Secundò, de bono latrone dubitari poteſt, quomodo Chriſtum cognouerit, cum tam multa tunc eſſent, quæ illius fidem & cognitionem poſſent impedire. Præſertim ex parte Chriſti ſcandalum crucis, videbat enim tunc eum in ſumma ignominia, dolore, & abiectione: ex parte vero ipſius, quod etiam erat poſitus in grauiſsimo dolore, & anguſtia. Communis reſponſio ſanctorum Patrum eſt, hunc latronem fuiſſe tunc interius à Deo illuminatum, cum exterius nihil haberet, quod eum ad eam fidem & confeſsionem excitaret. Vnde Leo Papa ſermon. 2. de paſsione. *Quæ iſtam fidem exhortatio perſuaſit? quæ doctrina imbuit? quis prædicator accendit? non viderat prius acta miracula, ceſſauerat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, viuificatio mortuorum: ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem videt ſupplicij ſui eſſe conſortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, vnde accepit fides ipſa reſponſum.* In qua ſententia Leonis notanda ſunt illa verba, *ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant.* Videtur enim illis tacitè reprehendere id quod apud Hieronym. in capit. 27. Matth. reperimus ſcriptum, *Sole fugiente, terra commota, ſaxiſque diſruptis, & ingruentibus tenebris, vnum latronem cœpiſſe credere, & confiteri Ieſum.* Quam ſententiam penè eiſdem verbis habet Chryſoſtom. homilia 2. de cruce, & latrone, & ſignificat Origen. tractat. 35. in Matthæ. Sed mirum eſt, hos Patres non animaduertiſſe, hanc ſententiam pugnare cum Euangelio, quia exceptis tenebris cætera ſigna acciderunt mortuo iam Chriſto (vt plane ex Euangelio conſtat) cum tamen ex eodem Euangelio perſpicuum ſit, latronem conuerſum eſſe viuente Chriſto. Solis autem defectio, & tenebræ poſt latronis conuerſionem à Luca narrantur. Eandem verò cum Leone ſententiam docet Cyrill. 13. dicens. *Quæ virtus te illuminauit, ò latro? quis te docuit adorare contemptum, & ſimul cruci affixum? O lumen perpetuum illuminans obſcuratos!* Eandem ſententiam latiſsimè proſequitur Auguſt. dicto ſer. 130. de tempore Chryſoſt. ſerm. de latrone. & ſermo. 1. de cruce, & latrone.

Latro Chriſtum de cruce pendentem quomodo cognoſcit. Leo Pap. Hieron. Chryſoſt. Origen. Cyrill. Auguſtinus. Chryſoſt.

Cæterum (quamquam verum ſit, hoc ita fieri potuiſſe, ſicut hi Patres affirmant) tamen duo nihilominus videntur addenda. Primum eſt, fieri etiam potuiſſe, vt hic latro, antequam eſſet datus in cuſtodiam, Chriſti prædicationem audierit, miraculaque conſpexerit, & fortaſſe in ipſum crediderit: cur enim hoc repugnat? aut vnde poteſt oppoſitum oſtendi? non enim neceſſe eſt, vt omnes, qui Chriſto credere incipiebant, ſtatim vitia, ac peccata relinquerent, poteſt enim fides incipere eſſe ſine charitate, ſicut & conſeruari. Vnde Auguſt. lib. 1. de Origin. anim. capite 9. ſub dubio relinquit, an fuerit antea baptizatus baptiſmo Chriſti. *Baptizatum (inquit) non fuiſſe, quoniam nemo noſtrum nouit, nemo conuincit.* Sed quamuis hic modus dicendi neque Euangelio, neque rationi repugnet: non eſt tamen recedendum à communi ſententia Patrum, qui vbique ſentiunt latronem illum in cruce cœpiſſe credere in Chriſtum. Quod præter citatos Patres affirmat Auguſt. libr. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas capit. 22. & ſequentibus, & inſinuat Cyprian. ſermo. de cœna Domini, & Gregor. loco ſupra citato. *Inſpirante Deo, totum illi obtulit, quod in ſe liberum inuenit, vt corde crederet ad iuſtitiam, ore confiteretur ad ſalutem. In corde autem fidelium tres ſummopere manere virtutes teſtatur Apoſtolus, fides, ſpes, charitas, quas cunctas ſubita repletus gratia, & accepit latro, & ſeruauit in cruce.* Quæ tamen ſentẽtia facilius fundari poteſt, ſi teneamus primam ſententiam recitatam in concordia Euangeliſtarum, nimirum principio ambos blaſphemaſſe: poſtmodum vero alterum credidiſſe. Suppoſita verò altera expoſitione, ſolum poteſt fundari hæc communis opinio probabili coniectura: Quia cum de hoc homine ſolum legamus antea fuiſſe latronem, & ſolum in cruce confeſſum eſſe Chriſtum, non eſt vnde fingatur antea credidiſſe. Præſertim cum probabile ſit magnã partem illius temporis, quo Chriſtus prædicauit, in vinculis fuiſſe: reliquam verò partem in latrocinijs conſumpſiſſe. Ait enim Leo Papa ſupra fuiſſe inſidiatorem viarum, & ſaluti hominum ſemper infeſtum, quod colligit ex ſupplicio crucis. Vnde ſubdit. *Vſque ad crucem, reus fit Chriſti repente confeſſor.*

Auguſtinus. Auguſt. Cyprian. Greg. Leo Pap.

Secundò addendum eſt, quamuis verum ſit in cruce fuiſſe conuerſum ad fidem, & præcipuam cauſam illius conuerſionis fuiſſe internam motionem, & illuſtrationem Spiritus Sancti; ex parte tamen obiecti, ſit credibile iuuari potuiſſe, primò, fama miraculorum, quæ audierat, & fortaſſe etiam nonnulla viderat, vt expreſſè attigit Origen. dict. tract. 35. in

Matth. ſecundo exemplis virtutum, quæ in Chriſto conſpiciebat, eximiæ videlicet charitatis, qua illum pro inimicis orantem audierat, & patientiæ, ac modeſtiæ, &c. vt expreſſe notarunt Theophyl. Luc. 22. & Euthym. c. 67. in Matt. tertio publica voce populi acclamantis Chriſtum innocentem, propter odium vſque ad crucem adductum eſſe. Sed hæc omnia non ſatis eſſent ſine magna, & penè miraculoſa Dei motione, & illuſtratione, qua cognitionem Chriſti tam explicatam habuit, vt eum & innocẽtem hominem, & altioris regni regem, & ſupremum Dominum, in cuius poteſtate eſſet ſubuenire, ſi vellet, ſimul conſiterentur.

Theophyl. Euthym.

Dubium. Cyprian. Auguſtin.

Tertio dubitari poteſt, quomodo ſanctus hic latro ſaluus fuerit ſine baptiſmo: Quod dubium propono, ſolum propter Cyprianum, & Auguſtin. ille enim epiſtol. 73. ad Iubaianum, propter hanc fortaſſe cauſam, hunc latronem martyrem facit, & ſuo ſanguine baptizatum, idque repetit in Sermo. de cœna, & in ſermo. de paſsione Domini. Quam ſententiam refert Auguſtin. libro 1. de Anima, eius origine capit. 9. & libro 4. de baptiſm. capit. 22. & hoc poſteriori loco dicit, martyrium non fuiſſe ſimpliciter neceſſarium huic latroni, vt potuerit ſaluari. Quia fides, & contritio cordis ſufficere poteſt, vbi propter temporis anguſtias baptiſmus conferri nequit. In priori verò loco explicat Cyprianum in hunc modum quod licet non fuerit propriè martyr, quia non eſt mortuus propter Chriſtum, neque in teſtimonium fidei eius: *Tamen apud Deum tantum valuit, quod confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum, ſi fuiſſet pro Domino crucifixus; atque ita inuenta eſt in eo menſura martyris, qui tunc in Chriſtum credidit, quando defecerunt, qui futuri erant martyres.* Addit vero ibidem Auguſtinus, non eſſe improbabile, tunc fuiſſe baptizatum baptiſmo aquæ, tinctum illa aqua, quæ ex latere Chriſti manauit. Sed hi duo ſancti Patres fuerunt ſoliciti in explicando, quomodo potuerit hic ſanctus latro ſine baptiſmo ſaluari, & ideo alius ad baptiſmum ſanguinis, alius ad baptiſmum aquæ, vel flaminis recurrunt. Verum non oportebat eſſe ſolicitos: quia tunc neceſsitas baptiſmi nondum vrgebat, quare nec fuit propriè martyr, neque eſt veriſimile potuiſſe baptizari aqua, quæ de latere Chriſti profluxit: Tum quia nullus erat ibi baptizans cum Chriſtus eſſet mortuus, & fortaſſe etiam ipſe latro. Tum etiam quia nulla fuit forma. Denique quia vix eſt credibile, aquam tanto impetu è latere exiliſſe, vt latronem attingeret, præſertim ſi verum eſt, hunc latronem dexteram Chriſti tenuiſſe, aquam verò de latere Chriſti ſiniſtro manaſſe.

Reſponſio.

Bonus latro ſine baptiſmo ſanguinis, & aquæ ſaluari quomodo potuit.

Dubium 4. Luc. 23.

Quarto dubitari poteſt de ſenſu verborum Chriſti, *Hodie mecum eris in paradyſo.* Quia vox illa *paradyſus*, varias ſignificationes habet in Scriptura: ſed ad rem duæ ſunt præcipuæ: altera, quia vſurpatur pro terreſtri paradyſo: altera, qua metaphoricè pro gloria cœleſti ſumitur. Neque enim defuerunt Patres, qui priori modo in his verbis Chriſti accipi contendant, vt Iuſtinus Martyr q. 75. 76. & 85. ad Orthodoxos, & multi ex Patribus (quos retulimus) dicunt latroni fuiſſe promiſſum paradyſum, ex quo eiectus fuit Adam. Et hanc expoſitionem defendit Euthymius capite 81. in Lucam. Sed hæc expoſitio primo fundata videtur in falſo errore, iam ab Eccleſia damnato, quod animæ ante diem iudicij cœleſtem gloriam non aſſequantur. Præterea non poteſt accommodari verbis Chriſti: tum quia promiſsio eius reſpondet petitioni latronis: ille autem non petebat terreſtrem paradyſum: ſed conſortium regni cœleſtis: tum etiam, quia Chriſtus non erat futurus illo die in paradyſo terreſtri: vt infra Diſput. 42. Sect. 4. dicturi ſumus, vbi illam particulam, Hodie, exactius explicabimus. Omitto (quod multi cenſent) paradyſum terreſtrem non extare iam nunc. Quod ſi ita eſt, non potuit certe fieri illius promiſsio. Promiſit ergo Chriſtus latroni viſionem beatam, eodem die conferendam. Et ita intelligunt Patres citati, & præterea Auguſt. Epiſt. 57. ad Dardanum, vbi latiſsimè hunc locum tractat, & licet per paradyſum videatur intelligere locum corporeum: intelligit tamen eſſe locum illum, in quo beati fruuntur Deo, vbicunque ille ſit.

Iuſtin. Euthym. Reſponſio. Quid paradiſi nomine. Chriſtus latroni promiſit. Auguſt.

Cyril. Ieroſolym dictũ de bono latrone.

Solum ſupereſt hoc loco adnotandus locus Cyrilli Ieroſolym. ne alicui fortaſſe ſit occaſio orandi. In citata enim cathecheſi 13. prædictam expoſitionem eleganter approbans, ex ea infert hunc latronem ingreſſum fuiſſe paradyſum ante omnes antiquos Patriarchas, atque adeo hunc primum inter homines, poſt Chriſtum, Deum clare vidiſſe. Sed hæc ſententia in rigore non eſt vera, quia (vt infra dicemus) ianua regni cœleſtis in inſtãti mortis Chriſti aperta fuit hominibus, in eodem ergo momento omnes qui digni erant, neque alio impedimento tenebantur, ingreſsi ſunt, ergo cum Chriſtus mortuus fuerit ante latronem, neceſſe eſt, vt multi fuerint paradyſum ingreſsi ante illum. Neque ex verbis Chriſti poteſt aliud cogi, quia non dixit latroni, tu ſolus, vel tu primus eris mecum in paradyſo. Neque fortaſſe Cyrillus voluit oppoſitum docere: ſed ſolum ponderare huic latroni primum omnium factam eſſe promiſsionem ſpecialem, & datam certam ſpem ingrediendi paradyſum, ſtatim poſt ſuum obitum, quod neq; Abrahæ, neque Moyſi conceſſum eſt. Itaque verba Cyrilli, licet minus propria ſint, intelligenda ſunt tamen non de proprietate abſoluta, ſed proportionali, vt ita dicam, id eſt, hunc latronem fuiſſe primum, qui ſtatim poſt ſuum obitum paradyſum ingreſſus eſt Atque ita prius proportionaliter ingreſſum eſſe, quam omnes anteriores ſanctos. Illi enim longo tempore poſt mortem: hic vero ſtatim ab inſtanti ſuæ mortis vidit Deum.

Dubium.

Sed hac occaſione inquiri hic poterat, an hoc ſit certum, ſcilicet, latronem hunc ſtatim poſt obitum admiſſum fuiſſe in paradyſum, abſque vlla mora. Reſpondetur, de fide ſolum eſt certum, eo die, quo Chriſtus dixit, ingreſſum fuiſſe paradyſum. Quod poteſt intelligi vel de die artificiali, vt ſit ſenſus, *Hodie*, id eſt, ante ſolis occaſum, vel de die naturali, & ita poteſt extendi vſque ad mediam noctem. Vnde ſi quis diceret poſt mortem habuiſſe hunc latronem aliqud purgandum, atq; ita per aliquot horas fuiſſe in purgatorio; dum tamen diceret intra illum diem naturalem fuiſſe in paradyſo, nihil diceret contra fidem. Cæterum probabilius, & doctrinæ ſanctorum magis conſentaneum, ac denique ferè certum eſt, ſtatim ſine vlla mora fuiſſe beatum. Quia credendum eſt conuerſionem adeò miraculoſam, fuiſſe ita perfectam, vt integram remiſsionem culpæ, & pœnæ conſequuta ſit. Item quia opera Chriſti erant perfecta, & verba eius indicant pleniſsimam remiſſionem. Denique etiam tormentum crucis, & confractio crurium illi potuerunt ad plenam ſatisfactionem valere. Et fortaſſe hoc etiam ſenſerunt Cyprian. & Auguſt. appellantes hunc martyrem, & baptizatum. Quia ſcilicet aſſequutus eſt plenam remiſsionem, quæ per baptiſmum, & martyrium obtineri ſolet.

Reſponſ. Anima boni latronis ſine purgatorio paradyſum ingreſſa.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm paſsio Chriſti ſit eius diuinitati attribuenda.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur quod paſsio Chriſti ſit eius diuinitati attribuenda. Dicitur enim prima ad Corint. 2 Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed Dominus gloriæ eſt Chri- 257. 4. contra ea. 55. ad 14.

eſt Chriſtus ſecundum diuinitatem, ergo paſsio Chriſti competit ei ſecundum diuinitatem.

2. Præterea. Principium ſalutis humanæ eſt ipſa diuinitas, ſecundum illud Pſalm. 36. Salus autem iuſtorum à Domino. Si ergo paſsio Chriſti ad eius diuinitatem non pertineret, videtur quod non poſſet nobis eſſe fructifera.

3. Præterea. Iudæi puniti ſunt pro peccato occiſionis Chriſti, tanquam homicidæ ipſius Dei: quod magnitudo pœnæ demõſtrat. Hoc autem non eſſet, ſi paſsio ad diuinitatem non pertinet, ergo paſsio Chriſti ad diuinitatem eius pertinuit.

Incipit hæc Epiſt. Ego arbitrabar.

Sed contra eſt, quod Athanaſius dicit in Epiſtola ad Epictetum. Natura Deus manens Verbum eſt impaſsibile. Sed impaſsibile non eſt pati. Paſsio ergo Chriſti non pertinebat ad eius diuinitatem.

qu. 2. artic. 2. & 3.

q. 16. ar. 5.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) vnio humanæ naturæ & diuinæ facta eſt in perſona & hypoſtaſi, & ſuppoſito, manente tamen diſtinctione naturarum: vt ſcilicet ſit eadem perſona, & hypoſtaſis diuinæ & humanæ naturæ, ſalua tamen vtriuſque naturæ proprietate. Et ideo (ſicut ſupra dictum eſt) ſuppoſito diuinæ naturæ, attribuenda eſt paſſio, non ratione diuinæ naturæ, quæ eſt impaſsibilis, ſed ratione humanæ naturæ. Vnde in Epiſtola ſynodali Cyrillus dicit: Si quis non confitetur, Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, anathema ſit. Pertinet ergo paſsio Chriſti ad ſuppoſitum diuinæ naturæ, ratione naturæ paſsibilis aſſumptæ, non autem ratione diuinæ naturæ impaſsibilis.

Habetur in prima ſynodo Epheſ. 1. non 21.

Ad Primum ergo dicendum, quod Dominus gloriæ dicitur crucifixus, non ſecundum quod eſt Dominus gloriæ, ſed ſecundum quod erat homo paſsibilis.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilij) mors Chriſti tanquam facta mors Dei, ſcilicet per vnionem in perſona, deſtruxit mortem: quoniam Deus, & homo erat, qui patiebatur. Non enim natura Dei læſa eſt, ſed humana, neque mutatione ſua ſuſcepit paſsiones.

In illo ſerm. Conc. Epheſ. fin.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſubditur ibidem, non purum hominem crucifixerunt Iudæi, ſed Deo intulerunt præſumptionis. Pone enim Principem loqui per verbum, & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi ciuitatibus, & aliquis inobediens, chartam diſrumpat, ad mortis ſententiam deduceretur, non tanquam chartam diſrumpens. Non ergo ſecurus ſit Iudæus, tanquam purum hominem crucifigens: quod enim videbat, quaſi charta erat: quod autem in ea celabatur, imperiale verbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

Circa hunc artic. legantur dicta de communicatione idiomatum in priori tomo.

DISPVTATIO XXXVII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ijs, quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem paſſus, & operatus eſt.

EXplicatâ crucifixione Chriſti, antequam ad eius mortem gradum faciamus, ad huius materiæ complementum, operæpretium viſum eſt nonnulla, quæ dum Chriſtus vixit cruci affixus, acciderunt, & notatu digna ſunt, explanare. Nam quædam ex illis ad CHRISTI paſsionem, iniuriaſque ei illatas pertinent: quædam verò eius charitatem, & innocentiam demonſtrant, quæ in hac paſsionis cauſa potiſsimum perpendenda ſunt. Omnia igitur, quæ Euangeliſtæ narrant, ad quatuor præcipua capita redigi poſſunt. Primum eſt diuiſio, & ſortitio veſtimentorum Chriſti à militibus A facta Alterum eſt tituli crucis impoſitio. Tertium, quod aceto fuerit potatus. In vltimo comprehendemus verba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt, ſimulque an tunc Teſtamentum condiderit, explicabimus.

SECTIO I.

Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diuiſerunt, & quod genus peccati, & iniuriæ hoc fuerit.

Diuiſio, ac ſortitio in veſtimentis Chriſti à Deo cur permiſſa.

DE hoc myſterio duo narrant Euangeliſtæ. Primum eſt, milites quædam Chriſti veſtimenta inter ſe diuiſiſſe. Alterum ſuper tunicam inconſutilem miſiſſe ſortem. Vtrumq; autem (ſi diuinæ prouidẽtiæ rationem ſpectemus) factum eſt: tum vt adB impleretur prophetia, vt Euangeliſta notauit, *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Tum quia Chriſtus omnibus rebus, ac fortunæ bonis priuari, & ſpoliari voluit. Tum propter alias rationes myſticas, quas Patres tradunt, vt ſtatim adnotabimus. Si vero ex parte militum cauſam conſideremus Theoph. & Euthym. dicunt, & indicat etiam Chryſ. milites non ex auaritiâ, nec propter veſtium æſtimationem motos eſſe ad diuidendas, & ſortiendas illas, (alioqui idem feciſſent de veſtibus latronum, quas non eſt veriſimile fuiſſe viliores) ſed id feciſſe in nouam irriſionem Chriſti illum ſubſannando, ac ſi illa eſſent veſtimenta eo digna, qui ſe Regem prædicauerat. Sed in primis, vnde conſtat non vſurpaſſe milites, atque inter ſe diuiſiſſe veC ſtes latronum? Nam quod Euangeliſtæ hoc non narrent, nullum eſt argumentum, quia ipſi non aſſumpſerunt prouinciam narrandi omnia, quæ circa illos acta ſunt: ſed ſolum attigerunt ea, quæ ad Chriſti hiſtoriam texendam poterant conducere. Deinde, quamuis illa ratio horum authorum contẽnenda non ſit: non eſt tamen negãdum, quin etiam propter vtilitatem ſuam id fecerint milites. Nam id ſolet eſſe veluti ſtipendium huiuſmodi miniſtrorum, vt notauit Cyril. lib. 12. in Ioan. c. 32. Vnde, eam etiam ob cauſam tunicam inconſutilem non diuiſerunt, ſed ſortiti ſunt, quia, ſi ſcinderetur, omnino redderetur inutilis. Addunt vero nonnulli, ex Procopio Gaza in Geneſim c. 28. milites fuiſſe ſolicitos, vt haberent partem veſtium Chriſti, præſertim tuD nicam, quia ſperabant fore in eis virtutem ad depellendos morbos. Nam ſæpe audierant, & fortaſſe etiam viderant plurimos earum cõtactu in priſtinam ſanitatẽ fuiſſe reſtitutos. Sed hoc non eſt veriſimile. Huiuſmodi enim ſpes ſine aliqua fide in Chriſtum haberi non poterat: illi autem milites nullam fidem, vel æſtimationem de Chriſto habebant. Quod ſi fortaſſe exiſtimabant illum eſſe virum ſanctum, & timore humano, vel cupiditate eum auſi erant occidere, & in eo peccato perſeuerabant, quomodo credibile eſt eos ſperaſſe per illius veſtes conſequuturos eſſe ſalutem, aut alia ſupernaturalia beneficia? Nulla ergo pietatis ſpecie moti ſunt ad hoc agẽdum: ſed ſolum vel propter vtilitatem temporalem, vel vt E Chriſtum irriderent. Ex quo intelligitur actum illũ ex parte militum fuiſſe nouum peccatum furti, ſeu rapinæ, præter aliam rationem iniuriæ, quæ eſſe poterat in irriſione, & contemptu Chriſti.

Theophyl. Euthym. Chryſoſt.

Diuiſio veſtimentorũ à militibus cur facta.

Lyra. Proc. Gaz.

Sed circa ſingula aliquid notandum ſupereſt. Et primo circa diuiſionem. Duobus enim modis fieri potuit, primo abſq; diuiſione alicuius veſtis, diſtribuendo ſcilicet integras veſtes in quatuor partes: & vnoquoque milite vnam accipientẽ. Hunc modum refert Euthy. ſed non approbat. Primo, quia iuxta illum oportebat ad minimũ Chriſtum indui quinq; veſtibus, quod ipſi videtur incredibile. Sed certe licet id credi non poſsit de veſtibus, quæ totum corpus tegunt, vt ſunt toga, vel tunica, tamen, ſi numerentur etiam veſtes, quæ tantum partem corporis ope-

Euthym. Partitio veſtimẽtorum Chriſti inter milites quomodo facta

operiunt, vt ſunt thorax, caligæ, & alia id genus, id A non eſt improbabile, neque etiam eſt credibile Chriſtum huiuſmodi genere veſtium fuiſſe vſum. Secundo vero improbatur ille modus dicendi ex verbis Ioannis. *Et fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem, & tunicam, &c.* & infra, *Non ſcindamus eam.* Quo verbo aperte indicatur, alias veſtes fuiſſe ſciſſas. Præterea, quia facta eſſet partitio ſine ſciſsione, per partiales veſtes, potuiſſet tunica alicui illarum partium annumerari, atque ita non fuiſſet neceſſe ſortem mittere ſuper eam. Et ideo Euthym. (quam alij recentiores ſequuti ſunt) probabilius exiſtimat, illam partitionem factam eſſe ſciſsis veſtibus per futuras in quatuor partes, iuxta numerum militum, quos quatuor fuiſſe recte hinc deducit Augu. tract. 118. in B Ioann. Et hanc ſententiam docuit Cyril. cat. 13. ille verò exiſtimat, Chriſtum præter tunicam non habuiſſe niſi aliam veſtem, quæ neceſſario diuidenda fuit, cum in ſortes nõ fuerit miſſa. Euthym. vero vt minimum exiſtimat fuiſſe duas præter tunicã, quia in plurali dicuntur veſtimenta diuiſa: quod tamen argumentum nõ eſt efficax. Quia (vt ſupra diximus quando eſt ſermo de multis, interdum ſolet in numero multitudinis referri, quod circa vnum dumtaxat geſtum eſt. Atque ita de hoc numero veſtium Chriſti nihil certi poteſt affirmari, quamuis de ſciſſione veſtium prędicta ſententia probabilior videatur.

Cyrill.
Auguſt.

Dubium.

Tertio circa ſortitionẽ, dubitari ſolet, an ſola tunica miſſa ſit in ſortem, vel etiam veſtes aliæ. Ratio C dubij eſt, quia Ioannes ſolũ de tunica refert dixiſſe milites. *Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur.* Et idem videtur colligi ex prophetia Dauid, *Super veſtem meam miſerunt ſortem.* Et ita ſentiũt Aug. & S. Tho. in Ioan. In contrarium vero eſt, quia reliqui Euangeliſtæ dicunt. *Diuidentes veſtimenta, miſerunt ſortes*, & Marc. addit, *Mittentes ſortẽ ſuper eis, quis quid tolleret.* Et ita multi exiſtimãt facta diuiſione veſtium in quatuor partes, vt nullus conqueri poſſet, ſorte definitum eſſe, quæ pars cuiq; obtingeret. Ita ſignificat Ambr. Luc. 23. dicens. *Diuiduntur veſtimenta: alij aliud ſorte defertur.* & Theophyl. Mar. 15. & hanc ſententiam recentiores amplectuntur. Et videtur certe valde conſentanea verbis Marci, quibus indicatur, quidquid vnuſquiſq; militum accepit, ſorte tuliſſe. Et per ſe videtur hoc veriſimile, ſcilicet ad vitandas contentio- D nes, & rixas, ad ſortes deſcendiſſe. Quia alias nullus eſſet ſua parte contentus. Et hoc etiam eſt argumentum, eos in propriam vtilitatem veſtes diuiſiſſe. Nec repugnat hæc ſententia Ioanni, aut prophetiæ, quia ſenſus illius eſt, ſolam veſtem inconſutilem manſiſſe indiuiſam, & tantum ſorte alicui obtigiſſe: cæteras autem veſtes diuiſas fuiſſe: nõ excludit tamen, quin de illis poſtea iacta fuerit ſors.

Ioan 19.
Pſal. 21.
Auguſt.
D. Thom.
Matth. 27.
Luc 23.
Marc 15.
Ambroſ.
Theophyl.
Reſponſio.
Sortitio ſuper veſtes Chriſti omnes facta.

Vltimo loco ſupererat dicendũ de myſteriis, quæ in hac diuiſione & ſortione latuerũt: ſed quoniã hoc ad inſtitutũ noſtrũ non pertinet, videantur de hac re S. Patres exponentes Euangelia, præſertim Cyril. Aug. Amb. Chry. & Atha. dicto ſer. de paſſ. & cruce. Duplex vero myſteriũ frequentius notatur à Patribus. Primum eſt, per veſtes Chriſti, Eccleſiam ſigni- E ficari. Nã de iuſtis ſcriptũ apud Iſaiam eſt. *His omnibus tanquam ornamento veſtieris.* Eccleſiæ autẽ amplitudo ſignificata eſt in quatuor partibus veſtimentorũ, quæ quatuor orbis plagas ſignificant. Per tunicã autem inconſutilẽ ſignificata eſt vnitas Eccleſiæ, vt præter notatos Patres, notauit Cypr. libr. de vnitate Eccleſiæ. Alterũ eſt (quod obſeruarũt Cyr. & Athan.) tunicam inconſutilem ſignificaſſe carnem Chriſti, quam quatuor orbis partes impartibiliter inter ſe partiti ſunt. Cum quo myſterio recte quadrat, quod notauit Euth. veſtẽ illam fuiſſe à B. Virgine contextam. Addit Ambr. aliã myſticam ſignificationẽ quatuor Euãgeliſtarũ, ſorte diuinæ gratiæ inter ſe geſta Chriſti diuidentium, quam eleganter perſequitur.

Cyrill.
Auguſtinus.
Ambroſ.
Chryoſt.
Athanaſ.
Iſai. 49.
Cyprian.
Cyrill.
Athanaſ.

SECTIO II.

Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.

IN narranda hiſtoria huius tituli omnes Euangeliſtæ conueniunt, ſed in modo narrandi aliquatenus differre videntur. Primo enim Matt. poſt Chriſtum crucifixum, & diuiſa veſtimenta, ſubdit, poſitam eſſe *cauſam ſuper caput eius.* Ioannes vero prius narrat tituli inſcriptionem, poſtea veſtiũ diuiſionẽ. Sed hoc nihil adfert difficultatis. Quia (vt ſæpe diximus) non oportet ordinẽ narrationis ordini rerum reſpondere: neq; Euangeliſtæ dũ aliquid prius memorant, propterea affirmant factũ eſſe prius. Incertum tamen hinc relinquitur, vtrum horũ prius fuerit, nec mihi conſtat, an poſitus ſi titulus ſuper crucem, poſtquã in illa elatus in ſublime Chriſtus eſt, an vero prius: veriſimile tamen eſt non fuiſſe poſitum, donec iam Chriſtus fuit crucifixus. Vnde ſi affixus fuit cruci antequã à terra eleuaretur, probabile eſt tunc etiam fuiſſe titulum affixum, nam maiori difficultate, & labore poſtea affigeretur. Si autem Chriſtus affixus eſt cruci iam erectæ & eleuatę in aera, credibilius eſt finita Chriſti crucifixione, ſtatim affixũ eſſe titulum. Vnde vtraq; ratione fit probabile, hunc actum anteceſſiſſe diuiſionem veſtium.

Titulus crũci Chriſti quando impoſitus.

Quod ſi ratio inquiratur, cur titulus cauſæ fuerit affixus cruci Chriſti potius, quam crucibus latronũ. Reſpõderi poteſt primo, fortaſſe etiam eorum cruces habuiſſe titulos quia licet Euangeliſtæ non narrent, tamen non inde fit non habuiſſe, vt in ſimili ſupra diximus. Quod ſi ita eſt, ratio huius inſcriptionis reddi poterit. Quia mos erat inſcribendi cauſam ſupplicij. Nihilominus tamen Chryſ. homil. 84. in Ioan. ex ijs quæ in inuentione crucis Chriſti acciderunt, probat latronibus non fuiſſe titulos ſuperpoſitos. Atque hinc colligit, non ſine ſpeciali Dei ordinatione hoc factum eſſe: dicens. *Non parua in hoc diſpenſatio, ſed hinc pendet. Cum enim poſtmodum defoſſum eßet lignum crucis, nulla de eo cura ſuſcepta, cum & fideles timerent, & aliis vacarent, contigit vt diu poſt perquireretur: & cum tres cruces inuentæ eſſent, par eſt, & quia media erat, & propter titulum, Domini crucem agnitam, nam latronum cruces titulum non habebant.* Eandemq; ſententiam eiſdem pene verbis ſequutus eſt Euthy. c. 67. in Matth. dicens. *Iuxta Diuinam omnino prouidentiam titulum ſuper ſolam Chriſti crucem poſitum eſſe.* Et inferius etiam addit, inuentam Domini crucem: *A titulo potiſsimũ fuiſſe cognitam.* Theoph. verò in Ioan. c. 19. ità hoc explicat, vt dicat, propterea diuina diſpẽſatione factũ eſſe, vt ſola crux Chriſti titulũ haberet, vt poſtea non ignoraretur, ſed per hoc ſignum cognoſci poſſet. Sed qdquid de re ipſa ſit, ratio vero, quæ hos Patres mouit, nõ videtur multũ vrgere. Primo quidẽ, quia iuxta hiſtoriã in Eccleſia magis receptam, & ſupra indicatã, in crucis inuẽtione non fuit cognita crux Dñi, ab aliiſq; diſcreta ex titulo, ſed ſpeciali miraculo. Deinde, quia licet demus ex titulo fuiſſe cognitã, potuit hoc eſſe, nõ quia aliæ cruces titulis carerent: ſed quia diuerſas admodũ ſupplicij cauſas cõtinebant. Quod ſignificat Ambr. orat. de obitu Theodoſii dicens. *Tria patibula confuſa reperit: Sed non potuit obliterari Chriſti triũphus*, & infra. *Inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorũ*, & infra, *Habeat ergo Helena, qua legat, vnde crucem Domini recognoſcat.* Ergo licet aliæ cruces titulos haberẽt, ex varietate inſcriptionum poſſet ſatis crux Chriſti cognoſci. Quamuis autẽ hæc ratio nõ cogit, nihilominus illorũ Patrum opinio per ſe probabilis eſt, & poteſt facile ſuſtineri. Ea vero poſita neceſſe eſt reddere ſpecialem rationem, cur potius CHRISTI cauſa, quam aliorum inſcripta ſit. Et fortaſſe eſſe potuit, quia eius cauſa erat inſignior, & illuſtrior. Nã licet fortaſſe huiuſmodi titulus nõ omnibus ſo-

Dubium.
Reſponſ.
Latronum crucibus titulus non ſuperpoſitus eſt.
Euthym.
Theophyl.
Ambroſ.

ieret apponi : probabile tamen eſt in cauſis inſignibus, hunc morem ſeruatũ eſſe. Forte etiam propria, & ſpecialis ratio mouit Pilatũ, de qua ſtatim dicam.

Secundo videntur diſcordare inter ſe Euãgeliſtæ in deſcribendo hoc titulo, qui cauſam ſupplicij Chriſti continebat. Mat. enim dicit ſcriptũ eſſe. *Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum*. Marc. tantũ habet, *Rex Iudæorum*, Luc. *Hic eſt Rex Iudæorum*. Ioann. verò, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*. Dicendum vero eſt nullo modo inter ſe pugnare, cum eandem rem contineant, quamuis diuerſis verbis Ea tamen, quæ Ioannes retulit, ſunt reuera ipſamet, quæ ſcripta fuerunt in titulo, vt nunc etiam conſpiciũtur Romæ in templo Sanctæ crucis, continent autem illæ quatuor voces, primo nomen proprium, (quod Lucas omiſit, & per pronomen *hic* illud explicauit.) Quia vero multi eo nomine appellari poterant, ſubiunctum eſt cognomen ex patria ſumptum : alia vero duo verba cauſam continent, quam eiſdem verbis omnes Euangeliſtæ poſuerunt. Verbum autem illud *hic eſt*, (quod Matth. & Lucas poſuerunt) formaliter non erat in titulo. erat tamen virtute, & in ſenſu, quem ipſi explicarunt, potius quam formalia verba.

Matth. 27. Marc 15. Luc. 23. Ioan. 19. Titulus cruci Chriſti ſuperpoſitus qui.

Dubium.

Sed hic rurſus inquiri poteſt, cur Pilatus voluerit his verbis cauſam Chriſti deſcribi : Non enim dixit: Hic ſe regem finxit, aut fecit: ſed ſimpliciter eum *regẽ* appellauit. Et difficultatem auget, quod, cum Iudæi conquererentur de huiuſmodi titulo, vellentq́; inſcribi ipſum dixiſſe, *Rex ſum Iudæorum*: ipſe nihilominus in ſententia perſtitit. Hac de cauſa aliqui exiſtimant Pilatum reuera cognouiſſe, Ieſum eſſe verum Regem, ſicut antea multis verbis ſignificauerat Iudæis dicens: *Ecce Rex veſter*, & rurſus, *Regem veſtrum crucifigam?* Et huic ſententiæ videtur fauere Chryſ. homil. 84. in Ioan. dum ait, Pilatum ſcripſiſſe hunc titulum, cum vt Iudæos vlciſceretur, tum vt Chriſtum excuſaret. *Nam cum eum tanquam prauum tradidiſſet, & ſententiam hanc latronum ſocietate confirmari vellet, ne quis tam turpem mortis notam inurere, & tanquam malum, & perditum eum accuſare poſſet, vt calumniantium os obſtrueret, in Regem ſuum inſurrexiſſe denuntiat, & tamquam trophæo cuipiam literas inſculpſit, clara voce, & victoriam, & regnum profitentes, quamuis non perfecte.* Sic etiam Auguſtinus Pſalm. 56. dicit hunc titulum ſcriptum eſſe: *Ad exprobrandam frontem Iudæorum, quod à Rege ſuo manus non abſtinuerunt.* Et rurſus poſtquam retulit querelam Iudæorum apud Pilatum de hoc titul. *Reſpondit* (inquit) *eis Pilatus. Quod ſcripſi, ſcripſi, quid ſuggeritis mihi falſitatem? ego non corrumpo veritatem.* Et ibi late explicat hoc myſterium prædictum eſſe in titul. illius Pſalmi, qui eſt huiuſmodi. *In finem ne corrumpas tituli inſcriptionem. Nam illud* (inquit) *ne corrumpas tituli inſcriptionem, non video, quomodo pertineat ad illum David. Non enim aliquis titulus inſcriptus erat ipſi David, quem corrumperet Saul.* Vnde inferius concludit. *Saul ergo, populus Iudæorum erat, David Chriſtus erat, titulus ibi, Rex Iudæorum.* De quo infra iterum redibit ſermo. Et cõfirmari hoc poteſt, quia Pilatus euidenter cognoſcebat innocentiam Chriſti, quam aperte eſt profeſſus, & alioqui ipſum audierat dicentem, *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Intellexerat etiã quid vxor ſua paſſa eſſet propter Chriſtum, ergo non eſt mirum, quod ſibi perſuaſerit Chriſtum eſſe regem. Cęterum hoc eſt creditu difficile. Primo, quia vel Pilatus intellexit Chriſtum iure, licet non facto, eſſe regẽ temporalem Iudæorũ: & hoc nõ, quia Chriſtus illi dixit, *Regnũ meum non eſt de hoc mundo*, neq́; habuit aliquod aliud fundamentũ ad hoc credendũ. Vel intellexit eſſe regẽ ſpiritualẽ, & alterius rationis, & ſi hoc intellexiſſet, nõ dixiſſet eſſe regẽ Iudęorũ. ſed totiꝰ mũdi.

Chryſoſtom. Ioan. 19.

Auguſt. Pſal 56.

Reſponſ.

Dici ergo poteſt, Pilatum non intellexiſſe Chriſtum eſſe Regem eo modo, quo nos credimus eum eſſe Regem, ſcilicet regem cœli, & terræ, & reuera

A ſupremum Dominum totius mundi: aut etiam Iudæorum, hæc enim, & ſimilia, non poſſunt vllo ſufficienti fundamento affirmari : tamen quia certo ſciebat Chriſtum eſſe innocentem, vt ſæpe confeſſus eſt, & ab ipſomet audierat ſe Regem eſſe, non tamen huius mundi, non credidit ipſum mentiri : ſed confuſe intellexit: eum habere inter Iudæos regiam dignitatem alterius rationis à regno temporali, pertinentem ad ritum Iudaicum, ſicut põtifices, & Prophetæ habebant inter Iudæos ſingularem excellentiam, & dignitatem. Itaq́; veriſimile eſt intellexiſſe Chriſtum, iuxta religionem Iudæorum fuiſſe virum ab illorum Deo miſſum, eiſq́; datum, vt in rebus ad religionem pertinẽtibus eos inſtrueret, & gubernaret. Et hoc ſenſu, aliove ſimili vocaſſe illum *Regem*

Tituli crucis inſcriptio talis à Pilato cur poſita.

B *Iudæorum*, atque ita non in Chriſti ignominiam, & accuſationem: ſed potius in excuſationem, & honorem atque in Iudæorum opprobrium, & indignationem, hunc titulũ poſuiſſe. Erat enim illis infenſus, propterea quod in procuranda morte innocentis, ei fuerant moleſtiſsimi. Et hoc modo explicata hæc ratio eſt ſatis probabilis, quam ex contextu Euangelico acute deduxit noſter Cardinalis Toletus capit. 18. & 19. in Ioannẽ. Alio vero modo poteſt hæc ratio explicari, Pilatum poſuiſſe hunc titulum ex humano timore. Nam quia Iudæi illi comminati fuerant, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris*: voluit quaſi teſtimonio publico oſtendere, & ſatisfacere Cæſari, quod regnum eius diligenter defendiſſet. Voluit etiam omnibus ſatisfacere, cur ad mortem damnaſſet hominem, quem innocentem iudicaue-

Tolet. Ioan. 19.

C rat, ſcilicet quia accuſatus eſſet, quod regnum affectaſſet, aut quod Regis Iudæorum nomẽ vſurpaſſet. Noluit autem ſcribere, *Se feciſſe Regem Iudæorum*: ſed ſimpliciter, *Rex Iudæorum*, vel in odium ipſorum Iudæorum, quibus hoc diſplicebat, vel quia nunquam ipſum audierat dicentem eſſe Regẽ Iudæorum : ſed *Regem, qui teſtimonium perhiberet veritati*, ſed ipſos tantum Iudæos audierat hoc illi obijcientes, & ideo noluit ſcribere, ſe feciſſe, aut dixiſſe Regem Iudæorum: ſed ſimpliciter, & indefinite, *Rex Iudæorum*. Denique addit Cyril. Alex. libr. 12. in Ioan. cap. 31. & Aug. tract. 117. in Ioannem, diuina prouidentia factum eſſe, ad gloriam Chriſti, & Prophetiarum complementum, vt Pilatus etiam ignorans, quid faceret, regnũ Chriſti, Iudæis reluctantibus, publice profiteretur. Vnde

Tituli crucis inſcriptio redundat in gloriam Chriſti.

Cyril. Auguſt.

D de hoc myſterio intelligi fuiſſe ſcriptũ in titulo Pſal. 56. *Ne corrumpas tituli inſcriptionem.* Quod ita explicuit etiam Nicolaus Papa. 1. Epiſt. ad Michael. Imperatorem. Vnde ſumpſit Aug. occaſionem dubitandi. *Si diuina prouidentia factum eſt, cur non potius Rex hominum, quam Rex Iudæorum ſcriptum eſt?* Et reſpondet, intelligendos eſſe in illo titulo Iudæos ſpirituales, id eſt, fideles, & iuſtos, qui filij Abrahæ dicuntur ad Galat. 3. & ad Rom. 4. Quod quidem intelligendum eſt in myſtico ſenſu, fortaſſe ab Spiritu Sãcto intẽto. Nam ad literam Pilatus ſolũ intellexit de Iudæis carnalibus, à quibus Chriſtus accuſatus erat, quod ipſorum regnum affectaſſet.

Pſal 56. Nic Papa. Auguſtin.

Galat. 3. Rom. 4.

E Tertio narrant Lucas, & Ioannes, hunc titulum ſcriptum eſſe Hebraice, Græce, & Latine, quod tamen reliqui Euangeliſtæ non expreſſerunt : nec tamen negarunt. Intelligendum autem eſt, titulũ non ſemel tantũ partim Hebraice, partim Gręce, partim Latine: ſed ter potius in prædictis idiomatibus fuiſſe integre deſcriptum. Ita enim omnes expoſitores docent, & ex ipſo titulo (qui Romæ aſſeruatur) clare conſtat. Ratio etiam id perſuadet. Vt enim notarũt Aug. tract. 117. in Ioan. Euthym. capit. 68. in Matth. ſcripſit Pilatus titulum illis tribus linguis, vt ab omnibus gẽtibus, & nationibus, quæ ad diem feſtum Ieroſolymam venerant, legi poſſet. Erant enim illæ linguæ præcipuæ, & frequentiores in orbe: Hebræa propter antiquitatem, & quia illius regionis erat propria; Græca propter ſapientiam, & eloquentiam

Titulus crucis quonam idiomate inſcriptus.

Auguſtin. Euthym.

Titulicrucis myſtica ſignificatio.

Græcorum: Latina propter Romanorum potentiã & gloriam; ergo ad hunc finem neceſſarium fuit, vt in vnaquaque harum linguarum integre ſcriberetur. In quo etiam ſignificatum fuit Chriſti regnum per vniuerſum terrarum orbem propagatum iri, & omnes gentes ac lingnas Chriſti obſequio fuiſſe mãcipandas, iuxta illud Daniel.7. *Dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, & tribus, & linguæ ipſi ſeruient:* & illud Pſalm.71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.* Et ad Philip. 2. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Ita Cyril. Alexand. libr. 12. in Ioan. c. 30. ſignificauit Nicolaus Papa loco citato. Addit Theophyl. Luc. 23. *Hoc licet, non è mente ſcribentis, ſimbolum fuiſſe, quod potentiſſimi gentium, quales Romani, & ſapientiſſimi, quales Græci, & religioſiſſimi, quales Hebræi, regno Chriſti ſubÿciendi eſſent.* Et ſuper Ioannem capit. 19. inquit, his linguis ſignificatum eſſe, *Dominum regem eſſe Philoſophiæ practicæ, naturalis, & theologicæ,* quod fuſius proſequitur.

Dan.7.
Pſalm.71.
Philip.2.
Cyril.
Nic. Papa
Theophy.

SECTIO III.

Quando, & quomodo vinum, & acetum felle mixtum fuerint Chriſto ad bibendum data.

RAtio difficultatis eſt, quia Matth. & Marcus ante crucifixionem narrant datum eſſe Chriſto vinũ ad bibendum, ita enim legimus in vulgata Latina. Nam iuxta Græcam Matt. non dicit, *vinum*, ſed, *acetum*, & ita legunt Græci, Origenes, Chryſoſtomus, Theophyl. Euthymius. Et præterea inter ſe differũt, Nam Matthæus dicit illud eſſe *Vinum felle permixtum*, Marcus autem dicit fuiſſe, *Myrrhatum vinum*, Matth. quoque ait, *Guſtaſſe illud, non tamen bibiſſe*, Marcus vero ſimpliciter negat accepiſſe. Poſt crucifixionem vero iidem narrant, datum eſſe Chriſto acetum ad bibendum in ſpongia. Luc. vero, & Ioannes prætermiſſo priori potu vini, tantum aceti meminerunt. Ioannes autem in eo enarrando differt à prioribus Euangeliſtis, cum dicat acetum datum eſſe Chriſto occaſione illius verbi, *Sitio*, quod in cruce protulit: alij vero dicunt propinatum illi eſſe acetum, ſtatim ac dixit, *Eli, Eli, &c.*

Primo igitur omnium certum eſt, bis vt minimũ fuiſſe Chriſto potum in paſſione datum: Id enim expreſſe habetur ex Marco, & Matth. Vnde mirum eſt in hoc Lyranum ſuper Matth. hallucinatum fuiſſe.

Lyra

Ante crucifixionem potus Chriſto datus.

Secundo certum eſt, prius quam CHRISTVS Crucem aſcenderet, illi fuiſſe propinatum vinum ad bibendum, ſtatim ac in montem Caluariæ peruenit, paulo antea quam crucifigeretur. Ita enim Matth. & Marcus ſignificant, & credibile eſt, fuiſſe illius gentis conſuetudinem, quando aliquis eſſet capite plectendus, præſertim in Cruce, quod erat acerbiſsimum ſupplicium, vinum deferrent, quo poſſent hominem confortare, ne deficeret:

Difficultas vero eſt, an hic potus datus ſit Chriſto ſemel tantum ante crucifixionem, vel etiam bis, atque adeo, an Matthæus, & Marcus de eodem potu loquantur. Communis ſententia affirmat, fuiſſe eũdem potum, qui reuera fuit vinum, vt Marcus ait, & in Matthæo, (vel ita eſt eligendum) vt etiam aliquot Græci codices habent, vel ſi legatur *acetum*, ita dictum eſt, quia erat vinum acidum, iamque aceti ſaporem referebat. Illud autem fuit *myrrha conditum* (vt Matthæus dicit) dicitur autem à Marco *cum felle mixtum*, quia vel ſimul fel habebat, vel per metaphoram, quia amariſsimum erat, dictũ eſt felle mixtum. Hoc autem vinum Chriſtus non accepit, vt Marcus dixit. Quia licet illud deguſtauerit (vt Matt. refert) non tamen bibit, neque in ſtomachum traiecit. Ita fere hoc explicant, & Euangeliſtas conciliant Hieronymus, Beda, Anſelmus, & Auguſtinus libro tertio de conſenſu Euangeliſtarum capite vndecimo. Alijs vero magis placet, Matthæum & Marcum de diuerſis potibus eſſe loquutos. Quam ſententiam indicat Euthymius cap 67. in Matthæum, & Theophylactus in Marcum, vtramque ſententiam probabilem relinquit. Hanc vero poſteriorem opinionem conſtanter defendit Cæſar Baronius in annalibus, anno. 34. noua quadam ratione quam eleganter, & erudite perſequitur. Dicit enim, vinum myrrhatum non fuiſſe vinum amarum (vt cæteri omnes ſcriptores communiter exiſtimant) ſed vinum optimũ quod in vaſis myrrhinis admixtis varijs ſpeciebus condiebatur, vt ſaporem odoremque gratiſsimum imbiberet, & ad confortãdum hominem maiorem vim haberet. Huiuſmodi enim vinum in vſu, magnoque pretio fuiſſe apud antiquos, probat ex Plinio libro decimo quarto Hiſtoriarum capite duo decimo, & ex Marciali, veteribuſque aliis apud quos *myrrhina* appellatur. Ex nominis ergo ſimilitudine coniectat hic author, huiuſmodi fuiſſe vinum myrrhatum, de quo Matth loquitur. Vnde conſequenter colligit illud nõ fuiſſe propinatum Chriſto ex odio: ſed ex commiſeratione alicuius, qui id attulerat, vt aliquod ſolatium Chriſto, vel etiam alijs damnatis ad mortem afferret. Quod, cum guſtare noluiſſet, ab alijs (inquit) qui eum odio habebant, vinũ felle mixtum ei propinatum eſt. Et huic ſententiæ fauet, quod Lyranus in Matthæ. refert ex traditione Iudæorum, ſtatutum eſſe à ſenioribus eorum, vt damnatis ad mortem vinum aromaticum daretur, propter illud Prouerbior. vltimo. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis, qui amaro ſunt animo.* Hæc ſententia non eſt improbabilis, præſertim ſi (vt Græca frequentius habent) Matthæus *acetum* ſcripſit. Non enim placet, vt aceti nomine vinum ad corruptionem tendens, explicemus: alioqui etiam poſſet eodem modo exponi aliud acetum, quod poſt crucifixionem ei datum eſt: & eodem modo poſſet explicari prophetia, vnde non poſſet conſtare verum, & proprium acetum Chriſto fuiſſe propinatum. Et eadem ratione non placet, vt apud Matth. nomine *fellis* intelligamus amaritudinem myrrhæ. Nõ enim metaphoris vti neceſſe eſt, vbi proprietas poteſt retineri verborum: Si vero (vt probabilius eſt) Matth. non *acetum*, ſed *vinum*, ſcripſit (in quo Græci codices ſunt emendandi: facile enim potuerunt corrumpi, propter vocis ſimilitudinem, vt Ianſenius notauit) hoc (inquam) poſito, facile defendi poteſt, illud vinum fuiſſe vnum & idem, dummodo myrrhatum, & felle mixtum cenſeatur. Si cui vero placuerit fuiſſe diuerſa, non repugnabit Euangelio, aduerſabitur tamen fere omnibus expoſitoribus. Rurſus an illud vinum myrrhatum fuerit, tam pretioſum (vt Baronius ſcribit) mihi incertum eſt, & difficile eſt creditu, tanta diligentia & cura in crucifixorum vſus fuiſſe conditum. Nam ſi dicamus hoc beneficium ſpecialiter fuiſſe Chriſto collatum, propter ſpecialem alicuius deuotionem: id non fit probabile, cum Pſal. 68. de illo ſcriptum ſit. *Conſolantem me quæſiui, & non inueni*, ac ſtatim ſubdatur. *Dederunt in eſcam meam fel:* nam ij, qui eum amore proſequebantur, vel non audebant illi ſubuenire, vel præ nimio dolore vix poterant; vel certe intelligebant non fore hoc illi gratum. Si autem dicamus huiuſmodi vinum ſolitum eſſe dari hominibus damnatis ad mortem, etiam id difficile credi poterit, præſertim cum authores ſcribant illam prætioſam myrrhinam in vaſis myrrhinis, quæ ſunt pretioſiſsima, & rariſsima admixtis varijs, & pretioſis rebus, ſolere condiri. Facilius ergo credi poterit, in eo vino admixtum aliquid myrrhæ, non ex odio, ſed ex conſuetudine: neque ob delicias, & guſtum, (fortaſſe enim amarũ erat) ſed quod eſſet efficacius ad confortandum hominem, & impediendum, ne vapores caput hominis occuparent. vt ibidẽ ex Ariſtote. Baronius refert. Nam ſi hunc effectũ efficere poteſt vas myrrhinum, eundem poterit præſtare

Hieronymus.
Beda.
Anſelm.
Auguſtin.
Euthym.
Theophyl.
Caſ. Baron.
Vinum myrrhinũ, ſeu myrrhatum.
Quale vinũ ante crucifixionem Chriſto datum.
Pſal.68.

præſtare myrrha vino immixta. Sed hæc ſint ſatis de re incerta, concordia enim Euangeliſtarum ſatis ex dictis conſtat.

Dubium. Quæri verò poteſt, cur Chriſtus illud vinum non biberit? De vino felle mixto, ait Theophyl. fuiſſe mortiferum, & habuiſſe venenum admixtum, & quia Chriſtus elegerat mortem crucis, & non aliam, noluiſſe accipere. Sed hoc non video, quo fundamento dictum ſit. Hieronymus ad myſticos ſenſus recurrit. Ait enim guſtaſſe: ſed non bibiſſe, vt ſignificaret, ſe mortem guſtaturum, non tamen in ea permanſurum. Alij dicunt ſignificaſſe, guſtaſſe ſe peccati pœnam, non tamen bibiſſe culpam. Fortaſſe literalis ratio eſt, quia tunc non indigebat potu, & noluit bibere ſine cauſa. Vel certe noluit tũc extinguere ſitim, vt vehementius eam in cruce pateretur. Tũ quia hæc maior pœna erat, quam illa quæ eſſe poterat in vini amaritudine. Tum etiam, vt in cruce impleretur prophetia, quæ de ſiti Chriſti erat prædicta. Si autem vinum myrrhatum erat dulce, & pretioſum, illud nec guſtare voluit, cum vinum felle permixtum ſaltem guſtauerit, vt omnem conſolationem omnino reſpueret. Denique ipſe dixerat in cœna, non guſtaturum vinum vſque ad mortem quod voluit obſeruare.

Spongia aceto plena Chriſto in cruce pendẽti oblata. Matth 27. Marci. 15. Ioann. 19. Cyril. Tertio dicendum eſt, Chriſto iam crucifixo, & in cruce pendenti in ſpongia propinatum fuiſſe acetum. Hoc conſtat ex omnibus Euangeliſtis. Sed ſupereſt inter expoſitores controuerſia, an Euangeliſtæ omnes de eodem potu loquantur. Et ratio dubij eſt. Quod Matth. & Marc. dicunt ſpongiam fuiſſe arundini, vel calamo impoſitam, Ioannes autem inquit: *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* Propter quod Cyrill. Alexandr. 12. libr. in Ioannem capit. 35. docet, diuerſas fuiſſe has actiones. *Alij* (inquit) *calamo, alij ligno hyſſopi potum Ieſu offerebant.* Sed hæc dubitandi ratio non cogit ad hoc aſſerendum, nam ſi lignum hyſſopi ſatis eſſe poterat ad ſuſtinendam ſpongiam, non eſt difficile intelligere, ipſummet vocari potuiſſe arundinem, vel calamum, & ita ſentiunt Theophylact. & Euthym. eſt tamen per ſe difficile creditu, lignum, ſeu culmum hyſſopi fuiſſe aptum ad hoc munus, cũ hyſſopus herba ſit humilis, & mollis, quæ non emittit longum, neque durum calamum, vt videre licet in Plinio libro 26. capite quarto, Dioſcoride libro 3. capite 28. Vnde 3. Reg. 4. de Salomone dicitur, *diſputauit ſuper lignis, à cædro, quæ eſt in libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete,* quaſi diceret, quæ eſt minima herba. Quocirca hæc difficultas non tam eſt de concordia Euangeliſtarum, quam de intelligentia Ioannis, quomodo ſcilicet potuerit ſpongia hyſſopo circumponi. Quidam igitur dicunt ſpongiam non fuiſſe impoſitam hyſſopo: ſed potius hyſſopum mixtum aceto; & ſpongiam fuiſſe illo liquore, ex aceto, & hyſſopo confecto, imbutam.

Theophyl. Euthym. Hyſſopus herba. Plinius. Dioſcori. 3. Reg. 4.

Theophyl. Baron. Hanc interpretationem indicauit Theophylact. in Ioannem, & eam defendit Baronius loco citato quam dicit eſſe accommodatam textui Græco. Sed plane repugnat verbis Ioannis, cum aperte dicat, ſpongiam aceto plenam, hyſſopo fuiſſe circumpoſitam, & non è contra acetum fuiſſe hyſſopo conditum. Et textus Græcus eodem prorſus modo habet, quo Latinus vulgatus. *Caiet.* Caietan. ergo reſpondet ſpongiam fuiſſe ligatam calamo, nexu herbę hyſſopi. Sed, vt verba Ioannis melius accommodentur, intelligi poteſt, in ſummitate arundinis factum eſſe ex herba hyſſopi, receptaculum quoddam, & veluti caniſtrum, in quo facile poſſet immitti, ac ſuſtineri ſpongia. *Hyſſopo ſpongia quo modo impoſita.* Atque hac ratione propriiſſime intelligitur, ſimul fuiſſe ſpongiam impoſitam & calamo & hyſſopo. Qui modus fit etiam veriſimilis ex eo, quod accommodatior erat, vt facile poſſet ſpongia poni in ſummitate calami, abſque alio vinculo, & nexu.

Dubium. Ioan. 16. Maiorem rationem dubitandi affert differentia ſupra tacta in enarratione Euangeliſtarũ. Nam Ioãnes dicit Chriſto ſitienti, & propria voce ſitim explicanti, datum eſſe hunc potum. Alij verò dicunt poſt verbum illud. *Eli, Eli,* &c. quendam ex ijs, qui aſtabant, per iocum, & irriſionem accepiſſe ſpongiam, vt ei potum daret. Propter quam varietatem videtur poſſe defendi ſententia illa Cyrilli, ſæpius *Cyril.* datum eſſe acetum Chriſto in cruce pendenti. Cui etiam fauet modus loquendi Lucæ. *Illudebant ei milites, accedentes & acetum offerentes ei, dicentes, Si tu es Rex Iudæorum ſaluum te fac.* *Luc. 23.* Sed tamen verior ſententia eſt, de eadem re Euangeliſtas eſſe loquutos. Statim enim poſt illa verba. *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* *Reſponſio. Situs Chriſti de cruce pendentis vnde orta. Matt. 27. Ioann 19.* Chriſtus protulit illud verbum, quod ſolus Ioannes ſcripſit, *ſitio,* quod propriè & de ſiti corporali intelligendum eſt. Reuera enim ſitiebat, & (vt Cyrillus ſupra notauit) naturale ei fuit vehementem ſitim pati, quia ab hora cœnæ nihil biberat, & ſemper vigilauerat, multumque laborauerat, ac vehementi agonia, & triſtitia ſudorem, ac ſanguinem emiſerat. Denique cruci affixus fere totum ſanguinem fuderat, ac pene exhauſtus fuerat. Quæ omnia ex natura rei acerbam ſitim excitare poterant, quam Chriſtus explicare voluit (præter myſticos, & ſpirituales ſenſus) vt oſtenderet ſe non ſolum exterius, ſed etiam interius vehementer torqueri. Sciens etiam inde futurum fuiſſe, vt Scripturæ implerentur, dum Iudæi, vel milites mouerentur ad nouam pœnam; & iniuriam illi inferendam in Scripturis prædictam, quam ipſe non recuſabat, quamuis eorum actionem non intenderet. Occaſione igitur illius verbi à Chriſto prolati, oblatum eſt illi acetum, quod Ioannes explicauit. Alij Euangeliſtæ, quamuis hoc prætermiſerint, non tamen negarunt. Quod autem Lucas in plurali loquitur, intelligendum eſt, ſicut ſupra diximus, per ſyllepſim, ſeu ſynechdochem. Nã quod fit à multitudine, quãuis per vnum fiat, ſolet dici factum eſſe à pluribus.

Dubium. Sed inquiri hic ſolet, quomodo tam facile potuerint ad manum haberi ſpongia, aliaq; inſtrumenta neceſſaria ad dandum potum Chriſto iam in crucem acto. Reſponſio communis Caiet. Ianſenij, & aliorum eſt, fuiſſe conſuetudinem deferendi acetum quo potarent crucifixos, eorumque mortem accelerarent. *Caſ. Bar.* At vero Cæſar Baronius ſupra contendit ſpõgiam, acetum, & hyſſopum adduci ſolita, vt cruciatus eſſet productior, & vehementior. Quia alia omnia apta erant ad ſiſtendum ſanguinem, ſiue acetum potaretur, ſiue vulneribus applicaretur, vt ex Plinio & alijs colligit. Sed ipſe in eo diſcurſu ſupponit acetum illud fuiſſe hyſopo conditum, quod nobis ſupra non placuit. Dici tamen in præſentia poteſt, ſatis eſſe, quod vtcumque ſit hyſſopo admotum. Nam & per ſe habet ad hoc virtutem aliquam, & inde poteſt maiorem participare, ſicut ex coniunctione etiam cum ſpongia ad eum effectum dicitur reddi efficacius. *Acetum Chriſto in cruce cur datum.* Aliud tamen videtur huic ſententiæ obſtare, quia veriſimilius eſt voluiſſe milites, & Iudæos mortem crucifixorum accelerare potius, quam retardare, illos quidem, vt ſeſe expedirent, neque cogerentur ibi diutius adeſſe ad cuſtodiam damnatorum: hos vero, quoniam ſecundum legem oportebat eadem die crucifixos è patibulo deponere. Quæ coniectura magis vrgebat in morte Chriſti: tum quia ex odio, & timore tumultus, vehementer optabant illum citiſsimè occidere. Tum etiam, quia erat dies feſtus. Sed hæ coniecturæ facile ſolui poſſunt. Quia milites non poterant immutare eam conſuetudinem, ſi à iudicibus ſtatuta erat, neq; Romani Iudæorum legibus aſtringebantur. Quare cum hæc ſententia principijs philoſophicis ſit magis conſentanea, & Scripturæ, & Patribus non repugnet, præferenda videtur. Nam etiam Lyranus ſupra Mat. priorem ſententiam reijcit. Etenim illa ſine vllo funda-

fundamento aſſerit, acetum potatum habere vim ad accelerandam mortem.

Dubium.

Vltimo tandem circa hunc Chriſti cruciatum inquiri poteſt, cur, ſicut ad exepletionem prophetiæ propinatum fuit Chriſto acetum in potum, non etiam datum fuit in cibum. Vtrumque enim Pſalm. 68. prædictum erat, *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.* Neq; enim negari poteſt, quin vtraque pars huius prophetiæ Chriſtum reſpiciat, cum vtraque ab Euangeliſtis de Chriſto explicata ſit. Reſpondent quidam ex Aug. ſuper Pſalm. 68. illa verba, *Dederunt in eſcam meam fel,* per modum prouerbij eſſe intelligēda, id eſt, incredibili acerbitate dolorum me cruciarunt. Eſt enim phraſis hæc in Scriptura trita ſatis, ac peruulgaris. Quam expoſitionem indicant etiam Theodoret. & Baſil. ſic exponentes. *Ipſum cibum amarum mihi reddiderunt, quia cibus in dolore, & anguſtia ſumptus, etiam ſi ſuauis ſit, amarus redditur.* Hæc expoſitio mihi non probatur, quia non ſeruat Scripturæ proprietatem abſque ſufficienti cauſa. Alioqui etiam potum aceti poſſumus metaphorice interpretari. Cur enim vnam partem potius quam aliam proprie intelligemus? Euthym. igitur partim ſuper Pſal. 68. partim ſuper Matt. multa commentatur, vt explicet hoc eſſe ad literam impletum, & dicit fieri potuiſſe, vel, vt aliqui porrexerint Chriſto fel ad manducandum, vel fragmenta fellis aridi pro buccella panis, aceto, vino ve diluta dediſſe. Sed hæc, licet vera eſſe poſsint: tamen quia non colliguntur ex Euangelio, non videntur probanda. Nam iuxta hanc reſponſionem ſequitur, ſaltem ex Euangelijs non ſatis oſtendi, illam prophetiam fuiſſe impletam. Quod videtur eſſe præter intentionem Matth. qui non ſine cauſa fel nominauit, & expreſsit, vt communiter expoſitores ibi intelligunt, & Hierony. Pſal. 68. & Ruinus in ſymbolo, & Tertul. li. contr. Iudæos, c. 10. Cenſeo igitur, primam partem illius prophetiæ impletam eſſe, quando ante crucifixionem datum fuit Chriſto vinum felle permixtum. Quia etiamſi fel datum ſit in vino, vere dicitur datum eſſe in cibum. Non enim ita ſunt intelligenda verba Pſal. *dederunt in eſcam meam fel,* id eſt, in cibo meo miſcuerunt fel: ſed ipſum fel dederunt mihi in eſcam: hoc autem veriſsime, ac propriiſsime dicitur, etiamſi id, quod datur in cibum, vino vel alteri liquori permixtum detur, vt ſorberi potius poſſit, quam comedi, quod ſatis conſtat ex vulgari, & communi loquendi modo. Vere enim dicitur auis dari in eſcam, etiamſi comminuta vel in ius redacta præbeatur. Et hæc eſt (vt exiſtimo) intelligentia antiquorum Patrum, & propter hanc cauſam Tert. ſupra ita legit prædicta verba Pſalmi, *Miſerunt in potum meum fel.* Lact. vero lib. 4. c. 18. dicit illa verba Pſalmi impleta eſſe in cibo, & potu, quæ antequam Chriſtū Iudæi crucifigerent, illi obtulerunt.

Pſal. 68. Auguſt. Euthym. Math. 27. Hieronym. Ruffin. Tertullian. Reſponſio. Fel Chriſto in eſcam quomodo, vel quando datum. Tertullian. Lactan.

SECTIO IV.

Vtrum Chriſtus verbis, quæ in crucē protulit, teſtamentum condiderit.

HAnc propono dubitationem, tum vt occaſionē nobis præbeat breuiter explicandi verbā, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt: tum etiam quod ad intelligenda nonnulla Scripturæ teſtimonia, fideiq; myſteria conducere poteſt. Eſt igitur in primis ſupponendum, teſtamentum proprie ſignificare vltimam hominis voluntatem, qua de ſua hæreditate diſponit, vt conſtat ex communi vſu huius vocis. Quia vero hominis voluntas non ſit nota hominibus niſi per aliquod ſignum, aut inſtrumētum ideo ipſum etiam inſtrumentum, quo voluntas, teſtatoris continetur, ac panditur, *teſtamentum* ſolet appellari, & vtraque ſignificatio ad Deum eſt in Scripturis translata. Voluit enim Deus homines eſſe participes hæreditatis ſuæ, Et hanc ſuam voluntatem
A variis modis conteſtatus eſt, vnde hæc voluntas Dei hominibus ſignificata, *teſtamentum* dicitur. Tamen, quia hæc volūtas Dei manifeſtatur homini per modum promiſsionis non abſolutæ, ſed conditionatæ, ideo teſtamentum Dei dicitur etiam fœdus, & pactum. Vnde Aug. lib. 1. locutionum de Geneſi, num. 94. *Amant* (inquit) *Scripturæ pro pacto ponere teſtamentum.* Et ideo vbi Exod. 24. legimus. *Hic eſt ſanguis fœderis,* Paul. ad Heb. 9. citat. *Hic eſt ſanguis teſtamenti,* & vbi Geneſ. 17. circumciſio dicitur *ſignum fœderis.* Eccleſ. quadrageſimo quarto dicitur, *In carne eius ſtare fecit teſtamentum.* Rurſus quia cōditio, ſub qua Deus ſuam hæreditatem promittit, eſt obſeruatio mandatorum eius, ipſum etiam Dei præceptum, *teſtamētum* appellari ſolet, vt Ioſue. 7. *Tranſgreſſus eſt teſta-*
B *mentum meum, quod diſpoſui ad eos,* vt ibi notauit Auguſt. lib. quæſtionum in Ioſue. Hinc deniq; diſtinguuntur duo teſtamenta in Scripturis, *nouū, & vetus,* vt conſtat Ierem. 31. ad Galat. 4. ad Hebr. 8. quæ diſtinguuntur tum in diuinis promiſsionibus, quæ in teſtamento veteri præcipue erant temporales: in nouo autem ſpirituales, & æternæ: iuxta illud: *Melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt,* ad Heb. 8. Tum quia illud continebat præcepta externa, & carnalia: hoc autem interna, & ſpiritualia, iuxta illud. *Pactum feriam cum domo Iſrael. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eam,* ad Heb. 8. Denique illud ſacramenta habebat egena, & infirma, vnde iubebat, ſed non iuuabat: hoc vero habet ſacramenta efficacia gratiæ, quibus plurimum iuuat ad implendum,
C quod iubet, vt latiſsimè tractat Auguſt. lib. toto de ſpiritu, & litera, præſertim c. 25. & lib. quæſtionum in Exodum quæſt. 166. & li. 3. contra duas Epiſt. Pelagian. cap. 4. Hinc denique ipſæ Scripturæ, in quibus hæc voluntas, & promiſsiones Dei continentur, *teſtamentum nouum,* & *vetus* dicuntur, tanquam inſtrumenta Dei voluntatem continentia, & ſignificantia. Præcepta etiam ipſa vetera, & noua poſſunt dici *vetus,* & *nouum teſtamentum,* ac denique ipſa ſacramenta, quæ etiam ſunt ſigna, vel inſtrumenta pacti, promiſsioniſq; diuinę.

Teſtamentum Dei quod ſit. Auguſtin. Exod. 24. Hebr. 9. Gen. 17. Eccl. 44. Ioſue. 7. Auguſt. Teſtamentū nouum & vetus. Ierem. 31. Galat. 4. Hebr. 8. Ierem. Hebr. 8. Auguſtin.

Secundo ſupponendum eſt, Chtiſtum Dominum teſtamentum condidiſſe non vetus & temporale: ſed nouum, & æternum. Hoc in primis conſtat ex Paul. Hebræ. 7. dicente. *Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus.* Vocat autem *ſponſorem,* quia (vt diceba-
D mus) diuinum teſtamentum per modum pacti, & promiſsionis fit, dando leges, & præcepta, & promittendo hæreditatem ſeruantibus ea, & ideo ca. 8. vocat Chriſtum, *Mediatorem noui teſtamenti.* Quia Deus per Chriſtum nouum teſtamentum condidit, & bona illius repromiſit, quæ ſuo ſanguine idem Chriſtus nobis promeruit, & ideo ſanguis eius dicitur, *Sanguis noui teſtamenti.* Marc. 14. Lucæ. 22. & 1. ad Corint. 11. & ad Heb. 13. dicitur, *Sanguis teſtamenti æterni.* Quia Chriſtus teſtamētum quod condidit, ſuo ſanguine ita confirmauit, vt in æternū duraturum ſit, vel ſimpliciter, quantum ad bona, quæ promiſit, vel vſque ad finem ſæculi, quoad leges, & ſacramenta, quæ ſtabiliuit. Et hinc colligitur, Chriſtū, ante mortem ſuam condidiſſe hoc teſtamentum, quia prior
E debet eſſe inſtitutio teſtamenti, quam mors teſtatoris, teſtamentum enim morte confirmatur, vt Paulus docuit ad Hebr. 9. *Alioquin* (inquit) *nondum valet, quamdiu viuit, qui teſtatus eſt.* Vbi de Chriſto Domino loquitur, ſupponit ergo Chriſtum, dum vixit, teſtamentum condidiſſe, Loquimur autem de teſtamento, vt ſignificat vltimam voluntatem verbis aut ſignis ſufficienter expreſſam, ſiue ſit ſcriptum, ſiue non, hoc enim nihil ad rem præſentem refert.

Teſtamentū nouum, & æternum Chriſtus cōdidit. Hebr. 7. Hebr. 8. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corint. 11. Hebr. 13. Hebr. 9.

His ergo poſitis difficultas ſupereſt, an Chriſtus Dominus in cruce poſitus, hoc teſtamentum condiderit, vel antea. Prima ſententia eſſe poteſt, Chriſtum in cruce teſtamentum condidiſſe, Primo, quia

Prima ſententia.

ſi verba

ſi verba Chriſti in cruce ſpectemus, inueniemus omnia, quæ in prudenti teſtamento condendo obſeruari ſolent. Primo enim ſolet is, qui teſtatur, animam ſuam Deo offerre, & commendare: hoc Chriſtus in cruce præſtitit. Secundo ſolet, qui teſtatur, ſi ab aliquibus paſſus eſt iniurias, eas in teſtamento reremittere, quod etiam Chriſtum in cruce feciſſe legimus. Tertio, qui teſtatur, prouidere ſolet filiis, ſi eos habet, vel parentibus, ſi eius ope indigent, vel amicis: Chriſtus autem in cruce, & matris curam habuit, & amici Ioannis, ac ſpiritualis filij: vnde Ambroſ. Epiſt. 82. in fin. *Teſtabatur in cruce Chriſtus, & inter matrem, atque diſcipulum diuidebat pietatis officia.* Deniq; hæreditatem promittit qui teſtatur: hanc Chriſtus latroni pollicetur in cruce, & in perſona eius, omnibus in ſe credentibus, ac vere pœnitentibus. Secundo ibi concurrebant omnes circumſtantiæ ad condendum teſtamentum neceſſariæ. Solet enim teſtamentum, quando neceſsitas, aut periculum prius non vrget, in fine vitæ inſtitui: Chriſto autem nullum imminebat periculum, cum horam mortis ſuæ præſciret, non ergo illi fuit neceſſarium teſtamentum condere ante vltimum vitæ terminum. Fuit autem conueniens vſque ad illud tempus differre, tum vt oſtenderet in ſua voluntate, & conſilio omnia momenta eſſe poſita, tum etiam, vt ſe oſtenderet liberum, ſuiq; iuris, etiam ſi clauis fixus, & in hoſtium poteſtate, quaſi vinctus, & captiuus eſſe videretur. Deinde, vt teſtamentum eius ſtatim, ac eſſet abſolutum, ſeu (vt ita dicam) immediate poſt, morte confirmaretur. Tandem quia, vt teſtamentū ſit validum, oportet vt ſolenne ſit, & coram teſtibus fide dignis fiat, teſtamentum autem in cruce inſtitutum, maximam ſolennitatem habuiſſe neceſſe eſt. Nam publice, & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac voce publica, vt à nemine poſsit ignorari, & coram teſtibus fide dignisſimis, Maria Virgine, Ioanne Euangeliſta, Magdalena, & aliis. Tertio tunc Chriſtus condidit teſtamentum nouum, quando abrogauit prius. Quia (ſicut Paulus ait ad Hebr. 8. *Dicendo nouum, veterauit prius, quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt,* ita nos dicere poſſumus, inſtituendo nouum Teſtamentum abrogaſſe prius. Sed Chriſtus in cruce pendens, dixit. *Conſummatum eſt.* Quo verbo ſignificauit impletas fuiſſe omnes Prophetias, omneſque vmbras, & figuras, & conſequenter conſummatum teſtamentum, quod in illis fundabatur, ergo illo verbo ſignificauit Chriſtus & nouum teſtamentum fuiſſe tunc plene conditum, & antiquum ablatum, vt explicuit D. Thom hic. q. 47. art 2. ad 1.

Ambroſ. *Heb. 8.* *Ioan. 19.* *D. Thom.*

2. Sententia. Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſtum Dominum non in cruce, ſed in nocte cœnæ condidiſſe teſtamentum nouum. Hæc videtur antiquorum Patrum ſententia. Damaſc. lib. 4. cap 14 *Cum voluntariam* (inquit) *mortem noſtra cauſa ſuſcepturus eſſet, ea nocte qua ſe ipſum tradebat, teſtamentum nouum ſanctis ſuis diſcipulis, & Apoſtolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, inſtituit.* Indicauit etiam Tertullianus lib. 4. contra Marc. c. 40. vbi de myſterio, quod Chriſtus in cœna perfecit ſermonem habens, inquit: *Sic, & in calicis mentione teſtamentum conſtituit, ſanguine ſuo obſignatum.* Vbi alludit ad verbà, quæ Chriſtus in cœna protulit. *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,* illius ſcilicet, quod ipſe tunc condebat. Quod etiam ſignificauit Chryſoſtomus homil. 83. in Matth. dicens. *Hoc ipſum teſtimonium nouum confirmat. Et quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, eodem modo nouum Dominicum poſſet ſanguinem.* Et idem ſentit Ambroſ. 1. ad Corint. 11. Secundo hoc idem probatur ex verbis Chriſti Lucæ 22. *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine* vel (vt Matth. & Marc. habent) *Hic eſt ſanguis noui teſtamenti.* Quo loco omnes expoſitores Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Anſel. Ambro. aduertunt oppoſuiſſe Chriſtum ſanguinem ſuū ſanguini hircorum, & vitulorum, quo antiquum teſtamentū ſancitum eſt, dicente Moyſe Exod. 24. *Hic eſt ſanguis teſtamenti, quem mandauit ad vos Deus.* Sicut ergo Moyſes dicens illa verba obſignauit vetus teſtamentū, ita Chriſtus dicens: *Hic eſt ſanguis noui teſtamenti,* nouum teſtamētum obſignauit: Non poteſt autem teſtamentum obſignari, niſi etiam condatur, ergo ibi etiam conditum eſt nouum teſtamentum. Tertio ex iis, quæ geſta ſunt in cœna. Ibi enim Chriſtus præcipua præcepta legis nouæ diſcipulis tradidit, nimirum præceptum charitatis. *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem.* & illud, *Mandatum nouum do vobis,* & præceptū noui ſacrificij. *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus etiam verbis vſum præcipui ſacramenti præcepit. Ibidem etiam facta eſt promiſsio remiſsionis peccatorum, quæ virtute cōtinet promiſsionem gratiæ, & gloriæ, & non eſt facta vni, vel alteri: ſed omnibus præſentibus, & abſentibus. *Qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.* In his antē quaſi in primis quibuſdam capitibus continetur nouum teſtamentum, in quo per ſe, & eſſentialiter tantū ſunt præcepta fidei viuæ, & ſacramētorum, cum promiſſione æternæ hæreditatis. Deinde hoc totum geſtum eſt coram legitimis teſtibus, qui futuri erant principes Eccleſiæ, *& miniſtri noui teſtamenti,* 2 ad Corint. 3. quod miniſterium in eadem cœna ſunt conſequuti. Nam illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem,* ordinati ſunt ſacerdotes, & *diſpenſatores myſteriorum Dei* 1. ad Corint. 4. non debuerunt autem miniſtri teſtamenti ante ipſum teſtamentū initiari, ſed in ipſo teſtamento ſolent inſtitui. Deniq; tempus illud aptiſſimum erat ad teſtamentum condendum, quia tunc Chriſtus valedixit diſcipulis ſuis, vt ad paſsionem, & mortem iret. Vnde oportuit, vt prius diſponeret ea, quæ ad nouum teſtamentum pertinebant.

Damaſc. *Tertul.* *Chryſoſt.* *Ambroſ.* *Luc. 22.* *Matth 26.* *Marc 14.* *Chryſoſt.* *Theophyl.* *Euthym.* *Anſelm.* *Exod. 24.* *Ioan 13.* *Luc 22.* *Matth. 26.* *2. Cor. 3.* *Luc. 22.* *1. Cor. 4.*

3. Sententia. Tertia ſentētia eſſe poteſt, Chriſtum neq; in cœna, neq; in cruce teſtamentum condidiſſe: Sed paulatim in diſcurſu vitæ ſuæ, præſertim à baptiſmate, & prædicatione ſua. Fundamentum eſt, quia condere teſtamentum nouum nihil aliud fuit, quam legem nouam ferre ſub expreſſa promiſsione gratiæ, remiſsionis peccatorum, ac regni cœlorum, noua ſacramenta, ac nouum ritum colendi Deum inſtituendo: Sed Chriſtus non præſtitit hoc in ſola cœna, & cruce, ſed prædicto tempore. Nam ſtatim à principio prædicationis cœpit promittere regnum cœlorum, eamque promiſsionem ſæpiſsimè in diſcurſu prædicationis ſuæ confirmauit. Deinde vel in Baptiſmo, vel paulò poſt ſacramentum baptiſmi inſtituit, qui eſt quaſi fundamentum, ſeu initium nouæ legis, & ianua, qua Chriſti hæreditatem adimus. Rurſus alia ſacramēta diſcurſu temporis inſtituit, nec de omnibus conſtat, quando ſunt inſtituta, quamuis cōſtet de aliquibus. Ad hæc præceptum fidei de ſuo aduentu, ac de diuinitate ſua, quæ eſt vna ex præcipuis conditionib. noui teſtamēti, multo ante cœnam ſufficienter prædicauit, ac promulgauit Chriſtus Dominus: ergo non vno, vel alio definito actu ac tempore condidit hoc teſtamentum: ſed ſucceſsione temporis, ac diuerſis actionibus. Ex hoc autem diſcurſu (ſi rectè procedit) aperte colligitur, nouum teſtamētum non fuiſſe à Chriſto integre conditum ante mortē. Multa enim ex præcipuis, ac valde neceſſarijs, addita ſunt poſt reſurrectionem eius, nam eo tempore inſtitutum eſt ſacramentum pœnitentiæ, & præceptum confeſsionis latum: imo & præceptum baptiſmi antea datum nō erat. Monarchia etiam Eccleſiaſtica poſtea inſtituta eſt, & ſuprema poteſtas Petro delegata, antea enim ſolum erat promiſſa, hæc autem omnia conſtituunt integre nouā legem, ſeu nouum teſtamētum.

Vt rem hanc exacte explicemus, duplici ratione Chriſti perſonam conſiderare poſſumus. Vno modo vt perſonam publicam, id eſt, vt caput, & authorem, ſummumq; Eccleſiæ Pontificem, ac legiſlatorem. Secundo, vt perſonam priuatā habentem pro-

priam aliquam, & ſpecialem cognitionem. Sicut enim ſolet diſtingui duplex ratio in gratia Chriſti, ſcilicet capitis, & priuatæ perſonæ, ita nos hanc duplicem rationem in eius voluntate conſiderare poſſumus, & ſub vtraque intelligi poteſt condere teſtamentum, & declarare vltimam voluntatem ſuam. Et nouum quidem teſtamentum proprie condidit vt caput, & Pontifex Eccleſiæ. Quia condidit illud vt legiſlator, & quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam, & gloriam in cohæredes ſuos. Vt priuata autem perſona diceretur condere teſtamẽtum: ſi tantum vt homo ex bonis temporalibus, & humanis aliquid legaſſet.

Chriſtus vt caput, & Pontifex Eccleſiæ nouũ teſtamentũ in cruce non condidit.

Dico ergo primo, Chriſtus Dominus vt caput, & Pontifex Eccleſiæ nullo modo inſtituit teſtamentum nouum in cruce pendens. Hæc concluſio probatur. Quia Chriſtus in cruce nullum verbum protulit, quod ad hoc teſtamentum condendum pertineat. Quod breuiter oſtenditur diſcurrendo per ſingula verba, quæ in cruce protulit, quæ ſeptem ab Euangeliſtis referuntur.

Prima Chriſti in cruce pendentis vox. *Luc 23.* *Iren orat.*

Primum eſt illud, *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* Quod retulit Lucas capite. 23. Quibus verbis oſtenditur, in primis (vt Irenæus ait libro 3. contra Hæreſ. cap. 20.) longanimitas, patientia, miſericordia, & bonitas Chriſti, dum etiam eos, qui ipſum occidebant excuſat, pro eiſque orat. Deinde (vt ait Cyprian. ſerm. de paſsione) oſtendit ſe Chriſtus in verbis illis Pontificem, ac mediatorem inter Deum, & homines. Quia (vt Paul. dicit ad Hebræos 5.) *Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis, vt condolere poſſit iis qui ignorant, & errant.* Vnde Leo Pap. ſer. 4. de paſsione, *Paſsio* (inquit) *Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacramenta, quam Dominus Ieſus ita ad omnium ſuſcepit ſalutem, vt inter clauos, quibus ligno tenebatur affixus, pro interfectoribus ſuis paterna clementia ſupplicaret, & diceret, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Paulus autem ad Hebræos 5. de Chriſto Pontifice loquens ait. *Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.* Exauditus autem dicitur, ad oſtendendam vim, & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, quo Chriſtus exaudiri voluit. Vnde licet, nõ omnibus crucifixoribus dimiſſum ſit peccatum: nihilominus tamen oratio Chriſti ſuum effectum conſequuta fuit, quia Chriſtus (vt ait Theophyl. Luc. 23.) non abſolute voluit omnibus dimitti: ſed omnibus qui illius pœnitentiam agerent. Vnde Hieronym. in illa verba Iſai. 27. *Idcirco ſuper hoc dimittetur iniquitas domui Iacob. Propter hoc* (inquit) *id eſt, propter Chriſti orationem, auferetur peccatum eius, ſi voluerit agere pœnitentiam, & merebitur benedictionem Dei, qui ſibi maledictionem fuerat imprecatus, dicens: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Itaque ea ratione & veniam pœnitentibus obtinuit, & auxilium ſufficiens, quo pœnitere poſſent. Adde etiam ex D. Thom. ſupra quæſt. 21. artic. 4. ad 2. & Euthym. Luc. 23. illa oratione obtinuiſſe Chriſtum efficax auxilium ad peccati remiſsionem cum effectu conſequendam: hoc tamen modo non eſſe factam pro omnibus, ſed pro prædeſtinatis tantum: & hoc ſenſu videtur dixiſſe Leo Papa ſerm. 11. *De eius orationis potentia fuiſſe, vt prædicatio Petri Apoſtoli ex iis qui dixerunt, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, multorum ad pœnitentiam corda conuerteret, & vno die baptizarentur tria fere millia Iudæorum, fieretque cor vnum, & anima vna: paratorum iam pro eo mori, quem popoſcerant crucifigi.* Et ita etiam cenſent multi confeſsionem latronis, & centurionis, & eorum, qui *reuertebantur percutientes pectora ſua*, huic Chriſti orationi eſſet adſcribendam. Denique multi exiſtimant, propter hanc Chriſti orationem, Iudæorum ſupplicium per quadraginta, & eo amplius annos dilatum eſſe, vt poſſent (ſi vellent) pœnitentiam agere, ſuique peccati remiſsionem conſequi. Quod indicat Cyprian. ſupra, vbi copioſe, & eleganter de huius orationis efficacia tractat. At vero in huius orationis verbis nihil eſt quod ad teſtamentum nouum condendum pertineat, quia licet Chriſtus exemplum nobis dederit pro inimicis orandi: non tamen illis verbis aliquid præcepit, vel promiſit, vel aliquem noui teſtamenti ritum inſtituit.

Cyprian. *Hebr 5.* *Leo Papa.* *Hebr 5.* *Oratio Chriſti de cruce precantis exaudita quomodo.* *Tertul.* *Hieronym.* *Luc. 23.* *D Thom.* *Euthym.* *Leo Papa*

Secunda Chriſti pendentis in cruce vox. *Luc. 23.* *Luc 7.*

Secundum verbum Chriſti in cruce fuit ad latronem: *Hodie mecum eris in paradiſo*, de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt. Et hoc etiam fuit quidem verbum ſummi Pontificis, qui poteſtatem habebat excellentiæ ad remittenda peccata, & dandi gratiam, ac perſeuerantiam in illa, atque adeo promittendi regnum cælorum: ſed neque hoc verbum aliqua ratione ad nouum teſtamentum condendum ſpectauit. Sicut etiam, cum dixit Magdalenæ. *Remittuntur tibi peccata tua*, ille fuit quidam actus poteſtatis excellentiæ, & remiſsionem peccatorum per eum præſtitit: non tamen propterea ad inſtitutionem noui teſtamenti pertinuit.

Tertia Chriſti de cruce pendentis vox. *Ioan 19.* *Auguſt.*

Tertium verbum Chriſti fuit ad matrem, *Mulier, ecce filius tuus*: Et ad Ioannem, *Ecce mater tua*. Quod quidem fuit verbum pietatis & charitatis, quo oſtẽdit quanta cura & ſolicitudine res matris curabat, quantumq; dolori eius & orbitati compatiebatur. Fuit etiam (vt Auguſtin. dicit tract. 119. in Ioannem) exemplum, quo docuit, quomodo ſint honorandi parentes. Per ſe autem conſtat illa verba nihil pertinuiſſe ad noui teſtamenti inſtitutionem. Imo neque illis verbis explicuit Chriſtus aliquem actum pertinentem ad ipſum, vt caput Eccleſiæ, ſeu vt perſonã publicam: ſed fuit actus perſonæ priuatæ, quæ curam gerebat matris ſuæ. Quamquam enim Cyrillus lib. 12. in Ioan. capite 34. reprehendat eos, qui dicunt Chriſtum carnis coniunctione commotum fuiſſe, tamen non videtur negandum, quin propter ſpecialem coniunctionem, quam ſecundum naturam humanam Chriſtus habebat cum Virgine, ſpecialem illius curam geſſerit, vt Auguſtin. ſupra docuit. Chryſoſt. Theophyl & Euthym. in Ioannem. Neque ipſe Cyrillus hoc negare potuit. Nam ſtatim ſubdit, illo actu, & re ipſa nos docuiſſe Chriſtum honorandos eſſe parentes: ergo tunc Chriſtus loquutus eſt ad Virginem vt ad parentem. Imo Chryſoſtom. ait, hoc facto obſtruxiſſe Chriſtum os Marcionis, *Nam, ſi non eſſet genitus* (inquit) *ſecundum carnem, neque matrem habuiſſet, cuius gratia tantam circa eam ſolam habuiſſet prouidentiam?* Vnde eleganter Cyprianus ſermone de paſsione Domini. *Conſidero te in cruce de matre ſolicitum, cui volenti loqui tecum, cum euangeliʒares, negaueras retroactis diebus colloquium. Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & prouides ſedulo benedictæ inter mulieres Apoſtolicam clientelam, & obſequium virginis, virgini diſcipulo tradis.* Senſus ergo Cyrilli eſt, Chriſtum non fuiſſe commotum ex ſenſibili affectu, ſed ex ratione dictante matrem eſſe honorandam. Cur autem Chriſtus communi nomine *mulieris* Virginem appellarit, dixi ſuperius diſputat. 1. huius tomi, ſect. 1. Quam etiam ob cauſam, eam potius Ioanni, quam alteri commendauerit, alterius negotij eſt. Dici autem poteſt breuiter, mortuum iã tunc fuiſſe Ioſephum (vt in ſuperioribus diximus) ex Apoſtolis vero ſolum Ioannem affuiſſe cruci, & ſua conſtantia, & amoris ſignificatione tantum honorem, tantumq; beneficium meruiſſe: ad quod etiam plurimũ contulit ſingularis eius puritas, & virginitas, & quod, (vt par eſt credere) ſingulari amore Virginem proſequeretur, & (quod caput eſt) quod eum Chriſtus vnice diligebat. Neque vero defuere quidam, qui affirmarent, & ſcriptis proderent, tam efficacia fuiſſe illa Chriſti verba, vt propriũ, ac Phyſicum

Cyril. *Auguſtin.* *Theophyl.* *Euthym.* *Chryſoſt.* *Cyprian.*

ſicum effectum effecerint, quem ſignificabant, ita vt veras, & phyſicas relationes matris, & filij, Virgini, Ioannique impreſſerint. Sed hoc fictitium eſt, & impoſsibile. Quia relationes non poſſunt imprimi ſine fundamento. Illud tamen veriſimile eſt, Chriſtum illis verbis impreſsiſſe Virgini, & Ioanni ſingularem quendam mutuum affectum maternum, ac filialem. Sed de hoc alias.

Matth. 27. Marc 15.

Quarta, & quinta Chriſti pendentis de cruce vox

Quartum verbum eſt, *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* De cuius ſenſu nihil hoc loco dicam, quoniam, illud ſatis tractaui in priori tom diſp. 33. ſect. 1. & inferius diſp. 38. ſect. 2. iterum de illo ſermo redibit. Certum ergo eſt, verbum hoc, cum nec promiſſionem, nec præceptum contineat, ad rationem teſtamēti nullo modo pertinere: ſed ſolū fuiſſe quandam oſtenſionem grauiſsimi doloris, & afflictionis, quā Chriſtus patiebatur in inferiori parte abſq; vlla ſolatio, quod in eam redundaret. Et eadem ratio eſt de quinto verbo, *ſitio*, de quo in præcedenti ſectione multa diximus. Vtrumque enim fuit prolatum tantum ad explicandum dolorem animi, & corporis, vt vtriuſq; veritas, & acerbitas pœnæ manifeſtaretur.

Ioan. 19.

Sexta Chriſti de cruce pendentis vox.

Luc. 18.

Sextum verbum, *Conſummatum eſt*, nullam inſtitutionem continet, nec promiſsionem, aut præceptum: ſed ſolam teſtificationem Chriſti, quod iam prophetiæ completæ eſſent, quę de paſsionibus prædictæ erant. Ac ſi diceret, nihil aliud iam ſupereſt in mea paſsione implendum. ſicut Luc. 18. dixerat, *Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ dicta ſunt à Prophetis de filio hominis.* Hic eſt enim ſenſus literalis, illius verbi, quod Chriſtus protulit, vt ſignificaret mortem ſuam non caſu accidere, ſed eo tempore, ac modo, quo à Deo præordinata erat, & prædicta. Quod autem teſtamentum vetus conſummaretur, id eſt, aboleretur, conſequutum quidem eſt ex morte Chriſti, hoc tamen non eſt proprie illo verbo ſignificatum. Quia nec verbum, *Conſummatum eſt*, id proprie ſignificat, nec tunc, quando Chriſtus illud protulit teſtamentum vetus exoleuerat, ſed paulo poſt in morte eius abrogatum eſt.

Septima Chriſti pendentis in cruce vox. Luc. 23.

Ioan. 15.

Septimum verbum fuit, *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*, Quod ſtatim præ ſe refert nihil continere ſub ſeſe, quod ad inſtitutionem teſtamenti noui pertineat, neque prolatum eſſe à Chriſto, vt exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: ſed ſolum vt oſtenderet affectum, pietatem, ac reuerentiam, quam erga patrem habebat ſuum. Et adueniſſe iam tempus, de quo ipſe prædixerat Ioan. 15. *Exiui à patre, & veni in mūdum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Et vt confutaret hæreticorū blaſphemiā, qui propter ſuperiora verba, *Deus Deus meus*, &c. deſperationem illi imponere auſuri erant, Nam in hoc verbo oſtendit ſummam certitudinem, & ſecuritatem quod ſuus ſpiritus eſſet ſub tutela, & protectione Dei. Hoc enim proprie metaphorica illa locutio ſignificat, iuxta illud Sapientiæ 3. *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis: viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace*, & Deuter. 33. *Omnes ſancti in manu illius ſunt.* Addunt etiam aliqui eo verbo indicaſſe Chriſtum certitudinem ſuæ reſurrectionis. Nam verbum illud *commendandi*, iuxta proprietatem verbi Græci, ſignificat traditionem alicuius rei, veluti in depoſitum, vt ſeruetur, & poſt exiguum tempus reſtituatur.

Sap. 3.

Deut. 33.

Obiectio.

Reſponſio.

Ex his ergo omnibus ſatis conſtat, nullum in verbis Chriſti prolatis in cruce, veſtigiū fuiſſe inſtitutionis teſtamenti noui, cum tamen de ratione teſtamenti ſit, vt propriis, & claris verbis inſtituatur. Dicet aliquis non verbo, ſed facto ipſo inſtituiſſe teſtamentum nouum, proprium ſacrificium offerendo, quo teſtamentum illud confirmatum eſt. Sed hoc nullius momenti eſt, quia aliud eſt obſignare teſtamentum, aliud condere, ſicut etiam inter homines teſtamentum morte confirmatur, id eſt, ſtabile, & irreuocabile fit: non tamen in ipſa morte fit, ſed factum ſupponitur. Adde (quod infra oſtendemus) illud ſacrificium crucis non fuiſſe ſacrificiū proprium nouæ legis, vt propter ſolum illud poſsit dici aliquo modo tunc eſſe teſtamentum nouum conditum.

Chriſtus vt caput, & princeps Eccleſiæ nouū teſtamētum præcipue in vltima cœna condidit.

Zach. 9.

De ſecundo, Chriſtus Dominus vt caput, & princeps Eccleſiæ præcipue condidit nouum teſtamentum in cœna, quoad id quod in eo eſt præcipuum, quamuis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinēt, aliis temporibus inſtituerit. Priorem partem huius aſſertionis probant, quæ adduximus in ſecunda ſententia, vt poteſt breuiter ita explicari. Quia tunc aliquis proprie dicitur inſtituere teſtamentum, quando aliquibus relinquit omnia bona ſua, ſed Chriſtus in cœna reliquit Eccleſiæ ſuum corpus, & ſanguinē, atque ſeipſum totum, in quo & omnes diuitiæ eius, & omne bonum continetur: vbi non incommode applicari poteſt illud Zach. 9. *Quod eſt bonū eius, & quod pulchrum eius, nonne frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Deinde tunc etiam promiſit Eccleſiæ ſuum ſpiritū, & pręcipua præcepta tradidit (vt ſupra dicebamus) ac denique noui teſtamenti expreſſam mentionem fecit: ergo ſine dubio tunc præcipue cōdidit teſtamentum, quod ſuo etiam ſanguine tunc incruente immolato ſanciuit: poſtea vero in ſacrificio cruento omnino ſtabiliuit ac confirmauit. Poſterior pars aſſertionis ſatis probatur ex iis, quæ in tertia ſententia adducta ſunt. Nam cum teſtamentum nouum multa contineat, potuit pro ratione diuinæ Sapientiæ temporibus opportunis quoad diuerſa præcepta, & ſacramenta paulatim, & ſucciſsiue perfici. Neque eſt inconueniens, teſtamentum hoc prius fuiſſe morte teſtatoris confirmatū, quam fuerit omni ex parte abſolutum, quia hoc ipſum indicium fuit, teſtatorem nō diu fuiſſe inter mortuos permanſurum, ſed paulo poſt ad vitam rediturum, atque omnibus rebus ſuis vltimam manum impoſiturum, antequam in cœlum aſcenderet.

Chriſtus vt priuatus homo teſtamentum proprie non condidit.

Dico tertio, Chriſtus vt priuatus homo proprie teſtamentum non condidit. Quia nulla bona temporalia habuit, de quibus diſponeret: ſi autem aliquid egit quod vmbram teſtamenti haberet, illud potius in cruce, quam alibi factum reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil ampli. Atque hæc de Chriſti paſsione ſufficiant.

QVÆSTIO XLVII.

De cauſa efficiente Paſſionis Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſa efficiente paſsionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum Chriſtus fuerit ab aliis occiſus, vel à ſeipſo.

Secundo, ex quo motiuo ſeipſum paſsioni tradiderit.

Tertio, vtrum Pater tradiderit eum ad patiendum.

Quarto, vtrum fuerit conueniens, vt per manus Gentium pateretur, vel potius à Iudæis.

Quinto, vtrum occiſores eius eum cognouerit.

Sexto, de peccato eorum, qui Chriſtum occiderunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus fuerit ab alio occiſus, an à ſeipſo.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ab alio occiſus, ſed à ſeipſo. Dicit enim ipſe, Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. Ille autem dicit aliquē occidere, qui animā eius tollit. Non eſt ergo Chriſtus ab aliis occiſus, ſed à ſeipſo. 255.

Infr. q. 50. art. 1. ad 2. & q 51. art. 3 Cor. Et op. 3. ca 337. & 338.

2. Præ-

lib 5. c. 13. paulo poſt princ tom. 3.

2. Præterea, Illi qui ab alijs occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, & maxime hoc apparet in crucifixis: vt enim dicit Auguſtinus in 4. de Trinitate longa morte cruciabatur ligno ſuſpenſi. In Chriſto autem nō hoc accidit: nam clamans voce magna, emiſit ſpiritum: vt dicitur Matthæi vigeſimoſeptimo. Non ergo Chriſtus eſt ab alijs occiſus, ſed à ſeipſo.

3. Præterea. Illi, qui ab alijs occiduntur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntarie: quia violentum opponitur voluntario. Sed Auguſtin. dicit in 4. de Trinit. quod ſpiritus Chriſti non deſeruit carnē inuitus, ſed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit. Non ergo Chriſtus eſt ab alijs occiſus, ſed à ſeipſo.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 18. Poſtquam flagellauerint occident eum.

B

Reſpondeo dicendum, quod aliquid poteſt eſſe cauſa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directe ad illud agendo. Et hoc modo perſecutores Chriſti eum occiderunt, quia ſufficientem cauſam mortis, ei intulerunt, cum intentione occidendi ipſum, & effectu ſubſequente: quia ſcilicet ex illa cauſa eſt mors ſubſecuta. Alio modo dicitur aliquis cauſa alicuius indirecte, ſcilicet, quia non impedit cum impedire poßit, ſicut ſi dicatur aliquis alium perfundere, quia non clauſit feneſtram, per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipſe Chriſtus fuit cauſa ſuæ paßionis, & mortis: poterat enim ſuam paßionem, & mortem impedire. Primo quidem, aduerſarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non poſſent interficere. Secundo, quia ſpiritus eius habebat poteſtatem conſeruandi naturam carnis ſuæ, ne à quocunque læſiuo inflicto opprimeretur. C *Quod quidem habuit anima Chriſti, quia erat verbo Dei coniuncta in vnitate perſonæ, vt Auguſtin dicit in 4. de Trinit.* *lib. 4. c. 13 de Trin. tom. 3.* *Quia ergo anima Chriſti non repulit à proprio corpore nocumentum illatum: ſed voluit quod natura corporalis illi nocumento ſuccumberet, dicitur ſuam animam poſuiſſe vel voluntarie mortuus eſſe.*

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur: Nemo tollit animam meam à me, intelligitur, me inuito: quod enim aliquis ab inuito aufert, qui reſiſtere non poteſt, illud proprie dicitur tolli.

Ad ſecundum dicendum, quod vt Chriſtus oſtenderet, quod paßio illata per violentiam, eius animam non eripiebat, naturam corporalem in ſua fortitudine conſeruauit. vt etiam in extremis poſitus voce magna clamaret, quod inter alia miracula mortis eius computatur. D *Vnde dicitur Marci decimoquinto. Videns autem Centurio, qui ex aduerſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet, ait. Vere hic homo filius Dei erat. Fuit etiam & mirabile in CHRISTI morte, quod velocius mortuus fuit aliis, qui ſimili pœna afficiebantur. Vnde dicitur Ioannis decimonono, quod eorum, qui cum Chriſto crucifixi erāt, fregerunt crura, vt cito morerentur: ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Et Marci decimo quinto dicitur, quod Pilatus mirabatur, ſi iam obijſſet. Sicut enim eius voluntate, natura corporalis conſeruata eſt in ſuo vigore vſque ad extremum: ſic etiam quando voluit, ſubito ceßit nocumento illato.*

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus ſimul & violentiam paſſus eſt, vt moreretur, & tamen voluntarie mortuus fuit: quia violentia corpori eius illata eſt, quæ tamen tantum corpori eius præualuit, quantum ipſe voluit.

COMMENTARIVS.

Materia huius articuli per ſe eſt perſpicua: ſolū eſt aduertendum, cum D. Thom. dicit Chriſtum fuiſſe cauſam paſsionis, & mortis ſuæ, non directam ſed indirectam, non loqui de cauſa propria, ſeu morali, ſed de cauſa tantum per accidens phyſice loquendo. Nam vt aliquis dicatur cauſa ſimpli- A citer, & moralis alicuius effectus non ſatis eſt, quod poſsit effectum impedire, & non faciat: ſed oportet vt etiam teneatur, quia alioqui effectus non imputatur, nec moraliter reputatur voluntarius: Chriſtus autem Dominus, licet potuerit ſuam mortem vitare, non tamen tenebatur. Quia licet homo ſemper teneatur non ſe occidere, nō tamen tenetur ſemper cuſtodire vitam, cum poſsit: ſed poteſt eam exponere propter graues cauſas, ſicut Chriſtus eam expoſuit pro hominum redemptione. *Dubium.*

Dubitat autem hic Caietan. quomodo verum ſit, *Caietan.* potuiſſe Chriſtum vitare mortem ſuam. Quia Scot. *Scotus.* in 3. diſt. 16. q. 2. hoc negare videtur. Sed non video hic ſpecialem quæſtionem de morte potius, quam de alijs defectibus, ſeu paſsionibus corporis, de quibus generatim dictum eſt ſuperiori tomo, diſpu. 32. *Reſponſio.* ſect. 3. Et ſumma omnium eſt, voluntatem Chriſti *Chriſtus vitare mortem ſuam quotes modo potuit.* per vires ſuas naturales non potuiſſe vitare dolorem paſsiones, & mortem, vbi ſemel corpori ſufficientes cauſę naturales horum effectuū eſſent applicatæ. Et hoc ſenſu exiſtimo loquutum Scotum: eumque Caietanus admittit, neque vllus Catholicus poteſt in dubium reuocare. At vero voluntas Chriſti, vt organum Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam conſtat, ſuppoſita inſtrumentaria virtute, quam anima Chriſti habuit ad ſupernaturales effectus. Scotus autem, quia virtutē hanc inſtrumentariam propriam, & phyſicam non admittit, nihil de hac poteſtate loquutus eſt: non tamen credo, negaret, quin eo modo, quo Chriſtus faciebat alia miracula, poſſet etiam hoc facere, ſi expediret. Occurrebat tamen hîc quæſtio, quam D. Thom. attingit ſolut. argument. quomodo de facto mors, ſeu ſeparatio animæ Chriſti à corpore facta ſit, & vtrum ad aliam aliquid anima Chriſti directe, & poſitiue fuerit cooperata. Sed hoc pertinet proprie ad diſputationem de morte Chriſti, quam infra circa quæſt. 50. inſtituemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus fuerit ex obedientia mortuus.

Ad ſecūdum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit ex obedientia mortuus. Obedientia enim reſpicit præceptum. Sed non legitur Chriſto fuiſſe præceptum, quod ipſe pateretur. Non ergo ex obedientia paſſus fuit. *259. Inf. q. 48. artic. 2. & 3. col. & 4. contra c 55. ad 13. & 16. & op. 3. c. 234. & Rom. 6. l. 2. fin & lib. 5. col. 5. fin.*

2. Præterea. Illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex neceßitate præcepti. Chriſtus autem, non ex neceßitate, ſed voluntarie paſſus fuit. Non ergo paſſus eſt ex obedientia.

3. Præterea. Charitas eſt excellentior virtus, quam obedientia. Sed Chriſtus legitur ex charitate paſſus: ſecundum illud Epheſ. 5. Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Ergo paßio Chriſti magis debet attribui charitati, quam obedientiæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Philip. 2. Factus eſt obediens Patri vſque ad mortem.

Reſpondeo dicendum, quod conuenientißimum fuit, E *quod Chriſtus ex obedientia pateretur. Primo quidem, quia hoc conueniebat iuſtificationi humanæ: vt ſicut per vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iuſti conſtituantur multi, vt dicitur Roman. quinto. Secundo hoc conueniens fuit reconciliationi Dei ad homines. Vnde dicitur Romanorum quinto: Reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, in quantum ſcilicet ipſa mors Chriſti fuit quoddam ſacrificium acceptißimum Deo: ſecundum illud Epheſ. 5. Tradidit ipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Obedientia vero omnibus ſacrificiis antefertur, ſecundum*

dum illud 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quam victimæ.* Et ideo conueniens fuit, vt ſacrificium paſſionis, & mortis Chriſti ex obedientia procederet. Tertio hoc conueniens fuit eius victoriæ, qua de morte, & authore mortis triumphauit. Non enim miles vincere poteſt, niſi duci obediat, & ita homo Chriſtus victoriam obtinuit, per hoc quod Deo fuit obediens: ſecundum illud Prouerb. 11. *Vir obediens loquetur victorias.*

Hom. 59. in Ioan. in pag. 3. à princ. t. 3. Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus mandatum accepit à Patre, vt pateretur: dicitur enim Ioann. 10. *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, & hoc mandatum accepi à Patre meo*, ſcilicet ponendi animam, & ſumendi eam. Ex quo (vt Chryſoſtom dicit) non eſt intelligendum, quod prius expectauerit audire, & opus ei fuerit diſcere, ſed voluntarium monſtrauit proceſſum, & contrarietatis ad Patrem ſuſpicionem deſtruxit. Quia tamen in morte Chriſti lex vetus conſummata eſt (ſecundum illud quod ipſe moriens dixit Ioann. 19. *Conſummatum eſt*) poteſt intelligi, quod patiendo, omnia veteris legis præcepta impleuit. Moralia quidem, quæ in præceptis charitatis fundantur, impleuit in quantum paſſus eſt, & ex dilectione Patris (ſecundum illud Ioan. 14. *Vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc*, ſcilicet ad locum paſſionis) & etiam ex dilectione proximi: ſecundum illud Galat. 2. *Dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Cæremonialia vero præcepta legis, quæ ad ſacrificia, & oblationes præcipue ordinantur, impleuit Chriſtus ſua paſſione, in quantum omnia antiqua ſacrificia, figuræ fuerunt illius veri ſacrificij, quod Chriſtus obtulit, moriendo pro nobis. Vnde dicitur Coloſ. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti*: eo ſcilicet, quod Chriſtus comparatur ad illa, ſicut corpus ad vmbram. Præcepta vero iudicialia legis, quæ præcipue ordinantur ad ſatisfaciendum iniuriam paſſis, impleuit Chriſtus ſua paſſione, quoniam (vt in Pſalm. 68. dicitur) *quæ non rapuit, exoluit*, permittens ſe ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

Ad ſecundum dicendum, quod obedientia etſi importat neceſſitatem reſpectu eius quod præcipitur, tamen importat voluntatem reſpectu impletionis præcepti, & talis fuit obedientia Chriſti. Nam ipſa paſſio, & mors ſecundum ſe conſiderata, naturali voluntati repugnabat: volebat tamen Chriſtus Dei voluntatem circa hoc implere: ſecundum illud Pſal. 39. *Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui.* Vnde dicebat Matth. 26. *Si non poteſt tranſire à me calix iſte, niſi bibam illum, fiat voluntas tua.*

Ad tertium dicendum, quod eadem ratione Chriſtus paſſus eſt ex charitate, & obedientia: quia & præcepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia huius articuli diligenter diſputata eſt in priori tomo diſput. 43. ſect. 1. 2. & 3. & quia hic nihil addendum occurrit; nihil etiam repetendum eſſe cenſeo.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus Pater tradiderit Chriſtum paſſioni.

160. 3. d. 20. art. 5. q. 1. & quo. 1. arti. 3. fin. & Matth. 26. col. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Deus Pater non tradiderit Chriſtum paſſioni. Iniquum enim, & crudele videtur eſſe quod innocens paſſioni, & morti tradatur. Sed, ſicut dicitur Deut. 32. *Deus fidelis, & abſque vlla iniquitate.* Ergo Chriſtum innocentem non tradidit paſſioni, & morti.

A 2. Præterea. Non videtur, quod aliquis à ſeipſo, & ab alio morti tradatur. Sed Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis: ſecundum quod dicitur Iſa. 53. *Tradidit in mortem animam ſuam.* Non ergo videtur, quod Deus Pater eum tradiderit.

3. Præterea. Iudas vituperatur ex eo, quod tradidit Chriſtum Iudæis ſecundum illud. Ioan. 6. *Vnus ex vobis diabolus eſt*: quod dicebat propter Iudam, qui eum erat traditurus. Similiter etiam vituperantur Iudæi, qui eum tradiderunt Pilato: ſecundum quod ipſe dicit Ioan. 18. *Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi.* Pilatus etiam tradidit ipſum, vt crucifigeretur, vt habetur Ioan. 19. Non eſt autem participatio iuſtitiæ cum iniquitate, vt dicitur 2. ad Corinth. 6. Ergo videtur, quod Deus Pater tradiderit Chriſtum paſſioni.

B Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 8. *Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.*

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) Chriſtus paſſus eſt voluntarie ex obedientia Patris. Vnde ſecundum tria Deus Pater tradidit Chriſtum paſſioni. Vno quidem modo, ſecundum quod ſua æterna voluntate præordinauit paſſionem Chriſti ad humani generis liberationem, ſecundum illud quod dicitur Iſai. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum*: & iterum, *Dominus voluit conterere eum in infirmitate.* Secundo, in quantum inſpirauit ei voluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei charitatem. Vnde ibidem ſequitur, *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Tertiò, non protegendo eum à paſſione, ſed exponendo perſequentibus. Vnde & legitur Matth. 27. quod pendens in cruce Chriſtus dicebat, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* quia ſcilicet poteſtati perſequentium eum expoſuit, vt Aug. dicit, de gratia noui Teſtamenti. art. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod innocentem hominem paſſioni, & morti tradere contra eius voluntatem, eſt impium, & crudele: ſic autem Deus Pater Chriſtum non tradidit, ſed inſpirando ei voluntatem patiendi pro nobis. In quo oſtenditur, & Dei ſeueritas, qui peccatum ſine pœna dimittere noluit (quod ſignat Apoſtolus dicens. *Proprio filio ſuo non pepercit*) & bonitas eius in eo, quod cum homo ſufficienter ſatisfacere non poſſet per aliquam pœnam, quam pateretur, ei ſatisfactorem dedit. Quod ſignauit Apoſtolus dicens: *Pro nobis omnibus tradidit illum*, & Rom. 3. dicit. *Quem* ſcilicet Chriſtum, *propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.* In ep. 120. ex c. 6. & 10. tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus ſecundum quod Deus tradidit ſemetipſum in mortem, eadem voluntate, & actione, qua & Pater tradidit eum: ſed in quantum homo tradidit ſeipſum voluntate à Patre inſpirata. Vnde non eſt contrarietas in hoc, quod Pater tradidit Chriſtum, & ipſe tradidit ſemetipſum.

Ad tertium dicendum, quod eadem actio diuerſimode iudicatur in bono vel in malo, ſecundum quod ex diuerſa radice procedit. Pater enim tradidit Chriſtum, & ipſe ſemetipſum ex charitate, & ideo laudantur. Iudas autem tradidit ipſum ex cupiditate, Iudæi autem ex inuidia Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæſarem: & ideo ipſi vituperantur.

E

COMMENTARIVS.

HVnc articulum propoſuit D. Thom. ad explicanda illa verba Pauli ad Rom. 8. *Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quæ Teſtimonij Pauli ad Rom. 8. ſic egregie exponit, Deum tradidiſſe Chriſtum pro nobis, quatenus æterno conſilio definiuit, vt per Expoſitio. mortem ſuam nos redimeret, ex quo ortum eſt, vt Deus Pater pro nobis fieret homo paſsibilis, eique Pater inſpirauerit voluntatem moriendi pro nobis, ac denique, Chriſtum ſuum pro nobis trad. dit morti. vt manibus perſequentium illum obiecerit, & eorum voluntati, poteſtatique permiſerit. Vnde Origen. Origen.

lib.

lib. 7. in Epiſt. ad Rom. *Pro nobis* (inquit) *tradidit eum non illa traditione, qua dictum eſt, Tradet frater fratrem in mortem, & parentes filios, ſed tradidiſſe eum dicitur hoc ipſo, quod eum, cum in forma Dei eſſet, paſſus eſt exinanire ſemetipſum, & formam ſerui ſuſcipere, & vſque ad mortem crucis peruenire.* Ex qua poſitione obiter refellitur impietas hæreticorum noſtri temporis, dicentium. Patrem tradidiſſe Chriſtum inſpirãdo Iudæis eius mortem, eoſq; ad illam inſtigando. Sed de hoc aliâs. Eodem autem modo exponenda ſunt fere ſimilia verba Iſai. cap. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum*, quæ Septuaginta hoc modo vertecunt, *Dominus tradidit eum propter iniquitates noſtras.* Quæ in hunc modum legit, & exponit Tertull. libr. contra Praxian. c. 30. vbi, Patrem tradere filium exponit nihil aliud fuiſſe, quam mortem permittere. Clemens vero Alexan. lib. 1. Pædagog. cap. 8. ſic legit, *Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris*, & exponit, *Peccatorum ſcilicet correctorem, & directorem, & ideo hic ſolus poteſt peccata dimittere.* Sic etiam exponenda ſunt verba Chriſti Matth. 26. *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Dicitur enim dediſſe prædictis modis. Solum eſt in his locutionibus conſiderandum, cùm dicitur Pater tradidiſſe Chriſtum, ſi in verbo, *tradendi*, includatur miſſio filij, proprie id dici de prima perſona Trinitatis: ſi autem ſolum dicat ordinationem redemptionis noſtræ, & permiſſionem mortis Chriſti, ſic propriè dici de tota Trinitate, atque hoc ſenſu Patrem non perſonaliter, ſed eſſentialiter ſumi, quamuis appropriate poſsit accommodari primæ perſonæ Trinitatis.

Iſai. 53.

Tertul.

Clem. alex.

Matth 26.

Circa rationem vero expoſitionis D. Tho. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniuerit mortem Chriſti. Item quomodo eam Chriſto inſpirauerit, & ſuam de illa voluntatem oſtenderit. Sed de hac re videantur, quæ ſupra notauimus quæſt. præcedenti in commentar. artic. 10. & in priori tom. diſputat. 43. ſect. 3.

Dubium. Caiet.

Circa ſol. ad primum, merito dubitauit Caietan. quomodo D. Thom. agens de Deo, dixerit impium eſſe, innocentem inuitum ad mortem trahere. Cum enim Deus ſit Dominus vitæ, & mortis, reſpectu illius non eſſet impium, etiam ſi innocẽtem inuitum ad mortem traderet. Et reſpondet, cum D. Tho. ita loquutus eſt, non tractaſſe in ordine ad Deum: ſed ſecundum ſe, & abſolute. Sed non ſatis percipitur, quomodo de hoc poſsimus loqui abſolute, & non in ordine ad aliquem: Vel quid referat ad argumentum, quod de Deo procedit, conſideratio abſoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam reſpectu hominis non poteſt ea locutio accommodari, quia reſpectu hominis iniquum eſt innocẽtem morti tradere, non ſolum inuitum, ſed etiam volentem. Dices, interdum ex iuſta cauſa poteſt tradi innocens hoſti, etiam ſi occidendus ſit, dummodo ab habente poteſtatem tradatur, vt à Republica. Reſpondetur, in eo caſu etiam inuitum poſſe tradi: imo hoc ipſo quod eſſet ſimpliciter inuitus, iam non eſſet innocens, quia eo caſu tenetur ipſe conſentire. Et ſimiliter in præſenti, ſi Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipſe abſolute repugnaret, hoc ipſo deſineret eſſe innocens, ſi de diuina voluntate ei conſtaret. Videtur ergo D. Thom. vſus illa propoſitione, ſolum ad explicandam ſuauem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem. Nam licet ſit abſolutus Dominus, & poſsit ſuo arbitratu abſque alia cauſa, quem voluerit vita priuare, non vult tamen vti abſoluto Dominio, ſed legibus iuſtitiæ, & æquitatis quodam modo ſe accommodat. Et hoc modo non conſiderando in Deo abſolutam Domini poteſtatem, ſed ſolam rationem gubernatoris, ac iudicis, crudele eſſet, & iniquum, innocentem inuitum interficere. Præſertim quia hoc ipſo, quod mors ei eſſet inuoluntaria, eſſet quoque conſequenter ad ſatisfaciendum Deo, & ad omnes alios effe-

Reſponſio.

Obiectio.

Reſponſio.

A ctus prorſus inutilis. Et hoc fortaſſe ſibi voluit Caietanus, quamuis obſcure loquutus ſit. Aliæ ſolutiones claræ ſunt ex dictis.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm fuerit conueniens, Chriſtum pati à Gentilibus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum pati à Gentilibus. Quia enim per mortem Chriſti homines erant à peccato liberandi, conueniens videbatur, vt pauciſsimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudæi, ex quorum perſona 26.
B *dicitur Matth. 21. Hic eſt hæres, venite occidamus eum. Ergo videtur conueniens fuiſſe, quod in peccato occiſionis Chriſti Gentiles non implicarentur.*

2. Præterea. Veritas debet reſpondere figuræ. Sed figuralia ſacrificia veteris legis non Gentiles, ſed Iudæi offerebant. Ergo neque paſsio Chriſti, quæ fuit verum ſacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.

3. Præterea. Sicut dicitur Ioannis quinto Iudæi quærebant Chriſtum interficere, non ſolum quia ſoluebat Sabbathum, ſed etiam quia Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe Deo faciens.

Sed hoc videbatur eſſe ſolum contra legem Iudæorum, vnde & ipſi dicunt Ioannis decimonono: Secundum legem debet
C *mori, quia filium Dei ſe fecit. Videtur ergo conueniens fuiſſe, quod Chriſtus non à Gentilibus, ſed à Iudæis pateretur, & falſum eſſe quod dixerunt, Nobis non licet interficere quenquam: cum multa peccata ſecundum legem morte puniantur. vt patet Leuit. 20.*

Sed contra eſt, quod ipſe Dominus dicit Matthæi 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

Reſpondeo dicendum, quod in ipſo modo paſsionis Chriſti præfiguratus eſt effectus ipſius. Primò enim paſsio Chriſti effectum ſalutis habuit in Iudæis: quorum plurimi in morte Chriſti baptizati ſunt: vt patet act. 2. & 3.

Secundo vero Iudæis prædicantibus, effectus paſsionis Chri-
D *ſti tranſiuit ad Gentes. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus à Iudæis pati inciperet, & poſtea Iudæis tradentibus, per manus Gentilium, eius paſsio finiretur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ad oſtendendum abundantiam charitatis ſuæ, ex qua patiebatur, in cruce poſitus veniam perſecutoribus poſtulauit. Et ideo vt huius petitionis fructus ad Iudæos, & Gentiles perueniret, voluit Chriſtus ab vtriſq; pati.

Ad ſecundum dicendum, quod paſsio Chriſti fuit ſacrificij oblatio, in quantum Chriſtus propria voluntate mortem ſuſtinuit ex charitate. In quantum autem à perſecutoribus eſt paſſus, non fuit ſacrificium, ſed peccatum grauiſsimum.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit Iudæi Tra 114 in
dicentes, Nobis non licet interficere quenquam, intellexerunt Ioann circa
E *non ſibi licere interficere quenquam, propter feſti diei ſancti-* medium.
tatem, quam celebrare iam cœperant. Vel hoc dicebant (vt tom 9.
Chryſoſtom. dicit) quia volebant eum occidi, non tanquam
transgreſſorem legis, ſed tanquam publicum hoſtem, quia Re- Homil 82. in
gem ſe fecerat: de quo non erat eorum iudicare. Vel quia non Ioan. poſt.
licebat eis crucifigere (quod cupiebant) ſed lapidare, quod in med illius
Stephano fecerunt. Vel melius dicendum eſt, quod per Roma- tom. 3.
nos quibus erant ſubiecti, erat eis poteſtas occidendi interdicta.

COMMENTARIVS.

HIc articulus non indiget expoſitione. Solum eſt notanda ſolutio ad 3. in qua D. Thom. dubitat, quomodo vera fuerint verba illa, q̃ Iudæi dixerunt Pilato

Teſtimonij Ioan. 18. Expoſitio prima. Ioan 19.

Pilato Ioann. 18. *Nobis non licet interficere quemquam,* cum ipſimet dixiſſent. *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori.* At vero licitum erat Iudæis eum interficere, qui ſecundum legem reus mortis erat. Refert igitur D. Thom. varias reſponſiones. Prima eſt non licuiſſe Iudæis interficere quemquam in die Paſchæ. Ita reſpondent Cyril. lib. 12. cap. 6. & Auguſtin. tractat. 114. & eandem attigit Chryſoſtomus Hom. 82. in Ioan & 86. in Matth. & Beda Ioann. 18. Et poteſt fundari in eo, quod refertur. Act. 12. vbi cum Herodes apprehendiſſet Petrum, quoniam dies erãt azymorum, non ſtatim interfecit illum: ſed tradidit militibus ad cuſtodiendum. *Volens poſt Paſcha producere eum populo.* Sed hic locus non ſatis probat id non licuiſſe: ſed non decuiſſe, vel ordinariè non fuiſſe in vſu: in caſu autem raro, & atroci, qualem Iudæi fingebant cauſam Christi, non ſatis conſtat id non licuiſſe. Præſertim cum iam eſſet cauſa ab eis in conſilio præiudicata, eſſetque per milites ſolos executioni mandanda. Præterea ſi ſolum propter temporis circumſtantiam hoc illis non licuiſſet, facilè fuiſſet Pilato reſpondere illis, vt paucos dies expectarent: poſtea vero eum interficerent.

Cyril. Auguſt. Chryſoſt. Beda. Actor. 22.

Expoſitio 2. Secunda reſponſio eſt, Iudæos voluiſſe Chriſtum occidere, non tantum vt legis ſuæ tranſgreſſorem, ſed etiam vt ſeditioſum, hoſtemque Cæſaris, cuius regnum affectaſſet, propter quod delictum non licebat eis iudicare, neque interficere illum. Sed & hæc reſponſio eſt difficilis creditu. Tum quia Iudæi, quãdo illa verba dixerunt, nullum aliud crimen Chriſto obiecerant, niſi blaſphemiam. Tum etiam quia per legem etiam licebat Iudæis, quodcumq; crimen punire condigna pœna.

Expoſitio 3. Tertia reſponſio eſt, Iudæos non eſſe loquutos de quacumque pœna mortis: ſed de crucifixione, ita, vt idem fuerit dicere. *Nobis non licet interficere,* ac ſi dixiſſent nobis non licet crucifigere. Hanc expoſitionem habet etiam Chryſoſtomus, & eam ſequuntur Euthymius & Theophylactus. Et illi fauent verba, quæ ſtatim ſubdit Euangeliſta. *Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus,* ſcilicet morte crucis, ac ſi apertius diceret hoc dixerunt Iudæi, vt crucifigeretur. Sed in primis hæc verba ſignificare poſſunt non cauſam, propter quam id dixerunt Iudæi, ſed conſequutionem, vt ſæpe diximus. Deinde etiamſi mens & deſiderium Iudæorum eſſet hoc efficere, vt Chriſtus crucifigeretur: tamen illis verbis non hoc ſignificarunt, nec videtur eſſe poſſe hic illorum ſenſus. Tum quia nec verba id ſignificant, & tunc nondum à Pilato petierant Chriſtum crucifigi. Tum etiam quia facile potuiſſet illis reſpondere, non oportere eum crucifigi, ſed ſatis fuiſſe lapidari, vel alio mortis genere affici.

Chryſoſt. Euthym Theophyl.

Expoſitio 4. Quarta reſponſio, quam Diuus Thomas magis probat, eſt, eo tempore non licuiſſe Iudæis aliquem interficere, non propter legem Dei prohibentem, ſed quia per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Euangelio colligi ex parte poteſt. Ideo enim adduxerunt Chriſtum ad Pilatum, ideo etiam ab eo poſtularunt, vt Barabbam ſibi concederet, quia ipſi non erant iudices in cauſa mortis. Item, Acto. 18. adduxerunt Paulum coram Gallione, quia ipſi non ſunt auſi illum occidere. Quin etiam Ioſeph. 20. libr. Antiquitat. capit. 8. refert Annam Pontificem occidiſſe Iacobum ſine conſenſu præſidis Romani, & propterea priuatum fuiſſe pontificatu. Et hanc expoſitionem ſequitur Rupertus in Ioannem. Sed habet difficultatem. Quia id, quod aſſumitur, eſt valdè incertum. Nam Ioannis octauo: Iudæi in cauſa adulteræ oſtendebant, ſe habere facultatem lapidandi illam iuxta legem Moyſi, & Actor. 7. lapidauerunt Stephanum. Dici poſt factum eſſe vel conſentientibus, vel conuenientibus Romanis: non quia abſolutè hoc eſſet in eorum poteſtate. Sed hinc oritur potiſsima difficultas contra hanc reſponſionem. Nam ſaltem ex conſenſu præſidis Romani abſque vlla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: at vero iam Præſes Romanus ſuum conſenſum dederat, dicens. *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum:* iam ergo non poterant illo ſenſu reſpondere. *Nobis non licet.*

Act. 18. Ioſeph. Rupert. Ioan. 8. Act. 7. Ioan 18.

Expoſitio 5. Ioſeph. Quinta reſponſio eſt, Phariſæos ex ſpeciali, & propria ſecta hoc obſeruaſſe, vt neminem ad mortem damnarent, vt refert Ioſephus filius Gorionis libr. quarto hiſtoriæ Iudaicæ capite ſexto. Illi ergo, ſpecie religionis, dixerunt. *Nobis non licet:* multi enim, & præcipui ex his, qui mortem Chriſti procurabant, erant Phariſæi, & quia authoritatem apud populum habebant, eos alij imitati ſunt, hoc præcipuè ea excuſatione intendentes, vt & CHRISTVS à Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipſi minorem apud plebem inuidiam ſibi conciliarent. Sed hæc reſponſio, in primis diuinat, & leui nititur fundamento. Deinde cum Pilatus dixit. *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum:* non eſt loquutus ad Phariſæos, ſed ad iudices populi: non ergo Phariſæi, ſed iudices debuerunt reſpondere. *Ioan. 18.*

Quocirca illud, in quo omnes hæ expoſitiones conueniunt, certum eſt: Iudæos vſos fuiſſe hac excuſatione, intentione crucifigendi Chriſtum, & vitandi populi inuidiam. Quomodo autem verum dixerint ad ſe excuſandum incertum eſt. Omnibus verò conſideratis, id quod prima ſententia aſſerebat, videtur veriſimilius. Illi etenim omnino volebant ſtatim Chriſtum interfici, timebant enim vehementer, ne è manibus elaberetur: & ideo ſumpſerunt eam probabilem excuſationem, quòd eo tempore non liceret eis aliquẽ ad mortem damnare. Quæ expoſitio euidentius conſtabit ex iis, quæ infra dicemus de die, in quo interfectus eſt Dominus.

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſti perſecutores eum cognouerint.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quod perſecutores Chriſti eum cognouerint. Dicitur enim Matthæi 21. quod agricolæ videntes filium dixerunt intra ſe, Hic eſt hæres, venite occidamus eum. vbi dicit Hieronym. Manifeſte Dominus probat ex verbis Iudæorum, principes non per ignorantiam, ſed per inuidiam Dei filium crucifixiſſe: intellexerunt enim eum eſſe illum, cui Pater per Prophetam dicit, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ergo videtur, quod cognouerint eum eſſe Chriſtum, vel filium Dei.

162. Opuſ 60 ca. 18 in fin. & 1. ad Cor 2. 2 Cor 1. Id innuit c. 21. Matt in fi. illius tom. 9. & etiam in gloſſ or.

2. *Præterea. Ioan. 15. Dominus dicit. Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Quod autem videtur, manifeſtè cognoſcitur. Ergo Iudæi cognoſcentes Chriſtum, ex cauſa odij, ei paſſionem intulerunt.*

3. *Præterea. In quodam ſermone Epheſini Concilij dicitur, Sicut qui chartam imperialem diſcerpſerit, tanquã Imperatoris diſrumpens verbum, ad mortem addicitur: ſic crucifigens Iudæus, quem viderat, pœnas dabit, tanquam in ipſum Deum verbum præſumptionis inijciens. Hoc autem non eſſet, ſi eum eſſe Dei filium, non cognouiſſent: quia ignorantia eos excuſaſſet. Ergo videtur, quod Iudæi crucifigentes Chriſtum cognouerint eum eſſe filium Dei.*

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Corinth. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent: & Actorum tertio, dicit Petrus Iudæis loquens. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri, & Dominus in cruce pendens dicit, Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.

Reſpondeo dicendum, quod apud Iudæos, quidam erant maiores, & quidam minores. Minores quidem, qui eorum principes dicebantur (vt dicitur in libr. Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti) ſicut & dæmones, cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege: omnia enim ſigna videbant in eo, quæ dixerant futura Prophetæ. Myſterium autem diuinitatis eius ignorabant: & ideo Apoſtolus dicit. Quod ſi cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sciendum tamen, quod eorum ignorantia non eos excuſabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata: videbant enim euidentia ſigna diuinitatis ipſius: ſed ex odio, & inuidia Chriſti, ea peruertebant, & verbis eius, quibus ſe filium Dei fatebatur, credere noluerunt, vnde ipſe de eis dicit Ioannis decimoquinto. Si non veniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et poſtea ſubdit. Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & ſic ex perſona eorum accipi poteſt, quod dicitur Iob vigeſimoprimo. Dixerunt Deo, recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Minores vero, id eſt, populares, qui myſteria Scripturæ non nouerant, non plenè cognouerunt ipſum eſſe nec Chriſtum, nec filium Dei: licet enim aliqui eorum in eum crediderint, Multitudo tamen non credidit. Et ſi aliquando dubitauerunt, an ipſe eſſet Chriſtus, propter ſignorum multitudinem, & efficaciam doctrinæ (vt habetur Ioannis ſeptimo) tamen poſtea decepti fuerunt à ſuis principibus, vt eum non crederent, neque filium Dei, neque Chriſtum. Vnde & Petrus eis dixit. Scio quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri: quia ſcilicet per principes ſeducti erant.

Auguſt. in lib qu ex no. teſtam. qui incipit Deus certe qu. 66. à med. to 4.

Ad primum ergo dicendum, quod illa verba dicuntur ex perſona colonorum vineæ, per quos ſignificantur rectores illius populi, qui eum cognouerunt eſſe hæredem, in quantum cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege. Sed contra hanc reſponſionem eſſe videtur, quod illa verba Pſalmi, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Si ergo cognouerunt eum eſſe illum, cui dictum eſt, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, ſequitur quod cognouerint eum eſſe filium Dei. Chryſoſtomus etiam ibidem dicit, quod cognouerunt eum eſſe filium Dei. Beda etiam dicit ſuper illud Lucæ vigeſimotertio. Quia neſciunt quid faciunt. Notandum, inquit, quod non pro eis orat, qui quem filium Dei intellexerunt, crucifigere, quam confiteri maluerunt. Sed ad hoc poteſt reſponderi, quod cognouerunt eum eſſe filium Dei, non per naturam, ſed per excellentiam gratiæ ſingularis. Poſſumus tamen dicere, quod etiam verum Dei filium cognouiſſe dicuntur, quia euidentia ſigna huius rei habebant: quibus tamen aſſentire, propter odium & inuidiam noluerunt, vt eum cognoſcerent eſſe filium Dei.

Hom. 40 in Mat in opere imperf. à med. tom. 2 cap 94. ſecund ord. Beda circa princ. tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod ante illa verba præmittitur, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & poſtea ſubditur. Nunc autem viderunt, & oderunt, & me, & patrem meum. Per quod oſtenditur, quod videntes opera Chriſti mirifica, ex odio proceſſit, quod eum filium Dei non cognouerunt.

Ad tertium dicendum quod ignorantia affectata non excuſat à culpa, ſed magis videtur culpam aggrauare: oſtendit enim hominem ſic vehementer eſſe affectum ad peccandum, quod vult ignorantiam incurrere, ne peccatum vitet. Et ideo Iudæi peccauerunt, non ſolum vt hominis Chriſti, ſed etiam tanquam Dei crucifixores.

Hunc articulum tantum per occaſionem hic D. Thom. præmiſit, vt in artic. ſequenti, peccatum crucifigentium Chriſtum explicaret, nos verò ſupra ſem hanc in proprio loco tractauimus, cum de Chriſti miraculis ageremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit grauiſſimum.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod peccatum crucifigentium Chriſtum, non fuerit grauiſſimum. Non enim eſt grauiſſimum peccatum, quod excuſationem habet. Sed ipſe Dominus excuſauit peccatum crucifigentium eum, dicens, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorum fuit grauiſſimum.

263. Sup art 4. ad 2 fin & opuſ 60 c. 18 fin.

2. Præterea. Dominus dixit Pilato Ioannis decimonono. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipſe autem Pilatus fecit Chriſtum crucifigi per ſuos miniſtros. Ergo videtur fuiſſe maius peccatum Iudæ proditoris, peccato crucifigentium Chriſtum.

3. Præterea. Secundum Philoſophum in 5. Ethicorum: Nullus patitur iniuſtum volens, & ſicut ipſe ibidem dicit, Nullo patiente iniuſtum, nullus facit iniuſtum: ergo volenti nullus facit iniuſtum. Sed Chriſtus voluntarie eſt paſſus: vt ſupra habitum eſt. Non ergo iniuſtum fecerunt crucifixores Chriſti, & ita eorum peccatum non fuit grauiſſimum.

l 5. Ethic. c. 9 tom. 5. *art. 2. huius quæſt.*

Sed contra eſt, quod ſupra illud Matthæi vigeſimotertio. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum, dicit Chryſoſtomus. Quantum ad veritatem exceſſerunt menſuram patrum ſuorum: illi enim occiderunt homines, iſti Deum crucifixerunt.

homil 45. in Mat. in opere imperf. aliquantulum à med. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dictum eſt. Principes Iudæorum cognouerunt CHRISTVM. & ſi aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata, quæ eos non poterat excuſare. Et ideo peccatum eorum fuit grauiſſimum: tum ex genere peccati, tum ex malitia voluntatis. Minores autem Iudæi grauiſſimè peccauerunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Vnde ſuper illud Lucæ vigeſimotertio. Neſciunt quid faciunt: dicit Beda. Pro illis rogat qui neſcierunt quid facerent: zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam. Multo autem magis fuit excuſabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus eſt, qui legis ſcientiam non habebant.

art. prac. in arg 1. & in reſponſione. *c. 94 ſecund. ord Bedæ. cir. princip.*

Ad primum ergo dicendum, quod excuſatio illa Domini non refertur ad principes Iudæorum, ſed ad minores de populo: ſicut dictum eſt.

In cor. art.

Ad ſecundum dicendum, quod Iudas tradidit Chriſtum, non Pilato, ſed principibus ſacerdotum, qui tradiderunt eum Pilato, ſecundum illud Ioannis decimooctauo. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Horum tamen omnium peccatum fuit maius, quam Pilati, qui timore Cæſaris Chriſtum occidit. Et etiam quam peccatum militum, qui de mandato præſidis Chriſtum crucifixerunt non ex cupiditate, ſicut Iudas, nec ex inuidia & odio, ſicut principes Sacerdotum.

Ad tertium dicendum, quod CHRISTVS voluit quidem ſuam paſſionem, ſicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Iudæorum non voluit, & ideo occiſores Chriſti ab iniuſtitia non excuſantur. Et tamen ille, qui occidit hominem, iniuriam facit, non ſolum homini occiſo, ſed etiam Deo, & reipublicæ. Sicut etiam & ille qui occidit ſeipſum, vt Philoſophus dicit in quinto Ethic. Vnde & Dauid damnauit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, vt occideret Chriſtum Domini, quamuis eo petente: vt legitur 2. Reg. 1.

Lib 5. Eth. c. vlt. non longe à princ. tom. 5.

COM-

COMMENTARIVS.

RESponſio Diui Thomæ eſt peccatum illud fuiſſe grauiſsimum ex genere ſuo, & in principibus Iudæorum habuiſſe magnam grauitatem ex malitia, & ignorantia affectata: in plebe autem leuius fuiſſe propter maiorem ignorantiam, quæ quò maior erat in militibus Romanis, eò magis eos excuſare poterat.

Peccatum crucifigentiū Chriſtum quale.

Circa quam doctrinam, vt eam explicemus, nonnulla notanda ſunt. Primum eſt, in hoc peccato occiſionis Chriſti, ſecundum ſe conſiderato plures malitias, ſecūdum ſpeciem reperiri. Nam primò ſi conſideremus Chriſtum vt innocentem, & ea morte indignum, illud fuit peccatum homicidij, & iniuſtitiæ. Secundò conſiderando Chriſtum, quatenus erat Meſsias promiſſus à Deo, hominumque redemptor, vt ſic occiſio eius habet malitiam impietatis, eo grauiorem, quo ſpiritualis coniunctio, ſeu paternitas maior eſt, quam carnalis. Tertio ſi conſideretur, quatenus fidei prædicator, quam ſufficienter proponebat, eius occiſio habet malitiam infidelitatis. Quia in odium eius fidei quam prędicabat, illum occiderunt. Vnde dicebant: *Secundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit.* Quartò poteſt conſiderari Chriſtus, quatenus Deus erat, & homo, & vt ſic occiſio eius fuit immane ſacrilegium contra iuſtitiam Deo debitam. Nam ſicut Chriſti adoratio actus eſt religionis, qua Deus colitur, ita eiuſdem interfectio, aut quælibet iniuria, aut contumelia, ſacrilegium eſt religioni contrarium.

Peccatum crucifigentiū Chriſtum non fuit omnium grauiſsimum. Gabr. D. Thom. Ioan. 17. Reſponſio.

Ex his ſequitur primo nullam malitiam illius peccati fuiſſe ſummam ex ijs, quæ eſſe poſſunt in omni genere peccati, vt bene notauit Gabr. lect. 87. in Canon. ex Diuo Thom. hac 3. part. quæſt. 80. articul. 5. Nam malitia odij Dei, ſecundum ſe, & ex genere ſuo grauius peccatum eſt, quia directè & formaliter contra Deum. Dices, etiam peccatum Iudæorum, fuit odium Dei, iuxta illud Ioan. 17. *Nunc autem & viderunt: & oderunt me, & Patrem.* Reſpondetur primū, aliud eſſe loqui de peccato externo crucifixionis, aliud de interiori actu, à quo procedebat, vel imperabatur. Peccatum ergo ipſum, ſecundum ſe habebat malitiam iniuſtitiæ, vel ſacrilegij, & per ſe non requirebat formale odium, ſicut occiſio hominis per ſe eſt iniuſtitia, & non requirit odium, quamuis ex ipſo poſsit procedere. Deinde eſto peccatum illud in Iudæis, præſertim in principibus eorum, ortum fuerit ex formali odio Chriſti, quod veluti per communicationem idiomatum erat odium DEI ſed tamen non erat formale odium Dei, vt Deus eſt. Neque enim Iudæi abominabantur diuinam naturam, aut perſonam, neque ei ſecundum ſe malum aliquod optabant: ſed erat odium Dei in aſſumpta natura, quod ſecundum ſe minus peccatum eſt, quam odium diuinitatis. Sicut charitas ad Deum maior eſt, quàm ad Chriſtum vt hominem. Quin potius, ſi formaliter, & ſecundum ſpeciem comparetur infidelitas Iudæorum cum Chriſti homicidio, maius peccatum fuit infidelitas quàm occiſio Chriſti. Quia per ſe maiori virtuti opponitur, ſcilicet fidei, quæ maior eſt, quam religio, vel iuſtitia: & quia infidelitas eſt peccatum contra diuinitatem, ſecundum ſe, cum aliud peccatum circa humanitatem verſetur.

Gabr. Peccatum deſperationis in Iuda grauius peccato proditionis. Greg. Pap.

Et hinc etiam rectè colligit Gabr. ſupra, maius fuiſſe peccatum in Iuda deſperare. quam tradere Chriſtum. Quia illud prius fuit contra virtutem theologicam, atque adeo contra diuinitatem ipſam. Vnde ab aliquibus peccatum illud dicitur eſſe *peccatum in Spiritum ſanctum*, quod maius eſt, quam *peccatum in filium hominis.* Et hoc modo intelligi poteſt dictum Greg. li. 11. mor. c. 5. *Iudas peius de peccato pœnituit, quàm peccauit.*

Grauitas peccati crucifigentium Chriſtum ex obiecto.

A Secundò ſequitur, poſt peccata contra theologicas virtutes, hoc peccatum occiſionis Chriſti eſſe ex ſuo genere maximum, vel ferè. Probatur, nam in primis eſt contrarium maximæ virtuti poſt theologicas, quæ eſt religio, ſeu iuſtitia ad Deum. Deinde immediatè attingit ipſam perſonam Dei, quamuis non in propria, ſed in aſſumpta natura.

Obiectio.

Dices, maius videri peccatum blaſphemiæ, & contumeliæ in Deū ipſum ſecundum ſe ſeu in diuinitatem eius, quia attingit Deum ipſum non in aſſumpta natura, ſed in propria.

Reſponſio.

Reſpondetur poſſe quidem inter hæc duo peccata inueniri mutuum aliquem exceſſum, ſecundum rationes, comparationeſque diuerſas, omnibus tamen conſideratis maius eſſe peccatum occiſionis Chriſti. Quia Deum lædit in re ſibi maximè coniuncta, & de ſe maius nocumentum infert, auferendo vitam infiniti valoris: Blaſphemia verò tan-B tum lædit Deum in honore, vel fama, quæ ſunt magis extrinſeca.

D. Thom.

Et iuxta aſſertionem hanc poteſt exponi D. Thom. hic, cum ait hoc peccatum eſſe grauiſsimum, ſcilicet inter ea, quę ſunt contra virtutes morales: quamuis etiam poſsit intelligi, non loqui in proprio rigore reſpectiuo: ſed abſolutè vocare grauiſsimum, id eſt, valde acerbum, & graue. Sicut etiā ibi dixi fuiſſe grauiſsimum ob circumſtantiam, ex parte peccantium ex malitia: cum tamen ſine vlla dubitatione potuerit ea circumſtantia grauiori modo concurrere. Aliam interpretationem poſtea ſubijciemus. Et hęc de grauitate illius peccati ſecundum ſe conſiderati.

Crucifixore Chriſti inexcuſabiles in peccato ſuo omnes. Ioan 18 & 19. Matth. 27.

Secundò igitur poſſumus ſpectare grauitatem huius peccati ex parte peccātium. In quibus multa poſ-C ſunt conſiderari. Primum eſt ſcientia, vel ignorantia, de qua re ſatis in ſuperioribus diximus. Et ad minimum certum eſt ex dictis, neminem ex ijs, qui ad Chriſti mortem concurrerunt, poſſe ſimpliciter excuſari propter ignorantiam à grauiſsima culpa, ſaltem homicidij viri ſancti, & innocentis. Quod de Pilato, ſupra oſtendimus, quia ipſe confeſſus eſt, *Nullam inuenio in eo cauſam*, & cūm lauit manus ſuas dixit: *Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius.* De principibus etiam Iudæorum id ſatis conſtat ex ſupra dictis, quibus addi poteſt, ipſos ſcienter falſos aduerſus Chriſtum teſtes induxiſſe. De plebe autem Iudęorum poteſt eſſe aliqua dubitatio, & maior de militibus Romanis. Nihilominus tamen innocentia Chriſti tam publica erat, ac manifeſta, vt neminem ad illius mortem cooperantem ignorantia ex-D cuſare potuerit, ſaltem à malitia iniuſtæ cædis. At verò quoad aliam malitiam ſacrilegij, vel impietatis, poterat maior ignorantia interuenire, atque adeò excuſatio maior ſaltem in gentilibus, & in plebe Iudæorum, vt patet ex D. Thom. hic, & ex ſuperiùs dictis.

D. Thom.

Quanta verò fuerit, non poteſt à nobis definiri: vix tamen poteſt in aliquo admitti inuincibilis, cum omnes multa de Chriſto, eiuſque diuinitate vidiſſent ſigna, & audiſſent teſtimonia, quæ vel ad credendum, vel ſaltem ad veritatem pleniùs diſcendam, eos obligarent. In principibus autem Iudæorum nulla eſſe potuit excuſatio, vt Chriſtus ipſe dixit Ioannis decimo quinto, quia eorum ignorātia fuit valde craſſa, & affectata, & ex quadam ob-E ſtinatione, & duritia magis quàm ex fragilitate aliqua. Non videtur tamen poſſe negari, quin, ſi Iudæi agnoſcerent, & ſibi perſuaderent, CHRISTVM eſſe verum Deum, & nihilominus eum interficere auſi eſſent, peccatum ex hac parte eſſet grauius, quia eſſet maior irreuerentia, & iniuria Dei. Nihilominus tamen Iudæorum peccatum dicitur grauiſsimum ex parte peccantium, vel quia ſermo eſt de peccato, quod moraliter loquendo in hominem cadere poterat, nam ille alius modus peccandi, & occidendi Deum cognitum, vix poterat in homines cadere. Vel certè quia circumſtantia infidelitatis, & voluntariæ excœcationis non minus quam alia videtur

detur aggrauare. Huc accedunt aliæ circumſtantiæ grauiſsimæ prauorum affectuum, odij, iræ, & inuidię in Chriſtum, qui ex magna ſuperbia, & ambitione oriebantur. Quæ omnia ex hiſtoria Euangelica conſtant, & ex ſumma illa diligentia: importunaque poſtulatione ac furore, quo in morte Chriſti procuranda impij Iudæi debacchati ſunt. Quo tandem fit, vt peccatum illud ſaltem in indiuiduo, conſideratis omnibus malitiis, & circumſtantiis eius, poſsit exiſtimari grauiſsimum omnium, quæ ab hominibus vnquam commiſſa ſunt. Quo ſenſu poteſt exponi D. Thom. & idem videtur dixiſſe Bernard. ſermon. quodam de paſsione Domini peccatum illud fuiſſe, *Grauiſsimum, ac ſingulare*, quamquam hoc etiam incertum ſit, & Bernard recte intellectus facile poſsit exponi. Solet vero comparari hoc peccatũ cum peccato Adæ, quia illud videtur fuiſſe grauius propter nocumentum generis humani. Sed Bernard. ſupra videtur hoc peccatum præferre, quia maioris æſtimationis eſt dignitas Filij Dei, quam omnes homines: & præſertim, quia non conſtat illud nocumentum eſſe ita præuiſum ab Adamo, vt multum aggrauaret. Sed de hoc etiam nihil certi definiri poteſt. An verò quia perſona Chriſti fuit infinita, peccatũ crucifigentium Chriſtum fuerit infinitum, & cur Iudæorum demeritum ex illa circumſtantia non tantum creuerit, quantum Chriſti meritum, & ſatisfactio ex circumſtantia perſonæ patientis, latè tractatum eſt in priori tomo diſp. 4. Sect. 4.

Peccati crucifigentium Chriſtum grauitas & magnitudo
D.Thom.
Bernard

Teſtimonij Luc 23. Expoſitio Beda. Iuſtin. Act. 3.

In ſolut. ad 1. explicat D. Thom. verba illa Chriſti, *Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*, quod illa executio non ad principes, ſed ad minores de populo Iudæorum referenda ſit. Quæ eſt expoſitio Bedæ Lucæ 23. & Iuſtin. q. 108 Quod ſi obijcias verba Petri Actor. 3. *Scio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri*. Reſpondendum eſt, illam particulam, *ſicut*, dicere ſimilitudinem in ignorantia aliqua, non æqualitatem. Sed difficile creditu eſt, Chriſtum oraſſe tantum pro plebe, & non pro principibus. Tum quia ratio eſt vniuerſalis, & illa cauſa non videtur addita ad limitandam orationem: ſed ad facilitandam impetrationem. Tum etiam quia Chriſtus dedit exemplum dilectionis inimicorum, vnde orare etiam debuit pro principibus Iudæorum, qui erant præcipui inimici eius. Denique, quia effectus illius orationis, quos ſupra poſuimus, etiam in principibus Iudæorum locum habere potuerunt. Quare dici poteſt, orationem Chriſti generalẽ fuiſſe & illam excuſationem ad omnes etiam pertinere poſſe, quia omnes aliqua ignorantia laborarunt. Nam licet hæc in principibus fuerit affectata, tamen quatenus ex aliqua parte diminuit audaciam, vel irreuerentiam in Deum, potuit ad impetrandam veniam allegari. Et huic expoſitioni magis videntur fauere omnia, quæ circa hanc orationem ex ſanctis Patribus ſupra tradidimus.

Oratio Chriſti pendentis in cruce generalis pro omnibus crucifixoribus.

D.Thom.
Caiet.

In ſolut. ad 2. D. Thom. inſinuat, grauius peccaſſe Pontifices Iudæorum, quam Iudam, Pilatumque, & milites eius. Et de hac parte poſteriori ſupra diximus. Circa priorem vero Caietan. cenſet peccatum Iudæ fuiſſe grauius, propter maiorem Chriſti cognitionem, & altiorem ſtatum quem habebat: & propter maiorem ingratitudinem, ac denique propter maiorẽ proditionis turpitudinem. Ad Diuum Thomam autem tacite reſpondet non definijſſe cõtrarium, ſed indeciſam quæſtionem reliquiſſe. Cæterum ego in primis exiſtimo D. Thomam definijſſe quæſtionem, alias argumento non ſatisfeciſſet. Deinde cenſeo, eius ſententiam eſſe veriorem propter duas præcipuas rationes, quas D. Thomas inſinuat. Prima eſt, quia Iudas reuera noluit Chriſtum occidi, neque id futurum exiſtimauit, vt eius pœnitentia, quamuis peruerſa, declarauit, & ſupra etiam expoſuimus. Et hanc rationem inſinuat D. Thomas cum dicit Iudam non tradidiſſe Chriſtum Pilato

Grauius peccauerunt pontifices Iudæorum quam Iudas.

A ſed Pontificibus. Altera eſt, quia Iudas ex cupiditate, non ex inuidia, & odio tradidit Chriſtum, ſicut principes Iudæorum. His addi poteſt, quod Principes Iudæorum maiori duritia, & pertinacia in Chriſto tradendo perdurarunt, quod etiam eſt ſignum vehementioris, ac intenſioris affectus: quæ omnia, ſi recte perpendantur, videntur magis peccatum augere.

Cauſa efficiens paſsionis Chriſti quæ.

Solutio ad 3. clara eſt. Ex ea tamen colligi poteſt ſumma quædam totius quæſtionis huius de cauſa efficiente paſsionis Chriſti. Illud enim opus, vt fuit actio Iudæorum, nullo modo eſt tribuenda Chriſto aut Deo. Quia licet Deus ad eam concurrerit, phyſicè tamquam vniuerſalis cauſa: tamen quia illa actio abſolutè mala eſt, in Deum referri non poteſt: ſed hoc modo tribuitur Iudæis, vt proditoribus, & homicidis Actor. 7. Gentibus, vt executoribus Matth. 20. Lucæ 18. dæmoni, vt primo inſtigatori, Ioannis 13. At vero quatenus illa paſsio tenuit ſe ex parte Dei, & Chriſti, qui voluntate ſua illam acceptauit, permiſit, & non impediuit, ſic tribuenda eſt Chriſto, & Deo. Et ita intelliguntur ſcripturæ Iſaiæ 53. Ioann. 11. ad Galat. 2 ad Romanos 8. Nec de hac materia aliquid amplius diſputandum occurrit.

B

Act 7. Matth 20. Luc 18. Ioan. 13.

QVÆSTIO XLVIII.

De modo paſsionis Chriſti quantum ad effectum, in ſex articulos diuiſa.

C

DEinde conſiderandum eſt de effectu paſsionis Chriſti. Et primo de modo efficiendi: ſecundo de ipſo effectu

Circa primum quæruntur ſex.

Primò, vtrum paſsio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.

Secundò, vtrum per modum ſatisfactionis.

Tertiò, vtrum per modum ſacrificij

Quartò, vtrum per modum redemptionis.

Quintò, vtrum eſſe redemptorem ſit proprium Chriſti.

Sextò, vtrum cauſauerit effectum noſtræ ſalutis per modum efficientiæ.

D

Senſus Diui Thom. in titulo quæſtionis eſt, agendum eſſe de modo, quo paſsio Chriſti ſuum effectum operata eſt. Itaque non hic agitur de modo paſsionis ſecundum ſe, ſed de modo, quo influit in effectum. Et hac occaſione tractat hic D. Thom. de merito, & ſatisfactione Chriſti, & de redemptione noſtra, quæ res, quia copioſe diſputata eſt à nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, vbi nihil noui addendum occurrit, ſed quæ in genere dicta ſunt de operibus Chriſti, paſsioni applicanda ſunt.

ARTICVLVS I.

E *Vtrum paſsio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.*

164

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod paſsio Chriſti non cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti. Paſsionum enim principia non ſunt in nobis. Nullus autem meretur vel laudatur, niſi per id, cuius principium eſt in ipſo. Ergo paſsio Chriſti nihil eſt operata per modum meriti.

Infr. qu. 62. art. 5. & 3. d. 18. artic. 5 & 4. d. 1. q. 1 ar. 4. qu. 3 veri. q. 26. a. 6 ad 20. & tom. 4, ſi q. 19 art. 4 & qu. 34. art. 2.

2. Præte-

2 *Præterea, Chriſtus ab initio ſuæ conceptionis meruit, & ſibi, & nobis, vt ſupra dictum eſt. Sed ſuperfluum eſt aliquem iterum mereri id quod ante meruerat. Ergo Chriſtus per ſuam paſſionem non meruit noſtram ſalutem.*

3. *Præterea, Radix merendi eſt charitas: Sed charitas Chriſti non fuit magis augmentata in paſſione, quam ante. Ergo non magis meruit ſalutem noſtram patiendo, quam ante fecerat.*

Sed contra eſt, quod ſuper illud Philipp. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. dicit Auguſt. Humilitas paſſionis, claritatis eſt meritum, claritas humilitatis eſt præmium. Sed Tra. 104. in Ioann non procul à fine tom. 9. *ipſe clarificatus eſt, non ſolum in ſeipſo, ſed etiam in ſuis fidelibus: vt ipſe dicit Ioan. 17. Ergo videtur, quod ipſe meruit ſalutem ſuorum fidelium.*

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſto data eſt gratia, non ſolum ſicut ſingulari perſonæ, ſed in Quæſtion. 8. *quantum eſt caput Eccleſiæ: vt ſcilicet ab ipſo redundaret ad membra. Et ideo opera Chriſti hoc modo ſe habent tam ad ſe, quam ad ſua membra, ſicut ſe habent opera alterius hominis in gratia conſtituti ad ipſum. Manifeſtum eſt autem, quod quicunque in gratia conſtitutus, propter iuſtitiam patitur, ex hoc ipſo meretur ſibi ſalutem, ſecundum illud Matth. 5. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Vnde Chriſtus per ſuam paſſionem non ſolum ſibi, ſed etiam omnibus membris ſuis meruit ſalutem.*

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio, in quantum huiuſmodi, non eſt meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed ſecundum quod eam aliquis voluntarie ſuſtinet, ſic habet principium ab interiori: & hoc modo eſt meritoria.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus à principio ſuæ conceptionis meruit nobis ſalutem æternam: ſed ex parte noſtra erant quædam impedimenta, quibus impediebamur conſequi effectum præcedentium meritorum. Vnde ad remouendum illa impedimenta, oportuit Chriſtum pati: vt ſupra dictum eſt.

qu. 46 art. 3. *Ad tertium dicendum, quod paſſio Chriſti habuit aliquem effectum, quem non habuerunt præcedentia merita: non propter maiorem charitatem, ſed propter genus operis,* q 46 ar. 3. & aliis. *quod erat conueniens tali effectui: vt patet ex rationibus ſupra inductis de conuenientia paſſionis Chriſti.*

De hoc arti. videantur dicta in priori tomo, diſp. 41. Sect. 1. & ſequentibus, cum illis coniungẽdo, quæ diximus diſp. 39. Sect. 2. vbi tractauimus, per quos actus Chriſtus meruerit.

In ſolut. ad 2. & 3. attingit D. Thomas an Chriſtus meruerit aliquid ſua paſsione, quod prioribus actibus non meruerit, & cur meritum noſtræ ſalutis ſpecialiter tribuatur paſsioni, cum per reliqua opera vitæ ſuæ etiam nobis meruerit. Sed de his videnda ſunt, quæ diximus eodem tomo diſp. 4. Sect. 4. in 2. obiectione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis.

265. 4. co c. 55. ad 23. & 24. & op. 60. ca. 18. col. 6.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod paſſio Chriſti non cauſauerit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis. Eiuſdem enim videtur eſſe ſatisfacere, cuius eſt peccare: ſicut patet in aliis pœnitentiæ partibus: eiuſdem enim eſt cõteri, & confiteri, cuius eſt peccare. Sed Chriſtus non peccauit: ſecundum illud 1. Petri 2. Qui peccatum non fecit. Ergo ipſe non ſatisfecit propria paſſione.

2. *Præterea, Nulli ſatiſfit per maiorem offenſam. Sed* A *maxima offenſa fuit perpetrata in Chriſti paſſione, quia grauiſſimè peccauerunt qui eum occiderunt: vt ſupra dictum eſt. Ergo videtur quod per paſſionem Chriſti non potuerit Deo ſa-* ſupra a. 6. *tisfieri.*

3. *Præterea, Satisfactio importat æqualitatem quandam ad culpam, cum ſit actus iuſtitiæ. Sed paſſio Chriſti non videtur eſſe æqualis omnibus peccatis humani generis: quia Chriſtus non eſt paſſus, ſecundum diuinitatem, ſed ſecundum carnem: ſecundum illud 1. Pet. 4. Chriſto igitur paſſo in carne: Anima autem in qua eſt peccatum, potior eſt quam caro. Non ergo Chriſtus ſua paſſione ſatisfecit pro peccatis noſtris.*

Sed contra eſt, quod in perſona eius dicitur Pſal. 68. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Non autem exoluit qui perfectè B *non ſatisfecit. Ergo videtur quod Chriſtus patiendo, perfectè ſatisfecerit pro peccatis noſtris.*

Reſpondeo dicendum, quod ille propriè ſatisfacit pro offenſa, qui exhibet offenſo id, quod æquè vel magis diligit, quam oderit offenſam. Chriſtus autem ex charitate, & obedientia patiendo, maius Deo aliquid exhibuit, quam exigeret recompenſatio totius offenſæ humani generis. Primò quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo, propter dignitatem vitæ ſuæ, quam pro ſatisfactione ponebat: quæ erat vita Dei, & hominis. Tertiò, propter generalitatem paſſionis, & magnitudinem doloris aſſumpti: vt ſupra dictum eſt. Et ideò paſſio Chri- q 46 art 6. *ſti non ſolum ſufficiens, ſed etiam ſuperabundans ſatisfactio fuit pro peccatis humani generis: ſecundum illud primæ Ioannis ſecundo. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis no-* C *ſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.*

Ad primum ergo dicendum, quod caput & membra ſunt quaſi vna perſona myſtica: & ideo ſatisfactio Chriſti ad omnes fideles pertinet, ſicut ad ſua membra. In quantum etiam duo homines ſunt in charitate, vnus pro alio ſatisfacere poteſt, vt infra patebit. Non autem eſt ſimilis ratio de confeſſione, ad quam aſſumi poſſunt inſtrumenta inter quæ computantur etiam amici.

Ad ſecundum dicendum, quod maior fuit charitas Chriſti patientis, quam malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Chriſtus ſatisfacere ſua paſſione, quam crucifixores offendere occidendo: in tantum quod paſſio Chriſti ſufficiens fuit, & D *ſuperabundans ad ſatisfaciendum pro peccatis occidentium ipſum.*

Ad tertium dicendum, quod dignitas carnis Chriſti non eſt æſtimanda ſolum ſecundum carnis naturam, ſed ſecundum perſonam aſſumentem, in quantum ſcilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

Videantur dicta in priori tomo, in tota diſpu. 4. in ſol. ad 1. attingit D. Tho. quæſtionem cur vnus homo poſsit ſatisfacere pro alio: non vero conteri, vel confiteri. Sed hæc res habet proprium locum in materia de ſatisfactione.

ARTICVLVS III.

E *Vtrùm paſſio Chriſti operata ſit per modum ſacrificii.*

266. Infr q. 49 a2 4. Cor. & q. 73 art 4 co. & ad 3. & q. 83. a. 1. co. & op. 60 ca 18, col. 6.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata per modum ſacrificii. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in ſacrificiis veteris legis, quæ erant figura Chriſti, nunquam offerebatur caro humana; quinimo hæc ſacrificia immunda, & nefanda habebantur: ſecundum illud Pſalm. 105. Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filia-

filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaam. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti ſacrificium dici non poſſit.

Libr. 10 col. paulo à prin tom. 5

2. Præterea. Auguſtinus dicit in 10. de Ciuitate Dei, quod ſacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Sed paſſio Chriſti non eſt ſignum, ſed magis ſignatum per alia ſigna. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit ſacrificium.

3. Præterea. Quicumque offert ſacrificium, aliquod ſacrum facit, vt ipſum nomen ſacrificij demonſtrat. Illi autem qui Chriſtum occiderunt, non fecerunt aliquod ſacrum, ſed magnam malitiam perpetrauerunt. Ergo paſſio Chriſti magis fuit maleficium, quam ſacrificium.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Epheſ. 5. Tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

Lib. 10 c. 6 in prin. to. 9.

Reſpondeo dicendum, quod ſacrificium propriè dicitur aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde eſt quod Auguſtinus dicit in 10. de Ciuitate Dei. Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Chriſtus autem (vt ibidem ſubditur) ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis, & hoc ipſum opus quòd voluntariè paſſionem ſuſtinuit. Deo maximè acceptum fuit, vtpote ex charitate maximè proueniens. Vnde manifeſtum eſt, quod paſſio Chriſti fuerit verum ſacrificium. Et ſicut ipſe poſtea ſubdit in eodem libr. Huius veri ſacrificij, multiplicia variaq́; ſigna erant ſacrificia priſca Sanctorum: cum hoc vnum per multa figuraretur, tamquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Et cum quatuor conſiderentur in omni ſacrificio (vt Auguſtin dicit in 4. de Trin.) ſcilicet cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe vnus veruſq́; mediator per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in ſe faceret, pro quibus offerebat, vnus ipſe eſſet, qui offerebat, & quod offerebat.

Lib. 4 ar. 14. non longe à fin. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod licet veritas reſpondeat figuræ, quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia: quia oportet, quod veritas figuram excedat. Et ideò conuenienter figura huius ſacrificij, quo caro Chriſti offertur pro nobis, fuit caro non hominum, ſed aliorum animalium ſignificantium carnem Chriſti, quæ eſt perfectiſſimum ſacrificium. Primò quidem, quia ex eo quod eſt humanæ naturæ caro, congruè pro hominibus offertur, & ab eis ſumitur ſub ſacramento. Secundò, quia ex eo quod erat paſſibilis, & mortalis, apta erat immolationi. Tertiò, quia per hoc, quod erat ſine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quartò, quia ex eo, quod erat caro ipſius offerentis, erat Deo accepta propter ineffabilem charitatem, ſuam carnem offerentis. Vnde Auguſtinus dicit in 4. de Trid. Quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offerretur, quam humana caro? & quid tam aptum huic immolationi, quam caro mortalis? & quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quam ſine contagione carnalis concupiſcentiæ caro, nata in vtero, & ex vtero virginali? & quid tam gratè offerri, & ſuſcipi poſſet, quam caro ſacrificij noſtri, corpus effectum ſacerdotis noſtri?

Lib. 4. c 14. in med to. 3.

Loco citato in arg.

Ad ſecundum dicendum, quod Auguſt. ibi loquitur de ſacrificijs viſibilibus figuralibus. Et etiam ipſa paſſio Chriſti, licet ſit aliquid ſignatum per alia ſacrificia figuralia, eſt tamen ſignum alicuius rei obſeruandæ à nobis: ſecundum illud 1. Pet. 4. Chriſto igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis, vt iam non hominum deſideriis, ſed voluntate Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis.

Ad tertium dicendum, quod paſſio Chriſti ex parte occidentium ipſum, fuit maleficium: ſed ex parte ipſius ex charitate patientis, fuit ſacrificium. Vnde hoc ſacrificium ipſe Chriſtus obtuliſſe dicitur: non autem illi, qui eum occiderunt.

COMMENTARIVS.

Materiam huius arti. tractaui etiam in ſuperiori tomo diſput. 46. Sect. 1. Cùm enim de ſacerdotio Chriſti ſermo eſſet, operæpretium fuit explicare proprium illud ſacrificium, quoniam eſt potiſsimus actus ſacerdotij, & poteſtas per actus explicanda eſt. Hic igitur ſolum circa D. Thom. rationem occurit difficultas. *Dubium.* Probat enim Chriſti paſsionem fuiſſe ſacrificium, quia fuit aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Quæ ratio (ſi ſolida eſt) probat circumciſionem Chriſti fuiſſe ſacrificium, & ieiunium, orationem, & ſimilia. Nam in hæc omnia conuenit illa ratio ſacrificij, quam Diuus Thomas ex Auguſtino ſumpſit. *D. Thom. Auguſtin.* Vnde non videtur D. Thom. probare, & conſequenter, nec docere paſsionem Chriſti eſſe propriè, & in rigore ſacrificium: ſed ſolum ea lata, & communi ſignificatione, qua omne opus bonum factum in cultum Dei, ad eumque placandum, dicitur ſacrificium. Et augetur difficultas, nam ſacrificium propriè dictum debet eſſet ſignum ſenſibile publica authoritate ad ſignificandum aliquid ſacrum, & ſpirituale impoſitum, & permanenti lege ſtatutum, quæ omnia non videntur conuenire Chriſti paſsioni, & morti. Hæc verò difficultas poſtulabat ad perfectam ſui deciſionem, integrum tractatum de natura ſacrificij: Quia vero iam dudum ab initio ſtatuimus, ne peregrinas quæſtiones aliunde quaſi diuulſas adduceremus, & quoniam in ſequenti tomo materiam de ſacrificio integrè diſputamus, ideo ad dubitationem poſitam hoc loco dicendum eſt, Diuum Thomam breuiter, ac cõciſè ſacrificij notionem hoc loco poſuiſſe. *Reſponſio.* Nam (vt argumentum conuincit) in ea amplitudine multa continentur, quæ propriè ſacrificia non ſunt, atque idcirco addendum eſt, de ratione ſacrificij eſſe, vt ſit oblatio exterior & ſacra, ordinata ad colendum, vel placandum Deum publico, & ſolenni ritu. Agitur enim hic præcipuè de ſacrificio propitiatorio, quod eſt actus ſacerdotis propriè dicti, qui (vt Paulus ait ad Hebræos. 5.) *ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.* *Hebr. 5.* *Paſsio Chriſti verũ, ac proprium ſacrificium.* Quam rationem ſacrificij etiam in ſuperiori tomo ſufficienter explicatam reliquimus, & ex ea optimè concluditur, Chriſti paſsionem & mortem fuiſſe verum ac proprium ſacrificium, quia per eam Chriſtus *ſe obtulit oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis*, ad Epheſios 5. ad Hebræos 5. & ſequentibus. *Epheſ. 5. Hebr. 7.* Fuit etiam illa oblatio à Deo ordinata, & inſtituta, tamquam ſupremus cultus illi offerendus pro toto genere humano in ſatisfactionem, & recõciliationem eius, & ad hunc cultum offerendum, Chriſtum ſummum Sacerdotem ordinauit, vt prædicto loco latiùs explicatum eſt. Ad argumentum ergo reſpondetur non eſſe eandem rationem de alijs actionibus, vel operibus Chriſti. Tum quia alia non ſunt ita ordinata ad placandum Deum, & conſummandam redemptionem, ſicut paſsio, & mors: tum etiam quia de ratione ſacrificij eſt, vt victima aliquo modo conficiatur, & immutetur in honorem Dei, quod factum eſt per paſsionem: non verò per alias actiones. Sũt verò qui dicant, totã Chriſti vitã fuiſſe veluti vnicũ ſacrificium, quod in morte conſummatũ eſt. Quod piè dictũ eſt, non tamẽ in rigore, ſecundũ propriam rationẽ ſacrificij. Quin potius neq; tota paſsio videtur propriè, & intrinſecè pertinere ad rationem ſacrificij; ſed ſolũ id, quod Chriſtus in

ſtus in cruce paſſus eſt. Ibi enim accepit vulnera lethalia, & ad illius mortem proxime ordinata. Et ideo dicitur à Patribus hoc ſacrificium oblatum in altari crucis vt videre licet in Leone Papa epiſt. 74. ad Epiſcopos Paleſtinæ. Et multi eo modo exponunt verba Pauli ad Heb. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt.* Et colligi etiam poteſt ex Paulo ibidem dicente: *Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra caſtra, ita & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt*: indicans in myſterio crucis, quod extra portam peractum eſt, oblatum fuiſſe hoc ſacrificium. Ideo etiam Chriſtus portans crucem dicitur fuiſſe ſignificatus in Iſaac portante ligna ad ſacrificium. Igitur reliqua, quę anteceſſerunt, fuerunt quaſi via, & applicatio victimę ad ſacrificium non ſine magno myſterio, & diuina ordinatione veluti ritu myſtico extra portam in altari crucis, manibus extenſis, ſolenni die Paſchæ conſummatum eſt.

Heb. 13. *Gen. 22.*

Ad aliam difficultatem, quod ſacrificium oportet eſſe ſignum ſenſibile. Reſpondetur, duplicem ſignificationem poſſe in ſacrificio excogitari, aliam moralem, de qua dixit Auguſtinus lib. 10. de ciuitate c. 5. *Sacrificium viſibile inuiſibilis ſacrificij ſignum eſſe*: aliam myſticam, de qua dixit Auguſt. libr. 1. contra aduerſ. legis, & Proph. capit. 18. *Vnum verum, & ſingulare ſacrificium Chriſti multis eſſe antea ſacrificiorum ſignificatum figuris.* Prior ſignificatio eſt eſſentialis omni ſacrificio, quia ſine illa eſſe non poteſt verus cultus latriæ, quod eſt de eſſentia ſacrificij: & hæc ſignificatio in Chriſti ſacrificio inuenta eſt. Significabat enim interdum ſacrificium, quo Chriſtus vitam ſuam offerebat ad placandum Deum, ſignificabat etiam deſtructionem peccati, & ipſius mortis mortem, quam ſacrificium illud operaturum erat. Poſterior autem ſignificatio non eſt de eſſentia ſacrificij, ſed inuenta eſt in omnibus ſacrificijs veris, & à Deo, vel ex ſingulari eius inſpiratione inſtitutis, vel in expectationem, vel in commemorationem ſacrificij Chriſti. At vero in ſacrificio Chriſti, quod fuit prototypus cæterorum ſacrificiorum, non oportuit ſignificationem illam inueniri, ſed potius ipſum per cætera ſacrificia ſignificari.

Auguſt. *Quantum ſignificatio ſit de ratione proprij ſacrificij.*

Et ex his ad alteram partem (ſcilicet quod oportebat ſacrificium lege ſtabiliri) reſpondetur, illud eſſe verum de ſacrificio (vt ita dicam) legali, quod cum lege durat, non vero de ſacrificio, quod eſt ſupra omnem legem communiter hominibus impoſitam, quale fuit ſacrificium Chriſti, quod cauſa vniuerſalis, & exemplar ſacrificiorum omnium, finiſque legis veteris, ac principium, & fundamentum nouæ, fuit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum redemptionis.

267. Inf q. 49. art. 2. & 2. d. 19. ar 2 & 3 d. 19 art 4. & ep. 60. c 8. col. 8.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutem per modum redemptionis. Nullus enim emit, vel redemit quod ſuum eſſe non deſiit. Sed homines nunquam deſierunt eſſe Dei: ſecundum illud Pſal. 23. Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. Ergo videtur, quod Chriſtus redemerit nos ſua paſſione.*

l. 13. de Tri c. 13 in princ. tom 3.

2. *Præterea. Sicut Auguſtinus dicit 13 de Trinitate Diabolus à Chriſto iuſtitia ſuperandus fuit. Sed hoc exigit iuſtitia, vt ille qui inuaſit doloſe rem alienam, debeat priuari ea, quia fraus, & dolus nemini debet patrocinari, vt etiam iura humana dicunt. Cum ergo diabolus creaturam* A *Dei, ſcilicet hominem, doloſe deceperit, & ſibi ſubiugauerit, videtur, quod non debuerit homo per modum redemptionis ab eius eripi poteſtate.*

3. *Præterea. Quicunque emit, aut redemit aliquid, pretium ſoluit ei, qui poſſidebat. Sed Chriſtus non ſoluit ſanguinem ſuum (qui dicitur eſſe pretium redemptionis noſtræ) diabolo, qui nos captiuos tenebat. Non ergo Chriſtus ſua paſſione nos redemit.*

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati, & incontaminati Chriſti. Et Galat. 3. dicitur, Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Dicitur autem pro nobis factus maledictum, in quan- B *tum pro nobis paſſus eſt in ligno vt ſupra dictum eſt. Ergo per paſſionem ſuam nos redemit.* *q 46 art. 4. ad 3. arg.*

Reſpondeo dicendum, quod per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primo quidem ſeruitute peccati, quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: vt dicitur Ioannis octauo, & primæ Petri ſecundo. A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Quia igitur diabolus hominē ſuperauerat, inducendo eum ad peccatum, homo ſeruituti diaboli addictus erat. Secundo: quantum ad reatum pœnæ, quo homo erat obligatus ſecundum Dei iuſtitiam. Et hoc etiam eſt ſeruitus quædam, ad ſeruitutem enim pertinet, quod aliquis patiatur quod non vult: cum liberi hominis ſit vti ſeipſo, vt vult. Quia igitur paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuper- C *abundans ſatisfactio pro peccato, & reatu pœnæ generis humani: eius paſſio fuit quaſi quoddam pretium, per quod liberati ſumus ab vtraque obligatione. Nam ipſa ſatisfactio qua quis ſatisfacit, ſiue pro ſe, ſiue pro alio, pretium quoddam dicitur, quo ſeipſum, vel alium redimit à peccato, & à pœna: ſecundum illud Danielis quarto. Peccata tua eleemoſynis redime: Chriſtus autem ſatisfecit non quidem pecuniam dando, aut aliquid huiuſmodi: ſed dando id quod fuit maximum, ſeipſum ſcilicet pro nobis. Et ideo paſſio Chriſti dicitur eſſe noſtra redemptio.*

Ad primum ergo dicendum, quod homo dicitur eſſe Dei dupliciter. Vno modo in quantum ſubijcitur poteſtati eius. Et hoc modo nunquam homo deſiit Dei eſſe: ſecundum illud Danielis quarto. Dominatur excelſus in regno hominum, & D *cuicunque voluerit, dabit illud. Alio modo per vnionem charitatis ad eum: ſecundum quod dicitur Romanorum octauo. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Primo ergo modo nunquam homo deſiit eſſe Dei: ſecundo vero modo deſiit eſſe Dei per peccatum. Et ideo in quantum fuit à peccato liberatus Chriſto paſſo ſatisfaciente, dicitur per paſſionem Chriſti eſſe redemptus.*

Ad ſecundum dicendum, quod homo peccando obligatus erat, & Deo, & diabolo: quantum enim ad culpam, Deum offenderat, & diabolo ſe ſubdiderat, ei conſentiens. Vnde ratione culpæ non erat factus ſeruus Dei: ſed potius à Dei ſeruitute recedens, diaboli ſeruitutem incurrerat, Deo iuſte hoc permittente propter offenſam in ſe commiſſam. Sed quantum ad pœnam, principaliter homo erat Deo obligatus ſicut E *ſummo iudici: diabolo autem tanquam tortori: ſecundum illud Matthæi quinto. Ne forte tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, id eſt, Angelo pœnarum crudeli: vt Chryſoſtomus dicit. Quamuis igitur diabolus iniuſte, quantum in ipſo erat, hominem ſua fraude deceptum, ſub ſeruitute teneret, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam: iuſtum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente quantum ad culpam, & ordinante, quantum ad pœnam. Et ideo per reſpectum ad Deum iuſtitia exigebat, quod homo redimeretur, non autem per reſpectum ad diabolum.* *Hom. 11. in Matth. in opere imperf. non longe à fin tom. 2.*

Ad tertium dicendum, quod quia redemptio require-

batur ad hominis liberationem per reſpectum ad Deum, non A *autem per reſpectum ad diabolum, non erat pretium ſoluendum diabolo, ſed Deo: & ideo Chriſtus ſanguinem ſuum (qui eſt pretium noſtræ redemptionis) non dicitur obtuliſſe diabolo, ſed Deo.*

Quod in hoc art. quæritur, reipſa diuerſum non eſt ab eo quod in præcedentibus tractatum eſt: ſolũque proponitur ad explicandam metaphoram emptionis, ſeu redemptionis, qua meritum, & ſatisfactio Chriſti pro nobis in diuina Scriptura explicantur. De qua re ſatis, ſuperq; dictum eſt ſuperiori to. diſp. 4. lect. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum eſſe redemptorem, ſit proprium Chriſti.

268. 3. diſt. 19. ar. 4. q. 2.

AD quintum ſic proceditur. *Videtur, quod eſſe redemptorem, non ſit proprium Chriſti. Dicitur enim in Pſalm. 30. Redemiſti me Domine Deus veritatis. Sed eſſe Dominum Deum veritatis, conuenit toti Trinitati. Non ergo eſt proprium Chriſti.*

2. Præterea, ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis, ſed Deus pater dedit filium ſuum redemptionẽ pro peccatis noſtris, ſecundum illud Pſal. 100. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. Gloſ. id eſt, Chriſtũ, qui dat redemptionem captiuis. Ergo non ſolum Chriſtus, ſed etiam Deus Pater nos redemit. Gloſ. inte. ib.

3. Præterea, Non ſolum paſſio Chriſti, ſed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad noſtram ſalutem: ſecundum illud Gloſ. 1. Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Ergo non ſolum Chriſtus debet dici redemptor, ſed etiam alij Sancti.

Sed contra eſt, quod dicitur Gal. 3. Chriſtus non redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Sed ſolus Chriſtus factus eſt pro nobis maledictum. Ergo ſolus Chriſtus debet dici noſter Redemptor.

Reſpondeo dicendum, quod ad hoc quod aliquis redimat, duo requiruntur, ſcilicet actus ſolutionis, & pretium ſolutum. Si enim aliquis ſoluat pro redemptione alicuius rei, pretium, quod non eſt ſuum, ſed alterius, ipſe non dicitur redimere principaliter: ſed magis ille, cuius eſt pretium. Primum autem redemptionis noſtræ eſt ſanguis Chriſti, vel vita eius corporalis, quæ eſt in ſanguine, quo ipſe Chriſtus exoluit. Vnde vtrumq; iſtorum ad Chriſtum pertinet immediatè, in quantum eſt homo, ſed ad totam Trinitatem, ſicut ad cauſam primam, & remotam: cuius erat & ipſa vita Chriſti, ſicut primi authoris, & à qua inſpiratum fuit ipſi homini Chriſto, vt pateretur pro nobis. Et ideo eſſe immediatè redemptorem, proprium eſt Chriſti, in quantum eſt homo: quamuis ipſa redemptio poſſit attribui toti Trinitati, ſicut prima cauſa.

Elicitur ex Gloſ. ord. ib. *Ad primum ergo dicendum, quod Gloſ. hoc ſic exponit, Tu Domine Deus veritatis, redemiſti me in Chriſto clamante: in manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Et ſic redemptio immediatè pertinet ad hominem Chriſtum: principaliter autem ad Deum.*

Ad ſecundum dicendum, quod pretium redemptionis noſtræ homo Chriſtus ſoluit immediatè: ſed de mandato Patris ſicut primordialis authoris.

Ad tertium dicendum, quod paſſiones Sanctorum proficiunt Eccleſiæ, non quidem per modum redemptionis, ſed per modum exempli, & exhortationis, ſecundum illud 2. ad Corinth. 1. Siue tribulamur pro veſtra exhortatione, & ſalute.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum egregiè expoſuit Caietanus hic. Ex quo aduertendum eſt primo, poſſe munus redimendi dici proprium Chriſti, vel reſpectu aliarum diuinarum perſonarum, vel reſpectu aliorum hominum, vel etiam angelorum. Priori modo ita eſt proprium Chriſti eſſe redemptorem, ſicut proprium eſt illius, incarnari, eſſe hominum, pati, & mori. Quocirca ſi redimere ſignificet vitam ſuam, & ſanguinẽ offerre pro hominibus, hoc ita eſt proprium Chriſti, vt non conueniat alijs perſonis. Si autem ſignificet abſolute conferre pretium, vel concurrere, & excitare, & mouere ad ipſam pretij oblationem, ſic non eſt proprium Chriſti: ſed totius Trinitatis opus. B Nam ſicut tota Trinitas operata eſt incarnationem, ita etiam contulit Chriſto humanam vitam, & ſanguinem, atque adeo pretium, quo nos poſſet redimere, eademq; Trinitas inſpirauit Chriſto voluntatem moriendi pro nobis, & illi cooperata eſt, vt ſeipſum pro nobis offerret in pretium. Quod ſi inquiras, an abſolute Chriſtus ſolus dicendus ſit nos redemiſſe, & non Pater, neque Spiritus ſanctus: Reſpondeo, hoc ad ſignificationem vocis pertinere, atque ita conſulendum eſſe vſum eius. Videtur autem in Scriptura, præſertim in nouo Teſtamento, vbi frequentius ſermo eſt de hominum redemptione, Redimere, dici de eo, qui immediatè ſoluit pretium, ideoq; ſignificare propriam actionẽ perſonalem Chriſti, ſicut comedere, vel ſanguinem C effundere. Vnde Apocaly. 5. dicitur de agno, *Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo*, & ad Titum 2. *Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, &c.* Et eodem ſenſu nomen Redemptoris abſolutè dictum, proprium eſt Chriſti, qui eodem modo dicitur, *noſtra ſanctificatio, & redemptio.* 1. ad Corinth. 1. & ita etiam redemptio ſæpè attribuitur Chriſto, vt propria illius. ad Roman. 3. ad Epheſ. 1. & ad Coloſ. 1. 1. ad Timoth. 2. ad Hebræos 9. Quia ipſius propriũ fuit, *dare animam ſuam in redemptionem pro multis.* Matth. 20. Interdum verò *redimere* ſumitur priori modo, & ita explicat D. Thom. hic ad illud Pſalm. 30. *Redemiſti me, Domine Deus veritatis*, id eſt, redemiſti D me per Chriſtum, & in Chriſto: quanquam ad literam *redimere*, illo loco nihil aliud ſit, quam de manibus perſequentium eripere, quæ ſignificatio frequens etiam eſt in Scriptura. In ea verò ſignificatione videtur propriè dictum Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Et eundem modum exponit D. Tho. in ſol. ad 2. illud Pſalm. 100. *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo.*

Dubium. — Redemptio hominum propria Chriſti quomodo. — Apoc. 5. — Tit. 2. — 1. Corinth. 1. — Roman. 3. — Epheſ. 1. — Coloſ. 1. — 1. Timoth. 2. — Heb. 9 — Matth. 20. — D. Thom. — Pſal. 30. — Luc. 1. — Pſal. 100.

Poſteriori modo, id eſt, facta comparatione ad alias perſonas creatas, certũ eſt, proprium eſſe Chriſti eſſe redemptorem. Qua de re videantur dicta priori tomo in commentario art. 1. quæſt. 26. D. Th. vbi expoſuimus, quomodo Chriſtus ſit vnicus mediator inter Deum, & homines, idemque his nominibus *Redemptoris*, & *Mediatoris* ſignificetur. E Contra hoc verò obijcit D. Thom. in argumento 3. illud ad Coloſ. 1. *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* Et reſpondet, paſſiones Sanctorum proficere Eccleſiæ, non per modum redemptionis: ſed per modum exempli, & exhortationis. Circa quam reſponſionẽ merito dubitat Caietan. quia præter illos duos modos exempli, & exhortationis, poſſunt opera iuſtorum prodeſſe aliis per modum ſatisfactionis, vel quia vnus propria voluntate poteſt pro alio ſatisfacere, illi ſuam ſatisfactionem applicando: vel quia ſatisfactione ſanctorum in theſauro Eccleſiæ repoſitæ poſ-

Obiectio. — Teſtimonio Paul ad Coloſ. 1. — Expoſitio. — Caietan.

poſſunt per claues Eccleſiæ appellari aliis ad indulgentiam, & remiſsionem pœnarum. At vero ſatisfactio pro alijs genus quoddam redemptionis eſt, quãdoquidem ſoluto pretio alter à pœna liberatur. Ad quam obiectionem Caietan. multa dicit, neſcio tamen an mentem D. Thom. ſatis explicent. Ego exiſtimo D. Thom. prudenter egiſſe, id tantum attingendo, quod locus Pauli poſtulabat. Nam reuera literalis ſenſus illius loci eſt, quem D. Thomas ſignificauit. Nam paſsionibus Chriſti vere, ac proprie nihil deeſt, niſi vt nobis earum fructus applicetur, & in hoc laborabat Paulus exemplo, & doctrina, & propter hoc paſsiones ſuſtinebat, vt etiam in ſuperiori tomo diſputat. 4. ſect. 10. attigimus, & fauente Deo, latius in materia de ſatisfactione dicemus. An vero paſsiones iuſtorum poſsint aliis prodeſſe ad ſatisfactionem, quia neque huius loci erat, neq; breuiter explicari poterat, D. Thom. omnino ab ea quæſtione abſtinuit: & ſimpliciter negauit huiuſmodi opera prodeſſe Eccleſiæ per modum redemptionis. Ita enim loquendum eſt abſolute, & ſimpliciter, etiamſi proſint per modum ſatisfactionis: vel quia licet vnus poſsit ſatisfacere pro alio: non tamẽ de cõdigno, ſed tantũ de congruo (vt multi volunt:) vel quod certius eſt, quia non ex perfecta iuſtitia, quam nomen redemptionis ſignificat. Et hæc videtur eſſe magis propria ratio, quam aliæ, quas attigit Caietan. etſi illæ non ſint reijciendæ, ſcilicet, quia ſatisfactio Chriſti, eſt ſimpliciter neceſſaria, aliæ tantum ex abundantia: illa liberat ſimpliciter ab omni culpa, & pœna: hæ tantum à quadam pœna temporali. Quibus etiam addi poteſt, alias ſatisfactiones non prodeſſe Eccleſiæ, niſi vt fundatas in Chriſto, ex cuius meritis, & virtute prouenit, vt inter membra eius eſſe poſsit ſatisfactionis communicatio. Deniq; propter has cauſas non dicitur homo redimere ſeipſum, quamuis poſsit pro ſe ſatisfacere, ergo multo minus poterit dici redimere alios, etiam ſi aliquo modo pro illis ſatisfaciat.

Opera Sanctorum quomodo proſint Eccleſiæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ.

269 *Inf q. 49. ar 1. Cor. Et op. 3. c 238. fi & ad Ro 4 fi. & 1 Cori. 1. lect. 2. col 4.*

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutem per modum efficientiæ. Cauſa enim efficiens noſtræ ſalutis, ſi magnitudo diuinæ virtutis: ſecundum illud Iſai. 59. Ecce non eſt abbreuiata manus eius, vt ſaluare nõ poſſit. Chriſtus autem crucifixus eſt ex infirmitate: vt dicitur. 2. ad Cor. 13 Non ergo paſſio Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem.

2. Præterea. Nullum agens corporale efficienter agit niſi per contactum, vnde etiam & Chriſtus tangendo mundauit leproſum, vt oſtenderet carnem ſuam ſalutiferam virtutem habere: ſicut Chryſoſt. dicit. Sed paſſio Chriſti non potuit contingere omnes homines. Ergo non potuit ſufficiẽter operari ſalutem omnium hominum.

Hom. 26. in Mat. & in opere imp. ho. 21. id innuit. tom. 2.

3. Præterea. Non videtur eiuſdem eſſe operari per modum meriti, & per modum efficientiæ: quia ille, qui meretur, expectat effectum ab alio. Sed paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem per modum meriti. Non ergo per modum efficientiæ.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. ad Cor. 1. quod verbum crucis, his qui ſalui fiunt, eſt virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur noſtram ſalutem. Ergo paſſio Chriſti in cruce efficienter operata eſt noſtram ſalutem.

q 13. ar. 2 & 3. & q. 43. art. 2.

Reſpondeo dicendum, quod duplex eſt efficiens, principale, & inſtrumentale. Efficiens quidem principale humanæ ſalutis, eſt Deus. Quia verò humanitas Chriſti eſt diuinitatis inſtrumentum (vt ſupra dictum eſt) ideo ex conſequenti omnes A *actiones & paſſiones Chriſti, inſtrumentaliter operantur in virtute diuinitatis ad ſalutem humanam. Et ſecundum hoc paſſio Chriſti efficienter cauſat ſalutem humanam.*

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio Chriſti relata ad Chriſti carnem, congruit infirmitati aſſumptæ: relata verò ad diuinitatem, conſequitur ex ea infinitam virtutem, ſecundum illud 1. ad Corinth. 1. Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominib. quia ſcilicet ipſa infirmitas Chriſti, in quãtum eſt Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam.

Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti, licet ſit corporalis, habet tamen ſpiritualem virtutem ex diuinitate vnita. Et ideo per ſpiritualem contactum efficaciam ſortitur, B *ſcilicet per fidem, & fidei ſacramentum: ſecundum illud Apoſtoli. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.*

Ad tertium dicendum, quod paſſio Chriſti ſecundum quod comparatur ad diuinitatem eius, agit per modum efficientiæ: in quantum verò comparatur ad voluntatem in anima Chriſti, agit per modum meriti: ſecundum verò quod conſideratur in ipſa carne Chriſti, agit per modum ſatisfactionis, in quantum per eam liberamur à reatu pœnæ: per modum vero redemptionis, in quantum per eam liberamur à ſeruitute culpæ: per modum autem ſacrificij, in quantum per eam reconciliamur Deo, vt infra dicetur.

C Doctrina D. Tho. in hoc ar. difficilis plane eſt, niſi benigne explicetur. In quo tam ad rem explicandam, quam ad exponendam ſententiam D. Tho. pro viribus laboratum eſt ſuperiori to. diſp. 31. ſect. 7. Neque hoc loco aliquid addendum occurrit.

QVÆSTIO XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ipſis effectus paſſionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati à peccato. Secundo, vtrum per eam ſimus liberati à poteſtate diaboli. Tertiò, vtrum per eam D *ſimus liberati à reatu pœnæ: Quarto, vtrum per eam ſimus Deo reconciliati. Quinto, vtrum per eam ſit nobis aperta ianua cæli. Sexto, vtrum per eam Chriſtus adeptus ſit exaltationem.*

Cum paſsio Chriſti potiſsimum operetur per modum meriti, & ſatisfactionis, nihil aliud eſt quærere effectus illius paſsionis, quam quærere quid Chriſtus ſua paſsione meruerit, aut pro quibus perſonis, vel pro qua re ſatisfecerit. De quo in priori tomo fuſe diſputatum eſt, & ideo fere in tota hac quæſt. nihil aliud præſtabimus, quam deſignare loca, in quibus tractata vnaquæq; res eſt. Ordo vero huius, præcedentiſque quæſt. videri poteſt quodamodo inuerſus, quia prius oportebat inueſtigare, quid cauſa poſ- E ſit operari, & deinde modum, quo poteſt operari: D. Tho. vero voluit prius explicare varios modos operandi paſsionis Chriſti, quia ad ſingulos effectus poſſunt omnes, vel plures eorum applicari, quod in art. 1. & alijs præſtat, eſtq; ad eorum intelligentiam obſeruandum.

ARTICVLVS I.

Vtrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati à peccato.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati à peccato. Liberare enim à peccato, eſt proprium Dei: ſecundum illud Iſai. 43. Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. Chri- 270. *3. d 19. art. 1.*

Chriſtus autem non eſt paſſus ſecundum quod Deus, ſed ſecundum quod homo. Ergo per paſſionem Chriſti non ſumus liberati à peccato.

2. Præterea. Corporale non agit in ſpirituale. Sed paſſio Chriſti corporalis, peccatum autem non eſt niſi in anima, quæ eſt ſpiritualis creatura. Ergo paſſio Chriſti non potuit nos emundare à peccato.

3. Præterea. Nullus poteſt liberari à peccato, quod nondum commiſit, ſed quod in poſterum eſt commiſſurus. Cum igitur multa peccata poſt Chriſti paſſionem ſint commiſſa, & tota die committantur, videtur quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati à peccato.

4. Præterea. Poſita cauſa ſufficienti nihil aliud requiritur ad effectum inducendum. Requiruntur autem adhuc alia ad remiſſionem peccatorum, ſcilicet baptiſmus, & pœnitentia. B *Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit ſufficiens cauſa remiſſionis peccatorum.*

5. Præterea. Prouer. 10. dicitur, Vniuerſa delicta operit charitas, & 15. dicitur, per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Sed multa ſunt alia de quibus habemus fidem, & quæ ſunt prouocatiua charitatis, ergo paſſio Chriſti non eſt propria cauſa remiſſionis peccatorum.

Sed cõtra eſt, quod dicitur Apoc. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio Chriſti eſt propria cauſa remiſſionis peccatorum tripliciter. Primo quidem, per modum prouocantis ad charitatem: quia vt Apoſt. dicit Rom. 5. Commendat Deus ſuam charitatem in nobis, quoniam cum adhuc inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Per cha- C *ritatem autem conſequimur veniam peccatorum, ſecundum illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secundo: paſſio Chriſti cauſat remiſſionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipſe eſt caput noſtrum per paſſionem, quam ex charitate, & obedientia ſuſtinuit, liberauit nos tanquam membra ſua à peccatis: quaſi per pretium ſuæ paſſionis. Sicut ſi homo per aliquod opus meritorium, quod manu exerceret, redimeret ſe à peccato quod pedibus commiſiſſet. Sicut enim naturale corpus eſt vnum ex membrorum diuerſitate conſiſtens, ita tota Eccleſia, quæ eſt myſticum corpus Chriſti, computatur quaſi vna perſona cum ſuo capite, quod eſt Chriſtus. Tertio, per modum efficientiæ, in quantum caro ſecundum quam Chriſtus paſſionem ſuſtinuit, eſt inſtrumentum diuinitatis: ex quo eius paſſiones, & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum.* D

Ad primum ergo dicendum, quod licet Chriſtus non ſit paſſus ſecundum quod Deus, tamen caro eius eſt diuinitatis inſtrumentum. Et ex hoc paſſio eius habet quandam diuinam virtutem dimittendi peccata, vt dictum eſt.

In Cor. art. *Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti licet ſit corporalis: ſortitur tamen quandam ſpiritualem virtutem ex diuinitate, cuius caro ei vnita eſt vt inſtrumentum. Secundum quam quidem virtutem, paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccatorum.*

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus ſua paſſione nos à peccatis liberauit cauſaliter, id eſt, inſtituens cauſam noſtræ liberationis, ex qua poſſint quæcunque peccata quandocunque remitti, vel præterita, vel præſentia, vel futura. Sicut ſi medicus faciat medicinam, ex qua poſſint quicunque morbi ſanari, etiam in futurum.

q. 46. arti. 4 & aliis. *Ad quartum dicendum, quod quia paſſio Chriſti præceſſit, vt cauſa quædam vniuerſalis remiſſionis peccatorum (ſicut dictum eſt) neceſſe eſt quod ſingulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorum. Hoc autem fit per baptiſmum, & pœ-*

q. 62. artic. 5. *nitentiam, & alia ſacramenta, quæ habent virtutem ex paſſione Chriſti, vt infra patebit.*

Ad quintum dicendum, quod etiam per fidem applicatur nobis paſſio Chriſti ad percipiendum fructum ipſius: ſecũ- A *dum illud Rom. 3. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Fides autem per quam à peccato mundamur, non eſt fides informis: quæ poteſt eſſe etiam cum peccato, ſed eſt fides formata per charitatem, vt ſic paſſio Chriſti nobis applicetur, non ſolum quantum ad intellectum, ſed etiam quantum ad effectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute paſſionis Chriſti.*

De hoc art. videantur dicta ſuperiori tom. diſp. 4. ſect. 3. & diſp. 41. ſect. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum per paſſionem Chriſti ſimus liberati à poteſtate diaboli.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus liberati à poteſtate diaboli. Ille enim non habet poteſtatẽ ſuper aliquibus in quibus nihil ſine permiſſione alterius facere poteſt. Sed diabolus nunquã potuit aliquid in nocumentũ hominum facere, niſi ex permiſſione diuina: ſicut patet Iob. 1. & 2. quod poteſtate diuinitus accepta, eum primo in rebus, & poſt in corpore læſit. Et ſimiliter Matth. 8. dicitur, quod dæmones niſi Chriſto concedente, non potuerunt in porcos intrare. Ergo diabolus nunquam habuit in hominibus poteſtatem. Et ita per paſſionem Chriſti non ſumus liberati à poteſtate diaboli. 271. 2 d. 19 ar. 2. & 3 diſ 19 a. 2 & ver. q. 29 a. 7. ad 9. & op. 90 c. 18. co. 8. & He. 2. le. 4. c 1.

2. Præterea. Diabolus poteſtatem ſuam in homines exercet tentando, & corporaliter vexando. Sed hæc adhuc in hominibus operatur poſt Chriſti paſſionem. Ergo non ſumus per paſſionem Chriſti ab eius poteſtate liberati.

Præterea. Virtus paſſionis Chriſti in perpetuũ durat (ſecundum illud Hebr. 10. Vna oblatione conſummauit ſanctificatos in ſempiternum) ſimpliciter etiam vbique extenditur. Sed liberatio à poteſtate diaboli, nec eſt vbique (quia in multis partibus mundi adhuc ſunt idololatræ) nec etiam erit ſemper: quia tempore Antichriſti maximè ſuam poteſtatem exercebit diabolus in hominum nocumentum: de quo dicitur 2. ad Theſ. 2. quod eius aduentus erit ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Ergo videtur, quod paſſio Chri- D *ſti non ſit cauſa liberationis humani generis à poteſtate diaboli.*

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioan. 12. imminẽte paſſione: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: & ego ſi exaltus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Eſt autem exaltatus à terra per crucis paſſionem. Ergo per eam diabolus eſt à poteſtate hominum eiectus.

Reſpondeo dicendum, quod circa poteſtatem, quam diabolus in homines exercebat ante Chriſti paſſionem, tria ſunt conſideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui ſuo peccato meruit, vt in poteſtatem traderetur diaboli, per cuius tentationem fuerat ſuperatus. Aliud autem eſt ex parte Dei, E *quem homo peccando offenderat, qui per ſuam iuſtitiam hominẽ reliquerat poteſtati diaboli. Tertium eſt ex parte ipſius diaboli, qui ſua nequiſſima voluntate hominem à conſecutione ſalutis impediebat. Quantum ergo ad primum, homo eſt à poteſtate diaboli liberatus per paſſionem Chriſti, in quantum paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccatorum. Quantum autem ad ſecundum, dicendum, quod paſſio Chriſti nos à poteſtate diaboli liberauit, in quantum nos Deo reconciliauit vt infra dicetur. Quantum verò ad tertium, paſſio Chriſti* ar. 3. huius q. *nos à diabolo liberauit, in quantum in paſſione Chriſti exceſſit modum poteſtatis ſibi traditæ à Deo, machinando in mortem Chriſti, qui non habebat meritum mortis, cum eſſet abſque peccato. Vnde Aug. dicit in 13. de Trin. Iuſtitia Chriſti* l. 13. c. 14. non longe à fin. tom. 3.

victus

victus eſt diabolus, quia cum in eo nihil morte dignum inue- A
niret, occidit eum tamen: & vtiq; iuſtum eſt, vt debitores, quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine vllo debito occidit.

Ad primum ergo dicendum, quod non dicitur ſic diabolus in homines poteſtatem habuiſſe, quaſi poſſet eis nocere, Deo non permittente. Sed quia iuſte permittebatur nocere hominibus, quos tentando ad ſuum conſenſum perduxerat.

Ad ſecundum dicendum, quod diabolus etiam nunc poteſt quidem Deo permittente homines tentare, quantum ad animam, & vexare quantum ad corpus. Sed tamen præparatum eſt homini remedium ex paſſione Chriſti, quo ſe poteſt tueri contra hoſtis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis æternæ. Et quicunq; ante paſſionem Chriſti diabolo reſiſtebant per fidem paſſionis Chriſti hoc facere poterant, licet paſſione Chriſti nondum peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus euadere: vt ſcilicet, non deſcenderet in infernum à quo poſt paſſionem Chriſti, ſe poſſunt homines eius virtute tueri. B

Ad tertium dicendum, quod Deus permitit diabolos poſſe decipere homines in certis perſonis, temporibus, & locis, ſecundum occultam rationem iudiciorum ſuorum. Semper tamen per paſſionem Chriſti eſt paratum hominibus remedium ſe tuendi contra nequitias dæmonum, etiam tempore Antichriſti. Sed ſi aliqui hoc remedio vti negligant, nil deperit efficaciæ paſſionis Chriſti.

COMMENTARIVS.

Eadem ſunt loca conſulenda, quia res eadem eſt alijs verbis explicata, quia non aliter liberauit nos Chriſtus à poteſtate diaboli, quam liberando nos à peccato. Quod fecit aut merendo nobis remiſsionem peccati iam contracti, vel commiſsi, vel merendo nobis auxilium ne in peccata labamur, & quod dęmonis tentationes vincere poſsimus: vel certè ſuis meritis obtinendo, ne dæmon nos tam acriter inſectari, & tentare permittatur. Quæ in prædictis locis tractata, & explicata ſunt omnia. Circa id verò, quod D. Thom. ait, dæmonem in paſsione exceſiſſe modum poteſtatis ſibi traditæ à Deo, dubitat Caiet. quia dæmon nō potuit facere, niſi quod Deus illi permiſit. Sed reſponſio eſt facilis, D. Tho. non loqui de abſoluta permiſsione Dei, ſed de poteſtate illa, quæ data eſt dæmoni vt tortori ad vindicandam in homine iniuriam diuinam, quam in ſe vel in ſuo parēte commiſerat. Quam poteſtatem exceſsit, quando Chriſtum aggreſſus eſt, qui immunis erat à peccato.

ARTICVLVS III.

Vtrum per paſſionem Chriſti homines ſint liberati à pœna peccati.

272. Inf q 52. art. 5 co & q. 86. ar. 4. ad 3. Et 3. di. 19 ar. 3. & ver. q. 29. a. 7. ad 9.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod per paſſionem Chriſti, non ſint homines liberati à pœna peccati. Præcipua enim pœna peccati eſt æterna damnatio. Sed illi qui damnati erant in inferno pro ſuis peccatis, non ſunt per Chriſti Paſſionem liberati: quia in inferno nulla eſt redemptio. Ergo videtur quod paſſio Chriſti non liberauit homines à pœna peccati.

2. Præterea. Illis, qui ſunt liberati à reatu pœnæ, non eſt aliqua pœna iniungenda. Sed pœnitentibus iniungitur pœna ſatisfactoria. Non ergo per paſſionem Chriſti ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

3. Præterea. Mors eſt pœna peccati: ſecundum illud Rom. 6. Stipendium peccati mors. Sed adhuc poſt paſſionem Chriſti homines moriuntur, ergo per paſſionem Chriſti non ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 53. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.

Reſpondeo dicendum, quod per paſſionem Chriſti liberati ſumus à reatu pœnæ dupliciter. Vno modo directe, in quantum ſcilicet paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem ſatisfactione ſufficienti, tollitur reatus pœnæ. Alio modo indirectè, in quantum ſcilicet paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio Chriſti ſortitur effectum ſuum in illis, quibus applicatur per fidem & charitatem, & per fidei Sacramenta. Et ideo damnati in inferno, qui prædicto modo paſſione Chriſti non coniunguntur, effectum eius percipere non poſſunt. ar. 1. huius q. in cor. & ad 4.

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) ad hoc quod conſequamur effectum paſſionis Chriſti, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptiſmo ſacramentaliter: ſecundum illud Rom. 6. Conſepulti ſumus ei per baptiſmum in mortem. Vnde baptizatus nulla pœna ſatisfactoria imponitur: quia ſunt totaliter liberati per ſatiſfactionem Chriſti. Quia verò Chriſtus ſemel tantum pro peccatis noſtris mortuus eſt (vt dicitur 1. Petri 3) ideo non poteſt homo ſecundario configurari morti Chriſti per ſacramentum baptiſmi. Vnde oportet, quod illi qui poſt baptiſmum peccant, configurentur Chriſto patienti, per aliquid pœnalitatis vel paſſionis, quam in ſeipſis ſuſtineant: quæ tamen multo minor ſufficit, quam eſſet condigna peccato, cooperante ſatisfactione Chriſti. ar. 1 huius q.

C Ad tertium dicendum, quod ſatisfactio Chriſti habet effectum in nobis, in quantum incorporamur ei, vt membra ſuo capiti: ſicut ſupra dictum eſt. Membra autem oportet capiti conformari. Et ideo, ſicut Chriſtus primo quidem habuit gratiam in anima cum paſſibilitate corporis, & per paſſionem ad gloriam immortalitatis peruenit, ita & nos, qui ſumus membra eius, per paſſionem ipſius liberamur quidem à reatu cuiuslibet pœnæ: ita tamen, quod primo recipimus in anima ſpiritum adoptionis filiorum, quo aſſcribimur ad hæreditatē gloriæ immortalis, adhuc corpus paſſibile, & mortale habentes. Poſtmodum vero configurati paſſionibus, & morti Chriſti, in gloriam immortalem perducimur: ſecundum illud Apoſtoli Rom. 8. Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & glorificemur. D

Videantur loca prædicta, & pro materia de ſatisfactione notetur ſolutio ad 2. quam merito Caietan. obſeruauit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum per paſſionem Chriſti ſimus Deo reconciliati.

273. Sup q. 49. a. 4 cor. & 3. d. 19. a. 5 q. 2. & opu. 60. c. 18. col. 8.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quod per paſſionem Chriſti non ſimus Deo recōciliati. Reconciliatio enim non habet locum inter amicos. Sed Deus ſemper dilexit nos: ſecundum illud Sapien. 11. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ergo paſſio Chriſti non reconciliauit nos Deo. E

2. Præterea. Non poteſt idem eſſe principium & effectus: vnde gratia, quæ eſt principium merendi, non cadit ſub merito Sed dilectio Dei eſt principium paſſionis Chriſti: ſecundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Non ergo videtur, quod per paſſionem Chriſti ſimus reconciliati Deo, ita quod de nouo nos amare inciperet.

3. Præterea. Paſſio Chriſti impleta eſt per homines Chriſtum occidentes, qui ex hoc grauiter Deum offenderunt. Ergo paſſio Chriſti eſt magis cauſa indignationis, quam reconciliationis Dei.

Sed

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom.6. Reconciliatiſumus Deo per mortem filij eius.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio Chriſti eſt cauſa reconciliationis noſtræ ad Deum dupliciter. Vno modo, in quantum remouit peccatum per quod homines conſtituuntur inimici Dei: ſecundum illud Sapien. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas eius: & in Pſal. 6. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem. Alio modo in quantum eſt ſacrificium Deo acceptiſſimum: eſt enim hoc propriè ſacrificij effectus, vt per ipſum placetur Deus. Sicut cum homo offenſam in ſe commiſſam remittit propter aliquod obſequium acceptum, quod ei exhibetur. Vnde dicitur 1. Regum 26. Si Dominus incitat te aduerſum me, adoretur ſacrificium. Et ſimiliter tantum bonum fuit, quod Chriſtus voluntarie paſſus eſt, quod propter hoc bonum in natura humana inuentum, Deus B *placatus eſt ſuper omni offenſa generis humani, quantum ad eos, qui Chriſto paſſo coniunguntur, ſecundum modum præmiſſum.*

Ad primum ergo dicendum, quod Deus diligit omnes homines, quantum ad naturam, quam ipſe fecit: ſed odit omnes quantum ad culpam, quam contra eum homines committunt: ſecundum illud Eccl. 12. Altiſſimus odio habet peccatores.

Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti non dicitur quãtum ad hoc Deo nos reconciliaſſe, quod de nouo nos amare inciperet: cum ſcriptum ſit Ierem. 31. In charitate perpetua dilexi te. Sed quia per paſſionem Chriſti ſublata eſt odij cauſa, tum per ablationem peccati, tum per recompenſationem acceptabilioris boni.

Ad tertium dicendum, quod ſicut occiſores Chriſti homines fuerunt, ita & Chriſtus occiſus. Maior autem fuit charitas Chriſti patientis, quam iniquitas occiſorum. Et ideo paſſio Chriſti magis valuit ad reconciliandum Deum toti humano generi, quam ad prouocandum ad iram.

COMMENTARIVS.

Materia huius articuli in eiſdẽ locis diſputatã eſt. Eſt enim eadẽ, quæ præcedentium diuerſis vocibus, & reſpectibus. Solum eſt ſolutio ad 2. adnotanda. Non enim videtur directe reſpondere argumento. Nam argumentum procedebat de dilectione Dei, hoc modo. Quia reconciliare nos Deo videtur idem eſſe quod promereri nobis amorem diuinum, cuius peccando facti eramus indigni: ſed Chriſti paſsio non potuit promereri nobis Dei dilectionem, quia potius ſupponit Dei dilectionem erga nos, & ab illa proceſsit. Quod argumentum nõ minus in dilectione æterna procedit, quam ſi ex tẽpore in Deo inciperet. D. Thom. autem in ſolutione ſolum reſpondet, Chriſtum per paſsionem ſuam non meruiſſe, vt Deus ex tempore nos diligere inciperet, quod eſt euidens: quia id repugnat Deo, cum includat mutationem. Meruit ergo vt ille amor Dei in tempore inciperet habere in nobis effectum, & quantum in ſe eſt, abſtulit impedimentum illius amoris, offerendo condignam ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Sed quanquam verum ſit, non videtur omnino ſatisfactum propriæ difficultati. Ideo addendum eſt, quamuis dilectio Dei ſecundum ſe ſit vna, & ſimplex: per comparationem tamen ad diuerſa obiecta ratione diſtingui, & ſecundum quandam rationem poſſe eſſe principium, ſecundum aliam verò terminum meriti. Vt in præſenti, illa dilectio generalis Dei circã genus humanum, qua voluit illi dare Chriſtum in redemptorem, non cadit ſub meritis Chriſti, ſed eſt principium eorum, at illa, qua propter merita Chriſti iam exhibita, vel præuiſa homines ſanctificat, & ſibi reconciliat, poteſt optimè cadere ſub meritis Chriſti, ſiue promerendo nobis effectum dilectionis, ſiue ipſammet dilectionem, vel electionem Dei, vt ad nos liberè

Dilectio Dei ſeu electio cadere ſub Chriſti merito quomodo potuit.

A terminatam. Vtrunq; enim verum eſt, quidquid aliqui hoc loco contendant. De qua re plura non dicam, quia fuſe illam diſputaui priori tomo, diſp. 41. ſect. 4.

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis ianuam cæli.

Ad quintũ ſic proceditur Videtur, quod Chriſtus ſua paſſione nõ aperuit nobis ianuam cæli. Dicitur enim Prou. 11. Seminanti iuſtitiã, merces fidelis. Sed merces iuſtitiæ eſt introitus regni cæleſtis. Ergo videtur, quod ſancti Patres qui operati ſunt opera iuſtitiæ, fide conſecuti eſſent introitum regni cæleſtis, etiam abſque Chriſti paſſione. Non ergo paſſio Chriſti eſt cauſa apertionis ianuæ regni cæleſtis. 274. 3. d 18 art 6. q. 2 & 4. d. 19 ar 3. & 4. q 2 art 2 q. 6 & verb. q. 29 art. 7 ad 9.

2. Præterea Ante paſſionem Chriſti Helias raptus eſt in cælum: vt dicitur 4. Regum. 2. Sed effectus non præcedit cauſam. Ergo videtur, quod apertio ianuæ cæleſtis non ſit effectus paſſionis Chriſti.

3. Præterea Sicut legitur Mat. 3. Chriſto baptizato aperti ſunt ei cæli. Sed baptiſmus præceſſit paſſionem. Ergo apertio cæli non eſt effectus paſſionis Chriſti.

4. Præterea Mich. 2. dicitur. Aſcendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur eſſe pandere iter cæli, quam eius ianuam aperire. Ergo videtur, quod ianua cæli ſit nobis aperta, non per paſſionem Chriſti, ſed per Aſcenſionem C *eius.*

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Hebræo. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, ſcilicet cæleſtium, in ſanguine Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quod clauſio ianuæ eſt obſtaculum quoddam prohibens ab ingreſſu. Prohibebantur autem homines ab ingreſſu regni cæleſtis propter peccatum, quia ſicut dicitur Iſai. 35. via illa ſancta vocabitur, & non tranſibit per eam pollutus. Eſt autem duplex peccatũ impediẽs ab ingreſſu regni cæleſtis. Vnũ quidem cõmune totius humanæ naturæ, quod eſt peccatum primi parentis, & per hoc peccatum præcludebatur homini aditus regni cæleſtis. Vnde legitur Gen. 3. quod poſt peccatum primi parentis, collocauit Deus cherubim, & flammeũ gladium, atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vi- D *tæ. Aliud autem eſt peccatum ſpeciale vniuſcuiuſq; perſonæ, quod per proprium actum committitur vniuſcunque hominis. Per paſſionem autem Chriſti liberati ſumus, non ſolum à peccato communi totius humanæ naturæ, & quantum ad culpam, & quantum ad reatum pœnæ, ipſo ſoluente pretium pro nobis, ſed etiam à peccatis proprijs ſingulorum, qui communicant eius paſſioni per fidem, & charitatem, & fidei Sacramenta. Et ideo per paſſionem Chriſti aperta eſt nobis ianua regni cæleſtis Et hoc eſt quod Apoſt dicit Heb. 9. quod Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Et hoc figuratur Num. 35. vbi dicitur, quod homicida manebit ibi ſcilicet in ciuitate refugij, donec Sacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur, quo mortuo poterit in domum ſuam redire.*

E *Ad primum ergo dicendum, quòd ſancti Patres operando opera iuſtitiæ, meruerunt introitum regni cæleſtis per fidem paſſionis Chriſti (ſecundum illud Heb. 11. Sancti per fidem vicerũt regna, operati ſunt iuſtitiam) per quam etiam vnuſquiſq; à peccato purgabatur, quantum pertinet ad emũdationem propriæ perſonæ. Non tamen alicuius fides vel iuſtitia ſufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanæ creaturæ, quod quidem remotũ eſt pretio ſanguinis Chriſti Et ideo ante paſſionem Chriſti nullus intrare poterat regnum cæleſte, adipiſcendo ſcilicet beatitudinem æternã, quæ conſiſtit in plena Dei fruitione.*

Ad ſe-

A *Ad ſecundum dicendum, quod Helias ſubleuatus eſt in cœlum aereum: non autem in cælum empyreum qui eſt locus Sanctorum. Et ſimiliter etiam Enoch raptus eſt ad Paradyſum terreſtrem: vbi cum Helia ſimul creditur viuere vſque ad aduentum.*

q. 39 artic. 3. *Ad tertium dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſto baptizato aperti ſunt cœli, nõ propter ipſum Chriſtum, cui ſemper patuit: ſed ad ſignificandum, quod cælum aperitur baptizatis baptiſmo Chriſti, qui habet efficaciam ex paſſione ipſius.*

At quartum dicendum, quod Chriſtus ſua paſſione meruit nobis introitum regni cœleſtis, & impedimentum remouit. Sed per ſuam aſcenſionem nos quaſi in poſſeſſionem regni cœleſtis introduxit. Et ideo dicitur, quod aſcendit pandens iter ante eos. B

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli obſeruãdũ eſt nõ eſſe omnino idẽ mereri nobis regnũ cœlorum ſeu æternã beatitudinem, & aperiri nobis ianuam regni. Nam licet in hoc illud contineatur: non tamen conuertũtur, Chriſtus enim Angelis meruit regnum cœlorum: non tamen proprie eis aperuit ianuam regni, quæ nũquam eis clauſa fuit. Hominibus autem per peccatum fuit clauſa, per quod contraxerunt reatũ æternæ damnationis, & carentiæ beatitudinis, pro quo Chriſtus condigne ſatis faciendo, ianuam regni nobis aperuit. Et ita in hac metaphora duplex ille effectus hactenus explicatus meriti & ſatis factionis Chriſti pro nobis, continetur. Qua in re fere non explicat effectum diſtinctum à præcedentibus. Solum in circunſtantia temporis (vt ita dicam) nouum aliquid hoc loco addi poteſt. C

Ianua cœli per paſſionẽ Chriſti quomodo hominibus aperta. At quod intelligendum obſeruandum eſt, dupliciter potuiſſe Chriſtum aperire hominibus per ſuam paſsionem ianuam regni. Vno modo per paſſionem vel exhibitam, vel præuiſam. Nam ſicut Deus propter ſatisfactionem Chriſti, & merita præuiſa contulit gratiam antiquis iuſtis, eisq́ æternam pœnam remiſit; ita etiam potuiſſet illis æternam beatitudinem conferre. Vnde ſicut vere nunc dicuntur per paſsionem Chriſti iuſtificari, ita etiam vere dicerentur per eandem paſsionem ad regnum introducti, & cõſequẽter diceretur ianua regni per ipſãmet paſsionem eis aperta, quæ per peccatum Adæ fuerat clauſa. Quod ergo paſsio Chriſti abſolute abſtrahendo ab hoc quod ſit exhibita, vel tãtum præuiſa, aditum hominibus ad regnum aperuerit, certiſsimũ eſt ex dictis de meritis, & ſatisfactione Chriſti, nec nouam habet quæſtionem. Alio ergo modo intelligi poteſt, paſsionem Chriſti exhibitam ſtatim aperuiſſe hominibus ianuam regni cœleſtis: non tamen ſolum præuiſam, & in hoc ſenſu proprie tractatur, ac definitur hæc quæſtio, & in ea, præter omnia quæ diximus de merito, & ſatisfactione Chriſti duæ aliæ catholicæ veritates includuntur. Prior eſt ante mortem Chriſti nulli hominum patuiſſe aditũ ad æternam Beatitudinem obtinendam. Poſterior eſt, à morte Chriſti omnes iuſtos, qui nil habent purgandum, ſtatim introduci ad regnum cœlorũ. Sed hæc poſterior quæſtio proprium locum habet in materia de beatitudine, & ideo, ne ab inſtituto more recedamus, in eum locum reijcienda eſt, præſertim cum ad explicanda Chriſti myſteria, & valorem meritorum eius fere nihil pertineat. Certum eſt enim ex principijs iam traditis, Chriſtum exhibendo ſatisfactionem (quantum in ſe eſt) ſufficientiſsime aperuiſſe ianuam regni, & abſtuliſſe omne impedimentum, adque adeo, quantum eſt ex parte Chriſti, ſtatim dari. An vero aliunde, vel ob alias cauſas differatur, alterius ſpeculationis eſt, quamquam de fide ſit non differri. Prior vero quæſtio poterat hoc loco diſputari: tamen quia interius occurret commodior locus, cum agemus de ſtatu & loco animæ Chriſti ſeparatæ à corpore, ideo vſque in illum locum differenda eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus per ſuam paſſionem non meruerit exaltari. Sicut enim cognitio veritatis eſt proprium Deo, ita & ſublimitas: ſecundum illud Pſal. 112. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria eius. Sed Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit cognitionem omnis veritatis, non ex aliquo merito præcedente, ſed ex ipſa vnione Dei, & hominis: ſecundum illud Ioann. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ, & veritatis. Ergo neque exaltationem habuit ex merito paſsionis, ſed ex ſola vnione. 275. 3 diſtinct. 18. artic. 4. q. 3.

2. Præterea, Chriſtus meruit ſibi à primo inſtanti ſuæ conceptionis, vt ſupra habitum eſt, nõ autem maior charitas fuit in eo tempore paſſionis, quam ante. Cum ergo claritas ſit merendi principium, videtur, quod non magis meruerit per paſſionem ſuam exaltationem, quam ante. q. 19. ar. 4 & q. 34. arti. 4.

3. Præterea. Gloria corporis reſultat ex gloria animæ, vt Aug. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum. Sed Chriſtus per paſſionẽ ſuam non meruit exaltationem quantum ad gloriam animæ quia anima eius fuit beata à primo inſtanti ſuæ conceptionis. Ergo neq; etiam per paſſionem meruit exaltationem, quantum ad gloriam corporis. Epi. 56. ante med. tom. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur Philipp. 2. Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum.

Reſpondeo dicendum, quod meritum importat quandam æqualitatem iuſtitiæ, vnde & Apoſtolus dicit Rom. 4. quod ei qui operatur merces imputatur ſecundum debitum. Cum autem aliquis ex ſua iniuſta voluntate ſibi attribuit plus, quam ſibi debeatur, iuſtum eſt, vt diminuatur etiam quantum ad id, quod ſibi debebatur: ſicut cum furatur quis vnam ouem, reddet quatuor, vt dicitur Exod. 22. Et hoc dicitur mereri, in quantum per hoc punitur eius iniqua voluntas. Ita etiam cum aliquis ſibi ex iuſta, voluntate ſubtrahit quod debebat habere meretur, vt ſibi amplius ſuperaddatur, quaſi merces iuſtæ voluntatis. Et inde eſt, quod ſicut dicitur Luc. 14. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Chriſtus autem in ſua paſſione ſeipſum humiliauit infra ſuam dignitatem, quantum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad paſsionem, & mortem, cuius debitor non erat. Secundo, quantum ad locum, quia corpus eius poſitum eſt in ſepulchro, & anima in inferno. Tertio, quantum ad confuſionem, & opprobria, quæ ſuſtinuit. Quarto, quantum ad hoc, quod eſt traditus humanæ poteſtati, ſecundum quod ipſe dicit Pilato Ioann. 19. Non haberes in me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet deſuper. Et ideo per ſuam paſſionem meruit exaltationem quantum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad reſurrectionem glorioſam: vnde dicitur in Pſalm. 138. Tu cognouiſti ſeſsionem meam, id eſt, humilitatem meæ paſſionis, & reſurrectionem meam. Secundo quantum ad aſcenſionem in cœlum: vnde dicitur Epheſ. 4. Deſcendit primum in inferiores partes terræ: qui autem deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Tertio, quantum ad conſeſſum paternæ dexteræ & manifeſtationem diuinitatis ipſius: ſecundum illud Iſai. 5. Exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius.

D E

Et Philip.2.dicitur. Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen: vt ſcilicet ab omnibus nominetur Deus, & omnes ei reuerentiam exhibeant ſicut Deo. Et hoc eſt quod ſubditur, Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quarto, quantum ad iudiciariam poteſtatem: dicitur enim Iob.36. Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt: cauſam, iudiciumq; recipies.

Ad primum ergo dicendum, quod principium merendi, eſt ex parte animæ, corpus autem eſt inſtrumentum meritorij actus. Et ideo perfectio animæ Chriſti, quæ fuit merendi principium non debuit in eo acquiri per meritum, ſicut perfectio corporis, quod fuit paſsionis ſubiectum, & per hoc fuit ipſius meriti inſtrumentum.

Ad ſecundum dicendum, quod per priora merita Chriſtus meruit exaltationem ex parte ipſius animæ cuius volūtas charitate, & alijs virtutibus informabatur. Sed in paſsione meruit, ſuam exaltationem per modum cuiuſdam recompenſationis, etiam ex parte corporis: iuſtum eſt enim, vt corpus quod fuerat ex charitate paſsioni ſubiectum, acciperet recompenſationem in gloria.

Ad tertium dicendum, quod diſpenſatione quadam factū eſt in Chriſto, vt gloria animæ ante paſsionem non redundaret ad corpus, ad hoc quod gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per paſsionem meruiſſet. Gloriam autem animæ differri non conueniebat, quia anima immediate vniebatur Verbo, vnde decens erat, vt gloria repleretur ab ipſo Verbo: ſed corpus vniebatur Verbo, mediante anima.

De hoc artic. egimus in priori tom. diſp.40.ſect.3.

HOc loco Bartholomæus Medina, prolixam inſtituit diſputationem de medijs, quibus Chriſti merita hominibus applicantur, & cur quibuſdā, non vero omnib. fructus infinitus meritorū Chriſti communicetur. Sed diſputatio hæc neq; huius loci eſt, neque vnam tantum Theologiæ materiam, ſed plures eaſque grauiſsimas complectitur, de gratia, & iuſtificatione, de fide, & operibus, de Sacramentis de prædeſtinatione, ac reprobatione hominum, q̄ omnia pro dignitate hoc loco tractare, ſatis per ſe conſtat, nec fieri poſſe, nec expedire: in ſummā vero ea redigere, & ſuperuacaneum, & inutile. Quod vero ad præſentem rem ſpectat paucis verbis attigimus in priori tomo, diſp.4.ſect.3. in fine.

QVÆSTIO L.

De morte Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de morte Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum conueniens fuerit Chriſtum mori.

Secundo, vtrum per mortem fuerit ſeparata diuinitas à carne.

Tertio, vtrum fuerit ſeparata diuinitas ab anima.

Quarto, vtrum Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

Quinto, vtrum corpus eius fuerit idem numero viuum, & mortuum.

Sexto, vtrum mors eius ſit aliquid operata ad noſtram ſalutem.

ARTICVLVS I.

Vtrum conueniens fuerit Chriſtum mori.

278. *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non*
Infr quæ 52. *fuerit conueniens Chriſtum mori. Illud enim*
art.1.Cor.4 *quod eſt primum principium in aliquo genere, non*
A *diſponitur per illud quod eſt contrarium illi generi: ſicut ignis* con c 55. adi.
qui eſt principium caloris, nunquam poteſt eſſe frigidus. Sed & quod 2 a:
filius Dei eſt fons & principium omnis vitæ, ſecundum illud 2.cor & op.
Pſalm.35 Apud de eſt fons vitæ. Ergo videtur, quod non fuerit c.7.& opuſc.
conueniens Chriſtum mori. 3.cap 234.& 238.fin & opuſ 60.c.19.

2. Præterea Maior eſt defectus mortis, quam morbi: quia per morbum peruenitur ad mortem. Sed non fuit conueniens Chriſtum aliquo morbo langueſcere: vt Chryſoſt. dicit. Ergo etiam non fuit conueniens Chriſtum mori.

3. Præterea, Dominus dicit, Ioan.10 Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sed oppoſitum non perducit ad oppoſitum. Ergo videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum mori.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan 11. Expedit vobis, vt vnus
B *homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quod quidem Caiphas prophetice dixit, vt Euangeliſta teſtatur.*

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Chriſtum mori: Primo quidem ad ſatisfaciendum pro humano genere, quod erat morti adiudicatum propter peccatum: ſecundum illud Gen. 2. Quacunque die comederitis, morte moriemini. Eſt autem conueniens ſatisfaciendi pro alio modus, cum aliquis ſe ſubijcit pœnæ, quam alius meruit. Et ideo Chriſtus mori voluit, vt moriendo, pro nobis ſatisfaceret, ſecundum illud 1.Petr.3 Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Secundum ad oſtendendum veritatem naturæ aſſumptæ: ſicut enim Euſebius dicit. Si aliter poſt conuerſationem cum hominibus, euaneſcens ſubito euolaret fugiens mortem, ab omnibus compararetur phantaſmati. Tertio, vt moriendo nos à timore mortis liberaret: vnde dicitur ad Hebr.2. quod communicabit carni, & ſanguini, vt
C *per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti. Quarto, vt corporaliter moriendo ſimilitudini peccati, id eſt, pœnalitati, daret nobis exemplum moriendi ſpiritualiter peccato, vnde dicitur Rom. 6. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo: ita & vos exiſtimare mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo. Quinto, vt à mortuis reſurgendo, & virtutem ſuam oſtenderet, qua mortem ſuperauit, & nobis ſpem reſurgendi à mortuis daret. Vnde Apoſtolus dicit 1.ad Cor.15. Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt, quod reſurrectio mortuorum non eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus eſt fons vitæ ſecundum quod Deus, non autem ſecundum quod homo: mortuus
D *eſt autem ſecundum quod homo: non ſecundum quod Deus. Vnde Auguſt. dicit contra Felicia. Abſit, quod Chriſtus ſic ſenſerit* l. con. Pol.c.
mortem, vt quantum in ſe eſt vita, vitam perdiderit: ſi enim 14. in pr.t.6.
hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus, quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non ſuſtinuit mortem ex morbo prouenientem, ne videretur ex neceſſitate mori propter infirmitatem naturæ. Sed ſuſtinuit mortem ab exteriori illatam, cui ſe ſpontaneum obtulit, vt mors eius voluntaria oſtenderetur.

Ad tertium dicendum, quod vnum oppoſitum per ſe non ducit ad aliud: ſed quandoque per accidens: ſicut frigidum, quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Chriſtus per ſuam
E *mortem nos perduxit ad vitam, dum ſua morte, mortem noſtram deſtruxit: ſicut ille, qui pœnam pro alio ſuſtinet, remouet pœnam eius.*

COMMENTARIVS.

HIc art. nulla indiget expoſitione. Nam congruentiæ, quas D.Thom. affert, ſunt perſpicuæ, & de illis, atque aliis videri poſſunt ſententiæ Patrum quas ſupra retulimus agentes de paſsione, & crucifixione. Nam eadem eſt horum omnium ratio

ratio. Videri etiam poſſunt hæ rationes, & aliæ apud A Euſeb. lib. 4. de Demonſt. c. 12. & Athanaſ. ſerm. de Paſsione, & cruce Domini. in ſolutionibus item argumentorum nulla eſt difficultas. Circa ſolutionẽ vero ad 2. cur Chriſtus non aſſumpſerit corporis ægritudines, & an naturaliter moreretur, ſi non eſſet violenter occiſus, videantur quæ diximus ſuperiori tom. diſput. 32. ſect. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne.

277. 3.d 2.q 2 ar 1.q 1 & d 21. q 1.a.1 q 1 & quo 2 art. 1 cor. & quo 4.a 6 cor & op 3.c.236 & 237 & op 60 c.19. fin l.10. in Lu. in tit de comm ſpiritus Ieſu in med t 5.q 6. art. 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne, Vt enim dicitur Matth. 27. Dominus in cruce pendens clamabat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me. Quod exponens Ambroſ. dicit. Clamabat homo, ſeparatione diuinitatis moriturus: nã cum diuinitas à morte libera ſit, vtique mors ibi eſſe non poterat niſi vita diſcederet: quia vita diuinitas eſt. Et ſic videtur, quod in morte Chriſti ſit diuinitas ſeparata à carne.

2 Præterea Remoto remedio ſeparantur extrema. Sed diuinitas vnita eſt carni mediante anima: vt ſupra habitum eſt. Ergo videtur, quod cum in morte Chriſti anima ſit ſeparata à carne, quod per conſequens diuinitas ſit à carne ſeparata.

3 Præterea Maior eſt virtus viuificatiua Dei, quam animæ. Sed corpus mori nõ poterat niſi anima ſeparata: ergo multo minus mori poterat niſi ſeparata diuinitate.

q.16. artic. 4. *Sed contra eſt, quod ea quæ ſunt humanæ naturæ, non dicuntur de filio Dei, niſi ratione vnionis, vt ſupra habitum eſt Sed de filio Dei dicitur id quod conuenit corpori Chriſti poſt mortem, ſcilicet eſſe ſepultum: vt patet in Symbolo fidei, vbi dicitur quod filius Dei conceptus eſt, & natus ex Virgine, paſſus mortuus, & ſepultus. Ergo corpus Chriſti non fuit in morte à diuinitate ſeparatum.*

Reſpondeo dicendũ, quod illud, quod per gratiam Dei conceditur, nunquam abſque culpa reuocatur, vnde dicitur Rom. 11 quod ſine pænitentia ſunt dona Dei, & vocatio. Multo autem maior eſt gratia vnionis, per quam diuinitas vnita eſt carni D *Chriſti in perſona quam gratia adoptionis, per quam alij ſanctificantur, & etiam magis permanens ex ſui ratione: quia hæc gratia ordinatur ad vnionem perſonalem, gratia autem adoptionis ad quandam vnionem affectualem, & tamen videmus, quod gratia adoptionis nunquam perditur ſine culpa: Cum igitur in Chriſto nullum fuerit peccatum, impoſsibile fuit: quod ſolueretur vnio diuinitatis à carne ipſius. Et ideo ſicut ante mortem caro Chriſti vnita fuit ſecundum perſonam & hypoſtaſim Verbo Dei, ita & remanſit vnita poſt mortem, vt ſcilicet non eſſet alia hypoſtaſis Verbi Dei, & carnis Chriſti poſt mortem, vt Damaſ. dicit in 3. lib.*

li. 3. orth fi. c. 27. circa fin. *Ad primum ergo dicendum, quod derelictio non eſt referenda ad ſolutionem vnionis perſonalis: ſed ad hoc quod Deus pater eum expoſuit paſſioni. Vnde relinquere ibi, non eſt aliud, quam non protegere à perſequentibus. Vel dicit ſe derelictum* E

in epi. 120. c. 6. & 10. t. 4 *quantum ad illam orationem, qua dixerat. Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: vt Auguſtin. exponit in libro de Gratia noui Teſtamen.*

Ad ſecundum dicendum, quod Verbum Dei dicitur vnitum carni, mediante anima, in quantum caro per animam pertinet ad humanam naturam, quam filius Dei aſſumere intendebat: non autem ita quod anima ſit quaſi medium ligans vnita. Habet autem caro ab anima quod pertineat ad humanam naturam, etiam poſtquam anima ſeparatur ab ea: in quantum ſc. in carne mortua remanet ex diuina ordinatione A *quidam ordo ad reſurrectionem. Et ideo non tollitur vnio diuinitatis ad carnem.*

Ad tertium dicẽdum, quod anima habet vim viuificandi formaliter: & ideo ea præſente, & vnita formaliter, neceſſe eſt corpus eſſe viuum. Diuinitas aut non habet vim viuificandi formaliter, ſed effectiue: non enim poteſt eſſe corporis forma. Et ideo non eſt neceſſe, quod manẽte vnione diuinitatis ad carnem caro ſit viua: quia Deus non ex neceſſitate agit, ſed ex voluntate.

COMMENTARIVS.

EGregia eſt ratio, qua D. Thom. probat corpus Chriſti in morte non fuiſſe à diuinitate ſeparatum. Quia Deus neminem priuat gratia illi conceſ-B ſa abſque eius culpa: gratia autem vnionis facta eſt corpori Chriſti. Quam rationem ſumpſit ex Grego. Nyſſen. orat. 1. de reſurrectio. cuius verba in diſput. referam. Eamq́; confirmat D. Thom. comparatione facta inter gratiam vnionis, & adoptionis. Nam gratia adoptionis nunquam amittitur ſine culpa, ergo neque gratia vnionis, quæ maior eſt, & ex ſuo genere permanentior, cum ſit ſubſtãtialis vnio ipſius diuinitatis. Vnde recte notat Caietan. primam propoſitionem aſſumptam intelligendam eſſe de gratijs ſuo genere permanentibus, ac de ſe incorruptibilibus. Nam gratiæ, quæ conſiſtunt in actu ſecundo, & de ſe ſunt veluti tranſeuntes, haberi poſſunt, & amitti ſine culpa. Greg. Nyſſ. Corpus Chri ſti in morte diuinitate non ſeiunct quare Caietan.

Sed dicere aliquis poſſet, quamuis gratia Dei de ſe permanens non auferatur ſine culpa, manẽte ſub-C iecto, tamen deſtructo ſubiecto poſſe id accidere. Sicut, ſi verum eſt, per gratiam adoptionis aliquas virtutes, vel qualitates permanentes infundi corpori hominis, quamuis illæ non amittantur ſine culpa manente homine: tamen illo mortuo deſtruentur, etiamſi nulla culpa intercedat, ergo eodem modo, cum gratia vnionis facta ſit humanitati, deſtructa per mortem humanitate, tolletur illa gratia. Reſpondetur vnionem illam ita eſſe factam cũ humanitate, vt per ſe, & immediate facta etiam fuerit cum anima, & corpore (vt ſupra quæſt. 6. late dictũ eſt) & ideo quamuis per mortem deſtructa fuerit humanitas: non tamen deſtructum omnino fuit ſubiectum, in quo vnio illa facta eſt, ac proinde non fuit priuatum gratia vnionis ſibi conceſſa. Dices. Ergo nulla pars corporis, ſeu materiæ, in qua facta eſt hæc vnio, ſeparata eſt amplius à Verbo. propter eandem rationem: conſequens autem eſt plane falſum. Quia partes materiæ, quæ per continuam actionem reſoluebantur, vnitæ erant Verbo, & tamen ſine dubitatione vlla, dimittebantur. Reſpondetur negando ſequelam, quia in huiuſmodi partibus, cũ reſoluuntur, & ſeparantur, poteſt dici deſtrui ſubiectum, in quo facta eſt vnio. Quia licet maneat eadẽ materia prima: non tamen manet in ratione corporis humani, ſeu partis humani corporis, cui facta eſt hæc gratia. Nam propterea dicitur corpus hoc aſſumptum mediante anima, vt hic explicat D. Thom. ad 2. & latius diximus priori tomo diſput. 17. ſect. 4. Denique in illis partibus, cum non eſſent iterum vniendæ animę, non fuit ratio, ob quam diuinitati vnitæ manerent. Obiectio. Reſponſio. Obiectio. Reſponſio. D. Thom.

In ſol. ad 1. obſeruandum eſt in argumento D. Thom. propoſuiſſe ſententiam Ambroſ. exponentis verba illa, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* de derelictione per ſeparationem diuinitatis à carne, cui potuiſſet etiam adiungere Hilarium can. 33. in Matth. dicentem, *clamor vero ad Deum corporis vox eſt recedentis à ſe Verbi conteſtata diſcidium.* In ſolutione vero reſpondet D. Thom. aliter exponendo verba Chriſti, de derelictione per permiſſionem paſsionis & mortis. Ad authoritatem autem Ambroſij nihil dicit, modeſte illum reprehendens, & eius ſen- Ambroſ. Matth. 27 Hilar.

tentiam relinquens, indicans nullam pati expoſitionem: & idem iudicium eſt de verbis Hilarij, ſunt enim ſimillima. Poſſemus quidem eos exponere de receſſu, vel ſeparatione diuinitatis non ſubſtantiali ſed quoad protectionem & defenſionem: tamen vix patiuntur verba hunc ſenſum: ſed de hoc plura in Diſputatione.

ARTICVLVS III.

Vtrum in morte Chriſti fuerit facta ſeparatio diuinitatis ab animo.

278. *3 d.21 q 1 a. 1 q 2.& quo. 2.ar.1.col.& op 3.c 136.& op.60.c.9 fi. & Pſ 21.col.*

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod in morte Chriſti fuerit facta ſeparatio diuinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Ioan.10. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono B *eam à me ipſo, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Non autem videtur, quod corpus animam ponere poßit, eam à ſe ſeparando: quia anima non ſubijcitur poteſtati corporis ſed potius è conuerſo. Et ſic videtur, quod Chriſto, ſecundũ quod eſt Verbum Dei, conueniat animam ſuam ponere Hoc autem eſt eã à ſe ſeparare. Ergo per mortem anima eius fuit à diuinitate ſeparata.*

Refertur.3. ſentent. d.2. paragraph.6.

2 Præterea. Atha. dicit male dictum, qui totum hominem quem aſſumpſit Dei filius, denuo aſſumptum, vel liberatũ tertia die à mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Sed non potuit totus homo denuo aſſumi, niſi aliquando fuerit totus homo à Verbo Dei ſeparatus. Totus autem homo componitur ex anima & corpore. Ergo aliquando fuit facta ſeparatio diuinitatis & à corpore & ab anima.

3. Præterea. Propter vnionem ad totum hominem: filius Dei vere dicitur homo. Si ergo ſoluta vnione animæ & corporis per mortem, Verbum Dei remanſit vnitum animæ, ſequeretur quod vere dici potuiſſet, filium Dei eſſe animam. Hoc autem eſt falſum: quia cum anima ſit forma corporis, ſequeretur quod Verbum Dei fuerit corporis forma, quod eſt impoſſibile, ergo in morte Chriſti anima fuit à Verbo Dei ſeparata.

4 Præterea. Anima & corpus ab inuicem ſeparata, non ſunt vna hypoſtaſis, ſed duæ. Si igitur Verbum Dei remanſit vnitum tam corpori, quam animæ Chriſti, ſeparatis eis ab inuicem per mortem Chriſti, videtur ſequi, quod Verbum Dei durante morte Chriſti, fuerit duæ hypoſtaſes, quod eſt inconueniens. Non ergo poſt mortem Chriſti remanſit anima verbo vnita.

lib.3. orth fi c.27. in med.

Sed contra eſt quod dicit Damaſc. 3. in lib. Et ſi Chriſtus mortuus eſt vt homo & ſancta eius anima ab incõtaminato diuiſa eſt corpore: diuinitas tamẽ inſeparabilis ab vtriſque permanſit, ab anima dico & corpore.

a pr. in arg 2 & q 6 art.2.

Reſpondeo dicendum, quod anima vnita eſt Verbo Dei immediatius, & proprius, quam corpus, cum corpus vnitum ſit Verbo mediante anima, vt ſupra dictum eſt. cum ergo Verbum Dei non ſit ſeparatum in morte, à corpore, multo minus ſeparatum eſt ab anima. Vnde ſicut de filio Dei prædicatur id quod conuenit corpori ab anima ſeparato, ſcilicet eſſe ſepultũ, ita de eo in Symbolo dicitur, quod deſcendit ad inferos, quia anima eius à corpore ſeparata, deſcendit ad inferos.

Tr 47 in Ioannem, poſt med. tom 9. *In cor. artic.*

Ad primum ergo dicendum quod Auguſt. exponens illud Verbum Ioan. inquirit, cum Chriſtus ſit Verbum, anima, & caro, vtrum ex eo quod eſt Verbum, ponat animam, an ex eo quod eſt anima, an iterum ex eo quod eſt caro. & dicet, quod ſi dixerimus, quod Verbum Dei animam poſuit, ſequitur quod aliquando anima illa ſeparata eſt à Verbo, quod eſt falſum: mors enim corpus ab anima ſeparauit, à Verbo autem animã ſeparatam eße non dico. Si vero dixerimus, quod ipſa ſe anima ponat, ſequitur, quod anima ipſa à ſe ſeparata ſit: quod eſt abſurdum. Relinquitur ergo, quod ipſa caro animam ſuam ponit & iterum eam ſumit non poteſtate ſua, ſed poteſtate Verbi inhabitantis carnem: quia ſicut ſupra dictum eſt, per mortem non eſt ſeparata diuinitas Verbi à carne.

A *Ad ſecundum dicendum, quod in Verbis illis Athanaſ. non intellexit, quod totus homo denuo ſit aßumptus, id eſt omnes partes eius, quaſi Verbum Dei partes humanæ naturæ depoſuerit per mortem: ſed quod iterato totalitas naturæ aßumptæ, ſit in reſurrectione redintegrata per iteratam vnionem animæ & corporis.*

Ad tertium dicendum, quod Verbum Dei propter vnionem humanæ naturæ, non dicitur humana natura: ſed dicitur homo, quod eſt habens humanam naturam. Anima autem & corpus ſunt partes eſſentiales humanæ naturæ. Vnde propter vnionem verbi ad vtrumq; eorum, non ſequitur, quod Verbũ Dei ſit anima vel corpus, ſed quod ſit habens animam vel corpus.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Damaſc. dicit in 3. lib. quod in morte Chriſti eſt ſeparata anima à carne, non eſt vna B *hypoſtaſis diuiſa, nam & corpus & anima Chriſti ſecundum idem ex principio in Verbi hypoſtaſi habuerunt exiſtentiam, & in morte inuicem diuiſa, ſingulum eorum manſit, vnam hypoſtaſin Verbi habens. Quare vna Verbi & animæ & corporis extitit hypoſtaſis: nunquam enim neque anima neque corpus propriam habuerunt hypoſtaſim. præter Verbi hypoſtaſim. Vna enim ſemper Verbi hypoſtaſis, & numquam duæ.* *li.3. orth. fid. c.27. à medio*

COMMENTARIVS.

HIc articulus ex dictis in ſuperiori explicatus eſt. In ſolutione tamen primi argumenti tractat D. Th. illa Ioan. 10. verba. *Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam, nam poteſtatem habeo ponendi animam meam & iterum ſumendi eam.* Quibus videtur ſigni- *Ioann.10.*
C ficare, Verbũ diuinum animam à ſe ſeparaſſe, & iterum aſſumpſiſſe, quia illud pronomen *ego* pro perſona verbi ſupponit. Et reſpondet ex Auguſt. tract. 47. in Ioan. illa verba dicta eſſe à Verbo non ſecundum ſe, ſed ratione carnis, ita vt Verbum per carnẽ animam poſuerit, id eſt, ab eadẽ carne animam ſeparauerit, & iterum aſſumpſerit. Sed (quidquid ſit de re ipſa) non exiſtimo tamen propter hæc verba eſſe neceſſarium dicere, carnem ipſam ſpecialiter concurriſſe ad deponendam, & reſumendam animam. Alijs enim duobus modis poteſt ſufficienter explicari ille locus. Primo vt, *anima*, nihil aliud ſignificet, quam vitam corporalem ſicut eſt frequens in Scriptura, & ibidem paulo antea: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis*, id eſt vitam ſuam: Et ita ſenſus eſt facilis, vitam meam corporalem pono, *Auguſt.* *Teſtimonij Ioann.10. expoſitio.*
D id eſt volũtarie amitto, *vt iterum ſumam*, id eſt, vt iterum illam mihi reſtituam, & ita exponunt Chryſ. Theoph. & Euthym. Vel ſecundo, ſi per *animam* intelligamus eſſentialem partem. *Verbum ponere animã* non eſt ſeparare illam à ſe, ſed ſeparatam à corpore ponere. Prior tamen expoſitio videtur propria: & literalis. *Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Athanaſ.*

In ſolutione ad ſecundum attingitur quæſtio: an tota humanitas habeat aliam vnionẽ ad Verbũ diſtinctam à partialibus vnionib. corporis, & animæ: quæ in morte fuerit amiſſa, & in reſurrectione reſtituta. Nam Athanaſ. ibi citatus affirmantem partem indicat. D. Thom. vero nihil de hoc affirmauit: ſed ſolum dixit totalitatem naturæ redintegratam
E fuiſſe in reſurrectione per iteratam vnionem animæ, & corporis. Sed hanc rem ſatis diſcuſsimus priori tomo, diſput. 17. ſect. 5. vbi ſentent. quam hic indicat Athanaſ. probabiliorem duximus.

Circa ſolutionem ad tertium tractat D. Thom. an ex vnione verbi cum anima, vel corpore, ſequatur communicatio idiomatum, quod anima ſit Deus, &c. videantur dicta de hac re ſupra diſput. 14. ſectione. 3. & 4. diſp. 15. ſect. 6. in fine.

A

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

279. 3. d.21. q.1. a.1.& quo.2 a.1.& quo.3. a 4. cor fi & quo.4.a.1. & op 3.c.236.opuſc.68. cap. 20 fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. Dicit enim Auguſtinus in primo de Trinitat. Talis erat illa ſuſceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Sed illa ſuſceptio non ceſſauit per mortem. Ergo videtur quod per mortem non deſierit eſſe homo.

libr.1 cap.13 circa prin.to. 3.l 9 c 4. antemed. to.5.

2 Præterea, Philoſoph. dicit in 9. Ethic. quod vnuſquiſq; homo eſt ſuus intellectus: vnde & poſt mortem, animam Petri alloquentes dicimus, Sancte Petre ora pro nobis. Sed poſt mortem filius Dei non fuit ſeparatus ab anima intellectuali. Ergo in illo triduo filius Dei fuit homo. B

3. Præterea, omnis ſacerdos eſt homo, ſed in illo triduo mortis, Chriſtus fuit ſacerdos. aliter enim non verum eſſet quod dicitur in Pſal. 109. Tu es ſacerdos in æternum. Ergo Chriſtus in illo triduo fuit homo.

Sed contra: Remoto ſuperiori, remouetur inferius, Sed viuum, ſiue animatum eſt ſuperius ad animal, & ad hominem: nam animal eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ſed in illo triduo mortis corpus Chriſti non fuit viuum, neque animatum. Ergo non fuit homo.

Habetur in Concil. 1 Epheſ. cap. 12.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtum verè fuiſſe mortuum, eſt articulus fidei. Vnde aſſerere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Chriſti, eſt error contra fidem. Propter quod in epiſt. ſynodali Cyrilli dicitur. Si quis non cõfitetur Dei Verbũ paſſum carne, & crucifixũ carne, & quod mortẽ guſtauit carne, anathema ſit, pertinet aũt ad veritatem mortis hominis vel animalis, q̃ per mortẽ deſinat eſſe homo vel animal: mors enim hominis, vel animalis prouenit ex ſeparatione animæ, q̃ cõplet rationem animalis, vel hominis. Et ideo dicere Chriſtum in triduo mortis hominem fuiſſe, ſimpliciter & abſolute loquendo erroneum eſt. Poteſt tamen dici, quod Chriſtus in triduo homo fuit mortuus. Quidam tamen confeſſi ſunt Chriſtum in triduo hominem fuiſſe, dicentes quidẽ verba erronea, ſed ſenſum erroris non habentes in fide Sicut Hugo de ſancto Vic. qui ea ratione dixit Chriſtum in triduo mortis fuiſſe hominem, quia dicebat animam eſſe hominem, quod tamen eſt falſum: vt in prima parte oſtenſum eſt. Magiſter etiam Sententiarum in 22. diſt. tertij lib. poſuit; quod Chriſtus in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit quod vnio animæ & carnis non eſſet de ratione hominis, ſed ſufficeret ad hoc, quod aliquid ſit homo, quod habeat animam humanam, & corpus, ſiue coniuncta ſiue non coniuncta. Quod etiam patet eſſe falſum ex his quæ dicta ſunt in 1.p. & his quæ ſupra dicta ſunt, circa modum vnionis. C D

lib.2. de ſacr. 1. parte c. 11. q.75.a 4.l.3. ſen. d.22.p.1. P.p.q.75.ar. 4.q. 2. art.5.

Ad primum ergo dicendum, quod Verbum Dei ſuſcepit animam, & carnem vnitam: & ideo illa ſuſceptio fecit Deum hominem, & hominem Deum. Non autem ceſſauit illa ſuſceptio per ſeparationem Verbi ab anima, vel à carne, ceſſauit tamen vnio carnis & animæ.

Ad ſecundum dicẽdum, quod homo dicitur eſſe ſuus intellectus, non quia intellectus ſit totus homo, ſed quia intellectus eſt principalior pars hominis, in quo virtualiter conſiſtit tota diſpoſitio hominis. ſicut ſi rector ciuitatis dicatur tota ciuitas, quia in eo conſiſtit tota diſpoſitio ciuitatis. E

Ad tertium dicendum, quod eſſe ſacerdotem, conuenit homini ratione animæ: in qua eſt ordinis character. Vnde per mortem homo non perdit ordinem ſacerdotalem, & multo minus Chriſtus, qui eſt totius ſacerdotij origo.

):(

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius art. (ſi recte conſideretur) eadem eſt cum illa, quam D. Thom. tractauit ſupra q. 2. art 5. an in Chriſto homine facta fuerit vnio animæ & corporis. Qua ratione fuit neceſſaria illa vnio animæ, & corporis, vt Verbum fieret homo, eadem ratione fuit neceſſaria, vt perſeueraret homo, & ideo ſicut ex principio fidei, quod Deus factus eſt homo, neceſſario ſequitur aſſumpſiſſe corpus, & animam inter ſe vnitã, ita ex cõtrario principio, quod in morte diſſoluta fuit vnio animæ & corporis, ſequitur tunc Deum deſijſſe hominem. Quocirca nulla hic ſupereſt noua difficultas. Videantur dicta priori tomo diſputatio 14. ſect. 4.

Dubium Durand.

An vero concedendum ſit, in triduo fuiſſe Chriſtum, quæſtio eſt de modo loquendi, & Durandus quidem in 3. d. 26. q. 2. abſolute negat. Quia Chriſtus dicit ſuppoſitum ſubſiſtens in duabus naturis, humana & diuina: Chriſtus autem in triduo non ſubſiſtebat in illis duabus naturis. Item Ieſus non erat in triduo, quia ſi non erat homo, non erat hic homo ergo neque erat Chriſtus. Vnde infert Durandus non eſſe verum, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & iacuiſſe in ſepulchro. Alij vero dixerunt in triduo vere, ac proprie fuiſſe Chriſtum, quia fuit eius anima: quæ eſt Chriſtus. Ita Vvicleph. vt refert Vvaldenſ. libr. 1. doctrinalis fidei antiquæ capite. 34. qui hæreticus in modo non errabat: tamen in ſenſu, & ratione ſuæ locutionis incidit in errorem, quem ex Hugone hic refert D. Thom. Dicebat enim animam eſſe hominem. Dicendum eſt ergo proprie, & in rigore Chriſtum, vt ſignificat ſubſiſtentem in duplici natura integra, non permanſiſſe in triduo, vt argumentum ſupra factum probat: tamen per ſinechdochen tribuendo parti appellationem totius, dicitur Chriſtus fuiſſe in triduo, ſicut nunc dicitur Sanctus Petrus eſſe in cælo. Vel certe (vt Caiet. hic notat circa titulum art.) Chriſtus in triduo non ſignificabat ſuppoſitum duarum naturarum, id eſt, diuinitatis, & humanitatis, ſed ſuppoſitum diuinitatis, quod erat vnitum animæ, & corpori. Sed hæc ſunt ſatis de quæſtione de modo loquendi.

Vvaldenſ. D.Thom. Reſponſio. In triduo verene, ac proprie Chriſtus fuerit. Caietan.

ARTICVLVS V.

Vtrum fuerit idem numero corpus Chriſti viuentis & mortui.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit idem numero corpus Chriſti, viuentis & mortui. Chriſtus enim vere mortuus fuit ſicut & alij homines moriuntur. Sed corpus cuiuſcumque alterius hominis, non eſt ſimpliciter idem numero mortuum & viuum: quia differunt eſſentiali differentia. Ergo neque corpus Chriſti eſt ſimpliciter idẽ numero mortuum & viuum.

280. quo.2.a.1.& quo 3 art. 4. d 1.& quod. 4. q.5

2 Præterea, ſecundum Philoſ. in 5. Metaph. Quæcunque ſunt diuerſa ſpecie, ſunt etiam diuerſa numero. Sed corpus Chriſti viuum & mortuum fuit diuerſum ſpecie, quia non dicitur oculus & caro mortui, niſi æquiuoce: vt patet per Philoſophum in 1. de anima & 7. Metaph. Ergo corpus Chriſti non fuit ſimpliciter idem numero viuum, & mortuum.

Libr. 5. met. text. 12. to.3. Li 2. de anima, te. 9. & 7. met text. 35. to.2. & 8.

3 Præterea, Mors eſt corruptio quædam. Sed illud quod corrumpitur corruptione ſubſtantiali, poſtquam corruptum eſt, iam non eſt: quia corruptio, eſt mutatio de eſſe in non eſſe. Corpus ergo Chriſti poſtquam mortuum fuit, non remanſit idem numero, cum mors ſit ſubſtantialis corruptio.

Sed contra eſt, quod Athanaſius dicit in Epiſtola ad Epictetum: Circunciſo corpore, & potato, & manducante, & la-

Circa me. il lius, inc. Ego arbitrabar.

& laborante, & in ligno affixo, erat impaſsibile, & incorporeum Dei Verbum, hoc erat in ſepulcro poſitum. Sed corpus Chriſti viuum fuit circumciſum, & in ligno affixum. Corpus autem Chriſti mortuum fuit poſitum in ſepulcro. Ergo hoc idem corpus quod fuit viuum fuit etiam mortuum. A

Lib. 2. Top. in fin. illius. t. 1. Reſpõdeo dicendum, quod hoc quod dico ſimpliciter, poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundum quod ſimpliciter idem eſt quod abſolute, ſicut ſimpliciter dicitur quod nullo addito dicitur, vt Philoſ. dicit. Et hoc modo corpus Chriſti mortuum & viuum ſimpliciter fuit idem numero: dicitur enim aliquid eſſe idem numero ſimpliciter, quia eſt ſuppoſito idem. Corpus autem Chriſti viuum, & mortuum, fuit ſuppoſito idem: quia non habet aliam hypoſtaſim, viuum & mortuum, præter hypoſtaſim Verbi Dei, vt ſupra dictum eſt. *Art. 2. huius quæſt. in arg. Sed contra.* Et hoc modo loquitur Athanaſ. in authoritate inducta. Alio modo ſimpliciter idem eſt, quod omnino vel totaliter: B & ſic corpus Chriſti mortuum & viuum non fuit ſimpliciter idem numero: quia non fuit totaliter idem, cum vita ſit aliquid de eſſentia corporis viuentis: eſt enim prædicatum eſſentiale, non accidentale Vnde conſequens eſt, quod corpus, quod deſinit eſſe viuum, non totaliter idem remaneat. Si autem diceretur, quod corpus Chriſti mortuum totaliter idem remaneret, ſequeretur quod non eſſet corruptum, corruptione dico mortis: quod eſt hæreſis Gaianitarum, vt Iſid. dicit, & habetur in Dec. 24. q. 3. lib. & Dam. ait l. 3. quod corruptionis nomen duo ſignificat: vno modo ſeparationem animæ à corpore, & alia huiuſmodi: alio modo perfectam diſſolutionem in elementa. Ergo incorruptibile dicere corpus Domini (ſecundum Iulianum & Gaianum) ſecundum primum corruptionis modum ante reſurrectionem, eſt impium quia corpus Chriſti non eſſet ſubſtantiale nobis, nec in veritate mortuum eſſet, nec ſecundum veritatem ſaluati eſſemus. C Secundo autem modo corpus Chriſti fuit incorruptum.

Iſid. 8 Ety. c. 5. in Decre. 24. qu. 3 cap. Quidam autem hæretici à medio. Dam lib. 3. c. 28. in prin.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus mortuum cuiuſcumque alterius hominis non remanet vnitum alicui hypoſtaſi permanenti, ſicut corpus Chriſti mortuum. Et ideo corpus mortuum cuiuſcumque alterius hominis, non eſt idem ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia eſt idem ſecundum materiam non autem idem ſecundum formam. Corpus autem Chriſti remanet idem ſimpliciter propter indentitatem ſuppoſiti: vt dictum eſt.

In cor. artic. Ad ſecundum dicendum: quod quia idem numero dicitur aliquid ſecundum compoſitum, idem autem ſpecie eſt idem ſecundum formam, vbicumque ſuppoſitum ſubſiſtit in vna ſola natura, oportet, ſublata vnitate ſpeciei, auferatur vnitas numeralis. D Sed hypoſtaſis Verbi Dei ſubſiſtit in duabus naturis, & ideo quamuis in Chriſto non remaneat corpus idem ſecundum ſpeciem humanæ naturæ, remanet tamen idem numero ſecundum ſuppoſitum verbi Dei.

Ad tertium dicendum, quod corruptio, & mors non cõpetit Chriſto ratione ſuppoſiti ſecundum quod attenditur vnitas ſed ratione naturæ, ſecundum quam inuenitur differentia mortis, & vitæ.

COMMENTARIVS.

Reſponſio D. Tho. eſt, ſimpliciter, id eſt, abſolute, & ſine addito fuiſſe idem numero corpus, ꝑpter identitatem ſuppoſiti: E non tamen fuiſſe omnino, & ex omni parte idem, cum fuerit ſub diuerſis formis. De qua aſſertione quo ad rem ipſam poſtea diſputabimus. Quo ad intelligentiam vero literæ D. Thom. difficile eſt, quod ait, illud dici ſimpliciter idem numero, quod eſt ſuppoſito idẽ. *Obiectio.* Anima enim, & corpus Chriſti inter ſe non erant vnum numero, etiamſi eſſent ſuppoſito idem, & humanitas, & diuinitas non ſunt numero idem, etiamſi ſint ſuppoſito idem. Et ſimiliter, ſi Chriſtus dimitteret animã, quam habet, & aſſumeret aliam, non propterea eſſent vna numero, licet eſſent in eodem ſuppoſito,

Reſpondeo, totum hoc pertinere etiam ad modum loquendi. *Reſponſio.* Exiſtimo tamen D. Thomam locutum eſſe in eo ſenſu, quo ſuperiori tom. diſput. 13. ſect. 2. cum eodem D. Thom. diximus, ſi Verbum aſſumeret plures humanitates, futurum eſſe vnum hominem, & non plures. Sic ergo in præſenti dicit, eſſe idem corpus numero propter identitatem ſuppoſiti, loquendo de corpore in concreto. Obiectiones autem factæ ſolum probant naturas, vel partes in abſtracto ſumptas non poſſe dici idem numero ꝑpter identitatem ſuppoſiti.

ARTICVLVS IV.

Vtrum mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod mors Chriſti nihil operata ſit ad noſtram ſalutem. 281. *Infr. q. 52. a. 2. cor. & qu. 56 arti 1. ad 4. & ad Gal. 1. col. 4.* Mors enim eſt quædã priuatio: eſt enim priuatio vitæ. Sed priuatio, cum non ſit res aliqua non habet aliquam virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ad noſtram ſalutem.

2 Præterea. paſsio Chriſti operata eſt ad noſtram ſalutẽ per modum meriti. Sic autem non potuit operari mors Chriſti: nam in morte ſeparatur anima à corpore quæ eſt merendi principium. Ergo mors Chriſti eſt operata aliquid ad noſtram ſalutem.

3 Præterea. Corporale non eſt cauſa ſpiritualis: Sed mors Chriſti fuit corporalis, non ergo potuit eſſe cauſa ſpiritualis noſtræ ſalutis.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 4. de Trinit. vna mors noſtri Saluatoris (ſcilicet corporalis) duabus mortibus noſtris (id eſt, animæ & corporis) ſaluti fuit. *l. 4. c 3. circa fin tom. 3.*

Reſpondeo dicendum, quod de morte Chriſti dupliciter loqui poſſimus. Vno modo, ſecundum quod eſt in fieri: alio modo ſecundum quod eſt in facto eſſe. Dicitur autem mors eſſe in fieri, quando aliquis per aliquam paſſionem vel naturalem vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem eſt loqui de morte Chriſti, & de paſſione ipſius. Et ita ſecundum hunc modum mors Chriſti cauſa eſt ſalutis noſtræ, ſecundũ id quod de paſſione ſupra dictũ eſt. *Quæſtio. 49.* Sed in facto eſſe, mors Chriſti conſideratur, ſecundum quod iam facta eſt ſeparatio corporis & animæ, & ſic non loquimur de morte Chriſti. Hoc autem modo mors Chriſti non poteſt eſſe cauſa ſalutis noſtræ per modum meriti, ſed ſolum per modum efficientiæ: in quantum ſcilicet nec per mortem diuinitas ſeparata fuit à Chriſti carne: & ideo quicquid contigit circa carnem Chriſti, etiam anima ſeparata, fuit nobis ſalutiferum virtute diuinitatis vnitæ. Conſideratur autem proprie alicuius cauſæ effectus ſecundum ſimilitudinem cauſæ: vnde quia mors eſt quædam priuatio vitæ propriæ, effectus mortis Chriſti attenditur circa remotionem eorum, quæ contrariantur noſtræ ſaluti, quæ quidem ſunt mors animæ & mors corporis, & ideo per mortem Chriſti dicitur eſſe deſtructa in nobis & mors animæ, quæ eſt peccatum noſtrum (ſecundũ illud Rom. 4. Traditus eſt, ſcilicet in mortem, propter delicta noſtra) & mors corporis, quæ conſiſtit in ſeparatione animæ: ſecundum illud primæ ad Cor. 15. Abſorpta eſt mors in victoria.

Ad primum ergo dicendũ, quod mors Chriſti eſt operata ſalutem noſtram ex virtute diuinitatis vnitæ, & non ex ſola ratione mortis.

In cor. ulti. Ad ſecundum dicendum, quod mors Chriſti ſecundum quod conſideratur in facto eſſe, et ſi non eſt ad noſtram ſalutẽ operata per modum meriti: eſt tamẽ operata per modum efficientiæ, vt dictum eſt.

Ad Tertium dicendum, quod mors Chriſti fuit quidem corporalis: ſed corpus illud fuit inſtrumentum diuinitatis ſibi vnitæ, operans in virtute eius etiam mortuum.

COM-

COMMENTARIVS.

DVo docet in hoc art. D. Thom. Primum eſt, Chriſtum per mortem in facto eſſe nihil meruiſſe nobis: ſed ſolum per mortem in fieri. Quod eſt dicere, Chriſtum meruiſſe nobis toto tempore, quo patiebatur: in inſtanti vero mortis iam nõ meruiſſe. Quod eſt veriſsimum, quia tunc iam non erat homo nec viator, vt latius eſt à nobis diſputatũ in ſuperiori to. diſput. 39. ſect. 3. Alterum eſt, mortem Chriſti in facto eſſe per modum efficientiæ operatam eſſe noſtram ſalutem. Quod neceſſario eſt intelligendum de carne ipſa, ſeu humanitate, quod ſcilicet ratione mortis fuerit veluti proportionatũ, & accommodatum inſtrumentum ad aliquos effectus noſtræ ſalutis, vt etiam hic Caiet. & Medina explicarunt, & latius diximus priori tomo, diſput. 21. ſect. 7.

DISPVTATIO XXXVIII.

in tres ſectiones diſtributa.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam, & cauſas eius.

POſtquam diſputatum eſt de paſsione Chriſti, conſequens eſt, vt de illius morte diſſeramus. De qua tria diſputanda occurrunt: primum de morte ipſa ſecundum ſe, quod in hac diſputatione breuiter expediemus, quia circa D. Thom. literam omnia fere tacta ſunt. Secundo, de prodigijs quæ in ea morte acciderunt, de quo dicemus diſputatione ſequenti. Ac denique de tempore quo illa mors accidit, hæc enim ſola circunſtantia explicanda ſupereſt. Cæteræ enim ipſa paſsione expoſitæ ſunt.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.

NOn defuerunt hæretici qui negarent, Chriſtũ vere mortuum eſſe: Ita enim cenſuerunt Caiani: vt hic D. Thom. refert ex Damaſc. lib. 3. de fide cap. 28. & Iſido. 8. Etymolog. cap. 5. Et idem neceſſe eſt ſenſiſſe hæreticos omnes, qui in Chriſto veritatem humanæ naturæ, aut corporis humani aut corporis paſsibilis negarunt: quorum errores fuſe relati atque refutati ſunt in 1. tom. quæſt. 4. & 5. & 14. Hi hæretici nullum omnino habent fundamentum, niſi fortaſſe, quod indecens, & indecorum illis viſum eſt Deũ mori: vel certe, quod putarũt Chriſti corpus ex vi vnionis factum eſſe impaſsibile. Quod videtur etiam ſenſiſſe Ambr. lib. 10. in Lucam, quatenus ſentit, neceſſarium fuiſſe diuinitatem recedere à corpore, vt mori poſſet. *D. Thom. Damaſc. Iſidor.*

Chriſtus vere mortuus. At vero fidei veritas imo & articulus fidei eſt, Chriſtum vere fuiſſe mortuũ. In qua veritate probanda non oportet prolixius immorari, quia verba Euangeliſtarum ſunt expreſſa, & in omnibus ſymbolis eam aperte profitemur. Ac denique hæc eſt vnica fides, & ſpes Chriſtianorum, qui per mortem Chriſti credunt ſe eſſe redemptos à morte peccati, & ab æterna morte animæ, & corporis. Rationes vero ſunt theologicæ quidem, quia ad manifeſtationem diuinæ ſapientiæ, & virtutis, & ad delendum delicta noſtra, id fuit conuenientiſsimum, iuxta illud. *Mortuus eſt propter delicta noſtra*, ad Rom. 4. Phyſicæ vero, quia reuera habuit corpus paſsibile, & mortale, & tot doloribus, ac paſsionibus affectum eſt, vt ad interimendum hominem fuerint ſufficientiſsimi.

Sed hinc naſcitur dubium, an illa mors fuerit naturalis, poteſt autem dici naturalis, vel vt diſtingui-
A tur à miraculoſa, vel vt diſtinguitur à violenta, vel vt diſtinguitur à libera, & de ſingulis breuiter dicemus.

Mors Chriſti naturalis. Dico ergo ſecundo, mors Chriſti in ſe non fuit miraculoſa: ſed naturalis. Explico. Nam vt mors in Chriſto locum haberet, quoddam miraculum ſupponi neceſſe fuit, nimirum vt quamuis anima eſſet glorioſa, corpus permitteretur eſſe paſsibile, & hoc ſenſu omnis paſsio, & dolor, & mors Chriſti poteſt dici miraculoſa, tanquam ex miraculo proueniens. At vero ſuppoſito hoc miraculo dicimus Chriſti mortem fuiſſe naturalem, id eſt, ex vi actionis naturalium cauſarum neceſſario, ac naturali ordine ſubſecutam. Quo in ſenſu eſt certa concluſio, quam docent Theologi in 3. diſtinct. 36. qui etiã addunt, futurum potius fuiſſe magnum miraculum, B ſi ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuiſſet ſubſecuta. Ratione declaratur, quia naturale eſt homini, vt ad conſeruandam vitam talem corporis diſpoſitionem, ac compoſitionem requirat, ita vt ſi illa diſſoluatur, vel remittatur vſque ad certum gradum vel terminum, ſub illo conſeruari nequeat: ſed corpus Chriſti Domini magnam per paſsionem paſſum eſt alterationem, & diſſolutionem quãdam debitæ compoſitionis quatenus ſanguinem ſuum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo neceſſe etiam fuit, vt magna vis vitalium, & animalium ſpirituũ effluxerit, ergo, cum hæc alteratio, & diſſolutio multis horis durauerit, neceſſarium fuit peruenire ad eum ſtatum, in quo vita naturaliter conſeruari non poſſet, atq; adeo & mortẽ naturaliter ingruere.

Obiectio. C Dices. Potuit anima Chriſti à corpore recedere, antequam ad eum terminum, extremumq; diſcrimen perueniret, & tunc mors miraculoſa eſſet: ita vero factum eſſe colligi poteſt ex illis verbis. *Ego pono animam meam, & nemo tollit eam à me.* Ioan. 12. Vnde D. Thom. q. 47. art. 1. ad 2 dicit mirabile fuiſſe in Chriſti morte, quod mortuus ſit citius, quam alij, qui ſimili paſsione afficiebantur. Pilatus quoq; miratus fuit, quod iam obijſſet Marc. 15. & addit D. Th. *Sicut enim eius voluntate natura corporalis conſeruata eſt in ſuo rigore vſque ad extremum, ſic etiam quando voluit ſubito ceſsit nocumento*, ſic etiam Cypria. libro de idolorum vanitate de Chriſto dicit, *Crucifixus præuento carnificis officio ſpiritum ſponte dimiſit*: Et Origenes libro 2. contra Celſum ſignificat, animã Chriſti ſpõte D receſsiſſe à corpore, quando adhuc naturaliter poſſet viuere. Et confirmari hoc poteſt ex modo mortis Chriſti: refert enim Ioannes, Chriſtum prius voce magna clamaſſe, finitiſq; illis verbis. *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*, ſtatim efflaſſe animam. Sed ſi eſſet in naturali diſpoſitione morti proxima, non potuiſſet tam potẽtem clamorem effundere. Ergo ſignum eſt, emiſiſſe ſpiritum, etiam tunc cum robur corporis, & firmitatem haberet, atq; adeo prius, quam naturalis neceſsitas poſtularet. Vnde etiam *Centurio videns quod ſic clamans exſpiraſſet, exclamauit, vere filius Dei erat iſte.* Quod non aliunde intulit, niſi quia conſpexit eum arbitrio ſuo emiſiſſe ſpiritum ſtatim, ac tam valide clamauit. Vnde Hieron. ibi Matth. 26. *Diuinæ poteſtatis inquit fuiſſe iudicium ſpiritum ſic emittere*, & Marc. 15. Nos (inquit) E *cum ima voce vel ſine voce morimur, qui de terra ſumus; ille vero cum exaltata voce expirauit, qui de cælo deſcendit.* Et Chryſ. hom. 89. in Matth. *Et propter* (inquit) *voce magna clamauit, vt oſtenderet ſua totum id fieri poteſtate.* Quod alijs verbis docuit Athanaſius. q. 77. ad Antiochum dicens. *Chriſtum clamaſſe, vt ſuam declararet potentiam*, & q. 76. hoc ipſum indicat, tractans quæſtionem, cur Chriſtus prius inclinauerit caput, & poſtea ſpiritũ emiſerit, cũ alij homines prius mori ſoleant, & poſtea caput inclinare. *Quia omnibus* (inquit) *impletis, quæ pati debuerat, ſola mors reſtabat adhuc, atque hæc quidem ſibi metuens appropinquare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocauit ipſã,*

Ioan. 12. D. Thom. Marc. 15. Cyprian.

Et in eodem ſenſu videtur dicere Euſeb.lib.4. de Demonſ c.12. *cum altius vocem miſiſſet ſolutus à corpore abijt, neutiquam exſpectans dum mors ad ipſum accederet, ſed illam cunctantem, ac veluti ceſſantem ac fugitantem, ipſe à tergo inſequitur.* Et hanc ſententiam tenet Gab.lect. 82.in can.lit.D.vbi addit congruentiam, ſcilic. Chriſtum anteuertiſſe tempus naturalis mortis, vt euidentius conſtaret ſua ſponte, & voluntate mori.

Nihilominus hic modus dicendi non eſt veriſimilis,ſed omnino dicendum videtur animam Chriſti non prius deſeruiſſe corpus ſuum, quam in illo fuerit ſufficiens cauſa mortis, id eſt, talis diſpoſitio cum qua non poſſet anima naturaliter corpus illud informare. Probatur primo,quia alioqui Chriſtus non eſſet occiſus à Iudæis,& Gentibus.Quia reuerà non fuiſſet mortuus ex vi vulnerum ab eis inflictorũ neq; ſatis eſt,quod Gabriel ait,occidiſſe eũ,quia voluntarie inflixerunt vulnera, ex quibus mors eſſet ſecuta, niſi Chriſtus præueniſſet. Nam licet hoc ſatis fuerit ad committendam culpam internã homicidij; non tamen vt vere dicerentur exterius occidiſſe,quia de facto non eſt mors ex eorum actione ſecuta, ſicut quando Saul iacebat in terra lethalibus ſauciatus vulneribus,ex quibus fortaſſe interiret, vtque citius moreretur, poſtulauit ab Amalecite, vt ipſum interficeret, certe in eo caſu Saul non dicitur vere interfectus ab ijs militibus,qui prius eũm vulnerarant: Sed ab illo, qui eum vltimo percuſſit, quem propterea Dauid poſtea capite plecti iuſsit: eo quod auſus eſſet interficere *Chriſtum Domini.* Sic ergo in præſenti dici non poſſet vere, ac proprie, occiſus à militibus Chriſtus. Vnde fieret vlterius, Chriſtum ſeipſum interfeciſſe, quia illa mors eo inſtanti,quo facta eſt, aliquam cauſam efficientem habuit: ſed non naturalem extrinſecam, vt prædicta opinio aſſerit,ergo. Tandem nulla eſt ratio, vel cõiectura,quæ cogat ad illum mortis modum aſſerendum,nec videtur rationi conſentaneũ, vt prius anima Chriſti deſeruerit corpus ſuum,quã ſit deſerta ab ipſo(vt ſic dicam)id eſt quam corporis debilitas,ac neceſsitas naturalis id poſtularet.

Chriſtus ex vi vulnerum mortuus.

1.Reg.31.

2.Reg.1.

Quinpotius exiſtimant aliqui,non ſtatim mortuum eſſe Chriſtum,ac corpus habuit ita debilitatum, ac diſpoſitum, vt naturaliter non poſſet ab anima informari,ſed miraculoſe aliquo tempore vitam cõſeruaſſe.Quod videtur ſignificare D. Thom. quodl. 1.art.3.& coniectura eſſe poteſt. Quia vix credibile eſt corpus temperatiſsimum poſt tam crudelem flagellationem,atrociaq; tormenta tam multa,& tam copioſam ſanguinis effuſionem,potuiſſe naturaliter tanto tempore morti reſiſtere. Et confirmari hoc poteſt ex ſudore ſanguineo Chriſti,& triſtitia vehementi,quam tunc paſſus eſt, quæ tanta fuiſſe videtur, vt ad hominem extinguendum ſufficeret:præſertim cum vſque ad mortem durauerit iuxta illud. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*:hoc enim etiam exponi poteſt (vt Caiet.ibi indicauit)de intenſione triſtitiæ,quæ tanta fuit,vt ad mortem vſq; perduceret,niſi ei diuina virtus obſtitiſſet. Nec verò ex hoc modo dicendi ſequitur fuiſſe mortem Chriſti miraculoſam, ſed potius dilationem mortis. Et iuxta hunc etiam dicendi modum recte intelliguntur omnia, quæ ex Scriptura,& Patribus adducta ſunt. Sic enim Chriſtus,quando voluit, emiſit ſpiritum, & non quando leges naturæ ad id cogebant, quod diuinæ poteſtatis eſt.

Matth.26.
Caietan.

Sed (licet hoc probabile ſit) non tamen videtur neceſſarium. Nunquam enim Chriſti anima præternaturali modo corpus ſuum informauit: ſed ſemper habuit in corpore connaturales ,ac ſufficientes diſpoſitiones, ſaltem quæ ad conſeruationem neceſſariæ ſunt. Cur enim fingemus miraculum non neceſſarium,quod nec in Scriptura, nec in ratione fundari poteſt,nec ad explicandam acerbitatem paſsionis,& mortis Chriſti quicquam refert? Quo circa , ſi fortaſſe nocumenta illata Chriſto in paſsione de ſe fuerunt efficacia,vt breuiori tempore mortem afferrent , & illis diuina virtute reſtitit Chriſti corpus,ſeu anima,ne tam cito deficeret,nõ id factum eſt conſeruando animam in corpore ſine ſufficienti diſpoſitione , ſed efficiendo potius,ne corporis diſpoſitiones tanta celeritate deficerent,id eſt retinendo ſanguinem , & ſpiritus, ne breuiori tempore eis corpus deſtitueretur,caloremq; & alias corporis qualitates ſimiliter conſeruando, ne proportio,ac temperamẽtũ omnino neceſſariũ ſolueretur.Etenim ſi quod genus miraculi interceſsit) iſtud videtur facilius, magisq; proportionatum,quamquam & hoc incertum,neque admodum neceſſarium videatur. Nam (quod ad triſtitiam interiorem attinet)non credo Chriſtum in ſuo appetitu talem, ac tantam permiſiſſe, quæ ipſum poſſet naturaliter interimere.Quo enim fundamento hoc affirmari poteſt? Nam potius videtur aliquid inordinationis, vel indecentiæ habere: non enim poteſt triſtitia interimere,niſi intercedente magna commotione humorum, & corporis alteratione.Deinde ratio poſtulat,vt in huiuſmodi affectibus admittendis? præſertim quando ex ſola interna conſideratione excitãtur,moderatio aliqua adhibeatur.Quod vero attinet ad extrinſeca nocumenta, & vulnera non ſatis conſtat talia fuiſſe,vt non potuerit humanum corpus dimidia diei parte illa ſuſtinere.

Vnum ergo ſolum miraculum certum eſt in ea morte interceſsiſſe, ſcilicet, quod potuerit voce magna clamare,cum eſſet iam morti proximus.Nõ enim fieri poterat, vt haberet naturalem virtutem ac robur ad eum clamorem emittendũ corpus pene exangue,ac vitalibus ſpiritibus,& conſequenter viribus fere exhauſtum.Et in hoc miraculo oſtendit Chriſtus (vt prædicti Patres aiunt) potentiam ſuam: ſicut enim potuit reſiſtere, & ſuperare debilitatem corporis ad ſic clamandum , ita potuiſſet morti reſiſtere ſi vellet,&ideo ait D.Th.dicto quolib. declaraſſe Chriſtum illo facto, ſe eſſe dominum vitæ & mortis. Et non neceſsitate abſoluta,ſed ſponte mortem ſuſcipere, cui facile reſiſtere poſſet, ſi vellet.Et ita etiam facile intelliguntur omnes ſcripturæ,& ſententiæ Patrum adductæ. Hinc vero non ſit,mortem Chriſti in ſe,& proprie fuiſſe miraculoſam : ſed habuiſſe miraculum adiunctum, quod paulo ante præceſsit.

Clamor Chriſti in cruce iatam morituri miraculoſus.

D.Thom.

Dices:Miraculum fuit, corpus, quod robur habuit ad talem vocem emittendam,ſtatim mori. Reſpõdeo, ſi robur illud fundamentum eſſet in intrinſeca corporis diſpoſitione,bona eſſet conſequutio: tamen quia non inde ortum eſt,ſed ex virtute operatrice,miraculum,ideo nullum nouum miraculũ fuit, quod corpus diuinitus eleuatum ad illam vocem emittendam,ſtatim naturæ ſuæ relictum,mortem naturalitter oppeteret. Centurioni autem miraculoſa fuit illa aerum ſucceſsio,& coniunctio,quia reuera ſimpliciter loquendo miraculoſa erat,quamuis ipſe fortaſſe nõ perciperet,in quo eſſet ratio miraculi conſtituta. Pilatus autem [vt ego exiſtimo] non tam mirabatur de velocitate mortis Chriſti, quod exiſtimaret tormenta non fuiſſe ſufficientia ad illum interficiendum, quam quod aliquid diuinum ſeu pluſquam humanum de Chriſto ſuſpicatus fuerat,& ideo vel ſperaret,vel formidaret illum non tam cito, aut certe neque omnino moriturum fuiſſe.

Obiectio.
Reſponſio.

Dico tertio,Mors Chriſti violenta fuit,& non naturalis.Probatur,quia licet naturale fuerit mori poſita tali corporis diſpoſitione : tamen ea diſpoſitio ex cauſa extrinſeca,ac violenta orta eſt.Oportet autem meminiſſe violentum non eſſe idem, quod coactum [hoc enim opponitur appetitui elicito : illud vero naturali] vis autem illata Chriſto, & ſi non

Mors Chriſti violenta ſed non coacta.

non fuerit proprie coactio, quia ipſe voluntate abſoluta non reſtitit, ſi enim reſiſtere voluiſſet, nulla humana vis contra eum valuiſſet. Fuit autem violenta, quia fuit contra naturalem inclinationem. Et ſpecialiter in hominibus violenta mors dicitur, quæ fit præter intrinſecam hominis diſpoſitionem, & actionem ac reactionem, ex qua naturalis mors ſolet oriri, & fit per applicationem extrinſecæ cauſæ corrumpentis.

A

Mors Chriſti omnino libera, ac voluntaria.

Obiectio.

D. Thom.

Dico. 4. Mors Chriſti non fuit naturalis, id eſt, neceſſaria, ſed potius libera, ac voluntaria, quatenus ſupernaturali virtute illam impedire potuit, & noluit, vt in q. 47. artic. 1. ſatis explicatum reliquimus. Dices ergo male egit Chriſti anima recedendo à ſuo corpore voluntate ſua, cum poſſet in illo permanere. Reſpondet D. Thomas in dicto quodl. Si *anima in ſua poteſtate haberet recedere à corpore, quando vellet,*

B

& iterum aduenire, non maioris eſſet culpæ, ſi corpus deſereret, quam quod habitator ſuam deſerat domum. Quia ergo Chriſti anima hanc poteſtatẽ habuit, ideo nulla culpa illi fuit ſic recedere. Iuxta quam reſpõſionem, etiamſi illa anima recederet à corpore optime diſpoſito, nulla eſſet culpa: imo neque ſe occidere, eſſet Chriſto culpæ tribuendum. Quod quidem in ſenſu cõpoſito verũ eſt. Nam ſi Chriſtus id feciſſet, nulla eſſet culpa: tamen ſecundum ſe, ſecluſisq́; miraculis obiectum illud ſeſe occidendi malum eſt. Facilius ergo dicitur (quod in dicto etiam art. q. 47. indicauit D. Thomas) animam Chriſti non debuiſſe miraculo vti, vel ad reſiſtendum cauſis extrinſecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens diſpoſitione ad huiuſmodi informationẽ neceſſaria. Nulla enim vel naturalis, vel diuina lex

C

obligabat ad huiuſmodi miraculum efficiendum: ſed potius lex charitatis & obedientiæ poſtulabant, vt propter conſummandam hominis redemptionem mortis legibus ſe ſubijceret.

SECTIO II.

Quænam ſubſtantialis vnio in Chriſti morte diſſoluta ſit.

Separatio animæ à corpore in morte Chriſti facta.

Primum omnium conſtat in morte Chriſti factã eſſe ſeparationem animæ à corpore. In hac enim ſeparatione eſſentialiter mors hominis conſiſtit, & hanc ſeparationem ſignificarunt Euangeliſtæ illis verbis, *Expirauit*, ſeu, *Tradidit, vel emiſit ſpiritum.* Animam enim *Spiritum* appellarunt, vt ſancti omnes interpretantur, exponentes illa verba, & Athanaſ. lib.

D

de Incarnat. Epiph. hæreſi. 42. in confutatione. 73. Marcionis. Et rationem Caiet. addit, quia animus, dum viuificat corpus, habet rationem animæ, quia tunc proprie animat: cum vero incipit eſſe à corpore ſeparatus veluti induit rationem ſpiritus. Quæ ratio (ſi etymologiam vocis ſpectemus) non eſt cõtemnẽda, (ſi autem vſum,) & anima quoque ſeparata, nomen, *anima*, retinet, iuxta illud, *Non derelinques animã meam in inferno.* Pſ. 15. & anima cõiuncta vocatur ſpirit⁹, iuxta illud, *Et inſpirauit in eo ſpiraculum vitæ* Gen. 1. Eccl. 12. *ſpiritus redit ad Deum, qui dedit illum*, vbi ſimul anima ſeparata & coniũcta *ſpiritus* appellatur.

Pſalm. 15. Geneſ. 1. Eccleſ. 12.

In morte Chriſti humanitas eſſe deſiit.

Hinc ſequitur primo in morte Chriſti deſijſſe eſſe humanitatem eius. Quia de eſſentia humanitatis

E

eſt vnio corporis, & animæ. Vnde etiam fit deperditam tunc eſſe vnionem humanitatis ad Verbum, non per propriam, ſeu puram, ac præciſam ſeparationem extremorum, ſed per deſtructionem alterius extremi, vt notauit Duran. in. 3. d. 21. q. 1. Nam duarum rerum vnio vtriuſque exiſtentiam neceſſario ſupponit, vnde ablata humanitate non potuit manere vnio humanitatis ad Verbum. Dices, verum eſt non manſiſſe illam vnionem in humanitate, manſiſſe tamen in anima, & corpore: atque ita, licet non manſerit vnio humanitatis, id eſt, afficiens, & vniens humanitatem: manſit tamen vnio quæ erat humanitatis, vniens Verbo animam, & corpus. Reſpõdetur hoc quidem recte dici, (ſi vnio humanitatis ad Verbum nihil addit partialibus vnionibus animæ, & corporis) tamen ſi verum eſt, totalem vnionem humanitatis partialibus illis vnionibus quicquam addere, ſicut totalitas humanitatis addit aliquid præter animam, & corpus, ſaltem modum diſtinctum, neceſſe eſt dicere, deſtructa humanitate, deſtrui etiam eius vnionem, vt totalem: & formaliter, ac integre non manere, etſi maneant partiales vniones, ex quibus in reipſa conſtabat, ſicut etiam non manet humanitas, etiam ſi maneant partes, ex quibus couſtabat.

Durand.

Obiectio.

Reſponſio.

Verbũ in triduo deſiit homo eſſe.

Obiectio.

Hugo Vict.

Magiſt.

Reſponſio.

Secundo ex dicto principio infertur, Verbum in triduo ab inſtanti mortis non fuiſſe hominẽ. Quia homo humanitate conſtituitur: deſtructa ergo humanitate deſiit eſſe homo. Dices homo anima conſtituitur: ſed Verbum habuit animam, ergo manſit homo. Item, homo cõſtat corpore, & animo, ſed tũc Verbum etiã his conſtabat, ergo. His rationibus videntur moti Hugo Victor. lib. 2. de Sacram. q. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. vt dicerent, non obſtante morte Chriſti, Verbum permanſiſſe hominem. Sed (vt D. Th. ſupra, & Bonau. & reliqui Theologi in prædicta. d. notarunt) grauiter lapſi ſunt in re Theologica ex falſo philoſophico principio. Reſpondetur ergo hominem conſtitui anima vt forma informante corpus: in morte vero Chriſti permanſiſſe animam in Verbo vt partialem naturã hypoſtatice terminatam: non vero vt forma informantem. Ac ſimiliter homo conſtat corpore, & animo, vt partibus eſſentialibus vnam naturam actu cõponentibus: in Verbo aũt manſerũt anima, & corpus poſt Chriſti mortem, non vt partes actu cõponentes vnã naturã, ſed ſolum vt ſubſiſtẽtes eadẽ Verbi ſubſiſtentia, & ideo certum eſt Verbum in triduo non fuiſſe hominem.

D. Thom.

Bonauent.

Corpus, & anima in Chriſti morte diuinitate ſeparata nõ ſunt.

Symb. Apoſt.

Dico ſecũdo in Chriſti morte non fuiſſe ſeparata à diuinitate corpus, & animam: Itaq́; non proprijs, ſed diuina verbi ſubſiſtentiã ſubſtiterunt. Concluſio eſt communis Theologorũ cum D. Th. hic & Mag. 3. d. 21. & eſt certa ex communi traditione, & cõſenſu Eccleſiæ. Primũ enim colligitur ex ſymbolo Apoſtolorum, in quo ſic habetur. *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria virgine, paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos.* Quæ omnia dicuntur de filio Dei ſolum per cõmunicationem idiomatum propter hypoſtaticam vnionem. Sicut ergo ex his verbis neceſſario infertur, quando Chriſtus pependit in cruce, Verbum fuiſſe naturæ humanæ hypoſtatice vnitum: ita etiam concluditur, cum corpus eius iacuit in ſepulcro, vel anima deſcendit ad inferos, Verbum fuiſſe illis hypoſtatice vnitũ. Et hoc modo afferri poſſent hoc loco omnia teſtimonia patrum aſſerentium, Chriſtũ vel Deum ſepultum eſſe, vel ad inferos deſcendiſſe quæ poſtea ſuis locis referemus. Cõfirmari hoc poteſt ex alia locutione fidei, ſcilicet, Deum mortuum eſſe ſeu mortem pro nobis accepiſſe, vt expreſſe loquitur Conc. Tolet. 11. in confeſsione fidei. Nam ſicut ſi in inſtanti conceptionis Chriſti Verbum non fuiſſet vnitum corpori, non potuiſſet vere dici Deus conceptus ex Virgine, ita ſi non eſſet vnitum corpori mortuo in inſtanti mortis, non potuiſſet vere dici Deus mortuus, ſeu aſſumpſiſſe mortem. Sicut etiam, ſi Verbum dimitteret humanitatem, licet in eodem inſtãti peccaret, iam Deus non peccaret. Video dici poſſe, participium *mortuus* ampliare ad id, quod eſt, vel fuit: tamẽ reuerã *aſſumpſiſſe morte*, non recte ita explicatur, ſed requirit vnionẽ cum corpore mortuo, præſertim cum etiã ſit concedendũ, Deum ſurrexiſſe à mortuis. Nam, teſte Paul. ad Col. 1. filius Dei hac ratione eſt *primogenitus mortuorum*: De quo idem Paul. Act. 13. interpretatur illud Pſal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, Nõ autẽ reſurgit niſi quod mortuũ iacet, ergo neceſſe eſt ad veritatem harum locutio-

Conc. Toleti

Col. 1.

Pſalm. 2.

locutionum, vt filius Dei manſerit corpori vnitus. Damaſc. Gregor. Nyſſen. Præterea eſt hæc communis Patrum ſententia, Damaſceni lib. 3. c. 27. ex quo illud axioma manauit. *Quod Deus aſſumpſit, nunquam dimiſit.* Gregor. Niſſe. orat. 1. de Reſurrectione. *Cum Deus* (inquit) *totum hominem per ſui infuſionem, & contemperationem in diuinam naturam transformaſſet, in tempore, quo paſſio adminiſtrata eſt, ab altera parte id, quod ſemel immixtum, & contemperatum erat, non ſeparauit. Nam dona Dei huiuſmodi ſunt, vt eorum illum pœnitere non poſſit, ſed animam quidem Deitas à corpore ſponte ſua disiunxit, ſe autem in vtriſque manere oſtendit.* Et infra ex hac veritate declarat, quomodo ſimul eſſe potuerit idem filius Dei in ſepulcro, & in paradiſo. Quod clarius dixit Athanaſ. lib. de Incarnat. Chriſti. Athana. *Nonne diuiſus in duas partes vt homo, & in ſepulcro, & apud inferos agebat:* & infra inquit. *Deitatem nudam non potuiſſe ad inferos deſcendere, & exſpirationem non fuiſſe Deitatis traductionem, ſeu transmigrationem: ſed animæ diſceſſum.* Auguſt. Idem latè docet Auguſtinus tract. 47. in Ioannem. Ratio vero eſt, quam ſupra in comment. art. 2. D. Thom. explicatum reliquimus. Hic vero addere poſſumus, cum Chriſtus ſtatim ſurrecturus eſſet in eadem humanitate Verbo hypoſtatice vnita, non oportuiſſe, vt relinqueret partes eius, & eas ſtatim reaſſumeret. Præterea, Verbum aſſumpſit noſtram naturam, ad operandum noſtram ſalutem: ſed etiam in morte illam operatum eſt moriendo, deſcendendo ad inferos, reſurgendo, ergo oportuit ſemper illam vnionem conſeruare, vt hæc omnia Deus ipſe pro nobis operaretur. Tandem, corpus & anima Chriſti ita fuerunt vnita hypoſtatice Verbo Dei, vt vnio eorum ad Verbum non habuerit eſſentialem, ſeu Phyſicam dependentiam ab vnione eorum inter ſe, ergo diſſoluta hac vnione non ſequitur illam etiam fuiſſe diſſolutam: Ergo non fuit amiſſa. Quia quod non eſt neceſſarium ad mortem Chriſti, neque ad noſtram ſalutem, & ad honorem Chriſti non pertinet: ſed potius illi, ac diuinæ gratiæ derogat, nullo modo aſſerendum eſt. Obiectio. Ambroſ. Dices ex Ambroſ. lib. 10. ſuper Lucam, corpus Chriſti non potuiſſe mori manens Verbo vnitum, quia cum Verbum ſit vita, illo præſente non potuit mors in Chriſto locum habere. Reſponſio. Reſpondetur, ſi (vt Ariani dicebant) Verbum fuiſſet carni vnitum per modum animæ formaliter viuificantis illam, argumentum locum haberet: tamen, cum illa ſententia ſit hæretica, facile reſpondetur, Verbum in ſe eſſe vitam, non fuiſſe tamen vnitum corpori vt formã viuificantem: ſed per modum ſubſiſtentiæ, & ideo ſicut manet corpus ſubſiſtens abſque anima, & humana vita, ita potuiſſe manere corpus vnitum Verbo abſque eadem vita: Auguſt. Vnde eleganter Auguſt. lib. contra Felicianum. c. 14. *Sic mortuus eſt non recedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia.*

Obiectio. Hilar. Ambroſ. Matt. 27. Euſeb. Contra hanc autem veritatem videntur ſenſiſſe (vt ſupra dixi) Hilar. in Matth. & Ambroſ. in Lucam ita exponentes verba illa Chriſti, *Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Et eodem modo videtur loqui Euſebius lib. 4. de Demonſt. c. 12. vbi ſic inquit. *Tamquam homo corpus de more ſepeliendum reliquit, ab eodem vero corpore tanquam Deus diſceſſit.* Reſponſio. Sed horum Patrũ ſententia, ſi [vt verba ſonant] intelligatur de receſſu per ſeparationem hypoſtaſis, omnino vt erronea reijcienda eſt, nec video probabile fundamentum. quo nitatur. Nam verba illa Chriſti Domini, *Vt quid dereliquiſti me?* longe diuerſum ſenſum habent. ſcilicet de deſertione, per carentiam omnis gaudij, & conſolationis, qua acerbæ paſsionis pœna, ac triſtitia mitigaretur. Poſſent autem dicti Patres (vt ſupra dicebam) exponi de ſeparatione quoad protectionem carnis: quod neceſſarium videtur in Ambroſ. Neque enim dicere quis audebit, illum exiſtimaſſe, diuinitatem fuiſſe corporis Chriſti loco animæ, cũ ergo dicit *cum diuinitas vita ſit, non poſſet caro mori, niſi*

A *ab ea ſepararetur*, neceſſario exponẽdus eſt per metaphoram loqui. Ad eum modum, quo apud Theodoretum in reprehenſione 12. Anathematiſmi Cyrilli ex perſona eiuſdem Cyrilli referuntur hæc verba. Theod. Cyrill. *Non paſſus Deus Verbum carni vnitum: ſed caro coniuncta Deo Verbo, & ſecundum ſuam indulgentiam propria ſuſtinuit. Non enim paſſio vel mors facta fuiſſent, niſi ipſe permiſiſſet. Nam ſi anima præſente non ſit mors, quomodo Deo præſente, nec ſolum præſente ſimpliciter: ſed etiam coniuncto ſecundum ſummam quandam, & ipſi ſoli cõprehenſibilem vnionem, turbaret eius templum, vel paſſio, vel mors?* Quæ verba ipſe Cyrillus in reſponſione admittit. Vnde neceſſario ſunt in prædicto ſenſu intelligenda.

Vltimo hic inquiri poterat, quæ communicatio idiomatum ex hac vnione oriatur, de quo videri B poſſunt dicta ſupra priori tom. q. 16. & aliquid addemus infr. q 5. arti. 1. circa ſol. ad 3. Rurſus tractandũ ſupererat. an idem ſentiẽdum ſit de ſanguine in paſſione effuſo: manſiſſe, ſcilicet vnitum Verbo in triduo. De hac vero re dicemus commodius infra diſput. 47. ſect. 3.

SECTIO III.

Vtrum in morte Chriſti aliqua noua generatio, vel hypoſtatica vnio interceſſerit.

HAEc quæſt. non habet locum in anima Chriſti Domini. Quia ex illa nihil generari poterat, nec noua vnio in ea fieri, quia prior cõſeruata ſatis erat, vt Verbo vnita maneret. Quamquam dubitant ali- C qui an fuerit neceſſarium priorem vnionem diſſolui, & nouam fieri, ſed ſine dubio id neceſſe non fuit, quia [vt diximus late in ſuperiori tom. q. 6.] partes, ſcilicet anima & corpus, ſecundum ſe, ac prius natura fuerunt vnitæ Verbo independenter à tota humanitate. Procedit ergo quæſtio in corpore Chriſti, & duplex dubitatio in ea continetur, altera phyſica eſt altera Theologica.

Dubium Phyſicum. Phyſica dubitatio eſt, an in corpore Chriſti recedente anima, introducta fuerit alia forma ſubſtantialis. Videtur enim hoc neceſſarium fuiſſe iuxta principia philoſophiæ, ne materia mãſerit ſine forma ſubſtantiali. hac enim de cauſa in vniuerſum neceſſarium eſt, corruptionem vnius eſſe alterius generationem: in contrarium vero eſt, quia ſi alia forma eſſet introducta, non manſiſſet idem corpus, D quia variata forma non manet idem compoſitum: conſequens autem eſt contra modũ loquendi Scripturæ, & ſanctorum. Ioann. 19. Pſal. 19. Athanaſ. Ioann. 19. *Hic acceſſit ad Pilatum. vt tolleret corpus Ieſu*, Pſal. 19. *Caro mea requieſcet in ſpe.* vnde Athan. epiſt. ad Epictetum contra Hæreticos, *Corpus quidem cruciatus patiebatur, fluxitque ab illius latere ſanguis, & aqua: idem tamen, quia templum Verbi, deitate adimplebatur.* Et in Reſcripto ad Liberium dixit, *Eandem carnem Chriſti fuiſſe obnoxiam paſſionibus, & morti, & affixam in cruce, & poſtea reſuſcitatũ.* Leo Papa. Similiter, Leo Pap. Serm. 1. de Aſcenſione. *Ad ſananda* (inquit) *infidelium cordium vulnera, clauorum, & lanceæ erant ſeruata veſtigia, vt non dubia fide, ſed conſtantiſſima ſcientia teneretur, eam naturam in Dei patris con- E ſeſſuram throno, quæ iacuerat in ſepulcro.* Et ſimilia fere habet Auguſt. lib. contra Felicianum. c. 14. & Serm. 3. de Aſcenſione, Auguſt. *Oſſa intra ſepulcri anguſtias paulo ante concluſa, Angelorum cœtibus inſeruntur*, Greg. hom. 29. in Euangelia. Gregor. & alij Patres agentes de ſepultura, Aſcenſione, & Reſurrectione Domini.

Opinio de forma corporeitatis. Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpore Chriſti defuncti nullam formam ſubſtantialem fuiſſe introductam, quamuis non omnes eodẽ modo. Alij enim in vniuerſum putant idem vſu venire in quauis hominis morte. Exiſtimant enim recedente anima manere formam corporeitatis ſolã, eamq; ad materiam conſeruandam ſufficere. Hæc fuit

Henric. Scot. Durand.

fuit opinio Henrici quodl. 2.q.2. quam late defendit A Scot. in 4.d.1.q.3 Durandus etiam in 3.d.21.q.2.ſignificat eam ſententiam philoſophicam eſſe præferendam, quia neceſſaria videtur ad vitandum erroneum loquendi modum in hac materia, ſcilicet non manſiſſe idem numero corpus mortuũ, quod erat viuum, & conſequenter illud corpus, quod prius fuit vnitum Verbo, non manſiſſe illi vnitum, quia deſtructo altero extremo neceſſe eſt deſtrui vnionem. Sed hæc ſentẽtia ſupponit duo principia philoſophica falſa. Vnum eſt formam coporeitatis eſſe re diſtinctam ab anima. Alterum eſt poſſe manere ſubſtãtiale indiuiduũ corporis, in nulla tamẽ ſpecie corporis cõſtitutũ. De quib. nõ eſt hic diſputãdi loc⁹: ſatis ſit dicere, verã theologicã doctrinã nõ poſſe ex his falſis principijs pẽdere, vt ſtatim explicabim⁹.

Henric. Marſil.

Aliorũ ergo ſententia fuit, manſiſſe corpus Chri- B ſti poſt mortem abſque vlla forma ſubſtantiali. Ita iudicat probabile Henricus quodl. 1.q 4. tenet Marſilius in 3 q.3.art.1.& latius q.13.ar.1. qui dicit, neminem antiquorum Doctorum aſſeruiſſe, nouã formam introductam fuiſſe in corpus Chriſti, anima recedente. Vnde ſupponendo non eſſe in compoſito formam corporeitatis diſtinctam ab anima, omnino exiſtimat neceſſarium, vt manſerit materia ſine forma. Qui non fundatur in principio philoſophico. Neq; n. exiſtimat hoc eſſe naturale in morte cuiuslibet hominis, ſed vtitur ratione Theologica, ſcilicet, quia illa forma vel fuiſſet aſſumpta à Verbo vel non, neutrum autem exiſtimat dici poſſe ſine magno incommodo. Sed hoc poſtea videbimus. Nunc hic dicendi modus non videtur veriſimilis quia fingit nouum miraculũ ſine vlla cauſa, vel ne- C ceſsitate, & ſine vllo fundamento. Vnde mirum eſt, quomodo Marſilius dicat, nullum authorem aſſeruiſſe nouam formam ſubſtantialẽ introductã fuiſſe in materiam corporis Chriſti, cum D.Thom. totaq; eius ſchola neget fieri poſſe, vt materia maneat ſine forma. Deinde cur negabimus corpus Chriſti mortuum fuiſſe verum cadauer humanum? Nam ſi hoc negatur propter ſolam identitatem corporis viui & mortui, negetur etiam in cadaueribus Sanctorum introduci formam cadaueris, quia reliquiæ Sanctorum adorantur tanquam ipſamet ſanctorum corpora, præterea, ſupponendo (vt Marſ. admittit) non dari formã coporeitatis, hoc ipſo quod anima ſeparatur à materia, non poteſt manere idem corpus quod ante erat, quatenus corpus ſignificat cõpoſitũ ex materia, & forma, ſiue introducatur alia for- D ma ſiue non, ergo negare huiuſmodi formam nihil fere confert ad ſaluandam corporis identitatem, cum in omni ſententia maneat eadem materia: non tamen idem compoſitum ex materia, & forma.

Inde mortuũ Chriſti corpus cadaueris forma introducta. D.Thom.

Dicendum eſt ergo, ex Chriſti morte conſecutũ fuiſſe, vt in materiam corporis eius noua forma cadaueris introduceretur, ſicut in reliquorum hominum morte fit. Et hæc eſt ſententia D.Thom. hic. & diſcipulorum eius. Quia hic eſt ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit neceſſe. Quomodo autem illud corp⁹ mortuum idẽ fuerit cum viuo, ſatis explicatum eſt à D.Thom. ſupra. Illud ſolum addo, hanc identitatem melius intelligi, ſi dicamus manere idẽ corpus numero, quo- E ad materiam, quãtitatem, & omnia alia accidentia ſenſibilia, à quibus corporis ratio vel denominatio præcipue ſumi videtur. Quia prima radix quantitatis & corporeæ molis eſt materia: forma autem cadaueris non per ſe intenditur, ſed per accidens introducitur, ne materia maneat ſine forma, & quia illa materia retinens priorem organizationem, retinet etiam habitudinem ad priorem formam: hæc ſatis ſunt, vt illud dicatur ſimpliciter idem corpus. Neq; enim in omnibus rebus inuenitur idem modus identitatis, ſeu vnitatis. In Chriſto etiam illud fuit ſingulare, quod fuit etiam corpus illud omnino

Corpus Chriſti mortuum idẽ cũ viuo quomodo fuerit.

idem ex parte ſuppoſiti, vt iam explicabimus.

Dubium Theologicũ. Marſil.

Occurrit igitur ſecunda dubitatio Theologica, quam ſupra late verſat Marſilius: an ſcilicet illa forma cadaueris, atque adeo integra natura ex illa forma, & materia compoſita aſſumpta fuerit à Verbo Dei. Marſilius enim ſupra exiſtimat ſemel admiſſa huiuſmodi forma neceſſarium eſſe dicere, illam & compoſitum ex illa non eſſe aſſumptum hypoſtatice à Verbo Dei. Quia alias aliquid Verbum aſſumpſiſſet, quod poſtea dimitteret, contra commune axioma Theologorum. Quod poteſt confirmari primo, quia aſſumptio illius formæ, & compoſiti non erat ad noſtrã redemptionem neceſſaria, & alioqui erat noua actio ſupernaturalis, cuius effectus ſtatim erat diſſoluendus, ergo ſuperuacaneum fuiſſet illam actionem efficere. Et aliunde nihil eſt quod nos cogat ad huiuſmodi aſſumptionẽ aſſerendam. Quia ex doctrina Scripturæ & ſanctorũ ſolũ habemus, corp⁹ Chriſti manſiſſe vnitum Verbo Dei, quod neceſſario intelligendum eſt de corpore, quod antea erat vnitum, quia ſancti non dicunt nouam vnionem eſſe factam: ſed priorem non fuiſſe diſſolutam, ergo ſolum intelligunt de corpore quoad materiam primam. Et confirmatur ſecundo, quia licet illud corpus manſit vnitum Verbo, non admittuntur à Theologis hæ loquutiones, cadauer eſt Deus, vel è contrario, Deus eſt cadauer. Cuius rei non poteſt reddi ratio melior, quam Deum non aſſumpſiſſe totam naturam illius cadaueris, ſed ſolam materiam. Nam quod quidam dicunt naturam cadaueris eſſe imperfectam, & quaſi per accidens, & propter aliud non propter ſe aſſumptam, non videtur ſatis facere Quia natura integra cadaueris non eſt pars alterius, ſicut materia, forma, aut ſanguis: ſed eſt per ſe natura integra licet imperfecta, & ideo videtur ſatis eſſe vt ex illa reſultet communicatio idiomatum, ſicut reſultaret, aſſumpta natura ignis, vel leonis. Vnde D.Thom. hic art. 3.ad.3. negans hanc loquutionem *Deus eſt corpus*, rationem reddit. *Quia tantum aſſumpſit corpus, prout eſt pars eſſentialis humanæ naturæ*, ergo cum cadauer, prout includit aliam formam ſubſtantialem, non poſsit dici pars eſſentialis humanę naturæ, ſentit D.Thom. vt ſic non fuiſſe vnitum Verbo Dei. Et eodem modo Richard. in 3.d.21.art.1.q.2. ad 2. dicit. *Verbum non remanſiſſe vnitum carni poſt ſeparationem animæ, vt cuidam toti, ſed vt parti humanæ naturæ*: Et idem fere dicit Bonauent. art.1.q.2.

D.Thom. Richard. Bonauent.

Aliunde vero videtur neceſſario dicendũ nouã illam formam, & naturã compoſitã, fuiſſe aſſumptã à Verbo. Quod Marſil. ſupra probat, quia alias illud cadauer ſubſiſteret noua ſubſiſtentia creata. Quia natura integra ſubſtantialis ab alio nõ aſſumpta neceſſario habet ſecũ ſuã ſubſiſtentiã, eſſet ergo in illo cadauere ſuppoſitum creatum præter ſubſiſtentiam Verbi, quod videtur eſſe valde abſurdũ, & cõtra Damaſ. & alios Patres dicẽtes in corpore Chriſti mortuo, & anima ſeparata, nõ fuiſſe aliud ſuppoſitũ pͭer Verbum Dei, vt D. Th. hic art.3.ad.3. latè refert.

Damaſc. D.Thom.

In hac re, quam à paucis autoribus inuenio in terminis diſputatam, nihil noui affirmare audeo: ſed cẽſeo ſimpliciter aſſerẽdum, corpus Chriſti mortuũ manſiſſe vnitũ Verbo Dei, & in illa ſubſtantia abſolute, & ſimpliciter nullum aliud ſuppoſitũ extitiſſe, pͭer Verbũ Dei. Et quoad hoc recte loquitur Marſ. ſupra & vere dicit, nullum autorem cõtrarium aſſeruiſſe. Poteſt aut hoc varijs modis explicari. Primo ſi teneamus in ſubſtãtijs omnino materialibus, quarum formæ nõ ſubſiſtũt, non eſſe aliam ſubſiſtentiã pͭer ſubſiſtentiã materiæ, in qua forma exiſtit, & per quam tota natura ſubſiſtit. Nã eá opinione ſuppoſita dici poſſet in pſenti nullã eſſe factã nouã vnionẽ ad formã, vel naturam cadaueris: ſed ex vi ſolius vnionis antea factæ illius materiæ cum Verbo manſiſſe totũ illud cadauer ſubſiſtẽs in Verbo, eo modo, quo ſubſiſtere poteſt. Et hic modus nullum habet in

In morte Chriſti ne- uane interceſſerit hypoſtatica vnio

Theologia incommodum. Tamen quia illud fundamentum metaphyſicum multis videbitur difficile, adiungi poteſt alius modus, nimirũ quãuis ex natura rei, ex materia & forma vnitis reſultet ſubſiſtentia totius cuius compoſitionem ingreditur partialis ſubſtantia materiæ: tamen, quia materia corporis Chriſti ſubſiſtebat ſubſiſtentia Verbi, quę non poteſt eſſe pars, ſeu nouam ſubſiſtentiam componere, ideo ex vi præcedentis vnionis talis materiæ ad Verbum impedimentum eſſe poſitum, ne adueniente forma cadaueris reſultaret ſubſiſtentia totius: & ita, quamuis talis forma denuo adueniens non fuerit in ſe, & proximè vnita Verbo: nihilominus ex illa, & materia non reſultaſſe ſuppoſitum creatum, neque illam integram naturam manſiſſe per ſe, & adæquate ſubſiſtentem in ſe: ſed in Verbo mediante ſola materia, in qua extitit forma, ſolum per in exiſtentiam, & quaſi inhærentiam abſq; alia ſubſiſtentia. Et hic modus eſt etiam probabilis, & facile defendi poteſt. Tertio vero dici poteſt, totam illam naturam ſubſtantialem ſpeciali modo vnionis ſibi adæquato vnitam eſſe immediate Verbo. Qui modus videtur magis receptus, & facilior, quia nullum eſt inconueniens, quod Verbum aliquid aſſumpſerit, quod poſtea id miſerit, quando illud non eſt per ſe, & ex primaria intentione aſſumptum: ſed veluti in via, & propter aliud. Deinde ſuppoſito priori miraculo, ſeu ſupernaturali opere rebus ipſis magis conſentaneum eſt, vt neque cum ſubſiſtentia diuina alia coniungatur, quod vix intelligi poteſt, neque natura integra maneat ſine proxima, & adæquata ſubſiſtentia. Et ita licet negari nõ poſſit, quin oportuerit hũc modum vnionis noua actione fieri, quandoquidem ipſe eſt nouus, & res etiam quæ vnitur, noua eſt: tamen, quia fit conſequenter ratione prioris operis vel miraculi, ideo non cenſetur omnino noua vnio: ſed veluti conſequens, & concomitans antiquam. Et hoc modo facile eſt rationibus dubitandi in principio poſitis ſatis facere.

DISPVTATIO XXXIX.

In duas Sectiones diſtributa.

De Prodigijs, quæ in morte Chriſti Domini acciderunt.

IN hac diſputatione ſermo eſt de miraculis, in alijs creaturis: nam de ijs, quæ facta ſunt in ipſo corpore Chriſti, partim ſuperius dictum eſt, partim in ſequentibus diſputationibus dicemus agẽtes de ijs, quæ in corpore Chriſti geſta ſunt. Hæc autem prodigia dicuntur in Chriſti morte facta non ſolum, quia in ipſomet inſtanti mortis acciderunt (hic enim vix conſtare poteſt) ſed quia prope ipſam mortem Chriſto iam in cruce pendente facta ſunt. Ex quibus vnum inſigne prodigium narratur obueniſſe ante Chriſti mortem, ſcilicet ſolis defectio. *Et tenebræ factæ ſuper vniuerſam terram*, in quo multa cõtinẽtur miracula, vt infra videbimus. Poſt mortem vero varia prodigia narrantur ab Euangeliſtis, præſertim à Matt. quæ breuiter explicabũtur.

SECTIO I.

Vtrum in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in vniuerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.

QVod Chriſto in cruce pendente factæ ſint tenebræ ſuper vniuerſam terram à ſexta hora vſque
Matth. 27. ad horam nonam, ijs fere verbis affirmant: Matth.
Marc. 15. Marc. & Lucas. Quare de hoc nulla eſt controuer-
Luc. 23. ſia: ſed de eorum verborum intelligentia, & præſertim an intelligendum ſit in vniuerſo mundo defeciſſe lumen ſolis, vel tantum in regione Iudææ, quæ

A ibi nomine vniuerſæ terræ appellata ſit. Hac in re fuit ſententia Orig. tract. 35. in Mat. quem Eraſm. in *Orig.* 27. c. Matth. eſt ſecutus, tenebras illas ſolum in Iudæa *Eraſm.* accidiſſe. Ratio eſſe poteſt, quia huiuſmodi prodigia præcipue fiebant propter Iudæos, ergo non oportebat ſignum hoc extra Iudæorum fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, ſcilicet terræmotus, &c. non acciderunt niſi in illa regione. Nec verbum Euangeliſtarum, *Super vniuerſam terram*, cogit ad aliam interpretationem Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primo ex Oriente, quia ſi illæ tenebræ in vniuerſo orbe accidiſſent, notatæ ſine dubio eſſent, & obſeruatæ ab aliquo gẽtilium ſcriptorum, qui eo tempore, vel prope floruerunt, Strabone, Valer. Maximo, aut Plinio, erat enim res valde admirabilis notatuq; digna: B nullus autem illius prodigij meminit. Secundo quia niſi multa miracula multiplicentur, non potuit illa ſolis defectio eſſe tam vniuerſalis. Quia vel facta eſt per interpoſitionem nubium denſiſsimarum, ad eũ modum, quo facta ſunt in Ægypto (vt Orig. putat) vel certe (vt Dionyſius indicat) per interpoſitionem *Dionyſ.* Lunæ: neutro autem modo potuerunt tenebræ eſſe adeo vniuerſales.

Dicendum vero eſt primo eam Solis defectionem vniuerſalem fuiſſe in toto orbe. Hæc eſt communis ſententia, Chryſoſt. hom. 89. in Matth. quam clarius *Chryſoſt.* explicuit Euthym. c. 67. & Theoph Matth 27. Hier. *Euthym.* ibidem & frequentius cæteri expoſitores Gaudent. *Theoph.* tract. 3. in Exod. Idem ſignificat Athanaſ. ſerm. de paſ- *Hieron.* ſione & cruce Domini, illis verbis. *Rerum natura ſuo* *Gaudent.* *ſole deſtituta fuit*. Idem ſentiunt Tertull. & alij, quos *Athana.* C referam, & D. Thom. ſup. quæſt. 44. artic. 2. ad ſecun- *Tertullian.* dum. Quæ probatur primo ex verbis omnium Eu- *D. Thom.* angeliſtarum, ſunt enim adeo expreſſa, & conformia, vt temeritatis eſſe videatur ea reſtringere, aut ſine fundamento in ſenſu improprio interpretari. Et confirmari hoc poteſt, quia in Scriptura hæc ſolis defectio occaſus ſolis appellatur: occaſus autem ſolis ſignificat generalem lucis abſentiã. Antecedẽs patet ex illo Amos 8. *Et erit in die illa, dicit Dominus,* *Amos.* *occidet vobis ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis*. Quem locum de hoc myſterio interpretantur præter Hierony. & alios interpretes Cy- *Hieron.* rill. Ieroſolym. Cat 13. Iſidor. lib. de paſſ. Domini c. *Cyrill.* 45. Tertull. lib. 4. cont. Marcionem c. 42. Cypr. lib. *Iſidor.* 2. ad Quirinum c. 23. Ruffin. in ſymbol. Euſeb. libro. *Tertul.* 10. de Demonſt. c. 6. Aug. lib. q. ex vtroque teſtam. q. 15. & nonnulli ex his, pręſertim Tertull. de eodem D myſterio interpre tantur verba illa Iſa. 50. *Induã cælos tenebris*, & Iſidor. citat etiam illud Ierem. 15. *Occidit ei Sol cum adhuc eſſet dies*. Secundo, Dionyſ. Areopag. epiſt. 7. ad Polycarp. contra Apolophanem refert, ſe Heliopoli in Aegypto vidiſſe eam Solis defectionem ſimul cum ipſo Apolophane. Idem repetit epiſt. 10. ad eundem Apolophanẽ. Et licet Eraſmus has Epiſtolas non recipiat: tamen apud omnes eruditos, & probos in authoritate ſunt. Rurſus Tertul. in Apologetico. c. 21. indicat etiam Romæ viſam eſſe illam ſolis defectionem, quem non eſt veriſimile ſcribentem aduerſus gentes, vti hiſtoria incerta, & illis incognita. Sunt autem hæc Tertull. verba: *Eo-* *Phlegon.* E *dem momento dies, medium orbem ſignante ſole, ſubducta* *Origen.* *eſt: deliquium vtique putauerunt, quod quoque ſuper* *Euſeb.* *Chriſtum prædicatum non ſcierunt. Et tamen eum mundi* *Oroſ.* *caſum relatum in Archiuis veſtris habetis*. Ex Græcis præ- *Gregor. Tur.* terea hiſtoriographis Phlegon. lib. 14. olympiada- *Sedul.* rum eiuſdem eclypſis meminit, vt ipſemet Origen. *Lactant.* ſupra refert, & Euſebius in Chronico ſub Tiberio, *Auguſt.* Oroſius etiam lib. 7. ſuæ hiſtoriæ c. 4. Idem colligi- *Iſai. 50.* tur ex Gregor. Turo. libr. 1. ſacræ hiſtor. Sedulio *Eclypſis ſolis in morte* libr. 5. Paſchal. Lactantius quoque libr. 4. de vera ſa- *Chriſti facta mundo vni-* pientia. c. 19. refert huiuſmodi vniuerſalem Solis de- *uerſali.* fectionẽ à Sybillis fuiſſe pdictam. Tertio, nulla eſt ra- *Orig.* tio, ꝓpter quã omnia prodigia facta in Chriſti morte

Theolo-

debuerunt intra Iudææ terminos cõtineri, cũ Chriſtus non ſolum pro Iudæis, ſed etiam pro gentibus moreretur, neceſſariumq; foret diuinitatem eius, & humanitatẽ omnibus eſſe teſtatam. Quod ſi aliquod prodigium vniuerſale eſſe debuit, maximè illud, quod in Sole fiebat, quod eſt totius mundi luminare. Adde etiam ex prædictis hiſtoriis colligi, terræmotum non tantum fuiſſe in Iudæa, de quo infra dicam. Vnde illis duobus ſignis cœli, & terræ, monſtratum eſt, eum qui moriebatur cœli & terræ eſſe conditorem, & tam cœleſtes, quam terreſtres creaturas Domino ſuo famulari, ac mortem eius deflere, vt Theophylact. notauit. Ex quibus non ſolum noſtra ſententia confirmata relinquitur: ſed etiam oſtenſum eſt, coniecturas Origen. nullius eſſe momenti.

Theophyl.

Colligitur etiam hinc non eſſe veriſimilem modum, ſeu cauſam harum tenebrarum quam Origenes excogitauit, ſcilicet quod nubes aliquæ valde denſæ inter Solem, & terram interpoſitæ fuerunt. Quemadmodũ probabile eſt, tenebras Ægyptiacas accidiſſe, quæ harum figuræ fuerunt. Illa enim cauſa ſine vllo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia ſufficiens viſa eſt ad eam exiguam extenſionem tenebrarum, quam ipſe factam opinatus eſt. Tamen ad obſcurandum Solem in toto orbe minime potuit eſſe ſufficiens. Ac deinde Euſebius ſupra ex Phlegoneo refert in eis tenebris viſas eſſe ſtellas in toto cœlo, quod eſt ſignum, magnam fuiſſe aeris ſerenitatem, ac perſpicuitatem, non ergo erat denſis nubibus obſcuratum. Quod præterea ad maiorem miraculi euidentiam, ita fieri oportuit. Nam ſi ſolo nubium obiectu, & in paruo terræ ſpatio illæ tenebræ contigiſſent, facile exiſtimari poſſet caſu aliquo, & ab aliqua cauſa naturali prouenire potuiſſe, vt indicauit Auguſt. de mirabilib. ſacræ Scripturæ libro 3. cap. 12.

Exod. 10.

Euſeb. Phlegon.

Auguſt.

Sed difficultas eſt in aſsignando modo, & cauſa huius effectus. Et ratio dubitandi eſt, quia Dionyſius ſupra refert, huiuſmodi tenebras factas eſſe per eclypſim, ſeu interpoſitionem Lunæ inter Solem, & terram, in qua etiam interpoſitione quatuor ponderauit miracula præter totum naturæ ordinem. Primum, quod Luna obiecta eſt Soli in plenilunio, cum naturaliter ſolum poſsit hoc fieri tempore coniunctionis Solis cum Luna. Quo argumento vtitur ſæpe Auguſtin. vt probet illam eclypſim miraculoſam fuiſſe, vt epiſt. 18. ad Hiſichium, & lib. 3. de Ciuit c. 15. Secundum, quod Luna paulo ante in proprio ſitu erat, maximè diſtans à Sole, quia ſuo naturali motu diſcurrebat: ſubito vero magna celeritate retroacta eſt, ſolique obiecta; ac finito trium horarum ſpatio iterum eadem celeritate ad eum ſitum reuerſa eſt, ad quem, ſuo naturali motu incedens, illis horis perueniſſet. Quod factum eſt, vt licet tempore, quo durauit hoc prodigium, cœlorum motus fuerint aliquantulum immutati: eo vero tranſacto, in ſuo naturali ordine, ſituq; permanſerint, ac ſi nihil accidiſſet. Tertium miraculũ, quod in naturali eclypſi luna incipit obijci Soli ab occidentali parte, quoniã tendit ab occidente in oriens: in hac vero eclypſi cœpit obſcurare Solem à parte orientali, quia retroacta eſt ab oriente in occidens. Quartum, quia in naturali eclypſi, ea pars Solis, quæ prius obſcuratur per interpoſitionem Lunæ, prius etiam incipit apparere, Luna in ſuo proprio motu, velocius quam Sol, progrediente: at vero in hac eclypſi Luna poſtquam obiecta Soli eſt, non eſt vlterius progreſſa: ſed retrogrediendo in ſuum ſitum recurrit. Vnde factum eſt, vt ea pars ſolis, quæ vltimo obſcurata fuerat, prius apparere inceperit. Hæc notauit Dionyſ. vt fuſius explicuit D. Tho. in loco citato: & ita ipſe etiam pro cõperto habet, has tenebras factas eſſe per interpoſitionẽ Lunæ. In contrariũ verò eſt, quia ſola Luna nõ poteſt impedire illuſtrationem Solis in toto orbe.

Dubium. Dionyſ. Eclypſis ſolis in morte Chriſti multis clara miraculis.

Auguſtin.

D. Thom.

Dicendum ergo eſt ſecũdo, propriam, & adæquatam cauſam harũ tenebrarũ terræ fuiſſe, quia diuina virtute factũ eſt, vt Sol radios ſuos contineret, ita vt licet nullum corpus interijceretur inter Solẽ, & terram, non illuminaret illam. Hæc eſt ſententia Hier. in c. 27. Matt. quem ſequitur Beda li. 4. in Mar. c. 15. & li. 16. in Luc. c. 23. Caiet. & alij. Eandem prius ſignificauit Cypr. de bono Patien. dicens: *Cum ad Crucem Domini confundantur ſidera, elementa turbentur, contremiſcat terra, nox diem claudat, Sol, ne Iudæorum facinus aſpicere cogatur, & radios, & oculos ſuos ſubtrahat, &c.* Idem ſentit Oroſi. lib. 7. hiſtor. c. 8. Et probatur dicta ratione, aliter n. non potuiſſet defectio ſolis eſſe vniuerſalis. Præterea, hic modus eſt facilis, quia ſicut ignis Babylonicus cõtinuit actionem ſuam. Deo ſuſpendente concurſum ſuũ, ita Sol potuit nõ illuſtrare terram, quia Deus ſuſpendit ſuum concurſum.

Eclypſis ſolis in morte Chriſti cauſa qua fuerit. Hieronym. Beda. Canus. Cyprian. Oroſ.

Tertio addendum eſt, ſimul interpoſitam fuiſſe Lunam inter Solem, & terram. Hoc ſolum conſtat authoritate Dionyſij. Et congruentia reddi poteſt, quia vt miraculum eſſet maius, & manifeſtius, voluit Deus vtroq; modo fieri. Deinde voluit vtrumq; luminare maius Chriſto ſpecialiter deſeruire, & ad occultandam Chriſti nuditatem quantum in ſe erat, quodammodo facere, alterum continendo radios ſuos, alterum retrogrediendo, vt ſeſe ſoli obijceret, in quo dignitas Chriſti morientis manifeſtata eſt, cui cœleſtes creaturæ ſeruiebant. Propter quam etiam cauſam aliud miraculum ſuperioribus adiunctum eſt (vt D. Th. ſupra notauit ex Chryſ. ho. 89. in Ioan.) ſcilicet quod illæ tenebræ per tres horas durarunt, cum naturalis eclypſis tanto tempore durare non poſsit. Quia ſcilicet Chriſtus in cruce tribus horis pependit, quo euidenter oſtenſum eſt, effectum illum non caſu, nec propter aliam cauſam fieri, niſi propter Chriſtum. Potuit autem fieri, vt illis tribus horis vtrumq; aſtrum nimirum Sol & Luna quieta permãſerint (vt D. Th. ſupra indicat) vel certe, quod facilius videtur, vt Sol naturalem ſuum motũ perageret, & illum Luna præternaturaliter ſubſequeretur, ſeruãs ſemper eandem proportionem, & interpoſitionem inter Solem & terram. Dices, ſi Sol cõtinuit radios ſuos, quî fieri potuit, vt Dionyſius cõſpicerét Lunę interpoſitionem, & eclypſim. Reſpondetur ſolum impeditum fuiſſe Solem, ne terram illuminaret: non tamẽ ne ſuperiores cæli partes illuſtraret. Nam (vt ſupra diximus) eo tempore ſtellæ lucebant, quas à Sole illuſtrari, communior eſt Philoſophorum ſentẽtia. Adde etiam ingreſſum, egreſſumq; Lunæ ſub Sole ſucceſsiue factum eſſe, & non oportuiſſe perfectas tenebras vnico inſtanti fieri, aut expelli, ſed paulatim prout Luna ingrediebatur, & egrediebatur ſub ſole, atq; ita factum eſſe, ex Dionyſij obſeruatione non obſcure colligitur. Imo D. Thom. exiſtimat, probabile non eſſe neceſſarium, vt perfectæ tenebræ tribus horis durauerint, ſed illas horas computari ab eo tempore, quo cœpit remitti lumen Solis, vſq; ad illud inſtans, in quo ad naturalẽ ſtatum reſtitutum eſt. Quod eſt quidem veriſimile, quamquam exiſtimo, tempus illud, quo immorata Luna eſt ingrediendo, & egrediẽdo ſub Sole, fuiſſe perexiguũ. Quia licet tanta mora interceſſerit, vt obſeruari ſenſibus potuerit, tamen nõ eſt neceſſe tantam fuiſſe vt per horam integram durauerit, atque ita perfectæ tenebræ vltra duas horas durarunt, & ideo ſimpliciter tribus, aut ferè tribus horis duraſſe, dici poſſunt.

D. Thom. Chryſoſt. Eclypſis ſolis in Chriſti morte quam diu durauit.

Obiectio.

Reſponſ.

SECTIO II.

Quæ prodigia, & quomodo facta ſint mortuo iam Chriſto, & in cruce pendente.

Miraculum defectionis Solis, de quo hactenus, ante Chriſti mortem accidit: cætera, quæ ab Euangeliſtis narrantur poſt mortem, licet plura numero ſint: breuius tamen expediri poſſunt. Primum ergo Matth. narrat velum templi ſciſſum eſſe,

Primum poſt mortē Chriſti prodigiū. *Matth 27. Luc 23. Auguſt.*

quod Lucas poſuit antequam mortem Chriſti narraret, ſed anticipatione vſus eſt, verba enim Mat. ſatis clare denotant conſequutionem rerum. Sic enim ait, *Emiſit ſpiritum, & ecce velum templi ſciſſum eſt*, ac ſi clarius diceret, *& ſtatim*, ſeu *ſubito*, hoc euenit, vt notauit Auguſt. libr. 3. de conſenſ. Euangeliſtar. capit. 9.

Velum templi ſciſſum quid portenderit. *Ambroſ.*

Quid autem voluit Deus hoc prodigio ſignificare? Multa dicunt Sancti Patres, quæ ad expoſitores Euangeliorum magis ſpectant. Omnia vero videntur comprehendiſſe Ambroſ. lib. decimo in Lucam paucis his verbis. *Velum ſcinditur, quod vel duorum populorum diuiſio, vel myſteriorum ſynagogæ prophanatio, declatur. Scinditur ergo verbum vetus, vt Eccleſia noua fidei ſuæ vela ſuſpendat. Synagogæ velamen aufertur, vt religionis interna myſteria reuelato mentis cernimus obtutu.* Itaq; hac veli diuiſione ſignificatum eſt, antiquatam iam eſſe legem Iudaicam, templum fore prophanandum, & ſacrificia abolenda, ſicuti prædictum erat Danielis 9. *Dan. 9.* Rurſum ſacramenta, quæ ſub velamine literæ occulta erant, per Chriſti mortem eſſe patefacta. Quam porrò myſticam ſignificationem eleganter, vt ſolet, perſequitur Leo Papa ſer. 17. & 18. de paſsione. *Leo Pap. Cyril.* Addit Cyrill. libr. 22. in Ioann. c. 37. etiam ſignificatum eſſe per mortem Chriſti propalatam eſſe ſanctorū viam, & ianuam cœli apertam, quæ antea clauſa erat, ad Hebr. 9. *Heb. 9 Theophyl.* Denique ſubiungit Theophyl. Matth. 27. voluiſſe Deum ſigno Iudæis accommodato oſtendere quantum eorum ſcelus deteſtaretur. Mos enim erat Iudæis, audita blaſphemia in Deum ſcindere veſtes ſuas: *Ita ergo (inquit) nunc diuinum templum, quaſi ægre ferens mortem CHRISTI, diſrumpit veſtem ſuam.*

Dubium. *Ianſen. Orig.*

Eſt autem de hoc velo cōtrouerſia, quotuplex fuerit, & quodnam fuerit ſciſſum. Ianſenius enim cap. 142. Concord. refert opinionem Origenis, aſſerentis duo fuiſſe in templo vela: vnum in intima parte templi, quæ *Sancta ſanctorum* dicebatur, in quam ſolus ſupremus Pontifex ſemel in anno egrediebatur; quamq; velum hoc diuidebat ab alia parte, quæ dicebatur *Sancta*: in quam reliquis ſacerdotibus ad ſacrificia offerenda ingredi fas erat. Alterum in exteriori parte templi, quod diuidebat Sancta ab alia parte templi magis externa, in quam populus ingrediebatur: & hoc poſterius diuiſum eſſe, ait Origenes non prius. Quam Origenis ſententiam Ianſen. improbabilem eſſe cenſet, quia licet in tabernaculo fuerint duo vela (vt ex Heb. 9 conſtat) *Hebr. 9* tamen in templo Salomonis non videtur fuiſſe, niſi vnum coram Propitiatorio. *Quia pro priori velo erant* (inquit) *oſtia, & portæ templi.* Et confirmatur, quia ſi eſſet duplex, non dicerent Euangeliſtæ adeò indiſtinctè, *Et velum templi ſciſſum eſt.* In modo ergo loquendi ſatis ſignificant fuiſſe tantum vnicum.

Velum templi quotuplex.

Sed in primis (quod attinet ad numerū velorum) ſententia Origenis valde probabile habet fundamentum. Nam Ioſephus libr. 6. de bello iudaico cap. 6. id expreſſe teſtatur, deſcribens enim totam fabricam templi, dicit: illam interiorem partem, ad quam ſoli ſacerdotes ingrediebantur, ſeparari ab exteriori, interiecta porta deaurata, quæ fores habebat aureas, & aulæum longitudine pari, hoc eſt velum, quod ibi late deſcribit. Et infra ſubdit. *Intima vero templi pars viginti cubitorum erat, diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriori, & ſancta ſanctorum vocabatur.* Deinde præter Ioſephum & Origenem teſtatur id apertè Cyrillus libro 12. in Ioannem ca. 17. *Cyril.* vbi prius ſic inquit. *Velum templi linteamen quoddam erat de latere ad latus, à ſuperioribus templi in medio pendens, vt ad interius tabernaculum ſolus Pontifex ingredi poſſet.* Poſtea verò ſubdit. *In primis enim ianuis templi velum erat extenſum, intra quod primum tabernaculum erat.* Eandem ſententiam manifeſte ſupponit Hierony. *Hieron.* epiſt. 150 quæſt. 8. cum quæſtionem proponit, quod velum templi ſciſſum fuerit exterius, an interius. Quocirca cum res hæc ſolum ex hiſtoria pendeat, & A tam graues, antiquiq; ſcriptores hoc referant, non video quo fundamento negari poſsit. Nam quod Euangeliſtæ indefinitè loquantur nullum eſt argumentum. Sæpe enim indefinita loquutio æquiualet particulari, ac ſi dicerent, quoddam velum templi ſciſſum eſſe. Neque oportuit magis definitè loqui, quia ad hiſtoriam nihil referebat. Quod verò in exteriori parte templi parietes eſſent, & oſtia, nihil impedit, quominus in eis velum eſſe poſſet, vt per ſe conſtat.

Dubium. Quodnam velum templi ſciſſum. *Cyrill.*

Quod autem ex iis velis ſciſſum fuerit, res dubia eſt. Communis enim opinio eſſe videtur ſciſſum fuiſſe velum, quod Sancta ſanctorum occultabat, & hoc aperte ſentit Cyrillus ſupra. Nam Sancta ſan- B ctorum cœleſtem patriam repræſentabat, & colligitur ex Paulo ad Hebr. 9. *Heb. 9.* ſi ergo ſciſsio veli ſignificauit ianuam cœli aperiri, neceſſe eſt, vt illud velum ſciſſum fuerit, quod coram Sanctis ſanctorum pendebat. *Iſidor.* Idem docet expreſſe Iſidorus ſuper Exodum cap. 50. *Euthym.* Euthym. cap. 67. in Matth. *Leo Pap.* Leo Papa ſermon. 10. de Paſsione: *Velum, cuius obiectu includebantur Sancta ſanctarum, à ſummo vſque ad ima diſruptum eſt, & ſacrum illud, myſticumq́; ſecretum, quod ſolus ſummus Pontifex iuſſus fuerat intrare, reſeratum eſt, vt nihil iam eſſet diſcretionis, vbi nihil reſederat ſanctitatis.* Ex quibus verbis illæ rationes myſticæ ad hoc confirmandum ſumi poſſunt. *Orig. Hieronym.* Cæterum exterius velum ſciſſum fuiſſe præter Origen. tractatu 35. in Matth. affirmat expreſſe Hieronymus loco nuper citato. Et vterq; vti- C tur myſtica coniectura. *Quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoſcimus: cum autem venerit, quod perfectum eſt, tunc & velum interius diſrumpendum eſt, vt omnia, quæ nunc nobis abſcondita ſunt, domus Dei Sacramenta videamus. Nunc enim per ſpeculum videmus in ænigmate, & cum hiſtoria nobis velum ſciſſum ſit, vt ingrediamur atrium Dei: tamen ſecreta eius, & vniuerſa eius myſteria quæ in cæleſti Ieruſalem clauſa retinentur, ſcire non poſſumus.* Hæc Hieronymus, quæ videtur ad literam ex Origene deſumpſiſſe. Quid igitur horum verius ſit mihi incertum eſt. Quia allegoricæ rationes non cogunt, & verba Euangeliſtarum communia ſunt. Si tamen verum eſt, quod refert Ariſteas in hiſtoria de ſeptuaginta interpretibus, *Ariſteas.* illud extrinſecum velum tale fuiſſe, vt templum in circuitu clauderet, veriſimile eſt fuiſſe appellatum ſimpliciter, *velum templi.* D Sed quoniam illius Ioſephus non meminit, imo videtur prorſus diuerſum ab eis, quæ Ioſephus commemorat, mihi ſuſpecta res eſt.

Secundum in morte Chriſti prodigium terræmotus. *Pſal 17.* *Heb. 12.*

Secundum prodigium fuit terræmotus, quod factum eſt primo ad iram Dei indicandam iuxta illud Pſalm. 17. *Commota eſt, & contremuit terra, & fundamenta eius conturbata ſunt, quoniam iratus eſt eis.* Secundo ad ſignificandam magnam mutationem rerum futuram. Quod inſinuat Paul. ad Hebræ. 12. dicens *Cuius vox mouit terram tunc*, (id eſt, cum promulgaretur lex vetus,) *nunc repromittit dicens. Adhuc ſemel, & ego mouebo non ſolum terram ſed & cœlum. Quod autem adhuc ſemel dicit, declarat mobilium tranſlationem, tanquam factorum, vt maneant ea, quæ ſunt immobilia.* Ter- E tio ad indicandum ſupplicium, quod Iudæis imminebat propter mortem Chriſti. Ac denique propter alias cauſas, quæ Theophylactus Euthymius, & alij expoſitores Euangeliorum, & Hieron. dicta q. 8. obſeruarunt. *Theophyl. Euthym. Hieronym.*

Dubium. *Orig.* *Terræmotus in morte Chriſti factus num generalis fuerit.*

Quæri vero poteſt, quibus in locis hic terræmotus contigerit. Origenes tractat. 35. in Matth. ſentit ſolum Ieroſolymis, vel ad ſummum in terra Iudææ accidiſſe. Et ſane ex Euangeliis nihil aliud colligi poteſt, vnde hoc ſatis eſt, ad hiſtoriæ Euangelicæ veritatem. Ex aliis vero hiſtoriis colligi videtur, non ſolum in Iudæa, ſed aliis etiam in locis eo tempore terræmotum accidiſſe. Referunt enim Cornelius Tacitus libro 2. ſuorum Annalium, & Plinius libr. 2. hiſtoriæ capite 84. Paulus Oroſius libro 7. hiſtoriæ *Corn Tac. Plin. Paul Oroſ.*

cap. 4.

capit.4.tempore Tiberij plures ciuitates in Aſia terræmotu corruiſſe. Quem terræmotum accidiſſe eodem die paſsionis Domini multi arbitrantur, ad quem videntur alluſiſſe

Auguſt.

Auguſt. de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib.2.cap.3.dicens: *In die mortis Domini duodecim ciuitates in Thracia terræmotu concidiſſe.* Sed tamen eum terræmotum non in anno Dominicæ paſsionis: ſed tredecim, vel quatuordecim annos antea accidiſſe, colligitur ex

Euſeb.

Euſeb.in Chronico, qui terræmotum illum adſcribit quinto anno Tiberij: cum tamen Chriſtus anno 18.vel.19.eiuſdem Tiberij obierit. Nihilominus tamen idem Euſeb in 18.anno Tiberij ſcribit hæc verba: *Bithinia terræmotu concuſſa. & in Vrbe Nyſſena ædes plurimæ corruerunt, quæ omnia his congruunt, quæ in paſsione Saluatoris acciderunt.* Et infra, ex

Phlegon.

Phlegonte refert, hunc terræmotum Bithinię eodem anno, & die, quo generalis ſolis defectio, accidiſſe. Itaque duo terræmotus videntur accidiſſe in Aſia tempore Tiberij, vnuſque eorum in diem paſſionis Domini incidiſſe, fuit igitur mota terra in aliis regionibus extra Iudæam. An vero tota terra cōtremuerit, non conſtat.

Tertium in morte Chriſti prodigiū petrarum diſruptio.

Tertium prodigium fuit petrarū diſciſsio. Quod aliqui exiſtimant conſequutum eſſe ex vehementi terræmotu & petrarum concuſsione. Quod fieri quidem potuit: tamen Matth. hoc narrat, vt prodigium diuerſum, & ſpeciali Dei prouidentia factum ad conuincendam Iudæorum perfidiam, & eorum corda lapidea ſignificanda, quæ tot prodigiis commota non ſunt, cum tamen dura ſaxa ſciſſa fuerint.

Hieronym.

Addit Hieronymus ex Euangelio Nazaræorum, etiam ſuperliminare templi, quod ingentis erat magnitudinis per medium diuiſum fuiſſe, &

Cyr.Ieroſ.

Cyrill.Ieroſolymitan.Cat.13.refert, in monte Caluariæ vſq; in hodiernam diem apparere, clareque monſtrari vbi petræ ſciſſæ ſint propter Chriſtum. Præterea, dicitur eſſe traditio incolarum eius loci, rupem illius montis, in qua tres cruces fixæ erant, ita diuiſam fuiſſe, vt ſciſsio inter crucem Chriſti, malique latronis interiecta ſit, quaſi eum à Chriſto ſeparans.

Baron.

Refert denique Baronius in Annalibus, anno 34. non ſolum Ieroſolymis, ſed in aliis etiam regionibus diſruptos fuiſſe montes, ſcilicet montem Aluerniæ in Hetruria, & Caietæ promontorium prope campanum littus, quod dicit conſtare ex traditione incolarum.

Quartum in morte Chriſti prodigium ſepulcrorum patefactio.

Quartum prodigium fuit ſepulchrorum patefactio. Quod Cæſar Baron. terræmotui etiam tribuit. Sed dubitari non poteſt quin fuerit ſingulari Dei prouidentia factum ad efficaciam mortis Chriſti oſtendendam, per quam mortua mors fuerat, & ſancti erant ad immortalem vitam reuocandi.

Cæſ.Baron. D.Thom.

Vnde D. Thomas ſupra quæſtio.45.art.4.ad 3. *Aperta ſunt monumenta ad oſtendendum, quod per eius mortem mortuis vita daretur,* &

Cyr.Ier.

Cyrill. Ieroſol.dicta cat.13. *Defecit* (inquit) *ſol propter iuſtitiæ ſolem, petræ ſciſſæ ſunt propter ſpiritalem petram, ſepulchra aperta ſunt, & mortui ſurrexerunt propter eum, qui eſt inter mortuos liber, & emiſit ipſe vinctos de lacu non habente aquam.* Obſeruanda autem ſunt verba Matthæi ſic ſcribentis.

Matth.27.

Et monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Dubium.

In quibus dubitari poteſt, an hæc omnia acciderint ſtatim mortuo Chriſto. Nam difficile eſt creditu, aliquem ex iis ſanctis ante Chriſtum ſurrexiſſe: è contrario vero non videtur poſſe dubitari, quin monumenta ſtatim aperta fuerint ſimul cum terræmotu, & petrarum ſciſsione: at verò reſurrectio ſanctorum eodem contextu, & modo narratur.

Reſponſio.

Nihilominus dicendum eſt, monumenta quidem fuiſſe aperta eodem tempore, quo terræmotus fiebat, & ſaxorum crepitus ac ſciſsio. Ita enim Matth. indicat, & omnes interpretes, & ſancti exponunt. Quia omnia hæc ſigna ſunt quodammodo eiuſdem rationis, & inter ſe connexa, præſertim, ſi verū eſt, ex terræmotu reliqua eſſe conſequuta. At vero de corporibus, quæ in monumētis iacebant, probabile eſt nō ſurrexiſſe vſque ad Chriſti reſurrectionem. Nam ipſe Matth. dicit. *Exiuiſſe de monumentis poſt reſurrectionem Chriſti*: ita enim diſtinguenda, & conſtruenda ſunt verba Matth. vt habemus in Vulgata. Certum eſt autem ſimul, ac reſurrexerunt, exiuiſſe de monumentis. Itaque alia verba. *Et multa corpora ſanctorum, quæ dormierant ſurrexerunt*, per anticipationē poſita ſunt, de qua re plura dicimus infra, de Chriſti reſurrectione agentes.

Hieronym. Chryſoſt. Euſeb. Ioſeph.

Præter hęc prodigia, quę ex Euangelio habentur, narrant aliud Hiero. & Chryſoſt. in Matth. Euſeb. in Chronico, auditas ſcilicet tunc fuiſſe voces in templo clamantium. *Migremus ex hoc loco.* Sed an hoc acciderit tempore paſsionis, incertum eſt. Nam Ioſeph (cuius teſtimonio Hieron. & Euſeb. vtuntur) factum eſſe dicit paulo ante excidium Ieroſolymitanū tempore pentecoſtes, vt conſtat ex lib.2.de bello Iudaico c.13.& lib.7.ca.21.

Plutarch. Euſeb.

Aliud ex Plutarcho narrat Euſeb. libr.6.de præparatione c 9. circa inſulas (quas appellāt Echinadas) à quibuſdam Romanis ex Ægypto in Italiam nauigantibus auditam fuiſſe vocem gubernatori nauis præcipientem. *Quando iuxta paludem fueris, annuncia Pan magnum mortuum eſſe.* Quod cum ille feciſſet, magnus gemitus auditꝰ eſt quorundam diſcedentium ab illo loco. Quod referunt ad mortem Chriſti, per quam princeps huius mundi foras eiectus eſt.

Paul.Pala.

Denique Paulus Palacios ſuper Mat. aliud prodigiū refert ex reuelatione Sanctæ Brigittæ. Eodem momento, quo Chriſtus expirauit, omnes homines, qui vbique terrarum erant ſubito quodam horrore ac timore fuiſſe perculſos, cauſam illius effectus ignorantes. Sed horum, qui in Euangelio non habentur, fides ſit penes authores.

DISPVTATIO XL.

in ſex Sectiones diſtributa.

De tempore paſsionis, & mortis Domini.

DIſputationem hanc in hunc locum reiecimus, quoniam paſsioni, & morti Chriſti communis eſt. Sumus autem in ea annum, menſem, diem, & horam declaraturi, in qua Chriſtus mortuus eſt. Et quoniam ex Euangelio conſtat mortuum eſſe die proximè ſequenti, poſtquam cum diſcipulis cœnauit, hic etiam tractanda erit celebris illa controuerſia, quo die lunæ Chriſtus cœnauerit, ac mortuus fuerit. Quamobrem non poterit diſputatio hæc non eſſe cæteris prolixior.

SECTIO I.

Quo anno ætatis ſuæ Chriſtus Dominus diem obierit.

INquirimus primum omnium ætatis annū, quoniam in illo cognito: & ſuppoſitis iis, quæ ſuperiori tomo de anno Incarnationis Dominicæ dicta ſunt, facile erit intelligere, quo anno ab orbe cōdito fuerit mortuus. In hac ergo quæſtione ſex inuenio ſententias, quatuor improbabiles, & iam antiquatas: duas vero probabiles, ex quatuor prioribus duæ peccant per exceſſum, per defectum duæ.

Iren.

Prima eſt Chriſtum exceſsiſſe quadrageſimum ætatis annum. Hanc docuit Irenæus 2.lib.contra hæreſ.capit.39.& 40.vbi fere quinquaginta annos ætatis Chriſto attribuit.

Auguſtin.

Auguſt.etiam lib.2.de doctrina Chriſt.c.c.28. refert quoſdam dixiſſe, Chriſtum quadragin-

draginta ſex annos vixiſſe, quos ex ignorantia hiſtoriæ lapſos dicit Et Irenæus quidem ſuam ſententiam confirmauit: primo authoritate, & traditione quorundam præsbyterorum Aſiæ, indicans eos à Ioanne Euangeliſta edoctos fuiſſe. *Ioan. 8.* Secundo id colligit ex verbis Ioann. 8. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Nullus enim ad iuuenem triginta annorum ita loquitur, ſed ad eum, qui iam non longe à quinquageſimo ætatis anno diſtare videtur. Tertio addit coniecturas, ſcilicet quia decuit Chriſtum omnem hominis ætatem ſanctificare. Præterea, quia hæc ætas prouectior, honorabilior, & muneri præceptoris accommodatior erat. Hæc verò ſententia ab omnibus Patribus reiecta eſt Quia tum ex Euangelica, tum ex humana hiſtoria falſa eſſe conuincitur. Primum ſatis conſtat ex ijs, quæ dicta ſunt de tempore, quo Chriſtus baptizatus eſt, ac prædicauit. Nam ex Euangelio conſtat baptizatum eſſe trigeſimum annum agentem, & paulo poſt ſuam prædicationem inchoaſſe, vt ex modo Euangelicæ narrationis, & ex verbis Petri Act. 1. conſtat. *Act. 1.* Rurſus non prædicauit vltra quatuor annos, præſertim à miraculo nuptiarum, vt in ſuperioribus oſtenſum. Secundum declaratur, quia Chriſtus paſſus eſt ſub Pontio Pilato, vt præter Euangelicam hiſtoriam ſcripſit etiam Ioſeph. lib. 18. antiq. ca. 6. vbi Chriſto Domino illuſtre teſtimonium reddit. *Ioſeph.* Idem verò Ioſeph. eod. lib. ca. 11. refert Pilatum ante Tiberij mortem Ieroſolyma diſceſsiſſe, ergo neceſſe eſt, vt Chriſti mors Tiberio imperante contigerit: Tiberius autem viginti tribus annis nondum integris imperauit, vt in omnibus hiſtoriis vulgatum eſt. Cũ ergo trigeſimus Chriſti annus in XV. imperij Tiberij inciderit, nullo modo potuit quadrageſimum ætatis annum Chriſtus attingere. Et hoc euidentius conſtabit ex ſequentibus, vbi oſtendemus Chriſtum decimo octauo, vel decimo nono anno imperij Tiberij Cæſaris paſſum eſſe. Fundamenta Irenæi non habent difficilem reſponſionem. Illorum .n. præsbyterorum traditiones apocryphæ ſunt, & ignotæ authoritatis. Illa autem verba Euangelij, *Quinquaginta annos nondum habes*, dici potuerunt vſitato quodam, & vulgari modo loquendi, vel certe quod Chriſtus, ob vultus grauitatem, & corporis macerationem, ac ſeueram vitam, maioris ætatis appareret, quam reipſa eſſet. Reliqua ſolutione non indigent.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſtũ mortuum eſſe anno 34. ætatis expleto, & 35. inchoato. Quæ licet à nullo authorum, (vt reor) aſſeratur: videtur tamen poſſe colligi ex probabilibus principiis. Primũ eſt, Chriſtum baptizatum eſſe anno trigeſimo ætatis expleto. Secundum poſt integrum annum eſſeciſſe miraculum in nuptiis. Tertium à nuptiis vſque ad mortem Chriſti quatuor paſchata numerari à Ioanne, id eſt, tres anni integri, & aliquot menſes. Ex ijs ergo ſimul ſumptis neceſſario concluduntur triginta quatuor anni integri, & aliquot menſes ætatis Chriſti. Nihilominus autem cenſeo opinionem hanc improbabilem eſſe, quia licet ex ſola hiſtoria Euangelica non poſsit conuinci, hanc ſententiã eſſe falſam, & improbabilem (vt diſcurſus factus oſtendit) tamen adiuncta Græca, Romanaq; hiſtoria cõmuniter recepta, nullo modo ſuſtineri poteſt. Quia oportuiſſet Chriſti mortem contigiſſe in ducenteſima tertia Olympiade, & vigeſimo anno imperij Tiberij, quod non poteſt vlla cum probabilitate affirmari, vt videbimus. Quocirca quamuis illa tria principia ſingula per ſe probabilia ſint: tamẽ omnia illa ſimul coniungere non eſt probabile, quod in rebus probabilibus ſæpe euenit.

Tertia ſententia eſt, Chriſtum mortuum eſſe expleto trigeſimo ætatis anno. Nam initio illius baptizatus eſt, & in illo prædicauit iuxta illud Iſaiæ 61. *Iſaia 61.* *Vt prædicarem annum acceptabilem Domino*, & illo finito mortuus eſſe aſſeritur. Hæc fuit ſententia Valentini, & Gnoſticorum, vt refert Irenæus ſupra, & Epipha. hæreſ. 51. vbi eam impugnat. *Iren. Epiphan.* Et eandem ſententiam tenuit Clemens Alex. lib. 1. ſtromat. qui dicit expleto trigeſimo anno, Chriſtum mortuum eſſe, *Clem Alex.* & Iulius Africanus, apud Hieronymum Daniel. 9. *Iul Afric. Hieron.* Referri etiam poteſt Lactantius lib. 4. de vera ſapientia cap. 10. *Lactan.* Vbi ait Chriſtum fuiſſe crucifixum anno 15. imperij Tiberij, quem fuiſſe trigeſimum ætatis Chriſti conſtat ex Luca. *Lactan.* Et eodem modo errauit Tertul. lib. cõtra Iudæos capite 8. (vt notauit Euſebius in Chronico Olympiade 194.) *Tertul. Euſeb.* de cuius ſententia ſupra diximus agentes de prædicatione Chriſti. Et ad hanc ſententiam videtur alluſiſſe Augu. epiſt. 80. cum dixit. *Auguſtin.* *A natiuitate Domini hodie computantur anni ferme quadringenti viginti, à reſurrectione autem, vel aſcenſione eius anni plus minus trecenti nonaginta.* Sentit ergo à natiuitate ad reſurrectionem ſolum triginta annos fluxiſſe. Sed cum Auguſtinus dicat, *ferme, & plus, minus*, non exacte rationem temporis habuit. *Auguſt.* Quod vero idem Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. capit. vltimo dicit, Chriſtum paſſum eſſe ſub conſulibus Rubellio Gemino, & Ruffo Gemino, quorum conſulatus in annum 15. Tiberij incidit, vt conſtat ex hiſtoriis: videtur potius in Conſulibus, quam in Chriſti ætate, à Tertulliano, & aliis ſcriptoribus deceptus.

Quarta ſententia eſt, Chriſtum obiiſſe anno trigeſimo primo ætatis expleto, inchoato trigeſimo ſecundo. *Seuer. Sul. Philaſt.* Ita ſenſerunt Seuerus Sulpitius libro ſecundo ſacræ hiſtoriæ, Philaſtrius lib. de hæreſibus capite de hæreſi circa annos Chriſti. *Cyr. Alex. Caſsiodor. Apollin.* Atque eadem ſententia tribui poteſt Cyrill. Alexand. Caſsiodoro, & Apollinari Laodeceno ſupra citatis in diſputat. de doctrina Chriſti ſectio. 3. quatenus dicunt, Chriſtũ duobus tantum annis prædicaſſe. Et tandem tradit Paulus Oroſius libr. 7. Hiſt. cap. 4. dum inquit, Chriſtum eſſe mortuum anno 17. imperij Tiberij. *Paul. Oroſ.* Sed hæ duæ ſententiæ etiam ſunt plane falſæ, & improbabiles. Quia repugnant Euangelio, ex quo (vt ſupra vidimus) euidenter concluditur, Chriſtum cœpiſſe prædicere poſt 29. annum ætatis, & vt minimum prædicaſſe tribus annis integris, & aliquot menſibus. Quo argumento tertia ſententia euidentiſsime refutatur. Quarta vero aliquo modo reſpondere poſſet Chriſtum non habuiſſe triginta annos expletos, quando fecit miraculum nuptiarum: poſtea verò ſolum prædicaſſe duobus annis: hoc enim probabile eſt (vt ſupra vidimus:) ſed hæc euaſio non reddit illam opinionem probabilem, quia conſideratis verbis Luc. c. 3. *Luc. 3.* & quæ facta narrantur à Chriſto à tempore baptiſmi vſque ad nuptias, non eſt veriſimile, Chriſtum nondum expleuiſſe tunc trigeſimum annum ætatis. Nam baptizatus dicitur. *Quaſi annorum triginta*, & poſtea ieiunauit quadraginta diebus, congregauit diſcipulos, & cæt. Adde neceſſarium eſſe dicere, in illo primo paſchate, cuius Ioannes meminit cap. 2.) in quo Chriſtus eiecit ementes & vendentes è templo, habuiſſe iam tunc ſaltem triginta annos, & tres menſes: alioqui habuiſſet tantum viginti nouem annos, & tres annos. Quare in baptiſmo non habuiſſet viginti nouem annos integros, quia non potuit baptiſmus non diſtare ab illo paſchate vltra tres menſes. Quia (vt dictum eſt) illo tempore Chriſtus ieiunauit, tentatus eſt, congregauit diſcipulos, fecitque miraculum nuptiarum, & alia quæ Ioannes narrat ca. 1. & 2. *Ioan 2.* At vero ab illo primo paſchate vſq; ad mortem Chriſti, vt minimum fluxerint duo anni integri, quia Ioannes euidenter numerauit tria paſchata, ergo nullo modo ſuſtinere poteſt: quin Chriſtus expleuerit trigeſimum ſecundum ætatis annum. Quod etiam ex prophana hiſtoria cum Euangelica coniuncta clare conuinci poteſt, vt in ſequentibus ſententiis enarrandis videbimus.

Quinta ergo ſententia valde probabilis eſt, Chriſtum mortuum eſſe expleto trigeſimo ſecundo æta-

Epiphan. Euſeb. Beda. Niceph. Io. Dried. Canus. Pereir.

ætatis anno: & inchoato trigeſimotertio. Hoc ſentit Epiphan. hæreſ. 78. dicens, *Chriſtum crucifixum eſſe anno trigeſimo tertio ſui aduentus in carne.* Et colligitur ex omnibus authoribus, qui dicunt Chriſtum obijſſe anno 18. imperij Tiberij, vt ex dicendis patebit. Illud autem affirmant Euſeb. in Chronico, Beda libro de ratione temporum capit. 7. & lib. de ſex ætatibus, Niceph. lib. 1. hiſt. c. 40. Et ex recentioribus hanc ſententiam defendunt Ioannes Lucidus libr. de vero die paſsionis Chriſti, Dried. libr. 3. de dogmatibus tract. 3. capit. 5. 4. parte, Canus lib. 11. de locis cap. 5. & 6. & Benedictus Pereirus lib. 11. in Daniel. quæſtio. 7. Hæc vero ſententia variis modis ab ijs authoribus explicatur iuxta diuerſa principia ſupra poſita de ætate, in qua baptizatus eſt Chriſtus, & de tempore, in quo prædicauit, & de anno, qui inter baptiſmum & miraculum nuptiarum interceſsit. De quibus ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Nonnulla verò generalia fundamenta huius ſententiæ poſtea expendemus.

Chriſtus trigeſimum quartum ætatis annũ agens moritur. Beda. Marian. Scotus. Onuph. Genebr. Cæſ. Baron. Chryſoſtom. Cedren. Nicet. Hierony.

Sexta igitur ſententia, quam nos probabiliorem exiſtimamus eſt, Chriſtum Dominum mortuum eſſe expleto trigeſimo tertio anno ætatis, annum agentem trigeſimum quartum. Hanc docet Beda lib. de ratione temporum capite 4. vbi incunctanter dicit, hanc eſſe Eccleſiæ fidem, quam vſu quodam, & traditione Eccleſiaſtica confirmat. Et eandem tenet Marianus Scotus in Chronico. Et ex recentioribus Onuphrius in Faſtis, Genebrardus in Chroni. & Cæſar Baronius in Annalibus, anno 34. qui refert Chryſoſto. Cedrenum, Nicetam, & Hieronymum. Et hæc ſententia neceſſario ſequitur ex principiis poſitis à nobis in ſuperioribus. Diximus enim Chriſtum baptizatum eſſe inchoato anno trigeſimo ætatis, & poſt annum miraculum nuptiarum edidiſſe, & poſtea numerari quatuor paſchata à Ioanne, ergo neceſſario concluduntur triginta tres anni, & tres menſes. Quia verò annus ille à baptiſmo ad nuptias à multis in dubium reuocatur, loco illius ſumam aliud principium, quod certius exiſtimatur etiam ab iis ſcriptoribus, qui aliud negant, quique quintam ſententiam defendũt: nimirum Chriſtum aquam in vinum commutaſſe die ſexto Ianuarij: quam eſſe vetuſtiſsimam traditionem, vſum, & obſeruationem Eccleſiæ Catholicæ, communemque ſcriptorum ſententiam, affirmat Benedictus Pererius dicto libr. in Daniel. quæſtio. 6. *Pereri.* Neque ego reperio aliquem authorem Catholicum hoc negaſſe. Hinc ergo fit, Chriſtum eo tempore, ſcilicet ante tredecim dies expleuiſſe ætatis annos. Quæro igitur, an expleuerit tunc trigeſimum, & inchoauerit trigeſimum primum, vel potius expleuerit vigeſimum nonum, & inchoauerit trigeſimum. Hoc poſterius dici nõ poteſt, quia hinc ſequitur fuiſſe baptizatum Chriſtum duobus, vel tribus menſibus antequam expleret vigeſimum nonum annum. Quia (vt ſupra oſtendi) neceſſarium fuit baptiſmum antecedere nuptias ſaltem tribus, vel quatuor menſibus. Conſequens autem illud omnino falſum eſt (vt ſupra vidimus) ergo neceſſario dicendum eſt primum, ſcilicet, Chriſtum triginta iam annos natum in nuptiis patraſſe miraculum: ergo addendo quatuor paſchata, quæ numerat Ioannes, concluditur neceſſario prædicta ætas triginta trium annorum, & aliquot menſium. Et confirmari poteſt hæc ſententia, computando annos Chriſti per Olympiades Græcorum. Ad quod ſuppono primo, initium Olympiadum in menſe Iunio eſſe ſumendum, vt late deducit Onuphrius libr. 1. faſtorum. Suppono deinde, Chriſtum Dominum natum eſſe anno 3. centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis, vt ſupra etiam oſtendimus ex Euſebio in Chronico, Beda in libro de ſex ætatibus, & aliis. *Euſeb. Beda.* Tertio pono Chriſtum mortuũ eſſe anno 4. ducenteſimæ ſecundę Olympiadis, quod omnes fere ſcriptores ſine controuerſia admittunt, ex Euſeb. in Chronic. vbi ex Phlegonte refert miraculoſam ſolis defectionem, in paſsione Domini factam, illo anno 4. ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis accidiſſe. *Phlegon.* Ex his ergo concluditur neceſſario prædictus annorum numerus. Nam ex centeſima nonageſima quarta Olympiade Chriſtus vixit ſex menſes tertij anni illius Olympiadis, & præterea annum integrum. Quia cum initium anni Olympiaci ſumatur in fine Iunij, & Chriſtus natus ſit in fine Decemb. aperte cõcluditur natum eſſe in dimidio illius anni: natus eſt aũt in tertio anno illius Olympiadis, vixit ergo anno, & dimidio illius. Sed præterea vixit octo Olympiades integras minus tribus menſibus, tot enim deſunt vſque ad ducenteſimam quartam, in cuius anno quarto, menſe Martio, id eſt, nono menſe illius vltimi anni Olympiaci, mortuus eſt Chriſtus: octo autem Olympiades continent triginta duos annos, vt per ſe conſtat: ergo ſi addas annum cum dimidio, & tres menſes ſumas ad complendas octo Olympiades, colliges ætatem Chriſti triginta trium annorum, & trium menſium.

Obiectio.

Duo verò ſunt, quæ huic ſententiæ maximè obſtare videntur. Vnum pendet ex principiis Aſtronomicis, quod poſtea agentes de die Paſchatis attingemus. Alterum oritur ex computatione ſecundum Romanam Chronologiam. Poſuimus enim ſupra Chriſtum natum eſſe anno 42. imperij Auguſti, ac præterea diximus Auguſtum imperaſſe tantũ quinquaginta ſex annis, vixit ergo Chriſtus imperante Auguſto 41. annis: Sed iuxta communem fere omnium ſententiam Chriſtus mortuus eſt 18. anno imperij Tiberij, vt docet Euſeb. in Chronico, Beda lib. de ſex ætatibus, & de ratione temporum, c. 7. Epiph. lib. de ponderibus, & menſuris. Marianus Scotus in Chronico, Niceph. Calixtus lib. 1. Hiſtor. cap. vltimo & Nicephor. Gregoras in Chronographia. *Euſeb. Beda. Epiphan. Marian. Scotus. Niceph. Calixt.* Sed decem & octo anni ſupra quatuordecim reddunt triginta duos. Oſtendimus item ſupra inter finem imperij Auguſti, & initium Tiberij, nullum tempus interceſsiſſe, ergo. Et poteſt hoc ipſum aliter explicari. Nam diximus ſupra, Chriſtum eſſe baptizatum, cum inchoaret trigeſimum annum: dicit autem Lucas baptizatum eſſe 15. anno imperij Tiberij, ergo ſi mortuus eſt 18. anno eiuſdem Tiberij non potuerunt intercedere à baptiſmo vſque ad mortem niſi tres anni, & aliquot menſes, ergo non potuit explere Chriſtus trigeſimum tertium ætatis annum.

Reſponſ.

Hæc difficultas duobus modis impediri poteſt. Prior eſt imperium Auguſti computari poſſe à morte Iulij Cæſaris, vel à primo conſulatu Auguſti, & priori modo Chriſtum natum eſſe quadrageſimo ſecundo anno imperij Auguſti, poſteriori autem modo in quadrageſimo primo. *Chriſtus quo anno Tiberij Cæſaris mortuus. Onuph. Euſeb.* Atque ita ab illo anno vſque ad 18. imperij Tiberij fluxiſſe triginta tres annos integros, & aliquot menſes. Hunc modum dicendi defendit Cæſar Baronius in apparatu Annalium, & anno trigeſimoquarto. Sed hæc ſententia nullo modo nobis probatur. Primo, quia ex illa ſequitur, Chriſtum eſſe baptizatum poſt expletum trigeſimum ætatis annum, quod non conſonat Euangelio. Secundo, quia iuxta hanc computationem, vel negandum eſt, interceſsiſſe annum inter baptiſmum, & miraculum nuptiarum, vel negandum eſt à miraculo nuptiarum vſque ad mortem Chriſti fluxiſſe quatuor paſchata: vel denique dicendum eſſet, Chriſtum vltra triginta quatuor annos integros vixiſſe. Deinde iuxta prædictam ſententiam, *Phlegon. Baron.* natiuitas Chriſti non in tertio: ſed in ſecundo anno centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis eſſet ſtatuenda: quod Euſebio repugnat, & aliis fere ſcriptoribus. Poſterior ergo reſponſio ſit, Chriſtum non decimo octauo, ſed decimo nono anno imperij Tiberij mortuum eſſe: Ita docuit Onuphrius libro 2. faſtorum. Et videtur plane colligi ex Chronico Euſebij

ſebij. Ponit enim initium imperij Tiberij, in principio anni ſecundi centeſimæ nonageſimæ octauæ Olympiadis: mortem autem Chriſti in quarto anno ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis circa finem, vt ſuperius explicatum eſt, ergo vixit Chriſtus in imperio Tiberij decẽ, & nouem inchoatis annis. Nam totidem conficiunt quinque Olympiades dempto primo anno vnius, & parte poſtremi anni vltimæ Olympiadis. Aſſumptum patet ex ſupra dicta hiſtoria Phlegontis referentis, eclipſim mortis Chriſti in anno quarto ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis accidiſſe. Quo argumento preſſus Baronius ſupra duobus modis reſpondet. Primo, mendoſum eſſe locum, & legendum eſſe *Tertio anno*, vbi habetur, *Quarto*, quia Euſebius referens verba Phlegontis, ponit ea in tertio anno illius Olympiadis, ergo non eſt veriſimile, ad confirmationem ſuæ ſententiæ adduxiſſe hiſtoriam ſibi aperte repugnantem. Secundo reſpondet Phlegontem non numeraſſe annum quartum illius Olympiadis more Græcorum: ſed ſecundum Romanam computationem, id eſt, appellaſſe illum quartum annum, quia ſub eiſdem Conſulibus, & eodem anno 18. imperij Tiberij, quartus annus illius Olympiadis inchoatus eſt, quã uis ante initium eius, atque adeo in tertio anno illius Olympiadis reuera eclypſis illa acciderit. Sed quod ad hanc poſteriorem reſponſionem ſpectat, mirum mihi videtur, & incredibile, Phlegontem Græcum hiſtoriographum, & egregium Olympiadum obſeruatorem (vt Euſebius teſtatur) ac ſingulos annos ſingularum Olympiadum diſtincte numerantem, Romana potius computatione, quam Græca vſum eſſe. Prior vero reſponſio quam ſit voluntaria, ſatis conſtat, pari enim facilitate dici poſſet vitio ſcriptoris errorẽ irrepſiſſe in verba Euſebij, & vbi legitur: *Decimooctauo anno imperij Tiberij* legẽdum eſſe. *Decimonono*. Fateor quidem apparere contradictionem in verbis Euſebij. Vnde autem orta ſit, non ſatis reperio.

Euſeb.

SECTIO II.

Quid fuerit Paſcha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab azymorum feſto quomodo differret.

Explicato anno mortis Chriſti, vt de menſe, ac die diſſeramus, quoniam ex Euangelio ſolum conſtat, Chriſtum in Paſchate, ſeu primo die Azymorum eſſe mortuum, neceſſario ſumendum eſſe initium ab explicatione diei, in quo Iudæi Paſcha celebrarant. Cuius ſollennitatis fundamentum erat illa lex lata Exod. 12. *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas, & ſeruabitis eum vſque ad decimumquartum diem menſis eius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & edens carnes nocte illa aſſas agni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus, & comedetis feſtinantes. Eſt enim phaſe, id eſt, tranſitus Domini. Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam ſolennem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno. Septem diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentum in domibus veſtris. Dies prima erit ſancta, atque ſolennis, & dies ſeptima eadem feſtiuitate venerabilis.* Hæc ſunt Scripturæ verba, quę ad noſtrum inſtitutum ſpectant, quanquam nonnulla verba in eis recenſendis, prætermiſſa ſint.

In quibus exponendis primum omnium aduertendum eſt, duo præcepta, duaſque ſolennitates, ac feſta Iudæorum in eis contineri. Alterum appellatur Paſchæ, ſeu Paſcha, alterum feſtum azymorum, quæ duo interdum confunduntur, & alterum pro altero ponitur, quia ſimul incipiebant: proprieta- A men ſunt reuera diſtincta, vt expreſſe docet Ioſeph. lib. 3. antiq. cap. 10. & notarunt Cyrill. lib. 9. in Leuit. Beda in lib. hymnorum, qui habetur tomo 1. Abul. 2. part. ſui defenſorij c. 3. & Franciſ. Tolet. in Ioan. c. 7. annotat. 2. Sunt autem multa diſcrimina obſeruanda inter hæc præcepta, quæ plurimum lucis huic diſputationi afferent.

Ioſeph. Cyril. Beda. Abulenſ. Tolet.

Primo ergo conſideranda eſt materia, & forma horum præceptorum, & in quo conſiſteret vtraque dictarum feſtiuitatum. Nam præceptum de azymis præcipuè videtur fuiſſe negatiuum, eiuſque materia erat, vt abſtinerent à pane fermentato: conſequenter vero, quia non poterant omnino abſtinere ab eſu panis, præcipiebatur eſus azymi panis, non ſimpliciter, & abſolute: ſed ſi quis pane vti vellet. B Nam ſi poſſet aliquis, & vellet illis diebus omnino à pane abſtinere, & aliis cibis vti, quantum eſt ex vi huius præcepti, non peccaret, dummodo fermentatum non comederet. Quia Deus hoc præcepto nõ per ſe intendebat præcipere eſum panis: ſed deſignare qualitatem eius, vt per ſe conſtat. Præcipiebatur prætereà hac lege, vt prima, & vltima die azymorũ ab omni opere ſeruili eſſet feriatio, & quo ad hanc partem etiam erat præceptum formaliter negatiuũ, quanquam finis eius eſſet, vt illis diebus cultui Dei vacarent. Præter hanc vero aliquid etiam poſitiuum præcipiebatur, nimirum vt illis diebus varia ſacrificia offerrentur, vt patet Numer. 28. vbi de iis diebus azymorum ſic præcipitur. *Dies prima venerabilis, & ſancta erit, omne opus ſeruile non facietis in ea, offeretiſque incenſum holocauſtum Domino, vitulos de armento duos,* C *arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem, &c.* & infra. *Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum.* Et rurſum. *Dies quoque ſeptimus celeberrimus, & ſanctus erit vobis, omne opus ſeruile non facietis in eo.* De his vero ſacrificiis populus participare poterat, quantum ex 2. Paral. cap. 35. colligi poteſt. Quamuis de hirco, qui iis diebus pro peccato offerebatur, refert Ioſeph. libro 3 antiquit. ca. 10. in vſum ſacerdotum ſolitum fuiſſe reſeruari. Adde prætereà, ſecundo die azymorum præceptum eſſe Leuit. 23. offerri manipulum primitiarum.

Celebritas Paſchæ, & feſtum azymorum longe diuerſa.

Num. 28. 2. Para 35. Ioſeph. Leuit. 23.

At verò aliud præceptum erat affirmatiuum, duoque præcipue continebat: primum immolationem agni: alterum, eſum eius cum quibuſdam circumſtantiis. Primum continetur illis verbis. *Immolabitque eum vniuerſa multitudo Iſrael ad veſperã.* Quod præ- D ceptum ſupponebat præparationem agni à decima die menſis, & conditiones agni, ſcilicet vt eſſet anniculus, & ſine macula. Secundum autem continetur illis verbis. *Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes, &c.* Vnde in hac lege ſicuti directè præcipitur eſus agni, & lactucarum agreſtium, & aliæ circumſtantiæ, ita & vſus azymorum: conſequenter vero prohibentur illo præcepto quædam alia, ſcilicet vt nihil crudum vel coctum aqua comederetur, &c. Et in hac poſteriori parte huius præcepti nulla eſt difficultas, comedebatur enim agnus in ſingulis domibus, & ab omnibus tam ſacerdotibus, quam laicis.

At vero in priori parte difficile eſt explicatu, vbi & à quibus offerendum eſſet illud ſacrificium agni, E id eſt, an in templo, & à ſacerdotibus, nec ne. Et eſt ratio dubij, quia Exod. duodecimo, nulla facta mentione ſacerdotum dicitur. *Immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & ſument de ſanguine eius, & ponent ſuper vtrumque poſtem, ac in ſuperliminaribus domorum.* Quibus verbis indicatur in ſingulis domibus, & à quolibet è populo fore ſacrificandum. Vnde Philo. libro 3. de vita Moyſis, ſic ſcribit. *Eius menſis luna decima quarta ſub ipſum tempus, quo luna ſuum orbem ſolet complere lumine, celebratur migrationis publica feſtiuitas, quam Chaldaicè Paſcha nominant. Quo tempore, non vt alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas à Sacerdotibus, ſed, iubente lege*

Dubium.

Exod. 12.

Philo.

lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque mactat hoſtiam propriis manibus. Et libr. de Decalog. numerando dies feſtos, inquit. *Et quod patriâ Hebræorum lingua Phaſe dicitur, quando populariter ſinguli ſacrificant non expectatis Sacerdotibus, ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio quot annis per vnum diem deſtinatum huic negotio.* Idem indicat Ioſephus 2. Antiquitatum capit. 6. alias 10. *Quarta decima* (inquit) *die omnes ad exitum animati ſacrificabant*: & infra, *Vnde nunc ſolenne nobis manet idem ſacrificium, quam ſolennitatem vocamus Paſcha.* Et addi poteſt coniectura, quia cum agnus eſſet mactandus luna decima quarta ad veſperam, & ſtatim eſſet comedendus, fieri non poterat, vt tot agnorum millia quot pro vniuerſo populo Iſrael erant neceſſaria, in templo, & per manus ſacerdotum, tam breui tempore mactarentur.

Ioſeph.

In contrarium verò eſt, quia de ratione ſacrificij eſt, vt à ſacerdote ſacrificetur, & ſuper altare offeratur: quod in lege veteri non erat extra templũ Ieroſolymitanum, & ideò non poterant extra illud ſacrificia offerri: ſed hæc agni mactatio erat verum ſacrificium, quod ſatis conſtat ex citatis locis, ergo neceſſe erat, vt per Sacerdotes offerretur.

Dicetur fortaſſe (quod ſupra indicat Philo) permiſſu legis datam eſſe omni populo poteſtatem ſacrificandi agnum Paſchalem. Sed ſi hoc ita eſſet, omnes Iſraelitæ poſſent dici verè ſacerdotes, & communis plebs tantum differret à Sacerdotibus Leuiticis (vt ita dicam) ſecundum magis & minus: non tamen in vera, ac propria ratione ſacerdotij. Quia ad verum Sacerdotium ſatis eſt poteſtas ſacrificandi, ſiue vnum, ſiue plura ſacrificia: Sicut in lege noua verum ſacerdotium eſt, quamuis ad vnum tantum ſacrificium ordinetur. Et quamuis diuina lege ſtatutum eſſet, vt hoc ſacrificium ſemel in anno offerretur, nihilominus verus eſſet Sacerdos, qui poteſtatem illud offerendi haberet: ergo ſimiliter omnes qui habebant poteſtatem offerendi ſemel in anno ſacrificium agni, erant verè ſacerdotes. Conſequens autem eſt falſum, quia, vt Paulus ait ad Hebræos ſeptimo. *Extra tribum Leui nihil Moyſes de Sacerdotibus loquutus eſt.* Et confirmari poteſt hæc pars ex primo Eſdræ ſexto. *Fecerunt filij Iſrael tranſmigrationis Paſcha, decima quarta die menſis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes, & Leuitæ, quaſi vnus, omnes mundi: ad immolandum Paſcha vniuerſis filijs tranſmigrationis: & fratribus ſuis Sacerdotibus, & ſibi, & comederunt filij Iſrael, qui reuerſi fuerunt de tranſmigratione.* Ex quo loco habetur Sacerdotes immolaſſe Phaſe pro omni populo, erat ergo hic communis, & vſitatus ritus ſacrificandi Phaſe, quia non eſt veriſimile Eſdram, qui volebat antiquum ritum inſtaurare, nouum introduxiſſe.

Hebr. 7.

1. Eſd. 6.

Nec dici poteſt, *Paſcha* hoc loco ſignificare reliqua ſacrificia, quæ ſeptem diebus azymorum immolabantur. Tum quia hæc non cedebant in vſum populi: ſed ſacerdotum: at verò de illo Paſchate ſubditur, *Et comederunt filij Iſrael*: illud ergo ibidem Paſcha, quod à filiis Iſrael comedebatur, id eſt agnus à Sacerdotibus fuerat immolatum. Tum etiam quia apertè ibi diſtinguitur vtrumq; feſtum Paſchæ, & azymorum, & in citatis verbis ſolùm de Paſchate facta erat mentio: poſtea verò ſubditur, *Et fecerunt ſolennitatem Azymorum.* Tandum hoc ipſum confirmatur, quia (vt ex locis ſupra citatis colligitur) agnus non poterat niſi in templo Ieroſolymitano immolari: hoc enim ſignificare videntur illa verba, *Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Huiuſmodi enim locus non poteſt propriè dici tota ciuitas Ieroſolymitana, quia non erat illa locus ſpecialiter electus, vt nomen Dei in ea ſpecialiter habitaret, niſi ratione templi. Quia eodem modo, quo habitabat in ea ciuitate, ſcilicet, quia ibi habitabant fideles cultores Dei, habitabat etiam

A in reliquis ciuitatibus, & populis Iſraeliticis, ergo, cum ſpecialiter deſignatur locus in quo habitabat Deus, templum intelligitur: ibi ergo erat ſacrificandus agnus: ergo per manus ſacerdotum erat ſacrificandus.

In hac re diuerſæ ſunt ſententiæ inter recentiores, quamuis nullus ex profeſſo eam diſputet. Claudius Sainctes. 1. repetitione Euchariſt. capit. 7. docet morem Iudæorum fuiſſe deferendi ad templum agnos, vt ibi iugularentur, & viſcera ſeparatim adolerentur opera ſacerdotum, & poſtea in ſingulis domibus aſſari, & comedi fuiſſe ſolitos. At verò Marcellus libr. de tempore horarum canonicarum capitulo 71. numer. 11. dicit illud ſacrificium populariter peragi ſolitum eſſe non expectatis ſacerdotibus. Et idem ſentit Robertus Bellarminus libr. 1. de Miſſa capit. ſeptimo, dum ait agnum ſolitum fuiſſe immolari in ſingulis domibus, patre familias per ſe immolante, & reliquis per illum. Et hanc ſententiam prius docuit Dionyſius Carthuſianus. 2. Paralipomen. capit. 30. & 25. Ex quibus locis videtur plurimum hæc ſententia ſuaderi. Nam illo cap. 30. ſic dicitur. *Immolauerunt autem phaſe decima quarta die menſis ſecundi, Sacerdotes quoque, atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini.* Vbi diſtinctio fit inter immolationem phaſe, & aliorum holocauſtorum. Et hæc tribuitur ſacerdotibus & dicitur facta *in domo Domini*, non vero illa: ſed abſolutè tribuitur filijs Iſrael. Et infra dicitur, Leuitas immolaſſe phaſe pro ijs, qui non potuerunt ſanctificari Domino, multa enim turba ſanctificata non erat. In quo indicatur (vt Dionyſius notat) turbam, ſeu quemlibet de populo potuiſſe immolare phaſe: indiguiſſe tamen ſanctificatione legali. Et ideo hac deficiente Leuitas hoc munus obijſſe: cum tamen ad eos etiam nõ pertineret alia ſacrificia offerre: ſed ad ſacerdotes.

Claudius.

Marcell.

B

Bellarmin.

Dio. Char. 2 Para 30.

C

Dionyſ.

Quocirca hæc ſententia ſicut communior, ita & probabilior videtur. Et alia Scripturæ teſtimonia, quæ in contrarium afferebantur, facilem habent expoſitionem. Nam priori rectè intelliguntur ſub nomine *Paſcha*, comprehendi omnia ſacrificia, quæ illis diebus fiebant, tam ſacrificium agni, quàm alia holocauſta, & ſacrificia, ex quibus aliquid etiam in vſum populi cedebat. In poſteriori verò per locum à Deo electum in quo nomen eius habitaret, præcipuè quidem intelligitur templum Ieroſolymitanum, non tamen ſolum: ſed etiam comprehendi poteſt tota ciuitas Ieroſolymitana, quæ hoc ſpeciali priuilegio gaudebat, vt diuinum templum intra ſe haberet. Quanquam autem non oporteret hoc ſacrificium in templo offerri, nihilominus ſpecialiter electa eſt Ieroſolyma, vel propter myſterium, quia verus agnus in ea ſacrificandus erat, vel certè, vt in ea ſolennitate omnes Iſraelitæ Ieroſolymis conuenirent, & in templo adorarent, ac alia ſacrificia offerrent. Illa verò difficultas præcipua de ſacerdotio ita expedienda videtur, vt concedamus quoad illum actum quemlibet de populo, vel (quod veriſimilius eſt) vniuſcuiuſque familiæ caput conſtitutum eſſe à Deo, vt ſacerdotem idoneum ad hoc ſacrificium offerendum: illud verò ſacerdotium non fuiſſe propriè leuiticum, & legale: ſed potius ſimile illi ſacerdotio, quod in lege naturæ erat. Quod inde etiam confirmari poteſt, quia etiam ipſum ſacrificium agni paſchalis extra ſacrificia legalia & illis quodammodo reputabatur antiquius: ſicut & ſacramentum circumciſionis Sacramentis legalibus erat vetuſtius. Sicut enim hoc fuit inſtitutum ante legem latam, ita & illud: Nam quod non tanto tempore anteceſſerit, nihil refert. Vnde Ieremiæ ſeptimo ſimpliciter dicit Deus, *Non ſum loquutus cum Patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocauſtomatum, & victimarum*: Quod neceſſariò intelligendum eſt de holocauſtis, & victi-

Sacrificij, agni paſchalis miniſter quis.

D

E

Ierem. 7.

Hieronym. Greg Pap. Auguſt. Anaſtaſ.

& victimis legalibus. Nam (vt notat Hieronym. ibi & Clemens lib. 6. Conſt. capitul. 20. & Auguſtin. libro quæſtionum vtriuſque teſtamenti. q. 13. & Anaſtaſius libr. quæſtionum Sacræ Scripturæ quæſt. 50.) illa ſacrificia legalia non fuerunt propter ſe intenta à Deo: ſed vt populum ad idololatriam propenſum, ab illa reuocaret, & ideo inquit Deus ſe non dediſſe illa ſacrificia à principio, ſed poſt adorationem vituli. At verò hoc ſacrificium agni à principio in ipſo exitu datum eſt, quia per ſe inſtitutum eſt in memoriam ſuſcepti beneficij, & in ſingularem, & inſignem figuram paſsionis Chriſti, & ſacrificij nouæ legis, & ideo non habuit omnes conditiones ſacrificij legalis: ſed retinuit quandam amplitudinem ſacrificij legis naturæ tam in loco vbi offerri poterat, quam in ſacerdotio: atque in vtroque perfectior ratio figuræ ſeruata eſt. Nam Chriſti ſacrificium non erat in templo Ieroſolymitano offerendum. *Quia crux Chriſti, non templi futura erat ara, ſed mundi*: vt ait Leo Papa ſermo. 8. de Paſsion. Et ſacrificium legis nouæ non in vno tantum templo offerendum erat: ſed in vniuerſa Eccleſia, quam ciuitas Ieroſolymitana repræſentabat, neque à ſacerdotibus definiti generis: ſed ex quauis familia fidelium aſſumi poſſunt, & ordinari, vt ſint in ſingulis Eccleſiis veluti Patresfamilias domus, vt pro vniuerſo populo poſsint immaculatum agnum offerre.

Phaſe Ieroſolymis tantū celebre. Deut. 16.

Hactenus dictum eſt de prima differentia inter has ſolennitates. Ex quibus colligi poteſt ſecunda ex circumſtantia loci deſumpta, quia Phaſe ſolum Ieroſolymis poterat celebrari, poſtquam populus terram promiſsionis ingreſſus eſt: azyma verò in omni loco etiam extra Ieruſalem edendum erat, vt colligitur ex Deuteronom. 16. prius enim dicitur. *Immolabiſque Phaſe Domino Deo tuo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Infra verò ſubditur, *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis ſeptem diebus.* Et infrà. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Et idem colligitur ex Exod. duodecimo, & 4. Reg. 23. Et ex Euangelio non obſcurè colligitur, ad celebrandum Paſcha omnes ſolitos fuiſſe aſcendere in Ieruſalem. Vnde etiam nūc Iudęi, licet Phaſe celebrare non audeant extra Ieruſalem, dies tamen azymorum obſeruant. Diſtinguere tamen oportet in hoc feſto azymorum id quod in eo erat per modum præcepti negatiui, vel affirmatiui. Nam quoad illud primum obſeruandum erat à Iudæis vbique terrarum: quoad ſecundum verò, ideſt, quoad ſacrificia, quæ illis diebus offerebantur, non poterat extra templum Ieroſolymitanum obſeruari, quia legalia ſacrificia non poterant niſi in Ieroſolymitano templo offerri.

Exod. 12. 4. Reg. 23.

Tempus Paſchæ, & azymorum. Exod. 12. Leuit. 23. Deut 16.

Tertia differentia, & (quæ ad rem noſtram maximè ſpectat) eſt in circumſtantia temporis. Nam feſtum Paſchæ, vno tantùm die, eoque non integro, ſcilicet decimaquarta luna primi menſis ad veſperam celebrabatur, vt conſtat ex Exod. 12. Leuiti. 23. Deuteronom. 16. & alijs locis: At verò dies azymorum per ſeptem dies integros durabāt, quorum initium ſumebatur ab eadem veſpera decimæ quartæ lunæ, & vſque ad vigeſimum primum protrahebantur. Et quoniam hæc poſterior pars clarior eſt, ſolum eſt in ea aduertendum, feſtum azymorum, propriè cœpiſſe celebrari decima quinta luna primi menſis, vt patet Leuitic. 23. *Menſe primo, quarta decima die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt, & quinta decima die menſis huius ſolennitas azymorum Domini eſt.* Et hoc modo ſumpto initio azymorum ſeptem dies eius feſtiuitatis numerantur, vt ibidem dicitur, & Exod. 12. & 34. & Numer. 28. & Deuteron. 16. Neque refert, quod ibidem dicitur. *Sex diebus comedes azyma, & in die ſeptima, quia collecta eſt Domini Dei tui, non facies opus.* Nam hæc dies ſeptima diſtinctè ab alijs

Exod. 12. & 34. Num 28. Deut. 16.

A numeratur, non quia non eſſet etiam dies azymorum (vt paulò antea in eodem capite dictum fuerat) ſed quia ſanctior, & celebrior erat alijs diebus vt Leuitic. 23. dicitur. At verò, quia feſta Iudæorum incipiebant à veſpera præcedentis diei, iuxta illud Leuitici. 23. *A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra*: hinc fieri aliquando ſolet, vt etiam decima quarta luna diebus azymorum annumeretur, quia ad veſperam illius incipiebant Iudæi à fermentato abſtinere. Et hoc modo Matth. 26. dicitur. *Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Quod non potuit fieri decima quinta luna: ſed decima quarta ante veſperam, quia in veſpere illius diei comedendus erat agnus. Vocatur ergo prima dies azymorum ipſa decima quarta luna. Quod clarum B etiam eſt apud Marcum capit. decimo quarto, dicentem. *Et primo die azymorum quando Paſcha immolabant.* Et eodem ſenſu dixit Lucas capit. vigeſimo ſecundo. *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha.* Et ita intellexit hæc loca Auguſtinus epiſtol. 86. ad Caſulanum. Et egregiè confirmatur ex Ioſepho libro ſecundo, antiquitat. capit. quinto alias 13. in fine, dicente. *Quapropter in memoriam eius inopiæ feſta per octo dies celebramus, quos vocamus azymorum.* Quod non aduerſatur ſcripturis ſupra citatis, quia in illis diebus decimam quartam lunam comprehendit, quæ propter rationem ſupra dictam, *Prima dies azymorum*, interdum vocatur.

Leuit 23. Feſtiuitates Iudæorum à veſpera vſque ad veſperam. Leuit 23. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Auguſt. Ioſeph.

Circa alteram verò partem de tempore celebritatis Phaſe diſtinguendæ ſunt duæ actiones, quæ in C illa ſolennitate fiebant. Altera erat immolatio agni: altera eiuſdem eſus. De hac poſteriori compertum eſt, debuiſſe fieri luna 14. in fine eius, noctis tempore quando iam luna 15. inceperat. Ita ſentit Beda Luc. 22. Lyranus, Abulenſ. & alij. Exod. 12. Et colligitur ex verbis illis. Exod. 12. *Et edent carnes nocte illa aſſas igni*, nocte ergo erat agnus comedendus: illa autem nox proximè anteceſsit diem decimum quintum, vt conſtat Exod. 12. Quod inde etiam confirmatur, quia ab eo tempore, quo agnus edebatur, incipiebant azyma, & fermentum erat prohibitum, non erat autem prohibitum vſque ad noctem 14. lunæ, quando iam 15. incipiebat. Alias ſi tota die decimæ quartæ lunæ eſſet prohibitum fermentum, non fuiſſent tantum 7. ſed 8. integri dies azymorum, quia die 21. finiebantur: hoc autem aperte re- D pugnat ſcripturæ. Vnde in lib. Paſchim, ſeu Paſchatum, (vt Ianſenius refert cap. 144. Concord.) ferunt Hebræi conſuetudinem ſuam fuiſſe, vt in fine 14. diei fermentum inquirerent ad lumen lucernæ, quia ſcilicet ea nocte incipiebat eſſe prohibitum, & ideò antequam comederent agnum cum azymis diligenter ſcrutabantur domos, ne aliquid fermenti remaneret. Quota vero hora noctis tenerentur Iudæi manducare agnum, illud ſolum mihi videtur certum, debuiſſe manducari ante dimidiam noctem. Tum quia (vt legimus 12. Exod.) Angelus, *in noctis medio percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti* primogenitis Iudæorum exceptis. Et ſubditur inferius. *Nox iſta eſt obſeruabilis Domino, hanc obſerua-* E *re debent omnes filij Iſrael.* Vbi Lyranus hoc indicat. Tum etiam quia ſi poſt mediam noctem comederetur, iam non decima quarta, ſed potius die decima quinta comederetur. Et fortaſſe propter hanc cauſam, quamuis eadem veſpera ſeu nox eſſet finis 14 lunæ, & initium decimæ quintæ, non dicitur agnus comedendus in decima quinta luna, ſed in decima quarta, quia non comedebatur in illa, quatenus, iuxta feſtorum computationem, ad decimam quintam pertinebat: ſed quatenus erat pars illius diei naturalis, qui in 14. luna inceperat. Itaque propter has cauſas veriſimilius videtur ante mediam noctem debuiſſe agnum manducari. At verò à prin-

Beda. Nic Lyr. Abulenſ. Exod. 12. Ianſen. Exod. 12. Lyr.

cipio

cipio noctis ad mediam vſq; liberũ erat, vt qua vellent hora cœnare poſſent, quia nulla hac de re per legem inuenitur temporis facta definitio.

Claudius. De tempore autem, in quo altera actio, ſcilicet agni immolatio facienda erat, multiplex eſt opinio. Prima eſt Claudij repetitione. 8. capit. 7 qui dicit, tempus immolandi agnum comprehendiſſe totum diem decimæ quartæ lunæ, vſque ad veſperam, quæ ingruebat lunæ decimæ quintæ, ita vt celebritas agni paſchalis diem quartum decimum, & noctem decimi quinti occuparet, illum quidem ad immolationem, hanc vero ad eſum. Cuius fundamentum poſtea examinabimus. Hæc tamen ſententia ſingularis eſt, & à nemine (vt opinor) antiquorum aſſeritur, nec vllum in ſcriptura habet fundamentum, quin potius illi repugnat. *Exod. 12.* Nam Exod. 12. & aliis locis, vbi de hac feſtiuitate ſermo eſt, ſemper dicitur B immolandum eſſe agnum 14. luna ad veſperam, vbi particula *ad veſperam*, non dicit terminum ad quem, vſque licebat immolate: ſed potius deſignat horam, & tempus, in quo id faciendum erat, vt ex ipſis verbis planè conſtat, & omnes expoſitores ibi interpretantur. *Veſpere decima quarta lunæ Agnus paſchalis immolatur.* Certum ergò videtur ad veſperam decimæ quartæ lunæ debuiſſe agnum immolari. Duplex autem veſpera illius diei diſtingui poteſt, altera quæ erat initium illius diei, & finis decimæ tertiæ lunæ, altera in qua decima quarta luna vergebat ad exitum, & imminebat decima quinta. Dubitari ergo poteſt de quo veſpere intelligendum hoc ſit. *Ioſeph. Geleni.* Et ratio dubij eſt, quia Ioſephus lib. 2. antiquit. cap. 5. iuxta verſionem Gelenij. ſic inquit, *Illuceſcente quarta decima omnes ad exitum animati ſacrificabant*, dicitur autem decima quarta illuceſcere, quando incipit. *Dubium:* Vnde alia verſio habet. *Cum autem inſtaret decima quarta dies.* *Reſponſ.* Dicendum verò eſt ſine vlla dubitatione, hoc præceptum intelligendum eſſe de poſteriori veſpera, quando iam luna decima quarta ad exitum tendebat. Ita docent Beda, Abulenſ. & Lyranus ſuprà. Et colligitur ex Cyrillo, & alijs, qui dicunt feſtum azymorum in ipſamet paſchæ celebritate inchoari. *Exod. 12.* Et probatur ex 12. Exodi, & alijs locis in quibus inſtitutionis huius feſti ſit mentio. Illa enim verba *Decima quarta luna ad veſperam*, hoc propriè ſignificant. Item dies azymorum durabant vſque ad vigeſimum primum diem ad veſperam, vt dicitur Exod. 12. quod neceſſe eſt intelligi de vltimo veſpere, in quo finitur dies vigeſimus primus, nam totus ille dies erat celeberrimus, atque ſanctiſsimus: ergo incipiebant dies azymorum die decimo quinto à primo veſpere eius, ergo in eodem veſpere celebrandum erat Paſcha. Nam hæ duæ feſtiuitates ita iungebantur inter ſeſe, vt vnius initium eſſet finis alterius. Quod etiam inde confirmatur, quia populus Iſraeliticus eadem nocte, qua Paſcha celebrauit, eductus ex Ægypto eſt, ſeu initio diei proximi ſequẽtis, iuxta illud Exo. 11. *In eadem ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti*: eductus autem fuit die decimoquinto, vt ex eodem loco colligitur. *Ioſeph.* Ideò enim ſingulariter præcipitur, vt illa dies ſit ſolennis, & expreſsè docet Ioſephus libro ſecundo antiq. capit. 5. alias 13. ergo comedit Paſcha & immolauit Phaſe in veſpera proximè antecedenti, ergo deinceps in eadem celebrandum fuit.

Obiectio. Dicet aliquis his rationibus rectè probari agnum fuiſſe comedendum nocte proximè præcedente diẽ decimum quintum (ſicut ſupra etiam tradidimus) nihil verò concludere de immolatione. Poterat enim agnus immolari in principio lunæ decimæ quartæ ad veſperam, & reſeruari vſque ad diem ſequentem, vt in nocte comederetur. *Exod. 12.* *Reſponſio.* Sed hoc planè repugnat verbis Exod. 12. *Immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam, & edent carnes nocte illa aſſas igni.* Ex quibus apertè colligitur, poſt immolationem in nocte proximè ſequenti comedendum fuiſſe agnum, at verò ſi potuiſſet immolari in priori veſpere, oportuiſſet noctem vnam, & diem integrum interijci ab agni immolatione vſque ad eius eſum. Rurſus ſolo vno veſpere licebat agnum immolari, ergo hic erat finis lunæ decimæ quartæ, non autem eius initium. Nam ſi in priori licuiſſet, certè etiam liceret in poſteriori, quin potius toto illo die integro. Sit ergò certum immolandum fuiſſe agnũ ad veſperam, quando luna decima quarta ad exitum tendebat.

Neq; Ioſephus loco ſuprà citato nobis aduerſatur. Nam verb. Græca non ſignificant initium, ſeu finem diei, ſed tantum præſentiam, ſeu exiſtentiam eius. Sic enim habent. ἐνςάσης δὲ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, quæ ad literam verti poſſunt, *cum adeſſet decima quarta luna.* His adde Epiphan. hæreſ. 50. dicentem à decimo die menſis, quando agnus præparabatur, vſq; ad diem decimam quartam, in qua comedebatur, ſolitos fuiſſe Iudæos quinque diebus ieiunare, quod non poſſet eſſe verum, niſi agnus comederetur in fine diei decimæ quartæ. Vnde quod Alexan. Alenſis dicit 4. p. q. 100. memb. 3. artic. 3. Iudæos ſolitos eſſe ieiunare ſeptem dies, vt ſe præpararent ad eſum agni, nõ video, quo fundamento dictum ſit. De hac verò re pleniùs diſputatum eſt infra in 3. tom. diſp. 41. Sect. 1.

Sed adhuc ſupereſt explicandum, quæ ſit iſta veſpera, & quando inciperet, finireturque, & quot diei horas comprehenderet. Quam rem difficilem reddidit Hebraica lectio, præſertim Leuitic. 22. quæ ſic habet, *Inter duas veſperas*, vel (vt Septuaginta vertC erunt) *inter medium veſperarum*, *Leuit. 23.* Ex quibus verbis colligi videtur plures fuiſſe veſperas, & tempore intermedio Paſcha fuiſſe immolandum. Quæ autem fuerint hæ veſperæ explicatu difficile eſt, & ideo de ea re multa traduntur ab expoſitoribus eius loci, vt videre licet in catena Lypomani Geneſ. 1. & Exod. 12. *Lypoman.* & Abulenſ. Caietan. & Oleaſtro in Exod. & Leuit. *Abulenſ.* & in Ianſen. capit. 129. Concordiæ, & Hieronymo *Caietan.* Vvielmo in opere ſex dierum, lect. 11. & Marcello *Oleaſtr.* Francolino dicto lib. de horis Canonicis c. 18. 19. 20. *Ianſen.* & 44. *Hie. Vviel.* Quidam ergo duas dixerunt eſſe veſperas, aliam ſolis, quę eſt in occaſu ſolis, aliam totius diurni *Marc. Fran.* luminis, quæ eſt in principio noctis, quando iam omnino finitur crepuſculum pomeridianum. Iuxta quam expoſitionẽ tempus intermedium duarum veſperarum, erit ſolum ipſum crepuſculum nocturnum, quod vix durat vnius horæ tempore, & hoc D ſignificant Lypomanus & Oleaſter ſupra. Cui expoſitioni fauet in primis locus ille Deuter. 16. *Deut. 16.* *Immolabis Phaſe veſpere ad ſolis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto*, fauet etiam proprietas ipſius vocis, dictus enim *veſper* eſt ab ſtella illa, quæ *Veſper* appellatur, & ſole recedente apparere incipit, vt ex Plinio colligitur lib. 12. capit. 8. & Macrobio lib. 1. ſaturnalium, capit. 35. *Plini.* *Macrob.*

Alijs verò illud tempus nimium breue viſum eſt ad immolandum, aſſandum, parandumq; agnum, vt ſtatim in principio noctis, ſi vellent, poſſent illum manducare, cum tamen de Chriſto Domino ſcriptum ſit Matth. 26. *Veſpere autem facto diſcumbebat cum diſcipulis ſuis*, quod intelligendum videtur de ſecundo veſpere, ſeu de principio noctis, & ideo dixeE runt primam veſperam incipere à meridie, quando ſol incipit declinare, ſecundam verò ab occaſu ſolis, atque ita medium veſperarum eſſe totum pomeridianum tempus, quod Græce ὀψία, Hiſpanicè *la tarde*, appellatur. Iuxta quam interpretationem agnus poterat immolari poſt meridiem, quacumq; hora vſque ad noctem. Et hæc ſententia placuit Ianſenio, eſtq; probabilis, quamuis illa veſperarum acceptio nimis ſit lata, nec in ſcriptura habeat ſufficiens fundamentum.

Et ideò ſatis probabile videtur (quod alij exiſtimant) primam veſperam ſolitam eſſe incipere ſecunda, vel tertia hora poſt meridiem, quæ *nona hora* olim

Veſperis nomine apud Hebræos quid ſignificatur.

olim dicebatur, atq; ita tempus medium inter duas veſperas incepiſſe ab hora nona, & duraſſe vſque ad noctem, quæ interdum etiam nomine veſperis, ſignificatur, ſaltem quoad eius primam partem. Quæ interpretatio conſentanea eſt vſui huius vocis, vt colligi poteſt ex Matth. 14. vbi ſic dicitur. *Veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt*, &c. Quo loco nomine veſperis ſignificatur hora ſecunda, vel tertia à meridie, quia neque eſt veriſimile fuiſſe ipſum meridiannm tempus: quando ſolet eſſe ordinaria hora prandij, cum dicat. *Et hora iam præterijt*, Et Marcus cap. 6. *Cum iam hora multa fieret.* Neque etiam credi poteſt tranſactam fuiſſe horam prandij vltra duas, vel tres horas, erat ergo ſine dubio multo ante occaſum ſolis, Vnde Lucas c. 9. clarius dixit. *Dies autem cœperat declinare.* Poſtea verò Chriſtus fecit miraculum quinque panum, & poſtquam omnes pranſi ſunt, dimiſit turbam, dimiſſa autem turba aſcendit in montem ad orandum, & poſtea ſubdit Matt. *Veſpere autem facto ſolus erat ibi.* Vbi neceſſe eſt nomine veſperis occaſum ſolis, vel primam noctis partem ſignificari. Ergo tempus inter veſperas rectiſsimè interpretamur tempus illud ab hora nona, vſq; ad occaſum ſolis, ſeu vſque ad perfectum luminis receſſum. Iuxta quam interpretationem, illud Deuteron. 16. *Immolabis phaſe veſpere ad ſolis occaſum*, exponendum eſt non poſt ſolis occaſum: ſed quando iam ſol tendit ad occaſum. Et ita etiam optimè quadrat figura cum re repræſentata. Nam Chriſtus Dominus paulo poſt horam nonam mortuus eſt, quâ hora agnus incipiebat immolari. Atque hanc ſententiam amplectitur Caiet. Exodi 12. vbi Lyran. parum diſcrepat, qui dicit incepiſſe ab hora ſeptima. Et in eam magis inclinat Abulenſ. 2. par. defenſ. cap. 3. Et ſi dicat Iudæos extendiſſe hoc tempus, incipiendo hanc feſtiuitatem immediatè poſt meridiem, quando ſol incipit declinare à meridiano, iuxta ſecundam ſententiam ſupra citatam. Vnde autem hanc conſuetudinem collegerit, non inuenio, præſertim cum Ioſeph. libr. 16. Antiquit. cap. 10. alias 6. indicet generalem conſuetudinem Hebræorũ fuiſſe inchoare ſabbatha, ſeu feſtiuitates ſuas, ab hora nona præcedentis diei, & clarius lib. 7. de bello Iudaico cap. 17. *cum dies* (inquit) *feſtus adeſſet, qui Paſcha vocatur, quando à nona quidem hora, vſque ad vndecimam hoſtias cædunt.* Hæc igitur, in re incerta, videtur veriſimilior ſententia.

Matth. 14. Mar. 6. Deut 16. Caietan. Nic. Lyr. Abulenſ. Ioſeph.

Feſtiuitas azymorum cur inſtituta. Exod. 12. & 34.

Quarta differentia inter has feſtiuitates, eſt in cauſa, ſeu ratione earum, cum qua coniungi poteſt differentia in nominibus & appellationibus, quamuis hæc interdum confundi ſoleant. Feſtiuitas igitur azymorum introducta eſt in memoriam beneficij ſuſcepti, quando populus eductus eſt de Ægypto, vt conſtat Exodi 12. *Obſeruabitis azyma: In eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, & cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo.* Et cap. 34. *Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis nouorum, menſe enim verni temporis egreſſus es de Ægypto*, & idem repetitur Deuteronom. 16. & ſubditur. *Septem diebus comedes abſque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egreſſus es de Ægypto.* Quando enim Hebræi ea nocte ad exitum ſe præparabant, cogentibus Ægyptijs, nō ſunt permiſsi fermentare panem, & ideò fecerunt panes azymos, quos ſecum ferrent. In huius ergo rei memoriam iuſsi ſunt ijs diebus quotannis azymis vti. Et hinc dies illi dicti ſunt azymorum, vel ex materia, & re præcepta, vel ex re repræſentata. Quia verò ex ijs diebus non omnes erant feſtiui, ſed primus, & vltimus, ideo licet omnes dicerentur dies azymorum: tamen feſtum azymorum propriè dicebantur illi duo tantum dies, & in primo eorum dicebatur feſtum illud incipere iuxta illud Leuitic. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperum phaſe Domini eſt & quinta decima die menſis huius ſolennitas azymorum Domini eſt.*

Deut. 16. Dies azymorum vnde dicti. Leuit. 23.

Feſtum paſchatis cur inſtitutum.

At verò feſtum Paſchatis inſtitutum eſt in memoriam alterius beneficij, quod eadem nocte egreſsionis ex Ægypto à Deo ſuſcepit Iſrael, quando Angelus percutiens, & primogenitos Ægyptiorum interficiens, pertranſibat domos Hebræorum, primogenitos eorum illæſos relinquens, vt conſtat Exod. 12. *Cum introieritis terram, quam Dominus daturus eſt vobis (vt pollicitus eſt) obſeruabitis cæremonias iſtas, & cum dixerint vobis filij veſtri, Quæ eſt iſta religio? dicetis eis, Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit ſuper domus filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans.* Et hinc feſtiuitas illa vocata eſt *Paſcha*, ſeu *phaſe*, quæ vox diligenter eſt à nobis explicanda, quoniam ad ea, quæ dicentur, non parum conducet.

Exod. 12. Tertul. Irenæ. Greg. Naz.

Exiſtimarunt ergo aliqui vocem *Paſcha* Græcam eſſe à verbo πάσχειν, quod *pati* ſignificat, quod eo die paſſus eſt Dominus. Vnde, quod Moyſes dixit Exod. 12. *Et enim paſcha Domini*, putant propheticè eſſe dictum, id eſt, *Paſsio Domini*, quod ſcilicet eo die paſſurus eſſet Dominus. Ita ſentit Tertullianus libr. cont. Iudæos, cap. 10. & indicat Irenæus lib. 4. contra Hæreſ. capit. 23. & Nazian. orat. 2. de Paſchate. Sed hi Patres non ſunt ad literam vocem interpretati, ſed myſticè. Non enim putarunt carere myſterio, quod eadem vox iuxta diuerſa idiomata varias habeat etymologias, quæ rebus ipſis accommodatæ ſint. Re tamen vera vox illa *Phaſe* Hebræa eſt, & *tranſitum* ſignificat, vt clarè conſtat ex Exod. 12 à verbo פסח quod eſt *tranſire*. Et ſumpta eſt hæc appellatio à ſupradicta cauſa, vel ratione, propter quam diximus hanc ſolennitatem fuiſſe introductam in memoriã Angeli percutientis, vt notauit Hieronym. Matth. 26. Quanquam Nazian. & Augu. ſuprà, putent ſumptam eſſe illam vocem ex tranſitu populi Iſrael ex Ægypto in terram promiſsionis, vel ex tranſitu per mare rubrum: ſed prior eſt vera & propria etymologia, vt conſtat ex citato loco Exodi. Poſtea verò aliquantulum corrupta eſt illa vox, & *Paſcha* introducta, quæ non Græca, ſed Chaldaica eſt, vt ſupra ex Phylone citauimus, libro tertio de vita Moyſis.

Paſcha, ſeu phaſe vnde dictum. Exod. 12. Hieron. Nazian. Auguſt. Philo. Exod 12. Leuit 23.

Vox phaſe ſeu paſcha vſurpari quomodo ſolita.

Vnde intelligitur, hanc vocem primò eſſe impoſitam ad ſignificandam totam illam cæremoniam ſeu ſolennitatem cœnæ agni paſchalis, vt non obſcurè indicatur in illis verbis Exodi. 12. *Et comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe, id eſt, tranſitus Domini*: & Leuit. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperam, Phaſe Domini eſt*: & in eadem ſignificatione dicitur Exod. 34. *Neq; reſidebit mane de victima ſolennitatis Phaſe.* Hinc verò ſecundo translatum eſt hoc nomen ad ſignificandum ipſum agnum, qui luna decima quarta immolabatur, Exod. 12. *Immolate phaſe*, & ſic dicitur Marc. 14. *Quo vis, vt paremus tibi comedere Paſcha*, & Luc. 22. *Venit dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha.* Et in eadem ſignificatione dixit Paul. 1. ad Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Item 2. Eſdra cap. 1. *Immolate Paſcha.* Ex hac verò duplici ſignificatione duplex alia orta eſt. Nam in primis, quia ſolennitas Phaſe coniuncta erat cum feſto azymorum, ſicut ipſum feſtum Paſchatis interdum diebus azymorum annumeratur [vt diximus] ita etiam dies azymorum nomine Paſchatis ſignificantur Act. 12. *Volens poſt Paſcha*, id eſt poſt dies azymorum, *producere eum populo*, & Luc. 22. *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha.* Et eodem modo Ioan. cap. 13. diem primum azymorum vocat *diem feſtum Paſchæ*, & Matth. cap. 26. indifferenter appellare videtur Paſcha. & azyma, dicens. *Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduum.* Notauit hoc Beda Mar. 14. Luc. 22. & in quadam homil. in feriam 3. Dominicæ Palmarum, dicens, quamuis *Paſcha* propriè ſignificet ſolum diem immolationis agni: trans

Exod. 12. Marc. 14. Luc. 22. 1 Cor 5. 2 Eſd. 1. Act. 12. Luc. 22. Ioan. 13. Matth. 26. Beda.

latum

latum tamen eſſe ad ſignificandos dies azymorum. Ex quo tandem translatum etiam eſt ad ſignifican-
Num.28. das victimas, quæ (vt ſupra diximus) illis diebus of-
Deut 16. ferri ſolebant, ex Numer. 28. quo ſenſu dictum vide-
Auguſt in tur Deut. 16. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, de ouibus, & de bobus.* Vbi Auguſtin. in quæſtionibus in Deut. q.
Abulenſ. 24. dicit hoc eſſe additum propter ſacrificia, quæ in diebus azymorum erant immolanda, & Abulenſis ſecunda parte defenſorij cap. 8. & expoſitores com-
2.Para.35. muniter. Et eodem modo intelligi poteſt illud 2. Paralip. 35. *Dederunt ſacerdotibus ad faciendum phaſe pecora commixtum duo millia ſexcenta, & boues trecentos*, & infra, *Immolatum eſt phaſe, aſperſeruntq́ ſacerdotes manu ſua ſanguinem, & Leuitæ detraxerūt pelles holocauſtorum.* Et in ſuperioribus alia teſtimonia ex 1. Eſdræ 6. explicuimus.

SECTIO III.

Vtrum Chriſtus Dominus vltimam cœnam eo tempore celebrauerit, quo lege præſcriptum erat, atq́ adeo, an decima quarta luna cœnauerit cum diſcipulis, & decima quinta ſit paſſus.

Statuendum primò eſt, Chriſtum Dominum ante paſsionem ſuam legalem cœnam cum diſcipulis celebraſſe, agnúmque paſchalem ritu Iudaico immolaſſe, & comediſſe. Quæ res tam aperta eſt in Euangeliſtis, vt mirum ſit non defuiſſe hoc tem-
Claudius. pore hæreticos, qui eam negarent. Dicunt enim (vt Claud. refert repetit. 1. de Euchar. capi. 7.) Chriſtum miſiſſe diſcipulos primo die azymorum, vt paſcha præpararent, ideoque non poſſe id intelligi de agno paſchali, quia illud tempus iam non erat opportunum ad agnum immolandum, & comedendum, cum ante illum diem immolandus eſſet, ac
Theophyl. comedendus. Sed & ante hos refert Theophyl. Mat. 26. quoſdam hæreticos negaſſe Chriſtum cœnaſſe agnum paſchalem. Qui diuerſo nitebantur fundamento, ſcilicet, quia Iudæi ſtantes comedebant agnum: Chriſtus autem legitur recubuiſſe ad cœnandum.

Matth.26. Sed hæc ſententia eſt planè hæretica. Nam Matth. 26. apertè dicitur, miſiſſe Chriſtum diſcipulos, vt præpararent paſcha, illudque poſteà cum eis come-
Chriſtus cū diſcipulis Phaſe celebrat. diſſe. Neque dici poteſt, *Paſcha*, ibi myſticè, aut in alia ſignificatione ſumi. Tum quia hoc eſt contra hiſtoriæ fidem, veritatem, ac certitudinem, & contra omnium Patrum expoſitionem. Tum etiam, quia Chriſtus miſit dicipulos dicens. *Ite ad ciuitatem ad quendam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum prope eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis.* Conſtat ergo *paſcha*, ibi propriè ſumi, quia alias ille alius non intellexiſſet Chriſti nuntium. Tum præterea quia
Marc.14. Mar. 14. expreſſe dicitur. *Prima die azymorum, quando paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli, Quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces paſcha.* Vbi verbum illud. *Quando paſcha immolabant*, neceſſe eſt intelligi de agno paſchali. Ergo & ſequentia in quibus dicitur iuiſſe diſcipulos, & præparaſſe paſcha, & poſtea
Epiphan. Chriſtum cum eis cœnaſſe, vt rectè expoſuit Epiphan. hæreſ. 30. inde etiam argumentum ſumens aduerſus eos, qui negabant licere carnes comedere. Et idem eſt manifeſtum ex narratione Lucæ cap.
Luc 22. 22. Et de hac cœna legali abſque vlla dubitatione
Ioan 13. loquitur Ioannes capit. 13. cum dicit, *& cœna facta*,
1.Cor 11. & Paul. 1. ad Corinth 11. cum ait. *Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicens*, vt rectè expoſuit Concilium
Conc.Trid. Tridentin. ſeſſ. 22. capit. 1. & Auguſtinus tractat. 55.
Auguſt. in Ioannem: & libro. 3. de conſenſu Euangeliſtarum capit. 1. & in ſequenti tomo de myſterio Euchariſtiæ diſputatum eſt latius. Prætereà, hic ritus paſchalis erat celeberrimus, ac præcipuus inter Iudæos, & in diuina lege in primis commendatus (vt bene Diuus

A Thomas in 1. ad Corinth. 5. lect. 2. & conſtat ex adductis Sectione præcedenti, ergo veriſimile non eſt, à Chriſto ritum illum eſſe prætermiſſum, aut, ſi prætermiſiſſet, quomodo non fuiſſet ei crimen illud à Iudæis obiectum? Denique fundamentum contrarij erroris nullius momenti eſt: quia (vt præcedenti Sectione expoſuimus) *prima dies azymorum*, illis locis non ſignificat 15. lunam, ſed 14.

Dices, lege præceptum erat, vt die decima agnus *Obiectio.* adduceretur, & vſque ad decimam quartam diem *Reſponſio.* ſeruaretur. Reſpondetur primò ex Abulenſi Exod. *Abulenſ.* 12. illud non fuiſſe ita lege ſtatutum, vt ritu perpetuo ſeruaretur: ſed tantum pro ea nocte, qua Iudæi egreſsi ſunt ex Ægypto. Vnde licet illud tradatur 12. Exodi, nunquam tamen repetitur in omnibus a-
B lijs locis, in quibus illius præcepti mentio fit. Et literalis ratio reddi poteſt, quia tunc propter inſtantem neceſsitatem oportuit Iudæos antea eſſe præparatos ad hoc ſacrificium, & ad exitum: poſteà verò nulla erat huiuſmodi neceſsitas. Ratio verò myſtica eſt ad præfigurandum Chriſtum, qui die dominica, quinque diebus ante paſsionem ſuam ſolenniter ingreſſurus erat Ieroſolymam, tanquam agnus, qui ad victimam præparabatur, vt ex Chryſoſt. no- *Chryſoſt.* tauit Diuus Thom. in Catena, Ioann. 12. & Beda ho- *D.Thom.* mil. in Dominicam Palmarum, tractans verba illa *Beda.* Matth. 21. *Cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymam*, & *Anſelm.* ſuper idem capit. 21. Matth. & ibidem Anſelm. Lyra, *Lyr.* & Gagneius Ioann. 12. & Rupert. libr. 10. in Ioann. ſu- *Gagnei.* per cap. 10. & 11. & lib 2. ſuper Exod. capit. 6. & lib. 5. *Rupert.*
C de diuinis offic. capit. 7. Qui tamen authores, & multi alij qui hoc myſterium notant, potius indicant illud præceptum adducendi agnum in domum decima die pertinuiſſe ad ritum perpetuò ſeruandum in illo ſacrificio. Et certè ex verbis Exodi aliud colligi non poteſt.

Quod ſi hoc ita eſt, reſpondendum eſt cum Clau- *Reſponſ.* dio ſupra, fuiſſe Ieroſolymis conſuetudinem, vt ci- *Claud.* ues Ieruſalem decima die menſis adducerent in domos ſuas agnos, & pararent cubicula, ac cætera neceſſaria pro aduenis, & hoſpitibus, qui pene innumeri confluebant, cum nec agnus extra Ieroſolymam offerri, nec illuc ante decimam diem venire omnes poſſent, vt agnos præpararent. Sic igitur peregrini homines poſtea accedentes (quamuis eadem die decimæ quartæ lunæ Ieroſolymam venirent) po-
D terant facilè pretio dato domum conducere, & agnum iuxta ritum legis decima die adductum inuenire vt paſcha poſſent celebrare. Quam conſuetudinem refert Claud. ex Ieſpho lib. 5. de bello Iudaico cap. 45. ſed ille liber ſolis quatuordecim capitibus concluditur, in quibus nulla illius hiſtoriæ mentio fit: nonnihil verò indicat lib. 7. c. 17. & per ſeſe eſt illa hiſtoria veriſimilis, & ijs quæ in Euangelio narrantur conſentanea.

Ad fundamentum autem aliorum hæreticorum primum negatur, neceſſarium fuiſſe agnum comedi ſtando, deinde dicitur Chriſtum cœnam legalem, & vſualem celebraſſe, & licet in vna recubuerit in alia ſtare potuiſſe, de qua relatius in materia de Euchariſtia dicturi ſumus.

E Secundo ſtatuendum eſt, Chriſtum Dominum interfectum eſſe die proximè ſequenti poſtquam legalem cœnam cum diſcipulis manducauit, vt euidenter ex progreſſu Euangelij conſtat. Nam noctu cœnarunt, & ſtatim egreſſus eſt ad orandum in horto, ibique comprehenſus, & paulo poſt eodem die demum occiſus. Vnde in canone Miſſæ dicimus. *Qui pridie, quam pateretur, accepit panem*, &c. Quæ verba à tempore Diui Petri dicta eſſe in miſſa tradit Hugo Victorin. libr. 2. de ſacram. part. 8. cap. vlt. In *Hug Vict.* Breuiario autem Romano fertur, Alexandrum primum illa addidiſſe. Et hinc fit, quæſtionem de die mortis

mortis dominicę coniunctam eſſe cum quęſt. de nocte cœnæ, quæ proximè anteceſsit.

Euthym. Nicephor. Chryſoſt. Ioan. 18. His poſitis, eſt celebris ſententia Græcorum dicentium Chriſtum decima tertia luna ad veſperam paſcha cœnaſſe, & luna 14. durante fuiſſe occiſum. Ita docet Euthym. Matth. 25. & Niceph. lib. 1. Hiſtor. capit. 13. & ex antiquioribus Græcis videntur illi fauere Chryſoſt. hom. 82. in Ioannem. Interpretans enim verbum illud Ioan. 18. *Et ipſi non introierunt prætorium, ſed vt manducarent paſcha. Per paſcha* agnum paſchalem intelligit, *quem eo*(inquit)*die comeſturi erant, Chriſtus enim pridie fecerat paſcha, vt reſeruaret cædem ſuam in paraſceue, quando paſcha ſecundum antiquam inſtitutionem celebrandum erat.* *Theophyl. Cyrill.* Quæ verba Theophylact. ſuis commentarijs inſeruit. Cyrillus etiam Alexan. lib. 12. in Ioan. cap. 2. nomine *paſcha* in illo loco intelligit agnum paſchalem. Ex qua interpretatione hæc ſententia plane colligitur, præſertim cum ipſe dicat. *Quia iam paſcha celebraturi erant*, & infra ſubiungit. *Sed & illud multo ridiculoſius eſt: quod vt agnum comederent, qui nihil aliud, quam Chriſti myſterium figurabat, cauent, ne inquinentur, in ipſam autem veritatem inſaniunt.* *Origen. Epiphan.* Citari etiam poteſt Origenes tract. 35. in Matth. quatenus dicit Chriſtum mortuum eſſe 14. luna, quod etiam affirmat Epiphan. hæreſ. 60. quanquam in hoc poſteriori loco obſcuriſsimis verbis hanc rem explicet. Huius etiam ſententiæ videtur fuiſſe Author quæſtio. noui, & vete. teſtamenti inter opera Auguſt. quæſt. 94 in fine adiunctis ijs, quæ tradit. quæſt. 55. *Anſelm.* In commentarijs etiam Anſelmi ſuper 27. capit. Matth. in fine reperitur hæc ſententia, ſed videtur certe ab aliquo ſuppoſita ea commentarij pars. Quia Anſelm. 26. ca. in initio docet contrarium, & in proprio quodam opuſculo de fermentato & azymo. Fundamenta potiſsima huius ſententiæ ſunt. Primo, teſtimonium illud Ioan. cap. 13. *Ante diem feſtum paſchæ.* *Ioan. 13.* Ex quo habetur Chriſtum cœnaſſe cum diſcipulis ſuis ante paſcha Iudæorum, ergo præuenit ſaltem vno die. Secundo, quia quando Iudæi Chriſtum accuſabant coram Pilato, nondum comederant paſcha, vt conſtat ex prædictis verbis Ioann. 18. & ex alijs infra tractandis, ergo Chriſtus paſſus eſt ante finem veſperæ lunæ 14. quando Iudæi immolaturi erant, & comeſturi paſcha. Tertiò adiungitur ratio, & coniectura. Nam oportuit veritatem reſpondere figuræ: ſed immolatio agni paſchalis erat figura ſacrificij crucis Chriſti, iuxta id Ioan. 19. *Os non comminuetis ex eo*, ergo vt veritas figuræ reſponderet, ſicut agnus immolabatur luna 14. ad veſperam, ita eadem 14. luna debuit Chriſtus immolari. Vnde Leo Pap. ſer. 7. de paſsione. *Hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas dum mutatur, impletur.* *Irenæ.* Et Irenæus lib. 4. cap. 23 de Moyſe loquiens. *Diem* [inquit] *paſsionis nō ignorauit, ſed figurate pranuntiauit eum Paſcha nominans, & in eadem ipſa die, quæ antè tantum temporis à Moyſe prædicata eſt, paſſus eſt Dominus, adimplens Paſcha.* Et hæc eſt ratio, quare Chriſtus præuenit paſcha Iudæorum, ſcilicet, quia præſciuit fore, vt in legitimo die Paſchæ occideretur. Alia fundamenta, quæ hic afferri ſolent, tractabimus Sectione ſequenti.

Decima quarta luna ad veſperam Phaſe Chriſtus celebrat. Matth 26. Marc 14. Luc 22. Vera tamen ſententia eſt Chriſtum cœnaſſe agnū legalem decima quarta luna ad veſperam, prout lege præſcriptum erat, & conſequenter luna decima quinta paſſum eſſe. Probatur primo ex Euangelio Matth 26. Marc. 14. Luc. 22. vbi dicitur, Chriſtum cœnaſſe, agnum prima die azymorum, in qua [ait Matt.] *Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere paſcha?* & poſteà ſubdit. *Veſpere autem facto diſcumbebat cum diſcipulis.* Non poteſt autem hic locus intelligi de primo die azymorum, id eſt de die decimæ quintæ lunæ ad veſperam ſeu ad finem eius, vt omnes tam Latini, quam etiam Græci fatentur, & conuincit locus Ioan. 13. *Ante diem feſtum pa-* *Ioan. 13.* A *ſcha*: ergo neceſſe eſt intelligi de die decima quarta ad veſperam, quæ erat initium decimæ quintæ: & ideo *prima dies azymorum* vocabatur, à parte totum nominando, vt ſupra explicatum eſt. Reſpondet Euthym. diem decimam tertiam vocatam eſſe ab ijs Euangeliſtis, *Primam diem azymorum*, quia proximè præcedebat illam. *Euthym.* Sed hoc nulla ratione ſuſtineri poteſt. Nam dies decima tertia ita diſtabat ab azymis, vt in tota illa, neque in aliqua parte illius obſeruari inciperent, quo ergo titulo dici poterat *Prima dies azymorum?* Quis enim vltimam diem Auguſti dicat eſſe primam Septembris, quia proximè antecedit? Aliter reſpondet, Euangeliſtas non dicere illum fuiſſe primum diem azymorum: ſed quod inſtabat prima dies azymorum. Nam verbum Græcum, ἦλθε, ita commodè exponi poteſt. Quam expoſitionem aliqui etiam tribuunt Chryſoſtomo B homil. 82. in Matth. Tamen neque eſt Chryſoſt. neque accommodari poteſt Euangeliſtis. *Matt. 26.* Matthæ. enim nullo verbo vtitur: ſed ſimpliciter dicit. *Prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli.* Vbi euidenter loquitur de die, in qua id factum eſt: quam non potuit vocare *primam azymorum*, quia poſt illam inſtabat: quis enim ita loquitur? *Marc. 14.* Marcus verò magis adhuc rem explicans, inquit. *Prima die azymorum, quando paſcha immolabant.* *Luc. 22. Chryſoſt.* Lucas verò, qui poſuit verbum ἦλθε, prius dixit: *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum*: poſtea vero vt ſignificaret illum diem iam aduenisſe, ſubdit. *Erat autem dies azymorum, quando paſcha immolabant.* Chryſoſtom. autem in citato loco potiùs dicit expreſſe illum diem vocatum eſſe *primum azymorum*, ab Euangeliſtis, quia in veſpere C eius incipiebat obſeruatio azymorum, & hoc ſenſu dicit, quod tunc inſtabat dies azymorum, quia iam illuxerat dies, ad cuius veſperam incipiebant azymorum dies. Quæ expoſitio eadem eſt cum ea, quam tradidimus. Quocirca nonnulli Græci videntes hos Euangeliſtas nullam pati expoſitionem, in tantam inſaniam inciderunt, teſte D. Thom. in 4. diſtinct. 11. q. 2. artic. 2. q. 3. *D. Thom.* Vt dicerent eos erraſſe, & à Ioanne fuiſſe correctos. Quod non ſolum hæreticum eſt: ſed etiam humana coniectura incredibile. Si enim Euangeliſtæ errare poſſunt, cur potius tres, quam vnum erraſſe dicemus, cum præſertim ij clarè loquantur, ille verò minimè? cumque Matthæ. in cœna præſens fuerit, ſicut Ioannes, nullus ergo errauit, neque eſt vlla contrarietas, vt poſtea videbimus.

D Secundò ita docet omnes Patres. *Chryſoſt. Theophyl.* In primis Chryſoſt. dicta homil. 82. ita exponit prædicta loca Euangeliorum, quem Theophylact. ſequitur. Idemque Chryſoſt. hom. 85. in Matth. expreſſe dicit Chriſtum eo die manducaſſe paſcha, quo lege præſcriptum erat, & hom. 82. in Ioan. dicit celebraſſe paſcha eo die, quo antiquitus celebratum erat. Illa enim vox *antiquitus* planè dicit relationem ad tempus inſtitutionis. Præterea Theodor. q. 24. in Exod. dicit, Chriſtum traditum eſſe in manus Iudæorum in veſpera decimæ quartæ lunæ, quando paſcha immolabant. *Theodor. Theophyl. Alexan. Beda.* Idem ſignificat Theophylact. Alexand. epiſtola ad Theodoſium, apud Bedam libr. de ratione temporum capit. 57. quatenus negat licitum eſſe nobis ſol- E uere ieiunium luna. 13. ſed obſeruandum eſſe vſque ad 14. in qua nimirum Chriſtus cœnauit. *Vict. Ant. Theod. Pelt. Origen.* Idem ſentit Victor Antiochenus, quem nuper Latinum reddidit Theodorus Peltanus noſtræ ſocietatis. Nam exponens locum Marci, ita eum intelligit, ſicut expoſuimus. Denique Origen. tract. 33. in Matth. (ſi attente legatur) in eadem eſt ſententia. Interpretans enim illa Chriſti verba. *Scitis quia poſt biduum paſcha fiet*, dicit ea fuiſſe dicta à Chriſto in 11. luna, cum paſcha celebraretur die 14. quæ duobus diebus diſtabat, ab 11. non computatis extremis. Et inde concludit Chriſtum traditum eſſe poſt illud biduum, ſicut ipſe prædixerat, & poſtea ſubdit Chriſtum paſſum eſſe

ſum eſſe primo die azymorum, cum veſpera antecedenti Paſcha celebraſſet.

Hieron. Anſelm. Beda. Rupert. Ambroſ. Auguſt. Cyprian. Tertul.

Ex Latinis vero idem docent Hieronym. Anſel. Beda, Rupertus, ac ferre reliqui omnes exponentes Euangelia, & præterea Ambroſ. epiſt. 83. Auguſt. epiſt. 86. Cyprianus ſerm. de cœna Domini, Anſelm. libr. 2. de imagine mundi cap. 17. Rup. lib. 2. in Exod. cap. 11. & idem ſentit Tertul. licet ſubobſcure lib. contra Iudæos cap. 8. & 10.

Chryſoſt. Epiphan. Exod. 12. Num. 9.

Tertio eſt manifeſta ratio, quia Chriſtus in omnibus legem ſeruauit, vt in ſuperioribus tractatum eſt & ad hoc propoſitum tradunt Chryſ. dicta hom. 82. in Matt. & Epiphan. hæreſ. 51. Sed lege præſcriptum erat tempus celebrandi paſcha vt conſtat Exod. 12. nec licebat tempus illud immutare priuata authoritate. Vnde Num. 9 dicitur. *Faciant filij Iſrael phaſe in tempore ſuo, quartadecima die menſis ad veſperam*, & infrà *Si quis autem & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium* Domino *non obtulit tempore ſuo.* Et ibidem pro iis qui impediti erant illo die, præſcribitur dies decima quarta menſis ſecundi. Quod vero Euth. ait fuiſſe prohibitum poſtponere: non vero anticipare illum diem, & voluntarium eſt, cum neq; authoritate, neq; ratione, neq; exemplo probari poſsit: & improbabile. Quia quando lex affirmatiua certũ tempus ſtatuit, vel diem, in quo aliquid faciendum eſt, ſicut pro illo tempore obligat, & neq; antea, neq; poſt ita illo tempore impleri poteſt, & non antea. Præſertim quando circumſtantia temporis pertinet ad ſpecialem ritum, & cæremoniam actus præcepti, & in ſpecialem ſanctificationem, & memoriam talis diei, poſita eſt, ſicut erat in præſenti die 14. vt conſtat Exod. 12.

Euthym.

Obiectio. Reſponſio.

Quod ſi quis tandem dicat Chriſtum fuiſſe ſupra legem. Reſpondetur, id quidem eſſe verum quoad obligationem, & culpam, non tamen quoad executionem obſeruantiæ legis, quam voluntarie voluit aſſumere, neq; quoad externã ſpeciem tranſgreſsionis legis, de qua ſine dubio accuſatus eſſet à Iudæis, ſi contra legem Paſcha celebraſſet: præſertim cum Iudas proditor præſens adfuiſſet. Et hanc rationem eleganter perſequitur Gẽnadius Scholarius diſputans contra Græcos pro defenſione Concilij Florentini, cap. 2.

Gennad.

Reſponſio ad argumenta oppoſitæ ſententiæ. Ioan. 13. Dies feſtus Paſchæ quis. Exod 12. Leuit. 23.

Ad fundamenta contrariæ ſententiæ. Primum, locus ille Ioannis 13. *Ante diem feſtum Paſchæ*, tantum abeſt, vt cæteris Euangeliſtis cõtrarius ſit, vt potius noſtram ſententiã confirmet. Nam ſi Chriſtus Dominus ante diem feſtum paſchæ cum diſcipulis cœnauit: ergo in die feſto Paſchæ mortuus eſt. Nam (vt oſtendimus) pridie, quam pateretur, cœnauit: dies autem feſtus Paſchæ erat 15. luna, vt cõſtat Exod. 12. & Leuit. 23. ergo cœnauit Chriſtus 14. luna. Reſpondent Græci diem feſtum Paſchæ appellari illum diẽ, in quo Paſcha immolabatur, qui erat 14. & ideo diẽ ante illum non fuiſſe niſi 13. Sed errant non diſtinguentes inter diem Paſchæ. Dies enim Paſchæ erat ille, in quo immolabatur agnus, de quo vere dicitur fuiſſe 14. luna: ſed idẽ ipſe dies Paſchæ erat ante diẽ feſtum Paſchæ. Nam dies feſtus indicat illum diem, in quo à ſeruilibus operibus vacatur, & omnino diuino cultui dicatus eſt, & hoc modo dies immolationis Paſchæ non erat dies feſtus, quia in eo non erant ſeruilia opera prohibita: [vt ſupra diximus] ſequens autem primus dies azymorum erat proprie dies feſtus Paſchæ: nam in eo ſeruilia opera interdicta erant, vt ſupra etiam dictum eſt. Et de hoc aperte loquutus eſt Ioannes, nam licet huiuſmodi feſtum inciperet à veſpera, tamẽ quia dies naturalis incipit à media nocte, ideo recte dici poteſt, Ioannem loquutum eſſe de die naturali, ac feſtiuo, ante quem diem Chriſtus cœnauit cum diſcipulis. Hæc autem ita eſſe oſtendi poteſt primo ex eodem cap. 13. Ioannis. Refert enim Chriſtum dixiſſe Iudæ, *Quod facis, fac citius*, & ſubdit exiſtimaſſe quoſdam ex diſcipulis dixiſſe Chriſtum, *Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum.* Ex quo intelligimus diem ab ea nocte proximum, fuiſſe diem feſtum: alioqui nulla fuiſſet occaſio ſuſpicandi Chriſtum tanta feſtinatione voluiſſe, vt præpararentur neceſſaria ad feſtum, ſi dies integra adhuc ſupereſſet, in qua poſſent neceſſaria præparari. Secundo hoc ipſum confirmatur ex Leu. 23. & Num. 28. *Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe* Domini *eſt, & quintadecima die mẽſis huius ſolemnitas azymorum* Domini *eſt.* Vere ergo dici poterat Phaſe eſſe ante ſolennitatem azymorum. Hanc ergo ſolennitatem vocauit Ioannes *diem feſtum Paſchæ*, quia *Paſcha* interdũ ſignificat omnes illos dies azymorum, vt ſupra dixi. Et de primo illorum ſubditur in eodem loco Leuitic. *Dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctusq; omne opus ſeruile non facietis in eo.* Tertio deniq; ipſum nomen *feſti* hoc præſefert, & poteſt exemplo declarari. Quia nunc etiam in Eccleſia feſta quoad officium Eccleſiaſticum incipiunt in primis veſperis: & tamẽ quod in eis fit, recte dicitur fieri ante diem feſtum, quia propria feſtiuitas, & dies naturalis non incipit à veſpera, ſed à media nocte: ſic ergo intelligi poteſt ſuo modo ſeruatum eſſe inter Iudæos. Vnde licet quoad legales cæremonias inciperent dies azymorum, ſicut alia feſta à veſpera antecedente: tamen quoad communem vſum, non incipiebant vſq; ad mediam noctem. Et hanc interpretationem indicauit D. Thom. ſupra quæſt. 46. ar. 9 ad 1. dicens, Ioannem computaſſe dies naturales, quando dixit: *Ante diem feſtum Paſchæ*, & idem docet Ioannis 13. & eandem doctrinam indicauit alijs verbis Caietan. ſuper Ioann. 13. & Exod. 12. dum diſtinguit dies legales, & vſuales Iudæorum, dicens illos à veſpera in veſperam, hos vero à media nocte in mediam noctem computari, Ioannem autem de die vſuali fuiſſe loquutum. Aliter etiam dici poteſt Ioannem loquutum eſſe de die artificiali, qui incipit ab ortu ſolis, & in Scriptura ſimpliciter vocatur dies, & à nocte diſtinguitur. De hoc ergo die veriſsime dictum eſt, ante illũ Chriſtum lauiſſe pedes diſcipulorum, quandoquidem nocte, quæ illum diem præceſsit, munus illud obiuit.

Ioann. 13. Leuit. 23. Num. 28. D. Thom. Caiet.

Aliud teſtimonium ex Ioan. 18. tractãdum late eſt ſectione ſequenti, vbi ex eodem oſtẽdemus Chriſtũ in die ſolenni paſchæ mortuum eſſe: ex quo etiam conuincitur luna decimaquarta cœnaſſe, quod hic intendimus.

Sacrificium agni Paſchalis figura Euchariſtiæ. Cyprian. Leo Papa Greg.

Ad vltimam coniecturam, primo dicitur, ſacrificium agni Paſchalis non minus fuiſſe figuram Euchariſtici ſacrificij, quam crucis, vt docent Sancti Patres, Cyprian. ſerm. de cœna Domini, & lib. de vnitate Eccleſiæ. Leo Papa ſermo. 7. de paſsione Domini. Gregor. homil. 22. in Euangelia & alij, quos ſtatim, & latius infra in materia de Euchariſtia commemorabimus. Cum ergo idem ſacrificium agni fuerit figura vtriuſq; ſacrificij Chriſti cruenti, & incruenti, æque profecto repræſentauit vtrumque quoad id in quo conueniunt, quodq; eis præcipuum eſt, ſcilicet quoad rem oblatam, quæ eſt agnus immaculatus, *qui tollit peccata mundi*: quoad ea vero, in quibus differunt, non potuit vtrumque æque exprimere: ſed quoad aliqua repræſentauit vnum, quoad alia vero aliud. Vnde in ratione ſacrificij cruenti ſimilius fuit ſacrificio crucis (vt per ſe conſtat:) in ratione tamen inſtitutionis, & vſu, aliiſque circumſtantiis magis repræſentauit Euchariſtiæ ſacrificium. Nam ſicut agnus Paſchalis inſtitutus eſt in memoriam tranſitus Angeli, & liberationis Iudæorum, ita Euchariſtia in memoriã trãſitus Chriſti ex hoc mundo, & liberationis hominum: & ſicut agnus immolatus cedebat in vſum Iudæorum, ita Chriſtus incruentè immolatus datur in cibũ Chriſtianorum dicente Paulo 1. ad Corinth. 5. *Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Præterea ſicut ille agnus

1. Cor. 5.

agnus comedebatur in pane azymo,ita hic Chriſtus manducatur ſub ſpeciebus panis. Sunt etiam multæ aliæ ſimilitudines, quas ſancti Patres citati, præſertim Gregor.latè perſequitur.Ita ergo quoad temporis circumſtantiam magis repræſentauit ſacrificium agni, ſacrificium Euchariſtiæ, quam crucis. *Nazian.* Vnde Gregorius Nazian. orat. 2. de Paſchate, dicit imperaſſe Deum, vt agnus luna decimaquarta immolaretur, quia tunc Chriſtus daturus erat diſci- *Chryſoſtom.* pulis ſuum corpus,& ſanguinem.Chryſoſtom. vero homil. de prodit. Iudæ, homil. 83. in Matth. dicit Chriſtum luna decimaquarta dediſſe diſcipulis Euchariſtiam, vt figuram agni Paſchalis impleret. Ad- *Ambroſ. Cyprian.* de ex Ambroſ.epiſt.83.& Cypria.epiſt.63.per agnum ad veſperam immolatum præfiguratum eſſe Chriſtum fuiſſe immolandum in cruce ad veſperam mūdi. Diximus etiam ſupra, & ſignificat Irenæus lib.4. contra Hæreſ.cap.23.per horam immolationis agni, ſignificatam eſſe horam, in qua Chriſtus in cruce moriturus erat.Hoc ergo modo ſatis fuit impleta illa figura.

Ad Patres vero,qui videntur dicere, Chriſtū mortuum eſſe luna decimaquarta: partim ex dictis patet reſponſio,partim dicam ſect.ſequenti latius.

SECTIO IV.

Vtrum Iudæi tempore mortis Chriſti celebrarent Paſcha,& feſtum azymorum tempore à lege præſcripto,atq; adeo, an Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolenni,ac feſtiuo azymorum.

Ex dictis in ſectione præcedenti conſtat, Chriſtum mortuum eſſe lunā.15.quia luna 14. cœnauit,& poſtridie occiſus eſt.Vnde neceſſario fit, ſi Iudæi obſeruabant ritum Paſchæ, & azymorum in lege præſcriptum,Chriſtum occiſum à Iudæis eſſe poſt quam phaſe ſacrificauerant, in ipſo primo die azymorum ſolenni ac feſtiuo. Controuerſia ergo nunc eſt,an eo tempore, quo Chriſtus vixit,Iudæi ſeruarent tempora ſolennitatum à lege præſcripta. Nam hinc pendet reſolutio alterius quæſt. vtrum Chriſtus fuerit occiſus in die feſto.

Sunt autem in hac re duæ Latinorum ſententiæ. quæ partim conueniunt cum ſententia Græcorum tractata ſectione præcedenti,partim differunt. Prima eſt: Iudæos ex parte immutaſſe tempus celebrationis Paſchæ,& azymorum, atque adeo illo anno, quo Chriſtus mortuus eſt, non comediſſe agnum luna. 14. ad veſperam, ſed 15.& feſtum azymorum reieciſſe in 16. Quæ ſententia conuenit cum ſententia Græcorum in eo, quod negat Chriſtum eodem die cœnaſſe agnum, quo cœnabant Iudæi, negat etiam occiſum eſſe in die feſto,ſed antequam illud inciperet, & antequam Iudæi immolarent phaſe. Differt tamen,quia Græci dicunt hoc accidiſſe propter anticipationem Chriſti: authores vero huius ſententiæ eueniſſe aiunt propter poſtpoſitionem Iudæorum. Quam originem traxiſſe dicunt, ex conſtitutione quadam facta à Iudæis in ſecunda templi inſtauratione, qua cautū eſt,ne vnquam primus dies azymorum in feria ſexta obſeruaretur. Sed ſi interdum luna 14.in feriam quintam incideret, immolatio agni in lunam 15. & dies feſtus in lunam 16. ſeu in Sabbathum transferretur.Quod ſi dicas,quomodo auſi fuerint tempora à lege pręſcripta mutare.Reſpondetur obſeruaſſe illa, iuxta Eccleſiaſticam (vt ita dicam) computationem, non iuxta aſtrologicam, & naturalem. Sumebant enim Iudæi initium menſis à prima luna,ſeu Neomenia, & initium totius anni à prima luna poſt æquinoctium vernale: à qua fere omnium feſtorum anni numerationem ſumebant. Vnde quando prima Neomenia totius anni incidebat,v.g.in feriam ſextam,non numerabant illam, vſq; ad diem Sabbathi, & ita componebant

A Calendaria, & deſignabant Paſcha in 14.lunā iuxta ſuam computationē, quamuis reuera eſſet 15. iuxta lunæ conuerſiones. Hanc ſententiam docuit Paulus *Paul. Burg.* Burgenſis in additionib. ad Lyranū Matth. 26. Ioan. *Ioan.Hent.* Hentenius in præfatione ad Euthym.ſuper Euangelia, Gagneius in id Ioan. 18. *Et ipſi non introierunt prætorium.* *Gagnei.* Ioann. Lucidus opuſculo de vero die paſſio- *Ioan Luci.* nis Chriſti,c.9. Onuphr.lib. 2.faſtorum in commen- *Onuphr.* tarijs,Ianſen.cap. 128. Concordiæ, & Catharinus li. *Ianſen.* 2.contra Caietan.Qui referunt, conſtitutionem illā *Catharin.* ſeu traditionem Hebræorum, ex quodā libro Rabbi Gamalielis, de ſolis, & lunæ motibus. Reddunt *Rab.Gam.* autem rationem illius conſuetudinis,quia in primis non erat mala, quia non tenebautur Iudæi ad celebrādas ſuas feſtiuitates exacte obſeruare motus cælorum,& regulas Aſtronomiæ, (id enim fere impoſ- B ſibile erat) ſatis ergo erat, vt ea celebrarent, iuxta vulgarem computationem ſuorum Calendariorū, ſicut nunc facit Eccleſia in obſeruatione feſtorum mobilium. Poterant ergo licite hoc modo componere regulas Calendarij, quas ſciebant non ad amuſſim reſpondere iuxta calculum aſtronomicum: ſed plus minuſve ab illo diſtare. Deinde erat hoc illis vtile,ne cogerentur duo ſimul feſta ſeruare, in quibus neq; cibos parare, neq; mortuos ſepelire, neq; alia ſimilia illis licebant, à quibus duobus continenter diebus abſtinere valde oneroſum fuiſſet. Deniq;, etiam nunc dicuntur Hebræi vti huiuſmodi Calendariis, vt, quandocunq; prima Neomenia in feriam ſecundam, quartam, vel ſextam incidat, in diem aliam C transferatur, vt prædictum incommodum omnibus anni feſtis videtur, vt Ioan. Hentenius ſupra, & alij latius declarant. Fundamentum pręcipuum huius ſententiæ eſt, quia ex Euangelio Ioannis aperte colligitur, Iudæos nondum manducaſſe agnum, quando Chriſtum occiderūt, ergo vel hoc fuit, quia Chriſtus anticipauit Phaſe, vel quia Iudæi poſtpoſuerunt: non primum, ergo ſecundum. Primum ante- *Ioan.18. & 19.* cedens patet primo ex Ioann. 18. *Et ipſi non introierunt prætorium, ne contaminarentur, ſed vt mā ducarent Paſcha*: Secundo, Ioan. 19. *Erat autem paraſceue Paſchæ*, id eſt, proparatio ad Paſcha.Ipſo ergo die, quo Chriſtus eſt crucifixus, nondum erat Paſcha celebratum, ſed ad illud fiebat præparatio. Et ita videntur exponere *Auguſt.* hunc locum Auguſt. tract.117.in Ioan. & lib.3.de con- *Beda.* ſenſu Euangeliſtarum cap.13. Beda, & Gloſſa ordina- *Gloſ. ord.* D ria Ioan.10.& Anſelm. Matth.27. in illa verba: *Altera* *Anſelm.* *autem die, quæ eſt poſt paraſceue.* Et confirmatur, quia ſi erat dies præparationis, ergo non erat dies feſtus, in quo nihil licebat præparare. Alia fundamenta afferemus in ſequenti opinione.

Secunda ſententia eſt Iudæos ſolitos fuiſſe celebrare ſemper Paſcha luna decimaquarta ad veſperā: tamen quando hæc incidebat in feriam quintam, transferre ſolitos primum diem azymorum in diē Sabbathi, ne duos nimirum feſtos dies continue celebrarent. Quæ opinio differt à præcedenti, & à ſententia Græcorum in hoc, quia docet Chriſtum eadē nocte cœnaſſe agnum, qua illum cœnabat ſynagoga Iudæorum vniuerſa, cum illis autem cōuenit, quia docet Chriſtum non fuiſſe occiſum in die feſto, & ſolenni. Hæc fuit ſententia Ruperti lib. 2. in Leuitic. *Rupert.* E c.36.& lib.10.in Matth.circa id cap.26. *Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet.* Hic vero autor in nulla vel hiſtoria vel traditione fundat eam conſuetudinem Iudæorum. Solum contendit ex Euangelio probare Chriſtum non fuiſſe occiſum in die feſto. Primo ex illo Matth. 26. *Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.* *Matth.26.* Secundo ex illo verbo Ioann. 19. *Vt non remanerent in cruce corpora Sabbatho, erat enim magnus dies ille Sabbathi*: *Ioan.19.* porro non alia erat ratione magnus, niſi quia feſtiuitas Paſchalis in eum transferebatur. Tertio, quia in eo die multa opera facta ſunt à Iudæis, quæ in die feſto non licuiſſent: vt verbi gratia, omnia, quæ in Chriſti morte procuranda fecerunt: neque

neq; eſt veriſimile eos publice egiſſe contra obſeruantiam legis. Quia licet alijs in rebus eſſent praui, tamen cæremoniarum legis erant obſeruantiſsimi, vnde non auſi ſunt ingredi prætorium, ne contaminarentur: imo Pilato dixerunt, *Nobis non licet interficere quemquam.* Deinde etiam pij viri, & mulieres nonnulla fecerunt eo die, quę non licebāt die feſto, nimirum, quod Ioſephus ab Arimathia emerit ſyndonem, & depoſuerit Chriſti corpus de cruce, illudque inuoluerit, ac poſuerit in monumento, & aduoluerit lapidem ad oſtium monumenti. Marc. 15. & de mulieribus, quod reuertentes, parauerunt aromata, & vnguenta. Luc. 23.

Ioann. 18.

Mar. 15. Leuit. 23.

Iudæi eadē qua Chriſtus nocte agnum Paſchalem immolant.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Dicendum vero primo Iudæos eadem, qua Chriſtus, nocte cœnaſſe Paſchalem agnum, atque adeo poſt illius eſum mortem Chriſti à Pilato petiiſſe. Hæc ſententia eſt communis Theologorum, quos infra referam, & probatur primo ex Euangelio Matth. 26. & Marc. 14. Luc. 22. *Primo die azymorum, quando Paſcha immolabant.* Vel (vt Lucas ait) *In quo neceſſe erat occidi Paſcha.* Ex quibus verbis, primo habemus Chriſtum comediſſe agnum prima die azymorum, non dicebatur autem, *prima dies azymorum*, niſi quia incipiebant in ea Iudæi abſtinere à fermentato, ſcilicet ad veſperam lunæ decimæ quartæ, vt ſupra explicatum eſt. Reſponderi poteſt non vocari primam diem azymorum facto, ſed iure. Nam erat dies, in qua ſecundum legem abſtinendum erat à fermentato, quamuis de facto Iudæi hoc non facerent, ſed transferrent. Sed in primis hoc non dicitur conſequenter. Nam ſi Iudæi legitime introduxerant eam conſuetudinem, & feſtorum translationem, iam non tenebantur eo die ſeruare azyma, ergo nec iure, nec facto erat primus dies azymorum. Deinde licet illa interpretatio poſsit accommodari verbis Lucæ, *In quo neceſſe erat occidi Paſcha*, quæ ius ſignificant, tamen cum verbis Marci ſtare non poteſt. *Quando Paſcha immolabant*, hæc enim factum, & exequutionem aperte demonſtrant. Præterea idem conuinci poteſt ex verbis Chriſti Matth. 26. *Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet*: quæ non ius, & obligationem: ſed factum indicat. Præſertim, cum diſcipuli, qui non erant docti, ſed vulgares homines, nihil aliud ſcirent de die, in quo Paſcha erat celebrādum, niſi quod in vſu erat totius plebis: & tamen ipſi etiam diſcipuli ſupponentes illum eſſe diem Paſchatis, quærebant à Chriſto. *Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Non eſt igitur ſermo in toto illo contextu Euangelico, niſi de die, in quo de facto Iudæi Paſcha immolabant: & tamen eodem die dicitur Chriſtus illud immolaſſe. Deniq; etiam ſi admittamus illam verborum Lucæ interpretationem, poteſt retorqueri argumentum contra prædictam ſententiam. Quia ſi iuxta legem neceſſe erat occidi Paſchá 14. luna quando Chriſtus agnum cœnauit: ergo non ſolum ſecundum calculum aſtronomicum, ſed etiam iuxta vſitatum morem, & calendarium ſynagogę id erat neceſſarium: alioqui fieret, illam conſuetudinem, & traditionem Iudęorum eſſe legi contrariā, quod etiam auctores contrariæ ſententiæ concedere non audent, neque eſt veriſimile, quandoquidem dicunt eſſe introductam à viris ſanctis, & in lege peritis, & ſine vlla contradictione, vel Prophetarum reprehenſione tot annis obſeruatam. Quod argumentum potius videtur cōuincere, nullam fuiſſe talem conſuetudinem tempore Chriſti Domini, de quo ſtatim dicam. Tamen illa admiſſa, non propterea negandum eſt (quod in Euangelio eſt manifeſtum) Chriſtum eodem die celebraſſe Paſcha quo ſynagoga illud ſacrificabat, atque adeo eodem modo numeraſſe decimam quartam lunam, quo in tota ſynagoga numerabatur.

Matth. 26.

Secundo probatur noſtra ſententia teſtimoniis ſanctorum Patrum. Nam in primis Græci, qui dicunt Chriſtum cœnaſſe decima tertia luna; vt Iudæorum Paſcha anteuerteret, manifeſte ſupponūt ſolitos eſſe Iudæos celebrare Paſcha decima quarta luna: & eadem die tempore paſsionis Chriſti illud celebraſſe.

Deinde: Patres tam Græci, quam Latini, vbicunque de hac materia loquuntur, nullam diſtinctionem faciunt inter tempus à lege præſcriptum, & à Chriſto, & à cæteris Iudæis in nocte cœnæ obſeruatum. Id patet ex autoribus, ſupra citatis, præſertim Theodoret. q. 24. in Exod. dicente, Chriſtum eſſe traditum decima quarta luna, quando Iudæi Paſcha immolabant. Et idem ſupponit Clem. Roman. li. 5. conſtit. c. 13. & 16. Beda lib. de ratione temp. c. 57. & 59. Anſelm. lib. 2. de imagine mundi cap. 17. vbi dicit Chriſtum iuxta ritum legis, & morem Iudaicum celebraſſe Paſcha, quando illi celebrabant. Rupertus lib. 2. in Exod. c. 18. & lib. 3. in Oſeæ. c. 7. & lib. 4. de operitur Spiritus ſancti c. 8. *Faciebant* (inquit) *Paſcha ſecundum lunæ curſum decima quarta die, comedebant agnum ſecundum legis mandatum, & eadem nocte Dominum noſtrum comprehenderunt.* Deniq; Chryſoſt. homil. 85. in Matt. licet in aliquo à noſtra ſententia diſcrepet, vt poſtea dicam, tamen eo ipſo hanc aſſertionem ſtatuit. Dicit enim Iudæos præ ira, & odio in Chriſtum præuaricatos eſſe legem, ſuoſq; ritus, & mores tranſgreſſos, Paſcha differendo, ergo ſupponit, tam ſecundum legem, quam ſecundum obſeruatam conſuetudinem debuiſſe Paſcha ea nocte celebrari.

Theodor. Clem. Pap. Beda. Anſelm. Rupert. Chryſoſt.

Tertio id, quod ſupponitur de illa traditione, & conſuetudine, apocriphum eſt, & improbabile. Nā in primis autores, & libri, qui ad eam probandam afferūtur, nullius ſunt autoritatis: ſolum enim ſunt quidam Rabbini, qui ante quingentos tantum annos ſcripſerunt. Deinde Ioſephus lib. 2. antiquit. c. 5. & lib. 3. c. 10. cum retuliſſet ritum lege præſcriptum, Exod. 12. eodem modo ſuo tempore à Iudæis ſeruatum eſſe dicit, nulla facta mentione alicuius mutationis, ſeu tranſpoſitionis dierum. Et eodem modo loquitur Philo Iudæus, temporibus Chriſti vicinus, in citatis libris de Decalogo, & lib. 3. de vita Moyſis. Idemq; refert Euſeb. lib. 7. hiſt. c. 26. ex Anatolio in libris de Paſchate: qui id etiam confirmat autoritate Ioſephi, Philonis, & aliorum antiquorum. Idem Nicepho. lib. 6. hiſt. c. 36. & 37. Et confirmatur: nam ex antiquis Patribus, & hiſtoria Eccleſiaſtica cōſtat, Iudæos indifferenter ſolitos eſſe celebrare Paſcha decima quarta luna, in quacunq; die hebdomadæ incidiſſet, & ideo hæretici dicti. *Quartodecimani*, dicti ſunt *Iudaizantes*, quod in quocunque die hebdomadæ Paſcha celebrandum eſſe contenderent, ſi decima quarta luna in eum incideret. Quam conſuetudinem aliquando Orientalis Eccleſia magna ex parte ſeruauit. Ita colligitur ex epiſtola Concilij Niceni ad Eccleſiam Alexandrinam, quam refert Nicephor. lib. 8. hiſtoriæ, c. 24. & 25. & Theodoret. li. 1. hiſt. c. 9. & 10. & Socrat. lib. hiſt. c. 6. & in Tripartita lib. 2. c. 12. Item ex epiſtola Conſtantini Imperatoris, quam refert Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini c. 16. & 17. Idem colligitur ex eodem Euſebio lib. 5. hiſt. cap. 22. & ſequentibus, & Nicephor. lib. 4. hiſt. c. 36. & ex Auguſt. hæreſ. 29. & Epiphanio hæreſ. 50. & hæreſ. 70. Iſidoro lib. 8. originum c. 5. & Athanaſ. epiſto. ad Orthodoxos de ſynodis Arimini, & Seleuciæ congregatis. Si igitur tempore primitiuæ Eccleſiæ, Iudæi Paſcha celebrabant decima quarta luna, in quācunq; diem hebdomadæ incideret (vt diſertis verbis dicunt multi ex citatis Patribus) falſa omnino, atq; conficta eſt illa mutatio, atque obſeruatio dierū, quæ ab alia ſententia aſſeritur. Præſertim quia ex hac eadem traditione conſtat, ſolitos fuiſſe Iudæos die Dominica ſuum Paſcha celebrare, ſi in illud decima quarta luna incidiſſet, & conſequenter feria ſecunda primum diem feſtum azymorum agere. Quod prædicta ſententia negat, eo quod alias ne-

Ioſeph. Philo. Euſeb. Anatol. Nicepho.

Hæretici quatuordecimani.

Conc. Nicæ. Theodor. Socrat. Euſeb. Auguſtin. Epiphan. Iſidor. Athanaſ.

ceſſarium eſſe in ſequẽti hebdomada duo feſta continenter obſeruare, ſcilicet Sabbathum, & Dominicam diem, quæ futura erat ſeptima azymorum, in qua iuxta legem, ab omni opere ſeruili vacandum erat: quod inconueniens prædicta ſententia vitare *Ambroſ.* cupiebat. Illud vero quod aſſumimus, non obſcure *Beda.* colligitur ex dictis Patribus, & ex Ambroſ. epiſt. 82. & Beda libro de ratione temporum, ca. 56. & 59. qui referunt, hac de cauſa præceptum eſſe in Eccleſia, vt quando luna decimaquarta indicit in diem Dominicam Paſchale feſtum in ſequentem Dominicam differatur, ne Chriſti annorum, & Iudæorum celebritas, in eum diem coincideret, quod tunc *Pius I. Pap.* etiam obſeruat Eccleſia. De qua re videri poſſunt *Vict. Pap.* epiſtolæ decretales Pij Primi, & Victoris Pontificum.

Quarto hinc obiter ſoluitur præcipuum fundamentũ, quod excogitatum eſt ad hanc mutationem confingendam, ſimulque oſtenditur nulla ratione fuiſſe neceſſariam, quia ſi aliqua eſſet, maxime ne duo dies feſti continenter occurrerent: ſed hæc ratio nullius momenti eſt. Primo, quia reuera nun*Ioſeph.* quam Iudæi hoc incommodum vitare ſtuduerunt, vt ex dictis ſatis conſtat, & ex Ioſeph lib. 13. antiquit. cap. 16. vbi refert, tempore Hircani feſtum Pentecoſtes proxime poſt Sabbathum incidiſſe. Ac præterea ex ijs, quæ contraria ſententia docet, aperte conuincitur. Dicunt enim autores illius, primum diem azymorum tempore mortis Chriſti celebratum eſſe à Iudæis in die Sabbathi: vnde neceſſe fuit ſeptimam diem azymorum incidere in feriam ſextam ſequentem, illa autem dies etiam erat feſtiua, & ſolennis, ergo neceſſario incidunt in illud incommodum, quod vitare ſtudent. Deinde nullum reuera erat incommodum in ea feſtorum continuatione. Duo etiam ſunt, quæ afferuntur, primum eſt de neceſsitate ciborum, quæ in die feſto parari non poterant. Sed hoc procedit ex falſo fundamento. *Exod. 12. & 16.* Nam licet in die Sabbathi, prohibitum eſſet coquere, & parare cibos, Exod. 16. non tamen in alijs feſtiuitatibus, præſertim in die Paſchæ, de quo, & de die ſeptimo azymorum dicitur Exod. 12. *Nihil operis* *D. Thom.* *facietis in eis exceptis iis, quæ ad veſcendum pertinent.* Ac propterea (vt notauit D. Thomas Ioann. 19.) prima dies azymorum, licet eſſet feſtum Paſchæ, poterat eſſe paraſceue, id eſt, præparatio ad Sabbathum ſequentem. Alterum incommodum erat de ſepultura mortuorum, quam biduo differre valde fuiſſet *Caiet.* moleſtum. Sed hoc etiam falſo nititur fundamento. Nam (vt aduertit Caietan. Leuitic. 23.) non erat pro*Tob. 2.* hibitum in die Paſchæ ſepelire mortuos, quia illud non erat opus ſeruile. Vnde Tobiæ 2. legimus eum die feſto ſurrexiſſe ante prandium, & corpus mortuum occultè domum attuliſſe, vt illud poſtea ſepeliret.

Obiectio. Sed dicunt, ſi feſtum Paſchæ feria ſexta, & decimaquinta luna celebraretur, neceſſario ſequi, vt dies ſeptima feſti tabernaculorum incideret in Sabbathum, hoc autem erat inconueniens, quia in eo feſto multa fiebant, quæ in Sabbatho fieri non licebat. Hæc vero argumentatio nullius momenti eſt. E *Reſponſio.* Tum quia diuina lex nihil in toto feſto tabernaculorum faciendum præcipiebat, quod in die Sabba*Leuit. 23.* thi fieri non poſſet, vt conſtat ex Leuit. 22. & Num. *Num. 29.* 26. Alia vero, quæ Burgenſis refert, incerta ſunt, ex apocryphis traditionibus Iudæorũ deſumpta, quas veriſimilius eſt non eſſe adeo antiquas: ſed multo poſt Chriſti tempora adinuentas. Tum etiam, quia ſi ea omnia, quæ in eo feſto ſolita fieri referuntur, actiones erant religioſæ, & ſacræ, atque ad Dei cultum pertinentes, nulla lex vetabat, quin in Sabba*Matth. 12.* tho fieri poſſunt, iuxta illud Matth. 12. *Sabbathis ſacerdotes in templo Sabbathum violãt, & ſine crimine ſunt.* ſi autem actiones illæ erant prophanę, non erat propter eas mutatio feſti facienda. Vnde confirmatum

A tota hæc ratio. Quia omnes iſtæ cauſæ, vel incõmoda denuo excogitata, vt fieret hæc mutatio, etiamſi vera fuiſſent, non tamen eſſent de nouo exorta, ſed cum ipſa diuina lege neceſſario coniuncta veluti intrinſecè, & ex natura rei, ergo non poterant ſufficere ad eam mutationẽ faciendam. Quia eo ipſo quod neceſſario conſequuntur ex lege lata per ſe, & non tantum ex accidenti, intelligitur legiſlator ea non curaſſe, ſed potius eis non obſtantibus voluiſſe obligare lege ſua, prout ab ipſo lata eſt. Tandem vel illa mutatio, & conſuetudo honeſta atq; legitima fuit, vel iniqua. Si primum, ergo Chriſtus Dominus eam obſeruaſſet, nam de eo legimus, quod *aſcendebat Ieruſalem ſecundum conſuetudinem diei feſti*, alioqui ſequuntur incommoda præcedenti ſectione illata contra Græcorum opinionem: ſcilicet, quod præbuiſſet B Chriſtus occaſionem ſcandali, ſi iuxta receptam, iuſtamq; conſuetudinem, legem Dei non obſeruaret. Item neq; Iudas, neq; Phariſæi omiſiſſent, quin de hoc crimine illum accuſarent. Ac deniq; ſaltem ſequitur aliud incommodum ad materiam de Euchariſtia pertinens, ſcilicet, quamuis demus Chriſtum voluntarie anticipaſſe legalem cœnam agni, tamen poſt illam licuiſſe iuxta illam conſuetudinem fermento vti: ex quo facile inciditur in ſentẽtiam Gręcorum aſſerentium, Chriſtum in fermentato conſecraſſe. Si vero dicatur ſecundum, ſcilicet illam mutationem fuiſſe iniquam, mirum eſt fuiſſe introductam à viris ſanctis, qui tempore reædificationis templi affuerunt, & à nullo Prophetarum, neq; ab ipſo Chriſto Domino fuiſſe reprehenſam. Sit igitur C certum tempore Chriſti Domini non fuiſſe factam huiuſmodi mutationem. Quod ſi verum eſt Iudæos eam nunc obſeruare, longe poſt Chriſti tempora illi conſuetudini initium dedere, vt etiam ex Rabbi Aben Eſra in commentario Leuit. c. 23. refert Bellarmin. loco ſupra citato.

Dico ſecundo, Chriſtum Dominum interfectum *Bellarmini* eſſe in die feſto, ac ſolenni Paſchæ, quando Iudæi *Prima azymorum die Chriſtus occiditur.* primum diem azymorum celebrabant. Hæc concluſio neceſſario ſequitur ex præcedenti. Nam conſtat ex Euangelio Chriſtum interfectum eſſe die proximè ſequenti poſt noctem, in qua tam ipſe, quam Iudæi omnes Paſcha immolabant: ſed dies ille erat primus azymorum ſolennis, atq; feſtiuus, vt cõſtat *Exod. 12.* ex 12. Exod. & aliis locis Scripturæ ſupra citatis, ergo. Reſpondet Rupertus, hoc ita futurum fuiſſe ſe D cundum legem: Iudæos vero tranſtuliſſe feſtiuitatẽ. Sed hoc in primis, cum ſine hiſtoria, aut probatione aſſeratur, merito reiicitur, vt per ſe incredibile, ac voluntariè confictum. Deinde rationes omnes nuper adductæ aduerſus Burgenſis tranſlationem, eodem modo vrgent contra hanc ſententiam, & euidenter refellunt fundamentum eius. Præterea ſequitur ex hac ſententia aliud incommodum ad doctrinam de Euchariſtia pertinẽs. Nam ſi Iudæi prius cœnabant agnum cum azymis, & ſtatim redibant ad fermentum per integrum naturalem diem, ſequitur (inquam) Chriſtum ſeruaſſe hanc conſuetudinem, quæ iuſta eſſe ſupponitur. Vnde vlterius probabile fit illum in fermentato conſecraſſe. Nam conſecrauit poſt legalẽ cœnam, vſuali cęna iam inchoata, vel proximè ante illam, quando ad fermentum redire licebat.

Deniq; ex Scriptura ſacra, & Patribus poteſt hæc concluſio directe probari. Primo ex verbo illo Ioan. *Ioan. 13.* 13. *Ante diem feſtum Paſchæ.* Nam præcedenti ſectione oſtendimus illud neceſſario intelligendum eſſe de naturali, ſeu artificiali die, qui proximè ſequebatur poſt eam noctem, in qua Chriſtus lauit pedes Diſcipulorum, & hic appellatur à Ioanne *dies feſtus Paſchæ*: conſtat autem in illo mortuum eſſe Chriſtum. Secundo, Ioan. 18. dicunt Iudæi, *Nobis non li-* *Ioan. 18.* *cet interficere quemquam*, quod ſupra quæſtio. 47. in commentario articu. 4. oſtendimus intelligendum

eſſe

eſſe ratione feſti Paſchalis, quia nulla alia poteſt aſferri ratio probabilis, cur eis non liceret hominem pœna mortis afficere, ſi alioqui illa eſſet dignus. Vnde Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. ac Beda, ſupra pro hac expoſitione citati, hanc planè docent ſententiam. Tertio, eo die, quo Iudæi moliti ſunt Chriſti mortem, ſimul curarunt liberationem Barabbæ, eamq; obtinuerunt, ſed hoc poſterius factum eſt in die feſto, ergo & illud prius. Minor probatur ex verbis Luc. 23. *Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum, vnum*, & Marc. 15. *Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis vnum ex vinctis.* Matth. vero capit. 27. dicit. *Per diem ſolemnem*: Non poteſt autem eo loco dici: *Dies feſtus & ſolemnis*, niſi primus azymorũ. Quod ſi quis exponat, id dici fieri per *diem ſolemnem*, quia fiebat in vigilia, & propter ſolemnitatem ſequentis diei, magnam vim infert literæ, cum Euangeliſtæ aperte dicant, id ſolitum eſſe fieri in die feſto, & ſolemni, & ita, vt verba præſeferunt ſimpliciter intelligunt Patres omnes, vt videre eſt in Chryſoſtomo, Hieronymo, & alijs Græcis, & Latinis. Quarto afferre poſſumus illud Amos octauo. *Occidit ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis, & conuertam feſtiuitates veſtras in luctum.* Quem locum quãuis allegorico ſenſu interpretatur Tertullian. libro contra Iudæos cap. 9. de die mortis Chriſti, & ſubdit, tunc cœpiſſe ſolemnitates Iudæorum verti *in luctum, quia in die ſolemni Paſchæ, & primo azymorum, ſol occidit in meridie, dum tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram.* Et eodem modo expoſuit Euſeb. libr. 10. de Demonſt. Demonſtratione ſexta. & eleganter Cyril. Ieroſolymit. cap. 13. Quibus adiungi poteſt Origen. hom. 23. in Num. dicens, defeciſſe omnes Iudæorum feſtiuitates, eo quod in loco ſancto, & in die feſtiuitatis Dominum Ieſum Chriſtum occiderunt. Et hoc etiam modo intelligendum eſt, quod ſcribit Clemens lib. 5. Conſt. capit. 14. alias. 16. *In ipſo die ſuo feſto Dominum comprehenderunt, vt perduceretur ad exitum, quod ſcriptum eſt. Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & in medio ſolemnitatis non cognouerunt.* Dicit enim Iudæos comprehendiſſe Chriſtum in die feſto, quia comprehenderunt illum in nocte decimæ quintæ lunæ, ineunte iam die feſto iuxta computationem Hebræorum. Idem docet aperte Auguſt. tractat. 50. in Ioannem, exponens illa verba. *Proximum ergo erat Paſcha Iudæorum. Illum*, inquit, *diem feſtum Iudæi cruentum habere Domini ſanguine voluerunt, illo die feſto occiſus eſt agnus, qui nobis eundem diem feſtum ſuo ſanguine conſecrauit.* Ratione non poſſumus hanc veritatem confirmare, cum ſolum ad hiſtoriam pertineat, tamen (vt Leo Papa notauit ſermone. 7. de Paſsione) non caruit myſterio nec ſine diuino conſilio factum eſt, *vt impij Iudæi, qui ſæuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpe quæſierant, non niſi in ſolemnitate Paſchali exercendi furoris ſui acciperent poteſtatem.* Oportebat enim tam inſigne ſacrificium in die feſto, ac ſolemni offerri, & in eo antiquarum victimarum vmbras, ac figuras conſummari.

Chryſoſt. Auguſt. Cyril. Beda. Luc. 22. Mar. 15. Matth. 27. Chryſ. Hieronym. Amos 8. Tertul. Euſeb. Cyril Iero. Origen. Cle. Papa. Auguſt. Leo Papa.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Teſtimonij Ioan. 18. 1. expoſitio.

Ad fundamenta aliarum opinionum, vt reſpondeamus, exponenda ſunt varia loca Euangeliorum. Primus eſt Ioann. 18. *Ipſi non introierunt prætorium, ne contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.* Prima expoſitio eſt Iudæos quidem nondum immolaſſe, & comediſſe agnum, quando Chriſtum accuſabant coram Pilato: id tamen non eueniſſe, aut quia tempus præſcriptum à lege non eſſet tranſactum, aut quia ex antiqua conſuetudine ſoleret immutari: ſed quia præoccupati, circa mortem Chriſti, non potuerant eo anno huic ſolemnitati vacare. Hæc vero reſponſio, ſi de omnibus Iudæis intelligatur, æque improbabilis eſt, ac aliæ opiniones ſupra improbatæ: tum quia repugnat verbis Euangeliorum ſupra tractatis: tum quia incredibile eſt vniuerſam plebem, atque omnes homines exteros, qui ad immolandum agnum Ieroſolyma conuenerant, in machinanda

A Chriſti morte fuiſſe occupatos, impeditoſque, ne agnum ſuo tempore immolare poſſent. Si autem intelligatur reſponſio ſolum de Phariſæis, Scribis, ac principibus ſacerdotum, & de nonnullis eorum miniſtris, eſt probabilis hæc expoſitio, & autore Chryſoſt. homil. 82. & 85. in Matth. quam Theophyl. ſequitur: & eadem videtur eſſe ſententia Cyrilli Alexan. loco ſupra citato, quam etiam ex Euſebio Emiſſeno refert D. Tho. in catena Luc. 22. & hic videtur eſſe ſenſus Leonis Papę ſermone ſeptimo de paſsione, vbi ſic inquit. *Cum Scribas, & ſeniores populi ad impium concilium Pontifices congregarent, omniumq; animos ſacerdotum cura admittendi in Ieſum ſceleris occupaſſ.t, ipſi ſe doctores legis lege priuarunt, & ſpontaneo defectu ritus ſibi* B *patrios abſtulerunt. Incipiente enim feſtiuitate Paſchali, qui ornare templum, mundare vaſa, victimas prouidere, & legitimis purificationibus ſacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odij furore concepto, ad vnum opus vacant, & in vnum facinus ſimili crudelitate coniurant.* Quæ fere verba mutuatus videtur Leo ex Hier. Matth. 26. circa illud. *Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, &c.* Addi etiam poteſt coniectura. Quia cum principes Iudęorum vehementi odio in Chriſtum ducerentur, Iudęque promiſsionem, & aduẽtum auidiſsime expectarent, veriſimile eſt tota illa nocte huic operi fuiſſe intentos, prius pręparando cohortem, & miniſtros, vt Chriſtum caperent, poſtea ipſum comprehendendo, examinando, ac iniurijs afficiendo. Deniq; cum legamus Actor. 23. quoſdam Iudęos ita exarſiſſe odio C in Paulum, vt ſeſe deuouerint, neque manducaturos, neque bibituros, donec ipſum occiderent, quid mirum eſt ſi dicamus hos Iudæos, qui multo maiori odio in Chriſtum ardebant, tam fuiſſe ſolicitos circa mortem Chriſti, vt nihil de agni manducatione curarint?

Chryſoſt. Theoph. Cyr Alex. Euſ Emiſ. D Thom. Leo Papa. Hieron: Matth. 26. Act 23.

Obiectio. Exod. 12. Reſponſio.

Quod ſi obijcias, hoc non fuiſſe contra legem quæ Exod. 12. præcipiebat, vt omnes eadem nocte manducarent agnum: Iudæos autem, quamuis alioqui eſſent iniquiſsimi, tamen in obſeruandis ſuis legalibus cæremonijs fuiſſe obſeruantiſsimos. Reſpondetur, eos ita fuiſſe obcæcatos odio, & inuidia in Chriſtum, vt maius Dei obſequium exiſtimauerint curare illius mortem, quam legem exequi. Et fortaſſe multi eorum ex nimia malitia, atq; ita contra propriam cõſcientiam legem tranſgreſsi ſunt, vt a- D nimi affectum immoderatum, & inſanabilem ſitim ſanguinis Chriſti explerent.

Nihilominus hæc expoſitio ſuſpecta mihi eſt. Quia illi Iudæi nullam habuerunt probabilem occaſionem omittendi celebrationem Paſchæ, etiamſi omnem ſolicitudinem circa mortem Chriſti adhibere voluiſſent. Nam Iudas traditor, etiamſi de eadem re fuerit ſolicitus, tempus habuit manducandi Paſcha. Quinimo veriſimile eſt ita fuiſſe inter ipſos conſtitutum, vt poſt agni cœnam, noctis tempore, opportunam horam ad illum tradendum, & comprehendendum quæreret. Præſertim quia poſt cœnam agni lauit Chriſtus pedes diſcipulorum, inſtituit cęnam myſticam, & vſualem obiuit, & poſtquã egreſſus eſt Iudas, longum ſermonem habuit cum diſcipulis ſuis: habuerũt ergo ſatis temporis, vt poſſent agnum manducare. Adde, quod ſi manduca- E tionem agni ea nocte à lege præſcriptam prætermiſiſſent, nõ debuiſſent manducare illum vſque ad 14. lunam menſis ſequentis, iuxta legem latam Num. 10. ergo non erant ſoliciti de manducatione agni, quando prætorium non ſunt ingreſsi, vt manducarent Paſcha.

Num. 10.

Secunda ergo expoſitio eſt nomine *Paſchæ* eo loco non agnum, ſed azymos panes ſignificari. Hanc amplexus eſt D. Thom. hic quæſt. 46. artic. 9. ad 1. & ſuper Ioann. & in catena pro illa refert Alcuinum: eique fauent Auguſt. tract. 114. in Ioan. & Chryſoſt. hom. 82. in Ioann. & Theophyl. Ioann. 18. eamque ſequi-

2. Expoſitio. D Thom. Alcuin. Auguſt. Chryſoſt. Theophyl.

ſequitur Innocent.lib.4 de myſterio miſſæ, cap.4. Duo vero huic expoſitioni obſtare poſſunt. Primũ eſt, quia non poteſt ex Scriptura oſtendi panes azymos interdum vocari *Paſcha*. Alterum eſt, quia ſimiliter non poteſt probari ex Scriptura ad manducandum azyma, fuiſſe neceſſarium munditiam legalem: imo cum panis azymus illis diebus eſſet quaſi vſualis, & ritus ille per ſeptem dies integros duraret, non eſt admodum veriſimile ad illum fuiſſe neceſſarium ſpecialem munditiam, vel obſeruantiam. Quæ obiectiones ſatis probant hanc expoſitionem eſſe valde incertam ac dubiam. Si quis tamē eam ſuſtinere velit, reſpondere poteſt ad primam, nomen *Paſchæ*, (vt ſupra dictum eſt) quamuis primæua ſignificatione ſolemnitatem dumtaxat agni ſignificaret, translatum tamē eſſe ad ſignificandum tum tempus ſolemnitatis azymorum. Vnde ſicut nomen *Paſchæ* prout ſignificat proprium Paſcha, interdum ſignificat tempus, in quo mãducatur agnus, interdum agnum ipſum, ita etiam prout ſignificat totam ſolennitatem azymorum, interdum ſignificat totũ tempus illius ſolemnitatis: interdum vero proprium cibum illius temporis, ſeu paſchalem, qui præcipue erat panis azymus: atque ita, cum dicitur, *Vt manducarent Paſcha*, non male exponitur, id eſt, vt manducarent Paſchalem cibum. Neq; oportet, vt hæc ſignificatio huius vocis omnino eodem modo in alijs locis Scripturæ reperiatur, ſed ſatis eſt, quod ex alijs probabiliter deducatur. Et eodē modo reſpondetur ad ſecũdam. Nam panes azymi habebantur ſancti, & legales, ſicut panes propoſitionis, ad quos edendos neceſſaria erat munditia, vt aperte colligitur ex 1. Regum capite 21. quanquam in lege nullibi reperiatur expreſſum, quod ea munditia eſſet neceſſaria, ſed ſolũ ſubintellectum ſit, quia panes ſancti habebantur. Ad hunc ergo modũ, quãuis non æquali ratione, panes azymi ſancti, & legali obſeruatione, ac puritate digni exiſtimari poſſunt, & ita inter ſacros cibos numerantur à Ioſepho libro tertio antiquitat. capite decimo & Philone lib. de vita contemplat. iuxta finem.

1. Reg. 21. *Ioſeph.* *Philo.*

Vera expoſitio. *In pratoriũ Pilati ingredi Principes Iudæorum cur recuſauerint.*

Tertia vero expoſitio, quæ eo probabilior videtur, quo in ſcriptura maius habet fundamentum, eſt, nomine *Paſchæ* illo loco non ſignificari agnum Paſchalem, ſed alia animalia, quæ illis diebus ſacrificari ſolebant. Quod enim illis diebus præſertim primo, & vltimo plures victimæ, & ſacrificia Paſchalia offerrentur, conſtat ex Numer. 28. Deuteron. 16. 2. Paralipomen. 30. & 35. & ex Ioſepho libro tertio antiquitat. capite decimo & libr. 17. capite vndecimo. Quod vero hoſtiæ illæ, ſeu victimæ *Paſchæ* nomine interdum in Scriptura ſignificentur, tradidit Auguſtinus libr. quæſt. ſuper Deuteron. cap. 24. & in ſuperioribus ex variis locis Scripturæ probatum à nobis eſt ſect. 2. in fine. Deniq; quod huiuſmodi victimæ Paſchales tantum à mundis legitime manducari poſſent generaliter colligitur ex Leuit. 6. & 7. & 22. & ex Num. 18. ſpecialius vero ex Deuter. 22. Recte igitur in ſupra dicto loco Ioannis nomine Paſchę huiuſmodi ſacrificia intelliguntur. Quam expoſitionem attigit Abulenſis in ſecunda parte ſui defenſorij, eamq; recentiores ſcriptores frequentius approbant.

Num 28. Deut. 16. 2. Para. 30. & 35. Ioſeph. Auguſt. Leuit. 6. 7. & 22. Num 18. Deut 12. Abulenſ.

Auguſt.

Secundum teſtimonium explicandum, eſt illud Ioan. 19. *Erat autem paraſceue Paſchæ*. Circa quod notandum eſt cum Auguſt. tract. 117. in Ioannem: *paraſceuem* vocem Græcam eſſe, & *præparationem* ſignificare. Vnde fit, cum Ioannes vocat diē mortis Chriſti *paraſceuem paſchæ*, dupliciter poſſe intelligi: Primo vt vox illa, *Paſchæ*, ſignificet (vt ita dicam(terminum ad quem, id eſt præparationem ad Paſcha: & hæc interpretatio fauet obiectioni factæ, & ex illa ſequitur Chriſtum non in primo die Paſchatis eſſe mortuum ſed in vigilia Paſchatis. Sed hæc interpretatio falſa eſt, vt oſtendam. Alio ergo modo exponenda eſt illa vox *Paſchæ*, vt ſignificet quaſi ſubiectum, ſeu tempus, in quod dies ille præparationis tunc incidit, ità vt habeat vim adiectiui, & idem ſit *paraſceue Paſchæ* quod paraſceue Paſchale, ſeu quod in die Paſchæ fiebat. Hanc vero eſſe legitimam expoſitionem oſtendo. Primum, quia feria ſexta erat apud Iudæos dies præparationis ad Sabbathum, quia in illa præparabantur neceſſaria ad Sabbathum. Quia (vt ſupra diximus) licet in alijs feſtis liceret neceſſaria ad victũ præparare, non tamen in Sabbatho. Vnde Exod. 35. etiam ſuccēdere ignem prohibitum erat, & ideo die ante Sabbathum omnia ita præparabant Iudæi, vt in Sabbatho omnino vacare poſſent, vt colligitur Exod. 16. vbi die ſexta præcipiuntur colligere cibos duplices. Vbi Origenes hom. 7. notat, hinc diem illam ſextam hebdomadæ vocatam eſſe *paraſceuem*. Quod non obſcure colligitur ex Marco capit. 15. dicente, *Erat paraſceue, quod eſt ante Sabbathum*: non ergo vocatur *paraſceue*, quia eſſet præparatio ad Paſcha: ſed quia communi nomine dies illa ita vocabatur. Et eodem ſenſu dixit Matt. c. 27. *Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuem*, qua circumloquutione explicat diem Sabbathi, & abſolutè vocat *paraſceuem* plane indicans hoc nomine abſolute dicto ſolitam eſſe ſignificari feriam ſextam. Et idem colligitur ex Luc. 23. dicente, *Erat paraſceue & Sabbathum illuceſcebat*. Et confirmatur, quia ad diem Paſchæ nulla præparatio fiebat, quia (vt diximus) in eo poterant cibi præparari, ergo ſine fundamento dicitur diem illũ vocari præparationem ad Paſcha. Confirmatur tandem ex Ioſephp libr. 16. Antiq. cap. 10. vbi refert Auguſti reſcriptum, vbi hæc verba habentur. *Neque cogi Iudæos ad præſtandum vadimonia Sabbatho, aut pridie Sabbathorum, poſt horam nonam in paraſceue*. Vbi aperte vox illa *paraſceue*. Feriam ſextam ſignificat, quæ interdum etiam in antiquis canonibus Eccleſię retinetur, vt videre licet in can. 68. Apoſtolorum, & apud Clem lib. 7. Conſt. c. 24.

Teſtimoniũ Ioan 19. *Expoſitio.* *Exod. 35 & 16.* *Origen.* *Marc 15.* *Paraſceue Paſchæ quid.* *Matth. 27.* *Luc. 23.* *Ioſeph.* *Cle. Papa.*

Obiectio. *Auguſt.*

Sed contra: Nam Auguſtinus tract. 120. in Ioann. dicit. *Acceleratam fuiſſe à Iudæis ſepulturam Chriſti, ne adueſperaſceret, quando iam propter paraſceuem, quam cœnam puram appellant, facere tale aliquid non licebat*. Et ſimilia habet Beda Ioann. 19. Sentiunt ergo, Iudæos cœnaturos fuiſſe illa nocte cœnam puram, & ideo Chriſti ſepulturam maturaſſe: cœna autem pura non videtur dici poſſe niſi cœna agni. De hoc teſtimonio Auguſt. atque de cœna pura multa commentatur Cæſar Baron. in ſuis annalibus, ann. 34. ac reprehendit eos, qui nomine *cœnæ puræ* cenſent appellari ſolitam quamlibet feriam ſextam, ſeu diem *paraſceues*, quia nulla ratio reddi poteſt huiuſmodi generalis appellationis. Vnde exiſtimat cœnam Paſchalem intelligi nomine cœnæ puræ propter azymos panes, qui puritatem, & ſynceritatem ſignificabant. 1. ad Corin. 5. Atq; ita tandem fatetur, Auguſtinum illo loco fauere contrariæ ſententiæ aſſerenti Iudæos nondum cœnaſſe Paſcha, quando Chriſtus mortuus eſt. Et confirmat ex eodem Auguſtin. tract. 117. in Ioann, & lib. 3. de conſenſu Euang. cap. 13. vbi *paraſceue Paſchæ* interpretari videtur, fuiſſe præparationem ad Paſcha. Sed quidquid ſit de alijs locis: tamen (quod ad cœnam puram attinet) probabilius exiſtimo, non diem Paſchatis fuiſſe ita appellatum propter cœnam agni: ſed quamlibet diem paraſceues, ſeu feriæ ſextæ. Auguſt. enim non dicit cœnam agni, nec paraſceuem Paſchæ vocatum eſſe *cœnam puram*: ſed abſolute *paraſceuem*, & eodem modo loquitur Beda. Et expreſſe Iren. lib. 3. cont. hæreſ. cap. 10. dicit ſextam diem appellari *cœnam puram*: & Beda. lib. 5. cap. 23. *Paraſceue* [inquit] *quæ dicitur cœna pura, id eſt, feria ſexta*. Cur autem feria ſexta ita ſit appellata, mihi non ſatis conſtat. Probabile vero eſt, ſolitos fuiſſe Iudæos in nocte feriæ ſextæ propter Sabbathi feſtiuitatem, ſolennem aliquam cœnam inſtituere. Conſtat enim ex Tertulliano libro quinto contra

Beda. *Cæſar Bar.* *1 Cor 5.* *Auguſt.* *Reſponſio.* *Cœna pura quid.* *Iren.* *Beda.* *Tertul.*

Marci,

Marci cap. 4. Iudæos inter alias feſtiuitates annumerare cœnas puras, quas ibi à ieiuniis diſtinguit. Et hactenus de fundamentis illatis pro prima ſententia.

[*Reſponſio ad argumēta ſecundæ ſententiæ. Matth. 27. Chryſoſt.*] In fundamentis ſecundę ſententiæ alia occurrunt exponenda teſtimonia, primum eſt illud Matthæi 11. *Non in die feſto.* Ad quod primum dicendum eſt cum Chryſoſt. homil. 80 in Matth. eos, qui hoc dicebant, non pietatis cauſa fuiſſe permotos, vt id dicerent, aut quia putarent id eſſe contra ſolennitatem diei feſti, ſed (vt ipſimet dixerunt) *ne tumultus fieret in populo.* Deinde quamuis nonnulli ex illis hoc conſilium dederint: ſed aliorum certe ſententia præualuit, præſertim cum Iudas vltro offerret ſeſe pollicitus Ieſum ſine tumultu, ac rumore tradere. Quod fere notauit Rupertus lib. 3. in Oſeam, circa illa verba: *Quieuit paulum ciuitas à commiſtione fermenti.* [*Rupert.*] Imo veriſimile eſt, Iudæorum principes maiori ex parte ſtuduiſſe, obſtinatoque animo voluiſſe Chriſtum in die ſolenni Paſchæ interficere, quando ex omnibus regionibus cogregati erant Iudæi Ieroſolymis, vt ſupplicium eſſet celebrius, ac notius. Quod diuina prouidentia in bonum conuertit, nam inde factum eſt, vt Chriſti innocentia, & veritas mortis ac reſurrectionis eius neminem poſſet latere, niſi voluntarie excæcari voluiſſet.

[*Magnus dies Sabbathi quid. Rupert.*] Secundus locus explicandus eſt de *magno die Sabbathi*, qui (vt ibi notat Rupertus) non propterea ita eſt appellatus, quod eſſet primus azymorum: ſed quia erat Sabbathum paſchale, & ſimul cum feſtiuitate Paſchæ coniungebatur azymorum obſeruatio, quod multum augebat diei ſolennitatem: tum propter dictam cauſam, tum etiam, quia quando illud Sabbathum occurrebat proxime poſt primū diem azymorum, non poterant Iudæi, qui Ieroſolymam conuenerant, longum iter agere, vt ad propria redirent, & ita reddebatur ſolennior ille dies Sabbathi propter magnam populorum frequentiam. [*Deut. 21.*] Adde præterea, quod Deuter. 21. præceptum erat, vt corpora eorum, qui ſupplicio afficiebantur eodem die de patibulo deponerentur. Aliunde vero inſtabat iam veſpera, in qua ſolennitas Sabbathi incipiebat, & quia cum illa cōiuncta erat feſtiuitas azymorum, ideo ſoliciti erant, ne cogerentur, aut in die Sabbathi corpora deponere, quod fortaſſe non licebat eis, maxime quando facile præueniri poterant, vel ea per totum diem in patibulis relinquere, quod & cōtra legem erat. & contra tanti diei ſolennitatem.

[*Obiectio.*] Dices, maior erat ſolēnitas primi diei azymorum, quam ſolennitas Sabbathi, etiamſi in ſecundum azymorum incideret. Rurſus grauius erat corpora hominum in patibulis ponere, & interficere, quam ibi iam poſita relinquere, ergo, ſi hoc poſterius tanta ſolicitudine vitarunt Iudæi, multo magis prius. [*Reſponſ.*] Reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, quod non caret dubitatione, quia dies Sabbathi, quoad aliquas actiones & circumſtantias feſtiuior erat (vt ex ſupra dictis colligi poteſt) negatur conſequentia. Quia nō erat æqualis affectus Iudæorum. Antequam enim Chriſtum interficerent, vehementi paſsione, & affectu mortis eius impellebantur, & ideo nihil de feſti ſolennitate curabant, dummodo mortem eius accelerarent: poſtquam vero deſiderium expleuerunt ſuum, neque amplius haberent, quod aduerſus Chriſtum machinarentur, religionem, dieique feſtiuitatem ſimulare voluerunt.

[*Dubium.*] Tertio loco exponendum eſt, quomodo in die feſto potuerunt fieri à Iudæis omnia, quæ de paſsione Chriſti Euangeliſtæ narrant? [*Reſponſio.*] Et primum quidem de Iudæis hoſtibus Chriſti dici poteſt, eis non fuiſſe prohibitum cauſam dicere in die feſto, & mortem procurare: ſed exequi, iuxta illud Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quenquam*, quod dictum à Iudæis eſſe propter diem feſtum, ſupra cum Cyril. Chryſoſto. & Auguſt. docuimus. [*Ioan. 18. Cyril. Chryſoſtom. Auguſt.*] Supponebant ergo Iudæi ſibi licere petere in die feſto mortem Chriſti, quod faciebant, cum eam exequi recuſarent, quia non licebat. Secundo dici poteſt eos actos eſſe incredibili odio, & inuidia in Chriſtum, adeoque fuiſſe obcæcatos, vt exiſtimarent magnum ſe obſequium præſtare Deo, interficiendo eum, quem Deo blaſphemum, & genti ſuæ valde pernicioſum iudicabant: aliunde vero timebant populi tumultum, quia ſciebant eum habere plures diſcipulos, à quibus diligebatur, verebantur denique ne alia ratione elaberetur è manibus, ſicut alias ſæpe fecerat, & ideo nacta opportunitate, eam neque breuiſsimo tempore differre voluerunt. Cuius voluntatis nonnulla ſigna prius dederant. Nam Ioan. 7. in die feſtiuitatis ſcenopegię voluerunt eum comprehendere, idemque tentarunt poſtea in die magno, ſeu octauo feſtiuitatis. [*Ioan. 7. & 10.*] Et Ioan. 10. in alio die feſto eum lapidare tentarunt, vbi iam non tantum procurare, ſed exequi mortem eius volebant in die feſto, ſicut Num. 25. tranſgreſſor Sabbathi eodem die lapidatus eſt. [*Num. 25.*]

[*Dubium.*] Deinde de mulieribus, vel aliis perſonis, quæ ex pietate Chriſti corpus eodem die ſepulturæ mandarunt, reſpondetur facile, ea opera non fuiſſe ſeruilia, [*Reſponſ.*] ſed charitatis, & pietatis, & ideo non fuiſſe prohibita in illo die (vt ſupra probatum eſt) ſecus vero erat de die Sabbathi, in quo non ſeruilia opera, ſed ſimpliciter opera prohibebantur, vt patet Exod. 16. 20. & ſequentib. [*Exod. 16. & 20.*] Quod abſolute de omnibus operibus Iudæi intelligebant, & ſaltem intelligi de laborioſis poteſt, quorum magna neceſsitas occurrebat, ſeu quæ ſine incommodo differri, aut præueniri nō poterant. Deniq; quod de mulieribus additur, quæ parauerunt aromata, vt Chriſtum iam ſepultum vngerent, quamuis eandem poſsit admittere reſponſionem: [*Aromata ad vngendum Chriſti corpus mulieres quando parauerint.*] probabile tamen eſt eas non id feciſſe eodem die, quo mortuus eſt Chriſtus, ſed die ſequenti poſt occaſum ſolis finita iam Sabbathi feſtiuitate. Marcus enim cap. 16. expreſſe dicit: *Et cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.* [*Marci 16.*] Vnde quod Luc. c. 23. *Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta, & Sabbatho quidem ſiluerunt ſecundum mandatum,* [*Luc. 23.*] vel intelligendum eſt per anticipationem (vt exponit Innocent. 3. libr. 4. de myſte. miſſæ ca. 4.) vel certe intelligi poteſt, quædam paraſſe illo die Veneris, antequam ſol occideret, & Sabbathum inciperet, quæ domi habebant, vel ad manum facile habere poterant: [*Innocent. 3.*] plura vero emiſſe poſtea die ſequenti finita Sabbathi feſtiuitate.

SECTIO V.

Qua die hebdomadæ, & menſis Chriſtus Dominus fuerit mortuus.

Dvbitatio hæc facile poteſt ex dictis in præcedenti ſectione definiri. Nam quod attinet ad priorem partem, ex dictis plane ſequitur Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, hoc eſt, die Veneris, quod aperte conſtat ex Euangelio. [*Feria ſexta Chriſtus moritur.*] Dicitur enim Matth. 27. Chriſtus crucifixus, & ſepultus *in die paraſceues*, & Marc. cap. 15. addit. *Quod eſt ante Sabbathum.* [*Matth 27. Marci 15. Luc. 23.*] Et Lucas cap. 23. *Erat* (inquit) *Paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat*, loquitur autem de die, & hora ſepulturæ Chriſti, dixit autem illuxiſſe Sabbathum, quia erat prope occaſum ſolis, in cuius crepuſculo Sabbathi feſtiuitas incipiebat. Denique Ioan. cap. 19. dicit depoſitum fuiſſe Chriſtum de cruce eodem die, quo ſepultus eſt, ne in cruce Sabbatho maneret, conſtat ergo crucifixum eſſe die Veneris. [*Ioan. c. 19.*] Quod enim quidam exponere conati ſunt *Sabbathum* ibi non ſignificare propriè, & in rigore ſeptimam diem hebdomadæ, ſed Paſchæ feſtiuitatem, inauditum eſt, & omnino falſum, atq; cōtra propriā ſignificationē *Paraſceues* & *Sabbathi*: & procedit ex falſo fundamento, ſc. diem proximum poſt mortē Chriſti fuiſſe feſtum

Dies veneris in Eccleſia cur venerabilis, ac celebris. *Auguſt.* *Hierony.* *Clem Pap.* *Orig.* *Epiphan.* *Tertul.* *Auguſt.*

Paſchæ. Repugnat deniq; communi ſenſui, & traditioni Eccleſiæ, quę ſextum diem hebdomadę ſpecialiter veneratur, ac celebrat, eo quod Chriſtus Dominus in eo ſit mortuus, vt tradidit etiam Auguſt. libr. de Trinit. c. 5. & epiſt. 115. ad Ianuarium c. 13. 14. & 15. qua etiam habetur inter epiſtolas Hieronymi tomo 9. Et eandem ob cauſam ab initio Eccleſiæ obſeruatum eſt, vt fideles eo die à carnibus abſtineant, vt conſtat ex Clemente lib. 5. Conſtit. c. vlt. & lib. 7. c. 22. alias 24. & Ignatio epiſtola octaua ad Philippenſes iuxta finem, Clemente Alexandrin. libr. 7. ſtromat. ſatis poſt medium: Origene homilia 10. in Leuitic. circa finem, Epiph. hæreſ. 25. & in Anchorato, Tertulliano contra Pſychicos cap. 1. & nono, Auguſt. epiſt. 86. ad Caſulanum. Qui addunt etiam feria quarta ſolitum eſſe ſeruari ieiunium, quia in ea coactum eſt concilium, in quo de morte Chriſti definitum eſt. Propter quæ Beda lib. de ratione computi capite 17. libr. de ratione temporum capite 45. *Nulli* (inquit) *Catholico dubitare licet Chriſtum feria ſexta fuiſſe occiſum.* Et ad id prodeſt congruentia ex Irenæo lib. 5. contra hæreſ. ca. 23. Quia decuit Chriſtum eadem mori die, qua homo creatus eſt, quia pro illo redimendo, ac veluti recreando moriebatur: conſtat autem ſexta die hominem fuiſſe creatum: imo arbitrantur multi eodem die peccaſſe, de quo aliâs. Contra hanc autem veritatem occurrebat difficultas de die Pentecoſtes, ſeu aduentus Spiritus ſancti, quomodo potuerit eſſe Dominica dies, ſi Chriſtus feria ſexta mortuus eſt: ſed hanc tractabimus commodius infra agentes de die reſurrectionis.

Beda. *Irenæ.*

Circa poſteriorem partem quęſtionis, non eſt ſermo de lunari menſe. Iam enim diximus Chriſtum in primo menſe, quem luna confecit poſt ęquinoctium vernale, die illius quinta decima, fuiſſe crucifixum, ſed eſt ſermo de menſe ſolari. Et ratio dubij eſt. Quia primus menſis lunaris partim in Martium, partim incidit in Aprilem, & interdum plures dies vnius menſis, interdum vero plures alterius complectitur, & ideo res dubia eſt, an in Martio, vel in Aprili, & quoto die alterutrius menſis Chriſtus obierit. Vnde quidam dixerunt Chriſtum mortuum eſſe in menſe Aprili, alij in die 16. (vt refert Marcellus Francolinus lib de horis canonicis cap. 74.) alij in die ſecundo, alij vero in die tertio, quæ ſentētia à multis recētioribus probatur. Quia recte ſeducta ratione per tabulas Regis Alfonſi, & per computationem Eccleſiaſticam ex aureo numero, & literis Eccleſiaſticis, anno trigeſimo quarto ætatis Chriſti, & per aliquot annos ante, & poſt illum, dies decimæ quintæ lunæ non incidit in feriam 6. hebdomadæ, neque in menſe Martio: reperitur autem incidiſſe in prædictum diem Aprilis. Ita Abulenſ. 2. parte defenſorij capite decimotertio, & Ioannes Lucidus libro de vero die paſsionis Chriſti, cap. 9. & 12. Alij vero dixerunt Chriſtum eſſe mortuum in menſe Martio. Sed inter eos eſt magna varietas in aſsignando die, vt Beda etiam attigit lib. de ratione temporum cap. 59. vbi ait, quoſdam ſenſiſſe Chriſtum eſſe mortuum vigeſima ſexta die Martij, in quam ſententiam poteſt citari Epiphan. lib. 4. cap. 10. iuxta communem lectionem quæ habet, ſeptimo Calendas Aprilis Chriſtum fuiſſe mortuum, quam etiam ſequitur Onuphrius in Chronico, anno Chriſti 34. Alij dixerunt Chriſtum mortuum fuiſſe trigeſima die Martij: alij è contrario in die ſeptima: alij in 18. vt refert Epiphanius hæreſ. 50. vbi ipſe dicit fuiſſe in vigeſima ſecunda. Anſelmus vero ſupra Matth. capite 27. affirmat in vigeſima prima. Alij referunt Theophylum Cæſarienſem aſſerentem mortuum fuiſſe in 24. vt colligitur ex Beda libro de æquinoctio vernali in fine, vbi ex eodem Theophylo, cum concilio ſub illo congregato, refert Chriſtum reſurrexiſſe ſeptimo Calendas Aprilis, hoc eſt vigeſima ſexta die Martij, vnde fit mortuum eſſe die vigeſimo quarto, ſeu nono Calendas Aprilis. Vnde quod ibi dicitur iuxta hanc ſententiam Chriſtum paſſum eſſe ab vndecimo Calendarum Aprilis, hoc eſt, die vigeſima ſecunda Martij, intelligendum videtur, non, quod eo die fuerit comprehenſus, ſed quia eo die in concilio definitum eſt à Iudæis, vt Chriſtus moreretur. Alias ſi Chriſtus vndecimo Calendas fuiſſet cōprehenſus, ſequenti, id eſt, decimo Calendas fuiſſet mortuus, vnde ſi non reſurrexiſſet niſi ſeptimo Calendas, duobus diebus integris iacuiſſet in ſepulcro, quod fidei repugnant, vt inferius oſtendemus.

Mar. Fran. *Abulenſ.* *Ioan. Luc.* *Beda.* *Epiphan.* *Onuphr.* *Anſelm.* *Theo. Caſ.*

Sed interpretatio durior videri aliquantulum poteſt, quia ibi dicitur Chriſtus paſſus ab vndecimo Calendarum Aprilis, quia ea nocte à Iudæis traditus eſt. Et ideo potius dicendum videtur mendoſos eſſe codices, in quibus legitur ſeptimo Calendas reſurrexiſſe, nam legēdum eſt, octauo Calendas, vt emendatiores codices habent, & vt ex antecedentibus, & ſequentibus facile poteſt quiſque conijcere. Quia ſolum tres dies ibi numerantur ab initio paſsionis vſque ad reſurrectionem.

Iuxta hanc ergo veram lectionem, & interpretationem, ex ſententia huius authoris, & Concilij cum eo congregati, die vigeſima tertia Martij mortuus eſt Chriſtus: & ita refert, & ſequitur hanc ſentētiam Theophylact. idem Beda libr. de ratione temporum cap. 65. & idem colligitur ex cap. 45. & 59. Ex quibus locis etiam conſtat olim Eccleſias Galliæ ſequutas fuiſſe hanc opinionem. Quæ fuit etiam ſententia nonnullorum Patrum, Euſebij Cæſarienſis, vt eſt apud Turrianum libro 5. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 16. & Lactantij libro quarto diuinarum inſtitutionum ca. 16. Nam licet in quibuſdam codicibus legatur, Chriſtum mortuum eſſe ante ſeptimam diem Calendarum Aprilis, tamen emendatiores habent ante diem decimum, id eſt, decima die ante Calendas Aprilis, quæ eſt vigeſima tertia Martij. Et eandem ſequitur Anſelmus libro ſecundo de imagine mundi c. 7.

Beda. *Euſeb. Caſ.* *Turrianus.* *Lactant.*

Vltima denique ſententia frequentius recepta & vſitata eſt, Chriſtum mortuum eſſe die vigeſima quinta Martij. Hanc (vt inquit, Beda libr. de ratione tempor. capite 28. & 45.) plures Eccleſiæ magiſtri, & Doctores Eccleſiaſtici tradiderunt. Inter quos eſt Auguſt. lib. 4. de Trinitat. cap. 5. & 18. de Ciuitat. cap. vltimo, & libr. 83 quæſtionum, quæſtione 56. Chryſoſtom. ſermone quodam de natiuit. Ioann. Baptiſtæ. Tertullian. libr. contra Iudæos capite 8. quam ſequuntur, Diuus Thomas ſuper Ioann. cap. 2. Antoninus, Platina, Vſuardus, & alij.

Anſelm. *Beda.* *Auguſt.* *Chryſoſtom.* *Tertul.* *D. Thom.* *Antonin.* *Platina.* *Vſuard.*

Inter quas ſententias nullum conſtans iudicium ferre poſſumus, quia pendet vel ex humana hiſtoria, vel ex tabulis aſtronomicis, & in vtroque eſt ſumma varietas, & ita res eſt incerta. Quare conſultius eſt vel iudicium differre, vel cum vltima, vt pote communiore, magiſque recepta ſententia loqui.

SECTIO VII.

Qua hora Chriſtus Dominus paſſus ſit, ac mortuus.

HÆc ſola quæſtio ſupereſſe videtur, quæ ad hanc temporis circumſtantiam plene explicandam pertineat. In qua primum inquiri poteſt, qua hora Chriſtus Dominus comprehenſus fuerit. Deinde qua hora cruci affixus, quave mortuus. Reliquum enim temporis ſpatiū quod in aliis paſsionibus eius myſteriis poſitum eſt, ſatis ex Euangeliſtis, & ex hactenus tractatis, tractandiſque conſtabit.

Quota noctis hora comprehenſus ſit Chriſtus. *Chryſoſt.*

Ex tribus autem quæſtionibus tactis, prima facile expediri poteſt. Quia cum Euangeliſtæ nihil expreſſe dicant, coniectura ſolum vti poſſumus ex iis quæ ipſi referunt. Quibus recte perpenſis, ac conſiderantis veriſimilis videtur ſententia, quæ ex Chryſoſtomo colligitur hom. 84. in Matth. & 72. in Ioan. Chriſtum comprehenſum eſſe hora noctis intempeſta, vna

vna fortaſſe, vel altera hora ante noctis dimidium. Quia poſt ſolis occaſum Chriſtus cum diſcipulis ad celebrandam legalem cœnam diſcubuit, iuxta illud
Luc. 22. Luc. 22. *Facta hora diſcubuit*, cum nec anticipare debuerit tempus à lege præſcriptum, neq; exequutionem eius differre. Poſt cœnam autem agni diſcipulorum pedes lauit Poſtea ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit: deinde cœnam vſualem, & cõmunem cum diſcipulis mandauit, ne poſtea longum ſermonem, quem Euangeliſta Ioannes refert, cum eis habuit, ac tandem *hymno dicto exiuit in montem Oliueti*. Quæ omnia certe non potuerũt paucioribus, quam tribus, vel fortaſſe etiam quatuor horis perfici. Rurſus in itinere vſque ad hortum aliquid temporis conſumptum eſt: orando autem in horto videtur integram feciſſe horam, antequam primo ad diſcipulos reuerteretur, eoſque dormientes inueniret. Nam eis tunc dixit, *Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* & tamen
B poſtea rediit, & orauit ſecundo, & tertio: ergo cum poſt hæc omnia comprehenſus ſit, recte coniectamus ſumma nocte fuiſſe comprehenſum. Vnde cum
Matth. 26. Aug. ait li. 3. de conſen. Euang. c. 13 adhuc noctis pri-
Auguſt. mas partes fuiſſe, quando Chriſtus à Iudæis apprehenſus eſt, exponendus eſt, per primas partes noctis intellexiſſe eas, quæ mediam noctem antecedunt. Quod etiam colligi poteſt ex probatione, quam ſubiungit, ſcilicet quia quãdo Chriſtus ad domum Annæ peruenit, nondum gallus cantauerat. Inde enim ſolum colligi poteſt nõdum fuiſſe mediam noctem,
Chryſoſtom. vnde Chryſ. ſupra, tractans verba Chriſti, *Non cantabit gallus*, &c. colligit ex illis verbis galli cantum non longe abfuiſſe ab illa hora. *Quia iam* (inquit) *ſecunda*
Gab. *vigilia agebatur*. Quod vero Gab. lect. 13. in Can. dicit, Chriſti paſsionem quantum ad violentiam ab ex-
C trinſeco illatum hora noctis tertia incepiſſe, in qua Iudæi violentas manus in Dominum iniecerunt, nõ eſt ab hac ſententia alienum. Nam hora tertia comprehendebat totam ſecundam vigiliam noctis: nam prima durabat per tres primas horas noctis ſecundum noſtram computationem: ſecunda vero protendebatur à fine primæ vigiliæ vſque ad mediam noctem, & tota illa dicebatur *hora tertia*, ſeu *ſecunda vigilia*, in cuius dimidio tempore, ſeu circa finem eius comprehenſus eſt Dominus.

Dubium: In ſecundo puncto grauior eſt difficultas propter apparentem contradictionem, quæ in Euangeliſtis
Ioan. 19. eſſe videtur. Ioann. enim cap. 19. plene indicat Chriſtum fuiſſe crucifixum hora ſexta. Dicit enim horam quando Pilatus ſedit pro tribunali, vt ſententiam
D mortis in Chriſtum diceret, fuiſſe quaſi ſextam: vnde colligere licet, quando crucifixus eſt, fuiſſe iam horam ſextam. Quod etiam ex Matth. colligi poteſt,
Matth. 27. nam c. 27. dicit. *A ſexta hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam*, & illa expleta
Luc. 23. ſtatim fere mortuum eſſe Chriſtum. Lucas vero ait, *Erat hora fere ſexta, & tenebræ factæ ſunt*. In contrarium
Marc. 15. vero eſt, quia Mar. c. 15. expreſſe dicit. *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*, & tamen poſtea ſubdit, hora ſexta factas eſſe tenebras. Quæ diuerſitas in narratione Euangeliorum tam aperta contradictio nonnullis viſa eſt, vt dixerint alterius Euangeliſtæ codicem eſſe mendoſum. Quia ſigna (inquiunt) qui-
E bus numerus ternarius, vel ſenarius Græce ſcribitur, ſimillima ſunt, & ita facile potuit vnum pro alio tranſcribi. Quam ſententiam ita indefinite retulit
D. Thom. D. Thom. ſup. qu. 46. art. 9. ad 2 & neque illam reprehendit, neq; declarat, in quo Euangeliſtarum mendum accideret, tamen in commentariis Hieronymi
Hieronym: ſuper Pſalm. 77. legimus, textum Marci fuiſſe corru-
Caietan. ptum. Quam ſententiam ſequuti ſunt Caietanus,
Six. Sen. Marc. 15. Sixtus libr. 6. Bibliot. annot. 131. & Canus li-
Canus. bro 2. de locis cap. 18. ad 5. qui falſo eandem opinionem Theophyl. attribuit. Hic enim author Marc. 15. ſimpliciter affirmat Chriſtum crucifixum eſſe hora tertia, & Ioan. 19. idem cõfirmans potius in aliam

A ſententiam inclinat, quod error acciderit in Euangelio Ioannis, vt pro *tertia ſexta* ſit poſitum, quamuis Theophylact. ſolum referendo procedat. Neutra *Theophyl.* tamen harum euaſionum eſt à nobis admittenda. Primo, quia ſi hoc modo licet ſine alio fundamento ſcripturam corrigere, nihil erit firmum. Secundo & maxime, quia in nullis codicibus, nec Græcis, nec Latinis eſt vlla diuerſitas lectionis in Marco, vel in Ioanne, vt Eraſmus, & alij expoſitores fatentur, & *Eraſm:* conſtat ex Auguſtino infra citando, Beda, & aliis ex- *Auguſt.* poſitoribus Euangeliorum. Atq; idem fuiſſe ab ini- *Theoph:* tio naſcentis Eccleſiæ inde licet coniicere, quoniam *Beda.* ex antiquiſsimis Patribus quidam dicunt Chriſtum crucifixum hora tertia, vt Teleſphorus in epiſtola *Teleſpho:* decretali, & habetur in cap. *Nocte ſancta*, de conſecra. *Pap.* d. 1. & apud Burchardum libro 3. decreti capite 63. Ambroſ. in hymno, qui in Eccleſia Mediolanenſi ſic *Ambroſ.* canitur.

Iam ſurgit hora tertia,
Qua Chriſtus aſcendit crucem.

Et Cyrillus Ieroſolymitan. cat. 13. *Crucifixus* (inquit) *Cyr. Ieroſol.* *hora tertia*, Hieronymus in Marcum (ſi tamen ipſe eſt *Hieronym.* author) qui etiam id confirmat. Poſtquã enim Chriſtus cruci affixus eſt, illudebatur à prætereuntibus, qui capita mouebant, quod non potuit accidere poſt horam ſextam, quando tenebræ terram ſuffuderant, ergo oportuit antea, ſcilicet hora tertia fuiſſe crucifixum. Alij vero dixerunt fuiſſe crucifixum hora ſex *Clem Pp.* ta, vt Clemens lib. 5. Conſtit. c. 13. alias 16. & lib. 4. cap. *Ignat.* 34. aliàs 40. Ignatius epiſt. 2. ad Trallianos. Cyprian. *Cyprian.* lib. de oratione Dominica. Iſidorus libr. 1. de Eccle- *Iſidor.* ſiaſticis officiis cap. 19. Athanaſ. lib. de Virginit, *Sexta* *Athanaſ.* *hora* (inquit) *celebrato preces cum pſalmis, quoniam hac hora filius Dei ſublatus eſt in cruce*. Quæ diuerſitas inter ſanctos Patres quamuis rei difficultatem augeat, tamen aperte oſtendit eos ita legiſſe codices Euangeliorum, ſicut nos legimus.

Addo præterea ſine fundamento dici, hunc errorem accidiſſe propter ſimilitudinem, & facilem mutationem ſignorum numeralium, tum quia neque inter ea ſigna eſt tanta ſimilitudo, vt facile mutari potuerint: tum etiam, quia non conſtat eas voces ſcriptas fuiſſe ſignis numeralibus, & non potius propriis literis, ac vocibus, vt nunc in Græcis codicibus habentur. Sit ergo certum, contextum Euangeliorum non eſſe mutandum, nec corrigendum. Quo poſito duo videnda ſunt, primum quomodo res ipſa ſe habeat: deinde vero quomodo Euangeliſtæ ſint in concordiam redigendi.

Dicendum eſt igitur, Chriſtum Dominum fuiſſe crucifixum in meridie, vel prope, ſeu (quod idem *Hora ſexta* eſt) hora ſexta diei, vel circa illam. Hanc con- *in meridie* cluſionem in primis probat textus Ioannis, cuius *crucifixus eſt Chriſtus.* veritas nulla alia ratione poteſt defendi, aut conſiſtere, vt videbimus. Secundo, eandem concluſionem probant teſtimonia Patrum ſupra allata, & communis ſenſus, ac traditio Eccleſiæ, quæ habet Chriſtum ante mortem tribus horis in cruce pependiſſe: conſtat autem mortuum eſſe hora nona, vnde fit crucifixum eſſe in ſexta. Tertio id poteſt explicari ex diſcurſu paſsionis Chriſti. Referunt enim Euangeliſtæ, Iudæos ſummo mane, id eſt, prima hora illius diei concilium iniiſſe, atque in illud Chriſtum adduxiſſe, eumque iterum examinaſſe, an eſſet Chriſtus, ac poſtea deluſiſſe eum ligatum ad Pilatum: vbi primum facta eſt accuſatio Iudæorum, & variæ interrogationes, ac reſponſiones inter eos, & Pilatum, & inter Pilatum, & Chriſtum, quæ omnia ſi recte penſentur plus quam primam diei horam integram requirunt. Deinde miſſus eſt Chriſtus ad Herodem, apud quem iterum accuſatur ab Scribis, & illuditur ab Herode cum exercitu, & veſte alba induitur, & ad Pilatum remittitur, in quibus neceſſe fuit aliam horam, ſcilicet ſecundam diei conſumi. Poſtea inſtruitur

noua

A noua accuſatio, & examinatio cauſæ apud Pilatum, varij ſermones, & colloquia vltro, citroque miſcentur, datur que Iudæis optio, vtrum vellent liberari, Barabbamne, an Chriſtum, & principes perſuaſerunt populo, vt peteret Barrabam, & tunc primum aperte clamauerunt de Chriſto. *Crucifigatur.* Atque ita in Officio de cruce Chriſti à Pio V. probato ſic dicitur.

Off. Pij V.

Crucifige clamitant hora tertiarum.

Circumferuntur etiam verſiculi quidam de horis Eccleſiaſticis, ab omnibus recepti, in hunc modum:

Prima replet ſputis, cauſam dat tertia mortis.

Hæc ergo omnia in tertia hora facta ſunt, & vel tota, vel magna pars eius in his elapſa eſt.

Poſt illam vero acclamationem Iudæorum Chriſtus Dominus flagellatus eſt, & poſtea iterum ductus à cohorte in prætorium, & exutus propriis veſtibus & chlamyde coccinea circumdatus, & ſpinis coronatus, & à militibus variis modis illuſus. Quæ certe omnia non potuerunt breuiori tempore, quam tota hora quarta expedire. Poſtea à Pilato populis oſtenditur, quando Iudæi iterum clamauerunt: *Tolle, tolle, crucifige eum,* & illud: *ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit.* Quo audito Pilatus *magis timuit,* atque iterum Chriſtum ſecum introduxit, longumque cum illo ſermonem habuit, rediitque poſt ad populum cupiens liberari eum, & poſt nonnullas interrogationes, ac reſponſiones, tandem ſententiam mortis in eum tulit hora quaſi ſexta (vt Ioan. dixit) quia ſi rerum ſeries ſpectetur, neceſſe eſt, vt minimum horam quintã tunc fuiſſe tranſactam, vel inſtaſſe finem eius. Deinde ſuſceperunt Ieſum, & iterum illuſerunt, & exuerunt chlamyde, & propriis veſtibus induerunt, atque in Caluariæ locum adduxerunt, angariaueruntq; in via Simonem Cyrenenſem, & Chriſtus orationem habuit ad mulieres. Quę omnia iter retardabant, ac tandem peruentum eſt ad locum Caluarię, vbi prius obtulerunt ei myrrhatum vinum, quod eſt ſignum aliquantulum quieuiſſe prius, quam eum crucifigerent. Non potuit ergo in his omnibus non inſumi alia integra hora: ergo non potuit Chriſtus ante ſextam horam, vel prope illam crucifigi. Nam quæ acta legimus illo die, non potuerunt paucioribus, quam ſex horis abſolui omnia.

Ioan. 16.

Supereſt ergo, vt ſecundo loco concordiam Euangeliorum exponamus. In quo primo occurrit difficilis locus Marci ſupra citatus. In cuius expoſitione plurimum laborauit Aug. lib. 3. de conſenſ. Euangel. c. 13. & tract. 117. in Ioann. & in lib. 65. quæſtionum q. 15. & in lib. quæſt. noui & veteris teſtamenti q. 65. & ſup. Pſalm. 63. circa illud. *Exacuerunt vt gladium linguas ſuas.* Qui duas excogitauit expoſitiones. Prima eſt, vt locus Marci ad literam intelligatur (vt ſonat) ſcilicet Chriſtum vere fuiſſe cruci affixum hora diei tertia: locum autem Ioannis non eſſe intelligendum de ſexta hora diei: ſed de hora ſexta paraſceues Paſchæ, quoniam Ioannes ita inquit. *Erat autem paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta*: per paſcha autem putat eſſe intelligendum ipſum Chriſtum, ſeu immolationem eius in cruce, quæ præparari (inquit) incepit hora nona noctis, à cuius initio computando vſq; ad tertiam horam diei, ſex præterlabuntur horæ. Erat ergo hora ſexta non diei, ſed præparationis veræ Paſchæ. Hæc vero expoſitio, nec ipſi Auguſtino admodum placet, nec probari vllo modo poteſt. Primo quia, quod de textu Marci dicitur, iuxta dicta non poteſt conſiſtere. Oſtenſum enim eſt Chriſtum non potuiſſe crucifigi hora tertia diei, computando durationem horarum, vt nos computamus, & ſumendo earum initium à principio diei. Secundo quia expoſitio Ioannis eſt nimis violenta, & metaphorica: tum quia nomen Paſchæ in propria ſignificatione id non ſignificat, neq; Euangeliſtæ vnquam eo ſenſu vtuntur ea voce: Tum etiam, quia modus

Teſtimonij Marci 15. de hora crucifixionis Chriſti

1 Expoſit. Auguſt.

Pſalm. 63.

ille computandi, & numerandi horas nunquam eſt vſitatus. Tum denique quia gratis dicitur, præparationem mortis Chriſti incepiſſe ab hora nona noctis. Nam ſi aliquod initium eius aſsignari poteſt, nõ poteſt eſſe aliud niſi comprehenſio Chriſti, quæ non incepit hora nona noctis, neque multo poſt illam (vt quidam ſcribunt) ſed potius multo ante illam, quia hora nona noctis iuxta hãc computationem eſt tertia poſt dimidiam noctem iuxta noſtram computationem. Quia ab hora nona vſq; ad diem tantum ſuperſunt tres horæ noſtræ, vt Aug. etiam ſupponit: oſtendimus autem ſupra Chriſtum ante mediam noctem fuiſſe comprehenſum.

2. Expoſitio Auguſtin.

Secunda expoſitio Auguſt. eſt, Ioannem eſſe intelligendum ad literam, vt ſonat: Marcum vero loquutum fuiſſe de crucifixione, non quando re ipſa B facta eſt in monte Caluariæ: ſed quando facta eſt à Iudæis, quantum in illis fuit, quando ſcilicet clamauerunt. *Crucifige, crucifige eum.* Quod factum eſſe hora tertia ſupra declaratum eſt, ac probatum. Hanc expoſitionem ſequitur Innocent. libro 5. de myſter. miſſæ c. 9. & D. Tho. ſupra, vtramque expoſitionem Aug. referens, huic magis adhærere videtur, ſicut & Beda in Ioann. & clarius in Marcum: vbi Theophyl. eandem referens expoſitionem non improbat. Nihilominus tamen probari nullo modo poteſt. Primo, quia propter ſolam petitionem, aut acclamationem Iudæorum, non poteſt proprie ac vere dici, Iudæos crucifixiſſe Chriſtum hora tertia, alioqui etiam dici poſſet, eum interfeciſſe ſummo mane, quãdo in ſuo concilio ſentẽtiam tulerunt, dicentes, *Reus* C *eſt mortis.* Imo ibidem dici poſſet in feria quarta, quãdo eandem ſententiam in alio concilio dixerũt. Eo vel maxime, quod decretum, vel petitio Iudæorum non erat cauſa efficax, nec ſufficiens crucifixionis Chriſti, donec Pilatus ſententiam diceret, ergo non ſolum proprie, verumetiam neq; impropria, & metaphorica ſignificatione dici poteſt Chriſtus crucifixus hora tertia propter ſolam petitionem Iudæorum, cum nondum Pilatus protuliſſet ſententiam, vſque ad horam ſaltem quintam, vt viſum eſt. Reſponderi poteſt, quamuis Pilatus nõ protulerit ſententiam hora tertia, ſedens pro tribunali & authoritate iudiciaria: tamen tunc incepiſſe oſtendere Iudæis voluntatẽ conſentiendi petitioni eorum: Cuius ſignum eſt, quia ſtatim præcepit eum flagellari, quæ erat veluti diſpoſitio quædam ad crucifixionem, iu- D xta legem Romanorum, (vt in ſuperioribus tractatum eſt) ergo extunc habuit animum illum crucifigendi, ſi non poſſet aliter ſatisfacere Iudæis. Propter quam fortaſſe cauſam Clemens, & Ignatius locis paulo ante citatis dicũt, hora tertia ſententiã mortis latam eſſe in Chriſtum. Et Athanaſ. dicto libro de Virginitate dicit, hora tertia adductum eſſe lignum crucis. Sed hæc in primis incerta ſunt. Nam potius quantum ex Euangelio cõiici poteſt) Pilatus erat eo tempore anceps & dubius, cupiebatque eripere Ieſum à morte, atque eo animo illum verberari iuſsit: Deinde (vt ea omnia concedamus) non ſatis ſunt ad explicandum textum Marci, qui aperte loquitur de E reali crucifixione in executione ipſa, non vero, de animi deliberatione, niſi magnam vim, & æquiuocationem tam litera patiatur: quam ipſa ſeries hiſtoricæ narrationis, quæ ſic habet. *Crucifigentes eum, diuiſerunt ſibi veſtimenta eius, quis quid tolleret, erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Vtrobiq; ergo de eadem crucifixione ſermo eſt. Præterea in vtroq; loco euidenter loquitur Marc. de militibus, de quib. ſermo eſt ab illis verbis: *Milites autem duxerũt eum, &c.* & de illis dicitur: *Percutiebant eum, illudebant ei, dabant ei bibere myrrhatum vinum, diuiſerunt veſtimenta eius, crucifixerũt eum,* & poſtea, *& cum eo crucifixerunt duos latrones.* Non ergo ſermo de Iudæis lingua crucifigentibus, nec de Pilato, animo, vel ſententia: ſed de militibus, manibus, clauiſque Chriſtum in cruce figentibus.

Ioann 19. *Innocent.* *D Thom.* *Beda* *Theophyl.* *Mar. 27.* *Clem. Pap.* *Ignat.* *Athanaſ.* *Marci 15.*

Tertia

3. Expoſitio. *Euthym.* *Catharin.*

Tertia ergo expoſitio eſt verba illa. *Erat autem hora tertia*, non eſſe coniungenda cum ſequentibus, *Et crucifixerunt eum*: ſed ſimpliciter, præciſe, ac per ſe ſumenda, referendaque ad tempus illud, in quo cœpit ſaluator pati à militibus Pilati. Ita Euthym. cap. 47. in Marcum. Quæ expoſitio placuit Catharino libro ſecundo in Caiet. Sed vix poteſt etiam mente concipi. Quomodo enim poſſunt efficire ſenſum verba illa interpoſita, quæ nec cum antecedentibus, nec conſequentibus connectantur? At quo fundamento dici poteſt illa hora tertia referri ad hanc vel illam actionē, vel paſsionem, ſi nihil dicitur factum in illa, ſed ſolum, quod erat hora tertia? Imo nec diuinari poteſt, quæ, vel quando fuerit hæc hora tertia. Addo falſum eſſe, quod dicit Euthym. Chriſtum cœpiſſe pati à militibus Pilati hora tertia. Nam ſi loquatur de initio poſt ſententiam latam, conſtat ex Ioanne fuiſſe horam quaſi ſextam. Si vero loquatur de initio paſsionis abſolute, & ante ſententiam conſtat fuiſſe multo ante horam tertiam, ſcilicet nocte præcedenti, vel ſummo mane, ſi ſermo ſit de iis, quæ Chriſtus paſſus eſt, poſtquam ductus eſt ad Pilati prætorium.

4. Expoſitio. Marcel.

Quarta expoſitio, quam ſolū inuenio apud Marcellum libr. de horis canon. capit. 23. eſt illud. *Et crucifixerunt eum*, non eſſe ſolum copulatiue interpretandum: ſed in vi aduerbij tempus ſignificantis, ita vt ſit ſenſus. *Erat autem hora tertia* non diei, ſed ex quo crucifixerunt eum, ita vt illis verbis ſignificauerit Marcus tribus horis Chriſtum in cruce pependiſſe viuum, dum milites diuidebant veſtimenta eius, illudebantq; ei, ac latrones crucifigebant. Sed hæc expoſitio auget potius difficultatem, quam explicet. Primo enim violenta eſt interpretatio illius copulatiuæ, & præter omnem vſum tam proprium, quam metaphoricum. Deinde illa, quæ Marcus ibi, & in ſequentibus verbis narrat eſſe facta, ante ſextā horam geſta ſunt. Nam poſt illa omnia dicit. *Et facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt*, ſi ergo iam tunc Chriſtus pependerat in cruce tribus horis, neceſſe eſt, vt hora tertia diei fuerit crucifixus, incidimus ergo in eandem difficultatem.

5. Expoſitio communis. *Lyr.* *Carthuſ.* *Gagneius.* *Durand.*

Quinta ergo, & communis, ac vulgaris expoſitio eſt, qua vtuntur Nico. Lyran. Dion. Carthuſ. Gagneius, & alij recētiores Euangelij expoſitores infra citandi, & Magiſt. hiſtoriæ Euangelij c. 166. citatur Durand. in Ration. Diui. offi. libr. 5. cap. 1. Sed hic potius ſequitur Augu. Ait ergo hæc opinio, Euangeliſtas de eadem re, atque de eodem tempore eſſe loquutos, quamuis ſub diuerſis rationibus, ſeu habitudinibus, diuerſis item nominibus vſi fuerint. Ad quod explicandum, aduertendum eſt primo, quando de tempore alicuius actionis loquimur, interdū ſolere nominari tempus, quod inchoatum eſt, ſeu actu fluit, quod dicitur *tempus currens*: interdum vero, quod immediate ante præceſsit, & iam eſt exactum, ſed quod immediate ſubſequitur, quando proxime diſtat, & vterque modus eſt proprius, vulgaris, & vſitatus. Sic enim quidquid fit poſt horam tertiam exptam ante inchoatam quintam, poteſt dici fieri hora quarta, etiamſi fiat in principio, vel fine illius: poteſt etiam dici fieri hora tertia, quia ſcilicet ante expletam quartam factum eſt. Quod maxime tunc habet vſus, quando initio quartæ horæ aliquid factum eſt. Et eadem ratione, ſi res fiat prope initium quintæ horæ, dici poteſt facta hora quinta, & præſertim ſi addatur particula diminuens, *quaſi* hora quinta.

Modi computandi horas diei varij.

Secundo eſt obſeruandum, horas diei, ac noctis variis rationibus diuidi poſſe ac numerari, primo à media nocte ad meridiem, & à meridie ad mediam noctem, aſtronomica numeratione, de qua conſtat non fuiſſe loquutos Euangeliſtas. Conſtat enim ex dictis, iuxta hanc numerationem crucifixum eſſe Chriſtum fere hora duodecima diei, cum eſſet tempus æquinoctij, & ſex horæ diei iam tranſiiſſent. Secundo numerando horas ab occaſu ad occaſum ſolis, ſicut Itali numerant, & hoc etiam modo conſtat non fuiſſe loquutos Euangeliſtas, quia iuxta eam rationem crucifixus eſt Chriſtus hora decimaoctaua. Tertio incipiendo numerationem horarum ab ortu ſolis, & ſigillatim numerando omnes horas, primam, ſecundam, tertiā, &c. & hoc modo intellexerunt Euangeliſtas ſcriptores omnes, qui opiniones priores ſequuti ſunt: tamen hoc modo non poſſunt in concordiam redigi, ſi de eadem re loquuntur, vt verè loquuntur. Quia hora tertia nullo ex ſupra dictis modis dici poteſt *quaſi ſexta*, cum longe ab illa diſtet. Supereſt ergo quartus modus, qui olim fuit in vſu apud Iudæos, qui tam diem, quam noctem in quatuor vigilias ſeu partes diuidebant, ſingulis tres horas aſsignantes. Ita tradunt multi, grauesque autores ſtatim referendi: in modo autem explicandi hanc diuiſionem non concordant.

Quidam ergo dicunt, primā illarum partium vocatam eſſe *Primam*, & duraſſe per tres primas horas diei, ab ortu ſolis numerando, & ſic conſequenter de reliquis, nam ſecundam illarū, quæ tres ſubſequentes horas complectebatur, vocabant, *tertiam*, aliam *ſextam*, aliam *nonam*. Quo ſuppoſito, eſt facilis expoſitio. Nam Chriſtus Dominus crucifigi potuit, ante inchoatam horā ſextam, ideſt, paulo ante meridiē, quando adhuc currebat hora tertia, id eſt, ſecunda pars diei, & ita potuit recte Marcus dicere crucifixum eſſe *hora tertia*. Quia vero illa hora tertia iam ad exitum tendebat, & hora ſexta proxime, atq; immediate inſtabat, ideo recte potuit dicere Ioan. *Erat hora quaſi ſexta*. Et hanc expoſitionem ſequuntur recētiores, Ianſ. in cōcor. c. 143. & alij quos Marcel. refert.

Ianſen. *Marcel.* *Obiectio.* *Ian. 11.*

Sed obijci ſolet contra hanc ſententiam Quia hic diuiſionis modus videtur gratis & ſine fundamento cōfictus, præſertim cum in Euangelio legamus Ioan. 11. *Nonne duodecim horæ ſunt diei?* vbi conſtat Iudæos ſolitos eſſe numerare non tantū prædictas quatuor partes diei: ſed duodecim horas tertio modo ſupra explicato. Vnde Ioan. 1. legimus: *Erat autem hora quaſi decima*, & Ioann. 4. *Heri hora ſeptima reliquit eum febris*, Et Matt. 20. *Circa vndecimam horam exijt*. Et cōfirmatur, quia licet admitteremus diuiſionem illam diei in quatuor partes, gratis diceretur, ſecundā partem vocatā eſſe tertiam horam, & tertiā ſextam, & quartam nonam: ſed primā, ſecundā, tertiam, & quartā. Primo quidem, quia nomen *hora*, nunquam in Scriptura ſignificat, niſi duodecimā diei partē, vt patet ex locis allegatis, ſicut quatuor partes, in quas nox diuidebatur, nōn dicebantur quatuor horæ, nec tertia, ſexta. &c. Sed prima vigilia, ſecunda vigilia, &c. Deinde quia ſi prima ex his partibus dicta eſt *Prima*, vel ex ordine ad alias partes, vel quia in prima hora incepit, cur ſecunda pars non eſt etiam, vel ſecunda hora appellata, ex ordine ad alias partes, vel certe quarta hora, ex ſui initio? quia, ſ. hora incipiebat, & eadem interrogatio fieri poteſt de tertia & quarta parte. Nec refert ſi quis fortaſſe dicat, diuiſionē hanc diei in quatuor partes fundamentum habere in antiquis Patribus, vt videre licet in Tertul. lib. de ieiunio ca. 10. & Cypr. lib. de orat. dominic. iuxta finem, Chryſ. ho. 59. ad populum, & Iſid. libr. de officiis Eccleſ. c. 19. qui tractantes de horis canon. ſeu de temporibus diei olim ſolemni ritu ad orationē deputatis, dicunt, diuiſū fuiſſe diē in huiuſmodi horas, & inſinuant traditionem eſſe antiquiſsimā, & à tempore Iudæorū ſeruatam. Quod etiam colligi poteſt ex illō Act. 11. *Petrus & Ioan. aſcendebant in templum ad horā orationis nonam*, & c. 10. *Aſcendit Petrus in ſuperiora, vt oraret circa horam ſextam*: & infra. *Orans eram hora nona in domo mea*. Hæc (inquā) reſponſio nō ſatisfacit: quia in citatis Patribus nunq̄ reperimus tertiam, ſextam, aut nonam plures diei horas amplecti: ſed ſolum ſingulis iſtarum horarū diei in ordine ad res diuinas, & offi-

Ioan. 1. & 4. *Matth. 20.* *Tertul.* *Cyprian.* *Chryſoſt.* *Iſidor.* *Act. 11.* *Act. 10.*

& officium orationis fuiſſe ſolenniores. Neque ex Scripturæ locis citatis videtur aliud poſſe colligi. Illud etiam difficultatē auget, quod neq; in Scriptura, neque in citatis Patribus fit vlla mentio primæ horæ, ſed tantum numerant tertiam, ſextā, & nonam, & interdum addunt veſperam, de qua etiam ſæpe fit mentio in ſacris literis. Vnde nouum quoque ſumitur argumentum contra prædictam diuiſionem dicto modo expoſitam. Quia ſi nona hora comprehendit decimam, vndecimam, & duodecimam horam diei vſq; ad occaſum ſolis, nullum diei tempus relinquitur, quod nomine veſperæ ſignificetur, niſi fortaſſe crepuſculum noctis, aut certe ſequitur nonam, & veſperam coincidere: neutrum autem conſonat tam iis, quæ ſupra dicta ſunt de veſpera, quam conſuetudini Eccleſiaſticæ, quæ in horis canonicis hæc tempora ſub hiſce nominibus diſtinguit.

Propter hæc alij, licet admittant illam diuiſionem diei in quatuor partes, multo aliter dictas voces explicant. Dicūt enim tertiam ſignificare eam partem, quæ durat per tres primas horas diei, & ad tertiam terminatur: ſextam autem vocari ſecundum partē, quæ fluit vſque ad finem ſextæ horæ: nonam vero ſimili proportione partem tertiam diei nuncupari, quæ in fine horæ nonæ abſoluitur: quartam autem partem diei, quæ decimam, vndicimam, & duodecimam horam diei complectitur, veſperarum nomine appellari. Ita docent Calixtus Placent. enarr. 46. ſuper Euangelia quadrageſimæ ſer. de Reſurrectione Domini, & Syluest. in Roſa aurea in ſer. diei Paraſceues, art. 3. & in ſumma, Verbo ieiunium q. 4. Marcel. dicto li. de horis Canonicis c. 21. Iuxta quam explicationem expediuntur facillime omnes dubitationes ſupra poſitę. Quia vnaquæque pars nomen accepit ab vltima hora in qua terminatur. Vnde quarta pars ab aliquibus vocatur etiam duodecima: ſed recte quoque vocatur *veſpera*, quia vergit ad occaſum ſolis. Hoc etiam modo aſsignatur fundamentum huius diuiſionis ſatis probabile. Sumpta enim eſt ex quatunr illis ſolennioribus horis ad orationē, vel ad res ſacras deſtinatis: & licet illæ voces *tertia, ſexta, & nona*, proprie ſignificet ſpeciales illas horas, quæ hiſce numeris notantur: tamen facile extendi potuerunt ad ſignificandum totum illud tempus, quod in illis horis terminatur, vel quia per orationem, quæ ſingulis illis horis fit, ſatis fit toti illi tempori, vel quia orationes illis horis aſsignatę toto illo tempore fieri poterant. Aut certe (quod in idem redit) deſcriptio diurni temporis per illas horas tanquam per notiores, & celebriores ſæpe fiebat, intermediis omiſsis, & quæ in his horis intermediis fiebant, dicebantur fieri in altera ex prædictis horis extremis, fortaſſe in ea, quæ minus diſtabat. Suppoſita ergo hac explicatione huius diuiſionis diei in quatuor partes, conciliantur prædicta loca hoc modo: Chriſtum crucifixum eſſe tempore intermedio inter tertiam, & ſextam horam, & ideo denominari potuiſſe ab vtroque extremo.

Cali. Plac. *Syluest.* *Marcel.*

Et hæc interpretatio eſt quidem probabilis, ſed non minores difficultates patitur quam præcedens. Primo quidem, quia ſi prima pars diei tribus primis horis concludebatur, difficile creditu eſt, proprie, ac vere dici potuiſſe factum eſſe hora tertia id, quod poſt horam integram, vel fortaſſe duas geſtum eſt. Vel è contrario, ſi ſecūda pars diei ſub ſexta concludebatur, non erat, cur Ioannes adderet *hora quaſi ſexta*, ſed ſimpliciter dicendum eſſet *hora ſexta*. Secundo (quod me magis mouet) iuxta hanc expoſitionem oportet dicerę Chriſtum fuiſſe crucifixum intra horam quartam diei, vel ad ſummum in initio quintæ: hoc autem incredibile videtur, ſi quæ ſupra notata ſunt de diſcurſu paſsionis attente penſentur. Deinde tota illa interpretatio tantum videtur quadam coniectura probabili niti. Si autem coniectura vti licet, poſſumus fortaſſe aliam non minus probabilem excogitare, ſcilicet tertiam, ſextam & horam nonam diei fuiſſe olim ſpecialiter ad orandum deputatas, & ideo fuiſſe notiores, & celebriores (vt ſupra probatum eſt.) Tamen quia homines facile aliquantulū anteponunt, vel poſtponunt actiones, quæ certis temporibus præſcriptæ ſunt, hinc fieri facile potuit, vt nomen *tertia* non tantum horam tertiam, ſed etiam antecedentem, & ſubſequentem complecteretur. Et eadem ratio eſt de ſexta, & de nona. Sicut nunc etiam, vulgari ſermone dicimus eſſe horā veſperam, quamuis paulo magis, vel minus diſtet. Et in hac ſignificatione hora tertia incipiebat à ſecunda hora diei, & finiebatur à quarta, & ſic de aliis: atque ita ſupereſt vndecima, & duodecima hora diei, quæ poſsint veſperarum nomine ſignificari. Et iuxta hunc modum fere eſt eadem conciliatio Euangeliſtarum: euitatur tamen prima difficultas. Quia hoc modo proprie poteſt dici Chriſtus crucifixus hora tertia: etiamſi in fine quartæ crucifixus ſit, quæ etiam dicitur *hora quaſi ſexta*, quia ſtatim à tempore quintæ horæ incipiebat ſexta, hoc modo, id eſt, in ordine ad orationem, vel ad res ſacras. Altera tamen difficultas eadem manet in hac ſententia, quia videtur tempus illud quatuor horarum breuius, quam vt potuerit in eo Chriſtus crucifigi.

Denique difficultates tactæ contra primum modum explicandi illā diei diuiſionem non ita vrgent, quin poſsit earum omnium ſufficiens ratio reddi, ſi commode explicetur. Vnde cum alias modus ille aptior ſit ad explicandos Euanangeliſtas & ſoluendas difficultates in hiſtoria paſsionis occurrentes, videtur præferendus. Et primum quod attinet ad fundamētum, vel authoritatem, in qua nitituor hæc partitio diei, eadem difficultas communis eſt huic modo, & cæteris. Atqui non dicimus diurnum tempus fuiſſe aliquādo diuiſum in quatuor partes æquales, quæ illis nominibus *prima, tertia, ſexta, & nona* ſignificentur, ſicut nox diuidebatur in quatuor vigilias, quia neque hoc nobis eſt neceſſarium, neque ſufficiens habemus illius fundamentū. Hoc ergo ſolum ex antiquitate ſumimus, illas horas, *tertiam, ſextam, & nonam* fuiſſe celebriores, fortaſſe quia erant ad orationem ſpecialiter deputatæ, atque ideo illarum vſum frequentiorem fuiſſe, magiſque vſitatum ad referendas actiones ſacras, ſeu tempora, in quibus fiebant. Vnde coiectamus extenſionē aliquā factam eſſe in vſu, & ſignificatione illarū vocum *tertiæ, ſextæ & nonæ*, vt plus temporis, quam ſingulæ, ac præciſæ diei horæ ſignificarent, quacunq; ratione id interpretemur. Deinde non refert, quod nomen primæ horæ non reperiatur apud antiquos in hac ſignificatione. Quod enim hæc ſententia aſſerit, ſolum eſt, tres primas horas diei non eſſe comprehēſas ſub nomine tertiæ, ſiue illud prima hora, ſiue ſimpliciter primum matutinum temp⁹, aut mane diei, ſiue alio modo appelletur. Rurſus poteſt aptiſsima ratio reddi horum nominū in prædicta ſignificatione. Tempus enim aſsignatum v. g. ad eam orationem, quam *tertiam* appellamus, erat hora tertia diei elapſa, ſeu audita: iuxta communem autem loquendi modum, quod faciendum eſt ſtatim audita hora tertia, propriiſsime dicitur fieri *hora tertia* Sic enim, qui docet, vel legit à ſigno horæ tertiæ, vſque ad ſignum horæ quartæ, proprie dicitur docere hora tertia. Ad hunc ergo modum illa oratio dicebatur fieri hora tertia. & inde extenſo vocabulo totum illud tempus dicebatur tertia hora, donec inchoaret ſexta, de qua, & de nona eadē ratio eſt, proportione ſeruata. Nec refert, quod illud temp⁹ quod *nonæ* adſcribitur, poſsit ēt *veſpera* appellari iuxta vſum ſcripturę, & Iudæorū. Quia nomen veſperæ non eſt deſumptum à tempore orationis, ſed aliunde, vt ſupra tractauimus. Quāquam etiam dici poteſt, etiam ſi dicamus horam nonam incepiſſe audito ſigno horæ nonæ, & currente iam decima, non oportere, vt totum tempus reliquum

quum vſq; ad finem diei dicatur hora nona. Nam ſi fortaſſe antea erat tempus aliquod orationi, vel ſacrificio veſpertino deputatum, incipiente illo tempore, poteſt dici finiri tempus nonæ. Iam enim diximus non oportere has voces ad ſignificandas æquales temporis partes eſſe extenſas: ſed vnaquæq; ſignificat tempus ſuæ orationi conſecratum, quod eandem denominationem retinet, donec tempus alterius orationis incipiat, ſiue illud æque diſtet, ſiue nō. Tandem non obſtat, quod in ſcriptura ſacra interdum fiat mentio aliarum horarum. Neq; enim negamus, quin Iudæi diuiderent diurnum tempus in duodecim partes, vel horas, quib⁹ ad metiēdas ſuas actiones vterentur: quin potius illa nomina *tertia, ſexta, & nona* horæ hanc diuiſionem ſupponunt, & ideo non eſt mirum, quod interdum fiat mētio aliarum horarum, præſertim quando agitur de integra diuiſione totius diei, vt in eo loco Ioan. 11. vel quando iuxta occurrētem materiam oportet proprium, ac indiuiſibile tempus, quoad fieri poſsit, indicare. Et hoc modo videtur locutus Petr. Act. 2. cum dixit, *Cum ſit hora diei tertia.* Ille enim propriiſsime de tertia hora diei videtur loquutus. Quia id erat neceſſarium ad rem, de qua agebat, ſcilicet vt oſtenderet non eſſe aptum tempus, in quo diſcipuli ebrij eſſe poſſent. Similiter in loco illo Ioan. 4. Regulus voluit conferre tempus verborum Chriſti cum tempore, in quo melius filius habuit, & ideo oportuit propriā horam ſeptimam deſcribere. Et idem fere eſt de alio loco Matth. 20. in quo oportuit declarare, operarios vltimo loco vocatos ſolum vna hora diei laboraſſe. Quod ergo dicimus, eſt, aliam deſcriptionem per horas ad orationem deputatas fuiſſe etiam valde vſitatam, vt ex aliis locis ſcripturę probauimus, & per ſe veriſimile eſſe, Euangeliſtas vſos eſſe hoc genere enumerationis: tum quia hoc apparet neceſſariū ad eorum concordiam: tum quia nō ſine cauſa, & myſterio ſolis illis vocibus vſi ſunt *tertia, ſexta, & nona.* Quia enim mors Domini erat res maxime ſacra, ac perfectiſsimum ſacrificium, ideo voluerunt illam deſcribere per horas diuinis rebus deſtinatas, quæ etiam illo tempore, quo ipſi ſcripſerunt, inter Chriſtianos obſeruabātur in memoriā paſsionis Chriſti, vt in eis ſpeciales orationes, ſeu horæ canonicæ recitarentur. Quocirca in re tam lubrica, & difficili hæc expoſitio videtur omnino probanda, dum alia aptior non occurrerit.

Horarum computatio inter Iudæos qualis. — *Act. 2.* — *Ioan. 4.* — *Matth. 20.*

Dubium. Luc. 23.

Adhuc vero ſupereſt difficultas ex verbis Luc. 23. dicentis: *Erat autem hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram*, cum tamen Ioan. dicat hora fere ſexta Pilatum ſediſſe ad iudicādum: quod neceſſe eſt factum eſſe ante illas tenebras, per horam ſaltem integram, & Matth. ac Marc. dicat tenebras ſeſe effudiſſe hora ſexta. Quæ difficultas faciliſsime poſſet expediri, ſi intelligerentur hæc loca de ſexta hora diei proprie, & in rigore. Nam (vt alibi ſupra notauimus) illud *quaſi* poteſt interdum minuere, & interdum addere, & ita in præſenti poteſt indicare, vel horam nondum inceptam, vel parum antea tranſactam. Ioannes ergo dixit *hora quaſi ſexta*, quia nondum erat incepta: Lucas vero quia paulò poſt tranſactam, ſeu auditam ſextam horam tenebræ factæ ſunt. Alij vero Euangeliſtæ dixerunt ſimpliciter *hora ſexta*, quia quod fit paulò poſt auditum ſignum alicuius horæ, in ea hora fieri dicitur, vt paulò antea notauimus. Quia vero dictum à nobis eſt, Euangeliſtas non numerare horas diei prædicto modo, ſed ſecūdum aliam enumerationem ſupra explicatam, ideo addendum eſt Ioannem dixiſſe, *hora quaſi ſexta*, quia maior pars totius temporis, quod ſub hora tertia cōprehendi poterat, tranſactum erat: quanq̃ fortaſſe integra hora diei deeſſet vſq; ad initium ſextæ horæ. Quando enim pluſquam dimidia pars præcedentis horæ tranſacta eſt, communiter ſolemus dicere, quaſi adeſſe ſequentem horam. Quod maxime in loquutione Ioannis locum habuit, quia illa hora cuius initiū proxime inſtabat, erat reuera hora ſexta diei, & in fine eius, quando ſcil. audiri ſolet ſignum vniuſcuiuſq; horæ, incipiebat ſexta hora, ſecundum aliam appellationem, quam diximus ſumptam eſſe in ordine ad orationem, ſeu res ſacras.

Quod vero Lucas dixit tenebras factas eſſe *quaſi hora ſexta*, dupliciter explicari poteſt, primo dicendo etiam tenebras inchoatas fuiſſe paulò ante auditum ſignum ſextæ horæ. Nam illa particula diminuens *quaſi*, poteſt magis, vel minus minuere, & ideo licet tempus, de quo loquitur Lucas, vt minimum diſtet per horam diei integram à tēpore, de quo loquitur Ioann. nihilominus potuit eodem verbo explicari. Alij vero Euangeliſtæ dixerunt tenebras factas eſſe *hora ſexta*, quia prope auditum ſignū eius factæ ſunt. Sed hæc Lucæ expoſitio vnam patitur difficultatē. Quia videtur neceſſarium, vt à crucifixione Chriſti, vſq; ad tenebras bonum aliquod temporis ſpatium interceſſerit, vt ſupra ex Hierony. ſuper Marcum argumentabamur. Diximus autem exponētes locum Marci, Chriſtum crucifixum eſſe, paulò ante ſextam horam, ergo non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri. Nam quod Canus dicit, Chriſtum crucifixū eſſe in initio ſextæ horæ diei, & tenebras inchoatas eſſe in fine eiuſdem horæ, non videtur poſſe conſiſtere cum narratione Ioannis, etiā iuxta ipſius Cani interpretationem. Nam ſi Pilatus ſentētiam dixit paulò ante initium ſextæ horæ, quomodo potuit Chriſtus crucifigi in initio eiuſdem horæ? Nō enim potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia, quę à prolatione ſententiæ vſque ad crucifixionem facta ſunt, vt ſupra deduximus. Poteſt ergo aliter exponi Lucas, tenebras cœpiſſe ingruere aliquanto tempore poſt ſextam horā inchoatam, ſed auditū ſignum illius, & ideo dixiſſe, *hora quaſi ſexta.* Quia non initio illius, ſed illa iā decurrente tenebrę factę ſunt. Quod non obſtat, quominus alij Euangeliſtę dicere potuerint, factas eſſe *hora ſexta*, & hoc modo interceſsit aliquod tempus inter crucifixionē, & tenebras, nempe aliqua pars horæ tertiæ in fine eius, & alia, quæ fluxit in principio ſextæ. Quod tempus ſatis eſt, vt in eo potuerint fieri circa Chriſtum crucifixū ea, quæ Euangeliſtæ narrāt facta eſſe ante initium tenebrarum.

Hieronym. — *Canus.* — *Hora mortis Christi.*

In tertio membro præſentis quæſtionis indagandum iam nunc eſt, quota hora Chriſtus ſit mortuus. Quod facile ex dictis decidi poteſt. Tres enim primi Euangeliſtæ ſignificant Chriſtum mortuum eſſe hora nona, & quamuis non declarent expreſſe, in principio ne, an decurſu illius: tamen ſatis clare ex eis colligi, ac probari poteſt in initio, vel paulò poſt, mortuum eſſe. Dicunt enim tenebras duraſſe vſque ad horam nonam: nimirum inchoatam, ſiue vſq; ad auditum ſignum horę nonæ. Nam licet illud ſignum reuera ſit finis naturalis horæ diei: tamen vocatur initium in ordine ad actiones, ſecundum communem modum loquendi, & menſurandi, vt ſupra notauimus. Deinde dicit Matth. Chriſtum circa horam nonā exclamaſſe, *Deus meus, Deus meus*, &c. & ſtatim ſubiungit mortem eius. Denique ab illo initio horæ nonæ vſque ad occaſum ſolis tantum tres horæ deerant: ergo non potuit Chriſtus mori multo poſt, quia ante ſolis occaſum fuit de cruce depoſitus, ac ſepultus, non potuerunt autem omnia, quæ facta leguntur à morte vſq; ad ſepulturam eius multo breuiori tempore, quam trium horarum fieri, vt facile patebit hiſtoriā Euangelicam conſideranti. Ex quo tādem colligitur (quod etiam Ianſenius annotauit) Chriſtum aliquantum plus tribus horis viuum in cruce pependiſſe. Quia (vt diximus) paulò ante ſextam crucifixus eſt, & tota hora ſexta, quæ (vt dictum eſt) tres horas diei complectebatur viuus permanſit in cruce, & tandem in initio horæ nonæ, (quod erat initium quartæ horæ à crucifixione ſua) vel paulò poſt mortuus eſt.

Matth. 27. — *Ianſen.*

QVÆSTIO LI.

De ſepultura Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſepultura Chriſti. Et circa hoc quatuor quæruntur.
Primo, vtrum conueniens fuit Chriſtum ſepeliri.
Secundo, de modo ſepulturæ eius.
Tertio, vtrum corpus eius fuerit in ſepulchro reſolutum.
Quarto, de tempore quo iacuit in ſepulchro.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri.

282. Inf. q. 52. art. 4. co. & opu. 3. c. 241 & 242 & op. 60 c. 20. pri & 1. Co. 15 lec. 1. c. 3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri. De Chriſto enim dicitur in Pſalm. 87. Factus eſt ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Sed in ſepulchro concluduntur corpora mortuorum, quod videtur eſſe contrarium libertati. Ergo non videtur fuiſſe conueniens, quod corpus Chriſti ſepeliretur.

2. Præterea. Nihil circa Chriſtum fieri debuit, quod non eſſet ſalutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad ſalutem hominum pertinere, quod Chriſtus fuit ſepultus. Ergo non fuit conueniens Chriſtum ſepeliri.

3. Præterea. Inconueniens eſſe videtur, quod Deus qui eſt ſuper cœlos excelſus in terra ſepeliretur. Sed illud quod conuenit corpori Chriſti mortuo, attribuitur Deo ratione vnionis. Ergo conueniens videtur, Chriſtum fuiſſe ſepultum.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 26 de muliere quæ eum inunxerat, opus bonum operata eſt in me: & poſtea ſubdit. Mittens enim hoc vnguentum in corpus meum ad ſepeliendum me fecit.

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit Chriſtum ſepeliri. Primo quidem ad comprobandam veritatem mortis: non enim in ſepulchro aliquis ponitur, niſi quando iam de veritate mortis conſtat. Vnde & Marci 15. legitur, quod Pilatus antequam concederet Chriſtum ſepeliri, diligenti inquiſitione cognouit eum mortuum eſſe. Secundo, quia per hoc quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit, datur ſpes reſurgendi per ipſum, his qui ſunt in ſepulchro: ſecundum illud Ioã. 5. Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Tertio, ad exemplum eorum, qui per mortem Chriſti ſpiritualiter moriuntur peccatis: qui ſcilicet abſconduntur à conturbatione hominum. Vnde dicitur Coloſ. 3. Mortui eſtis & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Vnde & baptizati, qui per mortem Chriſti moriuntur peccatis, quaſi conſepeliuntur Chriſto per immerſionem, ſecundum illud Roman. 6. Conſepulti ſumus cum Chriſto, per baptiſmum in mortem.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ſepultus, ſe inter mortuos liberum fuiſſe oſtendit, in hoc quod per incluſionem ſepulchri, non potuit impediri, quin ab eo reſurgendo exiuerit.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut mors Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem, ita etiam & eius ſepultura. Vnde Hierony. dicit ſuper Matth. Sepultura Chriſti reſurgimus. Et Iſa. 53. ſuper illud, Dabit impios pro ſepultura, dicit gloſ. id eſt, Gentes quæ ſine pietate erant, Deo, patrique dabit: quia mortuus & ſepultus eos acquiſiuit. (Glo. ord. ibi. ed h. eet.)

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in quodam ſermone Concilij Epheſini. Nihil horum, quæ ſaluant homines, iniuriam Deo facit: quæ oſtendunt eum non paſſibilem, ſed clementem: Et in alio ſermone eiuſdem concilij legitur. Nihil putat iniuriam Deus, quod eſt occaſio ſalutis hominibus: tu A *quidem non ita vilem Dei naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando ſubiecta poſſit eſſe iniuriis.*

COMMENTARIVS.

LItera huius articuli facillima eſt, & in corpore eius poſſet addi congruentia, voluiſſe Chriſtum ſepeliri, vt exemplo ſuo indicaret curam ſepeliendi mortuos honeſtam eſſe, & ad pietatem, & miſericordiam pertinere, quam etiam attigit D. Tho. ar. 2.

In ſolutione ad 1. de Chriſto explicat D. Thom. illud Pſalm. 87. *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuus liber.* Quod dicit recte accommodari corpori B Chriſti, quod in ſepulchro liberum fuit, quia impediri non potuit, quin exiret, cum vellet. Quam expoſitionem indicat Aug. in expoſitione illius Pſalm. dicens. *Inter mortuos liber eſt, qui carnem ſuam, tanquam ſolutum ab eis templum reſuſcitare poterat, cum volebat.* Hieronym. vero ibidem eadem verba de Chriſto interpretans, ad Chriſti animam ea referre videtur, dicens: *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vinxit, ſed ego vinctorum catenam propria virtute calcaui.* Eodem modo Ruffinus in expoſitione Symboli Apoſtolorum, *Euidentiſſime* (inquit) *de eo dicitur, Factus ſum, ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Nõ dixit, homo, ſed ſicut homo, quia etiam deſcenderat in infernum: ſed inter mortuos liber, quia à morte teneri non poterat.* Quæ tamen verba tam ad corpus, quam ad animam accommodari poſſunt. Eodem fere modo exponit C Cyprian. ſermone de paſſione Chriſti verſus finem. Tota vero hæc expoſitio allegorica eſt. Ad literam enim Dauid loquitur de ſeipſo; quando eum Saul, vel Abſalon ita affligebant, vt videretur à Deo derelictus. Vnde Baſilius, & Theodoretus ita interpretantur illa verba: *Inter mortuos liber. Cum nondum mortis ſeruituti per mortem factus ſim obnoxius, me ipſe mortuis connumero.* Non eſt tamen negandum, quin prima expoſitio quamuis myſtica, ſit maxime ab Spiritu ſancto intenta, imo & Dauid quoque reſpexiſſe ad Chriſtum credibile eſt. Multa enim ſunt in illo Pſalmo, quæ vix poſſunt in alium conuenire. (D. Thom. Pſal 87. Chriſtus ſepultus inter mortuos liber. Auguſtin. Hieronym. Ruffin. Cyprian. Baſil. Theodor.)

In ſolut. ad 2. dicit D Thomas ſepulturam Chriſti operatam eſſe noſtram ſalutem efficienter, quamuis non meritoriè. Sed hoc (vt in ſuperioribus notaui) non poteſt proprie intelligi, ſed per quandam D proportionem, ſeu accommodationem, quatenus corpus ſepulchro traditum propter homines, eſt accommodatum inſtrumentum ad excitandos homines à ſepulchris.

In ſolut. ad 3. ſupponit D. Thom. eſſe communicationem idiomatum inter Deum, & corpus mortuum illi vnitum, & ea ratione verum eſſe dicere, Deum iacuiſſe in ſepulchro. In quo poteſt eſſe nonnulla difficultas, quia illa communicatio idiomatum, ſupponit veritatem huius propoſitionis, *Deus eſt corpus mortuum*, vel *hoc corpus eſt Deus.* Nam in huiuſmodi propoſitionibus fundatur: at vero illæ loquutiones non admittuntur communiter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanæ naturæ: cõ E municatio autem idiomatum non eſt inter ſuppoſitum, & partem naturæ, quia nomen partis abſtracte ſignificat: propter quod non dicitur Verbum in triduo eſſe animam. Dicendum vero eſt illam loquutionem ſimpliciter eſſe admittendam, Deus eſt ſepultus, vt dictum eſt ſupra diſput. 38. ſectio. 2. Hæc autẽ loquutio fundari poteſt vel in hoc, quod corpus illud ſimpliciter erat quoddam totum: vel certe (quod verius eſt) quod per ſynecdochem nomen totius parti tribuitur, quomodo Petrus dicitur ſepultus, vbi eſt corpus eius. Et eadem ratione dicitur Chriſtus ſepultus, & quia Chriſtus eſt Deus, dicitur etiam Deus ſepultus. Legatur Richard. in 3. diſt. 21. artic. 1. quæſt. 2. & Bonau. diſtinct. 22. artic. 1. quæſtione. 1. (Simpliciter dicitur Deus ſepultus.)

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienti modo Chriſtus fuerit ſepultus.

283. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, non conuenienti modo Chriſtum fuiſſe ſepultum. Sepultura enim eius reſpondet morti ipſius. Sed Chriſtus fuit paſſus mortem abiectiſſimam: ſecundum illud Sapiẽ.2. Morte turpiſſima condemnemus eum: inconueniens videtur fuiſſe quod Chriſto exhibita fuit honorabilis ſepultura: in quantũ à Magnatibus fuit tumulatus à Ioſeph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (vt habetur Marc.15.) & à Nicodemo, qui erat princeps Iudæorum: vt habetur Ioan.3.*

2. Præterea. Circa Chriſtum non debuit aliquid fieri, quod eſſet ſuperfluitatis exemplum. Videtur autẽ ſuperfluitatis fuiſſe, quod ad ſepeliendum Chriſtum Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quaſi libras centum (vt dicitur Ioan.19.) præſertim cum mulier præuenerit corpus eius vngere in ſepulturam, vt dicitur Marc.14. Non ergo fuit hoc conuenienter circa Chriſtum factum.

3. Præterea. Non eſt conueniens vt aliquod factum ſibi ipſi ſit diſſonum: ſed ſepultura Chriſti ſimplex fuit ex vna parte: quia ſcilicet Ioſeph inuoluit corpus eius in ſindone munda (vt dicitur Matth.27.) non autem auro aut gemmis, aut ſerico, vt Hiero. ibidem dicit: ex alia vero parte videtur fuiſſe ambitioſa, in quantum eum cum aromatibus ſepelierunt. Ergo videtur, non fuiſſe conueniens modus ſepulturæ Chriſti.

Super hæc verb Matt. 27 to 9 & Beda ſuper Marc. c. 44.

4. Præterea. Quæcunque ſcripta ſunt, præcipue de Chriſto, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt dicitur Roman.15. Sed quædam ſcribuntur in Euangeliis circa ſepulchrum Chriſti, quæ in nullo videntur ad noſtram doctrinam pertinere: ſicut quod fuit ſepultus in horto, quod in monumento alieno, & nouo, & exciſo in petra. Inconueniens ergo fuit modus ſepulturæ Chriſti.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſaiæ 11. Et erit ſepulchrum eius glorioſum.

Reſpondeo dicendum, quod modus ſepulturæ Chriſti oſtenditur eſſe conueniens quantum ad tria. Primo quidem quantum ad confirmandam fidem mortis, & reſurrectionis ipſius. Secundo, ad commendandam pietatem eorum, qui eum ſepelierunt. Vnde Auguſtinus dicit in 1. de ciuit. Dei: Laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter, atque honorifice tegendum, ſepeliendumque curarunt. Tertio, quantum ad myſterium, per quod informantur illi, qui Chriſto conſepeliuntur in mortem.

Li.1.c.13. circa med. tom.5.

Ad primum ergo dicendum, quod circa mortem Chriſti commendantur patientia, & conſtantia ipſius, qui mortem eſt paſſus: & tanto magis, quanto mors fuit abiectior. Sed in ſepultura honorifica conſideratur virtus morientis, qui contra intentionem occidentium etiam mortuus honorifice ſepelitur: & præfiguratur deuotio fidelium, qui erant Chriſto mortuo ſeruituri.

Ad ſecundum dicendum, quod in hoc, quod Euangeliſta dicit, Quod ſepelierunt eum, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire (ſicut Auguſtinus dicit ſuper Ioannem) admonuit in huiuſmodi officiis, quæ mortuis exhibentur, morem cuiuslibet gentis eſſe ſeruandum. Erat autem iſtius gentis conſuetudo, vt mortuorum corpora variis aromatibus condirentur, vt diutius ſeruarentur illæſa. Vnde & in tertio de doctrina Chriſtiana dicitur, quod in omnibus talibus, non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Et poſtea ſubdit, quod in aliis perſonis plerumque flagitium eſt: in diuina vel prophetica perſona maximæ cuiuſdam rei ſignum eſt. Myrrha enim, & aloes propter ſui amaritudinem ſignificant pœnitentiam, per quam aliquis in ſeipſo Chriſtum conſeruat abſque corruptione peccati: odor autem aromatum ſignificant bonam famam.

Tract 120. in Euangel. Ioan. à med tom.9.

Lib 3.c.12. parum à principio, tom.3. eodem loco nunc dicto.

A *Ad tertium dicendum, quod myrrha, & aloes adhibebantur corpori Chriſti, vt immune à corruptione ſeruaretur, quod videbatur ad quandam neceſſitatem pertinere. Vnde datur nobis exemplum, quod licet poſſumus aliquibus pretioſis vti medicinaliter pro neceſſitate noſtri corporis conſeruandi. Sed inuolutio corporis pertinebat ad ſolam quandam decentiam honeſtatis: & in talibus ſimplicibus debemus eſſe contenti. Per hoc tamen ſignificabatur (vt Hieronymus dicit) quod ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui mente pura eum ſuſceperit. Et hinc, vt Beda dicit ſuper Marcum. Eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris non in ſerico, neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebretur: ſicut corpus Domini eſt in ſindone munda ſepul-*
B *tum.*

Super illud Matth.27. tom 9. Beda in prædictum ver. Marc c 44. ſecund ord. Bedæ, non procul à fin.

Ad quartum dicendum, quod Chriſtus ſepelitur in horto, ad ſignificandum, quod per mortem & ſepulturam ipſius, liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradyſi commiſſum. Ideo autem Saluator in aliena ponitur ſepultura (vt Auguſtinus dicit in quodam ſermone) quia pro aliorum moriebatur ſalute: ſepulchrum autem mortis eſt habitaculum. Per hoc etiam conſiderari poteſt paupertatis abundantia pro nobis ſuſceptæ: nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulchro reconditur, & nudus exiſtens à Ioſeph cooperitur. In nouo autem ponitur monumento (vt Hieronymus dicit) ne poſt reſurrectionem, cæteris corporibus re-
C *manentibus, ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autem & nouum ſepulchrum, Mariæ virginalem vterum demonſtrare. Per hoc etiam datur intelligi, quod per Chriſti ſepulturam omnes innouamur, morte & corruptione deſtructa.*

Ser.2 in vigi. Paſchæ qui eſt 153. in ordine poſt med. tom.10.

Super hoc verbũ Matt. 27. tom 9. & Bed cap. 94. ſuper Lucam.

In monumento autem exciſo in petra conditus eſt (vt Hieronymus dicit) ne ſi ex multis lapidibus ædificatum fuiſſet, tumuli fundamentis ſuffoſſis ablatus furto diceretur. Vnde & ſaxum magnum, quod appoſitum fuit, oſtendit quod non abſque auxilio plurimorum ſepulchrum potuiſſet reſerari. Si etiam ſepultus fuiſſet in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati ſunt eum: ſicut Auguſtinus dicit. Significatur autem myſtice per hoc (vt Hilarius dicit) quod per Apoſtolorum doctrinam in pectus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, ru-
D *de ſcilicet, ac nouum, & nullo antea ingreſſu timori Dei peruium. Et quia nihil præter eum oportet in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur. Et ſicut Origenes dicit, non fortuito ſcriptum eſt, quod Ioſeph inuoluit corpus Chriſti ſindone munda, & poſuit in monumento nouo, & quod aduoluit lapidem magnum: quia omnia, quæ ſunt circa corpus Ieſu, munda ſunt, & noua, & valde magna.*

Super hoc verb Matt. 27 to 9 & Beda ſuper Lucam

In vig. Paſchæ in ſer.2. à me to.10.

Hilar. cano. vlt. in Mat. nõ multum procul à fin.

Hom 35 in Matth in vlt. fol. ho. tom 3.

COMMENTARIVS.

E LItera eſt clara, & de re ipſa nonnulla dicemus diſputatione ſequenti. Solum eſt hic annotandus locus ille Ioannis 19. quem D.Tho. attingit in ſolut. ad 2. In quo dicitur, Nicodemum adduxiſſe quaſi libras centum confectionis myrrhæ & aloes. Quia non ſolum ſuperfluum (vt D.Thom. argumentatur) verum etiam incredibile apparet, tot libras vnguẽti in vnius corporis vnctione fuiſſe conſumptas. Propter quod aliqui exiſtimarunt libram eo loco non ſignificare menſuram ponderis, ſed nummi: vt ſenſus ſit, ad vngendum Chriſtum adductum eſſe vnguentum, quod centum libris fuerat comparatum. Sed hæc expoſitio non placet: tum quia non quadrat contextui: tum etiam quia non ſoluit difficultatem. Nam centum libræ argenti etiam videri poteſt nimia quantitas pecuniæ. Adde, nomen *libræ* in ea ſignificatione, pro quantitate, & menſura pecuniæ non eſſe admodum generale, ſed in paucis nationibus

Dubium: circa teſtimonium Ioann 19.

bus vſurpari. Vnde neq; ad Latinos antiquos fuit in vſu in ea ſignificatione, neque in Scriptura ſacra reperitur. Dicunt ergo alij illas libras fuiſſe minoris quantitatis, quam ſint noſtræ: & Medina hic aſſerit fortaſſe apud Iudæos libram vnciam fuiſſe. Sed non oportet hoc dicere ſine fundamento. Nam licet verum ſit non omnem libram eaſdem vncias habere, tamen certum eſt quamlibet pluribus vnciis conſtare, & frequentius conſtituiſſe duodecim.

Medin.

Reſponſio. Nicodemus magnificè Chriſti corpus aromatibus condit, ac ſepelit.

Dicendum eſt ergo, Nicodemum fuiſſe virum diuitem, nobilem ac potentem, & (vt Chryſoſtomus ait homilia 84. in Ioannem) voluiſſe ſepelire Ieſum, non vt reum, ſed magnifice, tanquam magnum aliquem, atque admirandum virum, & ideo magnam copiam myrrhæ, ac aloes attuliſſe, vt Chriſti corpus conderetur, ſiue tota illa quantitas conſumpta fuerit in illa vnctione (hoc enim Euangeliſtæ non exprimunt) ſiue non ſolum corpus, ſed etiam locum, ac pauimentum ſepulchri eo liquore perfuderit, id enim fieri etiam potuit, quamuis ſcriptum non ſit.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpus Chriſti fuerit in ſepulchro incineratum.

284.

Infra q. 53. art 1. co & ad 1. & 3. di. 21. q. 1 art. 2. & q 2 art. 1 ad. 1. & opuſc 3 c. 241. & op 60 c. 10. co. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti in ſepulchro fuerit incineratum. Sicut enim mors eſt pœna peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum eſt enim primo homini poſt peccatũ. Puluis es, & in puluerem reuerteris: vt dicitur Geneſ. 3. Sed Chriſtus mortem ſuſtinuit, vt nos à morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus eius, vt nos ab incineratione liberaret.

2 Præterea. Corpus Chriſti fuit eiuſdem naturæ cum corporibus noſtris. Sed corpora noſtra ſtatim poſt mortem reſolui incipiunt, & ad putredinem diſponuntur: quia exhalante calido naturali, ſuperuenit calor extraneus, qui putrefactionem cauſat. Ergo videtur, quod ſimiliter in corpore Chriſti acciderit.

Art 1. huius quæſt.

3. Præterea. Sicut dictum eſt, Chriſtus ſepeliri voluit, vt daret hominibus ſpem reſurgendi etiam de ſepulchris. Ergo etiam incinerationem pati debuit, vt ſpem reſurgendi incineratis poſt incinerationem daret.

lib. 3. ortho. fid c. 18.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 15. dicitur. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Quod Damaſ. exponit in lib. 3. de Corruptione, quæ eſt per reſolutionem in elementa.

Reſpondeo dicendum, quod non fuit conueniens corpus Chriſti putrefieri, vel quocunq; modo incinerari: quia putrefactio cuiuſcunq; corporis prouenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non poteſt amplius corpus cõtinere in vnum. Mors autem Chriſti (ſicut ſupra dictum eſt) non debuit eſſe ex naturæ infirmitate, ne crederetur non eſſe voluntaria: & ideo non ex morbo, ſed ex paſſione illata voluit mori, cui ſe obtulit ſponte. Et ideo Chriſtus, ne mors eius naturæ infirmitati adſcriberetur, noluit corpus ſuum qualitercunque putrefieri, aut qualitercunque reſolui: ſed ad oſtenſionem virtutis diuinæ voluit corpus illud incorruptum permanere. Vnde Chryſo. dicit, quod viuentibus aliis hominibus, his ſcilicet qui egerunt ſtrenue, arrident propria geſta: his autem pereuntibus, pereunt. Sed in Chriſto eſt totum contrarium: nam ante crucem omnia ſunt mœſta & infirma: vt autem crucifixus eſt, omnia clariora ſunt facta, vt noſcas non purum hominem crucifixum.

q. præc. art. 1. ad 2.

In tra. qui dicitur, aduerſus gentiles dæmonſtratio quod Chriſtus ſit Deus: parũ ante med. tom 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus cum non eſſet ſubiectus peccato, neque morti erat obnoxius, neque incinerationi: voluntarie tamen mortem ſuſtinuit propter noſtram ſalutem, ſecundum rationes ſupra dictas. Si autem corpus eius fuiſſet putrefactũ vel reſolutum, magis hoc fuiſſet in detrimẽ-

A *tum ſalutis humanæ, dum non crederetur in eo eſſe virtus diuina. Vnde ex perſona eius in Pſalm. 29. dicitur. Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? quaſi dicat: Si corpus meum putreſcat, perdetur effuſi ſanguinis vtilitas.*

In Cor art. & q. 50. art. 1.

Ad ſecundum dicendum, quod corpus Chriſti quantum ad conditionem naturæ paſſibilis putrefactibile fuit: licet non quantum ad meritum putrefactionis, quod eſt peccatum. Sed virtus diuina corpus Chriſti à putrefactione præſeruauit, ſicut & reſuſcitauit à morte.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit virtute diuina, quæ nullis terminis coarctatur. Et ideo hoc, quod à ſepulchro ſurrexit, ſufficiens argumentum fuit: quod homines erant reſuſcitandi virtute diuina, non ſolum de ſepulchris, ſed etiam de quibuſcunque cineribus. B

COMMENTARIVS.

Chriſti corpus in ſepulchro non eſt in cineres ſolutum.

RESpondet D. Thomas negando Chriſti corpus in ſepulchro in cineres redactum eſſe. Quæ aſſertio certa eſt ſecundum fidem, quam D. Thomas in argumento, *Sed contra*, probat verbis Pſalm. 15. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Quæ cum Damaſceno libro 3. de fide capite 28. de Chriſto interpretatur, & de corruptione, non hominis per mortem, ſed humani corporis iam mortui per putrefactionem, & reſolutionem in elementa. Quæ eſt expoſitio omnium Patrum in illum locum, Auguſtini, Hieronymi, Baſilij, & Theodoreti. Et omnino certum eſt C hunc eſſe proprium, ac literalem ſenſum, cum Petrus Acto. ſecundo, ita ſit hunc locum interpretatus. *Propheta* (inquit) *cum eſſet, & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius, prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, nec caro eius vidit corruptionem.* Eodem modo expoſuit hunc locum Paul. Acto. decimotertio. Vbi probat non poſſe de Dauide intelligi. *Dauid enim* (inquit) *in ſua generatione cum adminiſtraſſet, voluntate Dei dormiuit, & appoſitus eſt ad Patres ſuos, & vidit corruptionem: quem verò Deus ſuſcitauit, non vidit corruptionem.* Ex quibus etiam teſtimoniis euidenter colligitur, ſermonem eſſe de prædicta corruptione corporis iam mortui: tum quia loquens Paulus de Dauide hæc condiſtinguit, dicens eum & D mortuum eſſe, & vidiſſe corruptionem: Tum quia loquens de Chriſto, & ſupponit eum mortuum eſſe, cum reſurrexiſſe affirmet, & negat vidiſſe corruptionem.

Pſalm 15. Damaſcen. Auguſt. Hieronym. Baſil. Theodor. Act 2. Act 3.

Ratio præterea, qua D. Thomas confirmat aſſertionem, eſt optima. Summa eius eſt. Quia ſicut non decuit Chriſtum corporis morbis, & infirmitatibus ſubiacere, aut ex ægritudine mori, ne videretur hæc neceſsitate potius naturæ, quam voluntate pati, ita non decuit poſt mortem pati corruptionẽ, ne mors eius naturæ infirmitati adſcriberetur. Et in ſolutione ad primum addit rationem aliam. Nam Chriſtus mortem aſſumpſit propter noſtram vtilitatẽ, corporis autem mortui corruptio non erat nobis neceſ- E ſaria, aut vtilis, quia per illam nec mereri iam poterat, nec ſatisfacere, quin potius poſſet eſſe nobis impedimento, ſi propter huiuſmodi corruptionẽ corporis, quiſpiam aut de veritate voluntariæ mortis, reſurrectioniſve, aut de virtute diuinitatis illi corpori coniunctæ dubitaret. Atq; in hunc modum interpretatur illud Pſal. 29. *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?* id eſt, ſi deſcendero, ſeu ſi corpus meum putrefiat, impeditur fructus, & vtilitas ſanguinis effuſi. Quo ſenſu interpretantur etiam hæc verba, Auguſtinus, & Hieronym. Et eſt ſatis accõmodatus ſenſus, quãuis ſpiritualis magis, quam literalis videatur. Tertia coniectura, & ſatis literalis addi poteſt. Quia cũ corpus Chriſti paulo poſt eſſet ſuſcitandum, non oportuit eum in cinerem redigi.

Pſalm. 29. Auguſt. Hieronym.

Vt enim

Vt enim Origenes notat libro 2. contra Celſum, ideo Chriſtus non permiſit oſſa ſua confringi: ſed integrũ corpus manere voluit, vt ſignificaret cito eſſe reſurrecturum; multo magis ergo permittere non debuit corpus ſuum putreſieri, aut in cineres ſolui.

In ſolutione ad ſecundum ſentit D. Thomas corpus Chriſti mortuum, ac ſuæ naturæ relictum naturaliter fuiſſe corrumpendum, atq; adeo diuinæ virtutis fuiſſe, omnino incorruptum conſeruari. Quæ ſententia communis eſt Theologorum in 3. diſt. 21. (vbi præſertim videri poſſunt Scotus, & Gabriel) & omnino indubitata videtur. Quia neceſſario ſequitur ex vera compoſitione mortalis corporis ex quatuor elementis, atque humoribus. Quocirca ſicut in priori tomo q. 14. oſtendimus, Chriſti corpus mortale, ſublata omnipotentia diuina, neceſsitate quadam naturali fuiſſe ſubiectum paſsionibus corporis: ita dicendum eſt de corpore iam defuncto quoad vlteriorem corruptionem, ac reſolutionem, niſi diuina virtute ſpecialiter conſeruaretur.

Scotus. Gabr. Corpus Chriſti defunctum ſua natura obnoxium corruptioni.

Contra hanc vero doctrinam citari ſolet Henricus quodl. 12. quæſtion. 12. dicens corpus illud ex vi ſolius vnionis non potuiſſe naturaliter corrumpi, hoc genere corruptionis. Cui ſententiæ fauet Damaſcenus lib. 3. de Fide cap. 28. dicens corpus Chriſti fuiſſe incorruptibile illo genere corruptionis. Sed in hoc non poteſt eſſe inter Catholicos controuerſia, niſi fortaſſe in modo loquendi. Et in primis Damaſcenus ſeipſum exponit, dicens. *Secundo corruptionis ſignificatu* (ſcilicet per reſolutionem) *incorruptibile, hoc eſt, interitus expers corpus Domini confitemur, quemadmodum pij Patres nobis tradiderunt*: ſolum ergo appellat incorruptibile, quia ſecundum diuinam prouidẽtiam non potuit talem corruptionis modum pati. Quod recte expoſuit Elias Cretenſis ſuper orationem primam Nazian. his verbis. *Cum Domini corpus, vt communem cum omnibus eſſentiam habens, mortale eſſet, proinde etiam vt alia ſimilia, mortem obibat: at vero ob Verbi in ipſum inſcenſionem, non iam vt ipſius natura conſentaneum erat corrumpebatur, verum ob inhabitantem in ipſum Deum Verbum, à labe, à corruptione integrum ſeruabatur. Atque admirabili modo hæc duo concurrerunt, nempe vt omnium hominum mors in dominico corpore impleretur, & item mors, ac corruptio propter ſocium Verbum extingueretur.* Quocirca cum hoc genus prouidentię præſeruationis eſſet quodammodo debitum ratione vnionis, poteſt dici quodammodo naturale, non quia ſola vnio per ſe, ac formaliter ſumpta ſufficeret ad præſeruandum illud corpus à corruptione, nec quia intrinſeca diſpoſitio, & qualitas illius corporis natura ſua non eſſet corruptioni obnoxia. Neque enim exiſtimandum eſt corpus illud ſtatim poſt animæ ſeparationem fuiſſe aliqua intrinſeca qualitate affectum, quæ vim haberet reſiſtendi omni corrumpenti, omnemque peregrinam alterationem impediendi, hoc enim ſine vllo fundamento, vel authoritate fingeretur. Huiuſmodi enim diſpoſitionem conſequutum eſt illud corpus per reſurrectionem: antea vero tale permanſit, quale exterius apparebat, & ideo lancea aperiri potuit, & potuiſſent etiam crura eius confringi, ſi Deus permitteret, & potuit etiam frigefieri: ac denique de facto paſſum eſſe huiuſmodi alterationes, vſque ad illum gradum, in quo naturaliter poſſet conſeruari abſque vlla putrefactione. Neque Henricus loco citato docet oppoſitum, imo expreſſe dicit, quod illud corpus eſſet putrefactum curſu naturali, & miraculoſe fuerit præſeruatum. Addit vero, hoc miraculum ſequi ex priori vnione, & ideo fuiſſe futurum diuina prouidentia ita ordinante etiam ſi diu dilata eſſet reſurrectio.

Obiectio. Henric. Damaſcen. Elias Cre.

Sine cauſa ergo Scot. in 3. d. 21. qu. vnica Henricum reprehendit, & cum eo de modo loquendi potius, quam de re ipſa contendit.

Scotus.

DISPVTATIO XLI.

In tres Sectiones diſtributa.

De ijs, quæ poſt mortẽ circa Chriſti corpus facta ſunt.

IN ſuperioribus diſputationibus vſque ad Chriſti mortẽ explanandam peruenimus: reliquum ergo eſt, antequam de reſurrectione dicamus, vt de patribus ſeparatis, corpore ſcilicet, & anima, quid videlicet in vtraque illo tempore actum ſit, inquiramus. Tria vero potiſsimum ſunt, quæ ab Euangeliſtis narrari videntur facta circa corpus Chriſti defunctum. Primo quod latus eius lancea apertum ſit: deinde quod depoſitum fuerit de cruce, & præparatum ad ſepulturam: ac demum ſepultum. De his igitur dicendum eſt, & obiter adijciendum quoq; quid B. Virgo in myſterio paſſa ſit, vt quãdam vulgi opinionem corrigamus, ac refellamus.

SECTIO I.

Vtrum Chriſti corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius ſanguis, & aqua manauerint.

RAtio dubitandi eſſe poteſt. Quia non videtur decuiſſe, vt Chriſtus poſt mortem nouum vulnus acciperet, quia ſolum propter peccata noſtra vulneratus eſt, vt eis mederetur: vulnus autem poſt mortem ſuſceptum non poterat eſſe medicina peccati, cum neque rationem meriti, neq; ſatisfactionis habere poſſet. Simili. n. ratione dicem⁹ inferius animã Chriſti poſt ſeparationem à corpore nihil amplius paſſam eſſe; & D. Thom. ferè eodem diſcurſu intulit non debuiſſe Chriſti corpus in cineres redigi. Et cõfirmatur: nam ſicut decuit Chriſtum ante mortẽ ab hominibus illudi, & iniurioſe tractari, ita etiam decuit poſt mortem honorari, vt eius virtus, & diuinitas oſtenderetur, vt Chryſoſt. etiam notauit in demonſtratione, quod Chriſtus ſit Deus. Et hac ratione, ſpeciali Dei prouidentia factũ eſt, vt honorifice ſepeliretur, ergo. Propter hanc fortaſſe cauſam, quidam hæretici dixerunt Chriſti corpus ante mortem fuiſſe lancea vulneratum. Cuius hæreſis autor dicitur fuiſſe Petrus Ioannes, vt refert Guido Carmelita, & ex illo Caſtrus lib. 5. contra hæreſ. verbo Chriſtus hæreſ. 10. & Prateolus libr. 14. elenchi hæreſum, in 20.

Chryſoſt. Guid. Carl. Caſt. Prateol.

Dicendũ vero eſt primo: corpus Chriſti poſt mortem, antequam de cruce deponeretur, lancea vulneratum eſſe, eiuſque latus apertum. Aſſertio eſt de fide, quam contra prædictam hæreſim definiuit Clemens V. cum concilio Vienenſi, in Clem. de ſumma Trinitate & fide Cathol. & probatur expreſsis verbis Ioannis 19. *Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit.* Quæ verba licet expreſſa ſint: tamen ab illo hæretico ita corrumpebantur, vt per recapitulationem poſtrema verba exponeret, & loco illius præteriti, *Aperuit*, poneret præteritum perfectum, *Aperuerat*, vt facilius poſſet referri ad illud tẽpus, in quo Chriſtus adhuc viuebat. Quã falſam interpretationem damnare voluit prædictũ concilium, cum dixit. *Nos igitur ad tam præclarum Euangeliſtæ teſtimonium, & ſanctorum Patrum, ac doctorum communem ſententiam, Apoſtolicæ cõſiderationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) faciem conuertentes; ſacro approbante concilio, declaramus prædictum Apoſtolum, & Euangeliſtam Ioannem rectum in præmiſſu factæ rei ordinem tenuiſſe, narrando, quod Chriſto iam mortuo, vnus militum lancea latus eius aperuit.* Et verba Ioannis ſatis conuincunt, nam exponere, *aperuit*, id eſt, aperuerat, non eſt interpretari, ſed corrumpere ſcripturam. Deinde, aduerſatiua illa, *ſed vnus militum*, &c.

Corpus Chriſti poſt mortem de cruce pendens lancea perforatum. Clemens V. Ioan. 19. Con. Vien.

plane oſtendit, id factũ eſſe ab vno milite, poſtquam alij decreuerant Chriſti crura non frangere, eo, quod eum iam mortuum inueniſſent. Ratio vero huius facti, ſi ex parte militis percutientis inquiratur: dicere poſſumus cum Chryſ. homil. 84. in Ioan. & Cyril. libr. 12. cap. 39. id feciſſe, vt vel exploraret, an vere Chriſtus mortuus eſſet, vel certe, ſi non eſſet, vt eum omnino interficeret, quod facere etiam potuit, vt Iudæis placeret, vel temeritate quadam, ac ferocia militari. Ante vero, quam mortuus exiſtimaretur, nemo auſus eſſet tale vulnus infligere: tum quia in crucifixorum ſupplicio hoc non continebatur: tum maxime, quia crucifixi permittebantur paulatim mori, nec ſolebat accelerari eorum mors aliis vulneribus inflictis. Et ideo licet Iudæi cuperent eo die crucifixorum corpora cito de cruce deponere, non ſunt auſi eorum maturare mortem: ſed à Pilato id petierunt. Si autem ex parte Dei, & Chriſti ratio inquiratur, permiſit ipſe lancea latus ſuum aperiri, primo vt magis teſtata eſſet, ac confirmata eius mors, quis enim dubitaret mortuum, cuius latus poſt tot ac tanta tormenta lancea apertum conſpiceret? Secundo, vt idem vulnus teſtimonium poſtea eſſet veræ reſurrectionis, quemadmodum Thomæ fuit. Tertio propter myſteria ſanguinis & aquæ, quæ ſtatim explicabimus. Propter quæ etiam voluit mortuus potius, quam viuus hoc vulnus ſuſcipere, vt prius intelligeretur cõſummata redẽptio per mortem, à qua virtus ſacramẽtorum fluxit, & per quam ianua regni aperta eſt. Quæ omnia in apertione lateris, & in effuſione ſanguinis, & aqua ſignificabantur. Et præterea voluit Chriſtus ante hoc vulnus mori, vt non tam extrinſeca neceſsitate ferientis militis, quam propria voluntate animam tradidiſſe crederetur,

Chryſoſt. Cyrill.

Corpus ſuũ Chriſtus lancea aperiri cur permiſit Ioan.

Dubium.

Eua de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti defuncti formata.

Gen. 2. Epheſ. 5. Clem. Pap. Eucher. Rupert. Hieron. Auguſtin. Leo Pap. Tertul.

Quod ſi quis inquirat, quo in latere Chriſtus fuerit percuſſus, dextrone, an ſiniſtro? Nullũ firmum, ac certum reſponſum præbere poſſumus, quia neque Scriptura id explicat, neque apud antiquos Patres aliquid hac de re ſcriptum inuenitur. Solum dicunt omnes in hoc myſterio impletum eſſe, quod in Adamo, & Eua fuerat præfiguratum, quando Eua de latere Adæ dormientis formata eſt in figuram Chriſti, de cuius latere dormientis in cruce formanda erat Eccleſia, vt ſignificauit Paul. dicens ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, & notauit Clemens Papa in prædicta Clementina, & Eucherius Rupert. & alij in Geneſim, Hieronym. ad Epheſ. 3. Auguſt. tract. 9. in Ioann. & lib. 9. in Geneſ. ad liter. c. 19. & Leo Pap. epiſt. 22. & alij quos retuli in priori tomo q. 1. in commen. art. 3. Quibus adde Tertullian. libr. de anima cap. 43. ſic de Adamo loquentem. *Inde deducimur etiam imaginem mortis iam tunc eum recenſere, ſi enim Adam de Chriſto figurabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viuentium figuraretur Eccleſia.* Hinc Ambroſ. libro 5. de ſacram. ca. 1. ſentit in eo latere fuiſſe Chriſtum vulneratum, ex quo Eua formata fuit. *Quare* (inquit) *de latere? quia vnde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominum Ieſum Chriſtum.* Et Ruffinus in expoſitione Symboli, *Si quæres* (inquit) *cur non ex alio membro, ſed ex latere potius produxiſſe dicatur aquam, & ſanguinem: Videtur mihi in latere per coſtam mulier indicari, quia fons peccati, & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam coſta, proceſsit fons redemptionis, ac vitæ de ſecundi Adam coſta producitur.* Coniectant autem viri docti, & eruditi Euam de ſiniſtro latere fuiſſe formatam, in quod vergit cor humanum: propter ſummum amorem, qui inte virum, & vxorẽ eſſe debet. Eam enim ob cauſam formata eſt fœmina ex viro, vt notauit D. Thomas. 1. p. quæſt. 92. artic. 2. & Auguſt. 12. de Ciuitat. cap. 25. Theodoret Rupert. & alij in Geneſim. Hinc ergo conijcere poſſumus Chriſtum in latere ſiniſtro fuiſſe vulneratum, tum vt res figuræ reſpon-

Ambroſ.

Ruffin.

Reſponſio. Chriſtum in ſiniſtro latere lãcea vulneratum veriſimile eſt.

D. Thom. Auguſtin. Theodor. Rupert.

A deret: tum etiam, vt indicaretur ſumma eius charitas erga ſponſam Eccleſiam, cuius amore vulneratũ erat cor eius, iuxta illud. *Vulneraſti cor meum.* Et eodem amore vulnerari voluit in ea potiſsimum parte corporis, qua eius cor hominibus quaſi patere poſſet, intelligerentque ſibi apertum oſtium per quod in cor Chriſti ingredi, illicque poſſent requieſcere. Vnde Auguſt. in Manual. cap. 73. *Longinus* (inquit) *aperuit mihi latus Chriſti lancea, & ego intraui, & ibi requieſco ſecurus.* Poſſumus item literalem rationem adiungere, quia ſi miles Chriſtum vulnerauit exploraturus, aut certe perfecturus mortem eius, veriſimile eſt, cor eius voluiſſe transfigere. Denique ſi diuina prouidentia hoc permiſit, vt mors Chriſti eſſet magis B teſtata, & euidens: conueniẽtius etiam fuit, vt in ſiniſtro latere percuteretur. Video tamen huic probabili coniecturę obſtare frequentem vſum pingendi imagines crucifixi in dextro latere vulnerati: ſolet autem hæc pictura in Eccleſia habere authoritatem, quoniam indicium eſt antiquæ traditionis, & conſenſionis Eccleſiæ. Sed nõ conſtat hanc conſuetudinem eſſe vel vniuerſalem, vel antiquam. Quare non eſt, quod nos multum moueat, quanquam nihil etiam ſit temere affirmandum.

Cant. 4.

Auguſt.

De latere Chriſti in Cruce verus ſanguis & aqua manauit

Innoc. Pap.

Secundo dicendum eſt verum ſanguinem, veramque aquam de latere Chriſti aperto fluxiſſe. Hæc concluſio eſt de fide definita ab Innocentio in capit. In quadam, de celebratione miſſarum, contra quoſdam, qui negabant exiuiſſe veram aquam, ſed pituitam, C ſed phlegmaticum quendam humorem, quem dicebant aquam appellatum, quia in eo aqua prædominatur. Verba autem Ioannis in propria ſignificatione eſſe intelligenda ſemper Eccleſia intellexit, & veritas ſcripturæ hoc requirit: nam in enarratione præſertim hiſtoriæ non fuiſſet Ioannes vſus verbis impropriis, & metaphoricis. Deinde inquiro. cur aquam improprie interpretentur. Reſpondent, quia non poterat naturalis aqua de corpore humano naturaliter exire. Sed in primis non defuerunt Catholici, qui hoc negarent. Nam (vt refert Abulenſ. parad 2. capit. 29. & 30.) quidam dixerunt in corpore humano, cum primum recedit anima & incipit frigeſcere, naturaliter generari aquam per reſolutionem phlegmatis, & ita potuiſſe accidere in corpore Chriſti. Quæ ſententia præferenda eſſet præcedenti: ſi aliter veritas hiſtoriæ Euangelicæ conſiſtere D non poſſet: ſed non indiget Euangelica veritas Philoſophica fictione. Quia nec vera aqua tam cito potuiſſet generari naturaliter, vbi non erat principium à quo generaretur, alioqui fluxiſſe etiam per foramina clauorum, & ex quocunque corpore humano iam mortuo poſt aliquas horas poſſet naturaliter aqua educi, quod repugnat experientiæ. Concedendum eſt ergo id non potuiſſe naturaliter fieri, nec tamen propterea negandum eſt, fuiſſe veram aquam. Quia etiam non poterat de corpore mortuo naturaliter ſanguis effluere, & nihilominus ſanguinẽ proprie interpretamur, quod neque ipſi hæretici negare auſi ſunt. Vtrumque ergo miraculoſe accidiſſe ad myſterium aliquod ſignificandum Patres Eccleſiæ E docens. Primo vt veritas humanæ naturæ aſſumptæ illo teſtimonio probaretur, de quo dixit Ioan. 1. Canon. capit. 5. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.* Spiritus enim clamore valido emiſſus, & in paternas manus commendatus teſtis fuit, in Chriſto fuiſſe veram animam rationalem: ſanguis vero, & aqua ſignificarunt corpus Chriſti fuiſſe verum humanum corpus cõpoſitum ex quatuor humoribus, quorum præcipuus eſt ſanguis, & ex quatuor elementis, quorum vnus eſt aqua, quæ ad huiuſmodi miniſterium magis erat accommodata, quàm cætera. Secundo in ſanguine, & aqua ſignificatũ eſt, Eccleſiam, pretio ſanguinis Chriſti fundandam, atque abluendam eſſe. Vtrumque enim fit per baptiſmum, qui in aqua confertur, & in ſangui-

1. Ioan. 5.

Cur ſanguis & aqua de latere Chriſti manauit

ne Chri-

Epheſ. 5.
1. Ioan. 5.

ne Chriſti habet efficaciam, iuxtà illud Pauli ad E- A pheſ. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*: & illud Ioann. 5. *Hic eſt, qui venit per aquam, & ſanguinem Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua, & ſanguine*, id eſt, non in aqua tantũ ſignificatiua, qualis erat in lauacris Iudæorum, & in baptiſmo Ioannis: ſed in aqua, quæ efficaciam haberet ex ſanguine Chriſti iam effuſo. Et propter hanc etiam cauſam, hæc effuſio ſanguinis Chriſti non eſt facta ante mortem, quia tota hæc virtus ſanctificandi & fundandi Eccleſiam ex morte Chriſti potiſsimum dimanauit. Vnde Ambroſ. lib. 5. de ſacramen. cap. 1. *Quare aqua? quare ſanguis? aqua vt emundaret, ſanguis, vt redimeret.* Et hoc ſenſu intelligendi ſunt Patres, cum dicunt in hoc vulnere lanceæ, fluxuque ſanguinis, itaque ſignificatam eſſe Eccleſiæ formationem B ex latere Chriſti dormientis in cruce, vt Cyprianus lib. de montibus Sinai, & Sion in fine, *Percuſſus* [inquit) *in latere lancea, ſanguis & aqua miſtus profuſus fluebat, vnde ſibi Eccleſiam ſanctam fabricauit.* Vnde vlterius in huiuſmodi ſanguine, & aqua ſignificata ſunt omnia ſacramenta Eccleſiæ, quæ ex Chriſti morte habent efficaciam. Aqua enim indicat baptiſmum, qui eſt ianua, ſanguis vero Euchariſtiam, quæ eſt finis, & conſummatio ſacramentorum, & ideo ſub his duobus reliqua comprehenduntur. Et hoc ſenſu dicunt etiam Patres per hoc myſterium indicatum eſſe, omnia ſacramenta de latere Chriſti manaſſe, citaui plures in priori tomo diſput. 39. ſect. 3. quibus addi poſſunt Cyprian. ſermon. de paſsione Chriſti, in fine dicent: *De latere tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens*, & infra: *Ex hoc fonte non tantum ablationis primæ, qua initiantur accedentes ad Chriſtum, vndas haurimus, ſed & compunctionis eius, & lacrymarum perennes effluunt riui, miſericordiarum ſuauitas, & totius pietatis effectus emanat. Tu Domine Sacerdos ſancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio, ſancti huius ſanguinis permanentem plenitudinem reliquiſti, & beneficium huius ſancti liquoris in perpetuum tradidiſti, & conſtituiſti nobis inconſumptibiliter potum viuificum, crucis ſignum, & mortificationis exemplum.* Et eleganter Tertullianus libr. de baptiſm. cum capit. 9. dixiſſet, etiam in paſsione ſua Chriſtum dediſſe teſtimonium baptiſmo aquæ, *cum vulneratus eſt, & aqua de latere prorupit*, ſubdit cap. 16. *Eſt quidem nobis ſecundum lauacrum, & ipſum ſanguinis, de quo Dominus. Habeo* (inquit) *baptiſmo tingi, cum iam tinctus fuiſſet, venerat enim per aquam, & ſanguinẽ, ſicut Ioannes ſcripſit, vt aqua tingeretur, ſanguine glorificaretur, proinde vt nos faceret aqua vocatos, ſanguine electos, hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit. Quia qui ſanguinem eius crederent, aqua lauarentur: qui aqua lauiſſent etiam ſanguinem potarent.* In quibus verbis tertiũ etiam myſterium indicat, in aqua ſcilicet, & ſanguine duplex fidelium baptiſma, nimirum ſanguinis, ſeu martyrij, & aquæ, ſeu ſacramenti baptiſmi ſignificatum eſſe. Quod myſterium notauit clarius Ruffinus dicta expoſitione ſymboli dicens: *Poteſt etiam intelligi, quod duplicem gratiam baptiſmi figurauerit, vnam, quæ datur per aquæ baptiſmum, aliam, quæ per martyrium profuſione ſanguinis quæritur.* Idem myſterium notauit Hierony. epiſt. 83. ad Oceanum dicens: *Latus Chriſti percutitur lancea, baptiſmi, atque martyrij pariter ſacramenta fundantur.* Vltimum myſterium adiungi poteſt ex eodem Ruffino eodem loco his verbis: *Hoc quidem myſticum eſt* (videlicet effundere ſanguinem, & aquam.) *Ipſe enim dixerat, quia flumina de ventre eius procedent aquæ viuæ, ſed produxit, & ſanguinem, quem petierant Iudæi venire ſuper ſe, & ſuper filios ſuos. Produxit ergo aquam, quæ credentes diluat: produxit & ſanguinem, qui condemnet incredulos.*

Ambroſ. — Cyprian. — Sanguinis, & aquæ de latere Chriſti manantis myſtica ſignificatio. — Cyprian. — Tertul. — Ruffin. — Hieron. — Ruffin.

Dubium.
Cyprian.

Vnum vero poteſt hoc loco deſiderari, ſcilicet, quomodo ſanguis, & aqua fluxerint, an permiſta, vel ſeparata. Nam in citato loco Cypriani lib. de Sina, & Sion dicitur effluxiſſe ſanguis aqua miſtus. Dicendum vero ſine dubio eſt, exiuiſſe impermiſta, & loco ſeparata: Tum quia hoc ſignificant verba Ioannis: *Fluxit ſanguis, & aqua.* Tum etiam quia alias non potuiſſet aqua à ſanguine diſcerni: & tamen in prędicto modo dicẽdi ſignificatur diſtinctè potuiſſe cognoſci, & oculis videri. Quod ſignificatum eſt etiam illis verbis: *Et qui vidit, teſtimonium perhibuit.* Non enim loquitur Ioannes illis verbis de alia perſona, à ſe diſtincta, vt videntur intellexiſſe, qui finxerunt eum, qui Chriſtum percuſsit, fuiſſe cæcum, appellatumq; Longinum: atq; illo liquore, qui de latere Chriſti exiuit, viſum recuperaſſe, atq; ita de illo ſcriptum eſſe, *Vidit & teſtimonium perhibuit.* Hoc enim apocryphum eſt. Neq; vllo modo eſt veriſimile militem illum, qui Chriſtum percuſsit, fuiſſe cæcum. Qualis enim eſſe poteſt cæcus miles? Neque etiam conſtat appellatum eſſe Longinum, ſed potius fertur centurionem eum, qui, exclamauit, *Verè filius Dei erat iſte*, fuiſſe Longinum illum, qui poſtea martyr fuit, vt videre licet apud Lippomanum. to. 6. & Surium, tom. 2. ex Metaphraſte die 25. Martij, & 16. Octobris. Igitur Ioannes in tertia perſona de ſeipſo loquitur, ipſe enim vidit, & teſtimonium perhibuit, & verum ſcribendo dixit. Non potuiſſe autem (niſi aliud miraculum non neceſſarium fingamus) videre aquam, & ſanguinem exeuntem, niſi diſcretè effluerent. Vnde Cyprian. ſerm. de paſſ. Chriſti, *De latere* (inquit) *tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens, & de eadem, conſubſtantialiq; origine diuiſis limitibus aqua, & ſanguis emanant, ad complementum, perfectionemq; totius iuſtitiæ.* Duobus autem modis C excogitari hoc poteſt. Primo vt ſimul tempore aqua, & ſanguis exierint, per diuerſas tamen partes eiuſdem foraminis: & ſi hoc modo factum eſt, non potuit fieri ſine nouo miraculo, vt non permiſcerentur.

Reſponſ. — Sanguis & aqua de latere Chriſti impermixta fluxerunt. Ioan. 19. — Lippoman. — Surius — Metaphraſ. — Cyprianus.

Secundo intelligi poteſt, prius totum ſanguinem exiiſſe: deinde vero aquam manaſſe. Et hic modus videtur facilior, & accommodatus tum ordini narrationis Ioannis, tum etiam myſterio. Primus enim Chriſtus ſuum ſanguinem effudit: multique pie meditantur totum ſanguinem ſuum in paſsione fudiſſe: & in huius rei ſignum, ac teſtimonium, id quod reliquum erat, accepto lanceæ vulnere profudiſſe. Poſtea vero effuſo ſanguine, & quaſi pretio ſoluto, manauit aqua, quæ virtutem ſanctificandi ab illo ſanguine habitura erat. Vnde Hierony. D dicta epiſt. ad Oceanum, tractãs ſimul hunc locum, & illum Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* inquit, *Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis.* Quod ſi per aquam fidelem populum ſignificatum eſſe interpretemur (ſolent enim in ſcriptura aquarum nomine populi ſignificari) rectè etiã conſonat, vt poſt effuſum omnino ſanguinem de latere Chriſti, intelligatur Chriſtianus populus, ſeu Eccleſiæ corpus de illius latere exiuiſſe. Denique hæc etiam ſucceſsio effuſionis aquę poſt ſanguinis effuſionem, aptiſsima eſſe potuit, vt vtriuſq; effuſio clare, ac diſtinctè diſcerneretur.

Hierony.

Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam, reſpondetur. Quamuis vulnus lanceæ non E fuerit neceſſarium ad meritum, vel ſatisfactionem: ad myſterium autem, & veritatis confirmationem fuiſſe vtiliſsimum. Addo etiam, quoniam Chriſtus ante hoc vulnus nondum totum ſuum ſanguinem effuderat, atque effuſum oſtenderat, ideo quodammodo dici poſſe, nondum fuiſſe finitum tempus patiendi in corpore. Illo autem vulnere ſuſcepto finita fuit abiectio paſsionis, & honor glorioſæ ſepulturæ paulo poſt incepit, in quo ſatis virtus omnipotentiæ morientis demonſtrata, vt Chryſoſtomus citato loco, & D. Thom. artic. 2. ad 1. adnotarunt.

SECTIO II.

Quomodo fuerit corpus Chriſti de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum; quidve tunc Beata Virgo paſſa fuerit.

Matth 27. Marci 15. Luc. 23. Ioan 18. *Chriſti corpus de cruce depoſitum quomodo.*

PRimo de depoſitione corporis Chriſti Domini de cruce Euangeliſtæ nihil aliud dicunt, quam Ioſephum ab Arimathæa virum nobilem, ac decurionem, ſeu ſenatorem populi, obtenta à Pilato facultate depoſuiſſe, ſeu tuliſſe corpus Domini, vt illud ſepulturæ traderet. Quomodo autem id factum ſit, neque Euangeliſtæ explicant: neque fere ab expoſitoribus aliquid additum reperio. Obſeruari tamen poteſt primo dupliciter poſſe intelligi Chriſtum depoſitum de Cruce. Primo crucem ſimul cum corpore tollendo, ſeu euellendo è foramine petræ, in quo poſita fuerat, eam in terra collocando, ac deinde clauis eductis corpus deponendo. Secundo fieri potuit, vt è cruce manente immota, & in ſuo loco erecta, corpus deponeretur. Quo autem horum modorum factũ ſit, non conſtat: & quidẽ prior videtur facilior, atq; paucioribus indigẽs inſtrumentis: poſteriorem tamen indicat communis Eccleſiæ pictura. Et fortaſſe, quamuis Pilatus dedit facultatem deponendi corpus, non intelligitur etiam illam dediſſe ad tollendam crucem. Solet enim hoc habere vſus Reipublicæ, vt cum aliquis publice damnatur propter delicta publica, & ſcandaloſa, vel corpus eius maneat in loco ſupplicij, vel ſi datur facultas deponẽdi corpus, ſaltem maneat patibulum, quaſi in ſignum ſupplicij ad aliorũ terrorem. Hac ergo ratione fortaſſe accidit, vt corpus deponeretur de cruce: non vero crux ipſa è proprio loco tolleretur. Atq; hæc forſan occaſio fuit, vt crux eo tempore à Chriſtianis non vſurparetur, neque in varias partes pietatis ergo diuideretur: ſed integra vſque ad tempora Helenę permanere, atq; ita reperiri poſſet ſubtus terram. Fortaſſe enim in eodem loco manſit vſq; ad euerſionem Ieruſalem, & caſu factum eſt, vt ruinis contecta fuerit. Quod ſignificaſſe videtur Ambroſ. orat. de obitu Theodoſij dicens. *Aperit itaq; humum, decutit puluerem tria patibula confuſa reperit, quæ ruina cõtexerat, inimicus abſconderat*, & infra, *Poterat fieri, vt patibula inter ſe ruina confunderet.* (*Ambroſ.*)

Obiectio. Dices, quid obſtare potuit, quin Beata Virgo, vel alij fideles, ſaltẽ clauos obſeruarent, quos Ioſephus è cruce eduxerat? conſtat enim non fuiſſe à fidelibus cuſtoditos, nam ſimul poſtea cum cruce ab Helena inuenti ſunt, vt Ambroſius ſupra refert, & vulgaris Eccleſiæ traditio habet. Dicere poteſt aliquis, clauos non fuiſſe extractos è cruce, ſed ab ipſis fixis manentibus, manus, ac pedes Chriſti depoſitos, quia fortaſſe ob temporis breuitatem, ac celeritatem non licuit eis in eruendis clauis immorari. *Reſponſio.* Tamen hic modus mihi non probatur, neceſſe enim fuiſſet foramina manuum, ac pedum maiora fieri, vt per clauorum capita extrahi poſſent: non eſt autem credibile pios homines auſos fuiſſe corpus Chriſti, quamuis mortuum amplius lacerare, atque diſrumpere: eo vel maxime, quod nonnihil erat periculi, ne dum Chriſti corpus hoc modo deponerent, os aliquod manuum, pedumve confringerent. Vnde communis ſenſus Eccleſiæ (quem pictura refert) eſt, Ioſophũ adduxiſſe omnia inſtrumenta neceſſaria ad clauos eruendos, vt Chriſti corpus poſſet de cruce deponi. Potius ergo dicerem, eadem lege, qua coactus fuit Ioſeph corpus tollere, & crucem immotã relinquere, coactum etiam fuiſſe clauos quoque in ea infixos tanquam potiſsima ſupplicij inſignia, inſtrumentaque relinquere. Vnde licet ad deponendum corpus Chriſti illos abſtulerit: fieri tamen põtuit, vt eos iterum in cruce figeret propter dictam cauſam. Quod ſi hæc ratio non probatur, ego quidem aliam probabilem non reperio, quamquam ſine ſpeciali Dei prouidentia, aut conſilio factum eſſe non dubitem.

A *Dubium.* Illud etiam quæri poteſt, an neceſſe ſit dicere Ioſephum, & Nicodemum proprijs manibus corpus Chriſti Domini depoſuiſſe, quoniam Euangeliſtæ ita loquuntur. *Tulit, depoſuit.* Sed iam in ſuperioribus diximus, vim illius verbi hoc non requirere. Dicitur enim aliquis facere, quod fieri iubet, quamuis ipſe per ſe non faciat: quomodo Pilatus interdum dicitur flagellaſſe Ieſum. Et cum alioqui illi eſſent viri nobiles, veriſimile eſt non per ſe ipſos, ſed per alios Chriſti, depoſitionem, ſepulturamq; curaſſe. *Reſponſ.* Sed licet hoc ita ſit, nihilominus magis videtur pietati conſentaneum, hos viros ſuis manibus depoſuiſſe Chriſtum. *Chriſti corpus Ioſephi & Nicodemi manibus à cruce depoſitum.* Mouebantur enim affectu charitatis, & religionis, neq; exiſtimabant illud eſſe opus ſeruile, aut ſua nobilitate indignum ſed religioſum potius, B ac ſupra ſuum meritum, & dignitatem: non tamen oportet, eos ſolos hoc feciſſe: iuuari enim ab alijs potuerunt, pręſertim à Ioanne, & mulieribus, quæ præſentes aderant. Neq; exiſtimandum eſt piam operã B. Virginis ibi defuiſſę, quæ corpus Chriſti Domini ſtatim, ac de cruce depoſitum eſt, virgineo venerabunda ſuſcepit in gremio.

Dubium. Tandem inquiri poteſt, qua hora Chriſti corpus depoſitũ ſit. In quo Euangeliſtæ ſolum dicunt, poſtquam Chriſtus lancea vulneratus eſt, & iam ſero factum eſſet, aceeſsiſſe Ioſephum ad Pilatum, & ab eo facultatem petiiſſe, atq; obtinuiſſe: poſtea vero illud de cruce depoſuiſſe. Ita ſumitur ex Mar. 15. & Ioann. 19. (*Marc 15. Ioan. 19.*) Vbi ſolum eſt aduertendum depoſitionem hanc fuiſſe ante ſolis occaſum per horã fortaſſe integram vel fere. *Corpus Chriſti de cruce quando depoſitum.* Nam ab occaſu ſolis incipiebat Sabbathum C Iudæorum, quando non licebat illis operibus vacare: ideo ſoliciti fuerunt hi Chriſti cultores, vt totum negotium ſepulturę eius ante occaſum abſoluerent, quod vix fieri põtuiſſet, niſi ſaltem ante vnam horã inciperent Chriſti corpus de cruce deponere. Et hoc ſignificauit Marc. 15. illis verbis. *Cum ſero eſſet factum, quia erat paraſceue, quod eſt ante Sabbathum.* (*Marc. 15 & 16.*) Et ideo etiam in principio c. 16. notat, mulieres tranſacto Sabbatho emiſſe aromata, &c. Idem indicat Lucas illis verbis, quæ ſupra expoſuimus. (*Luc. 23.*) *Dies erat paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat*, & infra *Sabbatho quidẽ ſiluerunt ſecundum mandatum.* Idem deniq; eſt, quod Ioan. ait c. 19. (*Ioan. 19.*) *Ibi ergo propter paraſceuem Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, poſuerunt Ieſum.* Ex quibus tandem conſtat corpus Chriſti poſt mortem, duabus fere horis in cruce pependiſſe.

D *Chriſti corpus ad ſepulturam præparatum quomodo. Ioan. 19.* Secundo de modo, quo Chriſti corpus ad ſepulturam præparatum eſt, & conditum Matth. Marc. & Luc. ſolum dicunt Ioſephum ab Arimathæa poſtquam depoſuit corpus Ieſu, inuoluiſſe illud in ſindone munda, ſolus vero Ioannes addit, Nicodemũ adduxiſſe aromata ad corpus Domini vngendum, atque ita vnctum, & ligatum ſepulturæ tradidiſſe. Et de priori quidem parte nihil addendum occurrit ijs, quæ Diuus Thomas artic. 2. in ſolu. ad 3. dixit, (*D. Thom.*) vbi & rationem literalem illius pij facti reddit: ſcilicet id fuiſſe conuenientiſsimum propter quandam honeſtatem moralem, & indicat, ſcilicet illo facto doceri, debere nos huiuſmodi rebus ſimplicibus, ac E vilioribus eſſe contentos. Addit præterea rationem myſticã, nimirum ſignificatum eſſe Chriſtum mente pura, ac ſimplici ſuſcipiendum eſſe. Denique adducit ex Beda in huius myſterij memoriam, ſtatutum eſſe ab Eccleſia, (*Beda.*) vt corpus Domini tantum in panno lineo conſecretur, vt habetur capit. conſulto. de conſ. d. 1. & idem notat Hieronymus Matthæ. 37. (*Hieron.*) Innocent. libro ſecundo de myſteriis miſſæ, capit. 56. (*Innocent.*) Vbi dicit, corporales pallas ſignificare linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Domini: partem autem, quæ plicata ponitur ſuper calicem, ſignificare ſudarium, quod fuerat ſuper caput eius ſeparatim inuolutum in vnum locum. Idem docet egregie Alcuinus li. de diuinis officiis c. de celebratione miſſæ, & eius ſignificatione, & Rupertus, Amalarius, (*Alcuin. Rupert.*)

Amala. Hug Vict.

malarius, Hugo Victorinus, ac fere alij, qui de ſacramentis, & diuinis officiis ſcribunt.

Chriſti corpus vnctum, & aromatibus conditũ ante ſepulturam.

De poſteriore autem parte, ſcilicet vnctione corporis Domini, iam ſupra diximus de quantitate illius vnguenti: de qualitate vero omnes ſcriptores dicunt fuiſſe illa aromata efficacia ad præſeruandũ cadauera à corruptione, vt diutius conſeruari poſſint. Quorũ vſus frequens erat apud Iudæos, vt Euangeliſta dixit, indicans voluiſſe Chriſtum in huiuſmodi rebus, quæ ad pietatem ſpectabant, & quodãmodo neceſſaria eſſe videbantur, gentis ſuæ morem ſeruare, ſeque communi conſuetudini conformare, vt ex Aug. recte D. Thom. explicuit citato loco ad 2. & 3.

Chryſoſt.

Vnum vero hinc naſcitur dubium, quod ab authoribus prætermittitur, quamuis re vera expoſitione indigeat. Dicunt enim omnes, Ioſephum & B Nicodemum vnxiſſe corpus Domini eo animo, vt diutius incorruptum ſeruaretur. Vnde Chryſoſto. hom. 84. in Ioan. eos imperfectæ fidei arguit, dicens: *Adhuc de eo tanquam de puro homine opinabantur, & ea ferunt aromata, quæ maxime corpora ſeruare ſoleant, quod nihil magnum de Ieſu ipſos exiſtimare arguebat: multum tamen amorem præſeferunt.* Ex qua doctrina naſcitur dubium. Nam ſi hi viri vnxerunt corpus Chriſti propter prȩſeruationem, ergo oportuit eos ſacrũ illud corpus exenterare, & inteſtina extrahere, vt intus, ac foris illud vngere poſſent. Patet ſequela, tum quia illi vſitato more vnxerunt corpus: hic autem eſt mos vngendi corpora, quando propter præſeruationem vnguntur. Tum etiam, quia alias inuti- C lis & inefficax eſſet vnctio. Nã externa vnctio in ſuperficie corporis non poteſt impedire, quominus interiora corrumpantur, præſertim cum illa propter fæces, quæ ſunt intra corpus, & propter magnã humiditatem valde ſubiecta ſint corruptioni. Conſequens autem eſt abſurdiſsimum. Et ſane propter hanc maxime cauſam hoc dubiolum prætermittere noluit, ne fortaſſe aliquis caſu in illud incidens, ita de Chriſti corpore ſentire auderet. Eſt enim re- uera impium, & ab omni Eccleſiȩ ſenſu alieniſsimũ. Repugnat etiam ſimplici narrationi Euangeliſtarũ, prout ab vniuerſa Eccleſia ſemper intellecta eſt. Solum enim inquiunt fuiſſe vnctum aromatibus, inuolutum ſindone, linteiſq; ligatum. Item Eccleſiã ſemper intellexit quinq; tantum vulnera Chriſtum in ſuo corpore ſuſcepiſſe, nõ ergo exenteratum fuit, D quod piæ aures exhorreſcunt.

Dubium.

Reſponſio.

Chriſti corpus aromatibus conditum cur?

Ad difficultatem ergo dici poteſt primo, licet ea vnctio fieret propter præſeruationem aliquam, non tamẽ fuiſſe adeo perfectam, & exactam, ſicuti apud nos interdum fieri videmus. Neque enim credibile eſt communem mortem ſepeliẽdi huiuſmodi fuiſſe. Quamuis ergo intenderetur præſeruatio, non tamen adeo diuturna: ſed qualis per externam vnctionem haberi poſſet. Deinde, fortaſſe non improbabiliter dici poteſt, huiuſmodi vnctionem non fuiſſe ſolitam fieri propter præſeruationem: ſed honoris ergo & propter decentiam quandam, né fœtorem aliquem corpora exhalarent. Sicut etiam ſolebant Iudæi lauare cadauera, vt ex Actor. 6. colligitur, quæ conſuetudo etiam in Eccleſia antiqua eſt, vt colligitur ex Gregor. lib. 3. dialog. cap. 17. & libr. 4. cap. 16. E & 27. & tamen illa ablutio non fit propter præſeruationem, ſed propter decentiam, & in beneuolentiæ ſignum. Ita ergo facile introduci potuit, vt propter eaſdem cauſas lotioni adiungeretur vnctio, & ita fortaſſe factum eſt in hac vnctione corporis Chriſti Domini. Quod ſi hoc verum eſt, facile Ioſephus, & Nicodemus ab ignorantia, & infidelitatis nota liberari poſſunt. Nam licet ſapientiſsime de Chriſto ſentirent, & proximam illius reſurrectionem ſperarent, religioſe admodum, ac piè potuerunt corpus eius prædicto animo, atq; intentione vngere.

Act. 6.

Greg. Pap.

Dubium de B. Virgine.

A Tertio, locus hic poſtulat, vt explicemus, quid B. Virgo tempore huius myſterij paſſa ſit, præſertim quando filium mortuum, ac de cruce depoſitum in vlnis ſuſcepit. Eſt enim cõmunis vulgi opinio, beatam Virginem eo tempore paſſam eſſe ſpaſmum, id eſt præ nimio dolore ſenſum amiſiſſe, atque interram corruiſſe. Cui opinioni fauet etiam communis pictura. Nec deſunt ſancti Patres, & graues ſcriptores, qui hoc modo de Virgine loquantur, quamuis non omnes explicent in hoc myſterio potius, quam in alijs ſpaſmum ei accidiſſe. Alij enim hoc affirmãt de eo temporis articulo, in quod Beata Virgo Chriſto crucem ferenti occurrit. Vnde qui hiſtoriam, ſeu terræ ſanctæ ſitum deſcribunt, dicũt in via Caluariæ fuiſſe templum, cuius ruinæ nunc extant, *quod Sancta Maria de Spaſmo* diceretur, quia in eo loco B. Virgo occurrit filio portanti crucem, & præ dolore quaſi exanimis concidit: & ſanctus Bonauentura. libr. meditat. vitæ Chriſti, cap. 77. de hac re loquens. *Cernens* (inquit) *eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, ſemimortua facta eſt præ anguſtia, nec verbum ei dicere potuit.* Alij vero hoc referunt ad illud tempus, in quo B. Virgo conſpexit Chriſtum nudũ ſuper crucem extendi, vt crucifigeretur. Vnde Anſelm. dialogo. de paſsione Domini ex perſona Virginis ſic inquit. *Cum veniſſent ad locum Caluariæ ignominioſiſsimum, nudauerunt Ieſum filium meum totaliter veſtibus ſuis, & ego exanimis facta fui.* Alij de toto tempore crucifixionis id affirmare videntur. Vnde in opuſculo de lamentatione Virginis Mariæ, quod habetur inter opera Bernardi, ſic dicitur. *Iuxta crucem Chriſti ſtabat emortua mater, quæ ipſum ex Spiritu Sancto concepit: vox illi non erat, quia dolore attrita iacens pallebat, quaſi mortua viuens viuebat moriens, moriebatur viuens, nec mori poterat, quæ viuens mortua erat.* Et ad eundem modum loquitur Bonauentura ſupra capit. 79. *Credo quod vel propter anguſtiarum multitudinem abſorpta erat, & quaſi inſenſibilis facta, vel ſemimortua facta eſt, nunc quidem multo magis, quam cum obuiauit ei crucem portanti:* & capit. 80. idem clarius affirmat accidiſſe Virgini, quando Chriſtus lancea eſt vulneratus. *Tunc* (inquit) *mater ſemimortua cecidit inter brachia Magdalenæ.* Et ſimilia reperientur apud alios, qui meditationes vitæ CHRISTI ſcripſerunt, quos ex parte ſupra retuli, diſputation. 4. ſection. 3.

Bonauent.

Anſelm.

Bernard.

Bonauent.

Reſponſ. Quod B. Virgo in depoſitione corporis Chriſti de cruce ſenſerit.

Ambroſ. Anſelm. Bernard. Ioan. 19.

Dicendum autem eſt, cum ſit certum, Beatam Virginem toto tempore paſsionis Chriſti huiuſmodi animi, & corporis affectionem paſſam non eſſe: certius tamen eſſe, atque euidentius multo minus in depoſitione Chriſti de cruce aliquid huiuſmodi ei accidiſſe. De priore parte huius ſententiæ dixi nonnulla ſupra, diſput. 4. ſect. 3. vbi præter autoritatem Ambroſij, Anſelmi, & Bernardi, eam probaui ex verbis illis Ioannis capi. 19. *Stabant autem iuxta crucem Ieſu Maria mater eius, &c.* quȩ veritatem hanc mihi conuincere videntur, ſicut & fere omnibus grauioribus expoſitoribus viſum eſt. Si enim eo tempore, quo Chriſtus Dominus maiorem ignominiã, maximoſque dolores ſuſtinebat, nimirum dum viuus in cruce penderet, Beata Virgo ſtabat iuxta crucem inter hoſtes Chriſti ſine vllo timore, & abſque animi deiectione, & infirmitate, quo modo credibile eſt, in aliquo alio paſsionis tempore ſenſum, aut conſtantiam amiſiſſe? Nam ſi quid eiuſmodi B. Virgo paſſura fuiſſet, maxime ex nimio dolore, atque magnitudine triſtitiæ: ſed tunc maxime doluit, quando filius magis dolebat (erat enim affectu, & animo cum eo crucifixa) filius autem grauiſsimum dolorem in cruce pendens viuus pertulit, ergo tunc maxime debuiſſet Virgo ſpaſmum pati: certum eſt autem ex verbis Ioannis, tunc nihil huiuſmodi paſſam eſſe, ergo. Denique ratio vniuerſalis eſt, quia B. Virgo ſemper habuit perfectum dominium ſuper omnes actus, affectuſque ſuos, atque ita

regebat

regebat omnes motus portionis inferioris, vt nihil indecorum, nihil diſſonum in ea eſſe permitteret. Erat autem valde indecens, propter inferioris partis triſtitiam, ac perturbationem, corporis viribus, & rationis vſu priuari: nō igitur admiſit in ſe B. Virgo talem affectum, ſed quamuis acerbiſsime doleret, ita tamen moderabatur affectum ſuum, diuinū beneplacitum, ac gloriam, fructumq́; paſsionis, & hominum ſalutem cōſiderando, vt poſſet corpore, & animo conſtans inter dolores permanere. Quod ſi neceſſarium fuit, etiam diuina virtus, & gratia interceſsit, quæ & rubor, ac vires corpori adderet, & humores corporis quaſi contineret, ne præ doloris acerbitate nimium commoueretur. Ex qua ratione colligitur B. Virginem non ſolum non paſſam eſſe ſpaſmum: verum etiam neq; aliquid egiſſe indecorū neq; aliquid, quod non ſummā modeſtiam pr̨ ſe ferret: ſed [vt recte loquitur, Ant. 4. par. theolog. t. 15. ca. 41 §. 1) *Stabat verecunda, modeſta, lacrymis plena, doloribus immerſa, ita tamen diuinæ voluntati conformis, quod (vt Anſelmus ait) ſi oportuiſſet, ad implendam ſecundum rationem voluntatem* Dei, *ipſa filium in cruce poſuiſſet, atque obtuliſſet.* Neque enim *minoris fuit obedientiæ, quam Abraham.*

Antoninus

Et ex ijs tandem euidenter conuincitur poſterior pars. Quia quando Chriſtus deponebatur de cruce, iam non ſentiebat dolorem, iamque à multis agnoſcebatur, atq; honorificè tractabatur, quæ omnia multum poterant dolorem Virginis lenire. Deinde reſurrectio eius propinquior erat, de cuius fide B. Virgo erat certiſsima, & veriſimile eſt ea ſpe ſæpius animum ſuum erexiſſe, atque vires reſumpſiſſe. Non eſt ergo in hac parte credendum picturis, quæ ex vulgi opinione introduci potuerunt. Quia fortaſſe non valuerunt aliter eximium virginis dolorem pictura exprimere. Autores vero, (qui in contrarium adducuntur) in primis non ſunt admodum antiqui: antiquiores non ſolum illo modo nō loquuntur: ſed etiam contrarium ſ̨æpe indicant. Deinde aliqui ex illis libris, qui afferūtur, incerti ſunt, præſertim liber ille de lamētatione Virginis inter incerta Bernar. opera ponitur. Dialog. etiam de Paſsione Anſel. adſcriptus mihi eſt valde ſuſpectus, tū quia ſtylus non redolet Anſelmum, tum etiam quia multa in illo continentur, quæ nec grauitate, nec doctrina Anſelmi digna videtur. Vt v. g. quod B. Virg. c̨æperit clamare, & eiulare, quando Chriſtus lanceæ vulnus accepit. Deniq; etiam illi Patres non omnes expreſſe loquuntur: Anſelmus enim in vno loco dicit, *Quaſi exanimis*, in alio vero, quamuis dicat. *Exanimis facta fuit*, ſtatim vero explicat non amiſiſſe ſenſus officia. Dicit enim accepiſſe illico Virginem velamen capitis, vt Chriſtum tegeret, Itaq; verbum illud *Exanimis*, ſolum eſt poſitum ad explicandam acerbitatem doloris: eademq́; fere eſt Bernardi, & Bonauent. ſentētia Nam per exaggerationem quandam locuti videntur, vt loco etiam ſupra citato dixi.

SECTIO III.

Vtrum expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.

Ratio dubitandi eſſe poteſt. Nam corpora defunctorum propter alterutrā ex duabus cauſis ſolēt ſepeliri: ſcilicet aut propter viuos, aut propter ipſū defunctum. Propter viuos quidem, vel ad eorum conſolationem. Nam, vt Aug. dixit lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 12. *Sepulturæ mortuorum ſolatia ſunt viuorum, dum eos, quos amabant, prout poſſunt, honorant, atq; honeſtè collocant.* Vel ad vtilitatem corporalem neque enim ferre poſſent corpora corruptioni obnoxia. Vel etiam ad ſpiritualem quendam fructum, non ſepeliendo corpora mortuorum, fidem reſurrectionis ſe habere teſtantur, & de futura morte frequenter admonentur. Propter defunctos vero: tum quia eorum honori conſulitur, ac famæ, quatenus adhuc

Auguſt.

A manet in memoria hominum: tum etiam, quia hoc modo plura pro eis fiunt ſuffragia, ac frequentius oratur. At vero in Chriſto Domino neutra harum rationum locum habebat, cum enim Chriſti corpus, & propter vnionem ad Verbum corrumpi non poſſet, & paulo poſt ſuſcitandum eſſet, propter ſe non indigebat ſepultura: quia neq; indigebat hominum ſuffragijs, aut orationibus. neq; ab eis honorem quærebat, maiorq́; fuiſſet is, ſi eorum diſcipuli præſens corpus ſemper haberent, ac venerarentur: & hoc etiam in maius ipſorum hominum commodum redundaret. Fuiſſet enim præclarior Chriſti confeſsio, ac proteſtatio, maioriſq́; charitatis opus, atq; indicium, igitur conuenientius fuiſſet corpus Chriſti ſepulturæ non tradi. Et confirmatur, quia ſi tradenB dum fuit ſepulturæ, debuiſſe ſaltem in loco ſacro ſepeliri, & ſacris potius cæremoniis, ac ornatu, nimirum cum Pſalmorum & hymnorum cantu, &c. quam humano, ac ſolum exteriori cultu.

Dicendum vero eſt primo, valde cōueniens fuiſſe Chriſti corpus tradi ſepulturæ. Hæc aſſertio intelligi poteſt, vel ex parte ipſius Chriſti, conſiderando illud opus quaſi paſſiue in ipſo corpore. Et hoc ſenſu concluſio abſolute eſt de fide, quæ ſatis probatur ex re ipſa. Quia ita factum eſt non ſine magna Dei prouidentia atq; conſilio. Quidquid enim Chriſtus vel viuēs, vel mortuus paſſus eſt, vt ſic, ex diuina ordinatioue fuit: fuit ergo conueniens abſolute, & ſimpliciter, ſiue hæc conuenientia ſumenda ſit reſpectu ipſius Chriſti, ſiue reſpectu noſtri, hoc enim poſterius *Chriſti corpus ſepeliri decentiſsimum.*
C in præſenti verius eſt. Chriſti enim corpus propter ſe non admodum egebat ſepultura (vt recte probat difficultas in principio tacta) quamuis etiam fuerit decens eum poſt tam inſignem mortem ab hominibus honorari, reuerenterq́; tractari. Reſpectu ergo hominum ſumenda eſt præcipua conuenientia huius myſterij: vt notarunt Cyril. Aug. & alij ſupra Ioannem. Ac propterea Greg. Nazian. oratione. 1. ſicut dixit, *Mors aduerſus mortem, & reſurrectio propter reſurrectionem*, ita etiam adiunxit. *Sepultura aduerſus illam in terram reuerſionem.* Circa quæ verba, ſic inquit Elias. *Quoniam poſt tranſgreſſionem, iſtud Adamus audiuit, terra es, & in terram reuerteris: idcirco ſepultura Chriſtus afficitur, atque in monumento collocatur, vt Adamum hac condemnatione liberet. Ita Domini ſepultura noſtram in terram reuerſionem delet.* Quod (vt ſupra dixi) non eſt
D intelligendum, ac ſi Chriſtus per ſepulturam nobis de nouo quicquam meruerit, ſed quia ex vi præcedentis meriti, & quia voluntariæ paſsioni ſe, & ſepulturæ præuiſæ obtulit, illud corpus fuit potens ad liberanda noſtra corpora ab illa maledictione, quam in Adamo incurrerant. Addit præterea D. Th. conuenientem fuiſſe Chriſti ſepulturam ad noſtram fidē de Chriſti morte, & reſurrectione confirmandam. Nam in primis quia ſepeliri non ſolent, præſertim à veris, & fidelibus amicis, niſi corpora vere mortua, neq; vere reſurgunt, niſi quæ veram mortem ſubierunt: ideo ſepultura magnū fuit teſtimonium veræ mortis, & reſurrectionis. Ac deinde ipſum quoque ſepulchrum, & lapis ille ſuperpoſitus perpetuum eſt monumentum, cum vſque in hodiernum diem teſtis ſit mortis, & reſurrectionis Chriſti.
E Vnde eleganter Petrus Chryſologus ſermon. 47. tractans illa verba. *Angelus Domini deſcendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem:* inquit. *Non dixit, voluit, ſed reuoluit lapidem, qui aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit reſurrectionis aſſertor: Beatus lapis, qui Chriſtum reuelare meruit, & velare. Beatus, qui non minus corda aperit, quam ſepulchrum. Beatus qui dat reſurrectioni fidem, fideique reſurrectionem. Mutatur hic ordo rerum, mortem, non mortuum deuorat hoc ſepulchrum, &c.* & ſimilia multa habet ſermon. 75. Hieronymus etiam epiſt. 27. (quæ eſt Epitaphium Paulæ) ſic de illa loquitur. *Ingreſſa ſepulchrum, reſurrectionis oſculabatur lapidem, quem ab oſtio monumenti amouerat Angelus, & ipſum*

Cyril. Auguſt. Greg. Naz.

Elias Cret.

Pet. Chryſ.

Hieronym.

ipſum corporis locum in quo Dominus iacuerat quaſi ſitiens deſideratas aquas fideli ore lambebat. Denique etiam dicitur Chriſtus ſepultus, vt myſticè ſignificaretur, nos eſſe cum illo ſpiritualiter ſepeliendos, iuxta illud ad Rom. 6. *Conſepulti enim eſtis per baptiſmum in mortem.* Vnde Auguſt. in Enchirid. capit. 53. *Quidquid* (inquit) *geſtum eſt in cruce Chriſti, in ſepultura, & in reſurrectione, & aſcenſione, ita geſtum eſt, vt his rebus non myſtice tantum dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtiana, quæ hic geritur.*

Rom. 6. *Auguſt.*

Secundo intelligi poteſt concluſio poſita de ſepultura Chriſti ex parte diſcipulorum, ſeu vt erat actio ſepelientium ipſum. Et hoc etiam ſenſu eſt de fide certa, nimirum opus illud ſepeliendi Chriſtum fuiſſe honeſtum, ac pium. Hoc patet primo ex modo, quo Euangeliſtæ narrant hoc factum. Ideo enim præmittunt Ioſephum, & Nicodemum fuiſſe diſcipulos Chriſti, & Marcus de Ioſepho addit. *Quia & ipſe erat exſpectans regnum Dei*: & fuſius Lucas: *erat* [inquit] *vir bonus, & iuſtus, hic non conſenſerat concilio, & actibus eorum, quia exſpectabat & ipſe regnum Dei.* Et de Nicodemo notat Ioannes, fuiſſe illum, *qui venerat ad Ieſum nocte primum*, vt ipſe narrauerat capit. 3. vt ſignificaret, illum fuiſſe pium virum, quique iam in Chriſtum crediderat. Non autem ob aliam cauſam horum virtutes adnotarunt Euangeliſtę, niſi vt eorum factum ſtudioſum, magnæque fidei, & charitatis fuiſſe indicarent. Secundo conſtat concluſio ex vniuerſali conſenſu totius Eccleſiæ, & traditione omnium Patrum, tam exponentium Euangelia, quam myſteria vitæ, & mortis Chriſti tractantiũ. Quin etiam addunt, reliquos Chriſti diſcipulos, qui ibi aderant, ipſamque Deiparam funeri Chriſti piã operam dediſſe. Addit enim Simeon Metaphr. vitam Virginis deſcribens, die 15. Auguſti. Ioſephum adhuc occultum diſcipulum, & timore detentum, Virginis hortatu fuiſſe excitatum, atq; animatum, ad Chriſti corpus petendum & ſepeliendum. Tertio, ſepelire mortuos per ſe bonum eſt, atque honeſtum, ergo multo magis honeſtum fuit ſepelire corpus Chriſti. Antecedens de fide certum eſt, vt patet ex vſu ſcripturæ. Abraham enim, & alij iuſti ſemper habuerunt curam ſepeliendi defunctos, & Iacob, atq; Ioſeph præceperunt corpora ſua ſepeliri in terra promiſsionis, in qua Chriſtus moriturus, ac ſepeliendus erat: non præcepiſſent autem niſi rem honeſtam. Et 2. Reg. 2. Dauid laudat eos, qui ſepelierant corpus Saul dicens. *Benedicti vos à Domino, qui fecistis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum.* Denique Tobias inter alia plurimum laudatur, propter curã, quã habuit ſepeliendi mortuos. Idem confirmat Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo. De qua videri poteſt Dionyſius, capit. 7. de Eccleſ. Hierar. Gregor. Nazian. orat. 4. quæ eſt 2. in Iulianum, Chryſoſtom. homil. 4. ſuper Epiſt. ad Hebr. & Auguſtin. libr. de cura pro mort. agen. & libr. 1. de Ciuit. cap. 12. & 13. Vbi licet dicat vnumquemq; fidelium non debere multũ eſſe ſolicitum, quid poſt mortem circa corpus ſuum agendum ſit: addit tamen, viuentes debere piam operam adhibere circa corpora mortuorum præſertim fidelium, vt ea ſepelienda curent. Ratio vero eſt. Quia (vt dicebam) hoc opus & ad bonam hominum gubernationem eſt neceſſarium, & ad quoddam viuorum ſolatium, & ad aliquam vtilitatem ipſius defuncti, cuius etiã honori, & decentiæ hac in re conſulitur. Eſt igitur hoc opus laudabile, & per ſe honeſtum. Prima vero conſequentia patet, quia hoc obſequium magis erat Chriſto debitum, quam cuiuis alteri. Vnde Aug. & alij Patres notant voluiſſe Chriſtum ſepeliri, vt ſub exemplo hoc pietatis opus probaret. Quia etiam Matth. 25. in defenſionem Magdalenæ dixit, *Opus bonum operata eſt in me. Mittens enim vnguentum hoc ad ſepeliendum me fecit.* Quocirca licet Chriſtus propter ſe quodammodo minus hoc obſequio indigeret: ta-

Marc. 15. *Luc. 23.* *Ioan. 3. & 19.* *Nicephor* *Curam pro defunct. gerere honeſtiſſimum.* *Gene. 49. & 50.* *2 Reg. 2.* *Tob. 1. & 12.* *Dionyſ.* *Greg. Naz.* *Chryſoſtom.* *Auguſt.* *Auguſt.* *Matth. 26.*

A men etiam pertinuit ad decentiam quandam, & honorem illi debitũ. Neq; propter ſpem reſurrectionis proxime futuræ prætermittendum fuit. Nam (vt omittam eos, qui Chriſti ſepulturã curabant, excepta Virgine, valde imperfectos fuiſſe in hac fide, & ſpe reſurrectionis) ad maiorem eiuſdem reſurrectionis fidem poterat ſepultura Chriſti pertinere, non ſolum propterea, quæ ſupra diximus: ſed etiã, quia maioris fidei eſſe poterat credere, ſine vlla difficultate poſſe Chriſtum ſuum corpus è ſepulcro quantumuis clauſo, & grandi lapide obſerato viuum educere. Ac deniq; magnæ fuit prudentiæ, cũ aliunde nihil aliud de diuina voluntate conſtaret; Chriſti corpus hnmano more religioſe, ac honeſte curare.

Vnde dicendum eſt ſecundo, etiam modum funeris, ac ſepulturæ Chriſti, pro loci, & temporis opportunitate fuiſſe conuenientiſsimum. Hęc concluB ſio eodem fere modo explicanda, & probanda eſt, ac præcedens. Nam ſi conſideretur modus huius funeris ex parte hominum, prudentiſsime egerunt, primo ſeruando conſuetudinem gentis ſuæ, eamq; exiſtimationi, quã de ſanctitate, ac dignitate Chriſti habebant, accommodãdo. Et ideo recte etiam egerunt, illum vngendo, honeſteque ad ſepulcrum deferendo. Deinde, quia tempus tale erat, vt moras nõ pateretur, merito etiam in loco vicino, & cum eo ornatu, comitatuq; quem breui habere potuerunt, eum ſepelierunt. Sed & illud quodq; prudentiæ fuit, & maximæ etiam fidei eſſe potuit, in monumento ſcilicet nouo, in quo nullus alius poſitus antea fuiſſet, eum recondere. Tum quia nouo homini nouum monumentum debebatur, nec decebat diuinum C corpus cum alijs cadaueribus ſepeliri. Tum etiam quia ad finem reſurrectionis eius hoc expedire potuit [vt Hieronymus, & alij notarũt) ne illius reſurrectio alteri poſſet attribui. Deniq; etiam fuit opus liberalitatis, quod Ioſeph monumentum, quod ſibi parauerat (vt ex Matt. colligitur) Chriſto tribueret. Si autem hoc opus ex parte Dei cõſideretur, egregie oſtendit diuinam ſapientiam, & prouidentiam. Ita enim res omnes diſpoſuit, vt & more cõſueto, & pro loci, & temporis opportunitate conuenienti, ſepeliretur Chriſtus, & tamen plura myſteria in eo modo funeris, & ſepulcri continerentur, ac deniq; omnes circumſtantias haberet, quę ad perpetuitatem illius ſepulcri, & vtilitatem eius ſignificandam, veritatẽq; reſurrectionis Chriſti conteſtandam, erant neceſſarię. Vt merito impleta tunc cenſeatur eſſe prophetia D Iſaiæ dicentis, *Et erit ſepulcrum eius glorioſum.* Quę omnia quoniam à D. Th. ſupra copioſe explicantur, latius perſequi neceſſe non eſt.

Funus Chriſti conuenientiſſimum. *Matth. 27.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus fuerit in ſepulchro ſolum vna die, & duabus noctibus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non fuerit in ſepulchro ſolum vna die, & duabus noctibus. Dicit enim ipſe Matt. 12. ſicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita filius hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sed in E *corde terræ fuit in ſepulchro exiſtens. Non igitur fuit in ſepulcro ſolum vna die & duabus noctibus.*

2. Præterea Greg. dicit in ho. Paſchali, quod ſicut Samſon abſtulit media nocte portas Gazæ, ita Chriſtus media nocte auferens portas inferni, reſurrexit. Sed poſtquam reſurrexit, non fuit in ſepulcro. Ergo non fuit in ſepulcro duabus noctibus integris.

3. Præterea. Per mortẽ Chriſti lux præualuit tenebris, Sed nox ad tenebras pertinet, dies autem ad lucem. Ergo conuenientius fuit, quod corpus Chriſti fuerit in ſepulcro duobus diebus & vna nocte, quam è conuerſo.

185. Infr q. 52 ar. 4. co. & q. 53. a. 2 co. & op. 3 c. 243 & op. 60 c. 26. c. 2 ſi & 1. co. 15 l. 1. co. 2. Hom. 21. in Euan. decli- nando ad fi. *li. 4. ca. 6 poſt medium t. 3.*

Sed

Sed contra eſt, quod ſicut Aug. dicit in 4. de Trinit à veſpere ſepulturæ vſq; ad diluculum reſurrectionis, triginta ſex horæ ſunt, id eſt, nox tota cum die tota, & nocte tota.

art 6. q præcedenti.

Reſpondeo dicendum, quod ipſum tempus, quo Chriſtus in ſepulcro manſit, effectum mortis eius repræſentat. Dictum eſt autem ſupra, quod per mortem Chriſti liberati ſumus à duplici morte, ſcilicet à morte animæ, & à morte corporis, & hoc ſignificatur per duas noctes, quibus Chriſtus in ſepulcro permanſit. Mors autem eius, quia nō fuit ex peccato prouenìens, ſed ex charitate ſuſcepta: non habuit rationē noctis, ſed diei, & ideo ſignificatur per diem integrum, quo Chriſtus fuit in ſepulcro. Et ſic conueniens fuit, quod Chriſtus vna die & duabus noctibus eſſet in ſepulcro.

l. 3. c. 24 in me tom 4.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangeliſtarum. Quidam modum loquutionis Scripturæ neſcientes, noctem voluerunt annumerare tres illas horas, à ſexta vſq; ad nonam, quibus ſol obſcuratus eſt, & diem, tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus, id eſt, à nona vſq; ad eius Occaſum. Sequitur enim nox futuri Sabbathi, quæ cum ſuo die computata, erunt iam duæ noctes & duo dies. Porro autem poſt Sabbathum ſequitur nox primi Sabbathi, id eſt, illuceſcentis diei Dominici, in qua tunc Dominus reſurrexit, & ita adhuc non conſtabit ratio trium dierum, & trium noctium. Reſtat ergo, vt hoc inueniatur, illo Scripturarum vſitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur, ita ſcilicet, quod vnam noctem, & vnam diem accipiamus, pro vno die naturali. Et ſic primus dies cōputatur ab extrema parte ſui, qua Chriſtus in ſexta feria eſt mortuus, & ſepultus: ſecundus autem dies eſt integer cum 24. horis nocturnis & diurnis: nox autem ſequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies, propter futurum hominis lapſum, à luce in noctem: ita iſti, propter hominis reparationem, à tenebris computantur in lucem.

l. 4. c. 5 to. 3.

Ad ſecundum dicēdum, quod ſicut Aug. dicit in 4. de Trin. Chriſtus in diluculo reſurrexit, in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis. Vnde de mulieribus dicitur Ioann. 20. quod cum adhuc eſſent tenebræ, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum Gregor. dicit Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, non quidem diuiſa nocte in duas partes æquales, ſed infra ipſam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis, & pars diei dici poteſt propter conuenientiam, quam cum vtroque habet.

Hom. 21. in Euang. non remotè à fine.

Ad tertium dicendum, quod in tantum lux in morte Chriſti præualuit (quæ ſignificatur per vnā diem) quod tenebras duarum noctium, id eſt, duplicis mortis noſtræ, remouit, vt dictum eſt.

COMMENTARIVS.

DE tempore, quo Chriſtus iacuit in ſepulcro, duo ſunt certa. Primum eſt, Chriſtum eſſe ſepultum in occaſu ſolis, vel prope illum, vt ſatis cōſtat ex dictis ſupra de hora, qua Chriſtus fuit de cruce depoſitus. Alterum eſt, corpus Chriſti mortuum iacuiſſe in ſepulcro toto eo tempore, quod vſque ad reſurrectionem interlapſum eſt. Hoc enim per ſe notum videtur ſuppoſita vera morte illius corporis, & ijs, quæ ab Euangeliſtis de eius ſepultura narrantur, à quibus quoque id eſt ſatis expreſſum. Hanc enim vim habet illud verbum Angeli Matt. 28. *Non eſt hic: ſurrexit enim.* Per reſurrectionem ergo deſiit eſſe ibi, & vſque ad reſurrectionem manſit ibidem. Idem confirmat, quod infra refert Matthæus de mendacio à Iudæis conficto, Chriſti corpus ſublatum eſſe è ſepulcro: cum tamen inde non exierit ab alio ſublatum: ſed ſua virtute iam viuum, ac glorioſum. Ex his ergo duobus, quæ certa ſunt, colligitur, quæſtionem hanc de tēporis duratione, quo corpus Chriſti in ſepulcro permanſit, pendere ex alia, ſcilicet quo die, & quota hora reſurrexerit, quā poſtea ſuo proprio loco tractabo, & ideo in expoſitione huius articuli nihil eſt, quod amplius immoremur.

Matth. 28.

Solum circa rationem, qua D. Th. probat in articulo fuiſſe conueniens Chriſtum iacere in ſepulcro vno die integro artificiali, & duabus noctibus, ad ſignificandum, ipſum morte ſua, quæ per lucem diei ſignificatur, deſtruxiſſe duas mortes noſtras, animæ ſcilicet, & corporis, quæ in duabus noctibus indicantur, circa hanc (inquam) rationem aduertēdum in primis eſt, illam eſſe myſticam: literalis vero eſt quia illud tempus fuit conueniens ad demonſtrandam veritatem mortis Chriſti, vt inferius latius tractabimus. Deinde ſciendum eſt, illam rationem ſumptam eſſe ex Aug. li. 4. de Trin. c. 3. & lib. 65. qq. quæſt. 26. & ſerm. 181. de tempore, quam imitati ſunt Beda, & Anſelmus Matth. 12. & Alcuinus li. de diuinis officia, de feria ſexta.

Circa argumenta. De primò infra ex profeſſo diſputandum eſt. Tertium eſt facile. Circa ſecundum in quo D. Th. cit. Greg. hom. 21. in Euangelia, explicātem de Chriſti reſurrectione figuram Samſonis Iud. 16. & dicentem Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, obſeruandum eſt Gregorium applicādo figuram Samſonis, qui media nocte exiit è ciuitate, & portas eius tulit, non dicere Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, ſed ante lucem, indicans non oportere veritatem in omnibus circumſtantiis exacte reſpondere figuræ, ſicut ad hoc propoſitum notauit Bonauen. in 3. d. 22. q. 3. ad 1. Et ita eſt facilior expoſitio Gregorij. Quanquam ea etiam, quam adhibet D. Th. vtilis eſſe poſsit propter alios Patres, qui aſſerunt Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, vt infra videbimus.

QVÆSTIO LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de deſcenſu Chriſti ad inferos.

Et circa hoc quæruntur octo.

Prima, vtrum fuerit conueniens Chriſtū ad inferos deſcendere.

Secundo, in quem infernum deſcenderit.

Tertio, vtrum totus fuerit in inferno.

Quarto, vtrum aliquam moram ibi traxerit.

Quinto, vtrum ſanctos Patres ab inferno liberauerit.

Sexto, vtrum damnatos ab inferno liberauerit.

Septimo, vtrum liberauerit pueros in peccato originali defunctos.

Octauo, vtrum liberauerit homines de purgatorio.

DISPVTATIO XLII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De loco, ac ſtatu animarum ſanctarum ante Chriſti mortem.

HÆc diſputatio neceſſaria mihi viſa eſt ad intelligenda ea, quæ de loco, in quo Beata Chriſti anima in triduo fuit: & de ijs, quæ in eo operata eſt, adijcienda ſunt poſtea. In qua ſupponendum eſt, ſicut poſt mortem Chriſti, ita & ante illam, quatuor fuiſſe animarum ſeperatarum ordines, ſeu ſtatus. Quędam, quæ in ſtatu peccati mortalis è corporibus emigrarunt: quædam, quæ in ſolo originali: quædā vero in ſtatu iuſtitiæ, cum aliqua tamen veniali culpa, aut reatu pœnæ: alia rurſum iuſtæ, & omnino purę, ac mundę: ſiue ita è corporibus egreſſæ ſint, ſiue poſt egreſſum fuerint purgatæ pleneq; mundatæ. De tribus prioribus generibus non habemus quæſtionem, quia in omnibus illis eadem eſt ratio de ſtatu, & loco animarum ante, & poſt

Chriſti

Chriſti mortem. Nam quæ è vita in primo ſtatu deceſsiſſent, perpetuò detrudebantur in Tartarũ: quæ verò in ſecundo, perpetuò quoque excludebantur à regno beatitudinis, & in proprio ipſis deſtinato loco (qui *Limbus puerorum* dicitur) recipiebantur, vbi vſque ad hodiernum diem manent, manebuntque vel perpetuo, vel vſque ad iudicij diem. Quas verò tertio loco annumerauimus, in locum purgatorij deferebantur. Poterant autem inde exire ante Chriſti mortem, quia poterant antea plenè purgari. Hoc enim non pendebat ex exequutione mortis, ſeu reali ſatisfactione Chriſti pro genere humano: ſed ex commenſuratione ac proportione pœnæ purgatorij ad reatum ex peccatis dimiſsis relictum, vt latius in materia de purgatorio dicendum eſt. igitur ſermo præſens de quarto ordine animarum inſtituendus eſt. Supponimus autem vlterius ex materia de beatitudine, ſanctas animas plenè mundas & purgatas ſtatim ad beatitudinẽ euolare poſt Chriſti mortem. Inueſtigandum igitur eſt, an idem fieret ante Chriſti mortem, vel quo reciperentur illæ animæ, quemve ſtatum haberent.

SECTIO I.

Vtrum Animæ ſanctæ ante Chriſti mortem fuerint glorioſæ.

Eccleſ.11. Ratio dubitandi in primis oriri poteſt ex verbis Sapientis Eccleſiaſtici 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundũ vias ſuas*: retributio ergo diuina ſemper vnicuique data eſt in die obitus, iuxta eius meritum, ſed retributio propria harum animarum eſt beatitudo. Secundo adiungi poteſt illud Lucæ. 16. vbi Lazarus conſolari dicitur, *Luc 16.* diues autem cruciari, ſicut ergo diues receperat pœnam vltimam, ita & Lazarus vltimum præmium. vnde Auguſtinus epiſtol. 96. ad Euodium propter *Auguſt.* hoc teſtimonium fateri videtur animas ſanctas ante Chriſti aduentum diuinitatem vidiſſe. & eodem modo intellexit illum locum Iuſtin. martyr, quæſt. *Iuſt. Mart.* 60. ad Gentes, quamuis ipſe hiſtoriam illam non admittat. Tertio ex Paulo ad Hebræos 11. vbi de antiquis *Hebr.11.* Sanctis dicit. *Per fidem vicerunt regna, adepti ſunt repromiſsiones.* Quod de repromiſsione vitæ æternæ intelligit Anſelmus ibidem. Obijcit tamen, quia in *Anſelm.* fine eiuſdem capitis dicit Apoſtolus. *Hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſsiones.* Sed reſpondet priora verba eſſe intelligenda de beatitudine animæ: poſteriora verò de corporum reſurrectione: Quarto vti poſſumus ratione, quia ad diuinam iuſtitiam ſpectat, vnicuique reddere præmium, atque illud non differre, quando anima eſt iuſta & nihil in ſe habet, quod beatitudini repugnat. Dicetur fortaſſe fuiſſe impedimentum ex parte totius naturæ humanæ, quia nondum Chriſtus prætium meriti, & ſatisfactionis ſuæ pro illa ſoluerat. Sed quamuis hæc ratio ſit ſufficiens, ne tota natura humana ad beatitudinem admitteretur ante Chriſti paſsionem: non tamen, vt ſingulæ perſonæ ab ingreſſu beatitudinis retardarentur: alioqui nec remiſsio peccati, nec gratia danda fuiſſet alicui hominum ante Chriſti paſsionem, quia etiam reſpectu horum effectuum nondum erat pretium ſolutum. Et ſimiliter neque Angelis ſanctis danda eſſet gloria ante Chriſti mortem, quia etiam ipſi per Chriſtum illam obtinuerunt.

Nulla anima ante Chriſti mortem eſſentialem beatitudinẽ accepit. D. Thom. Nihilominus certa fide tenendum eſt, ante Chriſti mortem, nullam animam quantumuis ſanctam, & puram, eſſentialem beatitudinem accepiſſe. Ita docent Theologi in 3. diſtinct. 17. & in 4. diſtinct. 2. Diuus Thomas ib. & ſupra quæſtion. 49. articul. 5. & in hac etiam quæſt. articul. Alexand. Alen. 3. part. quæſt. 18. memb. 4. Scotus in 4. d. 2. quæ. 2. & reliqui qui hoc ſenſu tradunt Chriſtum morte ſua aperuiſſe hominibus ianuam regni. Quod potius de eſſentiali beatitudine, quam de corporeo loco cœli Empyrei intelligendum eſſe, tradit etiam Innocen. in c. Maiores de baptiſmo. *Alexſ. Scot. Innocent.*

Et probatur primo ex Paulo ad Hebræos 9. vbi *Heb. 9.* explicans ritum illum veteris legis, quo ſummus ſacerdos tantum ſemel in anno ingrediebatur in Sancta Sanctorum non ſine ſanguine, quem offerret pro peccato, dicit in hoc ſignificatum eſſe nondum fuiſſe *propalatam Sanctorum viam*, donec Chriſtus ſummus ſacerdos ſeipſum pro peccato in ſacrificium obtulit. Ita exponit Chryſo. hom. 15. Theophylact. & alij, & Ambroſ. inquit, *cœlum mortalibus fuiſſe inacceſsibile.* Idem Anſelmus, & D. Thom. qui addit propterea Chriſtum vocari *oſtium* Ioann. 10. & *viam* Ioann. 14. quia ipſe aperuit viam, & oſtium regni cœlorum. vnde ſubiungit Paulus ſtatim cap. 10. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id eſt carnem ſuam.* vbi Chryſoſt homil. 18. *Introitum* (inquit) *hic cœlum dixit, & acceſſum ad ſpiritualia, quam initiauit, inquit, ſeu propalauit, Dedicatio enim dicitur initium vtendi, & ideo nouam dicit, ſiquidem nunc apertæ ſunt portæ cœli, quod neque tempore Abrahæ contigit.* Et eodem modo exponunt reliqui Patres citati. Ac propterea de veteribus Sanctis dixit Paul ca. 11. eiuſdem Epiſtolæ. *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſsionibus: ſed à longe eas aſpicientes,* vt ibi exponit D. Tho. & Anſel. *A longe, inquit, id eſt, oculis fidei conſiderantes, quod poſt mortem eas eſſent accepturi, non protinus, ſed poſt longa tempora in aduentu Chriſti.* *Chryſoſt. Theoph. Ambro. Anſel. D. Thom. Io. 10. & 14. Hebr. 10. Chryſoſt. Hebr. 11. D. Thom. Anſelm.*

Secundo vti poſſumus alio teſtimonio Pauli ad Epheſ. 4. ita illud Pſalmi interpretantis, *Aſcendit in altum captiuam duxit captiuitatem*, vbi nomine *captiuitatis* intelligit Sanctos antiquos, qui ante Chriſti mortem veluti captiui, & in carcere detinebantur, quos ipſe moriens inde liberauit. De quo myſterio dicitur Zach. 9. *Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua*, vt ibi Hieronymus, Rupertus, alijque exponunt. Idem quoque myſterium videtur ſignificaſſe Petrus 1. Canon. c. 3. dicens, *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu, in quo veniens prædicauit ijs, qui in carcere erant ſpiritibus.* Proprius enim ſenſus eſſe videtur, Chriſtum *in ſpiritu*, id eſt, in ſola anima prædicaſſe, ac ſimul cõtuliſſe æternam gloriam ſpiritibus ſanctis, qui in carcere erant detenti. Ita Cyril. Alex. 12. in Ioan. ca. 36. & lib. 1. de fide ad Reginas ſatis poſt mediũ, lib. de fide ad Theodoſ. propè medium, vbi introducit Chriſtum dicentem *compeditis, Egredimini: & exiſtentibus in tenebris, Reuelamini.* Idem Nicephor. Conſtantinop. Epiſt. ad Leonem Pap. quæ habetur in Synodo Epheſina. tom. 3. cap. 22. iuxta finem. dicens, *animam Chriſti prædicaſſe illis ſpiritibus reſurrectionem, libertatemque & redemptionem impertiuiſſe.* Idem Irenæus lib. 4. contra hæreſ. cap. 45. verſus finem, Athanaſ. Epiſt. ad Epictetum non longè à principio, quam refert Epipha. hæreſ. 77. Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Cypr. libr. 2. ad Quirinum c. 27. Damaſc lib. 3. c. vlt. ac deniq; Clemens Alex. lib. 6. ſtrom. prope medium, cuius verba latius explicabimus ſequenti diſputatione, vbi plura in hanc ſententiam afferemus. *Epheſ. 4. Pſalm. 67. Zachar 19. Hieronym. Rupert. 1. Petr. 3. Cyril. Alex. Nicephor. Conſtant. Conc Epheſ. Iren. Athana. Epiphan. Ruffin. Cyprian. Damaſc. Clem. Alex.*

Regni cœlorũ prædicatio legis nouæ propria fuit. Tertio in huius rei confirmationem notant ſancti Patres, initium Euangelicæ prædicationis ſumptum eſſe à regno Cœlorum; quod ſub eo nomine expreſſo antea in veteri teſtamento non fuerat annuntiatum, quia tunc longè diſtabat, & pro illo ſtatu adiri non poterat. Vt ante paſsionem Chriſti appropinquaſſe dicitur regnum cœlorum, Matthæ. 3. *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum.* Quia nimirum paſsio Chriſti, per quam ianua regni

regni erat reſeranda, iam parum aberat. Quapropter illa iam exhibita non ſolum appropinquaſſe, ſed aduenisſe dicitur regnum cœlorum. Hinc Chryſoſtom. homil. 4. in Marcum. *Quantum in meo corde eſt legens legem, legens prophetas, legens & Pſalterium, nunquam regnum cœlorum audiui, niſi in Euangelio. Quia antequam Chriſtus aperiret ianuam regni, omnes animæ iuſtæ detinebantur in inferno.* De qua re ſcribit optimè Hieronymus ad Dardanum, epiſtol. 129. docens, in veteri teſtamento ſub figuris, & vmbris promiſſum eſſe regnum Cœlorum: non vero apertè. Quia ianua illius nondum erat aperta. Vnde ſubiungit: *Sanguis autem Chriſti clauis eſt paradyſi, terram enim viuentium, quam primus Adam perdidit, ſecundus inuenit: imò ab illo perditam iſte reſtituit. Mihi ergo* (concludit inferius) *in Euangelio promittuntur regna cœlorum, quæ vetus inſtrumentum omnino non nominat.* Idem Hieronym. Dialog. 1. contra Pelag. ſatis poſt medium, Auguſtin. 19. contra Fauſt. capit. vltimo, & 1. Retract. capit. 22. Indicat etiam Origenes lib. 5. ſuper epiſtol. ad Rom. circa illa verba. *Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem,* Et alios in ſequentibus referemus.

Chryſoſtom. *Hieron.* *Hieronym. Auguſt. Origenes Roman. 5.*

Quarto, ratio à priori huius veritatis ex ordinatione, ac lege Diuinæ iuſtitiæ ſumenda eſt, quæ in lapſu totius humanæ naturæ fundamentum habuit. Adam enim peccando omnibus hominibus clauſit regnum Cœlorum: nam totam naturam humanam in ſua radice infecit, atque odioſam Deo reddidit, ac propterea indignam æternæ beatitudinis reliquit. Fuit ergo iuſtitiæ diuinæ conſentaneum, neminem ad eam beatitudinem admittere, donec pro tota natura eſſet ſatisfactum. In quo magna eſt diuerſitas inter naturam Angelicam, & humanam, vt latius diximus ſuperiori to. diſp. 42. Sect. 1.

In animabus Patrũ in ſinu Abrahæ cõ morãtibus, vſq; ad mortẽ Chriſti fides, & ſpes permanſit.

Ex his infertur, Sanctorum animas à corporibus ſeparatas retinuiſſe fidem, & ſpem vſque ad mortem Chriſti. Probatur, quia in primis certum eſt habuiſſe charitatem (nam de Sanctis, & iuſtis loquimur) & potuiſſe illius actus exercere, vt per ſe conſtat, quia nõ erat futura otioſa charitas in illis iuſtis, ergo neceſſe eſt, vt aliquam ſupernaturalẽ cognitionem habuerint, ergo cum non habuerint viſionem, neceſſe eſt, vt fidem retinuerint: fides autem, quæ per charitatem viuit, ſine ſpe eſſe non poteſt, quia, cum nondum teneat, quem amat, neceſſe eſt, vt ſpe in illum tendat. Deinde in animabus illis nihil erat, quod ab eis fidem, aut ſpem expelleret, cùm nec viſionem haberent repugnantem fidei, nec conſequutionem, quæ ſpei obiectum deſtrueret: neque etiam aliquem actum his virtutibus contrarium, cum eſſent iuſtæ, & ſanctæ: ergo. Tandem in animabus purgatorij manet fides, & ſpes, ergo multo magis in ijs animabus, quæ erant in Sinu Abrahæ. Hinc vero nonnullæ dubitationes oriuntur, quæ de ſtatu harum animarum inquiri poſſunt.

1 Dubium. Animæ ſanctorum Patrum in ſinu Abrahæ confirmatæ in bono, & impeccabiles. Eccleſ. 11.

Prima eſt: an eſſent confirmatæ in gratia, ita vt peccare non poſſent. Cui breuiter reſpondeo, minimè peccare potuiſſe. Quia mors hominis, ſicut eſt terminus vitæ, ita etiam & viæ à Deo præfixæ, vt in ea poſsit bene, vel malè operari, poſt mortem autem ſtatim vel obſtinatur in malum, vel confirmatur in bono, iuxta illud Eccleſiaſtes 11. *Si ceciderit lignum, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, vbi ceciderit ibi erit.* Vbi mors *caſus* appellatur, *aquilonis* autem nomine ſtatus peccati, nomine autem *auſtri* ſtatus gratiæ ſignificatur, vt Hieronymus ibi exponit. Senſus ergo eſt omnem hominem vel in gratia, vel in peccato decedere; & quoad hoc in eo ſtatu, in quo moritur, perpetuo manere, vt præter Hieronymum exponit etiam Gregorius 12. moralium capite. 3. & Bernardus ſermone 48. ex paruis. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam animæ purgatorij

Hieron. *Gregor. Bernard.*

A ſunt confirmatæ in bono, & peccare non poſſunt, vt eſt communis, certaque ſententia (quam Deo dante in 4. tom. huius 3. par. tractabimus) ergo multo magis idem dicendum eſt de animabus ſanctis exiſtentibus in Sinu Abrahæ. Erant enim multo magis in termino, quam animæ purgatorij, alioqui poſſent inde ad purgatorium, vel etiam ad infernum tranſire. Quod eſt plane hæreticum contra vniuerſalem Eccleſiæ ſenſum, & contra illud Luc. 16. *Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala, nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris, & in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* Ex quibus omnibus non ſolum probatur illas animas non potuiſſe peccare mortaliter, ſed etiam neque venialiter. Vnde Auguſtin. lib. 12. Gen. ad lit. capit. 24. agens de Sinu Abrahæ ſic inquit, *Ibi iam nulla tentatio, vbi tanta requies poſt omnes dolores vitæ huius.*

Luc. 16.

B *Auguſt.*

Quod ſi quæras, vnde hæc firmitas in bono oriretur. Reſpondeo breuiter, vt multa omittam, quæ ad alias materias ſpectat, non ex ſola natura, neque ex aliqua virtute intrinſeca, & inhærente ex diuina gratia tales animas protegente, ortam fuiſſe: quia neq; ex intrinſeca neceſsitate perſeuerabant perpetuo in actuali Dei amore ſuper omnia, neque in intellectu habebant aliquid intra ſe ſecum, quod eas neceſſario contineret, ne inconſideratè, vel imprudenter poſſent aliquid operari. Erat ergo omnino neceſſaria diuina protectio gratiæ, qua fiebat, vt vel ſemper eſſent in actuali amore, & contemplatione Dei, vel nunquam actum elicerent, quin prius omnia ad bene, ac prudenter operandũ neceſſaria, conſideraret. Quomodo autem, hoc non obſtante liberè operarentur, difficultas vulgaris eſt, quã facile expedire quis poteſt ex ijs, quæ tradidimus in priori tomo diſp. 27. Sect. 3.

Dubium. Reſponſio. Animæ ſanctorũ in ſinu Abrahæ impeccabiles vnde.

C

Secunda dubitatio ſimilis præcedenti eſt, an illæ animæ poſſent mereri. Et breuiter negandum eſt potuiſſe: quod etiam eſt certum. Ratio vero reddi non poteſt ex ſola rei natura, nihil enim repugnaret eas ibi mereri, cum eſſent in gratia, & optimos actus liberos exercerent. Fundatur ergo in diuina lege, quæ ſolum huius vitæ tempus ad merendum tribuit (vt in priori tomo quæſtion. 19. diſputat. 39. Sectione. 3. tractatum fusè eſt) & hoc quoque modo

2. Dubium. Reſponſio. Animæ ſanctorũ Patrũ in limbo incapaces meriti.

D terminum viæ Deus in morte præſcripſit iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 5. *Referet vnuſquiſque propria corporis prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum.* Quo ſenſu interpretatur Hieronym. illud Eccleſ. 9 *Mortui nihil nouerunt amplius, neque habent vltra mercedem,* & illud. *Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos; quo tu properas,* ſcilicet quæ ad meritum prodeſſe poſſint. Quam expoſitionem ſequutus eſt etiam Grego. 4. dialog. capit. 39. De qua re dicemus plura agentes de animabus purgatorij, vbi ex eodem principio oſtendemus eas non poſſe mereri. Quod etiam eſt certum, & inde poteſt deſumi argumentum ad propoſitam ſententiam confirmandam. Ac denique, quia alias penè infinita fuiſſent merita, quæ tanto tem-

2. Corinth. 5. Hieron. Eccleſ. 9. Greg. Papa.

E pore fierent. Quocirca prædicta aſſertio potiſsimum intelligitur de merito proprio, ac de condigno, quod eſt in ordine ad propriam beatitudinem, & gratiæ incrementum. An vero de congruo poſſent mereri, vel incarnationem, vel aliquid aliud ſibi, vel alijs, fortaſſe eſt quæſtio de nomine, vt iam dicam.

Tertia enim dubitatio eſſe poteſt: an illæ animæ poſſent Deum orare pro ſe, vel pro alijs. In qua primum certum exiſtimo abſolutè, & ſimpliciter potuiſſe orare: imò frequentiſsimè, ac ſummis conatibus oraſſe, petendo Meſsiæ aduentum, ſuamque redemptionem, Ita docet hic D. Thom. art. ſecundo ad ſecun-

3. Dubium. Reſponſio. D. Thom.

Auguſt. ſecundum, citans Auguſt. ſermo. 137. de tempor. vbi propè finem multa dicit in hanc ſententiam, quæ per ſe ſatis eſt clara. Nam ſi in hac vita hoc faciebant, vt ex innumeris locis ſacræ Scripturæ conſtat, quos in ſuperiori tomo tractaui diſput. 10. Section. 6. cur non in eo ſtatu, in quo & maiorem charitatem habebant, & liberiores ac expeditiores ad orandum erant? Neq; enim in eis aliquid erat, quod huiuſmodi orationem impedire poſſet. Nam orare pro ſeipſis non repugnat etiam animabus beatis, ſi aliquid illis *Apoc.* deſit, & ita legimus in Apocalypſi eas poſtulare ſua corpora, eorumque beatitudinem: multo ergo minus repugnabat ijs animabus, vt ſuum redemptorem, ſuam redemptionem, ſuamque beatitudinem flagitarent, cum hæc omnia illis deeſſent. Vnde fit, vt pro ſeipſis orare poſſent, poſtulando tum prædicta bona, tum etiam alia quibus carebant. Pro alijs vero in communi ſaltem etiam orare poterant, vt pro humano genere, pro Eccleſia, vel Synagoga, pro amicis, pro filijs, & pro alijs, quos in hac vita cognouerant. Vnde Ierem. 15. *Dixit Dominus ad me, ſi ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum,* Qui modus loquendi ſupponit Moyſem, & Samuelem, quamuis iam mortuos, ſolitos eſſe orare pro ſuo populo, multaque à Deo impetrare, vt ſatis ſignificauit ibi Hierony. & Greg. libro. 9. Moral. c. 9. alias 12. Et Chryſ. homil. 1. in Epiſtol. 1. ad Theſſalonicenſ. & apertior locus eſt. 2. Machab. vltimo, vbi Iudas vidit Oniam, & Ieremiam iam defunctos orare pro populo Iſrael. Vbi ponderandum eſt verbum illud. *Hic eſt fratrum amator,* &c: eadem enim charitas, quæ in via mouet ad orandum, mouere poterat in eo ſtatu, cum alias nihil eſſet, quod hanc ſaltem generalem orationem impediret. At vero in particulari, cum illæ animæ neſcirent omnia, quæ in hoc mundo gerentur, orare non poterant, niſi iuxta menſuram cognitionis, quam habebant, quamq; vel ab hac vita ſecum duxerant, vel ab animabus illuc migrantibus acceptarant, vel ex locutione ſanctorum angelorũ, vel denique ex diuina reuelatione, quæ earum ſtatui tunc debita non erat: & ideo (vt exiſtimo) ex lege ordinaria non fiebat, ſingularia autem priuilegia, ſicut ſine fundamento affirmanda non ſunt, ita etiam nec temerè reijcienda. Supponit autem hic diſcurſus animas non poſſe naturali virtute omnia cognoſcere, quæ hic geruntur, quia non eſt neceſſe, vt omnium recipiant ſpecies infuſas: quæ eſt ſententia Auguſtini & Gregorij, quos refert & ſequitur D. Tho. 1. p. q. 89. art. 8. vbi de hac re latius. Vnde etiam fit, vt eo tempore non poſſent regulariter orationes directè fundi ad animas in eo ſtatu exiſtentes. Quia cum non viderent Deum, non poterant orationes hominum ſupplicantium agnoſcere: poſtulare autem, vt Deus eas manifeſtaret illis, fuiſſet petere ſingulare priuilegium, & quaſi miraculum præter ordinariam legem. Et ideo in veteri teſtamento legimus fideles omnes interdum oraſſe directè ad Angelos. Geneſ. 48. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*: legimus item homines oraſſe Deum repræſentando merita Sanctorum iam defunctorum vt eis iuuarentur. Exodi. 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob,* & Daniel. 3. *Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Legimus etiam vnum hominem directè poſtulare ab alio homine viuente, vt pro ſe oret, 1. Reg. 7. *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum.* Quod autem aliquis directè orauerit Sanctos defunctos, vt ſe adiuuarent, vel pro ſe orarent, nuſquam legimus. Hic enim modus orandi eſt proprius legis gratiæ, in quo Sancti videntes Deum poſſunt etiam in eo videre orationes, quæ ad ipſos funduntur, de qua re latius in materia de Beatitudine.

Animæ ſanctorum Patrum in Lymbo exiſtentes pro ſe, atq; alijs orare poterant. — *Ierem. 15.* — *Hieronym.* — *Greg. Papa.* — *Chryſoſt.* — *2. Mach. vlt.* — *Geneſ. 48.* — *Exod. 32.* — *Daniel 3.* — *1. Reg. 17.*

Dubium *Reſponſio.* Quarta dubitatio eſſe poteſt, an illæ animæ pœnam aliquam ſuſtinerent. In qua breuiter dicendum eſt, in primis certum eſſe caruiſſe omni pœna ſenſus ſeu ignis, imo potius magno gaudio, & conſolatione affectas fuiſſe, tam ob ſtatum gratiæ, quam ob ſpem certam futuræ gloriæ. Cognoſcebant enim ſe eſſe in gratia confirmatas, & ita nullo timore afficiebantur, quod non poterat non afferre eis magnum ſolatium. De quo dictum eſt Lucæ. 16. *Hic autem conſolatur,* vt bene Chryſ. hom. de diuite, & Lazaro. D. Thom. hic artic. 5. ad primum, vbi in hunc ſenſum interpretatur Auguſt. & verba illa Ioann. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum.* Certum denique eſt, eas habuiſſe temporalem pœnam damni vſque ad Chriſti aduentum. Quia (vt dictum eſt) diuina viſione carebant, & omnibus bonis, quæ illam intrinſecè conſequuntur, ex quo non poterant non mœrorem aliquem triſtitiam ve perſentiſcere propter tanti boni dilationem, vt D. Thom. hic. ar. 2. ad ſecundum aperte docet, & Caietan. artic. 5. vnde Greg. 13. Moral. ca. 16. alias. 21. *in ipſis,* (inquit) *inferni locis Iuſtorum animæ ſine tormento tenebantur: graue tamen tædium illis fuit poſt ſolutionem carnis adhuc ſpeciem non videre creatoris.* Et de hac triſtitia intelligendus eſt Auguſt. ſermo. 2. de reſurrectio. cum introducit dæmones ſuam flentes ruinam, his verbis. *Ligatos ſoluit, luctus eorum in gaudium conuertit. Ecce ipſi, qui ſub noſtris ſolebant ſuſpirare tormentis, inſultant nobis de perceptione ſalutis. Nunquam potuerunt ſic læti eſſe captiui,* & cætera quæ latè perſequitur.

Animæ ſanctorũ in limbo pœna ſenſus omni carebant. — *Luc. 16.* — *Chryſoſtom.* — *D. Thom.* — *Auguſt.* — *Ioan. 8.* — *Caietan.* — *Gregor.* — *Auguſt.*

Supereſt, vt rationes dubitandi in principio poſitas diſſoluamus. Prima fundatur in eo, quod Deus dicitur retribuere in die obitus, quod accommodatè intelligendum eſt in diuerſis ſtatibus pro temporum diuerſitate. Tunc ergo in die obitus non dabatur iuſtis vltima retributio in ſeipſa propter naturæ impedimentum: dabatur tamen in ſpe certa, & infallibili. Deinde ibi ſolum dicit Sapiens, Deum conferre retributionem ſecundum merita in die obitus: non tamen dicit, quænam ſit iſta retributio. Quo circa ille ſtatus, quem ſanctæ animæ habebant in ſinu Abrahæ, poteſt dici retributio accommodata ipſarum meritis pro illo tempore. Sic enim dixit Abraham Lucæ. 16. ad diuitem, *Fili recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala, nunc vero hic conſolatur: tu vero cruciaris.* Vbi apertè ſignificat illum ſtatum gaudij, & conſolationis fuiſſe retributionem meritorum, non vltimam & perfectam, ſed tempori, & ſtatui accommodatam. Sicut etiam animabus, quæ in purgatorium tendunt in die obitus datur retributio iuxta merita. Quia & pro malis operibus datur temporalis pœna, & pro bonis etiam datur tunc aliqua retributio. Nam confirmantur in bono & certæ fiunt ſuæ ſalutis æternæ: vnde maxima coſolatione recreantur: non recipiunt autem ſtatim vltimum prēmiũ, quia nondum ſunt capaces. Quocirca tandem dici poteſt, omnes in die obitus recipere retributionem vltimam, niſi aliquod ex parte eorum impedimentum interueniat.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum — *Luc 16.*

Et ex ijs expedita manet ſecunda difficultas ſumpta ex citatis verbis Lucæ. Nam illa conſolatio Lazari erat quidem de æterna beatitudine, non tamen in re obtenta, ſed in ſpe. Locus autẽ Auguſtini, quo illa difficultas confirmabatur, valde obſcurus eſt, & quidem Diuus Thomas hic artic. 5. ad. 1. ita interpretatur Auguſtinum, vt non ſimpliciter neget Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquid ſanctis Patribus contuliſſe, neque etiam affirmet eos antea vidiſſe Deum, ſed ſolum doceat eos qui erant in Sinu Abrahæ non fuiſſe doloribus inferni ſubiectos. Retulerat enim Auguſtinus opinionem, quæ hoc affirmabat, quam improbauerat, & quoad hoc ſubdit, ſe non inuenire, quid illis Patribus Chriſtus ſuo deſcẽſu cõtulerit, ſcilicet quoad ſolutionem à doloribus. Sed obſeruandum eſt. Auguſtinum eo loco ſentire Sinum Abrahæ, in quo erant Patriarchæ, Prophetæ, & alij iuſti, non fuiſſe in inferno, & conſequenter, cum in

D. Thom. — *Auguſt.* — *Sententia Auguſt. de deſceſu animæ Chriſti ad inferos.*

cum in Scriptura dicitur, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non intelligi de Sinu Abrahæ. Ex quo vlterius infert, illud beneficium, quod Chriſtus contulit ijs, qui erant in inferno, illuc deſcendendo, & ſoluendo eos à doloribus inferni, non eſſe collatum illis Patribus, qui erant in Sinu Abrahæ, ſed quibuſdam alijs. Et hinc tandem concludit, ſe neſcire, quid Chriſtus deſcendendo ad inferos, Patribus exiſtentibus in Sinu Abrahæ contulerit, & potius ſentit nihil contuliſſe. Sed ex hoc non poteſt inferri, Auguſtinum ſentire, illos Patres antea vidiſſe Deum, aut non recepiſſe hanc viſionem poſt paſsionem Chriſti & propter ipſam, quia Auguſtinus hoc non dicit, ſed ſolum ait, propter hunc effectum non fuiſſe neceſſarium deſcenſum Chriſti, & ideò ablata alia neceſsitate deſcendendi propter ſoluendos dolores inferni, concludit ſe non inuenire, quid ſuo deſcenſu Chriſtus his Patribus contulerit. Hanc vero eſſe mentem eius conſtat ex ratione quam reddit: Cum enim dixiſſet. *Quia euidentia teſtimonia & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator, niſi vt ab eius doloribus ſaluos faceret*: poſtea ſic infert. *Vnde illis iuſtis, qui in Sinu Abrahæ erant, cum ille ad inferna deſcenderet, nondum quid contulerit inuenio*: Nimirum quia non ſoluit eos à doloribus. Et quia dicere poſſet aliquis contuliſſe eis viſionem beatam, ad hoc excludendum ſubdit hæc verba. *A quibus eum, ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis nunquam video receſsiſſe.* Vbi non dicit eos fuiſſe ſemper beatos, ſed eum per diuinitatem, & beatitudinem ſuam, & per propriam eſſentiam ſemper fuiſſe illis præſentem: quaſi diceret, ad communicandam eis hanc beatitudinem non fuiſſe neceſſarium illuc deſcendere. Hæc de mente Auguſtini. Nam de re ipſa poſtea dicemus, quamquam vno etiam verbo dici poſſet, Auguſtinum in tota illa epiſtola, inquirendo potius & dubitando, quam affirmando proceſsiſſe, & ideo obſcurè, ac dubitanter eſſe loquutum. Ad Iuſtinum reſpondetur falsò citari, nam potius eo loco indicat neminem ante generalem reſurrectionem videre Deum, quod ab Eccleſia iam damnatum eſt, de qua re alibi.

Ad tertium cum Paulus dicit, *Adepti ſunt repromiſsiones*, de temporalibus repromſsionibus loquitur, vt communius expoſitores intelligunt. Quod ſi admittere velimus expoſitionem Anſelmi ibi citatam intelligendum eſt, Paulum loqui reſpectu temporis in quo ipſe ſcribebat. Nam iam tum Patres antiqui adepti erant repromiſsiones quoad animæ beatitudinem, non vero de tempore ante Chriſti aduentum.

Ad quartum ex ratione ſumptum, iam ferè reſponſum eſt: comparatio autem, quæ fit inter remiſſionem peccati, ſeu gratiam, & gloriam, non eſt eiuſdem rationis. Quia gratia & remiſsio peccati erat ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem: gloria vero poterat ſine incommodo æternæ damnationis aliquo tempore differri, vt dixi etiam in ſuperiori tomo, diſp. 41. Sect. 1.

SECTIO II.

In quo loco fuerint Sanctorum animæ ante Chriſti mortem.

Luc. 16. Aug.

DE hoc loco in Scriptura ſolum habemus appellari Sinum Abrahæ, Luc. 16. *Factum eſt, vt moreretur etiam mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinum Abrahæ*, & infra expreſſe dicitur in eodem loco fuiſſe Abraham. Ex quo rectè colligit Auguſt. dicta epiſt. 99. ibidem fuiſſe alios iuſtos Patriarchas, & Prophetas, & abſurdum exiſtimat de hoc dubitare. Vnde lib. de anima, & eius origin. c. 15. definit Sinum Abrahæ intelligendum eſſe, *Remotam ſedem quietis, atque ſecretam, quæ dicta eſt Abrahæ, non quod ipſe tãtum* A *ibi ſit, ſed quod ipſe pater multarum gentium ſit poſitus, quibus eſt ad imitandum fidei principatum propoſitus: ſicut & Deus Abraham ſe Deum vocari voluit, cum ſit innumerabilium Deus.* Quo autem loco, ſeu in qua parte orbis ſitus ſit hic Abrahæ Sinus in Scriptura non videtur expreſſum. Quod autem non ſit in inferno, ſentit Auguſt. Epiſt. 57. & dicta Epiſt. 99. (Auguſtin.) Et fundamentum eius eſt. Quia *infernus* in Scriptura ſacra ſemper ſumitur in malam partem pro loco dolorũ ac tormentorum: Sinus autem Abrahæ dicitur eſſe locus quietis, & conſolationis, & veluti cuiuſdam beatitudinis. (Luc. 16.) Et confirmatur: nam Lu. 16. condiſtinguuntur Sinus Abrahæ, & infernus, ſic enim dicitur. *Factum eſt vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in Sinum Abrahæ: mortuus autem eſt & diues, & ſepultus eſt in inferno.* Et inferius dicitur magnũ chaos B firmatum eſſe inter vnum, & alium locũ, Vnde quidam exiſtimarunt eſſe locum aliquem cœleſtem: alij eſſe paradyſum terreſtrem: alij (vt Augu. refert lib. 4. de Virgi c. 15.) (Auguſt.) putarunt non eſſe locum animarum, ſed partem quendam animæ ipſius Abrahæ, quod ſatis ridiculum eſt, vt ibidem ipſe dixit, qui etiã lib. 8. Gen. ad li. c. 5. dubitat quid Sinus Abrahæ ſit. Origenes (Origen.) autem ſuper Ioannem circa illa verba, (Ioann. 13.) *Erat autem vnus ex diſcipulis Ieſu recumbens in ſinu ipſius*, metaphoricè Sinum Abrahæ interpretatur.

Dicendum verò eſt primò, locum in quo animæ ſanctæ detinebantur vſque ad Chriſti mortẽ, quem *Sinum Abrahæ vel Limbum ſanctorum Patrum* appellamus fuiſſe in inferioribus partibus terræ. (Sinus Abrahæ, in qua terræ parte fuerit.) Concluſio hæc certa eſt, quæ primo probari poteſt ex modo loquendi ſacræ Scripturæ. Nam Geneſ. 37. (Geneſ. 37.) ait Iacob C cob, *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*, Quo loco (quidquid hæretici contendant, vt poſtea videbimus) non poteſt inferni nomine ſepulchrũ intelligi. Primò, quia nec vox Latina hoc proprie ſignificat, nec vox Hebræa שאול, cuius loco Septuaginta verterunt ᾅδης, quod ſignificat gehennam, non τάφος, quod ſignificat ſepulchrum. Secundò, quia cum Iacob dicat ſe deſcenſurum ad filium ſuum, non loquitur de corpore, ſed anima, quia ſecundum corpus non erat deſcẽſurus ad ſepulchrum filij ſui, non enim erat in eodem loco ſepeliendus. Præſertim cum putaret filium fuiſſe à fera peſsima deuoratum: deſcenſurum ergo ſe dicit ſecundum animam ad locum Sanctorum Patrum, in quo (ſine dubio) filium ſuum eſſe confidebat. (Inferni nomen in Scriptura quid denotat.) Dicit autem ſe D deſcenſurum in infernum, eſt ergo locus ille ſubterraneus, atque in inferioribus terræ partibus conſtitutus. Quin potius addo, ſi interdum in Scriptura veteri nomine inferni ſignificatur mors, vel ſepulchrum, vt Iob 7. (Iob 7.) & alibi, ideo eſſe, quia tunc per mortem omnes animæ, in aliquem inferni locum deſcẽdebant. Vnde reuera non tam ſepulchrum vocatur infernus, quam ipſamet mors, vocatur deſcenſus ad inferos. Præterea de eodem loco idem Iob loquebatur, (Gẽ. 42. & 44.) cum Geneſ. 42. & 44 dicebat. *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos*, vt Chryſoſt. (Chryſoſtom.) exponit hom. 4. in Marcum, & benè Hieronymus (Hieron.) Eccleſiaſtes 3. vbi adiungit eundum locum optaſſe Iob cap. 14. (Iob. 14.) cum dicebat, *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me?* (Gregor.) Quod in eundem ſenſum expoſuit Gregor. 11. Moral. capit. 6. alias 7. & libr. 13. capit. 16. & 17. ſimili modo E exponit illud Iob 17. (Iob. 17.) *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt.*

Et confirmari hoc poteſt ex 1. Regum 28. (1. Reg 28.) vbi anima Samuelis viſa eſt de terra aſcendere quaſi exiſtens prius in inferiori loco. Quamquam enim Auguſtinus (Auguſt.) libr. 2. ad Simplicianum quæſtion. 3. & libr. 8. de quæſtionibus ad Dulcitium quæſt. 6. dubitauerit, an illa verè fuerit anima Samuelis, & multi id negauerint, vt Tertullianus (Tertullian.) libro de anima capite 57. & Iuſtinus, (Iuſtin.) quæſtione 52. ad Gentes, & Auguſtinus (Auguſt.) libro 2. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, capite 11. & libr. quæſtionum veteris teſtament. quæſt. 27. & habetur

betur in capite, Nec mirum, 26. quæſt. 5. Et lib. 2. de A doctrina Chriſtiana capite 24. vocat *imaginem Samuelis*, & ita refertur in capit. Illud, 26. quæſt. 2. Sic etiam Hieronymus Matth. 6. vocat *Samuelis phantaſma*, eodemque modo ſentit, ac loquitur Rupertus lib. 2. de operibus Trinitatis in libro Regum, capite 17. & Anaſtaſ. Nyſſen. libro. quæſtion. ſacræ Scripturæ quæſtio. 37. & inclinat Iſidor. lib. 8. originum capit. 9. Nihilominus, illam fuiſſe veram animam, verius eſt: tum quia Scriptura dum poteſt commodè, ſimpliciter ac propriè debet intelligi, præſertim in hiſtoria, ac ſæpè repetita narratione, qualis eſt in præſenti loco, qui propriè poteſt ſine incommodo intelligi. Quid enim obſtat, quin voluerit Deus in ſupplicium Saulis Samuelem illi vere apparere, vt illum reprehenderet, ac mortem illi prædiceret? Tum etiam, quia Eccleſiaſti. 46. inter B encomia Samuelis ponitur, quod poſt mortem prophetauerit. Propter quod teſtimonium Auguſtin. lib. de cura pro mortuis agenda capite 15. & 16. ſententiam mutauit, & Diuus Thom. prima parte, quæſtio. 89. artic. 8. ad 2. dicit. Si Eccleſiaſtici authoritas admittatur (vt omnino admittenda eſt) dicendum eſſe, Samuelis animam verè apparuiſſe Sauli. Ad quod alludens Ambroſ. lib. primo in Lucam capit. de Zachariæ turbati confirmatione, dicit. *Samuel poſt mortem ſecundum Scripturæ teſtimonium futura non tacuit*. Et eandem ſententiam docet Iuſtinus Martyr dialogo cum Tryphone. Vnde veriſimile fit, (quod multi viri eruditi putant) librum illum quæſtionum ad Gentes non eſſe Iuſtini. Et idem videtur ſenſiſſe Baſilius Epiſtol. 80. citatur etiam Hieronymus in capit. 7. Iſai. & 13. Ezech. Sed hæc loca in C vtramque partem afferri poſſunt, ſicut & verba illa Nazianzen. oration. 3. quæ eſt prima aduerſus Iulianum, *Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur*. Denique Ioſeph. libro. 6. antiquitatum. cap. 14. alias 15. ita planè Scripturæ hiſtoriam intellexit. Quo ſenſu ſuppoſito, optimè etiam ex verbis Samuelis confirmatur concluſio poſita. Dixit enim Sauli, *Cras tu, & filij tui mecum eritis*, id eſt, in loco inferni, ſeu ſub terram. Ita enim generatim loquutus eſt, quia fortaſſe Saul, & filij eius non omnes ad eundem locum ſubterraneum deſcenderunt. Vltimo probari poſſet concluſio illis teſtimonijs Scripturæ, quibus dicitur Chriſtus ad inferos deſcendiſſe, de quibus poſtea dicemus.

Hieron. Rupert. Anaſtaſ. Nyſſen. Iſidor. Anima Samuelis vere ac proprie Sauli apparet. Eccleſ. 46. Auguſt. D. Thom. Ambroſ. Iuſtin. Martyr. Baſil. Hieron. Gregor. Nazianz. Ioſeph.

Secundo principaliter probatur concluſio Patrū D teſtimonijs, communiq; Eccleſiæ conſenſu. Vniuerſa enim Eccleſia ita ſentit de loco antiquorum Patrum, vnde in Hymno Aſcenſionis canit.

Inferni clauſtra penetrans,
Tuos captiuos redimens, &c.

Sicque exponit Irenæus libr. 4. cā. 45 & 66. quædam verba quæ dicuntur fuiſſe Ieremiæ prophetæ, & ab impijs Iudæis expuncta (quod incertum eſt.) Verba autem ſunt. *Recordatus eſt Dominus Sanctorum mortuorum ſuorum, qui prædormierunt in terræ limo: deſcendit ad illos*. Idem Iuſtinus Martyr dialogo cum Triphone, Chryſoſt. homil. de Lazaro, & diuite, v- E bi Sinum Abrahæ vocat *Paradyſum in inferno exiſtentem*. Baſil. in id Pſal. 48. *ſicut oues in inferno poſiti ſunt*. Cyril Alexan. libr. primo de fide ad Reginas. capit. Quod Chriſtus ſit Deus ex Matth. Vbi propter hanc cauſam dicit, *In Chriſti morte infernum Sanctorum animas emittere compulſum eſſe*. Idem ſentit Origenes lib. 2. Periarch, verſus finem, & optimè Auguſtinus lib. 20. de Ciuitate cap. 15. Atque idem docent multi ex Patribus citatis in priori probatione ex Scripturis, & plures alij, quos commodius in ſequenti diſputatione referemus.

Iren. Iuſt. Mart. Chryſoſt. Baſil. Cyrill. Alex. Origen. Auguſt.

Tertio poteſt adiungi ratio ex ordine diuinæ ſapientiæ, & iuſtitiæ deſumpta. non enim expediebat animas illas à corporibus ſeparatas, & extra viam conſtitutas ſuper hanc terræ ſuperficiem manere, quæ locus eſt viatoribus hominibus deputatus: & ideo extra paradyſum terreſtrem collocari debuerunt. Quia & pro hominibus viatoribus creatus fuit, & propter peccatum primi hominis, pro quo nondum fuerat ſatisfactum, ab illo eiecti erant. Pręterea ille locus deliciarum non erat aptus neq; proportionatus animabus, quæ adhuc in carcere detinebantur. Et propter eandem cauſam non fuit expediens eas in cœlum aſcendere, præſertim Empyreum, vbi proprius locus Beatorum eſt. Iuſte ergo ac ſapienter locus illis ſub terra conſignatus eſt.

Dices cum animæ ſeparatæ non ſint corporeæ, non indigebant loco corporeo. Quod argumentum ſæpe habuit dubium Auguſtinum, vt videre licet lib. 12. Geneſ. ad liter. cap. 32. & alijs. Reſpondetur tamen, hoc argumento probari poſſe, neq; damnatas, neque purgandas animas eſſe in locis corporeis, imo neque beatas. Dicendum eſt ergo (quamuis multi aliter ſentiant) non poſſe animam ſeparatam exiſtere in mundo, quin ſit realiter præſens in certo aliquo, ac determinato loco corporeo non quod in illo ſit corporeo modo, id eſt, replens illum quantitatis mole: ſed quod ſit ibi realiter præſens, & indiſtans: diſtans autem ab alijs corporibus, quæ in locis diſtantibus exiſtunt. Illud ergo ſpatium corporeum, in quo anima eſt realiter præſens, vocamus locum eius, ſiue proprie, ſiue metaphoricè dicatur locus, quod nihil ad præſentem veritatem ſpectat.

Anima ſeparata alicubi præſens neceſſario eſt.

Secundo dicendum eſt, hunc locum, ſeu Sinum Abrahæ eſſe partem quandam inferni cæteris omnibus ſuperiorem. Vt intelligatur, & probetur hæc aſſertio ſupponendum eſt, iuxta quatuor ſtatus animarum, aliquo modo pœnales, qui fuerunt ante Chriſti mortem, quatuor diſtingui à Theologis in 4. d. 45. loca ſubterranea, quæ circa terræ centrum eſſe cenſentur, & ideo *inferna* vocantur ab Philipp. 2. *cœleſtium, terreſtrium, & infernorum*, vel *inferiores partes terræ*: ad Epheſ. 4. & Eccleſiaſtic. 24. & Apocalip. 5. dicuntur eſſe *ſubtus terram*. Quædam enim animæ ſunt perpetuo damnatæ propter propriam mortalem culpam, & hæ ſunt in infimo loco, qui per antonomaſiam *infernus* dicitur Luc. 16. *Sepultus eſt in inferno*, Matth. 11. vſque *ad infernum deſcendens*. Iſai. 54. & Numer. 16. ſunt optima loca. De quibus videri poteſt Hieronym. in Iſai. & ad Epheſ. 4. & Epiphan. in Ancor. à medio. Aliæ ſunt animæ iuſtæ purgandæ tamen aliqua pœna ignis, & hæ locum diſtinctum requirunt, cum in ſanctitate, & iuſtitia extremè diſtent ab alijs animabus, quamuis propter participationem pœnæ ignis vicinum locum poſtulare videantur. De quo loco, & de ſitu eius in quarto tom. huius tertiæ partis Deo iuuante dicemus A liæ ſunt animæ damnatæ propter ſolum originale peccatum, & hæ propter carentiam pœnæ ignis diuerſum locum ab vtriſque numeratis requirunt: & quia nec iuſtæ ſunt, vt cum iuſtis collocari debeant, nec tam prauæ, vt ſocietatem aliorum damnatorum mereantur, quia nec Deū odio habent, neque blaſphemant, neque (vt exiſtimo) inordinate viuunt: ſed licet fide careant, ſecundum rationem naturalem recte viuunt, de quo loco, & ſtatu in prima ſecundæ, vbi de peccato originali agitur, latius diſſeritur. Nunc ſufficiat teſtimonium Concilij Florentini in literis vnionis, vbi locum harum animarum in inferno collocat. Aliæ denique fuerunt animæ iuſtæ nulla purgatione indigentes: tamen propter naturæ impedimentum, vſque ad Chriſti mortem, quaſi in carcere detentæ, ac beatitudine priuatæ Eæ igitur quartum locum requirunt diſtinctum à cæteris vel propter carentiam pœnæ ignis, vel propter ſanctitatem animarum, & ſpem certam beatitudinis, vel propter vtrumque.

Sinus Abrahæ pars quædam inferni ſuperior. Philipp. 2. Epheſ. 4. Eccleſ. 24. Apoc. 5. Luc. 16.

Dubium. Statim verò occurrebat in hac enumeratione difficultas vulgaris de homine diſcedente in peccato originali,& actuali tantum veniali. Sed de hoc alias, Reſponſio. multi enim negant poſſe hominem in hoc ſtatu mori, vel quia ex natura rei repugnat in hoc ſtatu eſſe. vt D. Tho. Prima ſecund. q. 89 art. 6. vel quia licet D. Thom. poſsit homo eſſe in hac vita in hoc ſtatu, nunquam contingit in eo mori, Deo fortaſſe id ſpecialiter prouidente. Alij verò admittendo huiuſmodi ſtatum etiam in anima ſeparata, dicūt huiuſmodi animam ad infimum locum inferni pertinere, quia perpetuo aliqua pœna ignis punienda eſt. vt Richar. in 4. d. 45. Richard. D. Thom. Scot. artic. 1. quæſt. 2 vbi id ſignificat D. Thom. facta dicta ſuppoſitione q. 1. art. 3. ad 6. Alij verò cum Scoto putant maculam illam poſſe purgari in purgatorio. De qua re quid ſentiendum ſit, in prædicto loco primæ ſecundæ tractandum eſt, & infra in materia de pœnitentia aliquid attingemus.

Secundo obſeruandum eſt, incertum eſſe, & hactenus non ſatis explicatum quo ſitu, & ordine hæc loca collocentur: & an contigua ſint, vel quantum inter ſe diſtent, & quibus terminis claudantur, ac denique an inter ea ſint interiecta aliqua ſolida corpora, quibus ſecernantur. Sed quia in quarto tomo in materia de purgatorio iterum de his redibit ſermo, ideo in eum locum hæc omnia remittimus. Quia ferè præcipua difficultas huius rei conſiſtit circa ordinem, quem inter ſe ſeruant Purgatorium Inferni Sinus, & receſſus varij. & Limbus puerorum. Nam ſi conſideretur conditio locorum, quatenus vnus requirit ignem, & non alius, videtur purgatorium debere eſſe inferno propinquius. Si vero ſpectetur dignitas locatorum, quia in purgatorio ſunt animæ iuſtæ, videntur eſſe debere in loco magis ab inferno remoto. De extremis verò locis nulla eſt difficultas: nam gehenna omnino debuit eſſe in loco infimo: tum propter maius demeritum, & deteriorem ſtatum perſonarum ibi exiſtentium: tum etiam quia ſicut meritis, & deſperatione maximè diſtant à beatitudine, ita etiam & loco diſtare debent. Quartus vero locus (de quo agimus) propter eaſdem cauſas ſuperior alijs omnibus exiſtimatur. Primò, quia animæ ibi exiſtentes erant iuſtæ, & omnino mundæ: deinde quia minus diſtabant ab ſtatu, & ſpe beatitudinis: vt ergo ſeruetur proportio inter locum, & locatum, meritumq́; & præmium, vel pœnam, oportuit has animas in ſuperiori, & honoratiori loco collocari, & hoc aliquo modo poteſt confirmari ex Luc. 16. vbi inter gehennam, & Sinum Abrahę magnum chaos eſſe dicitur. Erat ergo hic Sinus multo eminentior & ſuperior. Vnde Chryſoſto. homil. de diuite in Lucam, notat, Lucæ. 16 dici de diuite exiſtente in inferno eleuaſſe oculos ſuos, vt Lazarum videret, tanquam in ſuperiori loco exiſtentem. Quod notauit etiam Tertull. lib. 4. cont. Marcion. c. 34. & Gregor. libr. 12. moral. Gregor. Iob. 17. c. 6. ſic inquit. *Nec tamen ita iuſtorum animas ad infernum dicimus deſcendiſſe, vt in locis pœnalibus tenerentur: ſed eſſe ſuperiora inferni loca, eſſe & alia inferiora credenda ſunt, vt & in ſuperioribus iuſti requiſcerent, & vt in inferioribus iniuſti cruciarentur.* Et lib. 13. cap. 17. tractans illa verba, *In profundiſsimum infernum deſcendent omnia mea*, dicit, quamuis Iob deſcenſurus non eſſet niſi ad hunc locum animarum ſanctarum, qui cæteris locis inferni ſuperior eſt: vocari tamen illum profundiſsimum, reſpectu cæli, & terræ. Ex his ergo ſatis probata eſt concluſio poſita, plura verò de hoc loco inquirere, ſcilicet, quonam corpore repleretur ille locus diaphano, vel opaco aere, vel terra, an eſſet tenebroſus vel lucidus, vel ſimilia ſuperuacaneum eſt hæc inueſtigare. Quia omnia hæc ſunt nobis incognita: ſolum poſſumus affirmare ibi non fuiſſe aliquod corpus, quod pœnam inferret ſanctis illis animabus, & veriſsimile eſt aere fuiſſe plenum, & propterea vocari Zachar. 9. Zachar. 9. *Lacum, in quo non erat aqua*. Eſt item veriſimile non fuiſſe luci-

A dum licet contrarium ſine probatione doceat Turrian. libr. 4. pro Epiſt. Pontificijs ca. 12. Probari vero Turrianus. Auguſt. poteſt ex Auguſtin. 12. Gen. ad liter. c. 34. licet ille locus exponi poſsit de luce ſpirituali. Itaque loquendo proprie de corporea luce quod dixi, videtur probabilius. Tum quia modus loquendi Scripturæ hoc Iob 17. magis indicat, vt Iob 18. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt, & in tenebris ſtraui lectulum meum.* Iſai. 49. *Vt* Iſai. 49. 2. an. 1. q. ſ. *diceres his, qui vncti ſunt, Exite: & his, qui in tenebris ſunt, Reuelamini.* Quod de ſanctis Patribus in Limbo exiſtentibus recte intelligitur. Tum etiam quia naturaliter ibi eſſe non poteſt lux corporea, & ſupernaliter fieri, neque illis animabus neceſſarium erat, nec pro ratione ſui ſtatus eius debebatur. Et hanc ſententiam docuit Anſelmus in elucidario iuxta finem, Bernard. ſermone. 4 de omnibus Sanctis, & ſi-B gnificat Gregor. ſuper Iob loco citato, eamque ſupponit D. Thom. in 3. diſtinct. 22. quæſt. 2. artic. 2. qu. 1. Ric. a. 3. q. 1.

Ex his facile ſoluitur ratio dubitādi in initio poſita. Quando enim Luc. 16. Sinus Abrahæ ab inferno diſtinguitur, nomine inferni ſignificatur gehenna, id eſt, infimus locus ex quatuor enumeratis. Ad Auguſtinum vero reſpondetur, eo loco dubium fuiſſe, quia nondum aſſecutus fuerat veritatem: alijs tamen locis agnouiſſe Sinum Abrahæ fuiſſe apud inferos quod dicit expreſſe 20. de Ciuit. c. 15. & in id Pſalm. 85. *Eduxiſti animam meam ex inferno inferiori.* Ad rationem autem, quæ aliquando Auguſtinum mouit, recte reſpondet hic D. Thom. art. 1. ad 1. infernum ſignificare locum pœnæ, & hoc modo etiam comprehendere Sinum Abrahæ, quia erat veluti C carcer, & in eo aliquam pœnam, & mœrorem patiebantur animæ ſanctæ, vt diximus.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens, Chriſtum ad infernum deſcendere.

D *AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens, Chriſtum ad infernum deſcendere, Dicit enim Auguſt. in Epiſt. ad Euodium. nec ipſos quidē inferos vſpiam ſcripturam in bono appellatos potui reperire. Sed anima Chriſti non deſcendit ad aliquod malum: quia nec animæ iuſtorum ad aliquod malum deſcendunt. Ergo videtur quod non fuerit conueniens, Chriſtum ad inferos deſcendere.* 286. 3. d. 22 q. & op. 3. ca. 242. & op 60 ca. 21. pr. Ep. 99. inter prin. & med. tom. 2.

2. Præterea. Deſcendere ad inferos, non poteſt Chriſto conuenire ſecundum diuinam naturam (quæ eſt omnino immobilis) ſed ſolum conuenire poteſt ei ſecundum naturam aſſumptā. Ea vero quæ Chriſtus fecit vel paſſus eſt in natura aſſumpta, ordinantur ad humanam ſalutem, ad quam non videtur neceſſarium fuiſſe, quod Chriſtus deſcenderit ad inferos quia per paſsionem ſuam, quam in hoc mundo ſuſtinuit, nos liberauit à culpa. & pœna, vt ſupra dictum eſt. Non igitur fuit conueniens, quod Chriſtus ad infernum deſcenderet. q. 50. artic. 6.

E *3. Præterea. Per mortem Chriſti ſeparata eſt anima à corpore eius, quod quidem in ſepulchro poſitum fuit: vt ſupra habitum eſt. Non autem videtur quod ſecundum animam ſolam ad infernum deſcenderit: quia anima, cum ſit incorporea non videtur, quod localiter poſsit moueri: hoc enim eſt corporum vt probatur in ſexto phyſic. deſcenſus autem motum corporalem importat Non ergo fuit conueniens, quod Chriſtus ad infernum deſcenderet.* quæſt. præce. Libr. 6. Phyſ. text. 32. tom.

Sed contra eſt quod dicitur in Symbolo. Deſcendit ad inferos. Et Apoſtolus dicit Epheſ. 4. Quod autem aſcendit, quid

dit, quid eſt niſi quia, & deſcendit primum in inferiores partes A *terræ? gl. id eſt, ad inferos.*

Glo. inter ib.

Reſpondeo dicendū, quod conueniens fuit, Chriſtum ad infernum deſcendere. Primo quidem: quia ipſe venerat pœnam noſtram portare, vt nos à pœna eriperet, ſecundum illud Iſa. 5. Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ex peccato autem homo incurrerat non ſolum mortem corporis, ſed etiam deſcenſum ad inferos. Et ideo ſicut fuit conueniens eum mori, vt nos liberaret à morte: ita conueniens fuit, eum deſcendere ad inferos, vt nos à deſcenſu ad inferos liberaret. Vnde dicitur Oſe. 13. Ero mors tua ô mors, ero morſus tuus inferne. Secundo, quia conueniens erat, vt victo diabolo per paſſionem vinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno ſecundum illud Zachar. 9. Tu quoque in ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu. Et col. 2. dicitur. Expolians principatus & poteſtates, traduxit confidenter. Tertio, B *vt ſicut poteſtatem ſuam oſtendit in terra, viuendo & moriendo, ita etiam poteſtatem ſuam oſtenderet in inferno, ipſum viſitando, & illuminando. Vnde dicitur in Pſal. 23. Attollite portas principes veſtras, gloſſ. id eſt, principes inferni auferte poteſtatem veſtram, qua vſque nunc homines in inferno detinebatis: & ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur, non ſolum cœleſtium, ſed etiam infernorum, vt dicitur Philip. 2.*

Glo. or. & interſimul ib. ex Auguſtin.

Ad primum ergo dicendum, quod nomen infernorum ſonat in malum pœnæ non autem in malum culpæ. Vnde decuit Chriſtum in infernum deſcendere: non tanquam ipſe eſſet debitor pœnæ, ſed vt eos qui erant pœnæ obnoxij, liberaret.

Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti fuit quaſi quædam cauſa vniuerſalis humanæ ſalutis, tam viuorum, C *quam mortuorum. Cauſa autem vniuerſalis applicatur ad ſingulares effectus per aliquid ſpeciale, Vnde ſicut virtus paſſionis Chriſti applicatur viuentibus per ſacramenta configurantia nos paſſioni Chriſti, ita etiam applicata eſt mortuis per deſcenſum Chriſti ad inferos. Propter quod ſignanter dicitur Zachar. 9. quod eduxit vinctos de lacu in ſanguine Teſtamenti ſui, id eſt, per virtutem paſſionis ſuæ.*

Vt exponit glo. interl. ib.

Ad tertium dicendum, quod anima Chriſti non deſcendit ad inferos eo genere motus, quo corpora mouentur, ſed eo genere motus, quo Angeli mouentur, ſicut in prima parte habitum eſt.

1. p. q. 23.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Th. in articulo ſequenti ad doctrinam D exacte tradendam diſtinguat duplicem deſcenſum: alterum ſecundum virtutem, ſeu effectum: alterum ſecundum eſſentiam, ſeu realem præſentiam ſimpliciter tamen ac proprie loquendo, deſcenſus ſignificat localem mutationem, quæ ad realem præſentiam, ſeu exiſtentiam in inferiori loco terminatur. Et de hac intelligendus eſt titulus huius articuli, atq; de eadem futurus eſt præcipuus ſermo in tota hac quæſtione.

Reſpondet igitur D. Thomas, affirmando conueniens fuiſſe Chriſtum ad infernum deſcendere: & in argumento, ſed contra, probat ita factum eſſe: in articulo verò tres adducit rationes conuenientię. Prima eſt, quia Chriſtus venit, vt ſuſciperet noſtram pœnam, vt ab ea nos liberaret: homo autem in peccati pœnam deſcendebat ad inferos, & ideo oportuit Chriſtum illuc deſcendere, vt eo deſcenſu nos ea pœna liberaret, ſicut ſuſcepit mortem, vt mortem interficeret. Quæ ratio duplicem habet difficultatem. Prima eſt, quia collectio D. Thomæ non eſt in vniuerſum bona, alioqui oportuiſſet etiam Chriſtum ſuſcipere purgatorij, & inferni cruciatus. Secunda eſt, quia aſſumptio ſolum procedit de pœnis, pro quibus Chriſtus potuit ſatisfacere: deſcendendo autem ad inferos non ſatisfecit pro nobis, non fuit ergo propter eam cauſam neceſſarium ad inferos deſcendere. Adde illum deſcenſū Chriſti ad inferos non poſſe propriè vocari pœnam, ſed voluntariam quandam actionem, quæ de ſe nec triſtitiam inferre poterat, nec dolorem. Sicut ſi Rex viſitet carcerem, aut xenodochium, illa non eſt pœna. Quo exemplo vtitur Ruffinus in expoſitione Symboli, inde concludens, Chriſtum fuiſſe in loco carceris, non tamen ſicut alij, quia alij erant vt ſoluerent pœnas: Chriſtus verò vt abſolueret. Et idem explicuit optime D. Th. in 3. d. 22. q. 2. a. 1. quæſtiuncula prima, ad primum. Reſpondetur in primis non fuiſſe D. Th. mentem, hunc deſcenſum vocare proprie pœnam animæ Chriſti: quia reuera non fuit per modum ſupplicij, nec ad ſatisfactionem, & propter alias rationes ſupra inſinuatas, tamen quia veluti materialiter ſimilitudinem habet cum pœna animarum, quatenus ea ratione impedita fuit anima Chriſti, ne ſtatim in cœleſtem locum aſcenderet, & ad hoc adducta, vt veluti exultaret, & vt in loco maieſtati ſuæ minus proportionato exiſteret: ideo in hac ſimilitudine cum malo pœnæ coniecturam ſuam fundauit D. Tho. Vnde in ſolutione ad primum recte dicit, Chriſtum deſcendiſſe in infernum non tanquam pœnæ debitorem, ſed vt eos, qui erant pęnæ obnoxij, liberaret. Ex qua ſolutione etiam intelligi voluit, non fuiſſe conueniens, Chriſtum, præſertim poſt mortem aſſumere quamcumque pœnam, vel dolorem nobis debitum, ſed ſolum ea quę ipſum Chriſtum decebant, & quibus ſe oſtenderet euerſorem pœnæ, potius quam debitorem. Quocirca non eſt eadem ratio de pœna purgatorij, vel inferni. Et hoc eſt, quod vno verbo dixit acutè Caietanus, primam rationem D. Th. ex ſol. ad 1. complendam eſſe. Et explicari amplius poteſt ex ſolutione ad 2. Decuit enim Chriſtum aſſumere noſtras pœnas, quæ nobis vtiles eſſent vel per modum ſatisfactionis, vel per modum applicationis ſatisfactionis iam factæ: deſcenſus autem ad inferos, licet non eſſet ſatisfactorius, tamen fuit conueniēs medium ad applicandum iuſtis fructum paſsionis, iuxta illud Zacha. *In ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu.* Pœna autem purgatorij, vel inferni neq; per ſe nobis erant vtiles, quia illæ non ſunt inſtitutæ ad ſatisfaciendum pro alijs, ſed ad purgandos, vel puniendos eos, qui eas patiuntur. Neq; etiam erant medium ad applicandam ſatisfactionem Chriſti.

Obiectio. Ruffin. D. Thom. Reſponſio. Caietan. Zachar. 9.

Ex his ſatis expoſitæ relinquuntur ſecunda & tertia ratio, quæ per ſe ſunt faciles, quanquam ſi nude ſumantur, non videantur probare de deſcenſu locali, ſed tantùm ſecundum effectum: ſed quia ipſa localis præſentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno præſtandos, qui in his rationibus enumerantur, nimirum vinctos eripere, expoliare principatus, & poteſtates, eiſque ſuam potentiam oſtendere, ac iuſtos viſitare, & illuminare, ideo illis rationibus ſatis concluditur, etiam localem deſcenſum fuiſſe conuenientem. Et hoc etiam eſt quod Caietanus dixit, ſecundam rationem complendam eſſe ex ſolutione ad 2. Quæ amplius etiam roboranda eſt ex ijs; quæ articul. ſequenti. D. Thom. tradit.

Solutiones ad 1. & 2. iam ſunt expoſitæ, in ſolutione verò ad 3. multa dici poſſent de motu animæ ſeparatæ, quæ omitto, quia philoſophica ſunt. Non po- E terimus tamen non attingere aliqua diſputatione ſequenti.

Vltimo obſeruare oportet D. Th. in hoc articulo multa Scripturæ loca exponere, quæ nunc omittimus, quia ſequenti diſputatione expendenda ſunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſtus deſcenderit ad infernum damnatorum.

287. 3.diſt.22.q.a.1.q.1.& opu. 60 cap.21. circa med.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus deſcenderit etiam ad infernum damnatorum: dicitur enim ex ore diuinæ Sapientiæ Eccleſ.24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ computatur etiam infernus damnatorum ſecundum illud Pſalm.62. Introibunt in inferiora terræ. Ergo Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia, etiam vſque ad infernum damnatorum deſcendit.

2. Præterea, Act.2. dicit Petrus, quod Deus Chriſtum ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Sed dolores non ſunt in inferno Patrum neq; etiam in inferno puerorum, qui non puniuntur pœna ſenſus propter peccatum actuale, ſed ſolum pœna damni propter peccatum originale. Ergo Chriſtus deſcendit in infernum damnatorum, vel etiam purgatorium, vbi homines puniuntur pœna ſenſus pro peccatis actualibus.

3. Præterea, 1.Petr.3. dicitur, quod Chriſtus his, qui in carcere concluſi erant, Spiritu veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. Quod, ſicut Athanaſ. dicit in Epiſtola ad Circa med. illius. *Epictetum, intelligitur de deſcenſu Chriſti ad inferos: dicit enim quod corpus Chriſti fuit in ſepulchro poſitum, quando ipſe perrexit prædicare his, qui in cuſtodia erant, ſpiritibus: ſicut dixit Petrus. Conſtat autem, quod increduli erant in inferno damnatorum. Ergo Chriſtus ad infernum damnatorum deſcendit.*

Eſt ep 21. inter prin & med. tom.2. *4. Præterea. Auguſt. dicit in epiſtola ad Euodium. Si in illum Abrahæ Sinum Chriſtum mortuum veniſſe ſacra Scriptura dixiſſet, non nominato inferno, eiuſq; doloribus, miror, ſi quiſquam ad inferos eum deſcendiſſe aſſerere auderet: ſed quia euidentia teſtimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator: niſi vt ab eiſdem doloribus ſaluos faceret Sed locus dolorum eſt infernus damnatorum. Ergo Chriſtus in infernum damnatorum deſcendit.*

In ſer.2. de reſur. qui eſt in vr 137 paulo à prin. to.10. *5. Præterea. Sicut Aug. dicit in quodam ſermone de reſurrectione, Chriſtus ad infernum deſcendens, omnes iuſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur, abſoluit. Sed inter illos erat etiam Iob qui de ſeipſo dicit, Iob.17. In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea. Ergo Chriſtus etiam vſq; ad profundiſſimum infernum deſcendit.*

Sed contra eſt, quod de inferno damnatorum dicitur, Iob. 10. Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Nulla autem eſt conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Cor.6. Ergo Chriſtus, qui eſt lux, ad illum infernum damnatorum non deſcendit.

Reſpondeo dicendū, quod dupliciter dicitur eſſe aliquid alicubi. Vno modo per ſuum effectum, & hoc modo Chriſtus in quemlibet infernorum deſcendit, aliter tamen & aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod deſcendens ad inferos, eos de ſua incredulitate, & malitia confutauit: Illis vero, qui detinebantur in purgatorio, ſpem gloriæ conſequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro ſolo peccato originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid eſſe alicubi per ſuam eſſentiam, & hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolum ad locum inferni, in quo iuſti detinebantur, vt quos ipſe per gratiam interius viſitabat ſecundum diuinitatem, eos etiam
A *ſecundum animam viſitaret & loco. Sic autem in vna parte inferni exiſtens effectum ſuum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, ſicut & in vno loco terræ paſſus, totum mundum ſua paſſione liberauit.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus qui eſt Dei ſapientia, penetrauit omnes inferiores partes terræ, non localiter ſecundum animam omnes circumeundo, ſed effectum ſuæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamen quod ſolos iuſtos illuminauit: ſequitur enim, Et illuminabo omnes ſperantes in Domino.

Ad ſecundum dicendum, quod duplex eſt dolor, vnus de paſſione pœnæ, quam patiuntur homines pro peccato actuali: ſecundum illud Pſalm.17. Dolores inferni circumdederunt me. Alius autem dolor eſt de dilatione ſperatæ gloriæ: ſecundum illud Prouerb.13. Spes quæ differtur affligit animam In ſer.2. de reſurr qui eſt. 137 in circa à med to. 10.
B *Quem quidem dolorem patiebantur ſancti Patres in inferno, ad quod ſignificandum Auguſtin. in ſerm. de reſurrectione dicit, quod lacrymabili obſecratione Chriſtum orabant. Vtroſque autem dolores Chriſtus ſoluit ad inferos deſcendens: aliter tamen & aliter. Nam dolores pœnarum ſoluit, præſeruando ab eis: ſicut medicus dicitur ſoluere morbum, à quo præſeruat per medicinam, dolores autem cauſatos ex dilatione gloriæ actualiter ſoluit gloriam præbendo.*

Ad tertium dicendum, quod illud, quod ibi dicit Petrus, à quibuſdam refertur ad deſcenſum Chriſti ad inferos, ſic exponentes verbum illud. His qui in carcere incluſi erat, id eſt, inferno, ſpiritu id eſt ſecundum animam, Chriſtus veniens prædicauit, l.3. or fi. c.29 *qui increduli fuerant aliquando. Vnde & Damaſce. dicit in tertio lib. quod ſicut his, qui in terra ſunt euangelizauit: ita & his, qui in inferno. Non quidem vt incredulos ad*
C *fidem conuerteret ſed vt eorum infidelitatem cōfutaret. Quia ipſa prædicatio nihil aliud intelligi poteſt, quam manifeſtatio diuinitatis eius, quæ manifeſtata eſt infernalibus per virtuoſum deſcenſum Chriſti ad inferos. Auguſtinus tamen melius* Ep.99. à med. illius tom.2. *exponit in Epiſtola ad Euodium, vt referatur non ad deſcenſum Chriſti ad inferos: ſed ad operationem diuinitatis eius: quam exercuit à principio mundi. Vt ſit ſenſus, quod his qui in carcere concluſi erant viuentes, ſcilicet in corpore mortali (quod eſt quaſi quidam carcer animæ) ſpiritu ſuæ diuinitatis veniens prædicauit per internas inſpirationes: & etiam exteriores admonitiones per ora iuſtorum. His inquam prædicauit qui increduli fuerant aliquando, Noe ſcilicet prædicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluuij: vnde ſubdit, in diebus Noe, cum fabricaretur arca, &c.*

D *Ad quartum dicendum, quod Sinus Abrahæ poteſt ſecundum duo conſiderari: vno modo ſecundum quietem, quæ ibi erat à pœna ſenſibili: & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec ſunt ibi aliqui dolores. Alio modo poteſt conſiderari quantum ad priuationem gloriæ ſperatæ & ſecundum hoc habet rationem inferni, & doloris. Et ideo nunc dicitur Sinus Abrahæ, illa requies beatorum: non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in Sinu Abrahæ eſſe dolores.*

Ad quintum dicendum, quod ſicut Greg. ibidem dicit, ipſa li.13. Moral. c.22. à med. *loca ſuperiora inferni profundiſſimum inferni vocat. Si enim*
E *quantum ad celſitudinem cœli, aer iſte caliginoſus infernus eſt quātum ad eiuſdem aeris altitudinem terra, quæ inferius iacet, & infernus intelligi, & profundum, poteſt. Quantum vero ad eiuſdem terræ altitudinem, & loca illa inferni, quæ ſuperiora ſunt alijs receptaculis inferni, hoc modo inferni profundiſſimi appellatione ſignificantur.*

COMMENTARIVS.

SVppoſita diſtinctione ſupra tradita D. Thom. duplici aſſertione reſpondet. Prima eſt, ſecūdum aſſe-

effectum Chriſtum in quemlibet locum inferni deſcendiſſe. Quam explicat de gehenna, purgatorio, & Sinu Abrahæ. Quia damnatos de ſua incredulitate confutauit, & veriſimile eſt dæmones ſpeciali triſtitia, doloreque affectos eſſe, Chriſti gloriam & triumphum conſpicientes: animas autem damnatas etiam fuiſſe de nouo accidentaliter afflictas, & inuidia perculſas, videntes ſalutem vltimam cæteris hominibus adueniſſe, de cuius ipſæ participatione deſperauerant. Vnde intelligitur, hunc effectum ſolum fuiſſe per modum cuiuſdam locutionis, ſeu reuelationis, qua datum eſt omnibus damnatis, vt Chriſti victoriam, atque triumphum conſpicerent, quantum ad eorum confuſionem ſatis eſſet. Hunc autem effectum D. Thomas non probat, ſed quaſi per ſe credibilem, & veriſimilem affirmat, vel probatum ſupponit ex nonnullis teſtimoniis ſcripturę quæ in præcedenti artic. attigerat. Vt eſt illud Pſal. 23. *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales*: & illud ad Coloſ. 2. *Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo.* Triumphus ergo Chriſti ſolennis fuit, ac publicus coram omnibus Angelis, & animabus tam bonis, quam malis, vt ex tunc *omnis lingua confiteretur Dominum Ieſum eſſe in gloria* Dei *Patris*, ad Philip. 2. Ex quo vlterius facilius explicatur, ac perſuadetur effectus circa animas in purgatorio exiſtentes. Nam illæ redemptionem ſuam perfectam eſſe agnouerūt, & ſpem obtinendi gloriam ſtatim poſt perfectā purgationem conceperunt, quę magnum eis gaudium peperit deniq́; quod in ſinu Abrahæ habuerit effectū per ſe conſtat.

Chriſti triumphus, & gloria Dæmonibus, & damnatis infeſtiſſima.

Pſalm. 23.

Coloſſ. 2.

Philipp 2.

De alio autem loco ſcilicet limbo puerorum D. C Thom. nihil dicit, neque explicat, an, vel quomodo Chriſtus in illum deſcenderit ſecundum effectum. Et in art. 7. vbi de his pueris ſpecialem habet ſermonem, negat quidem Chriſtum eduxiſſe eos pueros ab eo loco: nihil tamen explicat, quod in eis fuerit operatus. Caietanus vero in hoc articulo exponit, hos pueros comprehendi à D. Thom. ſub damnatis, atq́; ita Chriſtum habuiſſe in eis illum effectum, quem in alijs damnatis habuit ſeruata proportione. *Quia confutati* (inquit) *ſunt de malitia originalis peccati, & de incredulitate, quam nec propria, nec parentum fide euaſerunt.* Quin potius addit Medina hic, locum horum puerorum non eſſe diſtinctum à loco aliorū damnatorum. Sed hoc poſterius, & eſt contra communem ſententiam Theologorum in 4. diſtinct. 45. vbi Paludan. Sotus & alij exiſtimant magis diſtare hunc locum à gehenna, quam à purgatorio. Et multi etiam exiſtimant ſatis probabiliter eum locū non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, ſed ſolum vſque ad diem iudicij. Deniq́; acerbiſsima eſſet pœna eos detineri in gehenna, *vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*, & in ſocietate, ac conſortio Dæmonum, & aliorum, qui perpetuo Deum blaſphemant, & oderunt. Aliud vero, quod Caietanus dicit, eſt vtrumq; probabile: ſatis tamen dubium. Quia hi paruuli, cum nihil propria voluntate peccauerint, non videntur digni hac noua afflictione, reprehenſione, & confuſione. Et quamuis fructu redemptionis Chriſti frui non meruerint: non tamen videtur pietati Chriſti conſentaneum, vt eos contriſtaret, cum ipſi per ſe impedimentum non poſuerint, nec ipſius redemtioni fuerint ingrati. Et ideo forte D. Thomas de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia, & certa. Quam latius tractandam, ac definiendam in proprium locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, ſcilicet an illæ animæ puerorum nunc cognoſcant originem ſtatus ſui, & lapſum primi parentis & Chriſti redemptionem ſibi non applicatam. Nam ſi hæc non cognoſcant, aperte loquitur, Chriſtum non habuiſſe in eis illum effectum, quem Caietanus affirmat. Eſt autem veriſimile hæc non cognoſcere.

Caietan.

Medin.

Palud. Scot.

Iob. 10.

Caietan. Infantes in limbo exiſtētes quid animæ Chriſti in inferna deſcidente perſenſerint.

E

A Quia nec naturalia ſunt, neq; ad earum ſtatum pertinere videntur, cum neque illis poſsint ad ſalutem prodeſſe, neque oporteat, vt ad pœnam deſeruiant, quia cum earum culpa non fuerit perſonalis, ſed quaſi naturalis, ſatis eſſe videtur, quod patiatur generalem pœnam carendi viſione beata, regnoque cælorum, abſq; alio dolore vel afflictione perſonali. Aliunde vero obſtat, quod ex animæ iudicantur iudicio priuato ſtatim in morte: ſicut poſtea in fine mundi iudicio iudicandæ ſunt vniuerſali: ſi autem iudicantur: neceſſarium videtur, ac rationi conſentaneum, vt intelligant rationem, & cauſam ſui ſtatus quæ fuit lapſus earum in Adamo. Quod ſi hoc agnoſcunt, veriſimile etiam eſt habere notitiam redemptionis Chriſti, & conſequenter Chriſtum deſcendentem ad inferos habuiſſe in illis aliquem ef- B fectum, non directè, vt eas affligeret, & puniret: ſed ad maiorem ſuam gloriam & honorem, vt ab omnibus aliquo modo cognoſceretur & in veneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, quam infra agentes de iudicio latius expendemus.

Secunda aſſertio D. Thom. eſt, Chriſtum vere, & ſecundum eſſentiam deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ, ſed non deſcendiſſe hoc modo ad alia loca inferni. Prior pars eſt certior quam poſterior: vtraque tamē longa examinatione, & diſputatione indiget, quam infra tradenus, in eaque varia teſtimonia, quæ D. Thomas, in ſolutionibus argumentorum attigit, commodius explanabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus fuerit totus in inferno.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Chriſti eſt pars eius: ſed corpus Chriſti non fuit in inferno: ergo totus Chriſtus non fuit in inferno. 288 op 13 c. 236.

2. *Præterea. Nihil, cuius partes ab inuicem ſeparatæ ſunt poteſt dici totum. Sed corpus, & anima, quæ ſunt partes humanæ naturæ, fuerunt ab inuicem ſeparata poſt mortem, vt ſupra dictum eſt. Deſcendit autem ad infernum mortuus exiſtens. Non ergo potuit eſſe totus in inferno.* q 50 arti 4.

D

3. *Præterea. Illud totum dicitur eſſe in aliquo loco, cuius nihil eſt extra locum illum. Sed aliquid Chriſti erat extra infernum: quia & corpus erat in ſepulcro, & diuinitas vbiq́;: Ergo Chriſtus non fuit totus in inferno.*

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de Symbolo. Totus Filius apud Patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradyſo, quo latronem introduxit. li. 3. c. 7. circ. princ. tom. 9.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut patet ex his, quæ in prima parte dicta ſunt, maſculinum genus refertur ad hypoſtaſim vel perſonam, neutrum autem genus pertinet ad naturam. In morte autem Chriſti, licet anima fuerit ſeparata à corpore, neutrum tamen fuit ſeparatum à perſona filij Dei, vt ſupra dictum eſt. Et ideo in illo triduo mortis Chriſti, dicendū eſt, quod totus Chriſtus fuit in ſepulchro: quia tota perſona fuit ibi per corpus ſibi vnitū: & ſimiliter, totus fuit in inferno quia tota perſona Chriſti fuit ibi ratione animæ ſibi vnitæ: totus etiam Chriſtus tunc erat vbique ratione diuinæ naturæ. P p q. 31. art. 2. ad 4. argu. q 50. a. 2. 3. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus, quod tunc erat in ſepulcro, non eſt pars perſonæ increatæ, ſed naturæ aſſumptæ. Et ideo per hoc quod corpus Chriſti non fuit in inferno, non excluditur, quin totus Chriſtus fuerit. Sed oſtenditur quod non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam.

Ad ſecundum dicendum, quod ex anima & corpore vnitis conſtituitur totalitas humanæ naturæ, non autem totalitas di-

tas diuinæ perſonæ. Et ideo ſoluta vnione animæ, & corporis per mortem, remanſit totus Chriſtus, ſed non remanſit humana natura in ſua totalitate.

Ad tertium dicendum, quod perſona Chriſti eſt tota in quolibet loco, ſed non totaliter: quia nullo loco circumſcribitur. Sed nec omnia loca ſimul accepta eius immenſitatem comprehendere poſſunt, quinimo ipſe ſua immẽſitate omnia comprehendit. Hoc autem locum habet in his, quæ corporaliter, & circumſcriptiuè ſunt in loco: quod ſi totum ſit alicubi, nihil eius ſit extra: ſed hoc in Deo locum non habet. Vnde Aug dicit in ſermone de Symbolo. Non per diuerſa tempora, vel loca dicimus vbique Chriſtum eſſe totum, vt modo ibi totus ſit, & alio tempore alibi totus, ſed vt ſemper vbique ſit totus.

lib. 3. c. 7. in med. tom. 9.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo non explicatur res noua, ſed modus loquendi. Nam in re conſtat, Chriſtum non deſcendiſſe ad infernum ſecundum totam humanitatem, ſed tantum ſecundum animam, cui tota perſona Chriſti coniuncta erat, pro qua ſupponit Chriſtus, cum dicitur ad inferos deſcendiſſe. Hac ergo ratione dicitur Chriſtus totus deſcendiſſe ad inferos, vt bene explicuit Durand. in 3. d. 22. q. 2.

Solutio ad tertium notanda eſt pro illa quęſtione an Deus ſit extra mundum. Nam ſi attente legatur, aperte docet D. Th. ſententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca ſimul accepta Diuinitatis immenſitatem capere, vel comprehendere non poſſe. Vnde infert in Deo non habere locum eum modum, ita exiſtendi alicubi, vt extra non ſit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus aliquam moram traxerit in inferno.

289. 2 d 22 q 2 d. 1. q 3. Et opuſ 90 c. 21. circ fin.

AD quartũ ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus nullam moram traxerit in inferno. Chriſtus enim ad hoc in infernum deſcendit, vt ex eo homines liberaret. Sed hoc ſtatim ab eo factum eſt in ipſo ſuo deſcenſu: facile enim eſt in conſpectu Dei, ſubito honeſtare pauperem, vt dicitur Eccleſiaſt. 11. Ergo videtur quod nullam moram in inferno traxerit.

2. Præterea Aug. dicit in ſerm. de reſurrectione, quod ſine aliqua mora, ad imperium Domini, ac Saluatoris omnes ferrei confracti ſunt vectes. Vnde ex perſona Angelorum concomitantium Chriſtum, dicitur: Tollite portas principes veſtras. Ad hoc autem Chriſtus illuc deſcendit, vt vectes inferni confringeret. Ergo Chriſtus in inferno nullam moram traxit.

In ſer 2. de reſur. qui eſt in or. 137. de temp à med. illius to. 10.

3. Præterea Luc. 23. dicitur, quod Dominus in cruce pendens dixit Latroni. Hodie mecum eris in paradyſo. Ex quo patet, quod eodem die Chriſtus fuit in paradyſo. Non autem ſecundum corpus, quod poſitum fuit in ſepulchro: ergo ſecundum animam, quæ ad infernum deſcenderat. Et ita videtur, quod non traxerit moram in inferno.

Sed contra eſt, quod Petrus dicit Act. 2. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni: iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur, quod vſq; ad horam reſurrectionis manſerit in inferno.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Chriſtus, vt noſtras pœnas in ſe ſuſciperet, voluit corpus ſuum in ſepulchro poni, ita etiam voluit animam ſuam ad infernum deſcendere. Corpus autem eius manſit in ſepulchro per diem integrum, & duas noctes ad comprobandum veritatem mortis ſuæ. Vnde etiam tantundem credendum eſt, animam eius fuiſſe in inferno, vt ſimul anima eius educeretur de inferno, & corpus de ſepulchro.

A Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus ſtatim ad infernum deſcendens Sanctos ibi exiſtentes liberauit, non quidem ſtatim educendo eos de loco inferni, ſed in ipſo inferno eos luce gloriæ illuſtrando: Et tamen conueniens fuit, vt tandiu anima eius remaneret in inferno, quamdiu corpus manebat in ſepulchro.

Ad ſecundum dicendum, quod vectes inferni dicuntur impedimenta, quibus ſancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpæ primi parentis: quos Chriſtus, ſtatim deſcendens ad inferos, virtute ſuæ paſſionis, & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquamdiu remanere propter rationem prædictam.

Ad tertium dicendum, quod illud verbum Domini, eſt intelligendum non de paradyſo terreſtri corporeo, ſed de paradyſo ſpirituali, in quo eſſe dicuntur quicunque diuina gloria perfruuntur. Vnde Latro, loco quidem cum Chriſto ad infernum B deſcendit, vt cum Chriſto eſſet: quia dictum eſt ei: Mecum eris in paradyſo: ſed præmio in paradyſo fuit, quia ibi diuinitate Chriſti fruebatur, ſicut & alij Sancti.

In cor. art. — Luc. 23.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Th. in hoc artic. eſt, Chriſti animam fuiſſe in inferno vſque ad horam reſurrectionis corporis è ſepulchro. Qua de re poſtea. Nunc ſolum occurrunt obſeruanda duo. Primum eſt circa modum loquendi D. Th. Chriſtus vt noſtras pœnas in ſe C ſuſciperet, voluit corpus ſuum in ſepulchro reponi, & animam in infernum deſcendere. Nam in eo ſignificat, exiſtentiam corporis Chriſti in ſepulchro, & animæ in inferno, fuiſſe pœnas à Chriſto ſuſceptas. Et ita ſimpliciter loquitur Caietanus hic, & Actor. 2. qui in hunc modum interpretatur verba illa Petri. *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni*, id eſt, liberando illum à pœnalitatibus, quas in inferno patiebatur. Quæ datæ fuiſſe cenſentur, nimirum eſſe animam ſeparatam à corpore, & eſſe in loco vili, atque infimo: & aliæ duæ ſimiles conſiderari poſſunt ex parte corporis. Confirmat autem hoc Caietanus ex illo Pſalm. *Non derelinques animam meam in inferno.* Nam his verbis ſignificatur fuiſſe beneficium animę Chriſti conceſſum, liberari à loco inferni, & conſequenter aliquam pœnam fuiſſe ibi exiſtere: ſicut in D verbis, quæ ſtatim Pſalmiſta ſubiungit, *nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, indicat aliam pœnam humani corporis ſcilicet corruptionem eius, à qua Chriſtus immunis fuit. Alijs verò non placet hic loquendi modus: quia pœnæ, ac pœnalitates Chriſti in morte finitæ eſſe cenſentur, quia tunc fuit conſummata noſtra redemptio, propter quam Chriſtus omnes pœnas, & pœnalitates aſſumpſit. Nec D. Tho. fauet priori ſententiæ, vt ex ijs, quæ in art. 1. dicta ſunt, colligi poteſt. Nam licet dicat Chriſtum aſſumpſiſſe in anima & corpore ſeparatis, id, quod in nobis habet rationem pœnæ ſeu pœnalitatis: non tamen vnquam dixit in anima, & corpore Chriſti hæc habuiſſe rationem pœnæ, ſeu pœnalitatis. Quod ita explicari poteſt: nam inprimis conſtat inter Catholicos E Chriſti animam nullam triſtitiam, vel dolorem, aut tædium ſenſiſſe ob deſcenſum vel detentionem in inferno. Quatenus ergo pęna indicat aliquid dolorem afferens, non poteſt illa vocari pœna. Et hoc ſenſu acutè dixit Bonauent. in 3. diſt. 22. q. 4. Chriſtum fuiſſe in loco pœnæ ſine pœna: Deinde certum eſt, neq; animam Chriſti fuiſſe in inferno detentam, neq; corpus in ſepulchro poſitum in vindictam, vel ſupplicium, aut ſatisfactionem alicuius peccati. Quia nec Chriſtus aſſumpſit hæc ad ſatisfaciendum pro nobis nec ob aliquam aliam culpam erat debita huiuſmodi pœna: ergo neq; ea ratione poſſunt hæc vocari pœnæ, vel pœnalitates, ſcilicet, quatenus omne malum, ſeu

Caietan. Act. 2. — Pſalm. 15. — Deſcenſus in infernũ nulla animæ Chriſti pœna, fuit ſicut nec ſepultura corpori. — Bonauent.

ſeu carentia cuiuſcunque boni propter culpam in- A
flictam, eſt pœna, licet forte non ſentiatur, neque
dolorem afferat. Igitur nullo modo hæ poſſunt vocari
pœnalitates Christi. Et hic modus loquendi videtur
proprior, & ſecurior. Quamuis diſſenſio ſit de
modo loquendi, qua de re inter Catholicos cõſtat.
Poſſunt ergo dici carentiæ quędam aliquarum perfectionum,
quæ pœnam mortis conſequutæ ſunt, & aſſumptæ ad veritatem
mortis, & reſurrectionis magis confirmandam: in ſe tamen non
habentes veram rationem pœnæ: vt corpus Chriſti in ſepulcro
poni, detineriq́; ex morte conſequutum eſt: tamen ſuppoſita
morte illud non eſt pœna, ſed commoditas potius corporis.
Quod autem ſeparatio animæ, & corporis facta per mortem
aliquo tempore durauerit, neceſsitate quadam naturali cõſequutum
eſt. Quod vero illud tempus breuius, diuturniuſue fuerit,
diuina voluntate definitum eſt, non in pœnam animæ, vel
corporis Chriſti, ſed iuxta rationem diuinæ ſapientiæ, prout
ad bonum hominũ & Eccleſiæ magis expediebat. Loca verò
Scripturæ quæ Caietanus adducit, non recte ab eo exponuntur.
Illud enim Petri, *Solutis doloribus inferni*, non poteſt de ijs
Pœnalitatibus (vt Caietanus loquitur) exponi propriè, cum
certum ſit, eas nullum animæ Chriſti dolorem attuliſſe. At cum
Scriptura *dolores* vocat cum proprietate intelligenda eſt, cum
facile poſsit. Quis autem ſit proprius huius loci ſenſus, infra
videbimus: Verba autem Pſalm. 15. *Non derelinques animam meam
in inferno*, licet concedamus indicare aliquod Dei beneficium,
vel potius accidentale præmium debitum illi animæ, non ſolum
ratione vnionis, ſed etiam ratione meritorum, non tamen inde
fit, carentiam illius boni fuiſſe propriè pœnam, ſed medium
quoddam accomodatum ad exequendum ea, quæ Deus circa homines
diſpoſuerat, vt art. 1. etiam tactum eſt.

Pſalm 15.

Dubium

Secundo eſt obſeruandum, quod D. Thomas ait, ſimul animam
Chriſti eductam fuiſſe de inferno, & corpus de ſepulcro.
Nulla enim ratione videtur hoc poſſe conſiſtere, quia corpus
non exiuit de ſepulcro niſi viuum, atque adeo anima informatum:
non potuit autem informari ab anima, & virtute eius educi de
ſepulcro, niſi prius, vel per vnum inſtans anima in ipſo
ſepulcro fuerit vnita corpori. Nam illa vnio neceſſario in
aliquo loco facienda fuit, ergo vel in ſepulcro, vel extra: ſi
extra ſepulcrũ ergo non potuit ab ipſa anima, & virtute eius
educi de ſepulcro. Quia prius ſaltem natura debuiſſet educi:
repugnat autem animam prius natura mouere corpus, quam illa
vniatur, debuit ergo vnio fieri in ſepulcro, ergo neceſſarium
fuit animam prius educi de inferno, & ad ſepulcrum adduci, quã
corpus inde exire, ergo non potuerat ſimul educi corpus de
ſepulcro, & anima de inferno. Reſpondetur argumentum mea
ſentẽtia conuincere aliqua morula, vel duratione eductam prius
animã de inferno, quam corpus de ſepulcro. Hoc vero iuxta
diuerſas ſentẽtias de motu ſpiritualium rerum diuerſimodè
explicari poteſt. Suppono enim hic non eſſe confingenda miracula
ſine neceſsitate: ſed potius præſuppoſitis myſterijs, ac
ſupernaturalibus operibus, quę docet fides in cæteris rebus,
id ſeruatũ eſſe quod eſt magis connaturale, quò ad fieri poſsit.
Atque ita ſine diſputatione, & controuerſia ſumo, animam Chriſti
non fuiſſe ſimul in duobus locis diſtantibus, item in vno
inſtanti noſtri tẽporis fuiſſe iterum corpori vnitam. Hæc enim
magis connaturalia ſunt, neque fuit vlla neceſsitas illa
immutandi. De motu autem animę ſeparatæ, ſicut & angeli,
quidam ſentiunt, non poſſe tranſire de extremo ad extremum niſi
per medium: quod ſi ita eſt, neceſſarium fuit aliquam vel
breuiſsimam morã temporis conſumi ab exitu animæ Chriſti de
inferno vſq; ad inſtans, in quo fuit in ſepulcro corpori vnita,
& cõſequenter toto illo tempore prius exiuit ipſa de inferno
quam corpus de ſepulcro. Quod ſi quis velit hanc ſententiam
(quæ valde probabilis eſt) defendere, poteſt exponere Diuum
Thomam cum dicit *ſimul*, non loqui adeo mathematice, ſed
morali modo, id eſt, non prius exiuit anima, quam veniret ad
aſſumendum corpus. Alij vero ſentiunt poſſe animam, ſicuti
Angelorum, tranſire ab extremo ad extremum ſine medio, quod de
corporibus glorioſis Durandus, & alij affirmant. *Durand.* Quod
probabilius erit de anima beata ſaltem ſupernaturali virtute
debita ratione beatitudinis, & præſertim animæ Chriſti ratione
vnionis. Et iuxta hanc ſententiam tantũ per vnum inſtans
oportuit animã Chriſti prius exire de inferno, quam corpus de
ſepulcro. Nam illudmet inſtans, quod fuit primum non eſſe animæ
B Chriſti in inferno, fuit primum eſſe eius in ſepulcro & in
eodem fuit corpori vnita, atque immediatè poſt eduxit corpus de
ſepulcro. Et hoc modo ſaluatur dictum D. Thomæ in ſenſu magis
rigoroſo: quia in eodem inſtãti, in quo anima mota eſt ab
inferno, cœpit etiam corpus è ſepulcro moueri, vnumquodque
tamen modo ſibi accommodato. Nam ſi verũ eſt (vt infra
videbimus) corpus illud eductum fuiſſe per medium, penetrãdo
ſaxum ſepulcro impoſitũ, negari etiam non poteſt, quin aliquod
tempus conſumpſerit, priuſquam de ſepulcro prodiret. Quo toto
tempore verum eſt dicere, prius animam fuiſſe extra infernum,
quam corpus extra ſepulcrum, & nihilominus poſſunt dici ſimul
educta, quia toto illo tempore iam corpus educebatur, modo ſibi
accommodato, vt dixi.

Reſponſio. Anima Chriſti de Inferno, & corpus de ſepulcro ſimul educta quomodo.

C Solutiones argumentorum D. Tho. ſunt faciles. Verba autem illa
Chriſti, quæ in ſol. ad. 3. tractat, *Hodie mecum eris in
paradyſo*, & ſunt in ſuperioribus expoſita, & in ſequentibus
nonnihil addemus. *Luc. 23.*

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos Patres inde liberauerit.

D *AD quintũ ſic proceditur, Videtur quod Chriſtus deſcendens ad
inferos, ſanctos patres inde liberauit. Dicit enim Aug. in
epiſtola ad Euodium illis iuſtis, qui in ſinũ erant Abrahæ, cum
Chriſtus in inferna deſcenderet, nondũ quid contuliſſet,
inueni: à quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ
diuinitatis, nunquam video receſſiſſe. Multum autem eis
contuliſſet, ſi eos ab inferis liberaſſet. Non ergo videtur,
quod Chriſtus ſanctos Patres ab inferis liberauit.*

*290. 3. d. 22 q. 2. a 2 q. 1. Et opuſc 3 c. 242 Eſt ep 99. de
clin ad med. illius tom. 2.*

*2 Præterea. Nullus in inferno detinetur, niſi propter peccatum.
Sed ſancti Patres, dum adhuc viuerent, per fidẽ Chriſti
iuſtificati fuerant à peccato. Ergo non indigebant liberari ab
inferno, Chriſto ad inferos deſcendente.*

E *3 Præterea Remota cauſa remouetur effectus. Sed cauſa
deſcendendi ad inferos eſt peccatum, quod fuit remotum per
paſsionem Chriſti, vt ſupra dictum eſt. Non ergo per deſcenſum
Chriſti ad inferos ſancti Patres ſunt de inferno educti.*

*Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de reſurrectione,
quod Chriſtus quando ad inferos deſcendit, portam inferni &
vectes confregit, & omnes iuſtos, qui originali peccato aſtricti
tenebantur abſoluit.* *q 50. a. 6. In ſer 2 de reſur. qui eſt
137 inter poſt med. to 10.*

*Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictũ eſt) Chriſtus
deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ paſsionis.
Per paſsionem autem Chriſti liberatum eſt genus humanum, non
ſolum à peccato, ſed etiã à reatu pœnæ. vt ſupra dictũ eſt.
Dupliciter autẽ homines reatu pœnæ erant aſtricti. Vno modo pro
peccato actuali, quod quilibet in ſua perſona cõmiſerat. Alio modo*

Art præc. ad 2. arg.

q 49. ar. 3 & qu 50 art. 6.

pro

propeccato totius humanæ naturæ, quod à primo parente in A
omnes originaliter deuenit: vt dicitur Roman.5. Cuius quidem
peccati pæna eſt mors corporalis, & excluſio à vita gloriæ, (vt
patet ex his quæ dicuntur Geneſ.2.& 3.) nam Deus hominem
de paradyſo poſt peccatum eiecit, cui ante peccatum mortem
fuerat comminatus, ſi peccaret. Et ideo Chriſtus deſcendens ad
inferos, virtute ſuæ paßionis ab hoc reatu Sanctos abſoluit,
quo erant à vita gloriæ excluſi, vt poſſent Deum per eſſentiam
videre, in quo conſiſtit perfecta hominis beatitudo, vt in ſecun-
P.2.q.3.a.8 da parte dictum eſt. Per hoc autem Sancti Patres detinebantur in inferno, quod eis ad vitam gloriæ, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et ſic Chriſtus deſcendens ad
inferos ſanctos Patres ab inferis liberauit. Et hoc eſt quod dicitur Zachar.9. Tu vero in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti
vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et Coloſ.2. dicitur, quod
glo. int & ord. ſimul. expolians principatus & poteſtates, ſcilicet infernales, auferendo Abraham, Iſaac & Iacob, & cæteros iuſtos, traduxit eos
id eſt, longe ab hoc regno tenebrarum ad cælum duxit, vt gloſ. B
Loco citato in argum. ibidem dixit.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſt. ibi loquitur contra quoſdam qui æſtimabant antiquos iuſtos ante aduentum
Eſt Epiſt.99. ante me. t 2. Chriſti in inferno doloribus pænarum fuiſſe ſubiectos. Vnde parum ante verba inducta præmittit dicens. Addunt quidam hoc
beneficium antiquis etiam Sanctis fuiſſe conceſſum, vt Dominus, cum in infernum veniſſet, à doloribus ſoluerentur, ſed
quonam modo intelligatur Abraham, in cuius ſinum etiam
pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non
video. Et ideo cum poſtea ſubdit, ſe nondum inueniſſe quid deſcenſus Chriſti ad inferos, antiquis iuſtis contulerit, intelligendum eſt, quantum ad abſolutionem à doloribus pænarũ: con- C
tulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ: & per conſequens ſoluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione
gloriæ. Ex cuius tamen ſpe magnum gaudium habebant: ſecũdum illud Ioan.8. Abraham pater veſter exultauit, vt videret
diem meum. Et ideo ſubdit: A quibus eum ſecundum beatificã
præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam video receßiſſe: in quãtum ſcilicet, ante aduentũ Chriſti erant beati in ſpe, licet nondum eſſent perfectè beati in re.

Ad ſecundum dicẽdum, quod ſancti Patres dum adhuc viuerent, liberati fuerũt per fidem Chriſti ab omni peccato tam
orignali, quam actuali: & à reatu pænæ actualium peccatorũ:
non tamẽ à reatu pænæ originalis peccati, per quem excludebãtur à gloria, nondum ſoluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nunc fideles Chriſti liberantur per baptiſmum à D
reatu actualium peccatorum: & à reatu originalis quantum
ad excluſionem à gloria: remanent tamẽ adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad neceßitatẽ corporaliter moriendi, quia renouantur ſecundum ſpiritum, ſed non ſecundũ
carnem: ſecundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt
propter peccatum: ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.

Ad tertium dicendum, quod ſtatim Chriſto mortem patiente, anima eius ad infernum deſcendit, & ſuæ paßionis fructum exhibuit Sanctis in inferno detentis: quamuis ex loco
non exierint, Chriſto apud inferos commorante, quia ipſa
Chriſti præſentia pertinebat ad cumulum gloriæ.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Tho. in hoc articulo, & litera eius eſt
clara ex ijs quæ in proxima diſputatione tractata ſunt. Solũ in ſolutione ad 3. poteſt deſiderari ex-
D. Thom. poſitio illorum verborum D. Thom. *Statim Chriſto
mortem patiente, anima eius ad infernum deſcendit, &
ſuæ paßionis fructum exhibuit ſanctis in inferno detentis.*
Loquitur enim de fructu paſsionis, non quocunq́;
ſed de fructu æternæ beatitudinis. Hic enim maxime deſiderebatur ab illis Patribus, & fere hic ſolus
illis deerat. Et de hoc fuerat ſermo in reſponſione, A
& ratione corporis articul. Inquiri verò poteſt quomodo intelligendum ſit illud, *ſtatim*, an ſcilicet in
eodem inſtanti mortis Chriſti ſancti Patres fuerint
ab ipſo illuminati. Sed de hoc poſtea diſputabimus.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus aliquos damnatos ab inferno liberauit.

B AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod Chri- 291. 3.d.22.q.2.a.
ſtus aliquos damnatos ab inferno liberauit. 2.q.2.& op.
Dicitur enim Iſa.24. Congregabitur congre- 3 c.242.
gatione vnius faſcis in lacum, & claudentur
ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur.
Loquitur autem ibi de damnatis, qui militiam cæli adorauerant. Ergo videtur, quod etiam damnati, Chriſto deſcendente
ad inferos, ſint viſitati, quod ad eorum liberationem videtur
pertinere.

2. Præterea. Super illud Zacha.9. Tu autem in ſanguine
Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.
Dixit gloſ. Tu eos liberaſti, qui tenebantur vincti carceribus, glo. interl ib.
vbi nulla miſericordia eos refrigerabat, quam diues ille petebat. Sed ſoli damnati includuntur carceribus abſque miſericordia: ergo Chriſtus liberauit aliquos de inferno damnato-
C rum.

2 Præterea. Potentia Chriſti non fuit minor in inferno,
quam in hoc mundo: vtrobiq; enim operatus eſt per potentiam
ſuæ diuinitatis, ſed in hoc mundo, de quolibet ſtatu aliquos liberauit: ergo etiam in inferno liberauit aliquos de ſtatu damnatorum.

Sed contra eſt quod dicitur Oſeæ.12. Ero mors tua ô mors Art. præced. glo interl ib.
morſus tuus ero inferne: glo. Electos educendo, reprobos ibidem
relinquendo. Sed ſoli reprobi ſunt in inferno damnatorum.
Ergo per deſcenſum Chriſti ad inferos, ſunt aliqui de inferno
damnatorum liberati.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ paßionis:
Et ideo eius deſcenſus ad inferos, illis ſolis liberationis contulit
D fructum, qui fuerunt paßioni Chriſti coniuncti per fidem charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illi autem qui
erant in inferno damnatorũ, aut penitus fidem paßionis Chriſti non habuerant ſicut infideles: aut ſi fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad charitatem Chriſti patientis. vnde nec à peccatis ſuis erant mundati. Et propter hoc
deſcenſus Chriſti ad inferos non contulit eis liberationem à
reatu pœnæ infernalis.

Ad primum ergo dicendum quod Chriſto deſcendente ad
inferos, omnes qui erant in quacunque parte inferni, ſunt aliqualiter viſitati: ſed quidam ad ſuam conſolationem, & liberationem, quidam autem ad ſuam confutationem, & confuſionem, ſicut damnati. Vnde ibidem ſubditur. Et erubeſcet Lu-
E na & confundetur ſol, &c. Poteſt etiam referri ad viſitationem, qua viſitabuntur in die iudicij: non vt liberentur, ſed vt
amplius condemnentur: ſecundum illud Sophon.1. viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.

Ad ſecundum dicendum, quod cum dicitur in glo. Vnde Poſita in argum 2.
nulla miſericordia eos refrigerabat, intelligẽdum eſt quantum
ad refrigerium perfectæ liberationis: quia ſancti Patres ab illis
inferni carceribus ante Chriſti aduentum non poterant
liberari.

Ad tertium dicendum, quod non fuit propter Chriſti impotentiam, quod non ſunt aliqui liberati de quolibet ſtatu
infernalium, ſicut de quolibet ſtatu mundanorum: ſed
propter

propter diuerſam vtrorumque conditionem. Nam homines quamdiu viuunt poſſunt ad fidem & charitatem conuerti: quia in hac vita non ſunt homines confirmati in bono, vel malo, ſicut poſt exitum ab hac vita. A

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in hoc articulo communis eſt, & clara, quamuis Medina hic quatuor contra illa argumenta obijciat, quæ cuiq; Theologo (vt dicit) poſſunt faceſſere negotium. Sed quarta difficultas, quæ ab eo tangitur, ad materiam pertinet de ſuffragijs: & quod hoc loco neceſſarium videtur, attingemus poſtea. Alia vero tria argumenta ſunt B eadem omnino, quæ Diuus Thomas propoſuit, quæ ipſe eiſdem verbis repetit, & ſoluit nulla expoſitione addita, quia reuera in D. Thom. ſunt adeo perſpicua, vt nulla indigeant.

Solum circa teſtimonium illud Iſaiæ 24. (quod in ſolutione primi argumenti exponitur) *Congregabuntur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur*, aduertendū eſt, hoc teſtimonio vſum fuiſſe Origenem ad confirmandum ſuum errorem, inferni pœnas aliquando finitum iri. Sed ex toto diſcurſu illius capitis, & ex verbis conſequentibus conſtat Prophetam non loqui de viſitatione ad conſolandum, ſeu liberandum C à pœna: ſed ad puniendos, ſeu confundendos peccatores. Nam de hac paulo ante dixerat: *Viſitauit Dominus ſuper militiam cæli.* Vbi Hieronymus, *viſitauit* (inquit) *ægrotantem militiam*, ſecundum illud, *Viſitabo in virga peccata eorum, & in flagellis iniquitates eorum.* Et poſt alia verba ſubiungit: *Erubeſcet luna, confundetur ſol.* Quæ ſunt verba vindictæ, & iræ, vt rectè hic notauit D. Thomas: non poteſt ergo ex hoc loco colligi liberatio aliqua damnatorum. Vnde (ſi exponatur de deſcēſu Chriſti ad inferos) intelligitur viſitaſſe damnatos, eos conuincendo, & corripiendo. Et hæc eſt prima expoſitio D. Thomæ. Sed non eſt literalis, quia neq; cum antecedentibus, & conſequentibus cohæret, neque in toto eo capite fit mentio de hoc myſterio. Magis ergo ad rem videtur ſecūda expoſitio, vt ibi ſit ſermo de viſitatione, quæ fiet in die D iudicij, vbi Chriſtus quaſi de nouo damnatos condemnabit. In toto enim illo capite de vltima mundi conſummatione ſermo eſt.

Teſtimonij Iſaiæ 24. Orig. — *Hieronym.* — *Pſalm. 88.*

Solum eſt difficultas in ipſo contextu verborum. Præmiſerat enim Propheta: *Et erit in die illa, viſitauit, Dominus ſuper militiam cœli*, quæ dies intelligitur eſſe dies iudicij, vt Hieronymus & omnes exponunt. Vnde in illo intelligitur futurum eſſe, quod ſtatim ſubditur: *Et congregabuntur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur in carcere.* Ergo illa viſitatio, quæ poſt multos dies futura dicitur, non videtur poſſe intelligi de viſitatione futura in die iudicij: ſed multo tempore poſt illam. Propterea Adamus, & alij cenſent illis verbis, *Et poſt multos dies viſitabuntur*, ſignificari potius perpetuitatem eiuſdem pœnæ: ac ſi E Propheta diceret, viſitabit Dominus peccatores cōdemnando illos, *& poſt multos dies*, id eſt, poſt quodcunque tempus, ac ſemper viſitabit, quia ſemper puniet. Et hæc eſt ſatis commoda expoſitio. Poteſt autem retineri expoſitio D. Thom. dicendo, in verbis illis, *Poſt multos dies viſitabuntur*, nō addi viſitationem à priori diſtinctam, ſed explicari eam futuram eſſe poſt multos dies, ſtatim enim ſubditur. *Erubeſcet luna, & confundetur ſol*, quæ propriè ad diem iudicij pertinent, vt Hieronymus expoſuit. Cyrillus verò hæc omnia multo aliter explicat, ſcilicet de idololatria per Chriſti aduentum tollenda, & de poteſtate Dæmonum per Chriſtum ablata, ipſis virtute eius quaſi in cuſtodiam, & carcerem concluſis. Quæ expoſitio in illo videri poteſt, late enim eam perſequitur.

Hieronj. — *Adamus.* — *D. Thom.* — *Hieronym. Cyrill.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum pueri, qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint à Chriſto liberati.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quod pueri qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint per deſcenſum Chriſti liberati ab inferno. Non enim tenebantur in inferno, niſi pro peccato originali, ſicut & ſancti Patres: Sed ſancti Patres ſunt ab inferno liberati per Chriſtum, vt ſupra dictum eſt. Ergo & pueri ſimiliter per Chriſtum ſunt ab inferno liberati.

292. 3 diſt. 12. qu. 2 ar. 2 q 3. Et op. 3 c. 242. — *ar. 4 huius q 2 ad. 2.*

2. Præterea. Apoſtolus dicit Romanor. 5. Si vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cum ſolo originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo multo magis per gratiam Chriſti ſunt ab inferno liberati. *ar. 5 & 6. præc.*

3. Præterea. Sicut baptiſmus operatur in virtute paſſionis Chriſti, ita & deſcenſus eius ad inferos, vt ex dictis patet. Sed pueri per baptiſmum liberantur à peccato originali, & ab inferno. Ergo ſimiliter liberati ſunt per deſcenſum Chriſti ad inferos.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 3. quod Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Sed pueri, qui cum ſolo peccato originali deceſſerant, nullo modo fuerant participes fidei Chriſti. Ergo non perceperunt fructum propitiationis Chriſti, vt per ipſum ab inferno liberarentur.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) deſcenſus Chriſti ad inferos, in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem paſſioni Chriſti coniungebantur, in cuius virtute deſcenſus Chriſti ad inferos liberatiuus erat. Pueri autem, qui cum originali peccato deceſſerant, nullo modo fuerant coniuncti paſſioni Chriſti per fidem, & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant vſum liberi arbitrij: neque per fidem parentum, aut per aliquod fidei ſacramentum fuerant à peccato originali mundati. Et ideo deſcenſus Chriſti ad inferos huiuſmodi pueros nō liberauit ab inferno. Et præterea ſancti Patres ab inferno ſunt liberati, per hoc quod ſunt ad gloriam diuinæ viſionis admiſſi, ad quam nullus poteſt peruenire niſi per gratiam ſecundum illud Romanorum ſexto. Gratia Dei vita æterna. Cum igitur pueri cum originali peccato deſcendentes, gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati. *art. præc.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſancti Patres, etſi adhuc tenerentur aſtricti reatu originalis peccati, in quantum reſpicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Chriſti ab omni macula peccati: & ideo capaces erant illius liberationis, quam Chriſtus attulit deſcendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non poteſt, vt ex ſupra dictis patet.

Ad ſecundum dicendum, quod cum Apoſtolus dicit, quod Gratia Dei in plures abundauit, ly plures, non eſt accipiendum comparatiuè: quaſi plures numero ſint ſaluati per gratiam Chriſti, quam damnati per peccatum Adæ, ſed abſolute: ac ſi diceret, quod gratia vnius Chriſti abundauit in multos, ſicut & peccatum vnius Adæ peruenit ad multos. Sed ſicut peccatum Adæ ad eos tantum peruenit, qui per ſeminalem rationem carnaliter ab eo deſcenderunt, ita gratia Chriſti ad illos tantum peruenit, qui ſpirituali regeneratione, eius membra ſunt facti, quod non competit pueris deſcendentibus cum originali peccato. *In cor. artis*

Ad tertium dicendum, quod baptiſmus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo poteſt tranſmutari de culpa in gratiam, ſed deſcenſus Chriſti ad inferos exhi-

bitus fuit animabus poſt hanc vitam, vbi non ſunt capaces tranſmutationis prædictæ. Et ideo per baptiſmum pueri liberantur à peccato originali, & ab inferno: non autem per deſcenſum Chriſti ad inferos.

COMMENTARIVS.

RESponſio Diui Thomæ eſt, Chriſtum Dominum non liberaſſe eos pueros ab æterna pœna damni, quam patiuntur. Ratio eius eſt, quia Chriſtus deſcendens ad inferos, in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatē paſsioni Chriſti coniungebantur, & ſimiliter illis ſolis contulit gloriam, qui gratiam habebant, cum gloria nō comparetur niſi per gratiam. Sed dicet aliquis hoc eſſe, quod inquiritur, ſcilicet an Chriſtus deſcendens ad inferos aliquibus contulerit charitatem & gratiam, quam ante non habebant. Videtur enim hoc fieri potuiſſe ſaltem in iis paruulis, qui non habebant voluntatem ita repugnantem diuinæ dilectioni, ſicut alij damnati, qui ſunt in inferno. Ad hoc ergo reſpōdet Diuus Thomas in ſol. ad 3. Tempus à Deo deputatum, vt poſsit homo tranſmutari de culpa in gratiam, eſſe tempus huius vitæ, poſt illam verò iam nō eſſe tempus huius tranſmutationis. Et hæc eſt ratio à priori aſſertionis tam huius articuli, quam præcedentis. Illa enim pœna ex diuina lege eſt æterna, & ideo deſcendens Chriſtus ad inferos illam non immutauit, neque huiuſmodi damnatis ſua merita applicuit. Quæ ratio alio etiam modo explicari poteſt ex ſolutione ad 1. ſcilicet, neminem peruenire ad Dei viſionem niſi per fidem: at hi paruuli nunquam habuerunt fidem Chriſti, & ideo non fuerunt capaces, vt per viſionem beatam ab illo ſtatu liberarentur. Ille autem ſtatus ſicut non erat ſtatus viæ, neque meriti, ita non erat ſtatus acquirendi fidem, per quam perueniretur ad ſpeciem.

Chriſtus deſcendens in infernū pueros in limbo exiſtentes non liberauit.

Ex qua doctrina obiter obſerua, neminem ſaluari, qui non prius in hac vita fidem, & gratiam ſaltem habitualem habuerit. Quod vtile eſt ad definiēdam illam quæſtionem, de infantibus, qui per martyrium ſaluantur, an iuſtificentur, ante inſtans mortis, nec ne. Quod quæri etiam ſolet de infante baptizato, ſi contingat eum mori in eodem inſtanti, in quo baptiſmus perficitur. Ex quibus etiam quæſtionibus poſſent deſumi argumenta contra diſcurſum D. Th. in hoc ar. ſi verum eſſet in eis caſibus poſſe hos infantes immediatè ad gloriam pertranſire, etiamſi in hac vita nec fidem, nec gratiam eſſent conſequuti. Reſponderi verò poteſt eſſe diſsimilem rationem, quia illi in hac vita receperunt ordinaria media deſtinata ad ſalutem conſequendam, nimirum baptiſmum aquæ vel ſanguinis, & ita quodammodo dici poſſunt habuiſſe fidem, quia habuerunt baptiſmum, vel profeſsionem fidei in actu exercito. Veritas tamen eſt, infantibus martyribus dari gratiam ante mortis inſtans, quando iam naturaliter amplius viuere non poſſunt. In illo autem caſu de baptiſmo, exiſtimo illum non eſſe baptiſmum eſſentialiter perfectum, defectu ſubiecti, ideoque nec conferre gratiam, nec fidem ante mortis inſtans, nec poſtea. De qua re latius in materia de baptiſmo.

Nemo ſaluatur, niſi prius in vita fidem & gratiam habuerit.

In ſolutione ad 2. rectè exponit D. Thomas locum illum ad Roman. 5. *Non ſicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.* Dicit enim, verbum illud, *in plures*, non eſſe ſumendum comparatiuè, ſed poſitiuè, vt idem in plures, quod in multos. Quæ expoſitio, licet videatur difficilis, quia Paulus comparationem videtur facere, cum dicit, *multo magis*, tamen eſt communis omnium, & omnino vera, ac neceſſaria. Tum quia quoad effectum, ſeu efficaciam plures homines condemnantur, quàm ſaluentur (vt rectè D. Thom.

D Thom.

A doce) & tam ex ſcriptura, quam ex re ipſa eſt ſatis notum: eiuſq; rei cauſam attigimus ſuperiori tomo diſp. 4. ſect. 4. Tum etiam quia quoad ſufficientiam, omnes ex æquo ceciderunt in Adamo, & redempti ſunt per Chriſtum. Comparatio ergo Pauli hoc loco non fit in numero perſonarum: ſed in maiori dignitate perſonæ Chriſti, maiorique virtute gratiæ eius, quantum eſt ex parte illius. Quod euidentius patet ex textu Græco. Nam nos legimus, *multi & plures*, Græcis eſt eadem vox, nempe, *πολλοί*, & *πολλούς*.

ARTICVLVS VIII.

B *Vtrum Chriſtus ſuo deſcenſu liberauit animas à purgatorio.*

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus ſuo deſcenſu ad inferos, liberauerit animas à purgatorio. Dicit enim Auguſtinus in epiſtola ad Euodium. Quia euidentia teſtimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator, niſi vt ab eiſdem doloribus ſaluos faceret. Sed vtrum omnes, quos in eis inuenit, an quoſdam, quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro: fuiſſe tamen Chriſtum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium C *præſtitiſſe non dubito. Non autem præſtitit beneficium liberationis damnatis, ſicut ſupra dictum eſt. Præter eos autem nulli ſunt in doloribus pœnalibus conſtituti, niſi illi, qui ſunt in purgatorio. Ergo Chriſtus animas de purgatorio liberauit.*

293. 3. diſt. 22. q. 2 ar. 2 q. 4. Et opuſ 3. c. 142.

Eſt epi. 69. in ordi epiſtolarum nō remote ante med. to. 2.

Ar. 6 huius quæſt.

2. Præterea. Ipſa Chriſti præſentia non minorem effectum habuit, quam ſacramenta ipſius. Sed per Sacramenta Chriſti liberantur animæ à purgatorio, & præcipuè per Euchariſtiæ ſacramentum, vt infra dicetur. Ergo multo magis per præſentiam Chriſti ad inferos deſcendentis ſunt animæ à purgatorio liberatæ.

3. Præterea Chriſtus quoſcunque curauit in hac vita totaliter curauit, vt Aug. dicit in lib. de Pœnitentia, & Ioan. 7. Dominus dicit, Totum hominem ſaluum feci in ſabbatho. Sed Chriſtus eos qui in purgatorio erant, liberauit à reatu pœnæ D *damni, quo excludebantur à gloria. Ergo etiam liberauit eos à reatu pœnæ purgatorij.*

q. 79. ar. 2. In li de vera & falſa pœnit. c 9 poſt med. tom. 4.

Sed contra eſt, quod Gregorius dicit in 13. Moral. Dum conditor ac redemptor noſter clauſtra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur, vnde iam alios deſcēdendo liberauit. Patitur autem nos ire ad purgatorium: ergo deſcendens ad inferos, animas à purgatorio non liberauit.

Lib. c 29. circa fin.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) deſcenſus Chriſti ad inferos, liberatorius fuit in virtute paſſionis ipſius. Paſſio autem non habet temporalem virtutem & tranſitoriam, ſed ſempiternam, ſecundum illud Hebr. 10. Vna E *oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et ſicut patet, quod non habuit tunc maiorem efficaciam paſſio Chriſti, quam habeat nunc. Et ideo illi, qui fuerunt tales quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos. Si qui autem inuenti ſunt tales, quales etiam nunc virtute paſſionis Chriſti à purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos, à purgatorio eſſe liberatos.*

Ar 4. 5. 6. & 7. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa authoritate Auguſt. non poteſt concludi, quod omnes illi qui in purgatorio erant, fuerint à purgatorio liberati, ſed quod aliquibus eorum fuerit hoc beneficium collatum: illis ſcilicet, qui iam ſufficienter purgati erant, vel etiam qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem & deuotionem ad mortem Chriſti, vt eo deſcendente, liberarentur à temporali purgatorij pœna.

Ad ſe-

Ad ſecundum dicendum, quod virtus Chriſti operatur in ſacramentis per modum ſanationis, & expiationis cuiuſdam. Vnde Sacramentum Euchariſtiæ liberat hominem à purgatorio, in quantum eſt ſacrificium quoddam ſatiſfactorium pro peccato. Deſcenſus autem Chriſti ad inferos non fuit ſatiſfactorius, operabatur tamen in virtute paſſionis, quæ fuit ſatiſfactoria: vt ſupra habitum eſt. Sed erat ſatiſfactoria in generali, cuius virtutem oportebat applicari ad vnumquemq; per aliquid ſpecialiter ad ipſum pertinens. Et ideo non oportet, quod per deſcenſum Chriſti ad inferos, omnes fuerint à purgatorio liberati.

q.49.art.3. & aliis eiuſdem quæſt.

Ad tertium dicendum, quod illi defectus, à quibus Chriſtus in hoc mundo ſimul homines liberabat, erant perſonales proprie ad vnumquemq; pertinentes, ſed excluſio gloriæ Dei, erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Chriſtum eſſe liberatos ab excluſione à gloria: non autem à reatu pœnæ purgatorij, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut è contrario Sancti Patres ante Chriſti aduentum liberati ſunt à defectibus: non autem à defectu communi, ſicut ſupra dictum eſt.

q.49.art.5.

COMMENTARIVS.

NOn eſt facilis doctrina D. Thom. in hoc articulo: duas enim aſſertiones ſtatuit. In prima negat Chriſtum deſcendendo ad inferos liberaſſe omnes animas, quæ in purgatorio erant, redditq; rationem. Quia paſſio Chriſti non habuit tunc maiorem efficaciam, quam nunc habeat: quia eius virtus non eſt tranſitoria, ſed eadem ſemper: ſicut ergo nunc non liberat omnes animas à purgatorio, donec ſoluant, ita nec tunc. Deinde vero ſubiungit ſecundam aſſertionem in hæc verba. *Si qui autem inuenti ſunt tales, quales etiam nunc, virtute paſſionis Chriſti à purgatorio liberantur, nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos à purgatorio eſſe liberatos.* Affirmat ergo Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquos à purgatorio liberaſſe. Quam aſſertionem non aliter probat, videtur tamen eam poſuiſſe propter authoritatem Auguſtini, quam in argumento primo refert, vt in eius reſolutione clarius explicat. In hac verò doctrina primum difficilis eſt ratio Diui Thomæ in prima aſſertione, quia ſimili ratione poſſet concludi, noſtra Sacramenta non magis iuſtificare nunc ex opere operato, quam Sacramenta vetera, quia virtus paſſionis Chriſti ſemper eſt eadem. Quod ſi dicas, licet in ſe ſit eadem, tamen aliter operari in vno tempore, & aliter in alio: eadem ratione concludam, licet in ſe ſit eadem, plura tamen operari in vno tẽpore, quam in alio, & interdum per vnum medium, interdum per aliud. Sicut ergo nunc applicatur virtus paſſionis per ſuffragia Eccleſiæ ad liberandas animas à purgatorio, ita potuit tunc applicari per deſcenſum ad inferos, vel per impetrationem Chriſti, qui propter ſuæ præſentiæ dignationem potuit hoc meritò poſtulare. Deinde eſt difficultas, quomodo cohæreat ſecunda aſſertio cum ratione ad probandam priorem aſſertionem adducta. Interrogo enim, qui ſunt illi, qui liberati ſunt? ſi dicatur (ex ſolutione ad 1.) fuiſſe eos, qui ſufficienter purgati erant: hoc certe nihil eſt, quia ſi iam ipſi ſufficienter ſoluerant, nõ ſunt per Chriſti deſcenſum liberati à purgatorio. Nam eodem tempore reducerentur, etiamſi Chriſtus illuc non deſcendiſſet: quamquam tunc non fuiſſent ſtatim aſſumpti ad viſionem beatam, ſicut modo fuerunt: per hoc tamen non tam fuerunt liberati à purgatorio, quàm à Sinu Abrahæ, & à pœna, quam ibi reliqui Patres ſancti ſuſtinebant. Si vero dicas (ex eadem ſolutione ad 1.) liberatos fuiſſe eos, qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem, & deuotionem ad mortem Chriſti, vt eo deſcendente liberarentur à temporali purgatorij pœna: A quæro rurſus, an iſti per illam fidem, & deuotionem reuera meruerint in hac vita remiſſionem alicuius pœnæ, & illa tantum remiſſa fuerit in purgatorio: & ſi hoc dicatur, redit argumentum factum, quod illis nulla facta ſit remiſſio propter deſcenſum Chriſti, ſed ſuis actibus, & pœnis ſufficienter ſoluerint. Vel præter omne meritum, & ſatiſfactionem ipſorum operantium aliqua pœna gratis remiſſa eſt à Chriſto ad inferos deſcendente propter priorem fidem, & deuotionem tanquam propter diſpoſitionem aliquam, vel meritum de congruo. Et contra hoc procedit ratio articuli, quia nunc nullus liberatur gratis à purgatorio virtute paſſionis Chriſti, etiamſi æqualem, vel maiorem fidem, & deuotionem habuerit ad paſſionem, quam illæ animæ habuerũt: ergo neque illæ gratis liberatæ ſunt: quia virtus paſ- B ſionis ſemper eſt eadem. Quod ſi cæteris exiſtentibus partibus ex parte animarum, aliquæ tunc liberatæ ſunt, quæ nunc non liberantur, iam falſa eſt propoſitio, quam D. Thom. in priori parte articuli poſuit, ſcilicet, *Illi qui fuerunt tales, quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos.*

Per deſcenſum Chriſti ad inferos num liberatæ à purgatorio ſint animæ.

Reſpondetur nihilominus D. Thom. doctrinam piam eſſe, & probabilem. Voluit enim extrema vitare, vt neque omnes animas purgatorij affirmaret eſſe liberatas, neque de omnibus negaret. Fundamentum autem primæ aſſertionis ita videtur explicandum, quod paſſio Chriſti de ſe ſolum eſt quædam vniuerſalis cauſa, quæ licet virtutem habeat ſufficientem ad ſaluandum: tamen reipſa non ſaluat, neque liberat à pœnis, niſi per conuenientia media applicetur. Deſcenſus autem ad inferos per ſe nõ C erat medium quaſi certa lege ſtatutum ad applicandam Chriſti paſſionem, & ſatiſfactionem, & ideo per ſe, & infallibiliter non laborauit Chriſtus niſi eos, quibus per fidem viuam, & ſufficientia media, erat Chriſti paſſio applicata ad perfectam remiſſionem peccatorum, vt erant propria vniuſcuiuſque perſonæ, quia iam per mortem Chriſti erat impedimentum naturæ ablatum. Vnde tandem concluditur, nulla ſufficienti ratione affirmari poſſe, Chriſtum generaliter omnes animas purgatorij liberaſſe. Et contra hanc rationem ſic explicatam non procedit obiectio. Nam virtus paſſionis ſecundum ordinariam legem applicari ſolet per Sacramenta, & ita hæc ſunt media per ſe ſtatuta ad hunc effectum, ideoq; poteſt aliter applicari per quædam ſacramẽta, & aliter per alia: deſcenſus autem ad inferos non D fuit medium inſtitutum ad applicanda merita, & ſatiſfactionem paſſionis Chriſti. Et ideo quamuis fateamur, potuiſſe Chriſtum ſua voluntate, vel impetratione applicare illis ſua merita, & pro illis ſoluere, nullum tamen eſt fundamentum ad aſſerendum ita eſſe factum. Et hinc reſponderi poteſt ad ſecundam difficultatem, quomodo hæc ratio non repugnet ſecundæ aſſertioni. Nam illa ſolum probat, non eſſe id aſſerendum generaliter de omnibus, quia ad hoc oporteret eſſe aliquam certam legem: tamen ſi in aliquibus inuenta fuit aliqua ſpecialis ratio ſeu congruitas, pie, ac probabiliter credi poteſt, beneficium hoc illis eſſe conceſſum. Hæc autem E ſpecialis ratio, & congruitas videtur fuiſſe ſufficiens in iis, qui ſingularem aliquam perfectionem fidei ac deuotionis erga Chriſtum, vel paſſionem, aut gloriam eius habuerunt. Neq; obſtat, quod aliquæ animæ, quæ nunc habent tantam fidem, & deuotionem, non ſtatim à purgatorio liberentur. Quia non dicimus ſatis eſſe ipſam fidem, vel deuotionem, niſi ſimul intercedat aliqua alia cauſa vel occaſio, ob quam congruum ſit, hoc beneficium liberationis alicui concedi. Vnde illa comparatio, quam D. Tho. fecit inter eos, qui nunc ſunt, & qui tunc erant in purgatorio: cum hac proportione intelligenda videtur. Quod ſicut nunc aliquæ animæ liberantur à pur-

purgatorio per paſsionem Chriſti non ex lege iuſtitiæ, ſed ex Dei benignitate propter aliquam congruentiam fundatam aliquo modo in fide, & merito illarum: ita ex ſimili benignitate, liberatæ ſint aliquæ aliæ, in quibus ſimilis fides, & meritum inuentum eſt, quando Chriſtus ad inferos deſcendit. Et hæc dicta ſint ad explicandam mentem D. Thomæ. De re verò ipſa nonnihil poſtea addemus.

DISPVTATIO XLIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu quem anima Chriſti habuit à corpore ſeparata.

SVpponimus animam Chriſti Domini eo tempore, quo fuit à corpore ſeparata, fuiſſe plenè, perfecteq; beatam quoad viſionem, amorem ac fruitionem Dei, retinuiſſeque omnes perfectiones ſcientiæ, & gratiæ, quibus cum eſſet coniuncta corpori prædita erat, vel in ſubſtantia ſua, vel in intellectu, & voluntate. Quod eſt omnino certum: tum quia hæ perfectiones non pendent à corpore, vnde ſi eſt certum fuiſſe beatam in corpore (vt in 1. tomo probatum eſt) multo magis extra. Tum etiam quia de fide eſt manſiſſe vnitam verbo Dei, ratione cuius vnionis omnia hæc illi debentur. Deniq; quia etiam propter infinita mèrita debitum illi eſſe potuit, vt nunquam eis priuaretur. Cum enim propter ea merita potuerit etiam alios eo tempore beatificare, multo magis neceſſarium fuit eam tunc fuiſſe beatam. Quia vero fieri potuit, vt anima illa exiſtens in corpore, ſimul aliquid paſſa fuerit, vel ab extrinſeco agente, vel per internam cogitationem, ideo inquirendum ſupereſt, an idem acciderit Chriſti animæ iam ſeparatæ à corpore. Primo ergo inquiremus, an ſtatim in morte facta ſit omnino impaſsibilis, atque adeo ex omni parte beata, deinde vbi fuerit, ac tandem quid egerit.

SECTIO I.

An anima Chriſti per ſeparationem facta ſit omnino impaſſibilis.

PRima ſententia eſt hæreticorum huius temporis, animam Chriſti poſt mortem non ſolum fuiſſe paſsibilem, ſed etiam pœnas inferni pertuliſſe: & (quod mirandum maxime eſt) non loquuntur de aliqua pœna ſenſus proueniẽte ab agente extrinſeco verbi gratia, igne (hanc enim ipſi etiam in aliis ſpiritibus eſſe negant) ſed loquuntur de interna, & ſpirituali afflictione proueniente ex interna cogitatione, qua (vt inquiunt) apprehendebat Deum, vt ſibi iratum, & infeſtum, & ideo de ſua ſalute timebat. Vnde neceſſe erat anxietatem magnam animi, ac diros cruciatus pati. Ita docuerunt Caluinus, & Brentius, quos alij ſequuti ſunt. Fundamentum eorum fuiſſe videtur, vt exaggerarent Chriſti cruciatus, & dolores, & credibile redderent (quod vehementer optabant) noſtras ſatisfactiones iam non eſſe neceſſarias. Vnde videntur illa ratione vti, quam ſupra circa art. 1. D. Thom. attingimus. Quia Chriſtus debuit ſuſtinere omnes pœnas, quas noſtra peccata merebantur, iuxta illud Iſaiæ 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Sed noſtra peccata merebantur gehennæ pœnam, ergo oportuit, vt Chriſtus illa etiam afficeretur. Præterea mouere eos potuit, quia ipſi non agnoſcunt proprium infernum, qui ſit locus corporeus, & ſubterraneus, & ideo, vt explicent Scripturas dicentes Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, explicant, hoc nihil aliud fuiſſe, quam humiliatum eſſe vſque ad pœnas inferni patiendas. Adhibentur rurſus aliqua Scripturæ teſtimonia, ita perperam intellecta, vt in eis referendis immorari inutile ſit. Præſertim quia potiſsima ſunt ea, in quibus explicatur timor, & triſtitia, ac magna pœna, quam Chriſtus in paſsione & cruce ſuſtinuit. Propter quæ in eam dementiam Caluinus incidit, vt diceret, Chriſtum ab initio ſuæ paſsionis, ſeu ab ea triſtitia, quam eſt in horto paſſus, prædictos inferni dolores ſenſiſſe. Ea verò omnia teſtimonia partim in priori tomo (vbi in genere de triſtitia, ac timore Chriſti egimus) partim in ſuperioribus diſputationib. (vbi hæc myſteria in particulari tractauimus) expoſita ſunt, nonnulla etiam attingemus in ſequenti ſententia, quia illi communia ſunt.

Iſaiæ 53.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſti animam poſt mortem fuiſſe paſsibilem, non paſsione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam, vel errorem, aut ignorantiam ſupponat: ſed paſsione innoxia, & irreprehenſibili. Vel interna, qualis eſſe poſſet triſtitia aliqua de hominum peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum ſunt, vel quid ſimile. Vel quaſi extrinſeca, vt v.g. pœna ignis, aut alia ſimili. Ita enim aliquos ſenſiſſe refert hic Medina. Et quamuis neminem pro hac ſententia referat, ſignificat tamen fuiſſe Catholicos, neque ipſorum ſententiam damnat, vt hæreticam ſed tantum, vt temerariam. Quia licet dicerent Chriſtum paſſum fuiſſe pœnas damnatorum: non tamen eo modo, quo damnati, ſcilicet inuoluntariè, aut cum interna deordinatione: ſed voluntariè pro peccatis noſtris, & ex maxima charitate. Bonau. etiam in 3. d. 21. art. 2. q. 1. incertum eſſe dicit, an anima Chriſti ſtatim poſt mortem fuerit impaſsibilis, quamuis probabilius id exiſtimet: & eum ſequutus eſt Gabriel ibi, dub. vlt. Poteſtque hæc ſententia fundari in illo Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni.* Nam his verbis ſignificatur in reſurrectione ſolutam fuiſſe Chriſti animam à doloribus inferni. Item Pſalm. 57. in perſona Chriſti dicitur, *Dolores inferni circumdederunt me.* Et infra 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis, & in vmbra mortis.* Ratio etiam adiungi poteſt, quia nõ fuit repugnantia, quod anima Chriſti ſeparata à corpore, etiamſi videret Deum, pateretur. Quia ſicut paſſa eſt per corpus, ita etiam pati potuit immediate, quia triſtitia & dolor vtroq; modo redundat in eandem voluntatem, non eſt ergo repugnantia. Neque etiam eſt indecentia. Quia non eſt contra aliquam virtutem: imo potuit eſſe opus magnæ charitatis, & accommodatum ad exaggerandam malitiam peccati. Deniq; propter has cauſas in corpore ſeparato ab anima aliquid pati voluit, ergo etiam in ipſa anima ſeparata à corpore pati potuit.

Medina. Bonau. Gab. Act 2. Pſalm. 57. Pſalm. 87.

Tertia ſententia referri poteſt, animam Chriſti Domini in triduo aliquam pœnam extrinſecam, & (vt ita dicam accidentariam) fuiſſe perpeſſam: non ita, vt eam aliquo dolore, vel triſtitia afficeret: ſed ita, vt aliquo accidentario bono eam priuaret. Ita Caieta. vt ſupra vidimus in commentario articuli quinti.

Caiet.

Dico tamen primò, animam Chriſti neque in corpore, neq; à corpore ſeparatam paſſam eſſe internos cruciatus, & afflictiones, quas damnati patiuntur, ex eo quod apprehendũt Deum ſibi iratum, & quia de ſua ſalute deſperant. Hæc aſſertio eſt de fide, & contraria eſt hæretica, & blaſphema. Et in primis quod Chriſtus in paſsione nec fuerit incertus de ſua ſalute, nec formidauerit, quin pater ſe, ſuamque humanitatem diligeret, ſatis in priori tomo, & in hoc etiam in ſuperioribus demonſtratum eſt: & illa Chriſti verba ſufficiunt, quæ Caiphæ dixit. *Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus Cœli, &c.* Et quæ dixit latroni, *Hodie mecum eris in paradyſo.* Quæ ponderans Hilarius libro decimo de Trinitate, quaſi

Anima Chriſti cruciatus damnatorum nullo modo paſſa. Matth 27. Luc. 23. Hilar. Luc. 23.

quaſi nouos hæreticos impugnās. An ne tibi, (inquit) *metuere infernum credendum eſt, dicens latroni, hodie mecum eris in paradyſo? Dominus communionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum ſub pœnali terrore conſtituis?* Illa etiam verba, quæ Chriſtus dixit mulieribus, non parum veritatem hanc declarant. *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete: quia ſi in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Ac ſi diceret, ſe tantum pati temporalem pœnam: grauiorem vero peccatoribus ſeruatam eſſe. Præterea hi hæretici non ſolum ſupponunt Chriſti animum non vidiſſe Deum in hac vita mortali: ſed etiam faciunt illam ignorantem, & ſubiectum erroribus, & inordinatis, atque indeliberatis motibus? imo & peccatis, vel deſperationis, vel immoderati timoris, qui in deſperationem poſſet inducere, & verba deſperationis extorquere. Quæ omnia ſunt manifeſtæ blaſphemiæ. Lege Robertum Bellarminum libr. 4. de Chriſti anima c. 8. vbi acute Caluinum premit propriis eius verbis, ac ſententiis ſecum pugnantibus. Quod vero neque poſt ſeparationem à corpore pati potuerit anima Chriſti huiuſmodi genus pœnæ, euidenter conſtat ex illo principio, quod tanquam de fide certum poſuimus, eam animam ſemper vidiſſe Deum, & quæ in ſequenti aſſertione adducemus, hoc etiam conuincunt.

Bellarmin.

Anima Chriſti ſeparata à corpore ignem inferni, vel purgat. rij paſſa non eſt.

Dico ſecundo: Anima Chriſti ſeparata à corpore non eſt paſſa pœnam ſenſus, ſeu ignis inferni, vel purgatorij. Hanc aſſertionem exiſtimo etiam eſſe de fide, & contrariam non ſolum temerariam, ſed etiam hæreticam, quamuis non ſit adeo impia, & blaſphema, ſicut præcedens. Quia non tribuit Chriſto defectus ſcientiæ gratiæ, & gloriæ repugnantes, ſicut illa. Probatur concluſio, & cenſura illius: quia licet non inueniatur in terminis hæc veritas ab Eccleſia definita: tamen in Scriptura, prout ab omnibus Sanctis, & vniuerſa Eccleſia intelligitur, continetur, & ex aliis principiis fidei neceſſario colligitur. Vtrumque probatur primo ex illis verbis Chriſti Lucæ vigeſimoquarto. *O ſtulti & tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Vbi euidenter loquitur de paſsione crucis, poſtquam non inferni pœnam, ſed gloriam, & triumphum dicit fuiſſe ſequutum. Deinde cum latroni dixit. *Hodie mecum eris in paradyſo*, aperte ſuppoſuit, ſe futurum nō in gehennæ doloribus, ac cruciatibus: ſed plenum gaudio, & fruitione beata. Præterea in illo verbo, *Conſummatū eſt*, ſignificauit Chriſtus & paſsiones ſuas, & redemptionem noſtram in morte fuiſſe conſummatas, iuxta illud, quod ipſe dixerat Lucæ 18. *Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & conſummabuntur omnia, quæ dicta ſunt à Prophetis de filio hominis.* Si autem omnes Prophetæ euoluantur, inueniuntur prædictæ paſsiones vſque ad corporis mortem, non tamen poſt illam duraturas fuiſſe Pſalmo 21. Iſa. 53. &c. Denique hoc egregiè confirmat Paulus ad Phi. 2. dicens. *Exinaniuit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Ibi ergo fuit terminata obedientia Chriſti de redimendis hominibus, & illa fuit ſumma exinanitio, poſtquam non fuit ſequuta maior pœna: ſed potius gloria, & triumphus. Vnde ſubdit. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.*

Luc. 24. Luc. 23. Ioan. 19. Luc. 18. Pſal. 21. Iſaia 53. Philip. 2.

Chriſtus triumphātis inſtar in infernum penetrat. Auguſt. Oſeæ 13. Ioan. 12.

Vnde poſſumus ſecundo argumentari. Nam licet ſancti Patres doceant, Chriſtum ad infra deſcendiſſe, ſimul tamen docent non vt reum, aut pœnis ſubiectum, ſed vt victorem, ac triumphatorem deſcendiſſe, eique (vt Paulus dictis verbis indicauit) omne genu etiam in ipſis infernis fuiſſe curuatum. Quam rem elegantiſsime deſcripſit Auguſtinus ſermo. 137. de tempore ad hoc ipſum inducens verba illa Oſeæ 13. *Morſus tuus ero inferne: Tunc enim* (inquit) *Dominus noſter Ieſus Chriſtus illum tenebrarum, & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, &* infra in eādem ſententiam interpretans illud Ioan. duodecimo. *Si exaltatus fuero in terra, omnia traham ad me ipſum, Poſtquam exaltatus eſt* (inquit) *id eſt, à Iudæis in cruce ſuſpenſus, mox vt ſpiritum reddidit, vnita ſuæ diuinitati anima ad inferorum profunda deſcendit: cumque tenebrarum terminum quaſi deprædator, ſplendidus ac terribilis attigiſſet, ac aſpicientes eum impiæ ac Tartaricæ regiones, territæ, ac trementes inquirere cœperunt dicentes. Quiſnam eſt iſte terribilis, & niuo ſplendore coruſcans? Nunquam noſter talem accepit Tartarus? Inuaſor iſte, non debitor, exactor eſt, non peccator. Iudicem videmus, non ſupplicem. Hic ſi reus eſſet, tam potens non eſſet.* Et poteſt multa ſimilia, quæ eleganter proſequitur, inquit: *Quis ergo iſte eſt, qui ſic intrepidus noſtros fines ingreditur? & non ſolū noſtra ſupplicia non veretur, inſuper & alios de vinculis noſtris abſoluit?* Simili modo loquitur Cyril. Ieroſol. catech. 14. *Exterrita eſt mors, videns nouum quendam deſcendentem in infernum, vinculis, quæ illic ſunt, non ligatum.* Idem ſignificat Hieronymus Oſeæ 13. & ad Epheſ. 4. Hilarius libro vigeſimo de Trinitate, Ambroſius libr. de myſter. Paſch. capit. 14. & alij quos infra referemus. Ex quibus ſatis conſtat hanc veritatem perpetuo in Eccleſia fuiſſe creditam, tanquam certam & indubitatam: ergo hoc ſatis eſt, vt exiſtimanda ſit de fide certa.

Cyril Iero. Hieronym. Hilar. Ambroſ.

Tertio de fide eſt, animas ſanctas, ſi ſint omnino puræ, nullumque reatum pœnæ habeant, cum ſeparantur à corpore, non experiri pœnas purgatorij, nedum inferni: ergo multo magis eadem certitudine idem eſt de Chriſti anima ſentiendum, non ergo illa attigit ignem inferni, cum nullam haberet culpam, nec purgatorij, cum nullum haberet pœnæ reatum. Et reuera ſi authores ſecundi erroris ſupra relati conſtanter loquerentur, potius dicere debuiſſent Chriſtum paſſum fuiſſe pœnas purgatorij, quam inferni: quia voluntariè, ac ex charitate, & breui tempore illas paſſus fuiſſet: in quibus circumſtantiis pœna purgatorij cenſetur differre à pœna inferni. Quis autem neget eſſe hæreticum dicere Chriſti animam ſine vllo reatu pœnæ pœnas purgatorij ſuſtinuiſſe, cum de qualibet alia anima iuſta ita ſentire hæreticum ſit? Dices Chriſtum non eſſe paſſum ob reatum pœnæ, quam ipſe ſua cauſa deberet, ſed noſtri cauſa, & vt fideiuſſor ac redemptor noſter. Sed huic euaſioni obſtant alia principia fidei. Primum quod purgatorij pœna non eſt inſtituta ad ſatisfaciendum pro aliis (hoc enim eſt proprium officium huius vitæ) ſed ad ſatisfaciendum pro proprijs reatibus ac debitis. Deinde (quod præcipuum eſt) quia ſecundum fidem Chriſtus in cruce pleniſsime ſoluit pro omnibus noſtram conſummans redemptionem ad Hebr. nono & decimo, & pretium quod ſoluit, non fuit pœna purgatorij, ſed ſanguis 1. Pet. 3. & 1. Ioann. 1. Apoc. 5. & ideo noſtra redemptio morti eius, & nō pœnalitatibus inferni ſingulariter tribuitur, ad Roman. 5. ad Coloſ. 1. De qua re multa congeſsimus in 1. Tom. diſp. 4. diſp. 13. & ſect. 6. & diſputat. 39. ſect. 3. ergo poſt mortem nec ſui met cauſa, nec vt fideiuſſor habuit aliquem reatum aut debitum pœnæ: ergo nullo modo pati potuit pœnas purgatorij vel inferni. Et hinc facile poteſt colligi propria ratio huius veritatis quam in ſequente concluſione magis explicabo.

Heb. 9. & 10. 1. Pet. 3. 1. Ioan 1. Apoc 5. Rom. 5. Coloſ. 1.

Anima Chriſti poſt mortem omnino impaſsibilis.

Dico tertio, anima Chriſti Domini ab inſtanti in quo fuit à corpore ſeparata, fuit omnino impaſsibilis. Ita ſentiunt Theologi ſupra citati: ſed illi probabiliorem duntaxat exiſtimant hanc aſſertionem; mihi tamen ita certa eſt, vt contraria omnino improbabilis, temeraria, ac errori proxima videatur, & in primis ſuppono animam rationalem à corpore ſeparata ſuapte natura eſſe impaſsibilem paſsione extrinſecus illata, quæ ad corruptionem tendat. Eſt enim ſpiritualis, quæ à corporibus pati non poteſt, neque ab vlla creatura alterari, corrumpive. Solum poſ-

poſſet ex natura rei ab ſpiritibus naturæ ſuperioris per vim alicubi detineri, quod genus quoddam paſſionis exiſtimari poteſt. Certum eſt autem, animam Chriſti à nullo potuiſſe hanc vim pati, quia ratione vnionis habebat vim & efficaciam ſupra omnes ſpiritus. Vnde etiam in corpore mortali exiſtens, eos ſuo nutu ac voluntate mouebat. Rurſus poteſt anima ſeparata ex natura rei pati paſsione vel receptione aliqua intentionali, recipiendo aliquam ſpeciem, vel ſpeciei modum, aut à Deo, aut per locutionem & illuminationem ab alio ſpiritu. Hæc verò receptio ex ſuo genere non pertinet ad paſsionem pœnalem, de qua nunc loquimur, ſed potius pertinere poteſt ad paſsionem perfectiuam: quę habere non potuit locum in anima Chriſti ſeparata, cum eſſet omni ſcientia plena, niſi fortaſſe in ſpirituali locutione quæ ad præſentem materiam non ſpectat. Nō enim hic explicandum eſt quo modo angeli loquātur cum Chriſto, vel nunc in gloria, vel cum anima eius in triduo. Poteſt tamen hæc qualiſcunque impreſsio ad paſsionem pœnalem pertinere, quando inuoluntarie recipitur, vel eſt de re quæ poſsit tædium, triſtitiam ve parere. Quod genus paſsionis inuenitur ſine dubio in gehenna, & fortaſſe in purgatorio animæ ſanctę aliquid huiuſmodi patiuntur. In Chriſti autem anima habere locum non potuit: quia cum ratione vnionis eſſet omnibus creaturis ſuperior, nihil inuoluntariè ab eis pati vel recipere poterat. Propter quam cauſam etiam in hac vita corpori vnita non potuit à dæmonibus pati ſuggeſtionem aliquam internam, vt in ſuperioribus dictū eſt. Cum vero Deo eſſet vnita, & plene beata, nec quidquam ſimile ab ipſo Deo pati, nec aliquod ei obiectum repræſentari poterat, quod illam contriſtaret: quia diuina fruitio nullam vel minimam triſtitiam ſecum admittit. Igitur conſiderata natura animæ rationalis, & ſuperadditis animæ Chriſti vnione hypoſtatica, & viſione beata, neceſsitate quadam naturali ſequitur, vt illa anima ſeparata ex natura rei ſit impaſsibilis: quia præter paſsiones enumeratas nulla alia excogitari poteſt.

Anima rationalis ſeparata pati quid poſſit.

Supereſt, vt probemus, etiam ſupernaturaliter fuiſſe impaſsibilem animam Chriſti ab inſtāti mortis. Quod facile fiet, ſi ſupponamus non eſſe ſermonem de potentia remota, ſed proxima. Potentiam remotam voco ſolam potentiam obedientialem cum non repugnantia, nec implicatione contradictionis. Quo certe ſenſu non ſolum in triduo, ſed etiam nunc anima Chriſti eſt paſsibilis, & omnes Angeli beati pati poſſunt: tamen ab hac potentia non denominantur res ſimpliciter & abſolutè loquendo, præſertim ſi conſtet lege ac promiſsione diuina ſtatutum eſſe, vt nunquam reducatur in actum. Potentia ergo proxima in præſenti dicetur, ſi fingamus alicui creaturæ datam eſſe inſtrumentariam virtutem, vt paſsionem aliquam in anima Chriſti ſeparata poſſet efficere, vel ſi diuinitus ordinatus eſſet, vt aliqua triſtitia poſſet affligere illam animam, non obſtante fruitione beata: & hoc ſenſu negamus potuiſſe illam animam ſupernaturaliter pati, ſed potius fuiſſe impaſsibilem. Et probatur primo, quia cū hoc miraculum neque ſcriptum ſit neque traditum, & ſit præter dignitatem, & meritum vnionis hypoſtaticæ, temere fingeretur. Et in hoc eſt maxima differentia inter animam ſeparatam & coniunctam: quia dum eſt in corpore paſsibili, naturaliter pati poteſt ab extrinſecis agentibus, quæ Deus agere permittit ſine nouo miraculo: ſecus verò quando iam eſt ſeparata. Atque eadem eſt differentia inter animam & corpus inter ſe ſeparata: nam corpus, ſiue coniunctum, ſiue ſeparatum ab anima, pati poteſt: & ideo mirum non eſt, quod corpus Chriſti in triduo aliquid paſſum fuerit. Quia non fuit neceſſarium, vt Deus ſupernaturaliter omnem actionem naturalem impediret, ſed ſolum eam, quæ corruptionem afferret, aut quæ Chriſtum non deceret. At vero è contrario anima naturaliter nihil pati poterat: & non oportuit vt Deus aliquod inſtrumentum eleuaret, vt miraculum faceret, quo illa pateretur. Vnde eſt ſecunda ratio, quia Chriſtus non aſſumpſit paſsiones, ſeu potentiam proximam patiendi, niſi propter operandam noſtram ſalutem, & hac ratione miraculoſe effecit vt anima exiſtens in corpore, etiamſi beata eſſet, capax foret triſtitiæ: ſed conſummauit opus noſtræ ſalutis dum in corpore mortali vixit: ergo non eſt cur anima à corpore ſeparata, ſupernaturaliter fieret paſsibilis: fuit ergo ſtatim impaſsibilis. Maior de fide eſt, vt latè tractaui ſuperiori tomo diſput. 5. Minor etiam eſt de fide, vt paulo ante probatum eſt. Et hæc eſt potiſsima differentia inter animam Chriſti coniunctam & ſeparatam, propter quam, licet in vtroque ſtatu fuerit beata & vnita verbo, & in vno tamen fuit paſsibilis, & non in altero. Tertio, repeto argumentum ſupra factum, quia animæ ſanctæ poſt mortem ſaltem Chriſti, ſtatim ſunt glorioſæ & impaſsibiles, ſi nihil habeant purgandum: ergo multo magis anima Chriſti Domini, propter eaſdem rationes quibus ſimilis conſequentia probata eſt.

Quod tandem ita declaro, nam vel anima Chriſti de facto aliquid paſſa eſt in triduo, vel non. Primum dici non poteſt, vt probant omnia quæ in ſecunda concluſione adduximus: illa enim generaliter procedunt de quauis paſsione. Conuincitur etiam exemplo aliarum animarum iuſtarum, quæ poſt Chriſti mortem nihil purgandum habent. Ac præterea, quia nihil fingi aut excogitari poteſt, quod tunc anima Chriſti paſſa fuerit, cum neque gehennæ, neque purgatorij pœnas ſuſtinuerit, neque illud tædium, vel triſtitiā, quam ſancti Patres ante Chriſti mortem patiebantur: nam potius ſuo aduentu ac deſcenſu ad inferos, eam abſtulit. Neque vero ipſe deſcenſus ad inferos, aut exiſtentia in eo loco potuit Chriſtum affligere, quia non erant ei inuoluntaria, neque ibi exiſtebat vt reus, ſed vt victor, & Dominus. Denique neque peccata hominum, neque pœnę damnatorum, quas intuebatur, triſtitiam parere potuerunt: aut ex charitate, & zelo diuini honoris, aut ex charitate, & compaſsione proximorum. Alioqui etiam nunc poſſet Chriſtus & quilibet alius beatus ex earundem rerum conſideratione triſtari: non tamen ita eſt, quia ratione ſtatus non ſunt capaces triſtitiæ, & quia omnia illa conſiderant ſub ordine diuinæ prouidentiæ ac iuſtitiæ, quam præferunt omnibus creaturarum commodis, & iudicant omnia illa in maiorem Dei gloriam, & honorem cedere: eadem autem ratio eſt de anima Chriſti in triduo, quæ (vt diximus) nullam habuit cauſam, vel rationem, vt miraculoſe aliquam triſtitiam in ſe admitteret, nihil ergo paſſa eſt ab inſtanti mortis, ergo extunc fuit impaſsibilis, quandoquidem nec ſecundum propriam naturam, & diſpoſitionem pati poterat, nec diuinitus ordinatum erat, vt aliquid pateretur.

Dico quarto, Anima Chriſti in triduo caruit quidem aliquibus perfectionibus gloriæ accidentalis, propriè tamen nullam pœnam ſuſtinuit. Hanc concluſionem ſatis explicui in commentariis articuli primi, & quinti. Et patet breuiter prior pars, quia caruit corpore, & omnibus gaudiis & operationibus, quæ per corpus nunc operatur, caruit etiam loco cœleſti, vt infra dicam. Poſterior pars probatur, quia his bonis non caruit in ſupplicium, vel pœnam alicuius culpæ: ſed quia propter alias rationes diuinæ prouidentiæ ita expediebat. Adde hoc ipſum nunc etiam dici poſſe de Chriſto in cœlo regnante. Adhuc enim caret aliquo præmio accidentali: imo & aliqua mala extrinſeca ſuffert, quæ impropiè dicentur mala pœnæ.

Anima Chriſti in triduo nullam proprie pœnam ſuſtinuit.

Adhuc

Adhuc enim à multis blaſphematur; & in multorum mentibus infamiam ſuſtinet, quia à multis adhuc exiſtimatur ſeductor, & iniquus. Vnde caret perfecta ac integra exaltatione nominis ſui: caret honore, & adoratione ſibi ab omnibus debita: caret deniq; ſocietate multorum prædeſtinatorum: atq; adeò integro complemento ſui corporis myſtici. Quæ omnia ad gloriam, & præmium accidentale pertinent: non tamen propterea dici poteſt adhuc ſuſtinere aliquam pœnam propter eandem rationẽ ſupra dictam. Sicut etiam in quantum Deus caret honore debito à multis, & fama, & exiſtimatione debita, non tamen propterea dici poteſt aliquā perpeti pœnam.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitū. Ad fundamenta primi erroris nihil ferè oportet reſpondere, quia omnia alijs erroribus nituntur. Primo enim falſum eſt per Chriſti redemptionem factum eſſe, vt noſtræ diſpoſitiones, & ſatisfactiones nõ ſint neceſſariæ. Deinde etiam eſt falſum, debuiſſe Chriſtum nos redimere per eaſdem pęnas, quibus peccatum in hac vita non remiſſum, in futura punitur. Alioqui etiam in æternum debuiſſet in inferno puniri: pœnæ ergo huius vitæ ſatis ſuperq; fuerunt, cum eſſent infiniti valoris. Pręterea valde errant, dũ negant eſſe proprium locum inferni, vt facile conſtare poteſt ex diſputatione præcedẽti, & nonnulla addemus Sect. ſequenti.

Teſtimonij Act 2. Expoſitio. In fundamentis ſecundi erroris, ſolum ſupereſt exponendus vnus, vel alius Scripturæ locus. Ratio enim quæ ibi adiungitur, iam expedita eſt. Primus locus eſt Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni.* Quem locum Caietanus ibi exponit de pœnis accidentalibus & extrinſecis: ſed eam expoſitionem ſupra refellimus. Dupliciter ergo poteſt exponi cum *August.* Aug. epiſt. 99. Primo, vt hæc verba referantur ad ipſum Chriſtum, & hoc modo ſoluit dolores inferni, non auferendo quos paſſus eſt ſed præueniendo, ne illos pateretur. Secundò, vt referatur ad alios, & ita ſoluit dolores ab animabus ſanctis, quæ (vt ſupra diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto aliter legi illum locum in Græco, ſcilicet, *ſolutis doloribus mortis*, quomodo legit *Chryſoſt.* Chryſ. ho. 6. in Acta. Nam lectio vulgata retinenda eſt, quanquam illa alia faciles etiam habeat expoſitiones, ſcilicet, Chriſtum reſurrexiſſe ſolutis doloribus, quos in morte paſſus eſt, vel reſurrexiſſe ſoluta morte, quam tot doloribus ſuſtinuerat, vel certè, quod ſicut morte ſua, & reſurrectione, mortem interemit, ita & dolores, qui mortem comitari ſolent, quodammodo ſoluit, dãdo nobis ſpẽ vitæ immortalis, & impaſsibilis.

Teſtimonij ex Pſal. 17. Expoſitio. Baſil. Theodor. Secundus locus ex Pſalmo 17. *Dolores inferni circum dederunt me*, facilem habet expoſitionem. Dolores enim inferni dicuntur, non qui ſunt in inferno, ſed *dolores mortiferi*, vt exponunt Baſilius, & Theo. Nam (vt ſupra dicebam) quia per mortem omnes homines deſcendebant in infernum, ideò mors quaſi quidam tranſitus ad infernum exiſtimabatur, & hac de cauſa grauiſsimi dolores, qui mortem poſsint inferre, *dolores inferni* dicuntur. *Hieron.* Hieronymus vero exponit dolores inferni, id eſt, *inuidiæ detrahẽtium, quæ mortem infernalem operantur.* Quòd magis explicans *Auguſt.* Aug. dicit. *Dolores inuidentiæ, qui perducunt ad infernum peccati, circumdederunt me*, ſignificans nõ eſſe ſermonem de doloribus, quos Chriſtus patiebatur: ſed quos ex inuidia patiebantur, qui eum perſequebantur. Ita vt ſignificetur ira, & rabies, quę Iudęos in Chriſtum agitabant. Sed prior expoſitio magis literæ conſentanea videtur.

Pſal 87. Expoſitio. Tertius locus explicandus eſt ex Pſalm. 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori, &c.* Qui eandẽ ferè cum præcedenti habet expoſitionem. Nihil enim aliud illis verbis ſignificatur, quam acerba tormenta quibus Iudæi Chriſtum affecerũt, vt eum morti traderent. Eſt enim in his, & ſimilibus locis conſiderandũ, Dauidem ita loqui de Chriſto, vt etiam de ſeipſo loquatur, ſuamq; afflictionem deſcribat, quando à Saule, vel ab Abſalone quærebatur, vt interficeretur. Et quia mors maximum malorum indicatur, & eo tẽpore cenſebatur vt via ducens ad infernum, ideo illis metaphoris, & loquendi modis, & ſuas, & Chriſti calamitates deſcripſit, vt omnes Patres ſupra citati intelligunt. Non eſt ergo in huiuſmodi locis ſermo de doloribus, quos damnati in inferno patiuntur.

SECTIO II.

Vtrum anima Chriſti in triduo vere, ac proprie deſcenderit ad inferos.

QVanquam nullus, qui ſacras Scripturas admittat, ſimpliciter negare audeat, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, quoniam (vt videbimus) & frequenter, & expreſsis verbis id teſtantur: hæretici tamen, nonnullique Catholici ita eas exponunt, vt euertant, atque rem ipſam negent. Primo ergo hæretici huius temporis contendunt, Chriſtum ſecundum animam non deſcendiſſe ad aliquem locum ſubterraneum, qui nomine *inferni* ſignificetur. Putant enim huiuſmodi locum nullum eſſe, atque ſine fundamento ab Scholaſticis confictum. Et ideo quidam eorum (vt Brentius, & Caluinus) dicunt animã Chriſti deſcendiſſe ad inferos, ſolum quia dolores inferni ſenſit. Alij neq; hoc exiſtimant neceſſarium, quia deſcendere in infernum nihil aliud putant fuiſſe, quam mori. Iuxta quam interpretationem Chriſtus potius ſecundum corpus, quam ſecundum animã ad inferos deſcendit. Fundamentũ huius erroris præter tractata præcedenti Sectione, ſolum videtur eſſe potuiſſe. Quia nomine *inferni* in Scriptura ſepulcrum ſignificatur, iuxta illud Iob 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt*: & Pſalm. 87. *Vita mea inferno appropinquauit*, & Pſalm. 114. *Pericula inferni inuenerunt me*, id eſt, pericula mortis: & Pſalm. 149. *Diſſipata ſunt oſſa ſecus infernum.* Ergo hoc eſt ſatis ad intelligendas Scripturas, quæ de deſcenſu Chriſti ad inferos loquuntur. *Iob. 17. Pſal 87. Pſal. 114. & 149.*

Secunda ſententia eſt Durandi in 3. p. 22. quæſt. 3. qui & admittit proprium locum ſubterraneum, qui *infernus* dicitur, & ad illum intelligit Chriſtum deſcendiſſe, & in his differt à ſuperioribus hæreticis: tamẽ in verbo *deſcendendi* ponit metaphoram. Quia non exiſtimat Chriſtum propriè ſecundum ſubſtantiam, & præſentiam animæ ſuæ illuc deſcendiſſe: ſed tantum ſecundum virtutem, & efficaciam. Poteſt hæc ſententia ſuaderi primò, quia hoc ſatis eſt ad explicandas Scripturas, maxime cum Chriſtus dicatur deſcẽdiſſe ad inferos, vt animas ſanctorum Patrum beatificaret, eaſque inde eriperet: ſed ad hoc non eſt neceſſaria præſentia ſubſtantialis, ſed ſufficit virtus, & efficacia: ergo. Et confirmatur à ſimili, quia etiam Chriſtus dicitur eo tempore fuiſſe in paradyſo, iuxta illud, *Hodie mecum eris in paradyſo*, & tamen non eſt neceſſe intelligere fuiſſe in loco paradyſi ſecundum realem præſentiam, ſed ſecundum efficaciam, ſcilicet quia ibi beatificauit animam latronis. Vel certè, ſi ibi fuit ſecundum realem præſentiam, vel non fuit in inferno, vel in duobus locis diſtinctis, ac valde diſtantibus ſimul extitit. Secundò, de Chriſto nõ ſolum dicitur deſcendiſſe ad infernum, ſed etiam ad omnes partes inferni, iuxta illud Eccleſiaſt. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino*: & tamen non propterea creditur deſcendiſſe ad omnes partes inferni ſecundum pręſentiam realẽ. Nam D. Thomas quoad locum gehennæ, & purgatorij hoc explicat de deſcenſu ſecundum efficaciam, ergo eadem ratione poteſt Durandus id etiam exponere ſimili modo quoad Sinum Abrahæ. Tertiò, proprium fundamentum Durandi fuit. Quia res ſpirituales non dicuntur eſſe in loco, niſi ratione operationis tranſeuntis ad corpora, imò exiſtimat ille *Durand. Luc. 23. Eccl. 24.*

Angelum (idemq; eſt de anima) non eſſe vbi operatur, ſecundum realem præſentiam: ſed ſecundum præſentiam ordinis, anima autem ſeparata non poteſt habere operationem circa corpus, neq; Chriſtus Dominus vllam habuit, ergo.

Dicendum vero eſt primo: Chriſtum Dominum ad infernum ſecundum animam deſcendiſſe. Aſſertio eſt de fide. Intelligimus autem nomine *inferni* locum aliquem certum ſubterraneum. Et hoc ſenſu definita eſt hæc concluſio ab Eccleſia, vt poſtea videbimus. Probatur ergo primò ex Scriptura, & Sanctis Patribus. Primus locus, & clariſsimus eſt Actor. 2. vbi Petrus ad probandam Chriſti reſurrectionem affert illud Pſalm. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*: & ſubdit. *Prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neq; derelictus eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.* Si ergo anima Chriſti poſt ſeparationem à corpore non fuit derelicta in inferno: ſed inde reuocata. vt Chriſtus reſurgeret, neceſſe eſt, quod illuc antea deſcenderit. Ita interpretantur hunc locum Baſil. Theodor. & Hieronymus, ac reliqui expoſitores in Pſalm. 15. & Beda cum alijs Actor. 2. & Auguſtin. Epiſtol. 57. & 99. & Ambroſius ſermon. 74. Neque poteſt hic accommodari interpretatio *inferni* pro ſepulchro, cum ſermo ſit de anima, non de corpore: quin potius à corpore, ſeu carne euidenter diſtinguitur: anima autem non fuit in ſepulchro. Secundus locus ſit Matthæ. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod licet à Chryſoſtomo & Euthymio exponatur de ſepulchro, quia ſepulchra Iudæorum erant inciſa in cauernis, & ſpeluncis, & ita erant quodammodo intra profundum corporis: rectius tamen exponitur de inferno cum Hieronymo, Theophylacto, & alijs. Tum quia *cor terræ* propriùs dicitur centrum eius, quod eſt in medio, ſicut cor eſt in medio animalis. Tum etiam, quia hoc ſenſu melius quadrat figura Ionæ, quam ibi Chriſtus explicuit. Nam Ionas dicitur fuiſſe *in ventre piſcis*, venter autem eſt quaſi medium, & profundum animalis. Dicitur etiam fuiſſe *in ventre inferi, in profundo, in corde maris, in abyſſo.* Quibus omnibus non ſepulchrum propriè, infernus autem aptiſsimè ſignificatur. Denique dicitur de Iona exiſtente in ventre ceti, *clamaui ad Dominum, & exaudiuit me.* Quod rectè accommodatur animæ Chriſti exiſtenti in inferno, non autem corpori mortuo iacenti in ſepulchro. Rectè igitur hic locus de anima ad inferos deſcendente. Vnde eleganter Tertullianus libr. de anima, capi. 55. ex hoc loco probat inferos eſſe in profundo terræ, dicens. *Nobis inferi non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ, & in alio vaſtitas, & in ipſis viſceribus eius abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſtum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt, in receſſu intimo, & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipſam cauato, & inferioribus adhuc abyſsis ſuperſtructo.* Et infra, *Forma humanæ mortis apud inferos functus, hic quoq; legi ſatisfecit, neq; ante aſcendit in ſublimiora calorum, quam deſcendit ad inferiora terrarum, vt illic Patriarchas, & Prophetas compotes ſui faceret.* Eodem modo exponit Irenæus libro quinto contra hæreſ. ca. 31. indicat Ambroſius ad Epheſios quarto optimè omnium Hieronymus Ionæ 2. Tertio hi Patres eiſdem locis huic teſtimonio coniungunt illud ad Epheſios quarto. *Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Apertè enim Paulus loquitur de loco inferni, vt ibi etiam Chryſoſtomus, Hieronymus, & alij exponunt. Tum quia non loquitur de deſcenſu ad terram, qui fuit per Incarnationem: ſed de deſcenſu ad inferiores partes terræ. Tum etiam quia loquitur de illo deſceſu, quo eduxit vinctos de lacu. Quartus locus eſt ad Roman. 10. *Quis aſcendit in cælum? id eſt Chriſtum deduce-*

Pſalm. 15. Act. 2. Baſil. Theodor. Hieron. Beda. Auguſt. Ambroſ. Matth. 12. Chryſoſtom. Eutym. Hieron. Theophyl. Ioan. 2. Tertul. Iren. Ambroſ. Hieron. Epheſ. 4. Chryſoſt. Hieronym. Rom. 10.

A *re. Aut quis deſcendit in abyſſum, id eſt Chriſtum à mortuis reuocare.* Vbi ſupponitur Chriſtum fuiſſe in abyſſo, indeque fuiſſe reductum, vt reſurgeret: nomine autem *abyſsi* infernus ſignificatur. Vnde Lucæ. 8. legio Dæmonum rogabat Chriſtum ne imperaret illis, vt in abyſſum irent, & ideo cælo opponitur tanquā extremè diſtans ab illo, & vt res homini difficillima proponitur, illuc deſcendere, ſicut in cælum aſcendere. Ita exponunt Ambroſius, Anſelmus, Theodoretus, & Theophylactus, qui apertè dicit, *ex abyſſo*, id eſt, *ex abditiſsimo, ac profundiſsimo loco inferorū.* Quintus locus eſt 1. Petri 3. *Viuificatus autem ſpiritu, in quo ijs, qui in carcere erāt, ſpiritibus veniens prædicauit.* De quo loco nonnulla diximus diſp. præcedenti, & ſtatim plura attingemns.

Luc. 8. Anſelm. Theodor. Theoph. 1. Pet. 3.

B Præter hæc verò teſtimonia, quę propria ſunt, afferri poſſunt alia ex veteri teſtamento, in quibus myſterium hoc adumbratum eſt. Vt eſt illud Pſalm. 23. *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales.* Quod de hoc myſterio exponunt Hieronymus, & Auguſtinus ibi, idem Auguſtinus ſermone 2. de reſurrectione, & ſignificat Athanaſius ſermone 4. contra Arianus verſus finem. Item illud Pſalm. 29. *Eduxiſti ab inferno animam meam*: item illud Pſalm. 38. *Deus redimet animam meam de manu inferi: cum acceperit me*: & illud Pſalm. 106. *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit*, & illud Pſalm. 138. *Domine probaſti me, & congnouiſti me, tu cognouiſti ſeſsionem meam, & reſurrectionem meam*, & infra, *ſi aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum ades.* Quæ lo- C ca, & ſimilia in ſenſu myſtico afferuntur, de quibus videri poteſt Hieronym. Auguſtin. Hilar. & Baſil. in Pſalm.

Pſal. 23. Hieronym. Auguſt. Athanaſ. Pſal. 29. Pſal. 106 & 138. Hieron. Auguſt. Hilar. Baſil.

Secundo principaliter probanda eſt hæc veritas Eccleſiæ definitione, ac traditione. Definita enim eſt in Conc. Lateran. vt habetur in cap. Firmiter, de ſumma Trinit. & fide Cathol. Idem traditur in Concil. Toletan. 4. in confeſsione fidei, & in ſymbol. Athanaſij, quod Eccleſia recepit, & in ſymbolo Apoſtolorum, prout nunc ab Eccleſia recipitur, & recitatur. Hunc etiam fuiſſe perpetuum Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem ex ſcriptis Sanctorum Patrum euidenter conſtat, quorum teſtimonia tam ſunt frequentia, & vulgaria, vt in eis recenſendis immorari ſuperuacaneum videatur. Indicabo tamen nonnulla loca præter ea, quæ inter exponenda Scripturarū D teſtimonia indicata ſunt, tam in hac Sectione, quam in præcedenti diſputatione, & alia quæ in ſequentibus neceſſariò erunt referenda. Ex Græcis igitur Patribus docuerunt hanc veritatem Ignatius epiſ. 5. ad Trallianos, Athan. libr. de Incar. Chriſti prope finem, Clemens Alex. lib. 2. & 6. ſtromat. Gregor. Nazianz. ora. 35. quæ eſt 3. de Theologia in fine, & orat. 42. quæ eſt 2. in Paſcha, verſus finem, Baſil. homil. in Pſal. 44. circa illud. *Myrrha, gutta, & caſia à veſtimentis tuis*, Cyril. Ieroſol. cat. 4. & 14. & Alexan. lib. de fide ad Theodoſium circa medium. Epiph. in Ancorato, & hæreſ. 46. 69. 77. & 79. & in fine Panarij, in profeſſione fidei. Damaſc. lib. 3. de fide cap. vlti. Orig. hom. 15. in Geneſ. Euſeb. lib. 4. de Demonſt. ca. 12. & libr. 1. Hiſtoriæ cap. vlti. refert orationem Thaddæi vnius ex ſeptuaginta diſcipulis ad Abagarum, in qua inter explicanda alia Chriſti myſteria, deſcenſum ad in- E feros poſuit, eiuſque rationem reddidit, idem Nicephor. libr. 1. Hiſtor. cap. 31. Ex Latinis vero Cyprian. libr. 2. aduerſus Iudæos capit. 24. & 25. & ſermon. de Paſsione circa finem & ſermon. de Aſcenſione prope finem. Leo Papa Epiſtol. 91. alias 63. cap. 17. & ſermon. 1. de Reſurrectione, Ambroſ. libr. 3. de fide cap. 3. clarius in libr. de myſter. Paſchæ, cap. 4. Hierony. Oſeæ 13. Auguſt. Epiſtol. 57. & 91. & 20. de Ciuit. cap. 15. & tractat. 78. in Ioan. Greg. Magnus lib. 13. moral. cap. 15. & 16. Fulgentius lib. 3. ad Thraſimundum ca. 23. Vigilius lib. 2. contra Eutych. & Beda lib. 3. in Iob. capit. 37.

Conc. Lat. Con tom. 4. Sym. Ath. Sym. Apo. Ignat. Athanaſ. Clem. Alex. Greg. Naz. Baſil. Pſalm 44. Cyrill. Ieroſ. Cyrill. Alexan. Epiphan. Damaſc. Orig. Euſeb. Niceph. Cyprian. Leo Papa. Ambroſ. Hieronym. Auguſtin. Greg. Pap. Fulgent. Vigil. Beda.

Vlti-

Vltimo poſſumus congruentes rationes reddere, ob quas voluit Chriſtus ad inferna deſcendere, quas melius in ſequenti concluſione explicabimus, & in ſolutione argumentorum Durandi.

Anima Christi ſubſtätiali realiq; præſentia ad inferos deſcendit. Dico ergo ſecundo: Chriſti animã deſcendiſſe, ad inferos ſecundum ſubſtantiam ſuam, & realem præſentiam. Ita interpretantur hoc myſterium omnes Doctores Scholaſtici in 3. d. 23. vno excepto Durando, cuius ſententia non ſolũ nõ eſt probabilis (vt exiſtimauit Picus Mirandulan. in apolo. qu. 1.) *Pic. Mir.* verum potius eſt erronea, & plane hæretica. Primo, quia eſt contra Scripturam, vt ab omnibus Patribus exponitur, & ab Eccleſia vnanimi conſenſu intelligitur. Secundo, quia loquitur contra proprietatem verborum Scripturæ, ſine vlla neceſſitate metaphorici ſenſus, & ſine vlla authoritate. Tertio, verba illa, *Non derelinques animam meam in inferno*, *Pſalm. 15.* nullo modo admittunt illum ſenſum de exiſtentia per ſolam operationem, & efficaciam. Quia ſi nunquam ibi fuit, etiamſi ibi operaretur, non potuit ibi derelinqui. Itẽ ſi anima Chriſti ſolum per operationem fuit in inferno, quid, quæſo, eſt ibi, non derelinqui? Certè ſolũ eſſe poterit deſinere operari in inferno. Derelinqui vero in inferno, eſſet ſemper operari ibi, hæ autẽ interpretationes per ſe sũt abſurdiſſimæ. Præſertim cum Petrus addat *Act. 2.* Act. 2. *Iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab eo*, id eſt, Chriſtum ab inferno, non erat autẽ impoſſibile Chriſtum ſemper ibi operari: neq; hoc fuiſſet teneri ab inferno, neq; illo modo oportuiſſet eius animam ab inferno educi, vt corpori vniretur, & Chriſtus reſurgeret, quod tamen apertè Petrus intendit, atq; ita exponit verba Dauid. Et eodem modo induci ferè poſſunt reliqua Scripturę teſtimonia, in quibus, inter pręmia diuinitus conceſſa animæ Chriſti, & inter mira opera virtutis eius ponitur, quod anima eius paulo poſt deſcenſum ſuum liberata ab inferno ſit quod non poteſt ad operationem referri. Nam ſi eſſet in inferno, tantum erat ibi operari, liberari ab inferno erit ceſſare ab illa operatione: hoc autẽ nullum erat beneficiũ animæ Chriſti, neq; ad id præſtandum magna aliqua virtus erat neceſſaria. Quartò, hæc veritas definita eſt ab Eccleſia, & in ſymbolo fidei ab Apoſtolis, & Athanaſio propoſita, ergo in ſenſu proprio, & non metaphorico tradita eſt, alias cum ſimul dicatur, reſurrexiſſe, & aſcendiſſe in cœlum poſſent omnia ad metaphoras traduci. Adde omnes Patres ſupra citatos ita apertè exponere, & in dicto Conc. Lateran. expreſſe declarari, deſcendiſſe ſecundum animam. Quia ſi propter ſolam operationem dicitur anima Chriſti deſcendiſſe ad infernum, poterit & dici aſcendiſſe in cœlum Quia etiam ibi aliquid operata eſt, Angelos illuminando. Dicetur etiam iuiſſe ad paradyſum terreſtrem, vel eum locum, in quo Elias, & Enoch viuunt. Quia veriſimile eſt, illis etiam manifeſtaſſe gloriam ſuam, eiſq; gaudium conſummatæ redemptionis annuntiaſſe. Similiter dicetur anima Chriſti profecta in domum Virginis. vel in locum, vbi Petrus amarè flebat peccatum: denique vbicunque aliquid operata eſt. Cõſequens autem repugnat Scripturis, quæ dum ſpecialiter dicunt animam Chriſti fuiſſe in inferno, & inde fuiſſe eductam, vt Chriſtus reſurgeret apertè ſignificant, & tantum ibi propriè fuiſſe, & alio modo, quàm eſſet in alijs locis, vbi operabatur. Et confirmatur, quia alias eodem modo diceretur nunc Chriſtus deſcendere in terrã, quia in ea multa operatur per virtutẽ animę ſuæ: imò & in infernũ nunc deſcendit, quia interdum aliquid ibi operatur ſaltem in animabus purgaturij.

Sexto argumento contra Durandi fundamentũ. Quia vel repugnat animæ humanæ ſeparatæ, verè, ac realiter eſſe præſentem in loco corporeo, ſeu in inferno, vel non. Si dicat primum, neceſſe eſt, vt neget animas hominum damnatorum verè, ac pro-

A priè eſſe in inferno, quod eſt plane hæreticum contra expreſſa Scripturæ teſtimonia ſupra adducta diſput. præced. Sect. 2. & contra vniuerſalem Eccleſiæ ſenſum, & Patres omnes, vt in 1. par. quæſt 64. latius oſtenditur. Quod ſi dicat cum aliquibus diſcipulis D. Thomæ eſſe ibi, per paſsionem à corpore, ſeu ab igne: quid dicet de animabus puerorum, quæ nullam pœnam ſenſus patiuntur? Quid rurſus de animabus ſanctorum Patrum, in quarum loco nullus ignis erat, neque aliud corpus, à quo afficerentur, vel in quod ipſæ operarentur? Dicet fortaſſe illas animas fuiſſe ibi, quia detinebantur ab illis corporibus. Sed in primis hoc eſt falſum, ſaltem de animabus Sanctorum Patrum. Nullam enim vim à corporibus patiebantur: fuiſſet enim illa quædam pœna ſenſus, & miraculoſa operatio ſine neceſsitate, fun-B damentoque conficta. Præſertim cum illæ ſumma voluntate obedirent diuinæ voluntati, cuius iuſſu ibi manere cogebantur. Deinde inquiro, quid ſit ibi detineri? Certè nihil eſt aliud, quam eſſe, & conſeruari ſpiritum aliquem pręſentem tali corpori. Ergo hæc detentio, vt ſit poſsibilis, ſupponit eſſe poſsibilem realem præſentiam animæ ſeparatæ in tali loco, vel corpore, & addit, quod talis præſentia fiat, vel conſeruetur per efficaciam ipſius corporis, vel per aliam vim extrinſecam, ergo eadem ratione erit poſsibilis per virtutem diuinam, vel intrinſecam ipſius animæ vim. Quod ſi hæc præſentia eſt poſsibilis, ſine cauſa negatur contra Scripturas, animam Chriſti feciſſe ſeipſam realiter præſentem loco inferni, quod eſt, illuc deſcendiſſe. Aliter eludit hoc *Euaſio.* argumentum Durandus dicens animas damnatas C eſſe in inferno per deputationem. Quia ſcilicet deſtinatæ ſunt, ac deputatæ, vt ibi perpetuo ſint reſumptis corporibus: animas verò Sanctorum Patrum ante Chriſti aduentum fuiſſe in inferno per deputationem conditionatam, quia ibi futuræ eſſent cum corporibus, niſi redimerentur. Sed in hac reſponſione multi continentur errores. *Reſponſio.* Primò enim ſequitur animas damnatorum nunc reuera non eſſe in inferno. Quia nunc non ſunt præſentes: ſed erunt poſtea, cum vnientur corporibus. Secundo ſequitur malos angelos non eſſe in inferno, quia non poſſunt deputari ratione corporum, quæ nunquam ſunt habituri. Tertio ſequitur, animas Sanctorum Patrum fuiſſe in gehenna damnatorum, quia ſecundum illam conditionatam deputationem ibi futuræ fuiſſent cum corporibus, niſi redimerentur. Quarto ſequitur, aD nimas purgandas nullo modo eſſe in loco purgatorij, quia neq; abſolutè, nec conditionatè deputantur vt ibi ſint cum corporibus, quia tantum purgandæ ſunt in hoc ſtatu, in quo ſunt à corporibus ſeparatę. Atq; idem argumentum fieri poteſt de animabus infantium, ſi verum eſt eas poſt diem iudicii reaſſumptis corporibus non futuras in loco ſubterraneo, ſed in hoc mundo. Vltimo tãdem argumentor, quia vel anima ſeparata eſt nuſquam, vel alicubi. Si nuſquam, primum id intelligi nequit, deinde ſequitur animas Sanctorum nunc non eſſe in cœlo, & Chriſtum non verè, ac realiter eduxiſſe animas Sanctorũ ab inferno. ſed tantum ſpiritualiter, quæ omnia repugnant Scripturis, & Patribus. Si vero anima ſepaE rata poteſt eſſe alicubi, potuit ergo anima Chriſti eſſe in inferno: fuit ergo ibi, vt Scriptura dicit. Cur autem ibi fuerit, iam iam dicemus reſpondendo argumentis Durandi.

Reſponſio ad fundamẽta hæreticorũ. Ad fundamentum hæreticorũ reſpondetur, primum hæreticum eſſe dicere nomen *inferni* in Scriptura nunquam ſignificare locum ſubterraneum ſupplicijs animarum deputatum, eſt contra euidentiſſima loca Scripturarum, Lucæ 16. Matthæi 11. aliaque præcedenti diſputatione notata, & contra omnium Patrum ſententiam, & expoſitionem, vt videre licet in omnibus, quos hactenus adduximus, & Auguſtinus libro ſecundo Retractationum,

cap.

capit.24.Hieronym.Iſai.Gregor.4.dialog.capit.42. Tertull.in apologetico cap 11.& 47.& lib.de anima, cap.54.& 55.Deinde probabiliter dici poteſt, *infernum*,in Scriptura nunquam ſignificare ſepulchrum. Omnia enim loca quæ ibi citantur, & ſimilia, aptiſſimè explicari poſſunt de loco ſubterraneo inferni. Secundo, eſtò, concedamus aliquando *infernum* ſignificare mortem, vel ſepulchrum, illud ſolum eſt ſignificatione analoga, & translatia, ex qua potius ſequitur infernum propriè, & ſimpliciter dictum ſignificare locum ſubterraneum, quando aliunde ad aliam ſignificationem non diſtrahitur. Nam [vt ſupra dicebam] quia animæ omnium hominum ante Chriſti aduentum ferebantur in infernum, inde mors reputata eſt quaſi via ad infernum. Ex quo tandem fieri potuit, vt aliquando nomine *inferni* ſignificaretur. Tertio ergo dicitur, Scripturam dicẽtem Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non poſſe vllo modo de ſepulchro, vel de morte declarari, vt ſupra probatum eſt.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad fundamenta Durandi. Ad primum: falſum eſt eius interpretationem de deſcenſu per ſolam operationem ſatis eſſe ad explicandas Scripturas, vt ſatis liquido oſtendimus. Ratio verò ibi adducta de beatitudine animarum Sanctorum Patrum, rectè quidem probat, non fuiſſe Chriſto ſimpliciter neceſſarium ſecundum animam ad infernum deſcendere, vt aliorum animas bearet: tamen nos non id affirmamus propter neceſsitatẽ huius effectus, ſed quia Scripturæ id affirmant. Congruentes autem rationes propter quas ita factum eſt à D. Thom. artic. 1. & 2. adducuntur. Quarum ſumma eſt. Primò, quia Chriſtus ſumma benignitate voluit eos, quos per gratiam interius ſecundum diuinitatem illuminabat, etiam ſecundum animam loco viſitare, vt ſicut ijs, qui in terra verſabatur, iuſtitiæ ſol ortus erat, ita etiam ijs, qui infra terram in tenebris, & vmbra ſedebant, illuceſceret, vt Damaſcenus inquit lib.3. de fide, capit. 29. Vbi alias rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. Quibus etiam addi poteſt, noluiſſe Chriſtum ſupra terram aſcendere, donec ſuum corpus ſecum ferret. Item voluiſſe ad inferna deſcendere, vt ſe victorem, ac triumphatorem Dæmonum declararet. Et propter alios effectus infra tractandos, quos licet abſque reali præſentia animæ ſuæ perficere potuiſſet: tamen conuenientiori modo, & ad ſuum finem magis accommodato eos præſtitit, illuc in propria perſona, atque animæ ſubſtantia deſcendens.

D.Thom. Cur reali præſentia in infernum Chriſtus deſcendit. *Damaſc.*

Aliæ rationes Durandi, præter vltimam, petunt difficultates proprias in ſequentibus Sectionibus tractandas. Vltima vero ratio primum procedit ex falſo fundamento, ſcilicet animam, ſeu rem ſpiritualem non poſſe eſſe alicubi, niſi per operationem, vel applicationem virtutis ad corpus, nec poſſe moueri ſecundum propriam ſubſtantiam, & realem præſentiam. Vtrumque enim eſt falſum. Anima enim, cum ſit res finita, & intra mundum contineatur alicubi, neceſſariò eſt præſens, & indiſtans ab aliquo loco corporeo. Et quamuis tunc proprie non ſit in corpore tanquam in loco (vt Diuus Thomas de Angelis docet, & rectè explicuit Gregor. Nyſſen. lib. 2 Philoſophiæ capit. 11.) tamen ſuo modo, & per præſentiam ſibi intrinſecam verè dicitur eſſe ibi, vbi eſt corpus. Cum enim nos res ſpirituales non concipiamus, prout in ſe ſunt, neceſſe eſt, vt de ijs in ordine ad corpora loquamur. Propterea (quidquid ſit de naturali virtute ipſius animæ) tamen quod per potentiam diuinam poſsit alicubi conſtitui, etiãſi nihil ibi operetur, docuit Auguſtinus 21. libr. de Ciuitat. capit. 10. Et non video quomodo ab vllo Catholico poſsit negari, credendo ea, quæ de locis animarum fides docet: niſi fortaſſe excogitando actiones aliquas animarum: circa corpora, abſque neceſsitate, & fundamento confictas. Vnde vltimo dici

Res ſpirituales ſine vlla ve operatione, vel applicatione virtutis poſſunt eſſe in loco. *D.Thom.* *Greg Nyſ.* *Auguſt.*

A poteſt, Chriſti animam habuiſſe in inferno aliquam actionem circa corpora: videlicet imperio ſuo illuminaſſe non tantum mentes animarum ſanctarum: ſed etiam aerem ipſum, ſeu locum corporeum, in quo illæ animæ habitabant, vt docent S.Thomas 3. diſt.22.q.2.art.2 quæſt.1. Ric. arti.3.qu.2. Decebat enim, vt locus ille tanti victoris præſentia cohoneſtatus, quoad fieri poſſet illuſtraretur, maieſtatemque gloriæ referret.

D.Thom. Ruffin.

Supereſt autem breue dubium ad hanc Sectionem pertinens. An hæc veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos non ſolum de fide ſit, ſed etiam articulus fidei. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia in ſymbolo Niceno hic articulus non continetur. Et quamuis in ſymbolo Apoſtolorum habeatur, tamen quòd ab ipſis Apoſtolis poſitus non fuerit, argumento eſt, B quod aliqui antiqui Patres exponentes ſymbolum illum omittant, vt Auguſtinus in libris de fide, & ſymbolo, & libris de ſymbolo ad Catechumenos, & Irenæus libro 1. capit. 2. & Tertullianus, libr. de velandis virginibus, in principio, & libr. de præſcript. hæret. cap.13. & libr. contra Praxeam in principio, & Origenes in initio librorum Periarchon. Reſpondetur aliud eſſe inquirere, an hæc veritas poſita ſit ab Apoſtolis expreſſe in ſymbolo, prout nunc habetur: aliud verò, an nunc computanda ſit inter articulos fidei. Quoad priorem partem, licet non ſit omnino certum Apoſtolos illam particulam addidiſſe, propter adducta teſtimonia: eſt tamen longè probabilius. Primò quidem, quia prædicti authores non negant, Apoſtolos addidiſſe illam particulam: C ſed ſolum illam omittunt. Quia nec formaliter referunt totum ſymbolum Apoſtolicum, prout ab eis editum eſt, & nunc in Eccleſia recitatur, neque in ijs locis ſoliciti fuerunt de explicando myſterio, quod in articulis mortis, & reſurrectionis continebatur. Secundò, quia alij Patres antiqui eam particulam referunt, & exponunt, quorum teſtimonium affirmans maius eſt, quam authoritas negatiua aliorum. Exponunt autem Chryſoſt. homil. 2. de ſymbolo, Cyrill. Ieroſolymit. cat.4. & Ruffinus in expoſitione ſymboli. Qui tamen addit in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo. & in Orientis Eccleſijs non haberi illam particulam. Exiſtimo autem loqui de ſymbolo Niceno, non de Apoſtolico. Auguſtinus denique ſermone. 137. & 181. de tempore (qui eſt de expoſitione ſymboli) illam particulam addit, & exponit in cap.7. D quin etiam ſermon.115. (qui etiam eſt de traditione ſymboli) ſingulis Apoſtolis attribuens ſingulas particulas fidei, Thomæ Apoſtolo tribuit hanc particulam. *Deſcendit ad inferna.* Euſebius vero libr.1 Hiſtoriæ, capit. vltimo refert Thaddæum diſcipulum Chriſti in ſummam quandam, quaſi in ſymbolum redigens Chriſtianam fidem, hunc articulum cum alijs poſuiſſe. Denique Clithonæus ſuper Damaſcen. libro. 3. de fide capite vltimo dicit hunc articulum fuiſſe à beato Philippo ſymbolo Apoſtolorm adiectum: non adiungit vero probationem, neque mihi conſtat, vnde id elicuerit. Satis tamen probabile ex dictis eſt, ab aliquo Apoſtolo E fuiſſe additum. Vnde apparet eximia impudentia hæreticorum huius temporis, dicentium hunc articulum fuiſſe ab Scholaſticis excogitatum, quos imitatur Eraſmus in paraphraſi in Matthæum in prologo.

Dubium. Syn.Nicen. Syn Apoſt. Auguſt. Iren. Tertul. Orig. Reſponſio. Deſcenſus Chriſti ad inferos in Symbolo Apoſtolorum expreſſus. Chryſoſt. Cyr Iero. Ruffin. Auguſtin. Euſeb. Clithou. Eraſm.

Quoad aliam vero partem, an hæc veritas annumeranda ſit articulis fidei, ne ſit de nomine quæſtio, diſtinctione vtendum eſt. Si enim per articulum fidei intelligamus veritatem fidei ſpecialem difficultatem habentem (vt D. Thomas illum definit 2.1.qu.1.art.6.) ſic propriè dicendus eſt articulus fidei à cæteris diſtinctus, vt idem D.Thomas ibi tradidit art.8. Si verò nomine articuli intelligamus veritatem, quam omnes fideles explicitè ſcire, ac credere teneantur, ſic non exiſtimo neceſſarium hunc compu-

Veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos num art fidei ſit. D.Thom.

computare inter articulos fidei. Quia non eſt res admodum neceſſaria ſingulis hominibus: & quia ob hanc fortaſſe cauſam in ſymbolo Niceno omittitur. Cuius ſymboli cognitio videtur eſſe ſufficiens ad præceptum fidei implendum. Denique propterea fortè Auguſt. & alij Patres in principio citati exponentes ſymbolum, non explicant populo hoc myſterium. Contra hoc ſentit Medina hic, articu.1. dicens eſſe omnibus hominibus neceſſarium explicitè ſcire, & credere hunc articulum, & in Niceno ſymbolo eſſe omiſſum, non quia neceſſarius non ſit, ſed quia in Apoſtolorum ſymbolo erat ſufficienter traditus, nouaq; difficultas orta non eſſet. Quæ ſententia eſt probabilis, ac ſecura: abſolutè tamen non exiſtimo dari tale præceptum, nec poſſe ſufficienter oſtendi.

Auguſt.
Medin.

SECTIO III.

Quid Chriſtus in animabus exiſtentibus in inferno operatus ſit.

QVatuor [vt ſupra diximus] erant in inferno animarum ordines, de quibus ſigillatim dicemus atque ita explicabimus omnes operationes, quas Chriſtus in eo loco habuit. Nam de actionibus eius circa corpora, non eſt aliquid certum, & (ſi quid eſt veriſimile) iam ſupra tactum eſt. De actionibus item circa Angelos ſanctos nihil ſpecialiter occurrit dicendum. Quia cum illi iam viderent Deum, certum eſt animam Chriſti nihil noui in eos influxiſſe, quod ad eſſentialē beatitudinem pertinuerit. Quia beatitudo eſt immutabilis, & augeri non poteſt ſecundum naturam ſuam, & ſecundum legem Dei ordinariam, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento, aut neceſsitate. Quoad accidentalem verò beatitudinem, credendum eſt Chriſti animam è corpore egredientem illuminaſſe Angelos, atq; noua gaudia illis attuliſſe. Ea tamen actio per ſe non pertinet ad effectus à Chriſto factos in loco inferni, quia Angeli ſancti per ſe ad illum locum non pertinent. Quamquam dubitandum non ſit, eos cum Chriſto illuc deſcendiſſe.

Chriſtus in infernum deſcendes animabus ſanctorum Patrum eſſentialem beatitudinem influxit.

Primò ergo certum eſt: Chriſtum deſcendendo ad inferos animabus ſanctis, quæ in Sinu Abrahæ erant, eſſentialem beatitudinem, ac cætera animæ dona, quæ illam conſequuntur, contuliſſe. Hoc de fide certum exiſtimo. Quia de fide eſt illas animas non vidiſſe Deum ante Chriſti mortem, vt ſupra oſtendimus. Deinde eſt de fide certum Chriſtū per mortem aperuiſſe hominibus ianuam regni (vt ibi declarauims) ideoq; de fide etiam certum eſt animas Sanctorum omnium poſt Chriſti mortem decedentium (ſi nihil purgandum habeant) ſtatim videre Deum: ergo idem eſt de prædictis animabus.

Obiectio. Reſponſio.

Dices, quamuis ſit de fide ſtatim vidiſſe Deum: non eſt tamen de fide animam Chriſti operatam eſſe in illis hanc viſionem. Reſpōdetur, quamuis probabiliter exiſtimemus Chriſti animam per veram, ac phyſicam efficientiam operatam eſſe in his animabus lumē gloriæ, per quod Deum videre poſſent [vt etiam Caietan. hic articul. 2. opinatur] nunc tamen non loquimur in hoc ſenſu: ſed abſtrahendo à phyſica efficientia, de operatione per modum meriti, vel quacumque alia ratione, ita vt ſenſus ſit, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt propter ſua merita ſtatim ſancti Patres viſionem beatam acciperent, atque de illo loco ſimul cum Chriſti anima educerentur. Et hoc ſenſu dicimus eſſe hanc veritatem de fide, quam 13.c. Oſeas prædixerat, dicens, *Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne*, vt interpretantur Auguſt. ſerm.137. de tempore, & Greg. 12. Moral. cap.8 & Zacharias capi.9. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat a-*

Caiet.
Oſeæ 13. Auguſt. Greg Pap. Zach. 9.

A *qua*, vt Hieronymus, Cyrillus, & ferè omnes exponunt. Quamuis Aug. 28. de Ciuitat. c. 25. aliter interpretetur. Paulus præterea ad Epheſios 4. in eundem ſenſum de Chriſto interpretatur verba illa Pſal. 67. *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem*, & ſubdit. *Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Quæ verba veluti interpretans Thaddæus apud Euſeb. lib.1. Hiſtor. ca. vlt. *Deſcendit* (inquit) *ad inferos, & diſrupit materiam, quam à ſeculo nemo diſruperat. Qui deſcendit quidem ſolus: aſcendit autem cum grandi multitudine.* Et ſimilia ferè verba habet Ignatius dicta Epiſt. ad Trallianos. Deniq; omnes Patres ſupra citati, cum teſtantur Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, addunt illuc deſcendiſſe, vt animas Sanctorum ibi quieſcentes liberaret. B Propter quod rectè dixit Ori. hom. 15. in Gen. *Quod Chriſtus dixit latroni, hodie mecum eris in paradyſo, non illi ſoli dictum, ſed omnibus Sanctis dictum intellige, pro quibus in infernum deſcendit.*

Hierony. Cyril. Auguſt. Pſalm 67. Epheſ 4. Euſeb. Ignat.

Obiectio

Sed obijci poteſt, quia in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animæ ſanctorum Patrū beatitudinem acceperunt, cum in illo inſtanti conſummata ſit noſtra redemptio, & ablatum humanæ naturæ impedimentum, & conſequenter aperta ianua regni. Vnde cum in illis animabus nullum eſſet perſonale obſtaculum, in eodem inſtanti regnum ingreſſæ ſunt, & diuinam hæreditatem, ac mercedem acceperunt, Ingreſſus namque ille temporis moras non requirit, & Deus non differt præmium, & coronam, quando ex parte hominis nullum eſt impedi- C mentum. Sed in eo inſtanti nondum Chriſti anima deſcenderat ad infernum: ergo nullo modo poteſt dici Chriſtus ſuo deſcenſu operatus eſſe hunc effectum, neq; ea de cauſa illuc deſcēdiſſe, cum prius res eſſet facta, quam ipſe illuc deſcenderet. Quæ ratio adeo mouit Durandum, vt propter illam negauerit Chriſtum ſecundum realem præſentiam ad inferna deſcendiſſe. Reſpondetur tamen (ſi verum eſt ſpiritualem ſubſtantiam poſſe trāſire ab extremo in extremum abſque exiſtentia in medio) facile intelligi poſſe, hunc deſcenſum Chriſti ad inferos fuiſſe per huiuſmodi diſcretam mutationem: atq; adeo in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animam eius fuiſſe præſentem in loco inferni. Mortuus eſt enim per primū non eſſe, ergo in inſtanti mortis iam non erat in corpore, ergo tranſiuit in eodem inſtan- D ti ad locum inferni. Et hæc reſponſio, ſuppoſita illa ſententia, mihi valde probatur, quia & omnem difficultatem euacuat, & perfectiorem modum deſcenſus Chriſto attribuit. Quapropter, etiamſi ſecūdum potentiam naturalem nō eſſet poſsibilis animæ vel Angelo huiuſmodi motus, veriſimilius videtur Chriſti animam per ſupernaturalem potētiam, ſibi multis titulis debitam, & quaſi connaturalē, eo motus genere in infernum deſcendiſſe. Nam, quod diuina virtute ille motus fieri poſsit, certū exiſtimo: cum nulla repugnantia, vel implicatio cōtradictionis in eo oſtendi poſsit. Secūdò, ſi quis velit aſſerere Chriſti animam motū continuo ad infernum deſcendiſſe, negare in primis poteſt, illas animas in eodē inſtāti, in quo Chriſtus eſt mortuus, fuiſſe beatas, quia noluit Chriſtus, antequam ipſe ſecundum animā præſens adeſſet, eas illuminare, quia hic modus E congruentior illi viſus eſt, & illa breuis dilatio non erat magni vel momenti, vel incommodi. Hæc vero reſponſio mihi ſanè non placet: tum propter rationem inter argumentandum factam, quæ videtur efficax. Tum quia non exiſtimo dilationem beatitudinis, etiamſi ſit per breuiſsimam moram, parui eſſe momenti. Neq; eſt vlla ſufficiens ratio, ob quam credamus Chriſtum ſuo deſcenſu hoc incommodū illis animabus attuliſſe. Et ideo melius dicetur eo inſtanti fuiſſe illuminatas, & hoc attribui ſuo modo deſcenſui Chriſti, quia ab eo inſtanti cœpit illuc moueri, quamuis nondum illuc perueniſſet,

Durand.
Reſponſ.
Ab inſtanti mortis Chriſti anima ſāctorum Patrum læta eſſe cœperunt.

Secun-

Anima Chriſti ad infernum delapſa damnatorũ animas ab inferis non liberauit.

Secundo certum eſt, animam Chriſti deſcendentem ad inferos non eduxiſſe de locis inferni animas ad æterna ſupplicia damnatas, neque illis beatitudinem contuliſſe (ſub damnatis comprehendimus etiam pueros in ſolo originali decedẽtes: quia licet in pœnæ modo ab alijs differant: tamen in æternitate pœnæ damni eadem eſt de illis, ac de cæteris ratio.) Et hoc ſenſu aſſertio poſita eſt communis Sanctorum, quos ſupra citauimus, & Theologorum in 3. d. 22. Sed antequam illam probemus inquiri ſtatim poteſt, an ſit certa de fide. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Gregor. Nazianzen. orat. 42. l. 2. de Paſchate agens de deſcenſu Chriſti ad inferos, ſub dubio reliquit, *Vtrum omnes ſine vlla exceptione aduentu ſuo ſaluos fecerit, an illic quoque eos dumtaxat, qui crediderunt*. Et Auguſtin. Epiſt. 99. ad Euodium, propter locum Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, non dubitat affirmare, quin præter animas ſanctas, quæ in Sinu Abrahæ quieſcebant, Chriſtus liberauit aliquas ex ijs, quæ dolores inferni patiebantur: incertum tamen relinquit, *An omnes, quos in eis doloribus inuenit, liberauerit, an quoſdam, quos illo beneficio dignos iudicauit.* Deinde Clem. Alex. 6. lib. ſtrom. ante medium ſcribit, Chriſtum deſcendendo ad inferos, etiam damnatis prædicaſſe ſuum aduentum, ac fructum eius, ſi in ipſum crederent, ijs præſertim, quibus in hac vita non fuerat prædicatum, propter verba Petri 1. Canon. cap. 3. *In quo* (id eſt in ſpiritu) *& his, qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando exſpectabant Dei patientiam in diebus Noe.* Illi enim qui increduli fuerunt in diebus Noe, damnati ſunt, ergo potuerunt aliquæ animæ damnatæ credere Chriſto in inferno prædicanti, ideoq; inde educi. Vnde ca. 4. ſubdit Petrus. *Ideo & mortuis prædicatum eſt Euangelium, vt iudicentur quidem ſecundum hominem in carne.* Eademque ſententia habetur in oratione de defunctis, quæ Damaſceno attribuitur. Et in quibuſdam Patrum hiſtorijs (vt Nicetas refert ſuper Gregor. Nazian. dicta orat. 42.) legitur, Platonem apparuiſſe cuidam Chriſtiano, qui ei ſæpè maledicebat, & conuitijs lacerabat, atque dixiſſe. *Ego quidem me peccatorem eſſe non inficior: verum, cum Chriſtus in infernum deſcendit, nemo ante me ad fidem acceſſit.* Quin potius referunt etiam Irenæ. libr. 1. contra hæreſ. capit. 29. & Epip. hæreſ. 24. Marcionem aſſeruiſſe Chriſtum deſcendendo in infernum omnes animas damnatas liberaſſe: & (quod ſtultiſsimum eſt) ſanctorum Patrum animas ibi reliquiſſe, quòd prædicationi eius, quam in inferno habuit, fidem adhibere noluiſſent. Tandem: aliqui exiſtimarunt noſtra ſuffragia poſſe valere damnatis ad aliquam pœnæ remiſsionem. Multorum etiam opinio fert, Traiani Imperatoris animam orationibus ſancti Gregorij fuiſſe ab inferni pœnis ereptam, propter Damaſceni authoritatem in oratione de defunctis, vbi idẽ refert de Falconilla ſimiliter ab inferno liberata orationibus ſanctæ Theclæ. Quid ergo mirum, quod Chriſtus deſcendens ad inferos animas damnatas liberauerit?

Dubium. Greg. Naz. Auguſt. Act. 2. Clem. Alex. 1. Pet. 3. & 4 Nicetas. Iren. Cyprian.

Supplicia dãnatorum æterna. Auguſt. Philaſt. Matth. 25.

Nihilominus reſpondeo concluſionem poſitam, intellectam ſecundum ordinariam legem, atque vniuerſaliter de omnibus damnatis (vt poſsit eſſe locus alicui priuilegio) eſſe certam de fide. Propter quod Auguſt. libr. de hæreſ. in 79. inter hæreſes ponit, quæ aſſerit, Chriſto deſcendente ad inferos credidiſſe, incredulos, & omnes inde liberatos, ſequutus Philaſtr. libr. de hæreſib. cap. de deſcenſu Chriſti ad inferos. Et ſatis conſtat ex vniuerſali conſenſu totius Eccleſiæ, & omnium ſanctorum Patrum locis ſupra citatis, & ex teſtimonijs Scripturę, quæ iam afferemus. Nam in primis Scripturæ docent pœnas damnatorum eſſe æternas, Matthæ. vigeſimo quinto. *Ite in ignem æternum*, & inferius, *Et ibunt hi in ſupplicium æternum.* Ergo etiam pœnæ eorum, qui ante Chriſti aduentum damnati ſunt, ſunt æternæ. Nam

A de omnibus loquitur generaliter Scriptura, ergò non omnes liberati fuerunt à Chriſto. Quia ſi omnes fuiſſent liberati à Chriſto, omnium pœna temporalis fuiſſet. Et hoc argumentum conuincit, ſecundum communem legem diuinæ iuſtitiæ nullam ex illis animabus fuiſſe inde eductam, quia hæc eſt lex lata, vt, *vbi ceciderit lignum, ibi maneat, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem.* Item quia huius vitæ tempus conceſſum eſt hominibus ad comparandam, vel amittendam æternam vitam, & ideò, qui hic non fuit vſus medijs conceſsis à Deo ad fidem, & gratiam obtinendam, ſecundum legem ordinariam conſequi ſalutem non poteſt. Tandem quia alias peioris conditionis fuiſſent homines, qui nunc damnantur, quam qui ante mortem Chriſti: non ergò eduxit B Chriſtus ab inferno animas damnatas. Et in hunc ſenſum interpretantur Auguſtinus & Gregorius ſuprà illud Oſeæ 13. *O mors ero mors tua: morſus tuus ero inferne.* Dicitur enim Chriſtus interemiſſe mortem, quia omnino illam extinxit, & perpetuam vitam hominibus obtinuit: infernum autem tantum dicitur momordiſſe, quia nõ omnino illum euacuauit, ſed quandam ei partem duntaxat eripuit. An vero ex ſpeciali priuilegio ſua voluntate, & arbitrio aliquem damnatum è gehenna Chriſtus eduxerit, dubitari quoquo modo poteſt. Nam licet videatur temerarium hoc affirmare contra generales regulas Scripturę ſine fundamento, vel authoritate, ſimpliciter tamen non videtur eſſe erroneum, vel hæreticum. Quia non eſt de fide, generalem illam legem, C nullam diſpenſationẽ, priuilegiumvè admittere. Et iuxta hæc poſſent intelligi Nazianzenus & Auguſtinus ſupra citati, quãquam Nazianzenus non videatur illa ſcripſiſſe verba, quoniam de hac veritate dubitaret, ſed ſolũ vt proponeret quid de hoc myſterio inquirere, ac ſcire oporteat. Auguſtinus vero rectè poteſt intelligi de animabus purgatorij, vt infra dicemus. Ad Clementem Alexand. reſpondetur eũ in re deceptum, atq; ex parte ſequutum fuiſſe errorẽ Marcionis, quem meritò Irenæ. & Epip. impugnãt. Ad Damaſcenum reſpondetur, illam orationem falſo imponi ei.

Eccleſ. 11. Auguſt. Orig. Oſeæ 13.

Teſtimonij 1. Pet 3. expoſitio.

Ad rationem dubitandi ſumptam ex loco Petri, omnino falſa & abſurda eſt illa intelligentia, hiſtoriaque de Platone, & ſimiles apocryphæ cenſendæ D ſunt. Quia in inferno nulla eſt redemptio [vt Eccleſia ſentit.] Non eſt ergo ille ſtatus, vt in eo de nouo applicetur per fidem, & amorem redemptio Chriſti. Non igitur prædicauit Chriſtus damnatis, vt ſpẽ ſalutis illis præberet. Verba autem D. Petri, (quæ obſcuriſsima ſunt) varijs modis exponuntur. Augu. Epiſto. 99. exiſtimat Petrum non loqui de deſcenſu Chriſti ad inferos, nec de prædicatione Chriſti facta per animam aſſumptam: ſed de prædicatione facta ab ipſo Deo per ſpiritum ſuum in diebus Noe. Vnde quod Petrus dicit, Chriſtum *in ſpiritu* prædicaſſe, non intelligit Auguſtinus in anima, vel per animam, ſed in diuinitate ſua, vel *in ſpiritu*, id eſt ſpirituali modo per internam inſpirationem. Quod vero dicit, prædicaſſe *ſpiritibus, quæ in carcere erant*, Auguſtinus exponit, id eſt, animabus hominum, quæ in corpore mortali tanquam in carcere erant E incluſæ. Quam expoſitionem magis probauit D. Thom. hic artic. 2. ad 3. Eſt tamen creditu difficilis, primo. Quia multa verba exponuntur impropriè, & per translationem, cur enim dicitur Chriſtus in diuinitate veniſſe ad prædicandum in diebus Noe? Propriè enim venire non potuit ſecundum localem mutationem, vt per ſe conſtat, neque vero etiam impropriè ratione alicuius effectus. Quem enim ſingularem effectum in incredulis tunc habuit, vt ea de cauſa veniſſe dicatur? Deinde per carcerem interpretari corpus, valde metaphoricum eſt, & Origenis ſapit errorem, eò vel maximè, quod Petrus dicit mortuis prædicaſſe Chriſtum, quod exponere

Auguſt. D. Thom.

de mor-

de mortuis ſpiritualiter per peccatum, valde violentum eſt, præſertim cum illos mortuos ab hominibus viuis Petrus diſtinguat, & ibidem in hoc ſenſu dicat, Chriſtum eſſe iudicem viuorum, & mortuorum. Denique non placet hæc expoſitio, quia iuxta illam non poteſt litera connecti, nec reddi ratio, cur Petrus repente, & abſque vlla occaſione illius prædicationis fecerit mentionem.

Propter quę reliqui Patres frequentius explicant locum hunc de deſcenſu Chriſti ad inferos (vt annotauimus præcedenti diſputatione, ſectione 1.) & optime quadrat cum contextu. Dixerat enim Petrus, CHRISTVS *ſemel pro peccatis mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu.* Vbi *ſpiritus*, cum carni opponatur, animam manifeſte ſignificat. Alia vero lectio habet, *Mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu.* Et iuxta illam eſt ſenſus, Chriſtum, vt nos redimeret, mortificatum fuiſſe ſecundum carnem: non autem ſecundum ſpiritum, id eſt, ſecundum animam, quæ viua ſemper, & glorioſa permãſit Subdit deinde. *In quo*, ſcilicet in ſpiritu (ad illum enim euidenter fit relatio) id eſt, in anima *veniens prædicauit iis, qui in carcere erant, ſpiritu*, id eſt ſecundum animam: vel (vt alia litera habet) *his qui in carcere erant ſpiritibus.* Quæ verba optime, ac proprie intelliguntur de animabus, quæ erant in inferno. Et accommodari etiam poſſunt animabus ſanctorũ Patrum, quæ ſuo modo etiam erant in carcere, vt ſupra vidimus. Merito autem Petrus mentionem fecit huius deſcenſus Chriſti, vel vt declararet, quomodo viuificauit ſpiritu etiam eos, qui mortui erãt ſecundum carnem, vel vt magis declararet, quod dixerat, Chriſtum manſiſſe viuum ſecundum ſpiritum, quandoquidem in illo deſcendit ad inferos, & Euangeliſtam egit. Sed difficultatem habent ſequentia verba, ſcilicet. *Qui increduli fuerant aliquando.* Senſus enim eſt, Chriſtum prædicaſſe in inferno illis animabus, quæ tempore Noe incredulæ fuerãt. In quibus verbis eſt duplex difficultas. Prima quæ propriè ad nos pertinet, in quo ſtatu eſſent illæ animæ. Secunda, cur Petrus illarum fecerit ſpecialem mentionem, cum Chriſtus ad omnes animas eiuſdem ſtatus æquè deſcenderit. Ad primam autores ſupra citati dicunt, fuiſſe ex animab⁹ damnatis. Sed hoc non colligitur ex verbis Petri. Nam licet illæ animæ fuiſſent aliquando incredulæ, ſcilicet cum fabricaretur arca Noe, cuius prædicationi, & diuinis comminationibus credere noluerunt, donec pænã diluuij expertæ ſunt: tamen poſtea conuerti potuerunt, pœnitentiam agere, ac ſaluari. Imo Petrus adadens illam particulam *aliquando*, clare indicat eas non ſemper perſeueraſſe in ea incredulitate. Deinde ſtatim cap. 4. dicit *eos mortuos, quibus euangelizatum eſt, iudicatos fuiſſe ſecundum hominem in carne*, id eſt, pœna diluuij fuiſſe caſtigatos in corpore, viuere autem ſecundum ſpiritum, non ergo fuerunt damnati. Alij ergo dixerunt, illas animas fuiſſe in purgatorio, in quo vſque ad deſcenſum Chriſti ad inferos detentæ ſunt propter duritiam ſuam, & incredulitatẽ: Chriſtum autem illuc deſcendentem eis prædicaſſe, eaſque ſpecialiter liberaſſe. Ita exponit Turrianus lib. 4. pro epiſtolis Pontificum c. 14. vbi ex hoc loco contendit probare locum purgatorij. Quia Sinus Abrahæ non poteſt proprie dici carcer, nec locus tenebroſus, qualis ſignificatur fuiſſe locus, ad quem deſcendens Chriſtus mortuis prædicauit, vt colligitur ex Iſaiæ 49. vbi hæc Chriſti prædicatio videtur deſcribi illis verbis. *Vt diceres his, qui vincti ſunt, Exite, & his qui in tenebris ſunt*, Reuelamini. Sed hæc non eſt ſufficiens probatio: tum quia verius eſt (vt ſupra dixi) locum illum ſanctarum animarum fuiſſe tenebroſum: tum etiam, quia illi Sancti poterant dici eſſe in tenebris non ſolum ſenſibilibus, ſed etiã ſpiritualibus, quia lumine gloriæ, & viſione Dei carebant. Et eadem ratione dici poterant fuiſſe in vinculis, quia in eo loco detinebantur, & ab ingreſſu Patrię, & cæleſti loco exulare cogebãtur: propter quod merito etiam dici poſſunt fuiſſe in carcere. Præterea per ſe videtur incredibile illas animas tot annis fuiſſe in pęnis purgatorij. Adde incertum eſſe, an Chriſtus ex purgatorio aliquos eduxerit.

Turrian.

Iſai 49.

Melius ergo, & facilius dicitur, has animas fuiſſe ex illis iuſtis, qui erant in Sinu Abrahæ. Sed cur Petrus illarum in particulari mentionem fecit, cum Chriſtus omnibus, qui ibi erant, dixerit, *Exite, Reuelamini.* Bellarminus ſupra reſpondet, Petrum feciſſe horum mentionem, quia de illis erat maius dubiũ, an eſſent ſalui necne. Sed hæc ratio non ſatisfacit, quia oportet explicare, quid referret ad intentionẽ Petri, & epiſtolæ contextum hoc dubium tollere. Magis enim dubium eſt, an Salomon fuerit ex illis iuſtis, quos Chriſtus liberauit, & infinita dubia poſſunt agitari, de quibus Petrus ibi mentionem nõ fecit. Igitur retinẽdo vulgatam lectionem in illis verbis, *vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu*, ex eis videtur huius rei ratio ſumenda. In toto enim illo capite Petrus conſolatur fideles, & animos addit ad patiendum pro Chriſto, & tandem ſummam rationum in eo poſuit. Quod licet mortificemur carne, id eſt, in corpore affligamur, & puniamur: tamen per Chriſtum ſaluamur in ſpiritu. Hanc ergo rationem voluit illuſtri exemplo declarare, ac perſuadere. Nulli enim videntur magis mortificati in carne, quam illi, qui tempore diluuij aquis diuinæ iuſtitiæ ſubmerſi ſunt: tamen multi ex illis in fide Chriſti ſpiritu vixerunt, & ideo Chriſtus illis vna cum Sanctis aliis prędicauit, veniens in infernum. Et ita etiam optime intelliguntur verba cap. 4. *Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur ſecundum hominem in carne*, id eſt, vt more hominum, qui corpus poſſunt interficere, & animam, puniantur in carne, viuant autem in ſpiritu. Neque prædictæ expoſitioni obſtat, quod multi codices præſertim Græci non legant, *Mortificatos carne, & viuificatos ſpiritu*: ſed, *Mortificatus & viuificatus.* Quam lectionẽ ſupponit etiã Aug. dicta epiſt. 99 & eodẽ modo legit Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Idacius Clarus lib. 3. contra Varimadũ. Non (inquam) obſtat, quia emendatiores codices habẽt prædicto modo, vt videre licet in Biblijs Complutenſibus, & in alijs. Et idem exiſtimo olim fuiſſe in Græcis codicibus: nam ita legit iuxta Theodori Peltani tranſlationem Petrus Alexandrinus in lib. de Deitate, & refertur in Concilio Epheſino tom. 1. c. 7. & Cyril. lib. 1. de fide ad Theodoſium, & lib. 2. ad Reginas, prout habentur in eodem concilio, c. 4. & 6. Et reuera, ſi contextus per ſe conſideretur, magis quadrat hæc lectio, & verba ipſa, præſertim illud, *viuificatos ſpiritu*, melius ac proprius de nobis dicuntur, quam de Chriſto. Hæc ergo videntur ſufficere ad fundandam dictam expoſitionem.

Diſcurſus Petri Apoſtoli in ca. 3. epiſtolæ ſuæ canonicæ primæ.

Auguſt. Ruffin. Idac. Clar.

Theo. Pel. Pet Ale. Con Eph. Cyr. Ale.

Ad alia vero exempla. quod ad effectum ſuffragiorum attinet, falſum eſt habere locum in damnatis, vt recte D. Thom. docuit in 4. d. 45. q. 2. ar. 2. De qua re, Deo dante, dicemus in 4. tomo huius 3. partis. Ad illud vero ſpeciale de Traiano (ſi vera eſt eá hiſtoria) dicendum eſt cum Scholaſticis illum non fuiſſe ſimpliciter damnatum ad infernum, neque immediate tranſlatum ad beatitudinem: ſed reuocatum ad hanc vitam, vt pœnitentiam ageret. Verius tamen eſt, illam hiſtoriam nõ eſſe probatę fidei: quia tota nititur autoritate Damaſc. & tamen opus illud, ꝙ Damaſc. tribuitur, merito creditur non eſſe illius. Non quidẽ, quod Damaſc. ſit antiquior Gregorio (vt exiſtimauit Medina hoc loco art. 6 ſequutus Trithemium: verius enim eſt Damaſc. vixiſſe tempore Iconomachorum imperãte Leone Iſauro, & ſub Gregor. 2. de quo late Bilius in vita Damaſc.) ſed propter rationes, ſcilicet, quia in oratione habetur ali-

D. Thom.

Traiani imperatoris anima non eſt Gregorij Papæ precibus ab inferni pœnis erepta.

Damaſc. Greg Pap. Ioan Dia. Bellarmin. Canus.

tur, alius error ſupra reprobatus, & contrarius doctrinæ eiuſdem Damaſc. lib. 2. de fide c. 4. Item quia incredibile eſt Gregor. oraſſe pro Traiano Imperatore, cum ipſe lib. 34. Moralium c. 13. doceat non eſſe orandũ pro damnatis. Item quia Ioannes Diaconus in vita Gregorij lib. 2. c. 44. dicit, illam hiſtoriam in Eccleſia Romana nũquam fuiſſe exiſtimatam dignam fide. Quæ omnia latius perſequitur Bellarm. lib. 2. de purgatorio c. 8. & attigit Canus lib. 11. de locis cap. 2. Sotus in 4. d. 45. q. 2. art. 2. Atq; eadem reſponſione expeditur exemplũ aliud de Falconilla.

Dubium. Reſponſ.

Sed quæres, an Chriſtus habuerit in damnatis aliquẽ alium effectum. Reſpondet non habuiſſe effectum in eis propter eorum commodum, aut perfectionẽ, nec vt eorum pœnas leniret. Omnia n. quæ hacten⁹ adduximus, hoc totum probant, quia illæ animę indignæ ſunt omni bono, præſertim illæ, quæ ſunt in gehenna. Habuit tamen Chriſtus in illis animabus eum effectum, quem D. Thom. ponit. Nam ſe ipſum ſecundum animam illis manifeſtauit, & vt ſe adorarẽt, compulit, vt generaliter verũ ſit illud. *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Vnde conſequenter factum eſt, vt & Chriſtus earum malitiam, & pertinaciam reprehenderit, & ipſæ ex ſuperbia nouam quandam afflictionem, inuidiamq; perſenſeriut. Quæ omnia de proprie damnatis ad gehennam intelligenda ſunt. Nam de animabus puerorum (vt dixi in commentario artic. 2) res eſt valde dubia, de qua ſufficiunt, quæ ibi diximus.

D. Thom. Philip.

Dubium.

Tertio, & vltimo ſupereſt dicamus de animabus purgatorij. In quibus certum eſt Chriſtum habuiſſe aliquem effectum illuminationis, gaudij, & conſolationis, vt in commentario art. 8. explicatum reliquimus. Quod ergo in dubium vocatur, eſt an ſtatim fuerint per Chriſtum liberatæ à pœna, & ad Sinum Abrahę, beatitudinemq; traductę. In qua re nihil eſt certũ, & ideo tres vel quatuor ſunt Catholicorum ſententiæ. Prima affirmat Chriſtũ liberaſſe omnes animas, quas in purgatorio inuenit. Hæc tribui ſolet Bonau. in 3. d. 22. q. 5. Vbi tamen de purgatorio nihil dicit: interdum vero videtur huic ſententiæ ſuffragari, quatenus generatim ait, liberaſſe ab inferno omnes electos: tamen interdũ videtur potius contrariæ ſententiæ fauere. Nam expreſſe dicit, *quod Chriſtus ſolum ad limbum deſcendit: vnde Sanctos Patres eripuit: & ita ad ſupremam partem inferni, non ad mediam, vel vltimam*, Citatur etiam Marſ. in 3. q. 15. art. 2. dub. 3. vbi refert in hanc ſententiam Thom. de Argent. ipſe vero valde dubius eſt, licet tandem in hãc partẽ inclinet. Quia eſt (inquit) *magis pia*. Eandem tenet Maior in 3. d. 22 & inclinat Gabr. ibi, dub. vlt. indicans hanc eſſe communem ſententiam doctorum: quã obſcure tractat ſupplementũ Gab. in 4. d. 45. q. 1. art 1. vbi prius dicit Chriſtum euacuaſſe ſinũ Abrahæ, omnes & ſingulos qui ibi erant, liberando: & ita exponit, & Sanctos dicentes Chriſtum liberaſſe de inferno ſuos electos, intelligendos eſſe de electis qui nihil expiandum habebãt. Poſtea vero ſubdit Chriſtum liberaſſe ſingulos de purgatorio. Quæ verba vix intelligũtur, niſi fortaſſe velint liberaſſe aliquos & non omnes. Præterea in hanc ſententiam inclinãt Sotus d. 15. q. 1. art. 1. & Gerſ. alph. 8. liter. F. vbi dicit forte Chriſtũ purgatoriũ euacuaſſe. In eandẽ ſentẽtiam adduci poteſt Tur. li. 4. cont. Magd. c. 12. quamuis ipſe indefinite loquatur de animab⁹ purgatorij: loci vero ſcripturæ quos adducit, non ꝓbant, vt ſupra dixi. Poteſt tamẽ aliquo modo fundari hæc ſententia in verbis illis Eccleſ. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes in Domino.* Quæ verba de ſapientia incarnata, & de deſcẽſu eius ad inferos multi intelligũt, & inter eos D. Th. ſed animæ purgatorij numerantur inter dormientes ſperantes in Domino: ergo. Et idem argumentũ

Bonauent.

A ſumi poteſt ex Gregor lib. 13. Moral. c. 10. dicente, Chriſtum deſcendendo ad infero liberaſſe omnes electos: & fuſius Aug. ſerm. 137. de tempore. De electis ſuis nullum apud inferos reliquit: omnia abſtulit, vtique electa: illos rapuit, quos ſuos fide & actibus cognouit. Et præterea idem Aug. ep. 99. propter locũ Actor. 2. *ſolutis doloribus inferni*, neceſſarium exiſtimat dicere Chriſtum liberaſſe aliquos ex his qui pœnas iuferni patiebantur, præter eos qui erãt in ſinu Abrahæ. Quod de animabus tãtum purgatorij ſine errore dici poteſt. Et idem habet 12. Gen. ad lit. c. 33. expreſſius vero docuit hanc ſententiam Anſel. in Elucidario, vbi inquirens quam pœnam haberent iuſti in inferno ante Chriſti deſcenſum: reſpõdet quoſdã fuiſſe tantum in tenebris, quoſdam vero etiã in quibuſdam pœnis, quod non poteſt intelligi niſi de animabus purgatorij. & tamen infra ſubdit, B *Omnes abſoluit, & in gloriam duxit Rex gloriæ.* Et ita exponit illud Iſai. 49. *Dicens iis qui vincti ſunt, Exite, & iis qui in tenebris ſunt, reuelamini*: vbi per vinctos intelligit eos qui erant in pœnis. Poteſt tamen addi coniectura, quia in die triumphi & victoriæ ſolet concedi venia vinctis, præſertim his qui non ſunt rei mortis, quique gratiam & beneuolentiam apud Principem inuenerunt. Item ſolet Deus propter orationem iuſti liberare animam à purgatorio: quid ergo mirum, quod eo die ad Chriſti voluntatem & petitionem fuerit purgatorium euacuatum? Et ſimiles congruentiæ facile poſſunt excogitari.

Secunda ſententia extreme contraria eſt, Chriſtum à purgatorio deſcẽſu ſuo liberaſſe nullum, qui C non iam ex integro luiſſet pœnas. Nam ſi aliquos fortaſſe reperit, quorum purgationis tempus in illo momento, quo Chriſtus deſcendit, vel certe eo tempore quo in inferno fuit completum eſt, illos ſine vlla dubitatione liberauit, tamẽ, vt ſupra dicebam, qui huiuſmodi fuerunt nõ tam à purgatorio, quam à ſinu Abrahæ erepti ſunt. Et pro hac ſententia poteſt referri Bonauentura, & eam videtur tenere Viguer. in inſtitut. ca. 16. § 4. verſ. 30. & poteſt ſuaderi, quia communiter ſancti ſolum dicunt deſcendiſſe Chriſtum ad infernum, vt eriperet antiquos Patriarchas, & Prophetas, ac alios iuſtos, qui erant in ſinu Abrahæ, vt expreſſe tractat Cyrill. Ieroſol. catach. 4. Gregorius autem, & Auguſtin. in priori loco exponi poſſunt de his qui nihil habebant purgandum. Vel quod eduxerit omnes, non quod ſtatim omnes D beatificauerit, ſed quia omnibus contulit, ne detinerentur in Limbo expectantes beatitudinem: quam tamen ſingulis dedit ſtatim, ac inuenti ſunt abſque perſonali aliquo reatu. Auguſtin. vero in alijs duobus vltimis locis aliter locutus eſt: quia nondum intellexerat ſinum Abrahæ eſſe locum ſubterraneum & partem inferni: quod poſtea alijs locis docuit, vt ſupra vidimus: & ideo non cogimur illi credere in citatis locis, cum ex falſo fundamento proceſſerit. Quo deſtructo verba illa Petri, *ſolutis doloribus inferni*, recte intelliguntur de ſanctis Patribus, quia etiam illi in inferno erant, & dolorem de carentia beatitudinis, & dilatione redẽptionis habebãt. Eo vel maxime quod verba illa iuxta aliam expoſi- E tionem ſupra traditam, de Chriſto poſſunt intelligi. Locus autem ille ex Eccleſiaſt. 24. quanquam non conſtat ad literam intelligi de ſapientia incarnata, & de deſcenſu eius ad inferos, potius quam de ſapientia increata, quę ſua prouidentia omnia viſitat, tamen hoc dato nihil inde probari poteſt: quia ibi ſolum dicitur ſapientiam illuminaſſe omnes ſperantes in ſe: illuminatio autem latius patet, quam glorificatio. Vnde veriſsimum eſt illuminaſſe etiam animas purgatorij, earumque ſpem auxiſſe & nouum gaudium contuliſſe: non tamen inde fit eas liberaſſe, ergo neque in ſcriptura, neque in patribus eſt aliquod ſufficiens fundamentum ad aſſe-

ad aſſerendum Chriſtũ liberaſſe omnes animas purgatorij: ergo cum aliunde ſtet lex generalis diuinæ iuſtitiæ, vt qui in hac vita non ſatis fecerit, in alia ſatiſpatiatur: non poteſt ſine fundamento Scripturæ, & Sanctorum Patrum aliquid probabiliter affirmari, quod huic legi iuſtitiæ repugnet. Et confirmatur primo, nam coniecturæ illæ de die triumphi, & ſimiles, ſunt valde infirmæ, præſertim vt dicamus Chriſtũ generaliter diſpenſaſſe in hac lege iuſtitiæ. Alias eadem ratione dici poſſet diſpenſaſſe cum damnatis, ſaltem cum infantibus, eiſque immediate ſua applicuiſſe merita, etiamſi in hac vita non fuerint applicata. Satis ergo fuit ad oſtenſionem ſuæ victoriæ & triumphi, quod omnibus iuſtis contulit noua gaudia, & aliquo modo beatitudinem iuxta vniuſcuiuſq; diſpoſitionem, aliis ſcilicet in re, aliis in proxima ſpe. Confirmatur ſecundo, quia alioqui melioris conditionis fuiſſent illi homines mortui ante Chriſtum, quam alij qui in lege gratiæ moriuntur, quod eſt contra perfectionem ſtatus legis gratiæ, & ſine vlla ſufficiente ratione. Cur enim Chriſtus deſcendens ad inferos omnibus illis animabus pœnam gratis remiſit, & regnans in cœlo nõ eandem indulgentiam concedit omnibus qui in ipſo moriuntur? Deinde inquiro, an eduxerit omnes animas, quas in purgatorio inuenit, cum primum illuc deſcendit, an vero omnes etiam illas quæ illuc deſcendebant, quandiu ipſe in inferno manſit. Neutrum enim videtur conuenienter & conſequenter dici. Quis enim credat nullam animam, etiamſi deſcenderet onerata grauiſsimarum pœnarum reatu, purgatam eſſe, quandiu Chriſtus fuit in inferno, ſed ſtatim glorificatam ſolum propter præſentiam eius in loco illo. Ac ſi illa præſentia eſſet nobilior & efficacior, quã præſentia quam habet in cœlo. Aut quo modo poteſt conſequenter dici liberatas fuiſſe eas quæ antea erant, cum nulla fere ſit maior vel diuerſa ratio?

Vnum tamen video poſſe ad hæc omnia reſponderi: & poteſt eſſe tertius dicendi modus, Chriſtum ſcilicet eduxiſſe omnes animas è purgatorio, nõ tamen ſine ſufficiente compenſatione, & ſolutione pœnæ pro culpa. Potuit enim fieri vt diuturnitas temporis minueretur, ita tamẽ vt grauitate & acerbitate pœnæ compenſaretur. Hoc enim modo & legi iuſtitiæ ſatisfieret: propter Chriſti gloriam augendam maior captiuorum numerus inferno eriperetur. Sed contra hunc modum (præter nouitatem eius) retorqueri poſſunt omnes rationes factæ. Inquiro enim, an tanta pœnæ diuturnitas ſit certa lege ſtatuta, nec ne. Si non eſt, ergo nihil eſt de nouo conceſſum his animabus propter Chriſtum. Si eſt vnde conſtat in ea lege iuſtitiæ eſſe diſpenſatum? Item vel iſtis animabus fuit commodius acerbiora pati breuiori tempore, vel non. Si non: Quodnam beneficium illis contulit Chriſtus? Si vero fuit commodius: cur non confertur nobis ſimile beneficium propter Chriſtum iam glorificatum, & oſtendentẽ Patri vulnera ſuæ paſsionis, quod illis collatum eſt propter Chriſtum deſcendentem ad inferos? Tandẽ, vel in cõmutatione ſeruata eſt omnimoda ęqualitas, vel non. Si nõ, ſine cauſa ponitur, quia neceſſario aſſerendum eſt diſpenſatũ eſſe in lege iuſtitiæ, & id quod deerat, ſolutũ eſſe ex ſatisfactionibus Chriſti. Et contra hoc procedunt omnes rationes factæ. Nam idem dici potuiſſet de totius pęnæ remiſsione. Si vero dicatur, ſeruatam eſſe æqualitatem, id quidẽ difficile intelligitur, quia dilatio beatitudinis vix poteſt ſola pœna ſenſus compenſari. Vel certe, ſi fuit ęqualitas, nulla fuit neceſsitas, nec ratio ob quam illa commutatio fieret.

Chriſtus per ſuum ad inferos deſcenſum non omnes è purgatorio eduxit animas.

Vltima ſententia eſt media inter præcedentes, ſcilicet Chriſtum nõ eduxiſſe omnes animas è purgatorio, aliquas tamen liberaſſe. Hæc eſt mens D. A Thom. hic artic. 8. ad 1. quamuis reuera D. Thomas non omnino id affirmet, nam ſub diſiunctione loquitur: vnde ad veritatem ſententiæ eius ſufficeret prior modus, ſcilicet quod Chriſtus eduxit eos qui iam perfecte ſoluerant. Tamen Caiet. hic, & alij Thomiſtæ intelligunt D. Thomam in ſenſu copulatiuo ſcilicet Chriſtum eduxiſſe animas, quæ vno vel alio modo aptæ erant ad exitum. Et videtur reuera mens Diui Thomæ quem ſequutus eſt Durand. in 3. diſputat. 22. quæſt. 4. & Paludanus quæſt. 3. Authores quoq; aliqui citati in prima ſententia nihil aliud dicunt, cum loquantur indefinite de animabus purgatorij, præſertim Gabriel & Turrianus. Et prior pars negatiua huius ſententiæ ſatis probata eſt ex dictis in ſecunda opinione. Poſterior vero fit probabilis ex dictis in cõmentar. artic 8. Nam ſicut Chriſtus dominus hic viuens quibuſdam remiſit peccata B ſpeciali gratia, & liberalitate, & moriens ſimilem latroni impertiuit gratiam, & poſtea reſurgens quoſdam ſecum ſuſcitauit, non tamen omnes: ita veriſimile eſt aliquibus animabus purgatorij hoc beneficium contuliſſe propter aliquam ſpecialem rationem meriti, & deuotionis. Item ſuffragia, & orationes Sanctorum iuuant animas purgatorij, vt citius liberentur: ergo multo magis iuuare poterit Chriſti oratio, ſi illæ ſpeciali titulo eo modo iuuari merentur. Ergo ſimili modo credibile eſt ſua voluntate, & petitione aliquas tunc liberaſſe, quæ ad hoc magis erant diſpoſitæ.

D. Thom. Caiet. Durand. Paludan. Gabr. Turrian.

In hac re (vt fere citati Theologi docent, & ſpecialiter C Richard. in 3. diſput. 22. artic. 3. quæſt. 2.) vix poteſt definitum ferri iudicium, cum res ſit valde incerta pendens tantum ex humanis coniecturis, quæ in omnem partem facile accommodari poſſunt. Tamen inter omnes opiniones, ſententia D. Thomæ videtur maiorem ſpeciem probabilitatis, ſimulque pietatis, ac iuſtitiæ diuinæ congruentem rationem habere.

Richard.

SECTIO IV.

Ad quæ loca inferni Chriſtus deſcenderit, quantumque ibi moratus ſit.

D HÆc duo ſub vno titulo comprehendimus, quia breuiter poſſunt expediri. Circa priorem ergo partem certum eſt deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ, qui erat proprius locus iuſtorum: difficultas vero eſt de cæteris locis. Quidam enim probabile exiſtimant deſcendiſſe Chriſtum ad locum gehennæ, & damnatorum, & conſequenter ad cætera loca. Ita opinatur Bellarmin. libro. 4. de Chriſti anima cap. 16. propter verba Sapientis Eccleſiaſt. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, inſpiciam omnes dormientes.* Nam licet D. Thom. articul. 1. ad 1. hæc verba explicet de penetratione ſecundum effectum, tamen non videtur ſatisfacere, vt ſupra in fauorem Durandi argumentabamur. Quia alias dici poſſet ad nullum locum aliter deſcendiſſe, quam per effectum, cum ſcriptura æquè de omnibus loquatur. Adducit E præterea quædam Patrum teſtimonia dicentiũ, Chriſtum deſcendiſſe, *ad locum doloris*, ex Auguſtin. epiſt. 99. *In quo peccatores torquebantur.* Fulgentio libro 2. ad Thraſimundum. cap. 30. *Quique eſt domicilium magnæ illius mentis*, vt loquitur Emiſſenus orat. 1. de reſurrectione, & ſimilia. Adiungi præterea poteſt coniectura. Quia Chriſtus in omnibus inferni locis aliquid operatus eſt, ſed perfectior modus operandi, magiſque connaturalis eſt per realem præſentiam. Item in morte ſua declaratus eſt Chriſtus, dominus viuorum, & mortuorũ, ita vt omnes etiam dæmones, & damnati ad eius regnum pertineant, eiuſque poteſtati ſubditi ſint, ergo oportuit; vt

Bellarmin. Eccleſ. 24. D. Thom. Auguſt. Fulgent. Euſ. Emiſ.

vt ſua præſentia veluti poſſeſsionem regni ſui caperet, ac de omnibus triumpharet.

D.Thom. Bonauent. Richard. Gab. Palud. Marſil.

Contraria ſententia eſt communis Theologorũ, D.Thom. hic art. 2. & in 3. diſtinct. 22. vbi Bonauent. Richard. Gabr. Palud. & Marſil. quæſt. 13. & reliqui in hoc conueniunt, quod ad locum damnatorum non deſcendit, ad locum autem purgatorij quidam eorum cenſent probabile deſcendiſſe, ſi verum eſt inde aliquos liberaſſe. Qui Theologi nullam aliam probationem adducũt, niſi quod potiſsima, & adæquata ratio, ob quam Chriſtus ad inferos deſcendit, fuit, vt ſanctos Patres viſitaret, & conſolaretur, vſq; eos inde educeret. Hanc enim rationem illius deſcenſus reddunt omnes Patres ſupra citati. Vt videre licet, præſertim in Cyrill. Ieroſolymitano cat. 4. Damaſc. lib. 3. cap. vltimo. Ruffino in expoſitione ſymboli, & Tertulliano lib. de Anima. Et reuera ſcripturæ hanc potiſsimam cauſam aſsignant, ergo veriſimile eſt tantum deſcendiſſe in illum locum, in quo Sanctorum animæ exiſtebant. Vnde Auguſt. dicta epiſt. 99. *Nulla* (inquit) *cauſa occurrit, cur illo veniſſe credatur Saluator, niſi vt ab eius* (id eſt inferni) *doloribus ſaluos faceret.* Ergo ex ſententia Auguſtini ad nullum locum inferni deſcendit Saluator, ex quo neminem erepturus erat. Confirmat hoc D.Thom. hic art. 8. in argumento, *Sed contra.* Quia non decebat Chriſtum ad locum damnatorum deſcẽdere, *in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Iob. 10. *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Chriſti ad Belial?* 1. ad Corinth. 6.

Cyril. Ieroſ. Damaſc. Ruffin. Tertul. Auguſt. D.Thom. Iob. 10. 1. Cor 6.

In hac rẽ cenſeo primam ſententiam, quamuis noua appareat, non eſſe tamen temerariam: neq; omnino improbabilem. Quia non deſunt illi apparentia fundamenta, & contraria nõ fundatur certa authoritate, ſed dubijs coniecturis: multo tamen probabilius videtur Chriſtum non deſcendiſſe ſaltem ad locum damnatorum. Primum quidem propter communem conſenſum Scholaſticorum: deinde, quia nulla apparet ſufficiens ratio, cur illuc deſcenderit. Eſt enim præter ſupra dicta conſiderandum, Chriſti animam non deſcendiſſe ad infernum ſolum propter effectum, vel propter alios, ſed quodammodo propter ſe, ſuppoſito ordine diuinæ prouidentiæ. Quia cum illa anima à corpore ſeparata alicubi futura eſſet, nullus erat pro illo ſtatu aptior locus, in quo exiſteret. Erat enim ille locus ex diuina prouidentia deputatus pro animabus ſanctis vſque ad conſummatam hominum redemptionem, & Chriſti reſurrectionem: ideo ibi debuit anima Chriſti etiam collocari, donec iterum corpus aſſumeret. Noluit enim ſine illo ſupra terram aſcendere. Hæc autem ratio optime declarat, Chriſtum deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ. Ad gehennam autem nullam habuit occaſionem deſcendendi, quia neque ille locus erat accommodatus ipſi, neque effectus, quem ibi habuit, hoc requirehat Quia totus fuit per modum loquutionis, ſeu cuiuſdam manifeſtationis. Vt autem vnus ſpiritus cum altero loquatur, ſeque illi manifeſtet, nulla loci propinquitas neceſſaria eſt. Deinde vt Rex poſſeſsionem regni capiat, non perambulat omnia loca, etiam vilia, & abiecta, ſed in ea ciuitate, quæ eſt caput regni, in qua mexime reſidere decet, totius regni ſuſcipit gubernacula. Igitur vt Chriſtus omnibus damnatis, ac dæmonibus dominaretur, eoſque terreret, & ſibi genua flectere compelleret, nec neceſſarium, nec expediens fuit, vt ad eorum teterrimum locum deſcenderet. Et hæc de loco damnatorum. Quæ pari fere probabilitate procedunt de loco puerorum. Quia licet in illa non ſint horror, & inordinatio, quę in loco damnatorũ, tamen etiam non congruebat Chriſto. Ac præterea, quia adhuc eſt incertum, an Chriſtus ſeſe manifeſtauerit, his pueris vel aliquid eis contulerit, & ſi quid contulit, nou pertinuit ad eorum ſalutem, aut ſpiritualem profectum, ſed ſolum ad recognitionem domini Chriſti, ad quem effectum ſatis, ſuperq; erat locutio, & ſpiritualis præſentia ſecundum cognitionem. De loco vero purgatorij res eſt magis dubia, tamẽ etiam probabilius cenſeo, Chriſtum ad illum non deſcendiſſe. Primum, quia exiſtimo non eduxiſſe omnes animas è purgatorio, & ſi aliquas eduxit, eas non in purgatorio, ſed in Sinu Patrum glorificaſſe. Atqui vt eas illuc adduceret, non oportuit, vt ad locum purgatorij deſcenderet, ſed vt ſuam volũtatem ac imperium manifeſtaret. Ad illuminandas vero cæteras iam diximus, non eſſe neceſſariam propinquitatem loci, ergo cum alias nec loci qualitas, & conditio eſſet Chriſti animæ accommodata, nec ex parte animarum, quæ ibi purgabantur, eſſet ea congruitas, quæ erat in animabus Patriarcharum & Prophetarum, non oportuit Chriſti animam illuc deſcendere.

Anima Chriſti non deſcendit in triduo ad locum damnatorum.

Chriſtus in triduo ad purgatoriũ non deſcendit.

Nec locus adductus ex Eccleſiaſt. 14. difficilem habet expoſitionem. Primo quidem, quia non conſtat, ibi ad literam eſſe ſermonem de Sapientia incarnata. Secũdo, quia licet hunc locum interpretemur de deſcenſu per effectum, tantum habetur, ex hoc ſolo loco non probari ſufficienter Chriſtum deſcendiſſe ad inferos ſecundum realem præſentiam, ex quo non ſequitur aliquid in fauorem Durãdi. Nam ex alijs locis ſcripturæ neceſſario conuincitur, Chriſti animam ad aliquem locum i anferni vere, ac realiter deſcendiſſe. Tertio reſpon etur, de Chriſto dici penetraſſe *omnes partes terræ*, quia non ſolum ad ſuperficiem eius deſcendit, ſed etiam vſq; ad infimum terræ locum penetrauit: non autem oportet, vt eum in locum quoad omnes eius ſinus quoquouerſum irruperit. Sicut cap. decimo ſeptimo dicit Iob. *In profundiſsimum infernum deſcendent omnia mea,* vbi Gregorius libr. decimo octauo, c. decimo ſeptimo, alias 22. adnotat, Iob non fuiſſe deſcenſurũ vſq; ad infimã inferni partem: totum vero illum locum comparatione noſtri dici profundiſsimum infernum. Iam vero locus Auguſtini ad ſummam procedit de purgatorio, vt euidenter probatum eſt, cum dicat non deſcendiſſe, niſi ad eum locum, ex quo animas eduxit. Et adhuc quoad hoc procedit Auguſtinus in epiſt. ex eo fundamento, quod exiſtimabat Sinum Abrahæ non poſſe dici locum inferni, & dolorum, cuius contrarium ex eodem Auguſtino, & alijs Patribus ſatis oſtendimus. Et ita etiam conſtat, cætera Patrum teſtimonia de eodem loco ſufficienter intelligi. Coniecturæ vero probando noſtram ſententiam expeditæ ſunt.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.

Iob 17. Greg. Pap.

Circa poſteriorem partem quæſtionis nulla fere eſt difficultas, ſuppoſitis ijs, quæ diximus. Vnum tamen inuenio Nicephorum lib. 1. Hiſtoriæ, capit. 31. dicentem eadem die, & hora, qua Chriſtus deſcendit ad inferos, redijſſe ſecum ducentem Sanctorum animas, & cum eis ad Paradyſum tranſiſſe. In quam ſententiam citat Chryſoſtomum, nullum tamen locum deſignat, ſolumque adducit coniecturam. Quia non erat rationi conſonum, animam eius apud inferos retineri, quæ nihil prorſus de primi parentis maledictione, & exitio ſecum attuliſſet: & ideo ſubito, ac in momento vno ad tabernacula Paradyſi immenſa luce relucentia tranſiuiſſe. Et confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti, *Hodie mecum eris in Paradyſo.* Quæ ad literam, & in ſermonis proprietate verificari poſſunt de Paradyſo terreſtri, etiamſi fateamur Chriſtum vere, & ſecundum realem præſentiam ad inferos deſcendiſſe. Potuit enim eadem die prius deſcendere, & ſtatim paulo poſt ad Paradyſum tranſire ſecum ducens latronis animam, ergo ita exponendus eſt ille locus. Nam ſcriptura ſacra, quando proprie exponi poteſt, non eſt ad metaphoras detorquenda. Et ita intelligit illũ locum Iuſtinus

quæſt.

Iuſtin. Iren. Euthymi.

quæſt.76.ad Orthodoxos,& indicant Irenæus, & alij antiqui, qui exiſtimarunt, animas hominum expectare in paradyſo terreſtri, vſque ad corporum reſurrectionem, vt ſuam beatitudinem recipiant: præſertim ita exponit Euthym. in fauorem illius ſententiæ, Luc.23.

Reſponſio. Chriſti anima per triduum in inferno fuit. Matth 12.

Nihilominus veritas eſt: Chriſti animam in inferno fuiſſe toto illo triduo, donec aſcendit, vt corpori vniretur hora reſurrectionis. Veritatem hanc non minus certam exiſtimo, quam quod Chriſtus in infernum deſcenderit. Nam loca ſcripturæ ſupra citata, vtrumque eodem fere modo conuincunt, præſertim ille Matth. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod dictum eſſe ratione animæ deſcendentis ad inferos, ſupra ex ipſis verbis, & ex ſanctis Patribus oſtendimus: & tamen ibi non ſolum dicit Chriſtus ſe deſcenſurum in cor terræ: ſed etiam ibi per triduum futurum. Idem probant verba Pſal.15. prout exponuntur à Petro Act.2. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam prouidens* (inquit Petrus) *loquutus eſt de reſurrectione Chriſti.* Igitur nõ eſt ibi derelictus, quia exiuit inde, vt reſurgeret, ibi ergo vſque ad reſurrectionem manſit. Vnde eodem loco ait Petrus. *Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat, teneri eum.* Tunc ergo ſolutus eſt à loco inferni, quãdo ſuſcitatus eſt. Ac tandem Paulus ad Roman.10. *Quis* (inquit) *deſcendet in abyſſum? id eſt Chriſtum à mortuis reuocare.* Ac ſi aperte diceret, tunc Chriſtum ex abyſſo reductum, quando à mortuis reuocatus eſt. Conſtat ergo ex ſcriptura, Chriſtum manſiſſe in inferno vſque ad horam reſurrectionis, quam ita etiam intellexerunt omnes Patres ſupra citati. Inter quos manifeſte Auguſt. epiſt. 57. dicit animam ex inferno remeaſſe in die reſurrectionis. Vnde ex dictis verbis Chriſti, *Hodie mecum eris in Paradyſo*, colligit in inferno fuiſſe paradyſum. Item Iren. lib. 5. contra Hæreſ. c.31.& Tertul. lib. de anima c.55. ac Petrus Chryſolog. ſerm. 64. explicans verba illa, *& ecce terræmotus factus eſt magnus*, (quæ de die reſurrectionis dicta fuerunt) inquit. *Tremuit terra, non quia angelus deſcendit de cælo, ſed quia ab infernis Dominator aſcendit.* Denique omnes Scholaſtici in 3.d. 22. in hac veritate conſentiunt. Rationes vero, ſeu congruentiæ ad hoc confirmandum: ex priori parte huius ſectionis ſufficienter peti poſſunt.

Pſalm 15. Act 2. Rom.10. Auguſt. Luc 21. Irena. Tertul. Chryſoſt. Matth.28.

Ad coniecturam Nicephori reſpondetur, Chriſti animam non fuiſſe detentam in inferno in pœnam: ſed ſolum, vt expectaret corporis ſui reſurrectionem, quam oportebat aliquo tempore differri, vt eius veritas euidentius probaretur. Et eadem ratione detentæ ſunt etiam aliorum animæ, non iam in pœnam: ſed vt Dominum ſuum comitarentur: & quia non decebat ante ipſum aliquem exire. Ad illud vero teſtimonium, *Hodie mecum eris in Paradyſo*, Origenes tom.2. in Ioannem in fine dupliciter reſpõdet. Primo, illud *hodie*, non ſumi proprie pro præſenti die, ſed pro præſenti tempore, vel ſeculo. Sed hoc eſt contra proprietatem verbi, & ſenſum Sãctorum, & Eccleſiæ. Secundo, fortaſſe Chriſtum prius iuiſſe ad Paradyſum, vt impleret promiſſum, & deinde deſcendiſſe in infernum. Sed hoc eſt gratis confictum contra omnia in ſuperioribus tractata.

Orig.

Aliter interpretabantur alij, quos Theophyl. refert, ſcilicet Chriſtum dixiſſe, *hodie*, non quia eodem die id futurum eſſet, ſed ad indicandam certitudinem promiſsionis. Sed hęc expoſitio non ſolum proprietatem verborum deſtruit, ſed etiam veritatem. Verba enim Chriſti non continent prophetiam de futuro, in quo ſolet interdum præſens pro futuro poni, ſed ſimplicem promiſsionem, quæ ſi non fuit impleta, prout facta eſt, non fuit vera. Alij exponebant, coniungendo dictionem *hodie* cum antecedentibus verbis, hoc modo, *Amen dico tibi, hodie mecum eris, &c.* ſed eſt eluſio potius ſcripturæ, quam interpretatio. Sic enim ſine fructu adiecißet Chriſtus illam temporis determinationem, in qua poſita eſt magna vis, & energia illorum verborũ. Quia enim latro petierat, vt Chriſtus recordaretur ſui, quando veniret in regnum ſuum: ideo Chriſtus eum docuit eodem die fuiſſe implendam petitionem eius. Dicendum ergo eſt, iuxta ſuperius tractata. q.46. art.11. in commen. paradyſum in illis verbis non ſumi pro paradyſo terreſtri: ſed pro gloria, ac beatitudine: iuxta illud Apocal. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradyſo Dei mei.* Dices: Si licet metaphoricè interpretari paradyſum, cum Chriſtus dicit ſe futurum in paradyſo, licebit etiam metaphoricè interpretari infernum, vel deſcenſum, cum Chriſtus dicitur deſcendiſſe in infernum. Reſpondetur, non eſſe eandem rationem. Primo, quia ex frequentiori vſu illius vocis *infernus*, tam in nouo quam veteri teſtamento, item ex multitudine teſtimoniorũ, & ex eorum contextu, & circunſtantijs, ac denique ex Eccleſiæ, ac Sanctorum ſenſu, & interpretatione conſtat, deſcenſum ad inferos proprie eſſe intelligendũ: at vox *paradyſus*, licet in primæua ſignificatione locum amœnum, vel pomarium ſignificet: tamen in ſcriptura, præſertim in nouo teſtamento translata eſt ad ſignificandum locum beatitudinis: vt patet etiam 2. ad Cor. 12. Ac præterea ex circunſtantijs eiuſdem loci conſtat ita eſſe intelligendum. Quia latro non petebat eſſe in pomario: ſed in regno Chriſti, & hoc illi promiſit Chriſtus ſub nomine *paradyſi*, ſimul ſignificans latroni regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, ſed in cæleſti beatitudine. Et ita etiam ibi interpretantur Ambroſius, Theophylactus, & alij expoſitores.

Ambroſ. Theoph.

QVÆSTIO LIII.

De reſurrectione Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad exaltationem Chriſti. Et primo, de eius reſurrectione. Secundo, de eius aſcenſione. Tertio, de eius ſeſsione ad dexteram Patris. Quarto, de iudiciaria poteſtate ipſius.

Circa primum occurrit quadruplex conſideratio. Quarum prima eſt de ipſa Chriſti reſurrectione. Secunda, de qualitate reſurgentis. Tertia, de manifeſtatione reſurrectionis. Quarta, de eius cauſalitate. Circa primum quæruntur quatuor.

Primo, de neceſsitate reſurrectionis eius.
Secundo, de tempore.
Tertio, de ordine.
Quarto, de cauſa.

DISPVTATIO XLIV.

In octo ſectiones diſtributa.

De reſurrectione ſecundum ſe.

Poſt tractatum de Chriſti paſsione, & morte incipit D. Thomas conſequenti ordine de Chriſti reſurrectione diſſerere. Quia vero reſurrectionis ratio vniuerſalior eſt (Chriſto enim, & aliis conuenire poteſt) neceſſarium viſum eſt, nonnulla præmittere reſurrectioni Chriſti, noſtræque communia. Quoniam ex eorum cognitione pendent fere omnia, quæ de Chriſti reſurrectione tractanda ſunt. Dicemus ergo quid nomine reſurrectionis intelligamus, & an poſsibilis ſit, & qua virtute.

SECTIO I.

Quid ſit reſurrectio, quæue ſint ad veram reſurrectionem neceſſaria.

Reſurrectionis deſcriptio.

IN quirimus prius, quid ſit, quàm an ſit reſurrectio. Quia oportebat vocis ſignificationem ante omnia explicare, quod non poteſt breuius, & clarius fieri, quam inueſtigando ſimul rei quidditatem. Suppono igitur primo, reſurrectionem eſſe mutationem ſubſtantialem, qua id, quod prius extiterat, & corruptum erat, idemmet iterum producitur. Hoc conſtat ex communi vſu huius vocis, præſertim in ſcriptura, & ſanctis patribus, & Eccleſiaſticis doctoribus, à quibus potiſsimum ſumenda eſt huius vocis ſignificatio, quia non tam Latina eſt, quam Eccleſiaſtica. Apud Latinos enim veteres non reperitur reſurrectionis vox, præſertim in hac ſignificatione. Neque mirum eſt, quod, cum rem non agnouerint, nec vocem indiderint. Vnde licet interdum vtantur verbo *reſurgendi*, non tamen in ea proprietate, quam deſcripſimus, ſed vt ſignificat inſtaurationem, ſeu reſtitutionem rei ad priorem ſtatum, quamuis non idem numero quod perierat, reparetur. Vt autem poſita deſcriptio conſtet, ſingula pene verba expendenda ſunt. Dicimus enim in primis reſurrectionem eſſe mutationem, in quo à creatione, ſeu potius à recreatione diſtinguitur. Si enim Deus Angelum vel hominem ſemel productum in nihilum redigeret, rurſumq́ illum poſtea produceret, eſſet illa recreatio, ſeu reſtitutio eiuſdẽ rei, quæ antea fuerat, in quo cum reſurrectione conueniret: non tamen foret reſurrectio prout nunc loquimur, quia non eſſet mutatio, ſed ſimplex effectio ex nihilo. Eſt ergo de ratione reſurrectionis, vt ſit propria mutatio, atque adeo, vt fiat ex præſuppoſita materia, ſeu ſubiecto: in hoc enim differt propria mutatio à ſimplici effectione, quæ mutationem non includit. Quod ſi quis contendat, illam quoq́ ſimplicem reproductionem ex nihilo, poſſe reſurrectionem dici, de nomine tantum quæſtionem agitabit. Quia certum eſt, illam actionem conuenire in hoc cum reſurrectione, quod ſit reproductio rei, quæ antea erat: tamen etiam conſtat hanc reproductionem, cum ſit ex ſubiecto adhuc permanente, eſſe diuerſæ rationis, & eſſe proprie mutationem, & poſſe propria aliqua voce ſignificari. In hac ergo ſignificatione vtimur reſurrectionis voce. Sic enim illa vtuntur ſcriptura, & Patres, vt videbimus. Et ratio adiungi poteſt, quia ſicut res creatæ ſecundum legem ordinariam non annihilantur, ita neque reproducuntur ex nihilo. Vnde ſi aliquid quod prius fuerat, iterum producitur, ſemper fit per mutationem aliquam ex præſuppoſito ſubiecto: reſurrectio autem non ſignificat quamcunque reproductionẽ abſolute poſsibilem, ſed ſecundum potentiam, aut legem ordinariam, eſt ergo reſurrectio mutatio ex ſubiecto.

Reſurrectio eſt propria ex præſuppoſito ſubiecto tranſmutatio.

Ex quod colligitur primo, reſurrectionem tantum habere locum in rebus ex materia, formaque compoſitis. Quia tantum hæ res poſſunt ex præſuppoſito ſubiecto produci, vel reproduci. Eſt tamen conſiderandum interdum hanc vocem attribui rei ſpirituali ſeu ratione partis ſpiritualis, quomodo dicitur homo reſurgere ſpiritualiter, quando à ſtatu peccati ad ſtatum gratiæ reſtituitur: ſed illa eſt metaphorica ſignificatio, tum quia ibi reuera non reparatur eadem numero gratia, quæ deſierat eſſe: tũ etiam quia idem homo ſimpliciter permanſit, ſolũ ſecundum quædam accidentia mutatus eſt. Dicitur ergo tunc reſurgere homo ea Latina ſignificatione ſupra poſita, qua reſurgere dicitur, quod ad meliorem ſtatum, quam prius habuerat, reſtituitur. Secundo obſeruandum, poſſe intelligi, vt in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod deſtructum fuerat, iterum producatur per mutationem ex ſubiecto reſurrectioni ſimilẽ (quod mutationis genus etiam in ſpiritualibus rebus reperiri poteſt, vt conſtat: tamen ſicut eſſe, & productio accidentis non ſunt talia ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, ita reſtau-

Reſurrectio in rebus tãtum materialibus proprie reperitur.

A ratio eiuſdem accidentis non eſt ſimpliciter reparatio, ſed ſecundum quid, & ideo non ſignificatur abſolute nomine reſurrectionis. Igitur reſurrectio ſimpliciter dicta mutationem ſubſtantialem ſignificat (vt dixi) ac propterea ſolum habet locum in ſubſtantijs ex materia, formaq́ compoſitis.

Ex quo vlterius ſequitur, non in quacunque re materiali, ſed in corruptibilibus tantũ reſurrectionem habere locum. Primo quidem: quia productio ex præſuppoſito ſubiecto, proprie non habet locum niſi in re generabili, & corruptibili, ergo nec reproductio. Deinde quia oportet (vt dixi) vt hæc mutatio tendat ad producendam rem, quæ prius extiterat, corruptaq́ fuerat. Quia niſi eſſet deſtructa, nõ eſſet capax reproductionis, & niſi deſtructa fuiſſet per corruptionem, non manſiſſet ſubiectum, ex quo B iterũ produci poſſet: Neceſſe ergo eſt, vt corruptio, ſeu mors reſurrectionẽ antecedat, ſicut ergo corruptio non habet locum, niſi in re corruptibili, ita neq́ reſurrectio. Dices. Poſſet Deus deſtruere cœlum ſeparando formam, & cõſeruando materiam, ex qua poſſet iterum illud reproducere, ergo habet locum reſurrectio in re incorruptibili. Reſpondetur illud eſſe præter naturas rerum, tamen in eo genere mutationis, ſicut cœlum eſt reparabile per actionem ex materia in ordine ad diuinã potentiam, ita in ordine ad eandem dici poteſt corruptibile, ſeu diſſolubile, eius materia manente. Omiſsis tamen his extraordinarijs miraculis, reſurrectio de potentia ordinaria (vt loquimur) ſolum in ſubſtantiis corruptibilibus locum habet, vt ſatis probatum eſt.

Reſurrectio in rebus ſolũ corruptibilibus locum habet.

Obiectio.

Reſponſio.

Sed aduertendũ eſt huiuſmodi ſubſtantias mul- C tiplices eſſe: & in omnibus intelligi poſſe huiuſmodi mutationis genus, quanquam non omnes etiam Catholici illud admittant, ſine fundamento tamen, vt poſtea videbimus. Reſurrectionis ergo nomen, generaliter ſumptum ad omnes huiuſmodi res accommodari poteſt, frequẽtius tamen dicitur de rebus animatis, ſed maxime de homine, qui veluti per antonomaſiam proprie reſurgere dicitur, & hoc modo vtimur fere ſemper hac voce ſimpliciter dicta. Et ratio reddi poteſt. Quia (vt dixi) hæc vox vſurpata eſt ad ſignificandam hanc mutationem, vt interdum à Deo ſolita eſt fieri. Solent autem fieri proprie hominum reſurrectiones, non autem aliarum rerum, vt conſtat ex canonica, & eccleſiaſtica hiſtoria. Quod ſi interdum fortaſſe leguntur res aliæ, vel animalia mortua repente miraculoſe excitata, non eſt D neceſſe credere tunc idem numero, quod exciderat, cum eadem forma excitari: cum neq́ ex effectibus, & ſignis colligi id poſsit, neq́ ad aliquem finem ſit neceſſarium. In quo eſt magna differentia inter homines, & res alias corruptibiles. In homine enim forma ſeparata à corpore manet, & eſt immortalis, & ideo multiplicatio animarũ, & hominum non eſt omnino per accidens, ſed per ſe ex intẽtione naturę, vt notauit D. Thom. 1. p. quæſt. 68. art. 1. Vnde quia reſurrectio, vt ſic, nõ tẽdit ad multiplicationem, ſed ad reparationem eius, quod ceciderat, quando homo ſuſcitatur, neceſſe eſt, vt eadem anima, quæ manſerat ſeparata, iterum corpori vniatur, vt idem homo reſurgat. At vero in alijs rebus, quando corrum- E puntur, formæ omnino pereunt, ac deſinunt eſſe, & ideo earum multiplicatio eſt tantum per accidens ad conſeruationem ſpei. Atq́ eadem ratione, ſi aliquando poſt corruptionem ſubito excitari videntur, non eſt neceſſe, quod in eodem indiuiduo, ſed in eadem ſpecie reſurgant, quia ad finem intentum nõ magis refert vnum indiuiduũ, quam aliud. Reſurrectio ergo ſimpliciter dicta tãtum in hominibus regulariter locum habet. Et hoc ſenſu ſemper de reſurrectione loquemur.

Solus homo antonomaſticè reſurgere dicatur quomodo.

D. Thom.

Ex his ſatis expoſita relinquitur vltima pars in deſcriptione poſita, ſcilicet oportere, vt per ſurrectionem idem homo fiat, qui antea deſierat eſſe. Nam

ſi eſſet

& eſſet alius, iam non eſſet reſurrectio, ſed multiplicatio hominum, nouaque generatio. Sed licet hoc certum ſit: tamen in explicanda hac identitate, ex qua ratio reſurrectionis pendet, nõnullæ occurrunt difficultates, quæ in ſequentibus ſectionibus commodius tractabuntur.

SECTIO II.

Vtrum ſit neceſſarium, vt id quod reſurgit, eandem numero animam, & materiam habeat.

QVod ad priorem partem ſectionis attinet, res eſt facilis. Nam de anima rationali nulla eſt controuerſia propter rationem factam in fine præcedentis ſectionis: tamen ſuppoſita ſententia aſſerente in homine plures eſſe animas, & formas ſubſtantiales, aliqui exiſtimant non eſſe neceſſarium ad veram reſurrectionem, vt eadem numero anima ſentiens, vel vegetãs redeat. Quod neceſſario ſequitur ex eorum opinione, qui negant poſſe per diuinam potentiam raparari eandem numero formam materialem, dependentem'q; à materia, poſtquam deſtructa eſt. Et licet ſit poſsibile, tamen quod ad reſurrectionem eiuſdem hominis non ſit neceſſarium, probari poteſt. Quia homo formaliter cõſtituitur per animam rationalem vt ſic, non vero per ſuperiores formas. Nihilominus contrarium verius eſt, vt colligitur ex D. Thom. in 4. d. 44. quæſt. 1. artic. 1. quæſt. 2. ad 3. Vbi inquit, ſi in reſurrectione non redeat eadem anima ſenſibilis, non fore idem animal, & cõſequenter neque eundem hominem. Quia hic homo eſſentialiter includit, quod ſi hoc animal: & quia variata parte eſſentiali, non poteſt ſimpliciter manere idẽ, quod antea erat. Deinde ſuppoſita vera ſententia, in homine tantum eſſe vnam formam ſubſtantialem, eſt hoc ſimpliciter neceſſarium. Quia nõ poteſt eadem numero anima rationalis redire, quin redeat eadem anima vegetans, & ſentiens talis hominis, cum ſit vna, & eadem, quæ non poteſt informare ſecundum vltimum gradum, quin informet ſecũdum omnes. Tum quia in re non diſtinguũtur hi gradus, tum etiam quia ſunt eſſentialiter ſubordinati. Deniq; (etiam ſi verum eſſet illis animas eſſe diſtinctas, ac materiales) tamen ſine dubio poſſent à Deo iterum produci, vt in ſequentibus attingemus. Atque de facto aſſerendum eſſet, ita fieri in vera hominis reſurrectione, vt ſic vere idem numero homo, qui reſurgit.

Tota igitur difficultas verſatur in poſteriori parte quæſtionis, an ſcilicet neceſsitate reſurrectionis ſit eadem materia corporis reſurgentis, & mortui. In qua non eſt dubium de identitate ſpecifica, ſeu eſſentiali. Quia cum hæc ſpecies materiæ ſcilicet rerum generabilium, & corruptibilium ſit de eſſentia corporis humani, & conſequenter de eſſentia hominis, ſi materia corporis reſurgentis non eſſet eiuſdem ſpeciei, compoſitum ex illa non ſolum non eſſet idem homo, qui antea fuerat, verum etiam neq; eſſet homo. Non eſſet ergo illa reſurrectio: ſed noua productio cuiuſdam noui monſtri. Vnde ſententia Eutichetis, Origenis, & aliorum, qui poſuerunt corpora hominum reſurgentium futura alterius rationis, quam nunc ſunt, vel hoc titulo, hæreſis merito damnatur, quod veritatem reſurrectionis euertat, quamuis illa hæreſis poſsit aliis modis intelligi vt inferius iterum attingemus. Dubium ergo inter Catholicos ſolum eſt de identitate numerica materiæ primæ. Quidam enim exiſtimant, non eſſe neceſſariam. Quæ ſentẽtia tribuitur Origeni exponenti verba illa Pſalm. 1. *Non reſurgent impij in iudicio*, vt ex Methodio in dialogo Aglaophon, ſeu de reſurrection refert Epiphan. hæreſ. 64. vbi licet non expreſſa loquatur de identitate numerica, neceſſe eſt tamen ſaltem de hac intelligi. Nam expreſſe dicit nõ requiri idem primum ſubiectum, & hoc modo defendit hanc ſententiam Durandus 4. diſtinctione 44. q. 1. Cuius fundamentum eſt, quia forma eſt, quæ dat compoſito eſſe, & vnitatem. Materia enim, cum de ſe ſit pura potentia, ab hac forma habet, quod ſit hæc, & quod diſtinguatur ab alia, quia ſicut totum eſſe eius eſt à forma, ita identitas, & diuerſitas actualis, ergo quandocunque eſt ſub eadem forma idem compoſitum reſultat: ergo, vt ſit vera reſurrectio eiuſdẽ hominis, ſatis eſt, quod anima ſit eadem. Et corfirmatur primo, quia in homine per nutritionem variatur materia, & fortaſſe per aliquot annos tota variatur: & nihilominus manet ſemper idem homo: ergo ſimiliter eſſet idem homo, ſi iterum produceretur ex eadem anima compoſitus, quãuis materia eſſet diuerſa, ergo eſſet vera reſurrectio. Et hoc argumentum amplificat valde Origenes apud Methodium ſupra, inquirens, ſi materia futura eſt eadẽ in reſurrectione, an ſit illa, quã homo habuit in pueritia, vel in ſenectute, quia materia ſemper fluit. Confirmatur ſecundo, quia alias ſi duo homines ſuccisſiue habuiſſent eandem materiam, non poſſent poſtea ſimul reſurgere. Quia non poſſet vtriq; eadem materia tribui ſine nouo ſaltẽ miraculo, ſcilicet quod eadem materia ſimul ſit ſub duabus formis, quod Durandus ſimpliciter impoſsibile eſſe iudicat. Similiter qui mortuus eſſet puer, non poſſet niſi puer reſurgere.

Communis vero ſententia eſt, de neceſsitate reſurrectionis eſſe, vt corpus reſurgentis cõſtet ex eadem numero materia, ex qua prius conſtitit. Ita D. Thom. 4. cont. Gent. c. 81. & quodl. 11. artic. 6. & in 4. diſp. 44. qu. 1. art. 1. quæſt. 1. vbi Scot. Palud. Capreol. & cęteri Scholaſtici hanc ſententiam amplectuntur. Ratio eſt, quia ſicut materia eſt de eſſentia hominis, ita identitas materiæ eſt de ratione eiuſdem hominis. Quod declaratur, refellendo ſimul præcipuum Durandi fundamentum, in quo repugnantiã quandam inuoluere videtur. Materia enim ſuam propriam entitatem habet, quę ſub diuerſis formis manet eadem, alias in generatione nihil maneret in genito quod fuit in corrupto. Quia ſi aliquid manet, illud eſt aliqua res: maxime tamen eſt res, quæ eſt materia: ergo repugnat, vt materia accipiat totam identitatem, vel diuerſitatem à forma. Nam illa entitas, quæ ſupponitur formæ, de ſe eſt eadem vel diuerſa. Imo niſi hoc ita ſit, in ipſa quæſtione, quam Durandus admittit vt poſsibilem, inuoluitnr repugnantia. Nam ſi materia hoc ipſo quod eſt ſub eadem forma, eſt eadem, impoſsibile eſt, eandem animam informare diuerſas materias, quod in propoſita dubitatione ſupponitur. Quod ſi Durandus dicat materiam, vt puram potentiam eſſe diuerſam: tamen vt eſt actu, eſſe eandem, in primis falſum ſupponit. Quia quantumuis materia conſideretur, vt potentia pura in ordine ad actum formalem, neceſſe eſt vt in ſe ſit aliqua entitas, vt eſſe poſsit vera ac realis potentia paſsiua. Deinde non expedit difficultatem: quia materia etiam vt pura potentia, eſt de eſſentia compoſiti ſubſtantialis, & ideo ſi illa eſt diuerſa, non erit idem homo, qui reſurgit. Et confirmatur, nam tranſmigratio animarum (quam Pythagorei ponebant) non cenſebatur reſurrectio: ſed noua generatio, quamuis eadem anima relicto vno corpore aliud informaret, ergo ad reſurrectionem non ſatis eſt identitas animæ, ſi diſtincta ſit materia, quam informat, ſed erit potius illa quædam animæ tranſmigratio.

Hæc difficultas pendet multum ex illa quæſtione, an variata matera ſub eadem forma ſit idem homo, necne. Quæ quidem multum poteſt eſſe de nomine, Nam res fere conſtat, ſcilicet illum hominem omnino, & quoad omnes partes eſſentiales non eſſe eundem: quoad præcipuam vero partem, quæ proprie hominem conſtituit, eſſe eundem, & ideo ſi illa variatio materiæ paulatim fiat, & ſub eadem corporis organizatione ſimpliciter cenſetur idem homo,

Orig. Method. Epiphan. Durand.

D. Thom. Scotus. Palud. Capreol.

Materia prima in ſe & de ſe propriam habet entitatem.

Durand.

loquẽdo humano more. Si autem fieret ſubita quædam mutatio totius corporis in aliud, non cenſeretur ſimpliciter idem homo, quamuis fortaſſe fieret modo imperceptibili, & cum organizatione & figura ſimili: idem ſimpliciter vocaretur. Nam quod variatio paulatim fiat, vel ſubito ad veram rei identitatem vel diuerſitatem, nihil referre videtur: ſed ſolum ad exiſtimationem, & ad loquendi modum. Iuxta hæc ergo difficultas poſita reſolui poſſet, dicendo reſurrectionem perfectam ex omni parte requirere identitatem materiæ, reſurrectionem verò imperfectam; & ſecundum quid poſſe conſiſtere cum ſola identitate formæ.

De ratione perfectæ reſurrectionis eſt omnimoda formæ materiæque identitas.

Vt tamen non tantum modus loquendi, ſed res ipſa magis explicetur, aduerto, quod cum reſurrectio (vt dixi) ſit mutatio quædam, in qua ſubiectum, & terminus reperitur, interdum poteſt denominare ſubiectum, quo modo dicimus reſurgere corpus, quod mortuum erat, corpus enim illud, ſubiectum eſt, non terminus reſurrectionis. Interdum vero poteſt denominare terminum, quo modo dicimus reſurrexiſſe hominem vt Lazarum, verbi gratia. Animam vero proprie non denominat, quia illa non ceciderat, ſed viua permanſerat, quamuis denominari poſſit reunita corpori per reſurrectionem. Igitur ſi reſurrectio conſideretur in ordine ad terminum, ſi recte reſponſum eſt, ſicut eſt idem, vel alius homo mutata materia ſub eadem anima, ita ſecundum quid poſſe dici reproductionem, ſeu reſurrectionem eiuſdem hominis variata materia, non tamen ſimpliciter & perfecte. At vero, ſi reſurrectio dicatur in ordine ad ſubiectum, ſic non poteſt dici vera illius reſurrectio, niſi eadem materia numero, quæ fuit in mortuo, ſit in homine ſuſcitato. Quia ſi non eſt eadem materia corporis mortui, & reſurgentis, quamuis reſurgat aliquo modo idem homo, tamen illud corpus quod fuit mortuum, vere non reſurgit, quandoquidem vlterius non informatur anima. Item, quia ſi corpus denominatur reſurgens, ergo oportet, vt illa mutatio, quæ eſt reſurrectio, in illo fiat, tanquam in ſubiecto, alias nullo modo denominari poterit à tali mutatione: ergo neceſſe eſt, vt forma introducatur in illammet materiã, ex qua tale corpus conſtat, quia corpus non eſt ſubiectum illius mutationis niſi ratione materiæ, quæ in ſe recipit formam. Denique propter hanc cauſam in ſcriptura ſacra nõ tantum hominum reſurrectio prædicatur: ſed etiam promittitur ipſorũ corporum, & oſſium, ac membrorum ſuſcitatio, vt ſignificetur non vtcũque homines eſſe ſuſcitandos, ſed perfecte, hoc eſt, per viuificationem eorundem corporum, quoniam videlicet hæc eſt de ratione perfectæ reſurrectionis. Vnde Ioann. 5. ait Chriſtus, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij*, & Luc. 21. *Capillus de capite veſtro non peribit*, 1. ad Corint. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*, & Iob. 19. *In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Vbi Gregor. libr. 14. capite 27. & ſequentibus id late confirmat, & inter alia inquit. *Non rectè reſurrectio dici poteſt, vbi non reſurgit, quod cecidit.* Et eodem modo interpretatur hæc loca Hier. in ep. 61. ad Pãmachiũ contra errores Ioannis Ieroſolymitani, & late Aug. 22. de Ciuit. c. 22. & ſeq. & in Ench. ca. 84. & ſeq. vbi fuſe declarat, quomodo eadem materia ſit futura in corporibus reſurgentium, & optime libr. 2. de conſolatione mortuorum. Vbi id confirmat ex Iſaiæ 26. *Exurgent mortui, & reſurgent, qui in monumentis ſunt*, & Ezech 3.7. *Oſſa arida audite verbum Dei, &c.* Et Fulgentius lib. de fide ad Petrum, capit. 3. vbi dicit in Chriſti aduentu à primi hominis corpore, vſque ad omnium hominum corpora eſſe ſuſcitanda, & ſingula corpora ſingulis ſuis animabus eſ-

Luc 21. 1. Cor. 15. Iob 19. In reſurrectione, eiuſdem omnino corporũ futura reparatio. Hieronym. Auguſtin. Iſaia 26. Ezech 37. Fungent.

A ſe reddenda. Denique Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 28. *Reſurrectionem* (inquit) *dicentes, corporum reſurrectionem intelligimus. Reſurrectio enim nihil aliud eſt, quam ſecunda, eius quod cecidit, ſurrectio.* Ex quo efficitur, *vt illud ipſummet corpus, quod interit, & diſſoluitur, tandem interitus expers, ad vitam rediturum ſit.* Similia multa habet Tertullianus in lib. de reſurrectione carnis. Chryſoſtomus variis homiliis de reſurrectione, in tomo 5. & alij Patres, qui de hoc argumento ſcripſerunt, quorum teſtimonia in ſequentibus attingemus. Itaque quamuis ille modus imperfectæ reſurrectionis à Durando confictus concipi poſsit, & intelligi, vt poſsibilis: tamen vera reſurrectio, prout Scriptura & Eccleſia de ea loquuntur, identitatem requirit nõ ſolum animæ, ſed etiam materiæ. Et præter dicta, addi poteſt ratio ſumpta ab ordine diuinæ iuſtitiæ ex Dion. cap. 7. de Eccleſ. Hierar par. 1. vbi ſic inquit. B *Alij vero animabus aliorum corporum coniugia tribuunt, iniuriis (vt reos) quantum in ſe eſt afficientes corpora, quæ cum ſanctis animabus laborarunt, ſacriſque retributionibus priuantes, quæ ad finem ſanctiſsimi curſus peruenerunt.*

Damaſc. Tertul. Chryſoſtom. Dionyſ.

Fundamento Durandi iam ſatisfactum eſt, prima quoque confirmatio expedita eſt. Ad ſecundam vero de primo caſu, illo fere argumento vtebantur gẽtes ad eludendam reſurrectionem, vt refert Iuſtinus in quæſtionibus Græcorum ad Chriſtianos in fine. Quibus ipſe nihil aliud reſpondet, quam propter has nugas non eſſe reſurrectionem in dubium reuocandam, ſed ſpectandam Dei potentiam. Plura vero de eodem argumento ſcribit Athenagoras libr. de reſurrectione, vbi dicit, etiãſi quis humanis carnibus veſcatur, nunquam illis nutriri, nec eas in ſe C conuertere, ſed vim nutritiuam ſtatim reſilire, & id alimentum abijcere. Sed hoc, & contra experientiam eſt, & contra rationem phyſicam, quia naturalis calor naturaliter operatur. D. Thom. ergo 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 4. ad 3. & 4. ad 4. contra gen. c. 81. reſpondet, ſi eadẽ pars materiæ in duobus hominibus fuerit, illi eſſe tribuendam, qui eam habuit in ſua prima productione, quod ſi contingit in hoc eſſe æquales, illi eſſe tribuendam, qui primus illam habuit. Et hac ſola poſteriori regula videtur Auguſtinus ſupra citatis locis, dicens eam materiam illi animæ eſſe tribuendam, quæ primo illam informauit. Quia veluti primum ius in eam acquiſiuit, & illius facta eſt propria, quæ vero poſtea illam habuit, quaſi mutuatũ illam accepit. Sed in primis non video, quam certa ratione hoc conſtet, aut cur ſola temporis anteceſ- D ſio aliquod maius ius conferat. Præſertim cum fieri poſsit, vt is, qui poſterius illam habuit, diuturniori tempore eam poſſederit: vel certe vt habuerit per generationem, & quaſi primarium ſui corporis fundamentum: alius vero ſolum per nutritionem, vt D. Thomas dixit. In cuius regula illud ſolum difficultatis occurrit, quia ſolum attẽdit rationem phyſicam, non moralem. Videtur autem etiam eſſe habenda meritorum ratio. Dicendum ergo videtur, ſine ſpeciali miraculo (quod fingendum non eſt ſine fundamento) non poſſe euenire, vt duo homines in toto vitæ diſcurſu eãdem omnino materiam habeant. Quia nullus eſt, qui ſolis humanis carni- E bus nutriatur: imo pauci ſunt, qui aliquando eis vtantur in cibum: ac deinde tot ſunt rerum tranſmutationes, vt naturaliter accidere non poſsit, eãdem omnino materiæ partem tam in generatione, quam in nutritione, & augmento à duobus hominibus participari. Quocirca, non fingendo aliud miraculum, ſemper vnicuique reſtituitur ſaltem illa pars materiæ, quæ illius fuit propria, & non alterius hominis. Quod ſi fortaſſe in aliquibus partibus materiæ communicent, & non ſufficiant ad vtrumque corpus integrum formandum: tunc iuxta ordinem diuinæ prouidentiæ, & iuſtitiæ, vel diuidetur illa materia, vel alteri tota dabitur pro ratione meritorum

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Iuſtin. Athenag. D. Thom. Auguſt.

tum vtriuſque: ita, vt quoad fieri poſsit ſeruetur iuſtitia diſtributiua, & homo accipiat præmium, vel pœnam etiam in ea parte corporis, quæ ad bene, vel male operandum magis illi cooperata eſt, alia vero pars materiæ ſupplebitur aliunde. In quo nihil fit contra veritatem reſurrectionis: quia vere reſurgit totum, quod ceciderat: ſupplentur autem defectus, quos in hominibus eſſe contingit. Et idem proportionaliter dicendum eſt, etiamſi fingatur caſus, in quo aliquis homo nullam materiam habeat, quæ nõ fuerit alterius hominis. Quia cum materia humani corporis in toto vitæ diſcurſu multa ſit, etiam ſi pars materiæ vnius corporis alteri tribuatur, nunquam deerit aliqua alia pars materiæ proprij corporis, ex quo poſsit hominis reſurgentis corpus fabricari. Ac denique facile eſt Deo ſua potentia, & prouidentia ita omnia diſponere ac diſtribuere, vt vnuſquiſque vel omnino, vel maiori ex parte ſuum proprium corpus accipiat. Vnde vanum eſt, quod Origenes ſupra interrogabat, an hæc materia ſumenda ſit ex puerili, vel ſenili corpore? nihil enim hoc refert, dummodo identitas materiæ aliquo modo ſeruetur: reliqua vero Deus diſponet vel prout magis expediet ad reddendum ſingulis condignum præmium, pœnamve, vel prout neceſſarium fuerit ad communem omnium hominum reſurrectionem perficiendam.

Puer in exiguo defuncti corpore reſurgere in maiori quomodo poſſit.

Ex quo etiam facilis eſt reſponſio ad aliam partem ſecundæ confirmationis Durandi, ſcilicet quomodo poſsit reſurgere in maiori corpore, verbi gratia, virili, qui in paruo, & infantili mortuus eſt. In quo quidam dicunt, poſſe Deum ex quacunque parte materiæ quantumuis minima fabricare corpus magnæ molis, & quantitatis, nulla facta additione ſubſtantiæ, ſeu materiæ, ſed tantum quantitatis & aliorum accidentium. Sicut formauit corpus Euæ ex coſta Adæ, in qua exigua portio erat materię, & tamen corpus ex illa formatum perfectum, & cõpletæ magnitudinis fuit. Ita ſentit Gregor. Nyſſenus orat. de Reſur. circa medium, & inſinuat Auguſtin. ſermon. 2. de conſolat. mortuorum cap. 3. dicens. *Sed dubitas, quomodo de paruis oſsibus totus poſsit homo reſtitui. Reuera tu ex modica ſcintilla ignis ingentem ſuſcitas flammam. Deus non poterit ex modico cineris fermento totum corpuſculi tui redintegrare conſperſum.* Nec defuerunt Philoſophi, qui crediderint hoc eſſe poſsibile. Quod ſi verum eſſet, facile iuxta hunc dicendi modum omnia dubia ſupra inſinuata ſoluerentur. Mihi tamen huiuſmodi reſponſio probari non poteſt, Quia modus ille vel impoſsibilis eſt, vel eo modo, quo eſt poſsibilis, ad veram reſurrectionem nõ confert. Quod ita explico, nam ex parua materia intelligi poteſt fieri corpus magnæ molis ſuis membris diſtinctum, æque, vel magis denſum, quam ex eadem materia prius eſſet paruum compactum: hoc (inquam) intelligi poteſt, ſi talis materia ſub eadem, vel ſub diuerſis partibus quantitatis in pluribus locis, iuxta partium, ac membrorum multitudinem conſtituatur. Hic tamen modus nec connaturalis eſt, nec veritati reſurrectionis accommodatus. Corpora enim reſurgentium futura ſunt in ſua natura integra, & perfecta, & quantum ad ſubſtantialem compoſitionem pertinet, modo connaturali conſtituta. Si autem non fingitur huiuſmodi replicatio materię in multis partibus, & locis, non poteſt mente concipi, quomodo ex parua materia fiat magnum corpus, non per rarefactionem (hoc enim non eſt ad rem) ſed cum debita denſitate, quæ maior eſt in virili, quam in puerili corpore. Quia naturalis conſtitutio corporis in tanta denſitate neceſſario requirit tantam materiam, ſicut & tantam quantitatem. Imo tanta quãtitas neceſſario poſtulat tantam materiam. Vnde, ſi pars materiæ auferatur, vel pars quantitatis tollenda eſt, vel neceſſe eſt, vt ſine ſubiecto maneat. Quia quantitas veluti adæquate adhæret materiæ, ita vt pars quantitatis parti materiæ reſpondeat, & neque in vna parte materiæ intelligatur eſſe duplex pars quantitatis, neq; vna pars quantitatis in duplici materiæ parte. Ergo, ſicut ex parua quantitate non poteſt fieri magna æque, vel magis denſa, nulla addita quantitate: ita neque ex parua materia poteſt fieri magnum corpus ſubſtantiale, & materiale, nulla facta additione materiæ. Reſpondetur ergo cum D. Thom. in 4. d. 44. quæſt. 1. artic. 2. quæſt. 4. ad 3. vt puer reſurgat in magnitudine perfecta, & in corpore naturali modo conſtituto, neceſſarium eſſe aliquam additionem fieri. Quod non erit contra veritatem, & perfectionem reſurrectionis, quia vere reſurget idem numero, quod cecidit, habebitque totam materiam eandem, quam antea habuit, ſed non illam ſolam, quia non habuerat integram atque perfectam.

Ex his facile etiam intelligi poteſt, an ſit de neceſſitate veræ reſurrectionis, vt tota materia, quæ fuit in mortuo, reſtituatur homini ſuſcitato. Dicendum eſt enim ad veram reſurrectionem ſolum requiri, vt ex priori materia reſtituatur corpus humanum conſtans ex omnibus, quæ ſunt caro, ſanguis, & aliæ partes, & humores, quanquam aliquæ partes non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, ſed ad quandam integritatem, ne corpus ſit mutilum, aut imperfectum, vt latiſsime explicat D. Thom. in 4. diſtin. 44. quæſt. 1. artic. 2. Illa ergo materia, quæ ſufficiens fuerit ad huiuſmodi corpus componendum, reſumetur, & ſatis erit ad veram reſurrectionem. Si qua vero ſuperfuerit, cum illa non ſit neceſſaria corpori humano, nec erit neceſſaria ad veram reſurrectionem: ſi tamen aliquid defuerit, aliunde ſuppleri poterit, vt dictum eſt.

1. Dubium.

Duo tamen ſuperſunt dubia circa ſuperius dicta. Primum eſt, vtrum non ſolum neceſſarium ſit, vt materia totius corporis ſit eadem: ſed etiam, vt materia ſingulorum membrorum reſpectiue ſit eadem, id eſt, vt ex eadem parte materiæ, ex qua prius conſtabat corpus, conſtet poſtea & ſimiliter manus, iecur, pes, &c. Nam D. Tho. in 4. diſ. 44. q. 1. ar. 1. quæſt. 3. indicat hoc eſſe de neceſsitate reſurrectionis, præſertim loquendo de materia, quæ exiſtebat in partibus diuerſarum rationum. Quia facta variatione in huiuſmodi partibus, fit varietas eſſentialis. Et hanc ſententiam ſequuntur ibi aliqui recentiores. At vero D. Auguſt. in Enchirid. cap. 89. & libr. 22. de Ciuit. capit. 10. expreſſe negat hoc eſſe de neceſsitate reſurrectionis. Quam ſententiam ſequutus eſt Anſelmus in elucidario, & ad Epheſ 4. & ex Scholaſticis ſupplementum Gabr. in 4. d. 44 q. 1. artic. 2. concluſione 6. quam dicit eſſe communem doctorum ſentẽtiam. & probari poteſt ratione contraria illi, quam D. Th. inſinuabat. Nam ſi totum corpus conſtat ex tota eadem materia realiter, & ſubſtantialiter erit idem corpus, etiamſi inter partes ſit facta materiæ cõmutatio, quia huiuſmodi varietas non facit ſubſtantialem diuerſitatem, ſed ſitualem tantum, vel accidentalem, ergo ea non obſtante erit ſimpliciter idem homo, qui reſurgit, erit ergo vera reſurrectio. Et cõfirmatur. Nam de partibus homogeneis D. Thomas concedit non eſſe contra veritatem reſurrectionis, quod ſitu tranſmutentur ſecundum materiam, ergo idem erit de partibus heterogeniis. Nam quamuis hæ partes dicantur diuerſarum rationum, hoc ſolum eſt quoad diſpoſitiones, & accidentia (nam in ſubſtantiali compoſitione non differunt) ergo nõ obſtante prædicta tranſmutatione erit ſimpliciter idem homo quoad ſubſtantiam, atque adeo & vera reſurrectio, quæ intrinſece eſt mutatio ſubſtantialis.

D. Thom. Auguſt. Anſelm. Sup. Gab.

Reſponſio. Identitas in materia ſingulorũ membrorum que-

Et hæc poſterior ſententia verior mihi videtur, ſi in rigore loquamur de his, quę neceſſaria sũt ad verã & abſolutam reſurrectionem. Si autem loquamur de maiori perfectione reſurrectionis, & prout illam

futuram

modo ſit de neceſsitate reſurrectionis.

futuram ſperamus, hoc modo probabilius eſt ſeruādam eſſe identitatem materiæ non ſolum in toto: ſed etiam in partibus, quo ad fieri commode poſsit. Hoc enim diuinæ potentiæ facile eſt, habetque maiorem quandam congruitatem, & pertinere interdum poteſt ad perfectam remunerationem, & vindictam, vt nimirum in eadem parte, quæ fuit organum virtutis, aut vitij, præmium, vel pœna recipiatur. Sicut enim Sancti probant reſurrectionem, quia æquum eſt, vt corpus, quod fuit inſtrumentum animæ ad opera iuſtitiæ, ſit particeps beatitudinis eius: ita probari poteſt, congruum eſſe, vt pars, nimirum oculus, per quem Sanctus lacrymas compunctionis effudit, reſurgat etiam oculus, per quem Sanctus Chriſti viſione fruatur. Iuxta illud quod Iob. 19. *Quem oculi mei conſpecturi ſunt*, & ſic de cæteris. Quæ ratio & congruentia maior eſt inter partes heterogeneas, quæ ſunt inſtrumenta operationis, earumque ordo, & ſitus intentus à natura eſt, quæque alio modo formaliter diſtinguuntur: quam in partibus homogeneis, quæ omnino ſunt eiuſdem rationis, & earum ſitus, & ordo quodam modo accidentarius eſt, & ita D. Thomas ſupra interpretatur ſuam, & Auguſtini ſententiam.

2. Dubium.

Vnio animæ & corporis eadem in ſpecie cum priori neceſſaria ad reſurrectionem.

Alterum dubium eſt, an de neceſsitate reſurrectionis ſit eadem vnio animæ, & corporis, quæ antea erat. Vbi non eſt ſermo de vnitate ſpecifica. Nam hæc ſine dubio eſt neceſſaria, quia in reſurrectione neceſſe eſt, vt anima informet corpus modo, & cauſalitate formali connaturali ipſi animæ, & è contrario, vt materia ſuſcipiat animam, componatque hominem concurrendo etiam modo connaturali in genere cauſæ materialis. Hæc ergo cauſalitas neceſſario eſt futura eiuſdem rationis, & ſpeciei, ergo & vnio, quæ eſt ipſamet cauſalitas, ſeu quaſi via in ſuo genere ad effectum iſtarum cauſarum componendum. Quin potius fortaſſe non eſt poſsibilis vnio inter materiam, & animam alterius ſpeciei: ſi tamen talis ſit vnio, vt ex ea homo reſultet. Nam ſicut homo eſt vnius ſpeciei: ita & vnio, & informatio, per quam componitur, eſt vnius tantum rationis. De vnitate vero numerica poteſt eſſe nonnulla ratio dubitandi. Hinc enim videtur non ſolum non eſſe neceſſarium: verum nec poſsibile, vt idem modus vnionis reſtituatur. Quia non habet entitatem propriam, ſed ſolum eſt modificatio entitatis, & non habet vnitatem numericam ab ipſa entitate, quam modificat, cum in eadem entitate poſsint modi numero differentes ſucceſsiue fieri: ergo indiuiduatur hic modus ex eo, quod hic, & nunc fit in tali re, ergo hoc ipſo, quod fit diuerſo tempore, & diuerſa actione, quam prior modus, neceſſario erit numero diuerſus. Et cōfirmatur, nam propter hanc ſolam cauſam res ſucceſsiuæ, quę ſemel tranſeunt, non poſſunt eædem numero reſtitui, quia ſunt modi quidam, qui per ſeſe indiuiduantur ex eo, quod hic & nunc fiant. Quocirca ſi ille modus vnionis idem numero reſtitui poteſt etiam eadem numero ſeſsio poterit reſtitui: ergo & eadem circulatio, & quælibet alia res ſucceſsiua: Hoc autem abſurdum eſt: alias ſequeretur etiam ex natura rei ſemper redire eundem numero modum, quandocunque in eadem re, & in ordine ad idem, iterum, atque iterum redit. Vt verbi gratia, ſi poſtquam ſurrexi, iterum ſedeo in eodem loco, & cum eodem omnino ſitu, eadem omnino numero ſeſsio fiet, quæ ante præceſſerat: & idem eſt de figura, motu, & ſimilibus. Quia in his nulla eſt ratio diſtinctionis, niſi temporis diuerſitas, ergo vel hæc nunquam ſatis eſt ad numericam diuerſitatem, & ita redibit ſemper idem numero, vel ſi aliquando ſufficit, ſemper illam efficiet, etiam in ordine ad diuinam potentiam. In contrarium autem eſt: quia de eſſentia hominis non tantum ſunt materia, & anima, ſed etiam vnio earum inter ſe, ergo de ratione huius hominis, non tantum eſt hæc materia, & hæc anima,

A ſed hæc etiam vnio: ergo vt verum ſit reparari hunc hominem abſolute, neceſſarium eſt etiā hanc vnionem materiæ, & formæ reſtitui. Reſpondent aliqui, illam vnionem eſſe accidens, & ideo nōn eſſe de neceſsitate eiuſdem hominis. Ita Viguerius in inſtitutionibus c. 21. §. 2. verſiculo 4. Sed hoc eſt falſum, nam illa vnio non eſt accidens, ſed modus ſubſtantialis, cum ad compoſitionem ſubſtantiæ intrinſece pertineat.

Viguer.

D. Thom.

Vnio materiæ eadem numero priore non de neceſsitate reſurrectionis.

In hac re dicendum videtur: non eſſe ſimpliciter ad veram reſurrectionem neceſſarium, vt idem modus vnionis materiæ, & formæ reſtituatur. Ita docet D. Thom. in 4. diſtinct. 44. q. 1. artic. 2. ad 2. Quia principia, quæ ſimpliciter conſtituunt hunc hominem, ſunt materia, & forma: vnio autem eſt conditio, & quaſi via, & cauſalitas in genere cauſæ materialis, & formalis ad hunc effectum conſtituendum, & ideo effectus, ſeu homo erit ſimpliciter idem numero, ſi ex eiſdem principiis conſtet, etiamſi vnio ſit numero diuerſa. Sicut ſi Chriſtus nunc humanitatem dimitteret, & iterum illam aſſumeret per aliam vnionem numero diſtinctam, nihilominus perſona compoſita eadem numero eſſet, quæ antea erat. Addo vero non eſſe impoſsibile Deo eandem vnionem numero reparare. Potuiſſet enim ille hanc vnionem numero nunc facere, ſi antea non fuiſſet: quod autem prius fuerit: cum iam non ſit, non abſtulit Deo potentiam ad illam faciendam. Item Deus potuiſſet conſeruare illam vnionem, vſque ad hoc tempus, ergo eadem ratione poterit in priori, & poſteriori tempore illam efficere, non cōſeruando eam in tempore medio: nulla eſt enim maior repugnantia, cum conſeruare ſit reuera efficere. Tandem Deus nō pendet in ſua actione à circumſtantiis, nec determinatur ab illis ad agendum hoc potius quam illud: ſed à ſua voluntate. Et hæ rationes (vt verum fatear) procedunt de omnibus rebus, & modis præſertim permanentibus (vt nunc abſtraham à diſputatione de ſucceſsiuis.) Neque inde tamen fit, naturaliter ſemper eundem numero modum redire, quandocunque redit omnino ſimilis in ſpecie. Hi enim modi, ſicut & res aliæ permanentes, non diſtinguuntur numero ex circumſtantiis extrinſecis, quia hic, & nunc fiunt: (ſunt enim hæc valde extrinſeca) ſed diſtinguuntur ſeipſis. Nam eo modo, quo habent eſſe, per illud diſtinguuntur, ſicut & conſtituuntur. Tamen quamuis res hæ non diſtinguantur numero per illas circumſtantias: ſed agentia naturalia determinantur ad agendum hoc indiuiduum potius, quam illud à ſubiecto, & circumſtantiis, & idcirco ſucceſſu temporis efficiunt formas, & modos numero diuerſos in ſubiecto. At Deus non pendet, nec determinatur à ſubiecto, & circumſtantiis, ideoque poteſt & efficere vnionem numero diuerſam, & eandem reparare pro ſua voluntate. Ex quo tandem probabilius exiſtimo de facto reparari in reſurrectione eandem numero vnionem, quę antea fuerat inter materiam & formam. Quia licet hoc non ſit ſimpliciter neceſſarium ad vnitatem eiuſdem hominis: tamen aliquid confert ad perfectiorem vnitatem. Cum ergo tam facile poſſit Deus eandem numero reſtituere, ſicut nouam efficere, veriſimilius eſt eandem reſtituere.

Reproductio earundem numero rerū permanentium poſsibilis Deo.

Vnio inter materiam, & formam eadem cum priori recuperatur in reſurrectione.

SECTIO III.

Vtrum ad reſurrectionem eadem requirantur accidentia, idemque ſexus.

Circa priorem partem loqui poſſumus (ſicut in aliis diximus) vel de identitate ſpecifica, vel de numerica. Et videtur ſane neutram vnitatē requiri. Quia cum reſurrectio dicat mutationem ſubſtātialem (vt diximus) ſi reſtituatur eadem numero ſubſtantia, erit vera reſurrectio, etiamſi nulla accidentia

dentia reſtituantur, neque eadem, neq; ſimilia. Et ita A videtur de reſurrectione ſenſiſſe Eutyches, qui dixit reſurrectura quidem corpora, non tamen palpabilia: ſed aere ſubtiliora. Qui error ſolet etiam tribui Origeni, qui videtur negaſſe, futura eſſe corpora organica, ſed rotunda, vt videre licet in Prateolo verb. Origeniſtæ, & ver. Eutychiani, Caſtr. verb. reſurrectio, hæreſ. 2. & 13. & videri etiam poteſt Sixtus Senen. libr. 5. Bibli. annot. 143. qui eum vindicat ab hac nota. Dicẽdum itaq; in primis, neceſſaria eſſe aliqua accidentia ſaltem ſimilia in ſpecie. Quod exiſtimo certum, quia de fide certum eſt ad veritatem reſurrectionis pertinere, vt reſurgat corpus heterogeneũ habens oſſa, carnem & neruos, & cæteras partes apte diſpoſitas, vt per animam rationalem viuificentur: B ſed hæc diſpoſitio fieri nequit ſine aliquibus accidentibus, ac temperamento connaturali corpori humano, hæc ergo accidentia neceſſaria ſunt, ſaltem ſpecie ſimilia. Conſequentia cum minori euidens eſt. Maior vero conſtat ex ſcripturis ſupra citatis, in quibus oſsium, & carnis reſurrectio promittitur. Vnde Chriſtus aiebat. *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Hoc ergo exemplo capitis noſtri* (vt inquit Concil. Toletanum 11. in confeſsione fidei) *confitemur veram fieri reſurrectionem carnis omnium mortuorum, neque in aerea, vel qualibet alia carne (vt quidam delirant) reſurrecturos non credimus: ſed in iſta, qua viuimus, mouemur, & ſumus.* Ex quo teſtimonio euidenter colligitur, ad veritatem C reſurrectionis non tantum requiri eandem materiam primam. Hanc enim fortaſſe non negaſſent, ſaltem ſecundum idẽtitatem ſpecificam, Eutyches, Origenes, & alij, qui dicebant corpora reſurgentium futura aerea, vel rotunda. Nam hæc corpora eiuſdem materiæ eſſent cum terreſtri: differrent autem in temperamento, & diſpoſitione. Ergo illi fuerunt hæretici non negando identitatem materiæ: ſed veritatem temperamenti corporis humani, & partium eius, quod temperamẽtum in accidentibus conſiſtit. Ratio vero eſt, quia licet reſurrectio eſſentialiter ſit mutatio ſubſtantialis: tamen ſubſtantia, quæ per illam fit, non poteſt naturaliter conſiſtere abſque huiuſmodi accidentibus, & ideo quamuis hæc accidentia per ſe primo non requirantur, tanquam de eſſentia ipſius reſurrectionis, vel primarij D termini eius: requiruntur tamen per ſe ſecundo, vt diſpoſitiones, & proprietates neceſſariæ ad eã vnionem, quæ per reſurrectionem fit, vel eam conſequentes. Vnde intelligitur non ſolum eſſe neceſſaria hæc accidentia ſimilia in ſpecie: ſed etiam in illo gradu, & temperamento, quod poſsit eſſe connaturale corpori humano tum in ſpecie, tum in indiuiduo. Quia ratio facta æque de his omnibus procedit: de aliis autem accidentibus non eſt eadem ratio. Et propter hanc cauſam non dixi eſſe neceſſaria omnia accidentia, ſed aliqua. Nam ſi qua erant in homine prius viuente aduentitia, nihil ad perfectionem cõducentia, neque ad naturalem rei ſtatum, hæc non eſt neceſſe redire, quia neq; pertinent ad identitatem E ſimpliciter hominis, neque ex illa ſequuntur. Et ſimiliter fieri poteſt, ſalua veritate reſurrectionis, vt homo reſurgens habeat multa accidentia, quæ prius non habuerat nec in indiuiduo, nec in ſpecie. Quia hoc non repugnat cum vera eiuſdem hominis vnitate, neque eſt contra naturalem perfectionem eius, ſed ſpectare poteſt ad altiorem eius perfectionem, & ſtatum. Et hoc modo ſalua veritate reſurrectionis poteſt, *corpus animale reſurgere ſpirituale, & quod erat mortale, reſurgere immortale*, vt Apoſtolus dixit, 1. ad Cor. 15. & in ſequentibus latius declarabimus.

Orig. Prateol. Caſtr. Six. Senen.

Identitas accidentium ſpecifica ad reſurrectionem neceſſaria.

Luc. 24. Concil. Tol.

1. Cor. 15.

Secundo de vnitate numerica dicendum eſt, quędam eſſe accidentia, quæ poſt mortem hominis, & diſſolutionem compoſiti ſemper manent in altera ex partibus ſeparatis, vt intellectus, & voluntas in anima, & quantitas in materia prima, iuxta probabiliorem ſententiam, & ad hoc etiam propoſitum docuit D. Thomas in 4. diſtinctione 44. quæſtione 1. articulo 1. quæſtione 1. ad 3. Et hæc accidentia neceſſe eſt, vt eadem numero redeant. Quia neceſſario conſequuntur eadem principia ſubſtantialia, quorum vnio per reſurrectionem fit. Alia vero accidentia, quæ per ſe pendent à toto compoſito, & illo diſſoluto, vel ſtatim pereunt, vt ſenſus, vel paulatim corrumpuntur, vt calor, & aliæ qualitates, & de his ſi in rigore loquamur, dicendum eſt, non eſſe ſimpliciter neceſſaria ad veram reſurrectionem. Ita Diuus Thomas loco citato ad 4. Et patet, quia quanuis illa varientur, poteſt eadem ſubſtantia conſiſtere modo connaturali. Declaratur exemplo, nam quando Chriſtus verbi gratia, illuminauit cæcum, non eſt neceſſe, vt eundem omnino numero viſum, illi reſtituerit, quem antea habuerat, aut quem habiturus eſſet, ſi principio generationis non impediretur. Quæ enim huius rei neceſsitas? Sicut enim ignis quocunque calore, etiamſi numero diſtinctus ſit, erit contentus, & connaturali modo exiſtet: ita ſi homo recipiat viſum ſuæ naturæ accommodatum, ſatis illi erit, tametſi idem numero non ſit: idem ergo dici poterit in reſurrectione. Et de facto ita eſſe futurum ſentiunt D. Thomas, Scotus, & Durandus, Sotus, & alij, in 4. diſtinctione 44. & idem Diuus Thomas 4. contra Gent. capit. 81. ad 2. obiectionem. Sed licet hoc probabile ſit, veriſimilius tamen eſt, in reſurrectione hominum, quæ erit perfectiſsima, reſtitutum iri eadem numero accidentia, præſertim illa, quæ ſunt aliquo modo intrinſeca naturæ, vt facultates ſenſuũ, & ſimiles. Quod indicatur verbis illis Iob. *Quem oculi mei conſpecturi ſunt.* Et congruentia adiungi poteſt. Quia hoc eſt Deo æque facile, & pertinet ad quandam rationem iuſtitiæ, vt ijdem ſenſus, qui fuerunt organa merendi, ſint etiam præmij participes. Et hanc opinionem elegit Palacius, in quarta diſtinctione 43. diſputatione ſecunda, in fine.

Reſtitutio eorundem numero accidentium

cum prioribus num ſit ad reſurrectionem neceſſaria. D. Thom.

D. Thom. Scotus. Durand. Sotus.

Iob 19.

Ex his oritur ratio dubitandi circa poſteriorem partem quæſtionis de identitate ſexus, eiuſque reſolutione. Sexus enim non pertinet ad ſubſtantialem identitatem eiuſdem compoſiti. Nam ſi conſtet ex eadem materia, & anima, erit idem compoſitum, quamuis ſexus varietur. Neq; etiam pertinet ad ea, quæ intrinſece conſequuntur ſubſtantialem hominis compoſitionem: ſed videtur eſſe quoddam accidens valde extrinſecum conſiſtens tantum in figura quadam, & ſitu aliquarum partium corporis humani, ergo licet varietur, vel omnino tollatur, non tolletur veritas reſurrectionis. Et confirmatur, nam ita fiet in hominum reſurrectione, quę tamen perfectiſſima erit. Aſſumptum patet ex Baſil. Pſal. 114. & Hier. ad Epheſ. vbi ſic inquit. *Foueamus, & viri vxores, & animæ noſtra corpora: vt & vxores in viros, & corpora redigantur in animas, & nequaquam ſit ſexuum vlla diuerſitas. Sed quomodo apud Angelos non eſt vir, & mulier, ita & nos qui ſimiles Angelis futuri ſumus, iam eſſe incipiamus, quod nobis in cæleſtibus repromiſſum eſt.* Similia habet Athanaſ. ſerm. 3. contra Arrian. non longe à fine.

Palac.

Baſil. Hieron.

Athanaſ.

Dicendum vero eſt in primis, in futura generali reſurrectione hominum ſeruandum eſſe ſexuum diuerſitatem ita vt in eo vnuſquiſque reſurgat, in quo conceptus fuit. Hoc certum eſt, vt conſtat ex doctrina omnium Scholaſticorum in 4. diſpu. 44. neq; aliquis Catholicus id vertit in dubium, ſed ſolum illi hæretici, qui humanum corpus organicum negarunt futurum eſſe in hominibus reſurgentibus. Sancti vero Patres ſicut credunt illa corpora futura eſſe ſuis organis diſtincta, & compoſita, ita diſtinctionem ſexuum in eis futuram agnoſcunt. Vt diſerte tradunt Tert. libr. de reſurrectione carnis c. 60. & ſequentibus, Hier. epiſt. 61. ſupra citata ad Pammach. de erroribus Ioannis Ieroſolymitani, & in Epiſtola 27. ad Euſtoch. non longe à fine, & Auguſtinus 22. de Ciuit.

In generali reſurrectione futura ſexuum diſtinctio.

Tertul. Hieronym. Auguſt.

Ciuit. c. 17. vbi refert, quoſdam dixiſſe reſurrecturos omnes in ſexu virili (quem errorem aliqui tribuunt Armenis) propterea quod Paulus ad Epheſ. 4. dixit. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Quorum ſententiam ipſe reijcit. Primo, quia diſtinctio ſexuum non ad vitiũ, ſed ad naturam pertinet. Et quamuis ad veterem vſum futura non ſit, poteſt tamen deſeruire ad decorem, & vt laudetur Dei ſapientia, atque clementia, qui & quod non erat fecit, & liberauit à corruptione, quod fecit. Secundo, quia Chriſtus interrogatus à Saducæis, cuius in reſurrectione futura eſſet vxor illa, quæ ſeptem viros habuerat, non reſpondit in eo ſtatu non eſſe futuros viros, & fœminas, ſed non futuras nuptias; ſupponens potius futuras tunc fœminas, non tamen ad vſum nuptiarum. Quod argumentum eodem modo ponderauit Beda Lucæ 20. vbi eandem ſententiam docet. Indicauit etiam Chryſoſt. homil. 71. in Matth. & clarius Euthym. ſuo cap. 53. dicens. *Neque viri matrimonium contrahent, neque mulieres nuptui tradentur.* Et notat, Lucam addidiſſe, *Neque amplius mori poterunt. Quia nuptiæ propter mortem factæ ſunt, & loco mortuorum alij generantur, vbi autem non eſt mors, iam neque nuptiæ ſunt.* Quæ verba optime confirmant, quod intendimus: caute tamen legenda ſunt. Quia nuptiæ etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſent, vnde non tantum propter mortem introductæ, ſed propter multiplicandos homines, donec impleretur numerus electorum. Ex quo poteſt eadem proportione ratio confici. Quia poſt generalem reſurrectionem iam erit numerus electorum impletus: non ergo erunt nuptiæ neceſſariæ. Manebit tamen ſexuum diſtinctio propter alias cauſas. Tertiam rationem addit D. Thom. in 4. diſtinct. 44. qu. 1. art. 3. quæſtiunc. 3. Quia ad perfectam reſurrectionem oportet, vt redeat idem numero homo ſecundum omnes conditiones, quas poſtulat talis natura non ſolum ſpecifica, ſed etiam indiuidualis. Sed hanc ſexuum diuerſitatem poſtulat in primis ipſa natura ſpecifica, cuius diuerſi gradus implentur per huiuſmodi varietatem. Deinde talis indiuidua natura, ſicut poſtulat certum temperamentum, & diſpoſitionem, ita & ſexum determinatum, ergo. Vltimam rationem adiungere poſſumus, quia vel omnes homines reſurgent vnius ſexus, vel nullius. Hoc poſterius dici nullo modo poteſt, ſi pro conſtanti ſupponamus illa corpora futura eſſe organica, & vere humana, ac integra, & non monſtroſa, nec mutila. Nam ſi propter fictam quandam honeſtatis ſpeciem, quis exiſtimet priuanda eſſe corpora glorioſa ſua integritate, & naturali compoſitione: eadem ratione dici poſſet, non habitura multa alia membra quæ turpitudinem pre ſe ferunt, aut pudorem. Si autem primum dicatur, inquiro, cur vnus ſexus retinendus ſit, & reijciendus alius? Nunquid propter vitandam concupiſcentiam, & pudorem? Sed hoc nullius momenti eſt, quia in ſtatu innocentiæ nullus erat pudor, neque concupiſcentia inordinata, propter ſummam animæ rectitudinem, & naturæ integritatem: ergo multo minus eſt, quod in reſurrectione timeatur. Dices hoc ſolum procedere in Sanctis, non vero in damnatis. Reſpondetur, primum nullum eſſe incommodum, quod illi pudore afficiantur. Deinde illi etiam non patientur concupiſcentiæ motus, nam ſuo modo habebunt corpora, quæ ab intrinſeco alterari non poſſint, ſed ſolum ab igne, & aliis agentibus externis, quæ fuerint inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ. Adde eos tanta triſtitia, ac dolore afficiendos eſſe, vt nullus eis futurus ſit voluptatis & concupiſcentiæ locus. Vel fortaſſe reijcietur ſexus fœmineus, quia imperfectus: vt enim Ariſtoteles dixit, fœminæ ſunt ex quodam defectu naturæ. Sed neque hoc dici poteſt, tum quia ad perfectionẽ vniuerſalis naturæ pertinet ipſa varietas rerum, etiam in perfectione ſint inæquales. Tunc etiam, quia licet ſexus virilis ex ſuo genere perfectio ſit: tamen etiam ſexus fœmineus eſt per ſe intentus à natura. Vnde non dicitur eſſe ex defectu naturæ, quia ſit monſtroſus, aut per accidens: ſed quia in eo generatio naturalis eſt minus perfecta, ergo ſeruabitur eadem diuerſitas in perfectiſsimo ſtatu naturæ. Quod ergo Paulus dixit, omnes reſurrecturos *in virum perfectum*, non propter ſexum, ſed propter perfectionem ætatis, & iudicij dictum eſt, vt Ambroſius ibi exponit. Vnde nomine viri, fœminæ etiam comprehenduntur, ſicut illo Pſalmo. *Beatus vir, qui timet Dominum*, vt Hieronymus, & Aug. expoſuerunt. Patres vero citati ſolum ſentiunt, non eſſe futuram ſexuum diuerſitatem, quoad vſum, ſecus quoad ſubſtantiam.

Epheſ. 4. — *Luc. 20.* — *Beda* — *Chryſoſt.* — *Euthym.* — *D. Thom.*

Ex quo vlterius inferre poſſumus, quamuis non ſit ſimpliciter neceſſarium ad veram reſurrectionem ſubſtantialem, vt ſeruetur idem ſexus in eo, qui reſurgit: pertinere tamen maxime ad perfectionem reſurrectionis. Priorem partem probat ratio dubitandi in principio facta, & quia ſine dubio poſſet Deus eundem hominem tranſmutare ab vno ſexu in alium, ſeruata identitate numerica ſubſtantiali, ergo poſſet etiam ſuſcitare eũdem numero hominem in alio ſexu, ergo tunc eſſet vera reſurrectio. Poſteriorem vero partem probant omnia, quæ eduximus de futura reſurrectione. Nam ex illis conſtat, hoc pertinere ad maiorem quandam identitatem eius, qui reſurgit, & ad ſtatum quaſi connaturalem, qui in reſurgente requiritur. Quia licet reſurrectio in modo ſit ſupernaturalis: tamen terminus eius res naturalis eſt (præciſe loquendo de ſubſtantiali reſurrectione) & ideo, vt perfecta ſit, connaturalem in ſuo termino requirit ſtatum.

SECTIO IV.

Vtrum reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.

HAc in re nulla eſt difficultas, quod attinet ad ſubſtãtialem ipſam mutationem. Non enim eſt dubium, quin poſsit fieri in inſtanti, & quod hic modus ſit maxime proprius, & accommodatus tali mutationi. Nam ſi generatio ſubſtantialis fit in inſtanti, multo magis reſurrectio. Item primi hominis productio facta eſt in inſtanti, ergo & reſurrectio de ſe eſt mutatio inſtantanea: eſt enim eadem ratio. Nã in vtraque actione facta eſt vnio totius animæ cum corpore, per diuinam virtutem. Dico autem hunc modum eſſe poſsibilem, & magis accommodatum ex natura rei tali mutationi. Quia ſi Deus vellet vnire animam corpori ſucceſsiue, non dubito quin de potentia abſoluta id facere poſſet. Nam licet anima indiuiſibilis ſit, & tota ſimul neceſſario vniri debeat cui vnitur, tamen hoc ipſo quod ex parte corporis eſt extenſio, & diuiſibilitas, poteſt ratione illius ſucceſsiue fieri vnio, altero ex duobus modis. Primo, vt vnio in primo aliquo inſtanti fiat in aliqua certa, ac determinata parte corporis, & deinde ſucceſsiue extendatur ad reliquas. Secundo vt in nullo primo inſtanti intrinſeco fiat vnio animæ, cum determinata parte corporis: ſed ſucceſsiue, & in tempore fiat. Neuter enim modus inuoluit contradictionem, tamen poſterior eſt aperte præter naturam rerum ſubſtantialium, præſertim viuentium: prior vero modus nec eſt conſentaneus diuinæ virtuti, quæ quantum in ſe eſt, perfecte & efficaciter efficit actiones ſuas, quando ex parte illarum non eſt repugnantia: nec etiam eſt conſentaneus ipſi actioni & termino eius: eſt enim ſubſtantialis, &, vt ſit perfectus, poſtulat certam quantitatem, in qua totus redeat.

Mutatio ſubſtantialis in reſurrectione in inſtanti fit.

Itaque de ſubſtantiali mutatione non eſt difficultas: de mutatione vero accidentali, quam neceſſe eſt ſubſtantiali coniungi, vt fabricetur, & ſuis organis cor-

nis corpus diſponatur, vt ad animam recipiendam aptum ſit, dubitari poteſt. Nam Augu. Epiſt. 49. q. 1. ſignificat totum hoc futurum eſſe in inſtanti: imo (quod difficilius eſt) etiamſi materia, ex qua componẽdum eſt corpus, variis in locis diſperſa ſit, eadem celeritate fore corpus fabricandum, ac ſi tota eſſet ſimul. Et ita exponit verba illa 1. ad Cor. 15. *In momento, in ictu oculi, &c.* Quæ verba tractans etiam Hieronymus epiſt. 152. ad Minerium. *Non* (inquit) *ſaltem in breui ſpatio, ſed in atomo, & in puncto temporis, atque momento.* Et idem ſentiunt Theod. Oecumenius, Anſelmus, & alij 1. ad Cor. 15. & 1. ad Theſſal. 4. & Gregor. Nyſſen. oratione 3. de reſurrect. In contrarium vero eſt, quia hæc mutatio accidentalis videtur intrinſecè petere ſucceſsionem.

1. Cor. 15. Hieronym.

Theodor. Oecumen. Anſelm. Greg. Nyſ.

Quocirca in hac mutatione accidẽtali diſtinguere oportet. Nam quædam fit ſolo motu locali, quæ valde remote concurrit, vt eſt congregatio materiæ, ſeu cinerum in locum reſurrectioni aptum: & hæc ſucceſsiuè fieri poſtulat, & ita fiet, quamuis breuiſsimo tempore. Quia vel aliter fieri non poteſt, vel (ſi quo modo poteſt) non oportet multiplicare miracula ſine neceſsitate, præſertim cum Paulus qui dixit, *In momento*, dixit, *In ictu oculi*, quod breuiſsimam temporis moram ſignificat. Alia mutatio fit ſola alteratione, vt eſt intenſio, vel temperamentum qualitatum: & hæc (ſi per ſe tantum conſideretur) non eſt dubium, quin poſsit fieri in inſtanti, quanquam ratio reſurrectionis ex ſe conſiderata, hoc non requirat. Quia licet ponamus hanc mutationem ſucceſsiue fieri, in termino eius fieret in inſtanti reſurrectio. Neque hoc etiam pugnaret cum ſententia Apoſtoli, quia poſſet illud tempus eſſe breuiſsimum. Nihilominus tamen, ſi conſideremus virtutem Dei infinitam, probabile eſt, de facto non futuram ſucceſsionem in hac mutatione præciſe conſiderata. Quia qualitates, quæ per hanc mutationẽ fiunt, non requirunt per ſe ſucceſsionem in ſua productione: ſed ſolum ratione reſiſtentiæ, quam agens nõ poteſt ſubito ſuperare, reſpectu autem infinitæ potentiæ Dei nulla eſt reſiſtentia in contrariis qualitatibus, & ideo in hac mutatione præciſe conſiderata, nulla eſt ſucceſsio neceſſaria.

Alia vero eſt mutatio, quæ licet alteratio ſit, habet tamen quandam mutationem localem coniunctam, vt eſt rareſactio, & condenſatio. Et de hac mihi non eſt dubium, quin natura ſua, & ſecluſis aliis miraculis petat ſucceſsiue fieri. Quia non fit ſine aliqua mutatione loci, tum ipſius corporis, quod condenſatur, & rareſit: tum corporis ambientis, quod vel alteri corpori cedit, quando rareſit, & maiorem locum occupat; vel ad replendum vacuum accedit, quando aliud per condenſationem ad minorem locum contrahitur. Ex quo fit, vt ratio reſurrectionis per ſe non requirat, vt hæc mutatio in inſtanti fiat. Quia reſurrectio nõ poſtulat plura miracula, quam ſint neceſſaria, vt idem, quod ceciderat, reſurgat. At vero hoc miraculum non eſt neceſſarium, quia licet organizatio ratione condenſationis, & rareſactionis breui tempore fiat, nihilominus in termino eius reſurget in inſtanti idem homo.

An vero de facto mutatio hæc futura ſit in inſtanti, necne, inter Scholaſticos controuerſum eſt. Aliqui enim affirmant, vt Scot. in 4. diſ. 43. q. 5. Durand. q. 4. Palud. q. 4. Sotus q. 2. artic. 3. Qui tamen inter ſe diſsident in explicãdo, quomodo poſsit localis mutatio in inſtanti fieri. Durandus enim exiſtimat id eſſe impoſsibile, & ideo conatur inquirere modum, quomodo id fiat ſine loci mutatione. Sed id non aſſequitur, quia reuera non poteſt, vt Sotus ſatis oſtẽdit. Neq; etiam quod Paladanus dicit, ſatisfacit, ſcilicet hanc mutationem fieri, vt comitantem generationem, vel corruptionem, & ideo poſſe fieri in inſtantia, vt ipſe latius declarat. Non (inquam) ſatisfacit. Quia ſi quod generatur eſt denſius, vel rarius, quam erat illud, ex quo genitum eſt, ſemper manet eadem difficultas; quomodo in inſtanti generari poſsit ſine præuia diſpoſitione, quandoquidem neceſſe eſt, vt maiorem vel minorem locum occupet. Scotus ergo admittit motum localem diuina virtute fieri in inſtanti: & in re idem dicit Sotus, corrigit tamen modum loquendi, vt ſcilicet, non ſit motus, ſed mutatio. Alij vero Theologi negant, hanc mutationem fieri in inſtanti, ſed tempore breuiſsimo. Ita ſentit Viguerius in Inſtit. cap. 21. §. 2. verſ. 3. qui tamen falſo nititur fundamento. Exiſtimat enim hanc organizationem miniſterio Angelorum eſſe faciendam, quod eſt ſine fundamento dictum, & cõtra cæteros Theologos, qui ſolam congregationem cinerum, quæ per motum localem fit, Angelis concedũt. Sed de hac re poſtea.

Scotus. Durand. Palud. Sotus.

Viguer.

In præſenti ergo dubitatione verũ exiſtimo, poſſe Deum hanc organizationem facere in inſtanti, vt in ſimili quæſtione dixi ſupra tractando de Chriſti conceptione, vbi explicui modum, quo intelligi poteſt mutatio loci in inſtanti, quæ ibi intercedit. Eſt enim eadem omnino ratio in præſentia, quare non eſt, quod plura hac de re addamus. An vero Deus ſit vſus hac poteſtate, & facturus hoc miraculum in generali reſurrectione hominum, incertum eſt. Nam Scripturæ, quæ de hoc loquuntur, interdum indicãt ſucceſsionem, vt Ezech. 37. interdum ſubitam mutationem, quæ breuiſsimum tempus admittit. Ita etiam loquuntur Patres ſupra citati, & expoſitores omnes. Nec videtur vlla ſufficiẽs neceſsitas ad multiplicãda miracula. Et ita probabilem hanc partem exiſtimo: tamen etiam contraria poteſt facilimè defendi. Nam cum in eo opere Deus immediate operetur ſua infinita virtute, ad illius decorem, & manifeſtationem pertinet, vt ſine vlla mora operetur. Itẽ quia alias oporteret ibi fieri aliquas trãſmutationes ſubſtantiales medias, quod non videtur expediens. Eſt ergo probabile, hanc mutationem in inſtanti fieri. Illud tamen eſt certum, ſiue fiat in inſtanti, ſiue in tempore: tamen in quodam inſtanti terminari, & compleri, in quo ſimul fit vnio animæ cum corpore. Vnde valde errant, qui cum admittant organizationem fieri in inſtanti, dicunt nihilominus duratione antecedere vnionem animæ ad corpus. Sunt. n. hæc pugnantia. Quia vel illa organizatio pertingit vſque ad vltimam diſpoſitionem, & ita in eodem inſtanti inducetur forma, vel non pertingit, & ita non tota organizatio fit in inſtanti, cum aliquid ſit illi addendum in alio tempore, vel inſtanti.

Organizatio in reſurrectione, an debeat in inſtanti fieri.

Ezech 37.

SECTIO V.

Vtrum reſurrectio ſit ſupernaturalis mutatio, à phyſica generatione eſſentialiter diſtincta.

RAtio dubitandi eſſe poteſt. Quia ſi ſubſtantialem mutationem conſideremus, nihil in ea videtur diuerſum ab ea naturali actione, qua in hominis generatione anima corpori vnitur. Nam in primis terminus integer eſt idem: & ſimiliter terminus formalis, quia tam anima, quam vnio animæ ad corpus eſt eadem, ſeu eiuſdem ſpeciei, & naturalis omnino. Rurſus vtraque actio fit in inſtanti, & vtraque, quatenus eſt vnio ad materiam, pendet ab illa, vtriuſque quoque principium immediatum eſt Deus. Nam licet in generatione naturali agens proximum attingat diſpoſitiones vltimas: nõ tamen attingit immediatè vnionem, quæ eſt modus ipſius animæ, & ſpiritualis, ſicut illa: ergo nihil eſt, in quo poſsit vna mutatio ab alia eſſentialiter differre. Confirmatur, & explicatur hæc ratio. Nam poſtquam Deus aliquẽ ſuſcitauit, eadem actione continuata, ac durante cõſeruat illam vnionem animę, & corporis, quia illam fecit in primo inſtanti reſurrectionis (nulla enim alia actio eſt neceſſaria, neque oportet ſine cauſa il-

las multiplicare,) ſed illa actio, qua conſeruat vnionem, eſt eiuſdem rationis, cum ea qua conſeruat quemlibet alium hominem, & vnionem eius animæ ad corpus in generatione factam, quia homo ſuſcitatus (cæteris paribus) tam naturali modo exiſtit, & conſeruatur, ſicut homo genitus, ergo etiam illa actio, qua homo reſurgit, eſt eiuſdem rationis cum illa, qua primo generatur. Et hę rationes procedunt de ſubſtantiali actione, & mutatione. Tertio tamen poſſumus eodem modo argumentari de immutatione accidentali, quæ eſt ad diſponendum, & organizandum corpus. Nam ſi ſit in tempore, ad ſummum differt in velocitate, & in agente (quæ differentia eſt accidentalis, vel extrinſeca) in reliquis autem omnino conueniunt, ſcilicet in termino, in ſubiecto, & in eductione de potẽtia illius. Si autem mutatio illa fiat in inſtanti, ad ſummum different tanquam mutatio inſtantanea, & ſucceſsiua, quam differentiam multi arbitrantur eſſe accidentalẽ, quando terminus eſt omnino idem, habens in ſe aliquam latitudinem. Et licet in hoc admittamus eſſentialem diuerſitatẽ, non erit maior, quam ſit inter calefactionem factam in inſtanti, vel in tempore, quæ nihil videtur referre, cum inter actiones naturales poſsit hæc differentia reperiri.

In contrarium vero eſt, quia reſurrectio (vt dicemus) eſt actio omnino ſupernaturalis, ergo non poteſt eſſe eiuſdem rationis cum actione naturali, qualis eſt prima generatio, ſeu vnio animæ & corporis.

De hac re nihil inuenio ab Scholaſticis dictum: triplex tamen poteſt excogitari dicẽdi modus. Quos vt explicemus, prius diſtinguere poſſumus rationem actionis, prout dicit ordinem ad cauſam efficiẽtem, ſeu actiuum influxum illius, & rationem paſsionis, prout tantum dicit ipſum vnionẽ in fieri, quatenus tranſmutat ſubiectum in ordine ad talẽ terminum: hæ namq; duæ rationes formales diuerſæ videri poſſunt, & intelligi poteſt variari vna, etiamſi alia non varietur. Vt v.g. ſi Deus ſe ſolo producat gratiam in anima, vel per Sacramentum corporeum, immutatio paſsiua animæ eiuſdem rationis videtur, quia ex parte animæ idem eſt modus receptionis, & ex parte etiam gratiæ idem modus vnionis, tam in fieri paſsiuo, quam in facto eſſe. At vero actiones, quibus gratia illis modis producitur, diſtinctæ rationis ſũt. Tum quia vna fit modo magis miraculoſo, quam alia. Tum etiam, quia vna pendet eſſentialiter ab inſtrumẽto corporeo, à quo non pendet alia. Ad quam doctrinam confirmandam confert quod D. Thom. 1.2. quæſtione 1. articul. 3. & aliis locis docuit, actionem, vt actionem ſpecificari à principio agẽdi, quod proprie intellectum de principio agendi non materialiter ſumpto, ſed formaliter quatenus virtutem habet ad operandũ, verum eſt. Ex hoc principio intelligitur poſſe reſpectu eiuſdẽ effectus variari actiones, etiamſi modus paſsionis ſeu receptionis idẽ ſit.

Hoc ergo ſuppoſito, primus dicendi modus eſt, ſubſtantialem mutationem reſurrectionis, quatenus dicit paſsiuam receptionem ex parte corporis, eſſe eiuſdem rationis cum mutatione ſubſtantiali generationis, propter rationes primo loco factas: nihilominus tamen actionem, per quam fit à Deo hæc mutatio in reſurrectione, eſſe diuerſam ab ea, qua fit hominis generatio, propter rationem in contrarium factam, & alias, quas ſtatim addemus. Sed hic modus dicendi difficultatem patitur: tum in explicando, quomodo actio illa ſit alterius rationis. Tum etiam in aſsignando differentiam inter actionem, & paſsionem quoad hoc. Priorem partem explicabimus ſtatim in ſecunda ſententia: poſterior declaratur. Nam cum dicitur, mutationem paſsiuam eſſe eiuſdem rationis, inquiro, quid intelligatur nomine mutationis paſsiuæ. Nam vel intelligitur acquiſitio noui modi vnionis, qui fit in materia, quando animæ coniungitur. Et hoc non, quia ſi hic modus con-

A ſideretur in facto eſſe, naturalis quidem eſt: tamen etiam modus vnionis, qui fit in anima, eſt naturalis. Si autem conſideretur in fieri, etiam in illo poteſt conſiderari ratio actionis, ſicut cõſideratur in vnione ipſius animæ, ergo ſi actio, qua fit vnio ex parte animæ, eſt ſupernaturalis, etiam actio, qua fit vnio ex parte materiæ, erit ſupernaturalis: & è contrario vterque modus poteſt conſiderari per modũ paſsionis, vterque erit vel naturalis, vel ſupernaturalis. Non enim eſt maior ratio de vno, quam de alio: igitur non poteſt in hoc ſenſu accõmodari dicta diſtinctio. Secundo igitur nomine paſsiuæ immutationis poteſt intelligi ipſa vnio animæ, quatenus de nouo afficit immutatq; materiam, ſeu, tota illa vnio, quæ de nouo fit nõ vt eſt ab agente ſed vt afficit ſubiectũ. Et in hoc ſenſu impugnatur prædicta ſententia primò. Quia paſsio hoc modo explicata non differt ex B natura rei ab actione, ſed tantum ratione. Ipſa enim noua actio in paſſo recepta, eſt paſsio, & immutatio eius, & via, qua ad nouũ terminum tendit, ſeu tranſmutatur. Quæ habitudines mente quidẽ diſtinguũtur: in re autem non dicunt modos diſtinctos. Nulla eſt.n. neceſsitas, vel ratio huiuſmodi diſtinctionis, ergo non poteſt actio eſſe alterius ordinis ſupernaturalis, quin paſsio ad eundem ordinem pertineat, ſola enim rationis diſtinctio non ſufficit eas in diuerſis ordinibus conſtituere. Secundo, quia etiamſi admitteremus diſtinctionem ex natura rei inter illas: nulla tamen eſt ratio ob quã vna ſit cenſenda ſupernaturalis, & diſtinctæ ſpeciei, & non altera. Quia ſi actio eſt ſupernaturalis, oportet, vt reſpiciat Deũ vt principium efficiens ſupernaturale: ergo cum potentiæ actiuæ reſpondeat potentia paſsiua propor- C tionata, etiam paſsio reſpiciet materiam non ſecundum potentiam naturalem, ſed obedientialem: ergo ſimiliter ratio paſsionis erit diuerſa.

Secundus dicẽdi modus eſſe poteſt, reſurrectionẽ abſolute eſſe mutationem ſpecie diuerſam ab hominis generatione. Qui ita poteſt explicari. Prima, ſi teneamus vltimam diſpoſitionem, quę in generatione naturali ordine naturæ antecedit introductionem animæ, eſſe principium efficiens illam vnionem tanquam inſtrumentum generantis. Hoc enim poſito facile eſt actiones diſtinguere, quia actio quæ fit in generatione hominis eſſentialiter pẽdet ab iis principiis & inſtrumentis per quæ naturaliter fit: & fortaſſe etiam pendet ab actuali influxu vteri materni: at vero actio quæ fit in reſurrectione, pendet à ſolo Deo operãte præter cauſas naturales & ſupra totum D ordinẽ earũ. Secundo, ẽtſi dicam⁹ diſpoſitiones materię non eſſe inſtrumẽta efficientia vnionẽ, ſed materialiter tantum concurrere, & ſolũ Deum eſſe immediatũ principium efficiẽs tam generationẽ quam reſurrectionem, nihilominus in ipſo Deo poſſumus diſtinguere, duplicẽ rationẽ agendi, alteram qua cõſideratur vt principium naturæ, operãs per virtutẽ, influxumq; naturæ debitum: alterã qua eſt operans ſupra totũ naturę debitũ. Et iuxta has duas rationes diſtingui poterunt actiones, quæ manant à Deo, vno vel altero modo operante. Actio enim Dei quæ in naturali hominis productione interuenit, eſt iuxta naturæ debitum: & ita eſt à Deo præciſè vt princi- E pio naturæ accommodato: actio verò reſurrectionis à Deo vt operante ſupra totum ordinem naturę. Ex diuerſa autem actione ſequitur diuerſa paſsio propter rationes factas contra primum modum.

Sed neq; hic modus mihi ſatisfacit: nam in primis ſupponẽdum eſt ẽt reſurrectionẽ, vt dicit ſubſtãtialem vnionem, fieri in materia diſpoſita, atque adeo ibi diſpoſitionem vltimam ordine naturę antecedere introductionem animę: nam eadem eſt ratio quoad hoc de reſurrectione, & de quacunque alia hominis productione: quia ſemper anima vnitur eo modo quo eius natura exigit: exigit aũt vt vniatur ſubiecto diſpoſito. Hinc ergo fit non eſſe neceſſarium

has

has actiones diſtingui ex parte diſpoſitionum, nam eo modo quo concurrunt in prima productione, poterunt concurrere in ſecunda, niſi aliunde ſit ſpecialis repugnantia, quæ aſsignari non poteſt. Solum ergo poterit eſſe differentia in modo efficiendi ipſas diſpoſitiones, quæ differentia accidentaria eſt, & valde remota reſpectu ipſius actionis ſubſtantialis, & in ſe conſiderata, fortaſſe non eſt eſſentialis, vt argumentabamur in principio huius dubitationis. Deinde illa duplex ratio efficiendi in Deo in præſente ſolum videtur pertinere ad quandam extrinſecam denominationem, non ad Phyſicam rerum diſtinctionem, quia quod concurſus ſit debitus, vel non debitus, non ſufficit ad diuerſitatem Phyſicam ſi alias non ſit diſtinctio in termino, vel in modo agendi: ſicut in rebus naturalibus motus violentus & naturalis, ſi ad eundem terminum tendant, non differunt ſpecie intrinſeca, ſed denominatione: quia vnus eſt conſentaneus naturæ, alter vero non. Et ſimiliter in materia de gratia propoſitio alicuius obiecti, & inſpiratio aliqua, vocatur donum gratiæ, & ſupernaturale, quando datur præter naturæ debitũ & ordinem, quamuis ipſa motio in ſe ſit naturalis: ergo idem erit in præſenti. Quod præterea ita declaro; Cum Deus per reſurrectionem infundit animam corpori, quamuis operetur in materia vltra debitum naturale, non tamen vltra naturalem capacitatem materiæ: quia reuera ibi materia concurrit per naturalem potentiam paſsiuam qua eſt capax animæ, hæc enim ſemper eſt eadem & immutabilis, ſiue anima prius fuerit in anima, ſiue non: ergo etiam tunc Deus operatur vt principium naturæ quoad actionem quam efficit, quamuis quoad debitum liberalius operetur, quam natura poſtulet. Sicut ſi Deus illuminaret hunc aerem ſine ſole, vel alio luminoſo, aliquid quidem faceret vltra naturę debitum, tamen id quod faceret eiuſdem rationis eſſet cum alio lumine & illuminatione naturali. Quin potius addo vlterius etiam ſub hac ratione debiti nihil deeſſe ſubſtantiali vnioni, quæ fit in reſurrectione, ſecundum ſe conſideratæ, ſed tantum ratione diſpoſitionum. Ille enim modus organizationis & diſpoſitionis, qui fit in reſurrectione, eſt quidem præter totius naturæ debitum, tamen poſitis illis diſpoſitionibus, ratione earũ poteſt dici debita talis animæ vnio, quia oportet diſpoſitiones tales eſſe, quæ talem animam requirant: nam futura eſt inter eas naturalis connexio, ergo ex nullo capite intelligi ſatis poteſt, quod hæc actio quæ in reſurrectione interuenit, ſit alterius rationis aut ordinis. Confirmatur tandem: nam ſi Deus annihilet angelum, & iterum eum producat, hæc ſecunda productio, non erit ſpecie diſtincta à prima, ſed eſſentialiter erit creatio. Et ſimiliter, ſi Deus, quando peccatorem qui à priori gratia exciderat, iterim ſanctificat, eandem numero gratiam quam prius habuerat, illi reſtituat, illa actio non erit ſpecie diuerſa à priori gratiæ productione, ergo ſimiliter in præſenti.

Tertius ergo dicendi modus eſt, actionem qua fit reſurrectio, eſſe naturalem quoad ſubſtantiam, ſupernaturalem tantum quoad modum, & ideo non eſſe diuerſam eſſentialiter à prima hominis productione naturali, ſed tantum differre accidentaliter in modo organizandi, & diſponendi corpus. Hæc ſententia apertè colligitur ex Scoto, in 4. diſt. 43. q. 3. Marſ. q. vlt. art. 1. Henric. quodlib. 11. qu. 4. qui exiſtimat facta ſufficienti corporis diſpoſitione non eſſe neceſſariam nouam actionem intrinſeci agentis, vt anima corpori iterum vniatur, ſed ſolum prærequiri vt fiat intime præſens corpori: nam ſtatim naturali impetu & cauſalitate vnietur ipſa corpori etiãſi ab intrinſeco non amplius vniatur. Ipſa autem anima alibi exiſtens, ſi non impediatur, poteſt virtute ſua ſe facere præſentem corpori, & omnibus partibus eius. Atque ita concludit non eſſe neceſſariam

Scotus. Marſil. Henric.

A aliam actionem extrinſecam. Quæ ſententia ſupponit etiam in hominis generatione poſita vltima diſpoſitione corporis & creatione animæ cum intima præſentia ad corpus, non requiri aliquam aliam actionem extrinſecam, ſed ipſam animam ſtatim naturaliter ſeipſam vnire, & quaſi complecti corpus. Quod ſi dicas illam vnionẽ requirere aliquod principium efficiens: reſponderi poteſt naturaliter reſultare ab ipſa anima. Quæ ſententia eſt quidem probabilis, ſed nunc non poteſt examinari, nec eſt nobis neceſſaria. Itaque qualiſcunque ſit, & à quocunq; ſit hæc actio, quoad ſubſtantiam eiuſdem rationis cenſetur. Et quidem ſi comparatio fiat inter reſurrectionem & primam hominis productionem factam à ſolo Deo in Adamo, aut Eua, exiſtimo hanc ſententiam eſſe certiſsimam: imo credo ſolum eſſe B differentiam in quadam denominatione: quia vna eſt productio rei quæ nunquam fuit, & ſimul cum prima animæ creatione. Altera vero eſt productio rei quæ iam iterum fuit, & non eſt ſimul cum animæ creatione, ſed cum conſeruatione: quæ differentia eſt valde extrinſeca & accidentalis, vt rationes & exempla allata confirmant. Si tamen comparatio fiat ad generationem propriam, ſic non eſt res tam certa: eſt tamen veriſimilior, vt eadem argumenta probant. Supererat tamẽ ad perfectam huius rei cognitionem explicandum, in quo conſiſtat ille ſupernaturalis modus reſurrectionis. Nam, licet hoc ex parte tactum ſit, non tamen eſt exacte declaratum, ſed hoc fiet commodius ſectione ſequente.

C

SECTIO VI.

Vtrum reſurrectio ſit poſſibilis naturaliter, vel ſuperpernaturaliter.

Explicata ratione reſurrectionis facile poteſt hæc quæſtio definiri, in qua non inquirimus an futura ſit, vel aliquando facta fuerit (hoc enim poſterius eſt tractandum, vel in ſpeciali de reſurrectione Chriſti, vel in generali de reſurrectione hominum) ſed inueſtigamus quid Deus in hac parte poſsit efficere. In quo etiam conſiderandum eſt, poſſe eſſe ſermonem de reſurrectione vel præciſè, vt dicit reſtitutionem & viuificationem corporis iam emortui, D vel de reſurrectione quæ præter vitam corporis, habet adiunctam tranſmutationem corporis ad vitam immortalem, impaſsibilem, & glorioſam. De hoc poſteriori ſenſu nihil diſputarũt Philoſophi, tamen ſine dubio multo magis illum modum exiſtimarent impoſsibilem, quam priorem. Refert autem Tertullianus lib. de Præſcriptio. hæret. cap. 7. omnes Philoſophos exiſtimaſſe reſurrectionem impoſsibilem, *vt carnis* (inquit) *reſtitutio negetur, de vna omnium Philoſophorum ſchola ſumitur*. Vbi, licet non dicat illos exiſtimaſſe eſſe impoſsibilem, hunc tamen fuiſſe illorum ſenſum, ex eorum principiis facile conijcitur. Aliqui enim illorum ideo negarunt reſurrectionem, quia credebant animam vna cum corpore prorſus interire, atque idcirco negabant poſſe iterum ad corpus redire. Ita ſenſerunt Epicurei, & E Stoici, qui propterea Paulum reſurrectionem prędicantem, *nouorum dæmoniorum annuntiatorem appellarunt*, Actorum 17. Eodem errore laborauit Plinius libro 2. Hiſtoriarum capite 7. & lib. 7. capite 55. Nec ſolum Philoſophi, ſed etiam inter Iudæos Sadducæi in hoc errore verſati ſunt, vt conſtat Matthæi 22. Marci 12. Actor. quinto, vigeſimotertio, & vigeſimoquinto, vbi Feſto inſanire viſus eſt Paulus, eo quod reſurrectionem prædicaret, dices. *Quid incredibile iudicatur apud vos, ſi Deus mortuos ſuſcitat?* & infra, *Si paſsibilis Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum*: & eoſdem imitatus eſt Marcion teſte Tertulliano loco ſupra citato.

Tertul. Actor 17. Plin. Matth 22. Marc 12. Actor 5. 23. & 25.

A Alij vero Philoſophi qui poſuerunt Deum agere ex neceſsitate naturæ, quamuis animam humanam immortalē eſſe cognoſcerent, exiſtimarunt eam nec poſt ſeparationem ad corpus redire, nec Deum poſſe naturalem ordinem immutare, & fortaſſe hoc modo ſenſit Ariſtoteles, & alij.

Ex hæreticis verò quamuis multi reſurrectionem mortuorum negauerint, nō conſtat autem, an eam negauerint, quia putarunt impoſsibilem: vel ſolum quia non eſt animæ humanæ neceſſaria, vel vtilis corporis ſocietas: ſed potius ſolet eſſe impedimentum ad proprias actiones exercendas. Qua ratione ſolent vti hæretici, & aliis ſumptis ex corporum corruptione, & mortaliter, vt videre licet in Tertull. in lib. de reſurrectione carnis. *Tertul.* In quibus omnibus indicant poſteriorem modum reſurrectionis eſſe impoſſibilem, & ideò priorem non eſſe conuenientem.

Secundo ſententia extremè contraria referri poteſt eorum, qui dixerunt reſurrectionem etiam naturaliter eſſe poſsibilem. Pro qua induci poſſunt Pythagorici, & alij qui poſuerunt tranſmigrationem animarum, vel eorūdem, aut ſimilium effectuū perpetuam reuolutionem, vt Aug. refert 12. de Ciu. c. 13. *Auguſt.* Quanquam iſti non de eiſdem numero effectibus, ſed de ſimilibus loquuti fuerint. Propter quod illa etiam animarum tranſmigratio (vt ſupra dixi) non eſſet vera reſurrectio. Quia non erat reditus ad idem corpus, quod notauit etiam Tertul. libr. de reſurrectione carnis capit. 2. *Tertul.* Democritus vero (vt ei tribuit Plinius ſupra) *Plin.* eadem corpora & poſſe reuiuiſcere, & iterum victura eſſe exiſtimauit, ergo veriſimile eſt credibile hoc eſſe naturaliter poſsibile. Et ex Scholaſticis Scot. in 4. d. 43. q. 3. *Scotus.* exiſtimat poſſe idem numero per naturam redire, ſi eadem materia iterum approximetur eidem agenti numero, vel ſpecie. Vnde inquit, ſi contingeret eandem materiam ſeminis: & ſanguinis menſtrui, ex qua Petrus fuit conceptus, iterum ſub forma ſeminis, & ſanguinis menſtrui, & in matrice eiuſdem vel alterius fœminæ conſtitui, formaretur idem corpus, quod antea conceptū fuerat. De vnione autem eiuſdem animæ ait à ſolo Deo poſſe fieri: conſequenter tamen dicit eam fieri à Deo naturali modo, ex debito naturæ, ſuppoſita eiuſdem corporis diſpoſitione. Et in eandem ſententiam inclinat Richard. ibi art. 3. q. 1. ad 6. *Richard.* quatenus ſentit, facta applicatione eiuſdem materiæ eidem, vel ſimili agenti redire eundem numero effectum: D. Thom. *D. Thom.* etiam ibi art. 1. q. 3. huic fauet ſententiæ, quatenus dicit reſurrectionem futuram eſſe miraculoſam, quia diſpoſitio corporis non fit modo naturali per virtutem ſeminis. Nam hinc ſequi videtur, ſi ponamus eandem materiam applicari, vt per virtutem ſeminis diſponi poſsit, fieri etiam naturaliter poſſe, vt idem numero redeat. Et d. 44. q. 1. art. 1. q. 2. ad 1. dicit per generationem naturalem nō redire idem numero, quia non fit ex eadem materia. Non videtur aūt naturaliter impoſsibile, vt ex eadem numero materia, ex qua vnus homo fuit conceptus, poſtea fiat alia conceptio. Nam Angelus poſſet ita applicare actiua paſsiuis, vt poſt aliquas tranſmutationes rediret eadem materia: idemq; ex naturali curſu, & ſucceſsione rerum naturaliumque cauſarum fortuitò poſſet accidere. Pro hac etiam ſententia referuntur Marſ. & Henricus: *Marſ. Henrici.* ſed hi nihil dicūt præter id, quod adduximus in fine ſectionis præcedentis. Fundamentum huius ſententiæ non eſt aliud, niſi quia ſi materia eſt eadem, & agens idem, effectus erit idem 8. Metaph. c. 3 quia tunc nō habent effectus, vnde diſtinguantur. Quod argumentum potiſsimum videtur vrgere, ſi ſupponamus materiam eſſe principium indiuiduationis.

Tertia ſententia media eſt, reſurrectionem hominis eſſe poſsibilem diuina, non naturali virtute: aliarum vero corruptibilium rerum nō eſſe poſsibilem reditum eiuſdem indiuidui corrupti, etiam per diuinam potentiam. Ita ſentit Durand. in 4. d. 43. qu. 3. *Durand.* & Ioan. de Neapoli, quodl. 21. c. 6. *Ioann. de Neapol* Marſil. 2. de Gen. q. vlt. *Marſil.* Quibus videtur multū fauere D. Th. in 4. d. 44. q. 1. art. 1. qu. 2. ad 1. *D. Thom.* Vbi dicit hominem poſſe reſurgere, quia, cum poſt mortem maneat anima, quæ dat eſſe homini, nō interrumpitur per mortem eſſe ſubſtantiale ipſius hominis, & ideo non ſequitur, vt nō poſſit idem numero redire propter interruptionem eſſendi, ſicut accidit, inquit, in aliis rebus corruptis, quarum eſſe omnino interrumpitur, forma non remanēte. Et in ſol. ad 3. ex hoc principio dicit, ſi in homine eſſet alia anima ſenſitiua præter rationalem, illā futuram eſſe corruptibilem, & iō non fore rediturā eandem numero in reſurrectione. Supponit ergo, non poſſe eandē numero formā corruptibilē redire. Præterea hac 3. p. q. 77. ar. 5. ſentit fieri non poſſe, B vt, quod in nihilum redactum eſt, idem numero redeat. Fundamentū huius ſententiæ, quoad poſtremā partem (in cæteris. n. non eſt difficultas) potiſsimum eſſe videtur. Quia multiplicata actione, multiplicatur terminus: ſed actio, qua prius res fuit producta, & conſeruata, non pōt redire eadem numero, ergo nec terminus. Probatur minor, quia ſi actio poſſet redire eadem numero, ēt ſucceſsiuæ poſſent eædem numero redire. Alia argumenta congerit Durandus parui momenti, infra verò ea attingemus.

Dico primo, reſurrectionem hominis, ſaltem diuina virtute eſſe poſsibilem. Hæc concluſio eſt de fide, imo in articulis fidei contenta, & ideo in ea probanda non oportet hoc loco immorari. *Reſurrectio hominis diuina virtute poſſibilis.* Quia eiſdem teſtimoniis probanda eſt, quibus infra probabimus, vel reſurrectionem Chriſti eſſe factam, vel aliorum C hominum eſſe futuram. Præterea, quæ in Scriptura legimus de hominibus à Chriſto ſuſcitatis, vel ab aliis Prophetis, vt Elia, & Eliſæo, vel ab Apoſtolis, ſatis conuincunt contra hæreticos ſubſtantialem hominis reſurrectionem eſſe poſsibilem. Quod autem ſit etiam poſsibilis reſurrectio corporis mortalis ad vitam immortalem, & glorioſam, nō pertinet, proprie ad punctum de reſurrectione, ſed ad ſupernaturalem potius beatitudinem. Illud autem probabimus inferius agentes de dotibus corporis glorioſi. Contra Philoſophos verò, qui non admittunt Scripturam, agendum eſt ratione naturali, quæ quam vim habeat ad hanc concluſionem probandam, dicam in ſequentibus.

Dico ſecundo, Reſurrectio, vt fit de facto, ſolum C diuina virtute, ac ſupernaturaliter poſsibilis eſt. *Reſurrectio futura diuina ſolum virtute poſſibilis.* Hæc concluſio eſt mihi certa, quam docent omnes Theologi in 4. d. 43. & 44. vbi D. Tho. Palud. Durand. Richard. & alij. Idem D. Th. quodl. 4. art. 5. & 4. contra Gent. c. 81. Henr. quodl. 7. q. 16. Ægydius theoremate 2. Et conſtat ex communi modo loquendi Sanctorum: Dionyſ. c. 6. de diuinis nominibus. *D. Thom. Palud. Durand. Richard. Henric. Ægyd. Dionyſ. Lactant.* *Nos* (inquit) *totos animas dico, & ſocia corpora ad perfectam vitam, & immortalem transferre pollicetur. Quod veteribus quidem præter naturam fortaſſe videatur: mihi vero, tibique & veritati, & diuinum, & ſupra naturam, vt eſt, videtur, ſupra naturam noſtram dixerim viſibilem: non ſupra omnipotentem.* Lact. lib. 7. diuinarum inſtitutionum c. 23. *Reſurgens* (inquit) *& à Deo corporibus induentur*, & infra. *Quæ* D *de anaſt. ſi Philoſophi, quoq; aliquid dicere conati ſunt tam corrupte, quam poetæ*: & infra. *Nemo quærat à nobis, quemadmodum fieri poſſit, neque enim diuinorum operum poteſt reddi ratio: ſed ſi à principio Deus hominem, neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe, qui nouum fecit.* Et Grgorius homilia 20. in Ezech. poſtquam multa de reſurrectione diſputaſſet, ita concludit. *Greg. Pap.* *Diuinæ virtutis myſterio, quæ comprehendi non poſſunt non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda. Quia quidquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum iam eſſe non poteſt, ſed ſola eſt in miraculis ratio potentia facientis.* Et ad eundem modum loquitur Damaſcen. lib. 4. de fide cap. 28. Chryſoſtomus hom. de reſurrect. & homil. 65. in Ioannem, & homilia 2. in *Damaſc. Chryſoſt.*

Actor.

Actor. vbi dicit longe maius eſſe excitare mortuos, quàm ſcire diem iudicij. Et hom. 8. in 1. ad Theſſ. dicit, reſurrectionem eſſe diuinæ virtutis opus. Ambroſ. lib. de fide reſurrectionis. *Ideo* (inquit) *reſurrectio difficile creditur, quia Dei munus eſt.* Auguſt. etiamſi 13. de Trinit. *Fides* (inquit) *totum hominem immortalem futurum, qui vtiq; conſtat ex anima, & corpore. non argumentatione humana ſed diuina authoritate promittit.* Et multa ſimilia 22. de Ciu. c. 4. & ſequẽtibus, Denique hoc modo veritas reſurrectionis inter articulos fidei annumeratur, quia, prout à nobis creditur, nec fieri, nec naturaliter cognoſci poteſt. Et propter eandem cauſam Paul. 1. ad Cor. 15. eam appellat *myſterium*, dicens, *Ecce myſterium vobis dico.* Et ad eundem modum loquitur ſæpe Scriptura de reſurrectione, tanquam de diuino, ac ſupernaturali opere. Ratio autem huius veritatis reddi poteſt ex duplici capite. Primo ex parte termini, quia non vtcunque reſurget corpus humanum, ſed immortale glorioſum, & (vt Paulus loquitur) *ſpirituale.* Conſtat enim huiuſmodi propietates neque eſſe naturales corpori humano, neque virtute alicuius naturalis agentis conferri poſſe. Item conſtat, beatitudinem animæ eſſe ſupernaturalem: ſed hæc reſurrectio corporum erit beatitudini animæ proportionata, erit ergo ſupernaturalis ex parte termini. Et hac ratione potiſsimum vtuntur Sancti ſupra citati, eamque magis explicabimus, cum agemus de dotibus corporis glorioſi. Secundo poteſt ratio ſumi ex modo, quo fiet corporum reſurrectio, & hac vtuntur D. Thomas, & fere alij Scholaſtici. Hic autem modus ex parte diſpoſitionum corporis ſumendus eſt, & poteſt conſtitui vel in celeritate reſurrectionis, vel in hoc, quod ſine variis tranſmutationibus, quæ neceſſariæ ſunt, vt homo generetur, ſolo Dei imperio perficietur. Quibus modis eſt ſupernaturalis, gratia ſanitatis, quamuis ex parte termini id, quod fit, ſit omnino naturale. Et hanc rationem tetigit Chryſoſt. in ſupra dicta hom. 8. in 1. ad Theſſ. dicens. *Reſurrectio diuinæ virtutis eſt, cum telluri mandabit Deus vt depoſitum reddat, quemadmodum aliquando euocauit Lazarum, Lazare veni foras, &c.*

Ambroſ. Auguſt. — *1. Cor. 15.* — *Chryſoſtom. Ioan 11.*

Dico tertio, Reſurrectio, etiamſi præciſe conſidetur, vt eſt reparatio eiuſdem numero hominis, qui antea fuerat, non poteſt virtute alicuius agentis naturalis fieri, ſed à ſolo Deo. Loquor de agentibus naturalibus operantibus naturali virtute, vt cauſis ſecundis principalibus, vel vt inſtrumentis naturalibus earum. Nam loquendo de creatura, vt inſtrumento Dei ſupernaturaliter eleuato, non eſt dubiũ, quin eo modo poſsit reſurrectio fieri per creaturam: tamen quia in hoc non eſt aliqua particularis ratio magis, quam in aliis miraculis, id omittimus, & ſub diuina potẽtia comprehendimus. Et hoc modo cõcluſio poſita communis eſt Theologorum, in 4. diſt. 43. & 44. vbi D. Tho. Sot. & alij ſupra citati. Et confirmari poteſt ex difficultate, quæ ſemper fuit in credenda mortuorum reſurrectione, non ſolum propter ſpecialem modum, quo futura eſt, quia nec philoſophi illum agnoſcebant, nec ſemper ab Apoſtolis prædicabatur: ſed ſimpliciter, & abſolute propter reparationem eiuſdem numero corporis, quod ceciderat. Vnde & in credenda ipſa Chriſti reſurrectione tanta fuit diſcipulorum difficultas, & ignorãtia, vt viderentur illis deliramenta verba, quæ de illa dicebantur. Ratio vero propria huius concluſionis ſumenda eſt ex parte organizationis, & diſpoſitionis corporis. Quia inprimis vix fieri poteſt, vt eadem numero materia prima, ex qua fuit corpus hominis formatum, iterum ita applicetur, vt per cauſas naturales poſsit ex ea homo generari. Quia per continuam tranſmutationem, & reſolutionem materia facile diſsipatur, diuiditur, & commiſcetur, & ideo nunquam eſt omnino eadem, quæ ad generationem iterum aſſumitur. Deinde quamuis demus

Reſponſio eiuſdem numero hominis in reſurrectione naturaliter impoſsibilis. — *D. Thom. Sotus.*

A hoc interdum accidere: tamen agentia naturalia non poterunt eam diſponere ad eiuſdem animæ introductionem, cum eodem omnino temperamento, & organizatione. Primo quidem, quia proximũ agens principale vel erit diuerſum, vel aliter diſpoſitum, quam prius fuit, cum ſemper ſit in continua mutatione: variatio autem proximi agẽtis multum conducit, vt effectus varietur ſaltem ſecundum numerum. Secundo, quia licet interdum agens proximum ſit idem, vel eodem modo diſpoſitum: tamen cœli influentia, & cauſarum vniuerſarum influxus neceſſario erit diuerſus: & tamen ſine dubio multum confert, ad temperamentum conſtituendum. Tertio, etiamſi agens naturale eſſet omnino idem, eademq; materia, non rediret naturaliter idem numero effectus, quia antea fuit, nec eadem diſpoſitio, & organizatione corporis: alias calor eiuſdem aquæ B ab eodem igne ſemper eſſet idem numero, etiamſi millies deperderetur, & acquireretur. Similiter quotidianum lumen, quod in aere fit à ſole, eſſet quotidie idem numero. Quæ ſunt incredibilia. Et contra Ariſtotel. 2. de generat. dicentem non redire, quod corruptum eſt. Et contra rationem. Quia materia, ſeu ſubiectum de ſe eſt capax ad recipiendas varias formas, ſeu diſpoſitiones intra eandem ſpeciẽ. Nam ſicut illius potentia paſsiua de ſe eſt indifferens ad plures formas intra idem genus ſpecie differentes, ita & ad plures diuerſas numero intra eandem ſpeciem. Quia non eſt, vnde de ſe magis limitetur ad vnam, quam ad aliam. Et ſimiliter agens naturale habens virtutem ad aliquem effectum, non limitatur ad vnum indiuiduum, vt per ſe conſtat: ergo, quamuis hoc agẽns ſæpius applicetur ad agendum in hoc C ſubiecto, non erit determinatum ad agendum ſemper idem numero. Quia neque ex virtute ſua, neque ex capacitate ſubiecti habet hãc determinationem. Quin potius ex hoc vlterius colligimus, præter hoc ſubiectum, & hanc virtutem agendi, neceſſarium eſſe aliquid aliud, quod determinet agens ad efficiendum hunc numero effectum potius, quam alium. Hoc autem determinans non poteſt eſſe, niſi aut Deus, aut tales circumſtantiæ, cum quibus agens applicatur ad agendum: aut ipſa natura talis agentis, quæ de ſe eſt determinata ad operandum tali modo, & ordine, vt tunc poſtulet talem actionem, & concurſum, poſtea vero alium, & ſic de reliquis. Et inter hos modos hi duo vltimi (qui fere in vnum coincidunt) veriſimiliores ſint, nam hoc tribuere ſoli Deo non eſt philoſophicum. Nam potius cauſæ ſe- D cundæ determinant concurſum Dei. Præterea, modus ille habet alias difficultates in Theologia, præſertim circa actus liberos, & cauſalitatem peccati. Ac denique, poſito illo modo, ex ſolius Dei voluntate pendebit, quod idem numero redeat, quod pręcipue intendimus. Si tamen verum eſt agentia naturalia determinari illo alio modo ad effectus ſingulares, inde tamen concludimus, poſtquam naturale agens determinatum ſemel fuit introducendam hanc formam in hoc ſubiecto, nunquam ad eandem iterũ determinari, etiamſi idem ſubiectum iterum, atque iterum illi applicetur, ſed ſemper ad aliam atque aliam numero diſtinctam, quia ſemper E circumſtantiæ ſunt diuerſæ.

Reproductio eiuſdem effectus numero cur impoſsibilis in natura. — *Ariſt libr. 2. de gener.*

Dico quarto, per diuinam potentiam non ſolum hominis reſurrectio, ſed cuiuſcunque alterius indiuidui reparatio poſsibilis eſt. Hæc eſt cõmunis ſententia fere omnium Theologorum in 4. diſt. 43. vbi late Capr. quæſt. 1. Palud. quæſt. 2. & 3. & Sotus diſt. 44. art. D. Thom. quodl. 4. artic. 5. & opuſc. 9. cap. 72. Henr. quodl. 7. quæſtion. 16. Et probatur, quia in hoc non modo nõn apparet implicatio contradictionis: ſed neque vlla etiam difficultas. Quia diuina potentia creando aliquam rem, non fuit imminuta: ergo ex parte ſua manet efficax ad illam rem iterum creandam, & producendam, ſi ex parte eius non fuerit

Cuiuſcunq; indiuidui reproductio diuina virtute poſsibilis. — *Capreol. Paludan. Sotus D. Thom. Henr.*

repugnantia, ſeu ſi productione indiguerit: ſed poſtquam illa res deſiit eſſe, quantum eſt ex parte ſua indiget productione, vt ſit, & nulla eſt repugnantia in hoc, quod iterum ſit, ergo neque in hoc quod iterum producatur, poterit ergo iterum produci. Sed inquit Durandus, in hiſce eiſdem verbis inuolui repugnantiam. Nam ſi iterum eſt, ergo bis eſt, ergo habet duplicem durationem, ergo duplicem exiſtentiam, ergo ſunt duæ res, & non vna, & eadem. Sed hoc eſt manifeſtum ſophiſma, quod idem fieri poſſet de homine quoad totum compoſitum, quod reſurgit. Quamuis ergo res, quæ prius fuit iterumque producitur, poſſit dici bis eſſe, non propterea dici poteſt habere duplicem durationem intrinſecam, ac permanentem: ſed vnam, & eandem, quæ dicitur bis eſſe, quia non durauit continue, & ſine intermiſſione, ſed interrupta fuit, & ita in ordine ad extrinſecam duratione coextitit duabus menſuris diſtantibus, ſeu diſcontinuis, & ideo dicitur bis fuiſſe. Sed vrgeri poteſt ex Durando, quia hoc ipſo quod interrumpitur actio, neceſſe eſt poſtea nouam actionem fieri. Tum quia non magis poteſt eadem numero actio redire, quam motus, aut tempus. Tum etiam quia cum mutata ſit habitudo agentis ad paſſum, neceſſe eſt & actionem mutari; ergo & terminum eius multiplicari. Reſpondetur tamen, primum negando aſſumptum. Nam ſicut Deus eadem numero actione, quaſi continue durante, & creat Angelum, & per multos annos illum conſeruat, ita poſſet ſuſpendere aliquo tempore illam actionem, & anni hilare angelum, eundemque iterum poſtea eadem actione producere, & conſeruare: nullam enim hoc inuoluit repugnantiam ex parte ipſius actionis. Si enim illa actio poteſt eadem durare per horam integram, quæ eſt repugnantia ex parte eius, quod duret ſeu fiat in extremis partibus horę, & medio tempore non conſeruetur? Quocirca (quidquid ſit de motu, & tempore, quæ communiter cenſentur non poſſe eadem numero redire, quia ſucceſſiua ſunt) quamuis hactenus id non ſit demonſtratum non tamen eſt eadem ratio de actione, de qua loquimur, quæ indiuiſibilis eſt, & permanere, ac durare multo tempore poteſt: & ideo, ſicut ſemel conſeruari poteſt in continuo tempore, ita & bis poni in eſſe, in tẽpore diſcontinuo. Loquor autem de tempore vero, vel imaginario: nam vtraque habitudo ſufficit ad intelligendam hanc iterationem eiuſdem actionis. Vnde non refert, quod mutata ſit aliquo modo habitudo agentis ad paſſum ſeu effectum. Quia ſi loquamur de habitudine, quæ præcedit actionẽ quaſi in actu primo, illa reuera non eſt neceſſario mutata, niſi in hoc, quod agens, & paſſum non intelliguntur coexiſtere eidem tẽpori vero, vel imaginario. Hinc autem non neceſſario fit, vt varietur actio diuina, quia Deus in actione ſua non pendet à tempore, nec determinatur ad agendum in circumſtantiis extrinſecis, ſed à voluntate ſua. Si vero ſit ſermo de habitudine in actu ſecundo, quæ ſequitur actionem productiuam effectus, falſum eſt aſſumptum, & petitur principium. Quia hoc eſt, quod contendimus, ſcilicet poſſe effectum eſſe eundem: & conſequenter poſſe habere eandem habitudinem ad ſuam cauſam. Addo denique etiam poſſe Deum actionibus diuerſis eundem numero effectum prius producere, & poſtea reproducere. Quia cum actio ſit via ad terminum, poteſt diuerſis viis ad eundem terminum, tendi. Item actio eſt dependentia effectus ab agente, poteſt autem idem effectus pendere pluribus dependentiis ab agente. Sicut lumen idem poteſt vna actione fieri, ab vno luminoſo, & poſtea conſeruari ab alio, quod neceſſe eſt fieri per diuerſam actionem, ſeu dependentiam. Et ſimiliter gratia nunc fit à Deo per Sacramentum, & poſtea conſeruatur ſine Sacramento, vbi neceſſe eſt dependentiam variari. Ratio deniq; eſt, quia actio ex natura rei eſt aliquo modo diſtincta ab effectu, & quidem modus eius: & ideo variari poteſt circa eundem effectum numero, ſicut alij modi variari poſſunt manente eadem re, quæ illis afficitur.

Durand. 1. Obiectio · *Reſponſio.* · *2. Obiectio.* · *Reſponſ.* · *Idem numero effectus per plures actiones, ſeu dependentias produci poteſt ab agente.*

Ex quibus etiam colligitur, quam ſit futile aliud argumentum Durandi, qui ex eo quod naturalia agentia non poſſint idem numero reproducere, infert etiam Deum non poſſe. Quia id, in quo Deus ſuperat naturalia agentia, ſcilicet quod eſt virtutis infinitæ, & poteſt agere ex nihilo, nihil (inquit) confert ad hunc effectum. Sed hoc eſt aperte falſum. Quia virtus infinita non ſolum confert, vt poſſit cauſa producere meliora, & ſine dependentia à ſubiecto: ſed etiam, vt poſſit agere ſine dependentia à tempore, vel aliis circumſtantiis. Ex quo prouenit, vt non limitetur ad agendum hic, & nunc hoc indiuiduum, ſicut naturalia agentia: ſed poſſit ſuo arbitrio agere, quod voluerit. Vnde potius poteſt hoc argumentum retorqueri contra Durandum. Quia ratio, ob quam agentia naturalia non poſſunt reproducere idem numero, non habet locum in Deo. Quia eius virtus non eſt ita limitata, nec determinata, ſicut creaturarum, nulla ergo ratio eſt, cur hoc non poſſit.

3. Obiectio. · *Reſponſio.*

Hinc tandem diluitur alia ratio Durandi non minus leuis. Quia ſi Deus, inquit, ageret ex neceſſitate naturæ, quamuis eſſet virtutis infinitæ, non poſſet idem numero reproducere. Ex hac enim hypotheſi impoſſibili quodlibet inferri poteſt. Quia enim ſupponitur Deus virtutis infinitæ poſſet hoc facere, quod ſecundum ſe non inuoluit repugnãtiam: quia vero ſupponitur agere ex neceſſitate naturæ, non poſſet reproducere idem numero, quia eſſet determinatus ad vnum, & ideo vel ſemper ageret idem numero, vel nunquam. Sicut etiamſi ex neceſſitate naturæ ageret, vel ſimul ageret omnia, quæ poteſt, vel nihil amplius poſſet, quam illud, ad quod, aut ex natura ſua, aut ab aliquo ſubiecto determinaretur, vtrumque autem repugnat infinitæ virtuti. Et ita ego exiſtimo illum modum agendi extra ſe ex neceſſitate naturæ extrinſece repugnare cum infinitate ſimpliciter virtutis actiuæ. Sed de hoc alias, hæc enim ſufficiunt contra Durandum.

4. Obiectio. · *Reſponſio.*

Ex quibus ſolutum relinquitur fundamentum ſupra poſitum inter referendum eius ſententiam. D. Thom. autem ibi citatus in poſtremo loco ſumpto ex hac 3. p. non eſt intelligendus loqui de potentia abſoluta, ſed de ordinaria, vt ibi (Deo dante) latius dicemus. Eodem modo exponenda ſunt alia loca ex 4. ſentent. quamuis ſint difficiliora: ſatis tamen eſt, D. Thomam aliis locis, vbi ex profeſſo rem diſputauit, diſerte veritatem docuiſſe.

SECTIO VII.

Vtrum reſurrectio hominis ſit naturæ debita, ideoq; ſit à Deo vt authore naturæ.

NOn ſatis eſt oſtendiſſe actionem hanc, & poteſtatem ad illam eſſe ſolius Dei propriam, niſi etiam explicemus, an ſit tribuenda Deo vt agenti ſecundum leges naturæ, an vero, vt agenti ſupra ordinem naturæ. Nam hinc pendet quæſtio, an illa actio ſit dicenda ſupernaturalis, necne? Ad hoc enim non ſatis eſt, quod à ſolo Deo fiat, vt patet de animæ creatione. Videtur autem hic effectus eſſe à Deo vt authore conſeruatore, aut gubernatore; idque duplici titulo ſeu ratione. Prima ſumitur ex parte ipſius hominis, quia in materia corporis humani poſt mortem manet eadẽ capacitas naturalis ad habendã animam, quæ antea fuit. Hæc enim cum à materia ex natura rei non diſtinguatur, variari non poteſt, manente eadem materia. Rurſus eadem ratione manet in anima ſeparata appetitus naturalis vt corpori vniatur, teſte Auguſt. libr. 12. Geneſ. ad liter. cap. 35. & D. Thom,

D.Thom. Auguſt. D.Thom. 1.p.qu.76.artic.1.ad 6. Quia hic appetitus non eſt ſeparabilis, cum ſit ipſamet rei natura, & in anima nihil aliud eſt, quàm naturalis ipſa capacitas, ſeu formalis aptitudo, quam habet ad informandũ corpus, quam neceſſe eſt in anima manere. Ergo ex parte vtriuſque principij, paſsiui, & formalis, eſt naturaliter poſsibilis hæc actio Rurſus ſi totum cõpoſitum conſideretur, etiam videtur deberi homini reſurrectio, vt poſsit humana ſpecies ſuam naturalem beatitudinem perfecte obtinere. Non enim ſola anima, ſed totus homo appetit eſſe beatus, vt per ſe conſtat: ergo oportet, vt totus etiam homo beatitudinem conſequatur. Cunctæ enim res ſuos vltimos fines naturaliter conſequuntur, cur ergo ſolus homo carebit ſtatu naturali, in quo naturalẽ beatitudinem poſsit obtinere. Sed non poteſt eam in hac vita poſsidere ante mortem, tum quia dum hic viuit, ſemper eſt innumeris miſeriis, & malis tũ animæ, tum corporis obnoxius, quæ repugnant ſtatui beatitudinis. Tum etiam, quia vera beatitudo æterna eſſe debet. Etenim amitti ſi poſsit, hoc ipſo ita animum relinquit anxium, & ſolicitum, vt non poſſit eſſe beatus. Et ideo Auguſt. 13. de Trinit. c.8. & 20. definit non poſſe eſſe hominem beatum in corpore mortali, ergo ex prouidentia naturali debetur homini poſt mortem reſurrectio, vt poſsit naturaliter eſſe beatus. Nec ſatis eſt reſpondere, conſequuturũ hominem naturalem beatitudinem in ſola anima: quia non eſt homo, nec per hoc ſatisfit appetitui totius ſpeciei. Ac præterea ipſamet anima ſeparata à corpore, eſt quodammodo in ſtatu violento, non ergo eſſet in ſtatu apto ad beatitudinem perfectam, nec eſt conueniens, vt perpetuo maneat in eo ſtatu. Vnde Clemens lib. 5. conſtit cap. 6. alias 8. *Qui corpus* (inquit) *Adæ ex terra fabricatus eſt, idem & Adæ corpus, & cæterorum poſt diſſolutionem reſurgere faciet, quod hoc naturæ hominum rationis particip: debeatur, viuere ſcilicet in ſempiternum.*

Secunda cauſa ſeu ratio dubitandi ſumitur ex diuina prouidentia. Quia non ſola anima eſt, quæ in hac vita benè, aut male de Deo meretur, ergo ad prouidentiam Dei ex natura rei ſpectat, vt non ſola anima præmium vel pœnam recipiat. Conſtat autem vel ipſa experientia, homines dum hic viuunt, non accipere vel bonorum operum præmia, vel malorũ vindictam: ergo ad Dei prouidentiam pertinet hominem iterum ſuſcitare, vt totus vel puniatur, vel beetur. Qua ratione ad perſuadendam reſurrectionem vtuntur Sancti, *Chryſoſtom.* Chryſoſt. hom. 65. in Ioan. *Ego* (inquit) *aliud dicam ab humanis rationibus: alij malitiam, alij virtutem ſectantur: ſed malitiæ ſectatorum multi feliciter in vltimam peruenerunt ſenectutem, virtutis autem contra: quomodo ergo pro meritis vnuſquiſque accipiet?* ſcilicet, ſi futura non eſt reſurrectio? Et eandem rationem repetit ſæpe Chryſoſt. in ſerm. de reſurrectione. *Theodor.* Optime Theodo. lib. 5. diuinorum Decret. c. de Iudicio, *Cyril. Ier.* & latè Cyril. Ieroſ. cat. 17. Et *Damaſc.* Damaſ. l. 4. c. 26. hac ratione nixus ita concludit. *Si non eſt reſurrectio, non eſt Deus, nec prouidentia.* *Tertul.* Tertull. vero, lib. de reſurrectione carnis c. 14. inter alia multa, quę de hac ratione ſcribit, ſic inquit. *Hæc erit tota cauſa, imo neceſsitas reſurrectionis congruentiſſima, ſcilicet Deo deſtinatio iudicij*, &c. ſimilia repetit ſæpe in illo li. c. 33. 34. 40. & ſequentib. & lib. de patientia, c. 11. *Greg. Naz.* Similiter Gregor. Nyſ. orat. 3. de reſurrectione, ex hac ratione infert. *Si non eſt reſurrectio, non eſt iudicium.* Ex his ergo omnibus videtur concludi reſurrectionis opus ad naturalem Dei prouidentiam pertinere: atq; ita licet à ſolo Deo fieri poſsit: tamen per ſe, ac præcisè ſumptum poſſe inter naturalia opera computari, ſicut animæ creationem.

Hæc ſententia videri poteſt non omnino improbabilis, & accommodata ad explicandam prouidentiam, quam Deus habiturus eſſet erga homines, ſi eos in puris naturalibus ſine ordine ad ſupernaturalem beatitudinem creaſſet.

A

Nihilominus tamen dicendum exiſtimo, reſurrectionem quacunque ratione conſideratam non eſſe naturæ debitam ſola prouidentia naturali, atq; adeò ſimpliciter dicendam eſſe ſupernaturalem, nõ vero naturalem, niſi ſecundum quid. Ita loquitur D.Thom. in 4.d.43.art.1. quæſt.3. & Sot. latè. q.1. art. 2. & alii communiter: eſtq; magis conſentaneum locutionibus Scripturæ, & Sanctorum loquentium de reſurrectione, tanquam de re omnino ſupernaturali: non tantum propter gloriam corporũ reſurgentium, quam reprobi non habebunt: & tamẽ in eis reſurrectio cenſetur ſupernaturalis propter ſolam reparationem, & viuificationem corporis iam defuncti. *Resurrectio rei supernaturalis.* *D.Thom.*

B

Quod ſi dicatur ſupernaturalis propter modum ſcilicet quia fit ſolo Dei imperio abſque alijs naturalibus tranſmutationibus, ex hoc ipſo concluditur, quod intendimus, quoniam reſurrectio non eſt nata fieri alio modo, cum per cauſas ſecundas fieri nequeat. Præterea hoc explicatur ex differentia inter animæ creationem, & reſurrectionem. Ad primam enim vnionem animæ, & corporis poſſunt agentia naturalia diſponere materiã, diſpoſitione ex natura ſua poſtulante talem formam, quocirca pertinet ad naturalem prouidentiam, & concurſum debitum, vt Deus illam infundat: at vero in ordine ad iteratã vnionẽ, quæ in reſurrectione fit, nihil poſſunt cauſę naturales efficere, nec materiã ita diſponere, vt poſtulet illius animæ vnionem: ergo non poteſt illa reſurrectio dici ſimpliciter naturalis.

C

Tertio, ſi reſurrectio eſt naturaliter debita, vel eſt hoc intelligendum de debito (vt ita dicam) phyſico, vel morali: neutrum dici poteſt. *Resurrectiò ex ſola prouidentia naturali, natura prorſus indebita.* Nam debitum phyſicum appellari poteſt id, quod debetur cauſis naturalibus ratione phyſicę virtutis, quam habent ad cauſandũ. Sed hoc modo non eſt debita reſurrectio. Quia ſi conſideremus cauſam materialem, licet in illa maneat capacitas eiuſdem formæ, tamen illa eſt valde remota: Deus autem vt gubernator naturæ non tenetur explere omnem capacitatem remotam materiæ, ſed ſolum quatenus per agentia naturalia poteſt ad proximam diſpoſitionem reduci. Alioqui deberet Deus varias formas in infinitum in materiam inducere, quia omnium eſt capax ſecundum illam remotam capacitatem. Et ideo hæc capacitas

D

materiæ ad formam prius habitam congrue vocari ſolet obedientialis, potius quam naturalis. Quia iam non eſt in ſtatu, in quo poſsit per agentia naturalia ad proximam capacitatem reduci. Atq; idem fere eſt, ſi conſideretur aptitudo ipſius animæ, quæ eſt cauſa formalis. Quia etiam non tenetur Deus explere omnem appetitum naturæ, ſeu formæ, nec efficere vnionem eius ad ſubiectum, niſi ſuppoſita proxima capacitate ſubiecti: hanc vero non tenetur per ſe ſolus ipſe efficere, ſed ſeruato ordine cauſarum naturalium. Denique ex parte etiam cauſæ efficientis, nulla eſt, cui propter phyſicam virtutem hæc actio, ſeu concurſus ad illam debeatur: ergo nullo titulo eſt debita naturaliter reſurrectio debito phyſico. Debitũ autem morale dici poteſt, quod

E

debetur ratione finis, v.g. propter obtinendam beatitudinem: vel ratione iuſtitiæ diſtributiuæ, ſeu conuenientis gubernationis vniuerſi in ordine ad mores hominum. Sed hoc etiam debitum nulla ſufficienti ratione oſtenditur. Nam in primis ſatis eſt, vt homo poſsit eſſe beatus tanquam homo, vt Ariſtot. dixit. 1. & 10. Eth. & ideo non oportet, vt naturaliter poſsit habere beatitudinem carentem omni defectu, ac miſeria, aut perpetuã abſolutè & ſimpliciter, ſed humano modo. *Ariſtot.* Homo enim non appetit eſſe beatus, niſi quandiu eſt: ad beatitudinem ergo naturalem hominis ſatis eſt, quod durare poſsit, quãdiu exiſtit homo. Quia ergo homo natura ſua corruptibilis eſt, ideo beatitudo etiã, quæ naturaliter conferri poteſt homini, vt eſt integrum indiuiduũ ſpeciei huma-

humanæ, non eſt ſimpliciter perpetua, ſed temporali. Quia vero anima hominis eſt perpetua, ideo in illa perpetuo durare poteſt beatitudo hominis quantũ ad id, quod in ea eſſentiale eſt, ſcilicet quoad cognitionem & amorem Dei naturalem. Et hoc tantum eſt debitum, ac conſentaneum naturis rerum: quidquid vero vltra hoc additur, ſupernaturale eſt. Rurſus quamuis ſpes reſurrectionis ſit conuenientiſsimum medium ad continẽdos homines in officio, & optimam rationem prouidẽtiæ, & ſeruandæ iuſtitiæ diſtributiuæ contineat: tamen non propterea dicendum eſt, hũc prouidentiæ modum eſſe ſimpliciter debitum naturæ. Poſſet enim Deus alijs modis hominẽ gubernare. Imo aliqui cenſent, & inſinuat Scotus, ſi ſola ratio naturalis ſpectetur, fieri potuiſſe, vt Deus nullum ſpeciale iudicium ferret de factis hominum, bonis præmium, malisq́; pœnã tribuendo. Hoc tamen licet potuerit fieri à Deo, vt ſupremo Domino: non tamen cẽſeo, talem prouidentiæ modum eſſe rebus ipſis, & naturis rationalibus conſentaneum. Melius ergo dicitur, potuiſſe Deum ſtatuere alium modum prouidentię, & iuſtitiæ intra ordinem naturæ contentum. Nam quia anima eſt principium proprium, ac per ſe actionis bonæ, aut malę, ſatis eſt hominem in ea recipere pręcipuum virtutis præmiũ: corpus autem, quod tantum eſt organum animæ, ſicut in hac tantum vita mortali eſſet inſtrumentum virtutis, ita in eadem poſſet recipere aliquod præmium ſuæ actioni proportionatum. Quod non oportet, vt conſiſtat in diuitiis temporalibus & voluptatibus, quæ non ſolẽt ad virtutis exercitationem valde eſſe vtiles: ſed in alijs bonis, vel auxilijs, quibus corpus ipſum facilius & commodius poſſet ad virtutis ſtudium accendi. Nullo ergo modo debita eſt homini reſurrectio ex ſola prouidentia naturali. Quæ omnia confirmari poſſunt eleganti teſtimonio Cypriani, ſer. de Reſur. Chriſti. *Homo, qui ex cæleſti, & terrena materia compactus eſt, veſtitus extrinſecus pelle, & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terra, quod de terra aſſumpſerat, & ad imm materialem originem reuerteretur ſpiritus, cuius natura diſſolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine, & caro vermibus conſumenda, ſecundum naturæ ſuæ rationem non poterat æternitatis priuilegio perfrui: & quod ſibi iure non cõpetebat, à conditore nequibat exigere. Neque vlla eorum interrogatio ſuper hoc merebatur reſponſum. Sed tu, optime Domine, vltro gratiam volens dare ſpiritui, decreuiſti clementius, vt ex ſocietate, & clientela, quam reddiderat anima caro, aliquid ei commodi proueniret, & quæ ei vehiculum fuerat, & particeps ſtudiorum, in recompenſatione miniſterij iterum dilecto accolæ conſociata, pudica, & pacifica rediret, nullas ſecum reuehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ concuteret puritatem. Sed & hoc Domine, ad cumulum beneficij addidiſti, vt inter legem carnis, & ſpiritus nulla poſtmodum eſſet diuerſitas, nec poſt initium fœdus, vlla iterum inter eos recreſcat rebellio, ſed per manum tuam reconciliatio ordinata ſtabilis in perpetuum perſeueret. Te igitur iubente terra ſit caro, & expulſa de domo iterum coniungatur viro, non iam ancilla ſed libera: & habitant vnius moris in domo, murmurationibus conſopitis, quas olim compugnantes inter ſe concupiſcentiæ conciliabant.*

Ex quibus vltimis verbis poteſt alia ratio, & vltima ad hoc idem confirmandum colligi. Quia ſi ex natura rei deberetur animæ ſeparatæ reditus ad corpus, vel deberet hoc fieri in corpore mortali, & corruptibili, atque eodem modo paſsionibus, mutationibuſque ſubiecto, ſicut nunc eſt: vel in corpore ab his omnibus incommodis abſtracto. Si dicatur hoc ſecũdum, aperte ſequitur, illum reſurrectionis modum non poſſe eſſe naturæ debitum. Quî enim fieri poteſt, vt corpori natura ſua mortali ex naturali prouidentia debeatur immortalitas? Prouidentia enim naturalis non extenditur ad ea dona, quæ ſunt præter, vel ſupra naturam. Alioqui dici poſſet ſtatum illum, quem Adamus habuit ante peccatum, quoad eum modũ immortalitatis, & impaſsibilitatis corporis, quem tunc habuit, & quoad perfectam ſubiectionem inferiorum virium animæ ad ſuperiores, fuiſſe illi debitũ ex prouidentia naturali, quod tamẽ eſt omnino falſum. Si vero dicatur primum, ſequitur in primis procedẽdum eſſe in infinitũ in hac reuolutione mortis, & reſurrectionis hominis. Quia ſi reſurgeret mortalis, iterum moreretur, ergo, qua ratione poſt primam mortem ſuſcitatus eſt, excitandus eſſet poſt ſecundum, & ita in infinitum. Quod tanquam magnum abſurdum, & ludibrium infert Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 13. contra eos Philoſophos, qui dicebant, futurum eſſe in Vniuerſo perpetuum earundem rerum reditum atque circuitionem. Deinde tale corpus non eſſet deſiderabile, neq; animæ accommodatum, præſertim ſi naturalem beatitudinem eſſet conſequuta. Impediret enim illam, ne expedite, ac ſine impedimento poſſet Deum contemplari, & amare, redderetq́; iterum ſubiectam doloribus, & afflictionibus huius vitę. Quocirca licet anima pondere naturali dicatur appetere corpus, quia eſt naturalis forma eius: & quandiu eſt in illo naturaliter, refugiat mortem, quia non eſt alium ſtatum experta, & quia ſimpliciter potius vellet perfectionem ſui corporis acquirere, quã illo probari, iuxta illud, *Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri*: tamen anima ſemel à corpore ſeparata, & naturaliter beata, appetitu elicito, ac recto potius, credo, eligeret manere ſeparata, quã redire ad corpus corruptibile, & paſsionibus, ac ærumnis obnoxium. Quia reuera maius ſibi nocumentum afferret, quam commodũ. Quapropter ſtatus animæ ſeparatæ per ſe non poteſt dici ſimpliciter violẽtus. Quia licet in eo careat anima complemento alicuius appetitus naturalis: tamen proprie nulla vis ei infertur. Sicut cęcus non dicitur eſſe in ſtatu violento, ſed imperfecto, ſic etiam anima eſſet in ſtatu aliqua ex parte imperfecto: non tamen ſimpliciter violento, præſertim quia ſecundũ appetitum elicitum, & rationalẽ illum ſtatum pręferret alteri, quem naturaliter habere poſſet in corpore mortali. Et ex his ſatis reſponſum eſt ad rationes dubitandi ſuperius poſitas.

1. Corinth. [margin]

SECTIO VIII.

Vtrum poſſit naturali ratione oſtendi reſurrectionem eſſe poſsibilem.

QVidam exiſtimant nullo modo cognoſci poſſe, quia eſt ſupernaturalis: ratio autem naturalis nõ habet ſufficientia principia, quibus iudicet de ſupernaturalibus myſteriis, etiam vt poſsibilia ſunt. Propter quod diximus in principio huius materiæ, non poſſe ratione naturali cognoſci incarnationem eſſe poſsibilem. Et ita opinatur de reſurrectione Medina hic art. 2. & indicat Sot. in 4. d. 43. q. 1. ar. 3. Sed in primis non negant hi autores, poſſe inueniri rationes naturales valde probabiles, quæ perſuadeant reſurrectionem eſſe poſsibilem: neque ego audeo dicere poſſe hoc demonſtrari ratione ita conuincente intellectum, vt à nemine, etiam proteruo, poſsit negari. Præſertim cum videam non defuiſſe Theologos fide illuſtratos, qui negauerint, poſſe Deum iterum producere rem in nihilum reductam.

Medina. *Sotus.* [margin]

Nihilominus tamen exiſtimo, rationem factam in 4. concluſione, ſect. 6. cum omnibus, quæ circa illam dicta ſunt, ſatis eſſet ad conuincendum intellectum bene diſpoſitum, eſſe fere phyſicam demonſtrationem. Denique cenſeo fere æquali euidentia probari, poſſe Deum rem corruptam reparare, ſicut poſſe aliquid ex nihilo creare, præſertim in homine, poſt cuius corruptionem manent partes, ex quibus com-

Poſsibilitas reſurrectionis ratione naturali quomodo poſſit oſtendi. [margin]

componitur. Vt enim rectè dixit Gregor. hom. 26. in Euang. *Longe minus eſt Deo reparare, quod fuit, quam creaſſe, quod non fuit. Aut quid mirum ſi hominem ex puluere refecit, qui ſimul omnia ex nihilo creauit?* Et hom. 20. in Ezec. *Mirari* (inquit) *ſolent qualiter caro reuiuiſcere poſſit ex puluere. Mirentur igitur altitudinem cœli, molem terræ, abyſſos aquarum, omnia quæ in mundo ſunt, ipſos quoq; angelos creatos ex nihilo. Minus eſt valde aliquid ex aliquo facere, quam omnia ex nihilo feciſſe.* Ac propterea dicit idem Greg. libr. decimo quarto Moral. c. 28. *Qui reſurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ex ratione debuerunt.* Et Lactantius lib. 7. c. 23. *Si à principio* (inquit) *Deus hominem neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe qui nouũ fecit.* & Aug. ſer. 19. de verb. Apoſtoli. vbi ſic inquit, *Te appello quicunq; infideli animo de reſurrectione dubitas, & putas non poſſe mortuos reſuſcitari: quid eſt amplius, ex nihilo homines facere qui viuant, aut eos qui facti ſunt & vixerunt, reparare poſt mortem? Vtiq; plus eſt facere quod nunquam fuit, quam reparare quod fuit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis vt Deus, qui hominem formauit ex nihilo, reformet? Quomodo nos ſuſcitare nõ poteſt conuerſos in puluerem, qui etiamſi in nihilum rediremus, facere poterat vt eſſemus. ſicut effecit nos eſſe, cum antea nunquam fuiſſemus.* Similia habet ſer. 64. de verb. Domini in fin. & epl. 49. & epl. 146. & ſæpe alias. Et eandem rationem ex creatione ſumptam expendit optime Cyril. Ieroſ. Catech. 4. & 18. Athenag. li. de reſur. mort. Et mihi quidẽ vim demonſtrationis habere videtur, propter ea quæ dixi in probatione quartæ concluſionis.

Lactant: August.

Cyril. Athanaſ.

Quam hoc etiam modo declaro: nam opera & myſteria ſupernaturalia, quædam ſunt in ſua ſubſtantia & eſſentia ſupernaturalia: & de his verum eſt non poſſe ratione naturali ſufficienter agnoſci, etiã vt poſsibilia, præſertim quando attingunt Deũ ipſũ qui licet cognoſcatur eſſe, qui tamen & quo modo ſit, imperfecte cognoſcitur ſolo naturę lumine & huiuſmdi eſt myſterium Incarnationis, & ſimilia. Alia vero ſunt ſupernaturalia quoad modum tantũ, quia ſcilicet res factæ naturales ſunt, quamuis mod⁹ fauendi ſit proprius Dei, vel propter virtutem infinitam, vel propter ſummam independẽtiam, ac dominium in operando: & hæc non repugnant cognoſci vt poſsibilia ratione naturali. Nã inter hæc opera computari poteſt creatio, quæ ex modo quo fit, propria eſt Dei, & virtutem requirit infinitam, & tamen cognoſci poteſt ratione naturali. Præterea illuminare cæcum, ſanitatem ſubitò reſtituere ſine adiumento cauſarum ſecundarum, & ſimilia opera ſunt ſupernaturalia hoc modo, videtur tamen euidens lumine naturæ poſſe Deum hæc opera facere: quia minora ſunt quam creatio: & non habent maiorem repugnantiam, niſi quod requirunt maiorem poteſtatem & virtutem agendi quã ſit in agentibus naturalibus: eſt autem euidens Deum habere huiuſmodi maiorem virtutem. Deniq; hoc ſenſu tantum dicitur ſupernaturale opus quod ſuperat virtutem agendi omnium creaturarum: ſi ergo poteſt naturali ratione cognoſci Deum habere maiorem virtutem, imò & infinitam & omnipotentem, cur non poterit cognoſci poſſe efficere aliquid ſupernaturale in dicto ſenſu. Ergo cum reſurrectio tantum ſit ſupernaturalis in dicto ſenſu, poterit naturaliter cognoſci vt poſsibilis, nam hoc non repugnat ex communi ratione operis ſupernaturalis, vt declaratum eſt, neq; ex ſpeciali ratione reſurrectionis, quia reuera nulla eſt, vt etiam oſtendimus. Quin potius videtur minus difficile animam & materiam iam exiſtẽtes iterum vnire, quam cæcum illuminare, aut ſimilia opera patrare. De qua re legi poteſt Durandus in 4. d. 43. p. q. 1.

Durand

Neq; contra hoc obſtat, quod reſurrectio fide credenda ſit, quæ autem fide creduntur, non poſſunt ratione naturali oſtendi. Tum quia aliquæ ſunt veritates fidei, quæ ratione naturali etiam demonſtrãtur, vt Deum eſſe, & eſſe creatorẽ, & animam eſſe immortalem, & id genus alia. Tum etiã, quia reſurrectionis veritas vt pertinet ad fidei articulos non tantũ continet reſurrectionẽ eſſe poſsibilem, ſed etiam eſſe futurã generaliter in omnib. hominibus: & hoc cũ pendeat ex libera Dei prouidentia ac promiſsione, non poteſt ſimpliciter demonſtrari, quamuis poſsit vehementibus coniecturis perſuaderi, quas in ſuperioribus ſatis tetigimus, & de eis videri poſſunt Ambr. Ter. Athen. in libris de reſur. Chryſ. Greg. Nyſ. Aug. & Greg. Magn. locis citatis. Baſil. homil. 8. Examer. Theop. Antioch. l. 1. cont. relig. Chriſt. calum. D. Th. 4. cont. Gent. c. 49 vbi prædictas rationes *euidentes* appellat. Omitto reſurrectionem quam credimus & ſperamus, multa ſupernaturalia complecti, vt ſupra dictum eſt, quæ non poſſunt, etiam vt poſsibilia ratione naturali inueſtigari.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod non fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere. Dicit enim Dam. in 4 lib. Reſurrectio eſt, ſecunda eius, quod diſſolutum eſt, & cecidit, animalis ſurrectio. Sed Chriſtus non cecidit per peccatum, nec corpus eius eſt diſſolutum, vt ex ſupra dictis patet. Non ergo proprie conuenit ſibi reſurgere.

2. Præterea, quicunq; reſurgit, ad aliquid altius promouetur: quia ſurgere eſt ſurſum moueri: ſed Chriſti corpus manſit poſt mortem diuinitati vnitum, & ita non potuit in aliquid altius promoueri. Ergo non competit ſibi reſurgere.

3. Præterea, ea quæ circa humanitatem Chriſti ſunt, acta ad noſtram ſalutem ordinantur. Sed ſufficiebat ad noſtram ſalutem paſſio Chriſti, per quam ſumus liberati à pœna & culpa, vt ex ſupra dictis patet. Non ergo fuit neceſſarium quod Chriſtus à mortuis reſurgeret.

Sed contra eſt quod dicitur Lucæ vlt. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis.

Reſpondeo dicendum quod neceſſarium fuit Chriſtum reſurgere propter quinq;. Primo quidẽ ad cõmendationem diuinæ iuſtitiæ: ad quã cõuenit exaltare eos qui ſeipſos propter Deũ humiliant: ſecundum illud Luc. 1. Depoſuit potẽtes de ſede, & exaltauit humiles. Quia igitur Chriſtus propter charitatem & obedientiam Dei ſe humiliauit vſq; ad mortem crucis, oportebat quod exaltaretur à Deo vſq; ad glorioſã reſurrectionem. Vnde ex eius perſona dicitur in Pſ. 138 Tu cognouiſti (id eſt approbaſti) ſeſsionẽ meam (id eſt humilitatem & paſsionẽ) & reſurrectionẽ meam (id eſt glorificationem in reſurrectione. Sicut Gloſſa exponit) Secundo ad fidei noſtræ inſtructionem: quia per eius reſurrectionem confirmata eſt fides noſtra circa diuinitatem Chriſti. Quia vt dicitur 2 ad Cor. vlt. Etſi crucifixus eſt in infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei: & ideo 1 ad Cor. 15. dicitur. Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra. Et in Pſ. 29 dicitur: Quæ vtilitas in ſanguine meo. id eſt in effuſione ſanguinis mei, dũ deſcendo, quaſi per quoſdam gradus malorum, in corruptionẽ? Quaſi dicat, nulla. Si enim ſtatim non reſurgo, corruptũq; fuerit corpus meum, nemini annunciabo, nullum lucrabor, vt Gloſſa exponit. Tertio ad ſubleuationem noſtræ ſpei, quia dum videmus Chriſtum reſurgere, qui eſt caput noſtrum, ſperamus & nos reſurrecturos. Vnde dicitur 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Et Iob. 19. dicitur. Scio, ſcilicet per certitudinem fidei, quod Redemptor meus, id eſt Chriſtus, viuit, à morte reſurgens: & ideo in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

Quarto ad informationem vitæ fidelium ſecundum illud Roman. 9. Quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam

Gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et infra, Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo.

Quinto ad complementum noſtræ ſalutis: quia ſicut per hoc quod mala ſuſtinuit (humilitas eſt) moriendo, vt nos liberaret à malis, ita glorificatus eſt reſurgendo, vt nos promoueret ad bona, ſecundum illud Romanorum quarto, Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

Ad primum ergo dicendum, quod licet Chriſtus, non ceciderit per peccatum, cecidit tamē per mortem: quia ſicut peccatum eſt caſus à iuſtitia, ita mors eſt caſus à vita. Vnde ex perſona Chriſti poteſt intelligi, quod dicitur Mich 7. Ne læteris inimica mea ſuper me quia cecidi, conſurgam. Similiter etiam licet corpus Chriſti non fuerit diſſolutum per incinerationem, ipſa tamen ſeparatio animæ à corpore diſſolutio quædam fuit.

Ad ſecundum dicendum, quod diuinitas erat carni Chriſti poſt mortem vnita vnione perſonali: non autem vnione naturæ ſicut anima vnitur corpori vt forma ad conſtituendam humanam naturam. Et ideo per hoc quod corpus eius vnitum eſt animæ, promotum eſt in altiorem ſtatum naturæ, non autem in altiorem ſtatum perſonæ.

Ad tertium dicendum, quod paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem, proprie loquendo, quantum ad remotionem malorum: reſurrectio autem, quantum ad inchoationem, & exemplar bonorum.

COMMENTARIVS.

IN titulo obſeruandum eſt, *neceſſarium*, non ſumi abſolute pro re, vel actione, quæ vel ex neceſsitate fit, vel ad aliquem finem eſt ſimpliciter neceſſaria. Cōſtat enim, Chriſti reſurrectionem & fuiſſe à Deo factam libere, & potuiſſe Chriſtum ſuam reſurrectionem vel differre vſque ad diem iudicij, vel omnino eam prætermittere: & nihilominus ſaluare homines, & in beatitudine in ſola anima regnare. Hoc enim neq; contradictionem neq; aliquod abſurdum includit omnino repugnans Deo, vt dici poſsit ſimpliciter impoſsibile. Neceſſarium ergo hoc loco dici poteſt dupliciter, primo prout idem eſt, quod longe conuenientius, & opportunius, & hoc modo poteſt dici reſurrectio Chriſti neceſſaria, & ſecundum ſe quia maxime decebat corpus Deo vnitum viuum eſſe, & glorioſum: & in ordine ad finem noſtræ ſalutis, quia ad eam exequendam erat hoc medium aptiſsimum. Secūdo poteſt dici neceſſarium cuius oppoſitum ſit impoſsibile, non quidem abſolute, ſed facta aliqua ſuppoſitione. Vt v.g. ſuppoſito, quod Chriſtus prædixerat ſe reſurrecturum, neceſſaria omnino erat eius reſurrectio, quia non potuit non eſſe fidelis, & verax. Quo ſenſu rectè dixit Paul. 1. ad Cor. 15. *Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides noſtra.* Similiter ſuppoſito Chriſtum de iuſtitia meruiſſe ſuā reſurrectionem, neceſſarium ſimpliciter erat ipſum reſurgere. Quia non poteſt Deus præmium de iuſtitia debitum negare, cum hæc iuſtitia eius promiſsionem ſupponat. D. Thom. ergo in hoc titulo videtur neceſſarium ſumere vtroq; modo, ſeu abſtractè, vt ex rationibus eius colligitur.

1. Cor 15.

Reſurrectio Chriſti neceſſaria quomodo.
Luc 23.
Philip. 2.

Reſpondet ergo reſurrectionem Chriſti fuiſſe neceſſariam. Quam aſſertionem quinque rationibus confirmat. Prima fundatur in meritis Chriſti, & in ordine diuinæ iuſtitiæ. Quæ fulciri poteſt verbis eiuſdē Chriſti Luc. 23 *Nonne oportuit pati Chriſtū, & ita intrare in gloriam ſuam*: & verbis Pauli ad Philip. 2. *Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Quem locum de exaltatione reſurrectionis late expoſuit Athanaſ. orat. 2. contra Arrianos, quanquam eo loco indicet, eam exaltationem non fuiſſe mercedem

A meritorum, ſed debitam ratione diuinitatis corpori vnitæ. At vero, licet hic poſterior titulus verus ſit, non tamen eſt prior excludendus, qui magis eſt conſentaneus verbis Apoſtoli, vt latius tractatum eſt ſuperiori tomo diſp. 40. ſect. 3. Poteſt autem hæc ratio locupletari ex eodem Athanaſ. lib. de Incarn. Verbi, eiuſq; corporali aduentu, dicēte, quia Chriſtus morte ſua mortem extinxerat, ideo reſurgere debuiſſe. *Profligata enim morte quid reliquum erat, niſi vt in trophæum deuictæ mortis reſurgeret?* Et hæc ratio, ſecluſo pacto, & promiſsione Dei, probat per ſeſe fuiſſe valde conueniens, ac proportionatum hoc præmium illi merito. poſita verò promiſsione, probat fuiſſe ſimpliciter neceſſarium.

Secunda ratio ſumitur ex vtilitate, & neceſsitate ad cōfirmandam fidem. Quæ dupliciter poteſt exponi. B Primo, quia ſuppoſita prædictione Chriſti erat ſimpliciter neceſſarium ad veritatem fidei, Chriſtum implere quod promiſerat. Et hoc ſenſu (vt dicebam) intelligendum cenſeo locum Pauli, quem D Thom. hic citat. *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra.* Abſolute enim, etiamſi Chriſtus non ſurrexiſſet, poſſet eſſe in nobis vera fides, & ad ſalutem vtilis: tamen ſuppoſitis ijs, quæ fides Chriſti docet, ſi Chriſtus non ſurrexiſſet inanis eſſet talis fides, eſſet enim falſa. Et ita explicuit Paulus ſubdens. *Inuenimur autem & falſi teſtes Dei.* Et eodem modo intelligendum eſt, quod poſtea ſubiungit, *ſi Chriſtus non reſurrexit, vna eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis in peccatis veſtris.* Quia nimirum C fides falſa non poſſet eſſe veræ ſanctitatis initium, ac fundamentum. Secundo modo poteſt hæc ratio intelligi nulla ſuppoſitione facta, & hoc modo probat, fuiſſe vtiliſsimum ad perſuadendam fidem, & vt homines poſſent facilius illam amplecti, Chriſtum reſurgere, ſimulque probat oportuiſſe, vt ſtatim ante Euangelij prædicationem reſurgeret. Et hunc ſenſum confirmant optime alia duo ſcripturæ teſtimonia, quæ D. Thom. hic adducit. Primum eſt illud. 2. ad Cor. vltimo. *Etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei*: Alterum eſt ex Pſal. 29. *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem?* id eſt, ſi in ea maneam & non reſurgam, neminem enim lucrabor paſsione mea. Et hoc etiam ſenſu rectè intel- D ligitur, quod ait Paul. ad Rom. 4. *Mortuus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Nam licet D. Tho. infra q. 56. ar. 2 aliter hunc locum exponat de cauſa inſtrumentali & exemplari: optime tamen etiam exponitur de cauſa (vt ita dicam) obiectiua, & motiua. Chriſtus enim per paſsionem ſuam ſufficiēter deſtruxit peccatum: tamen, vt nos iuſtificaremur & efficaciter nobis remitteretur peccatum, oportebat paſsionem Chriſti nobis applicari per fidem viuam. *Reſurrexit ergo propter iuſtificationem noſtram*, id eſt, vt fides noſtra confirmaretur, & ſic efficaciter iuſtificaremur, vt rectè expoſuit Adamus in illum locum. Et ſumitur ex commentarijs Hieronymi. *Qui morte ſua noſtra peccata aboleuit, neceſſario reſurgens apparuit, vt iuſtitiam credentium con-* E *firmaret.* Et Anſelm. *Reſurrexit* (inquit) *propter iuſtificationem, id eſt, vt nos iuſtificando ſuſcitaret à morte animæ, quatenus iuſte viueremus, quod aliter non poteramus.* Et Ambroſius quamuis aliam expoſitionem indicet, tamen huic fauet, cum inquit. *Vt ad cumulum nobis iuſtificationis proficeret, reſurgens præceptis ſuis autoritatem tribuit, vt eorum æmulos nos hac fiducia faceret, per quā iuſtificemur, meritis nos augeremus, per quam gloriam adepti clari appareamus regno Dei.* Chryſoſt. etiam ſer. 9. in Epiſt. ad Rom. ſubobſcure quidem, tamen eleganter confirmat tum hanc expoſitionem, tum rationē D. Thom. dum inquit, in reſurrectione oſtenſum eſſe, Chriſtum non propter ſua peccata, ſed propter noſtra mortuum fuiſſe. *Quomodo enim ſurrexiſſet, ſi peccator fuiſſet? Si vero peccator non fuit, propter alios crucifixus eſt.* Et ita per reſurrectionem confirmatur fides

Teſtimon. Pauli 1. Cor. 15.
Expoſitio.
2. Cor. 13.
Pſal. 29.
Rom. 4.
D. Thom.
Reſurrectio Chriſti efficaciſſimum fidei motiuū & incitamētum.
Adam.
Hieron.
Anſelm.
Ambroſ.
Chryſoſt.

fides redemptionis noſtræ, vt per eam iuſtitiam aſ- A
ſequi poſsimus, vt poſtea Chryſoſtomus fuſius de-
Rom. 1. clarat.

Poteſt præterea hæc D. Thomæ ratio confirma-
ri ex loco Pauli ad Roman. 1. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ex reſurrectione mortuorum*, iuxta lectionem, & expoſitionem Græcorum, *Qui declaratus eſt*, quam in priori tom. diſ. 50. ſect. 2. ſatis probabilem eſſe oſtendimus. In reſurrectione enim Chriſti manifeſtata eſt vera eius diuinitas, atque ita plurimum fides eius confirmata eſt. Et ob hanc cauſam ſpeciale ſignum ſuæ diuinitatis, & veritatis obtulit Chriſtus Iudæis dicens. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ioann. 2. loquens de templo corpo-
Ioan. 2. ris ſui, vt Euangeliſta explicuit, & Matth. 12. Iudæis B
Matth. 12. petentibus ſignum, ipſe reſpondit. *Generatio praua, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* Fuit autem reſurrectio ſignum diuinitatis: tum quia Chriſtus ſeipſum ſuſcitauit, iuxta illud. *Et in tribus diebus excitabo illud.* Tum etiã, quia ipſe Chriſtus, ſicut dicebat ſe eſſe Deum, ita prædixerat ſe reſurrecturum, vnde ſua reſurrectione in
Pet. Chryſ. vtroq; veracem ſe eſſe probauit. Item quia (vt eleganter dixit Petrus Chryſolog. ſerm. 75.) *qui ante ſuam mortem prædixerat ſuam reſurrectionem, vtique ſicut ſcire potuit, potuit & cauere: ſed quia vincere potuit, declinare contempſit, quia reſurrectionis gloria ſepeliuit morientis iniuriam.* Et hinc etiam declaratur optimè D. Thomæ ratio. Nam ſi Chriſtus mortuus in cruce, non reſurrexiſſet, erubeſcerent homines credere in C
hominem crucifixum, qui *Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia.* Reſurrectio igitur & pudorem, &
1. Cor. 1. metum credentibus abſtulit, *qui reſurrectionis gloria ſepeliuit morientis iniuriam.* Denique, euentus ipſe veritatem huius rationis probauit. Cum enim vſque ad paſsionem multa miracula Chriſtus feciſſet in confirmationem veritatis, quam prædicabat, pauci crediderunt: poſtea vero prædicantibus diſcipulis reſurrectionem eius, vno die multa millia hominũ crediderunt in eum. Fuit ergo reſurrectio efficaciſſimum medium ad fidem conſeruandam, & perſuadendam. Et ita Athanaſius lib. de incarnat. Verb.
Athanaſ. eiuſque corporis aduent. ex his, quæ fides Chriſti in mundo operatur, ex gentium conuerſione, Dæmonum expulſione, Chriſtum reſurrexiſſe latiſsimè confirmat.

Reſurrectio Chriſti ſpei noſtræ nutrimentum. Tertia ratio ſumitur ex ſubleuatione ſpei noſtræ. D
Quam optimè declarat Leo, ſerm. primo de reſurrectione c. 4. dicens. *Et hoc initium factum nobis eſt reſurrectionis in Chriſto, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus eſt, totius ſpei noſtræ forma præceſſit, &c.* & ſermone
Leo Papa. Greg. Pap. D Thom. Iob 19. Epheſ 2. ſecundo. *Ita dubitandum non eſt de conſortio gloriæ, ſicut dubitandum non eſt de communione naturæ.* Quod in ſequentibus latè proſequitur: ac in fine tandem confirmat ex illo ad Philippenſ. 3. *Saluatorem exſpectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Rurſus Gregor. 14. Moral. capite 27. tractans eum locum, quem D. Thomas hic citat. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum*, ait. *Sui capitis gloriam ſequuntur membra. Redemptor ergo noſter ſuſcepit mortem, ne mori timeremus: oſtendit reſurrectionem, vt nos reſurgere poſſe confidamus. Vnde & eandem mortem non plus quam triduanam eſſe voluit, ne ſi in illo amplius differretur, in nobis omnimodo deſperaretur.* Et hoc eſt, quod Paul. dixit ad Epheſ. ſecundo. *Conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.* Nam cum ipſe in te vere ſuſcitatus eſt, nos cum illo in ſpe conſurreximus. Vnde Greg. Nazian. orat.
Greg. Naz. 41. *Heri* (inquit) *cum Chriſto in crucem agebar: hodie ſimul glorificor: Heri commoriebar, hodie ſimul viuificor, Heri conſepeliebar, hodie ſimul reſurgo*, & oratione 42. in principio. *Hodie ſalus mundo tam viſibili, quam inuiſibili, Chriſtus ex mortuis, ſimul ſurgite. Chriſtus ad ſe ſe, redite. Chriſtus ex ſepulcro, peccati vinculis ſoluamini. Portæ inferi aperiuntur, & mors opprimitur, & vetus Adam deponitur, & nouus perficitur, ſi qua noua in Chriſto creatura renouamini.* In quibus omnibus alludit Greg. ad lo- Coloſ 3.
cum Pauli ad Coloſſen. 2. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, &c.* Nec diſsimile eſt, quod in- Athanaſ.
quit Athanaſ. ſermone de paſsione, & cruce Domini. *Neceſſarium eſt ſurgẽte ſaluatore, conſurgere quoq; cum eo & ipſum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos: & ſicut moriente Adam, manebamus nos per eũ mortui, ita quoq; ſurgente Dominico corpore, neceſſum erat omnes cum eo con-* 1. Cor. 15.
ſurgere. Hic enim intellectus eſt Pauli ad Corinthios ſcribentis. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Et in huius, ac præcedentis rationis confirmationem multa peti ex eodem Athanaſ. lib. de incarnat. Verbi, & corporali eius aduentu, & Pe- Pet. Chryſ.
tro Chryſologo ſerm. ſeptuageſimo quarto, & ſe- Auguſt.
ptuageſimo quinto, Auguſt. ſerm. 119. de temp. Vbi inter alia ait. *In paſsione quid agit? Docuit: quid tolleremus in reſurrectione, quid egit? Docuit quid ſperemus. Hic opus, ibi merces: Opus in paſsione, merces in reſurrectione?*

Atque ex his, quæ dicta ſunt expoſita etiam eſt quinta ratio D. Thomæ, quæ fere cum duabus præcedentibus coincidit, ſcilicet Chriſtum reſurrexiſſe propter noſtræ ſalutis complementum, vt non tantum nos malis liberaret, ſed etiam bonis cumularet. Nam licet vtrumque nobis moriendo meruerit, viã tamen ad id obtinendum reſurgendo aperuit, exemplarque ac terminum noſtræ exaltationis oſtendit. Quarta vero ratio moralis eſt, & non indiget expoſitione, nec ſolutione argumentorum, quæ facilimæ ſunt.

DISPVTATIO XLV.

In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis eius.

EX præcedenti diſputatione probatum ſupponimus, reſurrectionem Chriſti fuiſſe poſsibilem, & ideo ſolum ſupereſt inquirendum, an facta ſit. Quid verò ſit, non indiget noua diſputatione. Quia quoad hoc non eſt alia ratio de Chriſti reſurrectione, & de quauis alia, quod attinet ad vnionem animæ cum corpore ſufficienter diſpoſito. Quod verò pertinet ad vnionem hypoſtaticam, ſi aliqua in reſurrectione reparata eſt: ſatis etiam eſt in ſuperioribus dictum, addẽdum vero aliquid erit de proprijs cauſis huius reſurrectionis.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus verè reſurrexerit.

HÆretici, qui negarunt Chriſtum eſſe verum hominem, aut aſſumpſiſſe verum corpus humanum, ac mortale, aut verè mortuum fuiſſe, neceſſe eſt, vt veram etiam reſurrectionem negauerint. Præ- E
ter hos autem refert Epiphanius. hæreſ. 28. Cherin- Epiphan.
thum aſſeruiſſe, Chriſtum paſſum eſſe, & crucifixũ, nondum vero reſurrexiſſe, reſurrecturum tamen poſtea in generali reſurrectione. Aliter vero refert errorem Cherinthi Irenæus lib. 1. contra hæreſes, Iren.
cap. 24. Vbi dicit Cherinthum diſtinxiſſe Chriſtũ à Ieſu, & aſſeruiſſe paſsionis tempore Chriſtum à Ieſu receſsiſſe, & neque mortem obiiſſe, neque reſurrexiſſe: Ieſum verò, & mortuum fuiſſe, & reſurrexiſſe. Auguſtin. verò lib. de hæreſib. 8. expreſſe dicit Auguſt.
Cherinthum negaſſe Ieſum reſurrexiſſe. Porrò Ter- Tertul.
tullian. lib. de carne Chriſti c. 24. tacitis nominibus ſcribit, quoſdam aſſeruiſſe, adhuc eſt animã Chriſti in cœlo ſine carne, quos reſurrectionem negaſſe neceſſe eſt. Ac præterea addit, alios dixiſſe exiſtere

carnem

carnem Chriſti in cælo vacuam ſenſu. Hos errores attribuit *Philaſt.* Philaſtrius Paſsioniſtis, Seleucianis, & Hermianis, qui dixerunt ſolam Chriſti animam aſcendiſſe in cœlos: reliquiſſe verò carnem ſuam in ſole, *Pſal 18.* iuxta illud, *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Poteſt præterea hic annecti error Apellis qui (vt *Philaſt.* Philaſtrius refert) affirmabat Chriſtum reſurrexiſſe, non tamen in ſua, ac vera carne. Is enim, quamuis verbis fateri videretur, re tamen ipſa reſurrectionem negabat. *Auguſt.* Vnde Auguſtinus hæreſi. 23. abſolute refert iſtum dixiſſe, Chriſtum ſine carne reſurgentem in cælum aſcendiſſe. Solent ij hæretici in confirmationem ſui erroris adducere illud *2. Cor. 5.* 2. ad Corinth. 5. *Etſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam non nouimus.*

Chriſtus reſurrexit à mortuis. Dicendum eſt, verè, ac propriè Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe. Concluſio eſt de fide, & inter articulos fidei ponitur in omnibus ſymbolis, & in Niceno *Symb. Nic.* additur. *Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.* Qui modus dicendi ſumptus eſt ex Paul. 1. ad *1. Cor. 15.* Corinth. 15 dicente. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.* Nam quia hoc myſterium difficile hominibus apparebat, & eius fides firma, & ſtabilis erat illis maximè neceſſaria; ideo Apoſtolus, & Eccleſia ſcripturas proponunt, quæ verbum Dei continent, vt ſciamus non humanis teſtimonijs: ſed Dei autoritate hanc fidem niti. Significant etiam hoc myſterium fuiſſe in ſcripturis prædictum, & ita fuiſſe impletum, ſicut fuit prænuntiatum. Nam hoc plurimum valet ad illius fidem conciliandam. Propter quod Chriſtus, qui præcipuus teſtis fuit ſuę reſurrectionis, quamuis eius autoritas ſufficientiſsima eſſe poſſet, ad illud confirmandum, vſus nihilominus eſt teſtimonio ſcripturarum, vt *Luc. 24.* patet Lucæ 24. *Vbi incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.* Et infra dixit ad eos. *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia; quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis, quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die.*

Dices, quæ ſunt hæc ſcripturarum oracula, in quibus à Moyſe, Dauide, & alijs Prophetis Chriſti reſurrectio prædicta fuit? Reſpondetur, in primis non oportere intelligere, Chriſtum docuiſſe ſuam reſurrectionem ex libris Moyſi, Pſalmis, & Prophetis omnibus, ſed ex ſingulis adduxiſſe, quæ de ipſo erant. Nam in libris Moyſi nō inuenitur expreſſa Prophetia, quæ ad literam de reſurrectione Chriſti intelligatur. *Geneſ. 49.* Quamuis valde indicata ſit à Iacobo Gen. 49. *Deut. 18.* verbis illis, *Catulus Leonis Iuda, requieſcens accubuiſti vt Leo, quis ſuſcitauit eum?* Quem locum notauit Cyrillus Ieroſolym. catech. 14. Adduci etiam poſſunt verba illa Deuteronom. 28. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus.* Et infra: *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, & ponam verba mea in ore eius, &c.* In quo teſtimonio fortaſſe nō ſine myſterio bis poſitum eſt verbum, *ſuſcitabo,* quamuis non oporteat ad literam de reſurrectione intelligi. Mediate etiam (vt ita dicam) poteſt ex hoc teſtimonio reſurrectio confirmari. Nam in eo præcipimur audire verba huius Prophetæ, vt verba Dei: vnum autem ex verbis eius fuit promiſsio ſuæ reſurrectionis. Deinde in ſenſu myſtico potuit ex libris Moyſi Meſsiæ reſurrectio confirmari. Fuit enim ſine dubio multis figuris adumbrata, ac repræſentata, vt in Ioſeph, qui poſt duos annos tertio ineunte è carcere educitur, vt exponit. *Geneſ. 39.* Proſper de Promiſsionibus & prædictionibus Dei, *Proſper* part. 1. ca. 29. Et in Iſaac, quem in fide & ſpe reſurre- *Geneſ. 22.* ctionis Abraham immolare non dubitauit, vt Pau- A lus dicit ad Hebræos vndecimo, *Heb. 11.* tamen re ipſa Iſaac immolatus nō eſt. *Quia reſurrectio filio Dei ſeruata eſt,* vt eodem lib. dicit Proſper cap. 17. Vnde Gregorius *Greg. Nyſſ.* Nyſſenus eandem figuram eleganter tractans orat. prima de reſurrect. in principio. *In oue* (inquit) *myſterium mortis, in vnico vero filio vita, quæ morte non perimebatur, demonſtratur.* Cyprianus etiam libro ſecundo *Cyprian.* aduerſus Iudæos, ca. 25. dicit Chriſti reſurrectionem præfiguratam eſſe à Moyſe verbis illis Exod. 19. *Exod. 19.* *Et dixit Dominus ad Moyſem, deſcende, & teſtificare populo, & ſanctifica illos hodie, & cras, lauentque veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium, in die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe in monte Synai.* Indicans in illa die tertia ſignificatum eſſe tertium diem reſurrectionis Chriſti, in quo ſpeciali modo Deus ad homines rediit, vt nouum pactum, & legem vniuerſo orbi B promulgaret.

Ex Pſalmis ſunt plura, & clariora reſurrectionis *Pſal. 15.* teſtimonia. Illud eſt præcipuum quod ab Apoſtolo *Actor. 2. & 13.* Petro expoſitum eſt Actor. 2. & à Paulo Actor. 13. ex Pſalmo 15. *Quoniam non relinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* De quo teſtimonio multa diximus ſupra tractantes de deſcenſu Chriſti ad inferos. Præterea de hoc *Actor 13.* ipſo myſterio exponit Paul. Actor. 13. verba Pſalmi. *Pſal. 2.* 2. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nam de Chriſti paſsione præmittitur in eodem Pſalmo. *Aſtiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius:* vt Apoſtoli, & fideles congregati in vnum vnanimiter C expoſuerunt, Actor. 4. *Act. 4.* Poſtea verò de reſurrectione ſubiungitur *Dominus dixit ad me, &c.* & quia tunc data eſt Chriſto omnis poteſtas in cælo & in terra, additur. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Nam de eodem Chriſto antea prædictum erat. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Syon montem* *Pſal. 2.* *ſanctum eius,* id eſt, ſuper Eccleſiam, per Sion repræſentatam, cuius veluti poſſeſsionē poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus accepit. Quæ omnia neceſſe eſt ad literam de Chriſto Domino intelligi. Rectè igitur etiam illa verba, *Ego hodie genui te,* de Chriſto homine intelliguntur. Quod etiam ex verbo illo, *Dominus dixit ad me,* *Baſil.* Baſilius in ſcholijs rectè notauit. Quia filius vt Deus non appellaret patrem Dominum, ſed vt homo: ergo vt ſic dicitur hodie genitus: & non ratione primæ conceptionis ex matre, vt D conſtat ex ipſius Pſalmi contextu, ergo ratione reſurrectionis, in qua declaratum eſt, quam fuerint iniquæ, & inanes Iudæorum contra Chriſtum meditationes, & conſilia. Meritò autem reſurrectio generatio appellatur: quia (vt ſupra dictum eſt) reuera eſt generatio quædam, cum ſit præexiſtentis corporis ad vitam reuocatio. Propter quod vocatur Chriſtus *primogenitus ex mortuis* ad Coloſ. 1. & reſur- *Coloſ. 1.* rectionis tempus vocatur à Chriſto *tempus generationis.* *Matth. 19.* Matth. decimonono. Atque ita expoſuerunt etiam hunc Pſalmum Hilar. & Theophylus Antioche- *Theophyl.* *Hilar.* nus ibi, Ambroſius lib. 3. de Sacramentis capit. pri- *Ambroſ.* mo Chryſoſtomus Actor. 13. & Euſebius lib. 6. de de- *Chryſoſt.* *Euſeb.* E monſtr. c. 2 Solet autem hic locus exponi de generatione æterna filij Dei, vt Paul. ſignificat ad Hebręos, *Hebr. 1.* 1. & ſæpe Patres, Cyrillus lib. de fide ad Reginas, A- *Cyrill.* thanaſ. ſerm. 3. contra Arianos, & in epiſt. de Nicena *Athanaſ.* ſynodo, & Auguſtinus in enarratione eiuſdem Pſal- *Auguſt.* mi, & in Enchirid. cap. quadrageſimo nono. Alij *Chryſoſtom.* vero Patres interdum exponunt de temporali ge- *Cyril.* neratione ex matre, vt Chryſoſtomus homil. de fide in Chriſtum tom. 3. & Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. de fide ad Reginas, & Gregorius Nyſſenus in *Nyſſen.* libro de cognitione Dei, qui refertur primo tomo *Pſal 3.* Bibliothecæ. Hæ tamen expoſitiones ita admitti poſſunt, vt prior, quę maximè literalis videtur, non reiiciatur.

Rurſus

Auguſt. Iuſtin. Euſeb. Pſalm. 56. Auguſt. Hilar. Ignat. Pſ. 40. & 73.

Rurſus in huius myſterij confirmationem adduci poteſt illud Pſal. 3. *Ego dormiui, & ſomnum cepi, & exſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Hæc enim verba ſolet Eccleſia vſurpare in die reſurrectionis Domini. Et ita exponunt Auguſtinus ibi, Iuſtinus dialogo contra Triphonem. & Euſe. lib. 13. de præparat. Euangelica capit. 7. quamuis hic ſenſus allegoricus videatur. Nam ad litteram ſermo eſt de Dauid, in cuius perſona figuratus eſt Chriſtus. Vltimo ad hoc etiam merito adduci poteſt Pſalm. 56. qui totus eſſe videtur de Chriſti paſſione, & reſurrectione ſaltem in ſenſu myſtico ab Spiritu Sancto intento. Vnde Chriſto accommodantur illa verba, *Exurge gloria mea*, &c. & illa, *Miſit de cœlo, & liberauit me, & dedit in opprobrium conculcantes me.* Et ita exponunt ibi late Auguſtinus, Hilarius & alij. Addit etiam Ignatius epiſt. 5. verba illa Pſal. 40. *Tu autem Domine, miſereri mei* B *& reſuſcita me, & retribuam eis*: & illa Pſalm. 73. *Exurge Deus, iudica cauſam tuam.* Quibus multa ſimilia adduci poſſunt.

Actor. 13. Iſai 55. Leo Caſtr. Vaticinia prophetarū de reſurrectione Chriſti. Hieronym. Iſai. 55. Pſalm. 88. Ezech. 34.

Tertio in Prophetis plures ſunt huius myſterij prædictiones. Et in primis Paulus Actorum 13. de hoc myſterio explicat locum Iſaiæ 55. *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fideles.* Quod Paulus iuxta ſeptuaginta citat, *Sancta fidelia Dauid.* Sed difficile eſt intellectu, quomodo poſſint hæc verba ad Chriſti reſurrectionem aptari. Leo Caſtrenſis in Iſaiam vt hoc exponat, dicit in primis, Paulum accipere plurale pro ſingulari numero, id eſt, *Sanctū Dauid fidele*: & *Dauid* ibi non ſignificare propriè Regem Dauid: ſed Chriſtum ex Dauide ortum, & in eo repræſentatum: atque ita *Sanctum Dauid* ſignificare corpus Domini: *fidele* autem idem eſſe, quod ſtabile, C incorruptibile, & æternum. Cōtra quam expoſitionem nihil oportet objicere, quoniam ipſa per ſeſe ſtatim diſplicet, cum omnia verba ad improprias ſignificationes detorqueat, & plura eorum ſine vllo fundamento. Præterea, quia ſi hæc verba in Iſaiâ conſiderentur, nec ipſis, nec contextui poteſt accommodari talis expoſitio. Prius ergo ſupponenda eſt literalis intelligentia illorum verborum apud Iſaiam. Eſt enim ibi expreſſa promiſſio noui teſtamenti, in quo implendæ erant omnes promiſſiones factæ Dauid, ſiue per *Dauid* intelligamus Regem Dauid, cui præcipue facta eſt promiſſio Meſſiæ, & æterni regni eius, ſiue intelligamus Chriſtum, vt intelligit Hieronymus. Tum quia verba ſequentia hoc requirunt; *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus*: tum etiam quia hæc phraſis eſt D vſitata in ſcriptura Pſalm. 88. *Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum.* De quo poſtea ſubditur, *& ego primogenitum ponam illum*, &c. quod propriè in Chriſtum conuenit. De quo etiam dicitur Ezechiel. 34. *Suſcitabo vobis paſtorem vnum ſeruum meum Dauid.* *Sancta* ergo *fidelia Dauid* appellantur ab Iſaia ſanctæ & diuinæ promiſſiones Chriſto, ſeu de Chriſto factæ, & eædem dicuntur *fideles miſericordiæ*, iuxta vulgatam lectionem Iſaiæ: Paulus ergo ab hoc literali ſenſu non recedit: neque intendit dicere in illis verbis, *Dabo vobis ſancta Dauid fidelia*, in particulari eſſe promiſſam reſurrectionem, aut corporis Chriſti incorruptionem (hoc enim nec Iſaias intendit, nec habet fundamentum, vt dixi) ſed, cum di- E xiſſet, Chriſtum ſuſcitatum fuiſſe à Patre, iuxta illud, *Ego hodie genui te*, ſubdit. *Quod autem ſuſcitauit eum à mortuis iam non reuerſurum in corruptionem; ita dixit*, &c. id eſt, ita ex ſcripturis colligitur, quia ſanctæ promiſſiones à Deo factæ, in Chriſto erant implendæ. Vnum autem ex illis promiſſis fuit. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Itaque non affert illa verba Iſaiæ; vt in particulari probet reſurrectionem; ſed vt in generali aſſumat promiſſiones de Chriſto factas fuiſſe fideles, & ſuum exitum habituras. Cui expoſitioni adiungi etiam poteſt, cum Iſaias

A inquit, *Miſericordias Dauid fideles*, alludere ad promiſſiones factas Pſalmo 88. qui incipit, *Miſericordias Domini in æternum cantabo*, vt Hieronymus, & alij interpretes adnotarunt, tum propter verborum ſimilitudinem: vtrobiq; enim fit mentio diuini pacti, miſericordiæ, ac fidelitatis, tum etiam quia in illo continentur præcipuæ de Meſſia promiſſiones. *Diſpoſui teſtamentum electis meis: Iuraui Dauid ſeruo meo. Vſque in æternum præparabo ſemen tuum*, &c. In illis autem promiſſionibus, licet non expreſſe, implicitè tamen cōtinetur reſurrectionis promiſſio. Nam dicitur Chriſtus duraturus in æternum, *& thronus eius, ſicut dies cœli.* Paulus ergo, vt probet reſurrectionem, adducit locum Iſaiæ, ex quo generaliter habetur, has promiſſiones fuiſſe implendas, inter quas (vt dixi) reſurrectio continebatur: tamen, quia in hoc loco ſolum continebatur implicitè, addit Paulus aliud teſtimonium, in quo ſpecialis & propria promiſſio reſurrectionis Chriſti continetur.

Pſalm 88. Hieron.

Iſai. 25. 1. Corint. 15. D. Thom. Mors in morte Chriſti abſorpta quomodo. Oſeæ 13. Euſeb. Cyrill. Athana.

Eſt aliud teſtimonium Iſaiæ cap. 25. quod ad hanc veritatem firmandum afferri poteſt, vbi de Chriſto dicitur. *Præcipitauit mortem in ſempiternum.* Ad quem locum alluſiſſe videtur Paulus 1. ad Corinth. 15. cum dixit ſcriptum eſſe. *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam (vt Diuus Thomas ibi notauit) teſtimonium illud ſecundum ea verba non inuenitur in veteri teſtamento, ſed ex hoc loco videtur deſumptum. Nam ſenſus idem eſt. Abſorbere enim mortem idem eſt, quod eam deſtruere, & profligrare: hoc autem ipſum eſt, illam præcipitare: & in Hebræo ad literam eſt verbum *abſorbendi*, pro quo Septuaginta poſuerunt verbum *deuorandi.* Obſeruandum autem eſt in Hebræo non legi paſſiuè, *Abſorpta eſt*, ſed actiuè *abſorpſit*, ſeu *deuorauit* (vt ſeptuaginta tranſtulerunt) ſed vel actiuum poſitum eſt pro paſſiuo (quod eſt frequens apud Hebræos) vel non de omnium hominum morte, ſed de ſingulari morte Chriſti intelligendus eſt hic locus. Vnde Septuaginta non ſimpliciter, ſed cum articulo dixerunt. *Deuorauit illa mors præualens*, quia mors Chriſti mortem omnium abſorpſit. Ex quo ſenſu rectè etiam ſumi potuit alia propoſitio paſſiua, *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam ſenſus idem eſt. Cum quo etiam coincidit illud Oſeæ 13. *O mors ero mors tua.* Ex hoc ergo loco colligunt Patres Chriſti reſurrectionem: quia cum ipſe mortem deſtruxerit, atque deleuerit, non potuit ab ea abſorberi, aut detineri: vbi ergo prædicta eſt victoria Chriſti aduerſus mortem, ſatis etiam eius eſt prædicta reſurrectio. Vnde Euſebius libro quarto de Demonſtrat. capit. 12. poſtquam dixerat Chriſtum ſua morte mortem fugaſſe, ſubdit. *Hac ſane ratione ipſius etiam corpus mortuum excitatum eſt, & multa corpora, quæ dormierant ſurrexerunt, vt merito ex hoc in ſacris literis dictum ſit, Abſorpſit mors in victoria*: & Cyrill. ſuper Iſaiam, exponens illa verba, *Mors* (inquit) *præualuit contra primum parentem, & contra omnem ſobolem, at in Chriſto vires amiſit. Tertia enim die reuixit calcata morte, & factus eſt nobis reſurrectio, abſtulit lamenta, & lachrymas, abſtulit opprobrium peccati.* Et eundem ſenſum indicat Athanaſ. de cruce & paſſione Domini, vbi cum dixiſſet, *Dominum non imbecillitate naturæ mortuum eſſe: ſed quod mortem ad cædem, necemque perſecutus ſit*, ſubdit. *Non enim morte ſuperari potuit, ſed potius aculeum ſuum amiſit*: & infra indicans locum Iſaiæ, *In deglutione mors fuit, poſtquam inualuerat.*

Obiectio. Reſponſio. Pſalm. 15.

Dices. Quamuis his teſtimonijs rectè probetur, Chriſtum poſt mortem ſuam aliquando reſurrecturum, non tamen probari iam reſurrexiſſe. Reſpondetur primum in multis ex prædictis locis ſatis doceri Chriſti reſurrectionem futuram fuiſſe paulo poſt mortem eius, ante prædicationem Euangelij, & conuerſionem gentium, vt patet tum illis verbis Pſalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno,*

Si *nec da-*

nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Item ex alio [*Pſalm 2.*] Pſalmo. *Ego hodie genui te. Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ.* Vbi clarè ſignificatur, Eccleſiæ propagationem futuram poſt Chriſti reſurrectionem. Quod etiam ſignificatum eſt Micheæ 7. [*Mich. 7.*] vbi in ſenſu allegorico Chriſtus ad mortem, vel ad ſynagogam loquitur. *Non læteris inimica mea ſuper me: quia cecidi, conſurgam.* Et infra. *Et aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione,* & tamen paulo poſt ſubditur, *Dies, vt ædificentur maceriæ tuæ. In die illa longe fiet lex, &c.* id eſt, ab illo die, quo ego conſurgam, reædificabitur Eccleſia, & maceria eius, quæ antea fuerat diruta, & ceſſabit lex vetus, &c. Et idem inſinuatur in priori loco Iſaiæ. [*Iſai. 55.*] Nam ſtatim poſt illa verba, *Miſericordias Dauid fideles,* ſubditur. *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus.* Rurſus in illo loco Oſeæ 13. [*Oſeæ 13.*] *O mors, ero mors tua,* ſtatim ſubditur. *Morſus tuus ero inferne,* vt ſignificetur, vtrumque ſimul fuiſſe futurum, ſcilicet, & mortem deſtruere per reſurrectionem, & infernum mordere educendo Sanctorum animas. Nam licet verum ſit, perfectam mortis victoriam non conſummari quo ad effectum, vſque ad generalem reſurrectionem (vt Paulus dixit 1. ad Cor. 15.) [*1. Cor. 15.*] tamen in Chriſti reſurrectione demonſtrata, & inchoata eſt, & in virtute quodammodo conſummata quatenus omnes in Chriſto reſurreximus vt idem Paulus ait, ad Eph 2. [*Epheſ. 2.*]

Et ad eundem modum explicandus eſt alter locus Iſaiæ ſupra expoſitus: quibus adiungi poteſt teſtimonium Sophoniæ 3. [*Sophon. 3.*] *Expecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum. Quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna, &c.* Quo teſtimonio vtitur Euſebius lib. ſecundo de Demonſt. [*Euſeb. Auguſt.*] c. decimo ſeptimo, & Auguſtinus decimo octauo de Ciuitat. cap. trigeſimo tertio: & ex eo probãt Chriſtum reſurrexiſſe, & poſtea gentes ad ſe vocaſſe. Eſt etiam optimus locus Iob cap. 19. [*Iob. 91.*] *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum.* Vbi (vt rectè exponit Grego lib. 14. c. 26.) [*Greg. Papa.*] ex fide reſurrectionis Chriſti ſperabat Iob ſuam reſurrectionem: tamen (vt ex verbis eius conſtat) ſuam ſperabat in nouiſsimo die, Chriſti autem reſurrectionem longè antea factum iri credebat. Deniq; præter hæc ſunt alia teſtimonia in Prophetis, in quibus proprius etiam dies reſurrectionis Chriſti indicatur, vt Oſeæ 6. [*Oſeæ 6.*] & Ionæ 2. [*Ioan. 2.*] de quibus in ſequenti diſputatione commodius dicemus.

Vltimo afferri poſſent teſtimonia noui teſtamenti. Sed hæc in ſuperioribus tacta ſunt, & tam ſunt frequentia, ac euidentia, vt ſuperuacaneum ſit in eis enarrandis immorari. Solum deſiderari hoc loco poſſet expoſitio illius teſtimonij Actor. 1. vbi dicitur Chriſtus ad comprobandam ſuam reſurrectionem præbuiſſe ſeu oſtendiſſe ſe diſcipulis ſuis *in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis.* Oportet enim exponere quæ fuerint hæc argumenta, quibus Chriſtus probauit ſe poſt mortem iterum viuere, & quam fuerint valida, & efficacia. Sed quia [*D. Thom.*] Diuus Thomas quæſtione 55. artic. quinto, & ſexto, hoc explicat ideo, ſi quid addendum occurrerit, in commentarijs illorum articulorum dicetur. Rationes autem, ob quas Chriſtus ante generalem reſurrectionem voluit reſurgere, tractatæ ſunt in commentario primi articuli, & plura dicemus Sectione ſequenti. Statim verò occurrebat hæc quæſtio, an Chriſtus fuerit primus reſurgentium: eam vero tractat D. Thomas artic. 3. in cuius commentario illam explanabimus.

Ex hac fidei veritate ſequitur primo, Chriſtum dominum reſurrexiſſe in vero corpore humano, id eſt verè conſtante ex hac materia rerum generabilium, & corruptibilium, diſpoſita, & organizata eo modo, quo forma, ac natura humana requirit. Et hoc voluit Chriſtus probare, ac perſuadere diſcipu-

A lis quando eis dixit, *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet ſicut me videtis habere.* [*Luc 24.*] Nam [*Leo Papa.*] (vt Leo Pap. ſer. 1. de reſurr. notauit) vt reſurrectio- [*D. Thom.*] nis veritas multis documentis manifeſta fieret, apparere voluit Chriſtus diſcipulis, *non ſolum loquens cum eis, ſed habitans, atq; conueſcens, & pertractari ſe diligenti, curioſoq; contactu ab eis, quos dubitatio perſtringebat, admittens.* Quod latius expoſuit D. Thomas infra q. 55. art. 1. 5. & 6.

Secundo ſequitur reſurrexiſſe Chriſtum in eodem numero corpore, quod mortuum in cruce reliquit. Ratiô huius, & ſuperioris conſectarij eſt: quia hæc ſunt neceſſaria ad veram reſurrectionem (vt ſupra oſtenſum eſt) at Chriſtus vere reſurrexit. Solum eſt obſeruandum, cum in tempore vitæ Chriſti domini magna multitudo materiæ ſucceſsiuè fue- B rit per continuam nutritionem acquiſita, & adiũcta corpori Chriſti, fieri potuiſſe ſalua veritate reſurrectionis, vt ex quacunq; parte illius materiæ ſufficiẽter conficeretur corpus, in quo Chriſtus eſſet reſurrecturus, vt ex ſupra dictis de reſurrectione in communi conſtare poteſt: tamen ad perfectiorem vnitatis modum pertinuit, vt idem corpus conſtans ex eadem omnino materia, ex qua tempore mortis cõſtabat, reſurgeret. Tum quia hoc modo perfectiſsimè, & omni ratione reſurrexit idem omnino quod ceciderat. [*Chriſtus in eodem num. eo corpore quod reliquit in cruce, reſurrexit.*] Tum etiam quia hoc erat neceſſarium ad veritatem reſurrectionis demonſtrandam. Nam ſi Chriſtus aſſumpſiſſet corpus ex alia materia compactum, etiamſi eſſet illa, quæ ex eodẽ corpore Chriſti diſcurſu vitæ reſoluta fuerat, difficilius crederetur verè reſurrexiſſe. Fratq; hoc quodammodo debitum illi ſanctiſsimo corpori, vt ſicut fuerat parti- C ceps crucis, & ignominię, ita etiam eſſet conſors gloriæ & æternæ vitæ. Propter quod de illo prædictum erat, *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* [*Pſalm. 15.*] Ex quo loco, & ex tota hiſtoria Euangelica certum omnino eſt, idem numero corpus, quod in cruce pepẽdit, ex eademq; materia cõſtans, reſurrexiſſe. Et hãc identitatem demonſtrare voluit Chriſtus, cum dixit Thomæ, *Infer digitum tuum huc, &c.* [*Ioann 20.*] Quem locũ tractans Leo Pap. ſer. 1. de Reſurr. inquit. [*Leo Papa.*] *Ideo clauſis ad diſcipulos oſtijs introibat, & flatu ſuo dabat Spiritum ſanctum, & dato intelligentiæ lumine ſanctarum ſcripturarum occulta pandebat, & rurſus idem vulnus lateris, fixuras clauorũ, & omnia recentiſsimæ paſsionis ſigna monſtrabat vt agnoſceretur in eo proprietas diuinæ, humanæq; naturæ indiuidua permanere.* De qua re dicemus plura D infra q. 54. ar. 4. Cum autem dicimus cõſtare corpus illud ex eadem materia, quę in eo inuenta eſt tempore mortis, non excludimus, quin aliquid materiæ illi corpori addi potuerit, ſi fortaſſe neceſſaria fuit. Hoc enim identitati corporis non repugnat, & ad perfectam eius integritatem potuit eſſe neceſſarium De qua re dicturi ſumus q 54. art. 2.

Contra hanc veritatem fidei, nihil eſt, quod obijci poſsit, præter ea, quæ obijciuntur aduerſus reſurrectionem in genere, eiuſq; poſsibilitatem, quæ in ſuperioribus tacta ſunt, & infra diſputãdo de generali hominum reſurrectione (ſi quid reſiduũ fuerit) addetur. Locus autem ille 2. ad Cor. 5. *Et ſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam non nouimus,* [*Teſtimonij Paul 2. Cor. 15. Expoſitio.*] tractatus eſt à nobis ſuperiori tom. diſp. 13. Sect. 3. vbi diximus nomine *carnis* intelligi carnem paſsibilẽ, in qua [*Leo Papa.*] E aliquando fuit cognitus Chriſtus: nunc autem, licet eandem carnem habere credatur, non tamen paſsibilem. Quã expoſitionem præterea, quia ibi adduxi, his verbis confirmat Leo Pap. ſer. 1. de reſur. *Non diſſonat, dilectiſsimi, ab hac fide magiſter gentium Apoſtolus Paulus, cum dicit: Et ſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnẽ, ſed nunc iam nõ nouimus. Reſurrectio enim Domini non finis carnis: ſed commutatio fuit, nec virtutis augmento conſumpta ſubſtantia eſt, qualitas tranſit, non natura defecit. Et merito dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, in quo fuerat nota, neſciri. Quia nihil in ea paſsibile, nihil remanſit in*

ſit in ea infirmum, vt & ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam.

SECTIO II.

Quæ fuerint cauſæ reſurrectionis Chriſti.

IN hac quæſtione breuiter diſcurrendum eſt per omnia cauſarum genera, in quibus aliquid explicandum occurrerit. Nam de materiali, & formali nihil eſt quod dicamus, cum iam poſitum ſit, idē corpus, & maiori ratione eandem animam ad hanc reſurrectionem conueniſſe: dicendum ergo eſt de cauſa finali, & efficiēte, vel morali, vt eſt meritoria vel phyſica principali, & inſtrumentali, ſeu miniſteriali.

Primo igitur ad explicandam finalem cauſam adduci poſſunt rationes omnes, propter quas D. Thomas ſupra probauit, factam eſſe Chriſti reſurrectionem. Nam omnes illæ, atque in vniuerſum vtilitates omnes, quas dicunt ſancti proueniſſe nobis ex reſurrectione, finalem cauſam continent reſurrectionis Chriſti, & omnes continentur ſub illo verbo quo dicitur Chriſtus propter nos homines reſurrexiſſe, ſicut & mortuus eſſe. Et huc ſpectat illud Pauli ad Rom. 4. *Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*, & illud Gregorij Nazianzen. orat. 1. *Reſurrectio propter reſurrectionem*, id eſt, reſurrectio Chriſti propter noſtram reſurrectionem. Sed vltra hoc addendum eſt, licet Chriſtus propter nos reſurrexerit: primo tamen, ac per ſe propter ſe, ſuamq́ gloriam reſurrexiſſe. Itaque ſicut in priori tomo dicebamus, verbum propter redemptionem noſtram carnem aſſumpſiſſe: & nihilominus primo, ac per ſe voluiſſe incarnari propter excellentiam tanti myſterij, & vt ſeſe perfectiſsimo modo creaturis communicaret: ad eundem modum nunc dicimus Chriſti reſurrectionem ita fuiſſe à Deo ad noſtrum commodum ordinatam vt tamen per ſe fuerit intenta propter ipſius Chriſti gloriam, & exaltationem. Primo quidem, quia erat debita Chriſto domino, propter maieſtatē Verbi in illo corpore inhabitantis, propter quod dixit Petrus Act. 2. *Impoſsibile fuiſſe Chriſtum teneri ab inferno*, ſeu à morte, ita exponens illud Pſalmi, *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Non enim decebat, admirabilem ſanctificationem illius corporis per coniunctionem ineffabilem ad ipſam ſanctitatem per eſſentiam, vt vita, & coniunctione ad ſuam animam diu orbaretur. Vnde Ambroſ. libro de Incarnat. Verbi Dei, & corporali eius aduentu, dicit. *Eum, qui Dominici corporis reſurrectionem non credit, non ſatis intelligere vires Verbi, Sapiētiæq́; Dei. Nam ſi verum eſt eum corpus aſſumpſiſſe, eaq́;, quæ corporis propria ſunt, vindicaſſe, quid de corpore, quæſo, ſtatuere debuit, aut quo fine tandem illud conſumere, cum ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Vt enim non moreretur, fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendum: vt autem extinctum maneret, neq́; id fieri debuit, eo quod vitæ ſacrarium eſſet. Vnde reuixit per ſuam, quæ in ipſo erat, vitam.* Similia repetit inferius, vbi inter alia inquit. *Quomodo Dominus ex toto vitam ſe eſſe demonſtraſſet, niſi id, quod mortale erat viuificaſſet?* Et ſer. 2. contra Arianos, in hunc modum exponit illud ad Philip. 2. *Propter quod & Deus exaltauit illum.* Refert enim particulam illam *propter quod* ad præcedentia verba. *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, &c.* Nam cum dixiſſet (inquit) *humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, ſtatim ſubintulit, Propter quod & Deus exaltauit illum, cupiens oſtendere, quod & ſi ſicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita exaltatus ſit reſurrectione:* & infrà, *Cur hic ſolus ex mortuis integer reſurrexerit, cauſa ea eſt, quam Paulus priori loco ſtatuit: quod cum Deus eſſet, homo factus ſit, qui è cœlo, & cœleſtis appellatur, eo quod Verbū de cœlo deſcenderit, ideoq́; ſub imperio mortis detineri non potuit. Nā etſi humiliauit ſeipſum ſinēs ſuum corpus vsq́; ad mortem procedere: nihilominus tamen illud è terris exaltauit, propterea quod in illo erat filius* Dei.

Finis reſurrectionis Chriſti qui. — *Rom. 4.* — *Gregor. Nazianz.* — *Act. 2.* — *Pſalm 15.* — *Reſurrectio Chriſti gloriā & exaltationem ordinata.* — *Ambro.* — *Philip. 2.*

Secundo hoc explicatur, quia ratione hypoſtaticæ vnionis, & ex gloria animæ, debita erat corpori Chriſti vita perpetua, ac glorioſa: quod autem aliquando fuerit mortale, factum eſt ex diſpenſatione propter noſtram ſalutem: ergo conſummata noſtra ſalute per Chriſti mortem, eiſdem rationibus debebatur illi corpori vita glorioſa per ſe, ac propter ſe, etiam ſi nobis nō eſſet vtilis, ac neceſſaria eius reſurrectio. Vnde merito dixit Atha. dicto libr. de Incarn. Verbi, reſurrexiſſe Chriſtum, *vt oſtenderet non ex imbecillitate mortuum eſſe: ſed ad extinguendā mortem, qua profligata, quid reliquum erat, niſi vt in trophæum deuictæ mortis excitaretur?* Quocirca ſi hæc intrinſeca cauſa reſurrectionis Chriſti perpendatur, excitādus fuiſſet Chriſtus ſtatim, ac redemptionem noſtrā per mortē conſummauit. Et ideo (vt infra videbimus) docēt Patres dilationē reſurrectionis omnino fuiſſe propter nos, vt de veritate mortis euidentius conſtaret hac vero cauſa & neceſsitate finita ſtatim (vt ita dicā) ab intrinſeco rediiſſe ad vitam multò magis, quam reducatur aqua ad priſtinam frigiditatem impedimento ablato. Quomodo dixit Atha. epiſt. ad Epict. *Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipſo erat ſupra naturam reſurrexit.* Sicut ergo aqua ablatis impedimētis natura ſua fit frigida, primo quidem propter ipſam quia hęc eſt naturalis diſpoſitio, quā eius forma requirit: deinde vt res alias frigefacere poſsit. ita Chriſti corpus ablata mortis neceſsitate, quaſi ab intrinſeco ad vitam reuocatum eſt, & gloriam ſibi cōnaturalem accipit. Primo quidem propter ſe, quia hic ſtatus erat illi debitus ratione vnionis, & ſecundum ordinem diuinæ prędeſtinationis per ſe primo intentus: deinde verò propter noſtram vtilitatem, vt ſupra explicatum eſt. Vnde etiam egregiè addit Petrus Chryſol. ſer. 78 & 81. reſurrexiſſe Chriſtum propter creaturarum omnium, ſeu totius Vniuerſi exaltationē ad nouā pacem, & tranquillitatē. *Orbem (inquit) totum priſtinum reformat in corpus, vt quem ſibi taliter viderat eſſe compaſſum, ſuam ſecum ſuſcitaret ad gloriam.* Atque hæc de finali cauſa.

Reſurrectio Chriſto ratione vnionis hypoſtaticæ quomodo debita. — *Athanaſ.* — *Athanaſ.* — *Petr. Chryſ.*

Secundo de cauſa meritoria certum eſt Chriſtum dominum fuiſſe cauſam meritoriā ſuæ reſurrectionis, vt docet D. Thom. ar. 4. ad 2. & latius diximus in priori tom. diſ. 40. Sect. 3. Hic verò inquiri poterat, quando hoc meruerit. Quidam enim auſi ſunt dicere: Chriſtum hoc meruiſſe poſt mortem per deſcenſum animæ ad inferos. Nā *qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit*, & deſcēſu exaltationem meruit. Neq́; enim illud opus fuit minoris charitatis, & humilitatis, quā cætera, quæ in vita geſsit. Sed hæc ſententia conficta eſt ſine fundamento. Oſtendimus enim in priori to. diſ. 30. Sect. 3. tempus merendi in Chriſto domino, ſicut & in alijs omnibus hominibus, fuiſſe finitū in morte. Tum etiam quia ſcriptura morti, & paſsioni Chriſti tribuit meritum reſurrectionis. Quia licet per totam vitam illā meruerit: tamen in morte hoc meritū conſummauit. Vnde Paul. ad Phil. 2. cum dixiſſet, *Factus obediens vſq́; ad mortem*, ſubdidit, *Propter quod, &c.* non ergo poſt mortem, ſed vſque ad mortem hoc meruit. Quapropter Aug. tract. 104. in Ioan *Humilitas paſsionis, meritum* (inquit) *eſt reſurrectionis.* Oportebat quippe, vt ipſum corpus eſſet organum, ac inſtrmentum meriti ſuæ reſurrectionis, & exaltationis. Alia de hac re adduximus prædicto loco, & ſupra in commen. ar. 1. Quędam vero difficultas hic occurrebat de vnione hypoſtatica totius humanitatis, quæ diſſoluta humanitate, in morte fuit amiſſa, & conſequenter in reſurrectione reparata, propter quòd videtur dixiſſe Petrus Chryſolog. ſer. 80. *Reſurgens à mortuis Chriſtus reſumpſit hominem, non reliquit,*) de hac, inquam, vnione occurrebat difficultas, an habuerit etiam cauſam meritoriam Sed eam ſufficienter attigimus priori to. diſp. 10. Sect. 4.

Chriſtus reſurrectionē ſuam quando meruerit. — *Epheſ. 4.* — *Philipp. 2.* — *Auguſt.*

Tertio: de cauſa efficiente principali ſatis conſtat ex ſupradictis, ſolum Deum potuiſſe eſſe cauſam reſurrectionis Chriſti. Nam quoad hoc eadem eſt ratio de Chriſto, & de aliorum hominum reſurrectione. Vnde Act. 2. dicitur. *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis*, & ad Rom. 8. *Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis viuificabit & mortalia corpora veſtra.* Quia vero Chriſtus ipſe Deus eſt, verè etiam dicitur, eundem Chriſtum fuiſſe cauſam principalem ſuæ reſurrectionis. non vt hominem, ſed vt Deum. *Quia, ſi & crucifixus eſt ex infirmitate, viuit ex virtute Dei.* 1. ad Cor. vlti. Et hoc modo intelligendum eſt, cum dicitur propria virtute reſurrexiſſe, iuxta illud Ioann. 10. *Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, vt iterum ſumam eam.* Et eodem modo dixit Leo Papa ſer. 1. de reſur. *Deitas, quæ ab vtraq; ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate coniunxit.* Sic deniq; dixit Athan. loco citato, *corpus Chriſti ſurrexiſſe per verbum, quod in ipſo erat.* neq; hic occurrit noua difficultas, ſuppoſito, quod ſupra oſtenſum eſt, diuinitatem non fuiſſe ſeparatam à corpore & anima tempore mortis.

Propria virtute à mortuis Chriſtus reſurgit. *Act. 2.* *Roma. 8.* *1. Cor. 16.* *Ioan. 10.* *Leo Papa.* *Athanaſ.*

Quarto: de cauſa inſtrumentali phyſica ſolum inquiri poteſt, de ipſiſmet partibus humanitatis Chriſti, an effectiuè concurrerint ad reſurrectionē. Nam de omni alia creatura certum eſt non concurriſſe, vt à fortiori cōſtabit ex ijs, quæ dicemus in vltimo pūcto. De humanitate vero Chriſti, quæ eſt quædam integra natura, certū eſt non potuiſſe efficere reſurrectionem, quia non ſupponebatur reſurrectioni, ſed ex illa potius cōſurgebat. De anima igitur & corpore dicendū eſt. Et in primis diſtinguere oportet duplicem actionē in reſurrectione interuenientē. Prior eſt corporis organizatio, & diſpoſitio: poſterior ſubſtantialis cōiunctio animæ ad corpus. De priori probabilius videtur, animam Chriſti, vt inſtrumētum Verbi effectiuè diſpoſuiſſe corpus ſuū, illudq; aptaſſe, vt ei vniretur. Quia ex vnione ad Verbū habebat illa anima poteſtatem permanentē, & per modū habitus ad efficienda huiuſmodi miracula, vt in priori to. latè tractatū eſt. Ergo credendum eſt vſum fuiſſe hac poteſtate in ordine ad ſuam reſurrectionem, vt veluti condignum præmium redderet ſuo corpori tanquā ſocio ſuarum paſsionū, & inſtrumento meritorum, deinde quia Chriſtus ſuo imperio diſponebat alia hominū corpora, quę excitauit à mortuis, & in fine mundi concurret hoc modo ad efficiendam noſtrā reſurrectionē. Ergo multo magis credendum eſt effeciſſe ſuā. An verò corpus etiā Chriſti, vt inſtrumentū Verbi habuerit cōcurſum phyſicū ad huiuſmodi actionē, incertū eſt. Non. n. fuit impoſsibile illud corpus ſeipſum effectiuè diſponere & organizare, vel per vnā partem efficiendo in aliā, vel per eaſdem partes efficiendo in ſeipſas. Quia cum nō agant virtute naturali, ſed obedientiali, non ſupponuntur habere formā, quā efficiūt, nec formaliter, nec eminēter: & ideò non repugnat, hoc modo feciſſe in ſe formā, & diſpoſitionē quam actu nō habebant. At vero licet hoc ſit poſsibile, nō videtur tamē neceſſarium. Quia, cum corpus ſit proprium ſubiectū huius actionis, & cauſa materialis eius, & aliūde anima potuerit eſſe ſufficiēs principium efficiens illius actionis in genere inſtrumenti: non videtur neceſſarium tribuere efficientiā corpori: imo conuenientior ratio cauſandi videtur, vt vnicuiq; propria cauſalitas fuerit attributa actui, & potentiæ accommodata.

Anima Chriſti vt inſtrumētum Verbi ſuum corpus effectiue diſpoſuit, & organizauit ad ſui reſurrectionem.

De poſteriori actione, ſcilicet vnione ſubſtantiali corporis & animę: iuxta diuerſas ſententias diuerſimode ſentiendū eſt. Nam ſi cū Henrico, & alijs ſentiamus facta corporis organizatione, nō requiri nouā actionem extrinſeci agentis, vt anima corpori vniatur, cōſequenter dicendū eſt, nō fuiſſe neceſſariā nouā inſtrumentariam actionē corporis, aut animæ Chriſti, vt inter ſe vnirētur: ſed facta miraculosè organizatione corporis, applicataq; illi anima ſecundū realem præſentiam, quæ per mutationem localem A fieri potuit, ſtatim naturali quadam vi vnitam fuiſſe. Quæ opinio probabilis eſt, vt ſupra diximus. Si autē cum communi ſententia aſſeramus, præter corporis organizationem requiri, vt Deus ſpeciali efficientia, & actione vniat animam corpori, dici conſequenter ac probabiliter poteſt, tam corpus, quàm animam fuiſſe inſtrumentū ad huiuſmodi actionem efficiendam. Quo ſenſu poteſt intelligi, quod D. Th. infra dicit artic. 4. ad 3. corpus ſcilicet, & animam ſe mutuo reſumpſiſſe virtute diuina. Nam licet ipſe non ſatis explicet, an loquatur de actione inſtrumentali animæ, & corporis, vel de principali actione diuinitatis vnitæ animæ, & corpori: tamen de vtraque poteſt cō modè intelligi. Præſertim cum ipſe ſentiat, requiri ad hanc vnionem ſpecialem actionem, & efficientiā. Nam hoc poſito nulla eſt ratio, ob quam negemus B hanc inſtrumentalem effectionem, cum ratione vnionis debita ſit: cumque aliæ rationes in ſuperiori membro factæ, hic etiam locum habeant. Quod vero huiuſmodi effectionem tribuamus non ſolum animæ, ſed etiam corpori, eſt hic ſpecialis ratio. Quia vnio mutua eſt corporis & animæ, & tam in anima quam in corpore dicit ſpecialem quēdam modum, ergo fuit inter has partes mutua efficientia, qua altera veluti ad ſe traxit, ſibiq; coniunxit alterā, & è contra. Neq; circa hoc eſt vlla ſpecialis difficultas, præter eas, quæ alibi dictæ ſunt de hac potentia miraculorū effectrice.

Henric. *Vnio ſubſtātialis inter corpus & animā Chriſti in reſurrectione inſtrumentaliter effecta.*

Quinto, de cauſa miniſteriali inquiri hic poteſt *Dubium.* Vtrum Angeli aliquod miniſterium exhibuerint ad præparādam materiam reſurrectioni Chriſti. Quam dubitationem tractant Theologi in 4. diſputat. 43. & C 44 generatim de omnium reſurrectione: in ſpeciali verò de reſurrectione Chriſti nullum verbum attingunt. In generali tamen definiunt ex doctrina Auguſtin. 3. de Trinitat. capi. 4. in communi reſurrectione Angelos aliquid eſſe miniſtraturos, colligendo cineres diſperſos, & congregando illos in locum reſurrectioni accommodatum. Ex hac autem generali doctrina videtur idem eſſe docendum de Chriſti reſurrectione. Primo, quia eſt eadem neceſsitas. Nam etiam aliquæ partes materiæ reaſſumendæ in corpore Chriſti erant diſperſæ, oportebatque, vt in ſepulchro congregarentur, ſcilicet ſanguis effuſus, capilli capitis, aut barbæ, & ſi fortaſſe aliquæ carnis, & cutis particulæ flagellis, aut alijs cruciatibus diuulſæ fuerant, & ſi quæ aliæ partes materiæ ante ſeparatæ, vel reſolutæ à corpore Chriſti iterum erant D reſumendæ, deinde eſt eadem ratio. Nam Deus adminiſtrat inferiora per media, iuxta Auguſtinum 3. de Trinitat. capit 4. Vnde quod fieri commodè poteſt per miniſtros Angelos, non oportet fieri à Deo immediatè, & per ſeipſum. Hæc autem actio, cum per ſolum localem motum fiat, aptiſsimè fieri potuit per Angelos. Præterea noſtra reſurrectio eſt ad imitationem reſurrectionis Chriſti, ergo ſicut in noſtra interuenit hoc miniſterium Angelorum, ita veriſimile eſt fuiſſe exhibitum in reſurrectione Chriſti nihil enim derogat perfectioni, & excellentiæ illius reſurrectionis. Nam ſi hominū miniſterio factū eſt, vt corpus Chriſti deponeretur de cruce, & collocaretur in ſepulchro: cur non fuit etiam E decentiſsimū, vt ſanguis, capilli, ac reliqua miniſterio Angelorum in eodem ſepulchro reponerētur? Etenim ſi homines potuiſſent, omnia illa colligerent, & cuſtodirent: quod ergo ij vel facere non potuerunt, vel nō cogitarunt, conuenienter per Angelos effectū fuit: Sicut etiam in partu Virginis piè ſentiūt Caietanus & alij, miniſterio Angelorum puerum fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis repoſitū. Quin etiā addit Caietanus fuiſſe ab Angelis mundatum, & ſecundinas, & alias ſordes eorundem miniſterio fuiſſe ſeparatas, alioque traductas, ergo maiori ratione dici poteſt, ante reſurrectionem adhibuiſſe hoc miniſterium. Et iuxta hanc ſententiam loquuntur

Auguſt. *Auguſt.* *Caietan.*

aliqui

aliqui in concionibus de Chriſti reſurrectione, & A nihil in ea eſt periculi, vel abſurdi, vt coniecturæ adductæ oſtendunt.

Dicendum tamen eſt in myſterio reſurrectionis Chriſti nullam, operam nullamque efficaciam Angelos adhibuiſſe: ſed totum negotium reſurrectionis peractum eſſe per efficientiam ipſius Chriſti, præſertim mediante anima. Hoc poteſt in primis probari autoritate negatiua omnium veterum Patrum, ac Scholaſticorum. Omnes enim affirmant Chriſtum virtute propria operatū eſſe reſurrectionem ſuam, & nullus eorum mentionem fecit angelici miniſterij: ſi autem illud agnouiſſent, non omnino illud tacuiſſent, ſicut fecerunt, de reſurrectione aliorum hominum diſputantes. Deinde poteſt ſumi argumentum à ſimili ex D. Th. in 4. diſt. 8. q. 2. a. 3 ad 3. vbi agens de Chriſti conceptione dicit, non fuiſſe conueniens, vt illi creatura aliqua cooperetur propter dignitatem Chriſti ſeruandam. Quod clarius explicuit Alex. Alenſ. 4. p. q. 134. memb. 1. ar. 2. in ſolutionibus argumentorum, qui expreſſe loquitur de hac miniſteriali cooperatione, & quærit, an potuerit virtus creata cooperari hoc modo in conceptione Chriſti, & reſpondet potuiſſe. *Sicut virtus* (inquit) *angelica cooperabitur reſurrectioni corporum in generali reſurrectione: non tamen decuit propter nimiam ſublimitatem carnis, quia illa caro vnienda fuit diuinitati. Vnde quod non ſit ibi cooperata virtus creata magis congruitatis fuit, quam neceſſitatis.* Hæc vero congruitas eadem, vel maior eſt in reſurrectione. Nam eadem eſt ſublimitas illius carnis quæ non iam vnienda ſed vnita erat diuinitati. Tertio eſt optima congruentia, quia vbi eſt ſufficiens, decens, ac proportionatum principium proximum alicuius actionis, ſuperfluum eſſet adhibere extrinſecū miniſteriū angelorum: ſed ita eſt *in* præſenti. Nam animę Chriſti Domini erat ſufficiens principium ſicut ad diſponendum corpus, ita etiā & ad colligendas partes, quæ diſperſæ erant & addendum, ſi quid materiæ fortaſſe deerat. Quia virtus inſtrumentalis illius animæ has omnes actiones, ac multo plures complectebatur. Rurſus erat illa anima maximè decens, & proportionatū actionis huiuſce principium: tum quia habebat curam illius corporis tanquam proprij: tum etiam quia erat velut diuinus motor, ſicut corpus illud erat diuinum quoddam mobile propter vnionem ad Verbum. Quarto eſt alia coniectura, quia ſanguis, capilli, & ſi quid aliud colligendum fuit ad Chriſti reſurrectionem id totum debuit collocari intra ſepulchrum, & coniungi corpori, quoad fieri potuit, vel expediens fuit: hoc autem fieri non potuit virtute angelica, niſi vel remouendo lapidem ab oſtio ſepulchri, vel aliqua ex parte illud diuidendo: neutrum autem horum eſt aſſerendum. Vſque ad reſurrectionem enim Chriſti omnino clauſum permanſit ſepulchrum, vt infra videbimus: non potuerunt ergo illa omnia intra ſepulchrum reponi niſi tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio: vel penetrando corpora intermedia, neutrum autem horum fieri potuit naturali virtute angelorum, ergo hoc miniſterium non erat ex his, quæ ad angelos pertinent iuxta ordinarium curſum prouidentiæ diuinæ. Dicere autem eis datam eſſe ſupernaturalem vim inſtrumentalem ad efficiendā illam mutationem ſupernaturali ac miraculoſo modo gratis & ſine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus eſt debita angelis, nec pertinet ad ordinarium prouidentiæ modum, & alioqui non eſſe neceſſaria, quia animæ Chriſti eſt connaturalis hæc virtus ratione vnionis. Denique maximè decebat, vt ſolus Chriſtus ſuæ eſſet reſurrectionis autor, ne alterius ope ad ſuum corpus excitandum indiguiſſe videretur. Coniecturæ vero in contrariū faciles ſunt & ex ijs, quæ diximus expeditæ.

D. Thom. Alenſ. *Miniſteriū angelorum in Chriſti reſurrectione perficienda nullum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum fuerit conueniens Chriſtum tertia die reſurgere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod non fuerit conueniens Chriſtum tertia die reſurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos qui ſumus membra Chriſti non reſurgimus à morte tertia die, ſed noſtra reſurrectio differtur vſque ad finem mundi. Ergo videtur, quod Chri- B *ſtus, quia eſt caput noſtrum, non debuerit tertia die reſurgere: ſed debuerit eius reſurrectio differri vſque ad finē mundi.* 195. Sup. q. ſi. d. 4. Et 3. diſ. 21 q. 2 a. 2. Et 4. 22. q. 2. a. 2. q. 3. ad 1. Et op. 3. c. 243. Et op. 60 c. 20. circ. ſi. Et Pſ. 15. col 6. Et Ioan. 2. lec. 3.

2. Præterea. Actorum. 2. dicit Petrus, quod impoßibile erat Chriſtum detineri ab inferno & morte. Sed quamdiu aliquis eſt mortuus, detinetur à morte. Ergo videtur, quod Chriſti reſurrectio non debuerit differri vſque ad tertiā diem, ſed ſtatim eadem die reſurgere præcipuè cum gloſſa ſupra inducta dicat, nullam eſſe vtilitatem in effuſione ſanguinis Chriſti, ſi non ſtatim reſurgeret. Ar. pr. in cor.

3. Præterea, Dies incipere videtur ab ortu ſolis, qui ſua præſentia diem cauſat. Sed ante ortum ſolis Chriſtus reſurrexit: dicitur enim Ioan. 20. Quod vna Sabbathi Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum, & tamen Chriſtus iam reſurrexerat, quia ſequitur. Et vidit lapidem ſublatum à monumento. Non ergo C *reſurrexit Chriſtus tertia die.*

Sed contra eſt, quod dicitur Mat. 20. Tradent eum Gentibus ab illudendum, & flagellandum, & crucifigendum & tertia die reſurget.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti neceſſaria fuit ad inſtructionem fidei noſtræ. Eſt autem fides noſtra, & de diuinitate, & humanitate Chriſti: non enim ſufficit alterum ſine altero credere, vt ex prædictis patet. Et ideo ad hoc, quod confirmaretur fides de veritate diuinitatis ipſius, oportuit, quod cito reſurgeret, & eius reſurrectio non differretur vſque ad finem mundi. Ad hoc autem quod confirmaretur fides de veritate humanitatis & mortis eius, oportuit moram eſſe inter mortem, & reſurrectionem, ſi enim ſtatim poſt mortem reſurrexiſſet, videri D *poſſet quod eius mors vera non fuerit, & per conſequens nec reſurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Chriſti manifeſtandam, ſufficiebat, quod vſque ad tertiam diem eius reſurrectio differretur: quia non contingit, quin infra hoc tempus, in homine, qui mortuus videtur, cum viuat, appareant aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam quod tertia die reſurrexit commendatur perfectio ternarij: qui eſt numerus omnis rei, vtpote habens principium, medium & finem: vt dicitur in primo de Cœlo. Oſtenditur etiam ſecundum myſterium quod Chriſtus vna ſua morte corporali, quæ fuit lux propter iuſtitiam duas noſtras mortes deſtruxit, ſcilicet corporis, & animæ: quæ ſunt tenebroſæ propter peccatum. Et ideo die in-* E *tegra, & duabus noctibus permanſit in morte, vt Auguſtinus dicit in quarto de Trinitat. Per hoc etiam ſignificatur, quod per reſurrectionem Chriſti, tertium tempus incipiebat, nam primum fuit ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia. Incepit etiam in Chriſti reſurrectione tertius ſtatus Sanctorum. Nam primus fuit ſub figuris legis: ſecundus ſub veritate fidei: tertius erit in æternitate gloriæ, quam Chriſtus inchoauit reſurgendo.* artic præced. 2. 2. q. 2. arti. 7. & 8. l. 1. te. 2. & 3. li. 4. c. 5 to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod caput & membra conformantur in natura, ſed non in virtute. Excellentior eſt enim virtus capitis, quam membrorum. Et ideo ad demonſtrandam excellentiam virtutis Chriſti, conueniens

 fuit

fuit, ipſum tertia die reſurgere, aliorum reſurrectione dilata vſque ad finem mundi.

Ad ſecundum dicendum quod detentio coactionem quandam importat: Chriſtus autem nulla neceſſitate mortis tenebatur aſtrictus, ſed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquandiu in morte manſit: non quaſi detentus, ſed propria voluntate quandiu iudicauit hoc eſſe neceſſarium ad inſtructionem fidei noſtræ. Dicitur autem ſtatim fieri quod fit breui interpoſito tempore.

q.51.a.4.ad3 *Ad tertium dicendum, quod (ſicut ſupra dictum eſt) Chriſtus reſurrexit circa diluculum illuceſcente iam die, ad ſignificandum, quod per ſuam reſurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat: ſicut mortuus eſt adueſperaſcente iam die, & recedente in tenebras; ad oſtendendum quod per ſuam mortem deſtrueret tenebras culpæ & pœnæ. Et tamen dicitur tertia die reſurrexiſſe, accipiendo diem pro die naturali, qui continet ſpatium 24. horarum. Et ſicut dicit Aug in 4. de Trinit. nox vſque ad diluculum, qua Domini reſurrectio declarata eſt ad tertium pertinet diem: quia Deus, qui dixit, de tenebris lucẽ clareſcere, vt per gratiam noui Teſtamenti, & participationem reſurrectionis Chriſti audiremus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: inſinuat nobis quodammodo, quod à nocte dies ſumat initium: Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapſũ à luce in noctem: ita iſti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur. Et ita patet quod etiã ſi media nocte ſurrexiſſet, poſſet dici eum die tertia reſurrexiſſe, intelligendo de die naturali. Nunc autem cum diluculo ſurrexerit poteſt dici, quod tertia die reſurrexit, etiam accipiendo diem artificialem, quæ cauſatur ex præſentia ſolis, quia iam ſol incipiebat aerem illuſtrare: vnde & Marc. vltim dicitur, quod mulieres venerunt ad monumẽtum orto iam ſole. Quod non eſt contrarium ei quod Ioann. dicit. Cum adhuc tenebræ eſſent, vt Aug dicit in l b. de cõſenſu Euangeliſtarum: quia die ſurgente reliquiæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Quod autem dicitur Marci vltimo. Orto iam ſole, non ſic accipiendum eſt, tanquam iam ſol ipſe videretur ſuper terrã, ſed tanquam de proximo adueniente in has partes.*

li 4 c. 6 ante med. tom 3.

l 3. c 14 inter pr & me. t. 4

COMMENTARIVS.

DVo includuntur in titulo articuli, ſcilicet, an fuerit conueniens reſurrectionem Chriſti differri vſque ad tertium diem, & an fuerit conueniẽs non vltra differri: & cum ex fide conſtet, vtrumque factum eſſe, conſtat etiam vtrumque fuiſſe conueniens: tamen ratio præcipua propter quam fuit conueniens, non eſt eadem in vtroque puncto. Nam dilationis vſque ad tertium diem tota ratio ſumitur ex parte noſtri, ſcilicet vt nobis ſatis conſtaret de veritate mortis Chriſti. Et hac ratione vt potiſsima vſus eſt D. Thomas, eamque eleganter tractat Athan. lib. de Incarnat. Verbi, dicens. *Vt mortuum eſſe ſuum corpus doceret, non priuſquam triduanum cadauer eſſet excitauit.* At verò propria ratio accelerationis, ſeu non maioris dilationis reſurrectionis ab intrinſeco ſumi poteſt ex dignitate ipſius Chriſti. Nam hoc ipſo quod nobis non erat neceſſaria dilatio, erat illi ſtatim debita reſurrectio, vt ſupra dictum eſt. Et ideo Diuus Thomas in prima ratione ſolũ probauit dilationem vſq; ad tertium diem ſufficientem fuiſſe, vt de veritate mortis conſtaret, vt inde concluderet fuiſſe conueniens, ſtatim fieri reſurrectionem. Addit vero alias congruentias allegoricas, & myſticas. Adiungere vero poſſumus ex Atha. ſupra aliam rationem moralem. *Ne quiſpiam* (inquit) *obijceret ipſum non idem, ſed aliud corpus circumferre, ea de cauſa vltra tridui moram non paſſus eſt, neq; eos, qui ipſum audierant de reſurrectione promittentem, in longum diſtulit: ſed cum adhuc propemodum verba illa in eorum auribus ob-*

Ad tertiũ vſque diẽ & nõ vltra dilata reſurrectio Chriſti cur. Athanaſ.

D. Thom.

Athanaſ.

A *ſtreperent, oculiq; eius ſpeciem retinerent, intra tridui ſpatium, quod plus quam mortuum erat, immortale, & incorruptibile omnibus oſtendit, quo intelligeretur, illud non imbecillitate naturæ, cum Verbum in eo domicilium ſuum haberet, extinctum fuiſſe, ſed ideo extinctum, vt mors viribus noſtri ſaluatoris Ieſu Chriſti aboleretur.* Addit Leo Papa ſer. 1. de reſurrectione; Chriſtum Dominum breuiaſſe tridui moram, & ex primo tantum partem nouiſsimam, ex tertio vero partem duntaxat accepiſſe primam, *Ne turbatoris diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret.* Præterea Gre. Nyſſ. orat. 1. de reſurrectione, in hoc triduo dicit operatũ fuiſſe Chriſtum multa & eximia virtutis opera, & præſertim deſtruxiſſe, quidquid mali in humano genere Lucifer ab initio mũdi molitus fuerat, ideoq; tam breui tempore hoc totum perfeciſſe, vt ſuæ virtutis ſpeci-
B men oſtentaret, quia *non tarda gratia eſt, non longo circuitu tantum bonum confectum fuit.* Poſtea adiungit rationem aliam myſticam, quæ in eo videri poterit.

Leo Papa.

Greg. Nyſſ.

Argumenta D. Thomæ explicabuntur diſputatione ſequenti.

DISPVTATIO XLVI.

In tres Sectiones diſtributa.

De tempore reſurrectionis Chriſti.

C CVm ex Euangelio conſtet Chriſtum paulo poſt mortem reſurrexiſſe, non oportet quæſtionem mouere de anno, aut menſe, in quibus reſurrectio contingit. Conſtat enim eodem anno, & menſe, quo & mortem accidiſſe. Vnde cum oſtenſum ſit in medio primi menſis lunaris mortuum fuiſſe cum annum ageret trigeſimum quartũ, menſemque illius quartum, conſtat idem eſſe de reſurrectione dicendum. Igitur diſputandum ſupereſt de die, & hora, ſimulq; explicandum erit, quomodo intelligendum ſit reſurrexiſſe tertia die, & iacuiſſe in ſepulcro, ac fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Non diſputabo autem, an reſurrectio Chriſti facta ſit in inſtanti, necne? Quia nihil addendum occurrit ijs, quæ de reſurrectione in cõmuni dixi, & videri poſſunt etiam dicta de conceptione Chriſti. Nam eo modo, quo ibi diximus conceptionem factam eſſe in momento, ſentiendum eſt
D de reſurrectione, eſt enim eadem ratio.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus tertia poſt mortem die, eaque dominica reſurrexerit.

DVos errores inuenio negantium CHRISTVM reſurrexiſſe die Dominico. Primus eſt Armenorum, qui anteponentes hoc tempus aiunt, Chriſtum ſurrexiſſe die Sabbathi, vt referunt Caſtrus verbo reſurrectio, hæreſ. quarta ex Guidone Carmelita, & Prateolus Ver. Armeni. numer. vigeſimo
E ſecundo. Hos autem neceſſe eſt vel negare Euangelium dicens, Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, vel negare Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod perinde ferè eſt. Nam hoc etiam ſatis aperte in Euangelio habetur, vt ſupra diximus. Secundus error eſt eorum, qui poſtponentes hoc tempus dicunt Chriſtum reſurrexiſſe feria ſecunda in fine, aut in initio tertiæ, vt omnino iuxta corticem literæ verum ſit, Chriſtum tribus diebus, & tribus noctibus fuiſſe in ſepulchro, & in corde terræ. Hæc ſententia ſequitur aperte ex opinione eorum, qui aſſerunt Chriſtum iacuiſſe in ſepulchro ſeptuaginta duabus horis. Quam docuit Alcuinus lib. de diuinis offic. cap. de

Caſtr. Guid. Prateol.

Alcuin.

cap.de cœna Domini, niſi fortaſſe metaphoricè loquutus ſit,& impropriè:eam tamen ſententiam proprie, & in rigore explicatam defendit Paul. Foroſempronienſis, in ſecunda p. Paulinæ,li.1.& 2. vt refert Marcellus lib. de horis canonicis,cap.50. Qui maximè illam confirmat: quia totum illud tempus fuit neceſſarium, vt veritas mortis Chriſti euidenter,& ſine vlla tergiuerſatione probaretur. Quia ſæpe ſolent infirmi,qui mortui apparent, poſt ſeptuaginta horas dare ſigna vitæ, ergo non ſatis comprobatur aliquod corpus eſſe mortuum,in quo nullum ſignum eſt corruptionis, aut fœtoris, ſi ante tranſactos tres dies naturales integros, viuum reperitur.

Paul.Foroſ.

Chriſtus ante diē dominicū non reſurrexit.

Dicendum verò eſt primo, Chriſtum non reſurrexiſſe ante Dominicum diem. Hanc concluſionem cenſent eſſe de fide anthores ſupra citati, & ad minimum eſt tam certa, quam eſt certum Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod ſupra diximus eſſe certiſſimum. Probatur, quia de fide eſt Chriſtum non reſurrexiſſe ante diem tertium, ipſe enim prædixerat ſe reſurrecturum tertia die, Mat.20. Qui autem deſignat diem, in quo aliquid futurum eſt, ſatis affirmat id non eſſe futurum ante illum diem. Vnde alij Euangeliſtæ expreſsius dicunt, eum prædixiſſe ſe reſurrecturum poſt tres dies, Marc.9. & idem colligitur ex Mat.12.& 16.& Luc.11. ac denique in ſymbolo habemus, *Reſurrexit tertia die*, quod nullo ſenſu poſſet eſſe verum, ſi die proximè ſequenti poſt mortem ſurrexiſſet. Et præterea ex narratione Euangeliſtarum euidenter conſtat, Chriſtum non reſurrexiſſe die proxime ſequenti poſt mortem ſuam (vt ex eorum lectione patebit, & in ſequentibus explicabimus) ergo non potuit reſurgere ante Dominicum diem. Quia inter diem mortis Chriſti, & diem Dominicam ſequentem tantum vna dies interceſsit, cum demonſtratum in ſuperioribus ſit, Chriſtum feria ſexta diem obijſſe ſuum. Deniq; ratio, ſeu congruentia ſupra adducta hoc confirmat: quia oportu- differri reſurrectionem vltra diem vnum. Et hoc ſupponunt omnes Patres, qui illa ratione vtuntur, aliiſq; quos ſtatim afferemus.

Matth.20. *Marc.8.* *Matt.12.& 16.* *Luc.11.* *Symbol.*

Chriſtus die dominico reſurrexit à mortuis. *Matth.28.*

Secundo dicendum eſt, Chriſtum Dominum ſurrexiſſe die Dominica, neque amplius ſuam reſurrectionem diſtuliſſe. Concluſio eſt certa, quę probatur primo ex Euangelio. Nam Matth. vltimo, dies in qua Chriſtus reſurrexit, vocatur *prima Sabbathi*. Vbi nomine *Sabbathi* poteſt intelligi vel tota hebdomada, ita vt idem ſit, *prima Sabbathi*, quod prima dies hebdomadæ, quæ eſt Dominica. Nam dies Sabbathi erat ſeptimus hebdomadæ, in quo Deus requieuit. Poteſt etiam ſignificare proprium diem Sabbathi, & hoc modo nihil ſignificare poteſt *prima Sabbathi*, niſi primam diem poſt Sabbathum. Et hæc eſt communior interpretatio. Nam Hebræi à die Sabbathi tanquam à ſolenniori cæteros dies hebdomadæ appellabant, videlicet *primam Sabbathi, ſecundam Sabbathi,&c.* Quod etiam notauit Beda libr. de ratione temporum, capit.6. Vnde Auguſtin. quia in titulo Pſalm.23.dicitur, *In prima Sabbathi*, exponit de Reſurrectione Domini. *Quæ prima* (inquit) *Sabbathi facta eſt, qui iam dies Dominicus dicitur.* In titulo vero Pſalm.80.vbi dicitur. *In quinta Sabbathi*, & in titulo Pſalm.93.vbi dicitur, *In quarta Sabbathi*, exponit de feria quinta, & feria quarta hebdomadæ. Et fortaſſe in priori notatur dies, in quo Chriſtus Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit, de quo in illo Pſalm. 80. habetur ſermo: in poſteriori verò notatur dies, in quo Chriſtus tradi, atque ea ratione pati incepit. Nam Pſalmus ille eſt de patientia. Et eodem modo exponit Hieron. Pſalm.93. diem quartam Sabbathi, & in titulo Pſalmi 47. *Prima* (inquit) *Sabbathi fecit lucem: prima Sabbathi reſurrexit lux Chriſtus.* Et confirmatur ex Marco capite vltimo dicente: *Et cum tranſiſſet Sabbathum, Maria Magdalene*, &c. Vbi perſpicuè dicit, die proxime ſequenti poſt Sabbathum Chriſtum non eſſe inuentum in ſepulchro, eo quod iam ſurrexiſſet. Poſt Sabbathum autem, dies proxima eſt Dominica, ergo cum oſtenſum ſit, non reſurrexiſſe ſabbatho, neceſſario efficitur die Dominica ſurrexiſſe Et idem eſt ſenſus Euangeliſtæ Lucæ, qui in fine cap.23.de mulieribus concludit. *Et Sabbatho quidem ſiluerūt*: cap.autem 24. incipit, *Vna autem Sabbathi valde diluculo*, &c. Et eodem modo loquitur Ioannes cap.20. Nam more Hebræorum *vna* ponitur pro prima, Gen.1. *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, id eſt primus.

Prima Sabbathi quid. *Beda.* *Aug.* *Pſalm.23.* *Pſ.80.& 93.* *Pſalm.47.* *Hieron.* *Marc.16.* *Lu.23.& 24.* *Ioann.20.* *Gen 1.*

Dies dominica vnde dicta.

Secundo probatur hæc veritas ex perpetua Eccleſiæ traditione, quæ hunc diem ſemper venerata eſt propter Chriſti Domini reſurrectionem, vt ex ipſo nomine *Dominici diei* conſtat. Ita enim appellatus eſt à Domino, cuius reſurrectioni fuit conſecratus, quod quidem nomen fuiſſe huic diei impoſitū à tempore apoſtolorum, conſtat ex illo Apocal.1. *Fui in ſpiritu in Dominica die.* Vnde Aug. ſerm. 251. de tempore, *Dominicum diem* (inquit) *Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolennitate habendum ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexerit. Quiq; ideo Dominicus appellatur, vt in eo tantum diuinis cultibus ſeruiamus, dantes diei huic honorem, & reuerentiam propter ſpem reſurrectionis, quam habemus in illa.* Et inferius addit, hunc diem eſſe ſolennem in Scripturis. Quia in eo creati ſunt angeli, & elementa mundi, & prima Lux, manna in deſerto datum eſt, & Spiritus Sanctus de cœlo deſcendit. Et ſermon.154. alia multa mirabilia numerat eodem die facta. Ac fere ſimilia habet Leo Papa epiſt.81. ad Dioſcorum, ca.1. *In hac* (inquit) *die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita accepit initium.* Et infra inquit in eadem die ingreſſum fuiſſe Chriſtum ad Apoſtolos ianuis clauſis, & inſufflaſſe, atque dediſſe illis Spiritum Sanctum, & in eadem poſtea deſcendiſſe in linguis igneis eundem Spiritum Sanctum à Chriſto promiſſum. Hæc autem ex Apoſtolorum traditione manaſſe, conſtat ex Clemente lib. 7. Conſtitutionum. cap.31. & 36.& ex Iuſtino Apol. 2. in fine, vbi commemorat, ſolitos fuiſſe Chriſtianos in die Dominica, quam *diem ſolis* appellat, conuentus facere, quia in ea Chriſtus reſurrexit. Idem colligitur ex Ignatio Epiſt.5. ad Trallian. Athan. optime, oratione in illud dictum. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, Hier. in 4. cap. ad Galat. Gregor. lib. 11. Epiſt.3. & ex alijs Patribus paſsim, multa quoque congerit VValdenſis de Sacramentalibus. cap.40. Propter quæ Beda lib. de ratione computi, cap. 17. & libro de ratione temporū cap.45.& Ambroſ. ſuper Pſalm. 47. in principio, negant licere viro Catholico dubitate, quin Chriſtus Dominica die reſurrexerit.

Apocal.1. *Auguſtin.* *Leo Papa.* *Clem.Papa.* *Iuſt.Mart.* *Ignat.* *Athana.* *Hieron.* *Greg.Papa.* *VValdenſ.* *Beda* *Ambroſ.*

Vltimo poteſt adhiberi congruentia ex ſupra dictis in commentario articulo 2. Quia Chriſti mors non debuit amplius differri, quam neceſſarium fuit ad veritatem mortis declarandam: ad hoc autem ſufficiens fuit, vt vſque ad tertium diem in monumento maneret. Quod enim dicebat Paulus Mildeburgenſis, de ſeptuaginta horarum ſpatio, & incertum eſt, & quamuis interdum poſſet accidere, hominem viuum iacere, quaſi mortuum toto illo tempore abſque vllo ſigno vitæ: tamen in homine, qui tot ſuſtinuerat tormenta, atq; lethalia vulnera acceperat, id erat impoſsibile. Vnde, quibus non ſufficeret quadraginta horarum ſpatium in ſignum & teſtimonium veræ mortis, neque mille horæ ſufficerent. Non ergo oportuit reſurrectionem amplius differri.

Ex quo colligitur, quando in Scriptura dicitur, Chriſtum ſurrexiſſe *die tertia*, intelligendum eſſe de die tertia inchoata, non verò finita. Quia cum mortuus fuerit feria ſexta iam exeunte, ſi ante reſurrectionem fuiſſent tres dies integri tranſigendi,

non potuiſſe die Dominica reſurgere. Quapropter, cum in alijs locis dicitur reſurrexiſſe *poſt tres dies*, intelligendum eſt de diebus inchoatis, ſicut intelligitur illud Luc.2. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer*, id eſt, cum dies octauus aduenisſet, & in eodem cap. *Poſt triduum inuenerunt eum*, id eſt, tertio die. Sic ergo in præſenti, in illis tribus diebus computandi ſunt duo extremi, vnus mortis & alter reſurrectionis. *Luc.9.* Sicut etiam cum dixit Luc. *Poſt dies octo*, agens de tempore transfigurationis: cũ tamen alij Euangeliſtæ dicant, *Poſt dies ſex*, Matth.17. Marc.9. *Matth.17. Marc.9.* Ille computauit dies extremos, quos alij omiſerunt, quos neceſſe eſt ſumi inchoatos, quia ante exactum octauum diem, neceſſe fuit transfigurationem fieri. Et ita ex vno Scripturæ teſtimonio aliud exponitur. Sic igitur in præſenti, per illa loca, quæ aſſeuerant, Chriſtum reſurrexiſſe prima die hebdomadæ, explicamus alia, in quibus dicitur ſurrexiſſe tertia die, vel poſt tres dies. *Matth.17.* Nam hæc duo pro eadem reſumuntur, vt videre licet apud Matthæum dicentem, Phariſæos retuliſſe ad Pilatum, *Poſt tres dies reſurgam*, & ideo ab illo petijſſe, vt iuberet, *cuſtodire ſepulchrum vſque in diem tertium*. Quibus verbis ſatis explicauit, idem omnino eſſe reſurgere *Poſt tres dies*: & *tertia die*: & Phariſæos vtrumque intellexiſſe, vt exiſtimarent, Chriſtum loquutum eſſe de tertia die, qua currente (vt aiunt) affirmabat ſe reſurrecturum. *Luc.24.* Vnde illi duo diſcipuli, quibus Chriſtus apparuit in via, dicebant, *Nos autem ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael, & nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie, quod hæc facta ſunt*. Ac ſi dicerent, hac die impleturus erat, quod promiſerat. Ita ergo intellexerunt hos tres dies etiam illi, qui Chriſtum audierunt tam amici, quam inimici: atque ita etiam à nobis intelligendi ſunt. *Oſea 6.* Et eodem modo exponendus eſt locus Oſeæ 6. *Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertio ſuſcitabit nos.* Hic enim locus de Chriſti reſurrectione exponitur à ſanctis Patribus, quos erudite refert, & exponit *Ribera.* Franciſcus Ribera in eum locum. Nam, cum dicit propheta, *Poſt duos dies*, comprehendit diem mortis, & ſequentem, cum vero dicit, *In die tertia*, optime explicuit hos tres dies complecti duo extrema: atque adeo idem eſſe dicere, *poſt tres dies*, atque *tertio die*. *Doroth.* Vnde Dorotheus Martyr in ſynopſi exiſtimat, hunc locum indicatum eſſe à Paulo 1.Corint.15. dicente. *Quia ſurrexit tertia die ſecundum Scripturas*, quia in nullo loco veteris teſtamenti ita explicatur tertia dies reſurrectionis, ſicut in hoc.

Dubium Supereſt explicanda grauis difficultas, quam in ſuperioribus huc remiſimus. Nam ſi Chriſtus Dominus reſurrexit die Dominica, ergo non potuerũt intercedere quinquaginta dies inter diem Reſurrectionis eius, & diem Pentecoſtes, ſeu aduentus Spiritus Sancti, neque potuit vtrumq; myſterium die Dominica accidere, vt habet Eccleſiaſtica traditio: *Leo Papa. Aug. Iſidor. Albin.* docentque ijdem Patres ſupra citati, præſertim Leo Auguſtinus, & Iſidorus libro primo de diuinis officijs, cap. de pentecoſte, & Albinus lib. de diuinis officijs, capit. de die ſancto, quibus addi poteſt canon ille octauus ſextæ ſynodo aſſcriptus, quem ſupra tractauimus. Ratio difficultatis eſt. *Act.2.* Nam, vt conſtat Actor.2. *Cum complerentur dies Pentecoſtes*, id eſt, in ipſomet die: quo Iudæi celebrant feſtum Pentecoſtes ſeu hebdomadarum, aut primitiarum, Spiritus Sanctus deſcendit: ſed neceſſarium fuit eo anno illum diem incidere in diem Sabbathi, ergo. *Leuitic.23. Ioſeph.* Probatur minor ex Leuitic.23. & Ioſeph. lib tertio Antiquit.c.10. ex quibus habetur, lege ſtatutum fuiſſe, vt Iudæi ſecundo die azymorum, ſeu decima ſexta luna primi menſis offerrent manipulum nouarum ſpicarum: & ab illo die numerarent quinquaginta, & in quinquageſimo feſtum hebdomadarum celebrarent. *Epiphan.* Et ita etiam eſt intelligendus Epiphan. hæreſ.51. cum inquit, *Poſt tres dies agni præceptum eſſe manipulum inferri.* A Numerauit enim à decima quarta luna, vſque ad decimam ſextam, & ita intelligit, *poſt tres dies*, id eſt tertia die. Vnde (inquit) fuiſſe illam figuram reſurrectionis Chriſti. Offerebatur ergo manipulus luna decima ſexta, in ſecunda die azymorum, ſed ſecunda dies azymorum eo anno fuit dies Sabbathi, iuxta ea, quæ in ſuperioribus diximus, ergo ab illa computando quinquaginta, dies quinquageſima incidit in diem Sabbathi. ergo & feſtum Pentecoſtes.

Hæc difficultas expediretur facile iuxta ſententiam eorum, qui dicunt, Chriſtum nõ eſſe occiſum in die Paſchæ, atque primum diem azymorum nõ incidiſſe eo anno in feriam ſextam, ſed in Sabbathũ. Sic enim facile intelligitur fieri potuiſſe, vt Chriſtus reſurgeret die Dominica, quæ iuxta hanc compu- B tationem erat ſecũda azymorum, & poſt quinquaginta dies deſcenderit etiam Spiritus Sanctus in die Dominica, & in feſto Pentecoſtes, ſeu Primitiarum. Tamen quia hæc ſententia à nobis ſupra reiecta eſt, quod Scripturis, & Patrum traditioni repugnet, neceſſe eſt præſenti difficultati altero è duobus modis ſatisfacere.

Primus eſt, illos quinquaginta dies non ita computari à ſecundo die azymorum vſque ad primum octauæ hebdomadæ ſequentis, vt vtrumque extremum in ipſis quinquaginta diebus annumerãdum ſit, ſed vel numerandos eſſe dies à ſecundo die Azymorum excluſiuè, vel (ſi ſecundus dies azymorum includatur) ex parte alterius extremi, excludendũ eſſe feſtum Pentecoſtes, ita vt non in quinquageſimo die, ſed poſt quinquageſimum celebrari intel- C ligatur. *Reſponſio.* *Dies Pëtecoſtes vnde, & quomodo numerandi.* Hoc tamen poſterius minus conſonum videtur verbis Leuit.23. *Leuit.23.* ſic enim dicitur. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium nouum Domino.* Quibus ſatis ſignificatur poſt expletas ſeptem hebdomadas, in altera die celebrandum fuiſſe feſtum & oblationem primitiarum. Quod clariſsime explicuit Ioſeph. dict. lib. 3. cap.10. dicens, *Ioſephi* *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis, hoc eſt, quadraginta nouem diebus, quinquageſima offerunt Deo panem, &c.* At verò prior ratio numerandi hos dies à ſecundo azymorum excluſiuè nihil habent repugnans, aut Scripturæ, aut Ioſepho. Scriptura enim ſolum di- D cit. *Numerabitis ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum.* Quod ſine vlla vi, vel improprietate exponi poteſt ab illo die excluſiue. Ioſephus verò, licet expreſſe dicat, manipulum primitiarum offerri ſolitum die ſecunda Azymorum (quod Scriptura tam expreſſe non dixerat) non tamen declarat, quomodo ab illo die numerarentur ſeptem hebdomadæ, imo ſolum dicit. *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis.* Eſt ergo hæc reſponſio probabilis. Solum illi obſtat, quod Patres frequenter ſignificant, illos quinquaginta dies numerandos eſſe ab eo die, quo mactabatur agnus, ſeu à prima die Azymorum. Dicunt enim, feſtum Pentecoſtes celebrari eodem die, quo lex vetus in monte Sinai data eſt: datam autem eſſe poſt quinquaginta dies, è die egreſsionis populi Iſrael de AEgypto, E qui fuit dies mactationis agni. Ita loquitur Cyprianus ſermo. de Spiritu Sancto, clarius Hieron. Epiſt. 127. de manſionibus ad Fauiolam, manſione 12. vbi *Cyprian. Hieron.* id colligit ex Scriptura. Quia tertio die tertij menſis data eſt lex, quæ eſt quinquageſima à decima quinta primi menſis. Quæ computatio ſupponit, illos menſes eſſe ſolares, & ideo difficultatem patitur: eadem tamen vſus eſt Auguſt. Epiſt.119 c.16. *Auguſt.* & lib. quæſtionum noui teſtamenti q. 95. & eodem modo loquitur Leo Pap. ſerm.1. Pentecoſtes, & Iſidorus lib.1. de officijs Eccleſiaſticis. cap.32. Chryſoſt. *Leo Papa. Iſidor. Chryſoſt.* hom. 2. de Spiritu Sancto. In quo notanda ſunt illa verba

verba, *A Paſcha numerabitis ſeptem ſeptenarios dierum, & die ſequenti facietis diem Pentecoſtes.* Per *Paſcha* enim intelligit diem immolationis agni. Et eodem modo videntur exponenda illa verba Ioſephi, *poſt Paſchale ſacrum.* At vero hæc dicta Sanctorum neceſſe eſt intelligi ſaltem excluſiuè à die Paſchæ. Ergo neceſſe etiam eſt, vt computatio hæc incipiat incluſiuè à ſecundo die Azymorum, ergo hac ratione non poteſt conſiſtere data expoſitio.

Dies Pentecoſtes.

Secundo modo expediri poteſt prædicta difficultas, negando, Spiritum Sanctum deſcendiſſe ſuper Apoſtolos in ipſomet die, in quo feſtum primitiarum celebrabatur: ſed die proxime ſequenti. Itaque concedendum eſt, feſtum primitiarum incidiſſe eo anno in Sabbathum, Spiritum Sanctum autem deſcendiſſe die Dominica ſequenti, atq; ita diſtaſſe quinquaginta diebus à die Reſurrectionis. Sic enim B numerandos eſſe hos quinquaginta dies noſtri feſti Pentecoſtes, ſcilicet à die reſurrectionis, conſtat ex traditione Eccleſiæ, & docet expreſſe Auguſtin. *Aug.* dicta epiſt. 119. & ſermon. 183. de tempore, & omnes Patres ſupra citati, & quos ſtatim referemus.

Teſtimonij Act. 2. Expoſitio.

Contra hanc verò reſolutionem obſtant verba Act. 2. *Dum complerentur dies Pentecoſtes &c.* Quæ dupliciter exponi poſſunt. Primo vt Lucas numerauit dies Pentecoſtes non Iudaico, ſed Chriſtiano more itaque numerauit dies Pentecoſtes à die reſurrectionis. Et hanc expoſitionem inſinuat Auguſt. locis citatis, & clarius Beda Actor. 2. *Auguſt. Beda.* Sed huic expoſitioni obſtat, quod Lucas nomine *Pentecoſtes* intellexit ſine dubio feſtum Iudaicum: nam tunc ea voce nihil aliud ſignificabatur. Niſi forte quis dicat, quando Lucas ſcripſit Acta Apoſtolor. iam fuiſſe vſu Chriſtianorum receptum, vt tempus illud Paſchale, *Pentecoſtes* vocaretur, quod eſt frequens apud veteres, vt videre licet in Tertulliano lib. de Idololatria. cap. 14. & lib. de corona militis. c. 3. & in alijs, quæ in illis locis erudite notat Pammelius. *Tertullian.* Sed neq; hoc ſatisfacit. Quia Lucas aperte voluit loqui de feſto Iudæorum, vt indicaret cauſam, ob quam eo die eſſent Ieroſolymis congregati Iudæi, *ex omni natione, quæ ſub cœlo eſt.* Quapropter addendum eſt ex Chryſoſt. hom. 4 in Acta, illa verba, *Dum complerentur dies Pentecoſtes*, non ſignificare in eodem die, *ſed circiter Pentecoſtem (vt ita loquamur:) nam oportebat feſti temporeruſus hæc fieri, vt qui cruci affuerant Chriſti, ijdem hæc quoq; ſpectarent.* *Chryſoſt.* Exponendum ergo videtur, *Dum cōplerentur*, id eſt, ſtatim ac completi ſunt dies Pente D coſtes, quod optime dicitur de die proximè ſequēti poſt illum feſtum: nam hic dies illo modo loquēdi ſatis proprie ſignificatur. Quapropter huic ſententiæ, & expoſitioni adhærendum videtur, quamdiu alia melior non occurrerit. Non enim me latet poſſe excogitari alium reſpondendi modum, nimirum, quando ſecunda dies Azymorum incidebat in Sabbathum, differri oblationem manipuli primitiarum vſque in diem tertium, quia in die Sabbathi prohibitum erat metere Exod. 34. *Exod 34.* Quæ reſponſio ſpecie quidem probabilis eſt, quoniam iuxta illam, facile omnia conciliantur. Non verò ſatisfacit: quia id, quod ſupponit, nulla authoritate, ſufficientive ratione nititur. Tum quia licet eſſet lege prohibitum metere ſegetes: tamen religionis E cauſa aliquem manipulum metere non erat vetitū: etiam in die Sabbathi: quia non erat opus ſeruile, ſed religionis. Tum etiam quia non videtur neceſſarium, vt eodem meteretur die. Hoc enim in lege non erat præſcriptum, poterat ergo pridie ante Sabbathum meti, & conſueto die ſecundo Azymorum offerri. Quanquam video dici poſſe: nec ſine apparenti ratione, Iudæos fuiſſe valde ſuperſtitioſos in obſeruandis huiuſmodi cæremonijs, & præſertim in obſeruatione diei Sabbathi, atque idcirco plures conſuetudines, & traditiones ſimiles introduxiſſe. Cæterum cum probari non poſſit talis conſuetudo, A à nemine affirmari poteſt, niſi diuinando, & ideo ſecunda reſponſio ſolidior eſt.

SECTIO II.

Qua hora Chriſtus Dominus reſurrexerit.

EX dictis in præcedenti Sectione, vt certum ſumere poſſumus, Chriſtum non reſurrexiſſe ante dimidiam noctem Sabbathi. Quia alias reſurrectio intra naturalem Sabbathi diem accidiſſet, atq; adeo non eſſet tertia die facta. Quapropter antiqua Eccleſiæ traditio fuit, vt Sabbatho Sancto fideles nō ſoluerent ieiunium, neque diſcederent ab Eccleſia vſque ad mediam noctem. Vnde Dionyſ. Alexand. *Dion. Alex.* in Epiſt. ad Baſilidem canon. 1. *contemptores & intemperantes* appellat eos, qui ante mediam noctem diſcedebant: vt cibum caperent. Idem docent omnes Patres ſtatim afferendi, & ex ijs, quæ dicemus, à fortiori hoc conſtabit.

Difficultas ergo eſt, quanam hora poſt mediam noctem Chriſtus Dominus reſurrexerit. In qua tres inuenio celebres ſententias. Prima negat quicquam poſſe in hoc certò affirmari. Quia Euangeliſtæ ſolū referunt, mulieres venientes ſummo mane ad monumentum inueniſſe reuolutum lapidem ſepulcri, & vidiſſe Angelos annuntiantes Chriſtum ſurrexiſſe, & paulo poſt vidiſſe ipſum Chriſtum: de hora verò, in qua ſurrexerat, nec Chriſtus aliquid reuelauit, neque Angeli annuntiarunt, neque Euangeliſtæ ſcripſerunt. Ita ſentit Dionyſ. Alex. in dicta Epiſt. & Hieron. Epiſt. 150. ad Hedibiam, quæſt. 6. vbi ait, *Surrexiſſe Dominum qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita eſt.* Idem Theophylactus Marci vltimo. *Dion Alex. Hieronym. Theoph.*

Secunda ſententia affirmat, Chriſtum reſurrexiſſe prima hora poſt mediam noctem, ſeu hora ſeptima noctis iuxta antiquam diuiſionem, ſeu tertia vigilia in principio iuxta aliam partitionem. Hanc ſententiam ex Græcis tenent Athanaſ. libr. de Virgi. ſeu de meditatione, in fine Gregor. Niſſen. orat. 1. & 2. de reſurrect. Cyrill. Alexand libr. 12 in Ioan. cap. 44. Victor Antiochenus in cap. 6. Marc. Euthym. cap. 68. in Matth. qui dicit. *Athanaſ. Greg Nyſ. Cyrill. Alex. Vict Ant. Euthym.* *Omnes vnanimiter Sancti Patres, & Doctores tempus reſurrectionis eius fuiſſe dicunt circa primum gallicinium, quod iam Dominici diei lucem præferebat: ideo quoque poſt ſextam noctis horam virtutis ſectatores ſoluto ieiunio lætitiam auſpicantur.* Nicephor. libr. 1. Hiſt. cap. 31. dixit ſurrexiſſe ſeptima, vel octaua hora noctis. *Nicephor. Hieron.* Ex Latinis docent eandem ſententiam Hieronym. Epiſt. nuper citata q. 3. & 4. & Ambroſ. libr. 10. in Lucam, cap. de hora Dominicæ reſurrectionis, qui ſolum dicit ſurrexiſſe Chriſtum nocte ſeu in noctis profundo. *Ambroſ.* Idem Rupert. lib. 1. de diu. offic. cap. 8. *Rupert.* *Dominus noſter media nocte de Virgine natus eſt, itidem vt Samſon quondam obſeſſus ab Allophylis, media nocte, confractis portis inferi, ſurrexit à mortuis, media nihilominus nocte venturus aſſeritur.* Idem lib. 5. cap. 24. & lib. 7. cap. 16. vbi Samſonis figuram iterum repetit. Quā etiam de reſurrectione Chriſti explicans Greg. hom. 21. in Euang. dicit Chriſtum reſurrexiſſe ante lucē: *Greg.* non tamen explicant, qua hora noctis. Fundamentū potiſsimū prædictorum Patrum ſumitur ex verbis illis Mat. vlt. *Veſperi autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene, &c.* Nā illis verbis dicunt ſignatam eſſe à Matthæo horam reſurrectionis Dominicæ, vt ſubiuncta verba declarant, *Matth 18.* *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo.* Vt enim notauit Chryſoſtom. homil. 90. in Matth. quando Angelus deſcendit, iam Chriſtus reſurrexerat. *Chryſoſtom.* Non enim Angelus reuoluit lapidem, vt Chriſtus exiret, ſed vt mulieres ingredi poſſent, & vt omnibus nota eſſe poſſet CHRISTI reſurrectio. Nam (vt recte dixit Euthymius ſupra) *Euthym.*

Quem

A *Quemadmodum Chriſtus natus eſt ſeruatis integris clauſtris Virginis, ita quoque reſurrexit ſeruatis integris monumenti ſignaculis: terræmotus autem factus propter aſsidentes ſepulchro cuſtodes, &c.* Cum ergo Matth. dicit, *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, iam Chriſtus reſurrexerat.* Dixit autem hoc de illa hora, quam vocauerat *veſperam Sabbathi.* Quo certe nomine non potuit appellare auroram diei Dominici (vt per ſe conſtat) neque etiam illam veſperam Sabbathi, quæ incipit in occaſu ſolis, quia conſtat, tunc Chriſtum non reſurrexiſſe: ergo appellauit *veſperam Sabbathi* ipſam profundam noctem, quæ iam vergit ad lucem alterius diei, vt ſignificauit Matthæus illis verbis. *Quæ luceſcit in prima Sabbathi.* Hieronym. ſupra, non exiſtimat eſſe legendum, *veſpere*, ſed *ſero*, vt *ſero Sabbathi*, dicatur extrema eius pars, quæ in media nocte terminatur. Atque idem ſentit Ambroſius ſupra. B Cui expoſitioni conſonat, quod dicit Ioann. capit 20. veniſſe Mariam Magdalenam ad monumentum, *cum adhuc tenebræ eſſent*, & vidiſſe lapidem ſublatum: iam ergo ſurrexerat Chriſtus ante lucem diei. Vnde fit coniectura, paulo poſt mediam noctem Chriſtum ſurrexiſſe, quia eo tempore fere hora quarta incipit lucere dies. Et confirmatur hæc ſententia ex veteri Eccleſiæ conſuetudine. Nam poſt mediam noctem ſolebant fideles ſoluere ieiunium, officium Miſſæ exordiri, & magna ſigna lætitiæ, & alacritatis exhibere. Cenſebant ergo ex communi traditione illam eſſe horam, in qua Chriſtus ſurrexit. Vnde in benedictione cærei Paſchalis quæ initio illius officij Sabbatho Sancto dicitur, & olim poſt mediam noctem dicebatur, magnis laudibus effertur nox illa, *quæ ſola nouit punctum, & horam, in qua Chriſtus ex inferis victor aſcendit.*

Hieron. *Ambroſ.* *Ioan 20.*

Tertia tamen ſententia verior eſt, iuxta quam dicendum cenſeo, Chriſtum non reſurrexiſſe vſque ad aurorã, ſurrexiſſe autẽ in ipſa aurora paulo poſt initium lucis diei Dominici. Hanc ſententiam docuit hic D. Thomas ad tertium, & ſupra quæſtione 51. artic. 4. ad 3. & in 3. diſtinctione. 21. quæſtione. 2. articu. 2. vbi & Scholaſtici in diſtinct. 22. præſertim Bonauentur. Richard. Durand. & Paludan. eam ſequuntur, & D. Antonin. 1. part. Hiſtor. titul. 5. ca. 7. vbi dicit Chriſtum reſurrexiſſe decima hora noctis iuxta antiquam diuiſionem. Guilelmus Durandus in rationali diuini officij libro ſexto, capite 72. Et probari poteſt hæc ſententia primo authoritate Eccleſiæ, ac veterum Patrum, qui eam docent. Ex Græcis Ignatius epiſtol. 5. ad Trallianos, *Illuceſcente Dominico die reſurrexit ex mortuis.* Euſebius 10. de Demonſt. cap. vltim. ita exponit titulum Pſalmi 21. *Pro ſuſceptione matutina*, quem de reſurrectione intelligit, quam dicit vocari *matutinam*, quia in ipſa aurora facta eſt, & Cyrill. Ieroſolymit. cat. 14. ita exponit verba illa Pſalm. 29. *At veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, id eſt, *mane in die reſurrectionis*: & infra, ad eandem rem accommodat verba illa Pſ. 87. *Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te*: & illud Sophoniæ. 3. iuxta Septuaginta. *Præparare, conſurge diluculo, expecta me: dicit Dominus in die reſurrectionis meæ.* Communior vero eſt hæc ſententia inter Patres Latinos, Hilarius can. 33. in Matth. dicit motum terræ tempore matutino diei accidiſſe, *reſurgente virtutum cœleſtium Domino.* Amb. exponens illa verba Pſalm. 45. *Adiuuabit eam Deus mane diluculo*, dicit his verbis ſignificari, *Quia reſurrectio matutina adiumentorum nobis cœleſtium ſubſidia confert.* Et infra, *Veſpere paſſus eſt Chriſtus, mane ſurrexit.* Auguſtin. ſæpe hanc ſententiam repetit li. 4. de Trinitat cap. 6. & enarratione Pſalmi 29. circa illa verba. *Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, inquit, *Ideo Dominus Ieſus Chriſtus in matutino reſurrexit de ſepulchro, vt quod dedicauit in fundamento hoc promitteret domui*: Epiſt. 49. quæſt. vltim. vbi exponit. vermem matutinum, quo rodente, cucurbita exaruit, myſticè ſignificaſſe Chriſtum, qui vermis appellatur Pſal. 21. Præterea ſuper Pſal. 56. de eodem myſterio exponit verba illa, *Exurge gloria mea, exurge Pſalterium, & cythara, exurgam diluculo. Lux* (inquit) *agnoſcetur, diluculum ſurrexit.* Et circa illa verba Pſal. 58. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſericordiam tuam.* Merito (inquit) *ipſius Domini reſurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictum eſt in alio Pſalmo*: Ad veſperum demorabitur fletus, *& ad matutinum lætitia.* Et Pſal. 129. circa illa verba, *A vigilia matutina vſq; ad noctem ſperet Iſrael in Domino, Vigilia* (inquit) *matutina reſurrexit à mortuis, vt hoc ſperemus in nobis futurum, quod præceſſit in Domino.* Eandem ſententiam docet Leo Papa ſermon. 1. de reſurrect. cuius verba poſtea referam, & Cyprian. in expoſitione orationis Dominicæ prope finem, dum inquit, *Mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Euſeb. Emiſſen hom. 8. de Paſchate, vbi de hoc myſterio interpretatur figuram Iacob luctantis cum Angelo vſque ad auroram. Et Hieron. Marc. vltimo. *Felix* (inquit) *irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, &c.* quomodo etiã cecinit Sedulius lib. 4. Carminum.

Hora reſurrectionis Chriſti quæ. *D Thom.* *Bonauent.* *Richar.* *Durand.* *Palud.* *Antonin.* *Guilelmi. Durand.* *Ignat.* *Euſeb.* *Pſalm. 21.* *Cyrillus Ieroſolym.* *Pſalm 29.* *Pſalm 87.* *Sophon. 3.* *Hilar.* *Ambroſ.* *Ioann. 3.* *Pſalm. 56.* *Pſalm. 58.* *Pſalm. 129.* *Leo Papa.* *Cyprian.* *Euſeb Emiſ.* *Geneſ. 32.* *Hieron.* *Sedul.*

Cœperat interea poſt triſtia Sabbatha fœlix
Irradiare dies, culmen, qui numinis alti
A Domino dominante trahit, primusq; videre
Promeruit naſci mundum, atq; reſurgere Chriſtum.

C Et in eodem ſenſu dixit Prudentius in quodam hymno. *Pruden.*

Inde eſt quod omnes credimus
Illo quieto tempore
Quo gallus exultans canit,
Chriſtum rediſſe ex inferis.

Vbi loquitur non de primo galli cantu, qui fit poſt mediam noctem, ſed de ſecundo, de quo idem Prudentius alibi dixerat.

Ales diei nuntius,
Lucem propinquam cecinit.

Item Proſper lib. ſententiarum, Auguſtin. in ducenteſima tertia, *Veſpere* (inquit) *Dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione*, Beda, Marc. D & Luc. vltim. & circa id Matth. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti*, vbi idem docet Anſelmus, & Alcuinus, lib. de diuinis officijs, cap. de Paraſceue. Deniq; ſententiam hanc videtur Eccleſia probaſſe in officio reſurrectionis, Nam in hymno. *Beda.* *Anſelm.* *Alcuin.*

Aurora lucis rutilat, & infra.
Cum Rex ille fortiſſimus
Victor ſurgit de funere.

Secundo, ac præcipuè probari poteſt hæc opinio ex Scriptura, ex qua multa adduci poſſunt ex veteri teſtamento, in quibus hoc indicatum eſt, qualia ſunt multa quæ ex Pſalmis adduximus cum interpretatione Auguſtini, quæ eodem modo intelligunt E Hieronym. Chryſoſt. & alij Patres. Sed omiſsis ſenſibus myſticis Scripturæ, videtur hæc ſententia expreſſe tradita Marci vltimo, illis verbis, *Surgẽs autem Ieſus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ.* Sed hoc teſtimonium, quanuis expreſsũ videatur, varijs modis eluditur, Theophylactus enim, & Euthymius ita diſtinguendum putant, *cum ſurrexiſſet, mane prima Sabbathi, apparuit*, & rationem indicat Theophyl dicens. *Quis enim vidit, quando ſurrexit?* Ac ſi diceret, Euangeliſtam non potuiſſe teſtimonium dare de hora reſurrectionis, quia nemo vidit Chriſtum reſurgentem: potuiſſe autem dare teſtimonium, qua hora apparuit, quia eum iam à mortuis excitatum aliqui conſpexerunt. Sed in primis hæc ratio valde friuola eſt. Quia Euangeliſtæ non

Auguſt. *Hieronym.* *Chryſoſt.* *Marc. 16.* *Theoph.*

non ſunt vſi teſtimonio mere humano, vnde ab ipſo Chriſto ſcire potuerunt horam reſurrectionis eius, alias neq; potuiſſet Marcus affirmare, Chriſtum primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, quia neq; ipſe nec Maria Magdalena viderunt, eam fuiſſe primam apparitionem. Quomodo enim illis conſtitit, non prius apparuiſſe alteri? Et de quocunq; cui Chriſtus apparuit, idem quæri poteſt. Vnde ſoli Chriſto potuit eſſe notum, cui primo apparuit: aliis verò tantum ex illius relatione. Et ita ego exiſtimo, ſicut B. Virgini ſimpliciter primo apparuit ita etiam illi hoc manifeſtaſſe, horamque reſurrectionis ſuæ: & ab illa didiciſſe Petrum, & à Petro Marcum. Deinde quamuis ille modus diſtinguendi contextu Marci receptus videatur ab antiquis Patribus, Dionyſio, Alex. Gregorio Nyſſeno, Hieronymo, & aliis, quos ſupra retulimus, nec poſsit euidenti argumento refutari: tamen alia diſtinctio, quam ſequuntur Beda, & reliqui expoſitores, & cõmunis editio tam Græca, quam Latina, videtur aptior. Quia hoc modo duo myſteria affirmantur hic ab Euangeliſta, ſcilicet, quando Chriſtus reſurrexit, & cui primo apparuit, quæ maximè oportebat ab Euangeliſtis deſcribi. Iuxta aliam verò diſtinctionem vtrumque prætermittitur, & incertum redditur: quia (vt bene Caietanus notauit) neque conſtabit primam apparitionem poſt reſurrectionem factam eſſe Magdalenæ, ſed primam, quæ facta eſt poſt auroram, ſi autem Chriſtus ſurrexit media nocte, potuit aliis ſæpius apparere tota illa nocte. Neque etiam ex tota Euangeliſtarum narratione conſtare poterit Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, ſicut prædixerat: ſed excitatum apparuiſſe tertia die. Ergo illud aduerbium *mane*, multo rectius cõiungitur cum verbis præcedentibus, *ſurgens Ieſus*.

Teſtimonij Marc. 16. Expoſitio. Dion. Alex. Gregor. Nyſſen. Hieron. Beda. Caietan.

Nec refert quod Ianſen. obijcit c. 145. Concordiæ, in Græco non haberi participium præſentis temporis, *ſurgens*, ſed præteriti temporis. quod ita interpretatur, *cum ſurrexiſſet mane*. Vnde colligit, etiam ſi illud aduerbium, *mane*, cum participio coniungatur, non ſatis inde probari, Chriſtum mane ſurrexiſſe: ſed ſolum, quod cum mane factum eſt, iam ſurrexerat, quod eſſet verum, etiamſi media nocte ſurrexiſſet. Hæc inquam, nihil obſtant, tum quia Vulgatus interpres verum ſenſum aſſecutus optime vertit; & huic lectioni ſtandum eſt. Tum, quia reuera etiam iuxta textum Græcum (niſi is alio detorqueatur, & non potius ſimpliciter explicetur) idem ſenſus redit. Idcirco namq; dicitur, *cum ſurrexiſſet Dominus mane, apparuit Magdalenæ*, quia ſermo eſt de re præterita, quæ facta eſt mane, non quia, cũ factum fuit mane, iam fuiſſet præterita. Hic enim ſenſus inuſitatus eſt, & impertinẽs. Quid enim oportuiſſet referre, tempore matutino iam reſurrectionem fuiſſe factam, ſi non ſignabatur tempus, quo facta eſt? Prior verò ſenſus vſitatus, & proprius, & ad hiſtoriæ narrationem maximè pertinens.

Ianſen. Obiectio. Reſponſio.

Alio tandem modo reſponderi poteſt ex Euthymio, Marcum quidem dicere, Chriſtum reſurrexiſſe *mane*, id eſt, matutino tempore: matutinũ autem tempus incipere à media nocte. Quia extunc incipit ſol ad nos recurrere, nobiſq; appropinquare. Sed hoc etiam eſt contra verborum propriam ſignificationem. Nam *diluculum*, ſeu *mane*, propriè ſignificat tempus auroræ, quod per horam, & dimidiam, & ad ſummum per duas horas, durat ab eo tempore, quo incipit clareſcere dies, paulo poſt ortum Luciferi vſque ad ortum Solis. Et hæc eſt propria ſignificatio illius vocis, quam corrumpere, & ad alios inuſitatos ſenſus detorquere, eſt veritati hiſtoriæ derogare.

Euaſio. Euthym. Reſponſio. Leo Papa.

Vltimo poſſumus rationem adiungere. Quia Chriſtus debuit tertio die reſurgere: ſed hoc intelligendum eſt nõ ſolum de die naturali, ſed etiam artificiali: ergo nõ debuit reſurgere vſq; ad inchoatã auroram Dominici diei. Nam ſi ſurrexiſſet noctu, ſurrexiſſet quidem tertia die naturali, quæ inchoatur à duodecima hora noctis: non tamen ſurrexiſſet tertio die artificiali, qui incipit in luce diei. Minor propoſitio (in qua eſt difficultas) declaratur ex alijs locis Scripturæ, in quibus dicitur Chriſtus futurus *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. In illis enim ſermo eſt de diebus artificialibus, cum à noctibus diſtinguantur: ergo neceſſe eſt Chriſtum fuiſſe *in corde terræ* tribus diebus artificialibus, vel aliqua parte eorum: vnus autem dies, fuit dies Veneris, in cuius parte vltima mortuus fuit: ſecundus autem fuit totus dies Sabbathi. Oportuit ergo, vt die Dominica artificiali, vel in aliqua parte illius in ſepulchro, & *in corde terræ* fuerit, ergo non debuit reſurgere, vſque ad inchoatam diem Dominicam artificialem. De qua ratione dicemus plura in Sectione ſequenti. Eam vero colligo ex Leone Pap. ſerm. 1. de reſurr. illis verbis. *Vnde, ne turbatos diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram, tam mira celeritate breuiauit, vt dum ad integrum ſecundum diem pars primi nouiſsima, & pars tertij prima concurrit, & aliquantulum temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

Ad fundamenta ergo primæ ſententiæ ex dictis reſpondetur, horam reſurrectionis Chriſti fuiſſe matutinam ex Scripturis colligi, vt à nobis declaratum eſt. Patres verò ibi citati exponi poſſunt de hora, & puncto indiuiſibili Reſurrectionis Chriſti, hoc enim modo incognitum eſt nobis tempus reſurrectionis. Nam licet dicamus, Chriſtum reſurrexiſſe poſt inchoatam lucem diei Dominici: ignoramus tamen, quantum temporis illius diei fuiſſet tranſactum, quamuis veriſimilius ſit fuiſſe ante ortum ſolis, id eſt, antequam ipſe ſol videretur ſuper terram & paulo poſt initium auroræ, in qua ſol aerem illuminare incipit.

Teſtimonij Matth 28. 1. expoſitio.

Circa fundamentũ ſecundæ ſententiæ, exponẽda in primis ſunt obſcura illa verba Matthæi. *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi.* Quorum duplex poteſt eſſe expoſitio. Prima eſt, vt *veſpera Sabbathi* ſignificet tempus veſpertinum, quod eſt ab occaſu ſolis in fine diei Sabbathi. hæc enim ſignificatio *veſperæ* proprijſsima eſt. Solum poteſt obſtare, quia huiuſmodi veſpera non luceſcit in ſequenti die, qui multum ab ea diſtat: ſed tenebreſcit potius in nocte proximè ſequenti. Ad hoc verò dicitur, verbum *luceſcere*, non ſignificare ibi initium diei artificialis, ſed initium diei legalis, qui in ordine ad feſtiuitates à veſpera in veſperam computabatur. Itaq; ſenſus erit, in veſpera Sabbathi, quando feſtiuitas Sabbathi finiebatur, & prima dies poſt Sabbathum illuceſcebat, id eſt incipiebat, *Venit Maria Magdalene*, &c. Quæ expoſitio illius verbi, *luceſcit*, optime confirmatur ex Luc. 23. *Dies paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat.* Loquitur enim ibi Lucas de fine diei paraſceues, & initio Sabbathi. Dicitur ergo *illuceſcere Sabbathum*, quia iam aduentabat, & incipiebat. Quamuis enim initium huiuſmodi diei legalis ſumeretur potius in receſſu lucis, quam in eius reditu, ſeu initio: tamen, quia incipiebat in crepuſculo noctis in eius initio, quando lumen aeris nouo quodam modo eſſe incipit, quam antea eſſet in præſentia ſolis, ideo verbum *illuceſcendi* translatum eſt ad ſignificandum illud crepuſculum, quod erat initium diei legalis. Nec refert quod Lucas dicat, *& Sabbathum illuceſcebat*, quod propriè ſignificat initium Sabbathi: Matthæus autem dicat, *Quæ luceſcit in prima Sabbathi*, in quo potius videtur dicere ipſam veſperam Sabbathi tunc incepiſſe, quã diem ſequentem quia reuera in idem redit. Nam veſpera propriè dicta pro crepuſculo noctis ſimul incipiebat cum ſequenti die legali, & è contrario, & ideo tam veſpera, quam dies dici poteſt luceſcere, cum incipit. Quia tamẽ hæc veſpera finis eſt (vt ita dicã) extrinſecus præcedentis diei, & initiũ ac pars ſequẽtis diei

Luc. 23. Veſperã Sabbathi luceſcere in prima Sabbathi, quid.

tis diei legalis, ideo ex præcedenti die tanquam ex termino, à quo dicitur *veſpera Sabbathi*: ex ſequenti autem die dicitur *luceſcere in prima Sabbathi*, id eſt in initio eius, *vel in primam Sabbathi* (vt habent Græca) tanquam in terminum, ad quem tendit illa veſpera legaliſque diei initium. Ita expoſuit hunc locum Ianſen cap. 145. Concord. Et re ipſa eandem expoſitionem amplectitur Marcell. cap. 88. de horis canonicis & nonnulla de hac re diximus agentes de tempore mactationis agni Paſchalis. Et quidem quantũ attinet ad præciſam expoſitionem illorum verborum, videtur probabilis hæc expoſitio.

Ianſen. *Marc.* *Obiectio.*

Eſt tamẽ difficile explicatu, quomodo in hoc ſenſu vera ſint ſequentia verba, *Venit Maria Magdelena, & altera Maria videre ſepulchrum.* Non enim eſt veriſimile, eas mulieres iuiſſe ad ſepulchrum in ipſo Sabbato, in occaſu ſolis. Quia alij Euangeliſtę dicũt iuiſſe in aurora diei Dominicæ, & illuc perueniſſe orto iam ſole. Nec ſatis facit, ſi quis reſpondeat cum Hieronymo in Matthæum has mulieres crebro iuiſſe, & redijſſe ad ſepulchrũ, & ita potuiſſe ire Sabbatho in ſolis occaſu, atque iterum redire poſtea in aurora diei Dominici, hoc (inquam) non ſatis facit. Primò, quia illa ſententia Hieronymi (vt infra videbimus) eſt dubia, & in præſenti nõ videtur poſſe accommodari. Certum enim eſt ſaltem in illis primis verbis Euangeliſtas loqui de prima profectione Magdalenæ, & aliarum mulierum ad monumentum, vt ex ipſis verbis conſtat, & latius infra dicemus. Deinde quia ſtatim Matthæus ſubdit, *& terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cælo*, qui Angelus paulo inferius dixit mulieribus, *Surrexit ſicut dixit*, & paulo poſt, dicitur Ieſus apparuiſſe eiſdem mulieribus. Ex qua ſerie narrationis aperte conſtat hęc omnia accidiſſe in illomet acceſſu mulierum ad ſepulchrum, quem Matthęus narrat. Sed non potuit fieri, vt Angelus & Chriſtus apparuerint mulieribus in veſpera Sabbathi prędicto modo explicata. Alioquin ſurrexiſſet Chriſtus ante noctem, quæ diem Dominicam præcedit, quod hæreticum eſt: ad hanc vero difficultatem reſpondet Ianſenius, cum Matthæus dicit, *Et venit Maria Magdalena, &c.* non eſſe intelligendum illa veſpera veniſſe ad ſepulchrum, ſed in ea veſpera cœpiſſe præperare aromata, & reliqua neceſſaria, vt ſtatim oportuno tempore iret ad ſepulchrum ſimul cum alijs mulieribus, quæ ab eo tẽpore ſimul conuenerunt, vt, cum tempus admonuiſſet, protinus ſepulchrum adirẽt, ita vt in illo dicendi modo intelligatur Matthæus inuolute referre, quod Marcus cap. 16. clarius explicuit dicens. *Cum tranſiiſſet Sabbathum, Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum, & valde mane vna Sabbathorum veniunt ad monumentum.* Quod etiam retulit Lucas verbis parum diſsimilibus. Iuxta quam expoſitionem facile conſtat, locum illum Matthæi nihil fauere ſecundæ opinioni. Quia vel nimium probat, ſcilicet ſurrexiſſe Chriſtum in Sabbatho ad occaſum ſolis, vel (quod verum eſt) nihil probat: quia ibi non deſignatur hora in qua Chriſtus reſurrexit: ſed in qua mulieres cœperunt præparare iter ad ſepulchrum. Solum illud ſupereſt ſemper in hac expoſitione difficile, quod valde impropriè exponitur illud verbum, *venit* Maria Magdalene *&c.* Vt ſcilicet dicatur tunc veniſſe, quia tunc cœpit præparare aromata. Propter quod poſſet aliquis dicere, ea quidem veſpera cœpiſſe mulieres ire, id eſt, domo exijſſe, & iter inchoaſſe: non tamen perueniſſe vſque ad auroram, vel ſi noctu peruenerunt ad ſepulchrum, illic expectaſſe, donec luceret dies, tuncque accidiſſe, quod Matthæus ſubiungit, *Et ecce terræmotus factus eſt magnus.* Sed vtrumque horum eſt per ſe incredibile, & facile refellitur ex verbis Marci, & Lucæ ſupra citatis. & Ioan. ca. 20. Ex quibus habetur, mulieres non tantum perueniſſe, ſed veniſſe etiam ſummo mane

Hieron. *Matth. 28.* *Reſponſio.* *Marc. 16.* *Luc 24.* *Ioann 20.*

A diei Dominici: prius verò ſolum præparaſſe aromata, vt poſtea ad ſepulchrum accederent.

Secunda expoſitio eſt *vt veſperam Sabbathi* appellauerit Matthæus noctem illam, quæ intercedit inter artificiales dies Sabbathi, & Dominici, quam ab vtroque extremo nuncupauit. Nam à præcedenti die vocat *veſperam Sabbathi*, à die autem ſequenti dicit, *quæ luceſcit in prima Sabbathi*. Et iuxta hanc expoſitionem omnia verba propriiſsimè ſumuntur. Frequens eſt enim in Scripura, vt tota nox veſpere appellatione comprehendatur. Gene. 29. *Veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eum.* *Luceſcere* autem propriè dicitur nox, quando tenebræ expelli incipiunt; hoc autem in nocte Sabbathi tunc fit, quando Dominica die lucere incipit, & ideo propriiſsime dicitur ea veſpera luceſcere in ea die ſeu in eam diem.

Secunda expoſitio probabilior.

B Dicit ergo Matthæus in hac veſpera, ſeu in hac nocte veniſſe mulieres, quia in ea cœperunt ire ad monumentum, non tamen declarat, in qua parte illius noctis venerint. Voluntariè ergo exponitur, veniſſe intempeſta nocte, potius quam ineunte, vel certè exeunte. Nam ex vi illius verbi per ſe ſumpti nihil horum affirmari poteſt. Quia, quod fit in aliqua parte noctis, dici poteſt abſolute fieri in ea nocte, ſiue fiat initio, ſiue in medio, ſiue in eius fine. Quamquam autem ex ſolis verbis Matthæi nihil horum colligatur, tamen ex aliis Euangeliſtis aperte conſtat hũc acceſſum mulierum fuiſſe in fine illius noctis inſtante iam die. Quod patet ex verbis Ioannis, cap. 20. dicentis. *Vna autem Sabbathi venit mane, cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum.* Nam ex illis verbis, *adhuc tenebræ eſſent*, conſtat adhuc duraſſe tempus noctis: cum verò dicit, *mane*, ſatis declarat illud
C tempus noctis fuiſſe proximum auroræ, quando iã nox incipit deficere in diei crepuſculo. Et fortaſſe ad hoc etiam ſignificandum addidit Mat. illa verba. *Quæ luceſcit in prima Sabbathi.* Quia nimirum id quod narrare aggrediebatur, tunc accidit, quando dies luceſcere incipiebat. Hæc expoſitio, vt poſita eſt, conformis eſt Auguſt. & probabilis. Obiici verò cõtra illam poteſt, quia in Matthæo non habetur nomen *veſpera* ſed aduerbium *veſpere*, Græcè ὀψὲ. Non ergo pro nocte ſumi, nec relatiuum illud, *quæ*, veſperam ſeu noctem poteſt referre. Præterquam quod raro, aut nunquam *veſpera*, in Scriptura noctẽ ſignificat: ſed pomeridianum diei tempus. Quare non diſplicet (quod ſupra ex Hieronymo, Ambroſioque retulimus) *veſpere* hoc loco idem eſſe, quod *ſe-*
D *ro*, & ſignificare extremam partem Sabbathi. Ita tamen, vt per *Sabbathum* integrum naturalem diem intelligamus: qui (vt aliqui volunt,) vel computabatur olim ab aurora vſque ad finem noctis ſequentis quo ad communem vſum, quem Matthæus ſeruauit, vel certe ratione vnius partis ſumptum eſt veſpere pro tota illa nocte, & ita idem redit ſenſus.

Ioann. 20. *Auguſt.*

Ex quo non ſolum expeditur fundamentũ prædictæ ſententiæ, ſed etiam intelligitur optime concordia omnium Euangeliſtarum, quod attinet ad hanc primam partem narrationis huius hiſtoriæ dominicæ reſurrectionis. Nam de Matthæo, & Ioanne iam diximus, idem verò eſt, quod Lucas ait, *Valde diluculo*. Marcus vero etiam dicit, *valde mane*, ſubiungit verò ſtatim, *orto iam Sole*. Quod dupliciter intelligi poteſt. Primo, quod mulieres ſummo mane,
E cum adhuc eſſent tenebræ, egreſſæ fuerint, vt irent ad monumentum, peruenerint autem ad illud *orto iam ſole*, id eſt, cum ipſum corpus ſolare iam ſuprà horizontem aſcenderet, vt exponit Dionyſius Alexand. ſupra. Vel aliter, cum Auguſtino, Theophylacto, Euthymio, vt ſol dicatur oriri, cum incipit illuminare terram, etiam ſi ſupra horizontem nõ appareat. Quæ expoſitio, ſicut communior eſt, ita videtur probabilior. Quia Ioannes dicit mulieres veniſſe ad monumentum, *cum adhuc tenebræ eſſent*. Et quamuis non oportea t, illuc perueniſſe durantibus tene-

Luc. 24. *Marc. 6.* *Dionyſ. Alex.* *Auguſt.* *Theoph.* *Euthym.*

tene-

tenebris, maxime cum ſtatim dicat idem Ioannes, eas vidiſſe lapidem ſublatum, quod nõ poterat fieri ſine luce diei: tamen etiam nõ eſt veriſimile, moratas fuiſſe in eo itinere vſque ad aſcenſum ſolis ſupra horizontem, nimirum tempore duarum horarum. Dicitur ergo, perueniſſe *orto iam ſole*, quia claritas eius ſufficienter aerem illuminabat, quod facilius intelligetur, ſi cum Auguſtino legamus, *Oriente iam ſole*, quam lectionem Græcus aoriſtus optime admittit. Hoc autẽ Marcus diſerte explicuit, vt ſignificaret, fuiſſe illud tempus aptiſsimum, vt ſine errore poſſent clare conſpicere omnia, quæ in monumento Domini mulieres viderunt. Niſi quis velit dicere cum Petro Chryſologo ſerm. 82. *Solē, qui præter horam, vt Domino compateretur, abſceſſerat, claritate, cum reſurgeret Dominus, ante tempus occurriſſe: & qui, vt ſuo commoreretur authori, ſuam meridianam mortificauerat claritatem, vt conſurgeret autori ſuo, euictis tenebris ante lucanum erupiſſe.* Sed hæc ſecundum quandam exaggerationem, & amplificationem Rethorum, potius quam ſecundum hiſtoriæ veritatem dicta videntur. Aſsignata ergo expoſitio ſolida eſt, & tota conſentanea D. Tho. hic ad. 3. & infra q. 83. art. 2. ad 4. quam ſumpſit ex Aug. lib. 3. de conſenſu Euang. c. 24. & eandem ſequuntur Beda, Anſelm. & alij in Matth. Theophyl. etiam & Græci nobiſcum in hoc conueniunt, quod per *veſperam* intelligunt noctem Sabbathi, licet in hora deſignanda diſcrepent.

D. Thom. Auguſt. Beda Anſelm. Theoph.

Obiectio.

Ianſenius vero ſupra, nonnulla obijcit contra expoſitionem Auguſtini, quę parui momenti mihi videntur. Præcipuũ eſt, quia veſpera Sabbathi ad Sabbathum pertinebat, tanquam pars eius. Ideo enim *veſpera Sabbathi* appellabatur. Ergo non poteſt proprie explicari de nocte ſequẽti, ſed de fine ipſius diei Sabbathi. Reſpondetur, quod Sabbathũ, licet quoad obſeruationem legalem fineretur in occaſu ſolis tamen naturali (vt ita dicam) duratione, atque adeo communi loquendi modo protenditur vſq; ad dimidiam noctem, & ideo tota illa nox propriiſsime dicitur *nox Sabbathi, ſeu veſpera Sabbathi.* Sicut Exo. 12. veſpera, in qua Iudæi comedebant agnum, dicitur veſpera decimæ quartæ lunæ, quia ſecundum computationem naturalium dierum, ad eam pertinebat, quamuis iuxta computationem legalem ſpectaret ad decimum quintum diem. Quamuis autem ea pars noctis, quæ eſt à media nocte vſque ad diluculum, iam non pertineat ad naturalem diem Sabbathi: tamẽ quia continuè ſuccedit priori parti noctis, & vnam noctem cum illa componit, ideo tota illa nox per modum vnius attribui poteſt præcedẽti diei, quamuis interdum illa pars noctis applicetur diei ſequenti, quatenus cum eo componit vnum diem naturalem, cuius initium à media nocte ſumitur. Notat autem Auguſtinus, Matthæum nominaſſe hanc veſperam à Sabbatho præcedenti, vt indicaret tempus, in quo, & ex quo licuit mulieribus præparare aromata, aliaque neceſſaria diſponere, vt irent ad monumentum. Vnde facile conſtat in re & in ſenſu, parum differre hanc expoſitionem à prima, ſolumque eſſe diſcrimen in vnius, vel alterius vocis interpretatione.

Reſponſio.

Nox ante reſurrectionis diem celebris olim, ac feſtiua, cur.

Ad aliud fundamentum ſumptum ex Eccleſiæ conſuetudine reſpondetur breuiter, fideles Sabbatho ſancto vſque ad mediam noctem ieiunare ſolitos, quia totus ille dies triſtitiæ, ac mortis eſt, quia in toto illo Chriſtus non reſurrexit: ſolui autem poſſe ieiunium à media nocte, non quia in illa hora Chriſtus reſurrexerit, ſed quia paulo poſt intra illum naturalem diem reſurrexerit, propter quod totus ille dies feſtiuus habetur, cuius feſtiuitas à media nocte computatur. Quod autem hæc conſuetudo non fuerit introducta, eo quod exiſtimarent fideles Chriſtũ hora duodecima noctis ſurrexiſſe, patet; tũ ex eo quod Dio. Alexand. ſupra refert, multos ſolitos eſſe perſeuerare in ieiunio, & vigilia vſque ad quartam noctis vigiliam: tum etiam ex eo, quod Miſſa Paſchalis, & cantica lætitiæ, vt *Gloria, Alleluia*, non ſolebant in Eccleſia cantari vſque ad diluculum: vel propè. Quod verò Eccleſia in officio Sabbathi ſancti, noctem illam magnis efferat præconijs, non ideo eſt, quod Chriſtus media nocte ſurrexerit: ſed quia in fine illius noctis, cum adhuc aliqua ex parte duraret, Chriſtus reuixit: illud enim primum diei crepuſculum *nox* appellari poteſt (vt D. Thom. ſup. notauit,) quia nondum ſunt omnino expulſæ tenebræ quamuis iam ſol lucere incipiat.

Dion. Alex.

D. Thom.

SECTIO III.

Quot fuerint tranſactæ horæ à morte Chriſti vſque ad reſurrectionem, atque adeo quomodo Chriſtus tribus diebus, ac noctibus mortuus iacuerit.

PRoponimus hæc duo ſimul tractanda, quia inter ſe connexa ſunt. Prior igitur pars facile ex præcedenti quæſtione definiri poteſt.

Dicendum eſt enim à morte Chriſti vſque ad reſurrectionem ferè quadraginta horas interceſsiſſe, quibus anima eius fuit in inferno (vt ſupra dictum eſt) corpus verò ferè triginta ſex horis iacuit in ſepulcro. Tota hæc aſſertio ex communi ſenſu, & traditione Eccleſiæ haberi poteſt, & traditur ab Augu. in dialogo ad Oroſium, 65. quæſtionum, qu. 26. & alijs locis ſuperius citatis, quem ſequuntur Beda Mat. 12. & Marc. & Luc. vlt. & Anſel. ſuper Matth. c. 12. & vlt. Et explicatur ex dict s. Quia Chriſtus mortuus eſt hora nona diei feriæ ſextæ: reſurrexit autem in aurora diei Dominicæ, id eſt, vel duodecima hora noctis præcedentis, vel prope illam, quia in ortu ſolis finitur, ergo à morte vſque ad reſurrectionem interceſſerunt quadraginta horę, nimirum quatuor diei paraſceues, & duodecim primæ noctis ſequentis, & aliæ duodecim diei Sabbathi, & aliæ duodecim noctis Sabbathi, quæ omnes quadraginta efficiunt. Ex quibus quatuor primæ partim in cruce poſt mortem elapſæ, partim in funere curando conſumptæ ſunt, reliquis verò triginta ſex iacuit in ſepulcro ſecundum corpus: ſecundum animam autem (quæ ſtatim poſt ſeparationem à corpore deſcendit in infernum, & inde non exiit, donec aſcendit, vt ſuo corpori vniretur) omnibus quadraginta horis manſit *in corde terræ*.

Horæ à morte Chriſti vſque ad reſurrectionem elapſæ quot.

Aug. Beda. Anſel.

Eſt autem circa hoc obſeruandum, in his horis computandas eſſe duas extremas, in quibus mors, & reſurrectio factæ ſunt, vt conſtabit facile computando numerum prædictarum horarum, ex quo neceſſario ſequitur, has horas quadraginta nõ fuiſſe integras: quia (vt ſupra vidimus) Chriſtus mortuus eſt inchoata iam hora nona, illa ergo pars huius horæ quæ pertranſiit ante mortem Chriſti, defuit inprimis huic tempori quadraginta horarum. Rurſus duodecima hora noctis Sabbathi, quæ eſt quadrageſima in prædicto numero, finitur in ortu ſolis id eſt, in aſcenſu corporis ſolaris ſupra noſtrum horizontem, præſertim cum eſſet tunc tempus æquinoctij, in quo dies artificialis ab ortu ad occaſum ſolis eſt æqualis nocti ab occaſu ad ortum. Certum eſt autem ex dictis, Chriſtum reſurrexiſſe aliquanto tempore ante ortum ſolis, prædicto rigoroſo modo explicatum, ergo illud etiam tempus, quod fuit à reſurrectione Chriſti vſque ad egreſſum ſolis, defuit huic tempori quadraginta horarum. Vnde vlterius mihi incertum redditur, an reſurrectio Chriſti attigerit quadrageſimam horam, vel tantũ trigeſimam nonam. Quia aurora diei albeſcere incipit per horam, & dimidiã ante aſcenſum ſolis ſupra horizontem, ergo quamuis Chriſtus ſurrexerit poſt

poſt aduentum auroræ, reſurgere potuit currente hora vndecima noctis Sabbathi, atque adeo in trigeſima nona hora à morte ſua. Quod etiam fit veriſimile ex dictis, & ex modo loquendi Euangeliſtarum, & propter hanc incertitudinem addi in concluſione particulã illã, *fere*, quę ita diminuit, vt veritas aſſertionis ſtare poſsit, etiam ſi illæ horæ tantũ fuerint triginta nouem. Quanquam quia proprium & indiuiſibile tempus reſurrectionis nobis incertũ eſt, & alioqui conſtat teſtimonia reſurrectionis cœpiſſe videri paulo ante ortum ſolis ſupra noſtrum hemiſphærium, morali modo loquendo de rebus, prout in hominum notitiam cadunt, recte computatur illud tempus vſque ad vltimam horam ante ortum ſolis incluſiuè, & ita recte numerantur quadraginta horæ. Ex quibus aperte refellitur eorum opinio, qui hunc numerum horarum augere tentarunt, dicentes Chriſtum ſeptuaginta duabus horis defunctum iacuiſſe. De quorum opinione ſupra in prima ſectione dictum eſt. Et hæc de priori parte huius quæſtionis.

Tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ Chriſtus fuit.
Chryſoſt.
Euthym.

Circa ſecundam partem ſimpliciter dicendum eſt, Chriſtum fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: ſiue hoc exponatur ratione animæ exiſtentis illis diebus in inferno, vt Patres frequentius exponunt, quos ſupra retulimus diſputantes de deſcenſu Chriſti ad inferos: ſiue ratione corporis iacentis in ſepulcro, vt exponunt Chryſo.hom.44. in Matth. & Euthym.cap.23. Neutra enim expoſitio ad præſens refert, quamuis prior cõmodior ſit, vt in ſuperioribus dixi. Aſſertio ergo poſita eſt de fide. Quia ſub eiſdem verbis habetur expreſſe Matth. 12. vbi etiam præfigurata dicitur hæc veritas in Iona, *qui fuit in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus.* Quam prophetiam eleganter tractat Iren.lib.3. contra hæreſ.c.22. & lib.5.c.5.

Matth 12.
Ioan.2.
Iren.

Difficultas autem magna eſt in explicandis his tribus diebus, & tribus noctibus: quia quadraginta horæ, quibus tantum diximus, Chriſtum iacuiſſe mortuum, non videtur tot dies, ac noctes poſſe cõficere. Quæ ratio mouit eos, qui ſeptuaginta duas horas huic tam diu tribuerunt, quorum ſententia ſatis reiecta eſt. Alios verò compulit, vt dicerent reuera Chriſtum non fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Quod ita aperte docet Euthym.c.68.in Matt. Dicit enim tres illas noctes fuiſſe implendas in nocte diei Dominicæ, in qua Chriſtus reſurgere conſtituerat: breuiaſſe tamen tempus illud, quia Iudæi decreuerant nõ cuſtodire ſepulcrũ. niſi vſque ad occaſum ſolis diei Dominicæ. Oportuit autem ipſum reſurgere antequam cuſtodes ſepulcri tollerentur, vt omnis Iudæorum contradictio, & tergiuerſatio excluderetur. Quod ſi obijcias hoc modo falſam reddi Chriſti ſententiam. Reſpondet non eſſe falſam. Nam qui implet promiſsũ ante tempus, quod deſignauerat, non eſt infidelis, ſed liberalis. Sed hoc non ſatis facit, quia ſaltem prophetia eſſet falſa, qua ſimpliciter prædictũ eſt, Chriſtum futurum *in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Niſi fortaſſe dicat, non fuiſſe abſolutam prophetiam, ſed conditionatam. Quod eſt contra omnium patrum intelligentiam, & contra figuram, quæ in Iona præceſſit. Item, quia ſi vera eſt illa interpretatio: non fuiſſet neceſſarium ad veritatẽ verborum Chriſti, expectare tertium diem, quod abſurdiſsimum eſt. Deinde, vnde nouit Euthym. decreuiſſe Iudæos tollere cuſtodiam militum ante noctem diei Dominici? Nam licet dixerint Pilato: *Iube cuſtodiri ſepulcrum vſque in diem tertium*, tamen illa nox recte poterat in tertio die computari, cum primus incepiſſet in nocte, quæ Sabbathum anteceſſit, & veriſimilius eſt, Iudæos, vt maiorem cautionem adhiberent, voluiſſe cuſtodire ſepulcrum vſque ad tres naturales dies integros. Denique, ſi verum fuiſſet Iudæos hoc decreuiſſe, & ea ratione

Euthym.

A expediens futurum erat, vt Chriſtus antea reſurgeret, cur non potius dicemus Deum omnia præſciẽtem prædefiniiſſe reſurrectionem tali tempore futuram? Dicere enim prius conſtitutum eſſe vnum tempus: poſtea verò breuiatum, & vix poteſt intelligi ſine mutatione, & eſt gratis, & ſine fundamento confictum. Suppoſita ergo infallibili veritate prædictionis Chriſti, Patres varijs modis difficultatem hanc expedire conati ſunt. Primus eſt Gregorius Nyſſenus orat.1.& 2. de reſurrectione, qui dicit hos tres dies computandos eſſe à nocte cœnæ, in qua Chriſtus ſacrificauit ſe ipſum in myſterio. *Nam extunc* (inquit) *anima illic erat, vbi eam poteſtas adminiſtrantis collocarat, cum immixta ſibi diuina virtute in loco illo terræ cordis obuerſans.* Sed (vt alia omittam,) cum hæc ſententia metaphoricè & impropriè in- B terpretetur verba Chriſti, nõ eſt admittenda. Quomodo enim intelligitur Chriſtus in nocte cænæ fuiſſe *in corde terræ* per Euchariſtiam, niſi fortaſſe, quia fuit in hominum viſceribus, quod eſt valde metaphoricum, & contra vim verborum; Nam cum Chriſtus dicit ſe futurum *in corde terræ tribus noctibus*, loquitur vno, & eodem modo de omnibus illis diebus, ergo non eſt dicendum fuiſſe in vno per metaphoram, in altero per proprietatem. Denique dies paraſceues, quæ ſecuta eſt noctem cœnæ, numeratur iuxta hanc ſententiam inter hos tres dies, & dicitur fuiſſe primus illorum. Inquiro ergo quomodo illo die fuit Chriſtus *in corde terræ?* Certè tunc nec per Sacramentum, nec metaphoricè fuit *in corde terræ.*

Greg. Nyſſ.

Secundus modus numerat etiam hos tres dies à C nocte cœnæ, ſeu ab hora comprehenſionis Chriſti. Quia ex tunc dici poteſt fuiſſe occiſus, & *in corde terræ*, quia ex tunc captus eſt, vt occideretur, & traditus poteſtati, ac deſiderio Iudęorum, ac Dęmonum, iuxta illud, *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Itaque dicitur Chriſtus tribus diebus fuiſſe *in corde terræ*, quia tribus diebus, ac noctibus fuit ſubiectus, & traditus poteſtati, ac deſiderio cordis Iudęorum, qui erant veluti terra arida, & ſpinoſa. Hanc ſententiam refert Anſelmus Matth.12. quam quidem non improbat neque etiam vt literalem approbat, ſed poſt literalem, vt myſticam tradit. Habetur tamen illa expoſitio, & reliquis omnibus præfertur in Homilijs, quæ circumferuntur nomine Euſebii Emiſſeni, homilia feriæ quartæ poſt Dominicam primã Quadrageſimæ, inſinuatur etiam in lib. qui Augu- D ſtino tribuitur, quæſtionum veter. & nou. teſtamẽti quæſtione 64. & eam videtur probare Caiet. Matth. 12. Nullo tamen modo probanda eſt. Primo quidem propter rationes factas contra primam opinionem, tollit enim veritatem hiſtoriæ, & ad metaphoras confugit. Secundo quia etiam in illo ſenſu tantum per ſynecdochem totum à parte numerando, numerum harum dierum, & noctium explicat, hoc autem modo poteſt idem numerus dierum abſque metaphora exponi, vt videbimus. Et eiſdem rationibus reiicitur aliorum ſententia, qui licet dicant hos dies numerandos eſſe ab hora ſepulturæ Chriſti, aiunt tamen terminari in nocte Dominicæ reſurrectionis, qua CHRISTVS apparuit diſcipulis ianuis clauſis. Quia licet Chriſtus antea ſurrexiſſet E tamen nondum reſurrectio eius fuerat ſatis manifeſta, vnde iuxta hominum exiſtimationem adhuc manebat *in corde terræ.* Iuxta quam expoſitionem Chriſtus non verè ſed hominum falſa exiſtimatione, fuit *tribus diebus ac tribus noctibus in corde terræ*, quod eſt contra veritatem verborum Chriſti. Præterea, vel eſt ſermo de aliquibus diſcipulis, vel de omnibus: ſi de aliquibus, non latuit eos reſurrectio tanto tempore: ſummo enim mane manifeſtata eſt mulieribus, Petro, & aliis. Nam licet non omnes eo die viderint CHRISTVM ante illam apparitionem, quæ facta eſt ianuis clauſis: aliqui tamen conſpexe-

Anſel.
Euſeb. Emiſſen.
Aug.
Caietan.

ſpexerunt: alij vero habuerunt ſufficientia ſigna reſurrectionis. Si autem ſermo ſit de omnibus, dici poſſet Chriſtus multis diebus fuiſſe in corde terræ. quia neq; apparuit omnibus illo die, neque multos poſt dies fuit credita reſurrectio ab omnibus.

Hieron. Gregor. Nyſſen. Hilar. Theophyl. Auguſt.

Quarto alij numerant hos dies ab hora crucifixionis Chriſti, primam tamen noctem appellant illas tres horas tenebrarum, quæ factæ ſunt Chriſto in cruce pendente. Ita refert Hieronymus Ionæ 2. non tamen approbat. Gregor. autem Nyſſe. dicta oratione 1. hunc etiam modum amplectitur, & coniungit ſuæ interpretationi, eundem ſequitur Hilar. can. vlt. in Matth. Theophylact. Matth. 28. Sed (vt recte notauit Auguſt. lib. 3. de conſenſu Euan. cap. 24.) hæc interpretatio non eſt legitima. Tum quia impropriè appellatur nox illud tenebrarum tempus, cum ſol reuera eſſet in noſtro hemiſphærio, quamuis non luceret. Tum maximè, quia eo tempore Chriſtus viuebat. Vnde non ſolum non erat in corde terræ, ſed neque etiam in terra, ſed potius in aere, cum eſſet adhuc de cruce pendens. Adde etiam iuxta hanc ſententiam non vitari ſynecdochem, qua poſita non eſt neceſſaria alia myſtica interpretatio.

Tribus diebus in corde terræ Chriſtus fuiſſe quomodo perhibetur.

Dicendum eſt ergo, harum trium dierum, noctiumque computationem ab hora mortis vel ſepulturæ ad horam reſurrectionis vſque ſumendam eſſe. Quod ſatis probatum eſt ex aliorum opinionũ improbatione. Vnde fit, non poſſe intelligi has tres noctes, dieſque de integris, neque naturalibus, vt ratio dubitandi ſupra facta conuincit: intelligendæ ergo ſunt per ſynecdochem à parte totum numerãdo, qui modus loquendi frequentiſsimus eſt tam in ſcripturis, quam in alijs autoribus. Et hoc modo bene poſſunt tres dies in quadraginta, vel etiam in triginta ſex horis comprehendi, nimirum vt dies intermedius ſit integer: extremi vero ſecundum partes. Atque in hunc modum expedit hanc difficultatem Hierony. Ionæ 2. & Matth. 12. & ibi Beda Anſelm. & frequentius expoſitores, Aug. frequenter lib. 3. de conſenſ. Euang. cap. 24. lib. 1. quæſtionũ Euangeliorum q. 7. & lib. 3. de Doct. Chriſtian. c. 35. & alijs locis ſupra citatis. Caſsian. lib. 5. de Incarn. c. vlt. Beda in hom. feriæ quartæ poſt primam Dominicam Quadrageſimæ. Et indicat haud obſcurè Ignatius epiſt. 5. ad Trallianos D. Thom. ſupra p. 51. art. 4. ad 1. & in 3. d. 21. q. 2 art. 2. ad 5. & in eodem loco alij Theologi. alij verò d. 22. Alexan. Alenſ. 3. p. q. 20. mem. 1. art. 3.

Hieronym. Beda Anſelm. Auguſt. Caſſian. Ignat. D. Thom. Alenſ.

Dubium.

Sed in hac ſententia vnum ſupereſt explicãdum, quomodo ſcilicet hæc figura ſynecdoche poſsit tribus noctibus applicari. Nam de tribus diebus res eſt facilis. Quia Chriſtus in parte diei feriæ ſextæ mortuus eſt & ſepultus, & etiam in parte diei Dominicę, Quia (vt vidimus) poſt inchoatam diei lucem reſurrexit. At verò in noctibus non ita apparet, quia duabus tantum noctibus integris fuit in inferno, & mãſit in ſepulcro. Ad hoc tres inuenio dicendi modos. Primus eſt, non oportere ſingulis diebus, ac noctibus artificialibus partem aliquam accommodare: ſed per dies naturales, atque ita in quacunque parte diei intelligi per ſynecdochem totum diem naturalem, & conſequenter diem & noctem. Et hunc modum indicant Aug. D. Thom. & alij. Sed certe, cum Chriſtus diſtinctè loquutus ſit de diebus ac noctibus ſingula verificari oportet (ſi fieri poteſt) alioqui non fuiſſet tam propria locutio: Sicut non propriè diceretur Chriſtus fuiſſe in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis, eo quod illæ componant tres dies naturales in quibus ſaltem ſecundum partem Chriſtus fuit in ſepulcro.

Auguſt. D. Thom.

Secunda expoſitio eſt, noctem, quæ eſt inter Sabbathum, & Dominicam bis computari, & pro duabus accipi, nimirum ſemel, tanquam noctem Sabbathi præcedentis, & iterum, vt principium Dominicæ ſequentis. Hanc refert, & commendat Marcellus de horis canon. c. 45. in fine, & 48. in princip. eamque explicat ex doctrina Patrum dicentium, à die reſurrectionis Chriſti mutatum eſſe modum metiendi naturalem diem. Olim enim computabatur à principio diei artificialis vſque ad finem noctis ad ſignificandum ſtatum hominis lapſi, qui ex luce iuſtitiæ in noctem peccati ceciderat: poſt Chriſti vero reſurrectionem cœpit computari dies ab initio noctis vſque ad diem integrum, ad deſignandum ſtatum redemptionis, in quo à nocte peccati ad lucem gratiæ reducimur. Et ideò illa vltima nox Sabbathi ſemel computatur, vt finis temporis præcedentis, & iterum vt initium ſequentis ſtatus gratiæ, qui in Chriſti reſurrectione exordium ſumpſit, vt D. Thom. in hoc articulo dixit. Hæc verò expoſitio mihi videtur valde myſtica. Nam illa mutatio, quæ facta dicitur in computatione dierum, ad ſummum eſſe poteſt in modo metiendi, vel numerandi dies, quo vtuntur homines, qui extrinſece ſe habet ad tẽporis durationem, & ſucceſsionem, & illam non auget, neq; mutat. Chriſtus autem Dominus loquutus eſt de numero dierum, ac noctium, prout ſunt in tẽporis duratione, ſibiq; ſuccedunt.

Marcell. D. Thom.

Chriſtũ tribus noctibus iacuiſſe mortuumque quomodo verum.

Tertia ergo, & facilis, ac literalis expoſitio mihi eſſe videtur, vnam noctem vnius diei naturalis non eſſe totam noctem continuam, quę eſt ab occaſu ſolis vſque ad ortum, ſed duas complecti partes noctis, inter quas artificialis dies continetur, quarum altera incipit à media nocte vſque ad ortum ſolis altera vero ab occaſu ſolis vſque ad mediam noctẽ. Dies enim naturalis à media nocte incipit, & ad mediam vſque noctem terminatur, vt conſtat ex communi modo loquendi de naturalibus diebus. Propter quod cœna, quæ fit poſt mediam noctem ad ſequentem diem ſpectat, & non ad præcedentem, & idem eſt de alijs actionibus. Quod notauit Caie. Luc. 2. vbi ex illo verbo. *Quia natus eſt hodie Saluator,* colligit, Chriſtum natum fuiſſe poſt mediam noctẽ & ſimiliter quia agnus Paſchalis occidendus erat luna decima quarta, inde ſupra collegimus fuiſſe occidendum ante duodecimam horam noctis. Et eadem ratione Euangeliſtæ vocant diem illum primum Azymorum, vt ſupra vidimus, & Eccleſia inſtitutionem Euchariſtię computat factam die Iouis. Quia licet facta fuerit noctu: fuit tamen facta ante mediam noctem. E contrario verò natiuitatem celebrat vigeſima quinta Decembris. Quia licet acciderit in nocte, quæ ſequitur poſt vigeſimam quartam, tamen à media nocte facta eſt. Propria ergo, & quaſi naturalis, & maxime vſualis diſtinctio, & cõputatio dierum naturalium, à media nocte in mediam noctem intelligenda eſt. Vt ſignificauit etiam D. Thom. ſupra q. 46 art. 9. ad 1. Et ratio etiam adiungi poteſt. Quia, cum dies conſtitui cenſeatur ex præſentia ſolis: tunc merito cenſetur naturalis dies incipere, quando incipit ſol ad nos redire: & appropinquare: incipit autem à media nocte, & vſque ad medium ſequentis noctis procedit, vna ergo nox vnius diei naturalis prædicto modo computanda eſt. Vnde fit, primum diem, ac primam noctem mortis, & ſepulturæ Chriſti duraſſe ab hora nona diei paraſceues vſq; ad horam ſextam noctis, ſeu (more loquendi vſitato) ab hora quinta poſt veſperam vſque ad duodecimam horam noctis: ſecundam verò diem, & noctem fuiſſe integram à duodecima hora noctis paraſceues vſque ad duodecimam horam noctis Sabbathi, tertiam vero noctem, & diem numerari à duodecima hora noctis Sabbathi vſque ad auroram diei Dominici. Et ita in vtroque extremo accipitur pars diei, & pars noctis, & recte per ſynecdochem verificantur tres dies, & tres noctes. Et hoc etiam modo optime conſiderari poteſt myſterium, quod præcedens ſententia contemplabatur: quia primus horum dierum cœpit in die, &

Caietan. Luc. 2. D. Thom.

terminatus fuit in nocte: vltimus verò orſus à nocte eſt, & terminatus in die. Et ita hæc expoſitio non eſt contraria ſententiæ Auguſtini, ſed quædam maior explicatio eius. Atq; hunc etiam in modum intelligendus eſt Leo Papa in quibuſdam verbis, quæ ſupra citauimus ex ſerm. 1. de Reſurrect. vbi inquit, *Nihil de dierum numero deperdiſſe, & dum ad integrum ſecundum diem pars primi nouiſſima, & pars tertij prima concurrit.* Quæ fere verba vſurpans Anſelm. Matth. 12. iuxta prædictum ſenſum illa explicat. *Nam primus* (inquit) *dies à parte extrema annumeratus eſt: dies vero tertius à parte prima.* Explicans verò has partes addit, Sextæ *quidem feriæ diei partem, in qua ſepultus eſt, cum parte noctis, pro nocte & die accipiens, Sabbathum cum nocte & die, noctem Dominicam cum eadem die illuceſcente pro toto ſimiliter accipiens, habes triduum, & tres noctes.* Et eandem ſententiam late explicat Iſidorus Peleuſiota Epiſt. 144. & Epiſt. 212. quem refert Cæſar Baronius tom. 1. Annal. anno 34.

Leo Papa. — Anſelm. — Iſidor. Peleuſ. — Cæſ. Baron.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus primo reſurrexerit.

299. 4 d 42. ar. 3. q. 1. ad 3. Et op. 3. ca. 243 246. & 247 ſi & 1. Co 15 le. 3. in pri & ad Co. 1. le. 5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non primo reſurrexerit. Nam in veteri Teſtamento per Heliam, & Heliſæum aliqui reſuſcitati leguntur: ſecundum illud Hebræor. 11. Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Similiter & Chriſtus ante paſſionem ſuam tres mortuos ſuſcitauit, non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.

3. Præterea. Matt. 27. inter alia miracula, quæ in paſſione Chriſti acciderunt, narratur, quod monumenta aperta ſunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.

3. Præterea. Sicut Chriſtus per ſuam reſurrectionem eſt cauſa noſtræ reſurrectionis: ita per ſuam gratiam eſt cauſa noſtræ gratiæ: ſecundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed alij prius tempore gratiam habuerunt, quam Chriſtus: ſicut omnes Patres veteris Teſtamenti. Ergo etiam aliqui prius ad reſurrectionem corporalem peruenerunt, quam Chriſtus.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. *ad Cor.* 15. *Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Gl. Quia prius tempore & dignitate ſurrexit.* *Gl. inte. ibid.*

Reſpondeo dicendum, quod reſurrectio eſt reparatio à morte in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur à morte. Vno modo ſolum à morte in actu, vt ſcilicet aliquis viuere incipiat qualitercunque, poſtquam mortuus fuerat. Alio modo, vt aliquis liberetur non ſolum à morte, ſed etiam à neceſſitate: & quod plus eſt, à poſſibilitate moriendi. Et hæc eſt vera & perfecta reſurrectio: quia quandiu aliquis viuit ſubiectus neceſſitati moriendi quodam modo mors ei dominatur: ſecundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum. Illud etiam quod poſſibile eſt eſſe, ſecundum quid dicitur eſſe, id eſt, potentialiter. Et ſic patet, quod illa reſurrectio, qua quis eripitur ſolum ab actuali morte, eſt reſurrectio imperfecta. Loquendo igitur de reſurrectione perfecta, Chriſtus eſt primus reſurgentium: quia ipſe reſurgēdo, primo peruenit ad vitam penitus immortalem, ſecundum illud Rom. 6. Chriſtus reſurgēs ex mortuis, iam non moritur. Sed de reſurrectione imperfecta quidam alij ſurrexerunt ante Chriſtum, ad præmonſtrādum quaſi in quodam ſigno reſurrectionem ipſius.

Et ſic patet reſponſio ad primum: quia & iſti qui ſuſcitati in veteri Teſtamento ſunt, & illi qui ſuſcitati ſunt à Chriſto, ſic redierunt ad vitam, vt iterum morerentur.

A *Ad ſecundum dicendum, quod de illis qui reſurrexerunt cum Chriſto, duplex eſt opinio: quidam enim aſſerunt, quod redierunt, ad vitam tanquam non iterum morituri: quoniam magis illis eſſet tormentum ſi iterum morerentur, quam ſi non reſurgerent. Et ſecundum hoc intelligendum erit, ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. quod non ante ſurrexerunt, quam reſurgeret Dominus, vnde & Euangeliſta dicit, quod exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed Auguſtinus in Epiſtola ad Euodium hanc opinionem commemorans dicit. Scio quibuſdam videri morte Domini Chriſti iam talem reſurrectionem præſtitam Iuſtis, qualis nobis in fine promittitur.* B *Qui ſi non iterum repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt, quomodo intelligatur Chriſtus primogenitus à mortuis, ſi eum in illa reſurrectione tot præceſſerunt. Quod ſi reſpondetur, hoc eſſe dictum per anticipationem, vt monumenta illo terræmotu aperta intelligantur, cum Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſent autem iuſtorum corpora non tunc, ſed cum ille prior reſurrexiſſet: illud adhuc reſtat quod moueat, quomodo Petrus non de Dauid, ſed de Chriſto aſſeruit fuiſſe prædictum, carnem eius non vidiſſe corruptionem, per hoc quod apud eos erat monumentum Dauid: & ſic illos non conuincebat, ſi corpus Dauid ibi iam non erat: quia etſi antè in recenti ſua morte reſurrexiſſet, nec caro eius vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominus illud monumentum manere*

In illud Mat. 27. Et multa corpora ſanctorum, t. 2. — Epi. 99. non longe ante med. tom. 2.

Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa re- C *ſurrectione Iuſtorum ſi eis iam æterna donata eſt, cuius Chriſtus ex ſemine commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de Iuſtis antiquis dicitur. Ne ſine nobis conſūmarentur, ſi iam in illa reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo Auguſtinus ſentire videtur, quod reſurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere quod Hieron. dicit ſuper Matth. Quod ſicut Lazarus reſurrexit, ſic & multa corpora Sanctorum reſurrexerunt, vt Dominum oſtenderent reſurgentem. Quamuis hoc in ſermone de Aſſumptione ſub dubio relinquat, rationes tamen Auguſtini multo efficaciores videntur.*

In pr. verbis, ex ep. 99 t. 2. Eodē loco citat. circa pr. ſolut huius.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ea, quæ præceſſerunt Chriſti aduentum, fuerunt præparatoria ad Chriſtum: ita D *gratia eſt diſpoſitio ad gloriam. Et ideo ea quæ ſunt gloriæ ſiue quantum ad animam (ſicut perfecta Dei fruitio) ſiue quantum ad corpus (ſicut reſurrectio glorioſa) prius tempore debuerunt eſſe in Chriſto ſicut in autore gloriæ: gratiam vero conueniebat prius eſſe in his, quæ ordinabantur ad Chriſtum.*

COMMENTARIVS.

TItulus huius articuli (vt Caietā. notat) de prioritate durationis intelligendus eſt, hanc enim eſſe D. Tho. mentem ex argumento, *Sed contra*, & ex ſolutione ad 3. apertè colligitur.

Diſtinguit ergo D. Thomas duplicem reſurrectionem, alteram imperfectam, qua corpus mortuum E reuocatur ad vitam iterum moriturum, quæ meritò imperfecta dicitur. Quia licet excludat mortem in actu: non tamen in potētia, & in actu, nō perpetuo, ſed ad tempus, neque omnino. Quia licet homo viuat in vita mortali, quodammodo continuè moritur. Et hoc modo clarum eſt, non fuiſſe Chriſtum dominum primum omniū reſurgentiū. Nam & in veteri teſtamento, & ab ipſomet Chriſto alij prius excitati ſunt, vt argumēto primo D. Tho. probat.

Reſurrectio quotuplex.

Altera eſt reſurrectio perfecta, quæ omnino ac perpetuo tam in actu, quam in potentia mortem excludit: nam eſt ad vitam immortalem, & glorioſam

Et

Et hoc modo ait D. Tho. Chriſtum Dominum fuiſſe primum omnium reſurgentium, quod in articulo amplius non probat. *Rom. 6.* Nam licet afferat teſtimonium Pauli ad Rom. 6. dicentis, *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur*: illo vero ſolum poteſt probari, reſurrexiſſe Chriſtum ad vitam immortalem: quod vero fuerit primus omnium, qui hoc modo ſurrexerũt, ibi non aſſeritur. Supponit ergo D. Tho. hoc eſſe ſatis probatum teſtimonio Pauli 1. ad Cor. *1. Cor. 15.* 15. quod in argumẽto, *Sed contra*, adduxerat, de quo plura ſtatim dicemus. *D. Thom.* Rationẽ vero, ſeu congruentiam huius aſſertionis attulit D. Tho in ſolut. ad 3. quæ valde notanda eſt. Et recte etiam explicatur ex his quæ ſupra diximus de ſtatu animarum Sanctorum ante mortem Chriſti. *D. Thom.* Dixit ergo D. Thomas dona gratiæ debuiſſe prius tempore communicari alijs, quam Chriſto, quia erãt præparatoria ad Chriſtum: dona autem gloriæ ſiue animæ, ſiue corporis, quia non dantur, diſpoſitiones ad aliud, ſed tanquam vltimum præmium, & conſequutio finis, debuiſſe prius eſſe in Chriſto, ſicut in authore gloriæ Quod intellige, ſuppoſito originali lapſu, vt prædicto loco, & in priori tomo agentes de merito Chriſti explicuimus. Obiter etiam adnotari poteſt, ex hac ratione eneruari aliam, qua D. Thomas ſupra quæſt. 27. art. 3. probare conatus eſt, fomitem non eſſe prius extinctũ in Virgine, quam in carne Chriſti: & egregie confirmari, quod ibi nos diximus, illud nullum fuiſſe inconueniens: ſed potius maxime conueniens. Quia illud donum non pertinet ad dona gloriæ, ſed gratiæ, & ideo merito numeratur inter dona præparatoria ad Chriſtum, ac propterea prius tempore eſſe potuiſſe in matre quam in filio.

Dubium. Chriſtus reſurgẽtiũ omnis primus quomodo. C Inquiri hoc loco poteſt, quam ſit certa hæc aſſertio D. Thom. Et quoniam totum fundamentum eius ſumitur ex loco Pauli, explicandum ſimul erit, an ſit hic ſenſus literalis, ac certus illius loci. Et eſt ratio dubij, quia Chriſtus dici poteſt, *Primitiæ reſurgentium, ſeu dormientium*, nõ propter ordinem temporis: ſed dignitatis, ac intentionis. Sicut etiam poteſt dici Chriſtus vt homo primitiæ creaturarum, & primitiæ omnium videntium Deum, non quia ordine temporis alias creaturas, & Angelos anteceſſerit vt homo: ſed quia in diuina voluntate, & intentione fuit primus: & ſimiliter dignitate omnes antecedit. *Ambroſ.* Vnde Ambr. lib. 5. Epiſt. 22. tractans prædictum locum Pauli, *Primitiæ* (inquit) *dicitur Chriſtus, quia ſanctior omnibus fructus, qui etiam cæteros conſortes ſui fructus ſanctificauit*, *Roma. 8.* ſicut ad Rom. 8. ait Paul. nos *autem primitias ſpiritus habentes*, id eſt perfectiores, & maiores Spiritus ſancti gratias, & effectus. Quod alio ſimili loco confirmari poteſt ex Paulo ad *Coloſſ. 1.* Coloſ. 1. vbi Chriſtum appellat *Primogenitũ omnis creaturæ, & Primogenitum ex mortuis*. Dicitur autem *Primogenitus omnis creaturæ* non ordine temporis. Quia (vt ex Concilijs, & Patribus latè probauimus in priori tomo, Diſp. 5. Sect. 2.) ibi eſt ſermo de Chriſto, vt homine, & vt ſic, non eſt Primogenitus *tempore, ſed honore*, *Hieron. Apocal. 1.* (vt Hieron. dixit) ergo eodem modo, cum tam ibi, quam Apocalyp. 1. dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, id eſt ex mortuis, recte exponi poteſt, non tempore ſed honore.

E Aduertendum eſt dupliciter poſſe explicari hunc ordinem durationis, & temporis. Primo negatiuè, quod ſcilicet nullus ante Chriſtum reſurrexerit ad vitam immortalem. Secũdo poſitiue, ſcilicet Chriſtum ante omnes: & prius tempore ſurrexiſſe. Deinde conſiderandum eſt, non eſſe controuerſiam de toto tempore ante Chriſti mortem. Nam hoc modo certiſsima fides eſt, neminem reſurrexiſſe ad vitam immortalem ante Chriſti paſsionem, ac mortẽ: quia nemo reſurgit hoc modo, niſi in ſtatu gloriæ cõſtitutus: oſtendimus autẽ ſupra, neminem conſequutum eſſe gloriam ante Chriſti mortem. Igitur ſolum ſupereſſe poteſt quæſtio de illo tẽpore, quod

A fuit à Chriſti morte vſque ad eius reſurrectionem. De quo duo dicenda ſunt.

Reſponſio. De fide eſt neminem ante Chriſtũ reſurrexiſſe ad vitam immortalem. Primum eſt, certum, ac de fide videri, neminem ante Chriſtum reſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hoc probatur ex prædicto loco Pauli. Primo, quia illum ita exponunt omnes Patres ibi, *1. Cor 15* Chryſoſtom. *Chryſoſt.* Theodoret. *Theod.* Theophylact. *Theoph.* Oecumen. *Oecumen.* Ambro. Hieron. Anſelm. D. Thom. ac cæteri tum Græci, tum Latini. Athanaſ. libr. de incarnatione, ſeu de humana natura à verbo ſuſcepta, Damaſcen. lib. 4. de fide cap. vltim. Proſper de promiſsionibus & prædict. Dei. par. 3. cap. 29. & Cyprian ſermo de Reſurr. Domini. *Cyprian.* Vnde qui opinati ſunt eos, qui reſurrexerunt tempore mortis Chriſti, reſurrexiſſe ad vitam immortalem, conſequenter dicunt, eorum reſurrectionem per anticipationem referri inter ſigna facta in morte Chriſti, vt poſtea videbimus. Hinc verõ colligitur, eos ſenſiſſe, & vt certum ſuppoſuiſſe, neminem ante Chriſtum ſurrexiſſe ad vitam immortalem, propter teſtimonium Pauli. Secundò hic ſenſus colligitur ex vi ipſius vocis, *primitiæ*. Nam illa vox ſua proprietate non ſignificat ordinem dignitatis, & intentionis: ſed tantum durationis. Inter fructus enim terræ non dicuntur primitiæ, qui ſunt perfectiores, vel præcipuè intenti: ſed qui prius naſcuntur, & colliguntur. *Chriſtus primitiæ dormientiũ quomodo.* Ergo cum metaphora Pauli in hac proprietate fundetur, non vocat Chriſtũ *primitias dormientiũ* propter dignitatẽ, ſed propter ordinẽ durationis: ergo affirmat Chriſtum eſſe primum reſurgentium. *1. Cor. 15.* Quod ſaltem negatiue neceſſe eſt verum eſſe, id eſt, vt nullus ſit ante ipſum. Tertio hunc ſenſum videtur ſatis explicuiſſe idem Paulus, cum poſt illa verba iterum ſubdit, *Vnuſquiſque autem in ſuo ordine primitiæ Chriſtus: deinde hi, qui ſunt Chriſti*. Vbi aperte explicat ordinẽ exequutionis, & illa particula, *deinde*, ſatis declarat priorem dictionem idem valere, quod *primũ Chriſtus, deinde alij*. Quocirca, cum in aliis locis dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, iuxta hunc locum explicandum eſt: præterquam quod ipſa vox *Primogeniti* propriè, & in rigore hoc ſignificat, Vnde ſicut ratione reſurrectionis dicitur Chriſtus *genitus à Patre* Act. 13. & Pſalm. 2. *Act 13. Pſalm. 2.* ita ratione primæ reſurrectionis immortalis dicitur *primogenitus*, ſicut etiam ab omnibus Patribus ſupra citatis explicatur, & optime Aug. ſerm. 161. de tempore, *Auguſt. Athanaſ.* & Athana. in quibuſdam quæſtionibus, quæ habentur in fin. lib. quæſtionum ad Antioch. ſub titulò. *Quomodo dicatur primogenitus mortuorum*. D Amb. d. lib. 5. epiſt. 22. *Ambro.* *Primogenitus (inquit) ex mortuis dicitur, quia primus reſurrexit*. Quibus verbis alia ſupra citata explicuit. Imo vbi nos legimus ad Coloſ. 1. *Qui eſt principium, primogenitus ex mortuis*, *Coloſſ. 1. Chryſoſtom. Theophyl.* legunt Græci Chryſoſtom. & Theophylactus, *Qui eſt primitiæ*, & exponunt eodem modo eſſe primitias reſurrectionis, quia primus reſurrexit à mortuis, vt etiam Theod. intellexit. *Theodor.* Neque obſtant illa alia verba, *Primogenitus omnis creaturæ*: Quia ſi intelligantur de Chriſto vt Deo, (vt multi etiam exponunt) aperte ſignificant anteceſsionem durationis, imo, & æternitatis. Si vero exponãtur de Chriſto vt homine, neceſſario exponuntur aliquo modo minus proprio, & quodammodo metaphorico, ratione prædeſtinationis, quia de duratione temporis intelligi nequeunt. Vbi autem non eſt neceſſaria metaphora, adhibenda nõ eſt: maximè quia licet ad vocem *Primogeniti* accomodari aliquo modo poſſet, non tamen ad vocem *Primitiarum*, vt explicatum eſt.

Dubiũ de his qui cũ Chriſto ſurrexerunt. Secundo dicendum eſt: non eſſe certum, ſed in opinione, an Chriſtus prius tempore reſurrexerit ad vitam immortalem, quam omnes alij homines. Declaratur, & probatur, quia (vt ſtatim videbimus) probabilis eſt opinio affirmans, nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalem, qua ſententia ſuppoſita, ſine errore credi poteſt ſimul tem-

pore illos cum Chriſto ſurrexiſſe. Quia nulla eſt ratio ad fingendam inter eos temporis ſucceſsionem. Sufficit enim ordo naturæ & cauſalitatis. Chriſtus enim reſurgens fuit cauſa excitans alios: eſt autem cauſa perfecta, & alioqui effectus talis eſt vt in inſtāti poſsit fieri, ergo ſimul incipit talis effectus cum ſua cauſa. Neque hoc repugnat loco Pauli. Nam vt Chriſtus dicatur, *primitiæ, ſeu primus reſurgentium*, ſatis eſt, quod nullus ante ipſum reſurrexerit, & quod ipſe prius natura reſurrexerit, quam cæteri, ita vt licet eius reſurrectio de facto non anteceſſerit duratione reſurrectiones aliorum: tamen de ſe ſit independens ab illis, aliæ verò ab ipſo pendeant. Quid autem probabilius ſit, in ſequenti dubitatione dicemus.

Circa ſolutionem igitur ad 2. (aliæ enim duæ iam ſunt explicatæ) grauis & antiqua controuerſia B occurrit de illis, qui cum Chriſto ſurrexerunt: an reſurrexerint iterum morituri, vel ad vitam immortalem. Supponendum eſt enim illos verè ac propriè reſurrexiſſe. Ita enim ſimpliciter affirmat Matthæus, & verba Scripturæ in proprietate intelligenda ſunt, ſicut & intellexerunt omnes Sancti citandi, & maximè Iuſtinus, qui hoc ſenſu rectè dixit hanc fuiſſe perfectam reſurrectionem, ſcilicet quoad ſubſtantiam. Dubium ergo eſt de ſtatu. De quo duæ ſunt ſententiæ. Prima affirmat illos reſurrexiſſe immortali corpore & ad breue tempus. Hæc eſt ſententia Aug. epiſt. 99. ad Euod. vbi varijs teſtimonijs, & coniecturis illam confirmat, eandem indicat Hieronym. Matth. 27. Nam exponens illa verba dicit. *Quomodo Lazarus mortuus reſurrexit, ſic & multa corpora Sanctorum reſurrexerunt, vt Dominum oſtenderent reſurgentem.* Quam expoſitionem confirmat epiſt. 150. ad Hedibiam q. 8. Item Chryſoſtom. homil. 89. in Matth. dicit, Chriſtum ſola voce mortuos excitaſſe, dum adhuc in cruce penderet: quod neceſſe eſt intelligi de reſurrectione ad vitam mortalem. Nam (vt diximus) ad immortalem nemo ante Chriſtum reſurrexit. Vnde inferius illam reſurrectionem comparat cum reſurrectione Lazari, & dicit fuiſſe futuræ reſurrectionis indicium. Quod apertius explicuit Theophylactus dicens, illos reſurrexiſſe, cum adhuc Chriſtus in cruce penderet, & apparuiſſe multis, & iterū mortuos fuiſſe, quia tantum reſurrexerant ſigni gratia. Idem Euthymius cap. 67. in Matth. inſinuat, Proſper de promiſsionibus & prædictionibus Dei. p. 3. cap. 29. Diuus Thomas hic, & eandem opinionem ſequitur Sotus in 4. diſt. 43. quæſtio 2. articul. 1. Fundamenta huius ſententiæ ſunt. Primum, quia hi Sancti ſurrexerunt ante Chriſtum, ergo non potuerunt reſurgere ad vitam immortalem. Antecedens patet ex enarratione Euangeliſtæ. Ponit enim hoc inter ſigna facta in morte Domini, ergo ſicut alia ſunt facta in ipſa morte, ita & hoc. Præſertim quia prius dicit Matth. 27. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt*, & poſtea ſubdit, *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem*, Ergo indicat, reſurrexiſſe quidem ante Chriſtum: non tamen exiuiſſe de monumentis, vel ſaltem non fuiſſe ingreſſos ciuitatem vſque ad reſurrectionem Chriſti, vt videtur exponere Origen. ſuper Matth. præter Chryſoſtomum & alios ſupra citatos. Sed hoc teſtimonium (vt etiam vidit Auguſtinus) non multum vrget: quia rectè intelligitur per anticipationem. Cum enim Euangeliſta narraret prodigia facta in morte Chriſti, obiter omnia congeſsit, quāuis non omnia eodem tempore ſint geſta. Eo vel maxime, quod (vt Hieronymus alijque notant) hoc prodigium ex parte incipit in morte Chriſti: quia tunc reſerata fuere monumenta, quamuis corpora non ſurrexerint vſq; ad diem reſurrectionis Chriſti. Quod fortaſſe diuina prouidentia factum eſt, vt illorū corporū reſurrectio euidentior eſſet, cū prius

Iuſtin. Auguſt. Hieron. Chryſoſtom. Theoph. Euthym. Proſper. D. Thom. Sotus. Auguſt. Matth 27. Orig. Chryſoſt. Hieron.

A apertis monumentis mortua, atq; in eis iacentia cōſpici poſſent. Et poteſt hæc expoſitio ex eodem textu firmari. Nam hi ſancti non reſurrexerunt, niſi vt eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, & redemptionis per ipſam conſummatæ, & liberationis animarum à poteſtate dæmonis, peccati, & mortis: ſed non erant reddituri hoc teſtimonium, donec Chriſtus reſurgeret (vt Euangeliſta teſtatur) ergo non oportuit eos ante reſurgere. Item illa corpora non fuerant è ſepulcris egreſſa ante Chriſti reſurrectionem, vt apertè Matthæus teſtatur illis verbis, *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem*, (ita enim legendum diuidendumq; eſt, vt habent vulgata Latina & Græca, & expoſitores omnes) ergo non reſurrexerunt, donec Chriſtus reſurrexit. Quî enim credibile eſt corpora illa iam viuificata manſiſſe in ſepulcris quadraginta horis? Quocirca cōſulto videtur Euangeliſta addidiſſe hæc verba, *Et exeuntes, &c.* vt indicaret, illud prius verbū *ſurrexerunt*, poſitum eſſe per anticipationē. Matth.

Secundum fundamentum Auguſtini ſumitur ex teſtimonio Petri Act. 2. vbi probat, verba illa Pſalm. 15. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, non poſſe intelligi de Rege Dauid, *quoniam defunctus eſt, & ſepultus eſt, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſque in hodiernum diem.* Vbi neceſſe eſt eum loqui de monumento continente corpus Dauid mortuum, & corruptum, alioqui nihil probaret: quia etſi monumētum Dauid duraret, ſi tamen erat vacuum, non poterat ex eo probari, corpus Dauid fuiſſe corruptum C ergo corpus Dauid non ſurrexit ad vitam immortalem; ergo nullum. Enimuero ſi cui conceſſum fuiſſet hoc beneficium, maxime Dauidi, viro ſanctiſsimo, cui facta eſt ſingularis de Chriſto repromiſsio. Sed neque hæc ratio, neque teſtimonium, in quo fundatur, admodum vrget. Primum quidem, quia non eſt neceſſarium, Dauidem fuiſſe ex ijs, qui ſurrexerunt. Nam hæc extraordinaria priuilegia nō ſemper dantur propter maiorem ſanctitatem, ſed vel iuxta beneplacitum diuinæ voluntatis, vel propter alias ſpeciales rationes, vt verbi gratia ſi fortaſſe reſurrexerunt, qui ſingulari dono virginitatis, aut caſtitatis floruerunt, vel qui diutius in limbo morati fuerant, aut è cōuerſo, qui nuper erant mortui, & poterant eſſe teſtes magis noti. Deinde ex verbis D Petri non poteſt colligi corpus Dauid fuiſſe in ſepulcro, quando Petrus concionabatur: quin potius, qui contrariam tuentur ſententiam, eodem teſtimonio Petri vtuntur: quia videlicet non ſine cauſa monumentum nominauit, & non corpus; ſignificans monumentum vſque ad illud tempus manſiſſe, non tamen corpus. Adducit tamen monumentum in teſtimonium ac firmiſsimum argumentum, quia vſque ad illud fere tempus corpus Dauid continuerat, & paulo antea in eo videre potuerat corruptioni obnoxium. 2. Fundamentum Aug. Act. 2.

Tertium fundamentum Auguſtini ſumitur ex verbis Pauli ad Heb. 11. *Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſsionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur.* E Nam ſi ad vitam immortalem iam reſurrexerunt plenam repromiſsionem animi & corporis acceperunt: ſunt ergo ſine nobis iam conſummati. Ad hoc verò teſtimonium tribus modis reſpondet hic Caietanus. Primo Paulum non loqui de reſurrectione corporum: ſed de gloria animæ, quam antiqui Partes non acceperunt in ſtatu legis veteris, ad quem optimè referri poſſunt verba Pauli. Quam expoſitionem etiam D. Thom. ſuper Paulum approbat Secundo quod licet demus loqui de reſurrectione corporū, & regulam generalem tradere, ſcilicet, integram repromiſsionē animæ, & corporis non dari vſque ad generalē reſurrectionē, quā etiā inſinuat 1. Cor. 15. & alijs locis: nihilominus nō excludi ſpecialia priuilegia, quod etiam D. Thomas

3. Fundamentum Auguſt. Hebr. 11. Caietan. 1. Cor 15. D. Thom.

ſuſet

ſuper Paulum notauit. Tertio reſpondet, illam particulam *ſine nobis*, non referri ad ſingulas perſonas: ſed ad ſtatum legis gratiæ, ita vt ſit ſenſus, DEVM diſpoſuiſſe nobis meliorem quendam ſtatum gratiæ, ante quem neminem beatificari voluit, ſiue in anima ſiue in corpore. Quæ reſponſio non eſt diſtincta à prima, ſed eſt veluti conſummatio, & declaratio illius, vt idem Caietanus ſuper Paulum intellexit. Duæ autem reſponſiones datæ probabiles ſunt, neq; poſſunt ſatis refutari, dummodo afferatur ſufficiens fundamẽtum ad huiuſmodi priuilegium aſſerendum.

Caietan.

4. Fundamentum. Hinc poteſt quarta ratio formari in fauorem huius ſententiæ. Quia generalis lex eſt, vt gloria, & immortalitas corporum non detur hominibus vſque ad generalem reſurrectionem, vt patet, ex prædictis locis Pauli, & ex illo Apocaly. 6. *Dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum.* Sed à generali ſcripturæ regula non licet exceptionem facere, vel ſpeciale priuilegium aſſerere ſine ſufficienti eiuſdem ſcripturæ, vel Eccleſiæ fundamento: in præſenti autem nullum habemus in ſcriptura ad aſſeuerandum hoc priuilegium. Quia ſcriptura ſolum dicit, hos ſanctos ſurrexiſſe, de immortalitate autem, & gloria eorum nihil dicit. Neq; ex fine, propter quem fiebat illa reſurrectio, colligi poteſt, ſcripturam loqui de reſurrectione ad vitam immortalem: ſed potius contrarium. Reſurgebant enim hi ſancti, vt eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, non perpetuò, neq; vbique, ſed breui tempore, & in ſancta ciuitate Ieruſalem: ſed ad hunc finem ſatis erant, vt reſurgerent ad breue tempus, & in corpore mortali, quod ad eum finem erat ſatis accommodatum, vt poſſent familiarius manifeſtari, & loqui cum hominibus. Rurſus, neq; ex Eccleſiæ autoritate habetur hoc priuilegium, quia Eccleſia nunquam hoc docuit, quin potius veteres Patres id negant, vt vidimus.

Apocal. 6.

5 Fundamẽtum. Quintam coniecturam addere poſſumus ex verbis illis Iob, *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* In quibus duo conſideranda ſunt: alterum, quod dicit, ſe ſuſcitandum *in die nouiſſimo*, & non antea: alterum, quod, loquens de reſurrectione Chriſti, vt iam facta, de ſua vero, vt poſtea futura indicat, reſurrectionem ſuam multo poſt Chriſti reſurrectionem fuiſſe futuram. Vnde colligitur argumentum, idem credendum eſſe de quolibet antiquorum Sanctorum. Quia nullus vel pauci exiſtimari poſſunt digniores hoc priuilegio, quam Iob. Sed hæc coniectura, primum expediri poteſt illis modis quos circa ſecundam adduximus, vt oſtenderemus, non oportuiſſe hoc priuilegium concedi omnibus, neque ſanctioribus, & de Iob eſt ſpecialis ratio. Quia eius ſepulchrum non erat in Ieruſalem, nec prope illam, vnde reſurgere oportebat eos, qui futuri eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti. Deinde non eſt neceſſe, *vt per nouiſſimum diem* intelligamus diem iudicij. Nam quodlibet tẽpus valde diſtans ſolet in ſcriptura ea phraſi ſignificari, & totum tempus gratiæ ſolet appellari *tempus nouiſſimum*, poteſt autem ibi nomen diei indefinitè pro tempore accipi. Præterea etiamſi demus Iob loqui de die iudicij (vt videtur magis conſentaneum contextui) tamen directè ſolum dicere intendit, in nouiſſimo die ſe eſſe victurum, & habiturum corpus, quia hoc erat illi certum ac firma fide creditum: an vero tunc primo eſſet ſuſcitandus, vel fortaſſe prius ex aliquo priuilegio, hoc non videtur voluiſſe affirmare, vel negare. Quia neque ad rem, quam tractabat pertinebat, neque videtur neceſſarium, vt de hac re ſpecialem reuelationem habuerit, ſine qua nihil de tali priuilegio dicere potuiſſet.

Iob. 19.

6. Fũdamentum. Sexta coniectura ſimilis præcedenti ſumitur ex corpore Ioannis baptiſtæ: Nam ſi aliquod corpus

A excitandum fuiſſet ad vitam immortalem, maximè Ioannis Baptiſtæ, tum propter maximam puritatem, & ſanctitatem eius, tum etiam quia eius teſtimonium foret apud Iudæos ſanè grauiſsimum: ſed conſtat corpus Ioannis Baptiſtæ non reſurrexiſſe ad vitam immortalem, cum reliquiæ eius vſque ad Iuliani tempora in Eccleſia ſumma cum veneratione ſeruatæ ſint, & caput vſque ad hanc diem Romæ oſtendatur. Et hæc quidem coniectura magna eſſe videtur, poſſet tamen eludi aliquo modo ex dictis in ſecunda & quinta ratione. Reuocare enim in dubiũ hiſtoriam & traditionem de reliquijs Baptiſtæ, neq; pium eſſet, neq; antiquitati conſentaneum. De qua re legi poſſunt, quæ congerit Caniſius lib. 1. de corruptelis Verbi Dei, c. 14. *Caniſ.*

7. Fũdamentum. Vltima coniectura adhiberi ſolet. Quia ſi ij Sancti ſurrexiſſent ad vitam immortalem, ſimul cum Chriſto aſcendiſſent in cœlum: hoc autem non eſt veriſimile, alioqui Lucas hoc memoriæ prodidiſſet, dum Dominicam Aſcenſionem deſcriberet. Multum enim ſpectabat, tum ad gloriam eius declarandam tum etiam ad noſtram fidem, & ſpem augendam. Hæc vero ratio parum cogit. Quia Lucas ſolum narrauit ſenſibilem (vt ita dicam) Aſcenſionem Domini, & eas circumſtantias, quæ oculis cerni potuerunt: hoc autem modo ſolus Chriſtus viſus eſt aſcendere: alij vero (ſi fortaſſe cum illo aſcenderunt) Apoſtolis alijsq; diſcipulis non apparuerunt: & ideo ſicut non narratur Angelorum, & ſanctarum animarum comitatus, ita neque horum ſanctorum, qui vna cum Chriſto reſurrexerunt, aſcenſus. Et hæc de priori ſententia.

C Poſterior ſententia eſt hos Sanctos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hæc ſolet tribui recentioribus ſcriptoribus, tamen reuera multi ex antiquis illam docuerunt. Orig. libr. 1. ad Rom. circa illa verba capitis 1. *Ex reſurrectione Ieſu Chriſti domini noſtri*, dicit Chriſtum habuiſſe aliquos participes in primatu reſurrectionis. *ſicut* (inquit) *illi fuerunt qui cum illo ſuſcitati eſſe dicuntur, cum monumenta aperta ſunt & multa Sanctorum corpora, qui dormierant reſurrexerunt, & de his talibus fortaſſe dicit Apoſtolus, eſſe Eccleſiam illam primitiuorum, quam adſcriptam memorat in cælis.* Epip. hære. 75. in fine, cum dixiſſet reliquias Sanctorum eſſe in terra, addit *exceptis ijs, qui reſurrexerunt, & ingreßi ſunt ſanctam ciuitatem*, quam poſtea explicat de Ieruſalem terreſtri, & cœleſti. Idem ſentit Clemens Alexandrinus, libr. ſexto ſtromat. ante medium. Dicit enim, corpora eorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt in meliorem ordinem eſſe tranſlata. Idem ſentit Iuſtinus quæſtione 85. quamuis in contrarium citari ſoleat. Ait enim, hos Sanctos non obijſſe rurſus, ſed manere in immortalitate: tamen, quia ipſe opinatus eſt vſque ad diem iudicij homines non conſtitui in ſtatu gloriæ, ideo ſubdit, hos Sanctos non ſurrexiſſe ad immortalem, & incorruptibilem vitam: ſed expectare donec fiat immutatio, iuxta illud 1. ad Theſſal. 4. *Omnes immutabimur*, Videtur etiam hoc ſenſiſſe Athanaſius, in homil. de ſemente, dum ait, Chriſtum in inferno non ſolum ſe liberum oſtendiſſe: ſed etiam mortuorum liberatorem, iuxta illud, *Multa corpora Sanctorum, qui dormierunt, ſurrexerunt.* Idem ſignificat Ambroſius libr. 4. de fide, cap. 1. vbi dicit, *Moyſem non fuiſſe in gloria cæleſti, niſi poſtquam Dominus reſurrectionis ſuæ pignore vincula ſoluit inferni.* Sed ad intelligendum hunc locum Ambroſij recolere oportet, ipſum ſenſiſſe, Moyſem non fuiſſe mortuum (vt in ſuperioribus vidimus) & ideo hoc loco dicit, non fuiſſe gloriam aſſequutum ante Chriſti mortem, etiamſi mortuus non fuerit. Vnde ex hoc loco non poteſt colligi, Ambroſium ſentire aliquem fuiſſe ſimul cum Chriſto excitatum ad vitam immortalem: ſed ſolum Moyſem, qui mortuus non fuerat, tunc gloriam accepiſſe: *quando Chriſtus vincula ſoluit inferni, & Patrum animas eleuauit.* Quæ

Orig. Roma. 1.

Epiphan.

Clem. Alex.

D

Iuſtin.

Theſſal. 4. *Athanaſ.* *Matth. 27.*

E

Ambro.

Qui cum Chriſto ſurrexerunt redierunt immortalem.

uit. Quæ verbo vltima ponderanda ſunt. Nam reſpectu aliorum non de corporibus, ſed de animabus tantum loquitur. Idem vero Ambroſius enarratione in primum Pſalmum in fine expreſſe docet hanc ſententiam, dicens, *Sunt, qui reſurrexerunt in paſſione Chriſti, & iſti plane beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audierunt vocem eius, de qua ſcriptum eſt. Venit hora quando mortui audient vocem filij* Dei, *& qui audierunt, viuent. Et ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem; puto quod magis ſignificet illam ſupernam, quam iſtam Ieruſalem.* Eandem ſententiam refert, & approbare Sophron. videtur Hieronym. ſeu Sophronius in ſermon. de aſſumptione. Vbi in fauorem huius ſententiæ ponderat verba illa Petri, Act. 2. Actor. 2. *Sepulchrum eius eſt apud nos:* quaſi non fuerit auſus dicere corpus eius, ſed tantum *Sepulchrum eius.* Sophron. Ieroſolym. 6. Synod. Idem docet Sophronius Patriarcha Ieroſolymitanus in epiſtol. ſynodali, quæ refertur, & probatur in ſexta ſynodo Act 11. Vbi de Chriſto ſic loquitur. *Triduanus reſurgens de ſepulchro progreditur, & vna ſecum cunctos mortuos ſuſcitat ex ſepulchro, ex corruptione ad immortalitatem eos perducens per ſuam reſurrectionem ex mortuis.* Euſeb. Idem expreſſe Euſebius lib. 4. de Demonſt. cap. 12. *Ipſius* (inquit) *corpus mortuum excitatum eſt & multa corpora eorum, qui dormierant, Sanctorum ſurrexerunt, vnaque cum ipſo in ſanctam, ac vere cæleſtem ciuitatem ingreſſa ſunt.* Poteſt etiam referri Greg. Nyſ. Grego. Nyſſenus lib. de cognitione Dei, capit. de Chriſti reſurrectione, vbi (ad hoc propoſitum tractans illa verba Oſeæ 6. Oſeæ 6. *Sanabit nos poſt duos dies, & in tertio ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius,* quæ ad præſens applicata de reſurrectione ad vitam immortalem intelliguntur) ſubdit. *Hæc autem dicta ſunt ex perſona eorum qui dormierant, quorum corpora cum Chriſto ſurrexerunt tertio die, quo ſurrexit ipſe.* Cyprian. Rurſus adduci poteſt Cyprianus: ſeu potius Ruffinus in expoſitione Symboli, vbi verba illa, *& ingreſſi ſunt ſanctam ciuitatem,* de illa explicat, de qua Apoſtolus dicit. Galat. 4. *Quæ autem ſurſum eſt Ieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.* Remig. Prẹterea Remigius ſuper Matth. D. Thom. (quem D. Thom. refert in catena) ex profeſſo quæſtionem diſputans, poſt examinatam vtramque opinionem ita concludit. *Incunctanter ergo credere debemus, quia, qui reſurgente à mortuis Domino reſurrexerunt, aſcendente eo ad cœlos, & ipſi pariter aſcenderunt.* Deinde Beda Matth. 27. idem ſignificat, quatenus dicit hos Sanctos non reſurrexiſſe ante Chriſtum, quia ipſe futurus erat *Primogenitus ex mortuis.* Quæ ratio nil concluderet, niſi ſupponeret, eos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Vnde omnes, qui hac ratione vtuntur poſſunt pro hac opinione referri. Beda. Inſuper addit Beda verba illa, *In ſanctam ciuitatem* poſſe intelligi de Hieronym. cœleſti Ieruſalem. Quod etiam ibi dicit Hieronymus, Anſel. huic fauens ſententiæ. Expreſsius Anſelmus ibidem, referens Bedam dicentem, hos Sanctos vna cum Chriſto aſcendiſſe in cælum, ſubiungit. *Neque vlla ratione illorum temeritati fides accommodanda eſt, qui illos poſtea reuerſos in cinerem dicunt.* Quin etiam D. D. Thom. Thomas Matthæ. 27. eandem docet ſententiam, & in 4. d. 43. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. Vbi nonnulli Theologi Carthuſ. idem tenent, & alij in 3. diſtinct 22. vbi Carthuſia- Caietan. nus quæſtion. 6. Caietanus hic, & ſuper Matthæ. & Ianſen. Ianſenius capitul. 143. Concordiæ, & alij recentiores.

Fundamentum huius ſententiæ primum ſumitur Act. 2. ex verbis Petri Actor. 2. de quo teſtimonio dictum eſt ſatis. Matth. 27. Secundum ex verbis Euangeliſtæ, *Et apparuerunt multis,* quibus ſignificatur, habuiſſe corpora glorioſa, in quorum poteſtate eſt ſeſe manifeſtare, vel occultare. Hieron. Vnde Hieronymus, *Apparuerunt* (inquit) Act. 10. *non omnibus, ſed iis, qui cernere merebantur,* ſicut de Chriſto dictum eſt, manifeſtatum eſſe non omnibus, D. Thom. *ſed teſtibus præordinatis à Deo.* Et D. Thomas ſuper Matth. inquit, *Et apparuerunt multis. Sicut enim Chriſtus poteſtatem habet manifeſtandi ſe, quibus vult, ita eſt intelligendum de corporibus glorificatis.* Quæ conie-A ctura eſt probabilis, tamen ſicut in transfiguratione Moyſes dicitur apparuiſſe Chriſto, & diſcipulis, quamuis reſurrexerit tunc in corpore mortali, ita dici poteſt de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt. Qui etiam potuerunt accipere virtutem ſe occultandi, vel manifeſtandi, quibus vellent, etiamſi non haberent corpora glorioſa, ſicut Chriſtus Dominus hanc virtutem habuit in ſtatu mortali. Tertio probatur hæc ſententia. Quia, vt ij Sancti eſſent teſtes reſurrectionis glorioſæ, & immortalis, omni exceptione maiores, decuit eos ad immortalem vitam reſurgere. Hæc vero ratio valde eſt infirma, tum quia iſti Sancti non oſtendebant ijs, quibus apparebant, ſuorum corporum gloriam & immortalitatem, ita vt eæ proprietates ſenſibus perciperentur. Quia neque Chriſtus Dominus poſt reſurrectionem ita appare- B bat, quin potius, vt probaret veritatem ſuæ reſurrectionis, exercebat ea, quæ communia ſunt corpori mortali, in cibo nempe, potu, & contactu. Si ergo gloria, & immortalitas corporum non erat ſenſibus obijcienda, nihil intereſſe poterat ad veritatem teſtimonij. Nam, licet ipſi dicerent ſe ſurrexiſſe ad vitam immortalem, hoc fide credendum eſſet: ergo eodem modo credendum eſſet illis prædicantibus Chriſtum ſurrexiſſe glorioſum, etiamſi illi non eo modo ſurrexiſſent, nec de ſe idem prædicaſſent. Quarta coniectura, quia his hominibus maior fuiſſet pœna poſt reſurrectionem iterum mori, quam ſi nunquam ad vitam redijſſent. Quæ ratio etiam mi- C hi diſplicet. Nam inprimis ij non reſurrexerunt propter vitandam pœnam aliquam: ſed ad teſtimoniũ Chriſto reddendum. Deinde deponere illa corpora ex Dei voluntate nullum eſſet tormentum, aut pęna: ſicut nec Moyſi fuit, iterum corpus deponere poſtquam in transfiguratione reſurrexit, ac ſuo munere functus eſt. Nam ſicut ille tantum aſſumpſit corpus ad teſtimonium Chriſto reddendum, ita & ij. Quin potius (ſi verum eſt illa corpora fuiſſe mortalia (gratius fuit ijs Sanctis iterum illa deponere, quam in eo ſtatu illa retinere. Quinta coniectura eſt quia decuit, vt Chriſtus corpore, & animo conſtans haberet aliquos ſocios gloriæ, corpore etiam, animoque conſtantes, præſertim cum *deliciæ eius ſunt, eſſe cum filiis hominum.* Prouerb 8. Sexta addi poteſt. Quia, cum Numer. 16. iam ſicut in inferno aliqui homines corpore, & ani- D mo ante generalem reſurrectionnem damnatorum vt Dathan & Abiron, & ſimiles, ad oſtenſionem diuinę miſericordiæ & copioſæ redemptionis Chriſti ſpectabat, vt aliqui etiam eſſent beati corpore, & animo. Vltima, & valde probabilis congruentia eſſe poteſt. Quia animæ glorioſæ connaturale eſt vniri corpori immortali, ac glorioſo. Vnde quod Chriſtus habuerit glorioſam animam in corpore mortali, miraculosè & ex ſpeciali diſpenſatione factum eſt. Sed animæ horum ſanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, erant iam beatæ, ergo non fuerunt vnitæ niſi corporibus glorioſis, & immortalibus. Alioqui ex natura rei poſſent in corporibus pati, & inclementiam aeris, frigoris, aut caloris ſentire, quod non decebat animas ſanctas, quæ iam omnino e- E rant in termino & non in via ſicut erat anima Chriſti quando fuit in corpore mortali. Quod ſi neceſſe eſt concedere ſpeciale miraculum, & exceptionem ab aliqua generali regula: verſimilius creditur facta tribuendo gloriam aliquibus corporibus ante generalem reſurrectionem, quam vniendo animabus beatis corpora minus apta, & commoda ſtatui beatorum. Quocirca omnibus penſatis hæc ſententia videtur veriſimilior. Nam & maiori autoritate nititur & eſt magis conſentanea, tum rebus ipſis, tum diuinæ miſericordiæ, & pietati, & gloriam Chriſti magis illuſtrat.

ARTI-

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis.

197. Pſa 40. co 2. & Io 2. & 3. co. 1. & ad Rom 4. fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod Chriſtus non fuerit cauſa reſurrectionis. Quicunque enim ſuſcitatur ab alio, non eſt ſuæ reſurrectionis cauſa. Sed Chriſtus ſuſcitatus eſt ab alio ſecundum illud Actum 2. Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, & Rom. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora noſtra, &c. Ergo Chriſtus non eſt cauſa ſuæ reſurrectionis.

2. Præterea Nullus dicitur mereri, qui ab alio petit aliquid, cuius ipſe eſt cauſa. Sed Chriſtus ſua paſſione meruit reſurrectionem (ſicut Auguſtin. dicit ſuper Ioannem, quod humilitas paſſionis meritum eſt gloriæ reſurrectionis.) Ipſe etiam petijt à Patre ſe reſuſcitari: ſecundum illud Pſal. 30. Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me: ergo non fuit cauſa ſuæ reſurrectionis. Tra. 104. in Io. nō remote à fin tom 9.

3. Præterea. Sicut Damaſc. probat in 4. lib. reſurrectio non eſt animæ, ſed corporis, quod per mortem cadit. Corpus autem non poteſt ſibi animam vnire, quæ eſt eo nobilior. Ergo id quod reſurrexit in Chriſto, non potuit eſſe cauſa ſuæ reſurrectionis. Libr. 4. orth. fid. cap. vlt.

Sed contra eſt quod Dominus dicit Ioannis 20. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam Sed nihil eſt aliud reſurgere, quam iterato animam ſumere: ergo videtur, quod Chriſtus propria virtute reſurrexerit. q. 50. a. 1. & 3

Reſpondeo dicendū, quod (ſicut ſupra dictum eſt) per mortē non fuit ſeparata diuinitas, nec ab anima Chriſti, nec ab eius carne. Poteſt igitur tam anima Chriſti mortui, quam eius caro, conſiderari dupliciter. Vno modo ratione diuinitatis. Aliō modo ratione ipſius naturæ creatæ. Secundum igitur vnitæ diuinitatis virtutem, & corpus reſumpſit animam quā depoſuerat, & anima corpus reſumpſit quod dimiſerat: & ſic Chriſtus propria virtute reſurrexit. Et hoc eſt, quod de Chriſto dicitur 1 ad Cor. vlt. quod etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Si autem conſideremus corpus, & animam Chriſti mortui ſecundum virtutem naturæ creatæ, ſic non potuerunt ſibi inuicem reuniri, ſed oportuit Chriſtum reſuſcitari à Deo.

D *Ad primum ergo dicendum, quod eadem eſt diuina virtus, & operatio Patris, & filij. Vnde hæc duo ſeſe conſequuntur, quod Chriſtus ſit ſuſcitatus diuina virtute Patris, & ſui ipſius.*

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus orando petijt, & meruit ſuam reſurrectionem in quantum homo: non autem in quantum Deus.

E *Ad tertium dicendum, quod corpus ſecundum naturam creatam non eſt potentius anima Chriſti, eſt tamen ea potentius ſecundum virtutem diuinam, quæ etiam rurſus ſecundum diuinitatem vnitam eſt potentior corpore ſecūdum naturam creatam. Et ideo ſecundum virtutem diuinam corpus, & anima mutuo ſe reſumpſerunt: non autem ſecundum virtutem naturæ creatæ.*

QVÆSTIO LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de qualitate Chriſti reſurgentis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

A *Primo, vtrum poſt reſurrectionem Chriſtus habuerit verum corpus.*

Secundo, vtrum reſurrexerit cum corporis integritate.

Tertiò, vtrum corpus eius fuerit glorioſum.

Quartò, de cicatricibus in corpore eius apparentibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit verum corpus.

B

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus non poteſt ſimul eſſe cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuit ſimul cum alio corpore in eodem loco: intrauit enim ad diſcipulos ſuos ianuis clauſis, vt dicitur Ioan. 20. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus. 298. Inf. a. 3 co. Et op. 60 c. 22. col. 4.

2. Præterea. Verum corpus non euaneſcit ab aſpectu intuentium, niſi forte corrumpatur. Sed corpus Chriſti euanuit ab oculis diſcipulorum eum intuentium, vt dicitur Lucæ vlt. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus.

C *3. Præterea. Cuiuslibet veri corporis eſt determinata figura. Sed corpus Chriſti apparuit diſcipulis in alia effigie, vt patet Marc. vltimo. Ergo videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus humanum.*

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. vltimo, quod Chriſto diſcipulis apparente, conturbati, & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre, ac ſi non haberet verum corpus, ſed phantaſticum. Ad quod remouendum ipſe poſtea ſubdit, Palpate, & videte: quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Non ergo habuit corpus phantaſticum, ſed verum.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Damaſ. dicit in 4. libro, illud reſurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autem Chriſti per mortem cecidit, in quantum ſcilicet fuit ab eo anima ſeparata, quæ erat eius formalis perfectio. Vnde oportuit ad hoc quod eſſet vera Chriſti reſurrectio, vt idem corpus Chriſti iterato eidem animæ vniretur. Et quia veritas naturæ corporis eſt ex forma, conſequens eſt, quod corpus Chriſti poſt reſurrectionem & verum corpus fuerit, & eiuſdem naturæ, cuius fuerat prius. Si autem eius corpus fuiſſet phantaſticum non fuiſſet vera reſurrectio, ſed apparens. Li. 4. c. 28 nō multū à pri.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Chriſti poſt reſurrectionem, non ex miraculo, ſed ex conditione gloriæ (ſicut quidam dicunt) clauſis ianuis ad diſcipulos introiuit ſimul cum alio corpore in eodem loco exiſtens: Sed vtrum hoc habere poſſit corpus glorioſum ex aliqua proprietate ſibi indita, vt ſimul cū alio corpore in eodē loco exiſtat, inferius diſcutietur, vbi agetur de reſurrectione communi. Nunc autem quantum ad propoſitum ſufficit, dicendum eſſe, quod non ex natura corporis ſed potius ex virtute diuinitatis vnitæ, illud corpus ad diſcipulos (licet verum eſſet) ianuis clauſis introiuit. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone Paſchali, quod quidam ſic diſputant. Si corpus erat, ſi hoc reſurrexit de ſepulchro quod pependit in ligno, quomodò per oſtia clauſa intrare potuit? Et reſpondet. Si comprehendis modum, non eſt miraculum: vbi deficit ratio ibi eſt fidei ædificatio. Et ſuper Io. dicit moli corporis, vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt, ille quippe nō eis apertis intrare potuit, quo naſcēte virginitas

Nō cōpleuit morte præuētus. In ſer. 3. in Dominica in octaua paſchæ eſt ſer. 149. in ordi. tom. 10.

Tr. 121 in Io. à med. to. 9.

Hom. 26 in Euāng. circa princ. illius.

te virginitas matris inuiolata permanſit. Et idem dicit Gregorius in quadam Homilia de octaua Paſchæ. A

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut dictum eſt, Chriſtus reſurrexit ad immortalem gloriæ vitam Hæc eſt autem diſpoſitio corporis glorioſi, vt ſit ſpirituale, id eſt, ſubiectum ſpiritui, vt Apoſtolus dicit 1.ad Corinth.15. Ad hoc autem quod ſit omnino corpus ſubiectum ſpiritui, requiritur, quod omnis actio corporis ſubdatur ſpiritus voluntati. Quod autem aliquid videatur, fit per actionem viſibilis in viſum, vt patet per Philoſophum in ſecundo de Anima. Et ideo quicunque habet corpus glorificatum, in poteſtate ſua habet, videri quando vult & quando non vult, non videri. Hoc tamen habuit Chriſtus non ſolum ex conditione corporis glorioſi, ſed ẽt ex virtute diuinitatis, per quã fieri poteſt, vt etiã corpora non glorioſa miraculosè non videantur: ſicut præſtitũ fuit beato Bartholomæo miraculosè, vt ſi vellet videretur: non autẽ videretur ſi non vellet. Dicitur ergo, quod Chriſtus ab oculis diſcipulorum euanuit, nõ quia corrũperetur aut reſolueretur in aliqua inuiſibilia, ſed quia ſua voluntate deſijt ab eis videri, vel eo præſente, vel etiam ab eo abſcedente velociter per dotem agilitatis.

L.2.te.74 & 75.& pr.t.2. — B

Ad tertium dicendum, quod ſicut Seuerianus dicit in ſermone Paſchali. Nemo putet Chriſtum ſua reſurrectione ſui vultus effigiem commutaſſe. Quod eſt intelligendum quantum ad lineamenta membrorum, quia nihil inordinatum & deforme fuerat in corpore Chriſti per ſpiritum ſanctum concepto, quod in reſurrectione corrigendum eſſet: accepit tamen in reſurrectione gloriam claritatis. Vnde idem ibidem ſubdit. Sed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis, vt hoc ſit acquiſiuiſſe vultus gloriam, non vultus ſubſtantiam perdidiſſe. C *Nec tamen illis diſcipulis in ſpecie glorioſa apparuit: ſed ſicut in poteſtate eius erat, vt corpus ſuum videretur, vel non videretur, ita in poteſtate eius erat, vt ex eius aſpectu formaretur in oculis intuentium, vel forma glorioſa, vel non glorioſa, aut etiam commixta, vel qualitercunq; ſe habens. Modica tamen differentia ſufficit ad hoc, quod aliquis videatur in aliena effigie apparere.*

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thomas Chriſtum poſt reſurrectionem habuiſſe verum corpus, eiuſdemq; naturæ cum priore. Quod non ſolum de ſpecifica, ſed etiam de numerica idẽtitate intelligendũ eſt. D Quod ſatis probatum ac declaratum eſt ex dictis ſupra de reſurrectione in communi, cum ijs quæ addidimus de veritate reſurrectionis Chriſti.

In ſolutione ad primum tangit D. Thomas difficultatem de penetratione corporum in eodem loco quæ ſpectat ad dotem ſubtilitatis, de qua ſimul cum alijs poſtea diſputabimus.

In ſolutione ad ſecundum explicat, quomodo corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſeſe occultare, & manifeſtare, quibus vellet. Cuius rei cauſam, & modum dicit fuiſſe, quia erat in poteſtate Chriſti immutare ſenſus aliorum, vel ſpecierum influxum ſuſpendere Quam poteſtatem, ait, duplici titulo illi conuenire. Primo ratione vnionis, vnde eandem quoq; poteſtatem habuit in corpore mortali vt ſupra cum eodem D. Thom. diximus quæſti. E 46. in commentario artic.3. Secundo ratione ſtatus gloriæ. Vnde indicat D. Thomas omnia corpora beatorum habitura hanc poteſtatem, vt omnes actiones eorum ſubdantur ipſorum voluntati. Quia futura ſunt ſpiritualia, id eſt, plenè ſubiecta ſpiritui, & perfectionem eius participantia. Quod & docuit Richard. in.4.d.46.art.4.q.6.ad 3. Vnde colligi poteſt obiter, ex ſententia D. Thom. omnem ſubſtantiam ſpiritualem habere in ſua volũtate, & arbitrio omnem efficientiam, & actionem ſuam, ita vt ſi forA taſſe poteſt imprimere in altero ſpeciem ſuæ ſubſtãtiæ, vel ſuorum actuum, habeat quoque in ſua poteſtate, & liberalitate huiuſmodi influxũ. Sed de hoc alias. Poſſet præterea per dotem agilitatis explicari. quomodo ſit in poteſtate corporis beati ſeſe manifeſtare alicui, vel occultare. Quia nimirum poteſt ſubitò vel fieri præſens, vel in remotiſsimum locum ſecedere. Sed hic modus, licet poſsibilis ſit, non tamen eſt ita ſufficiens, ſicut prior. Quia non explicat quomodo ſine mutatione, & diſtantia loci, & ſine interpoſitione corporis opaci poſsit corpus beatum ſeſe occultare in præſentia eorum, qui videre poſſunt: quod tamen videtur neceſſarium. Quia ſi corpus glorioſum neceſſario immutaret viſum, neceſſario etiam appareret lucidiſsimum. Item quia hæc perfectio valde conſentanea eſt illi ſtatui. Quamuis B Scotus in 4. d.49.q.15. non neget. Quia impoſsibile exiſtimat actionem agentis naturalis impediri poſſe per ſolam voluntatem creatam. Sed quomodo hoc fieri poſsit, dicetur d ſp.48. Sect.1.

Corpus beatũ poſſe ſeſe alijs manifeſtare, vel occultare vnde habeat.

Richard.

D. Thom.

Scot.

In ſolutione ad 3. optimè D. Thom. explicat verba illa Mar. vltimo. *Oſtenſus eſt illis in alia effigie.* Meritò enim dubitari poteſt, quomodo Chriſtus poſt reſurrectionem effigiem mutare potuerit, & ſeſe ita oſtendere duobus diſcipulis euntibus Emaus, vt non agnoſceretur. Quam quæſtionem propoſuit Paulinus Auguſtino, cui ipſe reſpondet epiſto.59. ad 8. quæſtionem, Chriſtum Dominum aliquo modo immutaſſe corpus ſuum, ſeu faciem, quo ad delineamenta vel figuram ne agnoſci poſſet: ſtatim vero priorem reſumpſiſſe formam, ſicut in transfiguratione per mutationem coloris quoad ſplendorem, C & lucem quodammodo immutatus eſt. Eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe Theophylactus ſuper Lucam cap.24. Hæc verò ſententia veriſimilis non eſt, non quia impoſsibile id fuerit Chriſto (quod ſolum probant rationes Auguſtini) ſed quia non fuit neceſſarium, nec decens corpori glorioſo, & immortali. Et ideo exemplum de transfiguratione, quod affert non eſt accommodatum. Tum quia Chriſti corpus prius erat in ſtatu paſsibili & mutationibus magis ſubiectum. Tum etiam, quia mutatio in delineamentis, & figura propria, & intrinſeca, multò maior eſt, magiſque repugnans corpori immortali, quam mutatio per ſolam lucis impreſsionem. Quia hæc perfectiua eſt, & fieri poteſt ſine vlla alteratione propria corporum corruptibilium: illa verò fieri, D ſeu intelligi non poteſt ſine aliqua condenſatione vel rarefactione, aut ſimili alia quantitatis immutatione aliena à corpore incorruptibili. Quamobrem idem Augu. libr. de conſenſu Euangel. cap.25. priori expoſitione reiecta, dicit in Chriſto nullam mutationem eſſe factam: ſed ita apparuiſſe, ſicut erat: in oculis tamen diſcipulorum fuiſſe aliquid, quod eos impediret, ne eum agnoſcerent. Quod colligit ex verbis Lucæ, *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Illud autem impedimentum exiſtimat fuiſſe aliquem humorem, vel quid ſimile non immiſſum à Chriſto, ſed à Dæmone, permittente Chriſto. Quod videtur Aug. addidiſſe, ne videretur facere Chriſtum autorem deceptionis, & erroris. Sed in primis non eſt neceſſe, vt Dæmonis actio interuenerit, quia Chriſtus directè voluit, & intendit ſeſe occultare. Tum quia illi diſcipuli nondum erant diſ- E poſiti, neq; digni illius viſione, & idem Auguſtinus notat. Tum etiam, quia neceſſarium id fuit, vt ipſi ignorantiam ſuam, & fidei imbecillitatem aperirent, quò poſſent ab ipſo doceri, & ad firmiter credendum adduci. Ergo occultatio illa non fuit ex operatione Dæmonis, ſed ipſiuſmet Chriſti. Vnde Marcus eam apertè tribuit ipſi Chriſto dicens. *Apparuit eis in alia effigie.* Deinde non fuit neceſſarium, humorem aliquem, vel aliquod poſitiuum impedimentum imprimi oculis diſcipulorum. Nam (vt rectè D. Thom. notat) ex ſolo diuerſo modo imprimendi ſpecies,

Teſtimoniũ Marc 16. Expoſitio. Auguſt.

Dubium. Theoph.

Auguſt.

Luc.24.

Marc.16.

ſpecies, fieri poteſt, vt figura, & forma faciei aliter appareat, quam in ſe ſit. Quia ergo (vt dictum eſt in ſolut. ad 2.) impreſsio ſpecierum erat in libera poteſtate Chriſti, ideo etiam modus immutandi viſum, erat in eiuſdem poteſtate. Hoc igitur modo apparuit in alia effigie, non quam in ſe ſuſcepit, ſed quæ in aliorum oculis formata eſt. Et hoc eſt, quod Lucas dixit. *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Quia nimirum non erant eis impreſſæ ſpecies, quibus illum poſſent agnoſcere.

Chriſtus poſt reſurrectionẽ in alia effigie diſcipulis apparuit quomodo. Luc. 24.

Et eodem modo dicitur infra, apertos fuiſſe oculos horum diſcipulorum, vt Chriſtum agnoſcerent. Nam licet, de internis oculis vtrumque exponatur à Caietano in Lucam (qui exiſtimat in externis nullam immutationem fuiſſe factam, qua poſſet Chriſtus occultari: ſed per quandam interiorem ecſtaſim, & quaſi abſtractionem phantaſiæ fuiſſe impeditos hos diſcipulos, ne Chriſtum agnoſcerent, & hoc impedimentum poſtea eſſe ſublatũ: cui ex parte fauet Auguſt. lib. 11. Gene. ad literam capit. 31.) nihilominus facilius, & rectius intelligitur de oculis externis. Illi enim prius tenebantur, ne illum agnoſcerent, non propter interiorem ecſtaſim (vt fingit Caietanus) ſed ob diuerſam effigiem, quam formabât, vt ex Euangel. Marci colligitur. Iidem ergo poſtea aperti ſunt, non materialiter (quia non erant antea clauſi) ſed (vt ita dicam) efficienter, quia illis datæ ſunt ſpecies repræſentantes propriam figuram, ac faciem Chriſti. Et ita expoſuit de externis oculis D. Thom. infra q. 55. art. 4. ad 3. Vbi tamen ſequi videtur ſecundam expoſitionem Augu. ſupra traditam. Sed (vt exiſtimo) non intelligit, humorem aliquem fuiſſe impreſſum oculis diſcipulorum: ſed abſolutè fuiſſe in illis aliquem defectum, propter quem Chriſtum non agnoſcebant, qualis prouenire ſolet ex caligine, vel humore in oculo exiſtente. Nam ſicut ex diſpoſitione materiali oculi oritur interdum talis impreſsio ſpeciei, quæ in cauſa eſt, vt res non agnoſcatur: ita potuit hic fieri non ob materialem diſpoſitionem, ſeu ob virtutem cauſæ agentis. Ita videtur D. Thomas exponere Auguſtinum. Vereor tamen, ne ſit præter mentem eius, cum dicat impedimentum hoc fuiſſe à Dæmone immiſſum, quod tamen D. Th. in citato loco conſulto tacuit. Quanquã cum Aug. etiam dicat, Chriſtum ſolum permiſiſſe, vt oculi horum diſcipulorum tenerentur, ne eum agnoſcerent, quod intelligo quantum ad deceptionem, & errorem illorum. Chriſtus enim non fuit directa cauſa illius erroris, ſed ſolum ſpeciei, quam ſenſibus impreſsit, in quibus non eſt propriè deceptio, ſed ſimplex apprehenſio vnius rei, vel alterius.

Caietan.

Oculi diſcipulorũ externi quomodo aperti vt Chriſtum præſentem agnoſcerent.

Et hinc etiam facilè intelligitur, quomodo non fuerit Chriſtus ex voce cognitus ab ijs, alijs ve diſcipulis, quando occultari voluit. Quia multo facilius eſt immutare vocis ſonum, & modum exprimendi, ac pronuntiandi. Quod etiam ſine miraculo fieri potuit aliter mouendo linguam, & labia, & aerem aliter percutiendo. Addo denique, veſtium varietatem etiam poſſe conferre ad ſe occultandum, & vt effigies diuerſa appareat. Eſt autem veriſimile Chriſtum, cum apparuit ſub ſpecie hortulani, vel peregrini, veſtibus accommodatis indutum fuiſſe, quod apertè docet Iuſtinus Martyr. qu. 116. ad Orthodoxos. *Nam licet hoc* (inquit) *expreſſè ſcriptum non ſit: tamen ex ijs, quæ ſcripta ſunt, colligitur.* Dicit autem Chriſtum eas veſtes confeciſſe de nouo ſua potentia, vel aliunde ſumpſiſſe. Quid ſi quis contendat cum Abulenſe paradox. 5. capit. 24. & ſequentibus, eas non fuiſſe veras veſtes: fateor quidem, ita fieri potuiſſe. Quia ſicut Angelus aſſumit corpus, quod non eſt verum quale apparet: ita corpus Chriſti potuit aſſumere veſtes non veras, ſed apparentes. Nec facilè probari poteſt alterutrum: nec ad rem, de qua agimus, refert. Quia quantũ ad effectum ſe occultandi,

Iuſt. Mart. Veſtes Chriſti poſt reſurrectionem. quales. Abulenſ.

A perinde ſunt veſtes apparentes, ac veræ, ſi eandem formam ac figuram referant.

ARTICVLVS II.

Vtrum Chriſti corpus reſurrexit integrum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non ſurrexerit integrum. Sunt enim de integritate humani corporis caro & ſanguis, quæ Chriſtus non videtur habuiſſe: dicitur enim prima ad Cor. decimo quinto: *Locis ſup. art. 1 inductis.*
B *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt Chriſtus autem reſurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo, quod non habuerit carnem, & ſanguinem.*

2. Præterea. Sanguis eſt vnus de quatuor humoribus. Si ergo Chriſtus habuit ſanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus cauſatur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo ſequeretur, quod corpus Chriſti fuerit corruptibile, quod eſt inconueniens. Non igitur Chriſtus habuit carnem, & ſanguinem.

3. Præterea. Corpus Chriſti, quod reſurrexit, in cælum aſcendit. Sed aliquid de ſanguine eius in quibuſdam Eccleſiis reſeruatur pro reliquijs. Non ergo reſurrexit corpus Chriſti cum integritate omnium ſuarum partium.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Lucæ vlt. poſt reſurrectionem diſcipulis loquens, Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.
C
Reſpondeo dicendum, quod (ſicut ſuprà dictum eſt) corpus Chriſti in reſurrectione fuit eiuſdẽ naturæ, ſed alterius gloriæ. Vnde quidquid ad naturam corporis humani pertinet totum fuit in corpore Chriſti reſurgentis. Manifeſtum eſt autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes & oſſa, ſanguis & alia huiuſmodi. Et ideo omnia iſta in corpore Chriſti reſurgentis fuerunt, & etiam integraliter abſque omni diminutione, alioquin non fuiſſet perfecta reſurrectio, ſi non fuiſſet redintegratum quidquid per mortem ceciderat. Vnde & Dominus fidelibus ſuis promittit dicens Matth. 10. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt: & Luc. 21. dicitur. *Art. præced.*
D *Capillus de capite veſtro non peribit. Dicere autem quod corpus Chriſti carnem & oſſa non habuerit, & alias huiuſmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorem Eutychij Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopi: qui dicebat, quod corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile & ventis aereq; ſubtilius: & quod Dominus poſt confirmata corda diſcipulorum palpantium, omne illud quod in eo palpari potuit, in ſubtilitatem aliquam redegit. Quod ibidem improbat Gregor. quia corpus Chriſti poſt reſurrectionem, immutatum non fuit, ſecundum illud Roman. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur. Vnde & illa, quæ dixerat, in morte retractauit. Si enim inconueniens eſt, vt Chriſtus alterius naturæ corpus in ſua conceptione acciperet, puta celeſte, ſicut Valentinus aſſeruit multo magis inconueniens eſt, quod in reſurrectione alterius naturæ corpus reſumpſerit, quia corpus in reſurrectione reſumpſit ad vitam immortalem, quod in conceptione aſſumpſerat ad vitam mortalem.* *Hom. 26. in Euang. non remote à pri.*
E

Ad primum ergo dicendum, quod caro & ſanguis ibi non accipitur pro natura carnis & ſanguinis, ſed vel pro culpa carnis & ſanguinis: ſicut Gregorius dicit in 4. Moralium. Vel pro corruptione carnis & ſanguinis. Quia (vt Auguſtinus dicit ad Conſentium de reſurrectione carnis) non ibi erit coruptio & mortalitas carnis & ſanguinis. Caro igitur ſecundum ſubſtantiam poſſidet regnum Dei: ſecundum quod dictum eſt. Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Caro autem cum ſecundum corruptionem intelli- *li. 14 moral. c. 31. nõ procul à fin. Aug epiſt. 146 t. 2.*

intelligitur, non poſsidebit, vnde continuo additum eſt in verbis Apoſtoli. Neq; corruptio in corruptelam. A

Luc. vlti ep. 146 nõ multum longe à princ. tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in eodem libro, fortaſsis accepta occaſione ſanguinis vrgebit nos moleſtior perſcrutator, & dicet. Si ſanguis in corpore Chriſti reſurgentis fuit, cur non & pituita, id eſt, phlegma, cur non & fel flauum, id eſt cholera, & fel nigrũ, id eſt melancholia, quibus quatuor humoribus naturã carnis temperari, etiã medicinæ diſciplina teſtatur? Sed quodlibet quiſquis addat, corruptionem addere caueat, ne ſuæ fidei ſanitatem, caſtitatemque corrumpat. Valet enim diuina potentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum, quibuſdam manentibus auferre quas voluerit qualitates, vt abſit labes, ſcilicet corruptionis, adſit effigies, adſit motio, abſit fatigatio, adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi neceſsitas.

Ad tertium dicendum, quod totus ſanguis, qui de corpore Chriſti fluxit, cum ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in corpore Chriſti reſurrexit: & eadem ratio eſt de omnibus particulis ad veritatem & integritatem humanæ naturæ pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibuſdam Eccleſiis pro reliquiis conſeruatur, non fluxit de latere Chriſti, ſed miraculosè dicitur effluxiſſe de quadam imagine Chriſti percuſſa. B

COMMENTARIVS.

HIc articulus quoad concluſionem, & probationem D.Tho. non indiget noua expoſitione, ſed videnda ſunt, quę diximus de reſurrectione in communi. De ijs verò, quæ in ſolutione argumentorum attingit, de humoribus, & alijs partibus aſſumptis à Chriſto in reſurrectione, differemus diſputatione ſequenti. Locus autem ille 1. ad Cor. 15. *Caro, & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt*, quem D. Thomas tractat in ſol. ad 1. expoſitus eſt in priori tomo diſp. 15. Sect. 6. C

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſti corpus reſurrexerit glorioſum.

300. Inf q 15. a 6. ad 4 Et quo. 5 q. 3. a. 1. Et op. 3. ca. 245.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod corpus Chriſti non ſurrexerit glorioſum. Corpora enim glorioſa ſunt fulgentia, ſecundum illud Matthæi 13. Fulgebunt Iuſti ſicut ſol in regno patris eorum, ſed corpora fulgida videntur ſecundum rationem, non autem ſecundum rationem coloris. Cum ergo corpus Chriſti viſum fuerit ſub coloris ſpecie, ſicut & prius videbatur, videtur quod non fuerit glorioſum. D

2. Prætereà. Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed corpus Chriſti non videtur fuiſſe incorruptibile: fuit enim palpabile, ſicut & ipſe dicit Luc. vltim. Palpate, & videte. Dicit autem Gregorius in quadam Homilia, quod corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur. Non ergo corpus Chriſti fuit glorioſum.

Hõ 26 in Euang. paulo poſt princ.

3. Præterea. Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed ſpirituale, vt patet primæ ad Corin. 15. Sed corpus Chriſti videtur fuiſſe animale poſt reſurrectionem: quia cum diſcipulis manducauit & bibit, vt legitur Lucæ vltimo, & Ioannis vltimo. Ergo videtur, quod corpus Chriſti non fuerit glorioſum. E

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

Reſpondeo dicendum, quod corpus Chriſti in reſurrectione fuit glorioſum, & hoc apparet triplici ratione. Primo quidem, quia reſurrectio Chriſti fuit exemplar, & cauſa noſtræ reſurrectionis, vt habetur primæ ad Corinth. 15. Sancti autem in reſurrectione habebunt corpora glorioſa, ſicut ibidem dicitur, Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Vnde cum cauſa ſit potior cauſato, & exemplar exemplato, multo magis corpus Chriſti reſurgentis fuit glorioſum. Secundò, quia per humilitatem paſsionis meruit gloriam reſurrectionis. Vnde & ipſe dicebat. Nunc anima mea turbata eſt: quod pertinet ad paſsionem: & poſtea ſubdit, Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam reſurrectionis. q. 35 artic. 4. *Tertio, quia ſicut ſupra habitum eſt, anima Chriſti à principio ſuæ conceptionis fuit glorioſa per fruitionem diuinitatis perfectam. Eſt autem diſpenſatiuè factum (ſicut ſupra dictum eſt)* q. 14. ar. 1. ad 2. argum. *vt ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quod myſterium noſtræ redemptionis ſua paſsione impleret. Et ideo peracto hoc myſterio paſsionis & mortis Chriſti, ſtatim anima in corpus in reſurrectione reſumptum, ſuam gloriam deriuauit: & ita factum eſt corpus illud glorioſum.*

Ad primum ergo dicendum, quod omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo ſecundum modum recipientis. Quia igitur gloria corporis deriuatur ab anima (vt Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Dioſcorum) fulgor ſeu claritas corporis glorioſi Epi. 56. ante medium, t. 2. *eſt ſecundum colorem humano corpori naturalem: ſicut vitrum diuerſimodè coloratum recipit ſplendorem ex illuſtratione ſolis, ſecundum modum ſui coloris. Sicut autem in poteſtate hominis glorificati eſt, vt corpus eius videatur, vel non videatur (ſicut dictum eſt)* Art. 1 huius q ad 2. argu. *ita in poteſtate eius eſt, quod claritas eius videatur vel non videatur, vnde poteſt in ſuo colore ſine aliqua claritate videri: & hoc modo Chriſtus ſuis Diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam apparuit.*

Ad ſecundum dicendum, quod corpus aliquod dicitur eſſe palpabile, non ſolum ratione reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ ſpiſsitudinis. Ad rarum autem & ſpiſſum ſequuntur graue & leue, calidum & frigidum, & alia huiuſmodi contraria, quæ ſunt principia corruptionis corporum elementarium. Vnde & corpus quod eſt palbabile humano tactu, eſt naturaliter corruptibile. Si autem ſit aliquid corpus reſiſtens tactui, quod non ſit diſpoſitum ſecundum prædictas qualitates, quæ ſunt propria obiecta tactus humani (ſicut eſt corpus cœleſte) tale corpus non poteſt dici palpabile. Corpus autem Chriſti poſt reſurrectionem vere fuit ex elementis compoſitum, habens in ſe tangibiles qualitates ſecundum quod requirit natura corporis humani, & ideo naturaliter erat palbabile. Et ſi nihil aliud habuiſſet ſupra corporis humani naturam, fuiſſet etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipſum incorruptibile reddidit: non quidem naturam cœleſtis corporis, vt quidam dicunt (de quo infra magis inquiretur) ſed gloriam redundantem ab anima beata, quia vt Auguſtin. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius pleniſsima beatitudine, redundet in corpus plenitudo ſanitatis, id eſt, incorruptionis vigor. Et ideo ſicut Greg. dicit ibidem, Oſtenditur corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuiſſe eiuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ.

Materiam ae dotibus videtur reſpicere quam non compleuit. Epi. 56. ante med tom. 2.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Aug. dicit 13. de Ciuit. Dei. Saluator noſter poſt reſurrectionem, iam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum & potum cum diſcipulis ſumpſit, non alimentorum indigentia, ſed ea qua hoc poterat poteſtate. Vt enim Beda dicit ſuper Lucam, aliter abſorbet aquam terra ſitiens, aliter ſolis radius calens: illa indigentia, iſte potentia. Manducauit ergo poſt reſurrectionem, non quaſi cibo indigens, ſed vt eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Et propter hoc non ſequitur, quod fuerit eius corpus animale, quod eſt indigens cibo.

Homi. 26. in Euan nõ remote à pr. li: 13. c. 22 cir. fi: t. 5 Bed. c. 97. & eſt vlti. in Lu. ſup. illud habetis aliquid vt manducetur.

):(

COM.

COMMENTARIVS.

Chriſti corpus reſurgit glorioſum.

DOcet D. Thom. in hoc artic. corpus Chriſti Domini fuiſſe glorioſum in reſurrectione ſua. Quæ concluſio ſimpliciter, & abſolute ſumpta eſt de fide certiſsima, vt teſtimonia & rationes, quib. D. Tho. vtitur, aperte conuincunt, quæ adeo ſunt perſpicua, vt noua expoſitione, aut confirmatione non egeant. Etenim illa omnia, quib. ſupra probauimus, Chriſtum vere ſurrexiſſe, hoc etiam probant. Nam in omnibus illis locis ſermo eſt de glorioſa reſurrectione, & immortali. Dixi autem concluſionem abſolute intellectam eſſe de fide, vt videlicet ſermo ſit de corpore glorioſo, id eſt, habere eam perfectionem, & ſtatum, quem corpora ſunt in beatitudine habitura. Nam ſi ſermo ſit de corpore habente hanc, vel illam perfectionem, nimirum quatuor dotes, vel qualitates, aut alias perfectiones gloriæ, ſic tam certum eſt, Chriſtum habuiſſe corpus glorioſum, quam eſt certum, habuiſſe has qualitates, & perfectiones. De qua re, vt hęc materia completa ſit, poſtea propriam diſputationem inſtituemus.

Teſtimonij Greg. Pap. Expoſitio.

Solutio ad 1. ex dictis in art. 1. explicata eſt. In ſolutione vero ad 2. explicat D. Thom. verba Gregorij hom. 26. in Euangelia. *Corrumpi neceſſe eſt, quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur.* Et in ſumma dicit, ſic eſſe intelligenda, palpari non poſſe, niſi corpus natura ſua corruptibile, corpus autem glorioſum quamuis propter ſtatũ gloriæ factum ſit incorruptibile, non tamẽ amiſiſſe propriam naturam, & compoſitionem ex contrarijs qualitatibus. Vnde habet, quod ex ſe corruptibile ſit, quamuis per gloriam ſit incorruptibile: & ideo hic modus incorruptionis non obſtat, quominus tale corpus palpari poſsit. Quia occaſione hic diſputari poſſet, quomodo corpus glorioſum ſit incorruptibile. Sed de hoc ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Dubium.

Secundo poſſet inquiri, quid ſit corpus eſſe palpabile, & an corpus cæleſte palpabile ſit, aut cur hoc ſit proprium corporis corruptibilis. Sed hæc quæſtio philoſophica eſt: non poſſumus tamen miſſam facere expoſitionem textus D. Thomæ. Docet enim, corpus eſſe palpabile non ratione ſolius reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ denſitatis, ad quam ſequuntur qualitates habẽtes contrarium, quæ ſunt principia corruptionis. Vnde concludit ſolum illud corpus eſſe palpabile, quod habet iſtas qualitates: corpus autẽ cæleſte, quamuis reſiſtat tactui, non tamen palpari, quia non habet huiuſmodi qualitates. Addit vero Caieta. tacitæ obiectioni reſpondens, quod D. Tho. dicit, ex denſitate oriri, vt corpus ſit palpabile, intelligendum eſſe de denſitate propria corporũ corruptibilium. Nam cæleſtia quoq; corpora (inquit) denſitatem habent: tamen alterius rationis. Nihil enim eſt commune vniuocum corpori corruptibili, & incorruptibili. Sed in primis, hoc vltimũ principium. quod Caietan. aſſumit, falſum eſſe exiſtimo. Et quidem, ſi intelligatur de prædicato communi vniuoco ſecũdum rationem genericam, & inſtituto præſenti non eſt neceſſarium [quia licet denſitates illæ eſſent diuerſæ rationis, poſſent in communi ratione vniuocè conuenire] & omnino eſt falſum, & ſine fundamento, vt conſtat ex Dialectica, & Metaphyſica. Cur enim ratio corporis, & ſubſtantiæ, & quantitatis non dicetur vniuoce de corpore cęleſti, & elementari? Si autem intelligatur de ratione vniuoca ſecundum ſpeciem vltimam, ſic quidem minus eſt improbabile, mihi tamen nunquam viſum eſt verum. Suppoſita enim reali diſtinctione quantitatis à ſubſtantia, exiſtimo probabilius quantitatem eſſe eiuſdem ſpeciei in corpore cæleſti, & elementari, etiamſi ſubſtantiales materiæ diuerſæ ſint. Quia modus extenſionis in ordine ad locum, per quem nos à poſteriori cõcipimus effectum formalem huius quantitatis, per modum cuiuſdam

Caiet.

A capacitatis, ſeu aptitudinis ad replendum locum tali modo, hæc [inquam] extenſio eiuſdem rationis eſt in omnibus corporibus. Signum ergo eſt, effectum formalem quantitatis, atque adeo quantitatem ipſam eſſe eiuſdem rationis in illis. Vnde vlterius colligo, denſitatem, quæ nihil aliud eſt, quam modus quidam quantitatis eiuſdem rationis eſſe in vtriſque corporibus: ſicut etiam figura eſt eiuſdem rationis, & omnes modi ſimiles, qui intelligi poſſunt manere in ſola quantitate abſtracta, aut per diuinam omnipotentiam conſeruata ſeparata ab omni materia, & ſine vlla propria qualitate realiter diuerſa. Quocirca id proprie exiſtimo, reddere corpus aliquod palpabile, quod reddit illud ſenſibile ſenſu tactus, non per modum cauſæ efficientis, quæ non proprie ipſa in ſe ſentitur, ſed effectus eius: ſed B per modum obiecti, ac proprij ſenſibilis talis ſenſus. Quia palpare nihil aliud eſt, quam tangendo experiri, ſeu ſenſu tactus percipere, vt ex ſignificatione ipſius vocis conſtat, & quia nihil aliud fingi, aut excogitari poteſt. Quod etiam indicauit Chriſtus illis verbis: *Palpate, & videte*, id eſt, experimento cognoſcite: palpare ergo eſt tactu ſentire, quod tangitur, ergo eſſe palpabile eſt, eſſe ſenſibile ſenſu tactus. Ad hoc autem in primis neceſſarium eſt, vt corpus reſiſtat, non vtcunq;, ſed ratione denſitatis, & duritiei. Quod ideo addo, quia licet cælum reſiſtat tactui, vt manui, v. g. ſi conaretur moueri vltra ſuperficiem concauam lunæ: tamen non reſiſtit ratione denſitatis. Nam licet in cælo ſint partes raræ, & denſæ: tamen æque reſiſtunt omnes. Non ergo prouenit ex denſitate, ſed ex indiuiſibilitate, ex eo, quod cœlum eſt incapax diuiſionis ratione ſuæ ſubſtan- C tiæ, & alicuius fortaſſe ſuperioris qualitatis. Corpora vero corruptibilia reſiſtunt ratione denſitatis, & duritiei. Nam ſi hæc ſit, facile cedunt, & diuiduntur, vnde fit, vt palpari non poſſint. Hæc ergo eſt prima conditio neceſſaria in corpore palpabili: & hoc ſenſu dixit Diuus Thomas corpus eſſe palpabile ratione ſuæ *ſpiſsitudinis*: non quod ſit adæquata ratio, ſed conditio in primis neceſſaria, quam ſemper comitantur qualitates illæ, quæ ſunt propria obiecta ſenſus tactus. Quæ vero ſint hæ qualitates, non eſt præſentis inſtituti explicare. Nam ad D. Thom. intelligendum dicta ſufficiunt.

Reſponſio. Corpus eſſe palpabile quid ſit.

Luc. 24.

Cælum non eſt palpabile cur.

Dubium.

D Tertio vero inquiri poteſt, quomodo corpus glorioſum palpabile ſit. Sed hoc facile definitur ex dictis. Nam in corpore glorioſo manet diuerſitas membrorum, & quædam ſunt dura, alia mollia, omnia vero habent ſufficientem denſitatem, vt ex hac parte contrectari poſsint: aliunde quoque habent ſuum naturale temperamẽtum, ac diſpoſitiones, à quibus prouenit, vt ſentiri poſsint. Sed eſt obſeruãdum [quod ſupra diximus] corpus glorioſum non agere ex neceſsitate naturæ, & alioqui habere dotem ſubtilitatis: vnde fit, vt ſi velit, poſsit neque reſiſtere tactui, neque per qualitates elementares illud immutare, & ideo, ſi noluerit, non poterit palpari. Deinde poteſt (ſi velit) ſua quantitate reſiſtere alteri corpori, non vtendo dote ſubtilitatis, nec ſe E penetrando cũ eo, neq; illi cedendo, & tamen nihil efficere in aliud corpus, neq; per ſuas qualitates tactiles illud immutando, aut ſpeciem intentionalem imprimendo. Quia hæc actio [vt dixi] eſt libera corpori glorioſo, & non eſt neceſſario coniuncta cum priori reſiſtentia, atq; hoc modo poteſt corpus glorioſum reſiſtere, & nõ palpari, ad eum modum, quo id poſsit contingere in corpore cęleſti. Poteſt tamen corpus glorioſum ſuo etiam arbitrio reſiſtere tactui immutando illum per qualitates ſenſibiles, atq; hoc modo poteſt palpari. Eſt ergo [vt ita dicam] corpus glorioſum palpabile voluntarie, ac libere, non ex neceſsitate.

Reſponſ. Corpus glorioſum quomodo ſit palpabile, & tangibile.

In ſolutione ad tertium explicat Diuus Thomas, quo-

quomodo Chriſtus in corpore glorioſo potuerit manducare. De qua re dicemus Diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS IV.

Vtrum corpus Chriſti debuerit cum cicatricibus reſurgere.

301. 3 d.21.q 2 a 4 q.3 & op.3. c. 245 & op. 60.c.22.col. 4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non debuerit cum cicatricibus reſurgere. Dicitur enim primæ ad Cor. 15. quod mortui reſurgent incorrupti. Sed & cicatrices, & vulnera ad quandam corruptionem pertinent, & defectum. Non ergo fuit conueniens, vt Chriſtus, qui eſt reſurrectionis auctor cum cicatricibus reſurgeret.

ar.2.huius q.

2. Præterea, corpus Chriſti integrum reſurrexit: ſicut dictum eſt. Sed apertura vulnerum contrariantur integritati corporis: quia per eas diſcontinuatur corpus. Non ergo videtur fuiſſe conueniens, quod in corpore Chriſti aperturæ vulnerum remanerent: etſi remanerent ibi quædam vulnerum inſignia, quæ ſufficiebant ad aſpectum, ad quem Thomas credidit, cui dictum eſt: Quia vidiſti me Thoma, crediſti.

l 4 c 19 paulo ante fin.

3. Præterea. Damaſc. dicit in quarto lib. quod poſt reſurrectionem de Chriſto dicuntur quædam vere, quæ non habuit ſecundum naturam ſed ſecundum diſpenſationem, ad certificandum quod ipſum, quod paſſum eſt corpus, reſurrexit, vt cicatrices. Ceſſante autem cauſa, ceſſat effectus. Ergo videtur, quod certificatis diſcipulis de ſua reſurrectione, cicatrices vlterius non habuerit. Sed non conueniebat immutabilitati gloriæ, quod aliquid aſſumeret quod perpetuo in eo non remaneret. Ergo videtur, quod non debuerit corpus cum cicatricibus in reſurrectione reſumere.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Thomæ Ioan. 20. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

Super illud Luc oſtendit eis manus c. 97 in Luc & eſt vltimum Li 21 c 2 op in prin. to. 5

Reſpondeo dicendum, quod conueniens fuit, animam Chriſti in reſurrectione corpus cũ cicatricibus reſumere. Primo quidem, propter gloriam ipſius Chriſti: dicit enim Beda ſupra Lucam, quod non ex impotentia curandi, cicatrices ſeruauit, ſed vt in perpetuum victoriæ ſuæ circumferat triumphum. Vnde & Auguſt. dicit in 22. de Ciuitate Dei. Quod fortaſſis in illo regno in corporibus martyrum videbimus vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quamuis in corpore non corporis, ſed virtutis, pulchritudo fulgebit. Secundo, ad confirmandum corda diſcipulorum circa fidem ſuæ reſurrectionis. Tertio, vt Patri, pro nobis ſupplicans quale genus mortis pro homine pertulerit, ſemper oſtendat. Quarto, vt ſua morte redemptis, quam miſericorditer ſint adiuti, propoſitis eiuſdem mortis indiciis, inſinuet. Poſtremo, vt in iudicio quàm iuſte damnentur, ibidem denunciet. Vnde ſicut Auguſtinus dicit in libro 2. de Symbolo, cap. 8. Sciebat Chriſtus quare cicatrices in ſuo corpore ferret: ſicut enim demonſtrauit Thomæ non credenti, niſi tangeret & videret, ita etiam inimicis vulnera demonſtraturus eſt ſua, vt conuincens eos veritas dicat: Ecce hominem quem crucifixiſtis, videtis vulnera, quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis: quoniam per vos, & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.

Bed c. 97 in Lucam id innuit.

Ad primum ergo dicendum, quod cicatrices illæ, quæ in corpore Chriſti permanſerunt, non pertinent ad corruptionem, vel defectum, ſed ad maiorem cumulum gloriæ, in quantum ſunt quædam virtutis inſignia, & in illis locis vulnerum quidam ſpecialis decor apparebit.

Ad ſecundum dicendum, quod illa apertura vulnerum, quamuis ſit cum quadam ſolutione continuitatis, totum tamen hoc recompenſatur per maiorem decorem gloriæ, vt corpus non ſit minus integrum, ſed magis perfectum. Thom. autem non ſolum vidit, ſed etiam vulnera tetigit: quia (vt dicit Leo Papa) ſuffecit ſibi ad fidem propriam, vidiſſe, quod viderat, ſed nobis operatus eſt, vt tangeret, quem videbat.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus in ſuo corpore voluit cicatrices vulnerum remanere, non ſolum ad certificandam diſcipulorum fidem, ſed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet, quod ſemper in eius corpore cicatrices illæ remanebunt: quia (vt Auguſtinus dicit ad Conſentium, de reſurrectione carnis) Domini corpus in cælo eſt, credo, vt erat quando aſcendit in cælum. Et Gregor. 14 Moralium dicit. Quod ſi quid in corpore Chriſti poſt reſurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli ſententiam, poſt reſurrectionem Dominus rediit in mortem, quod quis dicere niſi ſtultus præſumat, qui veram carnis reſurrectionem denegat: Vnde patet, quod cicatrices, quas Chriſtus poſt reſurrectionem in ſuo corpore oſtendit, nunquam poſtmodum ab illo corpore ſunt remotæ.

Aug Epiſto. 146. paulo à prin to. 2. Lib 14. Mor. c. 11 à med.

Contextus D. Tho. ſatis eſt perſpicuus, de re vero ipſa differimus diſp. ſequenti.

DISPVTATIO XLVII,

in ſex Sectiones diſtributa.

De integritate, ac perfectione naturali corporis Chriſti reſurgentis.

DIximus in ſuperioribus, Chriſtum Dominum vere, ac proprie ſurrexiſſe, atque adeo poſt reſurrectionem habere verum corpus humanum, & perfectum perfectione eſſentiali: hoc enim ſaltem eſt neceſſarium ad veritatem reſurrectionis. Vnde etiam fit, neceſſarium eſſe, vt habeat corpus organicum, & cõuenienti modo diſpoſitum ſaltem, prout neceſſarium eſt ad veritatem, & naturalẽ conſiſtentiam humanæ naturæ, iuxta ea, quæ diximus de reſurrectione in communi. Nunc ergo dicẽdum ſupereſt de perfectione, quæ eſt præter rei eſſentiam, ſine qua rei natura poſſet conſiſtere, licet non adeo perfecte. Hæc autem perfectio duplex eſſe poteſt: vna ſupernaturalis [de qua dicturi ſumus diſputatione ſequenti] altera naturalis, de qua hic dicendũ eſt. & ad tria, vel quatuor capita reuocanda eſt, ſcilicet, ad perfectionem qualitatis, actionis, ſeu virtutis actiuæ, & quantitatis. Et quidem de qualitatum naturalium perfectione, nihil ſpecialiter dicendum occurrit. Quia qualitates naturales, vel ſunt diſpoſitiones, quæ complent naturale temperamentum, & de his iã diximus, neceſſarias fuiſſe in corpore Chriſti. Vel ſunt qualitates ſecundæ, quæ ex temperamento primarum conſequuntur, vt color: & de his eadem eſt ratio, quæ de primis, neq; in eis eſt aliqua difficultas, quæ explicatione indigeat. Vel ſunt veluti modi quidam reſultantes ex quantitate, aut ex proportione partium, ſeu aliarum qualitatum, vt ſunt figura, pulchritudo, ſanitas, & de his etiam nulla eſt ſpecialis quæſtio. Tum quia, ſi hæc fuerunt perfectiſsima in corpore Chriſti mortali, certius eſt, eſſe in corpore glorioſo. Tum etiam, quia cum hæc conſequantur ex perfectione quantitatis, & aliarum qualitatum, explicata veritate in fundamento, explicata relinquitur in reliquis, quæ neceſſario conſequuntur. Aliæ denique ſunt qualitates, quæ ſunt propriæ potentiæ actiuæ, quæ in ſecundo membro ſupra poſito comprehenduntur. Dicendum vero eſt prius de quantitate, quoniam maxime

A maxime intrinſeca eſt corpori, & ab illa maxime pẽdent omnes corporis facultates. Quantitatis autem perfectio in tribus potiſsimum videtur conſiſtere, ſcilicet, in perfecto, ac completo numero omnium partium corporis humani, perfectaq́; ſingularũ partium magnitudine, ex qua reſultat debita totiꝰ corporis moles, ac deniq́; debita integritas compoſitio, & continuatio huiuſmodi partium.

SECTIO I.

Vtrum corpus Chriſti glorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani.

PRimum omnium certũ de fide eſt, Chriſti Domini corpus ſurrexiſſe integrum, ac perfectum. Quod probari poteſt teſtimonijs, & rationibus, quibus priori tomo diſput. 15. ſection. 6. probauimus,

Corpus Chriſti integrum ac perfectum reſurrexit.

B aſſumpſiſſe Verbum diuinum in Chriſto naturam noſtram integram, ſicut eam in Adamo plantauit. Quia factus eſt homo perfectus, ac integer, non mancus, & mutilus. Hoc enim licet fuerit verum in ſtatu mortali, multo tamen magis in ſtatu gloriæ. Tum quia (vt Athanaſ. dixit libr. de incar. Verbi, eiuſque corporali aduentu) *corpus, in quo Chriſtus reſurrexit, non alterius cuiuſquam, ſed ipſiuſmet vitæ corpus fuit, & ideo cum omni integritate reſurrexit.* Nam ſicut in prima aſſumptione propter Verbi maieſtatem, non decuit aſſumi corpus mancum, aut mutilum: ita etiam neque in reſurrectione, cum eadem perſeuerauerit vnio ad Verbum, & præterea adiuncta fuerit perfectio gloriæ, quæ naturalem hanc perfectionẽ ſupponit. Tum præterea, quia (vt dixit Greg. Nyſſenus orat. 1. de Reſurrect.) *Chriſtus id, ad quod erat iterum reuerſurus per reſurrectionem, quidquid iacebat vna ſecum excitauit?*

Athanaſ. *Greg. Nyſ.*

C ſed in ſepulcro iacuit integrum corpus, ſicut erat viuum, quia in paſsione nullum membrum eſt illi abciſſum, ſicut neque eos aliquod confractum eſt. Conſtat igitur, reſurrexiſſe corpus Chriſti integrum, ac perfectum, atque adeo omnibus, partibus ſolidis conſtans. Voco autem partes ſolidas eas, quę ab humoribus diſtinguũtur, de quibus ſectione ſequenti dicendum eſt. Vnde ſub his partibus comprehenduntur, in primis omnes illæ partes, quæ anima rationali informantur, de quibus nulla poteſt eſſe controuerſia. Comprehenduntur quoque dentes, & vngues. Eiuſmodi namque probabile eſt iuformari anima, & certum, requiri ad corporis integritatem, & ad aliquas actiones connaturales homini. Deinde idem dicendum de

D barba & capillis capitis. Nam licet de his maius dubium ſit, an informentur anima: certum tamen eſt, plurimum conferre ad ornatum, & complementum humani corporis. Præterea idem eſt de inteſtinis, quæ etiam ſunt partes ſolidæ, & ſine vlla dubitatione ab anima informantur, & ad integritatem naturalem humani corporis requirũtur. An vero eſſent vacua, vel quibus ſubſtantiis plena, dicemus ſectione ſequenti. Et confirmantur hæc omnia. Nam in omnibus hominibus reſurgentibus ad gloriam omnes hæ partes inſtaurabuntur, quia *capillus de capite eorum non peribit,* vt late tractat Auguſt. in Enchirid cap. 87. & ſequentibus, & lib. 20. de Ciuit. cap. 19.

Luc. 21. *Auguſt.* *D. Thom.*

E & Theologi in 4. d. 44. vbi D. Thom. q. 1. art. 2. optimam rationem affert. Quia corpora Beatorum reparantur ad perfectionem vltimam conſequendam ergo oportet, vt in ſubſtãtia ſua integra, ac perfecta reſtituantur: ergo multo magis hoc fuit neceſſariũ in Chriſto, cuius corpus non ſolum reparabatur per reſurrectionem, vt vltimam perfectionem gloriæ conſequeretur: ſed etiam, vt eſſet exemplar omniũ, quæ ſimilem perfectionem erant conſequutura, tãquam corpus ipſius Dei proprium. Accedit, quod propter infinita merita multo magis debebatur Chriſto hæc perfectio, quam alijs.

Dubium.

Solum poteſt hoc loco vulgaris illa quæſtio deſiderari, an in corpore Chriſti poſt reſurrectionem fuerit præputium, quod in circumciſione abſciſſum eſt. Et ratio dubitandi eſſe poteſt: quia præputium Chriſti dicitur adhuc eſſe in terris. Innocẽtius enim tertius li. 4. de myſterijs Miſſæ refert, in Later. Baſilica reſeruari, quod etiam nunc habet Romana traditio. Eſt enim in Lateranenſi templo quidam locus ſacer, qui propter multitudinem, & excellẽtiam reliquiarum, quæ in eo adſeruantur, *Sancta Sanctorum* vocatur: ibiq́; præputium Chriſti eſſe dicitur, tranſlatum porro tempore Caroli Calui ex Aquiſgranenſi ciuitate, vbi (eodem autore Innocentio) Carolus Magnus illud collocauerat, ſibi per Angelum Ieroſolyma delatum. Et confirmatur, quia ſicut in corpore Chriſti reſurgentis manſerunt vulnera clauorum, & lanceæ, ſalua corporis integritate, ac perfectione: ita potuit manere cicatrix illa circumciſionis, igitur non fuit neceſſarium præputium iterum aſſumi.

Inno. 3. Pap.

Et in reuelationibus Sanctæ Brigittæ lib. 6. c. 102. refertur: B. Virginem Brigittæ reuelaſſe, ſe vſque ad mortem ſuam particulam illam ſeruaſſe: & tunc Euangeliſtæ Ioanni eam tradidiſſe, ipſumq́; reliquiſſe eam ſucceſſoribus ſuis: poſtea vero fideles eam in loco occulto repoſuiſſe, in quo delituit, donec per Angelum manifeſtata eſt.

Reſponſio: In corpore Chriſti reſurgentis præputium eſt.

Nihilominus dicendum eſt, in corpore Chriſti Domini reſurgentis eſt præputiũ. Ita ſentiũt Theop. Luc. 1. Bona. in 4. d. 12. & Supplementum Gab. in 4. d. 44. q. 1. & Medina hic art. 2. exiſtimat eſſe rem certam, quamuis Turrecremata in c. Inuitat. de conſecrat. d. 2. & Sylueſt. in roſa aurea, rem ſub dubio relinquant. Ratio autem noſtræ ſententiæ eſt. Quia præputiũ eſt particula humani corporis ad eius integritatem aliquo modo pertinens: ergo non deeſt nunc corpori Chriſti in cælo. Quia eſſet aliqua imperfectio, cuius nulla ſufficiens cauſa fingi poteſt. Nam, quod maneat cicatrix vulneris in circumciſione accepti, vel non eſt neceſſarium, vel certe fieri potuit ſine diminutione, & defectu alicuius partis. Item Adam, & alij Beati habebunt integra corpora abſq́; defectu huius partis. Quod enim quidam dixerunt (vt hic Medina refert) omnes Beatos habituros circumciſa corpora, fabuloſum eſt ac Iudaicum, & de ijs, præſertim qui in hac vita circumciſi non fuerunt, eſt prorſus incredibile. Cur enim humanum corpus non habebit in beatitudine omnem illam naturalem perfectionem, & ſubſtantialem integritatem, quam in prima creatione habuit, & in ſtatu innocentiæ haberet? Aut cur potius virile corpus, quam fœmineum ex parte aliqua mutilum futurũ erit? Quod ſi in aliquo futurum eſt integrum, & ſine vllo defectu, maxime in Chriſto.

Theodor. *Bonauen.* *Sup Gab.* *Medin.* *Turrecra.*

Ad traditione ergo, ſeu hiſtoriam referẽtem particulam illam præputij Chriſti ſeruari hactenus in Eccleſia, Innocentius ſupra in dubium illam reuocat. Nam dicit, totum hoc eſſe Deo committendum. Supplementum autem Gabrielis dicit, probabile eſſe ſimul manere in terra, & in corpore Chriſti, in quo informatur anima rationali, & viuit: in terra vero eſt inane. Sed mihi non videtur hoc credibile, nõ quod exiſtimem implicare contradictionem, ſed quia nulla eſt cauſa tanti miraculi, nec probabile fundamentum, vt illud credatur. Bonauentura igitur ſupra, dubio ſecundo circa textum Magiſtri reſpondet, fortaſſe in præputio non fuiſſe aliquid pertinens ad veritatem humanæ naturæ, vel (ſi aliquid fuit) illud fuiſſe reaſſumptum: aliquam vero materialem partem conſeruatam eſſe pro deuotione fidelium. Mihi tamen dicendum occurrit, particulam illam præputij formaliter (vt ſic dicam) eſſe de integritate corporis, non vero materialiter, id eſt, vt conſtans ex illa indiuidua parte materiæ, ex qua conſtabat præputium in circumciſione abſciſſum, iuxta doctrinam generaliter ſupra datam de veritate reſurrectionis. Vbi ex ſententia Auguſtini, &

Innoc. *Sup. Gab.* *Bonauent.* *Reſpoſio. ad obiectionem.*

Diui Thomæ diximus, non eſſe ad veram reſurre- A ctionem ſimpliciter neceſſarium, vt omnes partes materiales corporis ex eiſdem numero partibus ma teriæ conſtẽt, ex quibus prius conſtabant: ſed ſat eſſe, vt totum conſtet ex eadem mateta tota, & ad maiorem perfectionem ſatis etiam eſſe, vt principales partes, ſeu organicæ omnino eædem ſint, & ex eadem materia. Quod vero minima aliqua materialis pars interdum ex alia materia ſuppleatur, nihil obſtat tam veritati, quam perfectioni reſurrectionis, præſertim ſi illamet materia fuit aliquando pars eiuſdem corporis. Sic igitur in præſenti dici poteſt corpus reſurgens habuiſſe præputium formatum ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliquando fuit in corpore Chriſti, & per continuam nutritio- B nem reſoluta fuerat: particulam vero illam, quæ in circumciſione abſciſſa fuerat, relictam eſſe in terris ad fidelium deuotionẽ. Hoc modo & ſaluatur perfecta integritas corporis Chriſti reſurgentis, & fides humana adhibetur traditioni aſſerenti, Chriſti præputium manere in terris. Neque in hoc apparet vlla difficultas, vel inconueniens. Nam etiam illamet particula tempore infantiæ abſciſſa non conſtabat ex tota materia neceſſaria, vt reſtitueretur in ea quãtitate, quam corpus perfectæ magnitudinis requirit. Oportebit ergo addere aliquid materiæ, id ſcilicet, quod in vitæ progreſſu acquiſitum eſſet per nutritionem. Rurſus illamet particula materiæ, qua conſtabat præputium in infantia, fortaſſe ſi tunc nõ fuiſſet abſciſſa, per cõtinuam vitæ nutritionem fuiſ- C ſet reſoluta, ſicut de materia aliarum partium eſt veriſimile, ergo non oportuit aſſumere præputium ex ex illamet materia. Et hoc eſt ſatis ad rem incertam, dummodo certo conſtet, Chriſti corpus in cælo hac parte non carere.

Particula præputij Chriſti in circumciſione abſciſſa in Lateranenſi Baſilica adſeruari creditur.

SECTIO II.

Quomodo in corpore Chriſti glorioſo, vulnerum cicatrices, ſalua eius integritate, ac perfectione permanſerint.

HÆc dubitatio oritur ex dictis ſectione præcedenti, duplici ex capite. Primo, quia de integritate, ac perfectione humani corporis eſt partium continuitas, ſine qua nec integritas, neque ſoliditas D perfecta poteſt intelligi. Sed, ſi in manibus, pedibus, ac latere manſerunt hiatus vulnerum, non potuerunt illæ partes eſſe continuæ: ergo neque habuerunt debitam integritatem. Et hæc difficultas potiſsimum apparet in arterijs, neruis, ac venis. Nam horum continuitas maxime neceſſaria eſt ad continendum ſanguinem, & ſpiritus, & vt deriuentur, fluantque per corpus: denique ad motionem, & vſum partium organicarum. Secundo, quia neceſſe eſt, vt deſint aliquæ partes carnis, & neruorum, aliæque ſimiles, quibus illa foramina opplenda forent: ergo non eſt corpus omni ex parte completum. Antecedens patet, quia de facto illa vulnera nõ replentur carne, neruis, &c. & aliis partibus nihil eſt additum. Oportuiſſet enim aut denſiores fieri, E quam natura ſua poſtulent, aut aliunde deformiter augeſcere: vtrumque autem eſt contra perfectionem illius corporis. In contrarium autem eſt, quia Ioann. 20. dicitur Chriſtus, vt Thomam ad fidem reuocaret, in manibus ac latere vulnerum oſtendiſſe veſtigia.

Ioan. 20. In corpore Chriſti glorioſo quinq; vulnerum cicatrices perſeuerant.

In hac re propter prædictum locum Ioan. de fide certum eſt, ſeruatas eſſe in corpore Chriſti reſurgentis quinq; vulnerum cicatrices. Nam, licet Ioannes non faciat expreſſam mentionem pedum, tamen vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, ita eſſe locum hũc explicandum, ſicut & ab vniuerſis Patribus expoſitus eſt. Quia fere eadem eſt ratio pedũ, ac manuum. Quod vero Chriſtus tantum manus, & latus oſtenderit, in cauſa fuit, quia Thomas ſolum fecerat mẽtionẽ manuum, ac lateris, quãdo in ſuã incredulitate perſiſtens dixerat, *Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, &c.* tamẽ reuera ſub manibus, & latere, etiam pedes comprehendere voluit. Adde, Lucam, dũ narrat eam apparitionem quam refert Ioann. ca. 20. cũ Chriſtus ingreſſus eſt ianuis clauſis ad diſcipulos, Thoma abſente dicere, oſtendiſſe Chriſtum diſcipulis manus ac pedes: cum tamen Ioannes dicat oſtendiſſe eis manus, & latus: ergo ſignum eſt, ſub his vulneribus omnia comprehendi. Sit ergo certum, manſiſſe poſt reſurrectionem omnia.

Ioan. 20. Luc. 24.

Secundo eſt certum has cicatrices non fuiſſe apparentes, aut pro illo tantum tempore, quo ſe diſcipulis Chriſtus oſtendebat effictas: ſed ab inſtanti reſurrectionis vere in Chriſti corpore permanſiſſe, perpetuoq; duraturas. Ita explicant hoc myſterium Ignat. Epiſtola. 10. Smyrnenſes. Hilarius. libr. tertio de Trinitate, Iuſtin. Dialog. cum Triph. Dionyſ. capite ſeptimo de cæleſt. hierar. Leo Papa ſermone primo de reſurrectione, Auguſtin. epiſt. 40. quæſt. 1. & libr. 2. de Symbolo ad catechumenos, cap. 8. & li. 22. de ciuitate cap. 20. Ambroſ. & Beda Luc. vltim. Cyril. Alexand libr. 12. in Ioann. cap. 58. & Ieroſolymitan. cat. 14. Athanaſ. Epiſt. ad Epictetum, & oratione contra Arianos, in hoc dictum. *Ex Deo Deus eſt Verbum*, circa finem, Gregor. homilia. 26. in Euangelia, & omnes interpretes Ioann. 20. Ratio eſt, primo, quia cum ſtigmata vulnerum oſtenſa ſint à Chriſto in veritatis teſtimonium, debuerunt eſſe vera, & nõ ficta. Item cum Chriſti corpus reſurrexerit immortale, & impoſsibile, nullam poſtea mutationem ſeu alterationem in propria ſubſtantia, & quantitate, pati debuit. Ergo ſicut vera oſtendit ſtigmata vulnerum, ita à principio reſurrectionis ea habuit, ac perpetuo retinet. Vnde Cyrillus Alexandrinus ſupra colligit, Chriſtum eas cicatrices ſecum attuliſſe in cælum ex illo Zacha. 13. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum: qui diligebant me.* Item ex ſimili interrogatione Iſai. 36. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? & infra, quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum.* ? Quę loca de hoc myſterio interpretatur etiam idem Cyrillus, in Exegeſi ad Acacium, quæ habetur in Concilio Epheſino tomo 6. ca. 16. & in Iſaiam ibidem Hieronym. exponit interrogationem hanc inductam eſſe ab Angelis, Chriſto in cælum aſcendente. Auguſtinus etiam ſupra affirmat, Chriſtum venientem ad iudicium, allaturum hæc ſtigmata, eaque ſuis inimicis ad eorum confuſionem oſtenſurum. Et in hunc modum interpretatur illud Zachar. *Aſpiciens ad me, quem confixerunt.* Quod eodem modo expoſuit idem Auguſt. lib. 20. de Ciuitate. ca. 30. & lib. 1. de Trinitate capite decimo tertio. Hier. Theodoretus Rupertus in eundem locum, Leo Epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum, vbi Chryſoſtomum in eandem ſententiam adducit homilia de cruce, & latrone c. 6.

Cicatrices vulnerum in corpore Chriſti glorioſo non apparentes, ſed veræ. Ignat. Hilar. Iuſtin. Dionyſ. Leo Papa. Auguſt. Ambroſ. Beda. Cyril. Cyr. Iero. Athanaſ. Greg. Cyril. Alex. Zach. 13. Con Epheſ. Hieronym. Auguſt. Zach 12. Hieronym. Theodor. Rupert. Leo Papa. Dubium.

Difficultas vero ſupereſt, primo in explicando, qualia fuerint hæc vulnerum ſtigmata. Duobus enim modis poſſunt intelligi, primum vt vere manſerint in manibus Chriſti foramina clauorum, & ſimiliter in pedibus, & latere. Alio modo, vt omnes partes reuera fuerint integræ, continuæque: manſerint tamen ibi ſigna aliqua, & veſtigia vulnerũ. Hoc enim poſteriori modo videtur exponere Auguſtinus dicta Epiſtola quadrageſima nona, & aliis in locis, quæ retulimus. Dicit enim, Chriſtum poſt reſurrectionẽ non vulnera monſtraſſe dubitantibus, ſed cicatrices, quæ tũc falſæ fuiſſent, ſi nulla vulnera pręceſsiſſent, & neq; ipſæ eſſent, ſi eas eſſe noluiſſet. In eãdem ſententiam referri poſſunt, qui hæc vocant *ſtigmata: veſtigia, notas, aut cicatrices vulnerum*, Greg. vterque, Cyril. & alij. Atq; huic explicationi fauent rationes dubitandi initio poſitæ.

Auguſt. Greg. Cyrill.

Cæterum,

Reſponſio. Abulenſ. Cæterum communis ſententia eſt, in his vulneribus manſiſſe vera formina. Ita docuit Abulenſ. parad. quinta, ca. vigeſimo quinto, & vigeſimo ſexto, Caiet. quem recentiores ſequuntur, Caietanus hic artic. 4. Ianſen. & Ioann. vigeſimo, Ianſenius cap. 147. concord. Toletus Ioann. vigeſimo, Medina hoc loco. Et videtur Cyril. fuiſſe ſententia Cyril. libro de fide ad Theodoſ. circa finem, dicentis, *Poſtquam Thomas manus in latus, & digitos in clauorum foramina intuliſſet, ſtatim exclamauit, Dominus meus, & Deus meus,* Greg. Naz. Gregorius Nazianzenus oratione quadrageſima ſecunda dicit, manſiſſe *clauorum impreſſiones.* Ioan. 20. Euthym. in Ioannem, dicit, Thomam vidiſſe *veſtigia clauorum, & latus Chriſti apertum.* Et videtur hæc ſententia aperte conuinci ex Euangelio. Primum enim dicit Thomas. *Niſi videro in manib. eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum in latus eius, non credam.* Quæ verba videtur Thomas dixiſſe permotus ſermonibus Diſcipulorum, qui dicebant, ſe vidiſſe Dominum. Vnde veriſimile eſt, etiam narraſſe, vidiſſe ſe loca, id eſt foramina, rupturasq; clauorum, & lanceæ. Hæc enim per ſe conſiderata non videntur eſſe ſigna hominis viuentis, & ſuſcitati. Nã per veram, & perfectam reſurrectionem potius viderentur tollenda omnia vulnera, & vulnerum ci- Auguſt. catrices (vt apud Auguſtinum, etiam ethnicus Porphyrius obijciebat) cur ergo poſtulaſſet Thomas hæc ſigna in Chriſto ſuſcitato, niſi ab alijs diſcipulis audiuiſſet, Chriſtum in ſuo corpore hæc ſigna con- Petr. Chryſ. Ioan. 20. ſeruaſſe, & oſtendiſſe? Vnde Petrus Chryſolog. ſermone 28. pertractans illa verba Chriſti. *Videte manus meas, & pedes meos,* in hæc verba introducit Chriſtum loquentem, *Quia grauitas oculis: caput adhuc reſpicere non poteſtis, videte carnis vulnera. Oculus non videt, videat tactus, digiti veſtri interni veſtigia clauorum, manus veſtræ alta vulneris exquirant. Aperite manuum foramina, ſulcate latus, renouate vulnera. Quia negare non poſſum diſcipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam ſæuientibus non negaui. Palpate, palpate, & vſque ad oſſa inquiſitores ardui peruenite, vt vel oſſa carnis aſtruant veritatem, & me eſſe ipſum vel vulnera ſeruata teſtentur.* Denique cum Chriſtus poſtea dixit Thomæ, *Infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum*, aperte ſignificauit, fuiſſe in eis partibus hiatus aliquos, in quos, exploratores digiti, & manus immitti poſſunt. De quibus loquens idem Petrus Chryſologus ſerm. 76. *Dominus* (inquit) *eadem redit in carne, vulnera reportat, ipſa clauorum foramina reſumit, & ipſa facit teſtimonia ſui corporis, ſuæ reſurrectionis indicia, quæ ſuæ fuerant, contumelia paſſionis.*

Obiectio. Sed dicet aliquis, poſſe excogitari modum, quo intelligatur manſiſſe tantum cicatrices, ſeu ſigna vulnerum: non tamen propria foramina, quæ non eſſent carne, & ſanguine plena. Cum enim corpus Chriſti eſſet glorioſum, poterat per dotem ſubtilitatis penetrari cum alio corpore, vel [ſi vellet] illi reſiſtere, & ab eodem loco pellere: ſimiliter quoque poterat ſuo arbitrio viſum immutare ſecundum aliquam partem, & non ſecundum aliam. Sic igitur potuit Chriſtus dare locum Thomæ, vt digitos in loca clauorum immergeret, ac ſi eſſent carne vacua, contingendo, & palpando latera vulnerum, & non carnem intermediam, non quia re ipſa nulla eſſet inter ea latera interiecta caro, ſed quia quoad illam carnem vtebatur dote ſubtilitatis, faciendo, vt non reſiſteret, nec palpari poſſet: quoad alias vero partes permittendo, ſe contrectari, ac palpari. Et ſimili modo reſpectu viſus facere potuit, vt illa caro interiecta inter latera nõ multiplicaret ſpecies, nec immutarent viſum, neque etiam impediret, quominus totus ille locus eſſet tranſparens, ac diaphanus. Hæc enim ſunt facilia corpori glorioſo, quod lucidiſsimum eſt, & viſum immutat, vt vult. Quod ſi obijcias, quia iuxta hunc modum expli-

A candi, ſequitur Chriſtum non vera oſtendiſſe vulnera, ſed ficta. Reſponderi poteſt cum Auguſtino, Auguſtin. ipſum non vera monſtraſſe vulnera: nunquam enim Euangelium id dixit: ſed ſolum oſtendiſſe Chriſtum manus, & latus. Et cum dixiſſet Thomæ, *Infer digitum tuum huc*, non addit, *& vide vulnera mea*: ſed dixit, *& vide manus meas.* Neque vero oſtendit ficta vulnera, ſed oſtendit vera loca vulnerum cum ſignis, & veris cicatricibus vulnerum, Vnde addi poteſt, quamuis manus, v. g. Chriſti ſit integra, & tota caro eius continua: tamen in illa parte, vbi clauis fuit infixus, apparere locum ipſius vulneris cum propria figura, & ſpeciali colore, ac fulgore, qui non tantum in ſuperficie, ſed in tota profunditate vtrinque cernatur: & quamuis totus ille locus, & quaſi foramen nunc non ſit carne va- B cuum, ſed plenum: tamen carnem, quæ ibi eſt incluſa, eſſe quaſi gemmam quandam ſingulari modo perlucidam, & perfectiſsimo colore imbutam. Vnde fit, vt ſine vlla fictione, vel falſitate potuerit Chriſtus oſtendere diſcipulis cicatrices, & ſtigmata vulnerum, ita vt ab eis vere videri potuerint, tangi, & (vt ita dicam) penetrari, vel oculis, vel digito quanquam reuera in corpore Chriſti nullum ſit foramen carne vacuum. Denique videri poteſt hic modus dicendi non improbabilis, quia & rationes in principio factæ optime hoc modo expediuntur, & ap- Auguſt. D. Thom. paret conſentaneus Auguſtin. locis citatis, & 22. de Ciuitate capit. 19. & 20. & Diuus Thomas hic articulo quarto ad primum & in tertio diſtinction. 22. C quæſtion. 2. artic. 4. quæſt. 3. ad 1. qui dicunt, cicatrices vulnerum manſiſſe in Chriſto abſque vllo defectu, & cum magno decore, qui apparet in locis vulnerum. Sentiunt ergo, nullam partem carnis ibi deeſſe, & decorem illum in carne ibi exiſtente apparere. Et idem ſentit Sotus in 4. diſt. 44. art. 3. agens de Sotus. Martyribus.

Reſponſio. Nihilominus modus hic explicandi hæc vulnera, ſicut nouus, ita & ſuſpectus eſt, minuſque conſentaneus Euangelicæ veritati, & candori, & ideo prior communis ſententia omnino defendenda eſt. Et iuxta illam ad rationes dubitandi initio factas dicendum eſt, ſpeciali miraculo factum eſſe, vt illa fora- D mina nõ impediant, quominus nerui, arteriæ, & venæ continuæ ſint, optimeq; diſpoſitæ, tum ad continẽdum ſanguinem, tum ad omnes actiones, & motus vitę. Et quamuis ibi deſit aliquid carnis, ita ſunt illæ partes diſpoſitæ, vt nullam deformitatem, ſed potius decorem ſingularem habeant. Vnde ille non reputatur defunctus, aut imperfectio aliqua, cũ nec pulcritudinẽ minuat, neq; optimam diſpoſitionem tam ad exiſtendum, quam ad operandum tollat.

Porphy. Obiectio. Auguſt. Vltimo quæri poteſt, cur Chriſtus voluerit hæc vulnerum ſtigmata in glorioſo corpore conſeruare. Porphyrius enim Auguſtin. Epiſtola 49. ſic obijciebat, *Si poſt reſurrectionem ſtatus beatus futurus eſt, quid ſibi vult cibatum Chriſtum fuiſſe, & vulnera monſtrauiſſe; ſed ſi propter incredulum fecit finxit: ſi autem verum oſtendit, ergo in reſurrectione accepta futura ſunt vul-* E *nera.* Itaque infidelis ille exiſtimabat, vulnera Chriſti, aut non fuiſſe vera, ſed ficta: aut ſi vera fuerunt: ex neceſsitate materiæ in corpore permanſiſſe, ac ſi Chriſtus illa curare non potuiſſet. Vnde Beda Luc. Beda. vltimo, his verbis proponit argumentationem infidelium, *Si Deus veſter nec ſibi inflicta à Iudæis vulnera curare praualuit, qua temeritate putatis eum veſtra de puluere membra ad integrum reſtauraturum?* Sed hæc Reſponſio. obiectio nullius momenti eſt. Quis enim vel cogitare poteſt, eum, qui corpus mortuũ viuificare potuit, non potuiſſe ipſius vulnera, cunctaque illorum Impreſſa vulnerum ſtigmata in ſuo glorioſo corpore cur Chriſtus reliquit. veſtigia, ac ſigna delere, ſi voluiſſet? Igitur quod in Chriſti corpore vulnera manſerint, nõ neceſsitatis fuit ſed voluntatis, ac gratuitæ diſpenſationis. Sicut enim quando, & quomodo voluit, ita etiam, quale voluit, corpus ſuum excitauit. Tradunt autem Pa-

tres varias rationes & cauſas ob quas in Chriſti corpore vulnerum ſtigmata relicta fuere. Quarum illæ (D Thom. Beda.) potiſsimæ ſunt, quas hic D. Thomas adduxit ex Beda, & Auguſtino citatis locis. Prima eſt, propter accidentalem gloriam corporis Chriſti, in quo vulnera manent in perpetuum victoriæ, triumphiq; inſigne. (Auguſtin.) Vnde colligit Auguſt. 22. de Ciuitate, capit. 29. & 22. in omnibus martyrum corporibus glorioſis futura eſſe quædam inſignia, & vulnerum cicatrices, (Ambroſ.) quæ pro Chriſto ſuſtinuerunt cum magno decore, & accidentali gloria. Atq; idem affirmat Ambr. li. 10. in Lucam. Et quamuis Cyril. Alexand. 12. in Ioan. c. 58. hoc negare videatur, tamen reuera ſolum negat imperfectionem, & defectum, non victoriæ, & triũphi ſtigmata.

(Obiectio.) Secunda ratio eſt, manſiſſe hæc vulnera ad fidem confirmandam. In qua illud videtur difficile, quomodo eiuſmodi vulnera potuerint eſſe accommodatum medium ad cõfirmandam veritatem reſurrectionis. Nam potius videntur potuiſſe præbere occaſionem dubitandi, non ſolum de poteſtate reſurgentis, & perfectione reſurrectionis (vt Porphyrius dubitauit) ſed etiam de illius veritate, quomodo ſcilicet vere eſſet viuum corpus, in quo talia vulnera, & præſertim apertio lateris apparerent. (Reſponſio.) Reſpondetur, fuiſſe illa ſtigmata veræ reſurrectionis ſigna. Quia aperte oſtendebant, illud corpus, quod viuum videbatur, fuiſſe idẽ numero, quod in cruce (Leo Papa.) pependerat. Vnde Leo Papa ſermone primo de Reſurrectione, *Ideo* (inquit) *vulnus lateris, fixuras clauorum, & omnia recentiſsima paſsionis ſigna monſtrabat, vt agnoſceretur in eo proprietas diuinæ humanæque naturæ indiuidua permanere.* (Clem. Alex.) Et Cyrill. Alexandrinus dicto cap. 16. dicit, *Chriſtum præter illud, quod verum conditio requirit, propter vtilitatem noſtram, paſsionis notas retinuiſſe, vt reſurrectionis myſterium recte intelligamus. non aliud corpus reſurrexiſſe credentes, quam quod cruciatu mortuum fuit.* (Damaſc. Auguſt. Beda.) Similia habet Damaſcen. libro 4. de fide, capit. 18. Auguſtin. Beda, & alij Patres ſupra citati.

(Obiectio.) Tertia cauſa affertur, vt ſemper æterno Patri vulnera oſtendat, quæ ſumpta eſt ex Beda ſupra: & illuſtrari poteſt ex multis, quæ de oratione Chriſti in cælo adduximus in priori tomo, diſp. 45. ſect. 2 (Reſponſio.) Solum poſſet aliquis dubitare. Quia æterno Patri ſemper ſunt præſentia paſsionis vulnera, ac ſi nunc eodem modo durarent, quo tempore paſsionis fuerunt: ergo ad repræſentandam Dei Chriſti paſsionem, vel (vt ita dicam) ad eam in memoriam reuocandam, nõ erant neceſſaria ſenſibilia ſigna paſsionis, neque ad hunc finem poterant eſſe vtilia. (Impreſſa vulnerum ſigna in cælo cur Patri Chriſtus oſtendat.) Dicendum vero eſt, ſine dubio hæc ſigna nõ eſſe in humanitate relicta: quia reſpectu Dei eſſent neceſſaria, vel vtilia, vt paſsionem Chriſti, & merita in eius memoriam reuocarent. Non enim indiget Deus ſenſibilibus ſignis, neq; illis ad cognoſcendum mouetur. Fuerunt tamen valde neceſſaria propter nos, vt intelligeremus Chriſtum ingreſſum eſſe in cælum, (Hebr. 9: Cyprian. Anſelm.) *vt appareat vultui Dei pro nobis*, id eſt (vt ait Cyprian. ſerm. de Baptiſ. Chriſti) *vt ſemper reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant pretium, & obedientiæ donatiuum requirant. Vel* (vt exponit Anſelmus) *vt appareat præſentiæ, ac beneuolentiæ Dei Patris, intercedens pro nobis, oſtendens cicatrices vulnerum, quem pro noſtra redemptione pertulit. Miro enim, & ineffabili ordine eum, qui nihil vnquam poteſt obliuiſci, qui ſemper miſereri paratus eſt, abſque intermiſsione Dominus Ieſus admonet, quam congrue hominibus miſereri debeat, pro quibus ipſe confligens mortis imperium moriendo proſtrauit.*

Et hinc oritur quarta cauſa horum ſtigmatum, ſcilicet, vt ad ſpem, & fiduciam in Chriſtum homines excitentur, & ad gratias illi agendas pro ineffabili redemptionis beneficio. Quæ omnia eleganter complexus eſt Ambroſ. ſupra citato loco, dicens: (Ambroſ.) *In quo non ſolum fidem firmat, ſed etiam deuotionem acuit,* A *quod vulnera ſuſcepta pro nobis, cælo inferre maluit, abolere noluit: vt Deo Patri noſtræ pretium libertatis oſtenderet.* Legendus etiam eſt Bernardus ſermon. 61. in Cantica, vbi tractans, illa verba, cap. 2. (Cant. 2. Bernard.) *Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ,* per *foramina petræ* (cum Gregor.) (Greg Pap.) vulnera Chriſti intelligit, & hanc rationem late perſequitur, & inter alia ſic inquit: *Ego vero fidenter, quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt: neq; deſunt foramina, per quæ affluant.* (Deut. 34.) *Foderunt manus eius & pedes, latuſque lancea forauerunt, & per has rimas licet mihi ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſsimo.* Et infra, *Columba mea in foraminibus petræ, quod in Chriſti vulneribus tota deuotione verſetur, & iugi meditatione moretur in illis.* *Inde martyrij tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum altiſsimum.* B

Ex quo Bernardi loco, & ex Gregor. Cantic. 2. circa eadem verba, quinta ratio deduci poteſt, nimirum conſeruaſſe Chriſtum vulnerum inſignia, vt ſectatores eius in illum intuentes ſua non ſentiant vulnera, & exemplo capitis ſui animum erigant, & ad ſimilia mala pro Chriſto toleranda fortiores fiant.

Sexta & vltima ratio in ſuperioribus indicata eſt, cõſeruata nimirum fuiſſe hæc ſtigmata, ad confundendos Chriſti hoſtes in iudicij die. Quam, præter Aug. ſupra citatum, attigit Hippolytus martyr oratione de conſummatione mundi. (Auguſt. Hippol.) Qui addit, non ſolum quinq; vulnera, ſed etiã caput ſpinis redimitũ, & pretioſam ipſam crucem eſſe in die iudicij conſpicienda. Et Cæſarius Arelatenſis hom. 23 (Cæſ. Are.) *Illa* [inquit] C *clauorum ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia, vſque ad iudicij diem non delentur.* Non quod poſtea delẽda ſint, non enim poteſt corpus Chriſti amplius immutari [vt hic etiam art. 4 ad 3. notat D. Thom. ex Greg. 14. moralium, cap. 31.] (D Thom. Greg.) ſed quod ſpecialiter referuentur in diem iudicij, ad terrorem & confuſionem malorum. Durabunt autem perpetuo ad bonorum conſolationem, ac perpetuam Chriſti laudem, & gratiarum actionem.

SECTIO III.

Vtrum in corpore Chriſti poſt reſurrectionem ſint ſanguis, & alij humores.

IN hac ſectione nonnulla ſunt certa. Primum eſt D in corpore glorioſo Chriſti eſſe ſanguinem in ea quantitate, quam corpus humanum optime diſpoſitum ad ſui conſeruationem requirit. Hoc videtur de fide certum, & tractatur egregie ab Aug. Epiſt. (Auguſt.) 156 ad Conſentium, qui hanc quæſtionem ei propoſuerat. *Fides* (inquit) *adſit, & nulla quæſtio remanebit.* Poteſt etiam hæc veritas confirmari ex myſterio Euchariſtiæ. Nam ex vi verborum ſanguis Chriſti conſecratur, & per concomitantiam eſt ſub ſpeciebus panis propter realem, ac naturalem coniunctionem, quam habet cum corpore Chriſti viuo, vt fuſius ſuo loco dicemus. Ratio vero eſt. Quia ſanguis eſt de veritate, & integritate humani corporis (ſicut latiſsime declarauimus in priori tom. diſput. 15. ſe- E ctione 6.) vbi omnia, quæ adduximus ad probandum, Verbum diuinum aſſumpſiſſe ſanguinem, cũ factum eſt homo, pari modo conuincunt in ſua [vt ita dicam] regeneratione habuiſſe etiam ſanguinem, cum reſurrexit homo. Quocirca, quamuis Chriſtus, quando ſuum corpus palpandum præbuit, tantum carnem, & oſſa nominauit, dicens: (Luc. 24.) *Quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere,* ſanguinem non excluſit, ſed id fecit, vel quia hæc ſunt, quæ manibus ſolent contrectari in humano corpore, vel certe, quia ſub humana, ac viua carne ſanguis ſolet comprehendi. Quia ſanguine veluti temperatur, ac fouetur.

Secun-

Tres alij humores in corpore Chriſti glorioſo.

Secundo, etiam hinc eſt certum, eſſe in corpore Chriſti glorioſo tres alios humores, bilem atram, & flauam, atque pituitam, quatenus hi quoq; ad conſtitutionem humanæ naturæ, humanaſque operationes, & affectiones, & coüenientem diſpoſitionem, & temperiem corporis neceſſarij ſunt. Quod etiam confirmari poteſt ex iis, quæ de his humoribus diximus in prædicta diſputatio. 15. prioris tomi Sect. 7. Denique propter hanc cauſam docent Theologi in 4. diſtin. 44. hos humores futuros eſſe in corporibus omnium reſurgentium, vt late ibi D. Thom. quæſt. 1. articulo 2. quæſt. tertia, ergo idem dicendum eſt de Chriſti corpore. De aliis vero humoribus qui ſunt in corpore humano ſolum ex actione nutritionis, vt ros, cambium, & ſimilia, non eſt, quod quæſtionem moueamus: hæc enim non pertinent ad integritatē humanæ naturæ, & ideo non fuerunt neceſſarij in corpore Chriſti glorioſo. Sicut eandem ob cauſam non fuerunt aſſumpti à Verbo diuino, vt prædicto loco diximus.

1. Dubium. His igitur conſtitutis, nonnulla ſuperſunt expedienda dubia, quæ de omnibus humoribus diſputari poſſent: explicabimus tamen ea in ſanguine, tanquam in nobiliori, quē alij comitari ſolent. Primum eſt, an Chriſtus in reſurrectione iterum ſumpſerit in ſuo corpore ſanguinē quem in paſsione fuderat. *Caiet.* Caietan. hic ar. 2. diſtinguens duplicem ſanguinem nutrimentalem, & vitalem, dicit ſumpſiſſe vitalem ſanguinem non nutrimentalem. Quia ille eſt per ſe requiſitus in corpore humano ad eius integritatem: hic vero ſolum eſt neceſſarius in corpore paſsibili propter nutritionem. Cuius etiam ſentētiæ videtur *Syluest.* eſſe Syluest. in roſa aurea. quęſt. 31. Sed hæc diſtinctio duplicis ſanguinis, vt ab his authoribus aſsignatur, reiecta à nobis eſt in dicta Diſput. Sect. 6. tomo 1. & in præſenti quæſtione non poteſt cōmode applicari, vt ſtatim dicam. Quocirca aduertendum eſt in corpore Chriſti, quamdiu in vita mortali durauit, ſucceſsiue magnam fuiſſe copiam ſanguinis. Quia cōtinue nutriebatur, ſanguinemque conuertebat in carnem & alias partes corporis: cibos vero in ſanguinem. Vnde fit: Chriſtum non aſſumpſiſſe in reſurrectione totam illam ſanguinis copiam, quā ſucceſsiue habuit in vita mortali. Tum quia ex illo ſanguine perfecta corporis magnitudo coagmentata eſt. Tum etiam quia non eſt capax humanum corpus ſecundum cōuenientem diſpoſitionem tantæ copiæ ſanguinis. Sicut etiam non aſſumpſit Chriſtus in reſurrectione omnes partes materiæ, quæ per cōtinuam nutritionem ſucceſsiue fuerunt in eius corpore. Quia tanta materiæ magnitudo ſimul ſumpta ſuperat debitam corporis humani magnitudinem ac proportionem. Sic igitur non aſſumpſit Chriſtus totum ſanguinem, quem ſucceſsiue habuit: ſed quem ſimul habere oportet corpus proportionatæ magnitudinis.

Reſponſio. Hinc vero probabile fit, Chriſtum in reſurrectione reſumpſiſſe totum ſanguinem, quem in paſsione, à tempore, quo in horto orauit, vſq; ad vulnus lanceæ, effudit. Et hæc ſententia ſic explicata eſt, aperte *D. Thom. Innoc. Pap.* D. Th. hic a. 2. ad. 3. & quodl. 5. ar. 5. & Innocentij li. 4. de myſterio Miſſæ capit. 30. Et probatur. Quia in primis totus ille ſanguis ſimul fuit in corpore Chriſti in nocte cœnæ. *Sanguinis copia in corpore Chriſti glorioſo quanta.* Nam licet exiguo illo tempore, quo paſsio durauit, aliquis ſanguis ſucceſsiue generatus, transſmutatuſque ſit per continuam nutritionem: tamen ille ſine dubio fuit in parua quantitate, & ideo pro nihilo in præſenti exiſtimatur, ergo tota illa copia ſanguinis conuenienter eſſe potuit in corpore glorioſo. Quia corpus Chriſti ante paſsionem fuit debite temperatum, & compoſitum, ac perfecte ſanum, habuit ergo ſanguinem in debita, & proportionata quantitate, ergo tota illa potuit eſſe proportionata corpori glorioſo. *Obiectio* Dices, Corpus mortale maiori indiget ſanguinis copia ob nutritionē. Reſpondetur negando aſſumptum. *Reſponſio.* Nam idem ſanguis, qui deſeruit nutritioni habet etiam alia munera per ſe neceſſaria corpori humano. Nam temperat illud, & in conuenienti diſpoſitione conſeruat, &c. & è contrario, idem ſanguis, qui hæc præſtat, deſeruit nutritioni. Nam eſt materia, quam cætera membra proxime conuertunt in ſubſtantiam ſuam, non ergo eſt neceſſaria maior copia ſanguinis propter nutritionem, ſed plura officia eiuſdē ſanguinis: totus ergo ſanguis, qui ſimul conuenienter eſſe potuit in corpore paſsibili, potuit etiam in corpore impaſsibili conuenienter aſſumi. Hinc vlterius concluditur de facto reſumptum eſſe, quia de facto ſolus ille ſanguis perdurauit in eſſe, ac forma ſanguinis, quādiu fuit in corpore Chriſti mortali, ergo reaſſumptus poſtea fuit in eodem eſſe, ac forma ſanguinis. Nam (vt ſupra dictum eſt ex D. Thomæ doctrina) ad quandam perfectionem reſurrectionis ſpectat, vt partes materiæ redeant in corpore glorioſo ad eaſdem partes, ſub quibus fuerunt in corpore mortali. *D. Thom.* Deinde corpus Chriſti poſt mortem quoad partes ſolidas manſit omnino integrum abſque vlla corruptione, vel reſolutione, iuxta illud. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, *Pſal. 15.* ergo reſurrexit cum eiſdem partibus ſolidis, & ex eadem materia conſtatibus, ergo eodem modo reſurrexit cum eodem ſanguine, quem in fine vitæ habuerat, & effuderat. Præterea ille ſanguis erat vnitus diuinitati, ſicut aliæ partes corporis, & ſpeciali modo fuit pretium redemptionis noſtræ. Nam licet totus ſanguis Chriſti hoc habuerit: tamen ſingulari modo conuenit ſanguini effuſo in paſsione, quia per illum conſummata eſt redemptio. Et ideo ſpeciali ratione decuit, illum perpetuo in corpore Chriſti ſeruari. Denique in nocte cœnæ Chriſtus ſpecialiter conſecrauit totum illum ſanguinem quem tunc habuit in corpore, ergo eundem omnino nos conficimus in Euchariſtia, ergo idem etiam ſeruatur in corpore Chriſti glorioſo. Neque in hoc eſt aliqua difficultas.

Dubium. Solum poteſt inquiri an illum tantum ſanguinem Chriſtus aſſumpſerit in reſurrectione, vel etiam alium. Ad quod ſolum poſſumus ſub conditione reſpondere. *Reſponſio.* Nam ſi ille ſanguis fuit in quantitate ſufficienti ad optimum temperamentum, ac diſpoſitionem corporis humani, non oportuit alium aſſumi. Si vero illa quantitas non erat ſufficiens, facile ſuppleri potuit ex aliqua alia materia, & maxime ex ea, quæ aliquando fuit ſub forma ſanguinis Chriſti. Eſt autem hoc poſterius valde veriſimile. Quia in corpore paſsibili ſunt aliqua excrementa, ac fœces, *Corpora glorioſa pro excrementis puriſſimis imbuenda ſubſtantiis.* aliaque huiuſmodi, quæ non erunt in corpore glorioſo, vnde oportet aliqua loca perfectiſsimo repleri ſanguine, quæ prius aliis imperfectis humoribus imbuta erant. Vnde Diuus Thomas in 4. diſt. 44 q. 1. articul. 2. quæſt. 1. ad 2. dicit inteſtina futura eſſe in *D. Thom.* corporibus reſurgentium *non plena turpibus ſuperfluitatibus, ſed nobilibus humiditatibus*: Non apparet autem, quæ futuræ ſint hæ humiditates, niſi puriſsimus ſanguis, ſub quo (vt ſupra admonui) alios humores comprehendo. Quibus addi poteſt aer, qui (vt infra dicemus) magna ex parte concauas partes corporis glorioſi. Eſt ergo veriſimile plus ſanguinis eſſe in corpore Chriſti glorioſo, quā ſimul aliquamdiu fuerat in corpore mortali, & conſequenter plus ſanguinis aſſumpſiſſe in reſurrectiooe, quam in paſſione profudit. Hinc etiam fieri potuit, vt aſſumeret ſanguinem in circumciſione effuſum, quanquam id neceſſarium non ſit. Potuit enim facile ex alia materia ſanguis ille adiungi. Propter quam cauſam, licet quod diximus ſatis veriſimile ſit, non eſt tamen certum quoad omnes particulas, & guttas ſanguinis in paſsione effuſas. Fortaſſe enim aliquæ aſſumptę non fuerunt, ſed aliunde ex alia materia ſuffectæ, ſicut ſupra de præputio dicebamus, ſtatimque dicemus.

Dubium.

Secundum dubium eſt. Vtrum ſanguis effuſus à Chriſto in paſſione, manſerit Verbo diuino vnitus. Supponimus enim quamdiu fuit in corpore Chriſti viuentis, fuiſſe immediate vnitum Verbo, vt late dictum eſt Diſput. 15. prioris tomi, Sect. 6. Poſt effuſionem vero, quidam Theologi negarunt ſanguinem manſiſſe vnitum Verbo, quia alioqui concedendum eſſet, Verbum fuiſſe effuſum, & conculcatum, & ſimilia, ita ſentit Mayron. in 4. diſtin. 43. q. 1.

Sanguis à Chriſto in paſſione fuſus, Verbo permanſit vnitus. D. *Thom.* *Clem. 6 Pap.* *Pius 2. Pap.* *Syluest.* *Domin de Dom* *6. Synod.*

Hoc vero dubium ex præcedenti conſequenter definiendum eſt, ac ſimpliciter aſſerendum, manſiſſe ſanguinem illum vnitum Verbo, vt D. Thom. ſimpliciter docet in dicto quodlib. Quod definitum fuiſſe è Clemente 6. refertur in directorio Inquiſitorum, 2. parte quæſtion. 10. & à Pio 2. vt late Sylueſter refert in Roſa aurea, quæſtione 30. & ſequentibus, & Dominicus de Dominicis in tractatu de ſanguine Chriſti. Fauet ſexta Synodus Act. 16. vbi damnatur hæreticus, qui dicebat. Verbum in cruce exuiſſe carnem, & ſanguinem. Et probatur, quia ille ſanguis aſſumptus eſt, vt perpetuo maneret vnitus Verbo diuino: ergo nunquam fuit ab illo dimiſſus. Antecedens patet. Quia & ante mortem fuit aſſumptus à Verbo, & poſt reſurrectionem fuit etiam vnitus, & nunc eſt, ac perpetuo erit. Conſequentia vero probatur. Tum quia eſt eadem omnino ratio de ſanguine, quæ de corpore, & anima, vt patet ex ſupradictis diſputatione 38. ſect. 2. ſcilicet, quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia. Tum quia vnio Verbi ad ſanguinem non pendebat ex corpore, vel anima, ſicut neq; vnio ad corpus pendebat ex anima, vel ſanguine, neque vnio ad animam, ex corpore, vel ſanguine. Item quia ille ſanguis pendebat ad integritatem humanæ naturæ, qua futura erat perpetuo vnita Verbo, ergo in illo etiam verum habuit illud axioma. *Quod Chriſtus aſſumpſit, nunquam dimiſit.* Præterea illa vnio hypoſtatica de ſe perpetua eſt, & indiſſolubilis, & futura erat in reſurrectio Chriſti, ſicut antea fuerat in vita mortali. Quorſum ergo per illud tempus dimitteretur? Et confirmatur, quia ſanguis ille effuſus à Chriſto, ſecundum ſe erat infiniti valoris, poteſtque dici *pretium magnum*, ſicut à Petro vocatur: & de illo Eccleſia canit.

Quem ſacer cruor perunxit.
Fuſus agni corpore.

Ergo etiam ſeparatus retinuit vnionem ad Verbum, ratione cuius erat tantæ æſtimationis. Vnde Damaſc. lib. 4. c. 12. dicit lignum crucis optimo iure adorari. Quia corporis, & ſanguinis contactu fuit ſanctificatum. Sentit ergo ſanguinem iam effuſum, adhærentemque ligno crucis ad hoc fuiſſe vnitum Dei Verbo. Denique ſi in triduo fieret conſecratio, ſanguis ille ex vi verborum eſſet ſub ſpeciebus vini, ergo eſſet per concomitantiam ibi diuinitas. Quia ſicut caro Chriſti non eſt in ſacramento, niſi vt caro viuificat, atq; adeo, vt caro Verbi (quemadmodum dixit Concilium Epheſinum in epiſt. ad Neſtor.) ita ille ſanguis eſſet viuificus, atq; adeo diuinus, & vnitus Verbo. Ad illas vero locutiones, *Verbum eſt effuſum, ſiue conculcatum*, primum nihil habent abſurdi, magis quam illæ, *Verbum eſt ſepultum, crucifixum.* Deinde poſſunt negari, quia ſanguis reputatur quaſi pars quædam integralis, cum qua non fit communicatio idiomatum, ſicut latius in ſuperioribus dictum eſt.

Obiectio

Sed occurrit hoc loco difficultas. Quia ſanguis ille effuſus, corruptus eſt, & propriam formam ſanguinis amiſit: ergo diſſoluta fuit vnio hypoſtatica Verbi ad ſanguinem, ergo ille ſanguis, prout manſit in triduo, non permanſit vnitus. Antecedens in primis eſt certum in opinione eorum, qui exiſtimãt, ſanguinem informari anima rationali: iuxta aliam vero, quæ illi tribuit propriam formam, probari poteſt. Quia ex natura rei huiuſmodi forma pendent in conſeruari ab anima, ſaltem per modum efficientis, medio calore, & ſpiritibus vitalibus, & ideo poſt effuſionem vel ſubito, vel paulo poſt corrumpitur ergo idem accidit ſanguini Chriſti. Non enim oportet ponere miraculum ſine fundamento.

Reſponſio.

Reſpondetur in primis negari poſſe ſanguinem illũ fuiſſe corruptum, iuxta illud: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quod de toto Chriſti corpore dictum eſt. Et ratio reddi poteſt. Quia corruptio illius ſanguinis non fuit neceſſaria ad veram Chriſti mortem, ſed ſola ſeparatio animæ à corpore, quæ eſſe potuit, etiam ſi ſanguis à corpore ſeparatus in ſua ſubſtantia integer permanſerit, ergo talis corruptio non eſt facta.

Sanguis à Chriſto in paſſione fuſus in triduo corruptionis expers.

Patet conſequentia, quia in Chriſto, & in omni parte ei⁹ diuinitati vnita, ſola illa corruptio facta eſt, quæ ad veritatem mortis fuit neceſſaria. Erat enim incorruptio debita tali ſubſtãtiæ ratione vnionis: ſola vero mors aſſumpta eſt propter redemptionem. Neque ſatis eſt, quod ex morte, vel effuſione ex natura rei futura eſſet talis corruptio. Quia diuinitus impediri potuit, ac debuit ratione vnionis. Sicut etiam, ſeparata anima à corpore per quadraginta horas, ex natura rei futura erat vlterior corruptio, & putrefactio corporis: & tamen non eſt ſequuta propter vnionem. Et hæc ſententia videtur mihi abſolute probabilior, quam tenet Durand. in 4. d. 44. q. 2. nu. 9. & Supplemen. Gab. q. 1. ar. 3 dub. 6. Quamuis ad propoſitam difficultatem nihil referat. Vnde ſecundo reſponderi poteſt admittendo, ſeu potius permittendo aſſumptum. Quia non eſt contra incorruptionem de corpore Chriſti dictam illis verbis: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quod ſanguis amiſerit propriam, & quaſi vitalẽ formam, ſiue illa ſit anima rationalis, ſiue alia, dummodo nõ aſſeratur ſanguinem illum aliam vlteriorem reſolutionem, ſeu tranſmutationem paſſum eſſe, ſed incorruptum manſiſſe, quaſi ſub forma cadaueris ſibi accommodata.

Pſalm. 15.

Quidquid ergo de hoc ſit, negatur ſimpliciter illatio argumenti. Solum enim ſequitur illum ſanguinem, ſicut in ſubſtantia ſua non manſit, ita non manſiſſe vnitum, quemadmodum vere dicitur, humanitatem in triduo non manſiſſe vnitam Verbo, quia neq; tunc ſimpliciter perſeuerauit exiſtens. At eo modo, quo ille ſanguis manſit (vt ita dicam) mortuus, ſeu quaſi cadauer ſanguinis, ita manſit vnitus Verbo. Primo quidem ratione materiæ, quæ ex vi prioris vnionis potuit manere vnita Verbo, non obſtante mutatione formæ, nam in hoc eodem eſt ratio de ſanguine, & de aliis partibus corporis. Deinde ratione formæ, ſeu totius compoſiti, de quo idem dicendum eſt, quod de cadauere Chriſti ſupra diximus.

Alia difficultas in hac re ſupereſt, an prædicta aſſertio ita ſit generaliter intelligẽda, vt ne minimam quidẽ guttam ſanguinis liceat excipere. Huius vero reſolutio ex ſequenti dubitatione pendet.

3. Dubium. *D. Thom.*

Tertio igitur dubitari poteſt, vtrum aliquis ſanguis à Chriſto in paſſione profuſus in terris manſerit. Nam D. Thom. ſupra citatis locis ſimpliciter negat. Vnde ait illum ſanguinem, qui in aliquibus locis ſeruari dicitur, vt Mantuæ, vel Romæ in Baſilica Lateranenſi, vel alibi, non eſſe ex vero ſanguine à Chriſto effuſo, ſed ex quodam alio, qui manauit ex imagine Saluatoris, quæ ſententia eſt Athanaſij lib. de paſſione imaginis Domini, cap. 7 & ex Athanaſio refertur in 7. Synodo, act. 4. eam quoque certam eſſe putat Turrecrem. in c. Inuitat, de conſecrat. d. 2. adeo vt oppoſitam cenſeat eſſe erroneam: ſed exceſsit in cenſura. Sumitur tamen ex Innocen. 3. citato dub. 1. huius ſect. Aliorum vero opinio eſt, aliquam partem ſanguinis effuſi in paſsione, manere nunc in terris. Quia Pius II. in quadam extrauaganti data anno 1461. docuit non repugnare veritati fidei aſſerere, Chriſtum reliquiſſe in terris aliquam partẽ ſui ſanguinis ad memoriam, & venerationem ſuæ paſsionis, vt referunt Sylueſt. ſupra, & Supplemen. Gab. in 4. d.

Athanaſ. *7. Synod.* *Turrecrem.* *Num ſanguis aliquis à Chriſto in paſſione fuſus, in terris manſerit.* *Pius 2 Pap.* *Sylueſt.* *Supp. Gab.*

Niceph. Reſponſio.

4.d.44.quæſt.1.artic.3.dub.6.Et Nicephorus libr.1. A cap.30. ait Beatam Virginem,& Ioan. Euangeliſtam ſanguinem è latere Chriſti manante religioſo,& honorifice vaſculo excepiſſe. Refert item Syluester in Roſa aurea,tit.2.concion.in ſerm.5.octauæ Paſchæ vidiſſe ſe in antro S. Mariæ Magdalenæ vitrum plenum terra rubei coloris, quod Magdalena iuxta crucem impleuerat ex terra quam Chriſtus ſuo ſanguine rigabat: vt erat traditio: imo aiebant in paraſceue ſolere illum ſanguinem ebullire. Et ibidem refert Magdalenam aliquando apparuiſſe Carolo II. Regi Siciliæ: & locum vbi reliquias quaſdam ſeruatas reliquerat Narbonæ, oſtendiſſe: inter quas erat vaſculum terra & ſanguine Domini plenum, Platina in Leone III. refert illum Pontificem iuiſſe Mantuam, vt ſanguinem Domini videret, qui tunc miraculis erat illuſtris, eumque vidiſſe, & approbaſſe. Et ita hanc partem tenet vt probabilem. Bonauen- B tura in 4.diſtinctio.12.dub.2. circa liter. Magiſtri. Et dubium non eſt, quin fidei non repugnet: poſsitque non improbabiliter ſuſtineri, ſaltem de parua ſanguinis quantitate. Simpliciter tamen ſententia Diui Thomæ eſt veriſimilior: nam in primis forma ſubſtantialis ſanguinis non conſeruatur in illa materia, quia neque habet naturales ac neceſſarias diſpoſitiones & cauſas, neque oportet perpetuum fingere miraculum. Vnde ſi quis vellet defendere manere huiuſmodi ſanguinem, vt probabilius loqueretur, dicere deberet manere quoad materiam quaſi ſub forma cadaueris ſanguinis. Sed præterea neque hoc videtur aſſerendum, quia totus ſanguis effuſus in paſsione erat neceſſarius in corpore Chriſti reſurgentis, & alias non erat ſufficiens neceſsitas relinquendi partem eius, eamque aliunde ſupplendi. C Quæ ratio maxime probat de notabili ſanguinis quantitate. Nam de vna, vel alia gutta minus eſſet incommodi, quod aliquid manſerit adhærens ſpinis, clauis, lanceę, ſudario, &cæt. vt in aliquibus reliquiis nunc etiam oſtendi videtur. Quanquam ille color, qui in eis apparet, fortaſſe non ſit ſanguis quoad ſubſtantiam: ſed ſolum color aliquis ex ſanguine relictus. Addendum autem (ſi verum eſt aliquid ſanguinis Chriſti in terris manere) illud iam non eſſe vnitum hypoſtaticè Verbo Dei, ſicut ſupra de præputio dicebamus. Quia ille ſanguis iam non eſt pars humanitatis Chriſti, neque in actu, neque in potentia, quia nunquam amplius coniungendus eſt corpori Chriſti. Vnde fit, vt iam nullum habeat ordinem ad humanitatem, ſeu animam, ratione cuius corpus in triduo manſit vnitum Verbo, D vt Theologi docent. Et è contrario partes materiæ, quæ per continuam nutritionem reſoluebantur ex corpore Chriſti, & nunquam erant iterum corpori coniungendæ, dimittebantur à Verbo, quia amittebant omnem ordinem ad humanitatem. Ergo idem eſt dicendum de ſanguine, ſi quis fortaſſe adhuc in Eccleſia permanet. Et confirmatur, nam vnio hypoſtatica integra, & perfecta tantum eſt vna, quæ eſt ad humanitatem, & partes eius: ſed hæc perfecta eſt in humanitate Chriſti, & conſequenter in anima, corpore, & ſanguine, quibus illa humanitas conſtat, ergo nihil aliud eſt vnitum hypoſtatice Verbo diuino. Neque contra hoc obſtat illud axioma. E *Quod ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit.* Intelligendum eſt enim de natura per ſe primo aſſumpta, & de iis, quæ pertinent ad eius veritatem, & integritatem: non vero de ſingulis materialibus partibus, vt etiam in ſuperioribus ſæpe diximus.

Si quidpiam ſanguinis Chriſti in terris manet non eſt hypoſtaticè vnitum verbo Dei.

Obiectio.

Dices, Ergo ille ſanguis non eſt à nobis adorandus. Quia ſolum adoratur ratione vnionis. Conſequens repugnat vſui Eccleſiæ, & diffinitioni Pij ſecundi loco ſupra citato. Reſpondetur negando ſequelam. Quia adorari poteſt propter præcedentem vnionem, & veluti contactum ad Verbum, & propter contactum etiam ad carnem Chriſti.

Pius. Reſponſio.

SECTIO IV.

Vtrum Chriſti corpus reſurrexerit perfectæ magnitudinis, ac pulchritudinis.

HActenus diximus de integritate, & complemento omnium partium corporis, reliquum eſt, vt de magnitudine, quæ ex ſingulorum membrorum quantitate, & omnium coniunctione conſurgit, dicamus.

Primo itaque certum eſt, reſurrexiſſe Chriſtum in iuuenili ætate, in qua mortuus fuit, atque adeo habuiſſe corpus vt minimum eiuſdem magnitudinis, cuius ante mortem fuit. Hoc docuit Aug. 22. de Ciuitat. c.15. vbi ait, Chriſtum & in iuuenili ætate, & in ea menſura corporis, in qua eſt mortuus, reſurrexiſſe. Vnde Petrus Chryſologus ſer. 82. dicit, mulieres introeuntes monumentum vidiſſe iuuenem, in quo ſignificata eſt reſurrectionis ætas. Poteſt etiam ex Euangelio colligi, in quo ſignificatur, idem corpus, quod iacebat in ſepulcro cum omnibus ſuis membris, ac tota quantitate reſurrexiſſe. Ratione denique probatur. Quia ſtatus gloriæ eſt ſtatus optimæ, & vltimæ perfectionis, ergo hæc perfectio maxime tribuenda eſt corpori Chriſti, ergo etiam in magnitudine habuit debitam perfectionem, quam habet corpus in iuuenili ætate, quando & ad terminum augmenti peruenit, & nondum cœpit decreſcere. Et confirmatur. Nam propter hanc cauſam creditur Adam creatus perfectæ magnitudinis, & in ætate iuuenili, vt Theologi docent in 2. diſp.17. cum Auguſt. 6. Geneſ. ad literam, cap.13. Ergo multo magis idem dicendum eſt de corpore Chriſti reſurgentis.

Chriſtus in iuuenili ætate reſurrexit. Auguſt. Pet. Chryſ.

Auguſt.

Secundo hic etiam certum eſt, reſurrexiſſe Chriſtum in ea quantitate totius corporis, & ſingulorum membrorum, quam naturali virtute ſuæ animæ, & facultatis auctricis in toto tempore vitæ potuit acquirere. Probatur, quia ea eſt perfecta quantitas vniuſcuiuſque humani corporis. Sicut enim Philoſophi dicunt, vnamquamque naturam viuentem terminari maximam quantitatem, in qua conuenienter conſeruari poteſt, & cum maxima perfectione connaturali ſibi in illo ordine, ita intelligendum eſt, reſpectu animæ Chriſti dari poſſe corpus certæ quantitatis maximæ, quod illa anima commodiſsime informare, & gubernare poſſet, & ad omnem actionem eius organis, ac partibus vti. Hæc igitur quantitas corporis maxima reſpectu huius animæ, cenſenda eſt perfecta quantitas eius, quia corpus eſt propter animam: ergo illa magnitudo corporis, quæ eſt animæ maximè accommodata, eſt etiam maxime perfecta in corpore humano. Sed huiuſmodi eſt prædicta quantitas in corpore Chriſti, nã eſt illi maxime proportionata, & quaſi adæquata. Rurſus veriſimile eſt vim actiuam animæ, & facultatem eius ad augendum corpus, eſſe proportionatam, ſeu æqualem virtuti informatiuæ, nam vna eſt, propter alteram Ideo enim animę data eſt vis ad augendum corpus ſuũ, quia potens eſt, illud informare, & ſicut naturaliter appetit informare corpus, ita etiam appetit corpus proportionatum, & adæquatũ: & ideo data eſt illi virtus, quæ poſsit reducere in actum perfectum, acquirendo perfectam ſui corporis magnitudinem. Et è contrario ſicut in virtute informandi habet terminũ, quia eſt finitę perfectionis naturalis, ita & in virtute augendi corpus ſuum, quia ſimiliter quoad hoc virtus eius eſt finita: ergo terminus, ſeu perfectũ corpus reſpectu vtriuſq; virtutis animę idẽ eſt. Quia vtraq; virtus animę realiter eadem eſt, & in eadẽ perfectione fũdatur, & prout ratione diſtingui poſſunt, vna ad alterã ordinatur. Ergo reſpectu animæ Chriſti illud eſt corpus perfectæ magnitudinis, quod naturaliter acquiri poterat per continuum augmentum, & naturalem animæ virtutem ac facul-

Moles corporis Chriſti reſurgentis, quanta.

culta-

cultatem: ergo tale corpus habuit corpus in reſurrectione.

Epheſ 4.

Et iuxta hanc cõcluſionem intelligunt multi locum illum Pauli ad Epheſ. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Nam licet in ſenſu literali ſermo ſit de perfectione ſpirituali (vt ex contextu plane conſtat, & omnes fere interpretantur) tamen metaphora ſumpta eſt ex perfectione corporali. Dicitur enim corpus perfectum, ſeu ætatis plenę, quod peruenit ad ſummum augmentũ, quod in progreſſu ætatis poteſt acquirere. Et hinc multi ſumpſerunt occaſionem interpretandi, ſeu potius accommodandi hunc locum ad perfectam magnitudinem, & ætatem corporum reſurgentium. Nam corpus Chriſti habet plenitudinem ætatis in ſenſu à nobis explicato, illudque cætera corpora glorioſa imitatura ſunt. Et vtramq; interpretationem attigit Aug. 22. de Ciuitat. c. 15. vbi conſequenter aſſerit (quod noſtram concluſionem confirmat) vnumquemque beatum habiturum eam quantitatis menſuram, quam in iuuentute habuit, vel habiturus eſſet, ſi viueret. Ex quo ſimilia ſumpſit Anſelm. in elucidario, & ſuper Paulum ad Epheſ. 4. Et eodem modo exponit illum locum D. Thom. hic, quamuis priorem literalem intelligentiam non excludat. De ætate etiam, ac profectu corporali expoſuit Gaudentius in reſponſione ad Paulum Diaconum circa illa verba Chriſti. *Quia Pater maior me eſt.* Et eam ſententiam tradunt Theologi in 4. diſp. 44.

Auguſt. Anſelm. D. Thom. Gaudent. Ioan 14. Dubium.

Ex his expeditur facile aliud dubium, quod hic oriri poteſt. An Chriſti corpus poſt reſurrectionem fuerit eiuſdem magnitudinis cum corpore mortali, vel maioris. Quod enim non fuerit minoris, neceſſario ſequitur ex dictis, addendo, corpus Chriſti in hac vita non habuiſſe præternaturalem ſtatum, vel augmentum vltra naturalem virtutem. Quod per ſe conſtat, præſertim cum nunquam vlla ægritudine laborauerit. An vero moles corporis reſurgentis fuerit maior, videri poteſt dubium. Quia non conſtat, Chriſtum in vita mortali cõſequutum eſſe maximam corporis quantitatem, quam naturaliter acquirere poſſet. Nam licet tempus ætatis eius fuit ad hoc ſufficiens (omnes enim tam Theologi, quam Philoſophi terminum augmenti ad ſummum extẽdunt vſque ad trigeſimum annum) tamen non ſemper in eo tempore acquirit aliquis ſummam quantitatem naturaliter poſsibilẽ. Poſſunt enim vel impedimenta occurrere, vel non applicari tanta materia, quanta ad plenum augmentum eſſet neceſſaria. Et hæc vltima cauſa potuit in Chriſto locum habere, quia ieiunijs corpus macerabat.

Reſponſio. Magnitudo corporis Chriſti glorioſi eadem quæ in corpore mortali. Auguſt. Anſelm. D Thom.

Nihilominus Aug Anſelm. D. Tho. & alij exiſtimant, corpus Chriſti in hac vita perueniſſe ad perfectum ſuæ quantitatis augmentum, & ideo in reſurrectione non maioris ſed eiuſdem magnitudinis fuiſſe. Et eſt hoc veriſimilius, quia Chriſti corpus fuit optime temperatum, & ſemper perfecte ſanum, & in ratione viuendi Chriſtus fuit moderatiſsimus. Vnde licet abſtineret à cibis, qui delicias afferrent: tamen credendum eſt illis vſum, qui & valetudini, & augmento corporis deſeruirent. Quod ſi ob cibi parcitatem motus a gmenti remiſsior fuit, tamen tempus vitę, ac ætatis fuit ſufficiens, vt in eo poſſet ea tarditas compenſari. Nam virtus, & facultas augmentatiua ſemper durauit in ſua virtute & efficacia. Et ideo diuturniori tempore potuit perficere motum ſuum, ſi fortaſſe ob defectum materiæ in breuiori non potuit. Et hoc maxime videtur intelligendum quoad corporis ſtaturam, & oſsium, ac ſimilium partium magnitudinem, quæ ſicut difficilius acquiritur, ita ſtabilius perſeuerat, & ex ea potiſsimum pendet totius corporis magnitudo. Alia enim quantitas, quæ corporis craſsitiæ conſiſtit, & facile acquiritur, & deperditur, deficere potuit aliqua ex parte in mortali corpore Chriſti: in corpore autem glorioſo eſt A in perfecta menſura, prout ad optimam corporis diſpoſitionem, maximamque pulchritudinem conferre poteſt.

Pulchritudo corporis Chriſti quanta.

Vnde ex his etiam conſtat, Chriſti corpus in reſurrectione fuiſſe eiuſdem figuræ, ac formæ, cuius antea fuit. Nam hæc conſurgit ex magnitudine, & figura ſingulorum membrorum, eorumq; compoſitione: ſed magnitudo fuit eadem (vt oſtenſum eſt) figura autem ſingulorum membrorum, eorumque compoſitio optima fuit in corpore Chriſti ab initio conceptionis ſuæ, vt late diximus in priori tomo, diſput. 32. ſect. 2. Et ex dictis eo loco conſtat, corpus Chriſti glorioſum eſſe pulcherrimum. Nam ſi hanc perfectionem habuit in corpore mortali (vt ibi oſtendimus) B multo magis in glorioſo. In quo, ſicut eandem formam habuit, ita & eundem natiuũ colorem, qui ex eodem corporis temperamento naſcitur. Quæ omnia in ſtatu gloriæ ſunt in ſumma perfectione naturali, quam habere poſſunt, & ex eis perfecta naturalis pulchritudo conſurgit.

Dubium. Auguſt.

Vna vero ſupereſt dubitatio. Nam ſequitur ex dictis, corpus Chriſti futurum eſſe maximũ omnium, vel poſitiue, vel ſaltem negatiue, vt ſcilicet, nullum ſit maius illo. Conſequens eſt falſum, teſte Auguſt. loco ſupra citato. *Alias (inquit) peribit de mulierum corporibus plurimum: cum ipſe nec capillum periturum eſſe promiſerit.* Ac ſi diceret, plures Sanctos habuiſſe in hac vita corpora grandioris quantitatis, quam C Chriſtum, ergo etiam in patria excedent in quantitate corporum, quia non ſunt illa priuãdi. Prima vero ſequela probatur. Quia anima Chriſti ẽt in naturalibus eſt omnium perfectiſsima, ergo de ſe potens eſt ad informandum corpus maioris, aut ſaltem tantæ magnitudinis, quam quæuis alia anima. Atque eadem ratione habet tantam virtutem naturalem agendi corpus, quantam habet quælibet alia alia anima: ergo ſi habet maximum corpus ſibi proportionatum, & ſuæ virtuti adæquatum, habebit etiam maximum corpus in tota ſpecie humana.

Moles corporis Chriſti glorioſi non omnium maxima. Reſponſ.

Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de corpore Chriſti mortali, quod ſcilicet in hac vita debuerit peruenire ad maius agmentum, quam omnia alia humana corpora: cum tamen certo conſtet, non ita fuiſſe. Quapropter neceſſario videtur dicendum ex D maiori animæ perfectione, ſimpliciter non ſequi, quod natura ſua requirat maius corpus, ſicut neque etiam ſequitur quod requirat corpus robuſtius ac fortius. Non enim ſemper vires ſpirituales corporalibus commenſurantur: perfectio autem animæ in ordine ad ſpirituales actus conſideranda eſt, & ideo tale corpus requirit, atque ita temperatum, vt melius deſeruire poſsit ad ſpirituales functiones. Hinc fit, vt licet anima ſit perfectior: corpus tamen habeat ita diſpoſitum, vt non poſsit ad tantam magnitudinem creſcere, quantum alia humana corpora. Et ideo ad argumentum negatur ſequela, quæ in rigore non eſt bona propter cauſam aſsignatã. Quamuis de corporibus aliorum beatorum controuerſia E ſit, an ſint futura æqualia, vel inæqualia corpori Chriſti, quam quæſtionem infra quæſtione 56. attingimus.

SECTIO V.

Vtrum in corpore Chriſti reſurgentis fuerint omnes facultates animæ vegetantis.

1 Cor 15. Matth. 22.

Ratio dubij eſſe poteſt, quia actus huius animæ non erant futuri in Chriſto per reſurrectionem. Nam in illud corpus etiam conuenit, quod Paul. dicit 1. Cor. 15. *ſeminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale:* & quod Chriſtus dixit Matth 22. *Neque nubent neq; nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Et patet, quia actus huius animæ non ſiunt ſine materiali alteratione, & aliquali corruptione, vel aggeneratione par-

ne partiali: ergo, ſi actus non ſunt futuri in eo corpore, non eſt cur in eo fuerint relictæ facultates. Nec defuerunt Catholici, qui hoc argumento adducti negauerunt has facultates manere in corporibus reſurgentium: quod de corpore Chriſti idem conſequenter dicere, neceſſe eſt. Eorum tamen ſentētiam falſam cenſeo, & improbabilem.

Organa ad actiones vitæ vegetãtis ordinata in Chriſto reſurgente omnia.

Primo igitur certum de fide eſt, fuiſſe in Chriſto omnes partes organicas corporis ad actiones vitæ vegetantis à natura deſtinatas. Hoc conſtat ex dictis ſupra de integritate corporis Chriſti reſurgentis. Nã omnes eæ partes organicæ ſubſtantiales ſunt, & de integritate corporis humani. Et confirmatur. Nam oſtendimus in ſuperioribus ad perfectionem reſurrectionis pertinere, vt ſinguli homines in proprio ſexu reſurgant: reſurrexit ergo Chriſtus in ſexu virili, fuerunt igitur in eius corpore etiam partes illæ, quæ in corpore humano ignobiliores cenſentur: ergo multo magis reliquæ omnes. Quia licet videatur hæc membra ad inferiores quaſdam actiones inſtituta, tamen per ſe pertinent ad perfectionem, ac debitam humani corporis compoſitionem.

Secundo certum etiam eſt, ſingulas harum partium ita fuiſſe diſpoſitas, ac temperatas, prout ex natura ſua requirunt. Hoc etiam eſt certum ex ſupra dictis. Quia diuerſitas organorum in humano corpore ex ijs variis diſpoſitionibus ſingulorum membrorum cõſurgit. ergo tam eſt certum, ſingula membra habere ſuam debitam diſpoſitionem, quam eſt certum, corpus glorioſum eſſe organicum, ac variis membris naturalibus conſtans. Hoc cutem de fide eſſe oſtendimus in ſuperioribus ex ipſius Chriſti verbis, *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Item ex eo, quod oſtendit diſcipulis manus, pedes, latus. Denique quia ſententia Eutychetis, Origenis, & aliorum, negantium in corporibus reſurgentium figuram, & organizationem corporis humani, vt hæretica exploſa eſt in quinta ſynodo, vt Nicephorus refert libr. 17. hiſtoriæ cap. 28. & à Sanctis Patribus, vt videre licet apud Aug. 22. de ciuit. c. 23. & 1. Retract. c. 1. 2. & 3. & in Enchirid. c. 84. & ſequentib. & Hier. in epitaphio Paulæ, ſeu epiſt. 27. & in epiſt. 61. ad Pammachium, de errorib. Ioannis Ieroſ. & epiſt. 65. ad Pammach. & Oceanum, de erroribus Orige. & Greg. 14. Moral. c. 29. 30. & 31. & D. Thom. 4. cont. Gent. cap. 84.

Luc. 24. Ioan 20. 9. Synodus. Niceph. Auguſt. Hieronym. Greg. Pap. D. Thom.

Potentiæ vegetatiuæ in corpore Chriſti glorioſo omnes. D. Thom. Durand. Suppl. Gab. Sotus.

Tertio in his concludo, certum etiam eſſe in corpore Chriſti glorioſo eſſe omnes facultates naturales animę vegetantis. Ita ſentiunt omnes Theologi in 4. diſt. 44. D. Thom. q. 1. articul. 2. q. 1. ad 1. Durand. Suppl. Gab. Sotus, & alij. Ratione probatur primo, quia vel hæ facultates re ipſa non diſtinguuntur ab organis corporis, quatenus animam, & debitum temperamentum includunt. Vel ſi quam aliam qualitatem addunt (vt verius eſt) illa naturali neceſſitate conſequitur animam informantem organum debite diſpoſitum. Sed reſpondere poſſent aduerſarij, impeditas eſſe huiuſmodi facultates per ſupernaturalia dona corporis glorioſi, vt verbi gratia per dotem impoſſibilitatis ſecluſam eſſe facultatem nutriendi, & generandi. Sed hoc fictitium eſt, & ſine fundamento dictum. Primo, quia huiuſmodi facultates non habent formalem incompoſſibilitatem cum dote impaſſibilitatis. Quia non ſunt facultates paſſiuæ, ſed actiuæ: non repugnat autem corpus impaſſibile habere facultates actiuas. Secũdo, quia potiori ratione dicendum eſſet dotem impaſſibilitatis formaliter repugnare temperamento primarũ qualitatum. Quia quod corpus ſit corruptibile, magis prouenit ab his qualitatibus, & neceſſitas alimenti vel omnino, vel magna ex parte prouenit ex actione huius temperamenti, eiuſque diuerſitate in diuerſis membris: & tamen per dotem impaſſibilitatis non ſpoliatur corpus hoc temperamento, ſed afficitur noua perfectione impediente actionem qua-

A litatum (vt infra dicetur) ergo idem dicendum eſt potius de facultatibus naturalibus vegetantis animæ. Tertio, quod ceſſet actio harum facultatũ, nullum argumentum eſt facultates ipſas deeſſe. Nam (vt recte dixit D. Thom. loco ſupra citato) potentia non ſolum ſeruit ad exequendam operationem, ſed etiam ad complementum, & perfectionem ipſius rei & oſtenſionem virtutis eius, & diuinæ ſapientiæ, in condendo, ſeu reparando ſuo opere perfecto. Vnde egregie Tert. lib. de reſur. car. c. 60. *Liberabuntur membra ab officijs: ſed non ideo non erunt neceſſaria.* Et cætera, quæ late, & eleganter proſequitur: quibus ſimilia habet Hieronymus dicta epiſtol. 61. Et declaratur exemplis. Primo in ipſis partibus organicis, quæ etiam ſunt inſtrumenta operationum. Deinde in intellectu agente (ſi fortaſſe eſt res diſtincta à poſſibili) B manet enim in anima ſeparata, quamuis ceſſet eius actio. Ac tandem in ipſomet Chriſto, qui in vita mortali non caruit facultate generandi, quamuis actum non eſſet habiturus. Et idem eſt de falcultate. ridendi, ſi fortaſſe nunquam riſit. Quarta, & vltima ratio ſit, quia priuatio facultatis naturalis eſt perfectioni naturæ contraria, & conſtituit rem in ſtatu præternaturali, & monſtroſo, quod aſſerere de corpore Chriſti, abſurdiſſimum eſt, & ideo contraria ſententia temeraria videtur. Neque nouam obiectionem reperio, quæ in eius fauorem fieri poſſit, aut noſtra explicatione indigeat.

Tertul. Hieronym.

Quarto addendum eſt, actiones harum facultatum nunquam fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. C Probatur, quia huiuſmodi actiones ſupponunt corpus indigens alimento, atque adeo poſſibile, & alterabile. Quamuis enim actiones huius partis directe verſentur circa alimentum, quod attrahitur, diſtribuitur, diſponitur, atque conuertitur, tamen non fiunt ſine aliqua corporis alteratione, & mutatione propria corporis corruptibilis.

Obiectio.

Vna tamen ſupereſt difficultas de actione comedendi. Hæc enim propria eſſe videtur animæ vegetantis, cum ad eius actionem vltimam ordinetur: & tamen hæc vere, ac proprie fuit in corpore Chriſti glorioſo, iuxta illud Actor. 1. *Et conueſcens præcepit eis, ab Ieroſolymis ne diſcederent.* Et Luc. & Ioann. vltimo, vbi refertur, comediſſe cum diſcipulis. Quod autem vere comederit, probatur, tum ex proprietate verborum, quæ in hiſtorica præſertim narratione retinenda eſt, quantum fieri poſſit. D Tum maxime, quia Chriſtus illud exhibuit tanquam certum ſignum vitæ, quam per reſurrectionem recuperauerat, vt tradunt Leo Papa ſerm. 1. de reſurrectione cap. 3. Damaſcenus lib. 4. de fide capit. 1. Auguſt. lib. 3. de mirabilibus ſcripturæ capit. 14. Epiſtol. 49. & 13. de Ciuit. capite 22. Chryſoſt. homil. 86. in Ioan. Amb. & Beda Luc. vltimo, Gregor. homil. 29. in Euangelia, & D. Thom. quæſt. ſequenti art. 6.

Act. 1. Luc 24. Ioan 21. Leo Papa Damaſc. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Beda. Gregor. D. Thom.

In hac difficultate duo ſunt extrema vitanda. Primum eſt eorum, qui putarunt, Chriſtum poſt reſurrectionem ita vere comediſſe, vt cibum in ſubſtantiam ſui corporis conuerteret. Ita Durand. in tertia diſtinctione 22. quæſt. 6. ad 2. vbi comparans Angelum comedentem in corpore aſſumpto cum Chriſto comedente in corpore glorioſo, dicit, in illo non E fieri digeſtionem, & conuerſionem cibi in corpus aſſumptum, vtramqun vero factam eſſe in Chriſto. Clarius in 4. diſtinct. 11. quæſt. 4. dicens, alimentum vere eſſe conuerſum in corpus Chriſti, & alias non poſſe eſſe veram comeſtionem, nec verum argumẽtum veritatis carnis. In eadem ſententia eſt Vvaldẽſis tom. de ſacrament. cap. 71. qui differt à Durando, quia exiſtimat hanc conuerſionem factam eſſe per modum cuiuſdam tranſubſtantiationis: Durandus vero ponit veram conuerſionem formalem, manẽte eadem materia cibi cum corpore Chriſti. Tamen ſententia Durãdi erronea mihi videtur. Nam (vt recte dixit Greg. li. 14. Moral. c. 31.) ſi poſt reſurrectionẽ aliquid

Durand. VValdenſis. Chriſtus comeſtum poſt reſurrectionem cibum in ſubſtantiam ſui corporis non conuertit. Greg. Pap.

PROV. LVGDVN

aliquid in corpore Chriſti potuit immutari, non reſurrexit corpus Chriſti impaſsibile, & immortale. Oportuit enim per additionem materiæ augeri, & aliquid de quantitate eius immutari, vt poſſet cum adueniente continuari. Vnde vel reſurrexit imperfectum, vel poſtea monſtroſum effectum eſt. Opinio autem VValdenſis in primis impertinens. Quia ille modus miraculoſæ conuerſionis, nihil refert ad veritatem comeſtionis, ergo ſuperflue, & ſine fundamento fingitur. Præterea, cum re vera in corpore Chriſti, nulla ſit facta mutatio ſubſtantialis, nec noua dependẽtia, aut præſentia, non poteſt fingi tranſſubſtantiatio cibi in ipſam.

Alterum extremum eſt aliorum, qui dicunt illam non fuiſſe veram comeſtionem, ſed apparentem, qualis eſt Angelica in corporibus aſſumptis. Hoc enim exemplo vtitur Auguſtinus locis citatis, præſertim in illo de Mirabilibus ſcripturæ. Sed hoc enim ſimpliciter loquendo, verum non eſt propter rationem factam, ſcilicet, quia alias illa comeſtio non fuiſſet verum, ac ſufficiens vitæ ſignum.

De ratione comeſtionis quid ſit.

In primis ergo dicendum eſt, non eſſe de ratione veræ comeſtionis, vt cibus digeratur, vel conuertatur in ſubſtantiam comedentis. Nam hoc eſſet, comeſtionem cum nutritione confundere, cum tamen nutritio ſit quid poſterius, vt ſeparari poſsit à vera comeſtione, quæ antecedit. Vere enim dicitur homo comediſſe cibum, etiamſi paulo poſt illum eijciat integrum, atque immutatum. Solum ergo eſt de ratione veræ comeſtionis, vt per vitalem actionem, & organa vitæ cibus ore ſumptus, in ſtomachũ traijciatur. Quod totum fieri poteſt in corpore glorioſo, quia nullam alterationem inquirit: ſed ſolam motionem localem, quæ corpori glorioſo non repugnat. Neque oportet admodum inquirere, quomodo corpus Chriſti cibum illum eiecit, ſi in propriam ſubſtantiam nõ conuertit. Nam (vt omittam, potuiſſe illum ſubito conſumere, vel in præiacentem materiam reſoluere) dici etiam poteſt, cum Chriſto corpus eſſet glorioſum, per dotem ſubtilitatis potuiſſe facere, vt in ſtomacho non detineretur, ſed abſque vlla reſiſtentia corporis glorioſi in alium locum pro Chriſti voluntate, arbitrioq́; tranſiret. Vnde fit, eſſe differentiam inter hanc Chriſti comeſtionem, & Angeli in corpore aſſumpto. Nam licet in exteriori motione locali cõueniant (reuera enim Angelus per corpus aſſumptum atterit, & diuidit cibum, illumque id interiora tranſmittit) tamen illa actio Angeli, vt eſt à corpore, non eſt actio vitæ, neque ex virtute propriæ formæ talis corporis: & ideo non eſt vera comeſtio veritate rei, ſeu ſpeciei, licet ſit vera veritate ſignificationis, vt dixit D. Thomas hic artic. 3. ad tertium, & 1. par. quæſt. 51. articul. 3. ad quintum, & clarius quod 3. art. 5. Tandem ad difficultatem propoſitam ex dictis etiam patet reſponſio. Nam comeſtio proprie non eſt actus animæ vegetantis, ſed potius ſentientis, & loco motiuæ. Eſt enim quaſi applicatio quædam materiæ, in quam poſsit in virtutem ſuam exercere facultas nutritiua: & ideo fieri poteſt in corpore glorioſo non ex indigentia, ſed ex poteſtate, vt recte Auguſtinus & Beda docuerunt.

Differentia inter comeſtionem angeli, & corporis Chriſti glorioſi.

D. Thom.

Auguſt. Beda.

SECTIO VI.

Vtrum in corpore Chriſti glorioſo fuerint omnes facultates animæ ſententis, & actiones earum.

IN his facultatibus tria poſſunt conſiderari, organa ſcilicet, potentiæ & actus. Primo igitur de organis nihil eſt quód addamus præter dicta in præcedenti ſectione, & in locis ibi citatis. Conſtat enim, omnia hæc organa, & eorum varietatem, fuiſſe neceſſaria ad integritatem, & perfectionem illius corporis.

A Secundo de potentiis ſenſitiuis eadem ratio eſt, quæ de vegetatiuis, & multo maior. Quia & habent eandem connexionem naturalem, & neceſſariam cum forma humana informandæ organa diſpoſita, & non impedita, & perfectiores ſunt, minuſque repugnant perfectioni corporis glorioſi. Certum ergo eſt, has omnes potentias eſſe in corpore Chriſti, neque circa hoc aliquid addendum occurrit iis, quæ præcedenti ſectione dicta ſunt.

Potentiæ ſenſitiuæ in corpore Chriſti glorioſo omnes.

Tertio de actibus perſpicuum eſt, poſſe Chriſtum exercere actus aliquos animæ ſentientis. Quod in genere de Beatis docent Theologi in 4. diſtin. 44. & à fortiori certius eſt de corpore Chriſti, quod eſt primum exemplar, & menſura omnium Beatorum. Qua ratione in tota hac materia præ oculis habenda eſt. Probatur autem ratione aſſertio poſita. Quia hi B actus, cum ſint immanentes, perfectionem afferunt, & aliunde non requirunt ſemper materialem aliquam alterationem, neque indecentiam illi ſtatui repugnantem. Ergo non repugnant illi ſtatui, ſed potius ex ſe maxime decent. Neque eſt, cur omnes illæ facultates ſint otioſę, & imperfectę, cum ſint capaces ſuæ vltimæ perfectionis, quæ in actu ſecundo conſiſtit, & ſtatus ille ordinetur ad obtinendam vltimam perfectionem in omnibus, quoad fieri poſſit. In quo eſt magna differentia inter has potentias, & animæ vegetantis. Quia actiones vegetatiuæ partis non ſunt proprie immanentes: ſed tranſeuntes, & ita per ſe non pertinent ad intrinſecam perfectionem ſuarum potentiarum, ſed ex accidenti, vt viuens C conſeruari poſsit. Vnde fit, vt ſint imperfectæ ſimpliciter, cum ſine alteratione materiali non exerceatur. Secus vero eſt in potentiis ſenſitiuis, vt diximus. Et hæc aſſertio inductione facta in ſingulis potentiis euidentius conſtabit.

Senſationes aliquas in corpore glorioſo exercere Chriſtus poteſt.

Quarto igitur certiſsimum etiam eſt, actus interioris ſenſus, vel appetitus ſenſitiui habere locum in corpore Chriſti glorioſo. Primo, quia in hoc gradu hi ſunt perfectiores. Secundo, quia ſenſus interior nõ indigeat actuali immutatione ab obiecto ſuo, ſed poteſt ſpecies conſeruare, & in abſentia etiam obiecti operari abſque vlla alteratione. Tertio actus appetitus, præſertim amor, & voluptas, ſi circa obiecta honeſta verſentur, perfecti ſunt, & valde conuenientes humanæ naturæ. Vnde Gregor. Nazianz. orat. 10. in laudem Cæſarij fratris agens de anima D Beata eiuſque voluptate, ſubdit. *Cum cognatam carnem receperit, eam quoque ad gloriæ cœleſtis hæreditatem ſecum admittet, & quemadmodum ob naturæ coniunctionem ærumnarum ipſius particeps fuerat: ſic etiam iucunditates ſuas cum ipſa communicabat, totum videlicet corpus in ſe ipſam aſſumens.* Quæ fere verba retulit Anaſtaſius Nicenus lib. quæſt. ſacræ Scripturæ, quæſt. 87. & ſimilia habet Anſel lib. de ſimilitudinibus cap. 57 Addo vero, quãuis hi affectus in nobis fiant cum aliqua corporis alteratione, tamen in illo corpore glorioſo, vbi anima perfecte dominabitur, nullam fore neceſſariam alterationem. Quod ſi oportuit, fieri motionem aliquam vel ſpirituum vitalium, vel ſanguinis, aut alterius humoris, ea fiet ſine alteratione propria cum ſola locali mutatione. Sunt ergo actus harum potentiarum in corpore glorioſo, non quiE dem omnes illi, qui poſſunt eſſe in iis potentiis. aliqui enim includunt malum aliquod, vel carentiam boni conuenientis, vt ſunt triſtitia, dolor, turpis voluptas, & ſimiles: ſed ij tantum qui decentes ſunt, & conſentanei gloriæ, ac ſtatui Beatorum. An vero ij actus poſsint verſari aliquo modo circa Deum, & eſſe ſupernaturales in ſubſtantiam, vel tantum in modo, quæſtiones ſunt communes corpori glorioſo, & mortali: & ideo non ſunt tractandæ hoc loco, ſed in prima ſecundæ: attigimus autem illas in priori tomo.

Actus ſenſus interioris, & appetitus in corpore Chriſti glorioſo locum habent.

Greg. Naz.

Ana Nice. Anſelm.

Quinto hinc etiam eſt certum, actum potentiæ loco motiuæ conuenire corpori Chriſti glorioſo. Quod

Motus progreſſiuus in corpore Chriſti glorioſo.

Quod in Euangelio habemus expreſſum. Sæpe enim de Chriſto poſt reſurrectionem dicitur, ambulaſſe, ingreſſum eſſe, & ſimilia, quæ motum localem etiam progreſsiuum ſignificant. Ratio vero eſt, quia hic motus oritur ex appetitu, & phantaſia, ſi organa corporis ſint diſpoſita, ſed oſtenſum eſt in Chriſto eſſe actus appetitus, & phantaſiæ, & corporis organa eſſe integra & diſpoſita. Neque obſtat, quod potuerit corpus Chriſti moueri alio ſupernaturali modo per dotem agilitatis (vt infra videbimus) ſcilicet, vel tranſeundo ab extremo, ad extremum ſine medio, vel tranſeundo per medium, non motu progreſsiuo, ſed veluti ſimplici impetu, vt quando aſcendit in cœlum: nihil, inquam, hoc obſtat, nam poteſtas ſupernaturalis non excludit naturalem, & vſus illius non eſt neceſſarius, ſed voluntarius, & ideo potuit Chriſtus vtraque vti ſuo arbitrio. Decuit autem, vt interdum vteretur virtute motiua naturali ad veram reſurrectionem oſtendendam. Exiſtimari enim poſſet phantaſma, ſi ſemper ſupernaturali modo appareret, ac moueretur.

Sexto hinc etiam fit, actum loquendi interdum fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. Hinc enim licet aliquo modo ſit ab anima rationali, vt à principali motore ac gubernatore, proxime tamen tribuitur animæ ſenſitiuæ quatenus proxime procedit ab appetitu, & phantaſia per organa corporis. De hoc ergo actu etiam habemus expreſſa teſtimonia in omnibus vltimis capitibus Euangeliorum: quæ intelligenda ſunt, de vera locutione propterea, quæ adduximus de vera comeſtione. Vnde eadem eſt ratio huius aſſertionis, quæ præcedentis. Quia vera locutio ex parte animæ procedit ex apprehenſione, & appetitu: ex parte vero corporis, requirit vitalia organa ad vſum loquendi accommodata, ac diſpoſita, ſed hæc omnia ſunt in corpore Chriſti glorioſo: ergo.

Obiectio. Dices ad locutionem etiam requiri aerem, vt eo percuſſo ſonus efformetur: ſed hic non eſt in corpore Chriſti glorioſo: ergo neque poteſt eſſe ſonus, aut vox. *Reſponſio.* Reſpondetur in primis, hanc difficultatem non habere locum in Chriſto, quamdiu in terra poſt reſurrectionem côuerſatus eſt, de quo tempore Euangelia loquuntur: tunc enim eodem modo poterat aerem emittere, & attrahere, ſicut & nos. Quia ex parte corporis eius erat eadem facultas, & virtus actiua: & ex parte aeris eadem propinquitas, & diſpoſitio. Procedit ergo difficultas poſita in corpore Chriſti exiſtente ſupra cœlum, vbi aere non circumdatur. Neque enim negandum eſt, quin ibi etiam vocem formare poſsit, eſſet enim magna imperfectio corporum beatorum, ſi non poſſent inuicem loqui, & conuerſari, & non ſolum mente, ſed etiam voce Deum laudare, iuxta illud Pſalm. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis: exultationes Dei in faucibus eorum.* Ita enim legunt Hebræa & Græca, ita quoque legit Arnobius, & legiſſe videtur Aug. qui ea verba interpretatur de Sanctis, qui non ſibi placent, nec ſibi tribuunt, quod boni ſint: ſed illum laudant, à quo acceperunt, quod ſunt, quod in ſæculo inchoatur: conſummatur autem in beatitudine. Eundem etiam ſenſum reddere poteſt communionis lectio. *Exultationes Dei in faucibus eorum.* Proprie *enim exultationes Dei*, dicuntur, quæ ſunt à Deo, & quæ ex illius amore, ac laude oriuntur, & hæ dicuntur eſſe in faucibus, quando ita cor in Deo exultat, vt fauces ac linguam in Dei laudem moueat. Vnde Baſ. exponens hæc verba. *Exultationes* (inquit) *hic hymnodias, & pſalmodias dicit*, & Theodoretus, *Sancti in gloria diuina beneficia prædicant horum cauſam celebrantes.* Et eodem modo exponit Greg. lib. 8. Moral. cap. 31. illa verba Iob. 8. *Donec impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo. Bene* (inquit) *os riſu impleri dicitur, & labia iubilo, quia in illa æterna patria, cum iuſtorũ mens in exultationem rapitur, lingua in cenſum laudis eleuatur.* Et Ire-

Erit in glorioſis corporibus vox & laus diuina, etiam corporalis.

Pſalm. 149.

Arnob. Auguſt.

Baſil. Theod r.

Greg. Pap. Iob. 8.

A næus lib. 5. contra hæreſ. cap. 8. tractans illa verba ad Rom. 8. *In quo clamamus Abba, Pater, Si pignus* (inquit) *habentes clamamus Abba Pater, quid fiet, quando reſurgentes à facie ad faciem videbimus eum? Quando omnia membra affluenter exultationis hymnum protulerint?* Quę verba vſurpauit etiam Auguſt. lib. 22. de Ciuitat. 30. Erit ergo in glorioſis corporibus vox, & diuina laus, etiã ſenſibilis: multo ergo magis in corpore Chriſti.

Irenæ. Rom 8. Auguſt.

Neque obſtat difficultas poſita. Quia (vt notauit D.Thom. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. & in 4. d. 44. q. 2. art. 1. qu. 4.) ad formandam vocem non eſt neceſſarius externus aer, qui trahatur, vel expellatur: ſed ſufficit internus, qui eſt in humano corpore. Huiuſmodi enim aer (vt ſupra diximus) etiam eſt in corpore glorioſo in pulmone, & in aliis interioribus partibus corporis, quæ neque alio corpore replentur, neque vacuæ eſſe debent. B Poteſt ergo Beatus formare vocem mittendo aerem per aſperam arteriam vſque ad os, ibiq; lingua, labiis, & aliis organis illum refrãgendo in palato. Dices quomodo poteſt ſolo aere in corpore incluſo vox formari? Oportebit enim aliquem locum interiorum partiũ corporis vacuum relinqui, dum aer ad formandam vocem impellitur. Reſponderi poteſt ex D. Thom. ſupra ad reformationem vocis non eſſe neceſſariam expulſionem & attractionem aeris. Cuius ſignum eſt, quia dum homo reſpirat, non poteſt vocem formare. Sed licet verum ſit, non eſſe neceſſariam aeris expulſionem extra os, neque attractiones aeris extrinſeci: tamen intelligi non poteſt, quod fiat ſonus, & vox, quin aer impellatur, & repercutiatur: non poteſt autem aer impelli quin aliunde expellatur, quia impulſus ille fit per motum localem. C Dicendum igitur eſt, expelli quidem aërem aliquibus partibus interioribus corporis: illas tamen non manere vacuas; quia ſtatim illic ſuccedit alius aer exiſtens in partibus propinquis, vel per rarefactionem, quæ non videtur repugnare aeri, etiam ſi ſit intra corpus glorioſum: quia non eſt pars eius: vel certe per ſolum motum localem, & quaſi circulum quendam totius aeris exeuntis, & ſubintrantis ſecundum diuerſas partes ſuas in diuerſas partes corporis. Quod facile intelligi poteſt in corpore glorioſo: tũ propter ſubtilitatẽ eius, vnde fit, vt aer, qui eſt in illo, facile poſsit quaſlibet partes eius penetrare. Tum etiam propter perfectum dominium, quod habet anima ſupra corpus glorioſum, & omnia, quæ in illo ſunt. Ex quo etiam prouenit, vt licet impellat aerem vſque ad os & labia: ita tamen illum continuat, vt non permittat extra corpus egredi, niſi quantum neceſſe eſt ad formandam vocem. Et ideo quod ab vna parte expellitur, alia via reuertitur. Vnde poteſt ſemper formari vox, quamuis nec foras aer propellatur, neque partes aliquæ vacuæ relinquantur. Et hic modus eſt ſufficiens, quod attinet ad vocis formationem. Nam quod alij dicũt, in corpore cœleſti poſſe formari vocem, impellendo, & attrahendo illud, mihi non probatur. Tum quia, neque conſentaneum eſt naturæ incorruptibili cœli, neque humano corpori accommodatum. Tum etiam, quia corpus Chriſti non eſt intra cælum neq; penetratiue, neque circumdatum D illo, ſicut nos ſumus in aere: ſed eſt ſupra cœlum, vt ſtatim dicam tractando, quomodo hæc vox poſsit audiri. Aliud enim eſt formari, aliud audiri, & hactenus ſolum explicatum eſt, quomodo formetur, quomodo autem audiatur ſtatim dicam.

D.Thom. Formatio vocis, & loquela à corporibus beatorum in cœlo fieri quomodo poſsit.

Obiectio

D.Thom.

Reſponſio.

Sonus, & vox formari à corporibus glorioſis ſine aeris impulſione, & repercuſſione non poteſt.

Septimo dicendum eſt, actus omnium ſenſuum in corpore Chriſti glorioſo locum habere. Hæc aſſertio colligitur ex D.Thom. in 4. diſtinct. 44. q. 2. ar. 2. q. 3. & 4. & Scotus d. 49. q. 14. ad 2. & Maior. q. 14. & fere ex aliis Theologis iis locis, paucis exceptis, qui loquuntur in communi de Beatis. Poteſt autem cõcluſio in primis intelligi de corpore Chriſti, quamdiu poſt reſurrectionem inter homines verſatus eſt; vel prout nunc in cœlo exiſtit. Rurſus de vtro-

D.Thom. Scotus. Maior. Corpus Chriſti glorioſum actum viſionis exercere poteſt.

que tempore eſt certior in aliquibus ſenſibus, quam in aliis. Primo igitur de viſu eſt res certiſsima, & de tempore ante aſcenſionem conſtat aperte ex hiſtoria Euangelica. Poſt aſcenſionem in cœlum facile etiam intelligitur, corpus illud poſſe videre ſeipſum. Eſt enim perlucidum, & tranſparens (vt infra dicemus) eſt ergo de ſe viſibile, & poteſt immutare ſenſum actione perfectiua abſque alteratione materiali, vel corruptibili. Hic enim ſenſus inter omnes perfectiori modo immutatur, & operatur: vnde eius actus valde perfectus eſt, & corpori incorruptibili accommodatus.

Obiectio

Solum de externis obiectis poteſt eſſe nonnulla difficultas, quomodo poſsint videri à Chriſto, quando ab eo diſtant, cum non ſit interiectum medium, per quod poſsint ſpecies deferri. Neque enim dici poteſt deferri per corpus cœleſte, loquor enim de corporibus, quæ ſunt extra cœlum, v. g. de corpore B. Virginis, & ſi qua ſunt alia ſupra conuexum cœli exiſtentia, quæ poterunt eſſe realiter diſtantia inter ſe, quamuis inter ea aliquod corpus non ſit interiectum, & tamen ſine dubio videre ſe poſſunt, vt eleganter docet Greg. libr. 18. Moral. cap. 27. alias 31. Vbi non ſolum dicit, poſſe vnum Beatum videre alium quoad externum vultum: ſed etiam totam corporis harmoniam vſque ad ipſa viſcera, & cor. Quod ſignificat etiam Aug. 22. de Ciuit. c. 40. & Chryſoſt. epiſto. 5. ad Theodorum lapſum circa medium, idq́ explicat exemplo transfigurationis Domini, vbi Apoſtoli Chriſti corpus viderunt in gloriæ ſplendore diuina virtute confortati. Nam ſplendor ille, inquit, prout eſt, videri non poteſt, niſi ab oculo immortali, & incorruptibili, qualis erit in corporibus beatis. Denique in hac viſione, prout ad Chriſti corpus terminatur, præcipuam corporis beatitudinem conſiſtere docuerunt Cyprian. ſerm. de natiuitate Chriſti. Auguſt. in manuali c. 26. & lib. de ſpiritu & anima cap. 4.

Greg. *Auguſt.* *Chryſoſtom.* *Cyprian.* *Auguſt.*

Sed quomodo, & quo medio recipiet tunc viſus ſpecies? Nam obiectum viſibile per lineam rectam mittit ſpecies ad oculum: at vero per lineam rectam inter obiectum, & oculum nullum eſt corpus nec cœleſte, nec aereum. Dici poteſt, ſpecies illas multiplicari per vacuum. Sed non recte, oporteret enim creari & per ſe exiſtere, quæ ſunt miracula non neceſſaria. Facilius igitur dicitur, obiectum immediate agere in ſenſum diſtantem, producẽdo in illo ſpecies, ſiue id faciat naturali virtute (vt aliqui exiſtimant) ſiue diuina. Eſt enim hic modus immutandi potentiam conſentaneus corpori glorioſo, quod *ſpirituale* à Paulo vocatur. Vnde, ſicut vnus ſpiritus loquitur cum altero, manifeſtando ſuum conceptũ, & illius ſpeciem imprimendo abſq́ impedimento diſtantiæ, ita illa corpora glorioſa participant hanc efficaciam. Ex quo inferunt aliqui, poſſe corpus glorioſum (quantum in ſe eſt) immutare viſum, atque adeo videri ad quamcunq́ diſtantiam. Quia ſi diuina virtute eleuatur ad agendum ſine dependentia à medio, eadem ratione poterit eleuari ad agendum ſine dependentia à propinquitate, vel diſtãtia. Quod in ſpirituali etiam immutatione, quæ fit in locutione Angelorum, reperiri multi exiſtimant. Et ſaltem de corpore Chriſti mihi nõ eſt dubium, quin habeat hanc efficaciam, quatenus eſt obiectum viſibile.

Reſponſio. Quomodo in oculis beatorum produci ſpecies ſenſibiles ab obiectis diſtantibus poſſint ſine medio. *1. Cor. 15.*

Obiectio.

Dices, Ergo eadem ratione poterit oculus Chriſti, vel alterius Beati videre quodlibet obiectum viſibile, quantumuis diſtans. Habebit enim potẽtiam viſiuam perfectiſsimam, & organum optime diſpoſitum. Reſpondetur ita aliquos ſentire, & ſignificat Scotus in 4. diſt. 50. art. 6. Sed cum ad videndum non ſolum requiratur perfectio potentiæ, ſed etiam ſpecies viſibilis, quæ imprimenda eſt ab obiecto, hoc non põt ſufficiẽti fundamẽto affirmari. Quia obiecta viſibilia, quæ nunc ſunt in terra, non poſſunt imprimere ſpecies ſui in oculis Chriſti, aut B. Virginis naturali virtute, vt per ſe conſtat. Quod autem diuinitus eleuentur ad imprimendas illas, aut quod Deus ſupernaturaliter illas infundat, aut det virtutem ſupernaturalem Beato ad videndum ſine ſpeciebus quodcunque obiectum, vbicunque ſit, nulla ratione fit ſatis veriſimile, ſi generaliter de omnibus Beatis ſit ſermo. Quia licet illa omnia ſint poſsibilia, non tamen pertinent ad Beatorũ ſtatum, nec eſt perfectio beatitudini eorum debita. De Chriſto autem Domino, propter ſingularem quandam omnipotentiæ participationem, quam habet humanitas eius, vt eſt inſtrumentum cõiunctum Verbi, probabile eſt poſſe videre etiam oculis corporeis quodcunque obiectum viſibile, vbicunque ſit, non per ſpeciem acceptam ab obiecto, ſeu per efficientiam obiecti: ſed per efficaciam ipſius Chriſti, quia hæc virtus non eſt in obiecto, ſed in Chriſto, qui hoc poteſt facere, vel ſupernaturaliter efficiendo viſionem ſine ſpecie. Nulla enim eſt in hoc repugnantia, vt ex ijs, quæ traduntur in prima parte ſuppono.

Reſponſio. Scotus. *Potentia viſiua Chriſti ad quodlibet obiectum quantumuis diſtans tendit.*

Secundo probatur, & declaratur concluſio poſita in auditu. De quo, ſicut & de voce immerito dubius fuit Bona. in 4. diſt. 49. art. 3. q. 1. agens in genere de corporibus glorioſis in cœlo exiſtentibus. Mihi tamen res videtur ſatis certa. Nam de auditu eadem fere oratio eſt, quæ de viſu. Nam etiam hic ſenſus tãtum requirit intentionalem immutationem, eiusq́ operatio eſt valde perfecta, pertinens quodammodo ad perfectum vſum rationalis vitæ, in quantum ſigna aliorum conceptus repræſentantia hoc ſenſu percipiuntur. Propter quod vocatur *ſenſus diſciplinæ*. Et confirmatur. Nam delectatio auditus ſuauiſſima, & perfectiſsima, & quodammodo ſpiritualis, & maxime decens ſtatum Beatorum. Denique quamdiu Chriſtus poſt reſurrectionem cum hominibus conuerſatus eſt, plane conſtat ex Euangelio, ſicut vere loquebatur, ita vere, & proprie aliorum voces audiuiſſe. Nam hoc etiam fuit vnum ex teſtimoniis veræ reſurrectionis. At vero poſt Aſcenſionem in cœlum, licet Euangelium nihil dicat: tamen certum etiam eſt, ibi poſſe nõ ſolum Chriſtum, verumetiam alios Beatos exercere hunc actum. Superuacanea enim eſſet ibi vox, ſi non poſſet eſſe auditus. Et ita Sancti ſupra citati vtrumq́ ſimul affirmant, & ex eiſdem ſcripturis colligunt.

Bonaꝰ Beati audire poſſunt

Occurrit autem hic ſpecialis difficultas ſimilis illi, quæ de viſu tractata eſt. Nam, licet ibi ſit obiectum auditus, vox & facultas, de eſt tamen medium, per quod deferatur ſonus, quia nullus eſt aer extrinſecus inter corpora Beatorum interiectus. Quam difficultatem attigit D. Thom. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5 & dupliciter reſpondet. Primo, deferri vocem aut auditum per confractionem, & commotionem cœli empyrei. Quæ reſponſio mihi nec ſatisfacit, nec neceſſaria videtur. Ratio prioris partis eſt, quia ſuppono corpus Chriſti, & aliorum Beatorum eſſe ſupra conuexum cœli empyrei: multum ergo diſtat os, & auditus Beati à ſuperficie cœli empyrei, quomodo ergo poteſt moueri, vel confringi lingua, & voce Beati? Quod ſi quis contendat corpora Beata non eſſe hoc modo ſupra cœlum empyreum, ſed intra illud: In primis hoc eſt contra ipſum D. Thomam, vt infra videbimus. Deinde, licet concedamus, aliquando poſſe corpus Beatum eſſe hoc modo intra cœlum, quis autem negabit poſſe ſuo arbitrio aſcendere ſupra conuexum vltimi cœli, & ibi loqui, & audire. Prȩterea, etiam dum corpus beatum eſt intra cœlum, non eſt neceſſaria illa cõmotio, & confractio cœli empyrei, nec conſentanea naturæ eius. Non enim eſt minus perfectum, quam alij cœli, qui ſolidiores eſſe videntur, quam vt poſsint tam facile confringi, & commoueri. Quod vero non ſit neceſſaria, patet. Quia nec ad formandam vocem (vt ſupra oſtenſum eſt) neq́ ad deferendas ſpecies intentionales: quia hæ deferri poſſunt ſine reali ſono, atq́ adeo

Obiectio. *D. Thom.*

D. Thom. Species ſoni ſine medio ad aures beatorum in cœlo deferri quomodo poſſint.

adeò ſine reali commotione medij. Hæc igitur eſt ſecunda reſponſio D. Thomæ, ſcilicet, ſpecies ſoni deferri ſecundum eſſe ſpirituale tantum, & ideo nõ eſſe neceſſariam commotionem medij. Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia ſaltem eſt neceſſarium medium, quod nullum eſt, quando corpora Beatorum ſunt ſupra cœlum. Reſponderi tamen poteſt, nunquam corpora beata ita eſſe ſupra cœlum, quin aliqua ex parte contingant cœlum, & ideo illo mediãte poſſe ſpecies ſoni ad auditum deferri. In hoc enim differt ſonus à luce, vel colore, quod non neceſſario multiplicat ſpecies per lineam rectam, ſed quacunque alia ratione. Et hic modus non eſt impoſsibilis. Secundo vero, & facilius reſpondetur (ſicut de viſu diximus) poſſe Beatum imprimere ſpeciem ſuæ vocis in auditum diſtantem immediate, nihil operando circa medium, vbi eadem proportione applicari poſſunt omnia, quæ de viſu diximus. Hinc vero colligi poteſt, quamuis poſsit Chriſtus in cœlo habere actum huius ſenſus: non tamen eſſe neceſſarium, vt ſemper ſit in aliquo actu eius, nec determinatè, nec vagè, cum non ſit neceſſe, vt vel ipſe, vel alij ſemper loquantur, aut canant. Nel tamen idem omnino eſt de ſenſu viſus. Quia obiecta viſus non pendent ex aliqua actuali actione libera: ſed ſunt res permanentes, & ſtabiles, quæ ſemper ſunt ſufficienter applicatæ, vnde ex parte obiectorum ſemper eſſe poteſt actualis viſio, quamuis ex libertate Beati id non ſit ſimpliciter neceſſarium. Eſt autem veriſimilius ſemper eſſe in aliquo actu videndi; aut ipſum corpus Chriſti, aut alia beatitudinis conſortia.

Corpora beatorum in cœlo ſemper ſunt in actu videndi, ſed non audiendi.

Bonauent. Beati in cœlo olfactum exercere poſſunt.

Tertio de odoratu, Bonauentura ſupra negat, eſſe in corpore glorioſo actum eius ſenſus. Sed non video quo fundamento. Eſt enim res perfacilis, applicando omnia, quæ diximus. Nam etiam operatio huius ſenſus exerceri poteſt ſine alteratione materiali corporis ſentientis, & alioqui obiectum non deerit etiam in cœlo. Cur enim odorum ſuauitas ibi deficiet? Vnde in lib. de ſpiritu, & anima, c. 58. Auguſtinus ſeu auctor eius, loquens de Beato ait: *Nec dici poteſt quantam habeat in guſtu voluptatem, quantam in ſapore iucunditatem, quantam in odore ſuauitatem.* Verum eſt, ſenſum ab Auguſtino intentum magis videri metaphoricum, quam proprium: vtroque tamen modo vera eſt ſententia, quam ſtatim aliorum Patrum teſtimoniis confirmabo. Quin potius (vt veriſimile cenſeo) ipſa etiam Beatorum corpora ſuauiſsimum odorem emittent. Habebunt enim inteſtina plena humoribus, & aere, optimis qualitatibus, & odoriferis affectis. Hæc enim perfectio maxime decet illum ſtatum, ſicut è contrario corpora damnatorum erunt fœtida. Neq; in explicando modo, quo huiuſmodi obiectum immutabit olfactum, occurrit noua aliqua difficultas. Solum poſſet quis obijcere. Quia operatio huius ſenſus non videtur admodum neceſſaria in corpore immortali, cum ex natura ſua non ſit ita ſpiritualis ſicut operatio viſus, & auditus, neque ordinetur ad perfectionem animæ ſecundum ſe, ſed ad conſeruationem vitæ. Propter quod in brutis hic ſenſus maxime viget, ergo vbi non erit vita animalis, non erit neceſſaria operatio eius. Reſpondetur, in his actibus non tantum eſſe conſiderandam vtilitatem ad alios fines extrinſecos: ſed perfectionem, quam per ſe afferunt. Si enim ex ſe decens eſt, & alias non repugnat corpori incorruptibili, etiamſi illi nõ ſit neceſſaria ad eius conſeruationem, vel alios fines, propter ipſam naturæ perfectionem expeti poteſt. Maxime quia hoc actu excitari ſolet animus ad Dei laudem, & internam deuotionem, quæ vtilitas eſſe poterit in Beatis, quamuis ea ſimpliciter non indigeant. Et hinc tandem colligitur potuiſſe Chriſtum illis quadraginta diebus ante aſcenſionem exercere actum huius ſenſus circa hæc inferiora corpora odorifera, quia erant obiecta proportionata, & immutare olfactum poſſunt ſine

Auguſt.

Obiectio.

Reſponſio.

A materiali alteratione. Tamen propter excellentiam corporis beati, & perfectum dominium, quod in ſuas actiones habet, non exercebat hunc actum, niſi circa perfecta obiecta, & decentia, neque ab aliis ſpeciem accipiebat.

Guſtus, & tactus in corpore glorioſo ſuas ſenſationes exercent.

Anſelm.

Quarto de guſtu, & tactu maior eſt difficultas, cum hi ſenſus non videantur ſine alteratione materiali immutari. Nihilominus probabilius eſt: etiam hos ſenſus habere actus ſuos in corpore glorioſo. Quæ eſt aperta ſententia Anſelmi, libro de ſimilitudinibus cap. 57. vbi cum dixiſſet, *Totos Beatos inenarrabili ſuauitatis abundantia eſſe replendos*, ſubdit. *Quid dixit totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, &c. mirabili delectationis, & dulcedinis ſenſu replebuntur.* Et Laurentius Iuſtinianus lib. de diſciplina, & perfectione monaſt. conuerſ. cap. 23. *Caro* (inquit) *ſpiritualis effecta per omnes ſenſus ſuos multimodis exuberabit dile-*

Laur Iuſti.

B *ctus delectabitur oculus in amabilis Redemptoris aſpectu, cum videbit Regem in decore ſuo gloria ornatum, ac diademate redimitũ, quo coronauit eum mater ſua. Melodica cantica ciuium ſupernorum non mediocriter mulcebunt auditũ: flagrans quoque ſuauitas cœleſtium odoramentorum mira liquefactione reſperget odoratum: indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam, & iucunda ſocietate oris ſaginabit palatum: ipſe demum tactus ſibi congruis abundabit delitiis, quas experti narrant. Fas etenim non eſt, vt in cœlorum gloria quidquam vacet à Dei laude: quin potius iuſtum, vt cuncta corporis membra ſuum proprio modo efferant conditorem, quatenus, ſicut ab ipſo ſumpſere princi-*

C *piũ, ita & in illo deducant ſua beatitudinis finem, vt Deus ſit omnia in omnibus.* Idem colligi poteſt ex Proſpero libro primo de vita contempl. cap. 4. vbi dicit, omnia bona, quæ in humana natura peccatum corruperat, reparanda eſſe in melius, *id eſt, intellectus ſine errore, memoria ſine obliuione, cogitatio ſine peruagatione, charitas ſine ſimulatione, ſenſus ſine offenſione, ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo.* Ex quorum Patrum verbis, ac ſententiis variæ etiam coniecturæ colligi poſſunt, quæ generaliter probant de omnibus ſenſibus. Solum ſuper, vt oſtendamus in his duobus, ſcilicet guſtu, & tactu nihil eſſe ſpeciale, propter quod eorum actus corpori glorioſo repugnẽt. Nam in primis non eſt repugnantia ex parte materialis immutationis ſeu alterationis. Quia hæc non eſt per ſe neceſſaria ad actus horum ſenſuum. Nam licet

Proſper.

D naturaliter ſit ſemper coniuncta cum intentionali immutatione: tamen re ipſa eſt diuerſa, vnde facile poſſunt ſeparari in ſubiecto, quod eſt capax vnius, & non alterius, quale eſt corpus glorioſum. Nam ſi calor, & ſpecies intentionales caloris ſunt qualitates realiter diſtinctæ, cur non poterit corpus glorioſum alteram ſine altera recipere? Quandoquidem eſt capax vnius, & non alterius, & illæ non habent ordinem inter ſe, ſed tantum concomitantiam reſpectu corporis paſsibilis. Et quoad hoc eadem ratio eſt de geſtu. Deinde quod non deſit obiectum, in tactu quidem eſt manifeſtum. Nam in primis Chriſtus ante Aſcenſionem dicebat, *Palpate, & videte*, ſic-

Luc 24.

E ut ergo ipſe tangebatur, & tactu percipiebatur, ita etiam & tangebat: poterat ergo illa corpora tactu percipere, vtpote obiecta tangibilia: & ex alio capite non eſt repugnantia, vt oſtenſum eſt. Poſt Aſcenſionem vero ſimilis ratio locum habet. Nam etiam corpora glorioſa poterunt ſe tangere: poterit ergo vnum optimam diſpoſitionem alterius percipere. Magna enim imperfectio videretur, ſi illa corpora ſe tangendo, nihil ſentirent, ac ſi eſſent inanimata. De guſtu vero (ſi loquamur de Chriſto, eo tempore, quo cum Apoſtolis verſabatur, & cibum ſumpſit) nullum eſt incommodum, quod ſicut tunc vere comedebat, ita etiam vere perciperet cibi ſaporem, & guſtum, abſque altratione materiali, vel alia imperfectione beatitudini repugnante. Si autem ſit ſermo de tempore poſt Aſcenſionem, difficilius

 eſt,

eſt, in cœlo obiectum guſtus inuenire. Propter quod Bonauentura ſupra, hunc actum negat eſſe in Beatis. Sed non eſt Deo difficile, facere, vt aliquis ſapidus humor ſit intra organum guſtus, qui ſenſum illum poſsit intentionaliter afficere, vt D. Thomas dixit.

Bonauent.

Obiectio. Dices, Ergo eſſe poterit in corpore glorioſo delectatio ex tactu & guſtu proueniens: conſequens autem videtur incōueniens Quia huiuſmodi delectatio indecens eſſe videtur, nec eſt finis actionis rectæ. ſed potius eſt propter actionem, ibi autem talis delectatio, non eſt neceſſaria propter aliquā actionem, neque propter ſe eſt expetenda, quia hoc non eſt rationi conſentaneum. Vnde D. Thom. quarto contra Gentes cap. 83. ſimili fere diſcurſu concludit, in corporibus glorioſis non eſſe futuras delectationes venereorum, & omnes rationes, quas ibi adducit, æque videntur procedere de omni delectatione tactus, & guſtus.

D. Thom.

Reſponſio. Reſpondetur delectationes horum ſenſuum honeſtiſsimas, ac decentiſsimas non repugnare corpori glorioſo, neque eſſe præter rationem, ſed potius admodum rationi conſentaneas, quia nō propter ſe expetentur: ſed vt omnibus modis magis glorificetur Deus, vt recte Laurentius Iuſtinianus loco ſupra citato indicauit. De quib⁹ etiam intelligi poſſunt, quæ ex Nazianzeno, & Anaſtaſio ſupra retulimus, & quod nomine Auguſtin. dicitur libr. de ſpiritu & anima capit. 64. *Ibi erunt bona corporis, & animæ, qualia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Quid enim amas caro mea? quid deſideras anima mea? Ibi eſt, quidquid amatis: ibi eſt, quidquid deſideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iuſti ſicut ſol: ſi qualibet munda voluptas, torrente voluptatis deitatis ſuæ potabit eos Dominus.* Quæ fere verba tranſcripſit Anſel in proſologio cap. 25. Vnde in lib de ſimilitudinibus cap. 48. 55. & 57. pulchritudinem, & voluptatem corporis ponit inter partes beatitudinis quando talia ſunt, vt in eis, vel ex eis nulla Dei offenſio contrahi poſsit. Deniq; poteſt hoc à contrario confirmari: Nam damnati poſt reſurrectionem ſenſu tactus percipient ſenſibilem ignem, ex quo, dolore ſenſibili afficientur, ergo corpus glorioſum multo magis percipere poterit aliquod obiectum, quod puriſsimam aliquam voluptatem parere poſsit. Si enim in damnato omnes ſenſus pœna torquentur: cur non magis in beato voluptate perfundentur? D. Thom. igitur dicto lib. 4. contra Gentes: loquitur de materialibus delectationibus ciborum, aut venereorum, quæ vel non decent, vel non ſpectant ad ſtatum beatorum.

Laur. Iuſti
Nazian.
Anaſta.
Auguſt.
Anſelm.

Vltimo ex his conſtat, eſſe in corpore Chriſti glorioſo ſpiritus vitales, & animales. Quia hi neceſſarij ſunt ad operatioes ſenſuum, & vitales motus exercendos. Erunt autem hi ſpiritus in corpore glorioſo incorruptibiles, vt patebit ex diſputatione ſequenti. Quia in illis corporibus non eſt futura alteratio, ijdem ergo ſpiritus ſemper permanebunt, & per diuerſas corporis partes virtute animæ vltro, citroq; diſcurrent.

DISPVTATIO XLVIII.

In quinque Sectiones diſtributa.

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem.

IN ſuperiori diſputatione explicuim⁹ naturalem perfectionem, quā Chriſti corpus habet in gloria, & obiter attigimus nonnullas perfectiones ſupernaturales, præſertim ex iis, quæ pertinent ad actus ſecundos ſenſuum externorum, vel internorum, quæ ad animam potius ſpectant. Quamuis quia per corpus exercentur, ſimul cum facultatibus corporis computentur, & explicentur. Supereſt igitur, vt dicamus de perfectionibus ſuper- A naturalibus, quæ ſunt in corpore Chriſti per modū actus primi, ſeu bonæ diſpoſitionis ſuperantis naturam, ſeu per modum aptitudinis ad motū aliquem corporis, vel modum aliquem exiſtendi, vel agendi corporis ſupernaturalem. In qua re primum inquirendum in communi eſt, an data ſit corpori Chriſti huiuſmodi perfectio. Deinde in particulari qualis, & quotuplex ſit. De qua re tractare ſolent Theologi 4. d. 44. & 49. nos autem hoc loco eam expediendam cenſuimus. Primo, quia non eſt in animo poſt tractatum de ſacramentis inſtituere diſputationem de quatuor nouiſsimis, quam Theologi in fine Quarti tractare ſolent. Quia omnia, quæ in eo loci dicuntur, pertinent vel ad materiam de beatitudine, vel ad materiam de pœnis peccatorum, quæ ſufficienter in 1. p. & in 1. 2. traduntur. Præterea, quæ de purgatorio, B & ſuffragiis mortuorum in 4. tomo huius 3. p. dicēda nobis ſunt, & quæ in fine huius de ſecūdo Chriſti aduentu ad iudicium differemus. Deinde, quia corpus Chriſti Domini glorioſum primum exemplar eſt omnium perfectionum, quæ ſi in ipſo recte explicentur, facile poterunt cæteris omnibus accommodari.

SECTIO I.

Vtrum corpus Chriſti poſt reſurrectionem, aliquam ſupernaturalem perfectionem, ſeu diſputationem habuerit.

QVod reſurgentium corpora futura ſint altiori, C ac perfectiori modo perfecta, ac diſpoſita, quam ſint hæc noſtra, tam fuit ſemper conſtans, vt inde ſumpſerint aliqui hæretici occaſionem negandi veritatem materialium corporum in hominibus reſurgentibus, vt Euthychius, qui (vt refert Greg. 24. Moral. c. 29.) negauit, corpus humanum poſt reſurrectionem futurum eſſe carneum, & ante ipſum Origenes, vt refert Epiphan. ex Methodio hæreſi 64. & in epiſtola ad Ioannem Ieroſolymitanum, quæ eſt 60. inter epiſtolas Hieronymi, & Hierony. epiſt. 61. aduerſus eundem Ioannem, & Iſidorus libr. de doctrina & fide cap. 6. & Theophyl. 1. ad Corint. 15. Qui ſumpſerunt occaſionem errandi ex quibuſdam locis Pauli prauè intellectis, vt eſt illud. *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale*: & illud, *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*: quæ in ſuperioribus D tractata ſunt, & in ſequentibus ad veritatem Catholicam confirmandam illis vtemur. Addi etiam poteſt ratio in horum fauorem, quia non poteſt, ſeruata corporis natura, conditiones naturæ contrarias idem corpus ſuſcipere: ſed corpus glorioſum ita erit ſupernaturaliter perfectum, vt habeat conditiones contrarias noſtro corpori, quales ſunt eſſe ſpirituale eſſe incorruptibile, eſſe perſpicuum, eſſe penetrabile, & ſimiles, erit ergo alterius naturæ. Non conſtat autem, an iſti hęretici poſuerint hanc corporis diuerſitatem in ipſa materia, vt ſcilicet putauerint, corpus Chriſti poſt reſurrectionem non habuiſſe ſubſtantiam ſuam ex materia hac generabilium, & corruptibilium: ſed ex alia cœleſti, aut certe ex nulla materia, quæ propriæ quantitati ſubiaceat. An vero ſolum in accidentibus, & diſpoſitionibus materiali- E bus hanc diuerſitatem conſtituerint: hoc (inquam) mihi non conſtat, neque ipſi fortaſſe explicarunt, aut intellexerunt.

Greg. Pap.
Epiphan.
Hieronym.
Iſidor.
Theoph.
1. Cor 15.

Alij vero hæretici, vt veram corporis naturam poſt reſurrectionem ſeruandam eſſe tuerentur, nullam aliam perfectionē, quam omnino materialem, & naturalem ibi tribuebat, neq; aliud felicitatis, aut voluptatis genus, quam quod ex rebus corruptibilibus, earumque naturali vſu, & alteratione conſurgit. Ita refert Dionyſius c. 7. Eccleſ. Hierar. par. 1. eundemque errorem tribuit Cherintho Dionyſius Alexand. apud Euſebium lib 3. Hiſtor. capit. 22 alias 38. & Nicephor. libr. 3. capit. 14 & auguſt. hæreſi 8. & Iſidor.

Dionyſ.
Euſeb.
Nicephil.
Auguſt.

Iſidor.libr.de doctrina, & fide c. 24. Poſſet etiam re- A cenſeri hoc loco error Chiliaſtarum, diſtinguentium duplicem reſurrectionem, primam per mille annos duraturam in terrenis, ac temporalibus voluptatibus, quibus Sancti cum Chriſto gaudebunt, poſtquam futura ſit alia cœleſtior, atque diuinior perpetuo duratura. Nã ex hoc errore ſequitur, corpus Chriſti adhuc eſſe in priori diſpoſitione imperfecta, quaſi expectans tempus illud primæ reſurrectionis. Sed non eſt huius loci hæc perſequi, tractanda enim ſunt diſp.50.ſect.8.

Dona ſuper naturalia corporis Chriſti reſurgentis qualia.
Matth.22.

Dicendum ergo eſt, corpus Chriſti Domini in reſurrectione ſua ornatum fuiſſe variis donis, & qualitatibus ſupernaturalibus, præſertim illis quatuor, quæ ab omnibus Catholicis agnoſcuntur, claritate, B impaſsibilitate, agilitate, & corporis ſubtilitate. Hęc aſſertio eſt certa ſecundum fidem, quæ in primis in genere probari poteſt illis verbis Chriſti. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut* Angeli Dei *in cœlo.* Quibus quoque conſentanea ſunt illa Pauli. *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale.* Huiuſmodi enim conditio non eſt corpori hominis naturalis: eſt ergo habiturum hoc corpus ſtatum alium, ac perfectionem, naturam ſuperantem. Supponimus autem, quidquid perfectionis in ſcriptura dicitur de corporibus reſurgentium, maxime in Chriſti corpore verificatum iri. Nam ſumma laus aliorum corporum eſt, quod ſint *reformanda, & configuranda corpori claritatis Chriſti*, vt dicitur ad Philip- C penſes.

Dos claritatis in corporibus beatorum.
1 Cor. 15. Philip 3.

Secundo ſigillatim colliguntur hæ proprietates ex ſcriptura. Nam de claritate ſunt expreſſa prædicta verba Pauli ad Philip. 3. *Reformauit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quam claritatem, nomine glorię, intelligitur ſignificaſſe Paul. 1.ad.Corint.5. cum dixit, *ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Nam de hac gloria præmiſerat idem Apoſtolus. *Alia quidem cœleſtium corporum gloria: alia terreſtrium: alia claritas ſolis, alia claritas lunæ: alia claritas ſtellarum. Stella enim differt ab ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.* Tribuit ergo Paulus claritatem corporis reſurgentium, diuerſam tamen, pro diuerſitate meritorum, & operum. Vnde eleganter

Auguſt.

Auguſt.epiſt.146.ad Conſentium, tractans illa verba Pauli. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale* (inquit) *In his verbis Apoſtoli, nunquid fas eſt putare, melius* D *corpora noſtra reſurrectura, quam Chriſti, cum de illo ſit propoſitum exemplum, quod fideliter intendere, & per eius gratiam ſperare debeamus?* Et cætera quæ eleganter pro-

Auguſt.

ſequitur Auguſt. ſeu author libr. de cognitione veræ vitæ ca.46. Vbi de eadem claritate intelligens verba

Matth. 13.

Chriſti Matt.13. *Fulgebunt iuſti, ſicut ſol,* inquirit, quomodo Paulus eos ſtellis comparet. Et reſpondet, quemlibet, vel minimum beatum fore lucidum vt ſolem, Paulum vero ad eorum varios gradus explicandos vſum fuiſſe comparatione ſtellarum. *Quia in hac claritate tantum quiſque ab alio pro meritis differt, quantum ſtella ab ſtella: corpus autem Chriſti tantum in hac claritate omnia excellit, quantum creator creaturas excellit.* Eundem locum tractans Auguſt.ſerm.134.de E tempore. *Videtis* (inquit) *quia promiſſa eſt Sanctorum corporibus claritas & diuerſa ſpecies claritatis, quia diuerſa ſunt merita charitatis.* Et eodem modo intellexit hunc locum Hierony. Amos 5. & Theodor.1.ad Corint. 15. & ibi Ambroſ. & optime Anſel. His vero teſtimoniis adiungi poteſt, illud Daniel.12. *Multi de iis qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium. Qui autem docti fuerint, fulgebunt tanquam ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates.* Nam hoc loco ſermo eſt de ſplendore, & claritate corporum, in qua dicit Daniel fore diuerſam reſurrectionem bonorum à malorum reſurrectione, vt ibi notant expoſitores, & Hierony. epiſt. 103. ad Paulinum. & Clemens lib.1.conſtit. cap.6.alias 8.

Claritas in corpore Chriſti glorioſo quãta.
Auguſt.
Hieron. Theod r. Ambroſ. Anſelm. Dan.12.
Hieronỹ. Clem.Pap.

Ruffin. Fulgentius. Pſalm.

Ruffinus in expoſitione Symboli, & Fulgentius libro reſponſionum ad obiectiones Arianorum vbi de eadem claritate explicat illud Pſalmi, *In ſplendoribus Sanctorum, &c.*

Dos impoſſibilitatis in corpore Chriſti glorioſo.
Rom. 6.

Deinde de impaſsibilitate, & immortalitate varia ſunt, atque expreſſa ſcripturæ teſtimonia. Nam in primis de Chriſto dixit Paul. ad Rom. 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* Quibus verbis docuit, ad vitam immortalem reſurrexiſſe. Et idem Chriſtus de ſe dixit Luc. 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam?* quæ æterna ſane & immortalis eſt. Vnde generaliter de omnibus dixit Chriſtus Matth. 25. *Surget in vitam æternam.* Et ideo vniuerſaliter ait Paul. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione:* & infra, *Caro, & ſanguis regnum Dei poſsidere non poſſunt.* Et explicans quid nomine *carnis & ſanguinis* intelligat, ſubdit. *Neque corruptio incorruptelam poſsidebit,* vt nõ intelligatur excludi à regno Dei ſubſtantia carnis, & ſanguinis: ſed mortalitas. Quapropter ſubdit inferius, *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quod autem hæc immortalitas futura ſit cum omnimoda impaſsibilitate, optime explicuit Ioann. Apoc. 7. dicens. *Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus. Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos.* Et cap. 22. *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt.* Quæ omnia fere iiſdem verbis promiſerat Deus per Iſaiam cap. 25. & 49. vt ibi notarunt Cyril. Hieronym. Theodoretus.

Luc 24. Matth 25. 1.Cor 15.
Iſaiæ 25. & 49. Cyril. Hieron. Theodor.

Dos agilitatis in corpore Chriſti reſurgentis.
2 Cor. 15.

Pręterea de agilitate ſunt etiam non obſcura ſcripturæ teſtimonia. Paulus enim 1.ad Corint.15.ait. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale.* Et ex vtroque verbo poteſt colligi hæc agilitas. Nam ſicut ſpiritus facillime ab vno alium locum tranſit: ita & ſpirituale corpus. Quod propterea etiam dici poteſt, *ſurgere in virtute,* qua ſine vlla difficultate, aut defatigatione poſſit, quo voluerit, ſe mouere. De quo recte intelligitur illud Iſai. 40. *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, ſicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Quamuis enim hæc verba de tempore huius vitæ ſuo modo intelligi poſſint, optime vero de corporibus reſurgentium explicantur ab Aug. epiſt. 79. ad Iſychium, & Hilario Pſalm. 138. circa illa verba, *ſi ſumpſero pennas meas diluculo,* quæ de Chriſto intelligit. *Qui cum ſumpſit pennas ſuas in reſurrectione, iam corpore non grauatur:* & infra dicit, pennas has pertinere ad *demutationem terrenorum corporum in ſpiritualem naturam:* & poſtea ſubdit. *Meminit & alibi dicens, cum de ſpiritualium indefeſſa iam æternitate tractaret, pennigerabunt tanquam aquilæ, naturam euolandi in cælum in reſurrectionis demutatione ſumpturi.* Atq; de eadem dote optime intelliguntur verba Malach. 4. *Et orietur ſol iuſtitiæ vobis timentibus nomen meum, & ſanitas in pennis eius, & egrediemini, & ſalietis vt vituli.* Denique Sapientiæ 3. de Beatis dicitur. *Fulgebunt iuſti: & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* Quibus verbis claritatis & agilitatis donum aperte ſignificatur, vt notauit Innoc. 3.li.4.de myſteriis cap.12.

Iſaia 40. Auguſtin. Hilar. Pſalm 138. Malach. 4. Sap 3. Innocent 3.

Dos ſubtilitatis in corpore Chriſti glorioſo.

De ſubtilitate vero non eſt locus ita expreſſus in ſcriptura. Res autem, quæ illa voce ſignificatur, ſatis indicata eſt. Vt enim aliorum expoſitiones relinquamus, per ſubtilitatem corporis intelligimus vim ſemouendi, & quocunq; ingrediendi, vel egrediendi abſq; alterius corporis impedimento, ſicut Chriſtus ſtus egreſſus eſt clauſo ſepulchro, & ingreſſus ad diſcipulos ianuis clauſis. Hæc ergo proprietas indicatur à Paulo illis verbis 1.ad Corint.15. *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale.* Hæc enim eſt propria ſpiritus conditio. Velocitas namque, & agilitas quodammodo poteſt eſſe corporibus communis:

1.Cor 15.

tranſire autem abſque impedimento corporis, proprium eſt ſpiritus. Item aliæ proprietates iam fuerūt à Paulo in aliis particulis expreſſæ. Ergo, cum in hac particula aliquid particulare addere videatur, non poteſt commodius, quam de hac proprietate explicari, vt etiam Chryſoſtomus, & Theophyl. ibi indicarunt, & expreſsius Damaſ lib. 4. de fide cap. 28. Vbi, licet ſub illa proprietate corporis *ſpiritualis* intelligat etiam includi alias, præſertim quod ſit impaſsibile, & infatigabile: tamen expreſſe exponit corpus ſpirituale, *hoc eſt, ſubtile, Hoc enim ſignificat ſpirituale, quale poſt reſurrectionē corpus Domini erat, cum per ianuas clauſas tranſiuit.* Et eodem modo explicat ſpiritualia corpora reſurgētium Anaſtaſius Epiſcopus Antiochen. lib. 5. de reſurrectione.

Chryſoſtom. Theoph. Damaſc. Ana. Ant.

Tertio probatur aſſertio poſita ex Patribus. Nam præter citatos, cum expoſuimus loca ſcripturæ, Auguſt. 13. de Ciuit. ca. 18. late explicat dotem agilitatis, & lib. 20. c. 18. præter hanc explicat dotem immortalitatis, & in Enchirid. c. 90. & lib. 23. de ciuit. c. vlt. & clarius dicto lib. de cognitione veræ vitæ c. 45. & de ſpiritu, & anima, cap. 64. cæteras ponit proprietates. Quas etiam recte attigit Gregor. lib. decimoquarto Moral. capite vigeſimonono, alias 31. & lib. 18. capite 27. alias 31. & in expoſitione ſeptimi pſalmi pœnitentiæ in fine, Lactant. libro ſeptimo Diuin. inſtit. capite 26. Cyrillus etiam Ieroſolym. cap. 18. *Reſurgit* (inquit) *hoc corpus: ſed non tale manebit, verum erit æternum, & non amplius cibis opus habebit, neque ſcalis ad aſcenſum. Fiet etiam ſpirituale & ſplendebit vt ſol.* Vbi duas proprietates ſubtilitatis, & agilitatis vno verbo, ſpiritualis corporis, quod ſine impedimento moueri poteſt, complexus eſt. Latius hæc explicuit Anſelm. libro de ſimilitudinibus cap. 48. & ſequentibus, vbi quatuordecim ponit partes beatitudinis: quarum vna eſt pulchritudo, ad quam corporis claritas pertinet: alia eſt agilitas, ad quam reuocatur fortitudo: alia eſt ſanitas, & longæuitas, quæ ad impaſsibilitatem pertinent: alia eſt libertas, ad quam pertinet (vt ipſe exponit cap. 53.) vt nihil obſiſtat, vel impediat, aut nos conſtringat, quæ pertinent ad dotem ſubtilitatis, vt eodem capit. 45. late exponit, & exemplo Chriſti confirmat. Reliquæ vero partes, quas ibi numerat, magis ad animum, quam ad corpus pertinēt. Eadem proſequitur in proſologio ca. 25. fere eiſdem verbis, & Laurentius Iuſt. lib. de perfectione monaſticæ conuerſat. c. 23. & li. de triumphali Chriſti agone c. 26. Bonauent. in breuiloquio p. 7. c. 7. Hugo Victo. lib. 1. de anima c. 17. & lib. 4. c. 14. 15. & 16.

Auguſt. Greg. Pap. Lactant. Cyril. Ieroſ. Anſelm. Laur. Iuſtin. Bonauent. Hug Vict.

Quarto poſſumus rationem reddere huius aſſertionis ex D. Thom. 1. 2. q. 4. art. 6. Quia ad perfectam animæ beatitudinem neceſſaria eſt hæc corporis perfectio. Nam (vt ait Auguſt. 12. Gen. ad literam cap. 35) *Si tale ſit corpus, cuius ſit difficilis, & grauis adminiſtratio, auertetur mens ab illa viſione ſummi cæli, & ideo oportet, vt corpus fiat ſpirituale, vt anima angelis coæquata perfectum habeat naturæ ſuæ modum, obediens, & imperans tam ineffabili facilitate, vt ſit ei gloriæ, quod ſarcinæ fuit.* Quæ ratio in primis non probat de dote claritatis, nec de dote ſubtilitatis, vt à nobis explicata eſt. Conſtat enim, quamuis corpus non eſſet lucidum, neque potens ad penetrandum alia corpora, potuiſſe nullam pati difficultatem, neque animam à viſione Dei diſtrahere, aut retardare. Deinde non eſt intelligenda hæc ratio, etiam ad alias dotes applicata, ac ſi illa corporis diſpoſitio, vel facilitas fuerit ſimpliciter neceſſaria ad perfectam Dei viſionem, vt videre licet in Chriſti anima, quæ mortali corpori coniuncta, perfecta viſione fruebatur. Ratio eſt, quia illa viſio ita rapit mentem: & lumen gloriæ, ac diuina eſſentia tantam neceſsitatem inferunt animæ, vt ſi iis perfectionibus ſemel afficiatur, nulla poſsit corporis moleſtia, vel afflictione diſtrahi, aut retardari. Intelligenda ergo eſt hæc ratio de quadam prolortione magis congruente, & quodam-

D. Thom. Auguſt.

A modo connaturali. Nam anima coniuncta corpori corruptibili, ex natura rei ab illo pendet in ſuis operationibus, & ideo ex natura rei repugnat animæ ſic coniunctæ ita eleuari ad actiones mentis, vt nullo modo poſsit difficultate corporis impediri. Quare ille ſtatus animæ ita perfectus quaſi natura ſua poſtulat altiorem ſtatum corporis: requirit ergo corpus ſpirituale, non natura, ſed poteſtate. Et hinc cōſequenter fit, vt cum immortalitate, & agilitate ſimul habeat ſubtilitatem. Tum quia hæc eſt proprietas ſpiritus, quam conſequenter participat corpus, cum ſpirituale fit: tum etiam quia quodammodo includitur in perfecta agilitate. Quia ſicut velocior eſt motus, quando medium minus reſiſtit, ſi cætera
B ſunt paria: ita perfectior erit corporis agilitas, ſi per omnia corpora ſine vlla reſiſtentia poſsit perrumpere. Tum denique, quia quodlibet impedimentum vel reſiſtentia quandam ingerit difficultatem, & priuat quodammodo perfecta libertate, & dominio. Igitur hæc etiam proprietas pertinet ad perfectam corporis diſpoſitionem in ordine ad omnimodam animæ in dependentiam in omnibus ſuis actibus, ac motibus, ac ſi in corpore non exiſteret. At vero de claritate alia ratio reddenda eſt ex eodem Diuo Thoma cum Auguſt. epiſtol. 56. ad Dioſcorum. Hæc enim proprietas (vt D. Thom. verbis vtamur) non eſt requiſita, vt diſpoſitio antecedens ad conuenientem animæ ſtatum in ordine ad ſuas operationes,
C ſed eſt veluti diſpoſitio conſequens. Nam quia anima beata perfecto ſpirituali lumine plena eſt, ideo ex illo veluti redundat ad corpus lumen, & claritas illi proportionata. An vero hæc redundantia ſit per efficientiam ſeu dimanationem phyſicam: vel ſolum ſecundum quandam congruentiam, & conuenientem diſpoſitionem, dicemus ſect. ſequenti.

Dotes gloriæ in corporib. beatorum neceſſaria quomodo.

Auguſtin. D. Thom.

Et ex hac ratione colligi poteſt, non ſolum perfectiones has eſſe conuenientes corpori glorioſo (vt explicatum eſt) ſed etiam eſſe ſufficientes, neque alias requiri, quæ ad has non poſsint facile reuocari. Corporis enim perfectio conſiderari poteſt, vel per ſe tanquam bona diſpoſitio in ordine ad eſſe, ſeu vt conueniens ornamentum ipſius corporis, & ad hoc ordinatur claritas, quæ pulchritudinem corporis illuſtrat, & conſummat, eſtque veluti decentiſsimum
D corporis glorioſi indumentum. Huc etiam pertinet immortalitas, quatenus includit ſanitatem integram, & optimam corporis diſpoſitionem ad illius conſeruationem ſufficientem, additque vim quandam, qua hæc ſanitas, & diſpoſitio integra, atque illæſa conſeruetur. Quod explicari hoc modo etiam poteſt. Quia oportuit corpora glorioſa eleuari ad ſupremas perfectiones corporum, vt talia ſunt: ſed in corporibus magna imperfectio eſt corruptio, & ideo corpora cœleſtia habere in eo ordine ſupremum quendam gradum, quia ſunt incorruptibilia. Inter qualitates etiam corporum lux perfectiſsima, & puriſsima cenſetur, oportet ergo, vt beata corpora in vtraque harum perfectionum emineant. Rurſus poteſt deſiderari corporis perfectio in ordine ad animę functiones. Et ad hoc partim deſeruit impaſsi-
E bilitas, quatenus operatio ſequitur eſſe, partim conſummatur hæc perfectio per dotem agilitatis, quatenus anima vtitur corpore & organo ſuo, & inſtrumento, qui vſus perficitur per hæc dona, vt optime, ac ſine vllo impedimento fiat.

Præter quatuor dotes gloriæ nulla alia in corporibus beatorum perfectio neceſſaria.

Dices, Etiam anima requirit corpus optime perfectum, ac diſpoſitum, vt omnino illi ſubijciatur, tanquam formæ ſuæ: ex hac enim perfecta ſubiectione oritur alia ſubiectio perfecta in ordine ad operationes, vt D. Thom. notauit in 4. diſt. 44. q. 2. ar. 1. q. 1. ergo ad hanc perfectionem requiritur alia dos. Rurſus vtitur anima corpore ad operationes ſenſuum, & appetitus ſentientis, ergo etiam ad hunc perfectum vſum requirit ſpecialem dotem. Ad priorem partem, D. Tho. citato loco reuocat illam perfectio-

Obiectio. D. Thom. Reſponſio.

fectionem in dotem ſubtilitatis. Nam quia ſubtile dicitur, quod eſt penetratiuum, & facile ad ima vſq; perrumpit, ideo translatum eſt hoc nomen, *ſubtile*, ad ſignificandum illud corpus, quod optime ſubſtat formę, & perficitur ab ea completiſsimo modo. Et hoc ſequuntur Paludan. Sotus, & alij. Sed reuera hæc perfectio magis videtur ſpectare ad dotem impaſsibilitatis, quatenus [vt diximus] includit perfectam corporis ſanitatẽ, & optimam corporis diſpoſitionem. Quin potius, ſi accurate diſtinguamus id, quod pertinet ad naturalem diſpoſitionem corporis, & id quod eſt ſupra naturam, & hoc poſterius ſolũ nomine dotis ſignificemus, illa perfectio corporis nõ pertinet ad dotes, ſed ſupponitur dotibus. Quia vt anima informet corpus, ex natura ſua requirit certam diſpoſitionem, vnde vt perfecte, ac plene informet, nihil aliud poſtulat, niſi perfectam diſpoſitionem ac temperamentum. Quin etiam addo, quoad hunc effectum non poſſe iuuari ab aliqua perfectione ſupernaturali corporis, niſi ſolum quoad durationem, ſeu cõſeruationem. Nam quoad extenſionem ex parte corporis non poteſt creſcere hic effectus. Nam ſi corpus ſit bene diſpoſitũ naturaliter in omnibus partibus ſuis, informari poteſt ab anima in eiſdem partibus omnibus, imo neceſſario informabitur, ſi naturæ ſuæ relinquatur. Ergo ex vi talis diſpoſitionis eſt corpus ſubtile in prædicto ſenſu, ſeu penetratiuum, aut potius penetrabile ad anima: ergo ſubtilitas in dicto ſenſu non eſt dos ſupernaturalis. Neq; etiam poteſt creſcere hic effectus intenſiue [vt ſic dicam] quia poſita in corpore prædicta diſpoſitione anima informat illud, & omnes, ac ſingulas partes eius, quam perfectiſsime informare poteſt. Neque enim illa informatio, in actu primo intendi poteſt, nec remitti: aut ſuſcipere magis aut minus. Ergo, vt corpus perfecte ſubijciatur animæ quoad informationem, nulla dos ſpecialis requiritur, niſi in ordine ad durationem, & conſeruationẽ, quam confert impaſsibilitas.

Palud.
Scotus.

Ad poſteriorem partem aliqui docent, illam corporis habilitatem, vt perfecte ſeruiat operationibus ſenſuum, pertinere ad ſpecialem dotem. Et Durand. cenſet, hanc eſſe dotem ſubtilitatis, quod non diſplicet Paludano, neque Soto omnino. Sed [ſi attentius res conſideretur] hæc corporis perfectio non eſt diſtincta à ſupra enumeratis, niſi fortaſſe quatenus requirit aliquos habitus vel ſpecies ſenſibiles, ſeu phantaſmata, de quibus nunc non agimus. Quia potius annumerentur inter animæ perfectiones, & ſub gratia, & ſcientia comprehenduntur, de quibus alibi dictum eſt. Quod vero præter hæc nulla noua perfectio in corpore requiratur ad prædictas operationes, ſic explico. Nam in operationibus ſenſuum, vel appetitus, tripliciter poſſumus intelligere concurrere corpus: primo antecedenter, vt remouendo prohibens, vel applicando potentiam, vt v.g. quando aperit oculos, & quando conuertit faciem ad obiectum, & totum id, quod huiuſmodi eſt, fit per mutationem localem, & ideo per dotem agilitatis perfecte ſeruit corpus hoc modo operationibus ſenſuum. Secundo concurrit corpus efficiendo ipſam operationem ſenſus. In quo concurſu poſſunt multa conſiderari, præſertim tria. Primo receptio ſpeciei, & aptitudo organi ad illam. Secundo ſpirituum vitalium, & animalium ſubminiſtratio. Tertio effectio, & receptio ipſius operationis vitalis. Quoad primum, ex parte corporis nihil requiritur, præter optimũ organi temperamentum, quod ex proprijs, & connaturalibus diſpoſitionibus conſurgit. Quia ſpecies imprimitur potentiæ ſine vlla reſiſtentia, ac per ſe loquendo actione inſtantanea, & perfectiua. Et ideo ſi organum ſit bene diſpoſitum, fiet ſpecies omnino perfecta, iuxta naturalem virtutem obiecti. Quoad ſecundum vero, præter ſubſtantialem perfectionem, & naturalem vim agendi ipſorum ſpirituum, ſolum conferre poteſt agilitas, vel ſubtilitas vt velociſsime, & ſine impedimento miniſtrentur. Impaſsibilitas verò conferret, vt ſpiritus immutabilis, ac ſemper ijdem perſeuerent, ac ſine vlla naturalium facultatum laſſitudine communicentur. Quoad tertium denique nihil aliud requiritur, quam naturalis perfectio potentiæ. Quia poſitis omnibus alijs requiſitis ſine vlla difficultate, vel reſiſtentia, atq; adeo ſine vllo corporis impedimento in inſtanti ſuam perficit operationem. Ergo, vt corpus perfecte obediat animæ, quoad has operationes, & omnia illa, quæ per ſe cõcurrunt, non eſt neceſſaria alia dos. Tertio reperitur in his actionibus aliud conſequens, ſeu reſultans ex actione, vt v.g. ex affectu gaudij ſequitur aliqua ſanguinis motio: vel ex operatione phantaſiæ motio appetitus, & ſimilia. Et in his omnibus etiam corpus perfecte obedit ex vi prædictarum perfectionum. Nam illa operatio, quæ conſequitur, vel eſt motus localis, & perficitur agilitate, vel eſt operatio alteri⁹ potentiæ ſenſitiuæ, & ad hanc ſufficiunt omnia principia, quæ explicata iam ſunt.

Durand.
Palud.
Sotus.

Obiectio 1. Dices, hæc omnia recte procedere de operationibus ſenſitiuis omnino commenſuratis naturali virtuti potentiarum, & obiectorum, & de facultate vtendi corpore ad illas exercendas, qualis ſuo modo fuit in Adamo in ſtatu innocentiæ abſq; vlla propria dote ſupernaturali. Fieri autem poteſt, vt hæ potentię eleuentur ad operandum perfectius, quam naturaliter poſsint. Vt v.g. viſus ad videndum obiectum vltra diſtantiam connaturalem, vel ad videndum perfectius intenſiue, quam naturaliter poſsit, vel fortaſſe ad videndum aliquod obiectum, quod viribus naturæ non poſſet, vt lucem intenſiſsimam, vel (ſi eſſe poteſt) aliquod viſibile alterius ordinis, vel ſi phantaſia eleuari poteſt ad concipiendum aliquo modo Deum altiori modo, quam ſuapte natura poſſet. *Reſponſio.* Reſpondetur concedendo, has, vel ſimiles perfectiones eſſe poſſe in ſenſibus beatorum. Tamen, vt corpus in his omnibus perfecte obediat, nullam nouam perfectionem, aut diſpoſitionem requirit: ſed ſolum neceſſarium eſt, vt augeatur vis actiua, vel obiectorum ad imprimendas ſpecies ad maiorem diſtantiam, & cum maiori perfectione, & ſine concomitantia materialis alterationis, vel ex parte animæ, & potentiarum eius, ſiue per maiorem Dei concurſum, & auxilium, ſiue per habitum, aut qualitatem ſimilem. Quæ omnia [vt dixi] non pertinent ad dotes corporis, ſed ad dona animæ. His autẽ poſitis, ex parte corporis nulla poteſt eſſe reſiſtentia, aut repugnantia, cum non alteretur, neq; naturalis eius diſpoſitio vllo modo immutetur: ergo vt perfecte ſubijciatur ſpiritui in his operationibus non requiritur alia dos.

Obiectio. Sed inſtabis, quia licet ad vtendum perfecte corpore in prædictis operationibus non ſit neceſſaria noua perfectio: tamen ad non vtendum, id eſt, ad ſuſpendendum operationes corporis pro arbitrio animi, neceſſaria eſt ſpecialis virtus, vt verbi gratia, ad non audiendum, etiamſi hîc voces proferantur, & facultas ſit expedita, & ſic de cæteris ſenſibus, & de appetitu, vt poſsit, verbi gratia, exercere affectum aliquem ſine vlla corporis, vel alicuius humoris commotione. Hæc enim omnia, & ſimilia ſunt in poteſtate Beati. Nam ſi poteſt ſuo arbitrio imprimere ſpecies, vel continere influxum (vt ſupra vidimus) multo magis habebit hoc dominium in proprijs actionib. vitalibus. *Reſponſio.* Reſpondeo, habere quidẽ Beatos hanc perfectionem: non tamẽ ex aliqua corporis diſpoſitione. Quæ enim intelligi poteſt, quæ hunc effectũ habeat? cum diſpoſitio corporis eadẽ ſemper ſit, ſiue ſenſus operetur, ſiue non. Non ergo poteſt illa eſſe ratio ſuſpendendi actum, quãdo Beatus nõ operatur. Tota ergo hæc ratio poſita eſt in volũtate, ad quã ſpectat inferiores potẽtias

Anima beati vim habet ſuſpendendum operationes corporis unde habeat.

 mouere,

mouere, quæ illi ſubijciuntur. Fiet autem poſt reſurrectionem, vt omnes illi ſubijciantur. Porro hæc ſubiectio (vt opinor) non fiet per qualitatem aliquã inhærentem inferiori, aut ſuperiori potentiæ. Quia neque in inferiori poſſet impedire actionem, per ſolam ſuam præſentiam, vel inhærentiam: alioqui etiam impediret, vel aliquo modo reſiſteret, quando voluntas imperaret. Neque etiam in ſuperiori conferret ad ſuſpendendam actionem inferioris potẽtiæ. Quia hæc ſuſpenſio non poteſt fieri per phyſicam actionem poſitiuam. Sicut, quod calor ignis ſuſpendat actionem circa paſſum propinquum, & non reſiſtens, non poteſt intelligi fieri per qualitatem aliquam adhærentem calori, aut per poſitiuam actionem ſuperioris agentis ſecluſa naturali reſiſtẽtia circa idem paſſum: ſed per ſolam ſuſpenſionem diuini concurſus impediri poteſt. Si igitur prædicta poteſtas erit in Beatis non ex aliqua dote corporis, ſed ex virtute animæ, cui diuinitus datum eſt, vt influxus in actiones ſuas ſit in ipſius poteſtate, & voluntate, ſiue hoc ſit, quia Deus alio modo non concurret, ſiue quia ſua lege, & voluntate poteſt hunc ordinem ſtatuere. Nam ſicut inter potentias animę, quia in eadem anima radicantur, eſt quædam naturalis ſympathia, ex qua interdum prouenit, vt ad actionem vnius moueatur alia, vel quoad ſpecificationem, vel quoad exercitium: ita videtur Deũ poſſe ſua voluntate conſtituere hunc ordinem inter potentias, vt inferiores non agant ſine conſenſu volũtatis. Facilius tamẽ intelligimus, ſi addamus, Deum interim ſuſpendere concurſum ſuum, quia iam ex lege eius non eſt debitus inferiori potentiæ, donec ſuperior conſentiat.

Perfectiones ſupernaturales corporum beatorum naturam perfi. iunt, non deſtruunt.

Vltimo tandem ex dictis conſtat, contra errores, quos adduximus initio huius ſectionis, totam hanc ſupernaturalem perfectionem corporis non deſtruere naturam eius, ſed corrigere potius (vt ſic dicam) imperfectionis eius. Nam licet humanum corpus natura ſua non ſit lucidum: tamen lux ei adiuncta non deſtruit ſubſtantiam, neque accidentia illi connaturalia. Et ſimile eſt de alijs, vt euidentius conſtabit, dum ſingulas dotes in ſpecie proſequemur. Propter quod recte dixit Hieronym. Amos 5. *Hominem, corruptibile, & infirmum animal transformandum eſſe in ſpirituale, robuſtum, & incorruptum, mutans gloriam, non naturam.* Quod ſimiliter dixit Anſelm. in proſolog. ca. 25. *Animale corpus ſurrecturum ſpirituale, poteſtate, non natura.* Idemque latius explicuit Auguſtin. in Enchirid cap. 91. & 1. Retract. c. 17. & alijs locis citatis: & recte Tertul. lib. de reſurrect. carn. cap. 51. explicans illa verba Pauli, *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionem. Quid* (inquit) *mortale, niſi caro? Quid corruptibile, niſi ſanguis?* Et acute notat, Apoſtolum ad didiſſe pronomen illud, *hoc*, quaſi ad deſignandum ſuam propriam carnem. Nam illud pronomen demonſtrat rem præſentem. *Illa ergo eadem caro* (concludit) *quæ patitur corruptionem, incorruptionem induet*: non in alia natura, ſed in alia conditione, & ſtatu, vt idem late explicat libro 5. contra Marcionem, cap 10. Et ex his ſatisfactum eſt fundamentis prædictorum errorum.

Hieronym. Anſelm. Auguſt. Tertul.

SECTIO II.

Quæ, & qualis ſit claritas corporis Chriſti.

Licet omnes Theologi in 4. partim d. 44. partim d 49. doceant, omnia corpora glorioſa habitura claritatem aliquam (quia hoc expreſſe in Scriptura aſſeritur) non tamen omnes eodem modo illam declarant. Scotus enim d. 49. q. 15. ſolum exiſtimat eſſe certum illa corpora habitura colorem perfectiſsimum, cum quadam refulgentia, & aptitudine ad ſe manifeſtandum. An vero propriam lucem in ſe habeant, ac recipiant, ſub dubio relinquit, & ſolum ſub conditione (ſi id eſt poſsibile) affirmat hoc

Sotus.

A eſſe ſentiendum. Neq; ab ea ſententia multũ diſcrepat Duran. d. 44. q. 8. Nam licet ſimpliciter exiſtimet probabilius in corporibus beatis eſſe internam lucem: dicit tamen, etiã poſſe intelligi, quod ſint clara ſolum quia erunt terſa, ac polita: vnde fiet, vt Solis radijs, & aliorum luminarium fulgeant magna claritate. Sed immerito hi authores hanc rem in dubiũ reuocarunt. Nam conſtat ex Scriptura, claritatem, & fulgorem corporis glorioſi fore perfectiſsimum, & longe maiorem ſplendore ſolis, vt omnes Patres interpretantur. Nõ poteſt ergo illa claritas conſiſtere in ſolo nitore, vel puritate coloris. Neq; poteſt, reſultare extrinſecus ex Sole, & ex aliis luminaribus.

Durand. *Dos claritatis in corpore glorioſo quid ſit.*

Dicendum eſt ergo primo, hanc claritatem eſſe internam lucem corporis glorioſi, ac perfectiſsimã qualitatem ipſi inhærentem. Probatur primo ratio-
B ne facta, & fundata in omnibus teſtimonijs in 1. ſect. adductis. Secũdus, quia non poſſet corpus aliter fieri lucidum. Hæc enim denominatio non eſt extrinſeca, vt per ſe notum eſt. Etenim hæc qualitas per ſe datur corpori glorioſo, non quidem ad aliquid operandum, ſed vt ſit formalis perfectio, & pulchritudo eius. Item quia etiamſi corpus glorioſum nullo alio corpore circumdetur, vt v.g. extra cælũ empyreum, eſt eodem modo lucidũ, & corpus Chriſti, quando ante Aſcenſionem erat in terra circumdatum aere, in ſe lucidius, ac fulgentius erat, quã aer, quo circumdabatur. Ergo illa lux non poteſt eſſe in corpore circumſtante: ergo eſt in ipſomet corpore glorioſo. Reſpondere quis poſſet, eſſe ſubiectiue in aere exiſtente intra ipſum corpus glorioſum. Sed li-
C cet verum ſit eſſe in illo, non tamen in ſolo illo, alias non poſſet ipſa ſuperficies externa corporis lucida eſſe, & videri. Præſertim quia ſancti Patres non ſolum dicunt illud corpus eſſe lucidum: ſed etiam eſſe perſpicuum, ac transparẽs, ita, vt omnia eius mẽbra, ac viſcera externis oculis patere poſsint. Quod his verbis docuit Greg. lib. 18. in Iob. c. 27. alias. 31. exponens illa c. 28. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum. Quid aliud in auro, vel vitro accipimus, niſi illam ſupernam patriam, illam beatorum ciuium ſocietatem, quorum corda ſibi inuicem & claritate fulgent, & puritate tranſlucent?* & infra. *Patebit corporalibus oculis ipſa etiam corporis harmonia, ſicq; vnuſquiſq; tunc erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi.* Eãdem ſententiam ſignificat Aug. lib. 22. de ciuit. c. vltimo, dum inquit. *Omnia membra, & viſcera incorruptibilis corporis profu-*
D *tura in laudibus Dei*, cuius rei eam ſubdit cauſam. *Quia omnes illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, tunc non latebunt intrinſecus.* Et in lib. de cognit. vitæ. cap. 45. dicit, corpus illud perſpicuitate futurum æquale ſpiritibus, & Soli. Expreſsius hoc docuit Lauren. Iuſtinian. lib. ne diſciplina & perfect. monaſticę conuerſat. c. 23. vbi de corpore glorioſo hunc in modum eleganter ſcribit. *Nimia quoque claritate fulgebit, ita vt Solis ſepties tranſcendat ſplendorem: non autem lumine ſuo intuentium ſe reuerberabit aſpectum, ſed ineffabili quodam modo confortabit, clarificabitque eritque tota eius ſubſtantia corporis oculis viſibilis, adeo vt viſcerum, cæterorumq; membrorum harmonia Conditoris declaret magi-*
E *ſterium admirandum.* Et hoc etiam docuit D. Th. in 4. d. 44. q. 2. ar 4. q. 1. præſertim in ſol. ad 2. vbi alii Theologi idem tradunt, quamuis Bonau. Scotus, & Durand. oppoſitum ſentiant, quorum rationes ſtatim diſſoluemus.

Corpora beatorum tranſparentia *Greg. Pap.* *Auguſt.* *Laur. Iuſt.* *D. Thom.* *Bonauent.* *Scotus.* *Durand.*

Ex hac ergo Sanctorum doctrina dico ſecundo, hanc claritatem futuram eſſe in omnibus partibus corporis glorioſi, nec ſolum in extrema ſuperficie, ſed in tota profunditate, & in carne, oſsibus, ac cæteris membris. Ita D. Thom. ſupra, quem ſequitur Palud. diſ. 44. q. 5 Sotus diſ 49 q 4. artic. 8 Richard. artic. 4. q. 6. & Maior. q. 19. Supplement. Gab. diſ 44. q. 2. Probatur, quia alioqui non poſſet totum corpus eſſe peruium oculis. Illa enim pars interior, quæ lucida non eſſet, neq; ipſa videri poſſet, neq; poſſet,

D. Thom. *Palud.* *Scotus* *Richard.* *Mat* *Sup. Gab.*

Vtpote

vtpote denſa, & opaca, ex natura rei eſſe medium ad videndum alias: non ergo eſſet totum corpus tranſparens. Præterea, ratione confirmatur, quia non repugnat, totum corpus perfici hoc modo hac qualitate: decet autem vt omnes eius partes hanc illius gloriam participent.

1. Obiectio. Sed contra primo, nam repugnat partes valde dẽſas, & natura ſua non diaphanas, ſed opacas intime penetrari lumine. Eſt enim lumen natura ſua actus diaphani, quatenus diaphanum eſt, & ideo naturaliter non recipitur in corpore opaco, niſi in extrema ſuperficie eius: quia in illa cõuenit cum corpore diaphano: non poteſt autem forma recipi niſi in proprio ſuo ſuſceptiuo, ergo. *Secunda.* Secundo videtur repugnare, corpus habẽs colorem ſimul eſſe oculis peruium, quia color requirit perſpicuum terminatum opacitate corporis, teſte *Ariſtot.* Ariſtotele de ſenſu, & ſenſ. ſed in corporibus glorioſis erit color (vt ex ſupra dictis cõſtat) quia eſt qualitas maxime connaturalis, & ad pulcritudinem multũ neceſſaria, ergo. *Tertia.* Tertio, quia videtur repugnare, corpus eſſe peruium, ac tranſparens, ſimulque lucere: ſed corpora Beatorum erunt lucentia, non ergo erunt tranſparentia. Maior conſtat experimento. Nam vt corpus luceat, oportet, vt lux in illo ſit aliquo modo terminata, & hac ratione corpus vndique lucidum, quod etiam lucet, non ſolet eſſe omnino peruium oculis: ſed impedit potius, ne videatur aliud corpus poſt illud exiſtens. *Quarta.* Deniq; ſi corpora glorioſa ita eſſent omnino tranſparentia, ac lucida non poſſent videri vt diſtincta proprijs membris, ac figuris: ſed confuſe viderentur omnes partes ſicut videtur Sol, conſequens autem eſt magnum incommodum.

Bonauent. Propter has, & ſimiles rationes Bonauent. diſ. 49. 2. part. articulo quinto quæſtione prima negat corpora Beatorum fore peruia oculis, ſed tantum colore affecta, & ſplendentia ratione claritatis in vltima ſuperficie receptæ. *Sotus. Durand.* Idem ſentiunt Scotus, & Durandus ſupra: & alij ex citatis authoribus dubij ſunt. Sed nulla apparet hic repugnantia, quæ nos cogat, vt à Sanctorum doctrina recedamus, & hanc perfectionem glorioſis corporibus denegemus.

Reſponſio ad obiectiones lux, & color ſimul in eodem ſubiecto non repugnant. Primo enim, quod lux, & color ſimul eſſe poſsint, non eſt magna repugnantia. Nam in primis in extrema ſuperficie illuminantur omnia corpora. Deinde vitrum v.g. viride non ſolum in ſuperficie, ſed intime totum perfunditur lumine. Rurſus non ſolum ab extrinſeco poteſt corpus coloratum illuminari: ſed etiam interdum contingit, corpus coloratum eſſe intrinſece, & natura ſua lucidum, vt in quibuſdam vermibus experimur. *Cyril. Ieroſ.* Quo exemplo vſus eſt ad rem hanc confirmandam Cyril. Ieroſolymit. cat. 18 dicens. *Iuſti ſplendebunt, vt Sol, & tãquam luna, & ſicut ſplendor firmamenti: & prauidens iſtam hominum incredulitatem Deus vermibus paruulis lucidum dedit corpus, vt eo ſplenderent, vt ex apparentibus crederetur id, quod exſpectamus. Qui enim partem potuit præſtare, poterit & totum: & qui fecit, vt vermis lumine ſplenderet, multo magis hominem iuſtum.* Itaq; non eſt formalis repugnantia inter lucem, & colorem. Dices, hoc eſſe verum in gradibus remiſsis, ſecus vero eſſe in intenſis. Sed contra hoc eſt. Quia licet hoc eſſet verum ex natura rei, non tamen reſpectu diuiuæ omnipotentiæ. Deinde quamuis ex natura rei nunquam reperiantur ſimul in perfectiſsimis gradibus, fortaſſe non eſt propter formalem repugnantiam eorum ſecundum ſe: ſed vel ex defectu virtutis actiuæ, vel ex diſpoſitione ſubiecti. Tandem (vt ſtatim dicam) probabile eſt, lucem illam corporum reſurgentium eſſe alterius ſpeciei à luce Solis, & ab omni inferiori: & ideo non oportere, vt reſpectu coloris habeat eandem repugnantiam, quam habet lux inferior, quam experimur.

Corpora beatorum lucida ſimul, & tranſparentia quomodo. Secunda repugnantia, quæ obiiciebatur eſt, quod lux ſit actus corporis opaci, & denſi, & quod illud A intime penetret, & actuet ſecundum omnes partes. Quæ obiectio eandem fere habet reſponſionem. Nam in primis lux etiam naturaliter interdum eſſe poteſt in corpore denſo, ſecundum omnes interiores partes ſuas, vt in flamma, in vitro, & cryſtallo. Quid ergo mirum, quod à Deo conſtitui poſsit in corpore denſiori, vel duriori? Cui licet deſit diſpoſitio apta, & connaturalis, vt ab agente naturali totum illuminari poſsit, non tamen deeſt capacitas in qua poſsit recipi lux à Deo facta, ſeu infuſa. Deinde cum Ariſtoteles dixit, lumen eſſe *actum diaphani*, non definiuit, hanc eſſe abſolutam eſſentiam illius qualitatis ſecundum ſe: ſed explicuit proprium ſubiectum, quod lumen requirit, vt poſsit ad viſionem deſeruire. Aliunde vero conſtat, probabile eſſe lucem & lumen non differre eſſentialiter: & lucem B non eſſe actum diaphani. Præterea, licet aliquod corpus natura ſua non ſit diaphanum, cur repugnabit, diuina virtute recipere hanc proprietatem? Dices. Quia repugnat cum denſitate, vel duritie eius. Sed contra, quia licet ex natura rei ita ſit, tamen diuina virtute vinci poteſt. Magis enim repugnant duo corpora in eodem loco, & tamen Deus contulit corporibus beatis, vt poſsint difficultatem ſuperare. Denique, ſi claritas corporum reſurgentium eſt alterius ordinis, facilius dici poterit, ſubiectum illius non eſſe omnino eiuſdem rationis cum ſubiecto noſtræ lucis aut luminis.

Tertio repugnare videbatur idem corpus lucere, & eſſe tranſparens. Sed hoc etiam variis modis explicari poteſt. Primum enim dici poteſt, ſimul ac C reſpectu eiuſdem repugnare idem corpus lucere, & eſſe oculis peruium, propter rationem, quæ ſupra in tertia obiectione tangebatur. Nec neceſſarium videtur, admittere corpora glorioſa ſimul exercere poſſe vtrumque actum reſpectu eiuſdem, vt colligi poteſt à ſimili ex Diuo Thoma ſupra quæſtione tertia ad ſecundum. At vero non repugnat, idem corpus eſſe aptum vt lucere poſsit, ac peruium oculis ſe præbere, vel reſpectu diuerſorum, vel reſpectu eiuſdem diuerſis temporibus. Cum enim corpus humanum natura ſua dẽſum ſit, ac ſolidum, ſi totum ſit luce perfuſum, aptum erit ad lucendum, & hoc modo poterunt beata corpora lucere. Quia vero omnis actio eorum eſt in poteſtate, ac voluntate, beati non neceſſario ſemper lucent: & quia alioqui ſunt diuinitus effecta tranſparentia, ac D diaphana, poſſunt etiam, ſuſpendendo actum lucendi, ſeſe oculis peruia prębere. Vlterius tamen addi poteſt ex dictis, etiam reſpectu eiuſdem non repugnare illa duo eſſe ſimul. Quia ſicut idem corpus denſum, ac durum, poteſt ſimul diuina virtute fieri diaphanum: ita ratione vnius proprietatis poteſt per lucem in ſe receptam lucere, & ratione alterius ſe peruium oculis exhibere. Et eodem modo poterit idem oculis glorificatus, & ad videndam lucem illam confortatus, & videre corpus illud, vt lucidum, ac lucens, & per illud, vt tranſparens ſimul alia tranſpicere. Quod præterea ſic declaro. Nam corpus aliquod eſſe tranſparens, ac per-E uium oculis nihil aliud eſſe videtur, quam vt ſit aptum medium, per quod poſsint tranſire ſpecies viſibiles alterius corporis poſt ipſum exiſtentis: vnde fit, vt reſpectu partium eiuſdem corporis tranſparentis, vna poſsit per aliam ſe manifeſtare, ſeu videndam præbere, ſpeciem emittendo. Vt ergo corpus glorioſum ſit tranſparens, duo requiruntur: alterũ ex parte eius, ſcilicet, vt ſit capax ad recipiendas ſpecies viſibiles: alterum, vt obiectum ſit potens ad efficiendas illas vt tali medio, ſeu in tali corpore. Vnde fit, vt duabus modis poſsit intelligi corpus glorioſũ eſſe tranſparens: vno modo reſpectu ſui ipſius, & omniũ ſuarũ partium: alio modo etiã reſpectu aliorũ. Et primũ quidẽ, ſcilicet reſpectu ſui facile intelligitur. Nã ſicut illud corp⁹ ſupernaturaliter factũ eſt

eſt capax lucis, ita etiam ſupernaturaliter fieri poteſt capax ſpecierum viſibilium (non enim vnum magis, quam aliud repugnat) & ſimiliter eleuari poteſt idem corpus ad efficiendas huiuſmodi ſpecies non tantum per ſuperficiem vltimam: ſed etiam ſecundum ſe totum, & per omnes partes internas, vel immediate, vel mediate, videlicet, vt diſtantiores partes, & magis internæ, per partes propinquiores ſpecies emittant. Nam hæc etiam virtus non repugnat, & alioqui eſt conſentanea corpori glorioſo. Vnde ſicut in his inferioribus lumen & adiuuat, diſponitque colorem, vt ſpeciem ſui emittere poſſit, & præparat etiã medium ad ſuſceptionem ſpecierum coloris (ſiue hoc lumini, ſiue diaphaneitati tribuatur, de quo alias) ita dici poteſt, lucem corporis glorioſi, & conferre vim omnibus eius partibus, vt ſui ſpeciem poſſint emittere, & diſponere etiam illas: vt quædam poſſint recipere aliarum partium ſpecies. At vero reſpectu aliorum obiectorum viſibilium, an corpus Beati poſſit eſſe medium peruium, & trãs parens ad videndũ illa, non ſatis conſtat. Tum quia ex dictis Sanctorum ſolum habemus, illa corpora ita fore trãſparẽtia, vt in eis videri poſſit quidquid nunc interius latet: quod vero per illa quoq; poſſint videri res aliæ, Sancti non dicunt, nec neceſſario ſequitur ex priori. Tum etiam, quia vt videatur obiectum per aliquod medium, nõ ſatis eſt, vt illud medium ſit capax ſpecierum viſibilium: ſed etiam neceſſe eſt, vt obiectum ſit potens ad imprimendas ſpecies in tali medio, ita vt potentia actiua vnius ſit proportionata potentiæ paſſiuæ alterius. Quamuis autem corpus glorioſum ſit ſuſceptiuũ ſpecierum: tamen, quia illa capacitas non eſt naturalis, ſed miraculoſa, & ſuperioris ordinis, fieri poteſt, vt obiecta viſibilia non poſſint in illo, & per illud ſpecies emittere, & conſequenter, vt per illud videri nequeant. Quæ quidem ratio non procedit de corporibus glorioſis, & ideo de illis probabilius exiſtimo, vnum reſpectu alterius eſſe peruium oculis, ita vt vnum non occultet aliud poſt ſe exiſtens, quia corpus glorioſum eleuatum eſt non ſolum ad recipiendas, ſed etiam ad efficiendas ſpecies in tali medio. De alijs vero corporibus habentibus tantum naturalem diſpoſitionem, ac virtutem, mihi res eſt dubia. Quia cum tantum agant virtute naturali, fortaſſe nõ poſſunt tranſmittere ſui ſpeciem intra corpus beatificum, & per illud quaſi penetrare vſque ad viſum. Quia ſolum poſſunt immutare illud corpus iuxta capacitatem eius naturalem. Niſi fortaſſe dicatur corpus illud per hanc dotem gloriæ ita eſſe effectum tranſparens, ac perſpicuum, ac ſi haberet hanc qualitatem naturalem: & ideo quodlibet obiectum naturaliter viſibile poſſe per illud ſpecies transfundere, quod eſt probabile, quamuis incertum. Addo vero vltimo, illa corpora non poſſe dici peruia, aut tranſparentia propter poros (vt Durandus, Bonauentura, & alij ſignificarunt.) Quia vel in corporibus beatis non erunt pori (vt Paludanus ſentit, quia illi non pertinent ad perfectionem naturæ, ſed potius ad imperfectionẽ) vel certe, licet poros habeant (cum fortaſſe naturaliter conſequantur compoſitionem corpori humano debitam) nõ ſunt tamen proportionatum medium ad viſionem, cum per illos non poſſit per lineam rectam radius, ſpecieſque trãſ mitti. Vnde multo minus poſſunt ſufficere, vt totũ corpus quoad omnes interiores partes clare, perſpicueq; cernatur.

Per corpus vnius beati videri obiecta alia quomodo poſſint.

Dubium. Bonauent.

Palud.

Quarta difficultas erat, quomodo poſſint corpora beata ſi lucida ſunt, diſtincte videri quoad omnia delineamenta, omnemq; pulchritudinem. Sed hoc facillimum eſt ex dictis. Quia illa lux corporis glorioſi non lædet oculum: ſed confortabit potius. Vnde etiamſi luceat, vel ſui ſpeciem emittat, non impediet oculum, quominus diſtinctè colorem, figuram, reſque alias videre poſſit. Rurſus quamuis

Claritas corporis glorioſi diſtinctam ſui viſionem non impedit.

A corpus beatificum fiat tranſparens, & diaphanum: tamen quia non amittit ſuorum membrorum denſitatem, & ſoliditatem, tam perfecte poterit in ſe viſionem terminare, ac ſi nihil aliud per illud videretur. Significat autem D. Thomas loco ſupra citato, quæſtiuncula 3. ad 2. non poſſe corpus glorioſum ſimul videri ſecũdum proprium colorem, & eſſe medium ad videndum colorem alterius corporis. Quia viſus nequit immutari ſimul à duobus coloribus, ita vt vtrumque perfecte videat, & ideo ait, poſſe corpus glorioſum ſuo arbitrio aut ſe præbere cõſpiciendum per ſuum colorem immutando viſum, aut ſuſpendere immutationem coloris, vt ſe oculis peruium exhibeat. Et ita concludit, eſſe in poteſtate B Beati occultare, vel non occultare corpus poſt ſe exiſtens. Et vltimum eſt valde probabile, ſi Beatus velit immutare viſum alterius ſolum per colorem exiſtentem in externa ſuperficie. Si tamen velit ſimul immutare per colorem, lucem, & ſpecies alterius obiecti viſibilis, quas in ſe ſuſcepit, etiam exiſtimo, poſſe id facere, & in viſu alterius Beati non deeſſe virtutem, vt ſimul poſſit per omnes illas ſpecies diſtinctas cognoſcere, quia eſt diuinitus cõfortatus & eleuatus, vt perfectiori modo videre poſſit. Quidquid vero de hoc ſit, ex dictis tamẽ eſt certum, quod claritas corporum beatorum non ſolum non impediet diſtinctam eorum viſionem, verum potius iuuabit illam, eamq; delectabiliorem reddet. *Eſt enim lux* [vt Damaſc. dixit lib. 2. de fide. c. 7.] *decus, atque ornamentum viſibilis creaturæ, cuius pulchritudinem conſpi-* C *cuam reddit.* Hæc igitur perfectiſsima illa Beatorũ lux exactius præſtabit.

D Thom.

Damaſc.

Ex quibus omnibus diffiniri poteſt quæſtio, quæ primo loco tractanda videbatur, in hunc vero reiecta eſt, vt ex effectib. poſſit commodius inueſtigari, ſcilicet an lux corporis glorioſi ſit eiuſdem ſpeciei cum luce ſolis, aut ignis. Multi enim exiſtimant eſſe eiuſdem, vt D. Tho. d. 4. q. 2. ar. 4. q. 2. Idem videntur ſupponere Scot. & fere alij autores locis citatis. Ratio D. Tho. eſt, quia niſi illa lux eſſet eiuſdem ſpeciei cum ea, quam experimur, æquiuoce dicerentur illa corpora lucida, & nihil ſenſibile nobis manifeſtaretur per huiuſmodi denominationem. Confirmatur, quia vix poteſt concipi diuerſus effectus formalis vtriuſq; lucis, nam vtraq; reddit corpus clarum, D ac per ſe viſibile. Sed quidquid ſit de re ipſa: hæ tamen rationes non conuincunt. Quia quamuis intercedat diuerſitas ſpecifica, poteſt nihilominus eſſe conuenientia vniuoca in ratione lucis, ſicut multi opinantur de luce ſolis, & ignis. Nec de effectu formali poteſt magis conſtare, quam de luce ipſa. Quia non repugnat intelligere corpus eſſe clarum, ac viſibile per qualitates ſpecie diuerſas. Neq; etiam videtur poſſe probabiliter negari, quin ſint poſſibiles luces ſpecie differentes. Cur enim negabimus Deum id poſſe facere?

Dubium.

D Thom. Scotus.

Quapropter Richar. in 4. d. 49 ar. 4. q. 7. ſentit lucem corporis glorioſi eſſe alterius, & perfectioris ſpeciei: quod prius docuerat D. Thom. 2. d. 16. ſicut ſupra attigit Diſp. 32. Sect. 1. eſtq; veriſimile. Nam ſi E huiuſmodi perfectio lucis eſt poſſibilis, credi poteſt data perfectioribus corporibus in perfectiori ſtatu exiſtentibus. Deinde, creditur illa lux eſſe fulgentior luce ſolis (id enim modo loquendi Scripturæ, & ſanctorum Patrum eſt conſentaneum) vel ergo id prouenit ex perfectione eſſentiali, & ſpecifica illius locis: & hoc eſt, quod intendimus, vel dicitur prouenire ex maiori intenſione. Et hinc etiam probabiliter colligere poſſumus diuerſitatem ſpecificam. Nam lux ſolis videtur in ipſo habere ſummam intenſionem ſibi connaturalem: lux autem, quæ eſt in corpore beato non habet intenſionem præternaturalẽ ſibi: ergo natura ſua admitti totam illam intenſionem, eſt ergo alterius naturæ. Rurſus poteſt ita explicari. Quia illa lux intelligi poteſt talis

Richard.

D. Thom.

eſſe,

eſſe, vt nulli corpori ſit connaturalis, neque potens fluere ab aliqua forma corporea tanquam proprietas eius, cuius contrarium in luce ſolis, & ignis reperitur: ergo hoc modo recte intelligitur diuerſitas ſpecifica inter has qualitates. Nam cum illa lux corporis beati ſit ad eleuandum illud ad ſupernaturalem ſtatum, veriſimile eſt, non eſſe aliquam proprietatem alicui corpori connaturalem, ſi poſsibile fuit altiori modo fieri, vt per ſe etiam credibile eſt. Et in hunc modum aliqui interpretantur illud. *Non indigebit ſole, neque luna, quia claritas* Dei *illuminabit illam*, ac ſi diceret, illam non eſſe claritatem ſolis, & lunæ: non ſolum, quia ab illis non efficitur, ſed etiam, quia non eſt eius ordinis, & ideo ſpecialiter *claritas Dei* appellatur. Præterea, poſita hac differentia facilius expediuntur difficultates ſupra tractatæ. Nam fortaſſe illa lux ex vi ſuæ propriæ ſpeciei, & intenſionis ſibi connaturalis poteſt lucere, ſiue ſit in corpore raro, ſiue denſo, ſiue tranſparenti, ſiue in opaco. Et ſimiliter ex parte ſubiecti æque poteſt actuare corpus diaphanum, & alterius qualitatis. Item cum hæc lux inferior natura ſua calefaciat ſubiectum caloris capax, fortaſſe illa lux adeo eſt ſupra elementares naturas, vt nō ſit apta efficere huiuſmodi materialem alterationem. Cur enim daretur corporibus glorioſis qualitas effectrix talis alterationis? Oporteret enim vel actionem eius ſupernaturaliter perpetuo ſuſpendi, vel adiungi aliam qualitatem, quæ illius actioni reſiſteret. His igitur coniecturis probabilis ſit hæc ſententia, quamuis res ſit ſatis incerta.

Claritas Beatorum corporum diuerſa rationis à luce ſolis & elementorū.

Illud vero certum eſſe videtur, hanc lucem in corpore Chriſti, & in omnibus alijs eſſe eiuſdem ſpeciei, quamuis pro diuerſitate meritorum ſit inæqualis intenſionis, ac perfectionis. Vnde fit, vt in corpore Chriſti ſit intenſior, quam in corpore Virginis, & in omnibus alijs, etiamſi in vnum conferantur. Quod vero ſit in eis vnitas ſpecifica, colligi poteſt tū ex illis verbis Paul. *Reformabit corpora noſtra configurata corpori claritatis ſuæ.* Tum etiam quia gloria animæ eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus, gradu tamen diuerſo pro perſonarum qualitate: at gloria corporis eſt proportionata gloriæ animæ. ergo.

Obiectio.

Sed dices: Ergo illa qualitas videri non poterit, cum non comprehendatur ſub obiecto adæquato viſus. Reſpondetur, primo negando ſequelam. Certiſsimum enim eſt claritatem corporum beatorum fore ſenſibilem, & conſequenter viſibilem, quia ad nullum alium ſenſum pertinere poteſt. Idq́ aperte colligitur ex modo loquendi Scripturæ, & Sanctorū, & ex ijs, quæ de claritate corporis Chriſti in transfiguratione ſupra diximus. Negatur ergo, illam lucem non contineri ſub obiecto adæquato potentiæ viſiuæ. Nam, vt contineatur ſub illo, ſatis eſt, quod in genere aliquo, & in modo immutandi potentiam conueniat cum lumine, & colore. Sicut enim hoc obiectū comprehendit plures alias qualitates inter ſe ſpecie differentes, ita poteſt hanc etiam amplecti.

Reſponſio.

An vero contineatur ſub naturali obiecto, ita vt per ſe videri poſsit ab humano oculo non glorificato ſolis naturæ viribus, abſq́ alia ſuperiori virtute, ſeu auxilio D. Tho. ſupra (quem Scot. ſequitur) conſequenter docet contineri ſub obiecto proportionato, & naturali. Quia licet ex accidenti videri commode nequeat ab oculo corruptibili propter alterationem materialem, quæ cum actione illius lucis in tali ſubiecto ex natura rei coniuncta eſt: tamen ſi hæc actio ſuſpendatur, & præciſe fiat propria immutatio lucis, videri recte poteſt: quia lux quantūuis excellens, & intenſa per ſe non offendit viſum, ſed potius perficit, ac delectat. Significat autem D. Th. corpus glorioſum ratione ſui ſtatus, nunquam agere illa luce materiali actione, & corruptiua, ſed tantum perfectiua, & intentionali. At vero Richardus è contrario cenſet, illam lucem ex natura ſua eſſe improportionatam noſtro viſui, & refert Aug. 22. li. de ciuit. c. 19. dicentem, Apoſtolos in corpore mortali nō potuiſſe videre claritatem corporis Chriſti reſurgētis. Sed hoc facile poſſet intelligi, iuxta ſententiā D. Th. prouenire ex alteratione materiali adiuncta: nō vero ex improportionata natura ipſius lucis. Quæ expoſitio eſt conſentanea verbis Aug. dicentis, *Non enim eā ferre poſſet humanus, atq́ infirmus aſpectus.* Vnde ipſemet Richardus non alia ratione probat lucem illam nō poſſe videri, niſi quia naturaliter non poteſt efficere actione intentionali, quin ſimul efficiat alteratione materiali. In quo etiam non videtur conſequenter loqui: quia ſi lux illa eſt alterius ordinis, & ſpeciei, cur non poterit eſſe talis naturæ, vt non ſit nata materialem alterationem efficere? Aliter ergo probari poſſet hæc opinio. Quia illa lux eſt alterius ordinis ab omnibus inferioribus obiectis viſibilibꝰ: ergo non poteſt naturali virtute videri ab oculo, cuius virtus commenſurata videtur ijs obiectis viſibilibus, quæ corporibus connaturalia ſunt. Item hæc lux glorioſi corporis ſequitur lucem animæ: ſicut ergo lux animæ non continetur intra obiecta proportionata, & cōnaturalia intellectui: ita probabile eſt, hanc lucem corporis non cōtineri inter obiecta proportionata viſui ex natura ſua.

D. Thom. Scotus. *Richard.* *Auguſt.*

Sed (licet res hæc incerta ſit) prior tamen ſententia D. Thom. videtur veriſimilior. Quia nulla eſt ratio, cur viſus ex natura ſua non ſit capax ſpeciei impreſſæ talis lucis: quod ſi ſpeciem poteſt recipere, nulla eſt ratio, cur per illam non poſsit etiam actum elicere. Ille enim actus non eſt quoad ſubſtantiam ſupernaturalis, cum ſit corporeus, & circa rem corporalem verſetur. Neq́ etiā eſt ſupernaturalis quoad modum. Quis enim eſt hic modus? Item, vel illud obiectum aliquo modo ſaltem imperfecto poteſt naturaliter videri à viſu vel non. ſi non, ergo nullo modo cōtinetur ſub obiecto viſus. Deus enim licet non poſſit clare videri ab intellectu virtute naturali: continetur tamen ſub obiecto adęquato illius: Quia ſaltē imperfecte poteſt ab ipſo cognoſci virtute naturali: & quia continetur ſub latitudine entis, cuius præciſam, & abſtractam rationem intellectus attingit: viſus autem non attingit communem rationem lucis aut coloris, niſi in quantū in hoc vel illo colore, aut lumine continetur. Ergo ſi eſt aliqua lux, quam nullo modo poteſt naturaliter attingere, illa non continebitur ſub obiecto adæquato viſus. Si autem poteſt aliquo modo eam attingere, cum illa lux vi ſuá perfectiorem ſui ſpeciem imprimat, & potentiam non lædat, poterit etiā perfecte videri: quia illa ſpecies non eſt improportionata potentiæ, nec eſt, cur dicamus, deeſſe illi potentiæ virtutem in ſuo ordine ſufficientem. Deniq́ licet illa lux non ſit connaturalis corpori humano: tamen ſimpliciter naturalis eſt, & inferioris ordinis, cum ſit corporea. Et ideo argumentum ſumptum ex lumine gloriæ nullius eſt momenti, vt ſtatim etiam dicam.

Claritas beatorum corporum ſub obiecto naturali viſus continetur.

Vltimo enim quæri ſolet de hac claritate, à quo immediate fiat, D. Thomas enim ſupra ſignificat oriri à gloriá animæ ex Aug. dicta epiſ. 56. ad Dioſcorum, vbi ait. *Tam potenti natura Deum feciſſe animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus.* Cæterum Rich. Durand. & alij dicunt, ab ipſo Deo immediate conferri. Dicendum vero exiſtimo (ſi de propria efficientia phyſica loquamur) Deum ſolum eſſe, qui habet propriam virtutem ad efficiendam hanc lucem in corpore humano, nec phyſice reſultare, ex ſola natura rei, ex animæ beatitudine. Primo, quia nulla eſt naturalis cōnexio inter lucē ſpiritualē, & corporeā; imo neq́ in ratione lucis cōueniunt, niſi valde analogice. Deinde lumen gloriæ natura ſua eſt quædam virtus intellectualis per modū habitus, vel potētię, & ideo non ordinatur ad efficiendū, niſi actum ſecundū, & immanentē videndi, ſeu intelligendi: ipſa autē viſio, quæ eſt vltimus actus, & immanens, non eſt effectiua alteriꝰ qualitatis, ac pręſertim corporeę.

Dubium. D. Thom. Auguſt. *Richar. Durand. Reſponſio.* *Claritatis beatorum corporum immediatum principium & cauſa, qua.*

Præterea

Præterea illa beatitudo animæ ex ſe abſtrahit omnino à corpore, & communis eſt Angelis, non eſt ergo cur illi tribuamus hanc efficientiam. Fit ergo à ſolo Deo, vt à principali agente. Et in cæteris Beatis credibile eſt, fieri media humanitate Chriſti, vt inſtrumento. Nam de Chriſto loquitur Paulus, cum ſcribit ad Philip. 3 *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*: ipſe ergo Chriſtus hoc efficiet, vel per voluntatem ſuam, vel per claritatem ſui corporis cætera corpora clarificando. De claritate vero ipſiuſmet corporis Chriſti probabilis eſt, factam eſſe mediante anima eius, vt inſtrumento per virtutem inſtrumentalem, quā habet ad immutandum corpora, præſertim ſuum. Neq; eſt improbabile, hanc inſtrumentalem virtutem communicari cæteris animabus beatis. Qua ratione poſſet D. Th. opinio explicari, quamuis verior expoſitio ſit, huiuſmodi claritatem dici redundare à beatitudine animæ non phyſicè, ſed proportione quadam, quia animæ exiſtenti in ſtatu ita perfecto, debita eſt ſimilis, ſeu proportionalis corporis perfectio. Quam expoſitionem attigit etiam Sot. in 4. d. 49. q. 4. ar. 8. vbi tamen immerito dicit, hanc qualitatem non educi de potētia corporis, ſed per propriam creationem fieri ex nihilo. Quod nullum habet fundamentū, neq; eſt probabile, quia illa qualitas fit in corpore dependenter ab illo in eſſe, & fieri. Sed de hoc aliâs.

Philip 3.

Claritas corporis glorioſi quomodo fluere dicatur ab anima.

Sotus.

SECTIO III.

Quomodo Chriſti corpus poſt reſurrectionem ſit factum paſſibile.

SEnſus quæſtionis eſt, an factum ſit intrinſece impaſſibile paſſione proprie dicta, id eſt, materiali alteratione, quæ ex ſe ad interitum, & corruptionē ducit, nam de paſſione perfectiua & intentionali, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Eſt autem ſermo de intrinſeca impaſſibilitate, ita vt corpus illud ex interna diſpoſitione, & capacitate nec pati poſſit, nec mori, etiamſi intra ignem exiſteret, & ignis ſineretur agere, quantum poſſet, & Deus ſuum concurſum illi non denegaret. Et ratio dubitandi eſt, quia prima ratio ob quam corpus eſt paſſibile, & mortale, materia eſt: próxima vero eſt diſpoſitio qualitatum habentium contrarium: ſed vtrumque principium manſit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem (vt ſupra oſtenſum eſt) ergo non potuit intrinſecè fieri incorruptibile: ſed ſolum diuina prouidentia illæſum ſeruari. Et quia hæc prouidentia certa lege, & infallibili ſtatuta eſt, tanquā debita ſtatui illius corporis, & omnino inamiſſibilis, ideo dici poteſt illud corpus non ſolum nihil actu pati, ſed etiam ſimpliciter impaſſibile, in ſenſu compoſito, vt ſic dicam. Quod ſatis eſſe videtur ad intelligendas Scripturas, quæ de hac proprietate corporum reſurgentium loquuntur, vt eſt illud, *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur*: & illud, *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*: & inferius, *Neq; corruptio incorruptionem poſſidebit*; quod magis explicat inferius dicens, *Et mortui reſurgent incorrupti: & oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*. Quæ omnia ſolum actum, & non internam impotentiam ſignificant. Nec diſsimilia ſunt alia, in quibus vita æterna hominibus reſurgentibus promittitur, Matth. 16. 25. ad Rom. 2. & ſæpe alibi.

Rom 6.

1. Cor. 15.

Matth. 16. & 15.

Rom. 2.

Propter hanc immortalitatem corporum reſurgentium hæretici aliqui negarunt (vt ſupra vidim⁹) illa corpora futura eſſe ex hac materia, ex qua nunc conſtant: ſed ex cæleſti. Qui maiori ratione idem dicebant de corpore Chriſti abutentes illis verbis, Pauli 1. Cor. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus de cælo cæleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: qualis cæleſtis, tales & cæleſtes*. Sed hæc hæreſis ſatis eſt in ſuperioribus reiecta. Locus autem ille Pauli explicatus

1. Cor. 15.

A eſt late in priori tom. diſp. 13. ſect. 3. Non enim vocatur Chriſtus *cæleſtis* propter ſubſtantiā corporis, ſed vel propter qualitatem, vel propter morum puritatem, vt ibi latius diximus.

Refert autem D. Thom. 1. p. q. 76. art. 7. & infra in hac 3. p. q. 57. art. 3. & in 4. d. 44. quoſdam Catholicos aſſeruiſſe, quanuis corpus glorioſum conſtet ex hac materia elementorum: cū illa tamen miſceri quandam naturam quintæ eſſentiæ, quæ ita temperat totum corp⁹, vt illud reddat omnino incorruptibile. Videntur autem ij authores ſenſiſſe, miſtionē hanc eſſe homini connaturalem: tamen in hac vita eſſe imperfectam, quia in ea elementaris materia prædominatur: in corpore autem glorioſo ita perfici, vt illa quinta eſſentia dominetur, & vincat. Et hāc ſententiam indicat Alexand. 3. p. q. 23. memb. 2. ad argumenta. B Hæc opinio duobus modis poteſt intelligi: primo, quod illa quinta eſſentia, ſit aliqua pars ſubſtantialis materiæ cæleſtis: alio modo, quod tantum ſit aliqua qualitas propria corporis cæleſtis, & conferens participationem incorruptionis eius. Prior ſenſus improbabilis omnino eſt: imo nec poteſt intelligi. Primo, quia omnino cōtra rationem eſt fingere talem materiam, vel in toto, vel in parte, eſſe connaturalem homini. Quia neque anima rationalis poteſt informare illam: cum tamen tota ſit in ſingulis partibus ſuæ materiæ: neq; ſi ſemel informaſſet, poſſet ab illa ſeparari. Nam illa particula non eſſet capax peregrinæ alterationis: neque illa materia poſſet in vnum coaleſcere cum hac inferiori, cum ſint diuerſorum ordinum. Item eſſet in homine aliqua pars incapax caloris, & frigoris. Quæ omnia rationi etiam naturali contraria ſunt. Secundo, quia C etiam ſi hanc miſtionem fingamus, cum neceſſe ſit, has partes materiæ eſſe diſtinctas, & ſub diuerſis quantitatibus, & diſpoſitionibus, non poterunt partes incorruptibiles ſibi ſimiles reddere in incorruptione alias partes conſtantes ex materia rerum corruptibilium: non erit ergo totum corpus incorruptibile: & ſupereſt eadem difficultas, quomodo aliæ partes impaſſibiles fiant. Quapropter ſententiam hanc in hoc ſenſu exiſtimo alienam à veritate fidei. Repugnat enim aut cum vera generatione, & corruptione corporis humani (ſi talis portio materiæ fingatur connaturalis illi) aut cum veritate reſurrectionis, ſi fingatur corpus illud poſtea coaleſcere ex noua materia, ſeu miſtione D materiarum diuerſæ rationis, & ordinis.

D. Thom.

Alexan.

Poſterior ſenſus huius ſententiæ videtur eſſe ab Alexandro intentus. Dicit enim, corpus hominis participare quandam lucem cœleſtem, quæ in corpore glorioſo eſt perfectiſsima, & ſimillima ei, quæ eſt in cœlo empyreo. Et hic ſenſus (ſi recte explicaretur) non eſſet ita improbabilis. Quod enim Alenſis dicit, hanc lucem eſſe connaturalem homini, & diſponere corpus ad animæ ſuſceptionem, inauditum eſt, & incredibile. Quod eſt enim experimentum huius lucis, vel quod fundamentum ad illam fingendam? Quod item ait, neceſſariam eſſe hanc lucem, ſeu participationem quintæ eſſentiæ ad conciliandas elementorum naturas, nullius moE menti eſt. Alioqui omnia mixta deberent eſſe compoſita non tantum ex quatuor elementis, ſed etiam ex quinta eſſentia. Elementa ergo non conciliantur formaliter ab aliqua quinta natura, aut qualitate: ſed per conueniens temperamentum ſuarum qualitatum. Si vero ij authores dicerent, hanc cœleſtem qualitatem non eſſe homini connaturalem: ſed diuinitus addi glorioſo corpori, vt illud reddat impaſſibile, ferri poſſet hæc ſententia, vt in ſequentibus dicemus.

Tertia igitur ſententia dicit, in corporibus reſurgentiū eandem omnino eſſe materiam, & formā, & eaſdem qualitates elementares cōnaturales corpori paſſibili, abſq; vlla qualitate ſuperaddita, per quam corpus

3. Opinio.

corpus illud reddatur impaſsibile: & nihilominus corpora illa intrinſecè eſſe impaſsibilia, ita vt nec diuidi, neq; alterari extrinſecus poſsint, etiamſi Deus prouidentia ſua neque extrinſeca agentia impediat, neq; ordinarium illis concurſum neget. Quod ſi inquiras, ex quo principio intrinſeco proueniat hæc in.paſsibilitas: Reſpondent, prouenire ex perfecto modo, quo anima in eo ſtatu informabit corpus, qui talis erit, vt à nullo naturali agente ſuperari poſsit, vel debilitari. *Sotus. D.Thom.* Ita opinatur Sotus d.49.q.4 artic.5. & exiſtimat eſſe ſententiam D.Tho.in d.44.q 2 art.1.q. 1. vbi hanc impaſsibilitatem ponit in perfecta ſubiectione corporis ad animam, ſeu in perfecto dominio animæ ſupra corpus, quod dominium non poteſt intelligi, in quo conſiſtat, niſi in hac perfecta animæ informatione. *Bonauent.* Sanctus etiam Bonau. d.49 ar. de hac dote q. 2. hanc ſententiam ex parte indicat. Diſtinguit enim duplicem paſsionem corporis: alterã per alteratione extrinſeci agentis naturalis, & hanc negat eſſe in corpore beato, quia materia eius non appetit aliam formam. Quod certè nequit aliunde oriri niſi ex perfecta informatione formæ, cum alioqui materia ſecundum ſe eadem ſit. Aliam actionem vocat per violentiam, ſeu diuiſionem quantitatis, de qua infra dicetur. Addit vero Sotus, & indicat etiam D.Th. & ex parte Bonau.q.1. remanere in corporibus beatis aliquam actionem primarum qualitatum nõ tantum intentionalem, ſed etiam materialem. Quia alias (inquiunt) illæ qualitates eſſent otioſæ, & tollerentur complexiones variorum membrorum.

Sed hæc ſententia neq; alijs diſcipulis D.Tho. neq; reliquis Theologis placuit, neque mihi videtur ſatis concipi poſſe. Et (vt tollatur æquiuocatio, quæ ex vltimo puncto oriri poteſt) aduertendum eſt, dupliciter poſſe humanum corpus pati, vel alterari, primo ab extrinſeco agente, ſecundo ab intrinſeco, qua tenus quædam partes alterare poſſunt alias habentes diuerſam temperiem. Certum ergo eſſe debet, corpus glorioſum neutro modo pati poſſe, vel minimam alterationem. Nam qua ratione poſſet vna pars pati ab alia, poſſet etiam pati ab extrinſeco agẽte habente ſimilem virtutem. Item quia ex actione intrinſeca poteſt prouenire mors vel infirmitas, ſeu debilitas ſicut ab extrinſeca. Et hoc expreſſe docuit *Bonauent.* Bonauentura, qui in eandem cauſam reuocat hanc impaſsibilitatem membrorum in er ſe, & ab extrinſeco agente, ſcilicet, quia qualitates, eru nt optimè temperare abſque appetitu ſubiecti ad alias qualitates, & cum perfecta influentia, & conſeruatione formæ. *Sotus:* Sotus etiam apertè fatetur (quod certiſsimum eſt) non futuram ibi actionem caloris naturalis in humidum radicale, quæ tamen actio eſt eiuſdem rationis cum quacumq; alia alteratione membrorum *D.Thom.* inter ſe. Et idem affirmat D.Thom. ſupra ad 3. Cum ergo hi authores dicunt, remanere in illis corporibus aliquam actionem harum qualitatum, neſcio quid actionis nomine intelligant, niſi fortaſſe propriam informationem vniuſcuiuſque qualitatis. Nam calor verè reddet calidam partem illam, cui inhærebit, & ſic de alijs qualitatibus. Et hoc eſt certiſsimum, idq; probatur ea ratione. Quia alias eſſent otioſæ illæ qualitates, ſi carerent ſuis effectibus formalibus, imò reuera nõ eſſent in ipſo corpore. Rurſus hæc informatio, & nulla alia actio eſt neceſſaria ad diſtinctam complexionem variorum membrorũ, vt per ſe euidens eſt. Sicut enim diuerſa elementa, etiamſi inter ſe non agãt, diuerſam habent diſpoſitionem, quia diuerſas haberent qualitates, vel in diuerſo gradu, quibus formaliter afficiuntur, ac diſponũtur: & ſimiliter diuerſa mixta homogenea habent diuerſam mixtionem primarum qualitatũ, qua formaliter perficiuntur, & quoad temperamentum diſtinguũtur ante omnem actionem: ita membra humani corporis, eo quod in diuerſo gradu ac mixtione habent primas qualitates, quibus formaliter per

A ficiuntur, ac diſponuntur, ideo ſunt diuerſæ cõplexionis. Omnino ergo falſum eſt (quod Sotus ait) has *Sotus:* complexiones diuerſorum membrorum ſeruari ex temperata actione harum qualitatum. Melius enim conſeruabitur ea diſtinctio complexionum, remota omni actione, & retento proprio temperamento in ſingulis membris. Niſi fortaſſe per actionem intelligat Sotus ipſam informationem: quod & impropriiſsimum eſt, & videtur certè alienum ab eius mente. Nam ſtatim probat hanc actionem ex eo, quod ſi corpus glorioſum tangatur, ſentiẽtur temperatiſsimæ illæ qualitates, vt quando Chriſtus dixit, *Palpate & videte*. Quæ ratio (ſi quid valet) de vera, ac propria *Luc. 24.* actione procedit: cæterum nihil concludit. Primo, quia inde ad ſummum colligitur poſſe corpus glorioſum agere in aliud corpus alterando illud: quod B non eſt inconueniens, cum non repugnet impaſsibilitati eius: poſſet enim agere ſine repreſsione: at verò, quod per vnam corporis partem agat in aliam repugnat eius impaſsibilitati. Secundò, quia prædicta ratio, nec de materiali actione probat. Quia, vt corpus, dum palpatur, ſentiatur, nõ eſt neceſſaria materialis alteratio: ſed tantum intentionalis immutatio, & poteſt corpus glorioſum vnam ſine altera efficere, atq; ita fiet inter corpora glorioſa inter ſe: quæ omnia in ſuperioribus oſtenſa ſunt. Sit ergo certum, corpus Beati nihil pati poſſe nec externè, neq; internè. Radix vero, ſeu ratio impaſsibilitatis, eadem eſt reſpectu vtriuſq; actionis. Quia reipſa eiuſdem rationis eſt vtraq; alteratio, & procedit à virtute naturali eodem modo actiua, quod S.Th. *D.Thom. Bonauent.* & Bona. locis citatis rectè ſenſerunt.

C Supereſt ergo vt oſtẽdamus, rationem huius impaſsiblitatis non poſſe ſumi ex ſola perfectione informationis animæ beatę. Quod oſtenditur primo quia hæc informatio animæ, cum ſit de eſſentia hominis, eadem eſſentialiter eſt in corpore glorioſo, & *Impaſſibilitas in corporibus glorioſis ex ſola beata animæ informatione nõ oritur.* non glorioſo. Nihil enim eſſentiale variatur in homine in vtroq; ſtatu, alias non eſſet idem homo eſſentialiter. Ac deinde, quia eadem forma in ſpecie ſemper confert eundem effectum formalem ſpecificum: ergo ſemper habet eãdem cauſalitatem formalem eſſentialiter: ergo eandem informationem, quæ non eſt aliud, quam cauſalitas formalis. Rurſus non ſolum eſſentialiter, ſed etiam ſubſtantialiter, & entitatiue vtraq; informatio eſt æquè perfecta, nec poteſt ſuſcipere magis, aut minus, vt in præcedenti D Sectione attigimus. Quia & ipſa anima indiuiſibilis eſt & tota ſingulis partibus vnitur, & vnio etiam ad ſingulas partes eſt indiuiſibilis ſecundum intenſionem, cum ſit modus ſubſtantialis. Ergo in ipſa informatione ſubſtantiali præciſè ſumpta, vt diſtinguitur ab omnibus accidentibus, & qualitatibus nõ poteſt intelligi maior, & minor perfectio. Sicut forma ignis, quia indiuiſibilis eſt intenſiuè, nec poteſt intendi, aut remitti: nec magis, vel minus perfectè informare materiam, quo ad ipſam ſubſtantialem vnionem. Præterea, licet admittamus hanc maiorem perfectionem in actu informandi, non ſatis intelligitur, quomodo ratione illius præciſè poſsit corpus reddi omnino impaſsibile. Quia illa informatio E non tollit à materia capacitatem primarum qualitatum, ergo neque tollit capacitatem extrinſecæ alterationis: ſed ſola anima non poteſt illam impedire per ſeipſam, quantumuis perfecte informet. Quia neq; habet formalem incompoſsibilitatem. neq; illis per ſe reſiſtit: & quamuis poſſet adhibere aliquam reſiſtentiam: poſſet tamen tanta eſſe virtus agentis, vt illam vinceret. Quod ſi dicas, virtute diuina confortare animam ad reſiſtendum omni agẽti. In primis iam concludimus, non ſufficere ſolam ſubſtantialem informationem quamuis perfectam. Et deinde inquirendum reſtat, quid ſit illa diuina confortatio, & per quid fiat. Nam vel eſt aliqua intrinſeca diſpoſitio, quæ à Deo fit in corpore, vel anima, &

ma, & hoc non poteſt eſſe niſi aliqua qualitas, quam hæc opinio reijcit. Vel eſt ſola Dei actio, & ſic non eſſet corpus intrinſece impaſsibile, quod eſt contra eandem ſententiam. Ergo nullo ſenſu videtur, poſſe intelligi aut defendi hæc ſententia, ſi in ſola animæ informatione conſiſtat. Si autem aliqua aliam actionem addat non connaturalem animæ, ſed quandam aliam maiorem illi attributam ex virtute gloriæ, poteſt habere hæc opinio alium probabilem ſenſum, quem D. Thomas intendit fortaſſe, vt infra explicabo.

4. Opinio. Quarta opinio, vt difficultatem fugiat, totum id admittit, quod ratio dubitandi in principio propoſita concludere videtur, ſcilicet, corpus Beati eſſe impaſsibile, quia Deus ſtatuit non concurrere cum aliquo agente extrinſeco ad alterandum illud. Ita opinatur Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 15. Durand. diſt. 44. quæſt. 4. Supplementum q. 2. Maior. diſt. 49. q. 17. fauet D. Thom. ſupra, quæſtione 49. art. 1. ad 3. dum ait, ſolam claritatem eſſe qualitatem intrinſecè inhærentem corpori glorioſo. Quod verò alij adiungunt, corpora glorioſa fore incorruptibilia ſolum propter ceſſationem motus cæli, quo ceſſante nihil poſſunt efficere agentia naturalia: hoc (inquam) valde friuolum eſt. Tum quia Chriſti corpus non eſſet nunc impaſsibile: tum etiam quia illo modo etiam corpora damnatorum eſſent impaſsibilia naturaliter: nec impaſsibilitas eſſet ſupernaturalis dos, ſed quid conſequens neceſsitatem naturæ in omnibus corporibus. Denique, quia illa dependentia omnium agentium naturalium à motu cæli ficta eſt ſine fundamento, vt in libris de cælo latius diſſeritur. Scotus igitur, & reliqui Theologi ſolum mouentur (vt dixi) quia hic modus eſt ſufficiens, & facilis: omnes vero alij modi vix poſſunt intelligi. Quod ſi obijcias, quia hoc modo non magis erunt impaſsibilia corpora in beatitudine, quam fuiſſent in ſtatu innocentiæ, quod eſt contra Auguſtinum epiſtol. 56. Reſpondent negando ſequelam. Intercedit enim multiplex differentia. Prima quod in ſtatu innocentiæ aliquid poterat corpus pati ab intrinſeco, poterat enim augeri, & nutriri, quod non fit ſine aliqua alteratione, & ideo indigebant cibo ligni vitę, quo reſtauraretur. Secunda quia in eo ſtatu agentia extrinſeca non erant omnino priuata virtute vel concurſu ad alterandum humanum corpus. Nam ſi proiectum fuiſſet in ignem reuera combureretur, ſed diuina prouidentia ita erant omnia diſpoſita, vt poſſent homines cauere vniuerſam huiuſmodi extrinſecam corruptionem, ſeu paſsionem. At vero reſpectu corporis beati agentia omnia ſunt priuata virtute, & concurſu ad alterandum humanum corpus, ita vt etiamſi corpus beatum ingrediatur ignem, comburi nequeat. Tertia, quia in ſtatu innocentiæ poterant homines perdere illud priuilegium peccando: & ideo, licet poſſent non mori, non tamen erant immortales (vt Auguſtinus dixit) at verò in vita beata hoc donum amitti non poteſt, & idcirco dici poteſt humanum corpus ſimpliciter impaſſibile & immortale. Hæc ſententia ſic explicata non poteſt euidenti argumento conuinci falſitatis: tamen imperfectiſsimo modo explicat hanc dotem. Imò (vt Diuus Thomas argumentatur) hoc modo explicato vix meretur nomen dotis. Quia non eſt perfectio ipſius corporis, ſeu potius defectus extrinſeci agentis, & corrumpentis. Quod præterea non videtur ſatis conſentaneum Paulo dicenti, *Oportet mortale hoc induere immortalitatem. Nam induere immortalitatem* in rigore aliquid amplius ſignificat, quam extrinſecam protectionem Dei impedientis extrinſeca agētia. Prętereà aliter eſt corpus Chriſti impaſsibile poſt reſurrectionem, quam dum mortuum iacuit in ſepulchro: at in ſepulchro erat incorruptibile per extrinſecam Dei prouidentiā, quæ ſtatuerat non permittere, vt corpus illud in cineres redigeretur, aut in elemēta, vel in aliquid aliud reſolueretur. ergo. Deniq; hi authores non videntur alia ratione hunc modum eligere, niſi quia omnis alius impoſsibilis eis viſus eſt. Nam ſi fieri poſsit per intrinſecam diſpoſitionem corporis, non eſt dubium, quin talis modus ſit magis conſentaneus modo loquendi Scripturæ, magisque decens, atq; conformis ſtatus beatitudinis. Si ergo oſtenderemus, aliū modum eſſe poſsibilem, id ſatis erit ad hanc quartam ſententiam impugnandam.

(Scot. Durand. Sup Gab. Maior. D Thom. August. August. 1. Cor 15.)

5. Opinio. Quinta ergo ſententia eſt Beatum eſſe impaſsibilem non propter ſolam protectionem Dei extrinſecam nec propter aliquam qualitatem inhærētem: ſed propter dominium animæ in corpus, quod dominium non conſiſtit in modo informandi (vt tertia opinio dicebat) ſed in hoc, quod ſicut omnes actiones corporis ſubduntur voluntati animæ, ita & omnes paſsiones: & ideò, ſicut corpus non agit, niſi quando anima vult, ita neq; patitur niſi ipſa volente: nunquam autem vult neq; velle poteſt propter rectitudinem talis voluntatis, & ideò abſolutè nihil pati poteſt, ex intrinſeca perfectione, ac poteſtate. Et hæc ſanè videtur mens D. Th. ſupra. Ponit namque hanc impaſsibilitatem in dominio animę ſupra corpus, quod perfecte (inquit) erit ſubiectum animæ rationali, ſicut ipſa perfectè ſubiecta erit Deo. Et hoc ſæpè repetit in vtraq; quæſtiuncula, & in ſolutionibus argumentorum. (D Thom.)

Impaſſibilitas in corpore glorioſo ex dominio animabeatæ ſuper ipsū prouenire quomodo poſſit. Dices, hanc ſententiam ſic explicatum reipſa coincidere cum præcedenti. Quia nos quoque ſupra diximus, hoc dominium Beati ſupra actiones ſuas naturales non poſſe aliter explicari, niſi per ſuſpenſionē diuini concurſus, videlicet, quia quando Beatus non vult agere per aliquam qualitatem, vel naturalem facultatem, Deus non præbet illi cōcurſum ad agendum: ergo multo minus poteſt intelligi hoc dominium ad non patiendum per ſolam voluntatem niſi quatenus ſtante illa voluntate DEVS non præbet concurſum alijs agentibus, vt paſsionem inferant tali corpori. Quia hoc ſecluſo non poteſt ſola voluntas impedire actionem, quandoquidem nec minuit vires agentis, nec tollit concurſum debitum nec materialem ſubiecti capacitatem, nec debitam diſtantiam, neque aliquam aliam conditionem neceſſariam ad agendum. Quod ſi hoc ita eſt, ſine cauſa tribuitur hic effectus dominio animæ: quia non eſt poſitus in animæ voluntate, & arbitrio, ſed certa, & infallibili Dei lege definitus independenter ab animæ voluntate. Eo vel maximè, quia cum ipſa aliud velle non poſsit, impertinens eſt hoc dominium.

Reſponderi poteſt, non eſſe hoc dominium in ſola extrinſeca protectione, ſed in poteſtate data animæ beatæ ad conſeruandas diſpoſitiones ſui corporis tanta efficacia, vt à nullo extrinſeco agente poſsint immutari. Eſt enim conſiderandum, actionem naturalis agentis impediri poſſe ex alterius reſiſtentia. Rurſus hæc reſiſtentia duplex eſſe poteſt, altera quaſi formalis, quæ eſt per qualitatem formaliter repugnantem, atque ita adhærentem ſubiecto, vt à virtute actiua ſuperari non poſsit: alia eſt effectiua, vt quando calor, verbi gratia, ſubiecti actu conſeruatur ab igne præſente, quia propter reſiſtentiam conſeruantis non poteſt expelli tam facile à contrario agente. Denique conſiderandum eſt, animam informantem corpus præter cauſalitatem formalem, quam habet in illud, poſſe habere cauſalitatem effectiuam circa diſpoſitiones, & temperamentum illius, quæ actio aliquo modo eſt naturalis, ſaltem per modum cuiuſdam reſultantiæ ſeu dimanationis naturalis, qualis etiam eſt in forma ignis, vel aquæ reſpectu ſui caloris, vel frigoris A qua actione (vt opinor) prouenit, vt calor, vel frigus difficilius expellantur ab igne, vel aqua, quam ab alijs peregrinis ſubiectis. Sic igitur intelligi poteſt, da- (Reſiſtētia agentis naturalis duplex.)

teſt, datam eſſe vim animæ Beatæ ad conſeruandam diſpoſitionem naturalem ſui corporis non ſola actione illa naturali: ſed alia maiori, & efficaciori, quæ à nullo naturali agente vinci queat. Quod hoc exemplo explicari poteſt. Si ſuperior Angelus tota ſua efficacia corpus aliquod alicubi ſiſtere faciat, non poterit ab Angelo minoris virtutis moueri.

Quia reſiſtit alius Angelus non formaliter, ſed effectiuè, aut ſi actionem ad paſsionem formaliter comparare velimus, actio ſuperioris agentis ita reſiſtit formaliter paſsioni inferendæ ab inferiori, vt illa fieri non ſinat. Sic ergo intelligi poteſt anima tanta efficacia, talique actione conſeruare diſpoſitionem ſui corporis, vt ex vi illius nullam in eo paſſionem fieri permittat: & hoc vocauit Diuus Thomas *Dominium animæ ſupra corpus.* Quod ſi inquiras, B vnde proueniat talis actio, tantaque animæ efficacia, cum non ſit illi naturalis. Reſpondetur primum actionem hanc fieri ad modum miraculoſæ actionis, quæ non requirit virtutem ſuperadditam, ſed ſpecialem Dei concurſum eleuantis creaturam, vt operetur tanquam inſtrumentum eius. Qui modus operandi interdum datur permanenter, ſicut datus eſt humanitati Chriſti, & datur Beatis quoad aliquas actiones, vt dictum eſt ſupra, & in ſequentibus videbimus. Deinde adiungi poteſt qualitas aliqua corpori ſuperaddita, quæ ad hunc etiam effectum conferat, vt iam dicemus. Quocirca hæc ſententia ſic expoſita probabilis, & D. Thomæ conſentanea viſa eſt.

6. Opinio valde probabilis. Richar. Palud. Capreol. Auguſt.

Sexta & vltima ſententia eſt, corpora Beatorum fieri impaſsibilia per qualitatem aliquam illis à Deo C infuſam, ipſiſque inhærentem, ratione cuius ſunt incapacia omnis alterationis corruptiuæ. Ita docuit Richard. diſp. 49. artic. 4. quæ. 2. in eandem inclinat Paludan. diſtinct. 44. q. 2. & latius Capreol. q. 2. artic. 3. & citatur Auguſtin. epiſ. 56. ad Dioſcorum. Sed ex illo nihil certi colligi poteſt: nam etiam in contrarium refertur epiſtol. 146. ad Conſentium. in vtroque autem loco generalibus verbis vtitur, quæ poſſunt facilè in vtramque partem explicari. Ratio vero huius ſententiæ eſt, quia non eſt impoſsibilis talis qualitas. Cur enim? aut quæ poteſt afferri repugnantia aut contradictionis implicatio? Non enim dicemus hanc qualitatem eſſe ex ijs, quæ ſunt connaturales corpori humano, ſed altioris cuiuſdam virtutis, ac D ordinis. Deinde potuit Deus conferre cæleſtibus corporibus qualitates quaſdam eis connaturales, quæ vim habeant efficiendi vel omnes, vel multas qualitates inferiorum corporum: cur ergo non poterit efficere in corpore humano aliquam ſuperiorem qualitatem, quæ vim habeat reſiſtendi qualitatibus inferioribus.

Obiectio.

Dices: Qui poteſt intelligi vt vna & eadem qualitas reſiſtat qualitatibus contrarijs calori ſcilicet, & frigori? Deinde illa qualitas ſimul erit in corpore cum calore, & frigore, cur ergo reſiſtet, ne ab extrinſeco imprimantur? Quod ſi dicas poſſe eſſe cum illis in tali gradu, qui eſt connaturalis homini, non tamen in maiori. Contra. Nam hic gradus non eſt idem in omnibus membris Corporis humani. Tandem cum hæc qualitas dicatur eſſe ſuperioris E ordinis non apparet, cur formaliter repugnet cum quibuſuis qualitatibus, quæ recipi in materiam poſſunt. Sed hæc non ſunt adeò difficilia, vt propterea cogamur, negare hunc modum impaſsibilitatis eſſe poſsibilem. Nam in primis non arctamur ad vnam, & inuariabilem qualitatem. Nam ſi ad reſiſtendum omnibus contrarijs vna qualitas non ſufficit, plures autem ſufficiant, DEVS illas infundet

Reſponſio.

Deinde in eis intelligi poteſt varia perfectio, & intenſio, ita vt in vno gradu ſecum admittat tale temperamentum primarum qualitatum & non aliud: in alio verò gradu admittat aliud temperamentum: A atque ita fiet, vt hæc qualitas non ſit in omnibus membris corporis humani in eodem gradu, ac perfectione: ſed vnicuique accommodetur, prout ad conſeruandum vniuſcuiuſque temperamentum, neceſſarium eſt. Præterea reſiſtentia, quæ fit per hanc qualitatem, intelligi poteſt, vel per modum efficientiæ (vt in præcedenti ſententia explicuimus) vel per formalem repugnantiam. Cum enim hæc qualitas afficiat ipſum corpus, fieri poteſt, vt natura ſua ſecum non admittat alias qualitates, etiamſi ſit altioris ſpeciei, vel ordinis. Hanc denique ſententiam videtur docuiſſe D. Thom. 1. part. quæſtion. 97. articul. 1. vbi diſtinguit tres modos incorruptibilitatis. Primus eſt ex parte materiæ, quia ſcilicet tales res, vel carent materia, vel ſi ea præditæ ſunt, non tamen eiuſdem rationis cum materia rerum corruptibilium, & hoc modo ſunt incorruptibiles Angeli, & cæli, non autem homines. Secundus modus eſt ex parte formæ, vt quando rei natura ſua corruptibili inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter à corruptione prohibetur. Tertium modum appellat ex parte cauſæ efficientis, qui propriè eſſe videtur, quando res tam ex natura ſua, quam ex intrinſeca diſpoſitione corruptibilis præſeruatur à corruptione remouendo omnes cauſas efficientes corruptionem, & applicando cauſas conſeruantes. Et hoc tertio modo dicit, fuiſſe homines immortales in ſtatu innocentiæ, per virtutem quandam animæ inditam. Quæ non eſt intelligenda, ac ſi eſſet aliqua virtus phyſica naturaliter reſiſtens extrinſecis agentibus, vt videntur intellexiſſe, & Caietanus ibi, & Scotus in 2. diſtinct. 19. quæſtion. 1. ſed eſt intelligenda virtus, & diſcretio animæ ad cognoſcendum quid poſsit prodeſſe, aut obeſſe corpori, & magna, virtus ac prudentia ad vitandas omnes corruptionis cauſas. Hoc enim ſenſu optimè, ac facilè intelligitur illa vis animæ, quæ inter dona gratiæ, & iuſtitiæ originalis à Diuo Thoma ibi numeratur, eo autem modo, qui à Caietano ponitur, vix poteſt concipi, vt Scotus etiam obiecit, quamuis falſa nixus in terpretatione. Secundum corruptionis modum tribuit D. Thomas corporibus glorioſis, ſcilicet per diſpoſitionem inhærentem, quæ non poteſt intelligi, niſi aliqua qualitas, vel plurium qualitatum aggregatio. Vocat autem hanc incorruptionem ex parte formæ, non quia formæ inhæreat, ſed vel quia hæcmet diſpoſitio eſt quædam forma inhærens corpori, vel certè, quia datur corpori ratione formæ, ſeu animæ Beatæ. Quem ſenſum indicant verba Auguſt. (quem ſtatim D. Thomas citat.) *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.*

Impaſsibilitas in corporibus glorioſis vnde oriatur.

Caietan: Scot.

D. Thom. Auguſt.

Ex quo diſcurſu Diui Thomæ patet reſponſio ad rationem dubitandi initio poſitam. Nam licet in corpore glorioſo manet eadem materia, idemque temperamentum ex qualitatibus contrarijs, inde ſolum ſit, corpus illud in nuda natura ſua conſideratum, eſſe corruptibile, & in beatitudine retinere quaſi cauſam remotam, ſeu naturalem radicem corruptionis: nihilominus tamen ſecundum proximam diſpoſitionem intrinſecam eſſe incorruptibile, & impaſsibile. Quia affectum eſt alia quadam perfectione, quæ ex ſe poteſt impedire, ne illa naturalis corruptibilitas in actum reducatur. Dices, Quamuis hæc vtrumque ſatisfaciant reſpectu illius corruptionis, quæ eſt per alterationem naturalem: non vero reſpectu illius, quæ eſt per violentam diuiſionem. Reſpondetur primum ex Bonauentura ſupra corpus Beati alia ratione habere, vt diuidi non poſsit, ex dote ſubtilitatis. Quia cum ſit peruium, & penetrari poſsit cum quolibet alio corpore ſibi occurrente, non poteſt ab eo diuidi, quia non reſiſtit, quominus in eundem locum intret. Diuiſio enim ſolum ſit propter reſiſtentiam, & expulſionem

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum

Obiectio.

Reſponſio. Bonauent.

ſionem à tali loco. Sed poteſt obijci, quia licet Beatus poſsit ex dote ſubtilitatis nō reſiſtere alteri corpori, ſed penetrari cum illo: tamen etiam poteſt non vti hac dote, & expellere aliud à ſuo loco, ergo tunc poſſet diuidi gladio. Idcirco addendum eſt, fortaſſe ex vi prædictæ qualitatis, & internæ diſpoſitionis ità conſeruari, & quaſi ſolidari corpus Beati, vt quantitas eius diuidi non poſsit ab extrinſeco agente. Sicut cæli quantitas, licet ſit eiuſdem rationis cum quantitate elementorum: tamen ratione ſubiecti, vel diſpoſitionum ita conſeruatur, vt diuidi non poſsit. Addo denique, per dotem agilitatis tam eſſe potens glorioſum corpus ad retinendum locum, vbi ſe conſtituit, vt à nullo agente creato dimoueri poſsit. Et ex hoc etiam capite nihil poteſt per diuiſionem pati, quia diuiſio, quæ fit ratione corporis ſubintrantis, intelligi non poteſt ſine mutatione locali, vel deſtructione corporis diuiſi. Quapropter, remota omni alteratione, & diuiſione locali, nulla ſupereſſe poteſt paſsio per diuiſionem.

Dubium. D. Thom. Reſponſio

Vltimo ex dictis definitur alia quæſtiuncula, quã D. Thom. ſupra attigit, an hæc impaſsibilitas ſit æqualis in omnibus Beatis. Dicendum eſt enim quoad negationem, & priuationem eſſe æqualem, vt ex dictis conſtat: tamen quoad cauſam ait D. Thomas eſſe inæqualem. Quod poteſt intelligi vel ratione gloriæ, & meritorum, quæ eſt prima radix huius dotis vel ratione illius qualitatis, ſeu diſpoſitionis poſitiuæ, quæ pro ratione meritorum magis, ac minus perfecta eſſe poteſt. Sicut cæli, vel Angeli æquè ſunt incorruptibiles, quoad carentiam paſſionis contrariæ: natura vero poſitiua, in qua hæc priuatio fundatur, perfectior eſt in vno, quam in alio.

SECTIO IV.

Quid ſit agilitas corporis Chriſti, & quis effectus eius.

Dos agilitatis quid ſit.

Agilitatis dotem (vt ipſum etiam nomen præſefert) omnes Theologi explicant per modum cuiuſdam facultatis ad motum localem expeditè, velociter, ac facilè exercendum. Quam nominis rationem, ſeu deſcriptionem apertè quoque conuincunt omnia Scripturæ, & Sanctorum teſtimonia, quibus ſupra probauimus, eſſe in corpore glorioſo hanc dotem agilitatis. Neque in hac generali ratione eſt vlla difficultas, tota vero poſita eſt: tum in explicanda illa facilitate, vel perfectione localis motus ſeu mutationis, quam præbet hæc agilitas: tum etiam in explicando modo, quo confert hunc effectum: ex quo etiam conſtabit, quid ſit hæc facultas. Poteſt autem in humano corpore triplex eſſe motus localis. De hoc enim ſemper erit ſermo. Primus eſt progreſſus, qui procedit ab anima operante per cognitionem, & appetitum: exercetur autem per membra corporis, mouendo vnam partem mediante alia, & conſequenter prius vnam, quam aliam: in quo propterea motu neceſſarium etiam eſt, vt aliqua pars quieſcat, dum alia mouetur. Secundus motus vocari poteſt ſimplex, quo totum corpus veluti vno impetu æquè primo cietur, ſicut mouentur grauia, leuia, & proiecta. Tertius motus, vel mutatio intelligi poteſt, qua corpus ab vno loco in aliud ſubito transferatur abſque vlla ſucceſsione, vel mora in ſpacio medio. De his ergo omnibus ſigillatim vidēdum eſt: an ſint in corpore beato, & quomodo per dotem agilitatis perficiantur.

Motus localis queſtuplex.

Principio igitur, potuiſſe Chriſtum poſt reſurrectionem motu progreſsiuo mouere corpus ſuum, in ſuperioribus diximus, eſtque de fide certum. Idem

A eſt de omnibus Beatis poſt reſurrectionem: & dubium etiam non eſt, quin vtentur interdum hac facultate, & mouebuntur hoc modo ſuo arbitrio. Denique omnes etiam Theologi docent, habituros Beatos ſummam quandam facilitatem in hoc motu exercendo. Nam hoc apertè ſignificant Scripturæ, quæ de Beatorum agilitate loquuntur, vt ſupra oſtenſum eſt. Videtur autem hæc facilitas in duobus conſiſtere, primo, quod nullum laborem, vel laſsitudinem ſentient: vnde fiet, vt quandiu voluerint, poſsint in hoc motu durare. Quod ſignificatum eſt illis verbis Iſai. capit. 40. *Current, & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* Et hoc totum manifeſtò

Facilitas corporis glorioſi in motu locali progreſſiuo.

Iſai. 40.

B prouenit ex impaſsibilitate, à qua naſcitur, vt per huiuſmodi motum nihil alterentur membra corporis, nec relaxentur, nec ſpiritus diſsipentur. Quapropter hac in re nulla eſt difficultas. Secundò conſiſtit hæc facilitas in maiori velocitate motus, quæ ſignificatur illis verbis Iſaiæ, *Aſſument pennas, ſicut aquilæ:* & illis Sap 3. *Tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* De hac igitur eſt difficultas, vnde proueniat. Velocitas enim motus eſt quædam maior perfectio actionis, ſeu modi agendi, quæ prouenire poteſt, vel ex augmento virtutis motiuæ, vel ex ablatione repugnantiæ, ſeu reſiſtentiæ mobilis, vel ex vtroque capite.

Prima ergo ſententia eſt, Beatum habere virtutem velocius ſe mouendi per ſolam ablationem reſiſtentiæ, quæ prouenit ex grauitate corporis: &

C quia non videtur auferri poſſe reſiſtentia, niſi auferatur ipſummet pondus, & grauitas, ideo conſequēter aſſerit hæc ſententia, auferri à corpore glorioſo grauitatem. Hunc modum dicendi indicat Bonau. d. 49. art. vltim. q. 2. ad 1. & eum vt probabilem referunt Durand. Paludan. Maior, & alij, ipſi tamen id diffinitè non affirmant. Neque mihi poteſt vlla ratione probari, non quia exiſtimem implicare contradictionem conſeruari corpus humanum ſine grauitate (hanc enim repugnantiam non inuenio) ſed quia hæc grauitas eſt naturalis proprietas neceſſario conſequens complexionem, & compoſitionem, corporis humani. Dictum eſt autem ſupra, futuras eſſe in humano corpore omnes naturales corporis facultates, & proprietates. Alioqui eſſet illud corpus monſtroſum, & præter naturam: ſicut ſi corpus illud non eſſet ſolidum, aut non haberet quaſ-

Durand. Palud. Maior. Bonauent. Corporibus beatorum naturalis ineſt grauitas.

D dam partes duriores, vel denſiores alijs, non eſſet conuenienter diſpoſitum: ergo idem eſt de grauitate, quæ non minus eſt intrinſeca qualitas, & neceſſario conſequitur ex tali temperamento, denſitate, ac duritie. Sine dubio ergo dicendum eſt, qualitatem illam, quæ eſt grauitas, manere in corpore beato. Deinde, ad hunc effectum non ſufficeret ablatio grauitatis. Quia virtus motiua animæ definita eſt ad aliquam velocitatem motus non tantum ex reſiſtentia contrarij, ſed ex ſe, quia imperfecta eſt, & finitę virtutis limitatæ ad talem modum agendi. Sicut quamuis terra deſcenderet deorſum abſque vlla reſiſtentia medij, vel alterius corporis extrinſeci, nihilominus & in tempore, & cum determinata velocitate deſcenderet, quia grauitas habet determi-

E natam efficaciam ex ſe. At corpus Beati in hoc genere motus non eſt determinatum ad certam velocitatem, ſed quacunque ſignata poteſt agi cum maiori (vt aliqui volunt) vel (quod probabilius videtur) licet ad aliquam terminetur, illa videtur eſſe multò maior, quam per ſolam vim motiuam naturalem fieri poſsit, vt ex modo loquendi ſcripturę nō obſcurè colligitur: ergo neceſſe eſt dicere, ipſammet vim motiuam aliquo modo augeri.

Dicendum eſt ergo, ad agilitatem in hoc motu in primis requiri, virtutem ipſam actiuam motus augeri, ſiue hoc ſit per additionem alicuius qualitatis, ſiue per ſolum maiorem Dei concurſum vtentis anima vel corpore Beati vt inſtrumento ad hunc effectum

fectum naturales vires ſuperantem, de quo poſtea dicemus. Deinde addi poteſt, ad hanc velocitatem etiam iuuare optimam diſpoſitionem corporis, & organorum eius. Ex hac enim multum pendet facilitas motus. Erit autem hæc optima diſpoſitio in corporibus beatis, quod membra omnia habebunt & qualitates omnes, & quantitatem, ac figuram naturæ ſuæ maximè accommodatam: habebunt quoque ſpiritus vitales perfectiſsimos, & puriſsimos, neque erit in eis aliquod extrinſecum impedimentum, quale nunc interdum eſſe ſolet in nobis propter redundantiam humorum, vel exhalationum ſeu ſaporum, quæ multum interdum impediunt corporis agilitatem. De naturali autem pondere, grauitate corporis probabile eſt, quod Durandus dicit, quamuis qualitas ipſa maneat in corpore beato: tamen diuina virtute impediri, ne reſiſtat actualiter inclinando ad locum contrarium. Sicut, quando corpus penetratur cum alio in eodem loco, licet neutrum priuetur propria quantitate, diuina tamen virtute fit, vt ſibi non reſiſtant. Dices: Hæc actualis inclinatio eſt effectus formalis ipſius grauitatis, ergo non poteſt impediri manente grauitate. Reſpondetur negando antecedens, ſi loquamur de proxima, & actuali inclinatione, à qua prouenit reſiſtentia, & retardatio motus. Hæc enim non formaliter, ſed effectiue prouenit à grauitate. Sicut enim ſublata efficientia, grauitas non moueret lapidem deorſum, vt verbi gratia, ſi Deus ſuum concurſum ſuſpenderet, ita eadem efficientia, omnino ſublata lapis non reſiſteret ſubleuanti illum ſurſumve mouenti. Quia non reſiſtit, niſi in quantum effectiua eſt contrarij motus, vel quietis, ſeu permanentiæ in contrario loco: nam hinc fit, vt retardet talem motum. Vel ſecundo dici poteſt, etiamſi ex parte grauitatis maneat aliqua reſiſtentia: virtutem tamẽ motiuam tantam eſſe, vt ea non obſtante poſsit velociſsimum motum agere. Sicut, ſi terra moueatur ſurſum ab Angelo, reſiſtit quidem quantum poteſt ſua grauitate, nihilominus propter Angeli virtutem poteſt ſumma velocitate cieri. Tota ergo difficultas huc reuocatur, vt videamus quomodo virtus motiua in corpore beato augeatur, quod ſimul cum puncto ſequẽti explicatur.

Agilitas in motu progreſſiuo beatorũ corporũ vnde proueniat.

Obiectio.

Reſponſio.

Grauitas corporum quo modo reſiſtat & retardet velocitatem motus.

Secundo dicendum eſt de altero genere motus, quo veluti vno impetu totũ corpus ſe mouet æque primo. De quo Durand. d. 44. q. 7. negat huiuſmodi motum eſſe in corporibus beatis, & contrarium dicit eſſe fictitium, & inopinabile. Vtitur autem ratione valde infirma, ſcilicet, quia oportet diſtinguere partem mouentem à parte mota, ergo ſi non fit motus vnius partis organicæ per aliam, oportet, vt anima ſit mouens, & corpus motum, vnde, cum in homine non ſit alia forma præter animam rationalem ſola materia erit mota. Secundo argumentatur ad hominem contra Scotum loco ſtatim citando. Quia in corpore glorioſo nõ erit noua virtus motiua, quę non ſit naturalis homini, ſeu animæ etiam informãti corpus corruptibile, ſed virtus ad mouendum corpus hoc modo non eſt homini naturalis, neque conueniens animæ informanti corpus corruptibile vt conſtat tum experientia, tum etiam, quia natura non dedit corpus aptum, & diſpoſitum ad hunc motum, ſed tantum ad progreſsiuum.

Durand.

Scot.

Nihilominus hæc Durandi ſententia parum probabilis eſt. Nulla eſt enim ratio, cur glorioſis coporibus hunc motum denegemus. Præſertim cum ſcripturæ maiorem agilitatem, & velocitatem illis tribuere videantur, quam poſsit commode inueniri in motu progreſsiuo, vt indicant illa verba, *Quaſi ſcintillæ in arundineto diſcurret.* Præterea quando corpus glorioſum aſcendit in cœlum non fertur ab Angelis (eſſet enim magna imperfectio, ſi ipſum ſua vi aſcendere non poſſet) ille autem motus non eſt progreſsiuus. Neque enim veriſimile eſt (quod quidam fingunt) aſcẽdere gradiendo per aera tanquam per ſcalam. Nam (eſto) hoc nõ repugnet, quia poteſt corpus glorioſum non impellere, neque diuidere aerem, atque ita illo niti, ſeu ſiſtere ſecundũ vnam partem, vt ſecundum aliam aſcendat, & ita ſucceſsiuè perficere aſcenſum: tamen magna imperfectio eſſe videtur, quod Beatus coarctetur ad hunc modum aſcenſus. Et in ſphæris cœleſtibus, cũ illuc aſcendat ſine diuiſione cœli per ſolam penetrãtionem, vix poteſt commodè intelligi huiuſmodi motus. Deniq; ratio Durandi nullius eſt momenti, tum quia, licet demus virtutem motiuam eſſe in ſola anima, non inde fit, ſolam materiam moueri, ſed totum cõpoſitum, & ea diſtinctio ſufficit inter mouens & mobile. Tum etiam quia quamuis admittamus, hanc virtutem eſſe in corpore informato ab anima, poſſet per illam moueri. Quia non eſt neceſſarium ſimpliciter, vt virtus, quæ eſt principiũ motus, & ipſe motus ſint in diſtinctis ſubiectis, præſertim quando illa virtus ab intrinſeco agente indita eſt. Secunda vero ratio Durandi, ad hominem quidem eſt efficax: non tamen ſimpliciter. Procedit enim ex falſo fundamento, vt iam oſtendam. Et hanc ſententiam tenent Scotus, Paludanus & alij.

Sap 3. Corpus beati vno veluti impetu moueri per ſpatium æquè primo poteſt.

Scot. Palud.

Meritò tamen inquirunt qua virtute poſsit Beatus hoc modo mouere corpus ſuum. In qua re duæ ſunt opiniones extremæ. Prima affirmat, Deum ſolum eſſe, qui efficit hunc motum, vel claritatem eius, quatenus vires ſupernaturales ſuperat. Quod cenſet probabile Maior d. 49. q. 18. & Suppl. d. 44. q. 2. art. 2. Sed non eſt ſententia hæc conſentanea ſanctis Patribus, qui non ſolùm dicunt motũ corporis glorioſi fore velociſsimum: ſed etiam ipſum corpus futurum eſſe agile, ac velox, ſicut ſpiritum: nõ dicitur autem corpus velox, ſolùm quia poſsit ab alio moueri. Item ſemper ita loquuntur, vt dicant, illa corpora poſſe ſe mouere: quin potius Iſaias c. 40. apertè ita loquitur, *Aſſument pennas, &c.* vt ſupra cum ſanctis Patribus põderauimus: hæc autem verba ſignificant internam vim, & non tantum motionem ab extrinſeco. Quod etiam confirmant illa verba Pauli 1. ad Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute:* vbi videndus eſt D. Thomas.

Secunda ſententia affirmat, hunc motum corporis glorioſi, & omnem velocitatem eius, prouenire ab interna virtute connaturali homini. Hanc autẽ virtutem aliqui tribuunt corpori, vt Alenſis, & alij: qui fingunt in humano corpore miſtionem quintæ eſſentiæ, cuius vim dicunt prędominaturam in corpore glorioſo, & ab illa prouenire hanc vim mouẽdi. Ita refert D. Tho. q. 56. ar. 3. Sed hæc opinio per ſe eſt improbabilis, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Sco. verò 4. d. 49 q. 14. dicit, hoc fieri naturali virtute animæ. Exiſtimat enim animam habere virtutem ad mouẽdum corpus non tantum organicè: ſed etiam alio genere motus. Quod hac ratione ſuadet, quia anima ſeparata poteſt ſeipsã mouere: tũc autẽ non ſe mouet organicè: ergo etiam, quando informat corpus, habet eandem vim mouẽdi, & ſeipſam, & corpus coniunctum: ſicut Angelus, poteſt mouere corpus aſſumptum, vel imitãdo motum progreſſiuum, vel ſimpliciter, & æquè primo totum corpus mouendo. Quod ſi inquiras, quænam ſit hæc virtus, & quomodo non experiamur illam in corpore corruptibili, reſpondet re ipſa eſſe eandem cum virtute, qua mouemur motu progreſsiuo, quia non oportet multiplicare potentias ſine cauſa. Dicit tamẽ hanc virtutem ita eſſe in anima informante corpus corruptibile, vt non ęquè dominetur omnibus partibus corporis. Quia non omnes ſunt æquè diſpoſitæ ad motum, neq; æquè propinquæ, ſeu immediatæ virtuti motiuæ, ideo prius mouetur pars melius diſpoſita, & propinqua. & per illam mouetur alia, & ita cauſatur progreſsiuus motus. At in corpore glorioſo omnes partes ſunt æquè diſpoſitæ ad recipiẽdum

dum motum, ideoq́; æquè primo poterunt moueri eadem virtute omnes. Quod ſi vrgeas, etiamſi admittatur hæc virtus naturalis, illam eſſe imperfectam, & inſufficientem, ad tantam velocitatem, & agilitatem: reſpondet, illam virtutem naturalem intendi vſq; ad illum gradum, in quo poſsit eum effectum efficere, ſicut intendetur, inquit virtus viſiua & aliæ. Sed in hac ſententia Scoti multa diſplicent. Primum ſine fundamento dicit, poſſe animam informātem corpus naturali virtute totum illud mouere æquè primò. Id n. repugnat experientiæ, & naturali compoſitioni corporis, & membrorum eius. Argumentum vero deſumptum ex anima ſeparata non eſt efficax. Quia licet verum ſit, animam ſeparatam poſſe ſe mouere ſine organis, non inde fit, eodem modo poſſe mouere corpus coniunctum. Fieri namq́; poteſt, vt non habeat tantam virtutem ſupra corpus ſicut ſupra ſeipſam: Item quia nō poteſt mouere corpora ſola voluntate, ſicut poteſt Angelus, & ideo, quando mouet corpus, quod informat, id pręſtare non poteſt, niſi modo tali corpori accommodato, ſcilicet organicè mouendo vnam partem mediante alia. Præterea, quod Scotus inquit, quaſi per accidens eſſe, vt nunc anima moueat corpus tantum motu progreſsiuo propter membrorum indiſpoſitionem, alienum videtur à vera philoſophia. Quia conſiderata naturali hominis diſpoſitione, & compoſitione non eſt per accidens, ſed intrinſecū ac per ſe humano corpori ſic moueri. Nam ex primaria inſtitutione naturæ, ipſa mēbra corporis ſunt ad hunc motum accommodata, & non ad alium. Neq́; fingi poteſt, quod ſit illud impedimentum, aut indiſpoſitio, quæ dicitur eſſe in membris humani corporis in ſtatu corruptibili, aut in ſtatu innocentiæ, in quo erat corpus optimè temperatum ſecundum diſpoſitionem naturalem. Rurſus, vel illa virtus motiua eſt in ſola anima, vel aliquo modo eſt in membris, & per quædam principaliora deriuatur ad alia. Si dicatur prius: ergo hæc virtus æquè immediatè eſt applicata omnibus membris: ergo, quod vnū moueatur prius quam aliud, non prouenit ex propinquitate, ſiue diſtantia, neq́; ex defectu alicuius diſpoſitionis, vt Scotus fingit. Si vero dicatur poſterius: ergo ille ordo, & modus motus non eſt per accidēs, ſed per ſe: cumq́; illa diſpoſitio ſit naturalis homini, manebit etiā in corpore beato. Tandem quod Scotus ait, hanc vim motiuam ſine progreſsiuo motu, ſine alio, perfici in corpore glorioſo per modum intēſionis, falſum eſt, & idem cenſeo de viſu, & quacunq́; ſimili potentia. Ratio eſt, quia hę potentię ſunt natura ſua indiuiſibiles: ergo non poſſunt augeri per intēſionem, alioqui etiam intellectus, & voluntas poſſent intendi.

Motus localis præter progreſſiuũ nullus animanti naturalis.

Prior modus declarandi dotem agilitatis.

Duobus ergo modis intelligere poſſumus cōferri Beato hanc virtutem ad mouendum corpus ſuum hoc genere motus, & eiſdē intelligendum eſt poſſe augeri virtutem ad progrediendum velocius. Primus modus eſt, quod anima Beati ſupernaturalem vim habeat, vt ſua voluntate, & efficacia moueat ſuum corpus hoc genere motus & maxima velocitate.

Obiectio.

Dices, Si hæc efficacia non eſt animæ connaturalis, quid illi additur, quo illam habeat de nouo in corpore glorioſo? Nam ſola non repugnantia, ſeu optima diſpoſitio corporis non ſatis eſt ſine virtute effectrice.

Reſponſio.

Reſpondetur intelligi poſſe communicari hāc virtutem eo modo, quo intelligitur communicari virtus miraculorum effectrix, videlicet vt ſtatuerit Deus vti hac voluntate vt inſtrumento ad efficiendum hunc effectum, dando illi concurſum ad hunc modum agendi accommodatum, quoties ipſa voluerit.

Obiectio.

Dices, Ergo iuxta hunc explicandi modū hæc agilitas nō erit aliqua dos intrinſeco Beato: ſed tantum extrinſeca motio Dei veluti certa lege præparata, ſeu promiſſa.

Reſponſio.

Reſpondetur verum eſſe iuxta hanc explicationem agilitatem non addere qualitatem actiuam, non tamen propterea dicenda eſt ex-

A trinſeca tantum motio ſeu denominatio, quia ille effectus non tantum à Deo fit: ſed ab ipſa anima per virtutem intrinſecam, non merè naturalem, ſed obedientialem actiuam. Sicut virtus miraculorū non eſt denominatio extrinſeca: ſed aliquid intrinſecum cum præparatione diuini auxilij. Et hic modus explicandi videtur conſentaneus Aug. 13. de Ciui. c. 18. vbi inquit, *Sanctorum perfectos atq; beatos ſpiritus diuino munere ſine difficultate poſſe ferri quo voluerint, & ſiſtere, vbi voluerint.* Et idē fere repetit li. 22. c. 11. Quibus locis in hoc ſenſu dicit, beata corpora non habere graue pondus, quo deprimantur, non quia priuētur qualitate aliqua naturali, ſed quia per illam non reſiſtunt, quominus ad nutum voluntatis obediant. Et hūc modū dicēdi ſequitur Sotus 4. d. 49. q. 4. ar. 7.

Auguſt.

Sotus.

B Secundus dicendi modus eſt, vt hæc virtus actiua motus ſit aliqua qualitas indita corpori beato, quæ natura ſua habeat vim efficiendi motum ad quamcunq́; loci poſitionem, quamuis illius efficacia pendeat à voluntate Beati eo modo, quo ſupra dictum eſt de omni alia efficientia. Atq́; hāc ſententiam videtur amplecti D. Thom. d. 49. q. 2. ar. 3 quæ. 1. vbi dicit, hanc agilitatem eſſe perfectionem fluentem ab anima glorificata in corpus, quæ illud reddit habile, vt obediat animæ vt motori, vbi apertè ponit qualitatem. Nec poteſt intelligi de qualitate quæ tātum paſsiuè diſponat corpus ad ſuſcipiendū motum. Nam ſi in ſola anima eſſet efficiens virtus actiua, nō eſſet neceſſaria in corpore noua qualitas, aut diſpoſitio præter temperamentum optimum, & ablationem omnis impedimenti intrinſeci: cum ergo in corpore qualitatem requirat, neceſſe eſt, eum loqui de qualitate actiua.

Maior.

Sup. Gab.

D. Thom.

C Et idem ſequitur Rich. ibi artic. 4. q. 7. ſignificat Bonauen. in vlt. ar. illius d. clarius & latius, Palud. diſ. 44. q. 4. Et ratio adiungi poteſt, quia quando effectus fieri poteſt per virtutem intrinſecam natura ſua proportionatam, Deus præbet illam: motus autem localis, & velocitas eius, licet interdum ſuperent naturalem virtutem animæ, tamen in ſe ſunt effectus naturales, quos à virtute creata proprijs viribus fieri nihil repugnat: ergo poteſt infundi virtus intrinſeca effectiua huius motus.

Richar.

Bonauent.

Palud.

Sed obijcit Scotus, quia non poteſt vna qualitas eſſe indifferens ad mouendum verſus omnes differentias poſitionis. Quia talis qualitas vnam tantum naturalem propenſionem habere poteſt: ergo inclinabit ad vnum definitum locum, & conſequenter, ſi ad alia loca moueatur corpus, non modo non iuuabit, ſed potius impediet.

Obiectio Scot.

D Reſpondetur, negando cōſequentiam. Nam poteſt eſſe qualitas de ſe indifferens ad efficiendum hoc, vel illud vbi. Nam (ſi attentè res conſideretur) ſiue Beatus ſit in cælo, ſiue in terra, ipſa vbi intrinſeca non ſunt ſpecie diuerſa, & ideò, cum alioqui hæc virtus non ſit connaturalis, non eſt neceſſe, vt inclinet ad certum locum, neque ad ſeruandum aliquem ſitum, vel ordinem reſpectu aliorum corporum: ex quo prouenire ſolet naturalis inclinatio ad aliquem motum, ac proinde poteſt optimè intelligi qualitas indifferens ad omne vbi, & habens efficaciam cuiuſuis motus tendentis ad quē cunque locum, quæ per voluntatem determinetur ad hunc, vel illum motum efficiendum.

Reſponſio

E De modo autem quo hæc qualitas infundatur, & dimanet à beatitudine animæ, eodem modo iudicandum eſt, ſicut de claritate diximus. Et hinc etiam facile intelligi poteſt, quomodo hæc dos maior eſſe poſsit in maiori, quam in minori Beato propter maiorem vim ad velocius mouendū corpus: quæ poteſt prouenire vel ex intenſiori, & perfectiori qualitate iuxta poſteriorem modum, vel ex maiori Dei concurſu iuxta priorem.

Tertio dicendum eſt de alio genere mutationis, ſeu agilitatis, quæ eſt per ſubitam mutationem, quæ fiat in inſtanti. De qua vnum eſt certum ſcilicet, non poſſe talem modum mutationis fieri tranſeundo per me-

Corpus moueri in inſtanti ab extremo in extremũ trãſeũdo per medium impoſſibile.

per medium: quia oporteret vel totum corpus, vel aliquas partes eius ſimul eſſe in duobus locis quantitatiuè, quod ſuppono eſſe impoſsibile ſecundum ordinariam potentiam. Et præſertim eſt indubitatum, non eſſe in poteſtate cuiuſcunque Beati corpus ſuum in pluribus locis conſtituere: quia hoc nullum habet fundamentum, neque ad ſtatum, vel perfectionem gloriæ vlla ratione pertinet. Verum quidem eſt, habere Chriſtum hanc poteſtatem ſupra corpus ſuum, (vt probabilius exiſtimo, & inferius attingam) non tamen habet illam ratione ſolius gloriæ corporis, ſed propter hypoſtaticam vnionem ad verbum. Itaq; ſi eſſe poteſt huiuſmodi inſtãtanea mutatio in corpore glorioſo, neceſſe eſt, vt fiat tranſeundo ab extremo in extremũ ſine medio, vel ratione totius, vel ratione partium. Eſt enim conſiderandum poſſe intelligi hunc tranſitum, vel ad locum diſtantem, vel ad locum proximum, & contiguum: & in priori modo totum corpus, quod nunc eſt in hoc loco, futurum eſſe immediatè poſt hoc in loco diſtante: vnde neceſſe eſt, vt totum illuc tranſeat abſque vlla exiſtentia in medio. At in poſteriori modo, licet totum corpus non incipiat eſſe immediate poſt hoc in loco diſtanti, & diſtincto à priori loco, tamen neceſſe eſt, vt ſingulæ partes ſint in partialibus locis diſtantibus, & ideo oportet, vt tranſeant ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio, in quo erit diuerſa hæc mutatio à ſimili mutatione inſtantanea angelica. Nam quando Angelus ſimul deſerit totum locum: & alium immediatum acquirit, non intelligitur tranſire ab extremo ad extremum ſine medio, quia totus eſt in toto loco, & in ſingulis partibus eius propinquis, & diſtãtibus, & ipſe non habet partes: quæ ſe excludant à partialibus locis. At verò corpus conſtat huiuſmodi partibus, & ratione illarum habet extenſionem in ordine ad locum, ita vt totus ſit in toto loco & pars in parte, & ideo ſi totum in momento acquirit nouum locum integrum, neceſſe eſt vt partes de nouo exiſtant in locis diſtantibus abſque tranſitu per medium. Quærere igitur, an poſsit corpus Beati moueri in inſtanti nihil aliud eſt, quam quærere an poſsit tranſire ab extremo ad extremum ſine medio.

D. Thom.

Qua in re inuenio fere omnes Theologos negantes corporibus beatis hanc poteſtatem. Cuius rei præcipuus autor eſt D. Tho. 4. diſp. 44. q. 2. art. 3. q. 3. D qui dicit implicare contradictionem. Cuius fundamentum eſt. Quia corpus non mouetur, quando totum eſt in termino à quo, neque quando totum eſt in termino ad quem: quia tunc iam eſt motum: ergo mouetur, quamdiu eſt in medio: ergo neceſſe eſt, vt ſit in medio, alioqui perueniret de vno loco ad alium, & nunquam moueretur, quod implicat contradictionem, quia ipſa ſucceſsio locorum eſt motus localis. Quam rationem, eiuſque concluſionem amplectitur Sot. d. 49. q. 4. artic. 7. Sed m hi nullo modo probatur. Cenſeo enim, hoc mutationis genus eſſe poſsibile diuina ac ſupernaturali virtute, vt latius Deo dante dicemus in materia de Euchariſtia. Et patet facile, quia ratio adducta non oſtendit implicationem contradictionis, neque hactenus eſt aliqua excogitata, quæ illam oſtendat. Aſ- E ſumptum declaratur, quia in hoc genere tranſitus non intercedit motus ſucceſsiuus, ſed mutatio inſtantanea. Vnde fit, vt mobile tunc mutetur, quando totum primo eſt in termino ad quem, quia tunc ſe habet aliter, quam prius. Nec refert, quod iam totum ſit mutatum. Quia in mutationibus inſtantaneis ſimul eſt fieri, & factum eſſe; mutari, & mutatũ eſſe. In quo eadem eſt ratio in Angelo quoad mutationem diſcretam, ſeu inſtantaneam loci. Idem quippe interrogari de illo poteſt, quando, ſcilicet moueatur, vel in termino à quo, vel ad quem: & idẽ neceſſariò reſpondendum eſt, nec facienda eſt vis in

Sotus: Trãſitus ab extremo ad extremũ ſine medio diuina virtute poſſibilis.

A vocibus, *motus*, aut *mutationis*, dummodo de re conſtet, qua intellecta, nullum cenſebitur inconueniens, quod aliquod corpus mutauerit locum abſque motu, ſcilicet ſucceſsiuo, cum ſola inſtantanea mutatione. Quod ſi quis contendat, Angelum in hoc genere motus nõ mutari, dum eſt in termino ad quem: ſed in ſucceſsione vtriuſque termini, idem reſponderi poterit de corpore, quamuis in vtroque ſine cauſa vel neceſsitate id aſſeratur. Niſi fortaſſe eadẽ res, quæ à nobis explicata eſt, obſcurioribus verbis dicatur. Nam reuera tota hæc mutatio eſt in illo inſtanti, in quo acquiritur terminus ad quem, quamuis non ſit ſine habitudine, & reſpectu ad terminũ à quo, in toto autem præcedenti tempore mobile quieuit, quia eodem modo ſe habuit ac prius.

Alij ergo Theologi in aſſertione conſentiunt: non B quia contrarium implicet cõtradictionem: ſed quia huiuſmodi genus motus eſt ſupra omnem virtutẽ creatam, cum tamen corpus glorioſum tantum poſſit mutare locum per virtutem creatam animæ, aut ipſius corporis. Ita Palud. diſt. 44. q. 4. Duran. quæſt. 7. Richard. diſtinct. 49. artic. 4. quæſt. 7. & 8. ac fere alij. Nihilominus tamen probabiliter ſuſtineri poteſt, datum eſſe Beato hanc vim, vt tranſire poſsit ab extremo ad extremum ſine medio. Quia ſancti Patres de agilitate corporis glorioſi tractantes, hanc ei vim tribuere videntur. Dicunt enim, poſſe corpus Beati in momento, & abſq; retardatione eo diuertere, quo impetus ſpiritus eum direxerit. Ita loquitur Laurentius Iuſtinianus dicto libro de perfectione monaſticæ conuerſationis, capit. 23. Auguſtinus vero de cognitione beatæ vitæ, cap. 45. & Anſelm. C lib. de ſimilitudinibus, cap. 48. & in proſolog. cap. 25. dicunt corpora glorioſa futura Angelis æqualia in velocitate: ſed eſt probabile, Angelos naturali virtute poſſe tranſire ab extremo ad extremum, non contingendo medium: ergo eadẽ velocitas ex ſententia horum Patrum communicatur per gloriam corpori beato. Vnde Auguſtinus ſupra, & in Enchirid cap. 90. & alijs locis citatis, lectione 1. dicit, tam cito poſſe Beatum reali præſentia ſui corporis tranſire ad diſtantem locum, quam poteſt cogitatione: poteſt autem cogitatione ſubito tranſire, nihil de medio cogitando. Et Bern. ſermo. 4. in feſto omniũ Sanctorum, *Tanta* (inquit) *futura eſt corporum agilitas beatorum, vt poſsint, ſi velint, abſque omni mora, ſeu difficultate ipſam quoque cogitationum noſtrarum ſequi ad omnia velocitatem.* Et confirmatur, quia probabile eſt, animam ſeparatam poſſe hoc modo moueri, & ſubito tranſire de vno loco in alium. Quia ſi Angelus id poteſt, cur non etiam anima? Sed in beatitudine non priuabitur anima propter vnionẽ ad corpus vlla ſpirituali perfectione, & quaſi libertate: ergo idem poterit cõiuncta corpori, quod ſecum eodem modo mouebit. Tandem quia Paulus dixit, ſurrecturum corpus illud *ſpirituale*, dicunt Theologi habiturum proprietates ſpiritus etiamſi ſupernaturales ſint, & per virtutem creatam fieri non poſſint, vt verbi gratia poſſe penetrare per alia corpora: poſſe agere, & non agere ſuo arbitrio: cur ergo non idem dicetur de hac mutatione? Quæ ratio, vt minimum oſtendit, fundamentum contrariæ ſententiæ non eſſe firmum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, præſertim ſi verum eſt, hoc genus mutationis eſſe rebus ſpiritualibus connaturale: quod tamen incertum eſt.

Palud. Durand. Richard.

Corpora beatorum trãſire ab extremo ad extremũ poſſunt ſine medio.

Lau. Iuſt. Auguſt. Anſelm.

Bernard.

1. Cor. 15.

Suppoſita verò hac ſententia, addenda ſunt duo. Primum eſt hanc mutationem non fieri per qualitatem ſuperadditam. Quia nulla eſſe poteſt, quæ natura ſua vim habeat ad mouẽdum corpus hoc modo. Neque verò dicendum eſt, fieri à ſolo Deo, ipſo Beato tantum paſsiuè concurrente, propter rationes allatas in ſecundo puncto: ſed fieri ab anima, vel corpore Beati, vt inſtrumento diuinæ virtutis,

iuxta modum paulo ante explicatum. Alterum eſt, in hac agilitate eſſe æquales omnes Beatos. Quia cũ ſit mutatio inſtantanea, non ſuſcepit magis, aut minus: niſi quia fortaſſe dicat, perfectiorem Beatum poſſe ad locum diſtantiorem vnica mutatione moueri: quod tamen neque eſt conſentaneum modo loquendi Patrum (vt vidimus) neq; eſt neceſſarium. Quia non eſt cõtra perfectionem beatitudinis quod in aliqua perfectione accidentaria ſint Beati omnino ſimiles, & æquales vt de immortalitate ſupra dictum eſt, & de ſubtilitate ſtatim dicemus.

SECTIO V.

Vtrum corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſimul eſſe in eodem loco cum quolibet alio corpore, & quomodo.

DIximus in prima ſectione huius diſputationis, ſubtilitatis dotem intelligendam eſſe in ordine ad penetrationem corporis glorioſi cum quouis alio corpore in eodem loco. Quia licet alijs modis explicari ſoleat: nullũs tamẽ eſſe poteſt ita proprius, & accommodatus ad diſtinguendam hanc dotem ab alijs perfectionibus animæ & corporis, tam naturalibus, quam ſupernaturalibus. Tria ergo de hac dote explicanda ſuperſunt. Primum an hic effectus ſit poſsibilis. Secundum an de facto tribuatur corpori glorioſo ratione beatitudinis. Tertium qua virtute, quove modo fiat.

Durand. Palud. Circa primum Durandus diſp. 44. quæſt. 6. opinatur implicare contradictionem hunc effectum, ſcilicet vt corpora quantitatiua exiſtentia in loco ſimul ſe penetrent in eodem loco: cuius opinionem probabilem iudicat Paludan. quæſt. 3. Fundamenta ſunt. Primum, quia duo corpora repugnant eſſe in eodem loco ratione ſuarum quantitatum, igitur manentibus eiſdem quantitatibus, manet eadem repugnantia, quæ nullo modo poteſt auferri, quia non eſt effectiua: ſed formalis. Secundo quia non poſſunt omnes partes eiuſdem quantitatis ita ſe penetrare, vt ſimul in eodem ſitu conſtituantur: ergo nec diuerſa corpora. Conſequentia eſt euidẽs, quia tanta eſt repugnantia inter corpora diſcreta, quanta inter partes continuas. Sola enim continuitas non addit ſpecialem repugnantiam. Antecedẽs verò patet, tum quia de ratione quantitatis eſt, vt habeat partem extra partem: tum etiam quia alias poſſet totum cælum modico in vaſe concludi. Tertio fieri non poteſt, vt partes quantitatis ſucceſsiuæ ſint ſimul duratione: ergo neque etiam fieri poteſt, vt partes quantitatis continuæ ſint ſimul loco. Patet conſequentia: quia ſicut de ratione quantitatis ſucceſsiuæ eſt prius, & poſterius in duratione: ita de ratione quantitatis continuæ permanentis eſt extẽſio partium, vt vna ſit extra aliam. Quarto quia non poteſt vnum corpus quantitatiue poni in locis diſtinctis: ergo nec diſtincta corpora in eodem loco.

Hæc verò ſententia omnino falſa eſt, & improbabilis, & occaſionem præbet errandi circa multa myſteria fidei. Primo circa myſterium Euchariſtiæ, in quo licet propriè non fiat penetratio quantitatũ: tamen propria quantitas corporis Chriſti altiori modo ſimul eſt realiter præſens cum quantitate panis, & vna pars corporis Chriſti ibi eſt, vbi eſt alia. Vnde Durandus coactus eſt negare, quantitatem corporis Chriſti eſſe ſub Sacramento altaris. Quæ ſententia erronea eſt, vt ſuo loco dicetur. Alia reſponſio colligi poteſt ex Paludano, ſcilicet poſſe fieri per diuinam potentiam, vt corpus ſit quantum, & non occupet locum. Quia illud eſt prius, quam hoc, & hac ratione poſſe fieri, vt corpus Chriſti, licet ſit quantum, tamen quia vt eſt in ſacramento nõ

A occupat locum, poſsit ſimul eſſe cum quantitate panis. Quod verò corpus quantum ſit in loco, & non occupet locum, hoc eſt impoſsibile. Quia ſunt omnino idem, ſi autem corpus occupat locum, impoſſibile etiam eſt, vt ſimul admittat aliud corpus in eodem loco. Quia occupare locum nihil aliud eſt, quam habere partes poſitione diſtinctas, & diſtantes à ſe inuicem, & ab omni alia quantitate. Hæc vero reſponſio, licet aliquo modo euitet prædictum errorem circa fidem: tamen nullo modo ſatisfacit. Primo, quia multo difficilius eſt facere, vt corpus quantum non ſit in loco, quam vt exiſtens in loco ſimul ſit cum alio corpore. Si igitur primum fieri poteſt cur non ſecundum? Antecedens declaratur. Nam vel eſſe in loco, late ſumitur pro quocunque modo exiſtendi alicubi ſecundum præſentiam realem: & ita non ſolum difficilius: ſed etiam impoſsi- B bile eſt, eſſe corpus quantum, & non eſſe in loco ſeu alicubi realiter præſens: vt dicemus latius agentes de Euchariſtia. Vel eſſe in loco idem eſt, quod eſſe quantitatiuè in loco ſeu modo connaturali quantitati: & hoc modo multo difficilius eſt, ſeparare à corpore quanto huiuſmodi eſſe in loco. Quia non ſolum impeditur effectus extrinſecus, & quaſi priuatiuus, ſcilicet, expulſio alterius corporis ab eodẽ loco, ſed etiam effectus intrinſecus, ſcilicet propria extenſio in ordine ad locũ, qua impedita conſequitur, quidquid eſt admirabile, ſupernaturale in alio effectu, ſcilicet, quod tota quantitas vnius corporis ſit ſimul cum alio corpore, & ſimiliter quantitas omnium partium inter ſe. Deniq; quamuis repugnet corpus eſſe quantitatiue in loco, & non occupare C locum, tamen hoc ipſum, *occupare locum*, præciſe, ac formaliter non eſt diſtare ab alia quantitate, vel illam expellere ab eodem loco: ſed eſt, ita replere illum locum, vt totum ſit in toto, & pars in parte. Ex quo fit, vt corpus exiſtens in loco, natura ſua aptum ſit ad expellendum aliud corpus, & diſtandum ab illo, & hanc aptitudinẽ ſemper retinet, quamuis actu non expellat. Ergo formaliter non repugnat, corpus occupare locum, & actu non expellere aliud corpus ab eodem loco: quia hoc eſt quid poſterius, poterit ergo ſeparari à priori, ſicut etiã de alia proprietate quantitatis dicebatur.

Secundum myſterium fidei, & quod pugnat cum ſententia Durandi, eſt natiuitas Chriſti ex Virgine integra, & omnino intacta permanente, de quo in ſuperioribus diximus, & oſtendimus, Durandi euaſiones non eſſe fidei conſentaneas.

D Tertium eſt myſterium reſurrectionis Chriſti. cuius corpus egreſſum eſt è ſepulchro clauſo, & ingreſſum eſt ad diſcipulos ianuis clauſis. Ad quod varijs modis reſpondent Durandus, & Paludanus. Et primo negãt ex Euangelijs colligi, Chriſtum egreſſum eſſe ex ſepulcro lapide obſerato. Nã licet Marcus referat, mulieres euntes ad monumentum dixiſſe. *Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti?* tamen non refert, id dixiſſe, poſtquam ad monumentum peruenerant. Nam potius Lucas cap. 24. refert mulieres veniſſe ad monumentum, & inueniſſe lapidem reuolutum: ergo ex Euangelijs non poteſt colligi, lapidem fuiſſe ſublatum, poſtquam E Chriſtus ſurrexerat, & non antea. Sed vt verum ſit, hoc non eſſe expreſſum in ſcriptura, habetur tamen ex communi ſententia antiquorum Patrum, qui ita videntur Euangeliſtas intellexiſſe, ex perpetua Eccleſiæ traditione. Iuſtinus quæſt. 117. ad Gentes. Quemadmodum (inquit) *non mutatione corporis in ſpiritum Dominus ſuper mare ambulauit, verùm diuina potentia ſua mare, quod pedibus calcare nequiret, ad ambulandum commodum, & peruium reddidit: ita & ſuapte potentia è monumento, cui lapis impoſitus fuit, egreſſus eſt & ad diſcipulos ianua clauſa ingreſſus. Non enim exercitationis eius gratia ſaxi ipſius de monumento facta eſt deuolutio, ſed eorum cauſa, qui id erant conſpecturi, vt ipſis reſur-* *è ſepulchro clauſo Chriſtum egreditur. Iuſtin.*

Gregor. Nazianz.

reſurrectio oſtenderetur. Significat Nazian. in Tragœdia. A *Chriſtus patiens.* Prius enim apertè dicit, mulieres perueniſſe ad ſepulchrum adhuc lapide obſeratum, & tūc ſubito fuiſſe reuolutum lapidem, & ſepulchrum vacuum apparuiſſe. Et infra introducit Angelum ſic loquentem.

Vos dicite, inquam, hæc omnibus primo loco
Et Petro, ſubactum tartarum, Chriſtum excitum
Suo ex ſepulchro, tum reuulſum ab oſtio
Magno impetu ſaxum.

Et poſtea clarius idem explicat, vt inferius referemus. August. Aſſerit hoc etiam Auguſt. ſerm. 138. de tempore. *Quomodo,* (inquit) *de ſepulchro exire non poſſet, qui ex incorruptis matris viſceribus ſalua virginitate proceſſit?* B Et Hieronym. Hieronym. epiſt. 150. ad Hedibiam, quæſt. 6. *Non putemus* (inquit) *Angelum idcirco veniſſe, vt aperiret ſepulchrum Domino reſurgenti, & reuolueret lapidem: ſed poſtquam Dominus reſurrexit hora, qua ipſe voluit, & quæ nulli mortalium cognita, indicaſſe, quod factum eſt, & ſepulchrum vacuum reuolutione lapidis.* Quibus verbis indicat Matth. 28. Hieron. expoſitionem verborum Matth. c. 29. & ex illis hanc ſententiam colligit. Refert enim Matthæus; Angeli miniſterio fuiſſe lapidem ſublatum. Ex quo fit vehemens coniectura, non fuiſſe ſublatum, vt Chriſtus reſurgeret: quia ſi ita eſſet, potius virtute ipſius reſurgentis tolleretur. Fuit ergo ſublatus ab Angelo in teſtimonium reſurrectionis factę. Vnde ſtatim dixit Angelus mulieribus. *Non eſt hic, ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, & videte locum, vbi poſitus erat Dominus.* C Et ita etiam interpretatur expreſſe Chryſoſtom. homi. 90. in Matthæum quem ſequuntur Theophylactus Matth. 28. Euthym. c. 68. in Matt. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Beda. Idem Chryſoſtomus homilia de Ioanne Baptiſta tomo tertio, vbi late, & eleganter hanc ſententiam confirmat. Quam etiam docent Beda hom. in Vigilia Paſchæ, & Bernardus ſermon. 1. de reſurrectione. Eſt igitur temerarium ſine cauſa hoc negare. Et quamuis non eſſet certum ita fuiſſe de facto: tamen omnes prædicti Patres ſupponunt, id eſſe poſſibile, atque ita diuinæ omnipotentiæ id attribuunt. Chriſtus poſt reſurrectionē ad diſcipulos ianuis clauſis ingreditur Ioan. 20. Denique ingreſſum ad diſcipulos, expreſſe dicit Ioannes cap. 20. factum eſſe *ianuis clauſis.* Quod eodem modo interpretantur prędicti Patres locis citatis, & D Cyrill. Alex. Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. Ambroſ. Greg. Papa. Auguſt. Theodor. Chryſoſt. Gregor. Nazian. Cyrillus Alexandrinus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theophylactus, Euthymius, & alij ſuper Ioannem, & Ambroſius Lucæ vltim. & Gregorius homilia vigeſima ſexta in Euangel. Auguſtinus epiſtola tertia, & libro vigeſimo ſecundo de Ciuitate cap. octauo, & de Agone Chriſtiano, capite decimo quarto, qui eiuſdem virtutis indicant fuiſſe hoc factum, cum natiuitate ex Virgine. Atque idem habet Theodo. dialog. 2. & Chryſoſt. hom. 2. de ſymbol. & Gregorius Nazianz. in prædicta Tragœdia.

Stat ecce Dominus, has fores intra nouum hoc
Dignumque vero maximo miraculo.
Et quomodo autem foribus occluſis adeſt?
Quin forte & idem, ſic ſepulchro condito
Clauſoque ſurgens exijt, velut antea
Virginis ab aluo prodijt matris ſuæ
Infracta ſeruans clauſtra quam caſtiſſima.

Athanaſius præterea orat. 4. contra Arianos dicit. *Verbum per corpus ſuum dediſſe diſcipulis aliquem ſui ſenſum, quando ingreſſus eſt ad eos ianuis clauſis. Quippe quod rectè penetrabat, præſenſque ſui certitudinem afferebat.* Quibus verbis excluduntur aliæ euaſiones Paludani, & Durandi, indignæ plane Catholicis viris. Dicunt enim, aut ianuas velociſsimè fuiſſe apertas, & iterum ſubito clauſas: aut fuiſſe quidem clauſas ſemper: Chriſtum tamen non per illas intraſſe, ſed feneſtram, aut ita ſuum corpus accommodaſſe, vt per rimulas aliquas intrare potuerit: quod de Chriſti corpore ſentire indignum eſt. Significat ergo Athanaſius, Ioannem Euangeliſtam non ſine cauſa bis adnotaſſe Chriſtum ingreſſum eſſe ianuis clauſis, vt ſpeciali miraculo, & Verbi virtute id factum eſſe ſignificaret. Leo Papa. Quod etiam ſignificauit Leo Papa, epiſtola decima, ad Flauianum, capite quinto. Hieron. Vnde Hieronymus epiſtola 61. ad Pammach. aduerſus errores Ioannis Ieroſolymit. *Quod clauſis* (inquit) *ingreſſus eſt oſtijs, eiuſdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euaneſcere:* Cyrillus Alexandr. & Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo de fide ad Reginas idem ſentit. Vltima tamen euaſio ſupereſt, fundata in his, quæ præcedenti ſectione dicta ſunt, ingreſſum ſcilicet fuiſſe Chriſtum ad diſcipulos, vel egreſſum è ſepulchro, non penetrando corpora inter media: ſed tranſeundo ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio: hoc enim etiam eſt diuinæ virtutis indicium, & maximum miraculum ac nihil indecentiæ continet. Et ſane, cum hic etiam modus fuerit poſsibilis, & ſufficiat ad ſaluanda omnia, quæ ſcriptura refert de hoc myſterio, non poteſt euidenter refelli hæc reſponſio. Nihilominus ex dictis conſtat, non eſſe conſentaneum multis ex citatis Patribus. Comparant enim hoc myſterium cum myſterio natiuitatis ex Virgine, de quo ſupra oſtendimus nullo modo poſſe illa ratione explicari. Hieron. Præterea, multi explicant id factum eſſe per modum penetrationis, Hieronymus loco nuper citato: ſic inquit. *Dic mihi acutiſsime diſputator, quid eſt maius, terræ magnitudinem appendere ſuper nihilum, & ſuper aquarum incerta librare, an Deum tranſire per clauſam portam, & creaturam cedere creatori?* Hilar. Apertius Hilarius libro tertio de Trinitate: *Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſſit dicens, venit Ieſus ianuis clauſis & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum. An conſtructa parietum penetrans, & ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? ſtetit namque corporeus, non ſimulatus, at fallax. Sequantur igitur oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentia tua viſus introeat. Integra ſunt omnia, & obſerata: ſed ecce aſsiſtit medius, cui per virtutem ſuam vniuerſa ſunt peruia, nihil cedit ex ſolido, neque per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna, & lapides amittunt.* Epiphan. Epiphanius expreſsius, quam cęteri, hoc tribuit corporis ſubtilitati, hæreſi 20. *Reſurrexit* (inquit) *& clauſis foribus ingreſſus eſt, vt craſſarum partium corpus tenuium partium oſtenderet ipſum, quod erat cum carne, & oſſibus, fideique & ſpei noſtræ in ſeipſo promiſsionem faciebat:* & hæreſi 64. *Dominus noſter Ieſus Chriſtus reſurrexit ex mortuis, non aliud corpus ſuſcitans: ſed ipſum, quod erat in ſpiritualem ſubtilitatem tranſmutans, & ſpirituale totum coniiciens ingreſſus per fores concluſas, id quod fieri nequit hic in noſtris corporibus propter craſſitudinem, & quod nondum in ſpiritualem ſubtilitatem ſint counita. Quod igitur erat id, quod concluſis foribus ingreſſum eſt? Aliud ab eo, quod crucifixum eſt, an ipſum crucifixum? omnino equi-* E *dem non poteris non confiteri ipſum, quod crucifixum eſt. Quomodo igitur ingreſſum eſt foribus concluſis? Vt oſtenderet quod corpus quidem eſſet, quod videbatur, & non ſpiritus: verum corpus ſpirituale ſubtilium partium, quod aliquando craſſarum partium fuerat.* Ex quibus omnibus apertè conſtat, hos Patres non ſolum ſentire hoc diuinum opus poſsibile, ſed re ipſa factum eſſe, idq́ eſſe magis conſentaneum intentioni, & verbis Euangeliſtarum & fortaſſe eſſe facilius, quam ingredi ſine tranſitu per vllum medium.

Quartum myſterium eſt Aſcenſionis Chriſti in cœlum. Eſt enim de fide, aſcenſu ſuo penetraſſe vſque

Hebr.4. Vſque ad ſupremum cœlum, iuxta illud ad Hebræ. 4. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cœlos, Ieſum filium Dei, teneamus ſpei noſtræ confeſsionem.* Non penetrauit autem eos diuidendo, qui *ferro & adamante ſolidiores*, à Iob dicuntur capite trigeſimo ſeptimo, & ideo Paulus fortaſſe, non ſine myſterio vſus eſt verbo *penetrandi.* *Iob 37.*

Duo corpora ſimul in eodē loco eſſe ſupernaturaliter nō repugnat. D.Thom.

Dicendũ ergo eſt, non implicare contradictionē vt vnum corpus ſimul cum alio ſit quantitatiuè in eodem loco. Hæc eſt ſententia D. Thomæ, & omnium Theologorum, quos paulo inferius referemus. Ratio verò eſt, quia licet inter quantitates ſit naturalis repugnantia in ordine ad idem ſpatium: tamen inde non ſit, vt Deus virtute ſua non poſsit illam ſuperare: neque ex hoc ſequitur aliquid contra formalem rationem, & eſſentiam quantitatis: vt ſupra explicatum eſt. Sicut etiam duæ qualitates cōtrariæ natura ſua repugnant, & Deus poteſt illas in eodem ſubiecto ponere. Quod tandem confirmatur, oſtendendo, rationes Durandi nullius eſſe efficaciæ, quod eſſe debet ſufficiens argumentum, vt non aſſeramus, hoc implicare contradictionem.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad primum igitur fatemur, naturalem repugnātiam in eodem loco inter corpora quanta eſſe ratione quantitatum, atque adeo manentibus quantitatibus manere eandem repugnantiam naturalē: nihilominus tamen fieri poſſe per Diuinam potentiam, vt illæ duæ quantitates loco penetrētur: quia illa repugnātia naturalis, in ordine ad diuinam potentiam nulla eſt, neq; illi reſiſtit, atq; ita poteſt Deus ſimul conſeruare corpus aliquod in vno loco, & in eodem aliud reponere.

Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam ſicut duæ quantitates diſcretæ poſſunt penetrari in codē loco: & duæ, vel plures partes eiuſdem quantitatis continuæ. Neq; eſt inconueniens, quod totum cælum Diuina virtute poſsit in paruo vaſe concludi. Cum autem dicitur, de ratione quantitatis eſſe, vt habeat partem extra partem: ſi his verbis explicatur eſſentia quantitatis, & illa particula, *extra*, dicit ordinem ad locum, non debet ſignificare actum ſed aptitudinem. Non eſt enim de ratione quantitatis vt vna pars actu ſit extra locum alterius: ſed ſolum quod natura ſua apta ſit ad exiſtendum in loco tali modo. Quod ſi ſupponatur quantitas eſſe extēſa in ordine ad locum, ſic neceſſe eſt, vt habeat aliquas partes, quarum vna actu ſit extra locum alterius, quia hæc eſt ratio formalis extenſionis in ordine ad locum: potuerunt tamen per Diuinam potentiam in eodem ſpatio, vel extenſione eſſe penetratiuè plures partes æquales.

Ad tertium de duratione ſucceſsiua reſpondetur, ſucceſsionem in conceptu ſuo ſignificare extēſionem quandam in duratione ſecundum prius, & poſterius, & ideo repugnare manere extenſionem ſine hac ſucceſsione: ſicut etiam repugnat manere extenſionem in ordine ad locum, abſque eo quod ſit pars extra partem etiam in ordine ad locum. At verò ſicut ſucceſsio non ſemper eſt de ratione entis quod ſucceſsiua ſit, ita neq; extenſio in ordine ad locum eſt de ratione quantitatis, & ideo poſſunt eſſe optime quantitates diſtinctæ, etiamſi loco, vel ſitu non diſtinguantur.

Ad quartum negatur antecedens: & poteſt argumentum retorqueri. Nam Deus poteſt conſtituere vnum corpus quantum in pluribus locis, ergo & plura corpora in eodem loco: ſed de hoc alias.

Facultas exiſtēdi in eodē loco ſimul cū alio corpore proprietas glorioſis debita corporibus.

Circa ſecundum, quamuis ex dictis cōſtet, Chriſtum Dominum poſt reſurrectionem ſimul eundem locum occupaſſe cum alijs corporibus: non tamen inde ſit hanc eſſe proprietatem debitā ratione beatitudinis corporibus glorioſis. Quia dici poteſt, non conuenire hoc corpori Chriſti ratione beatitudinis ſed ratione vnionis. Nam etiam ante reſurrectionē

A interdum hac proprietate ſui corporis vſus eſt, vt cum è matris illæſo prodijt vtero: & fortaſſe eadem virtute eſt vſus, quando inter Iudæos ipſum perſequentes, & comprimentes ſine vllo impedimento, contactu ve tranſibat. Cęterum dicendum eſt, hunc modum ſubtilitatis communicari ratione beatitudinis corpori glorioſo. Propter hanc enim cauſam docent Theologi omnes, proprietatem hanc communem eſſe omnibus corporibus glorioſis. Quam etiam eſſe communem ſententiam Patrum ſectio. 1. oſtendimus: vbi & ex Paulo illam deduximus, & varijs congruentijs oſtendimus. Exemplum inſuper de Chriſti corpore commune eſt cunctis Beatis. Omnes enim corpore, & animo aſcenſuri ſunt

B ſuper cælos. Item poſt diem iudicij in cælo ambulare poterunt, & ad inferiores cælos ſi voluerint, vel ad elementa deſcendere: & tamen veriſimile non eſt, diuiſum ſemper iri cęlum, vt ipſi moueri queāt. Eſt ergo hęc proprietas debita corpori glorioſo, Potuit autem Chriſtus in via mortali interdum ea vti, vel propter vniuerſalem potentiam faciendi miracula: vel quia duplici titulo illi deberi poteſt, ſcilicet ratione vnionis, & ratione gloriæ: vel certe, quia in via mortali voluit quædam indicia, ac veſtigia gloriæ ſuo corpori debitæ exhibere. Et ideo (vt notauit Innocent. lib. 4. de myſt. Miſſæ. c. 12. ſubtilitatem accepit,) cum naſceretur ex virgine: claritatem, cum transfiguraretur in monte: agilitatem, cum incederet ſuper mare: impaſsibilitatem, cum manducaretur in cœna. *Innoc. Pap.*

C Circa tertium difficile explicatu eſt, quid ſit hæc proprietas in corpore glorioſo, & quomodo ſe penetret cum alio corpore. Duo autem hic ſunt inueſtiganda. Primum eſt diſpoſitio quaſi paſsiua illius corporis, an ſcilicet ſit affectum aliquo accidente, ſeu qualitate, ratione cuius penetrare poſsit aliud corpus. Si enim non eſt ita diſpoſitum, igitur non eſt magis ſubtile ipſum corpus beati, quam cælum, terra aut quodlibet aliud corpus, cum quo penetratur: quia hæc penetratio mutua eſt ex parte vtriuſque corporis, & non eſt in vno maior diſpoſitio ad illam, vel minor repugnantia naturalis, quam in alio. Si autem dicatur, corpus glorioſum eſſe ſpecialiter diſpoſitum, ac ſubtile effectum per aliquam internam qualitatem: id non videtur poſſe intelli-

D gi: quia illa qualitas non priuat corpus ſua quantitate, vt per ſe conſtat: neque etiam tollere poteſt extenſionem eius in ordine ad locum. Nam hæc tam intrinſecè coniuncta eſt ex natura rei cum quantitate, vt nulla qualitate creata impediri queat. Tum quia effectus adeo ſupernaturalis non poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ. Vix enim mente concipitur, ac ſoli Deo propter eius infinitam virtutem conceditur. Tum etiam quia vel illa qualitas eſt ſpiritualis, & ſic non poterit afficere corpus, vt illud ſubtilius reddat, ac modum exiſtendi eius immutet. Vel eſt corporea, & ſic ipſe natura ſua poſtulabit partium extēſionem in ordine ad locum: quomodo ergo illam impediat in quantitate? Vnde cōfirmatur, nam ſi corpus Beati eſſet ita intrinſecè diſpoſitum, non poſſet, conſeruata illa diſpoſitione,

E habere extenſionem partium in ordine ad locum, neque vna excluderet aliam ab eodem loco. Sicut corpus Chriſti exiſtens in ſacramento, & retinens illam diſpoſitionem, & modum exiſtendi, non poteſt habere prædictam extenſionem.

Secundo, inueſtiganda eſt virtus actiua, qua corpus glorioſum poſsit ita moueri, vt penetret alia corpora: quia non videtur poſſe eſſe virtus intrinſeca, nec ſuperaddita per aliquam qualitatem: quia effectus eſt omnino ſupernaturalis, & poſsibilis ſolum ex obedientia creaturæ ad creatorem: ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ: ergo ſuperuacanea eſſet qualitas ſuperaddita, quandoquidem non poteſt addere virtutem agendi ſuperna-

pernaturalem, obedientialis enim ſufficienter eſt in ipſa anima, & in potentijs eius. Confirmatur, quia nulla poteſt eſſe qualitas creata, quæ vim habeat cõiungẽdi in eodem ſubiecto calorem & frigus in gradibus intenſis, ergo idem eſt in præſenti. Si autem hæc virtus non eſt intrinſeca corpori glorioſo, ergo à ſolo Deo mouetur, cum tranſit per aliud corpus, ergo non eſt ipſum ſubtile: quia eadem actione, & efficientia poteſt Deus conſtituere in eodem loco corpora quantumuis denſa, & craſſa.

Hę rationes apud me conuincunt, primo hãc ſubtilitatem non eſſe qualitatem veluti formaliter afficientem corpus, illudq́ reddentem aptum, vt penetrari poſſit cum alio corpore, ſeu formaliter tollentem repugnantiam naturalem, quæ eſt inter duas quantitates reſpectu eiuſdem ſpatij. Et in hoc conueniunt fere omnes Doctores in 4. diſtinctione 44. B Durandus quæſtione quinta, Paludanus quæſtione tertia, Capreolus quæſtione 3. Supplement. quæſtione 2. & in diſtinctione 49. Scotus quæſtione 18. Richard. articulo quarto, quæſtione quinta, Maior, quæſtione 20. & Sotus quæſtione 4. articulo 6. Et eſt ſententia D. Thom. vt ſtatim videbimus. Solus Bonauentura articulo penultimo, queſt. 1. videtur contrarium ſentire, quamuis ſubobſcurè, & Petrus de Tharantaſia, quæſt. 3. problematicè idem defendit. Sed non video fundamentum, neq; quomodo ſatis intelligi poſſit.

Durand. Palud. Capreol. Supp Ga. Scot. Richard. Maior. Sotus. D Thom. Bonauent. Pet. de Tharan.

Secundo cenſeo, ſatis etiam probari prædictis rationibus, ad hunc ſubtilitatis effectum non dari corporibus beatis qualitatem aliquam actiuam. Quæ eſt etiam ſententia communis D. Thomæ, diſtinct. 44. quæſt. 2. articulo 2. quæſtion. 2. & idem ſequuntur C Scot. Capr. Paludan. Sotus, & alij. Et quamuis interdum Paludan. & Richard. videantur ponere ſubtilitatem in qualitate actiua: tamen loquuntur de ſubtilitate non in eo ſenſu, in quo nunc loquimur, ſed vt pertinet ad ſubtilius, vel efficacius perficiendas operationes ſenſuum, de quo iam ſupra dictum eſt.

Virtus ad penetrãdum aliud corpus in beato vnde oritur.

Tertio verò addo, hanc virtutem penetrandi alia corpora non eſſe omnino extrinſecam, ita vt ſolum conſiſtat in quodam pacto, quo Deus ſtatuit mouere corpus Beati, quandocunque ipſe voluerit, (vt Scotus, & fere alij interpretantur) ſed in virtute intrinſeca, & inſtrumentali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datũ eſt, vt poſſit ſe hoc D modo mouere tanquam inſtrumentum Dei. Sicut in priori tomo diximus, Chriſti humanitati datam eſſe virtutem miraculorum quaſi permanentem per modum potentiæ, non quia illi ſit data aliqua qualitas, neq; ſolum, quia Deus ad præſentiam ipſius operatur: ſed quia Deus ſtatuit pro illius voluntate dare ei accommodatum concurſum ad operanda miracula, vt inſtrumento diuinitatis. Sic igitur in præſenti Deus ſtatuit, ratione beatitudinis vti voluntate, ſeu facultate motiua corporis beati ad hũc effectum pro eius arbitrio, & volũtate. Et hoc modo recte intelligitur, quomodo ſubtilitas ſit dos Beati per modum virtutis actiuæ.

Dos ſubtilitatis in corpore glorioſo quid ſit.

Atque ita facile ſoluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ. Ad ſummum enim probant, hanc ſubtilitatem eſſe aliquam vim internam ipſius corporis, E ſiue illa ſit principalis, ſiue inſtrumentalis: & ita eſt intelligendus Gregorius dicta homilia cum dixit, corpus beatum eſſe *ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ*: & Ambroſ. Luc 24. dicens. *Per reſurgentis corporis qualitatem, Chriſtum ianuas penetraſſe*: & Laurentius Iuſtinianus dicto capite vigeſimo tertio, de perfectione monaſticæ conuerſationis, cum dicit, *Caro ſpiritualis effecta, liberam ingrediendi quocumque recipit facultatem.* Ad hæc enim omnia ſatis eſt, dicta inſtrumentalis virtus actiua, quam ponit etiam Richardus ſupra, & indicauit Bonauentura. Diuus Th. autem, qui ſoli diuinæ virtuti dicit tribuendum

Gregor. Ambroſ. Lau. Iuſt. Richar. Bonauent. D. Thom.

A hunc effectum, exponi poteſt de principali virtute. Non enim, credo, negaret inſtrumẽtalem actionem creaturæ, quam in alijs ſupernaturalibus operibus facile concedit. Sotus vero ſupra *manem fictionem* appellat hanc virtutem actiuam, quæcunq; illa ſit: quia ſe penetrare (inquit) non eſt agere, & quia quantitas natura ſua reſiſtit non tanquam virtus actiua, ſed quia locum replet. Tamen cum negari non poſſit, hunc effectum eſſe ſupernaturalem non video, quomodo fieri poſſit ſine ſupernaturali efficientia. Deus enim hoc poteſt ratione ſuæ omnipotentiæ, ergo quando ita operatur, aliquid efficit proprium omni potentiæ ſuæ: ergo poteſt vti creatura vt inſtrumento ad hunc effectum, ergo veriſimilius eſt, ita fieri in corporibus beatis, quia hic eſt altior, & perfectior modus operandi.

Sotus.

Dices, Ergo Chriſtus in vita mortali habuit hanc dotem, quia habuit prædictam virtutem actiuam reſpectu ſui corporis. Reſpondetur ſimpliciter negando conſequentiam, quia dos ſubtilitatis non ſignificat vtcunque illam virtutem actiuam: ſed connotat etiam talis corporis ſtatum, in quo ei debeatur vſus huius virtutis: corpori autem Chriſti in ſtatu paſſibili hoc non debebatur, etiamſi interdum ex ſpeciali cauſa, & miraculo illa vſus fuerit. Et hinc etiam intelligi poteſt, (quod Diuus Thomas, & fere omnes citati Theologi dicunt) corpus glorioſum poſſe penetrari cum corpore non glorioſo, non verò cum glorioſo. Id enim non eſt propter maiorem repugnantiam, quia reuera nulla eſt: ſed propter decentiam, & debitum ordinem, ratione cuius non eſt debitus Beato concurſus ad huiuſmodi penetrationem cum alio corpore beato. Neque illa erit vnquam neceſſaria, quia vnus beatus non ſeſe opponet alteri, neque alter tentabit incedere per locum, quem alius occupat. Et eadem ratione probabile eſt, non poſſe beatum quaſdam partes ſui corporis cum alijs penetrare, non ſolum mutando figuram, aut denſitatem (vt quidam finxerunt: hæc enim aliena ſunt à veritate, & impaſſibilitate corporis glorioſi.) ſed etiam abſque hac mutatione, vt fieri poſſet inter manus, brachia, aut pedes: quia etiam hæc penetratio non eſt neceſſaria Beato, neq; admodum decens, neque conueniens optimæ diſpoſitioni corporis humani, quæ requirit determinatum ſitum, ac diſtantiam partium, vt notauit etiam D. Thom. ſupra q. 4.

Obiectio.

Corpus glorioſum penetrari nõ poteſt cũ corpore glorioſo.

QVÆSTIO LV.

De manifeſtatione reſurrectionis, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de manifeſtatione reſurrectionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum Chriſti reſurrectio omnibus manifeſtari debuerit: an ſolum quibuſdam ſpecialiter perſonis.

Secundo, vtrum fuiſſet conueniens, quod eis videntibus reſurgeret.

Tertiò, vtrum poſt reſurrectionem debuerit cum ſuis diſcipulis conuerſari.

Quartò, vtrum fuerit conueniens, quod ſuis diſcipulis in aliena effigie appareret.

Quinto, vtrum reſurrectionem ſuam argumentis manifeſtari debuerit.

Sexto, de ſufficientia illorum argumentorum.

ARTI-

ARTICVLVS I.

Vtrum reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari.

302. Sup.q. 36 a. 2 co. Et op 3. c.245. Et 1. Cor.15.co 3.

AD primum ſic proceditur. Videtur quod reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari. Sicut enim publico peccato debetur pœna publica (ſecundum illud 1. ad Timot.5. Peccantes coram omnibus argue) ita merito publico debetur præmium publicum. Sed claritas reſurrectionis eſt præmium humilitatis paſſionis: vt Aug. dicit ſuper Ioannem, cum ergo paſſio Chriſti fuerit omnibus manifeſtata, eo publice patiente, videtur quod gloria reſurrectionis ipſius omnibus manifeſtari debuerit.

Tra 140 in Io. cir. fi t 9.

2. Præterea. Sicut paſſio Chriſti ordinatur ad noſtram ſalutem, ita & eius reſurrectio: ſecundum illud Rom.4. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Sed illud, quod ad communem vtilitatem pertinet, omnibus debet manifeſtari, & non ſpecialiter quibuſdam.

3. Præterea. Illi quibus manifeſtata eſt reſurrectio Chriſti, fuerunt reſurrectionis teſtes: vnde dicitur Actor.3. Quem Deus ſuſcitauit à mortuis, cuius nos teſtes ſumus. Hoc autem teſtimonium ferebant publicè prædicando. Quod quidem non conuenit mulieribus, ſecundum illud 1. ad Corint.14. Mulieres in Eccleſia taceant: & 1 ad Timoth.2. Docere mulieri non permitto: Ergo videtur, quod inconuenienter reſurrectio Chriſti manifeſtata fuerit primo mulieribus, quam omnibus communiter.

Sed contra eſt, quod dicitur Act. 10. Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo.

C.4 Cæ hier à med itius.

Reſpondeo dicēdum, quod eorum, quæ cognoſcuntur, quædam cognoſcuntur communi lege naturæ, quædam autem cognoſcuntur ex ſpeciali munere gratiæ ſicut ea quæ diuinitus reuelantur. Quorum quidem, vt Dion. dicit in lib. Cœl. hierarch. hæc eſt lex diuinitus inſtituta, vt à Deo immediate ſuperioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, ſicut patet in ordinatione cœleſtium ſpirituum. Ea vero, quæ pertinent ad futuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt ſecundum illud Iſai. 46. Oculus non vidit Deus, abſque te, quæ præparaſti exſpectantibus te. Et ideo eiuſmodi ab homine non cognoſcuntur niſi diuinitus reuelata ſicut Apoſtolus dicit prima ad Cor.2 Nobis reuelauit Deus per ſpiritum ſuum Quia igitur Chriſtus reſurrexit glorioſa reſurrectione, ideo eius reſurrectio non omni populo manifeſtata eſt ſed quibuſdam, quorum teſtimonio deferretur in aliorum notitiam.

Ad primum ergo dicendum, quod paſſio Chriſti peracta eſt in corpore adhuc habente naturam paſſibilem, quæ communi lege nota eſt omnibus, & ideo paſſio Chriſti omni populo immediatè manifeſtari potuit. Reſurrectio autem Chriſti facta eſt per gloriam Patris. vt Apoſt. dicit Rom.6 & ideo immediatè manifeſtata eſt, non omnibus, ſed quibuſdam. Quod autem publicè peccantibus pœna publica imponitur, intelligendum eſt de pœna præſentis vitæ: & ſimiliter publica merita publice præmiari oportet, vt alij prouocentur. Sed pœnæ & præmia futuræ vitæ non publice omnibus manifeſtantur, ſed ſpecialiter illis, qui ad hoc præordinati ſunt à Deo.

Ad ſecundum dicendum, quod reſurrectio Chriſti ſicut eſt ad communem omnium ſalutem, ita in notitiam omnium peruenit. Non quidem ſic, quod immediate omnibus manifeſtaretur, ſed quibuſdam, per quorum teſtimonium deferretur ad omnes.

A *Ad tertium dicendum, quod mulieri non permittitur publice docere in Eccleſia: permittitur autem ei, priuatim aliquos domeſtica admonitione inſtruere. Et ideo ſicut Ambroſ. dicit ſuper Luc. Ad eos fœmina mittitur, qui domeſtici ſunt, non autem mittitur ad hoc quod reſurrectionis teſtimonium ferat ad populum. Ideo autē primo mulieribus apparuit, vt mulier quæ primo nuntium mortis ad hominem detulit, primo etiam vitam reſurgentis Chriſti in gloria nuntiaret. Vnde Cyr. dicit Fœmina quæ quondam mortis fuit miniſtra, venerandum reſurrectionis myſterium prima percipit, & nuntiat: adeptum eſt igitur fœmineum genus & ignominiæ abſolutionē, & maledictionis repudium. Similiter etiam per hoc oſtenditur, quod* B *quantum ad ſtatum gloriæ pertinet nullum detrimentum patietur fœmineus ſexus: ſed ſi maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex viſione diuina potientur, eo quod mulieres quæ Dominum arctius amauerunt, in tantum, vt ab eius ſepulchro, diſcipulis etiam recedentibus non recederent, primo viderunt Dominum in gloria reſurgentem.*

Cap. vlti in Lucam non multū ante med. tom 5.

Lib.12. in Io. c.51. ſuper illud Vade ad fratres tuos dic eis.

COMMENTARIVS.

DOcet D.Tho. non fuiſſe conueniens, vt Chriſtus coram hominibus publicè reſurgeret, ſicut publice paſſus eſt. Quia paſsio erat quid humanum, & naturale: reſurrectio vero glorioſa erat ſupernaturalis, ideoq́ conueniens fuit, vt licet paſsio corporis mortalis coram hominibus manifeſte facta ſit: reſurre- C ctio tamen glorioſa occulte fieret, & per reuelationem hominibus manifeſtaretur. Quod perſpicue ſatis D.Th. explicat in corp. ar. & in ſolutionibus argumentorum. Vnde (quod ad literam attinet) non indiget alia expoſitione. Quod verò tangitur in expoſitione ad 3 de apparitione facta mulieribus, tractabitur late diſputatione ſequenti. Aduertendum eſt autem, ſupponere D.Tho. Chriſtum non exiuiſſe de ſepulchro clare, & manifeſte coram cuſtodibus, vel alijs hominibus, qui ibi adeſſe poterant. Quod licet non ſit ita expreſſum in Euangelio, ſatis tamen apertè ex eo colligitur. Tum quia dicitur Chriſtus primo viſus à Maria Magdalena, & mulieribus, quod ſaltem videtur intelligendum de ijs, à quibus publice viſus eſt. Tum etiam, quia narrat Mat. c.vl. cuſtodes exter- D ritos fuiſſe, & factos veluti mortuos, quando angelus reuoluit lapidem. Quo tempore iam Chriſtus è ſepulchro prodierat ipſis nihil cernentibus, neq; ſentientibus. Et ratio eſt manifeſta: quia vt Chriſtus exiret de ſepulchro, non fuit neceſſarium motionem aliquam fieri, quæ ab aſtantibus videri, vel audiri poſſet: quia (vt ſupra diximus, & art. ſequenti docet D. Th.) exiuit clauſo ſepulchro penetrando lapidem ſuperpoſitum ſine vlla motione: Alias vero, cum reſurgeret glorioſus, nō poterat videri, niſi ipſe vellet, nō oportuit autem vt tam facile ſe oſtenderet, præſertim cuſtodibus, & inimicis.

ARTICVLVS II.

E

Vtrum fuiſſet conueniens, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur conueniens fuiſſe, quod diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere. Ad diſcipulos enim pertinebat reſurrectionem Chriſti teſtificari: ſecundum illud Act 4. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri. Sed certiſſimum eſt teſtimonium de viſu. Ergo conueniens fuiſſet, vt ipſam reſurrectionem Chriſti viderent. 303.

2. Præ-

2. *Præterea. Ad certitudinem fidei habendam diſcipuli aſcenſionem Chriſti viderunt, ſecundum illud Act. 1. Videntibus illis, eleuatus eſt. Sed ſimiliter oporteret de reſurrectione Chriſti certam fidem habere. Ergo videtur, quod diſcipulis videntibus debuerit Chriſtus reſurgere.*

3. *Præterea. Reſurrectio Lazari quoddam indicium fuit futuræ reſurrectionis Chriſti. Sed diſcipulis videntibus, Dominus Lazarum ſuſcitauit: ergo videtur quod etiam Chriſtus reſurgere debuerit, diſcipulis videntibus.*

Sed contra eſt, quod dicitur Marc. vlt. Reſurgens Dominus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena non vidit eum reſurgere, ſed cum eum quæreret in ſepulchro, audiuit ab Angelo, Surrexit, non eſt hic. Ergo nullus vidit eum reſurgere.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut dicit Apoſt. Rom. 13 quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Eſt autem hic ordo diuinitus inſtitutus, vt ea quæ ſupra homines ſũt, hominibus per angelos reuelentur, vt patet per Dio. 4. c. 40. cæleſt. hier. Chriſtus autem reſurgens non rediit ad vitam communiter hominibus notam, ſed ad vitam quandam immortalem & Deo conformem ſecundum illud Rom. 6. Quod enim viuit, viuit Deo. Et ideo ipſa Chriſti reſurrectio non debuit immediate ab hominibus videri, ſed eis ab angelis nuntiari. Vnde Hilarius dicit ſuper Matth. quod ideo angelus prior reſurrectionis eſt index, vt quodam famulatu paternæ voluntatis reſurrectio nuntiaretur.

c. 40 à med.

Cant vlt. in Matth. circa fin illius.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtoli potuerunt teſtificari Chriſti reſurrectionem etiam de viſu: quia Chriſtum poſt reſurrectionem viuentem oculata fide viderunt, quem mortuum ſciuerant. Sed ſicut ad viſionem beatam peruenitur per auditum fidei: ita ad viſionem Chriſti reſurgentis, peruenerunt homines per ea, quæ prius ab Angelis audirent.

Ad ſecundum dicendum, quod aſcenſio Chriſti, quantum ad terminum à quo, non tranſcẽdebat hominum communem notitiam: ſed ſolum quantum ad terminum ad quem. Et ideo diſcipuli potuerunt videre aſcenſionem Chriſti quantum ad terminum à quo, id eſt, ſecundum quod eleuabatur à terra: non autem viderunt ipſam, quãtum ad terminum ad quem, quia non viderunt quomodo reciperetur in cœlo. Sed reſurrectio Chriſti tranſcendebat communem notitiam, & quantum ad terminum à quo (ſecũdum quod anima rediit ab inferis, & corpus de ſepulchro clauſo exiuit) & quantum ad terminum ad quem, ſecundum quod eſt adeptus vitam glorioſam. Et ideo non debuit reſurrectio fieri ſic, quod ab homine videretur.

Ad tertium dicendum, quod Lazarus reſuſcitatus eſt, vt rediret ad vitam, qualem prius habuerat, quæ communem notitiam hominum non tranſcendit, & ideo non eſt ſimilis ratio.

A ſurrectionem, & aſcenſionem, quam D. Tho. inquirit in ſolut. ad 2. Petit enim cur Chriſtus manifeſtè aſcenderit coram diſcipulis, & non reſurrexerit. Et reſpondet, reſurrectionem omni ex parte fuiſſe ſupernaturalem; aſcenſionem verò quantum ad terminum à quo, qui erat terra, fuiſſe quodammodo naturalem, licet quantum ad terminum ad quem, tranſcendat communem hominum cognitionem, & ideo videri potuit, & debuit Chriſtus aſcendens, prout eleuabatur à terra, non verò, vt peruenit in cœlum. Sed inſtari poteſt, quia licet terra ſit ſubiecta communi cognitioni hominum, tamen ille modus diſcedẽdi à terra, in ſe ſupernaturalis erat. Sicut etiã mors corporis aliquid eſt cognitioni hominum patens, & tamen receſſus ab hoc termino, qui fit per reſurrectionem (eſt enim mors, ſeu priuatio vitæ terminus à quo reſurrectionis) non patet communi cognitioni hominum. Reſpondetur eſſe differentiam: tum quia inter mortem, & reſurrectionem non eſt medium: ſed eſt immediatus tranſitus, & ideo non poteſt videri receſſus à termino à quo, quin videatur ipſe terminus ad quem: at in motu aſcenſionis ante vltimum terminum ad quem, ſunt multi proximi, qui ſenſibus hominum patere poterant. Tum etiam quia reſurrectio eſt multo magis ſupernaturalis, quam aſcenſio, & in ſe magis occulta. Non enim poteſt oculis corporeis videri, ſicut aſcenſio, ſed ſolum per ſigna, & effectus manifeſtari potuit, & ideo oportuit vt conuenienti ordine oſtenderetur. Addo, ipſam reſurrectionem, & manifeſtationem eius fuiſſe quandam præparationem ad aſcenſionem. Denique ſicut oportuit vt Apoſtoli viderent Chriſtum viuẽtem poſt reſurrectionem: ita & aſcendentem; quia vtriuſque myſterij futuri erant teſtes oculati. Eſt tamẽ differentia, quia aſcenſionem non potuerunt videre in termino, quia non poterant videre Chriſtum exiſtentem in cœlo empyreo, & ideo oportuit, vt conſpicerent ipſum aſcenſum: at verò reſurrectio videri potuit in termino, videndo ſcilicet Chriſtum viuum, & ideo non fuit neceſſe, vt tunc videretur, cum fiebat. Et aliunde oportuit ſeruari alium modum, & ordinem propter congruentias ſupra adductas.

Obiectio.

B

Reſponſio.

Diſcipuli Chriſtum cur vident in cœlum aſcendentem & non è ſepulchro reſurgentem.

C

In ſol. ad 3. ponit D. Th. differentiam inter reſurrectionem Lazari, & Chriſti, cur illa facta eſt coram Apoſtolis, & non hæc, ſcilicet, quia Chriſtus reſurrexit ad vitam glorioſam: Lazarus ad mortalem. Adde etiam, reſurrectionem Lazari fuiſſe veluti præuiam diſpoſitionem, vt reſurrectio Chriſti fieret credibilis, & ideo oportuiſſe, vt ab Apoſtolis videretur, maxime quia ipſi non viderant Lazarum morientem, ſicut Chriſtum. Quocirca niſi reſurgentem viderent, non poſſe eis de reſurrectione cõſtare, etiamſi poſtea illum viuere conſpicerent.

D

COMMENTARIVS.

Reſurrectio cur non publice facta.

Hic etiam articulus fere non eget expoſitione. Idem enim D. Tho. quærit, quod in ſuperiori, ſed quod ibi generatim dixerat de hominibus, hic in ſpecie tradit de diſcipulis, & Apoſtolis. Ratio verò eadem eſt, quia etiam oportuit, vt diſcipuli, & Apoſtoli per diuinam reuelationem acciperent ſupernaturalia myſteria. Quam aliter hic D. Th. explicat, ſcilicet, quia debuit ſeruari conſuetus ordo diuinæ prouidentiæ, ſcilicet, vt de diuinis myſterijs homines per angelos inſtruantur. Et in ſolut. ad 1. ſubiungit aliam rationem, nimirum decuiſſe, vt Apoſtoli per fidem peruenirent ad viſionem. Quanquam enim propter Eccleſiæ commodum oportuerit, vt Chriſtum iam ſuſcitatum aliquando viderent: tamen propter ipſos oportuit, vt paulatim inſtruerentur, prius per auditum, deinde per viſum.

Atque hinc etiam facilis eſt differentia inter re-

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continue cum diſcipulis conuerſari.

E

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit cõtinuè cum diſcipulis conuerſari. Ad hoc enim diſcipulis poſt reſurrectionem apparuit, vt eos de fide reſurrectionis certificaret, & conſolationem per turbatis adferret: ſecundum illud Ioan. 20. Gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino. Sed magis fuiſſent certificati & conſolati, ſi eis continue ſuam præſentiam exhibuiſſet: ergo videtur, quod continue cum eis debuerit conuerſari.

304. 3. d. 21. q. 2. a. 3. co. & d. 22. q. 3. a. 2. q. 3. co. Et Io. 20. l 6. princ & cap. 21. prin.

2. *Præterea. Chriſtus reſurgens à mortuis non ſtatim aſcendit in cœlum, ſed poſt dies quadraginta, vt habetur Actor. primo. Illo autem tempore intermedio, in nullo alio*

loco potuit conuenientius eſſe, quam vbi diſcipuli eius erant pariter congregati: ergo videtur quod continue cum eis conuerſari debuerit.

li 3. c. vlt. in pag 2. ante fin, li tom. 4. 3. Præterea. Ipſo die reſurrectionis Dominicæ, quinquies Chriſtus apparuiſſe legitur: vt Auguſt. dicit in lib. de Conſenſu Euang. Primo quidem mulieribus ad monumentum: ſecundo, eiſdem regredientibus à monumento in itinere: tertio, Petro: quarto, duobus diſcipulis euntibus in caſtellum: quinto, pluribus in Ieruſalem, vbi non erat Thomas. Ergo etiam videtur, quod & alijs diebus ante ſuam Aſcenſionem ad minus pluries debuerit apparere.

4. Præterea. Dominus ante paſſionem eis dixerat Matthæi 26. Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam: quod etiam Angelus & ipſemet Dominus poſt reſurrectio-

Art præced. nem mulieribus dixit. Et tamen antea in Ieruſalem ab eis viſus eſt, & ipſo die reſurrectionis (vt dictum eſt) & etiam die octauo, vt legitur Ioan 20. Non ergo videtur, quod conuenienti modo poſt reſurrectionem cum diſcipulis fuerit conuerſatus.

Sed contra eſt, quod Ioann. 20. dicitur, quod poſt dies octo, Chriſtus diſcipulis apparuit. Non ergo continue conuerſabatur cum eis.

Reſpondeo dicendum, quod circa reſurrectionem Chriſti duo erant diſcipulis declaranda, ſcilicet, ipſa veritas reſurrectionis, & gloria reſurgentis. Ad veritatem autem reſurrectionis manifeſtandam, ſufficit, quod pluries eis apparuit, & cum eis familiariter eſt loquutus, & comedit, & bibit, & ſe eis palpandum præbuit. Ad gloriam autem reſurgentis manifeſtandam, noluit continue conuerſari cum eis, ſi ut prius fecerat, ne videretur ad talem vitam reſur-

Cap. 97. in Lu. & eſt vltim. parum ante med. rexiſſe, qualem prius habuerat. Vnde Lucæ vltim. dicit eis: Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos cum adhuc eſſem vobiſcum. Tunc quidem erat cum eis præſentia corporali, ſed ante cum eis fuerat non ſolum corporali præſentia, ſed etiam per ſimilitudinem mortalitatis. Vnde Beda prædicta verba exponens dicit. Cum adhuc eſſem vobiſcum, id eſt, cum adhuc eſſem in carne mortali, in qua eſtis & vos: tunc quidem in eadem carne reſuſcitatus erat, ſed cum illis in eadem mortalitate non erat.

Ad primum ergo dicendum, quod frequens Chriſti apparitio ſufficiebat ad certificandum diſcipulos de veritate reſurrectionis. Conuerſatio autem continua eos potuiſſet ducere in errorem, vt ad ſimilem vitam eum reſurrexiſſe crederent, quam prius habuerat. Conſolationem autem de continua ſui præſentia eis in alia vita repromiſit: ſecundum illud Ioan. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non ideo continue conuerſabatur cum diſcipulis, quia reputaret ſe alibi conuenientius eſſe: ſed quia hoc diſcipulis inſtruendis conuenientius iudicabat, ſi non continue conuerſaretur cum eis ratione prædicta. Incognitum autem eſt, quibus in locis intermedio tempore corporaliter eſſet: cum hæc Scriptura non tradat, & in omni loco ſit dominatio eius.

Ad tertium dicendum, quod ideo prima die frequentius apparuit: quia per plura indicia erant admonendi, vt à principio fidem reſurrectionis reciperent. Poſtquam autem iam eam receperant, non oportebat eos iam certificatos, tam fre-

l. 3. in p. 2. ante fi. l. tom 4. quentibus apparitionibus inſtrui. Vnde in Euangelio non legitur, quod poſt primum diem eis apparuerit niſi quinquies, vt enim Aug. dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum, poſt primas quinque apparitiones: ſexto eis apparuit, vbi vidit eum Thomas. Septimo ad mare Tiberiadis in captione piſcium. Octauo, in monte Galilææ, ſecundum Matthæum. Nono, quod dicit Mar. Nouiſſime recumbentibus: quia iam non erant in terra cum illo conuiuaturi. Decimo, in ipſo die Aſcenſionis, non iam in terra: ſed eleuatus in nube, cum in cælum

A aſcenderet. Sed non omnia ſcripta ſunt, ſicut Ioannes fatetur. Crebra enim erat eius cum eis conuerſatio, priuſquam aſcendiſſet in cælum, & hoc ad conſolationem ipſorum. Vnde & 1. Corin. 15. dicitur, quod viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, deinde viſus eſt Iacobo, de quibus apparitionibus in Euangelio non habetur mentio.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Chryſoſtomus dicit exponens illud, quod dicitur Matthæi vigeſimoſexto. Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Non, inquit, in longinquam quandam regionem, vt eis appareat, vadit, ſed in ipſa gente & in ipſis fere regionibus, in quibus cum eo plurimum fuerant conuerſati: vt & hinc crederent, quoniam qui crucifixus eſt, ipſe eſt & qui reſurrexit. Propter hoc etiam in Galilæam ſe ire dicit, vt à timore Iudæorum liberarentur. Sic ergo, vt Ambroſius dicit ſuper Luc. Dominus mandauerat Homi 83 in Matth. ante med. tom. 2. Amb in fine commentariorum in Luc. tom 5.

B diſcipulis, vt in Galilæa eum viderent: ſed illis ob metum intra conclaue reſidentibus, ipſe primum ſe obtulit (nec hoc eſt promiſſi tranſgreſſio ſed potius feſtinata ex benignitate impletio) poſtea vero confirmatis animis, illi Galilæam petierunt. Vel nihil obſtat, ſi dicamus, pauciores intra conclaue, & complures in monte fuiſſe. Vt enim Euſebius dicit. Duo Euangeliſtæ, ſc. Lucas & Ioannes, ſolis vndecim hunc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem: cæteri vero duo in Galilæam propere, non ſolis vndecim, ſed vniuerſis diſcipulis, & fratribus dixerunt angelnm, & Saluatorem iuſſiſſe. De quibus, & Paulus meminit dicens. Deinde apparuit pluſquam quingentis fratribus ſimul. Eſt autem verior ſolutio, quod prius in Hieruſalem latitantibus ſemel, aut bis viſus eſt, ad eorum conſolationem: in Galilæa vero non clam, aut ſemel, aut bis, ſed cum

C multa poteſtate oſtenſionem ſui fecit, præbens ſe eis viuentem, poſt paſſionem in ſignis multis: vt Lucas teſtatur in Actibus. Vel, ſicut dicit Auguſtinus in libro de Conſenſu Euangeliſtarum, quod ab Angelo & Domino dictum eſt quod præcederet eos in Galilæam, prophetice accipiendum eſt. In Galilæa enim ſecundum tranſmigrationis ſignificationem intelligendum occurrit, quod Chriſti gratia de populo Iſrael tranſmigratura erat ad Gentes, quibus Apoſtoli prædicantes non crederentur, niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum præpararet, & hoc intelligitur Præcedet vos in Galilæam. Secundum illud autem quod Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma ſerui intelligendus eſt, ſed in illa in qua æqualis eſt Patri, quam promiſit dilectoribus ſuis: & quo nos præce- li 3. non procul ante fin. libr. tom. 4.

D dens non deſeruit.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proponit D. Thom. vt explicet modum, & ordinem, quo Chriſtus per quadraginta dies diſcipulis apparuit, & cum eis conuerſatus eſt. Et in primis in corpore cum ſolut. ad 1. optimam rationem reddit, ob quam non oportuit per eos dies continuè cum illis ſemper verſari, ne nimia familiaritas occaſionem præberet, exiſtimandi, eũ ad idem genus vitæ mortalis rediiſſe. Vnde ſicut ad veritatem reſurrectionis oſtendendam, oportuit, vt ſæpius appareret: ita ad commendandam gloriã

E reſurrectionis operæ pretium fuit interponere aliquas moras, & non continue cum eis conuerſari. Addit Iuſtinus quæſt. 48. ad Orthodox. *Voluiſſe Dominum deſuefacere diſcipulos ſuos ab aſpectu, præſentiaque ſui corporis, eamque ob rem, quo tempore verſabatur in terra poſt reſurrectionem, non omnino eis ſe in conſpectum præbuiſſe, ſed per vices vtrumque feciſſe, vt ab eis & cerneretur, & non cerneretur.* Addo etiam, id fuiſſe expediens ad fidei exercitium, & probationem, ſpei quoque & charitatis augmentum, ac denique hunc modum eſſe accommodatum ſtatui huius vitæ, in quo non poſſunt homines continuè frui rebus diuinis.

Hac

Dubium. Hac verò occaſione quærit D.Th. in ſol.ad 2 quo in loco fuerit Chriſtus illis diebus, quando à diſcipulis recedebat. Et nihil aliud reſpondet, quam hoc eſſe incognitum, cũ ſcriptura nihil tradat, & in omni loco ſit dominatio eius.
Reſponſio D.Thom. Quod verũ eſt cognitione certa, & indubitata. Idem verò D.Tho. in 3.diſt 22.q.3.art.2.q.3.ad 3. coniectura vtendo, ſignificat, fuiſſe in paradyſo terreſtri: quia dicit, in eo fuiſſe animas, quæ cum Chriſto ab inferis aſcenderunt, & idem
Bonauent. docet Bonau. in meditationib. vitæ Chriſti, c.91.
Nicephor. Nicephorus etiam lib.1.c.31. idem ſignificat, dum ait, Chriſtum eduxiſſe animas Sanctorum ex Sinu Abrahæ, & in paradyſo terreſtri collocaſſe. Quod etiam
Iuſtin. ſentit Iuſtinus quæ.75.76.& 85. & Irenæus lib.5.
Iren. contra hæreſ. qui in hunc modum interpretantur
Luc 23. illa verba. *Hodie mecum eris in paradyſo.* Sed ſupra oſtendimus, non poſſe hæc verba de paradyſo terreſtri intelligi, quia eo die non fuit Chriſtus in paradyſo terreſtri, ſed in inferno. Hæc ergo ſententia incerta eſt, præſertim cum valde dubium ſit, an paradiſus terreſtris nunc extet. Eſt ergo (vt D.Th. hic rectè dixit) hæc res prorſus incognita hominibus, de qua iterum redibit ſermo: cum de Aſcenſione Domini agemus.

In ſolutione ad tertium & quartum, multa diſſerit D.Tho. de apparitionibus Chriſti poſt Reſurrectionem, de quibus inſtituenda erit ſequens diſputatio.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.

305.
3 d 21 q.2.a.4.q 1.ad 3. & op 60 ca. 22.col.5 fi.
AD quartum ſic proceditur. *Videtur quod Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere. Non enim poteſt apparere ſecundum veritatem niſi quod eſt. Sed in Chriſto non fuit niſi vna effigies. Si ergo Chriſtus in alia effigie apparuit non fuit apparitio vera, ſed ficta: quod eſt inconueniens, qui vt Aug. dicit in lib.83 quæſt. Si fallit Chriſtus, veritas nõ eſt, eſt autem veritas Chriſtus. Ergo videtur quod Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.*
libr.83 quæ. q.14.tom.4.

2. Præterea. Nihil poteſt in alia effigie apparere, quam habeat, niſi oculi intuentium aliquibus præſtigijs detineantur. Huiuſmodi autem præſtigia cum fiant magicis artibus, non conueniunt Chriſto, ſecundum illud 2.ad Cor. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial. Ergo videtur quod non debuerit in alia effigie apparere.

3. Præterea Sicut per Sacram Scripturam noſtra fides certificatur, ita diſcipuli certificati ſunt de fide reſurrectionis, per Chriſti apparitiones. Sed ſicut Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Hieron. ſi vel vnum mendacium in Sacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota Sacræ Scripturæ authoritas. Ergo ſi vel in vna apparitione Chriſtus diſcipulis apparuit aliter, quam eſſet, infirmabitur quidquid diſcipuli poſt reſurrectionem viderunt in Chriſto, quod eſt inconueniens. Non ergo debuit in alia effigie apparere.
Ep 18 19.in ordine to.4.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc.vlt. Poſt hæc, duobus ex eis ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam.

ex artic.1.& 2.huius qu. *Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti manifeſtanda fuit hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur. Innoteſcunt autem diuina hominibus diuerſimodè, ſecundum quod diuerſimodè ſunt affecti. Nam illi, qui habent mentem bene diſpoſitam, ſecundum veritatem diuina percipiunt. Illi autem, qui non habent mẽtem bene diſpoſitam diuina percipiunt cum quadam confuſione dubietatis, vel er-*

A *roris. Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, vt dici ur .ad Cor.2. Et ideo Chriſtus, quibuſdam ad credendum diſpoſitis, poſt reſurr ctionem apparuit in ſua effigie. I is autem in alia effigie apparuit, qui iam videbantur circ fi em tepeſcere Vnde dicebant, Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Vnde Greg dicit in homil. quod talem ſe exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: quia enim adhu. in eorum cordibus peregrinus erat à fide, ire ſe longius fingit. ſcili et, ac ſi eſſet peregrinus.* *Hom.23 in Euang non procul. à pri.*

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Auguſtinus dicit in lib.de Quæſtionibus Euangelij) non omne quod fingimus, mẽdacium eſt: ſed quando illud fingimus, quod nihil ſignificat, tunc eſt mendacium: cum autem fictio noſtra refertur in aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ à ſapientibus, & ſanctis viris, *l.2 ca vlt in princ.tom.4.*
B *vel etiam ab ipſo Domino figurate dicta ſunt, mendacia deputabuntur: quia ſecundum vſitatum intellectum non conſiſtit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta ſine mendacio ad aliquam rem ſignificandam, & ita factum eſt hic, vt dictum eſt.* *in iſtamet ſolutione.*

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut Auguſt. dicit in lib.de Conſ. Euan.) Dominus poterat transformare carnem ſuam, vt alia re vera eſſet effigies ab illa quam ſolebant illi intueri: quandoquidem & ante paßionem ſuam transformatus eſt in monte, vt facies eius clareſceret ſicut ſol: ſed non ita nunc factum eſt. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimẽtum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus. Vnde Luc.vlt. dicitur, quod oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent. *l 3.c.26 in 2. pag. à pr.t.4.*

C *Ad tertium dicendũ, quod ratio illa ſequeretur, ſi ab alienæ effigiei aſpectu nõ fuiſſent reducti ad vere videndum Chriſti effigiem. Sicut enim Aug. dicit ibid. Tantum à Chriſto facta eſt permßio, vt ſcil. prædicto modo oculi eorum tenerentur vſque ad fractionem panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici vt Chriſtus poßit agnoſci. Vnde ibidem ſubditur quod aperti ſunt oculi eorum & cognouerunt, non quod ante clauſis oculis ambularent, ſed inerat aliquid, quo non ſinerentur agnoſcere, quod videbant, quod ſcilicet caligo, & aliquis humor efficere ſolet.* *lib.5. c.25, in pa 2. à p. 1 4.*

HIc articulus explicatus eſt quæſtione pręcedenti in comm.ar.1. circa ſolutionem ad 3. Neq; hic aliquid addendum occurrit præter ea, quę in ſequen-
D ti diſputatione dicemus.

DISPVTATIO XLIX.

In quinque Sectiones diſtributa.

De apparitionibus Chriſti poſt reſurrectionem.

EX hiſtoria Euangelica, vt ex doctrina Auguſtini inferius comprobabimus, decem Chriſti apparitiones poſt reſurrectionem colligimus, quas hic breuiter exponemus, attingendo, in quibus
E Euangeliſtæ diſcrepare videntur, eaque in concordiam redigendo, ſimulque explicandum erit, an forte aliqua apparitio facta ſit, quæ ab Euangeliſtis non narretur.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus Dominus ſtatim poſt reſurrectionem matri ſuæ, priuſquam cæteris omnibus apparuerit.

RAtio dubitandi præcipuè ſumitur ex Marco aſſerente, Chriſtum primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ: quia ergo contra tam expreſſum teſtimo-

Marc.16. niũ audebit affirmari, prius alteri apparuiſſe, præſertim cum nullus ex antiquis Patribus id affirmare auſus ſit? Videntur enim Euangeliſtæ verba ſimpliciter,& vt ſonant,intellexiſſe. Nam ſi propter dignitatem matris licet Virginem excipere à generalibus verbis Euangeliſtæ: eadem ratione licebit excipere v.g.Petrum, vel Ioannem propter ſingularẽ eorum dignitatem. Vel certe licebit exponere, Chriſtum primo apparuiſſe Magdalenæ inter fœminas,non verò inter viros, quia videri poteſt cõgruum,vt potius apparuerit Petro, quem caput Eccleſiæ,& Apoſtolorum principem cõſtituturus erat, quam Mariæ Magdalenæ. Si ergo propter apparentem congruentiam huiuſmodi expoſitio admittenda non eſt:neque etiam B. Virginem licebit excipere. Et confirmatur, quia nulla eſt ſufficiens ratio, neque coniectura, quæ vehementer hoc ſuadeat, Primo quia plus eſt videre Chriſti diuinitatem, quã gloriam reſurgentis,& tamen non fuit B Virgo prima quæ inter homines vidit Deum: Nam Auguſt. & D. Thom. exiſtimant, Moyſem prius vidiſſe Deũ. (Aug. D.Thom.) Et de animabus Sanctorum Patrum, eſt etiam probabile, quia non eſt certum B. Virginem vidiſſe diuinitatem ante Chriſti reſurrectionem. Secundo quia hoc beneficium vidẽdi oculis corporeis Chriſtum reſurgentem, eſt quaſi temporale, & extrinſecum, per ſe non pertinens ad veram animæ ſanctitatem: ergo non fuit neceſſe, Virgini conferri, neque hoc pertinet ad eius perfectionem. Nam potius ipſemet Chriſtus dixit, *Beatos eſſe, qui non viderũt, & crediderunt*, quaſi diceret, videre oculis corporeis nihil referre ad animæ beatitudinem, ſi abſque tali viſione vera ac firma fides retineatur. (Ioann.20.) Vnde confirmatur tertio, nam Chriſtus apparuit Magdalenæ & alijs, vt eos in fide confirmaret (erant enim nutantes, & imperfecti) B. autem Virgo non indigebat hoc ſubſidio: erat enim in fide perfectiſsima. Dices Quamuis B. Virgo fuerit perfectiſsima in credendo & hac ratione viſione filij non indiguerit: egebat tamen conſolatione, quia ſumma triſtitia,& dolore affecta erat. Rurſus licet viſio corporalis per ſe non pertineat ad ſanctitatem animæ: plurimum tamen potuit Virgini ad illam conferre, amorem erga filium excitando,& accendendo. Sed cõtra, quia (vt hæc omnia fateamur) ad ſummum ſuadent decuiſſe, vt breui tempore poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus Virgini appareret, non verò, quod ante omnes quia licet Virgo nõ fuiſſet prima, quæ Chriſtum poſt reſurrectionem videret, potuiſſet eundẽ ſpiritualem fructum, eandemque conſolationem ex illius præſentia capere: ergo nihil videtur ad dignitatem, & perfectionem Virginis attingere, quod ante omnes Chriſtum viderit reſurgentem.

Nihilominus abſque vlla dubitatione credendũ eſt, Chriſtum poſt reſurrectionem primum omniũ matri ſuæ apparuiſſe. (*Poſt reſurrectionẽ primo matri ſuæ Chriſtus apparuit.*) Quæ ſententia ex ipſis terminis adeo eſt per ſe credibilis, vt vere ſine controuerſia, omnium fidelium, & Doctorum animis inſederit, atque ita docent omnes ſcriptores Catholici, qui hanc quæſtionem attigerunt. Vnde videtur hic fuiſſe perpetuus Eccleſiæ ſenſus, quia nullum reperimus initium, quando hoc cœperit in Eccleſia doceri. Et quamuis antiqui Patres id frequenter non aſſerant, non ideo eſt, quia contrarium ſentirent (nunquam enim hoc negarunt) ſed quia ſolum enarrabant, quæ ab Euangeliſtis ſcripta ſunt. Neq; verò omnino deſunt nobis antiquitatis veſtigia & teſtimonia. Nam Ambroſius li.3. de virginib. aliquãtulum à principio, expreſſe id affirmat his verbis. *Vidit ergo Maria reſurrectionem domini, & prima vidit, & credit. Vidit & Maria Magdalena, quamuis adhuc iſta nutaret.* Citari etiam ſolet Grego. Naz. orat.42. quæ eſt 2. de Reſurre. vbi nihil aperte dicit, ſed potius in fine illius orationis ſignificat, Virginem ſimul cum alijs mulieribus iuiſſe ad ſepulcrũ,

A Quod clarius dicit in Tragœdia de Chriſto patiente, & idem ſentit Greg. Nyſſen. Orat.3. de Reſurr. & Sedulius lib. 5. paſchalium carminum in fine. (Greg Nyſſ. Sedul.) Quod (vt in ſuperioribus diximus) veriſimile non eſt, nec B. Virginem decens, neq; eius fidei conſentaneum: quin etiam neque Euangelijs conforme, vt inferius videbimus. Docuit autem expreſſe hanc ſententiam Sedulius paulo inferius his carminibus.

Diſcedat ſynagoga ſuo fuſcata colore,
Eccleſiam pulchro Chriſtus ſibi iunxit amore,
Hæc eſt conſpicuo radians in honore Maria,
Quæ cum clarifico ſemper ſit nomine mater.
Semper Virgo manet. Huius ſe viſibus adſtans
B *Luce palam Dominus prius obtulit, vt bona mater.*
Grandia diuulgans miracula, quæ fuit olim.
Aduenientis iter, hæc ſit redeuntis & index.

Optime Anſelmus de excellentia Virginis, ca.6. (Anſel.) dicit, immenſitatem gaudij, quo in hac filij apparitione Virgo perfuſa eſt, Angelis fuiſſe admirandã hominibus autem inenarrabilem. Deinde verò rogat, cur Euangeliſtæ non narrauerint, Chriſtũ primo ac præcipuè matri apparuiſſe. Reſpondetq; primo, quia hoc videri poterat ſuperfluum, deinde ne viderentur Reginam Cæli & terræ, cæteris, quibus Chriſtus apparuit, coæquare. *Spiritus* (inquit) *eius in illa plene, ac perfecte quieſcebat, qui ſibi & eſſe illius, & facta eius omnia luce clarius reuelabat, & Euangeliſtæ ſcriberent tunc, vel tunc talem ſemet illi exhibuiſſet?* Idem C Bonauent. in meditationibus vitæ Chriſti. c.87. Tãdem Rupert. lib. 7. de diuin. offic. ca.25. (Bonauent. Rupert.) oſtendens antiquam traditionẽ. dicit, rectè à maioribus traditum eſſe, vt in proceſsionibus diei Dominicæ, prima ſtatio,& ſalutatio fiat ad B. Virginem *Geſſit enim* (inquit) *Chriſtiana deuotio perpendere, quantus torrens gaudij repente inundans animam eius ferro doloris confoſſam inebriarit, cum rediuiuus filius illi ante omnes fortaſſe mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam ſuam annunciauit.* Et infra, *Veriſsime igitur matri filius reſurgens apparuit: ſed illa, vt ab initio cœperat, ita, & nunc conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Quod ſi idcirco verum non videretur, quia nullus Euangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt quod nunquam poſt reſurrectionem ſuam viſus ſit matri, quia quando, vel vbi apparuerit illi, nullus eorum dixit.* (*Chriſtũ poſt reſurrectionẽ ſuã apparere decentiſſimũ*) D *Sed abſit hoc ab illo, qui in lege ſua patrem, & matrem honorare præcepit, abſit, inquam, vt matrem propter ſe doloris gladio tranſuerberatam tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non ſic Apoſtolica ſancta Romanæ Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam Ieruſalem in principio lætitiæ ſuæ poſuit,* Et infra dicit, Chriſtum mox vt ſurrexit, dixiſſe. (Cantic.4.) *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: Quæ enim ſui corporis parte altius poſt Chriſtum Eccleſiæ ſublimitas emicuit, quam ſingularibus huius Reginæ Angelorum meritis: & quo in vertice montium tantum myrrhæ, & thuris, id eſt mortificationis, & orationis inueniri potuit, quantum in huius Virginis anima, quam ſingulariter Dominicæ paſsionis gladius pertranſierat?* In quibus Ruperti verbis multæ coniecturæ continẽtur ad hanc veritatem perſuadendam, & ideo omnia retuli. Et ibidẽ reſpondet Ruper. ad locum Mar- (Rupert. Act.10.) E ci dicens, Euangeliſtas ſolum retuliſſe eas apparitiones, quæ factæ ſunt in teſtimonium veræ reſurrectionis, iuxta illud Act.10. *Dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo.* Non.n. aſſumpſerunt onus ſcribendi omnia, quæ Chriſtus geſsit neq; omnia ſingularia officia, quæ matri exhibuit, ſed ea tantum, quæ ad myſteria fidei confirmanda, & referenda ſufficere viſa ſunt. Cum ergo dicitur CHRISTVS primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, intelligendum eſt vel inter eos qui futuri erant teſtes reſurrectionis, de quibus Euangliſtæ ſcribebant, vel inter eos, quibus Chriſtus apparuit ad eorum fidem confirmandam.

Quo-

Quocirca in hoc numero beata Virgo non comprehenditur. Quia nec futura erat teſtis reſurrectionis, ne ob filij amorem aliquid fingere exiſtimaretur: neque de fide reſurrectionis aliquando fuit incerta. Et ideo non propter hanc cauſam ei Chriſtus primo apparuit: ſed vt debitam amoris, & honoris ſignificationem præberet. Ex quo fit, vt non ſolum cenſeamus, Virgini conceſſum eſſe hoc beneficium propter commodum eius: ſed etiam, quia ipſum Chriſtum hoc maxime decebat: Tum quia vt filius debuit ſingulariter honorare matrem. Tum etiam, quia cum ab ipſa maxime diligeretur, debuit etiam ſingularia amoris ſigna rependere. Vnde neceſſe fuit, vt hoc ſingulari beneficio fides, ſpes, & charitas Virginis in Chriſtum plurimum creſcerent, ac confirmarentur. Atq; ex his facile expediuntur rationes omnes dubitandi in principio poſitæ.

SECTIO II.

Quæ & quot fuerint mulieres, quibus Chriſtus ſuſcitatus apparuit.

INcipimus ſermonem inſtituere de apparitionib⁹, quot ab Euangeliſtis narrantur, & quoniam ſimul ſcribunt de Magdalena, & alijs fœminis, oportet prius nonnulla præmittere de illarum numero, & quæ illæ fuerint declarare. Non agemus autem: quo tempore profectæ ſint ad monumentum. Quoniam de hac re in ſuperioribus diſſeruimus, tractantes de tempore Dominicæ reſurrectionis, vbi verba Euangeliſtarum huc ſpectantia expoſuimus, & in concordiam redegimus.

In hac ergo quæſtione, circa numerum harum mulierum, videtur eſſe quædam diuerſitas in Euangeliſtis. Nam Ioannes, ſolius Mariæ Magdalenæ meminit: Matthæus addidit alteram Mariam, Marcus adiunxit *Salome*, & non dixit alteram Mariam: ſed *Mariam Iacobi.* Tandem Lucas, prætermiſſa Salome, nominat *Ioannam* cum alijs duabus Marijs, & ſubdit verba generalia nimirum, Profectas ſimul *cæteras, quæ cum eis erant*: Propter hæc poſſet aliquis ſuſpicari Euangeliſtas fuiſſe loquutos de diuerſis fœminis, & de varijs profectionibus earum, quod ſignificauit Hieronymus verbis quibuſdam generalibus Matthæi 28. & epiſtola 150. ad Hedibiam, quæſt. 4. & 5. Vbi ſignificat, Magdalenam prius veniſſe cum alijs: poſtea vero ſolam. Alij autem è contrario (vt ibidem refert) dixerunt prius veniſſe ſolam (prout Ioannem indicare cenſebant) poſtea vero cum alijs. Similia habet Nicephorus libro 1. Hiſtor. capitul. 33. vbi multa alia dicit, quę probari nullo modo poſſunt. Omitto Ambroſium, & alios, qui dicunt, fuiſſe plures Magdalenas, & alteram veniſſe ſolam: alteram vero cum reliquis fœminis. Hoc enim falſo niti fundamento, ſtatim oſtendemus. Quamobrem quicquid ſit de alijs profectionibus, vel itineribus ab ijs mulieribus factis, poſtquam primo ad monumentum peruenerunt (de quibus poſtea dicemus) tamen quod omnes Euangeliſtæ incipientes narrare hiſtoriam reſurrectionis, quando eas primo nominant, loquantur de eadem re, atque adeo de eiſdem mulieribus: & de prima profectione earum ad monumentum certum eſt, & expreſſe id docet Hieronymus citato loco, & ex verbis Euangeliſtarum ſatis aperte conſtat. Ideo enim omnes commemorant fuiſſe mulieres valde mane, ſtatim ac elapſa fuit nox Sabbathi: omnes etiam referunt, tunc primo vidiſſe lapidem ſublatum. Deinde ſupra oſtendimus, quod ad præſentem profectionem mulierum ſpectat, omnes Euangeliſtas de eodem tempore, horaque eſſe loquutos. Præterea ſi prius Magdalena venit ſola, & vidit lapidem ſublatum, quomodo poſtea rediens cum alijs fœminis dicebat, *Quis reuoluet nobis lapidem?* Si verò prius venit cum alijs fœminis, & cum eis vidit lapidem ſublatum: ergo ſtatim redijt ad id nuntiandum Apoſtolis, vt Ioannes narrat, ergo quoad hoc loquuntur omnes Euangeliſtæ de eadem mulierum profectione: ergo & de eiſdem mulieribus. Tandem varietas propoſita nullam infert difficultatem. Nam Euangeliſta, qui pauciores mulieres exprimit, non excludit alias, omnes ergo, quæ ab omnibus ſimul connumerantur, profectæ fuerunt, quamuis non omnes à ſingulis enumerentur.

Ioann 20. Matth 28. Marc.16. Luc.24. Hieron. Hieron.

Ex dicta igitur narratione ſaltem conſtat, iuiſſe tres mulieres, quarum nomina Euangeliſtæ recenſent, & præterea alias, quot autem illæ fuerint incertum eſt, ſolumq; affirmari poteſt, fuiſſe plures, cum Lucas in plurali loquatur, dicens, *& cæteræ, quæ cum eis erant.* Deinde etiam eſt incertum an illæ, quæ nominatim exprimuntur, fuerint tres, vel quatuor, vel quinque. Primum, quia non conſtat, an illa quam Matthæus vocauit *alteram Mariam*, ſit alia ab ea, quã vocarunt Marcus, & Lucas *Mariam Iacobi.* Veriſimilius autem exiſtimo, eſſe eandem, vt ſuperius dixi: Quia cap. 27. idem Matth. cum Maria Magdalena tantum recenſuit Mariam Iacobi, quam ſtatim ibi vocauit *alteram Mariam.* Eſt igitur ferè euidens, eandem referri cap. 28. Rurſus dubium eſt, an Ioanna, & Salome apud Lucam, & Marcum ſint diſtinctæ perſonæ, vel potius eadem, quæ fortaſſe erat binomia, probabilius verò eſt, eſſe diuerſas perſonas. Vna enim erat vxor Zebedæi, altera Chuſæ, vt dicemus. Illud etiam poterat hic dubitari, an Maria Magdalena, de qua hic loquuntur Euangeliſtæ, ſit vna & eadem perſona, vel duplex eiuſdem nominis. Sed de hoc dicemus in ſequenti puncto, quare hæc ſufficiant de numero harum mulierum.

Luc. 24. Matth. 27.

Quod attinet ad ſecundum, quæ fuerint hæ mulieres, omiſsis ijs, quarum nomina reticentur, de quibus nihil dici poteſt: de Ioanna mentionem fecit Lucas capite 8. dicens, fuiſſe *vxorem Chuſæ procuratoris Herodis.* De Salome vero diſputatione 5. ſect. 4. oſtendimus, eſſe veriſimilius illam eſſe, quæ in Euangelio dicitur *mater filiorum Zebedæi*, vt colligitur ex Marco 15. ſimul cum Matth. 27. & ibidem oſtendimus, hanc mulierem nunquam ab Euangeliſtis vocari *Mariam.* Rurſus de Maria Iacobi in citato loco etiam explicui, quæ fuit, & late refutaui ſententiam opinantium, hanc, vel illam, quam Matth. 1. vocauit *alteram Mariam*, fuiſſe Virginem Beatiſsimam.

Marc 15. Matth 27. Dubium de Maria Magdalena.

Tota ergo difficultas reuocatur ad Mariam Magdalenam, vtrum ſcilicet fuerit illa, quæ in Euangelio dicitur *ſoror Marthæ, & Lazari*: an alia, vel vtrum fuerint plures, quæ ad monumentum Domini venerunt. Fuit enim aliquorum Patrum ſententia, vt Hieron. refert dicta quæſt. 4. ad Hedibiam, & Euſebius Cæſarienſis in epiſtola ad Marinum non eſſe eandem Magdalenam, de qua hic loquuntur Euangeliſtæ: quia Matth. refert, & idem ſentit Marcus, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ, quando ſummo mane profecta eſt ad monumentum: Ioannes autem dicit poſt illam apparitionem perſtitiſſe plorantem iuxta monumentum, *quia tulerunt Dominum.* Ergo hæc nondum viderat Chriſtum, ſunt ergo diuerſæ. Et Euſebius addit argumentum: quia Magdalena apud Ioannem non eſt permiſſa tangere Chriſtum, cum illi apparuit: apud alios autem Euangeliſtas permiſſa eſt illum tangere cum alijs mulieribus: non eſt ergo eadem. Deinde Marcus dicens primo apparuiſſe Magdalenæ, addidit, *de qua eiecerat ſeptem dæmonia*, quod non alia ratione feciſſe videtur, niſi vt eam diſtingueret ab alia Magdalena non peccatrice, quæ erat ſoror Lazari. Et ita has duas diſtinguunt Clemens Papa libro tertio Conſtitut. capite ſexto, Origenes tractat. trigeſimo quinto in Matth. & homil. prima in Cantic. ex ijs quæ Hieronymus tranſtulit,

Hieron. Euſeb. Cæſar. Clem. Papæ Orig. Chryſoſt.

Macar. Turrianus. Theoph. Hieron. Euthym.

ſtulit, Chryſoſtomus homil. ſexageſima prima in Ioann. & octuageſima prima in Matth. Macarius AEgyptius hom. duodecima, quem refert Turrianus ſuper Clementem, Theophylact. Marc. 14. Hieronym. & Euthym. Matth. 26. qui omnes diſtiguũt Magdalenam peccatricem à Maria ſorore Lazari, quamuis non dicant, vtriuſque fieri mentionem in apparitione Reſurrectionis: ſed vel de hoc taceant, vel potius cenſeant, ſolam Magdalenam peccatricem eſſe illam, quæ quęſiuit Dominum in monumento, cuique Chriſtus apparuit. Atque hanc diſtinctionem, Magdalenæ peccatricis à ſorore Lazari probabilem, vel dubiam relinquit Auguſtinus tractatu quadrageſimo nono in Ioannem. Sunt etiam qui præter Mariam ſororem Lazari, duas Magdalenas peccatrices fuiſſe opinentur, vt refert Euſebius ſupra, & opinatus eſt Photius Conſtantinopolitanus apud Turrianum ſupra. Pro qua ſententia ex recentioribus ſcripſerunt Iacobus Faber, & Iodocus Chlictoueus. Sed non eſt ſententia probabilis, neque habet fundamentum in Euangelio, vt videbimus. Alia vero, quæ diſtinguit Magdalenam à Maria ſorore Lazari, eſt fortaſſe vtcunque probabilis: non eſt tamen præſenti inſtituto neceſſaria, nec ſimpliciter vera.

Aug. Euſeb.

Photius Conſtant. Turrian. Iac. Faber. Iodoc Chlictou.

Dicendum itaque primo eſt, vnam ſolam eſſe Mariam Magdalenam, de qua Euangeliſtæ loquuntur in apparitionibus Reſurrectionis. Hæc eſt ſententia omnium Patrum, & expoſitorum ſuper Euangelia, & in alijs locis, quæ ſtatim referam: Hieronymus autem, & Euſebius licet contrariã opinionem referant, non tamen probant. Et probatur de Euangelio Ioannis: nam de cæteris, neque eſt vlla difficultas, neque vllus in controuerſiam id adduxit. Et primum, quod Ioannes in ſuo contextu de vna, & eadem Maria Magdalena loquatur, patet, Quia cum prius dixiſſet, Mariam Magdalenam veniſſe in monumentum, & viſo lapide ſublato vocaſſe Petrum, & Ioannem, eoſque veniſſe, poſteaque receſſiſſe, ſubdit *Maria autem ſtabat, &c.* Quibus verbis manifeſte facit relationem ad eam Mariam, de qua prius meminerat. De qua quoque poſtea concludit, *Venit Maria Magdalena annuntians Diſcipulis, &c.* Loquitur ergo manifeſte de eadem muliere, neque aliud fingi poteſt ſine magna æquiuocatione, & corruptione contextus. Neque contra hoc obſtat difficultas quam ſupra tetigit Hieronymus. Aſſumit enim falſum, ſcilicet Magdalenam in prima profectione ad monumentum, Chriſtum Dominum ſuſcitatum vidiſſe. Id enim neque ex Ioanne, neque ex alijs Euangeliſtis colligitur, vt in ſequentibus oſtẽdemus. Deinde quod Ioannes de eadem loquatur, de qua cæteri Euangeliſtæ, conſtat primo ex identitate nominis. Hæc enim coniectura non eſt contemnenda, quando nihil eſt, quod cogat ad diſtinguendas perſonas, & præſertim in narratione eiuſdem hiſtoriæ, eodem tempore, & de eodem facto. Quod autem in præſenti nihil ſit, quod cogat, patet: quia ſolum poteſt fieri argumentum ſupra propoſitum ex Euſebio. Illud autem facile expedit Hieronymus dicta quæſtione quarta, ad Hedibiam, & epiſtola 148. ad Marcellam, & Euſebius ſupra, quem refert Anaſtaſius Nicenus libro quæſtionum in ſcripturam quęſtione 90 Dicunt igitur, illas duas apparitiones fuiſſe diuerſas, & in priori reiectam eſſe Magdalenam, vt incredulam, ſeu in fide imperfectam: in poſteriori verò, vel eandem Magdalenam iam in fide corroboratam, vel alias mulieres iam credentes permiſſas eſſe Chriſtum tangere. Quæ reſponſio (quod ad fidem hiſtoriæ attinet) eſt veriſsima, quoad rationem verò, quam reddit de facto Chriſti, alia fortaſſe eſt magis literalis, quæ omnia in ſequentibus latius conſtabunt. Nulla igitur eſt illã coniectura. Aliunde verò, ex contextu Ioannis colligitur, in principio capite vigeſimo, aper-

Ioann 20. Maria Magdalena, de qua in apparitionibus, re, urrectionis Euãgeliũ loquitur vna non plures.

Hieron. Ana. Nicen.

A te loqui de prima profectione mulierum ad monumentum, de qua loquuntur alii Euangeliſtæ, vt ſupra etiam notauimus. Deinde probabiliter ex eo colligitur, CHRISTVM primo apparuiſſe Magdalenæ, ſicut Marcus affirmat, & infra videbimus: ſignum ergo eſt, vtrumq; de eadem loqui.

Secundo dicendum eſt, hanc Mariam Magdalenam, cui Chriſtus primo apparuit, fuiſſe ſororem Lazari. Hanc ſententiam exiſtimo longe probabiliorem: probanda verò eſt ex duobus principijs. Primum eſt, hanc Magdalenam, cui Chriſtus primo apparuit, fuiſſe mulierem peccatricem, quæ illius pedes vnxerat, Lucæ ſeptimo. Quod Patres colligunt ex illis verbis Marci, *De qua ſeptem dæmonia e-*

B *iecerat*, per quæ omnia genera peccatorum intelligunt, ita, vt ſenſus ſit, Chriſtum liberaſſe illam ab omnibus vitijs, & peccatis, quibus erat irretita, vt exponit Gregorius homilia 33. in Euangel. Hieronymus in Marcum, qui idem ſentit dicta epiſtola 148. Theophylactus Marci 17. & Lucæ octauo, & Beda libro quarto, in Marcum, & libro tertio in Lucãm capite 29. vbi notat hanc Mariam Magdalenam cuius etiam fecit mentionem Lucas capite octauo, eſſe illam peccatricem, de qua tacito nomine loquitur idem Lucas capite 7. Dices, ex prædictis verbis hoc non ſufficienter probari: quia ille ſenſus non eſt literalis, ſed ſpiritualis. Neque enim videtur negandum, quin ille locus ad literam intelligendus ſit de dæmonibus, qui corporaliter illam vexabant, ſiue ſeptenarius numerus propriè, & in rigore ſu-

Gregor. Hieron. Theoph. Beda Luc. 7. & 8.

C matur, ſiue intelligatur definitus numerus poſitus pro indefinito. Nam Lucas capite 8. dicit, *De qua ſeptem dæmonia exierant*, cuius verbi vis apertius indicat, vere exiuiſſe dæmonia ab illa, maximè quia Lucas paulo ante narrat, quod ſequebantur Chriſtum mulieres aliquæ, *Quæ erant curatæ ab ſpiritibus malignis.* Quod neceſſe eſt, intelligi de liberatione à vexatione corporali malorum ſpirituum. Denique quandocunque in Euangelio narratur, Chriſtum eieciſſe dæmonem ab aliquo, non refertur verbis magis proprijs, quam quod expulit dæmonem. *Dæmon* enim proprie non ſignificat peccatum: ſed ſpiritum immundum, ergo cum eadem proprietate ſunt intelligenda prædicta verba Marci, cum ſermo ſit hiſtoricus: & nihil ſit, quod ad metaphoricam interpretationem cogat. Ita exponit Tertullianus

Maria Magdalena à Dæmonibus liberata.

Tertullian.

D lib. de anima capite 25. vbi cum dixiſſet, plures ſpiritus, ſeu dæmones poſſe eſſe intra idem corpus hominis, exemplum ponit in Magdalena & in Geraſeno. Et idem ſentit Ambroſius libro de Salom. cap. 5. vbi recenſens Chriſti miracula, in quit, *Dum ſurdis inſinuat aud tum, dum languinis ſanguinis fluxum ſiccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria.* Quem locum notauit Ianſenius cap. 55. Concordiæ, vbi eandem ſententiam docet, quam etiam inſinuat Euthym. & Theophylact. Qua expoſitione ſuppoſita, ex eo, quod Chriſtus eiecerit ſeptem dæmonia ab hac muliere, non poteſt colligi, illam fuiſſe peccatricem. Nam (vt inquit Serenus apud Caſsian. collat. 7. cap. 25.) *Corporaliter traditos Satanæ, etiam viros ſanctos nouimus pro leuiſsimis quibuſque delictis.* Cuius rei exemplum mirabile refert de Moyſe Ab-

Ambroſ.

Ianſen.

Euthym. Theoph.

Caſſian.

E bate, cap. 27. vnde concludit cap. 28. *Ex quo manifeſte perpenditur, non deberi eos abominari, vel deſpici, quos videmus iſtis nequitiæ ſpiritibus tradi.* Ergo non poſſumus iudicare, hanc mulierem fuiſſe peccatricem, præſertim publicam, & famoſam, qualem eam depingit Lucas capite ſeptimo, eo, quod ab ea ſeptem dæmonia exierint. Reſpondeo, argumentum concludere ex ſola ſcriptura non poſſe conuinci hanc Magdalenam (cuius meminit Lucas capite octauo,) fuiſſe illam peccatricem mulierem, de qua loquitur idem ipſe capite ſeptimo. Sed nihilominus non ſolum ex probabili coniectura, ſed etiam ex traditione Eccleſiæ, & communi Patrum expo-

Luc. 7.

expo-

expoſitione dicendum eſt, eſſe eandem. Coniectura A eſt. Quia licet interdum permittat Deus, iuſtum vexari corporaliter à dæmone: tamen frequentius id fit in pœnam peccati, & præſertim quando eſt tam acerba vexatio, vt non ſolum vni, ſed multitudini dæmonum homo tradatur & huiuſmodi cenſentur ferè ſemper fuiſſe illi, quos Chriſtus à dæmonum vexatione liberabat. Hinc ergo intellectum eſt hanc fœminam referri vexatam à ſeptem, ſeu multis dæmonibus propter multa flagitia, quibus implicata fuerat. Intellectum eſt etiam, non ſine myſterio Lucam, & Marcum ſeptenarium numerum dęmonum indicaſſe, vt ſimul alludant ad ſeptem vitia capitalia quibus vniuerſitas peccatorum comprehenditur. Atq; ita licet concedamus poſteriorem ſenſum literalem, non tamen excludendum cenſemus priorem vel ſimul literalem, vel certè ſpiritualem ab Spiritu B Sancto intentum, & à Sanctis Patribus explicatum, & ab Eccleſia ſuſceptum, quæ in officio Magdalenæ ſic canit.

Homines vexari à Dæmone cur permittit Deus.

Lauda mater Eccleſia,
Lauda Chriſti clementiam.
Qui ſeptem purgat vitia,
Per ſeptiformem gratiam.

Poſtea verò in eodē hymno dicitur, hanc mulierem fuiſſe illam peccatricem, quæ vnxit pedes Domini: & ita ſimul conſtat hanc eſſe Eccleſiæ opinionem. Quam eſſe traditam à Sanctis Patribus ex ijs, quæ adduximus in priori ſenſu verborum Marci conſtat.

Secundum principium eſt, mulierem illam peccatricem, quæ Luc. 7. vnxit pedes Domini, & capillis ſuis terſit, fuiſſe Mariam ſororem Lazari. Hoc videtur apertè probari ex Ioan. 11. cap. vbi loquens de Maria ſorore Lazari interponit hæc verba: *Maria autem erat, quæ vnxit pedes Domini, & terſit capillis ſuis.* Vt enim notauit Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euangel. cap. 79. apertè loquitur Ioannes de vnctione Domini facta in domo Phariſæi, quam refert Lucas ca. 7. Quia non poteſt loqui de alia, quæ facta eſt paulo ante paſsionem, quam idem Ioann. refert capit. 12. Illa enim facta eſt poſt Lazarum mortuum & ſuſcitatum, hæc vero antea facta refertur. Et eadem ratione non poteſt loqui Ioannes de alia vnctione, quam referūt Matth. c. 26. & Marc. 14. Nam hæc vel eſt eadem cum illa, quæ narratur Ioannis 12. capit. vel poſterior illa, vt dicemus. Reſponderi verò poteſt, Ioannem loquutum eſſe in illo cap. 11. per anticipationem de illa vt præterita reſpectu temporis, in quo ſcribebat nō vero reſpectu temporis, in quo res geſta eſt, quam narrare incipiebat. Ita eluſit hoc teſtimoniū Iacobus Faber, & probat Ianſenius c. 48. quamuis alias à Fabri ſententia diſsideat. Sed nihilominus verba Ioannis non parum vrgent Primo quia notarunt ij, qui accurate Ioannem expoſuerunt, illum ſemper obſeruare ſeriem hiſtoriæ, & nunquam narrare vt pręterita ea, quæ poſtea ſunt geſta. Vnde, cum alij Euangeliſtæ mentionem facientes de Iuda, addere ſoleāt, *qui tradidit eum*, etiamſi ante tēpus paſsionis loquantur: Ioannes tamen ſemper dicit *qui erat eum traditurus*: Secundò quia (vt Caiet. argumentatur) nulla erat ibi occaſio anticipandi hiſtoriam capite ſequenti referendam. Quia iam ſatis conſtabat, de qua Maria loqueretur, ſcilicet de ſorore Lazari, & Marthæ. Ergo ne fruſtra fecerit mentionem illius vnctionis, dicēdum certe eſt, non eſſe loquutum de vnctione, quæ poſtea narrata eſt, ſed de alia, quæ præceſſerat. Tertio in ipſis verbis indicat non obſcure voluiſſe attingere hiſtoriā, quam Lucas fuſe narrauerat, quæ quę eo tempore, quo Ioannes ſcribebat, iam erat ſatis nota fidelibus: quia vero Lucas non expreſſerat nomen illius mulieris, hoc ipſum addere voluiſſe Quarto rectè aduertit Ianſenius, ex ijs verbis Ioan-

Mulier peccatrix, quæ in Phariſæi domo Chriſti pedes vnxit, Maria ſoror Lazari.
Luc. 7.
Ioann. 11.
Auguſt.
Ioan. 12.
Matth. 26.
Marc. 14.
Euaſio.
Iacob Fab.
Ianſen.
Reſponſio.
Caietan.

nis colligi ſolam hanc Mariam vnxiſſe pedes Chriſti, *& capillis capitis ſui terſiſſe.* Quia ſi plures hoc feciſſent, non ſatis indicaſſet Ioannes mulierem, de qua loquebatur. Quinto, hanc ſententiam Eccleſia amplexa eſt in prædicto hymno dicens.

Hymn. Eccl.

Maria ſoror Lazari,
Quæ tot commiſit crimina.
Ab ipſa fauce Tartari
Venit, ad vitæ limina,
Aegra currit ad medicum,
Vas ferens aromaticum.

Et in toto officio illius diei ſępe hoc repetitur. Sexto hęc eſt ſententia, multorum Patrum, Auguſtini ſuprà, & Gregor. hom. 25. & 33. in Euangelia, & libr. 6. epiſtol. cap. 186. epiſtola 22. Bedæ libr. 3. in Lucam, cap. 28. Innocen. libr. 2 de myſterijs, capit. 57. Idem ſentit Ambroſ. dicto libro de Salomone c. 5. quamuis libr. 7. in Lucam, circa hoc dubium eſſe videatur. Et in eadem ſententia eſt Origenes in homilia celebri de Maria Magdalena.

Auguſt. Greg. Beda Ambroſ. Innocen. Orig.

Ex his ergo concluditur aſſertio poſita. Illa enim Maria Magdalena, cui Chriſtus apparuit poſt reſurrectionem, fuit illa peccatrix, quæ vnxit pedes eius: ſed illa eadem fuit ſoror Lazari, ergo illa, cui Chriſtus apparuit, fuit Maria ſoror Lazari. Et confirmari poteſt. Nam eadem Maria fuit, quæ venit ſummo mane ad monumentum, & cui Chriſtus paulò poſt primo apparuit, vt conſtat ex Ioannis 20. ſed illa quę iuit ad monumentum ad vngendum corpus Do- C mini, fuit Maria ſoror Lazari: ergo illa eadem eſt, cui primò Chriſtus apparuit, Minor colligi poteſt ex illis verbis Ioann. 12. *Sinite illam* (id eſt, Mariam ſororem Lazari) *vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud.* Quibus verbis indicauit Chriſtus, illam Mariam aliquādo deſideraturam vngere corpus ſuum ſepultum, & tunc feciſſe, quod poſtea futurum non erat in ipſius poteſtate. Confirmatur ſecundo ex Eccleſiæ authoritate, quæ idem affirmat in prædicto hymno dicens.

Maria Magdalena cui primo Chriſtus apparuit, ſoror Lazari.
Ioann. 20.
Ioann.
Hymn. Eccl.

Surgentem cum victoria
Ieſum videt ab inferis,
Prima meretur gaudia
Quæ plus amabat cæteris.

D Et idem affirmant Patres paulo ante citati, & in ſequenti illatione amplius confirmabitur.

Maria Magdalena ſoror Lazari quæ.

Ex dictis infertur, vnam, & eandem eſſe mulierē quæ in Euangelio (tacito nomine) dicitur vnxiſſe Chriſtum viuentem, & quæ alibi vocatur Maria Magdalena, à qua Dominus ſeptem dæmonia eiecit, alibi vero dicitur Maria ſoror Lazari. Hoc ſequitur euidenter ex dictis. Oſtendimus enim in omnibus illis locis Euangelij de eadem perſona eſſe ſermonem: & hoc planè profitetur Eccleſia in prædicto officio de Maria Magdalena. Quod argumentum (vt bene notauit Roffenſis in opuſculo, quod edidit in defenſionem huius ſententiæ) optimè roboratur E ex verbis Chriſti Matth. 26. & Marci 14. *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo dicetur, & quod hæc fecit in memoriam eius.* Vbi Chriſtus prædicit eam mulierem prædicandam, & laudandam ſemper fore in Eccleſia propter illud factum: ſed Eccleſia tribuit illud factum peccatrici mulieri, de qua ſeptem dæmonia exierunt: ergo illa eadem eſt ſoror Lazari. Præterea accedit coniectura, nam de peccatrice illa, cuius nomen reticetur, dixit Chriſtus, *quoniam dilexit multum.* Luc. 7. de Maria verò ſorore Lazari, *quod optimam partem elegit*, id eſt, eiuſdem Chriſti amorem, quo fruebatur, & in eo creſcebat, quando *ſedens ſecus pedes eius audiebat verbum illius.* Illa vero Maria Magda-

Roffenſ.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 7.
Luc 10.

[*Hiſt. Eccl.*] Magdalena, *à qua ſeptem dæmonia exierant*, hoc Chriſti amore flagrans ad monumentum ibat, redibatq́; ſtabat ac flebat ob illius deſiderium. Propter quod (vt Eccleſia canit) *Prima meruit gaudia, quæ plus amabat cæteris*. Ergo ſignum eſt, fuiſſe hanc vnam, & eandem perſonam. Tandem fauent antiqua hiſtoria traditione Maiorum recepta apud Maſſilienſes, apud quos Maria ſoror Lazari cum fratribus ſuis vixiſſe fertur vſque ad mortem, [*Titulus in ſepulchro Magdalenæ inſcriptus.*] & in ſepulchro eius inſcriptum eſſe dicitur, fuiſſe mulierem illam peccatricem, quæ poſtea ſedit plorans ad ſepulchrum Domini. Et hoc creditur fuiſſe ſcriptum iuſſu Maximini vnius ex ſeptuaginta diſcipulis, qui fuit comes Lazari, & ſororum eius, vt refert Segebertus [*Segebert.*] in libro de vna Magdalena, quem ante quingentos annos ſcripſit. Et hæc eſt ſententia omnium Patrum, quos paulo ante retuli. Quibus addi poteſt Hieronymus [*Hieron.*] epiſtol 150. ad quartam quæſtionem, quatenus dicit, in Euangelio quatuor Marias tantum reperiri Vna eſt mater Domini, altera Maria Iacobi, & Ioſeph, tertia Maria Cleophæ, quarta Maria Magdalena. Oportuiſſet autem addere quintam, ſi Maria ſoror Lazari eſſet diſtincta à Magdalena. Et in prooemio ſuper Oſeam, dicit, eandem eſſe mulierem peccatricem, quæ vnxit pedes Domini, & pro qua Dominus reſpondit proditori aduerſus eam murmuranti. Bern. ſer. de Maria Magdalena, Beda & Ruper. Ioan. 11. & ſanctus Thom. & ferè omnes alij catholici expoſitores. [*Bernard. Beda. Rupert. D. Thom.*]

At rationem dubitandi, ſumptam ex verbis Marci reſpondetur, Marcum non addidiſſe illa verba, *De qua ſeptem Dæmonia eiecerat*, vt hanc Mariam Magdalenam ab alia fœmina eiuſdem nominis diſtingueret: ſed, vt narraret aliquid, quod à Matthæo fuerat prætermiſſum: itemque vt efficaciam gratiæ Chriſti commendaret. [*Roma 5.*] *Quia vbi abundauerat delictum*, tanta *ſuper abundauit & gratia*, vt illa peccatrix mulier prima eſſe meruerit, quæ Chriſtum reſurgentem vidit.

[*1. Obiectio.*] Solent tamen nonnulla contra propoſitam ſententiam obiici, quæ breuiter proponere oportet, & expedire. Primum eſt, quia non videtur credibile, Mariam ſororem Lazari fœminam nobilem & honoratam (vt ex Ioann. 11. colligitur) fuiſſe publicam meretricem, aut famoſam peccatricem, cuius hiſtoria narratur Luc. 7 [*Secunda.*] Secunda eſt, quia difficile etiam creditu eſt, Chriſtum admiſiſſe ad tantam amicitiam, & familiaritatem famoſam mulierem peccatricem. [*Tertia. Matth. 27. Marc. 15.*] Tertia, quia Maria Magdalena, de qua fit mentio Luc. 8. erat Galilæa, vt ex Matth. 27. & Marc. 15. colligitur, illis verbis. *Erant autem ibi mulieres, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa miniſtrantes ei, inter quas erat Maria Magdalena, &c.* At vero Maria ſoror Lazari erat ex Bethania propè Ieruſalem, vt patet Ioan. 11. [*Ioann 11.*] Vnde hæc ſoror Lazari, nunquam in Euangelio vocatur *Magdalena*, ſed tantum *Maria*: alia verò Galilæa vocatur *Maria Magdalena*, & creditur ſic nominata à Magdalo, ſeu Magda ciuitate Galilææ. Sic enim refert Epiphanius Presbyter [*Epiphan. Presbyt. Turrianus.*] in vita virginis Mariæ, Chriſtum in ciuitate Magda exceptum fuiſſe à Maria muliere diuite, & nobili, vt Turrianus commemorat ſuper citatum locum Clementis. [*Quarta. Matth. 26. Marc 14. Ioann 12.*] Quarta, quia mulier quæ Matth. 26. & Marc. 14. vnxit Chriſtum, non potuit eſſe Maria ſoror Lazari, quæ vnxit illum Ioann. 12. Quia hæc vnxit Chriſtum in domo ſua, vel fratris ſui, vt colligitur ex eo, quod *Martha in illa cœna miniſtrabat*: non eſt autem credibile miniſtraſſe in aliena domo: alia verò mulier vnxit Chriſtum in domo Simonis leproſi. Deinde Maria vnxit pedes, illa caput, Rurſus Maria ante ſex dies Paſchæ, alia biduo ante Paſcha.

[*Reſponſio ad primam obiectionem.*] Ad primam in primis dicitur, argumentum commune eſſe vtrique ſententiæ. Nam etiam illi, qui putant, Mariam peccatricem fuiſſe è Galilæa, referunt fuiſſe diuitem & nobilem, vt paulò ante dicebam.

A Deinde nihil eſt, quod nos cogat fateri, Lazari familiam fuiſſe valde nobilem, ac locupletem. Omnia enim (quæ narrantur Ioan. 11.) [*Ioann 11.*] potuerunt accidere in perſonis mediocris ſtatus, & conditionis. Ad hæc, neque eſt nouum, neque inuſitatum, interdum nobiles fœminas eſſe infames, & impudiciſsimas, de qua re poſſent multa ex hiſtorijs referri: ſed non oportet in hoc immorari. Tandem, non eſt cur exiſtimemus, Magdalenam fuiſſe publicam meretricem, ſeu ſcortum. [*Maria Magdalenæ ſtatus, & conditio.*] Quod enim Luc. 7. dicitur. *Quæ erat in ciuitate peccatrix*, non eſt ita accipiendum, vt ſit ſenſus, in tota ciuitate habitam fuiſſe, & exiſtimatam peccatricem: ſed ſolum mulierem quandam B peccatricem, quæ in illa ciuitate aderat, acceſsiſſe ad vngendum Chriſtum, ſic enim ad literam habent Græca. *Et ecce mulier exiſtens in illa ciuitate, quæ erat peccatrix*. Ex ijs ergo verbis non poteſt colligi, fuiſſe publicum ſcortum: ſed ad ſummum fuiſſe iuxta ſuum ſtatum, & conditionem impudicam, nimiumq́; delitijs deditam.

[*Ad 2. Luc. 7.*] Ad ſecundam ferè reſpondit Chriſtus Phariſæo dicenti. *Hic ſi eſſet Propheta, ſciret, quæ, & qualis ſit mulier, quæ tangit pedes eius, quia peccatrix eſt.* Itaque Chriſtus non admiſit illam niſi poſt inſignem, ac publicam pœnitentiam, vitæque emendationem. Vnde bene notat Ianſenius. cap. 55. ex Roffenſi, [*Ianſen. Roffenſ.*] illam fœminam paulatim fuiſſe à Chriſto, & malis liberatam & cumulatam bonis. Cum enim eſſet à Dæmonibus obſeſſa prius corporaliter liberata eſt ab eorum vexatione, & deinde cœpit peccata ſua agnoſcere, C & lachrymis delere, & tunc acceſsit ad Chriſtum publica præbens pœnitentiæ, charitatis, & gratitudinis ſigna: poſtea verò impetrata criminum venia Chriſto adhæſit, eumq́; ſequuta eſt, opes ſuas in eius obſequium impendens. Ac tandem poſt magnam veteris vitæ mutationem, & ſanctitatis ſtudium meritò inſignia beneficia, & ſingularis amoris ſigna à Chriſto accepit.

[*Ad tertiam.*] Ad tertiam reſpondetur, ex Marco, & Matthæo ſolum poſſe colligi, Magdalenam fuiſſe in Galilæa, quando Chriſtus ibi prædicabat, eique miniſtraſſe. Vnde non fit, illam fuiſſe Galilæam. Quamquam enim fuerit in Bethania orta, potuit varijs ex cauſis in Galilæam migrare. Primò, deſiderio videndi Chriſtum, & maximè vt à Dæmonibus, à quibus vexabatur, eius virtute liberaretur. Deinde, quia pro- D pter liberè viuendi licentiam, fortaſſe propria domo relicta, in Galilæam diuerterat. [*Ianſen. Ioann. Suar.*] Denique Ianſenius capite 55. Concordiæ, & Ioannes Suarez, tractat. 97. in Lucam referunt, Magdalenam nupſiſſe in Galilæa viro, cuius erat Caſtellum nomine Magdalum, indeque cognomen accepiſſe: poſtea verò, facto diuortio, in eadem prouincia vixiſſe liberius, donec in aliqua ciuitate eiuſdem prouinciæ (vt ex Luc. 7. colligitur) [*Luc. 7.*] à Chriſto corpore, & animo ſanata eſt: quem poſtea in Iudæam eſt ſequuta, fratribusq́; ſuis reddidit familiarem: quæ omnia Ioannes Suarez refert, ſe legiſſe in Bethlehem, in quadam hiſtoria antiqua, quam Chriſtiani, & religioſi ibi habitantes, ex maiorum traditione, veram eſſe aſſeuerabant. E

[*Ad quartam.*] Ad quartam in primis licet omnia concedamus, quæ in illa ſumuntur, ſolum concludunt, illas vnctiones fuiſſe diuerſas: non tamen mulierem, quæ Chriſtum vnxit. Conſtat enim vnctiones (quæ referuntur Luc. 7. & Ioann. 12.) fuiſſe diſtinctas: [*Luc 7. Ioan. 12.*] atqui nos oſtendimus, eandem eſſe mulierem, quæ vtrobique Chriſtum vnxit, ſicut ergo bis vnxit, potuit etiam ter, prout Innocentius citato loco opinatur. [*Cœna in Bethania à Chriſto ante paſſionem inita, quæ, & quotuplex.*] Secundo dicitur, nihil eſſe, quod nos cogat, vt fateamur, illas vnctiones fuiſſe diuerſas: quin potius veriſimilius eſt fuiſſe eandem, vt alij authores ſupracitati pro noſtra ſententia docent. Patetque ex magna conuenientia ferè in omnibus circumſtantijs. Vtraque enim facta eſt in Bethania, prope Paſcha: & in V-

in vtraque indignati ſunt diſcipuli, & fere eiſdem verbis à Chriſto ſunt reprehenſi, quod non eſt veriſimile, bis tam breui tempore accidiſſe. Neque diuerſitas, quæ eſt in narratione, ſatis indicat rei diuerſitatem. Nam, quod ad domum attinet, potuit eſſe eadem domus Simonis, & Lazari, præſertim ſi verum eſt, quod refert Nicephorus lib. 1. capit. 27. Simonem fuiſſe patrem Lazari. Et licet demus, domum fuiſſe diſtinctam, potuit eſſe tam vicina, & Simon ipſe tam familiaris, & conſanguineus Marthæ, & Mariæ, vt in ea Martha miniſtraret: præſertim cum non tam propter neceſsitatem, quam propter amorem, & deuotionem miniſtraret. Deinde, quod vnus Euangeliſta referat, Mariam vnxiſſe pedes, alius caput, non ſunt contraria: potuit enim vtrumque fieri, & vnus referre, quod alter omiſerat. Et ita veriſimile eſt (quod Auguſtinus notauit libro 2. de conſen. Euangeliſtarum, capit. 79.) prius copioſe vnxiſſe, & terſiſſe pedes, poſtea vero *fracto alabaſtro* (vt Marcus dicit) quod reliquum erat ſuper caput effudiſſe. Nec diſsimile eſt, quod Matthæus, & Marcus generaliter dicunt, diſcipulos fuiſſe indignatos. Ioannes autem ſolum Iudæ hoc attribuit. Nam præterquam quod (iuxta Scripturæ phraſim) potuit à Matthæo & Marco plurale pro ſingulari poni: fieri etiam poteſt, vt Iudas murmurare inceperit: poſtea vero alij eum ſint imitati, vt notant Auguſtinus, Hieronymus, & Chryſoſtomus ſuper hæc loca. Tandem in ſcribendo tempore, ſeu die huius vnctionis Ioannes (vt de more eum habere diximus) ordinem hiſtoriæ tenuit, & ita reuera illa vnctio ante ſex dies Paſchæ facta eſt: alij autem Euangeliſtæ, nunquam dixerunt, eſſe factam biduo ante Paſcha: ſed cum dixiſſent, illo biduo ante Paſcha fuiſſe ſacerdotes, & ſcribas congregatos, vt Chriſtum comprehenderent: volentes explicare nouam occaſionem, quam illis diebus habuerant ex indignatione, & traditione Iudæ, per recapitulationem inſeruerunt hanc hiſtoriam, quæ paulo ante præceſſerat, quoniam ex ea ſumpſit Iudas occaſionem vendendi Chriſtum. Eſt igitur verius, vnctionem fuiſſe eandem: certiuſque eſt, vnam tantum fuiſſe Mariam Magdalenam ſororem Lazari, cui Chriſtus primo ſuſcitatus apparuit.

Nicephor. *Auguſt.* *Marc. 14.* *Auguſt.* *Hieron.* *Chryſoſtom.*

SECTIO III.

Quo ordine, & modo Chriſtus ſuſcitatus Mariæ Magdalenæ, & aliis mulieribus apparuerit.

DVo ſunt, quæ in hac re explicanda difficultatem habent. Primum eſt, an Chriſtus primo apparuerit ſoli Magdalenæ, vel ſimul cum cæteris mulieribus. Ratio dubitandi eſt, quia hoc poſterius multum inſinuatur Matthæi vltimo, vbi dicitur, Magdalenam cum altera Maria veniſſe in ſepulchrum, & ſtatim ſubditur, *Et ecce terræmotus factus eſt magnus*, vbi illa particula, *& ecce*, apertè ſignificat ſtatim in ipſo primo acceſſu mulierum hoc accidiſſe. Et paulo inferius eodem contextu, & narrationis ſerie, dicitur, *Et ecce Ieſus occurrit illis.* Et confirmatur. Nam licet Ioannes ſolius Magdalenæ mentionem faciat: tamen non excludit alias mulieres: quin potius, ſi illa narratio cum alijs Euangeliſtis conferatur, non videntur potuiſſe abeſſe aliæ mulieres à monumento. Quia poſt illam apparitionem redibant ſimul omnes illæ fœminæ. Vnde Auguſtin. libro tertio de conſenſ. Euangeliſtar. capite vigeſimo quarto, affirmans apparitionem illam, quam narrat Ioannes, fuiſſe omnium primam, dicit ibi affuiſſe omnes fœminas. E contra autem Hieronym. quæſtion. 5. ad Hedibiam exiſtimat quidem, primam apparitionem omnibus eſſe factam, hanc tamen eſſe, quam narrat Matthæ. & idem ſentit Theophylact. Matth.

Matth 28. *Auguſt.* *Hieron.* *Theoph.*

A 28. & Euthym. capit. 68. ſuper Matthæ. & capite 48. ſuper Marcum, & addit, Marcum, cum dicit, primo apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, non excludere alias, ſed ſubintelligere potius. *Frequenti enim* (inquit) *in vſu eſt apud Euangeliſtas per perſonam, quæ inſignior eſt, eam etiam intelligere, quæ minus nota eſt.* Et hinc inſinuatur ſecunda dubitatio propoſita, ſcilicet, an Chriſtus bis apparuerit Magdalenæ, ſemel illi ſoli iuxta ſepulchrum, & iterum in via ſimul cum alijs mulieribus. Nam quod ita factum ſit, indicant Matthæus, & Ioannes. Aliunde verò obſtat. Nam quæro, quænam harum apparitionum fuerit prior? Si illa, quam Matthæus narrat, factam eſſe mulieribus in via, quomodo poſtea Magdalena plorabat iuxta ſepulchrum eo, quod corpus Domini eſſet ſublatum? Si vero fuit prior ea, quam narrat Ioannes, quo- B modo poſtea ibat Magdalena cum alijs mulieribus, cum iam ſola manſiſſet? Quomodo etiam permiſſa eſt tangere, quod illi parum ante negatum erat?

Euthym. *Maria Magdalenæ poſt reſurrectionẽ primo omnium Chriſtus apparet.*

Dicendum tamen eſt primò, Chriſtum Dominum primò apparuiſſe ſoli Magdalenæ, non ſolum ante alios diſcipulos: ſed etiam ante alias fœminas. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum ferè omnium, quos retuli in præcedenti Sectione; & Eccleſiæ, quæ ſic canit de Maria Magdalena.

Hym. Eccl. *Marc. 16.*

Prima meretur gaudia,
Quæ plus amabat cæteris:

Et merito verba Marci ita intellecta ſunt. Vix enim clarius potuit id aſſerere. Poſtquam enim de C mulieribus ſermonem fecit: & narrauit ea, quæ eis ſimul acciderunt, ſermonem conuertit ad ſolam Magdalenam, dicentis, illi *primo* apparuiſſe. Et huic conſonat narratio Ioannis, qui ex profeſſo refert, hanc apparitionem factam ſoli Mariæ Magdalenæ, quando alijs abeuntibus ipſa *ſtabat ad monumentum foris plorans.* Vt autem hoc apertius comprobetur, explicemus ordinem, quo, iuxta contextum omnium Euangeliſtarum, intelligi poteſt hoc accidiſſe.

Ioann. 20.

Primo enim omnes illæ fœminæ venerunt ſimul ad monumentum, audierunt terræmotum, viderunt lapidem ſublatum. An vero tunc omnes illæ Angelos viderint, & audierint definiri non facilè poteſt. Quia (vt Ioannes narrat) poſtquam Magda- D lena vidit lapidem ſublatum cucurrit ad Petrum, & Ioannem dicens, *Tulerunt Dominum, & neſcimus, vbi poſuerunt eum.* Si autem iam vidiſſet Angelos annuntiantes eum viuere, potius hæc Apoſtolis narraret. Quapropter Auguſtinus libro tertio de conſenſu Euangeliſtarum, capit. 24. ſignificat, Magdalenam tunc nec vidiſſe, nec audiuiſſe Angelos: ſic enim ait. *Vt vidit lapidem ſublatum à monumento, antequam aliquid diligentius inſpiceret, non dubitans ablatum inde eſſe corpus Ieſu, cucurrit, (ſicut dicit idem Ioannes) & nuntiauit Petro, atque ipſi Ioanni.* Idem ſentit Chryſ. homilia 84. in Ioann. illis verbis. *Neque intrauit, neque introſpexit.* Quod ſi verum eſt, facile expeditur ſecunda difficultas poſita.

Ioann 20. *Auguſt.* *Chryſoſt.*

E Oritur vero alia non minor, quando ſcilicet intelligendum ſit, apparuiſſe, & loquutum fuiſſe cum mulieribus Angelum illum, cuius Marcus, & Matthæus meminerunt, vel duos, de quibus ſcribit Lucas. Nam ſi dicamus, ſolam Magdalenam cucurriſſe ad nuntiandum Petro, & Ioanni: alias vero fœminas interim ingreſſas eſſe ſepulchrum, & vidiſſe, atque audiuiſſe Angelos, obſtat euidenter Lucas Euangeliſta, qui, poſtquam narrauit hanc apparitionem Angelorum, & cætera, quæ acciderant mulieribus, protinus ſubdit, *Erat autem Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cætera, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc.* Cum quo conſonant Matthæus & Marcus. Nam cum dixiſſent,

Luc. 24. *Matth. 28.* *Marc. 16.*

xiſſent, veniſſe Magdalenam, & alias fœminas, ſemper in ſequentibus de eis loquuntur, dicentes. *Viderunt iuuenem, qui dicit illis: at illæ exeuntes, fugerunt.* Quæ omnia ad omnes fœminas, prius nominatas, apertè referuntur, ſi autem dicamus, omnes illas fœminas viſo lapide ſublato ſtatim rediſſe ad Apoſtolos, & non vidiſſe Angelos, donec poſtea reuerſæ cum Petro, & Ioanne iterum manſerunt circa ſepulchrum, quando abeuntibus Petro, & Ioanne Maria remanſit plorans, (quem modum Auguſtinus ſupra ſignificat.) Contra hoc etiam obſtat, quia tunc Maria remanſit ſola, & vidit Dominum: at verò apparitio Angelorum, quam narrant alij Euangeliſtæ, euidenter facta eſt ante omnem Chriſti apparitionem, vt ex verbis ipſorum Angelorum conſtat. *Auguſt.*

Circa hoc, Auguſtinus ſignificat, abeuntibus Petro, & Ioanne non manſiſſe ſolam Magdalenam: ſed cum aliis mulieribus, & tunc eis apparuiſſe Angelos, quorum fit mẽtio tum à Ioanne, tum à reliquis Euangeliſtis. Vnde etiam ſentit, quando Chriſtus primò apparuit Mariæ Magdalenæ, ibi fuiſſe alias fœminas. Loquens enim de Magdalena, quæ iam viderat Dominum, cum eoque ſermonem habuerat, ſubdit, *Tunc egreſſa eſt à monumento, hoc eſt ab illo loco vbi erat horti ſpatium ante lapidem effoſſum, & cum illa aliæ, quas ſecundum* Marcum *inuaſerat tremor, & pauor.* Dici vero poteſt, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ, præſentibus aliis mulieribus illis nihil videntibus. Sed hoc difficile creditu eſt. Nam licet corpus glorioſum tantum videatur, à quibus vult, tamen verba Magdalenæ, & externus motus, quo procidit ante Chriſtum, vt pedes eius complecteretur, quando ei Chriſtus dixit, *Noli me tangere*, hæc, inquam, ſine ſpeciali miraculo non poterant latere alias mulieres. Deinde ex mutuo ſermone inter Chriſtum, & Magdalenam non obſcurè colligitur, illam tunc fuiſſe ſolam. Et idem videtur de apparitione Angelorum facta Magdalenæ, quam narrat Ioannes. Dixerunt enim illi, *Mulier quid ploras?* Illa verò reſpondit. *Tulerunt Dominum meum, & neſcio, vbi poſuerunt eum.* Vbi iam non in plurali loquitur, ſicut Apoſtolis dixerat, *Neſcimus*, ſed in ſingulari, neſcio, quia ſola aderat, & ſimiliter dixit ad Chriſtum, *Dicito mihi, & ego eum tollam.* *Ioann. 20.*

Quidam igitur ex recentioribus, ſequentes Auguſtinum in eo, quod aſſerit Magdalenam, viſo lapide ſublato, reuerſam eſſe ante viſionem Angeli, dicunt Magdalenam non affuiſſe, quando fœminæ viderunt Angelum ſedentem, ſuper lapidem (vt narrat Matthæus) neq; quando introeuntes in monumẽtum viderunt iuuenem ſedentem in dextris, vt narrat Marcus. Itaque iuxta hanc ſententiam, cum primum mulieres peruenerunt ad monumentum, & viderunt lapidem ſublatum, Magdalena ſola cucurrit ad Apoſtolos: aliæ vero iuxta ſepulchrum manſerunt: & interim prædictos Angelos viderunt, & timore perculſæ exierunt de monumento. Quo tempore ad illud peruenerunt Petrus, & Ioannes vnà cum Magdalena, & acciderunt, quæ Ioannes narrat, quæ poſtea texemus. Quæ ſententia quoad hanc partem eſt probabilis. Quia nihil eſt in Euangelio quod ei repugnet aperte: tamen non eſt neceſſaria, neq; habet fundamentum in Euangelio. Primum quia ſicut Ioannes narrans reditum ſolius Magdalenæ ad Apoſtolos, illam tantum nominat: ita etiam narrando primam profectionem ad ſepulchrum, illius tantum meminit: ſed hinc non rectè colligitur, illam ſolam iuiſſe ad ſepulchrum: ergo neque poteſt colligi, illam ſolam rediſſe ad Apoſtolos. Deinde (vt demus ſolam rediſſe) vnde conſtat, reliquas fœminas interim Angelos vidiſſe? Fieri enim potuit, vt perſeuerarent circa monumentum ſolum expectando reditum Magdalenæ.

Vnde facilè excogitari poteſt alia ſeries huius hi-

A ſtoriæ, ſequendo etiam Auguſtinum dicentem quando Magdalena venit ad Apoſtolos, nondum vidſſe Angelos, ſimulque aſſerendo, vel cum illa rediſſe cæteras fœminas, vel certè eius reditum expectaſſe propè monumentum, atque interim nihil vidiſſe. Poſtquam vero Petrus, & Ioannes venerunt ad monumentum, & omnia inſpexerunt, ac reuerſi ſunt manſiſſe ibi Magdalenam cum cæteris fœminis, adque tunc omnes vidiſſe Angelum ſedentem ſuper lapidem, & ingreſſas in monumentum vidiſſe iuuenem ſedentem in dextris. Poſtea vero magno tremore, ac pauore perculſas egreſſas eſſe, ac cæteras quidem longiùs à ſepulchro aufugiſſe: Magdalenam verò amore timorem viciſſe, ac iuxta ſepulchrum perſeueraſſe, ac tunc accidiſſe, quod Ioannes

B narrat. *Maria ſtabat ad monumentum foris plorans*, Contra hunc enim ordinem nihil afferri poteſt, & per ſe veriſimile eſt, potuiſſe ita accidere: & alioqui melius ac proprius texuntur verba Marci, & Matthæi, qui de omnibus mulieribus, quarum in principio mentionem fecerant, narrant totum illud factum, & viſionem ac locutionem Angelorum. Ac ſimiliter, quæ Lucas narrat, melius hoc modo accommodantur, vt infra dicam. Tandem iuxta hanc ſeriem hiſtoriæ facile intelligitur, quomodo Chriſtus apparuerit primò ſoli Magdalenæ in ſpecie hortulani vt Ioannes refert. Cum enim (vt diximus) aliæ mulieres egreſſæ de monumento præ timore diffugiſſent, Magdalena verò ſtatim iuxta ſepulchrum ſtetiſſet, & ſe iterum ad luſtrandum ſepulch-

C rum inclinaſſet, videt duos Angelos, deinde Chriſtum, vt Ioannes narrat, & fortaſſe, hoc voluit indicare Marcus, quando poſt narratam fugam mulierum de monumento cum pauore, & timore, proximè ſubiungit, *Surgens autem Ieſus mane primò apparuit Mariæ Magdalenæ.*

Hinc verò vlterius addo, nihil eſſe, quod nos cogat, vt dicamus, Mariam Magdalenam rediſſe ad Apoſtolos ante conſpectos Angelos. Fieri enim potuit, vt omnia quæ Matth. & Marc. narrant vſque ad viſionem Angelorum, prius facta ſint, & poſtea cucurrerit ad Apoſtolos nuntiatura, quæ viderat, ac deinde redierit cum Apoſtolis ad ſepulchrum, eisq; recedentibus, & cum eis abeuntibus alijs mulieribus, ipſa ſola permanſerit, videritque Dominum, Quem ordinem ſequi videtur Tatianus Alexan. in- *Marc. 16.* *Tatia. Alex.*

D Harmonia Euang. Neque contra hoc obſtat, quod Magdalena dixerit Apoſtolis, *Tulerunt Dominum.* Nam etiam ipſis Angelis, quando ſecundo ei apparuerunt (vt probabilius credimus) dixit, *Tulerunt Dominum meum*: imò & ipſi Chriſto, quem poſt Angelos vidit, antequam illum agnoſceret, dixit, *Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* Rectè ergo quoad hanc partem dixit Hierony. *Magdalenam obſtupefactam in tantum torpuiſſe, vt ne Angelorum quidem præſentium ſentiret aſpectum, cumq; videret Angelos, etiam, quos videbat, ignoraret.* Non ergo cognouit eſſe Angelos, neque eis fidem adhibuit, vel ſaltem non firmam, & ſtabilem: ſed admodum vacillantem, vel potius ab eis decipi timuit, ideoque dicere potuit, *Tulerunt Dominum meum*: vix enim ſciebat, quid diceret. Sed inſtabis: Si viderat Ange- *Hieron.* *Obiectio.*

E los, cur non id narrauit Apoſtolis? Reſpondetur, Cur non id narrauit vidiſſe lapidem ſublatum, vel potius, vnde conſtat, non vtrumque narraſſe? Ioannes enim refert quidem dixiſſe, *Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus, vbi poſuerunt eum.* An vero plura dixerit, tacet quidem Euangeliſta, non tamen negat. Quocunq; ergo ex ijs modis rectè intelligitur quomodo abſque diſcordia Euangeliſtarum potuerit CHRISTVS primo apparere ſoli Mariæ Magdalenæ ſeorſum ab alijs mulieribus. Alia vero difficultas, quæ hic ſuboritur ex alia apparitione, quam Matthæ. narrat, in ſequenti concluſione tractabitur. *Reſponſio.* *Ioan. 20.*

Dicen-

In die reſurrectionis vna cũ alijs fœminis Magdalenæ Chriſtus apparet.

Dicendum eſt ſecundò, Chriſtum eo die iterum apparuiſſe Magdalenæ ſimul cum alijs mulieribus. in hac concluſione conueniunt omnes antiqui expoſitores, Auguſt. Hieronym, & Euthy. ſupra citati, & Theophylact. ſupra. Inſinuat Chryſoſt. hom. 90. in Matthæ. Tatianus in Harmonia, Driedo libro tertio de dogmatibus Sacræ Scripturæ tract. 3. capite quarto, præſertim quoad eam partem, quæ aſſerit in ea Chriſti apparitione, quam Matthæ. narrat factam eſſe mulieribus, inuentam eſſe Magdalenam, quoniam Matth. ſatis apertè id indicare videtur. Eodem enim contextu, & eaſdem referens mulieres, dicit. *Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens, Auete: Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius.* Nam relatiuum *illæ*, & *illis*, eaſdem fœminas refert, de quibus à principio capitis ſermonem habet. Ex hac verò parte neceſſario ſequitur (ſuppoſitis ijs, quæ dicta ſunt in prima concluſione) eodem die, atque intra breue ſpacium temporis, bis Chriſtum apparuiſſe Mariæ Magdalenæ. Quod vero prius illi ſoli apparuit, quam ſimul cum alijs fœminis, primo probatur teſtimonio Marci ſupra tractato, & ex omnibus adductis in præcedenti concluſione. Secundo conuincitur alio argumento ſupra facto, ſcilicet, quia ſi Magdalena prius vidiſſet Chriſtum cum alijs mulieribus, non ſtetiſſet poſteà iuxta monumentum plorans, ac dicens, *Tulerunt Dominum meum.* Nam licet Hieronymus ſupra reſpondeat, potuiſſe Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiamſi iam Chriſtum vidiſſet: tamen reuera hoc non eſt credibile. Quia Chriſti præſentia omnem mœrorem, perturbationemque Magdalenæ abſtulerat. Item quia non erat ita perturbata, quin eſſet ſui compos, & ratione perfecte vteretur: ergo, ſi ſemel vidit, ſibique perſuaſit, eſſe Chriſtum, quem conſpiciebat viuum, ac reſuſcitatum, non poterat poſtea corpus eius mortuum quærere, ac lamentari. Tertio probatur, declarando ſeriem hiſtoriæ, atque harum apparitionum ordinem. Nam poſtquam Magdalena vidit Dominum in ſpecie hortulani, & ab eo iuſſa eſt ire nuntiatum diſcipulis, quæ viderat, ſummo gaudio affecta diligentiſsimè iter arripuit atque ita facilè fieri potuit, vt ad alias mulieres breui peruenerit. Veriſimile enim eſt, illas tum ob animi turbationem, & mœrorem, tum etiam ob deſiderium ſciendi quid accidiſſet, lentè inceſsiſſe. Poſtquam ergo eas Magdalena conſequuta eſt, cœpit ſimul cum eis progredi, & fortaſſe de his, quæ viderat, colloqui, & tunc iterum apparuit eis Chriſtus in via, vt Matth. narrat. Igitur cum hoc modo omnia, quæ Euangeliſtæ narrant, facilè in concordiam redigantur, & per ſe conſtet, facilè potuiſſe ita accidere, & omnes alij modi magnas difficultates patiantur, merito hunc cæteris perferendum cenſemus.

Auguſt. Hieron. Euthym. Theophyl. Chryſoſt. Tatian. Dried. Matth. 2. — Hieron. — Matth. 28.

2. Dubium. Duæ verò graues difficultates ſuperſunt in hac ſententia explicandæ. Prior eſt, quia in priori apparitione facta ſoli Magdalenæ fuit prohibita tangere pedes Chriſti, illis verbis, *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum*: at in apparitione facta mulieribus Chriſtus permiſit eis, vt accederent, tenerentque pedes eius, vt Matthæ. narrat: ergo non eſt veriſimile inter eas affuiſſe Magdalenam. Cur enim permiſſa fuiſſet tangere, quæ paulo ante fuerat prohibita? Hæc difficultas ferè communis eſt in omni ſententia. Nam licet daremus Magdalenam non affuiſſe in ſecunda apparitione, eodem modo inquiri poſſet, cur ipſa non fuit permiſſa tangere, aliæ vero admiſſæ ſint, cum nec maiori fide, aut reuerentia, & charitate accederent, cumque etiam illę miſſę fuerint ad annuntiandum diſcipulis reſurrectionem, ſicut Magdalena? vt ergo radicem huius difficultatis aperiamus, & expediamus, explicanda in primis eſt ratio illa, quam reddidit Chriſtus repellens Magdalenam à ſuo contactu. *Nondum enim aſcendi ad Patrem.* Quæ ratio difficillima eſt. Nam

Ioan. 20.

potius, quia nondum aſcenderat, tangi poterat, ſicuti ab aliis diſcipulis poſtea contrectatus eſt: & ſi iam aſcendiſſet, contingi iam non potuiſſet. Varijs ergo modis exponitur hæc ratio. Primo vt Chriſtus non loquatur de aſcenſione locali in cælum: ſed de aſcenſione ſpirituali in cor, & mentem Magdalenæ vt ſenſus ſit, nondum me agnoſcis, & quæris vt verum Dei filium, & ita in fide tua *nondum aſcendi ad Patrem*, id eſt, ad æqualitatem cum Patre, neque ad veram naturam filij Dei, & ideo *noli me tangere.* Ita Auguſtinus tractat. 121. in Ioann. & ſermone ſexageſimo de verbis Domini, & 152. & 155. de tempore. Qui etiam metaphoricè exponit illa verba, *Noli me tangere*, de tactu fidei, id eſt, noli in me ſic credere, ſicut nunc credis. Et iuxta hanc expoſitionem reſpondendum eſt ad difficultatem propoſitam, Chriſtum tunc repuliſſe Magdalenam, vt fidem eius augeret, atque perficeret. Erat enim tunc imperfecta. Poſtquam autem vidit Chriſtum, & ab eo edocta, atque illuminata eſt, non ſolum perfectiorem exiſtimationem de illo habere cœpit: ſed etiam ſocias fœminas in eadem fide inſtruxit, ideoque in ſecunda apparitione omnes permiſſæ ſunt Chriſtum tangere, & adorare. Et hanc reſpõſionem ſignificauit Hieronymus dicta quæſtione quinta ad Hedibiam in fine dicens. Magdalenam prius à Domino fuiſſe correptam, vt incredulam: poſt verò in tantum cum alijs profeciſſe, vt & permiſſa fuerit tenere pedes eius. Sed reſponſio hæc fundatur potius in ſenſu myſtico, quam in literali, cum non ſit iuxta verborum proprietatem, vt patet ex verbis à Chriſto ſubiunctis. *Vade ad fratres meos, & dic eis. Aſcendo ad Patrem meum*, vbi apertè loquitur de corporali aſcenſione. Et idem dicendum eſt de alia expoſitione Hieronymi ſupra, vbi verbum illud, *Nondum aſcendi*, exponere videtur, id eſt, nondum reſurrexi, & ad ſtatum gloriæ perueni, ſcilicet in tua fide & exiſtimatione. Vnde, inquit, *Quem mortuum quæris, viuentem tangere non mereris. Si me nondum putas aſcendiſſe ad Patrem: ſed hominem fraude ſublatum, meo tactu indigna es.* Et vtramque complectitur Ambroſius Lucę vltimo, & ſignificat libro de Iſaac, & anima capite quinto & ſermon. 58. qui potius Diui Maximi eſſe cenſetur. Nec diſsimilis eſt, quam ſignificat Leo Papa ſermone ſecundo de aſcenſione, dicens, Magdalenam tunc geſsiſſe perſonam Eccleſiæ, quæ Chriſtum in hac vita habere præſentem deſiderare poterat, cui Chriſtus, *Nolo, vt ad me corporaliter venias, neque vt me ſenſu carnis agnoſcas: Ad ſublimiora te differo, maiora tibi præparo: cum ad Patrem aſcendero, tunc me perfectius, veriusque palpabis, apprehenſura quod non tangis, & creditura, quod non cernis.* Quibus verbis etiam ſignificat, illam repuliſſe propter imperfectam fidem. Rationem autem Chriſti aliter explicare videtur, ſcilicet, *Nondum aſcendi*, id eſt, nondum tu perueniſti ad eam perfectam fidem, quam poſt meam aſcenſionem conſequutura es. Quæ expoſitio præterquam quod non benè accommodatur contextui, auget difficultatem propoſitam. Quia iuxta hanc rationem ſic expoſitam non debuiſſet Chriſtus ante acceſsionem ſe tangendum præbere, aut Magdalenæ, aut alijs. Deinde id, quod commune eſt omnibus ijs expoſitionibus, ſcilicet, Mariam Magdalenam repulſam eſſe propter imperfectionem fidei, non video, quo fundamento nitatur, cum verbum eius, *Magiſter*, potius indicet indubitatam fidem: & ita Tertullian. libro contra Prax. capite 25. Magdalenam vocat *fidelem fœminam, quæ non ex curioſitate, neque ex incredulitate, ſed ex fide, & dilectione Chriſtum tangere aggreſſa eſt.*

Teſtimonij Ioann 20. 1. Expoſitio. — Auguſt. — Hieronym. — Hieron. — Ambroſ. — Maxim. Leo Papa. — Tertullian.

Atque eaſdem difficultates habet expoſitio Cyril. 12. in Ioann. capite 50. vbi ait, Chriſtum ante paſſionem facile permiſiſſe quoſlibet peccatores ad ſe tangendum accedere, vt eos ſanctificaret. Quia

4. Expoſitio Cyrilli.

eo tem-

eo tempore adhuc erat *in ſimilitudine carnis* peccati, vt notauit etiam D. Thom. infra quæſt. 80. articulo 4. ad 1. At vero poſt reſurrectionis gloriam, non ita facilè ſe palpari permiſit, ad ſignificandum corpus Chriſti non eſſe tangendum niſi ab his, qui Spiritum ſanctum acceperunt. *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *nondum Spiritum ſanctum miſerat, ideo à tactu ſuo Mariam prohibebat dicens, Nondum enim aſcendi ad Patrem meum, id eſt, nondum Pater per me Spiritum ſanctum ad vos miſit.* Contra hanc enim expoſitionem obſtat quod iuxta illam non debuiſſet poſtea permitti, ſe tangi à mulieribus, & diſcipulis. Reſponderi tamen poſſet, Chriſtum voluiſſe hoc ſemel ſignificare in Magdalena adhuc imperfecta non tamen oportuiſſe, vt ſemper id obſeruaret. Tum quia neceſſarium erat ad confirmandam reſurrectionem aliquando vt ſe cōtrectari permitteret. Tum etiam, vt lenitatis ac beneuolentiæ ſigna diſcipulis exhiberet. Sed quamuis hoc ita ſit, illa tamen ratio valde myſtica apparet, & in verbis Chriſti non habet fundamentum. Multo autem magis voluntarium eſt, quod quidam addunt, Magdalenam non ſolum voluiſſe adorare Chriſtum, & deoſculari pedes eius: ſed etiam petiiſſe ab eo, vt ſibi daret Spiritum ſanctum, quem poſt ſuam ſe reſurrectionem daturum promiſerat. Et ideo Chriſtum ita reſpondiſſe. Hoc enim liberè excogitatum eſt, neque in præſenti textu Euangelii habet fundamentum, neque in alio loco vbi Chriſtus Spiritum ſanctum promiſit. Illa enim promiſsio facta eſt in cœna, vbi ſoli aderant Apoſtoli, & fortaſſe ad aures Magdalenæ nondum venerat.

Ioãnes Heſſelius in hiſtoria paſſionis & reſurrectionis domini.

Alij ergo exponunt, Magdalenam exiſtimaſſe, Chriſtum rediſſe ad eandem vitæ conditionem, quam ante mortem habuerat: ſicut fratrem ſuum Lazarum paulò antea à Chriſto reſuſcitatum adaſpexerat: & ideò voluiſſe eodem modo, atque eadem familiaritate cum illo conuerſari, vt antea ſolebat, Chriſtum autem, vt eam doceret ad altiorem vitæ ſtatum ſe ſurrexiſſe, eam prohibuiſſe dicendo, *Noli me tangere.* Ita exponit Chryſoſtom. homilia 85. in Ioan. quem Theophylactus, & Euthym. ſequuntur, & fuit antiquior expoſitio Iuſtini mart. quæſt. 48. ad Orthodoxos. *Dictum eſt* (inquit) *Mariæ à Seruatore, Noli me tangere: quaſi diceret, noli me ſequi, vt perpetuo mecum verſeris, ſicut erat ante meam crucem conſuetudo.* Iuxta quam expoſitionem non erit neceſſarium dicere, Chriſtum repuliſſe Magdalenam, vt nullo modo ipſum tangeret, ſuoſque pedes deoſcularetur: ſed ne diu, atq; familiariter ibi cum ipſo maneret. Quin potius addit Caietanus, nec diſplicet Ianſenio ca. 145. non tantum voluiſſe Magdalenam, tangere pedes eius: ſed etiam præ nimia lætitia, & incredibili vi amoris voluiſſe illum amplecti, eiuſque faciem, & collum tenere, & ab hoc contactu eam repuliſſe Chriſtum. Quod ſi verum eſſet, facillimè expediretur difficultas propoſita. Nam poſtea Magdalena iam admonita à Chriſto, non acceſsit eo modo, ſed ſolum ad pedes procidit cum reliquis mulieribus adorandi cauſa, & idcirco permiſſa eſt tangere Chriſtum.

1. Expoſitio. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Iuſtin. Martyr.

Sed mihi hæc non probantur, Chryſoſtomus enim dicit, Magdalenam voluiſſe accedere ad Chriſtum eo modo, quo prius ſolebat. Impium autem eſſet cogitare Magdalenam fuiſſe ſolitam eo modo contingere, vel amplexari Chriſtum, ſed ſolum, *procidere ad pedes Domini* (vt dicitur Ioann. 11.) *& ſecus pedes eius ſedere* (vt dicitur Lucæ 10.) ergo incredibile videtur hoc tentaſſe, quando Chriſtus ei apparuit: vel ſaltem non eſt hæc mens Chryſoſtomi, neque vllus vnquam Sanctorum id dixit. Deinde, quamuis Chriſtus non oſtenderit Magdalenæ gloriam ſuam tamen ſolo ſuo aſpectu, tantam grauitatem & venuſtatem oſtendebat, vt honorem quendam, ſeu reuerentiam conciliaret, Vnde verbum, quod ſta-

Ioan 11. Luc 10.

A tim protulit Magdalena, ſcilicet *Magiſter*, potius fuit reuerentiæ, quam amoris. Ergo veriſimile eſt magna cum reuerentia procidiſſe ad pedes eius: nec fuiſſe ob hanc cauſam à Domino repulſam. Deniq; iuxta hanc expoſitionem difficile applicatur ratio Chriſti. Quid enim ſignificat. Noli mecum tam familiariter agere, quia *nondum aſcendi ad Patrem meum*? Nunquid poſt Aſcenſionem erat illo modo, ac familiaritate Chriſtum cōtrectatura? Niſi quis fortaſſe dicat, in ſtatu gloriæ futurum eſſe inter Chriſtum, & Beatos familiarem illum tractandi, & conueniendi modum, & hoc voluiſſe Chriſtum ſignificare, vt indicauit Bernardus ſerm. quinto, de omnibus Sanctis. Sed hoc quoq; non eſt admodum probabile, tum quia etiam in cælo non erit illa familiaritas, quæ indecentiam quandam præſefert. Tum etiam, quia Chriſtus non dicit, *Nundū enim aſcendimus*, ſed de ſe ſolo loquitur. Tum deniq; quia nullus interpretum ita intellexit.

Bernard.

B Aliter vero ſolet accommodari ratio Chriſti ad prædictam expoſitionem, vt non intelligatur perfecta, & conſummata ſolis illis verbis, *Nondum enim aſcendi ad Patrem meum*, ſed coniungenda ſint etiam ſequentia, *Vade autem ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad Patrem meum, &c.* Ita vt ſenſus totius orationis ſit *Noli me tangere*, id eſt, ne exiſtimes tam familiariter eſſe mecum agendum. Quamuis enim, nondum aſcendi ad Patrem meum, tamen iam ſum in eo ſtatu, in quo breui aſcendam. Itaq; iam ſum conſtitutus in ſtatu glorioſo, & immortali, & ideo neque mi-
C hi debetur terrena habitatio, nec prior conuerſandi modus, quamuis propter veſtram vtilitatem aliquantulum differam Aſcenſionem meam. Quæ expoſitio placuit recentioribus: & eſt probabilis, vim tamen aliquam infert literę. Tum quia oportet ſubintelligere, vel addere aliquod verbum, ſcilicet, *quamuis non aſcendi.* Tum etiam quia illa verba, *Vade autem ad fratres meos*, non commodè interponuntur, Neque magis placet modus, quo alij Chriſti rationem inducunt. Dicunt enim, ſubintelligendas eſſe plures interrogationes, quas Magdalena facere poſſet, quas Chriſtus præuenire, eiſque vno verbo ſatisfacere voluit. Cum enim Chriſtus illi dixiſſet, *Noli me tangere*, potuiſſet ipſa conqueri, & dicere. Quid rei hoc eſt? Nonne, Domine, tecum familiariter age-
D re ſolebam, & ad deoſcolandos pedes tuos benigne admitti? Cui Chriſtus tacitè reſpondet, ſe iam eſſe in ſtatu gloriæ, & immortali, in quo aſcenſurus eſſet ad Patrem. Sed quia potuiſſet Magdalena rurſus inſtare dicens. Nonne ego te video ſicut antea? Nonne mecum eodem modo loqueris, & conuerſaris? Ad hæc omnia reſpondet Chriſtus illis verbis, *Nondum aſcendi ad Patrem meum*, ac ſi diceret, noli mecum ita familiariter conuerſari. Quia licet tibi me conſpiciendum præbeo, non ideo eſt, quia ſtatus in quo iam ſum conſtitutus, id requirat: ſed quia ex diſpenſatione quadam nondum aſcendi ad Patrem propter veſtram vtilitatem. Quæ omnia ſunt quidem ingenioſè excogitata: tamen obſcurum valde, & Laconicum fingunt Chriſti ſermonem: & præterea ſupponunt aliquid incertum, & quod vix poteſt cō-
E modè explicari. Non enim ſatis intelligo, quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdalena voluit tangere Chriſtum: neq; etiam video fundamentum ad dicendum, Magdalenam exiſtimaſſe, ad vitam mortalem, eum ſurrexiſſe.

Vltima ergo expoſitio, & maximè conſentanea literæ eſſe videtur, Chriſtum nihil aliud voluiſſe Magdalenæ ſignificare, niſi vt velociter properaret ad annuntiandam ſuam reſurrectionem diſcipulis. Vnde cum ipſa vllet ad pedes eius immorari, & ſemel, atque iterum deoſculari, dixit illi: *Noli me tangere*, id eſt, noli nunc in hoc immorari, ac ſi non eſſes amplius me viſura. Erit enim poſtea tempus, in quo poſsis meo conſpectu frui, neque contingere, ac vene-

Expoſitio vera.

Magdalena Chriſtum in horto tangere cur prohibita.

vene-

venerari. *Nondum enim aſcendi ad Patrem meum*, id eſt, quia non ſolum nondum iam aſcendi: ſed etiam per aliquot dies non ſum aſcenſurus, & ideo propera ad fratres meos, & dic illis intra breue tempus me aſcenſurum ad Patrem, prius tamen videndum fore ab eis: vt ex aliis Euangeliſtis colligitur. Quæ expoſitio nullam vim infert illi verbo, *Aſcendi*. Nam licet ſit præteriti, & non futuri temporis: tamen ad maiorem rei explicationem, & exaggerationem ſolemus ita loqui etiam in vulgari ſermone, vt cum aliquem vrgemus, vt antequam diſcedat, aliquid faciat, Hiſpanè etiam reſpondere ſolet, *no ſoy ydo*. id eſt, antequam diſcedam, erit tempus id præſtandi.

Reſponſio.

Magdalena Chriſtum in via tangere vna cum alijs fœminis tur permiſſa.

Sed hac expoſitione ſuppoſita, vrget amplius difficultas in principio poſita. Nam ſi Chriſtus non permiſit à Magdalena tangi ſeſe, ne moram faceret: ergo eandem ob cauſam non debuit in via hoc permittere tam ipſi, quam reliquis mulieribus: ſed monere potius; vt properarent. Ad hoc vero facilè reſponderi poteſt. Primò, cum Chriſtus dixit Magdalenæ. *Noli me tangere*, non omnino prohibuiſſe, ne ipſius pedes deoſcularetur, ac veneraretur: ſed ſignificaſſe, vt citò ſe expediret, & ad diſcipulos feſtinaret. Sicuti & quando diſcipulis dixit, *Neminem ſalutaueritis in via*, non interdixit eum ſalutandi modum, quem charitas, & vrbanitas exigit, ſed voluit eo dicendi genere ſignificare, vt ſine mora proficiſcerentur munus obituri ſuum. Ad hunc ergo modum, cum dixit Mariæ Magdalenæ. *Noli me tangere*, non omnino vetuit, ne pedes deoſcularetur, ac veneraretur ſuos: ſed indicauit ei ſedulitatem, ac diligentiam, quam nauare oportebat in annuntianda diſcipulis reſurrectione ſua. Et ideò nihil obſtat, quòd poſtea tam ipſi Magdalenæ, quam alijs mulieribus, ſe adorandum tangendumque præbuerit. Nam id etiam ſine multa mora fieri potuit, ſolum quantum charitas, ac debita reuerentia, deuotioque poſcebant. Vnde illis ſtatim dixit *Matth. 28.* Chriſtus, *Ite, nuntiate fratribus meis.* Et hinc fortaſſe *Athanaſ.* Athanaſius in libro de Incarnatione Chriſti, occaſionem ſumpſit dicendi, Chriſtum omnibus mulieribus ad ſe accedentibus dixiſſe, *Noli me tangere*: eas tamen nihilominus accedentes tenuiſſe pedes eius, & adoraſſe. Nam, licet non legamus omnibus dixiſſe illa propria, ac formalia verba: tamen quoad ſenſum omnibus dixit, vt irent, ac properarent nuntiaturæ diſcipulis reſurrectionem. Et eadem ratione, quamuis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuiſſe pedes CHRISTI, & adoraſſe, tamen non fuit abſolutè vetita id facere: ideoque veriſimile eſt feciſſe id quidem, quamuis quam citiſsimè, nullaque interiecta mora.

Secundò, quamuis daremus, Chriſtum omnino prohibuiſſe Magdalenæ in prima apparitione, ne ſe contingeret, poſſet ſufficiens ratio aſsignari, ob quam in ſecunda apparitione hoc permiſſum ſit tam illi, quàm fœminis, videlicet, quia Maria iam ex parte impleuerat, quod Chriſtus iuſſerat, & gaudiũ reſurrectionis cum ſocijs ſuis communicauerat, quibus reſurrectionem Chriſti annuntiauerat. Deinde iam minimè morari volebat ad pedes Domini, ſicut prius: ſed tãtum ſimul cum alijs eum adorare, & ſtatim iter maturare ſuum. *Epiphan. Caſtitatis exemplum.* Denique non omittam dicere, quod Epiphanius hæreſi vigeſima ſexta, prope finem ſignificauit his verbis, *Vt oſtenderet manifeſtam caſtitatem, & ſanctimoniam per ſanctificationem, dicit Mariæ*, Ne me attingas. Indicat enim rationem moralem potius, quàm litteralem, videlicet, Chriſtum ob exemplum puriſsimæ caſtitatis non permiſiſſe, Mariam prius ſe contingere, quando videlicet, ſola erat: poſtea verò in præſentia, & conſortio aliarum mulierum id permiſiſſe. Addi etiam poteſt ratio myſtica, quam latè perſequitur Ruper- A tus libro decimo quarto in Ioannem, quod Maria quando ſola acceſsit ad Chriſtum gerebat figuram Eccleſiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, ſed ſpirituali fide ad Chriſtum poſt Aſcenſionem eius erat peruentura. De qua re multa legi poſſunt in Petro Chryſologo ſer. 75. & ſequentibus. *Pet. Chryſ.*

2. Dubium.

Secunda difficultas eſt, quomodo variæ Angelorum apparitiones, quas Euangeliſtæ narrant, cum noſtra ſententia cohæreant. Et præcipuè eſt difficultas de apparitione duorum Angelorum, quam *Luc. 24.* Lucas refert dicens, *Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti.* Quam apparitionem neceſſe eſt, eſſe diſtinctam ab illa, quæ facta eſt Mariæ Magdalenæ, quando vidit duos Angelos. Dictum namque eſt, quando illos vidit, fuiſſe eam ſolam, & ab alijs fœ- B minis ſeiunctam, & Ioannes dicit fuiſſe extra ſepulchrum *Ioan. 20.*: at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) viſi ſunt ab omnibus illis fœminis exiſtentibus intra ſepulchrum: non apparet autem quando, iuxta ordinem hiſtoriæ ſupra poſitum, hi duo Angeli videri potuerint à mulieribus. Quando enim primum ingreſſæ ſunt in monumentum, tantum viderunt vnum Angelũ intus (vt Marcus narrat *Marc. 16.*) poſtea verò non ſunt iterum ad illud reuerſæ. Quia eodem Euangeliſta teſte, diſceſſere ſtatim magno pauore concuſſæ.

In explicanda hac difficultate, & repugnantia, quæ eſſe videtur inter Euangeliſtas narrantes has apparitiones Angelorum, variæ ſunt expoſitiones. Quidam ita conciliant, & texunt ſeriem hiſtoriæ, vt *Matth. 28.* primò mulieres viderint vnum Angelum extra ſepulchrum ſedentem ſuper lapidem, (vt Matthæus C narrat) eiuſque monitu mulieres (quibus ipſe dixit, *Venite, & videte locum, vbi poſitus erat Dominus*) introeuntes *viderint iuuenem ſedentem in dextris* (vt Marcus narrat *Marc. 16.*) ſtatim verò præ timore egreſſæ ſint. Magdalena porrò, quæ ſola permanſit, iterum ſe inclinans ad monumentum vidit duos Angelos, & Dominum, atque iterum reuerſa eſt ad diſcipulos. Interim vero alij duo Angeli apparuerunt reliquis mulieribus, quæ à monumento timore plenæ, ac animo conſternatæ diceſſerant. Hæc vero ſententia mihi probari non poteſt. Primò, quia eſt parum conſentanea narrationi Lucæ. Is enim potius ſignificat mulieres vidiſſe hos Angelos, intra ſepul- *Luc. 24.* D chrum, ſic enim ſcribit, *Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Domini Ieſu: & factum eſt, dum mente conſternatæ eſſent de iſto, ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti.* Et poſtquam retulit omnia, quæ Angeli mulieribus dixerunt, ſubdit, *Et regreſſæ à monumento, nuntiauerunt, &c.* Ex hoc enim contextu ſatis veroſimilis coniectura fit, mulieres ingreſſas monumentum, antequam exirent, vidiſſe Angelos, eorumque verba audiuiſſe. Quod etiam patet ex illis verbis Angelorum, *Non eſt hic:* Erant ergo in ipſo ſepulchro, quod deſignatur per illud aduerbium *hic*. Præterea quia inferius ſignificat Lucas Magdalenam affuiſſe cum alijs mulieribus, quando ij duo Angeli apparuerunt. Nam poſt citata verba ait, E *Erant autem Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc.* Reſponderi poteſt, Lucam non dicere, Magdalenam huic viſioni Angelorum interfuiſſe: ſed narraſſe Apoſtolis, quæ viderat ſimul cum alijs mulieribus. Quod verum eſſe potuit, quia licet non omnes ſimul: tamen omnes eadem fere viderant, & audierant, & omnes eadem narrarunt Apoſtolis. Sed non eſt reuera hæc Euangeliſtæ mens, cum enim ait, *Quæ dicebant ad Apoſtolos hæc*, apertè refert per illud pronomen, *hæc*, eadem, quæ ipſe narrauerat. Neque eſt veriſimile, mentionem facere de Magdalena, & de illa ſcribere, quomodo eadem narrauit, quæ aliæ mulieres, niſi quia ſignificare voluit, eam affuiſſe omnibus, quæ ſcri-

pſerat. Accedit, hanc eſſe ſententiam Auguſtini, & communem omnium interpretum: contrariam vero neque habere fundamentum, neque eſſe neceſſariam ad explicandam ſeriem hiſtoriæ, vt ex dicendis patebit.

Ex his rationibus conſequenter infero hanc viſionem Angelorum, quam Lucas narrat, accidiſſe, antequam Chriſtus primò appareret Magdalenæ in ſpecie hortulani. Quia quando hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant, Chriſtum viuere, & corpus eius mortuum quærebant, vt patet ex illis verbis Angelicis, *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* Sed poſtquam Magdalena vidit Dominum, & occurrit alijs mulieribus, eiſque nuntiauit, quod viderat, iam non inquirebant *viuentem cum mortuis*: ſed potius ibant nuntiaturæ Apoſtolis, quod Maria viderat, quibus per viam incedentibus iterum CHRISTVS apparuit, vt ſupra diximus: ergo, ſi Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum (vt verè affuit) neceſſe eſt, vt ante primam Chriſti apparitiouem ſit facta. Dicunt verò quidam, hanc viſionem Angelorum (quam Lucas narrat) eſſe eandem cum ea, quam memorat Ioannes: illos tamen Angelos bis loquutos fuiſſe, primum ſoli Magdalenæ coram alijs, poſtea omnibus. Sed non placet, primò, quia apud Lucam Angeli apparuerunt cum omnes mulieres ſimul erant, & intra ſepulchrum: apud Ioannem vero, cum Magdalena eſſe ſola, & in veſtibulo, vt exponemus. Secundo, quia vt colligitur ex Ioanne Magdalena ſtatim poſt verba & nutus Angelorum conuerſa eſt, viditq; Dominum: ergo non poſſunt commodè interponi cætera verba.

Cyrill. Ier.
Beda.
Burcard.

Vt ergo totam hanc rem exponamus, ſupponendum eſt ex Cyrillo Ieroſolym. catecheſi 14. & Beda libro de locis ſanctis, ſeu de ſitu Ieruſalem capite ſecundo, & ex Burcardo in libro de deſcriptione terræ Sanctæ, in prima parte, capite ſeptimo, in ſepulchro Domini duplicem fuiſſe ſpeluncam, alteram exteriorem (quam Cyrillus *veſtibulum ſepulchri* appellat) alteram interiorem, in qua exciſum erat ſepulchrum à pauimēto terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca oſtium erat, in quo lapis fuit poſitus, quo ſepulchrum Domini clauſum dicitur in Euangelio. Ex qua loci deſcriptione intelligitur illā exteriorem partem ſpeluncæ reſpectu diuerſorum dici poſſe eſſe extra, & intra ſepulchrum. Etenim ſi per ſepulchrum intelligamus paruam illam & interiorem ſpelūcam, vbi poſitum fuit corpus Domini, reliqua pars dicetur exterior, & qui in illa fuerit, dicetur eſſe extra ſepulchrum: ſi autem per ſepulchrū, ſeu monumentum intelligamus totam illam ſpelūcam, ſic qui fuerit intra priorem partem eius, dicetur eſſe intra ſepulchrum. Hoc ergo ſuppoſito, facilè intelligi poteſt tota ſeries hiſtoriæ.

Reſponſio

Primò enim Matthæus dicit, mulieres perueniſſe ad monumentum, & Angelum reuoluiſſe lapidem, & ſediſſe ſuper eum. Vnde veriſimile fit, lapidem ſublatum ab interiori oſtio ſepulchri poſitum eſſe in exteriori parte ſpeluncæ, ibique Angelum loquutum cum mulieribus, quæ apud Marcum dicuntur ingreſſæ in monumentum. Quia ingreſſæ ſunt in priorem partem ſpeluncæ, in qua etiam viderunt iuuenem ſedentem à dextris, vt idem Marcus narrat: Atque rectè intelligitur, eandem eſſe apparitionem Angeli, quam Matthæus & Marcus narrant, vt Auguſt. etiam docuit libr. 3. de conſenſu Euangeliſtar. cap. 4. & Theophylact. & alij, quamuis alias etiam afferant rationes conciliandi Matthæum cum Marco. Quod verò de eadem re loquantur, probabile fit primò ex ſimilitudine circumſtantiarum. Vterque enim deſcribit Angelum ſedentem, & indutum veſte candida, & loquentem ad fœminas eiſdem ferè verbis. Secundo, quia nulla eſt diſſonantia, quæ cogat ad aſſerendum, illos Angelos

Concordia Euangeliſtarum in recenſendis angelorum apparitionibus.
Auguſt.
Theophyl.
Matth. 28.
Marc. 16.
Auguſt.
Theodor.

A fuiſſe diſtinctos. Illa enim videtur eſſe maxima, quod Matth. ſignificat fuiſſe extra ſepulchrum, tum quia dicit, *ſediſſe ſuper lapidem*: tum quia dixit mulieribus, *Venite, & videte locum, vbi poſitus erat Dominus.* Marcus autem indicat Angelum viſum eſſe intra ſepulchrum, dum ait, *Introeuntes in monumentum viderunt iuuenem, &c.* Vt enim omittam aliam expoſitionem Auguſtini dicentis, hæc verba poſſe exponi per anticipationem, & aliam Theophylacti, & aliorum dicentium, eundem Angelum, qui prius extra viſus fuerat, poſtea ingreſſum eſſe cum mulieribus, ibiq; iterum ſediſſe: quæ violentiæ mihi videntur, & parum conſentaneæ literæ. Illa explicatio, quæ ex dictis colligitur, faciliima eſt, ſcilicet Marcū loquutum fuiſſe de toto monumento, in cuius parte exteriori erat lapis ſublatus ab oſtio interioris ſpeluncæ, ad quam videndam Angelus mulieres inuitauit. B In alijs vero omnibus nulla eſt apparens repugnantia: ſed vnus addit, quod alter omiſit: vt verbi gratia, Marcus tantum dicit, *Angelum ſediſſe*: non verò ſignificat, vbi ſedebat. Quod Mat. addidit, ſcilicet, *ſuper lapidem*: non tamē expoſuit, in quo ſitu: hoc verò explicuit Marcus dicēs ſediſſe à dextris. Quod ita videtur intelligendum, lapidem ſublatum ab oſtio monumenti iacuiſſe ad dexterā partem ipſius ianuæ ſeu hominum volentium ingredi interiorem ſpelūcam, ſeu ſepulchrum.

Secundo poſt hanc viſionem primi Angeli conuenienti ordine ſequitur, quod Lucas narrat. Cum enim, monente Angelo, mulieres ingreſſæ fuiſſent ſepulchrum, ibi viderunt duos viros in veſte fulgenti, audieruntque omnia, quæ loquuti ſunt, poſtea verò egreſſæ ſunt de monumento. Quod autem C ſubdit Lucas, *Regreſſæ à monumento nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus*, dupliciter accommodari poteſt ad prædictam ſeriem hiſtoriæ. Nam, ſi teneamus, has viſiones Angelorum accidiſſe, antequam Magdalena reuerteretur ad Apoſtolos (quod Ioannes narrat) optimè, ac conſequenter dici poteſt, hæc omnia ſtatim facta eſſe, prout à Luca narrantur, ita vt egreſſæ de monumento, antequam vlla earum Chriſtum vidiſſet, omnes fuerint ad nuntiandum diſcipulis, quæ viderant. Cui expoſitioni conſonant verba illa, quæ dixit Cleophas cum Chriſto loquens Lucæ 24. *Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt* D *ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicunt, eum viuere*, ergo ſignum eſt, eas ſtatim reuerſas eſſe ad diſcipulos poſt viſionem Angelorum, antequam CHRISTVM viderent. Nam ſi vidiſſent, hoc maximè illis nuntiaſſent, idemque Cleophas potiſſimum narraſſet. Et iuxta hunc ordinem conſequenter dicendum eſt, iterum fuiſſe reuerſas ad ſepulchrum cum Magdalena, & diſcipulis, quibus iterum à ſepulchro redeuntibus Magdalena ſola permanſit, viditque Dominum, & poſtea velociter reuertens alias fœminas eſt conſequuta, quibus CHRISTVS iterum apparuit, vt ſupra explicatum eſt. Contra hanc vero expoſitionem ſolum poteſt obiici. Quia videtur repugnare ijs, quæ E Ioannes refert, nimirum, Magdalenam reuerſam ad diſcipulos dixiſſe, *Tulerunt Dominum meum.* Sed reſponderi poteſt, vtrumque accidiſſe, ſcilicet, quod Magdalena id diceret: aliæ verò affirmarent, ſe Angelos vidiſſe. Nam vt ſupra dixi, fortaſſe Magdalena præ nimio affectu, ac turbatione non exiſtimabat eſſe Angelos, ſed homines, qui corpus Domini furati fuerant: vel certè putabat, eſſe ſublatum ab Angelis, quorum verba, vel præ turbatione non ſatis intellexit, vel certè non integrā fidem eis adhibuit, aut ſi in principio credidit, poſtea hæſitauit: aliæ verò fortaſſe maiorē fecere loquētibus fidem. Cuius ſignum eſt quia exierunt de monumento cum *gaudio magno.* (vt Matthæus dicit) & ideò poſtea narrabant diſcipulis

Luc. 24.
Obiectio.
Reſponſio.
Matth. 28.

ſcipulis omnia, quæ viderant. Quod vero Marcus A ait, nemini quicquam dixiſſe prę timore, intelligendum eſt, vel de cuſtodibus, vel de alijs, qui eis occurrerunt, donec peruenerunt ad diſcipulos. At verò tenendo cum Auguſtino & alijs Patribus [quos ſupra retulimus] Magdalenam vel ſolam, vel cum reliquis fœminis, reuerſam eſſe ad diſcipulos, antequam illum Angelum videret, alio modo erit hic locus explicandus, vt ſtatim commodius exponemus.

Ioan 20.

Tertio igitur, poſtquam mulieres territæ viſione Angelorum, egreſſæ ſunt de monumento, & aliæ longius diſceſſerunt, Magdalena permanſit in veſtibulo ſepulchri. Sic enim intelligo, quod Ioannes ait *ſtabat foris plorans*: vbi ſe inclinans ad oſtium monumenti, vt videret ſepulchrum interius, iterum vidit duos Angelos, *vnum ad caput, alium vero ad pedes* ſepulchri (vt Ioannes narrat) & tunc Chriſtus apparuit à tergo Magdalenæ, quem Angeli inſpicientes ſigna reuerentiæ illi exhibuerunt, & hęc fuit occaſio Magdalenæ conuertendi ſe retrorſum, vt notarunt Chryſoſto. homil. 85. in Ioannem, & Athanaſ. quæſtio. 78. ad Antiochum. Poſtea verò contingere omnia, quæ de vtraque apparitione Chriſti ad mulieres ſupra diximus: ac tandem id, quod Lucas dixit, mulieres narraſſe hæc omnia diſcipulis. Lucas enim prætermiſit apparitiones Chriſti ad fœminas, quas ſatis ſcripſerunt alij Euangeliſtæ, & ideo narrata viſione Angelorum, quam alij prætermiſerant, ſtatim gradum fecit ad mulierum enarrationem ſcribendam. Huic vero expoſitioni obſtare poſſunt citata verba ex Cleopha. Quibus reſponderi poteſt, mulieres quidem vtrumque narraſſe diſcipulis, ſcilicet & Angelos, & Chriſtum vidiſſe: Cleopham tamen vel non omnia audiuiſſe, aut intellexiſſe: vel certe non eſſe auſum omnia dicere homini peregrino, ne rem nimium abſurdam, & incredibilem referre videretur. Atq; ita omnia in concordiam rediguntur, quæ claritatis gratia oporteret in breuem ſummam redigere: id tamen commodius pręſtabimus Sectione ſequenti.

Chryſoſtom. Athanaſ.

SECTIO IV.

Quoties apparuerit Chriſtus in ipſo Reſurrectionis die.

Auguſt. D.Thom. Luc. 24.

PRincipiò certum eſt, Chriſtum in die Reſurrectionis quinquies apparuiſſe. Quæ ſententia fuit Auguſtini dicto libr. 3. de conſenſ. Euangel. capit. 25. quam D. Tho hic art. 3. ad 3. docuit, & eſt certa. Nam ferè colligitur ex Euangeliſtis. Vt enim vidimus, illo die bis apparuit mulieribus, & Lu. 24. dicitur eadem die apparuiſſe duobus diſcipulis euntibus Emaus: ij rurſum regreſsi ſtatim Ieroſolymam, vt nuntiarent Apoſtolis quę viderant, inuenere cæteros diſcipulos dicētes, *Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*: ſtatimq; ad eos Dominus ianuis clauſis ingreditur, vt idem Lu. Marc. ac Ioan. referunt. Fuerũt ergo quinq; apparitiones in illa eadem die præter eam, quæ Virgini facta eſt. Nam ſi aliæ ab Euāgeliſtis omiſſæ ſunt, ignorantur. Quod vero hæc contigerint, ipſa Dominica die, in qua Chriſtus reſurrexit, conſtat. Nam Matth. dicit Chriſtum apparuiſſe fœminis *in prima Sabbathi*, & idē dicit Marc. de apparitione facta Magdalenæ: idemq; eſt ſenſus Lucæ, qui eam diem vocat *vnam Sabbathi. Nam vna* (more Hebræorum) ponitur pro *prima* [vt in ſuperioribus diximus) & in eadē die narrat factas eſſe tres alias apparitiones. Deniq; addit D. Th. cōiecturam, ob quam Chriſtus primo die toties apparuerit, ſcilicet, vt ſtatim fidem reſurrectionis conſtanter reciperent Apoſtoli, cæteriq; diſcipuli. Quia vero de primis duabus apparitionibus, earumq; ordine ſatis diſſeruimus, ſupereſt, vt de alijs tribus, ac de earum ordine dicamus.

In die reſurrectionis diſcipulis quinquies Chriſtus apparuit.

Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. D Thom.

Tertia apparitio Chriſti in die reſurrectionis Petro facta. Auguſt. Luc 24. 1. Cor. 15.

Secundo ergo veriſimilius eſt, tertiam apparitionem factam eſſe Petro. Ita Aug. lib 3. de conſ. Euan. ca. 25. Et ſolum poteſt probabili coniectura oſtendi: Nam ſolus Lucas obiter hanc apparitionem attigit, non tam illam deſcribendo, quam referendo, quid de illa diſcipuli iactarent. Paul. vero 1. ad Cor. 15. huius apparitionis meminit iis verbis, *Chriſtus reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas; & viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim.* Ex quibus verbis aliqui colligere voluerũt, Chriſtum primum apparuiſſe Petro, quia Paulus hanc apparitionem primo loco ponit. Sed eſt ſententia omnino falſa, & repugnans Euāgelio Marci, nec habet in Paulo fundamentum. Quia ipſe non affirmat, Chriſtum primò apparuiſſe Petro, ſed ſolum inter apparitiones, quas narrat, hanc ponit primo loco. Quia reuera fuit prior cæteris ibi deſcri- B ptis: tamen, ſicut non omnes ibi ſcriptæ ſunt, ita non fuit hæc prima omnium apparitionum abſolutè, & ſimpliciter. Sicut etiam Paulus ponit ſecundo loco apparitionem factam vndecim diſcipulis, quæ ſine dubio videtur eſſe illa, quæ facta eſt octauo die à reſurrectione Domini: vel illa, quæ facta eſt *recumbentibus vndecim diſcipulis*. Nam illa, quæ facta eſt ipſo die reſurrectionis ad veſperam, non eſt facta vndecim (aberat enim Thomas vt conſtat ex Ioanne) non igitur fuit ordine ſecunda, ſed vt minimum ſexta: ponitur tamen à Paulo ſecundo loco reſpectu earum, de quibus ipſe ſcripſit. Sit ergo certum, hanc apparitionem factam Petro fuiſſe poſt primam apparitionem factam Mariæ Magdalenæ. Quod verò etiam fuerit poſt ſecundam factam mulieribus, nō eſt ita euidens in Euangelio, eſt autem valde veriſimile: ſi conſideremus ea, quæ hactenus diximus de appa- C ritionibus factis mulieribus, quod ſtatim amplius explicabimus. Item colligi poteſt ex Matthæo qui refert, Chriſtũ, poſtquam apparuit mulieribus in via, dixiſſe illis, *Ite nunciate fratribus meis*, indicans vſque ad illud tempus nemini diſcipulorũ apparuiſſe. Deniq; Cyr. lib. 12. in Ioan. 15. & 25. congruentiam reddit, ob quam Chriſtus prius fœminis, quam viris apparuerit: *vt ſicut prima mulier*, inquit, *diabolo miniſtrauit, ſic Chriſto miniſtret muliebre genus*. Et Chryſ. hom. 90. in Matt. *Conſidera*, inquit, *quomodo & ipſe per haſce mulieres reſurrectionem diſcipulis annuntiat, huiuſmodi ſexum plurimum ignominiæ obnoxium in honorem, ſpeſq; bonas adducens, & fatiſcentem curans*. Addit Euthym. c. D 68. in Matth. *Quæ ante omnes diluculo ſurrexerant, ante omnes vidiſſe Dominum in mercedem ſui ſtudij, ſuæq; feſtinationis*. Relinquitur ergo, hanc apparitionem Petri poſteriorum fuiſſe duabus factis mulieribus. Quod vero anteceſſerit duas ſequentes, probatur. Et primo de apparitione facta diſcipulis cōgregatis ianuis clauſis, res eſt euidens ex Luca, qui narrat, ante ingreſſum Chriſti in cœnaculum ianuis clauſis, dixiſſe diſcipulos, *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni*. Deinde, de alia apparitione facta duobus diſcipulis euntibus Emaus fit probabilis coniectura ex Luca. Dicit n. eadem hora reuerſos eſſe illos Ieroſolymam, & inueniſſe diſcipulos dicentes, apparuiſſe Dominũ Simoni: ergo præceſſerat illa apparitio. Dices, Dum illi diſcipuli redierunt ab Emaus in cœnaculum, po- E tuit Chriſtus apparere Simoni, & ipſe Simon narrare aliis diſcipulis. Propter hanc reſponſionem non dixi hoc eſſe certum, eſſe tamen veriſimile, tum quia nulla eſt ratio ad excogitandum, in illo breui interuallo temporis apparuiſſe Petro, & congregatos eſſe diſcipulos, ac Petrum ſibi factam apparitionem eis retuliſſe. Tum etiam, quia per ſe fuit conueniens, vt inter viros primo appareret Petro, vel quia futurus erat caput omnium, vel ne videretur neglectus propter peccatum commiſſum: ſed indicaretur potius, quam eſſet vtilis pœnitentia, quantaq; Chriſti charitas, & ſolicitudo conſolandi diſcipulum magno mœrore confectum ob crimen commiſſum. Nam propter has cauſas etiam angelus loquens ad fœminas, ſpecia-

Ioan 21. *Matth 28. Cyril. Alex* *Chryſoſt.* *Euthymi* *Luc. 24.* *Obiectio.* *Reſponſio*

ſpecialem fecit Petri mentionem, dicens, *Ite, dicite, diſcipulis eius & Petro.* Et fortaſſe hoc etiam voluit indicare Paulus primo loco numerans hanc apparitionem Petri. Deniq; Chriſtus apparuit duobus diſcipulis aduesperaſcente iam die, vt colligitur ex illis verbis, *Quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies*, & quando illi diſcipuli redierunt ad reliquos diſcipulos, iam erat ſerò, vt colligitur ex Ioan. 20. ergo veriſimile eſt antea apparuiſſe Petro. Quopropter, licet Euangeliſtæ non explicent, quomodo hæc apparitio iuxta ſeriem hiſtoriæ facta ſit: probabiliter tamen exponendo verba Lucæ, coniectare poſſumus, quomodo res hæc acciderit. Dicit enim Lucas, poſtquam mulieres narrarunt Apoſtolis, quæ viderant, Petrum cucurriſſe ad monumētum, *Et procumbens*, ait, *vidit linteamina ſola poſita, & abijt ſecū mirans, quod factum fuerat.* Et licet Auguſtinus ſupra exiſtimet, hanc profectionem Petri ad monumētum eſſe eandem cum ea, quam Ioannes narrat, à Luca verò eſſe narratam per recapitulationem, aliquantulum inuerſo ordine hiſtoriæ nihilominus dici probabiliter poteſt, fuiſſe diuerſam. Nam Petrus, & Ioannes ierunt ad monumētum, priuſquam mulieres narrarent, ſe vidiſſe Dominum: imo fortaſſe etiam antequam angelos viderent. Lucas verò ſignificat hūc poſteriorem curſum Petri fuiſſe poſt ſecundam reuerſionem mulierum narrantium, ſe vidiſſe angelos, & fortaſſe etiam Dominū, vt ſupra expoſuimus. Atqui per ſe credibile eſt, poſtquam denuo Petrus audiuit mulieres dicentes, ſe vidiſſe Chriſtum, fuiſſe valde anxium, ac ſollicitum de inquirendo, & videndo illo, cumque ipſe nihil aliud præſtare poſſet, rediiſſe iterum ad monumentum, præſertim cum audijſſet mulieres ibi perſeuerātes tandem eum vidiſſe. Et hinc vlterius fit coniectura, ſicut apparuit Chriſtus mulieribus reuertentibus à ſepulcro, ita etiam tunc occurriſſe Petro, quando ſolus redibat *admirans, quod factum fuerat.*

Luc. 24. Ioan. 20. Luc. 24. Apparitio Chriſti facta Petro quādo.

A B C

4. Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis euntibus Emauntem. Marc. 16. Luc. 24.

Tertio iam ex dictis conſtat, quartam apparitionem huius diei fuiſſe factam duobus diſcipulis, quā Lucas fusè perſequitur. De qua pauca breuiter notanda ſunt, quæ ad veritatem & fidem hiſtoriæ explorandam ſunt neceſſaria: reliqua enim expoſitoribus Euangeliorum relinquimus. Primum eſt, hāc eandem apparitionem attigiſſe Marcum cum dixit. *Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam.* Nam licet Euthy. c. 48. in Marcum, contrarium ſentiat, qui propterea ſex apparitiones ponit factas hoc die, & tertiam eſſe hanc de duobus diſcipulis, quam narrat Marcus: quartam apparitionem Petri, quintam vero hanc, quam nos quarto loco ponimus. Cæterum hæc eſt ſententia Auguſtini, cæterorum Patrum, ac expoſitorum: nec eſt vllum fundamentum ad has apparitiones diſtinguendas. Nam quod Marcus dixit, apparuiſſe Chriſtum illis in alia effigie, Lucas explicuit his verbis, *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Ideo enim tenebantur, quia aliter immutabantur ab obiecto, & hoc erat apparere in alia effigie, vt in ſuperioribus explicatū reliquimus. Deinde, quod Marcus dicit, illos diſcipulos iuiſſe *in villam*: Lucas vero *in caſtellum*, perinde eſt. Quia, ſi latinas voces attendamus, eandem ferè habent ſignificationem: Græcè autē dicitur in Marc. *εἰς ἀγρὸν*: in Luca vero *εἰς κώμην*, vtrumque tamen ſignificare poteſt *villam* vel *pagum*. Quia vero parum diſtabat Ieroſolymis, & intra territorium eius continebatur, ideo à Marco nomine, *agri*, aut *prædij* ſignificatur, quamuis eſſet oppidum non ignobile, vt ſumi poteſt ex Ioſepho lib. 17. antiquitat. capit. 12. & libr. 4. de bello Iudaico. capit. 1. & Plinio libro 5. Hiſtoriæ capit. 14. & Sozomeno libro 3. hiſtoriæ, capit. 20. & Hieronymo lib. de locis Hebraicis, qui dicit, illud oppidum poſtea vocatum eſſe *Nicopolim*, fuiſſeque inſignem Paleſtinæ ciuitatem.

Auguſt.

D E

Ioſeph. Plin. Sozomen. Lyranus. Emaus olim Nicopolis

Obiectio. Euthym.

Solum illud, quod maximè mouit Euthymium, poteſt aliquam difficultatem ingerere. Nam Marcus dicit, hos diſcipulos nuntiaſſe cæteris, quæ viderāt, & neq; ipſis credidiſſe: Lucas verò ait, hos duos, cum reuerſi fuiſſent, inueniſſe diſcipulos iam credentes, & dicentes. *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Quî ergo fieri poteſt, vt illis eandem ſententiam confirmantibus non crederent? Hinc ergo colligit Euthymius prius veniſſe illos duos, de quibus loquitur Marcus, annuntiantes porro quæ viderant, nec ijs habitam fidem: poſtea verò venienti Petro credidiſſe, tāquam viro maioris autoritatis, & principi cæterorum. Dicendum vero eſt, in ea multitudine diſcipulorum quoſdam fuiſſe, qui Petro crediderunt, ſe vidiſſe Dominum: alios vero neq; Petro, neque duobus diſcipulis ſuperuenientibus crediſſe. Et ita fieri potuit, vt hi duo venientes inuenirent aliquos qui dicerent, *ſurrexit Dominus vere, & apparuit Simoni*: alios vero qui fidem non adhiberent his, quæ ipſi narrabant. Vnde vtrumq; eſt verum, etiamſi aſſeratur reſpectu vnius multitudinis, de qua ſecundum perſonarum varietatem varia dici poſſunt, quæ ſecum non pugnent. Hoc autem ita accidiſſe ex ipſo Euangelio Lucæ colligi poteſt. Dicit enim, hos diſcipulos *regreſſos in Ieruſalem inueniſſe congregatos vndecim, & cæteros, qui cum eis erant, dicentes, ſurrexit Dominus vere.* Hinc enim colligitur, fuiſſe inter eos Thomam [erat enim vnus ex vndecim] ille autem non credebat, nec dicebat, *Surrexit Dominus vere.* Nam etiam poſt ſequentem apparitionem dixit, *Niſi videro, non credam.* Nō ergo credidit duobus diſcipulis narrantibus: per ſe autem credibile eſt, habuiſſe aliquos ſuæ incredulitatis aſſeclas. Verè ergo dixit Marcus illis narrantibus diſcipulos non credidiſſe. Quia non eſt ſenſus, neminem credidiſſe, ſed aliquos, vel plures.

Marc. 16. Luc. 24. Reſponſio. Ioan. 20.

Secundò notandum in hac apparitione eſt, Lucam vnius ex his diſcipulis nomen aperuiſſe, quem *Cleopham* vocat, de quo in ſuperioribus nonnihil diximus agentes de Maria Cleophæ, niſi fortaſſe hic ſit alius nobis ignotus eiuſdem nominis. Hieronymus vero ſupra dicit, hunc Cleopham fuiſſe municipem illius oppidi Emaus. Porrò de ſocio Cleophæ Lucas nihil dicit. Vnde aliqui ſuſpicati ſunt, eum fuiſſe ipſummet Lucam, vt Theophylactus in Lucam refert. Quod tamen non apparet veriſimile. Quia Lucas non videtur fuiſſe ex diſcipulis, qui cum Domino conuerſati ſunt, ſicut ipſe ſignificat initio ſui Euangelij, dicens, *Sicut nobis tradiderunt, qui à principio ipſi viderunt.* Nam ſi ipſe fuiſſet ex diſcipulis, qui cum Chriſto conuixerant, potius diceret, ſe ſcribere ea, quæ viderat: Cleophas autem, & ſocius eius fuerunt ex diſcipulis Chriſti (vt Lucas ipſe narrat) eſt ergo incertum, & incognitum, quis ille fuerit. Ambroſius vero capite vltimo Lucæ eum appellat *Ammaon*, quod neſcio vnde ſumpſerit, niſi fortaſſe credidit eum fuiſſe ex vico Emaus, & inde ſic appellari, quaſi ab Emaus. Reliqua, quæ in hac apparitione Lucas narrat [quod attinet ad hiſtoriam ? non habent difficultatem. Poſſet autem hic quæri, quomodo Chriſtus ab eis non fuerit cognitus, neque de facie, neque ex voce. Item quomodo CHRISTVS finxerit, ſe ignorare, quæ facta erant, velleque longius ire abſque formali fictione, ſeu mendacio. Rurſus, quæ fuerint illa ſcripturæ teſtimonia, quæ de ſeipſo interpretatus eſt. Sed hæc omnia in ſuperioribus expoſita ſunt. Præterea inquiri poteſt, quomodo Chriſtus panem benedixerit, & an conſecrauerit, vel quomodo agnitus fuerit in fractione panis. Sed hæc in materiam de Euchariſtia tractanda reſeruamus in ſequenti tomo.

Diſcipuli Emauntem euntes quinā fuerint. Luc. 1. Ambroſ.

Quarto dicendum eſt, Chriſtum apparuiſſe diſcipulis congregatis in cœnaculo ianuis clauſis eadem die Dominicæ reſurrectionis noctu, vel initio

5 Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis in cœnaculo.

noctis, & hanc eſſe quintam, & vltimam apparitionem illius dici. Hoc totum conſtat ex dictis, & ex narratione Lucæ, & Ioannis. In quibus illud eſt obſeruandum, eandem [ſine dubio] apparitionem recenſere. Nam licet vnus multa addat, quæ alter omiſit, & è conuerſo: tamen in nulla re vnus alteri eſt contrarius, & in multis conueniunt, quæ ſatis indicant, de eadem re eſſe ſermonem. Lucas enim finita narratione diſcipulorum redeuntium, ſubdit. *Dum autem hæc loquerentur, ſtetit Ieſus in medio eorum.* Ex quo conſtat, hanc apparitionem factam eſſe hora ſecunda, vel tertia noctis. Oportuit enim tantum temporis, vt minimum, conſumere illos diſcipulos in reditu, cum dicat Lucas diſtare Emauntem ab Ieroſolymis ſexaginta ſtadijs, hoc eſt ſeptem milliaribus cum dimidio, ſeu duabus leucis cum dimidia, Ioannes vero dicit, *cum ſero factum eſſet die illo.* Ergo ſignum eſt eos loqui de eodem tempore, atque adeo de eadem apparitione: & vterque dicit, ſtetiſſe Ieſum in medio diſcipulorum, eoſque ſalutaſſe his verbis, *Pax vobis,* & oſtendiſſe eis manus, & pedes, ſeu latus, dicens, *Palpate, & videte, &c.* Et quamuis Abulenſis paradox. 5. capite. 37. neget, diſcipulos tunc tetigiſſe Dominum, nec voluiſſe experiri veritatem corporis eius: quoniam illud fuiſſet ſignum imperfectiſsimæ fidei: quam tamen Chriſtus in eis tunc non reprehendit, ſicut poſtea fecit in Thoma. Nihilominus tamen probabilius videtur, tunc diſcipulos Chriſti corpus contrectaſſe. Quia, licet demus, non habuiſſe tam imperfectam fidem, vt hoc eis eſſet neceſſarium: tamen ad maiorem fidei confirmationem id Chriſtus fieri voluit. Et ita docet expreſſe Athanaſ. orat. cont. Arian. in hæc verba. *Ex Deo, Deus eſt* Verbum, Vbi tractans illa verba, *Palpate, & videte omnes* (inquit) *cohortationem ad ſe palpandum inuitabat, ſuiq; ſpecimen, & approbationem exhibebat comedendo, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit.* Et idem affirmat Ignat. epiſtol. 10. ad Smyrnen. Euſeb. libr. 3. hiſtor. cap. 80. alias 36. & Tertul. libr. de carne Chriſti. capit. 5. Et in ſuperioribus multa tetigimus, quæ hanc ſententiam confirmant. Deniq; præter hoc teſtimonium reſurrectionis, Lucas addit aliud, ſcilicet, comediſſe cum eis, & multa ex ſcriptura docuiſſe, quæ Ioannes quidem omittit, ſed non negat. Sicut etiam Ioannes addit, Chriſtum dediſſe tunc diſcipulis Spiritum ſanctum, & poteſtatem remittendi, & retinendi peccata, quod Lucas prætermiſit.

Luc. 24. Ioann. 20. Abulenſ. Athanaſ. Ignat. Euſeb. Tertul.

Obiectio. Hinc vero oritur prima difficultas, ſeu repugnantia inter has narrationes. Quia Lucas dicit Chriſtum promiſiſſe tunc Spiritum ſanctum diſcipulis: qui autem promittit, non tunc dat, cum promittit: ſed potius differt in poſterum: Ioannes autem dicit tunc dediſſe. vt patet ex illis verbis, *Accipite Spiritum ſanctum.* Quæ cum fuerint verba Chriſti, non potuerunt non eſſe efficacia. Porro quidam dixerunt (vt Chryſoſtom. refert, & Euthym. ac Theophylact. in Ioannem,) non improbant non tunc dediſſe Spiritum ſanctum, ſed aptitudinem ad illum recipiendum. Quibus fauet idem Chryſoſto. hom. 1. in act. dicens poſſe exponi. *Accipite Spiritum ſanctum* id eſt, accipietis Spiritum ſanctum. Sed nihilominus hæc interpretatio omnino eſt improbanda & videtur damnata in 5. Synod. collat. 8. capit. 12. vbi de Theodor. Mopſueſteno dicitur. *Inter alias innumerabiles blaſphemias auſus eſt dicere, quod poſt reſurrectionem, cum inſufflaſſet Dominus diſcipulis, & dixiſſet. Accipite Spiritum ſanctum, non dedit eis Spiritum ſanctum, ſed figuratè tantum inſufflauit.* Denique illa interpretatio eſt & contra vim, ac veritatem verborum Chriſti: & contra Patrum expoſitionem, & Eccleſiæ ſenſum. Etenim ſi tunc non dedit Spiritum ſanctum: nec poteſtatem remittendi peccata dedit. Eodem enim modo de vtroque loquutus eſt. Dicendum eſt ergo, tunc dediſſe illis Spiritum ſanctum, non tam ad propriam eorum ſanctificationem, quam quoad poteſtatem ſupernaturalem ordinis ad remittenda peccata. Nam, quia remiſsio peccatorum Spiritui ſancto appropriatur, meritò cum poteſt remittendi peccata confertur, *Spiritus ſanctus dari* dicitur. Non eſt tamen negandum: quin etiam tunc ſimul cum poteſtate data ſit diſcipulis gratia Spiritus ſancti ad propriam eorum ſanctificationem, quatenus neceſſaria eſt, ad dignè, ſanctèque vtendum illa poteſtate, ſicut nunc datur in ſacramento ordinis, ſi ſuſcipiens ſit diſpoſitus. Plenitudo autem Spiritus ſancti, tam quoad perfectionem propriæ ſanctificationis, & confirmationis in gratia, quam quoad varia dona, & gratias gratis datas non eſt tunc data, ſed in die Pentecoſtes: tunc vero fuit promiſſa, vt Lucas dixit. Et ita nulla eſt repugnantia. Quia idem Spiritus ſanctus ſub vna ratione eſt datus: ſub alia promiſſus. Atque in hunc modum tandem exponit Chryſoſtom. & reipſa eadem eſt ſententia Cyrilli libro. 12. capite. 56. Hieronym. Epi. 150. ad Hedibiam quæſt. 9. & Auguſtin. lib. 4. de Trinitat. cap. 20. qui licet in modo explicandi non nihil differant, non tamen docent contraria: ſed vnus magis explicat, quod alter omittit. Summa vero omnium in his, quæ diximus continetur. Prolixior vero diſputatio de ſenſu, & intelligentia horum verborum Chriſti, & quomodo in eis contineatur inſtitutio ſacramenti pœnitentiæ (vt Concilium Tridentinum definiuit ſeſſ. 24.) non eſt hoc loco tractanda. Habet enim proprium locum in materia de pœnitentia, quam in tomum quartum huius tertiæ partis reſeruamus.

5. Synod. Reſponſio. Spiritus ſanctus poſt reſurrectionẽ quomodo datus. Chryſoſt. Cyril. Hieron. Auguſt. Con. Trid.

Dubium. Secunda difficultas in prædicta narratione eſt, quia Lucas ſignificat, interfuiſſe tunc Thomam, cum Chriſtus ad diſcipulos ingreſſus eſt. Dicit enim Cleopham, & ſocium eius inueniſſe vndecim congregatos, quorum vnus erat Thomas (vt ſupra notauimus) ſtatim verò ſubdit, *Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum:* at Ioannes negat, ibi affuiſſe Thomam. Reſpondetur, hoc poſterius ſine dubio eſſe verum. Lucas verò tribus modis exponi ſolet. Primo, vt illa vox, *vndecim,* non denotet in rigore numerum perſonarum: ſed per ſynecdochem vel appropriationem ſignificet collegium Apoſtolicum, quod tunc ex vndecim conſtabat, & potuit dici adeſſe, vbi maior pars aderat. Cæterum hæc expoſitio non placet. Tum quia eſt contra propriam verbi ſignificationem. *Vndecim* enim non ſignificat collegium, ſed numerum, vnde non dicit Lucas. *Inuenerunt congregatum,* ſed *congregatos vndecim, & eos, qui cum eis erant,* & paulò ſuperius, vt explicaret, ſe loqui de numero perſonarum, dicit, *Narrauerunt hæc omnia illis vndecim.* Tum etiam, quia eo tempore vndecim Apoſtoli nōdum erant propriè congregati in vnum corpus, ſeu collegium, neq; habebat nomen impoſitum, quo per modum vnius myſtici corporis ſignificaretur.

Ianſ. ca. 1[illegible]. 127. Euthym. in Luc. c. 83.

2. Expoſitio. Secunda expoſitio eſt Euthymij, Lucam enumeraſſe Matthiam inter videcim. Quia licet tunc non eſſet ſuffectus locus Iudæ: reſpexit tamen Lucas ad tempus, in quo ſcribebat: in quo iam Matthias vnus erat ex vndecim Apoſtolis, ſecluſo Thoma. In quam ſententiam referri poteſt Chryſoſtom. homil. 86. in Ioann. quatenus dicit, *Thomam abfuiſſe, quia credibile eſt ex fuga nondum rediſſe.* Quod etiam ſequuntur Theophylact. & Euthym. in Ioan. Nam hinc neceſſario fit, Thomam non fuiſſe congregatum cum vndecim, quando duo diſcipuli venerunt. Sed neque hæc ſolutio placet. Quia vel magnam inducit æquiuocationem, vel neceſſario ex illa ſequitur, vbicunque in tota hiſtoria reſurrectionis nominantur *vndecim,* vel non comprehendi Thomam, ſed Matthiam, vel poſſe etiam excludi aliquem alium ex Apoſtolis, & loco illius ſubſtituit Matthiam, quæ omnia ſunt abſurda. Nam reuera Euangeliſtæ in hu-

Euthym. Chryſoſtom. Theoph. Euthym.

iuſmodi numero reſpexerunt ad tempus, de quo ſcribebant, & ita Matth. capite 28. per antonomaſiã vocat, *vndecim diſcipulos*, & Marc. capite 16. ſimpliciter vocat, *illos vndecim*. Et idem Lucas Act. 1. poſt electionem Matthiæ dicit, *annumeratum eſſe cum vndecim Apoſtolis*.

Matth. 28. Marc. 16. Act. 1.

Vera expoſitio.

Vera ergo reſponſio eſt, cum duo diſcipuli Emauntę rediiſſent, adfuiſſe Thomam: interceſsiſſe tamen aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas diſceſsit: vel quia non credebat, quæ narrabantur: vel alia oblata occaſione, quam inquirere ſuperuacaneum eſt, cùm innumeræ poſſint facile occurrere. Ita ferè Auguſtin. 3. de conſen. Euangeliſt. cap. 25. Beda, Lyranus, & alij in Lucam. Neque obſtat verbum illud Lucæ, *Dum autem hæc loquuntur*, quia in primis illo modo loquendi ſolum ſignificatur, paulo poſt totum illud accidiſſe. Deinde quia credibile eſt, illos diſcipulos totam hiſtoriã apparitionis ſibi factæ prolixè narraſſe: Thomam vero finem non expectaſſe, quod nugas, & deliramenta ea omnia eſſe ſibi perſuaderet. Quod tamen (vt notant Augu. tract. 121. in Ioan. & Gregor. hom. 20. in Euang.) non ſine ſpeciali Dei prouidentia factum eſt, tum vt Thomas vlcus ſuæ incredulitatis oſtenderet, & perfectius, ac ſolidius curaretur: tum propter noſtram vtilitatem, & maiorem fidei confirmationem. Cætera quæ de hac apparatione dici poterant, & ad myſterium reſurrectionis pertinent, in ſuperioribus tractata ſunt, ſcilicet, quomodo vulnera manſerint in Chriſti corpore, & quomodo illuc intrauerit ianuis clauſis, & ſe tangendum, palpandumque præbuerit, & cum alijs comederit. Reliqua verò, quæ ad alia myſteria ſpectant, in propria loca remittimus.

Auguſt. Beda. Lyranus.

Auguſt. Greg. Pap.

Primo reſurrectionis die à Chriſto geſta quæ.

Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facile erit ad breuem ſummam redigere omnia, quæ primo die reſurrectionis ſuæ Chriſtus Dominus, ad oſtendendam, & confirmandam ſuam reſurrectionem, geſsit. Reſurrexit enim ſummo manè, & ſtatim matri ſuæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eiſque propè accedentibus opera Angeli terræmotus factus eſt, & lapis è monumento reuolutus. Quo viſo redeunt mulieres ad Apoſtolos, & Magdalena narrat Petro ac Ioanni, ablatum corpus Ieſu. Veniunt hi ad monumentum, & vident omnia, quæ à mulieribus acceperant: redeunt tamen non viſo Domino. Mulieres vero, quæ cum eis iterum venerant, in monumento manent: cumque ibi adeſſent, viderunt Angelum ſedentem ſuper lapidem in veſtibulo ſepulchri: cuius monitu ingrediuntur ſepulchrum, ibique conſpiciunt duos vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtaret reſurrectionis verbum. Porro mulieres territæ exeunt de monumento, & aliæ quidem procul recedunt. Maria autem manet plorans in veſtibulo iterum, atque iterum inflectens ſeſe ad ſcrutandum ſepulchrum, vbi iterum Angelos aſpexit, & paulo poſt conuerſa retrorſum vidit Dominum. A quo iuſſa nuntiare diſcipulis, quæ viderat, egreditur ocyus, breuiq; cæteras mulieres conſequitur, quibus narrat, quæ viderat, & omnes gaudio, & admiratione perfuſæ iter eadem ſedulitate proſequuntur. Dum autem ita incedunt, omnibus rurſum Chriſtus in via oſtenditur: quo adorato ad diſcipulos iterum mittuntur. Perueniunt illæ ad cœnaculum, narrant quæ audierant, & viderant: nullus tamen eis fidem adhibet: quin potius duo è diſcipulis penè deſperati in oppidum, cuius fortaſſe erant in cœlo, diſcedunt. Petrus verò ductus deſiderio videndi Dominum, iterum ad monumentũ veniens, eadem, quæ prius viderat, intuetur, cumq; ad mirabundus, ac cogitabũdus rediret, ecce ſubito fit ei Chriſtus obuiam, conſolaturq; mœrentem, & ad cõdiſcipulos mittit. Quo facto ad reuocandos duos

A alios diſcipulos properat Chriſtus, eiuſque fit viæ comes, ac tandem ſe illis cognoſcendum præbet in fractione panis. Redeunt illi ad cœnaculum, vbi ſocios congregatos inueniunt de apparitione Petro facta colloquentes, quibus ipſi narrant, quomodo à ſe quoque fuerit viſus, & cognitus. Denique, dum hęc geruntur, Chriſtus ſtetit in medio eorum ac varijs modis ſe verè reſurrexiſſe oſtendit, ſicq; *grauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino*.

SECTIO V.

Quoties, & quo ordine apparuerit Chriſtus poſt diem reſurrectionis vſque ad aſcenſionem ſuam.

B

Expoſitis his, quæ primo die reſurrectionis ſunt geſta, ſupereſt, vt cæteras apparitiones ad huius materiæ complementum percurramus. Quod breuius expediri poterit, quia & Euangeliſtæ pauca de ijs ſcribunt, & minor eſt in eis varietas, ac difficultas.

Chriſtus poſt diem reſurrectionis vſq; ad octauum non apparet diſcipulis. Ioan 20.

Primò dicendum eſt, poſt diem reſurrectionis non apparuiſſe Chriſtum diſcipulis vſque ad octauum diem, in quo ſexta apparitio in ordine facta eſt. Loquimur de ijs, quæ ſcripta ſunt. Nam de ijs, quæ in illis intermediis diebus acciderunt, nihil eſt memoriæ proditum, & hoc ſenſu intelligenda ſunt omnia, quæ dicemus. Et ita eſt certa aſſertio ex Ioann. 20. vbi tantum hæc apparitio narratur, & patebit amplius ex ſequenti aſſertione. C In hac vero apparitione nihil noui accidit ad manifeſtandam reſurrectionem pertinens, quod in ſuperioribus explicatum non ſit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, & de fide, quam in hac apparitione concepit, ac de ſenſu illorum verborum, *Dominus meus, & Deus meus*, deque Chriſti ſententia, *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti, Beati, qui non viderunt, & crediderunt*, non eſt noſtri inſtituti: in materia tamen de Fide, & de Trinitate multa de his dici ſolent. Illud ſolum aduertere oportet, ex illis verbis Chriſti intuliſſe quoſdam, Thomam non tetigiſſe Chriſtum: ſed viſo illo ſtatim credidiſſe. Quia Chriſtus non dixit, *Quia tetigiſti me*, ſed, *quia vidiſti*, quod ſentit Euthym. Ioann. 20. Sed in primis (vt Auguſt. notauit tractat. 121. in Ioan.) ex verbis Chriſti hoc colligi non poteſt. D Nam verbum *videndi*, vſitata ſignificatione non tantum de aſpectu, ſed etiam de omni experimento ſenſibus facto dici ſolet. Vnde ſenſus proprius verborum Chriſti eſt, beati qui eas res, quas experti non ſunt, neque ſenſibus perceperunt, credidere. Qui ſenſus ſatis confirmatur ex ſuperioribus verbis eiuſdem Chriſti. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas.* Nam *inferre digitum*, non ad viſum ſpectat: ſed ad explorationem tactus. *Videte* ergo ibi nihil aliud eſt, quam ſenſu experiri. Quocirca certum eſſe debet, Thomam tetigiſſe Chriſti vulnera. Quod teſtantur Athanaſ. orat. citata, Sectione præcedenti, & Aug. tractat. 121. in Ioann. E qui non ſolum dicit, Thomam tetigiſſe, ſed etiam, *per hoc quod videbat, atque tangebat, remota dubitatione credidiſſe*, Itaque ſentit per contactum ad fidem perueniſſe. Et idem ſentiunt Cyril. 12. in Ioan. cap. 58. & Chryſ. hom. 86. in Ioan. & Gregor. hom. 26. in Euangelia. Tertul. lib. de Anima, capite 17. & alij. Atq; hoc pertinuit ad maiorem atteſtationem, & confirmationem reſurrectionis propter quam Chriſtus hæc omnia faciebat.

Thomas Chriſti ſuſcitati vulnera & viſu explorat & tactu. Athanaſ. Auguſt. Chryſoſt. Cyril. Gregor. Tertul.

Rupert. Hieronym.

Vltimo eſt in hac apparitione obſeruandum, Rupertum libro decimo quarto in Ioannem exiſtimaſſe hanc apparitionem non fuiſſe factam Ieroſolymis in eodem cœnaculo, in quo facta fuerat quinta apparitio in die reſurrectionis: ſed in Galilæa. Tùm quia cum Apoſtoli accepiſſent præceptum à Chriſto eun-

ſto eun-

ſto eundi in Galilæa, non videtur veriſimile tot diebus diſtuliſſe profectionem, Ieroſolymiſque manſiſſe. Tum etiam quia Hieronym. Matth. 28. interpretans apparitionem in Galilæa factã, quam ibi Matth. narrat, inquit, *Tum manifeſtius oſtenditur Thomæ, & latus lancea vulneratum, & manus fixas demonſtras clauis.* Nihilominus certum exiſtimo, hanc apparitionem factam eſſe in eodem loco, atque eiſdem ianuis clauſis. Quæ eſt ſententia Auguſtin. Chryſoſto. Cyrilli, & fere omnium in hunc locum. Et patet ex contextu Ioannis, *Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus*: vbi illæ particulæ, *iterum & intus*, aperte indicant ſemel fuiſſe congregatos in illo loco, & abſente Thoma, Chriſtum ſtetiſſe in medio eorum, & poſtea eodem iterum conueniſſe præſente Thoma. Et idem colligi poteſt ex ſimilitudine aliorum verborum, & totius narrationis. Item quod hæc apparitio non ſit illa facta in Galilæa, quam narrat Matt. videtur euidẽs. Quia illa apparitio facta eſt in monte, vt colligitur ex illis verbis Matth. *Abierunt in Galilæam in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus; & videntes eum adorauerunt.* Vbi Hieronym. *Poſt reſurrectionem Ieſus in monte Galilææ conſpicitur.* Hæc autem apparitio facta eſt *ianuis clauſis*, quomodo ergo poſſunt eſſe vna, & eadem. Niſi quis cum Ruperto dicat, apparuiſſe in Galilæa in domo aliqua ſupra montem ædificata, quam Rupertus dicit, fuiſſe domum B. Virginis in ciuitate Nazareth, quæ in monte ædificata erat, vt dicitur Luc. 4. Sed hoc totũ valde eſt voluntariũ, & præter ſynceram verborum expoſitionem. Neque exiſtimo Hieronymum ſenſiſſe contrarium. Non enim dicit, tunc Chriſtum primo fuiſſe oſtenſum Thomæ, ſed manifeſtius fuiſſe oſtenſum. Quæ verba potius indicant, iam antea fuiſſe illi oſtenſum. Tũ autem dicitur manifeſtius fuiſſe id factum, vel quia non iam inter priuatos parietes: ſed media luce, & coram pluribus teſtibus ſe oſtendit. Vel certe, quia ipſamet iterata oſtenſio eſt maior eiuſdem rei, veritatiſque confirmatio, ac declaratio. Quod autem diſcipuli diſtulerint perfectionem in Galilæa per octo dies, non eſt mirandum. Primum quia oportebat, prius omnes Chriſti ſectatores de hoc admoneri, & ad profectionem parari, & præſertim expediebat, ipſum Thomam reuocari, ac perſuaderi, vt vna cum aliis proficiſceretur. Deinde propter Iudęorum turbationem oportebat paulatim progredi, & aliquam moram interponere, vt ſecurius poſſent incedere.

August. Chryſoſtom. Cyrill.

Apparitio diſcipulis præſente Thoma Ieroſolymis facta.

Matth. 28.

Hieronym.

Luc. 4.

Rupert.

Septima Chriſti reſurgentis apparitio facta.

Ioan. 21.

Secundo dicendum eſt, ſeptimam apparitionem fuiſſe ad mare Tyberiadis præſentibus quatuor Apoſtolis, Petro, Thoma, Ioanne, & Ioanne fratre eius. Nathanaale, & duobus aliis diſcipulis, prout late narrat Ioann. ca. 21. Ex cuius verbis conſtant ſatis aperte omnes circumſtantiæ huius apparitionis, & quomodo in ea Chriſtus variis modis ſuam reſurrectionem confirmarit. Quod verò acciderit prædicto ordine, colligi poteſt ex illis verbis. *Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis.* Hæc enim verba non poſſunt ſimpliciter intelligi, numerando omnes apparitiones, neque etiam numerando apparitiones factas viris, tametſi velimus diſcipulorum nomine viros interpretari: quia cõſtat ex dictis, pluries antea apparuiſſe tam viris, quam fœminis: ergo neceſſario intelligendum eſt, hanc eſſe apparitionem tertiam, vel inter eas, quæ factæ ſunt multis diſcipulis ſimul, & ita ſit, primam, & ſecundam ex his tribus fuiſſe duas antea factas in cœnaculo ianuis clauſis. Nam in omnibus aliis non apparuerat, niſi vel fœminis, vel vni Petro, vel ad ſummum duobus diſcipulis. Concluditur ergo hanc apparitionem fuiſſe proximè conſequutam poſt aliam factam octauo die reſurrectionis, atque ita eſſe ordine ſeptimam. Vel certe exponere poſſumus hanc fuiſſe tertiam apparitionem in ordine narrationis Ioannis, non ſimpliciter, quia hoc modo potius eſt quarta, cum prius

A narrauerit apparitionem factam Magdalenæ: ſed reſpectu virorum, & multitudinis diſcipulorum. Et hoc ſenſu idem concludi poteſt, quia veriſimile eſt: Ioannẽ more ſuo ſeruaſſe rerum geſtarum ordinem in hiſtorię narratione. Præſertim quia indubitatum videtur, hanc apparitionem non eueniſſe ante trãſactum octauum reſurrectionis diem. Nam (vt diximus) diſcipuli vſque ad octauum diem Ieroſolymis manſerũt: hæc autem apparitio in Galilæa, facta eſt. Nam mare Tyberiadis in Galilæa erat. Quod autem fuerit prima omnium, quæ factæ ſunt in Galilæa eadem ſit coniectura ex prædictis verbis Ioannis, & ex ordine narrationis. Vnde Gloſſa interlinealis aliter exponens prædicta verba eandem ſententiam confirmat. Dicit enim hunc fuiſſe tertium diem, in quo Chriſtus ſe manifeſtauit. Primus enim fuit dies

Gloſ. Inter.

B reſurrectionis: ſecundus, dies octauus: tertius, in quo præſens apparitio fuit facta, de quo quantum à ſuperioribus diſtet, ignoratur. Dices, In principio huius narrationis ait Ioannes. *Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus.* Ergo iam prius ſe manifeſtauerat in Galilæa. Reſpondeo negando conſequentiam, quia particula, *iterum*, ſolum denotat iterationem ſimilis rei geſtæ. Dicit ergo Ioannes, iterum ſe Chriſtum manifeſtaſſe, quia iam prius ſe manifeſtauerat, licet non in Galilæa. Nec refert, quod non ſemel tantum: ſed ſæpe ſe manifeſtauerat, quia particula *iterum* non ſignificat idem, quod *ſecundo*, ſed potius idem, quod *rurſus*, Hiſpanè, *otra vez*. Quod ſi quis contendat ſignificare idem, quod *ſecundo*, & dicere

Obiectio.

Reſponſio.

C rationem ad ſolam aliam priorem apparitionem dicat, hanc fuiſſe ſecundam apparitionem factam præſente Thoma. Vnde, cum Euangeliſta proxime narraſſet apparitionem factam Thomæ, ſubdit, iterum Ieſum ſe oſtendiſſe Thomæ cum aliis diſcipulis.

Continet autem apparitio hæc duas præcipuas partes. Prior propriè pertinuit ad manifeſtationem, & confirmationem reſurrectionis Chriſti, & ideo finita narratione huius partis ſubdit Ioannes. *Hoc iam tertio manifeſtauit ſe iterum Ieſus*, & tota huius partis narratio eſt clara, & multa continet myſteria ſecundum myſticam interpretationem, ſed non eſt noſtri inſtituti hæc proſequi. Neque in his, quæ ſpectant ad confirmandum myſterium reſurrectionis, de quo agimus, ſpecialis difficultas occurrit. Lega-

D tur Greg. hom. 24. in Euang. Auguſt. tract. 122. in Ioann. Chryſoſtom. homil. 86. & ſequentibus. Cyrill. libro 12. capit. 63. & ibi reliqui expoſitores. Poſterior pars huius hiſtoriæ continet inſtitutionem viſibilis Monarchiæ Eccleſiaſticæ, ſummumque pontificatum Petro à Chriſto collatum, ſicut fuerat ante promiſſus. De qua re, quæ grauiſsima eſt, & propter quam præcipuè Ioannes ſcripſit hanc apparitionem, his temporibus latiſsimè contra hæreticos diſputatum eſt, & in materia de fide nonnulla à nobis tradita ſunt, (quæ ſi Deus opem tulerit) aliquando in lucem emittentur. Addit vero obiter Ioannes in hac apparitione, prædixiſſe Chriſtum Petro mortem eius, de ipſo vero Ioanne aliquid ambiguum & ſubobſcurum prædixiſſe: vnde orta eſt quæſtio, an Ioannes mortuus fuerit, quam in fine huius ope-

Greg. D. Thom. Chryſoſt. Cyr. Alex.

E ris tractabimus.

Dico tertio, octauam apparitionem eſſe illam quam in monte Galilææ factam Matth. narrat. Ita docet Auguſt. 3. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 25. quem omnes ſequuti ſunt. Et coniectura eſſe poteſt: quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in ſequenti cõcluſione, factæ ſunt in Iudæa, ſed præcedens apparitio facta eſt in Galilæa, ergo & hęc ibidem eſt facta: ergo credendum eſt, contigiſſe antequam diſcipuli in Iudæam redirent. Euenit ergo proxime poſt ſuperiorem apparitionem ad mare Tyberiadis factam. Narrat porro Matthæus hanc apparitionem factam eſſe coram vndecim diſcipulis: non verò dicit, illos

Octaua Chriſti reſurgentis apparitio in monte Galilææ facta. Auguſt.

Auguſt.

fuiſſe ſolos, quin potius credibile eſt magnum diſcipulorum numerum illuc confluxiſſe, vt inferius annotabimus. Et poteſt ſumi coniectura ex illis verbis, *quidam autem dubitauerunt*, non eſt autem veriſimile, aliquem ex Apoſtolis iam dubitaſſe: in multitudine autem diſcipulorum non eſt mirum, aliquos fuiſſe in fide imperfectos. Matth. vero vndecim ſpecialiter meminit, vt ſignificaret illos eſſe principes Eccleſiæ, & ad illos ſpecialiter direxiſſe Chriſtum illa verba: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, &c.*

Dubium.

Sed occurrit in hac apparitione non contemnenda difficultas, cur tam angeli, qui mulieribus apparuerunt, quam ipſe Chriſtus eiſdem apparens iuſſerunt nuntiari diſcipulis, vt irent in Gallilæam, quoniam ibi Chriſtum eſſent viſuri: cum multo anteà eum viderint Ieroſolymis, & nihil peculiare, aut inſigne legatur in hac apparitione, cuius gratia ea iuſſio, ſeu promiſsio facta eſſe credatur. Nam quod illà promiſsio in hac apparitione impleta ſit: coniectura eiſe poteſt: Quia prior, quæ facta eſt ad mare Tiberiadis, non fuit coram omnibus diſcipulis, ſicut hæc, poſtquam non legimus aliam apparitionem factam in Galilæa. Hanc difficultatem tractat late D. Thom. hic artic. 3. ad 4. In qua illud in primis certum eſt, Chriſtum neque mutaſſe ſententiam, neque promiſſum non impleuiſſe, eò quod prius alibi, quam in Galilæa ſeſe diſcipulis oſtenderit. Quia neq; ipſe, neque angeli dixerunt, viſum iri eum duntaxat in Galilæa, & non alibi, neque prius in Galilæa quam alibi. Vnde Ambroſ. ſuper Lucam, capite 24. *Non eſt* (inquit) *promiſſi tranſgreſſio, ſed potius feſtinata ex benignitate impletio.* Quod autem ibidem ait Ambroſius, *Dominum prius mandaſſe diſcipulis, vt in Galilæam ſe viderent: ſed illis metu intra conclaue reſiſtentibus, primum ſe obtuliſſe: poſtea confirmatis animis illos Galilæam petiſſe:* Hoc (inquam) non eſt ita intelligendum ac ſi Chriſtus prius decreuiſſet oſtendi primo diſcipulis in Galilæa; & poſteà explorata diſcipulorum diſpoſitione, manifeſtationem maturaſſe ſuam. Conſtat enim Chriſtum nihil ignoraſſe, & omnia, quæ à ſe facienda erant præordinaſſe, ac ſtatuiſſe. Sed ſenſus Ambroſij eſt, Chriſtum à principio mandaſſe diſcipulis, vt irent in Gallilæam, quia illuc præcipua eius intentio, voluntaſque tendebat ſeſe generalius manifeſtandis: interim tamen, dum illa ſolennis apparitio parabatur, voluiſſe diſcipulos ſuos conſolari, & animare. Ex quo ſecundo intelligi poteſt ratio, ob quam Chriſtus à principio ſuæ oſtenſionis tam per angelos, quàm per ſe ipſum illud mandatum ad diſcipulos tranſmiſerit: quia ſcilicet ibi decreuerat, manifeſtare ſeſe non priuatim, & in occulto, ſicut Ieroſolymis, vbi diſcipuli erant timore Iudæorum pleni: ſed palam, & publice, depoſito omni Iudæorum metu, & cum magna tranquilitate, & ſecuritate. Vnde etiam intelligitur, hanc apparitionem fuiſſe coram multis diſcipulis, vt multi exiſtiment (ſicut ex Euſebio hic D. Thom. refert) quod Paulus ait. 1. ad Corin. 15. apparuiſſe Chriſtum pluſquam quingentis fratribus, in hac apparitione fuiſſe impletum. Hieronymus vero quæſt. 7. ad Hedibiam probabiliter credit Chriſtum non ſemel tantum aut iterum ſuis diſcipulis in Galilæa apparuiſſe: ſed ſæpius. Ita vt familiariter, & quaſi continue cum eis verſaretur, & ibi impletum ſit quod Lucas ait Actorum 1. *Quibus & præbuit ſe ipſum viuis poſt paſsionem ſuam per dies quadraginta apparẽs eis.* Et hinc etiam coniecturare poſſumus, quas ob cauſas ſtatuerit Chriſtus hoc modo apparere potius in Galilæa, quam in Iudæa. Prima eſt, quia in Galilæa plures habebat diſcipulos, ac ſectatores. Secunda, quia in ea regione ſecurius poterant Apoſtoli, & diſcipuli verſari. Tertia (vt ait Chryſoſt. hom. 83. in Matth.) vt hoc ipſum eſſet diſcipulis indicium, eundem, qui in Galilæa conceptus fuerat, atque educatus, quique in ea regione frequẽtius prædicauerat, & maiora miracula fecerat, eundem, inquam, eſſe, qui reſurrexerat: & qui in eadem regione eis apparebat, in qua plurimum cum ipſo conuerſati fuerant. Quarta, quia fortaſſe intellexit Chriſtus, hoc futurum grauius Apoſtolis, qui maiori ex parte Galilæi erant. Præter has vero cauſas aſsignari ſolent aliæ myſticæ: vt etiam tetigit D. Thom. ex Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Euangeliſtarum. Galilæa enim latine *tranſmigratio* dicitur, illa verò Galilæa dicitur *Galilæa gentium* Matth. 4. & Iſaiæ 9. Significatum ergo eſt in hac apparitione, Chriſtum prius Iudæis prædicatum, illis non credentibus, tranſiturum fuiſſe ad gentes, vt Paul. dixit Actor. 13. & ſignificauerat Iſaiæ cap. 9. vbi facta mentio Galileæ gentium ſubdit, *Populus qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam, & habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.* Quæ verba licet ad literam intelligantur de ipſa regione Galilææ (vt ſignificat Matthæus cap. 4.) tamen in myſterio etiam continent conuerſionem gentium, vt Sancti interpretantur. Deinde ſignificatum eſt, Chriſtum per reſurrectionem ſuam tranſmigraſſe, ſeu translatum fuiſſe ab ſtatu paſsibili ad immortalem, & glorioſum. Significatum item tunc fore nobis perfecte manifeſtãdum, quando ſimili modo immutati, ſeu translati fuerimus. Tandem ex dictis concluditur, alienam eſſe à traditione Sanctorum ſententiam quorundam recentiorum, qui dicunt, hanc apparitionem non fuiſſe factam in regione Galilææ: ſed in quodam loco, qui eſt in vertice montis Olíueti, qui nunc Galilæa vocatur. Quamuis enim non negem, reperiri huiuſmodi locum, & ita appellari (ſicut referunt viri fide digni, qui loca illa peragrarunt) tamen in Euangelio nunquam ſumitur Galilæa in hac ſignificatione, neque cum aliquo fundamento affirmari id poteſt.

Reſponſio. *1. Cor. 15.* *Hieronym.* *Chryſoſt.*

D. Thom. *Auguſt.* *Matth. 4.* *Iſaiæ 9.* *Actor. 13.* *Iſaiæ 9.* *Matth. 4.*

Marc. vlt.

Dico quarto, nonam apparitionem fuiſſe illam, quam Marcus narrat cap. vlt. quando *recumbentibus vndecim diſcipulis apparuit illis Ieſus, & exprobrauit incredulitatem eorum*, &c. Decimam verò ex iis, quæ in Euangelio ſcriptæ ſunt, fuiſſe illam, quæ facta eſt in die aſcenſionis, quando videntibus diſcipulis, eleuatus eſt, Lucæ vltimo, & Actorum 1. Hæc eſt ſententia Aug. dicto libr. 3. cap. 25. Et quod attinet ad apparitionem, quam narrat Marcus, certum eſt fuiſſe diſtinctam ab illa quam dicit Matthæus factam eſſe in Galilæa, quamuis Tatianus & Ammonius in harmoniis Euangeliorum illas confundant. Cæterum quod ſint diſtinctæ, colligi poteſt. Nam illa facta eſt in monte, hæc videtur facta eſſe in domo aliqua, & fortaſſe in cœnaculo, vt colligitur ex verbis illis. *Recumbentibus vndecim diſcipulis*: & inferius idem colligemus ex illis Lucæ, *Eduxit eos foras.* Item illa facta eſt in Galilæa: hæc vero (vt probabilius creditur) in Iudæa. Nam facta eſt proxime ante aſcenſionem. Vnde etiam non videtur dubium, quin hæc fuerit poſt omnes, de quibus hactenus diximus, & proxime ante aſcenſionem. Vnde Marcus initio huius narrationis, dicit. *Nouiſſime recumbentibus, &c.* & ſtatim poſt illam concludit. *Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam loquutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum.* Et ita exponunt Gregor. homil. 29. in Euang. & Beda lib. 4. in Marcum, qui dicit, hanc apparitionem factam eſſe quadrageſimo à reſurrectione die. Quocirca hi duo Patres in hoc videntur ab Auguſt. differre: quia non diſtinguunt has duas apparitiones: ſed hanc, quam Marcus narrat, ſignificant fuiſſe vltimam, quæ facta eſt ipſo die aſcenſionis. Quod magis placet nonnullis recentioribus: ſed exiſtimo, nec deſcendendum eſſe à ſententia Auguſtini, neque eos Patres inter ſe diſſentire. Et D. Thom. quidem hoc loco ita eos conciliat. Apparitionem, quam narrat Marcus, fuiſſe vltimam, quæ facta eſt in terra, & ideo appellari *nouiſſimam*: poſtea vero in aſcenſione viſum eſſe Chriſtum non in terra, ſed in aere, & in nube. Ad

Luc. 24. *Act. 1.* *Auguſt.* *Tatian.* *Ammon.* *Marc. 16.* *Greg. Papa.* *Beda.* *D. Thom.*

quod

A quod amplius explicandum addere poſſumus, finita apparitione (quam narrat Marcus) factum eſſe, quod narrat Lucas, *Eduxit autē eos foras in Bethaniam.* Nam cum præcedens apparitio facta fuerit in cœnaculo (vt ſupra ex verbis Marci oſtendimus) vt diſcipuli viderent Chriſtum aſcendentem, neceſſe fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Chriſtum eos eduxiſſe, vt viſibiliter eos fuerit comitatus in itinere, neque enim credibile eſt, tantam multitudinem diſcipulorum ſimul fuiſſe profectam: ſed diuiſim, aut diuerſis viis, ad vitandum populi rumorem. Ergo non oportebat Chriſtum eos viſibiliter comitari. Niſi quis fortaſſe pie meditetur, Chriſtum vna cum Virgine, & aliquibus Apoſtolis viſibiliter inceſsiſſe, quod nobis nihil obſtat: quia nihilominus ſequens apparitio, prout facta eſt vniuerſo B cœtui diſcipulorum, numerari poteſt, vt diſtincta: præſertim cum nouo, & inuſitato modo fuerit facta. Dicitur ergo Chriſtus eduxiſſe foras diſcipulos, eo quod iuſſerit eos exire, & omnes conuocare in eum locum, à quo erat in cœlum aſcenſurus. Illic ergo iterum ab omnibus diſcipulis viſus eſt, vel in terra, vel in aere (vt Diuus Thomas vult) prope terram. Veriſimile enim eſt, prius fuiſſe aliquantulum à terra eleuatum, vt ab omnibus commodiſsime videri poſſet, atque ita aliquo breui tempore fuiſſe cum eis, & (vt ait Lucas) *eleuatis manibus benedixiſſe eis*, ac tandem ab eis receſsiſſe.

Luc. 24.

Vltimo addendum eſt præter has apparitiones C quas Euangeliſtæ narrant, ſæpius illis quadraginta diebus Chriſtum apparuiſſe. Hoc colligitur primo ex Actor. 1. illis verbis. *Quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſsionem ſuam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis.* Secundo ex Paulo 1. ad Corinth. 15. vbi loquitur in hæc verba, *Viſus eſt Cephæ* (de hac apparitione iam diximus) *& poſt hoc vndecim*: de hac etiam diximus, poſſe eſſe eandem cum ea, quæ facta eſt præſente Thoma. Dominica in octaua Reſurrectionis, vt bene exponit D. Thom. 1. Corinth. 15. Aduertendum tamen eſt, Græca habere hoc loco *duodecim*, & ita legere Chryſoſtomum, & Theophylactum ibi, & Euſebium ad Marinum, apud Anaſtaſium Nicenum, quæſtione 90. in ſcripturam. Vnde Græci interpretes varie exponunt. Primo Chryſoſtomus homilia 38. ait loqui Paulum de aliqua apparitione D facta omnibus Apoſtolis poſt aſcenſionem, & electionem Matthiæ. Nam infra etiam loquitur de apparitione ſibi facta quam conſtat, fuiſſe poſt aſcenſionem, & aliæ, quas ibi numerat, incertum eſt, quando factæ ſint. Secundo alij dixerunt, ſermonem eſſe de prædicta apparitione diei octauæ, & ibi affuiſſe Matthiam, & numeratum eſſe à Paulo, quia iam tunc, cum Paulus ſcripſit, erat vnus ex duodecim. Tertio ait Ianſenius illud nomen, *duodecim*, non eſſe poſitum propter numerum perſonarum: ſed ad ſignificandum collegium Apoſtolicum, & ita vtitur hoc loco ad confirmandam ſimilem expoſitionem alterius loci Ioann. 20. quam ſupra tractauimus. Et Auguſtinus libro tertio de conſenſu Euangeliſtarum cap. 25. quamuis fateatur, varias eſſe huius loci lectiones: magis tamen indicat legendum eſſe, *duodecim*, & inter alias explicationes inſinuat hanc tertiam iis verbis, *Siue ſacratum illum numerum etiam in vndecim ſtare voluerit; quia duodenarius in eis numerus ita myſticus erat; vt non poſſet locum Iudæ; niſi alius, id eſt, Matthias, ad conſeruandum Sacramentum eiuſdem numeri ſubrogari.* Ex quibus verbis colligi poteſt, aliquod maius eſſe fundamentum, vt nomen *duodecim* retentum ſit ad ſignificandum collegium Apoſtolicum deficiente Iuda, quam nomen *vndecim*, ad ſignificandum reliquos Apoſtolos deficiente Thoma, ſcilicet, propter myſterium, & quia prius viuente Chriſto fortaſſe eo nomine appellabantur. Quarto tandem addit ibidem Auguſt. non oportere hunc locum intelligere de duodecim Apoſtolis,

Varia Chriſti reſurgentis apparitiones. Act. 1. 1. Cor. 15.

D. Thom.

Chryſoſt. Theophyl. Euſeb. Anſelm.

Ianſen.

Auguſt.

ſed de aliquibus duodecim diſcipulis, quicunque illi fuerint. Et poteſt hoc fieri veriſimile, quia ſtatim dicit Paulus, deinde apparuiſſe Chriſtum omnibus Apoſtolis. Quod ſi hoc verum eſt, conſequenter dicendum eſt, hanc apparitionem eſſe diſtinctam ab ijs, quæ in Euangelio narrantur. Melius tamen eſt retinere vulgatam latinam editionem, quam ſequuntur Ambroſius, Hieronymus, Anſelmus, Diuus Thomas & alij, & ex Græcis ita etiam legit Theodoretus. Qua lectione ſuppoſita recte exponitur hic locus de apparitione facta octauo die Paſchæ, vt diximus. Quamuis Anſelmus, & nonnulli alij exponant per ſynecdochem, de quinta apparitione facta in die paſchatis: quod non ita placet, vt ſuperius dictum eſt.

Ambroſ. Hieron. Anſelm. D. Thom. Theodor.

Addit præterea Apoſtolus *deinde viſus eſt plusquam quingentis fratribus ſimul.* De quo Hieronymus q. 7. ad Hedibiam, probabile exiſtimat hanc apparitionem factam eſſe in Galilæa: an vero ſit diſtincta ab ijs, quæ narrantur in Euangelio, vel eadem cum illa, quæ facta ſunt in monte Galilææ (quam Mat. narrat) incertum eſt.

Hieron.

Dicit præterea Paulus, *Deinde viſus eſt Iacobo.* Hæc apparitio noua eſt, & diſtincta ab omnibus ſupra tractatis. Nominando enim *Iacobum*, ſatis ſignificat illi ſingulariter factam eſſe, vt omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Iacobo Alphæi, ſeu fratre Domini. De quo ad Galat. 1. ait Apoſtolus. *Alium Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini*: & cap. 2. hunc Iacobum numerat inter tres columnas Eccleſiæ cum Petro, & Ioanne. Quando autem hæc apparitio facta ſit, quidam exiſtimant, factam eſſe ipſo die reſurrectionis ſummo mane, propter hiſtoriam, quam refert Hieronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ex quodam Euangelio Hebræorum, ſcilicet: hunc Iacobum in nocte cœnæ voluiſſe non comeſturum panem: donec videret Chriſtum reſurgentem à mortuis, & ideo Chriſtum ei apparuiſſe, ac dixiſſe, *Frater mi, comede panem tuum quia reſurrexit filius hominis à dormientibus.* Nam, ſi hæc eſt vera hiſtoria, neceſſe eſt, dicere citiſsime illi apparuiſſe, ne tanto tempore ieiunus perſeueraret. Sed Diuus Thomas ſuper Paulum propter hanc cauſam non admittit hanc hiſtoriam, & Auguſtinus 3. de Conſenſ. Euangel. cap. 25. hanc apparitionem eſſe factam poſt alias, quarum Paulus prius fecerat mentionem.

Iacobo Alphæi poſt reſurrectionem Chriſtus apparet. 1. Cor 15. Gal. 1. & 2.

Hieronym.

D. Thom. Auguſt.

Ad hæc ait Paulus. *Deinde Apoſtolis omnibus*, hæc eſſe potuit apparitio illa, quā Marcus refert, factam eſſe recumbentibus vndecim diſcipulis. Tandem dicet: *Nouiſsime autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt mihi.* Hæc iam non pertinet ad proprias apparitiones reſurrectionis: ſed ad eas, quæ factæ ſunt poſt aſcenſionem, de quibus poſtea dicendum.

Vltimo circa hanc concluſionem eſt aduertendum. Ignatium in epiſt. ad Polycar. & ad Symirnenſes, de ſe ita loqui. *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi.* Quæ verba nunc deſiderantur in epiſtol. ad Polycarp. ea vero ex eadem Epiſtola refert Hieron. de ſcripto. Eccleſ. in Ignatio, in epiſtola autem ad Smyrnenſ. habentur in hunc modum. *Ego vero non modo in carne ipſum cognoſco ex natiuitate, & crucifixione eius: ſed & poſt reſurrectionem ſcio eum in carne fuiſſe, & credo etiam nunc eſſe*: & eodem modo E referuntur ab Euſebio libro tertio, capite trigeſimo, alias trigeſimoſexto. Ex quibus verbis non colligitur aliqua ſenſibilis apparitio Ignatio facta: ſi autem priori modo legantur illa verba, prout à Hieronymo referuntur, dicere poſſet aliquis, Ignatium vidiſſe Chriſtum cum aliis diſcipulis in aliqua apparitione earum quæ ab Euangeliſtis narrantur: quia fortaſſe tunc Ieroſolymis, vel in Galilæa inuentus eſt inter diſcipulos. Sed hoc admitti non poteſt, ſi veræ ſunt epiſtolæ Ignatij ad B. Virginem, & ad Ioannem. Nam ex eis colligitur, Ignatium prædicatione

Ignat.

Hieron.

Euſeb.

tione Ioannis Euangeliſtæ ad fidem fuiſſe conuer- A ſum. Vnde neceſſe eſt, hanc viſionem Ignatij, ſi vere fuit ſenſibilis, poſt aſcenſionem Domini fuiſſe: hoc tamen, nec ſufficiens habet fundamentum, nec cohæret cum verbis ſupra citatis, in quibus diſtincte fit ſermo de tempore reſurrectionis, & poſt aſcenſionem. Quocirca de hac apparitione nihil eſt certi, neque de aliis, præter eas, quas adduximus.

ARTICVLVS V.

Vtrum Chriſtus veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare.

306.
3.d.21 q.2. art 3 & 4. Et op. 3. cap. 245. & op. 60 cap 22. co 4
lib.1 de fid. cap 5 non procul à fine tom 2 Hom. 26. in Euãg. in prin. illius

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus veritatem reſurrectionis non debuerit augmẽtis declarare. Dicit enim Ambroſ. Tolle argumenta vbi fides quæritur: ſed circa reſurrectionem Chriſti quæritur fides. Non ergo habent ibi locum argumenta. B

2. Præterea. Greg. dicit. Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Sed ad Chriſtum *non pertinebat meritum fidei euacuare. Ergo ad eum non pertinebat, reſurrectionem per argumenta confirmare.*

3. Præterea. Chriſtus in mundum venit, vt per eum homines beatitudinem adipiſcantur: ſecundum illud Ioann. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sed per huiuſmodi oſtenſiones argumentorum videtur humana beatitudini impedimentum præſtari, dicitur enim Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur, quod Chriſtus non debuerit per aliqua argumenta reſurrectionem ſuam manifeſtare. C

Sed contra eſt, quod dicitur Act. 1. quod apparuerit diſcipulis Chriſtus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

In Retho. ad Alexandrũ. c 14 à me. tom.6.

Reſpondeo dicendum, quod argumentum dicitur dupliciter. Quandoque dicitur argumentum quæcunque ratio rei dubiæ faciens fidem. Quandoque autem dicitur argumentum, aliquod ſenſibile ſignum, quod inducitur ad alicuius veritatis manifeſtationem, ſicut etiam Ariſt. in libris ſuis aliquando vtitur nomine argumenti. Primo igitur modo accipiendo argumentum, Chriſtus non probauit diſcipulis ſuam reſurrectionem per argumenta; quia talis probatio argumentatiua proceſſiſſet ex aliquibus principiis, quæ ſi non eſſent nota diſcipulis, nihil per ea eis manifeſtaretur: quia ex ignotis non poteſt aliquid fieri notum. Si autem eis eſſent nota, non tranſcenderent rationem humanam, & ita non eſſent efficacia ad fidem reſurrectionis aſtruenda, quæ rationem humanam excedit. Oportet enim principia ex eodem genere aſſumi: vt dicitur in primo Poſteriorum. Probauit autem eis reſurrectionem ſuam per authoritatem Sacræ Scripturæ (quæ eſt fidei fundamentum) cum dixit. Oportet impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in Lege, & in Pſalmis, & Prophetis de me; vt habetur Lucæ vltimo. Si autem accipiatur ſecundo modo argumentum, ſic dicitur Chriſtus ſuam reſurrectionem argumentis declaraſſe, in quantum per quædam euidentia ſigna, ſe vere reſurrexiſſe oſtendit. Vnde in Græco, vbi nos habemus: In multis argumentis, loco argumenti, ponitur tecmirion, quod eſt ſignum euidens ad probandum. Quæ quidem ſigna reſurrectionis Chriſtus *oſtendit diſcipulis propter duo. Primo quidem, quia non erant corda eorum diſpoſita ad hoc quod de facili fidem reſurrectionis acciperent, vnde ipſe dicit eis Lucæ vlt. O ſtulti & tardi corde ad credendum. Et Marc. vltimo, exprobrauit illis incredulitatem eorum, & duritiam cordis. Secundo, vt per huiuſmodi ſigna eis oſtenſa, efficacius eorum teſtimonium redderetur: ſecundum illud 1. Ioan. 1. Quod vidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt, hoc teſtamur.* D

lib.1 te 20. tom.1.

Ad primum ergo dicendum, quod Ambroſius ibi loquitur de argumentis ſecundum rationem humanam procedentibus, quæ inualida ſunt ad ea, quæ ſunt fidei oſtendenda: ſicut oſtenſum eſt.

In corp. art.

Ad ſecundum dicendum, quod meritum fidei eſt ex hoc, quod hoc mandato Dei credit, quod non videt. Vnde illa ſola ratio meritum excludit, quæ facit videri per ſcientiam id, quod credendum proponitur, & talis eſt ratio demonſtratiua. Huiuſmodi autem rationes Chriſtus non induxit ad reſurrectionem ſuam declarandam.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut dictum eſt) meritum beatitudinis, quod cauſat fides, non totaliter excluditur, niſi homo nollet credere, niſi ea quæ videt. ſed quod aliquis ea, quæ non vidit credat per aliqua ſigna viſa, non totaliter fidem euacuat, nec meritum eius. Sicut & Thomas, cui dictum eſt. B *Quia vidiſti me, credidiſti, aliud vidit, & aliud credidit, vidit vulnera, & credidit Deum. Eſt autem perfectioris fidei, qui non requirit huiuſmodi auxilia ad credendum. Vnde ad arguendum defectum fidei in quibuſdam, Dominus dicit Ioannis quarto Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis. Et ſecundum hoc poteſt intelligi, quod illi, qui ſunt tam prompti animi, vt credant Deo, etiam ſignis non viſis, ſint beati per comparationem ad illos, qui non credunt niſi talia videant.*

COMMENTARIVS.

CVm D. Thomas in ſuperioribus articulis declaraſſet, oportuiſſe Chriſtum non reſurgere manifeſte coram diſcipulis: ſed poſtea manifeſtari aliquibus, quorum teſtimonio in aliorum notitiam deueniret: in hoc articulo & ſequenti explicat, hoc fuiſſe, & conuenienti, & ſufficienti modo à Chriſto Domino perfectum. Porro in præſenti art. vt illum conuenientem modum explicet, ſimul declarat verba illa Actorum 1. *Præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis.* Quorum ſenſus eſt, Chriſtum multis argumentis oſtendiſſe ſuis diſcipulis ſe eſſe viuum, atque adeo ſurrexiſſe. Vt autem D. Thō. explicet, quid nomine *argumentorum*, ibi intelligitur, diſtinguit ſignificationẽ illius vocis. Interdum enim quæcunque ratio rei dubiæ faciens fidem dicitur *argumentum*: & hoc modo non ſumitur (inquit) in prædictis verbis: quia ille non fuiſſet conueniens modus oſtendendi reſurrectionem. Nam res ſupernaturales non poſſunt hoc modo ratione oſtendi: ſed diuina authoritate, qua Chriſtus eſt vſus, tam ſcripturis vtendo, quam in memoriam reuocando ſuam promiſſionem, ac prædictionem Lucę vigeſimoquarto. *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum*: & ibidem, *ô ſtulti, & tardi corde ad credendum in iis, quæ loquuti ſunt Prophetæ.* Eadem authoritate vſi ſunt Angeli, quando annuntiarũt reſurrectionem illis verbis. *Surrexit ſicut dixit*: & illis, *Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis*: & apertius apud Lucam. *Recordamini, qualiter loquutus eſt vobis, cum adhuc in Galilæa eſſet.* Alio modo (inquit D. Thom.) dicitur *argumentum*, quodcunque ſignum ſenſibile, quo aliqua res oſtenditur, & hoc modo, dicit, ſumi in prædicto loco Act. quod recte colligitur ex nomine Græco τεκμήριον, quod proprie ſignificat, ſignum rei, non qualecunque ſed certum, ac verum. Idemque colligi poteſt à ſufficienti enumeratione. Et præterea quia veritas rei factæ ſecundum realem exiſtentiam, non poteſt argumentis oſtendi ex natura rei ſumptis: ſed ex effectibus, ac ſignis oſtendi debet. Vnde tandem concludit Diuus Thomas hunc modum fuiſſe conuenientem duplici ratione, ſcilicet, & propter tarditatem: ac in diſpoſitionem diſcipulorum, & vt eorum teſtimonium efficacius redderetur, vt enim conſtat ex materia de Fide: quamuis ſenſibilia experimenta ali-

Teſtimonij Act. 1. Expoſitio.

Argumenti vox quid denotet.

Luc. 24.

tà aliquorum effectuum, vel ſignorum non ſint fidelibus ratio credendi, neque ſimpliciter neceſſaria ad fidem, quæ diuina authoritate nititur: multum tamen conferre poſſunt, vt res propoſitæ fiant credibiles. Atque ex his facile conſtant omnia, quæ D.Thom. tradit etiam in ſolutionib. argumentorũ.

Reſurrectionis Chriſti argumenta quæ fuerint. Luc.24.

Solum poteſt quis hærere circa illam diſtinctionem D. Thom. Quia nullum ſignum ſenſibile eſt efficax ad oſtendendam aliquam veritatem, niſi in vi alicuius rationis, & ſyllogiſmi, vt quando Chriſtus ad oſtendendam ſuam reſurrectionem dicebat, *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet*, virtute faciebat hunc ſyllogiſmum: ſpiritus carnem & oſſa non habet: atqui ego habeo carnem, & oſſa, vt videtis: ergo non ſum apparens ſpiritus, ſed verum corpus habeo. Et ſimiliter, quando comedebat, virtute ita concludebat. Qui vere comedit, viuit: ſed ego comedo, vt videtis: ergo viuo. Hæc igitur argumenta Chriſti continebant veras ratiocinationes, ergo neque diſtinctio D. Thom. locum habet, neque verum eſt *argumentum* eo loco non ſumi pro ratione, ſeu ratiocinatione. Reſpondetur, difficultatem oriri tantum ex ambiguitate vocis D. Thomas enim in priori membro rationem facientem fidem diſtinxit ab experimento, ita vt ſignificet oſtenſionem factam ex principiis rei, quæ abſtrahant à ſignis ſenſibilibus, & hoc modo diſtinxit argumentum in illa priori acceptione à ſigno ſenſibili. Nihilominus tamen verum ſignum ſenſibile, vt intellectui aliquid aliud præter ſeipſum oſtendat, ad aliquam ratiocinationem reuocandum eſſe. Quin potius propter hanc maxime cauſam nomen *argumenti* illi accommodatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum argumenta, quæ Chriſtus induxit, ſufficienter manifeſtauerint reſurrectionem eius.

307. *Locus ſupra art. 5. not.*

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quod argumenta, quæ Chriſtus induxit, non ſufficienter manifeſtauerint veritatem reſurrectionis eius. Nihil enim oſtendit Chriſtus diſcipulis poſt reſurrectionem, quod etiam Angeli hominibus apparẽtes, vel non oſtenderint, vel oſtendere non potuerint: nam Angeli frequenter in humana effigie ſe hominibus oſtenderunt: & cum eis loquebantur, & conuerſabantur, & comedebant, ac ſi eſſent homines veri: ſicut patet Gen. 18. de Angelis, quos Abraham ſuſcepit hoſpitio, & in libro Tobiæ, de Angelo, qui eum duxit, & reduxit. Et tamen Angeli non habent vera corpora naturaliter ſibi vnita, quod requiritur ad reſurrectionem. Non ergo ſigna, quæ Chriſtus diſcipulis exhibuit, fuerunt ſufficientia ad reſurrectionem eius manifeſtandam.

2. Præterea Chriſtus reſurrexit reſurrectione glorioſa, id eſt, habens ſimul humanam naturam cum gloria. Sed quædam Chriſtus oſtendit diſcipulis, quæ videntur eſſe contraria naturæ humanæ (ſicut quod ab oculis eorum euanuit, & quod ad eos ianuis clauſis intrauit) quædam autem videntur eſſe contraria gloriæ: puta quod manducauit & bibit, & quod habuerit vulnerum cicatrices. Ergo videtur, quod illa argumenta non fuerint ſufficientia, neque conuenientia ad fidem reſurrectionis oſtendendam.

3. Præterea. Corpus Chriſti non erat tale poſt reſurrectionem, vt tangi deberet ab homine mortali, vnde & ipſe dixit Magdalenæ Ioan. 20. Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum. Non ergo fuit conueniens, quod ad manifeſtandam veritatem reſurrectionis ſuæ ſeipſum diſcipulis palpandum exhiberet.

4. Præterea. Inter dotes glorificati corporis, præcipua videtur eſſe claritas, quam tamen in reſurrectione nullo argumento oſtendit. Ergo videtur, quod inſufficientia fuerint illa argumenta ad manifeſtandam qualitatem reſurrectionis Chriſti.

5. Præterea. Angeli in teſtes reſurrectionis inducti, ex iſta diſſonantia Euangeliſtarum, inſufficientes videntur. *Argumen. ſuppletum.* *Nam apud Matthæum, Angelus ſuper lapidem reuolutum apud Marcum verò, intus Angelicus deſcribitur viſus à mulieribus ingreſſis monumentum: rurſus ab iſtis vnus, à Ioanne duo ſedentes, à Luca verò duo ſtantes deſcribuntur. Inconuenientia ergo videntur teſtimonia reſurrectionis.*

Sed contra eſt, quod CHRISTVS, qui eſt Dei ſapientia, ſuauiter, & conuenienter diſponit omnia: vt dicitur Sapientiæ octauo.

Reſpondeo dicendum, quod Chriſtus reſurrectionem ſuam dupliciter manifeſtauit, ſcilicet teſtimonio, & argumento, ſiue ſigno. Et vtraque manifeſtatio in ſuo genere fuit ſufficiens. Eſt enim vſus duplici teſtimonio ad manifeſtandam ſuam reſurrectionem diſcipulis: quorum neutrum poteſt refelli. Quorum primum eſt teſtimonium Angelorum, qui mulieribus reſurrectionem annuntiauerunt, vt patet per omnes Euangeliſtas. Aliud autem eſt teſtimonium Scripturarum, quas ipſe propoſuit ad oſtenſionem ſuæ reſurrectionis: vt dicitur Lucæ vltimo. Argumenta etiam fuerunt ſufficientia ad oſtendendam veram reſurrectionem, & glorioſam. Quod autem fuerit vera reſurrectio, oſtendit vno modo ex parte corporis. Circa quod tria oſtendit, primo quidem quod eſſet corpus verum, & ſolidum, non corpus phantaſticum vel rarum, ſicut eſt aer. Et hoc oſtendit per hoc, quod corpus ſuum palpabile præbuit. Vnde ipſe dicit Lucæ vltimo. Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Secundo oſtendit, quod eſſet corpus humanum, oſtendendo eis veram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertio oſtendit eis, quod eſſet idem numero corpus, quod prius habuerat, oſtendendo eis vulnerum cicatrices. Vnde vt legitur Lucæ vltimo dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Alio modo oſtendit eis veritatem ſuæ reſurrectionis ex parte animæ, iterato corpori vnitæ. Et hoc oſtendit per opera triplicis vitæ. Primo quidem per opus vitæ nutritiuæ, in hoc, quod cum diſcipulis manducauit & bibit: vt legitur Lucæ vltimo. Secundo per opera vitæ ſenſitiuæ, in hoc quod diſcipulis ad interrogata reſpondebat, & præſentes ſalutabat, in quo oſtendebat ſe & videre, & audire. Tertio per opera vitæ intellectiuæ, in hoc quod eis loquebatur, & de Scripturis diſſerebat. Et ne quid deeſſet ad perfectionem manifeſtationis, oſtendit etiam ſe habere diuinam naturam, per miraculum quod fecit in piſcibus capiendis, & vlterius per hoc, quod eis videntibus aſcendit in cælum: quia vt dicitur Ioannis 3. Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo Filius hominis, qui eſt in cælo. Gloriam etiam ſuæ reſurrectionis oſtendit diſcipulis, per hoc, quod ad eos ianuis clauſis intrauit: ſecundum enim quod Gregorius dicit in *Hom.26. in Euan nõ remote à prin.* *Hom. palpandam carnem Dominus præbuit, quam ianuis clauſis introduxit, vt eſſe poſt reſurrectionem oſtenderet corpus ſuum, & eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinebat, quod ſubito ab oculis eorum euanuit, vt dicitur Lucæ vltimo. Quia per hoc oſtendebatur, quod in poteſtate eius erat, videri, & non videri: quod pertinet ad conditionem corporis glorioſi, vt ſupra dictum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quod licet ſingula argumentorum non ſufficerent ad manifeſtandam perfecte Chriſti reſurrectionem, tamen omnia ſimul accepta perfecte Chriſti reſurrectionem manifeſtant: maxime propter ſcripturæ teſtimonium, & angelorum dicta, & etiam ipſius Chriſti aſſertionem miraculis confirmatam. *q 54 art. 1. ad 2. ar. & ar. 3 ad 1. arg.* *Angeli autem apparentes non aſſerebant, ſe homines eſſe: ſicut aſſeruit Chriſtus vere.*

ſtus vere ſe hominem eſſe. Et tamen aliter Chriſtus manducauit, & aliter angeli. Nam quia corpora ab Angelis aſſumpta, nõ erant corpora viua vel animata, non erat vera comeſtio, licet eſſet vera cibi contritio, & traiectio in interiorem partem corporis aſſumpti. Vnde & angelus dixit Tobiæ decimo. Cum eſſem vobiſcum, videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere: ſed ego cibo inuiſibili vtor. Sed quia corpus Chriſti vere fuit animatum, vera fuit eius comeſtio. Vt enim Auguſtinus dicit decimotertio de Ciuitate Dei, non poteſtas, ſed egeſtas edendi, corporibus reſurgentium aufertur. Vnde ſicut Beda dicit, Chriſtus manducauit poteſtate, non egeſtate.

lib. 13 c 22. circ. fin. to. 5. — *cap. 98. in Luc. parum ante med. tom. 2.*

Ad ſecundum dicendum, quod (ſicut dictum eſt) argumenta quædam inducebantur à Chriſto ad probandam veritatem humanæ naturæ, quædam vero ad probandam gloriam reſurgentis. Conditio autem naturæ humanæ, ſecundum quod in ſe conſideratur (quantum ſcilicet ad ſtatum præſentem) contrariatur conditioni gloriæ: ſecundum illud primæ Corinth. decimoquinto. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Et ideo ea quæ inducuntur ad oſtendendam conditionem gloriæ, videntur habere contrarietatem ad naturam non ſimpliciter, ſed ſecundum ſtatum præſentem: & è conuerſo. Vnde Gregorius dicit in homilia, quod duo mira, & iuxta humanam rationem ſibi valde contraria. Dominus oſtendit, dum poſt reſurrectionem corpus ſuum, & incorruptibile, & tamen palpabile demonſtrauit.

Hom 26. in Euan. paulo à princ.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Auguſtinus dicit ſuper Ioannem hoc, quod Dominus dixit. Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad Patrem meum, ſic dictum eſt, vt in illa fœmina figuraretur Eccleſia de Gentibus, quæ in Chriſtum non credidit, niſi cum aſcendiſſet ad Patrem: aut ſic in ſe credi voluit Ieſus, hoc eſt, ſic ſe ſpiritualiter tangi, quod ipſe, & Pater vnum ſunt. Eius quippe intimis ſenſibus quodammodo aſcendit ad Patrem, qui ſic in eo profecerit, vt Patri agnoſcat æqualem, hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem ſicut hominem flebat. Quod autem Maria alibi legitur Chriſtum tetigiſſe, quando ſimul cum aliis mulieribus acceſſit, & tenuit pedes eius, quæſtionem non facit, vt Seuerianus dicit. Si quidem illud de figura eſt, hoc de ſexu, illud de diuina gratia, hoc de humana natura. Vel ſicut Chryſoſtomus dicit, volebat hæc mulier adhuc cum Chriſto conuerſari, ſicut & ante paſſionem, & præ gaudio nihil magnum cogitabat: quamuis caro Chriſti multo melior facta fuerit reſurgendo. Et ideo dixit. Nondum aſcendi ad Patrem meum: quaſi dicat: Non æſtimes me iam terrenam vitam agere: quod enim in terris me vides, hoc eſt, quia nondũ aſcendi ad Patrem meum, ſed in promptu eſt, quod aſcendam. Vnde ſubditur, aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.

Tract 121. à med. illius tom. 9. — *hom. 85. in Ioan. ſuper illud. Noli me tangere tom. 3.*

Ad quartum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in Dialogo ad Oroſium, Clarificata carne Dominus reſurrexit: ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent oculis ſuis talem claritatem proſpicere. Si enim antequam moreretur pro nobis, & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli eum videre non potuerunt, quanto magis glorificata carne Domini, eum videre non potuerunt? Eſt etiam conſiderandum, quod poſt reſurrectionem Dominus hoc præcipue volebat oſtendere, quod idem ipſe eſſet qui mortuus fuerat, quod multum poterat impedire, ſi eis ſui corporis claritatem oſtenderet. Nam immutatio quæ fit ſecundum aſpectum, maxime oſtendit diuerſitatem eius quod videtur: quia ſenſibilia communia (inter quæ eſt vnum & multa, vel idem, & diuerſum) maxime diiudicat viſus. Sed ante paſſionem, ne infirmitatem paſſionis eius diſcipuli deſpicerent, intendebat Chriſtus eis gloriam maieſtatis ſuæ oſtendere: quam maxime demonſtrat claritas corporis. Et ideo ante paſſionem gloriam ſuam domonſtrauit diſcipulis per claritatem: poſt reſurrectionem autem per alia indicia.

In dial. 65. quæſt q. 14. in prin. to 4.

Ad quintum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in lib. A *de Conſenſu Euangeliſtarum, poſſumus intelligere vnum Angelum viſum à mulieribus, ſecundum Matthæum & Marcum, vt eas ingreſſas in monumentum accipiamus: in aliquod, ſcilicet ſpatium, quod erat aliqua materia communitum, atque ibi vidiſſe Angelum ſedentem à dextris: quod dicit Marcus. Deinde dum introſpicerent locum in quo iacuerat corpus Domini, viſos ab eis alios duos Angelos, primo quidem ſedentes (vt dicit Ioann) & poſtea eos ſurrexiſſe: vt ſtantes viderentur, vt dicit Lucas.*

lib 3 c 24. tom 4. — *Supra lapidem reuolutum à monumento, ſicut dicit Matt vt hoc ſit ſedentem.*

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli inquiri poſſet, quid ſignificet illud verbum *ſufficienter*, an ſcilicet idem ſit, B quod euidenter. Quidam affirmant ſenſum Diui Thomæ eſſe, illa ſigna euidenter oſtendiſſe reſurrectionem Chriſti euidentia teſtificantis. Quod videtur poſſe ſumi ex ſolutione ad 1. vbi ait D. Thom. ſigna reſurrectionis per ſe ſingula non fuiſſe ſufficientia ad oſtendendum Chriſtum vere viuere, aut reſurrexiſſe. Nam Angelus, verbi gratia in corpore aſſumpto videbatur comedere, vel aliud ſimile ſignum corporalis vitæ præbere, quod ſolis ſenſibus diſcerni non poteſt, ſitne verum, vel apparens. Omnia vero ſigna ſimul collecta fuiſſe ſufficientia, maxime, inquit, propter teſtimonium Scripturæ, Angelorum, & ipſius Chriſti, miraculis illud confirmantis. Hæc expoſitio eſt probabilis, quamquam Diuus Thomas in his articulis nihil de euidentia loquatur: ſed de ſufficientia ſignorum, vt reddant C veritatem credibilem, & credendam ſecundum rectam rationem, & prudentiam: Quia verò res non eſt hoc modo credibilis ſine euidentia ſaltem credibilitatis, inde neceſſario efficitur, illa ſigna vt minimum contuliſſe hanc euidentiam. Quomodo autem coniuncta teſtimoniis, miraculis ac prophetiis effecerint etiam euidentiam in teſtificante, ſatis cõſtat ex iis, quæ ſupra diximus de doctrina, & miraculis Chriſti. Addo inſuper, ſi omnia illa ſigna rectè perpendantur per ſe ſumpta, & abſque alio teſtimonio, vel authoritate fuiſſe euidẽtia indicia hominis vere viuentis, ita vt fere tam euidens fuerit Apoſtolis, Chriſtum poſt reſurrectionem viuere, ſicut fuit euidens poſt paſſionem fuiſſe mortuum. Quia tam manifeſta ſigna vitæ illis præbuit, ſicut prius mortis præbuerat. Et ſi quis dicat, in illis ſignis vitæ potuiſſe C latere deceptionem, vel fictionem idem dicere poteſt de ſignis mortis. Idem ſatis euidens mihi eſt, aliquem hominem, qui mecum diu verſatur, loquitur, comedit, &c. eſſe verum hominem, ac viuere, quamuis huic cognitioni de potentia abſoluta poſſit ſubeſſe falſum: quia hæc euidentia non eſt mathematica, ſed moralis, & humana. Ergo ſimilem & ferè æqualem euidentiam potuerunt habere Apoſtoli. Nam propter hanc cauſam voluit Chriſtus diu inter eos verſari, & per omnes ſenſus diſciplinæ, vt ſunt auditus, viſus, & tactus, qui maiorem certitudinem, vt euidentiam parere poſſunt manifeſtari. Hæc autem euidentia non excludit fidem, vt patet D in articulo de morte Chriſti. Et ratio eſt, quia fides eſt certior, & infallibilior, & ex altiori motiuo: Ex iis ergo ſatis conſtat mens Diui Thomæ in articulo, contextus autem eius eſt perſpicuus. Multa vero, quæ in ſolutionibus argumentorum attingit, expoſita ſunt in ſuperioribus diſputationibus de operationibus Chriſti poſt reſurrectionem, ac de eius apparitionibus.

Argumenta à Chriſto inducta ſufficienter manifeſtatiua reſurrectionis.

QVÆ-

QVÆSTIO LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum de cauſalitate reſurrectionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo, vtrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis.

Secundo, vtrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ iuſtificationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum.

308. 4 d. 43 ar. 2 q. 1. Et 4. con. c. 78. Et ver q. 27. ar. 3 ad 7. & op. 3. c. 246.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod reſurrectio Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis corporũ. Poſita enim cauſa ſufficiẽti, neceſſe eſt effectum poni. Si ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa ſufficiens reſurrectionis corporum: ſtatim eo reſurgente omnes mortui reſurgere debuerunt.

c. vlt. par. 3. à med.

Damaſ. l. 4 cap. 28.

2. Præterea, cauſa reſurrectionis mortuorum eſt diuina iuſtitia, vt ſcilicet corpora ſimul præmientur, vel puniantur cum animabus, ſicut cõmunicauerunt in merito vel peccato: vt dicit Dionyſ vltimo cap. Cœleſt. hier. & etiam Damaſcen. in 3. lib Sed iuſtitiam Dei neceſſe eſſet impleri, etiamſi Chriſtus non reſurrexiſſet. Ergo etiam Chriſto non reſurgente, mortui non reſurgerent. Non ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis corporum.

3. Præterea. Si reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum, aut eſſet cauſa exemplaris, aut cauſa effectiua, aut meritoria. Sed non eſt cauſa exemplaris: quia reſurrectionem corporum Deus operabitur: ſecundum illud Ioannis 5. Sicut pater ſuſcitat mortuos. Deus autem non indiget inſpicere ad aliud exemplar extra ſe. Similiter etiam non eſt cauſa effectiua, quia cauſa efficiens non agit niſi per contactum vel ſpiritualem vel corporalem: manifeſtum eſt autem, quod reſurrectio Chriſti non habet contactum corporalem ad mortuos, qui reſurgent, propter diſtantiam temporis, & loci: ſimiliter etiam nec contactum ſpiritualem, qui eſt per fidem, & charitatem: quia etiam infideles, & peccatores reſurgent. Neque etiam eſt cauſa meritoria: quia Chriſtus reſurgens iam non erat viator, & ita non erat in ſtatu merendi. Et ita nullo modo reſurrectio Chriſti videtur eſſe cauſa noſtræ reſurrectionis.

4. Præterea. Cum mors ſit priuatio vitæ, nihil videtur eſſe aliud deſtruere mortem, quam reducere vitam: quod pertinet ad reſurrectionem. Sed Chriſtus moriendo, mortem noſtram deſtruxit. Ergo mors Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, non ergo eius reſurrectio.

Glo. interl.

Sed contra eſt, quod ſuper illud 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit à mortuis, &c. dicit Gloſſ. Qui eſt cauſa efficiens reſurrectionis noſtræ.

lib. 2 com. 4 tom. 3.

q. 53 ar. 3.

Reſpondeo dicendum, quod illud, quod eſt primum in quolibet genere, eſt cauſa omnium, quæ ſunt poſt, vt dicitur in 2. Metaph. Primum autem in genere reſurrectionis fuit reſurrectio Chriſti, ſicut ex ſupra dictis patet. Vnde oportet, quod reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Et hoc eſt quod Apoſtolus dicit primæ ad Corinth. decimoquinto, Chriſtus reſurrexit èx mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam principium humanæ

A *viuificationis eſt Verbum Dei, de quo dicitur in Pſalm. 35. Apud te eſt fons vitæ. Vnde & ipſe dicit Ioannis 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum diuinitus inſtitutus: vt qualibet cauſa primo operetur in id quod eſt ſibi propinquius, vt per illud operetur in alia magis remota, ſicut ignis primo calefacit aerem ſibi propinquum, per quem calefacit corpora diſtantia, & ipſe Deus primo illuminat ſubſtantias ſibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, vt Dionyſius dicit 13. cap. Cœle. hierarch Et ideo verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter vnito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus aliis.* c. 13 non multum procul à prin.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis per virtutem In corp. 4.
B *Verbi vniti, quod quidem operatur ſecundum voluntatem. Et ideo non oportet, quod ſtatim ſequatur effectus: ſed ſecundum diſpoſitionem Verbi Dei: vt ſcilicet primo conformemur Chriſto patienti, & morienti in hac vita paſſibili, & mortali, deinde perueniamus ad participandum ſimilitudinem reſurrectionis ipſius.*

Ad ſecundum dicendum, quod iuſtitia Dei eſt cauſa prima reſurrectionis noſtræ: reſurrectio autem Chriſti eſt cauſa ſecundaria, & quaſi inſtrumentalis. Licet autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc inſtrumentum determinatè: tamen ex quo per hoc inſtrumentum illud eſt cauſa efficiens. Sic ergo diuina iuſtitia, quantum eſt de ſe, non obligata ad reſurrectionem noſtram cauſandam per reſurrectionem Chriſti: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quam per Chriſti paſſionem, & reſurrectionem, C *vt ſupra dictum eſt. Ex quo tamen decreuit hoc modo nos liberare, manifeſtum eſt, quod reſurrectio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis.*

Ad tertium dicendum, quod reſurrectio Chriſti non eſt proprie loquendo, cauſa meritoria noſtræ reſurrectionis, ſed eſt cauſa efficiens, & exemplaris. Efficiens quidem, in quantum humanitas Chriſti ſecundum quam reſurrexit, eſt quodammodo inſtrumentum diuinitatis ipſius, & operatur in virtute eius: vt ſupra dictum eſt. Et ideo ſicut alia, quæ Chriſtus in ſua humanitate fecit, vel paſſus eſt, ex virtute diuinitatis eius ſunt nobis ſalutaria (vt ſupra dictum eſt,) ita & reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ reſurrectionis virtute diuina: cuius proprium eſt mortuos viuificare. Quæ quidem virtus præſentialiter attingit omnia loca, & tempora, quæſt 13. art. 2 & 3. quæſt. 48. artic. 6. In ſol præced ad 2.
C *& talis contactus virtualis ſufficit ad rationem huius efficientiæ. Et (quia vt dictum eſt) primordialis cauſa reſurrectionis humanæ eſt diuina iuſtitia, ex qua Chriſtus habet poteſtatem iudicium facere: in quantum filius hominis eſt: virtus effectiua reſurrectionis eius ſe extendit, non ſolum ad bonos, ſed etiam ad malos, qui ſunt eius iudicio ſubiecti. Sicut autem reſurrectio corporis Chriſti, ex eo quod corpus illud eſt perſonaliter Verbo vnitum, eſt prima tempore, ita etiam eſt prima dignitate, & perfectione: vt dicit Gloſſ. 1. ad Corinth. 15. Semper autem id quod eſt perfectiſſimum, eſt exemplar eius, quod eſt minus perfectum ſecundum ſuum modum: & ideo reſurrectio Chriſti eſt cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis.* Glo inter. ſuper illud 1. Cor. 15. Primitiæ Chriſtus.
D *Quod quidem neceſſarium eſt, non ex parte reſuſcitantis, qui non indiget exemplari, ſed ex parte reſuſcitatorum, quos oportet illi reſurrectioni conformari: ſecundum illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Licet autem efficientia reſurrectionis Chriſti ſe extendat ad reſurrectionem tam bonorum, quam malorum: exemplaritas tamen eius ſe extendit proprie ſolum ad bonos, qui ſunt facti conformes filiationis ipſius, vt dicitur Rom 8.*

Ad quartum dicendum, quod ſecundum rationem efficientiæ, quæ dependet ex virtute diuina, communiter tam mors Chriſti, quam etiam reſurrectio, eſt cauſa tam deſtructionis mortis, quam reparationis vitæ. Sed ſecundum ratio-

rationem exemplaritatis, mors Chriſti, per quam receßit à vita mortali, eſt cauſa deſtructionis mortis noſtræ, reſurrectio verò eius, per quam inchoauit vitam immortalem eſt cauſa

q. 48. art. 1.

reparationis vitæ noſtræ. Paßio autem Chriſti eſt inſuper cauſa meritoria, vt ſupra dictum eſt.

COMMENTARIVS.

DVo ſunt in reſurrectione Chriſti conſideranda. Primum eſt ipſa reſurrectio, prout fuit in fieri, ſeu quatenus fuit quædam actio, ſeu mutatio, quæ pertranſijt. Alterum eſt, terminus huius reſurrectionis, qui eſt Chriſtus homo viuens vita immortali, & glorioſa. Cum ergo dicitur reſurrectio Chriſti cauſa noſtræ reſurrectionis, non eſt intelligendum ratione mutationis, quæ tranſit, ſecundum ſeipſam: ſed ratione termini, qui manet, & poteſt habere rationem cauſæ. De qua re multa in ſuperiori tomo diximus Diſp. 31. Sect. 7. Et hanc eſſe mentem D. Th. hoc loco acutè Caiet. notauit. Et colligitur non obſcure tum ex corp. art. vbi, cum in toto diſcurſu loquutus eſſet de reſurrectione Chriſti, in fine ſic concludit. *Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter vnito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus alijs.* Tum ex ſolutione ad 5. vbi explicans, quomodo reſurrectio Chriſti ſit cauſa, inquit, *In quantum humanitas Chriſti, ſecundum quam reſurrexit, eſt inſtrumentum diuinitatis ipſius, & operatur in virtute eius.* Eſt ergo ſatis manifeſtus D. Thom. ſenſus. Quo ſuppoſito nihil eſt difficultatis in toto contextu. Ad huius autem materiæ complementum inſtituemus de hac re ſequentem diſputationem.

D. Thom. Caiet.

ARTICVLVS II.

Vtrum reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animurum.

309. locis ſupra art. 2 not. Tract 23. in Euan Ioan. ante med tom 9.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod reſurrectio Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis animarum. Dicit enim Aug ſuper Ioan. quod corpora reſurgũt per diſpenſationem humanam, ſed animæ reſurgunt per ſubſtantiam Dei. Sed reſurrectio Chriſti non pertinet ad ſubſtantiam Dei, ſed ad diſpenſationem humanam. Ergo reſurrectio Chriſti, etſi ſit cauſa reſurrectionis corporum, non tamen videtur eſſe cauſa reſurrectionis animarum.

5. Præterea. Corpus non agit in ſpiritum. Sed reſurrectio Chriſti pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo reſurrectio Chriſti non eſt cauſa reſurrectionis animarum.

3. Præterea. Quia reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis corporum, omnium corpora reſurgent: ſecundum illud 1. ad Cor. 15. Omnes quidem reſurgemus. Sed non omnium animæ reſurgent: quia quidam ibunt in ſupplicium æternum, vt dicitur Matth. 25. Ergo reſurrectio Chriſti non eſt cauſa reſurrectionis animarum.

4. Præterea. Reſurrectio animarum fit per remiſſionem peccatorum. Sed hoc factum eſt per Chriſti paßionem: ſecundũ illud Apo. 1 Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Ergo reſurrectionis animarum, magis eſt cauſa Chriſti paßio, quam eius reſurrectio.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 4. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quæ nihil aliud eſt quam reſurrectio animarum. Et ſuper illud Pſalm. 29. Ad veſperam demorabitur fletus, dicit Gloſ. quod reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis noſtræ, & animæ in præſenti, & corporis in futuro.

art. præced. ad 3.

Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti agit in virtute diuinitatis, quæ quidem ſe extendit, non ſolum ad reſurrectionem corporum, ſed etiam ad reſurrectionem animarum: à Deo enim eſt, & quod anima viuat per gratiam, & quod corpus viuat per animam. Et ideo reſurre- A *ctio Chriſti habet inſtrumentaliter virtutem effectiuam non ſolum reſpectu reſurrectionis corporum, ſed etiam reſpectu reſurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis reſpectu reſurrectionis animarum: quia Chriſto reſurgenti debemus etiam ſecundum animam conformari, vt ſicut, ſecundum Apoſtol. Rom. 6. Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: & ſicut ipſe reſurgens ex mortuis, iam non moritur: ita & nos exiſtimemus, nos mortuos eſſe peccato, vt iterum viuamus in illo.*

Tract 23. in Ioan. inter. principium, & med. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtinus dicit reſurrectionem animarum fieri per Dei ſubſtantiam, quantum ad participationem: quia ſcilicet participando diuinam bonitatem, animæ fiunt bonæ, & iuſtæ: non autem participando quamcunque creaturam. Vnde cum dixiſſet: Animæ reſurgunt B *per ſubſtantiam Dei, ſubdit, Participatione enim Dei fit anima beata, non participatione animæ ſanctæ. Sed participando gloriam corporis Chriſti, efficiuntur corpora noſtra glorioſa.*

Eodem loco nunc dicto.

Ad ſecundum dicendum, quod efficientia reſurrectionis Chriſti pertingit ad animas non per propriam virtutem ipſius corporis reſurgentis: ſed per virtutem diuinitatis, cui perſonaliter vnitur.

Ad tertium dicendum, quod reſurrectio animarum pertinet ad meritum, quod eſt effectus iuſtificationis: ſed reſurrectio corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ ſunt effectus iudicantis. Ad Chriſtum autem non pertinet iuſtificare omnes, ſed iudicare: & ideo omnes reſuſcitat ſecundum corpus, ſed non omnes ſecundum animam.

Ad quartum dicendum, quod in iuſtificatione animarum duo concurrunt, ſcilicet remiſſio culpæ: & nouitas vitæ per C *gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ eſt per virtutem diuinam tam paßio Chriſti, quam reſurrectio eſt cauſa iuſtificationis quoad vtramque. Sed quantum ad exemplaritatem, propriè paßio, & mors Chriſti, eſt cauſa remiſſionis culpæ, per quam morimur peccato: reſurrectio autem Chriſti, eſt cauſa nouitatis vitæ, quæ eſt per gratiam ſiue iuſtitiam. Et ideo Apoſtolus dicit Rom. 4. quod traditus eſt (ſcilicet in mortem) propter delicta noſtra (ſcilicet tollenda) & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ſed paßio Chriſti eſt etiam cauſa meritoria: vt dictum eſt.*

art. præced. art. 3. arg.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thom. hic dicentis Chriſti reſurrectionem eſſe cauſam efficientem, & exemplarem noſtræ iuſtificationis, intelligenda eſt in ſenſu tradito articulo ſuperiori. Quocirca non habet nouã difficultatem, præter eas quæ de potentia humanitatis Chriſti tractatæ ſunt dicta Diſp. ſuperioris Tomi. Teſtimonium autẽ Pauli, in quo hic articulus fundari videtur, aliter eſt à nobis explicatum ſupra quæſt. 53. in commentario art. 1.

DISPVTATIO L.

In decem ſectiones diſtributa.

De reſurrectione mortuorum, vt eſt effectus reſurrectionis Chriſti.

D DE hac materia diſputant Theologi in 4. diſt. 43. & 44. & 45. Mihi vero viſa eſt hoc loco neceſſaria, tum quia non poſſumus explicare, quomodo Chriſtus ſit cauſa noſtræ reſurrectionis, niſi prius ſupponamus, illam eſſe futuram. Tunc etiam, vt hanc integram materiam ſimul complectamur, neque oporteat per partes, diuerſis in locis eam imperfecte, & prolixius attingere. Præſertim cum non ſit in animo abſoluta tract. de Sacram. de conſummatione mundi, ſeu de quatuor nouiſsimis proprium tractatum inſtituere. Dicemus igitur, an hominum futura reſurrectio ſit, & quomodo ſit effectus reſurrectionis Chriſti, vnde ſimul conſtabit, qualis futura ſit.

§ E.

SECTIO I.

Vtrum futura ſit generalis hominum reſurrectio.

De reſurrectione Philoſophorum placita.

DE opinionibus Philoſophorum circa hominum reſurrectionem nonnulla attigimus ſupra, de poſsibilitate reſurrectionis diſputantes, vbi ex Tertulliano tradidimus, omnes fere in hoc conuenire, vt veram reſurrectionem negẽt. Nam, ſi qui fortaſſe aliquem reditum animarum ad corpora admittere viſi ſunt, vel non ſunt loquuti de eiſdem numero corporibus, ſed de diuerſis: vel non exiſtimabant, animam eſſe veram formam corporis, ſed extrinſecum motorem eius, vt conſtat ex Platone in Phædro, & Cicerone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque poteſt Tertull. in lib. de Reſur. carnis, & Aug. 12. de Ciuitat. c.13. & lib. 22. c. 25. & ſequentibus. Vbi etiam refert, Porphyrium negaſſe reſurrectionem, quoniam exiſtimabat corpus humanum, quod graue eſt, & corruptibile, impedire contemplationem ſpiritus, & non poſſe ſupra omnes cœlos conſtitui. Diximus etiam in eodem loco Saducæos reſurrectionem futuram negaſſe.

Plato. Cicer. Rupertus. Auguſt.

Ex hæreticis vero complures in hoc errore verſati ſunt. Cœpit enim ab Apoſtolorum temporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Baſilide, Apelle, Valentino, & aliis Gnoſticis, vt conſtat ex Irenæo lib.1.c.25. Epiphan. hæreſ.64. Tertul. libr. de Reſurrect. carnis, & libr. 5. contra Marcion. & de Præſcript: hæreticorum, & Aug. lib. de hæreſibus capite 18. & ſequentibus. Et ex his creduntur fuiſſe Phyletus, & Hymenæus, qui teſte Paulo 2. ad Timoth. 2. *A veritate exciderunt dicentes, reſurrectionem eſſe iam factam.* Illi enim non corporum, ſed animarum reſurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit. Ipſam enim animæ remunerationẽ, ſeu glorificationem, reſurrectionem vocabant, & ideo dicebant iam eſſe factam, vt in eum locum D. Thom exponit. Et Cyrill. quem refert Turrianus li. 3. pro Epiſtolis Pontificiis, capite 16. & Tertullianus ſupra, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiarios* vocat, quod vnius tantum partis, ſcilicet animæ reſurrectionem agnoſcerent. Alij tamen exponunt illum errorem Phileti, & Hymenæi iuxta Gentilium errorem, nimirum per quendam continuum rerum circulum eſſe iam reſurrectionem factam. Ita indicat Theophyl. ibi, dicens. *Si reſurrectio iam facta eſt, ſublatum eſt iudicium & retributio. Porro, quid deinceps boni eſt reliquum, ſi huiuſmodi ſint viciſſitudines?* Alij explicant hos dixiſſe, *reſurrectionem iam eſſe factam,* ſolum per filiorum procreationem. Dicitur enim pater quodammodo reſurgere in filio, quia in eo repræſentatur, & quodãmodo conſeruatur. Ita Theodoret. & Ambroſ. ibi, Epiphan. hæreſ. 40. *Reſurrectionem* (ait) *iam factã eſſe dicunt, per liberos genitos ab vnoquoque generante.* Vtcunque exponatur, ij hæretici ea intentione aſſerebant reſurrectionem eſſe factam, vt negarent veram reſurrectionem futuram, ac de illa alia poſſent ſcripturas, quæ de reſurrectione loquuntur interpretari. In quo ex parte imitatus eſt hos hæreticos Origen. ſi verum eſt (quod refert Plotinus opuſculo de ſeptem Oecumenicis concilijs) eum affirmaſſe transmigrationem animarum in diuerſa corpora: veram autem corporum reſurrectionem negaſſe. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophylactus Alexander. Epiſt. 2. Paſchali. & Auguſtinus 12. de Ciuitate cap. 13. vt ibi notauit Ludouic. Viues ex libro 1. periarchon: ſecundum verò ei tribuunt Methodius, & Epiphan. hæreſ. 64. qui indicant, Origenem animarum tantum, non corporum futuram eſſe reſurrectionem ſenſiſſe. Tamen ille reuera non omnino reſurrectionem corporis negauit. Nam homil. 9. in Numeros, circa finem, expreſſe illam confitetur, dicens corpora reſurgentium habitura quatuor illas qualitates, quas Paul. poſuit 1. Corint. 15. &

Irenæ. Epiphan. Tertul. Auguſt. 2.Tim.2. D.Thom. Theoph. Theodor. Ambroſ. Epiphan. Orig. Photius. Theo. Alex. Auguſt. Lud viu. Method. Epiphan.

A idem ſentit, licet non ita expreſſe, homilia 1. & 25. in Num. Sed in eo errauit, quod exiſtimauit, corpora non eſſe futura organica (vt ſupra diximus) & hoc ſenſu damnatum eſſe errorem eius in quinta Synodo refert Niceph. lib.17. Hiſtor. cap.27. & 28. Hæc vero hæreſis negans futuram reſurrectionem, nullo vtitur, fundamento ex ſcripturis ſumpto, quo niti videtur: ſed ſolum vti poteſt vel rationibus, quibus probari videtur reſurrectionem eſſe impoſſibilem, de quibus ſupra ſatis dictum eſt: vel quæ videantur probare non eſſe conuenientem animæ, neq; vtilem ad operationes eius, quæ ad ſummum procedent de corpore corruptibili, *quod aggrauat animam*, quale non erit corpus, quod in reſurrectione animabus ſanctis, & iuſtis copulabitur. Ex quo non ſequitur, illud non eſſe futurum verum corpus eiuſdem ſubſtantiæ, ac naturæ: ſed ſolum futurum eſſe alterius B qualitatis & gloriæ, quæ omnia in ſuperioribus tractata, atque explicata ſunt.

1 Cor. 15. 5 Synod. Nicep.

Generalis mortuorum reſurrectio aliquando futura. Exod 3. Matth 22.

Omiſsis ergo hæreticis, dicendum eſt primo, futuram eſſe aliquando mortuorum hominum generalem reſurrectionem. Eſt non ſolum de fide, ſed etiam articulus fidei in omnibus Eccleſiaſticis ſymbolis contentus. Et probari poteſt primo ex veteri teſtamento, Exod. 3. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob.* Ex hoc enim loco probauit Chriſtus Dominus reſurrectionem Matth. 22. dicens. *De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt à Deo dicente vobis, Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, non eſt Deus mortuorum ſed viuorum.* Quæ Chriſti collectio nonnullam difficultatem habet. C Nam etiam nunc ante reſurrectionem, vere, dicitur *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob*, licet non ſit Deus mortuorum, ſed viuentium. Quæ animæ illorum Patrum nunc viuunt, quod ſatis eſt, vt per ſynecdochem dicantur viuere, & in cœlo regnare: ergo hoc ſatis eſſe poſſet, vt Deus dicatur eorum Deus, etiamſi nũquam amplius eſſent reſurrecturi. Reſpondetur Chriſtum his verbis proxime, atque immediate probaſſe animas illorum Patrum nunc viuere, quia hoc ſatis exiſtimauit ad conuincendos Saducæos, qui ſolum negabant reſurrectionem, quia putabant animam extingui in morte: quo deſtructo fundamento nihil habebant, cur reſurrectionem negarent. Deinde dicendum eſt, hinc conſequenter probari reſurrectionem ex eiſdem verbis: quia Deus dicitur eſſe nunc *Deus Abraham, Iſaac, & Iacob.* D Nam ab iis Sanctis recognoſcitur, & colitur vt Deus ipſorum, & ipſe habet etiam illorum prouidentiam, vt condigna, & promiſſa eis præmia repẽdat. Hinc ergo colligitur futura reſurrectio, etiam corporum. Tum quia animæ ſanctæ non poſſunt eſſe omni ex parte beatæ ſine corporibus. Tum etiam, quia ad Dei prouidentiam pertinet, corpora ſimul cum animabus beare, quæ illarum organa, & inſtrumenta fuerunt ad ipſum colendum. Ita expoſuerunt hunc locum ſuper Matthæum. Hieron. Anſelm D.Thom. Neq; aliud dixit Caietan. quem ſine cauſa in hoc reprehendit Catarin. Et eandem explicationem inſinuant Theophyl. & Euthy. in Matt. E & Aug. ſubobſcurè tract. 49. in Ioan.

Teſtimonij Matth. 22. Expoſitio. Hieron. Anſelm. D Thom. Caiet. Catarin. Theoph. Euthym. Auguſt.

Hieron. Epiphan.

Inquirit autem Hierony. cur Chriſtus Dominus hoc ſubobſcuro teſtimonio vſus fuerit, cum ſint alia in veteri teſtamento clariora. Et reſpondet, Saducæos ſolitos fuiſſe admittere ex diuina Scriptura tantum quinq; libros Moyſis, ex quibus nullus apertior locus afferri poterat. Quanquam ex illis multæ figuræ, vmbræque & indicia reſurrectionis deſumi poſsint, quæ egregie congerit Epiph. contra Samaritanos lib. 1. ſect. 9 *Primum* (inquit) *Abel, cuius ſanguis ad Dominum clamat, ſpem reſurrectionis corporum oſtendit. Deinde Enoch translatus, vt mortem non videat, reſurrectionis eſt typus. Tertio Sara ſterili, & ſenili vtero iuxta promiſsionem concipiens, & pariens ſpem reſurrectionis prabet. Quarto, Iacob, & Ioſeph propriorum oſſium curam ge-*

Epiphan.

ram gerentes reſurrectionis fidem oſtendunt. Quinto, virga A *Aaron germinans, & fructum producens, cum eſſet ſicca: & virga Moyſis, quæ iuxta Dei voluntatem animabatur, & ſerpens fiebant, reſurrectionem adumbrabat.* Denique Myoſes benedicens Ruben hunc in modum, *viuat Ruben, & non moriatur, cum iam Ruben vita functus eſſet, reſurrectionem ac æternam vitam ei poſtulare viſus eſt.* Hæc vero & ſimilia magis myſtica ſunt, magiſque obſcura, quam teſtimonium à Chriſto adductum.

Ezech.37.

Afferamus igitur nonnulla ex illuſtrioribus teſtimoniis, quæ maximè in Prophetis reperiuntur. Vulgare eſt illud Ezech. 37. de viſione Ezech. oſtenſa in medio campi oſsibus pleni, quæ tandem Spiritu Dei reuixerunt. Poſtquam viſionem coniunxit Deus, *Vaticinare, Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris popule meus, & inducam vos in terram Iſrael, & ſcietis, quia ego* Dominus, *cum aperuero* B *ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus.* Hoc teſtimonium de reſurrectione mortuorum late interpretatur Tertul. lib. de reſurrectione carnis c. 29. vbi aliam expoſitionem reiecit, qua hic locus de populo Iſrael in varias regiones diſperſo intelligi ſolet, ita, vt Deus promittat, daturum ſuum ſpiritum tribubus Iſrael, quæ ab ipſo diſceſſerant, & iterum congregaturum illas in terram promiſsionis. Quam expoſitionem dicit eſſe allegoricam, primam vero de reſurrectione, literalem. Quę fuit etiam ſententia Iuſtini Apol. 2. pro Chriſtianis, & Cyp. lib. 3. ad Quirin. c. 58. Cyr. Ieroſol. cat. 18. & inſinuat Auguſt. lib. 3. de doct. Chriſt. c. 34. explicando quartam regulam Ticonij, quod latius, & apertius C dixit idem Ticon. in eadem regula: idem tamen Author lib. 10. Geneſ. ad liter. c. 5. dicit ſecundam expoſitionem de inopinata deſperati populi reparatione per Spiritum Domini, eſſe intentioni Prophetæ maximè conſentaneam. Quod etiam dixit Hieron. ſuper Ezech. qui tamen optime notauit hanc expoſitionem non excludere, quin ex hoc colligatur futura reſurrectio. *Nunquam* (inquit) *poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionem Iſraelitici populi ſignificandā, niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non ſtantibus incerta confirmat.* Propter quod dixit Theodoretus in eundem Prophetam ſectio. 15. *Hæc quæ Ezechiel vidit fuiſſe non ſolum reuocationis in priſtinum ſtatum* Iudæorum, *ſed etiam reſurrectionis omnium hominum figuram.*

Tertul.
Iuſtin.
Cyprian.
Cyril. Ier.
Auguſt.
Ticon.
Hieronym.
Theod.
Daniel. 12.

Clarius vero teſtimonium eſt apud Dan. c. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium.* Vbi *multi* pro *omnibus* (vſitata phraſi Scripturæ) poſitum eſt, vt ibi notauit Theodoret. & Aug 20. de ciuit. c. 25. Idem ſentit Hieron. Ezech. 37. vbi hoc appellat, *robuſtum teſtimonium* ad probandam reſurrectionem, quod nullam habeat dubitationem. Et eodem vtitur Ruffinus in expoſitione Symboli, qui prius abſolute legit, *reſurgent, qui ſunt in terræ puluere*: deinde vero addidit pronomen, *Multi*, in quo plane indicat eundem eſſe ſenſum. Præterea apud Iſaiam ſunt clariſsima teſtimonia, quæ longum eſſet proſequi c. 26. *Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: Expergiſcimini & laudate, qui habitatis in puluere*, vbi clarius ſeptuaginta: *Surgēt mortui, & reſurgent, qui in monumentis.* De quo loco pręter expoſitores ibi, videri poteſt Aug. lib. 20. de ciuit. capit. 21. & Tertul. lib. de reſurrect. carnis c 31. vbi etiam adiungit illud Iſa. 66. *Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra, quaſi herba germinabunt, & cognoſcetur manus* Domini *ſeruis eius, & indignabitur inimicis ſuis.* Quo loco vtuntur etiam Auguſt. lib. 20 de ciuit. c. 21. & Irenæ. lib. 5. contra hæreſ. c. 15. & merito ſane. Nam ſtatim ſubdit Propheta prædictionem generalis iudicij futuri, quamquam Hieron. ibi aliter interpretetur. Præterea ſunt aperta teſtimonia in lib 2. Machab. c. 7. *Tu quidem ſceleſtiſsime, in præſenti vita nos perdis, ſed* Rex *mundi defunctos nos pro ſuis legibus, in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit.* Et infra. *Potius eſt ab hominibus* A *morti datos ſpem expectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos.* Et inferius, *Sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem & ſpiritum, vobis iterum cum miſericordia reddet & vitam.* Denique illuſtriſsima, ac vulgatiſsima ſunt teſtimonia Iob capite decimoquarto. *Putas ne, mortuus homo rurſum viuet? Cunctis diebus, quibus nunc milito expecto, donec veniat immutatio mea,* & capit. decimonono *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra reſurrecturus ſum.*

Theodor.
Auguſt.
Hieronym.
Ruffin.
Iſaia 26.
Auguſt.
Tertul.
Iſa. 66.
Auguſt.
Iob. 14. & 16.

Quocirca cum tam aperta ſint veteris inſtrumenti de reſurrectione teſtimonia, mirum eſt, cur dixerit Chryſ. homil. 1. de Lazaro, mendicum illum eo in huius vitæ calamitatibus maiorem dolorem ſentire potuiſſe, *quod ne de reſurrectione quidem quicquam po-* B *tuerit philoſophari: ſed huius vitæ res crederet, huius vitæ fine terminari. Erat ex eorum numero, qui gratiam Euangelij præceſſerunt.* Nonne Machabæi etiam gratiam Euangelij præceſſerunt, & multo prius Iob anteceſsit: & tamen de reſurrectione philoſophati ſunt, ad calamitates huius vitæ patienter, fortiterque ferendas? Cur ego dicemus: Lazarum hac fide, & ſpe caruiſſe? præſertim cum ex Euangelio conſtet, fuiſſe iuſtum. & ſanctum, & ab Angelis in Sinum Abrahæ ductum Niſi fortaſſe dicamus Chryſoſtomum non negare veritatem hanc fuiſſe illis temporibus notám: ſed non fuiſſe tam aperte omnibus propoſitam, vt omnes vulgares homines, atq; idiotæ, tam diſtinctè, ac clare illam percallerent, ſicut tempore legis gratiæ C factum eſt: & ideo fieri potuiſſe, vt mendicus Lazarus reſurrectionem ignoraret.

Chryſoſtom.

Secundo ergo poteſt hæc veritas præcipue probari ex nouo teſtamento. In quo habemus expreſſam Chriſti promiſsionem, ſeu prædictionem, Ioan. 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Similia habentur, cap. 6. & 11. Act. 24. Apocal. 20. & in Epiſtolis Pauli ſunt frequentiſsima teſtimonia, duo tamen vel tria ſunt præcipua. Primum eſt illud 1. ad Cor. 15. vbi variis rationibus, atq; exemplis veritatem hanc declarat, ac perſuadet. Primo inquit, *ſi Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum* D *non eſt.* Quo argumento immediate videtur concludere Paulus reſurrectionē noſtram eſſe poſsibilem. Hoc enim immediate, & euidenter conuincit exemplum reſurrectionis Chriſti. Deinde probat etiam eſſe futuram, vt notauit D. Thomas ſupra q. 53. art. 1. id confirmans verbis Iob 19. *Scio, quod redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum.* Vbi particula, *&*, pro cauſali poſita eſt, ac ſi diceret, & ideo *ſurrecturus ſum.* Quod indicauit etiam Greg. 14. Moral. cap. 27. & 28. dicens. *Habemus ſpem reſurrectionis noſtræ, conſiderata gloria capitis noſtri.* Quia ergo, vbi futurum eſt caput, illic futurum eſt corpus ex reſurrectione capitis, recte intulit Paulus cæterorum membrorum reſurrectionem. Quod egregie idem Paulus explicuit ſecundę ad Corinthios capit. quarto. *Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum* E *Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos.* Vbi indicat aliam probationem illius illationis. Quia ſicut Chriſtus propter nos mortuus eſt, ita & pro nobis reſurrexit, vt videlicet ſecum nos omnes reſuſcitaret: ſicut idem Paulus dixit ad Epheſios ſexto, & ad Romanos ſexto, & Auguſtinus in expoſitione Epiſtolæ 119.

Noui teſtamenti de reſurrectione teſtimonia.
Ioan. 5.
Ioann. 6. & 11.
Act. 24.
Apoc. 20.
1. Cor. 15.
D. Thom.
Iob. 19.
Greg. Pap.
2. Cor. 4.
Epheſ. 6.
Rom. 6.
Auguſt.
1. Corint. 15.

Præterea addit aliam probationem idem Paulus, ſeu magis hanc eandem explicat paulò inferius in eodem cap. 15. ad Corinth. dicens. *Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita &*

in Chri-

in Chriſto omnes viuificabuntur. Quibus verbis hanc rationem intendit. Mors introducta eſt per peccatũ hominis: ergo deſtrui debuit per Chriſtum. Quia non eſt minus efficax Chriſtus ad deſtruendã mortem per reſurrectionem ad æternam vitam, quam Adam fuit ad introducendam mortem. Sicut ergo in Adamo, vt in capite omnes mortui ſunt: ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Quam rationem tetigerat idem Paul. ad Roma. 5. vbi cum dixiſſet, donum & gratiam Chriſti longe efficaciorem eſſe peccato Adæ, concludit. *Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* Et infra, *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia: vt ſicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam.* Quæ ratio potiſsimum videtur procedere de reſurrectione iuſtorum, quamuis extẽdi etiam poſſit ad omnium hominum reſurrectionem, vt infra dicemus. In priori vero ſenſu illam egregie confirmat idem Paul. cap. 8. ad Romanos diecens: *Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ſpiritum eius in vobis.* Ac ſi diceret, ius reſurgendi conſequi non ex ſola vnione hypoſtatica, quæ eſt propria Chriſti, ſed ex gratia ſanctificante, per quam Spiritus ſanctus habitat in nobis, & ideo, ſicut verum eſt, Chriſtũ reſurrexiſſe: ita qui ab ipſo participant gratiam, & ſpiritum, cum eo reſurgent. Quod inferius confirmat, quia per hunc ſpiritum accipimus *gratiam adoptionis filiorum: ſi autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.* Ac propterea (vt inferius ait) *primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.* Et hactenus de ratione ſumpta ex parte Chriſti.

Rom. 5.

Rom. 8.

Teſtimonij Pauli 1. Cor. 15. 1. Expoſitio.

Aliam rationem adducit Paulus ſatis obſcuram, his verbis: *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt: vt qui baptizantur pro illis?* In quibus verbis primum valde difficile eſt, quid ſit *baptizari pro mortuis*: deinde æque obſcurum, quomodo hinc futura reſurrectio probetur. Varie igitur vtrumque à Patribus exponitur, vt accurate tractat Robertus Bellarminus libr. 1. de purgat. ca. 4. non tamen poteſt hoc loco à nobis prętermitti, cum neceſſarium ſit ad probationes reſurrectionis, quas Paulus adducit, intelligendas. Primo ergo quidam dicunt, *baptizari pro mortuis*, nihil aliud eſſe, quam ſuſcipere baptiſmum loco alicuius hominis mortui, vt illi proſit, qui morte præuentus illum ſuſcipere non potuit. Hunc enim ſenſum verba ſimpliciter ſumpta pre ſe ferunt. Iſti autem ſic baptizabantur pro mortuis, quod ſperarent huiuſmodi baptiſma aliis profuturum ad corporum reſurrectionem. Ita exponit Tertullianus libro de reſurrectione carnis cap. 48. & libr. 5. contra Marcion. c. 10. & Ambroſ. & Anſelmus & D. Thomas in Paulum. Hæc vero expoſitio in primis fundat rationem Pauli in quodam errore. Sic enim *baptizare pro mortuis*, & exiſtimare, tale baptiſma poſſe prodeſſe mortuis, error eſt in fide. Reſponderi poteſt, Paulum non probare errorem: ſed ex omnium exiſtimatione, etiam illorum, qui ſic errabant, voluiſſe reſurrectionem confirmare. Sed hoc non ſatisfacit: tum quia oportuiſſet Paulum hoc aliquo modo inſinuare, ne errorem approbare exiſtimaretur, maxime cum inferat, tanquam incommodum, *Vt quid baptizantur pro illis?* Tum etiam, quia licet hoc demus, adhuc eſſet valde infirma probatio Pauli. Quid enim mirum eſſet, ſi quis diceret, erraſſe circa reſurrectionem eos, qui ſic errabant circa baptiſmum? Deinde ſupponit hæc expoſitio, hunc errorem circa baptiſmum fuiſſe tempore Pauli, quod probari non poteſt. Tribuitur enim hic error Montaniſtis, Marcioniſtis, & Corintianis, qui omnes poſt tempora Apoſtoli Pauli exorti ſunt. Vnde Chryſoſtomus & Theophylactus dicũt, potius eos hæreticos vſos fuiſſe hoc loco Pauli ad ſui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis nõ conſtat, baptizatos fuiſſe pro mortuis ſpe reſurrectionis. Marcioniſtæ enim reſurrectionem negabant. Vnde ad interrogationẽ Pauli, *Vt qui baptizantur pro illis?* reſponderi poſſet baptizari pro animabus eorũ, vt eis peccata remitterentur. Et quamuis hæc obiectio poſſet aliquo modo ſolui per ſe conſiderata: tamen ſi argumentum Pauli fundatur in eorum exiſtimatione, qui ea cæremonia vtebantur, omnino vrget obiectio facta, cum illi nec cogerentur recte de reſurrectione ſentire, nec reuera bene ſentirent.

Tertul. Ambroſ. Anſelm. D. Thom.

Chryſoſt. Theophyl.

Secunda expoſitio D. Thom. eſt. *Baptizari pro mortuis*, idem eſſe, quod baptizari pro peccatis abluendis, ita vt mortuorũ nomine peccata ſignificentur, quæ ſunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat verbis Pauli, ſubdit enim, *Vt qui baptizantur pro illis.* refert autem ad illos, de quibus dixerat. *Si omnino mortui non reſurgunt*: ergo *mortuos* appellat homines defunctos, ac reſurrecturos. Deinde, alias qualis eſſet illatio Pauli, ſi hic eſſet ſenſus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, ſi mortui non reſurgunt? Reſponderi enim poſſet, multum prodeſſe. Nam per baptiſmum poſſent conſequi remiſsionem peccatorum, & vitam gratiæ.

2. Expoſitio. D. Thom.

Tertia ergo expoſitio eſt, *Baptizari pro mortuis*, idem eſſe, quod baptizari, quando iam inſtat mors, cum iam homo, quaſi pro mortuo habetur, & in lecto iacet iamiam moribundus. Ita Epiph. hæreſ. 28. vbi vim argumenti Pauli dicit in hoc conſiſtere, quod iis, qui in extremis conſtituti baptizantur, oſtendunt, *quod qui mortuus eſt, etiam reſurget, & ob id indiget remiſsione peccatorum per lauacrum.* Sed neque hæc expoſitio poteſt accommodari Paulo. Primo, quia cum Paulus ait, *Vt qui baptizantur pro illis?* aperte refert ad mortuos, de quorum reſurrectione agebat. Ergo per *mortuos* non intelligit iamiam moribundos, ſed reipſa defunctos. Item quia Paulus plane diſtinguit eum qui baptizatur à mortuo, pro quo baptizatur, vt patet ex illa particula: *pro illis.* Ergo non ipſemet, qui baptizatur, dicitur *baptizari pro mortuo*, qui baptizatur ſemimortuus. Præterea phraſis locutionis in illo ſenſu eſſet duriſsima, & prorſus inuſitata. Nam in illo ſenſu non dicitur aliquis tractari *pro mortuo*: ſed tanquam mortuus. Et adhuc hoc modo tantum loquimur in eis actionibus, quæ fieri ſolent circa mortua corpora, vt ſunt ſubleuare, deferri, vel ſimiles: non vero de iis, quæ ſunt propriæ viuentium, vt loqui, ambulari, cuiuſmodi etiam eſt baptizari. Denique etiam in hoc ſenſu non apparet vis conſequentiæ. Nam dici poſſet, huiuſmodi ſemimortuos baptizari propter remiſsionem peccatorum, & gratiam obtinendam, etiamſi non eſſent reſurrecturi.

3. Expoſitio Epiphan.

Quarta expoſitio eſt, *baptizari* eo loco non ſumi pro ſuſceptione alicuius baptiſmi aquæ, ſed pro baptiſmo pœnitentiæ, per opera pœnalia, & ſatisfactoria eo modo, quo Chriſtus dixit Marc. 10. *Poteſtis bibere calicem, quem ego biliturus ſum? & baptiſmo, quo ego baptizor baptizari?* & Lucæ 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quo modo coarctor vſque dum perficiatur?* Igitur *baptizari pro mortuis* idem erit, quod pro illis ſatisfacere per opera pœnalia. Quod ſupervacaneum eſſet, ſi nulla eſſet ſpes reſurrectionis, vt expreſſe dicitur 2. Macha. 12. *Miſit* (inquit) *Ieroſolymam offerri pro peccato ſacrificium, bene & religioſe de reſurrectione cogitans. Niſi enim eos qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.* Hanc expoſitionem probant inter alias Hugo, & Dionyſ. in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in ſuo teſtamento, & Petrus Cluniacen. epiſtol. contra Petrobruſsianos. Et eſt valde probabilis: duas verò patitur dif-

4. Expoſitio probabilis.

Mar. 10. Luc. 12. Baptizari pro mortuis quid.

2. Mac. 12.

Hug. Dionyſ. Ephrem. Pet. Clu. 2. Obiectio.

tur difficultates. Prior eſt, quia valde impropriè, & abuſiuè interpretatur verbum *baptizandi*. Nam, licet interdum in ſcriptura ſoleat hoc verbum ad alias ſignificationes præter aquæ baptiſmum extendi: tamen quando ita fit, ſemper ex contextu, vel circumſtantiis conſtare poteſt, ſemperque ſeruatur aliqua habitudo ad ablutionem, vel aliquid ſimile illi. Vt Chriſtus dixit, ſe fore baptizandum paſsione, quia ſanguine ſuo tingēdus, & quaſi abluendus erat, & hoc modo martyrium ſolet *baptiſmus* appellari. Pœnitentia quoque ſolet vocari *baptiſmus*, vel *flaminis*, quando baptiſmum aquæ in voto includit, vel *lachrymarum*, quas excitat, illiſque quodammodo pœnitentem abluit, vt conſtat ex Athanaſio quæſtione centeſima trigeſimaquarta ad Antiochenum,

Athanaſ. Baſilio libro de Spiritu ſancto capite decimoquinto,

Baſil. Cypriano ſermone de cœna Domini, & Nazianzen.

Cyprian. Oratione trigeſimanona. Ad hãc verò obiectionem

Greg. Naz. reſponderi poteſt, hoc totum in præſenti reperiri. Nam in primis res ipſa, & contextus cogit, vt ita exponatur, ne abſurdum aliquem ſenſum reddat, & verba ſequentia Pauli non parum fauent. Nam ſta-

Reſponſio. tim ſubiungit. *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres*: Deinde cum dicamus, *baptizari pro mortuis*, eſſe pro eis ſatisfacere, quod fit per opera pœnitentiæ, & pœnalia, rectè comprehenditur hic baptiſmus ſub baptiſmo lachrymarum: & pœnitentiæ. Præſertim quia ex effectu baptiſmi, qui eſt mundare, translata eſt hæc vox ad ſignificandam quamcunque actionem, vel paſsionē, quia anima mundatur. Quomodo ſancti Patres dicunt etiam ipſam pœnam purgatorij interdum vocari *baptiſmum*, iuxta illud Mat-

Matth 3. thæi tertio. *Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne*,

Hieron. vt exponit ibi Hieronym. Beda, Nazianz. & Baſilius

Beda ſupra. Atque ita rectè cohæret metaphora Pauli, vt

Greg Naz. *Baptizari pro mortuis* dicantur, dum ſe affligunt vt

Baſil. eos à baptiſmo ignis eripiant.

Poſterior difficultas eſt, quia iuxta hunc ſenſum

2 Obiectio. nullo modo poteſt inferri reſurrectio, ſed ſolum quod animæ poſt mortem manent, & ſi in hac vita

Reſponſio. non plenè ſatisfecerunt, in alia purgantur. Vnde fa-

1. Cor. 15. cile reſponderi poſſet interrogationi Pauli, *ſi mortui non reſurgunt, vt quid pro illis baptizamur?* Dicetur enim, vt eorum animæ à pœnis liberentur, qui fructus conſiſtere poſſet, etiamſi nunquam eſſent iterum corporibus vniendæ. Sed hæc obiectio in omni ſententia neceſſario ſoluenda eſt. Tum quia eadem fieri poteſt contra teſtimonium allatum ex ſecundo Machabæorum. Tum etiam, quia Paulus in eodem capite ſæpius eandem illationem inculcat, vt cum ad perſuadendam reſurrectionem inquit, *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Nam ad hæc etiam verba reſponderi poſſet, etiamſi non ſit futura reſurrectio, nos non ſperare in Chriſto tantum in hac vita, & hoc ſatis eſſe, vt non ſimus miſerabiliores omnibus hominibus, quia æterna bona animæ ſperamus. Rurſum, quod ibidem ait, *ſi ſecundum hominem ad beſtias pugnaui* Epheſi, *quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Eadem enim reſponſione hæc omnia dilui poſſe videntur, ſcilicet manere animas poſt mortem, quibus opera huius vitæ nocere poſſunt, aut prodeſſe. Quocirca, quod ſupra diximus de Chriſti argumentatione Matth. 22. de his omnibus locis neceſſario dicendum eſt. Sæpe in Scriptura has quæſtiones de pœna, præmioque animarum, & de reſurrectione corporum ita eſſe coniunctas, vt ab vna ad aliam facilè fiat tranſitus, & eadem cenſeatur vtriuſque definitio. Vel quia inter Iudæos, ad quos fere eſt ſermo in prædictis ſcripturæ locis, nullus negabat reſurrectionem, niſi qui negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna, & præmium, & reſurrectio mortuorum æque ad diuinam prouidentiam pertinet. Sic ergo Paulus prædictis verbis immediatè concludit, mortuorum animas pœnas luere, quibus poſſunt per noſtra ſuffragia leuari. Vnde fit, illas manere poſt mortem, & Deum habere earum prouidentiam. Ex quo ſupponit, neceſſario ſequi, eas non manſuras perpetuo ſeparatas, neque earum corpora perpetuo caritura condigno præmio, aut pœna. Sic igitur hæc expoſitio probabiliter defenditur, licet iuxta illam neceſſario ſit fatēdum, ſicut Paulus dixit. *Qui baptizantur pro mortuis*, ita dicere potuiſſe: *Qui baptizantur pro mortuis*. Imo ſicut dixit, *Vt quid baptizantur pro mortuis?* ita potuiſſe, abſolutè dicere, *Vt quid baptiſantur pro mortuis*, vel, *Vt quid pœnitentiam agunt?* Nam ſi neque anima maneret poſt mortem: neque futurum eſſet præmium, & pœna, fruſtra hæc fierent propter ſalutem animæ. Sed hæc non ſunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præſertim in ſingulis verbis.

Poſſet tamen aliter hæc expoſitio declarari, vel eſſe potius quinta expoſitio, vt ſcilicet, *baptiſari* in prædicta ſignificatione ſumatur, ſcilicet, prout idem eſt, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyrium pro mortuis, id eſt, pro mortuorum reſurrectione docenda, ac defendenda. Sicut ipſe Paulus de ſe dixit Act. 23. *De ſpe, & reſurrectione mortuorum ego iudicor*, & cap. 24. *Quoniam de reſurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vobis.* Argumentatur ergo Paulus iuxta hanc expoſitionem à fide, & exemplis Sanctorum hominum, qui propter reſurrectionis fidem & ſpem ſuo ſanguine baptizari non dubitarunt. Cui expoſitioni videtur conſentaneum quod Paulus ſubiungit. *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres.* Ita fere Gagneius in Paulum. 5. Expoſitio. Act. 23. & 24. Gagneius.

Sextam expoſitionem alij adhibent, Paulum iis verbis alludere ad conſuetudinem Iudæorum, qui quando mortuos tangebant, vel ſepeliebant immundi, irregulareſque fiebant, ideo baptiſmo, ſeu lauacro aliquo vtebantur ad eam immunditiam legalem tollendam iuxta præſcriptum legis. Num. 19. & hoc lauacrū dici poteſt *baptiſmus pro mortuis*. Nam ſicut Eccleſ. 30. dicitur, *baptizari à mortuo*, qui lauatur ad tollendam immunditiam contractam ex contactu mortui: ita dici poteſt *baptizari pro mortuo*, qui propter curandum funus, & ſepulturam mortui irregularitatem contrahebat, & lauacro poſtea indigebat. Iuxta hanc ergo interpretationem ſumit Paulus argumentum reſurrectionis ex cura funeris, & ſepulturæ mortuorum, quæ ſemper apud fideles fuit, quæ in ſpe reſurrectionis fundatur. Non enim tam ſolicitè corpora mortuorum curarent, niſi ſperarent ea reſurrectura, & hoc eſt quod Paulus ait, *Quid eſt, quod baptizātur pro mortuis, ſi corpora non reſurgunt?* ac ſi diceret, cur tanta cura, & ſolitudine eos ſepeliunt, etiamſi pro eis poſtea baptizari oporteat, ſi ſpem reſurrectionis eorum non habent? Hæc verò expoſitio aliquantulum eſt violenta, & voluntaria. 6. Expoſitio. Num. 19. Eccleſ. 30.

Septimam interpretationem addit Theodoretus iis verbis: *Qui baptiſatur, Domino conſepelitur, vt cum mortuis fuerit particeps, ſit etiam particeps reſurrectionis: ſin autem corpus non reſurgit, cur etiam baptiſatur?* Itaque vult Paulum loqui de baptiſmo CHRISTI, quem eſſe figuram ſepulturæ Chriſti alibi Paulus docuit, dicens, *Nos per baptiſmum conſepeliri Chriſto*, Et hac ratione, dum paptizamur, dicemur *baptiſari pro mortuis*: quia veluti gerimus perſonam mortui, & quodammodo ſepelimur. Quod ſine cauſa dicit Paulus, fieri, ſi non eſt mortuorum reſurrectio: quia ſicut per baptiſmum, dum in aquam mergimur, Chriſto conſepelimur: ita cum emergimus, cum eo reſurgimus, vt eiſdem locis Paulus aperte docuit. Eſſet ergo vana tota illa baptiſmi actio, & repræſentatio, ſi nulla eſſet mortuorum reſurrectio. Et hanc expoſitionem Caietanus amplectitur, quæ 7. Expoſitio. Rom. 6. Gloſ. 2.

etiam

etiam videtur nimis dura, ac violenta. Tum quia A baptiʒari pro mortuis in nullo genere locutionis ſignificat agere in baptiſmo perſonam mortui. Alias poſſemus etiam dici baptizari pro Chriſto. Tum etiam quia ſi repræſentatio baptiſmi eſſet vana aut falſa nõ exiſtente reſurrectione mortuorum, non eſſet quia baptiſmus repræſentat ſepulturam mortui: ſed quia repræſentat reſurrectionem: ergo non debuiſſet Paulus argumentum ſumere ex baptiſmo *pro mortuis*: ſed pro ſuſcitatis.

Vltima expoſitio eſt, *baptizari pro mortuis* idem eſſe, quod baptizari baptiſmo Chriſti profitendo reſurrectionem mortuorum. Ita Chryſoſt. homil. 40. in 1. ad Corinth. qui notat primitiuæ Eccleſiæ conſuetudinem fuiſſe, vt, qui baptizandi eſſent, ſymbo- B lum fidei, & expreſſe mortuorum reſurrectionem profiterentur, priuſquam idem præſtarent ipſo opere baptiſmi abluendo corpus, quia reſurrecturum illud ſperarent. Hac ergo ratione dicti ſunt à Paulo *baptizari pro mortuis*. Ex quo ſenſu optimè concluditur argumentum, ſine cauſa hoc modo baptizari, ſi non eſt ſpes reſurrectionis mortuorum. Et hanc expoſitionem ſequitur Theophylactus, Oecumenius in Paulum, & Gagneius non reijcit: nec videtur contemnenda, quanquam non ſatis aptè accommodetur verbis Pauli. Nam *baptizari pro mortuis*, durè exponitur, quod ſit baptizari verbo, & opere profitendo reſurrectionem mortuorum. Itaq; C inter omnes expoſitiones quarta videtur facilior. Si quis tamen rectè conſideret, in ſingulis fermè continetur aliqua propria ratio conferens ad perſuadēdam reſurrectionem, & ideò omnes illas adduxi, quia licet non omnes explicent mentem Pauli: omnes tamen vtiles ſunt ad reſurrectionem perſuadendam. Et hæc de loco Pauli 1. ad Cor. 15. in reliqua enim parte capitis ſolum adducit exemplum ſeminū ad declarandam reſurrectionem, quod non adducitur à Paulo ad probādum futuram eſſe, ſed vt declaret eſſe poſsibilem, & modū eius, vt latius in ſuperioribus diximus.

Theophyl. Oecumen. Conſtant Gagneius.

2. Cor. 5.

Tertio, principalem rationem ad perſuadendam reſurrectionem adduxit Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens, *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.* D Quæ ratio ſumpta eſt ex Diuina prouidentia, quam latè ſupra Diſput. 44. Sectio. 8 proſequuti ſumus, & multorum Patrum teſtimonijs explicuimus: & ideo hic nihil addemus. Aliud verò Pauli teſtimonium 1. ad Theſſalonic. 4. quod inſigne etiam eſt in hac materia, explicabitur inferiùs, tractando de efficientia Chriſti circa reſurrectionem noſtram, & de tempore reſurrectionis. Neq; ad confirmandam hanc veritatem, oportet vti Patrum teſtimonijs, tum quia res eſt frequentiſsima in illis, tum etiam quia ſufficiunt, quæ inter explicandum ſcripturam adduximus, poſſunt autem præterea videri Cyril. Ieroſol. catech. 4. & latius in 18. Gregor. Nyſſenus oration. 3. de Reſurrect. Ambroſ. lib. de fide Reſurrect. & Theodor. in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Reſurrect. & de E iudicio, Proſper in dimidio temporis, cap. 18. Rationes etiam in eadem explicatione teſtimoniorū Scripturæ, adductæ ſunt, quibus addi poſſunt aliæ ſupra adductæ, tractando quomodo reſurrectio poſsit naturaliter cognoſci.

1. Theſſ. 4.

Cyrill Ier. Greg Nyſſ. Ambr. Theodor.

Ex dictis relinquitur primo reſurrecturos homines in eiſdem numero corporibus, in quibus ceciderunt. Tum quia in ſuperioribus oſtendimus, hoc eſſe de neceſsitate veræ reſurrectionis. Tum etiam, quia teſtimonia allata, ipſorum corporum, ac oſsiū reſurrectionem promittunt: & quia hoc neceſſarium eſt, vt perfectè ſeruetur ratio iuſtitiæ, præmij, ac pœnæ iuxta diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem. Propter quam rationem probabilius etiam in ſuperioribus duximus, non ſolum materiam totius corporis futuram eſſe eandem: ſed etiam in ſingulis membris, & organis corporis eandem identitatem fore ſeruandam.

SECTIO II.

Vtrum omnes homines iuſti reſurrecturi ſint.

IN præcedenti Sectione ſolum oſtendimus, futuram eſſe hominum reſurrectionem generalem. Ex quo illud abſque vlla controuerſia efficitur, omnes homines ſanctos, & iuſtos, qui ante reſurrectionis diem mortui fuerint, eſſe ſuſcitandos. Nam hoc apertè probant ſcripturarum teſtimonia, & nullum eſt, quod in contrarium obijci poſsit, neque vlla difficultas, dubitandive ratio. Dummodo excludamus ſingularia priuilegia eorum, qui ante vniuerſalem reſurrectionem excitati fuerunt, vt de B. Virgine certum eſt, & de ijs, qui cum Chriſto reſurrexerunt, ſuprà diximus, & de Elia, & Enoch infra dicemus Solum ergo ſupereſt, vt dicamus de ijs iuſtis hominibus, qui viui inuenientur in die iudicij, & prope horam reſurrectionis. Nam licet certum ſit horum corpora eſſe transformanda in qualitatem, & perfectionem glorioſorum corporum reſurgentium: dubium tamen eſt, an verè, ac propriè reſurgant. Ratio dubitandi eſt, quia non reſurgit, niſi quod cecidit, iſti autem non ceciderunt, cum non fuerint mortui. In contrarium eſt, quia locutiones ſcripturæ generales ſunt, & nulla eſt ſufficiens ratio, vel autoritas ad huiuſmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ ſunt celebres ſententiæ. Prior negat illos homines iuſtos, qui tum temporis vixerint eſſe, aut morituros, aut reſuſcitandos: ſed ſolum immutandos, ſeu transformandos. Cuius primum fundamentum ſumitur ex Paulo primæ Corinth. 1. Cor. 15. decimo quinto, præſertim iuxta additionem Græcam, quæ ſic habet. *Ecce myſterium vobis dico, Non omnes quidem dormiemus: omnes tamen immutabimur.* Quorum verborum ſenſus eſt, non omnes Iuſtos eſſe reſurrecturos, quia non omnes mortem obibunt: omnes tamen fore ad ſtatum gloriæ transferendos. Cum qua ſententia conſonant ſequentia verba. *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Illa enim particula, *& nos*, homines tūc viuētes ſignificat, quos ita appellat, quia loquutus eſt veluti ipſorum Iuſtorum voce, qui tunc viuentes in carne inuenientur. Quam ſententiam, & expoſitionem egregiè confirmat aliud teſtimonium Paul. primæ ad Theſſalonicenſes quarto, dicentis, *Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viui-* 1 Theſſ 4. *mus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini non præuenie-* Theod. Her. *mus eos, qui dormierunt.* In his enim verbis etiam loquitur Paulus in perſona eorum, qui tempore iudicij viui inuenientur. Non enim loqui poteſt in ſua propria perſona, cum ipſe vſque ad ſecundum Chriſti aduentum nō eſſet victurus. De ijs ergo hominibus, qui tunc viuent, ait non eſſe præuenturos eos, qui dormierunt. Vbi ſupponit, eos non eſſe dormituros, & quia hinc ſequi videbatur, hos prius fore glorificandos, quam alios, eo quod reſurrectione non indigerent, ſicut illi, admonet Paulus non ita eſſe futurum. *Quoniam* (inquit) *ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi: deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera*, ſcilicet per glorioſam immutationem, abſque morte, & reſurrectione. Videtur ergo hæc ſententia eſſe expreſſa Pauli: & ita cenſent exponendo hæc loca Chryſoſtom. homilia quadrageſima ſecunda, in primā ad *Chryſoſt.*

Theodor. Theophyl. Oecumen. Orig. Hieron. Apollinar. Auguſt. Gennad. Tertul. Ambr. Symbol. Act. 10. Rom. 14.

Corinth. & homil. 7. in 1. ad Theſſalonicenſ. Theodoretus, Theophyl. & Oecumen. in Paul. & Origenes lib. 5. contr. Celſum non longè ab initio, & Hieronym. epiſtol. 152. ad Minerium refert in hanc ſententiam Theodorum Heracleotem, & Apollinariū, quam ipſe non indicat improbabilem, & ſuper Iſaiam capit. 51. illam lectionem Pauli ſequitur, *Non omnes dormiemus*, in epiſtola verò 148. quæſt. 3. interpretans locum Pauli 1 ad Theſſal. 4. abſolute docet hanc ſententiam, Auguſtin etiam quæſtio. 3. ad Dulcitium, licet locum 1. ad Corinth. aliter legat, quam nos diximus, & ideo dubius de tota ſententia eſſe videatur: tamen propter aliud teſtimonium ad Theſſalon. valde eſt propenſus in hanc ſententiam, & planè fatetur, ſe ignorare in quo alio ſenſu poſsit ille locus exponi. Et Gennad. de Eccleſiaſticis dogmatibus, capit. 7. & 8. hanc ſententiam vt probabilem relinquit. Præterea Tertullian. lib. de reſurrect. carnis capit. 41. & 42. licet locum 1 ad Corinth. 15. aliter legat, hanc nihilominus ſententiam apertè docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ ſic habet, *Omnes quidem reſurgemus*, dicens illam immutationem, quæ fiet in Iuſtis tunc viuentibus, pro reſurrectione computari. Nam, cum ab ſtatu mortali ad immortalem transferendi ſint, quodammodo *reſurgere* dicuntur. Quod etiam notauit Gennad. ſupra, & indicauit Chryſoſtomus. Aliter vero Ambroſius 1. ad Conrinth. 15. exponit hunc locum iuxta hanc ſententiam retenta vulgata lectione, ſcilicet, *Omnes reſurgemus qui aduentu Chriſti mortui inueniemur, ſed non omnes immutabuntur, qui in corpore ſint reperti, quia ſoli ſancti beatitudinis gloriam conſequentur.* Et primò confirmari poteſt hæc ſententia ex eo, quod in Symbolo dicitur Chriſtum venturum eſſe *ad iudicandos viuos, & mortuos*, iuxta illud Actorum 10. *Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum*: & illud ad Romanos 14. *Chriſtus in hoc mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum, ac mortuorum dominetur.* Sed non poteſt hoc rectius explicari, quam ſi dicamus, iudicaturum Chriſtum, & eos, quos (cum venerit) viuentes repererit, & eos qui mortui iam fuerant. Secundo cōfirmari poteſt, quia nulla poteſt aſsignari cauſa naturalis ſubitæ mortis tot hominum: nec verò credendum eſt, iuſſu Dei omnes eſſe violenter interficiendos. Nam quod ſolet dici, comburendos fore igne conflagrationis, per ſe eſt creditu difficile. Cur enim Deus tot iuſtos viuos combureret? & preterea aliqui exiſtimāt, conflagrationem ignis futuram poſt hominum reſurrectionem & iudicium per actum, de quo poſtea dicturi ſumus.

Iuſti homines, ſicut moriuntur, ita & reſurgent vniuerſi. D. Thom. Gennad. Rom. 5. 1. Cor. 15.

Secunda ſententia eſt, omnes homines iuſtos verè, ac propriè eſſe reſurrecturos, & conſequenter prius eſſe morituros. Nam propria reſurrectio eſt à morte, tanquam à termino à quo, vt ſupra diximus. Quam ſententiam docuit D. Thom. prima ſecundæ quæſt. 81. art. 3. ad 1. & eam defendunt omnes Scholaſtici in 4. d. 43. & recentiores ſcriptores Catholici, *quam* (vt Gennad. citato loco teſtatur,) *maxima Patrum turba tradente ſuſceperunt*, eoſq; ſtatim indicabimus exponendo ſcripturæ teſtimonia. Primum ergo fundamentum huius ſententiæ eſt. Quia ſcriptura ſæpè repetit, omnes homines eſſe morituros, & inſignis locus eſt ille ad Roman. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Vbi tam generaliter dicitur mors, ſicut peccatum ad omnes tranſire: ergo ſicut à contractione peccati nullus excipitur (omiſſo ſpeciali B. Virginis priuilegio) ita nec à morte: Ergo tantam hominum multitudinem excipere, aperte videtur contra hanc generalem legem. Secundò vrgent verba Paul. 1. Corint. 15. prout in vulgata Latina leguntur. *Omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur*, quorum planus ſenſus eſt, omnes quidem homines tam bonos, quam

Athanaſ. Auguſt. Oecumen.

A malos eſſe reſurrecturos: non tamen omnes fore ad ſtatum gloriæ tranſituros. Et hoc idem eſt, quod poſtea dicit, *Mortui reſurgent incorrupti*, quod commune eſt bonis, & malis, *& nos*, id eſt, Iuſti *immutabimur.* Neque ſatisfacit reſponſio illa, quod viuentes in corpore mortali dicantur *reſurgere*, eo quod transferantur ad ſtatum gloriæ. Primo quia hoc eſt contra proprietatem verbi *reſurgendi*, vt enim ait Atha. lib. de Incarn. Verbi Dei, ante medium. *Mortem reſurrectionem anteuertere oportet, ſiquidem reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præcedat*; Et idem repetit ſermone 3. contra Arianos. Secundo, quia ibi Paul. ſatis diſtinguit reſurrectionem ab immutatione: hæc ergo eſt immutatio, & non reſurrectio iuxta phraſim Pauli. Tertio quia (vt Auguſti. argumentatur) Paulus in eodem capit. dixerat. B *Tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur.* Dixerat etiam eos, qui reſurgunt in Chriſto, per ipſum viuificari. *Quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*: Ergo ex Pauli ſententia non reſurgunt, niſi qui prius mortui ſunt. Et hinc etiam facilè excluditur alia euaſio, quam inſinuauit Oecumenius, vt per diſtributionem accommodam intelligatur, *Omnes reſurgemus*, id eſt, qui mortui fuerimus. Nam licet verum ſit, eos tantum ſurrecturos, qui mortui fuerint: tamen Paulus vtrumque de omnibus hominibus abſolutè affirmat, morituros eſſe, ac reſurrecturos. Neque etiam contra vim huius loci obſtat Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primo quidem, quia vulgata Latina (quæ Eccleſiæ authoritate recepta eſt) præferenda eſt lectioni Græcæ. C Secundo, quia multi etiam Græci codices non habent negationem in priori parte, ſed in poſteriori hoc modo, *Omnes quidem dormiemus; ſed non omnes immutabimur.* Ita legiſſe Didymum Alexand. & Achatium Cæſarienſem, atque ita in pluribus codicibus repeperiſſe, refert Hieronym. in prædicta epiſtola, dicens, ex eorum verbis, huic ſententiæ magis acquieſcere Eccleſiam, *Vt omnes communi morte moriamur: & non omnes immutemur in gloriam*: & infra ita concludit. *Hoc autem ſciendum, quod magis conuenit veritati ita legere, Omnes quidem dormiemus.* Et hoc modo legunt ex antiquis Patribus Latinis Auguſtin. 20. de Ciuitat. capit. 20. vbi licet vtramque lectionem aſſerat, hanc præfert: idem quæſt. 3. ad Dulcitium, & Epiſt. 146. ad Conſentium, Et fortaſſe varietas huius lectionis orta eſt ex vnius tantum elementi mutatione. D Nam priores Græci codices habebant hoc modo, (vt in Complutenſi exemplari refertur) πάντες μὲν οὖν κοιμηθησόμεθα quod ad literā vertitur, *Omnes quidem certe dormiemus.* Nam illa particula οὖν, *igitur*, vel *certe* ſignificat. Si autem ablata vltima littera dicas, οὐ ſignificabit, *non.* Fieri ergo potuit, vt ſcriptorum incuria illa littera expungeretur. Quanquam autem hæc lectio affirmatiua, *Omnes dormiemus*, diuerſa videatur à vulgata lectione, *Omnes reſurgemus*: tamen (vt rectè notauit D. Thomas) ſenſus eſt idem, tum propter verbum *dormiemus*, quo ſignificatur mors, propter futuram reſurrectionem, Ioann. 11. *Lazarus amicus noſter dormit.* Tum quia ex eo, quod E omnes ſint morituri, ſequitur omnes eſſe reſurrecturos, & quia hæc erat Pauli intentio (vt ex contextu conſtat) ideò, vt illam magis explicaret vulgatus interpres, vertit, *Omnes reſurgemus.* Et ita intellexerunt Latini Patres, qui hanc ſententiam ſequuntur, Auguſt. ſupra, & de fide, & ſymbolo c. 6. Fulgen. de fide ad Petrum cap. 3. & 29. Ambroſ. in 1. epiſto. ad Corinth. & ad Theſſal. Ruffin. in expoſitione ſymboli, Iulianus Archiep. Tolet. libro 3. Prognoſticon. capit. 48. & Claudianus libro primo de ſtatu animæ, & omnes recentiores, Tertio, quia etiamſi Græcam lectionem negantem retineamus poteſt ita exponi, vt non ſit vulgatæ lectioni Latinæ contraria, ergo ita omnino faciendum eſt. Antecedens declaratur, primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud,

Did. Alex. Ach. Cæſ. Hieronym. Auguſt. D. Thom. Ioan. 11. Auguſt. Fulgent. Ambroſ. Ruffin. Iulian. Claudian.

Non

Non dormiemus, intelligi poſſe, *de diuturna dormitione, ita vt opus ſit ſepulchro, ac ſolutione ad corruptionem.* Nam quia mors, & reſurrectio eorum, qui vſque ad diem iudicij vitam protraxerint, veluti in momento, & quaſi ſubito motu fiet, ideo horum mors quaſi nulla exiſtimatur. Itaque ſenſus erit, *Non omnes dormiemus*, id eſt, non omnes diuturno mortis ſopore tenebimur: ſed aliqui tam ſubito euigilabunt, vt vix dormiiſſe videantur. Vel aliter, quia Græci textus non habent, *non omnes dormiemus*, ſed, *omnes quidem non dormiemus*, quamuis iuxta phraſim Græcam fortaſſe æquipolleant: poſſumus tamen Latinè vniuerſaliter interpretari, hoc ſenſu. *Omnes non dormiemus*, id eſt, omnes euigilabimus, ſeu non perpetuò ſomno corripiemur, quod eſt, ac ſi diceret: *Omnes reſurgemus.* Vel denique (vt alij exponunt) vt illud, *non*, poſitum ſit pro, *non tantum*, & ſit ſenſus, omnes non tantum dormiemus, ſed etiam immutabimur à morte ad vitam. Similis enim modus loquendi non ſemel in ſcriptura reperitur, vt Marc. 9. *Quicunq; me ſuſceperit, non me ſuſcepit, ſed eum, qui miſit me*, id eſt, *non tantum me*, & 2. ad Corinth. 7. (vt rectè ibi notat D. Thom.) *Scripſi vobis non propter eum, qui fecit iniuriam, neq; propter eum, qui paſſus eſt*, id eſt, non propter eos tantum, *Sed ad manifeſtandam ſolicitudinem noſtram.*

Marc. 9.
2. Cor. 7.
D. Thom.

Igitur, cum vulgata lectio veritatem huius ſententiæ maximè requirat, & Græcæ omnes poſsint ita exponi, vt illi non contradicant, omnino prædictæ ſententiæ acquieſcendum eſt. Quæ non poteſt alia ratione probari, niſi quæ ex dictis teſtimonijs ſumitur, ſcilicet, quia mors eſt generalis pœna omnibus hominibus impoſita propter transgreſsionem primi parētis, vt Paulus docuit citatis locis, ex illo Geneſ. 3. *Terra es, & in terram ibis.* Propter quod dixit idem ad Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.* (Quæ verba videntur egregiè confirmare hanc ſententiam. Satis enim ſignificant omnes homines, priuſquam iudicentur, eſſe morituros) ſed nulla eſt ratio, ob quam omnes illi homines hac pœna liberentur, cum nulla ſit ſpecialis cauſa huius priuilegij, neq; vllum illius ſufficiens fundamentum. Vnde Dauid Pſal. 88. tanquā rem omnino admirandam, & inuſitatā dicit, *Quis eſt homo, qui viuit, & non videbit mortem? eruet animam ſuam de manu inferi?* Cui rationi, vt completa ſit, addi poteſt, in fine mundi, ſeu tempore iudicij vniuerſalis futuras eſſe cauſas, quæ ſufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tūc vixerint, vt in ſolutionibus argumentorum explicandum eſt.

Mors omnibus generalis.
Geneſ. 3.
Heb. 9.
Pſalm. 88.

Ad fundamenta ergo prioris ſententiæ. De primo teſtimonio Pauli iam ſatis dictum eſt. Ad aliud vero ex 1. ad Theſſalon. cap. 4. Auguſt. dicto loco de Ciuitat dicit Paulum ſolum affirmare homines, qui inuenientur viui tempore reſurrectionis generalis, eſſe rapiendos in aera: non negare tamen eſſe morituros. *Vnde fieri poterit* (inquit) *vt in ipſo raptu moriantur, & paulo poſt reſurgant.* Et in eandem expoſitionem inclinant Anſelmus, Beda, & alij ibi. Eſt tamen difficilis creditu: primum quia per ſe apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculum rapiēdi in aera corpora adhuc mortalia, & (quod maius eſt) ſuſtinendi in aere corpora iam mortua, donec reſurgant. Nam licet hæc non ſint Deo impoſsibilia: nec admodum difficilia: videntur tamen ad opus reſurrectionis valde extranea, & inutilia, & ſine fundamento conficta. Deinde (quod caput eſt) Paulus apertè loquitur de raptu corporum in aera, per glorioſam immutationem, ratione cuius quaſi connaturale, & intrinſecum erit illis corporibus poſſe per aera ſubleuari. Et ita intelligunt Paulum cæteri omnes interpretes. Et vlterius probatur, nam Paulus inquit, *Simul rapiemur cum illis*, ergo quando iſti rapientur, ſimul etiam rapientur alij, quos dixerat

Reſponſio ad argumentum oppoſitum.
Auguſt.
Anſelmus Beda.
Teſtimonij Pauli 1. ad 1. Theſſ. 4. Expoſitio.

A fore à morte excitandos, & ideo ante hunc raptum, ſupponitur facta illorum reſurrectio, ergo non poteſt dici in hoc raptu aliquos eſſe morituros, alias poſt quorundam reſurrectionem alij morerentur, & poſtea reſurgerent, quod omnino improbabile eſt. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioſo. Quod ſatis etiam confirmant illa verba poſtrema, *Et ſic ſemper cum Domino erimus.* Vbi non dicit, futuros nos eſſe in aere cum Domino: ſed futuros *ſic*, id eſt, in eo ſtatu, ac perfectione, in qua rapti fuerimus: non ergo intercedet mors, nec ſubſtantialis mutatio in eo raptu. Aliter ergo reſpondetur cum Oecumen. (quem videtur Diuus Thomas imitari) eos, qui tunc viui reperientur, paulo ante generalem reſurrectionem eſſe morituros: ſed, quia modicum erit tempus inter mortem, & reſurrectionem, ideo
B Paulus de illis tāquam de viuētibus loquitur diſtinctoque modo, quam de alijs iam dudum mortuis. Ratio autem, ob quam ſpecialiter docuit hos non eſſe præuenturos alios, qui iam dormierant, non eſt, quia ij non ſint morituri: ſed [vt inquit Oecumenius] quia cum alij eſſent multò antea mortui, eorumq; cineres eſſent per orbem diſperſi, ij vero paulo antea eſſent vita functi, & corpora fortaſſe manerent integra, videri poterat, facilius hos, quam illos eſſe ſuſcitandos: ac propterea ait, non ita futurum: ſed tam facile eſſe Deo iam diu mortuos, quam eos, qui tunc obierant, *in monumento, & in ictu oculi* excitare.

Oecumen.
D. Thom.

Ad primam confirmationem, quomodo Chriſtus dicatur *iudicaturus viuos, & mortuos*, quidam exponunt, id eſt, bonos, & malos. Quam expoſitionem
C amplectitur Auguſtin. de fide, & ſymbol. cap. 8. & in Enchirid. capit. 51. & Chryſoſtom. hom. 1. de ſymb. Sed non placet, quia non eſt ſermo de vita gratiæ, & morte illi oppoſita: ſed de vita, & morte naturali: qua etiam damnati viuent, cum iudicabuntur, vt infra dicemus. Alij exponunt, *iudicaturum viuos & mortuos*, id eſt, animas, & corpora. Nam licet, quando fiet iudicium, iam corpora tunc viuent: tamen nunc, quando fidem profitemur, animæ viuunt, corpora vero mortua ſunt, iuxta illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere.* Vtraq; vero iudicabuntur. Ita Ruffinus in expoſitione ſymboli. Tertio, licet *viuorum* nomine intelligamus eos, qui vſque ad diem iudicij vitam producent (vt etiam Augu. & Chryſoſt. ſupra expo-
D nunt) non eſt neceſſe dicere eos nunquam eſſe morituros: ſed appellari *viuos* [vt diximus] propter breuitatem mortis. Quarto vero & [vt opinor] ſimplicius, & facilius dicitur, hæc verba ſymboli reſpicere illud tempus, in quo fidem profitemur, *viuos* ergo eos appellamus, qui nunc viuimus: *mortuos* vero, qui nos præceſſerunt.

Auguſt.
Chryſoſtom.
Chriſtus viuorum iudex, & mortuorum quomodo dicatur.
Matth. 10.
Ruffin.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur plures futuras eſſe cauſas humanæ mortis prope diem iudicij. Nam in primis Ioannes in Apocalyp. de illo tempore loquens ait, c. 6. *Datam eſſe poteſtatem morti ſuper quatuor poteſtates terræ, interficere fame, & gladio, & morte, & beſtiis terræ:* & cap. 8. & 9. dicit, *Septem Angelis datas eſſe ſeptem tubas*, quarum ſonitu, & clango-
E re interfecerunt infinitam hominum multitudinem. Nam de ſolo ſexto Angelo dicitur interfeciſſe *ſextam partem hominum.* Deniq; multi morientur fame, alij peſte, alij nimio timore, alij deniq; ex aeris inclementia, & magna cælorum, ac elementorum perturbatione, quæ non ſolum homines, ſed etiam cætera animalia conficient. In quo illud etiam obſeruandum videtur, non omnes homines iuſtos fore tunc ſimul obituros: ſed iuxta diuinæ prouidentiæ diſpoſitionē, alios tardius, alios citius, prout vnuſquiſq; ad animæ ſuæ purgationem diuturniori tempore indigebit.

Subita prope diē iudicij hominum mors.
Dubium.
Sym. Atha.

Sed quæret tandē aliquis, quam ſit certa hæc ſententia, quam defendimus. Aliqui enim putāt eſſe de fide

Reſponſio.

fide

Auguſt. Pammel. Magiſt. D.Thom. Geneſ.2. Cathar. Scotus. Auguſt.

fide propter teſtimonium Pauli, & generales locutiones ſcripturarum, & quia in ſymbolis fidei, præſertim Athanaſij dicitur, ad Chriſti aduentum omnes homines reſurrecturos. Sed certum eſt non eſſe de fide, vt ex Auguſtin. notauit Pammelius ſuper Tertul. ſupra, in quo etiam conueniunt omnes Scholaſtici cum Magiſtro. & D.Thom. Quia nulla eſt in hoc Eccleſiæ definitio, & loca ſcripturæ varijs modis exponuntur à Patribus (vt vidimus) qui à generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quamuis ex peccato eſſent morti obnoxij, ad mortemque perpetuo tenderent, quod eſt continuum quoddam mori, vt dicunt Patres in illud Geneſ.2. *In quacunque die comederis ex eo, morte, morieris.* Alij dicunt quamuis noſtra ſententia non ſit de fide, eſſe tamen ita certã, vt contraria ſit temeraria. Ita Catharinus 1.Corinth.15. & idem ſentit Sotus d.43. qu. 2. artic.4. Sed non video, quo fundamento id aſſerant, cum tot, ac tanti Patres illam ſententiam docuerint, qui non tantum decepti fuerunt (vt alij loquuntur) falſa lectione illius loci 1. ad Corint. 15 ſed adeò permoti ſunt teſtimonio Paul. 1. ad Theſſalon. 4. vt Auguſtin. aliquando dixerit, ſe non inuenire, quomodo poſſit aliter intelligi. Neque poſt tempora illorum Patrum noua aliqua ratio, nouumve teſtimonium inuentum eſt, quo hæc veritas magis illuſtretur, neque Eccleſiæ autoritas magis in alterutram partem inclinauit. Quomodo ergo, niſi temerè, poteſt temerarium dici, quod tanti Patres docuerunt, quodque in ſcriptura habet tam apparens fundamentum? Modeſtius ergo mea ſententia loquuntur, qui ab omni cenſura abſtinentes ſeſe poſteriorem ſententiam probabiliorem, ac ſimpliciter veram arbitrantur eſſe. Sic enim loquuti ſunt D. Thom. & antiquiores Theologi, & ex recentioribus Canus 2. de locis capit. 14. & Sixtus lib. 6. bibl. annot. 265.

D.Thom. Canus. Six.Sene.

SECTIO III.

Vtrum etiam homines damnati reſurrecturi ſint.

Pſalm.1. Dan 11. 2.Mach.7.

Ratio dubitandi ſumi poteſt ex nonnullis ſacræ ſcripturæ locis. Primus ac vulgatiſsimus eſt ille Pſalm. 1. *Non reſurgent impij in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum.* Secundus eſt Dan. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt.* Vbi videtur dictum eſſe *multi*, & non *omnes* propter Iuſtos, & peccatores. Tertius eſt ſecundi Machab. 6. *Potius eſt ab hominibus morti datos, ſpem exſpectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos, tibi enim reſurrectio ad vitam non erit*, ſcilicet peccatori, & iniquo. Quarto addi poteſt ratio, quia reſurrectio eſt magnum quoddam bonum, ergo nulla ratio eſt, ob quam prauis hominibus, & ad æternam mortem damnatis conferatur. Et confirmatur, nam propter hanc cauſam ſpecialiter promittitur reſurrectio membris Chriſti participantibus vitam eius ad Roman. 6. *Si complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* & 1.Cor.15. *Eos, qui dormierunt, per Ieſum adducet eum eo.*

Rom.6. 1.Cor.15.

Duos diſtinguere poſſumus damnatorum ordines, vnum adultorum, qui propter propria peccata actualia damnati ſunt: alium infantiũ, qui propter ſolum originale à regno Chriſti excluduntur. Quæ diſtinctio quamuis ſeruata proportione locum habeat in Iuſtis. Alij enim ſunt adulti, qui per propria merita ſalutem conſequuntur: alij infantes, quibus ſolum Chriſti meritum, & gratia per ſacramentum applicantur: tamen quia conſtat, omnes Iuſtos ſimilem gloriam, & beatitudinem eſſe habituros, ideo (quod ad rem præſentem de reſurrectione ſpectat) non fuit neceſſaria illa diſtinctio. In damnatis vero A videtur eſſe aliqua ſpecialis ratio. Quia pueri habebunt genus damnationis, ac ſtatum valde diuerſum à cæteris damnatis.

Damnati ad gehennam reſurgẽt in die iudicij omnes Ioan.5.

Dico ergo primo, omnes damnatos ad gehennam propter propria peccata, eſſe in generali reſurrectione excitandos. Eſt de fide. Expreſſe enim habetur in multis ſcripturæ locis, Ioann. 5. *Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Quæ verba duplicem nobis indicant reſurrectionem, cuius cognitio ad intelligenda varia ſcripturæ loca eſt neceſſaria. Alia dicitur *reſurrectio vitæ*, ſeu *ad vitam*, quod non eſt intelligendum de vita naturali, ſeu corporea: *Reſurrectio vitæ quæ.* B nam hoc modo commune eſt omni reſurrectioni eſſe reparationem vitæ. Vnde ex eiſdem verbis colligitur, hoc futurum eſſe commune omnibus bonis, & malis, *Omnes enim in monumentis erunt, & omnes audient vocem filij Dei*, nimirum auribus corporis illam percipiendo, *& procedent*, ſeu egredientur de monumentis, ſeu locis in quibus reperientur, ita vt pedibus gradiantur, ſicut notauit Hieronym. *Hieronym.* epiſtol. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ieroſolymitani. Omnes ergo viuent vita corporea. Igitur cum dicuntur aliqui *reſurgere ad vitam*, ſeu *reſurrectionem vitæ*, intelligendum eſt de vita æterna, quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil eſt mortis, & hæc dici etiam ſolet in ſcriptura *reſurrectio Iuſtorum.* Atque de hac optimè intelliguntur verba C adducta ex 2. Machab. *2.Mach.7.* *Tibi enim reſurrectio ad vitam non erit.* Nam reſurrectio damnatorum potius dici poteſt *reſurrectio ad mortem.* Quia (vt acutè dixit Auguſtin. libr. 6. de Ciuitat. cap. 12.) *Vita gehennæ potius mors eſt dicenda, quam vita, nulla quippe maior, & peior eſt mors, quam vbi non moritur mors.* Alia vero dicitur *reſurrectio iudicij*, id eſt, condemnationis. *Reſurrectio iudicij quæ. Sym.Atha. Con.Late.* Dixerat enim paulo antea Chriſtus (vt circa hæc verba notauit Chryſoſtom hom. 38. in Ioan.) *Qui credit in me*, ſcilicet, fide diuina, *non venit in iudicium*: non quia iudicandus non ſit: ſed quia non eſt iudicandus, & damnandus propter peccata, quæ commiſit, cum per viuam fidem in Chriſtum ſint remiſſa. Eodem ergo ſenſu dicuntur mali reſurgere *reſurrectione iudicij*, ſcilicet vt in iudicio condemnentur iuxta ea, quæ in corpore geſſerunt, vt ait Paul. 2. ad Corinth. D 5. Qui locus apertiſsime confirmat veritatem propoſitam, & rationem illius continet, quia *oportet omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque in corpore, ſicut geſſit, ſiue bonum ſiue malum.* Et hoc ipſum eſt, quod dixit Athanaſ. in Symbolo. *Ad cuius aduentum omnes reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum.* Idem expreſſe definitur in Concilio Lateranenſi, vt habetur in capit. Firmiter de ſumma Trinitat. Et quoniam res eſt perſpicua, non oportet adducere plura in eius probationem, maximè cum in hac re non habeamus cum hæreticis ſpecialem controuerſiam.

Infantes in originali decedentes reſurgent in iudicio omnes. Iuſt.Mart.

Dico ſecundò, etiam infantes, qui in peccato ori- E ginali diſceſſerunt, fore reſuſcitandos. Hæc concluſio non videtur in ſcriptura tam expreſſa, ſicut præcedens. Quia teſtimonia adducta videntur loqui de adultis, qui de proprijs actibus ſunt iudicandi, & bona, vel mala agere potuerunt. Propter quod Iuſtinus Martyr quæſtione. 13. ad Gentes hanc attingens quæſtionem, ſolum dicit, *decens eſſe credere infantium reſurrectionem.* Et (quod maximè mirandum eſt) etiam de Iuſtis loquitur. Nam exemplum ponit in innocentibus. Et Auguſtinus vigeſimo ſecundo de Ciuitate, capite decimo tertio agens de infantibus, *Auguſt.* qui in maternis vteris moriuntur, neque affirmare, neque negare audet, an ſint reſurrecturi: quamuis in affirmantem partem magis propendeat: de infantibus vero iam natis ſupponit potius,

quam

quam decidit, eſſe reſurrecturos. Vnde in Enchir. A capit.84. *Reſurrecturam* [inquit] *carnem omnium, quicunq; nati ſunt hominum, atque naſcentur, & mortui ſunt, atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.* Statim vero capit.85. dubius eſt de abortiuis fœtibus. Nihilominus exiſtimo concluſionem poſitam eſſe certam. Quæ primo probatur generalibus locutionibus ſcripturæ, & ſymboli fidei, quibus docemur, omnes homines reſurrecturos. Quia neque ij infantes homines non ſunt, neque vllo fundamento excipi poſſunt. Secundo, eſt optimum teſtimonium Pauli 1. ad Corinth. 15. (*1.Cor.15.*) *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur,* vita non ſolum animæ, ſed etiam corporis, de qua ibi eſt ſermo: ſed huiuſmodi infantes mortui ſunt in B Adamo, ergo ſuſcitabuntur in Chriſto. Quæ ratio probat etiam de ijs qui moriuntur in maternis vteris, & de quibuſuis abortiuis fætibus, qui ad rationalem animationem peruenerunt. Nec video, quæ poſsit eſſe de illis ſpecialis ratio dubitandi, cum habeant propriam animam rationalem diſtinctam ab anima matris: & conſequenter, etiam ipſi in Adamo moriantur: igitur per Chriſtum etiam viuificabuntur. Neq; enim animæ illę perpetuò futuræ ſunt à corporibus ſeparatæ, vt etiam Aug. (*Auguſt.*) ſupra notauit. Tertio quia ad diuinam prouidentiam ſpectat hos etiam infantes præmio, vel pœna afficere iuxta eorum captum. Et ideo dicemus infra, illos fore iudicandos, cum tamen Paulus dicat, omnes iudicandos affuturos ante tribunal Chriſti, cum corporibꝰ ſuis. C Quapropter licet ij in ætate infantili moriantur: reſurgent tamen in perfectis corporibus, in quibus vti ratione poſsint, vt rectè Aug. docuit locis ſupra citatis.

Teſtimonij Pſal.1. Expoſitio. Ad primum ergo teſtimonium ex Pſalm. 1. variæ ſunt expoſitiones. Prima, vt intelligatur de reſurrectione ad vitam, ad quam impij (vt diximus) non reſurgent. Nam hæc reſurrectio ſolet in ſcriptura, quaſi per antonomaſiam ſimpliciter *reſurrectio* appellari. Secunda, quod non reſurgent in iudicium, id eſt, vt eorum cauſa examinetur, & ipſi conuincantur, quia eorum impietas eos ſatis iudicat, & condemnat. Ita Baſil. & Theodor. (*Baſil. Theod.*) Quæ expoſitio commodè explicatur, ſi per impios intelligamus infideles, de quibus ait Chriſtus Ioan. 3. (*Ioan.3.*) *Qui non credit iam iudicatus eſt*: & hoc eodem ſenſu dicuntur non D reſurgere, vt iudicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dicitur, quod non reſurgent in iudicium, ſed quod nō reſurgent, vt ſint in concilio, ſeu congregatione iuſtorum. Sic Hilar. & Euthy. Nec multum diſcrepant Ambr. Hieronym. Auguſt. & ferè alij Latini. (*Hilar. Euthym. Ambr. Hieronym. Auguſt. Iulian.*) Et benè Iulianus Toletanus libro.3. Pronoſt. capit.33. vbi diſtinguit duos ordines electorum iudicantium, & iudicandorum, & alios duos reproborum, ſcilicet eorum, qui iudicantur, & qui iam iudicati ſunt: & hos poſtremos dicit eſſe illos impios, quia *non reſurgunt in iudicium.*

Tertia, quod non reſurgent in iudicio, vt iudicent: benè autem, vt iudicentur. Omnes enim iuſti aliquo modo reſurgent iudicaturi, iuxta illud Matthæi 12. (*Matth.12.*) E *Regina Sabba ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, &c.* Ita D.Thom. Quarta (quę maximè videtur literalis) eſt hæc, *Non reſurgent* id eſt, caput non erigent, non ſubſiſtent, neque pro ſe reſpondere poterunt, ſicut Pſ. 139. de peccatoribus dicitur: (*Pſal.139.*) *Cadet ſuper eos carbones, in ignem deiicies eos, in miſerijs non ſubſiſtent,* Idem enim verbum Hebræū vtriq; loco reſpondet. Ita Ianſenius, Gagneius, Flaminius, & Genebrar. (*Ianſen. Gagneius. Flami. Genebrar.*)

Ad ſecundum, non plenè referuntur verba Danielis. Nam expreſſe dicitur, *Multi ex ijs, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.* Quod ergo dicit, Multi, iam ſupra diximus ſæpe in ſcriptura ſumi pro omnibus, vt ad Roman. 5. *Vnius delicto multi mortui ſunt*, & Matthæ. 26. *Qui pro vobis, ac pro multis effundetur.* Ita Theodoret. & alij expoſitores. Tertium teſtimonium iam eſt in ſuperioribus explicatum.

Ad rationem reſpondetur, reſurrectionem glorioſam pertinere ad præmium bonorum: reſurrectionem autem damnatorum potius pertinere ad eorum pœnam, & in vniuerſum, reſurrectionem omnium hominum, vt terminatur ad vitam humanam, & ſubſtantialem compoſitionem corporis, & animæ pertinere ad generalem prouidentiam Dei, & gubernationem. Nam illa vita eſt quaſi fundamētum præmij, & pœnę bonorum operum. Vbi autem ſpecialiter promittitur reſurrectio bonis, & iuſtis, per antonomaſiam [vt dixi] ſermo eſt de reſurrectione ad vitam, ſeu glorioſa.

SECTIO IV.

Vtrum Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtrā per ſe, vel per Angelos.

HActenus oſtendimus hominum reſurrectionem eſſe futuram, de huius autem reſurrectionis natura, & eſſentia nihil addendum occurrit ijs, quæ in ſuperioribus de reſurrectione in communi diximus: de perfectione verò eius, ac de proprietate corporum reſurgentium, idem ferè dicendum eſt, quod de Chriſto Domino diximus, ſeruata proportione, prout declarabimus commodius explicando cauſas huius reſurrectionis. Porro cauſæ intrinſecæ humanæ reſurrectionis per ſe notæ ſunt, nimirum rationalis anima, & humanum corpus, & inter diſputandum de natura reſurrectionis ſatis explicatæ ſunt. Cauſæ verò extrinſecæ plures eſſe poſſunt. Prima eſt finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cum conſtet, Deum eſſe primarium, atque vltimum finem eius: CHRISTVM autem dominum, vt hominem, eſſe ſecundarium finem, proximè poſt Deum. Nam omnis gloria hominum ad eius gloriam ordinatur, vt in priori tomo ex profeſſo dictum eſt. Quinimo etiam reſurrectio damnatorum in illius gloriam cedit, eiſque iuſtitiam, virtutem, atque efficaciam manifeſtat. Poſſunt etiam alij fines proximi, & particulares excogitari, quos Deus in hac reſurrectione intendit, vt vniuerſi perfectio, ſanctarū animarū remuneratio, ac plena beatitudo, & alij ſimiles, qui nullam diſputationem poſtulant.

Altera cauſa eſt efficiens, & prima quidem, ac principalis eſt Deus, de qua nihil noui dicendum ſupereſt: inquirenda ergo eſt cauſa proxima, ſi qua fortaſſe concurrit præter Deum. Rurſus hæc cauſa proxima duplex intelligi poteſt, vna eſt moralis, qualis eſt cauſa meritoria, vel impetrans, & huiuſmodi cauſa poteſt quidem aſsignari reſpectu reſurrectionis bonorū. Nam Chriſtus Dominus meruit omnium illorum reſurrectionem (vt in priori tomo dictum eſt) & ipſi etiam iuſti qui gloriam non ſolum animæ, ſed etiam corporis meruerūt, conſequenter ſuam reſurrectionem meruerunt. Animæ quoq; ſanctæ, ac beatæ reſurrectionem ſuorum corporum impetrare poſſunt, quam poſtulant, vt in Apocal. legimus. At vero reſurrectio damnatorum, cum potius ad vindictam, & pœnam, quam ad præmium pertineat, non videtur cadere ſub Chriſti meritis. Niſi dicamus illam reſurrectionem, vt cedit in maiorem afflictionem, & pœnam damnatorum non eſſe ex meritis Chriſti: ſed potius quodammodo eſſe effectum demeritorum talium hominum: prout vero illa vita de ſe bona eſt, ac poſſet eſſe fundamentum beatitudinis, ſupernaturaliumque bonorum, & præterea quatenus actio illa, per quam reparatur, eſt ſupernaturalis, in qua CHRISTVS expli-

explicat vim & efficaciam ſuam, ſub hac ratione eſſe effectum meritorum eius: ſicut expulſio dæmonis facta virtute Chriſti & eſt pœna ipſius dæmonis, & effectus meritorum Chriſti, diuerſa tamen ratione. Et ita ſentiunt Cyrill. libro quarto in Ioannem, capite 51. & colligi poteſt ex illo 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*, & ibidem, *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* Vt enim antitheſis ſit perfecta, oportet, quod ſicut Adam actu, & merito ſuo omnium mortem inuexit: ita Chriſtus ſua actione, & merito omnium vitam recuperauerit. Quare reſurrectio puerorum, quæ nec glorioſa futura eſt, nec pœnalis, maiori ratione dici poterit effectus meritorum Chriſti. Quia erit magnum beneficium naturæ illi ex ſe non debitum, eritque remiſſio cuiuſdam pœnæ ſeu reparatio cuiuſdam defectus contracti per peccatum originale. Et hæc ſatis ſunt de cauſa meritoria. Dicendum ergo eſt in hac Sectione de cauſa efficiente phyſica, in ſequenti vero de exemplari.

Principio igitur, Chriſtum Dominum, & virtute ſua, & Angelorum miniſterio aliquid effecturum in reſurrectione noſtra, omnes ſancti, & Theologi docent, Primum propter verba ipſius Chriſti Ioannis quinto. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius*, ſcilicet filij Dei, *& procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ*, &c. Primæ autem ad Theſſalon. 4 dicitur. *Ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Circa quæ duo teſtimonia nonnulla ſunt obſeruanda, Primum eſt, eandem eſſe vocem, de qua Chriſtus, Paulusque loquuntur, vt notarunt ſuper Ioann. Cyrill. libro 12. capit. 145. & Rupertus libr. 5 & Euthymius capite 7. & Diuus Thomas lectione 5. & ſuper Paulum Ambroſius, Anſelmus, & D. Thomas, & indicant Chryſoſtom. Theodor. & Oecumen. Et poteſt ex collatione vtriuſque textus ſuaderi. Quia ex vtroque loco colligitur, ad præſentiam, & efficaciam illius vocis mortuos eſſe ſuſcitandos, ſicut etiam Paulus declarauit 1. ad Corinth. 15. dicens. *In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non eſt autem veriſimile ſimul duas voces eſſe emittendas, cum vna ſit ſufficiens, & efficax: eſt ergo vna, & eadem vox, de qua Paulus, & Chriſtus loquuntur.

Ioan. 5. *1. Theſſ. 4.* *Cyr. Alex. Rupert Euthym. D. Thom. Ambroſ. Anſelm. Chryſoſt. Theodor. Oecumen. 1. Cor. 15.*

Vt autem hoc euidentius fiat, obſeruandum eſt ſecundo, hanc vocem futuram eſſe ſenſibilem, Quod aliqui negare auſi ſunt dicentes, hanc vocem ſolum eſſe mentale imperium Chriſti: tubam vero ipſum Chriſtum exhibentem huic mundo inferiori ſuam ſenſibilem præſentiam, vel certè hanc vocem nihil aliud eſſe, quam ipſam præſentiam Chriſti. Ita refert, & non improbat Diuus Thomas in 4. diſtinct. 43. quæſt. 1. articul. 2. quæſt. 2. referens verba Gregorii, *tubam ſonare nihil aliud eſſe, quam mundo, vt iudicem filium demonſtrare.* Et poteſt hoc fieri veriſimile, tum quia vox ſenſibilis non poteſt in vniuerſo mundo audiri, neque virtus eius, & efficacia poteſt vbique operari. Tum etiam quia mortui non poſſunt audire vocem ſenſibilem: dicitur autem Ioan. 5. *Audient vocem eius*: ergo eſt ſermo de voce ſpirituali, quam animæ percipient. Tum denique quia *tuba* eo loco metaphoricè dicta eſt, ergo & vox & ſonus.

D Thom. Greg Pap. *Ioan. 5.*

Nihilominus, quod dixi, certum exiſtimo, ſcilicet, vocem illam futuram eſſe per ſonum ſenſibilem, vt apertè docuit idem Diuus Thomas Ioannis 5. lection. 5. dicens. *Vox iſta erit ſenſibile ſignum filij Dei ad quam omnes ſuſcitabuntur*, & adducit teſtimonia ex 1. ad Theſſalon. 4. & 1. Corinth. 15. & illud Matth. 25. *Media nocte clamor factus eſt, exite obuiam ei.* Et eadem eſt ſententia Hieronym. epiſt. 17. ad Pammach.

Tuba ſeu vox Chriſti mortuos eſſe pulchris ad reſurrectionem, & iudicium euocantu qualis.

A dicentis, *Audient auribus, & procedent pedibus.* Vbi apertè ſupponit, illam vocem fore ſenſibilem. Idem ſentit Chryſoſtom. homil. 38. in Ioann. dicens, *Orbem terrarum Chriſti voce reſurrecturum.* Significat etiam Gregor. libr. 17. Moral. capit. 21. ad hanc vocem accommodans illud Iob. *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* & illud Sopho. 1. *Iuxta eſt dies Domini, dies tuba, & clangoris*: & illud Pſalm. 49. *Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Sumit etiam argumentum ex virtute Chriſti, qui tempore paſſionis vna voce inimicos ſuos proſtrauit. Deinde confirmari hoc poteſt, quia 1. ad Theſſalon. 4. dicitur, *In iuſſu Dei, & voce Archangeli*: ergo vox non eſt tantum imperium: ſed eſt aliud quidpiam, quod iuſſu Dei fiet. Neque erit ſola præſentia CHRISTI, non modo, quia hoc eſt valde improprium, & metaphoricum: ſed etiam, quia hæc vox dicitur eſſe *Archangeli*, qui (vt infra dicemus) non eſt ipſe CHRISTVS, ſed miniſter eius. Vnde etiam confirmatur, quia verba ſcripturæ hoc modo proprius intelliguntur, & ſine vllo incommodo, imò cum maxima proportione, & congruentia. Tum quia adueniente CHRISTO homine in ſua maieſtate ſenſibili, & manifeſto aduentu ad congregandum, & iudicandum homines ſenſibiles, congruum eſt, vt aliquod ſignum ſenſibile præcedat, quaſi præeuntis præconis, atque homines iudicandos conuocantis. Tum etiam quia cum hæc actio excitandi corpora ex parte eorum materialis ſit, conueniens eſt, vt per aliquod ſenſibile inſtrumentum fiat: eſt autem vox valde accommodatum inſtrumentum ad explicandam hominibus Chriſti voluntatem, & imperium. Et fortaſſe hac ratione, & quaſi in huius rei figuram ad ſuſcitandos mortuos ſæpè Chriſtus voce vſus eſt, Ioannis vndecimo. *Lazare veni foras*, Lucæ ſeptimo. *Adoleſcens tibi dico, ſurge*, & Marci quinto. *Puella tibi dico, ſurge.*

D Thom. 1 Theſſ. 4. 1. Cor 15. Matth 25. Hieron. Chryſoſt. Anſelm. Gregor. Iob 16. Sophon. Pſal 49.

Vox tuba mortuos ad iudicium euocantis realis & vera.

Ioan. 11. Luc 7. Marc. 5.

B

C

Vnde vlterius probabiliter colligit Sotus in 4. diſtinct. 43. quæſt. 1. articu. 4, hanc vocem futuram eſſe quaſi articulatam, vt ſit capax propriæ ſignificationis ex impoſitione, & rationali modo: & ex Hieronymo in regula monach. capit. 30. refert, vocem illam futuram eſſe hanc, *Surgite mortui, & venite ad iudicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inueni, ſolum in cap. de timore vltimi iudicij dicit, *Tunc ad vocem tuba pauebit terra*: & infra, *ſiue leges, ſiue dormies, ſiue ſcribes, ſiue vigilabis, hac tibi ſemper buccina in auribus ſonet.* Chryſoſtomus verò homilia 8. in 1. ad Theſſalonicen. dicit, illam vocem futuram eſſe hanc, *Reſurgant mortui.* Theophylactus ibidem hanc ponit vocem, *Apparate vos omnes, iudex enim præſto eſt.* Neque coniecturæ in contrarium adductæ quicquam efficiunt. Quia ſi reſurrectio mortuorum in vno loco futura eſt, facilè poterit in eo ſenſibilis vox audiri: ſi autem futura eſt in diuerſis locis, in quibus cadauera per vniuerſum mundum diſperſa ſunt, facile fieri potuit Diuina virtute, vt, vel illa vox in vniuerſo orbe intonet, vel, vt non ſit vna tantum ſed multiplex, vel, vt imperium eius, & efficacia quoquouerſum irrumpat, etiamſi ſonus non vbique fiat. Quamquam iuxta Chriſti teſtimonium, ita futura eſt illa vox, vt ab omnibus hominibus vbicunque terrarum audiri poſsit. Quomodo autem poſsint homines ad præſentiam illius vocis ſuſcitari, & illam audire, cum auditus vitam, & reſurrectionem ſupponat, varijs modis explicari poteſt. Primo ſi dicamus audire vocem, non tantum eſſe illam percipere ſenſibus corporis, ſed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire vocem eius. Sicut Iob. 38. dicitur Deus dixiſſe aquæ maris, *Vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et Lucæ octauo, Matth. octauo, & Marci. 4. venti, & mare dicuntur *obedire* voci Chriſti. Sic igitur poſſunt dici corpora mortua audire hanc vocem

Sotus. *Hieronym.*

D

Chryſoſtom. Theoph.

E

Vox tuba mortuos euocantis ad iudicium audiri vbique quomodo & dicatur, & poſſit.

Iob 38. Luc 8. Matth 8. Marc. 4.

vocem; quia ſtatim illi obedient egrediendo ex ſepulchris. Secundo (ne videamur ad metaphoras rem totam arceſſere) dici poteſt, illam vocem habituram duas partes. Prior eſt illa, *ſurgite mortui*, & per hanc ex citabuntur: poſterior eſt illa, *& venite ad iudicium*, & hanc percipient homines iam viuentes, eique è veſtigio ſtatim obtemperabunt. Tertio, iam velociter fiet reſurrectio, vt fortaſſe priorem etiam partem huius vocis poſsint homines percipere, quia ſonus vocis non tranſit ſubito: ſed aliquo tempore durat. Denique cum in inſtanti reſurrectionis adhuc duraturus ſit ſonus illius vocis, non eſt dubium, quin in eodem inſtanti percipi poſsit à reſurgente, & hoc eſt ſatis, vt dicantur audire vocem illam, etſi non percipiant aliquem ſonum, vel ſyllabas aliquas prius prolatas.

De tuba autem, quæ & qualis futura ſit incertum eſt, D.Thomas interdum indicat ipſammet vocem appellari tubam propter ſimilitudinem, vel in ſono, & ſtrepitu, vel in vſu, ac munere. Nam in lege veteri vſus tubarum eſſe ſolebat, vel ad conuocandos, & excitandos homines ad bellum: vel ad ſolennitates, vel ad mouendum caſtra, qui omnes vſus poſſunt facile applicari ad hanc conuocationem hominum reſurgentium. Et hanc ſententiam indicat etiam Anſel.1.ad Theſſal.4. vbi OEcumen. indicat ipſum Angelum vocari *tubam Dei*. Non eſt etiam improbabile quod indicauit Anſel. in Elucidario, Angelum in aſſumpto corpore aereo vſurum etiam inſtrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aere confecto, vbi non vnam tantum tubam, ſed plures etiam futuras eſſe dicit, de quo poſtea dicemus.

D. Thom.

Anſel.
Oecumen.

Tertio, vt hæc amplius explicentur, ſupponẽdum eſt; prius eſſe reſurrectionem mortuorum in terra faciendam, quàm Chriſtus Dominus è cœlo ad terram iudicaturus deſcendat, ita ſaltem, vt priuſquam ad locum iudicij perueniat; iam ibi ſint omnes homines ſuſcitati, & congregati: præter eos, ſi qui iam ſunt corpore, & animo glorioſi, qui eum comitabũtur. Hoc non poteſt quidem ex ſcriptura aperte probari: tamen per ſe eſt veriſimile. Quia non licet, vt iudex exſpectet homines iudicandos: ſed magis congruum eſt, vt ipſi congregentur prius, præſtolantes iudicis aduentum. Idque etiam aliquomodo poteſt colligi ex Paulo dicente. Iuſtos ſuſcitatos, per aera Chriſto venienti obuiam proceſſuros. Ergo iam omnes erunt ſuſcitati prius, quam Chriſtus perueniat ad locum iudicij. Significatur etiam in illis verbis. *Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.* Et hoc ſentiunt aperte Chryſoſt. hom.8.in 1.ad Theſſalo. & Oecumenius, Theophyl. ac Theodor. 1. ad Theſſalon. 4. & indicat Anſelm. ibi, & clarius in Elucidario. Idem Chryſoſt. homil. de Aſcenſ. Chriſti tom.3. Hippolyt. orat. de conſum. mundi. *Tunc*, ait, *ſonabit tuba, & excitabit dormientes & omnes in ictu oculi reſurgent, & aſtabunt ſuper faciem terræ, exſpectantes iuſti, atque terribilis iudicis aduentum.* Vnde quod Auguſt. lib.20. de Ciuit. capit.30. in fine, prius venturum eſſe Chriſtum iudicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum reſurrectionem, & ipſe fatetur eſſe incertum, & ſolum quadam coniectura fundatum: nobis tamen veriſimilius videtur, quod diximus, magiſque & rationi, & ſcripturæ conſentaneum, & Auguſtin. poſſet exponi, quod Chriſtus prius deſcendere incipiet, quàm mortui reſurgant: non tamẽ quod prius ſit ad locum iudicij peruenturus. Hoc enim facile fieri poterit, quamuis ita futurum eſſe probari non poſsit, quod nihil ad inſtitutum refert, dummodo id, quod dictum eſt, verum eſſe ſupponatur. Et hinc amplius confirmamus (quod ſupra diximus) vocem tubæ non fore ſolam ſenſibilem præſentiam Chriſti in hac regione inferiori: ſed potius tempore anteceſſuram tanquam ſignum iudicis aduenientis. Quia reſurrectio hominum antecedet prædictam Chriſti præſentiam:

Matth 25.
Chryſoſtom.
1 Theſſal 4.
Oecumen.
Theoph.
Theod.
Anſelm.
Hyppolyt.
Auguſt.

A ſed vox illa antecedet reſurrectionem; partim tempore ſecundum initium ſuum: partim natura ſecundum aliquem terminum ſuum, ergo à primo ad vltimum, vox antecedet Chriſti præſentiam.

Ex quo vlterius intelligi poteſt, hanc vocem non eſſe formãdam proxime, & immediate ipſius Chriſti ore, & lingua, quod per ſe eſt ſatis credibile. Quia non decet Chriſtum Dominum per ſeipſum talem vocem edere. Quia potius ad miniſtrum, & præconem, quàm ad Principem, & iudicem ſpectat. Vnde vlterius concluditur, hanc vocem proferendam eſſe imperio Chriſti: miniſterio tamẽ alicuius angeli. Nã licet potuiſſet Chriſtus exiſtens etiam in cælo illũ ſonum, ſeu vocem immediate efficere in hoc aere:
B non lingua, aut aliis organis corporis ſui, ſed voluntate ſua, ac imperio, tamen ſuauis ordo, ac diſpoſitio diuinæ prouidentiæ poſtulat, vt per cauſas ſecundas, miniſtroſque ſuos præſtat, quod per eos modo magis connaturali, & accommodato fieri poteſt. Hæc autem vox cum per ſolum motum localem aeris formanda ſit, optime fieri poteſt angelico miniſterio, & ita recte intelligitur, quomodo vna, & eadem ſit vox, quæ apud Ioannem dicitur *vox filij Dei*, quia eius imperio, & autoritate fiet: & quæ apud Paulum dicitur *vox Archangeli*, cuius miniſterio fiet? ſicut verba ſacramentalia poſſunt dici & Chriſti, & miniſtri. Et vtrumque complexus eſt Pſal. dicens, *Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo.* ac ſi diceret, deſcendet præmittens iuſſu ſuo vocem Ar-
C changeli, & tubam Dei, vt recte exponunt Chryſoſtomus & alij Græci ſuperius relati. Qui merito dicunt, ibi Archangelum non ſignificare Chriſtum, ſed proprium quendam angelum miniſtrum eius: licet Ambroſ. 1. Theſſalon. 4. contrarium cenſeat ſine vlla probatione: cum tamen & proprietas vocis, & diſcurſus factus ſatis confirment priorem ſenſum. Quis autem futurus ſit hic Archangelus incertum eſt. Quidam enim exiſtimant futurum eſſe Michaelem, quia exiſtimatur præeſſe Eccleſiæ & omnibus angelis animarum cuſtodibus. Alij putant, eſſe Gabrielem, tum quia eſt primus Archangelorum, qui ſecundum ordinem infimæ hierarchiæ conſtituunt. Tum etiam, quia ſicut ille fuit nũtius primi aduentus Chriſti: ita veriſimile eſt, futu-
D rum ſecundi. Sed hoc parum refert.

Chryſoſtom.

Ambroſ. 1. Theſſal. 4.

Vltimo ex dictis concluditur prima propoſitio poſita; ſcilicet Chriſti imperium, & Angelicum miniſterium ad noſtram reſurrectionem eſſe aliquo modo cooperatura. Nam hominum reſurrectio fiet aliquo modo per vocem prædictam, vt patet ex verbis Chriſti, *Audient vocem filij Dei, & procedent in reſurrectionem vitæ vel iudicii*: & ex verbis Pauli 1. ad Corint.15. *Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* Sed oſtenſum eſt, hanc vocem emittendam iuſſu & autoritate Chriſti, Angelico tamen miniſterio, ergo vtrumque concurret in noſtra reſurrectione. Supereſt tamen explicandum, quid ſinguli efficiant, & quomodo. Pro quo eſt animaduertendum, tria poſſe interuenire in noſtra reſurrectione. Primum eſt, congregatio partium corporis, ſeu
E cinerum, vbi non agimus de congregatione omnium corporum hominum in vnum locum, vt ibi fiat reſurrectio. Nam hoc incertum eſt (vt infra dicemus) ſed eſt ſermo de congregatione totius materiæ vniuſcuiuſque corporis ad eum locum, in quo facienda eſt vniuſcuiuſque reſurrectio. Nam cum in puncto reſurrectionis oporteat partes corporis inter ſe eſſe vnitas, locoque coniunctas, quæ antea fortaſſe loco erant diſiunctiſsimæ, neceſſe eſt, vt breui aliquo tempore ante illud inſtans eundem in locum congregantur. Quia non oportet miracula non neceſſaria multiplicare, vt etiam in ſuperioribus diximus. Secundo fiet ad hanc reſurrectionem præparatio, diſpoſitio, & organizatio corporis, quæ

Generalis mortuorum reſurrectio & Chriſti imperio, & angelico facienda miniſterio.
Ioann 5.
1.Cor 15.

quatenus neceſſaria eſt ex parte materiæ ad vnionem animæ, ordine ſaltem naturæ illam antecedit. Tertium eſt, reſurrectio ipſa, quæ eſt ſubſtantialis vnio animæ, & corporis. Et hæc omni reſurrectioni communia ſunt: in reſurrectione autem iuſtorum, vltra hæc erũt qualitates, & perfectiones gloriæ, quę vnionem animæ beatæ ad corpus conſequuntur.

Congregatio cinerum ad reſurrectionẽ mortuorum, angelico facienda miniſterio.
D. Thom. Auguſt. Gregor.

Dico ergo ſecundo: congregatio cinerum fiet quidem Chriſti imperio, miniſterio tamen Angelorum, qui propria naturali virtute poterunt hoc miniſterium exequi. Ita docet D. Thom. ſupra, & cæteri Theologi cum Auguſtin. 3. de Trinit. cap. 4. & Gregor. 4. dialog. cap. 5. & idem ſentiunt reliqui Sancti, & Doctores ſupra citati, exponentes verba Pauli 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Theſſal. 4. & ratio eſt illa generalis. Quia Deus adminiſtrat inferiora per ſuperiora, & ſemper per cauſas ſecundas operatur, quoad commode fieri poteſt.

Dubium.

Sed inquires, an tota hæc actio, & congregatio cinerum fiet à ſolo illo Archangelo, qui vocem emittet, virtute, & efficacia illius vocis, an vero fiet plurimum Angelorum miniſterio. Reſpondetur, veriſimile eſſe plures Angelos huic operi miniſtraturos. Dicit enim Chriſtus Matth. 24. *Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis.* Vnde Chryſoſtom. hom. 8. in 1. ad Theſſalon. dicit ad ſonitum tubæ Angelos huc, atque illuc diſcurſuros, vt colligant cineres: *Archangelum autem* (inquit) *putamus eum eſſe, qui præſit, & incumbat aliis in orbem miſſis, atque hoc illis inclamet, Paratos facite omnes: adeſt enim iudex.* Et idem fere dicunt OEcumen. & alij Græci, & Anſelm. in Elucidario. An vero ſoli Angeli boni, vel etiam mali huic operi miniſtraturi ſint, etiam eſt incertum. Non eſt autem incredibile iuſtorum cineres congregandos eſſe à Sanctis Angelis eorum cuſtodibus, damnatorum autem à dæmonibus, qui eos vicerunt. Veriſimilius autem eſt, ſicut omniũ reſurrectio à Chriſto fiet, ita hanc materiæ præparationem per proprios miniſtros, ac ſeruos eſſe efficiendam. Quia licet multi reſurgentium praui ſint, tamen omnium reſurrectio eſt bona, & propria Chriſti actio.

Reſponſio. Matth. 24. Chryſoſt. Oecumen. Anſelm.

Rurſus vero inquiri poteſt, quomodo & qua virtute hoc opus ſit ab Angelis efficiendum. Anſelmus ſupra ſignificat, operaturos virtute ſupernaturali, & voce ſenſibili. Vnde non ſolum cenſet plures angelos eſſe huic rei operam nauaturos: ſed etiam omnes pluribus tubis, diuerſiſque vocibus conclamaturos. Sed hoc vltimum incertum eſt, quia ſcriptura ſemper de hac tuba in ſingulari loquitur. Abſolute tamen non exiſtimo, hoc miniſterium Angelorum eſſe efficiendum per ſonitum tubæ, aut efficaciam vocis (vt Anſelmus ibi, & 1. ad Theſſal. 4 indicat) ſed per naturalem virtutem Angeli. Nam cum hæc congregatio tantum fiat per motum localem, non oportet fingere actionem ſupernaturalem, qua fiat, ſed naturalem motum, qui ab angelo fieri poteſt, non per ſonum aliquem, aut vocem ſenſibilem, ſed per efficaciam ſuæ voluntatis, aut virtutis motiuæ. Illa ergo vox à ſolo Archangelo proferetur tanquam à ſuperiori duce inferiorum Angelorum, cuius imperio ad congregandos hominum cineres diſcurrent. Quocirca, licet Chryſ. ſupra dicat multas tunc futuras tubas (quia Paul. 1. ad Cor. 15. vocat hanc *nouiſſimam tubam*, ad cuius ſonitum mortui reſurgent, in quo ſignificat alias ante illam vltimam anteceſſuras) tamen de hac tuba reſurrectionis non dicit Chryſoſt. futuram niſi vnam tantum. Quod magis explicat OEcumen. 1. ad Corint. 15. ex Apocal. 8. vbi Ioannes videt ſeptem angelos ſtantes in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptẽ tubæ, quibus ſinguli ſucceſſiue cecinerunt, & ſex quidem prioribus perſonantibus, non eſt facta reſurrectio, ſed potius magna ſtrages, & interfectio hominum: de ſeptimo autem dicitur in cap. 11. *Et ſeptimus Angelus tuba cecinit, & factæ ſunt voces magnæ in cælo dicentes. Factum eſt regnum huius mundi Domini noſtri, & Chriſti eius, & regnabit in ſeculum ſeculorum, amen.* Hanc ergo tubam ſeptimi angeli exiſtimat OEcumen. eſſe *tubam nouiſſimam*, ad cuius ſonitum *in momento, in ictu oculi* mortui ſunt excitandi. Et fortaſſe hoc idẽ ſentit Origenes citatus à Pamphylo, ſeu (vt alij volunt) ab Euſebio in Apologia pro Origine, dum ait, *Cum voluerit Deus, ſecundum ea, quæ dicta ſunt, per ſacramentum tubarum in nouiſſima tuba facere, vt mortui reſurgant, per illam ipſam ſubſtantialem rationem, quæ ſalua permanet, Dei voluntate iterum reſuſcitabuntur.*

Chryſoſtom. 1. Cor 15. Oecumen. Apocalyp 8. & 11. Orig. Euſeb.

Dubium.

Tandem inquiri poteſt circa hanc concluſionem, quomodo angeli cognoſcent cineres: ſeu materiam vniuſcuiuſque corporis. Quia non omnia ſemper actu conſiderant. Vnde non ſemper attendunt, in quas res materia ſingulorum hominum tranſmutetur. Quare cum interdum nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quam ad alium ſecundum præſentem ſtatum, non videtur eſſe in poteſtate angeli, ſingulorum materias diſcernere. Et augetur difficultas, quãdo eadem materia diuerſorum hominum fuit, diuerſis corporibus, non enim erit in poteſtate angeli eam tribuere, cui volet. Item eſt difficultas, quando materia prior non eſt ſufficiens ad formandum corpus quale excitandum eſt, an futurum ſit in poteſtate, & arbitrio angeli eam, vnde voluerit, ſupplere. Ad hæc, & ſimilia in primis reſpondetur, quando angelis mandatum fuerit, vt cineres congregent, vel naturali ſcientia, vel (ſi opus ſit) diuina reuelatione, ſimul eis notum fore, quæ materia ad vniuſcuiuſque formationem congreganda ſit, & vbi ſit, & ſub qua forma. Vnde (quod ad ſecundam, & tertiam partem difficultatis attinet) ea omnia non fient angeli arbitrio: ſed iuxta diuinam voluntatem, & prouidentiam eis reuelatam. Quo ad primam vero partem, non eſt improbabile, poſſe angelum ſcientia naturali, ſeu memoria retenta ex cognitione rei, quam prius exiſtentem vidit, diſcernere, quænam fuerit materia, quam prius vidit tali anima informari, etiamſi poſtea non viderit omnes iſtas mutationes, ſolum ex vi cognitionis entitatis eius, & modi vnionis, quem habuit ad talem animam, cuius ſpeciem angelus retinet. Cum autem veriſimile ſit cuſtodes angelos collecturos hos cineres corporum reſurgentium, etiam per ſe eſt valde credibile, ſingulos collecturos eorum hominum cineres, quorum curam habuerant. Vnde fit, vt facile poſſit vnuſquiſq; cognoſcere eorum cineres ſeu materiam.

Reſponſio. Cineres ſeu materiã ſuſcitãdorũ corporũ quomodo internoſcent angeli.

Organizatio ſuſcitãdorũ corporum nõ eſt angelorũ miniſterio facienda.

Dico tertio, diſpoſitio, ſeu organizatio ſuſcitandorum corporum non fiet miniſterio angelorum, quorum actio in ſolo motu locali terminatur, ſed virtute: & efficacia Chriſti. Hæc poſterior pars recepta eſt ab omnibus, & explicabitur ſimul cum ſequenti cõcluſione. Circa priorem vero cenſeo grauiter errare, qui dicunt etiam organizationem corporum faciendam eſſe opera angelorum: quin potius fingunt quidam, quod virtute angelorum cuſtodum congregabuntur pulueres, fientque oſſa, & coniungentur: per virtutem vero Archangelorum prouinciarum connectentur per neruos, qui carne, & cute cooperientur, ac tandem virtute Dei, & Chriſti introducetur anima. Sed in primis hæc omnia voluntaria ſunt, & ſine vllo fundamento conficta. Quod ſatis eſt, vt à Theologis reijciatur. Quia angelus non poteſt vi, & efficacitate naturali materiam alterare, aut ad formam ſubſtantialem diſponere: fingere autem, eleuari vt inſtrumẽtum ab huiuſmodi actione voluntarium eſt: alioqui eadem ratione dici poſſet efficere reſurrectionẽ ipſam, vt inſtrumentum Dei. Præterea vel angeli efficiũt totam organizationem vſq; ad vltimam diſpoſitionem ad

animam,

animam rationalem, vel eorum actio ceſſat paulo ante vltimam diſpoſitionem ſi primum dicatur, ſequitur, eos efficere reſurrectionem hominis, ſicut homo generat hominem, diſponendo materiam: ſecundum vero per ſe eſt improbabile, & voluntarium. Cur enim illa actio peruenit ad talem terminum, & non vltra progreſſa eſt? aut vnde conſtat? cũ tota actio à principio ſit in modo ſuo ſupernaturalis. Et eodem modo reijcienda eſt illa inter angelos actionis huiuſce partitio, vtpote fabuloſa, & commentitia.

Generalis mortuorum reſurrectio Chriſti virtute facienda. *D. Thom.* *Ioann 5.* *Auguſt.*

Dico quarto, ſolum Chriſtum Dominum effecturum noſtram reſurrectionem, quoad corporis diſpoſitionem, animæ ſubſtantialem vnionem, & proprietates omnes, ac perfectiones inde conſequentes. Hæc eſt ſententia D. Thom. ſupra, & omnium Theologorum. Et colligitur ex verbis Chriſti Ioan. 5. *Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult viuificat.* Quæ verba Auguſt. tract. 21. de generali reſurrectione intelligit, & in eis non ſolum eſſe ſermonem de Chriſto vt Deo: ſed etiam vt homine, idque colligit ex antecedentibus verbis. *Et maiora horum demonſtrabit ei opera.* Nam hoc propriè in humanitatem conuenit. Idem poteſt colligi ex verbis ſequentibus. *Neq; enim Pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio*: & ex illis. *Quos vult, viuificat:* Videtur enim eſſe ſermo de voluntate Filij, quæ ita eſt propria eius, vt non ſit Patris, quæ non eſt niſi voluntas humana. Ideo enim de illo ſpecialiter dictum eſt, *Quos vult viuificat.* Et quamuis optime poſſint hæc verba intelligi de poteſtate data Chriſto homini ad facienda miracula, & ſuſcitandos aliquos homines, quos vellet, ad ſuæ doctrinæ confirmationem: tamen hinc etiam recte colligitur, eum habere poteſtatem ad omnes homines ſuo tempore ſuſcitandos, præſertim cum paulo inferius vnam poteſtatem ex altera confirmet, dicens. *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt audient vocem filij Dei, &c.* Et ita hunc locum intelligunt Patres Chryſoſt. Cyrill. & Auguſtin. & reliqui expoſitores. Et huic etiam teſtimonio Chriſti conſentanea ſunt, quæ Paul. docet. 1. ad Cor. 15. & 1. ad Theſſal. 4. Ratio vero, ſeu congruentia non eſt alia, niſi quia humanitas Chriſti eſt inſtrumentum coniunctum diuinitatis ad operandam ſalutem noſtrã omnibus modis, quibus conuenienter poteſt: hic autem modus eſt poſsibilis, & maxime decens dignitatem, & merita eius. Et confirmatur. Nam eos mortuos, quos Chriſtus in hac vita ſuſcitauit, per propriam efficientiam excitauit: ſed ipſemet Chriſtus in prædicto loco Ioan. 5. ſignificat non minus efficaciter, ac miraculoſe effecturum ſe vniuerſalem hominum reſurrectionem: ergò propria & phyſica cauſalitate illam efficiet. Vnde Athanaſ. ſermon. 4. contra Arianos aperte dicit, ſicut reſuſcitauit Lazarum per humanitatem, ita in nouiſsimo die reſuſcitaturum omnes. De maiore propoſitione dixi multa in ſuperiori tomo Diſp. 31. ex quo loco aliæ rationes & teſtimonia peti poſſunt ad hanc veritatem confirmandam. Et obiectiones etiam, quæ hic occurrere poſſunt, ibi expeditæ ſunt.

Chryſoſt. *Cyrill.* *Auguſt.* *1 Cor 15.* *1 Theſſal 4.* *Ioann 5.* *Athanaſ.*

1. Dubium.

Duo tamen hic inquiri poſſunt. Primum eſt, qua actione præuia, ſeu quo inſtrumento proximo, ac immediato Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtram Primo dicunt aliqui effecturum illam per reſurrectionem ſuam, id eſt, per actionem illam qua ipſe excitatus eſt à mortuis. Quia D. Thomas hic nõ ſolum dicit, Chriſti humanitatem, ſed etiam eius reſurrectionem eſſe cauſam efficientem reſurrectionis noſtræ. Quod ſi obijcias actionem illã iam præterijſſe, & nunc non eſſe. Reſpondet, ſatis eſſe extitiſſe, vt poſsit nunc eſſe inſtrumentum. Sed hoc, & implicationem inuoluit, & ſine vlla neceſsitate, & fundamento fingitur, vt in prędicto loco latius tractaui. Maiori quidem probabilitatis ſpecie dici poſſet, actionem illam, qua Chriſtus reſurrexit, nõ præterijſſe, ſed durare ſemper. Nam eadem actione, qua reſurrexit conſeruatur viuus: in qua reſponſione euitatur ſine dubio repugnãtia cõtradictionis. Quia nulla eſt neque in hoc, quod illa actio ſemper duret: neq; in hoc, quod illa actio exiſtens ſit inſtrumentũ ad aliam actionem. Fundatur autem hæc reſponſio in re incerta. Quia actio, qua Chriſtus ſeipſum ſuſcitauit, fortaſſe fuit media anima & corpore (vt ſupra dixi) non eſt autem neceſſe illam miraculoſam actionẽ ſemper durare: ſed veriſimilius eſt, humanitatem illam conſeruari à ſolo Deo actione connaturali. Deinde nec neceſſarium, nec conueniens videtur, actionem ſub propria ratione actionis, id eſt, vt eſt via ſeu fieri ſui termini, aſſumi vt inſtrumentum ad aliam actionem: magis enim inſtrumentum accomodatum eſt ipſa res, quæ fit. Et hoc eſt ſatis ad omnipotentiam inſtrumentalem humanitatis Chriſti. Secundo dicunt alij, Chriſtum effecturum reſurrectionem per ſolam voluntatem ſuam, iuxta illud, *Quos vult viuificat.* Quod ſi obijcias, quod voluntas eius humana diſtans erit à terra: cum reſurrectio fiet, vt ſupra diximus. Reſpondetur, æque facile eſſe ei addere in propinquum & diſtãs, vt inſtrumentum Verbi. In qua ſententia nihil eſt impoſsibile, & probabile eſt, ita futurum. Tertio vero addunt alij etiam vocem illam ſenſibilem, quæ fiet per Archangelum futurum eſſe inſtrumentum Chriſti ad noſtram reſurrectionem. Eſt enim magis congruũ vt per aliquod propinquum inſtrumentum, ac ſenſibile fiat. Ita D. Thom. in 4. loco. ſupra citato, vbi probat, illam vocem eſſe futuram cauſam reſurrectionis noſtræ. Oportet enim cauſam efficientem coniungi effectui. Solet etiam hæc ſententia tribui Scoto, verum ille & generaliter negat hæc inſtrumenta proprie dicta ad actiones ſupernaturales, & in 4. d. 48. q. 1. ad argumenta, in hac ſpeciali quęſtione contrarium ſignificat. Huic tamen ſententiæ fauent verba Chriſti, *Qui in monumentis ſunt, audiet vocem filij Dei, & procident.* Vbi Franciſcus Toletus inquit, illam vocem futuram eſſe *Diuinæ potentiæ inſtrumentum.* Et eodem modo induci poſſunt verba Pauli 1. ad Corint. 15. & 1. ad Theſſalon. 4. vbi ex voce ſignificat ſecuturam reſurrectionem. Quod videtur indicare Chryſ. hom. 8. ſuper 1. ad Theſſalon. dicens, *Reſurgent mortui, & fiet opus non Angelorum ad hoc quicquam valentium: ſed verbi ipſius: tanquam ſi Rege quopiam imperante, ac iubente egrederentur concluſi, & captiui, & miniſtri eos educerent, non illi poſtea propria virtute, ſed ex voce illa hoc facerent.* Quibus verbis reſpondet etiam tacitæ obiectioni. Nam ſi vox illa eſt inſtrumentum, quo Chriſtus vtitur: ergo Angelus, qui illam proferet, dici poterit efficere reſurrectionem, ſicut nunc ſacerdos proferens verba cõſecrationis, dicitur efficere tranſubſtantiationem. Reſpõdetur enim, in re nullam eſſe difficultatem, quia re vera Angelus nihil aliud facit, quam ipſam vocẽ. Quoad modum vero loquendi non eſſet inconueniens, concedere illum vt miniſtrum Chriſti efficere reſurrectionem, imperando iuſſu eius, & efficiendo, ac formando vocem, quia Chriſtus vt inſtrumẽto vſurus eſt. Vnde Euth. ſuo capite 7. in Ioann. *Virtute (inquit) arcana coaptabit, animabit ac excitabit mortuos voce ſua, ſiue iuſſu, quo tunc per Angelum clamabit.* Eſt ergo hic modus dicendi probabilis.

Reſponſio. *Inſtrumentũ Chriſti ad reſurrectionem mortuorum faciendam quodnam.* *D. Thom.* *Scot.* *Ioan 5.* *1. Cor. 15.* *1 Theſſal. 4.* *Chryſoſt.* *Obiectio.* *Reſponſio.* *Euthym.*

2. Dubium. *Reſponſio.* *Ioann 5.*

Et hinc facile expeditur altera dubitatio, ſcilicet an Chriſtus ſit effecturus tantum reſurrectionem bonorum, vel etiam malorum. Dicendum eſt enim omnium reſurrectionem eſſe effecturum. Vtrumque enim ex æquo affirmatur Ioann. 5. *Audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui autem mala, in reſurrectionem iudicij.* Sicut enim Chriſtus eſt vtrorumque iudex, ita omnes poteſt efficaciter ad iudicium vocare, & à mortuis excitare. Item reſtitutio naturalis vitę quę in omni-

bus fiet, de ſe eſt maximum bonum naturæ, & actio conſentanea virtuti Chriſti: ergo ab ipſo in omnib. efficietur.

SECTIO V.

Vtrum Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis, quantum ad terminum ad quem.

TRia poſſunt in reſurrectione conſiderari, ſcilicet mutatio ipſa, ſeu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus poteſt intelligi noſtra reſurrectio futura ad ſimilitudinem, & imitationem reſurrectionis Chriſti, quod eſt, eſſe effectum eius in genere cauſę exemplaris. Inter quam cauſam & efficientem hæc eſt differentia. Nam efficiens requirit realem exiſtentiam, vt poſſit efficere, quia eſt, quæ per ſe influit eſſe in effectum: cauſa vero exemplaris, quia non immediate influit in effectum, ſed ſolum repræſentatur agenti, vt ad eius ſimilitudinem operetur, ideo neceſſe non eſt, vt in re exiſtat, quando fit effectus: ſed ſolum in mente, & cognitione operantis. Et hoc modo non ſolum res præterita: ſed etiam futura poteſt eſſe cauſa exemplaris. Sic enim Chriſtus etiam ante Incarnationem fuit cauſa exemplaris ſanctitatis, & iuſtitiæ, & prædeſtinationis hominum. Ex hoc ergo capite optimè poteſt intelligi, quod reſurrectio Chriſti, etiā prout fuit actio, ſeu mutatio, quæ iam præterijt, ſit exemplar reſurrectionis noſtræ. Quia vero actiones, & mutationes, rationes ſuas ex terminis ſortiūtur, ideo tota conformitas, quę inter reſurrectionē Chriſti, & noſtram intelligi poteſt, ex conformitate inter terminos ad quos, & à quibus vtriuſq; mutationis ſumenda eſt. Explicabimus ergo prius hanc cōformitatem, ſeu cauſalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino à quo.

Differentia inter cauſā efficientem & exemplarem quoad cauſalitatem.

Dico ergo primo, Chriſtum Dominum eſſe perfectiſſimum exemplar reſurrectionis iuſtorū. Hæc concluſio eſt D. Thom. hic, & omnium Theologorum, propter verba Pauli ad Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quod etiam colligi poteſt ex eo, quod Chriſtus 1. Corint. 15. dicitur *primitiæ dormientium*, & ſubditur, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur: vnuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, & deinde ij, qui ſunt Chriſti,* ſcilicet tanquā illi maxime ſimiles, & cōformes, & ideo poſtea ſubdit, *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes: ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis.* Loquitur enim aperte de imagine gloriæ: eſt autem imago quæ fit ad repræſentandū prototypon, ſeu exemplar. *Portare* ergo *imaginem Chriſti*, eſt habere gloriam ad ſimilitudinem eius. Quam ſimilitudinem explicans Paulus ſubdit. *Hoc autem dico fratres, quia caro, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, neq; corruptio incorruptelam poſſidebit. Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur,* &c. Ac ſi diceret, ſimilitudinem illam, ſeu imitationem in hoc cōſiſtere, quod iuſti habituri ſint copora glorioſa, quale eſt corpus Chriſti, quæ immutatio non eſt communis omnium ſed propria iuſtorum. Et hoc ipſum docuit Paul. ad Roman. 6. *Si complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus:* & cap. 8. eodem ſenſu dicit, *Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis:* & infra *Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatiamur, vt & conglorificemur.* Deniq; ita etiam intelligi poteſt illud Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.* Ratio vero eſt illa generalis: Quia primū in vnoquoq; genere eſt exemplar cæterorum, quia licet interdum non ſit neceſſarium ex parte operantis, quia ipſum per ſe eſt ſufficiens ad agendum, & non indiget extrinſeco exemplari: tamen ex parte ipſarum rerum, perfectio vnius, eſt veluti menſura, & regula cæterorum, quæ eo perfectiora erunt, quo fuerint alteri conformiora. Ex libera quoque voluntate operantis fieri poteſt, vt reliqua fiant ſub ea habitudine, vt alteri ſint conformiora. Ergo hoc modo glorioſum CHRISTI corpus eſt exemplar iuſtorum: & quia in eo genere eſt ſupremum: & quia ob eius gloriam, & honorem voluit Deus cætera iuſtorum corpora reſurgere ad ſimilitudinem eius & veluti quaſdam illius imagines, ab repræſentationes exiſtere.

Chriſtus reſurrectionis iuſtorum exemplar perfectiſſimum. D. Thom. 1. Cor 15. Rom 6. Roma. 8. Apocal. 3.

Vt autem hæc cauſalitas exemplaris amplius explicetur, oportet in particulari exponere, in quo futura ſit hæc ſimilitudo, & conformitas. Conſiſtet igitur primo in naturali, ſeu ſubſtantiali vita, & vnione vniuſcuiuſque corporis ad ſuam animam, quia hoc eſt primum fundamentum veræ reſurrectionis, iuxta illud, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.*

Similitudo inter Chriſtum & corpora glorioſa ſanctorum in quo conſiſtet. 1. Cor. 15.

Secundo conſiſtet in perfecta corporis quantitate. Sicut enim Chriſtus ſurrexit integro corpore, perfectaque magnitudine: ita etiam cæteri omnes iuſti reſurgent. Nam hoc ad perfectionem beatitudinis, & exactam ſui exemplaris repræſentationem & efficaciam diuinæ virtutis ſpectat. Item quia defectus corporis ſunt pœna peccati, in beatitudine autem nulla erit pœna, nec aliquid malum. Denique appetitus animæ, vt eſt forma corporis, non eſſet plene ſatiatus, appetit enim perfectum corpus, ſed de hac re ſatis multa diximus ſupra agentes de hac perfectione corporis Chriſti reſurgentis. Hinc vero dubitari ſolet hoc loco, an omnia corpora iuſtorum futura ſint æqualia corpori Chriſti in magnitudine. Videtur enim id ſequi ex perfecta ratione cauſæ exemplaris, quæ tanto erit exactior, quanto imago ſimilior fuerit prototypo. Verum tamen (ſi hæc ratio quicquam valeret) conſequenter probaret, futura eſſe corpora beatorum omnino ſimilia, & æqualia corpori Chriſti in figura, in pulchritudine, atque in cæteris omnibus corporis ornamentis, quod tamen omnino falſum eſt. Perfecta ergo ratio exemplaris non requirit æqualitatem: ſed proportionem, præſertim quando (ſi quid deeſt effectui ad perfectam ſimilitudinem cum exemplari) non prouenit ex defectu cauſæ agentis, ſed quia effectui non maior perfectio debetur. Quod inde etiam confirmatur, ac declaratur. Quia non omnes animæ beatæ ſunt eiuſdem perfectionis cum anima Chriſti, non ſolum in gratia, & gloria: ſed etiam in natura, ergo neque oportet corpora Beatorum eſſe æqualia corpori Chriſti in magnitudine, quia vnaquæque anima habebit corpus ſuæ naturali perfectioni accommodatum. Vnde fieri poterit non ſolum, vt aliqua ſint minora: verum etiam vt alia poſſint eſſe maioris magnitudinis. Quia hoc non repugnat perfectioni Chriſti, vt prædicto loco explicuimus. Hæc doctrina colligitur ex Auguſtino in Enchirid. c. 90. & 22. de Ciuitat cap. 15.

Dubium. Reſponſio. Corpora beatorum non omnia corpori Chriſti in magnitudine æqualia. Auguſt.

Tertio conſiſtet hæc ratio exemplaris in ſimilitudine ætatis. Reſurgent enim omnes *in menſura ætatis plenitudinis Chriſti.* Dicitur autem *plenitudo*, ſeu perfectio ætatis, quando corpus peruenit ad perfectum augmentum, quod per naturales animæ vires non impeditas, ſed perfecte operantes comparare potuiſſet. Rurſus includit hæc ætas integras vires corporis, perfectum temperamentū, & animæ maxime accommodatum. In quibus omnibus perfectionibus imitabuntur corpora Iuſtorum corpus Chriſti, quia hæc omnia pertinent ad perfectū beatitudinis ſtatū. Sicut ergo corpora Beatorum imitabūtur corpus Chriſti in ſtatu glorię, ita & in his perfectionibus, nō quod æqualitatem aſſequutura ſint, ſed ſimilitudinem cum proportione, vt dixi. Hæc eſt etiam doctrina Aug. 22. de Ciuitat. cap. 16. & 20. Anſelmi

Ætas reſurgentium ſanctorum qualis. Auguſt.

Anſelm. D.Thom. Sedul. Anſel. Hug.Vict.

Anſelmi,D.Tho.Sedulij ad Eph.4.Anſelm.etiam in Elucidario,& Hug.Victorin. tract.de Reſur cap.15. Eandem frequentius amplectuntur Theologi, in 4. diſt.42.&ſequentibus.Et eſt ſine dubio veriſimilior. Quanquam Auguſtinus eodem loco dicat, non eſſe multum contendendum cum eo, qui affirmaret ſingulos reſurrecturos in ea quantitate & ætate in qua mortui fuerint,infantili, ſenili aut iuuenili.In quo ſignificat,non eſſe hoc ita certum,vt ſit de fide: eſt tamen ita verum, vt contrarium nec probabile videatur.

Quarto erit hæc perfecta ſimilitudo in omnibus ſenſibus,ac facultatibus corporis, in pulcritudine aliiſque ornamentis naturæ,ac gloriæ,quæ in corpore Chriſti exiſtunt,& in ſuperioribus ſatis explicata ſunt,& quæ ibi adduximus hanc eandem ſimilitudinem probant:non cum æqualitate,ſed debita proportione. Quapropter non repugnat huic cauſalitati exemplari, quod in Beatis futura ſit diſtinctio ſexuū,facierum varietas,pulchritudinum inæqualitas, & ſimilia.Quia hæc cauſalitas non requirit niſi proportionalem conformitatem cum exemplari,vt ſicut illud iuxta ſuam indiuidualem rationem habuit omnem huiuſmodi perfectionem ſibi debitam:ita ſingula corpora illam habitura ſint modo ſibi connaturali. Atque idem dicendum eſt de perfectionibus gloriæ, quæ cum debita proportione meritis ſingulorum reſpondent. Quapropter præterea, quæ de iis perfectionibus tam gloriæ,quā naturæ dicta ſunt,tractando de reſurrectione Chriſti,nihil amplius hic dicendum ſupereſt.

Chriſtus reſurrectionis infātiū in originali decedētiu exēplar quoad perfectiones naturæ

Dico ſecundo Chriſtum Dominum etiā futurum cauſam exemplarem reſurrectionis infantium,qui in peccato originali deceſſerunt,quo ad perfectiones naturæ,non gloriæ.Hæc concluſio non eſt tam certa, ſicut præcedens, quia conformitas ad Chriſtum præcipue promiſſa eſt prædeſtinatis: probari tamen poteſt illis verbis,*Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Nam licet hoc eſſe poſsit verum in aliis generibus cauſarum meritoriæ, vel efficientis:tamen eo modo, quo verificari poteſt in genere cauſæ exemplaris, non eſt negandum. Probatur ergo ratione, nam ij infantes poſt reſurrectionem habebunt non ſolum vera corpora humana, ſed etiam perfecta. Primo in quantitate,& robore, ſeu ætate corporis. Non enim reſurgent in corpore infantili, ſed virili, ac perfecto, in quo poſsint & ratione vti,& omnes operationes humanas,quę materialem alterationem,&corruptionem non requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora ſana,vegeta,pulcra, ac bene temperata:cūque æterna futura ſint, oportet, vt ſint incorruptibilia,non quidem ex intrinſeca cauſa, ſed ab extrinſeco ſaltem, ſeu per ſuſpenſionem omnis cauſæ corrumpentis, & alterantis. Quapropter non indigebunt cibo, neque potu. Quia omnis alteratio tunc ceſſabit, Deo ita prouidente, & ideo nec fatigabuntur ambulando, quamuis velocius moueri nō poſſint, quam naturæ vires patiantur. Item habebunt corpus plene ſubiectum ſpiritui quoad omnes inferiores eius motus,ita vt nullam pugnam,nec rebellionem carnis paſſuri ſint. Tum quia hæc non contingit ſine materiali alteratione corporis: tū etiam, quia hæc pugna carnis, & ſpiritus, magna eſt pœna, & moraliter loquendo coniuncta eſt cum culpa: hi autem omnes in eo ſtatu, neque permittendi ſunt nouas culpas committere, cum iam non ſint in via, ſed in termino: & non ſint damnati per proprios actus.Neque etiam patientur ſenſibiles pœnas, vt omnes Theologi docent. Et inſinuat Greg. Nyſſen. orat.de infantib.qui prǽmature abripiuntur,& Nazian. orat.40.in ſanctum baptiſma, Licet Aug.lib.5. hypognoſt. & lib. 5.cont.Iulian.ca. 8.& in Enchrid. c.93. videatur inſinuare contrarium,qui poſſet exponi non de ſenſibili pœna corporis, ſed de nōnulla

1.Cor.15.

Corpora infantium in limbo exiſtētiū qualia.

Greg Nyſ. Gregor. Nazian. Auguſt.

A animi triſtitia ob amiſſam beatitudinem:cum enim huiuſmodi infantes nihil mali geſſerint in ſuis corporibus, neq; eis praue, & inhoneſte vſi fuerint, nec deniq; per proprium actum ad creaturam ſe conuerterint, non eſt, cur doloribus, alijſve corporalibus pœnis crucientur: ſed ſatis eſt, quod omni ſupernaturali dono priuētur. Habebunt ergo in corporibus perfectionem ſuę naturę debitam, & ſingulis indiuiduis accommodatam, ſed hāc totam perfectionem habebunt per Chriſtum, & in ea cum eo conformabuntur. Ergo quoad hæc omnia merito Chriſtus dici poteſt cauſa exemplaris reſurrectionis eorum. Et (vt hoc obiter dicam) mihi quidem probabile eſt, hos infātes habituros aliquam cognitionem Chriſti,eumque tanquam Dominum, ac Principem,& benefactorem ſuum veneraturos. Nā cum B dæmones coacti *credant,& contremiſcant*,& in nomine Ieſu vel inuiti genua flectant,iſti infantes,qui nō habebunt interiorem animi deordinationem per odium in Deum,vel deſperationē, aut alios prauos effectus,non inuiti, ſed volūtarie ſubijcientur Chriſto,quem, ex aliqua facti euidentia, cognoſcent eſſe dominatorem omnium; vt iterum infra dicemus agentes de iudicio. Quamobrem, licet iſti ſimpliciter ſint expulſi à regno, & inter damnatos, ac reprobos computentur quoad pœnā damni: nihil tamen obſtat,quominus à Chriſto, & per Chriſtum acceperint hæc beneficia, & conformitatem cum ipſo,in ijs quæ ad naturæ perfectionem, & conuenientem C ſtatum naturalem ſpectant. Quibus omnibus bene ſemper vſuri ſunt, & in aliquem honorem, & laudem ipſiuſmet Chriſti.

Infantes in limbo exiſtētes Chriſtum vt principē recognoſcent ſuum. Iacob 2. Philip 2.

Dico tertio, quamuis corpora damnatorum futura ſint ſimilia corpori Chriſti in aliqua naturali perfectione, non tamen in omnibus, multoque minus in perfectionibus gloriæ, & quoad ea, in quibus erūt conformia, non erit proprie Chriſtus cauſa exemplaris eorum. Declarantur ſingula. Nam in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid eſt de eſſentia humani corporis, alias illa non eſſet vera reſurrectio. Secundo veriſimilius eſt, futura illa corpora integra quoad omnia mēbra corporis,ſenſuūque organa & facultates, vt D. Thom. docuit in 4 d. 54.q.3.ar.quæſtion. 1. & ibi Richard. Paludan. & alij licet Bonauent.& Duran.oppoſitum ſentiant. Quia D ſi aliquis reprobus in hac vita aliquo, vel aliquibus mēbris corporis caruit, non eſt (inquiunt) cur ei in reſurrectione reſtituantur. D. Tho. autem adducit congruentem rationem. Nam cum reſurrectio damnatorum futura etiam ſit opus Dei, oportet, vt ſit perfectum. Deinde, quia ſi talis imperfectio manſura eſſet in illis corporibus, futura eſſet in pœnam eorum: ſed hæc non eſt accommodata pœna illius ſtatus, alioqui deberet reſpondere culpæ, & non naturali defectui huius vitæ. Ergo qui habuiſſet integrū corpus in hac vita, ſi plura commiſiſset peccata, deberet in reſurrectione corpus mutilū recipere multo magis quam qui corpus mutilum habuit ſine tot peccatis, quod tamen nullus vnquam dixit. Ergo ſignum eſt, illum defectum non manere per modum E pœnæ atq; adeo ſimpliciter non manere. Et confirmatur præterea. Nam potius integritas horum mēbrorum, deſeruiet, eritq; interdum neceſſaria ad ſuſtinendam debitam pœnam in eo membro, quod fuit organum & inſtrumentū peccandi. Vnde Aug. epiſt.146. ad Conſentium. *Iuſti (inquit) immutabuntur in illam incorruptelam, cui nulla poſſit nocere corruptio: qui autem in eam non commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum.*

Dānatorum corpora in perfectione naturali reſurgent integra

D.Thom. Richard. Palud. Bonauent. Durand.

Auguſtin.

Tertio eiſdem coniecturis fit veriſimile, non eſſe futuros in corporibus damnatorū defectus prouenientes ex indebita partiū aut humorum, vel qualitatum compoſitione, proportione aut diſpoſitione, vt ſunt ægritudo, debilitas viriū, eſſe gibboſum, & ſimilia,

Corpora dānatorū ægritudinis omnis experti-

ſimilia. Licet enim Aug. in Enchirid. ca. 92. dicat, tam incertam eſſe illorum corporum habitudinem, ſeu perfectionē, quam eſt certa eorum ſempiterna damnatio: tamen quia ij omnes defectus non reſpondēt culpis huius vitæ, ideo à diuino opere, quale erit reſurrectio, excludendi videntur. Præſertim cum omnis perfectio ijs defectibus contraria poſsit ad iuſtam etiam vindictam de damnatis ſumendam deſeruire. Nam ſanitas, & robur corporis efficient, vt ſenſum doloris viuaciorem, & efficaciorē habeant, & ſic de alijs. Et hæc etiam eſt ſententia D. Tho. Richard. Palud. & aliorū contra Bona. & Durandum.

Quarto manebunt in illis corporibus defectus connaturales corpori humano, vt ſunt grauitas, opacitas, paſsibilitas, & ſimiles. Hęc enim quę ex principijs ſpeciei oriuntur, non repugnant perfectioni reſurrectionis, vt ſolum eſt quædam naturæ humanæ reproductio, & alioqui carētia horum defectuū non debetur meritis damnatorum. Denique ij defectus non excluduntur niſi per dotes gloriæ. Vnde hæc omnia communia ſunt infantibus, qui in ſolo originali peccato diſceſſerunt: ſolum erit differentia, quia horum corpora licet ex interna diſpoſitione ſint paſsibilia: tamen actu nihil patiuntur, nec fatigabuntur, neque inordinatum aliquem motum ſentient (vt dixi) & ita ex lege Dei poſſunt dici quodammodo impaſsibilia, & inalterabilia: at vero aliorum damnatorum corpora ita erunt ſubiecta ijs defectibus, vt in actu ſecundo illos, ſeu eorum effectus ſentiant, quamuis æterna futura ſint, & incorrupta. Hoc enim mortuis omnibus commune erit, quod *reſurgent incorrupti*, vt Paulus ait. *1. Cor. 15.*

Ex ijs ergo ſatis conſtat: quomodo illa corpora in quibuſdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Chriſto, & non in alijs, ſicut in concluſione dicebamus. *D. Thom.* Cuius poſtrema pars (quæ eſt D. Tho. hic artic. 2. ad 3.) ita poteſt explicari. *Chriſtus proprie nō eſt exemplaris cauſa reſurrectionis damnatorum.* Nam, vt res aliqua ſit exemplar alterius, non ſatis eſt ſimilitudo vel conformitas inter illas: ſed oportet, vt altera fiat ſub habitudine repræſentationis, ſeu imitationis alterius. Vnus enim homo non eſt exemplar alterius, quando vnus ab alio non procedit, etiam ſi ſit inter eos ſimilitudo: & idem eſt de duabus imaginibus eiuſdem rei. Nam prototypon eſt exemplar vtriuſque: vna vero non eſt exemplar alterius. In præſenti ergo, quamuis inter corpora damnatorum & Chriſti ſit aliqua ſimilitudo, tamen non videtur eorum reſurrectio fieri, vt Chriſtum repræſentent, neque vt ſint ei ſimiles, & conformes, ſed propter alias rationes diuinæ prouidentię, & iuſtitię. Ergo Chriſtus Dominus non eſt proprie cauſa exemplaris reſurrectionis damnatorum. *Obiectio.* Dices, eandem rationem poſſe fieri de iuſtis, & multo magis de infantibus originali tantum peccato affectis. *Reſponſio.* Reſpondetur, de iuſtis nullo modo id dici poſſe, cū reuera ſint veluti quædam imagines Chriſti perfectionem repræſentantes, & ſub hac intentione, & habitudine, prædeſtinentur, iuſtificentur, & glorificentur, ad Roman. 8. *Roma 8.* Vnde hæc ratio cauſæ exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes glorię, quam in ordine ad perfectionem naturæ. Quamuis hæc etiam naturalis perfectio, vt eſt fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, ſub hac cauſalitate comprehendi queat. De corporibus autem infantium, nihil improbabile diceret, qui eodem modo de ijs loqueretur, ac de alijs damnatis. *D. Thom.* Nam D. Thom. de omnibus illis indifferenter loquitur: nihilominus tamē, quia illa corpora aliquam maiorem perfectionem habebunt, & aliqua dona ſeu beneficia, quę non ſunt naturæ omnino debita, ideo reſpectu illorum poteſt attribui Chriſto aliqua ratio exemplaris, vt in ſecūda concluſione diximus.

Vnum vero ſupererat hoc loco declarandum, ſcilicet, quomodo poſsint hæc corpora damnatorum eſſe perpetua, & incorrupta: & ſimul eſſe paſsibilia, & alterabilia non ſolum in actu primo: ſed etiam in actu ſecundo, & alteratione reali corruptiua, qualis eſt actio ignis. Propter hanc cauſam dixit Lactant. lib. 7. diuin. inſt. c. 21. illa corpora eſſe perpetuo corrumpenda ſecundum aliquas partes, per actionem ignis, aliunde vero eſſe etiam inſtauranda ſecundum alias, actione eiuſdem ignis, & ita eſſe perpetuo conſeruanda, quaſi per continuam nutritionem, & reſolutionem. Quę ſententia repugnat Paulo dicenti quod *mortui reſurgent incorrupti*, quod de damnatis etiam intelligitur, vt ſupra diximus. Prętereà eſt gratis conficta: nam ſcriptura tribuit illi igni vim torquendi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia iuxta illum modū eſſet in illo cruciatu magna intenſio & remiſsio. Nam in partibus denuo genitis pro aliquo tempore, in quo nimirum ſunt in ſtatu generationis, paruus eſſet dolor, poſtea vero creſceret, ac tandem minueretur, quando iam partes nimium ad corruptionem vergerent. Rurſus corpus illud non maneret ſemper omnino idem, ſed eſſet in perpetua corruptione, & generatione, quod eſt alienum ab illo ſtatu. Vnde licet hæc ſententia non videatur apertam implicare contradictionem, omnino antiquata eſt, & vt improbabilis reiecta. Et ideo dicendum eſt breuiter, id fieri poſſe altero è duobus modis. Primo, vt illa corpora patiantur paſsione animali abſque alteratione materiali, vt v. g. ſi ignis inferni inprimat eas ſpecies quibus vehemens corporis combuſtio ſentitur, abſque reali impreſsione caloris. & ex illa affectione ſenſus ſequatur eadem paſsio doloris, quæ ex reali præſentia caloris ſequeretur. Et ita facile fiet, vt & perpetuo doleant: & tamen perpetuo viuant. Ita D. Thom. d. 44. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. quem ibi ſequūtur Capr. Palud. & alii. *D. Thom. Capreol. Palud.* Qui in eo fundantur, quod ceſſante motu Cæli, nulla poterit eſſe alteratio materialis. Quod fundamentum valde infirmum eſt, quia & nititur principio falſo in Philoſophia, nimirum omnem alterationem in hæc inferiora depēdere per ſe, & neceſſario à motu cæli. Et præterea male infert, quia ille ignis non agit tantum virtute naturali, ſed etiam vt inſtrumentum Dei, alioqui multo minus poſſet ſpecies, vel dolorem ingerere ſine materiali alteratione (vt hæc opinio affirmat) quia hoc multo magis eſt ſupernaturale. Et propter hanc etiam cauſam hæc ſententia non placet, quia ponit realem ſenſationem: & dolorem abſque vero, & reali obiecto præſenti. *Reſponſio* Quare facilius dicitur ſecundo, illum ignem vere alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferam, ſeu diſconuenientem in eis efficere, vſque ad certum gradum diuina iuſtitia definitum, & vltra non progredi, ſed tantū conſeruare eam actionem, & qualitatē. *Corpora damnatorum quomodo ſemper incorrupta manent, alterationi tamen & paſſioni obnoxia.* Et ideo recte poteſt perpetuo conſeruari ſub illa actione, quia nunquam per eam fit tanta diſſolutio temperamēti primarum qualitatum, vt non maneat diſpoſitio ſufficiens ad vnionē animæ, & corporis conſeruandam. Quocirca fortaſſe ille dolor nō fit per ſolā nimiam intenſionē caloris. Nā hæc (vt dixi) nunquam erit tanta, quin ſub illa poſsit corpus humanū conſeruari, & ita ſola illa non efficeret dolorem nimis acerbū. Sed erit per immediatam impreſsionē alicuius qualitatis valde diſcōuenientis, ac vehementiſsimum dolorem inferentis abſq; diſſolutione tēperamenti ad vitā conſeruandā neceſſarij. Niſi quis fortaſſe exiſtimet, per illam actionem ignis tēporamentum diſſolui: tamen ex voluntate diuina vitam illorum corporum conſeruari abſq; connaturali, & neceſſaria diſpoſitione. Quod certe mihi nō placet, quia illa corpora in eadem intrinſeca diſpoſitione ſemper perſeuerant, in qua in puncto reſurrectionis ſurrexerunt. Nam in eodem inſtanti eundem eſſentialem cruciatum, & dolorem pati incipient, patiē-turq; perpetuo, ſed non ſurrexerūt ſine naturali diſpoſitione, ac tēperamento corporis, ergo nec ſine il-

lo vn-

lo vnquam conſeruantur. Nam cruciatus ille non intenditur, ſed idem perſeuerat. Vnde ſicut in primo inſtanti reſurrectionis potuit ſimul eſſe cum temperamento corporis, ita etiam poterit perpetuo conſeruari. Quapropter exiſtimo actionem illam ignis inferni, etiam in corpora damnatorum non eſſe omnino naturalem. Quia hæc eſſe nequit, niſi media calefactione, vnde nec maiorem dolorem inferre poteſt, quam poſsit ex intenſa calefactione prouenire, hæc autem paſsio damnatorum multo erit acerbior. Item naturali actione ignis ex æquo agit in corpora ſibi æque propinqua, & eodem modo naturaliter diſpoſita, ille autem ignis inæqualiter aget in corpora non iuxta proportionem naturæ, ſed meritorum: non ergo aget actione mere naturali, ſed vt inſtrumentum Dei: & ideo agere poterit actione, quæ vere, ac realiter cruciet corpora, non tamen illa corrumpat. Et hanc ſententiam frequentius ſequuntur Theologi in 4. d. 44. & 48. vt videre licet in Scot. Durand. Richardo, & alijs recentioribus, quamuis non omnes eo modo explicent, quo à nobis expoſita eſt. Sed non poſſumus hoc loco in hac re explicanda immorari.

Ignis gehennæ in damnatorũ corpora quomodo agit.

Scot. Durand. Richar.

SECTIO VI.

Vtrum Chriſti reſurrectio ſit exemplar noſtræ reſurrectionis quoad terminum à quo.

Dvplex intelligi poteſt terminus à quo reſurrectionis, alter proximus & eſſentialis, qui eſt mors ſeu priuatio vitæ, quæ præceſsit, remotus alter & accidentarius, qualis eſt non ſolum priuatio vitæ: ſed etiam omnium diſpoſitionum, totiusque organizationis humani corporis, per reſolutionem eius in cineres, vel in elementa. Duo ergo ſunt certa. Primum eſt reſurrectionem omnium hominum futuram eſſe ſimilem reſurrectioni Chriſti in eſſentiali termino à quo, vt ex dictis in ſuperioribus ſatis conſtat: Præcedet enim omnium mors, & ex morte iterum ad vitam redibunt. Sicut ergo reſurrectio Chriſti fuit ex vera carentia vitæ prius amiſſæ, ita etiam erit omnium hominum reſurrectio. Neque vero eſt, quod moroſe hæreamus circa nomen cauſæ exemplaris. Quia illius fortaſſe habitudo, & relatio non tam proprie hic reperitur ex parte termini à quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur, vt Chriſto conformentur, quam in pœnam peccati: quin potius ipſe Chriſtus videtur mortuus, vt ſe in hoc fratribus conformaret, iuxta illud: *Quia pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ſibus Dei participauit eiſdem.* Ibi enim *caro, & ſanguis* mortalitatem ſignificant. Nihilominus dici poſſunt homines præſertim iuſti ideo mori, vt tam in morte, quam in reſurrectione Chriſto aſsimilentur, & ita poteſt hic retineri, vel accommodari ratio cauſæ exemplaris. Secundo eſt certum, reſurrectionem Chriſti, & noſtram non fore ſimilem in termino à quo remoto, ſeu accidentali. Quia reſurrectio Chriſti facta eſt immediate ex cadauere humano, quod præter carentiam humanæ vitæ, nullam aliã paſſum eſt corruptionem: alij vero homines non ita reſurgunt, ſed prius eorum corpora corrumpuntur, & in alias formas tranſmutantur, niſi fortaſſe ex ſpeciali priuilegio, quod ſcimus B. Virgini eſſe conceſſum: de nullo vero alio Sanctorum affirmari id poteſt.

Hebr. 2.

Dubium.

Quin potius quæri hoc loco ſolet, an excluſo ſpeciali priuilegio, omnium hominum corpora, omneſque eorum partes prius in elementa, aut cineres reſoluendæ ſint, quam ad vitã reſtituantur. Omnes enim fere Theologi ita ſentire videntur, D. Thom. in 4. diſtinct. 43. quæſt. vnica, artic. 4. quæſt. 2. & reliqui diſtin. 44. & 45. qui ita intelligunt, atque exponunt pœnam Adæ impoſitam. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, vt noſtra habet vulgata. Et addunt conuenientem rationem. Quia corpora reſurgentium reformanda ſunt, & quicquid in eis eſt, quod ad veritatem humanæ naturæ non pertineat, eſt auferendum. Vt ergo poſsint reformari, oportet, vt prius in elementa reſoluantur. Præterea, quia ordo naturæ exigit, vt priuſquam corpus redeat ad nobiliorem formam, reſoluatur in præiacentem materiam, ſicut acetum non poteſt in vini qualitatem reduci niſi prius in elementa transformetur. Tandem ceſſante motu cæli, neceſſe eſt omnia mixta in elementa reſolui, quia eorum commixtio ſicut actione cœli ſit, ita & conſeruatur.

Geneſ. 3.

Quidquid tamen ſit de huius ſententiæ veritate, tamen fundamenta, quæ adducit, non ſatis firma eſſe videntur. Nam in primis ex loco illo Geneſ. nihil aliud colligi poteſt, quam hominem ex peccato pœnam mortis incurriſſe. Nam vbi nos legimus. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, Septuaginta legunt, *Terra es & in terram redibis, redire autem in terram*, nihil eſt aliud quam mori: ſicut ibidem dicitur, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es.* Id eſt, donec moriaris. Non enim veſcitur homo pane vſque ad reſolutionem corporis in elementa: ſed vſque ad mortem. Atque ita legunt & exponunt hunc locum Sancti Patres, Chryſoſtom. homil. 17. in Geneſ. Theodoret. quæſt. 37. in Geneſ. Hieron. Abac. 3. & Pſalm. 51. Auguſtin. 13. de Ciuitat. cap. 15. & optime lib. 20. cap. 20. inquit, *Non dicuntur ſeminari, niſi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquo modo reuertuntur in terram. Sicut ſeſe habet etiam illa in transgreſſorem generis humani diuinitus prolata ſententia, Terra es, & in terram ibis*: & infra dicit, etiam ſi aliqui in aere moriantur, & ſubito reſurgant, & eorum corpora in terram non cadant: nihilominus ſatis ſententiam hanc in illis impleri: & ſubdit, *In terram quippe ibis, eſt, in hoc ibis amiſſa vita, quod eras antequam ſumeres vitam, id eſt, hoc eris exanimis, quod eras, antequam eſſes animatus, terra eris exanimis, ſicut eras. Quod ſunt & antequam putreſcant omnia corpora mortuorum*: & libro 13. de Trinit. capit. 12. *Eo* (inquit) *quod dictum eſt, in terram ibis, mors corporis pronunciata eſt. Quia neque ipſam fuerat experturus, ſi permanſiſſet, vt factus eſt rectus.* Et lib. 1. de peccator. meritis, cap. 2. probat, verba illa, *Qua die comederitis ex eo, morte moriemini*, intelligenda eſſe de morte corporali ex alijs verbis, *Terra es, & in terram ibis: Neque enim* (ait) *ſecundum animam, ſed ſecundum corpus terra erat, & morte eiuſdem corporis erat iturus in terram.* Et cap. 3. addit, *Quod niſi de morte corporis quomodo poſſit intelligi, ignoro.* Et eodem modo exponere videtur, ac legere Tertul. lib. de reſur. carn. cap. 7. & 8. *Qui ignorat* (inquit) *carnem cadere per mortem, poteſt eam nec ſtantem noſſe per vitam. Sententiam Dei natura pronunciat, Terra es, & in terram ibis: & qui non audit, videt. Nulla mors non ruina membrorum eſt.* Cyprian. de bono patient. eodem modo legens, inquit, *Huius ſententiæ vinculo colligati omnes & conſtricti ſumus, donec expuncta morte, de hoc ſeculo recedamus.* Ruffin. etiam in ſymbol. Apoſtol. dicit, Chriſtum in ſuo corpore ſpinas & mortem ſuſcepiſſe, vt homines liberaret à pœna, quam illis verbis Deus fuerat illis cõminatus. At Chriſtus non ſuſcepit reſolutionem in elementa, ſed ſolam mortem corporis, quæ eſt propria pœna hominis. Nam vlterior corruptio corporis iam mortui, quamuis naturaliter ſequatur, ſi corpus in eo ſtatu perdurat, vix tamen ad hominem pertinere videtur: quãuis mediate, & quatenus ex morte conſequitur, pœna peccati dici poſſit. Et ita etiam exponit Proſp. de prædic. & promiſſ. p. 1. c. 5. Greg. 25. Moral. cap. 2. & 3. ac denique Eucher. in Geneſ. qui tamen dicit, *Cum dixit Deus, Adam, vbi es? mortem ſignificauit animæ, quæ facta eſt illo deſerente: ſed dicendo, puluis es, & in puluerem reuerteris, mortem ſignificauit corporis, quæ illi ſit anima diſcedente.* Propter hanc ergo pœnam à DEO inflictam

Teſtimonij Geneſ. 2. expoſitio.

Chryſoſt. Theod. Hieron. Auguſt.

non cogimur dicere omnia humana corpora eſſe in elementa reſoluenda priuſquam reſurgant, ſed ſolum eſſe moritura.

Neque etiam rationes, ſeu potius coniecturæ adductæ quidquam perſuadere videntur. Quid enim neceſſe eſt corpora in elementa reſolui, vt reformētur? Hæc enim reformatio ſolum conſiſtere poteſt vel in integritate materiæ & quantitatis, vel in qualitatum perfectione, vel in ſeparatione ſuperfluæ materiæ, ſi aliqua fortaſſe fuit corporibus admiſta, aut denique in abiectione contrariarum, ſeu peregrinarum qualitatum, quæ ad perfectionem humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri poſſunt abſque illa reſolutione, vt, v.g. ſi oſſa alicuius hominis reperta fuerint integra reſurrectionis tēpore, ſine vlteriori reſolutione perfici poterūt quoad qualitates omnes: & ſi aliquid materiæ & quantitatis eis defuerit, poterit aliunde ſuppleri, eiſdemque qualitatibus diſponi, ac præexiſtenti vniri: vel ſi è contrario aliquid fuerit ſuperuacaneum, poterit ſeparari: & ſimiliter abiici poterunt omnes contrariæ diſpoſitiones: ergo ad reformanda corpora reſurgentium, nō erit neceſſaria integra eorum reſolutio: quamuis è conuerſo neceſſarium ſit, ad formam humani corporis reducere quidquid ex eis fuerit reſolutum. Ad id vero quod de naturæ ordine dicebatur, facilis reſponſio eſt, modum reſurrectionis eſſe ſupra naturæ ordinem: & ideo non debere, nec poſſe eiſdem legibus definiri. In agentibus enim naturalibus à priuatione ad habitum nō eſt regreſſus ſecundum eandem numero formam. Vt autem id quod corruptum eſt, ad eandem naturam redeat, ſaltem ſecundum ſpeciem, vt v.g. vt ex aceto iterum fiat vinū, ſunt neceſſariæ multæ tranſmutationes, vel etiam reſolutiones in elemēta: quia agens naturale non habet virtutem ad diſponēdum aliter materiam ad talem formam. At vero in reſurrectione fit reditus à priuatione ad habitum in eadem numero forma, ad quod neceſſaria eſt infinita vis agentis, quæ non indiget his tranſmutationibus ad diſponendam materiā. Quin potius quantum eſt ex parte materiæ, facilius poterit reformari corpus, ſi non ſit reſolutum omnino, quia adhuc retinet diſpoſitiones aliquas accōmodatas tali formæ, vt, v.g. oſſium denſitatem & duritiem. Vnde aliqui ex autoribus prædictæ ſententiæ è conuerſo hinc ſumunt congruentiam, vt hanc reſolutionem perſuadeant, ſcilicet, quia magis manifeſtabitur omnipotentia Chriſti excitando corpora reſoluta in cineres & elementa, quam integra permanentia. Quæ nihil etiam probat, tum quia reuera non eſt vnum ſimpliciter maioris perfectionis, quam aliud? cum vtrumq; ſit infinitæ virtutis: tum etiam quia magis quodammodo manifeſtabitur Dei virtus, vtroque modo excitando corpora in quacunq; diſpoſitione inuenta fuerint, quædam omnino reſoluta in elementa, quædam fortaſſe in alia miſta, alia integra adhuc permanentia. Alia partim reſoluta quoad humidiores partes, partim remanentia quoad ſicciores, ac denſiores, vt ſunt oſſa. Denique ratio, quæ adducebatur ex motu cæli deſumpta, falſum principium philoſophicum ſupponit, nimirū omnia pendere ſimpliciter, & abſolute à motu cæli in eſſe & conſeruari. Sed de hoc aliàs.

Secūda ſententia valde probabilis.

Propter hoc ergo poſſet eſſe alius dicendi modus, nimirum non eſſe per ſe neceſſarium, nec diuina ordinatione decretum, vt omnia corpora hominum, priuſquam reſurgant, in elementa, vel cineres omnino reſoluantur, ſed ſolum, vt moriantur. Mors enim eſt propria pœna peccati, & terminus à quo ſimpliciter neceſſarius ad reſurrectionē. Quia vero ex morte neceſsitate quadam naturali ſequitur, vt corpus putreſcat, & in terram, vel elementa, ac res alias reſoluatur, hinc fit, vt ſecundum legem ordinariā, & ſecluſis priuilegiis corpora, quæ longo A tempore ante reſurrectionem mortua iacuerunt, in cineres, vel elementa tranſmutentur ante reſurrectionem: in aliis vero id non ſit neceſſarium propter temporis breuitatem. Item ex eadem radice prouenire poterit, vt quoad aliquas partes, vel omnia, vel fere omnia corpora illo modo reſoluantur: quoad alias vero multa permaneāt in eadem figura, denſitate & magnitudine. Quæ ſententia ſic expoſita perſuaderi poteſt primo nonnullis Scripturæ locis. Ezech. 37. ſignificatur oſſa arida & mortua debere iterum corporib. iungi, & viuificari. Et Ioan. 5. ait Chriſtus, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ; qui vero mala erunt, in* B *reſurrectionem iudicij*: in monumentis enim iacere ſolent oſſa mortuorum. Videtur ergo Chriſtus voluiſſe ſignificare, inde fore corpora reuocanda, vbi fuerint inuenta, & prout inuenta fuerint abſq; vlla alia tranſmutatione.

Ezech. 37. Ioann. 5.

Auguſt.

Hinc etiam Auguſtinus in Enchir. cap. 38. ſic inquit, *Non poterit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, ſed in quemlibet cinerem, pulueremve ſoluatur, in quoslibet habitus auraſve diffugiat, in quamcunq; aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur in quorumcunq; animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemq; mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redditur, quæ illam primitus animauit.* Ex quibus licet colligere ex ſententia Auguſtini nō omnia corpora humana eſſe reſoluenda in cineres, vel elemēta, ſed in quacunq; forma inueniantur, inde ad for- C mam humani corporis eſſe transferenda. Præterea idem Auguſt loco ſupra citato, quem ſequitur Anſelm. 1. ad Theſſal. 4. & ibi Œcumenius, & alij multi expoſitores docent homines, qui vixerint vſq; ad diem iudicij, eſſe morituros, ac breuiſsima interiecta mora reſurrecturos: vnde ſentit eorum corpora non eſſe omnino corrumpenda, & reſoluenda in elementa. Rurſum hæc reſolutio non poterit naturaliter fieri tam breui tempore in omnibus cadaueribus, & oſsibus, quæ illo die integra inuenientur, & erunt pene infinita. Reſponderi ſolet igne conflagrationis eſſe omnia comburenda: & addunt aliqui omnia, quæ fuerint in ſepulchris, & cauernis terræ eſſe cōgreganda in valle Ioſaphat, vt ibi comburantur, fiatq; vniuerſalis omnium reſolutio. Sed D hoc voluntarie confictum eſt, vt poſtea videbimus.

Hæc omnia, quæ pro hac ſententia adducta ſunt, oſtendunt eam, vt minimum eſſe valde probabilē. Quapropter quod Soto dixit in 4. diſtin. 43. quæſt. 2. arti. 5. indecens eſſe priorem ſentētiam negare, non video, quo fundamento dictum ſit, neque in quo conſiſtat hæc indecentia, cum illa opinio neque ex Scriptura colligatur, neq; ex ſanctis Patribus. Quocirca de ijs hominibus, qui tempore iudicij viui inuenientur, non ſolum probabile, ſed omnino verum exiſtimo, eorum corpora non eſſe in cineres redigenda. Id enim multo magis conſentaneum eſt verbis Pauli 1. ad Theſſalonicenſes quarto: & teſtimonijs, ac expoſitionibus Sanctorum, vt ſupra vidimus. De alijs vero hominibus prius mortuis res mihi videtur incerta, ac dubia: & de illis facile poſ- E ſet defendi communis ſententia Scholaſticorum: quamuis omnia eius fundamenta multo minus efficacia ſint facta prædicta exceptione: & ideo negari non poteſt, quin poſterior ſententia valde etiam probabilis ſit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum reſurrectio.

POſtquam explicuimus cauſas omnes, & modū noſtræ reſurrectionis, ad huius materiæ complementum oportet circumſtantias eius, quæ ſunt locus & tempus, exquirere. De loco triplex poteſt excogitari dicendi modus, vt recte notauit Sotus diſtin-

Sotus.

diſtin.43.quæſtion.2.articul.5. Primus eſt, vt omnes tam boni, quam mali in eodem loco, v. g. in valle Ioſaphat (ſi in ea iudicandi ſunt) reſurgant. Quod ſi verum eſt, neceſſe eſt, vt prius Angeli omnium hominum cineres, vniuerſamque materiam, ex qua corpora illa formanda ſunt, in vnum locum congregent, vt ibi ad vocem, imperiumque Chriſti reſurgant vniuerſi. Quem modum Sotus arbitratur eſſe omnium maxime probabilem. Quia eſt, inquit, facilior, & compendioſior. Præſertim ſi verum eſt omnia corpora eſſe prius in cineres, & elementa reſoluenda. Nam ad hoc commodum erit, vt omnia oſſa in vnum congeſta locum, igne comburantur. Hic vero dicendi modus aliter ab alijs proponitur, ſcilicet, vt eiuſmodi cineres non in vnum locum, ſed in duo coaceruentur, ita vt in vno reſurgant omnes iuſti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos reſurgere. Iuxta quod poteſt intelligi illud, *In conſummatione ſæculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.* Hæc enim ſeparatio, vt ſit per Angelos, neceſſario videtur futura ante reſurrectionem. Nam reſurrectione facta, non oportebit ſeparationem fieri per Angelos. Ipſi enim Sancti, virtute ſua, & agilitate rapientur in aera, & à reprobis ſecernentur. Sed in hac ſententia (ſiue vno, ſiue altero modo explicatur) id certe diſplicet, quod nullum habet in Scriptura, vel Patribus fundamentum. Si vero ſola coniectura agendum eſt, non eſt tam expeditus, & facilis modus, vt Sotus arbitratur. Primum, quia vt commode, ac ſubito fiat reſurrectio, oportet, vt omnes cineres, ſeu tota materia, ex qua vnumquodque corpus formandum eſt, ſit impermixta alijs, & in proprio, ac ſeparato loco tota coniuncta: ſi autem prius omnia oſſa ſunt in vnum aceruum congeſta, ſicque comburenda, non poterit tota materia non eſſe valde permixta. Vnde neceſſe erit, iterum ſeparationem facere. Deinde, quia per illam combuſtionem non poſſet ſine nouo miraculo non fieri magna diſsipatio illius materiæ per reſolutionem in aera. Et aliæ ſimiles difficultates poſſunt facile in hoc modo inueniri.

Matth.13.

Secundus modus eſt, vt vnuſquiſque reſurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel ſepultus ſtatim poſt mortem. Quia ſolum in altero horum locorum iacuit totum corpus, quod excitandum eſt. Poſtea enim continget quaſdam partes reperiri in vno loco, & quaſdam in alio. Vnde non erit maior ratio, quare potius in vnum, quam in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis videtur, quam præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nam Chriſtus non reſurrexit, vbi mortuus eſt, ſed vbi ſepultus, & ſimiliter illi, qui cum ipſo reſurrexerunt, & poſtea Beata Virgo. Denique, ſi corpus alibi reperitur, & non vbi mortuum fuit, quid neceſſe eſt, illuc transferri, vt ibi reſurgat? Atque idem argumentum fieri poteſt de primo loco, in quo ſingula corpora ſepulta ſunt. Nam ſi alio ſunt translata, & ibi reperiuntur tempore reſurrectionis, quorſum reuocabuntur ad priorem locum, prius quam reſurgant? Omitto, multa corpora iacuiſſe inſepulta, vel ab igne conſumpta, vel ab animalibus deuorata, vel in plures partes diſſecta diuerſis in locis fuiſſe ſuſpenſa, & ſimiliter de alijs: non habet ergo hic modus probabilitatis ſpeciem.

Locus reſurrectionis faciendæ.

Tertius modus eſt, ſingula corpora reſurrectura in eo loco, vbi inuenta fuerint: etſi fortaſſe ſecundum diuerſas partes in varia loca ſint ſparſa, vbi fuerit maior, vel præcipua pars, eo, Angelorum miniſterio adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet vniuſcuiuſque reſurrectio. Ita Richard. diſtinct.43.articul.5.quæſt.3. & idem eſt ſenſus eorum, qui dicunt vnumquodque corpus excitandum eſſe

A à ſuo ſepulchro. Quia nomine ſepulchri neceſſe eſt intelligant locum illum, in quo vnumquodque corpus, vel materia eius tunc reperietur. Et in eodem ſenſu poſſunt adduci pro hac ſententia teſtimonia Scripturæ, in quibus dicuntur mortui euocandi ex ſuis ſepulchris, Ioan.5. *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c.* Ezech.37. *Aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris.* Præterea hanc ſententiam confirmant exempla omnium, qui hactenus ſurrexerunt, Chriſti Domini, & eorum, qui cum eo ſurrexerunt. Omnes enim exierunt de ſuis ſepulchris, Matth.27. & 28. Et idem credimus de Beata Virgine. Præterea de beatiſsimis Petro, & Paulo expreſſe dicit Chryſoſto. homil. 32. in Epiſtola ad Romanos, ſurrecturos Romæ è ſepulchris ſuis. *Non ita* (inquit) *cœlum ſplendeſcit, quando radios ſol dimittit, quemadmodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens: hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Conſiderate, & horrete, quale ſpectaculum viſura ſit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro reſurgentem in occurſum Domini ſurſum ferri.* Præterea idem Chryſoſtomus homilia 7. in 1. ad Theſſalonicenſ. circa illa verba, *Eos, qui dormierunt cum Ieſu, adducit cum illo, Illud* (inquit) *adducet cum illo, declarat eos vndique adducendos.* Quod latius explicans hom. octaua, ſic ſcribit: *Quod dicit, congregandos eſſe, reſurrecturos quidem vbique ſimpliciter dicit, congregandos vero ab Angelis.* Itaq; aperte ſentit omnes prius eſſe excitandos per vniuerſum orbem, poſtea vero Angelorum miniſterio congregandos. Et idem ſentiunt ibi OEcumen. Theophylact. & alij Græci. Quod ita tamen intelligendum exiſtimo, vt reprobi quidem à Dæmonibus ſubito portãdi ſint in locum iudicij, iuſti vero ſua virtute ferantur, quo eos cuſtodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni, quam mali iam excitati congregabuntur Angelorum miniſterio, tamen diuerſo modo: Iuſti virtute ſua moti, ac ſponte ſequentes duces ſuos: reprobi vero vltra vires ſuas à Dæmonibus inuiti, coactique trahentur. Rurſus in fauorem huius ſententiæ adduci poſſunt Auguſtinus & Anſelmus, qui dicunt eos, qui tempore iudicij viui reperientur, & Chriſto obuiam rapientur, in ipſo raptu eſſe morituros, & paulo poſt ſuſcitandos. Hæc enim ſententia aperte ſupponit, vnumquemque ibi eſſe ſuſcitandum, vbi fuerit inuentum cadauer. Præterea Origenes libro 28. in Iſaiam tractans illud Iſaiæ 26. *Reſurgent ij, qui in ſepulchris ſunt*, (vt eſt apud Pamphylum apologia pro Origene) dicit, per *ſepulchrum* intelligendum eſſe omnem locum, in quo vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua iacet, quamuis ad diſpoſitionem humanorum corporum conſtructus non ſit, vt hoc modo poſsit de omnibus verum eſſe, quod *reſurgent de ſepulchris.* Deniq; hic modus eſt omnium facilimus, & euitat omnes mutationes ſuperuacaneas & libere confictas, redditque probabilem rationem huius circumſtantię reſurrectionis, quantum ex rebus ipſis reddi poteſt.

Ioann 5. Ezech.37. Matt. 27 & 28. Chryſoſt. Oecumen. Theoph. Aug. Anſelm. Orig.

Dubium.

Vera enim, & abſoluta reſponſio totius quæſtionis eſt, reſurrectionem ibi eſſe faciendam, vbi Deus ſua admirabili prouidentia diſpoſuerit: tamen, ſi ex parte rerum aliquid coniectandum eſt, non poſſe eſſe veriſimiliorem coniecturam, quam ſupradictam. Quia ſicut vnaquæque res generatur, vbi præexiſtit materia, ex qua fit, quia locus, & quantitas conſequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, vbi illorum materia inuenta fuerit. Nec refert, quod illa loca interdum erunt obſcœna, & immunda: quia ſi corpora ſuſcitanda ſunt damnatorum, nihil refert, quod ibi iaceant: ſi vero ſunt glorioſa, non eis loci impuritas nocebit, & ſubito poſt inſtans reſurrectionis ſua inde agilitate auolabunt.

Solũ poteſt relinqui difficultas de ijs corporibus,

quæ omnino vel maiori ex parte in aerem conuerſa ſunt, ita vt eorum materia in nullo loco terreſtri ſit: ſed in regione aeris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum eſt illos homines non eſſe ſuſcitandos in terra, ſed in aere, vel in aqua, quod videtur inconueniens: aut certe in eis non poteſt habere verum (quod diximus) ſuſcitandos ſcilicet eſſe, vbi maior pars materiæ eorum fuerit. Ad has, & ſimiles difficultates, reſponderi in primis poſſet nullum eſſe incommodum, quod in huiuſmodi locis corpora formentur, & reſurgant. Quia tam ſubito fiet reſurrectio, & congregatio ſuſcitatorũ corporum, vt nullum ex hoc ſequi poſsit inconueniens. Nam ſi corpus, quod reſurgit, eſt glorioſum, ſiue ſit in aqua, ſiue in terra, ſiue in aere, perinde ſane eſt: ſi vero ſit ex damnatis, ſubito deferetur in locum iudicij. Probabilius tamen videtur, omnes homines eſſe excitandos ſuper terram. Quia ita ſignificatur in teſtimoniis Scripturæ ſupra citatis, & eſt magis conſentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipſius corporis nulla eſt ratio, ob quam potius fiat reſurrectio in hoc loco terræ, quam in alio, diuina diſpoſitione fiet, vel in loco iudicij, vel vbi Deus voluerit, aut expedire cenſuerit.

SECTIO VIII.

Vtrum iuſtorum, damnatorumque reſurrectio in eodem iudicij magno die futura ſit.

Reſtat iam nunc dicendum de circumſtantia temporis. Et quoniam de anno, menſe, ac die nihil certi in particulari dici poteſt. Hæc enim pendet ex futuris, quæ non ſunt nobis reuelata: vt dicturi ſumus infra agentes de iudicio: ſolum inquiri hic poteſt, an vniuerſalis reſurrectio futura ſit tota eodem anno, ac die, & an ille dies ſit futurus dies iudicij. In qua quæſtione occurrit examinandus vetus error Chiliaſtarum, quem olim Cherintiani, & Marcioniſtæ ſequuti ſunt, & nunc Anabaptiſtæ ſequuntur, vt referunt Pammel. in Paradox. 24. Tertulliani, & Staphileus in Epitome hæreſum Lutheranorum. Et Lindanus de hæreſibus noſtri temporis. Et Prateolus verbo Cherinthiani, & verbo Chiliaſtæ. Hi dixerunt, reſurrectionem iuſtorum futuram mille annis ante diem iudicij: quod multi ex antiquis ſcriptoribus Catholicis ſequuti ſunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt, communia ſunt noſtris ſcriptoribus, oportet eorũ ſententias breuiter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ non pertinent ad præſens inſtitutum, ea tantum perſequemur, quæ huius loci fuerint: cætera vero in propria loca remittemus. Cherintus ergo (vt eſt apud Euſebium lib. 3. Hiſtor. cap. 22. & lib. 7. cap. 20. Niceph. lib. 3. Hiſtor. capit. 14.) docuit Chriſtum mille annis ante iudicium in hunc mundum deſcenſurum, & omnes iuſtos ſuſcitaturum ad vitam corporalem, & animalem, vt vna cum eis mille annis in terra regnet, in ſumma pace, voluptate, & rerum omnium, ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ ventri, & veneri, deſeruiunt. Dicebat etiam illo tempore inſtaurandum eſſe Iudæorum regnum, religionem, ciuitatem Ieruſalem ac templum eius, & taurorum, ac arietum victimas, ac denique tunc eſſe implendas promiſsiones omnes factas Abrahæ, & poſteris eius Geneſis 13. 15 & 27. Iſai. 65. & 66. Ierem. 16. & 31. Ezech. 20. 27. & 28. Hunc errorẽ ſequutus eſt Apollinarius, vt refert Epiphan. hæreſ. 77. in fine: Iren. vero libro 5. capite 32. & ſeqq. docet poſt Antichriſti perſecutionem futuram eſſe hanc iuſtorum reſurrectionem, vt in terra viuat cum Chriſto mille annis. Et quamuis ſentiat, eo tempore fruituros magnis ſpiritualibus delicijs: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporalium: non tamen explicat, an ſint futuræ hominum generationes, neque de ſacrificijs, & alijs cęremoniis Moſaicis meminit, de quibus etiam omnes alij Patres tacuerunt.

Pammel. Staphyl. Lyndan. Prateol. Euſeb. Nicephor. Epiphan. Iren.

Lactantius autem libro ſeptimo inſtit. capite 14. maxime tamen in 24. & 26. hũc ſequens errorẽ multa falſa pro libito comminiſcitur. Primum enim dicit Primam illam reſurrectionem iuſtorum futurã ſexto milleſimo anno à mundi creatione. Quod quam ſit falſum, & Scripturæ repugnans, dicemus poſtea agentes de die iudicij. Dicit præterea reſurrecturos tunc iuſtos, qui mortui fuerunt qui autem viui reperientur, non eſſe morituros: ſed per eos mille annos infinitam hominum multitudinẽ generaturos, & eorum ſobolem ſanctam, ac Deo caram fore. *Qui autem* (inquit) *ſuſcitabuntur, hi praerunt viuentibus, vt iudices: gentes vero non extinguentur omnino: ſed quædam relinquentur in victoriam Dei, vt triumphentur à iuſtis, ac ſubiugentur perpetua ſeruituti.* Deinde deſcribit temporalem fœlicitatem illius ſæculi, & aurea tempora, quæ, Saturno regnãte à Poetis conficta ſunt, illis mille annis futura eſſe arbitratur. Lactãtium ferè, in omnibus ſequutus eſt Quintus Iulius Hilarion libro de mundi duratione. & hi duo exiſtimarunt primam reſurrectionem iuſtorũ fuiſſe futurã ante quingenteſimum annum à morte Chriſti, quorum errorem ipſa rerum experientia ſatis arguit. Poſuerunt etiam perſecutionem Antichriſti futuram ante primam reſurrectionem, poſtea vero tranſactis mille annis futurãm eſſe aliã perſecutionem, quod plane repugnat Euangelio, vt latius poſtea dicturi ſumus. Tertullianus autem lib. 3. contra Marcionem, capite vltimo aliter hunc errorem ſcribit. Nam in primis non exiſtimat reſurrectionem omnium iuſtorum ſimul eſſe futuram initio illorum mille annorum: ſed intra illud ſeculum paulatim eſſe conſummandam, ſingulis maturius, vel tardius pro diuerſitate meritorum reſurgentibus. Deinde nõ videtur tribuere iuſtis eo tempore ſenſibiles voluptates, ſed ſpirituales. Sic enim inquit, *Hanc* (id eſt, Ieruſalem) *dicimus excipiendĩs reſurrectionis Sanctis, & refouendis omnium bonorum, vtique ſpiritualium, copia, in compenſationem eorum, quæ in ſaculo vel deſpeximus, vel amiſimus, à Deo proſpectam. Siquidem, & iuſtum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi ſunt & afflicti nomine ipſius.* Et ita eius ſententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertulliani, parad. 24. & tom. 4. in fragmento operis de ſpe fidelium. Et hoc ſenſu tolerabilior eſt hic error, teſtẽ etiam Auguſtin. libr. 20. de ciuitat. capit. 7. vbi hanc tractans quæſtionem ſic ſcribit: *Quæ opinio eſſet vtcumque tolerabilis, ſi aliquæ deliciæ ſpirituales in illo Sabbatho affuturæ Sanctis per Domini præſentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* In hac etiam ſententia fuit Iuſtinus Martyr dialog. cum Triphone: non tamen explicat modum deliciarum in eo ſtatu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc ſententiam didiciſſe teſtis eſt Euſeb. libr. 3. Hiſt. cap. 33. & Hieronymus libr. de Eccleſ. ſcriptoribus, in Papia & in præfatione lib. 18. in Iſaiam, vbi præter citatos refert Victorinum, in Apocalypſim, & Apollinarium, *Quem non ſolum* (inquit) *ſuæ ſectæ homines, ſed & noſtrorum, in hac parte duntaxat, plurima ſequitur multitudo*: & capit. 36. in Ezech. addit Seuerum in dialogo, Gallus. Hieronymus tamen ijs locis indifferenter tribuit his authoribus errorem Cherintianorum eo modo, quo à nobis expoſitus eſt. Gennadius vero libr. de Eccleſiaſticis dogmatibus, capit. 6. in genere referens hanc ſententiam, *fabulam ſomniatorum* appellat: in capite vero 55. hunc in modum varijs ſcriptoribus illam attribuit. *In Diuinis promiſsionibus nihil terrenum, aut tranſitorium expectemus, ſicut Melitiani ſperant, non nuptiarum copulam, ſicut Cherintus, & Marcion delirant, non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, ſicut Papia authori Irenæus,*

Lactant. Tertul. Pammel. Aug. Iuſtin. Euſeb. Hieron. Victor. Apollin. Gennad.

næus Tertullianus, & Lactantius acquieſcunt, neque per mille annos, poſt reſurrectionem regnum Chriſti in terra futurum, & Sanctos cum illo in delicijs regnaturos, ſperamus, ſicut Nepos docuit, qui primam reſurrectionem iuſtorum, & ſecundam impiorum confinxit. Vbi non video, cur diſtinxerit ſententiam Nepotis à ſententia Irenæi. Eadem enim omnino fuiſſe videtur, vt latius refert Euſebius libro ſeptimo Hiſtor. capit. decimo nono & Nicephorus libro ſexto capit. vigeſimo primo. Denique Hieronymus Ierem. 19 hanc ſententiam referens, prout à Cherinto, & Iudæis aſſerta eſt, ſubdit, *Licet non ſequamur: tamen damnare non poſſumus, quia multi Eccleſiaſticorum virorum, & Martyres iſta dixerunt, & vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, & Domini cuncta iudicio reſeruentur.*

Fundamentum huius ſententiæ fuit obſcurus locus Apocalypſis. 20. vbi ſic ſcribitur: *Et vidi Angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſſi, &* B *catenam magnam in manu ſua, & apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus, & Satanas, & ligauit eum per annos mille, vt non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni, & poſt hæc oportet ſolui modico tempore. Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis, & animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & propter verbum Dei, & qui non adorauerunt beſtiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus ſuis, & vixerunt, & regnauerunt, cum Chriſto mille annis. cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni. Hæc eſt reſurrectio prima.* Poſt quæ omnia deſcribitur generale iudicium futurum poſt illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam ſententiam confirmandam, vt propter hanc C cauſam (teſte Euſebio ſupra) multi librum Apocalypſis reiecerint, vt apocryphum, & à Cherinto ſcriptum.

Dicendum eſt tamen, reſurrectionem iuſtorum non eſſe futuram vſque ad diem iudicij, & illa die omnes homines reſurrecturos, quare non intercedet magna mora inter reſurrectionem Iuſtorum, & iniquorum. Hæc aſſertio eſt certa, & quatenus repugnat citato errori, exiſtimo eſſe de fide. Nam *Hieron.* *Auguſt.* *Epiphan.* licet antiqui Patres Hieronymus & Auguſtinus nō videantur contrariam ſententiam, vt hæreticam damnare: tamen Epiphanius hæreſi. 77. circa finem illam abſolute damnat vt hæreticam, ſcripturæque *Euſeb.* *Dionyſ.* *Alexandr.* contrariam. Et Euſebius ſupra, & libro tertio capit. 33. reiecit eam, vt erroneam, refert etiā Dionyſium Alexandrinum duos libros contra illam ſcripſiſſe. Et Hieronymus Epiſtol. 150. ad Hedibiam, *Iudaicam fabulam appellat.* Denique omnes Theologi, & poſteriores ſcriptores, qui contra hæreſes ſcripſe- D runt, inter hæreſes hanc ſententiam numerant. Verum eſt potius eam damnare, propterea quod beatitudinem in voluptatibus corporeis conſtituat, quam propter lapſum circa tempus reſurrectionis ſed hic nos illam rationem non conſideramus. Pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Et nunc *Matth. 22.* ſufficiunt verba Chriſti, Matth. 22. *In reſurrectione, neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli,* & *Rom. 14.* Pauli Roman. 14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus.* Hic ergo ſolum eſt oſtendendum, etiam poſteriori ratione aperte repugnare Scripturæ. Quod probatur *Iob. 19.* primo ex illis verbis, Iob. 19. *Scio, quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Quod E certum eſt dictum eſſe à Iob ratione vniuerſalis reſurrectionis Iuſtorum. Et apertiſſime Chriſtus Do- *Ioann. 6.* minus Ioan. 6. *Hæc eſt voluntas eius, qui miſit me Patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me, vt omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Et iterum. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Et fortaſſe hinc didicit Martha, quod

A Ioannes vndecimo dixit. *Scio, quia reſurget in reſurrectione, in nouiſſimo die.* *Ioann. 11.* Certum autem eſt, per *diem nouiſſimum* intelligi poſtremum diem, in quo fiet generale iudicium, vt omnes exponunt, & ex vi ipſius vocis conſtat. Dicitur enim in Scriptura *nouiſſimum*; quod eſt poſtremum. Vnde reſpectu alicuius perſonæ, ſeu actionis *nouiſſimus dies* dicitur dies mortis, quo modo poteſt intelligi illud Pro- *Prouerb. 31.* uerbiorum trigeſimo primo. *Et ridebit in die nouiſſimo.* Et ſimiliter poſtremus dies feſtiuitatis dicitur *nouiſſimus* Ioann. 7. at vero *nouiſſimus dies* ſimplici- *Ioann. 7.* ter ſolum ille dici poteſt, qui abſolute poſtremus futurus eſt, de quo dixit Chriſtus Ioann. 12. *Sermo,* *Ioan. 12.* *quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.* Secundo argumentor ex eo, quod in Scriptura reſurrectio bonorum, & malorum ſimul futura eſſe dicitur, & quamuis nonulli Catholici contendant, non eſſe intelligendum de ſimultate phyſica, ſed morali (vt ſic dicam) tamen, ſi inter vnam, & aliam mille anni interponendi eſſent, neutro modo poſſent dici, ſimul futuræ. Oportet ergo, vt vel in eodem momento, vel ſaltem intra breuiſsimum tempus fiant, iuxta verbum Chriſti Ioann. 5. *venit hora* *Ioann. 5.* *in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem iudicij.* Eadem ergo hora, & tempore vtrumque fiet, ſicut Paulus explicuit 1. Corint. 15. *Omnes quidem reſurgemus,* *1. Cor. 15.* ſcilicet, tam boni quam mali, ſicut ſequentia verba declarant, *ſed non omnes immutabimur:* & tamen ſub- *Matt. 24.* dit, *In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet* *Matth. 25.* *enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Itaque, & qui immutandi ſunt, & qui non ſunt immutandi, ſimul reſurgent. Idem colligi poteſt ex parabolis zizaniorum, & ſagenæ miſſæ in mare; & decem virginum, & ex Daniel. 12. ca- *Dan. 12.* pite. *In tempore illo euigilabunt alij in vitam æternam, & alij in opprobrium.* Tertio ſunt euidentia teſtimonia, quæ docent: Iuſtos non reſurrecturos iterum ad vitam animalem, ſed ſpiritualem, & glorioſam 1. ad Corinth. 15. *Seminatur in corruptione, ſurget in* *1. Corint. 15.* *incorruptione, ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Et infra eodem ſenſu dicit, *Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebit,* & rurſus, *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur,* ſcilicet ad ſtatum gloriæ, non ergo intercedent mille anni inter Iuſtorum reſurrectionem, & eorum immutationem. Et ideo dixit de illis Chriſtus Matth. 25. quod ad imperiū ſuum *pro-* *Matth. 25.* *cedent in reſurrectionem vitæ.* Non enim hoc dicitur quia iterum viuent, nec quia reſurgent ad vitam perpetuam (vtrumque enim commune eſt malis) ergo quia reſurgent ad vitam glorioſam. Et ita Da- *Dan. 12.* niel dicto capite duodecimo de quibus dixerat euigilaturos in vitam æternam, ſtatim ſubdit, *Fulgebūt quaſi ſplendor firmamenti*: ergo non erit alia reſurrectio Iuſtorum niſi glorioſa, neque prius ad vitam quam ad cæleſtem vitam reſurgent. Ratione item poteſt hoc oſtendi. Quia ſanctæ animæ fruuntur Deo, & in reſurrectione non priuabuntur illa viſione: ergo ſtatim ac ſuis corporibus vnientur, gloria illa replebuntur. Quia ex beatitudine animæ redundat in corpus quædam illius participatio, & nulla eſt cauſa, cur impediatur, cum illi iuſti iam ſint extra ſtatum merendi.

Obiectio. Dices, hoc argumento ſatis probari Sanctos poſt reſurrectionem non vſuros cibo, & potu, eo quod eis nō indigeant: ſed habituros ſtatim corpora glorioſa: nihilominus tamen permanſuros in terra mille annis, vt fruantur bonis, & gaudeant, ibi, vbi paſsi ſunt. Sed hoc (præterquā quod per ſe eſt incredibile, & improbabile: quæ enim, vel qualia ſunt *Reſponſio.* terrena hæc, & inferiora bona, vt propter eorū fruitionē oporteat Beatos in corporibus glorioſis mille annis

annis in terrâ degere?) repugnat alijs Scripturæ teſtimonijs. *1.Theſſal 4.* Nam primæ ad Theſſalonicenſ. quarto inquit Paulus, *Si enim credimus, quod Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt cum Ieſu, adducet cum eo.* Non ergo Ieſus veniet iterum in terram, vt eam inhabitet, & in ea regnet: ſed potius ſuos ſecum adducet, vt ſecum in cœlo regnent, iuxta illud *2.Cor. 5.* ſecundæ ad Corinth. quinto. *Scimus, quod ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis, diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.* Et illud ad Epheſ.2. *Epheſ 2.* *Conuiuificauit nos Chriſto, & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.* Et hoc eſt, quod Paulus in priori loco ſubiungit, quod ſtatim poſt reſurrectionem & immutationem iuſtorum, *1.Theſſal. 4.* *Simul rapiemur cum Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.* Cur enim glorioſa, & immortalia corpora, excelſiora cœlis facta, permanerent in terra, quæ propria eſt mortalium habitatio?

Quarto poſſunt congruentes rationes adduci, ob quas merito diuina Prouidentia diſpoſuit, vt generalis hominum reſurrectio in finem mundi differretur, *D Thom. Sot.* quas attigit D.Th. in 4. diſt.43.q.1.ar.3.q.1. & latius Sot.q.2.ar.1. Summa omnium eſt. Nam durante cœli motu, durat generatio, & corruptio, ac temporis ſucceſsio, & ideo non decuit, vt generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium, & corruptibilium rerum formanda ſunt, ad immortalem & æternam vitam trāsferrentur. Item quia (vt infra videbimus) decuit in fine mundi fieri vniuerſale, ac manifeſtum iudicium omnium hominum: igitur etiam decuit, vt aliquod præmium, ſaltem quoad complementum, in corpore, & animo, in tempus illud reſeruaretur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Ad fundamentum contrarij erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promiſsionibus Iudæis, de inſtauranda Ieruſalem, bonorum affluentia, & alijs id genus factis breuiter dicitur intelligenda eſſe ſecundum metaphoricam locutionem de Eccleſia, vel militante, vel triumphante, ac de bonis ſpiritualibus, quæ fidelibus, qui ſunt veri, & ſpirituales Iſraelitæ, Deus communicat, vt tractat late *Hieron.* Hieronymus exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breuiter ſuperiori tomo, diſput.1. ſect.4. Solum ergo ſupereſt, vt exponamus vigeſimum caput Apocalypſis. De quo in primis dicendum eſt, Angelum illum, quem Ioannes vidit deſcendentem de cœlo, eſſe Chriſtum Dominum, qui *In cap 20. Apocal ſ Expoſitio.* in Scriptura dicitur *Angelus teſtamenti, & magni conſilii angelus.* Vel aliquem ſanctum Angelum miniſtrum eius. Parum enim refert, vno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur, ibi eſſe ſermonem de primo Chriſti aduentu, non de ſecundo. Chriſtus enim veniens in mundum per Incarnationem ſuperauit Dæmonem, & poteſtatem eius abſtulit, *Luc.11.* iuxta illud Luc. 11. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autem fortior eo ſuperueniens, vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet,* *Math. 12.* *in quibus confidebat.* Addit vero Matth. capit. 12. *Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem?* Sic igitur Chriſtus veniens in mundum, alligauit Dæmonem, & hoc eſt, quod vidit Ioannes dicto capit. 20. Quod vero ſubdit, *& miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignauit ſuper illum, vt non ſeducat amplius gentes,* quidam putant, eſſe intelligendum non de omnibus Dæmonibus: ſed de Satana principe Dæmoniorum, qui ita eſt in infernum detruſus, vt exire non permittatur, neque per ſeipſum homines tentare. Quod ſignificat Gregorius lib.4. moral. capit.13. *Greg. Papa.* Exponit enim hunc locum de illo apoſtata Angelo, qui ita creatus eſt, vt cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idem ſentit Lactantius lib.7. capit.24. & 26. Quod ſi velimus de vniuerſo Dæmonum imperio id explicare, intelligendum eſt, Dæmonem

A fuiſſe ligatum, vt non poſsit ad homines tentandos ex abyſſo exire, niſi iuxta voluntatem, ac permiſſionem illius angeli, id eſt, Chriſti, qui eum ligauit. Vnde fit, vt neque in hoc mundo tam libere, regnet ſicut antea, neque tam acriter poſsit homines tentare, ac ſeducere: ligare ergo Dæmonem fuit eius coercere, & cohibere poteſtatem, vt Aug. expoſuit 20. de Ciuit. cap.7. & epiſto.107. & ſignificauit Greg. *Auguſt. Gregor.* 7. Moral. cap.18. Addit præterea Ioannes, ligatum ab hoc angelo fuiſſe Dæmonem mille annis, & poſtea ſolutum modico tempore. Sed intelligendum eſt, ibi poſitum eſſe definitum numerum annorum pro indefinito. Solet enim ſcriptura per millenarium numerum, explicare diuturnam temporis durationem, vt Pſal.104. *Verbi, quod mandauit in mille generationes.* *Pſalm.104. Eccleſ 16.* Et Eccleſ.16. *Melior eſt vnus vir timens Deum,* B *quam mille impij.* Habuit autem Ioannes ſpecialem cauſam, & rationem, ob quam ea phraſi locutionis vteretur. Quia vel non poterat definite dicere: vel non oportebat explicare, quantum eſſet tempus futurum vſque ad perſecutionem Antichriſti, quando Dæmon ſoluetur modico tempore. Dicitur vlterius, omnes animas Sanctorum regnaſſe cū Chriſto ijs mille annis, id eſt, toto hoc tempore. Vbi notandum eſt, non dici, ſolis his mille annis regnaturum Chriſtum cum Sanctis ſuis, futurum enim eſt illud regnum perpetuum: dicitur ergo regnaturus eo tempore, donec ad iudicandum veniat, abſque noua immutatione, & quaſi innouatione, quæ poſt corporum reſurrectionem in illo regno fiet. Atque C ob hanc cauſam nulla ibi fit corporum mentio: ſed ſolum animarum. Vnde fit, cum ſubdit Ioannes, hanc eſſe *primam reſurrectionem,* neceſſario intelligi de reſurrectione ſpirituali, qua anima à peccato reſurgit ad vitam gratiæ, & gloriæ. Toto enim illo tēpore operabitur Chriſtus in animabus hanc reſurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiendo autem in morte, de qua dixit Chriſtus Ioann.5. *Ioan ſ. Auguſt.* iuxta expoſitionem Auguſt. tract. 22. in Ioan. & ſermo.64. de verbis Domini, & 20. de Ciuit. cap.6. *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent:* quanquam aliam poſsit ille locus Ioannis habere expoſitionem literalem: ſed nunc noſtra non refert. Dixi autem, ſpiritualem hāc reſurrectionem inchoari per gratiam: perfici autē in gloria. Quia vt metaphora reſurrectio- D nis melius quadret, oportet, vt ex parte termini à quo mortem aliquo modo reſpiciat. Nam ſola glorificatio per ſe ſumpta non habet rationem reſurrectionis, ſed vt confertur homini, qui per peccatum ius ad illam amiſerat, & quia hoc ius per iuſtificationem reparatur, ideo dicimus, hanc reſurrectionem vtrumque aliquo modo includere, iuſtificationem ſcilicet, vſque ad glorificationem, ſeu è contrario glorificationem, vt in tali iuſtificatione fundatam. Sola enim iuſtificatio non habet rationem propriam reſurrectionis, de qua ibi eſt ſermo. Nam ibi dicitur *ſecundam mortem,* id eſt, damnationem non habere locum in his, qui primæ reſurrectionis ſunt participes, quod non cōuenit omnibus iuſtificatis, niſi vitam gratiæ perpetuo conſeruent, quod in gloria fiet, ſic ergo exponenda eſt illa E prima, & ſpiritualis animarum reſurrectio.

Poſſunt vero nobis obſtare illa verba eiuſdem cap.20. Apocalyp. *Cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni:* & ſubditur, *Hæc eſt reſurrectio prima.* *Obiectio.* Nam in prioribus verbis neceſſe eſt eſſe ſermonem de vita corporali, nam *cæteri mortuorum,* id eſt, damnati, qui in Chriſtum non crediderunt, non ſunt reſurrecturi vnquam ſpirituali reſurrectione, ſed corporali tantum: ergo, cum hæc dicitur *reſurrectio prima,* intelligitur de corporali, non de ſpirituali. Quia non eſt veriſimile, in tam paucis verbis, tam magnam inuolui æquiuocationem. Reſponderi poteſt illa priora verba non intelligi

telligi de vita corporali, vel ſpirituali determinate ſed ſimpliciter de omni vita: ita vt ſit ſenſus. Ad nullum genus vitæ ſuſcitatos eſſe, & ideo non eſſe proprie æquiuocationem. Melius tamen (vt exiſtimo) reſponderi poteſt, etiã in illis verbis ſermonem eſſe de vita gratiæ, & gloriæ, ita vt ſenſus ſit eos, qui non adhæſerunt Chriſto, in toto illo ſæculo vſque ad finem mundi non eſſe gratiam & gloriam conſecuturos. Quod autem ſubditur, *donec conſummentur mille anni*, non ſignificat, poſt mille annos eſſe victuros: ſed quia tempus definitum à Deo ad hanc primam reſurrectionem, ſolum eſt hoc, quod fluit vſque ad diem iudicij, ideo ſpecialiter dictum eſt, toto hoc tempore hos non fore viuificandos: non quia poſtea viuificandi ſint: ſed ſolum vt excludatur tẽpus, in quo maxime viuificari poterãt, & ita illa particula *donec*, tantum ſignificat quid toto illo tempore futurum non ſit, non tamen quid poſt illud tempus ſit futurum iuxta frequentem modum loquendi Scripturæ in ſuperioribus expoſitum.

In reliqua parte illius capitis deſcribit Ioannes perſecutionem Antichriſti, vniuerſalem reſurrectionem, & iudicium, de quibus poſtea dicturi ſumus. Quia in tota illa parte nulla eſt difficultas quæ ad præſentem quæſtionem ſpectet. Solum in illis verbis, *Aſcenderunt ſupra latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, aduertendum eſt, non intelligi per *ciuitatem dilectam* Ieruſalem (vt Chiliaſtę expoſuerunt) ſed Eccleſiam. Hæc enim eſt ciuitas verè à Deo dilecta. Quod ſi de aliqua priuata vrbe terrena illa verba eſſent exponenda, potius de Roma, quam de Ieroſolyma intelligi deberent: quia poſt Chriſti aſcenſum in cælum, multo magis eſt dilecta hæc ciuitas à Deo, quã Ieroſolyma.

Quoniam autem tota vis huius expoſitionis conſiſtit in illis verbis, *reſurrectio prima*, oportet ex contextu, & circumſtantijs eius oſtendere eſſe ſermonem de reſurrectione animæ, non corporis. Poteſt autem hoc variis modis oſtendi. Primo: quia in fine capitis ponitur vniuerſalis reſurrectio corporalis omnium mortuorum. Secundo quia poſt illam primam reſurrectionem dicitur futura perſecutio Antichriſti, in qua Iuſti occidentur, quod repugnat & ſtatui poſt corporum reſurrectionem, & verbis Chriſti, Matthæ. vigeſimo quarto, vt inferius latius dicemus agentes de iudicio. Tertio quia ibidem *mors* aperte ſumitur pro morte ſpirituali, ſeu damnatione, vt cum dicitur, *Infernus & mors, miſſi ſunt in ſtagnum ignis*, ſcilicet, poſt finale iudicium, quando non homines mortui, ſed corpore, & animo viuentes detrudentur in infernum. Ergo nõ ſumitur ibi mors pro morte corporali, ſed pro ſpirituali. Quid ergo mirum, quod eodem ſenſu, prius loquutus ſit de reſurrectione? Quartum argumentum ſimile confici poteſt ex illis verbis, *mors ſecunda*. Mors enim corporalis non eſt niſi vna: ergo neceſſario intelligenda ſunt de morte ſpirituali, ita vt *mors prima* ſit, mors peccati: mors autem *ſecunda*, ſit gehenna, vt expoſuit Chryſoſtomus homilia 25. in Apocalyp. vel certe *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio ſolius animæ: mors autem ſecunda ſit damnatio totius hominis corpore, & animo, quę fiet in die iudicij. Ergo è cõtrario reſurrectio prima, & ſecunda ſecundum eundem modum, ac proportionem explicanda ſunt. Et hinc tandem ſumi poteſt alia coniectura. Quia mors prima, & ſecunda non intelliguntur reſpectu diuerſorum, ſed reſpectu eiuſdem: ergo eodem modo intelligenda ſunt reſurrectio prima, & ſecunda: ergo non recte exponuntur de reſurrectione bonorum, & malorum, vt Chiliaſtæ finxerunt. Nec etiam placet expoſitio Origenis in 26. capite Iſai. quam refert Pamphyl. in Apolog. pro Origene, qui ſimiliter exponens reſurrectionem primam, & ſecũdam de reſurrectione bo-

Matth 24. *Chryſoſt.* *Origenes* *Pamphyl.*

A norum, & malorum, explicat illam dici primam nõ tempore, ſed dignitate. Nam licet hæc expoſitio nõ contineat errorem: non tamen poteſt contextui accommodari. Denique ad hunc fere modum exposuerunt hunc locum Auguſtin. libr. 20. de Ciuit. fere per totum, præſertim cap. 7. & homilia. 17. in Apocalyp. & colligitur ex Elig. homilia. 8. in die cœnæ Domini, & Hippolyto libr. de conſummatione mundi, & Gregor. libr. 4. Moral. cap. 13. & libr. 18. cap. 25. vbi expreſſe dicit millenario numero non quantitatem, ſed vniuerſitatem temporis, quo regnat Eccleſia, deſignari, atque idem repetit libr. 32, cap. 12. Eodem modo ſentiunt omnes expoſitores
B Catholici in Apocalyp. Anſelmus, Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

Auguſt. *Elig.* *Hyppolyt.* *Greg.*

SECTIO IX.

Vtrum vniuerſalis reſurrectio omnium hominum ſimul tempore futura ſit.

IN præcedenti ſectione concluſimus, futuram eſſe vniuerſalem reſurrectionem eodem die, reſtat inquirẽdum, an etiam futura ſit eodem tempore ac momento. In hac enim re explicanda Catholici ſcriptores in varias abiere ſententias. Prima ſententia eſt, prius eſſe ſuſcitandos omnes Iuſtos, deinde omnes reprobos. Ita docent ſuper. 1. Theſſalonic. 4. cap. Primaſius, Theophyl. & Oecumen. qui exiſtimantur id accepiſſe à Chryſoſtomo, qui tamẽ nihil aperte dicit, vt patet ex homilia. 7. & 8. ſuper
C 1. ad Theſſalonic. & homilia quadam de aſcenſione Chriſti. Apertius hoc docuit Theodoretus 1. ad Theſſalon. 4. vbi ait, omnes Iuſtos, qui fuerunt tam in lege naturæ, & veteri, quam in lege gratiæ ſimul fore ſuſcitandos, iuxta illud ad Hebręos 11. *Hi omnes mortui ſunt non acceptis repromiſſionibus, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur*: omnes autem electos ſuſcitandos eſſe ante reprobos. Idem tenet Caietan. 1. ad Corinth. 15. Fundari autem poteſt hæc ſententia in verbis Pſal. 1. ad Theſſalo. 4. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, & 1. Corinth. 15. *In Chriſto omnes viuificabuntur, vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, deinde finis*, vbi aperte loquitur de ordine temporis. Secundo addi poſſunt congruen-
D tiæ. Prima, quia Iuſti exituri ſunt obuiam Chriſto in aera, & ideo oportet, vt prius reſurgant, quam reprobi, qui in terra exſpectaturi ſunt. Secunda vt Deus ſe oſtendat propenſiorem ad reddendũ præmium, quàm pœnam. Tertio vt ſignificetur obedientia Iuſtorum, dum citius obediunt voci Dei, eos ad vitam reuocantis.

Primaſ. *Theoph.* *Oecumen.* *Chryſoſtom.* *Theod.* *Hebr. 11.* *Caietan.* *1. Theſſal. 4.* *1. Cor. 15.*

Secunda ſententia conſtituit ordinem inter ipſos Iuſtos. Qui dupliciter fingi poteſt, primo vt prius reſurgant Iuſti, qui Chriſti incarnationem præceſſerunt: deinde qui fuerunt in lege gratiæ: vel aliter vt prius reſurgant qui antea erant mortui, deinde illi, qui viui tunc inuenientur. Et hic poſterior modus colligi poteſt ex Auguſtino, & Anſelmo, dicentibus, iuſtos, quos dies iudicij viuos inuenerit, in corpore mortali rapiendos eſſe in aera, ſimul cum
E alijs Sanctis iam excitatis, & in ipſo raptu eſſe morituros, & reſurrecturos. Nam ex hoc ordine aperte ſequitur, prius eſſe ſuſcitandos Iuſtos antea mortuos. Et ita explicant ac ſequuntur Scot. in 4. d. 43. quæſt. 5. & Durand. quæſt. 4. & Richard. articul. 5. quæſt. 1. qui fundantur in illis verbis Pauli. *Et mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos, qui viuimus, ſimul rapiemur cum eis obuiam Chriſto in aera.* Sed in ſuperioribus reiecimus hanc ſententiam, & locum Pauli aliter expoſuimus.

Auguſt. *Anſel.* *Scot.* *Durand.* *Richar.* *1. Theſſal. 4.*

Tertia ſententia eſt, omnes homines electos, ac reprobos ſimul, eodemque momento eſſe exſuſcitandos. Hæc eſt communior Theologorum in 4. diſt. 43. vbi D. Thom. eam indicat quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 3.

D. Thom.

quæſt.3. præſertim in ſolutionibus argumentorum, vbi ad 3. dicit, ſicut effectus ſacramenti fit in vltimo inſtanti prolationis formæ: ita generalem reſurrectionem futuram eſſe in vltimo inſtanti, in quo cõſummabitur vox, ſeu ſonus tubæ. Idem problematice Richardus articul.5. quæſt.1. abſolute Paludan. Sotus, & alij. Et ex Patribus inclinat in hanc ſententiam Gennad. libr. de Eccle. dogmatibus, capite 6. *Erit* (inquit) *reſurrectio mortuorum omnium hominum, ſed vnà inſimul, & ſemel non: prima iuſtorum, & ſecunda peccatorum.* Hippolytus Martyr libr. de conſummatione mundi, non longe à fine, & Method. de Reſurrectione.

Richard. Palud. Sotus. Gennad. Hyppolyt. Method.

A

Et abſolute hæc opinio eſt probabilior. Primo quia eſt magis conſentanea ſcripturis, Ioan.5. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem iudicij.* Quorum verborum ſenſus eſt, nolite mirari, quod vobis dixerim, me habere virtutem ad excitandos mortuos. Nam venit hora, in qua vno verbo excitabo omnes homines tam bonos, quam malos: ergo ad vnum Chriſti imperium omnes ſimul reſurgent. Et ita inſinuant ibi Cyrillus, Chryſoſtomus, Rupertus: clarius Euthym. dicens, *Simul omnes repente, ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce ſua, ſiue iuſſu.* De hoc etiam Paulus loquitur. 1. ad Corinth. 15. *Omnes quidem reſurgemus in momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* Secundo poſſumus argumentari ratione. Quia neque ex parte diuinæ potentiæ requiritur hæc ſucceſsio, neque ex parte ipſius actionis, vt per ſe conſtat: neque etiam ex parte hominum ſuſcitandorum. Quia ſi de omnibus Iuſtis in communi agamus, ſi omnes ſimul reſurgant ad commune omnium gaudium, maius etiam erit gaudium ſingulorum: & ideo (vt in Apocalyp. dicitur) ſingulorum Iuſtorum reſurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo conſummato hoc numero omnes reſurgent, neque erit iam, cur alicuius reſurrectio amplius differatur. Ad hæc ſi comparemus Sanctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio eſt, ob quam illorum reſurrectio antecedat. Nam potius *nos exſpectant, vt non ſine nobis conſummētur*, vt Paulus dixit ad Hebr.11. Rurſus prærogatiua legis gratiæ eſt, vt gloria, & beatitudo non niſi tempore huius legis ſit hominibus communicata: cur ergo reſurrectio, & gloria corporum tardius conferetur hominibus huius legis, quam præcedentibus? Denique in hoc nullus antiquorum Patrum, aut Catholicorum Doctorum (quod ego viderim) dubitauit. Præterea quod iuſti prius mortui non ſint prius reſurrecturi, quam illi, qui inuenientur viui prope diem iudicii, primum oſtendi poteſt præter Scripturæ teſtimonia adducta. Quia nulla eſt probabilis ratio alterius ordinis, vel ſucceſsionis. Nam priuſquam præcedentes Iuſti reſurgant, morientur reliqui iuſti, qui tunc viuēt. Quia (vt ſupra oſtendi) mors illorum non fiet in raptu: ſed ante raptum, & cauſæ, quæ illis poſſunt mortem inferre, generalem reſurrectionem præcedent, vt patet etiam ex ſupra dictis. Ergo æquè cito obedient voci Dei eos ad vitam reuocantis. Adde, Paul. 1. ad Theſſalon. 4. non ſolum, non ſignificaſſe hos eſſe poſterius ſuſcitandos: verum potius fuiſſe ſolicitum, ne aliquis putaret eſſe prius ſuſcitandos, eo quod eorum mutatio, & reſurrectio videri poterat facilior, & ideo dixiſſe, *Qui reſidui ſumus in aduentu* DOMINI, *non præueniemus eos, qui dormierunt.* Ex quo non ſequitur hos, qui dormierunt, eſſe præuenturos alios: ſed ad ſummum, ſimul eſſe reſurrecturos: quid autem in ſequentibus verbis Paulus voluerit, ſtatim dicemus. Tandem neque ex parte damnatorum oportet reſurrectionem eſſe tardiorem, vt patet

Cyrill. Chryſoſt. Rupert. Euthym. 1.Cor 15. Hebr.11. 1.Theſſal. 4

B C D E

reſpondendo ad argumenta aliarum opinionum.

Ad primum teſtimonium ex Paulo. *Qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, intelligi poteſt primo, illos futuros eſſe primos, non ordine temporis: ſed excellentia dignitatis, vt Sedulius exponit. Quæ expoſitio videtur difficilis D. Thomæ ſuper Paulum: quia multi de viuis erunt probati in perſecutione Antichriſti, qui dignitate præcedent multos prius defunctos: ſed hoc ſolui poteſt dicendo, non comparari (vt ſic dicam) ſingulos ad ſingulos: ſed multitudinem, ad multitudinem, & hoc modo priores dignitate præcedere. Nam in eis continentur Apoſtoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & ſanctiſsimi Martyres. Erit ergo iuxta hanc expoſitionem ſenſus Pauli, illi quidem qui mortui ſunt, reſurgent dignitate primi, eis quodam modo magis erit debita reſurrectio, eo quod diutius eam exſpectarunt: nihilominus tamen reliqui ſimul cum eis rapientur obuiam Chriſto. Sed obſtat Vox Græca *πρῶτον* quæ eſt aduerbium æquiualens temporis aduerbio comparatiuo, & ita legunt Græci *primum*. Obſtat etiam particula, quæ ſequitur, *deinde*, quæ non proprie ſignificat ordinem dignitatis.

Teſtimonij Pauli ad Theſſ. 4. 1. Expoſitio. Sedul. D. Thom. 2. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſt, vt ſit ſermo de ordine temporis: ita tamen, vt illi dicantur reſurgere primi non poſitiue, ſed negatiue, id eſt, quod ante hos nullus reſurget. Ita Anſelmus. Sed videtur obſtare, quod hoc non eſt ſingulare illorum, ſed commune omnibus. Dici poteſt, de illis hoc ſpecialiter dici propter rationem ſupra traditam. Et ita, hæc vox *primi*, reſpondet ſuperiori negationi, *non præueniemus eos.* Sed adhuc obſtat, quod particula, quæ ſequitur, *Deinde*, comparationem poſitiuam indicat.

Tertia expoſitio eſt, vt illæ duæ particulæ ſignificent ſucceſsionem temporis, non inter quorundam reſurrectionem, & aliorum, ſed inter reſurrectionem, & raptum. Prius enim reſurgent, poſtea *vero rapiemur in aera obuiam Chriſto.* Ita D. Thomas & Anſelmus. Sed eſt difficultas in hac expoſitione, cur Paulus in priori membro loquatur tantum de præcedentibus hominibus iam mortuis: in poſteriori vero de reliquis viuentibus. Nam & vtrique reſurgent, & vtrique rapientur, & vtrique prius reſurgent, quam rapiantur. Reſponderi poteſt, ſpecialiter illis prioribus attribuiſſe reſurrectionem, nē (vt diximus) exiſtimarentur tardius reſurrecturi, propter diuturnam mortem præcedentem: raptum vero æque vtriſque attribuiſſe, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc autem loco Apoſtolus nullam mentionem fecit reſurrectionis damnatorum, quia ſolum cupiebat ſpem fidelium erigere, eoſque conſolari, vt patet ex illis verbis, *vt non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent*: & ex illis, *Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.* Et ideo ex hoc loco nullo modo colligi poteſt, quod iuſti prius excitandi ſint, quã damnati. Nam, cum Paulus ait. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, non cōparat reſurrectionem Iuſtorum, ad reſurrectionem damnatorum (de quibus nullam ibi mentionem fecit) ſed comparat reſurrectionem Iuſtorum, ad eorum raptum *obuiam Chriſto in aera.*

D. Thom. Anſelm.

Ad ſecundum teſtimonium ex 1. ad Corinthios 15. reſpondetur primo. Sermonem eſſe de ordine dignitatis, non temporis. Ita Diuus Thomas, & Anſelmus, & eadem expoſitio ſub disiunctione ponitur in commentariis, quæ Hieronymo tribuuntur. Eandem habet Tertullia. de reſurrectione carnis, capit. 48. ijs verbis, *Vnuſquiſque in ſuo ordine, ſcilicet quia & in ſuo corpore, ordo enim non aliud, quam meritorum diſpoſitor. Merita autem cum corpori quoque aſcribantur, ordo quoque corporum diſponatur neceſſe eſt, qui poſſit eſſe meritorum.* Secundo, ſi velimus exponere de ordine tēporis propter verbũ illud, *deinde finis.* Quod ſine dubio videtur intelligendum de ordi-

Teſtimonij Pauli 1. Cor. 15. Expoſitio. D. Thom. Anſelm. Hieronym. Tertullian.

de ordine temporis) aduertendum eſt, Paulum in A toto illo cap. non facere mentionem reſurrectionis damnatorum, vſque ad illa verba, *Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur.* In tota enim antecedenti parte capitis, tantum de reſurrectione glorioſa ſermonem habuerat propter erigendam fidem, & ſpem fidelium: & ideo, ne videretur aliam excludere, & vt timorem ſimul cum ſpe coniungeret, dixit, *Ecce myſterium vobis dico.* Hinc ergo colligo, cum in ſuperioribus verbis dicit, *Vnuſquiſque in ordine*, non agere de ordine iuſtorum, & damnatorum, de quibus neque ibi, neque in priori parte capitis mentionem fecerat. Comparat ergo particularem reſurrectionem Chriſti, ſub qua comprehendit eos, qui ex ſpeciali priuilegio, vel cum Chriſto, vel propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem iam antea ſurrexerãt, comparat (inquam) cum generali Iuſtorum reſurrectione, & hoc eſt, quod dicit, *primitiæ Chriſtus*, deinde hi, qui ſunt Chriſti, quos ſpecialiter nominat in hoc ſecundo ordine, non quia damnati non ſint in eodem tempore reſurrecturi: ſed quia tunc tantum agebat de reſurrectione glorioſa. Quod ſatis explicuit inferius, dicens, ibi latere myſterium, quia ad ſonitum eiuſdem vocis multi alij ſimul reſurgẽt, qui ad ſtatum gloriæ non immutabuntur. Quod ergo addit Paulus, *Deinde finis*, nõ ſignificat (vt multi exponunt) deinde erit vniuerſalis reſurrectio aliorum, quia neque verba id ſignificant, neque ex adiunctis talis ſenſus colligi poteſt. Eſt ergo ſenſus, Deinde ſequetur finale iudicium: quo fiet, vt & regnum Iuſtorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Chriſti inimici ſubdantur ſub pedibus eius vt in ſequentibus ſubiungit. Iuxta quã expoſitionem (quæ mihi maxime literalis videtur) ſolum colligitur ex illis verbis, *deinde finis*, reſurrectionem vniuerſalem, tam bonorum, quam malorum, eſſe futuram ante mundi finem, & propter illum.

Ad primam coniecturam reſpondetur, non oportere, vt reſurrectio Iuſtorum præcedat reſurrectionem malorum, eo quod Iuſti aſcenſuri ſint *in aera obuiam Chriſto*. Quia nihil eſt incommodi, quod iniqui exſpectent illo tempore, in terra aduentum iudicis, præſertim cum totum illud tempus ſatis breue futurum ſit.

Ad ſecundum dicitur, tunc non futurum tempus miſericordiæ exercendæ, ſed rigoris, iudicij, & iuſtitiæ, & ideo ex hoc capite potius expedit, vt opera iuſtitiæ, diſtributiuæ, & commutatiuæ ſimul impleri incipiant.

Ad tertium dico, iniquos homines non reſurrecturos vt iniquos, ſeu vt homines, & vt effectus Diuinæ omnipotẽtiæ, ideoq́; non expedire, vt tardius obediãt voci Dei, quam Iuſti: vnde ex hoc etiam capite potius expedit, vt ſimul reſurgant.

SECTIO X.

An vniuerſalis reſurrectio nocturno, vel diurno tempora futura ſit.

SVpponimus, vniuerſalem reſurrectionẽ breuiſſime eſſe abſoluendam. Nam organizatio, & viuificatio corporum in inſtanti fiet: collectio autem cinerum Angelica velocitate, atque adeo eximia tẽporis breuitate perficietur, vt ſupra notauimus de communi ratione reſurrectionis diſputantes. Ex quo colligitur non eſſe veriſimile hoc negotium reſurrectionis eſſe noctu inchoandum, & die perficiendum, neque è conuerſo, ideoque inquirimus, vtrum nocturno, an diurno tempore futurum ſit. Quæ res licet valde ſit incerta (quia ex ſcripturis nihil ſatis colligi poteſt) nihilominus Doctores excogitarunt duos probabiles dicendi modos.

Primus eſt, reſurrectionem futuram intempeſta nocte. Ita refert Hieronymus ex Diodoro in epiſtol. 152. ad Minenium & Alexandrum, qui id colligebat ex verbis Chriſti Matth. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit*, Nam *hinc* (inquit) *conſtat medio noctis ſecuris omnibus, conſummationem Mundi eſſe venturam.* Et idem ſentit Hieronym. Matthæi 25. eadem verba exponens, Chryſoſtom. homil. 79. in Matth. circa eadem verba, ſub diſiunctione dicit, *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit: commoratur, aut in nocte futuram reſurrectionem oſtendere voluit.* Atque idem ſentit Auguſtinus lib. 83. quæſt. in. 57. & Ambroſius libro 8. in Lucam circa illa verba, cap. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto vno, &c.* Lactantius lib. 7. c. 19. dicens *intempeſta, & tenebroſa nocte* reſurrectionem futuram. Idem Caſsiodorus Pſalm. 108. circa illa verba, *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et qui tenent, Chriſtum reſurrexiſſe media nocte, idem affirmarent fortaſſe de cæteris hominibus: nam hoc argumento vtuntur aliqui ex prædictis authoribus. Afferunt etiam figuram egreſsionis filiorum Iſrael de Ægypto, quando media nocte Angelus deſcendit, Ægyptios percutiẽs, & Iſraelitas è ſeruitutis iugo liberans.

Diodor. Matth. 25. Luc. 17. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. Ambro. Lactant. Caſſiodor. Exod. 12.

Alter dicendi modus eſt veriſimilior, reſurrectionem vniuerſalem futuram hora matutina, quo tẽpore Chriſtus reſurrexit. Hanc ſententiam ſequuntur communiter Theologi in 4 diſt. 43. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. & Antonin. 4. par. tit. 24. cap. 11. §. 4. Et eandem tradit Anſelm. in Elucidario, vbi dicit, reſurrecturos nos, qua hora Chriſtus reſurrexit. Et hoc eſt potiſsimum fundamentum huius ſententiæ. Quia cum Chriſtus ſit exemplar noſtræ reſurrectionis, veriſimile eſt, eo tempore, quo ipſe ſurrexit, nos ſuſcitandos eſſe, ipſe autem ſurrexit ſummo diluculo, vt ſupra oſtendimus: ergo & nos ſimili tempore reſurgemus. Vnde concludit Anſelm. reſurrectionem noſtram futuram in die Paſchatis. Quod prius dixerat Lactantius, & ſignificauit Macarius homilia 5. & 12. dicens noſtram reſurrectionem futuram tempore Aprilis, quando omnia florere incipiunt. Accedit, tempus lucis eſſe magis commodum, tum ad iudiciũ, quod ſtatim poſt reſurrectionem ſequetur: tum etiam, vt omnes homines poſsint naturali modo, & ſine miraculis ſe mutuo videre, atque vt opus reſurrectionis illuſtrius fiat. Item quodammodo pertinet ad bonorum gloriam, vt tempore lucis reſurgant. Nã licet interna eorum claritas eis ad beatitudinẽ ſufficiat, ſicut fulgor etiam aduenientis Chriſti ſatis eſſe poſſet, vt reſurrectionis gloria ab omnibus cõſpiceretur, vt dixit Ambroſ. libro 8. in Lucam, tamẽ etiam oportet, vt extrinſeca temporis, & loci circumſtantia ſit eorum gloriæ proportionata, quæ tamen ſimul cedet in maiorem reproborum pœnam. Erit enim illis tanto maior ignominia, & pudor, quanto eorum ſit magis miſera conditio, & corporum deformitas maior.

Vniuerſalis mortuorum reſurrectio matutino tempore futura. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Palud. Capreol. Antonin. Anſelm. Lactant. Macar. Ambroſ.

Denique dum Scriptura noctis mentionem facit cum loquitur de vltima reſurrectione, nõ ſignificat illam futuram in nocte: ſed ita loquitur: vt oſtendat eo tempore, quo erunt homines ſecuriores, magiſque obliti euentus talis diei, tunc Mundi conſummationem futuram, vt notarunt Auguſtin. cit. loco, Theophyl. Anſelmus Matthæi 25. ſatiſque ſignificauit Paulus. 1. ad Theſſalon. 5. dicens, *Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet: Cum enim dixerint, pax & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus.* Vbi etiam eſt conſiderandum, in his locis, in quibus noctis mentio fit, non eſſe ſermonem de hora reſurrectionis, ſed magis de hora mortis. Vnde fieri poterit, vt in vltima iudicij die ſigna aliqua terribilia intempeſta nocte incipiant: quibus fiet, vt ſi qui homines reſidui fuerint, vel ſubito vel paulatim moriantur: & tunc fortaſſe ad literam verificabitur quod Chriſtus dixit, *Erunt duo in lecto vno & vnus aſ-*

Auguſtin. Theoph. Anſelm. Matt. 25. 1. Theſſal. 5.

 ſumetur,

ſumetur, id eſt ſaluabitur, *& alter relinquetur*, id eſt, condemnabitur. Nihilominus tamen reſurrectio differri poterit vſque ad ortum diei, nam reliquum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas iuſtorum animas eſſe poterit opportunum. Sed de hac re illa Chriſti ſententia præ oculis habenda eſt, *Vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Mat. 24. Luc. 12. De qua in vltima huius operis parte iterum redibit ſermo. Hæc igitur de reſurrectione ſint ſatis.

Matth. 24. Luc. 12.

QVÆSTIO LVII.

De aſcenſione Chriſti in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de Aſcenſione Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum fuerit conueniens Chriſtum aſcendere.

Secundo, ſecundum quam naturam conueniat ſibi aſcendere.

Tertio, vtrum propria virtute aſcenderit.

Quarto, vtrum aſcenderit ſuper omnes cœlos corporeos.

Quinto, vtrum aſcenderit ſuper omnes ſpirituales creaturas.

Sexto, de effectu aſcenſionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Chriſtum aſcendere.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod nõ fuerit conueniens Chriſtum aſcendere. Dicit enim Philoſ. in 2. de cœlo, quod illa, quæ optimo modo ſe habent, poßident ſuum bonum ſine motu: Sed Chriſtus optime ſe habuit: quia & ſecundum diuinam naturam eſt ſummum bonum: & ſecundum humanam naturam eſt ſumme glorificatus: ergo ſuum bonum habet ſine motu: ſed aſcenſio eſt quidam motus: ergo non fuit conueniens, quod Chriſtus aſcenderet.

2. Præterea Omne quod mouetur, mouetur propter aliquid melius: ſed Chriſto non fuit melius eſſe in cœlo quam in terra, nihil enim accreuit ſibi per hoc, quod fuit in cœlo, neq; quantum ad animam, neq; quantum ad corpus: ergo videtur quod non debuerit Chriſtus in cœlum aſcendere.

3. Præterea. Filius Dei humanam naturam aſſumpſit ad noſtram ſalutem: ſed magis fuiſſet ſalutare hominibus, quod ſemper conuerſaretur nobiſcum in terris: vnde ipſe dixit diſcipulis ſuis Luc. 17. Venient dies, quando deſiderabitis videre vnum diem Filij hominis, & non videbitis. Videtur ergo, quod non fuerit conueniens Chriſtum aſcendere in cœlum.

3 Præterea Sicut Greg. dicit 14. Mor corpus Chriſti in nullo mutatum fuit poſt reſurrectionem: ſed non immediate poſt reſurrectionem aſcendit in cœlum: quia ipſe dicit poſt reſurrectionem, Ioann. 20. Nondum aſcendi ad patrem meum: ergo videtur, quod nec poſt quadraginta dies aſcendere debuerit.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Ioan 20. Aſcendo ad Patrem meum, & patrem veſtrum.

Reſpondeo dicendum, quod locus debet eſſe proportionatus locato: Chriſtus autem poſt reſurrectionem vitam immortalem, & incorruptibilem inchoauit: locus autem in quo nos habitamus, eſt locus generationis & corruptionis: ſed locus cæleſtis eſt locus incorruptionis: & ideo non fuit conueniens, quod Chriſtus poſt reſurrectionem remaneret in terris: ſed conueniens fuit, quod aſcenderit in cœlum.

Ad primum ergo dicendum, quod illud optime ſe habens, quod ſine motu poßidet ſuum bonum: eſt ipſe Deus: quia eſt omnino immutabilis ſecundum illud Matth. 3. Ego Dominus, & non mutor. Quælibet autem creatura eſt mutabilis aliquo modo, vt patet per Aug. 8. ſup. Gen. ad lit. & quia natura aſſumpta à filio Dei, remanſit creatura, vt patet ex iis, quæ ſupra dicta ſunt, non eſt inconueniens, quod aliquis ei motus attribuatur.

Ad ſecundum dicendum, quod per hoc, quod Chriſtus aſcendit in cœlum, nihil ei accreuit, quantum ad ea, quæ ſunt de eſſentia gloriæ ſiue ſecundum corpus, ſiue ſecundum animam: tamen accreuit ei aliquod quantum ad loci decentiam, quod eſt ad bene eſſe gloriæ. Non quod corpus eius aliquid aut perfectionis, aut conſeruationis acquireret ex corpore cæleſti, ſed ſolummodo propter quandam decentiam: hoc autem aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit: non quidem quod tunc de hoc gaudere inciperet, quando in cœlum aſcendit, ſed quia nouo modo de hoc gauiſus eſt, ſicut de re impleta. Vnde ſuper illud Pſal. 15. Delectationes in dextera tua vſque in finem dicit gloſſa, Delectatio & lætitia erit mihi in conſeſſu tuo humanis obtutibus ſubtracto.

Gloſſ. ord.

Ad tertium dicẽdum, quod, licet præſentia corporalis Chriſti fuerit ſubtracta fidelibus per aſcenſionem, præſentia tamen diuinitatis ipſius ſemper adeſt fidelibus, ſecundum quod ipſe dicit Matth. vlt. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Qui enim aſcendet in cœlos, non deſerit adoptatos, vt Leo Papa dicit. Sed ipſa Chriſti aſcenſio in cœlum, qua corporalem ſuam præſentiam nobis ſubtraxit, magis fuit vtilis nobis quam præſentia corporalis fuiſſet. Primo quidem propter fidei augmentum, quæ eſt de non viſis. Vnde ipſe Dominus dicit diſcipulis ſuis Ioan. 19. Quod Spiritus ſanctus aduenitens, arguet mundum de iuſtitia, ſcilicet eorum, qui credunt, vt Aug. dicit ſuper Ioan. Ipſa quippe fidelium comparatio, infidelium eſt vituperatio. Vnde ſubdit, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me: beati enim, qui non vident & credunt. Erit igitur veſtra iuſtitia, de qua mundus arguetur: quoniam in me quem non videbitis, credetis.

Secundo ad ſpei ſubleuationem. Vnde ipſe dixit Io. 14. Si abiero, & præparauero vobis locum iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Per hoc enim, quod Chriſtus humanam naturam aſſumptam, in cœlo collocauit, dedit nobis ſpem illuc perueniendi: quia vbi fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ, vt dicitur Matth. 24. Vnde Mich. 2. dicitur, Aſcendit pandens iter ante eos.

Tertio ad erigendum charitatis affectum in cæleſtia. Vnde dicit Apoſtolus ad Coloſſ. 3. Quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram. Vt enim dicitur Matth. 6. vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Et quia Spiritus ſanctus eſt amor, nos in cæleſtia rapiens, ideo Dominus dicit diſcipulis Ioa. 16. Expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quod exponens Aug. ſuper Ioan. dicit, Non poteſtis capere Chriſtum, quamdiu ſecundum carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum. Chriſto autem diſcedente, corporaliter, non ſolum Spiritus Sanctus, ſed & Pater, & Filius illis affuit ſpiritualiter.

Ad quartum dicendum, quod licet Chriſto reſurgenti in vitam immortalem, congrueret locus cæleſtis: tamen aſcenſionem diſtulit, vt veritas reſurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Act. 1. quod poſt paßionem ſuam præbuit ſeipſum viuum diſcipulis, in multis argumentis per dies quadraginta. Vbi dicit quædam glo. quod quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta diebus ſe viuere confirmat. Vel per quadraginta dies tempus præſentis ſæculi, quo Chriſtus in Eccleſia conuerſatur, poteſt intelligi: quia homo conſtat ex quatuor elementis, & eruditur contra tranſgreßionem decalogi.

Gl. ord. ibid.

COM-

COMMENTARIVS.

DVpliciter poteſt intelligi aſcenſionem Chriſti fuiſſe conuenientem,ſcilicet,aut ſibi,aut nobis: ideo autem D. Thom. abſolute hoc quærit,vt vtrique parti ſatisfaciat, & in corpore articuli docet, fuiſſe conuenientem ex parte ipſius Chriſti. Nam licet per aſcenſionem nullam eſſentialem gloriã, vel gaudium conſequutus ſit,pertinuit tamen ad maiorem quandam decentiam, & proportionem, & accidentale gaudium (vt in ſol.ad 2.addit) vt corpori ad immortalem vitam ſuſcitato cœleſtis locus tribueretur.Et ideo dicebat Chriſtus Ioann.14. Si *diligeretis me,gauderetis vtique,quia vado ad Patrem.* Pertinet enim ad amicitiam, amici abſentiam patienter ferre propter bonum eius, & commodũ illius proprio præferre. Significauit ergo Chriſtus, illum diſceſſum ſibi fore vtilem, quod non ſolum de diſceſſu per mortem, ſed etiam per aſcenſionem, verũ eſt.

Ioan.14.

In ſolutione ad 3.dicit D.Thom. hanc Chriſti aſcenſionem etiam nobis fuiſſe conuenientem. Nam licet propter noſtrum cõmodum oportuerit Chriſti aſcẽſionem aliquot diebus differri,ad confirmãdos homines in fide, vt in ſuperioribus late dictum eſt,& hic tangit D.Thom.in ſol.ad 4.& late, ac eleganter Leo Pap.ſer.1.de Aſcen.tamen (vt idem ſubijcit ſer.2.)poſt veritatem reſurrectionis ſufficienter confirmatam, oportuit Chriſtum in cælum prouehi, *Vt mirabilior fieret gratia Dei,cum remotis à conſpectu hominum, quæ merito reuerentiam ſui ſentiebantur indicere,fides non deficeret, ſpes non fluctuaret, charitas non tepeſcet.* Fuit ergo aſcenſio Chriſti nobis vtilis ad fidei, ſpei,& charitatis perfectionẽ. Quam veritatem declarat D. Thomas aliquibus ſcripturæ teſtimonijs, quæ breuiter explicare oportet.

Leo Papa.

Ioan 16.
Aſcẽſio Chriſti ad fidem Chriſtianorum vtilis.

Primo, quod aſcenſio Chriſti vtilis fuerit ad fidẽ noſtram,probat D.Tho.ex verbis illis Ioann. 16.*cum venerit ille* (ſcilicet paracletus) *arguet mũdum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio: de peccato quidem, quia nõ crediderũt in me: de iuſtitia vero, quia ad Patrem vado & iam non videbitis me.* Ex quibus poſterioribus verbis & ex ratiõne, quæ in eis redditur, colligit D.Thom. quod intendit. Vbi eſt ſciendum,quod Chriſtus ait, arguendum ab Spiritu ſancto mundum de iuſtitia, non eodem modo exponi à ſanctis Patribus. Chryſoſtomus enim hom. 37. (quem Græci ſequuntur) interpretatur de iuſtitia, & innocentia ipſiuſmet Chriſti, quam Spiritus ſanctus aduenîens mũdo oſtendet. At vero Augu.tract.95.& Cyrill. libr.10.c.4. exponunt de iuſtitia hominũ, quam per fidẽ Chriſti conſequimur. Quæ expoſitio optime quadrat rationi,quam Chriſtus ſubiungit, *Quia vado ad Patrem, & iam non videbitis me.* Nam iuſtitia fidelium fundatur in fide eius,quem non vident. Et hunc ſenſum ſequutus eſt hic D. Thom. inde colligens aſcendiſſe Chriſtum, vt hæc fidelium iuſtitia, & fides locum habere poſſet. Nã (vt Paul.dicit ad Heb.11.) *Fides eſt argumentum non apparentium.* Sic Leo Papa ſerm.2.de aſcenſione, *Magnarum hic vigor eſt mentium, & valde fidelium lumen animarum, incunctanter credere,quæ corporeo non videntur intuitu, & ibi figere deſiderium, quo nequeas inferre conſpectum. Hæc autem pietas, vnde in noſtris cordibus naſceretur, aut quomodo quiſquam iuſtificaretur per fidem,ſi in iis tantum ſalus noſtra conſiſteret quæ obtutibus ſubiacerent? Vnde & illi viro, qui de reſurrectione Chriſti videbatur ambigere, niſi in ipſius carne veſtigia paſſionis & viſu exploraſſet,& tactu. Quia vidiſti me* (inquit Dominus) *credidiſti. Beati qui non viderunt & crediderunt.* Secundo, aſcenſionem Chriſti conferre ad noſtræ ſpei augmẽtum optimis confirmat D.Thomas ſcripturæ teſtimonijs. Primum eſt Ioan.14. *Vado parare vobis locum, & ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum.* Verum eſt, hunc locum ſatis commode poſſe exponi de Chriſti diſceſſu per mortem. Nã per eam vere, ac

Chryſoſt.

D Thom.

Hebr.11.
Leo Papa.

A proprie præparauit nobis locum in beatitudine, & poſt illam iterum ad nos redijt, vt participes ſuæ iuſtitiæ, & gloriæ faceret, *Traditus enim eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram,* & hunc ſenſum inſinuat Aug.tract.68.& Cyril.lib.9. ca.31. Nihilominus tamen ſenſus D.Tho. probabilis quoq; eſt. Nam etiam per aſcenſionem præparauit nobis Chriſtus locum regni cælorum, non quidem merito, & iure: ſed facto ipſo aperiendo,& oſtendẽdo viam ad regnum. Per mortẽ enim ius ad regnum cæleſte nobis acquiſiuit: per aſcenſionem vero quaſi poſſeſſionem ſumpſit nomine omnium noſtrum, iuxta verba eiuſdem Chriſti, *vbi fuerit corpus,illic congregabuntur, & aquilæ,* quod teſtimonium D.Thom. B adducit. Et hanc expoſitionem etiam probant Auguſtinus,& Beda in Ioannem, nec diſſentit Cyrillus. Quibus teſtimonijs addere poſſumus verba eiuſdẽ Chriſti Ioannis.3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo.* Quæ verba ſpecie quidem ipſa videntur potius contraria. Nam ſi nemo aſcẽdit niſi ipſe, quomodo nobis datur ſpes aſcendendi? ideo à multis exponuntur ſolum de aſcenſione ſecũdum animam per viſionem beatam. Ab alijs vero exponuntur tantum de præſentia, quã Chriſtus habebat in cælo, ſolum ſecundum diuinitatem. Et reuera alter iſtorum ſenſuum eſt neceſſarius, quia verbum, *Aſcẽdit*, eſt præteriti temporis. Et propter hoc etiam nihil nobis obſtat hic locus. Quia licet vſque ad tempus, in quo Chriſtus protulit illa verba, nemo aſcenderat in cælum præter Chriſtũ, C non propterea ablata eſt ſpes poſtea aſcendẽdi. Addo vero vlterius cum Auguſtino ſermon.1.de aſcenſione, etiam ſi verba illa de corporali aſcenſione in cælum intelligantur, non minuere, ſed augere potius ſpem noſtram. *Nam propter vnitatem, qua caput noſtrum eſt, & nos corpus eius, cum aſcendit in cælum, nos ab illo non ſeparamur, qui de cælo deſcendit, non nobis inuidet cælum: ſed quodammodo clamabat, Mea membra eſtote, ſi aſcendere vultis in cælum.* Sic etiã dicit Leo Papa ſermone primo de aſcenſione. *Chriſti aſcenſio noſtra profectio eſt, & quo præceſſit gloria capitis, eo ſpes vocatur & corporis. Hodie enim non ſolum paradiſi poſſeſſores firmati ſumus: ſed etiam cælorum in CHRISTO ſuperna penetrauimus.*

Auguſt.
Cyrill
D.Thom.

Matth 24.
D.Thom.
Auguſt.
Beda
Cyrill.

Ioan.3.

Aug.

Leo Papa.

Alio modo poteſt explicari hæc ratio ex virtute D ſpei ſumpta, quia, *ideo aſcendit, vt nos deſuper protegeret,* vt dixit Auguſt.ſermon. 174. de tempore. Et optime confirmauit Ioannes.1. Canon.cap.3.dicens, *Filioli mei hæc ſcribo vobis, vt non peccetis: ſed ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum,* & Paul. ad Heb.9. *Non in manu facta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Et propter hãc fortaſſe cauſam dixit Leo Papa ſermone ſecundo, quod Chriſtus poſt aſcenſionem *ineffabili modo factus eſt diuinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior.*

Auguſt.
1.Ioan.2.

Hebr 9.

Leo Papa.

Tertio oſtendit D.Thomas, Chriſti aſcenſionem nobis eſſe vtiliſsimam ad perfectionem charitatis. Primo ex parte obiecti per ſe, quia Chriſtus exiſtens in cælo ad deſideria, & cogitationes cæleſtes corda E hominum accendit, iuxta illud. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum:* & ideo aiebat Paulus: *conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Et Leo Papa ſupra. *Liberos cordis oculos ad illam altitudinem, in qua Chriſtus eſt, erigamus. Surſum vocatos animos deſideria terrena non deprimant.* Secundo, quaſi per accidens remouendo impedimenta, quomodo interpretatur Diuus Thomas illa verba Chriſti. *Expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.* iuxta expoſitionem Auguſtin. tract. 94. dicentis, *Non poteſtis capere Spiritum, quandiu ſecundum carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum.* Atque eodem modo Gregor.libr. 8.Moral.13.exponit hæc verba, quamuis ea non re-

Aſcẽſio Chriſti charitatis fidelium incentiuum.
Matth.6.
Coloſſ.3.
Leo Papa.

 ferat

ferat ad perfectionem caritatis: ſed ad perfectam intelligentiam rerum inuiſibilium, cuius non erant capaces Apoſtoli, quam diu viſibili corpori addicti erant. Sed idem eſt ſenſus, atque eadem ratio: tamen quia perfectiſsimus effectus Spiritus Sancti eſt caritas, quæ maxime illi appropriatur, ideo optime D. Thom. locum illum ad perfectionem caritatis accommodabit. Aduertendum vero eſt, poſſe etiam illa verba intelligi de paſsione Chriſti, id eſt, *Si ego non abiero*, per paſsionem, & mortem, non veniet Spiritus ſanctus. Et hoc ſenſu ratio illius ſententiæ non eſt, quia præſentia ſenſibilis Chriſti impedire poſſet ſpiritualem profectum, ſed quia Chriſtus paſſione ſua abundãtiam ſpiritus erat hominibus meriturus, quomodo Hieron. epiſt. ad Hedibiam. q. 9. & Chryſoſt. & alij exponunt illud Ioann. 7. *Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*, hanc glorificationem, Chriſti paſsionem crucisque triumphum eſſe intelligentes. Cæterum licet hoc verum ſit: tamen effectus ipſe, & rerum euẽtus probauit, Chriſtum non promiſiſſe Spiritum ſanctum, niſi poſt aſcenſionem dandum, & hoc ſenſu dixiſſe, *Si autem abiero, mittã eum ad vos*, ergo ſimiliter, quando è contrario dixit, *Si non abiero, Paracletus non veniet*, non ſolum de paſsione, ſed de aſcenſione etiam intelligendum eſt, ſicut Auguſtinus intelligit. Et ſimiliter in alijs verbis cap. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*, propriùs glorificatio intelligitur de aſcenſione, quam de paſsione, vt ibidem exponit Auguſtin. tract. 32. iuxta illud Pauli, *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Quod potiſsimum de Spiritu ſancto intelligitur, vt idem Auguſtinus expoſuit 15. de Trinitat. cap. 19.

Auguſt. Ioann 7. Epheſ. 4.

Auguſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum conueniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundum diuinam naturam.

311. 3 d 22 q. 3 a. 1. ad 2. & op. 3 c. 247.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod aſcendere in cœlum conueniat Chriſto ſecundum Diuinam naturam. Dicitur enim in Pſal. 46. Aſcendit Deus in iubilatione, & Deut. 33. Aſcenſor cœli auxiliator tuus. Sed iſta dicuntur de Deo etiam ante Chriſti incarnationem. Ergo Chriſto conuenit aſcendere in cœlum, ſecundum quod Deus.

2. Præterea. Eiuſdem eſt aſcendere in cœlum, cuius eſt deſcendere de cœlo: ſecundum illud Ioan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, & Epheſ. 4. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit. Sed Chriſtus deſcendit de cœlo, non ſecundum quod homo, ſed ſecundum quod Deus: non enim humana eius natura ante in cœlo fuerat, ſed diuina: ergo videtur, quod Chriſtus aſcenderit in cœlum, ſecundum quod Deus.

3. Præterea. Chriſtus ſua aſcenſione aſcendit ad Patrem: Sed ad Patris æqualitatem non peruenit, ſecundum quod homo, ſic enim dicit, Pater maior me eſt, vt habetur Ioan. 14 ergo videtur, quod Chriſtus aſcendit ſecundum quod Deus.

Ex gloſ interlineari.

Sed contra eſt, quod Epheſ. 4. ſuper illud, Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit? dicit gloſ. Conſtat quod ſecundum humanitatem Chriſtus deſcendit & aſcendit.

Reſpondeo dicendum, quod ly ſecundum, duo poteſt notare, ſcilicet conditionem aſcendentis, & cauſam aſcenſionis. Et ſiquidem deſignet conditionem aſcendentis, tunc aſcendere non poteſt conuenire Chriſto ſecundum conditionem Diuinæ naturæ, tum quia nihil eſt Diuinitate altius, quo poſsit aſcendere: tum etiam quia aſcenſio eſt motus localis, qui Diuinæ naturæ non competit, quæ eſt immobilis, & localis. Sed per hunc modum, aſcenſio competit Chriſto ſecundum humanam naturam, quæ continetur loco, & morti ſubijci poteſt. Vnde hoc ſenſu poterimus dicere, quod Chriſtus aſcendit in cœlum ſecundum quod homo, non ſecundum quod Deus. Si vero ly ſecundum, deſignet cauſam aſcenſionis, cum Chriſtus ex virtute Diuinitatis in cœlum aſcenderit, non autem ex virtute humanæ naturæ: dicendum eſt, quod Chriſtus aſcendit in cœlum, non ſecundum quod homo, ſed ſecundum quod Deus. Vnde Auguſt. dicit in ſerm. de Aſcenſione. De noſtro fuit, quod filius Dei pependit in cruce, ſed de ſuo, quod aſcendit.

In ſer. 3 & eſt 176. in or. à med. to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritates illæ prophetice dicuntur de Deo, ſecundum quod erat incarnandus. Poteſt tamen dici quod aſcendere, etſi non proprie conueniat Diuinæ naturæ, poteſt tamen ei metaphorice conuenire, prout ſcilicet dicitur in cor hominis aſcendere: quando cor hominis ſe ſubijcit, & humiliat Deo. Et eodem modo metaphorice dicitur aſcendere, reſpectu cuiuslibet creaturæ, ex eo, quod eam ſubijcit ſibi.

Ad ſecundum dicendum, quod ipſe idem eſt, qui aſcendit, & qui deſcendit (dicit enim Aug. in lib. de Symbolo. Quis eſt, qui deſcendit? Deus homo. Quis eſt, qui aſcendit? idem ipſe Deus homo.) Deſcenſus tamẽ duplex attribuitur Chriſto: vnus quidem quo dicitur deſcendiſſe de cœlo, qui quidem attribuitur Deo homini, ſecundum quod Deus. Non enim eſt iſte deſcenſus intelligendus ſecundum motum localem, ſed ſecundum exinanitionem, quæ, cum in forma Dei eſſet, ſerui formam ſuſcepit. Sicut enim dicitur exinanitus non ex eo, quod ſuam plenitudinem amiſerit, ſed ex eo, quod noſtram paruitatem ſuſceperit: ita dicitur deſcendiſſe de cœlo, non quod cœlum deſeruerit, ſed quia naturã terrenam aſſumpſit in vnitatem perſonæ. Alius autem eſt deſcenſus, quo deſcendit in inferiores partes terræ: vt dicitur Eph. 4. Qui quidem eſt deſcenſus localis, vnde competit Chriſto ſecundum conditionem humanæ naturæ.

li. 4. c. 7. circa princ. tom.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus dicitur ad Patrem aſcendere, in quantum aſcendit ad conſeſſum paternæ dexteræ: quod quidem conuenit Chriſto aliqualiter ſecundum diuinam naturam, aliqualiter autem ſecundum humanam, ſecundum quod infra dicetur.

COMMENTARIVS.

DIſtinguit D. Thom. in corpor. articuli illam dictionem poſitam in titulo, *ſecũdum diuinam naturam*. Poteſt enim, inquit, indicare vel conditionẽ aſcendentis, vel cauſam aſcenſionis, id eſt, vel naturam, in qua recipitur motus aſcenſionis, vel quæ eſt principium talis motus. Priori ſenſu dicit, non aſcẽdere Chriſtum vt Deum, ſed vt hominem: quod eſt manifeſtum, ac per ſe notum. Quia natura diuina eſt incapax talis motus cum ſit vbique, & immutabilis: natura autem humana capax eſt, licet ſit vnita Verbo: non eſt tamen vbique, vt latius dictum eſt ſuperiori tomo diſputation. 32. ſection. 4. & quia hic eſt proprius ſenſus illius particulæ, *ſecũdum quod*, ideo, licet per communicationem idiomatum abſolute vera ſit hæc propoſitio, *Deus aſcendit*: hæc autem ſimpliciter eſt falſa, *in quantum Deus aſcendit*, iuxta quæ fuſius tradita ſunt ſuperiori tomo diſputat. 35. Secundo addit D. Thomas, ſi dictio, *ſecundum quod*, tantum ſignificet principium efficiens aſcenſionis, ſic Chriſtum aſcendiſſe vt Deum. Quia ex diuino ſuppoſito habuit corpus illud virtutem aſcendendi. *Obiectio.* Dices, corpus glorioſum ex virtute intrinſeca, & creata poteſt ſurſum moueri: ergo etiam Chriſti corpus virtute intrinſeca & creata aſcendere potuit: ergo neque denotando cauſam, & principium motus, aſcendit vt Deus. *Reſponſio.* Reſpondetur, argumentum procedere de virtute proxima effectiua motus: Diuum Thomam autem loqui de virtute princi-

principali. Vnde hoc differt inter Chriſtum, & alios homines etiam beatos, quod illis virtus illa agilitatis omnino ab extrinſeco cōfertur, & ex parte principalis motoris, qui eſt Deus, ſemper mouentur ab extrinſeco: at vero Chriſti corpori illa virtus eſt aliquo modo ab intrinſeco, & debita ratione ſuppoſiti, à quo virtute propria poterat ſurſum ferri.

Aſcenſiones, & deſcenſiones attribuitæ Deo in ſcriptura quomodo.

In ſolut. ad primum, & ſecundū declarat D.Tho. doctrinam articuli intelligendam eſſe de aſcēſione proprie dicta, vt ſignificat motum localem, quoniā per metaphoram tam aſcenſus, quàm deſcenſus tribuuntur Deo, vt Deus eſt. Aſcendere enim dicitur in aliquem, quando ei dominatur, vel ſpeciali modo eum ſibi ſubiicit, & ſic dicitur, *aſcendere in cor*. Deſcendere autem dicitur, vel quando in hoc mundo inferiori ſpeciales effectus gratiæ operatur, vel nouo modo apparet, quomodo dicitur Spiritus ſanctus *deſcendiſſe*. Nam quia Deus ſpeciali modo dicitur in cælo habitare, ideo quando nouo modo apparet in terra, dicitur per metaphoram *deſcendere*. Et ita longe aliter dicitur Deus deſcendiſſe, quando factus eſt homo, Ioann. 3. & quando deſcendit ad inferos. Nam illud dicitur ſecundum prædictam metaphoram, & maxime quia aſſumpſit terrenā, & inferiorē quandam naturam: hoc vero dicitur ſecundū proprietatem motus localis in aſſumpta natura, & ita priori modo dicitur deſcendiſſe Deus, vt Deus. Quia Deus eſt, qui factus eſt homo, poſteriori autem modo dicitur deſcendiſſe Deus, non vt Deus, ſed ratione naturæ aſſumptæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus aſcenderit propria virtute.

312. Op 3 c. 247. & op 60 c. 13. to. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non aſcenderit propria virtute. Dicitur enim Marc vlt. quod Dominus Ieſus poſtquam loquutus eſt diſcipulis, aſſumptus eſt in cælum. Et Act. 1. dicitur, videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum: Sed illud quod Aſſumitur & eleuatur, ab alio videtur moueri. Ergo Chriſtus non propria virtute, ſed aliena ferebatur in cælum.

2. Præterea. Corpus Chriſti fuit terrenum ſicut & corpora noſtra Corpori autem terreno, cōtra naturam eſt ferri ſurſum Nullus autem motus eſt ex propria virtute eius, quod contra naturam mouetur. Ergo Chriſtus non aſcendit propria virtute in cælum.

3 Præterea. Propria virtus Chriſti eſt virtus Diuina. Sed motus ille non videtur fuiſſe ex virtute Diuina: quia cum virtus Diuina ſit infinita, motus ille fuiſſet in inſtāti, & ſic nō potuiſſet videntibus diſcipulis eleuari in cælum: vt dicitur Act. 1. Ergo videtur, quod Chriſtus non aſcenderit propria virtute.

Homil 29. in Euang circa med.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſai. 63. Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Et Greg. dicit in Hom. Aſcenſionis, Notandum eſt, quod Helias in curru legitur aſcendiſſe: vt videlicet aperte demonſtraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noſter non curru, non Angelis ſubleuatus legitur: quia qui fecerat omnia, ſuper omnia, ſua virtute ferebatur.

Reſpondeo dicendum, quod in Chriſto eſt duplex natura, Diuina, ſcilicet & humana, vnde ſecundum vtramque naturam poteſt accipi propria virtus eius. Sed ſecundum humanam naturam poteſt accipi duplex virtus Chriſti. Vna quidem naturalis, quæ procedit ex principijs naturæ, & tali virtute manifeſtum eſt, quod Chriſtus in cælum non aſcendit. Alia autem virtus in humana natura Chriſti eſt virtus gloriæ, ſecundum quam Chriſtus in cœlum aſcendit. Cuius quidem virtutis rationem quidam accipiunt ex natura quintæ

A eſſentiæ, quæ eſt lux, vt dicunt, quam ponunt eſſe de compoſitione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in vnum: Ita quod in ſtatu huius mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur: & ideo ſecundum naturam elementi prædominantis corpus humanum naturali virtute deorſum fertur. In ſtatu autem gloriæ prædominabitur natura cœleſtis: per cuius inclinationem & virtutem corpus Chriſti, & alia Sanctorum corpora feruntur in cœlum. Sed de hac opinione, & in prima parte habitum eſt, & infra magis agetur in tractatu de Reſurrectione communi.

Hac autem opinione prætermiſſa, alij aßignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cuius redundantia glorificabitur corpus, vt Aug. dicit ad Dioſc. Erit enim tanta obedientia corporis glorioſi ad animam beatam vt (ſicut Aug. dicit 22 de Ciuit Dei.) vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poßit decere, nec corpus Decet autem corpus glorioſum & immortale eſſe in loco cœleſti ſicut dictum eſt. Et ideo ex virtute animæ volentis, corpus Chriſti aſcendit in cœlum. Sicut autem corpus efficitur glorioſum participatione animæ, ita vt Aug. dicit ſuper Ioan. participatione Dei fit anima beata. Vnde prima origo aſcenſionis in cœlum eſt virtus diuina. Sic igitur Chriſtus aſcendit in cœlum propria virtute, primo quidem virtute diuina, ſecundo virtute animæ glorificatæ mouentis corpus, prout vult. P. p. q. 76. a 7 Ep. 56 ante me. t. 2. li. 22. c. vlt non remote ap t. 5.

B

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Chriſtus dicitur propria virtute ſurrexiſſe, & tamen eſt ſuſcitatus à patre, eo quod eadem eſt virtus patris, & filij: ita et am Chriſtus ex propria virtute aſcendit in cælum, & tamen à patre eſt eleuatus & aſſumptus.

C

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa probat, quod Chriſtus non aſcendit in cælum propria virtute, quæ eſt naturæ humanæ naturalis: aſcendit tamen in cælum propria virtute, quæ eſt virtus diuina, & propria virtute, quæ eſt animæ beatæ. Et licet aſcendere ſurſum, ſit contra naturam humani corporis ſecundum ſtatum præſentem, in quo corpus non eſt omnino ſubiectum ſpiritui: tamen non erit contra naturam neque violentum corpori glorioſo, cuius tota natura eſt omnino ſubiecta ſpiritui.

Ad tertium dicendum, quod etſi virtus diuina ſit infinita, & infinite operetur, quantum eſt ex parte operantis, tamen effectus virtutis eius recipitur in rebus ſecundum earum capacitatem, & ſecundum Dei diſpoſitionem. Corpus autem non eſt capax, vt in inſtanti localiter moueatur: quia oportet, quod commetiatur ſe ſpatio, ſecundum cuius dimiſionem diuidatur tempus: vt dicitur 6. Phyſic. Et ideo non oportet, quod corpus motum à Deo moueatur in inſtanti: ſed moueatur ea velocitate, qua Deus diſponit. li 6 te 37 38. 39. tom. 2.

D

COMMENTARIVS.

HIc articulus ex dictis in præcedenti perſpicuus eſt, & videri poſſunt ſuperius dicta de dote agilitatis. In ſolutione ad 3. attingit D. Thomas quæſtionem, an corpus glorioſum poſsit moueri localiter in inſtanti, & ſignificat non poſſe. Quod intelligendum eſt de proprio motu, qui fit pertranſeundo totum ſpatium, & cum commenſuratione ad illud, vt etiam in loco citato tactum eſt.

E

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſtus aſcenderit ſuper omnes cælos.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non aſcenderit ſuper omnes cælos. Dicitur enim in Pſal. 10. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius. Quod autem eſt in cælo, non eſt ſupra cælum, ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cælos. 313. 3 d. 22. q. 3. a. 3. q. 1. & 4. contra c. 87. & op. 6. c. 9.

 2. Præ-

2. *Præterea. Super omnes cœlos non eſt aliquis locus, vt probatur in primo de cœlo. Sed omne corpus oportet eſſe in loco. Ergo corpus Chriſti non aſcendit ſuper omnes cœlos.*

3. *Præterea. Duo corpora non poſſunt eſſe in eodem loco.* li.1.te 69.t.2. *Cum igitur non ſit tranſitus de extremo in extremum, niſi per medium, videtur, quod Chriſtus non potuiſſet aſcendere ſuper omnes cœlos, niſi cœlum diuideretur, quod eſt impoſſibile.*

4 *Præterea Act.1. dicitur, quod nubes ſuſcepit eum ob oculis eorum. Sed nubes non poſſunt eleuari ſupra cœlum, ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cœlos.*

5. *Præterea. Ibi credimus Chriſtum in perpetuum permanſurum, quo aſcendit. Sed quod contra naturam eſt, non poteſt eſſe ſempiternum: quia id quod eſt ſecundum naturam, eſt vt in pluribus, & vt frequentius. Cum ergo contra naturam ſit corpori terreno, eſſe ſupra cœlum, videtur, quod corpus Chriſti ſupra cœlum non aſcenderit.* B

Sed contra eſt, quod dicitur Epheſ.3. Aſcendit ſuper omnes cœlos, vt adimpleret omnia.

Reſpondeo dicẽdum, quod quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinam, tanto ſunt ſuperiora corporali ordine, qui eſt ordo localis. Vnde videbimus, quod corpora, quæ ſunt magis formalia, ſunt naturaliter ſuperiora (vt patet per Philoſophum in quarto Phyſ. & in ſecundo de cœlo) per formam enim vnumquodque corpus participat diuinum li 1 te 81.t.2. *eſſe, vt patet in 1. Phyſ. Plus autem participat de Diuina bonitate corpus per gloriam, quam quodcunque corpus naturale per formam ſuæ naturæ. Et inter cætera corpora glorioſa manifeſtum eſt, quod corpus Chriſti maiori refulget gloria:* Gloſſ. inter linear. ibid. *vnde conuenientiſſimum eſt ſibi, quod ſit ſupra omnia corpora conſtitutum in alto. Et ideo ſuper illud Epheſ. 4. Aſcendens in altum, dicit gloſſ. Loco, & dignitate.* C

Ad primum ergo dicendum, quod ſedes Dei dicitur eſſe in cælo, non ſicut in continente, ſed magis ſicut in contento. Vnde non oportet, aliquam partem cæli eo ſuperiorem eſſe: ſed ipſum eſſe ſuper omnes cælos, ſicut & in Pſalmo 8. dicitur, Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos, Deus.

Ad ſecundum dicendum, quod locus habet rationem continentis. Vnde primum continens habet rationem primi locantis, quod eſt primum cælum. In tantum igitur corpora indigent eſſe in loco per ſe, inquantum indigent contineri à corpore cæleſti. Corpora autem glorioſa, & maxime corpus Chriſti, non indiget tali continentia. Quia nihil recipit à corporibus cæleſtibus, ſed à Deo mediante anima. Vnde nihil prohibet corpus Chriſti eſſe extra totam continentiam cæleſtium corporum, & non eſſe in loco continente: nec tamen D *oportet, quod extra cælum ſit vacuum. Quia non eſt ibi locus: nec eſt ibi aliqua potentia ſuſceptiua alicuius corporis, ſed potentia illuc perueniendi eſt in Chriſto.* li.1.co 69 t 2 *Quod autem Ariſtoteles probat 1. de cælo, quod extra cælum non eſt corpus, intelligendum eſt de corporibus in ſolis naturalibus conſtitutis: vt per probationes apparet.*

Ad tertium dicendum, quod quamuis de natura corporis non ſit, quod poſſit eſſe in eodem loco cum alio corpore: tamen poteſt hoc Deus facere per miraculum, quod in eodem loco poſſit eſſe ſimul cum alio corpore: ſicut & fecit, vt corpus Chriſti de clauſo vtero Beatæ Virginis exiret, & quod E *intrauit ianuis clauſis ad diſcipulos: ſicut dicit beatus Gre-* Hō 26. in Euang nō procul à princ. *gor. Corpus ergo Chriſti ſimul poteſt eſſe cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis, ſed per virtutem diuinam aſſiſtentem, & hoc operantem.*

Ad quartum dicendum, quod nubes illa non præbuit adminiculum Chriſto aſcendenti per modum vehiculi: ſed apparuit in ſignum diuinitatis, ſecundum quod gloria Dei Iſrael apparebat ſuper tabernaculum in nube.

Ad quintum dicendum, quod corpus glorioſum, non habet ex principijs ſuæ naturæ, quod poſſit in cælo, aut ſupra cælum eſſe: ſed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit A *gloriam. Et ſicut motus glorioſi corporis ſurſum non eſt violentus: ita nec quies eſt violenta: vnde nihil prohibet, eam eſſe ſempiternam.*

COMMENTARIVS.

Reſponſio D. Thomæ eſt, Chriſtum aſcendiſſe ſuper omnia cæleſtia corpora, ita vt totũ Chriſti corpus ſit extra ſuperficiem vltimam, ſeu conuexam cæli empyrei, neque vllo corpore contineatur, ſeu circumdetur. Ita enim ipſe D. Thom. in ſol. ad 2. expoſuit, quæ in corpore docuerat (vt recte Caietan. notauit) de qua re poſtea diſſerendum eſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod corpus Chriſti non aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem. Eorum enim, quæ non dicuntur ſecundum vnam rationem, non poteſt conuenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus, & ſpiritualibus creaturis, vt patet ex his, quæ dicta ſunt in prima parte. Ergo videtur, quod non poſſit dici, corpus Chriſti aſcendiſſe ſuper omnem creaturam ſpiritualem. 315. Inf q. 8 a 3. co & Pſ 8 fi: & Eph.1 lec. 7 fi. & c.4. lect.3. fin.

2. *Præterea. Auguſt. dicit in lib. de Vera relig. quod omni corpori ſpiritus præfertur. Sed nobiliori rei ſublimior debetur locus. Ergo videtur, quod Chriſtus non aſcenderit ſuper omnem ſpiritualem creaturam.* c.55 aliquã. tulũ à pr e.1.

3 *Præterea. In omni loco eſt aliquod corpus, cum nihil ſit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum, quam ſpiritus in ordine naturalium corporum, nullus locus erit ſuper omnem ſpiritualem creaturam. Non ergo corpus Chriſti potuit aſcendere ſuper omnem ſpiritualem creaturam.*

Sed contra eſt, quod dicitur Epheſ.1. Conſtituit illum ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & ſupra omne nomen, quod nominatur ſiue in hoc ſeculo, ſiue in futuro.

Reſpondeo dicendũ, quod alicui rei debetur tãto altior locus, quanto eſt nobilior: ſiue debeatur ei locus per modũ contactus corporalis, ſicut corporibus: ſiue per modum contactus ſpiritualis, ſicut ſpiritualibus ſubſtantijs. Exinde enim ſpiritualibus ſubſtantijs debetur ſecundum quandam congruentiam locus cæleſtis, qui eſt ſupremus locorum, quia illæ ſubſtantiæ ſunt ſupremæ in ordine ſubſtantiarum. Corpus autem Chriſti, licet conſiderando conditiones naturæ corporeæ ſit infra ſpirituales ſubſtantias, conſiderando tamen dignitatem vnionis, qua eſt perſonaliter Deo coniunctum, excellit dignitatem omnium ſpiritualium ſubſtantiarum. Et ideo ſecundum prædictæ congruentiæ rationem debetur ſibi locus altior vltra omnem creaturam etiam ſpiritualem. Vnde & Greg. dicit in homil Aſcenſionis, quod qui fecerat omnia, ſuper omnia ſua virtute ferebatur. Hō 23. in Euang in me.

Ad primum ergo dicendum, quod licet alia ratione attribuatur locus corporali & ſpirituali ſubſtantiæ: tamen hoc eſt in vtraq; ratione commune, quod digniori rei attribuitur ſuperior locus.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit de corpore Chriſti ſecundum conditionem naturæ corporeæ, non autem ſecundum rationem vnionis.

Ad tertium dicendum, quod comparatio iſta poteſt attendi

tendi vel ſecundum rationem locorum : & ſic nullus locus eſt tam altus, qui excedat dignitatem ſpiritualis ſubſtantiæ, ſecundum quod procedit obiectio. Vel ſecundum dignitatem eorum, quibus attribuitur locus : & ſic corpori Chriſti debetur, vt ſit ſupra ſpirituales creaturas.

COMMENTARIVS.

Difficile explicatu eſt, quid in hoc articulo D. Thom. docere voluerit. Nam ſi ſit ſermo de Aſcenſione ſuper angelos, dignitate & maieſtate, res hæc non pertinebat ad diſputationem præſentem de locali & corporali Aſcenſione Chriſti. Neque enim Chriſtus per hanc Aſcenſionem, illam dignitatem aſſequutus eſt: ſed per vnionem hypoſtaticam & beatitudinem. Si autem ſermo ſit de Aſcenſione ſuper Angelos in ſitu locali, ſic eſt difficilis comparatio, quia nullus eſt locus ſuperior proprio loco ſanctorum angelorum : ergo non potuit Chriſtus aſcendere ſuper angelos. Quia hæc comparatio ſolum poteſt fieri ratione locorum, vt recte Caietanus notauit. Antecedens patet. Quia Angeli ſunt in cœlo empyreo, qui eſt ſupremus locus, & in ſuperficie extima illius cœli non eſt vna pars altior alia, cum ſit perfecte ſphæricum. Reſpondet Caietanus, licet ſuperficies conuexa illius cæli ſit ſphærica, & hac ratione nulla pars ſit altior altera reſpectu centri : poſſe tamen in ea ſuperficie conſiderari quandam partem. v. g. orientalem diuinitus deſtinatam, vt ſit veluti ſolium principis, & ille cenſetur locus ſupremus totius cæli, & alia, quò ſunt illi magis, minusve propinqua, eo inferiora, vel ſuperiora cenſentur. Vnde pro varietate meritorum vnuſquiſque habebit proportionatum locum Chriſto propinquiorem, vel diſtantiorem. Et hoc modo facile intelligitur non ſolum Chriſtum ſed etiam B. Virginem ſuperare omnes angelos in ſitu. Quia ipſi etiam conſequentur huiuſmodi locum non iuxta dignitatem naturæ, ſed iuxta proportionem meritorum. Quæ reſponſio eſt quidem ingenioſa, ſupponit tamen multa, quæ ſatis nobis incerta ſunt. Primum, ſupremam illam partem cœli, quæ futura eſt beatorum locus, eſſe rotundam & nullam ibi eſſe planitiem, vel locorum inæqualitatem, ſecundum maiorem, vel minorem diſtantiam è centro terræ. Denique ſupponit, ſingulos beatos habituros loca fixa, & quaſi immobilia ſingulorum meritis proportionata. Præterea hinc oriri poteſt difficultas, quomodo omnes homines habentes æqualia merita poſsint ſemper accipere loca æque digna. Tum quia loca æque diſtantia ſunt finita, & ita fieri poteſt, vt non omnes æque beati in locis æque diſtantibus collocari poſsint. Tum etiam quia ad dignitatem loci non ſolum pertinet diſtantia: ſed etiam ſitus, & ordo. Vnde vix poſſunt eſſe duo loca æque diſtantia, & dignitate omnino æqualia. Ad hæc, ſi corpora hominum ita ſunt ſitu ordinanda in conuexo cæli, multa non poterunt per lineam rectam reſpicere in corpus Chriſti, præſertim ſi longe diſtent ab eo. Denique in ſubſtantijs angelicis non facile accommodatur huiuſmodi ſitualis ordo. Quia ſicut corpus Chriſti, & cætera beata corpora ſunt, vel erunt extra conuexum cæli, & ad ſummum illud contingent plantis pedum : ita ſubſtantiæ angelorum ſecundum ſuam realem præſentiam eſſe poterunt extra ambitum cæli (nulla enim eſt ratio, ob quam neceſſarium ſit ſubſtantias ſpirituales contineri intra cælum, cum corpora humana non contineantur) ergo, ſi iuxta proportionem meritorum loca angelorum & hominum coordinanda ſunt, oportebit vnicuique angelorum locum adæquatum ſuæ ſubſtantiæ concedere, qui fortaſſe ampliſsimus eſt. Vnde cum ſit innumera multitudo angelorum, & ſinguli iuxta va-

Caietan.

Ordo ſitualis locorũ ac ſedium pro cælitibus nũ neceſſarius.

A rietatem meritorum inter homines collocandi ſint, neceſſario fiet, vt & homines multi longiſsime diſtent in ſitu locali à corpore Chriſti, & inter ipſos homines interponantur magna ſpatia vacua corporibus interdum maiora, interdum minora pro angelorum varietate, ex quo non poteſt debitus ordo, & optima diſpoſitio illorum ſituum, ac locorum reſultare. Quare non videtur neceſſarium, ſubſtantias ſpirituales ad hunc ſitualem ordinem redigere. Præterea, ſi vnus ſit ſupremus locus cæli à Deo deſignatus, infra quem omnes angelicæ ſubſtantiæ collocantur, antequam Chriſtus homo illuc aſcenderet, atque illum locum occuparet, quomodo coordinabantur loca angelorum beatorum in B cælo? Sciebantne iam, quis nam eſſet ille locus, qui futurus erat thronus corporis Chriſti, & circa illum proprijs ſedibus, ac locis conſtituebantur, in quibus perpetuo manſuri eſſent? Atque eodem modo percontari poſſumus, an prius quàm homines cælos aſcenderent, angeli haberent loca ſua propinqua, & contigua: poſtea vero aſcendentibus hominibus, qui quoſdam angelos meritis ſuperent, alijs vero inferiores ſint, ſecernantur loca angelorum hominibus interponendis; an vero à principio habuerint proprias ſedes loco disiunctas, vacuis manentibus intermedijs locis donec ab hominibus impleantur? Hæc omnia oſtendunt, quod Iſaias, & Paulus dixerunt. *Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te*, non ſolum de ſpiritalibus bonis: ſed etiam de corporei loci pulchritudine, magnitu- C dine, ac ſitu vera eſſe.

Iſai. 64.
2 Cor 2.

Quapropter arbitror, nihil in hac re eſſe temere aſſerendum, nec negandam cummunem conceptionem omnium, quod ille locus rotundus ſit etiam quoad ſuperficiem extimam cæli empyrei. Nã licet hoc ex motu colligi non poſsit, cum illud cælum immobile ſit : tamen videtur conſentaneum naturæ cæleſtis corporis, nec eſt cur aliquid nouum ſine magno fundamento ſingamus. Deinde nõ exiſtimo ſedes, vel loca beatorum ita eſſe fixa, & immobilia, vt neque ipſi ab eis moueri, neque ipſa ab alijs occupari poſsint. De angelis enim beatis ſcimus deſcendere, atque aſcendere in cælum, homines vero, ſeu animæ regulariter non deſcendunt, quia non pertinet ad earum ſtatum, vel miniſterium: cur autem non poſsint in ipſo cælo diſcurrere, & mo- D ueri, non video, & in ſuperioribus oſtendimus, corpora beata poſt reſurrectionem poſſe mutare loca. Quod ſi interdum vnus beatus ſuum locum deſerit, quid eſt cur non poſsit alius illum occupare, & Chriſto, vel alteri beato propinquus fieri?

Sedes, & loca beatorũ in cælo nõ ſunt immobilia

Tandem cenſeo (ſi qua eſt diſtinctio huiuſmodi locorum in cælo) eorum dignitatem magis conſiſtere in quodam ordine, & habitudine, quã in ſitus altitudine. Interdum enim locus cenſetur digniſsimus magis propter dignitatẽ eius, qui exiſtit in loco, quam propter aliam loci eminentiam, atque hoc modo exiſtimo locũ Chriſti in cælo eſſe eminentiſsimum non tam eminentia ſitus, quàm dignitatis. Nã ſecluſa hac dignitate, quæ ſumitur ex perſona, vix poteſt intelligi, cur vnus locus dicatur altior etiam reſpectiue. Quia ſicut reſpectu loci Chriſti alij ſunt E inferiores: ita ſi ratio localis ſitus præciſe conſideretur reſpectu vniuſcuiuſque, reliqui poſsint dici inferiores. Et hac ratione, quamuis Chriſtus in cęlo mutaret interdum locum, ſemper locus ille erit ſupremus, & digniſsimus, vbi ipſe fuerit: reliqua vero loca eo erunt digniora, quò Chriſto propinquiora. Ipſi vero Beati, quãuis non ſemper ſint in eiſdẽ locis: tamen quo fuerint ſanctiores, eo habebunt ius magis appropinquandi Chriſto, & vt alij ipſis cedãt, quãdo voluerint in proprijs locis, ac ſedib. cõſtitui. Atq; ad hunc modum poſſunt reliqua excogitari, & hæc non ſunt contraria iis, quę D. Tho. & Caietanus docuerunt, ſed eorum mentem magis explicant.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum Aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis.

315: AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis. Chriſtus enim fuit cauſa noſtræ ſalutis, in quantum ſalutem noſtram meruit. Sed per aſcenſionem nihil nobis meruit: quia aſcenſio pertinet ad præmium exaltationis eius. Non eſt autem idem meritum & præmium, ſicut nec via & terminus: ergo videtur, quod aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis.

2. Præterea. Si aſcenſio eſt cauſa noſtræ ſalutis, maxime hoc videtur quantum ad hoc, quod aſcenſio eius ſit cauſa noſtræ aſcenſionis: ſed hoc collatum eſt nobis per eius paſſionem: quia vt dicitur Hebr. 10. habemus fiduciam in introitu Sanctorum per ſanguinem ipſius. Ergo videtur, quod aſcenſio Chriſti non fuerit cauſa noſtræ ſalutis.

3. Præterea. Salus nobis per Chriſtum collata, eſt ſempiterna: ſecundum illud Iſai. 15. Salus autem mea in ſempiternum erit. Sed Chriſtus non aſcendit in cœlum, vt ibi in ſempiternum eſſet. Dicitur enim Acto. 1. Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ita veniet. Legitur etiam, multis Sanctis ſe demonſtraſſe in terris poſt ſuam aſcenſionem, ſicut de Paulo legitur Act. 9. Ergo videtur, quod eius aſcenſio non ſit cauſa noſtræ ſalutis.

Sed contra eſt, quod ipſe dicit Ioannis 16. Expedit vobis, vt ego vadam, id eſt, vt recedam à vobis per aſcenſionem.

Reſpondeo dicendum, quod aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtræ ſalutis dupliciter. Vno modo ex parte noſtra: alio modo ex parte ipſius. Ex parte quidem noſtra, in quantum per Chriſti aſcenſionem mens noſtra mouetur in ipſum. Quia per eius aſcenſionem (ſicut ſupra dictum eſt) primo quidem datur locus fidei, ſecundo ſpei, tertio charitati. Quarto etiam per hoc reuerentia noſtra augetur ad ipſum, dum iam non exiſtimamus eum ſicut hominem terrenum, ſed ſicut Deum cœleſtem, ſicut & Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 5. Et ſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtũ (id eſt, mortalem, per quod putauimus eum tantum hominem: vt gloſſ. exponit) ſed nunc iam non nouimus. Ex parte autem ſua quantum ad ea, quæ ipſe fecit, aſcendens propter noſtram ſalutem: primo quidem viam nobis præparauit aſcendendi in cœlum, ſecundum quod ipſe dicit Ioan. 14. Vado parare vobis locum: & Mich. 2. Aſcendit, pandens iter ante eos. Quia enim ipſe eſt caput noſtrum, oportet illuc ſequi membra, quo caput præceſſit. Vnde dicitur Ioan. 14. Vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Et in huius ſignum, animas Sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cœlum traduxit: ſecundum illud Pſal. 67. Aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem: Quia ſcilicet eos, qui fuerant à diabolo captiuati, ſecum duxit in cœlum, quaſi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, vtpote per victoriam acquiſitos. Secundo, quia ſicut Pontifex in veteri Teſtamento intrabat Sanctuarium, vt aſſiſteret Deo pro populo: ita Chriſtus intrauit cœlum ad interpellandum pro nobis, vt dicitur Hebr. 7. Ipſa enim repræſentatio ſui ex natura humana, quam in cœlum intulit, eſt quædam interpellatio pro nobis: vt ex quo Deus humanam naturam, ſic exaltauit in Chriſto, etiam eorum miſereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam aſſumpſit. Tertio, vt in cœlorum ſede quaſi Deus, & Dominus conſtitutus, exinde diuina dona hominibus mitteret, ſecundum illud Epheſ. 4. Aſcendit ſuper omnes cœlos, vt adimpleret omnia, ſcilicet donis ſuis, ſecundum gloſſam.

art 1 huius q quæſt. ad. — gl. ord. & interlin. ibid. — gl. interl. ibi.

Ad primum ergo dicendum, quod aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtræ ſalutis, non per modum meriti, ſed per modum efficientiæ: ſicut ſupra de Reſurrectione dictum eſt.

A Ad ſecundum dicendum, quod paſſio Chriſti eſt cauſa noſtræ aſcenſionis in cœlum proprie loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, aſcenſio autem Chriſti eſt directe cauſa aſcenſionis noſtræ, quaſi inchoando ipſam in capite noſtro, cui oportet membra coniungi. q 16 a 1. ad 3.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus ſemel aſcendens in cœlum, adeptus eſt ſibi & nobis in perpetuum ius, & dignitatem manſionis cœleſtis. Cui tamen dignitati non derogat, ſi ex aliqua diſpenſatione Chriſtus quandoque corporaliter ad terram deſcendat, vel vt oſtendat ſe omnibus, ſicut in iudicio, vel vt oſtendat ſe alicui ſpecialiter, ſicut Paulo, vt habetur Act. 9. Et ne quis credat hoc factum fuiſſe, non Chriſto ibi corporaliter præſente, ſed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc, quod ipſe Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. ad
B confirmandam reſurrectionis fidem. Nouiſſime omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. Quæ quidem viſio veritatem reſurrectionis non probaret, niſi verum Chriſti corpus viſum fuiſſet ab eo.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Th. in hoc art. eſt optima, ſed nullam habet difficultatem, & præterea de hac re multa diximus in primo art. huius q. & in 1. tomo, vbi diſp. 31. ſect. 7. declarauimus, quomodo Chriſtus operetur noſtram ſalutem per operationes, quæ in ſua huma-
C nitate præceſſerunt: & diſput. 32 ſect. 4. quomodo aſcendens in cœlum adimpleuerit omnia: & diſp. 45. ſect. 2. quomodo in cœlo exiſtens, oret pro nobis. Quod autem in ſol. ad 3. tangit D. Tho an poſtquam Chriſtus aſcendit in cœlum: inde aliquando deſcenderit, poſtea diſputandum eſt.

QVÆSTIO LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris, in quatuor articulos diuiſa.

D DEinde conſiderandum eſt de ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum Chriſtus ſedeat ad dexteram Dei Patris.

Secundo, vtrum hoc conueniat ſibi ſecundum diuinam naturam.

Tertio, vtrum conueniat ſibi ſecundum humanam naturam.

Quarto, vtrum hoc ſit proprium Chriſti.

ARTICVLVS I.

Vtrum Chriſto conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris.

E AD primum ſic proceditur. Videtur, quod Chriſto non conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris. Dextera enim, & ſiniſtra ſunt differentiæ poſitionum corporalium. Sed nihil corporale conuenit Deo: quia Deus ſpiritus eſt, vt habetur Ioan. 4. Ergo videtur, quod Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris. 316 d. 32 q 3 a. 3. q 2. & op 3. c. 247 & op. 6 ca 9 & ad Heb. 8. leo 1. co. 1.

2. Præterea Si aliquis ſedet ad dexteram alicuius, ille ſedet ad ſiniſtram eius. Si ergo Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ſequitur, quod Pater ſedeat ad ſiniſtram Filij, quod eſt inconueniens.

3. Præterea. Sedere, & ſtare videntur oppoſitionem habere.

here. Se! Stephanus dicit Act.7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei, ergo videtur, quod Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris.

Sed contra eſt, quod dicitur Marc.vlt. Dominus quidem Ieſus poſtquam loquutus eſt eis, aſcendit in cœlum, & ſedet à dexteris Dei.

Reſpondeo dicendum, quod in nomine Seſſionis poſſumus duo conſiderare, videlicet quietem, ſecundum illud Luc.vlt. Sedete hic in ciuitate. Et etiam regiam, vel iudiciariam poteſtatem, ſecundum illud Prouerb.20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſsipat omne malum intuitu ſuo. Vtroque ergo modo Chriſto conuenit ſedere ad dexteram Patris. Vno quidem modo in quantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quæ eius dextera dicitur: ſecundum illud Pſal.15. Delectationes in dextera tua vſque in finem. Vnde Auguſt. dicit in libro de Symbolo. Sedet ad dexteram Patris: Sedere, habitare intelligite, quo modo dicimus de quocunque homine, in illa patria ſedit per tres annos. Sic ergo credite Chriſtum habitare in dextera Dei Patris: beatus enim eſt, & ipſius beatitudinis nomen eſt dextera Patris. Alio modo dicitur Chriſtus ſedere ad dexteram Dei Patris, in quantum Patri corregnat, & ab eo habet iudiciariam poteſtatem: ſicut ille, qui conſidet Regi ad dexteram, aſsidet ei in regnando, & iudicando. Vnde Auguſt. dicit in alio ſerm. de Symbolo. Ipſam dexteram intelligite poteſtatem quam accepit ille homo ſuſceptus à Deo; vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

li.2. de ſymb. c.7 non longe à pri. to.9.

Ad primum ergo dicendum, quod (ſicut Damaſc. dicit in 4. libro) non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim qui circumſcriptibilis eſt, localem adipiſcetur dexteram? Dextera enim, & ſiniſtra eorum, quæ circumſcribuntur ſunt. Dexteram autem Patris, dicimus gloriam, & honorem Diuinitatis.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procedit, ſecundum quod ſedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Vnde Aug. dicit in quodam ſermone de Symbolo. Si carnaliter acceperimus, quod Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ille erit ad ſiniſtram. Ibi autem, ſcilicet in æterna beatitudine, omnis dextera eſt. quia nulla eſt ibi miſeria.

li.1. de ſymb. capit 4. circa med. tom 9.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Greg. dicit in hom aſcenſionis) ſedere iudicantis eſt: ſtare vero pugnantis, vel adiuuantis. Stephanus ergo in labore certaminis poſitus, ſtantem vidit, quem adiutorem habuit. Sed hunc poſt aſcenſionē Marc. ſedere ſcribit, quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriam, iudex in fine videbitur.

homil. 29. in Euang. poſt med. illius.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo docet D. Thomas hanc eſſe metaphoricam locutionem, & metaphoram conſiſtere in duabus vocibus, ſcilicet in verbo *ſedere*, quod non ſignificat corporaliter ſedere, ſed exiſtere, permanere, habitare, pacifice poſsidere: & in voce *dextera*, quæ non ſignificat partem corporis humani, nec localem ſitum: ſed diuinam beatitudinem, vel poteſtatem iudicandi & regendi. Qua expoſitione poſita facile intelligitur, quomodo Chriſtus dicatur *ſedere ad dexteram Dei*. Et hinc etiam expediuntur facillime omnia, quæ D.Tho. in reliquis articulis tractat. Nam ſi per dexteram Dei intelligamus beatitudinem per eſſentiam, ſic Verbum diuinum etiam vt Deus ſedet ad dexteram Patris, id eſt, exiſtit in eadem gloria, beatitudine, & dignitate, quam habet pater: non tamen ita proprie dicetur Pater ſedere ad dexteram filij, quia illa particula, *ad*, videtur ordinem, ſeu authoritatem originis importare. At vero ſi per dexteram intelligamus participationē creatam diuinæ beatitudinis, & poteſtatis, ſicut hæc non eſt collata Chriſto, vt Deo, ſed vt homini: ita non conuenit illi ſub hac ratione ſedere ad dexteram patris, vt Deo, ſed vt homini. Præterea, ſi *dextera Dei*, ſignificet abſolute participationem diuinæ beatitudinis, ſic non ſoli Chriſto, ſed omnib. beatis competit ſedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Epheſ.2. *Conreſuſcitauit nos, & conſedere nos fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.* Nam in Chriſto tanquam in capite omnes reſurgimus, & aſcendimus, & per ipſum datur nobis ſpes reſurgendi, & aſcendendi, ac perpetuo beatitudinem poſsidendi, quod eſt, *ſedere ad dexteram Dei*, iuxta hanc explicationem. Si autem *dextera Dei*, quaſi per antonomaſiam ſignificet eminentem participationem diuinæ beatitudinis præ cæteris alijs creaturis, cum quadam dominatiua poteſtate quaſi propria, & connaturali; ſic proprium eſt Chriſti, ſedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Hebr.1. *Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede à dexteris meis.* Quanquam enim hic locus intelligi poſsit de filio ratione diuinæ naturæ: tamen & proprius intelligitur de Chriſto, vt homine (ſicut infra dicemus) & ex vno ſenſu neceſſario ſequitur alius. Nam ſi Chriſtus eſt verus Dei filius ſedens à dextris Dei in vera æqualitate cum Patre, neceſſe eſt, vt etiam in quantum homo, gloria, & maieſtate præcedat omnes creaturas, atque adeo, vt etiam ſecundum humanitatem ad dexteram Dei ſedeat præ omnibus creaturis. Et hæc ſufficiunt ad explicationem omnium articulorum ſequentium, quia nulla in eis occurrit difficultas circa D.Thomę contextum: de re autē ipſa in diſputatione ſequenti nonnihil dicemus.

Epheſ.2. Hebr.1.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundum quod Deus.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quod ſedere ad dexteram Patris, non conueniat Chriſto, ſecundum quod Deus. Chriſtus enim, ſecundum quod eſt Deus, eſt dextera patris. Sed non videtur idem eſſe dextera alicuius, & ille, qui ſedet ad dexteram eius. Ergo Chriſtus ſecundum quod eſt Deus, non ſedet ad dexteram Patris.

317. Heb.1.le.3.c.1.& lec.6.pr. & c.8 le.7. co.1.& 1.xv.4

2. Præterea. Marc. vlt. dicitur, quod Dominus Ieſus aſſumptus eſt in cælum, & ſedet à dexteris Dei: Chriſtus autem non eſt aſſumptus in cælum, ſecundum quod Deus: ergo etiam neque ſecundum quod Deus ſedet à dexteris Dei.

3. Præterea. Chriſtus, ſecundum quod Deus, eſt æqualis patri, & Spiritui ſancto. Ergo ſi Chriſtus, ſecundum quod Deus ſedet ad dexteram patris, pari ratione & Spiritus Sanctus ſedebit ad dexteram Patris & Filij, & ipſe Pater ad dexteram Filij, & Spiritus ſancti, quod nuſquam inuenitur.

Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit, quod dexteram Patris dicimus gloriam, & honorem diuinitatis, in qua filius Dei exiuit ante ſecula, vt Deus & patri conſubſtantialis.

libr.4.c.2.

Reſpondeo dicendum, quod vt ex prædictis patet, nomine dexteræ tria intelligi poſſunt. Vno modo, ſecundum Damaſc. gloria diuinitatis: alio modo, ſecundum Auguſt. beatitudo patris: tertio modo, ſecundum eundem, iudiciaria poteſtas. Seſſio autem, vt dictum eſt, vel habitationem, vel regiam, ſeu iudiciariam dignitatem deſignat. Vnde ſedere ad dexteram patris nihil aliud eſt, quam ſimul cum patre habere gloriam diuinitatis, & beatitudinem, & iudiciariam poteſtatem: & hoc immutabiliter & regaliter. Hoc autem conuenit filio Dei, ſecundum quod Deus. Vnde manifeſtum eſt, quod Chriſtus, ſecundum quod Deus, ſedet ad dexteram patris. Ita tamen quod hæc propoſitio, ad, quæ tranſitiua eſt, ſolam diſtinctionem perſonalem importat, & originis ordinem, non autem gradum naturæ, vel dignitatis, qui nullus eſt in diuinis perſonis: vt in prima parte habitum eſt.

Ad pri-

Ad primum ergo dicendum, quod filius Dei dicitur dextera Patris appropriate, per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera Patris ſecundum tres ſignificationes prædictas, eſt aliquid commune tribus perſonis.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus ſecũdum quod homo, eſt aſſumptus ad diuinum honorem, qui in prædicta ſeſſione deſignatur. Sed tamen ille honor Diuinus conuenit Chriſto in quantum eſt Deus, non per aliquam aſſumptionem, ſed per æternam originem.

Ad tertium dicendum, quod nullo modo poteſt dici, quod Pater ſedeat ad dexteram Filij, vel Spiritus Sancti, quia Filius & Spiritus Sanctus trahunt originem à Patre, & non è conuerſo. Sed Spiritus Sanctus proprie poteſt dici ſedere ad dexteram Patris, vel Filij, ſecundum ſenſum prædictum: licet ſecundum quandam appropriationem attribuatur Filio, cui appropriatur æqualitas: ſicut dicit Aug. quod in Patre eſt vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu Sancto vnitatis, æqualitatiſque connexio.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſedere ad dexteram Patris, conueniat Chriſto ſecundum quod homo.

318. *Locus ſup ar 2. induct lib 4 c. 2 à med.*

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ſedere ad dexteram Patris, non conueniat Chriſto, ſecundum quod homo. Vt enim Damaſc. dicit, dexteram Patris dicimus, gloriam & honorem diuinitatis. Sed honor & gloria diuinitatis, non conuenit Chriſto, ſecundum quod homo. Ergo videtur, quod Chriſtus, ſecundum quod homo, non ſedeat ad dexteram Patris.

2. Præterea. Sedere ad dexteram regnantis, ſubiectionem excludere videtur: quia qui ſedet ad dexteram regnantis, quodammodo illi conregnat: Chriſtus autem, ſecundum quod homo, eſt ſubiectus patri: vt dicitur 1. ad Corint. 15 Ergo videtur, quod Chriſtus ſecundum quod homo, non ſit ad dexteram patris.

gloſſ. Amb. in hoc loco, to. 5. *3 Præterea Rom. 8. ſuper illud, Qui eſt ad dexteram Dei, exponit gloſ. id eſt, æqualis patri in honore, quo Deus pater eſt: vel ad dexteram patris, id eſt, in potioribus bonis Dei. Et ſuper illud Hebr. 1. Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, & gloſ. id eſt, ad æqualitatem patris: ſuper omnia, & loco, & dignitate. Sed eſſe æqualem Deo, non conuenit Chriſto, ſecundũ quod homo: nam ſecundum hoc ipſe dicit Ioan. 14. Pater maior me eſt. Ergo videtur, quod ſedere ad dexteram patris, non conueniat Chriſto, ſecundum quod homo.*

lib. 2. de ſymbol c 7 nõ lõge à pri. to. 9. *Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de ſymbolo, Ipſam dexteram, intelligite poteſtatem, quam accepit ille homo ſuſceptus à matre, vt veniat iudicaturus, qui prius erat iudicandus.*

Epheſ 1. artic præced. *Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) nomine dexteræ patris, intelligitur, vel ipſa gloria Deitatis ipſius, vel beatitudo æterna eius, vel poteſtas iudiciaria, & regalis. Hæc autem præpoſitio, Ad, quendam acceſſum ad dexteram deſignat, in quo deſignatur conuenientia cum quadam diſtinctione, vt ſupra dictum eſt.* *artic. præced.* *Quod quidem poteſt eſſe tripliciter. Vno modo, vt ſit conuenientia in natura, & diſtinctio in perſona, & ſic Chriſtus, ſecundum quod filius Dei ſedet ad dexteram patris, quia habet eandem naturã cũ patre. Vnde prædicta conueniunt eſſentialiter filio, ſicut & patri, & hoc eſt eſſe in æqualitate patris. Alio modo ſecundum gratiam vnionis, quæ importat è conuerſo diſtinctionem naturæ, & vnitatem perſonæ. Et ſecundum hoc Chriſtus ſecundum quod homo: eſt filius Dei, & per conſequens ſedens ad dexteram patris: ita tamen, quod ly ſecundum quod non deſignet cõditionem naturæ, ſed vnitatem ſuppoſiti: vt ſupra expoſitum eſt. Tertio modo poteſt prædictus acceſſus intelligi ſecundum gratiam habitualem, quæ* A *abundantior eſt in Chriſto præ omnibus aliis creaturis, in tantum quod ipſa natura humana in Chriſto eſt beatior cæteris creaturis, & ſuper omnes alias creaturas habens regiam, & iudiciariam poteſtatem. Sic igitur ſi ly ſecundum quod, deſignat conditionem naturæ, Chriſtus, ſecundum quod Deus, ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in æqualitate Patris: ſecundum autem quod homo, ſedet ad dexteram Patris; id eſt, in bonis paternis potioribus, præ cæteris creaturis, id eſt, in maiori beatitudine, & habens iudiciariam poteſtatem. Si vero ly ſecundum quod, deſigne tvnitatem ſuppoſiti, ſic etiam ſecundum quod homo, ſedet ad dexteram patris ſecundum æqualitatem honoris; in quantum ſcilicet, eodem honore veneramur ipſum filium Dei, cum natura aſſumpta, vt ſupra dictum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quod humanitas Chriſti ſecundum conditiones ſuæ naturæ non habet gloriam, vel honorem Deitatis: quam tamen habet ratione perſonæ, cui vnitur. B *Vnde ibidem Damaſc. ſubdit. In qua ſcilicet gloria Deitatis, Dei filius exiſtens ante ſæcula, vt Deus & Patri conſubſtantialis ſedet, conglorificata carne eius; adoratur enim vna hypoſtaſis vna adoratione cum carne ſua, ab omni creatura.*

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus ſecundum quod homo, ſubiectus eſt patri, prout ly ſecundum quod, deſignat conditionem naturæ, & ſecundum hoc non competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundum rationem æqualitatis, ſecundum quod eſt homo. Sic autem competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundum quod per hoc deſignatur excellentia beatitudinis, & iudiciaria poteſtas ſuper omnem creaturam.

Ad tertium dicendum, quod eſſe in æqualitate patris, non pertinet ad ipſam naturam humanam Chriſti, ſed ſolum ad C *perſonam aſſumentem: ſed eſſe in potioribus bonis Dei ſecundum quod importat exceſſum aliarum creaturarum, conuenit etiam ipſi naturæ aſſumptæ.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum ſedere ad dexteram Patris, ſit proprium Chriſti.

AD tertium ſic proceditur Videtur, quod ſedere ad dexteram Patris, non ſit proprium Chriſti. 319. *3 diſt. 22 q. 5. artic. 3 q. 5.* D *Dicit enim Apoſt. Epheſ. 2 quod Deus conreſuſcitauit nos, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu. Sed reſuſcitari non eſt propriũ Chriſti. Ergo etiam pari ratione nec ſedere ad dexteram Dei in excelſis.*

2. Præterea. Sicut Aug. dicit in li. de Symbolo, Chriſtum ſedere ad dexteram patris, hoc eſt, habitare in eius beatitudine. *li. 1. de ſymbolo cap. 4 ante med. tom. 9.* *Sed hoc multis aliis conuenit. Ergo videtur, quod ſedere ad dexteram patris, non ſit proprium Chriſti.*

*3. Præterea. Ipſe dicit Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Sed per hoc ſedet Chriſtus ad dexteram patris, quod ſedet in throno eius, ergo etiam & alij qui vincunt, ſe*E*dent ad dexteram patris.*

4. Præterea, Mat. 20. Dominus dicit: Sedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Hoc autem fruſtra diceretur, niſi eſſet aliquibus paratum. Non ergo ſedere ad dexteram conuenit ſoli Chriſto.

Sed contra eſt, quod dicitur ad Hebr. 1. Ad quem angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? id eſt, in meis bonis potioribus, vel mihi ſecundum diuinitatem æqualis? quaſi dicat, ad nullum. Sed angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis, ergo multo magis nulli alij conuenit ſedere ad dexteram patris quam Chriſto. Reſpondeo dicendum, quod (ſicut dictum eſt) Chriſtus dicitur ſedere ad dexteram Patris in

tris in quantum ſecundum Diuinam naturam eſt in æquali- A
tate Patris, ſecundum autem humanam naturam in excel-
lenti poſſeſſione Diuinorum bonorum præ cæteris aliis creatu-
ris. Vtrumq; autem ſoli Chriſto conuenit. Vnde nulli alij, nec
Angelo, nec homini conuenit ſedere ad dexteram Patris, niſi
ſoli Chriſto.

Ad primum ergo dicendum, quod quia Chriſtus eſt caput
noſtrum, illud quod collatum Chriſto, eſt etiam nobis in ipſo
datum. Et propter hoc quia ipſe iam reſuſcitatus eſt, dicit Apo
ſtolus, quod Deus nos quodammodo ei conreſuſcitauit, qui ta-
men in nobis ipſis nondum ſumus reſuſcitati, ſed reſuſcitandi:
ſecundum illud Roman. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis,
viuificabit & mortalia corpora noſtra. Et ſecundum mo-
dum loquendi ſubdit Apoſtolus, quod conſedere nos fecit in cæ- B
leſtibus: ſcilicet in hoc ipſo, quod caput noſtrum, quod eſt Chri-
ſtus, ibi ſedet.

Ad ſecundum dicendũ, quòd quia dextera eſt Diuina beati
tudo, ſedere in dextera, nõ ſignificat ſimpliciter eſſe in beatitu
dine, ſed habere beatitudinem cum quadam dominatiua po-
teſtate, & quaſi propriam & naturalem, quod ſoli Chriſto
conuenit, nulli autem alij creaturæ. Poteſt tamen dici, quod
omnis Sanctus, qui eſt in beatitudine, eſt ad dexteram Dei
conſtitutus, vnde & dicitur Matth. 25. Quod ſtatuet oues à
dextris.

Ad tertium dicendum, quod per thronum ſignificatur
iudiciaria poteſtas, quam Chriſtus habet à patre, & ſe-
C *cundum hoc dicitur ſedere in throno Patris. Alij autem*
Sancti habent eam à Chriſto: & ſecundum hoc dicuntur in
throno Chriſti ſedere: ſecundum illud Matth. 19. Sedebitis
& vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus
Iſrael.

Hom 66 in Mat inter pri & me. ſuper illa verba Mat. Calicem qui dem. to 2.

Ad quartum dicendũ quod (ſicut Chryſ. dicit ſuper Mat.)
locus ille, id eſt, conſeſſus dextera, inuius eſt omnib. non ſolum
hominibus, ſed etiam Angelis, ſicut enim præcipuum vnigeni-
ti ponit Paulus dicens. Ad quem autem Angelorum dixit vn-
quam, ſede à dextris meis? Dominus ergo non quaſi exiſten-
tibus quibuſdam, qui ſeſſuri ſint, ſed condeſcendens interrogã-
tium ſupplicationi reſpondit: hoc enim vnum ſolum quære-
bant præ aliis ſtare apud ipſum. Poteſt tamen dici, quod pete-
bant filij Zebedæi, excellentiam habere præ aliis in participan
do iudiciariam poteſtatem eius. Vnde non petebant quod ſe-
D *derent ad dexteram, vel ſiniſtram patris, ſed ad dexteram, vel*
ſiniſtram Chriſti.

DISPVTATIO LI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De aſcenſione Chriſti, ac termino eius.

HOc eſt poſtremum myſterium toti⁹ pri
mi aduentus Chriſti Domini in mun-
dum, de quo breuius quam de morte
& reſurrectione differemus, quoniam
& facilius eſt, & paucis verbis ab Euan
geliſtis deſcribitur. Declarabimus ergo veritatem, E
& proprietatem huius myſterij, circũſtantias quoq;
atque terminum, ac perpetuitatem eius.

SECTIO I.

Vtrum Chriſtus vere, ac proprie in cælum aſcen-
derit.

NOn defuerunt antiqui hæretici, qui verã Chri-
ſti aſcenſionem in cælum in corpore, & animo — *Auguſtin.*
negarent. Refert enim Auguſt. lib. de agone Chriſt.
cap. 25. aliquos negaſſe Chriſtum corpus ſuum ſu-
pra cælos leuaſſe. Qui mouebantur ex illo Ioann. 3. — *Ioan. 3.*
Nemo aſcendit in cælum: niſi qui deſcendit de cælo filius
A *hominis, qui eſt in cælis.* Vnde colligebant, ſolum eã na-
turam aſcendiſſe, quæ de cælo deſcenderat: corpus
autem non deſcendit è cælo: ergo neq; aſcendit. Alij
fundabant hunc errorẽ in eo, quia negabant Chri- — *Auguſt.*
ſtum cum vero corpore ſurrexiſſe, vt Appelles, & e-
ius Sectatores, ſicut Aug. refert libro de hæreſ. nu. 23.
Alij dixerunt reſurrexiſſe Chriſtum cũ carne, eamq;
ſecum vſq; ad Solis orbem tuliſſe, atq; in aſtro Solis
depoſuiſſe, nuncq; ad dexteram Patris ſine carne ſe-
dere. Qui ita interpretabantur illud Pſ. *In Sole poſuit*
tabernaculum ſuum. Ita ſenſerunt Seleuciani, & Her- — *Pſalm. 18.*
miani, vt Aug. refert de hæreſibus, cap. 59 & eundem — *Auguſt.*
errorem tribuit Manichæis Naz. orat 51. vbi vtrũq; — *Greg. Naz.*
errorem videtur attingere ijs verbis. *Si quis ſanctam*
B *carnem nunc depoſitam eſſe, nudamque, ac corpore vacuam*
diuinitatem eſſe, non autem cum aſſumpta parte, & eſſe, &
venturam eſſe dixerit, præſentia illius gloriam non cernat.
Vbi enim nunc corpus fuerit, niſi cum ea natura, à qua aſ-
ſumptum eſt? Non enim, ſcilicet, iuxta Manichæorum de-
lyria, Soli impoſitum eſt, vt per dedecus honoretur, aut per
aerem fuſum, & diſſolutum eſt. Et propter hanc cauſam
aliquando Auguſtinus tribuit Manichæis, quod So-
lem hunc viſibilem adorarent, eumq; Chriſtum eſſe — *Ioan. 8.*
dicerent, ſic intelligentes illud Ioann. 8. *Ego ſum lux* — *Auguſt.*
mundi, vt videre licet lib. 20. contra Fauſtum per — *Theodor.*
totam, & tract. 34. in Ioann. Theodoretus verò lib.
1. Hæreticarum fabularum, Hermogeni tribuit,
quod aſſeruerit, corpus Domini in ſole eſſe repoſi- — *Tertull.*
C tum. Deniq; Tertul. libro de carne Chriſti iuxta fi-
nem, capit. 24. tacito nomine authoris, *Erubeſcant*
(inquit) *qui aſſirmant carnem in cælis vacuam ſenſu, vt*
vaginam exempto Chriſto ſedere, aut qui carnem, & ani-
mam tantundem, aut tantummodo animam, carnem vero
non iam. Hæc ſunt antiquorum hæreticorum delira-
menta.

Non ſunt autem minora, quæ noui hæretici con-
finxerunt. Negant enim Chriſtum ſecundum hu-
manitatem verè, ac propriè aſcendiſſe in cælum, nõ
quia opinentur ibi nõ eſſe: ſed quia ſentiunt, vel ab
initio incarnationis, vel ſaltem à ſua glorificatione
per reſurrectionem tam ibi, quam vbiq; fuiſſe. Vn-
de, cum res non moueatur ad illum locum, in quo
iam eſt, non potuit Chriſtus ſecundum humanitatẽ
propriè aſcendere. Dicunt ergo Chriſtum aſcende-
D re in cælum per metaphoram, nihilque aliud eſſe,
quàm in gloria, & maieſtate Dei conſtitui. Quod au-
tem ſecundum hanc metaphoram dicatur aſcẽdiſſe — *Ioan 3.*
in cælum, probant: tum ex illo eodem loco Ioann. 3.
Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo: non e-
nim deſcendit niſi metaphoricè, veluti occultando
gloriam ſuam ſub humanitate aſſumpta: ergo tan-
tum etiam metaphoricè aſcendit manifeſtãdo glo-
riam & maieſtatem humanitatis aſſumptę. Tum ex
eo, quòd per aſcenſionem dicitur aſſequutus, vt ſe-
deat ad dexteram Dei, atqui hoc per metaphoram
dicitur: ergo & illud. Ita raciocinantur Brentius, &
Illyricus in libris de aſcenſione Chriſti: qui decepti
ſunt ex falſo fundamento Vbiquitatis, contra quod
diſputauimus in præcedenti tomo, diſputatio. 32.
E ſect. 4.

In cælũ poſt reſurrectionem vere, ac proprie Chriſtus aſcẽdit.

Dicendum ergo eſt primo, Chriſtum Dominum
poſt reſurrectionem ſuam verè, ac proprie in cælos
aſcendiſſe. Concluſio eſt articulus fidei, qui habetur
in ſymbolo Apoſtolorum, & Niceno, & Athanaſ.
Quanquam enim in eis ſolum dicatur aſcendiſſe, &
non explicetur hoc eſſe verè, & propriè intelligen-
dum: tamen hic eſt ſenſus ſymboli, & ita intelligit — *Sym.*
Catholica Eccleſia, & omnes Patres, quos ſtatim re-
feremus. Et probatur primo teſtimonijs Scripturæ,
quæ in nouo teſtamento ſunt expreſsiora, Ioan. 20. — *Ioan. 26.*
ait Chriſtus Magdalenæ. *Noli me tangere, nondum*
enim aſcendi ad Patrem meum: & tamen iam reſurre-
xerat, eratque in gloria, & maieſtate, loquitur ergo
de aſcenſione locali, & nõ per metaphoram. Eodem

in ſenſu ſubdit, *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem* A
Actor 1. *veſtrum*, id eſt, poſt paucos dies aſcendam : Lucas au-
Luc 24. tem Actor. 1. diſerte narrat modum, & initium hu-
Marc. 16. ius aſcenſionis coram oculatis teſtibus, in cap. autẽ.
24. ſui Euangelij expreſsius ponit progreſſum, ac
terminum eius dicens, *Ferebatur in cælum*, Marc. ve-
Epheſ 1. 2. & 3. rò cap. 16. idem confirmat dicens. *Aſſumptus eſt in*
cælum, & ſedet a dextris Dei. Præterea apud Paulum
Coloſ 3 eſt frequens eius mentio, ad Epheſ. 1. 2. & 4. ad Co-
Hebr. 4 & 9. loſſ. 3. ad Hebr. 4. & 9. Quæ omnia in proprio ſenſu
eſſe intelligenda præter authoritatem Eccleſiæ, &
Sanctorum conſtat ex generali regula Scripturæ.
quòd propriè ſit intelligenda, vbi circumſtantia lo-
ci metaphoram non declarat, illamuè requirit, ne a-
liquid abſurdum ſequatur : neutrum autem in præ-
Actor. 1. ſenti occurrit. Quin potius cum ſermo Scripturæ ſit
hiſtoricus, non poteſt integra ſeruata eius veritate. B
ad metaphoras traduci. Nam cum Luc. ait, *Videnti-*
bus illis eleuatus eſt : & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum,
vt vera ſit hiſtoria, neceſſario fatendum eſt, Apo-
ſtolos oculis corporeis vidiſſe Chriſtum aſcenden-
tem, donec eum interpoſita nubes illis occultauit.
item cum ait, *Ferebatur in cælum*, non eſt locus tropis,
& metaphoris. Nã ſi licet exponere, *ferrebatur*, id eſt
apparebat ferri, quamuis non verè moueretur: eodẽ
modo, cum dicitur reſurrexiſſe, comediſſe, &c. po-
terunt omnia per ſolam apparentiam explicari. De-
nique hoc amplius patebit ex ſequentibus, cum di-
cimus, quis ſit locus, in quem Chriſtus aſcendit. Se-
cundò poteſt ex veteri teſtamento probari conclu-
Pſal. 67. ſio, præſertim ex Pſalmis. Nam in 67. dicitur, *Can-*
tate Deo, Pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui aſ- C
cendit ſuper occaſum: Dominus nomen illi: & infra, *Aſcen-*
diſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in homi-
nibus, & inferius, *Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælos cæ-*
Teſtimonij *lorum ad Orientem*. Quanquam enim dubitari poteſt,
Pſal 67. an hic Pſalmus de Chriſto ſit ad literam intelligen-
Expoſitio. dus, nec ne, & an prima, & vltima verba rectè ac-
commodentur ad hoc myſterium : tamen de illis,
Aſcendiſti in altum, &c. certum eſt, ex intentione Spi-
Epheſ. 4. ritus Sancti in aliquo ſenſu de Chriſto eſſe dicta. Nã
Paulus ad Epheſios 4. ea de Chriſti aſcenſione in-
terpretatur. Quod verò, vbi Pſalmiſta habet, *Acce-*
piſti dona in hominibus, Paulus legit, *Dedit dona homini-*
bus non refe t. Quia non ſunt contraria, ſed Paulus
explicuit aliquid, quod Pſaltes tacuerat. Vterque
enim dicit dona data eſſe hominibus : tamen quia
ſunt data propter Chriſtum, merito dicit Dauid, da- D
ta eſſe Chriſto, non in ipſo : ſed in hominibus. Pau-
lus verò explicuit, hæc dona ita data eſſe homini-
bus propter Chriſtum, vt etiam ipſe Chriſtus ea do-
Auguſt. net. Sic ferè interpretatur Auguſt. Aliter Hierony-
Hieron. mus ſuper ad Epheſ. dicit Pſalmiſtam vſum eſſe ver-
bo *accipiendi*, quia prædicebat rem futuram: Apoſto-
lum vero verbo *dandi*, quia narrabat rem factam.
Antequam enim Chriſtus diſtribueret hæc dona,
poteſt dici, potius accepiſſe, quam dediſſe, quia ſo-
Theodor. lum acquiſierat ius dandi: poſtquam vero illa diſtri-
buit, proprie dicitur dediſſe. Aliter Theodoretus
in dictum pſalmum, *vtraque* (inquit) *acciderunt*
(ſcilicet accipere, & dare) *quando quidem qui acce-* E
pit, ab accipientibus fidem, largitur gratiam. Itaq; Deus
vel Chriſtus dicitur *accipere dona in hominibus*, in
quantum accipit vt homines in eum credant, eum
ament, ac venerentur: tamen hoc quod accipit, ipſe
donat. Quia nemo poteſt credere in Chriſtum, niſi
dono Chriſti, ipſe ergo & dat & accipit dona, quia
& dat gratiam, & quod dat, in gloriam, & honorem
eius cedit. Et ita hoc loco prædicta eſt & aſcenſio
Chriſti, & chariſmatum Spiritus ſancti donatio:
atque vtrumque colligunt ex hoc loco Patres, tum
qui epiſtolam ad Epheſ. tum qui Pſalm. 57. exponũt.
Tertul. Et Tertullian. libro quinto, contra Marcionem cap.
Proſper. octauo, Proſper libro ſecundo, de Promiſsionibus
Ruffin. Pſal. 64. Dei capit. 31. Ruffinus in expoſ. Symboli, & alij paſ-
ſim. Præterea adduci poſſunt verba illa Pſal. 46. *A-*
ſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ, &
Pſalm. 8. *Exaltata eſt magnificentia tua ſuper cælos Deus*: Pſalm. 8.
& alia, quæ à Proſpero ſupra, & Cyrillo Ieroſolymi- Proſper.
tan. cat. 4. & alijs citantur in ſenſu myſtico potius Cyril Ier.
quam in literali. Rurſus ex Micheæ ſecundo affert D. Mich. 2.
Thomas verba illa, *Aſcendit pandens iter ante eos*, vbi
more Prophetico præteritum pro futuro poſitum
eſt. Et quòd ibi ad literam ſit ſermo de Chriſto,
conſtat ex Hieronymo, & eodem modo expoſuiſſe Hieron.
antiquos Hebræos refert Galatin. libro octauo de
arcanis cath. veritatis, cap. 23. & patet tum ex illis Galat.
verbis antecedentibus, *In vnum conducam reliquias*
Iſrael: tum ex alijs ſubſequentibus, *tranſibit Rex eorum*
coram eis. Dicitur autem Chriſtus aſcendere *pandens*
iter hominibus, quia ipſe primus aperuit viam, & ia-
nuam regni, quæ antea hominibus clauſa fuerat. Et
ita etiam de hoc myſterio exponuntur à Patribus il- Pſalm. 23.
la verba Pſalm. 23. *Attollite portas Principes veſtras, &*
eleuamini portæ æternales, & introibit Rex *gloriæ*, vt latè Greg Nyſſ.
diſcurrit Gregorius Nyſſenus oratione de Aſcenſio-
ne. Ad idem quoque myſterium accommodant Iſaiæ 63.
verba Iſa. cap. 62. *Quis eſt iſte, qui venit de Edon, tinctis* Cyril.
veſtibus de Boſra. Quæ interpretans Cyrillus in Exe-
geſi ad Achatium, *Ad cælum* (inquit) *Vnigenitus Dei*,
vna cum carne ſibi vnita redit, eratque nouum hoc in cælis
ſpectaculum. Obſtupuit enim ſanctorum Angelorum mul-
titudo, cum Regem gloriæ, exercituumque Dominum in
forma humana cerneret. Aiebat enim, Quis eſt iſte, qui ve-
nit de Edon, id eſt, ex terra. Cui interpretationi quadrat
Prophetæ reſponſio. *Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens*
in multitudine fortitudinis ſuæ. Eodemque modo ex- Orig.
poſuit Origenes coniungens hunc locum cum alio Ambroſ.
citato ex Pſalm. 23. tom. 9. in Ioann. & Ambroſius Auguſt.
libro de inſtitutione Virginis, capit. quinto, & libr.
de ijs, qui initiantur myſterijs, capit. ſeptimo, & Au-
guſtinus ſermone quinto, de Reſurrect. *Viderunt* (in-
quit) *Cælites cuncti ſpecioſum vulneribus Chriſtum ſpolia*
è caſtris tyrannicis reportantem, & admirantes fulgentia
diuinæ virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, dedu-
cuntq; lætantes. Quis eſt iſte Rex *gloriæ?* Denique eodem
modo exponunt vtrumq; locum Dionyſ. 7. cap. Cæ- Dionyſ.
leſt. Hilar. Iuſtin. dialog. cum Triphone, Cyrill. Ale. Iuſtin.
12. in Ioan. ca. 57. & ſuper Iſaiam, vbi etiam Hierony- Cyr Alex.
mus. Hieron.

Tertio poſſumus rationem adiungere. Quia cœ-
lum eſt locus, quem Deus ſanctis, ac beatis homini-
bus præparauit, & ideo ſingulariter dicitur *ſedes Dei*,
quia ibi ſingulariter ſe manifeſtat, ac regnat : iuxta
illud Pſalmi 102. *Dominus in cælo parauit ſedem ſuam*. Pſal. 102.
Et quod ſit ſermo de cælo corporeo, quod extreme
diſtat à terra, patet ex illa vſitata antitheſi Scripturę
Pſalm. 113. *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs* Pſal. 113.
hominum. Iſaiæ 66. *Cælum mihi ſedes eſt : terra autem* Iſai 66.
ſcabellum pedum meorum. Idem ferè Matth. 5. & 6. er- Mat. 5 & 6.
go hic locus maximè debebatur Chriſto in glorioſo
corpore ſuſcitato. Tum quia perfectior eſt in bea-
titudine, quam reliqui Sancti. Tum etiam quia nos
ibi ſumus futuri, vbi ipſe fuerit, iuxta illud, *Vbi ſum*
ego, illic & miniſter meus erit, & ideo aiebat ipſe, *Vado* Ioan. 12.
parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad Ioan. 14.
meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Si autem Chriſtus
corpore, & animo glorioſus futurus erat in cælo, o-
portuit, vt illuc aſcenderet. Quia ſecundum hu-
manam naturam antea non erat ibi, cum non eſſet
vbiq; : ſed in proprio loco, in quo circũſcribebatur,
vt oſtendimus in priori tomo. Vnde Ruffinus in Ruffin.
expoſitione ſymboli. *Aſcendit* (inquit) *in cælum, non*
vbi verbum Deus antea non fuerat : ſed vbi Verbum caro
factum antea non ſederat. Et Leo Papa ſerm. ſecundo Leo Papa
de Aſcenſ. *Ineffabili* (inquit) *modo per aſcenſionem cœ-*
pit eſſe diuinitate præſentior, qui factus eſt humanitate
longinquior. Et Vigilius libro primo cont. Eutych. Vig.
Per formam ſerui, quam abſtulit nobis in cælum, abſens
eſt

eſt nobis per formam Dei, quæ à nobis non receſsit, præſens eſt nobis. Ex quibus conſtat, licet per communicationem idiomatum Deus proprie dicatur aſcendiſſe: motum tamen aſcenſionis non in diuinitate, ſed in humanitate tantum fuiſſe, atque adeò non aſcendiſſe Chriſtum, vt Deum propriè loquēdo: ſed vt hominem, ſicut in articulo ſecundo explicatum eſt.

Secundo dicendum eſt, Chriſtum Dominum per ſucceſsiuum motum in cęlum aſcendiſſe. Hæc concluſio partim eſt certa, partim in opinionem cadit. Quod enim in principio, quando à terra attolli cæpit ex monte Oliueti paulatim, & ſucceſsiuo motu aſcendit, aperte colligitur ex illis verbis, *Videntibus illis eleuatus eſt.* Non enim poterat videri aſcendens, niſi paulatim, & viſibiliter moueretur. Idem ſignificat Lucas verbis illis *receſsit ab eis, & ferebatur in cælum.* Vnde colligitur duraſſe huiuſmodi motum Chriſti aſcendentis, donec nubes ſuſcepit, ſeu occultauit eum ab oculis diſcipulorum, quia ad id vſque temporis viſus eſt à diſcipulis aſcendens. Et hactenus nulla eſt controuerſia inter Catholicos. De reliqua verò parte motus diſſentiūt. Quidam enim dicunt, ab eo ſpatio, in quo nubes Chriſtum occultauit, non aſcendiſſe amplius motu continuo: ſed vna mutatione ſubita, ac inſtantanea tranſiliſſe ad vltimum vſque terminum, in quo ſeſſurus erat, abſque tranſitu per medium. Ita opinatur Abulenſ. Paradox. 5. cap. 13. & Durand. ſub diſiunctione affirmat, vel hoc modo fuiſſe motum, vel cælum fuiſſe diuiſum, vt aſcenderet. Qui eo innititur fundamento (vt ſupra vidimus) quod duo corpora non poſsint ſimul eſſe in eodē loco ſe penetrādo. Quod omnino falſum eſſe demonſtrauimus. Quare (ſi Abulenſis ſententia in eo fundetur, quaſi impoſsibile ſit, aliter Chriſtum aſcendiſſe ſine diuiſione cælorum) eodem modo falſa eſt, & improbabilis. Si vero ſolum fundetur in congruentia quadam, quia Chriſtus ad aſcendendum non indigebat illa motus ſucceſsione, ideoque in principio aſcenſionis illa ſolum propter homines ſit vſus, vt ab eis cerni poſſet, poſt vero ceſſante hoc fine, non oportuerit amplius ita moueri, hoc (inquam) ſenſu ſententia hæc eſt vtcunque tolerabilis. Nihilominus tamen multo probabilius eſt, Chriſtum eodem genere motus aſcendiſſe, tranſeundo per omnia corpora intermedia. Quæ eſt ſententia communior Theologorum in 3. d. 22. D. Thom. quæſt. 2. articul. 2. quæſt. 2. Richard. artic. 5. quæſt. 1. Alexan. Alenſ. 3. p. quæſt. 23. mem. 3. Verum eſt, aliquos ex prædictis authoribus niti fundamento extremè contrario, ſcilicet, quod ſit impoſsibile corpus mutare locum in inſtanti, & tranſire ab extremo in extremum ſine exiſtentia in medio. Quibus videtur fauere D. Tho. hic artic. 3 ad 3. Superius tamen agendo de dotibus corporis glorioſi oſtendimus hoc non eſſe impoſsibile. Quod ergo non ita factum fuerit, nō poteſt demonſtrari, ſed ſolum congruētia aliqua fieri veriſimile. Tum quia magis decere videtur maieſtatem Chriſti, vt paulatim ſuam aſcenſionem proſequeretur, ſicut eam inchoauerat. Tum etiam, quia oportuit eū per omnes cælos tranſire, vt tanquam ſupremus Dominus poſſeſsionem omnium acciperet, & quodammodo ſua præſentia ſanctificaret.

Actor. 1. Luc. 14. Abulenſ. Durand. D. Thom. Richard. Alenſ.

Obiectio.

Dices (hoc etiam interrogant huius temporis hęretici) ſi Chriſtus ita viſibiliter aſcendit penetrando cælos, cur Apoſtoli non ſunt permiſsi id ſuis oculis videre, vt poſſent eſſe tanti myſterij teſtes oculati? Reſpondetur, quia non poteſt illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neque oportebat nouo miraculo, & inuſitato id fieri, vt fides maiorē locum haberet, ad quam ſufficiebat, & prædictio ipſius Chriſti, & teſtimonium Angelorum dicentiū, *Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet,* Actor. 1. Vt enim myſterium ſupernaturale fieret credibilius, oportuit illud conſpicere in principio: quia naturaliter conſpici poterat: non tamen oportuit conſummationem eius, ſecundum quam humani aſpectus vim ſuperabat, in ſeſe conſpici ac videri. Sicut non eſt viſa incarnatio, nec reſurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chryſ. hom. de aſcenſ. tom. 3.

Act. 1.

Tertio dicendum eſt, Chriſtum aſcendiſſe vſque ad cælum ſupremum. Hæc concluſio abſolutè ſumpta eſt certa. Primò, ex modo loquendi Scripturæ ad Hebr. 4. *Habentes Pontificem qui penetrauit cælos,* id eſt, qui petranſiit omnes cælos. Nam illa indefinita pro vniuerſali poſita eſt, & ideo cap. 7. dicitur, *Chriſtus excelſior cælis factus,* & clarius ad Epheſ. 4. *Aſcendit,* inquit Paulus, *ſuper omnes cælos.* Et ita interpretari videtur verba Pſalmi 67. *Aſcendiſti in altum,* id eſt, in faſtigium, ſeu in ſublimem locum. Hanc enim vim habet vox Græca ὕψος, quæ *faſtigium* ſeu *ſublimitatem* ſignificat, & ita etiam vertit Tertul. lib. 5. in Marcionem c. 8. Secundo, quia ſupremum illud cælum eſt ſedes Beatorum, & ipſius Dei thronus, quatenus in eo loco ſeſe ſingulariter manifeſtat, vt colligitur ex antitheſi Scripturæ ſupra citata, *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.* Actor. 7. ergo in eundem locum Chriſtus aſcendit. Tertio eſt coniectura. Quia non eſt veriſimile Chriſtum quieuiſſe in aliqua ſphæra cæleſti earum, quæ continuo motu agitantur: ſed in aliquo quieto cælo, & immobili: hoc autem eſt ſupremum, quod vocamus Empyreum.

Hebr. 4. Hebr. 7. Epheſ. 4. Pſal. 67. Tertul. Iſa. 66. Act. 7.

Duobus autem modis intelligi poteſt, Chriſtum quieuiſſe in illo cælo. Primo vt totum eius corpus manſerit intra cælum, vel penetratiue, vel circumdatum ſuperficie cœli, ſicut nos ſumus modo in aere. Secundo, vt totum Chriſti corpus ſit ſupra conuexam ſuperficiem illius, Durand. in 3. d. 22. q. 8. primo probat, vtrumq; modum eſſe poſsibilem, quod tam eſt per ſe notum, vt nulla indigeat probatione. Deinde eligit priorem, vt magis congruentem, affert tamen rationem valde infirmam, ſcilicet quia ſi totum Chriſti corpus eſſet ſupra conuexum cæli, neque ſeipſum neque alia videre poſſet. Hæc enim illatio nullius eſt momenti. Supra enim declarauimus, quomodo Beati poſsint vti aſpectu etiam extra conuexum cæli. Poteſt vero hæc opinio tribui D. Thom. in 3. d. 22. q. 3. artic. 3. qu. 1. ad 1. vbi apertè docet, non dici Chriſtum aſcendiſſe ſuper cœlos, quia extra cælum Empyreum ſit: ſed quia in altiſſimam partem illius cœli aſcenderit. Hoc etiam ſequutus eſt Syluest. in Roſa aurea agens de aſcenſione. Nihilominus veriſimilior eſt ſententia, quam hic tenet Caietan. & Ferrar. 4. cont. Gent. c. 87. Paludan. in 3. d. 22. q. 5. & reliqui diſcipuli D. Thom. Et eſt hæc opinio magis conſentanea D. Thom. hic, vt vidimus in commentario, & idem ſentit 4. cont. Gent. c. 87. & 88. & quodlib. 6. artic. 3. Vnde vel retractauit ſententiam, quam in Tertio docuerat, vel exponendus eſt, ibi tantum negaſſe Chriſtum eſſe extra cælum, ita vt nullo modo cælum tangat. Vnde, quod ait, *In altiſsimam partem cæli Empyrei aſcendiſſe,* intelligi poteſt, quod ſuis pedibus tangit, & calcat ſupremam partem cæli. Eſt præterea hæc ſententia conſentanea modo loquendi Scripturæ. *Nam penetrare cælos, & aſcendere ſuper omnes cælos,* hoc propriè ſignificat. Vnde Chryſoſt. homil. 11. in ad Epheſ. *Aſcendit* [inquit] *ſuper omnes cælos, vltra quos nihil eſt aliud: hoc videlicet eſt potentiæ, & dominationis ipſius.* Idem Theoph. ibi, & Oecumen. Quare pie exponenda ſunt verba, quæ ſuper hunc locum Hieronym. ſcripſit, *Numquid corporaliter omnes cælos, & vniuerſas ſublimitates & eorum circulos, quos philoſophi ſphæras vocant, tranſiens, atque tranſcendens ſtetit in ſummo cæli fornice, & [vt ipſo verbo vtar] abſide? An certe omnia corporaliter contemnens, atq; deſpiciens, & æterna con-*

Durand. D. Thom. Syluest. Chriſtus ſupra conuexam empyrei cæli ſuperficiē aſcendit. Caietan. Ferrar. Palud. D. Thom. Chryſoſtom. Theoph. Oecomen. Hieron.

templans ſuper cælos, id eſt, ſuper inuiſibilia ſtetiſſe credendus eſt? quod ego melius puto. Hoc enim ita intelligendum eſt, vt non excludatur prior ſenſus, qui propriꝰ eſt, & literalis: ſed vtrumque verum eſſe credatur. Quo modo dixit ibi Anſelm. (*Anſelm.*) *Aſcendit non ſolum ſuper omnes cælos materiales, ſed & ſuper omnes cæleſtium virtutum ordines, ſuperans loco, & dignitate omnem creaturam.* Et hæc eſt vnica ratio, & congruentia huius ſententiæ, quam in commentario latius explicui. (*Auguſt.*) Hanc verò diſputationem Auguſt. verbis concludamus, qui in libro de fide & Symbolo, capit. 6. ſic inquit, *Credimus in cælum aſcendiſſe: ſed vbi, & quomodo ſit in cælo corpus Dominicum curioſiſſimum, & ſuperuacaneum eſt quærere, tantummodo in cælo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ, cælorum ſecreta diſcutere: ſed eſt noſtræ fidei de Dominici corporis dignitate ſublimia, & honeſta ſapere.*

(*Teſtimonij Ioann 7. Expoſitio.*) Ex fundamentis hæreticorum ſolum illud teſtimonium Ioan. 3. *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcēdit de cælo*, indiget aliqua expoſitione (cætera enim nullam habent difficultatem.) Ad illud ergo teſtimonium in primis dicitur, ibi non eſſe ſermonem de corporali Chriſti aſcenſione: quia ibi verbum *aſcendit*, non eſt præſentis temporis, ſed præteriti, Chriſtus autem nondum tunc aſcenderat corporaliter. Vnde neceſſe eſt, intelligi, aut de ſpirituali aſcenſione per gloriam animæ, aut (quod frequentius eſt apud Patres) de præſentia diuinitatis, per quam omnia replebat, & omnia intuebatur. Quare (ſi attentè legatur) non dicit Chriſtus, ſe tunc aſcendiſſe in cælum: ſed exiſtere in cælo. (*Hilar. Greg Naz. Epheſ 4.*) Vnde ex hoc loco colligunt Patres immenſitatem, & diuinitatem Chriſti, tam exponentes hunc locum, quam locum ad Epheſ. 4. & præterea Hilarius. 10. de Trinitate, & Nazianz. Orat. 51. At verò quanquam hæc reſponſio ſatisfaciat huic teſtimonio: tamen quia Paulus ad Epheſ. 4. agens de corporali aſcenſione Chriſti (*Theod.*) eodem modo dicit, *Qui aſcendit, ipſe eſt, qui deſcendit.* ideo dicendum eſt ſecundo cum Theod. ad Epheſ. 4. non alium deſcendiſſe, & alium aſcendiſſe: ſed aliter deſcendiſſe, & aliter aſcendiſſe. Cum deſcendiſſet enim incorporeus, aſcendit corporeus. (*Auguſt.*) Quod declarat Auguſtinus dicto libro de agone Chriſtiano, cap. 25. Quia aſcendere eſt perſonæ, non naturæ, niſi in quãtum eſt in perſona. Eadem perſona Chriſti deſcendit, & aſcendit: deſcendit autem cum non haberet corpus: aſcendit autem corpore induta. Quapropter non eſt neceſſe aſcenſum, & deſcenſum æque proprie intelligi, ſed iuxta capacitatem & ſtatum perſonæ, cui attribuuntur. Addo vero, Paulum non loqui tantum de deſcenſu per Incarnationem: ſed de deſcenſu ad inferos, qui etiam fuit, verus, ac proprius per localem motum, quamuis, quia deſcendit in ſola anima, deſcenſus ille fuit per motũ accommodatum ſpiritui. Aſcenſus vero, cum fuerit in corpore, factus etiam eſt per motum corpori accommodatum.

(*Dubium.*) Hic vero inquiri ſolet, quomodo corpus terrenum, & graue potuerit ad cæleſtia aſcendere, & vtrũ (*Reſponſio.*) motus ille fuerit violentus, an naturalis. Sed hæc explicata à nobis ſunt, cum de dotibus corporis glorioſi ageremus. Vbi oſtendimus corpori in tali ſtatu gloriæ conſtituto cõnaturalem eſſe huiuſmodi motum: ideoq; reſpectu ipſius naturæ corporis non poſſe huiuſmodi motum dici violentum, ſed ſupernaturalem.

SECTIO V.

Quibus circumſtantiis facta ſit Chriſti aſcenſio.

DE myſterio aſcenſionis (quod attinet ad naturam, & eſſentiam eius explicandam) nihil aliud dicendum occurrit præter id, quod ſuperiori ſectio- A ne tractatum eſt. Rurſus omnes cauſæ eius etiam ſunt in ſuperoribus expoſitę. Nam de finali diximus in commentario artic. 1. explicando rationes, ob quas fuit conueniens Chriſtum aſcendere: de efficienti in artic. 3. & cum de dote agilitatis ageremus. Et de ea re frequenter differunt Patres agentes de aſcenſione Chriſti conſtituentes differentiam inter raptum Henoch, & Eliæ, quod ij aliena virtute in cælum aereum rapti ſint: Chriſtus vero vſque in æthereum propria virtute aſcenderit. (*Greg Pap. Chryſoſtom. Cyrill. Ier.*) Specialiter videri poſſunt Greg. hom. 29. in Euangelia, Chryſoſt. dicta homilia de aſcenſione, & Cyrillus Ieroſolymitan. dicta cat. 14. Alia vero cauſarum genera non habent in præſenti locum. Nam præter ipſum Chriſti corpus, quod erat ſubiectum, & motum, qui ipſum afficiebat, non poteſt hic aliud genus cauſæ materia- B lis, aut formalis excogitari. Præterea de effectibus aſcenſionis nihil dicendum occurrit. Quia, quæ diximus de reſurrectione, ad aſcenſionem accommodari poſſunt. Eſt enim ferè eadem ratio, & nulla ſpecialis difficultas in his occurrit. Reliquum ergo eſt, vt de circumſtantiis aſcenſionis pauca dicamus, & explicemus ea, quæ ab Euangeliſtis breuiter perſtringuntur. Sunt autem quatuor, quæ ab eis inſinuantur, ſcilicet, vbi, quando, quomodo, & quo comitatu aſcenderit.

Primo igitur de loco, ex quo Chriſtus aſcendit, (*Aſcenſionis locus.*) Lucas in Euangelio cap. 24. habet hæc verba, *Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis* (*Luc. 24. Actor. 1.*) *benedixit eis, & factum eſt, dum benediceret illis, receſſit* C *ab eis, & ferebatur in cælum.* In actis verò cap. 1. magis explicat, quis fuerit ille locus, quo Chriſtus diſcipulos eduxit, vt inde aſcenderet, dicens fuiſſe montem Oliueti, diſtantem ad Ieroſolymis *itinere Sabbathi*, id eſt, quod iuxta traditiones Hebræorum in die Sabbathi agere licebat: illud autem erat ſpatium bis mille pedum (vt Hieronym. refert epiſt. (*Hieron.*) 151. ad Algaſiam. q. 10. & 30.) ſeu mille paſſuum, vt ait Beda, quæſt. 1. in acta, & in comment. Actor. 1. (*Beda.*) Lib. autem 6. ſuper Lucam cap. vltimo dicit, Bethaniam poſitam fuiſſe in latere montis Oliueti, & diſtaſſe Ieroſolyma quaſi ſtadijs quindecim, vt dicitur Ioannis 11. quæ faciunt ferè bis mille paſſus. Vnde fit quod Lucas ait, *Eduxit eos in Bethaniam*, poſſe intelligi, non quod duxerit eos vſque ad ipſum oppidum: ſed verſus illud, & per viam fortaſſe, quæ ad D illud tendebat, vſque ad illum locum montis Oliueti, ex quo aſcenſurus erat in cælum: quique videtur fuiſſe in medio itinere inter Ieruſalem, & Bethaniam, & fortaſſe ille locus conſtitutus erat intra fines Bethaniæ. Vel certè (quod probabilius eſt, & magis conſentaneum textui) duxit eos vſque ad ipſam Bethaniam, fortaſſe vt familiarem amorem erga Magdalenam eiuſque fratres oſtenderet: inde vero receſsit in montem, vndè aſcenſurus erat. Cur autem eum locum elegerit, facile eſt rationes myſticas excogitare, & in Beda ſupra legi poſſunt. Literalis enim ſufficiens eſt voluntas facientis, & quia (*Beda.*) fortaſſe pro temporis ac perſonarũ opportunitate ille locus erat commodiſsimus. De quo, & de templo ibi ędificato, & de ſignis, ſeu veſtigiis Chriſti, quę E in eo ſunt mirabiliter conſeruata legi poteſt Beda de locis ſanctis, cap. 7. Eſt autem veriſimile ex eo loco, ex quo Chriſtus cæpit aſcendere, via recta in cælum conſcendiſſe, quãdiu ab Apoſtolis viſus fuit: an vero poſtea eodem modo recta via inceſſerit, vſque ad cælum empyreum, atque adeò, an quieuerit in loco cæleſti, qui è regione reſpõderet terreſtri loco vndè diſceſsit, incertum eſt, & nimis curioſum eſſet illud inquirere, vt ſupra ex Auguſtino referebamus.

Secundo, de circumſtantia temporis vnum eſt certum, ſcilicet quadrageſimo die poſt reſurrectionem ſuam Chriſtum aſcendiſſe, vt conſtat ex illis verbis Actorum primo, *Per dies quadraginta apparens eis.* Cur autem tot diebus Chriſtus diſtulerit aſcenſionem

ſionem ſuam, dictum eſt in ſuperioribus, nimirum, vt illis diebus reſurrectionis ſuæ veritatem oſtenderet, & de regno Dei diſcipulos inſtrueret, Eccleſiamque ſuam perfectè fundaret, vt feciſſe legimus apud Euangeliſtas, præſertim Ioannem, & Lucam Actor. 1. Et rectè explicant Leo Papa ſermon. 1. de Aſcenſione, & Cyprianus ſerm. item de Aſcenſione.

Leo Papa, Cyprian.

Quoniam vero ad eos fines non erat neceſſarius præcisè numerus quadraginta dierum (poterat enim Chriſtus & pluribus & paucioribus ea omnia perficere) ideo ſancti Patres, in hoc dierum numero myſticas rationes excogitant, quas breuiter attingit Beda in comment. Actor. 1. Alexan. Alenſ. 3. part. quæſtio. 23. M. 5. Addendum vero eſt hos dies ita eſſe numerandos, vt, & dies ipſe reſurrectionis, & dies Aſcenſionis illis comprehendantur. Nam conſtat ex Euangelio, tàm in die Reſurrectionis, quam Aſcenſionis Chriſtum Diſcipulis apparuiſſe. Ergo ſi tantum per quadraginta dies eis apparuit, neceſſe eſt, vt quadrageſimo die à Reſurrectione facta fuerit Aſcenſio, vtrumq; extremum concludendo. Vnde fit vlterius, hunc diem Aſcenſionis fuiſſe feriam quintam hebdomadæ. Oſtenſum enim ſupra eſt, Chriſtum reſurrexiſſe Die Dominica: computando autem quadraginta dies à die Dominico, neceſſario ſequitur, vt quadrageſimus ſit dies Iouis. Et hæc omnia confirmat Eccleſiaſtica traditio, & feſtiuitas, quæ in memoriam huius myſterij eo die ſemper fuit in Eccleſia ſolenniter celebrata, vt conſtat ex Clemente Papa libro quinto conſtitutionum capit. decimo octauo, alias 20. vbi refert Apoſtolorum conſtitutionem. *Numeratis quadraginta diebus à primo Dominico die celebrate diem feſtum Aſſumptionis Domini, quo die abſoluta omni diſpẽſatione aſcendit ad Deum Patrem ſuum.*

Beda. Alex. Clem.

De hora vero illius diei, in qua Chriſtus aſcendit, vix aliquid inuenio ab ſcriptoribus dictum, neq; ex Scriptura aliud colligi poteſt, quam quod poſtquã illa die Chriſtus cum diſcipulis comedit, eduxit eos in Bethaniam, & inde aſſumptus eſt. Quod patet ex verbis illis Actor. 1. *Conueſcens præcepit eis, &c.* & infra: *cum hæc dixiſſet, eleuatus eſt.* Quanquam enim non nulli cum Eraſmo, Caietano, & alijs, exiſtiment hoc loco non eſſe legendum, *conueſcens*, ſed *conuerſans*, eo quod verbum Græcum συναλίζω, non ſignificat comedere, ſed conuerſari: nihilominus Latina lectio ſine dubitatione retinenda eſt, cum in omnib. vulgatis codicibus ſine vlla varietate habeatur, & ita legant omnes Latini interpretes, Beda, Gloſſa, & poſteriores omnes, ac Hieronym. Epiſt. 150. ad Hedibiam. quæſt. 7. & participium Græcum reſpondens huic Latino, συναλιζόμενος, licet proprie ſignificet *congregatos*, tamen interpres, vel aliter legit, vel tacitè mentem Lucæ attigit. Nam hoc etiam poſteriori modo interpretati ſunt Chryſoſtomus, & alij Græci. Et poteſt confirmari ex Euangelio Marci cap. vltimo, vbi dicitur, *Nouiſſime recumbentibus vndecim diſcipulis apparuiſſe illis Ieſum,* & loquutum cum eis, finitoq; colloquio aſſumptum eſſe in cœlum. Facta eſt ergo aſcenſio poſt ſumptum cibum cum diſcipulis.

Tempus, ſeu dies Aſcenſionis Chriſti. Actor. 1. Eraſ. Caietanus. Beda. Gloſ. Hieronym. Chryſoſt.

Aſcenſionis Chriſti hora

Vnde fit veriſimile, pomeridiano tempore Chriſtum aſcendiſſe in cælum, tum quia credendum eſt, non recubuiſſe multo tempore ante meridiem. Tũ etiam, quia (vt ſupra vidimus) poſt prãdium, quod in cænaculo factum fuit, eduxit eos vſque ad montem Oliueti, in quo itinere, & in congregandis aliis diſcipulis tempus aliquod inſumendum erat. Eſt autem in multis locis conſuetudo, hora diei duodecima vſque ad primam poſt meridiem publicæ, ſolennique orationi vacare in memoriam Dominicæ aſcenſionis. Quæ conſuetudo indicare videtur, fideles ſentire ea hora Chriſtum aſcendiſſe. Sed quam hoc certum ſit, alijs iudicandum relinquo. Non eſt tamen hoc loco prætermittendum (quod Beda refert de locis ſanctis, cap. 7.) feſtiuitatem huius diei

fuiſſe diuinis, ac cæleſtibus prodigijs in eodem loco, ex quo Dominus aſcendit, decoratam. *Nam in die* (inquit) *aſcenſionis Dominicæ, per annos ſingulos, miſſa peracta validæ flaminis procella deſurſum venire conſueuit, & omnes, qui in Eccleſia fuerint, in terram proſternere. Tota ibi ea nocte lucernæ ardent, vt non illuſtrari tantum: ſed & ardere mons, & ſuppoſita loca videantur.*

Aſcenſionis Chriſti modus.

Circa tertium de modo, quo Chriſtus aſcendit. Non agimus de modo proprio ipſius motus aſcenſionis (de hoc enim iam diximus, quia magis pertinet ad ſubſtantiam, quam ad circumſtantias myſterij (eſt ergo ſermo de modo, quo diſcipulis valedixit, & eorum ſeſe oculis ſubduxit, eoſque ad ſua redire iuſsit. Quæ omnia breuiter Lucas narrat capit. 24. Euangelij, & Actor. 1. & in primis dicit, antequam diſcederet, eleuatis manibus benedixiſſe eis, nimirum beatiſsimæ Virgini, & Apoſtolis omnibus, quorum expreſſam mentionem facit, & alijs diſcipulis, quos ſignificat fuiſſe ferè centum viginti. Totidem enim dicit, fuiſſe congregatos in cænaculo, quando Petrus ad eos ſermonem habuit. Vnde omnes illi videntur vna cum Apoſtolis ibi perſeueraſſe vſque ad Spiritus ſancti aduentum: omnes ergo illi ad minimum adfuiſſe creduntur, quando Chriſtus ab eis receſsit, eiſque inter alia dixit. *Vos autem ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Probabile etiam eſt, tunc fuiſſe factam illam apparitionem, in qua Paulus ait. 1. Corinth. 15. *Viſum eſſe Chriſtum à quingentis fratribus,* de qua re ſupra tractatum eſt. Quod autem Chriſtus ante diſceſſum benedictionem ſuam impartitus ſit, ſatis perſpicuam, ac per ſe notam rationem habet. Illa enim benedictio nihil aliud fuit, quam multorum bonorum deprecatio, verbis facta, ipſis audientibus. Primo, in amoris, ac beneuolentiæ ſignum. Secundo, vt reipſa ea bona diſcipulis conferret. Non enim poterat eius benedictio non eſſe efficax, cuius dicere, facere eſt. Tertio vt ſe ſe ſummum Eccleſiæ Pontificem, paſtorem, ac ſuperiorem oſtenderet. Nam vt ait Paulus ad Hebr. 7. *Qui minor eſt, à maiori benedicitur.* Illa verò manuum eleuatio antiquum fuit ſignum, quo Patriarchæ, & Pontifices vti ſolebant, quando bona alijs imprecabantur, vt legimus, Leuit. 9. & Geneſ. 48. fortaſſe ad indicandum non tam terreſtria, quã cæleſtia bona illis imprecari, vel Deum eſſe, à quo fructus benedictionis ſperandus ſit, & ad eum eſſe cor eleuandum, vt benedictio ſit efficax. Poteſt autem piè, & probabiliter credi, Chriſtum non vtcunque manus eleuaſſe, ſed in crucis ſignum, vel cancellatis manibus, ſicut Iacob nepotibus benedixit Geneſ. 48. benedictionem in Chriſto futuram per ſignum crucis præſignificans [vt Tertull. notauit libro de baptiſmo cap. octauo] vel in crucis formam manus ad cælum tollendo, ſicut de Moyſe legimus Exod. 17. Quam etiam fuiſſe figurã crucis, & efficaciæ eius notant Gre. Naz. oratione 6. & alij, quos in priori tomo retulimus. Vel certè in aere crucem deſcribendo, ſicut nunc eſt in vſu Eccleſiæ, quem ex Apoſtolica traditione manaſſe teſtatur Baſil. li. de Spiritu ſancto cap. 37.

Luc. 24. Actor. 1. 1. Cor. 15. Hebr. 7.

Signum benedictionis apud antiquos quale. Leuit. 9.

Geneſ. 48. Tertull. Exod 17. Greg. Naz. Baſil.

Secundo ait Lucas facta benedictione, Chriſtum fuiſſe eleuatum in cœlum, videntibus omnibus. *Et nubes* (inquit) *ſuſcepit eum ab oculis eorum*, quod myſterium ait Cyrill. Alex. epiſt. ad Anaſtaſium, Alexandrum, & alios patres monaſticam vitam agentes, prædictum eſſe à Daniele, quando vidit quaſi filium hominis venientem in nubibus cœli vſque ad antiquum dierum, eique datum eſſe honorem, & regnum: habetur hæc epiſtola in tomo ſecundo, Concilij Epheſ. appendice 1. cap. 6. De hac verò nube quid fuerit, quodue miniſterium tribuerit Chriſto, variè ſentiunt ſcriptores. Abulenſis parado. 5. cap. 8. & ſequentibus ſentit, hanc fuiſſe veram nubem, vel ibi dénuo genitam, vel aliunde adductam, & Chriſti pedibus ſuppoſitam, non vt corpus illius ſuſtineret,

Cyr. Alex. Dan. 7. Con. Eph. Abulenſ.

 ret,

ret, vel ſurſum duceret, (nam potius ipſe vel virtute ſua, vel angelorum miniſterio eam attollebat ſecum) ſed propter ornatum quendam, vt ad modum throni, & ſedis illi famularetur. Hanc ſententiam refert latè hoc loco Medina, & poſtea ſubdit has eſſe nugas: & fabulas: nullamque rationem, vel probationem adducens affirmat illam nubem nihil aliud fuiſſe, quam ſplendorem quendam, quem corpus Ieſu, cum eſſet iam cælo propinquius, genuit, cuius ſimilitudinem perſpicimus in cœlo in ea, quæ vocatur, *via lactea*, quod ſumpſit ex Caietan. Actor. 1. Mihi tamen in primis videtur non eſſe, cur negemus, illam fuiſſe veram nubem. Nam ſcriptura non dicit fuiſſe *quaſi nubem* aut in nubis ſimilitudinē, ſed ſimpliciter *nubem* appellat. Ergo, cum ſine vllo incōmodo poſsit propriè, ac verè intelligi, ita eſt ſcriptura exponenda. Sic apertè exponit Chryſoſt. hom. 2. in Acta, vbi dicit, *Hanc nubem fuiſſe cæli Symbolum, declarans, quod in ipſo ſigno diuinæ potentiæ aſcenderet, iuxta illud Pſal.* 103. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Beda etiam ſuper Acta ſimiliter exponit. Deinde, non conſtat hanc nubem deſcendiſſe vsq; ad terram (ſicut Abulenſis dicit) & ſuppoſitam pedibus Chriſti vnà cū eo aſcendiſſe per modum ſedis geſtatoriæ, hoc enim in ſcriptura fundamentum non habet. Nam, vt rectè Caiet. notat, ſcriptura non dicit ſimpliciter, nubem ſuſcepiſſe Chriſtum: ſed ſuſcepiſſe eum ab oculis intuentium. Vnde veriſimilius eſt, quandiu Chriſtus aſcendens videri voluit, nullam nubem interiectam fuiſſe inter ipſum, & terram. Quia tunc potius impediret aſpectum intuentium: poſtquā verò longius à terra diſtare cępit, nubis interiecta ſeſe intuētium ſubtraxit oculis. Quę profectò neq; cum illo vlterius aſcendit, neq; aliud miniſterium exhibuit, quam vt Chriſti corpus ab aſpectu diſcipulorum amoueret, & claritate ſua, ac ſplendore maieſtatem aſcendentis indicaret.

Medina.

Caiet.

Vera in aſcēſione Chriſti nubes apparuit.

Chryſoſtom

Pſal. 103.

Beda.

Caiet.

Tertio addit Lucas, cùm adhuc diſcipuli perſeuerarent, intendentes oculos in cælum, admonitos ab Angelis, ne vlterius præſtolarentur oculis corporeis Chriſtum videre deſcendētem de cœlo, quo aſcenderat vſque ad iudicij diem, quando rediturus eſſet idem ipſe qui aſcendit. Quæ Angelorum apparitio facta eſt primo, vt quod diſcipuli oculis corporeis videre non poterant, ſcilicet Chriſtum in cœlum peruenientem, verbis ſuis docerent, ac confirmarent. Secundo vt Apoſtolos cōſolarentur, eoſq; inſtruerēt, vt fide potius, quam viſu corporeo Chriſtum intuerentur, ac exſpectarent. Tertiò, vt ſignificarent, Chriſtum ad immutabilem quendam ſtatū, & æternitatis conſortium aſcendiſſe. Hoc enim eſt quod aiūt, *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum*, id eſt, in eadem gloria & maieſtate, & cum eadem anima, & corpore, quæ nulla temporis duratione alterari poterunt, aut mutari. Quæ verba ita ponderauit Ignatius Epiſt. 10. ad Smyrnenſes, Chryſo. & Beda in Act. & Tert. li. de carne Chriſti. c. 24. & lib. de Reſur. carnis. c. 31.

Ignat.

Quarta, & vltima circumſtantia propoſita ad explicandum fuit, quo apparatu, ſeu comitatu Chriſtus aſcenderit. De qua re neque Euangeliſtæ, neque Lucas in Actib. quicquam ſcribunt: tamen ex Paul. ad Epheſ. 4. colligitur in primis aſcēdiſſe cum Chriſto omnes Iuſtos, & Sanctos, quos è Sinu Abrahæ eduxerat. Hic enim eſt ſenſus illorum verborum, *Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem*, vt Sancti omnes [quos ſupra citauimus] exponunt. Vnde fit, ſi qui fortaſſe Iuſti mortui fuerunt, & perfecte purgati illis quadraginta diebus, quibus Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam in terris moratus eſt, etiā illos ſimul cum Chriſto aſcendiſſe, & ratio eſt, quia ſicut Chriſtus fuit primus reſurgentium ad vitam glorioſam, & immortalem, ita decuit, vt eſſet primus aſcendentium ad locum cæleſtem, & ideo nullus ante illum aſcendit: ergo oportuit, vt cum illo

Chriſti in cælum aſcendētis triumphus.

A aſcenderent. Tum quia ille eſt proprius locus Beatorum, & nulla iam intererat ratio cur ingreſſus in illū locum amplius differretur: tum etiā propter ipſius Chriſti honorem, & gloriam, & vt in ſignum triumphi ſpolia ſecū aſportaret. An vero aliqui homines cum illo aſcenderint corpore & anima, aliqui affirmare non audent: quia Euangeliſtæ non referunt, & quia alias ſicut diſcipuli oculis corporeis viderunt Chriſtum aſcendentem: ita etiam vidiſſent alia corpora Sanctorum vna cum Chriſto aſcendentium: Sed hæc ratio nullius eſt momenti, tum quia non eſt neceſſe, vt omnia Euangeliſtæ ſcribant, tum etiam, quia ſcribendo multa corpora Sanctorum cum Chriſto ſurrexiſſe, hoc etiam in virtute ſcripſerunt. Vnde hoc pendet ex alia quæſtione ſupra tractata, an ij Sancti reſurrexerint ad vitam immortalem. Nā

B ſi verum eſt [quod ibi affirmauimus] hos ſcilicet Sanctos reſurrexiſſe in corporibus glorioſis, neceſſario conſequitur, vt corpore, & animo cum Chriſto aſcenderint. Neque oportuit, vt diſcipuli eos viderent aſcendentes, quia nec corpus glorioſum neceſſario videtur, neque illa manifeſtatio ſenſibilis ordinabatur ad confirmandam fidem de aliorum aſcenſione, ſed ſolius Chriſti. Et hæc de hominibus. De angelico autem miniſterio, & comitatu, quamuis in ſcriptura nihil dictum ſit: tamen non eſt dubium quin omnes Angelorum ordines deſcēderint, vt Chriſtum aſcendentem comitarentur, eiq; gloriā & honorem exhiberent, quod omnes Sancti Patres ſcribentes de hoc myſterio luculenter expromunt, accommodantes illa verba Pſ. *Attollite portas principes*

C *veſtras, &c.* & illa. *Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & alia ſimilia. Et illi duo Angeli, qui poſt Chriſti aſcenſionem annunriarunt Apoſtolis, eſſe iam eum in cælum aſſumptum ſufficiens ſignū exhibuerunt, Chriſto aſcendenti affuiſſe Angelos miniſtrantes ei, & ex illis verbis, quę dixerunt, *ſic veniet, &c.* colligi etiam poteſt, quod ſicut deſcendet in gloria, & maieſtate, Angelorum præeuntium ſtipante caterua, ita etiam aſcendit.

Aliqui ſanctorum in corporibus glorioſis cum Chriſto in cælum aſcendunt.

Pſalm. 23.
Pſalm. 46.

SECTIO III.

Vtrum Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris.

D DE termino proprio, & quaſi intrinſeco aſcenſionis Chriſti, dictum eſt in ſuperioribus explicando ipſum myſterium. Eſt enim aſcenſio localis motus qui ad locum aliquem terminatur, quem nunc vocamus terminū intrinſecum talis motus, ſiue ſit ſermo de ipſo vbi intrinſeco, ſiue de corpore circumdante locatum, de quibus ſatis dictum eſt. Supereſt ergo, vt dicamꝰ de alio termino quaſi metaphorico & extrinſeco, qui nomine *ſeſsionis ad dexteram Patris* in Scriptura ſignificatur. De quo videndum eſt, primum quid ſit, deinde quomodo Chriſtus aſcendendo hanc ſeſsionem adeptus ſit.

E Principio ſupponendum eſt, articulum fidei eſſe, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam ſedere ad dexteram Patris. Ita enim traditur in Symbolis Apoſtolico, & Niceno, & Athanaſij, & in nouo teſtamento Marc. vlt. *Aſſumptus eſt in cælum, & ſedet à dexteris Dei*, & ad Hebr. 1. *ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis*, & cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in excelſis*, & cap. 10. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius*, & cap. 12. *Suſtinuit crucem confuſione contempta, atque in dextera Dei ſedens*, & 1. Pet. 3 *Per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei.* Et ſimilia habentur ad Roman. octauo, ad Epheſ. 1. & ad Coloſ. 2. Quibus in locis dicitur Chriſtus

Chriſtus poſt aſcenſionem ſuam ſedet ad dexteram Patris.
Symbol.
Marc. 16.
Hebr 1. 8. 10. & 12.

Rom 8.
Epheſ. 1.
Coloſ. 1.

Chriſtus eſſe, vel conſtitutus eſſe ad dexteram Dei, A & alia ſimilia loca poſtea afferemus.

Secundo ſtatuendum eſt, quod licet *ſedere ad dexteram* Dei poſsit ſub aliqua ratione conuenire Verbo diuino in ſola diuinitate ſubſiſtenti, vt poſtea explicabimus cum ſanctis Patribus, & conſequenter idem dici poſsit per cõmunicationem idiomatum de homine Chriſto, & hac ratione poſsit Chriſtus dici poſt aſcenſionem *ſedere ad dexteram* Dei, quia extitit, ac permanſit verus, ac naturalis Dei filius, ſicut dici poteſt poſt aſcenſionem ſuam omnia conſeruare, regere & gubernare, licet hæc, inquam, vera ſint: tamen reuera non ſufficiunt ad omnia Scripturæ loca explicanda, ſed oportet etiam, vt de Chriſto homine, vt ſic, verum ſit poſt aſcenſionem ſedere ad dexteram Dei, ita vt hæc ſeſsio conueniat illi in humanitate, & non tantum in diuinitate: ſicut reſurgere, & aſcendere competunt illi in humanitate: atque adeo, vt non ſolum verum ſit, Chriſtum hominem, ſed etiam in quantum hominem ſpecificatiue ſaltem *ſedere ad dexteram* Dei. Hoc aperte colligitur ex adductis teſtimoniis Scripturæ. Primo quia cum duo illa coniunguntur *aſcendit*, & *ſedit*, ſatis ſignificatur ſecundum eam naturam ſedere, ſecũdum quam aſcendit. Deinde, quia Paul. ad Epheſ. 1. ſic inquit, *ſecundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus.* Igitur ſedere Chriſtum ad dexteram Dei, fuit opus omnipotentiæ diuinæ in tempore factum: ergo neceſſe eſt, vt factum ſit in humanitate. Hoc etiam confirmatur ex loco C illo Pſalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Nam ibi eſſe ſermonem de Chriſto, ipſemet expoſuit Matth. vigeſimoſecundo, & Matthæi duodecimo, & Luc. 20. & Paulus ad Hebræos 1. & 10. Quod autem ſit ſermo de Chriſto vt homine, teſtantur Ambroſius lib. 2. de fide capit. 4. & Auguſtinus libro contra ſerm. Arian. capit. 12. Et Anathaſ. lib. de ſalutari Chriſti aduentu Hieronym. & Theod. in illum Pſalm. late, atque eleganter Chryſ. ſerm. de Aſcenſione. Ruffin. in expoſitione ſymbol. qui ad hoc ponderat verba Chriſti, *ſi filius eius eſt, quomodo vocat eum Dominum?* Eſt enim Chriſtus filius Dauid, ſecundum humanitatem. Conſtat item ex Paulo dicente, *In ſempiternum ſedet in dextera* Dei, *de cætero expectans, &c.* Expectat enim ſecundum humanitatem: ſecundum eandem ergo ſedet ad dexteram Dei, ſicut etiam ſecundum illam eſt ſummus Pontifex, qui penetrauit cœlos, atque ita expoſuit Tertullianus contra Prax. capit. 3. Theodor. in Epiſtol. ad Hebr. Et ex ſequenti propoſitione conſtabit, hanc eſſe communem Patrum ſententiam.

Chriſtus etiam quantũ homo ſedet ad dexteram Dei.
Epheſ. 1.
Pſal 109. Matth 22. Marc. 12. Luc. 20. Heb 1. & 10. Ambroſ. Auguſt. Athanaſ. Hieronym. Theodor. Chryſoſt. Cyri Ruffin.
Tertul. Theod r.

Tertio explicandum eſt, quid nomine *dexteræ* Dei intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum eſſe exiſtimantes, dicerent *dexteram* hoc loco ſignificare corporis Dei partem, ad quam Chriſtus corporaliter ſedit. Sed quoniam hæc hæreſis ſupponit aliam rationi etiam naturali repugnantem, manifeſtiſsimum fuit ſemper apud Catholicos *dexteram* Dei metaphorice dici. Et illi quidem, qui Chriſto, vt Deo, hanc ſeſsionem tribuunt, per eam metaphoram ſignificari dicunt, diuinam omnipotentiam, ſeu maieſtatem. Ita Athanaſ. Orat. 2. contra Arian. circa finem, inquiens, *Quid ſignificat ſedere ad dexteram Patris, niſi germanitatem filij, ac deitatem Patris, eandem quoque eſſe deitatem Filij.* Idem libr. de communi eſſentia Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Et Damaſcenus libro quarto, de fide capit. 2. & Ambroſ. libro 2. de fide capite 4. & ad Epheſ. 1. Vterque Cyrillus, & Chryſoſtom. & alii Patres infra citandi. Alij dicunt ſignificare propriam ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypoſtaticę vnionis Chriſto, vt homini conuenit, ratione cuius etiam humanitas coadoratur eadem adoratione, qua Deus colitur, vt exponit etiam Damaſcenus citato loco, & indicat Leo Papa ſermone. 1. de Aſcenſione dicens, naturam humanam aſcendiſſe in Chriſto ſupra omnẽ altitudinem, *Neque vllis* (inquit) *ſublimitatibus modum ſuæ prouectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conſeſſu, illius gloriæ ſociaretur in throno, cuius naturæ copulabatur in filio.* Atque ſimilia repetit ſermone. 2. & eundem ſenſum ſignificat Cyrillus Alexandrinus Epiſt. prima, ad presbyteros, & monachos ſolitariam vitam colentes, & apertiſsime Chryſoſtom. homilia 3. in Epiſtol. ad Epheſ. vbi tractans illa verba, *Et ſedere eum fecit ad dexteram ſuam:* Hoc (inquit) *de eo, qui ex mortuis excitatus: de* Verbo, *ſiquidem nequaquam.* Et infra. *Reliquis velut ſeruis Dominus prælatus eſt, hominis ſerua facta eſt vniuerſa creata poteſtas propter inhabitationem* Dei *Verbi:* Et Theodoretus eodem modo exponens, inquit, *Clarum eſt, hæc omnia poſuiſſe* B *tanquam de homine, ea enim de cauſa etiam admiratione ductus eſt. Quod enim qui Deus eſt, vna cum Deo ſedeat, & qui eſt filius, vna cum Patre regnet, non eſt admirabile quod autem ſumpta ex nobis natura eiuſdem honoris cum eo, qui ſumpſit, ſit particeps, hoc omne miraculum ſuperat.* Et eandem expoſitionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in ſequentibus referemus. Atque hæc procedunt de Chriſto, vt homine, quam expoſitionem ſupra etiam probauimus. Iuxta quam etiam per *dexteram* Dei intelligere poſſumus ſtatum gloriæ, ſeu beatitudinem æternam, quæ Sanctis datur, ſicut expoſuit Auguſtinus libro de Agone Chriſtiano, capite vigeſimo ſexto, & libro de Eſſentia diuinitatis, & Iſidorus libro primo, de Diuinis Offi. capite de Aſcenſione Domini, vel ſingularem excellentiam eiuſdem beatitudinis, & iudiciariam poteſtatem Chriſto homini collatam, vt idem Auguſtinus exponit libro de fide, & ſymbol. cap. 7.

Dextera Dei quid ſit?
Athanaſ.
Damaſc. Ambroſ. Auguſt. Cyril Chryſoſtom.
Damaſc.
Leo Pap.
Cyrillus. Chryſoſt.
Theodor.
Theophyl. Oecumen.
Auguſt. Iſidorus.

Quarto explicandum eſt, quid ſit *ſedere*. Et quoniam hoc propriè, & ad literam conuenire poſſet Chriſti corpori, ideo exiſtimare quis poſſet, Chriſtum poſt aſcenſionem manſiſſe in cælis ſedentem in propria ſeſsione corporali. Cum enim hoc verbum poſsit propriè intelligi, nihil eſſe videtur cur per metaphoram explicetur. Præſertim cum hoc modo optimè exponatur, quomodo Chriſtus poſt aſcenſionem conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Dei. Quia reuera cõſequutus eſt corporalem ſeſsionem in loco cæleſti, & ibi fruitur potiſsimis bonis Dei. Et confirmari poteſt. Nam Actor. 7. Stephanus D dixit. *Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis* Dei. Quo loco multi Patres intelligunt verbum illud *ſtantem* propriè, vt ſignificat recto corpore ſtare. Ita Chryſoſt. hom. 18. in Acta & alii Græci in eundem locum, & Beda, Gregor. hom. 29. in Euangelia, & libro 1. Regum. capite. 1. Auguſtinus libro quæſtion. noui, & veteris teſtament. quæſt. 98. Ergo pari ratione, cum dicitur Chriſtus *ſedere in cælo*, intelligendum erit proprie de ſeſsione corporali. Neque enim contraria ſunt. Potuit namque, qui ſemper ſedet, tunc ſurgere, & ſtare, vt Stephanus ſic eum videns intelligeret, Chriſtum ſibi compati, & paratum eſſe ad ſibi auxiliandum, ſicut Gregorius interpretatus eſt, vel (vt ait Auguſtinus) *quia apparere voluit tanquam qui cauſam diceret & ad dexteram iudicis ſtaret.* Quando enim ſancti Patres huiuſmodi myſticas, ſeu morales rationes reddunt, propter E quas Chriſtus ſtans à Stephano viſus eſt, non ſentiunt, Stephanum non vidiſſe Chriſtum verè, ac propriè ſtantem. Alioqui non fuiſſet omnino vera, & realis illa viſio ſenſibilis, ſed phantaſtica, & apparens tantum: cum tamen Stephanus nõ fuerit contentus affirmando, ſe videre Chriſtum, ſed aſſerere etiam voluerit modum, ſeu ſitum corporis eius, quem videbat, vt oſtenderet, quam apertè, & diſtinctè illum cerneret: tametſi longiſsime diſtantem, & quamuis ab aliis circumſtantibus videri non poſſet.

Actor. 7.
Chryſoſtom. Beda Greg. Auguſt.
Greg. Pap. Auguſt.

Chriſti ſeſsio ad dexteram Patris non eſt corporalis & propria ſed metaphorica.

Nihilominus tamen nullus Sanctorum, aut catholicorum doctorum, ita interpretatur hoc verbum, *ſedere*, de corporali ſeſsione. Primum quidem, quia huiuſmodi ſeſsio nihil ad perfectionem, ſeu gloriam Chriſti pertinebat. Cum autem dicitur Chriſtus *ſedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas ſignificatur, & certum ſignum maieſtatis eius. Deinde, quia licet non ſit certum an Chriſtus in cœlo corporaliter, aut ſedeat, & vtrumque ſit in eius poteſtate: tamen multo probabilius videtur ipſum ſtare: quia ſedere per ſe non eſt tam connaturale homini, ſed ſolum propter neceſsitatem, vt requieſcat, & non defatigetur. At vero in cœlo nulla erit huiuſmodi neceſsitas, cum immortalia, & glorioſa corpora laborem ſentire non poſsint. Vnde quod Paulus ait, Epheſ. ſecundo, *nos conſeſſuros cum Chriſto in cœleſtibus*, non eſt veriſimile eſſe intelligendum de ſeſsione corporali. Quia (vt dixi) magis naturale eſt homini ſtare, magiſque ad omnes actiones perfectas corporis humani accommodatum. Neque huic veritati repugnat: quin potius illam confirmat viſio Stephani Actorum 7. Nam licet verbum *Standi* poſsit etiam metaphorice exponi, vel lata ſignificatione, vt idem ſit, quod exiſtere, ſeu præſentem adeſſe, vt Matthæus 16. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem*, id eſt ex iis, qui præſentes adſunt: tamen melius intelligitur in propria, & rigoroſa ſignificatione propter teſtimonia Sanctorum, & rationem adductam. Quia Stephanus re vera vidit Chriſtum clarè & diſtinctè, prout in cœlo exiſtit, friuolum autem eſt fingere Chriſtum antea ſediſſe, tunc autem ſurrexiſſe, vt à Stephano ſtare videretur. Sit igitur certum *ſedere* hoc loco metephorice ſumi.

Epheſ 2. *Actor. 7.*

Quid autem hac metaphora ſignificetur explicandum eſt. Et primum quidem ſi de Chriſto, vt Deo, hæc verba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus diuinam maieſtatem, ſeu Patris æqualitatem, *ſedere* nihil aliud erit, quam quiete, ſeu pacifice poſsidere eam dignitatem, ſeu ſimul cum Patre regnare, tanquam ſupremum regem, ac Dominum omnium. Additque Baſilius libro de Spiritu ſancto, cap. 6. *Per hunc conſeſſum, naturam Dei ſolidam, ac immutabilem ſignificari*, iuxta illud Baruch. tertio. *Et tu ſedes in æternum*. Vnde Cyrillus Ieroſolymitan. cat. 14. dicit, hanc dignitatem non conuenire Chriſto poſt aduentum in carne, *ſed ante omnia in ſæcula. Quia vnigenitus filius Dei Patris à dextris ſemper aſsidebat*. Cui conſentanea eſt viſio Iſaiæ, *qui vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum*. Quamquam enim de tota Trinitate poſsit intelligi: tamẽ de Chriſto ſpecialiter exponitur Ioannis duodecimo. Hinc etiam Cyrillus Alexandrinus libro duodecimo Theſauri cap. 7. dicit *ſedere ad dexteram* Patris eſſe ita proprium Chriſti, vt nulli creaturæ conuenire poſsit. *Quia ſolus ille cum Patre ſimul regnat*. Et eandem interpretationem habet Chryſoſtomus homilia ſecunda ad Hebræos, Theophylactus, Theodor. & Oecumenius ad Hebræos primo. Ac denique fere omnes Sancti iuxta hunc ſenſum ex hac ſeſsione ad dexteram colligunt æqualitatem Filij cum Patre. Quibus multum tamen videtur fauere Paul. ad Hebræos 1. vbi probat Chriſtum eſſe Deum, dicens, *Sedit ad dexteram maieſtatis in excelſis*, & infra. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, ſede à dextris meis?* Et Chriſtus ipſe ex eodem loco probauit ſuam diuinitatem. Verum eſt tamen, reſponderi poſſe, Chriſtum non probare ſuam diuinitatem ex ſeſsione, ſed ex appellatione Domini. Vnde inquit, *ſi ergo in ſpiritu* Dauid *vocat eum* Dominum, *quomodo filius eius eſt?* Et Palus ad eandem Domini, ſeu Filij appellationem potiſsimum alluſiſſe videtur. Sic enim ait, *ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ alijs nomen hæreditauit*. Nihilominus eſt hæc expoſitio valde probabilis, ita tamen vt alteram

Baſil. Baruch 3. Cyr. Ieroſ. *Iſaia 6.* *Chryſoſtom Theophyl. Theodor. Oecumen. Heb. 1. Matth. 12.*

A de Chriſto ſecundum humanitatem non excludat (vt diximus) non enim contrariæ ſunt: ſed ex vna alia facile inferri poteſt, vt iam dicam.

Iuxta aliam ergo expoſitionem de Chriſto ſecundum humanitatem varijs modis exponi poteſt, quid ſit ſedere ad dexteram Patris. Primo, vt *ſedere* nihil aliud ſit, quam habitare in gloria cœleſti. Ita videtur exponere Auguſtinus dicto libro de fide, & Symbolo, capite 7. & libro de Symbolo ad catechumenos capite ſeptimo, Chryſoſtomus homilia prima de Symbolo. Vt enim idem Auguſtinus notauit libro tertio quæſtionum in Leuit. quæſtione 24. ſolet in hac ſignificatione verbum *ſedendi* in Scriptura ſumi, Leuitici 8. *Ad oſtium tabernaculi teſtimonij ſedebitis ſeptem diebus die, & nocte*, & 3. Regum 2. *Sedit Semei in Ieruſalem annos tres*. Et huic expoſitioni fauet Paul. ad B Epheſ. 2. dicens. *Conſedere nos fecit in cœleſtibus*. Quamquam enim in ipſo Chriſto tanquam in capite omnes, *ſedere* dicamur: tamen hinc rectè colligimus, nos non tantum per ipſum, ſed etiam in propriis perſoſonis cum ipſo conſeſſuros, ſicut ibidem ait, *Non conuiuificaſſe, & conreſuſcitaſſe cum Chriſto*, non ſolum quia vita, & reſurrectio eius quaſi noſtra exiſtimetur propter vnionem membrorum cum capite: ſed etiam, quia in nobis ipſis participaturi ſimus vitam, & reſurrectionem eius. Ad eundem igitur modum nos *conſedere fecit*. Nos aũt non dicimur ſeſſuri, niſi quia ſumus in cœleſti patria habituri, ergo eodem modo dicitur ſedere Chriſtus. Hæc expoſitio nihil falſi dicit: videtur tamen non ſatis explicare totum id, quod in illo verbo, *ſedet*, continetur. Addi ergo poteſt, illo verbo etiam ſignificari Chriſtum poſt mul- C tos labores, quos propter homines ſuſtinuit, & perfectam noſtræ ſalutis œconomiam, conquieuiſſe tãdem in cæleſti patria paternis fruentem bonis. Quomodo ipſe dixit Lucæ 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Ac de omnibus viuis membris eius dicitur. *Vt requieſcant à laboribus ſuis*. Et hoc modo videtur hæc ſeſsio Chriſti in Scriptura poni tanquam vltimus terminus mortis, reſurrectionis, atque omnium viarum eius, ſic Paulus ad Romanos octauo. *Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, qui eſt ad dexterã Dei*; & ad Epheſ. primo. *Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam*, & Marci vltimo. *Aſſumptus eſt in cælum, & ſedet ad dexteram Dei*. Et hæc etiam expoſitio aliquid veri continet, aliquid vero amplius addendum eſt, quia verbum *ſedendi* (vt diximus) quandam excellentiam, D & dignitatem ſignificat.

Auguſt. *Chryſoſt.* *Leuit 8* *3 Reg. 2.* *Epheſ. 2.* *Sedere Chriſtum ad dexteram Patris quid ſit.* *Luc. 24.* *Apoc. 14.* *Roman. 8.* *Epheſ 1.* *Marci 16.*

Igitur *ſedere* hic per metaphoram ſignificat idem, quod regnare, ſeu præeſſe omnibus tanquam ſupremum regem, ac iudicem, qui tanta dignitate præcellit, vt in eodem ſolio cum Deo ſit, & eadem adoratione colatur. Hæc expoſitio colligitur ex omnibus Sanctis ſupra citatis. Et eſt vſitata hæc phraſis in Scriptura, tertio Regum primo. *Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo*, & primo Regum ſecundo, *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat*. Vnde Paulus primæ ad Corinthios decimoquinto ſic de Chriſto loquitur, *Oportet autem illum* E *regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius*. In quibus verbis alludit ſine dubio ad verba Pſalmi 109. *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*, & loco verbi *ſedendi*, quo Dauid vſus fuerat, Paulus veluti Metaphoram explicãs, *regnandi* verbum vſurpauit. Et ſimili modo ſecundæ ad Timoth. ſecundo de omnibus electis loquens inquit, *Ideo omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria cæleſti*, quam explicans ſubdit. *Fidelis ſermo, nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus*. Quo vltimo verbo videtur explicare, quod ad Epheſios ſecundo, dixerat. *Conſedere nos fecit in cæleſtibus*. Præterea

Sedere in Scriptura quid. *3. Reg. 2.* *1. Reg. 2.* *1. Cor. 15.* *Pſalm. 109.* *2. Timoth. 2.* *Epheſ. 2.*

terea

terea hæc metaphorica ſignificatio optime quadrat in verbum *ſedendi*, quaſi per antonomaſiam dictum ad explicandam dignitatem. Nam iudicantis, præcipientis, ac dominantis eſt ſedere, & aliis imperare. Vnde quandocunque dicitur viſus Deus in Scriptura in maieſtate ſua, tanquam ſupremus Dominus, dicitur apparere ſedens, Iſaiæ ſexto. *Vidi Dominum ſedentem ſupra ſolium excelſum*, &c. & iuxta eandem metaphoram, dicitur Deus *ſedere ſuper Cherubim*. Hanc denique interpretationem rectè attigit Origenes tractatu duodecimo in vigeſimum caput Mat. dicens. *Vide ne forte, quod dicitur, Chriſtum reſtitui in regno ſuo, recipientem proprium principatum, hoc ſit, ſedere Chriſtum in ſolio gloriæ ſuæ.* Et infra, *Intelligat ergo, qui poteſt, eminentiam quidem regni in hominibus Chriſtum recepiſſe, & glorificatum eſſe ad gloriam, quam habuit, prius quam eſſet mundus.*

Iſa. 6. *Orig.*

Quinto videndum eſt, quomodo Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficile. Quoniam Chriſtus per aſcenſionem nec diuinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maieſtatem, & potentiam aſſequutus eſt. Vnde ante aſcenſionem dixit diſcipulis. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Nihilominus ſimpliciter fatendum eſt, aliqua ratione Chriſtum aſſequutum eſſe per aſcenſionem, vt ſedeat ad dexteram Dei. Nam (vt ſupra diximus) in ſcriptura ita deſcribitur aſcenſio, vt eam hæc ſeſſio conſequuta ſit, iuxta illud, *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei*, & illud *Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus.* Vnde Petrus Actorum ſecundo de aſcenſione Chriſti interpretari videtur locum ſæpè citatum ex Pſalm. 109. ſic enim de Chriſto ſcribit, *Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione ſpiritus ſancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim Dauid aſcendit in cœlum, dicit autem ipſe, dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Denique hac ratione in ſymbolo poſt articulum de aſcenſione confitemur *ſedere Chriſtum ad dexteram Patris.* Modus autem, quo hoc explicandum eſt multiplex eſſe poteſt iuxta varias expoſitiones aſsignatas de Chriſto ſedente ad dexteram Patris. Nam, ſi ſermo ſit de Chriſto ſecundum ſe, vt eſt tantum Verbum, ac filius Dei, ſic nullo modo poteſt de illo verificari, quod per aſcenſionem ſit aſſequutus, vt ſedeat ad dexteram Dei: ſed per ſolam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Chriſto præciſe, ac formaliter, quatenus hic homo eſt, & per dexteram Dei æqualitatem diuinitatis intelligamus, tum factum eſt, vt hic homo Chriſtus *ſederet ad dexteram Dei*, quando filius Dei factus eſt homo, quod factum eſt in ipſa incarnatione, quando hæc humanitas in vnitatem diuinæ perſonæ aſſumpta eſt, tamen quoad manifeſtationem, & claritatem huius gloriæ, poteſt dici Chriſtus aſſequutus per aſcenſionem, *vt ſedeat ad dexteram*, id eſt, vt hic homo omnibus innoteſcat *ſedens ad dexteram Dei*, id eſt, exiſtens, & permanens verus Deus omnia cum Patre gubernans, iuxta illud Apocalypſis. *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem*, &c. & paulo poſt ſubditur. *Omnes audiui dicentes, ſedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.* Et hæc eſt claritas, quam Chriſtus petebat Ioannis decimoſeptimo. *Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipſum claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.* Atque hæc eadem expoſitio accommodari poteſt, etiamſi de Chriſto ſecundum humanitatem hanc ſeſſionem interpretemur. Quamquam enim reipſa non ſit aſſequuta per aſcenſionem illa humanitas vt admirabili modo ſit in throno maieſtatis Dei, atque adeo, vt ratione illius vnionis debeatur illi homini ſingularis cultus, & adoratio: item licet non ſit conſequutus idem homo in humanitate ſua eſſentialem gloriam, neque poteſtatem, aut dominium excellentiæ in omnes creaturas: tamen per aſcenſionem ſingulari modo cœpit tota hæc maieſtas illius hominis clareſcere in cœlo, & in terra. Ac præterea (vt humano more loquamur) denuo poſſeſsionem accepit regni ſui, ac totius orbis, per ingreſſum in cœlum, tanquam in proprium locum regię curię, à Deo deſtinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terræ potius fuit ad ſeruiendum, & laborandum. Vnde etiam non incongruè dici poteſt, ſediſſe poſt aſcenſionem: quia tunc quaſi quieuit, & ceſſauit ab operibus via, cœpitque vti tantum poteſtate regia, ac dominatiua.

Math. 28. *Chriſtus per aſcenſionem aliquo modo dexteram Patris adeptus.* *Marc 16.* *Epheſ. 1.* *Act. 2.* *Pſalm 109.* *Quomodo per aſcenſionem aſſequutus Chriſtus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris* *Apocalyp 8.* *Ioan. 17.*

Sexto ex iis etiam facile definitur incidens dubium in ſuperioribus inſinuatum, ſcilicet, an ſedere ad dexteram Dei ſit proprium Chriſti, vel conueniat etiam aliis Beatis. Dicendum eſt enim, non eſſe dubium, quin ſub aliqua ratione ſit hoc proprium Chriſti domini, & ſæpe in Scriptura ſacra hoc illi attribuatur tanquam ſingularis excellentia eius, vt ex Cyrillo Alexandrino, & aliis Patribus ſupra notatum eſt, & apud Paulum eſt egregius locus ad Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede ad dextris meis?* Eſt autem hoc propriũ Chriſti multis modis, qui omnes oriunur ex maieſtate perſonę illius, & ex diuinitate, & æqualitate, quam cum Patre habet. Vnde ſi conſideretur vt diuina perſona Verbi, nulli creaturæ poteſt conuenire *ſedere ad dextram Patris*: ſicut ipſe ſedet, & ita hoc eſt proprium eius comparatione facta ad creaturas. Nam ſpiritui ſancto hoc ſenſu commune eſt *ſedere ad dexteram Patris, & Filii*, vt hic ſentit Diuus Thomas, & rectè notauit Athanaſ. libro de communi eſſentia. Si autem conſideretur Chriſtus vt homo, ſic etiam eſſe hominem æterno Patri maieſtate, & potẽtia æqualem, propriũ eſt Chriſti. Atque eadem ratione ſi non ſolum loquamur de Chriſto homine, ſed etiam ſecundũ humanitatem eſt etiam proprium illius habere in humanitate excellẽtiam ſuper omnem excellẽtiam creatam, & ſingularem beatitudinem nõ ſolũ in gradu intenſionis, & perfectionis: ſed etiam in modo obtinendi illam vt connaturalem ex vi proprię dignitatis, & maieſtatis debitam. Atque idem eſt de ſingulari dominio, & poteſtate tam ad operandum, quã ad imperãdum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia merito dixit Ignat. Epiſtola. 7. ad Tharſenſes. *Quomodo merus homo audit, Sede à dextris meis.*

Sedere ad dexteram Dei propriũ Chriſti quomodo. *Cyr. Alex.* *Hebr. 1.* *D. Thom.* *Athanaſ.* *Ignat.*

At vero certum nihilominus eſt, & Scripturæ quoque ipſi conſentaneum ſecundum quandam participationem communicari Chriſti membris hanc ſeſſionem, aliis magis, aliis vero minus pro dignitatum varietate. Nam ſecundum participationẽ gloriæ tam animorum, quam corporum omnibus electis datum eſt, vt cum Chriſto conſideant, ſicut etiam omnibus datum eſt, vt cum Chriſto conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cæleſti beatitudine cum Chriſto habitabunt quieti, ac ſecuri fruentes potiſsimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *ſedere cum Chriſto*, & ſic dicitur Apocalyp. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno, ſicut & ego vici & ſedi cum Patre meo in throno eius.* Illa enim particula, *ſicut*, non dicit æqualitatem: ſed ſimilitudinem participationis. Atque eodem modo dixit CHRISTVS Ioannis decimo quarto, *Vado parare vobis locum, & iterum venian, & accipiam vos ad me ipſum, vt vbi ego ſum & vos ſitis. In illa die vos cognoſcetis, quia ego ſum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Et Luc. 22. *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit pater meus vobis regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos iudicant-*

2. Timot. 2. *Apocal. 3.* *Ioan 14.*

iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et ſimilia ſunt frequentia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Iuſti regnaturi cum Chriſto, Apocalypſ. 20. *Regnauerũt cum Chriſto mille annis*, Ad Romanos. 5. *In vita regnabunt, &c.* Quamuis cæteri non ſint eodẽ modo regnaturi, quo Chriſtus. Ille enim ſolus regnabit tanquam ſupremus gubernator totius regni, cæteri vero dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redũdabit, ſicut Romani dicebantur olim regnare, licet vnus eſſet imperator, quia illi potiſsimum fruebantur honoribus, & diuitiis illius imperij. Vel quia omnes participabunt aliquo modo poteſtatem imperandi inferioribus creaturis, ſicut etiam participabunt aliquo modo poteſtatem iudicandi, vt poſtea dicemus.

Apoc 20. *Rom 5.*

Obiectio. Vna vero ſupereſt explicanda difficultas, cum dextera locus honoratior ſit, cum tribuatur Chriſto *ſedere ad dexteram Patris.* Videtur enim Pater ad ſiniſtram, atque adeo in ignobiliori loco conſtitui. Huic difficultati variè ab ſcriptoribus reſponſum eſt. *Ant Nebr.* Primũ Antonius Nebriſſenſis in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ, in vltima quinquagena cap. 39. negat locum dexterum olim fuiſſe honoratiorem. Quod ſi verum eſt, tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud verò confirmat nonnullis teſtimoniis poetarum, quæ lubens prætermitto, quia iudicio meo parum ſuadent. Confirmari etiam poteſt, quia videmus in antiquis imaginibus Petri, & Pauli, Paulum ad dexteram Petri collocari, vt obſeruauit etiam D. Thom. lectio. 1. in Epiſtolam ad Galatas, & Petrus Damianus in epiſtola ad Deſiderium. *D Thom.* Et in huius confirmationem addi poteſt, quod refert Euſeb. libro primo, de Vita Conſtant. capit. 13. ſe vidiſſe Conſtantinum, cum eſſet adoleſcens, ad dexteram imperatoris aſsiſtẽtem, ſeu incedentem. *Euſeb.* Additur etiam congruentia: Quia cum pars hominis dextera ſit dignior, hinc, qui aliũ nobiliorem comitabatur, ad eius dexteram incedebat, non vt eſſet in loco honoratiori, ſed vel vt pars potiſsima, & honoratior medium teneret locum vel vt eum commodius poſſet tueri atque defendere, & ideo iſti, qui latus dexterum alterius claudebant, ac tegebant, dicebantur olim *ſtipatores, ſeu laterones.* Hæc vero reſponſio in primis applicari nõ poteſt Chriſto ſecundum diuinitatem, quia non poteſt de illo dici, quod ſedeat ad dexteram Patris tãquam in loco minus digno. Deinde nititur fundamento valde dubio, nimirum, locum dexterum fuiſſe olim ignobiliorem. Contrarium enim abſolutè affirmant Hieronymus ſuper ad Epheſ. 1. & Ambroſius ſermon. 61. *Hieron: Ambroſ.* Et ſaltem in Scriptura vbique per *detxeram* honoratior locus indicatur: & ideo Iuſti dicuntur futuri *ad dexteram*, & mater filiorum Zebedæi, *ſedere ad dexteram, & ſiniſtram* filiis poſtulauit, id iſt, primum, & ſecundum locum, & Ioſeph Geneſ. 48. filium ſuum Manaſſem tanquam digniorem poſuit ad dexteram Patris: Iacob vero, vt Ephraim præferret, manus commutauit, & dexteram poſuit ſuper caput Ephraim. *Matth 20.* *Geneſ 48.* Quo circa quamuis eſſe ad dexteram alterius interdum in Scriptura non ſignificet honorem, ſed auxilium, & protectionem, ſicut in illomet Pſalm. 109 dicitur, *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges*, & Pſalm. 15. *A dextris eſt mihi, ne commouear*, & Pſalm. 108 *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia aſtitit à dextris pauperis, vt ſaluum faceret à perſequentibus animam meam.* *Pſal 109.* *Pſal 14.* *Pſalm. 108.* Vnde inter maledictiones, quæ in eodem Pſalmo aduerſus Iudam prædicuntur, dicitur, *Et diabolus ſtet à dextris eius*, ſcilicet, ad perſequendum: nichilominus tamen quandocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum ſignificat honoris magnitudinem, vt notauit Ambroſius ad Hebr. 1. & ferè omnes alii Sancti hoc myſterium Chriſti explicantes. *Ambroſius.* *Euſeb.* Quapropter etiam Euſebius loco citato dicit, Conſtantinũ ado-

A leſcentem ſummo honore apud Imperatorem fuiſſe dignum, quem honorem poſtea explicans ſubdit, ad Imperatoris dexteram aſtitiſſe. Solent enim Principes, quamuis ipſi dignitate præcellant, honoris tamen hoſpitiique cauſa ad dexteram ſuam alium principem ducere. *Locus dexter ignobilioribus attribui ſolitus quare.* Ex quo non licet colligere, locum dexterum eſſe inferiorem: ſed potius eſſe ſuperiorem, licet interdum à digniori perſona inferiori concedatur propter cauſam prædictam. Quomodo ſolet etiam Rex, reginam ferre ad dexteram honoris cauſa, quamuis Regis perſona, ſtatuſque dignior ſit. Quomodo rectè intelligitur illud Pſalm. quadrageſimi quarti, *Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato*: & illud 3. Regum. 2. vbi Salomon fecit matrem ſedere in throno ad dexteram ſuam. *Pſalm. 44.* *3. Reg 2.* Atque eodem modo intelligi poteſt, quod de imaginibus Petri, & Pauli adducebatur, quamuis illud
B non ſit in vniuerſum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numiſmatibus, Petrus ad dexteram depingitur, interdum vero ponitur Paulus ad dexteram (licet abſolutè eſſet dignitate inferior) vel cuiuſdam vrbanitatis, & honoris cauſa, & quaſi ratione hoſpitii. Quia Petrus erat Romæ in propria ſede, & epiſcopatu: Paulus vero veluti ad Petrum iuuandum acceſſerat. Vel in quandam amoris, & gratitudinis ſignificationem: quia Paulus Doctor gentium fuit, & plurimum Eccleſiæ profuit.

Reſponſio. Secundo ergo iuxta hanc doctrinam reſponderi
C poteſt, Chriſtum dici, *ſedere ad dexteram Dei Patris*, non quia ſit perſona dignior Patre: ſed quia, licet in re habeat æqualem dignitatem, & honorem ſecundum dignitatem, ſecundum humanitatem vero licet ſit inferior: tamen reſpectu noſtri, & quantum ad Eccleſiæ gubernationem quidam ſingularis honor conceſſus eſt Filio inter omnes diuinas perſonas. Nam illi data eſt adminiſtratio, & gubernatio totius regni Eccleſiæ, iuxta illud, *Pater non iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit Filio.* Nam quia Chriſtus ſuo ſanguine, & meritis regnum amiſſum Patri comparauit, ideo exaltatus eſt, & conſequutus *nomen quod eſt ſuper omne nomen.* *Ioan 5.* *Philip. 2.* Hoc ergo modo dicitur, *ſediſſe ad dexteram*, ad ſignificandam hanc honoris, & dignitatis excellentiam, non quidem re ipſa, aut natura, ſed ſolum adminiſtratione, & of-
D ficio.

Tertio dici poteſt, ſedere ad dexteram dignius & honorabilius eſſe comparatione ſiniſtræ: non tamen comparatione loci medij: & hoc modo poteſt dici, Chriſtus *ſedere ad dexteram Patris*, non quia ipſe ſit in loco digniori reſpectu Patris: ſed reſpectu eorum, qui ad ſiniſtram ſedent. Quanquam enim comparatione facta inter duos ſolos in opinionem venire poſsit: an locus dexter, vel ſineſter ſit honoratior; tamen quando tres ſedent, vel incedunt, nulli vnquam dubium fuit, quin locus medius ſit digniſsimus, iuxta illud. *In medio fratrum rector eorum.* *Eccleſ 10.* Nam
E tunc qui medius eſt ab aliis tegitur, & quaſi cuſtoditur. Ruſus tunc exploratum eſt, dextrum locum eſſe potiorem ſiniſtro, quod maximè probant omnia, quæ circa priorem reſponſionem adduximus, & in ipſa re in natura fundatum eſt, quia pars dextra potior eſt ſiniſtra. Sic ergo Chriſtus dicitur, *ſedere ad dexteram Patris*, tanquam in honoratiori loco non reſpectu ipſius Patris: ſed aliorũ, quia Patri aſſident. Quod aliqui accommodant Chriſto etiam ſecundum diuinitatem, ita vt propter ordinem originis Filius dicatur, *ſedere ad dexteram*, Spiritus ſanctus *ad ſiniſtram*, quia eſt origine ſecundus. Sed hunc loquendi modum expreſſe reprehendit Athanaſius ſupra. Et omnes Sancti ſupra citati, qui de diuinitate hoc interpretantur, nunquam dicunt ſignificare exceſſum aliquem

vnius

vnius perſonæ ad aliam: ſed æqualitatem. Igitur ſi hæc reſponſio aliquomodo defendenda eſt, explicanda eſt de Chriſto ſecundum humanitatem, non ſolum reſpectu damnatorum, qui in quodam ſenſu dicuntur eſſe *ad ſiniſtram*, quorum comparatione omnes beati ſunt *ad dexteram*, & quaſi per antonomaſiam Chriſtus, ſed etiam reſpectu aliorum beatorũ, qui ſedent in inferiore loco, & minus digno, quam Chriſtus.

Quarto facilius, & ſimplicius dicitur, in metaphorica locutione non debere ſeruari omnes reſpectus, & habitudines, quæ reperiuntur in re proprie ſignificata: ſed ſolum id, quod ſignificari intenditur. *Dextera*, ergo propriè dicta, & ſignificat locum digniſsimum, & dicit relationem ad ſiniſtram, cum autem Chriſtus dicitur *ſedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non conſideratur reſpectus ad ſiniſtram, ſed ſolum ſignificari intenditur excellentia, & maieſtas, in qua Chriſtus exiſtit. Sicut in Scriptura non ſolum dicitur Chriſtus eſſe *ad dexteram Dei*, ſed etiam ipſe dicitur eſſe *dextera Dei*, ſeu *brachium dextrum*, non quia ſpiritus ſanctus, vel aliquis alius ſit ſiniſtra Dei: ſed ſolum vt abſolutè ſignificetur eſſe Verbum, per quod Pater omnia operatur. Sic igitur Chriſtus vt Deus dicitur eſſe *ad dexteram Patris*, non quia Pater ſit ad ſiniſtram: ſed quia in ſe habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphorice ſignificatur. Et ſimili proportione Chriſtus vt homo dicitur eſſe *in dextera Dei*, id eſt, in potiſsimis bonis, quę Deus cõmunicauit creaturis: vnde non ſit Patrem eſſe ad ſiniſtram eius, vt dictum eſt.

SECTIO IV.

Vtrum poſtquam Chriſtus in cælum aſcendit, inde aliquando deſcenderit.

HActeuus myſterium aſcenſionis Chriſti in cælum explicuimus. Quoniam verò in ſequentibus diſputationibus dicturi ſumus de altero ipſius aduentu, ac ſolenni, publicoque deſcenſu è cælis tempore iudicij futuro, operæpretium viſum eſt, hoc loco exponere, an toto hoc tempore in cœlo permanſerit, ita vt ad terram nunquam deſcenderit, neque vſque ad diem iudicij deſcenſurus ſit. Ratio dubitandi eſt. Quia in ſcripturis legimus, Chriſtum aſcendiſſe in cælum, & ſedere ad dexteram Dei, deſcenſurum quoque in die iudicij Actor. primo, *Qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* (Actor. 1.) Quin etiam Actorum tertio additur, cœlum ſuſcepiſſe illum *vſque ad tempus reſtitutionis omnium*, (Actor 3.) vbi Chryſoſtomus homilia nona. (Chryſoſtom.) *Neceſſe eſt* (inquit) *vſque ad tempora reſtitutionis omnium Chriſtum in cælo permanere*, & Beda in retractatione in Acta. (Beda. Pſal 109.) *Hoc eſt* (inquit) *quod etiam Domino Ieſu Chriſto à Deo Patre dictum Pſalmiſta teſtatur, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Aſſumptus namque eſt in cælum, & ſedet à dextris Dei, in qua nimirum ſede paternæ maieſtatis ſemper diuinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere teſtimonium Pſalm. (Pſalm. 109.) *Sede à dextris meis donec ponam, &c.* Nam in illa particula, *donec*, vt minimum includitur affirmatio, vſque ad tempus præfixum: ſedet ergo Chriſtus, & immobilis in cœlo permanet, quamdiu bellum in terris agitur aduerſus inimicos eius: non ergo hinc deſcendet vſque ad finem, quando omnes ſubijcientur ſub pedibus eius. Vnde Auguſtinus tractatu trigeſimo in Ioannem. (Auguſt.) *Donec ſæculum* (inquit) *finiatur ſurſum eſt Dominus.* Ex hoc etiam confirmari poteſt ex illo Pauli ad Coloſſ. tertio. (Coloſſ. 3.) *Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi*

A *Chriſtus eſt in dexteram Dei ſedens.* Etenim ſi aliquando contingeret, cœlum vacuum inueniri Chriſti præſentia, contingere etiam poſſet decipi fideles fide, ac cogitatione ad Chriſtum in cœlo aſcendentes, eumque ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli, & ſenſui, ac exiſtimationi fidelium omnium videtur eſſe contrarium.

Sed contra eſt. Nam legimus ſæpius, Chriſtum Dominum poſt aſcenſionem corporaliter in terris viſum, ſecundum veram corporalem, ac ſenſibilem præſentiam. Quod probatur primo ex Scriptura. Nam primæ ad Corinthios decimotertio ait Paul. *Nouiſsime omnium viſus eſt & mihi*, (1. Cor 15.) nimirum præſentia, ac viſione corporali, non minus vera, ac reali, quàm cæteris Apoſtolis, quandoquidem non minus ipſe futurus erat teſtis reſurrectionis, quàm Apoſtoli, B vt ibi Chryſoſtomus notat homilia trigeſimaoctaua, (Chryſoſtom.) addens veriſimile eſſe etiam poſt aſcenſionem, & electionem Matthiæ viſum eſſe à duodecim Apoſtolis, ac ſæpius etiam apparuiſſe. Et Origen. libro ſecundo, (Origenes.) contra celſum hunc locum tractans aperte ſentit, Chriſtum eodem modo apparuiſſe Paulo poſt aſcenſionem, quo cæteris Apoſtolis antea apparuerat poſt reſurrectionem. Præterea Actorum nono, ſic Ananias Paulum alloquitur, *Dominus Ieſus qui apparuit tibi in via.* (Actor. 9.) Quod autem ei apparuerit clara, corporalique viſione, patet ex præcedentibus verbis. *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.* Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comi- C tes eius: quod ij tantum audierunt vocem, non autem viderunt Dominum: ille vero, & audiuit, & vidit. Vnde paulò inferius dicitur, Barnabam Apoſtolis narraſſe de Paulo, quomodo in via vidiſſet Dominum. Et capite vigeſimoſecundo apertius refert idem Paulus, quid ſibi Ananias dixerit *Deus Patrum noſtrorum præordinauit te, vt cognoſceres voluntatem eius,* (Actor. 22.) *& videres iuſtum, & audires vocem ex ore eius, quia eris teſtis illius ad omnes homines, eorum quæ vidiſti, & audiſti.* Vidit ergo, & audiuit Paulus Chriſtum non apparenter, ſed verè ac proprie, prout decebat eum, qui futurus erat teſtis eorum, quæ videbat. Sicut idem Paulus refert, ſibi Chriſtum dixiſſe in eadem apparitione. *Exurge, & ſta ſuper pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, vt conſtituam te miniſtrum, & teſtem eorum, quæ vidi-* D *ſti.* Sed poteſt aliquis tergiuerſari, Paulum non vidiſſe Chriſtum ipſum in propria perſona, ſed in aliquo effectu mirabili, & in verbis eius. Sic enim eodem loco Actorum vigeſimoſexto, idem Paulus, inquit. (Actor. 26.) *Dum irem Damaſcum, die media, in via vidi de cælo ſupra ſplendorem ſolis circumfulſiſſe me lumen.* Non ergo vidit Chriſtum: ſed ſolum lumen illud, præ cuius claritate nihil poſtea videre poterat, vt ipſemet Paulus dicit Actor. vigeſimo ſecundo. (Actor 22.) Sed contra hanc fugam eſt: quod Paulus non erat futurus teſtis ſolius luminis, ſed ipſiuſmet Chriſti: non ergo ſolum lumen, ſed Chriſtum ipſum vidit. Vnde 1. Corinth. 9. diſertiſsime ait. (1. Cor. 9.) *Nonne Chriſtum Ieſum dominum noſtrum vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc poteſt, vidiſſe quidem Paulum ipſum Chriſtum, non tamen in terra, vel in aere, ſed in cœlo, ſicut Stephanus eum *vidit* E *ſtantem à dextris virtutis Dei.* (Actor. 9.) Vnde Ambroſius 1. Corinth. 17. (Ambroſ.) huius apparitionis mentionem faciens, inquit. *Apparuit primum illi in cælo*: Sed hæc euaſio ex eiſdem locis facile refelli poteſt. Primum quia conſtat lumen, quod circumfulſit Paulum, non fuiſſe in cœlo, ſed in aere, & iuxta Paulum. Tum quia non dicit Paulus, ſe vidiſſe lumen in cœlo, ſed ſubito de cœlo circumfulſiſſe ſe lucem copioſam. Tum etiam, quia non ſolum Paulus, ſed etiam comites eius lumen viderunt. Tum denique quia tam vicinum fuit Paulo lumen illud, vt ei viſum ademerit: illud autem lumen videtur ex corporis Chriſti præſentia fluxiſſe. Secundo ex colloquio inter Paulum & Chriſtum aperte colligi videtur, CHRISTVM viſum eſſe, prope

prope Paulum. Primo quia vox illa, quam Paulus A audiuit, ore ipſius Chriſti formata eſt vt patet ex illis verbis, *vt videres iuſtum, & audires vocem ex ore eius*: fuit autem illa vox formata in aere terræ vicino, cuius ſignum eſt, quia comites Pauli eam vocem, & ſignificationem eius non perceperunt, vt dicitur

Actor 22

Actor. 32. quia ſcilicet Chriſtus, qui loquebatur, propinquior factus eſt Paulo, quàm cæteris. Nec refert

Actor 9.

quod Actorum 9. dicitur comites Pauli, vocem audijſſe. Quia ille locus intelligi poteſt de voce Pauli, non Chriſti, vel (ſi de voce Chriſti etiam exponatur) intelligendus erit quoad confuſum ſonum, non vero quoad propriam vocis articulationem, ac ſenſum. Deinde quia Paulus interrogans, *Quis es Domine?* aperte indicat vidiſſe illum prope terram, tum quia ſi vidiſſet in cœlo, aut non ita facile cum illo colloqueretur, præſertim cum nondum fidem illi- B us cōcepiſſet, aut ſtatim ſine vlla interrogatione cognouiſſet illum eſſe Chriſtum. Denique cum Paulus

1. Cor. 15.

dicto loco 1. ad Corinth. 15. dicat Chriſtum ſibi, & aliis apparuiſſe in teſtimonium reſurrectionis, ſatis indicat non in cælo, ſed in terra ſibi apparuiſſe nō minus familiariter, quam aliis Apoſtolis, vt eius teſtimonium ex hac parte non minus certum, atque indubitatum eſſet. Si enim tātum in cœlo Chriſtum vidiſſet, potuiſſent homines calumniari, quod non vera, ſed tantum imaginaria eius viſio fuiſſet. Huc accedit quod iterū Chriſtus apparuit Paulo in tem-

Actor 22 & 23.

plo Ieroſolymitano, vt ipſe refert Actor. 22. & Ambroſius ſupra dicit, tunc Chriſtum viſum fuiſſe in templo. Et rurſus cap. 23 cum Paulus eſſet comprehenſus, & in caſtra deductus, *ſequenti nocte aſſiſtens ei Dominus ait, Conſtans eſto.* Præterea eſt hiſtoria pro- C batiſsima, Chriſtum aliquādo apparuiſſe Petro Roma diſcedenti, eique ei via Appia occurriſſe, & tam clare, ac familiariter oſtendiſſe, vt Petrus eum interrogauerit *Domine quo vadis?* In cuius rei teſtimonium extat nunc Romæ conſtructa orationis do-

Ambroſ. Athanaſ. Orig. Ægeſip. Abdias.

mus in eo loco, vbi ſtetit Chriſtus, eamq́ hiſtoriam recitat Ambroſius orat. ſeu epiſt. 32. contra Auxentium, de Baſilicis tradendis, & indicat Athanaſius Apolog. de fuga ſua, & Origenes tract. 21. in Ioannem, clarius Aegeſippus libro 3. de excidio Ieroſolymitano capit. 2. & Abdias libro 1. Hiſtoriæ, in Petro, eamque approbat Innocentius 3. in capitul. *Per venerabilem, qui filij ſint legitimi.* Adiungere item poſſumus alias hiſtorias, in quibus refertur, ſæpius Chriſtum apparuiſſe hominibus. Vt de ſancto Carpo refert

Dionyſ.

Dionyſius epiſtola octaua, ad Demophilum, vidiſſe D Ieſum de cœleſti ſede conſurgentem, & ad terram deſcendentem, vt opem ferret quibuſdam hominibus, & dicentem, *Paratus ſum iterum pro ſaluandis hominibus pati.* Et de Antonio idem refert Athanaſius

Athanaſ. Paulin.

in eius vita, & de quodam Valgio, ſeu Victore Paulinus epiſtol. 34. ad Macarium, vbi ſignificat tam vere, ac propriè tunc fuiſſe Chriſtum in terra loquentem cum victore, & corpus eius tangentem, quàm cum in terris verſabatur. Et de ſancta Tarſilla refert

Gregor. Seue. Sul.

Gregorius lib. 4. dialog. capite 16. & de ſancto Martino catechumeno Seuerus Sulpitius in vita eius, cui Chriſtus dixit. *Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit*: & multa ſimilia referuntur in recentioribus hiſtoriis de vitis, & geſtis Sanctorum, ac reue- E lationibus. Denique huc etiam ſpectant, quæ de deſcenſu Chriſti Domini ad terram in die mortis, & aſſumptionis Virginis beatiſsimæ ex antiquis Patribus in ſuperioribus adduximus.

In hac re tres inuenio eſſe poſſe dicendi modos. Primus eſt, ex quo Chriſtus ad cœlos aſcendit, nunquam cœlos deſeruiſſe, neque in terris in propria ac viſibili ſpecie apparuiſſe, ſed ſolummodo ſacramentali ſub ſpeciebus panis, & vini. Iuxta quam ſententiam conſequenter dicendum eſt, apparitiones varias, quæ de Chriſto domino referuntur, factas eſſe abſque reali, & viſibili exiſtentia eius in terris, ſed vno ex tribus modis, ſcilicet aut ſolam per imaginariam viſionem. Qualis credi poteſt apparitio facta ſancto Martino, & ſimiles, quæ in ſomniis

Euſebius. Socrat. Epiphan.

factæ referuntur, vt de Conſtantino memorat Euſebius libro primo de vita eius capit. 23. & Socrates libro primo Hiſtoriar. capitul. 2. & de quodam Ioſepho refert Epiphanius hæreſ. 30. Aut per repræſentationem extrinſecam, & viſibilem in aliquo corpore aereo ad eum modum, quo olim ante incarnationem ſolebat Verbum Diuinum in ſpecie humana apparere, vt eſt multorum priſcorum Patrum ſententia. Et hoc modo exponi poſſunt apparitiones factæ ſancto Carpo, Antonio, & multo magis aliæ, quæ leguntur factæ ſanctæ Brigittæ, & Catherinæ Senenſi, aliæque id genus. Aut per viſionem etiam externam, & corporalem, qua tamen viſus ſit Chriſtus non in terra, ſed in cælo exiſtens, ſicut viſus eſt ab Stephano, & fortaſſe etiam à Paulo, vt omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas eſſe, alias vero interdum fieri virtute dæmonis transformantis ſe in Angelum lucis, ac Diuinum Chriſti nomen ſibi arrogantis, vt in vi a Martini, Antonii, aliorumque Sanctorum legimus. Non inuenio hunc dicendi modum expreſſe traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi videtur poſſe commodè defendi, præſertim propterea, quæ ſcriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sancti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam vrgent, quæ de beata Virgine tradidimus. Quapropter licet omnes aliæ apparitiones poſsint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: iis autem tribus Chriſti viſionibus, ſeu deſcenſionibus non videntur poſſe accommodari.

Chriſtum poſt aſcenſionem interdum deſcendiſſe relicta cæleſti ſede probabile. D. Thom.

Secundus dicendi modus eſt, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam interdum & deſcendiſſe in terras, & à cæleſti loco ad breue tempus receſsiſſe. Hanc ſententiam docet expreſſe D. Thom. hic quæſt. 57. artic. 6. ad 3. & Caietanus ibidem, & alii recentiores. Quæ ſententia probabilis eſt. Nam ea (quæ in principio adducta ſunt) ſolum probant, locum cæleſtem eſſe proprium, ac permanens domicilium Chriſti, vt habitat tanquam in proprio Regno, ac throno: non tamen propterea neceſſe eſt, vt ibi immobilis ſemper maneat, neq; ſcriptura vnquam id docuit. Et hoc etiam ſatis eſt vt ſemper poſsimus vere & ſine deceptione, cogitatione aſcendere ad Chriſtum in cælo commorantem. Quia quando hoc modo de Chriſto cogitamus, non affirmamus expreſſe, ac veluti mentalem propoſitionem faciendo, Chriſtum in hoc momento eſſe localiter in cælo præſentem: ſed ſimpliciter cogitamus de Chriſto, qui in cælo regnat, cuius thronū, ac ſedem ſcimus eſſe in regno cæleſti. Sicut nunc etiam poſſum ego cogitatione fieri Romæ præſens, vt de ſummo Pontifice, qui illic præſidet, cogitem, quamuis non affirmem, nec ſentiam ipſum nunc in vrbe contineri. Quod ſi frequentius fideles ſimpliciter cogitant Chriſtum in cælo exiſtentem, ideò eſt, quia frequentiſsime ibi cōmoratur, & nunquam abeſt niſi rariſsime, & ex ſingulari priuilegio & diſpēſatione, & breuiſsimo temporis ſpatio. Et in hunc modum limitandam cenſeo hanc, & ſequentem ſententiam, vt ſtatim dicam.

Tertius modus dicendi eſt Chriſtum, ex quo in cælum aſcendit, nunquam cæleſtem locum deſeruiſſe, & tamen interdū in terris viſibiliter apparuiſſe per veram, ac realem præſentiam ſui corporis,

Maior.

exiſtendo nimirum ſimul in duobus locis modo (vt aiunt) quantitatiuo, & circumſcriptiuo. Ita ſentit ex Scholaſticis Ioannes Maior in 4. diſtin. 10. qu. 4. idem libenter amplectuntur, qui his temporibus contra hæreticos, pro præſentia reali Chriſti domini in Euchariſtia, pugnant. Et eſt opinio probabilis. Quia quod ſupponit, nimirum, poſſe eſſe idem corpus

pus in duobus locis ſecundum modum quantitatis, omnino verum, atque indubitatum mihi eſt, vt latius in ſequenti tomo Deo dante explicabimus. Si autem hoc eſt poſsibile, facilius explicantur, & conciliantur omnia ſcripturæ teſtimonia, aſſerendo ita factum eſſe, cum aliunde nullum ſit incommodum neque difficultas vlla, quæ in contrarium obijci poſſit: quin potius, & ad maiorem Chriſti maieſtatem, & autoritatem ſpectat, vt ſuo loco, & ſede regia non recedat: & tamen benignitatis, & caritatis ergò interdum amicos inuiſat, præſentiaque ſua reficiat. Hæc autem ſententia eo moderamine intelligenda eſt, vt non facilè arbitremur, Chriſtum frequenter vti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in hiſtoriis, eiuſce generis fuiſſe. Non enim ſunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alij modi faciliores ſufficiunt.

Chriſtus non relicto cœleſti throno interdum corporaliter in terram deſcendit.

Ex ijs ergo tribus dicendi modis, illum vnum ſimpliciter, atque abſolutè verum exiſtimo, Chriſtum ſcilicet poſt aſcenſionem aliquando in terra fuiſſe: an verò tunc cœlo abfuerit, necne, incertum mihi eſt, & fortaſſe aliquando ſimul fuit in vtroque loco, vt verbi gratia, cum Petro, vel Paulo apparuit: tamen, ſi verum eſt deſcendiſſe ad beatam Virginem in die aſſumptionis, vt eam ſecum in gloria, & honore ad cœlum deduceret, non videtur veriſimile tunc ſimul in cœlo fuiſſe, atque iterum cum matre illuc aſcendiſſe. Et ita ſentiunt ſancti Patres, qui de hoc myſterio loquuntur. Dicunt enim Chriſtum cœleſti circumfuſum curia ad matrem deſcendiſſe, ſentiunt ergo eo tempore cœleſtem locum reliquiſſe. Et hoc mihi de hac apparitione videtur probabilius, quamquam de aliis res ſit dubia, & incerta.

QVÆSTIO LIX.

De iudiciaria poteſtate Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de iudiciaria poteſtate Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primo, vtrum iudiciaria poteſtas ſit attribuenda Chriſto.

Secundò, vtrum conueniat ſibi, ſecundum quod eſt homo.

Tertiò, vtrum eam fuerit ex meritis adeptus.

Quartò, vtrum eius poteſtas iudiciaria ſit vniuerſalis reſpectu omnium hominum.

Quintò, vtrum præter iudicium, quod agit in hoc tempore ſit expectandum aliud vniuerſale iudicium futurum per ipſum.

Sextò, vtrum eius iudiciaria poteſtas etiam ad Angelos ſe extendat.

De executione autem finalis iudicij conuenientius agetur, cum conſiderabimus de his quæ pertinent ad finem mundi: nunc autem ſufficit ea ſola tangere: quæ pertinent ad Chriſti dignitatem.

Non compleuit morte præſentus.

ARTICVLVS I.

Vtrum iudiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod iudiciaria poteſtas non ſit ſpecialiter attribuenda CHRISTO. *Iudicium enim aliquorum videtur pertinere ad Dominum Vnde dicitur Romanorum decimoquar-* A *to. Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? Sed eſſe Dominum creaturarum, eſt commune toti Trinitati. Non ergo ſpecialiter debet attribui Chriſto iudiciaria poteſtas.*

2. Præterea. Danielis ſeptimo dicitur: Antiquus dierum ſedit, & poſtea ſubditur, Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia vt Hilarius dicit in Patre eſt æternitas. Ergo iudiciaria poteſtas magis eſt attribuenda Patri, quàm Chriſto.

Lib. 2 de Trinit paulo à prin & li de ſynodis paulo poſt princ.

2. Præterea. Eiuſdem videtur eſſe iudicare, cuius eſt arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum ſanctum: dicit enim Dominus Ioannis decimoſexto. Cum autem venerit ille (ſcilicet Spiritus ſanctus) arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria poteſtas magis debet attribui B *Spiritui ſancto, quàm Chriſto.*

Sed contra eſt, quod dicitur actuum decimo de Chriſto. Hic eſt, qui conſtitutus eſt à Deo, iudex viuorum & mortuorum.

Reſpondeo dicendum, quod ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primo quidem poteſtas ſubditos coercendi. Vnde dicitur Eccleſiaſt. ſeptimo. Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates. Secundo requiritur rectitudinis Zelus: vt ſcilicet aliquis non ex odio vel liuore, ſed ex amore iuſtitiæ iudicium proferat: ſecundum illud Prouerbiorum tertio. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Tertio C *requiritur ſapientia, ſecundum quam formatur iudicium. Vnde dicitur Eccleſiaſt. decimo. Iudex ſapiens iudicabit populum ſuum.*

Prima autem duo præexiguntur ad iudicium. Sed propriè tertium eſt, ſecundum quod accipitur forma iudicij. Quia ipſa ratio iudicij, eſt lex ſapientiæ vel veritatis, ſecundum quam iudicatur. Et quia Filius eſt ſapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipſum perfectè repræſentans, ideo propriè iudiciaria poteſtas attribuitur Filio Dei. Vnde Auguſtinus dicit in libro de Vera religione. Hæc eſt incommutabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos & omnes animæ rationes, ſecundum veritatem de inferioribus rectè iudicamus, ſic de nobis quando eidem cohæremus, ſola ipſa veritas iudicat. De ipſa vero nec Pater: non enim minor eſt, quam D *ipſe. Et ideo, quæ pater iudicat, per ipſam iudicat. Et poſtea concludit, Pater ergo non iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit Filio.*

Cap 31 tom. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod ex illa ratione probatur, quod iudiciaria poteſtas ſit communis toti Trinitati: quod verum eſt. Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria poteſtas attribuitur Filio, vt dictum eſt.

In cor. art.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit in ſexto de Trinitate Patri attribuitur æternitas propter commendationem principij: quod importatur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Auguſtinus dicit, quod Filius eſt ars Patris. Sic igitur autoritas iudicandi attribuitur Patri, in quantum eſt principium Filij. Sed ipſa ratio iudicij attribui- E *tur Filio, qui eſt ars & ſapientia Patris: vt ſcilicet, ſicut Pater facit omnia per Filium, in quantum eſt ars eius: ita etiam iudicet omnia per Filium in quantum eſt ſapientia & veritas eius. Et hoc ſignificatur in Daniele: vbi primo dicitur, quod Antiquus dierum ſedit: & poſtea ſubditur, quod Filius hominis peruenit vſque ad Antiquum dierum, & dedit poteſtatem & honorem & regnum. Per quod datur intelligi, quod autoritas iudicandi eſt apud Patrem, à quo Filius accepit poteſtatem iudicandi.*

Lib. 6. c. 10 cir. pr. tom. 3.

Eodem nunc dicto cap. 10. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quod (ſicut Auguſtinus dicit ſuper Ioannem) ita dicit CHRISTVS, *quod Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato: tanquam diceret, ille diffundet in cordibus veſtris charitatem, ſic enim timore de-*

pulſo, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui ſancto attribuitur iudicium, non quantum ad iudicij rationem, ſed quantum ad effectum iudicandi, quem homines habent.

COMMENTARIVS.

Titulus huius articuli intelligendus eſt de Chriſto, non tantum vt homo eſt, ſed abſolutè, vel vt eſt Deus, & ſimiliter eſt intelligendus de iudiciaria poteſtate perfectiſsima, & ſuprema. Itaque ſenſus erit, an Chriſto filio Dei ſuprema iudicandi poteſtas ſpecialiter conueniat. Hunc autem eſſe ſenſum Diui Thomæ conſtat ex diſcurſu articuli in quo affirmat, iudiciariam poteſtatem ſpecialiter conuenire filio non per proprietatem, ſed per appropriationem: vt in ſolutionibus argumentorum explicat. Reddit autem Diuus Thomas elegantem rationem huius appropriationis. Quia cum tria requirantur ad iuſtum iudicium, poteſtas, rectitudo, & ſapientia, duo prima ſunt veluti prærequiſita: tertium verò eſt quaſi propria ratio, à qua iudicandi actus dimanat. Quia ergo filius eſt ſapientia patris, ideo poteſtas iudicandi illi ſpecialiter attribuitur.
Ioan. 5. Et in hunc modum explicat Diuus Thomas verba illa Ioann. quinto, *Pater non iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit filio.* Quod teſtimonium diligenter eſt hoc loco explicandum, quoniam eſt vnum ex præcipuis fundamentis omnium, quæ in tota
Teſtimonij Ioan. 5 hac materia dicenda ſunt. Eſt ergo inter expoſitores controuerſia, vtrum hæc verba intelligenda ſint
1 Expoſit. de filio ſecundum diuinitatem, an ſecundum humanitatem.
Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Priori modo exponunt Chryſoſtomus homilia trigeſimaoctaua, quem ſequuntur Theophylactus & Euthymius. Item
Hilar. Hilarius libro ſeptimo de Trinitate:
Athanaſ. Athanaſius ſermone quarto, contra Arianos,
Tertull. Tertullianus lib. contra Praxeam capite decimoſexto. *Omne* (inquit) *iudicium tradidit filio à primordio tamen. Omnem enim dicens poteſtatem, & omne iudicium, nullam exceptionem temporis permittit.*
Ambroſ. *Quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint, filius itaque eſt, qui ab initio iudicauit.* Item Ambroſius libro
Cyr. Alex. ſecundo de fide capite quarto. *Omne* (inquit) *iudicium dedit filio, dedit vtique generando non largiendo.* Cyrillus Alexand. libro ſecundo in Ioannem capite centeſimoquadrageſimo, vbi inquit, ijs verbis oſtendiſſe Chriſtum, ſe eſſe verum Deum: differt tamen à reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici filium, accipere à patre hanc poteſtatem. *Nam vt Deus* (inquit) *naturaliter illam habet, tamen per diſpenſationem, ſeu incarnationem accepit, vt homo exiſtens illam haberet, quatenus per incarnationem factum eſt, vt hic homo habeat poteſtatem iudicandi eandem cum filio, quia eſt filius Dei.* Atque eandem expoſitionem habet in Exegeſi de Incarnatione ad Valerianum, & libro ſecundo ad Reginas capite *quod Chriſtus ſit verus Deus, etiamſi filius hominis appelletur.* Denique hanc expoſitionem
D Thom. Auguſt. ſequitur hic Diuus Thomas, & eam tribuit Auguſtino libro de vera religione capite trigeſimoprimo, vbi ſatis conciſè, & obſcurè illam attingit. Videtur autem expoſitio hæc ſatis conſentanea contextui, ſi antecedentia & ſubſequentia, & proprietas verborum conſiderentur. Cum enim Euangeliſta dixiſſet, Iudæos propterea concepiſſe odium in Chriſtum, quod ſe faceret æqualem Deo, ſubiungit, Chriſtum apertius ſuam diuinitatem, & omnipotentiam prædicaſſe, quam non à ſe, ſed à patre habet per æternam generationem. Hic enim eſt ſenſus illorum verborum, *Amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Quæ verba non poſſunt niſi de diuinitate eſſe vera, vt per ſe conſtat, & tamen eodem con-

A textu, & ſub eiſdem verbis ſubiungitur, *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio ſecundum diuinitatem, vt etiam nomen ipſum *filij* abſolutè prolatum præſefert. Et verba etiam ſequentia declarant. *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.* Eſt ergo ſermo de illis, vt æquales ſunt, eodemque honore digni.

Illud verò eſt in hac expoſitione difficile, quomodo iuxta illam intelligenda ſint illa verba, *Pater non iudicat quemquam.* Nam ſi ſermo eſt de communicatione ſupremæ poteſtatis iudicandi per æternam generationem, quamuis hanc pater filio dederit, non ſibi illam ademit: ergo hoc ſenſu dici non potuit, *Pater non iudicat quemquam*, cum opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Neque ad hoc ſatis eſt,
B quod per appropriationem iudicium tribuatur filio, ſicut licet omnipotentia approprietur patri, non propterea negari poteſt de filio. Quod argumentum compulit Auguſtinum vt prædictam expoſitionem relinqueret libro primo de Trinitate capite decimotertio. Reſponderi vero poteſt, Patrem non iudicare quemquam exercendo iudicium per ſe, & in perſona propria. Sed hoc non ſatisfacit. Quia vel eſt ſermo de iudicio ferendo, & exercendo per ſolam diuinitatem immediatè, & hoc modo, ſicut Pater non iudicat quemquam, ita neque filius. Vel eſt ſermo de iudicio ferendo, & exercendo per humanitatem vnitam Diuinæ perſonæ: & hoc modo, licet ſit verum, ſolum Filium iudicare: tamen
C iam non perſiſtitur in prædicta expoſitione. Nam hoc modo non iudicat Filius vt Deus, ſed vt homo: neque accepit à Patre poteſtatem hoc modo iudicandi per æternam generationem, ſed per humanationem. Denique huiuſmodi initium non attribuitur Filio per appropriationem, ſed per proprietatem. Adde etiam hoc ſenſu videri falſam illam propoſitionem, *Pater non iudicat quemquam.* Angelos enim iudicauit per ſe immediate iudicium exercendo, & ſimiliter omnes homines, qui ante Chriſtum mortui fuerunt: ergo quando Chriſtus protulit illa verba, adhuc Pater iudicabat per ſe ipſum, & nondum filio homini iudicium commiſerat, iuxta illud Ioannis octauo. *Ego non iudico quemquam, eſt qui quærat, & iudicet.* Cum enim Chriſtus de omni Ioan. 8.
D iudicio loquatur, non videtur eſſe ſolum ſermo de iudicio vniuerſali, ſed de omni iudicio animarum. Alio ergo ſenſu poſſet explicari illa propoſitio negatiua. *Pater non iudicat quemquam*, vel ſubintelligendo, *ſolus*, id eſt, non ſolus Pater iudicat, ſed iudicium eſt illi cum filio commune. Vel (quod in idem redit) vt illa aduerſatiua, *ſed*, ſit veluti determinatio præcedentis negationis, ita vt ſenſus ſit, Pater non iudicat quemquam ſine filio, vel niſi per filium, cui omne iudicium communicat. Quæ expoſitio quidpiam veri dicit: ægre tamen poteſt contextui accommodari. Fauent tamen illi verba ſubiuncta, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Quibus indicatur, ſicut honorem, ita & iudicium commune eſſe Patri cum Filio. Indicat etiam eandem expoſitionem Auguſtinus dicto libro de vera Auguſt.
E religione, licet ſubobſcurè, & eodem modo eandem indicant Græci.

Altera expoſitio eſt, vt hic locus intelligatur de 2 Expoſit.
Chriſto, vt homine, cui datum eſt, vt in humanitate, probabilior.
& per humanitatem iudicium exerceat animarum. Iuxta quam neceſſe eſt, vt ſit ſermo de iudicio vniuerſali, & ſenſibili, quod fiet in die iudicij, & ita facile intelligitur, quomodo Pater non iudicet quemquam. Quia licet illud iudicium etiam ſit à Patre, Poteſtas in-
& à Spiritu ſancto, vt à prima, & principali cauſa ha- dicandi qua-
bente primariam autoritatem iudicãdi, cuius vices liter Chriſto
gerit data.

gerit Chriſtus vt homo: tamen non erit à Patre, vt à perſona immediate ferente iudicium, hoc autem modo iudicabit Filius tanquam propria perſona, in qua ſubſiſtit illa humanitas, per quam iudicium fit. Ita expoſuit Auguſtinus in prædicto lib. de Trinit. & tract. 21. in Ioann. Hieron. Iſaiæ 27. tractans illa verba. *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & ponam iudicium in pondere.* Latius, & apertius in id Pſalm. 74. *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Et indicat Cyprian. libro 2. contra Iudæos, capit. 28. & lib. 3. ad Quirinum capit. 33. Et iuxta hanc expoſitionem poteſt commodiſsimè Euangelicus textus connecti. Conſideranda eſt enim occaſio totius illius ſermonis Chriſti. Calumniabantur enim Iudæi, quod in Sabbatho ſanaſſet paralyticum. Reſponſio autem Chriſti eò tendit, vt ex diuinitate perſonæ ſuæ oſtendat, rectiſsimè feciſſe, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideo in diſcurſu ſui ſermonis quædam dicit de dignitate perſonæ ſuæ ſecundum ſe, vt inde tacitè, vel expreſsè inferat, quid de humanitate eius ſit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* In quo profeſſus eſt, ſe eſſe æqualem cum Patrem, vt ibi Chryſoſt. Cyril. Aug. & reliqui intellexerunt, & Athanaſ. ſerm. de ſanctiſsima Deipara, & Nazian. oratio. 4. Theologiæ, & ipſi etiam Iudæi intellexerunt, vt Euangeliſta dicit. Hinc tacitè voluit Chriſtus colligere non debere reprehendi, quod in ſabbatho miracula faceret, vel quia, cum eſſet Deus, erat ſupra omnem legem, & Dominus ipſius Sabbathi (vt alibi dixit) vel certè, quia cum illud opus eſſet immediatè à perſona filij, ab humanitate vero, nonniſi vt ab inſtrumento coniuncto Diuinitati, non poterat non eſſe rectum, & gratum Patri. Et hoc eſt, quod ſubdit, *Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Quod poteſt quidem etiam ſecundum Diuinitatem intelligi: melius tamen humanitati accommodatur, per quam Chriſtus nihil operatur, niſi quod videt eſſe Diuinæ voluntati, ac diſpoſitioni conſentaneum. Cuius veritatis rationem ſubiungit illis verbis. *Quæcunque enim ille facit, hæc & filius ſimiliter facit,* quod ſoli diuinitati rectè accommodatur: tamen ſenſus rationis eſt, cum perſona filij ſit æqualis patri, æquè cum alio omnia operans ac diſponens, inde ſequi, etiam per voluntatem humanam non poſſe quidquam niſi ex beneplacito patris operari. Huius autem conſequutionis probationem continent ſequentia verba. *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.* Hæc enim verba non poſſunt rectè diuinitati accommodari. Quia filius vt Deus non habet ex dilectione Patris, quod pater omnia ſua opera ei demonſtret: ſed per naturalem generationem: cum ergo Chriſtus cauſam reddat ex dilectione Patris, loquitur ſecundum humanitatem. Nam quia pater ita eam dilexit, vt filio ſuo in vnitatem perſonæ copulauerit, ideò illi homini oſtendit omnia, quæ facit: non ſolum ſpeculatiue (vt ſic dicam) ſed etiam practicè, dando ei virtutem ad facienda opera illis ſimilia, quæ ipſe facit, & hoc eſt, quod ſubdit, *& maiora ijs demonſtrabit ei opera.* Demonſtrabit, inquit, non quantum ad cognitionem. (Nam etiam vt homo omnia ſciebat à principio conceptionis,) ſed quantum ad executionem eorum, quæ in ſingulis temporibus operaturus erat iuxta patris voluntatem. De quibus ſubdit, *ſicut Pater ſuſcitat mortuos, ſic & filius.* Quod rectè intelligitur ſecundum humanitatem, vt ſupra dictum eſt. Et eodem ſenſu concludit. *Neque enim pater iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Ac ſi diceret, poteſtatem ſuſcitandi homines coniunctam eſſe cum poteſtate iudicandi. Nam oportet iudicem habere poteſtatem vocandi, & trahendi reos ad iudicium: vocandi autem ſunt per generalem reſurrectionem. Denique ratio illa, quam Chriſtus adhibet, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem,* non repu-

Auguſt. *Hieronym. Iſaiæ 27.* *Pſalm. 74.* *Cyprian.* *Chryſoſtom. Cyril. Auguſt. Athan. Greg Naz.*

A gnat huic expoſitioni, quandoquidem filius adoratur eadem adoratione, qua pater, & eadem coadoratur humanitas filio coniuncta. Eſt ergo vtraque expoſitio ſatis probabilis: hæc tamen poſterior videtur facilius omnes difficultates expedire.

Ex his vero omnibus colligitur (ſi priorem expoſitionem amplectamur) rectè ex illa confirmari aſſertionem D. Thom. hic, & è contrario non poſſe aliter intelligi, poteſtatem iudicandi datam eſſe ſpecialiter filio vt Deo, niſi ſecundum quandam appropriationem. At vero (ſi poſteriorem teneamus expoſitionem) non poteſt aſſertio D. Thomæ ex ſcriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento contra ex Actor. 10. euidentius de Chriſto, vt homine intelligendus eſt. Ratio tamen D. Thomæ *Actor. 10.* reddit aſſertionem ſatis probabilem. Quamquam rectè etiam dici poſsit, iudicium optimè toti Trini-
B tati attribui. Nam ex tribus, quæ ad illud requiruntur, autoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui ſancto. Et ex his relinquuntur expoſitæ ſolutiones argumentorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudiciaria poteſtas conueniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo. Dicit enim Auguſtinus in lib. de Vera religione: quod iudicium attribuitur filio, in quantum eſt ipſa lex primæ veritatis. Sed hoc pertinet ad CHRISTVM, *ſecundum quod eſt Deus. Ergo iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.*

iii. *Cap. 31. circa prin. to. 1.*

2. Præterea. Ad iudiciariam poteſtatem pertinet præmiare bene agentes ſicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum eſt beatitudo æterna, quæ non datur niſi à Deo: Dicit enim Auguſtinus ſuper Ioannem, quod participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ ſanctæ. Ergo videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.

Tract. 13 in Ioan. inter prin. & me. tom 9.

D *3. Præterea. Ad iudiciariam Chriſti poteſtatem pertinet iudicare occulta cordium: ſecundum illud primæ ad Corinthios decimoquarto. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Sed hoc pertinet ad ſolam virtutem diuinam: ſecundum illud Hieremi. decimoſeptimo. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ergo Dominus ſcrutans corda, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam ſuam. Ergo iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſecundum quod eſt Deus.*

Sed contra eſt, quod dicitur Ioannis 5. Poteſtatem dedit ei
E *iudicium facere, quia filius hominis eſt.*

Reſpondeo dicendum, quod Chryſoſtomus ſuper Ioannem ſentire videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundum quod eſt homo, ſed ſolum ſecundum quod eſt Deus. Vnde autoritatem Ioannis inductam ſic exponit. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, (& poſtea ſubditur) quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc: non enim propterea ſuſcepit iudicium, quoniam homo eſt: ſed quia ineffabilis Dei filius eſt, propterea iudex eſt: quia vero ea quæ dicebantur, erant maiora, quam ſecundum hominem, ideo hanc opinionem ſoluens dixit. Ne miremini, quia filius hominis eſt: etenim ipſe eſt etiam filius Dei. Quod quidem probat per reſurrectionis effectum. Vnde ſubdit. Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt audient

Hom. 38 in Ioan parum ante mediū tom 3. Loco iam citato.

dient vocem filij Dei. Sciendum tamen, quod quamuis apud Deum remaneat primæua authoritas iudicandi, hominibus tamen committitur à Deo iudiciaria poteſtas reſpectu eorum, qui eorum iuriſdictioni ſubijciuntur. Vnde dicitur Deuteronom. primo. Quod iuſtum eſt, iudicate, & poſtea ſubditur. Quia Dei eſt iudicium, cuius ſcilicet authoritate vos iudicatis. Dictum eſt autem ſupra, quod Chriſtus etiam in natura humana eſt caput totius Eccleſiæ, & quod ſub pedibus eius Deus omnia ſubiecit. Vnde ad eum pertinet, etiam ſecundum naturam humanam, habere iudiciariam poteſtatem. Propter quod Auguſtinus authoritatem prædictam Euangelij ſic dicit eſſe intelligendam. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt. Non quidem propter conditionem naturæ: quia omnes homines huiuſmodi poteſtatem haberent (vt Chryſoſtomus obijcit) ſed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam CHRISTVS in humana natura accepit. Competit autem Chriſto hoc modo ſecundum humanam naturam iudiciaria poteſtas. propter tria. Primo quidem propter conuenientiam & affinitatem ipſius ad homines. Sicut enim DEVS per cauſas medias, tanquam propinquiores effectibus operatur: ita iudicat per hominem CHRISTVM homines, vt ſit ſuauius iudicium hominibus. Vnde Apoſtolus dicit Hebræorum quarto. Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimilitudine abſque peccato: adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Secundò, quia in finali iudicio (vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem) erit reſurrectio corporum mortuorum, quas ſuſcitat Deus per Filium hominis, ſicut per eundem CHRISTVM ſuſcitat animas, in quantum eſt filius Dei. Tertio, vt Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini, rectum erat, vt iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erant boni & mali: reſtabat vt in iudicio, forma ſerui & bonis & malis oſtenderetur, forma Dei ſolis bonis ſeruaretur.

Tract. 19. in Ioan. poſt med. tom. 9. — *Loco iam citato.* — *Tract. 23. in Ioann. ante med. tom. 9* — *Li. de ver. relig. cap. 31. à med. tom. 4.*

Ad primum ergo dicendum, quod iudicium pertinet ad veritatem, ſicut ad regulam iudicij: ſed ad hominem, qui eſt veritate imbutus, pertinet ſecundum quod eſt vnum quodammodo cum ipſa veritate, quaſi quædam lex, & quædam iuſtitia animata. Vnde & ibidem Auguſtinus introducit quod dicitur primæ Corinthiorum ſecundo. Spiritualis iudicat omnia. Anima autem Chriſti præ cæteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta: ſecundum illud Ioannis 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. Et ſecundum hoc ad animam Chriſti maxime pertinet omnia iudicare.

Ad ſecundum dicendum, quod ſolius Dei eſt, ſui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinem, conuenit Chriſto in quantum eſt caput & autor ſalutis eorum: ſecundum illud Hebreo. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Ad tertium dicendum, quod cognoſcere occulta cordium & dijudicare, per ſe quidem pertinet ad ſolū Deum. Sed ex refluentia Diuinitatis ad animam Chriſti, conuenit etiam ei cognoſcere, & iudicare occulta cordium: vt ſupra dictum eſt, cum de ſcientia Chriſti ageretur. Et ideo dicitur Romanorum ſecundo. In die cum iudicabit Deus occulta hominum per Ieſum Chriſtum. *qu. 10. art. 2.*

COMMENTARIVS.

QVoniam in præcedenti articulo expoſuit Diuus Thomas quomodo Chriſto, vt Deo conueniat poteſtas iudicandi, conſequenter hic explicat, quomodo conueniat illi vt homini, hoc eſt, in humanitate, & præſertim intendit exponere locum illum Ioannis quinto. *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Refert autem ſententiam Chryſoſtomus dicentis poteſtatem iudiciariam non conuenire Chriſto vt homini, ſed vt Deo tantum. Sed eſt diligenter animaduertendum, aliud eſſe negare abſolutè, Chriſto vt homini conuenire iudiciariam poteſtatem: aliud verò negare, doceri hoc in prædicto loco Ioannis. Rurſus conſiderandum eſt, aliud eſſe loqui de poteſtate primaria, ſeu authoritate ſuprema iudicandi: aliud de poteſtate excellentiæ, quæ eſt quaſi inſtrumentaria reſpectu ſuperioris. Chryſoſtomus ergo homilia trigeſima octaua in Ioannem nec negat, nec negare poteſt, datam eſſe Chriſto in humanitate aliquam iudiciariam poteſtatem. Hoc enim de fide certum eſt, & ex aliis locis ſcripturæ euidenter colligitur, vt in ſequenti Diſputatione dicemus. Et hoc probant optimè omnes congruentiæ, quas Diuus Thomas adducit, quæ per ſe ſatis claræ ſunt, & argumenta, quæ in contrarium obijcit, & eorum ſolutiones ſunt facillimæ. *Ioan. 5.* *Chryſoſtom.*

Solum ergo ſupereſt, hoc loco explicandum, an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Ioannis. Chryſoſtomus enim putat, ibi ſolum eſſe ſermonem de primæua autoritate iudicandi, quæ non conuenit filio, niſi vt Deus eſt. Et ita aliter diſtinguit Euangelicum contextum, ſcilicet, *Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis eſt nolite mirari hoc, &c.* Et fundamentum Chryſoſtomi fuit, quoniam illa verba, *Quoniam filius hominis eſt*, non poſſunt cōtinere rationem præcedentium, alias omnibus filiis hominum danda fuiſſet poteſtas iudiciaria: ergo debent coniungi cum ſequentibus. Cum enim Chriſtus diceret, ſe eſſe æqualem Deo, ſubdit, *Nolite mirari*, eo, quod ſim homo, &c. & hanc expoſitionem ſequuntur Theophylactus & Euthymius. Sed neque ratio Chryſoſtom. vrget, nec illa diuiſio, & connexio literæ eſt ita apta ad contextum explanandum, ſicut ea, quæ habetur in vulgata editione, quam cęteri omnes antiqui ſequuntur. *Teſtimonij Ioann. 5. 1. Expoſitio. Chryſoſtom.* *Theophyl. Euthym.*

Aliter ergo exponit Cyrillus libro 2. in Ioannem cap. 144. qui in hoc conuenit cum Chryſoſto. quod hunc locum intelligit de poteſtate iudicandi ſuprema, ac diuina, quam dicit eſſe datam Chriſto, quia filius hominis eſt. Nam: vt eſt Deus, non eſt illi ex tempore data: ſed illam habet connaturalem per æternam generationem. Non intelligit autem, datam eſſe hanc poteſtatem ipſi humanitati, vt per illam Chriſto conueniat (hoc enim impoſsibile eſt) ſed intelligit, datum eſſe huic homini, vt ſit ſupremus iudex cum Patre, quod per communicationem idiomatum factum eſt per ipſam incarnationem. Hæc expoſitio probabilis eſt, ſicut de alijs ſimilibus in ſuperioribus diximus: tamen (ſi Scholaſtico rigore loquamur) impropriæ ſunt huiuſmodi locutiones. Nam (vt in priori tomo late diſputauimus) licet in ordine ad actum mentis, vt eſt prædeſtinatio, quæ præſcindere poteſt in obiecto ſuo à determinato ſuppoſito, verè, & propriè dici poſsit, *Hic homo eſt prædeſtinatus, vt ſit filius Dei naturalis*, & vt ſit ſupremus iudex cum Patre, &c. tamen in ordine ad executionem, ſeu actum potentiæ operantis, quæ neceſſario verſatur circa ſingulare ſuppoſitum, non propriè dicitur, *Hic homo factus eſt Deus*, & conſequenter neque potuit propriè dici, huic homini datas eſſe, ſeu communicatas per incarnationem eſſentiales proprietates Dei, quarum vna eſt primaria poteſtas iudicandi: ſed humanitati coniuncta eſt Diuina perſona, vt hic homo ſit Deus, & habeat dictam poteſtatem iudicandi, non quia denuo illi communicata eſt, ſed quia ſuppoſitum huius hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrillus tam clare docuit hanc expoſitionem, quin eius doctrina poſsit ad ſequentem accommodari. *2. Expoſitio. Cyril.*

3 *Expoſitio vera.*

A Tertia ergo, & legitima expoſitio eſt, quam hic tradit D.Tho.ſcilicet, ſermonem Chriſti eſſe de poteſtate excellentiæ ad exercēdum iudicium per humanitatem, ipſi communicata propter vnionem ad Verbum. *Auguſt.* Quæ eſt expoſitio Aug.tract.19. & 22.in Ioannem, quem ſequuntur *Beda.* Beda ibi, & *Rupert.* Rupertus libr. 5.in Ioannem, ac cæteri Latini expoſitores. Eandem habet rurſum Aug.lib.20.de Ciuit. cap. 6. & lib. 1. de Trinit.capit.13. *Hieronym.* Indicat Hieronym.Iſai.50.quatenus de Chriſto homine explicat illa verba, *ſicut audio, iudico*, & *Tertul.* Tertul.lib. contra Praxeam, cap. 21. *Iudiciaria poteſtas quomodo Chriſto conueniat.* In quo illud eſt obſeruatione dignum, non legere, *quia*, ſed *qua*, ſic enim ſcribit, *Iudicium dedit illi facere in poteſtate, qua filius hominis per carnem ſcilicet, ſicut & filius Dei per ſpiritum eius.* *Vigil.* Idem Vigilius lib.5.contra Euthych. Et iuxta hanc expoſitionem, illis verbis, *quia filius hominis eſt*, non redditur cauſa adæquata, ex qua oriatur poteſtas iudicandi B (ſic enim vt argumentatur Chryſoſt. omnes homines haberent illam poteſtatem) ſed deſignatur in primis natura, quæ neceſſaria fuit in Chriſto, vt eſſet capax huius donationis, & poteſtatis. Si enim tantum fuiſſet Deus, non potuiſſet hanc poteſtatem denuo recipere: tamen, quia filius hominis eſt, fuit capax eius. Deinde ſignificatur congrua ratio, ob quam voluit Deus iudicium Chriſto committere, ſcilicet, vt homines ſenſibiles ab homine, cuius facies videri, & vox audiri poſſet, iudicarentur. Hæc enim prouidentiæ ratio ſuauior eſt, & hominibus magis accommodata, & ita nullo modo ſequitur inconueniens illud, quod Chryſoſt. inferebat. Quia licet iudicium oporteat fieri per hominem, C non inde fit debere fieri per quemlibet, & licet in omnibus ſit capacitas quaſi remota: non tamen proxima, neq; æqualis ratio. Quod autem hæc expoſitio valde conſentanea ſit contextui Euangelico patet ex antecedentibus, & ſequentibus. Prius enim ait Chriſtus, *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.* Quæ verba intelligūtur de Chriſto homine, quatenus illi datum eſt, vt per humanitatis imperium, ac vocem poſsit mortuos excitare. Et rationem ſubdens, ait. *Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo*, id eſt, viuificandi virtutem (vt exponit Cyrillus iuxta illud Ioan.1. *In ipſo vita erat,*) *ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo.* Quod rectè intelligi poteſt de filio, vt Deo, eo ſenſu, quem præcedenti arti. tradidimus, vt nimirum quia perſona filij ſecun- D dum ſe habet poteſtatem viuificandi æqualem cum patre, ideo data ſit humanitati eius virtus inſtrumentaria viuificandi mortuos. Vel etiam poteſt hęc ratio intelligi de Chriſto vt homine, ſicut Cyrill. etiam exponit. Quo ſenſu illa particula, *ſicut*, non dicit æqualitatem, ſed proportionem, & ſimilitudinem. Verba igitur, quæ nunc tractamus, & immediatè poſt prædicta ſequuntur, rectè intelliguntur de Chriſto vt homine. Illa vero, *Nolite mirari hoc*, optimè connectuntur ſequentibus. Sicut enim paulò ſuperius oſtendit Chriſtus, ſibi eſſe datam poteſtatem viuificandi mortuos, ex poteſtate iudicandi, quodammodo ex fine colligens medium: ita è contrario hic, ſuadet iudicandi poteſtatem ex poteſtate E ſuſcitandi mortuos, veluti colligens ex medio finem, aut ex vno opere ſupernaturali magis ſenſibili valdeq; admirabili admirationem alterius excludens, & hoc eſt quod ait. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent*, &c. Ac tandem concludit, *Sicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam: ſed eius, qui miſit me.* Quæ verba neceſſe eſt, intelligi de voluntate humana: ergo ſermo eſt de iudicio, quod ab illa procedit, & per humanitatem exercetur: de eodem ergo eſt ſermo in prioribus verbis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Chriſtus ex meritis adeptus fuerit iudiciariā poteſtatem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod Chriſtus non ex meritis fuerit adeptus iudiciariam poteſtatem. Iudiciaria enim poteſtas aſſequitur regiam dignitatem, ſecundum illud Prouerb. 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſsipat omne malum intuitu ſuo. Sed regiam dignitatem Chriſtus obtinuit abſque meritis: competit enim ei ex hoc ipſo, quod eſt vnigenitus Dei, dicitur enim Luc.1. Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Ergo Chriſtus iudiciariam poteſtatem non obtinuit ex meritis. 312. 4 d.48 qu.1: art.1. Et 4. con. cap.95. prin. Et po.3: c.249.

2. Præterea. Sicut dictum eſt, iudiciaria poteſtas competit Chriſto, in quantum eſt caput noſtrum. Sed gratia capitis non competit Chriſto ex meritis, ſed conſequitur perſonalem vnionem diuinæ, & humanæ naturæ: ſecundum illud. Vidimus gloriam eius quaſi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus: quod pertinet ad rationem capitis: Ergo videtur quod Chriſtus non habuerit ex meritis iudiciariam poteſtaſtatem. Art præced.

3. Præterea. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia. Sed homo efficitur ſpiritualis per gratiam, quæ non eſt ex meritis: alioquin iam non eſſet gratia, vt dicitur Roman. 11. Ergo videtur, quod iudiciaria poteſtas non conueniat, nec Chriſto, nec alij ex meritis, ſed ex ſola gratia.

Sed contra eſt, quod dicitur Iob. 36. Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam iudiciumque recipies, & Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini. Sedebit iudex, qui ſtetit ſub iudice: damnabit vero reos qui falsó factus eſt reus. In ſerm vlt aliquantulum à med: tom.10.

Reſpondeo dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem deberi alicui ex cauſis diuerſis, ſicut gloria corporis reſurgentis debita fuit Chriſto, non ſolum propter congruentiam Diuinitatis, & propter gloriam animæ, ſed etiam ex merito humilitatis paſsionis. Et ſimiliter dicendum eſt, quod iudiciaria poteſtas homini Chriſto competit, & propter diuinam perſonam, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis: & tamen etiam ex merito eam obtinuit: vt ſcilicet ſecundum Dei iuſtitiam iudex eſſet: qui pro Dei iuſtitia pugnauit & vicit & iniuſtè iudicatus eſt. Vnde ipſe dicit Apoc. 3. Ego vici, & ſedi in throno Patris mei. In throno autem intelligitur iudiciaria poteſtas, ſecundum illud Pſal 9. Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam. Gloſſ.ord. ibi ex Caſ. exponit.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iudiciaria poteſtate, ſecundum quod debetur Chriſto ex ipſa vnione ad Verbum Dei.

Ad ſecundum dicendum; quod ratio illa procedit ex parte gratiæ capitis.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit ex parte gratiæ habitualis, quæ eſt perfectiua animæ Chriſti. Per hoc tamen quod his modis debetur Chriſto iudiciaria poteſtas, non excluditur, quin debetur ei ex merito.

COMMENTARIVS.

QVanquam D. Thomas tantum proponat quæſtionem de merito: tamen ea occaſione explicat omnes rationes, quæ fuerunt in Chriſto, ob quas data eſt illi iudiciaria poteſtas. Quarum prima, & præcipua eſt dignitas Diuinæ perſonæ, cum qua coniuncta eſt dignitas capitis, ad quam quodammodo

ſpectat hæc iudiciaria poteſtas: ijs vero adiuncta eſt ratio meriti, quia ad perfectionem pertinet, & non repugnat ſimul cum alijs titulis coniungi, vt expoſuimus ſuperiori tomo, Diſputatione quadrageſima, Sectione tertia. Quod vero adiungit D. Thom. hanc poteſtatem etiam eſſe datam Chriſto propter plenitudinem gratiæ habitualis, non videtur ita intelligendum, vt hæc ſit ſufficiens ratio huius poteſtatis. Quia gratia habitualis per ſe non habet, vt illi debeatur poteſtas, vel iuriſdictio in alios, etiamſi in ſuo ordine perfectiſsima ſit. Sed poteſt altero è duobus modis intelligi. Primo, quia ſuppoſitis aliis rationibus huius poteſtatis, hæc etiam adiuuat, & eſt bona congruentia. Vel ſecundo, quia ſuppoſito, quod ad ſuauem ordinem Diuinæ prouidentiæ pertinuit iudicium hominum alicui homini committere, dari debuit ſanctiori, & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum confert ad hanc poteſtatem.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Chriſto conueniat iudiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas.

323. Quoli 10. art. 2. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quod ad Chriſtum non pertineat iudiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Lucæ duodecimo. Cum quidam de turba C *Chriſto diceret, Dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: ille reſpondit. Homo, quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper vos? Non ergo habet iudicium ſuper omnes res humanas.*

Præterea. Nullus habet iudicium niſi ſuper ea, quæ ſunt ſibi ſubiecta. Sed Chriſto nondum videmus omnia eſſe ſubiecta: vt dicitur Hebræorum ſecundo. Ergo videtur, quod Chriſtus non habeat ſuper omnes res humanas iudicium.

Lib. 20 ca. 2. tom. 5. 3. *Præterea. Auguſtinus dicit 20. de Ciuitate Dei, quod ad iudicium diuinum pertinet hoc, quod interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum proſperantur, & ſimiliter mali. Sed hoc fuit et ante Chriſti incarnationem. Ergo non omnia iudicia Dei circa res humanas pertinent ad iudiciariam poteſtatem Chriſti.*

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 5. Pater omne iudicium D *dedit filio.*

Reſpondeo dicendum, quod ſi de Chriſto loquamur ſecundum diuinam naturam, manifeſtum eſt, quod omne iudicium Patris pertinet ad Filium, ſicut enim Pater facit omnia Verbo ſuo, ita & omnia iudicat Verbo ſuo. Si vero loquamur de Chriſto ſecundum naturam humanam, ſic etiam manifeſtum eſt, quod omnes res humanæ ſubduntur eius iudicio. Et hoc manifeſtum eſt, primo quidẽ ſi conſideremus habitudinem animæ Chriſti ad Verbum Dei. Si enim ſpiritualis iudicat omnia (vt dicitur prima ad Corinthios ſecundo) in quantum mens eius verbo Dei inhæret, multo magis anima Chriſti, quæ eſt plena veritate Verbi Dei ſuper omnia iudicium habet. Secundo apparet idem ex merito mortis E *eius: quia vt dicitur Romanorum decimoquarto: in hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum, & mortuorum dominetur. Et ideo ſuper omnes habet iudicium, propter quod & Apoſtolus ibi ſubdit, quod omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Et Danielis ſeptimo dicitur, quod dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Tertio apparet idem ex comparatione rerum humanarum ad finem humanæ ſalutis. Cuicunque enim committitur principale, committitur & acceſſorium. Omnes autem res humanæ, ordinantur in finem beatitudinis, quæ eſt ſalus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Chriſti: vt patet Matth. 25. Et ideo mani-* A *feſtum eſt, quod ad iudiciariam poteſtatem Chriſti pertinent omnes res humanæ.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dictum eſt, iudiciaria poteſtas conſequitur regiam dignitatem. Chriſtus autem quamuis eſſet rex conſtitutus à Deo, non tamen in terris viuens, terrenum regnum temporaliter adminiſtrare voluit: Art prec in Argum. 1. *vnde ipſe dicit Ioannis decimooctauo. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Similiter etiam iudiciariam poteſtatem exercere noluit ſuper res temporales, qui venerat homines ad diuina traſferre: vnde Amb. ibidem dicit, Bene terrena declinat qui propter diuina deſcẽderat: nec iudex dignatur eſſe litium, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum.* Lib 7. in Luc. ſuper illud Quis me conſtituit iudicem inter vos tom. 5.

B *Ad ſecundum dicendum, quod Chriſto ſunt omnia ſubiecta quantum ad poteſtatem, quam à Patre ſuper omnia accepit: ſecundum illud Matthæi vltimo. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Nondum tamen ſunt omnia ei ſubiecta quantum ad executionem ſuæ poteſtatis, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem ſuam adimplebit, quoſdam quidem ſaluando, quoſdam autem puniendo.*

Ad tertium dicendum, quod ante incarnationem huiuſmodi iudicia exercebantur per Chriſtum, in quantum Dei Verbum eſt, cuius poteſtatis facta eſt particeps per Incarnationem anima ei perſonaliter vnita.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. iudiciariæ poteſtati Chriſti ſubdi omnes res humanas. In qua aſſertione ſolum occurrit aduertendum, proprium actum iudiciariæ poteſtatis verſari propriè, & immediatè circa actiones humanas, quatenus per eam poteſtatem homines iudicantur. Nunc enim de Angelis non agimus, & inferiores res non ſunt capaces huius iudicij. Quia cum non habeant libertatem, non ſunt capaces bonitatis, & malitiæ, & eadem ratione homo non ſubditur huic iudicio, niſi quatenus poteſt, & debet libertate ſua vti ad bene operandum, & cauendum malum. Quod fit per actionem humanam ſub qua omiſsionem etiam comprehendimus, & peccatum etiam originale, quatenus ex actione humana primi Parentis deriuatum eſt. Et ita in vltimo iudicio ſententia iudicis tota nititur humanis actibus, quibus pœna, vel præmium reſpondet Matth. 25. Cæteræ igitur res humanæ eatenus ſub iudiciaria poteſtate continentur, quatenus bene, vel male homo illis vſus eſt, vti ve potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantum res humanæ: ſed etiam (vt ita dicam) ipſe res diuinæ, & omnes creaturæ cadunt ſub hanc poteſtatem, quatenus omnes homini aliquo modo ſubijciuntur, vel in eius miniſterium, vel ſalutem ordinantur, vt Diuus Thomas attigit in tertia ratione, quæ eſt propria & adæquata. Nam in duabus prioribus magis explicatur: quomodo ex parte Chriſti non deſit ſcientia, & gratia, ſeu rectitudo, & meritum ad tam eximiam, & vniuerſalem poteſtatem.

In ſolutionibus argumentorum occurrebat quæſtio, an Chriſtus in hac vita aſſumpſerit dominium, & poteſtatem iudicandi, ſed eam ſatis explicuimus in priori tomo. Eſt autem attente conſiderandum, D. Thomam in ſolution. ad 1. nullam Chriſto negare poteſtatem, ſed vſum tantum.

ARTICV-

ARTICVLVS V.

Vtrum poſt iudicium, quod agitur in præſenti tempore, reſtet aliud iudicium.

324. 4.d 47 q 1. ar.1 q 1. Et 4.contra c. 95.pri. & op. 3.c.249 Et op.10 ar 27 & l. 30. lect. 3 prin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod poſt iudicium, quod in præſenti tempore agitur, nō reſtet aliud iudicium generale. Poſt vltimam enim retributionem præmiorum & pœnarum fruſtra adhibetur iudicium. Sed in hoc præſenti tempore fit retributio præmiorum & pœnarum: dixit enim Dominus Latroni in cruce Lu. 23. Hodie mecum eris in paradyſo & Lu. 16. dicitur, quod mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno. Ergo fruſtra expectatur finale iudicium.

2. Præterea. Nahum primo dicitur ſecundum aliam literam: Non iudicabit Deus bis in idipſum. Sed in hoc tempore Dei iudicium exercetur & quantum ad temporalia, & quantum ad ſpiritualia. Ergo videtur, quod non ſit expectandum aliud finale iudicium.

3. Præterea. Præmium & pœna reſpondent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, niſi in quantum eſt inſtrumentum: ergo nec præmium ſeu pœna debetur corpori, niſi propter animam. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quod homo præmietur, aut puniatur in corpore, præter illud, quod nunc puniuntur aut præmiantur animæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioann. 12. Sermo, quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Erit ergo quoddam iudicium in nouiſſimo die præter iudicium, quod nunc agitur.

Reſpondeo dicendum, quod iudicium de aliqua re mutabili perfecte dari non poteſt ante eius conſummationem: ſicut iudicium de aliqua actione qualis ſit, perfecte dari non poteſt, antequam ſit conſummata, & in ſe & in ſuis effectibus: quia multæ actiones videntur eſſe viles, quæ ex effectibus demonſtrantur nociuæ. Et ſimiliter de homine aliquo iudicium perfecte dari non poteſt, quouſque eius vita terminetur, eo quod multipliciter poteſt mutari de bono in malum, aut è conuerſo: vel de bono in melius, aut de malo in peius. Vnde Apoſtolus dicit Heb. 9. quod hominibus ſtatutum eſt ſemel mori, poſt hoc autem iudicium. Sciendum tamen, quod licet per mortem vita hominis temporalis terminetur ſecundum ſe, remanet tamen ex futuris, ſecundum quid dependens. Vno quidem modo, ſecundum quod adhuc viuit in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bona fama, vel mala. Alio modo in filiis, qui ſunt quaſi aliquid patris (ſecundum illud Eccleſiaſtic. trigeſimo capit. Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe) & tamen multorum bonorum ſunt mali filij, & è contrario. Tertio modo, quantum ad effectum ſuorum operum, ſicut ex deceptione Arrij, & aliorum ſeductorum, pullulat infidelitas vſque ad finem mundi: & vſque tunc proficit fides ex prædicatione Apoſtolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorifice traditur ſepulturæ, quandoque verò relinquitur inſepultum, & tandem incineratum omnino reſoluitur. Quinto modo quantum ad ea in quibus homo ſuum affectum defixit: puta in quibuſcunque temporalibus rebus, quarum quædam citius finiuntur, quædam diutius durant. Omnia autem hæc ſubduntur exiſtimationi iudicij diuini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifeſtum iudicium haberi non poteſt, quamdiu huius temporis curſus durat. Et propter hoc oportet eſſe finale iudicium in nouiſſimo die, in quo perfecte, id quod ad vnumquemque hominem pertinet quocunque modo, perfecte & manifeſte iudicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod opinio quorundam fuit, quod animæ Sanctorum non præmiantur in cælo, nec animæ

A *damnatorum puniuntur in inferno, vſque ad diem Iudicij. Quod quidem apparet falſum ex hoc, quod Apoſtolus 2. ad Cor. 5. dicit, Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum: quod eſt iam non ambulare per fidem, ſed per ſpeciem, vt patet ex his quæ ſubſequuntur. Hoc autem eſt videre Deum per eſſentiam, in quo conſiſtit vita æterna: vt patet Ioan. 17. Vnde manifeſtum eſt, animas à corporibus ſeparatas eſſe in vita æterna: Et ideo dicendum eſt, quod poſt mortem quantum ad ea, quæ ſunt animæ, homo ſortitur quendam immutabilē ſtatum. Et ideo quantum ad præmium animæ, non oportet vlterius differri iudicium. Sed quia quædam alia ſunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis curſu aguntur, quæ non ſunt aliena à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis,*

B *omnia hæc in iudicium adduci. Licet enim homo ſecundū hæc non mereatur, neque demereatur: tamen pertinet ad aliquod eius præmium vel pœnam. Vnde oportet hæc omnia æſtimari in finali iudicio.*

Ad ſecundum dicendum, quod Deus non iudicabit bis in idipſum, id eſt, ſecundum idem: ſed ſecundum diuerſa non eſt inconueniens Deum bis iudicare.

Ad tertium dicendum, quod licet præmium, vel pœna corporis dependeat ex præmio, vel pœna animæ: tamen quia anima non eſt mutabilis, niſi per accidens propter corpus, ſtatim ſeparata à corpore habet ſtatum immutabilem, & accipit ſuum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati ſubiectum vſque ad finem temporis. Et ideo oportet, quod tunc recipiat ſuū præmium, vel pœnam, in finali iudicio.

C

COMMENTARIVS.

DIuus Thomas in titulo vnum ſupponit, ſcilicet, fieri in præſenti tempore priuatum iudicium: aliud verò inquirit, ac probat, ſcilicet futurū aliquando vniuerſale iudicium, & quoniam de vtraque re fuſius diſputaturi ſumus, & ſententia D.Tho. ſatis perſpicua eſt in textu, ideo hic nihil addendū ſupereſt. Quæſtio verò grauis (quam D. Th. attingit in ſol. ad 1.) an animæ iuſtorum ſtatim ac ſeparantur à corpore, & ſunt plene purgatæ, videant Deum ante diem iudicij, non eſt hoc loco diſputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

D

ARTICVLVS VI.

Vtrum iudiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod poteſtas Chriſti iudiciaria, non ſe extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quam mali iudicati ſunt à principio mundi, quando quibuſdam cadentibus per peccatum, alij ſunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati ſunt, non indigent iterum iudicari. Ergo poteſtas iudiciaria Chriſti non ſe extendit ad Angelos.

2. Præterea. Non eſt eiuſdem iudicare, & iudicari. Sed E *Angeli venient cum Chriſto iudicaturi, ſecundum illud Mat. 25. Cum venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur quod Angeli non ſint iudicandi à Chriſto.*

3. Præterea. Angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis. Si ergo Chriſtus eſt iudex non ſolum hominum, ſed etiam Angelorū, pari ratione erit iudex omnium creaturarum. Quod videtur eſſe falſum, cum hoc ſit proprium prouidentiæ Dei. Vnde dicitur Iob 34. Quem conſtituit alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? Non ergo Chriſtus eſt iudex Angelorum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit.1. Corin.6. An neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt niſi authoritate Chriſti. Ergo multo magis Chriſtus habet iudiciariam poteſtatem ſuper Angelos.

Reſpondeo dicendum, quod Angeli ſubſunt iudiciariæ poteſtati Chriſti, non ſolum quantum ad Diuinam naturam, prout eſt Verbum Dei, ſed etiam ratione humanæ naturæ. Quod patet ex tribus. Primo quidem, ex propinquitate naturæ aſſumptæ ad Deum, quia, vt dicitur Hebr. 2. nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit: Et ideo anima Chriſti magis eſt repleta virtute Verbi Dei, quam aliquis Angelorum, vnde & Angelos illuminat: ſicut Dion. dicit.7. cap. Cæl. hierar. Vnde de eis habet iudicare. Secundo, quia per humilitatem paſſionis humanæ in Chriſto meruit exaltari ſuper Angelos: ita, ſicut dicitur Philipp. 2. vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et ideo Chriſtus habet iudiciariam poteſtatem, etiam ſuper omnes Angelos, & bonos & malos. In cuius ſignum dicitur Apocalyp. 7. quod omnes Angeli ſtabant in circuitu throni. Tertio ratione eorum, quæ circa homines operantur: quorum Chriſtus ſpeciali quodam modo eſt caput. Vnde dicitur. Heb. 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Subſunt autem iudicio Chriſti, vno quidem modo quantum ad diſpenſationem eorum, quæ per ipſos aguntur, quæ quidem diſpenſatio fit etiam per hominem Chriſtum: cui Angeli miniſtrabant, vt dicitur Matth. 4. & à quo dæmones petebant, vt in porcos mitterentur: vt dicitur Matt. 8. Secundo, quantum ad alia accidentalia præmia bonorum Angelorum, quæ ſunt gaudia, quæ habent de ſalute hominum: ſecundum illud Luc. 15. Gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum, quibus torquentur vel hic, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominem Chriſtum. Vnde Marc. 1. dicitur, quod dæmon clamauit: Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos. Tertio, quantum ad præmium eſſentiale bonorum Angelorum, quod eſt beatitudo æterna: & quantum ad pœnam eſſentialem Angelorum malorum, quæ eſt damnatio æterna. Sed hoc factum eſt per Chriſtum, in quantum eſt verbum Dei, à principio mundi.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iudicio quantum ad præmium eſſentiale, & pœnam principalem.

Cap 31. to. 1. *Ad ſecundum dicendum, quod ſicut dicit Auguſt. in libr. de Vera religione, licet ſpiritalis iudicet omnia: tamen iudicatur ab ipſa veritate. Et ideo licet Angeli, ex eo quod ſunt ſpirituales, iudicent: iudicantur tamen à Chriſto, in quantum eſt veritas.*

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus habet iudicium non ſolum ſuper Angelos, ſed etiam ſuper adminiſtrationem totius creaturæ. Si enim (vt Aug dicit. in 3 de Trin.) inferiora Li. 3. c. 4. t. 3. *quodam ordine reguntur à Deo per ſuperiora, oportet dicere, quod omnia reguntur per animam Chriſti, quæ eſt ſupra omnem creaturam. Vnde & Apoſtolus dicit Heb. 2. Non enim Angelis ſubiecit Deus orbem terræ futurum (ſcilicet ſubiectum ei, de quo loquimur, id eſt Chriſto.) Nec tamen propter hoc alium conſtituit Deus ſuper terram: quia vnus & idem eſt & Deus & homo, Dominus Ieſus Chriſtus. De cuius Incarnationis myſterio ad præſens dicta ſufficiant.*

Litera eſt clara, de re verò ipſa dicemus poſtea.

A

DISPVTATIO LII,

In duas Sectiones diſtributa,

De iudiciaria Chriſti poteſtate, atq; eius vſu,

EXpediuimus ſuperioribus diſputationibus omnia, quæ de priori aduentu Chriſti, totoque illius progreſſu ab incarnatione ex Virgine matre, vſque ad reditum in cælum ad Patrẽ, dicenda occurrebant: poſtulat ergo doctrinæ ordo, & complementum, vt de poſteriori Chriſti aduentu diſſeramus. Quia verò huiuſmodi aduentus in
B iudiciaria poteſtate Chriſti Domini nititur, idcirco diſputatio de hac poteſtate nobis præmittenda eſt, quæ in hunc etiam locum à nobis eſt in ſuperioribus reiecta: tum vt D. Thom. teneamus ordinem: tum etiam, quia vſus huius poteſtatis maxime videtur Chriſto conuenire in ſtatu gloriæ. Nam de priori aduentu ipſe dixit Ioan. 3. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Dicemus igitur, qua ratione data ſit Chriſto hæc poteſtas, & quid illa ſit, & quinam vſus eius, ac deniq; quando haberi, ſeu exerceri cœperit.

SECTIO I.

C *Quæ ſit poteſtas iudicandi Chriſto data; & quam ob cauſam, & ex quo tempore.*

SEnſus huius quæſtionis, & omnium, quæ in ſequentibus diſputationibus explicandæ ſunt, eſt de Chriſto ſecundum humanitatem ſpecificatiue, an illi, vel ſecundum illam data ſit Chriſto iudicandi poteſtas. Vbi primo referri poſſet error eorum, qui generatim negãt futurum eſſe iudicium de humanis actibus. Nam ſi Deus ipſe iudicaturus nõ eſt, nec per humanitatem iudicabit. Fuerunt autem in eo errore omnes Gentiles, qui vel animi immortalitatem, vel Diuinam prouidentiam ignorarunt, contra quos alijs in locis agendum eſt, & valere poſſunt multa ex iis, quæ de reſurrectione diximus.
D Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodem verſati ſunt errore, vt Gnoſtici, Borboriani, Manichæi, & alij, vt videre licet in Philaſtrio, Prateolo, & Caſtro. Antiquiores enim Patres recenſentes horum hæreticorum errores, nullam huius mentionẽ fecerunt; eſt autem valde veriſimile, in eum incidiſſe. Negabant enim libertatem arbitrij, Deumque faciebant malorum authorem, & alia ſimilia docebant, ex quibus omnis ratio, & neceſsitas Diuini iudicij manifeſte tollitur. Cõtra hanc verò hæreſim afferemus apertiſsima teſtimonia ſect. ſequenti, & in ſequenti diſp. ſect. 1.

Secundo referri hic ſolet opinio Scoti in 4. diſt. Scotus
48. quæſt. 1. negantis, Chriſto datam eſſe poteſtatem
E iudicandi. Quæ poteſt fundari in verbis eiuſdem Chriſti, *Sedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* Ex quibus colligi etiam poteſt ratio: quia iudicium includit voluntatem efficacem retribuendi talem, ac tantam pœnam, vel præmium pro iis, aut illis operibus bonis, aut malis: ſed poteſtas definiendi ſingulis operibus talem retributionem, & poteſtas etiam conferendi tale præmium, non conuenit Chriſto ſecundum humanitatem, ſed eſt proprium Diuinæ voluntatis, ac poteſtatis: ergo Chriſtus ſecundum humanitatem, non habet hic poteſtatem. Sed quamuis Scotus in modo procedendi illius quæſtionis videatur D. Thom. ſententiam reprehendere: tamen re ipſa nihil diuerſum ſenſit, neque ſentire potuit. Quia vix eſt hic locus o-

pinionibus, cum catholica doctrina ferè ſit manifeſta.

Chriſto vt homini poteſtas ad iudicandum data

Primò ergo certum eſt, Chriſto domino, quatenus homo eſt, ſeu in humanitate ſua datam eſſe ſpecialem poteſtatem ad ferendum iudicium in ijs, quæ pertinent ad præmium vel pœnam, æternam ſalutem, vel damnationem. Ita D. Thom. hic & in. 4. diſtin. 48. vbi omnes Theologi idem docent. Et ſatis probatur teſtimonijs ſcripturæ explicatis in comment. art. 1. & 2. D. Thom. & teſtimoniis ſanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus: conuincitur etiam teſtimonio Petri Actor. 19. *Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Vbi ſermonem eſſe de Chriſto vt homine euidens eſt ex ipſo contextu. Nam immediate ante illa verba docuerat Petrus myſteria paſſionis, & reſurrectionis Chriſti: & proxime poſt illa, docet, ſolum ipſum eſſe mediatorē, per quē peccatorū remiſsionē conſequimur. Itē verba illa *Cōſtitutus eſt à Deo*, aperte declarāt illud eſſe opus ad extra libere à Deo factū, atq; adeo non conuenire Chriſto, vt Deo: ſed vt homini. Prout apertiſsimè etiam declarauit Paulus Actor. 19. dicens de Chriſto. *In quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.* Deniq; hoc ipſum euidenter conuincent, quæ infra dicemus de vniuerſali iudicio. Oſtendemus enim, ad illud faciendum iterum eſſe Chriſtum in terram deſcenſurum: ergo habet iudiciariam poteſtatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam ſi per ſolam Diuinitatem iudicaturus eſſet, non oporteret ſecundū humanitatem deſcendere ad iudicandum. Rationes huius veritatis in cō mentarijs D. Tho. inſinuatæ ſunt, & ſtatim amplius explicabuntur.

D Thom. *Act. 10.* *Act 17.*

Poteſtas iudicandi Chriſto in humanitate data ſecundaria tantum & quaſi ex cōmiſſione Dei.

Secundo dicendum eſt, hanc poteſtatem Chriſto in humanitate datam non eſſe primariam, ſed ſecundariam, & quaſi ex commiſsione Dei datam, nihilominus eſſe veram, & propriam iudicandi poteſtatem. Priorem partem docet Scotus ſupra, & illam tantum probat ratio ex eo adducta: ſed immerito illam objicit contra D. Thom. cùm expreſſe hic idem omnino doceat. Et probatur aperte. Quia primaria poteſtas iudicandi in cauſis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit: Primum indepedentiam ab omni ſuperiori poteſtate: Secundo, ſupremam autoritatem in decernendis præmiis, vel pœnis ſingulorum hominum: Tertio, quod hæc poteſtas habeatur ex intrinſecis, & eſſentialibus principijs naturæ: hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus eſt, vt nequeant humanitati communicari. Omnis namque poteſtas, & actio humanitatis dependens eſt à Diuinitate, præmiumque, ac pœna ſingulis operibus debita, Diuina voluntate, ac ſapientia taxata ſunt, non humana, etiam ipſius Chriſti. Quia ſicut Deus eſt ſupremus legiſlator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam ſpectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiam ante Chriſti incarnationem ſingulis operibus tam hominum, quam Angelorum certum, ac definitum præmium, vel pœna reſpondebat. Denique, quidquid poteſtatis habet Chriſtus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, ſeu ex principiis illius: ſed datum ei eſt vel propter vnionem ad Diuinam perſonam, vel propter infinitum meritum. Non poteſt ergo hæc poteſtas Chriſti vt hominis eſſe æqualis diuinæ, & conſequenter neque primaria, & ſuprema: erit ergo ſecundaria, & ſubordinata Diuinæ poteſtati, & ab illa manans. Et hoc ſenſu dicitur eſſe, quaſi delegata, & ex commiſsione Dei, quamuis ſub alia ratione dici poſsit poteſtas ordinaria in ſuo ordine. Quia conuenit Chriſto ratione proprij muneris, & officij, quatenus eſt ſummus Sacerdos, ac ſpiritualis Rex, ratione cuius conuenit illi poteſtas excel- A lentiæ, vt in priori tomo diximus diſp. 47. & 48. vbi fere omnia, & quæ diximus de Chriſti dominio, & poteſtate iuriſdictionis, ad præſentem iudiciariam poteſtatem poſſunt accommodari.

Obiectio.

Sed hinc oritur difficultas, propter quam poſtremam concluſionis partem propoſui. Videtur enim ſequi, hanc Chriſti poteſtatem non eſſe propriè iudiciariam, cum non tam ſit ad proferendum iudicium, & ſententiam: quam ad promulgandam ſententiam à Deo latam: promulgare autem ſententiā ſuperioris iudicis, non eſt iudicare (vt per ſe conſtat) ſed ſolum alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege ſua, ac voluntate, ſtatuit retributionem vnicuique operi reſpondentem. Vnde fit, vt omni homini in tali ſtatu, & cum talibus operibus diſce- B denti ex definito Dei decreto, ac iudicio, talis ac tanta pœna debeatur: ergo ſententia iam eſt lata Diuino iudicio. Nihil ergo ſupereſt per humanitatem agendum, niſi hoc ſolum, quod illa ſententia promulgetur. Dices, etiam ſupereſſe, vt executioni mandetur. Sed contra primo, nam hoc etiam non fit iudicando: executores enim ſententiæ, ſiue per ſe, ſiue per alios id faciant, non ſunt iudices, ſed iudicum miniſtri. Secundò, ſi loquamur de executione ſententiæ quoad præmium bonorum, hæc immediate fit ab ipſo Deo, ſolus enim ipſe poteſt homini beatitudinem conferre, quæ eſt præmium bonorum operum. Si vero ſit ſermo de ſupplicio malorum, hæc non propriè mandatur executioni per humanitatem Chriſti, niſi ſolum quatenus per ipſam C ſententia ſupremi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam ſtatim ignis torquet damnatum, non vt inſtrumentum humanitatis Chriſti ſed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, abſque actione humanitatis: ſed ſolum, quia Deus non confert illam. Deſperatio verò, & triſtitia, quæ inde dimanant in damnato, minime proficiſcuntur ab humanitate Chriſti, ſed ab intrinſecis facultatibus cum concurſu Dei. Ac denique, quidquid miniſterij dæmones exhibent in hoc negotio, non tam eſt ex Chriſti imperio, quàm ex æterna Dei lege, ſi de Diuino iudicio, ac ſententia illis conſtet.

Reſponſio. *Facultas Chriſto in humanitate ad iudicandum data vere ac propriè iudiciaria poteſtas.*

Nihilominus poſtrema pars concluſionis veriſſima, ac certiſsima eſt, nimirum, hanc Chriſti poteſtatem D verè, propriè, & ſimpliciter eſſe iudiciariam poteſtatem. Quod in primis ſatis probant adducta in prima concluſione. Quia niſi hæc verè eſſet iudiciaria poteſtas, Chriſtus homo non eſſet vere, ac propriè iudex, neque actus eius eſſet verum iudiciū: falſum ergo eſſet, Patrem dediſſe Filio poteſtatem *iudicium faciendi, quia Filius hominis eſt*, aut Chriſtum eſſe *conſtitutum iudicem viuorum, & mortuorum.* Secundo declaratur à ſimili: quia Chriſtus vt homo, eſt verus Rex, & habet verum, excellenſque dominium creaturarum, quamuis in eo ordine non ſit ſupremus, ſed ſubordinatus regno, & dominio Diuinitatis: ſimiliter habet Chriſtus vt homo, veram poteſtatem iuriſdictionis ad ferendas leges, & conſtitnenda aliqua media ad ſalutem neceſſaria, quamuis ſecundum hanc poteſtatem ſubordine- E tur diuinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere veram poteſtatem iudiciariam inferiorem Diuina, illiq; ſubordinatam. Tertio declaratur ex re ipſa: nam in actu iudicandi multa conſiderari poſſunt. Primum eſt lex, quæ eſt veluti regula ac menſura iudicij ferēdi, iudiciumq; antecedit, & in præſenti eſt Diuina voluntas, qua ſtatuit, vt tali operi tanta pœna vel præmium reſpondeat, & hoc ſine dubio factum non eſt per humanitatem Chriſti, ſed lege mere Diuina, ac æterna ſtabilitum eſt: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam poteſtatē intrinſece, ac neceſſario, niſi forſaſſe illa in ordine ſuprema ſit. Aliud enim eſt legem

Actus iudicandi quidnam requirat. *Eccl. 10.*

ferre

ferre, aliud verò ſecundum legem iudicare, quod eſt, quaſi applicare legem ad opus, ſecundum merita cauſæ. Definire ergo præmium, vel pœnam operis ad legiſlatorem ſpectat. Quanquã ergo Chriſtus ſecundum humanitatem, non habeat hanc poteſtatem, poteſt nihilominus habere veram poteſtatem iudicandi iuxta legem à Deo latam, atq; ſancitam.

Secundo conſiderari poteſt in iudicio ipſa pronunciatio ſententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod eſt, talis cognitio cauſæ, quæ ſuo genere publica ſit, & ſufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vnde ex hac cognitione, ſequitur hoc dictamen practicum, nimirum hunc eſſe tali præmio, vel pœna dignum, conſideratis eius operibus, & cum æterna Dei lege, menſuraque collatis. Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia niſi hæc accedat, non obſtante illo dictamine, poterit non ferri ſententia pro meritorum dignitate vel diſpenſando, vel condonando, ſi iudex ſit ſupremus, aut ſimul ſit Dominus, vel iudiciaria poteſtate abutendo: eſt ergo neceſſaria voluntas abſoluta, & efficax, qua iudex vult hominem recipere præmium, vel pœnam iuxta illud dictamen, quod ex cognitione cauſæ reſultauit. Quia verò hæc voluntas non erit ſatis, niſi ſit efficax, requiritur, vt non ſolum à voluntate, ſed etiam à poteſtate ſuperiori, & iuriſdictionis proficiſcatur. Præter hæc autem nihil aliud ad verũ actum iudicij ſecundum ſe requiri poteſt, aut intelligi neceſſarium; ſed ad ſummum reſpectu aliorum, interuenire poteſt manifeſtatio ſententiæ, ſeu dictaminis: aut voluntatis iudicis, quæ fieri non poteſt, niſi per aliquã locutionem, vel ſenſibilem, ſi fiat ad homines, vel internam, & ſpiritualem, ſi ad Angelos, vel ad animas fiat. Hæc autem omnia vere, ac propriè in Chriſto homine inueniuntur. Nam in primis in eo eſt perfecta cognitio totius cauſæ, id eſt, omnium humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac menſuræ, qua metiendæ ſunt. Nam licet ſolus Deus ex ſe, & eſſentialiter cognoſcat à priori æquitatem, & iuſtitiam ſui iudicij, quia ſolus ex ſe habet dictare, & definire, quid vnicuiq; operi tribuendum ſit: ratione tamen vnionis, datum eſt animæ Chriſti, vt in Verbo ſufficienter videat hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatemque, ac iuſtitiam eius. Sicut autem cognitio Dei, hoc ipſo quod Dei eſt, ſummæ authoritatis & publicæ ac manifeſtæ veritatis eſt, & ideo per ſe ſufficit ad iudicium ferendũ: ita cognitio animæ Chriſti hoc ipſo, quod eſt Diuinæ perſonæ in natura aſſumpta, habet ſufficientem authoritatem, & veritatem manifeſtam ad iudiciũ ferendum, ex dignitate perſonæ participatam. Quia ab illa habet, vt nec falli poſſit, nec fallere, maxime cum eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei viſione. Deinde poteſt etiam eſſe in Chriſto voluntas efficax, vt retribuatur vnicuique iuxta opera ſua, quia hæc voluntas iuſta eſt, & non ſuperat Chriſti poteſtatem. Nam, licet voluntas humana Chriſti pendeat à Diuina: ſemper tamen ſunt conformes, & ideo, quidquid Chriſtus vt homo abſolute vult, infallibiliter fit: hoc ergo ſatis eſt vt poſſit efficaciter velle & malorum pœnam, & bonorũ præmium: præterquam quod etiam efficacia ſua poteſt hæc aliquomodo efficere, vel imperare, vt poſtea dicam. Prætereà eſt in Chriſto vt homine poteſtas quædam dominij, & iuriſdictionis in vniuerſos homines, & Angelos, ratione cuius, ſicut poteſt eis imperare, & compellere eos, vt iuſſa capeſſant: ita etiam poteſt iuridicè, & tanquam poteſtatem habens dictare, ac velle, quid vnicuique homini retribuendum ſit iuxta opera ſua. Poteſt deniq; hanc ſuam voluntatem, & iudicium ita proferre, ac manifeſtare alijs, vt ex vi illius cæteri compellantur, ei ſubeſſe, ac parere. Quia, licet in eo non ſit ſuprema

A poteſtas, eſt quædam eminens participatio eius, atque illi in omnibus conformis, eiq; ſubordinata, ſicut cauſa ſecunda primæ, vel ſicut organum, & inſtrumentum coniunctum principali agenti. Hæc ergo ſufficiunt, vt in Chriſto ſit propria, vera iudiciaria poteſtas.

Tertio cõſiderari poteſt in iudicio aliquid veluti conſequens ſententiam iudicis, nimirum executio ipſius ſententiæ, & hanc non oportet fieri per ſe, ac proprie per iudiciariam poteſtatẽ, neq; immediate ab ipſo iudice: ſed ſatis eſt, quod in iudice ſit vis, & poteſtas imperandi talem executionem: quæ vis & efficacia in vnoquoque iudice erit proportionata poteſtati eius. Nam in ſupremo, ac principali iudice, ſcilicet Deo, qui habet hanc poteſtatem in eminentiſsimo perfectionis gradu, tanta eſt hæc efficacia, vt ex vi ſolius voluntatis eius infallibiliter ſequatur effectus, eo modo, quo ipſe vult: at verò in Chriſto vt homine, ſicut eſt poteſtas iudiciaria ſecundaria, ita ſufficit efficacia voluntatis, & imperij etiam ſecundaria, & per modum inſtrumenti Diuinæ voluntatis, & hoc modo, poteſt Chriſtus etiam voluntate humana, vel præmium beatitudinis Iuſtis conferre, vel damnatos compellere, vt debitas luant pœnas. Nihil ergo Chriſto deeſt ad verã, & propriam iudiciariam poteſtatem. Et difficultas, quæ in contrarium obiiciebatur ex dictis ſoluta eſt, Quia licet Chriſtus, vt homo proferendo, ac promulgando ſententiam ſuam, ſimul Diuinam ſententiam promulget, quia ſunt omnino conformes, C vel potius quia ſunt vna, ſicut actio inſtrumenti, & principalis agentis vna eſt: tamen non illam promulgat ſolum vt recitans: ſed etiam vt poteſtate ſua imperãs, & faciens. Quia nihil repugnat, Deum hãc poteſtatem communicare eo modo, quo expoſitum eſt.

Ex dictis colligitur primo, qualis ſit hæc Chriſti poteſtas. Eſt enim inferior Diuina, & hoc ſenſu dici poteſt miniſterialis: tamen eſt ſuprema inter omnes quæ creaturis communicatæ ſunt, & hoc modo vocari poteſt poteſtas iudiciaria ſingularis excellentiæ. Nam, ſi conſiderentur omnia, quę ad hanc poteſtatem in Chriſto concurrunt, in omnibus habet ſingularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem ſunt, ſcientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, ſeu iuriſdictio, poteſtas, ac efficacia voluntatis, de quibus omnibus ſuperiori tomo latiſsime dictum eſt. Vnde etiam conſtat, hanc poteſtatem ſub hac ratione, & perfectione eſſe Chriſto propriam. An verò inferiori modo alijs communicetur, dicemus poſtea agentes de iudicio vniuerſali. *Iudiciaria poteſtas in Chriſto qualis.*

D

Secundo colligitur, quo titulo conueniat Chriſto hæc iudiciaria poteſtas. Duo enim videntur eſſe neceſſaria, vt alicui detur iudicandi poteſtas. Primũ vt talis poteſtas communi bono neceſſaria ſit, vel conueniens. Poteſtas enim iudicandi, præſertim in publicis cauſis, ad commune bonum per ſe primo ordinatur, & hoc eſt ante omnia ſupponendum, Quia niſi neceſſarium eſſet iudicium, nemini daretur poteſtas iudicandi propter ſolam dignitatem E eius: tamẽ ſuppoſita neceſsitate iudicij ad commune bonum, ratione illius datur hæc poteſtas. Et tunc vlterius neceſſarium eſt, vt in eo, cui tribuitur, concurrant conditiones omnes ad ferendum iuſtum iudicium neceſſariæ: imo ratio æquitatis, & iuſtæ diſtributionis poſtulat, vt poteſtas hæc detur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus præditus eſt ad iudicium exercendum. In præſenti ergo manifeſtum eſt, ad commune bonum vniuerſi neceſſarium eſſe iudicium bonorum, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim eſt vna ex præcipuis partibus Diuinæ prouidentiæ, vt per ſe notum eſt. Quod autem hoc iudicium per hominem exerceatur, id non eſt ſimpliciter neceſſarium *Iudiciaria poteſtas Chriſto cur data.*

ſarium

ſarium: eſt autem valde conueniens, primo ex parte hominum (vt ſupra dixi) quibus magis naturale eſt, vt habeant homogeneum caput, à quo ſenſibiliter iudicentur. Secundo ex parte Dei, ad cuius liberalitatem ſpectat, communicare perfectiones ſuas cum creaturis, & efficere per cauſas ſecundas, quod per eas commode fieri poteſt. Tertio ex parte Verbi incarnati, cui, ratione vnionis, debetur cõmunicatio Diuinarum perfectionum in natura aſſumpta iuxta capacitatem illius. Propter has ergo cauſas conueniens fuit, hanc poteſtatem communicari hominibus, qua ſuppoſitione facta, conſequenter neceſſarium fuit, vt Chriſto communicaretur. Primo quidem, & quaſi radicaliter propter dignitatem ſuppoſiti: proxime verò & quaſi formaliter, quia in eo concurrunt omnia neceſſaria, ad hanc poteſtatem, perfectius ac excellentius, quam B in pura creatura inueniri poſſint. Quibus ſuppoſitis etiam titulus, & ratio meriti ad hãc dignitatem obtinendam fuit in Chriſto ſufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo, & iuxta ſuam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes ſapienter attigit Iren. libro 4. contra hæreſ. c. 37. & Rupert. libr. comment. in Daniel. cap. 13. Auguſt. ſermon. 64. de verbis Domini.

Iren. *Ruper.*

Iudiciaria poteſtas ab infantis conceptionis Chriſto data.

Tertio poteſt colligi ex dictis, hanc poteſtatem iudiciariam ſecundum ſe, & quoad actum primum datam eſſe Chriſto ab initio incarnationis, ſicut de dignitate capitis, & de omni poteſtate excellentiæ in priori tomo diximus. Nam cũ hæc omnia debeantur Chriſto ratione vnionis, ſintq; ipſi quaſi connaturalia, ſimul omnia habuit cum ipſa vnione: quia C ad noſtram redemptionem non fuit illi neceſſariũ carere huiuſmodi poteſtate, aut dignitate. Chriſtus autem non priuauit humanitatem ſuam vllo bono vel perfectione debita ratione vnionis, niſi quatenus neceſſarium vel conueniens fuit ad redemptionem noſtram, vt ſæpius in prædicto ſuperiori tomo oſtenſum eſt. Dices, Chriſtus non erat vſurus hac poteſtate à principio conceptionis: ſuperflua autem eſſet potentia, quæ non eſſet exitura in actum. Reſpondetur, (quidquid ſit de primo antecedenti, de quo ſectione ſequenti dicendum eſt,) non fuiſſe ſuperuacaneam hanc potentiam. Primo, quia pertinebat ad Chriſti dignitatem. Secundo, quia hoc eſt quaſi cõnaturale omnibus rebus, vt à principio ha- D beant facultates ſuas, quamuis non ſtatim, ſed ſuis temporibus illis ſint vſuræ. Tertio, quia non eſt hæc potentia per ſe diſtincta à cęteris, vt ſunt in Chriſto: ſed eſt veluti vna quædam adæquata poteſtas excellentiæ, ſeu regia dignitas, & maieſtas, cuius vnus actus inadæquatus eſt iudicium. Vt autẽ poteſtas ſuperflua non ſit, nõ oportet vt ſtatim in omnem ſuũ actum erumpat, ſicut etiam per poteſtatem excellẽtiæ potuit Chriſtus plures actus efficere, quos nunquam effecit, vt dominia rerum vſurpare, vel mutare, vel iudiciũ etiam in cauſis humanis dicere: quod tamen facere recuſauit, & neglexit, iuxta illud Luc. 12. *Quis me conſtituit iudicem inter vos?*

Obiectio. *Reſponſio.* *Luc. 12.*

Sed dices: Quomodo ergo Chriſtus potuit mereri hanc poteſtatem, ſi ab initio incarnationis illã E habuit. Reſpondetur primo, quia nõ fuit principiũ meriti: & ita potuit in eodem inſtanti dari ex merito. Secundo & melius (prout in ſimili difficultate dixi ſuperiori tomo, diſput. 40. Sect. 3.) poteſtas hæc ſecundum ſe, & quoad ſubſtantiam eius (vt ſic dicã) non eſt data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantum eſt ſimul tempore: ſed etiam prius natura, quam meritum. Nam ea, quæ ſunt connaturalia, ordine naturæ ſunt priora liberis. Dicitur ergo Chriſtus ex merito habuiſſe hanc poteſtatem, vel quoad eius perpetuitatem, vel quoad vſum, & quaſi actualem poſeſsionem, & ſtatum ſupremi iudicis, vel etiam quo ad manifeſtationem. Quibus mo-

Obiectio. *Reſponſio.*

A dis exponuntur à Patribus verba illa Chriſti. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* *Mat. 28.*

SECTIO II.

Quos actus huius poteſtatis Chriſtus exerceat, & præſertim, an particulare animarum iudicium exequatur.

IN præcedenti ſectione ſolum oſtendimus, eſſe hãc poteſtatem in Chriſto & declarauimus, quid illa ſit, quaſue cauſas habeat, ſupereſt ad perfectam eius notitiam, vt de illius actibus nonnulla dicamus.

Primo verò circa obiectum eius obſeruandum eſt, cum iudicium ſit actus iuſtitiæ, quę alteri ius ſuũ reddit: ſicut in obiecto iuſtitiæ, ita in obiecto iudiciariæ poteſtatis, duo poſſe conſiderari, ſcilicet, perſonam cuius dicitur ius, ſeu cauſa iudicatur, & cauſam ipſam, ſeu rem, vel actionem, quæ poteſt eſſe talis iudicij materia. In præſenti ergo perſonæ iudicandæ ſunt homines, an verò ſint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus commodius agentes de vniuerſali iudicio. Rurſus cauſæ tractandæ in hoc iudicio ſolum ſunt, quæ pertinent ad reddendum præmium, vel pœnam actionibus moralibus debitam, iuxta illud, *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* In hoc enim iudicio non agitur de remiſsione, ſeu abſolutione peccatorum quoad culpam. Quamuis enim Chriſtus etiam habeat hanc poteſtatem, quam ſacerdotibus commiſit, vt in hac vita illam exerceant in pœnitentiæ iudicio: tamen non ſpectat ad poteſtatem iudiciariam (de qua nunc agimus) ſed ad poteſtatem excellentiæ, quam Chriſtus habet ad ſanctificandas animas, inſtituendaq; ſacramenta. Similique modo in hoc iudicio nõ agitur de rebus temporalibus, aut ſpiritualibus, prout ad humanam gubernationem huius vitæ pertinent, atq; adeo neq; de vindicta peccatorum, prout ad iudicium humanũ ſpectat. Quia licet in Chriſto etiam ſit hæc poteſtas (ſi abſoluta excellentiæ poteſtate vti voluiſſet) tamen per ſeipsũ nunquam hac poteſtate vſus eſt: ſed temporalia iudicia humanæ, & quaſi naturali poteſtati reliquit: ad ſpiritualia verò iudicia, & omnia quæ ad illa neceſſaria ſunt, poteſtatem ligandi, & ſoluendi Eccleſiæ ſuæ commiſit. Supereſt ergo, vt propria materia, & obiectum huius poteſtatis iudiciariæ ſint actiones humanæ morales quatenus iuxta iuſtitiæ æquitatem præmium, aut pœna illis ſunt retribuenda. Et hæc de obiecto huius poteſtatis.

Iudiciaria Christi [illegible] ſtatu ob- [illegible] quod *2. Cor. 5.*

Secundo ad explicandos actus eius obſeruãdum eſt, ad poteſtatem iudiciariam (ſi loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primum eſt cauſæ diſcuſſio vſq; ad perfectam facti cognitionem, ad quã ordinatur in humano iudicio teſtium, & ipſius rei examinatio, & ſimilia, quæ hac ratione ſub hanc poteſtatem cadunt. Alterum eſt, cognito facto, ius dicere, quod includit (vt ſupra tetigimus) & rationis actum dictantis, & voluntatis efficaciter volentis, vt huic homini pro ſuis meritis tale præmium, vel pęna reddatur. Prior actus non habet propriè locum reſpectu iudiciariæ poteſtatis Chriſti domini, ſed poſterior, prout à nobis ſectione præcedenti explicatus eſt. Quia licet hæc poteſtas in humanitatẽ ſit, & per humatanitem exerceatur, magis tamen diuinum eſt eius iudicium, quam humanum: & in hoc maxime imitatur diuinum iudicium, quod ſicut Deus per ſeſe habet ſufficientem cauſæ cognitionem, & non indiget coniecturis, neq; extrinſecis teſtimoniis: ita Chriſtus etiam ſecundũ humanitatẽ per ſe habet ſufficiẽtem cognitionem ad iudicium.

Propter

Malach. 3. Propter quod in perſona eius dicitur Malach. 3. Et
accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis, &
adulteris, & periuris. Ac ſi diceret: ego ipſe ero iudex
& teſtis. Quia nihil eorum, quæ homines faciunt,
me latet, & ideo ſicut per teſtes iudicare ſolent ho-
mines: ita ego ex iis, quæ per meipſum noui iudica-
Hieron. bo. Ita fere Hieron. & apertius Theodoretus, & Au-
Theodor. guſt. 20. libr. de Ciuit. capite 26. vbi etiam notat ap-
Auguſt. pellari Chriſtum *teſtem velocem*, quia ſine prolixita-
te ſermonis conſcientias conuincet, reuocans ſine
mora in memoriam, vnde illas conuincat, & puniat.
Sap. 1. Quia, vt dicitur Sap. 1. *In cogitationibus impii interroga-*
Rom. 2. *tio erit, & accuſatione conſcientiæ ſuæ conuincetur*, vt di-
Ambroſ. citur ad Roma. 2. & eleganter explicat Ambr. Enar-
rat. Pſal. prim. prope finem. Quamuis autem Chri-
ſtus ſecundum ſe non indigeat cauſæ diſcuſsione:
tamen in ordine ad homines dicitur interdum in
Scriptura ſe habere tanquam diſcutiens, & diſce-
ptans cum reo, donec illum conuincat. Quomodo
Ioel. 3. dicitur Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas*
in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Et eodem ſen-
Iſai. 43. ſu ait Deus per Iſaiam, *Reduc me in memoriam, & iu-*
dicemur ſimul, narra ſi quid habes, vt iuſtificeris. Sic etiam
Mat. 25. Matth. 25. vbi forma iudicij deſcribitur, homines,
conantur pro ſe reſpondere: Chriſtus verò ſenten-
tiæ ſuæ æquitatem omnibus oſtendit. Et hoc ſenſu
ſolent diſtinguere Patres duplex Chriſti iudicium,
alterum *Diſcuſsionis* vocant, alterum, *Solius ſententiæ*
Greg. *prolationis*, vt latè declarat Grego. 26. Moral. cap. 20.
Baſil. & ante eum attigerunt Baſil. hom. in Pſalm. 1. expo-
Pſalm. 1. nens illa verba, *Non reſurgunt impij in iudicio:* & Hilar.
Hilar. enarratione in eũdem Pſalmum, & Ambr. ſerm. 20.
Ambr. in Pſal. 118. Verſiculo 2. Hæc verò diſtinctio non po-
teſt intelligi ex parte Chriſti ſecundum ſe, quia ipſe
(vt diximus) nulla indiget cauſæ diſcuſsione: intelli-
gitur ergo quoad nos ex parte iudicandorum, vt in
ſequentibus latius exponemus.

Tertio omiſſo iudicio diſcuſsionis, quod meta-
phoricè potius, quàm propriè diuino iudicio accõ-
modatur, circa iudicium ipſum retributionis ob-
ſeruandum eſt, quoddam eſſe iudicium, quod dici
poteſt vltimum, ſeu finale, quod non profertur, do-
nec ſint finita omnia hominis merita, vel demeri-
Hebr. 9. ta, quia eſt de perpetuo hominis ſtatu, de quo ſcri-
ptum eſt, ad Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mo-*
ri: poſt hoc autem iudicium. Aliud vero eſt iudicium
diuinum, quod vocare poſſumus non vltimũ, quod
exercet Deus cum hominibus quamdiu in hac vita
viuunt in ordine ad ſingula merita, vel demerita.
Vbicunque enim pœnæ, vel præmij retributio in-
tercedit, modum aliquem iudicij interuenire ne-
ceſſe eſt: at vero in hac vita fit iuſtis, & iniquis ali-
qua operum retributio. Iuſti enim pro ſuis meritis
ſtatim gratiæ augmentum recipiunt, & ſi bene vtan
tur gratia, & auxiliis, quibus præueniuntur, maiora
recipiunt, & è contrario, ſi nonnulla peccata leuia
committant, pro ijs puniuntur, interdum tempora
libus afflictionibus, interdum etiam ſpiritualibus.
Priuantur enim ſæpe hac de cauſa ſpecialibus auxi-
lijs. Et ſimili ratione iniuſti in primis priuantur ha-
bituali gratia, ſi eam habebant: ſæpe etiam priuan-
tur maioribus auxilijs, & propter quædam peccata
in alia maiora labi permittuntur, & interdum pro-
pter peccata temporaliter affligũtur: interdum ve-
ro permittuntur temporalib. bonis abundare, quæ
illis in occaſionẽ maioris damnationis futura ſunt.
Hæc enim omnia, ad diuinum iudicium, atque ad-
eo ad poteſtatem iudiciariam pertinere, non ob-
ſcure diuina Scriptura ſignificat, cum docet, vel
Deum deſerere hominem propter peccata ſua, vel
obdurare, vel excæcare, aut è contrario iuſtis bene
Auguſt. operantibus opem ferre, & maiora gratiæ dona
præſtare. Et Auguſtin. lib. 20. de Ciuita. cap. 1. omnia
hæc Dei iudicia accuratè diſtinguit, & capit. 2. late
diſſerit, quomodo tam varia, tamq; inæqualis tem-
A poralium bonorũ diſtributio, quantam inter bo-
nos, & malos eſſe conſpicimus, ad occultum Dei iu-
dicium pertineat. Eſt tamen differentia inter hæc
duo genera iudicij. Quia prius eſt manifeſtum vel
omnibus, vel ipſi reo, cui ſtatim, ac ſententia pro-
fertur, nota fit: at vero poſterius iudicium regulari-
ter nunc latet. Quia nec ſententia promulgatur, aut
manifeſtatur etiam ipſi reo, nec de effectu eius ſem-
per conſtat, an fiat, neque an ex hac, vel illa cauſa
fiat, & ideo ſolent in Scriptura vocari hæc iudicia
Dei *occulta*. Vnde etiam factum eſt, vt hoc nomen
interdum extendatur ad ſignificandos quoſcunque
effectus Diuinæ prouidentiæ, quorum rationes, &
cauſæ nobis occultæ ſint. Lege Auguſt. ſermon. 220.
de tempore, non longe à principio. Igitur de priori
genere iudicij certum eſt ad poteſtatem hanc iudi-
B ciariam Chriſti pertinere, vt poſtea explicabimus.
De poſteriori vero non videtur res adeo conſtans.
Vbicunque enim in Scriptura fit mentio de iudicio
per Chriſtum exercendo, videtur eſſe ſermo de fi-
nali iudicio perpetuum effectum habituro: Nihilo- D. Thom.
minus D. Thom. hic artic. 4. ad 3. ſignificat, huiuſmo-
di iudicia, licet ante Incarnationem per Chriſtum,
vt Dei Verbum exercerentur: tamen poſt Incarna-
tionem communicata eſſe animæ Chriſti Verbo
perſonaliter vnitæ. Et poteſt hoc ſuaderi ex illo Io- Ioann. 5.
ann. *Omne iudicium dedit filio.* Nam licet illa vniuer-
ſalis diſtributio poſsit explicari ex parte iudicando-
rum, quia de omnibus Chriſtus iudicabit: tamen o-
ptime etiam exponitur ex parte ipſius iudicij. Non
C enim ſolum iudicium externum, ſed etiam internũ,
nec ſolum, quod in futura vita, ſed etiam quod in
præſenti peragitur, datum Chriſto eſt. Quod etiam
confirmari poteſt ex ratione, quam Chriſtus ſubiũ-
git, *Vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Pa-*
trem. Pertinet enim ad magnum honorem Chriſti,
vt homines etiam hic viuentes intelligant, ex Chri-
ſti voluntate, ac miſericordia, vel ſeuera iuſtitia ſuã
ſalutem, damnationemve pendere. Præterea vide-
tur hoc valde conſentaneum vniuerſali redemptio-
ni Chriſti, & poteſtati excellentiæ, quam habuit ad
diſpenſanda ſpiritualia bona, atque etiam tempo-
ralia, præſertim quatenus ad ſpiritualia poſſunt cõ-
ferre, vel impedire. Vnde Actor. 16. cum Paulus, &
ſocij tentarent ire in Bithyniam, dicitur, *Non permi-*
ſit eos ſpiritus Ieſu. Quibus verbis inſinuatur, ad Ieſũ,
D quatenus eſt hominum Saluator, pertinere etiam
hæc occulta Dei iudicia. Et ideo alijs locis abſolute
de Chriſto dicitur, *Iudicabit inter populos multos, &* Mich. 4.
corripiet gentes. Michæ. 4. & Pſalm. 71. *Deus iudicium* Pſalm. 71.
tuum Regi da, & in 95. & 97. *Iudicabit orbem terrarum in* Pſalm. 95. & 97.
iuſtitia, & populos in æquitate. Neque contra hoc ob- Act. 16.
ijci poteſt aliquid, quod difficultatem ingerat. Nam
licet hæc omnia iudicia principaliter oriantur ex
Diuina voluntate, ac prouidentia; nihilominus ta-
men exerceri poſſunt per humanam Chriſti volun-
tatem, & imperium. Neq; Scriptura repugnat: quin
potius fauet, vt viſum eſt.

Quarto loco omiſsis iudicijs, quæ in hac vita ex-
ercentur, iudicium finale, ſeu alterius vitæ duplex
diſtinguitur à Diuo Thoma hic artic. 5. & à cæteris D. Thom.
E Theologis in 4. diſtin. 47. vnum vniuerſale, de quo
in ſequentibus diſputationibus fuſe dicendum eſt:
aliud particulare, quod hic breuiter explicandum
eſt. Non enim defuerunt hæretici, qui huiuſmodi
iudicium negauerint. Dicebant enim, omnium ho-
minum animas incertas, & ambiguas de ſtatu ſuo
vſque in diem iudicij permanere, & conſequenter
neque recipere pœnam, neque præmium, neque iu-
dicari vſque ad diem vniuerſalis iudicij. Vnde fit,
vt præter iudicium vniuerſale nullum aliud ſit par-
ticulare. Quam ſententiam expreſſe docuit Lactan. Lactant.
lib. 7. diui. inſt. cap. 21. & in eam citari poteſt Ambr. Ambro.
lib. 3. de Cain, & Abel, cap. 2. dicens, *Soluitur à corpo-*
re anima, & poſt finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iu-

dicij

dicij ambiguo ſuſpenditur, & lib. de bono mortis. cap. 10. dicit. *Coronæ diem expectari ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam adipiſcantur victoria.* Idque confirmat ex lib. 4. Eſdræ. c. 5. & 6. *4. Eſdr. c. 5. & 6.* Et huc poſſent afferri multi ex Patribus, qui interdũ negari videntur animas hominum recipere præmium vſque ad diem iudicij, quæ omnia prætermitto, quia non ſunt præſentis inſtituti. Ratio etiam adiungi poteſt, quia anima, & caro ſimul bene, vel male operantur: ergo ſimul etiam iudicari debent: ergo nullum eſt iudicium vſque ad generalem reſurrectionem.

Iudicium particulare in morte cuiuſque ſuum. Nihilominus veritas catholica docet in primis, ſingulos homines iudicari ſtatim in morte ſua: quia de fide eſt, Iuſtos, qui nihil habent purgandum, ſtatim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud ſecundæ ad Corin. 5. *2. Cor. 5.* *Scimus, quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis*: animas verò in peccato mortali decedentes ſtatim in gehennam detrudi, vt debitas pœnas luãt. Quemadmodum de Diuite illo refertur Lucæ 16. *Luc. 16.* Præmium enim, & pœna non dantur ſine iuſta, ac iuridica retributione. Et ideo dicitur Eccl. 11. *Eccleſ. 11.* *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuiq; iuxta vias ſuas, & in fine hominis denudatio operum illius.* Addi etiam poteſt illud ad Hebr. 9. *Hebr. 9.* *Statutum eſt hominibus ſemel mori: poſt hoc autem iudicium.* Quamuis enim hæc verba exponi de vniuerſali iudicio poſsint, quod poſt omnium mortẽ ſubſequetur (quemadmodum Oecumenius exponere videtur) *Oecumen.* tamen optime etiam de ſingulorum hominum morte, proprioque ac particulati iudicio intelliguntur, vt aperte exponit Amb. ibi. dicens, *Ambroſ.* *Statutum eſt omnibus ſemel mori, & poſt mortem iudicabitur vnuſquiſque iuxta merita ſua.* Eandem expoſitionem ſequitur Anſelm. *Anſelm.* Vnde Cyprian. lib. de mortalitate, *Cyprian.* *Oportet*, (inquit) *temporis munus amplecti, quod, dum noſtram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Chriſtum per anguſtam viam pergimus, præmium vitæ & fidei ipſo iudicante capiamus.* Et toto illo libro eo maxime oſtendit gaudendum eſſe Iuſto de morte corporis, quod per eam iuſta bonorum operum præmia cum Chriſto, & per Chriſtum obtineat. Idem docet aperte Chryſoſtom. hom. 37. in Matth. dicens. *Chryſoſt.* *Poſtquam diem tuũ obieris, iudicium, & pœna conſequetur.* Scribit enim aduerſus eos, qui locum pænitentiæ poſt mortem ſperant. Damaſcen. orat. de defunctis, *Aiunt* (inquit) *viri diuinitus illuſtrati, quod cum exhalamus ſpiritum, quaſi in libra humana opera probantur*, &c. Idem late docent Tertullian. lib. de Anim. cap. vltim. *Tertullian.* & Auguſtin. 20. de Ciuit. cap. 1. *Auguſt.* & lib. 2. de Anim. & eius origine. cap. 4. *Illud* (inquit) *rectiſſimè, & valdè ſalubriter creditur, iudicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari*: Et infra, *Quis aduerſus Euangelium tanta obſtinatione mentis obſurduit, vt in illo paupere, qui poſt mortem delatus eſt in Sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat?* Quo teſtimonio vſus eſt etiam ad rem hanc comprobandam Irenæus libr. 2. contra hæreſ. *Iren.* cap. 62. & 63. Prætereà idem colligitur ex eodem Augu. libr. de cura pro mortuis agenda, cap. 12. *Auguſt.* & ex Gregor. libr. 4. dialog. cap. 36. & 38. *Gregor.* Vbi referuntur viſiones, ſeu reuelationes de particularibus iudicijs aliquarum animarum, & approbantur. Deniq; afferri hic poſſent teſtimonia Sanctorum aſſerentiũ, tempore legis gratiæ Iuſtos æternam retributionẽ accipere ſtatim in morte, quia iam eſt *propalata Sãctorum via*, vt dicitur ad Hebræ. 9. *Hebr. 9.* ſi enim recipiunt præmium, neceſſe eſt vt prius iudicentur. Imo & ante Chriſti aduentum, quamuis reipſa non acciperent viſionem beatam, accipiebant tamen in ſpe certa locoque, & ſtatu ſegregabantur ab iniuſtis, & ideo, tunc etiam ſtatim iudicabantur. Atque idem dicendum eſſet nunc, etiamſi verum eſſet animas ſanctas non ſtatim poſt mortem recipere beatitudinem, & ita in Sanctis Patribus nulla eſt in hoc diuerſitas, etiam ſi olim, circa beatitudinem eſſentialẽ nonnulla fuiſſe videatur. Omnes enim diſtinxerunt ſtatus diuerſos animarum tam loco, quàm gaudio, vel pœna, vt videre eſt in Dion. ca. 7. de Eccleſ. Hier. *Dionyſ.* Auguſt. in Enchi. cap. 108. 109. & 13. de Ciuit. cap. 16. *Auguſt.* & tract. 49. in Ioan. Ignat. Epiſtola ad Romanos Ambroſ. libro. 7. Epiſt. 59. & libr. 10. Epiſt. vlt. *Ambroſ.* & optimè Iren. lib. 2. cap. 62. & 63. *Iren.* Ratio denique adiungi poteſt: Quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur, ergo tunc eſt accommodatiſsimum tempus vt vnuſquiſque de propriis actibus iudicetur: quia nihil eſt, cur amplius differatur: cur enim tanto tẽpore affligentur iuſti non ſolum diu ſperantes: ſed etiam incerti de ſalute ſua exiſtentes? maximè cùm ea afflictio nihil eis ad ſalutem prodeſſe poſsit. Cur etiam fere toto illo tempore erunt æquales iuſti, & peccatores in ſtatu illo formidinis, & dubitationis pleno: Poſſumus veritatem hanc Philoſophorum etiam teſtimoniis confirmare, ſed ne prolixiores ſimus, quem hæc delectauerint, legat Euſebium, *Euſeb.* lib. 11. de præparat. cap. 18. & 20. libr. 12. cap. 3. libr. 13. cap. 7.

Ex his ſequitur primo hoc particulare iudicium ita fieri in morte vniuſcuiuſque, vt vnicuique pronuntietur, & nota fiat ſententia, quæ ad ipſum ſpectat. Ita colligitur ex teſtimoniis adductis, & ex ratione facta: quia non erunt amplius pendentes animo: ergo cognoſcet vnuſquiſque ſtatum ſuum, audiet ergo ſententiam iudicis. Prætereà de damnatis & Iuſtis, qui beatitudinem conſequuntur, id eſt per ſe manifeſtum: quia ſtatim reipſa incipiunt experiri ſententiæ effectum perpetuo duraturum, de qua perpetuitate certi etiam redduntur: quia hoc ad ſuam condignam remunerationem, vel punitionẽ maxime ſpectat: de vtriuſque enim ratione eſt perpetuitas, & conſequenter deſperatio, aut ſecuritas, quæ ex illius agnitione ſequitur. Nam vt ait Hieronymus. Matth. 25. *Vita perpetua metum deinceps non habet ruinarum.* Et ideo iuſti quando dies iudicis aduenerit, *ſtabunt in magna conſtantia*, ca. 5. Quia iam ſunt ſecuri, & tunc illis adueniet, quod deſiderant, vt rectè tractat Auguſt. in illum Verſic. Pſalm. 55. *Auguſt.* *Ego verò in te ſperaui.* Qui de eadem re videri poteſt, libr. de prædeſt. ſanct. c. 12. & 14. & lib. de Peccat. origin. c. 30. & libr. quæſtionum in Gen. q. 168. & conc. 2. in Pſal. 2. & Enarrat. Pſal. 51.

Dubium. De animabus autem purgatorij poſſet quiſpiam dubitare, quia non deſunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas eſſe incertas de ſalute, vel damnatione ſua. Sed nihil eſt de illis dubitandum, quia illæ etiam ſunt omnino certæ de ſtatu ſuo, vt contra Art. 38. Lutheri, dicitur definiuiſſe Leo 10. & oſtendemus Deo dante in 4. tom. diſputantes de purgatorio. *Reſponſio.* Deinde nulla ratio reddi poteſt, cur non etiam ijs manifeſtetur iudicis ſententia, quæ magis propter ipſas profertur, quam propter ipſum iudicem. Præſertim quia (quod ad ſtatum attinet) ex effectibus ipſis, & ſuppoſita fide, quam illæ animæ in via habuerunt, quamque in purgatorio retinent, certo cognoſcunt ſe non eſſe in ſtatu damnatorum, quia nec deſperant, nec blaſphemant, nec Deum odio proſequuntur. Vnde neceſſario intelligunt, ſe eſſe in ſtatu amicitiæ diuinæ: purgari tamen, vt deinde ad beatitudinem perducantur. Nam hæc omnia ſeſe neceſſario conſequuntur, ſuppoſita fide.

Dubium. Rurſus dubitare quis poſſet de animabus puerorum. Sed de ijs vnum videtur certum, ſcilicet, ſtatim cognoſcere ſtatum ſuum, & quod in eo ſint perpetuo manſuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatem illius ſtatus. An verò cognoſcant cauſam, propter quam illum ſtatum accipiant, & rationem

culpæ, quam in ſe habent, & conſequenter etiam rationem pœnæ, quæ eſt in carentia viſionis Beatæ, vel ſolum apprehendant illum ſtatum vt connaturalem ſibi: hæc omnia incerta ſunt. Illud tamẽ prius videtur probabilius, vt attigimus ſupra agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & dicemus iterum agentes de iudicio vniuerſali. Supereſt igitur, vt poſt mortem nulla anima ſeparata ſit incerta, aut ſuſpẽſa de ſtatu ſuo perpetuo, quamuis de temporali incertę eſſe poſsint. De quo eſt exponendus Ambroſius in principio citatus, vt, verbi gratia, ignorant animæ beatæ, quanto tempore futuræ ſint ſine ſuis corporibus, atque adeo quando in publico iudicio accepturæ ſint integram coronam, & ſic de aliis.

Secundo facile ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur ſententia vltima in hoc iudicio particulari. Tria enim ſunt tempora, de quibus dubitari poſset. Primum eſt breue aliquod tempus, ſeu inſtans quod antecedat inſtãs mortis, in quo adhuc anima corpus viuificat. Leguntur enim apud graues autores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hic iudicium, vt de Chryſorio, & de quodam monacho refert Gregor. libr. 4. Dial. ca. 38. qui paulo ante mortem ſententiam ſuæ damnationis audierunt, & ſimilia de alijs refert Beda libr. 5. hiſt. Angl. cap. 14. & 15. & Ioannes Clymacus, in Scala paradiſi, gradu ſeptimo, refert de monacho quodam, qui prope inſtans mortis audiebatur, quaſi poſitus in iudicio, & accuſationibus ſibi factis reſpondens. Nihilominus certum eſt, in iudicio hoc non proferri ſententiam, ante inſtans mortis. Quia nondum eſt completa hominis malitia, vel meritum, neque denegatum tempus ad agendam pœnitentiam vſque ad mortem. Quapropter illæ viſiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita ſunt explicandæ, vt permiſerit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum, ita eo tempore affligi, & terreri à dæmonibus, vt in deſperationem deueniant, quamuis re vera ex parte Dei ſententia nõdum ſit pro eo tempore data. In viſione autem (quã refert Clymacus) ſolum demonſtratum eſt, quanta ſolicitudine dæmones in eo tempore peccata prę teritā in memoriam reuocent, vt hominem in deſperationem inducant.

Beda.
Ioan. Clym.

In iudicio particulari ante inſtans mortis non fertur ſententia.

Secundum tempus eſſe poteſt, paulo poſt inſtans mortis. Quod etiam colligi poteſt ex alijs viſionibus, quas refert Auguſtinus libro de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & Gregorius dicto libro. 4. dial. cap. 36. & illa eſt peruulgata, quæ in vita ſancti Brunonis refertur de quodam Pariſienſi Doctore, qui publicè in Templo, dum exequiæ pro illo fierent, primo die poſt mortem clamuit. *In iuſto Dei iudicio accuſatus ſum*: in ſecundo, *Iudicatus ſum*: in tertio, *Cõdemnatus ſum*. Similia refert Leontius in vita Ioannis Eleemoſynarij, vbi refert, fuiſſe reuelatum ſancto Simeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accuſari à malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc eſſe timore plenam, & de exitu iudicij incertam. Similia docet Cyrillus Alexãdrin. in oratione de exitu animæ. *Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore ſecedentem?* & infra. *Quanta formidine, & timore arbitraris animam die illa percelli, horribiles intuentem, & aduerſos damnatos, quos aſpiciens ad cæleſtes Angelos confugiens ſublime petit*: & infra, *In medio ſtat anima meticuloſa, & trepidans, quouſque ob actiones, dicta, factaque ſua vel damnata in vincula conijciatur, vel iuſtificata liberetur.* Sed nihilominus hoc etiam non eſt veriſimile, quia ſtatim ac anima ſeparatur à corpore, accipit iuſtam retributionem (vt ex ſcriptura probatum eſt) nullius ergo temporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget teſtibus, aut prolixa cauſæ diſcuſsione. In illis ergo viſionibus, ſine vlla falſitate oſtenduntur res modo nobis accommodato,

Aug.
Gregor.
Leont.
Cyrill. Alex.

A quamuis non eo modo, & ordine fiant, quo oſtenduntur. Supereſt ergo tertium tempus, ſeu potius inſtans ipſius mortis: nam in eodem puncto, in quo anima ſeparatur à corpore, audit ſuam ſententiam, & cognoſcit ſtatum ſuum.

Obiectio.

Dices, in eo puncto, ſi anima ſit iuſta, & pura, ſit beata, & ſic de cæteris ſtatibus: ergo neceſſe eſt, vt ante illud inſtans iudicetur. Reſpondent aliqui negando antecedens, ſed in eo inſtanti manere animã iuxta corpus ſuum, & ibi audire ſententiam iudicis. & poſtea deferri in cælum, vel in purgatorium, aut in infernum, vt pœnam, vel præmium recipiat. Quod indicat Bonauentur. in 4. diſtinct. 20. in 1. par. & tenet Sotus diſtinct. 45. quæſtione 1. articu. 3. con. 2. Sed aliud eſt agere de loco, vbi tunc eſt anima: aliud de ſtatu. Nam de ſtatu dubitari non poteſt, quin
B ſtatim videat Deum, ſi pura eſt. Quia, cum nullum habeat impedimentum, non eſt, quod differatur præmium, & ideo Paulus dicebat, *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto*: quod alibi latius tractandum eſt. Et hoc eſt quod ad rem præſentem maximè ſpectat. Quia iudicium, & ſententia oportet, vt antecedat ſtatum retributionis, vel pœnæ. At vero ſi agamus de loco, in quo anima eſt in illo inſtanti, id pendet ex illa quæſtione, an anima ſeparata poſsit tranſire ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio. Nam ſi non poteſt, cum non poſsit niſi in tempore moueri, neceſſe eſt, vt ipſum inſtans mortis, quod eſt primum non eſſe hominis, in quo diſſoluitur vnio animæ cum corpore, ſit vltimum non eſſe motus localis animæ: & conſequenter fieri neceſſe eſt, vt pro eo inſtanti maneat in loco corporis, in quo
C antea erat, quandoquidem nondum mota eſt mutatione locali. Si autem poteſt moueri in momento ad locum diſtantem, dicendũ potius eſt, in eodem inſtanti mortis, in quo deſinit informare corpus, deſinere etiam exiſtere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, ſtatim explicabo. Ad difficultatem ergo poſitam patebit reſponſio ex dicendis.

Reſponſio.
Bonauent.
Sotus.
Philip.

Tertio ex dictis explicatur, quomodo iudicium hoc particulare per Chriſtum Dominum exerceatur. Quamuis enim non ſit tam certum, particulare hoc iudicium exerceri per Chriſti humanitatem, ſicut vniuerſale (de quo poſtea dicturi ſumus) quia non ſunt de hoc tam expreſſa Scripturę teſtimonia: tamen probabilior & magis pia ſententia eſt, etiam hoc iudicium pertinere ad poteſtatem iudiciariam
D Chriſti, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudicijs huius vitæ. Nam ſi illa per Chriſtum fiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudiciarię poteſtatis, & de illo magis procedunt coniecturæ omnes, & teſtimonia ibi adducta. Et hoc ipſum ſupponunt, qui iam afferemus. Inquiri enim circa hoc poteſt, quomodo Chriſtus hoc iudicium exerceat. In quo multa dubitari poſſunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Chriſti, vt ibi iudicentur, vel è contrario Chriſtus veniat ad ſingulos iudicandos. Item an anima, quæ iudicatur, clare videat ſuum iudicem ſaltem quoad humanitatem eius. Sãcti enim Patres varijs modis, circa hoc loquuntur, Aug. lib. de vanitate ſæcu-
E li c. 1. *Cum anima* (inquit) *ſeparatur à corpore, veniunt Angeli, vt perducant illam ante tribunal iudicis.* Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationibus capite ſecundo, & Hugo de Sancto Victor. libro primo, de Anim. capite ſecundo. Et Chryſoſtomus homilia 14 in Matthæum, *Omnes* (inquit) *animæ, cũ hinc emigrauerint, ad terribile illud deducentur tribunal.* Idem fere homil. 46. ad populum. Ex quibus, & ſimilibus ſententiis aliqui ſumpſerunt occaſionem, vt dicerent, omnes animas, ſtatim ac ſeparantur à corpore, deferri in cælum, & præſentari Chriſto. Sed de animabus damnatis, & purgandis id eſt incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam

Particulare hominum iudicium Chriſtus exercet quo modo.
Dubium.
Auguſt.
Bernard.
Hug. Vict.
Chryſoſt.

illam cæleſtem ciuitatem, & eſſet impertinens ille aſcenſus in cælum, ſi ſtatim deſcenſuræ ſunt in infernum. Nam ad audiendam ſententiam non eſt neceſſarius (vt ſtatim dicam) & aliàs locus ille non eſt conſentaneus, nec meritis earum debitus.

Alij ergo iudicant, Chriſtum venire ad ſingulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia
Matth. 25. & 24. Innocent. ipſe dixit: *Vigilate, quia neſcitis, qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innocen. 3. lib. 2. cap. 43. de Contemptu mundi, dicit omnem animam, prius quam egrediatur è corpore, videre Chriſtum in cruce poſitū, & adducit illud, *Videbunt, in quem transfixerūt,* quod non ſolum de iudicio generali: ſed etiam de aduentu Chriſti ad diem mortis cuiuſlibet hominis ait eſſe intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad
1. Timoth. 6. Timoth. 6. *Vt ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile, vſque in aduentum* Domini *noſtri Ieſu Chriſti,* id eſt, vſque ad diem mortis. Similia habet Ludolphus
Ludolph. Carthuſ. Ioann. 14. Carthuſian. tom. 3. cap. 46. Et de iuſtis ſaltem poteſt hoc confirmari verbis illis Chriſti Ioann. 14. *Si abiero & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipſum.* Sed neque hæc ſententia veriſimilis eſt, ſi intelligatur de reali deſcenſu Chriſti ſecundū humanitatem. Nam (vt ſupra vidimus) raro, aut nunquam Chriſtus de cælo deſcendit, poſtquam illuc aſcendit. Alioqui oporteret ſemper eſſe quaſi in continuo motu, imo ſæpe neceſſarium illi eſſet pluribus locis ſimul aſsiſtere. Nam cōtingit ſæpe multos iuſtos, & iniquos ſimul mori. Deinde ad proferendam ſententiam hic aduentus non eſt neceſſarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quæ à loco non pendet. Neq; propter aliam cauſam eſt neceſſarius, nam ſi animę ſunt ſanctæ, & purgatæ, eodem puncto rapiuntur in cælum: ſi vero ſunt damnatæ, vel purgandæ, ſtatim
Concil. Florentin. Iob 22. Reſponſio. deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Conci. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.*

Particulare iudiciū animæ exeūtis è corpore vbi fiat & quomodo. Quocirca dicendum eſt, neque animam iudicandam deferri in cælum: neque Chriſtum deſcendere ad iudicandam illam: ſed in inſtanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam ſententiam iudicis. Et hoc eſt duci ad tribunal eius, abſque alia locali mutatione. Et veriſimile eſt in eo inſtāti cognoſcere ſeſe iudicari, & ſaluari, vel damnari, imperio, & efficacia non ſolum Dei, ſed etiam hominis Chriſti.

An verò ipſam humanitatem clarè intueantur omnes animæ etiam damnatæ, vel purgandæ, incertum eſt, quia nullum eſt ſufficiens fundamentū ad affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum eſſe Chriſtum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuerſali, (vt infra videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad
Auguſtin. iudicium. Notat autem Auguſtinus Epiſtola 90. ad Iſychium, qualis vnuſquiſque moritur, talem inueniri, & iudicari in vniuerſali iudicio: & ideo, cum Chriſtus monet, vt vigilemus, ideo ſæpe addere, vſque ad aduentum ſuum, quia idem eſt vigilare vſque ad diem mortis, & vſque ad diem vniuerſa-
Abulen. lis iudicij. Dici etiam præterea poſſet cum Abulen. Matt. 24. quæſtione 239. aduenire Chriſtum in morte vniuſcuiuſque non ſecundum præſentiam localem, ſed ſecundum efficaciam, per quam fit, vt vnuſquiſque ſuum ſtatum agnoſcat, & imperium, ac ſententiam iudicis audiat, & ex vi illius ſtatim tendat in locum ſuis meritis debitum. Quapropter (ſi res ſpirituales tranſeunt ab extremo ad extremū ſine medio) in eodem inſtanti, in quo iſtæ animæ ſeparantur à corpore, & à Chriſto iudicantur, conſtituuntur in loco, in quo ex vi iudicij, & imperii Chriſti futuræ ſunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex ſe non requirat ſucceſsionem, nec ex parte virtutis Chriſti ſit neceſſaria, nulla intercedit mora,

A ſed in pūcto fit (vt inquit Iob:) Satis autem eſt quod Iob. 21.
ſententia naturæ ordine antecedat, vt effectus ſtatim ſubſequatur. Nam cauſa efficax ſimulac eſt, in eodem inſtanti operatur.

Vltimo intelligitur ex dictis, quando cœperit Chriſtus vti hac iudiciaria poteſtate. Primum enim non eſt exiſtimandum, ſtatim ab Incarnatione cœpiſſe vti hac poteſtate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa vſus non eſt, ſi propriè loquamur: quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quam iudicare. Vnde Ioann. 12. ipſe dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: ſed vt ſaluificem mundum,* ſignificans primū aduentum ſuum non fuiſſe ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proxime præcedentibus. *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum,* In quibus tamen verbis non negat ſe poſtea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, *non iudicabo* Iudiciaria poteſtate Chriſtus vti quando incepit. Ioann. 12.
B *eum*: ſed de præſenti, *non iudico eum*, id eſt, in hoc aduentu, ſicut capite 3. dixerat, *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum Ioan. 3.
non eſt, differre vſum huius poteſtatis vſque ad diē iudicij vniuerſalis, ac ſi per hanc poteſtatem nullū alium actum exercere poſsit. Oſtenſum eſt enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Supereſt igitur, vt hac poteſtate vti cœperit, ex quo in ſtatu glorioſo conſtitutus eſt, quando ipſe dixit, *Data eſt mihi omnis poteſtas, in cælo, & in terra.* Sicut enim tunc deſijt eſſe in ſtatu paſsibili, & humili, in quo ad miniſtrandum venerat (vt etiam ipſe teſtatus eſt) & cœpit eſſe in ſtatu regnantis, ac dominantis: ita etiā tunc poteſtatem hanc iudicandi exercere orſus eſt. Matth. 28. Matt. 20. Marc. 10.
Quinimo dicere poſſumus ab inſtanti mortis, in
C quo noſtram redemptionem conſummauit, cœpiſſe in anima ſeparata, & glorioſa poteſtatem iudicādi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio ſanctarum animarum, & ſpoliatio inferni, & ſimiles actus, quos in inferno exercuit, vel ligando poteſtatem dæmonis vel animas aliquas è purgatorio liberando, vel certe iudicium etiam ferendo de ijs, quæ eo tempore è corporibus exierunt.

DISPVTATIO LIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſecundo Chriſti aduentu ad vniuerſale iudicium.

QVamuis Theologi materiam hanc diſputent in fine quarti ſententiarum diſtinct. 47. & 48. quinetiam D. Tho. in
D finem huius 3. partis illam reiecerit: tamen, quia & ipſe morte præuentus eam abſoluere non potuit, & nobis non eſt in animo poſt diſputationes de Sacramentis omnibus ſpecialem tractationem de quatuor nouiſsimis inſtituere: ac denique quia ad completam, & exactam ſcientiam de Chriſto, & de rebus omnibus, quæ ad ipſum ſpectant, materia hæc pertinere videtur, idcirco eam hoc loco diſputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinæ de Chriſto Domino finis principio reſpondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudæos in cognitione Meſsiæ valde errare,
E eo quod duplicem ipſius aduentum nō diſtinguant. Cum ergo hactenus ea omnia, quæ de primo aduentu conſideranda videbantur, diſputauerimus, conuenienti ordine ſequitur, vt de ſecundo Chriſti aduentu, & conſequenter de ſecundo eius in cœlum reditu perpetuoque ac immutabili ſtatu, qui illum conſequetur, diſſeramus. In hac itaq; diſputatione ſolum tractabimus quæſtionem, an ſit futurus alter aduentus Chriſti. Et quoniam hoc pendet ex cauſa & ratione eius, illam ſimul explicabimus, attingendo etiam circumſtantias loci, & temporis,

quæ cum huiuſmodi mutationibus coniunctæ ſunt.

SECTIO I.

An futurum ſit vniuerſale iudicium, in quo Chriſtus ſit ſupremus iudex.

QVoniam potiſsima cauſa ſecundi aduentus Chriſti in futuro vniuerſali iudicio poſita eſt, ideo ab hac controuerſia initium huius diſputationis ſumendum eſt. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui vniuerſale iudicium futurum eſſe negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanenſibus, qui dicebant vniuerſale iudicium, iam eſſe factum, & nullum aliud eſſe futurum. Quomodo autem intelligerent, eſſe factum, non explicat. Fortaſſe eo ſenſu loquuti ſunt, quo illi, qui dicebant reſurrectionem eſſe factam, ſcilicet, in ſolis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in ſingulis animabus, per ſingularia iudicia multiplicata, intelligebant fortaſſe factum eſſe vniuerſale iudicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Chriſti morte, & paſsione lata eſt ſententia contra dæmonem, ac de eius ſunt poteſtate erepti, quotquot per Chriſtum redempti ſunt, iuxta Chriſti verba Ioann.12. *Nunc iudicium eſt mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras*: ſicut ibi exponunt Auguſtin. tractat.52. & Chryſoſtomus homil. 66. Et fortaſſe hoc idem ſenſerunt quidam alij (vt ſignificant Hilarius, in Pſalm.1. & Auguſtinus de agone Chriſtiano capite 27.) qui ad negandum vniuerſale iudicium inducebantur verbis Chriſti. Ioann.3. *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt.* Vnde colligebant, nullos ſupereſſe iudicandos, & conſequenter non eſſe futurum iudicium. Quia omnes ſunt vel credentes, vel non credentes in Chriſtum: ſed illi non iudicantur, iſti iam ſunt iudicati: ergo nullus ſupereſt iudicandus. Vnde poteſt confirmari hic error, quia iudicium animarum iam eſt factum, ergo non iterum fiet. *Quia Deus non iudicat bis in idipſum*, nec poteſt mutare iudicium ſemel factum. De corporibus autem non eſt neceſſe fieri ſpeciale iudicium, quia illa non ſunt capacia per ſe meriti, vel demeriti, niſi ratione animarum: ergo nec per ſe iudicari debent, ſed in ipſis animabus cenſentur iudicata quaſi in radice, ſicut præmium, vel pœna corporum ex præmio, vel pœna animarum reſultat.

Guid.Car. Ioann 12. Auguſt. Chryſoſtom. Hilar. Auguſt. Ioann 3. Num.1.

Iudiciũ hominũ vniuerſale aliquando futurum.

Dico primo, futurum eſſe aliquando iudicium vniuerſale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc aſſertio eſt vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apoſtolico, Niceno, & Athanaſij profitemur: quem ex Scripturæ teſtimonijs, & ex Sanctis Patribus probare fere eſt ſuperuacaneum. Quia nihil eſt in Scriptura, præſertim in nouo teſtamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia teſtimonia Auguſtinus 20.lib.de Ciuit.à capite 5. & Damaſcen. lib.1.parallelorum, cap.15. & in hiſtoria de Barlaam, cap. 8. & 9. & Chryſoſtom. homil.46 47.49. & 50. ad populum. Breuiter, vbicunque in Scriptura fit mentio in ſingulari, & quaſi per antonomaſiam de die iudicij, qui etiam dicitur *dies Domini, dies iræ*, aut alijs ſimilibus modis, ſermo manifeſtus eſt de vniuerſali iudicio, vt Matth.11. *Dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij*, & cap.12. *Terra Sodomorum remiſſius erit in die iudicij*, & , *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta*, & 1. ad Theſſalonicenſ. 5. *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*, & 2. ad Theſſalon. 2. *Non cito moueamini, quaſi inſtet dies Domini.* 1.Petr.3. *Igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Et ſimiles locutiones ſunt multæ in Prophetis Sophon.1. *Iuxta eſt dies Domini magnus*, & infra vocatur *Dies Domini amara, dies iræ, dies tribulationis, & anguſtiæ, dies calamitatis, & miſeriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies tubæ, & clangoris*: & Malach.4. vocatur *dies ſuccenſa, quaſi caminus, dies Domini magnus, & horribilis, dies*, denique, *quam ego facio, dicit Dominus exercituum.*

Symbol. Auguſt. Damaſc. Chryſoſt. Matth 11. Matt.12. 1.Theſſal 5. 2.Theſſal.2. 1.Petr.3. Sophon.1. Malach.4.

Circa quæ loca animaduertit Auguſt. 20. de Ciuitat.cap.1. *diem*, indefinite poſitum eſſe pro tempore, more Scripturæ, *Nam, per quot dies* (inquit) *iudicium hoc tendatur, incertum eſt.* Et ita dies ille vocatur *tempus nouiſsimum.* 1.Petr.1. & Iacob 5. & alijs Scripturæ locis.

Auguſt. 1.Petr.1. Iacob 5.

Præterea vbicumque in Scriptura fit ſermo de iudicio futuro poſt vniuerſalem reſurrectionem neceſſe eſt, ſermonem eſſe de vniuerſali iudicio, quia particulare multo ante reſurrectionem fit, ſic dicitur Ioan.5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei*, &c. Atque idem late deſcribitur Matt.24. & 25. Luc.21. 1. ad Corint.15. & 1. Theſſalon.4. & Apocalypſ. 20. & alia teſtimonia afferemus in ſequentibus aſſertionibus. Rationes ſeu congruentiæ huius vniuerſalis iudicij poſt particulare variæ afferuntur à Sacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iuſtitiæ. Quia iudicium actus eſt iuſtitiæ, & in eo interuenire poſſunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque ſeruatur æqualitas, quam diſtributiua, quatenus inter omnes ſeruatur debita proportio meritorum, & retributionis.

Ioan.5. Matth.14. & 25. Luc.21. 1.Cor.15. 1.Theſſal 4. Apocal.10. D.Thom.

Et quamuis iuſtitia Dei ſecundum ſe non indigeat noſtro teſtimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt ſeipſum in omnibus perfecte manifeſtet, ideo multa operatur ad manifeſtationem iuſtitiæ ſuæ, & hoc potiſsimum præſtare voluit in die iudicij. Cur autem in poſtremum diem hoc reſeruauerit, optime declarat D.Thom. ratione, quam hic attigit ar.5. Quia opera hominum quodammodo manent poſt mortem eorum, vel in aliorũ exiſtimatione, & fama, vel in effectibus ſuis, qui varij, & multiplices eſſe ſolent: ergo licet Deus iudicet actiones vniuſcuiuſque hominis in morte eius, conſiderando illas ſecundum ſe, id eſt, ſecundum id, quod re vera ſunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum, & vniuerſale iudicium, in quo conſtet tam de ipſis actionibus, quam de omnibus effectibus earum, & nocumentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipſa, tum etiam ſecundum aliorum exiſtimationem. Dices, iudicium Dei tantum fertur ſecundum merita, vel demerita vniuſcuiuſque, ſed hæc omnia conſummantur in vita hominis, quæ conſequuntur autem poſtea, ſiue in re ipſa, ſiue in hominum exiſtimatione, accidentaria ſunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Reſpondetur, quamquam effectus mere accidentarij, qui nec præuiſi ſunt, nec connexionem vllam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & conſequenter nec præmium, vel pœnam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione ſunt præuiſi, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt in eis tanquam in ſemine contenti fuerint, augent vel eſſentiale meritum, ac præmium, pœnam, ac demeritum, vel ſaltem accidentale. Vnde 2.Reg.12. punitus eſt Dauid non ſolum propter peccatum commiſſum ſecundum ſe conſideratum, ſed etiam, vt alijs fuit occaſio blaſphemandi nomen Domini, ſicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo, quamuis totum meritum, vel demeritum fit in actu libero, ſiue poſtea ſequatur effectus, ſiue non, & ideo eſſentiale præmium, vel pœna conferatur in fine vitæ, quando via, & tempus merendi, vel demerendi terminatur: nihilominus tamen effectus poſtea ſubſequuti duabus ex cauſis conferre poſſunt ad iudicium. Primo ad accidentarium præmium, vel pœnam, vt iniqui omnium actionum ſuarum fructus intuentes magis confundantur: boni verò è contrario de bonis fructibus gaudeat. Secundo

Obiectio. Reſponſio. 2.Reg.12. Vniuerſale hominum iudicium fieri valde conueniens.

cundo

cundo & maximè, quia effectus oſtendunt malitiã, vel bonitatem operum, vnde orti ſunt, vt ergo illis omnibus propoſitis, & ponderatis euidentius omnibus pateat æquitas diuini iudicii, valde congruũ fuit, poſt conſummatas, ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omneſque effectus earum fieri vniuerſale iudicium, in quo omnia exactiſsimè perpendantur. Tertio accedit, quod ad manifeſtationem huius diuinæ iuſtitiæ non ſolum neceſſariũ fuit; conſiderare ſingulorum hominum peccata ſecundum ſe: ſed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuerſi, & ad vniuerſalem, & ſpecialem prouidentiam, quam Deus habuit, & reſpectu totius vniuerſi, & reſpectu ſingulorum hominum: atque ideo voluit, non tantum quaſi priuatim iudicare ſingulos homines: ſed etiã publice totum vniuerſum per modum vnius integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala ſecundum omnes reſpectus, & habitudines ſuas in ſeuerum examen adducantur. Quarto hinc fit, vt licet ex parte Dei ad ferendum iudicium ſingulorum non ſit neceſſaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipſorum hominum ſit quodammodo neceſſaria, tum ad publicam manifeſtationẽ Diuinæ iuſtitiæ, tum etiam, vt quædam ſpecialis retributio, proueniens ex publica laude, & honore, vel confuſione, locum habeat. Hęc enim neceſſario reſultat ex tali modo iudicij publici, & vniuerſalis, non autem ex priuatis. Vnde aiebat Paulus 1. ad Co-
1.Corint.4. rint. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique à Deo.* Quinto hinc intelligitur; hunc modum iudicij eſſe valde conformem diſtributiuæ iuſtitiæ. Nam (vt Paulus ait 1. ad Corinth. 9.) *1.Cor.9.* quamdiu in hac vita viuimus, veluti in publico ſtadio verſamur laborantes, vt brauium, & coronam propoſitam conſequamur: quando autem publicũ præmium certantibus proponitur, ratio communis boni, & iuſtitiæ diſtributiuæ poſtulat, vt in publico cõſeſſu omnium congredientium merita conferantur, vt debitus honor, ac præmium ſingulis tribuatur. Deus autem, qui ſapienter, ac ſuauiter omnia diſponit, homines iubernare ſtatuit, ac iudicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione diſtributiuæ iuſtitiæ perfectiſsime ſeruata. Et ideo vt Paulus ait 2. ad Corinthios 5. & ad Romanos 14. *2.Cor.5. Rom.14.* *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt vnuſquiſque referat propria corporis prout geſſit:* & ob eandem rationem præmium beatorum vocatur in Sacra Scriptura *Corona iuſtitiæ, vitæ, ac gloriæ.* 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1. *1.Timoth.4. Apoc.2. Iacob.1.* illa enim proprie dicitur corona, quæ victoribus publicè, & cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam confert illa ratio ſumpta ex aliorum exiſtimatione. Facile enim decipitur humanum iudicium, vel malitia, vel humano errore. Quia ex ijs, quæ exterius apparent, iudicat, vnde fit, vt & bonorũ fama ſępe lędatur, & iniquorum malitia adeo occultetur, vt boni, & iuſti exiſtimentur. Oportuit ergo, vt in diuino iudicio, quod non eſt *ſecundum carnem*, Ioan. 8. nec *ſecundum viſionem oculorum, aut auditum aurium.* Iſa. 11. ſed *corda omnium intuendo* 1. Reg. 16. *Ioan 8. Iſai.11. 1.Reg.16.* oportuit, inquam, in hoc iudicio ſingulorum iniurias tanquam in ſeuera quadam trutina, diuinaque lance penſari: & iuſtis famã reſtitui, iniquorum verò technas, & verſutiam detegi. Quare de illis dicitur Sap. 5. *Sap 5.* *Stabunt Iuſti in magna conſtantia, &c.* De iis verò, *Videntes turbabuntur timore horribili,* & infra. *Dicentes hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum,* &c. Huc etiam ſpectãt ſimilitudines illæ, quibus Chriſtus vtitur in Euangelio, quibus explicat bonos, & malos in hac vita eſſe permixtos, ita vt vix diſcerni poſsint, ſicut virgines fatuę, & prudẽtes: oportet ergo aliquando diſcerni, & ſeparari, ſicut triticum à zizanijs, & granum à palea, &c. Septimo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem ſæpe à Chryſoſtomo repetita, præſertim libro primo *Chryſoſt.* de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populum, quod ſæpe in hac vita iniqui fœlicitate quadam temporali fruuntur, & non ſolum ab hominibus honorari videntur, ſed etiam à Deo ipſo proſperari, iuſtos verò è contrario affligi. Oportet ergo vt occulta hæc ratio Diuinæ prouidentiæ, & iudiciorum eius, in publico, atque in vniuerſali iudicio pandatur, vt conſtet malos *recepiſſe bona in vita ſua*, & ſi quid fortaſſe boni operati ſunt vltra debitum, vel potius ſine debito fuiſſe illis remuneratũ: è contrario verò bonos recepiſſe temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certe, vt pro leuioribus culpis, temporalibus pœnis ſatisfacerent. Ac ſimili ratione Diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, vtrorumque ſortes commutari, & impios à iuſtis conculcari ac confundi. Vnde Malach. *Malach.4.* 4. illis promittitur. *Egrediemini, & ſalietis ſicut vituli de armento, & conculcabitis impios, cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum, in die quam ego facio: dicit Dominus exercituum.* Vltima ratio peti poteſt ex ijs, quæ ſupra diximus de corporum generali reſurrectione, quam oportuit in finem reſeruari, poſtquam completæ eſſent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora conſtat, eſt harum generationum ſubiectum, quibus prius deſeruire oportebat. Facta autem generali reſurrectione, optimo ordine conſequitur generale iudicium. Quia cum non ſola anima, ſed homo integer peccet, aut bene operetur, homo etiam integer iudicare debet, & conuenientem pœnam, aut præmium in animo, & corpore debita proportione recipere. Nec prætermittenda eſt illa ratio moralis, vtile fuiſſe vniuerſale iudicium futurum, vt illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vt enim dixit Clemens Papa *Clem.Pap.* Epiſtola 1. ad Iacobum, *Quis peccare poterit, ſi ſemper ante oculos ſuos Dei iudicium ponat, quod in fine mundi certum eſt agitandum?* Vnde recte Gregorius libro 6. *Greg.Papa. Iob.5.* Moral. cap. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob, capite 5. *A flagello linguæ abſconderis, &c.* dicens, *flagellum linguæ* eſſe ſententiam vltimam iudicis, à qua abſconduntur, qui illam in hac vita formidant Quo circa concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accuſatorem. Iuſtis namque initium retributionis eſt ipſa plerumque in obitu ſecuritas mentis.* Et de eadem re legi poteſt Ckryſ. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom. *Chryſoſt.*

Dico ſecundo, in hoc vniuerſali iudicio futurum eſſe iudicem Chriſtum Dominum, non ſolum per diuinitatem, ſed etiam proxime per humanitatem ſuam. Concluſio eſt de fide, quam maxime probant omnia teſtimonia, quæ de poteſtate iudiciaria Chriſti adducta ſunt, & præterea ſunt expreſſa multa in Euangelio, Matth. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos ſuos, &c.* *Matth.13.* vbi multis parabolis, & ſimilitudinibus hoc Chriſtus exponit, & c. 16. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua:* *Matt.16. 24. & 25.* & capit. 24. & 25. idem late deſcribitur, & 1. ad Theſſ. 4. 2. ad Corin. 5. *1.Theſſal 4. 2.Cor.5.* *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.* In Veteri etiam teſtamento hoc fuerat prædictum, vt in ſequenti ſectione latius dicturi ſumus. Optimum vero teſtimonium eſt illud Daniel. 7. *Dan.7.* *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit:* & infra, *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*, & inferius, *Et ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit; & dedit ei poteſtatem, honorem, & regnum.* Quod teſtimonium in ſequenti diſputatione fuſe interpretabimur. Recte vero ait Rupert. *Rupert.* hunc locum exponens, ſuo cap. 13. in Daniel. vſque ad illa verba, *Ecce in nubibus cæli; quaſi filius hominis veniebat. Manifeſte quidem deſcriptum eſſe iudicium diuinum; non tamen eſſe dictum, qualem per manum vel perſonam ſit agitan-*

gitandum. Non enim iudicabit per ſemetipſum ille antiquus dierum: ſed vt ipſe Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica viſio (inquit) *lucido ſatis oſtendit teſtimonio.* Et eadem eſt ſententia Hieron. & Theodoreti in eundem locum. Rationes, propter quas ſupra diximus, datam eſſe Chriſto poteſtatem iudiciariam, maxime probant de hoc vniuerſali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum vt videre poſsint, & audire ſuum iudicem: quàm ex parte ipſius Chriſti, cui innumeris titulis ſupra expoſitis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam, & iuſtitiam in illo celebri conſeſſu, & conſpectu manifeſtari decuit.

Hieron. Theod.

Occurrebat autem hoc loco explicandum, quàm vniuerſale ſit futurum hoc iudicium. Id enim, & ad complementum huius quæſtionis, & ad ſoluendum hæreticorum fundamentum conferret: tamẽ quia hoc ſpectat ad diſputationem penultimam huius materiæ, vbi de forma huius iudicij, & de perſonis iudicandis agendum eſt, ideo nunc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tam fideles, quam infideles eſſe iudicandos ſaltem iudicio retributionis, vel damnationis, licet de iudicio diſcuſsionis, forte dictum ſit, qui non credunt, eos iam eſſe iudicatos. Quia apud Deum iam eſt prolata eorum ſententia, quamuis nondum ſit exterius pronuntiata, vt Auguſtin. exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum. 1. recte D. Thom. exponit. Deum non iudicare bis de eodem ſecundum eandem rationem: ſecus vero ſecundum rationes diuerſas. Quod eſt dicere Deum non iudicare bis, vt priorem ſententiam mutet, vel vt bis puniat: poſſe tamen bis iudicare, vt & ſuppleat quidquid ex debita pœna deerát, & conuenienti modo ſentẽtiam proferat in eũ qui peccauit, qui prius non omnino, ſed quaſi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet reſpõſio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per ſe: ſed vt pars totius compoſiti, ſicut in probationibus primæ concluſionis inſinuatum eſt.

Auguſt. D. Thom.

SECTIO II.

An Chriſtus ſecundo venturus ſit in hunc mundum ad vniuerſale iudicium peragendum.

QVamuis dictum ſit, Chriſtum futurum iudicem in hoc iudicio: non tamen hinc neceſſario ſit venturum eſſe ad hoc munus obeundum. Potuiſſet enim in cælo manens ſententiam proferre, & idcirco ſpecialem hoc inueſtigationem requirit. In qua ſimul refellendus erit Iudæorum error, qui, ſicut de primo Meſsiæ aduentu increduli ſunt, ita non poſſunt circa ſecundum non errare. Nam ſicut dixit Auguſtinus Epiſtola octuageſima ad Heſychiũ, & Lactantius libro quarto, cap. 12. *Qui aduentum Domini primum non cognouerit, præparare ſe non poterit ad ſecundum, credendo in eum*: Iudæi igitur neutrum credunt, ſed quendam alium fingunt, qui nunquã futurus eſt, mere humanum ad temporale regnum obtinendum. Referri etiam hic poteſt error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi ſentit, ſecundũ Chriſti aduentum non futurum eſſe corporalem, ſed per ſolam manifeſtationem ſpiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quę ſententia eſt, & contra proprietatem Scripturæ, & contra Eccleſiæ ſenſum.

Auguſt. Lactant.

Igitur Catholica fides vnum Chriſti aduentum agnoſcit iam factum, & alium confitetur futurum. In quo Chriſtus Deus homo verè, ac realiter veniet de cælo ad terram ad vniuerſale iudicium peragẽdum. Hic eſt articulus fidei, quem illis verbis Symboli profitemur. *Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.* Qui ex nouo teſtamento facile probari poteſt. Vt autem ſimul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris teſtamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Meſsiæ aduentus neceſſario conuincuntur: quorum conuenientias, & diſcrimina varia ex ſcripturis colligendo, veritatem propoſitam apertius confirmabimus, & occaſionem errandi Iudæorum melius detegemus.

Symbol.

A

Primo ergo ſtatuendum eſt, omnia teſtimonia Scripturæ, quæ de aduentu Meſsiæ loquuntur, ad eandem perſonam eſſe referenda, in quo etiam Iudæi nobiſcum conueniunt. Quia, ſicut in nouo teſtamento vnum tantum agnoſcimus Redemptorẽ ac mediatorem: ita in veteri vnus eſt tantum Meſſias promiſſus, vt in princip. prioris tomi late oſtendimus.

B

Secundo hinc oritur alia conuenientia, ſcilicet quod is quia aduenit in vtroque aduentu eſt Deus & homo. Quod quidẽ de priori aduentu late probatum eſt in prædicto loco, & hinc ſequitur, idem eſt dicendum de ſecundo, cum eadem ſit perſona, quæ venit. Sed vlterius probari poteſt proprijs Scripturæ teſtimonijs. Quod enim Dominus ipſe venturus ſit ad iudicandum, docuit Iſa. c. 3. dicens. *Dominus ad iudicandum veniet cum ſenibus populi ſui, & cũ principibus eius.* Habet autem varias expoſitiones hic locus. A quibuſdam enim exponitur non actiue ſed paſsiue, ſcilicet, quod Dominus veniet, non vt iudicet, ſed vt iudicetur: & refertur ad primum aduentum & ad iudicium, quod Chriſtus ſubiuit ſub Pontio Pilato. Ita Tertul. lib. de Reſur. carnis ca. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 24. & Ruffinus in expoſ. ſymbol. Alii verò actiue interpretando, Deum iudicaturum, explicant de iudicio Diuino, quod in Iudæos prolatum eſt, & executioni mandatũ, quando à Romanis pene extincti ſunt, vt exponit latè Iuſtinus dial. cum Tryphone. A qua expoſitione non multum quoque diſcrepant Hierony. & Cyril. qui in genere de iudicio diuino aduerſus principes Iudęorum & Phariſæos interpretantur. Nihilominus tamen ſatis accommodatè intelligitur de iudicio finali, vt ibi Baſilius interpretatur, & Gregor. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertius Aug. Enarrat. in Pſal. 49. quẽ de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, *Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit.* Quo teſtimonio etiam in præſenti vti poſſumus. Cui ſimile eſt illud Iſa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem ſuum increpationem ſuam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit.* Quæ verba ſunt tam aperta, tamque conſentanea ijs, quæ de aduentu ad iudicium in Euangelio dicuntur, vt omnium patrum conſenſu de illo explicentur, vt patet ex Hieron. Cyril. ib. & Auguſt. 20. de ciuit. cap. 21. & Cypr. lib. de bono patientiæ prope finem: denique Pſalmus etiam 96. de hoc aduentu recte exponitur, & tamen in illo dicitur, *Dominus altiſſimus ſuper omnem terram, & ſuper omnes Deos*: de quo prius dictum fuerat: *Nubes, & caligo in circuitu eius iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis eius, Ignis ante ipſum præcedet*, &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis. *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes angeli eius.* Alludit enim ad illa verba huius Pſalmi. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Conſtat igitur Deum eſſe, qui venturus eſt. Quod autem etiam ſit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis. *Ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat.* Quibus conſentanea ſunt verba ſæpe repetita à Chriſto in Euang. Matth. 13. 16. 19. & 26. *Amodo videbitis filium hominis venientẽ in nubibus cæli.*

Secundus Chriſti aduentus ad iudicandum ex prophetarum oraculis manifeſtus.

Iſai. 3.

C

Tertullian. Ruffin.

Iuſtin. Hieron. Cyril.

Baſil. Greg. Papa. Auguſt.

D

Iſai. 66.

Hieron. Cyrill. Auguſt. Pſalm. 96.

Hebr. 1.

E

Dan. 7.

Matt. 13. 16. 19. & 26.

Tertia ſimilitudo, & conueniẽtia huic affinis eſt, quod vterque aduentus futurus eſt per veram, & corporalem præſentiam CHRISTI. De hoc nulla nobis eſt controuerſia cum Iudæis. Quia illi loca omnia veteris teſtamenti, quæ ſunt de aduentu

Meſsiæ,

Meſsiæ intelligunt de viſibili, & corporali aduentu A quem vnum tantum futurum eſſe exiſtimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidem id ſatis conſtat ex ijs, quæ hactenus diximus de vita, & conuerſatione Chriſti Domini, & de veritate corporis, & humanitatis eius in priori tomo. De ſecundo vero id conſtat ex omnibus locis Euangelij, in quibus deſcribitur aduentus Chriſti ad iudicium, ita vt ab omnibus tum bonis, tum etiam *Matth. 26.* malis ſenſibiliter conſpici poſsit, iuxta illud Matth. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei,* *Apoc. 1.* *& venientem in nubibus cœli.* Et illud Apocalypſ. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et hoc modo colligi idem poteſt ex illo *Zach 12.* Zach. 12. *Aſpicient ad me, quem confixerunt.* Nam illum *Theodor.* locum de die iudicij interpretantur Theodoretus, *Rupert.* Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieronymus idem B *Hieron.* indicat, & clarius Auguſtinus 20. de Ciuitat. cap. 30. *Auguſt.* & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expoſitionem doctè *Ribera.* ibi comprobat Franciſcus Ribera, nec minus erudi- *Tolet.* te Franciſcus Toletus Ioan. 19. aduertit, in illis duobus verbis duos Chriſti aduentus ſignificari, primum in carne mortali in verbo, *transfixerunt*: ſecundum glorioſum in verbo, *videbunt.* Nam Iudæi, qui Chriſtum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vſque ad ſecundum aduentum videbunt.

Quarto conueniunt, quia vterq; aduentus eſt admirabilis, ſupernaturalis, ac Deo dignus. De primo ſatis conſtat ex ijs, quæ de myſterio Incarnationis hactenus tractata ſunt. Et ſatis comprobatur ex illo *Agg. 2.* Agg. 2. *Ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis* C *gentibus.* Quem locum intelligendum eſſe de priori aduentu, in primo tomo demonſtrauimus. Et iuxta probabiliorē ſententiam de eodem loquitur Malac. cap. 3. quamuis in magna gloria, & maieſtate illum deſcribat. Propter quod multis viſum eſt de ſecundo aduentu eſſe loquutum, non conſiderantibus hanc ſimilitudinem, de qua agimus, ratione cuius vterq; poteſt deſcribi in maieſtate, & virtute, quamuis diuerſo modo, vt poſtea dicam. Nam, quod poſterior aduentus futurus etiam ſit admirabilis, & glorioſus, inferius latè differendum eſt, & ex teſtimonijs paulo ante citatis conſtare ſatis poteſt, quanquam nulla probatio neceſſaria ſit, cum hoc neque à Iudæis negetur.

Quinta conuenientia excogitari poteſt, quod vterque aduentus eſt ad bonum, ſalutemque hominum. D De primo ſatis id conſtat ex ſuperiori tomo. *Luc 21.* De ſecnndo vero id teſtatus eſt Chriſtus Lucæ 21. vbi agens de ſecundo aduentu ſuo, ait, *Surgite, & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.* Quam enim ipſe in ſuo primo aduentu ſufficienter operatus eſt, tunc habebit in electis vltimum, ac deſideratum effectum, de quo dixit Paul. *Roma 8.* ad Roman. 8. *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exſpectantes, redemptionem corporis noſtri.* Quamuis enim hic aduentus Chriſti multis futurus ſit in pœnam, & damnationem: tamen primaria ac præcipuè ſit propter ſalutem, & gloriam bonorum. Nam hæc eſt per ſe, & ex propria Dei voluntate intenta: alia vero ſunt tantum permiſſa, E & ex malitia hominum *Ioan. 14.* conſequuta. Et ideo Ioann. 14. Chriſtus conſolabatur Apoſtolos & in eis omnes Iuſtos dicens, *Vado parare vobis locum, & ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis.* Vbi aperte loquitur de hoc ſecundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem *Philip. 1.* loquebatur Paul. cum dicebat ad Philipp. 1. *Saluatorem exſpectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.* *Tit. 2.* Et apertius ad Titum 2. *Exſpectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris no-* *1. Cor. 1.* *ſtri Ieſu Chriſti,* & 1. ad Corinth. 1. *Ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia exſpectantibus reuelationem* Domini noſtri Ieſu Chriſti, *qui & confirmabit vos vſque in finem ſine crimine in die aduentus* Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et apertiſsime ad Hebr. 9. vterque aduentus deſcribitur, *Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: ſecundo ſine peccato apparebit exſpectantibus ſe in ſalutem.* Ac denique propter hanc cauſam rectè dicunt Sancti Irenæus lib. 2. contra hæreſ. capit. 62. *Iren.* & Gregorius in id Cantic. *Flores apparuerunt in terra* *Gregor. Cantic. 2.* *noſtra*: expleto numero prædeſtinatorum futurum ſecundum Chriſti aduentum, iuxta illud Apocalypſ. 6. *Apoc. 6.* *Dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum.* Nam cum hic Chriſti aduentus propter bonorum gloriam præcipuè futurus ſit, expleto illo numero quem Deus prædefiniuit, non eſt, quod amplius exſpectetur.

Sexta conuenientia præcedenti non diſsimilis, adiungi poteſt, quod Chriſtus in vtroque aduentu venturus eſt, vt ſibi regnum comparet. Nam de primo ſcriptum eſt apud Danielem, lapidem par- *Dan. 2.* uum, qui de monte abſciſſus eſt ſine manibus percuſſiſſe ſtatuam, & contriuiſſe, ac comminuiſſe regna huius mundi, & creuiſſe in montem magnum, ac vniuerſam terram impleuiſſe, regnumque comparaſſe, *quod in æternum non diſſipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.* Quæ ſcripta eſſe de Chriſto, & primo eius aduentu certius eſt, quam vt noua probatione indigeat. Nomine enim *lapidis* Chriſtus in ſcriptura ſignificari ſolet, Pſalm. 117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Iſai. 28. *Pſalm. 117.* *Mittam in fundamentū Sion lapidem probatum,* *Iſai. 28.* Zachar. 3. *ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt.* *Zach 3.* Dicitur autem *lapis abſciſſus è monte ſine manibus*, propter natiuitatem eius ex Virgine, vt in ſuperioribus expoſuimus. Vnde conſtat ſermonem eſſe de eius primo aduentu: quocirca appellatur *lapis paruus*, tum propter ætatem infantilem, tum etiam propter humilem, & pauperem vitam, vt poſtea dicam. Hic ergo lapis paruus dicitur *creuiſſe in montem magnum*, & omnia occupaſſe, quia aduentu ſuo æternum regnum ſibi comparauit, iuxta illud Luc. *Luc. 1.* 1. *Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur, & dabit il-* *Matth. 28.* *li Dominus Deus ſedem Dauid Patris eius, & regnabit in* *Matth. 27.* *domo Iacob in æternum.* De quo regno dixit ipſe Chriſtus. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra* Et *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Et illud confeſſus eſt latro Lu. 23. dicens, *Memento mei, Domine, dum* *Luc. 23.* *veneris in regnum tuum.* Hoc enim regnum (vt alibi latius explicuimus) non temporaliter, ſed ſpiritualiter intelligendum eſt. Nihil n. eſt aliud, quam regnum Eccleſiæ, vel triumphantis in cælo, vel in terra militantis. Vnde quia in primo aduentu non perfectè, & omni ex parte Chriſtus hoc regnum obtinuit, neq; de hoſtibus ſuis viſibiliter, ac manifeſte triumphauit, ideo etiam in ſecundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem, & poſſeſsionem huius regni non ſolum ſpiritualem, ſed etiam quodammodo corporalem, & viſibilem, ac extremam, ſicut ſcribitur Daniel 7. de illo filio hominis, qui iu- *Dan. 7.* dicium facturus eſt, *Dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient.* Hæ igitur ſunt, & aliæ facilè excogitari poſſunt ſimilitudines, & conuenientiæ inter vtrunq; aduentum, vt quod vterque dicitur futurus in nouiſsimo tempore, & ante vtrumque fuerunt mittendi præcurſores ac prophetæ, & aliæ ſimiles, ob quas errarunt Iudæi hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter diſcrimina adnotare, vt rei veritas conſtet.

Prima igitur differētia ſit, quæ in ipſis nōminibus primi, & ſecundi aduentus cōtinetur, ſcilicet, quod vnus futurus fuit tempore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationē vnus vocatur *primus*

&alter ſecundus, quod in teſtamento nouo ſatis expreſſum eſt, vt patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus alijs locis, in quibus dicimur exſpectare aduentum Domini, quem neceſſe eſt fore ſecundum, cum Meſsiam iam veniſſe credamus: & hoc ſit veluti primum noui teſtamenti fundamentum. Ex veteri autem teſtamento probari poteſt. Quia quidam Chriſti aduentus promittitur futurus in fine mundi, vt patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet ſuccenſa*, &c. Vbi dies iudicij, & aduentus domini ad illud deſcribitur, & in eo dicuntur omnia conſummanda, & faciendam æternam ſeparationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quæ poſtea dicemus de tempore vniuerſalis iudicij, & de ſignis, quæ illud præcedent hoc apertius conſtabit. At vero etiam in teſtamento veteri prædicitur aduentus Meſſiæ multo ante conſummationem ſæculi, vt patet ex prædictione Danielis de ſeptuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod poſt illum aduentum prædicitur futurum, vt gentes ad Chriſtum conuertantur, & terra repleatur ſcientia Dei, vt dicitur Iſaiæ 11. & vt Eccleſia per vniuerſum orbem diffundatur, iuxta illud Pſalm. 71. *Replebitur maieſtate eius omnis terra*, & illud Malach. 1. *Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus*, & alia multa, quæ non niſi longiſsimo tempore impleri poſſunt, ſicut reipſa videmus impleta, partimque ſperamus implenda, ergo neceſſe eſt, ijs locis prædici duos aduentus tempore diſtantes; erit ergo vnus primus, alter vero ſecundus. Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cauendum eſt, ne quis decipiatur modo loquendi Scripturæ, quæ tempus vtriuſque aduentus interdum vocat *nouiſſimum*, vel, quia totum tempus legis gratiæ, quod à primo vſque ad ſecundum Chriſti aduentum protenditur, licet in ſe longum ſit, & multis annis duraturum, tamen reſpectu æternitatis eſt breuiſsimum, & veluti dies vnus. 2. Pet. 3. vel quia eſt vltimus ſtatus viatorum, in quo data eſt vltima lex Dei, cui non ſuccedet alia, ſed ſtatus æternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur à Ioanne *hora nouiſſima* 1. Ioan. 2. In qua eſt vterq; Chriſti aduentus: ſed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouiſsimo, & in diuerſis temporibus.

Hebr. 9. *Malach. 4.* *Daniel.* *Iſai. 11.* *Pſalm. 71.* *Malach. 1.* *2. Petr. 3.* *1. Ioann. 2.*

2. Different. Secunda differentia cum præcedenti coniuncta eſt in ſubſtantia (vt ſic dicam) vtriuſque aduentus, ſeu in mutationibus, quibus fient. Prior enim aduentus factus eſt per ſubſtantialem actionem, vel mutationem, ſcilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem, & generationem Chriſti, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere*. Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quàm fieri hominem ex fœmina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipſum eſt quod prædixerat Iſaias cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, quod interpretatum ſignificat, Nobiſcum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiæ, vt iam factum prædicit idem Iſaias capit. 9 *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis*. At poſterior aduentus fiet per ſolum localem motum, quod licet non ſit tam expreſſe dictum in veteri teſtamento (Quanquam enim interdum ſignificetur hic aduentus per verba veniendi aut *diſcedendi*: tamen eadem reperientur dicta de primo aduentu, & ita poſſent aliter intelligi) ſequitur tamen neceſſario ex ijs, quæ dicta ſunt. Quia poſtquam res aliqua ſubſtantialiter producta eſt, & exiſtit, non ſit corporaliter: & viſibiliter præſens, vbi non erat niſi per localem aduentum: Chriſtus autem ſupponitur iam exiſtens Deus & homo, & ſolum per localem motum ab hoc inferiori mundo diſceſsit quantum ad præſentiam humanitatis: ergo vt ſecundo adueniat, & fiat præſens, ſolum indiget motu locali. Atque ita poteſt optimè hæc pars confirmari illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum*. Sicut ergo in cœlum iuit per ſolum localem motum (vt ſupra vidimus) ita per ſimilem motum veniet. Hæc ergo eſt ſecunda differentia inter vtrumque aduentum.

Galat. 4. *Iſai. 7.* *Iſai. 9.* *Act. 1.*

3. Differentia. Tertia, ac præcipua eſt in fine. Nam prior aduentus reſpectu noſtri præcipuè factus eſt ad operãdam noſtram redemptionem, & ſalutem per meritum, & ſatisfactionem, & ad docendos illuminandoſque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum præmium pro meritis, & pœnam pro peccatis. Et hanc differentiam inſinuauit Chriſtus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat: ſed habeat vitam æternam*, & rationem ſubdit, *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum*. Quibus verbis expreſſe docet priorem aduentum, & cauſam eius: poſteriorem verò tantum inſinuat, ac ſi diceret, venturus quidem ſum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, ſed ad ſaluandum mundum, vt ibi indicat Chryſoſtom. homil. 27. & latius ibidem Euthymius exponit. Et de cauſa quidem prioris aduentus ſatis dictum eſt à nobis in priori tomo. Quod autem ſecundus futurus ſit ad iudicandum, paſsim habetur in Euangelio, & in toto nouo teſtamento: ex quo multa teſtimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probauimus, Deum hominem eſſe qui venturus eſt in vtroque aduentu, conuincunt quoque in vltimo aduentu venturum eſſe ad iudicandum. Et ratio etiam id probat: quia poſtquam Chriſtus in priori aduentu ſufficienter homines ſaluauit, eiſque prouidit de rebus omnibus ad promerendam ſalutem neceſſarijs, nulla alia ratio viſibiliter veniendi illi ſupereſt reſpectu noſtri, niſi vt bonos à malis ſeparet, eisq; condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior eſt in intentione, prima cauſa eſt, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta eſt alia ſupra poſita de ordine executionis, ſeu temporis. Decuit enim diuinam miſericordiã (vt Chryſoſtomus ait dicta homil. 27. in Ioan.) prius nos redimere, ac ſaluare, & gratiam præbere, qua bene viuere poſſemus, vt poſtea nos poſſet ex iuſtitia iudicare. Nam (vt rectè dixit Gregor. homil. 30. in Euang.) *Certe vnigenitus Dei filius iudex eſt generis humani. Sed quis eius iuſtitiam ferret, ſi priuſquam nos per manſuetudinem corrigeret, culpas noſtras per zelum rectitudinis examinare voluiſſet: Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit manſuete corripere, vt haberet, quos poſtmodum in iudicio ſaluaret.*

Ioann. 3. *Chryſoſt.* *Euthym.* *Chryſoſt.* *Gregor.*

4. differentia in apparatu. Quarta differentia, quæ ex præcedenti conſequitur, eſt in modo vtriuſque aduentus. Nam prior fuit in carne paſsibili, & in exteriori apparatu humilis, & abiectus. Quia hæ duæ conditiones maximè erant conſentaneæ fini tam redemptionis, quàm doctrinæ, & exempli. Quæ veritas manifeſta eſt non ſolum in Euangelio, ſed etiam in veteri teſtamento, præſertim in Iſaia, & Pſalmis, vt latiſsimè in ſuperioribus dictum eſt. At ſecundus aduentus futurus eſt glorioſus, tam quoad ſtatum corporis impaſsibilis, quàm in maieſtate, & extremo comitatu, vt ſatis conſtat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum* & ex alijs verbis Chriſti Matth. 26. *A modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli*. Quæ verba ſuæ reſponſioni Chriſtus addit, vt Phariſæorum tenebras depelleret, ſi ſeipſum vellent cognoſcere. Cum enim princeps ſacerdotum eum grauiſsima adiuratione interrogaſſet, an eſſet Chriſtus, ipſeque reſpondiſſet *Tu dicis*, ſtatim tacitæ eorum obiectioni reſpondens ſuperio-

Act. 1. *Matth. 26.*

ſuperiora verba ſubiungit,ac ſi diceret.Nec miremini,quod affirmem, me eſſe Chriſtum,quia me abiectum,ac infirmum hominem conſpicitis. Nam iterum venturus ſum in gloria, & maieſtate, & tunc me videbitis venientem in nubibus cœli. De gloria huius ſecundi aduentus frequentiſsima ſunt Scripturæ teſtimonia tam noui teſtamenti, Matth.16.24. & 25.Luc.21.1.ad Theſſal.4 1.ad Cor.15.quàm veteris, Iſa.3.66.& Dan.7.& alijs ſupra citatis:atque eam latius deſcripturi ſumus inferius. Diſputa.penultima. De hac item differentia legi poteſt Auguſtin. ſermone 220.de tempor. vbi hoc ferè ſenſu, ait priorem aduentum fuiſſe occultum, alium fore manifeſtum, iuxta id Pſalm.49.*Deus manifeſte veniet.* Hieronymus q.11.ad Algaſi. Irenæ.libro 4.capit.56. Tertullianus lib.cont.Iud. Theodor.in Epitom.c.de ſecundo aduentu.

Matth.16. 24.& 25. Luc 11. 1.Theſſal.4. 1.Cor 15 Iſai.3.& 66. Dan 7. Auguſtin. Hieron. Tertul.

5.Differentia. Quinta differentia eſt in modo comparandi ſibi regnum, & triumphum de inimicis ſuis. Nam in priori aduentu meruit omnibus angelis,& hominibus cœlorum regnum,& ſpecialiter pro hominibus ſatisfecit, eiſque regni ianuam aperuit, & ideo ſibi promeruit ſupremum quoddam ac cœleſte imperium, & claritatem, & ſui nominis exaltationem. Quamuis autem tunc conſequutus ſit perfectum ius regni: tamen (vt ſupra dicebam) non ſtatim obtinuit integram poſſeſsionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos ſuos. Dico autem integrè, quia ipſe quidem ſtatim in fine illius aduentus ingreſſus eſt in gloriam ſuam, Lucæ 24.ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in cælo adhuc completum eſt prædeſtinatorum regnum:neque in terra omnes illum venerantur, aut obediunt illi. Nondum enim videmus omnia ſubiecta ei, vt dicitur ad Hebr.2. Et ideo in fine illius prioris aduentus dictum eſt illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* At verò de poſteriori aduentu paulo inferius ſubiungitur, *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ ſuæ reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas,conquaſſabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo ſignificatur, eum in poſteriori aduentu acquiſiturum perfectam regni poſſeſsionem:non iam illud merendo, ſed re ipſa obtinendo,occupandoque,quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues ſuos exaltando, hoſtes vero debellando.Et hoc eſt quod Paulus ait 1. Corinth.ca-15.*Oportet illum regnare, donec ponantur inimici ſub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Heb.10. dicens. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero exſpectans donec ponantur inimici ſub pedibus eius.* Eſt ergo valde diuerſa ratio obtinendi regnum prioris, & poſterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanaſius libr. de Incarnatione Verbi,eiuſque corporali aduentu iuxta finem, dicens. *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illuſtrem, & diuinum, non humilitate contemptibilem, ſed gloria magnificum, in exſpectatione eſſe, atque imminere, cum non, vt patiatur,rediturus ſit,ſed vt fructus ſuæ crucis omnibus retribuat,immortalitatem videlicet, & reſurrectionem, & incorruptibilitatem, neque vt iudicetur,ſed vt iudicet.*

Luc.24. Hebr.2. Pſalm.109. 1.Cor.15. Hebr.10. Athanaſ.

6.Differentia. Atque hinc conſequitur ſexta differentia in ijs, quæ vtrumque aduentum conſequuntur. Nam primus in hoc terminatus eſt, vt Chriſtus abſoluta peregrinatione ſua, quam per primum aduentum inchoauit, in cælum redierit, & illic ſedeat: non tamen nunquam rediturus: ſed, *donec ponantur inimici eius ſub pedibus eius.* Et quia hæc victoria non erat futura corporum, ſed animarum, & armis ſpiritualibus comparanda, ideo poſt inſignem illum triumphum eiuſdem aduentus, factum eſt, vt hæc Chriſti victoria per vniuerſum orbem prædicaretur, vt ſpirituale bellum aduerſus Chriſti hoſtes potentio-A ri virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc eſt, quod in citato Pſalm. poſt prædicta verba ſubiungitur, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At vero poſt ſecundum aduentum nec bellum aliquod in terra ſupererit, neque Chriſtus ſedebit in cælo iterum in terram rediturus: ſed perpetua ac ſtabili quiete illic regnabit,omniaque erunt ſubiecta ei, vt Paul. deſcribit 1.ad Corinth.15.& Daniel c.7. & Ioannes Apoc.12.20.21.& 22.& in fine huius materiæ latius dicemus.

Pſalm.109. 1 Corint.15. Dan.7. Apoc.12.20. 21.& 22.

7.Differentia. His addi poſſunt duæ aliæ differentiæ, quas ſolum inſinuabo, quia pendent ex infra dicendis. Septima ergo eſt in præcurſoribus, quia præcurſor primi aduentus fuit Ioannes Baptiſta (vt ſupra tractatum eſt) ſecundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus. B

8.Differentia. Octaua eſt inſignis vtriuſque aduentus. Nam ſigna prioris fuere, vel ſeptuaginta hebdomadæ Danielis, vel ceſſatio ſceptri Iudæorum, vel pax, quæ futura fuit in vniuerſo orbe cum alijs, quæ de myſterijs vitæ, ac mortis Chriſti à prophetis prædicta, & in ſuperioribus tractata ſunt. At verò ſigna poſterioris aduentus tam in veteri, quam in nouo teſtamento prædicta ſunt longè diuerſa,vt poſtea trademus. Conſtat igitur, duos eſſe Chriſti aduentus, & adhuc intereſſe ſecundum, illumque ad iudicium ferendum de hominibus futurum.

Obiectio. Dices: cum potuerit Chriſtus abſque corporali præſentia ſua iudicium hoc perficere,& ſententiam C proferre, quid neceſſe fuit ad hoc munus obeundum in terram deſcendere? *Reſponſio.* Reſpondetur, in primis hoc poſitum fuiſſe in voluntate eius vel humana, vel diuina,quæ reuelata eſt,& nobis eſt ratio ſufficiens. Poſſumus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnæ, & viæ, & quaſi indifferens ad præmium, & ad pœnam obtinẽdam. Tum etiam, quia cum inter iudicandos ſint multi damnati, nec decuit illos in cælum deferri, vt ibi iudicarentur,nec in infernum, antequam iudicarentur. Fuit autem conueniens,vt omnes iudicandi ſimul adeſſent, vbi & videri,& audiri mutuo poſſent propter rationes in ſuperiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuiſſe,vt illuc iudex præſens adueniret. Primum, vt ab omnibus D iudicandis videri, audirique poſſet abſque inuſitatis miraculis.Deinde vt hoc iudicium maiori quodam ſplendore,& maieſtate fieret,qui iuſtis magnum ſolatium, & gaudium:iniuſtis verò maiorem terrorẽ afferret.Denique vt vbi Chriſtus *de torrente in via biberat, ibi caput exaltaret*,& triumphum ſuæ victoriæ oſtenderet in terra,vbi iniquè iudicatus fuerat.

Pſalm.109.

SECTIO III.

In quo terræ loco vniuerſale iudicium futurum ſit.

Ex fine præcedentis Sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum eſſe in E terra,atque in determinato loco terræ, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicandi, & ſententia Origenis tract. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria eſt, vt iam vidimus. Quæſtio ergo ſolum ſupereſt, in qua parte terræ futurum ſit. Eſt enim multorum opinio, hoc iudiciũ eſſe futurum in valle Ioſaphat, qui medius interiacet inter Ieroſolymitanam vrbem,& montem Olıueti.Ita ſenſit D.Thom.in 4.d.48. quæſt.1. art.4.q.4. quodli.10.art.2.& opuſ.60.cap.vltim. Alber.eadem d.48.art.8.Palud.diſt.47.q.1.art.1. D. Anton.4.p.tit. 14.capit.11.§.5.& hoc ſequuntur Sotus, Carthuſ.& recentiores propter locum Ioel 3. *Congregabo omnes gentes*

Orig. D.Thom. Albert. Palud. Antonin. Sotus Carthuſ. Ioel.3.

gentes, & educam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis. Alijs verò hæc ſententia non ſolum non probatur: verum etiam expoſitio illius loci puerilis & friuola videtur: vt ait Gloſſa ordinaria, quam ſequitur, & refert Magiſter ſenten. d. 48 & clarius Alenſ. 3. P. q. 25. memb. 2. Significat Anſelm. in Elucida. vbi per *Vallem* interpretatur terrã, quę reſpectu cæli *Vallis* dicitur. Quare multi negant eſſe vallem aliquam, *Ioſaphat* appellatam. Vnde fit, apud prophetam, illud non eſſe cognomen alicuius vallis ſpecialis, ſed denominationem ſumptam à iudicio ibi futuro, vt idem ſit *vallis Ioſaphat*, quod vallis iudicij Domini. Nam *Ioſaphat iudicium Domini* ſignificat. Vnde Chaldęus non vertit in *vallem Ioſaphat: ſed in vallem diuiſionis iudicij.* Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis ſit ille locus, qui futurus eſt locus iudicij. Additur præterea cõiectura, quia vallis illa, quæ interiacet inter Ieruſalem, & montem Oliueti, minor eſt, quam vt tantam hominum multitudinem capere poſsit.

Gloſſ. Ordin. Magiſt. Alenſ. Anſelm.

Mihi tamen non videtur à communi, & recepta ſententia recedendum, quanquam non certa ſit ſed probabilis, & pia. Eſt tamen in hunc modum explicanda. Primò non ſolum terræ locum, ſeu ſuperficiem illius vallis Ioſaphat ita credi futurum eſſe locum iudicij, vt tam omnes iudicandi, quam Chriſtus Dominus vſque ad ipſam terram deſcẽſuri ſint ad iudicium. Hoc enim eſt, quod Gloſſa dixit, puerile eſſe credere, Dominum deſcenſurum in vallem Ioſaphat. *Quia non* (inquit) *in terra: ſed in ſpatio huius aeris ſedebit contra locum montis Olíueti, ex quo aſcendit.* Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: ſed ſolum negat iudicem deſcenſurum vſque ad ipſam terram. Et idem eſt manifeſtus ſenſus Alex. Alenſis, qui verus eſt quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Theſſalonic. 4. etiam ſanctos homines reſurgentes negat eſſe manſuros in terra: ſed ſtatim eſſe rapiendos vna cum Chriſto *in aera.* Igitur Chriſtus Dominus deſcendet vſque ad locum aeris, qui eſt ſuper ipſam vallem Ioſaphat, & ibi in throno ſuæ maieſtatis ſedebit, vt omnes ferè expoſitores docent 1. ad Theſſalon. 4. Decet enim ipſum iudicem eſſe in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maieſtaten, ac corporis glorioſi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facile audirique poſsit. Rurſus, omnes ſancti tam angeli, quam homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. ſignificat. Quia ab ipſo inſtanti reſurrectionis eorum corpora erunt glorioſa, neq; egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, vt vel per illud breue tempus damnatis hominibus permixti ſint, ſed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & ſuperiori valle Ioſaphat. Deniq; ſoli reprobi iacebunt, vel ſtabunt ſuper terram in ipſa valle Ioſaphat. Non eſt autem intelligendum, ſolam ipſam vallem replendam eſſe corporibus: ſed etiam montes ſeu alia loca finitima, quæ ad capienda omnia damnatorum corpora neceſſaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiuè futura eſſe in minori loco, quam natura rei poſtulet, quia nullum eſt fundamentum, neq; neceſsitas huius miraculi. Dices, Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Ioſaphat, vt v. g. montem Oliuarum, & locũ Ieroſolymitanæ ciuitatis, ſeu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in valle Ioſaphat quam in alio loco? Itẽ multi magno interuallo à Chriſto diſtabunt, quomodo ergo eum videre poterunt & audire? Reſpondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortaſſe iudex collocabit ſedem ſuam ſuper ipſam vallem Ioſaphat: eoque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quantum neceſſe fuerit, & hac ratione dicuntur cõgregandi *in valle Ioſaphat.* Ad poſteriorem vero partem dicitur, facilè eſſe Chriſto domino tanta efficacitate ſui ſplendorem, vel ſpeciem, aut vocem emittere, vt in tota illa diſtantia videri poſsit, & audiri, etiamſi oporteat miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

1. Theſſal. 4. Iudicium vniuerſale in quonam terræ loco futurum ſit.

Obiectio.

Reſponſio.

Sic ergo explicata hæc ſententia, ſatis probabiliter ſuaderi poteſt. Primo, quia nulla eſt difficultas, ob quam non poſsit facilè credi ita eſſe futurum, & alias verba Prophetæ ſimpliciter, & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorem expoſitionem, de iudicio vniuerſali ibi loquitur, (vt ſatis commodè exponit Hieronymus, recentioreſque ſequuntur) & locum illius iudicij nominat communi, & vſitato nomine, vnde vox illa *Ioſaphat* ibi ponitur tanquam nomen, ſeu cognomen proprium, & conſuetum illius vallis, non tanquam ſignificans *iudicium Domini*, quamuis fortaſſe tale nomen non ſine myſterio illi valli impoſitum ſit. Ergo iuxta literalem ſenſum ſignificatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impoſitum erat, & huius etiam rei ſignum eſt, quod Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes eſſe nomen proprium, & non duas voces ſignificantes *iudicium Domini*. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Deniq; ita etiam intellexerunt hunc locum Liran. Carthuſ. & alij recentiores & Aretas in 11. c. Apoca. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuerſale iudicium. Quia ex monte Olìueti in cælũ aſcendit, & Ieroſolymis pro hominibus paſſus eſt, & (vt ſupra diximus) illud cẽſetur eſſe medium terræ, in quo Deus ſalutem operatus eſt: ergo conuenienter electus eſt ille locus, & vallis intermedia, quaſi vtrumq; montem Caluariæ & Olìueti complectens ad iudicium perficiendum, in quo ſancti & gloriam aſcenſionis Chriſti participabũt, & fructũ ſanguinis, & paſsionis eius, & Chriſtus iuſtam vindictam ſumet de perſecutoribus ſuis, ac de omnibus qui ſuo ſanguine ablui noluerunt. Deniq; vt ibi Chriſtus ſuæ gloriæ maieſtatem oſtendat, vbi ſummam ignominiam ſuſtinuit. Neq; enim refert, quod non in ipſa ciuitate aut monte Caluariæ: ſed in valle Ioſaphat dicatur ſeſſurus ad iudicãdum. Tum quia (vt ex 18. c. Ioan. conſtat) in valle Ioſaphat, per quam fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda lib. de locis ſanctis c. 6.) paſsionẽ ſuam inchoauit, ibi enim comprehenſus eſt Tum etiam quia totus ille locus tanquam vnus cenſetur, & (vt dicebã) quia eſt medius inter vtrunq; montem omnia loca, & myſteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquãdo etiam dicitur Chriſtus iudicaturus, *in Syon & Ieruſalem*, vt eodem c. Ioel. 3. ſignificatur, *Dominus de Syon rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam.* Aliquando vero dicitur deſcenſurus in montem Olìueti ad iudicandum. Quod videntur inſinuaſſe angeli dicentes, *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum ſic veniet.* Eſt ergo hæc ſententia pia, & valde veriſimilis.

Vallis Ioſaphat vniuerſalis iudicij locus quomodo.

Lyran. Carthuſ. Aret.

Ioann. 18. Beda.

Ioel. 3.

Act. 1.

Vnum verò ſupereſt explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, ſi omnes iuſti futuri ſunt in aere, damnati vero in terra, quomodo ad literam intelligendum ſit, illos futuros eſſe *ad dexteram*, hos verò *ad ſiniſtram* Chriſti. Quia ſi non ſunt omnes in terra, vel in aere, non oportebit hanc diſtinctionem fieri per localem ſeparationem: ſed omnes, qui in terra fuerint, erunt ſimul, & quaſi in circulum congregati circa thronum Chriſti, vt quoad fieri poſſit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum eſt de ijs, qui futuri ſunt in aere eadem ratione, ac proportione. Dupliciter reſpõderi poteſt, primo (intelligẽdo ad literam, & in propria ſignificatione *dexteram & ſiniſtram* corporis Chriſti,) omnes reprobos, etiamſi in terra ſint, collocandos eſſe ad partem ſiniſtram Chriſti: bonos vero in aere ad dexteram: quod ſi ita fiet, non erit reſpectus maioris propinquitatis, vel diſtantiæ ad iudi-

Dubium.

Reſponſio. iudicem, ſed ſignificationis potius. Secundo vero, & melius dicitur, more ſcripturæ, *dexteram & ſiniſtram* ſignificare fœlicitatis, & infœlicitatis, honoris vel abiectionis locum. Orig. Et ita fere exponit Origenes tract. 34. in Matt. quanquam ex falſo fundamento, vt viſum eſt. Hilar. Eundem vero ſenſum indicat Hilarius canon. 28. dicens *in dextera, ac ſiniſtra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis, aut malitiæ ſede conſtituet.* Apertius Anſelmus, Anſelm. Matth. 25. ſic exponit *à dextris*, id eſt, *in æterna beatitudine* : *à ſiniſtris*, id eſt, *in æterna miſeria*, commodius in Elucidario inquit, *ad dexteram ſcilicet ſurſum in gloria, ad ſiniſtram deorſum in terra.* Et hanc expoſitionem frequentius Scholaſtici ſequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus ſit ſecundus Chriſti aduentus ad iudicium.

Conſtat in primis, aduentum Chriſti iudicis non eſſe futurum ante ipſummet tempus, vel diem, in quo peragendum eſt iudicium. Tum quia, cum hæc ſit ſola cauſa huius aduentus, & præſentiæ corporalis Chriſti in hoc inferiori mundo, non eſt cur ante prædictum tempus fiat, tum etiam quia (vt ſupra agentes de reſurrectione dicebamus) rationi magis conſentaneum eſt, vt iudicandi exſpectent iudicem, aut illi venienti obuiam exeant, quam vt ipſe eos præueniat, vel exſpectet. Nulla ergo, aut breuiſsima intercedet mora inter iudicis aduentum, & inchoationem iudicij : & ita fere ſemper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc ferè ordine deſcribuntur Matth. 25. *Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit ab inuicem*: Et infra, *Tunc dicet Rex ijs, qui à ſiniſtris eius erunt, &c.*

Secundo etiam certum eſt ex Scriptura, & interpretatione, & conſenſu totius Eccleſiæ, tam Chriſti aduentum, quam iudicium futurum eſſe in extremo tempore, ſeu die durationis mundi, vt patet ex teſtimonijs ſupra citatis, quod latius declarabimus diſput. vlt. huius materiæ. Quapropter ſententiam Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Chriſti futurum mille annis ante finem ſæculi, hæretica eſt, ſatiſque in ſuperioribus improbata, refellendo Chiliaſtarum errorem. Hinc ergo fit, vt quæſtio hæc de tempore iudicij & aduentus Chriſti coniuncta ſit cum quæſtione de duratione, & conſummatione mundi. Eſt autem ſermo de mundo, non quoad ſubſtantiam elementorum, & corporum cœleſtium (de quo in vltima diſput. huius materiæ nonnihil dicemus) ſed quoad generationes, præſertim hominum, & conſequẽter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ ſunt. De quo Ariſtotelis & quorundam Philoſophorum opinio fuit, mundum hoc modo non eſſe conſummãdum, ſed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re, quæ ratione naturali inueſtigari non poteſt, iudicium tulerunt. Nam ſicut creatio, ita & conſeruatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Act. 1. Quapropter dixit Chriſtus, Act. 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Supponimus ergo ex fide mũdum ſub hac conſideratione aliquando eſſe periturum: inquirimus autem quando periturus ſit, aut quot annis ſit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum ſex mille annis, & conſequenter in fine eorum futurum eſſe iudicium, & aduentum Chriſti. Hic error tribui ſolet Millenarijs, illumque expreſſe docet Lactant. Lactant. libr. 7. diuinar. Inſt. cap. 14. & 24. qui tamen, poſt ſex mille annos expletos, dicit futuros eſſe mille alios fœlicitatis Sanctorum in terra. Et eiuſdem ſententiæ eſt Iuſtinus Martyr quæſt. 71. ad Gentes, & Iuſtin. Martyr Iren. Irenæ. libr. 5. contr. hæreſ. capit. 28. & Hilar. can. 17. in Hilar. Matth. & Hieronym. Epiſt. 139. ad Cyprian. Hieronym. Presbyterum, exponens verba illa Pſalmi. Pſalm. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna, quæ præterijt*, & inſinuat 1 Ioan. 2. Miche. 4. in principio, vbi tempus fidei gentium, id eſt, Euangelicæ prædicationis, & conuerſionis mundi ſentit tantum duraturum quingentis annis, & hanc eſſe *nouiſſimam horam*, de qua loquitur Ioann. 1. canon. cap. 2. & Gaudent. Gaudent. Brixenſis tractat. 10. qui eſt octauus in Exod. Auguſt. Auguſt. etiam 20. de Ciuitat. cap. 9. hanc referens ſententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius, Lactant. apud Ethnicos fuiſſe hanc peruulgatam opinionem, & Sybillas multa de ea prædixiſſe. Hebræos idem fuiſſe ſequutos, præter R. Salomonem, & Iſaac, referunt Galatinus Galatin. lib. 4. cap. 20. & Picus Mirandulan. Pic. Mirand. lib. 6. Heptapli, capit. 4. ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non eſt tamen illud oraculum Eliæ Prophetæ, ſed alicuius Rabbini. Coniectura qua omnes citati Patres vtuntur, eſt, quia ſex diebus creatus eſt mundus, & in ſeptimo fuit Sabbathum, & requies : ſed apud Deum *mille anni ſunt tanquam dies vna*, ergo durabit mundus ſex annorum millibus : poſtea vero ſequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarij exiſtimabant duraturam per alios mille annos terrenæ fœlicitatis, nos autem dicere poſſumus eſſe diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias ſimiles coniecturas addunt Hebræi tam futiles, vt illas referre ſuperuacaneum ſit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Conſtantin. in Ti[illegible]a rerum Eccleſiaſticarum parum à medio, q[illegible] Chryſoſtom. Cyrill. & Hippolytum in eam [illegible]tiam. Sed in oratione Hippolyti de conſum. mun[illegible] quæ extat, nullum verbum de hac re legitur: op[illegible]ſcula vero Chryſoſto. & Cyrill. de Antichriſto non extant, neque in eorum operibus huius ſententiæ veſtigium inuenitur. Neq; intelligo, quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit, Quod enim ait, quando Pontifex populum obſignat ſeu benedicit, manum, & digitos attollens, in ipſa digitorum compoſitione, & figura ſignificare prædictum numerum ſex mille quingentorum annorum : hoc (inquam) quomodo, aut quo ſenſu intelligendum ſit, concipi ſatis non poteſt, nedum explicari. Alios ſimiles ac varios dicendi modos refert Auguſt. 18. de Ciuitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione, ſimul enim cum prædicta ſententia refellentur.

De hac igitur veteri ſententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout à prædictis authoribus aſſerta eſt, ipſo rerum euentu conuictam eſſe falſitatis, & erroris. Nam omnes illi autores, ſequentes ſeptuaginta interpretes, arbitrati ſunt, Chriſtum natum eſſe currente iam ſexto millenario à creatione mundi. Vnde ſi vera fuiſſet eorũ ſententia, iam nunc duraſſet mundus pluſquam ſex mille, & ſexcentis annis. Vnde Lactantius Lactant. dixit, ſua ætate tantum ſuperfuiſſe ducentos annos vſque ad ſecundum Chriſti aduentum, & mille ducentos vſque ad finem ſeptimi millenarij, quem ipſe ponit, qui omnes, & adhuc plures iam ſunt tranſacti. Et eodem modo ſentiunt reliqui ſcriptores citati. Et iuxta eandem ſupputationem dixit Cyprianus Cyprian. in præfat. libr. de exhortatione Martyr. ad Fortunatum, *Sex mille anni iam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat*, & Ambr. Ambro. lib. 7. in Lucam, in principio, hoc argumento impugnat prædictam ſententiã. *Quia plures quam ſex mille computantur anni*, quanquam reuera eius ętate nondum eſſent completi ſex mille anni ætatis mundi, iuxta prędictam ſupputationem. Atq; ſimili argumento, præter alia, quæ ſtatim ſubijciemus

mus, conuincuntur falſa eſſe, & vana, quæ de mundi duratione traduntur lib.4. Eſdræ capit. 5.11. & 14. quæ ſufficiens cauſa eſt, vt ille liber è canone reijciatur.

4. Eſdr. 5.11. & 14.

Secundo dicendum eſt, iuxta veram ſupputationem annorum à creatione mundi, non poſſe euidenti aut certo argumento conuinci falſum eſſe, quod prædicti Patres affirmant. Probatur apertè. Quia (vt latè oſtendi præcedenti tomo) ſecundum veritatem Hebraicam Chriſtus natus eſt circa quatermilleſimum annum è creatione mundi, nunc ergo ad ſummum agitur annus quinquies milleſimus ſexcenteſimus ætatis mundi: ſuperſunt igitur quadringenti anni, vt compleatur numerus ſexmille annorum: ſed in ijs optime impleri poſſunt omnia, quæ in ſcriptura prædicta ſunt, fore ante diem iudicij, ergo fieri rectè poteſt, vt finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento conuinci poteſt prædicta ſententia falſitatis. Et hoc modo aſſeruerunt hanc ſententiam Hebræi antiquiores, qui (vt referunt Galat. libro. 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant ſex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, id eſt, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Meſsiæ.

Galatin. Genebrar.

Dies iudicij mundique futura duratio prorſus incerta & incognita.

Tertio dicendum eſt, prædictos autores aſſeruiſſe rem prorſus incertam, quæ nulla autoritate, vel ratione probari poteſt. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis affertur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum eſt à quodam Rabbino cōfictum. Coniectura autem illa ſumpta ex ſex diebus creationis mundi nullius momenti eſt, tum quia illæ metaphoricæ ſignificationes non poſſunt ab vno loco ad alium liberè transferri. Dicuntur enim mille anni eſſe apud Deum tanquam dies vnus, vt immobilitas diuinæ æternitatis ſignificetur: non vero vt dies creationis ſignificent ſæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici poteſt, illos ſex dies ſignificare ſex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo oſtenſiue hoc probatur. Quia ſcriptura dicit, tempus aduentus Chriſti eſſe incertum, & incognitum nō ſolum hominibus ſed etiam angelis Matt.24. & Mar.13. *De die illa nemo ſcit.* Neq; ſatis eſt, ſi quis reſpondeat diem & horam poſſe eſſe incertam, quamuis annus ſit præfixus, & certus. Nam (vt rectè Aug. annotat,) *dies, hora* in huiuſmodi ſcripturæ locis abſolutè pro temporis duratione ſumitur. Non igitur ſolum nos latet, qua die vel hora in rigore ſumptis futurum ſit iudicium? ſed abſolutè quo anno, vel (quod idē eſt) poſt quem annorum numerum futurum ſit. Vnde Actor.1. interrogatus Chriſtus de illo tempore, reſpondit. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate.* Quo teſtimonio putat Augu.18. de Ciuit. cap.35. ſufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definere conantur. Ex quibus *alij* (inquit) *quadringentos: alij etiam mille ab aſcenſione Domini vſque ad eius vltimum aduentum compleri poſſe dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de ſcriptura canonica authoritate profertur. Omnium vero de hac re calculantium digitos reſoluit, & quieſcere iubet ille, qui dixit. Non eſt veſtrum ſcire tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Atque eodem argumento contra hanc ſententiam vtitur idem Auguſtinus Enarrat. in Pſ. 6. in principio, & Enarrat. in Pſalm. 89. circa illa verba, *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præterit,* & Epiſtol. 78. & 80. Sic etiam Cyrill. Ieroſolymitan. catech. 15. de hac re agens inquit, *Tempus nemo curioſe inquirat, Non eſt enim noſtrum ſcire tempora, quæ Deus poſuit in poteſtate ſua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rurſus ſupinus iaceas.* Eandem ſententiam grauiter, atque eruditè docuit Beda lib. de ration. tempor. capit. 64. 66. vbi contrariam, *friuolam & hæreticam* appellat.

Matth.24. Marc.13. Auguſt. Act.1. Auguſt. Auguſtin. Cyrill. Ieroſolym. Beda.

A Sed applicanda ſunt ſingula ſingulis. Vocat enim *hæreticam* quoad eam partem, quæ eſt de errore Chiliaſtarum, *friuolam* vero quoad aliam, quæ tempora, & annos definit. Chryſoſtomus etiam hom. 9. in 1. ad Theſſalon. in hanc ſententiam eleganter interpretatur illa verba capi.5. *De temporibus autem non opus habetis, vt vobis ſcribam: Ipſi namque ſcitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum.* Vbi inter alia inquit tam incertum eſſe tempus conſummationis mundi, quantum vnicuique *incertus* eſt dies mortis. Idem latè tractat Autor imperfecti in Matth. homil. 50.

Chryſoſt. 1. Theſſal. 4.

De nouiſſimo iudicij die perquirere curioſum, & vanum.

Quartò tandem ex dictis concluditur à nemine poſſe affirmari quo tempore, anno, aut die futurus ſit ſecundus Chriſti aduentus, atque adeo curioſum, & ſuperuacaneum eſſe id inquirere: cum diui- B na prouidentia ita ordinatum ſit, vt nobis ſit occultus, vt conſtat ex citatis verbis Chriſti, & ex Luc.17. & 21. Eſt etiam optimum teſtimonium illud Malac. 3. *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius?* Si verum eſt ea verba de ſecundo aduentu eſſe intelligenda, vt vult ibi Theodor. ſequutus Euſebium libro 5. de Demonſt. capit. 28. in qua ſententia eſt etiam Auguſt. 18. de Ciuitat. capit. 35. & libr. 20. cap. 25. & 26. Aptior locus eſt Zachar. 14. *Et erit in die illa, non erit lux: ſed frigus, & gelu, & erit dies vna, quæ nota eſt Domino, non dies neque nox, & in tempore veſperi erit lux:* vbi ad literam loquitur de die iudicij, quæ nota Deo dicitur, quia ſoli ipſi eſt cognita. Ratio verò non eſt alia, niſi quia hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non eſt reuelata: C & ratione inueſtigari nequit, non ſolum ab hominibus, ſed neque ab Angelis. Nam ſi aliqua in re, certè in hac maximè, ratio facti erit voluntas facientis. Præſertim, quia (vt ſupra dicebamus) tota pendet ex eo, quod numerus prædeſtinatorum compleatur, qui numerus quoad primam prædefinitionem, & electionem ex ſola Dei voluntate pendet, & ratione inueſtigari non poteſt, niſi ipſe Deus reuelet, vt per ſe notum eſt. Et licet numerus cognoſceretur, adhuc eſſet incertum quanto tempore eſſet implendus.

Luc.17. & 21. Malach.3. Theod. Euſeb. Auguſt. Zach 14.

Dubium.

Hic verò occurrebat tractandū, an animæ Chriſti ſit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoſcatur. Sed hoc ſatis attigimus ſuperiori tomo q. 10. art.2. in commentario, vbi locum Marci late tractauimus, & oſtendimus animam Chriſti cognoſcere D illum diem non naturali ſcientia, ſed beata, & infuſa: de Angelis verò & alijs Beatis diximus eſſe incertum, an in Verbo cognoſcant hunc diem: veriſimilius autem duximus cum Rich. Soto & alijs in 4. d. 43. non cognoſci. Quod tamen regulariter intelligendum eſt: nam fortaſſe à B. Virgine cognoſcitur. Referunt autem Rich. Sot. & alij Aug. in Ench. c.36. dicentem, ſanctos Angelos cognoſcere numerum hominum prædeſtinatorum. Sed in primis etiamſi hoc cognoſcant, non inde fit, vt cognoſcant tēpus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit, in ca. verò 62. vbi hac de re agit, exponi poſſet non abſolutè docere, Angelos cognoſcere totū numerum hominum electorum: ſed ſolum quot ho- E mines aſſumantur ad reparandas ruinas Angelorū. Verba enim eius in fine c. 61. hæc ſunt, *Ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur:* ſtatimq; c.6. ſubdit, *Et vtiq; nouerunt ſancti Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis exſpectet.* At verò cum homines non ſolum aſſumantur ad beatitudinem ad ſupplendas ruinas Angelorū: ſed etiam per ſe, & ex primaria intentione, ſicut ipſi Angeli, plures fortaſſe erunt homines prædeſtinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum aſſumpti: & ideo licet hic numerus cognoſcatur, non ſequitur totum numerum prædeſtinatorum hominum agnoſci.

Reſponſio. Richar. Soto. Auguſt.

Ex di-

Ex dictis conſequenter colligitur etiam eſſe incertum: qua die hebdomadis, & qua hora diei, id eſt, nocturna vel diurna aduentus Domini ad iudicium futurus ſit. Quanquam de hora probabile ſit futurum hora matutina, ſicut ſupra diximus agentes de generali reſurrectione. *Lactant.* Addit etiam Lactant. li.7.c.19. futuram illam horam eadem, in qua Chriſtus reſurrexit, & in Dominica die. Sed quia coniectura hoc ipſe dixit, poſſet alius excogitare, venturum Chriſtum, qua die aſcendit: vel iudicaturum qua die iudicatus fuit, aut quidpiam ſimile. Eſt ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Sed dicet tandem aliquis, quamuis definitè dici non poſsit, quot ſuperſint anni vſque ad diem iudicij, tamen ex ſignis, quæ de illo prædicta ſunt, poſſe nos coniectare, vtrum iam appropinquet, an adhuc longiſsime diſtet. De qua re prolixe ſatis ſcripſit *Vuielm.* Hieronymus Vuielmius libr. de ſex diebus conditi orbis lection. 6. & refert contrarias, & valde diſſentientes hac de re Theologorum ſententias. Alij quippe dicunt, longiſsimè adhuc diſtare mundi cõſummationem, donec octaua ſphæra proprio motu perfectam conuerſionem conficiat. Ac ſi duratio mundi eſſet propter motus cæleſtes, & non potius motus cæleſtis, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæ coniecturæ, & ſimiles valde infirmæ. Alij vero coniecturam ſumunt ex eo, quod veriſimile eſt, tanto tempore, vel maiori duraturum mundum poſt aduentum Chriſti, quanto antea durauit. Sed hoc etiam eſt incertum: quia cum in lege gratiæ plures ſaluentur quam antea, fieri poteſt, vt breuius abſoluatur prædeſtinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati ſunt, iudicij tempus non longè diſtare, quoniam multi ex ſignis illius, quæ in Euangelio prædicta ſunt, partim impleta eſſe, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem Euangelij in vniuerſo orbe, ſeditiones, bella, perditos mores & ſimilia. *Reſponſio.* Mihi tamen videtur, nihil etiam in hoc eſſe temere affirmandum, vt rectè monuit Beda prædicto c.60. dicẽs. *Beda. Ex ſignis iudicij prognoſticis, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter poteſt.* *Cunctis in communi ſuademus, vt ſiue quis ex Hebraica veritate, ſiue ex ſeptuaginta interpretum tranſlatione, ſiue ex vtriuſque commixto opere codicibus, vt ſibi viſum fuerit temporum curſum notauerit: ſiue prolixiora, ſiue breuiora tranſacti ſæculi tempora ſignauerit, aut ſignata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora quæ reſtant ſæculi tempora putet, memor ſemper Dominicæ ſententiæ. De die illa nemo ſcit.* Ratio vero conuincens eſſe videtur. Quia in primis prædeſtinatorum numerus, quantus ſit, non ſolum ratione certa, ſed neque probabili coniectura nobis conſtare poteſt. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines ſaluandi ſuperſint, quam hactenus ſalui facti ſint? aut quo teſtimonio, ratione ue alteram partem definiet? Et ſiue numerus futurorum ſanctorum ſit maior, quam præcedentium, ſiue minor, vnde ſcire poteſt, quis eorum breuiori, vel longiori tempore abſoluendus ſit? Cum contingat vno tempore eſſe plures iuſtos, quam al o. Itaque conſiderata primaria cauſa, propter quam durat mundus, non poteſt à nobis cognoſci, an eius finis longè, vel prope abſit. Aliunde vero ex ſignis datis de ſecundo aduentu domini nulla ferè coniectura ſufficiens ad ferendum iudicium ſumi poteſt. Nam ea ſigna, quæ apparent impleta, ſunt valde generalia, & communia, & quæ ferè in omni tempore in Eccleſia fuerunt, non vero illa propria, & ſpecialia, de quibus dixit Chriſtus. *Matth. 24.* *Cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis.* Quod apertius conſtabit inferius, cum de his ſignis agemus. Nunc autem ſufficiens huius rei argumentum eſt, quod propter huiuſmodi ſigna fere ab initio naſcentis Eccleſiæ orta eſt exiſtimatio, quod dies Domini inſtaret, quam licet Paulus omnino euellere conatus fuit 2. ad Theſſalonicenſ. 2. *1. Theſſal. 2.* ſemper tamen fuere, qui propinquum affirmarent eſſe aduentum Domini, licet fortaſſe non tam proximum, ſicut Theſſalonicenſes putabant. Quanquam de quodam Iuda Catholico, & illuſtri ſcriptore refert Hieronymus de ſcript. Eccleſiaſtic. quod circa ſua tempora futurum iudicium dixerit *Quia magnitudo perſecutionem præſentem mundi minabatur occaſum.* *Hieronym.* Quem licet ipſe reprehendat: idem tamen Hieron. Epiſtol 11. ad Ageruchiam de Monogam. eaſdem mundi clades elegantiſsime deſcribens, penè in eadem deſcendit ſententiam. Ac reliqui Patres propter huiuſmodi cauſam ferè ſemper monuerunt *Tertullian.* appropinquare diem iudicii, Tertullian. libr. de fuga in perſecutione capit. 12. *Antichriſto* (inquit) *iam inſtanti.* Quod perinde eſt. Et eodem modo loquitur Cypria. epiſt. 58. & in Epiſt. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſæculi, atque Antichriſti tempora appropinquaſſe.* Rurſum Epiſt. 63. in fine, *Iam* (inquit) *ſecundus eius aduentus nobis appropinquat.* *Baſil.* Baſil. Epiſt. 71. agens de perſecutionibus, quas Eccleſia ſuo tempore patiebatur. *Acceſsit* (inquit) *ad haſce animi mei diſceptationes; & iſta cogitatio, an Eccleſias ſuas prorſus reliquit Dominus, an nouiſsima hora eſt, & hoc pacto initium ſumit defectio.* *Chryſoſtom.* Chryſoſtom. homil. 33. in Ioann. verſus finem tractans verba illa Pauli ad Philippen. *Philipp. 4.* *Dominus prope eſt*, ea de propinquitate ſecundi aduentus exponit, quamuis fortaſſe melius ibi intelligatur Dominus eſſe prope, per præſentiam, & exilium. Addit vero, *Non longe à fine abſumus, ſed iam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræmotus, hoc extincta charitas ſignificat.* *Ambroſ.* Ambroſius oratione in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus eſt ne totius orbis excidia mundi finem videret.* *Gregor.* Gregorius item Magnus libro 4. Epiſtolarum capit. 72. Epiſtol. 38. & homil. 1. in Euangel. latè hoc proſequitur. Atque eodem modo ferè loquuti ſunt poſteriores Patres, *Bernardi.* Bernardus ſermon. 6. in Pſalm. 90. *Vincent.* Vincentius, & alii inſignes diuini verbi concionatores. Ipſo igitur longo rerum experimento conſtat, hæc ſigna inſufficientia eſſe ad iudicandum de diei iudicii propinquitate. Nam eadem, quæ nunc ſunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora ſigna data ſunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti ſunt, vel quia mala præſentia ſemper videntur maiora, vel quia vehementius aut ipſi timebant, aut timore immittere peccatoribus cupiebant, & ſemper vere dicere poterant iudicium Domini magis, ac magis appropinquare, vel certè more Scripturæ loquebantur, conſiderando totum huius vitæ tempus, vt breuiſsimam moram, æternitati comparatum. Vel ſi aliqui fortaſſe ita ſimpliciter exiſtimarunt, non ſatis experti fuerant, vel non animaduerterunt eadem ſigna, quæ ipſos mouebant, multis antea ſeclusis eodem modo contigiſſe.

DISPVTATIO LIV.

In tres Sectiones diſtributa.

De Antichriſto.

POſtquam oſtenſum eſt, futurum eſſe aliquando ſecundum Chriſti aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum eſt de iis rebus, quæ proximè ipſum aduentum antecedent, & in Scriptura nobis reuelatæ ſunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichriſti perſecutio ſæpius, atque diffuſius prædicta eſt. De qua in hac diſputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichriſtus ſit, quæ deinde perſecutio eius, & quis tandem ipſius futurus ſit exitus. Quia tamen (vt

Iren. Iren. dixit libr. 4.capi.43.) prophetiæ, donec imple- A antur, obſcuriſsimæ ſunt, hinc factum eſt vt tota hæc materia de Antichriſto perobſcura ſit,& in rebus multis incerta,& idcirco ea ſolum proferemus, quæ in Scripturis ſanctis,prout ab antiquis Patribus intellectæ ſunt,fundamentum habent. Sunt autem in veteri teſtamento tria tantum loca,in quibus ad literam de Antichriſto ſermo eſt, Daniel.7.11.& 12. in nouo autem Teſtamento ſex loca videntur eſſe potiſsima, Matthæ.24. Marc.13. Ioan.5.2. Theſſalonicenſ.2.1.Ioan.2.Apocaly.13.In quibus locis videndi ſunt omnes Patres, & vbicunque de die iudicij ſeu de ſecundo Chriſti aduentu ſcribunt. Ex quibus varia loca indicauimus Diſp. præcedenti, Sectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos huius temporis Sanderus libro 8. de viſib.Monarch.& Bellarmin. libr.3.de Roma. Pon- B tifice,Benedictus etiam Pererius lib.14.& 15.in Danielem.

SECTIO I.

Vtrum Antichriſtus ſit certus aliquis, ac determinatus homo.

Vox Antichriſti quid denotet. PRimum omnium ſupponenda eſt ſignificatio, ſeu etymologia nominis *Antichriſti*, quod in Scriptura ſolum reperitur apud Ioannem,& per illud euidenter denotat hominem iniquum, hoſtem Chriſti,atque in omnibus illi contrarium. Sic enim *1.Ioan.2.* ait 1.canon.cap.2.*Filioli nouiſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, nunc Antichriſti multi facti* C *ſunt*: & infra, *Quis eſt mendax niſi is,qui negat quoniam Ieſus eſt Chriſtus, hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem* *1.Ioan.4.* *& Filium*, & capit.4. *Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum,ex* *2.Ioann.* *Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus*.Et Epiſtol.2.*Qui non confitetur, Ieſum Chriſtum veniſſe in carne, hic eſt ſeductor & Antichriſtus.* Significat ergo hæc vox hominem Chriſto contrarium, & qui eius fidem,ac religionem euellere conatur. Et hoc ſenſu vtuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichriſto loquuntur, vniuerſaque Eccleſia, & ipſa Græca compoſitio vocis hoc præſefert, quia vox ἀντὶ oppoſitionem ſi- *Damaſc.* gnificat, vt notauit Damaſcen. 4. de fide,cap.27. dicens, *Veniet non, pro Chriſto, ſed aduerſus Chriſtum, qua* *Hieronym.* *etiam de cauſa Antichriſtus dicitur*: & Hieronym. Epiſtol.151.ad Algaſiam q.11. dicens. *Ipſe eſt enim vniuer-* D *ſorum perditio qui aduerſatur Chriſto, & ideo vocatur* *Auguſt.* *Antichriſtus.* Idem Auguſtinus tract. 3. in 1.canon. Ioann.

Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis prædictis teſtimonijs Ioannis, exiſtimarunt aliqui Antichriſtum non fore certam aliquam,& determinatam perſonam: ſed ſignificare quemcunque hominem Chriſto contrarium, vt Iulianum apoſtatam, Mahometem, Arium, Lutherum,& ſimiles. Quo ſenſu hæretici huius temporis dicunt, Romanum Pontificem eſſe *Antichriſtum*, quamuis non ſit vnus determinatus homo, ſed multi, qui in eadem ſede ſibi ſuccedunt. Quorum mendacium euidentibus demonſtrationibus conuincunt autores nuper ci- E tati: nobis autem non eſt in hoc immorandum.Cõſtabit enim manifeſtè ex ijs, quæ dicemus, nullam Antichriſti notam ſeu proprietatem in Romanum Pontificem conuenire.

Secunda ſententia hic referri poteſt, nimirum Antichriſtum fore determinatam perſonam, non tamen hominem, ſed ipſum Dæmonem, vel fortaſſe Dæmoniorum principem apparentem in forma humana,non vera,ſed phãtaſtica.Ita ſenſit Hip- *Hippolyt.* polytus libr.de conſum. mundi. Alij vero dixerunt futurum eſſe Dæmonem, ſimul tamen verum hominem,ſcilicet incarnatum Dæmonem in vera humanitate.Quorum fundamentum nõ videtur fuiſſe aliud, niſi quia ea, quæ de Antichriſto dicuntur 2. *2.Theſſal.2.* ad Theſſalo.2.& præſertim eximia illa ſuperbia extollendi ſe *ſupra omne quod dicitur Deus, & ſe oſtentandi tanquam ſit Deus,* non poteſt de alio, quam de ipſo Dæmone exiſtimari.Hoc indicat Theodor.libr.5.di- *Theodor.* uinorum decretorum,capit. de Antichriſto,dicens, *Ante aduentum Domini veniet, humanam naturam ſubiens, hominibus pernicioſus, Deique aduerſarius Dæmon, & ſicut olim hoc nomen, Deus, ſuſſuratus id ſibi impoſuit, ita Chriſti Domini appellatione vſurpata omnes decipiet.* Citari etiam ſolet Ambroſius 2. ad Theſſalonicenſ. *Ambroſ.* 2. vbi dicit Dæmonem ſub Chriſti nomine tempore Antichriſti conaturum homines adducere ad ſe adorandum. Et ſunt, qui exiſtiment Hieronymum *Hieron.* Daniel.7. & Bedam Apocalyp.13.indicare hanc ſen- *Beda.* tentiam. Nam reprobantes præcedentem,dicunt futurum eſſe hominem in quo Satanas habitaturus eſt corporaliter. Nam hoc dicendi genere ſolet vera incarnatio ſignificari, iuxta illud ad Coloſſen. *Coloſſ.2.* ſecundo. *In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.*

Antichriſtus verus homo futurus. Dicendum vero eſt primo, Antichriſtum futurum eſſe verum hominem.Exiſtimo eſſe aſſertionem certam de fide.Primo ex 2.ad Theſſalon. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo pec-* *2.Theſſal.2.* *cati.* Vbi ex ſententia omnium ſermo eſt de Antichriſto, qui homo à Paulo appellatur: non poſſet autem ita ſimpliciter vocari, niſi eſſet verus homo. *Hieronym. Dan.7.* Et ſimili modo ponderat pro hac veritate Hierony. illa verba Daniel. 7. *Et ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia*, vbi eſt ſermo de Antichriſto, qui dicitur futurus homo, oculos, & os habens. Et confirmatur ex verbis Chriſti Io- *Ioann 5.* annis quinto. *Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo illum accipietis.* Vbi illæ voces *alius*, & *illum* euidenter alium hominem denotant: eſt autem ibi ſermo de Antichriſto, *Chryſoſt. Cyrill. Damaſc. Hieron. Iren. Hilar. Ambroſ. Theod.* vt exponunt ibi Chryſoſtom. & Cyrill. Damaſcen. & Hieronym. ſupra citati. Irenæ. libro.5. capit.25.& Hilarius libro.9 de Trinitat.& libr. de vnitat. Patris & filij, & Ambroſius libro 1. de Spiritu ſancto capit. 14. & Theodoretus lib. diuinorum decretorum capit. de Antichriſto. Secundò, quia ita docent omnes Patres citati, & alij qui de Antichriſto ſcribunt & hic eſt vniuerſalis conſenſus Eccleſiæ. Tertiò confirmari poteſt, quia mors ſupponit veram vitam ſed Antichriſtus verè morietur: ergo viuet etiam vera vita corporali hominis, erit ergo verus homo. Minor propoſitio conſtat ex Paulo, ſecundæ *2.Theſſal.2.* ad Theſſalonicen.2. dicente, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui.* Interfectio enim veram mortem ſignificat. Quod ſi quis fortaſſe contra hanc rationem objiciat, Antichriſtum non eſſe moriturum, ex Apocalyp. 19. vbi de Beſtia,& Pſeudopropheta eius dicitur. *Viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis.* Reſpondetur primum etiamſi hoc admittamus, eandem eſſe argumenti vim, quia viuere vita humana, de qua ibi eſt ſermo non conueniet niſi vero homini. Deinde dicitur cum Bed. Anſelm & D. Thom. illos dici in Apocalyp viuos detrudendos in infernum, non quia morituri non ſunt: ſed vt acerbitas pœnæ eorum ſignificetur. Vel melius fortaſſe eos viuos terra abſorbebit iuſſu Chriſti, & ideo dicuntur deſcendere viui: tamen interficientur intra ipſam terram antequam perueniant ad gehennam, ſicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulenſ. Numer. 16. quæſtione 20. Atque huic ſimile argumentum eſt, quia humana origo, & generatio non eſt niſi veri hominis: oſtendemus autem in ſequenti Sectione ex ſanctis Patribus, Antichriſtum ducturum originem ex Iudæis, & (quod mirum eſt) ipſemet Hippoly- *Hyppolyt.* tus docet futurum ex Tribu Dan, quod non poteſt conſiſtere cum eius ſententia: niſi hoc intelligat ſolum ſecundum apparentiam, id eſt (hoc enim indi-

indicat) dæmonem formaturum in vtero alicuius fœminæ (quæ originem ducat ex tribu Dan) humanum corpus, non verum, ſed apparens, atq; ita naſciturum ex illa etiam phantaſticè, & ſecundum apparentiam, atq; hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum eſt à ſenſu omnium Patrum, & à veritate abſolutæ locutionis.

Damaſc.

Secundo dicendum eſt, Antichriſtum non ſolum futurum verum hominem: ſed etiam veram humanam, perſonam propriam, & connaturalem humanitati: itaque non erit perſona dæmonis incarnata. Hanc concluſionem docuit expreſſe Damaſ. libr. 4. capite 27. reprobans contrarium errorem. *Neque vero* (inquit) *quemadmodum Dominus humanitatem aſſumpſit, ita etiam diabolus homo efficietur,* (*abſit enim hoc*) *verum homo ex fornicatione parietur, atque omnem Sathanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis peruerſitatem prænoſcens, Diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet.* Et eodem ſenſu loquuti ſunt Hieron. & Beda. Neque enim oportet, vt illud *corporaliter*, eodem ſenſu acceperint, quo Paulus: ſed vſi ſunt eo modo loquendi ad explicandum, eum eſſe futurum veluti proprium dæmonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculenter exponit Autor libri de Antichriſto inter opera Auguſt. to. 9. neque Ambroſ. diſſentit, & Theodo. in eundem modum pie explicandus eſt. Ratio vero eſt, quia in primis probabilius eſt, fieri non poſſe, vt creatum ſuppoſitum alteri naturæ hypoſtaticè vniatur, vt in ſuperiori tomo oſtenſum eſt. Deinde eſt certum, etiamſi hoc in ſe nō implicet contradictionem, non tamen poſſe fieri virtute dæmonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculum & ſupernaturalem vnionem in perſona dæmonis, cum illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignum conferre poſſit? Addo etiam neq; ad prauos fines ipſius Dæmonis, neq; ad omnem malitiam, quam in illum hominem effundet aliquid conferre huiuſmodi vnionem. Quia etiamſi fingamus humanitatem vnitam hypoſtaticè Angelo, nō haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatem humanam: neq; alio modo poſſet illā ad malum vel bonū inducere, quam nunc poſſit, etiāſi in ſuppoſitis diuerſis exſiſtant: ergo quantacunq; ſuperbia, vel malitia futura ſit in illo homine, & quantumuis à dæmone ſit decipiendus, ac regendus, non eſt ea de cauſa neceſſaria hypoſtatica vnio.

Hieron. Beda.

Aug. Ambroſ. Theodor.

Antichriſti generatio & conceptio. qualis. Auguſt.

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichriſtum nō eſſe hominem formandum virtute dæmonis abſq; humano ſemine ex ſola virgine, ſeu fœmina (vt quidam commenti ſunt, teſte autore lib. de Antich. nomine Aug.) hoc enim erroneum eſt. Quia dæmon non habet virtutem ad formandum, & organizandum verum humanum corpus, & hoc facere ſine cauſis ſecundis eſt opus ſolius virtutis Dei, qui tantum in prima hominum creatione, & in Chriſti Domini conceptione ea vſus eſt. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione antichriſti, impiū ac ſtultum eſt: tribuere autem illud dæmoni, erroneum eſt. Quia eſt attribuere dæmoni diuinam poteſtatem. Si quis autem diceret, Antichriſtum generandum eſſe à dæmone ſuccubo, & incubo medio ſemine humano, diceret quidem rem incertam, nō tamen impoſſibilem, neque erroneam.

Antichriſtus ſingularis quidam homo, Chriſti hoſtis accerrimus. Damaſc.

Dico tertio Antichriſtum propriè, & iuxta primæuam impoſitionem huius vocis ſignificare quēdem certum, ac ſingularem hominem inſignem hoſtem, & aduerſarium Chriſti. Eſt res certiſſima, & de fide. Cuius ſenſum his verbis rectè explicuit Damaſcen. ſup. *omnis qui filium Dei, ac Deum in carne veniſſe ac Deum perfectum eſſe, atque hominem perfectum minime confitetur, Antichriſtus eſt. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichriſtus ille dicitur, qui ſub mundi cataſtrophem venturus eſt.* Itaque ſicut Chriſtus prius in

lege promiſſus, certus, ac ſingularis homo exiſtit; quanquam ſecundum quandam participationem gratiæ, aut ſacerdotalis, vel regiæ vnctionis, alij ſint *Chriſti* appellati, ita quidam eſt ſingularis homo Chriſti hoſtis omnium acerrimus, quem *Antichriſtum* appellamus, & de quo totus hic ſermo inſtituitur, qui ſecundum Domini aduentum proximè antecedet, quamuis propter participationem, vel ſimilitudinem cum illo alij etiam *Antichriſti* dicantur. Et hoc modo explicata concluſio eſt expreſſa in Scriptura ſacra Ioannis quinto. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Qui locus eſt probabilis propter autoritatem Sanctorum (quos ſupra citaui) tamen per ſe ſumptus non videtur cogere. Quia poſt Chriſtum plures fuere, qui ſua autoritate ſe Chriſtos finxerunt, & à Iudæis recepti ſunt, vt patet ex Ioſepho libro 2. de bello Iudaico, capit. 6. alias 12. & libro 20. Antiquitatum capite 2. alias 4. & de Simone Mago legimus Actorum 8. quod ſe Chriſtum finxerit, & à multis Iudæis receptus ſit. Chriſti autem verba non ad vnum tantum, ſed ad hos omnes applicari poſſunt, vt non ſingulariter, ſed indefinitè intelligantur. Sed prior expoſitio (vt dixi) eſt verior. Quia vnus eſt, quem Iudæi exſpectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui ſe Chriſtos finxerunt, non ſunt ab omnibus Iudæis recepti: ſed paucos quoſdam deceperunt. Expreſsiora vero teſtimonia ſunt 2. ad Theſſalonicenſ. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,* & infra, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, &c.* Vbi euidenter eſt ſermo de ſingulari perſona, & ideo in Græcis codicibus additur ſemper articulus, quo denotatur ſingularis perſona. Et idem colligere licet ex Danielis 7. 11. & 12. & Apocalypſ. 13. vbi prædicitur quidam ſingularis Rex futurus, qui deſtruet alia regna, & Sanctos Dei crudeliſsime perſequetur, *Et extollet ſe ſupra omne, quod dicitur Deus,* quas prophetias de Antichriſto intelligunt omnes Patres ſupra citati, & non poſſunt de throno aliquo, vel hominum ſucceſsione intelligi, ſed de vno ſingulari homine. Dices: Alia regna, quæ apud Danielem in quatuor beſtijs, vel decem cornibus oſtenduntur, non ſunt ſingulares tantum perſonæ, ſed Monarchiæ cum multorum Regum ſucceſsione: ergo idem dici poterit de Antichriſto. Reſpondetur negando conſequentiam, tum quia ibidem dicitur, regnum Antichriſti cum ipſo eſſe extinguendum (vt infra videbimus) tum etiam quia opera, quæ ibidem prædicuntur de Antichriſto non poſſunt niſi in vnum ſingularem hominem conuenire. Quæ omnia ex dicendis clarius conſtabunt. Et ſpecialiter confirmari hoc poteſt ex loco Apocal. 13. vbi deſcribuntur propriæ actiones, & mores illius beſtiæ, per quam Antichriſtus ſignificatur, qui habiturus dicitur proprium ac peculiare nomen. Ijs enim ſignis, & notis ſolent indicari ſingulares & indiuiduæ perſonæ. Non aperuit autem Ioannes clarè, quod ſit futurum proprium nomen illius hominis, ſed in ænigmate illud propoſuit dicens, in nomine eius futurum numerum *ſexcentorum ſexaginta ſex*, id eſt, nomē illius componendum eſſe ex literis Græcis (Ioannes n. Græcè ſcripſit) quæ illum numerum contineant. Vnde orta ſunt varia iudicia, & diuinationes illius nominis, quæ in prædictis autoribus videri poſſunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari, quoniam veriſsimam cenſeo ſententiam Irenæi dicto libro 5 nihil in hoc conſtanter affirmari poſſe. Quia multa excogitari poſſunt nomina, ſicut à multis excogitata ſunt, quorum literæ numerum illum contineant. Eamque ob cauſam Spiritus ſanctus ſub illo tantum ænigmate nomen propoſuit: quia ſciri noluit, donec prophetia eſſet impleta, quando id

Ioan. 5.

Ioſeph.

1. Theſſal. 2.

Dan 7.11. & 12. Apoc.13.

Apoc.13.

Antichriſti nomen.

Iren.

prodeſſe poterit ad ipſum Antichriſtum cognoſcendum. Vltimo, Antichriſtus, & eius perſecutio propoſita ſunt in Scriptura, vt ſignũ certum, quod præcedere debet ſecundum Chriſti aduentum, vt patet 2. ad Theſſalonicenſ. 2. *Rogamus vos, vt non cito moueamini, neque terreamini, quaſi inſtet dies Domini. Quia niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* Sed ſi non eſſet Antichriſtus certus, & determinatus homo, nullum eſſet hoc ſignũ: ergo.

2. Theſſal. 2.

Antichriſti multi quomodo. 1. Ioan. 2. & 6.

Neque contra hoc obſtat locus Ioan. 1. canon. ca. 4. *Omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus*, & ideo capite. 2. dixerat multos eſſe Antichriſtos. Nam ibi Ioannes vtramque ſignificationem huius vocis ponit à Damaſceno indicatam. Sic enim ait capite. 2. *Audiſtis, quia Antichriſtus venit*, vbi Græcè ponitur articulus ὁ, vt ſignificet, ſe loqui de ſingulari illo, ac proprio Antichriſto, qui ab initio Eccleſiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propoſitam. Deinde ſubiungit, *Nunc Antichriſti multi facti ſunt*, ſcilicet, ſecundum quandam participationem, & ſimilitutidinem in ſpiritu contradicendi Chriſto, & diſcedendi ab illo.

SECTIO II.

Vtrum Antichriſtus iam venerit, aut quando, vnde, & ex quo genere exſpectandus ſit.

QVi non exiſtimant, Antichriſtum fore aliquam ſingularem perſonam: ſed aliquod imperium & ſucceſſionem hominum in illo regnantium, vel quemcunque inſignem hoſtem Chriſti, facile exiſtimant veniſſe Antichriſtum. Et ita ſentiunt omnes hæretici huius temporis fingentes ſpirituale Romani Pontificis imperium eſſe regnum Antichriſti. Ex ijs vero, qui certam aliquam perſonam deſignant, non defuerunt, qui dicerent, Antichriſtum iam veniſſe, & quidam dixerunt illum fuiſſe Neronem, vt notauit Hieron. Dan. 11. & Seuerus Sulpitius, libr. 2. ſacræ hiſtor. Quæ opinio (vt Aug. notauit 20. de Ciuitat. cap. 19. occaſionem ſumpſiſſe videtur ex verbis Pauli 2. ad Theſſal. 2. vbi loquens de Antichriſto ait, *Nam myſterium iam operatur iniquitatis*, quod videtur propter Nerorem dixiſſe, qui tunc Eccleſiam perſequebatur, & tamen illum vocat *Antichriſtum* qui iam operabatur: non poſſet autem operari, niſi iam exiſteret. Vnde expreſsius Ioan. 1. Can. ca. 4. dixit. *Antichriſtus iam in mundo eſt.* Quod ſi inquiras, quomodo Nero, qui iam fuit, perſequuturus ſit Eccleſiam in fine mundi. Reſpondent, vel ſuſcitandum eſſe, vel nondum eſſe mortuum. Ita refert Auguſtinus ſupra, *Sed multum, inquit, mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio.* Quæ enim maior temeritas excogitari poteſt, quam fingere, iniquum, ac crudelem Eccleſiæ perſecutorem diuinitus ac miraculosè viuum conſeruari, & reuera mortem non ſubijſſe, quam omnes hiſtoriæ referunt? Aut vero damnatum iam hominem miraculosè ſuſcitandũ eſſe vt iterum Eccleſiam diuexet? Alii excogitarunt Mahometem fuiſſe Antichriſtum. Ita refert Clichtoucus in commentariis, Damaſc. lib. 4. capit. 27. qui non audet definire, an falſa ſit hæc opinio, & affert plures coniecturas, quibus eam ſuadeat. Potiſsimæ ſunt, quia Mahometes in doctrina & moribus, fuit valde diſsimilis, atq; contrarius Chriſto. Quæ ratio valde infirma eſt, tum quia communis ferè eſt multis hæreticis, & apoſtatis, & non facile poteſt iudicari, ex omnibus, qui hactenus Chriſto aduerſati ſunt, quis fuerit illi maxime contrarius. Tum etiam quia ad oſtendendum aliquem eſſe Antichriſtum, non ſatis eſt, quod aliqua, vel multa iudicia, eorum, quæ de Antichriſto dicta ſunt, in illum conueniant, ſi multa alia deeſſe reperiantur. Sed inquiunt, prædi-

Hieron. Seuer. Sulp. 2. Theſſal. 2. 1. Ioann 4. Clichtou. Mahometes non fuit Antichriſtus.

A ctum eſſe Apocal. 13. Antichriſtum futurum anno ſexcentiſsimo ſexageſimo ſexto ab aduentu Chriſti: Mahometes autem eo anno exortus eſt, & ſectã ſuam diſſeminare cœpit. Reſpondetur, aſſumptionem eſſe falſam, quia in Apocal. nihil prædicitur de anno, in quo venturus eſt Antichriſtus: ſed ſolum prædicitur numerus continendus in elementis nominis eius. Deinde quod ſubſumitur, etiam eſt incertum. Nam licet conſtet Mahumetanam ſectam cœpiſſe poſt ſexcenteſimum annum Domini: tamẽ non conſtat, perueniſſe ad ſexcenteſimum ſexageſimum ſextum annum. Nam potius chronographi referunt, ſexcenteſimo vigeſimo tertio anno prædicare ac regnare cœpiſſe Mahometem, & ad ſummum quatuordecim annis poſtea vixiſſe. Denique tempore Paſchalis ſecundi, (vt in actis eius legitur) B quidam Epiſcopus Florentinus auſus eſt affirmare, Antichriſtum ortum eſſe anno Chriſti milleſimo, & coacto concilio damnata fuit à Pontifice eius ſententia. *Apoc. 13.*

Antichriſtus nondum venit.

Dicendum igitur eſt primo, Antichriſtum propriè dictum, & quem ſingulariter ſcripturæ prædicunt fore, nondum veniſſe, ſeu regnaſſe. Hanc concluſionem exiſtimo omnino certam, eamque docent omnes Patres hactenus citati, qui de Antichriſto ſcribunt, & quos ſtatim indicabimus. Eius vero probatio pendet ex multis, quæ inferius dicenda ſunt, aliis ſignis, quæ diem iudicij præcedent, qualia ſunt euerſio Romani imperij, prædicatio Euãgelij in vniuerſo mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia ſigna, quę in cælo, & in elementis fient, & de ordine horum ſignorum inter ſe. Et ideo, ne confundamus ea, quæ de ſingulis dicenda ſunt, nũc ſolum C probatur ex ordine regni Antichriſti ad alia regna, & ex breui duratione, & extinctione perſonæ, ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate, quæ intercedet inter eius obitum, & idem iudicij. Primũ declaratur ex c. 2. & 7. Dani. vbi iuxta eiuſdem prophetæ interpretationem, per quandam ſtatuam habentem caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas ſignificata ſunt qnatuor imperia Aſsyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quæ eodem ordine ſibi ſucceſſerunt, quæ etiam ſignificantur c. 7. per quatuor beſtias. Poſtea verò prædicitur Romanum imperium diuidendũ in decem regna, quæ c. 2. ſignificantur per decẽ digitos, quos ſtatua habebat in tibijs: ca. vero ſeptimo per decem cornua, quę ex quarta beſtia adnaſcebantur, quæ ſub eodem ænigmate prædicuntur Apol. 13. D Poſtmodum vero additur, poſt illa decem regna oriri aliud, quod per *cornu paruulum* Dan. 7. ſignificatur, & de eo dicitur, habiturum *os loquens ingentia*, & futurum maius cæteris, & facturum bellum aduerſus Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichriſtum intelligunt, vt patet ex Hier. & Theodor. ibi, & Iren. dicto li. 5. contra hær. & Aug. 20. lib. de Ciu. c. 23. Hinc ergo omnes colligunt, Antichriſti regnum eſſe poſtremũ inter omnia temporalia regna, ſeu monarchias mundi, & ita poſt illud non deſcribitur in Daniele, neq; in Apocalypſi aliud tẽporale regnum, quod illi ſuccedat, ſed iudicium Dei, & ęternum regnũ Sanctorum. Colligũt præterea, E regnum Antichriſti non eſſe futurum, donec imperium Romanum in plura regna ſit diuiſum, & extinguatur. Ex ijs ergo concluditur ratio. Hactenus imperium Romanum non eſt prorſus extinctum: nam licet in plura regna ſit diuiſum, adhuc tamen durat & nomen & dignitas Romani imperij. Rurſus nondum extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanum imperium diuiſum eſt, inuaſerit, ſibiq; ſubiecerit: ſignum ergo eſt, Antichriſti tyrannidem nondum incepiſſe. Hæc ratio pendet ex multis quæ poſtea dicturi ſumus Diſputatione 56. Sectione 2. & ideo vt ſit efficax, coniungenda eſt cum ſequenti.

Daniel. Apoc 13. Dan. 7. Hieron. Theodor. Iren. Auguſt.

Secun-

Dan.7. & 12. Apoc.11.12. & 13.

Secundum argumĕtum ſumptum eſt ex eo, quod Antichriſti regnum breuiſsimo tempore duraturum eſt. Vt enim colligitur ex Dan.7.&12.& ex Apocalypſ.11.12. &13. Antichriſti ſuprema poteſtas, ac monarchia tantum per tres annos, & dimidium durabit. Loquor autem de monarchia, & ſuprema poteſtate, quia, vt ibidem dicitur, *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gĕtem*, quam (vt infra dicem[b]) paulatim acquiret partim diuitijs ac muneribus, partim vi, & fraude.

Monarchia Antichriſti duratio.

Quantum vero temporis in augenda ſtabiliendaque monarchia ponere debeat, non mihi conſtat: quia neque ex prædictis locis ſatis colligitur, neque videtur admodum veriſimile, breui tempore trium annorum cum dimidio hęc omnia eſſe perfecturum. Illud ergo ſolum eſt certum, ad ſummum permanſurum in throno ſuo tribus annis cum dimidio, ſtatimque & ipſum interficiendum, & regnum eius euertendum. Aſſumptum probatur ex prædictis locis.

Dan.7.

Nam Dan.c.7. loquens de regno Antichriſti ait, *Et tradetur in manu eius, vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, id eſt per annum, & duos alios annos, & dimidium anni, ita enim per ęnigma loquutus eſt Propheta ad celandam prophetiam, & eodem vſus eſt Ioa. Apoc.12. quod repetens Dan. cap. 12. ita explicat, *A tempore, cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille, ducenti nonaginta*.

Apoc.12. Dan.12.

Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tempus computari ab eo tempore, ſeu ſtatu, in quo Antichriſtus principatum orbis iam obtinebit, antea enim non ceſſabit ſacrificium iuge. Addit vero in hoc poſteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio ſupra dictis, vt denotet tempus illud fore præciſum, ac omnino definitum, quamuis iuxta cōmunem loquendi modum præſcribatur certus annorum numer[9], etiamſi pauci dies ſuperſint, deſint-ve. Et eodem modo dixit Ioan. Apo.11. *Ciuitatem ſanctam conculcabunt menſibus quadraginta duobus*, qui conficiunt prædictos tres annos cum dimidio.

Apoc.11.

Omittit autem duodecim dies, quia non complent menſem, & ita non computantur in numero illo perfecto. Subdit vero de Elia, & Henoch. *Et prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta.* Quia videlicet tĕpus prædicationis eorum triginta diebus breuius erit. Et ſimiliter c.13. *Data eſt ei poteſtas facere menſes quadraginta duos.* In quo etiam videtur indicari hoc tempus futurum integri regni, & poteſtatis Antichriſti.

Apocal.13.

Nec poſſūt hæc loca impropriè exponi, vt numerus certus ponatur pro incerto. Tum quia (vt dixi) ille præciſus modus numerādi non ſolum annos, & menſes, ſed etiā dies, & ſemper cum eadē proportione, apertè indicat, definiri tempus. Tum etiam, quia nunquā per huiuſmodi numeros tam varias ſolet in Scriptura ſignificari indefinite aliquis incertus numerus, præſertim cum non ſolum numeri perfecti, ſed etiā imperfecti addantur. Tum etiam quia in alijs Scripturę locis ſemper indicatur, illud tempus fore breuiſsimū *propter electos*, vt dicitur Mat.24.& ideo Apo. 12.& 20. *modicū tempus* illud appellatur.

Matth.24. Apoc.12.& 20.

Vnde Patres omnes & verbis Scripturæ, & ijs rationibus adducti huiuſmodi futurum eſſe exiſtimant tempus perſecutionis Antichriſti, & addunt cōgruentiam: vt ſicut Chriſtus tribus annis cum dimidio prædicauit, ita eodem ferè tempore Antichriſtus Eccleſiā Chriſti perſequi permittatur. Ita ferè Hiero.& Theod. in Dan. Anſel. Bed. Rup.& alij in Apo. Irē. Aug. Cyr.& alij ſupra citati.

Hieronym. Theodor. Anſelm. Beda. Rupert. Iren. Auguſt. Cyrill.

Iam vero, nullum hactenus extitit imperium vniuerſale, quod alia regna ſibi ſubiugarit, & tantum per tres annos cum dimidio durauerit. Imo neq; de Rege aliquo hoſte Chriſti, & perſequutore Eccleſiæ, qui hactenus fuerit, id poterit vel probabiliter affirmari, vt ex omnibus hiſtorijs conſtat: quin potius nulla huiuſq; extitit perſecutio in Eccleſia tam acerba, quam futura eſt perſequutio Antichriſti, vt poſtea videbimus, ergo.

A Tertium argumentum eſt, quia ſtatim poſt interitum Antichriſti, futurus eſt ſecundus Chriſti aduentus, dies q; iudicij, vt omnes citati Patres docĕt ex Paul.2. ad Theſſ.2. dicente. *Niſi venerit diſceſsio primum, & reuelatus fuerit homo peccati.*

2.Theſſal.2.

In quo non ſolum ſignificat ſecundum Chriſti aduentum non eſſe futurum antequam Antichriſtus veniat: ſed etiam ſtatim poſt illum eſſe futurum, atque adeo tunc verè timeri poſſe, *quaſi iam inſtet dies Domini*, quando *reuelatus fuerit homo peccati.* Vnde infra ſubdit, quod quando Chriſtus veniet, deſtruet Antichriſtum illuſtratione aduentus ſui. Vnde multi colligunt ipſomet aduentu Chriſti eſſe Antichriſtum interficiendum, de quo poſtea dicemus. Præterea Chriſtus Dominus Matth.24. poſt prædictam Antichriſti perſequutionem, ſubdit proxima ſigna iudicij & aduentus ſui,

Matt.24.

B *Statim* (inquit) *poſt tribulationem illorum dierum, ſol obſcurabitur*, &c. & infra, *Et tunc apparebit ſignum filij hominis in cælo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli.* Et ideo etiam Dan.7. poſt illa verba, *Et tradentur in manu eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, ſubditur, *Et iudicium ſedebit, vt auferatur potentia & conteratur, & diſpereat vſque in finem.*

Dan.7.

Quibus verbis non ſolum ſignificatur, iudiciū futurum ſtatim poſt Antichriſtum: ſed etiam ad hoc ſtatim futurū, vt auferatur eius potentia, eiusq; perſequutio ceſſet. Nam (vt Chriſtus dixit,) *Propter electos breuiabuntur dies illi:* & inferius expreſsius dicit Daniel, *Ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus Sanctos, & præualebat eis donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis*

Matth.24. Dan.7.

C *excelſis:* & in Apoc.c.11. idem apertè dicitur, vt in ſequentibus latius exponemus. Et hoc idem docent Sancti, vel hoc loca exponentes, vel de mundi conſummatione ſcribentes, Irē. Hippol. Aug. &c.

Apoc.11. Iren. Hippolyt. Auguſt.

Hinc ergo euidenter concluditur, Antichriſtum nondū præterijſſe, cum iudicium nondum factum ſit. Cōuincitur etiam, nondum regnare cœpiſſe: imo nec natum eſſe. Quia ex ſignis, & rebus reuelatis, quę debent præcedere iudicij diem, fere euidenter conſtare poteſt, longiori tempore diſtare iudicium, quàm Antichriſtus victurus ſit, vel naturaliter viuere poſſit.

Obiectio.

Dices quantum igitur temporis intercedet inter mortem Antichriſti, & iudicium, ſeu aduentū Chriſti.

Reſponſio.

Reſpondeo primum, illud tempus futurum breuiſsimum: & hoc nobis ſatis eſſe ad vim rationis factæ. Nam licet intercedant aliqui dies verbi gratia D decem, aut viginti, vel etiam annus integer, eadem eſt prædictæ rationis efficacia. Conſiderato autem modo loquendi Scripturæ, vix exiſtimari poteſt, illud tempus fore diuturnius. Deinde multi colligūt ex Dan.12. tempus illud futurum quadraginta quinque dierum, quos Deus concedet hominibus ad agendam pœnitentiam poſt mortem Antichriſti.

Dan.12.

Nā poſtquam Daniel dixerat, perſequutionē Antichriſti duraturam mille ducĕtis nonaginta diebus, ſubdit, *Beatus, qui exſpectat, & peruenit vſq; ad dies mille trecentos triginta quinq;*, vbi adduntur prædicti dies propter dictam cauſam, vt notant Hier. Theod. & alij. Anſel. vero in Elucid. ponens tantum quadraginta dies, perfectum numerum poſuit omiſſo imperfecto: nam 2. ad Theſſ. 2. quadraginta quinq; dies poſuit, ſicut etiam Bed. Apo.8.

Hieron. Theodor. Anſelm. Beda.

At vero hæc communis E ſententia dubia eſt, eo quod Eze.39. poſt diſtinctionem & cladem Gog, & Magog, ſeptem menſes, vel etiam ſeptem anni futuri eſſe ſignificantur. Propter quod Lira. ibi, & Dan.12. exiſtimat, illos dies apud Dan. non propriè ſumi, ſed metaphoricè, diem pro anno vſurpari.

Lyran.

Sed hoc eſt incredibile contra communem expoſitionem, & contra proprietatem verborum ſacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam ibi numerus menſium per numerum dierum declaratur. Alij negant Danielem loqui de die iudicij futuro poſt illum numerum dierum. Sed eadem facilitate negari poteſt, Ezechielem loqui de morte Antichriſti, ſed de aliis principibus, eius mi-

niſtris, & exercitibus eius, qui fortaſſe interficientur aliquibus menſibus ante Antichriſtum. Aut certè per metaphoram dicamus ſignificatam eſſe acerbitatem illius ſtragis. Eſt ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Vnde ſatis conſtat, quid reſpondendum ſit interroganti, quando venturus ſit Antichriſtus. Dicendum eſt enim tam incertum hoc eſſe; quam eſt incertum, quando futurus eſt dies iudicij, ſolumque affirmari poſſe, futurum prope diem iudicij.

Dubium.

Quæri verò hic vlterius poteſt, vnde venturus, ſeu vbi ſit naſciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hæc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicunt naſciturum in Babylone, vt Autor operis de Antichriſto, nomine Aug. & Hieron. Dan. 11. & Anſelm. in Elucidario. Lactantius vero libr. 7. capit. 17. dicit oriundum ex Syria. Rurſus affirmant generandum eſſe ex fornicatione, Damaſc. ſupra, & Anſelmus. Tandem docent generandum eſſe ex Iudæis parentibus, & multi affirmant futurum ex Tribu Dan. ita interpretantes prophetiam illam Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita*, & illud Ierem. 8. *ex Dan audiuimus fremitum equorum*. Et propter hanc cauſam exiſtimant Ioannem in Apocalypſ. capite 7. omiſiſſe Tribum Dan, in odium nimirum Antichriſti. Atque ita ſentiunt Iren. & Damaſcen. locis citatis, Beda, Rupert. & Anſelm Apocalypſ. 7. Theodor. quæſt. 109. in Geneſim, Ambroſ. libr. de benedictionib. Patriarch. capit. 7. Auguſtin. libr. quæſtionum in Exod. quæſtion. 22. & in tractat. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circunfertur tomo 3.) Proſper in dimidio temporis, capit. 9. Gregor. 31. Moral. capit. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lipomanus in catena ſuper Geneſim. Hęc verò omnia incerta ſunt, cum neque ex ſcriptura, neque ex alia diuina reuelatione nobis tradita, ſufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia veriſimilimum eſt, futurum ſcilicet Antichriſtum Iudæum & origine, & profeſsione, vt præter citatos affirmant Hierony. Daniel. 11 Ambroſ. 2. ad Theſſalonicenſ. 2. qui apertè dicit, Antichriſtum futurum circumciſum, & Seuerus Sulpitius lib. 2. Dialo. ait, illum imperaturum, vt omnes circumcidantur. Coniectura autem eſt, quia (vt infra oſtendimus) ipſe in principio ſuadebit Iudæis ſe eſſe Meſsiam, ipſique eum recipient iuxta illud Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum recipietis.* Nam vt ait Paul. 2. ad Theſſ. *Quia veritatem recipere noluerunt, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio*: non eſt autem veriſimile recepturos Iudæos in Meſsiam niſi Iudæum hominem, & circumciſum. Ex qua autem Tribu futurus ſit, incertum eſt, tum quia locus ille Gen. ad literam de Samſone explicatur à Hier. in traditionibus Hebraicis, quia reuera ibi Iacob nō videtur mala: ſed bona potius prędicere. Tum præterea quia tempore Antichriſti tam confuſæ erunt tribus Iudaicæ, ſicut nunc ſunt. Vnde vix poterit hominibus conſtare, ex qua tribu ortus ſit. Atq; ideo credibile eſt, quod ait Cyril. Iero. cat. 15. ſtudioſiſsimũ futurum Antichriſtum templi Ieroſolymitani, *vt ipſe de progenie Dauid eſſe videatur, qui templum, olim à Salomone extructum, ipſe ſit ædificaturus*, vt nimirum pro Meſsia haberi, ac recipi poſsit. An verò naſciturus ſit, ex impuro, atq; illegitimo thoro, magis incertum eſt: facile tamen credi poteſt tam iniquũ hominem, tamq; Chriſto contrarium, turpiſsimam habiturũ originem, & ſicut Chriſtus de puriſſima Virgine conceptus eſt, ita illũ ex impuriſsima fœmina fore generandũ. Atq; ex ijs omnibus confici poteſt noua ratio ad oſtendendũ nondum Antichriſtum veniſſe. Quia nullus Iudæus homo, quiq; à Iudæis pro Meſsia ſuſceptus ſit, tēporale regnum obtinuit, aut Ieroſolymitanũ templum inſtaurare potuit. Ac ſimiles rationes ſumi poterũt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac perſequutione Antichriſti dicturi ſumus.

Auguſt. Hieron. Anſelm. Lactant. Damaſc. Geneſ. 49. Ierem. 8. Iren. Apocal. 7. Damaſc. Beda. Rupert. Anſelm. Theodor. Ambr. Auguſt. Greg. Eucher. Lypoman. Antichriſtus & genere & profeſſione Iudæus. Hieron. Ambroſ. Seuer. Sulpit. Ioan. 5. 2. Theſſal. 2. Cyrill. Ieroſolym.

Vna vero obiectio ſupereſt ſoluenda, quæ ſuperius indicata eſt, ex Paulo 2. ad Theſſalon. 2. dicente de Antichriſto, *Myſterium iam operatur iniquitatis.* Nam ſi iam tunc operabatur: ergo iam erat. Vnde & Ioan. 1. canon. capit. 4. ait, *in mundo eſt.* Reſpondetur ex ipſo contextu euidenter conſtare mentem Pauli. Nam, vt Theſſalonicenſes liberet metu inſtantis iudicij, docet eos, prius venturum Antichriſtum, qui nondum venerat. Cum ergo ait, *Myſterium iam operatur iniquitatis*, non loquitur de perſona Antichriſti: ſed de membris eius, vt ſunt hæretici, & tyranni, qui eodem ſpiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipſa perſona Antichriſti regetur. Et eodem modo ait Ioannes, Antichriſtum iam veniſſe ſecundum eam participationem, ratione cuius *Antichriſti* vocantur omnes illi ſimiles, ſeu (quod idem eſt) dicitur veniſſe non in perſona: ſed in ſpiritu. Sicut Matt. 17. dicit Chriſtus, veniſſe Eliam, quia Ioannes Baptiſta venerat *in ſpiritu* eius. Ita exponunt ſuper hæc loca Chryſ. Ambr. Auguſt. & alii Græci, Latiniq;, & Hieron. dicta q. 11. ad Algaſ. & Aug. 20. de Ciuitat. ca. 19. D. Thom. ſupra quæ. 8. art. 8. ac ferè alii Patres ſupra citati.

Obiectio. 2. Theſſal. 2. 1. Ioan. 4. Reſponſio. Matth. 17. Chryſoſt. Ambroſ. Auguſt. Hieron. D. Thom.

SECTIO III.

Quales ſint futuri Antichriſti mores.

Oſtendimus, proximè ante iudicium venturum quendam hominem ſingularem hoſtem Chriſti, & Sāctorum eius, ſupereſt, vt mores, doctrinam, ac perſequutionem eius exponamus. Vt autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ eius initium ſumendum eſt.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio ſuæ conceptionis ita fore à dæmone poſsidendum, vt omni eius malitia repleatur. Quo modo intelligunt, quod Paul. 2. ad Theſſ. 2. dicit *aduentum eius eſſe ſecundum operationem Satanæ*, quocirca eum vocat *hominem peccati*, id eſt, *diaboli* (vt Sedulius exponit) non quod à diabolo generandus ſit: ſed quia omnem operationem diaboli in ſe ſuſcipiet, vt ibi ait Theod. Et Oecume. ibi aſſerit, Antichriſtum obſidendum, regendumque à Satana, & hæc ſententia eſt Anſel. in Elucidar. & Augu. ſeu Raban. citato lib. de Antichriſto. Eſt tamen ſano modo intelligenda. Nam in primis (vt ex ſuperioribus conſtat) dæmon non efficiet conceptionem Antichriſti: operabitur autem (quantum in ſe erit) commouendo humores, & applicando agentia, & materiam, vt fiat temperamentum illius hominis maximè proportionatum, atq; propenſum ad vitia. Quod non alia ratione aſſeritur, niſi quia talis futura eſt vita Antichriſti: vt videatur Deus, omnē licentiā dediſſe dæmoni, vt totam ſuam malitiā, ac potentiam in illũ exequatur. Et quia ille homo futurus eſt in omnibus maximè contrarius Chriſto, & ideo ſicut Chriſtus opera Spiritus ſancti cōceptus eſt, ita in Antichriſti cōceptione ſpiritus dæmonis eam præſtabit operā, quam ſuo modo poteſt, & hoc fortaſſe ſenſu Hiero. Iſai. 16. dæmonem appellat *patrem Antichriſti.* Deinde obſeruādum eſt non eſſe anticipandum Antichriſto vſum rationis, vt eo ſenſu intelligatur replendus ab infātia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio nō poteſt fieri ſine miraculo, quod nulla ratione fingēdum eſt ſine fundamento, & ad finem prauum. Dici ergo poteſt replendus ab infantia dæmonis malitia quia ſtatim tradetur poteſtati dęmonis, ita vt dęmon intelligat ſibi permitti à Deo, vt omnibus modis eum tentet & ad malum inducat, & ideo ita illũ etiam in infantia circũueniet, & omnes eius motus, actusq; diriget, vt ſemper fiat procliuior, & facilior ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum eſt, eſſe obſidendũ à dæmone, nō quod iudicio priuandus ſit

2. Theſſal. 2. Sedul. Theodoret. Oecumen. Anſelm. Raban. Antichriſtus ab initio conceptionis ſuæ à dæmone obſidendus quomodo. Hieron.

dus ſit,& libertate (ſicut ſolent arreptitij cogi, aut dementari à dæmone) alias non peccaret in actibus ſuis,quod eſt aperte contra Paulum,& alia Scripturæ teſtimonia. Sed dicitur obſidendus à dæmone, quia ſemper, & in omnibus eum diriget,& gubernabit ab infantia ſua. Quo ſenſu dixit Damaſ.lib.4. c.27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis peruerſitatem prænoſcens, diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet.*

Damaſc.

Secundo, poſtquam ad vſum rationis peruenerit dicunt aliqui ſcriptores (vt Anſelm. in Elucidar.& Author libri de Antichriſto inter opera Augu.) educãdum eum fore in Corozaim,& Bethſaida. Quod vbi legerint,aut quo fundamento dixerint, me latet. Fortaſſe moti ſunt, quia illæ ciuitates maximæ incredulitatis, & obſtinationis incuſatæ à Chriſto ſunt: ſed hoc fundamentum nullius roboris eſt. Damaſ. quidem dicto cap.27. ſolum dicit, clam eſſe educandum. Quidquid verò ſit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docent, à principio eſſe imbuendum omnibus iniquis moribus, ac prauis artibus, & à maleficis & ariolis inſtruendum, & præſertim aſtutia dæmonis. De quo Cyril. Ieroſoly. cat.15. *Inducet* (ait) *quemdam magnum hominem* (ſic vocat Antichriſtum) *veneficijs, & incantationibus,& malis artibus inſtructiſſimum*: Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, *vt omnes qui ante illum improbi,& impij fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidiariam, præfractam, immiſericordem & variam.* Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentum habent. Primum, quia illa epitheta, 2. ad Theſſ.2. *Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ, in omni ſeductione iniquitatis*: & illud Dan.8. *Cum creuerint iniquitates, conſurget Rex impudens facie.* hæc, inquam, & ſimilia indicant ingentem malitiam, & corruptiſsimos totius vitæ mores, adeo, vt aliqui ſentiãt, nunquam eſſe bene moraliter operaturum. Quod licet ſit incertũ tamen, non eſt incredibile. Deinde, quia expreſſe prędicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia, quæ ſunt fontes aliorum. Primum, ac præcipuum eſt ſuperbia, de qua dicitur 2. ad Theſſ.2. *Extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: & Dan.7. *Sermones contra excelſum loquetur, & putabit, quod poſſit mutare tempora, & leges*, & c.9. *Cor ſuum magnificabit*, & c.11. *Et faciet iuxta voluntatem ſuam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica.* Propter quæ Greg. lib.4 Epiſtol.38. *Regem ſuperbiæ*, Antichriſtum vocat, indicans, cum in hoc vitio poſſe fere cum Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad ſuperbię faſtigium, præſertim tunc, cum rebus omnibus potitus fuerit, antea verò totum vitę ſuę curſum ad eam gloriam obtinendam eſſe inſtituturũ. Vnde Aug. tract.29. in Ioan. conferens, atq; coniũgens illa verba Chriſti. *Qui à ſemetipſo loquitur, propriam gloriam quærit*: cum illis, *Alius veniet in nomine ſuo, & hunc ſuſcipietis*, dicit, eum, qui veluti per antonomaſiam gloriam propriam quærit, eſſe Antichriſtum, *Qui gloriam nominis ſui quæſiturus eſt, inflatus, non ſolidus, non ſtabilis ſed vtiq; ruinoſus, in quo iniuſtitia eſt, non veritas.* Tribuitur præterea illi Dan.11. *quod erit in concupiſcentijs fæminarum, quod Deum patrum ſuorum non reputabit*: denique, *quod omnia faciet iuxta voluntatem ſuam*: vt omittamus homicidia, & crudeliſsimam tyrannidem, de quã poſtea dicendũ. Erit ergo omnium hominum iniquiſsimus. Propter quod, *Caput iniquorum* dicitur, vt ſupra dixit D. Th. q.8.art.7. An verò idolorum etiam cultor futurus ſit, dicemus ſect. ſequenti.

Anſelm. Aug. Matth 11. Damaſc. Cyrill. 2.Theſſal.2. Dan.8. Mores Antichriſti quales. 2.Theſſal.2. Dan.7 Dan.8 & 11. Greg. Auguſt. Ioann. Dan.11. D.Thom.

Ex ijs autem colligunt aliqui, paulò poſtquam cœperit Antichriſtus ratione vti, ab Angelo cuſtode deſertum iri, propter nimiam eius malitiam, & pronitatem ad malum. Quam ſententiam tribuit D.Th. Viguerius in inſtitutionib.c.21.§.3.Verſ.3. Ego verò in D.Tho. id non reperi. At Anton.4.p.tit. 13.c.4.§.3 ſic inquit, *Quamuis Angelus bonus ei non ſubtrahetur ad cuſtodiam: tamen poſtquam incipiet malitia vti nullum effectum cuſtodiæ in eum exercebit, eo obſtinato.* Itaque non eſt veriſimile, eſſe deſerendum ab Angelo cuſtode, quantum eſt (vt ſic dicam) ex parte Angeli, quia ſemper paratus erit ad cuſtodiendum illum, & ad ſuggerendum bona, & auertendum à malis. Quia quamdiu ille eſt viator, commiſſus erit curæ, & cuſtodiæ ſui Angeli. Item quia neque exiſtimandum eſt, Deum illi denegaturum gratiam ſuam ſufficientem, & neceſſariam, quantum eſt ex parte Dei, ſeu (quod idem eſt) ſi ipſe impedimentum non poſuerit. Eſt autem veriſimile tantam fore Antichriſti malitiam, ac tam frequentem vſum operandi, & cogitandi mala, tantamq; cum dęmone familiaritatem, & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inſpiratione, aut effectui ſpirituali Angelicæ cuſtodiæ, aut diuinæ gratiæ.

Antonin.

Tertio obſeruant Patres, præſertim Cyrill. Ieroſ. cat.15.& Damaſc dicto c.27 & Hippol. in li. de conſ. mun. licet ab ineunte ætate Antichriſtus flagitioſiſſimus futurus ſit, ac crudeliſsimus: tamen in principio ſimulaturum, & boni ſpecimen præbiturum, vt Iudæos poſsit decipere, & paulatim regnum tyrannice occupare. Conſtat enim ex ſententia horum Patrum, & reliquorum, quod licet Antichriſtus non mittetur à Deo: venire tamen permittetur, vt Aug. loquitur tract.29. in Ioan. in fine, ſic tacite exponens illud 2.Theſſ.2. *Mittet illis Deus operationem erroris*, id eſt venire permittet. Interdum enim ita Scriptura loquitur de permiſsione, ac ſi res à Deo fieret, vt declaret (quaſi per exaggerationem) iuſtitiam, & vindictam Dei, & infallibilitatem effectus, qui conſequeretur. Hoc ergo ſenſu mittetur Antichriſtus, ſeu veniet, vt Iudæos decipiat in pęnam incredulitatis ſuæ vt inſinuauit Chriſtus illis verbis. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis* Quod clarius explicuit Paulus citato loco, vt ibi notarunt omnes interpretes, & Hieron. dicta q.1 ad Algaſ.& Iren. dicto libr.5. contr. hæreſ. Gregor.13.moral.cap.10.& Hilar. canon.25. in Matth. Cum ergo hoc ſit futurum primum, ac præcipuum Antichriſti inſtitutum, vt Iudæos fallat, eiſque perſuadeat ſe eſſe Chriſtum, & Meſsiam, non eſt dubium, quin aliquo ſaltem tempore ita ſit mores ſuos ſimulaturus, vt facilius poſsit Iudæos decipere, & ab eis ſuſcipi, crediq; Meſsias Oſtendet ergo ſe benignum, & humanum (vt Cyril. Ieroſ. dicit) & bonitatis ſpeciem præ ſe feret (vt ait Damaſc.) & quoniam ipſi regem temporalem, bonaque temporalia præcipuè ſperant, in ijs elargiendis maximè ſe liberalem oſtendet, ijs enim rebus abundabit, vt infra videbimus. Adiunget etiam aliqua ſigna, de quibus poſtea etiam dicturi ſumus: atque ijs modis tandem efficiet, vt à Iudæis pro Meſsia recipiatur. *Cum autem rerum potitus fuerit* (inquit Dam.) *omnem ſuam peruerſitatem depromet.* Quæ omnia, ſuppoſito prædicto fundamento per ſe ſunt credibilia, & ex ijs, quæ dicemus, veriſimiliora fient.

Antichriſtus ſimulator & vafer. Cyrill Ieroſolym. Damaſc. Hippolyt. Auguſt 2.Theſſal.2. Hieron. Iren. Hilar. Greg. Cyrill. Damaſc.

Atque ex iis colligi poteſt vna ex potiſsimis cauſis, ob quas Deus permiſſurus eſt, vt dæmon in illum hominem tantam habeat poteſtatem, vt ad omnem iniquitatem, & deceptionem eo quaſi organo proprio vti poſsi. Cauſa enim erit ad conuincendam Iudæorum perfidiam, vt qui verum Chriſtum, honeſtiſsimosq; illius mores, & veriſsima, ſtupendaq; miracula reuereri, & ſectari noluerũt, falſum Chriſtum, falſaq; miracula ſuſcipiant, & improbiſsimos mores imitentur. Permittet etiam hoc Deus ad oſtendendam gratiam ſuam, & benigniſsimam prouidentiam erga homines, vt hoc exemplo conſtet, quan-

quanta ſit hominis fragilitas, quantaq́; dæmonis efficacia ad ſuperandum illum, ſi Deus permiſiſſet. Item ex illius hominis peruerſitate, & malitia ſumet Deus occaſionem exercendi Sanctos ſuos, & illuſtriſsimas victorias per illos obtinendi, vt rectè dixit Hippolyt. lib. de conſummat. mundi, & inferius latius dicturi ſumus. Tandem Iren. lib. 5. cap. 29. ſic inquit, *Propter hoc in beſtia veniente recapitulatio fit vniuerſæ iniquitatis, & omnis doli, vt in ea confluens, & concluſa omnis virtus apoſtatica, in caminum mittatur ignis.* A

Hippolyt.
Iren.

SECTIO IV.

Quæ ſit futura Antichriſti doctrina, & modus ſuadendi illam.

QVæſtio hæc ſolum intelligitur de doctrina, quæ in diuinarum rerum cognitione, ſeu fide conſiſtit, & fundamentum eſt religionis, diuiniq́ue cultus. Nam de aliarum rerum ſententia, & cognitione nihil nobis eſt de illo reuelatum, neque ad inſtitutũ noſtrum quicquam ſpectat. Duo autem inquiri poſſunt. Primum quid reuera ipſe ſentiet de Deo, ac rebus alijs, quæ ad ſalutem animæ pertinent. Secundo, quid exterius docebit, ac perſuadere conabitur. Dicemus autem prius de hac poſteriori parte, quia illa poterit eſſe hominibus notior: ex deciſione verò eius aliquid poſtea de priori coniectabimus.

Primum igitur, ac veluti fundamentum doctrinæ Antichriſti erit, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum non fuiſſe verum Meſsiam, neq́; filium Dei, neque hominum ſaluatorem, & conſequenter totã eius religionem, & ſacramenta eſſe vanam ſuperſtitionem, & è contrario Moyſi legem eſſe ſeruandam, circumciſionem retinendam, &c. Hæc omnia colliguntur primo ex ipſo nomine Antichriſti. Ideo enim ſic per antonomaſiam appellatus eſt, quia potiſsimum eius inſtitutum erit, Chriſtum negare, & è medio tollere. Quod plane docuiſſe videtur Ioann. 1. can. c. 2. dicens. *Quis eſt mendax, niſi qui negat Ieſum eſſe Chriſtum, & hic eſt Antichriſtus?* Et in Græco ponitur articulus, ὁ, quo ſignificatur hoc fore potiſsimum dogma & inſtitutum illius, qui propriè *Antichriſtus* appellatur. Secundo hoc probatur ex ijs, quæ ſupra dicta ſunt, quod Antichriſtus primum omnium incipiet doctrinã ſuam Iudæis ſuadere, vt ab eis pro Meſsia recipiatur: ergo neceſſe eſt, vt prius ſuadeat, nullum alium eſſe verum Chriſtum, ſeu Meſsiam. Hoc quoque ſignificauit Chriſtus Matt. 24. vbi de temporibus Antichriſti loquẽs, nos monet, *Si quis nobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ.* Significat ergo Antichriſtum negaturum verum Chriſtum, & alium falſum introducturum. Tertio ex effectibus idem conſtat. Nam hac de cauſa faciet bellum aduerſus Sanctos, & Eccleſiã Chriſti oppugnabit, & vniuerſa Sacramenta, ac iuge ſacrificium auferet (vt conſtat ex Daniel. 7. 11. & 12. & infra ſect. 6. latius explicabimus) ergo ſignum euidẽs eſt odio habiturum Chriſtum, eumque præcipuè, & totam eius religionem eſſe euerſurum. Et hinc è cõtrario facile credi poteſt inſtauraturum Moſaicas cęremonias, ſaltem in principio, cum ſuos inſtillare genti ſuæ errores cœperit. Quia nulla alia ratione poterit eis melius perſuadere, ſe eſſe Meſsiam, cum illi exiſtiment legem Moyſis eſſe perpetuo duraturam. Vnde Gregor. libr. 11. Epiſto. 3. eos, qui docent, legis cæremonias eſſe obſeruandas, Antichriſti prædicatores vocat, *Nam ille* (inquit) *iudaizare populum compellet, vt exteriorem ritum legis reuocet, & ſibi Iudæorum perfidiam ſubdat.* Similia docet Hippol. dicta orat. de conſum. mun. Hieron. Dan. 11. Auguſt. 20. de Ciuit. cap. 8. Chryſoſtom. & alij Græci. 2. ad Theſſalo.

1 Ioan. 2.
Primum Antichriſti dogma & inſtitutum, Chriſti diuinitatem & religionem negare.
Matth 24.
Dan. 7.
Greg.
Hippolyt.
Hieron.
Auguſt.
Chryſoſt.

2. circa illa verba, *Niſi venerit diſceſſio primum*, vbi per *diſceſſionem* apoſtaſiam à Chriſto interpretantur, & intelligunt, ea voce ſignificare ipſum Antichriſtum. Quia erit multis cauſa recedendi à Chriſto, & quia hoc erit potiſsimum eius inſtitutum.

Secundo dicendum eſt, Antichriſtum in initio doctrinæ ſuæ perſuaſurum Iudæis ſe eſſe Meſsiam in lege promiſſum. Excluſo enim vero Meſsia, nihil ei reſtabat aliud, neque de eius ſuperbia, & ambitione aliud ſperari poterat, quàm vt ſe Meſsiam ſimularet. Hoc intelligunt Patres ſignificaſſe Chriſtum illis verbis. *Si alius venerit in nomine ſuo illum accipietis.* Quanquam enim videatur ſermo conditionalis tamen ab omnibus Patribus ſupra citatis intelligitur eſſe abſoluta prophetia de Antichriſto, ita vt illa particula, *ſi*, poſita ſit pro, *cum*, vel, *quando*. Deinde idem ſignificatur in verbis illis Matth. 24. *Si dixerint vobis, ecce hic eſt Chriſtus, aut ecce illic*, vt notat Cyrill. Ieroſolym. dicta cat. 15. dicens venturum Antichriſtum *ſe ipſum Chriſtum vocantem, ac per hanc Chriſti appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem:* & infra. *Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens, temperantiam, atque humanitatem ſimulabit, ſignisque, & portentis magica impoſtura decipiet Iudæos, tanquam is eſſet Chriſtus ab illis expectatus.* Addit etiam Ambroſ. libro. 10. in Lucam, cap. de ſigno appropinquantis deſolationis, quod *erit etiam ex Scripturis diſputans ſe eſſe Chriſtum.* Denique reliqui omnes, qui de Antichriſto ſcribunt, præſertim Irenæus Hippol. & Hiero. dicunt eſſe ſuſcipiendum à Iudæis vt verum Meſsiam, & hoc eſſe futurum initium tyrannidis eius, ergo. B C

Antichriſtus in principio doctrinæ ſua Meſſiam ſe eſſe mentietur.
Ioann 5.
Matth 24.
Cyrill. Ieroſolym.
Ambr.
Iren.
Hyppolyt.
Hieron.

Tertio dicendum eſt, Antichriſtum docturum, ac perſuaſurum hominibus, vt credant, nullum eſſe verum Deum præter ſeipſum: veriſimile autem eſt, non eſſe hoc docturum, donec rerum omnium potiatur. Prior pars probatur ex Paulo 2. ad Theſſal. 2. *Extolletur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, tanquam ſit Deus*, ſeu (vt habent Græci codices, & aliqui Latini) *oſtendens ſe quaſi ſit Deus*, igitur inducet homines vt ſe tantum venerentur, & recognoſcant vt Deum, &, vt excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui hactenus nominatus eſt Deus. Hoc enim eſt *extollere ſe ſupra omne, quod dicitur Deus*, vt ibi exponunt Chryſoſtom. Ambroſ. & alij, & idem Chryſoſtom. hom. 49. in Ioan. Iren. autem lib. 3. c. 6. putat Paulum loqui tantum de idolis, non de vero Deo. Quia loquitur de ijs, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui eſt verus Deus. Tamen cum Paul, hunc non excludat, qui maxime dicitur Deus, ſed generaliter loquatur de omnibus, ſimpliciter intelligendus eſt, præſertim cum dicat, Antichriſtum ſeipſum oſtenſurum Deum, quia neceſſe eſt, vt introducendo ſe falſum Deum, verum excludat. Prætereà hoc aperte confirmat Daniel cap. 11. dicens, *Eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum Patrum ſuorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia aduerſum vniuerſa conſurget.* Quæ verba adeo perſpicua ſunt, vt nulla egeant expoſitione. D

2. Theſſal. 2.
Chryſoſt.
Ambroſ.
Iren.
Dan. 11.

Oritur tamen ex verbis ſequentibus difficultas. Quia ex dictis ſequi videtur, Antichriſtum ablaturum idola, & illorum cultum. Id enim expreſſe videtur aſſerere Paul. & Daniel, vnde Iren. libro tertio capite ſexto, & libro quinto, capite vigeſimo quinto, tractans hæc loca dicit. Antichriſtum ablaturũ omnia idola. Idem ſentit Hugo Ætherianus libro de regreſſu animarum, capite 23. & Cyril. Ieroſolymitan. cat. 15. dicens, *Odio habebit idola.* Idem Hippo. ſupra Chryſoſtom. cum aliis Græcis. 2. ad Theſſalo. 2. Hieronymus ſuper Danielem, & dicta quæſtione 11. ad Algaſiam: conſequens autem videtur eſſe contra eundem Danielem capite vndecimo dicentem, *Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur, & Deum* E

Obiectio.
Iren.
Hugo.
Cyrill.
Hippolyt.
Chryſoſt.

quem

Hieron.

quem ignorauerunt Patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioſo, rebuſque pretioſis, & faciet, vt muniat Deum Maozim cum Deo alieno, quem cognouit. Ex quibus verbis conſtat, Antichriſtum idolum aliquod veneraturum.

Reſponſio.

Reſponderi poteſt primo, verba illa non eſſe intelligenda de Antichriſto: ſed de Antiocho. Nam de illo præcipuè inſtituerat ſermonem Propheta in illo cap. & quamuis more prophetico (quoniam Antiochus fuit quædam figura Antichriſti) ab vno ad alterum ſermonem tranſtulerit, vel (vt alij volunt) de Antichriſto in perſona Antiochi loquutus ſit: poſtea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quæ ei ſoli conueniunt. Hæc verò interpretatio non placet

Hieron.

Hieronymo, qui potius ait hæc conuenire Antichriſto, quam Antiocho. Nam Antiochus ſemper adorauit idola, quæ Patres eius cognouerunt, & adorauerunt,

Theod.

Theod. etiam eundem locum de Antichriſto interpretatur: intelligit autem Antichriſtum non adoraturum Deum alium, nuncupatum *Maozim*, ſed ſeipſum glorificaturum, & nominaturum *Deum Maozim*, id eſt fortem, & potentem, ſic enim ipſe interpretatur, & vbi Vulgata habet, *venerabitur, & colet* ipſe legit, *glorificabit.* Verbum enim Hebræum optime hunc ſenſum admittit, & verbum etiam Græcum δοξάζει, quo Septuaginta vſi ſunt. Altera interpretatio

Lyran.
Gloſ.

eſt Lyra. & Gloſſæ ord. & aliorum, Antichriſtum publice, & coram alijs ablaturum idola, & omnem Deorum cultum, nec permiſſurum, vt alij alium præter ſe adorent: ipſum verò occultè adoraturum dæmonem, cum quo pactum perpetuum inibit, eiuſque ope potentiam, & regnum terrenum conſequetur, & ideo priuatim eum pro Deo colet, & vel illum appellabit *Maozim* (quod præſidium, vel auxilium ſignificare dicitur) quia in eo ponet totam ſpem ſuam, vel (vt alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitiſsimo, & occultiſsimo ponet, qui

Antichriſtus diaboli cultor.

vocabitur *Maozim*, Nam de eo ſtatim ſubdit Daniel, *& faciet, vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit.*

Hinc colligitur primo, veriſimile eſſe Antichriſtum non omnino crediturum, quæ alios docebit, & credere compellet. Nam licet in principio Iudæis perſuadeat, ſe eſſe Meſsiam, & miſſum à Deo, fingatque ſe credere legem Moyſis eſſe veram: & obſeruandam: tamen omnia hæc faciet ſimulatè, vt eos decipiat, & regnum obtineat. Poſtea enim & Moyſis legem abijciet, & Deum verum, à quo data eſt, negabit. Vnde multi exiſtimant, etiam callide ablaturum eſſe idola, vt Iudæis imponat. Quod fortaſſe in principio ita erit. Nam poſtquam imperium obtinuerit, non tantum ob hanc cauſam: ſed maximè propter eximiam ſuperbiam id faciet, vt nullus alius præter ſeſe ab alijs colatur. Quæ autem futura ſit eius perfidia, & quid reuera exiſtimaturus ſit de Deo, diui-

Antichriſtus atheus.

nare non poſſumus. Eſt autem credibile, illum futurum Atheum, nullumque præmium, aut pœnam in alia vita ſperaturum, ac propterea ſolum illum dæmonem veneraturum, à quo fallendi artem addiſcet, diuitias obtinebit, & cuius ope imperium comparabit.

Secundo colligitur, qualis futura ſit doctrina morum, ſi quam fortaſſe Antichriſtus docebit, & obſeruare faciet. Nam cum potiſsima huius doctrinæ pars ſit, quæ ad Dei cultum pertinet, hæc tota erit plena errore, ac ſuperſtitione, prius contra Chriſtum, Chriſtianamque religionem: poſtea verò etiam contra Moſaicam, & contra rationem naturalem. Nam ſibi ſoli dicari templa, offerriq; cultum imperabit. Et hinc facile coniectare licet, quid facturus ſit in rebus aliis, quæ ad iuſtitiam, temperantiam, virtuteſq; alias ſpectant. Nam in omnibus ea tantum curabit, quæ ſibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium augendum, & conſeruandum conducere exiſtimabit: in reliquis verò ampliſsimā licentiam & facultatem concedet; nihil enim aliud ex principijs poſitis probabiliter colligere, aut exiſtimare poſſumus.

Tertio colligitur verum eſſe, quod in vltima parte tertiæ aſſertionis dicebamus, Antichriſtum non manifeſtaturum totam impietatem ſuam, donec plenam regni poteſtatem obtineat, vt expreſſe etiam notant Patres citati, præſertim Dam. Cyril. Hippoly. & patet facile ex diſcurſu rerum omnium, quas hactenus tractauimus.

Damaſc.
Cyrill.
Hippolyt.

Quarto, & vltimo dicendum eſt, Antichriſtum varijs modis perſuaſurum hominibus doctrinam, & obſeruantiam ſuperſtitionis ſuæ, potiſsime verò id facturum ſignis, & prodigijs falſis quidem, ſpecie tamen admirabilibus. Prior pars conſtat, nam quatuor præcipuè modis (vt recte notat Anſel. in Elucidario) vtetur ad decipiendos homines. Primus erit perſuaſione, & eloquentia. Erit enim à dæmone inſtructus, & edoctus in rebus omnibus, quæ ad hunc finem neceſſariæ fuerint: imo ait Anſelmus, *quod erit ſapientia, & eloquentia incredibili, & omnes artes, & Scripturam memoriter ſciet.* Secundus erit per liberalem elargitionem diuitiarum, vt latius dicemus ſectione ſequenti. Tertius per terrores, & minas, de quo in ſectione vltima. Quartus denique per ſigna, & prodigia hominibus admiranda: vnde Paulus 2. ad Theſſal. 2. ait. *Cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis.* Nam ſicut Chriſtus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipſe faciet ſigna mendacia in confirmationem falſitatis, vt ibi notant Chryſoſt. & Ambroſ. tamen ſicut Chriſtus illa faciebat virtute Dei, qui eſt prima veritas: ita ipſe faciet virtute Satanæ, qui eſt pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, ſicut Chriſtus ſed falſa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erunt veræ, ſed phantaſticæ, vt ſi videatur ſuſcitare mortuum, aut vere nō erat prius mortuus, aut poſtea non vere reuiuet, vt notauit Athanaſius quæſtione 3. in Antiochū; aut ſi interdum fuerint res veræ, quæ apparebunt, non erunt tales, quæ modo miraculoſo fiant: ſed per applicationem occultam naturalium cauſarum.

Antichriſtus ſuperſtitionē ſuā hominibus ſuadebit quomodo.
Anſelm.
1. Theſſal. 2.
Chryſoſt.
Ambroſ.
Athanaſ.
Ambro.

Quod ſi inquiras, quæ ſint futura huiuſmodi ſigna & miracula? Reſpond. veriſimile eſſe futura ſimilia iis, quæ Chriſtus Dominus operatus eſt, vel quæ Iudæi ab ipſo petierunt, vt notant Hippolitus dicto libro de conſummatione mundi, & Lactantius libro ſeptimo, capite decimo ſeptimo, qui multa ſigna in particulari enumerant, quæ ſolum hac coniectura ducti, recenſere potuerunt. Nam ſicut Magi Ægyptij pugnabant contra Moyſem ſimilia ſigna facientes, ita veriſimile eſt, pugnaturum Antichriſtum contra Chriſtum. Cuius rei veſtigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichriſto dicitur, *Et vidi vnū de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius curata eſt.* Cuius communis expoſitio eſt, quod finget ſe mori, & reſurgere, vt ibi fere antiqui omnes exponunt, & ſentit Gregorius libro vndecimo. Epiſto. cap. 3. Alius verò ſenſus, & fortaſſe magis conſentaneus literæ eſt, quod aliquis ex præcipuis ſectatoribus Antichriſti, ſeu Regibus illi ſubditis, læthali vulnere percutietur, & virtus dæmonis ab Antichriſto ſanabitur. In vtroq; autem ſenſu opus apparebit miraculoſum, & ſtupendum. Vnde ſubditur, *Et admirata eſt vniuerſa terra, poſt beſtiam, & adorauerunt beſtiam dicentes, Quis ſimilis beſtiæ?* Poſtea verò ſubiungitur aliud ſignum. *Fecit ſigna magna, vt etiam ignem faceret deſcendere è cælo in terram in conſpectu hominum.* Sed eſt aduertendum, hoc poſterius ſignum non attribui in eo cap. eidem beſtiæ ſed alteri, & quanquam Rupertus velit, per vtramque beſtiam ſignificare eundem Antichriſtum, veriſimilius tamen eſt (quod Anſel. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 28. dicunt) duas illas beſtias ſignificare diuerſas perſonas, & poſteriorem eſſe miniſtrum aliquem Anti-

Dubium.
Reſponſio.
Hippolyt.
Lactant.
Exod 7.
Apoc 13.
Gregor.
Rupert.
Anſelm.
Richard.

Antichriſti, & prædicatorem eius, ac pſeudoprophetam illum, de quo fit mentio in eodem libr. Apoca. ca. 19. de quo etiam ibidem dicitur, *fecit terram & habitantes in ea adorare beſtiam primam*, id eſt, Antichriſtum, & poſtea ſubditur, hanc poſteriorem beſtiam erexiſſe imaginem, ſeu effigiem Antichriſti, & coegiſſe homines, vt eam adorarent, & ad hoc aliud etiam ſignum effeciſſe, ſcilicet vt imago beſtię loqueretur. Vnde colligimus Antichriſtum nō ſolum per ſeipſum, ſed etiam per alios effecturum ſigna ad ſuam doctrinam ſuadendam. Et propterea fortaſſe in plurali dixit Chriſtus Matth. 24. *Dabunt ſigna & prodigia magna, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*. Et ideo erit illa tentatio omniū grauiſsima propter multitudinem & magnitudinē ſignorum, vt notauit Greg. 32. Moral. c. 12. & li. 33. c. 20. & 21. & Iſid. lib. 1. de ſummo bono. c. 28. *Nam olim* (inquit) *faciebant miracula Martyres, tunc autem videbuntur facere ipſi perſequutores*. Et eleganter Aug. Pſal. 9. tractans illa verba. *Inſidiatur in occulto, quaſi leo in ſpelunca ſua*, vbi per *leonem in ſpelunca*, Antichriſtum intelligit, *in quo vis & dolus operabitur, cuius perſequutio ſupereſt, quia nihil eſt periculoſius, quoniam violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis*. Dices, Videtur eſſe contra ſuauem diuinæ prouidentiæ gubernationem, vt permittat fieri tam ſtupenda ſigna in confirmationem falſitatis. Tum quia hoc videtur eſſe permittere tentari homines vltra id, quod poſſunt: tum etiam, quia hinc poteſt labefactari fides diuinorum miraculorum, quia ſemper formidari poterit, an falſa ſint. Reſpondeo non eſſe contra ordinem diuinæ prouidentiæ, tum quia hæc permiſsio effectus erit diuinæ iuſtitiæ in vindictam incredulitatis Iudæorum, & aliorū peccatorum, quæ illo maxime tempore multiplicabūtur, vt ex Matth. 24. & ex aliis Scripturæ teſtimoniis ſupra citatis aperte colligitur. Vnde Cyrill. Ieroſol. ſupra, *Fraternum* (inquit) *odium locum dabit Antichriſto, præparat diabolus ſchiſmata populorum, vt tanto facilius hoſtis recipiatur*. Deinde erit etiam effectus diuinæ miſericordiæ, vt Sanctorum fides, & conſtantia magis creſcat, & eluceat. Neq; erit tentatio ſupra humanas vires diuina gratia adiutas, præſertim cū ob hanc cauſam hæc omnia prædicta ſint, vt falſus Chriſtus à vero, & ſimiliter falſa ſigna à veris miraculis diſcerni poſsint, vt notauit Athan. q. 29. ad Antiochum, & Cyril. ſupra.

Matth. 24. — Gregor. Iſidor. Auguſt. — Pſalm. 9. — Obiectio. — Reſponſio. — Cyrill. Ieroſolym. Matth. 24. — Athanaſ. Cyrill.

SECTIO V.

Quale futurum ſit Antichriſti regnum, quibuſque modis obtinebit illud.

PRimum omnium Antichriſtum futurum eſſe Regem, magnumque Monarcham aperte colligitur ex Daniel. 7. & 11. capite, ſuppoſita communi interpretatione Sanctorum, qui de Antichriſto ea loca intelligunt. Cap. enim 7. explicatur, cornu illud paruulum quod Antichriſtum ſignificare diximus, ijs verbis, *Cornua decem, decem Reges erant, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit*, & cap. 11. de eodem Antichriſto dicitur. *Et faciet iuxta voluntatem ſuam Rex*: erit ergo abſque vlla dubitatione Antichriſtus rex temporalis.

Dan. 7. & 11.

Secundo eſt certum, Antichriſtum non habiturum aliquod regnum iure hæreditario, ſed habiturum potius humilem originē: & paulatim, ac fraudulenter regnum occupaturum. Hoc ſignificauit Damaſc. dicto c. 27. illis verbis, *Ex fornicatione itaque naſcetur, & clam educabitur, ac repente inſurget, caputq; attollet, atque imperio potietur*, & Cyrill. dict. ca. 15. dicens, *Antichriſtum per magicum maleficium decepturum gentes, & Romanum imperium vſurpaturum*. Clarius Hier. Dan. 11. de Antichriſto ſic ſcribit, *Qui conſurgere habet de modica gente, id eſt, de populo Iudæorum, & tam humilis erit, atque deſpectus, vt ei non detur honor regius, & per inſidias, & fraudulentiam obtineat principatum*. Quod colligit ex illis verbis Danielis, quæ de Antichriſto interpretatur. *Et ſtabit in loco eius deſpectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia*. Atq; idem colligi poteſt ex c. 7. & 8. vbi, propter humile principium, per *cornu paruulum* Antichriſtus ſignificatur. Nam licet hæc poſsint de Antiocho intelligi: tamen multo verius creduntur implenda in Antichriſto, cuius Antiochus typus erat. Denique addi poteſt coniectura. Nam (vt diximus) Antichriſtus ex Iudæis orietur, qui nullum regnum, aut imperium poſsident: ſed per vniuerſum orbem diſperſi, & abiectiſsimi ſunt, neque vllam ſpem habent ſceptri & imperij vſq; ad Antichriſti tempora. Nam (vt Hieron. ait Dan. 11. circa illa verba, *Faciet, quæ non fecerunt patres eius*) nullus Iudæorum abſq; Antichriſto regnauit.

Antichriſtus per vim & fraudem principatum obtinebit. Damaſc. Cyrill. — Hieron. Dan. 11. — Dan. 7. & 8. — Hieron.

Tertio dicendum eſt, Antichriſtum per dolum ac fraudem incepturum regnare Babylone, & inde pugnaturum cum alijs regibus, & tres potiſsimos debellaturum, ac tandem ſeptem alios, & vniuerſum orbem ſibi ſubiugaturum. Hæc aſſertio magna ex parte colligitur ex Scriptura, & probabilibus coniecturis ex ijs, quæ in Scriptura dicuntur. Et in primis, quod regnum Antichriſti inchoandum ſit Babylone multi colligunt ex illis verbis Zachar. 5. *Et leuauerunt amphoram inter terram, & cælum, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quo iſti deferunt amphoram? & dixit ad me, vt ædificetur ei domus in terra Senaar: & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam*, vbi Septuaginta legunt, *in terra Babylonis*. Quia (vt Hieron. notat) *Senaar* campus eſt Chaldæorum, in quo extructa eſt Babylon. Geneſ. 10. 11. & 12. Significata autem eſt in illa viſione (vt Rupert. ibi notat) impietas, & incredulitas Iudæorum, & ſupplicium diuinum, quod ſuſtinent. *Quia videlicet nec terra ſua capit eos: nec cælum admittet eos*. Quod ſupplicium vſque ad finem mundi, & Antichriſti aduentum durabit: tunc autem ædificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichriſtum pro Meſsia recipient: ibique regnare incipiet. Quod etiam veriſimile ſit ex ſententia eorum Patrum, qui dicunt Antichriſtum naſciturum Babylone. Deinde quod initium huius regni futurum ſit per dolum, ac fraudem, affirmant Hieron. Cyril. Damaſc. & alij ſupra citati. Et per ſe eſt veriſimile: quia non eſt obtinendum iure hæreditario, neque etiam in principio poteſt comparari per potentiam, & vim, niſi fingamus ſolum dæmonem illaturum bellum hominibus pro Antichriſto, vt illi per vim regnum obtineat quod poſſet facile fingi, ſi dæmones in corporibus aſſumptis pro illo pugnarēt. Sed non oportet hæc ſine fundamento fingere, præſertim cum dæmon non tam intendat homines per vim debellare, quàm decipere, & in errorem inducere. Prius ergo, quam Antichriſtus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem ſibi adiunget, præſertim Iudæos, vt ſupra dictum eſt. Hæc autem fraus non ſolum conſiſtet in falſa doctrina ſupra explicata: ſed etiam in promiſſionibus temporalibus, quas Iudæi potiſsimum expectant, & (quod caput, & maximum robur illius) ingentibus diuitijs abundabit, & ampliſsimis largitationibus facile infinitam hominum alliciet multitudinē. Quia (vt dicitur Dan. 11.) *Dominabitur theſaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretioſis Aegypti*. Vnde Anſel. in Elucidario ait, *quod induſtria dæmonum, omnis pecunia occulta, erit ei manifeſta*: ſiue ſit in mari, ſiue in reconditis terræ finibus. Imo fortaſſe etiam mineralia auri, & argenti virtute dæmonum elaborata, omnia illi offerentur, & vſui erunt ad imperium obtinendum. Atq; hoc modo tantum creſcet in initio regni ſui, vt potentior fiat quolibet

Regnum Antichriſti Babylone inchoandum. — Zach. 5. — Hieron. Geneſ. 10. 11. & 12. — Rupert. — Hieron. Cyrill. Damaſc. — Dan. 11. — Anſelm. — Antichriſti opulentia.

Dan.7. *Dan.11.* *Hieron. Theod. Iren. Cyrill. Lactant.* *Apoc.17.* *Dan.8.* *Antichriſtus vniuerſi orbis monarcha.* *2. Theſſal. 2.*

A alio rege : ſic enim de illo dicitur Dan.7. *Cornua decem, decem reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus.* Additur verò ſtatim, *Et ipſe tres reges humiliabit,* ex quo colligimus non iam fraudibus, aut donis: ſed potentia, & vi, illa tria regna obtenturum. Vnde ibidem dicitur : *Tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius.* Significat autem Dan. cap. 11. illa tria regna futura, regnum Ægypti, Lybiæ, & Æthiopiæ. Sic enim dicit, *& mittet manum ſuam in terras, & terra Ægypti non effugiet, per Lybias quoque & Æthiopiam tranſibit.* Quibus locis id notant Hieronym. & Theod. & Iren. lib. 5. c. 25. & Cyrill. dicta cat. 15. & Lactant. libr. 7. c. 16. Qui omnes addunt cæteros ſeptem Reges (ſiue illi in hoc certo numero futuri ſint, vt eſt maximè probabile, ſiue per illos vniuerſitas Regum, & Principum ſignificetur) ſubdendos Antichriſto tanquam ſupremo Monarchæ, & Imperatori. B Quod non obſcure colligitur ex cap. 17. Apocalyp. illis verbis, *Decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt. Hi vnum conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.* Cap. etiam 13. deſcribitur poteſtas Antichriſti tanquam ſuprema, *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, &* ſimiliter Dan. 8. *De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem.* Loquitur autem de Antichriſto. Nam de illo ſtatim ſubdit, ablaturum *iuge ſacrificium.* Obtinebit ergo Antichriſtus vniuerſalem Monarchiam, quam Romani obtinuerant : & hanc (vt ſupra dixi) interpretantur Patres Græci, eſſe defectionem Romani Imperij, de qua Paul. loquitur 2. ad Theſſ. 2.

Obiectio. *Reſponſio.*

C Dices, Quomodo poterit Antichriſtus tam breui tempore vniuerſum orbem ſubiugare, præſertim quoad regiones remotiſſimas Indiarum, vel ſimiles. Reſpondetur, quamuis tempus Antichriſti poſt Monarchiam comparatam, quod erit propriè tempus perſecutionis Eccleſiæ, futurum ſit breue (vt ſupra diximus) tamen tempus bellorum eius non conſtat futurum adeo breue. Quia ignoramus, qua ętate incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cum dicitur regnaturus in vniuerſo orbe, non eſt neceſſe intelligi de omnibus prouincijs mundi: ſed de Romano imperio veteri, atque de ijs prouincijs Aſiæ, Africæ, & Europæ, in quibus fides, & Eccleſia diutius viguit. Præterea etiamſi priori modo intelligatur, non erit factu difficile, præſertim, cum neque copia auri & argenti, neque dęmonum induſtria defutura ſit. His enim duabus alis facile erit vniuerſum mundum peragrare. D Non quod neceſſe ſit, Antichriſtum per ſeipſum omnia loca luſtrare: ſed per duces, & miniſtros. Quin potius arbitror (& colligi poteſt ex dictis teſtimonijs Daniel. & Apoc.) non fore illi neceſſaria bella, & exercitus ad omnia regna ſubiuganda: ſed ſumma facilitate, & velocitate debellatis illis tribus prioribus regnis ſibi vicinioribus, ita eius fama, potentia, atque diuitijs terrendos eſſe reliquos reges, vt facile illi ſubijciatur.

Metropolis imperij Antichriſti Ieroſolyma. *2. Theſſal. 2.* *Iren. Cyrill. Ieroſolym. Damaſc. Seu. Sulp. Hippolyt. Orig. Anſelm.*

Quarto dicendum eſt, Antichriſtum præcipuam ſedem Monarchiæ ſuæ Ieroſolymis collocaturum, vt in Ieroſolymitano templo à ſe inſtaurato ſedeat, & tanquam Deus adoretur. Hæc eſt ſententia Patrum omnium, qui de Antichriſto ſcribunt, quos ſępe citaui, & ſtatim neceſſe erit eos indicare. E Colligitur autem ex duplici loco Scripturæ. Prior eſt 2. ad Theſſ. 2. *Ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Quanquam enim Patres interdum alijs modis metaphoricè interpretentur templum illud: tamen ſenſus maximè proprius, & literalis eſſe videtur, vt de templo Ieroſolymitano intelligatur, vt exponunt Iren. Cyri. Iero. & Damaſc. citatis locis. & Seuer. Sulpitius ex ſententia S. Martini in li. 2. dialog. & Sedul. 2 ad Theſſ. 2. & Hippol. dicta orat. de conſum. mundi, & Orig. tract. 29. in Matth. qui addit, in ſenſu ſpirituali per *templum* diuinas Scripturas intelligi, Anſelm. verò 1. ad Theſſa. 2. animas hominum exponit: in quibus Antichriſtus ſedere ſtudebit, vt Deus, à qua expoſitione parum diſcrepat aliorum interpretatio, qui per *templum Dei,* Eccleſiam intelligunt, vt Hieron. dicta q. 11. ad Algaſ. Eccleſia enim nihil aliud eſt quam ipſi fideles. Alii vt Chryſoſt. Oecumen. & Græci per *templum* intelligunt Chriſtianorum Eccleſias, ſeu templa. Deniq; Auguſt. 20 de Ciuit. ca. 19. probabile putat, per *templum* non ſignificari locum in quo Antichriſtus ſedeat, vt Deus: ſed ſignificari ipſum Antichriſtum cum ſuo populo. Atq; ita non eſſe legendum, *Vt in templo,* ſed, *Vt in templum Dei ſedeat,* (prout habent Græca) & ſenſus ſit, Antichriſtũ ſeſſurum, *vt templum,* id eſt, *vt Eccleſiam,* ac ſi ipſe cũ ſuis eſſet verus populus Dei. Quæ expoſitio inter omnes magis diſplicet. Quia neq; cum verbis antecedentibus, nec cum ſequentibus, connecti poteſt. Etenim, quæ præcedunt, ſunt, *Extollitur ſupra omnẽ quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei ſedeat.* Ex hoc autem, quod prædicto modo, *ſedeat in templum Dei,* non ſequitur, quod ſe extollat ſupra Deũ. Omnes enim hæretici contendunt in ipſis eſſe Eccleſiam Dei, atq; adeo ſedent in illo ſenſu *in templum Dei*: & tamen non ſe *extollunt ſupra omne id, quod dicitur Deus,* vt Paul. loquitur. Sequentia autem verba ſunt, *Oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: ſi autem ſolum *ſederet, vt templum Dei,* non ſe oſtenderet Deum. Rectè ergo noſter interpres vertit, *in templo Dei.* Nam licet Græcè ſit εἰς τὸν ναὸν, tamen iuxta Græcum idioma eadem eſt ſignificatio, quæ cum alijs etiam locis Scripturæ magis conſentit, vt iam dicam. Poſita autem hac lectione, probabilius eſt, templum ibi ſumi pro templo materiali, & ſenſibili: nam hæc eſt natiua ſignificatio, quæ cum propriè ſaluari poſſit, non eſt neceſſe metaphoricè exponi. Templum autem Dei eo tempore quaſi per antonomaſiam dicebatur templum Ieroſolymitanum, vt patet ex Luc. vltim. Act. 3. & 5. & ſæpe alias. cum enim tunc nondum eſſent erecta, & dicata Chriſtianorum templa, ſolum Ieroſolymitanum ſingulariter dicebatur *templum Dei.* Veriſimilius ergo eſt, de hoc eſſe loquutũ Apoſtolum. Præterea, quia hæc videtur eſſe *abominatio deſolationis,* de qua prædixit Daniel c. 9. *Et erit in templo abominatio deſolationis,* abominationem enim vocat Antichriſtum propter abominanda eius ſcelera, *deſolationis* autem, ob atrocem perſecutionem. Ita interpretatur Iren. lib. 5. con. hæreſ. c. 25. & Orig. dicto tract. 29. in Mat. Quamuis enim ille locus alias habet interpretationes, & præſertim illam Auguſt. epiſt. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Romano circumdante Ieruſalem, vſque ad deſolationem eius tempore Titi, & Veſpaſiani, quia & contextui Danielis hæc videtur facile accommodari, & de illa videtur loquutus Chriſtus Matth. 24 dicens: *Cum videritis abominationem deſolationis, ſedentem in loco ſancto, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, qui legit intelligat,* licet hoc (inquam) ita ſit: nihilominus non videtur reiicienda interpretatio Patrum, qui de Antichriſto hæc intelligunt. Sic enim verba Chriſti interpretatur Hilar. can 25. in Matth. & Amb. lib. 10. in Luc. c. de ſigno appropinquantis deſolationis, qui ad literam hoc intelligunt de Antichriſto ſedente in Ieroſolymitano templo. Neq; alij Patres hanc ſẽtentiam reijciunt, vno, vel alio excepto, quamuis addant, Antichriſtum non ſolum ſeſſurum in templo Ieroſolymitano: ſed etiam in Eccleſia Chriſti ſeu in Eccleſijs Chriſtianorum. Quod qua ratione intelligendum ſit, in ſequenti ſectione explicabimus.

Hieron. Chryſoſt. Oecumen. Auguſt. Luc.24. Act.3. & 5. Dan.9. Iren. Orig. Auguſt. Matth.24. Hilar. Ambroſ.

Obiectio. Dan.9. Reſponſio.

Dices. Ex cap. 9. Dan. conſtat templum Ieroſolymitanum nunquam eſſe inſtaurandum: nam, *vſque ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio.* Reſpondetur, ſatis videri deſolationẽ perſeuerare vſq; ad finem, quandoquidem vſque ad Antichriſti tem-

tempora templum inſtaurandum non eſt. Deinde etiam tunc non propriè inſtaurabitur, non ſolum materialiter, quia fortaſſe tam breui tempore non integrè & perfectè: ſed vtcunque reædificabitur, ſed etiam formaliter (quo ad rem maximè ſpectat) quia non inſtaurabitur in templum veri Dei, ſed in ſedem Antichriſti. Nam licet fortaſſe in principio, ad decipiendos Iudæos, Antichriſtus ſimulaturus ſit ſe velle inſtaurare templum in cultum Dei (vt *Cyrill.* Cyrill. Ieroſolim. ſupra notauit) tamen re vera, & ex animo non id faciet, niſi ob gloriam ſuam, & vt ipſe in eo colatur & ita ſemper manebit deſolatio, & abominatio deſolationis vſque ad finem. *Obiectio.* Dices: Quomodo ergo Paulus vocat *templum Dei*, & Chriſtus *locum Sanctum* illum, qui ad ſolam ſuperſtitionem Antichriſti inſtaurandus erit? *Reſponſio.* Reſpondetur, appellaſſe illum locum à primæua eius inſtitutione & dedicatione. Fuit enim ille *ſanctus*, & in *templum Dei* electus, licet fuerit prophanatus. Ex his ergo conſtat Antichriſtum ſeſſurum Ieroſolymis tanquam in primario, ac regio loco, quem potiſsimum eligit vt ibi colatur.

Rurſus quod diutius ibi ſeſſurus ſit, colligi poteſt ex Apocalyp. 11. *Apocal. 11.* vbi aperte dicitur Eliam, & Henoch fore occidendos ab Antichriſto Ieroſolymis, *vbi Dominus eorum crucifixus eſt*. Cum ergo Elias & Henoch mittendi ſint, vt Antichriſto reſiſtant, & Ieroſolymis prædicaturi ſint, ibidemque morte ſua teſtimonium reddituri veritatis, quam prædicauerunt, ſignum manifeſtum eſt, ibi potiſsimum ſeſſurum Antichriſtum, eamque futuram eſſe quaſi radicem, & cathedram falſę doctrinæ, ac perſecutionis eius. *Hieron.* Scio Hieron. epiſt. 17. ad Marcel. locum hũc de mundo, & non de Ieruſalem interpretatum eſſe, ductum ſtudio laudandi, & honorandi Ieruſalem, ad quam Marcellam inuitabat: tamen literalis ſenſus eſt, quem diximus, quem omnes interpretes ſequuntur. Neq; obſtat, quod obijcit Hierony. ſupra, quod Ieruſalem eo loci Sodoma vocetur, quandoquidem principes eius, principes Sodomorum dicuntur Iſa. 1. Deniq; ex ijs, quæ diximus, Antichriſtũ futurum eſſe genere Iudæum, & in Iudæis maximè eſſe negaturum, ſtatim credibile fit, eum potiſsimè inſtauraturum ciuitatem Patrum ſuorum, de qua, ac de templo ſuo ipſi maxime gloriantur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc cauſam in eo potiſsimum coli loco, & honorari ſtudeat. Poteſt hoc etiam confirmari, quia, (vt poſtea videbimus) Sancti docent, Antichriſtum fore occidendum in monte Olіueti: ergo ſignum eſt ibi potiſsimum eſſe regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligunt ex Dan. 11. *Hieron. Theod. Dan. 11.*

Contra hanc verò ſententiam, hæretici huius temporis (ſolum, vt contra Apoſtolicam ſedem blaſphement) fingunt Antichriſti ſedem in Romana ciuitate eſſe futurum, cum nullo id fundamento niti queat, & potius ex Apoc. 17. *Apoc. 17.* colligi poſsit: Vrbẽ, vel iam antea euerſum iri adueniente Antichriſto, vel certe ab ipſo, & miniſtris eius eſſe euertendam.

SECTIO VI.

Qualis ſit futura Eccleſiæ perſecutio ſub Antichriſto, & quis finis, ac conſummatio eius.

Perſecutio Eccleſiæ ſub Antichriſto omnium acerbiſſima. Matth. 24. Dan. 7.

PRimo certum eſt, Antichriſtum perſecuturum eſſe Eccleſiam: & fideles, ac Sanctos acerbius, & crudelius, quam ab vllo vnquam tyranno tentati, aut afflicti fuerint. Hoc de fide eſt: ait enim Chriſtus Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vſque modo, neq; fiet*. Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7. *Et ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus ſanctos, & praualebat eis*: Et infra, *Sanctos altiſsimi conteret: & putabit, quod poſsit mutare tempora & leges, & tradantur in manu eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidiũ temporis*. Idem colligitur ex cap. 8. *Dan. 8. 11.* & 11. & 12. *& 12. Apoc. 20.* quorum verba omitto ad prolixitatem vitandam, licet grauiſsima ſint, & ſtatim illa attingemus. Præcipuè verò Ioan. Apoc. 20. hanc atrocem perſecutionem deſcribit, dicens, *Cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, cuius numerus eſt ſicut arena maris, & aſcenderunt ſupra latitudinem terræ, & circuierunt caſtra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, id eſt, vniuerſam Eccleſiam, vt expoſuit Auguſtinus 20. de Ciuitate capite vndecimo, *Auguſt. Lactant.* Lactant. lib. 7. c. 24. & ſequentibus. Cauendus tamẽ eſt error illius, & aliorũ Chiliaſtarũ intelligentium hunc locum non de perſecutione Antichriſti, ſed de alia, quam exiſtimarunt paſſuros Sanctos poſt mille annos fœlicitatis huius vitæ, quam non dicunt eſſe perſecutionẽ Antichriſti: hanc enim ante mille annos anteceſſuram ſentiunt. Quæ ſententia & in errore fundatur, & aperte repugnat Euangelio Matth. 24. & 25. *Matth. 24. & 25.* & alijs teſtimonijs Scripturæ, quibus ſupra probatum eſt, ſtatim poſt Antichriſti mortem, futuram eſſe mundi conſummationẽ. Hinc enim neceſſario fit, Antichriſti perſecutionẽ futurã poſtremam: non ergo poteſt ille locus de alia poſteriori perſecutione intelligi. Neque etiam poteſt exponi de perſecutione aliqua, quæ perſecutionem Antichriſti anteceſſerit, vel anteceſſura ſit, quanquam id inſinuet Ambroſ. lib. 2. de fide c. vltimo, in fine, per *Gog*, Gothos intelligens. *Ambroſ.* Quia Ioannes dicit, illam perſecutionem futuram poſt mille annos, id eſt, in fine durationis Eccleſiæ, vt ſupra expoſuimus. Vnde etiam dicit, poſt illam perſecutionem, vniuerſalem reſurrectionem ſtatim futuram: neceſſe eſt ergo intelligi de perſecutione Antichriſti. Eſt autem in illis verbis Ioannis obſcurũ, quid per *Gog*, & *Magog*, intelligatur. *Gog, & Magog, quid. Auguſt. Hieron.* In quo laborant Aug. dicto c. 11. lib. 20. de Ciuit. & Hieron. Ezech. 38. & 39. Sed non eſt noſtri inſtituti in hoc immorari, lege Franc. Riber. in id c. Apoc. Denique ait Ioannes, ad commouendam, & concitandam hanc perſecutionem ſoluendum eſſe Satanam, qui vſque ad illud tempus ligatus fuerat, vt ſignificet, tanto fore perſecutionem illam diriorem, quanto magis poteſt aliquis nocere ſolutus, quam ligatus, lege Auguſt. 20. de Ciuitat. cap. 8. & 9. *Auguſt.*

Antichriſti perſecutio & temporalis, & ſpiritualis. Matth. 24.

Secundò dicendum eſt perſecutionem hanc non tantum futuram eſſe temporalem, ſed etiam ſpiritualem, atque ita tam in prauo fine perſecutorum, quam in mediis fore acerbiſsimam. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum eſt, hãc perſecutionem, quæ per modum prælij in dicto loco Apocalypſis deſcribitur, non eſſe præcipue futuram ad vſurpanda temporalia bona, nec propter hunc ſolum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illam conſequentur (talis enim perſecutio non eſſet magni momenti cum alia comparata) erit ergo auertendum homines à fide, & vero Dei cultu, *Vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*. Hanc igitur vocamus ſpiritualem perſecutionem ex parte finis, & prauæ intentionis perſecutorũm, nocumentique illatiis, quos in perſecutione vicerint. Deinde ex hoc cap. erit grauiſsima perſecutio. Primo, quia cogentur fideles negare Ieſum eſſe Chriſtum, aut Dei filium. Secundo cogentur, omnẽ Dei cultum omneſque ritus, ac cæremonias Chriſtianas deſerere, propter quod Daniel. 12. dicitur, eo tempore auferendum eſſe *iuge ſacrificium*, quod de tempore Antichriſti intelligunt ibi Hierony. & Theod. Iren. & Hippol. locis ſupra citatis, *Dan. 12. Hieronym. Theodor. Iren. Hyppolyt.* quo tempore omnem cultum diuinum, qui à Chriſtianis exhiberi ſolet, cuiuſque ſuprema pars eſt ſacrificium Euchariſtiæ, ad quod cætera omnia referuntur, ceſſaturum dicunt perſecutionis acerbitate, & violẽtia. Tertio (quod grauiſsimum eſt) cogentur verum Deum abnegare, noliq; ſupremo nomini cultum exhi-

exhibere: ſed tantum cuidam homini mortali omnium iniquiſsimo, nimirum Antichriſto, vt colligitur ex 2. ad Theſſ. 2. & ex alijs locis ſupra tractatis. Quapropter, vbi Antichriſtus in perſona ſua præſens nō adfuerit, cogētur fideles imaginem eius, ſeu eum in imagine adorare, & hoc modo Antichriſtus per ſe, vel ſui imaginem ſedebit in omnibus tēplis, & Eccleſiis Chriſtianorum, vt ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colliguntur ex Apocal. 13. vbi, præter Antichriſtum, dicit Ioanness, ſe vidiſſe aliam beſtiam (quam ſupra diximus fore tyrannū aliquem Antichriſto ſubditum, & miniſtrum eius) de quo ibidem ſcribitur, *Dicet habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit*: & infra, *Et faciet, vt quicunq; non adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur.* Quorum verborum literalis ſenſus videtur ſupra poſitus. Vnde inter falſa miracula miniſtrorum Antichriſti ibidē ponitur, quod facient loqui imaginem beſtiæ, quod multi referūt ad homines ſectatores Antichriſti, ſed re vera propriè, & ad literam intelligendum videtur de effigie, & ſimulacro Antichriſti. Atq; hinc colligo, quamuis Antichriſtus omnē aliam publicam idololatriā deteſtaturus ſit: nihilominus effecturum, vt fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat. Quæ enim maior, aut deteſtabilior idololatria eſſe poteſt, quàm Diuinum cultum tribuere iniquiſsimo homini, & imagini eius? Vltimo efficiet, vt omnes, in profeſsionem, ſeu poteſtationem huius cultus, characterem beſtię, ſeu Antichriſti publicè deferant in frontibus, ſeu in manibus, vt habetur eodem ca. 13. Apocalyp. *Et faciet omnes puſillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & ſeruos habere caracterem in dextera manu ſua, aut in frontibus ſuis*, & ſubditur, tā neceſſariam futuram omnibus huiuſmodi characteris geſtationem, *vt non poßit emere, aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius.* Quòd autem hoc ſignum non ſolum futurū ſit in recognitionem temporalis ſubiectionis: ſed maxime in profeſsionem ſuperſtitioſi cultus, ex eo colligi poteſt, quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quod characterem beſtiæ non acceperint, & è contrario æterna pœna puniuntur, qui illum acceperint, Apocalyſ 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem beſtiæ, & accipere characterem eius*, tanquam æque ſuperſtitioſa, & Diuino honori contraria. Vnde D. Thom. infra q. 63. art. 3. ad 3. dixit charactērem beſtiæ eſſe profeſsionem illiciti cultus. Qui autem futurus ſit hic character Antichriſti, incertum eſt, ſolum cogitare poſſumus, futurum eſſe aliquod ſignum, quod Antichriſtus inſtituet, quaſi ad ſigillandum cultores ſuos, ſicut nos poſſumus dicere, ſignū crucis eſſe characterem Chriſti. Ita ſentit Lactant. li. 7. c. 17.

(2. Theſſ. 2. — Apoc 13. — Apoc 13 — Apoc 14. 16. 19 & 20. — D. Thom. — Lact. 1.)

Vltimò facile etiam intelligi poteſt, futuram eſſe grauiſsimam illam perſecutionem, etiam ex parte mediorum, qualia ſunt illa quatuor, quibus ſupra diximus Antichriſtum vſurum ad ſuam doctrinam perſuadendam, ſcilicet, eloquentia verborum, ampliſsimis largitionibus, ac diuitijs, ſignis mirabilibus, vi, exquiſitiſque tormentis. De quibus nihil in particulari dici poteſt, quia nihil in Scriptura reuelatum eſt. Non eſt dubium tamen, quin illa tormenta ſint futura plura, & grauiora, quam à Chriſti perſecutoribus inflicta vnquam fuerint. Quod, præter loca Scripturæ ſupra citata, facile colligi poteſt tum ex maiori potētia Antichriſti, & miniſtrorum eius, tum etiā, quia dæmon illo tempore ſolutus maiorē licentiam habebit homines varijs tormentorum generibus afficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyr. & Hippolyt. citatis locis, eo tempore futuros eſſe martyres illuſtriores, quia priores pugnarunt contra homines miniſtros diaboli: ij verò contra ipſum dæmonem ſolutum, & omnes vires ſuas cōtra illos exercentem. Accedit tandem, illam perſecutionem fore vniuerſaliſsimam per totum orbem, vt apertè colligitur ex Apoc. 13. & 20. *Aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum.* Ex quo loco notat Aug. 20. de Ciuit. c. 9. omnes prauos homines hæreticos, & ſimiles coniungendos eſſe Antichriſto, vt vbiq; fideles perſequantur.

(Cyril. Hippolyt. — Apoc. 13 & 20. — Auguſt.)

Tertio dicendum eſt, per hanc perſecutionem maiorem fortaſſe fidelium partem à Chriſto defecturam: nihilominus tamen militantem Eccleſiam non eſſe vi perſecutionis extinguendam. Prior pars colligitur primò ex ipſa perſecutionis acerbitate, & ex modo, quo in ſcriptura deſcribitur. Vnde Dan. 7. dicitur, *Ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus Sanctos, & prævalebat eis*: & Apoc. 13. *Et eſt datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos*: & Chriſtus ad exaggerandam multitudinem eorum, qui à fide deficient, dixit, *Vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*, & Luc. 18. *Cum venerit Filius hominis, putas ne, inueniet fidem in terra?* Poteſt deniq; colligi ex illis verbis, 2. ad Theſſ. 2. *Niſi venerit diſceßio primum.* Nam, licet (vt ſupra dixi) pleriq; Latini interpretentur de defectione Romani imperij: tamen propriùs intelligitur de defectione à Chriſto. Nam verbum Græcum eſt, ἀποστασία, & ita interpretantur omnes Græci, & Aug. 20. de Ciuit. cap. 19. Quamuis enim ſæpe contigerint in Eccleſia defectiones à Chriſto propter perſecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: [illegible] tamen, quæ futura eſt ſub Antichriſto, quaſi per antonomaſiam *Apoſtaſia* dicitur, quia erit maior, & vniuerſalior cæteris. Vnde Lanctan. lib. 7. cap. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras: ſed de hoc nihil certi affirmari poteſt.

(Dan 7. — Apoc. 13. — Matth. 24. — Luc. 18. — 2 Theſſ. 2. — Auguſt. — Lactant.)

Poſterior pars de fide certa eſt, vt notauit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Quia non poteſt Chriſtus Eccleſiam ſuam ita deſerere, vt omnino vincatur. Nam *portæ inferni non prævalebunt aduerſus eam*: & ideo idem Chriſtus dicit Matth. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi.* Erunt ergo multi electi, qui non vincentur, & in quibus Eccleſia manebit. Et ideo in Apocal. ſemper ponitur illa limitatio, *Adorauerunt beſtiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non ſunt nomina ſcripta in libro vitæ.* Patres etiam ſupra citati ſupponunt, tunc futuros eſſe multos, & eximios martyres, qui vſque ad mortem erunt in fide conſtantes: ergo pari modo in montibus, & ſpeluncis perſeuerabunt multi confeſſores, qui ſuperſtites manebūt poſt mortem Antichriſti, At in eis non deficiet vſus ſacramentorum & ſacrificij Euchariſtici in locis abditis. Perſecutores enim non poterunt hæc auferre niſi in eorum cognitionem venerint: non permittet autem Deus, dæmonem aut omnia Sanctorum abdita loca perluſtrare, aut perſecutoribus reuelare. Atque in hunc modum ſunt piè intelligendi Catholici ſcriptores, ſi quando dicūt eo tempore defecturam fidem in vniuerſo orbe, aut quid ſimile. Lege Sot. in 4. d. 46. q. 1. ar. 1.

(Auguſt. — Matth. 24. — Apoc. 13. — Sotus.)

Quarto & vltimo dicendum eſt, tam Antichriſtum, quam miniſtros eius Eccleſiæ perſecutores ſpeciali Chriſti virtute, atque imperio interficiendos eſſe. Hæc aſſertio ſic abſolute propoſita videtur de fide. Nam de Antichriſto ait Paul. 2. ad Theſſ. 2. *Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.* Quod nonnulli ita intelligere videntur, vt Chriſtus Dominus in perſona deſcenſurus ſit, vt aduentu ſuo Antichriſtum interficiat, quod ſignificat Lanctan. dicto lib. 7. c. 19. Non eſt autem hoc veriſimile: Quia ſecundus Chriſti aduentus erit quadraginta quinque diebus poſt mortem Antichriſti: neq; Paulus dixit à Chriſto occidendum Antichriſtū per aduentū, ſed *illuſtratione aduentus ſui*, id eſt, aliquo ſigno & pręſagio, quod erit quaſi ſplēdor quidā appropinquantis aduētus ipſius. Neque dixit, ſuis manibus, ſed *ſpiritu oris ſui*, id eſt, præcepto, & mandato ſuo, vt ibi D. Thom. exponit & ſigni-

(Antichriſtus ſpeciali Chriſti virtute interficiendus. — 2. Theſſ. 2. — Lactant. — D. Thom.)

Chryſoſt. Hier. Theod.

ſignificat Chryſoſt. hom. 4. in 2. ad Theſſ. dum ait, *ſufficiet ſolum iubere*: & idem ſentiunt alij interpretes, & Hieron. ac Theodo. Dan. 11. Addit vero D. Thom. ibi, Michaelem Archangelum iuſſu Chriſti interfecturum Antichriſtum, in monte Oliueti. Sed hoc & eſt incertum, & intelligendum eſt iuxta ſupra dicta. Quod autem ſimul cum Antichriſto igne de cœlo miſſo perimendi ſint alij perſecutores Eccleſiæ, patet ex illis verbis Apoc. 20. *Deſcendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos.* Chriſtus etiam dicens, propter electos futurum breue tempus illius perſecutionis, ſatis ſignificat intra illud breue tempus eſſe vbiq; finiendam. Sancti etiam ſupra citati docēt, illos quadraginta quinq; dies poſt mortem Antichriſti vſq; ad iudicium concedendos eſſe iuſtus ad requiem: peccatoribus autem ad pœnitentiam. Exiſtimo ergo, vel diuina virtute futurum eſſe, vt eadem die, qua interfectus fuerit Antichriſtus, vbiq; interficiantur miniſtri eius, quia vt dicitur Ezech. 38. *Gladius vniuſcuiuſq; in fratrem ſuum dirigetur, & iudicabo ſa per eum peſte, & ſanguine, & igni vehementi, & lapidibus immenſis.* Vel certè (vt ſupra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichriſti, incipient interfici fautores eius omnibus ſupradictis modis, donec intra paucos menſes omnino imperiū eius deſtruatur. Et ipſe cū pręcipuo Pſeudopropheta ſuo in ſtagnum ignis viui deſcendent.

Apoc. 20. — Ezech. 38.

DISPVTATIO LV.

In tres Sectiones diſtributa.

De bonis præcurſoribus ſecundi aduentus Chriſti.

POſtquam dictum eſt de Antichriſto, qui non vt præcurſor, ſed vt acerrimus hoſtis, & perſecutor Chriſti, & Chriſtianorum, ſecundum aduentū Seruatoris noſtri pręueniet, ſequitur vt de bonis præcurſoribus eiuſdem aduentus diſſeramus. Sicut enim in ſuperioribus agētes de primo Chriſti aduentu, diſputationem de Ioanne Baptiſta illius præcurſore præmiſimus: ita oportet hoc loco de præcurſoribus ſecūdi aduentus diſſerere. Eſt autem diſcrimen inter pręcurſores vtriuſq; aduentus, quod Ioannes Baptiſta ijs temporibus natus eſt, educatus, ac pęnitentiam egit, in quibus teſtimoniū Chriſto reddidit, & ſuum præcurſoris miniſterium expleuit, ac tandem mortuus eſt. At vero ante ſecūdum aduentum non ſunt promiſsi in Scriptura præcurſores, qui eo tempore naſcituri ſint, vt nouo exemplo vitæ, & doctrinæ Chriſto teſtimonium reddāt: ſed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa ſæcula præceſſerūt, Henoch, & Elias venturi creduntur, vt homines præſertim Iudæos ad ſecundū Chriſti aduentum diſponant. Quamobrem de horum præcurſorum genere, vitæ conditione, & ſanctitate eximia, quam dum inter homines degerent, conſecuti ſunt, non eſt, quod hoc loco diſputemus. Pertinent enim hæc (vt ita dicam) ad veterem eorū ſtatum, aliudq; vitæ, & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in veteri teſtamento ſatis perſpicua, expreſſaq; ſunt. Explicandum ergo nobis erit primum vnde venturi ſint: & conſequenter an nunc viuant: vbi & quomodo viuant: deinde quando, & quomodo venturi ſint, quid agent, & quem tandem finem habituri ſint: poſtremo inquiremus, an præter hos duos alius eis ſit futurus comes, Chriſtiq; præcurſor.

SECTIO I.

Vtrum Elias, & Henoch nunc viuant, vbi, & quomodo.

DE Elia nullum circa hoc fuiſſe errorem reperio. De Henoch vero Iudæi quidam (vt Sixtus Senenſis refert lib. 2. Bibl. ſanctæ) aſſeruerunt, mortuum eſſe ante tempus, ne malitia immutaret cor eius, ita exponentes illud Geneſ. *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Solet enim Scriptura hoc dicendi modo mortem ſignificare, Iob. 32. *Neſcio enim, quamdiu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me factor meus.*

Six. Senen. — Geneſ. 5. — Iob. 32.

Dicendum vero eſt primo, Henoch, & Eliam hactenus non obijſſe mortem, ſed corpore, & animo viuere. Eſt de fide. Et de Henoch patet ex prædicto loco Geneſis. Illa enim Iudęorum interpretatio ſtare non poteſt. Primo quia ex diuerſo modo loquendi de Henoch, & de alijs conſtat, aliquid ſpeciale de illo dici. Secundo id ſatis oſtendunt antecedentia verba, *Ambulauitque cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Vbi Septuaginta, ad ſenſum magis explicandum, verterunt, *quia tranſtulit illum Deus*: & eodem modo legit Philo Iudæus in libr. de vita ſapientis. Tertio id aperte teſtatur Sapiens Eccl. 44. *Henoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pænitentiam*, & adhuc apertius Paulus ad Hebr. 11. *Henoch tranſlatus eſt, ne videret mortem.* Dices ex his ſolum probari non fuiſſe mortuum quando tranſtulit illum Deus: tamen quod poſtquam tranſlatus eſt, nunquam ibi mortuus ſit, vnde conſtat? Nam Philo ſupra, ſignificat illam tranſlationem ſolum fuiſſe per quandam ſeparationem à conſortio, & frequentia improborum hominum, ad locum vulgo ignotum, *& vix paucis iiſq; præſtantiſſimis viris cognitum.* In quo ſignificat tantum fuiſſe tranſlationē quandam ad ſolitariam, & quaſi eremiticam vitam agendam: non ergo eſt neceſſe, vt ibi adhuc viuat. Reſpondetur, quamuis fortaſſe ex loco Geneſ. per ſe ſumpto id non conuincatur: tamen ex alijs locis adiunctis id ſatis concluditur. Quia Paulus ait *tranſlatum eſſe, ne videret mortem*, ſentiens non eſſe moriturum, in eo loco, ad quem tranſlatus eſt. Sapiens etiam dicens, *tranſlatum eſſe vt det gentibus pœnitentiam*, ſentit, non eſſe moriturum: donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & conſenſus Patrum, quos ſtatim referemus.

Henoch adhuc viuit. — Geneſis. — Philo. — Eccl 44. — Heb. 11. — Obiectio. — Philo.

De Elia eſt manifeſtus locus 4. Reg. 2. vbi refertur Deum tranſtuliſſe Eliam *per turbinem in cælum*, & lati⁹ Eccl. 48. dicitur. *Receptus & tectus in turbine, & inſcriptus in iudicijs temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor Patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob*, & alia loca poſtea afferemus.

Elias, et Henoch adhuc viuunt — 4 Reg 2. — Eccl 48.

Secundo probatur ex traditione Sanctorum. Auguſtinus libr. 1. de peccator. meritis cap. 3. *Neque Henoch* (inquit) *& Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt*: & lib. 2. de gratia Chriſti, ſeu de peccato orig. ca. 23. inter quæſtiones, quæ ad fidem non ſpectant, ponit, vbi modo ſint Elias & Henoch, *quos tamen* (inquit) *non dubitamus, in quibus nati ſunt, corporibus viuere*, idem lib. 9. Gen. ad literam c. 6. Hieron. epiſt. 61. ad Pammachium, *Henoc* (inquit) *tranſlatus eſt in carne, & Elias carneus tranſlatus eſt in cælum, nec dum mortui, & paradiſi iam coloni, habent quoque membra, cū quibus rapti ſunt, atque tranſlati. Quod nos imitamur ieiunio, illi poſſident* Dei conſortio: *veſcuntur cæleſti pane, & ſaturantur omni verbo Dei, habentes eundem Dominum, quem & cibum.* Idem Ambr. libr. 4. de fide cap. 1. & lib. 2. in Lucam ſub finem, Gregor. libr. 9. Moral. cap. 4. & li. 21. ca. 36. Cyprian. li. de montibus Sina, & Sion, Tertull. li. de anima, capit. 35. & 50. *Tranſlatus eſt Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet*: & lib. contra Iudæos, capit. 2. hæc ratione vocat Henoch. *æternitatis candidatum*, & libr. de reſurrection. carnis, capit. 58. de vtroque loquens inquit, *Æternitatis candidati, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis ediſcunt.* In eadem ſententia eſt Irenæus libro 4. contra hæreſes, capit. 30. vbi de Henoch ſic loquitur, *Tranſlatus eſt, & conſeruatus vſque nunc teſtu iuſti iudicij Dei.* Idem tradit Iuſtinus in quæſtio. 85. ad Orthodoxos.

Auguſt. — Hieron. — Ambr. — Greg. — Cyprian. — Tertullian. — Iren. — Iuſtinus.

Optime

Chryſoſtom. Theod. Optime Chryſoſt. hom. 22. in epiſt. ad Heb. & hom. 21. in Gen. & Theod. quæſt. 45. qui varias rationes & congruentias adducunt. Epiph. ſect. 9 latius hæreſ. 64. poſt fragmẽtum ex Methodio, & optime in Anchorato ſatis poſt medium. Athanaſius in epiſtola quadam continente decreta concilij Niceni contra hæreſim Arianam, Baſilius hom. 11. Examerõn. de Henoch ait, *A generatione hominis ſeptimus mortem non vidit*. De vtroque idem affirmat Eucher. lib. 1. in Geneſ. capit. 18. Ac demum omnes reliqui Patres, quos poſtea referemus, ne iuſto prolixiores ſimus. Tertio (cum hoc inuſitatum priuilegium ex Diuina ordinatione pendeat) ratio à priori eius eſt diuina voluntas: congruentia vero ſumenda ex proprio munere, & fine, propter quem à Deo conſeruantur, de quo dicturi ſumus ſectione ſequenti. Addunt vero fere omnes citati Patres congruentiam ex reſurrectione ſumptam. Dicunt enim, voluiſſe Deum cõſeruare hos viros poſt tot ſæcula in typum, & exemplar reſurrectionis, ad illius ſpem confirmandam, ideoque elegiſſe duos, alterum ex præputio, alterum ex circumſione: vnum virginem, alterum coniugatum, vt ſignificaret omnibus hominibus cuiuſcunq; ſtatus, & onditionis ſpem vitæ immortalis concedi. Addit Clemens libro quinto conſtitut. capite octauo alias. 6. oſtendiſſe DEVM in Henoch & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuiſſe homines immortales conſeruare, ſi voluiſſet.

Athanaſ. *Baſil.* *Eucher.* *Clem. Pap.*

Henoch & Elias nondũ glorificati. Dicendum ſecundo eſt, hos duos viros nondum eſſe animis, & corporibus glorioſos, ſed ſolum per fidem, & abſtractiuam cognitionem Diuina contemplatione, & amore frui. Hæc aſſertio eſt contra Procopium Gazam in Geneſ. qui affirmat Eliam, & Henoch videre Diuinam eſſentiam, & in corporibus glorioſis cum Chriſto regnare. Idem tenent Auguſtinus Eugubinus in recognitionib. veteris teſtamenti, in capit. 2. Geneſ. & Catharin. opuſc. de conſummata gloria Chriſti. Quibus vidẽtur interdum fauere Epiphan. & Hieronym. quos poſtea explicabimus. Prior ergo concluſionis pars, quantum ad corpora pertinet, traditur ab Auguſt. 1. de peccatorum meritis, cap. 3. dicente, *Nec tamen credo eos iam in illam ſpiritualem qualitatem corporis cõmutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit*. Et videtnr ſatis conuinci. Quia Elias, & Henoch reſeruantur aliquando morituri (vt ſectione ſequenti oſtendemus) ergo non eſt veriſimile, nunc eſſe translatos ad poſsidendam gloriam, & immortalitatem corporis. Quia huiuſmodi corporis ſtatus eſt perpetuus, & cui ſemel datur, nunquam auferetur, & nouum in hoc miraculum fingere ſine autoritate, vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc vero vlterius concluditur, neque etiam in anima eſſe glorioſos, nec frui clara Dei viſione. Quod quidem de toto tempore ante Chriſti paſsionem ex alio principio fidei certiſsimum eſt. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo vero tempore probatur ex dictis. Quia etiam nunc non habent glorioſa corpora: ergo neque animæ gloriam: patet conſequentia. Tum quia gloriam animæ conſequitur ſtatim gloria corporis, propriũque priuilegium: ac miraculum in Chriſto fuit, gloriam animæ in corpore mortali poſsidere. Tum etiam, quia cum poſtea venient morituri, non erunt beati ſecundum animam: ergo nec nũc etiam ſunt: quia beatitudo illa multo magis eſt perpetua. Et quamuis nonnulli Patres ſenſerint, Paulo, & Moyſi eſſe conceſſam ad breue tempus: tamen & multo plures id negant, & longe maius priuilegium eſſet, magiſque ſupernaturale, ſi tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id eſſet conceſſum. Et hoc docuit Iuſtinus Martyr illa quæſt. 85. Qui tamen idem ſentit de omnibus Sanctis, qui cum Chriſto regnant, quos non in cœlo, ſed in paradiſo cæleſti degere putat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idẽ ſignificat Gregorius Naziazenus orat. 34. vbi oſtendens neminem in corpore mortali vidiſſe Deum, de Henoch dicit, *licet translatus ſit, non tamen conſtat, quod Deum comprehenderit*. In Elia vero, quem igneus currus in cœlum euexit, ſignificatam eſſe teſtatur ſiugularem quandam hominis virtutem, & humanum faſtigium excedentem. In quibus verbis ſignificat poſtremam partem aſſertionis, nimirum, quamuis Elias poſt tráslationem non fruatur clara Dei viſione: obtinuiſſe tamen ſingularem quandam perfectiouem diuinæ contemplationis. Atq; idem ſignificauit Hieronymus in dicta epiſtola ad Pammachium, dicens, *eos frui diuino conſortio, & cibo caleſti*, & Epiphanius dicta hæreſi. 64. ſcribens, *eos nutriri quodam ſpirituali alimento, cuius ſuppeditator eſt, qui occulta cognoſcit, & inuiſibilia creauit, Deus*. Apertius Auguſtinus libr. 9. Geneſis ad liter. capite 6. dicit, *Neque enim arbitrandum eſt, Eliam vel ſic eſſe iam, ſicut erunt Sancti, quando peracto operis die denarium accepturi ſunt: vel ſic, quemadmodum ſunt homines, qui ex iſta vita nondum emigrarunt. Iam itaque aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac vita recte geſta in finem habiturus ſit*: Elegantiſsime Bernardus ſermone 6. de aſcenſione Domini, *Fœlices* (inquit) *viri illi, per quos diuina aſcenſio legitur præſignata: Henoch raptus, translatus Elias, fœlices plane, qui ſoli iam Deo viuunt, ſoli vacant intelligendo, diligendo, fruendo*. Et ratio eſt clara, quia non eſt exiſtimandum illos ſanctiſsimos viros, & Prophetas perpetuo eſſe quaſi in continuo ſomno, abſque operationibus vitæ, præſertim intellectualis: ergo maxime occupabuntur in perpetua Dei cõtemplatione, & amore. Quia (vt inferius videbimus) magna ſpiritus, carniſque concordia, & quiete fruuntur, & nullum impedimentum habent, quo minus vel frequentiſsime ſeſe in huiuſmodi actibus exerceant. Neque enim decet, vt otioſi ſint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Procop. *Aug. Eug.* *Catharin.* *Epiphan.* *Hieron.* *Auguſt.* *Iuſtinus.* *Greg. Naz.* *Hieron.* *Epiphan.* *Auguſt.* *Bernard.*

Dubium. Sed quæres, an ſint in ſtatu merendi. Ex dictis enim ſequi videtur, ita eſſe aſſerendum. Quia, ſi *peregrinantur à Domino*, per fidem ambulant: ergo ſemper poſſunt magis, ac magis mereri: quia hoc eſt ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis eſſe viderentur, quam cæteri beati, & viatores: quia & illorum fœlici præſentia, & horum vtili priuantur abſentia. Vnde fit, vt magna quadã pœna, qualis eſt carentia diuinæ viſionis, valdeque diuturna, ſine vlla vtilitate propria afficiantur. *Reſponſio* Nihilominus probabilius videtur, hos viros tãtum fuiſſe in ſtatu merendi, & potuiſſe in gratia creſcere vſque ad illud tempus, in quo translati ſunt, & ad eundem ſtatum merendi eſſe redituros, quando iterum venient ad præparandum ſecundum Chriſti aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, ſicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij conſequentur: hoc autem intermedio tempore veriſimilius eſt, non mereri. Quod ab inconuenienti probari poteſt, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipſam etiam Beatam Virginem cumulo meritorum facile poſſent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intenſio actuum, ſed etiam multitudo plurimum confert, iuxta ſanam doctrinam. Tum etiam quia ipſi ſemper operabuntur intenſius, ac tota virtute ſua, quia (vt diximus) liberi ſunt omni impedimento ad actiones mẽtis exercendas. Ratio vero propria petenda eſt ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti ſit hominibus definitum, pro ſtatu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non ſint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tãquam mors illis reputata eſt. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuerſum à ratione viuendi in hac vita, traducti ſunt.

Reſponſio. Henoch & Elias non ſunt in ſtatu merendi.

Henoch & Elias confirmati in gratia.

Hinc ſequitur primo, eos in tranſlatione ipſa cõfirmatos eſſe in gratia, & in bono, ita vt nullum peccatum committere poſſint, quę eſt magna pars illi⁹ qualiſcunq; fęlicitatis, quam nunc poſsident. Ratio eſt, quia cum ſint iuſti, & mereri non poſsint, nulla ratione expedit, vt poſsint demereri: non enim fuiſſet hæc æqua, iuſta ve conditio.

Sapien. 5. *Bernard.*

Secundo infero, eos minime pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ *aggrauat animam, & ſenſum deprimit multa cogitantem*. Tum quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hoc fere neceſſarium eſt: tum etiam quia cum priuentur perfecta fœlicitate, eamque Dei abſentiam, propter ipſummet Deum patientiſsime ferant, decet, vt ſaltem fruantur maximis bonis, & gaudiis, tam animo, quam corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proxime citato dicens, *Neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illas aggrauant animas: aut terrena inhabitatio ſenſus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulaſſe noſcuntur. Factum eſt impedimentum omne de medio: occaſio vniuerſa ſublata, materies nulla relicta eſt, quæ eorũ affectum aggrauet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem* (id eſt Henoch) *ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vincat malitia ſapientiam, & intellectus eius, vel anima vltra decipi valeat, aut mutari.*

Tertio colligo, maximis Dei conſolationibus, diuinisq; illuſtrationibus, ac frequẽtibus reuelationibus gaudere, de ijs ſaltem rebus, quæ eorum ſtatui conſentaneę ſunt. Vnde nõ dubito, quin aduentum Chriſti, mundiq; redemptionem per ipſum iam cõſummatam agnouerint. Illius enim venturi expreſſam fidem prius habuerunt, eiusq; aduentum maxime deſiderarunt: non ergo decebat, eos in tenebris nunc, & in errore verſari. Quin potius de Elia cõſtat ex Euangelio in die transfigurationis vidiſſe, & allocutum fuiſſe Chriſtum: atq; idem exiſtimari poteſt de Henoch, ſcilicet quod aliquando ipſum viderit. An vero nunc videant illum ſaltem ſecundum humanitatem, incertum eſt.

Reſponſio.

Ex ijs denique patet reſponſio ad difficultatem propoſitam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in ſtatu merẽdi: ſunt ergo quodammodo extra viam, quamuis non ſint omnino in termino. Neq; etiam hoc veluti exilium ſuſtinent cum aliquo labore, aut pęna, quia charitas, & conformitas cum diuina voluntate magnam conſolationem, & ſuauitatem præſtat. Neq; etiam id erit ſine magna eorum vtilitate, tum quia quando ex hac vita tranſlati ſunt, intelligentes diuinam voluntatem, & magnam dilationẽ ſuæ beatitudinis, magna charitate, & obedientia eam amplexi, illo actu plurimum meruerunt. Tum etiam quia, cum ante diẽ iudicij venturi ſint ad reſiſtendum Antichriſto, magna merita, magnumq; gloriæ augmentũ conſequentur, & hoc maioris æſtimationis eſt, quam temporalis dilatio beatitudinis, quantacunq; illa ſit. Vnde hac ſpe patiendi pro Chriſto plurimum reficiuntur, & illius abſentiam æquo animo ferunt.

Auguſtin.

Dico tertio: Veriſimilius eſt Eliam, & Henoch nõ indigere corporalibus cibis, ſed abſq; vlla corporis immutatione, vel alteratione à Deo conſeruari. Hęc aſſertio non eſt certa, cum non ſit reuelata, & quia Deus varijs modis poteſt homines in corpore mortali viuos diuturno tempore conſeruare. Vnde Aug. dicto l. de peccatorum meritis c. 3. poſt citata verba, ſic inquit. *Niſi quia iſti fortaſſe neq; iis cibis egent, qui ſui conſumptione reficiant: ſed, ex quo tranſlati ſunt, ita viuunt vt ſimilem habeant ſacietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis ſine cibo vixit. Aut ſi etiam iis ſuſtentaculo opus eſt, ita fortaſſe in paradiſo paſcuntur, ſicut Adam priuſquã propter peccatũ inde exire meruiſſet. Habebat enim* (*quantũ exiſtimo*) *& de lignorũ fructibus refectionem contra defectionẽ, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatẽ:* & li. 1. contra aduerſarium legis, cap. 15. dicit, *non temere eſſe aſſerendum, vtrũ illo cibo veſcatur nunc aliquis, niſi forte Henoch, & Elias.* Quod etiam de illis interdum affirmat D. Thom. infra citandus. At vero Hiero. in epiſtol. ad Pammach. verbis ſupra citatis, ſentit eos nõ indigere cibo corporali: ſed paſci ſolo cibo ſpirituali. Epip. etiam ſic intelligendus eſt hæreſ. 64. cum inquit, *eos viuere ſpiritualiter, & non animaliter, propter tranſlationem, eſſeq; in corpore, ſeu carne ſpirituali, & non opus habente, vt per coruos nutriatur, ſed nutriatur alio ſpirituali alimẽto, cuius ſuppeditator eſt Deus, qui occulta cognoſcit, ambroſium quendam, & incorruptibilem cibum habens.* Coniectura huius rei eſt, quia hic modus conſeruãdi vitam eſt facilior, & ſpiritualior, & ab omnibus huius vitę curis abſtractior, diuinaque potẽtia dignior. Quia *non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore* Dei. Sicut ergo conſeruauit Deus Moyſen in monte per quadraginta dies ſine vllo cibo, & potu, & Iſraelitarum veſtes per tot annos abſq; vllo detrimento: eadem virtute conſeruat mortalia iſtorum Heroũ corpora in eodem ſtatu, ac ſine vllo defectu, ſuſpendendo ſuum influxũ, ne ab vlla externa, interna ve cauſa alterari ad corruptionem poſsint.

D. Thom. Hier. Epiph. Matth 4. Exod. 24. & 34. Deut 29.

Henoch & Elias quem in locum tranſlati. Chryſ. Theop. Oecumen. Theodor. Aug Cyprian. Eccl 44.

Dico quarto. Quem in locum Elias, & Henoch tranſlati ſint, incertum eſt. Ita docent Chryſ. ho. 21. in Gene. & hom. 22. in ad Hebræos, & ibi Theophyl. & Oecum. Theod q. 45 in Geneſ. & Auguſt. lib. 2. de peccato orig. cap. 2. & 3. Cyprianus dicto libro de montibus Sina, & Sion. *Tranſlatus eſt* (inquit de Henoch) *vbi Deus ſcit.* Quia ſcriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccl. 44. dicatur Henoch *tranſlatus in paradiſum*: tamen & vox illa *in paradiſum*, in Græcis exemplaribus deſideratur, & plures habet ſignificationes. Poteſt enim ſignificare paradiſum terreſtrem. Et ita intellexiſſe videntur illum locum patres, qui affirmarunt Eliam, & Henoch tranſlatos eſſe in paradiſum, quod expreſſe docet Irenæus lib. 5. contra hæreſ. cap. 5. idque confirmat ex traditione presbyterorum Aſiæ, qui id ab Apoſtolis acceperunt, & Iuſtinus Martyr quæſtione 85. ad Orthodoxos, Athan. in epiſtola ſupra citata, dicit, Adam ſtatim ac fuit conditus, in paradiſo fuiſſe collocatum: Henoch vero poſt tempora natiuitatis ſuæ, cũ Deo placuiſſet, in paradiſum fuiſſe tranſlatum. Idem ſignificat Auguſtinus dicto lib. de peccatorum meritis, capit. 3. & Hieronym. dicta epiſt. ad Pammachiũ vocans Eliam, & Henoch *paradiſi colonos*, Iſidorus lib. de vita, & obitu Sanctorum, ſic ait, cap. 3. *Henoch ſeptimus ab Adam mortis ignarus meruit in eum locũ tranſferri, vnde fuerat protoplaſtes expulſus, ſcilicet in æqualem habitationem Beatæ vitæ: manet autem hactenus in corpore, in conſummatione mundi reſtituetur cum Elia ad mortalis vitæ conditionem.* In eadem ſententia eſt D. Thom. ſupra q. 49. art. 5. ad 2. & 1. p. q. 102. art. 2. ad 3. & in 2. diſt. 29. qu. vnica, art. 5. ad 4. vbi probabile credit, ligni vitæ ſubſidio conſeruari. Poteſt tamen aliter vox illa, *in paradiſum*, exponi, vt non ſit proprium nomen illius loci, in quo conditus eſt Adam, ſed generale, ſignificans locum quemlibet amænũ, & ſpecioſum, ac iucundum. Hæc enim eſt primæua, valdeque vſitata ſignificatio illius vocis, vt omnes interpretes docent in principio ſecundi cap. Geneſ. & patet ex illo Cant. *Emiſſiones tuæ paradiſus.* Atque hoc ſenſu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuiſſe tranſlatum in illum paradiſum, in quo conditus fuit Adam, ſed ſolum (vt ſcribit Gregor hom. 29. in Euang. agens de Elia) ſublatum eſſe in ſecretam aliquam terræ regionem, vbi iam magna carnis, & ſpiritus quiete viuat. Quapropter Rupertus lib. 3. de Trinit. & operib. eius capit. 33. diſerte dicit, nunquam Scripturam ſignificare Eliam, & Henoch tranſlatos eſſe in illum paradiſum, vbi comedere poſsint de ligno vitæ: ſed in ſecretam aliquã regionem,

Iren. Iuſtin. Athan. Aug. Hier. Iſidor. D. Thom. Cant 4. Greg. Papa. Rupert.

nem,vt Greg.ſcribit.Tertio,quãmuis in eo teſtimõ nio Eccleſiaſtici, nomine *paradiſi* intelligamus locũ illum,in quo creatus fuit primus homo, & conſequenter fateamur, in eum locum tranſlatum Henoch,non inde fit,in eo nunc eſſe,neq; Eliam in eum tranſlatum eſſe. Quia multi probabiliter exiſtimant, terrenum paradiſum aquis diluuij periiſſe. Quæ opinio licet antiqua non ſit:tot vero coniecturis in ſcriptura fundatis nititur, vt non poſsit improbabilis exiſtimari, vt copioſe diſputat Benedictus Pererius tom.1.in Geneſim,libro 3.diſp.1.qu.5. & lib.7.qu.vltima totius libri, & breuius attigit,& aſſeuerantius affirmauit Genebrar.libro 1.Chronograph.in prima ætate.Atq; idem ſenſit Ianſen.in cõcord.Euang.ca.143.Oleaſter in 2.cap.Geneſ.& Aug. Eug.loco ſupra citato.Quod ſi verum eſt,dicendum erit Henoch tempore diluuij aliò tranſlatum fuiſſe, atq; ita incertum eſſe, vbi ipſe & Elias nunc ſint.

Ben.Per. *Genebrard.* *Ianſen.* *Oleaſt.* *Aug.Eug.*

Quarto,non defuerunt Patres,qui dicerent, tranſlatos eſſe Henoch,& Eliam in locum aliquem cæleſtem omni loco terræ ſuperiorem.Ita inſinuat Hier. Amos 9.dicit enim eos aſcendiſſe in cęlum,& ex cõtextu videtur colligi,non loqui de cælo aereo.Amb. lib.de paradiſo, ca.3.de Henoch ait, *raptum eſſe ad cælum*:Dorotheus in ſynopſi ſic de Elia ſcribit, *Primus ex hominibus eſt,qui hominib.curſum ad cælos ſubmonſtrauit,primus ex hominibus vnam Angelorum, & hominum viam oſtendit,qui terræ fuerat ſortitus domicilium, cælum quoque ſubito penetrauit.* Qua antitheſi ſatis indicat de cælo æthereo loqui. Et eam magis explicans ſubdit, *Qui humi incedebat, inſtar ſpiritus cum Angelis in cælu agit.* Similiter Alchimus Auitus libro quarto, de diluuio, capit. 6. de Noe agens in hunc modum ſcribit:

Hieronym. *Ambroſ.* *Dorot.* *Alch.Auit.*

A prauo,quem priſca fides,& conſcia virtus
In cælum ſine morte tulit,ſic celſa petenti
Succeſsit magnis non impar filius actis,
Nec minimum eſt illum ſalui cum corporis vſu
Terrenas liquiſſe domes,intraſſe ſupernas.

Vbi, cum ſimiliter ſupernam Henoch habitationem,terrenæ opponat,plane ſentit,de cæleſti habitatione loqui,in quam etiam aſcendiſſe Eliam ſic apertius ſcribit:

Quanquam,quo Noe proauus conſcenderat Henoch.
Elias curſu poſt tempora longa ſequutus,
Scribitur ignitis ſcandens penetraſſe quadrigis.

Inferius vero concludit.

Nos igitur ſatis eſt,cælum potuiſſe mereri
Membrorum ſub lege ſitos

Ex ijs igitur ſatis conſtat vere à nobis aſſertum eſſe locum, in quo Henoch,& Elias habitant, incognitum eſſe, nimiſque licenter aſſeruiſſe Sixtum libro 5.Bibl.annotat.36. contra regulã rectæ fidei eſſe negare Henoch & Eliam tranſlatos eſſe in paradiſum terreſtrem. Sapientius quidem Auguſt.dicto libro 2.de peccato orig. capit. 23. negat quæſtionem hanc ex ijs eſſe,quæ ad dogmata fidei ſpectant. Si tamen iudicium aliquod ferendum eſt, longe probabilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere, quàm cæleſtem: ſicut affirmant Greg. & Rupertus, & ſupponunt Auguſt.& reliqui Patres citati. Vnde reliqui fere omnes, qui de aſcenſione Domini ſcribunt,inter alias differentias, hanc conſtituunt inter aſcenſionem Chriſti, & raptum Eliæ, quod ille vere aſcendit in cælum æthereum, vt in eo habitet: Elias verò ſolum in cælum aereum eleuatus eſt, non quidem, vt in eo permaneret,ſed vt per eum in aliam terræ regionem transferretur.Quo modo intelligendum putant illud 4.Reg.2. *Aſcendit Elias per turbinem in cælum*: & illud 1. Mach. 2. *Elias, dum zelat zelum legis, receptus eſt in cælum.* Atque eodem modo exponendum erit, quod de Henoch dicitur Eccleſ. 48. *Nemo natus eſt in terra, qualis Henoch, nam & ipſe receptus ex à terra.* De qua re poteſt legi Chryſoſto-

Six Senen. *Auguſt.* *4 Reg.2.* *1.Mach.2.* *Eccleſ.49.*

A mus hom.de aſcenſ.Domini,optimé Ambr.lib.4.de fid.cap.1 Greg.Maxim.& alij hom.de aſcenſ.Theop. Luc.24.& ex ſupradictis poteſt coniectura ſumi. Nã Elias, & Henoch adhuc viuunt in corporibus mortalibus:locus autem ijs corporibus accommodatus non eſt cæleſtis,ſed terreſtris.Rurſus (ſi terreſtris paradiſus adhuc extat) nullus prudens,& cordatus negabit, hos ſanctos viros ibi degere,tum propter authoritatem Patrum, tum etiam quia ille locus valde eſt accommodatus fœlici eorum vitæ, quam ſupra deſcripſimus. Quin potius,licet gratis demus paradiſi amœnitatem aquis diluuij periiſſe, adhuc fieri poteſt coniectura probabile,hos ſanctos viros in illo terræ ſitu,vbi paradiſus à principio conſitus fuit, ſpatiari quia locus ille non ſolum ſuperabat alia terræ loca in arborum ornatu,atq; elegantia,terræque B fœcunditate: ſed maxime aeris temperie, cæliq; benignitate: dictum autem eſt ex ſententia Gregorij & Ruperti eos colere ſecretam aliquam regionem terræ,optimam tamen, ac fœliciſsimam, prout eorum ſtatui conuenit, nulla autem videtur eſſe aptior,quam illa.Sed ſiue illa ſit,ſiue alia ęque fortaſſe commoda,& nota Deo,veriſimile tamen eſt locum illum,quem ipſi incolunt,pulcherrimum eſſe atque ornatiſsimum non minus fortaſſe,quàm eſſet paradiſus terreſtris:Quod ſi per diluuium obrutus, diſsipatuſque fuit locus is, in quo degebat Henoch, ipſo interim inde ſublato, vel alio modo diuinitus conſeruato, credi etiam poteſt, poſt tranſactum diluuium diuino imperio ad priſtinum decorem, & ſtatum fuiſſe reſtitutum.Si enim Deus tam admirabili modo Henoch conſeruauit, vt eum in priſtinũ C locum reſtituerit, quid mirum, quod loci etiam pulchritudinem, & amœnitatem ſimiliter inſtaurauerit.Cur enim illum bonis ijs, quæ ei donauerat, eaq; qualicunq; fœlicitatis parte ſine culpa priuaret? Demum cum Deus à principio paradiſum voluptatis plantauerit propter homines, quos ſciebat breuiſsimo tempore illo vſuros, quid mirum eſt,quod vel eundem,vel ſimilem locum, magnitudine fortaſſe imparem,ornatu vero, elegantiaq; nõ diſparem poſt diluuium reparauerit, vt duo viri tã ſancti,ac ſibi chari, qui tam diuturno tempore propter eius amorem, & obedientiam cæleſti beatitudine carent,eodem tempore vitam & animo,& corpore fœlicem in terris ducant? Videtur ergo exiſtimatio hæc ſatis veriſimilis, poſſetq; variis coniecturis veriſimilior fieri,niſi prolixitatem vitare cu-D peremus.Ex ijs vero, tandem coniectare licet, hos duos viros eandem regionem,eundemq; locum incolere,ſimulq; conuerſari, & de diuinis rebus interdum loqui. Hæc enim & ſimilia bona,quæ ad fælicitatem huius vitæ aliqua ratione conducunt,& aliũde nullum incommodum, vel repugnantiam indicant,non eſt cur illis denegata eſſe credantur.

Chryſoſtom. *Ambroſ.* *Greg. Maxim.* *Theophyl.*

SECTIO I.

Vtrum Elias, & Henoch venturi ſint tempore Antichriſti,& quidnam acturi, vel paſſuri ſint.

HÆretici huius temporis negant, Henoch, & Eliam in proprijs perſonis venturos, vt Antichriſto reſiſtant, & homines ad ſecundum Chriſti Domini aduentum diſponant. Nam de Henoch nihil circa hoc expreſſe ſcriptura loquitur. Quod enim dicitur Eccleſiaſt. 44. *Tranſlatus eſt, vt det gentibus pœnitentiam*, Græce legitur: *Tranſlatus eſt exemplũ pœnitentiæ generationibus.* Quod recte exponi poteſt, (vt à Catholicis etiam exponitur) tranſlatum eſſe, vel quia fuerat exemplum quoddã pœnitentiæ hominibus,vitæ ſanctitate,& morum innocentia, vel vt illo exemplo incitarentur homines ad pœnitentiam, videntes hominem iuſtum, & ſanctum ita à Deo honorari. Vnde non defuerunt aliqui ex Patri-

Hilar. Victorin. Malach. 4. Matt 11. Matt 17.

bus, qui Henoch negauerint fore ſecundi aduentus præcurſorem. Videlicet Hilarius, Victorin.& alij citandi ſect.ſeq. quod autem Malac.4. de Elia dicitur, quod *venturus ſit, antequam veniat dies* Domini, ab ipſo Chriſto Mat.11.de Elia non in perſona, ſed *in ſpiritu* explicatum eſt. Sic enim de Ioan. ait, *ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.* Et cap.17. interrogantibus diſcipulis. *Quid ergo dicunt, quod Eliam oportet primum venire?* Reſpondit Chriſtus: *Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Quod neceſſe eſt de Elia *in ſpiritu* intelligi, ſimili ergo modo dicitur Elias venturus in ſecundo aduentu, nôn in perſona, ſed *in ſpiritu.* Vnde Hierony. exponens prædictum locum Malachiæ, non de perſona Eliæ intelligit, ſed illius nomine *omnem Prophetarum chorum, qui Chriſto teſtimonium perhibent,* dicit ſignificari, & Rupert. ibidem propter Hieron. autoritatem definire non audet, an ille locus ſit intelligendus de perſona Eliæ: alij vero propter Chriſti teſtimonium de Ioan. illum interpretantur, vt Burgenſis, & Vatablus.

Hieronym. Rupert. Burgenſ. Vatab.

Elias, & Henoch ſecundi aduentus Chriſti præcurſores. Apoc. 11.

Dicendum eſt primo, Eliam, & Henoch futuros eſſe præcurſores ſecundi aduentus Chriſti. Hæc aſſertio eſt aut de fide, aut fidei valde proxima. Quæ probatur primo. Nam Apocal.11. dicitur, venturos eſſe duos diuinos teſtes ſaccis amictos, qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta tempore Antichriſti: eſt autem euidens ex contextu per duos illos viros non ſignificari generatim quoſuis Sãctos, aut prædicatores Chriſti, ſed in ſingulari duos determinatos homines eximiæ cuiuſdam ſanctitatis, & virtutis. Nam de eis dicitur, *hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu* Domini *terræ ſtantes*: & additur, habituros facultatem ad facienda eximia ſigna, & miracula, ac tandem eſſe occidendos, & corpora eorum in plateis Ieruſalem per tres dies cum dimidio inſepulta permanſura, & de eorũ morte impiis hominibus gaudendum eſſe. *Quoniam hi duo Prophetæ cruciauerunt eos*, & ſimilia quæ infra dicemus, quæq; nullo modo poſſunt, niſi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Aret.

Quod vero hi duo viri futuri ſint Elias & Henoch, à Ioanne non declaratur aperte: tamen conſideratis circumſtantijs earum perſonarum, quas ibi deſcribit, & quæ in alijs locis de Elia, & Henoch ſcripta ſunt, fere communi conſenſu omnium expoſitorũ imo & totius Eccleſiæ (vt Aretas in eum locum dixit) creditum eſt, illos duos non eſſe alios, niſi Henoch, & Eliam, neq; in alium finem translatos eſſe & in mortali vita conſeruari, niſi vt in fine mundi Antichriſto reſiſtant, Chriſtoq; teſtimonium præbeãt. Ita docent ibi Beda, Anſel. D.Tho. Aug. & Ambroſ. (ſi eorum ſunt commentarij) & Victorin. Martyr. Greg. hom.12.in Ezechiel.& lib 9 moral.c.3. alias 4. & præterea omnes Patres ſuperiori ſectio. citati qui eos viuere affirmant, & alij, quos ſtatim referam.

Beda. Anſelm. D.Thom. Auguſt. Ambroſ. Victorin. Greg. Malach.4.

Secundo probatur de Elia, ex prædicto loco Malach. 4. qui nullo modo intelligi poteſt de Ioan. Baptiſta. Quia ſermo ibi eſt de die iudicij, vt aperte cõſtat ex principio capitis, vſq; ad finem & ex illis epithetis *Dies Domini magnus, & horribilis*, Neq; etiam intelligi poteſt de aliquo alio, qui ſit habiturus ſpiritũ Eliæ. Primo ex proprietate nominis, quam nõ licet ad metaphoram ſine autoritate transferre, præſertim quia etiam cognomen *Theſbites*, videtur ibi eſſe additum à Septuaginta interpretibus, quantum ex Hieron. & Theod. colligi poteſt, & ex Cyril. lib. 1. in Ioan.c. 24.& Tertul lib. de anima, cap.35. Aug. 20. de Ciuitat.c.29. Euthy. Matt.17. Chryſ. hom.58. in Mat. Secundo hoc facile intelligetur conferendo hunc locum cum c. 48. Eccleſiaſt. vbi ſine vlla controuerſia eſt ſermo de perſona Eliæ, de quo dicitur. *Quia receptus eſt in turbine ignis lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob.* Quorum verborum ſenſus eſt, eum deſtinatũ eſſe à Deo ad ea munera aliquando peragenda, ſcilicet, ad le- A niendam iracundiam Dei, & conuertẽda corda hominum: Malachias autem ad hæc eadem miniſteria eum venturum eſſe dicit fere eiſdem verbis, cũ ait, *Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.* Loquitur ergo de eadem perſona: quin potius Autor libri Eccleſiaſtici ad hunc locum alluſiſſe, eumq; interpretatus eſſe videtur. Deinde Chriſtus Dominus hanc intelligentiam non excludit, ſed ſupponit potius, cum interrogantibus diſcipulis, *Quid ergo ſcribæ dicunt, quia Eliam oportet primum venire.* In primis reſpondit. *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia.* Quibus verbis non poteſt loqui de Ioanne Baptiſta. Quia ille iam venerat, nec erat amplius venturus: nec de illo verificari poteſt, quod *reſtituerit omnia*, neque de aliquo alio quam de vero Elia, B de quo diſcipuli loquebantur, quique multos Iudæos, & apoſtatas ad Chriſtum conuertet, & ideo dicitur de illo, quod *reſtituet omnia*: poſtea vero cum Chriſtus ſubdit, *Dico autem vobis, quod Elias iam venit*, iam loquitur metaphorice de Ioanne Baptiſta propter ſpiritus, & miniſterij ſimilitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Origen. tract. 3. in Matth. Hilar. can.17.& Cryſoſtom hom.58. in Matth. & ibidem Hieronym. Beda, Anſelm. Theophyl. Euthym. qui fere omnes coniungunt locum Malachiæ cum verbis Chriſti. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret.& Gloſſa ibi, Orig. tom.7. in Ioann.& Gregor. Nyſſenus lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne parum à principio. Greg. Mag.11. moral. capit.9. alias 10. Iuſtin. Martyr in dia- C log. cum Triphone circa medium, egregie Tertull. lib. de ani. cap.35. Aug. tractat.4. in Ioannem, & lib.5. de Trinitat. cap.14. qui tandem 20. de Ciuit cap.29. teſtatur hunc ſenſum eſſe celeberrimum in ſermonibus, cordibusq; fidelium.

Orig. Hilar. Chryſoſt. Hieron. Beda Anſelm. Euthym. Theodor. Gloſſa Greg Nyſ. Greg Papa. Iuſtin. Tertul. Auguſt.

Henoch vniuerſalis iudicij præcurſor.

Tertio de Henoch, non habemus tam expreſſa ſcripturæ teſtimonia: inſinuatur tamen verbis illis Eccleſ. 44. *Henoch tranſlatus eſt, vt det gentibus pœnitentiam* Non enim ſine cauſa viuens mortali vita in hunc diem ſeruatur. Vnde in illis vltimis verbis ſignificatur prædicatio illius futura in fine mundi. Neque obſtare debet, quod Græce legatur. *In exemplum pœnitentiæ generationibus*, quia hæc lectio non eſt contraria, admittitque ſenſum, quem verba vulgati interpretis præ ſe ferunt, quæ nullo modo reijcienda ſunt, maxime cum omnes patres citati, & D quos referemus, hoc teſtimonio comprobent futurum aduentum Henoch. Item ex illo ſenſu colligitur optima congruentia, ob quam ante ſecũdum aduentum duo mittuntur præcurſores, cum ante primum vnus tantum aduenerit. Quia ſcilicet, in primo aduentu Chriſtus immediate tantum miſſus eſt ad Iudæos, iuxta illud, *Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael*, & ideo tãtum eſt miſſus vnus præcurſor etiam ex Iudæis: at verò in ſecũdo aduentu veniet ad vniuerſam Eccleſiam ex Iudæis, gentibusq; congregatam, & ideo vnus præcurſor mittitur ex circumciſione, cui ſpecialiter attribuitur Iudæorum conuerſio, Eccleſ. 48. *Et reſtituere* E *tribus Iacob*, alius vero ex pręputio cui in prædicto loco videtur ſpecialiter committi gentium conuerſio *vt det gentibus pænitentiam.*

Eccleſ.48. Eccleſ.44.

Ambroſ.

Quarto tandem addi poteſt omnium Patrum traditio, quæ ſatis conſtare poteſt ex omnibus adductis, tam in hac, quam in præcedenti ſectione. Præſertim vero notari poſſunt verba Ambroſ. 1. ad Corinth. 4 circa illa, *Puto enim, quod Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, Hoc (inquit) ideo perſonæ ſuæ deputat, quia ſemper in neceßitate fuit, perſecutiones & preſſuras vltra cæteros paſſus, ſicus paſſuri ſunt Henoch, & Elias, qui vltimo tempore futuri ſunt Apoſtoli. Mitti enim habent ante Chriſtum ad præparandum populum Dei, & vniendas omnes Eccleſias, ad reſiſtendum Antichriſto, quos & perſecutiones pati, & occidi lectio Apocalypſis teſtatur.*

Similia

Hieron. Theod. Cyril. Tertullian. Auguſt. Euthym. Chryſoſt. Eccleſ 48. Matt 17.

Tertul. Similia repetit 1. ad Theſſalon. 5. in principio. Optime Tertul. lib. de anima capit. 35. vbi diſputans contra Pytagoricam tranſmigrationem animarum (ſecundum quam quidem hæretici interpretabantur illud, *Elias iam venit*, id eſt anima Eliæ in Ioanne Baptiſta) *Nunquid* (ait) *& Iudæi ex opinione Pythagorica conſulebant Ioannem, Tu es Elias, & non ex prædictione diuina, Et ecce mittam vobis Eliam Thesbitem? ſed enim metempſychoſis illorum reuocatio eſt animæ iam pridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Elias autem non ex diſceſſione vitæ, ſed ex translatione venturus eſt, nec corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus: ſed mundo reddendus, de quo eſt translatus, non ex poſtliminio vitæ, ſed ex ſupplemento propheticæ, idem & ipſe, & ſui nominis, & ſui hominis.* De vtroque vero loquens capite 50. inquit, *Morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* Præterea Hieronym. de Elia idem affirmat Doroth. Matth. 11. & 17. licet in Malachia ſenſum ſpiritualem B potius quam literalem declaret. Idem Dorotheus in ſynopſi, *Contra Antichriſtum* (dicit de Elia) *dux belli ſeruatur, &c.* Idem fere Theophylact. Matth. 11. & Marc. 9. Theodor. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. libro 7. cap. 17. Iulianus Pomerius libr. 1. contra Iudæos, ante medium, Chryſoſtomus homilia 4. in 2. ad Theſſal. qui licet vnum tantum numerent, non excludunt alium. De Henoch vero ait Auguſt. lib. 1. de mirabilibus ſcripturæ capit. 3. *Adhuc ſine morte in teſtimonium nouiſſimi temporis reſeruatur.* Eundemque ſimul cum Elia nominat libr. 8. Geneſ. ad liter. capit. 6. Proſper. in dimid. temp. cap. 13. Damaſc lib. 4. cap. 27.

Theoph. Theodor. Lactant. Iulian Pom. Chryſoſtom.

Vltimo loco poſſent afferri congruentiæ, ob quas C voluerit Deus potius per hos viros, quam per alios, mundum ad aduentum ſuum præparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatibus reſeruatos, quam per alios ea ætate natos. Sed hæc, & ſimilia vel nullas habent cauſas præter Diuinam electionem, & volũtatem, vel hæ latent in theſauris ſapientiæ Dei, qui hæc, & ſimilia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Dicunt autem veteres ſcriptores, Deum elegiſſe Henoch, quia inter primos homines in Dei cultu, & religione maxime excelluit. Eliam vero, quia zelator maximus fuit Diuini cultus, & quia ſpiritu, & efficacia prophetiæ maxime enituit. Quæ vera quidem ſunt, ordinẽ executionis conſiderando. Nam (ſi ſpectemus Diuinam prædeſtinationem) potius hæc dona ſpiritus receperũt, quia ad tam maximum munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus D ætatibus ad hoc munus, ad finem vſque mundi reſeruare, tum vt admirabilior eſſet eorum prædicatio, ac teſtificatio: tum etiam, vt oſtenderetur idem Deus autor omnis legis, naturæ, ſcriptæ, & gratiæ, atque idem Chriſtus, eadem fides, quæ ab initio mundi, vſque ad finem prædicatur, & in eadem militante Eccleſiæ perſeuerat.

Prædicatio Henoch, & Eliæ breui tempore duratura. Apoc 11.

Secundo dicendum eſt, Eliam, & Henoch breui tempore hoc munere præcurſorum functuros, ac tandem Martyrium ſubituros. Hæc conſtant ex Apocal. 11. cum expoſitione, quam ex traditione Patrũ cõfirmauimus. Primo enim dicitur, vel potius ſupponitur, hos duos viros repente apparituros. Quo- E modo autem venturi ſint, an ſcilicet viſibiliter ſint per aera transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio ſimili modo: an vero inuiſibiliter, id eſt, nulli hominum eorum translatione demonſtrata, ſubito Ieroſolymis, aut alio in loco conſpiciendi ſint, neq; in ſcriptura dicitur, neque à Patribus explicatur. Nõ eſt ergo, quod à nobis inquiratur: faciet enim Deus, prout ſibi placuerit. Secundo dicitur. *Prophetabunt dies mille ducentis ſexaginta*: Vbi conſtat, verbum *Prophetandi* non ſignificare futurorum prædictionem (quæ tunc non erit neceſſaria) ſed veram fidei & ſcripturæ ſacræ interpretationem magno Dei ſpiritu propoſitam, ac prædicatam, & vitæ ſanctitate, ac prodigiis confirmatam. Vnde de eis dicitur, quod A erunt, *induti ſaccis*, quo ſignificatur vitæ aſperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus, & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis ſexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum prædicationem breuiorem eſſe futuram, quam imperium Antichriſti, triginta diebus. Vnde fit veriſimile, eos venturos poſtquam Antichriſtus iam rerum omnium potitus fuerit, vt ſignificat Aug. li. 1. quæſtionum Euang. quæſt 21. dicens venturum Eliam, vt reſtituat eos, quos perſecutio Antichriſti conturbauerat, clariuſque id docet Anſelm. in Elucidario. Et ratio adhiberi poteſt, quia hi ſanctiſsimi viri venient, vt Antichriſto reſiſtant, ergo tunc venient, quando perſecutio Antichriſti apertior erit, & potentior. Item, quia (vt ex eodem loco Apocalyp. colligitur) paulo poſt mortem horum præcurſorum peribit Antichriſtus & ceſſabit perſecutio eius: ergo, cum hæc ſit duratura mille ducentis ſexaginta diebus, ſimul fere cum illa, vel paulo poſt illam incipiet præcurſorum prædicatio. Dices. Quomodo poterunt tam breui tempore per vniuerſum mundum prædicare. Reſpondetur. Primo non oportet, vt vbique doceant; ſed præcipue ea circuibunt loca, in quibus vel Antichriſtus ipſe, vel potẽtiores eius miniſtri verſabuntur. Deinde, non eſt credendum Henoch & Eliam ſemper ſimul inceſſuros: ſed veriſimilius eſt, diuerſas regiones peragraturos, donec diuino nutu in eum locum conueniant, vbi ſimul trucidandi ſunt. Deniq; credibile eſt non ſolum verbo, ſed & ſcriptis conſolaturos, & confirmaturos fidelium animos, quos etiã plurimum eriget fama virtutis eorum, & potentiæ aduerſus Antichriſtum. Addunt quoque aliqui, habituros diſcipulos, quos per vniuerſum orbem mittant. Tertio poſt hoc tempus interficientur ab Antichriſto, & eorum corpora iacebunt in plateis Ieroſolymitanæ vrbis per tres dies, & dimidium, in conſpectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur ſatis aperte Apocalyp. 11. Colligitur autem ex eodem loco, quamuis Antichriſtus à principio capitali eos odio proſequatur, non tamen machinaturum illis antea necẽ, quapropter incredibilem eorum virtutem & potentiam nullus præualebit contra illos, *Et ſi quis voluerit eis nocere, Ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.* Quibus verbis videtur alludere Ioannes ad hiſtoriam libro 4. Regum capite 1. vbi iubente Elia deſcendit ignis de cœlo, & interfecit miniſtros Regis: & ad verba Eccleſ. 46. *Surrexit Elias propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat, verbo Domini continuit cœlum, & deiecit à ſe ignem terræ.* Sic ergo poteſt ad literam in præſenti intelligi, quod etiam tunc faciet deſcendere ignem de cœlo, quo ſe à ſuis hoſtibus tueatur: vel ſub hoc ſigno poſſunt intelligi alij modi mirabiles, quibus vtentur ad deterrendos inimicos. Poſtea vero cum tempus præfinitum à Deo aduenerit, ceſſabunt ea ſigna ſtupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata relinquenda ſint, licet ex ira, & odio inimicorum Chriſti futurum ſit: fiet tamen ex ſpeciali Dei prouidentia ad illuſtriorem fidei confirmationem. Quarto ergo additur, poſt tres dies, & dimidium eſſe ſurrecturos ſtupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de cœlo, *Aſcendite huc*, & ſtatim aſcenſuros in cœlum in nube in conſpectu omnium. Et ſubditur, *In illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominum ſeptem millia, & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cœli.* Quæ omnia adeo perſpicua ſunt, vt non egeant expoſitione, atque ita (vt contextus præ ſe fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus ſupra citatis.

Auguſtin. Anſelm. Obiectio. Reſponſio. Apoc. 11. 4 Reg. 1. Eccleſ 48. Apoc. 11.

SECTIO III.

Vtrum Ioannes Euangeliſta, vel aliquis alius præter Eliam & Henoch, futurus ſit præcurſor ſecundi aduentus Chriſti Domini.

DE tribus tantum alijs hominibus inuenio fuiſſe inter viros Catholicos opinatum, quod futuri ſint Chriſti præcurſores, vel ſimul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo ſententia fuit Victorini in expoſ. capit. 11. Apocalyp. qui dixit, Ieremiam futurum eſſe vnum ex præcurſoribus ſecundi aduentus, & videtur ſentire, ſolum illum futurum ſocium Eliæ. Quam opinionem plurimorum extitiſſe affirmat Hilarius can. 20. in Matt. Quæ niti poteſt verbis illis Ieremiæ, *Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te.*

Hilar. Ierem 1.

B Nam Ieremias hactenus nō fuit Propheta gentium, ſed Iudæorum: ergo iterum venturus eſt, ante diem iudicij, vt gentibus prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum aſſerentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in ſcriptura non inuenitur. Hæc vero opinio merito ab Hilario in prædicto loco reijcitur, & tacite reprobatur ab omnibus Patribus ſupra citatis, qui dum affirmant, Henoch futurum ſocium Eliæ, & vbique duos tantum præcurſores numerant, ſatis excludunt hanc opinionem. Præterea nullum habet in ſcriptura fundamentum. Quia Ieremias non prædicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando eſſet concionaturus gentibus: ſed quia vel non tantum in Iudęa, ſed etiam in Babylonia, & Ægypto prophetauit, ſcribens ad Iudæos, qui ibi morabantur: vel etiam C quia in ſua prophetia non ſolum de rebus ad Iudæos ſpectantibus, ſed etiam ad gentes prophetauit, nimirum de Aſſyriis, AEgyptijs, & alijs, vt ibi Hieron. exponit. Multò ergo magis friuolum eſt, aſſerere Ieremiam non eſſe mortuum, quia in ſcriptura mors eius non ſcribitur: quaſi vero omnes illi, quorum deceſſum ſcriptura non narrat, propterea ſemper viuere exiſtimandi ſint. Quod igitur in AEgypto lapidibus à populo obrutus, ac mortuus fuerit, ſcribunt Epiphan. lib. de prophetar. vita, & interitu, Iſidorus libr. de vita, & morte Sanctorum, & Dorotheus in Synopſi, qui addunt, ſepultum eſſe in eo loco, vbi Pharao habitauerat, & in magno honore eius ſepulchrum ab AEgyptiis habitum. Igitur hæc opinio, vt improbabilis reijcienda eſt.

Ieremias Chriſti ad iudicium vniuerſale venturi præcurſor non futurus.

Hieronym.

Epiphan. Iſidor. Dorotheus.

Secunda ſententia eſt, Moyſem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Matt. vbi affirmat eum viuere. Hanc ſententiam quoad hanc poſteriorem partem ſupra tractauimus agentes de transfiguratione: quoad vtramque vero eam ſequutus eſt Catharinus Geneſ. 3. & Ioan. Arbor. in Theoſophia lib. 11. c. 11. Hi vero non affirmant, ſolum Moyſem venturum cum Elia, ſed ſimul cum Henoch. Fertur etiam tenuiſſe hanc ſententiam Ioachimus Abbas, in expoſ. ſuper Apocal. capit. 11. & eandem, licet diuerſo modo, ſequutus eſt Gagneus Apocal. 11. Exiſtimat enim, Moyſem mortuum eſſe: ſuſcitandū tamen eo tempore, vt ſecundum Chriſti aduentum præueniat. Fundamentū Hilarij fuit, quia in primo D aduentu Elias, & Moyſes fuerūt teſtes gloriæ, & maieſtatis Chriſti in die transfigurationis: ergo ijdem erunt teſtes eius ante ſecundum aduentum. Confirmat hoc Gagneius ex verbis illis Apoc. 11. *Poteſtatem habent ſuper aquas conuertendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga.* Hac enim poteſtate Moyſem duntaxat vſum legimus, & ideo optime in illum hęc verba conueniunt. Nihilominus hæc ſententia parum probabilitatis habet, primū propter antiquam fere omnium veterum traditionem affirmantium (vt vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundo quia ſupra oſtendimus ex ſcriptura, Moyſem defunctum eſſe, ex quo fit, animam eius & cum ſanctis Pa-

Hilar.

Catharin. Ioan. Arbor.

Ioachim.

Gagneius.

Gagneius. Apoc. 11.

Moyſes ſecundi aduētus Chriſti præcurſor non futurus.

A tribus in Sinu Abrahæ fuiſſe ante Chriſti mortem, & poſt illam, cum eo regnare, eſſeq; beatam. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei ſanctam Moyſis animam excipere ſine autoritate, vel rationis fundamento? Ergo non eſt veriſimile redituram ad corpus mortale, quia nec priuanda eſt gloria, quam iam poſſidet, nec in corpore mortali futura eſt beata. Vtrumque enim eſt inuſitatum miraculum, quod ſine magno fundamento fingendum non eſt, ſicut ſupra de Henoch, & Elia argumentabámur. Præterea, quod Moyſes in transfiguratione Chriſti apparuerit, argumentum eſt, quod ſit etiam venturus ante iudicium, Quę enim eſt huius conſequutionis ratio? Tunc ergo apparuit propter ſpeciales congruentias, tunc occurrētes, quas ſuo loco tetigimus. Illa autem verba Apoc. licet videantur alludere ad B ſigna facta per Moyſem in Ægypto: non tamen propterea indicant eundem Moyſem venturum, qui tunc illa ſigna patrauit: ſed ſolum ſignificant, facile poſt Chriſtum ſimilem poteſtatem ſuis præcurſoribus tribuere.

Tertia ſententia eſt, Ioannem Euangeliſtam futurum eſſe præcurſorem ſecundi aduentus Chriſti ſimul cum Henoch, & Elia. Quæ primo ſupponit, illum nondum eſſe mortuum propter verba Chriſti Ioann. vltimo. *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* Nam ibi Chriſtus de ſecundo ſuo aduentu loquitur, cum ait, *donec veniam*, quia non eſt alius aduentus Chriſti poſt reſurrectionem eius: ergo ex voluntate Chriſti, *ſic*, id eſt, ſine morte manſurus fuit Ioannes vſq; ad ſecundum Chriſti aduentum, & ita verba Chriſti intellexere diſcipuli. Et confirmatur C hæc ſententia ex hiſtoriis. Quia nec mors Ioannis Euangeliſtæ narratur, nec reliquiæ corporis eius inueniuntur: ſed ſolum refertur, quod viuus ſepulcrū ingreſſus diſcipulos ſuos abire iuſſerit, qui altera dię reuerſi ibi nihil inuenerunt. Secundo hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturum. Probatur primo ex illa generali ſententia, *Statutum eſt hominibus ſemel mori*, ad Heb. 9. Pſalm. 88. *Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac ſententia non eſt excipiendus Ioannes ſine fundamento: rediturus ergo eſt, vt debitum mortis ſoluat, ſicut de Elia, & Henoch argumentantur Auguſt. lib. 9. Geneſ. ad lite. cap. 6. & D D. Thom. ad Hebr. 11. & hoc eſt, quod corrigere voluit ipſemet Ioannes dicto cap. vltimo, cum ſcripſit, *Et non dixit Ieſus non moritur, ſed ſic eum volo manere, donec veniam.* Quamquam enim recte intellexiſſent, Ioannem ita manſurum vſque ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Chriſtus, neque ſequitur ex verbis eius. Nam verba illa, *donec veniam*, non ſunt intelligēda incluſiue (vt ſic dicam) ſed excluſiue, id eſt, donec inſtet aduentus meus. Secundo confirmari hoc poteſt ex alijs verbis Chriſti Matthæi 20. *Calicem quidem meum bibetis.* Vbi Chryſoſt. hom. 66 ita exponit, *Martyrij corona potiemini, & violenta morte, ſicuti & ego à vita diſcedetis.* Cum ergo hactenus Ioannes Euangeliſta non ſit paſſus martyrium, vt hæc Chriſti verba impleantur, neceſſe eſt vt aliquando Martyrium vſque ad mortem ſuſtineat. Et hinc tandem fit veriſimile, venturum Ioannem cum Henoch, & Elia, vt in fine mundi Chriſto teſtimoniū perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neque ad alium finem videtur poſſe reſeruari. Et confirmatur ex 10. ca. Apocal. vbi angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis*: ſed hoc hactenus impletum non eſt: erit ergo implendum ſaltem in conſummatione mundi. Deniq; addi poteſt congruētia, quia teſtimonium Ioannis aptiſſimum erit, & efficaciſſimum, tum quia ſi vēturi ſunt teſtes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis gratiæ? Tum etiam quia Ioannes erit teſtis oculatus, quiq; diutius cum Chriſto conuerſatus eſt, & omniaque ad Anti-

Ioan 21.

Heb 9. Pſalm. 88.

Auguſt. Thom. Ioan. 21.

Matth. 20.

Apoc. 10.

àd Antichriſtum, & diem iudicij ſpectant, fuſius, quàm alius, prædixit. Atque hanc ſententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orati. de conſum. mundi, eamque indicat Damaſc. orat. de transfiguratione, vbi tractans verba illa Luc. 9. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortē, donec videant filium hominis in regno ſuo*, ſic inquit: *Sane ſi tanquam de vno dixiſſet, eſt quidam de hic ſtantibus, idem fortaſſe ſignificari conieciſſemus, quod per verba, ſic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? Quod de Ioanne Theologo dictum eſt, vt qui vſque ad Chriſti aduentum mortis omnino expers perſtiturus ſit: ſic enim iam nonnulli præſtanti eruditione viri hunc locum expoſuerunt.* Eandem fere ſententiam tenet Ambr. tractans eadem verba Luc. libr. 7. in Lucam in principio. Et eandem referunt Theoph. Ioan. vltimo, & Euthym. in Matth. c. 43. vt probabilem relinquunt. Eam vero tenuit etiam Simeon Metaphr. in vita Ioann. ex recentioribus vero defendit Sabellicus lib. 1. de moralibus factis, & dictis capit. 8. & Georg. Trapezuntius libello circa dicta verba, *ſic eum volo manere*, & Catharin. Geneſ. 2. Item Anton. 4. p. tit. 13. cap. 4. §. 2. pro hac ſententia refert Theophylum, & Ioannem Dominicum, à qua ipſe non diſcedit. Idem videtur ſentire Freculphus in chronico, to. 2. lib. 2. cap. 9.

Hippolyt. Damaſc. Luc. 9. Ambroſ. Theophyl. Euthym. Sim. Meta. Sabellic. Trapezun. Catharin. Anton. Freculph.

Nihilominus probabilius apparet, Ioannem Euangeliſtam mortuum eſſe. Primo quia antiquiſsimi Patres, & hiſtoriæ hoc teſtantur, Euſeb. lib. 3. Hiſtor. cap. 31. alias 25. qui id refert ex Polycrate in epiſt. ad Victorem Pontificem, cuius verba valde notanda ſunt. *In Aſia præclara noſtræ religionis tanquam ſeminaria morte conſopita ſunt, quæ reſuſcitabuntur in extremo die aduentus Domini*, Et infra. *His accedit Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, qui ſacerdos, Martyr, & doctor fuit, & Epheſi etiam obdormiuit.* Idem Euſeb. lib. 5. cap. 24. Hierony. lib. de ſcript. Eccleſ. *Confectus* (inquit) *ſenio ſexageſimooctauo poſt paſsionem Domini anno mortuus, iuxta eandem vrbem ſepultus eſt.* Quod repetit libro 1. contra Iouinianum circa medium, & Matthæi 20. & Niceph. lib. 1. Hiſt. capite 35. & lib. 2. capite 42. Tertullian. libro de anima capite 50. *Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remanſurum fruſtra fuerat ſpes.* Ambroſ. lib. de fide reſurrect. parum ante medium hanc ſententiam inſinuat, cum dicit. *Neque quiſquam ſibi, vt ſic maneret optauit, Ioanni promiſſum æſtimatum eſt, ſed non eſt creditum: verba tenemus, ſententiam deriuantus. Ipſe in libro negat ſibi, quod non mereretur, eſſe promiſſum, ne quem vana ſpes exemplo inſeſſeret.* Auguſtinus ſermone 549. de tempore dicit, *Ioannem obdormiſſe ſine vulnere, ſine cruciatu*, & ita exponit verba Ioannis 21. vt dicemus. Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Ioan. Et ita etiam ſentit Beda ibi, Theophyl. & Euthym. locis ſupra citatis, & Chryſoſt. homil. 1. in Ioann. Dicit enim, Ioannem corpore quidem habitaſſe in Aſia, animo vero in eum feciſſe locum, qui idoneus, & accommodatus ei eſſet, qui eiuſmodi operaretur, vt Gentilium opiniones penitus abolerentur, ſua autem indies fierent clariora. Iſidorus lib. de vita & obitu ſanctorum capite 74. & Doroth. in ſynopſi in Ioanne, ſolum dicit, *Ioannem vixiſſe annos centum viginti, quibus finitis ſeipſum Epheſi, viuus adhuc, volente Domino ſepeliuit.* Quod apertius explicuit Epiphan. hæreſ. 79. vbi, cum Eliam & Ioannem in virginitatis dono æquales feciſſet, ſubdit. *Sed neque Elias adorandus eſt* (agit de latria) *etſi in viuis ſit, neque Ioannes, quanquam per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit.* Præterea in Concil. Epheſ. tomo 3. capite 6. ſic dicitur, *Sacras Sanctorum triumphatorumque martyrum: maxime vero beatiſsimi Ioannis Theologi, ac Euangeliſtæ reliquias videndi, eaſdemque complectendi deſiderio flagrant*, & tomo 2. capite 14. Cœleſtinus Papa in Epiſtola ad Synodum Epheſinam, *Ante, inquit, vos præcipue conſiderare, iterum atque iterum recolere decet, quibus Ioannes Apoſtolus prædicauit, cuius reliquias præſentes honoratis.* Idem fere habetur in 7. Synod. act. quinto, prope finem, vbi narratur miraculum de Ioanne Anachoreta. Ex ijs ſatis ergo conſtat, & mortuum eſſe Ioannem, & eius corpus Epheſi fuiſſe ſepultum. Nā quod quidam finxerunt, vt Auguſtin. & Iſidor. ſupra referunt, Ioannem quidem vere fuiſſe ſepultum: tamen viuum, & dormientem ſub terra ſeruari, & incredibile eſt, & ſine vllo fundamento confictum. Huic etiam ſententiæ Eccleſiæ authoritas magnam fidem facit, vt iam dicam. Neque ex verbis Chriſti Domini aliquid ſumi poteſt contra hanc receptam hiſtoriam, & traditionem. Vt enim omittam multa quæ de multiplici lectione illius loci poſſent ſcribi, quæ in recentioribus expoſitoribus illius loci, & apud Franciſcum Lucam in ſuis notationibus videri poſſunt, quia ſi legatur *ſi* vel *ſic*, vel *ſi ſic eum volo manere*, non multum refert, nec variat ſenſum verborum Chriſti: His, inquam, omiſsis, tres ſunt probabiles ſenſus: primus vt Chriſtus non loquatur de ſecundo ſuo aduentu ad iudicium, ſed de aduentu ad vindictam ſumendam de Iudæis non perſonali præſentia, ſed per effectum. Iuxta quam expoſitionem ſignificare voluit Chriſtus Ioannem viuum permanſurum vſque ad deſtructionem Ieruſalem. Hanc expoſitionem refert Theophy. eamque ſequitur Franciſcus Toletus. Secundus ſenſus eſt, Chriſtum loquutum eſſe de proprio aduentu, & vltimo: tamen nihil affirmaſſe, ſed ſolum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curioſitatem eluſiſſe. Et hunc ſenſum videtur ſequi Chryſoſt. & apertius eum tradit Cyrillus. Tertius eſt, Chriſtum ſolum affirmaſſe Ioannem non futurum ſui ſectatorem per crucem, & violentam mortem Martyrij, & hoc ſenſu dixiſſe, *ſic eum volo manere, donec veniam*, ſcilicet, vt ipſum ad me recipiam. Ita Auguſt. locis citatis quem Beda, D. Thom. ſuper Ioan. imitantur.

Euſeb. Nicephor. Tertullian. Ambroſ. Auguſt. Beda. Theophyl. Euthym. Chryſoſt. Auguſt. Iſidor. Fran. Luc. Te. imonij Ioann. 21. Expoſitio. Theophyl. Tolet. Chryſoſtom. Cyrill. Auguſt. Beda. D. Thom.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Ioann. iam cum Chriſto regnare in beatitudine cœleſti, vt patet ex iis, quæ de Moyſe dicebamus. Quia generalis ſi dei regula eſt, hominem iuſtum, ac perfecte purgatum, poſt mortem ſtatim conſequi beatitudinem. Et hoc plurimum cōfirmat Eccleſiæ traditio. Celebrat enim feſtum Ioan. Euangeliſtæ, cum neminem colat niſi beatum, Deoq; fruentem, & ita hoc aperte ſupponit in toto officio illius feſtiuitatis. Et hinc etiam cōfirmatur quod diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hominum beatitudinem ingreditur. Dixerunt vero aliqui, Ioan. non ſolum animo, ſed etiam corpore iam eſſe beatum, non quod abſq; morte media ad illum ſtatū fuerit aſſumptus: ſed quod ſtatim poſt mortem reſurrexit glorioſus. Quod confirmant cōiecturis ſupra adductis, quia reliquiæ eius nō apparēt: & præterea, quia verba Chriſti videntur hoc modo proprius exponi. Nā propter breuitatem mortis, & accelerationē reſurrectionis, poteſt dici ſic ſemper manere, quia illa mors, quaſi nihil reputatur: ſicut ſupra in ſimili diximus, exponentes locum Pauli 1. ad Theſſ. 4. Et huius ſententiæ meminit Ambr. ſerm. 20. in Pſalm. 118. & Hier. in ſer. de aſſum. neq; eam reijciunt: neque D. Tho. lect. 5. in c. 21. Ioan. eamq; ſequitur Niceph. ſupra. Sed nullum habet ſufficiens fundamentum. Quia ex antiquis patribus (quos retulimus) conſtat reliquias eius diu Epheſi permanſiſſe, quinimo Chryſoſtomus homilia 26. in Epiſtola ad Hebræos cum dixiſſet, *Apoſtolorum plurimorum oſſa neſcimus, vbi iacent*, ſubdit, *Petri & Pauli quidem, Ioannis & Thomæ manifeſta ſunt ſepulcra*: loquitur autem manifeſte de ſepulcro, in quo erant Ioannis oſſa, quæ ſupponit Epheſi fuiſſe. Poſtea vero alio trāſferri potuerūt, & ignorari, vel caſu aliquo perire Hiſtoria autem illa, quod viuus ingreſſus fuerit ſepulcrum, apocrypha eſt & incerta, maxime ſi fidem adhibeamus Abdiæ, qui lib. 5. hiſt. Apoſtolicæ in fine, aliter refert mortem eius, & illi ſe interfuiſſe affirmat. Et quamuis priorē hiſtoriam admittamus, ex ea ſolū habetur (quod ſupra ex Epiphanio retuli

Ioannes Euangeliſta beatitudine iam fruitur. Ambroſ. Hieron. D. Thom. Niceph. Chryſoſt. Abdias.

retulimus) Ioannem ſingulari, & admirando quodam modo obijſſe.

Ioannes Euangeliſta ſecundi aduentus Chriſti præcurſor non futurus

Atque ex his concluditur, Ioannem non eſſe venturum cum Elia, & Henoch, vt ſit præcurſor vltimi iudicij, probatur ex dictis, applicando rationes ſupra adductas de Moyſe, & Ieremia. Quia anima iam beata non eſt iterum vnienda corpori mortali, vt patiatur, præſertim cum nullum ſit fundamentum ad hoc inuſitatum miraculum confingendum. Vltimo concluditur, ſolum Henoch, & Eliam futuros eſſe ſecundi Chriſti aduentus præcurſores. Probatur à ſufficienti enumeratione. Et omnia confirmantur teſtimonio Apocal. 11. (*Apoc. 11.*) vbi duo tantum præcurſores venturi, & ſub Antichriſto paſſuri dicuntur. Quod vero capite 10. de ſe dicit Ioannes, ſe adhuc prophetaturum gentibus, hunc habet ſenſum, quod in illa reuelatione, quam eo capite narrat, intellexiſſet ſe plures alias viſiones propheticas ad varias gentes pertinentes deinceps habiturum, & ſcripturum. Alij exponunt, illud dictum eſſe propter Euangelium, quod poſtea ſcripſit, & per illud multis gentibus, regniſque prophetauit. Alij ſimplicius dicunt, illud impletum fuiſſe cum iterum in Aſia prædicauit, quando ex Inſula Pathmos, in quam fuerat relegatus, redijt.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Matth 21. Hieronym. Abdias. Tertull.

Et ex his fere ſatisfactum eſt fundamentis prioris ſententiæ. Solum ſupereſt reſpondeamus ad illa verba Chriſti, *Calicem quidem meum bibetis.* Quibus reſpondet ibi Hieron. hoc impletum eſſe, quando Ioannes in feruentis olei dolium miſſus eſt: vel Epheſi vt ſcribit Abdias dicto libro 5.) vel Romæ, vt ſcribit Tertul. lib. de præſcrip. hæreticor. c. 36. & antiquiſſima Eccleſiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licet tunc mortuus non fuerit, tamen quia & voluntarie ſe morti obtulit in teſtimonium fidei, & cauſa illa de ſe ſufficiens erat ad mortem inferendam, niſi miraculoſe eſſet impedita, id ſatis eſt, vt dicatur *bibiſſe calicem* Chriſti, propter quod ſæpe ab Eccleſia *martyr* appellatur. Addit Euth. (*Euthym.*) in Matth. 43. calicem Chriſti bibere, non ſolum qui violenter mortuus eſt propter Chriſtũ: ſed etiam, qui exilia, flagella, aliaq́ ſimilia propter eum patitur, & ſic certans vſque ad mortem perſeuerat. Quæ omnia cum magna perfectione, & dignitate in Ioanne reperiri manifeſtum eſt.

Ad vltimam vero congruentiam facile eſt reſpõdere in lege gratiæ tot eſſe teſtes Chriſti, & doctrinæ eius, vt non ſit neceſſarium tunc nouum Ioannis teſtimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prędicatores Euangelij, qui Eliæ, & Henoch adhærebunt. Nec fidei teſtimonium pendet ex viſione oculorum, vt propterea neceſſarius ſit teſtis oculatus. Quod ſi hoc etiam cõcedere velimus, aderit Elias, qui Chriſtum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

DISPVTATIO LVI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſignis, quæ præcedent aduentum Chriſti ad iudicium.

SVpponimus, multa ſigna, & indicia anteceſſura eſſe diem iudicij, & aduẽtum Chriſti Domini, vt ex ſcriptura ſtatim oſtendemus. Quod (vt D. Th. in 4. notauit) partim pertinuit ad Chriſti dignitatem, & gloriam aduentus eius, iuxta illud Aggæi 2. (*Agg. 2.*) *Adhuc modicum, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Nam, licet intelligi hoc poſsit de primo aduentu, tamen poteſt etiam referri ad ſecundum, ex Paul. ad Heb. 12. (*Heb 12.*) partim ad vtilitatem hominum, vt ſe præpararent ad iudiciũ. Dicemus igitur de illis ſignis, quæ in Scriptura ſacra habent fundamẽtum.

Cætera enim, quæ afferri ſolent, nullius ſunt autoritatis, qualia ſunt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholaſtici in 4. D. Tho. diſt. 58. q. 1. art. 4. q. 1. (*D Thom.*) & Sotus diſt. 46. q. 2. art. 1. (*Hieronym. Sotus.*) Illa enim neque apud Hieronym. reperi, & prædicti autores affirmant Hieronym. non ea referre ex propria ſententia: ſed ex apocryphis quibuſdam Iudæorum annalibus. Attigit autem illa Euſeb. Emiſſen. (*Euſeb. Emi.*) homil. in Dominicam ſecundam aduentus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit, in Annalibus Iudæorum ſcripta referri. Poſtquam vero ea retulit, ſubiungit, *Non tamen iis quidem antoritatem non damus: ideo vero ſcripſimus, quia Euangelij verbis conuenire videntur.* Illis ergo, & aliis id genus prætermiſsis, ſignorum, quæ in ſcriptura indicãtur, quædam ſunt valde generalia, & communia, quæ fere quamdiu Eccleſia Chriſti durat, diuerſis temporibus accidunt, quamquam veluti per antonomaſiam illi tempori, quod proxime iudicium antecedet, attribuantur. Huiuſmodi ſunt multa ex ijs, quæ Matth. 24. (*Matth. 24.*) narrantur, vt illud: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent. Audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum, conſurget gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus,* & alia huiuſmodi: eiuſdem generis ſunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Timoth. 4. (*1. Tim. 4.*) *Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſsimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum,* & 2. ad Timoth. 3. (*2. Tim. 3.*) *In nouiſsimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, blaſphemi, &c.* Hæc igitur ſigna, quia communia ſunt, & per ſe ſatis clara, nulla demonſtratione, aut explicatione indigent: declarando autem propria ſigna iudicij conſtabit, quomodo ſingulari modo, & per antonomaſiam illi tempori attribuantur. Alia ergo ſunt propria illius diei ſigna, quæ ad duo reuocari capita poſſunt. Quædam, quæ antecedent iudicium, & initium eius, id eſt, aduentum iudicis, & conuocationem iudicãdorum, quæ fiet angelica tuba perſonante: alia, quæ comitabuntur, vel inchoabunt ipſum iudicium, quorum ſignorum initium intelligi poteſt futurũ in prædicto ſono tubæ, homines ad iudicium conuocantis. De iis poſterioribus ſignis ſermo erit diſp. ſequenti, hoc ſolum de prioribus, de quibus Chriſtus dixit, (*Matth. 24.*) *Cum videritis hæc fieri, ſcitote, quia prope eſt in ianuis.* Poſſent autem merito inter hęc ſigna numerari Antichriſti Regnum, & perſecutio, & aduentus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiæ amplitudinem proprias diſputationes præmiſimus. Hic ergo explicanda ſuperſunt tria alia illuſtriora ſigna, quæ partim Antichriſtum antecedent, partim ſequentur. Huiuſmodi ſunt prædicatio Euangelij per vniuerſum mundum: euerſio Romani imperij, atq́ Vrbis: cœleſtes immutationes Solis, & Lunę, & Stellarum, ac elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo euentura ſunt, diſſeremus.

SECTIO I.

Vtrum ante iudicium prædicandum ſit Euangelium in vniuerſo orbe; ſitque hoc ſignum iudicij appropinquantis.

IN hac re vnum eſt certum, multa vero dubia. Certum quidem, ac de fide eſt, ante diem iudicij prædicandum eſſe Euangelium in vniuerſo orbe. Hoc enim eiſdem fere verbis docuit Chriſtus, Matth. 24. (*Matth. 24.*) idq́ aliis teſtimoniis poſtea confirmabitur. Tria vero ad hoc explicandum inquiri poſſunt. Primum, quomodo hæc vniuerſalis prædicatio, intelligenda ſit. Secundum, quem effectum ſit habitura, priuſquam iudicium inchoetur. Tertium, quando, quoue ordine perficienda ſit.

Circa primum, ratio dubitandi ſumi poteſt ex Paulo ad Rom. 10. dicente, *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fine orbis terræ verba eorum;* & ad Colo. 1. de verbo

de verbo Euangelij, inquit, *Quod peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mundo eſt, & fructificat.* Iam ergo tempore Pauli prædicatum erit Euangelium in vniuerſo orbe. Quod ſi quis reſpondeat, per ſynecdochen eſſe intelligendum in ijs locis vniuerſum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano ſubiacebat imperio, ſicut Lucæ 2. dicitur.

Luc. 2.

Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis: Simili modo poterunt intelligi, verba Chriſti, Matt. 24.

Matth. 24.

Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe, & ita hoc non erit peculiare, ſed valde cõmune ſignum futuri iudicij. Et auget difficultatem Chryſoſtom. hom. 76. in Matth.

Chryſoſt.

qui hæc verba Chriſti per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Chriſtus ſubiũgit, *Et tunc veniet conſummatio*, non intelligit de conſummatione mundi: ſed de euerſione Ieruſalem. Nam de illa Chriſtus ſermonem fecerat, & de eadem fuerat à diſcipulis interrogatus, *Quando hæc erunt?* Quam expoſitionem ſequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expoſitio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum diſcrepat Hieronym. ibi, & Ambroſ. lib. 10. in Lucam, ca. de ſignis futuræ deſtructionis templi.

Theophyl. Euthym. Hilar. Hieronym. Ambr

Nam, licet de ſæculi conſummatione hoc ſignum intelligant: tamen exiſtimãt iam fuiſſe ſuo tempore impletum. *Non enim puto* (ait Hieronym.) *aliquam remanſiſſe gentem, quæ Chriſti nomen ignoret, & quamquam non habuerit prædicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non poteſt ignorare.* Vnde Anſelmus, eandem ſequens interpretationem huius vniuerſalis prædicationis, conſequenter exponit illa verba. *Tunc veniet conſummatio*, his verbis, *Non dicit ſtatim: ſed non prius veniet conſummatio ciuitatis vel mundi.*

Anſelm.

Nihilominus dicendum eſt, verba Chriſti propriè eſſe intelligenda, de vniuerſo orbe, atque de omnibus prouinciis, & locis, in quibus homines habitant ita vt in omnibus illis prædicandum ſit Euangeliũ, antequam Chriſtus ad iudicium veniat. Hæc eſt ſententia Augu. multis in locis, præcipuè vero Epiſtola 78. & 80. ad Heſichium, & lib. 2. de ſermone Domini in monte, capite 10. & libro de vnitate Eccleſ. capite 13. & libro 2. de conſenſu Euangel. capite 77. & lib. de agone Chriſtiano, capite 29. Proſperi de Prædict. & Promiſ. Dei parte 3. capite 40. Et prius eam docuit Origenes tractat. 28. in Matth. vbi loquens de ſtatu rerum in fine mundi, ſic inquit.

Proſper. Origenes.

Et in hoc ſtatu conſtitutis rebus, Euangelium, quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo (multi enim nõ ſolum barbararum, ſed etiam noſtrarum gentium vſque nunc non audierunt Chriſtianitatis verbum) tunc prædicabitur, vt omnis gens Euangelicam audiat prædicationem, & nemo derelinquatur, qui non audiuit. Et inferius id latius proſequitur concludens, *Si quis temere dicere vult, prædicatum iam eſſe Euangelium in toto orbe in teſtimonium omnibus gentibus, conſequenter dicere poterit iam finem veniſſe.* Idem ſentit Damaſ. libr. 4. cap. 27. vbi de Antichriſto loquens, inquit,

Damaſcen.

Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari neceſſe eſt, ac tunc ille ad prodendam Iudæorum impietatem veniet. Idem ferè affirmat Cyril. ca. 16. quamuis exiſtimauit ipſe, ſuo tempore prædicatum fuiſſe Euangelium ferè in vniuerſo mundo.

Cyril. 2. Theſſ. Theodor.

Optimè Theodoretus 2. ad Teſſal. 2. tractans illa verba, *Et nunc, quid detineat, ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore*, ſic enim exponit, *Cum didiciſſet Apoſtolus, dixiſſe Dominum oportet Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum, dixit ſequens doctrinam Domini, fore, vt prius euertatur ſuperſtitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat Diuina prædicatio, & tunc appareat veritatis aduerſarius.* Idem ſentit Greg. lib. 35. Moral. c. 15. & apertius Beda Marc. 24. Ac denique Bernard. lib. 3. de conſideratione ad Eugenium, & D. Thomas lect. 3. in ad Roman. 10.

Greg. Pap. Beda. Bernard. D. Thom.

Secundo probari hoc poteſt ex prædictis verbis Chriſti. Dedit enim hoc tanquam ſignum conſummationis mundi. Hoc namque ſignificat, cum inquit, *Et tunc veniet conſummatio*, ſed niſi hoc intelligatur propriè de generali prędicatione per vniuerſum mundum, nullius momenti eſſet hoc ſignum. Quia alio proprio modo, & per ſynecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuerſum orbem, & nondum venit conſummatio. Nec poteſt conuenienter dici, Chriſtum ſolum ſignificaſſe non futuram ſæculi conſummationem, donec præcedat vniuerſalis prædicatio. Nam verbum illud, *Et tunc veniet*, in ſua proprietate, & rigore proximam conſecutionem vnius poſt aliud ſignificat: & quanquam neceſſe non ſit, quod ſæculi conſummatio poſt vniuerſalem prædicationem immediatè futura ſit: tamen vt minimum ſignificatur illo modo loquendi inter vnam rem, & aliam non interpoſitum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehenſa, longiſſima eſt: non igitur intelligi poteſt ille locus de prædicatione vniuerſali, tam remotis ſeiuncta temporibus. Neque etiam videtur commodè exponi de ſola euerſione Ieruſalem.

Vniuerſalis Euangelij prædicatio inſtantis iudicij ſignum & conſummationis ſæculi. Matth. 24.

Tum quia diſcipuli, teſte Matthæo, non tantum de euerſione Ieroſolymitana ſuſcitati ſunt, ſed dixerant, *Quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi?* & tamen Chriſtus eorum interrogationi reſpondet. Deinde vtitur voce *conſummationis* abſolutè & ſimpliciter, qua vniuerſi potius, quam vnius ciuitatis tantum conſummatio ſignificatur. Præterea multa ſigna præbet, quæ non videntur anteceſſiſſe ante deſtructionem Ieruſalem, vt illud, *Conſurget gens contra gentem, regnum aduerſus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentia, & fames, terroreſque de cœlo, & ſigna magna erunt*: & illud, *Multi prophetæ ſurgent, & ſeducent multos, & quoniã abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Hæc enim & ſimilia, licet ex parte inchoata fuerint à principio naſcentis Eccleſiæ: integre tamen, & prout à Chriſto videntur prædicta, non niſi in toto progreſſu Eccleſiæ videntur impleri. Denique addit Chriſtus, Euangelium eſſe prædicandum in vniuerſo orbe *in teſtimonium omnibus gentibus*, vt nimirum in die iudicij nulla ſit gens, quæ excuſari ex eo poſſit, quod ſibi non fuerit Euangelium prędicatum: ergo loquitur proprie de vniuerſali prædicatione. Tertio probat hoc Auguſtin. ex illis locis veteris teſtamenti, in quibus promiſſa eſt Chriſto omnium gentium, nationumque poſſeſsio, dominium, ac veneratio, Pſal. 71. *Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum* Pſalmo 85. *Omnes gentes, quaſcunque feciſti venient, & adorabunt coram te, Domine*: Sophon. 2. *Et adorabunt eum omnes de loco ſuo, omnes inſulæ gentium* Malach. 1. *Ab ortu Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.*

Auguſt. Pſalm. 71. Pſalm. 85. Sophon. 2. Malach. 1.

Ergo oportet, vt ante mundi conſummationem Chriſtus per Euangelij prædicationem, totius mundi poſſeſsionem, & dominatum accipiat. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, & ex omnibus gentibus, populis, & linguis aliquos ſaluabit, vt dicitur Apocalyp. 7. omnes iudicabit: ergo ad omnes etiam Euangelij prædicatio diffundetur.

Apoc. 7.

Vltimo ex ijs, quæ in diſcurſu Eccleſiæ vſque ad noſtra tempora geſta cõſpicimus non obſcure declaratur, hanc Chriſti prædicationem non modo Apoſtolorum tempore, verum neque vſque ad hanc ætatem eſſe impletam, ſed paulatim impleri: atque adeo non eſſe mundum finiẽdum, donec integre compleatur. Nam & Origenes, & Auguſtin. citatis locis referunt, ſuis temporibus non fuiſſe prædicatum Euangelium in vniuerſo orbe, & (ne vetera repetamus) conſtat, noſtra ætate inuentas eſſe plures prouincias, ad quas prædicatio Euangelij nunquam peruenerat, cum illæ neq; Apoſtolis, neque ante noſtram fuerint ætatem cognitæ. Nunc autem videmus in eis Eccleſiam eſſe diffuſam, & quotidie nouas nationes inueniri,

niri, ianuamque paulatim aperiri ad prædicandum eis Euangelium, cuius neque notitia, neque veſtigium in ipſis reperitur. Ergo vniuerſalis hæc prædicatio Euangelij intelligenda eſt propriè, ac ſimpliciter de toto orbe.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum Auguſt. Ad difficultatem autem propoſitam reſpondet primo Aug. Paulum in illo loco ad Roma. 10. more Prophetico, quod futurum erat tanquam iam factũ prædixiſſe, ſicut & Dauid eodem genere loquutionis de præterito dixit, *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* Ad alium fere locum ad Coloſ. 1. reſpondet, Paulum non aſſerere Euangelium totum mundum occupaſſe actu, ſed virtute. Quia ita ſeminatum erat, vt in toto mundo fructificaret iamiam, creſceretq́. Quare poſterior hic locus difficultatem non habet: in priori vero nonnulla eſt difficultas.

Teſtimonij Pauli ad Rom 10. Expoſitio. Quia Paulus rationem ibi reddit, cur eſſent etiam ſ o tẽpore inexcuſabiles, qui in Chriſtum non credebant. Vnde cum ſibi obieciſſet, *Nunquid non audierunt?* Reſpondet, *Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum.* Ergo neceſſe eſt, vt loquatur de re iam facta, alioqui non oſtenderet, quomodo eſſent inexcuſabiles homines, qui tunc viuebant, ſed qui futuri poſt eſſent, quando illa impleretur prophetia.

Hieronym. Ideo aliter reſponderi poteſt ex verbis Hierony. ſupra citatis, ſonum Euangelij dupliciter poſſe peruenire ad aliquos: primo per proprios prædicatores, & ſufficiẽtem Euangelij propoſitionem, & hoc modo nondum perueniſſe Euangelium ad vniuerſum mundum, peruenturum tamen aliquando: alio modo per ſolam famam ab ijs locis emanantem, in quibus Euangelium prædicatum eſt, & hoc modo intelligi Paulum, cum ait, *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* Ita fere D. Thom. ſupra, & Ambroſius. Sed hæc *D Thom. Ambroſ.* etiam reſponſio difficultatem habet. Tum quia ſonus Euangelij per ſolum rumorem, ac famam non videtur eſſe ſatis, vt homines fiãt inexcuſabiles, niſi fortaſſe talis, tamque probabilis ſit, vt eos obliget ad inquirendam veritatem: tum maxime, quia neque hoc modo percrebuerat tunc ſonus Euangelij per omnes mundi prouincias: ſed ad ſummum per prouincias in hoc noſtro orbe notiſsimas. Ergo neceſſario fatendum videtur, Paulum de hoc ſolum fuiſſe loquutum. Quod etiam videtur maxime conſentaneum intentioni eius. Nam potiſsimum intendebat cõuincere Iudæos, & de eis loquitur, cum *Theodor. Ambroſ.* dicit, *Nunquid non audierunt?* vt exponunt Theodoret. & Ambroſius: & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos verſabatur, & hos dicit eſſe inexcuſabiles, quia vel audierunt, vel facile audire potuerunt Euangelij vocem, quæ per totum orbem inſonuerat. Hac igitur expoſitione admiſſa, negatur, eandem poſſe applicari ad verba Chriſti, quia in loco Pauli circumſtantiæ contextus, & materia, de qua agitur, nos cogũt, vt per tropum, & ſynecdochen verba illa exponamus: at vero in verbis Chriſti, in primis nulla eſt neceſsitas, & ideo ex regula generali exponendi ſcripturam, proprietas verborum tenenda eſt. Deinde circumſtantiæ ſermonis Chriſti potius nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique cõſonantia ſcripturarũ eam valde confirmat. Cum enim Chriſtus dicit Apoſto-*Matth 28. Marc. 16.* lis Matth. vltim. *Euntes docete omnes gentes,* vel clarius Marc. vlt. *Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ*, non eſt loquutus per ſynecdochen, ſed proprie. Nam re vera in vniuerſum orbem *Iſai 66. Ezech 11. & 37.* dedit poteſtatem Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus. Huic etiam veritati concordant veteres prophetiæ ſupra adductæ, & aliæ, quæ videri poſſunt Iſaiæ 66. & Ezech. 11. & 37.

Obiectio. Sed adhuc ſupereſt aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic vltimæ expoſitioni obſtare, quod cum Paulus verba Pſalmiſtæ vſurpet, eodem ſenſu, quo ille, loqui credendus eſt: at in Pſal. 18. verba illa,

A *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, propriè, & in rigore intelliguntur de vniuerſa terra. Nam ad literam ibi eſt ſermo de cœlis, qui per vniuerſum orbem enarrant gloriam Dei, in ſenſu vero myſtico de Apoſtolis: ergo eodem modo loquutus eſt Paulus. Ex qua *Reſponſio.* obiectione in primis ſumimus, quod ſicut prædicatio cœlorum in omnem terram exiuit: ita Euangelij prædicatio aliquando exitura eſt. Nam Pſalmiſta (exponente Paulo) hoc prædixit ſub illa figura. Vnde vlterius elicimus (exponendo ſimul Augſtu. ſententiam) Paulum eodem ſenſu eſſe locutum: ita tamen, vt non docuerit, illam prophetiam iam omnino eſſe impletam, ſed cœptam impleri, ita vt ea ratione fierent inexcuſabiles, vel Iudæi, vel Gentiles, ad quos B verbum Euangelij præuenerat.

Ad Chryſoſtomum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Chriſtus Dominus in eo cap. Matth. 24. euerſionem Ieroſolymitanam, multaque ſigna, quæ eam præceſſerunt, prædixerit, & ita hunc ſenſum interdum Sancti declarant: tamen negari quoque nequit, quin de aduentu ſuo ad iudicium, & de ſignis, quæ illum antecedent, multa ibi tractauerit: vel quia diſcipuli exiſtimantes, euerſionem Ieroſolymitanam non eſſe futuram vſque ad ſecundum Chriſti aduentum, ſimul de vtraque conſummatione interrogauerant (vt ibi Diuus Thomas notat) vel quia Ieroſolymitana euerſio, & ſigna eius futura erant quaſi imago quædam diuinæ vindictæ in die C iudicij futuræ: ſolet autem diuina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, ac præſignificare, ſimulque multa dicere, quæ & in rem illam, quæ figura eſt, apte conueniant, & in re repræſentata perfectius euentura ſint. Sic Pſalm. 71. principalis eſt ſermo de Chriſto, in perſona Salomonis, qui fuit *Pſal 71.* eius figura, & multa in eo dicuntur, quæ & Salomoni & Chriſto quadrare poſſunt aliqua ſoli Chriſto. Sic etiam Danielis 11. de Antichriſto, & de Antiocho *Dan 11.* ſimul eſt ſermo, & Iſaiæ 14. de Nabuchodonoſor, & *Iſaia 14.* Lucifero, & de Babylone, & mundo, vt ibi notat Hieronym. & ſimilia ſunt multa ſcripturæ exempla. *Hieronym.* Ad hunc ergo modum loquutus eſt Chriſtus Dominus in eo cap. prædicens ſigna, & terrores iudicij ſimul cum Ieroſolymitano excidio. Quapropter licet aliqua verba interdum exponantur à Patribus de D euerſione Ieruſalem, non excluditur, quin exponi poſsint de vltimo iudicio, præſertim ſi ſecundum proprium verborum ſenſum, illi melius accommodentur. De qua re legi poteſt Chryſoſtom. hom. 11. in *Chryſoſtom.* Matth circa illa verba, *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Vbi tradit regulam generalem ſeruandam in Scriptura, ſcilicet, *Chriſtum ſæpe in eiſdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum vnam hic impleat, alteram ſpondeat in futuro, vt ab iis, qui de promiſſionibus eius pertinacius dubitant, ex hac, quæ iam facta eſt, etiam illa, quæ nondum facta eſt, credatur implenda.*

Supereſt vero exponendum (quod ſecundo loco propoſuimus) quiſnam ſit expectandus effectus huius vniuerſalis prædicationis, id eſt, an non ſolũ prædicandum ſit Euangelium in vniuerſo orbe: ſed etiam ab omnibus ſit recipiendum, ita vt totus orbis E ad Chriſtum conuertendus ſit, & religionem Chriſtianam profeſſurus, antequam adueniat dies Domini. Ratio dubitandi eſt, quia Chriſtus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerſo*, ſed, *prædicabitur:* nec dixit, prædicabitur, vt omnes credant, ſed *in teſtimonium omnibus gentibus*, id eſt, vt qui noluerint credere, nullam excuſationem habeant (vt omnes exponunt) ergo non conſtat, Euangelium vbique eſſe ſuſcipiendum, ſed prædicandum tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Auguſtini ſententia paulò ante adduximus, de promiſſionibus Chriſto factis, *Dominabitur à mari vſque ad mare:* & de vniuerſali tam gẽtium, quàm Iudæorum conuerſione. Et de priori quidem multa ſupra retulimus ex Dauide. Iſa. Ezech. de poſteriori vero e

Iſai.11. Hieron. Cyril. Baſil. Rom.11.

A clara prædictio Iſai.ca.11. *Et erit, in die illa adijciet Dominus ſecundo manum ſuam, ad poſsidendum reſiduum populi ſui*, vt Hieron. Cyril. Baſil. & alij exponunt. De vtraque verò eſt expreſſum teſtimonium Pauli ad Rom. 11. *Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec intraret plenitudo gentium, & ſic omnis Iſrael, ſaluus fieret.* Quod etiam videtur ſignificaſſe Ioan.c.11. exponẽs ſenſum ab ſpiritu ſancto intentum in verbis illis Caiphæ, *Expedit, vt vnus moriatur homo pro populo, vt non tota gens pereat, Prophetauit* (inquit) *quod Ieſus erat moriturus pro gente*, id eſt pro Iudæis, *& non tantum pro gente, ſed, vt filios Dei, qui erãt diſperſi, congregaret in vnum*, id eſt, vt omnes tam Iudæos, quàm gentes in vnam Eccleſiã cogeret. Quod etiam confirmant verba illa Chriſti, *Alias oues habeo,* B *quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.* Sic etiam de vtroq; populo prædictum erat Pſal.58. *Dominabitur Iacob, & finium terræ*, & Sophon.3. *Tunc* (loquitur de die iudicij) *reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiant ei humero vno*, & poſtea hanc conuerſionem tam gentium, quàm Iudæorum late deſcribit. Et cõfirmatur tandem ex Paulo 2.ad Theſſalon.2. dicente, *Niſi venerit diſceſsio primum*, ſeu apoſtaſia. Supponere enim videtur, prius vniuerſum orbem futurum eſſe vnius Chriſtianæ religionis: poſtea vero aduentu Antichriſti maiori ex parte à Chriſto receſſurum.

Ioan.11. Ioan.10. Pſalm.58. Sophon.3. 2.Theſſ.2.

In hac re nihil video eſſe in Scriptura perſpicue prædictum, neque ab antiquis Doctoribus traditũ: ex ijs verò, quæ dicta ſunt, hæc videntur colligi veriſimiliora. C Primò ita eſſe Euangelium per vniuerſum orbem prædicandũ, vt vbique, id eſt, in omnibus regionibus, & præcipuis prouincijs templa fundentur, & Chriſtiana religio recipiatur, & exerceatur, & hoc modo Chriſtus vbiq; agnoſcatur, & colatur. Hæc eſt ſententia Auguſtin. citatis locis, & eandem ſignificant reliqui Patres citati, & hoc probant teſtimonia prophetarum, qualia etiam ſunt elegantiſsima apud Iſaiam capite. 2. & apud. Mich. cap. 4. Præterea facit, quod ſupra ex Apocalyp. 7. adduximus, ex omni populo, & omni lingua aliquos eſſe ſaluandos. Deniq; per ſe, ac ſine alia probatione veriſimile eſt, ſi Euangelium vbique eſt prædicandum non ſolum per famã, & rumorem, ſed per proprios prædicatores, vbique etiam fructificaturum, atq; a- D deo vbique eſſe Eccleſiam propagandam, & fundandam. Quod etiam euentus ipſarum rerum, quas experimur, ſatis confirmat. Hoc enim modo, & fructu videmus, Euangelium eſſe diſſeminatum in remotiſsimis regionibus, de quibus ante centum annos vix eſſe potuiſſet humana ſpes. Quapropter eũdem modo in cæteris regionibus ſperare licet exitũ. Neq; huic veritati diſſonant verba Chriſti, quia Euangelium vbiq; prædicatum erit in teſtimonium omnibus: in teſtimonium quidem pręmij, ac mercedis ijs qui credunt: in teſtimonium autem iudicij, & condemnationis ijs, qui non credunt.

Aug. Iſai 2. Mich.4. Apoc.7.

Vnde ſecundò dicendum eſt, licet vbiq; ſit fundanda, & propaganda Eccleſia: non tamẽ omnes in vniuerſum homines eſſe credituros. Hoc enim nec E neceſſarium eſt, neque vllo teſtimonio probabili affirmari poteſt, neque eſt conſentaneum humano ingenio, ac libertati, nec experientiæ, nec modo Diuinæ prædeſtinationis, quæ ita videtur res hominũ diſpoſuiſſe, ordinaſſe, ac permiſiſſe, vt ſemper ſint inter eos boni, & mali, fideles, & infideles. Quod varijs parabolis in Euãgelio Chriſtus ſignificauit, & in omnibus indicat, hanc permixtionem vſque ad finem mundi duraturã. Quocirca licet per hanc vniuerſalẽ prædicationem ex omnib. nationibus aliqui ſint conuertendi, nõ tamẽ neceſſe eſt, vt omnes homines cuiuſuis nationis conuertantur, vt recte notauit Franciſc. Ribera Mich.4. citans Lyranũ, & Adrianum Finum lib.7.c.5. Neque etiam mihi conſtat, an vbiq; ſit idololatria tollenda. Fieri enim poteſt, vt in eiſdẽ prouincijs, vel ciuitatibus fundentur Eccleſiæ Chriſtianorum, & tamen idolorum templa non euertantur; vt in principio Eccleſiæ accidit, & nunc in Iaponia conſpicimus. Et hoc ſatis eſſet ad complementum huius prædictionis, & ſigni, de quo agimus, quamuis non conſtet, an ſit maiorem effectum habiturum.

Ribera. Lyra.

Hinc addo tertio, per hanc vniuerſalem prædicationem, quæ anteceſſura eſt aduentum Antichriſti, non eſſe conſummandam Iudæorum cõuerſionem à Paulo, alijsq; prædictam. Neq; enim id neceſſarium eſt ad vniuerſalem prædicationẽ, vt dixi. Colligitur autem hoc aperte ex ijs, quæ ſuprà diximus de aduẽtu Antichriſti, ſcilicet, eum à Iudæis præcipue eſſe ſuſcipiendum, ſicut Chriſtus prædixit Ioan.5. quia in pœnam cæcitatis, & incredulitatis eorum maximè venturus eſt, teſte Paulo 2.ad Theſſ.2. non ergo erunt tunc Iudæi ad fidem conuerſi. Et ita ſupponunt Cyr. c.15. Damaſ. lib.4.c.25. Hippolyt. de conſum. mundi. Auguſt. 20. de Ciuit. c.29. Verum eſt, ſtatim c.30. circa finẽ, ſentire, aduentũ Eliæ, & conuerſionem Iudæorum fore ante Antichriſtum. Poteſt autẽ exponi, id eſt, ante finitam perſecutionem Antichriſti, nõ vero ante inchoatam, quia ante inchoatam nõ poteſt eſſe verum, vt patet ex ſupradictis de aduẽtu Eliæ. Idem docet Hilar. c.26. in Matth. vbi ait, *Sicut pars Iudæorum per Apoſtolos credidit, ita eſt creditura per Eliam.* Idẽ Theo. & Anſel. ad Roma.11. Conuerſio ergo illa Iudæorum conſummãda eſt poſtea per prædicationem Eliæ, & Henoch, vt ijdem Patres notãt, & Hier. in id Pſal.20. *In reliquijs tuis præparabis vultum eorum.* Et colligitur ex illis verbis Chriſti Matth.17. *Elias venturus eſt, & reſtituet omnia*, & ex alijs ſupra adductis, Malach.4. & Apoc.11. Et confirmari poteſt Ioel.3. *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuertero captiuitatem Iudæ, & Ieruſalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat.* Vbi aperte dicitur, poſt Iudæorum conuerſionem ſtatim futurum eſſe iudicium. Erit ergo Iudæorum conuerſio proxime ante iudicium, eodem tempore, quo acrius Antichriſtus Eccleſiam Dei perſequetur. Erit autem facile, tam breui tempore Iudæos per Eliam conuerti, quia veriſimile eſt audita fama Antichriſti, & quod à ſuis receptus ſit vt Meſſias, & quod Ieruſalem ac templum reædificat, ex vniuerſo orbe Iudæos omnes cõfluxuros Ieruſalem, ſeu in eam regionem, vbi potiſsimum Antichriſtus imperabit. Illuc ergo adueniens Elias facili negotio docebit vniuerſos. Præter ſanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Iudæorum apta diſpoſitio ad veritatem ſuſcipiendam, quod experimento cognoſcant, ſe eſſe ab Antichriſto deceptos, quoniam non ad veri Dei cultum, ſed ad ſe adorandum, vt Deum omnes allicere conabitur. Et (quod præcipuum eſt) Deus ſpeciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cũctos omnino Iudæos eſſe cõuertendos, & credituros in Chriſtum: ſed ſolum eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. *In tempore illo ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus in libro.* Soli ergo illi credent, fide ſcilicet viua, & ſtabili, ac permanente vſq; ad finẽ. Non eſt autem, cur dicamus, omnes Iudæos, qui tunc viuent, fore prædeſtinatos vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia verò aliquid ſpecialius illo tempore promittitur, credendum eſt, maiori ex parte tunc fore Iudæos conuertendos, quod notauit Oecum. ad Ro.11. dicens, *Vere omnis Iſrael ſaluus erit id eſt, plures quidem auertentur à peccatis, & conuertentur ad ipſum*, & idem ſignificat Theoph. ibidem.

Iudæorum conuerſio quando futura. Ioan.5. 2.Theſſ.2. Cyrill. Damaſc. Hippolyt. Aug. Hilar. Theod. Anſel. Hier. Matt.17. Malac 4. Apoc.11. Ioel 3. Dan.12. Oecumen. Theop.

Quarto, non videtur neceſſarium, vt per hanc vniuerſalem Euangelij prædicationem efficiatur, vt aliquo tempore ante iudicium vniuerſus mundus, totus ſimul in Chriſtum credat, & Catholicam amplecta-

plectatur religionem. Nam Chriſti prędictio, in qua ſignum potiſsimum fundatur, ſatis verificatur, ſi paulatim, & ſucceſsiue Euangeliū in vniuerſo mundo prędicetur, quamuis fortaſſe, cum ad vnam partem orbis peruenerit, alia, quæ illud audierat, & ſuſceperat, vel per hæreſim, vel per paganiſmum, aut aliud apoſtaſiæ genus ab illo diſcedat. Quamobrem non videtur neceſſarium, vt propter hoc ſignū futuri iudicii dicamus, antequam Chriſtus ad iudicādum veniat, in tota Aſia, vel Africa iterum eſſe prædicandum Euangelium, atque omnes illas gentes prius eſſe ad fidem cōuertendas. Cum enim iā in ijs prouincijs prædicatum ſit Euangelium, fundataq́ Eccleſia, & ex illis gentibus multi fuerint ſalutem conſequuti, ex nulla prophetia, aut Scripturæ teſtimonio colligi poteſt, iterum eſſe ibi prædicandum, aut illas gentes iterum ad fidem conuertēdas. Quare, licet definite negari non poſsit, ita eſſe futurum, quia hoc etiam ignoratur: tamen neq́ affirmari poteſt, cum nō ſit reuelatū. Illa enim verba Ioannis 10. *Erit vnum ouile, & vnus paſtor*, non ſignificat, fore aliquādo, vt vniuerſus orbis, & omnes homines ſint intra Eccleſiam, ita vt nullus ſit infidelis, ſicq́ conſtituant vnum ouile ſub vno paſtore Chriſto, & vicario eius. Nā Chriſtus ibi de hoc nō diſſerebat, ſed ſolū prædixit futuram gentium cōuerſionem, & ex gentibus, & Iudæis conſtituēdum eſſe vnum ouile, atq́ vnam Eccleſiam vniuerſalem, & Catholicam, quæ (quod in ſe eſt) omnes complectatur. Quod autem plures, vel pauciores diuerſis temporibus, vel ex gentibus, vel ex Iudæis intra hanc Eccleſiam per fidem congregandi ſint, de hoc nihil Chriſtus affirmauit. Quanquam (ſi verba eius interpretemur nō abſolute de hominibus, ſed de ouibus ſpecialiter electis, ac prædeſtinatis (de illis verū eſt, omnes ſemper adduci ad ouile Eccleſiæ, extra quam non eſt ſalus, quanuis non ex ſolis illis Chriſti ouile conſtituatur. Neq́ etiam ex illo teſtimonio Pauli, *Niſi venerit diſceſsio primum*, colligi poteſt, ante aduentum Antichriſti aliquando omnes homines futuros eſſe fideles. Primum quia (vt ſupra dixi) aliqui probabiliter exponunt hanc diſceſsionem non ab Eccleſia, ſed ab imperio Romano. Deinde quia multi per *diſceſsionē* intelligunt ipſum Antichriſtum, vel apoſtaſiam tēpore perſequutionis eius in Eccleſia futurā, vt patet ex Theodor. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. c. 19. ibi pro *diſceſsione, transfugam*, vertit. Deniq́ quia licet demus, *diſceſsionem*, ſignificare ibi magnam quādam apoſtaſiam futuram, antequam veniat Antichriſtus non inde fit, ante illam vniuerſum mundum, & omnes prorſus homines futuros fideles. Poteſt enim talis diſceſsio eſſe à pontifice Romano, & à Catholica Eccleſia in quibuſcunq́ regionibus, vel hominibus extiterit: ſic autem quaſi per antonomaſiam appellari potuit, quia fortaſſe maxima ex parte Eccleſia deficiet. De qua re iterum ſectionibus ſequentibus redibit ſermo.

Ioann. 10. *2. Theſſal. 2.* *Theodor. Oecumen. Auguſt.*

Vniuerſalis per orbē Euangelij promulgatio quādo, quomodo vè futura.

Vltimo ſupererat explicandū, quod tertio loco eſt propoſitum, ſcilicet, quo tempore, & ordine hæc vniuerſalis prædicatio futura ſit, ſed in hac re pauca à nobis dici poſſunt. Nam quæ in futurum pendent, & præſertim, quæ pertinent ad tempora iudicij, & conſummationis mundi, nobis ſunt incognita, vt diximus. Tria verò ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt, colligi poſſunt. Vnum eſt, hanc prædicationem ab initio Eccleſiæ eſſe inchoatam, & quotidie magis, ac magis perfici, vt experientia docet. Alterū eſt, hanc vniuerſalem prædicationem extenſiue (vt ſic dicā) conſummandam eſſe in toto orbe ante perſequutionē Antichriſti, eiusq́ aduentum, vt recte docent Aug. & alij Patres ſupra citati. Et facile conuinci poteſt, ſi, quæ ſupra dicta ſunt de regno Antichriſti, cōſiderentur. Nam eo tempore, quo Antichriſtus regnauerit, nō ſolum non poterit Eccleſia propagari, aut Euangelij prędicatio ad nouas regiones deferri: verum potius vbi Eccleſia fuerit, maxima ex parte deficiet, & fideles, qui perſeuerauerint vix poterunt religionis cultum publice profiteri, nedum ad conuertēdas nouas prouincias mitti. Poſt mortem verò Antichriſti tempus erit breuiſsimum (vt ſupra etiam dictum eſt) ergo poſt aduentum illius non poterit vniuerſalis hæc prædicatio abſolui: neceſſe eſt ergo, vt ante eius aduētum perficiatur. Quin potius hac ratione conuincimur, vt exiſtimemus, hanc prędicationem abſoluendam eſſe, antequam in Romana Eccleſia, vel imperio fiat magna aliqua mutatio temporalis, aut euerſio, de qua Sect. ſequenti dicendum eſt. Quia vt Euangelium in toto orbe tandem aliquando commode diuulgari poſsit, neceſſe eſt, vt dignitas Romanæ Eccleſiæ ſuum ſplendorem, poteſtatemq́ non ſolum ſpiritualem, & diuinam, ſed etiam temporalem retineat, vel ſaltem vt in eius obedientia Catholici Reges, ac potentes Principes perſeuerent, quorum auxilio, & ope ad fidē propagandā vti poſsit Qūocirca inter ſigna propria futuri iudicij hoc, de quo hactenus diximus, videtur eſſe primum, & ante omnia implēdum, vt ex ſequentibus amplius cōſtabit. Tertium eſt, poſt impletam hanc vniuerſalem prędicationem Euangelij, non multo poſt futurum Antichriſti aduentum, & vltimam Eccleſiæ perſequutionem, ac deniq́ mundi conſummationem. Hoc colligitur ex illis Chriſti verbis, *& tunc veniet conſummatio*. Quando autem poſt ventura ſit, incertum nobis eſt, vt recte dixit Auguſtin. dicta epiſ. 78. & 80.

Matth. 24. *Auguſt.*

SECTIO II.

Vtrum ante iudicium & proxime ante aduentum Antichriſti Romana ciuitas euertenda, Romanumque Imperium omnino extinguendum ſit.

QVæſtionem hanc ſuperius breuiter attigimus, quoniam neceſſarium fuit ad oſtendendū, Antichriſtum nondum veniſſe: nunc autem fuſius, & ex proprijs principijs eſt à nobis explicanda, quoniam & eſt huius loci maxime propria, & non parū difficilis, & ad intelligenda nonnulla Scripturæ loca, aliaſque theologicas quæſtiones valde vtiles eſſe poteſt.

Quòd igitur Romanum imperium extinguendū ſit in aduentu Antichriſti, ſupra ex communi Patrum traditione ſuppoſuimus: nunc autem plura circa hoc inquirenda, declarandaq́ ſuperſunt. Primum quo ſcripturæ fundamento hoc nitatur, nullum enim firmum inuenitur. Duo etenim adduci ſolent. Primum eſt illud 2. ad Theſſ. 2. *Niſi venerit diſceſsio primum*, quod de euerſione Romani imperij interpretatur Hieron. q. 11. ad Algaſ. & Ambroſ. & Primaſius, ibi, & Tertul. lib. de reſurrect. carn. c. 24. Hoc verò nullius momēti eſſe videtur, primo quia (vt ſæpe dictum eſt) hic locus melius intelligitur de ſpirituali diſceſsione, & apoſtaſia à fide, & ab ſpirituali imperio Romani Pontificis, in quod temporale imperium mutatū eſt, vt eleganter dixit Leo Papa ſerm. 1. de Apoſtolis Petro, & Paulo, & ita exponunt Chryſ. & Græci, qui ipſum Antichriſtum per *diſceſsionem* ſignificari intelligunt. Idem fere Aug. 20. de Ciuit. c. 19. Secundo quia diſceſsio non ſignificat integram extinctionem, ſed ſeparationē, & diuiſionē: ſi ergo Paul. loquitur de diſceſsione à temporali imperio Romano, hæc ante multa tēpora facta eſt. Deficere enim cœpit hoc imperiū, & diſsipari, vel quādo Orientale imperium ad Turcas translatū eſt: vel quando imperiū in Occidente à Gothis, & Vandalis vaſtari, & occupari cœpit, & ipſa Romana ciuitas à Gothis capta eſt. De qua re Blōdus decad. 1. & Sabellicus Aenead. 7. li. 9. & Aenc. 8. li. 1. & ſeq. & Oroſius li. 2. & 7. ſuę hiſtorię, & alij, qui de rebus Romanis ſcribūt. Secundū eſt, quod de diuiſione Romani imperij in de-

2. Theſſal. 2. *Hieron.* *Ambroſ.* *Primaſ.* *Tertullian.* *Leo Papa.* *Chryſoſt.* *Auguſt.* *Blondus.* *Sabellic.* *Oroſ.*

Dan.7. in decem Regna à Daniel.cap.7.ſcribitur: ſed ex hoc loco non colligitur, imperium Romanum eſſe omnino extinguendum prius, quàm Antichriſtus veniat. Primo quia rectè intelligi poteſt imperium illud eſſe diuiſum in decem regna, & tamen Romanum imperium non eſſe omnino extinctum. Sicut nunc diuiſum illud cernimus in plura regna, quæ fortaſſe iam ad denarium numerum peruenerunt, & tamẽ adhuc imperium Romanum ſuam retinet dignitatem, propter quam omnes Chriſtianos Reges antecellit. Adde, Aug.20. de Ciuit.cap. 23. docere, nõ eſſe certum, denarium illum numerum proprie, ac definite ſumi, *Quid enim* (inquit) *ſi numero iſto denario vniuerſitas Regum ſignificata eſt?* Ex illo ergò loco tantum colligitur diuiſio, ac diſsipatio Romani imperii in plura regna, non tamen extinctio nominis, ac dignitatis eius. Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Danielem dicatur; hos decem Reges anteceſſuros Antichriſtum: tamen Apocal. 17. ſic de illis ſcribitur, *Decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt. Sed poteſtatem tanquam Reges vna hora accipient poſt beſtiam*: & de eiſdem poſtea dicitur, *quod habebunt odio, & perſequentur Romanam vrbem*, Ergo illis regnantibus adhuc non erit deſtructum Romanum imperium.

Auguſt.

Apoc.17.

Romani imperij deſtructio inter ſigna diei iudicij numeranda.

In hac re dicendum eſt primo, ſolum poſſe certò affirmari Romanum imperium ferè vſque ad diem iudicij eſſe duraturum, & prope illius tempora eſſe prorſus extinguendum, & in aliud imperium commutandum, atque hoc modo deſtructionem Romani imperij poſſe annumerari inter ſigna diei iudicij. Hoc probatur primò ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lactan.lib.7.c. 25. dixit ex veteri traditione; Romanum imperium ſimul cum ipſo orbe eſſe interiturum & c.15. ſcribit, in fine mundi futura eſſe ingentia prælia, & tumultus, ſubditque *cuius vaſtitatis & confuſionis hæc erit cauſa; quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tolletur de terra & imperium in Aſiam reuertetur, ac rurſus Oriens dominabitur, & Occidens ſeruiet*. Idem proſequitur optimè c. 16. Idem affirmat Tertull. in Apolog. cap.32. vbi ait, *Fidelibus incumbere neceßitatem orandi pro ſtatu imperij rebuſque Romanis, quod vim maximam vniuerſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſæculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperii commeatu ſcimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri romanæ diuturnitati fauemus.* Similia repetit lib. ad Scapulam, cap. 2. dicens, *Chriſtianus nullius eſt hoſtis, nedum imperatoris, quem ſciens à Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt, vt & ipſum diligat, & reuereatur, & honoret, & ſaluum velit cum toto Romano imperio, quouſque ſæculum ſtabit, tandiu enim ſtabit.* Denique Hieron. fatetur, hanc eſſe ſententiam omnium ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Conſtat igitur hanc eſſe antiquiſſimam traditionem, vnde veriſimile eſt, ab Apoſtolis manaſſe. An vero habeat in ſacris literis fundamentum, ſtatim dicemus.

Lactant.

Tertullian.

Hieron.

Secundo dicendum eſt; non ſatis conſtare, vtrũ Romanum imperium omnino extinguendum ſit ante aduentum Antichriſti per diuiſionem in multa, ſeu decem regna: an verò eius deſtructio inchoanda ſit per hanc diuiſionem, per ipſum verò Antichriſtum demum perficienda. Sed vterque modus eſt probabilis. Differt autem multum inter vtrumque modum, quia iuxta priorem, conſtat certiſsimè nondum eſſe ſatis deſtructum imperium Romanũ, vt Antichriſtus veniat: iuxta poſteriorem autem non oportebit expectare maiorem inclinationem Romani imperij, qua Antichriſto via paretur: ſed ſolum ipſam euerſionem integram, quæ per illum facienda eſt. Vnde iuxta priorem modum hoc ſignum iudicij diuerſum erit à ſigno Antichriſti, & præuiũ illi, nondumq́; nunc impletum: iuxta poſteriorem autem modum vel non eſt diuerſum à ſigno dato de futuro regno Antichriſti: ſed per illum con-

A pledum erit, quia vnius generatio erit alterius corruptio. Vel ſi velimus hoc ſignũ deſtructionis Romani imperii ab Antichriſti imperio diſtinguere, neceſſe eſt, vt deſtructionem illius appellemus diuiſionem in plura regna, quamuis nomen, & dignitas imperii Romani nondum ſit omnino extincta. Vnde fiet, vel hoc ſignum iam eſſe impletum, vel certe conſtare ſatis non poſſe, an ſuperſit maior regnorũ diuiſio & commutatio facienda, antequam Antichriſtus veniat. Nam, ſi quis rectè conſideret, Romanum imperium in plura, quam decem regna iam eſt diuiſum. Oſtendamus igitur vtriuſq; modi probabilitatem. Quod enim omnino ſit extinguendũ Romanum imperium, priuſquam Antichriſtus veniat, B colligunt multi Patres ex illo 2.ad Theſſ. 2. *Non retinetis; quod, cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis; & nunc quid detineat, ſcitis; vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iam operatur iniquitatis, tantum, vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus.* In quibus verbis obſcurum eſt, quid ſit illud, quod Paulus Theſſalonicenſibus dixerat, & illi ſciebant eſſe in cauſa, vt Antichriſti aduentus detineretur. Vnde coniectant Patres, hoc nihil aliud eſſe, quàm perfectam Romani imperii euerſionem, quam Paulus corã apertè docuerat: ſcripto autem non eſt auſus tam clarè exprimere, ne calumniam incurreret, quod Romano imperio malè optaret. Et ita interpretantur illud, *Tantũ, vt qui nunc tenet, teneat*, id eſt, vt qui nunc imperat, imperet, donec tollatur de medio, non perſona, ſed imperiũ; *Et* C *tunc reuelabitur ille iniquus*: ergo antequam ille veniat, omnino extinguendum eſt Romanum imperiũ. Ita exponit Chryſoſtom. homilia. 4. in illam Epiſt: quẽ ſequuntur Oecumen. & Theophyl. idẽ Ambrõ. & Anſel. ibi & Hieronymus. q.11. ad Algaſiam. Idem videtur ſignificaſſe Tertullian. locis citatis in prima concl. & Cyrill. ca. 15. dicens, *Venit Antichriſtus, cum impleta fuerint tempora Romani imperii.* Et confirmatur ex citatis locis Danielis, in quibus ſignificatur, ſicut primum imperiũ deſtructum fuit per ſecundũ & ſecundum per tertium, & tertium per quartum, ita quartum prorſus diſsipandum à decẽ Regibus, qui Antichriſtum præcedent, à quo poſtea ſubijcientur, & ſub eius imperio redigentur. Atque ita videntur ibi exponere Hieron. Theodor. & Irenæus lib.5. D cap.25. & 26. His ergo teſtimonijs ſit probabilis hæc ſententia. Quod verò illa non ſit certa, atque adeò alterum modum eſſe probabilem, conſtat primo ex Aug.20 de Ciuitat.c.19. vbi pertractans prædictum locum Pauli. 2. ad Theſſal.2. *Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Ergo prorſus* (inquit) *quid dixerit, me fateor ignorare: ſuſpiciones tamen hominum, quas audire vel legere de hac re potui, nõ tacebo.* Et ſtatim ſubdit expoſitionem de Romani imperii euerſione. Eſt igitur hæc tantum ſuſpicio, nõ res certa. Theodoretus vero eam expoſitionẽ apertè reiicit, dicẽs. Romanum imperium apud Danielẽ per quartam belluam eſſe ſignificatum, *In eo autem* (inquit) *paruum cornu productum eſt, quod gerebat bellum cum Sanctis*, vbi apertè ſentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichriſtum ex ipſo Romano imperio, ſeu aliquo E modo eo durante, eſſe naſciturũ, & cõtra ipſummet imperium præualiturum. Daniel enim cap.7 tã decem cornua, quam cornu paruulũ ex quarta beſtia oriri ſe vidiſſe refert, & in c.2. idem regnũ in quarto loco computatur, etiamſi in multa regna partitum ſit. Signum ergo eſt per hanc diuiſionem non fore omnino extinguendum, donec Antichriſtus veniat. Poteſt autem pro hac etiam ſententia referri Hier. Dan.11. quatenus de Antichriſto ſic loquitur, *Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur*: & Lactan. dicto lib.7.c. 15. tunc dicit, Romanũ nomen tollendum de terra, *Cum imperium in Aſiã reuertetur*, quod apertè dicit propter imperium Antichriſti. Et cap.25. *Precandus* (inquit) *eſt Deus ne citius fa-*

2.Theſſal.2.

Chryſoſt.
Oecumen.
Theoph.
Ambroſ.
Anſelm.
Hieron.
Tertullian.
Cyrill.

Hieron.
Theodor.
Iren.

Auguſt.
2.Theſſal.2.

Theod.

Dan.7.

Dan.7.

Hieron.

Lactant.

tius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mūdus ipſe lapſurus eſt, id eſt, Romanum imperium. Prǣterea Chryſoſt. dicta homilia quarta in 2. ad Theſſalon ſic ſcribit. *Quemadmodum regna illa deſtructa ſunt, quæ ante Romanum imperium fuerunt, vt pote regnum Medorum à Babyloniis, Babyloniorum à Perſis, Perſarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita & regnū Romanorum ab Antichriſto.* Ex quibus verbis licet colligere, etiam ſi admittamus illam expoſitionem verborum Pauli inde non fieri, imperium Romanum eſſe tollendum de medio antequam Antichriſtus veniat, ſed ipſum Antichriſtum id eſſe effecturum. Vtrumq; enim dicit Chryſ. qui non eſt ſibi contrarius, & vtrumq; poteſt facile verbis Pauli acōmodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expoſitionem aduentum Antichriſti, donec adueniat definitum tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio eſt. Tunc enim & Antichriſtus veniet, ac tollet illud de medio, & è contrario ipſum tolletur de medio, & tunc Antichriſtus veniet. Vt enim Philoſophorum more loquamur, iuxta hanc ſententiam ſe habebunt hæc duo imperia, ſicut duæ formæ, quarum vna ingreditur, alia expellitur, de quibus vere dici poteſt, cum vna de medio tollitur, tunc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi poſſunt omnes Patres in priori parte citati. Coſtat igitur, ſatis eſſe incertum, & dubium, quo ex prædictis modis res hæc euentura ſit: conſequenter vero conſtat, ſatis certū eſſe alterutro ex ijs modis euertendum eſſe Romanum imperium ante diem iudicij & ita ſimul probata eſt prima aſſertio poſita.

Chryſoſt.

Vrbis Romæ deſtructio ſignumne propinquātis iudicij.

Lactant.

Tertio dicendum conſequenter eſt, multo magis incertum eſſe, an euerſio Romanæ vrbis inter ſigna appropinquantis iudicij numeranda ſit. Nam, licet Lactan. dict. li. 7. c. 25. de ipſa vrbe loqui videatur, cū inquit. *Res ipſa declarat lapſum, ruinamq; rerum breui fore, niſi quod incolumi vrbe Roma nihil iſtius videtur eſſe metuendum. At vero, cum caput illud orbis ceciderit, & ῥύμη eſſe cœperit (quod Sybillæ eſſe aiunt) quis dubitet veniſſe iam finem rebus humanis, orbiq; terrarū?* Licet (inquit) hæc fuerit Lactantij ſententia: non tamen defuit, qui eam inter deridendos errores, computandam exiſtimauerit, vt Pammel. refert in ſcholijs lib. Tertull. ad Scapulam num. 10 qui tamen interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe, quam de imperio eſſe loquutum, ſentiens etiam ipſe, ſolius Vrbis excidium, aut durationem, non eſſe ſignum ſufficiens euerſionis, vel diuturnæ durationis mundi. Nam in primis, cum oſtenſum ſit, probabile eſſe Romanum imperium non eſſe omnino abolendum, donec Antichriſtus veniat, conſequens eſt etiam eſſe probabile Romanam ciuitatem non eſſe euertendam vſq; ad ipſum Antichriſtum, quia par eſt vtriuſq; ratio. Deinde ſiue ab ipſo, ſiue ante ipſum extinguatur dignitas, & nomen imperij Romani, nō ſequitur, Vrbem vel ab Antichriſto, vel ante ipſum eſſe euertēdam. Quia bene poteſt imperium occupari, nomēque ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipſius ciuitate diſſipata, vel deſtructa, vt tam ſuperioribus quam noſtris temporibus in omni regnorum mutatione conſpicimus: vel ſicut è contrario poſſet Vrbs deſtrui durāte Romano imperio. Quia licet mutetur ſedes imperij, nō propterea totū mutari imperium neceſſe eſt. Ergo ex mutatione Romani imperij non poteſt colligi vrbis euerſio, niſi alicubi ſpecialiter reuelata ſit, quod non cōſtare, ſtatim oſtendemus. Aliunde vero non eſt etiam reuelatum, ciuitatem illam permanſuram vſque ad finē mundi, vel vſq; ad Antichriſtum, vel vſque ad tempora illi vicina: quia ſimiliter nuſibi extat talis reuelatio, neq; ex reuelatis colligi poteſt. Niſi quis fortaſſe exiſtimet, quoniam Eccleſia Romana caput eſt vniuerſalis Eccleſiæ, tamdiu illam eſſe duraturam, quādiu Eccleſia vniuerſalis durabit. Quia non po-

Pammel.

Vrbis Romanæ euerſio prorſum certa.

A teſt Eccleſia eſſe ſine capite, durabit autem vniuerſalis Eccleſia vſq; ad finem mundi: ergo & Romana Eccleſia: ergo & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius momenti eſt, primum quia licet nunc caput Eccleſiæ ſit in Eccleſia Romana, quia eſt eius Epiſcopus: tamen hoc, neq; conſtat eſſe à Chriſto præceptū, neq; per ſe eſt ſimpliciter neceſſarium, vt in proprio loco latius tractādum eſt. Deinde quia licet Romana ciuitas euerteretur, & Romanus Epiſcopus à ſua ſede, Eccleſia, vel prouincia pelleretur, ita vt oporteret illum vel in remotiſsimis regionibus habitare vel in ſpeluncis, aut in locis abditiſsimis deliteſcere, ſemper eſſet & caput Eccleſiæ, & Romanus Epiſcopus. Nam ſemper retineret eandem potentiā, & iuriſdictionem tā vniuerſalem, quā propriam, & ſpecialem illius Epiſcopatus. Itaq; ſiue integra perſeue-
B ret Vrbs, ſiue ab hoſtibus ſolo æquetur, nullum eſt ſignū aut appropinquātis iudicij, aut diſtātis adhuc.

Obiectio. Apoc. 17.

Sed obijci poteſt locus Apoc. 17. vbi *ſub ænigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ ſedentis ſuper beſtiam coccineam* exprimitur Roma, & de ea ſubiungitur, quod decem Reges per decem cornua ſignificati, *odient fornicariam, & deſolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipſam igne concremabunt.* Ex qua prophetia duo videntur colligi. Primum illam ciuitatem permanſuram vſq; ad aduētum Antichriſti: alterum eam eſſe labefactandam, & cōcremandam ab Antichriſto, ſeu ab ijs decem regibus, qui eius tempore regnabunt, eique ſubijcientur, vt ibidem dicitur. Vnde, quod ibi ſit ſermo de Antichriſto, omnes expoſitores conſentiunt, & Iren. lib. 5. cap. 26. Hippol. orat. de conſ. mundi: & alij ſtatim
C citandi. Quod autem mulier illa fornicaria, & purpurata ſit Roma, patet primo ex vltimis verbis capitis. *Et mulier, quam vidiſti, eſt ciuitas magna, quæ habet regnum ſuper Reges terræ.* Nulla enim alia ciuitas habuit generale imperium, niſi Roma. Secundo, quia dicitur ea mulier habere capita ſeptem, quæ ſic explicatur. *Septem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.* Vrbs enim ſuper ſeptem colles, ſeu mōtes ædificata fuit. Tertio ita exponunt multi ex Patribus, Hier. Epiſ. 17. ad Marcellum nomine Paulæ, & Euſtochij, & 15. q. 11. ad Algaſ. & l. 2. cont. Iouinian. in fine vbi ſic inquit. *Ad te loquor, quæ ſcriptam in frōte blaſphemiam, Chriſti confeſſione delecti, vrbs potens, vrbs orbis domina, vrbs Apoſtoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum, Roma aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos, aut ſublimitatis iuxta Hebræos, ſerua quod diceris,*
D *virtus te excelſam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypſi comminatus eſt, potes effugere per pænitentiam, habens exemplum Niniuitarum.* Eandem expoſitionem habet Tertul. lib. contra Iudæos c. 9. & lib. 3. cont. Marc. cap. 13. *Babylon* (inquit) *apud Ioannem noſtrum Romanæ vrbis figura eſt, proinde magnæ, & regno ſuperbæ, & Sanctorum Dei debellatricis.* Atque hanc expoſitionem ſequitur Paul. Oroſ. li. 7. c. 2. Et Aretas in comment. in Apoc.

Iren. Hippolyt.

Hieronym.

Tertullian.

Oroſ. Aret.

Reſponſio. Gagne.

Reſpondetur, hanc ſi expoſitionem admittamus, quam Gagneius in Apoc. dicit eſſe probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hæreticos ſcribunt, illam amplectuntur, qui aduertūt,
E Ioannem non eſſe loquutū de Romana Eccleſia, ſed de Vrbe, non Chriſtiana, ſed ethnica, Loquutus enim de illa eſt, conſiderādo eum ſtatum, quem habebat, quando ipſe ſcripſit, & ſi fortaſſe in fine mundi ſimilem habitura eſt, à fide & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab ethnicis tyrannis ſubiugata: Hac, inquam, data expoſitione, ſolum ex eo loco concluditur, Romam in perſequutione Antichriſti, vel in prælijs, quæ geret ad vſurpandū totius orbis imperiū, eſſe euertendā, & comburendam. Vnde ad ſummū poteſt cōcludi, Romanā euerſionē eſſe poſſe vnū ex ſignis ad cognoſcendū Antichriſtū veniſſe atq; ita ſignū hoc non eſſe diſtinctū à perſecutione Antichriſti: ſed veluti partē eius. Secūdo dicitur, expoſi-

expoſitionem illam non eſſe neceſſariam. Multi Patres non intelligunt per *mulierem illam fornicariam* Vrbem: ſed orbem, quatenus in eo ædificata eſt ciuitas impiorum, quæ in Scriptura *Babylon* dici ſolet, & fundata eſt ſuper ſeptem montes, id eſt, ſuper multitudinem Regum ſuperborum. Ita exponit Aug. Pſalm. 29. enarrat. 3. vbi ciuitatem quidem Babylonicam, ita interpretatur non tamen aperte accommodat ad locum Apocalyp. Idem habet in Enarrat. in Pſalm. 61. & lib. 14. de Ciuitate, cap. vltimo, & lib. 18. capit. 18. & ſæpe alijs in locis. Expreſsius Proſper in dimidio temporis, capite 7. *Nec eam vno in loco exiſtimes ciuitatem, quæ tota eſt ſparſa in orbe, de qua dicit & Propheta Dauid. Filia Babylonis miſera.* Ac deinde eodem modo interpretatur totum cap. 18. Apoc. Idem tenent Beda, Ambroſ. Ticony. Primaſius, D. Thom. Aymo. Rupert. & alij Apoca. 17. vbi Gagneius breuiter, & aptè totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius perſequi inſtituti noſtri non eſt.

Auguſt. *Pſalm. 61.* *Proſper.* *Beda.* *Aymo.* *Ruper.* *Gagne.*

Ex quibus tandem vltimo conſtat, hoc ſignum euerſionis Romani imperij (qualecunque illud ſit, & quomodocunque iuxta prædicta explicetur) ſimul cum præcedenti paulatim impleri: veriſimile tamē eſſe (vt in ſectione præcedenti diximus) prius eſſe vniuerſalem Euangelij prædicationem conſummandam, quam Romanum imperium ad ſummam inclinationem, extinctionemvè perueniat. Quia hæc duratio imperij Romani in ſua dignitate, & poteſtate valde neceſſaria eſt, vt illud ſignum Euangelicæ prædicationis per totum orbem commodè impleri queat. Hoc vero impleto, credibile eſt Eccleſiam paſſuram maiores temporales afflictiones bellorum, ac ſeditionum, regnorumque mutationes, atque ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichriſto, vel paulo ante eius aduentum. Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt reſponſio ex dictis. Ad ſummum enim probant (quod nos conceſsimus) incertum eſſe, an ſit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichriſtum, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cum dicuntur decem Reges accepturi poteſtatem poſt Antichriſtum, vel non eſt intelligendum de ordine temporis, ſed dignitatis, (erunt enim ſub Antichriſto) vel intelligendum eſt, quòd poſt Antichriſti aduentum accipient nouam poteſtatem ad perſequendam Eccleſiam.

SECTIO III.

Quæ ſint futura ſigna in cœlis ante iudicij diem.

HActenus explicuimus, quæ ante aduentum Domini vſque ad Antichriſti necem euentura credimus, eritque facile lectori ex ijs, quæ duabus ſectionibus præcedentibus, & ſupra de Antichriſto dicta ſunt, rerum ordinem ſeriemque colligere. Prædicabitur enim Euangelium in vniuerſo orbe, & iterum non deerunt calamitates illæ, quæ Matt. 24. prædicuntur, peſtes, fames, terræmotus, prælia, regnorum diuiſiones, ac mutationes, & ſimilia ac fortaſſe poſtquam vniuerſalis Euangelij prædicatio conſummata ſit, ingraneſcent hæc quotidie magis, magiſque quaſi inclinante iam mundo, & proxime ad occaſum vrgente, & tunc tandem vel omnino vel pene deſtructo Romano imperio, veniet Antichriſtus, qui vniuerſale orbis imperium occupabit, & grauiſsime perſequetur Eccleſiam. Quæ omnia eleganter deſcribit Lactan. li. 7. c. 17. Pro Eccleſia verò Elias, & Enoch dimicabunt, donec ab Antichriſto trucidentur: qui tamen & ipſe imperio Chriſti interficietur, neque de hoc tempore alia ſunt nobis ſigna reuelata.

Matth. 24. *Lactant.*

Sequitur ergo, vt dicamus de ſignis futuris poſt mortem Antichriſti, in quibus primum locum tenere videntur ea, quæ in cœlis futura ſunt. Sic enim

de illis loquitur Chriſtus. *Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cœlorum commouebuntur.* In quibus verbis, nulla eſt inter expoſitores controuerſia, quin ſermo ſit de ſignis iudicij, quanuis de ſuperiori parte illius capitis magna ſit, atque ita exponunt ibi Chryſoſt. Theodo. Euthym. Hier. Hilar. can. 25. & 26. & Aug. Epi. 80. ad Heſychium, ſub finem. Dantur autem à Chriſto Domino in eis verbis tria cœleſtia ſigna, quæ à nobis explicanda ſunt. Primum, *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum.* Secundum, *Stellæ cadent de cælo* Tertium, *Virtutes cœlorum commouebuntur.*

Matth. 24. *Chryſoſtom.* *Theophyl.* *Euthym.* *Hieron.* *Hilar.* *Aug.*

Prius tamen, quam ad hæc explicanda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura hæc ſigna, an ſcilicet ante vniuerſalem mortem hominum, & generalem reſurrectionem, an vero poſt illam. Hieronym. enim Chryſoſtom. & Euſeb. Emiſſen. ſtatim citandi indicant futura poſt reſurrectionem generalem in ipſo aduētu Domini. Quæ ſententia videtur textui Euangelico conſentanea. Nam immediate poſt illa verba ſubdit Chriſtus. *Et tunc parebit ſignum filii hominis in cælo,* ſed hoc ſignum non apparebit niſi poſt reſurrectionem ipſo Domino iam veniente, vt infra videbimus: ergo neque alia: ſimul enim & in eodem contextu omnia prędicuntur, & immediate poſt illa ſubiungitur, *Et tunc plangent omnes tribus terræ,* id eſt, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam iuſti tunc iam *rapientur cum Chriſto in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli:* ergo rectè intelligitur, totum hoc futurum poſt reſurrectionem in ipſomet aduentu Chriſti. At verò D. Augu. in dicta Epiſt. 80. ad Heſychium ſentit, hæc ſigna futura eſſe in Eccleſia, durante ipſa Antichriſti perſequutione. Vnde conſequenter interpretatur, verba illa Chriſti *poſt tribulationem dierum illorum,* non intelligi poſt finitam perſequutionem, ſed poſt inchoatam, ſeu durante, & iam ex parte facta perſequutione. Fuit autem hæc ſententia Lactan. lib. 7. cap. 16. vbi licet intelligat hæc omnia proprie, & de ſenſibilibus ſignis, ea ſentit eſſe futura ante mortem Antichriſti, quod tamen nulla ratione cōfirmat. Auguſt. vero coactus eſt ſic exponere, quia non intellexit illa ſigna ad literam, vt ſonant, ſed metaphoricè, vt poſtea videbimus. Cuius ſententia, ſicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte ſuſtineri poſſe videtur. Nam Chriſtus Dominus ſatis apertè loquutus eſt de tempore poſt finitam tribulationem Antichriſti, vt reliqui omnes expoſitores, & Patres ea intellexerunt: & ſupponendo ea ſigna propriè, & ad literam eſſe intelligenda, nullum eſt fundamentum ad opinandum aliter. Qua durante perſequutione Antichriſti, & vſque ad mortem, & reſurrectionem Eliæ, & Henoch, nondum erunt inchoata ſigna iudicij, quæ peccatores vehementer terreant, vt ex. 11. cap. Apoca. colligitur: ſed potius, *Cum dixerint pax, & ſecuritas, tunc eis repentinus veniet interitus.* Ergo ante mortem Antichriſti non incipient videri *ſigna in Sole, Luna, & ſtellis, neque areſcent homines præ timore,* vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, hæc ſigna futura eſſe, viuentibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem reſurrectionem. Nam ex iis verbis Lucæ conſtat. hæc ſigna futura eſſe hominibus cauſam anguſtiæ & anxietatis *præ timore & expectatione eorum, quæ ſupervenient vniuerſo orbi*: ergo oportet vt fiant viuentibus adhuc hominibus ante generalem reſurrectionem. Nam poſt reſurrectionem nulla erūt neceſſaria ſigna ad terrendum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Matthæum hæc ſigna ſimul cum aliis coniunguntur, quia non oportet, vt quæ ſimul narrantur ſimul etiam fiant. Præſertim cum prius Matth. dicat, venturum Chriſtum cum virtute, & maieſtate, & poſtea ſubiungat, *& mittet Angelos ſuos cū tuba, &c.*

Dubium. *Hieronymi.* *Chryſoſt.* *Euſeb. Emiſſen.* *Matt. 24.* *1. Theſſal. 4.* *Auguſtini* *Lactant.* *Apoc. 11.* *1. Theſſal. 5.* *Luc. 21.* *Matth. 24.*

cùm tamen hoc non ſit futurum poſt aduentum Chriſti, ſed antea: ex ordine ergo narrationis non poteſt colligi ordo executionis, ſed ex alijs locis, & ex coniectura ſumpta ex ipſis rebus colligendus eſt. *Ioel. 2.* Vnde confirmari hæc ſententia poteſt ex Ioelis c. 2. *Et dabo prodigia in cælo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Vbi (iuxta communiorem expoſitionem *Theodor. Ruper. Origen. D Thom. Beda.* Theodor. & Rupert. ibi, Orig. & D. Thom. Matth. 34. Bedæ Marc. 13. & Luc. 21.) ſermo eſt de die iudicij, & de eiſdem cœleſtibus ſignis, de quibus loquutus eſt Chriſtus: & tamen illa dicuntur futura: antequam veniat dies ipſe iudicij, qui *dies Domini magnus & horribilis* dicitur. Vnde ipſemet Chriſtus poſt prædicta verba ſubiunxit, *Cum videritis hæc fieri ſcitote, quoniam prope eſt in ianuis*: ergo futura illa ſunt ante aduentum Chriſti: eo tamen appropinquante. *Auguſtin.* Neque enim veriſimile eſt (quod Aug. ait) in verbis illis Chriſti, *cum videritis hæc fieri*, non tantum ſigna, ſed ipſum etiam aduentum Chriſti in nubibus cœli comprehendendum eſſe. Quorſum enim Chriſtus diceret: cùm me videritis venientem, ſcitote, quoniam prope ſum? Non ergo loquitur de aduentu: ſed de ſignis, quæ aduentum anteceſſura ſunt.

Obiectio. Auguſt. 1. Theſſal. 3. Sed obijcit Auguſt. quia dies iudicij (vt Paul. ait 1. ad Theſſ. 3.) *Sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperveniet interitus*: ſi autem præceſſura eſſent hæc ſigna, quæ homines redderēt certos, diem Domini iam eſſe in ianuis, non ingrueret vt fur, illis in pace, & tranquillitate exiſtentibus. *Ambroſ.* Atque ita Ambroſ. 1. ad Theſſ. 5. *Theophyl.* exponens prædicta verba, *Subito* (inquit) *& ex inſperato apparebit*, & Theod. Matth. 25. ita exponit illud *Media nocte clamor factus. Vt oſtendat* (inquit) *quod inexpectatus veniat Dominus.* *Auguſt.* Quod etiam notauit Aug. tractans eadem verba, dicens, *Media nocte, id eſt, nullo ſciente aut ſperante*, & infra exponens verba Pauli, inquit. *Ex quo ſignificatur, eum penitus latere, cum venerit.* *Reſponſio. Oecumen.* Ad hanc obiectionem reſponderi poteſt ex Oecumen. 1. ad Theſſal. 2. ex ſignis iudicij poſſe colligi appropinquare finem mundi: non tamen fore certam diem, & horam aduētus Domini, & hac ratione verum eſſe diem illum vēturum vt furem. Quod declarat exemplo mulieris prægnantis, quo Paulus vtitur. *Nam licet hæc* (inquit) *ſigna partus habeat multa, ipſius autem horæ aut diei non item.* Quod ſi obijcias, quia ſupra diximus quadraginta quinque diebus poſt mortem Antichriſti futurum aduētum Domini: *Anſelm.* Reſponderi poteſt vel cum Anſ. 2. ad Theſſ. 2. dicente, *Vtrum completis illis quadraginta quinque diebus mox aduentat Dominus, an vero aliquantulum ſuperſit temporis, omnino neſcimus.* Vel certe dici poſſet, hoc ſecretum ſcripturarum, & eſſe ſatis dubium, & ſi verum eſt, paucis fore notum, & ideo nihil obſtare, quo minus, vel omnibus, vel ferè omnibus incertus ſit ille dies. Vel aliter, quòd cū omnes homines ſint morituri ante diē aduentus, quamuis omnibus conſtaret, eſſe morituros intra illos quadraginta quinꝗ dies, tamen & ſingulis eſſet incertum, quo die morituri ſint, & quanto etiam tempore poſt mortem vel ſingulorum, vel omniū ſit futurus iudicij dies, & ita ſemper erit aliqua incertitudo illius diei, ac temporis certi, & definiti, licet conſtare eis poſſit nō longe abeſſe. Quod nullum eſt inconueniens, quia Chriſtus hoc voluit, & in hunc finem ſigna præbuit.

Obiectio. Sed vrgebis, quia licet hoc ſit ſatis, vt ille dies ſit incertus: non tamen, vt veniat vt fur, & inexpectatus, *Reſponſio.* & in pace, ac ſecuritate exiſtentibus: Reſpondetur id verum eſſe reſpectu bonorum, fideliumqꝫ iuſtorum: incredulis autē, & iniquis poſſe nihilominus eſſe inexpectatum, ac repētinum. Secundo melius dicitur cum Ambroſ. *Ambroſ.* hæc non eſſe intelligenda de aduentu Domini præciſe, quoad diem iudicij, & deſcenſum eius de cœlo: ſed prout includit hæc ſi-

A gna ſtupenda, quæ erunt veluti proximi nūtij aduenientis iam Chriſti, & propriè incipient ab interitū Antichriſti. Tunc etiam ſubito incipiet repentinus interitus peccatorum, de quo Paul. loquitur, & *Apoc. 11.* narratur à Ioanne Apocal. 11. Et ad hunc etiam interitum pertinent illa ſigna, de quibus nunc agimus. Atque ita etiam reſpondet D. Thom. in 4. d. 48. q. 1. *D Thom. Ianſen.* art. 4. q. 1. ad 1. & 2. & idem notauit Ianſ. c. 128. Concord. Et poteſt etiam explicari. Quia (vt ſæpe dixi) ante ipſum diem iudicij morientur omnes: ergo ille dies præciſe ſumptus non poteſt aliter venire inopinatus, quam expoſitum eſt.

His ergo poſitis, ſecundo explicandum eſt in genere, qualia ſint hæc ſigna, quomodovè futura. *Auguſt.* In qua re prima ſententia eſt Aug. dicta Epiſ. 80 qui hęc metaphorice interpretatur per Solem & Lunā Eccleſiam intelligens, B de qua dicitur, quod *obſcurabitur, & non dabit lumen ſuum*, quia non apparebit, impijs perſequutoribus vltra modum ſæuientibus. *Et ſtellæ cadent, ac virtutes cælorum commouebuntur.* Quoniam multi, qui gratia fulgere videbantur, perſequentibus cedent, & cadent quidam, fideles firmiſſimi turbabuntur. Et hanc expoſitionem elegit Aug. *Auguſtini opinio de cœleſtibus ſignis ſecundi aduentus Domini.* partim propter rationem paulo ante adductam de repentino aduentu Domini: partim, quia illa ſigna proprie, & ſenſibiliter intellacta nō eſſent tam horrenda, & terribilia, Sicut in ſcriptura exaggerantur, Vnde concludit, *Hæc in Eccleſia melius exiſtimo intelligi, ne Dominus Ieſus appropinquante ſecundo aduentu ſuo, ea pro magno prædixiſſe videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum conſueuerant euenire, irrideamur ab eis, qui hæc quæ velut nouiſſima, & omnium* C *maxima horreſcimus, plura in hiſtoria gentium, & multo maiora legerunt.* Poteſt autem hæc Aug. opinio confirmari. Quia ille modus loquendi ſæpe eſt metaphoricus in Scriptura ad ſignificandam acerbitatē alicuius tribulationis, vt Iſai. 13. *Iſai. 13.* *ſtellæ cæli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendebit in lumine ſuo.* Vbi ad literam eſt ſermo de vltione ſumenda de Babylonijs, *Ezech 32.* & ſimilia leguntur. Ezech. 32. vbi ad literam ſermo eſt cōtra Pharaonem regem Aegypti, & inter alia dicitur, *Operiā, cum extinctus fuero, cælos, & nigreſcere faciam ſtellas eius, ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum: omnia luminaria cæli mærere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam: dixit Dominus Deus.* In quibus locis, & ſimilibus (qualia ſunt Amos. 8. *Amos 8. Sophon 1. Ioel. 2. & 3.* Sophon. 1. Ioel. 2. & 3.) conſtat hæc non eſſe intelligēda proprie, ſed metaphorice ad exaggerandam acer- D bitatem tribulationis, præ cuius magnitudine ita perturbantur homines, vt videatur illis Sol obſcurari, & omnia tam cœleſtia, quam terreſtria commoueri.

Sed (quamuis hæc expoſitio Auguſti. vt moralis: & ſpiritualis laudanda ſit) nullo modo negandus eſt proprius, ac literalis ſenſus, quē cæteri expoſitores præmittunt, vt adijciāt myſticos ſenſus vt patet ex Hieron. Hilario, apertius ex Origen. tract. 30. in Matth. Beda, & Anſel ibidem. Atque idem licet obſcuriſſime ſignificat Ambro. libr. 10. in Lucam, cap. *Signa in aſtris ante diē iudicij ſenſibiliter futura.* de ſignis aduentus Domini. Nam licet in toto capite videatur fere eandem expoſitionem cum Auguſt. E perſequi: tamen literalem ſenſum, vt notum ſupponit. Id enim ſignificant illa verba, quæ in principio præmittit, *& prophetiæ vera ſeries, & integra cauſa myſterij*: & probatur, primo ex generali regula interpretandi ſcripturam. Nam cum poteſt propriè ſine incommodo exponi, non eſt ad metaphoras confugiendum. Secundo quia Lucas capite 21. docet, *Luc. 21.* hæc ſigna fore ſenſibilia, quibus viſis homines areſcent præ timore, & expectatione finis: ergo non recte exponuntur de effectibus ſpiritualibus, qui nec videntur, nec magnum timorem incutere ſolent hominibus: præſertim vulgaribus, & qui ſpiritu non ducūtur. Vnde multo minus ex illis ſolis commoue-

moue-

mouerentur ad expectandum orbis interitum. Tertio quia ibi ponuntur ſigna futura in cœlo, & in terra: & tamen de terra, & de ſignis in ea futuris ſermo eſt proprius (vt ſectio. ſequenti dicemus) ergo antitheſis ipſa docet, ſigna etiam cæleſtia propriè eſſe intelligenda.

Ad primum autem motiuum Auguſtini iam reſponſum eſt. *Reſponſio ad argumenta Aug.* Ad ſecũdum dicitur, licet hæc ſigna ſint ſenſibilia, futura tamẽ maiora, & horribiliora quam vnquam fuerint. Ad alia verò teſtimonia reſpondemus, primo à multis Sanctis exponi propriè, & de die iudicij, vt de priori loco Iſaiæ videri poteſt in Chryſ. Paræneſi priori ad Theodor. lapſum, & hom. 84. in Matth. Orig. tract. 30. in Matth. & tom. 2. in ad Roman. Cyprian. epiſt. ad Demetrianum ſub finem. Greg. 20. Moral. cap. 23. Et in vniuerſum de omnibus ſimilibus locis Prophetarum id affirmat Tertul. lib. de reſurrect. carnis ca. 22. *Chryſoſt. Origenes. Cyprian. Greg. Pap. Tertullian.* Vbi tractans, & ad literam intelligens prædicta verba Chriſti, inquit, *Poſtquam eduxit, & tunc erit Ieruſalem conculcatui nationibus, inde iam in orbem, & in ſæculum prædicat ſecundum Ioelem, & Danielem, & vniuerſum concilium prophetarum, futura ſigna in Sole, Luna, & ſtellis.* Secundo dicitur, etiamſi in illis locis ſermo ſit metaphoricus non inde inferri, etiam verba Chriſti eſſe metaphorice exponenda. Quia circumſtantiæ literæ neque id requirunt, neq; commode patiuntur. Quin potius addi poteſt, quia in die iudicij hæc horribilia ſigna vere ac proprie futura ſunt, prophetas hoc præuidentes ad exaggerandas alias vindictas, & vltiones diuinæ iuſtitiæ, vſos eſſe alluſione, & quaſi comparatione quadam ad ſigna diei iudicij: vel è contrario, quia ſimiles præcedentes vindictæ fuerunt quaſi figuræ quædam, & vmbræ generalis vindictę de peccatoribus ſumendę in die iudicij, ideo prophetas vel facile ab vna ad aliam tranſijſſe, vel acerbitatem vnius per ſigna, quæ futura ſunt in alia explanaſſe.

Conſtat igitur, hæc ſigna futura eſſe ſenſibilia in ipſis corporibus, ſeu aſtris cœleſtibus. Reliquum eſt, vt tertio loco explicemus, quomodo futura ſint. Quod diſtinctius fiet, ſi per ſingula paulatim diſcurramus. Primo igitur obſcuritatem Solis, & Lunæ multi ſic interpretantur, quod Chriſtus adueniens tanto lumine fulgebit, ac totum orbem ſplendere faciet, vt nec Solem, nec Lunam apparere, aut lucere ſinat. *Hilar. Hieronym. Chryſoſt. Beda. Euſeb. Emiſſen. Auguſt. D. Thom.* Ita Hilar. can. 29. Hieron. Chryſoſt. & Beda in Matth. & Euſeb. Emiſſ. hom. in Dominicam 27. poſt Pentecoſten & Aug. ſer. 103. de temp. vbi hoc ſpecialiter tribuit ſplendori crucis, qui tantus erit, vt Solẽ occultet: de quo poſtea dicemus. Eandẽ expoſitionẽ approbat D. Tho. opuſc. 10. ar. 35. Sed nobis non probatur, propter ea, quæ in priori puncto dicta ſunt. Oſtendimus enim hæc ſigna futura eſſe aliquibus diebus ante deſcenſum Chriſti è cœlo: ergo non poteſt fieri hæc obſcuratio Solis, & Lunæ, propter nimiam claritatem corporis Chriſti. Deinde illa obſcuratio Solis nullum terrorẽ incuteret, præter illum, quem ipſa Chriſti maieſtas poteſt efficere. Aliter exponit Orig. dicto tract. 30. in Matth. *Origenes.* *Sicut in magnis ignibus ſuccendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo ſolent extolli: ſic in conſummatione mundi ab igne, qui accendendus eſt, obſcuranda eſſe luminaria magna.* Sed neq; ipſe Orig. in hac expoſitione perſiſtit: neq; probari poteſt. Tũquia conflagratio mundi futura eſt poſt diem iudicij: hæc vero ſigna anteceſſura ſunt. Tum etiam, quia illa cauſa videtur inſufficiens, vt hæc ſigna tali modo fiant, vt ſpecialem terrorem incutiant.

Tertia expoſitio eſt, quod Sol priuabitur ſua luce intrinſeca, & connaturali, & conſequenter Luna, & omnia aſtra. Cui expoſitioni videtur fauere proprietas illorum verborum, *Sol obſcurabitur*: & Ioel. 3. *Sol, & Luna obtenebrati ſunt*: & cap. 2. *Sol conuertetur in tenebras*: & Apocal. 6. *Sol factus eſt niger, tanquam ſaccus cilicinus.* *Ioel. 2. & 3. Apoc. 6.* Et hanc expoſitionem indicat etiam Origenes: non tamen recte declarat. *Origenes.* Dicit enim quod

A paulatim minuetur lumẽ cœleſtium aſtrorum, quia deficiet eius nutrimentum, ſentiens, Solem eſſe corruptibilem, & conſeruari ad modum ignis continua actione, quod improbabile eſt, vt ex philoſophia cõſtat. Itaque hic modus naturaliter eſt poſsibilis. tamen diuina virtute fieri poteſt. Et ita futurum eſſe ſentit Rabanus Matth. 24. & non diſplicet D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 2. *Raban. D. Thom.* Satis tamen incerta res eſt. Videtur enim veriſimilius, non oportere ita fieri. Quia hæc ſigna tantum fient ad errorem hominum: ad hoc autem non eſt neceſſarium, vt in ipſis cælis fiat intrinſeca immutatio, & naturalium proprietatum diminutio, vt videbimus. Quarto igitur dicunt alij, hanc obſcuritatem Solis, & Lunæ futuram eſſe per propriam Eclypſim, id eſt, per interpoſitionem ipſorum aſtrorum inter ſe, ita tamen, vt non ſimul fiat.

B Hoc enim eſt impoſsibile, niſi ſimul conſtituantur in multis locis, quod nõ oportet fingere. Dicunt igitur, non ſimul obſcuranda eſſe Solem, & Lunam: ſed nunc Solem, poſtea Lunam, & è conuerſo. Quia non tantum ſemel hoc fiet, ſæpius per varias apparitiones, & Eclypſes, quæ prouenient inuſitatis motibus cœlorum, qui nunc tardius, nũc velocius ſolito mouebuntur. Hic modus colligi poteſt ex Lactan. lib. 7. c. 16. *Lactant.* vbi inter alia inquit, de Sole, & Luna, *Motus extraordinarios peragent, vt non ſit homini promptum, aut ſyderum curſus, aut rationem temporũ agnoſcere. Fiet enim vel æſtas in hyeme, vel hyems in æſtate, tunc annus breuiabitur, & menſis minuetur, & dies in anguſtum coarctabitur.* Quod ſi hæc vera ſunt, facile intelligitur ex hac motuum varietate poſſe facile conſequi varias, ac inuſitatas Ecclypſes. Et ſunt hæc quidem veriſimilia, & ſatis apta ad terrendos homines: non tamen

C videtur negandum obſcuratum iri aliquando ſimul Solem, ac Lunam, ita vt denſiſsimæ toti orbi terrarum offundantur tenebræ. *Solis, & Lunæ obſcuratio ad diem iudicij qualis futura. Aug.* Hæc enim videtur eſſe intentio Chriſti in illis verbis, & maxime videtur pertinere ad augendum anguſtiam & terrorem hominum, qui eſt finis per hæc ſigna intẽtus. Vnde ſine dubio videtur futura maior obſcuritas Solis, quam per ſolam naturalem Eclypſim effici poſsit. Quod etiam ſuadet illa ratio ſupra adducta ex Augu. quod hæc ſigna non ſunt exiſtimanda vulgaria, & communia, qualia interdum facta legũtur: ſed maiora, & horribiliora. Addendum ergo eſt, Solem, & Lunam eſſe obſcuranda, non quia omnino priuabuntur ſuo lumine, ſed illuminatione. Quod fieri poterit, vel Deo ſuſpendente concurſum, qui modus erit facilli-

D mus, vel per interpoſitionem alicuius denſiſsimæ nubis, quem modum vt faciliorem elegit Sot. 4. diſt. 46. q. 2. art. 2. *Scot.* Sed (quod ad Solem attinet) prior modus videtur facilior. Tum vt tenebræ poſsint eſſe vniuerſales, & denſiſsimæ: tum vt poſsint fieri minori actione, & rerum immutatione. De Luna vero, quoniam de illa dicitur Ioel. 2. *quod conuertetur in ſanguinem*: *Ioel 2. Apoc. 6.* & Apoc. 6. explicatur quod, *Luna tota facta eſt, ſicut ſanguis*, veriſimile eſt, hoc ſignum eſſe efficiendum per interpoſitionem nubis ita diſpoſitæ, vt per impreſsionem Lunæ videatur tota ſanguinea, ad ſignificandam diuini iudicij ſeueritatem, & propter alias ſignificationes, quas recte explicat Antoninus 4. p. tit. 14. c. 11. §. 2. *Antonin.*

E Quarto loco explicandum eſt ſecundum ſignum, nimirum, quod ſtellæ cadent de cœlo. Quæ verba ad literam, & vt ſonant, intelligit Orig. dicto Tract. 30. *Origen.* *Nam ſtellæ* (inquit) *priuatæ lumine non poterunt ſurſum detineri, nam à lumine ipſo extollebantur, vnde craſsiores fient, ac tandem de cœlo cadent.* Eandemq; ſententiam quanuis non eodem modo explicatam, videtur docere Tertul. lib. contra Hermogenem cap. 43. quamquam ille videtur ſupponere, cœlos eſſe in nihilum redigendos, de quo poſtea dicemus. *Tertullian.* Origenes vero ſupponit falſam de natura cœleſtium ſtellarum exiſtimationẽ. Quocirca ſuppoſito, ſtellas eſſe incorruptibiles, & aut eſſe continuas reliquis partibus cœli, aut

aut ibi eſſe tanquam in propria ſede, & loco, non eſt probabile, ipſa corpora aſtrorum per verum motum localem caſura in terram. Quia licet hoc poſsit fieri diuina virtute: tamen nec eſt fundamentum ad aſſerendum, cum illa verba poſsint habere alium commodum ſenſum: neque eſt ſufficiens ratio ad multiplicanda tot miracula, nempe vt cœleſtia corpora diuidantur, vt aſtra violento illo motu deorſum ferantur, vt eorum loca vacua maneant, aut cœlum rarefiat ad ea replenda aut noua corpora ibi creentur, vt deniq; aſtra, quæ vel omnia, vel plurima ſunt maiora, quàm terra, in terram cadant, & cœlos penetrent, aut diuidant, vel aliquam eorum partem ſecum trahant. Itaque nullus cæterorum Patrum, & expoſitorum recte ſentientium ſic intellexit. Dicunt igitur fere omnes, ſtellas cadere nihil aliud eſſe, quã obſcurari, ac lumen ſuum retrahere. Solet enim interdum Scriptura, ita de rebus loqui, ſicut hominibus apparent. Ita Hieronym. & Beda in Matth. quos Scholaſtici ſequuntur. Et poteſt confirmari ex illo Io. 3. *Sol, & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.* Addere verò poſſumus, caſura tunc fulmina ſplendidiſsima, & ingentia, & cometas ſimilis magnitudinis, ſplendoriſque, & ideo apparebunt quaſi ſtellæ cadentes de cœlo. Et hoc confirmat illud, Ioel. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.* Nam per *ſanguinem* intelligere poſſumus Lunam ſanguineam, vel etiam interfectiones hominum, quæ illis diebus erunt frequentiſsimæ (vt poſtea dicemus :) per *ignem* vero ſtellas cadentes de cœlo, id eſt ignitas exhalationes: per *vaporem* autem, fumum, qui aſcendet ex rebus, quæ aſcendent in terra ab ipſis fulminibus è cœlo cadentibus.

Hieron. Beda. Ioel. 3.

Virtutes cœlorum cõmoueri quid ſit. 1. Expoſitio.

Quintò, circa tertium ſignum, *Virtutes cœlorum commouebuntur*, explicandum eſt, quid per *virtutes cœlorum* ſignificetur, & quæ futura ſit earum commotio. Primò per *virtutes cœlorum* intelligere poſſumus ipſa aſtra, quæ ab Hebræis *virtutes cœlorum* dicuntur. Quia in eis reſidet virtus influendi in terram: eæ autem virtutes commouebuntur, quia vel aliter mouebuntur, & ad influendum applicabuntur, vel certè quia vel ob defectum luminis, vel ob diuerſum motum, vel ob varios, atq; inuſitatos aſpectus, & coniunctiones, influentiam ſuam mutabunt. Ex quo fiet, vt varij etiam, & inuſitati motus in terra, marique reſultent. Quæ expoſitio eſt ſine dubio valde probabilis, & confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti, Luc. cap. 21. Vbi cum dixiſſet, *Erit in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum,* ſubdit inferius, *Nam virtutes cœlorum mouebuntur.* In qua cauſali loquutione ſignificat, hanc commotionem cœleſtium virtutum futuram eſſe cauſam illius preſſuræ hominum, & ſenſibilium effectuum, qui in terra, mariq; fient, ex quibus illæ hominum anguſtiæ prouenient: & hanc expoſitionem ſequuntur Ianſenius, & Sotus locis ſupra citatis.

Luc. 21. Ianſen. Sotus.

2. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſſe poteſt, vt per *virtutes cœlorum* intelligantur Angeli motores cœlorum, qui ideò commouendi ſunt, quia mutabunt ordinem, & modum mouendi cœlos, ſicut ſupra ex Lactant. latè retulimus. Et de hac etiam commotione poſſet intelligi, quod Petrus ſcribit. 2. Epiſt. cap. 3. *Adueniet autem dies Domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſient.* De quo loco plura inferius dicemus, quia forte melius accommodatur ijs rebus, quæ poſt iudicium futuræ ſunt.

Lactant. 2. Petr. 3.

3. Expoſitio. Hieronym. Euſeb Emiſ.

Tertia expoſitio eſt, vt per *virtutes cœlorum*, exercitus Angelorum intelligantur, vt Hierony. in Matth. exponit, & Euſeb. Emiſſen. hom. in Dominicam 2. aduentus, qui non explicant, quomodo Angeli, commouendi ſint. Poteſt autem dupliciter exponi, primo per admirationem magnam, & quaſi timorem quendam reuerentialem, videntes tantam rerum mutationem, & diuini iudicij ſeueritatem, vt A Chryſ. exponit hom. 75. in Matt. & ibidem Theoph. Oecumen. & Beda. Et Aug. ſer. 130. de tempore, *Sicut principe iudicante* (inquit) *non ſolum rei, ſed & officia, quæ nihil ſibi conſcia ſunt, timore, & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem: ita & tunc, cum genus humanum iudicabitur, etiam cæleſtes miniſtri pauebunt, & terribili apparatu de iudicio intuentis horrenda formidine contremiſcent.* Quibus verbis videtur indicare Auguſtin. hunc Angelorum pauorem futurum eſſe in ipſomet actuali iudicio, & idem ſentiunt reliqui ſic exponentes.

Chryſoſt. Theophyl. Oecumen. Beda. Auguſt.

Quod non poteſt accommodari huic ſigno de quo agimus. Nam hoc ſignum antecedet iudicium, imò (vt ex Luca colligitur) futurum eſt aliquo modo ſenſibile ſaltem per effectus: quia erit cauſa, quæ efficiet in hominibus triſtitiam, & pauorem. Et ideò addi B vltimo poteſt, Angelos eſſe commouendos, vt ſint miniſtri diuinæ iuſtitiæ, quorum virtute fient omnes illæ admirandę mutationes, non ſolum in cœlis, ſed etiam in elementis terra, & mari. Fortaſſe enim erunt maiores, quam vt per ſolam ſtellarum influentiam, vel virtutem fieri poſsint. Fient ergo per Angelos, quibus recte accommodari poteſt illud pſalmi, *Gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum.* Et huc etiam referri poſſunt multa, quæ in Apoc. dicuntur, vidiſſe ſcilicet Ioannem Angelos nunc canentes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & ſimilia, quæ legi poſſunt à cap. 8. ad 16.

Pſalm. 146. Apoc 9. & 16.

C Hactenus expoſuimus ſigna, quæ in Euãgelio ſcripta ſunt: vltimo vero deſiderari poteſt, vt aliud cœleſte ſignum explicemus, quod poſt prædicta obſcuris verbis addit Ioan. in Apoc. ijs verbis, *Et cœlum receſsit, ſicut liber inuolutus.* Quibus ſimilia leguntur apud Iſaiam. *Tabeſcet omnis militia cælorum, & complicabuntur, ſicut liber cæli.* Quæ verba ad ſigna diei iudicij referunt Hier. & Cyril. ibi, & Tertul. lib. contra Hermogen. c. 34. & Iuſtin. q. 94. ad Orthodoxo. & Epiph. in Anchorat. & Euſeb. lib. 11. de præparat. Euang. ca. 17. & Aug. 13. confeſſ. cap. 15. vbi tamen metaphorice per *cœlos* ſcripturam intelligit. Sed ſine dubio ad literam eſt ſermo de corporibus cœleſtibus, vt reliqui omnes exponunt, & patet ex contextu. Nam *militia cœli*, iuxta ſcripturæ phraſim, dicuntur aſtra, vel Angeli. Vnde *militiam cœli* tabeſcere, nihil aliud eſt, D quàm ſtellas lumen ſuum amittere eo modo, quo hactenus explicuimus, ſicut declarauit etiam Hiero. Cyril. & alij. Quid autem ſit, *cœlos complicare, & recedere*, obſcura metaphora eſt. Erit autem facilis, ſi hæc verba non referantur ad ſigna futura ante, ſed poſt iudicium. Nam hoc modo *cælum recedere, & complicari* erit, vel diſſolui (vt exponunt Tertull. Iuſtin. Martyr. & Euſebius) vel certè erit ceſſare à ſuo vſu, & miniſterio. Quia iam amplius non mouebuntur, neque influent. Sicut enim, poſtquam vſi ſumus libro aliquo, eum complicamus, & in loco ſuo reponimus, ita dicitur complicandum cœlum, quando vſus, ac miniſterium eius prorſus ceſſabit. Ita exponit Adamus in Iſaiam, vbi alias expoſitiones refert, inter quas hæc videtur ſimplicior, & magis literalis. Sed de hoc ſigno ſic intellecto dicturi ſumus latius diſpu. E vltima. Quod ſi quis velit ea verba referre ad ſigna prçcedẽtia iudicium, nullum nouum ſignum in illis præbetur: ſed noua metaphora explicatur quod ſuperioribus verbis dictum fuerat. Dicitur enim *cælum recedere, & inuolui*, quia tenebris obſcuratum non apparebit, nec veterem vſum, miniſteriumque præſtabit. Et comparabitur libro inuoluto, quia ſicut in libro clauſo nihil legi poteſt: ita ex aſtris, & ſignis cœlorum nihil iam de rerum mutationibus, aut effectibus colligi poterit, ſicut prius fiebat.

Apoc 6. Iſai. 34. Hieronymus Cyrill. Tertullian. Iuſtin Epiphan. Euſeb. Auguſt. Hieroni Cyrill. Tertullian. Iuſtin. Epiphan. Euſeb. Auguſt.

SECTIO IV.

Quæ ſigna ante iudicij diem in cæteris rebus ſenſibilibus futura ſint.

DIximus de cœleſtibus ſignis, ſequitur, vt dicamus, an in terra, & cæteris elementis, habitantibuſq; in eis aliqua quoq; ſigna præceſſura ſint. Quæ res breuiſsimè eſt à nobis expedienda, quoniam perpauca ſunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdum adeo obſcuris, vt vix poſſint humano ingenio comprehendi.

Pſalm.96. Primo ergo circa elementum ignis poſſet inter hæc ſigna numerari ignis ille, qui (vt in Pſalm. 96. ſignificatur) *Ante ipſum* (id eſt, Chriſtum iudicem) *præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Sed quia huiuſmodi ignem, atque eius vſum, & effectum, vel omnino, vel præcipue exiſtimamus futurũ poſt reſurrectionem hominum, finitumque iudicium, ideò fuſiorem de illo tractationem in ſequentes duas diſputationes reſeruamus. Quocirca nullũ aliud ſpeciale ſignum reperio ad hoc elementum pertinens præter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quę (vt diximus præcedenti ſect.) frequenter illis diebus coruſcabunt, & in tanta multitudine, & magnitudine, vt homines vehementer terreãt. Et de hoc ſigno *Apoc.16.* intelligi poſſunt multa, quæ ſcribit Ioan. Apocal. 16. præſertim cum ſcribit de ſeptimo Angelo, qui effudit phialam ſuam, & accommodari etiam poteſt; quod ibidem ſcribit de quarto Angelo, qui effudit phialam ſuam in Solem, & datum eſt illi æſtu affligere homines, & igne. Nam (ſi quis recte conſideret) quæ in illo, antecedentique cap. ſcribuntur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus poſt perſecutionem Antichriſti. Quæ autem prius *Apoc 8 9. & 10.* ſcribit c. 8. 9. & 10. de ſeptem tubis, & calamitatibus per eas ſignificatis, videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quæ præcedent Antichriſti aduentum. Sed illa omnia explicatu difficillima ſunt, alienumque eſſet à noſtro inſtituto referre hoc loco, vel quæ de ijs ſcripſere alij, vel quæ excogitari à nobis poſſunt.

Signa in aere futura. Matth.24. Secundo, inter ſigna ad elementum aeris pertinẽtia poni poteſt ſignum crucis, quod in aere tunc apparebit, vt ait Chriſtus: *Et tunc parebit ſignum Filii hominis in cœlo,* ſcilicet aereo: ſed de hoc ſigno dicemus diſput. ſequenti: exiſtimamus enim anteceſſurum iudicem ad iudicandum deſcendentem. Poſſunt vero ad hoc elementum reduci tonitrua, & alię metheorologicæ impreſsiones, inuſitatique motus, qui in ventis fient, & magna aeris inclementia, tenebræ, aliaque ſimilia, quæ in aere efficientur, & legi in prędictis locis Apocalypſeos poſſunt.

Futura in mari iudicij ſigna quæ. Luc.21. Tertio de aquis legimus Luc. 21. *Et in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum.* Quibus verbis ſignificantur futuræ horribiles tempeſtates, & aquarum commotiones, quę ſtrepitum ingentem & horrendum efficiant. Cumque hoc annumeretur cum ſignis futuris in cœlo, & in ſtellis, non eſt dubium, quin ad hæc vltima tempora, & proxima iudicij ſigna pertineat. Vnde huc etiam ſpectant, quæ Ioannes dicto cap. 16. refert, de duob. Angelis, *qui effuderunt phialas ſuas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus eſt ſanguis, & omnis anima viuens mortua eſt in mari.*

Signa in terris futura quæ. Apoc.16. Quarto, de elemento terræ certum eſt, futuros eſſe magnos terræmotus, inter quos ille videtur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes ſupra, *Et terræmotus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt ſuper terram, talis terræmotus ſic magnus. Et facta eſt ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.* Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum exiſtimo, cum omnibus fere expoſitoribus, tam eo loco A quàm c. 14. & 18. Nam ſi hęc loca inter ſe conferantur conſtabit non poſſe aliter commode exponi. Quę autem ſit ciuitas illa magna, an ſit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum eſt: & fortaſſe eſt Ieroſolyma, cum à ciuitatib⁹ gentium diſtinguatur. Illud vero obſcurius, & admirabilius eſt, quod de eodem terræmotu ſtatim ſubiungit, *Et omnis inſula fugit, & montes non ſunt inuenti.* Et idem fere ſcripſerat c. 6. vbi referens ſimilem terræmotum, ait, *Et omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.* Quæ verba varijs modis poſſent exponi: ſed nullum eſt incommodum, quod ad literam (vt ſonant) intelligantur. Nam cum elementum terræ poſt iudicium alio perfectiori modo, ac figura conſtituendum ſit, nihil mi-B rum eſt, quod antea incipiat commoueri inuſitato illo, ac ſtupendo modo. Quo etiam fiet, vt magna pars hominum intereat, & qui ſuperſtites manſerint ingenti concutiantur metu.

Quinto, de hominibus duo potiſsimum ſigna leguntur in ſcriptura. Primum, quod eo tempore erũt perditiſsimi mores hominum. Nam de eorum fide legimus Luc. 18. dixiſſe Chriſtum, *Verumtamen filius hominis veniens, putaſne inueniet fidem ſuper terram?* de charitate vero, & moribus dicitur Matth. 24. *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* *Signa in hominibus futura quæ. Luc.18. Matt.24.*

Obiectio. Dices, viſis tot ſignis ac certis indicijs inſtantis iudicij, fieri non poſſe, quin multi homines ad fidem, & pœnitentiam conuertantur. Item licet verum ſit, in aduentu Antichriſti fore mores hominum perditiſſimos, vt latè deſcribit Hippolytus libr. de conſum-C matione mundi, & Lactant. lib. 7. cap. 15 & 16. & Cyrill. Cat. 15. tamen per Eliam, & Henoch multi conuertentur ad fidem: non igitur erunt tunc tam pauci credentes, nec tam perditi mores hominum. *Hyppolyt. Lactant. Cyrill.*

Reſponſio. Reſpondetur, quamuis Elias, & Henoch multos homines ſint in fide confirmaturi: tamen eos omnes fore paucíſsimos, ſi cum reſidua hominum vniuerſitate conferantur. Cuius ſignum manifeſtum eſt, quia Apoc. 11. poſt necem Eliæ, & Henoch, dicitur, *Inhabitantes terram gaudebunt ſuper illos, & iucundabuntur,* &c. Si ergo huiuſmodi futuri ſunt homines illius ciuitatis, in qua ipſi prædicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter ſi per aduentum Domini intelligamus (ſicut ſupra expoſuimus) totum hoc tempus, in quo fient hæc proxi-D ma ſigna iudicij, ſatis manifeſtum eſt quomodo vix inueniet fidem ſuper terram. In illis autem diebus aliqui conuertentur, ex metu fortaſſe magis, quam ex vero amore: imo ita erunt perturbati, & terrefacti, vt vix poſsint de ſua ſalute cogitare. Vnde de illis dicitur. Apocalyp. 9. *In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis:* & capit. 6. de omnibus hominibus dicitur, *Abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira agni:* Et hoc ipſum eſt, quod Chriſtus prædixit Lucæ 21. *Erit in terris preſſura gentium* (id eſt, anguſtia (*areſcentibus hominibus præ timore,* &c. Atque hoc eſt ſecundum ſignum futurum in hominibus, quod pertinet ad mala pœnæ, quæ illis diebus homines pa-E tientur. Nam omnia ſigna, quæ in cælis, & elementis fient, eo tendent, vt de hominibus vindicta ſumatur, & vt terrore concutiantur. Huc etiam ſpectant mortes aſsiduæ illis diebus futuræ, quæ legi poſſunt in prædictis locis Apocalyp. & in ſuperioribus aliqua tetigimus, cum de generali reſurrectione ageremus. *Apoc.11. Apoc.9. Apoc.6. Luc.21.*

Vltimo, de ſignis futuris in alijs animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil fere eſt in ſpeciali reuelatum præter ea, quæ diximus: tamen ex ijs facile eſt coniectare, qualia futura ſint. Atque hic poſſunt accommodari, quæ ſcribit eleganter Lactant. libr. 7. capit. 16.

DISPVTATIO LVII.

In decem Sectiones diſtributa.

De aduentu iudicis, & forma iudicij, eiuſque fine.

Diſſeruimus hactenus de his, quæ ſecundum Chriſti Domini aduentum antecedunt, & de ſignis omnibus, quæ in ipſo mundi fine, & occaſu fient, ſequitur, vt dicamus de iudicio ipſo formaque, ac modo, quo tranſigendum eſt. In qua re multa conſideranda occurrunt. Videlicet conuocatio iudicandorum, aduentus iudicis, & ſeſsio eius ad iudicandum: qui ſint, aut abeo iudicandi, aut cum eo iudicaturi, diſcuſsio cauſæ, & prolatio ſententiæ, qua iudicium finietur. Eſt autem ſupponendum ex ſuperioribus, præſertim ex his, quæ diximus agentes de generali reſurrectione, priuſquã Chriſtus ad iudicandum veniat, omnes homines eſſe morituros, quamuis multi ex illis eadem die, aut nocte, qua iudiciũ inchoabitur de hac vita migraturi ſint. Porro abſoluta vita mortali omnium hominum, & ſimiliter perfecta purgatione omniũ animarum iuſtarum, incipiet audiri ſonitus tubæ conuocantis homines ad iudicium, eius virtute, & efficacia omnes mortui excitabuntur, & iuſti *rapientur in aera obuiam Chriſto*: reprobi vero congregabuntur in valle Ioſaphat, vt ſupra diximus agentes de loco iudicij. His ergo ita diſpoſitis incipiet iudex magna cum gloria, apparatuque deſcendere, præeuntibus nonnullis inſignibus eius ſeueritatem, ac iuſtitiam oſtentantibus, à quibus inchoandum nobis eſt.

SECTIO I.

Qualis ſit futurus ignis, qui præcedet Chriſtum ad iudicium venientem.

Diuina Scriptura in omnibus fere locis, in quib. iudicii diem prædicit, ignis mentionem facit, qui Chriſtum ad iudicium aduentãtem antecedet,
Pſalm.96. Pſalm.96. *Ignis ante ipſum præcedet*. Iſai.66. *Quia ecce*
Iſai.66. *Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam*
Ioel.2. *in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit*. Et Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorans, & poſt eum exurens flam-*
Dan.7: *ma*. Vnde Daniel.7 de throno Dei iudicãtis dicitur. *Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus fluuius igneus, rapiduſque egrediebatur à facie eius*. Deniq; Paul.
1.Cor 3. 1. ad Corinth.3. *Dies* (inquit) *Domini declarabit, quia in igne reuelabitur*. Ex his ergo ſcripturæ locutionibus orta eſt propoſita difficultas, in qua multa à nobis inquirenda ſunt. Primum qualis futurus ſit hic ignis, & conſequenter, quomodo ſint hæc ſcripturæ loca intelligenda. Secundo, propter quem finem & conſequenter, ad quem effectum futurus eſt ille ignis, ſi vere futurus eſt ſenſibilis, & materialis. Ex quibus conſtabit tertium, ſcilicet, an ille ignis anteceſſurus ſit iudicium, vel ſubſequuturus. Quarto, cauſa & origo illius ignis inquirenda erit.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eiſdem teſtimonijs. In omnibus enim videtur eſſe ſermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphorice ſignificandum iudicium Chriſti, & aduentum eius ſunt accommodatiſsimæ. Prima eſt claritas, ratione cuius dicitur Chriſtus venturus ad iudicium *in igne*, quia non occulte, ſicut prius, ſed manifeſte venturus eſt, iux-
Pſalm 49. ta illud Pſalm. *Deus manifeſte veniet*, & ita exponunt
Matth.24. Sancti verba illa Matth. *Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis*,
Euthym. Vbi Euthym. *Sicut fulgur egreditur, & omnibus in conſpicuo eſt, & exceſsiuo ſuo ſplendore vniuerſo apparet orbi:*
A *ita quoque erit aduentus ille, propter magnitudinem ſui ſplendoris omnibus ſimul apparens*. Quam ſententiam ſumpſit ex Chryſoſtomo, & eandem habet Augu- Chryſoſt.
ſtin. lib. quæſtionum Euangelic. c.38. Significatur Auguſt.
præterea in claritate ignis, in Diuino iudicio fore omnia clara, & perſpicua. Et ita explicat citatum locum Iſai. Cyprianus, de bono patientiæ in fine, & Cyprian.
Theodor. in eum locum. Secunda proprietas eſt ar- Theodor.
dor, & efficacia, in quibus ſignificatur zelus Diuinæ iuſtitiæ, & poteſtas ad vindictam ſumendam de impiis, & hoc modo dicitur Sophon. 3. *In igne zeli mei* Sophon 3.
deuorabitur omnis terra: & Pſalm 78. *Vſquequo Domine* Pſalm.78.
iraſceris in finem? Accendetur velut ignis zelus tuus? Et
B iuxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hierony. Iſai.66. & Auguſtin. 20. de Ciuitat. capit.21. Hieronym.
Tertia eſt ſubtilitas, & vis quædam ad diſcernendũ, Aug.
ac ſeparandum ea, quæ diuerſæ ſunt qualitatis, & hoc modo ipſum Dei iudicium appellatur interdũ *ignis*, vt apud Daniel. cum dicitur. *Fluuius igneus, rapi-* Dan.7.
duſque orrebatur de ore eius: nihil aliud ſignificari intelligitur, quàm ſententia à Chriſto proferenda, quę tanquam fluuius igneus & efficaciſsimus bonos à malis ſeparabit. Et eodem modo ſatis apte intelligitur illud 1. ad Corinth.3. *Vniuſcuiuſque opus, quale ſit,* 1.Corint 3.
ignis probabit. Vbi Sedulius inquit, *Examinationem* Sedul.
iudicij igni voluit comparare ſecundum conſuetudinem ſcripturarum. Et eodem modo exponit Ambroſ conci- Ambroſ.
one 20. in Pſalm. 118. circa illud: *Vide humilitatem* Pſalm.118.
meam. Et late Origenes libro contra Celſum non Origen.
longe à principio, vbi de fluuio ignis procedente à
C Deo recte etiam loquitur. Conſtat ergo ex his nullum eſſe in ſcripturis fundamentum, vt dicamus ſenſibilem, & verum ignem anteceſſurum Chriſtum venientem ad iudicium, cum omnia citata loca, & aptiſsime prædictis modis exponantur, & à ſanctis Patribus ita declarentur. Omitto, in multis eorum non eſſe ſermonem ad literam de aduentu Chriſti ad iudicium: ſed de aliis diuinis vltionibus, vt de locis Pſalmorum, & Ioelis eſt communior expoſitio. Addo, *ignem*, ſæpe ſignificare fulmina, aliaſque ignitas exhalationes, (vt in Pſalmis eſt frequentiſsimum) ergo etiamſi velimus aſſerere, ſenſibilem ignem anteceſſurum diem iudicij, ſufficient ad hoc verificandum illa ignea ſigna, quæ diximus futura in ipſo mundi occaſu, antequam veniat iudicium ipſum: ergo non oportet fingere aliũ ignem
D materialem, qui in ipſomet iudicii die iudicẽ præcedat. Et confirmatur, quia nulla poteſt excogitari ratio ſufficiens, vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem, vel maieſtatem Chriſti ſpectat (quid enim claritati, ac gloriæ Chriſti conferre poteſt ſenſibile elementum?) neque etiam tunc eſt neceſſarius ad vindictam malorum. Vel quia nondum eſt ſententia prolata, vel certe, quia ipſo igne inferni pro eorum meritis ſatis cruciabuntur.

Nihilominus dicendum eſt, ignem verum atque Ignis verus
ſenſibilem futurum in die iudicij, & probabile eſſe & ſenſibilis
præiturum aliquo modo aduentum, & præſentiam in die iudicij
iudicis. Hanc concluſionem docent omnes Theo- futurus.
E logi in 4. diſt.48. & 49. quamuis non omnes eodem modo illam intelligant. Et obiectiones factæ conuincunt, non omnia ſcripturæ teſtimonia in principio adducta ſatis eſſe ad hanc aſſertionem confirmandam. Prior igitur eius pars potiſsimum nititur teſtimonio Petri 2. Epiſt. cap.3. vbi ſic inquit, *Ille tunc* 2.Petr.3.
mundus aqua inundatus perijt: cæli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Vbi ex antitheſi diluuij aquæ ad diluuiũ ignis, conſtat, non metaphorice, ſed proprie loqui de igne ſenſibili. Quod manifeſtius infra explicat, dicens, *Elementa calore ſoluentur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur:* Et inferius, *elementa ignis ardore tabeſcent*. In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iu-

die iudicij futuro, ex ſententia omniũ antiquorum Patrum, & Theologorum, quos infra referemus.

Vt verò rationem huius veritatis reddamus, ſimulque poſteriorem concluſionis partem probemus, oportet accedamus ad ſecundum punctum in principio ſectionis poſitum, ſcilicet, propter quem finem futurus ſit hic ignis in die iudicij. De qua re variæ ſunt ſententiæ. Prima eſt, illum ignem futurũ eſſe, partim, vt breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicij, partim vt purget iuſtorũ maculas, ſi aliquæ in eis inueniantur. Ita docet Anto. 4. p. tit. 14. 11. §. 3. Bonauen. ſup. q. vltima, & alij Scholaſtici infra citandi. Idemq́ videtur indicare Auguſtin. libro. 50. homiliar. in 16. Iuxta quam ſentẽtiam, ignis hic non tantum antecedet venientem iudicẽ: ſed etiam mortem, & reſurrectionem hominum. Sed licet demonſtrare non poſsimus, hanc ſententiam eſſe falſam, quia neque eſt impoſsibilis, neq́ reuelatum eſt non ita eſſe futurum: oſtendere tamen poſſumus, eam nullo fundamento niti. Quia ad hominum necem non erit ignis neceſſarius: nam conſtat multis alijs modis poſſe Deum mortem eorum hominum diſponere. Præterea aliqui iuſti morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos non eſt credibile viuos eſſe igne comburendos, vt Richardus, & nunnulli ex Scolaſticis diſtinctione 47. notarunt. Nam quod alij dixerunt diuinitus efficiendũ eſſe vt viui comburantur ſine ſenſus dolore, qua facilitate dicitur, reijci poteſt, quia eſt miracnlum ſine fundamento confictum. Denique ſupra oſtendimus ex ſentẽtia omnium Patrum iuſtos qui viui inuenientur in die iudicij, non eſſe comburendos, neque in cineres reſoluendos. Rurſus neq́ ad purgationem iuſtorum erit ille ignis neceſſarius. Partim enim purgabuntur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim poſt hanc vitã in ipſo loco & igne purgatorij. Cum enim prius morituri ſint, etiamſi breuiſsima mora inter mortem & reſurrectionem ſit futura, non manebunt animæ ſeparatæ in hac vita, vt in illo igne purgentur, ſicut animæ iuſtæ perfecte purgatæ, ſtatim recipientur in cœlum, etiam pro illo modico tempore: animæ vero damnatæ deſcendent in infernũ: ita animæ purgandę deſcendent in locum purgatorij. Hæc eſt enim ordinaria lex, à qua non eſt fauenda exceptio ſine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis neceſſarius, ſed ſufficiet ignis purgatorij, de quo loquitur Aug. citato loco, & clarius li. de vera & falſa pœnit. c. 8. Neq́ obſtat quod Anthonius dicit poſt iudcium non eſſe futurũ ignẽ purgatorij quoad finem purgandi: quia purgatio, de qua agimus, non ſubſequetur iudicium, ſed pręcedet.

Antonin. Bonauent. Auguſt. Richar.

Secunda ſententia eſt hunc ignem requiri vt purgetur aç purificitur mundus. Quæ ſentẽtia duo ſupponit. Primum eſt mundum eſſe purgandum per ignis conflagrationem, quod eſt certiſsimum, ſed nõ eſt à nobis tractandum vſque ad ſequentem diſputationem propter ea quæ dicemus. Alterum eſt hãc pnrificationem & conflagrationem mundi faciendam eſſe ante iudicis aduentum, vel etiam ante hominum reſurrectionem: ex quo recte concluditur hunc ignem anteceſſurum aduentum iudicis, imò & ſonitum tubę excitantis homines ad iueicium. Hanc ſententiam indicat Beda li. de rat. tempo. c. 69. clarius eam docet D. Th. in 4. d. 47. q. ſecunda, art. 3. vbi Mag. eandem ſententiam tenet. Dur. q. 3. Pal. q. 1. Matth. q. 2. Supplem. q. 2. ar. 3. Rich. ar. 2. quæſt. 4. & 5. Sotus diſ. 48. quæſt. 4. art. 1. & 2. Fundamentum eorum eſt, quia mundi innouatio, hominumq́ reſurrectio ſimul futura eſt: ſed mundi purgatio per ignẽ antecedet innouationem mundi, quia eſt quædam diſpoſitio ad illam, vt infra dicemus: ergo antecedet etiam hominum reſurrectionem, & à fortiori iudicium. Maior probatur, quia mundi innouatio A erit propter glorioſa corpora hominum, iuxta illud ad Ro. 8. *Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*: ergo innouatio mundi, & glorificatio hominum ſimul fient: ergo & reſurrectio, quia iuſti ſimul ac reſurgent, habebunt corpora glorioſa. 1. ad Corinth. 15. Hæc ſententia eſt probabilis præcipuè propter autoritatem tantorũ doctorum.

Nihilominus probabilius cenſeo hunc effectum purgationis mundi non eſſe anteceſſurum iudiciũ, ſed ſubſecuturum potius, atque adeo ob hanc rationem non eſſe neceſſarium, vt ignis aliquis iudicis aduentum præcedat. Quam ſententiam tenet Bonauent. in 4. d. 47. art. 2. quæſt. 5. Sed (quod me maximè mouet) eſt expreſſa Auguſtini 20. de Ciuit. ca. 30. in fine, vnde cum numeraſſet omnia quæ futura B ſunt in die iudicij, & vltimo loco mundi conflagrationem, & renouationem poſuiſſet, concludit his verbis. *Quæ omnia quidem ventura eſſe credẽdum eſt, ſed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet conſequi ad perfectã hominum intelligentiam. Exiſtimo tamen eo quo à me commemorata ſunt ordine eſſe ventura.* Reſpondẽt Scholaſtici Auguſtinum opinando fuiſſe loquutum. Sed nec nos aſſerimus hoc eſſe certum, ſed tãquam Auguſt. opinionem & probabiliorem illam eligimus. Neque Auguſtinus videtur in ea fuiſſe valde dubius, nam ſæpius in eo libro ea vtitur, vt cap. 16. *Iudicatis* (inquit) *hominibus, tunc figura huius mundi, mundanorum ignium conflagratione præterebit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluuij.* Et cap. 18. *Quærat*, inquit, *aliquis, Si, poſt factum iudicium mundus* C *iſte ardebit, antequam pro illo cœlum nouum, & terra noua reponantur, eo ipſo tempore conflagrationis eius, vbi erunt ſancti?* Et reſpondet, vel futuros eſſe in ſuperioribus locis ad quæ ignis non pertinget: vel etiamſi illuc perueniat, talia eſſe futura ſanctorum corpora, vt ab eo lædi nequeant. Auguſtinum in omnibus ſecutus eſt Iulianus Pomerius lib. 3. Pronoſt. cap. 46. & ſequentibus. Idem docet Anſelm. in Elucidar. vbi ſic ait, *Peracto iudicio diabolus cum omnibus impijs in ſtagnum ignis ardentis præcipitabitur: Chriſtus verò cum ſponſa ſua, id eſt omnibus electis cum triumphali gloria in ciuitatem Patris ſui cœleſtem Ieruſalem reuertetur.* Et infra inquit, *Quid poſteà de mundo erit?* Et reſpondet *conflagrabit.* Eandem ſententiam indicat Proſper in Dimid. temp. cap. 19. & 20. Nam prius iudicium, poſt eã ponit ignem conflagrationis. Coniecturæ vèrò ſunt prima, quia ignis conflagrationis, etiam iuxta auto- D res primæ ſententiæ, duraturus eſt, & habiturus aliquem effectum poſt iudicium: ergo non eſt credibile venturum totum illum ignem ante iudicem, & duraturum quamdiu iudicium durabit. Nam iuxta communem ſententiam ille ignis replebit totum mundum & aſcendet ſuper omnes montes: ergo oportebit, vel omnes iudicandos eſſe intra illum ignem, vel explicari non poteſt ſine multis miraculis vbi nam toto illo tempore futurus ſit. Secunda quia omnes Theologi dicunt, mundum eſſe purgandum, quia eſt veluti fœdatum peccatis hominum, ſed, cum ante iudicium finitum damnati homines futuri ſint in hoc mundo, ſua præſentia, ſuiſque bla- E ſphemijs illum iterum fœdabunt: ergo donec prorſus ſint ab hoc mundo pulſi, nondum eſt opportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte beatorum eſt neceſsitas vel opportunitas, quia non eſt neceſſe vt in ipſo momento reſurrectionis ante auditam ſententiam conſecuti ſint gloriæ ſtatum quoad omnia accidentalia intrinſeca, & extrinſeca. Quia nec Chriſtus Dominus hoc eſt in ſua reſurrectione omni ex parte conſequutus: neque enim ſtatim eſt propter illum totus mundus renouatus, quamuis magis hoc ei ſit debitum quàm omnibus hominibus. Satis ergo eſt vt omnes iuſti in ſua reſurrectione conſequantur intrinſecam gloriam

riam corporis & animæ: & quod reliqua extrinſecā paulò poſt debito ordine, opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc amplius patebit ex diſpu. ſequente. Ex hoc ergo capite non eſt neceſſarium, vt ignis antecedat.

Tertia ſententia eſt, finem huius ignis eſſe ad probandos, vel purgandos homines iam reſuſcitatos, & bonos à malis diſcernendos. Hæc ſententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantij libro 7. cap. 21. vbi cum dixiſſet, omnes iniquos in reſurrectione eſſe igni tradendos, ſubdit, *Sed & iuſtos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere prævaluerint, perſtringentur igni, atque comburentur: quos autem plena iuſtitia, & maturitas virtutum incoxerit, ignem illum non ſentient. Habent enim aliquid in ſe Dei, quod vim flammæ repellat, ac reijciat. Tanta vis eſt innocentiæ, vt ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet à* Deo *hanc poteſtatem, vt impios vrat, iuſtis obtemperet.* Et Origen. homil. 14. in Lucam explicans illa verba, *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis Mariæ,* ita inquit, *Ego puto, quod & poſt reſurrectionem ex mortuis indigeamus ſacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim abſque ſordibus reſurgere poterit.* Vnde homil. 3. in Pſalm. 36. *Vt ego, inquit, arbitror, omnes nos venire neceſſe eſt ad illum ignem; etiamſi Paulus ſit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem: ſed illi tales audiunt, etiamſi per ignem tranſeas, flamma non adurat te. Si vero aliquis, ſimilis mei, peccator ſit, veniet quidem ad ignem illum, ſicut* Petrus, *&* Paulus, *ſed non ſic tranſiet ſicut* Petrus, *&* Paulus. Eandem doctrinam habet libr. 8. in Epiſt. ad Rom. ſub fin. Verum eſt in his duobus poſterioribus locis non loqui aperte Origenem de igne conflagrationis, ſed abſolute de igne quo puniuntur, & purgantur peccata. Idem tamen Orig. homil. 13. in Ierem. *Si quis, inquit, in ſecunda reſurrectione ſeruatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo, qui combuſtione purgatur, vt quidquid habuerit lignorum, fœni, & ſtipulæ, ignis conſumat.* Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem ſuum, quod omnia peccata tandem per ignem purgentur. Cæſarius vero Arelat. homil. in id 1. ad Corinth. 3. *Saluus erit, ſic quaſi per ignem,* dicit, ſi vſque ad diem iudicij aliquorum iuſtorum peccata non fuerint plene purgata, poſt reſurrectionē eſſe igne purganda. Ambroſ. etiam enar. in Pſal. 36. circa id, *Gladius eorum intret in corda ipſorum,* dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur lo[...] de die iudicij, nā adducit illud Malach. 3. *Quis ſuſtinebit diem aduentus eius? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui,* & ſubdit, *Igne purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ij, etſi per ignem examinabuntur: dicent tamen, Tranſiuimus per ignem, & aquam. Alij in igne remanebunt, &c.* Similia repetit ſerm. 5. & 20. in Pſalm. 118. Hilar. etiam Pſalm. 118. octonario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicij, quo Deus nos decoquet. Et inferius circa illa verba, *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore,* ait, *An cum ex omni ocioſo verbo rationem ſimus præſtituri, diem iudicii concupiſcimus, in quo ſubeunda ſunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia.* Rurſus Gloſſa interlinealis in id Daniel. 7. *Thronus eius flammæ ignis* (inquit) *vt malos puniat, bonos purget:* & Gloſſa ordinaria, *Vt peccatores peccatorum magnitudinem pertimeſcant, & iuſti ſaluentur, ſic tamen quaſi per ignem.* Quæ verba ſumpta ſunt ex commentariis Hieronymi, qui etiam obſcure loquitur lib. 3. in Amos circa illud cap. 7. *Ecce vocabit ignem ad iudicium:* & ſuper Pſalm 96. & 103. ſi tamen eius ſunt illi commentarij. Denique Eccleſia in officio defunctorum ſæpe repetit, *Iudicaturum ſeculum per ignem,* quia nimirum omnes ſunt per ignem examinandi & purgandi. Atque ita iuxta hanc ſententiam neceſſe eſt, vt ignis antecedat iudicium, tanquam inſtrumentum Diuinæ iuſtitiæ.

Auguſt. — Hilar. Pſalm. 118. — Dan 7. — Gloſſ. Ordin. — Hieron. Amos 7.

A Verumtamen hæc ſententia proprie intellecta manifeſtum errorem continet, niſi pie explicetur. Nam in primis aſſerere omnes iuſtos purgandos eſſe per ignem, prius quam ad Beatitudinē perueniant, eſt hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, de ijs, qui in hac vita nunquam peccauerunt venialiter, & gratiam ſunt aſſequuti, vt ſunt beata Virgo, & infantes, qui ſuſcepto lauacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & pœnam & idem eſt de omnib. baptizatis, ſi ſtatim moriantur. Et de alijs etiam certo conſtat, poſſe in hac vita perfecte ſatisfacere: aſſerere autem neminem id facere temerarium eſt, & ſine fundamento. Tertium, quia Paul. 1. ad Corinth. 13. aliquos dicit ſaluari *per ignem,* qui ædificant lignum, fœnum, & ſtipulas: nō B vero eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides precioſos, vt recte exponit Auguſtinus Pſal. 37. & tradit Hieronymus lib. 2. contra Iouinian. & definit Concil. Florentin. ſeſſ. vltima. Neque contra hoc inuenio aliquod fundamentum contrarij erroris. Quod ſi non ſit ſermo de omnibus Sanctis abſolute: ſed de omnibus illis, qui purgatione indigent, ſic etiam non potuit prædicta ſententia niſi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominum non iudicari in morte, nec præmium, aut pœnam recipere, ſed reſeruari in abditis receptaculis, vſque ad iudicium vniuerſale, conſequenter dicunt, ſicut non accipiunt homines vltimum præmium, vel pœnam: ita neque etiam purC gari, donec ſint facta generalis reſurrectio, & iudicium: ex quo ſatis conſequenter dicere potuerunt, purgandos eſſe homines igne conflagrationis. Atq; hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At vero ſuppoſita fidei ſētētia, animas ſingulorum hominum ſtatim in morte iudicari, & condignam pœnam, aut præmium recipere (præmiſſa purgatione, ſi illa indigent) neceſſario ſequitur, poſt reſurrectionem, nullam eſſe futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgabuntur, ſed perpetuo punientur, vt contra Orig. late tractat Augu. 21. de Ciuit. c. 27 Iuſti vero nihil iam purgandum habebunt. Tum quia iam pœnas debitas in purgatorio perſoluerunt, & Deus *non iudicat bis in idipſum.* Tum etiam, quia cum iam ſint beati, neceſſe eſt, vt ſint omnino D mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cœleſtem ciuitatem. Etiam non ſunt capaces doloris, & triſtitię. Et ita hęc veritas euidēter ſequitur ex principijs fidei, loquendo generatim de Sanctis hominibus. Illud vero, quod ſpecialiter indicabat Cæſarius, fieri poſſe, vt tempore generalis reſurrectionis, aliquæ inueniantur animæ iuſtæ, non plene purgatæ, quæ prius ſuis corporibus vniantur in reſurrectione, quam beatæ fiant, & ideo purgari poſſint corpore, & animo per hunc ignem: hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principijs fidei. Nihilominus omnino falſum, atque erroneum cenſendum eſt. Quia teſte Paulo 1. ad Cor. 15. duo tantum ſunt ordines reſurgentiū, vnus iniquorū, qui reſurgent quidē, ſed non immutabūtur: alius iuſtorum, de quibus Paul. ait, *Primitiæ Chriſtus, deinde* E *ij qui ſunt Chriſti,* atq; de eiſdem poſtea ſubiungit, *ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale,* & 1. ad Theſſ. 4. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.* Ergo nulli erunt iuſti poſt reſurrectionem purgandi, ſed omnes in corporib. glorioſis reſurgent, Et hic eſt communis cōſenſus Catholicorū omniū. Neq; eſt quod timeamus, ne in puncto reſurrectionis ſint aliquæ animæ iuſtæ nōdum perfecte purgatæ. Diuinæ namq; prouidentiæ facilimū erit, omnia ita diſponere, & talem purgationis modū, aut pœnę menſuram ſingulis accōmodare, vt omnium purgatio

Lactant. — Auguſt.

gatio conuenienti tempore, ad generalem reſurrectionem definito, perfecta ſit. Alioqui eodem modo dici poſſet, aliquos eſſe poſt generale iudicium purgandos, quod eſt omnino falſum, vt docet Aug. 21 de Ciuit. c. 16. Probatur ſequela, nam fieri poterit, vt eo tempore non ſit perfecta purgatio. Vel certe fingere quis poterit, inter generalem reſurrectionem, & iudicium longum tempus eſſe futurum, vt prius hominum purgatio poſsit abſolui. Quod ſi quis dicat, Deum eſſe prouiſurum, vt breue tempus ad hoc ſufficiat, multo melius dicet Deum prouiſurum, vt nullum tempus ſit ad hoc neceſſarium, ſed vt omnis purgatio ante reſurrectionem, perfecta ſit.

Auguſt.

Obiectio. Dices: Cum homo animo, & corpore conſtans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut ſaltem, quod eſt incommodum, vt hic purgationis modus in aliquibus locum habeat?

Reſponſio. Reſpondetur, totam rationem culpæ, & offenſæ diuinæ in anima exiſtere: corpus vero ſolum eſſe organum, quo anima vtitur, & ideo perfectam purgationem in ſola anima fieri, vel potius conſummari. Semper enim neceſſe eſt, vt ſatisfactio pro culpa commiſſa in corpore incipiat, & ab ipſo homine adhuc in carne viuente fiat, ſaltem per contritionem, & dolorem, atque ita ſemper corpus aliqua pæna afficitur: & ipſa etiam mors, imo & corruptio, quæ poſt illam ſequitur, quædam eſt peccati pœna. Igitur (ſi quid reliquum eſt) in anima ipſa expiari poteſt, quæ nobiliſsima eſt pars hominis, & præcipua cauſa peccãdi. Noluit autem Deus aliquid purgandum poſt reſurrectionem reſeruari. Quia, aut id futurum erat in omnibus iuſtis, & hoc non expediebat: tum quia non omnes indigent tanto tẽpore, vt purgentur: tum etiam, quia alias priuandi eſſent beatitudine vſque ad reſurrectionem, quia non eſſent antea plene purgati. Vel futurum tãtum erat in aliquibus, & hoc etiam non expediebat: tum quia non erat maior ratio de quibuſdam, quam de aliis: neque erat maior neceſsitas, vt explicatum iam eſt. Tum etiam, quia fuit expediens, vt generalis reſurrectio in omnibus eſſet eiuſdem rationis, & veluti terminus vltimus, & immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo, vt neque propter hunc finem, vel effectum ſit neceſſarius ignis, qui aduentum iudicis antecedat. Quomodo autem pie poſsint explicari ſancti præſertim Ambroſ. Hieron. & Hilar. ſtatim dicemus.

Ignis Chriſtum iudicē præceſſurus quem ſit effectum habiturus.

Quarta igitur ſententia eſt, venturum eſſe ignem ante faciem iudicis venientis ad generale iudicium vt ſtatim terreat damnatos, eoſque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum ſtatim, ac reſurgent, incipient frui dotibus glorioſis, attollique ad cœleſtia cum Chriſto: ita è contrario damnati ſtatim incipient pœnam ſenſus, etiam in corporibus experiri, & ab igne detineri, & cruciari: & ideo neceſſe eſt, vt ante iudicem ignis adueniat, qui ſaltem eum locum occupet, in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc ſenſu exiſtimo, hanc ſententiam eſſe valde probabilem, & ſcripturæ conſentaneam propter duo præſertim teſtimonia. Prius eſt illud Pſalm. 49. *Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida.* Nam hic Pſalmus iuxta communiorem expoſitionem ad literam de aduentu Chriſti ad iudicium intelligitur, & poteſt propriè de igne intelligi, imo niſi ita exponatur, non poteſt commodè declarari quomodo ignis ille anteceſſurus ſit. Præterea verbum illud, *Exardeſcet*, & quod poſtea ſequitur, *tempeſtas valida*, ſatis indicant ſermonem eſſe de vero igne ſenſibili. Alterum teſtimonium eſt Paul. 2. ad Theſſal. 1. *In reuelatione Domini Ieſu de cœlo, cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt eum.* Ex quo loco ſimul etiam videtur probari, & hunc ignem eſſe futurum, & ad quem finem: nimirum ad terrorem, & vindictam malorum: non

Pſal 49.

2.Theſſ.1.

verò ad iuſtos interficiendos, vel purgandos. Et videtur alluſiſſe Paul. ad locum citatum ex Pſalm. 99. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Quod etiam teſtimonium cõtemnendum non eſt. Nam licet alium poſsit fortaſſe habere ſenſum: tamen de ſecundo Chriſti aduentu videtur illud citaſſe Paul. ad Heb. 1. Præterea cum cætera ſcripturæ teſtimonia poſsint hoc modo facile intelligi, & in eo nullum ſit inconueniens: ſed per ſe potius ſit valde credibilis, rationique conſentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde, ſic quoque optime intelligi illa verba Eccleſiæ. *Qui venturus eſt iudicare ſæculum per ignem*: & omnes aliæ Sanctorum locutiones huic ſententiæ fauent, & ſi in aliquibus eſt vlla difficultas, iuxta eandem conuenienter poteſt expediri, vt ſtatim dicam. Signum ergo eſt, eſſe veram.

Pſalm.99.

Heb.1.

Sancti quomodo igne probari purgarive dicantur.

Ex hac igitur reſolutione intelligitur: Primo: quomodo explicari poſsint ſancti Patres, præſertim Ambroſius, Hieronymus & Hilarius, cum interdum dicunt, & omnes iuſtos per ignem eſſe purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponãtur, aliud eſt probari igne, aliud purgari. Nam *Probari*, ſolum ſignificat per actionem, & quaſi teſtimonium ignis oſtendi alicuius innocentiam, & ſanctitatem. Quomodo dici poſſunt *probati per ignem* tres pueri Babylone: quia in camino ignis eorum fides, & religio probata eſt, quamuis ipſi purgati non fuerint, iuxta illud Pſalm. *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas.* *Purgari* autem proprie ſignificat purificari, & mundari, & ideo in rigore ſupponit maculam in eo, qui purgatur. Sancti ergo (quidquid ſit de Lactan. & Origen.) non ſentiunt omnes ſanctos eſſe purgandos, ſed interdum ſignificant, eſſe probandos per ignem iudicij, quod poteſt intelligi, quaſi negatiue, quia ignis ille crucians damnatos, & Sanctos non attingens, eorum ſanctitatem & iuſtitiam quaſi probabit, & conteſtabitur. Quod ſi interdum de purgatione loquantur, neque abſolutè de omnibus Sanctis loquuntur, ſed de iis, qui purgatione indigebũt, neque de igne conflagrationis: ſed de igne, quo purgantur peccata: imo neque de iudicio vniuerſali, ſed abſolute de iudicio diuino. Quomodo loquitur aperte Hilar. loco citato, & Baſilius in 4. cap. Iſaiæ circa illa verba, *Expurgabit Ieruſalem in die iudicij*: & cap. 9. circa illa verba, *Indignatione Domini ſubuerſa eſt terra*: & Hieron. Sophon. 1. circa illa verba, *Vox diei Domini amara*, quæ dicit, poſſe referri & ad conſummationem mundi, & ad vniuſcuiuſque exitum vitæ, & ſubdit, eam diem dici, *amaram* quia etiam ſancti, quamuis ſaluentur, ſed tamen, *ſic quaſi per ignem*, vbi nec generaliter de omnibus ſanctis loquitur, nec de igne conflagrationis, ſed anguſtiæ, & tribulationis, vt ſtatim explicat. Atque eodem modo Auguſtinus lib. 9. contra Iulian. cap. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno ſeu reſurrectione (vt prius explicauerat:) aliqua vero remitti in iudicio nouiſſimo: quod neceſſe eſt, intelligi de iudicio particulari.

Pſalm. 16.

Hilar. Baſil. Iſaia 4. & 9. Hieronym. Sophon.1.

1.Cor.3. Auguſt.

Secundo in ſuperiori ſententia intelligitur, quo tempore, ſeu ordine anteceſſurus ſit ignis vniuerſale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi poſſunt. Primus, futurum illum ignem poſt peractum iudicium, & nullo modo præuenturum iudicem. Sed quamuis omnes autores doceant, duraturum illum ignem vſque ad peractum iudicium: tamen nullus negat, quin aliquo modo ſit etiam iudicium anteceſſurus. Et ideo contraria ſententia nullo modo probanda eſt, præſertim cum non ſit conſentanea ſcripturis. Secundus modus eſt, venturum illum ignem ante generalem mortem hominum. Et hunc tenet aperte Lactan. lib. 7. ca. 19. vbi etiam ante mortem Antichriſti dicit, venturum hunc ignem, quod ſingulare eſt, & ſine fundamento conſi-

Lactan.

conſictum ſicut pleraque alia, quæ in eod. c. ſcribit, A Aliter verò ſequuntur hũc modum multi ex Scholaſticis, vt ſupra vidimus. Tertius modus eſt, venturum hunc ignem poſt mortem omnium hominum ante generalem reſurrectionem: in tanta verò magnitudine, vt mundum vniuerſum repleat, vt illum purgare poſsit. Sed hi duo modi nobis nõ ſunt probati. Quartus eſt, vt ſtatim poſt reſurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, ſed in ea, quæ ſufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipſi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Vnde conſequenter dicendum eſt, hunc ignem in ea quantitate, loco & actione permanſurum quamdiu durauerit iudicium: eo vero finito multiplicandum eſſe, & augendum, vt vniuerſum mundum poſsit amburere. De quo infra dicturi ſumus. B

Ignis Chriſtum iudicẽ præceſſurus, cuius natura ſit, & originis.

Tertio colligitur ex dictis reſolutio vltimæ dubitationis in principio huius ſectionis poſitæ, ſcil. cuiꝰ naturæ, & origenis futurus ſit huiuſmodi ignis. Erit enim eiuſdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur, & aſſumetur vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Vnde ſicut ignis inferni corporeus eſt, eiuſdemque rationis cum clementari, iuxta receptam fidei ſententiam, quæ alio loco demonſtranda eſt: ita non ẽſt dubium, quin hic ignis elementaris futurus ſit. Quin potius aliqui exiſtimant, ignem illum ab ipſo inferno eſſe diuina virtute reuocandum. Sed multo veriſimilius eſt (quod Lactan. ſupra dicit) è ſuperiori regione dimittendũ. C Id enim magis ſignificant Scripturæ, & ad repræſentandam diuinam iuſtitiam, & terrorem, ac iram aduenientis iudicis multo magis eſt conſentaneum. Et quamuis verum ſit (quod Auguſt. ait 20. de Ciuit. ca. 16.) neminem poſſe ſcire, vnde generandus ſit hic ignis: facile tamen intelligi poteſt, eſſe diuina virtute procreandũ, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua paſsiuis, vel ſolo Chriſti imperio, vt iterum latius dicemus diſ. ſequenti, agentes de igne conflagrationis.

Lactan.
Auguſt.

SECTIO II.

Vtrum ſignum Crucis præceſſurum ſit iudicem tanquam proprium eius vexillum.

Matth. 24.
Signum crucis in die iudicij appariturum.
Chryſoſt. Hieron. Hilar. Beda. Leo Papa. Auguſt.

QVæſtio hæc orta eſt ex verbis illis Chriſti Domini D Matthæi 24. *Tunc parebit ſignum Filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli.* Hoc enim ſignum nullum aliud eſſe futurum, quam crucem Chriſti, omnes Patres ſumma conſenſione docent exponentes hæc loca, Chryſoſtomus & Græci, Hieronymus, Hilarius, Beda, omneſque Latini. Idem Chryſoſt. optime homil. de cruce, & latrone, cuius ſententiam refert, & probat Leo magnus epiſtola 97. ad Leonem Auguſtum. Idem Autor imperfecti in Matth. homilia 49. Hilarius etiam lib. 3. de Trinitat. & Auguſtinus late, atque eleganter ſerm. 103. de tempore. E Ac denique Eccleſia canit. *Hoc ſignum erit in cœlo cum Dominus ad iudicandum venerit*, & ex verbis Chriſti id ſatis colligitur. Quia nullum aliud poteſt per antonomaſiam dici *ſignum Chriſti*, vt enim ait Cyril. Ieroſolym. cap. 15. *Signum verum & proprium Chriſti eſt crux.* Apparebit autem tunc hoc ſignum (vt Auguſt. ait) *Vt agnoſcant conſilium iniquitatis ſuæ, qui Dominum maieſtatis crucifixerunt.* Quia verò (vt Paul. ait) omnes qui mortaliter peccant, rerum (quod in ſe eſt) Chriſtum crucifigunt, ideo apparebit etiam hoc ſignum ad arguendos, & confundendos omnes peccatores, & ideo poſt illud ſignum ſubiungit Chriſtus, *Tunc plangent omnes tribus terræ*, *Videntes* (ait Auguſt.) *accuſatorem ſuum, id eſt, ipſam crucem, & in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum. Sero, & fruſtra fatebuntur impiam*

Heb 6.

cæcitatem. Apparebit denique hoc ſignum ad conſolationem, & gaudium iuſtorum. Videntes enim ſignum, quo ſunt redempti, ſumma conſolatione, & gaudio afficientur. Quia (vt Cyprianus dixit ſermo. de natiuit.) *Non timetur mortis periculum, vbi tantæ reuerentiæ conſpicitur ſignum.* Hac ergo veritate ſuppoſita, tria nobis explicanda ſunt. Primum, quæ, & qualis futura ſit illa crux. Secundum, quando ſit appa ritura. Tertium, quomodo deferenda ſit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam paſsionis inſignia ferenda ſint.

Circa primum aliqui exiſtimant, crucem illam, è qua Chriſtus pependit, fore in die iudicij reformandam (collectis, atque inter ſeſe compactis particulis omnibus, quæ per vniuerſum mundum diſperſæ ſunt) in cœliſque leuandam, & coram Chriſto ad iudicium veniente deferendam. Ita ſentit VValdenſ. tom. 3. de ſacramenta lib. tit. 20. c. 168. & exiſtimat eſſe ſententiam Chryſoſt. dict. hom. de cruce, & latrone, vbi ſic ait, *Crucem ſolam nõ reliquit in terra, ſed ſecum eam leuabit ad cœlum, & ideo cum ipſa veniet, cum ipſa ſecundam glorioſam ſuam præſentiam faciet.* Afferri etiam poteſt pro hac ſententia S. Ephre. lib. de vera pœnit. c. 4. vbi agens de iudicio ſic inquit. *Videbimus pretioſam, ac viuificam crucem in cœlo lucentem, omneſque fines orbis terræ vltra Solis claritatem illuſtrari, Vbi vero viderint omnes regium iſtud, ac tremendum ſceptrum in cœlo reuelari, iam tunc agnoſcent ſinguli continue ipſum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus eſt*, indicauit etiam hoc Sybilla lib. 6. in fine, his carminibus:

VValdenſ. Chryſoſt.
Ephrem.
Sybilla.

O lignum fœlix, in quo Deus ipſe pependit,
Nec te terra capit, ſed cœli tecta videbis
Cum renouata Dei facies ignita micabit.

Hæc ſententia impugnatur à quibuſdam Scholaſticis hoc argumento: quoniam poſt diem iudicij omnia mixta, præter hominem reſoluenda ſunt in elementa. Sed hæc ratio parui momẽti eſt; tum quia eo tempore quo crux apparebit, nondum erit facta omnium miſtorũ reſolutio: tum etiam quia, etiamſi alia miſta eſſent reſoluta, facile poſſet Deus illud pretioſum lignum conſeruare. Imo non deſunt qui exiſtiment perpetuo eſſe in cœlis conſeruandum, veluti immutatum ad ſtatum incorruptibilitatis corporum glorioſorum, eo quod ſpeciali modo fuerit noſtræ redemptionis inſtrumentum, & altare, in quo Chriſtus ſeipſum in ſacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci conuinci poteſt falſitatis, ſed ſolum incertitudinis. Quia nequit ſufficienti autoritate fundari, nam Scriptura, & Eccleſia ſolum dicit, ſignum crucis futurum in cœlo: quamuis autem ipſa Crux, in qua Chriſtus pependit, poſsit dici ſignum Crucis, quia habet Crucis figuram: tamen ex vi illorum verborum ſolum poteſt colligi figuram Crucis in aere apparituram, ex aere lucido, vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam crucem futuram eſſe conſpicuam vniuerſo orbi: & Auguſtinus ait tantam futuram eſſe illius Crucis claritatem, vt in conſpectu eius neque Luna, neque Sol poſsit apparere. At vero ſola Crux lignea Chriſti nimis eſt exigua, vt poſsit & ab omnibus videri, & tam ingentem ſplendorẽ emittere, omneſq; fines terræ vltra Solis claritatem illuſtrare, vt S. Ephrem ſupra dixit, & ideo Hippolyt. Martyr. dicta orat. de conſum. mundi, *Orietur* (inquit) *ab Oriente ad Occidentem vſque ſignum Crucis ſuperantis ſplendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem iudicis.* Quapropter alij exiſtimant probabilius, non ipſum lignum Crucis, ſed ſolum ſignum ex aere formatum eſſe apparriturum: Quam ſententiam tenet expreſſe Anſelm. in Elucid. Antonin. 4. p. tit. 24. c. 11. §. 5. Eamque attribuit D Thomæ, qui hoc inſinuat in 4. diſt. 48. q. articul. 2. ad 2. & opuſc. 2. capit. 142. Et eandem amplectuntur Abulenſis, Ianſenius, & alij expoſitores,

Qua, qualis vt in die iudicij apparitura ſit crux.
Anſelm. Abulenſ. Antonin. D.Thom.

ſitores, Matthæi 24. Quocirca hæc ſententia videtur A antiquis Patribus conformior, & facilior, ne ſine ſufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Circa ſecundum quidam exiſtimant crucem appariturum multis diebus ante aduẽtum iudicis, ſcilicet paulò poſt mortem Antichriſti, quando *Sol obſcurabitur*, & Luna non dabit lumen ſuum. Et probari poteſt, quia Matth. 24. hæc omnia ſimul, *Statim poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo.* Et poſtea ſubiungitur, *Et mittet Angelos cum tuba, & voce magna*, &c. ergo illa omnia ſimul accident ante conuocationem ad iudicium. Vnde Clemen. Papa libro 7. conſtitut. capite 3. hunc ordinem B ponit, *Ieſus interficiet impium ſpiritu oris ſui, tunc apparebit ſignum filij hominis, deinde ſonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui ad vitam redibunt, & tunc veniet* Dominus. Et congruentia adhiberi poteſt, quia, vt ait Hyppol. de conſum. mundi. Antichriſtus prohibebit fideles vti ſigno crucis, & iubebit vti charactere ſuo: ideoque poſt mortem eius ſtatim apparebit Crux: tum in ſignum victoriæ Chriſti aduerſus Antichriſtum: tum etiam vt homines reſipiſcant, & abiecto Antichriſti charactere vexillum crucis ſequantur. Nihilominus alij probabilius credunt crucem non appariturum vſque ad ipſum iudicij diem, quando iudex incipiet apparere. Ita Anſel. in Elucid. vbi Chriſti aduentum ad iudicium, ſic deſcribit. C Sicut Imperator ingreſſurus ciuitatem, corona eius & alia inſignia præferuntur, per quæ aduentus eius cognoſcitur: ita Chriſtus in ea forma qua aſcendit, cum ordinibus omnibus Angelorum ad iudicium veniens, angeli crucem eius ferentes præibunt. Atque idem ſentiunt omnes, qui hanc crucis apparitionem ita deſcribunt, vt dicant eſſe deferendam ante conſpectum Chriſti deſcendentis. Sic autem de illa ſcribunt Ephrem, Cyril. Ieroſolymitanus, Chryſoſtomus, & Auguſtinus locis citatis. Et Iulian. Pomer. libr. 3. Prognoſtic. ca. 5. vbi eodem fere exemplo vtitur quo Anſelmus, dicens angelos præceſſuros Chriſtum, ſignum illud triumphale, crucis vexillum ſublimibus humeris præferentes. Præterea quod crux permanſura ſit in aere viſibilis, quamdiu iudicium durauerit, docent omnes ſupra dicti Patres, D qui de hoc myſterio ſcribunt. Et eſt per ſe veriſimile. Quia eo maximè tempore neceſſarius erit aſpectus ipſius ad oſtenſionem diuinæ iuſtitiæ, & gratiæ, & ad confuſionem hoſtium Chriſti, & omnium hominum peccatorum: ergo veriſimilius eſt ſignum crucis appariturum in ipſo die iudicij: Atq; hæc poſterior pars mihi magis probatur: & ſaltem exiſtimo non eſſe negandunm. Cum crucis ſignum in ipſo Chriſti aduentu viſibiliter appariturum ſit, eius quoq; viſibilem præſentiam duraturam, donec iudicium finiatur: hoc enim aperte docent omnes ſancti, & eſt magis conſentaneum rationi, & fini huius apparitionis. An vero etiam ſit appariturum ſignum crucis ante reſurrectionem poſt Antichriſti mortem incertum eſt, nam ex ordine enarrationis Euangelicæ, vt ſupra dixi, nihil certi haberi poteſt. E Quod ſi ex illa aliquid colligi poteſt, ſolum eſt: ſtatim poſt ſignum Crucis videndum eſſe Chriſtum venientem in nubibus cœli, & maieſtate.

Hippol.

Ephrem.
Cyril.
Iulian.

Apparitio Crucis quomodo futura.

Ex ijs facile definiri poteſt, quod tertio loco eſt propoſitum, ſcilicet quo modo futura ſit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi poteſt, primo, vt appareat in aere, ibiq; immobilis perſeueret in loco aliquo, vbi ab omnibus ad iudicium congregatis conſpici poſſit. Secundo, vt feratur ab Angelo tanquam vexillum quod præcedit iudicem. Tertio, vt prius appareat in aere: poſtea vero ab Angelo aliquo aſſumatur: & deferatur ante iudicem: omnes enim hi modi poſſibiles ſunt, & non eſt reuelatum quo re ipſa futurum ſit: Secundus tamen videtur frequentius explicatus à S. Patrib. qui ſolum coniectura, & probabili conſideratione ducuntur.

Dubium.
D. Thom.
Viguer.
Reſponſio.

Inquiri ergo poteſt, an ſimul cum cruce oſtendenda ſint, & deferenda alia paſſionis inſignia. Nam D. Thom. dicto opuſc. cap. 244. dicit, *Veniente Domino ad iudicium, ſignum crucis, & alia paſſionis inſignia demonſtrabuntur.* Vnde refert Viguer. ca. 21. §. 2. verſ. 6. quorundam ſententiam aſſerentium omnia ſigna paſſionis eſſe deferenda ab angelis præeuntibus Chriſtum. Sed hæc quæ neque in Scriptura, neque in Patribus fundata ſunt, non ſunt à nobis affirmanda: Si quis autem dicto modo conſiderare ea voluerit: ſine errore vel temeritate id facere poterit: nam licet reuelatum non ſit, non eſt tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet.

SECTIO III.

Qua gloria, & maieſtate deſcenſurus ſit Chriſtus ad iudicium.

DIximus in ſuperioribus futurum eſſe ſecundum Chriſti aduentum in gloria, & maieſtate: hoc ergo loco explicandum eſt, qualis futurus ſit huius aduentus ſplendor, & ornatus, & in primis ſupponendum eſt non eſſe ſermonem de gloria intrinſeca ipſius Chriſti deſcendentis: certum eſt enim hanc gloriam non futuram maiorem vel minorem eo die in animo, vel corpore Chriſti quam nunc ſit. Qualis enim aſcendit, & qualis ad dexteram Patris ſedet, eo die deſcendet, iuxta illud Actor. 1. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum eũtem in cœlum.* Et ratio eſt manifeſta, quia ſicut beatitudo animi eſſentialis immutabilis eſt, ita etiam claritas, & aliæ dotes gloriæ, quæ corpori cõmunicantur, immutabiles ſunt. Veniet igitur Chriſtus cum eadem gloria animi & corporis quam in cœlo habet: de qua nihil hoc loco addendũ ſupereſt, ſed ſolum de exteriori gloriæ apparatu, & externis ſignis maieſtatis, quæ in aduentu ſuo exhibebit, quæ variis modis in ſcriptura ſacra proponuntur, Matth. 24. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maieſtate*, & cap. 25. *Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ*, & cap. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Ex quibus plures circumſtantiæ colligi poſſunt, quibus maieſtas & gloria huius aduentus declaratur.

Matth. 24. 25. & 27.

Chriſtus in nubibus cœli cum virtute multa ad iudicandum venturus.

Prima eſt, quod *veniet in nubibus cœli cum virtute multa*, quæ verba proprie intelligi poſſunt, nam ad oſtendendam claritatem Chriſti diuina virtute cõgregabuntur ex aere craſſiori, vel ex vaporibus: aut aliis exhalationibus terræ nubes ita diſpoſitæ, vt ex fulgore & claritate corporis Chriſti, admirabilis quidam aſpectus in eis fiat, qui ſanctos mirum in modum delectabit: reprobos vero perterrebit. Quocirca non eſt quod immoremur in explicanda cauſa efficienti, vel finali harum nubium. Quam rem late tractat Sotus diſtinctione 47. q. 2. art. 1. vbi probat has nubes non eſſe congregandas per cauſas naturales, cum iam tunc motus cœlorum non ſit futurus. Sed hæc ratio rem incertã aſſumit, nam fortaſſe motus cœlorum non ceſſabunt, donec ſit finitum iudicium. Nihilominus tamen veriſſimum eſt has nubes non eſſe per ſolas cauſas naturales formandas: quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ, nec facile fingi poterunt naturales cauſæ, quæ illas poſſint efficere in tali quantitate, diſpoſitione, & figura, qualis ad repræſentandam Chriſti gloriam neceſſaria ſit. Fient ergo imperio Chriſti, & fortaſſe angelorum miniſterio: ſicut in baptiſmo, transfiguratione, & aſcenſione nubes diuinitus formatę ſunt. Ratio autem ob quam Chriſtus veniet in nubibus, non eſt vt eis fulciatur, tanquã vehiculo aliquo (non enim illo indiget, vt ſupra diximus de aſcenſione agen-

agentes) ſed ſolum, vt in eis melius fulgeat & ſplendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Chriſtus tanquam triumphali curru inuectus deſcendat. Addit vero Sotus, quod per has interpoſitas nubes teperabitur claritas corporis Chriſti, vt eius humanitas à damnatis videri queat. Sed hoc etiam non eſt neceſſarium. Quia cum claritas corporis glorioſi non neceſsitate, ſed pro menſura voluntatis imprimat ſpeciem ſui, nullo indiget temperamento. Tantum enim immutabit viſum, quantum Chriſtus voluerit videri. Solum ergo deſeruient hæ nubes ad maiorem quendam externum ſplendorem, & maieſtatis ſignificationem. Habent enim illæ quandam naturam, & aſpectum ad hoc valde accommodatum. Propter quod apparitiones Dei illuſtriores in nubibus factæ narrantur in ſcriptura, & ſpecialiter de Chriſto dicitur Danielis ſeptimo. *Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat.* Quod aũt dicitur venturus Chriſtus *in virtute multa*, ſignificare videtur, venturum ipſum exhibentem multa ſigna omnipotentię, ſupremiq́ dominij, qualia erunt angelicæ tubæ, & præſertim illa, qua excitabuntur, & conuocabuntur homines ad iudicium: rurſus terræmotus, tonitrua, & ſimilia, quæ Deus exhibere ſolet maieſtatis, & virtutis ſigna, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cœlis tonabit. Dominus iudicabit fines terræ.* Lege Clem. lib.7. conſtit. c.33.

Dan. 7. *Clem. Pap.*

Secunda circumſtantia eſt, *quod venient omnes angeli cum eo.* Quæ etiam eſt in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Chriſtum, eique aſsiſtat, vel miniſtret in iudicio. Quod notant Hippol. Anſel. & alij, locis citatis. Quia ſermo ſcripturæ vniuerſalis eſt, & nulla eſt ratio excipiendi aliquem. Vnde Dan.7. poſtquam throni poſiti ſunt ad iudicium ferendum, ſubiungitur, *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſsiſtebant ei.* Quibus verbis ſignificata eſt tota angelorum multitudo: quæ innumerabilis eſt, vt Dion. exponit c.14. Cæl. Hierar. Et eodem modo exponit Hieron. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus, omneſque ſancti cum eo*: & de eadem re ſic ſcribit Iudas in ſua canonica, *Prophetauit autem de iis ſeptimus ab Adam Henoch, ecce veniet Dominus cum ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios.* Hic vero inquiri poſſet, vtrum angeli venturi ſint cum Chriſto in aſſumptis corporibus, an vero ſolum in ſubſtantia ſua ſpirituali. Sed (quia de hac re nihil ſcriptum reperimus) ſolum fieri poteſt coniectura, venturos tunc Angelos in aſſumptis corporibus lucidiſsimis, & pulcherrimis. Quia cum hic aduentus Chriſti fit ſenſibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac ſenſibili, congruum videtur, vt omnes Chriſti comites, & miniſtri aſſumant ſenſibilia corpora, vt ſplendor, & maieſtas huius aduentus etiam ſenſibilibus oculis conſpici poſsit. Præterea diximus in ſuperioribus, tubas, quibus angeli vtentur in die iudicij, futuras ſenſibiles ex aere conflatas: retulimus etiam ex Sanctis Patribus, probabile eſſe ſanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Chriſtum. Rurſus in aſcenſione Chriſti angeli, qui apparuerunt Apoſtolis in veſtibus albis, corpora aſſumpſerunt in figura humana: ergo etiam eſt credibile, multos ex angelis, præſertim illos, qui miniſtrabunt Chriſto, eo die corpora aſſumpturos. An verò omnes etiã ſupremi, qui Chriſto aſsiſtent, idem ſint effecturi, incertum eſt: non eſt tamen improbabile propter priorem coniecturam adductam.

Hippol. Anſelm. Dan 7. *Dion. Hieronym. Zach. 14. Iudas.*

Tertia circumſtantia eſt, ſeſſurum Chriſtum *in throno maieſtatis ſuæ*, de quo Ioann. Apocalyp. 20. ſic inquit, *Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum*: & poſtea ſubdit, mortuorum reſurrectionem, & iudicium de eis factum. De quo throno dicitur etiam Dan. 7. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, veſtimentum eius candidum quaſi*

Chriſtus in throno maieſtatis ſuæ ſeſſurus ad iudicãdum. Apoc 20. Dan 7.

A *nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus.* Quamuis enim ibi ſit ſermo de Deo ſecundum naturam diuinam, & de throno diuinæ maieſtatis: tamen bene etiam poteſt accommodari ad Chriſtum iudicem, qui in eodem throno ſedit, vt dicitur Apoc. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, vt in eodem cap. Dan. dicit. Hæc igitur, quæ de throno, & ſede Chriſti iudicantis ſcripta ſunt intelligi poſſunt, vel ſolum eſſe dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maieſtatem Chriſti: vel certe aliquo modo exponi etiam poſſunt ſecundum proprietatem, nimirum, quod Chriſtus etiam in exteriori, & viſibili forma, ſituque corporis re vera ſeſſurus ſit in throno ſenſibili, & corporeo ad modum ſolij efformato. Priorem ſenſum amplectitur Orig. tract. 34. in Matth. vbi ſic inquit, *De ſede glo-* B *riæ eius quid eſt dicendum? Putas, quia corporale ſubſellium erit? An etiam hoc opus habet interpretatione ſubtiliore? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere, multam ſapientiam inueniet in iſtis*: & infra, *Sedes autem eius aut quidam perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus ſcriptum eſt. Quoniam illic ſederunt ſedes in iudicio: aut quædam virtutes Angelicæ: de quibus dicitur, ſiue Sedes, ſiue Dominationes, &c.* Nihilominus tamen poſterior ſenſus præferendus videtur. Orig. enim in eo loco omnia hæc, quæ de ſecundo aduentu ſuo Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & ſpirituali aduentu. Nos autem ſupra oſtẽdimus, proprie eſſe intelligenda de aduentu ſenſibili. Quare ſicut cætera, quæ ad gloriam Chriſti ſpectant, intelligun- C tur ſignis ſenſibilibus repræſentanda: ita veriſimile eſt, etiam in figura externa, & ſenſibili ſeſſurum ad iudicium, ad iudicandam iudicis autoritatem, & maieſtatem, iuxta illud Pſal. 9. *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas æquitatem.* Et ita Anſel. in elucidario, quanuis Apocalyp. 20. *per thronum*, Eccleſiam intelligat. Vtrumque tamen eſt verum, & metaphoricus ſenſus proprium non excludit, cum ſine inconuenienti admitti poſsit. Atque hoc ſequuntur frequentius Scholaſtici. Quin potius non eſt improbabile, non ſolum in loco iudicij ſeſſurum Chriſtum hoc modo, verum etiam in eodem throno deſcenſurum, atque in eo humeris Angelicis eſſe deuehendum, & fortaſſe à Thronis in aſſumptis corporibus, non quod ipſe vehiculo indigeat (vt iam diximus) ſed ad ſignificationem ſupremi honoris, & maieſtatis.

Apoc. 4 & 5. *Orig.* *Thronus Chriſti iudicis corporeus & ſenſib.* *Pſalm 6. Anſelm.*

D

SECTIO IV.

Vtrum aliqui ſeſſuri cum Chriſto ſint, vt vna cum eo iudicent.

QVod aliqui Sanctorum ſint Chriſto iudici aſſeſſuri, & iudicaturi, frequens eſt in ſcripturis Mat. 19. ait Chriſtus, *Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, in generatione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael* & Luc. 22. *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael*: & 1 Cor. 5. *An neſcitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt: & ſi in vobis iudicabitur mundus,* E *indigni eſtis, qui de minimis iudicetis. Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis ſæcularia?* Sap. 3. *Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Itaque certum de fide eſt, Sanctos eſſe cum Chriſto ſeſſuros, ac iudicaturos, cum hoc expreſſe ſcriptura doceat. Quo modo autem id intelligendum ſit, in præſenti eſt explicandum. In quo tria deſiderari poſſunt. Primum quomodo ſancti ſint cum Chriſto iudicaturi. Secundo, an hoc conueniat omnibus ſanctis, vel aliquibus tantum, & quinam illi ſint. Tertio an aliqui ſint ſpecialiter ſeſſuri cum Chriſto ad iudicium, & quomodo,

Matth 19. *Luc. 22.* *1. Cor 5.* *Sap 3.*

Circa

A Circa primum ſupponendum eſt, munus iudicandi non attribui Sanctis cum ea proprietate, qua Chriſto attribuitur. Iudicare enim propriè dicit actum iuriſdictionis, & ſuperioris poteſtatis. Hæc autem iuriſdictio quoad vltimum iudicium animarũ, ſoli Chriſto communicata eſt, vt patet ex ſupra dictis de iudiciaria poteſtate. Proprium ergo iudiciũ, vt actum iuriſdictionis ſignificat, ſoli Chriſto conuenit, neq; vlli Sanctorum, etiam B. Virgini communicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudicium ſolum, ſecundum quandam participationem alicuius honoris, vel actionis ad iudicium pertinentis. Quod tribus modis explicari poteſt. Primo valde impropriè, ac metaphoricè, ſolum comparatione quadam, & hoc modo iuſti dicuntur iudicare peccatores. Quia ſuis factis, & vita oſtendunt, illos eſſe pœna dignos, qui ſimilia operari potuerunt, & neglexerunt. B Et in hunc fere modum exponũt prædicta loca ſcripturæ multi ex ſanctis patribus. Hier. Matth. 19. *Sedebitis* (inquit) *iudicantes duodecim tribus Iſrael, quia, vobis credentibus, illi credere noluerunt.* Vnde in hac ſola comparatione videtur conſtituere illam iudicandi rationem. Clarius Chryſoſt. hom. 65. in Matth. *Quid eſt* (inquit) *iudicantes duodecim Tribus Iſrael? nihil aliud, quam condemnantes. Non enim in ſolio iudiciali ſedebunt. ſed quemadmodum Reginam Auſtri, & Niniuitas condemnaturos generationem illam aſſeruit: ſimili quodam modo diſcipuli non gentes, non vniuerſum orbem, ſed tribus Iſrael cõdemnabunt. Nam quoniam eiſdem & legibus & inſtitutis viuendi tam Iudæi, quam Apoſtoli educati fuerunt, cum Iudæi dicturi ſint, idcirco Chriſto credere non potuiſſe, quia mandata legis ſeruare iubebantur: diſcipulis in medium productis, à quibus, & lex ſuſcipiebatur, & fides Chriſto adhibita eſt, omnes Iudæos condemnabit. Propterea enim dicebat ideo ipſi iudices veſtri erunt.* Eandem expoſitionem late, atq; eleganter perſequitur Autor imperfecti ho. 33. in Mat. & Theoph. Mat. 19. & latius Euthym. ca. 41. in Matt. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec diſſentit Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 5. Tamen quia hic modus, vt dixi, eſt valde improprius, & nõ ſolum ſanctis, ſed etiam iniquis conuenire aliquo modo poteſt reſpectu iniquorum: iuxta illud *ideo ipſi iudices veſtri erunt*, ideo ſecundo modo minus improprie iudicare dicuntur, qui licet non habeant proprie poteſtatem, & autoritatem iudicandi, tamen iudici aſsiſtunt, eiuſdemq; ſunt cum illo ſententiæ, eiuſque iudicio conſentiunt, & illud publice approbant, ac laudant. Et non eſt dubium, quin hoc modo ſumatur verbum *iudicandi* in aliquibus teſtimoniis ſcripturæ paulo ante citatis præſertim vbi munus iudicandi omnibus ſanctis tribuitur, vt Sap. 3. & 1. ad Cor. 6. Et hunc modum inſinuat Ambro. lib. 10. in 22. cap. Luc. Cæterum, quia aliquid ſpecialius videtur in quibuſdã locis nonnullis Sanctorum attribui, idcirco additur tertius modus, ſcilicet per quandam ſpecialem participationem honoris, vel actionis iudiciariæ. Quã participationem aliqui ſolum ponunt in quadam honoraria conſeſſione cum Chriſto in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Chriſto iudicanti aſsidebunt in ſubſelliis, & thronis, iuxta illud Dan. 7. *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt.* Illis enim verbis ſignificatur, futuros eſſe in iudicio cum Chriſto alios quoſdam veluti iudices aſſeſſores in ſuis thronis ſedentes. Quo etiam videtur ſpectare, iuxta Baſilij interpretationẽ, illud Iſaiæ 3. *Venit ad iudicium Dominus cum ſenibus populi ſui.* Quibus optime quadrat illud Apoc. 4. vbi Ioannes vidit, *in circuitu ſedit ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes.*

Hieronym. Matth 12. Theophyl. Euthym. Theod. Auguſt. Ambroſ. Dan. 7. Baſil. Iſaia 3. Apoc. 4.

Addit vero D. Th. in 4. d. 47. q. 1. art. 2. præter hanc participationem honoris neceſſariam eſſe participationem aliquam actionis iudiciariæ, quoniã Chriſtus vtrumque diſtincte promiſit, dicens, *Sedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus.* Quæ autem eſt illa participatio actionis iudiciariæ? Richardus de ſanct. Victor. tractat. de poteſtate iudiciaria, in duodus ait conſiſtere. Primo quod ijs ſanctis, qui cum Chriſto iudicaturi ſunt, ſpecialiter conceditur, vt conſcientiarum occulta, & iudicia diuina, & retributionum qualitates manifeſte penetrent, & cognoſcant. Secundo, vt hanc ſuam cognitionem poſſint aliis, qui iudicantur, intimare, ac pandere. Vnde concludit, *hos Apoſtolicos viros iudicandorum quemlibet iudicare, erit dandæ ſententiæ rationem oculis eorum ingerere.* Quod magis explicans D. Thomas dicit, hos ſanctos delaturos ſententiam Chriſti in eorum notitiam, qui iudicantur. Chriſtus enim ſolus propria autoritate, & poteſtate profert ſententiam: denuntiabit autem illam per ſuos iudices aſſeſſores Poſſumus etiam aliter hoc explicare. Quia cum in iudicio duo ſint act⁹, ſcil. diſceptatio, & ſententiæ prolatio: ij ſancti forſaſſe participabunt priorem actum, qui eſt minus principalis. Quem ſenſum magis indicant illa verba Richardi, *alios iudicare eſt, dandæ ſententiæ rationem oculis eorum ingerere.* Significat enim hunc actum antecedere prolationem ſententiæ, non ergo eſt, ſententiam intimare, hoc enim potius ſententiam ſubſequitur, ſed eſt arguere, & conuincere reum, quod fit per diſceptationẽ, quæ ſententiam antecedit. Quę omnia probabiliter quidem excogitata ſunt. Certa enim ratione, vel authoritate non conſtat, in quo hæc participatio iudicij conſiſtat.

D. Thom. Rich. Vict.

Circa ſecundam partem, ex dictis conſtat, in aliquo ſenſu omnes ſanctos iudicaturos eſſe cum Chriſto, primo ſcilicet, & ſecundo modo ſupra adductis. Omnes enim poterunt comparatione ſui malos cõuincere, & redarguere, quatenus in omnibus poteC ſtas, & libertas ad obediendum diuinæ legi, qua ſancti bene, iniqui vero male vſi ſunt. Omnes etiam ſancti obuiam occurrent Chriſto in aera, atq; ita illi iudicanti aliquo modo aſsiſtent, illiuſque iudicium approbabunt dicentes, *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Eſt autem inter hos duos modos differentia. Quia priori modo ſancti ſolum iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehenſionẽ, & comminationem: at poſteriori modo omnes etiam iuſtos iudicabunt, quia ſententiam de omnibus laudabunt, & approbabunt. Vnde fit, vt priori modo non poſſint ijdem eſſe iudices, qui iudicabuntur: poſteriori autem modo & iudicabunt, & iudicabũtur. Rurſus circa priorem modum eſt conſiderandum, quod licet videatur aliqua ratione conuenire etiam iniquis reſpectu iniquorum, (vt ſupra dixi) tamen ſub aliqua conſideratione erit proprium iuſtorum, qui ſpeciali quadam autoritate, & maieſtate poterunt comparatione ſui reprobos condemnare, & arguere. At verò tertio modo ſupra poſito non omnes ſancti iudicabunt, ſicut non omnes eaſdem prærogatiuas gloriæ participabunt. Et ita etiam fatetur Chryſoſtom. dicta homil. 65. in Matth. dicens. *Aliquid occultius in hoc ſignificatur, maiora iſtos illis habituros.*

Chryſoſt.

Dubium vero eſt, quinam ſint conſequuturi hanc ſpecialem participationem iudiciariæ poteſtatis. Quidam dicunt, ſolis duodecim Apoſtolis promiſſam eſſe hanc dignitatem. Ita ſentit Richard. Victor. D loco citato. Hanc vero ſententiam reijcit Auguſtinus 20. de Ciuit. c. 5. & latius enarrat. in Pſal. 49. & 86. & Beda homil. in natali ſancti Benedicti. Alias namque Paulus non eſſet iudex cum duodecim Apoſtolis, & eadem ratio fieri poteſt de Ioanne Baptiſta, & multo magis de B. Virgine. Vnde prędicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum poſitum eſſe pro indefinito, vel (vt ait Abulen.) quamuis ibi Chriſtus ſpecialiter loquutus ſit cum duodecim Apoſtolis, & ideo duodecim tantum ſedes expreſſerit: tamen virtute idem promiſit omnibus qui Apoſtolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt hanc dignitatem ſpecialiter communicandam eſſe omnibus ſanctis in Eccleſia canonizatis. Quia cum illi iam ſint publico

Dubium. Richard. Auguſt. Beda Abulen. Sotus.

Hieronym. Gregor. Anſelm. Matth. 25.

blico Eccleſiæ teſtimonio iudicati, æquum eſt, vt ipſi alios iudicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulenſ. Matth. 25. qu. 324. Sed ibi hoc non dicit, vt infra explicabimus. Neque hæc opinio authoritate aliqua fulcitur, neque ſufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda eſt propter merita, & perfectionem iis, quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Eccleſia canonizatus, vel non, ſupponit quidem veram ſanctitatem, non tamen conſtituit hominem dignum poteſtate iudiciaria. Vnde multi non ſunt ab Eccleſia canonizati, qui tam in ſtatu, quàm in vita perfectiores fuerunt multis ſanctis canonizatis: & è contrario multi ſunt canonizati, qui in beatitudinis gradu, ac perfectione nõ admodum excellunt, vt innocentes, & alij qui per vnum ſolum actum martyrij beatitudinem adepti ſunt. Alij dicunt. hoc priuilegium promiſſum eſſe omnibus, qui voluntariam paupertatem profitentur. Ita ſentit D. Thomas in 4. d. 47. loco ſupra citato, & opuſc. 19. ca. 6. & 7. quem Paludan. Sotus, alijque ſequuntur, & Antonin. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 6. & Abulen. c. 19. Matth. q. 205. quæ fuit ſententia Augu. & Bedæ locis citatis, & eiuſdem Augu. epiſt. 89. q. 4. Hier. epiſt. 28. Anſel. epiſt. 10. Gregor. lib. 10. Moral. c. 17. alias 30. & libr. 26. c. 20. aliàs 25. vbi hoc priuilegium dicit concedi illis tantum, qui non ſolum præceptorum, ſed etiam conſiliorum obſeruationem profitentur. Idem ſentit Bernard. ſerm. 8. in Pſalm. *Qui habitat*: & alio ſer. in Euan. *Ecce nos reliquimus omnia*: Fundantur autem ij Patres in verbis Chriſti. Cum enim Petrus interrogaſſet, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* Chriſtus reſpondit. *Cum ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ ſedebitis & vos, &c.* Vt enim hæc reſponſio Petri interrogationi ſatisfaciat, videtur hæc promiſsio facta Apoſtolis propter voluntariam paupertatem, de qua Petrus interrogarat. Vnde ad hanc etiam ſententiam accommodatur illud Iob 36. *Non ſaluat impios, & iudicium pauperibus tribuit*: Quæ ſententia valde probabilis eſt: ſed non eſt ita intelligenda, vt ſola profeſsio voluntariæ paupertatis ſufficiat ad hanc prærogatiuam obtinendam, ita vt omnes, qui paupertatem profitentur in hac vita, & in alia beatitudinem conſequuntur, etiamſi re vera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimum gradum obtineant, cum Apoſtolis iudicaturi ſint. Quanquam Sotus oppoſitum ſentire videatur: tamen præter mentem Auguſtini, & aliorum Patrum, qui hanc ſententiam docuerunt, qui non intelligunt hoc priuilegium eſſe promiſſum ſoli ſtatui, & profeſsioni perfectionis, ſed obſeruationi, non cuicunq; ſed exactæ, & ſingulari talis ſtatus, & profeſsionis, vt expreſsius ſignificant Auguſt. Hiero. & Greg. Qui etiam non intelligunt, paupertatem eſſe propriam cauſam huius priuilegij, ſed quaſi principium, & diſpoſitionem ad perfectionem vitæ, ſeu perfectam Chriſti imitationem, quæ eſt propria cauſa priuilegij, vt recte dixit Abulen. dict. q. 205. in Matth. 19. ca. Quod ex verbis etiam Chriſti confirmatur, qui illa duo coniunxit, *Vos qui reliquiſtis omnia, & ſequuti eſtis me*, ſcilicet, perfecta imitatione, & ideo Anton. 3. par. titulo 16. c. 5. §. 8. non dicit, hanc promiſsionem factam eſſe religioſis, ſed perfectis religioſis. Ratio etiam hoc ſuadet, quia voluntaria paupertas per ſe ſumpta, licet laudabilis ſit, tamen per ſe minimum gradũ attingit in via perfectionis: eſt autem optima diſpoſitio ad magnam perfectionem acquirendam: ergo nõ eſt quod ei ſoli talis prærogatiua promittatur, ſed ſolum vt diſpoſitioni ad perfectionem: ipſi vero perfectioni tãquam propriæ formæ, ſine qua diſpoſitio ipſa parui eſt valoris, & æſtimationis. Et iuxta hũc ſenſum admittendæ ſunt congruentiæ (quas Abulenſ. Sotus, & alij afferunt) cur decuit, priuilegium hoc concedi paupertatis profeſſorib. ſcilicet, quia decet humiles exaltari, cõtemptus aũt temporalium rerum, qui in paupertate

D. Thom. Palud. Sotus. Antonin. Abulen. Auguſt. Beda.

Iob 36.

Auguſt. Hieronym. Greg. Pap.

Abulenſ.

Antonin.

A oſtenditur, inſigne quoddã eſt humilitatis opus. Itẽ quia, qui tẽporalia contemnunt, ſunt recte diſpoſiti ad iudicandũ, & res diuinas contemplandas. Hæc n. & ſimilia locũ habent, ſi cum profeſsione paupertatis vitã conformet. Vnde congruentia adæquata eſt, quia decet viros perfectos, & profeſsione, & actu, eſſe iudices imperfectorum, iuxta illud, *Spiritualis omnia iudicat*. Aliqui etiam non exiſtimant improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnam virtutis perfectionem cõparant, & in alia ſingularem beatitudinis excellentiã obtinent, præſertim ſi ſimul hanc gratiã aſſequuti ſunt, vt vel nunquam, vel raro mortaliter peccauerint, conſeſſuros cum Chriſto ad iudicium, etſi ſtatum perfectionis non fuerint profeſsi. Quod ſentit Hier. dicta epiſ. 28. & Aug. Pſal. 49. vbi omnib. viris perfectis dicit hanc eſſe factã promiſsionem, & dicta epiſt. 89. etiam martyribus hoc promittit: quia B vno (inquit) actu perfectionem ſunt aſſequuti. Idem ſentit Greg. 20. lib. Mor. c. 16. Vnde & Anſel. in Elucidar. inquit. *Vnus eſt ordo perfectorum cum Deo iudicantiũ*, in quo ordine poſtea enumerat Apoſtolos, Confeſſores, Monachos, Virgines, ſentiens ex omni ſtatu poſſe eſſe iudices, ſi in eo perfectionem aſſequantur. Ad quod confirmandum poſſumus vti argumento ſimili illi, quod ſuperius ex Aug. adduximus. Nam ſi incredibile eſt Paulũ non iudicaturum cum reliquis Apoſtolis, cur non etiam erit incredibile non iudicaturos Abraham, Iſaac, & Iacob, & ſimiles viros, qui ſingularem vitæ perfectionem tenuerũt? vt Paul. ait ad Heb. 11. Quod enim vixerint ante legẽ gratiæ, vel C in illa, nihil refert ad præmia diuina obtinenda, ſi par ſit meritorum dignitas. Neq; in hoc vlla fit iniuria ijs, qui ſtatum paupertatis: & perfectionis profitentur. Quia illis ſatis eſt, quod ſicut ratione ſtatus habent faciliorem quãdam viam obtinendi perfectionem: ita etiam facilius poterunt hanc dignitatẽ comparare. Sed licet hoc probabile ſit; non videtur tamen negandum, quin viris perfectis, & paupertatis profeſſoribus, aliquid ſingulare in hoc genere promittatur, propter priora teſtimonia. Ita vt illud ſit ad modum aureolæ & accidentalis præmij. Sed quæres, quanta & qualis eſſe debeat hæc vitæ perfectio, vt ei reſpondeat hoc accidentale præmium. Reſpondetur, hoc ſoli Deo eſſe cognitum, & à nobis in communi ſolum dici poſſe requiri in huiuſmodi hominibus magnam, ac diuturnam vitæ puritatem, D & perfectam ſui abnegationem, & Chriſti imitationem: & vt *habeant corda* (inquit Richard.) *in omnem veritatem edocta, ac Diuina contemplatione ſingulariter illuſtrata*, & Abulenſ. addit ex multorum ſententia, præter hæc omnia requiri, vt iuſtitiam alios docuerint, ita vt doctrina ſit veluti complementum meriti huius dignitatis. Nam Chriſtus dixit, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorũ*: illi autem videntur eſſe in illo regno magni, qui cum Chriſto ſedent. Quæ quidem ſunt probabiliora, ſed incerta. Propter quod Magiſter in 4. d. 47. dixit, qualis futura ſit hæc poteſtas, vel autoritas Sanctorum in iudicando, non poſſe ſciri niſi diuina reuelatione.

Hieronym. Auguſt.

Greg. Anſelm.

Heb. 11.

Dubium.

Reſponſio.

Richard.

Matth. 5.

Magiſter.

Dubium. D. Thom.

E Illud tandem hic inquiri ſolet, vtrum angeli iudicabunt. Cui interrogationi Diuus Thomas ſupra reſpondet, Angelos iudicaturos ſecundo modo ſupra poſito, ſcilicet conſentiendo, & approbando ſententiam iudicis: non tamen tertio modo ſcilicet conſedendo, & participando aliquo modo iudiciariam actionem. Quia aſſeſſores iudicis, debent eſſe eiuſdem naturæ cum iudice, & cum iis, qui iudicandi ſunt. Et confirmatur, nam ſupra diximus, Deum ſtatuiſſe, vt hoc iudicium fieret per humanam Chriſti naturam, vt homines ſenſibiles haberent iudicem viſibilem, ac ſenſibilem. Et hanc ſententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Scot. cõfirmat, quia ſancti, qui iudicaturi ſunt cum Chriſto, ſeſſuri ſunt cum illo: Angeli vero erunt potius miniſtri in illo iudicio. Confirmat ſecundo, quia

Angeli cum Chriſto num in iudicio.

Ango-

vniuerſali aſſeſſores futuri iudices. Sot. Angeli non ſunt à terrenorum affectu liberi ſua ſponte, & per meritum, ſed ſuapte natura, & ideo non eſt neceſſe, vt eis hoc accidentale præmium reſpondeat. Hæc vero D. Thomæ ſententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines ſpectat. Nam hoc ſenſu procedit eius ratio; quæ ſatis probabilis eſt. Quamuis enim non repugnaret Angelos Chriſto aſsiſtere, & cum eo aliquo modo iudicare homines, à quibus licet corporeis oculis non videantur, intellectu tamen clarè, & perſpicuè cognoſci poterunt etiam à damnatis: nihilominus magis congruum videtur magiſque proportionatum, vt homines ab hominibus iudicentur. *Obiectio.* Quod ſi obijcias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quamuis non ſint eiuſdem naturæ. *Reſponſio.* Reſpondetur, ſi de Chriſto loquamur, in eo eſſe ſpecialem rationem propter dignitatem perſonæ, ratione cuius Chriſtus etiam, vt homo, eſt caput, & Dominus Angelorum. Si verò ſit ſermo de alijs hominibus, non eſt neceſſe, vt illi iudicent Angelos niſi primo, aut ſecundo modo, de quo iterum Sectio. ſequenti redibit ſermo. At vero, ſi ſpectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi ſunt, ſic non videtur improbabile aliquos Principes Angelorum eſſe cum Chriſto iudicaturos. Quia iam ceſſat ratio D. Thom. ex proportione ſumpta, cum Angeli ſint eiuſdem ordinis, & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quamuis non ſint eiuſdem omnino naturæ cum Chriſto, vt homine, ſufficit, vt cum eo conueniant in intellectuali gradu, ſicut hoc etiam ſatis eſt, vt ſint membra eius, & illi aſsiſtant, ac miniſtrēt. *Dan. 7.* Vnde confirmatur, nam Dani. 7. (vbi hoc iudicium deſcribitur) non omnes Angeli viſi ſunt miniſtrantes: ſed maiori ex parte aſsiſtentes Deo iudicanti: ergo & participant aliquo modo honoris conſeſſum, & participare etiam poſſunt iudiciariam actionem maximè reſpectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Soti confirmatio. Neq; etiam ſecunda vim habet, quia licet affectus rerum corporearum ab Angelis ſemoti ſint: tamen affectus rerum creatarum & honoris, & gloriæ ſpontaneus eis eſt, & liber. Vnde non eſt dubium, quin per honeſtatem, & rectitudinem huius affectus, & per actum perfectiſsimæ humilitatis plurim ū apud Deū meruerint, & ſuperiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obſtat, quominus aſſequuti ſint, vt in eorum iudicio ſupremo iudici aſsiſtant, & cum eo aliquo modo iudicent?

Ex ijs, quæ in hoc ſecundo puncto dicta ſunt, colligi poteſt, quid in tertio ſupra propoſito dicendum ſit. Nam ſicut de iudicio diſtinximus, eodem fere modo eſt de ſeſsione diſtinguendum. Nam ſedere cum Chriſto interdum idem eſt, quod ſecure, & pacifice cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnibus ſanctis commune eſt ſedere cum Chriſto, ſeu illi in iudicio aſsidere. Et hoc ferè modo videntur hanc ſeſsionem interpretari Hier. & Chryſ. in Mat. & Ambr. li. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad Theſ. 4. de omnibus iuſtis ait, *Rapiendos eſſe cum Chriſto in nubibus.* *Hieron. Chryſoſt. Ambro. 1. Theſſal. 4.* Quo ſignificatur, omnes habituros in illo die non ſolum propriam, & internam beatitudinem: ſed etiam externum ſplendorē, & quaſi thronum honoris ex nubibus lucidiſsimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici poſſunt ſeſſuri cum Chriſto. Nihilominus tamen ſicut iudiciaria poteſtas ſpeciali quodam modo communicanda eſt viris perfectis: ita etiam per ſeſsionē illis promiſſam intelligenda eſt quædam propria eminentia, & dignitas inter alios. Quę excogitari poteſt primum in loco propinquiori Chriſto, & honoratiori: deinde in modo exiſtendi Chriſto ſimiliori. *Anſelm. Abulenſ.* Vnde fit veriſimile (quod aiunt Anſelmus in Elucidario, Abulen. & alij) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum ſedentium in ſedilibus aereis ſplendidiſsimis, vnumquemq; iuxta ſuum meritum, & dignitatem. Et hoc indicat Tertullian. *Tertull.* libro de reſurrect. carn. cap. 35. vbi inter ſigna corporalis diſpoſitionis ponit ſedere in thronis duodecim.

SECTIO V.

Vtrum omnes homines iniqui ſint in generali iudicio iudicandi.

ALiud eſt inquirere, quinam ſint ad iudicium vocandi: aliud vero, quinam ſint iudicandi. Conuocatio enim ſupponitur iudicio: quia nemo iudicandus eſt, niſi pręſens adſit, tamen è contrario conuocari ad iudicium de ſe latius patet, quam iudicari. Multi enim conuocari poſſunt, vel vt miniſtri, vel vt teſtes, vel vt aſſeſſores, vel propter alias cauſas, quamuis iudicandi non ſint. Supponendum igitur eſt, ad iudicium generale omnes homines, qui ab initio mundi vſque ad finem procreati fuerint, conuocandos eſſe, vt præſentes adſint. Hoc eſt certiſsimum, Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes* *Matth. 25.* 2. ad Corin. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis: prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum*, *1. Cor. 5.* & ad Rom. 14. *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.* *Rom. 14.* Quod confirmat ex illo Iſa. 45. *Mihi curuabitur omne genu.* *Iſai. 45.* & Apo. 20. *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & iudicati ſunt mortui, &c.* *Apoc. 20.* Et hoc etiam probari poteſt teſtimonijs, quibus ſupra oſtendimus futurum eſſe vniuerſale iudicium, & in ſequentibus plura afferemus. Neque poteſt de aliquibus eſſe vlla ratio dubitandi, niſi fortaſſe de paruulis, qui in hac vita nec ratione vſi ſunt, nec gratiam ſunt aſſequuti, de quibus poſtea dicemus.

His poſitis ſupereſt explicandum aliud membrum, ſcilicet, qui ex ijs iudicandi ſint. In quo multa ſigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia varijs Sectionibus perſequemur. In hac ergo ſolùm inquirimus: an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, iudicandi ſint. Ratio dubitandi eſt, quia infideles iuxta multorum Patrum ſententiam iudicandi non ſunt, quia de eis dictum eſt Ioann. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt*, *Ioan. 3.* & Pſalm. 1. *Non reſurgunt impij in iudicio.* *Pſalm. 1.* Quem locum ita exponunt multi ex ſanctis Patribus Baſil. & Hilar. ibi Ambroſ. in Pſalm. 118. *Baſil. Hilar. Ambroſ.* Lactan. lib. 7. ca. 20. ita ſcribit, *Nec tamen tunc vniuerſi à Deo iudicabuntur: ſed ij tantum, qui ſunt in Dei religione verſati.* *Lactant.* Hinc Auguſt. ſer. 38. de ſanctis, *Ad iudicium*, inquit, *non veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudæi, quia de illis ſcriptum eſt. Qui non credit iam iudicatus eſt.* *Auguſt.* Hinc etiam Gregor. lib. 26. Moral. capi. 20. duos ordines diſtinguit reproborum: aliorum, qui iudicantur, & pereunt: aliorum, qui non iudicantur, & pereunt, & hos poſteriores ait eſſe illos de quibus Dominus dixit, *Qui non credit iam iudicatus eſt*, *Greg Papa.* & de quibus ſcribit Pau. ad Rom. 2. *Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt*, *Rom. 2.* Quam diſtinctionē amplectuntur etiam Anſelm. in Elucidario, & Iulianus lib. 3. Prognoſt. ca. 33. & Iſido. lib. 1. de ſum. bon. cap. 30. *Anſelm. Iulian. Iſidor.*

Hanc verò ſententiam exponunt, ac moderantur Scholaſtici in 4. di. 47. ſuppoſita diſtinctione ſupra tradita de iudicio diſcuſsionis, & condemnationis, vel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, etiam infideles quocunq; genere infidelitatis, & ignorantiæ diuini cultus, ac religionis, eſſe ſimpliciter iudicandos ſaltē iudicio condemnationis. Itaq; in omnes feretur illa ſententia, *Ite maledicti in ignem æternum*, *Matth. 25.* iuxta illud Mar. vl. *Qui non crediderit, condemnabitur.* *Marc. vlt.* Et hoc modo de infidelibus dicitur 1. ad Cor. 5. *Eos qui foris ſunt, Deus iudicabit.* *1. Cor. 5.* Deniq; quia confitemur Chriſtum iudicaturum viuos, & mortuos, ergo neceſſe eſt, vt ſaltem iudicio con-

condemnationis, vel ſalutis omnes ab eo iudicentur, ergo & infideles altero ex ijs modis iudicabuntur. Deinde docent, infideles non eſſe iudicandos iudicio diſcuſsionis, & ita interpretantur prædictorum Patrum ſententiam. Quæ expoſitio ab ipſis ſatis indicatur. Et ratio eius ijs verbis traditur à Gregor. *Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur, quia ad conſpectum ſtricti iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. Increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati infidelitatis ſuæ tenebris, eius, quem deſpexerant, inuectione redargui non merentur.* Quibus verbis ſignificat, in ijs tam eſſe manifeſtam, & euidentem damnationis cauſam, vt nõ cenſeantur indigere iudicis diſcuſsione, etiam quoad nos, ſeu ex parte hominum, vt eis videlicet manifeſta ſit iuſta illorum damnatio. Secus verò eſt de fidelibus, qui ſaltem fundamentum iuſtitiæ, & aliqua bona opera habuerunt, quorum cauſam neceſſe eſt diſcuti, quia eorum non eſt tam manifeſta damnatio.

Greg. Pap.

Hæc vero ſententia etiam hoc modo explicata nonnullas patitur difficultates. Primum quia hæc omnia videntur magis ſpectare ad metaphoricum modum loquendi, quam ad rei veritatem, & proprietatem. Nam inquiro, quid ſit hæc diſceptatio, quæ cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus? ſicut enim manifeſtabuntur in iudicio omnia peccata fidelium reproborum, propter quæ condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, eſſe *manifeſtandos ante tribunal Chriſti, vt referant, prout geſſerunt, ſiue bonum, ſiue malum*: ergo neceſſe eſt: vt omnium ſiue bona, ſiue mala, quæcunq; illa ſint, manifeſtentur, vt facta collatione inter illa, fiat iuſta vindicta. Deinde ſicut eſt diuina lex, vt ſine fide impoſsibile ſit placere Deo: ita etiam Diuina lex eſt, fidem mortuam non ſufficere ad ſalutem: ergo, ſicut eſt per ſe euidens iuſta damnatio infidelium, ſi de eorum infidelitate conſtet: ita etiam eſt per ſe euidens iuſta fidelium condemnatio, ſi conſtet eos non habuiſſe fidem viuam, ergo nulla eſt inter eos differentia, quæ ad rem pertineat, ſed ad ſummum differunt, ſicut magis, vel minus notum in eodem ordine, quẽadmodum etiam differre poſsunt duo fideles, quorũ alter perditiſsimã vitã egit, alter rarũ peccauit. Et confirmatur, quia ad ſententiam ferendam in hoc iudicio, non ſatis eſt confuſè, & quaſi in genere ſtatum cauſæ cognoſcere, ſcilicet, quod ij homines in ſtatu damnationis diſceſſerint, ſed etiam qualitatem cauſæ, & quantitatem demeritorum: quia pro ratione illorum ſentẽtia & quantitas pœnæ ferenda eſt, hæc autem demeritorum quantitas non eſt per ſe manifeſta ex ſolo ſtatu infidelitatis: neceſſe eſt ergo, ſaltem propter hanc rationem diſcutere ſingula demerita infidelium: ergo iudicabuntur etiam iudicio diſcuſsionis. Quæ ratio ſumpta eſt ex Hieronym. exponente verba illa Ierem. 25. *Iudicium Domini cum gentibus: Quia ſunt* (inquit) *gentium merita diuerſa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem eſt in eo, quod non credit, ſed ipſi, qui non credunt, inter ſe diuerſis afficientur ſupplicijs. Iudicantur ipſi cum omni carne, vt nullus iniudicatus abeat.* Poſſumus autem nos ſimili modo dicere, qui non amat, iudicatum etiam eſſe in eo, quod non amat, iudicandus tamen eſt, quia diuerſa ſunt eorum, qui non amant, ſupplicia. Quod ſi in ijs, qui crediderunt, & non amarunt, charitatis læſio diſcutienda eſt, qualis fuerit, etiam in infidelibus, diſcutere oportebit, qualis fuerit eorũ infidelitas. Imo ex hac parte maior quædam erit ratio, & neceſsitas diſcuſsionis in fidelibus, quàm in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis ſæpè eſt occulta, vbi non conſtat, an infidelitas ipſa voluntaria ſit. Tum etiam, quia in ijs ſæpè eſt valde occultum, quomodo habuerint auxilia, & media ad ſalutem obtinendam neceſſaria. Vt ergo Diuinæ iuſtitiæ ratio omnibus euidens ſit,

Hieronymus Ierem. 25.

A oportet, vt omnibus conſtet, hos potuiſſe ſaluari, vel peccata euitare: ergo ad hæc omnia neceſſarium eſt, eos iudicari etiam iudicio diſcuſsionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quoad modum loquendi, hic poſterior habet fundamentum in ſcriptura, non autem prior. Primum patet tum ex citato loco Ieremiæ, adiuncta Hieron. expoſitione, & ponderando verbum illud, *Iudicium Domini cum gentibus*. Non enim dicit, *de gentibus*: vel *ad gentes*, ſed *cum gentibus*, quod apertè indicat iudicium redargutionis. Tum apertius ex Ioele capit. 3. *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* Vbi ſimpliciter ſermo eſt de omnibus reprobis, & maximè de infidelibus, vt patet ex verbis ſequentibus, *Diſceptabo cum eis ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſrael.* Secundum autem patet, quia B duo loca Scripturæ, ex quibus prima ſententia orta videtur, longè diuerſum habent ſenſum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Vnus eſt ex Pſalm. 1. *Non reſurgent impij in iudicio*, cuius ſenſus eſt, non erigent caput, non præualebunt in iudicio. Ex quo non ſequitur, illos non eſſe iudicandos iudicio etiam diſcuſsionis, ſed potius ſequitur eſſe iudicandos, & in iudicio ita ſuperandos, & conuincendos, vt iuſtè damnentur. Alter locus eſt, ille Ioann. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Quæ verba iuxta expoſitionem Chryſoſtom. & aliorum non ſolum de infidelibus, qui nullo modo credunt: ſed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viua, intelliguntur, vt patet ex præcedentibus verbis, & ex antitheſi. *Qui credit in eum, non iudicatur*, id eſt, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viua, quia hæc eſt ad ſa- C lutem neceſſaria, & in rigore Scholaſtico hoc propriè ſignificat credere in Chriſtum, vel in Deum. Cum ergo ſubiungit. *Qui autem non credit*, intelligendum eſt eadem fide viua, & de hoc dicitur, *iam iudicatus eſt.* Quia iam in ſe habet iuſtam damnationis cauſam, quamuis nondum in eum ſit prolata ſententia, vt expoſuit Chryſoſtom. homil. 27. in Ioan. & ſignificat Cyrillus lib. 3. in Ioan. capit. 53. dicens, *Iudicatum ait eſſe incredulum, quod ipſe in ſeipſum condemnationis intulit ſententiam.* Non ergo eſt ſenſus, hos non eſſe iudicandos in iudicio Diuino: ſed ſolum habere in ſe certam damnationis cauſam. Quam expoſitionem ſignificauit etiam Aug. lib. de agone Chriſti c. 27. dicens etiam infideles iudicandos eſſe, tamen ad explicandam rei certitudinem, de præterito dictum eſſe, iam eſſe iudicatos, ſeu da- D mnatos.

Ierem. 25.

Ioel. 3.

Teſtimonij Ioan. 3. Expoſitio. Chryſoſtom.

Chryſoſt. Cyrill.

Auguſt.

Hæc omnia videtur quidem conuincere, & diſtinctionem illam de iudicio diſcuſsionis, & condemnationis ad rem hanc non fuiſſe admodum neceſſariam, & in re ferè nullam eſſe differentiam inter modum iudicandi fideles, & infideles, neq; etiam inter prædictas ſententias poſſe eſſe diuerſitatem, quæ ad rem pertineat. Neceſſe eſt enim, vt omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reproborum opera tam bona quam mala eſſe in iudicio manifeſtanda, & expendenda, & quoad hoc neceſſariã eſſe diſcuſsionem in cauſis omnium. Nihilominus etiam verum eſt, damnationem infidelium ſaltem quoad excluſionem à Regno euidentiorem habere E cauſam damnationis. Quia non ſolum iuſtitia, & meritis, ſed etiam fundamento iuſtitiæ, & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum vſi ſunt Patres illo modo loquendi, quod in ijs non eſt neceſſaria diſcuſsio, vt à Regno excludantur. Ita enim limitanda eſt eorum ſententia.

SECTIO

SECTIO VI.

Vtrùm paruuli, qui ſine gratia diſceſſerunt iudicandi ſint.

RAtio dubitandi eſt. Quia in eis non habet locum iudicium diſcuſsionis, cum non habeant merita, nec demerita, quæ expendantur, neque eorum cauſa recipiat (vt ſic dicam) magis vel minus, ſed in inuiſibili conſiſtat. Neq; etiam videntur iudicandi iudicio damnationis. Quia licet reuera damnentur, quoad excluſionem à Regno: non tamen propter perſonalem culpam, ſed propter originalem, & quaſi naturalem: ergo ſicut non peccarunt in ſe, ſed in ſuo capite: ita nõ oportet, vt in ſe iudicentur, ſed in ſuo capite. Dices, quamuis ipſi non peccauerint: tamen contraxerunt culpã, quam in ſe verè habent, & ideo neceſſe eſt, vt de illa iudicentur. Sed contrà, quia non contrahũt culpam actualem, ſed quaſi habitualẽ, iudicium autem propriè eſt de actibus, non vero de habitibus: ſatis ergo eſt, vt ſicut in ſe habent culpam, ita in ſe ſuſtineant pœnam: tamen ſicut ipſi non audierunt legem, propter cuius tranſgreſsionẽ damnantur, ita non videtur neceſſarium, nec conueniens eorum ſtatui, vt ipſi audiant ſententiam damnationis ſuæ. Et confirmatur primo, quia vbicũq; in ſcriptura deſcribitur iudicium, ſignificatur ſolũ eſſe futurum de proprijs actionibus, vel omiſsionibus eorum, qui iudicandi ſunt. Sic Matth. 25. *Eſuriui enim, & non dediſtis manducare, &c.* Vbi licet, Chriſtus veluti gratia exempli, ſolum numeret peccata cõtra miſericordiam: non tamen intelligit de illis ſolis eſſe ferendum iudicium: ſed ea poſuit, vel vt mortales excitaret ad opera miſericordiæ, vel quia homines exiſtimare ſolent, illa peccata eſſe leuiora, vt ex eis intelligant, multo magis eſſe iudicium ferendum de grauioribus. Paul. verò 2. ad Cor. 5. generalius dixit, *Vt referat vnuſquiſq; prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum*, & Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & diſceptabo cum eis.* Ergo qui non ſunt capaces diſcuſsionis, non congregabũtur, vt iudicentur. Tandem omnes, qui iudicantur, vel admittuntur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignem æternum Matth. 25. Apoc. 20. ij autem paruuli neq; ad beatitudinẽ admittẽdi ſunt, neq; in ignem mittendi, non ergo iudicabuntur. Vltimo confirmatur, quia non videtur expediens, vt ij paruuli intelligant cauſam ſuę damnationis, quia non poſſet hæc cognitio non afferre eis magnam triſtitiam & dolorem, quæ pęna non eſt proportionata eorum culpæ. Quia ſicut non contraxerũt culpam propria volũtate aut voluptate: ita ſuſcepturi ſunt pœnam ſine triſtitia, & dolore. Propter quod grauiores Theologi ſentiunt eos non eſſe damnandos pœna ſenſus.

Propter has, ſimileſque rationes quidam negant hos paruulos eſſe iudicandos. Durand. in 2. diſtinct. 33. q. 3. & Carthuſia in 4. diſt. 47 quæſt. 1. vbi in eandem ſententiam refert Albertum, qui non ſolum negat hos pueros eſſe iudicandos: ſed etiam in iudicio comparituros. D. Tho. autem in 4. diſtinct. 47. quæſt. 1. artic. 3. q. 1. ad 3. dicit, *quod pueri ante perfectam ætatem diſcedentes in iudicio comparebunt, non autem vt iudicentur, ſed vt videant gloriam iudicis.* Idem ſignificat quæſt. 5. de malo, artic. 3. vbi negat, paruulos habituros cognitionẽ glorię, quã Sãcti poſsidẽt, & ipſi amiſerunt, & cauſæ, propter quam viſione Diuina carebunt. Quapropter hæc ſententia probabilis eſt.

Nihilominus contraria ſententia magis probanda videtur, quam tenet Bonauent. in 4. diſtinct. 47. art. 1. q. 3. & ibi Sot. quæſt. 2. artic. 3. ad 2. vbi dicit, hos paruulos non eſſe iudicandos iudicio diſcuſsionis, ſed damnationis, vel approbationis ſi iuſtificati fuerint. Quam tamen ſententiam nec ratione, nec autoritate probat, & diſtinct. 47. queſt. 1. artic. 3. ſentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & à dæmonibus deferri in lymbum: hoc vero poſterius non videtur admodum veriſimile. Pro hac etiam ſententia referri poteſt Caietanus, qui ſupra, quæſtion. 52. articu. 2. docuit, Chriſtum deſcendendo ad inferos habuiſſe effectum in animabus horum puerorum, eoſque redarguiſſe de malitia originalis peccati, & carentia fidei, ergo multo maiori ratione diceret, eſſe iudicandos à Chriſto in die iudicij. Poſſunt pro hac ſententia citari Gregor. Arimi. Driedo, & alij, qui affirmant hos pueros eſſe puniendos pœna ſenſus, & igne gehennæ. Nam hinc optimè conſequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tract. de extremo iudicio cap. 6. & 7. Poteſt præterea hæc opinio fieri veriſimilis ex illis verbis Apocalyp. 20. *Vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni*, & poſtea dicitur, de omnibus eſſe latum iudicium. Item ex illo 2. ad Corin. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit.* Nam his verbis, *prout geſſit*, cõprehenduntur non tantum opera, ſed ſimpliciter omnia media, per quæ homines ſaluari poſſunt, vel damnari, & ita comprehenduntur actiones, & receptiones ſacramentorum, & omiſsiones, ſeu carentiæ, & ita comprehenduntur, tam paruuli quam adulti omnes. Præterea ex Auguſtin. libro 5. Hypognoſt. poſt medium, vbi docet hos paruulos eſſe ad ſiniſtram conſtituendos. Item latè ſermone 14. de verbis Apoſtoli, Verum eſt, Auguſtinum interdum videri excedere in aſsignanda pœna, & damnatione horum puerorum: ſignificat enim eos eſſe puniendos igne inferni. Sed illa ſententia & ab Scholaſticis merito reiecta eſt, & ad præſentem quæſtionem non eſt neceſſaria etiam ſecundum Auguſtin. mentem. Nam libr. 3. de liber. arb. ca. 23. planè docet, hos paruulos eſſe iudicandos *& ſententiam iudicis reſpectu eorum futuram mediam inter præmium, atq; ſupplicium*, ſcilicet, ignis, & gehennæ quoad pœnam ſenſus. Præterea ex Gregor. libr. 9. Moral. cap. 12. alias 16. vbi agens de Chriſto in generali iudicio ſtrictè iudicante. *Quoſdam* (inquit) *tunc reatu culpæ originalis aſtrictos etiam ſine operibus damnat*, quod latè proſequitur. Tertio, adiungi poteſt ratio, quia in primis ad gloriam Chriſti ſpectat, vt ab omnibus etiam ab ijs paruulis eo die adoretur, & vt princeps, ac ſupremus iudex agnoſcatur, ergo apparebunt ij paruuli perſonaliter in iudicio. Rurſus, agnoſcent, quid ibi agatur (non enim cerituri ſunt ſenſu, & cognitione) videbunt ergo (ſicut cæteri homines) Chriſtum in ſua gloria, & maieſtate, alias quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignẽ, abiectionem, & cruciatus: pariq; ratione cernent alios ad altiorem gloriam, ac fælicitatẽ euehi: ergo intelligent, hæc omnia iuſto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam ſpectat ad perfectionem iudicij, & ad iuſtitiæ Diuinæ integram & abſolutam manifeſtationem: ergo, cum videant ſe eſſe veluti in quodam ſtatu medio conſtitutos, quia neq; igne punientur, neq; ad ſuperiorem illum, & fœliciſsimum ſtatum aſſumentur, intelligent hoc ſecum fieri ſeruata iuſtitiæ æquitate, ergo ad hoc ſaltem neceſſe eſt vt iudicentur.

Dices ad hoc ſatis eſſe, vt intelligant, ſe nihil boni egiſſe vel mali, & ideo nec pœnam ſenſus, nec gloriam recipere: non tamen neceſſe eſſe, vt intelligant propter culpam priuari gloria, quod eſt propriè iudicari. Reſpondeo, hanc partem eſſe magis dubiam: nihilominus probabilius videri, etiam hoc eſſe cogniturus, quia etiam pertinet ad Dei, Chriſtiq; gloriam, vt hoc cognoſcant. Primo, vt intelligant Dei beneficiũ, quod prius in Adamo, & poſtea in Chriſto ſuſceperunt, & eum ac ratione colant, ac venerentur.

Auguſt. Matth. 25. 2 Cor. 5. Ioel. 3. Apoc. 20. Durand. Carthuſ. Albert. D. Thom. Bonauen. Sotus. Infantes in originali decedentes in iudicio vniuerſali iudicandi. Greg. Ares. Dried. Somnius. Apocal. 20. 2 Cor. 5. Auguſt. Obiectio. Reſponſio.

nerentur. Deinde vt iuſtitia, & miſericordia Dei, & admirabilis ratio prouidentiæ eius omnibus manifeſta ſit. Item quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam proprijs actibus meruerunt, fœlicitatem conſequi, ergo oportet, vt hoc iuſtè fieri intelligant. Denique, quia (vt poſtea dicemus) veriſimilius eſt, cuncta hominum opera ibi eſſe omnibus manifeſtāda: ergo etiam lapſus Adæ, & grauitas, ac circumſtantiæ eius adducentur in iudicium, & notitiam omnium, qui aderunt. Neceſſe eſt etiam, vt in eo iudicio ſæpè fiat mentio redemptionis Chriſti, per quā & iuſti ſaluantur, & reprobi, qui eam contempſerunt, grauius damnantur: ergo neceſſe eſt, vt ij paruuli qui præſentes aderunt, hæc, & ſimilia cognoſcant. Niſi quis velit ſingere aliquo inuſitato modo fore à Deo impediendos, ſolum propter vitandum eorum mœrorem, & triſtitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam amiſſa. Quæ ratio non videtur eſſe tanti momenti, vt nos cogat ad confingendum aliquid inuſitatum, ac ſingulare ſine alio fundamento. Neq; deerit commoda reſponſio, vt ſtatim dicam.

Obiectio. Sed obiicies. Nam originale peccatum, Chriſti redemptio, & alia huiuſmodi non poſſunt cognoſci niſi per fidem vel aliam cognitionem ſupernaturalem: ſed ij paruuli nunquam habuerunt fidem vel aliam ſupernaturalem cognitionem: ergo non cognoſcent hæc omnia. *Reſponſio.* Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de aliis reprobis infidelibus. Dicendum eſt ergo, hæc poſſe cognoſci per euidentiam ſignorum abſque ſupernaturali fide, ſicut *dæmones credunt, & contremiſcunt*, & hi paruuli cognoſcent, Chriſtum eſſe verum DEVM non ſupernaturali cognitione: ſed quadam euidentia ſignorum, & effectuum, quos partim audient, partim videbunt. *Iacob 2.*

Reſponſio ad argumēta in oppoſitum. Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam, iam oſtenſum eſt, qua ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire ſententiam damnationis ſuæ. Neque refert, quod non commiſerint actuale peccatum, ſed ſolum contraxerint originale (quod eſt per modum habitus) ex Adamo. Quia ſicut hoc ſufficit ad damnationem paruulorum iuxta illud, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, & illud, *Qui non crediderit, condemnabitur*: ita etiam ſufficit, vt iudicētur. Præſertim, quia habituale peccatum, ſeu ſtatus peccati, quatenus eſt vera culpa, & ſufficiens ratio excludendi à regno, ad iudicium deferri debet, vt in eo conſtet, & talem culpam verè fuiſſe in homine, & duraſſe vſque ad mortem: vtrumque enim neceſſarium eſt ad iuſtam damnationem. *Ioann 3. Marc. 16.*

Ad primam confirmationem in primis iam declaratum eſt, quomodo loca Scripturæ ita poſſint intelligi, vt in cōuocatione hominum ad iudicium paruuli comprehendantur. Deinde dicitur, Scripturam ſacram non narraſſe ibi omnia, quæ in illo vltimo iudicio fient, ſed ea, quæ futura ſunt præcipua, quæque ad hominum terrorem, & correctionem maximè conferre poſſunt. Et ideo præcipuè commemoratur ſententia & pœna, prout ad adultos pertinet: non vero excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur Matthæ. 25. ferenda ſententia propter peccata contra miſericordiam, non tamen inde fit, non eſſe etiam ferendam propter alia peccata.

Ad ſecundam confirmationem variè reſpondent doctores. Quidam enim exiſtimant non eſſe inconueniens, ſentire eos aliquam triſtitiam de iuſtitia, & beatitudine amiſſa, vt Abulenſ. Matth. 25. q. 662. & Sot. indicat 1. de nat. & gratia cap. 14. Alij vero hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiuſmodi pœna ſit magna varietas. Quia vero res hæc non eſt huius loci, breuiter dicendum exiſtimo, partim ex diuina prouidentia, partim ex prudētia, & rectitudine voluntatis horum paruulorum fore, vt non ſentiant triſtitiam, nec dolorem de beatitudine amiſſa: ſed omnino ſint conformes diuinæ voluntati, & contenti ijs bonis naturalibus, quibus erunt prædìti, vt latius in materia de peccato originali dicendum eſt. *Matth. 25. Abul. Sotus.*

SECTIO VII.

Vtrùm omnes ſancti homines iudicandi ſint.

RAtio dubitandi ſumi poteſt, primo ex illo Ioan. *Qui credit in eum, non iudicatur*: omnes autē qui ſaluantur, crediderunt: ergo non iudicantur. Secundo poteſt ſpecialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Chriſto iam regnant. Nā in ijs, ſicut eſt conſummatum præmium: ita videtur conſummatum iudicium: ergo non oportet, vt amplius iudicentur. Tertio eſſe poteſt ſpeciale dubium de aliquibus inſignioribus Sanctis, vt v.g. de B. Virgine, Ioanne Baptiſta, & ſimilibus, præſertim de ijs, qui cum Chriſto futuri ſunt iudices: quia non videtur expediens, vt qui iudicat, iudicetur. Hac enim ratione Chriſtus Dominus, qui alios iudicat, non iudicatur. *Ioan. 3.*

In hac quæſtione conueniunt omnes Theologi cunctos homines iuſtos eſſe iudicādos, quoad prolationem ſententiæ, ſeu iudicium approbationis, vt vocant. Hoc enim conuincunt omnia teſtimonia adducta præcedentibus Sectionibus, vt Matthæ. 25. 2. ad Corinth. 5. neue in hoc occurrit aliqua ratio dubitandi. De iudicio autem diſcuſsionis fere omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos eſſe iudicandos huiuſmodi iudicio: ſed illos tantum, qui imperfectum ſanctitatis gradum attigerunt, & grauia peccata habuerunt bonis operibus admixta: non vero alios inſigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & ſuper fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides pretioſos ſuperædificarunt. Et ratio diſcriminis eſt, quia diſcuſsio ſolum videtur habere locum, vbi eſt magna permixtio bonitatis, & malitię, vt facta collatione, & examinatione conſtet, quomodo malitia delata ſit, & bona merita apud Deum præualuerint. Vbi autem nulla, aut ferè nulla eſt malitiæ admixtio, non eſt neceſſaria diſcuſſio, ſed ſolum meritorum approbatio. Hæc eſt communis, & recepta doctrina in 4. diſtin. 47. quæ ſumpta eſt ex Gregor. locis citatis Sect. 5. præſertim 25. Moralium, cap. 20. vbi ſicut diſtinguit duos ordines reproborum, eorum ſcilicet, qui iudicantur & pereunt, & eorum, qui non iudicantur & pereunt: ita diſtinguit duos ordines electorum, eorum, qui iudicantur & regnant, & eorum qui non iudicantur & regnant. Quam diſtinctionem Anſelm. & Iulian. locis citatis ſequuti ſunt, eam etiam videtur indicaſſe Origen. homil. 21. in Numeros, vbi ait, quoſdam Sanctos ſorte accipere hæreditatem: alios vero excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: ſed ante omnem ſortem ſublimari, & ad quandam ſingularem beatitudinis Chriſti participationem extolli. Sed (vt in ſuperioribus dixi) difficile explicatu eſt, quid rei ſubſit huic diſtinctioni. Videtur enim eſſe tantum quidam metaphoricus loquendi modus ad explicandam maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipſorum operum, aut reſpectu noſtri videtur eſſe maior in ferenda ſententia approbationis, & ſalutis de quibuſdam ſanctis, quàm de alijs. Alioqui enim ſi conſideremus hoc iudicium, vt ſubeſt ſcientiæ Dei, & quatenus ſit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior diſcuſsio in quibuſdam, quam in alijs. Quia (ſi abſolutè loquimur de ſtatu gloriæ) ex iuſtitia finali ſumenda *Matth 24. 2. Cor. 5. Greg. Anſelm. Iulian. Orig.*

menda

menda eſt certa, & infallibilis regula ſalutis, & ſen-
tentia approbationis ferendæ: ſiue multa peccata
præceſſerint, ſiue nulla. Si autem loquamur de
gradu gloriæ, omnia opera penſanda, & diſcutien-
da erunt, vt condigna retributio vnicuiq; redda-
tur. Eo vel maximè, quod diſceptatio Iuſtorum,
(quæ Matthæ. 25. inſinuatur) non eſt per modum
excuſationis, & contentionis, ſicut reproborum, ſed
per modum humiliationis, & demiſsionis: at verò
hæc humiliatio perfectior erit in inſignioribus ſan-
ctis.

Vt ergo aliquid proferamus, in quo de reipſa, &
non tantum de modo loquendi poſsit eſſe contro-
uerſia, ſuppono in primis omnium Iuſtorum meri-
ta, propter quæ gloriam conſequentur, eſſe in gene-
Matth. 25. Dan 7. rali iudicio promulganda, vt omnes docent ſine
Apoc 20. controuerſia, & colligitur ex Matthæ. 25. Apoc. 20.
& Dan. 7. & ex ijs, quæ dicemus tam in hac, quam in
Sectione 9. euidentius conſtabit. Sub eorum autem
meritis comprehendo tam propria eorum merita,
quam fructum meritorum Chriſti eis per ſacra-
menta applicatum. Quia ratio ſententiæ ferendæ,
& æquitas Diuinæ iuſtitiæ his omnibus nititur, &
quia merita Chriſti, poſtquam ſunt applicata, quo-
ad effectum efficiuntur quaſi propria. Secundo
ſuppono, quoſdam eſſe Iuſtos, qui nullum pecca-
tum actuale in hac vita commiſerunt, in quo ordi-
ne ſolum enumerare poſſumus beatam Virginem,
& infantes iuſtificatos, & de his ſatis congruente ra-
tione dici poteſt, nullam in illis futuram eſſe diſcuſ-
ſionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerũt
opera: in Virgine autem, quia omnia, quæ habuit,
fuerunt bona merita, quorum glorioſa, & copioſa,
ac diſtinctiſsima publicatio facienda eſt in iudicio,
ſed illa non poteſt dici diſcuſsio, ſed abſoluta lauda-
tio: nam diſcuſsio, vel diſceptatio dicit quandã col-
lationem bonarum, & prauarum actionum cum ap-
probatione, excuſatione, vel accuſatione earum. A-
lij vero ſunt ſancti, qui cum bonis meritis habuerũt
aliqua peccata cõiuncta, & in ijs tunc videbitur fieri
propria diſcuſsio, vel diſceptatio, ſi omnia eorum
opera tam bona, quam mala deferenda ſint in iudi-
cium, vt mala vel excuſentur, vel iam omnino de-
leta, ac purgata eſſe, bona autem præualiſſe, & præ-
mio digna permanſiſſe oſtendantur. In hoc ergo
ſenſu poteſt eſſe quæſtio de re, an omnes Iuſti, vel a-
liqui tantum, vel nulli iudicandi ſint iudicio diſcuſ-
ſionis.

Prima ſententia eſt, nullum Iuſtorum hominum
eſſe iudicandum iudicio diſcuſsionis in prædicto
ſenſu. Quia peccata Iuſtorum non reuelabuntur in
Magiſt. iudicio, ſed tantum merita. Ita ſentit Magiſt. in 4. di-
Viguerius. ſtinct. 43. Viguerius cap. 21. §. 3. verſic. 8. & Somnius
tractat. de extremo iudicio capit. 6. Fundamentum
ſumitur ex aliquibus locis Scripturæ, in quibus pec-
cata ſemel remiſſa, *tegi*, occultari, deleri, & obliuio-
ni tradi dicuntur: cui promiſsioni repugnare vide-
tur, quod poſtea in vniuerſo hominum conſpectu
proferantur. Aſſumptum patet ex illo Pſalm. 31.
Pſal 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta*
1.Petr 4. *ſunt peccata.* 1.Petr. 4. *Charitas operit multitudinem pec-*
Iſa. 43. & 63. *catorum.* Iſai 43. *Ego ſum, qui operio iniquitates tuas*: &
capit. 53. *Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & ab-*
ſcondita ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego creo cælos no-
uos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora.
Hier. Vbi Hieronymus ita dicit, exponi poſſe quod *in cæ-*
lo nouo, & in terra noua, omnis conuerſationis priſtinæ
memoria deleatur, ne hoc ipſum pars malorum ſit, prioris
Pſal. 50 *anguſtiæ recordari.* Et Pſalm. 50. *Dele iniquitatem meam.*
Chryſ. Vbi Chryſoſtomus homil. 2. *Si tu memor ſis, Deus non*
erit memor: ſi tu eius oblitus fueris, Deus illius memorabitur,
Feciſti malum, memor eſto, vt Dominus tuus illud obliuiſca
Ezech. 18. *tur*, iuxta id Ezech. 2. *Si impius egerit pœnitentiam, om-*
nium iniquitatum eius non recordabor amplius. Similia

A habet Bernard. ſerm. 55. in Cant. Et cõfirmatur, quia Bernard.
Sancti in iudicio honorandi ſunt, & præmiandi: ſed
hæc peccatorum manifeſtatio non pertinet ad eorũ
honorem, imò nec videtur poſſe fieri ſine aliquo ru-
bore, & dedecore.

Nihilominus dicendum eſt, omnia iuſtorum
peccata tam moralia, quam venialia eſſe in iudicio
manifeſtanda. Ita ſentit D. Thom. in 4. d. 43. art. vlt. D.Thom.
& Bonauent. art. 2. q. 2. & 3. & ibi communiter reli- Bonau.
qui Theologi. Sot. d. 47. q. artic. 3. & eſt aperta ſen- Sotus.
tentia Anſelmi in Elucidario, & libro de ſimilitu- Anſelm.
dinibus, & ſignificatur ab Auguſtin. in libr. Medita- Aug.
tionum, capit. 4. dicente, *Ecce coram tot millibus populo-*
rum nudabuntur omnes iniquitates meæ tot agminibus ange-
lorum patebunt vniuerſa ſcelera mea, non ſolum actuum,
B *ſed etiam cogitationũ, ſimulq; locutionum.* Similia multa
habet Hugo Victor in. li. 3. de Anim. capit. 23. Et pro- Hug. Vict.
batur primò ex Scriptura, quæ abſolutè, & ſine ex-
ceptione affirmat omnium actiones eſſe in iudi-
cium deferendas: non ergo poteſt fieri hæc exceptio
ſine maiori fundamento Antecedens conſtat ex ver-
bis Chriſti Mat. 12. *Dico autem vobis: quoniam omne ver-* Matt. 12.
bum otioſum, quod loquuti fuerint homines, reddent ra-
tionem de eo in die iudicij. Vbi omnes Patres intelligunt
poſitum eſſe exemplum in peccato quodam, quod
leuiſsimum apparet, ac frequentiſsimum, vt intelli-
gamus multo magis eſſe reddendam rationem de o-
mnibus alijs. Præterea id ſatis apertè docuit ſapiens
Eccl. vlt. *Cuncta, quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro* Eccl. vlt.
omni creato, ſiue bonum, ſiue malum ſit. Et quamuis hoc
C explicari poſsit de iudicio particulari: tamen & Scri-
ptura frequentius loquitur de vniuerſali, & Sancti
docent, quidquid iudicatum fuerit in particulari
iudicio, diudicandum eſſe in vniuerſali, & ita ibi ex-
ponit Hiero. conferendo inter ſe teſtimonia citata. Hier.
Et idem confirmat Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens. *Re-*
feret vnuſquiſq; propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum, ſiuè
malum. Et 1. ad Corin. 4. *Nolite ante tempus iudicare,* 1.Cor 4.
quoad vſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita
tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Se-
cundò, quia hoc pertinet ad perfectionẽ & integri-
tatem illius iudicij, & diuinæ iuſtitiæ manifeſtatio-
nem. Nam vt conſtet Chriſti iudicantis, & redden-
tis Sanctis præmium, iuſtam eſſe ſententiam non
ſufficit, quod iſti habuerint merita: ſed oportet, vt
conſtet illa permanſiſſe viua, & omnia impedi-
D menta fuiſſe ſublata, atque adeo omnia mala, etiam
in iuſtis fuiſſe vel miſericorditer propter Chriſtum
remiſſa, vel condignè vindicata, & purgata. Vnde
ad oſtenſionem etiam diuinæ gratiæ, & ad gloriam
Chriſti hic iudicandi modus ſpectat. Sicut et-
iam peccata reproborum, quæ in hac vita per pœni-
tentiam deleta fuerint, quamuis iterum punienda
non ſunt, in iudicium illud deferuntur, vt diuina
iuſtitia, ac miſericordia amplius manifeſtetur. Ter-
tio quia oppoſita ſententia nullum habet veriſimi-
le fundamentum. Nam in primis, omnibus illis
Scripturæ locis non promittitur vera, ac propria
obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, vt neque
in diuina memoria manerent, quia promittit Deus,
quod obliuiſcetur eorum. Et ſimiliter oporteret,
E vt neque ipſi Sancti, qui illa commiſerunt, eorum
recordarentur, quod eſt apertè falſum, vt conſtat
ex Apocal. 20. quem locum Section. 9. exponemus Apoc. 20
Et ad hoc propoſitum tractat illum Auguſtin. 20. de Aug.
Ciuit. cap. 14. docens, in die iudicij omnia tam bo-
na, quam mala eſſe in ſingulorum memoriam re-
uocanda. Et Gregor. in Pſalm. 88. dicit quod recor-
dabuntur miſeriarum præteritarum, vt in ęternum Greg Papa.
miſericordias Domini canant. Idem docet Lactan- Lactant.
tius lib. 7. ca. 22. in illis ergo Scripturæ locis per om-
nes illos dicendi modos ſignificatur perfecta remiſ-
ſio peccatorum, quæ *deleri* dicuntur, quia macu-

la eorum in anima non manet: *obliuioni autem tradun tur à Deo*, quia iam eorum nō recordatur, vt puniat. & eodem modo, *tegi, & occultari*, quia iam non prouocant ad iram, neq; ſunt rubori, aut dedecori.

Publica delictorum manifeſtatio in iudicio vniuerſali ſanctis pudori aut triſtitiæ non futura.

Ex quo facilè reſpondetur ad confirmationem ſupra factam. Quia ſicut memoria peccatorum non efficit dolorem, aut triſtitiam in Beatis: ita neq; eorum manifeſtatio pudorem, aut triſtitiam infert. Non enim iam ſunt capaces harum paſsionū. Quod apertis exemplis conuinci poteſt. Quis enim dubitet cognoſcere Petrum, vel Magdalenā quotidie in Eccleſia ſua peccata publice prædicari, de quo non ſolum pudore, & dolore non afficiuntur, ſed etiam vehementer gaudent, quia in maiorem Dei gloriam cedit. Item nulla infamia, aut verum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifeſtatione, ſed ipſi, cum rectiſsimi ſint in omnibus, non poſſunt moueri, niſi ex apprehēſione veri boni, aut mali: ergo hac de cauſa nullo ex prædictis affectibus mouebuntur, qui non ſunt niſi fuga quædam imminentis, & præſentis mali. Et confirmatur, quià tanta erit Sanctorum gloria, & lætitia de pœnitentia pro peccatis acta, de remiſsione obtenta, deq; admirabili ratione diuinæ prouidentię, qua factum eſt, vt mala illis cooperentur in bonum, vt propter has etiam cauſas gaudeant, quod eadem peccata omnibus manifeſtentur. Quomodo enim poſſent diuina in eos gratia, ac benignitas agnoſci, niſi eorum lapſus cognoſcerentur? Aut quomodo poterunt omnia eorum merita, quæ per pęnitentiam, & ſatisfactionem pro peccatis conſecuti ſunt, omnibus nota fieri, niſi peccata, quæ fuerunt occaſio, & materia illorum meritorum, cunctis quoq; innoteſcant? plura in fauorem huius ſententiæ ſumi poterunt, ex his, quæ in Sect. 9. diximus.

Iuſti iudicandi quomodo.

Ex ijs igitur conſtat, ſi diſcuſsio nihil aliud ſignificet, quàm examinationem, & collationem bonarum, & malarum actionum, omnes Sanctos, qui aliqua peccata commiſerint, aliquo modo iudicandos iudicio diſcuſsionis, quamquam dici poſsit, hanc diſcuſsionem minorem eſſe futuram in ijs, qui tantum venialiter peccauerunt, quam in ijs, qui mortalia etiam crimina commiſerunt, & ſimiliter maiorem futuram in ijs, qui plura, & grauiora admiſerunt peccata, quam in ijs qui pauciora. Et in hunc modum intelligi poteſt illud Soph. 1. *Et erit in die illa, ſcrutabor Ieruſalem in lucernis.* Quæ verba eleganter tractat Bernar. ſerm. 55. in Canti. Vbi *Ieruſalem* nomine, dicit, Prophetam deſignaſſe illos, qui in hoc ſæculo vitam ducunt religioſam, mores ſupernæ illius Ieruſalem conuerſatione honeſta, & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta ſunt nomine & habitu iuſtitiæ adumbrata. *Et idcirco* (inquit) *neceſſe erit, ſubtili ea inueſtigari diſcuſſione, & quaſi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Poſſumus afferre aliquid & de Pſalmo ad confirmandum id, quod dicitur de ſcrutanda Ieruſalem. Ait namq; ſub perſona Domini, Cum accepto tempus, ego iuſtitias iudicabo; vias iuſtorum* [ni fallor] *& actus eorum diſcuſſurum ſe, & examinaturum dicit.* Cum ergo poſtea Bernardus dicit, ſi nos in hac vita diiudicauerimus, poſtea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur.

Sophon 1. Bernard. Pſal 74.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Baſil. Pſalm 7. Pſalm. 5. Ioan. 5.

Ad rationes autem dubitandi in principio poſitas reſpondetur. Ad primam, verbum *iudicandi* in Scriptura varijs modis ſumi, vt notauit Baſil. homi. in Pſalm. 7. in illud, *Dominus iudicat populos.* Interdum enim in communi ſignificat ſententiam proferre poſt cauſæ examinationem, ſiue iudicium ſit condemnationis, ſiue abſolutionis. Et hæc videtur eſſe propria ſignificatio, ſecundum quam dicitur Chriſtus *iudicaturus viuos, & mortuos*, & hoc modo dicimus, Sanctos eſſe iudicandos. Interdum verò *iudicare* ſignificat idem, quod condemnare, vt Pſal. 5. *Iudica eos Deus.* Et Ioann. 5. *Qui vero mala, in reſurre-*

A *ctionem iudicij*, id eſt, damnationis. Nam quia iudicium eſt actus iuſtitiæ, & præcipuè futurum eſt ad manifeſtandam diuinam iuſtitiam, quæ in reprobis potiſsimum exercenda eſt: ideo iniqui quaſi per antonomaſiam iudicandi dicuntur. Cum ergo Ioann. 3. dicitur, *Qui credit in eum: non iudicatur*, ſenſus eſt, non condemnatur, ſcilicet, ſecundum præſentem iuſtitiam, aut, ſi in ea perſeueret. Sicut inferius inquit, *Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui incredulus eſt filio, non videbit vitam*: & capit. 5. *Qui credit in eum, qui miſit me: habet vitam æternam, & in iudicium non venit*, id eſt, in damnationem. Vnde ſubiungit, *Sed tranſit à morte in vitam.* Sic Irenæus libro 5. capit. 27. *Qui credit in me* (inquit) *non iudicatur, id eſt, non ſeparatur à Deo: qui autem non credit, iam iudicatus eſt, id eſt, ſeparauit ſemetipſum à Deo voluntaria ſen-* B *tentia.*

Ioan. 3. 1. Ioan. 5. Iren.

Ad ſecundā reſpondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore, & animo iā ſunt Beati fore iudicādos, quia licet priuatim iudicati ſint, oportet eorum cauſam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt iam corpore, & animo glorioſi, & nihilominus iudicabuntur.

Chriſtus quomodo iudicandus dicatur.

Ad tertiam, iam explicatum eſt, quomodo inſignes Sancti iudicandi ſint: nec eſt inconueniens, quod aſſeſſores Chriſti ab ipſo iudicentur, & cum ipſo inferiores diiudicent, quamuis à Gregorio ij dicantur non iudicandi; quia eorum cauſa breuiter tranſigenda eſt, potius per modum approbationis, & laudis, quam diſcuſsionis, & examinationis. De Chriſto autem Domino non deſunt, qui dicant etiam ipſum fore iudicandum. Anſelmus enim in E- C lucidario ſentit vniuerſas Chriſti actiones, & vitam eſſe in iudicio omnibus manifeſtandam: Et ita exponit illud Apocalyp. 20. *Et libri aperti ſunt, id eſt, conſcientiæ ſingulorum, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, id eſt, vita Ieſu, in quo omnes quaſi in libro legent, quid de præceptis eius vel fecerunt, vel neglexerunt.* Rurſus per hanc vitæ Chriſti manifeſtationem conſtabit euidentius infinita Dei miſericordia, & iuſtitia erga humanum genus, ad ipſius gloriam, & bonorum conſolationem, & confuſionem malorum. Hac ergo ratione quodammodo dici poteſt Chriſtus ſeipſum diiudicaturus. Quod tamen potius metaphoricè, quam propriè dictum eſt, eo modo, quo etiam ipſe Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Pſal. 50. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris*: & Ioel. 3. vbi nos legimus. *Et diſceptabo cum eis*, He- D bræa habent, *Iudicabor cum eis.* Et Iſai. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemur ſimul, narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris.* De quo tractans Ambr. Pſal. 36. *Graue* [inquit] *eſt hoc iudicium, cum Dominus de ſe poſtulat contra hominem iudicari.* Quia reuera Deum, aut Chriſtum hoc modo iudicari, potius eſt, iuſtius, atq; exactius homines iudicare, cauſam ſuam magis magiſq; aduerſus prauos homines, & in fauorem bonorum iuſtificando.

Anſelm. Apoc. 20. Pſal 50. Ioel. 3. Iſai. 34. Ambr.

E

SECTIO VIII.

Vtrum Angeli tam boni, quam mali, iudicandi ſint.

NOn eſt huius quæſtionis ſenſus, an ſint Angeli ſancti iudicandi: quoad præmium eſſentiale ex operibus & meritis, quæ in beatitudine geſſerunt, vt Origenes ſæpius indicat, homilia 13. in Lucam, homilia 20. & 24. in Numer. quem piè interpretatur Diuus Thomas 1. part. quæſt. 113. articul. 7. ad 4. ex eodem Origene homilia 11. in Numer. vbi ait futuros etiam Angelos cuſtodes in iudicio, non tam vt de ſua cuſtodia iudicentur, quam vt ſint teſtes ignauiæ, ac negligentiæ hominum. Eſt ergo quæſtio de iudicio Angelorum ex operibus, & meritis, quæ

Orig. D. Thom.

quæ in ſtatu ſuæ viæ habuerunt. In qua re eſt ſententia ſatis vulgata, Angelos non eſſe iudicandos, ſaltē quoad præmium, & pœnam eſſentialem. Ita ſentit D. Thomas hic quæſt. 59. articul. 6. Negat enim iudiciariam poteſtatem Chriſti vt hominis ſeſe extendere ad Angelos quoad præmium, & pœnam eſſentialem: ſed ſolum quantum ad miniſteria eorum, & accidentalia præmia, vel ſupplicia, quæ inde reſultant. Et in 4. diſt. 47. quæſt. 1. artic. 3. quæſtiuncula. 4. apertius dicit, hoc iudicium directe non pertinere ad Angelos: ſed tantum indirectè, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atq; hanc ſententiam amplectuntur diſcipuli D. Thomæ. Probari autem poteſt. Primo, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi perfectum eſt, vnde omnes integrum præmium, aut ſupplicium eſſentiale acceperunt. Secundo, quia Chriſtus non eſt redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. Tertio, quia in Symbolo tantum profitemur, Chriſtum futurum iudicem viuorum, & mortuorum, & in Euangelio ſolum de hominibus profertur ſentētia, *Venite benedicti, &c.* Mat. 25. *Symbol.* *Matth. 25*

Angeli tam boni, quam mali iudicio vniuerſali comparituri omnes.

Dicendum tamen eſt primo, omnes Angelos tam bonos, quam malos comparituros in iudicio, & aliquo modo illud ſubituros. In hac aſſertione omnes conueniunt, & de bonis quidem Angelis conſtat. Quia Chriſtus dixit omnes Angelos ſanctos venturos ſecum ad iudiciū. De malis autem omnes Theologi idem docent Quia eſt fere eadem ratio: & quia ad gloriam Chriſti ſpectat, vt eo die illi *curuetur omne genu*, ſicut Paul. expoſuit. Et quia tam boni, quā mali Angeli ad ſalutem, vel damnationem hominū aliquid cooperati ſunt, & aliquod miniſteriū exhibent circa præmium vel pœnam eorum, idcirco oportet, vt huic generali iudicio, omnes aſsiſtant, & Chriſto, vt vniuerſorum Domino ſubijciantur. Et hinc fit, effectum huius iudicij ſaltem indirecte redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de conſortio Sāctorum hominum, & de fructu ſui miniſterij, & ſimiliter accreſcet malis aliqua confuſio, & accidentaria triſtitia ex condemnatione prauorum hominum. Nam ipſi etiam detrudentur in infernum. Et de malis, quorum cauſa extiterunt, nouo aliquo modo punientur, ſaltem per nouam quādam ignominiam, & publicam infamiam. *Rom 14.*

Angeli à Chriſto iudicandi omnes.

Secundo dicendum eſt, probabilius videri omnes etiam Angelos eſſe iudicandos quoad præmium, & ſupplicium eſſentiale, iudicio ſaltem approbationis, & condemnationis. Ita ſentit Bonauētura in quarta diſtinct. 47. articulo. 1. quæſt. 4. & Richardus articul. 1 quæſt. 6. & probatur primo ex illo 2. Petr 2. Si *Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.* Quorum verborum ſenſus eſt, Deum non peperciſſe Angelis peccantibus, eoſque carceribus addictos in iudicij diem reſeruaſſe, vtique iudicandos, & puniendos. Ita exponit Auguſtinus libr. 11. de Ciuitat. capit. 33. & libr. 21. capit. 23. & libr. de natura boni contra Manich. capit. 33. & ſimilem ſententiam ex Andrea Apoſtolo refert Abdias Babylon. libr. 3. Ex quo loco ſumpſerunt aliqui veteres Patres occaſionem, vt dicerent, dæmones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio vniuerſali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim ſenſu intelligunt dixiſſe Petrum ones *in iudicium reſeruari.* Ita ſentit Iuſtinus in dial. cū Triphone, quem refert, & ſequitur Irenæus libro quinto contra hæreſes, capit. 33. & vtriuſque ſententiam refert, & approbat Euſebius libro quarto Hiſt. capit. 17. alias 18. & Nicephorus libro quarto capit. 6. Qui etiam putant, ante aduentum Chriſti non certo cognouiſſe dæmonem ſuam damnationem: poſt Domini autem aduentum intellexiſſe, ignem æternum ſibi eſſe paratum. Quod etiam refert, & probat OEcumenius 1. Petr. 5. Verumtamen hæc ſententia quoad aliquid ſingularis eſt, & non eſt probanda. Nam tam certum eſt angelos malos à principio ſuæ damnationis eſſe igni traditos, & cognouiſſe ſuam damnationem æternam, quam idem eſt certum de hominib. peccato mortali decedentibus, ſeu quam eſt certum, Angelos bonos eſſe Beatos. Poteſt autem illa ſententia pie exponi, vt poſtea dicam. Ex illa ergo tantum ſumimus id (quod ij Patres ſupponunt) Angelos, ſcilicet, fore à Chriſto iudicandos, & malos ipſius ſententia eſſe in infernum detrudendos, vt inde nunquam amplius poſsint emergere, ſicut nunc eis permittitur, vt ex Apocalyp. 12. & 20. colligitur, in illis verbis, *Diabolus, qui ſeducebat eos miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, vbi & beſtia, & Pſeudo Propheta cruciabuntur die, ac nocte in ſecula ſeculorum.* Et quoad hoc dici poſſunt, fuiſſe prius dæmones incerti de ſua pœna, nimirum quantum ad hanc perpetuam incarnationem in loco inferni, & priuationem illius poteſtatis, & libertatis, quam in hoc mundo poſsidebant. Et hoc ſenſu conquerebantur de Chriſto Marc. 1. *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos?* Ex quo loco poteſt etiam concluſio poſita confirmari. Nam (vt Gloſſa ibi exponit) ſuſpicabantur dæmones, ſe fore ſtatim à Chriſto iudicandos, & in infernum præcipitandos, & hanc vocabant perditionem ſuā. Præterea idem confirmari poteſt ex illo. 1. ad Corinth. 6. *Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus?* Quod de iudicio vniuerſali exponunt Chryſoſtom. Theodoretus, Ambroſius, Anſelmus & alij Græci, Latinique, quamuis aliqui eorum de malis angelis, alij abſolute de omnibus intelligant. Sed nihil refert, nam idem redit ſenſus. Vnde Ambroſius ibi ait, eodem modo iudicandos eſſe Angelos, quo & mundus iudicabitur. Nec poteſt hic locus conuenienter exponi de iudicio tātum indirecto, ſeu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodem modo dicit, à nobis iudicatum iri Angelos, ſicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tum etiam, quia per illud indirectum iudicium nō proprie iudicantur Angeli, ſed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autem verba poſſunt proprie, & in rigore intelligi. Quapropter Clemens Roman. libro 7. Conſt. cap. 33. dicit venturum Chriſtum in throno Regni ſui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus ſuis. Similia habet Lactant. lib. 7. cap. 26. Certum eſt autem, ſi mali Angeli iudicandi ſunt iudicio condemnationis, multo magis eſſe iudicandos Sanctos Angelos iudicio approbationis. Secundo poſſumus argumentari ratione. Quia ex Angelis, & hominibus ſanctis conſtituitur vnum Chriſti corpus, vna Eccleſia, & vna Dei ciuitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiuſdem rationis, ergo conueniens eſt, vt publicum iudicium cum retributione fiat, non ſolum de hominibus, ſed etiam de Angelis. Patet conſequentia, primo, quia hic habent locum omnes rationes, & congruentiæ ad Diuinam prouidentiam pertinentes, propter quas voluit Deus fieri generale hominum iudicium, vt ſupra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifeſtationem Diuinæ iuſtitiæ, & miſericordiæ. Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Chriſti, vt ſicut eſt caput, & Rex Angelorum, ſit etiam ſupremus iudex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum, vt eorum merita, & coronæ in conſpectu, tum hominum, tum Angelorum laudem, & honorem accipiant. Deinde, quia nihil eſt, quod impediat, quo minus ita fiat. Quia, licet Angeli iam receperint præmium, vel pœnam, & cōſequenter iudicati fuerint: illud tamen iudicium fuit priuatum reſpectu huius vniuerſalis iudicij, ſicut etiam de hominibus eſt neceſſario dicendum. Item licet Chriſtus non ſit redemptor Angelorum: eſt tamen Saluator, & Iuſtificator, ideoque debuit eſſe

Bonauent. Richard. 2. Petr. 2. Aug. Abdias Babyl. Iuſtinus. Iren. Euſeb. Oecumen. Apoc. 12. & 20. Marci 1. Gloſ. 1. Cor. 6. Chryſ. Ambr. Anſelm. Clem. Pap. Lactant.

eſſe iudex etiam quoad eſſentiale præmium. Quod autem in ſymbolo tantum profiteamur, eſſe iudicē viuorum, ac mortuorum, non propterea negatur, futurum etiam eſſe iudicem Angelorum: ſed docetur id, quod certum eſt, nobiſque neceſſarium: tacentur autem reliqua, nŏſtræque inquiſitioni relinquuntur: quanquam ſub nomine *viuorum* Angeli poſſint comprehendi.

SECTIO IX.

Quomodo ſint omnium cauſæ, & opera in iudicium manifeſtanda.

IN pręcedētibus ſectionibus multa attigimus, quę ſub hoc titulo comprehēdi videntur, prætermitti tamen non potuerunt, quia res ſunt adeo inter ſe connexæ, vt non poſſint diſputatione ſeiungi: hic ergo ſolum addemus ea, quæ ad complementum huius diſputationis dicenda ſuperſunt. Hactenus enim deſcripſimus aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, vnde fit reliquum, vt ipſum actum iudicandi deſcribamus. Cum vero in hoc duo contineantur, ſeu requirantur, ſcilicet cauſæ cognitio, ac manifeſtatio, & ſentētiæ prolatio ijs duobus explicatis, erit iudicium abſolutum, & omni ex parte declaratum.

Iudex & iudicandi viſibiliter apparebunt.

Vt ergo, de priori dicamus, ſupponendum eſt, quod ſæpe eſt in ſuperioribus inculcatum, hoc iudicium futurum eſſe ſenſibile quoad mutuam præſentiam iudicis, & hominum iudicandorum. Itaq; non ſolum Chriſtus conſpiciet, & cōſpicietur à ſanctis hominibus, ſed etiam à malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Ex quo colligunt omnes Patres, Chriſtum venturum manifeſte, vt ab omnibus videatur. Vnde inferius dicitur, *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli*, & c. 22. *Congregabuntur ante eum omnes gentes*, vbi ſignificatur aperte mutua ac ſenſibilis præſentia. Quæ non obſcure etiam colligitur ex colloquio, quod ibi deſcribitur inter iudicem, & iudicandos. Et cap. 26 *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.* Ex quibus locis non ſolum conſtat, viſuros omnes homines Chriſti humanitatem, ſed etiam externam gloriam, & maieſtatem, & claritatem corporis eius, vt cum Magiſtro docent Theologi omnes in 4. diſt. 48. & eſt ſententia Auguſt. Enarrat. in Pſal. 85. circa illa verba, *Reſpice in me, & miſerere mei*, & Enarrat. in Pſalm. 109. circa illud, *Tecum principium in die virtutis tuæ.* Et facile ſuaderi poteſt ex omnibus, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de ſecundo Chriſti aduentu viſibili, ac ſenſibili, & de differentijs inter primum & ſecundum āduentū, & de gloria, & maieſtate ſecundi. Illa enim omnia probant, illam gloriam, & maieſtatem conſpiciendam eſſe ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autem de claritate corporis, & maieſtate externa ac ſenſibili: nam gloria diuinitatis non oſtendetur reprobis, ſed tantum Sanctis, vt recte docuit Auguſt. 1. de Trinit. cap. 13. Et Iſidor. libr. 1. de ſum. bon. cap. 30. Non enim docet, tantum bonum iniquiſſimis hominibus communicari: maxime cum ad iudicium illud tranſigendum neceſſarium non ſit; ideo enim fiet iudicium per humanitatem, vt in ea conſpicere poſſint rebrobi ſuum iudicem, quem in diuinitate propter eius eminentiam intuiri non decebat. Dices, Ergo nec neceſſe erat, vt viderent gloriam corporis Chriſti, ſatis enim eſſet, formam humanam conſpicere, quam ſuo arbitrio manifeſtare poteſt corpus glorioſum, non manifeſtata claritate ſua. Adde, videndum eſſe Chriſtum à damnatis in forma crucifixi: ergo nō videbitur ab eis gloria corporis eius. Maxime, quia viſio huius gloriæ, & claritatis poſſet reprobis parere aliquod gaudium. Reſpon. negando conſequentiā, quia ad terrorem damnatorum, eorumq; confuſionem, oportet vt videant ſaltem ſenſibilem gloriam Chriſti hominis, ex qua non ſolum voluptatem non capient, ſed potius turbabuntur timore horribili, quia non conſpicient illam claritatem, vt eius pulcritudine fruantur, ſed vt in illa tāquam in ſigno videant & Chriſti gloriam, & maieſtatem, & quid ipſi amiſerint. Quod autē dicitur Chriſtus videndus in forma crucifixi, ſi intelligatur quoad corporis figuram, & ſitum, fictitium eſt, & ſine fundamento: ſi autem intelligatur, quod videbunt in eo inſignia crucifixionis, veriſsimum quidem eſt, iuxta illud Zach. 12. *Aſpicient ad me quem confixerunt*, quod de hoc myſterio exponit Ioan. c. 19. & ſignificatur Apoc. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*, vt notat Ignat. epiſt. 10. ad Smyrnenſes, & Cypri. ſer. de aſcen. & Chryſ. hom. de cruce & latrone, & ho. 49. imperfecti in Matth. & Hier. epiſt. 1. ad Heliodor. & alij in ſuperioribus allati. Non repugnat autem, videre, hoc modo Chriſtum crucifixum, & videre illum in maieſtate ſua, quia illa inſignia paſsionis in eius corpore glorioſo manent cum ſumma gloria, & decore.

Matth. 24. Matth. 25. Matth. 26. Mag. ſen. Obiectio. Solutio. Zach 12. Apoc 1. Ignat. Cypr. Chryſ. Hieron.

Opera omnia in iudicio examinabuntur. Matth 25. 2. ad Cor. 5.

Secundo ſupponendum eſt, in illo iudicio manifeſtanda eſſe iudicandorum opera tam bona, quam mala, quod ſpectat ad cognitionem, & probationē cauſæ, de qua ferendum eſt iudicium. Quæ veritas ſic abſolute propoſita, de fide eſt, vt conſtat ex locis ſupra tractatis, Matth. 25. 2. ad Corint. 5. & alijs. Duo autem ſunt potiſsima teſtimonia, in quibus hic actus Diuini iudicij ſpecialius deſcribitur. Primum eſt Daniel. 7. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Secundum eſt Apocalyp. 20. *Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex iis, quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.* In quibus locis quamuis Sancti varijs modis explicent librorum metaphoram, tamen omnes intelligunt (quod Ioannes ſatis explicuit) ea librorum apertione ſignificātam eſſe operum omnium manifeſtationem. Aug. ergo 20. de Ciuit. cap. 14. & 15. per libros, qui aperti ſunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus, & cordibus Diuina voluntas, & lex veluti clara, & expreſſa cognoſci poteſt: per librū autem vitæ intelligit vim Diuinam, qua vnicuique pręſens fiet, quidquid in vita male aut bene geſsit. Cum enim ad iudicium operum neceſſaria ſit cognitio legis ſeu iuris, facti ſeu operis, plures etiam libri videntur eſſe neceſſarij. Alij in quib⁹ pręcepta ſcripta ſint alij in quibus ipſorum operum hiſtoria ſit conſcripta: priores ergo libros intelligit Auguſt. eſſe corda Sanctorum, Diuinum ius ac Diuinam voluntatem exprimētia, alterum autem librū vitæ intelligit eſſe memoriam factorum omnium, quæ virtute Diuina in omnibus hominib. iudicandis fiet. Et eandē fere expoſitionem ſequens Richard. Victorin. in dicto libr. de poteſtate iudiciaria, intelligit, priores libros non eſſe quoſlibet Sanctos, ſed ſolos inſignes ac perfectos viros, in quibus Diuina lex, ac voluntas tanquam in ſpeculo relucet. A qua interpretatione non abhoret Theodor. Daniel. 7. nec Anſelmus in Elucidario. Quia addit, librum vitæ eſſe vitam Ieſu, quæ omnibus debet eſſe norma viuendi, & intelligi poteſt quaſi lex, per quam omnes ſunt iudicandi. Beda vero per libros apertos intelligit ſcripturas, in quibus præcepta Diuina continentur, quæ omnia probabiliter excogitata ſunt. Vera tamen interpretatio, & maxime literalis eſſe videtur, plures libros, qui aperiendi ſunt, eſſe omnium hominum & Angelorum conſcientias, in quibus tam iura, quā facta conſcripta reperientur, iuxta illud Iſai quinquageſimo primo. *Lex mea in corde eorum*, & Pſalm. 36. *Lex Dei eius in corde ipſius* & illud Ierem. 17. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino exaratum*

Dan 7. Apoc 20. Aug. Quid ſit aperiri libros in die iudicij. Rich. Vict. Theodor. Anſelm. Beda. Iſai 51. Pſal 36. Ierem. 17.

tum ſuper latitudinem cordis eorum. Igitur ex ijs, quæ in A conſcientijs ſcripta fuerint, ſinguli iudicandi ſunt. Vnde Paul. ad Rom. 2. *Theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei*, & infra, *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium in die, cum iudicabit Deus occulta hominum.* Recte ergo per libros, qui aperiendi ſunt, ex quibus iudicandi ſunt mortui, conſcientias, ſeu memorias ſingulorum interpretamur cum Hieronym. & Theodor. Dan. 7. Per librum autem vitæ, recte etiam intelligunt Hierony. & Augu. dicto lib. 20. c. 15. librum illum viuetium, ſeu Diuinam mentem, in qua prædiſtinati omnes conſcripti ſunt. Hic enim eſt frequentior vſus huius vocis in ſcriptura, vt latius tradit D.Thom. 1. p. quæſt. 24. B & præſertim apud Ioannem in Apocalyp. c. 13. *Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ*: & eodem ca. 20. *Qui non eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.* Idem fere habetur cap 21. & 22. Vnde in alijs libris dicuntur eſſe conſcripta omnia opera, in hoc vero libro vitæ præcipue dicuntur ſcripta nomina, ſeu perſonæ. Nam ſicut in malitia, alius eſt liber, in quo ſcribuntur delecti milites, alij vero, in quibus deſcribuntur vel leges, vel facta militum, ita in præſenti, præter eos libros, in quibus ſcribuntur facta hominum, eſt liber vitæ in Deo, in quo deſcribuntur, qui ad vitam æternam ſunt electi, qui in die iudicij aperiendus eſt: quoniam perſpectis omnium conſcientijs, & operibus ſtatim conſtabit, qui ſint de numero prædeſtinatorum, qui vero non, & om- C nibus notum fiet, quomodo Deus, & ſumma miſericordia eos elegerit, & admirabili prouidentia per conſentanea media ad fidem perduxerit, & non minori iuſtitia eis præmium reddat. Dices, Cur non fit mentio alterius libri, in quo ſcripti ſint reprobi, qui dici poterit liber mortis. Reſpondent Auguſt. & D. Thom. eos, qui repudiantur, & reijciuntur, non ſolere ſingulariter in libro deſcribi. Hieronym. autem ſentit dari librum mortis, non quidem in mente Dei, ſed dæmonis: quia licet Deus ſcientiam habeat omnium reproborum, tamen non per ſe, & quaſi ex voluntate, & intentione ſua illos deſcripſit in mēte ſua, ſed ſolum quia ipſi futuri erant tales, ideo eos præſciuit, quod Auguſtin. & Thomas intendunt. At vero dæmon ſuum librum habet, in quo reprobos, & eorum opera ſcribit, quem ipſe quidem in die iu- D dicij proferet, vt ſui imitatores accuſet. Tamē quia Deus per illum librum non iudicabit, ſed per ſingulorum conſcientias, & ſuam ſcientiam, ideo de illo libro non fit mentio in ſcriptura. Ex ijs ergo ſatis conſtat omnium opera manifeſtanda eſſe in die iudicij, ſub quibus facta & dicta, & occultiſsimæ cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conſcientijs ſcribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, vel ſupplicium reſpondebit.

Rom. 2. — Hieron. Theodor. Hier. Aug. — D. Thom. Apoc 13. 20. 21. 22. — Obiectio. — Solutio. Aug. D. Tho. Hieron. — Liber mortis an detur.

Duo autem circa hoc inquiri poſſunt. Primum, an omnia, & ſingula opera omnium hominum, & Angelorum fient nota omnibus alijs, an vero tantum ſingulis manifeſtanda ſint, quæ ſunt vniuique propria. Nam de hoc ſecundo nullum eſt dubium inter Theologos. Tum propter adducta teſtimonia ſcripturæ: tum etiam, quia hoc ſpectat ad æquitatē diuini iudicij, vt vniuſcuiuſque cauſa legitimo teſtimonio comprobetur, quale erit in ſingulis teſtimonium propriæ conſcientiæ, vt ex Paulo adductum eſt. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non exiſtimant, illud eſſe neceſſarium ad æquitatem diuinæ iuſtitiæ. In quam ſententiam videntur inclinare Paludan. in 4. diſtinct. 47. quæſt. 1. articu. 2. & Durand. quæſt. 2. Multo autem verior eſt contraria ſententia, quam tenet D.Thom. diſtinct. 43. quæſt. 1. artic. 5. quæſt. 3. & Bonauentura ibidem artic. 3. & Richar. artic. 7. & diſtinct. 47. arti. 1. quæſt. 3. & Soto quæſt. 2. articul. 3. Atque ad id perſuadendum afferri poſſunt, præterea, quæ hic diximus, permulta alia, quæ Sect. 5. & 7. adducta ſunt. Ratio eſt, quia non haberet illud iudicium perfectam rationem generalis iudicij, ac fere ſuperuacaneum eſſet, ſi omnium cauſæ non eſſent in publicum proferendę, & ſententia, ac ratio eius omnibus manifeſtanda.

Palud. Durand. D Tho. Bonauent.

Hinc oritur ſecundum dubium, quomodo hæc cognitio ſeu manifeſtatio facienda ſit. In quo multa includuntur, ſcilicet an facienda ſit per mentalem tātum manifeſtationem, an per vocalem. Item an ſit in momento, vel in tempore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa ſcribunt, ſed vt recte dixit Magiſter, cum de hac re nihil per ſcripturam, neque per Eccleſiam ſit nobis reuelatum, nihil poteſt certo fundamento affirmari, cum Deus illis, & alijs modis, prout ſibi placuerit, hoc facere poſsit. Tamen coniecturis vtendo veriſimile eſt, quod omnes Theologi docent, huiuſmodi cauſæ manifeſtationem non eſſe totam vocibus ſenſibilibus exprimendam, eſſet enim res valde moroſa, & non neceſſaria, vt optime Auguſtin. libro 20. de Ciuita. capite 14. & clarius in 16. Secundo credibile eſt, non eſſe futuram in vnico inſtanti, quia non poſſent homines, præcipue reprobi tam multa ſimul diſtincte, & perfecte cognoſcere, ſine ingenti miraculo non neceſſario. Item non oportet, vt tam celebris actio vno temporis inſtanti tranſigatur: fiet ergo in mora aliqua, per ſucceſſiuam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tertio non eſt improbabile, aliqua peccata hominum eſſe voce ſenſibili redarguenda, & ſimiliter aliqua bona opera laudanda. Quia cum illud iudicium futurum ſit ſenſibile, & inter homines, qui ſeſe mutuo ſenſibiliter conſpicient, vt ſupra diximus, videtur etiam conueniens, vt aliqua ratione fiat loquutione ſenſibili, qui modus eſt hominibus maxime accommodatus, & ad maiorem honorem bonorum, iniquorum vero cōfuſionem pertinens. Hinc Richar. diſtinct. 47. articul. 1. quæſtio. 3. credit, hanc vocalem manifeſtationem maxime eſſe futuram de operibus miſericordiæ, & de peccatis ei oppoſitis, propterea, quæ de forma iudicij Matth. 25. narrantur. Quod eſt incertum, quia non conſtat, ea omnia, quæ Chriſtus ibi dixit, ſenſibili voce eſſe tranſigenda, & quia ſupra cum Auguſtin. diximus, ea, quæ de operibus miſericordiæ ibi dicuntur, tantum eſſe velut indicium quoddam iudicij de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Sotus diſtinct. 47. quæſt. 1. articul. 3. putat hanc vocalem redarguitionem, ſeu reprehenſionem ſpecialiter futuram reſpectu fidelium, & ſignificat, hoc modo eſſe interpretandam ſententiam Gregor. quod in iudicio erit diſceptatio ſenſibilis cum fidelibus peccatoribus, non vero cum infidelibus. Quod non ſolum eſt incertum, ſed valde etiam voluntarium. Tum quia non habet fundamentum in ſcriptura: tum etiam quia maxime videntur reprehendendi infideles, præſertim Iudæi, quia, vt Beda ſignificat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maxime oſtendet Chriſtus ſua vulnera, vt vi- E deant, quem pupugeruut, & confundantur. Item, quia ſi diſceptatio ſenſibilis tantum eſt futura cum fidelibus peccatoribus per modum accuſationis, excuſationis, & redarguitionis, ergo pari ratione diſceptatio ſenſibilis, quæ per modum laudis fiet cum iuſtis, non fiet cum inſignioribus, ſed tantum cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum dicuntur iudicandi iudicio diſcuſsionis: hac autem videtur incredibile. Nam quo fuerint homines ſanctiores, eo magis laudabuntur mentali, ac ſenſibili voce, & lingua. Igitur nihil cenſeo poſſe hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque veriſimilius eſſe, ſi quid agendum eſt voce ſenſibili, id non

Quomodo omnes omnium conſcientias cognoſcent in iudicio qui aderunt. — Aug. — Richard. — Operum vocalis manifeſtatio in die iudicij futura. — Matth. 25. — Sotus. — Beda.

non eſſe futurum reſpectu ſingularum perſonarum ſed in communi, vel reſpectu omnium, qui futuri ſunt ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vel ſecundum aliquos generales ordines, aut vitiorum, vel virtutũ genera, vt verbi gratia commendando prius miſericordes, deinde Virgines, poſtea Martyres, & ſic de vitijs contrarijs, ſimili proportione. Vnde fit tandem incertum etiam eſſe, an illa excuſatio iniquorum, & ſubmiſsio bonorum, quę Matth. 25. inſinuatur, futura ſit ſenſibilis, vel tantum mentalis: & ſane probabilius eſt fore mentalem, vt Sotus ſupra ſentit quæſt. 2. artic. 4. & colligit ex teſtimonio Pauli ad Roman. 2. ſupra citato, & ex illo Sapient. 4. *Dirumpet illos inflatos ſine voce.* Et videtur colligi ex dictis, nam ſi ſenſibilis reprehenſio nõ eſt futura cum ſingulis perſonis, ſed generatim, nõ videtur habere locum excuſatio vocalis, niſi fingamus, vel maximã confuſionem multorum ſimul vociferantium, ac ſe excuſantium, vel aliquem loco omnium eſſe locutum: ſed credibilius certe eſt, fore vt omnes iniqui tanto ſint eo die ſtupore, ac terrore affecti, vt nec reſpondere, nec mutire audeant. De Sanctis vero manifeſtum eſſe videtur, non poſſe, vt ſonant, intelligi ea verba, quæ eis tribuuntur Mat. 25. *Quando te vidimus eſurientem, &c.* quia neq; ipſi hoc ignorabunt, neque interrogabunt aut interpellabunt Chriſtum loquentem. Ergo illo dicendi modo ſolum voluit indicare Chriſtus ſubmiſsionem, & gratitudinem Iuſtorum, qui omnem ſuam gloriam, & honorem, nõ tam ſuis operibus, quam Diuinæ largitati, & gratiæ attribuent.

Sotus.

SECTIO X.

Quomodo ſit proferenda ſententia, & iudicium abſoluendum.

PRimum, examinata, comprobata, atq; concluſa vniuſcuiuſque cauſa, ſententiam eſſe proferendam, tam eſt certum, quàm quod ſit futurum ſingularum perſonarum iudicium. Quia iudicium per ſententiam conſummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. poſtquam dictum eſt, *Aperti ſunt libri*, ſubiungitur, *& iudicati ſunt mortui, ex iis quæ ſcripta ſunt in libris ſecundum opera ipſorum.* Poſt manifeſtationem ergo cauſæ, adhuc ſupereſt iudicium, quod non niſi in ſententia conſiſtere poteſt.

Dubitari vero in primis poteſt, an omnes mali vnica generali ſententia iudicandi ſint, & ſimiliter omnes boni, an vero de ſingulis propriæ ſententiæ proferendæ ſint. Matth. enim 25. ſignificatur priori modo proferendam eſſe ſententiam. Nam generatim reprobis dicitur, *Ite maledicti, &c.* electis autem, *Venite benedicti Patris mei, &c.* In contrarium vero eſt, quia non omnes ſunt eadem pœna afficiendi, aut remunerandi eodem præmio, ſed vnuſquiſque pro ſuorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de ſingulis eſſe propriam & particularem ſententiam ferendam, vniuſcuiuſque meritis accommodatam, quod ijs verbis eleganter docuit Gregorius Nyſſenus orat. in illud, *Quod vni ex iis minimis feciſtis, mihi feciſtis. Adhuc verſor circa ſpectaculum terribilis aduetus Regis, quem deſcribit nobis Euangeliũ: etiam nunc animus, terrore eorum, quæ dicta ſunt, defixus pauore, atq; formidine torpet, veluti cernens quodammodo tum ipſum cælorum Regem in ſolio glorioſo terribiliter præſidentẽ: tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndiq; circunſtantes, atq; ipſum magnũ ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam deſpicientem, & omne genus hominum qui ex quo homines nati ſunt vſque ad illam terribilem apparitionem inuenientur, ad ſe ſe cogentem, & pro merito ac dignitate anteactæ vitæ, vnicuiq; ſententiã accommodantem.* Etenim cũ ſententia nihil aliud ſit, quam practicum iudicium habens adiunctum imperium, ſeu voluntatem retribuendi vnicuiq; iuxta opera ſua, neceſſe eſt, vt pro diuerſitate meritorum & retributionis, ſententia varietur. Veriſimile autem eſt, poſtquam de ſingulis in ſpecie iudicatum fuerit, ad conſummandum, & abſoluendũ iudicium proferendas eſſe illas duas generales ſententias, quarum vna reprobis, altera electis communis eſt. Nam quia omnes, qui in vno, vel altero ordine continentur in ſtatu, & perpetua viuendi ratione conueniũt, inter ſe vero ipſi duo ordines nihil commune habent, quod ad retributionem pertineat, ideo Chriſtus non proferet vnam ſententiam vtrique ordini communem, ſed ſingulis ordinibus ſingulas. Vnde quia omnes electi perpetua charitate illi coniungẽtur, idcirco proferendo ſententiam eos ad ſe vocat, dicens, *Venite benedicti Patris mei*, quos merito hoc nomine appellat, quia diuina benedictio, quæ æternam electionem, & omnem gratiam complectitur, potiſsima fons eſt, & origo, quæ ad illum fœlicem ſtatum eos perducet. Dicet autem illis, *Poſſidete regnum*, quia re vera omnes cum ipſo regnabunt in ſæcula ſæculorum, vt dicitur Apocal. 22. Dicuntur autem tunc Sancti percipere regnum, quãuis iam corpore, & animo beati ſint, vel iuxta phraſim Scripturæ, quia tunc manifeſtabitur eorum gloria & regnum, omnibus Angelis, & hominibus, iuxta illud Sap. 5. *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore, ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt.* Vel, quia tunc nouo modo & nouo honore, corpore & animo accipient poſſeſsionem regni. At verò, quia reprobi omnes perpetuo erunt deſpecti, ac ſeparati à Deo, ideo illis dicet, *Ite maledicti*, quo verbo pœna damni: quæ maxima eſt, ſignificatur. Non vocat autem eos maledictos à Patre, quia perditio eorum non ex Deo, ſed ex ipſis erit. Deinde ſubiungit pœnam ſenſus. *In ignem æternum.* Ex quo intelligimus, ſub hac ſententia non comprehendi paruulos, qui cum ſolo originali ex hac vita diſceſſerunt, ij enim non ibunt in ignem æternum. Quod etiam conſtare poteſt ex ratione, quam Chriſtus reddidit proferens hanc ſentẽtiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam cõfirmat, quia cum ij paruuli habituri ſint ſtatum valde diuerſum à cæteris reprobis, non oportuit eadẽ ſententia damnationis cum eis inuolui, indicabuntur ergo propria ſententia generali reſpectu omnium illorum, quia omnes in eo ſtatu æquales ſunt, ab alijs autem diuerſa.

De ſingulis eſt ſententia diſtincte proferenda.

Apocal. 22.

Sap. 5.

Secundo intelligitur ex dictis, eo die eſſe à Chriſto proferendam ſententiã ſeruata in omnibus exacta iuſtitiæ ratione, ita vt nullus ſit futurus locus interceſsioni, nullumq; miſericordiæ perfugium, *Zelus*, enim, *& furor viri* (id eſt Chriſti iudicis) *non parcet in die vindictæ, nec aquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* Tũc enim adimplebitur illud Ierem. *Ego Dominus ſcrutans corda, & probãs renes, qui do vnicuiq; iuxta fructum adinuentionum ſuarum*, tempus enim huius vitæ conceſſum eſt ad veniam, & miſericordiam obtinendam, poſtquam vero ad iudicium peruentũ fuerit, ſolius iuſtitiæ diſtributiuæ, & vindicatiuæ legibus agendum erit: de qua re legi poteſt Aug. ſer. 67. de tẽpore. & lib. de decem chordis, c. 1. & 2. & alijs locis ſupra citatis. Greg. hom. 1. & 12. in Euang. Proſper l. 3. de vita cotemplatiua, c. 12. Bern. ſer. 55. in Cant.

In vniuerſali iudicio iuſtitia ſeruabitur ſine miſericordia.

Prou. 6.

Ierem. 17.

Auguſt. Greg. Proſper. Bernard.

Tertio intelligitur ex dictis, an ſententia proferenda ſit voce ſenſibili, vel tantum mentali. Veriſimile eſt enim priuatas, ac ſingulares ſententias mentaliter eſſe ferendas, quia cum omnibus ſigillatim loqui voce ſenſibili valde moroſum eſſet, & diuturnũ tempus requireret: ita tamen hoc eſt intelligendum, vt huiuſmodi ſententiæ non tantum ab eis, ad quos pertinebunt, ſed ab omnibus, qui iudicio aderunt, cognoſcantur, ſicut de operibus diximus

An ſententia proferenda ſit voce ſenſibili.

vtrobiq; enim eadem ratio eſt. Imo tota ratio ob quam opera omnibus manifeſtabuntur erit, vt ſententiæ æquitas ac iuſtitia omnibus patere poſsit Et ita ſentiunt Patres ſupra citati. At vero ſentẽtiæ illæ generales, vt credi poteſt, voce ſenſibili proferẽtur, quod ſentit Anſelm. in Elucid. Et Abulenſ. Matt. 25. q. 333. & frequentius Scholaſ. d. 47. propter rationes tractatas pręcedenti ſect. quia cum iudicium ſit ſenſibile, & à iudice humano, & viſibili, decet, vt etiam ſentẽtia proferatur aliquo modo ſenſibili: ergo ſaltem profertur hoc modo quoad generales ſententias.

Anſelm. Abulenſ.

Vltimo colligi poteſt ex dictis, finita ſentẽtia abſoluendum ac diſſoluẽdum eſſe iudicium. Tũ quia nihil iam ibi ſupereſt agendum, cum ſententia ſit veluti vltima forma iudicij: tum etiam quia cũ ſentẽtia Chriſti ſit efficax ſtatim ſine mora executioni mandabitur; & ideo per modum efficacis imperij ab ipſo profertur. *Ite maledicti*, & *Venite benedict*. Statim ergo aperietur terra, vt damnatos deuoret & ipſi ire incipient in ignem æternum: Beati vero cum Chriſto recipientur in cælum. Quanto autẽ tempore duraturum ſit iudicium hoc incertum eſſe docet Aug. l. 20. de Ciuit. c. 1. Nã licet communiter appelletur dies iudicij: non tamen ibi dies ſumitur proprie pro naturali die, ſed pro toto tempore, quo fiet iudicium: eſt autem veriſimile, nec duraturum tantum per inſtans, vt ſupra dictum eſt, nec magna temporis mora, quia non erit Chriſto neceſſaria ad conuincẽdas ſingulorum conſcientias, & ſententiam proferẽdam. Quod etiam inſinuatur verbis illis Chriſti, *Sicut exit fulgor ab Oriente; & paret vſque in Occidentem, ſic erit aduentus filij hominis*: Hac enim ſimilitudine declaratur, breue futurum tempus, quo durabit Chriſti præſentia in hoc inferori mundo in ſecundo aduentu ſuo. Quod etiam ſignificatur in illo Malach. 3. *Ero teſtis velox maledicis, adulteris, &c.* vt perpẽdit Aug. 20. de Ciuit. cap. 26. & ita etiam ſentiunt Scholaſtici frequentius dicta d. 47.

Auguſt.

Malach. 3.

DISPVTATIO LVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu Chriſti, & totius vniuerſi poſt peractum iudicium.

Explicatis omnib⁹ quę de ſecũdo Chriſti aduentu, ac generali iudicio neceſſaria indicauimus, vt huic tandem operi finem imponamus, reliquũ eſt, vt de ſtatu Chriſti Domini poſt iudicium diſſeramus: nihil enim aliud tam de mortali, quam de æterna ac Beata Chriſti Domini vita conſiderandum ſupereſt. Quia vero vbi fuerit corpus, illuc cõgregabuntur & aquilæ, & quia caput, ac totum corpus ſtatum eiuſdem rationis, atq; idem regnum poſſidebũt, ideo ſimul ſtatum Beatorum omnium, qui cũ Chriſto regnabunt, explicabimus. Ac deniq; quia totus hic mundus renouandus eſt; vt ſit ampliſsimum, atq; ornatiſsimum Chriſti, Beatorumq; domicilium, idcirco ab hac mundi renouatione diſputationem exordiemur, vt tandem in æternæ fælicitatis conſideratione finiatur.

SECTIO I.

Vtrum poſt reditum Chriſti in cælum, ſtatim mundus renouandus ſit.

Chriſtus poſt iudicium iterum cum beatis aſcendet.

Principio ſtatuendum eſt (quod in quæſtionis titulo ſupponitur) finito iudicio, Chriſtum cum omnibus electis eadem, vel ſi fieri poteſt, maiori gloria, & triumpho rediturum in cœlum, vnde ad iu-

A dicandum deſcenderat. Hoc de fide certum eſſe videtur, quia ſecundum fidem propria ſedes, & locus beatorum corporum eſt ſupremum cęlum, vt ſupra diximꝰ de aſcẽſione Chriſti agentes, & late diſputat Aug. li. 13. & 22. de Ciuit. per plura capita: cum ergo Chriſtus inde deſcenderit ad iudicium peragendũ, illo finito illuc rediturꝰ eſt, vt ibi perpetuo cum ſuis electis regnet iuxta illud Paul. 1. ad Theſſalon. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera; & ſic ſemper cum Domino erimus*: & hoc ſignificauit ipſe Chriſtus illis verbis. *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum.* Nam in illo verbo; *Venite*, ſuum reditum in cælum indicat, clarius vero in verbis illis Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriente; & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis, vbicunq; fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ.* Ex quo aliqui colligunt, B Chriſtum venturum ad iudicium ex Oriente, rediturum autem verſus Occidentem. Ita ſignificat Damaſcenus libr. 4. de fid. capit. 23. vbi hanc cauſam inter alias reddit illius antiquæ conſuetudinis & traditionis, fundendi preces verſus Orientem; cuius meminit etiam Auguſt. libr. 2. de ſermon Domini in monte. cap. 9. & Iuſtin. q. 118 ad Gentes. Baſil. libr. de ſpiritu ſanct. cap. 27. Epiphan. hæreſ. 19. *Quotirca*, inquit Damaſcenus; *eius aduentum operientes ad Orientem adoramus.* Sed ſiue rediturus ſit verſus Occidentem, ſiue eadem via, qua venerat, certum eſt tamen, non permanſurum in terra, ſed aſcenſurum in ciuitatem ſanctam Ieruſalem, cuius fœlicitatem deſcribit Ioannes Apoc. 21. & 22. concludens, *Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuiq; ſecundum opera ſua. Beati, qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ*, & *per portas intrent in ciuitatem.* C

Auguſt.

1. Theſſal. 4.

Matth 24.

Damaſ.

Conſuetudo orandi verſus Orientẽ.

Epiphan.

Secundo hinc fit, eadem certitudine ſentiendum eſſe, finito iudicio, reprobos deſcenſuros in infernum, iuxta illud: *Ite in ignem æternum*, quod expreſſe traditur Apo. 20. *Infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocem, & imperium Chriſti aperiendum eſſe magnum terræ hiatum, vt corpora damnatorum deſcendant. Cum enim illa corpora ſubtilitatis dote nõ ſint affecta, nõ poſſunt terræ corpus penetrare; neq; oportet hoc miraculum tunc fieri, facilius enim eſt, terram aperiri ad deuoranda illa, maxime cum hiatus ille terræ deſeruire poſsit ad perfectam mundi purgationem, & renouationem, vt poſtea dicemus. Quin potius, vt hoc obiter dicamus, multi exiſtimant illum D hiatum terræ perpetuo permanſurum oculis peruium, vt poſsint Beati oculis etiam corporeis pęnas damnatorum intueri, nam vt Lactantius ait libro ſeptimo capit. 26. *Omnis turba impiorum pro ſuis facinoribus in conſpectu Angelorum; atq; Iuſtorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atq; idem docet Greg. ho. 40. in Euang. & Anſel. in Elucidario, & Mag. cum Theologis in 4. diſt. 50. Qui tamen non declarant, illam viſionem futuram eſſe corporalem, neq; ad ſtatum, & perfectionem Beatorum neceſſaria videtur. Multoque minus neceſſarium, ac decens videtur, vt hiatus ille perpetuo in terra duret; qui & præternaturalis eſt ipſi elemento, & ad Vniuerſi pulcritudinẽ, vel ad E gloriam Beatorum nihil conferre poteſt: & alioqui ad damnatorum hominum pęnas ſpectat, vt lumen cæli videre non poſsint. Aduertendũ autem eſt, hoc, quod dicimus, ſolum eſſe certum de dæmonibus, ac de hominibus qui propter peccata propria damnantur: nam de paruulis incertum eſt, quem locum ſint habituri, ſuppoſito, vt magis pie, ac probabiliter creditur, non eſſe igne inferni cruciandos, de qua re alibi dicemus, quoniam ad præſentem diſputationem non ſpectat.

Reproborum ad inferos deſcenſus qualis

Apoc 20.

Lactant.

Greg. Anſelm. Mag.

Tertio dicendum eſt, poſt reditum Chriſti in cælum, mundum eſſe renouandum. In qua aſſertione duo continentur: primum eſt, in fine mundi, & tempore vltimi iudicij futuram eſſe ſingularem mun-

di renouationem, & quaſi alteram recreationem.
Iſai.65. Hoc ſæpe eſt in Scriptura promiſſum, Iſai.65. *Ecce ego*
creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memo-
ria priora, & non aſcendent ſuper cor. Sed gaudebitis, &
exultabitis in ſempiternum in iis, quæ ego creo: & capit.66.
Sicut cæli noui, & terra noua, quæ ego facio ſtare coram me,
Apoc.21. *dicit Dominus, ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum*:
& Apoc.21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam, primum*
enim cælum, & prima terra abit. Quæ loca intelligen-
da eſſe de corporibus cæli, & terræ, & de ſenſibili, ac
materiali eorum alteratione, & innouatione in fi-
Petr.2.& 3. ne mundi futura, docent Sancti omnes ea exponen-
Cur mundus tes, & ſatis explicuit Petrus 2. epiſt. cap. 3. vbi cum
poſt iudiciũ dixiſſet, hæc omnia eſſe diſſoluenda concludit, *Nouos*
renouandus. *vero cælos, & nouam terram ſecundum promiſſa ipſius ex-*
ſpectamus, in quibus iuſtitia habitat. Ratio vero huius
innouationis in promptu eſt. Quia mundus eſt pro-
1.Cor.3. pter homines, & præſertim propter electos, iuxta
illud Pauli 1. ad Corinth.3. *Omnia veſtra ſunt, vos au-*
tem Chriſti: cum ergo ſtatus electorum hominum
adeo ſit innouandus, ac perficiendus, decet, vt to-
tus hic mundus innouetur, ac perficiatur modo
conſentaneo huiuſmodi ſtatui Sanctorum homi-
num. Item quia nunc mundus habet ſtatum gene-
rationibus, & corruptionibus accommodatum: ſed
poſt iudicium ceſſabit generationum ac corruptio-
num perpetua ſucceſsio: ergo oportet, vt ſtatus et-
iam mundi innouetur, & ſtatum recipiat immor-
tali vitæ proportionatum. Et hoc eſt, quod Paulus
Rom.8. aiebat ad Roman. 8. *Expectatio creaturæ reuelationem*
Filiorum Dei expectat: vanitati enim (id eſt perpetuæ
mutationi, ac ſucceſsioni) *ſubiecta eſt non volens, ſed*
propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura
liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ Fi-
liorum Dei: & ideo ſubdit: *Quod omnis creatura inge-*
meſcit, & parturit. Per hanc metaphoram explicans
imperfectionem præſentis ſtatus totius mundi, ſub
quo dicitur ingemiſcere creatura, & parturire expe-
ctando, & quaſi appetendo perfectionem, atque inno-
uationem ſuam.

Poſterior pars propoſitæ aſſertionis erat, hanc in-
nouationem futuram peracto iudicio, & poſt redi-
tum Chriſti in cælum, quæ non eſt certa. Aliqui e-
nim Theologi vel omnino, vel magna ex parte po-
nunt hanc renouationem futuram ante iudicium,
vt conſtare poteſt ex ijs, quæ tradimus Diſp. præce-
denti, ſect. 1. & amplius patebit ex ijs quæ ſequenti-
bus ſectionibus dicemus, vbi & autores inſinuabi-
mus, & varias ſententias, ac rationes pertractabi-
mus, quod hic commode præſtari non poteſt. Nunc
1 Cor.15. breuiter probatur primo noſtra ſententia ex Pauli 1.
Probatio ex ad Cor.15. dicente, *Deinde finis, cum tradiderit regnum*
ſcriptura. *Deo, & patri, cum euacuauerit omnem principatum, &*
poteſtatem & virtutem: oportet autem illum regnare do-
nec ponat omnes inimicos eius ſub pedibus eius. Ex quibus
verbis, ac vero eorum ſenſu hæc rerum ſeries, & or-
do colligitur. Primum, Chriſtum regnaturum eſſe,
regendo, & gubernando Eccleſiam, electos, & ami-
cos ſuos congregando, hoſtes autem debellando,
donec illos ſibi perfecte ſubijciat, iuxta illud Pſalm.
Pſalm.109. 109. *Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabel-*
Heb.10. *lum pedum tuorum*: & ad Hebr. 10. *De cætero expectans*
donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Quod
ſit in toto Eccleſiæ militantis progreſſu, conſum-
mabitur autem in die iudicij, quãdo Chriſto flecte-
tur omne genu, & tunc adolebit *omnem principatum*
poteſtatem, ac virtutem. Quæ verba de dæmonibus
multi interpretantur, in quibus horum ordinum
ad Eph.6. diſtinctio permanſit. Vnde ad Eph. 6. dicit Paulus
nobis eſſe colluctationem aduerſus principes, & poteſtates,
aduerſus mundi rectores tenebrarum harum: qui nunc
non ſunt aboliti prorſus: permittitur autem eis nõ-
nulla poteſtas vſque ad diem iudicij, & tunc ceſſa-
bit, & poteſtati Chriſti omnino ſubijcientur, vt re-
Chryſoſtom. cte exponit Chryſoſtom. hom.39. in 1. ad Cor. quem

A Oecumen. & Theoph. ſequuntur, & in eadem ſen- Oecumen.
tentia eſt Theodoretus. Poſtquam autem in die iu- Theoph.
dicij omnia Chriſto fuerint ſubiecta, tunc in cælum Theod.
cum ſuis rediens tradet regnum Deo, & Patri, non
ſe regno ſpolians, ſed totum illud offerens, ac repræ-
ſentans Patri in illius honorem, & gloriam, oſten-
dens, ipſum eſſe (vt ait Ambroſ.) ex quo omnis pa-
ternitas in cælo, & in terra nominatur, & perdu-
cens totum ſuum regnum ad eum ſtatũ, in quo cla-
ra Patris viſione fruatur, & ſumma rectitudine vo-
luntatis & charitatis in illum tendat, eique deſeruiat.
Deinde autem *finis*, id eſt, conſummatio, & omnimo-
da perfectio rerum omnium ad perfectionem mũ-
di pertinentium, vt ſignificauit Anſelmus, ſeu ceſ- Anſelm.
ſatio temporis, & generationum omnium ac cor-
ruptionum, tunc enim dici ſimpliter poteſt futurus
B vniuerſi finis, ſeu conſummatio ſæculi, vt appella- Mat.24.28.
tur Matth.24. & 28. Secundo probatur dicta ſenten- Auguſt.
tia teſtimonio Aug.20. de Ciuit. cap. 4. *Peracto*, in- Probatur ex
quit, *iudicio tunc eſſe deſinet hoc cælum, & hæc terra, quan-* Patribus.
do incipiet eſſe cælum nouum, & terra noua: & in hunc Apoc.20.
modum exponit illud Apo.20. *Vidi thronum magnum*
candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius conſpectu fugit
cælum, & terra, & notat, non dixiſſe Ioannem, &
ab eius facie fugit cœlum, & terra, quoniam non-
dum factum eſt, antequam eſſet de viuis, & mor-
tuis iudicatum, ſed dixit è cuius facie fugit, vt indi-
caret, quod poſtea futurum eſt. Quam Auguſtini Iulian.
ſententiam ſequitur Iulian. libr.3. Prognoſt. c. 47. & Probatur
48. & Anſelmus in Elucidario. Tertio tandem pro- ratione.
bari poteſt ratione ſupra tacta præcedenti diſp. ſect.
1. Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expel-
C lantur, non erit commodum tempus purgandi, ac
renouandi illum, quoniam per eorum præſentiam
quodammodo contaminatur, nec etiam expedie-
bat, damnatos frui, vel ad modicum tempus luce, &
pulcritudine huius mundi innouati, & ad quendam
gloriæ ſtatum perducti. Quæ rationes ex ijs, quæ di-
cemus in ſequentibus ſectionibus, amplius confir-
mabuntur, & expedientur difficultates, quæ hoc lo-
co poſſunt occurrere.

SECTIO II.

Qualis futura ſit hæc mundi renouatio.

NOn defuere authores Catholici, qui exiſtimarẽt V. redigen-
hanc mundi innouationem futuram eſſe ſub- dus ſit in ni-
ſtantialem, vt ita dicam, ita vt omnia ſimplicia cor- hilum mun-
D pora tam cæleſtia, quam terreſtria ſubſtantialiter dus.
ſint annihilanda vel ſaltem corrumpenda, & noua
alia creanda, vel generanda alterius ſubſtantiæ, ac
naturæ. Ita ſentiunt ex recentioribus ſcriptoribus
Ambroſ. Catharin. in commentarijs ſuper ad He-
bræos 1. & 2. Petr. 2. & Hieronymus Magius libro Hieron.
ſecundo de exuſtionem mundi, capite 6. & ſeptimo,
multa diſputat in huius ſententiæ confirmationem.
Et Franciſcus Velleſius lib. de Sacra Philoſophia, Valleſius.
capite 89. Ex antiquis vero Patribus fauere vide-
tur huic ſententiæ Hilarius in id Pſalm. 118. *In æter-* Hilar.
num Domine Verbum tuum permanet in cælo, vbi dicit,
non eſſe legendum in æternum, ſed in ſeculum, quia
poſt hoc ſæculum cælum, & terra tranſitura ſunt,
E vt ſit cælum nouum, & terra noua. Præterea Chry- Chryſoſtom.
ſoſtomus homilia decima quarta in ad Roman, cir-
ca illa verba, *Vanitati creatura ſubiecta eſt*, per vanita-
tem, corruptionem explicat, dicens propter pecca-
tum hominis, & vniuerſum totum, & cælum ipſum
factum eſſe corruptibile, ac tandem eſſe corrumpen
dum: non ita vt in nihilum tranſeat, ſed vt in aliud
incorruptibile tranſmutetur. Eadem repetit homil.
10. ad Populum. Et eum imitantur Theodorus & Thead.
OEcumen. ad Roman. 8. Vbi Thodor. ita expli- Oecumen.
cat hanc ſententiam, non quod cælum prius fuerit
creatum incorruptibile, ſed quod Deus præuiden-
do futurum peccatum hominis, illud corruptibile
creaue-

creauerit, quia non decebat hominem viuere in ſtatu corruptionis, & tamen cælum, quod propter hominem creabatur, eſſe incorruptibile, donec per reſurrectionem homo in ſtatum immortalitatis tráſferatur. Eandem ſententiam conſtanter docet Iuſtinus Martyr quæſt. 93. 94. & 95. & Ambroſ. lib. 1. Exameron. cap. 6. Idem ſentiunt Baſil. homil. 3. Exameron. & Gregor. Niſſenus libr. de creatione hominis, cap. 24. denique legimus in libro ſecundo & tertio recognitionum Clementis, ſupremum cælum (quod Empyreum vocamus) immutatum permanſurum, inferiores vero cælos prorſus eſſe abolendos, & in meliores commutandos. Quam ſentẽtiam referens Hieronym. Iſai. 51. & 65. dicit hãc fuiſſe antiquorum Philoſophorum opinionem, omnia. ſcilicet, quæ cernimus, igni aliquando eſſe peritura. Et hanc opinionem philoſophorum attigit Euſeb. lib. 15. de præparatio. Euangelica, cap 17. vbi dicit, hoc fuiſſe dogma Stoicorũ quod Zeno, Cleantes, & Chryſippus aſtruxerunt. Fundamentum huius ſentẽtiæ ſumitur ex varijs Scripturæ locis, Iſa. 34. *Tabeſcet omnis militia cælorum, & complicabũtur ſicut liber cæli, & omnis militia eorũ deflue t, ſicut defluit folium de vinea.* Vbi per militiam cęli ſignificantur ſtellę. Vnde Hier. & Cyrillus ibi tradunt, hæc verba Iſaiæ eadem eſſe cum illis Chriſti Matth. 24. *Stellæ cadent de cælo*, quæ propriè vt ſonãt eſſe intelligenda, videtur Propheta ſatis declaraſſe, ſimilitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea cap. 51. *Cæli* (inquit) *ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimẽtum atteretur.* Vbi aquila, & Symmachus (vt notat Hieronym.) ſic verterũt, *Cæli comminuẽtur in nihil, & in ſalis modum conterentur, & euaneſcent.* Ad hæc cap. 65. *Ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora*, & Apocal. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam, primum enim cælũ & prima terra abijt, & mare iam non eſt.* Præterea Iob. 14. *Homo cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cælum.* Eccleſiaſti. 17. *Quid lucidius ſole, & hic deficiet.* Denique Pſalm. 101. *Opera manuum tuarum ſunt cæli ipſi peribunt, tu autem permanebis, &c.* Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. *Cælũ, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Denique 2. Petr. 3. eſt celebris locus infra tractandus. Quæ omnia loca poſſunt proprie intelligi, & in eo nihil eſt incommodi, imo neq; aliquid cõtra Philoſophiam, & rationem naturalem. Nã Plato in Timæo, & plerique alij Philoſophi ſenſerunt cælos eſſe corruptibilis, & aliquando eſſe corrumpẽdos. De quo multa congerit Sixtus li. 3. Bibliot. c. de ethnicorum rapſodia. Item cum poſt diem iudicij ceſſatura ſint omnia munera, propter quæ creaturæ ſunt ſydera, & cæleſtia corpora, vt dicitur Deuter. 4. quid mirum quod ſubſtantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu venamur naturam corporum, cum ergo poſt diem iudicij ceſſaturus ſit motus cæleſtiũ corporum, inde colligere poſſumus mutandam eſſe illorum naturam. Cur enim perpetuo manebit præter naturam, ac violente illa ſubſtantia. Simile argumentum eſt, quod poſt iudicium erunt cęli lucidiores, Iſa. 30. habebunt ergo alias proprietates à cælis, qui nunc ſunt: ergo & aliam ſubſtantiam. Vltimo adiicere hoc loco poſſumus carmina Sybillina, quæ Aug. refert lib. 8. de Ciuit. c. 23.

Iuſtin. Ambroſ. Baſil Nyſſen. Clemens. Hieronym. Euſeb. Iſai. 34. Matth. 24 Iſai. 51. Iſai 65. Apoc. 21. Iob. 1. Eccleſ. 17. Pſalm. 101. Hebr 1. Matth 24. 1. Petr 3. Sixtus. Alia legi poſſunt in l. 2. Carminũ Sybillarum.

Tempora torpebunt vidua omnia ſemina mundi,
AEr, terra, ſalum, lux, ignis feruida, cæli
Cardo, dies, noctes, concident omnia in ignes,
Et fiet ſpecies quam deſertiſsima rerum:
Omina namque cadent lucentia ſydera cælo.

Altera opinio. Secunda opinio referri poteſt quorundam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidẽ eſſe ſubſtantialem, non tamen in omnibus corporibus, ſed tantum in elementis. Ita videtur ſenſiſſe ex parte Beda, 2. Pet. 3. vbi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus eſſe conſumpturum, ſcilicet *Beda.*

A aquam, & ignem, alia vero duo purganda eſſe, & in meliorem ſtatum reſtituenda, ſcilicet terram, & aerem, quę intelligit ſignificari per nouos cælos & terram nouam. Item tenet Gloſſa ordinaria 2 Pet. 3. & quoad elementum aquæ non reputant improbabile Auguſt. 20. de Ciuit. c. 16. & Ambroſ. ſi eius ſunt commentarij in Apocal. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioann. non amplius futurum. De corporibus autem cæleſtibus ſentit Beda non eſſe ſubſtantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam ſtatim aſſeremus, conuenit. *Gloſ. Auguſt. Ambroſ.*

Dico primo, per hanc mundi innouationem non eſſe aliquod ex elementis, vel ex corporibus cæleſtibus omnino annihilandum, ita vt neque ipſius B ſubſtantia maneat, neque aliud ſimile, ſeu proportionale loco illius producatur. Hæc concluſio ſolũ videtur eſſe certa de fide quoad cælnm, & terram, quidquid illud ſit, quod ijs vocibus in ſcriptura ſignificatur, quando dicuntur perpetuo permanſura cælum nouum, & terra nouã. Nam de alijs corporibus nihil huiuſmodi aperte ſcriptum legimus. Eſt tamen communior, ac probabilior Theologorum ſententia, permanſura quatuor elementa ſiue eiuſdem formæ, & ſubſtantiæ, cuius nunc ſunt, ſiue alterius, & præterea cælum, quod ſit corpus è quatuor elementis diſtinctum, & ſublimius illis. Et probatur primo, quia nomine cæli, & terræ comprehendi ſolent in ſcriptura omnia ſimplicia corpora, vt patet ſtatim in principio Geneſis iuxta probabiliorem, magiſque receptam ſententiam. Quæ docet, in C verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, nomine *terræ*, comprehendi aquam, quia ex vtraq; veluti corpus vnum conficitur, per *cælum* autem ſignificari expanſionem cæterorum corporum lucidorum, & tranſparentium, ſic ergo intelligendum erit, cum dicuntur futura cælum nouũ, & terra noua. Secundo probatur, quia in ſcriptura non legimus mundum annihilandum, ſed innouandum, & è ſeruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Rom. 8. propter quod 1. ad Cor. 7. ait idem Paulus, *Præterit figura huius mundi*, non ſubſtantia, vt notarunt Hieronym. & Auguſtinus infra citandi. Nomine autem mundi, vt dixit Tertul. de velãdis virgin. cap. 4. *cælum, & freta, & omnis cenſus elementorum ſignificantur.* Vnde Paul. dicto loco ad Rom. 8. omnẽ D creaturam dixit liberandã è ſeruitute corruptionis, vbi non de hominibus, ſed de inanimatis corporibus quæ homini ſeruiunt, aperte loquitur. Ergo neceſſe eſt, vt per omnem creaturam intelligat ſaltem ſimplicia corpora, ex quibus hic mundus eſſentialiter conſtat, & in eis, quaſi in ſemine, cętera continẽtur, de quibus etiam recte intelligi poteſt illud Eccleſiaſtis. 3. *Cognoui, quod omnia, quæ fecit Deus, ipſa erunt in æternum.* Ergo iuxta modum loquendi Scripturę mundus hic perpetuo duraturus eſt, vt cõſtat ex omnibus ſimplicibus corporibus. Tertio de cæleſti corpore, & de terra omnes conſentiunt, quia de ijs ſatis aperte ſcriptura loquitur, vt dixi. De aere vero probatur neceſſarium eſſe, eum manere, quia nõ eſt futura inanis, & vacua tota hæc expanſio, quæ in terram & cælum interiacet: nec eſt aliud corpus acE cõmodatius quo repleri poſsit. Rurſus de igne ſcriptura non dicit, ipſum eſſe corrumpendum: neque facile fingi poteſt, cur igne conflagrationis corrumpendus ſit, præſertim cũ non ſint diuerſæ naturæ, vt inferius dicemus. Et accedit Philoſophica coniectura, quia ignis eſt perfectior reliquis elemẽtis, & quodãmodo magis incorruptibilis, quia eſt magis actiuus, & nobiliorẽ, ac perfectiorẽ locum occupat: ergo ſi cætera perſeueratura ſunt, cur nõ ignis? Atq; ſimilia argumenta fieri poſſunt de aqua, tũ quia licet ſcriptura de illa nihil in ſpecie affirmat; tamen neq; etiã negat. Verba enim illa Apol. 21. *Et mare iam nõ eſt*, vel exponi poſſunt cum Auguſtin. 20. de Ciuit. c. 16. de illo mari, de quo c. 20. dictum erat, *Et dedit mare*

Roma. 8. 1. ad Cor. 7. Hieron. Auguſtin. Tertull. Eccleſ. 3. Exponitur illud Apocal. 21 mare iã non eſt. Auguſt.

mortuos ſuos, id eſt hoc ſæculum turbulentũ, & procelloſum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates,& motum maris, vt Anſ.D.Th. & alij exponunt,ſatis ſeruata verbi proprietate. Deniq; poteſt addi coniectura philoſophica, quia ſi manet vnum contrariorum:ergo & reliquum:nam hoc ſpectat ad Vniuerſi perfectionem.

Secundo dicendum eſt, cœlum Empyreum idem omnino poſt diem iudicij permanſurum. Hoc à fortiori docent omnes Patres, & Doctores poſtea referendi. Neque eſt nobis modo probandum, hoc cœlum exiſtere, ſed ſupponendum ex ijs, quæ traduntur in 1.p q.66.art.2.& ex communi conſenſu Theologorum,& aliquorum Patrum. Quo ſuppoſito probatur aſſertio,quia licet velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cœlo proprie dicto,vt ab elementis diſtinguitur,& de ſubſtantiali eius immutatione,nihil eſt,in omnibus illis teſtimonijs, quod vel probabiliter ſuadeat huius cœli corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa ſatis intelliguntur de cæteris cœlis: præſertim cum ſcriptura loquatur de cœlo viſibili, quod homini notius eſt, & de Sole,Luna,& ſtellis,quæ in his cœlis ſunt.Pręterea,quia licet de alijs cœlis vtcunque probabile ſit,eſſe corrumpendos propter aliqua ſcripturarum teſtimonia, tamen de hoc cœlo non eſt id veriſimile, quia neq; Scriptura de illo hoc vnquam ſignificauit neq; eſt conſentaneũ fini eius. Creatum eſt enim nõ propter vſum harum rerum inferiorum, neq; propter earum generationes, & corruptiones conſeruandas, ſeu vt ſit perpetua Beatorum ſedes, quam oportet eſſe ex ſe perpetuam,& æternam, ſicut eſt ipſa beatitudo. Vnde hic locum non habet coniectura ſupra adducta ex Theodoreto, ſcilicet, quod dum homo eſt in ſtatu corruptionis, non expediat cœlum propter ipſum factum eſſe incorruptibile: tum quia hoc cœlum non ſolum factum eſt propter homines ſed etiam propter Angelos, qui Deo ab initio fere mundi perfruuntur.Tum etiam,quia non eſt factum propter homines vt viatores, ſed vt beatos, qui licet non eſſent futuri eius incolæ vſque ad Chriſti aſcenſionem:tamẽ ad liberalitatem, & munificentiam Dei ſpectabat,illud pręparare,ac diſponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerem,& ignem diabolo, & ſectatoribus eius, quomodo non magis præparauit cœleſtem domum Sanctis ſuis condignam? vnde merito hanc veritatem confirmare poſſumus illis verbis Chriſti. *Venite benedicti Patris mei,poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Nam licet intelligi poſſint de viſione beata, vel ęterna vita tamen optime etiam intelliguntur de ipſo ſenſibili loco in quo Sancti regnant. De quo etiam recte intelligi poteſt illud 2. ad Cor.5. *Scimus quoniam ſi terrena domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus,domum non manefactum, æternam in cœlis.*

Ex quibus non ſolum cenſeo probari, cœlum illud non eſſe ſubſtantialiter immutandum, ſed neq; omnino etiam accidentaliter, neque purgandum, neq; innouandum. Hæc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta:ſicut enim Beatorũ corpora ſtatim habent omnem perfectiouem internam gloriæ,ita decet corpus illud, quod ſtatui beatitudinis dicatum eſt, ſemper habere perfectionem illi ſtatui debitam: non eſt ergo quod immutetur, vel innouetur, neque oportet ſcripturæ teſtimonia, quæ de cœlo nouo loquuntur, ad illud extendere. Rurſus inductione quadã declarari poteſt, quia illud cœlũ non relinquet,aut immutabit ſuum motum, nullũ enim habet, ſed quietum ſemper manet, & manebit neque indiget purgatione, cum ex ſua creatione puriſsimum ſit, & nihil coinquinatũ in illud intrauerit: denique cum ſit lucidiſsimum, & pulcherrimum,nulla innouatione, vel alteratione eget: ergo

A nulla mutatio in eo fiet.Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Reſpondetur incertum hoc eſſe,quia fortaſſe Angeli quamdiu fuerunt viatores,non fuerunt in cœlo empyreo, ſed in aliquo inferiori corpore,de quo alias. Deinde dicitur,quoniam peccatum angeli fuit mere ſpirituale, & independens à loco, & corpore externo,ideo non contaminauit illud,quare ea ratione non indigebit purgatione.

Tertio dicendum eſt, reliqua cœleſtia corpora innouanda quidem eſſe, atque immutanda, ſecundum aliqua accidentia, permãſura vero eſſe eadem numero ſecundum ſubſtantiam. Hanc aſſertionem conſtituo ſolum vt probabiliorem, non vt certam. Prior enim ſententia, licet ab ſcolis reiecta videatur,non tamen poteſt illi aliqua probabilitas denegari,cum & in ſacra ſcriptura apparens habeat fun- B damentum, & propter illud à multis ex Sanctis Patribus approbata videatur. Et D.Aug.qui noſtram ſentẽtiam maxime tuetur, exponens illa verba Pſal. 101. *Ipſi peribunt, tu autem permanebis*, hanc quæſtionẽ attingens ſic inquit, *Sunt autem, & cœli cœlorum ſuperiores in firmamento, ſed vtrum & ipſi perituri ſint igne, an ij ſoli cœli, qui etiam diluuio perierunt, diſceptatio eſt aliquando ſcrupuloſior inter doctos,nec facile,maxime in anguſtia temporis,explicari poteſt*: non eſt itaque res certa. Concluſionem vero poſitam, vt probabiliorem tenent Scolaſtici cum magiſtro, & D. Thom.in 4.d. 47. & 48. qui in hac re potiſsimum ſecuti ſunt Aug. 20.lib. de Ciuit. capit 14.16.18. & 24. In eadem vero ſententia fuit Hier. Iſai. Vbi tractans prædicta ſcripturarum loca,ſic concludit. *Ex quo oſtenditur, perditionem cœlorum non interitum ſonare, ſed mutationem in* C *melius*:& iterum, *Ex quo perſpicuum eſt, cœlum & terrã non perire, & in nihilum redigi,ſed in melius commutari,* Atque id latius perſequitur cap.65. Iſaiæ, vbi adducens illud Pſal. 101. *Ipſi peribunt,tu autem permanes,& omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & quaſi amictum mutabis eos,& mutabuntur:* concludit, *In quo perſpicue demonſtratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, ſed commutationem ſonare in melius*, quod poſtea confirmat aliquibus ſcripturæ locis, quæ poſtea tractabimus. Eiuſdem ſententiæ eſt D. Gregor. libr. 17.Moral.ca.5. vbi exponens illa verba Iob.24. *Humiliabuntur ſicut omnia, & auferentur*,dicit, *Cœlum, & terram auferri, ſeu tranſire per eam quam nunc habent imaginem: tamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtere.* Idem ſentit Beda loco ſuperius citato, & libro de tempo- D rum ratione, cap.66. vbi locum Petri de cœlo aereo explicat.Item Gennadius de Eccleſ. dogmat. capit. 70. & Primaſius in capite primo Epiſt.ad Hebræos, vbi idem ſenſit Ambroſ.ſic exponens illa verba, *Ipſi peribunt, tu autem permanes.Pereunt ab eo quod ſunt, dum immutantur in melius creaturæ.* Idem ſignificat in caput.21.Apocalyp. Clarius Anſelm.ad Hebr.1.& 12. & Apocalyp. 20.21. & Iulian. Pomerius lib. 3. Prognoſt. cap. 46. Ex Græcis idem aperte ſenſit Epiph. hæreſ.64 citans Proclum,& Methodium, vbi diffuſe quæſtionem tractat, & ſcripturæ teſtimonia explicat, dicens, *Hic mos eſt ſcripturis, vt hanc mundi trãſmutationem in meliorem ac magis glorioſam reſtitutionem interitum, ac perditionem dicant, tanquam videlicet prior* E *figura pereat per vniuerſorum ad illuſtriorem ſtatum mutationem, nam nulla contrarietas, aut abſurditas eſt in diuinis ſcripturis. Præterit enim figura huius mundi, & non mundus: dictum eſt. Sic ſane morem habent ſcripturæ, vt perditionem vocent mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris formæ.* Idem ſentit Irenæus libro 4. contra Hæreſ.capit. 6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia teſtimonia, & OEcumenius in collectaneis 2. Petri.3. vbi licet dicat, cœlos eſſe igne purgandos, de quo ſtatim dicemus, negat tamen ſecundum ſubſtantiam eſſe immutandos.Poteſt autem hæc ſentẽtia varijs modis ex ſcriptura confirmari.Primo ex illis locis in quibus cęlorum

D.Thom.

Hieron.

Cœleſtia corpora non immutabũtur ſecundum ſubſtantiam

Greg.

Beda.

Gennad.
Primaſ.
Ambr.

Anſelm.

Epiphan.

Iren.

Oecumen.

rum

Pſalm 148. rum perpetuitas, & incorruptio *ſignificatur*, Pſal. 148. *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt, Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit.* Quæ verba adeo perſpicua ſunt, vt non videatur cœlorum perpetuitas clarius poſſe deſcribi, de qua dicitur Iob. 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſsimi quaſi ære fuſi ſunt.* Ac denique maxime in cęlis locum habet illa generalis ſententia, *Omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in perpetuum.* Secundo recte argumentatur Hierony. loco ſupra citato ex illo Iſai. 30. *Erit Lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierũ in die, in quo alligauerit Dominus vulnus populi ſui.* Quæ verba optime ibi exponit Hierony. de tempore poſt ſecundum Chriſti aduentum. Nam ſi ſol, & luna eo tempore lucidiora futura ſunt, ſupponitur illa, tunc eſſe duratura, & conſequenter reliqua corpora cœleſtia, nam eadem eſt omnium ratio: neque commode hoc exponi poteſt de alio ſole, vel alia luna, alioqui eſſet manifeſta æquiuocatio: nam Propheta vtitur his nominibus prout ſunt in communi vſu, communiter autem vſurpantur hæc tanquam nomina ſingularia ſignificantia tantum hunc ſolem, & lunam, quæ nunc ſunt. Tertio vtuntur prædicti Patres præſertim Epiph. & Hieron. illo teſtimonio ad Rom. 8. *Scimus, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſq; adhuc: non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectãtes redemptionem corporis noſtri.* Quorum verborum ſenſus eſt, ſicut nõ appetimus noſtri corporis immutationem, & glorificationem: Ita reliquas creaturas potiſsime cœlos expectare, & ingemiſcere ſuam innouationem & inſtaurationẽ, ergo ſignum eſt, hanc innouationem non eſſe futuram per ſubſtantialem immutationem: quia ſi cœli non eſſent permanſuri ſecundum ſuam ſubſtãtiam poſt illam innouationem, nõ eſſet eorum perfectio, ſed potius deſtructio, vnde nec expectarent illam, ſed timerent potius. Sicut nos, ſi non eſſemus in iiſdem corporibus ſurrecturi, non appeteremus illam immutationem, neque illa poſſet dici redemptio corporis noſtri.

2. Petr. 3. Quarto argumentari poſſumus ex loco 2. Pet. 3. quod eſt potiſsimum prioris ſententiæ fundamentum: hoc modo, nã ſi cœli eſſent corrumpendi ſubſtantialiter, maxime per ignem conflagrationis, de quo Pet. d. Epiſt. loquitur: ſed ignis ille non attinget corpora cœleſtia, neque illa poteſt corrumpere, quod primo Hier. & Aug. ſupra colligere conantur ex verbis Petri, *Latet enim eos, hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra de aqua, & per aquam conſiſtens* Dei *Verbo, per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit.* In quibus verbis iuxta communem expoſitionem, & planum contextum, neceſſe eſt, per cęlos aera ſignificari iuxta frequẽtem vſum Scripturæ: ſic enim dicuntur volucres cœli, cataractæ cœli, &c. Quod autem hic ſit ſenſus patet primo, quia ſolum loquitur de hoc mũdo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundo, quia dicit cœlos, & terram de aqua, & per aquam conſiſtere, quod de ſuperioribus cœlis commode exponi non poteſt, quia illi cœli nullo modo facti ſunt ex aqua, cũ in principio ſimul fecerit Deus cœlum, & terram. Hoc enim de ſolo cœlo Empyreo exponere, & æthereos cœlos, ac ſtellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philoſophicis principiis conſentaneum eſt, nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Recte ergo hęc Petri verba de aere exponuntur, vel per aerem, & terram explicando ea, quæ in iis habitant, vt volatilia, quæ ſunt veluti ornamentum cœli & ex aquis facta ſunt, & ſimiliter plantæ, & alia, quæ ex terra naſcuntur, vel in terra habitant, quæ ſine aquis conſiſtere non poſſunt. Vel per aerem, & terram explicando ipſa elementa non ſecundum ſubſtantiã eorum, ſed ſecundum diſpoſitionem aptam ad conſer-

A uationem viuentium: ſic enim quodammodo conſiſtunt per aquam, quia & terra diſcooperta fuit aquis, vt inhabitari poſſet, & locus ille aere fuit repletus, vt in eo homines & animalia poſſent viuere. Loquitur ergo Petrus in prædictis verbis de cœlo aereo: ergo de eodem intelligendum eſt, quod ſubdit, *Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum*: ergo non cœli ætherei, ſed aerei illo igne conflagrabunt. Quin potius hinc colligunt Scholaſtici cum Auguſtin. ignem diei iudicij aſcenſurum vſque ad eum locum, quem aquæ diluuii occupauerũt, non tamen vlterius progreſſurum. Quæ conſequutio quamuis non ſit euidens, quia ignis eſt magis actiuus quam aqua, & natura ſua ſurſum aſcendit, cum aqua potius deſcendat: tamen, cum vtraque inundatio tam aquæ, quam ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quàm in diuina ordinatione, eſt valde veriſimilis, quia vtraque inundatio illum habebit terminum, quem iuſtitia diuina præfixit. Significat autem Petrus eſſe diuina voluntate ſtatutum, ac definitum, vt idem mundus, qui aquis diluuii perierat, igne iudicii ardeat, vtriuſque enim diluuii cauſæ ſunt peccata hominum, quibus totus hic mundus, quodammodo contaminatur: ergo totus ſermo D. Petri eſt de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de cœlo aereo, non æthereo. Sed difficultas eſt in ſequentibus verbis, *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu tranſient, elementa vero calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur*: vbi cum cœli ab elementis diſtinguantur, neceſſe eſt, ſuperiores cœlos ſignificari. Sed in primis licet hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos cœlos eſſe exurendos, vel corrumpendos, ſed ſolum magno impetu eſſe tranſituros, quod non ſignificat ſubſtantialem tranſitum, ſed localem, vt ſatis indicat verbum illud, *magno impetu.* Itaque ſignificat Petrus agitandos eſſe cœlos velociſsimo quodam, & inuſitato motu: quod ita ad literam intelligi de ſuperioribus cœlis, nullum eſt inconueniens. Nec ſequitur in prioribus verbis, cœlorum nomine eadem corpora ſignificari, ne videlicet, æquiuocatio admitti videatur. Quia cœli nomine ſignificatur tota hæc expanſio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione ſuperioris, abſque æquiuocatione. Melius tamen dicitur, etiam in his verbis cœlum ſignificare inferiorem aeris regionem, quæ velociſsimo motu rapietur, & accẽdetur, vt paulo inferius dicitur, quanquam fortaſſe ille motus futurus ſit ex raptu, & motione ſuperiorum cœlorum. Neque obſtant ſequentia verba, *Elementa vero calore ſoluentur.* Primum, quia licet concedamus, ſub elementis cõprehendi aerem, nihilominus potuit prius cœlorũ nomine ſignificari, quia illi erit proprium velociſsimo illo motu cieri: commune autem illi erit cum aliis elementis calore ſolui, & ideo vnum ei prius tribuitur ſub proprio nomine, alterum vero poſtea ſub nomine communi. Sicut paulò poſt dicitur terra exurenda: & tamen prius comprehenſa erat terra ſub elementis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi ſolum ſignificari aquam, & terram. Tum quia vox elementum, & vox Græca, στοιχεῖον quæ illi reſpondet, proprie ſignificat quaſi primordiale fundamentum, huiuſmodi autẽ ſunt aqua & terra reſpectu totius vniuerſi. Tum etiam quia paulo ſuperius diſtinxerat Petrus cœlos à terra, & aqua. Deniq; iuxta hanc expoſitionem facile intelliguntur alia verba, quæ poſtea Petrus ſubiũgit, *per quem cœli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent*: ſemper enim de eiſdem cœlis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non poteſt, ſuperiores cœlos igne eſſe corrumpendos, ergo cum in nullo alio loco ſcriptura id ſignificet, qui non habeat

Ignis poſtremi iudicij attinget vſque ad locũ quem occuparunt aqua diluuij.

eandem vel faciliorem expoſitionem, vt infra dicemus, nulla ratione id aſſerendum eſt. Tum quia cum in alijs locis ſcriptura ſignificet, cælos eſſe perpetuos hoc modo melius omnia conciliantur: tum etiam quia cum ratione naturali magis conſentaneum ſit, cælum eſſe incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, ſi ſcriptura non cogit, non eſt aliquid miraculoſum, & ſupra rationem aſſerendum. Vnde poſſumus vltimo ratione confirmare aſſertionem poſitam, quia vel cælum eſt natura ſua incorruptibile, vt eſt magis recepta Philoſophorum, & Theologorum ſententia, quam multi etiam ex ſanctis Patribus approbarũt, & vt alios omittam, eſt expreſſa D. Dionyſij lib. de diu. nom. cap. 4. & ita non poteſt igni corrumpi: vel eſt corruptibile natura ſua, vt alijs viſum eſt, & ſic licet poſſet ab igne corrumpi, nõ tamen in meliorem naturam transformari, ſed ad ſummum poſſet in ignem conuerti: oſtẽſum eſt autem cælos non ita eſſe immutandos, vt in nihilum vel in deterius commutentur: ergo nõ corrumpentur actione ignis. *Obiectio.* Dicunt aliqui, ignem virtute naturale non poſſe hanc immutationem in cælis facere, tamen aſſumendum eſſe à Deo vt inſtrumẽtum: quia tota hæc conflagratio eſt effectus diuinæ vindictæ aduerſus hominum peccata, ignis autem eſt inſtrumentum, quo Deus decreuit peccata hominum vindicare. *Solutio.* Sed, vt verum ſit potuiſſe Deum id facere, cum nullam inuoluat contradictionem, tamen ſine fundamento aſſeritur id facturus: nunc enim nõ agimus quid Deus poſsit efficere, neq; enim dubitamus, quin ad nutum ſuum poſsit vniuerſum mundum delere, ſed agimus quid Deus facturus ſit, non eſt autem cur aſſeramus facturum Deum maximum atque inuſitatum miraculum ſine ſcripturæ fundamento.

Quapropter ex ijs omnibus colligo, non ſolum non eſſe cælos igne corrumpendos, ſed nec purgãdos, neque alterandos quidem, quamquam OEcumen. & nonnulli alij ex veteribus ſcriptoribus contrarium ſentire videantur, hæc autem eſt ſententia Hieronym. Auguſt. Greg. Bedæ, & aliorum, locis ſupra citatis. *Oecumen.* *Hieronym. Auguſt. Greg. Beda.* Probatur autem primo, quia oſtenſum eſt ex ſcriptura non colligi ignem conflagrationis aſcenſurum vltra totam ſecundam regionem aeris. Secundo, quia ignis nõ poteſt naturalem actionem habere in cælum, affirmare autem acturum, vt inſtrumentum Dei, non habet fundamentum. Tertio, quia in cælo non ſunt ſordes, quæ purgandæ ſint, eſt enim puriſsimum corpus incapax peregrinarum alterationum, quæ ad corruptionem diſponant, & cum eo miſceri non poſſunt vapores alij, vel ſubſtantiæ, quæ igne conſumendæ ſint. *Cæli quomodo non ſint mundi in Dei conſpectu. Iob. 15. D. Thom.* Quod autem apud Iob legimus cap. 15. *Cæli non ſunt mundi in conſpectu* Dei, nihil obſtat. Quia vel cæli ibi pro angelis ſumuntur, vel quod probabilius eſt, ſolum ſignificatur, (vt in eum locum D. Tho. nonauit) corpora cæleſtia ad Deum comparata, non eſſe munda, quia materialia ſunt, ab hac autem imperfectione purgari non poſſunt, cum hæc ſit propria cælorum natura. *Cæli nõ ſunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.* Quod vero multi ex ſupra citatis dixerunt, cælos propter peccatum hominis fuiſſe corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contaminatos, falſum eſt, & ſine fundamento dictum, quia nec ſubſtantia cælorum, nec qualitates immutatæ propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorum elementorum, aliarumve rerum, neque ipſius hominis natura, intrinſecas proprietates naturales per peccatum amiſit, ſed ſolum gratuitas, & naturæ ſuperadditas, cælum autem non habuit aliquas qualitates ſuperantes eius naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinſeca ei accedit propter peccatum hominis, vt ſtatim iterum confirmabo. *Theodor.* Denique, quod aiebat Theodoretus, cælum quidem propter hominis peccatum non fuiſſe immutatum ab ea diſpoſitione, in qua creatum fuit A tamen propter peccatum præuiſum, fuiſſe creatũm in natura, vel diſpoſitione minus perfecta, quam ſi non fuiſſet futurum peccatum: hoc inquã, in primis gratis eſt confictum, neque habet vllum fundamentum in ſcriptura, & non eſt conſentaneũ rationi diuinæ prouidẽtiæ. Tum quia ſi primam illius intentionem, ſeu definitionem conſideremus, prius ſtatuit, tales creare cælos, & in tali diſpoſitione, quã hominis peccatum præuidiſſet. Tum quia ſi reſpiciamus modum operandi diuinæ prouidentiæ, non ſolet propter hominum peccata, aliarum rerũ naturas mutare, & præſertim in cauſis vniuerſalibus, quæ ad vniuerſi perfectionem ſpectant. Neq; aliquid probabilitatis habet illa coniectura, ſcilicet, quod exiſtente homine in ſtatu corruptibili, non decebat, cælos, qui propter homines facti ſunt, eſſe corruptibiles. B Quia cæli non ſunt dati homini pro hoc ſtatu, in domicilium, quod inhabitet, ſed terra, quæ eſt locus corruptionis tali ſtatui proportionatus, cæli autem potius facti ſunt, vt iuuent hominem ad naturam ſuam perpetuo conſeruandam, ſaltem per generationum ſucceſsionem, & ad hunc finẽ potius oportuit, cælos eſſe incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis ſordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Sed quæres, an ſaltem ij cæli innouandi ſint. Videtur enim ex dictis ſequi, non eſſe innouandos. Nã vbi ſcriptura promittit cælum nouum, cum terra noua, exponi etiam poteſt de hoc cælo aereo, quod immediate terram tegit. Petrus enim in dicta epiſtola, C poſt verba ſuperius tractata ſubiungit, *Nouos vero cælos, & nouam terram ſecundum promiſſa ipſius expectamus.* Vbi de eiſdem cælis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eiſdem exponit loca Iſaiæ, quę ſine dubio indicat, cum dicit, *ſecundum promiſſa eius*: atque eadem ratione idem ſenſus accõmodandus erit loco Apocalyp. 21. non eſt ergo cur in cęlis ſuperioribus innouationem aliquam expectemus. *Apoc. 21.* Nam quod Iſai. 30. dicitur *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis,* &c. non eſt neceſſe vt ad ſtatum rerum poſt iudicium referatur, multi enim partes illa verba exponũt de tempore legis gratię, vt Cyrillus, & alii ibi & Auguſtin. (ſi ipſe eſt autor quæſtionum noui, & veteris teſtamenti) quæſt. 105. qui per lunam Eccleſiam, per ſolem autem Chriſtum intelligunt. *Iſai. 30. Cyrill. Auguſt. Chryſoſt.* Iudæi vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syrijs, D & Babylonijs victoriam reportaturi erant, & explicãt per hyperbolem, & metaphoram: nam ſicut ſupra dicebamus, ſolere ſcripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, ſeu triſtitiã, dicere, ſolem, & lunam obſcurari: ita ad ſignificandam magnam aliquam lætitiam dicit, ſolem, & lunam magis lucere, atque ſplendeſcere. Ergo ex ſcriptura non poteſt colligi aliqua cæli innouatio. Et ita Rabbi Moyſes, vt Scholaſtici referunt, negauit hanc cęlornm innouationem: *Rabbi. Moyſes.* quam ſententiam amplexus eſt Phylo in libro de mundi incorruptibilitate, vbi non hanc ſolum, ſed omnem mundi immutationem negare videtur, quanquam ille liber (vt viri docti notarunt) non videatur eſſe Phylonis, ſed alicuius Ethinici Philoſophi. Quo circa licet argumẽtum factum probet non eſſe de fide, cælum eſſe in- E nouandum per intrinſecam aliquam diſpoſitionẽ, nilominus certum eſt, eſſe immutandũ aliquomodo ab ea diſpoſitione in qua nunc eſt. Ceſſabit enim moueri, & perpetuo quieſcet, quia tunc ceſſabit omnis neceſsitas illorum motuum, qui ſolum ſunt in miniſterium hominum, quamdiu generationibus, & corruptionibus ſubiecti ſunt: & hoc ſaltem probat locus ſupra adductus ex Deut. 4 & hanc immutationem ſignificarunt Iſai. & Ioann. per mataphorã libri cõplicati, vt ſupra expoſuimus, & eandem docuit Ioan. Apoc. 10 dicens, *quia tempus nõ erat amplius,* de qua re plura dicemus ſectione ſequenti. *Deut 4. Apoc. 10.*

Addo præterea cælum eſſe innouandum per maius

ius quoddam lucis, & claritatis incremẽtum, vt do- A cuit Hier. Iſa. 30. ad literam, & proprie exponens dicta verba: nam cum ita poſsint intelligi ſine incommodo, non eſt quod ad metaphoras confugiamus. Quam expoſitionem, & ſententiam Theologi ſecuti ſunt, & Lyranus, & Gloſſa ordinaria, ac interlinealis Iſai. 30. Falſo autem addit hæc Gloſſa, augendam eſſe lucem ſolis, & lunæ, quia per peccatum hominis fuerat minorata, hoc enim improbabile eſt, vt conſtat eſt dictis, & recte notauit D. Tho. in 4. d. 48. q. 2. art. 3. ad. 3. & 4. & latius probat Sotus d. 47. q. 2. art. 3. Hoc ergo lucis augmentũ non erit connaturale ſoli, aut cælis, ſed ſupernaturaliter illis addetur ad maiorem gloriam, & lætitiam corporum beatorum. Addit vero Richard. d. 48. ar. 2. q. 5. hanc lucem emanaturam ad cælos ex ſplendore corporum beatorũ: ſed probabilius videtur, illud lumen diuina virtute B eſſe efficiendum in corporibus cœleſtibus ſine dependentia à corporibus beatis, aliàs quoties beatorum corpora magis, vel minus diſtarent à diuerſis cœli partibus, magis etiam, vel minus ea illuſtrarẽt, quod non videtur conſentaneum. Dabitur ergo illa claritas cœlo & aſtris per modũ proprietatis intrinſecæ, ac permanentis, ad eum modum, quo humanis corporibus glorioſis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim, & maior erit proportio inter locum, & locatũ, & in ipſiſmet cælis magis relucebit diuina virtus, & quaſi veſtigium quoddam gloriæ, & claritatis illius. Vnde tota hæc claritas Solis & Lunæ, & aliorũ cælorum non erit tunc ſolum propter neceſsitatem, & vſum hominum, quia ad hoc ſine dubio ſufficeret claritas corporum beatorum, quomodo dicitur Apocalyp. 27. ciuitas illa non egebit Sole, neque Luna, C & ſimile quid habetur Iſaiæ 9. Sed erit ad maiorem perfectionem, & gloriam beatorum.

Hieron. Lyran. Gloſſa. Iſai. 30. D. Thom. Richard. Apoc 27. Iſai 9.

De elementorum renouatione.

Dico quarto, elementa nõ eſſe omnino corrũpenda quoad ſubſtantiã, ſed eſſe innouanda, ac perficiẽda. Hæc concluſio minus certa eſt quã præcedens, eſt tamẽ probabilior, & communior Theologorum in 4. d. 42. vbi D. Tho. qu. 2. art. 2. q. 2. duas refert opiniones, vnam affirmantẽ, duo elementa, eſſe corrũpenda ſc. aquam, & ignem, de qua ſupra dictum eſt: alteram affirmantẽ manſura quidem elementa ſecundũ ſubſtantiam: non tñ ſecundum proprias & naturales qualitates, quam ẽt reijcit, vt improbabilem: quia non eſt veriſimile, in illo perfectiſsimo ſtatu menſura elemẽta intrinſecis perfectionib. naturalibus priuata. Præterea, aſſertio poſita fundamentum habet in omnibus Patribus citatis in tertia concluſione, nam æque loquũtur de toto vniuerſo, & de elementis, ac cœlis, vt videre licet in Hier. & Auguſtin. Anſelm. in Elucidar. Iſidoro libro de doctrina fidei cap. 36. Rurſus probari poteſt ex illo Eccleſiaſt. 1. *Terra in æternum ſtat*: & c. 3. *Omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in æternum*. Item ex illo ad Rom. 8. *Omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc.* Nam ſi elementa ſecundum ſubſtantiam eſſent interitura, non eſſent ipſa participatura pulchritudinem, gloriam, & incorruptionem illius ſtatus, ſed alia eſſent futura corpora illam gloriam participantia: ergo hæc elementa, quæ nunc ſunt, non ingemiſcerent, nec parturirent ſpectantia illum ſtatum. Deinde argumentor D diſcurrendo per ſingula. Nam ſi eſſent ſubſtantialiter corrumpenda, maxime ab igne conflagrationis: ita enim affirmant, qui oppoſitum ſentiunt. Sed in primis non eſt, cur ignis corrumpat ignem cum ſint eiuſdem naturæ, vt poſtea dicemus. Maxime, quia ſi verum eſt, nunc eſſe puriſsimum ignem in ſua ſphæra, illic non pertingit ignis conflagrationis, quia nõ aſcendet vltra ſecundam regionem aeris, vt ex loco Petri ſupra colligebamus cum Auguſtin. & Theologis. Quod argumentum, ſi alicuius momenti eſt, non ſolum concludit, illum ignem non eſſe corrumpendum, verum neque purgandum. Et quidem merito, quia non magis indigebit purgatione, quam corpora cœleſtia. Et hæc ratio æquè procedit de aere, quoad ſupremam partem eius, quia & illam ignis non attinget: vnde nec corrumpet, nec purgabit illam. Cum enim ad illam non aſcendant terræ vapores, & communes exhalationes, non habet ea regio impuritatem aliquam, neque contaminatur, vt ſic dicam, peccatis hominum incolẽtium terram, Atque hoc ſatis eſt, vt idem elemẽtum aeris, ſimpliciter manere dicatur, licet fortaſſe ſecundũ inferiores partes corrumpatur, & poſtea inſtauretur, vt explicabimus. Ad hæc de aqua ex nullo ſcripturæ loco colligi poteſt eſſe corrumpendam: nam, vt Auguſtin. notauit 20. de Ciuit. cap. 16. nullibi ſcriptum eſt, totum elementum aquæ eſſe exſiccãdum calore ignis: imo neque alicubi legitur futura aqua noua: ſicut terra noua, & cœlum nouum. Denique de terra non videtur poſſe negari, quin ſecundum aliquas partes eadem numero manſura ſit: nam infernus, qui eſt in centro terræ, perpetuo manebit: ergo & terra illa, quę eſt prope centrum. Item quia non eſt veriſimile, ignem illum poſſe tam breui penetrare, & conſumere totam ſubſtantiam terræ, quæ propter denſitatem ſuam difficile immutari poteſt in interioribus partibus. Quod autem 2. Petri. 3. dicitur, *Elementa autem calore ſoluentur*, quod ſuperius de terra, & aqua expoſuimus, non ſignificat ſubſtãtialem corruptionem, ſed vehementem commotionem, & alterationem. Nam verbum Græcum λύω, aut Latinum ſoluo nihil aliud in omni proprietate ſignificant. Vnde inferius ſcribit, *Elementa autem ignis calore tabeſcent*, quod ſignificat accidentalem mutationem, non ſubſtantialem. Denique additur, terra, & quæ in ea ſunt *opera, exurentur.* Quibus verbis ſignificatur exuſtio terræ quoad ſuperficiem eius, & fortaſſe etiam quoad aliquam partem, quę ad corruptionem omnium, quę ſunt in terra, & ipſius terrę purgationẽ ſufficiat, nam hoc in rigore ſignificat terræ exuſtio. Ita enim ſæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi, ſiue exuri, quandocunque omnia, quæ in ea ſunt, concremantur vſque ad ſuperficiem terræ. Cum ergo dicat Petrus fore, vt elementa tabeſcant, vel ſoluantur, aliæ vero res exurantur, ſignum eſt, non eſſe parem futuram eorum mutationem. Tandem oſtenſum eſt, elementa manſura perpetuo poſt diem iudicij, vel igitur manebunt eiuſdem ſpeciei, vel alterius: hoc poſterius non eſt veriſimile, quia neque eſt neceſſarium, neque conſentaneum modo loquendi C Scripturæ: ſi autem futura ſunt eadem in ſpecie: quid opus eſt ea ſubſtantialiter corrumpi, & iterum produci? Poſſunt enim purgari, & perfici ſine corruptione.

D. Thom. Hieron. Auguſt. Anſelm. Iſidor. Rom 8. De igne. De aere. De aqua. Auguſt. De terra. 2. Pet. 3.

In quo conſiſtat elementorum inſtauratio.

Supereſt vero explicandum, in quo conſiſtat hæc innouatio. Ad quod dicendũ eſt, duo interuenire in hac inſtauratione: primum eſt ablatio omnium ſordiũ, quæ ſunt præter naturã elementorum: ſecundũ eſt additio aliquarũ rerum, vel qualitatum perficiẽtium elementa. Quoad primum oẽs Theologi d. 47. & 48. docent ad hunc finẽ eſſe anteceſſuram inferioris mundi purgationem, quæ fiet per ignis cõflagrationem, quę ſatis colligitur ex citato loco Petri, & ex omnib. Patrib. ſupra citatis, & ex Aug. ſuper Pſal. 101. Orig. libr. 4. & 5. contra Celſum, vbi dicit ẽt veteres Philoſophos Græcos de futura mundi conflagratione ſcripſiſſe. Dices, Quæ ſunt hæ ſordes, aut quæ immunditia tollend eſt ab elemẽtis per hanc cõflagrationem, & purgationẽ? Theologi in primis hoc explicant myſtica quadam ratione, quæ potius in ſignificatione, quàm in efficacia videtur conſiſtere. Nam ſicut templum ꝙ peccatis aliquib. contaminatur, & violatur, non eſt aptum, nec diſpoſitũ ad res ſacras peragẽdas, donec cæremonijs externis purificetur, per quã purificationẽ nulla res phyſica ab illo templo tollitur, ſed exhibetur illud opus in ſignum reuerentiæ, & cuiuſdam moralis mutationis: ita inquiunt, hunc mundũ eſſe quodammodo hominum pecca-

Auguſt. Origen. Dubium. Solutio.

peccatis violatum, & ideo: vt transferatur in nobiliorem ſtatum, gloriæ & beatitudini Beatorum accommodatum oportere, vt per ignem prius tranſeat, vt ab omni culpæ contagio mundari intelligatur. Ex qua ratione fit, ſolum illam mundi partem eſſe purgandam, quæ in vſum mortalium hominum cedit. Secundo hoc explicant Phyſicè, nam quia in ea renouatione liberanda eſt creatura à ſeruitute corruptionis, ideo neceſſe eſt, è medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia: propter quorum cōſeruationem, generationum ſucceſsio durat: hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde conſequenter fiet, vt omnes ſubſtantiæ, vel affectiones extraneę, quę elementis, præſertim aquæ, & terrę, admixta ſunt, conſummentur, & exhalētur. Vt. v. g. aquæ maris adeo ferueſcent, vt ſalis affectionem, & nimiam denſitatem amittant, & ſi quos fortaſſe habent admixtos vapores illos exhalent, fiet etiam tanta aquarum commotio, vt omnia piſcium, vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur, & igni tradantur. Atque hunc ad modum de terræ purgatione, & de aliis rebus iudicandum eſt. Omnia vero excrementa terræ, & quidquid materiæ ſuperfluum fuerit, partim ignis actione conſummentur: partim impetu motus in infernum detrudentur, vt iterum ſequenti ſectione dicemus. Huiuſmodi ergo erit prior pars quaſi priuatiua innouationis mundi.

Elementa erunt lucida poſt iudicium. Quod attinet ad alteram partem innouationis mundi, quæ eſt poſitiua per additionē alicuius perfectionis, dicendum eſt, addendam eſſe elementis omnibus eximiam quandam claritatem, & lucem, non æqualem, ſed proportionatam. Ita docent San-*Chryſoſt.*cti Patres ſuprà citati, & optime Chryſoſto epiſt. ad Theod. lapſum, parum ante medium, & Theologi. *D. Thom.* Nam terra (inquit Diuus Thomas diſtinctiō. 48. q. 2. art. 4.) erit lucida, & peruia ſicut vitrum in ſuperficie, aqua, ſicut criſtallus, aer, ſicut nunc eſt cœlum, ignis, ſicut nunc ſunt luminaria cœli. Quæ quidem ſententia fundari poteſt, tum in locis illis Scripturæ in quibus promittitur, *cœlum nouum, & terra noua:* nam ſub his corporibus cætera comprehenduntur, tum in Paul. ad Roman. 8. dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulchritudinem: tum in coniectura, quæ ex hoc loco ſumitur. Quia ſicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis conſtat, perficietur ex coniunctione ad ſpiritum beatum: ita decet vt totus hic ſublunaris, ſeu elemētaris mundus illuſtretur, & perficiatur ex coniunctione ad cœleſtia corpora. Vnde facile reddi poteſt quædam cauſa huius claritatis elementorum, ſcilicet, cœleſtia corpora, ac luminaria in quibus tanta fiet lucis acceſsio, vt ab eis manere poſsit tota illa claritas vſque ad terram. Et quia cœli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa ſemper eadem erit. Et diuina prouidentia fiet, vt quando cœli quieſcant, aſtra omnia ita maneāt diſpoſita reſpectu totius Vniuerſi, vt vtrumque hemiſpherium, & omnes vniuerſi partes perfectiſsime illuſtrentur. Ad quod accommodari poſſunt verba Iſaiæ 60. *Non occidet vltra ſol tuus, & luna tua vltra non minuetur.* Eadem enim *Apoc 21. 22.* fere de illo ſtatu gloriæ ſcribit Ioannes in Apoal. c. 21. & 22. Neq; in hac ſententia eſt vlla difficultas, quod attinet ad tria ſuperiora elementa, quæ natura ſua diaphana ſunt, de terra vero etiam eſt facile, eſſe illuminandam quoad vltimam ſuperficiem, qua aerem, vel aquam cōtingit. An vero illa lux ſit amplius terram penetratura, quoad profundum eius, incer-*D Thom. Vtrum lux ſit terræ interiora penetratura 1. Opinio.*tum eſt Nam D. Tho. ſupra ſolum dicit, quod in ſuperficie erit ſicut vitrum, quod poſſet intelligi quantum ad puritatem, & claritatem ipſius ſuperficiei. Item quia ſi profunditas terræ futura eſt perſpicua, & peruia oculis, vel id eſt intelligendum de toto elemento terræ, & hoc non, alioqui damnati ea luce fruentur, vel aſsignandus erit terminus profunditatis, ad quem illa claritas perueniat, qui non poterit certa ratione aſsignari, cum non ſit maior ratio vnius partis, quam alteri⁹. Accedit, quod terra cum natura ſua ſit denſa, non eſt capax luminis, & claritatis in profunditate ſua: quamuis autē poſsit Deus illam illuminare, non videtur neceſſarium ponere hoc miraculum. Et hæc ſententia eſt probabilis. Ni- *2. Opinio* hilominus contraria ſententia facile etiam defendi poteſt quam D. Thom. ſignificat, dicens futuram eſ- *D. Thom.* ſe terram peruiam ſicut vitrum, ad quod aliqui accommodant illud Apoc. 21. *Platea ciuitatis aurum mū-* *Apoc 21.* *dum tanquam vitrum perlucidum.* Item quia fortaſſe claritas elementorum non proueniet ex ſola virtute actiua aſtrorum, ſed ex ſpeciali virtute diuina, iuxta illud Iſaiæ 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per* *Iſa* [illegible] *diem, nec ſplendor Lunæ illuminabit te, ſed erit tibi Dominus in lucē ſempiternam.* Rurſum, quia excepto præciſo illo loco, qui neceſſari⁹ eſt ad pœnas, & tenebras damnatorum, omnia alia decet eſſe peruia oculis Beatorū, vt eorum claritate, & pulchritudine delectentur, & ad Dei laudem excitentur. Quin potius ait Paludanus diſtin. 48. quæſtione 1. in fine, illuminandam eſſe terram in profundo, vſque ad Limbum puerorum incluſiue: quia magna eorum pœna ſi in tenebris verſarentur, quia non habebunt tantum animas vt nunc, ſed etiam corpora: quod quidem ſatis veriſimile eſt, ſi poſt reſurrectionem pueri habitaturi ſunt in illo loco.

Sed adhuc ſupererant hic duæ dubitationes: altera de ſitu elementorum poſt diem iudicij: altera de mixtis, ſed de ijs dicemus commodius in fine Sectionis ſequentis. Fundamenta vero aliarum opinionum inter probandam noſtram ſentētiam expedita ſunt. Omnia enim ſcripturarum teſtimonia vno vel altero verbo ſine vlla difficultate exponuntur. Primo enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aëreo, vt oſtenſum eſt. Secundo ſi aliqua intelliguntur de ſuperioribus cœlis, exponi poſſunt non de vero interitu, qui eſt per corruptionem, ſed de varitione ſtatus & miniſterij. Mutabunt enim cœli ſtatum, quia non exercebunt functiones, & miniſteria, quæ nunc efficiunt, & ſecundum hanc rationem quodammodo perire dicuntur, vel immutari aut renouari, quatenus illuſtriores fiēt. Tertiò interdum ſunt loquutiones hyperbolicę, & comparatiuæ, vt eſt illud, *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt,* id eſt, prius illa deficient, quam verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori ſententia citatis poſſunt exponi aliquo ex his modis, præſertim duobus prioribus: nonnulli vero contrariam ſententiam ſenſerunt, D. Thom. etiam in 4. diſt. 47. conatur exponere Bedam citatum in ſecunda ſententia, ſed ipſe ſatis ſe expoſuit in poſteriori loco à nobis adducto ex lib. de ratione temporum.

SECTIO III.

Quo ordine, & à quibus cauſis mundi purgatio, & innouatio perficienda ſit.

PRimum omnium veriſimile eſt, poſt reditum Chriſti cum Sanctis in cœlum, ſtatim efficiēdum eſſe, quod Petrus dixit, *Cœli magno impetu tranſient,* quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito iudicio, vt ſæpe dictum eſt. Et quamuis neque ex loco Petri, neque alio ſufficienti teſtimonio conſtet, an ille motus futurus ſit in ſolo aere, vel etiam in corporibus cœleſtibus: mihi tamen veriſimile apparet, ipſos etiam cœleſtes orbes, qui nunc mouentur, eſſe in illo temporis puncto velocius agitandos, vt ſecum cœlos etiam aereos rapiant, & ad vniuerſi conflagrationem tum motu, tum etiam influentia, & actione concurrant.

Secundo, hanc commotionem conſequetur ignis conflagrationis, vt colligitur ex ſequentibus verbis Petri

Petri. *Elementa vero calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ea ſunt opera exurentur.* Eſt enim ignis aptiſsimum inſtrumentum ad mundi purgationem faciendam, tam propter ſuam puritatem, & nobilitatem inter omnia elementa, quam propter actiuitatem, vt latius D.Thom. in 4.d.47.q.2. vbi tam ipſe, quam reliqui Theologi multa de hoc igni inquirunt. Primum cuius naturæ ſit: deinde ex qua materia, & à quibus cauſis generandus ſit: tertio quantæ magnitudinis futurus ſit: quarto an ordine à nobis poſito venturus ſit: hæc enim omnia adeò ſunt incerta, vt Augu. 20. de Ciuit. cap.16. à nullo hominum in hac vita ſciri exiſtimet. Lactant. vero lib 7. Inſtitutionum, c.21. cenſet, ignem inferni eſſe alterius naturæ ab elementari, & illi ſimilem indicat futurum eſſe hunc ignem conflagrationis. Probabilior tamen eſt communis ſententia Theologorum, hunc ignem futurum eſſe eiuſdem rationis cum elementari, qui cũ ſcriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quã ſolemus hac voce ſignificare, ſermonẽ habet, alioqui eſſet magna æquiuocatio, & vix poſſet à nobis intelligi, & exponi: quia pari ratione cum ait de calore, dicet aliquis, non eſſe futurum eiuſdem rationis, & ſic de alijs rebus. Deinde, quia nulla eſt neceſsitas confingendi alium ignem, cum natura, & proprietates huius ignis ſint ſatis accommodatæ ad prædictum effectum. Et hæc de prima interrogatione.

Qualis ſit futurus ignis conflagrationis.

Auguſt.

Lactant.

Ad ſecundam quidam dicunt, ignem, qui eſt in ſua ſphæra, deſcenſurum in terram ad eam purgandam. Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illum ignem valde præter naturam moueri, & ſic locus eius maneret vacuus, aut neceſſe eſſet aerem aſcendere, & omnia permutari. Tum etiam quia ille ignis propter nimiam raritatem fortaſſe non eſt tam aptus ad agendum. Alij dicunt illum ignem inflammaturum aerem ſibi propinquum, atque inflammationem illam ſeu combuſtionem per totum aerem eſſe vſque ad terram diffundendam. Sed hoc etiam eſt nimis violentum, & non neceſſarium, neq; ijs, quæ hactenus diximus conſentaneum. Alij aiunt, fore denuo creandum. Sed non oportet nouæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia quæ facile exuri poſsit, vt ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut ſimilibus. Quod vero attinet ad cauſam efficientem illius, D.Thom. cenſet, efficiendum eſſe à cauſis naturalibus, diuino tamẽ imperio ſupernaturaliter coniunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in ſecunda aeris regione. Quod eſt probabile. Mihi tamen veriſimile eſt, illum ignẽ, qui anteceſſurus eſt iudicium, generandum eſſe in ſecunda aeris regione (vt ſupra dixi) diuino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eo aſcendent, vt coram iudice ille ignis tanquam è cœlo miſſus deſcendat vſque ad locum, in quo omnes reprobi iudicandi ſunt, in quo loco quietus manebit, quamdiu iudicium durabit. Finito autẽ iudicio, & aperta terra, ac detruſis in infernum damnatis, ille ignis magno impetu commouebitur: vnde fiet vt velociſsime omnia inflammet, & vehementer exardeſcat. Ad quod etiam iuuabit vehemens motus cœlorum, & Solis, ac aliorũ aſtrorum influentiæ, & fortaſſe etiam concurrent angeli applicantes illi igni materiam ad combuſtionem facile diſpoſitam. Hæ igitur videntur ſufficientes cauſæ generationis huius ignis.

D.Thom.

Tertiæ dubitationi quidam reſpondent, tantam futuram eſſe illius ignis quantitatem, vt vniuerſum terræ, & aquæ corpus vndique ſimul circumdet, & ex omni parte aſcendat ſuper altiſsimos montes ſaltem quantum aquæ diluuij aſcenderunt. Quod eſt probabile, propter ea, quæ ſupra diximus exponentes locum Petri, ex Auguſtin. & alijs. Iuxta hanc vero ſententiam oportebit dicere, & magnam partem aeris in ignem eſſe conuertendam, & finita purgatione mundi illum ignem magna etiam ex parte eſſe corrumpendum, & in aerem commutandum, quæ certe non ſunt magna incommoda. Videtur tamen facilius dici poſſe, non oportere, vt ſimul eodemque tempore totus ille ignis mundum circumſtet, atque inflammet, ſed ſatis eſſe, vt magna ex parte occupet terram, & aſcendat quantum neceſſe fuerit, vſque ad ſecundam aeris regionem, ac deinde veloci motu feratur, & ſucceſsiue totam terram accendat, atque ita totum mundum circumeat, ac purificet, qui modus, & facilis eſt, & conſentaneus loco Petri ſupra tractato. Et hoc fortaſſe ſenſu dixit Ephrem libr. de pœnitentia, cap.4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, vſque ad occaſum. Nam quia (vt ſupra diximus) Chriſtus à parte Orientali deſcendet, ignis, qui ante illum veniet, merito dici poteſt ab Oriente manare, qui poſtea, vt totum mundum inflammet, vſque ad occidentem deferetur, non tamen ibi ſiſtet, ſed per aliud hæmiſpherium redibit vniuerſam terram circumdans. Atque ex ijs ſatis patet, quid dicendum ſit ad quartam interrogationem: nihil enim addendum ſupereſt ijs, quæ præcedenti Diſp. Sect. 1. dicta ſunt.

Quantus futurus eſt ignis conflagrationis.

Ephrem.

Tertio per hunc ignem fiet totius terræ exuſtio, & elementorum purgatio, de qua quomodo, & in quibus corporibus futura ſit, ſatis eſt à nobis explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas ſupra omiſſa. Nam hinc ſequitur omnia mixta eſſe comburenda, quod videtur inconueniens: quia vel illa futura ſunt poſtea in mundo innouato, vel non: ſi primum, ergo fruſtra prius corrumpentur, vt poſtea iterum producantur: ſi ſecundum, hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim ſupra cum Sanctis Patribus, totum hunc mundum eſſe commutandum in perfectiorem ſtatum, ſed mixta multum pertinent ad perfectionem Vniuerſi: ſunt enim perfectiora corpora, quàm elementa: erit ergo Vniuerſum valde imperfectum, ſi elementa ſola maneant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primo, quia Paulus ait omnem creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non ſolum elementa ſed etiam mixta manebunt ſecundum aliqua indiuidua in ſingulis ſpeciebus, vt illum ſtatum participent: cum enim omnia electis miniſtrauerint, oportet vt ſuo modo remunerentur, ſicut cœlum, & elementa. Confirmatur ſecundo, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum, vt flores & arbores ad pulchritudinem terræ, piſces, & aues ad ornatum aquæ & aeris, & ſic de alijs, vnde non eſt dubium, quin poſſint conferre ad oblectandum Beatorum aſpectum. Adde. Anſelmum in Elucidario poſt explicatam ſuperiorum corporum innouationem, ſic de terra ſcribere, *Terra, quæ in gremio ſuo Domini corpus confouit, tota erit vt paradiſus, & quia Sanctorum ſanguine eſt irrigata, odoriferis floribus, roſis, violis immarceſcibiliter erit perpetuo decorata.* Et Guillelmus Pariſienſis, cuius verba refert Carthuſian. in 4.d.48. quamuis dicat animalia, & vegetabilia, ac metalla eſſe comburenda, & non amplius futura: ſubdit vero, *De terra quidam ex ſapientiſsimis Chriſtianorum dixerunt, quod graminibus ſemper virentibus, & immarceſcibilibus floribus, ac perpetua amœnitate, inſtar Paradiſi terreſtris, ſit decoranda.* Ad quam ſententiam accommodari poſſunt illa verba Pſalm. 103. *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Quæ de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac re certũ in primis eſt, omnia mixta eſſe igne comburenda. Nam Petrus ſatis diſerte id affirmat, dicẽs, *Terra, & omnia, quæ in ea ſunt, opera exurentur*: & ita ſimpliciter intelliguntur ab omnibus expoſitoribus, & Scholaſticis doctoribus, quapropter temerarium eſſet id negare. An vero poſtea in terræ, vel aliorũ elemẽtorũ innouatione aliqua mixta iterum ſint producẽda ad eorum ornatum, & mũdi complementum: non eſt ita certum, neq; videtur omnino improbabilis ſentẽtia id affir-

Omnia mixta igne peritura.

Anſelm.

Guil. Pariſ.

Pſalm. 103.

id affirmans præſertim propter Anſelmi authoritatem: & quia ſicut multi affirmant futuros in inferno vermes, ſulphurem, & alia ſimilia corpora mixta ad corpora damnata crucianda: ſic etiam non eſt incredibile, futura eſſe aliqua mixta in hoc mundo, ad eius perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamē recedendum non eſt à communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 5. Bonauen. Richard. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. qu. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. ca. 11. §. 3. negat futura animalia plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo poſt eius inſtaurationem, quia ſunt omnino corruptibilia, in illo autē ſtatu liberabitur creatura à ſeruitute corruptionis, & ideo ſolum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent ad incorruptionem, vt ſunt corpora cœleſtia, & elementa, quæ licet nunc ſecundum partes corrumpantur: tamen ſecundum ſe tota ſunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia eſſe perficienda dote incorruptionis modo aliquo ſupernaturali, voluntarium eſt, & ſine fundamento. Vnde Greg Nyſſ. libr. 1. Philoſoph. cap. 3. proprium dicit eſſe hominis, inter omnia animātia immortalitate donari. *Hoc autem*, ait, *propter immortalitatem animæ aſſequitur*: Item quia fere omnia mixta referuntur ad vſum hominis ratione corporis corruptibilis, qui vſus tunc ceſſabit, propter ſolum autem aſpectum, eiuſque oblectationem non erunt neceſſaria, quia multo pulcrior, & delectabilior aſpectus eſſe poterit in terra eximia claritate, & ſplendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulcritudine, quæ mirū in modum viſum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus poſſent in eo ſtatu flores, ſeu roſæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, vt melius odorem efflarent, aut multa alia miracula multiplicanda ſunt, vt hæ res futuræ ſint omnino incorruptibiles. Probabilius ergo videtur, eas non eſſe futuras, neque aliquid conferre ad perfectionem illius ſtatus. Ex quo facile ſoluuntur rationes dubitandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi poteſt D. Tho. citato loco.

D. Thom
Bonauent.
Richard.
Palud.
Soto.

Gregor. Nyſſ.

Quarto, finita mundi exuſtione, omnia excrementa deferentur in infernum ſimul cum igne, ſi aliquid illius ſuperuacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Th. d. 47. qu. 2. art. 3. q. 3. vbi dicit, quod in purgatione mundi, quidquid erit turpe, & fœdum in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Baſilium in id Pſal. 28. *Vox Domini intercedentis flammam ignis*, dicentis, craſsiores partes illius ignis proijciendas eſſe in infernum, ſubtiliores vero, & lucidiores ſuperius remanſuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio eſt clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa reijci ſolent in infimum, & obiectiorem locum. Item, quia vniuerſa hæc pœna dānatis debetur. Quocirca veriſimile eſt, illū hiatum terræ, qui ad deuorandos reprobos fiet, duraturum quouſque mundi purgatio abſoluatur, poſtea vero quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendum eſſe, & terram in ſuam integritatem eſſe reſtituendam.

D. Thom.
Omnes mundi ſordes in infernum detrudentur.
Baſil.

Quinto, finita mundi purgatione, quieſcet cœlū, ſole, & luna, & reliquis omnibus aſtris in eo ſitu ac diſpoſitione manentibus, quæ ad maiorem pulchritudinem totius vniuerſi conferre videbitur. Tota hæc concluſio colligitur ex dictis in ſuperioribus. Nam quod cœli motus ceſſaturus ſit, omnes Theologi docent in 4. d. 48. vbi D Thom. quæſt. 2. artic. 2. Sect. præced. à nobis fuit ſufficienter probatum: & addi poteſt quod Iſaias ait capit. 60. *Non occidit vltra ſol tuus, & luna tua vltra non minuetur*, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. libr. 9. in Ioan. cap. 46. ſi autem ſol, & luna mouerentur, eſſet in eis occaſus, Itē addi poteſt, quod Paul. ait ad Rom. 8. nunc

Cœlum poſt iudicium quieſcet.
D. Thom.
Iſai 60.
Cyrill.
Rom. 8.

A creaturam eſſe ſubiectam vanitati, id eſt, mūtationi, vt ſupra explicuimus. hæc autem in corporibus cœleſtibus nulla alia poteſt niſi perpetua mutatio, & viciſsitudo. Vnde Salomon cum Eccleſ. 1. dixiſſet, omnia eſſe vanitati ſubiecta, hoc ad cœlos applicans, inquit, *Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur*. Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicij. Per illam enim nihil aliud præſtat, quam deſeruire generationi rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, etiam cęlūm continuo ſuo motu illi deſeruire ceſſabit. Neq; contra hoc obſtat obiectio ſuperius indicata, quod illa quies futura ſit violenta cœlo, cum motus ſit illi naturalis. Nam iuxta veriorem Philoſophiæ doctrinam, cœlum ex pecu- B liari, ac propria natura non magis poſtulat motum, quam quietem, ſed in ordine ad naturam vniuerſalem, ſeu generalem mundi gubernationem, illud dicitur eſſe illi magis naturale, quod iuxta totius Vniuerſi ſtatum, magis conſentaneum, magiſq; accommodatum fuerit, Doctrina hæc expreſſa eſt S. Tho. q. 5. de poten. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Reſponſio ad Obiectionem

Quod autem hæc ceſſatio futura ſit ordine à nobis poſito non eſt tam certum. Multi enim Theologi ſæpe indicant, motum cœli ceſſaturum ante iudicium, ſtatim ac omnes homines morientur, vel ſaltem in puncto reſurrectionis, quod eſt probabile, quia tunc iam ceſſabit neceſsitas generationum, & corruptionum, ad quam cæli motus ordinantur. Nihilominus C ordo poſitus in aſſertione magis nobis probatur. Primo, quia eadem eſt ratio de ceſſatione huius motus, & de reliqua purgatione, & innouatione mūdi, nam hæc eſt quædam pars illius nouitatis, & inſtaurationis, quam omnes ſancti dicunt futuram poſt iudicium. Secundo, quia vſque ad illud tempus fient in elementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tertio, quia non expedit vt ante mundi inſtaurationem ceſſet viciſsitudo dierum, ac noctium, quæ tunc ſolum ceſſabit, *quando Dominus fuerit nobis in lucem ſempiternam & complebuntur dies luctus*, vt dicitur, Iſai. 60.

Vltimo, finito motu cœli ſtatim fiet innouatio, & illuſtratio totius mundi tam in cœlis, quam in elementis. Probatur, quia non eſt cur amplius illuſtra- D tio hæc differatur, quia vſque ad illud inſtans differenda eſt ſolum, vt mūdi purgatio abſoluatur. Item illa actio, qua innouandus eſt mundus, non requirit ſucceſsionem ex parte agentis, quia erit infinitæ virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cum ſit quædam illuminatio, & perfectio ſine reſiſtentia contrarij: ergo tota illa illuſtratio in illo inſtanti perficietur.

Solum ſupereſt in hac quæſtione explicandum, in quo ſitu tunc manebunt elementa. Et de igne quidem, & terra nulla eſt difficultas, quin futuri ſint in ſuis locis ſupremo, & infimo, quia hoc eſt illis naturale, & nulla eſt ratio, vt immutetur. Solum eſſe poteſt difficultas, an tota ſuperficies terrę aquis coope- E rienda ſit, an vero pars aliqua futura ſit diſcooperta, & immediate aeri contigua. Sed hæc dubitatio pendet ex alia quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an poſt reſurrectionem infātes, qui in ſolo originali peccato deceſſerunt, habituri ſint in loco aliquo ſubterraneo, vel in ſuperficie terræ. Nam ſi primum dicatur, non eſt neceſſe, vt pars terræ maneat diſcooperta aquis, cum hoc neque ad vſum Beatorum, vel ad quempiam alium neceſſarium ſit, & alius ordo ſit magis naturalis: ſi vero dicatur poſterius ad vſum illorum hominum, videri poteſt hoc neceſſarium: huius ergo quæſtionis deciſio in illum locum differatur.

SECTIO IV.

Vtrum Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuò ſit in cœlis regnaturus.

Difficultas ex Pſal. 109.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex verbis illis Pſalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*, vbi per ſeſsionem à dextris Dei ſignificatur thronus, ac regia poteſtas Chriſti Domini, hæc autem ſolùm dicitur duratura vſq; ad illud tempus, in quo ponentur inimici Chriſti ſub pedibus eius, quod in die iudicij complendum eſt, vt Paulus declarat 1. ad Corinth. 15. Reſponderi poteſt, illa particula, *Donec*, affirmari Chriſtum ſeſſurum, eiuſque imperium duraturum vſque ad illud tempus, non tamen negari, poſt illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Eſt enim hæc phraſis ſæpe in ſacris literis vſitata, vt hæc particula, *Donec*, & ſimiles, adiunctæ propoſitionibus affirmatiuis, affirment aliquid de certo tempore, de quo maxime poterat dubitari, nõ tamen quicquam negent de reliquo tempore, ſed reſpectu illius indefinitæ ſint: vel è contrario adiunctæ propoſitionibus negatiuis aliquid negent de tempora, in quo poterat eſſe dubitatio, non vero affirment quicquam de reliquo tempore, vt latius ex ſanctis Patribus ſupra tradidimus diſputat. 5. ſect. 3. Quia ergo in præſenti dubitari poterat: an Chriſtus eſſet regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei ſubijciuntur, ideo de hoc potiſsimum tempore id affirmatur à regio Propheta, non tamẽ negatur de poſteriori tempore, ſeu æternitate, ſed potius vt manifeſtum ſupponitur, tunc maxime regnaturum. Quam regulam huic loco accommodant Auguſtin. lib. 83. quæſtionum, quæſt. 69. Greg. Nazianzen. oratione 36. & alij, quos citato loco retuli. Verumtamen hanc reſponſionem videtur refellere Paulus 1. ad Corinth. 15. vbi poſt verba ſimilia ſcilicet, *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius*, de reliquo tempore ſubdit, *Cum autem illi ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia*: ac ſi diceret, tunc definet regnare, & omnino erit ſubiectus Deo: vnde ſubiungit, *Vt ſit Deus omnia in omnibus*, id eſt, vt Deus in omnibus immediate regnet, & omnes illi ſubijciantur.

Auguſtin. Nazianz.

Quæſtio hæc non tam propter difficultatem ſuam eſt hoc loco à nobis propoſita, quam vt debitum finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibãdo fœlicem illum ſtatum, quem caput noſtrum cum omnibus ſuis membris in perpetuũ poſſidebit, & vt ſimul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeo ſubobſcure, illius ſtatus rationem deſcribit, vt aliqui occaſionem ſumpſerint dicendi, Chriſti humanitatem poſt diem iudicij, in Diuinitatem eſſe conuertendam; & illam ſubiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud eſſe quam commutationem ſubſtantiæ creatæ in ſubſtantiam creatoris, vt Auguſtin. refert 1. de Trinitat. cap. 8. Quæ ſententia & naturali rationi manifeſte contraria eſt, quia repugnat Diuinę naturæ, vt aliquid in ipſam conuertatur, vt in priori tomo latius oſtenſum eſt, Et eſt aperte hæretica, quia Chriſtus in æternum non ſolum erit Deus, ſed etiam homo, reſurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & fœlicitas humanitatis eius æterna futura eſt maiori ratione, quam beatitudo Angelorum, vel hominũ beatorum. Tandem repugnat ipſemet verbis Pauli, nam ſi filius ſubijciendus eſt Patri, oportet vt naturam habeat, per quam illi ſubijci poſsit.

Auguſt.

Chriſti regnũ perpetuum.

Dicendum eſt ergo, Chriſtum poſt iudicium perpetuo in cœlis regnaturum, non ſolum ſecundum diuinitatem, ſed etiam ſecundum humanitatem. Quæ veritas eſt de fide certa, nam & in variis Scripturæ locis expreſſe traditur, & ex fidei principijs aperte colligitur. Primum patet Luc. 1. *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis* & eſt ſermo de Chriſto homine, & Daniel. 7. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi Filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ ipſi ſeruient, poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur. & regnum eius, quod non corrumpetur.* Quæ duo teſtimonia adeo perſpicua ſunt, vt neceſſe non ſit, plura congerere, in re præſertim manifeſta. Secundum patet, quia in Symbolo profitemur vitam æternam, atque beatam, in qua cum Chriſto regnaturi ſumus, multo ergo magis regnabit ipſe Chriſtus in æternum. Quanta vero futura ſit huius regni amplitudo, opulentia, maieſtas, & gloria ſæpe in Scripturis ſanctis deſcribitur, præſertim ab Iſa. cap. 65. & 66. & à Ioanne Apocalyp. 21. & 22. vbi inter alia dicit, *Ecce tabernaculum* Dei *cum hominibus.* Vbi per tabernaculum Dei humanitatem Chriſti intelligo, de quo ſubditur, *Et habitabit cum eis, & ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus, & abſterget omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit.* Et poſtea ſubditur, in illo regno perpetuo duraturam ſedem Dei, & agni. *Et ſerui* (inquit) *eius ſeruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum*, ac tandem, *Et regnabunt in ſæcula ſæculorum.* Sed de hac re plura in materia de beatitudine, vbi omnia, quæ ad ſpiritualem fœlicitatem huius regni ſpectant, explicantur: quæ vero pertinent ad fœlicitatem corporum in ſuperioribus diſputationibus ſunt à nobis tradita.

Luc. 1. Dan. 7. Iſai. 65. 66. Apoc. 21. 22.

Reſponſio ad difficultatẽ in principio poſitam.

Ad difficultatem ergo propoſitam reſponſio, quam ibi tradidimus, optima eſt, quamuis dici etiam poſsit, verba illa intelligi de aſcenſione Chriſti in cœlum, per quam aſſequutus eſt, vt ad dexteram Patris ſedeat, vt ſupra diximus: ſeſſurus eſt autem donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius, quia vſque ad illud tempus non iterum deſcendet è cœlo. Et hoc ſenſu concedere poſſumus illam particulam, *donec*, includere negationem, non quidem durationis regni, ſed quietis, vt ita dicam, ſeu permanſionis in cęlo, abſque reditu in hunc mundum. Iuxta quam expoſitionem ſenſus erit, Chriſtum ſediſſe in cęlo, non rediturum in hunc mundum, donec ſubijciat ſibi inimicos, tunc autem iterum venturum, ſcilicet, in die iudicij: vnde non ſit, eum tunc amiſſurum regnum, & poteſtatem, ſed potius vniuerſalius atq; manifeſtius tunc dominaturum. Aliam expoſitionem ſtatim trademus.

Exponitur locus difficilis Pauli 1. ad Cor. 15.

Ad locum Pauli ex 1. Corinth 15. *Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit.* Omiſſo errore Arianorum, qui ex hoc loco colligebant: Filium eſſe minorem Patre ſecundum propriam eius naturam: Duæ ſunt expoſitiones Catholicorum extreme oppoſitæ. Prima eſt, illa verba intelligi de Filio ſecundum Diuinitatem; ſubiectionem autem non ſignificare obedientiam, ſeu ſeruitutem, ſed ſolum concordiam voluntatis cum origine à Patre. Ita OEcumen. & Theophyl. & Ambroſ. ibi, & indicat etiam Chryſoſt. homil. 39. Sed non videtur probanda hæc expoſitio: tum quia videtur valde impropria locutio, nimiſque coacta, ſi ad Diuinitatem accommodetur. Tum etiam quia Paulus aperte loquitur de Filio ratione humanitatis, vt ex contextu patet, & ex ijs, quæ ſtatim dicemus. Altera expoſitio eſt, vt intelligatur hic locus de Chriſto non in propria perſona, ſed in corpore ſuo myſtico, quod eſt Eccleſia. Quia nunc nondum eſt tota Eccleſia Chriſti perfecte ſubiecta Patri: completo vero beatitudinis ſtatu, perfecte ſubijcitur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Matth. Nazianzen. dicta orat. 36. Cyrill. lib. 10. Theſauri. cap. 8. Grego. Nyſſen. orat. propria, in qua illa verba Apoſtoli exponit, & Chryſoſtomus homil. circa eadem verba, quæ habetur in 3. tomo

Oecumen. Theophyl. Ambroſ. Chryſoſt.

Origen. Nazianz. Cyrill. Chryſoſt. Nyſſen.

Theodor. tomo, & Theodor. in commentariis. Hæc vero expoſitio non videtur commode aptari cõtextui Pauli: nam diſtinctè loquitur de perſona Filij, cui omnia ſubiecta ſunt non ratione corporis myſtici, ſed ratione ſui ipſius, cui corpus myſticum ſubiectum eſt: ergo eodem modo loquitur de Chriſto, cum ait, eum fore Patri ſubijciendum. Dicendum eſt ergo, Paulum quidem loqui de Chriſto ſecundum propriam perſonam, non tamẽ ſecundum diuinitatem, ſed ſecundum humanam naturam: nam ſecundum humanam naturam Chriſtus reſurrexit, & mortem deſtruxit, & omnia habet ſibi ſubiecta præter eum, qui omnia ſibi ſubiecit. *Chryſoſt. Anſelm. D Thom. Primaſ. Auguſt. Sedul. Ambroſ.* In hanc expoſitionem magis inclinat Chyſoſto. & eandem probat Anſelm. D. Thom. Primaſius, & Sedulius ibi, Ambroſ. libr. 5. de fide c. 6. Aug. 1. de Trinit. capit. 8 & lib. contra ſermonem Arianorum cap. 37. & Epiph. hæreſ. 69. verſus finem. B Verum difficultas ſupereſt in hac expoſitione, quia hæc ſubiectio Chriſti hominis ad Deum non fiet de nouo poſt reſurrectionem, nunc enim & ſemper ab initio incarnationis Chriſtus eſt ſubiectus Patri, at vero Paulus aliquam nouam ſubiectionem ſignificare videtur, quæ poſt iudicij diem in Chriſto Domino futura eſt reſpectu Patris. *1. Reſponſ.* Ad hoc dupliciter reſpõdere poſſumus, primo, negando Paulũ ſentire Chriſtum tunc aliter ſubijciendum eſſe, quam nunc. Sicut enim ſupra dicebamus, cum dicitur, Chriſtus regnaturus donec ad iudicandum veniat, non excludi, quin poſtea ſit regnaturus, ſed affirmari tantum quod magis dubium videbatur: ita è contrario, C cum dicitur tunc futurus ſubiectus non negatur, quin antea fuerit ſubiectus, ſed affirmatur, etiam tunc futurum, ſeu permanſurum ſubiectum. Quod ideo fortaſſe fecit Paulus, ne infideles homines exiſtimarent, ipſum docere, Chriſtum vt hominem in eo ſtatu nõ eſſe ſubijciendum Patri, eo quod de ipſo docuerat aboliturum omnem principatum, & poteſtatem, & omnia illi eſſe ſubijcienda. *2. Reſponſio.* Secundo dici poteſt, Paulum ſpiritualiter tribuere illi ſtatui ſubiectionem Chriſti ad Patrem, quia nunc videtur habere Chriſtus ſpecialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horum miniſterio vtendo ad illorum ſalutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona influendo: tunc vero ab hoc opere, & regimine ceſſabit, & in hoc ſolum incumbet, vt ſeipſum, totumque ſuum regnum in Patrem referat. D Vt ergo Paulus iudicaret differentiam inter illum, & præſentem ſtatum, dicit, tunc fore Chriſtum ſubijciendum Patri, quia tunc huic ſubiectioni tantum vacabit: & ceſſabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim ceſſabunt omnia miniſteria, nouæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de conuerſioo ib. peccatorum, & ſimilia: ſed erit quaſi pura quædam contemplatio diuina, eodem modo ſtabilis, ac perpetua, qua totus Chriſtus, id eſt, caput cum omnibus membris feretur in Deum, eique ſubijcietur. Et huic expoſitioni optime quadrat ratio ſubiuncta à Paulo, A *Et tunc filius erit ſubiectus Patri, vt ſit Deus omnia in omnibus*, id eſt, vt vnus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid ſanctè, & iuſtè amare poſſunt, ac deſiderare. Sicut expoſuit Gregor. Nyſſ. lib. de anima, & reſur. dicens: *Greg. Nyſſ.* *Cum vita, quam in præſenti tranſigimus variè à nobis exigatur, multæ res ſunt, quarum participes ſumus, vt aeris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad vſum vitæ neceſſariarum, quarũ nulla eſt Deus. Beatitudo vero quæ expectatur, nullius quidem harum rerum egena eſt, omnia autem nobis locoque omnium erit diuina natura, ad omnem vſum ac neceſſitatem illius vitæ, ſeſe conuenienter, & apte partiens.* Hoc ſignificare ergo viſus eſt Paulus per illam ſubiectionem ad Deum, ſcilicet perfectam quietem in Deo, & ceſſationem ab omni externo miniſterio non ſolum corporali, ſed etiam ſpirituali, quia in eo ſtatu non erit iam tempus (vt ita dicam) inquirendi Deum aut ſibi, aut aliis, ſed tantum fruendi, amandi, & ſubijciendi ſe illi, qua tunc iam erit ipſe omnia in omnibus. Quæ expoſitio poteſt hoc exemplo declarari. Dicere enim ſolemus, Deum antequam aliquid creaſſet, in ſeipſo manſiſſe, ſeipſo fruentem, atq; ſe ſolo perfectè beatum, eodemque modo, ſi Deus omnia nunc in nihilum redigeret mundumque conſeruare, ac gubernare deſineret, diceretur in ſe manſurus, ſeipſo contentus: quo loquendi genere non ſignificamus, eum nunc non habere à ſe haſce perfectiones, ſed ſignificamus præter illas habere veluti externam actionem, & adminiſtrationem, qua ante mundi creationem caruit, & poſtea careret, ſi mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Chriſtum poſt iudicium futurum ſubiectum Patri, non quia nunc non ſit, ſed quia nunc præter illam ſubiectionem, & coniunctionem cum Deo, eiuſque fruitionem, habet quandam externam adminiſtrationem, à qua in eo ſtatu vacabit. *Epiphan. Theod. Nazianz.* Et hanc expoſitionem indicauit Epiphan. citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum diſcrepat quoad Nazian. dixit prædicta oratione, nunc regnare Chriſtum, nondum plene poſſidentem regnum, ſed acquirentem, magiſque, ac magis ſub imperium ſuum homines quotidie redigentem, quomodo regnabit donec ponantur inimici eius ſub pedibus eius, non vero deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, ſed pacifice poſſidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quam ſeipſum, totumque ſuum regnum ſumma concordia, ſummo gaudio, ſummaque vitæ tranquillitate Patri ſubijcere. Atque hic erit perpetuus, ac fœliciſsimus ſtatus, quem poſt huius ſæculi cõſummationem Chriſtus Dominus habiturus eſt. Ibi ergo noſtræ diſputationis curſus finem habeat, vbi totius vitæ ac myſteriorum Chriſti finis eſt. Cui nos quoque opus hoc noſtrum qualecunq; eſt ſubijciamus: vt quod illius ope, & auxilio perfectum tandem eſt, in eiuſdem, & Auguſtiſsimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC TOMO OBITER VEL EX PROFESSO explicata ſunt.

Prior numerus paginam indicat; poſterior columnam. Litera verò ſub eis loca indicata continet.

Geneſis.

1 F*actum eſt veſpere,& mane dies vnus. 487.2.A.*
1 *Creſcite,& multiplicamini.62.2.C.*
2 *Qua die comederis ex eo,morte morieris. 574.1.A.*
3 *Inimicitias ponam inter te,& mulierem, & 54.2.D. 23.2.C*
3 *Donec reuertaris in terram, de qua aſſumptus eſt.583. 2.B*
3 *In puluerem reuerteris.583.1.E*
5 *Non apparuit,quia tulit eum Dominus, 650.2.A*
7 *Et Cataractæ cæli apertæ ſunt, 255.2.A*
8 *Miſit coruum, qui non reuertebatur,donec ſiccarentur aquæ, 57.1.A*
12 *Accipe eam & vade, 75.2. C*
37 *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum, 436. 2.C.*
42 *Deducetis canos meos cum mærore ad inferos. ibid.D.*
49 *Catulus leonis Iuda, &c. quis ſuſcitabit eum,&c.490. 1.B*
49 *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita.642.1.B*

Exodus

3 *Ego ſum Deus Abraham.& Deus Iſaac,&c.567.2.B*
12 *Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in mēſibus anni &c. vſque ad,& dies ſeptima eadem feſtiuitate venerabilis.402.1.D.& ſeq.*
12 *Decima die menſis huius tollet vnuſquiſque agnum,&c. 407.2.A.B*
12 *Immolate phaſe, 406.2.D*
13 *Sanctifica mihi omne primogenitum,quod aperit vuluam in filiis Iſrael, 57.2.B.163.2.B.164.1.E*
19 *In die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe. 480.2.A*
23 *Non erit in te infæcunda,neque ſterilis, 63.2.C*
33 *Oſtende mihi gloriam tuam, &c. Cum tranſibit gloria mea,videbis poſteriora mea, 319.2.D*

Leuiticus.

12 *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem,&c.vſque ad, Orabitque pro ea ſacerdos,& ſic mundabitur, 163.2.B.164.2,E.167.1.C*
23 *Numerabitis ergo ab altero die ſabbathi, &c. vſque ad, & ſic offeretis ſacrificium nouum. 488.2.C*

Numeri.

8 *Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. 56.2.B*
12 *Os ad os loquor ad eum in ſpecie,& non in ænigmate.219 2. D*

Deuteronomium.

7 *Non erit in te ſterilis vtriuſque ſexus, &c.63. 2. B*
15 *Indigens,& mendicus non erit inter vos,263.1.E.263.1.A*
15 *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ & ideo ego præcipio tibi,&c. 264.1.A*
16 *Sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus,vt habitet nomen eius. 403. 1.E*
18 *Prophetam de gente tua ſicut me ſuſcitabit Dominus vſq; ad ego vltor exiſtam 215.1.E.480.1.D*
20 *Quis eſt homo qui ſpondit vxorem,& non accepit eam. 75.2.B*
21 *Maledictus homo qui pendet in ligno.351.2.A*

28 *Erit vita tua pendens ante.ibid.2 C*
32 *Aſcende in montem Nebor.319.1.D*
33 *Quaſi primogeniti Tauri pulcritudo eius,& cornua Rhinocerotis cornua illius in ipſis ventilabit gentes vſq; ad terminos terræ.351.2.D*
34 *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebor.319.1.D*

Ioſue.

3 *Iordanis ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat.289. 2.C*
4 *Populus autem aſcendit de Iordane decima die menſis primi. ibid.*
14 *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.357.1.E*

Iudicum.

13 *Nazaræus ex vtero matris. 18.1. A*

Ruth.

2 *Benedicta eſt à Domino filia,quia priorem miſericordiā poſteriore ſuperaſti.209.2.A*

1.Regum.

28 *Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio. 436.2.E.*
38 *Cras tu & filij tui mecum eritis.437.1.C*

3.Regum.

8 *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum 199.2.A*

2.Paralipo.

20 *Immolauerunt autem Phaſe decimaquarta die vſq; ad holocauſta in domo Domini.403.2.B*

Eſdræ.

6 *Fecerunt filij Iſrael tranſmigrationis paſcha, vſq; ad, qui reuerſi fuerant de tranſmigratione.403.1.E*

Iob.

9 *Expectet lucem & non videat,neque ortum ſurgentis auroræ.23.2.B*
8 *Donec impleatur os tuum riſu,& labia tua Iubilo.517. 1. E*
14 *Homo,cum dormierit,non reſurget,donec atteratur cælum.691.1.C*
14 *Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me. 436.2.E.*
17 *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt.451.2 .C*
19 *Scio,quod redemptor meus viuit.496.1.A.& 568.2.D.*
28 *Non adæquabitur ei aurum,vel vitrum. 524.2.C.D*
36 *Non ſaluat impios,& iudicium pauperibus tribuit, 678. 1.C*

Pſalmi

1 *Ideo non reſurgent impij in iudicio.574.1.C.D.& 679 2.D. & ſeq.*
2 *Ego autem conſtitutus ſum Rex à Deo ſuper Syon montē ſanctum eius 480.2. C*
2 *Dominus dixit ad me, filius meus es tu,ego hodie genui te. ibid. 2. B*
2 *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. ibid. & 482.1.A*
3 *Ego dormiui, & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me, 481.1.A*
9 *Inſidiatur in occulto, quaſi Leo in ſpelunca.646.1.B*
15 *A dextris eſt mihi, ne commouear. 610.1.E*
15 *Non derelinquas animam meam in inferno. 442.2.D. 453.1.A*
15 *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.452.1.A. & 442.2.E*

16 Igne me examinaſti,& non eſt inuenta in me iniquitas. 673.2.B.C.

17 Dolores inferni circunderunt me, 451.1.D

18 In omnem terram exiuit ſonus eorum. 660.1.A.E

21 Deus Deus meus,quare me dereliquiſti, 260.1.D

21 Et diſperſa ſunt omnia oſſa mea, 35.2.E

21 Foderunt manus meas & pedes meos, 352.2.A

21 Dinumerauerunt omnia oſſa mea, 352.2.E

21 Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, 262.1,E

21 Vota mea reddam in conſpectu timentium eũ, 260.2.D.

23 Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, 452.2.B

29 Ad veſperam demorabitur fletus,& ad matutinum lætitia, 490.1.D

26 Quæ vtilitas in ſanguine meo,dum deſcendero in corruptionem, 424.2.E

31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, 683.1.D

34 Congregata ſunt ſuper me flagella,& ignoraui.346.2.B

40 Homo pacis meæ,in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem, 335.2.A

41 Abyſſus abyſſum inuocat, 209.2.B

44 Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, 251.1.C

44 Aſtitit regina à dextris tuis, 199.1.B

44 Afferentur Regi virgines poſt eam, 67.2.C

45 Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus, 23.2.E

45 Afferens bella vſque ad finem terræ, 42.1.C

49 Deus manifeſte veniet,Deus noſter, & non ſilebit: ignis in conſpectu eius exardeſcet, 673.1.E

50 Dele iniquitatem meam, 683.1.E

50 Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, 684.2.C

56 Miſit de cælo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me, 481.1.B

56 Exurge gloria mea, 490.2.A

67 Aſcendiſti in altum, cæpiſti captiuitatem,accepiſti dona in hominibus, 433.2.B & 455.2.A

67 AEthiopia præueniet manus eius Deo.150.1.B & ſeq.

68 Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.366.1.A

71 Deſcendet ſicut pluuia in vellus, 53.1.D

71 Coram illo procident AEthiopes, & inimici eius terram lingent.150.1.B

71 Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: Reges Arabum,& Sabba dona adducent.148.1.D.E

71 Dabitur illi de auro Arabiæ, ibid.1.B

73 Operatus eſt ſalutem in medio terræ. 356.2.C

77 Eduxit eos in nube diei, 25.2.E

79 Domine Deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.212.2.E

85 Gratiam & gloriam dabit Dominus.207.2.C

87 Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio 422.2.A

87 Poſuerunt me in lacu inferiori.451.1 E. & 448.2.D

88 Tabor,& Hermon in nomine tuo exultabunt.320.2.D

88 Inueni Dauid ſeruum meum,&c. & ego primogenitum ponam illum. 481.1.D

88 Thronus eius ſicut Sol.23.2.B

95 Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno.351, 2.C

96 Ante ipſum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius.669.1.A.670.1 C.& 673.2.A

101 Opera manuum tuarum ſunt cœli,ipſi peribunt,tu autem permanebis,&c.691 1.C

108 Quia aſtitit à dextris pauperis.610.1.E

109 Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis,607.1.C

109 Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges. 610.1.E.& 633.1.C

131 De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. 10.2.C. 13.1.D.50.2.B

131 Paraſti lucernam Chriſto meo.213.1.A

138 Si ſumpſero pennas meas diluculo.521.2.D

143 Redemiſti ſeruum tuum de gladio maligno.28.1.B

149 Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur, &c.517.1.D.

Prouerbia.

4 Vnigenitus matris ſuæ.14.1.D

8 Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, 7.2.C

9 Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem.37.1.A.101 1.E

50 Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro,viã viri in adoleſcentia, 53.1.A

Eccleſiaſtes.

1 Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, 183 2.B,& 6.1.B

11 Si ceciderit lignum,ſiue ad auſtrum,ſiue ad aquilonẽ, vbi ceciderit,ibi erit.434.1.E & 456.1.B

12 Quodcunque facere poteſt manus tua,inſtanter operare, quia nec opus nec ratio,nec ſapientia,nec ſcientia erunt apud inferos.434.2.D

12 Mortui vero nihil nouerunt amplius,neque habent vltra mercedem, 435.1.A

Cantica.

2 Surge amica mea,&c.in foraminibus petræ,&c.510.2.A

3 Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, &c. 6.1.D

3 Egredimini,& videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate,quo coronauit illum mater ſua,&c.82 1.D

4 Veni coronaberis.205.1.B

5 Ego dormio,& cor meum vigilat.179.1.E

Sapientia.

3 Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.521.2.E

Iudicabunt nationes, &c.676.2.E

14 Benedictum lignum per quod fit iuſtitia.352.1.D

18 Dum medium ſilentium tenerent omnia.90.2.C.D

Eccleſiaſticus.

17 Quid lucidius Sole,& hic deficiet.691.1.C

24 In plenitudine Sanctorum detentio mea 183.2.B

24 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c.451.2.E. 459.2.D & ſequentibus.

44 Henoch tranſlatus eſt in paradiſum vt det gentibus pænitentiam.632.2.B. & 654.2.C

48 Quia receptus eſt in turbine ignis, &c. lenire iracundiam domini.654.1.E

Iſaias.

1 Cognouit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe domini ſui.137.1.D

3 Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui.630 2.B.& alibi.

6 Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum,& eleuatum.608.1.D

7 Ecce Virgo concipiet,& pariet filium, &c.3.2.E.53.1.B. & ſeq.133 1.A

8 Acceſſit ad Prophetiſſam, & concepit,& peperit filium. 194.1.D

9 Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam,auferetur fortitudo Damaſci.148.1.B

8 Et erit vobis in ſanctificationem, vſque ad, in vicinam habitantibus Hieruſalem.188.1.A

8 Ecce ego,& pueri mei,quos dedit mihi Dominus.ibid.

9 Populus,qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam 560.2.B

9 Factus eſt principatus ſuper humerum eius. 350.1.A

11 Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.3.1.C.& 10.2.D

11 Et erit in die illa,adijciet Dominus ſecundo manum ſuam ad populum reſiduum.661.1.A

13 Stellæ cœli,& ſplendor earum expandent lumen ſuum. 666.2.C

19 Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem, & ingredietur AEgyptum

AEgyptum & commouebuntur ſimulacra AEgypti. 52.2.D.& 170.1.B
24 *Et erit in die illa, viſitabit Dominus ſuper militiam cœli.* 445.1.C.D
24 *Congregabitur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur.* 445.1.A
25 *Præcipitauit mortem in ſempiternum* 481.2.B
6 *Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent, &c.* 568.1.C.D
30 *Et non faciet auolare à te vltra doctorem tuum.* 286.1.C
30 *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. ibid.*
30 *Erit lux Lunæ, ſicut lux Solis.* 695.2.C
34 *Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli.* 668.2.C.& 691.1.B
35 *Lætabitur deſerta, ſitiens florebit ſolitudo quaſi lilium.*
40 *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, &c.* 212.1.B
40 *Qui ſperant in* Domino, *mutabunt fortitudinem.* 521.2.C
43 *Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas.* 683.1.E
34 *Reduc me in memoriam, & iudicemur ſimul.* 684.2.C.
45 *Mihi curuabitur omne genu.* 679.2.B
49 *Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & mari, & ecce illi de terra Auſtrali.* 149.2.C.D
50 *Induam cœlos tenebris* 396.2 D
51 *Cœli ſicut fumus liquiſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.* 691.1.C
53 *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti.* 52.2.C
53 *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.* 346.2.B.372.1.A
35 *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericodias Dauid fideles* 481.1.B
60 *Ambulabunt gentes in lumine tuo.* 148.1.C
90 *Inundatio camelorum operiet te &c.* 149.1.E
60 *Non occidet vltra Sol tuus, & luna tua.* 698.1.E
62 *Propter Sion non tacebo, vſque ad, quod os Domini nominauit.* 157.1.A
62 *Habitabit iuuenis cum Virgine.* 76.1.E
63 *Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra,* 602.2.B
65 *Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, &c. Ecce enim creo cœlos nouos, &c.* 683.1.E.& ſeq.
66 *Antequam parturiret, peperit, antequam proueniret partus eius peperit maſculum.* 134.1.A
66 *Et oſſa veſtra quaſi herba germinabunt.* 568.1.D
66 *Quia ecce Dominus in igne veniet.* 670.1.C.2.D

Ieremias.

1 *Antequam te formarem in vtero, noui te, &c.* 17.2.E.18.1.C.D.& 656.1.B
7 *Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis de verbo holocauſtomatum, &c.* 403.2.E
8 *Ex Dan audiuimus fremitum equorum.* 62.1.B
11 *Mittamus lignum in panem eius.* 325.1.A.351.2.E
15 *Dixit Dominus ad me. Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me, &c.* 435.1.B
15 *Occidit eis Sol, cum adhuc eſſet dies.* 396.2.D
22 *Non ſedebit de ſemine eius vir ſuper ſoliũ Dauid,* 12.2.D.
31 *Nouum creauit Dominus ſuper terram, femina circumdabit virum.* 55.2.D.E
31 *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum.* 135.2.C
31 *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, ibid.*

Ezechiel.

1 *Aperti ſunt cœli, & vidi viſiones Dei,* 252.2.B
18 *Si impius egerit pœnitentiam omnium iniquitatum eius non recordabor,* 683.1.E
32 *Operiam, cum extinctus fueris, cœlos.* 666.2.C
35 *Suſcitabo vobis paſtorem ſeruum meum Dauid.* 481.1.D
37 *Vaticinare: ecce ego aperiam tumulos veſtros, &c. vſque ad popule meus.* 568.1.A

Daniel.

2 *Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis.* 640.2.B.C
7 *quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe, ibid.* D
7 *Et ecce oculi qui oculi hominis erant.* 638.2.B
7 *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, &c.* 676.2.A. & 677.1.E
7 *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* 686.2.C
7 *Milia milium miniſtrabant ei, &c.* 616.2.B,C
7 *Et tres Reges humiliabit.* 646.D.E
8 *De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt grande.* 647.1.B
Et erit in templo abominatio deſolationis. ibid. 2.C.D.
9 *Deum autem Moazim in loco ſuo venerabitur.* 645 1.A.
11 *Et mittet manum ſuam in terras, & terra AEgypti non effugiet.* 647.1.A
11 *Dominabitur theſaurorum auri.* 646.2.E
11 *Multi de his, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, &c. Qui autem docti fuerint, fulgebunt.* 521.1.E, 568.1.C.574.1.D

Oſeas.

2 *Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum.* 135.2.C
6 *Viuificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos.* 488.1.C.& 500 1.B
11 *Ex AEgypto vocaui filium meum.* 169.1.D.E
13 *Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero, inferne.* 456.2.B. 449.1.E.455.1.E.& 481.2.C

Ioel.

2 *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, &c. antequam veniat dies, &c.* 668.1.B
3 *Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalem, congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* 634.1.A.& ſeq &. 661.2.B
3 *Quid mihi & vobis Tiro, & Sidon.* 41.1.B

Amos.

6 *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus moleſtum eſt,* 287.2.A
8 *Et erit in illa, dicit Dominus, occidet vobis Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis,* 288.2.C & 396.2.D

Micheas.

2 *Aſcendit pandens iter ante eos.* 602.2.A
5 *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, &c.* 136.1.B
6 *Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam.* 482.1.A
7 *Et aſpiciet inimica mea, & opponitur confuſione. ibid.*
7 *Dies, vt ædificantur maceriæ tuæ, in die illa longe fiet lex. ibid.*

Habacuc.

3 *Conſideraui opera tua, & expaui, in medio duorum animalium cognoſceris.* 137.2.A
3 *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu.* 160.1.E

Sophonias.

1 *Et erit in tẽpore illo, ſcrutabor Ieruſalem lucernis.* 684,1.D
3 *Expecta me in die reſurrectionis meæ in futurum.* 482.1.C.& 490.1.E

Aggeus.

Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus. 146 1.A.& 631.1.C

Zachatias.

3 *Oſtendit mihi Dominus IESVM ſacerdotem magnum.* 160.2.C.D

5 *Et leuauerunt amphorā inter cœlum,& terram,&c vt ædificetur ei domus in terra Senaar,&c.*646.2.B.C

9 *Tu autem in ſanguine teſtamēti eduxiſti vinctos.*433.2. C.& 455.1.C

11 *Appenderunt mercedem meā triginta argenteis* 336.2.C.

12 *Et aſpicient ad me, quem confixerunt.*352.2.A.508.2.D & 686.2.B

13 *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum, & dicet, his plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.*352.2.A. & 508.2.C

Malachias.

3 *Ecce ego mitto Angelum meum,& præparabit viam ante faciem meam.*212.1.B

3 *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius.*636.2.B

3 *Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis.*628.1.A.& 689.1.C

4 *Orietur ſol iuſtitiæ vobis timentibus nomen meum, & ſanitas in eius pennis.*521.2.C

4 *Ecce mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini.*654.1.A

2.Machabæorum.

7 *Tibi enim reſurrectio ad vitam nō erit.*574.1.D.&2.C.

Matthæus.

1 *Quod in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.*50.2.E.102 1.B.& 114.1.C

1 *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per prophetam dicentem. Ecce virgo in vtero habebit.* 53.2.B

1 *Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, &c.*56. 2 D.72 2.A

1 *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuū.*56.2.D.

1 *Ioſeph autem vir eius.*72.2.A

1 *Voluit occulte dimittere eam.* 74.2.C.D

1 *Ioſeph fili Dauid, noli timere,&c.*72.2.B.74.2.B.E.75. 1.E.58.2.E

1 *Noluit eam traducere.*75.1.A

1 *Vocabit nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet, &c.* 160.1.D

2 *Ecce Magi ab oriente venerunt.*148.2.C.& ſeq.

2 *Apertis theſauris ſuis.* 148.1.E

2 *Qui cum receſſiſſent, Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph,&c.*168.1.E.& ſeq.

2 *A bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis.*152.1.A

3 *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam* 158.2.D

3 *Eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.*219.2.B.

3 *Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me?* 222.2.C.223. 1.B

3 *Ego quidem baptizo vos in aqua, ipſe vero baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne.*234.1.B.C

3 *Et ecce aperti ſunt ei cœli,* 252.2 D.& ſeq.

3 *Et vidit Spiritum deſcendentem ſicut columbam. &c.* 253.2.A.& ſeq.

3 *Et ecce vox de cœlis dicēs: Hic eſt filius,&c.*255.2.A.& ſeq

3 *Cuius non ſum dignus calceamenta portare.*267.2.E.

3 *Appropinquauit enim regnum cœlorum.*433.2.E

4 *Si filius Dei eſt, dic vt lapides iſti panes fiant.* 270.2.B.

4 *Tunc IESVS ductus eſt in deſertum ab ſpiritu.*254.2.B. C.& ſeq *Totum myſterium exponitur.*

6 *Scit pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis.* 56.2.E

8 *Non inueni tantam fidem in Iſrael.*186.2.B

10 *Neque duas tunicas,&c.*265.1.E

11 *Quid exiſtis in deſerto videre? arundinem vento agitatam?* 216.1.B

11 *Etiam dico vobis, plusquam prophetam.ibid.*

11 *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.ibid.*B.& 215.2.E

11 *Qui minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo.*216.2.A.

11 *Venit Ioannes neq; mādūcans, neq; bibens &c.*264.2.D.E

11 *Tu es qui venturus eſt, an alium expectamus.* 222.2.E.& 224.1.A

11 *Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me.*224.2.B.

12 *Quæ eſt mater mea* 3.2.A.5.2.E

12 *Generatio mala,& adultera ſignū quærit,&c.*292.1.C.

12 *Amen dico vobis, quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines,&c.*684.2.D.

12 *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus.* 452.1.B. 494.1.E

13 *Vigilate quia neſcitis, qua hora filius hominis veniet,* 627.1.A

14 *Veſpere autem facto,&c* 406.1.A

17 *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem,&c.*317.1.C

17 *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem vobis,&c.*654.1.A

19 *Amen dico vobis, quòd vos qui ſequuti eſtis me, &c ſedebitis & vos,&c.*676.2.D E & ſeq.

20 *Calicem quidem meum bibetis.*656.2.D.& 658.1.C

21 *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe, &c.* 308.1.C.310.2.A

21 *Baptiſmus Ioannis vnde erat,&c.*236.1.D

22 *Ego ſum Deus Abraham Deus Iſaac,&c.*567.2.B

23 *Nolite vocare vobis Patrem ſuper terram.*3.2.A

24 *Cum videritis abominationem deſolationis, &c.*647. 2.E

24 *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe.*659.1.A 659.2.A.& ſeq.

24 *Statim autem poſt tribulationem illorum dierum, Sol obſcurabitur* 665.2.A.& ſeq.

24 *Sicut fulgur exijt ab Oriente,&c.*670.1.E.& 686.1.C

24 *Tunc parebit ſignum filij hominis, &c.*669.1.C.665.2. B.& 674.1.E

24 *Videbunt filium hominis, venientem in nubibus cœli in virtute multa* 675.2.C

25 *Media autem nocte clamor factus eſt.*591.2.A.& ſeq.

25 *Tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.*675.2.C

25 *Quando te vidimus eſurientem,&c.*688.1.B

26 *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.*332.2.B.& 392. 1.D

26 *Conuerte gladium tuum,&c.*341.1.E

26 *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis, vt bibam illum.* 372.1.B

26 *Prima autem die Azymorum acceſſerunt diſcipuli. &c.* 404.2.B.408.2.B

26 *Erat autem Paſcha,& azyma poſt biduum.*406.2.E

26 *Scitis quia poſt biduum Paſcha fiat.*410.2.E

26 *Non in die feſto ne forte tumultus fieret in populo. ibid.*

26 *Hic eſt ſanguis noui teſtamenti.*367.2.A

27 *Nihil tibi,& iuſto illi.*41.1.B

27 *Acceptam ſpongiam impleuit aceto,& impoſuit arundini.*365.1.B.& ſeq.

27. *Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum.*364.1.B

27 *Emiſit ſpiritum.*393 1.C

27 *Vt quid dereliquiſti me.*387,2.E.& 394.1.D

27 *Per diem autem ſolemnem conſueuerat Præſes.*413,1.A.

27 *Altera autem die, quæ eſt poſt paraſceuem.*410 2.C D

27 *A ſexta hora tenebræ factæ ſunt,&c.*396.1.E.& 2.A

27 *Multa corpora ſanctorum, qui dormierāt,&c.*499.2.E

28 *Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi* & 487.1.D.489.2.E

28 *Euntes docete omnes gentes.* 660.1.E

28 *Et ecce IESVS occurrit illis dicens, auete: illæ autem acceſſerunt,&c.* 551.1.A

Marcus.

1 Fuit in deſerto Ioannes baptizans.&c. 230.1.B
1 Ego baptizaui vos aqua: ille vero vos baptizabit Spiritu Sancto. 234.1.B
1 Expulit eum ſpiritus in deſerto 274.1.A.& ſeq.
1 Et tentabatur à Satana. 245.2 B.C
1 Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene? veniſti ante tempus, perdere nos. 686.1.B
3 Quæ eſt mater mea. 41.2.C
6 Sed calceatur ſandaliis. 268.1.E
8 Erant, qui manducauerant quaſi quatuor millia. 247.1.A
14 Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. 332.2.B. & 392.1.D
14 Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti. 367.1.E
14 Primo die Azymorum quando Paſcha immolabat. 404 2.B 407.1.C 408.2.A
14 Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha. 406.2.A
15 Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis vnum ex vinctis. 413.1.A
15 Et implens ſpongiam aceto, circumponenſque calamo. 365 1.B
15 Dabant ei bibere myrrathum vinum, & nõ accepit. 364. 1.B & ſeq.
15 Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 417.1.D. & 428.2.C
15 Facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt 421.1.E
15 Deus meus, vt quid dereliquiſti me. 294.1.D.E
15 Emiſſa voce magna exſpirauit. 393.1.C
16 Valde mane vna ſabbathorum veniunt ad monumentum orto iam Sole. 487.1.E
16 Viderunt iuuenem, &c. qui dicit illis, nolite expaueſcere. 550.1 A.& 553.2.B C
16 Ite dicite diſcipulis eius, & Petro, 456.1.A
16 Surgens autem Ieſus mane prima ſabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ. 490.2.E
16 De qua ſeptem dæmonia eiecerat. 546.1.B
16 Oſtenſus eſt illis in alia effigie. 502.2.C
16 Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus. 456.1.C
16 Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. 660.1.E
16 Et ſedet à dextris Dei. 606.2 E

Lucas.

1 Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me. 3.1.B. 2.E
1 Quod ex te naſcetur Sanctum, vocabitur filius Dei. 3.2.E, 104.1.D.114.1.C.& ſeq.
1 Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi 8.2.E.50.1.E.85.2.C.101.1.B 114.2, C.& 177.2.A
1 Et erexit cornu ſalutis nobis in Domo Dauid pueri ſui. 13. 1.D
1 Et Spiritu Sancto replebitur adhuc in vtero matris ſuæ. 18. 1.B.220.2.A.221.1.B
1 Quomodo fiet iſtud 37.2.E. Quoniam virum non cognoſco. 65.1.E.85.2.E
1 Exultauit infans cum gaudio, &c 44.2.E
1 Miſſus eſt Angelus Gabriel, &c 72.2.A
1 Dominus tecum. 85.2.A
1 Ecce concipies, & paries filium. 86.1.A.114.1.B
1 Ecce Ancilla Domini. 85.2.D
1 Ne timeas Maria. 88.2.C
1 Et timor irruit ſuper eum. ibid.D
1 Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis, &c. 213.1.A.E
1 Et erit magnus coram Domino. 215.2.E
1 Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ. ibid.
1 Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ. 218.1.D
2 Simeon dixit ad Mariam matrem eius. 3.1.A
2 Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. 38.2.A
2 Et non cognouerunt parentes eius. 38.1.C
2 Fili quid feciſti nobis ſic. ibid.D
2 Quid eſt quod me quærebatis? ibid.
2 Aſcendit Ioſeph in Bethlehem, vt profiteretur, &c. 72.2. A.105.1.B
2 Peperit filium ſuum primogenitum, &c 134.2.D E
2 Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino. 138 1.B
2 Poſtquam cõſummati ſunt dies octo, &c. 157.1.D.& 488 1.A
2 Poſtquam impleti ſunt dies purgationis, &c 163.2.E, 164.2.A.ſeq explicatur totum myſterium.
2 Et ibant parẽtes eius per ſingulos annos in Ieruſalem, &c. 175.2.D
2 Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. 176.1.A
2 Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deũ, & homines. ibid.C.D
2 Exiſtimantes illum eſſe in comitatu. 193.1.E
2 Maria autem conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. 187.2.E
2 Et ipſi non intellexerunt. 193.2.C.D
3 Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, &c. ibid.E.
3 Vt putabatur filius Ioſeph. 3.1.B
3 Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, &c. 6.1.B.246.1.A.& E.
3 Ego quidem in aqua baptizo vos, ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto. 234.1.B
3 Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris. 245.2 A
3 Ieſu baptizato, & orante apertum eſt cœlum. 252.1.E.& ſeq.
3 Et deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum. 253 2.A.& ſeq.
3 Et vox de cœlo facta eſt, Tu es filius meus dilectus, &c. 255 1.A.& ſeq.
3 Qui habet duas tunicas, det non habenti. 265.2.A
3 Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamẽtorum eius. 267.2.E
3 Sub principibus ſacerdotum Anna, & Caipha. 290.2.E. & ſeq.
4 Agebatur à ſpiritu in deſertum. 274 1.A.& C
4 Et tentabatur à diabolo. 278.2.A
4 Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat 298.2.E
7 Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. 305.1.E
7 Tu es, qui venturus es, an alium expectamus. 222.2 E
8 Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me. 224.2.B
8 Quæ mihi & tibi Ieſu fili Dauid. 452.2.A
9 Nolite portare ſaccum, neque peram, neq; calceamenta, 268 2.D.& ſeq.
9 Neminem ſalutaueritis in via. ibid.
10 Beatus venter qui te portauit. 3.2.E
10 Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei. ibid.
13 Non capit Prophetam perire extra Ieruſalem. 356.2.E
16 Lex, & Prophetæ vſque ad Ioannem. 213.1.C.215.1.A
16 Nunc vero conſolatur, tu vero cruciaris. 435.2 C
16 Factum eſt, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis, vſq; ad, mortuus autem & diues, &c. 436.2.B
17 Media autem nocte clamor factus eſt, 591.2.A & ſeq.
17 In illa die erunt duo in lecto vno. ibid.B.C
21 Nam virtutes cœlorum mouebuntur. 665.2.E
22 Exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ 199.2.D
22 Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, vſq; ad, tollat ſimiliter & peram. 268 3 E.& ſeq.
22 Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum. 345.1.E
22 Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. 167. 2.E
22 Appropinquabat autem dies feſtus Azymorum, qui dicitur Paſcha. 404.2.B.& 406.2 E
22 Venit dies Azymorum in quo neceſſe erat, occidi Paſcha. 406.2.B.& 411.1.B

22 *Et ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael.676.2.E*

23 *Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum vnum,* 413 1.A

23 *Hodie mecum eris in paradiſo, &* 451.2.D

23 *Pater dimitte illis,non enim ſciunt quid faciun*, 268.1.A.376.1.B

23 *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum,*369.1.C.376.1.D

23 *Et hæc dicens exſpirauit,* 393.1.C.

23 *Et reuertentes parauerũt aromata, & vnguẽta,*415.2.D.

23 *Et dies erat paraſceues,& ſabbathi illuceſcebat,* 414.2.B.4 5.2.E & 428.2 C

23 *Erat autem hora fere ſexta & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram,* 417.1.C. 42 .1.C

24 *Vna autem Sabbathi valde diluculo,* 485.2.B

24 *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* 502.2.D

24 *Et cum manducaſſet coram eis,*515.2.C

24 *Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas, &c. dixerunt ad illas. &c.*5 9 2.C.D. &55 .2.B

24 *Et inuenerunt congregatos vndecim,*557.1.E.2.A.ſeq.

24 *Eduxit eos foras in Bethaniam,&c & receßit ab eis, & ferebatur in cœlum* 604.2.B

Ioannes.

1 *Qui poſt me venit ante me factus eſt,* 45.1.C

1 *Fuit homo miſſus è Deo,cui nomen erat Ioannes:&c.*213.2 A

1 *Propheta es tu?&reſpondit non,*214.2.A.225.2.A

1 *Cuius ego non ſum dignus,vt ſoluam corrigiam calceamenti,* 267 2 E

1 *Et ego neſciebam eum,* 222.2 D.223.2.A

1 *Sed qui miſit me baptizare, vſque ad, qui baptizat in Spiritu Sancto,* 223. 2. A

2 *Ego baptizo in aqua,* 234.2.E

2 *Et erat mater IESV, ibi,&* 3.1.A

2 *Quid mihi, & tibi eſt mulier,* 40 2.C.D

2 *Hoc fecit initium ſignorum IESVS in Cana Galileæ, &c.*176.2.C

3 *Nemo aſcẽdit in Cœlũ,niſi qui deſcẽdit de cœlo* 593.2.A.

3 *Niſi qs renatus fuerit ex aqua,&Spiritu Sãcto,*214.1 A

3 *Nondũ enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem,* 237.1.E

3 *Qui non credit iam iudicatus eſt,* 679.2 C

3 *Qui credit in eum non iudicatur.*680.2.B.& 682.2.B.

5 *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS Ieroſolymam,* 289.1.E

5 *Omnes,qui in monumentis ſunt,audient vocem filij Dei.* 574.2 A.& 576 1. E

5 *Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult,viuificat,* 579.1.A

5 *Venit hora, & nunc eſt,quando mortui audient vocem filij Dei,&c:*588.2.C

5 *Nolite mirari hoc,quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, &c.*590.1 B

5 *Pater non iudicat quemquam,ſed omne iudicium dedit filio,* 614.1.C.&624.2.B

5 *Amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quidquam niſi quod viderit patrẽ facientẽ,* 614.2.A.615.1.D.

5 *Pater meus vſque modo operatur,& ego operor.ibid*

5 *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit,* 615.1.E

5 *Et maiora his demonſtrauit ei opera. ibid.*

5 *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quid filius hominis eſt,* 616.2. A

5 *Sicut pater habet vitam in ſemetipſo.ſic dedit & filio, &c.*617.1.C

5 *Sicut audio,iudico,& iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam,&c.ibid.*1. A

5 *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me, ſi alius venerit,&c.*643.2 C 638.2.B.639.2.A

5 *Qui credit in eum,qui miſit me,&c.in iudicium non venit.*684.2.B

7 *Doctrina mea nõ eſt mea,ſed eius,qui miſit me* 286.2.E

8 *Ieſus abſcondit ſe,& exiuit de templo* 298.2.E

10 *Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.*226.1.D

10 *Ego pono animam meam,vsq; ad, & iterum ſumo eam.* 388.2.D

10 *Erit vnum ouile & vnus paſtor.*662.B

10 *Si nõ facio opera Patris mei, nolite credere mihi.*302.1.B

11 *Maria autem erat,quæ vnxit pedes Domini, &c.* 548.1.C.D

12 *Non veni, vt iudicem mundum,ſed vt ſaluificem mundũ* 627.2.B

12 *Si quis audierit verba mea,& non cuſtodierit, ego non iudico eum.ibid.*

12 *Nunc iudicium eſt mundi,nunc princeps huius mundi eijcietur foras.*628.1.B

13 *Ante diem feſtum paſchæ.*409.2.B 408.1.C.E.412.2.E

13 *Et cœna facta.*403 1.E

14 *Vado parare vobis locum,vsq; ad,& accipiam vos ad me ipſum* 593.1.E

15 *Si non veniſſem,& loquutus eis non fuiſſem, peccatum nõ haberent,&c* 302.1.A

15 *Si opera non feciſſem in eis, qua nemo alius fecit,peccatũ non haberent.*300.1.C.&302.1.A

16 *Cum venerit paraclitus,arguet mundum de peccato,&c.* 593 1.B

16 *Expedit vobis,vt ego vadã,ſi enim nõ abiero,&c.*593.2.E

18 *Ego palam loquutus ſum mundo, & in occulto loquutus ſum nihil.*283.1.E

18 *Ego ſum.*340.2.A

18 *Nobis non licet interficere quemquam.*373 1.A

18 *Et ipſi non introierunt prætorium,vt non contaminarentur,&c* 410 2.C.& 415.1.E

19 *Ecce filius tuus.*3 1.C.B & ſeq.308.2.C

19 *Ecce mater tua.*3.1 C.& 368.2.C

19 *Si male loquutus ſum,teſtimonium perhibe de malo, &c.* 342.1 B

19 *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet* 349.1 E

19 *Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi data eſſet deſuper ibid.*

19 *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes,&c.*365.1.B

19 *Conſummatum eſt.*449.1.C

19 *Et inclinato capite tradidit ſpiritum* 393.1.C

19 *Erat autem paraſceue paſchæ.*414.1.E.418.1.B

19 *Erat enim magnus dies ille Sabbathi* 415.1.B

19 *Hora quaſi ſexta* 417. .D.& 4 8.1.B

19 *Venit autem Nicodemus ferens mixturam Myrrhæ, &c.* 423.2 E

19 *Sed vnus militum lancea latus eius aperuit.*425.2.D

20 *Vna autem Sabbathorum Maria Magdalena venit mane cum adhuc tenebræ eſſent,&c* 485. .B

20 *Maria autem ſtabat foris , ad monumentum plorans.* 549.2 C.550.2.D

20 *Noli me tangere,nondum enim aſcendi ad Patrem meũ.* 551.2.E

20 *Thomas autem,&c.non erat cum eis* 557.2.B

21 *Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus.*559 1.E

21 *Sic eum volo manere, donec veniam quid ad te.*656.2.B & 657.2.B

Acta Apoſtolorum.

1 *Quibus præbuit ſe ipſum viuum in multis argumentis.* 481.1.E

1 *Et conueſcens præcepit eis,ab Ieroſolymis ne diſcederent.* 515.2 C & 605. .C

1 *Sabbathi habens iter.*337.2.C

1 *Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.*605.2.E

1 *Cumq; intuerẽtur in cœlum, vsq; ad illud,ſic veniet,&c.* 603.2,A.& 632.2.A

1 Reuerſi ſunt Hieroſolymam, vſque ad illud, Sabbathi habens iter. 604.1.B
2 Cum ſit hora diei tertia. 42.1.B
2 Quem Deus ſuſcitauit à mortuis, ſolutis doloribus inferni 451.1.B 452 1.B 448.2.C
2 Cum complerentur dies pentecoſtes, 483.1.E
3 Scio quod per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri, 310 1.C. 376 1.1.B
7 Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei, 252.2.B 608.1.B
10 Ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum, 573.1.C. & 621.1.A
12 Volens poſt paſcha producere eum populo, 406 2.A
19 Sed ſi ſit Spiritus Sanctus nouimus 233.2.D.E
19 Dicens vt crederent in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum 234.1.C

Ad Romanos.

1 Factus ex ſemine Dauid ſecundum carnem. 3.2.E. 10.2.D 104 1.C.D
1 Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. 101.1.A. ex reſurrectione mortuorum. 483 1.B
2 Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. 679 2.C
4 Mortuus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. 483 1.B
5 Si vnius delicto multi mortui ſunt, vſq; ad illud, in plures abundabit. 446.1.E
5 Si enim vnius delicto mors regnauit per vnū, &c 569.1.A
5 Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors 573.1.E
8 Nos autem primitias ſpiritus habentes. 78.2.D & 80.2.E 497.1.D
8 Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, &c. 100.2.E
8 Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. 274.1.E
8 Proprio filio ſuo non pepercit ſed pro nobis omnibus tradidit illum 372.2.E
8 Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis habitat in vobis, &c 569.1.B
8 Scimus, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſq; adhuc. 695.1.D
8 Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat 690.1.B.C
9 Verbū abbreuiatum fecit Dominus ſuper terrā. 2.1 C.D
10 Quis aſcendit in cœlum? id eſt Chriſtum deducere, &c. 452 1.E
10 In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. 659.1.A. & 660.1.A
14 Chriſtus in hoc mortuus eſt, ac reſurrexit, vt viuorum, & mortuorum dominetur. 5 3.2 D. & ſeq.

1. Ad Corinthios.

1 Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. 324.2.D. 35 1.A
2 Si cognouiſſent, nūquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 306.2 E
3 Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit 670.2 B
5 Eos qui foris ſunt Deus iudicabit 679.2.E
6 An neſcitis, quoniam angelos iudicabimus, &c. 676.2.E
7 Præterit figura huius mundi.
12 Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos. 78.2.E
14 Mulieres in Eccleſia taceant. 83.2.E
15 Prius quod animale deinde quod ſpirituale. 15.2.B
15 Viſus eſt Cephæ, & poſt hæc vndecim, &c. 60.2.D. 561.1.B. & ſeq.
15 In momento, in ictu oculi. 469.1.A
15 Si Chriſtus non reſurrexit vana eſt fides noſtra 478.1.E
15 Surrexit tertia die ſecundum ſcripturas 488.1.D
15 Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientiū. 497 2.C. 568.2.E
15 Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus. 497.2.C
15 Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. 528.1.E & ſ.
15 Caro, & ſanguis regnū Dei poſſidere non poſſunt. 529 1.A
15 Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. 528.1.E
15 Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt, &c. 568.2.C
15 Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, &c. 569.1.C
15 Ecce myſterium vobis dico, non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur. 572.1.D & 580.1.E
13 Mortui reſurgent incorrupti, & nos commutabimur. 572.2.D
15 Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. 580.1.D
15 Sicut portauimus imaginem terreni, &c. ibid.
15 Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. 608.2.E
15 Cum autem illi ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit, &c. ibid.
15 Deinde finis cum tradiderit regnū Deo, & Patri. 619.1.D

2. Ad Corinthios.

4 Scientes, quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, &c. 568.2 E
5 Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt 19.1.D
5 Et ſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam nō nouimus 480.1.A. & 482.2.E
5 Omnes manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, &c. 574.2.D. 679.2.A. & 681.1.B

Ad Galatas.

1 Qui me ſegregauit ex vtero matris. 18.1.A
1 Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini. 61.1.C
4 Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. 15.2.B. 104.1.C

Ad Epheſios.

1 Secundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, &c. 78.2.D. 80.1.B.D
2 Et conſcendere fecit in cœlis 608 2.B
4 Quod autem aſcendit quid eſt niſi quod deſcendit prius in inferiores partes terræ. 452.1.E
4 Donec occurramus omnes in virum perfectum. 446 1.A & 514 1.A

Ad Philippenſes.

2 Factus obediens, propter quod & Deus exaltauit illum. 161.1.D. & 483.1.E & 2.D
3 Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. 528.1.A

Ad Coloſſenſes.

1 Primogenitus omnis creaturæ. 497.1.D
1 Qui eſt principium primogenitus ex mortuis. 497.2.D
1 Quod peruenit ad vos ſicut in vniuerſo mundo eſt. 659.3.A. & 639.1.A

1. Ad Theſſalonicenſes.

4 Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentu Domini, &c. 572.2.D
4 Ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, &c. 572.2.E. & 76.1.B
4 Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. 590.2.A
5 Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet, cum dixerint pax, &c. 665.2.E

2. Ad Theſſalonicenſes.

1 In reuelatione Domini Ieſu cum Angelis virtutis eius, &c. 673.1.E
2 Niſi venerit diſceſſio primo, & reuelatus fuerit homo peccati. 638.2.B. 649.2.B. 661.1.B. & ib. 2. A.B. & 662.1.C
2 Non retinetis quod cum adhuc eſſent apud vos, vſque ad illud, nam myſterium iam operatur iniquitatis, &c. 640.1.C. & 642.2.A. & 663.2.B

2 *Mittit illis Deus operationem erroris.*643 2.C

2 *Extolletur ſupra omne, quod dicitur Deus.*644.2.D.

2 *Ita vt in templo Dei ſedeat, tanquam ſit Deus.*647.1.E.

2 *Quẽ Dominus IESVS interficit,& ſpiritu oris ſui.*649.2.E.

1 Ad Timotheum.

4 *Exercitatio coporalis ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia.*266.2.A

2 Ad Timotheum.

2 *Si ſuſtinebimus & condemnabimus.*608.2.E

Ad Hebræos

1 *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum.*203.2.D.&630.2.E

1 *Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis.*606.2.D.& ſe.

2 *Qui ſanctificat, & ſanctificantur.ex vno omnes.*104.2.B.C

2 *Quia pueri communicauerunt carni,& ſanguini & filius Dei participauit eiſdem.ibid.*

4 *Habẽtes pontificẽ,qui penetrauit cœlos.*603.2.A & ſeq.

7 *Ex Iuda ortus eſt Dominus,ex qua nullus, &c.*14.2.B

7 *Excelſior cœlis factus.*603.2.A

8 *Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in excelſis,* 606.2.E

9 *Hoc ſignificante Spiritu Sancto nondum propalatam eſſe Sanctorum viam.*433.2.A

9 *Vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.*510.1.E

9 *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium,*656.2.C

10 *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum &c.*433.2.B

11 *In ſempiternum ſedet in dextera Dei,* 606.2.E

11 *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti,non acceptis repromiſſionibus,&c.*433.2.C

11 *Et hi omnes teſtimonio fidei probati,vſque ad.vt non ſine nobis conſummarentur,* 498.2.D.E

12 *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, &c. atque in dextera Dei ſedens,&c.*606.2.E

1.Petri.

3 *In quo veniens prædicauit his,qui in carcere erant ſpiritibus,*452 2.A.& 456.2.D

3 *Increduli fuerant aliquando in diebus Noe,* 456.2.E.& 457.1.A.& ſeq.

3 *Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt,vſque ad, viuificatos autem ſpiritu,* 457.1.A

3 *De reſurrectione Ieſu Chriſti,qui eſt in dextera Dei,*606.1.E.& ſeq,

4 *Propter hoc enim,& mortuis euangelizandum eſt,&c. ibid.*& 457.1.D.2.C

4 *Charitas operit multitudinem peccatorũ,*683.1.E & ſeq

2.Petri.

1 *Dabo autem operam frequenter habere vos poſt obitum mecum,&c.*209.1.A

2 *Si Deus Angelis peccantibus, non pepercit, &c.tradidit cruciandos in iudicium reſeruari,&c.*685.1.D

3 *In quo cœli magno impetu tranſient,* 668.1.E

3 *Cœli autem,qui nunc ſunt,& terra eodem verbo repoſiti ſunt igni,* 670.2.E

3 *Elementa calore ſoluentur, &c.Terra autem, & quæ in ea ſunt opera exurentur,&c.ibid.* & 671.1.A

1.Ioannis.

4 *Omnis Spiritus,qui ſoluit Ieſum,ex Deo non eſt, & hic eſt antichriſtus,* 640.1. A

5 *Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra ſpiritus, aqua, & ſanguis,*426.2.E

5 *Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus &c. ibid.*

Apocalypſis.

1 *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus,* 686.2.B

5 *Leo de tribu Iuda, radix Dauid,*10.2.C

6 *Sol factus eſt niger,*667.1.E

6 *Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus,* 668.2.C

6 *Luna facta eſt ſicut ſanguis,* 667.2.D

10 *Oportet te iterum prophetare gentibus, &c.*654.2.E.

11 *Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius,* 199.2.A

11 *Et dabo duobus teſtibus in eis,& prophetabunt,&c.*654 & 655.1.E

13 *Et vidi vnum de capitibus ſuis,* 645.2.D

13 *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum,* 647.1 B

13 *Dicet habitantibus in terra,vt faciant imaginem beſtijs, &c.*649.1.B

13 *Et facit omnes puſillos,&c.habere characterẽ, &c.*649.1.C.

16 *Et ſeptimus Angelus effudit phialam ſuam,*669.1.B

16 *Et quartus Angelus effudit phialã ſuam in ſolẽ, &c.ibi.*B.

16 *Et terræmotus factus eſt magnus,&c.& facta eſt ciuitas magna in tres partes, &c. & Babylon magna, &c.*669.1.D.E

17 *Decem cornua quæ vidiſti,&c.*647.1.B.& 663.1.B

20 *Et vidi Angelum deſcendentem de cælo,&c.& apprehendit draconem,&c.& ligauit eum per annos mille, &c.*587.1.B.& 588.1.C

20 *Gog,& Magog.*648.2.A

20 *Vidi mortuos magnos & puſillos, &c.*676 2.A

21 *Et libri aperti ſunt, & alius liber qui eſt vitæ.* 684.2.B. 686.2.C

21 *Ciuitas illa non eget ſole, neque luna,vſque ad lucerna eius agnus.*317.2.A

21 *Vidi cœlum nouum & terram nouã.*690.1.A.& 691,1.C

21 *Et mare iam non eſt,* 692.1.A

21 *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus,* 699.2.B

FINIS.

INDEX RERVM, QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam indicat; poſterior columnam; literæ vero ſub eis res indicatas.

A.

Abraham.

ABraham cur ſerui manum poni iuſſerit ſub fœmore.pag.1.col.1.liter.C

In lumbis Abrahæ contentus Chriſtus non ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia. 99.2.C

In lumbis Abrahæ Chriſtus non decimatus.ibid.1.E

In lumbis Abrahæ qui decimati.ibid.2.A.& B. De Abrahæ ſinu: vide Sinus Abrahæ.

Abſtinentia.

Quid, & quotuplex.265.2.E

Quomodo pertineat ad rationem vel perfectionem virtutis.ibid.

Acetum.

Dabatur damnatis apud Iudæos in ſupplicio, 365.2.D

De aceto Chriſto ad bibendum in paſſione exhibito.vide Chriſti paſſio.

Actio.

Actio agentis num variari poſsit, non variata paſſione patientis 470.1.D.& ſeq.

Actio quæ deſiit, redire poteſt diuina virtute.474.1.B

Actus.

Omnis actus charitatis meritorius augmenti eiuſdem charitatis. 282.2.B.Ex quo ibi colligitur pulchra ponderatio meritorum B.Virginis.

Augmentum gratiæ quod per actus quis meretur, ſtatim confertur.ibid.C

Actus ex voto perfectior quam ſine illo.260.2.D

Actus Chriſti, vide, Chriſti actus.

Adam.

Quid requiratur vt quis in Adam peccaſſe dicatur.18.2.B

Adamo non peccante, poſteri in peccato cōcipi non poſſent.21.2.B.

Fictitium particulam carnis à peccato immunem in Adamo fuiſſe. 96.2.E

Quomodo intelligenda lex quod Adamo peccante, poſteri eſſent originale contracturi.21.1.B C

Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ.21.2.D

Qui peccauerint in Adamo, 99.2.A

Adamus quo die creatus.238.2.D

Armachanus omnē rerum proprietatem Adamo abſtulit.263.1.B

Adamus ſepultus in monte, vbi Chriſtus crucifixus.357.1.C. Et mons ille cur dictus Caluariæ.ibid.2,D.Collatio peccati Adami cum peccato crucifigentium Chriſtum.376.1.A

Adoratio.

Alia intrinſeca, alia extrinſeca.204.2.D.E.& 205.1.A.

Adoratio Hyperduliæ quid, & quotuplex.206.1.C

De Adoratione B.Virginis: vide, Mariæ adoratio.

Aer.

Qua ratione purgandus ac innouandus poſt diem iudicij.695.2.A

Ætas.

De ætate Chriſti, vide Chriſti ætas.

Affinitas.

Quibus modis contracta inter homines & Deum per myſterium incarnationis.4.1.B

Afflictio corporis.

De afflictionibus corporis quibus Chriſtus vſus; vide Chriſti viuendi ratio.

Qua ratione pertineat ad perfectionem virtutis.265.2.C.D.E.

Afflictionibus corporis pietas præferenda.266.1.D.E.

Abagarus.

Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta.285.2.B

Agilitas.

De dote agilitatis.V.verb. Dotes.

Agnus Paſchalis.

Aſſabatur in figuram crucis affixus duobus lignis, recto & tranſuerſo.326.1.A Quo tempore immolabatur ac edebatur.404 2.C.D

Immolatus à Chriſto ante paſſionem ritu Iudaico.407.1.B.C.

Quid ſignificatum illa ceremonia, vt agnus paſchalis adduceretur in domos die decima, & ſeruaretur ad decimam quartā ibid.2.A

Chriſtus Dominus agnum cænauit decima quarta luna ad veſperam.408.1.E

Sacrificium agni, ſacrificij Chriſti cruenti, & incruenti figura. 409.2.D.E

Agnum paſchalem Iudæi eadem nocte qua Chriſtus cœnauerunt. 411.1A

Angelus.

Cur B.Virgini myſterium Incarnationis ab Angelo nunciatum. 83 2.A

Angelorum ordines officijs diſtingui. 86.2.B

Viſio Angeli ſecundum ſubſtantiam viatori communicari poteſt. 87.2.B

Angeli ſupremi perfectior gratia quam vllius creaturæ Chriſto ac B.Virgine exceptis.282.1.B. Vbi pulchra collatio inter gratiam ſupremi angeli, & gratiam B.Virginis.

Angeli cognoſcere poſſunt virtute ſua alicuius miraculi veritatem.304.2.A

Cognouerunt à principio incarnationis myſterium. 306.2.B.C. Eiſque ſtatim ac creati ſunt, propoſitus eſt Chriſtus tanquam princeps, ac caput.ibid. D.B

Angeli ſancti habent gloriam per Chriſtum.306.2.D

Angeli mali lapſi ſunt quia ſe Chriſto noluerunt ſubijcere.ibid.E.

Angelus Chriſto oranti in horto apparuit. 338.1.A

Circa Angelos ſanctos quid operata Chriſti anima.455.1.A.

Angeli quid operati circa Chriſti reſurrectionem.484.2.B

Angelorum apparitiones iuxta ſepulchrum.553.2.C. Vbi conciliantur Euangeliſtæ.

Angeli quem locum teneant in Cœlo 597.1.C

Omnes Angeli Chriſtum iudicem comitaturi.676.1.C.& in aſſumptis corporibus lucidiſsimis.ibid.

Angeli num futuri iudices cum Chriſto.678.2.E

In iudicio comparebunt.685.1.B

Iudicandi ſunt.ibid. C.

Angelus Gabriel.

Ex infima hierarchia, caput ſecundi ordinis Archangelorum.86. 2.B.

Inferior Michaele.ibid.C.

Supremus inter nuncios.ibid. D.

Gabrielis nomen quid ſignificet.87.1.A

Idem Gabriel & Virgini apparuit, & Danieli, & Zachariæ.87. 1.A.

In ſpecie humana apparuit B.Virgini. ibid. E.

In ſua ſubſtantia viſus eſt ab eadem Virgine, ibid.2.B

Anima.

De anima Chriſti, vide, Chriſti anima.

Anima ſeparata poteſt ſurſum aſcendere propria virtute.200. 2.A.

Animæ attentio, quantumuis intenſa, non omnino poteſt impedire actiones vegetatiuæ partis, 276.2.A
Anima & Spiritus num differant, 397.1.C
Nulla anima beatitudinem aſſecuta ante Chriſti mortem. 433. 1.E
De ijs quæ pertinent ad animas Sanctorum patrum ante Chriſti aduentum, vide, Sinus Abrahæ.
Animarum ſeparatarum ſtatus quadruplex: & quadruplex locus illis deputatus. 437.2.B
Anima ſeparata neceſſario alicubi præſens. ibid.2.A. etiam cum non operatur. 454.1.D
Anima diſcedens cum originali & veniali quo in loco ſit. 437. C D
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit. 450.1.A
Anima beata perfectum dominium habet ſuorum actuum, etiam eorum quos corpore exercet 523.2.E
Actiones animæ vegetantis quomodo impediantur ſuperioris partis attentione, 276.1.D,E
Nunquam illas omnino impedit. ibid.2.A
Si nimia ſit, famem ſentire non ſinit. 277.1.E

Anna.

Mater B. Virginis ſterilis vſque ad ſenectutem. 9.B
Non habuit aliam filiam præter B. Virginem, ſemelque tantum nupſit. 59.2.B

Annas & Caiphas.

De eorum Pontificatu. 290.2.D.E

Antichriſtus.

Quid ſignificetur hoc nomine. 638.1.B. Verus homo futurus ibid. 2 B
Inſignis Chriſti hoſtis. 639.1.E. Non veniſſe. 640.2.B. Quandiu regnaturus. 641.1.A. Vbi, & ex quibus parentibus naſciturus. 642.1.A. De eius moribus ibid.2.B. & ſeq. Qua ratione poſſidendus à Dæmone. ibid. Maleficis artibus vtetur. 643.1,B. Num deſerendus à cuſtode Angelo. ibidem. 2.A. Simulatè incipiet dum Iudæis ſuadet Meſſiam ſe eſſe. ibidem. B. Cur Deus permittet huiuſmodi hominem à dæmone agi. 644.1.A. De eius doctrina. ibid. B. & ſeq. Suadebit Chriſtum Dominum non eſſe verum Meſſiam, ibid. C. legem Moſaycam reſtituet cum circunciſione ibid. Confinget ſe Meſſiam eſſe. ibid.2.A. Deum ſe faciet, & alium Deum non eſſe ſuadebit. ibidem. D. Quid de idolis ſentiet, ibidem. E. Cuius religionis ſectator. 645 1. Atheos tandem futurus. ibidem. D. Quid docebit circa moralia. ibidem. E. quibus artibus ſuaſurus. ibidem. 2. A. Inſignis Monarcha. 646.1.E. Ad regnum fraudulenter aſcendet. ibidem.2.B. Babylone regnare incipiet. ibid. Præcipuam ſedem Ieroſolymis collocabit. 647.1.D. Acerbius perſequetur Eccleſiam quam alius vnquam temporali, & ſpirituali perſecutione. 648.1.E. Multos coget à Chriſto recedere. 649.2.B Eccleſiam non extinguet. ibid. C. Ipſe cum miniſtris extinguetur virtute Chriſti. ibid. D.E

Apoſtolus & collegium Apoſtolicum.

Apoſtoli munus ſupremum in Eccleſia in ordine gratiæ. 79.1.A.
Apoſtoli non receperunt ſacramentum Confirmationis quoad ſignum viſibile, ſed tantum quoad effectum in die pentecoſtes. 180.2.A
Officio & munere Ioanne ſuperiores, licet fortè non ſanctitate. 217.1.A
In Apoſtolis fomes peccati ablatus non eſt. 220.2.B. & ſeq.
Poſt acceptum Spiritum ſanctum nonnunquam venialiter peccauerunt. 221.1.C
Baptizati baptiſmo Ioannis, 238.1.A
Collegium Apoſtolicum, cui Chriſtus præfuit, aliquarum rerum dominium habuit. 261.2.C
Quale fuit hoc dominium ibid & 262.2.B.C
Apoſtoli paupertatis votum emiſerunt. 263.1.A
Nonnunquam mendicato vixere 263.1.D
Calceis vſi, vel ſandalijs. 268 1.E. & cur ita. ibid. 2, A
Euidenter cognouerunt Chriſtum Meſſiam eſſe euidentia fidem non excludente. 309.B.C.D
Num peccauerint deſerentes Chriſtum in horto. 340.1.B

Apparitio.

De apparitione Chriſti poſt reſurrectionem, vide Chriſti apparitiones, apparitiones Angelorum iuxta ſepulchrum Chriſti 553.2.A.B. Et conciliantur Euangeliſtæ. ibid. C

Aqua.

Chriſtus cum baptizatus fuit, quid aquis contulerit. 240.2.D
Aqua & ſanguis ex latere Chriſti. 426.2.B Quid ſignificarunt. ibidem.
Num permiſta fluxerint. 427.1.E
Qua ratione purganda aqua, & innouanda poſt diem iudicij. 695.2.A

Arabia.

Triplex 149.1.C
Arabia felix auri & aromatum ferax. ibid.2.E

Arbor.

Seſe inclinauit adorans IESVM AEgyptũ ingredientẽ. 270.1.D

Argenteus.

Quanti æſtimetur communiter. 336.2.C. & ſeq. Argentei quibus Chriſtus venditus, quanti valoris. ibid.

Armachanus.

Sine fundamento imponit Chriſto & Adamo neceſſitatem ſeruandi paupertatem. 263.1.C

Aſia.

In eam profecta B. Virgo poſt Chriſti mortem, Epheſi habitauit. 181.1.A

Athenienſes.

Decimo die poſt natiuitatem pueris nomen imponebant. 159.1.E

Attentio.

Vide anima in fine.

Auaritia.

Iudam mouit vt venderet Chriſtum. 336.1.B. & ſeq.

Auditus.

Quomodo futurus in corpore glorioſo. 518.2.D.E

Auguſtus Cæſar.

Quomodo imperare cœpit: & quandiu imperauit. 247.1.D. & ſeq.
Quo tempore Monarcha fuit. ibid.2.A
Quot annis Chriſtus vixit Auguſto imperante. ibid. C.

Auſteritas.

De auſteritate vitæ Chriſti: vide Chriſti viuendi ratio.
Quid & qua ratione conferat ad perfectionem virtutis. 266.4 A. & ſeq.
Ex vitæ auſteritate perfectio vitæ & religionis haudquaquam ſumenda. ibid. B
Pietas & opera miſericordiæ vitæ auſteritati præferenda. ibid. D.E

Azymorum feſtum.

Cur introductum. 406 1.C D
Diſtinctum à feſto Phaſe paſchæ. 402.2.A. & de eorum præcepto & differentijs. ibid. & ſeq. latè
Azyma etiam extra Hieroſolymam celebrabantur, & quo tempore. 404 1.B

B

Baptiſmi ſacramentum.

An inſtitutum in Chriſti baptiſmate. 241.1.A
Baptiſmum B. Virgo à filio recepit. 180.1.C
Præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo à Chriſto latum, non à Ioanne. 213.2.E

Baptiſmus Ioannis.

Ad legem gratiæ non pertinet: nec in præcepto fuit 214.1.A
A Deo inſtitutus quantum ad ritum. 229.1.C. & 236.2.B. & cur. 235.2.A. Proxima cauſa eius, Ioannes, 137.1.D
Cur dictus baptiſmus pœnitentiæ. 230.1.B. ſeq. Cur dictus baptiſmus Ioannis. 237.1.B

Qua ratione dabatur in remiſsionem peccatorum.230.1.B.235.2.B C
Confeſsio accedentium ad Ioannis baptiſmum, qualis.230.2.B
Baptiſmus Ioannis neque infantibus dabatur neque Gentilibus.231.1.D.E
Quo tempore durauit. ibid. 2. E
Ioannes & Chriſtus ſimul tempore baptizabant. ibidem. & 232.1. A
Materia remota baptiſmi Ioãnis aqua naturalis.232.1.E
Materia proxima ſeu eſſentia illius baptiſmi in vſu conſiſtebat. ibid.2. A
Non dabatur ſub forma noſtri baptiſmi. ibid.B. & ſequent. Et veriſimilius eſt ſub nulla baptizaſſe.234.1.A
Tota ſubſtantia illius baptiſmi in exteriori ablutione poſita. ibid. 2. B
Non contulit gratiam. ibid.E.
Differentiæ inter baptiſmum Chriſti & Ioannis 235.1.A & ſequent. latè Solus Ioannes per ſe ipſum baptizauit, nec fieri aliter potuit. ibid.
Baptiſmus Ioannis cum ipſius vita extinctus.237.2.B
Sacramentum nouæ legis non fuit: nec veteris, nec propriè vllius, ſed præludium ad Sacramentum Baptiſmi.138.1.A.239.1.A D.2. C
Baptizati à Ioanne tenebantur baptizari Chriſti baptiſmo poſtquam inſtitutus ac præceptus eſt.238. C.
Baptiſmo Ioannis nonnulli ex Apoſtolis baptizati. ibid.E
Neceſſarius non fuit neque vt medium, neque vt præceptum, ibid. 2. D. E
Durauit per annum, & paulo amplius. 245.2. C
Quando Chriſtus baptizatus baptiſmate Ioannis.248.1.A
Reliqua de baptizatione Chriſti, vide, Chriſti baptizati.

Betaitudo.

De beatitudine B. Virginis, vide, Mariæ beatitudo.
Chriſti corpus obiectum beatitudinis corporis. 518.1.B.C
Beatitudo ſanctorum, qualis futura poſt diem iudicij.699.2.A.
De beatitudine corporis, vide corpus glorioſum.

Beatus.

Inferior beatus nonnulla in verbo videre poteſt, quæ non videt alius perfectior. 200.2 E
Quibus modis vnus beatus alium excedat.201.1.A
Quid videant in verbo beati. ibid. C. E
Multitudo beatorum videt in verbo multitudinem rerum exiſtentium in aliqua differentia temporis. ibid 2.C
Nullus homo beatus fuit ante Chriſti mortem, 436.1. E.2. A
Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum etiam eorum quos in corpore exercet, 523.2. E.& 524.1. A
Beatorum corpora æqualia futura non ſunt.580.2.C
Quem locum beati teneant in cœlo. ibid.

Benedictio.

In modum crucis à Chriſto introducta.605.2. C

Bethlehem.

Bethlehem Iudæ idem quod Ephrata.135.2. D
Alia Bethlehem in tribu Zabulon. ibid. E.
Domum panis ſignificat. ibid.
Paruum oppidum fuit numero ciuium, ſed magnum dignitate propter Chriſtum in ea natum. 136.1.B. Vbi conciliantur Michæas, & Matthæus.

Blaſphemia.

Num maius peccatum ſit, quàm peccatum crucifigentium Chriſtum.375.1.E

Bonum.

Deus non permittit malum niſi ob maius bonum.28.2.E
Bonum commune præferendum particulari.287.2. C

C

Cœna.

Cœna Chriſti apud Simonem leproſum, & Martham quo die acciderint.335.1. A

Et an diuerſæ fuerint

De cœna Domini ante paſsionem, vide. verb. paſsio.
Cœna pura apud Iudæos, quæ. 414.1. C

Caiani.

Hæretici Iudam bene egiſſe Chriſtum vendendo affirmabant. 335.2 D

Calceus

Chriſtus & Apoſtoli calceis vſi.267.2.D. & 268.2. E

Canon.

Trullani quantæ authoritatis ſint, 134.1.C

Canticum Magnificat.

A Virgine prolatum ſpiritu prophetico.194.1.D. & ſeq. iiſdem verbis quibus à Virgine prolatum refertur à Luca. ibid. 2. B
Canonica Scriptura eſt, & vt relatus à Luca, & vt à Virgine prolatus, ibid.2. C

Charitas.

Omnis charitatis actus meritorius augmenti eiuſdem charitatis.182.1. C
Ex quo ſumitur pulchra ponderatio meritorum B. Virginis. ibidem. D
De charitate B. Virginis. vide Mariæ charitas.

Caro.

De carne Chriſti, Vide Chriſti caro.

Caſtitas.

De caſtitate Chriſti, vide Chriſti caſtitas.
De caſtitate B. Virginis. vide, Mariæ caſtitas.
Pulchritudo B. Virginis caſtitatis incentiuum.10.1.C

Cauſa.

Cauſa ſimpliciter & moralis quid requirat.370.2.A
De cauſis paſsionis Chriſti. vide Chriſti paſsio.
Character in Chriſto non fuit. 241.2. D

Chalmys.

Quid ſit.348.2. A
Qualis fuerit illa qua Chriſtus per ludibrium inductus fuit. ibidem. B

Chriſtus.

Nunquam purus homo. 3.2. C
Non eſt contentus in lumbis Abrahæ, ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia.99.2. A
Cur dictus Nazaræus.173.1. B
Mediator Dei & hominum propriè ac perfectè.208.1.A
A Dæmonibus cognitus filius Dei.305.2.E
Propoſitus Angelis tãquam princeps illorum ac caput.307.1.B C
Qua ratione occaſio fuit Angelorum ruinæ. ibid.C
Qua ratione à Iudæis cognitus. 308. 2. D.309.2. C.310.1. D ibid.2.B
Chriſtus Mariam plus diligit quam Eccleſiam.184.1. C

Chriſti prædeſtinatio.

Prædeſtinatus ante præuiſionem peccati non ſolum vt homo ſed etiam vt filius Virginis.7.2. A

Chriſti conceptio.

Spiritus ſancti virtute facta.50.1. E
Quo ſenſu humana dici poſſit.54.1. B. C
Tota Trinitas illam operata. Sed Spiritui ſancto ſpecialiter tribuitur.100.2.B C
Qua ratione Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus dicatur. 102.1.B. licet non ſit Spiritus ſancti filius dicendus. 103.1. A
Chriſtus ex Beatæ Virginis ſubſtantia conceptus. 104.1. D. id eſt ex puriſsimis ſanguinibus eius. ibid.2.C. in eius vtero.105.1.B ſine carnis voluptate.44.1.A.58.1.C
In Chriſti conceptione omnia concurrunt neceſſaria ad maternam generationem.105.1.C.106.1.A
Num Chriſti conceptio præciſè ex ſanguine facta ſit ſine vllo ſemine. ibid & 107.2.D
Num facta ex ſanguine menſtruo. 106. 1. A. materia fœtus in conceptione Chriſti immediate tranſiit ex forma ſanguinis ad animam rationalem.115.2.E
In Chriſti conceptione Spiritus ſanctus adhibuit totam vim actiuam quam ſolet virile ſemen.106.2.A
Num Beata Virgo ad Chriſti conceptionem effectiuè concurrerit 108.2.A

Chriſtus

Chriſtus per potentiam diuinam opera viri concipi poſſet.ibid.
Chriſti conceptio quoad extrinſeca primarie facta 114.1. B.*non vero quo ad extrinſeca & antecedentia, qualia ſunt congregatio ſanguinis, &c.*113.2.D
*Quia hæc ipſa in inſtanti fieri non repugnaret.*113.1.A
*In primo inſtanti conceptionis potuit Chriſtus ſenſibili phantaſmate vti.*118.1.E
Chriſti conceptio quo ſenſu miraculoſa, & quo ſenſu naturalis 125.2.C
*Quando Chriſtus conceptus B.Virgo in eadem domo cum Ioſeph habitabat.*74.2.C
Quarto menſe à deſponſatione Mariæ Chriſtus natus. 76.1.A
*In vtero Virginis nouem menſibus integris fuit & quomodo.*137.2.D

Chriſti aduentus.

Duplex & in quo conueniant & in quo differant vbi multa ex ſcriptura & patribus, 630.2.A
De ſignis ſecundi aduentus, vide verb.Iudicium finale.

Chriſti natiuitas.

Sicut flos ex arbore, ita Chriſtus natus ex Virgine, 3.1.C
*Chriſtus de vtero Matris exiuit ſine vlla virginei corporis dilatatione, immutatione, iniuria.*51.1.B
*Natiuitas Chriſti ex Virgine maius miraculum quam reſurrectio ex Ambr.*61.1.D
Chriſti natiuitate Virginis integritas aucta eſt,ibid E
Quomodo Chriſti *corpus de vtero Virginis exijt ibid* 2.A
Chriſti natiuitas longe alterius rationis à natiuitate cæterorum 121.2.A
Chriſti natiuitas ſuppoſitum denominat non afficit,ibid
Chriſtus natus ex Virgine veriſſime dicitur, 122.2. A.133.1,A.
*Chriſtus proprie dici poteſt bis natus.*122 2.A
Chriſti natiuitas ſine vlla ſorde perfecta, 134.1.E.44.1.B
Cur Chriſtus *in Bethlehem natus,* 136.1 A
*Cur in diuerſorio, quodque illud fuerit,ibid.*2 B
Quale fuerit diuerſorium, ibid.
*Cur in præſepio,*137,1.C
*Inter Bouem & aſinum, ibid.*E
*Cuius materiæ fuit præſepium. ibi.*2.A. *hodie Romæ ſeruatur. ibid.*B.
*Angelorum manibus Chriſtus ſuſceptus ex vtero egrediens.*137.1.C
Quo anno accidit Chriſti *natiuitas,ibid.*2.C. *quo menſe.*138.2.A.*quo die,ibid.*C. *qua hora,* 139.1.A
Conſuetudinem celebrandi noctem natiuitatis Chriſti *Theleſphorus primus induxit, ibid.*
Chriſti natiuitas conuenienter non eſt manifeſtata omnibus. 140.1.A.*ſed aliquibus vt mundus diſponeretur.* 146.1. A. *& quibus,* 146.2.A.B
Prodigia in Chriſti *natiuitate,* 146.1.B
Stella à magis viſa non fuit factum natiuitatis Chriſti.154.1.C

Chriſti genealogia.

Chriſtus ex familia Dauid, non quia filius adoptiuus Ioſephi, ſed quia verus filius filiæ Dauid, 10.2.B
*Genealogiam Chriſti cur recte Matthæus deduxerit per lineam Ioſeph, ibid.*2. E
*Genealogia quam Lucas cap.*3.*narrat potius ad* Chriſtum *& Virginem pertinet quam ad Ioſeph, & late exponit,* 12.1.A.B
Genealogia Matthæi cap 1.*naturalis reſpectu Ioſeph,legalis reſpectu Chriſti, è contrario vero genealogia Lucæ.*12.2.C

Chriſti filiatio,

*Chriſtus naturalis filius Virginis.*112.2.A
Bis filius, 122.2.A
*Filius B.Virginis denominatur per relationem creatam veram ac realem eiuſdem rationis cum filiationibus aliorum hominum,*127.1.C
Non vero relationem increatam, 126.2.B
*Chriſtus non duo filij, ſed vnus filius quamuis duplici relatione referatur ad patrem & matrem,.*128.1.E
*Num alij filij plus habeant à matribus,quam Chriſtus à Virgine, ibid.*2.B
Relatio filiationis ad B.Virginem num ita completa ſit in Chriſto ſicut in alijs filijs, ibid 2.E
Diſcrimen ex parte ſubiecti inter relationem æternam & temporalem Chriſti, ibid 129.1.A
*In Chriſto non eſt relatio filiationis adoptiuæ ad Deum.*129.1.E 255.2.D
*Relatio filiationis ad Virginem adhuc perſeuerat in Chriſto.*130 1.E
*Chriſtus non dicendus filius totius Trinitatis, ibid.*2.A
*Neque Spiritus ſancti adhuc ratione humanæ conceptionis.*102. 2.E

Chriſti corpus ſeu caro.

Subſtantiam carnis quam Chriſtus ſumpſit ex Virgine à verbo nunquam dimiſſa. 5.2. A
*Caro Chriſti in ſimilitudinem carnis peccati.*19.2.A
Chriſti caro neque in ſe, neque in parentibus peccato obnoxia 98.1.D
*Chriſti caro nubes leuis, de qua Iſaiæ.*19. 170.1.B
Chriſti corpus ante mortem glorioſum non fuit 316.2.A.*vbi verba Damaſceni ſub obſcura exponuntur.*
*Nec dotem claritatis habuit.ibid.*2. B
Perfectum augmentum habuit in hac vita. 514.1.C
Pulcherrimum fuit. ibid 2. A
*Obiectum beatitudinis corporis,*518.1.B

Chriſti humanitas.

Quo tempore verbo vnita. 3.2.C
Quo ſenſu à verbo dimiſſa in Chriſti *morte* 393.1 E.2 A
Eſſe deſiit in morte Chriſti.ibid. 2. C

Chriſti gratia.

*Phyſice infinita non fuit.*184.2.B
Quantæ fuerit perfectionis, ibid.
*Chriſtus in Eccleſia gratiæ fons eſt B.Virgo aquæ ductus gratiæ, ſancti vero riuuli ex Bernardo ibid.*C

Chriſti ſanctitas.vel ſanctificatio.

Quo ſenſu Chriſtus ex non ſancto ſanctus effectus, 117.2.A.B.
*Nec prius tempore nec prius natura fuit homo quam ſanctus.ibidem.eius humanitas prius natura non tempore.ibid.*C

Chriſti impeccabilitas.

Chriſtus vt ſignificat Deum hominem quacunque ratione concipiantur originale peccatum contrahere non poteſt, 57.2.C
*In Adam non peccauit.*98.1.B

Chriſti dignitas.

Chriſtus Angelis propoſitus tanquam princeps ac caput, 306. 2. E
Multa quæ ad Chriſti *dignitatem ſpectant, vide infra verbo.aſcenſio,& ſeq.*

Chriſti manifeſtatio.

Tres fuerunt paſtores quibus Chriſti natiuitas per Angelos manifeſtata eſt, 146.2.B
Quo in loco. ibid.
Simoni & Annæ in Templo *manifeſtatus. ibid.*
Magis manifeſtatus, 146.2.D
Quidam magos quibus Chriſtus manifeſtatus quam plures fuiſſe exiſtimat, 147.1.B
*Et maleficos fuiſſe non Reges, ibid.*C
Sed fuerunt tantum tres, 147.2,A
*Et ſapientes Aſtrologi non malefici, ibid.*D
Illorum nomina & munera, ibid. B
*Veriſimile Reges fuiſſe.*148.1.B
*Cur Magi potius quam Reges ab Euangeliſta dicuntur.ibid.*2.A.
Ex Arabia felice venerunt.ibid. C.*& ſeq.*
Cur obtulerunt illa munera, 149.2.D
Inuenerunt Chriſtum in Bethlehem, 150.2.B
*Adorarunt in eodem loco in quo natus, ibid.*C
Quot diebus Bethlehem peruenerunt, 151.1 B
Qua die contigit adoratio magorum, 152.1.A
Quando illis apparuit ſtella, 151.2.A
De ſtella quæ Magis apparuit, vide verbo ſtella.
Cur Reges ab ſtella ducti nihilominus rogarunt de puero, 153. 2.B.

Stella à Magis viſa Ieſu nati factum non fuit.154.1.B.C
Vaticinio Balaam permoti ad ſequendam ſtellam, ibid.1.E.
Fidem habebant de aduentu Aceſiæ ex maiorum traditione iuxta Chryſologum. ibid.2.A
Præter externum ſignum ſtellæ internè illuſtrati.ibid.C
Magiſtri Iudæorum à Chriſto facti.155.1.B
Inſignis Magorum fides & religio.154.2.C.& ſeq.
Cur eo ordine Chriſtus manifeſtatus, vt prius Iudæis, deinde Gentibus, iterum Iudæis.146.2.D

Chriſti circuncisio.

In circunciſione exemplum obedientiæ à Chriſto exhibitum. 155.2.E.& 156.1.A
Non fuit Chriſtus ſubiectus præcepto circunciſionis per ſe & ex vi præcepti.157.1.E
Sanctum & honeſtum Chriſtum circuncidi.157.2.C
Chriſti circunciſio non eſt facta ſine ſpeciali reuelatione B.Virgini, & Ioſepho facta.ibid.2.E
Maxime decuit Chriſtum circuncidi & quibus de cauſis. 158.2.A
Lapſus Nicephorus aſſerẽs Chriſtum in domo Ioſeph circunciſum 159.1.A
In eodem diuerſorio circunciſus in quo natus.ibid.E
Præputium Chriſti à Virgine ſeruatum.ibid.

Nomen Ieſus.

Propriiſſime & aptiſſime conuenit Chriſto non ita aliis quibus in ſcriptura Sacra impoſitũ eſt.174.2.E.175.1.A.160.1.D.& in quo conſiſtat hæc proprietas, & nũ hoc nomen adhuc materialiter aliter alteri fuerit impoſitum.160.1.E
Hoc nomen ipſo die circunciſionis impoſitum diuina authoritate. 159.2.C
Ad B.Virginẽ præcipue pertinuit Chriſto nomen imponere, Ioſeph tamen excluſus non eſt.ibid.2.D
Chriſtus in ſacra Scriptura pluſquã triginta nominibus appellatur.ibid.E
Hoc tamen cætera omnia in ſe continet.ibid.& 161.1.E
Cur Chriſtus Ieſus appellatus.16 .1.C
Et non Emanuel vt prædixerat Iſaias.ibid.E

Nomen Chriſtus.

Nomen Chriſtus cõmune regibus & ſacerdotibus, ſed Chriſto per antonomaſiam conuenit.160.2.B
Nomen dignitatis ibid.
Iuſti & ſancti Chriſti etiam dicuntur, id eſt, gratia vncti ibid.
Significatum hoc nomine in ſacra Scriptura, Meſſiã promiſſum & regem, & ſacerdotem futurum.ibid C

Chriſti præſentia.

Conuenientiſſimũ fuit Chriſtum in templo præſentari ac offerri. 164.1.B
Quibus de cauſis.ibid.
Chriſtus non tenebatur hoc præcepto. ibid.C. & qua ratione illi applicanda verba legis de maſculo aperiente vuluam. ib.D.E
Parentes Chriſti ſacrificium pauperũ obtulere in præſentatione. 266.1.B. & cur ita.ibid.C.
Singularis Originis ſententia circa B.Virginis oblationem.ibid. E.& 2.A
Alia vide verbo Mariæ purificatio.

Chriſti fuga in Ægyptum & reditus.

Quo tempore fugit.173.1.C
Cur Chriſtus fugere voluit.168.2.D.& ſeq.late.
Ad Chriſti ingreſſum in Ægyptum idola corruiſſe incertum.170 1.B.E
Arbor ſeſe flexit vt ingredientem adoraret.ibid.D
Latuit Chriſtus in Heliopoli ciuitate ſecundum Anſelmum.173.2.B
Quantum commoratus apud Ægyptios.172.1.A
Quo anno ætatis rediit Chriſtus.ibid.
Cur rediit ad Nazareth.ibid.B.C
Cum Chriſtus rediit, Archelaus Rex erat in Iudæa, Herodes Tetrarcha in Galilæa.ibid.D

Chriſti vita ante baptiſmum.

Habitauit in Nazareth cum parentibus.173.1.A
Pauperem vitam duxit non tamen mendicauit, ſaltem ante prædicationem.ibid.D
Communem vitam in exterioribus egit.ibid.2.A
Communem vitam in exterioribus egit.ibid.2.A
Duodecimo ætatis anno manſit Ieroſolymis cum doctoribus diſputans.173.2.C.Et cur ita.ibid.& ſeq.
Parentibus obediens fuit iuuanſque in domeſticis.174.1.A
Fabrilem artem exercuit, etiam ſolus poſt mortem Ioſeph.ibid.C.
ætate, ſapientia, & gratia profecit.ibid.& ſeq.
Miracula non fecit ante illud in Cana Galilææ quod primã fuit, ibid.2.C

Chriſti baptizatio.

Chriſti baptizatio conueniens.240.2.D & cur.ibid.E
Chriſtus ſuo baptiſmate nobis profecit.241.1.A
Non oportuit ſuo baptiſmate baptizari.ibid.2.C
Neque alio legali aut veteris legis.ibid.E
Chriſti baptizatio num acciderit eodem die, quo nuptiæ in Cana Galilææ, & Magorum adoratio.243.1.E. quo menſe & die.ibid D
Inter Chriſti baptizationem, & nuptias in Cana annus interceſſit.245.1.A
Et quid hoc tempore Chriſtus egit.ibid.C.D
Chriſtus anno decimoquinto imperij Tiberij Cæſaris baptizatus. ibid.2.A
Anno trigeſimo ætatis ſuæ inchoato.246.1.B.& 247.1.B.& cur ea ætate.246.1.A.& ſeq.
Poſt tres, vel quatuor menſes, ex quo Ioannes baptizare cœpit. 248.1.A
Cur Cœli aperti cum Chriſtus baptizatur.249.1.B. vide verbo Cœli.
Cur Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit.250.2.E
Aliter tunc deſcendit in Chriſtum quam in Apoſtolo ac aliſos. 251.1.B
Qua ratione Chriſtus dicatur Spiritu ſancto vnctus in baptiſmate.ibid C
Cur in Chriſti baptiſmate Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparuit.ibid.D.vide verbo columba.
Cur vox Patris audita.252.1.B.C.vide verbo Vox.
Tria hæc ſigna ab omnibus qui aderant percepta.255.2.A.B
In Chriſti baptiſmate expreſſa Trinitatis repræſentatio.256.1.A
Baptiſmus quo Chriſtus baptizatus non fuit baptiſmus gratiæ.ibid.B

Chriſti conuerſatio ſeu viuendi ratio.

Chriſtum inter reliquos homines communem vitã agere conueniens fuit.259.1.E
Et ante baptiſmum, & cum docere cœpit, & prædicare.ibid.2.A
Contemplationi nonnumquam vacabat ab externis ceſſans.259 2.D
Actiuam & contemplatiuã coniunxit. ibid. non ſemper exercuit actus ex obiecto perfectiſſimos ibid.& E
Auſterum vitæ genus ſequutus non eſt.264.2.D
Neque illi neceſſarium fuit.266.1.B
Comparatio modi viuendi Chriſti cum modo Ioannis Baptiſtæ. 267.1.C
Chriſti viuendi ratio moderatiſſima magis tamen auſtera quam blanda.265.2.D
Chriſti victus.265.1.A
Veſtitus.ibid.B
Tunica Chriſti inconſutilis.ibid.à Virgine contexta.362.1.E
Nonnunquam eximiæ auctoritatis exempla Chriſtus exhibuit. 266.1.D
Quibus corporis afflictionibus vſus.267.1.B
Calicis vſus.268.1.A
Nonnunquam etiam ſandaliis.ibid.2.A

Chriſti religio.

Religioſum vitæ ſtatum qui per tria vota conſtituit Chriſtus profeſſus non eſt.264.1.D
Vitam inſtituit habentem excellentius quidquid perfectionis eſt in vita religioſa.ibid E

Capax voti fuit. 260. 2. A. neque indecens fuiſſet eum aliquid uouere. ibid. incertum autem eſt an quidquam vouerit. 260. 2. E

Chriſti paupertas.

Chriſtus paupertatem ſeruauit & coluit. 261. 1. B
Quem modum paupertatis ſeruauit ante baptiſmum circa vſum rerum mobilium & immobilium. ibid. 2. A
Quem poſt baptiſmum. ibid. & ſeq.
Explicantur loca duorum Pontificum quæ videntur contraria circa Chriſti paupertatem. ibid. B. C
Votum paupertatis num Chriſtus emiſerit? 263. 1. B
Libere Chriſtus paupertatem exercuit contra Armachanum. ibidem. C
Num Chriſtus aliquando mendicauerit. 263, 1. E. & ſequentibus.

Chriſti dominium.

Chriſtus ratione naturæ & voluntatis humanæ proprij dominij capax. 260. 2. A
Chriſti paupertas non excluſit excellens & diuinum dominium in omnes creaturas. 261. 1. D
Quarum rerum dominium habuerit ante baptiſmum. 261 1. E. & poſt baptiſmum. ibid. 2. C
Aliquarum rerum dominium habuit in communi & ſimul cum diſcipulis aliquando in particulari, interdum nihil proprium habuit, ſed omni dominio caruit ſaltem quoad actum, licet non quoad profeßionem. 261. 2. C. 262. 1. & ſequentibus.

Chriſti caſtitas.

Chriſtus perpetuam virginitatem ſeruauit. 260. 1. C
Non conſtat virginitatem Deo vouiſſe ibid. 2. E

Chriſti obedientia.

Chriſtus qua ratione obedientiæ præbuit exemplum. 155. 2. E
Obedientiæ votum non emiſit. 260. 1. C
Parentibus, Principibus, & Rempublicam gubernantibus iuxta communem legem obedijt. ibid.
Chriſtus prima ac præcipua exempla vitæ ſuæ in virtute obedientiæ conſtituit. 265. 2. C

Chriſti oratio.

Chriſtus orauit in deſerto. 275. 1. B
Et in horto 337. 2. D
Et ea oratio quantæ efficacia. 368. 1. C

Chriſti ſeceſſus in deſertum.

Chriſtus ab Spiritu Sancto in deſertum ducitur. 274. 1. B
Non motu corporali externo & violento, ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione. ibid. 1. E
Cur ſeceßit in deſertum ibid. 2. C. vbi multa ex Patribus.

Chriſti ieiunium.

Chriſtus quadraginta diebus ieiunauit in deſerto. 276. 1. D. & cur. ibid.
Nullum omnino cibum, potumvè ſumpſit. ibid. E
Ieiunium Chriſti naturali virtute fieri non potuit. ibid. 2. B
Supernaturali virtute miraculorum effectrice ieiunus permãſit. ibid. C
Non eſurijt Chriſtus donec ieiunij dies expleti. 277. 1. C
Quare eſurire voluit. ibid.
Myſterio non caruit quod tot diebus famẽ non ſenſerit poſtea eſurierit. ibid. D

Chriſti tentatio.

Chriſtus cur tentari ſe permiſit. 270. 1. D
Cur Dæmon tentare auſus Chriſtum Dominum. ibid. 2. A. & ſequentibus.
Cum Dæmon Chriſtum aggreſſus verum Deum non nouerat ibidem. 2. C
Dæmoniorum princeps Chriſtum tentauit. 271. 1. C
Per delectationem ſeu concupiſcentiam tentari Chriſtus non potuit. ibid 2. A
Chriſti tentatio expleto ieiunio accidit. 277. 2. A
Num quadrageſimo die, vel poſt quadrageſimum acciderit. ib. B. & ſeq.
Tentationes continuæ acciderunt ſine dierum interpolatione. 278. 1. B
Num aliis tentationibus tentatus ſit Chriſtus præter eas quas Euangeliſtæ narrant. ibid. C. & ſeq.
Chriſtus in deſerto tentatus. 278. 2. E. & cur. ibidem. & 279. 1. A
Non omnes tentationes in deſerto acciderunt. ibid. 1. D
Secunda tentatio in pinnaculo templi accidit. ibid. 2. C
Tertia in monte excelſo. ibid. 2. B. C
Quomodo Chriſtus ductus in pinnaculum, & in montem. ibidem. C
Poſt vltimam tentationem Chriſtus in deſertum reducitur. 279. 2. E
Quæ fuerit materia tentationum Chriſti. 280. 1. A. & ſequentibus.
Quæ malitia in illis latuerit. ibid. 1. B
Sapientia Chriſti & virtus in reſiſtendo. ibid. 2. A. B
Exemplum præbet Chriſtus quomodo tentationes vincendæ. ibidem B
Quo ordine Chriſtus tentatus. ibid. 2. C
Qua ſpecie, ſeu figura Dæmon acceßit. ibid. 2. D. E
Per externum ſermonem tantum tentare potuit. ibid, E

Chriſti doctrina, & prædicatio.

Chriſtus diſcipulos congregare cœpit. 282. 1 A
Cur Chriſtus Iudæis potius quam gentibus prædicauit. ibid.
Chriſtus non ſolum Iudæorum doctor ſed etiam gentium. ibidem. B
Cur fidei doctrinã ante mortem gentibus prædicari noluit. 282, 1, C
Quomodo Chriſtus dicatur ſemper publice docuiſſe. 283. 1. E
Cur Chriſtus doctrinam ſuam ſcriptis non crediderit. 284. 2. E & 285. 1. A
Fuerit ne Chriſti epiſtola ad Abagarum. 285. 2. B
Chriſtus omnium doctor à Patre miſſus. 286. 1. C
Poteſtas docendi per ſe Chriſto conuenit ratione vnionis hypoſtaticæ. 286. 2. B
Angelus etiam illuminare poteſt. ibid.
Facultas docendi maior in Chriſto quam in vlla creatura. ibid. 2. C. D
Singulare in Chriſto quod ita doceat, vt nunquam didicerit. ibidem. E
Excellentia doctrinæ Chriſti. 287. 1. D
Prudentiſſime egit Chriſtus cõſtanter docendo & corripiendo Iudæos etiam cum illorum offenſione. 288. 1. B
Tempus prædicationis Chriſti quantum. 290. 1. A
Chriſti prædicatio ſecluſis etiam miraculis ad fidem obligaret. 300. 2. E

Chriſti miracula.

Chriſtus conuenientiſſime miracula fecit. 292. 1. B
Miraculoſæ conuerſiones à Chriſto factæ. 298, 2. D
Miraculoſa Chriſti præſentis occultatio. ibid. E
Miracula quæ circa ſe ipſum operatus eſt Chriſtus excellẽtiſſima. 299 2. E
Iuſtum Chriſti miraculum in Cana Galilææ. 174. 2. C. D
Chriſti miracula, altiſſima media ad eius doctrinam ſuadẽdam 300. 2. B. C
Simpliciter neceſſaria nõ fuerunt vt eius doctrina prudenter credi poſſet. ibid. E
Sed quodammodo ad illã confirmandam, & ſufficienter proponendam 301. 1. E
Tenerentur ne Iudæi in Chriſtum credere ſi miracula non feciſſet. 302. 1. A
Miracula Chriſti per ſe ſola ſufficientia nõ erant ad cognoſcendũ ipſum eſſe Meßiam. ibid. 2. B
Coniuncta prophetijs euidenter id oſtendebant. ibid. C
Similiter cõiuncta teſtimonio ipſius Chriſti conuincere poterant morali euidentia, in teſtificante. ibid D
Chriſti miraculis conuicti ſunt dæmones ad credendum illum eſſe Meßiam. 304. 2. C
Impediti enim non ſunt. 305. 1. C

Impediti enim non ſunt.395.1.C
Veritas miraculorum Chriſti euidenter à dæmone cognita. 305. 1.C
De cognitione Chriſti quam dæmones habuerunt, vide Verb.dæmon.
De cognitione Chriſti quam habuerunt Iudæi ratione miraculorum, vide V.Iudæus.
Miraculum fuit Chriſtum morti proximũ voce magna clamaſſe 392.2.B
De miraculis quæ in Chriſti morte acciderunt, vide Verb.Prodigium.

Chriſti transfiguratio.

Chriſti transfiguratio quid ſit.311.1.E
Claritas Chriſti in transfiguratione qualis.313.2.B,317.1.D
Miraculoſa fuit 313.1.E
Non tamen dos corporis glorioſi.ibid.2.B
Vnde manauerit.ibid.2.D. E
Claritas veſtium.314.1.B
Cur transfiguratus coram alijs.415.1.A
Cur ex ijs alij Chriſtum præceſſerunt, alij ſequebantur.ib.B
Cur fuerint Moyſes & Elias potius quam alij ibid.C
Cur coram Petro, Ioanne, & Iacobo.ibid.E
Chriſti facies vere ſenſibiliter ſplenduit.316.1.E.2.A
Sententia Damaſceni de fulgore faciei Chriſti explicatur.ibid.2 A B.C
Sententia Nazianzeni de claritate corporis Chriſti explicatur. ibid.E
Chriſtũ transfigurari nõ aliud fuit quã corpus eius eximiæ gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente, de nouo affici.317.1.D
Illa claritas altioris ordinis, quam claritas ſolis ibid.E
Corporeis oculis viſa ab Apoſtolis quamuis confortatis.ib.2.C
Tantum fuit in extima ſuperficie corporis Chriſti.318.1.A
Totum corpus ea claritate perfuſum.ib.C
Veſtes Chriſti quomodo ſplenduerint 318.1 B.D
Elias vere in propria perſona apparuit.ib 2.C
Vnde adductus.318.2.D
Moyſis anima proprio corpori coniuncta afficit.319.1.A
Corpora Moyſis & Eliæ ſplendida etiam apparuerunt.320.1.B
Quomodo fuerint à Petro cogniti.ib.C
Quo tempore transfiguratio accidit.ib.E
Quo loco.320.2.A
Cur in monte Thabor.ib.B
Quo ordine.ib.D.E
Cur Chriſtus iuſsit diſcipulos tacere.ib.E.& 221.1.A

Cœna Domini.

Cœna Domini ante paſsionem quo die accidit, 408.1 E.2.A
De alijs cœnis apud Simonẽ, &c. vide ſupra verba, Cœna quid egit ſtatim poſt cœnam.

Chriſti teſtamentum.

Chriſti teſtamentum quid ſit. 366.2.A
Chriſtus teſtamentum condidit ante mortem. Nõ vetus ſed temporale, ſed nouum, & æternum.ib.C.D
Sententia aſſerens Chriſtum in cruce teſtamentũ condidiſſe.367 1.A
Vt caput & pontifex Eccleſiæ nullũ teſtamentũ condidit pendens in cruce.368.1.B
Sed in pœna quas id quod in eo præcipuum eſt quamuis aliqua quæ pertinent ad eius integritatem alijs temporibus inſtituere. ibidem.2.A
Vt priuatus homo proprie teſtamentum non condidit.ib.C

Chriſti paſsio communis.

Chriſti anima quomodo dicatur paſſa ſecundum omnes ſuas potentias tam inferiores quam ſuperiores.329.1.B
Chriſtus Dominus veras paſsiones ſuſtinuit, & non tantum ſecũdum ſpeciem.ib.C.& 330.1.B
Chriſtus ſuſcepit eas paſsiones corporis quas naturali modo ab hominibus pati poterant.330.2.B.D
Circa Chriſti paſsionem nihil leuiter fingendum.331.1.A
Adeo immediate nihil paſſus eſt Chriſtus, neque à dæmone. 300. 2.C
Chriſti paſsio quo ſenſu dicatur à Deo præordinata.356.1.D
Chriſti paſsio num fuerit propriè & in rigore ſacrificium. 378. 2.A

Chriſti dolores.

Chriſtus dolorum genera tot cur perferre voluit.331.1.B
Chriſti dolores quo ſenſu dicãtur per ſe ſufficientes ad condignam ſatisfactionem pro peccatis.328.1 B
Inſignis hæreticorum blaſphemia circa Chriſti dolores & pœnam damni.330.1.A.B
Dolores Chriſti maximi ac vehementes.331.1.C
Vehementiores ac intenſiores quam ſecundum potentiam ordinariam in homine ei poſſint.ibidem.2.B,& 333.1.C.Vbi pulchre comparantur dolores Chriſti cum doloribus martyrum.
Dolor Chriſti minor quam dolor inferni, aut Purgatorij. 334. 1.C

Chriſti triſtitia.

Non fuit tam vehemens in Chriſto de malis quæ paſſus eſt quam in damnatis.331.2.E Nec obiectiue, nec intenſiue. ibidem.2. C.D
Quod non tollit quo minus Chriſtus condigne ſatisfecerit pro pœnis, quas homines erant ſubituri.332.1.D
Chriſti triſtitia omnem aliam, quæ de rebus humanis eius eſſe poteſt ſuperauit ib.E. vbi cauſæ tantæ triſtitiæ recte ponderantur.
Ab his quæ conſolari poterant mentem auocabat.332.2.C
Num Chriſti triſtitia ſecundũ ſe ſufficeret ad illam extinguendũ 336.2.B

Chriſti venditio.

Chriſtus à Iuda venditus.334.2.D
Quo die.ib.E
Cur vendi permiſſus.335.2.A
Cur Iudæi pecunijs emerint.ib.B
Cur Iudas vendiderit.ib.D.E
Quo pretio venditus.336.1.A
Quanti valoris argentei quibus venditus.ibidem. & ſequentibus.

Chriſti ſudor ſanguineus.

Chriſtus verum ſanguinem emiſit ſudans in horto 338.1.C
Verba Lucæ Chriſti ſudorem narrantis canonica.337.2.E
Quid eo ſudore ſignificatum.338.2.B
Abſque miraculo accidit ex vi afflictionis internæ. 399.1.B.& explicatur Hilarius, illa ſanguinis emiſsio ex fortitudine & audacia magis quam ex timore prouenit aut triſtitia. ibidem.

Chriſti confortatio.

Chriſtus ab Angelo confortatus.339.1.D.E
In forma ſenſibili & humana Angelus Chriſto apparuit. ibidem.
Non eſt Chriſtus ab Angelo doctus aut illuminatus.ib.E
Incertum quis fuerit ille Angelus.ib.

Chriſtus oſculo traditus.

Iudas oſculo Chriſtum tradidit.339.1.E
Cur Chriſtum oſculatus.ib.2.C
Oſculum Iudæ prima iniuria Chriſto illata in paſsione. ibidem. D
In eo actu & Chriſti patientia & Iudæ ingratitudo ſatis oſtenſa. ib.D.E
De alijs quæ ad Iudam pertinent vide, verbo, Iudas.

Chriſto comprehenſo.

Milites retro cadunt ad Chriſti verbum 340.2.A
Cur potius retro quam in faciem.ib.B
Chriſtus à diſcipulis deſeritur. 339.2.D. An peccauerint, 340. 1.C
Quis fuerit ille adoleſcens relictus ſindone.ib.1.A
Chriſtus comprehenditur.ib.1.D
Qua hora noctis.416.2.E
Petrus ſerui auriculam abſcindit 340.2.C
Chriſtus abſciſſum reſtituit.ib.
Num Petrus eo facto peccauerit.ib.D

Chriſti accuſationes ante Præſides.

Chriſtus ad Annam primo ducitur. 341. 2. D. E. & cur. 342. 1. A
Ad Caipham ducitur ib.
De alapa & alijs iniurijs. ib.
Cur Chriſtus in faciem percuſſus pro ſe reſpondit. ib. B
Ad Pilatum ducitur. ib. 2. A
Et ad Herodem. ib.

Chriſtus negatus à Petro.

Chriſtus vbi & quoties à Petro negatus. 342. 2. A. *& ſequentibus.*
Conciliantur Ioannes & Matthæus circa locum negationis 343. 1. A *& ſeq.*
Conciliantur Euangeliſtæ circa hiſtoriam negationum. ib E. *& ſeq.*
Petri negationes quomodo ante galli cantum fuiſſe dicãtur. 344. 1. C
Petrus in Chriſti negatione grauiter peccauit. ib. 2. A
Quamquam fruſtra à nonnullis excuſetur. ibid. . E
Fidem non amiſit, ſed ſolum charitatem. 345. 1. A
Cur labi permiſſus 345. 1 C
Petrum facti ſui vehementer pœnituit veniamq́; conſecutus. ib. 1. D. E
Aſpectus Chriſti intuentis Petrum qualis. ib 2 B

Chriſti flagellatio.

Chriſtus flagellatus ante mortis ſententiam 146. 1. B. C
A Pilato quidem vt Iudæis ſatisfieret, ipſe vero flagellari voluit, vt ſatisfaceret Patri. ib. 2, A
Læſus grauiſſime. ib. 2. A. E
Alligatus columnæ. 347. 1. A. *quæ hodie Romæ ſeruari dicitur. ibidem.*
A Romanis militibus. ib. B
Flagellum quale fuerit. ib. C
Numerus plagarum. ib. E

Chriſti corona ſpinea.

Chriſtus ſpinis coronatus, non tamen iuſſu Pilati, &c. 347. 2. A
Corona qualis fuerit. ib.
Numerus ſpinarum. ib. B
Quomodo capiti impoſita ib. C

Chriſti flagellati contumelia.

Chriſtus poſt flagella grauiſſimis contumelijs affectus. 347. 2. E
In locum publicum adductus in maiorem contumeliam. ib.
Quoties nudatus. ib. & 348. 1. A
Nudus omnino permanſit. 348. 1. B
Clamyde induitur & arũdo manibus imponitur ib. 2 A. *& qualis fuerit illa veſtis. ib* B. *quid ea veſte, corona, arundine ſignificatum. ib* C. D

Chriſtus iniuſte damnatus.

Chriſtus Pilati ſententia damnatus ad crucis ſupplicium. 348 2. E. & 349. 1. A
Quid Iudæos mouerit vt id peterent. 349. 1. B
Pilati peccatum in Chriſti damnatione leuius peccato Iudæorum. ib. 1. E
Quam poteſtatem Pilatus habuerit circa Chriſti perſonam. ib. 2. B
Pilati ſententia quibus capitibus iniqua. ib 2. E
De alijs quæ ad Pilatum pertinent, vide verbo Pilatus.

Crucis baiulatio.

Chriſtus baiulat crucem. 350. 1. A. *vbi conciliantur Euangeliſtæ, & multa adducuntur ex Patribus in commendationem crucis & cruciferi.*
Cur Chriſto impoſita Crux. ib. B. *& ſeq.*
Quomodo Chriſtus à Simone Cyrineo in baiulatione crucis adiutus. ib. 2. A
Crucis magnitudo, & partes ac figura. ib 2. D. E
Beata virgo Chriſto occurrit Crucem geſtanti. 351, 1. B *quanuis ex mulieribus illis non fuerit quæ Chriſtum flebant. ibidem.* 1. D
Nec facta eſt ſemimortua. ib. E

Chriſti crucifixio.

Chriſtus in cruce poſitus & ſupplicio effectus. 351. 2. B
Clauis affixus. 352. 1. E. *& cur ita. ib.* 2. C
Cur voluit in cruce pati. 324. 1. E *& ſequen. vbi multa ex patribus de acerbitate & ignominia mortis in cruce.*
Qua hora crucifixus. 417. 2. D
Num in terra vel in aere crucifixus. 352. 2. D
Quot clauis affixus. 353. 1. B
Chriſtus omnino nudus in cruce fuit. ib. 1. E. *& ſeq.*
Cum ſpinea corona ib. 2. E
De peccato crucifigentium Chriſtum, vide verbũ, Peccatum mortale.

Circunſtantiæ crucifixionis Chriſti.

Chriſtus conuenienti loco paſſus, ſeu crucifixus. 356. 1. B. *ſcilicet Hieroſolymis ibid.* 2. B.
Extra portam ciuitatis, 357. 1. A.
In monte Caluariæ. ibid. B. *In quo Adam ſepultus dicitur. ibidem.* 1. C
Mons Caluariæ, in quo Chriſtus crucifixus, idem fuit cum illo in quo Abraham filium ſacrificari voluit. ibid. 2. E
Cur ille mons Caluariæ appellatus. 357. 1. E. *& ſeq.*
Chriſtus cum latronibus crucifixus, & cur. 358. 2. B
Conciliantur Euangeliſtæ circa latronum improperia. ib. E
De alijs, quæ ad latrones pertinent, vide verbo, latro.
Milites Chriſti veſtimenta diuidunt & ſortiuntur, 361. 2. A
Quid eos mouerit ibid. C. *quomodo facta eſt diuiſio. ibid.* 2. E
Quæ & quales fuerint illæ veſtes ibid. & 362. 1. A
Quomodo facta ſortitio. 362. 1. B C
Quid myſterij in hac diuiſione & ſortitione. ibid. 1. D

Titulus Crucis Chriſti.

Quando affixus, 362. 2. A
Cur cruci Chriſti affixus non latronum, ibid 2. B
Quid continebat, 363. 1. A
Cur Pilatus huiuſmodi titulum ſcribi iuſſerit. ibid. 1. B. *& ſequentibus.*
Quo ſenſu iuſſerit ſcribi regem Iudæorum. ibid. 2. A. *& an Chriſtus rex fuerit habitus à Pilato, ibid.*
Titulus crucis ter ſcriptus, tribus, ſcilicet linguis. ibid. 2. E *& cur, ibid. &* 364. 1. A

Chriſti potus ex aceto.

Chriſto in loco Caluariæ bis potus exhibitus, 364. 1 B
Semel ante crucifixionem, ibid D
Num bis ante crucifixionem ibid. E. *Et ſequent. vbi conciliantur Euangeliſtæ de vino & aceto.*
Quare fuerit vinum myrrhatum quod Chriſto exhibitum eſt ibi. 2. A
Cur Chriſtus bibere voluit. 365. 1. A
Chriſto iam crucifixo ſpongia aceto plena offertur, ibib. 1. B
Et quomodo ſpongia hyſſopo impoſita. ibid 1. E. *vbi conciliantur Euangeliſtæ de hyſſopo & calamo.*
Quoties acetum Chriſto datum in cruce pendenti, 365. 2. A *poſt quæ verba. ibid. vbi conciliantur Euangeliſtæ.*
Sitis Chriſti in cruce pendentis vnde orta, ibid.
Acetum Chriſto in cruce cur datum. 366. 1. A. B
Quando datum Chriſto in eſcam fel, ibi. C

Chriſti verba ſeptem in cruce.

Primum: Pater dimitte illis, &c. 368. 1. B
Quæ Chriſti virtutes hoc verbo oſtendantur ibid.
Chriſtus in eo pontificem ſe ac mediatorem oſtendit, ibi. A
Quomodo hæc Chriſti oratio exaudita, ibid. 1. C
Secundum: hodie mecum eris, &c. ibid. 2. B
Hoc verbo pontificia dignitas & excellentiæ poteſtas ſignificata. ibidem.
Tertium mulier ecce, &c. ibid. B
Pietas in Matrem hoc verbo oſtenſa. ibid. C
Chriſtus hoc verbo ad virginem vt ad parentem locutus. ibi. C. D
Ex quo affectu hoc verbum ortum, ibid. E
Cur matrem Ioanni potius quam alteri commendet, 369. 1. A
Relatio matris & filij in Virgine & Ioanne ex hoc verbo ſecuta non eſt ibid.

Sed

Sed ſingularis mutui amoris affectus illis impreſſus.ibid.
Quartum.Deus Deus meus, 369.1.A
Hæc verba diuinitatis ab humanitate ſeparationem non ſignificant,ſed totius eſſe ſolationis carentiam.394.1.D.vbi quorundam Patrum ſubobſcura verba explicantur.
Quintum.Sitio,&c.369.1.B
Hæc ſitis vnde orta.365.2.B
Sextum.Conſummatum eſt,369.1.B
Indicat completas de paſſione prophetias,ibid.
Septimum.Pater in manus, &c.ibid.
Affectum erga patrem oſtendit.ibid.
Et certitudinem ac ſecuritatem, quod eius ſpiritus eſſet ſub tutela & protectione Dei.ibid.
His ſeptem verbis teſtamentũ nouum nullatenus conditũ.ibid 1.E

Chriſti mors.

Chriſtus vere mortuus 391.1.E
Chriſti mors in ſe miraculoſa non fuit,ſed naturalis, quamuis miraculum ſupponens. ibid.
Nihilominus fuit violenta,372.2.E
Chriſtus voluntate ſua naturalis mortis tempus non anteuertit. 393.1.A.Sed tunc ſecuta eſt mors cum naturales diſpoſitiones defuere.392.1.A
Cur Chriſtus prius inclinauit caput quam emiſiſſet ſpiritum. 391.2.D
Miraculum quod Chriſtus morti proximus voce magna clamauerit.392.2.C
Mors Chriſti voluntaria.393.1.A.& quomodo illam Chriſtus vitare poſſet.370.2.B
In Chriſti morte animæ & corporis ſeparatio facta, 393.1.C
Humanitas Chriſti eſſe deſiit.ibid.D.E
Vnio humanitatis ad verbum deſtructa,ibid.2.A
Non tamen vnio verbi ad corpus & animam, ibid. C. & explicantur ſubobſcura verba quorundam Patrum.
In morte Chriſti noua forma cadaueris inducta in eius materiam,395.1.E
Hæc forma num hyphoſtatice verbo vnita,ibid & 2.A
Corpus Chriſti mortuum idem cum viuo quomodo fuerit.395.1. A.& ſeq.
De prodigijs in Chriſti morte,vide verbo,prodigium.
Chriſti mors quo anno ætatis eius accidit, 401.1.B
Quo menſe, 416.1.C
Quo die,407.2.E.415.2.E
Qua hora, 421.2.C
Chriſti mors quomodo operata noſtram ſalutem.391.1.A

Chriſti ſanguis.

Chriſti ſanguis effuſus in paſſione manſit vnitus verbo. 512.1.A.
Chriſti ſanguis cum alijs humoribus reaſſumptus in reſurrectione 511.1.E
Num fuerit corruptus cum effuſus eſt,512,2.A
Maneatne adhuc aliqua gutta ſanguinis Chriſti in terris.ibid.E. & ſeq.

Vulnus lateris Chriſti.

Chriſti latus lancea perforatum poſt mortem.425.2.D. & cur 426.1.B
Cur de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti dormientis in cruce formatæ,ibid.C
Quodnam Chriſti latus vulneratum,ibid.
Ex Chriſti latere verus ſanguis aquaque manauit, ibid.2.B.& quid in hoc ſignificatum,ibid.2.E.& 427.1.A.B
Aqua & ſanguis permixtane fluxerint an ſeparata.427.2.A.

Cauſæ paſsionis Chriſti.

Chriſtus quo ſenſu dici poſſit cauſa ſuæ paſſionis, 270.2.B
Cauſa efficiens paſſionis quæ.376.2.A
Pater æternus quo ſenſu dicatur filium tradidiſſe. 371.2.E. & 372.1.A

Effectus paſſionis Chriſti.

Chriſtus paſſione ſua homines à peccato liberauit.383.1.C.D
Et è poteſtate diaboli, ibid.
Et à pœna peccati.ibid.D
Quomodo paſſione ſua Chriſtus ianuã regni aperuerit.385.1.C.

Chriſti anima ſeparata.

Vnio verbi ad Chriſti animam non eſt deſtructa per mortem.392 2.B.C
Neque in corpore neque extra corpus inferni cruciatus paſſa. 448.2.E.neque purgatorij.449.1.B
Inſignis Caluini & Brentij hæreſis refellitur.448.1.D.E
Impaſsibilis fuit ab inſtanti ſeparationis à corpore.449 2.E
In triduo aliquibus perfectionibus accidentalis gloriæ caruit,ſed proprie nullam pœnam ſuſtinuit.451.1.C
Quo ſenſu dicatur Chriſtus fuiſſe in triduo 389.2.A

Chriſti deſcenſus in infernum.

Chriſti anima in infernum deſcendit.452.1.A. eſtque articulus fidei.454.2.A Conueniens hoc fuiſſe.439.2.A
Secundum ſubſtãtiam ac realem ipſius præſentiam.453.1.A
Cur ita deſcendit 454.2.A
Quo ſenſu dicatur totus Chriſtus deſcendiſſe.342.1 B
Chriſti anima quid operata circa Angelos ſanctos.455.1.C
Circa ſanctos Patres.ibi. C.D
Circa animas damnatorum. 456.1.A
Circa illas quæ in ſolo originali diſceſſerunt, ibidem. & 441.1. D.& 446.1.B
Circa animas in purgatorio exiſtentes.458.1.C.& 447.1.C
Ad quæ inferorum loca deſcenderit Chriſti anima. 459.2.D
Ad ſinum Abrahæ.ibid.E
Non vero ad locum damnatorum. 460.1.C.& quo ſenſu dicatur in hunc locum deſcendiſſe 441.1.A
Nec ad locum puerorum,ibid.1.D.460.2.A
Nec ad purgatorium.ibid.B
Chriſti anima quo genere motus localis deſcenderit. 455.2 C
Quantum in inferis commorata.461.1.A. quid cauſauerit circa eiuſdem Chriſti reſurrectionem.484.1.A B.C
Num ſimul educta fuerit de inferno Chriſti anima, & corpus de ſepulcro.443.1.E

Chriſti corpus emortuum.

Vnio verbi ad Chriſti corpus per mortẽ deſtructa non eſt.393.2.B
Quomodo fuit idem numero Chriſti corpus viuentis & mortui. 390.1.E
Corpus Chriſti de cruce deponitur,& quomodo. 428.1.A.Ioſephi & Nicodemi manibus.ibid.2.B
Qua hora.ibid.
Vnguentis conditur & ad ſepulturam præparatur.ibid.D
Cur aromatibus corpus conditum.429. A
Num aliquid in Chriſti reſurrectione cauſauerit.484.1.A.B.C.

Chriſti ſepulchrum.

Valde conueniens Chriſti corpus ſepulturæ tradi. 442.2. C. D. & ſeq.
Modus ſepeliendi Chriſtum conueniens.431.2.A.B
Qua hora corpus Chriſti ſepultum.432.1.E
Corpus Chriſti non eſt in ſepulcro reſolutũ in cineres.424.2.C
Quod diuina virtute accidit.425.1.A
Quot horis in ſepulcro fuit.493 2.B
Num ſimul corpus de ſepulcro, & anima de inferno educta fuerint.443.1.B
Num vere dicatur Deus iacuiſſe in ſepulcro.422 2.E
Chriſti ſepulchrum quo ſenſu noſtrã operatur.ibi.C
Sepulchri deſcriptio.554.1.B.C
Vbi Euangeliſtæ conciliantur circa Angelorum apparitiones.

Chriſti ætas.

De ætate Chriſti variæ ſententiæ ſanctorum Patrum.399.2.D
Vixit annis triginta tribus,& tribus menſibus.401.B
Quo anno ætatis Chriſti accidit miraculũ nuptiarum.ibid.
Chriſtus Dominus Auguſto adhuc imperante quatuordecim annos integros vixit,& octo menſes.247.2.C
Tyberio vero imperante ante baptiſmum, annos totidem & menſes quinque.ibid.

Chriſti redemptio.

Chriſtus vniuerſalis omnium redemptor.18.2.B
Qui proprie redimentur.16.2.C. & quid redimere.380.2.C
Duplex modus redemptionis erigendo & præueniendo.28.1.B

Quomodo proprium ſit Christi redemptoris nomen.160.2.A.& 380.2.C
De redemptione beatæ Virginis, vide verbo, Maria.

Christi iuſtitia.

Vera ratio iuſtitiæ intercedere potuit inter Chriſtum & Deum. 260.2.A

Christi ſatisfactio.

Vera ratio ſatisfactionis inter Chriſtū & Deum eſſe potuit.ibid.

Christi meritum.

Quid Chriſtus nobis meruerit paſſione ſua.38' 2.E
Quomodo hominibus meruerit diuinam amicitiam.384.1.E

Christi interceſſio.

Quidquid impetratur à Deo per Chriſtum impetratur.210.1 A

Christi reſurrectio.

Neceſſaria fuit.478.1.E
Chriſtus vere, & proprie à mortuis reſurrexit.480.1.B.vbi multa ex ſacra Scriptura: ſurrexit in vero corpore humano.482. 2.A.
Eodem numero quod reliquit in cruce.ib B
Reſurrectionis Chriſti cauſæ.483.1.A
Finalis ib.Meritoria.ib.2.D
Efficiens 484.1.A inſtrumentalis.ib.B.miniſterialis.ib.2.B
Quid Angeli operati circa Chriſti reſurrectionem.ib.
Chriſti reſurrectio die Dominica accidit.487.1.A
Quomodo intelligendum Chriſtum die.3. & poſt.3.dies reſurrexiſſe.ib.2.E & 488.1.A
Quomodo interceſſerint quinquaginta dies inter diem reſurrectionis Chriſti, & feſtum Pentecoſtes.488.1.A
Reſurrectio Chriſti qua hora accidit.489.1.B.vbi explicantur varia loca Euangeliſtarum
Quot horæ fluxerint à morte Chriſti ad eius reſurrectionem.491. 1.B.C
Chriſtus qua ratione fuerit primus omnium reſurgentium.496. 2.E
Probabilius nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalem.498.1.A
Chriſti corpus integrum, ac perfectum ſurrexit.507.1.A
Etiam cum præputio. ib.2.B
Cum veris cicatricibus, 508.1.D
Cur huiuſmodi manſerint cicatrices.510 2.A
Cum quatuor humoribus.ib.C.& ſeq.
Cum toto ſanguine in paſſione fuſo.511.1.E
Cum magnitudine, & pulchritudine ſibi connaturali. 513.2.A
Cum omnibus organis partis vegetatiuæ ipſiuſque facultatibus. 515.1 A. & ſeq.
Quamuis actiones non exercuerit.ib.niſi cum comedit.ib.
Cum organis & potentijs ſenſitiuis. 516.2.A. & ſeq.
Cum motu locali.517.1.A
Cum facultate loquendi.ib.B
Cum actibus omnium ſenſuum.ib.2 E & ſeq.
Cum varijs perfectionibus ſupernaturalibus 521.1.A
Cum quatuor dotibus.ib.C. & quomodo ad has aliæ perfectiones reducantur.522.2.C.
De his quatuor dotibus corporis Chriſti glorioſi poſt reſurrectionem, vide V. Dotes.
Chriſti reſurrectio manifeſta omnibus eſſe non debuit.540.2.B
Cuſtodes reſurgentem Chriſtum nuſquam viderunt ib.C
Cur reſurrectio facta abſentibus diſcipulis ſecus aſcenſio 541.1 E
Chriſtus vbi commoratus poſt reſurrectionem cum nullibi apparebat.543.1.A
Quam vim habuerint argumenta quibus Chriſtus oſtendit reſurrectionem ſuam.563.1.A.& 564.2.C
Angelorum apparitiones iuxta ſepulchrum poſt reſurrectionem quo ordine extiterunt.553.2.A.B Vbi conciliantur Euangeliſtæ, circa has apparitiones.
Chriſti reſurrectio exemplar reſurrectionis iuſtorū.580.1.B C
In quo conſiſtat huiuſmodi exemplaris cauſalitas.ib 2.B
Eſt etiam exemplar reſurrectionis decedentiū in originali.581.1.B
Non vero damnatorum. 581.1.E & ſeq.
Chriſti reſurrectio exemplar noſtræ reſurrectionis, etiam quoad terminum à quo.583.1.B

Christi apparitiones.

Chriſtus beatæ Virgini primo apparuit.644.1. E
Mariæ Magdalenæ apparuit antequam alijs mulieribus, diſcipulis, & quo ordine.549.1.A B
Quæ, & quot fuerint mulieres, quibus Chriſtus apparuit 545.2. C.vbi multa de Maria Magdalena. Et conciliantur Euangeliſtæ circa hiſtoriam.
Alijs mulieribus ſimul cum ipſa Magdalena eadem die iterum Chriſtus apparuit.551.1.A
Chriſtus in die reſurrectionis quinquies apparuit.555.1.C.
Tertia apparitio Petro facta.ib.2. A
Cur mulieribus prius apparuit quam apoſtolis.ib.2.C
Quarta apparitio duobus diſcipulis eūtibus in Emauntē556.1.C
Qui fuerint illi.ib.2.D
Quinta diſcipulis congregatis, 557 1.A. & de hac eadem intelligendos eſſe Ioannem & Lucam.ib.late.
In hac quinta apparitione Spiritum ſanctum diſcipulis datum cum poteſtate remittendi peccata 557.1.D.E
Conciliantur Lucas & Ioannes circa numerum ibidem congregatorum.ib.2.B
Hiſtoria reſurrectionis & apparitionum recto ordine teritur.558 1.C.D
Sexta apparitio poſt octo dies vbi Thomas, &c.558.2. B
Septima ad mare Tyberiadis.559.1.D in qua viſibilis Eccleſiæ Monarchia conſtituta 559.2.C.D
Octaua in monte Galileæ ib. Cur facta in Galilea.ib.E
Nona recumbentibus vndecim diſcipulis.560.2.B
Decima in die Aſcenſionis ib.2. C. D
Aliæ apparitiones præter eas, quæ ab Euangeliſtis narrantur. 561.1 C
De apparitionibus Chriſti poſt Aſcenſionem.611.1.C.& ſeq.
Num ita apparuit in terris vt interdum non manſerit in cælo. 612.2.E

Christi aſcenſio.

Cur facta coram diſcipulis, non vero reſurrectio 541.2 B
Conueniens fuit.593 1.A
Quomodo Chriſtus intelligatur aſcendiſſe vel deſcendiſſe, vt homo eſt & vt Deus eſt.594.2.D.& ſeq.
Chriſtus Dominus vere aſcendit in cælum poſt reſurrectionem. 601. 2.E
Motu ſucceſſiuo.603.1. A
Aſcendit ſupra ſuperficiem conuexam ſupremi cæli.ib.2.A
Cauſæ & effectus aſcenſionis.604.2.A
Ex quo loco Chriſtus aſcendit.ib.2. B
Quo die & hora.ib.2.E.605.1.C
Chriſtus benedixit diſcipulis ante aſcenſum, & qualis fuerit illa benedictio.605.2.C.D
De nube quæ Chriſtum aſcendentem ſuſcepit.ib,E
Comitatus Chriſti aſcendentis.606.1. C
Num aliqui aſcenderint cum Chriſto in corpore & anima.ib.E & 2 A

Christi locus in cœlo, & ſeſſio ad dexteram.

Quem locum Chriſtus teneat in cælo.597.1.B.& ſeq.
Quomodo dicatur ad dexteram Dei ſedere.1.D.& 606.2.E
Sedere ad dexteram Dei proprie eſt Chriſti.609.2.B
Sanctis proportione tantum conuenit.ib 2. D
Cur honor dexteræ Chriſto tribuitur.610.1.A

Christi regnum.

Chriſtus in æternum regnaturus.699.2.A
Regni Chriſti amplitudo. ib.

Christi poteſtas iudiciaria.

Chriſto per appropriationem conuenit.614.1.B
Num filio conueniat ſecundum diuinitatem an ſecundum humanitatem ib.C.& 616.2.A

Cur Chriſto data iudiciaria poteſtas.618.1.A
Chriſti poteſtas iudiciaria ad res omnes ſe extendit.ib.2.D
Chriſto Domino quatenus homini ſpecialis poteſtas data ad iudicium ferendum in his quæ ad præmium vel pœnam ſpectant. 621.1.A
Hæc poteſtas licet ſecundaria, vera tamen ac proprie.ib.C
Quo titulo conueniat Chriſto.622.2.D
Quando illi data.623.1.B
Num ex meritis.ib C
Obiectum huius poteſtatis.ib.& 2.B
Actus eius.ib.2.E.& ſeq.
Ad hanc poteſtatē pertinet non ſolū iudicium vltimū, ſed iudicia diuina meritorum viuentium.624.1.E
Iudicia etiam particularia morientium.626.2.D
Ex quo tempore cœpit Chriſtus exercere hanc poteſtatem. 627.2.A
De iis, quæ ad Chriſti finale iudiciū pertinent, vide verbū Iudiciū finale.

Chriſti ſecundus aduentus ad iudicandum.

Vide verbo iudicium finale.

Cibus.

De cibo & potu quo Chriſtus vtebatur. Vide Chriſti viuendi ratio.
Cibos parare Iudæi prohibiti certis temporibus.412.1.B

Circuncisio.

De circunciſione Chriſti, vide, Chriſti circunciſio.
Non licet vti circumciſione neq; in exemplum Chriſti.156.1.A
Iudæi imponebant pueris ſuis nomina in circumciſione. 157.1.D. 159.1.B
Chriſtus non fuit ſubiectus præcepto circumciſionis.157.2.A
Cur circumciſio Abrahæ præcepta.ib.B
Quid ſignificabat.ib & 158 1.C
Circunciſio poſt Chriſtum mortuum multo tempore licita. 158. 1.C
Circumciſio ex vi inſtitutionis ſuæ non conferebat gratiam, ſed tantum erat ſignum ad cuius præſentiam dabatur à Deo.230. 2.D
Num fuerit ſacramentum veteris legis.239.1.B.C

Cœlum.

Cur cœli aperti cum Chriſtus baptizabatur.249.1.C
Cœlum enim eſt diuiſum deſcendente Spiritu ſancto ſuper Chriſtum baptizatum.252.1.E
Quo ſenſu aperti dicantur cœli.ib 2.A
Aperti viſi ſunt non ſolum à Chriſto, ſed ab aliis præſentibus. 252. 2.E
Cœlum ex ſua particulari natura nō magis poſtulat motū, quam quietem.698.2 A
Non eſt corrumpendum per innouationem in die iudicii. 691.1.A & 692.1.E
Cœlum Empyreum idem num manſurum poſt diem iudicii 692. 1.A
Neque accidentaliter immutandum eſſe ib.E
Alia cœleſtia corpora accidentaliter innouanda ib.2.A.& 694. 2.A.quomodo.695.1.A.ſed igne alteranda non ſunt. 694.1. B.C
Cæli velocius concitandi ad mundi purgationem.696.2.E
Quieturi poſt diem iudicii.698.1.E

Color.

Color & lux nullum repugnantiam inter ſe dicunt.519.1.E

Columba.

Cur in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuerit in Chriſti baptiſmate.251.1.D
Columba pacis præco ex Tertulliano.ib.E
Columba quæ ſuper Chriſtum deſcendit exterioribus oculis viſa. 253.2.B
Non tamen vnita Hypoſtatice Spiritui Sancto.ib.C
Non fuit verum animal, ſed apparens 254 1.B
Poſt Chriſtum baptizatum apparuit.ib.254.1.E
Chriſti capiti inſedit ex Optato Mileuitano.254 1.E

Columna

De columna ad quam Chriſtus ligatus flagellis cæſus.347.1.A
Romæ ſeruatur.ib B

Conceptio.

De conceptione Chriſti, vide Chriſti conceptio.
De conceptione B.Virginis, vide Mariæ conceptio.
Num maius miraculum ſit Virginis ſine viro concipere, quam ſterilem ex ſterili.9.1.C
Non repugnat ſanctificari aliquem in inſtanti conceptionis. 20. 1.C.
Num Deus facere poſſet vt Adamo non peccante aliquis eius filius in peccato conciperetur.21.2.A
Semen quomodo concurrat ad conceptionem fœtus.105.2.A.107 1.C
Menſtrua quomodo concurrerint.106.1.A
Quæ actiones in conceptione fœtus interueniant ib 1.B
Conceptio, & natiuitas in quo differant.120.1.D

Concilium.

Quatuor prima concilia generalia cur congregata.2.2.A
Quæ concilia de Virgine agant.ib.3 1.A
Decreta concilii Trullani quam autoritatem habeant.134 1.C
Concilium Iudæorum contra Chriſtum quo die coactum.334. 2.C.D

Concio & concionator.

Quædam concionatoribus ſeruanda.287.1.D.& ſeq.

Concupiſcentiæ.

Beatæ Virginis aſpectu ſedabantur.10.1.C

Confeſſio.

Accedentium ad Ioannis baptiſmum qualis.230.2.B

Confirmatio.

Confirmationis ſacramentum Beata Virgo ſuſcepit quantum ad effectum in die pentecoſtes 180.2.B
Idem de Apoſtolis.ibid.

Conſanguinitas.

Ioſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei.12.1.B.14.1.E.

Continentia.

Quomodo fuerit in Beata Virgine.37.1.C

Corpus.

De his quæ pertinent ad corpus Chriſti, vide, Verbo Chriſtus, & ſeq.
De his quæ pertinent ad corpus B.Virginis, vide verbo Maria & ſeq.
Duo corpora in eodem loco penetrare ſe poſſunt diuina virtute. 536.1 D.E.538.1.A
Num ſeccluſo priuilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſoluenda.583.1.E.

Corpus glorioſum.

De dotibus corporis glorioſi, vide verbo Dotes.
Corpora glorioſa non ſunt omnia æqualia futura corpori Chriſti. 580.2.E.
Corpus glorioſū quomodo ſe occultet & manifeſtet.502.1.D.
Vnde ſit palpabile.479.2 D.505.2.C.
Non agit neceſſitate naturæ.505.2.D
In corpore glorioſo quomodo locutio futura.517.1.D
Quomodo viſio.517.2.E
Quomodo auditio.518.2 B.
Quomodo odoratus.519.1.C
Quomodo guſtus & tactus ibid 2.B
In corpore glorioſo quem effectum habeant naturales qualitates 529.1.A.B
Quomodo huiuſmodi qualitates naturales corporis glorioſi percipiantur per tactum.535 1.A
Corpus glorioſum diuidi non poteſt.531.2.E

Corpus damnati.

Quale futurum.581.2.C
In aliquibus perfectionibus naturalibus ſimile erit corpori Chriſti ibid.& ſeq.

Quomodo ſimul futurum ſit poſsibile & incorruptum.582.2.A

Correctio.

Correctio fraterna quando adhibenta.287.2.A. vbi aliquam ex Patribus.

Creatura.

A Deo etiam violentiam pati poteſt.297.1.A.vbi explicatur Auguſtinus.

Crux.

Abiectiſsimum & acerbiſsimum ſupplicij genus.324.1.E.& ſeq.

Longitudo, latitudo & profunditas crucis Chriſti.325.1.C.& ſequentibus.

Figura crucis in veteri teſtamento.ib.2.E

Agnus paſchalis in figurā crucis aſſabatur, duobus linguis affixus, recto & tranſuerſo.ib.

Crux inſigne & quaſi ſceptrū Regale imperij Chriſti.350.1.A. vbi multa præclare.ib.& ſeq.

In commendationem crucis & cruciferi.ib.

Crucis magnitudo & partes.ib.2.E

Crux apparitura in Cœlo in ſecundo Chriſti aduentu.674.1.D, Qualis futura,ib.2.A

Quando apparitura.675.1.A. Quandiu duratura. ib.1.D. Quomodo apparitura.ib.E

Culpa.

Non importat culpam, obnoxium eſſe peccato originali 22.1.B

D.

Dæmon, vel dæmonium.

Incarnationis ſacramentum omnino ignorat.70.1.A

Imo vt illi celaretur nupſit Beata virgo.ib.

In ea ignorantia perſeuerabat cum Chriſtum in deſerto tentauit 270.2.C

Antequam caderet, ſciebat Chriſtum venturum.306.1.D

Scriptura ſacra Dæmoni non ſatis nota.271,1 B

Princeps Dæmoniorum Chriſtum tentauit.ib.& cur.270.2.A

Aliquando de diuinitate Chriſti dubius fuit, ſed ante eius mortem naturalem Dei filium agnouit.305.2.E

Multo tamen euidentius poſt reſurrectionem.306.2.C

Lapſus eſt, quia Chriſtum vt caput ac Principem venerari noluit. ib.E

Cur Chriſtum agnoſcens eius mortem procurauerit.307,B. C.& ſeq.

Per ſeipſum torquere Chriſtum permiſſus non eſt 330.2.C

Decretum.

Decretum quo ſtatuit Deus omnes peccaturos in Adam ſi ipſe peccaret quomodo intelligendum 21.1.B

Decretum Sixti V. de non diſputando de B. Virginis conceptione quomodo intelligendum.19.2.E

Decreta Concilij Trulani quam auctoritatem habeant.134.1.C

Denſitas.

Eiuſdem ſpeciei in omnibus corporibus.505.2.A

Deſcriptio.

Deſcriptio Cyrini, de qua Lucas c.2. quo anno accidit.138.1.B.in quo lapſus eſt Ioſephus Hiſtoriographus.ib.C

Deſertum.

De ſeceſſu Chriſti in deſertum, vide verbo, Chriſti ſeceſſus in deſertum.

Deſperatio.

Ex ſuo genere maius peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum.375.2.A

Deus.

Per incarnationis myſterium cum hominibus affinitatem contraxit.4.1 B

Non permittit malum niſi ob bonum.28.2.E

Creaturæ à Deo poſſunt violentiam pati. 297.1.A. vbi explicatur Auguſtinus. Num Deus poſſit concurrere ad miraculum in confirmationem falſitatis.503.1.E

Dextera.

Quo ſenſu Chriſtus dicatur ad dexteram Dei ſedere, vide verbo Chriſto locus in Cœlo.

Diabolus.

Vide Verbo dæmon.

Dies.

Quomodo 40. dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis Chriſti & feſtum Pentecoſtes.488.1.C

Qua ratione intelligendū ſit, quod Chriſtus extiterit in corde terræ tribus diebus, ac tribus noctibus.494.1.B

Dies dominicus cur ſolennis in Eccleſia.487.2.B

Dies luſtrici apud Romanos cum nomina pueris imponebantur. 159.1 E

Diſcretio ſpirituum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine 194.2.E

Diſcretio ſpirituum humilitati debita.195.1.D

Quomodo fuerit in Ioanne Baptiſta.215.2.D

Diuerſorium.

Diuerſorium in quo natus Chriſtus quale.136.2.B

Diuinitas.

Nata dicenda non eſt.121.2.D

Non eſt ſeparata à Chriſti corpore & anima in eius morte. 387. 2.C.393 2.C

Dolor.

De doloribus Chriſti, vide verbum, Chriſti dolor.

Vnde cauſetur.134.1.B

In potentia animæ recipitur, cuius actus vitalis eſt.328.2.E

Magnitudo doloris vnde cauſetur.333.2.A

Vnde ſumat diuerſitatem ſpecificam.ib.D.

Dominium.

De dominio Chriſti, vide Chriſti dominium.

An Chriſtus Dominus ſub dominio Ioſeph aliquo modo fuerit.77. 2.E

Dominium quid 261.2.E

Quale dominium habuerint Apoſtoli.ib.& 262.2.A

In rebus vſu conſumptibilibus quomodo diſtinguatur vſus à dominio.262.2 A

Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum, etiam eorum quos per corpus exercet.505.2.D.502.1.E

Dominicus dies.

Vide verbo dies.

Domus.

De domo Beatæ Virginis, vide Mariæ domus, vbi & Domus Lauretana eſt ea in qua Virgo nuntium accepit.

Donum.

Dona Dei proportionata muneribus ad quæ homines aſſumuntur. 7.1.A

Donum linguarum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine.195.2.D

In Ioanne Baptiſta non fuit.226.1.C

Dotes.

Dos corporis glorioſi quid ſit.313 2.B

Num ſit inhærens qualitas.ib.2.E

Quot ſint Dotes glorioſi corporis, & quid præſtent.521.1. A.& ſeq.

Dos impaſsibilitatis in quo conſiſtat.528.1.C.& 531.1.A

Num ſit æqualis in omnibus beatis.532 1.B

Dos claritatis in quo conſiſtat.312.1.C.D.& 524.2.A.& ſeq.

Diuerſæ ſpeciei eſt à claritate ſolis, & ignis.317.2.A.& 526.1.B

Ordinis ſupernaturalis eſt.ib.1.E

Claritas omnium beatorum corporum eiuſdem ſpeciei.ib.

Quomodo dicatur deriuari ex claritatibus animæ.313.2.C.D

In omnibus partibus corporis beati futura.524.2.E

Nihilominus corpus ipſum tranſparens futurum.525.2.A

Claritas glorioſi corporis ad obiectum potentiæ viſiuæ adhuc corruptibilis pertinet.527.1.D.E

A quo fit.ib.2.E

Dos agilitatis in quo conſiſtat.532.1.C.& 533.1.A. & ſeq.

Ad quos motus deſeruiat.ibid.latè.

Vnde proueniat.532.1.E

A quo producatur.533.2.B

Cauſat etiā in inſtanti mutationē localem ab vno extremo in alterum ſine medio.535.2.B

Dos ſubtilitatis in quo conſiſtat.536.1.B.& ſeq.& 538.2.B

Poſsibile eſſe late probatur eiſdē locis: Beato conuenit ratione beatitudinis.538.2.B

Num Beati ſe inuicem penetrent per dotem ſubtilitatis. 539. 2.C
Num partem ſui corporis cum poteſtate penetrare poſſint. ibidem.D

Dromedarij.

In Arabia naſcuntur.151.1.C
Velociſſimi ſunt.ib.
Magi Dromedarijs vſi cum ad Chriſtum adorandum venerunt. ib.D

E.

Elementa.

Qua ratione purganda poſt finale iudicium.695.1 B
De ſitu elementorum poſt diem iudicij.698.2.C
De elementis in particulari, vide ſub proprijs verbis.

Elias.

De Eliæ apparitione in transfiguratione, vide verbo Chriſti transfiguratio.
Corpore, & animo viuus perſeuerat.318 2.A.B
Elias & Henoch adhuc viuunt.650.2.A
Gloriam corporis vel animæ adepti non ſunt.651.1.B
In ſtatu merendi non ſunt ib.2.C
Confirmati ſunt in gratia 652.1.A
Inordinatos motus non habent.ib.
Conſolationibus ac illuſtrationibus maximis gaudent.ib.B
Chriſtum cognoſcunt.ib.C
Corporalibus cibis non indigent.ib.D
Quo in loco ſint.ib.2.B
Simul degunt inter ſe conuerſantes.653.2.C.D
Secundi Chriſti aduentus præcurſores futuri.654.1.A.B.
Cur duo futuri præcurſores.ib.2.C
Per breue tempus hoc officio fungentur.655.1.D.Martyrium, ſubituri ib.2.C

Epheſinum Concilium.

Pro tuenda B.Virginis dignitate congregatum.2 2.A

Epheſum.

Ibi B.Virgo poſt filij mortem ſimul cũ Ioanne Baptiſta aliquandiu habitauit 179 1.A

Ephratam.

Ephratam idem quod Bethleem.135.2.D.Fructiferam ſignificat. ibid.E

Epiſtola.

Epiſtola B.Virginis ad Ignatium incertæ autoritatis.194.2.C
Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta.285 2.B

Eſſeni.

Inter Iudæos caſtitatem ſeruabant.68 2.A

Eſſentia diuina.

Probabile eſt clare viſam à Moyſe, & Paulo in hac vita.191.2.B quamuis probabilius ſit nõ viſam.ib.Sed à B.Virgine clare viſam in hac vita.88.2.A.191.A

Eua.

De coſta Adæ dormientis educta Eccleſiã figurat de latere Chriſti formatam.426.1.C

Euangelium.

Qualis futura Euãgelij promulgatio ante diem iudicij. Vide verb. iudicium.

Extrema vnctio.

Num ijs tantum conferenda qui aliquando peccauerunt. 180.2. B & ſeq.
Num à B Virgine accepta.ib.2.A

F.

Falſitas.

Num Deus poſſit ſpecialiter concurrere ad miraculũ in confirmationem ſalſitatis.303.1.E.& 2 A

Fames.

Aliquando non ſentitur ex nimia attentione animæ.277.1.D.E

Fatum.

Hæreticum eſt generationes hominum fatali neceſſitate prouenire 154 1.B
Stella à Magis viſa non fuit fatum pueri Ieſu, ſed potius ille fatum ſtellæ.ib.C

Fel.

Quando Chriſto datum in eſcam iuxta vaticinium Dauid.366. 1.A

Femur.

Sub fæmore cur poſita manus ſerui Abraham.112. C. & ſequentibus.

Feſtum.

Quæ feſta Eccleſia celebrat in honorem B.Virginis.2041.B.
Quæ in honorem Dei Optimi Max.ib.1.E
De quo feſto loquitur Ioannes c.5.cũ inquit, erat dies feſtus Iudæorum.289.1.B
Feſtum phaſe, ſeu Paſcha diſtinctum à feſto Azymorum. 402. 2.A
Et de horum feſtorum præcepto, & differentijs.ibidem. & ſequentibus.
De alijs quæ ad hæc feſta pertinent.vide verb Deum, Azyma.
Duos dies feſtos continenter celebrare non erat incommodũ apud Iudæos.412 1.A

Fides.

Poteſt Papa aliquid de fide definere, ſine explicita Dei reuelatione &c. Si in Scriptura ſacra expreſſum non ſit.30.2.A.B
Circa B.Virginis conceptionem nihil adhuc de fide definitum.ib. 2.E

Fides miraculorum.

Quid ſit, & quomodo fuerit in B.Virgine. 196 1.A.& ſeq.in Ioanne Baptiſta non fuit.126.1.C

Filiatio.

De filiatione Chriſti, vide verbo Chriſti filiatio.
Num eadem filiatio maneat in eadem natura cũ diuerſa ratione ſubſiſtendi.4.2.B

Filius.

Quid requiratur ad denominationem filij.4.2.A
Homo prius eſt filius Adæ, quam filius gratiæ.21.2.D

Fœmina.

Num actiuè concurrat ad generationem prolis,104.1.B.& ſe.& 107.1 B

Fœtus.

Quæ actiones interueniant in generatione fœtus 106.1.A
Fœtum in inſtanti organizari non repugnat.113.2.A

Fomes.

Fomes peccati quid.312.2.D & ſeq.& 42.1.A
Quid ſit ligari, quid extingui.43.1.A
Intrinſece ſequitur ex originali culpa, carentiaq; originalis iuſtitiæ.220.2.B
Apoſtolis ablatus non eſt.220 2.E.nec Ioãni Baptiſtæ.220.2.B.in B Virg.non fuit.42.1.A.ib.2.E

Fons.

Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe natiuitatis tempore.146.1.D

Forma cadaueris.

Introductam in materiam corporis Chriſti mortui.573.1 D.E
Verbo diuino vnita Hypoſtatice ib.& ſeq.

Frater.

Fratres Chriſti in Euangelio quid.57.2.B
Mariæ Virginis filij non fuerunt ib.C
Neque Ioſephi.58.2.A
Fratres Chriſti dicuntur propter conſanguinitatem veram, vel exiſtimatam.59.1.D
Quatuor modis aliqui dicuntur fratres in Sacra Scriptura. ibidem.
Fratres Chriſti dicti quo gradu fuerint eius conſanguinei.ibidem, 2.A

G.

Gabriel Angelus.

Vide verbo Angelus Gabriel.

Genealogia.

De Genealogia Chriſti, vide Chriſti genealogia.
De Genealogia B.Virginis, vide Maria genealogia.

Generatio.

Hæreticum, hominum generationes fatali neceſſitate prouenire ex aſtrorum conſtellatione.154.1.B

Gene-

Generatio ſubſtantialis in materia prima ſubiectatur.121.2.B
Generatio ſubſtantialis hominis ſucceſsiue fieri poteſt diuina virtute.468.2.D
Alia vide verbo Conceptio.

Gratia.

De gratia Chriſti, vide verbo Chriſti gratia.
De gratia B.Virginis, vide verbo Mariæ gratia.
Gratiæ dignitas num maior ſit quam dignitas Matris Dei. 5.2.C
Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ.21.2.D
Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt, quam comprehenſoris. 36.2.D
Gratia habitualis vitæ intrinſecè non mutatur in Patria. ibidem.E
Confirmatio in gratia in omnibus confirmatis eſt eiuſdem rationis.40.1.B
Aliquibus conceſſum vt operarentur quantũ poſſent per dona gratiæ.177.2.E
Augmentum gratiæ quod actibus reſpondet ſtatim conferri. 182.2.C
Pulchra collatio inter gratiam primi Angeli, & B.Virginis.182.1.B
Gratiæ dona ſtatui ac muneri cuiuſque accommodantur. 183.2.E
Fons gratiæ Chriſtus, aquæ ductus B.Virgo, riuuli cæteri ſancti. 184.2.C.D
Gratia neceſſaria ad obeundum munus nulli vnquam negata, ſeſe maior quam munus poſtulet concepta 217.2.A
Sine gratia in hac vita nemo ſaluatur.446.1.C
Infans qui per martyrium ſaluatur, quando recipiat gratiam. ibid.D

Gratia fidei, & miraculorum.

Vide verb. ſermo fidei, & verb. fides miraculorum.

Gratia gratis data.

De gratijs gratis datis, vide ſub proprijs verbis.
Non dantur propter propriam perfectionẽ, ſed propter vtilitatem aliorum.226.1.A

H.

Hæreſis, vel hæretici, &c.

Hæretici negantes B.Virginem verè matrem Dei.2.2.E
Errantes circa ſtirpem B.Virginis.10.1.E.& 2.A
Aſſerentes errorem eſſe feſtum conceptionis B. Virginis celebrare. 30.1.E
Imponentes B.Virgini grauiſsima crimina.37.2.A.& ſeq.
Aſſerentes Chriſtum è Ioſepho conceptum.50.1.B
Errantes circa Deiparæ Virginitatem.ib.52 2.D.55 2.E
Errantes circa Chriſti fratres.57.1 D
Errantes circa propoſitũ Virginitatis B.Mariæ.62.2.B & ſimiliter circa votum.64.2.C
Errantes circa veram Chriſti natiuitatem 133.1.A
Aſſerentes B.Virginem præcipuam cauſam noſtræ ſalutis. 207.2 B
Negantes interceſsionẽ B.Virginis, aliorumq; ſanctorũ pro hominibus.208.2.C
Negantes B.Virginem adorandam.210.1.E
Errantes circa baptiſmum Ioannis.235.2.D.237.2.C.
Errantes circa Chriſti dolores.319.B.D
Errantes circa Iudæ facinus,335.2.D
Negantes Chriſtum vere crucifixum.352.1.A.Vere mortuũ.391.1.C
Errantes circa animam ſeparatam Chriſti.448.2.C
Errantes circa locum inferni.451.2.B
Errantes circa reſurrectionem Chriſti.479.2.E
Errantes circa corpora reſurgentium.520.2.C.& ſeq.
Errantes circa generalem reſurrectionem.ib.E & ſeq.
Errantes circa mille annos regni Chriſti dicti Millenarij. 586.1.C.D.E
Errantes circa Chriſti aſcenſionem in cœlum 601.2.A
Errantes circa iudiciariam poteſtatem Chriſti.620.2.D.E
Errantes circa vniuerſale iudicium.628.1.A
Errantes circa Antichriſtum.640.1.C.D.
Errantes circa aduentum Eliæ, & Henoch.653.1.E
Errantes circa æternum Chriſti regnum.699.1.B
Quomodo B.Virgo cunctas hæreſes interemiſſe dicitur. 187.2.A

Helena.

Crucem Domini & clauos inuenit.353.2.B

Heliopolis.

In ea latuit Chriſtus cum fugit in Ægyptum.171.2.B

Henoch.

Vide verb. Elias.

Hermipolis.

In qua accidit miraculum arboris flectentis ſe ad ingreſſum Ieſu. 170.C.D
Habuit templum in quo Chriſto ingreſſo idola confracta.ib.D

Herodes.

Cur turbatus cum omni Ieroſolyma ad Magorum aduentũ. 153.1.D
Quando cœpit machinari interitum Chriſti.168.1.D
Quando regnare cœpit.171.2.C
Quandiu regnauit.ibid.E

Homo.

Aliquẽ purum hominẽ eſſe innocẽtem ad humanæ naturæ dignitatem pertinuit.29.2.A.494.1.B

Hora.

Horæ quomodo computabantur apud Hebræos.419.2.A
Quot horæ fluxere à Chriſti morte ad Chriſti reſurrectionẽ.493.2.B
Quot horis iacuit in ſepulchro Chriſti corpus.ibid.C

Humilitas.

Illi debetur diſcretio ſpirituum.195.1.D

Hyſſopus.

Quid ſit.365.1.C. Quomodo ſpõgia hyſſopo circũpoſita vt Chriſto propinaretur acetum.ib.late.

I.

Iacobus.

Fuerint ne tantum duo Iacobi de quibus mentio in Euãgelio. 60.2.C & ſeq.

Idolum.

Inceſtum idola Ægypti caruiſſe ingrediente Ieſu.170.1.E

Ieiunium.

De ieiunio Chriſti, vide Chriſti ieiunium.
Ieiunium inſtar alarum ad contemplationem. 276.1.B
Conſuetudo ieiunandi feria quarta, quia eo die venditus Chriſtus 334.2.E
Iudæi aliquot diebus ieiunabant vt ſe præpararent ad eſum agni. 405.2.A.B

Iephte.

Quidã eius ſacrificium ſic intelligũt quod vouerit filiæ Virginitatem Deo.67.2 E
Verius quod occiderit.68.1 E

Ieremias.

Vere mortuus in Aegypto neq; in ſecundo Chriſti aduẽtu præcurſor futurus.656.1.A.B

Ieruſalem.

Quomodo dicatur in medio mundi ſita.356.2.C
Cur Chriſtus in ea paſſus.355.2.B

Ieſus.

Vide Chriſti nomen.

Ignis.

Verus & ſenſibilis futurus in die iudicij.670.2.E
Ad quem finem.671.1.A.& ſeq.
Num ante vel poſt iudicium futurus.671.2.A.673.1.D.ib.2.D
Eiuſdem naturæ erit cum elementari.674.1.B
Ignis elementaris non eſt purgandus in die iudicij.695.1,E
Ignis conflagrationis poſt diem iudicij qualis futurus.697 1.B
Ex qua materia fiet.ib. cauſæ illius.ib D. magnitudo illius.ib.E
Num mixta igne conſumenda ſint in die iudicij, vt amplius non ſint.697.2.B.& ſeq.
Ignis ſuperuacuus cũ excremẽtis terræ poſt diẽ iudicij in infernum detrudendus.698.1.C

Ignorantia.

Prauæ diſpoſitionis & priuatiua.192.2.E

Incar-

Incarnatio.

Per incarnationis myſteriū omnes modi affinitatis contracti ſ..nt inter Deum & homines.4 . .A

Dæmon incarnationis myſterium omnino ignorauit.70.1.A.& ſequent.

Incarnatio verbi quarto menſ. poſt Virginis deſpõſationem accidit 76.1.A

Cur incarnatio Beatæ Virginis annuntiata.81.2.D

Incarnatio verbi quo annuntiationis inſtanti accidit.89.2.E

infernum.

In infernum Chriſtum deſcendere conueniens.439.1.E

Quomodo dicatur totus Chriſtus deſcendiſſe in infernum. 442.1.A

Nū ſimul fuerit Chriſti anima educta de inferno & corpus de ſepulchro.443.1.C

Chriſtus ſecundum animam in infernum deſcendit.452.1.A

De his quæ pertinent ad deſcenſum Chriſti in infernū, vide Chriſti deſcenſus in infernum.

Num alicui in inferno exiſtenti inde liberari cõtigerit. 456.1.E. 458.1.B

Infidelitas.

Maius peccatū ex ſuo genere quā peccatum crucifigentium Chriſtum.375.1 B

Interpretatio ſermonum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B.Virgine.194.2.C

Quomodo in Beato Ioanne Baptiſta.196.1.E.& 2.A

Ioachim.

Pater Beatæ Virginis ſacerdos non fuit.9.1.A

Ioannes Abbas.

Delicijs rerum diuinarum intentus non recordabatur an pridem comediſſet.277.1.E

Ioannes Baptiſta.

Habuit vſum rationis in vtero matris.45.1.A

In cœlo non eſt minor quam Apoſtoli ſecundum Anſelm.80.2.B

Præcipuæ de Ioanne prophetiæ 21 .1. B

Præcurſoris voces ſigna Iudæis aduentus Meſſiæ.ibid.& C

Cur vox appellatur.ibid,2 C D.Cur Angelus.ibid.

Figmenta Hæreticorum circa Ioannis munus.213.1.B.C

Præcipuum Ioannis munus teſtimonium de Chriſto perhibere.ibidem.2.A

Nullo modo ad Ioannem pertinuit legem gratiæ ferre, aut nouum teſtamentum condere.ibid.C

Præceptum de ſuſcipiendo baptiſmo in lege gratiæ à Ioanne latū non eſt.ibid.E & 214.1 A

Ioannes neque immutauit neq; approbauit legem veterem. 214.1.C

Sed ad Euangelium tranſmiſit ex Aug.ibid.2.B

Ioannes initium legis nouæ & finis antiquæ.215.2.A

Eximiam gratiæ perfectionem conſequutus ibid.2.D

Ioannis laudes à Chriſto prædicatæ.2.6 1.A

Vita Ioannis in Euangelio deſcripta 218.1.C

Collatio ſanctitatis Ioannis cum aliorum ſanctitate.216.1.A.vbi multa ex Patribus B.Virgine in ſanctitate inferior fuit.ibidem.2.D

Ex Chriſti verbis non colligitur Ioannē ſanctiorem eſſe omnibus ſanctis noui teſtamenti 217.1.A

Apoſtolis inferior fuit munere & officio ex quo nõ ſit eſſe inferiorē ſanctitati.ibid.1 C

Vitæ genus ſine miraculis fecit admirabilem Ioannem. ibidem 1.D E

Præſtatior in ſanctitate antiquis Patriarchis, & Prophetis.218.1 B

Ioannis conceptio ab Angelo nuntiata.ib.& ab eodē Angelo à quo Chriſti conceptio.ibid.C

In ſecretiori parte Templi facta.ibid.

Grauiſsimis verbis & prædicationibus ibid.E. nomine Diuinitus impoſito quod gratiam ſignificat.ibid 2.A

Ioannes in vtero ſanctificatus vbi donum Prophetiæ, vſum liberi arbitrij, perfectam Chriſti cognitionem accepit. 218.2.A.& 223.1.D

A conceptione vſq; ad natiuitatem plurimū in gratia & virtutibus cr ui . 28.2.C

In eremum ſeceſſit ab ipſa infantia ibid.D

In deſerto Angelica vita Ioannis .i . vbi multa ex Patribus.In ſpelunca cum matre delituit Herodianæ perſequutionis tempore.219.1.C

Mortua Eliſabeth Angelus Ioannis curam ſuſcepit.ibid.D

Perfectiſsimū ſtatum vitæ actiuæ, & contemplatiuæ Ioannes aſſequutus.219.1.E Vbi multa ex Patribus.

Victus eius & veſtitus.ibid.2.A

Regnum cœlorum primus clare, & diſtincte enunciauit.220.1.C

In peccato originali conceptus ibid.1.E

Fomiti ſubiectus, & motibus ſenſitiui appetitus.ibid.2.B

Zona Ioannis quid ſignificabat.ibid.2.E

Non caruit omni culpa veniali.221.1.A. Quamuis probabile ſit ex plena deliberatione nunquam peccaſſe.ibid.2 B

Mortaliter nunquā peccauit.ib C.in gratia cõſirmatus in prima ſanctificatione.ibid.

Nihil ignorauit ad perfectionem ſanctitatis neceſſariam. 222.2.A

De facie non nouit Chriſtum ante Baptiſmum.223.1.E

Quo tempore Chriſtum aperte cognouit.ibid.2.A

In illo fuerunt omnes virtutes per ſe infuſæ & Spiritus ſancti dona.224.2.D

Vere ac proprie Propheta fuit.ibid.E.Cur à Chriſto pluſquā Propheta dictus.225.1 A

Apoſtolus etiam fuit ibid 1.C

Gratiæ gratis datæ Ioanni.ibid 2.D.& ſeq.

Gratiam miraculorum non habuit.226.1.D

Priuilegia Ioannis ibid.2.B

Excellentem gradum eſſentialis gloriæ conſequutus.226.2.C

Eius anima cū primum diſceſsit è corpore in ſinū Abrahæ recepta.ibid.2.D

Probabile Ioannē à Chriſto baptizatum.227.1.B. Nū ad nouū teſtamentum pertineat an ad vetus.226.E

Triplex Ioannis aureola.227.2.A

Num Virginitatem vouerit.ibid B

Trigeſimo ſecundo ætatis anno occiſus.ibid.E

Sebaſte ſepultus.228 1.A

Quo tempore prædicare cœpit.247.2.D

Collatio inter viuendi rationē Ioannis, & Chriſti.264.2.E.267 1 D

Teſtimonium Ioannis de Chriſto tale, vt non aſſentiens peccaret.300.1.E.2.A

Ioannes Euangeliſta.

Vere mortuus.657.1.B.& ſeq.Cum Chriſto regnat beatus. ibidem.C

Nondum reſurrexit 657.2.D.Licet contrarium ſit probabile.ib, E & 661.1.E

Non futurus ſecundi aduentus præcurſor.658.1.A

Martyr habendus.ibid.C

Iordanis.

Quo tempore filij Iſrael Iordanem tranſierunt.289.2.B

Ioſephus Patriarcha.

Quanti venditus à fratribus.336.2.B & 337.1.E

Ioſephus ſponſus Virginis.

Num ſit ſufficiens ratio vt dicatur Chriſtus filius Dauid, Quod fuerit filius adoptiuus Ioſeph.10.2.E

Ioſeph filius adoptiuus Heli Patris Virginis.12.2.A.B

Ioſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei non conſtat.12.1.A.14.1.A

Non fuerunt filij Ioſeph qui in Euangelio fratres domini dicuntur 58.2 A

Defunctus ante Chriſti paſsionem.73.2.C.& 76.2.C

Quo animo fuerit Ioſeph, vxorem concepiſſe ratus 75.1.A

Qua ætate B Virginis nupſit.76.1.A

Incertum fueritne faber lignarius an faber ferrarius.ibid.2.E

Dignitas Ioſeph, quāta.77 1.A & confertur cum dignitate præcurſoris & Apoſtoli.80.1 C

Sponſus Deiparæ fuit.77.1.B.Per verum matrimonium.72.2 A & ſeq.

Pater

Pater Chriſti putatus & appellatus.ibid.2.B
Quæ patris officia erga Chriſtum exercuit.77.2.A
Diuus pupillus Chriſti fuit & adoptiuus filius. ibid.C.& ſequentibus.
Beatæ Virginis caput fuit,& ipſius Chriſti quodammodo. 78.1.A
Sanctitas Ioſeph quanta.79.1.C. Num maior fuerit quam Apoſtolorum.ibld.2.C.D.E
Quædam Ioſephi priuilegia incerta.81.1.B
Dona ſcientiæ & ſapientiæ Ioſeph ibid. C
Sepulchrum B.Virginis.198.2.A
Probabile anima & corpore cum Chriſto regnare.ibid 1.B

Ioſue.

Nomen mutauit cum miſſus eſt à Moyſe in terram promiſſionis, Ieſusque appellatus.160.2.E

Iudæi.

Qui in Chriſtum crediderunt cognouerunt illum eſſe Meſſiam,& verum Deum.308.2.E. Qua conditione. ibid.
Quæ fuerit Iudæorum cognitio in Chriſtum non credẽtium 309. 2.C.E.310.2 B
Concilium Iudæorum contra Chriſtum quando contigit. 334. 2.E
Cur Chriſtum pecuniis emerint.335.1.A
Cur à Pilato petierunt vt Chriſtum crucifigeret.349.1.C
Apud Iudæos acetum, aut vinum damnatis dabatur in ſupplicio. 364.1.D.& 365.2.D
Quibus temporibus Iudæi prohibiti parare cibos.412.1.C
Iudæi aliquot diebus ieiunabãt vt ſe præpararent ad Paſcha.405 2.B
Iudæorum conuerſio quando conſummanda.661.2.A
Zonis laneis vſi.219.2.C

Iudas Iſcariotes.

De aliquibus quæ pertinent ad venditionem Chriſti, vide verb. Chriſti venditio.
Oſculo Chriſtum tradidit,& cur.339.1.E
Quæ peccata in eo actu commiſerit.ibid.2.D
Peccatum Iudæ num maius fuerit quam crucifigentium Chriſtũ. 376.2.A
Chriſti ſigna vera eſſe non credidit ſecundum Hieronymum.339. 2.E

Iudicium.

Ad actum iudicandi quæ requirantur.621.2.E
Iudicium diſcuſſionis,& condemnatio quid. 679.2.E.& 680. 1 A
De Chriſto iudice, vide verbo: Chriſti poteſtas iudiciaria.

Iudicium finale priuatum.

Iudicium particulare cuiuſq; fit ſtatim poſt mortem.621.2. A.& quo tempore.626.1.B.& quo in loco 627.1.C
Qua ratione ad Chriſtum pertineat.615.1.B.C
Num animæ quæ particulari iudicio iudicantur iudicem videant 627.1.C

Iudicium vniuerſale.

Aliquando futurum.628.1.C. Quibus de cauſis.ib.D Quo in loco 633.2.D.& ſeq Quo tempore.635.1.A
Conſtare non poteſt de die iudicij.636.2.A.& ſeq.
Num ex ſpeciali priuilegio alicui ſit notus dies iudicij. ibidem. D.
Prædicatio Euangelij in toto orbe ſignum.660.1.E.& 661. 1.B
Non omnes hac prædicatione conuertendi ibid.C
Nec Iudæorum conuerſio conſummanda ſed poſtea per prædicationem Eliæ,& Henoch.661.2.A
Nec ſimul in omnibus prouinciis Euangelium prædicãdum. 662. 1.A
Quo tẽpore,& ordine vniuerſalis Euangelij promulgatio futura. ibid.E
Euerſio Imperij Romani ſignum inſtantis iudicij.ibid.2 B
Euerſio Romanæ vrbis num ſignum ſit inſtantis iudicij. 663.1. B.C
Signa iudicij in cœlo nũ ante vniuerſalem hominum mortem & reſurrectionem apparitura.664.2.B
Huiuſmodi ſigna qualia futura.666.2.E
De ſignis in elementis & hominibus.669.1.C
Ignis verus in die iudicij futurus.670.2.E. multa de hoc igne, vide verb. ignis.
In extremo iudicio Chriſtus Dominus etiam per humanitatem iudex futurus.629.2.D
De cœlo ad terram venient ad iudicandum.630.1.E
Qua gloria 675.2.B. In nubibus veniet.ib. in virtute multa.ibid. cum Angelis omnibus ibid.D. Sedens in throno.ibid.E
Sancti aliqui cum Chriſto iudicabunt.677.1.A. Quinam futuri.ibid.2.E
Quomodo cum Chriſto ſeſſuri.ib. quem actum iudicandi exercebunt.677.1.E
Num Angeli etiam iudices futuri.679.1.A
Qui ſunt ad iudicium vocandi.ibid.2.A
Iudicium diſcuſſionis & damnationis quid? 680.1.A.& ſeq.
Quomodo omnes homines iudicandi ibid.2.B
Quomodo paruuli qui in originali deceſſerunt.681.1.A
Omnium iuſtorum merita in generali iudicio promulgãda.683. 1.A
Peccata ſimiliter tam venialia quam mortalia.ibid.2 A
Qua ratione ſancti iudicandi.684 1.C
Num Chriſtus iudicandus.ibid.2.C
Angeli in iudicio comparatur.ib.E & iudicandi.683.1.C
Iudicium finale ſenſibile futurum quoad mutuam præſentiam iudicandorum & iudicis.686.1.A
Reprobi non videbunt dignitatem iudicis ſed gloriam humanitatis.ibid.C
Non apparebit Chriſtus crucifixus, ſed cũ inſignibus crucifixionis ibid.2.A
Opera iudicandorum tam bona quam mala omnibus manifeſtãda.ib.C. & ſeq. partim mentali partim vocali manifeſtatione.687.2.A
Vnuſquisq; particulari ſententia iudicandus 688.1.E
Quæ ſententiæ partim mentales erunt, partim ſenſibiles.688. 2.E
Deinde generalis ferenda.689.1.A
Quamdiu duraturum iudicium & quomodo abſoluendum. ibidem.1 B
Finito iudicio in cœlum Chriſtus cum electis aſcendet.ib 2.A
Venturus ex Oriente, verſus Occidentem in cœlum rediturus.ibidem.B
Reprobi deſcendent in infernum.689.2.C. Quos hiatu terra degluciet.ibid.
Secus de paruulis qui in originali diſceſſerunt.ibid.E
Mundus ſtatim poſt iudicium renouandus.690.1.A
De renouatione mundi, vide verb. mundus cœlum, elemẽta, ignis, aer, aqua, terra, mixta.

Iuſtitia.

De iuſtitia Chriſti, vide Chriſti iuſtitia.
Iuſtitia originalis quid.44.1.E
Quomodo fuerit in B.Virgine, vide verb. Mariæ immunitas,&c.

L.

Lancea.

Lancea vulneratur Chriſti corpus poſt mortem. 426.1.B, in quo latere.ibid.2.B

Latro.

Latrones cum Chriſto crucifixi,& cur.358.2.D
Concilientur Euangeliſtæ de Latronũ improperio.ib.E. An ambo blaſphemauerint.ibid.
Fuerintne clauis affixi.359.1.B
Quid mouit Latronem vt ſe ad Chriſtum conuerteret. 359.1.E 360.1.A
Martyr non fuit neq; baptizatus.359 2.C
Quid Chriſtus Latroni promiſerit dicens, Hodie mecũ eris in Paradiſo.360.1.D E
Non vidit Deum primum poſt Chriſti mortem.360.2 B
Num ſtatim ac obijt gloriam adeptus ſit.ibid.C.

Lex.

Lex Iudæorũ, vt intra eandẽ Tribum matrimonia contraherent, vniuerſalis non fuit, & quomodo intelligenda.11.1.A.& ſeq.

A lege

*A lege communi naſcendi in peccato B. Virgo excipienda.*15.2.A
Quomodo intelligenda Lex, in Adam peccante omnes peccaturos. 20.2.D,E
*In lege veteri præceptum non fuit caſtitatem prohibens.*63.2.A
*Num in illa lege melius,& conſultius Virginitatem ſeruare.*64.1.A
In veteri lege multi viri ſancti Virginitatem ſeruarunt. ibidem C.
*B.Virgo non fuit in vniuerſum libera ab omni veteris legis obſeruatione,*163.1.B
Lex de ſolennitate Azymorum,& phaſe lata Exod 12. *explicatur,*402.1.D.*& ſeq.*
*Lex Exod.*1 .*de ſanctificãdis primogenitis explicatur,*163.2. B.
Lex Levit. 12.*de purificatione fœminarum ibid.*C
Lex de purificatione fœminarum abrogata, ſicut & aliæ ceremoniæ veteres,& quomodo nunc liceat fœminis pueros ſuos offerre in Templo, 167.2.E
Ioannes Baptiſta neque immutauit, neque abrogauit veterem legem,neque fuit autor nouæ, 213.2.C.214.1.A
Lex vetus aute Chriſtum grauida à tempore Ioannis cæpit parturire, 215.1.C
Quomodo lex vſque ad Ioannem dicitur duraſſe ibid.

Libido.

*Per libidinem traducitur originale peccatum,*32.2.D
An ſit peccatum,vide verbo concupiſcentia.

Limbus.

De Limbo ſanctorum patrum, vide ſinus Abrahæ
Num Chriſtus ad Limbum puerorum deſcenderit, 441.1.C. 460.2.A

Locus.

Quo loco annuntiatio Angelica B.Virgini facta, 90.2.E
Neceſſe eſt res omnes etiam ſpirituales alicubi eſſe præſentes & quomodo, 430.2.B.*Etiam cum nihil operantur,*454.1.D.E
Loca diuerſa animabus ſeparatis deſignata pro diuerſo ſtatu earundem, 453.1.B.C
*Animæ diſcendentes cum originali,& veniali quo in loco recipiantur,ibid.*2.A
*Non repugnat, duo corpora eſſe ſimul quantitatiue in eodem loco,*538.1.A

Locutio.

Quomodo futura in corporibus glorioſis, 517.2.D

Lumen.

*Quomodo eſt actus perſpicui in corpore terminato, &c.*525.1.A

Lux.

Lux,& color nullam repugnantiam inter ſe dicunt, 525.1.D

M

Madian.& Epha.

Quæ regiones ſint, 149.2.B

Magi.

Vide verbo Chriſti manifeſtatio.

Malum.

Non permittitur, niſi propter bonum, 29.1.A
Malum culpæ non poteſt dici in Chriſto deificatum, 326.2. D *ſecus de malo pœnæ.ibid.*E

Maria.

Maria Cleophe eadem fuit, quæ Maria Iacobi, 58.1.D
Hiſtoria in tribus Marus filiabus Annæ fundamentum non habet, 59.2.B
Maria ſoror Moyſis num virgo fuerit. 68.1.C
*Maria Magdalena vna tantum fuit,*546.1.C *Soror ſcilicet Lazari.ibid.*2,C,*peccatrix illa.ibid.*E.*A qua Chriſtus ſeptem dæmonia eiecit.ibid. Quæ Domini pedes vnxit. Cuique Chriſtus primo apparuit.ibid.&* 547.1.A

Maria Deipara.

Scientia de Deipara Maria ad Theologum pertinet, 1.B. *Loca ſacræ ſcripturæ, quæ ad hanc ſententiam conferunt. ibidem* 2.E
Maria in veteri teſtamento & promiſſa,& præfigurata. ibid.& ſequen.
Cur Chriſtus nunquam Mariam commendauit, 2.1.A
*Maria Deipara non iuit ad vngendum Corpus Domini,*58.1.C
Collatio inter Mariam.& Euam, 184.2.E
Maria quomodo dicatur, cunctas hæreſes interimere, 187.1.E

Mariæ electio, & prædeſtinatio.

Maria ab æterno electa ante præviſa merita ad gratiam, gloriam & dignitatem matris, 7.1.C
*Imo prius ad dignitatem matris ,quam ad tantam gratiam & gloriam. ibid.*D
Electa in matrem,ante præuiſum originale peccatum.ibid. E
*Eius electio potius præceſſit, quam ſubſequnta ſit alicuius pur. hominis prædeſtinationem, ibid.*2.A
Num fuerit prædeſtinata mater independenter à peccato, 8.1.D

Mariæ conceptio qua ipſa concepta.

Mariæ conceptio orationibus impetrata, 9.1.B
*Parentibus Diuinitus prænuntiata, ibid.*E
Maria naturali modo concepta, 8.2.B.*Non ſine aliquo miraculo,* 9.1.B. *Quo tempore, ibid.*2.B
Maria ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, 19 1.A.*& in Adamo peccauit. ibid.*C
Non eſt ſanctificata ante animationem, neque formaliter in ſua anima,neque radicaliter in ſemine parentum, 20.1.C
In primo inſtanti conceptionis potuit ob originali peccato præſeruari, 21.1.A.B.*Et præſeruata eſt àt ſanctificata in illo inſtanti,* 23.1.A *Neque id derogat redemtioni Chriſti,* 28.1.A. *Quo gradu hoc certum,* 31.1.A *& ſeq.*
Alia inferius, verb.Mariæ immunitas à peccato.
Pius V proprium officium cõceptionis Mariæ abſtulit, 22.1.A.*& cur ita, ibid.*B
Laudabilis conſuetudo Pariſienſis Academiæ, & Valentianæ in commendationem conceptionis Mariæ, 24.1.A
*Mos celebrandi conceptionem Mariæ in Eccleſia Græca ante mille annos.ibidem.*B.*in Eccleſia Latina quando celebrari cæpit.ibid.*
Reuelationes factæ circa conceptionem beatæ Mariæ, 24.2.
*Religio inſtituta in honorem conceptionis beatæ Mariæ.ibid.*D.
Teſtimonia Patrum pro immaculata Mariæ conceptione, 24.2. E. *Oppoſita explicantur,* 26.2.D
Circa conceptionem Mariæ, nihil adhuc de fide definitum, 30. 1.A, *definiri tamen poteſt ab Eccleſia.*30.1.A

Mariæ Parentes.

Hiſtoria de parentibus Mariæ fide digna, 9.1.A
Quid velit Auguſtinus,cum apocrypham vocat, ibid.
Parentes Mariæ nobiles, ibid.
*Eorum nomina myſterium continent, ibid.*B
Mortui ſunt poſt annos vndecim, quibus Maria vixit in templo 72.1.A
Mariæ parentibus nulla ſpecialis gratia facta,ex qua prolis ſanctificatio ſequeretur, 20.1.E

Mariæ genealogia.

Maria ex tribu Iuda per familiam Dauid, 10.2.A
*Non ſolum per lineam maternam,ſed etiam per paternã.*11.2.B.
Deſcendit à Dauid per Nathan, 12.1.A.*Et aliunde per Salomonem.ibid.*
*Aliqua ex parte duxit originem ex Tribu Leui.*14.1.B
*Maria & Ioſeph quo gradu fuerint conſanguinei.*12.1.A.14.1.A

Mariæ nomina.

Mariæ nomen Diuinitus acceptum, 9.2.A. *Quid ſignificet.ibi.*B
Thronus, Thalamus, Tabernaculum, Templum Dei appellata. 4,1.B
*Nonnunquam Maria Ieſu dicta.*58.1 C
Nubes leuis apud Iſaiam vocata, 170.1.B
Cœlum Dei à Ruperto dicta, 179.1.E
Apoſtolorum magiſtra, 187.1. C
Mater viuentium cur dicta, 201.2.A

Mariæ Præſentatio.

Maria tertio ætatis ſuæ anno in Templo præſentata, 71.2.A.
Ibi manſit vſque ad nubiles annos.ibid. E. *Miniſterio Angelorum ſuſtentabatur in Templo, ibid.*

Mariæ matrimonium.

Maria verum matrimonium ratum contraxit cum Ioſeph, 72. 2.A.*ante*

2. A. ante incarnationem Verbi, 74.1.C. Etiam quo ad ſolennitates accidentales, 75.1.A. Et quam ob cauſam, 70.1.A 73.1.C. 74.1.B
Nupſit Maria paulo poſt inchoatum decimum quartum ætatis ſuæ annum, 76.1.A
Tradita in matrimonium à ſacerdotibus templi ex diuina inſpiratione, vt Ioſeph cuſtodiret potius quam læderet eius virginitatem, ibid. 2.B. & 72.1.B

Mariæ annuntiatio.

Cur Mariæ facta, 81.2.E
Reuelatio illa intellectualis fuit, & perfectiſſima, 88.1.D. & ſequentibus
Probabile eſt Mariam poſtquam conſenſit, & myſterium Incarnationis, & Deum ipſum in ſe vidiſſe, ibid. 2.A
Nuntiantem Angelum non ſolum in externa ſpecie, ſed in ſua etiam ſubſtantia cognouit, 87.2.B
Qualis fuit Mariæ turbatio in Annuntiatione, 88.2.B. & vnde orta, 89.1.A
Quo inſtanti annuntiationis Verbum caro factum, 90.1.A
Quo anno, menſe, die, & hora, annuntiatio facta. 90.2.A
Quo loco. ibid. B
In eadem domo cum Ioſepho cohabitabat Maria Annuntiationis tempore, 74.2.C
De Angelo nuntiante, vide Verbo Angelus Gabriel.

Mariæ conceptio, qua Chriſtum concepit.

Vide verbo Chriſti conceptio.

Mariæ Partus.

Vide Chriſti natiuitas. Et de integritate in partu ſeruata Ver. Mariæ Virginitas.
Maria non ſenſit tædia grauidarum, 52.1.E. Quid egerit illis nouem menſibus, 132.2.B
Vere ac proprie peperit Chriſtum, 133.1.A & ... que dolore. 134 1.A
Non mere paſſiue ſe habuit in partu, ſed aliquo modo actiue, 133. 2.A
In Maria ſecundinæ fuerunt, ſicut in aliis fœminis ibid E. Illas in partu non emiſit, 134.1.C, Quia ſine vllis ſordibus perfecta res eſt, ibid. E. Quomodo diſparuerint, ibid. 2.E
Partus Mariæ acc dit ſine miniſterio alterius creaturæ, ibid. 2.A

Mariæ Purificatio.

Maria poſt Chriſtum natum vſque ad purificationem in Bethleem manſit, 163.2.A.
Lex impoſita fœminis de purificatione quomodo intelligenda. 164.2.D. E. Maria ſeruata, 165.2.E, Quamuis maculam non habuit propter quam purificatione indigeret. 165.2.D. Neque lege ipſa comprehenderetur, ibid.
Maria in ſua purificatione agnum non obtulit: ſed par turturum, aut duos pullos columbarum, 166.1.A. & ſeq. Et cur ita ibid. B
Lex de redimendis primogenitis in die purificationis explicatur 163.2.C. & ſeq.
Maria quinque ſiclis filium redemit, 166.1.C
Feſtum purificationis, &c. 167.2.C
Origenis lapſus circa ſacrificium, quod Maria obtulit in ſua purificatione, 166.1.E. & 2.A

Mariæ compaſſio in Chriſti morte.

Maria quid paſſa filio patiente, &c. 429.2.A
Non eſt paſſa eam affectionem, &c. ibid. C
Nihil indecorum egit, &c. 430.1.A.B
Conſtantia Mariæ in Chriſti paſſione, ibid. C
Maria Chriſto occurrit crucem portanti, &c. 351.1.C
Sed non fuit inter eas mulieres, &c. ibid. D
Exterius nullum ſignum perturbationis edidit: ſed modeſte, conſtanterque pertulit omnia. ibid. E

Signa amoris Dei erga Mariam.

Vide Verbo Mariæ priuilegia. Mariæ gratia, Mariæ cognitio, ſeu ſcientia, Mariæ dignitas: denique fere omnia, quæ de Maria deipara dicuntur, huc pertinet.
Deus Mariam plus amat, quam reliquos omnes ſanctos, 184.1.B
Maria magis Chriſto dilecta, quam reliqua Eccleſiæ pars. ibid. E
Mariam Chriſtus in cruce pendens Ioanni commendat, & cur 368.2.B
Etiam propter ſpecialem coniunctionem, quam ſecundum naturam humanam Chriſtus habebat cum Maria, maximam eius curam geſſit, ibid. C
Prima apparitio poſt reſurrectionem Mariæ facta, 544.1.D

Mariæ mors.

Libellus de tranſitu Mariæ inſcriptus apocryphus, 196.2.D
Libellus de tranſitu Mariæ, &c. ibid. E
Maria mortem obijt. ibid. Non vi corporalis morbi, ſed vi amoris &c. 197.1.E
Mariæ morte charitatis actus, &c 198.2.B.
Quo anno ætatis mors Mariæ accidit. 197.2.A
Si Maria moreretur ante filij mortem &c. 30.1.B

Mariæ ſepulcrum.

Mariæ corpus ſtatim poſt mortem in ſepulcro repoſitum. 198.1.E
Mariæ ſepulcrum magnis miraculis, &c. ibid.
Situm eſt inter montes Sion, & Oliueti in valle Ioſaphat, &c. ibid. 2.A

Mariæ reſurrectio.

Maria ad glorioſam, & immortalem vitam reſurrexit, 198. 2.E Poſt triduum. 200.1.C
Qua certitudine hoc tenendum, 199.2.F

Mariæ aſſumptio.

Mariæ poſt reſurrectionem corporis, &c. 198.2.E
Eodem die, quo reſurrexit, 200.1.C
Inſigni Angelorum comitatu, ibid. E
Occurrente Chriſto atque in thronum, &c. ibid.
Cur aſſumpta dicatur ab Angelis, ibid.
Feſtum aſſumptionis Mariæ, &c. 199.1.B

Mariæ beatitudo.

Mariæ anima in corpore mortali beata non fuit, 186.1.C
Immediate poſt mortem vidit Deum, 198.2.A
In perfectione beatitudinis & homines, & Angelos ſuperat. 200 2.A. Non ſolum ſingulos, ſed etiam omnes collectiue, 202.1.B
Videt in Verbo, quidquid omnes illi, 200.2.A
Et quidquid Deus videt, &c. ibid. 2.C
In illa fuerunt omnes perfectiones, &c. 202.1.C
Prædita eſt aureola Virginum, ibid. E. Doctorum. ibid. Martyrum, ibid. Excellentius, quam alij martyres. ibid. 2.E.
Habuit perfectiſſimas corporis dotes, 203.1.A
Sigularem etiam ſplendorem, &c. ibid. B
Conſtituit ſub Chriſto ſpecialem, &c. ibid.

Mariæ ætas.

Maria, quo anno nupta. 76.1.A
Quo anno Chriſtum concepit, ibid.
Quo anno peperit, 197.2.A
Quo anno vidit morientem filium, ibid.
Quo anno ipſa mortua, 198.1.A

Mariæ corpus.

Mariæ corpus in ſua ſpecie maxime perfectum, 9.2.C. Optimæ complexionis, &c. ibid. E
Mariæ corporis afflictionibus vſa, 104.1.B
Mariæ corpus quodammodo initium humanæ ſalutis, 199.2.D

Mariæ anima.

Maria perfectiſſimam animam ſortita. 10.1.C
Definiri non poteſt, perfectiorne fuerit, quam anima Adæ, ant Euæ. ibid.
De perfectione ſupernaturali animæ Mariæ, vide verbo Mariæ gratia, Sanctitas, &c.

Mariæ immunitas à peccato.

Maria excipienda à communi lege, &c. 15.2.E
Maria à peccato originali immunis, &c. 29.1.B
Spiritualiter nunquam mortua, ibid 2.E
Cum filium perdidit, &c. 38.1.C
Nec venialiter vnquam peccauit, 39 2.A
Mariæ impeccabilitas, &c. ibid. B, C
Quo ſenſu proferebat verba orationis dominicæ, Dimitte nobis debita noſtra, 40.2.B
Actum fomitis nuſquam habuit, 42 1.B

A prima ſanctificatione in illa fomes, &c.43.2.A
Maria quomodo tentari potuit.195.1.A

Mariæ redemptio.

Maria à Chriſto redempta, 18.2.B. Speciali modo. ibid.
Maria primogenita redemptoris, 28.1.C.
Eius immunitas à peccato Chriſti, ibid.B
Potius venit Chriſtus ad redimendam Mariam, quam alios omnes, 184.1.E

Mariæ iuſtitia originalis.

In Maria fuerunt potiſſimi affectus originalis iuſtitiæ, &c. 44 2.A
Quo ſenſu habuerit donum, &c.21.1.B

Mariæ ſanctitas, & gratia.

Maria tripliciter ſanctificata, 17.2 B
In vtero ſanctificata, ibid C
Per propriam diſpoſitionem, 49.2. A. & qualis illa fuerit ibidem. & quid per illam meruerit de condigno ibid.D
Maria gratiæ plenitudinem habuit, &c. à num.34.2.D. vſque ad.39.1.C
Maria in gratia creuit ante filij conceptionem, 175.1.A & poſt conceptionem. ibid 2.B
Quo ſenſu dicatur, gratiam conſummatam in conceptione filij ſuſcepiſſe, 177.1.E
Per dona gratiæ quantum poſſibile, &c.ibid.2.C
Mariæ gratia ex opere operato interdum collata, 180. 1.A. Et quibus modis ac temporibus, ibid.
In filij conceptione excellens, &c.181.1.C
Triplex gratiæ plenitudo in Maria, &c. ibid.2.A
Gratia Mariæ in mortis inſtanti perfectior fuit, &c. ibid.D.E
Quod ex ratione meriti deducitur, 182.1.D
Pulchra collatio inter gratiam Mariæ, &c. ibid.E
Probabile eſt Mariæ gratiam, &c. 183.1.A
Omnis gratia aliarum creaturarum in Maria perfectiſſime extitit.183.2.B 186.2.A. & 194.2.A
Maria aquæ ductus gratiæ, 184.2.D

Mariæ gratiæ gratis datæ.

Maria habuit donum prophetiæ, &c.194.1.C
Et gratiam interpretationis ſermonum, ibid.2.D
Diſcretionem ſpirituum, ibid.E
Et gratiam ſermonis, ſeu fidei, 195.1.E
Et ſermonem ſcientiæ, & ſapientiæ. ibid.
Et donum linguarum, ibid.2.D
Et gratiam ſeu fidem miraculorum, 196.1.B
Et quibus temporibus miracula patrauit, ibid. & ſeq.

Mariæ charitas erga Deum & Proximos.

Mariæ charitas morte fortior fuit, 38.2.B
Mariæ charitas erga homines, &c.39 1.A
Non ex ambitione, ſed ex charitate, &c.40.2.C
Somnus Mariæ frequentibus charitatis actibus interruptus. 179.2.C
Sola Maria plus diligebat Deum, &c.184.2.A
Actus charitatis, quo Maria diligebat Deum non interruptus per mortem, 198.2, C

Mariæ fides.

Mariæ fides perfectior, quam fides Adæ 186.2.E. quam fides Abrahæ, quando non dubitans, ſed modum quærens, interrogauit. Quomodo fiet iſtud, 39.1.A
Non dubitauit in fide cum dixit, Quomodo fiet iſtud. &c. ibid.
Mariæ fides in morte filij, 38.2.A
Maria propter fidei excellentiam, Mater credentium dicitur 186.1.E
A principio ſuæ ſanctificationis habuit explicitam fidem Trinitatis, &c. ibid.2.C
In perfectione fidei ſuperauit omnes doctores, &c.187.1.B. & quare dicatur cunctas hæreſes, &c. ibid.E
Quomodo plus meruit illo actu fidei, quo Angelo nuntianti, &c. 183.2.E

Mariæ ſpes.

Virtutem ſpei habuit in gradu perfectiſſimo.37.1.A

Mariæ Virginitas.

Mariæ Virginitas in ſacra Scriptura ſignificata, 50.2.B. & præfigurata, 51.1.B
A principio vſus rationis habuit abſolutum propoſitum, 62.2.E
Quod etiam in lege veteri melius eſſe poterat, 64.1.A
Maria Virginitatem ſuam, &c. ibid.2.C, Ante filij conceptionem, 65.2.A. Ante matrimonium etiam contractum.66. 2.B. non tamen voto ſolenni, 68.2.C
Prima fuit quæ votum Virginitatis emiſit, &c.67.2.B
Virginitas, & fœcunditas in Maria coniunctæ, 67.2.A
Maria in filij conceptione Virginitatem non amiſit, 52.1. C
Neque in partu, ibid.2.D. Sed potius Chriſti natiuitate, &c. 111.2, D.E. Quo ſenſu Chriſtus Mariæ vuluam aperuit.111. 1.D.E
Poſt partum etiam nulla via, &c.112.1.D. & 2.A

Mariæ obedientia.

Maria legis obſeruationi ſubiecta, 163.1.C
Quando obediendo meruerit, 184.1.A
Mariæ obedientia erga Deum, 39.1.A
Filij mortem maxima conſtantia pertulit, 38.2.E. & 428.1.A.

Mariæ continentia & Pœnitentia.

Quomodo fuerint in Maria hæ virtutes, 37.1.C

Mariæ vita actiua, & contemplatiua.

Maria ſemper habuit in Deo fixam mentem, 179.2.A
Habuit perfectiſſimos actus vitæ, &c.178.1.C. & quomodo hos actus per totam vitam exercuerit, ibid.
Optimam partem vitæ contemplatiuæ elegit, 188.1.E

Mariæ vſus ſacramentorum.

Mariæ applicatum illud ſacramentum inſtitutum in remedium originalis, 180.1. A
Sacramentum baptiſmi à filio recepit, ibid.C
Sacramentum Euchariſtiæ frequenter recepit, ibid.2.A
Et ſacramentum confirmationis, &c. ibid B
Num ſacramentum Extremæ vnctionis, &c. ibid.

Mariæ cognitio, ſapientia, & ſcientia.

Maria in primo inſtanti conceptionis, &c.44.2.E. per actum fidei perfectum, &c.45.2.B
Et facultas vtendi ratione permanens fuit ibid.D
Sapientia Mariæ ab Spiritu ſancto, &c.187.2.ab Angelis etiam nonnunquam, &c. ibid.B. Num ab hominibus aliquid diuinorum myſteriorum didicerit.ibid.D
In ſapientia profecit aſſidua lectione diuinarum ſcripturarum, &c.188.2.A
Experimento etiam ipſorum effectuum aliqua diuina myſteria euidentia naturali, ſeu morali agnouit, ibid.B
Qualis fuerit huiuſmodi cognitio. ibid.E
Fidei cognitionem non excludebat, 189.1.A
Habuit ſcientiam ſupernaturalem, &c.ibid.2.B
Habuit Theologicam ſcientiam infuſam, &c.190.1.A. Quo tempore hæc ſcientia illi infuſa ibid. C. Quibus incrementis. ibid.D
Non habuit ſcientiam per ſe infuſam, &c.ibid.2.C
Nec ſcientiam naturalium rerum, &c.192.1.E
Habuit per accidens infuſam eam cognitionem rerum naturalium vel moralium, &c. ibid.2.B
Quando illi infuſa huiuſmodi ſcientia, ibid.E
Nunquam habuit errorum, aut ignorantiam prauæ diſpoſitionis, 193.1.B
Non omnia ſemper ſciuit, ibid.2.B
Admiratio, quomodo fuit in Maria, 194.1.A

Mariæ reuelationes.

Probabile, Mariam in hac vita interdum eleuatam ad videndam clare diuinam eſſentiam, 191.1.A
Extra verbum habuit in hac vita varias reuelationes.ibidem 2.C
Ea hora qua filium concepit, &c.ibid.E
Poſt Aſcenſionem filij frequenter ab illo viſitata, ibid.
Qualis cognitio Mariæ in reuelationibus cõmunicata, 192.1.A
Falſo Cedrenus ſcribit, &c.73.1.B

Mariæ dignitas.

Concilium Epheſinum pro tuenda Mariæ dignitate congregatum.2.2.B
Maria ſingulari modo domina.&c.28.2.E
Habet ſpeciale ius, & dominium in omnes creaturas.205.1.C.
Plura in ſequenti paragrapho.

Maria mater Dei.

Contra Neſtorium late probatur.3.1.A
Vere ac proprie naturalis mater.125.2.B
Quamuis in aliquo ſenſu dicatur etiam mater miraculoſa.ibid.
Cur Chriſtus Mariam aliquando mulierem vocat, nunquam matrem ibid.2.D
Maria dici non poſſit mater Dei, niſi verbum Diuinum in ipſo inſtanti conceptionis humanitatẽ terminaſſet, 4.1.E.& 2.B.
Vt ſit vera Dei mater non eſt neceſſe, &c.5.1.A

Michael.

Michael Angelus ſuperior Gabriele, 86.2.B

Miles.

Milites Chriſti veſtimenta diuidunt, &c.361.2.B
Quid eos mouerit.ibid.diuiſio quomodo facta, ibid.E

Miraculum.

Num maius miraculum ſterilem concipere quam Virginẽ.9.1.C
Miraculum natiuitatis ex Virgine, &c.61.1.C
Quæ miracula acciderint ingrediente Ieſu Ægyptum.170.2.A & ſeq.
Angelus virtute naturali cognoſcit miraculi veritatem. 304.2.A
Num iuſtificatio impij ſit miraculum.298.2,B
Poſſitne Deus ad miraculum concurrere, &c.303.1 E
Plura de miraculis Chriſti. vide verb. Chriſti miracula.

Miſericordia.

Miſericordia præferenda exercitationi corporis, & vitæ auſteritati. 266.1.C. & ſeq.

Miſſa.

Conſuetudo celebrãdi Miſſam in nocte natiuitatis, &c.139.1.B.

Mixta.

Omnia comburenda igne poſt diem iudicij, 697.2.B
Futura ne ſint poſt diem iudicij, ibid.E

Mors.

De morte Chriſti, vide verb. Chriſti mors. De morte B, Virginis vide verb. Mariæ mors
Ignominia, & acerbitas mortis in cruce.691.2.A
Mors violenta quid, 399.1.A

Motus, Vel Mutatio.

Non repugnat corpus in inſtanti localiter mutari, 112.2.E
Quo genere motus localis deſcenderit Chriſtus. &c.455.2.C
Motus localis triplex, 532.1.E
Poſſibile eſt corpus per mutationem ſubſtantialem tranſire de extremo ad extremum ſine medio, 113 1.A.535.1.A
Motus cæli quando ceſſaturus, &c.698.2.A.B

Moyſes.

Probabile diuinam eſſentiam à Moyſe, &c.191.1.D
Sed probabilius non viſam, ibid.2.A
Vere mortuus eſt nec reſeruatur cum Elia, 319.1.A
Ab Angelo ſepultus ſecundum Epiphanium, ibid.2.B
De apparitione Moyſis vide verb. Chriſti transfiguratio.
Non eſt futurus ſecundi aduentus præcurſor. 656.1.C

Mundus.

Mundi purgatio & renouatio poſt iudicium finale, 689.2.E
De renouatione mundi, vide verb. cælum elementum ignis
Excrementa mũdi in infernum poſt diem iudicij, &c.695.1.D.E
Totius mundi illuſtratio quando futura, &c.698.2.C

Munus.

Vide verb. officium.

Myſterium.

Supernaturalia myſteria quando poſſint ratione naturali poſſibilia oſtendi, 477.1.B

N

Natiuitas.

De natiuitate Chriſti, vide verb. Chriſti natiuitas
Natiuitas duplex in vtero, & extra vterum, 120.1.B
Natiuitas & conceptio in quo differant, ibid.E
Natiuitas quomodo naturæ tribuenda, &c.ibid.2.E
Diuinitas nata dicenda non eſt, 121.2.C
Tres hominis natiuitates à Chriſto nobilitatæ, 241.1.C

Natura.

Eadem natura cum diuerſis ſuppoſitis ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiue vnum numero conſtituit, 129.2.A
Natura irrationalis vnionis Hypoſtaticæ capax.253.2.C.D

Nazareth.

Chriſtus maiorem vitæ partem duxit in Nazareth, vide Nazareno victus, 173.1.A

Nomen.

De nomine Chriſti, vide Chriſti nomen. De nomine B. Mariæ vide Mariæ nomen.
Pueris Iudæis imponebatur nomen Circunciſionis die octauo. 159.1.B
Athenienſes decima die pueris nomen, &c. ibid E
Romani pueris nono die, puellis octauo ibid.
Nomen ab ipſo Deo alicui imponi ſpeciale priuilegium, ibid.2.D
Nomina in ſacra Scriptura aliquibus ſunt impoſita à Deo, &c. ibid E
Nomen imponere filium Patris, &c.160.1.A

Nubes.

Qualis fuerit quæ Chriſtum ſuſcepit aſcendentem in cælum. 605.2.E
Qualis futura in quibus Chriſtus ad iudicandum veniet.676.1.B

O

Obedientia.

De obedientia Chriſti, vide verb Chriſti obedientia
De obedientia B. Virginis, vide verb. Mariæ obedientia
Obedientia maius bonum, &c.299.2.B.C

Obedientialis Potentia

Obedientialis potentia, vide potentia obedientialis

Oblatio.

De oblatione B. Virginis in ſua purificatione, vide verb. Mariæ purificatio
De oblatione Maiorum cum Chriſtum natum adorarunt, vide verb. Chriſti manifeſtatio

Odium.

Odium Dei magis peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum, 375.1.C

Officium ſeu munus.

Apoſtolicum munus ſupremum in Eccleſia, &c.79.1.A
Deus nunquam denegat neceſſariam gratiam, &c. 217.2.A

Oleum.

Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe, &c.146 1.C

Operatio.

Aliquibus conceſſum, vt operentur quantum poſſent per dona gratiæ, 177.2.C

Oratio.

De oratione Chriſti, vide verb. Chriſti oratio
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem, &c.435.1.A
Orationes ad huius modi animas directæ, &c.435.1.E
Sanctos directe orare proprium, &c ibid.2 A
Deus immediate nonnunquam orandus.211.1.C

Oſculum.

Oſculum Iudæ, 339.1.E
Cur Ieſum Iudas oſculo tradidit, ibid.2.C

P

Papa.

Poteſt definire aliquid de fide ſine explicita Dei reuelatione etiam ſcriptura non expreſſum, 30.2.A

Para-

Paraſceue.
Quid ſignificet, 414.1.E
Partus.
De partu B. Virginis, vide verb. Mariæ partus.
Dolor in partu reſpondet voluptati in conceptione, 134.1.D
*Partus ſine ſecundinis naturaliter eſſe non poteſt, ibid.*2.E
Paſcha ſeu Phaſe.
Paſcha ſeu Phaſe diſtinctum feſtum à feſto Azymorum, 402. 2.B.
Et de horum feſtorum præcepto & differentijs, ibid. & ſequentibus
Paſcha Iudæorũ ſolum Hieroſolymis celebrari poterat, 404.1.B
*Quo tempore celebrabatur, ibid.*C.D
Cur introductum, 406.1.E
*Cur ſic appellatum, ibid.*2.A
Paſſio.
De paſſione Chriſti, vide verb. Chriſti paſſio.
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit, 450.1.A
Actio agentis num variari poteſt ſecundum ſpeciem, non variata paſſione, 470.1.E
Paſtor.
De paſtoribus adorantibus Ieſum natum, vide verb Chriſti manifeſtatio.
Paulus.
Probabile eſſentiam Diuinam à Paulo viſam in corpore viuente 191.1.D. *Probabilius non viſam, ibid.*2.E
Paupertas.
De paupertate Chriſti, vide verb. Chriſti paupertas.
Loca duorum Pontificum explicantur quæ videntur contraria circa ſignandam perfectionem paupertatis, 26.1.2.B
Paupertas ad ſtatum perfectionis pertinens qualis, 262.2.C
Pobabile Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe, 263.1,A
Peccatum
De his quæ pertinent ad peccatum Adæ vide verb. Adam
Homo in primo inſtanti creationis peccare non poteſt, 116.1.B.
Quod erat illud peccatum pro quo fœminæ offerebant ſacrificiũ in veteri lege poſt quadraginta dies purgationis, 175. 1.B.C
Carentia actualis peccati infert carentiam originalis ſecundum Aug. 221.1.A
Peccatum mortale.
Peccatum crucifigentium Chriſtum quam graue ſecundum ſe. 375.1.A
*Quot malitias inuoluat, ibid.*B
*Peccatum contra Theologicas virtutes maius quam peccatum crucifigentium Chriſtum, ibid.*C
Poſt peccatum contra Theologicas virtutes peccatum crucifigentium Chriſtum maximum ex ſuo genere. ibidem, E.& 2.A.
Comparatur cum blaſphemia .ibid A.&B
*Ex parte peccantium quam graue fuerit huius modi peccatum ibid.*B.C
*Num aliquis crucifigentium Chriſtum poſſit excuſari à peccato. ibid.*C
Collatio peccati crucifigentium Chriſtum cum peccato Iudæ tradentis, 376.1.E
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem peccare non potuerunt, 134.1.E. *Vnde hæc firmitas orta*. 434.2.B
Poteſtas remittendi peccata quando data diſcipulis. 437.2.B.
Peccatum originale.
Multa quæ pertinent ad peccatum originale, vide verb. Mariæ prædeſtinatio, Mariæ conceptio, Mariæ immunitas, verb. Adam
Peccatum originale quid ex Dionyſio.27.2.E
Diſcrimen inter orginale, & actuale quantum ad remiſſionem 16.1.A
Peccatum originale non inducitur per Phyſicam actionẽ, 20.1.E
Per libidinem traducitur.32.2.D
Quomodo intelligenda lex quod Adam peccante poſteri eſſent originale contracturi, 21.1.B
Quid ſit obnoxium eſſe peccato originali, ibid. 2.C. *vt ſic non importat culpam*, 22.1.B
Qui in originali diſceſſerunt num fuerunt à Chriſto liberati ab inferis, 446.1.B
In originali, & veniali deſcendentes quo in loco ſint, 438.1.A.
Quem ſtatum habituri poſt vniuerſalem reſurrectionem qui modo in originali decedunt, 581.2.B
*Reſurrectionis eorum Chriſtus exemplar futurus, ibid.*C
Aliquam Chriſti cognitionem habituri, ibid & 681.2.D
Quam cognitionem ſuæ culpa habituri, 581.2.E
Peccatum veniale.
Neceſſario nonnunquam committendum in mortali corpore, 221.1.A.& *ſeq.*
In originali. & veniali decendentes quo in loco ſint, 438..1A
A B. Virgine nunquam commiſſum, 39.2.A. *à Ioanne Baptiſta nonnunquam*, 221.1.A
Et ab Apoſtolis etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum, ibidem 1.C
Penetratio.
Penetratio dimenſionum poſſibilis late probatur, 536.A.& *ſequentibus.*
Pentecoſtes.
Quomodo quinquaginta dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis, & diem pentecoſtes, 489.1.E
Perfectio.
Perfectio vitæ amplectitur vitam actiuam & contemplatiuam. 178.1.C
Status perfectionis qualem paupertatem requirat, 162.2.B.
Perfectio vitæ non eſt ex auſteritate menſuranda, 266.2.A
Vnde menſuranda, ibid. B.& *ſeq.*
Permiſſio.
Deus non permittit mala niſi propter bonum.28.2.E
Tentationes ſapientiſſime à Deo permittuntur.275.2.B
*Quo ſenſu dicatur Deus facere quæ permittit, ibid.*C
Perſia.
Reges apud Perſas non eligebantur niſi quia magiam didiciſſent 148.1.B
orientalis eſt reſpectu Bethleem, 149.1.A
Petra.
Petræ ſciſſæ in paſſione Domini.399.
Petrus.
Vide verb. Chriſti comprehenſio & verb. Chriſti negatio.
Phantaſma.
In primo inſtanti conceptionis poteſt eſſe operatio ſenſibilis phantaſmatis media operatione tactus.118,1.E
Phaſe.
Vide verb. paſcha.
Pietas.
Præferenda exercitationi corporali, & auſteritati vitæ.260. 1.C.
Pilatus.
Chriſtum morte damnauit iniqua ſententia, 348.2.E
Num poteſt excuſari à peccato, ibid.& 349.1.A
Illius peccatum leuius peccato Iudæorum.349.1.E.& *quale illud fuerit.ibid.*
Non habuit poteſtatem iuriſdictionis in Chriſtum, ibidem. 2.A.
*Quam habuit poteſtatem, ibid.*B
Quid mouit Pilatum vt crucis titulum poni iuſſerit.363.2.A.
Cognoueritne Chriſtum regem eſſe .ibid.
Quo ſenſu in titulo regem iuſſit ſcribi, ibid.
Cur miratus Chriſtum tam cito obijſſe.392,2.D
Pænitentia.
Pænitentiæ virtus quomodo fuerit in B. Virgine, 37.1.C
Potentia obedientialis.
Verba Auguſtini ſubobſcura de potentia obedientiali creaturæ explicantur.297.1.A
Poteſtas.
Remittendi peccata quando data diſcipulis.557.2.A

Mariæ dignitas.

Concilium Epheſinum pro tuenda Mariæ dignitate congregatum.2.2.B
Maria ſingulari modo domina.&c.28.2.E
Habet ſpeciale ius, & dominium in omnes creaturas.205.1.C. Plura in ſequenti paragrapho.

Maria mater Dei.

Contra Neſtorium late probatur.3.1.A
Vere ac proprie naturalis mater.125.2.B
Quamuis in aliquo ſenſu dicatur etiam mater miraculoſa.ibid.
Cur Chriſtus Mariam aliquando mulierem vocat, nunquam matrem ibid.2.D
Maria dici non poſſit mater Dei, niſi verbum Diuinum in ipſo inſtanti conceptionis humanitatē terminaſſet, 4.1.E.& 2.B.
Vt ſit vera Dei mater non eſt neceſſe, &c.5.1.A

Michael.

Michael Angelus ſuperior Gabriele, 86.2.B

Miles.

Milites Chriſti veſtimenta diuidunt, &c.361.2.B
Quid eos mouerit.ibid.diuiſio quomodo facta, ibid.E

Miraculum.

Num maius miraculum ſterilem concipere quam Virginē.9.1.C
Miraculum natiuitatis ex Virgine, &c.61.1.C
Quæ miracula acciderint ingrediente Ieſu Ægyptum.170.2.A & ſeq.
Angelus virtute naturali cognoſcit miraculi veritatem. 304.2.A
Num iuſtificatio impij ſit miraculum.298.2,B
Poſſitne Deus ad miraculum concurrere,&c.303.1 E
Plura de miraculis Chriſti. vide verb.Chriſti miracula.

Miſericordia.

Miſericordia præferenda exercitationi corporis, & vitæ auſteritati.266.1.C. & ſeq.

Miſſa.

Conſuetudo celebrādi Miſſam in nocte natiuitatis, &c.139.1.B.

Mixta.

Omnia comburenda igne poſt diem iudicij, 697.2.B
Futura ne ſint poſt diem iudicij, ibid.E

Mors.

De morte Chriſti, vide verb.Chriſti mors.De morte B.Virginis vide verb. Mariæ mors
Ignominia, & acerbitas mortis in cruce.691.2.A
Mors violenta quid, 399.1.A

Motus, Vel Mutatio.

Non repugnat corpus in inſtanti localiter mutari, 112.2.E
Quo genere motus localis deſcenderit Chriſtus. &c.455.2.C
Motus localis triplex, 532.1.E
Poſſibile eſt corpus per mutationem ſubſtantialem tranſire de extremo ad extremum ſine medio, 113 1.A.535.1.A
Motus cæli quando ceſſaturus, &c.698.2.A.B

Moyſes.

Probabile diuinam eſſentiam à Moyſe, &c.191.1.D
Sed probabilius non viſam, ibid.2.A
Vere mortuus eſt nec reſeruatur cum Elia, 319.1.A
Ab Angelo ſepultus ſecundum Epiphanium, ibid.2.B
De apparitione Moyſis vide verb.Chriſti transfiguratio.
Non eſt futurus ſecundi aduentus præcurſor. 656.1.C

Mundus.

Mundi purgatio & renouatio poſt iudicium finale, 689.2.E
De renouatione mundi, vide verb.cælum elementum ignis
Excrementa mūdi in infernum poſt diem iudicij,&c.695.1.D.E
Totius mundi illuſtratio quando futura, &c.698.2.C

Munus.

Vide verb.officium.

Myſterium.

Supernaturalia myſteria quando poſſint ratione naturali poſſibilia oſtendi, 477.1.B

N

Natiuitas.

De natiuitate Chriſti, vide verb.Chriſti natiuitas
Natiuitas duplex in vtero, & extra vterum, 120.1.B
Natiuitas & conceptio in quo differant, ibid.E
Natiuitas quomodo naturæ tribuenda, &c.ibid.2.E
Diuinitas nata dicenda non eſt, 121.2.C
Tres hominis natiuitates à Chriſto nobilitatæ, 241.1.C

Natura.

Eadem natura cum diuerſis ſuppoſitis ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiue vnum numero conſtituit, 129.2.A
Natura irrationalis vnionis Hypoſtaticæ capax.253.2.C. D

Nazareth.

Chriſtus maiorem vitæ partem duxit in Nazareth, vide Nazareno victus, 173.1.A

Nomen.

De nomine Chriſti, vide Chriſti nomen. De nomine B.Mariæ vide Mariæ nomen.
Pueris Iudæis imponebatur nomen Circunciſionis die octauo. 159.1.B
Athenienſes decima die pueris nomen,&c. ibid E
Romani pueris nono die, puellis octauo ibid.
Nomen ab ipſo Deo alicui imponi ſpeciale priuilegium, ibid.2.D
Nomina in ſacra Scriptura aliquibus ſunt impoſita à Deo, &c. ibid E
Nomen imponere filium Patris,&c.160.1.A

Nubes.

Qualis fuerit quæ Chriſtum ſuſcepit aſcendentem in cælum. 605.2.E
Qualis futura in quibus Chriſtus ad iudicandum veniet.676.1.B

O

Obedientia.

De obedientia Chriſti, vide verb Chriſti obedientia
De obedientia B.Virginis, vide verb.Mariæ obedientia
Obedientia maius bonum,&c.299.2.B.C

Obedientialis Potentia

Obedientialis potentia, vide potentia obedientialis

Oblatio.

De oblatione B.Virginis in ſua purificatione, vide verb.Mariæ purificatio
De oblatione Maiorum cum Chriſtum natum adorarunt, vide verb.Chriſti manifeſtatio

Odium.

Odium Dei magis peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum, 375.1.C

Officium ſeu munus.

Apoſtolicum munus ſupremum in Eccleſia,&c.79.1.A
Deus nunquam denegat neceſſariam gratiam,&c. 217.2.A

Oleum.

Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe,&c.146 1.C

Operatio.

Aliquibus conceſſum, vt operentur quantum poſſent per dona gratiæ, 177.2.C

Oratio.

De oratione Chriſti, vide verb.Chriſti oratio
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem,&c.435.1.A
Orationes ad huius modi animas directæ,&c.435.1.E
Sanctos directe orare proprium,&c ibid.2 A
Deus immediate nonnunquam orandus.211.1.C

Oſculum.

Oſculum Iudæ, 339.1.E
Cur Ieſum Iudas oſculo tradidit, ibid.2.C

P

Papa.

Poteſt definire aliquid de fide ſine explicita Dei reuelatione etiam ſcriptura non expreſſum, 30.2.A

Para-

Paraſceue.
Quid ſignificet, 414.1.E
Partus.
De partu B. Virginis, vide verb. Mariæ partus.
Dolor in partu reſpondet voluptati in conceptione, 134.1.D
*Partus ſine ſecundinis naturaliter eſſe non poteſt, ibid.*2.E
Paſcha ſeu Phaſe.
Paſcha ſeu Phaſe diſtinctum feſtum à feſto Azymorum, 402. 2.B.
Et de horum feſtorum præcepto & differentijs, ibid. & ſequentibus
Paſcha Iudæorũ ſolum Hieroſolymis celebrari poterat, 404.1.B
*Quo tempore celebrabatur, ibid.*C.D
Cur introductum, 406.1.E
*Cur ſic appellatum, ibid.*2.A
Paſſio.
De paſſione Chriſti, vide verb. Chriſti paſſio.
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit, 450.1.A
Actio agentis num variari poteſt ſecundum ſpeciem, non variata paſſione, 470.1.E
Paſtor.
De paſtoribus adorantibus Ieſum natum, vide verb Chriſti manifeſtatio.
Paulus.
Probabile eſſentiam Diuinam à Paulo viſam in corpore viuente 191.1.D. *Probabilius non viſam, ibid.*2.E
Paupertas.
De paupertate Chriſti, vide verb. Chriſti paupertas.
Loca duorum Pontificum explicantur quæ videntur contraria circa ſignandam perfectionem paupertatis, 261.2.B
Paupertas ad ſtatum perfectionis pertinens qualis, 262.2.C
Pobabile Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe, 263.1,A
Peccatum
De his quæ pertinent ad peccatum Adæ vide verb. Adam
Homo in primo inſtanti creationis peccare non poteſt, 116.1.B.
Quod erat illud peccatum pro quo fœminæ offerebant ſacrificiũ in veteri lege poſt quadraginta dies purgationis, 175. 1.B.C
Carentia actualis peccati infert carentiam originalis ſecundum Aug. 221.1.A
Peccatum mortale.
Peccatum crucifigentium Chriſtum quam graue ſecundum ſe. 375.1.A
*Quot malitias inuoluat, ibid.*B
*Peccatum contra Theologicas virtutes maius quam peccatum crucifigentium Chriſtum, ibid.*C
Poſt peccatum contra Theologicas virtutes peccatum crucifigentium Chriſtum maximum ex ſuo genere. ibidem, E.& 2.A.
Comparatur cum blaſphemia. ibid A.& B
*Ex parte peccantium quam graue fuerit huius modi peccatum ibid.*B.C
*Num aliquis crucifigentium Chriſtum poſſit excuſari à peccato. ibid.*C
Collatio peccati crucifigentium Chriſtum cum peccato Iudæ tradentis, 376.1.E
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem peccare non potuerunt, 134.1.E. *Vnde hæc firmitas orta*. 434.2.B
Poteſtas remittendi peccata quando data diſcipulis. 437.2.B.
Peccatum originale.
Multa quæ pertinent ad peccatum originale, vide verb. Mariæ prædeſtinatio, Mariæ conceptio, Mariæ immunitas, verb. Adam
Peccatum originale quid ex Dionyſio.27.2.E
Diſcrimen inter orginale, & actuale quantum ad remiſſionem 16.1.A
Peccatum originale non inducitur per Phyſicam actionẽ, 20.1.E
Per libidinem traducitur.32.2.D
Quomodo intelligenda lex quod Adam peccante poſteri eſſent originale contracturi, 21.1.B
*Quid ſit obnoxium eſſe peccato originali, ibid.*2.C. *vt ſic non importat culpam*, 22.1.B
Qui in originali diſceſſerunt num fuerunt à Chriſto liberati ab inferis, 446.1.B
In originali, & veniali deſcendentes quo in loco ſint, 438.1.A.
Quem ſtatum habituri poſt vniuerſalem reſurrectionem qui modo in originali decedunt, 581.2.B
*Reſurrectionis eorum Chriſtus exemplar futurus, ibid.*C
Aliquam Chriſti cognitionem habituri, ibid & 681.2.D
Quam cognitionem ſuæ culpa habituri, 581.2.E
Peccatum veniale.
Neceſſario nonnunquam committendum in mortali corpore. 221.1.A.& ſeq.
In originali. & veniali decendentes quo in loco ſint, 438..1A
A B. Virgine nunquam commiſſum, 39.2.A. *à Ioanne Baptiſta nonnunquam*, 221.1.A
Et ab Apoſtolis etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum, ibidem 1.C
Penetratio.
Penetratio dimenſionum poſſibilis late probatur, 536.A.& ſequentibus.
Pentecoſtes.
Quomodo quinquaginta dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis, & diem pentecoſtes, 489.1.E
Perfectio.
Perfectio vitæ amplectitur vitam actiuam & contemplatiuam. 178.1.C
Status perfectionis qualem paupertatem requirat, 162.2.B.
Perfectio vitæ non eſt ex auſteritate menſuranda, 266.2.A
Vnde menſuranda, ibid. B.& ſeq.
Permiſſio.
Deus non permittit mala niſi propter bonum.28.2.E
Tentationes ſapientiſſime à Deo permittuntur.275.2.B
*Quo ſenſu dicatur Deus facere quæ permittit, ibid.*C
Perſia.
Reges apud Perſas non eligebantur niſi quia magiam didiciſſent 148.1.B
orientalis eſt reſpectu Bethleem, 149.1.A
Petra.
Petræ ſciſſæ in paſſione Domini.399.
Petrus.
Vide verb. Chriſti comprehenſio & verb. Chriſti negatio.
Phantaſma.
In primo inſtanti conceptionis poteſt eſſe operatio ſenſibilis phantaſmatis media operatione tactus.118.1.E
Phaſe.
Vide verb. paſcha.
Pietas.
Præferenda exercitationi corporali, & auſteritati vitæ.266. 1.C.
Pilatus.
Chriſtum morte damnauit iniqua ſententia, 348.2.E
Num poteſt excuſari à peccato, ibid. & 349.1.A
Illius peccatum leuius peccato Iudæorum.349.1.E.& *quale illud fuerit. ibid.*
Non habuit poteſtatem iuriſdictionis in Chriſtum, ibidem. 2.A.
*Quam habuit poteſtatem, ibid.*B
Quid mouit Pilatum vt crucis titulum poni iuſſerit.363.2.A.
Cognoueritne Chriſtum regem eſſe. ibid.
Quo ſenſu in titulo regem iuſſit ſcribi, ibid.
Cur miratus Chriſtum tam cito obijſſe.392,2.D
Pænitentia.
Pænitentia virtus quomodo fuerit in B. Virgine, 37.1.C
Potentia obedientialis.
Verba Auguſtini ſubobſcura de potentia obedientiali creaturæ explicantur.297.1.A
Poteſtas.
Remittendi peccata quando data diſcipulis.557.2.A

Præceptum.

Vide verb. lex.

Præcurſor.

De præcurſore primi aduentus Chriſti, vide verb. Ioannes Baptiſta.

Præcurſores ſecundi aduentus Henoch & Elias, 653.2.E

Cur duo præcurſores in ſecundo Chriſti aduentu, 654.2.B

Non alius futurus præcurſor præter Henoch, & Eliam. 658.1.A.

Prædeſtinatio

De prædeſtinatione Chriſti, vide verb. prædeſtinatio.

De prædeſtinatione B. Virginis, vide verb. Mariæ prædeſtinatio

Prædeſtinatio omnium electorum ante præuiſum originale peccatum, 7.2. A

Prædeſtinatorum numerus num Angelis notus. 636.2.D.E

Prædicator.

Vide verb. concio, vel concionator.

Præputium.

Præputium Chriſti à B. Virgine ſeruatum. 159.1.B

Romæ nunc habetur 507 2.E

Chriſti corpus cum præputio reſurrexit. ibid.

Præſepium.

Vide verb. Chriſti natiuitas.

Præſentatio.

Vide Chriſti præſentatio, & verb. Mariæ Præſentatio.

Presbyter.

Vide verb. ſacerdos.

Pretium.

De pretio quo Chriſtus venditus, vide verb. Chriſti venditio.

De pretio quo Ioſeph à fratribus venditus. 357.1.E

Prodigium.

De prodigijs in Chriſti natiuitate, vide verb. Chriſti natiuitas.

De prodigijs in Chriſti morte, 396.1.E

Tenebræ factæ ſuper vniuerſam terram. ibid. 2.A

Illa ſolis defectio in toto orbe accidit, ibid. E

Cauſa defectionis ſolis, 397.1.A

Quæ miracula interuenerint in ea defectione, ibid. 1.B.C

Velum templi ſciſſum in morte Chriſti, 398.1.A

Quid in eo ſignificatum ſit. ibid. Quod velum ſciſſum. ibidem. 2.A.B

Terræ motus in morte Chriſti. ibid. E. Quid ſignificabat. ibid. quibus in locis accidit, 399. .A

Petræ ſciſſæ in paßione Domini non ſolum Hieroſolymis, ſed in alijs locis & regionibus. 399 .1.

Sepulchra patefacta in morte Chriſti. ibid D. ſed corpora quæ in ipſis iacebant, probabile eſt non ſurrexiſſe vſque ad Chriſti reſurrectionem ibi. 2.A

Alia prodigia quæ ab Euangeliſta non narrantur. ibid. B

Proles.

Vide verb fœtus.

Propheta, vel prophetia.

Prophetia triplex præſentiæ, prædeſtinationis & comminationis 82.1.E

Prophetias de B. Virgine, vide ſub verbo Mariæ.

De B. Ioanne Baptiſta, vide verb. Ioannes Baptiſta.

B. Virgo prophetiæ dono prædita. 194.1.D

Prophetæ apud Iudæos ſancti dicebantur. 217.2. B

Celebriores homines veteris teſtamenti fere omnes prophetæ fuere. ibid. 2 B

Prophetæ calceis vtebantur, 267.2 E

Pulchritudo.

De pulchritudine corporis Chriſti, vide Chriſti corpus.

De pulchritudine B. Virginis. vide verb. Virginis corpus.

Purgatio.

De purgatione mundi poſt iudicium finale, vide verb. mundus.

Purgatorium.

Quid Chriſti anima effecerit circa animas purgatorij, vide Chriſti deſcenſio in infernum.

Animæ purgatorij num iudicentur ſtatim poſt mortẽ, 625.1.B.C

Purificatio.

De his quæ pertinent ad Mariæ purificationem, vide Mariæ purificatio.

Q

Qualitas.

Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioſo. 519.2.C.D

Quantitas.

Quidem ſpeciei in omnibus corporibus.

R

Pulchritudo Rachelis figura pulchritudinis B. Virginis. 10.1.B

Redemptio.

De redemptione qua Chriſtus homines redemit, vide verb. Chriſti redemptio.

De redemptione qua B. Virgo redempta, vide verb. Mariæ redemptio.

Relatio.

De relatione matris quæ eſt in B. Virgine, vide verbo Mariæ mater Dei.

De relatione filij quæ eſt in Chriſto reſpectu B. Virginis, vide verbo Chriſti filiatio.

Relatio illud ſubinde nominat quod denominat fundamentum 127. .E. Vbi multa de natura relationis

Relationis filiorum ad parentes & parentum ad filios manet etiamſi illi deſinant ſi iterum redeant, 130.1.D

Religio.

De religione Chriſti, vide verbo. Chriſti religio.

Religio late dicta quid. 260.1.B

Religioſæ vitæ perfectio ex auſteritate menſuranda non eſt, quamquam hæc ad talem perfectionem naturalem ſit, 266.1.A

Religioſæ vitæ perfectio vnde menſuranda. ibidem. & ſeq.

Reſiſtentia.

Quid & quotuplex, 5302.E

Reſurrectio.

De reſurrectione Chriſti, vide verbo Chriſti reſurrectio.

De reſurrectione B. Virginis, vide verbo Mariæ reſurrectio.

Probabile Ioannem Euangeliſtam reſurrexiſſe in corpore glorioſo, 199 2.C

Probabile eos qui cum Chriſto reſurrexerunt anima & corpore glorioſos cum Chriſto regnare, 497.2.E

Num aliqui ſancti ex his qui in ſancta ciuitate apparuerunt Chriſto mortuo ſurrexerint ante Chriſti reſurrectionem 399.1.E

Reſurrectio quid, 462.1. A

In quo differat à recreatione, ibid. B

Quibus in rebus locum habeant, ibid. D

Reſurrectio vt ſit vera eadem numero anima neceſſe eſt vt redeat, 463.1. A

Num debeat redire eadem numero materia, ibid. C

Reſurgant ne proprijs corporibus qui communem habuere materiã 464.2.B

Reſurgant ne pueri in maiori quantitate, 465. 1.B

Num requiratur eadem materia ſingulorum membrorum. 465.2.E. Num eadem numero vnio materiæ cum forma. 466.2.A. Num eadem accidentia ſpecie. 467.1.A. Num eadem numero, ibid. 2.A. Num idem ſexus, 417.2.E

Reſurrectio num in inſtanti futura, 418.2.C

Num ſpecie differat à prima generatione rei 471.1.D

Num ſit ſupernaturalis mutatio quoad ſubſtantiam vel quoad modum ibid. E

Diuina virtute fieri poteſt reparatio cuiuſcunque indiuidui, 473.2.E

Reſurrectio naturæ debita non eſt. 475.2.A. Naturali tamen ratione poßibilis oſtendi poteſt. 476.2.E. Quomodo ad fidei articulos pertinet, 477.2.A

Reſurrectio generalis futura, 577.2.A

Omnes Iuſti proprie ſurrecturi 573.1. C. & omnes damnati propter propria peccata. 574.1.D. & infantes qui in originali deceſſerunt, ibid. 2. E

Cauſa

Cauſæ generales reſurrectionis, 575.2 C
Tuba & vox audienda in die reſurrectionis, 576.1.E.& 2.C
Prius reſurrectio mortuorum futura quam Chriſtus ad iudicandum veniat, 577.1.B
Chriſti imperium & Angelicum miniſterium reſurrectione operabitur, ibid.& 578.1.A
Quid operaturi Angeli in reſurrectione, ibid.
Organizationem corporum ſuſcitandorum Chriſtus efficit. ibid. 2.D. & *vnionem ſubſtantialem animæ cum corpore*. 579.1.A.*quo inſtrumento*, ibid.E
Malorum etiam reſurrectionem Chriſtus cauſabit.ibid.2.E
Reſurrectionis iuſtorum Chriſtus exemplar perfectiſsimum.580. 1.B.C
In quo conſiſtat ſimilitudo ad ipſum Chriſtum, ibid.2.B
Corpora iuſtorum reſurgentium non ſunt æqualia futura corpori Chriſti & pulchritudine & magnitudine.ibid.C
In qua ætate iuſti reſurrecturi,ibid E
Reſurrectionis infantium decedentium in originali Chriſtus exemplar, 581.1.A.*Non vero proprie reſurrectionis damnatorum*, ibid.1.E
Chriſtus etiam quo ad terminum à quo exemplar noſtræ reſurrectionis, 583.1.D
Num ſecluſo priuilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſoluenda, ibid.E.& 2.A
Quo in loco futura reſurrectio, 585.1.A.& ſeq.
Iuſtorum reſurrectio vſque ad diem iudicij futura non eſt.587. 1.B.C
Reſurrectio omnium eodem momento futura, 589.2.E.& 590. 1.A
Reſurrectio generalis hora matutina futura, 561.2.B
De his quæ corpori accidunt poſt reſurrectionem, vide verb.Corpus, & verb.Anima.

Reuelatio.

Reuelatio pure intellectualis, imaginaria & externa, quomodo ſe habeant. 87.2.E
De reuelationibus B. Virgini factis vide verb.Mariæ reuelationes

Rex.

De regibus qui Magi dicuntur, vide verb.Chriſti manifeſtatio.
Reges apud Perſas nõ eligebantur niſi qui magiam didiciſſent. 148.1.A

Roma, vel Romani.

Octauo die poſt natiuitatem imponebant nomina puellis ſuis, pueris vero nono.159.1 E
Reos affigebant Cruci, 352.2.C
Romanorum Imperium fere vſque ad diem iudicij duraturum. 663.1.B
Quomodo tunc extinguendum, ibid.D.E. *Vrbs Romana an delenda ante Antichriſtum*, 664.1.B

S

Saba.

Regina Saba vnde venerit audire ſapientiam Salomonis.149. 2.A
Saba porta vbi ſita, ibid.

Sacerdos.

Apud Græcos in Synodo cautum eſt ne quis ante trigeſimum ætatis annum ſacerdos fieret.249.2.D

Sacerdotium.

Leuiticum imperfectius quam ſacerdotium Melchiſedech. 99 1. E.

Sacramentum.

De vſu ſacramẽtorum B.Virginis , vide verb Mariæ vſus ſacramentorum.
In ſacramentis nouæ legis verba inſtituta ad ſignificandos ſpirituales eorum effectus; 234.2 B
In ſacramentis veteris legis non erant verba quæ haberent rationem formæ. ibid.
Ratio formalis ſacramenti, quæ, 239.1.E

Sacrificium.

Sacrificium Iephte filiam occidentis quale, 67.2.E.& 68 1.D.
Num Chriſti paſsio fuerit proprie ſacrificium, 452.1.E
Sacrificium agni Paſchalis à quo offerebatur, 402.2.E
Figura fuit ſacrificij Chriſti cruenti, & incruenti, 409.2.D.

Sanctificatio, vel ſanctitas.

De ſanctificatione Chriſti,vide verb.Chriſti ſanctitas.
De ſanctitate B.virginis ,vide verb.Mariæ ſanctitas.
In vtero matris qui ſanctificati, 17.2.E.& 18.1.A
Proles quomodo poteſt intelligi in parentibus ſanctificari, 20.2. A
Non repugnat in primo inſtanti conceptionis hominis ſanctificati,ibid.D

Sandalium.

Chriſtus & Apoſtoli ſandalijs vſi. 268.1.E
Sandalium Petri Romæ ſeruatur, ibid.2.C
Sandalium Andreæ in Ouetenſi ciuitate.ibid.D

Satis factio.

De ſatis factione Chriſti, vide verb.Chriſti ſatis factio.
Homo pro homine ſatis faciens non dicitur illum redimere.381. 1.B

Scandalum.

Quando vitandum, vel non vitandum.287.2.B
Chriſtus prudentiſsime fecit docendo veritatem etiam cum Iudæorum ſcandalo, 288.1.B

Scientia.

De ſcientia B.Virginis,vide verb Mariæ ſcientia.
Scientia de Chriſto haberi non poteſt perfecte ſine ſcientia de B. Virgine.1.1.A
Scientia de B.Virgine ad Theologum pertinet.1.2.A
Loca Scripturæ quæ ad ſcientiam de B. Virgine conferunt. 2.1.B
Scientia per ſe infuſa, quid, 189.2.C
Scientia euidens per ſe infuſa myſteriorum ſupernaturalium non ſtatui viatoris accommodata, 190.2.D
Scientia per ſe infuſa poteſt eſſe de obiectis naturalibus,192.1.B

Scriptura.

Scripturæ ſacra dæmoni non ſatis nota. 271.1.B
Loca Scripturæ ſacræ quæ ad ſcientiam de B.Virgine conferunt 1.2.D

Secundinæ.

Ad quid deſeruiant, 133.2.E
Partus naturaliter ſine illis eſſe non poteſt, 134.2.C

Semen.

Semen fœmineum num neceſſarium ſit ad generationem prolis. 104.2.C.& ſeq. & 107.2. D.& ſeq.
Num effectiue concurrat, vel tantum paſsiue ad generationem. 107.1.C & ſeq & ibid.2.D. E
Chriſti conceptionem ex ſemine factam, 105.1.C.& ſeq.107.1. A.B.

Sententia.

De ſententia qua Chriſtus condemnatus, vide verb.Chriſti ſententia.

Sepulchrum.

De ſepulchro Chriſti, vide Chriſti ſepulchrum.
De ſepulchro B.Virginis,vide Mariæ ſepulchrum.
Sepulchra patefacta in Chriſti morte, 399.1. D. *quo tempore*. ibid. E.& 2.A
Quibus temporibus prohibiti erant Iudæi mortuos ſepelire.412. 1.C

Sermo fidei.

Quid ſit, & quomodo fuerit in B. Virgine,195.1.E.*Quomodo in B. Ioanne Baptiſta*, 226.1.C.

Sermo ſapientiæ.

Quid ſit & quomodo fuerit in B. Virgine.195.2.A.& *quomodo in B.Ioanne Baptiſta*,226.1.D

Sermo ſcientiæ.

Quid ſit & quomodo fuerit in B.Virgine.195.2.A,& *quomodo in B.Ioanne Baptiſta* 226.1.D

Signum.

De ſignis in morte Chriſti,vide verb.prodigium.
De ſignis ante diem iudicij, vide verb.Iudicium finale.

Simon Cireneus.
Chriſti crucem baiulat, 350.2.B
Simon Leproſus.
Cœna Chriſti apud Simonem Leproſum, De qua Matth. quo die accidit, 335,1.A
Num eadem fuerit cum ea in qua Martha miniſtrabat, de qua Ioannes ſcribit, ibid.
Simonem Leproſum quidam exiſtimant fuiſſe patrem Marthæ & Lazari, ibid.1.C
Sinus Abrahæ.
B. Virgo ſi moreretur ante filij mortem in ſinu Abrahæ reciperetur. 30.1.A
Animæ ſeparatæ ſanctorum in ſinu Abrahæ fidem & ſpem vſque ad Chriſti mortem retinuerunt 434.1.C
Peccare non poterant, ibid.E
Vnde orta firmitas in bono, ibid.2.B
Mereri non poterant, ibid.
Orare poterant, frequenterque orabant tam pro ſe quam pro alijs. 435.1.A
Orationes tunc non fundebantur directe ad huiuſmodi animas. ibid.1.E
Carebant omni pœna ſenſus, imo gaudio afficiebantur. ibidem. 2.A.
Habebant pœnam temporalem damni, ibid.B
Cur dictus Abrahæ ſinus. 436.1.E. & 2.A
Vbi fuerit ſinus Abrahæ, ibid.2.A
Conueniens Chriſtum ad illum deſcendere. 439.1.D
Quid Chriſti anima operata circa animas ſanctorum patrum ibidem exiſtentes. 455.1.C
Quo tempore animæ ſanctorum beatæ effectæ ibid 2.C
Sol.
Tres Soles in Hiſpania viſi natiuitatis tempore. 146 1.D
Defectio Solis in toto orbe in Chriſti morte, 396.2.B. cauſæ huiuſmodi defectionis 397.2.B.
Sors.
De ſorte miſſa ſuper Chriſti veſtimenta, vide verb. Circunſtantia crucifixionis Chriſti.
Spiritus.
Spiritus & anima qui differant, 363.1.C
Spiritus etiam cum non operatur alicubi præſens eſt. 454.1.D
Spiritus ſanctus.
Quando datus diſcipulis cum poteſtate remittendi peccata, 557.1.D
Filius Dei conſtituit & clamare facit Abba pater 100.2.D
De alijs quæ ad Spiritum ſanctum pertinent. vide verbo Chriſti baptizatio, & Chriſti conceptio.
Spongia.
De ſpongia oblata Chriſto in cruce pendenti. vide verbo Chriſti potus ex aceto.
Status innocentiæ.
In ſtatu innocentiæ, quæ erat immortalitatis cauſa 470.1.E. & 2.A
Quæ perfectiones fuerint in B. Virgine ex his quæ ad ſtatum Innocentiæ pertinebant. 44.2.A
Stella.
Quando Magis apparuit. 151.1.D
Illa quæ Magis apparuit non fuit aliqua ex cæleſtibus, 152.1.B.
Fuit vero illis illuſtrior & clarior ibid.E
Fuit corporeæ naturæ ibid.2.A
Ex materia aerea elementali ibid.C. fuit mixtum corpus ibid. D. cui erat totus ſplendor naturalis ibid.
Lux eius clariſſima non tamen perfectior luce ſolis, 153.1.A
Num alijs præter Magos viſa ſit, ibid.B.
Magos ſemper comitata, ibid.C
Eius motus naturalis non erat, ſed Angelica virtute cauſatus. ibid.1.A.E
Quid patres volunt cum aſſerunt veram ſtellam non fuiſſe ſed inuiſibilem virtutem, 153.2.B
Cur Hieroſolymis ſeſe occultauit, ibid.C
Non fuit fatum Ieſum nati, 154.1.B
Hæreticum, hominum generationes fatali neceſſitate prouenire ex conſtellatione ſiderum, ibid.
Subſieſtntia.
Eidem natura cum pluribus ſubſiſtentijs ſimul, vel ſucceſſiue vnum & idem numero conſtituit, 129.1.A
Subſtantia.
Spiritualis etiam cum non operatur alicubi eſt præſens, 454.1.D
Subtilitas.
De dote ſubtilitatis, vide verbo dotes.
Sudor.
De ſudore Chriſti in horto, vide verbo, Chriſti ſudor ſanguineus.
Suppoſitum
Vide verbo perſona.
T
Tactus.
Num poſſit in inſtanti ſentire, 118.1.E
Qua ratione futurus in corpore glorioſo, 519 2.A
Qualitates primæ quomodo percipiantur per actum in corpore glorioſo, ibid. 2.B.C
Teleſphorus.
Induxit primum conſuetudinem celebrandi ſacram natiuitatis noctem. 130.1.B
Templum.
In Templo Iudæorum locus deputatus, in quo Virgines Deo dicatæ tutæ morantur. 71.2.B
Ibi vſque ad annos nubiles manebant. 72.1.A
Hiſtoria de Tēplo pacis quod dicitur corruiſſe in nocte natiuitatis. Domini facta. 146.1.C
Velum Templi Salomonis quotuplex, & quodnam fuerit ſciſſum in morte Chriſti, 398.1.B
Tempus.
De Tempore quo Chriſtus prædicauit, vide verbo Chriſti doctrina
Quo Tempore filij Iſrael tranſierint Iordanem. 289.2.D
Quo Tempore meſſes colliguntur in Iudæa. ibid E
Quantum temporis fluxerit à Chriſti morte ad eius reſurrectionem, 493.2.C
Tenebræ.
Vniuerſaliter in toto orbe fuere Chriſto moriente & quæ fuerit cauſa, 396.1.E
Quæ miracula interuenerint, ibid.2 B
Tentatio.
De tentatione Chriſti in deſerto, vide verb. Chriſti tentatio.
Tentatio quomodo ſit opus diaboli. 271.1.D
Quo ſenſu dicatur Chriſtus veniſſe ad diſſoluendas tentationes ibid. E
Tentatio per delectationem ſeu concupiſcentiam ſine peccato eſſe poteſt ibid.2.A
Tentationes Deus ſapientiſſime permittit. 175.2 B
Quomodo Tentationes vincendæ Chriſti exemplo. 280.2.B
Terra.
Qua ratione purganda poſt diem Iudicij. 696.1.B
Num diaphana futura poſt diem Iudicij. ibid E
De terræmotu in Chriſti morte vide verb. prodigium.
Teſtamentum.
Quid ſit. 366.1 E
Teſtamentum Dei quid. ibid.
Teſtamentum nouum & vetus. ibid. 2. B
in quo differant. ibid.
Qui ſancti ad vetus, vel nouum teſtamentum pertineant. 226. 2.E. & 227.1. A
De teſtamento à Chriſto condito, vide verbo Chriſti teſtamentum.
Theologia.
Habitus Theologiæ ſupernaturalis. 190.1.B.C
Tiberius Cæſar.
Quando imperare cœpit. 247.2.C
Quot annis vixit Chriſtus ipſo imperante, ibid.E

Titulus.

De titulo ſuper crucem Chriſti poſito. Vide ſub verb. Chriſtus. Verb. Titulus crucis.

Traianus

Non eſt ab inferis reuocatus precibus D Gregorij 458.1. A

Transfiguratio.

De transfiguratione Chriſti, vide verb. Chriſti transfiguratio.

Trinitas.

Expreſſa fides Trinitatis non eſt omnibus publice prædicata niſi per Chriſtum & Apoſtolos. 234.1.B

Totius Trinitatis expreſſa repræſentatio facta, cum Chriſtus baptizatus eſt. 256.1. A

Tuba.

Qualis futura in die reſurrectionis 576.1.E

Tunica.

Tunica inconſutilis Chriſti à Virgine contexta 362.1.D

V

Velum

De velo Templi Salomonis, vide verb. Templum

Verbum Diuinum.

Num verbum Diuinum aſſumeret corpus glorioſum non exiſtente peccato, 8.2. A

Verbum diuinum non poſſet proprie dici filius Virginis, niſi in inſtanti ipſo conceptionis humanitatem terminaſſet. 4.1.E.

Verbum diuinum in triduo ab inſtanti mortis Chriſti homo non fuit. 93.2.B

Veſpera.

Quæ tempora veſperæ dicantur. 406.1.A

Veſtales.

Veſtales Virgines poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 68.2.A.

Veſtis, ſeu veſtitus.

De Veſte cõmuni Chriſti, vide verb. Chriſti viuendi ratio.

De veſtibus Chriſti in transfiguratione, vid. verb. Chriſti transfiguratio.

De Veſtibus quibus Chriſtus indutus in morte paſſionis per ludibrium. Vide verb. Chriſti contumelia

De ſorte miſſa ſuper veſtes Chriſti, vide ſub verb. Chriſtus. verb. circunſtantiæ crucifixionis.

Viator.

Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt quam comprehenſoris. 36. 2. C

Non repugnat viatorem videre Angelum in ſua ſubſtantia. 87. 2. B

Victus.

De victu communi Chriſti, vide verb. Chriſti conuerſatio, ſeu viuendi ratio

Vinum.

De vino Chriſto in cruce exhibito; vide verb Chriſti potus ex aceto.

Violentia.

Poteſt à Deo inferri creaturis; & explicatur Auguſtinus, 297. 1.A

Virginitas.

De Virginitate Chriſti, vide verb. Chriſti caſtitas

De Virginitate Virginis. vide verb. Mariæ virginitas.

Materiale Virginitatis ad corpus pertinet, formale ad animam 68.2.A

In quo conſiſtat perfectio virginitatis. ibid.

Viſio.

Quomodo exerceatur in corpore glorioſo, 518.1. A

Viſio Dei.

Probabile Moyſem & Paulum vidiſſe aliquando diuinam eſſentiam in hac vita exiſtentes. 191.1.D

Probabilius non vidiſſe. ibid.2.A

Quas rerum ſpecies aut genera videant Beati in Deo. 201.1.C

Vnusquiſque Beatus videt in verbo omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes. ibid.E

Veriſimile multitudinem Beatorum, videre in verbo multitudinem rerum exiſtentium in aliqua differentia temporis, exceptis ijs quæ ad Chriſtum, & ad B. Virginem ſpectant. ibid.2.D.E

Vita

De vita actiua, & contemplatiua B. Virginis, vide verb. Mariæ vita actiua & contemplatiua.

Perfectus vitæ ſtatus actiuam, & contemplatiuam vitam amplectitur. 178.2.E

Exercitia vitæ contemplatiuæ, 188.1.E

Ad vitam contemplatiuam quæ requirantur. 219.1.E

Vita mixta perfectiſſima inter omnes vitæ ſtatus. 259.2.C

Quando licet vitam ſolitariam inſtituere. 275.2.D

Virgo.

Num maius miraculum ſit manentem Virgin in ſine viro concipere quam ſterilem ex viro ſterili. 9.1.C

Num Virgo manens naturaliter concipere poſſit. 54.2.C

Virgines veſtales poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 68.2.A,

Virgines aliquot apud Iudæos Deo dicabantur, vt ſimul in templo morarentur vſque ad annos nubiles. 71.2.B. 72.1.A

Vnctio.

Vnctiones quibus Chriſtus vnctus dicitur ante paſſionem non plures fuere ſed vnica tantum, 548.2.D

Vnio.

Vnio animæ rationalis cum corpore ſucceſſiue fieri poteſt diuina virtute. 468.2.D

Vnio Hypoſtatica.

Quando facta inter humanitatem, & verbum. 3.2.C

Vnio Hypoſtatica ad partes prius natura facta, quàm vnio ipſarum plurium inter ſe, 4.2.E. & 5.1.A

Non repugnat creaturam affectiue attingere vnionem Hypoſtaticam vt inſtrumentum Dei, 109.1.A

Sanctificatio per gratiam vnionis Hypoſtaticæ, quo ſenſu dici poſſit ab eadem Hypoſtatica vnione deriuari. 117.1.E. & ibi. 2.A.B

Natura irrationalis non eſt incapax vnionis Hypoſtaticæ. 253. 2.D

Ratione vnionis Hypoſtaticæ conuenit Chriſto poteſtas docendi. & alia excellentia munera. 286.2.B

Vnio verbi ad humanitatem deſtructa per Chriſti mortem, & quomodo. 593.1, E

Votum.

Num Chriſtus aliquod votum emiſerit, 260.1.E

Non eſſet malum Chriſtum aliquod votum emiſiſſe, ibid.2.A

Num Chriſtus votum paupertatis emiſerit. 261.1.A. Num Virginitatem. 260.2.E. Obedientiæ votum non emiſit. 260.1.C.

B. Virgo virginitatem vouit 65.1.E. Imo prima vouit. 67.2.B Quamuis non ſolenniter, 86.2. D

Votum ſub conditione, ſi Deo placet, dupliciter intelligi poteſt. 65.1. B

Voti ſolennitas Eccleſiæ autoritate introducta, 68.2 D

Votum cur Deo offeratur, 261.1.A

Actus ex voto perfectior, quam ſine voto. ibid & B

Vox.

Vox de cælo audita in Chriſti baptiſmate, qualis, 255.1.A

Ab omnibus qui aderant audita, ibid.1.B.

Quomodo vera fuerit, ibid.2.B.C

Vox qua ratione formetur in corpore glorioſo. 517.2.A.B

Qua ratione audiatur, 518 2.B.C

Vox audienda in die generalis Reſurrectionis, qualis. 576.2.B

Vuluam quomodo Chriſtus aperuerit, 164.1.E

Z

Zacharias.

Ioannis Baptiſtæ pater ſummus ſacerdos non fuit. 218.1.C

Zona.

Iudæi vtebantur Zonis laneis, 219.2.C

Zona pellicea Ioannis Baptiſtæ quid ſignificabat. 220.2.E.

F I N I S.

Weston